201
8 I
3

– MAG 301

GLOSSARIUM

AD

SCRIPTORES

MEDIÆ ET INFIMÆ

LATINITATIS.

TOMUS SECUNDUS.

C—D.

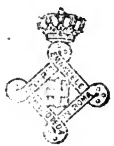

GLOSSARIUM

AD

SCRIPTORES MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS,

AUCTORE

CAROLO DUFRESNE, DOMINO DU CANGE,
Regi à Conſiliis, & Franciæ apud Ambianos Quæſtore.

EDITIO NOVA LOCUPLETIOR ET AUCTIOR,

OPERA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI
è Congregatione Sancti Mauri.

TOMUS SECUNDUS.

VENETIIS,

APUD SEBASTIANUM COLETI.

MDCCXXXVII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

GLOSSARIUM
AD SCRIPTORES
MEDIÆ ET INFIMÆ
LATINITATIS.

C LITTERA numeralis, quæ centum denotat: unde versus:

Non plus quam centum C. littera fertur habere.

Qui apud Ugutionem sic legitur:

Non plus quam centum C. conſtat habere conexum.

Eidem literæ ſi recta linea ſuperaddatur, centum millia ſignificat.

C *in ſuperſcriptione cantilenæ, ut cito vel celeriter dicatur, certificat.* Notkerus Balbulus de Notis muſicis.

C. interdum mutatur in G. & viciſſim: *Gambuta*, pro *Cambuta*; *Cabella* pro *Gabella*. Sæpiſſime in K. *Calendæ* vel *Kalendæ*, *Carolus* vel *Karolus* perinde legitur. Haud raro in QU. Sic ab *Incolendo* dicitur *Inquilinus*, *Relinco* pro *Relinquo*, apud Felibianum Hiſt. Sandion. p.x. Sed nulla frequentior commutatio eſt quã cum littera T. *Portio*, *Porcio*, *Nuncius*, *Nuntius*, *&c.* aut cum littera S. *Boicellus*, *Boiſſellus* vel *Boiſellus*, dulciori pronuntiatione: pro quo fere ſcribitur C. caudatum.

¶ CAABLUS, à Gallico *Cable*, vel *Chable*, Funis, rudens. Chartul. S. Vandregeſili to. 1. p. 998. *Conceſſerimus.... deſcarcagium ſexaginta doliorum ſuorum vel aliorum ſuis inſtrumentis ſcilicet Caablis & windaſio tantum.* Vide *Cabulus*.

¶ CAAGIUM. Vide *Caya*.

CAANUS. Vide *Cham* poſt *Caganus*,

CABA. Vide *Cava*.

¶ CABALCATA. Vide in *Caballus*.

CABALE, Capitale, capitalis ſumma, *Cabal*, Toloſanis, ut eſt apud Goudelinum, [qui *Cabal* potiſſimum interpretatur bona & facultates mercatoris, ut ſunt merces, aliaque id generis negotiatorem ſpectantia.] *Cabal*, vel *Cabau*, in Conſuetudine Burdegalenſi art. 49. 50. 56. & Baionenſi tit. 3. art. 21. 22. 23. Statutum Comitis Toloſani an. 1197. in debitores, apud Catellum in Hiſt. Toloſana pag. 227. *Conſtitutio talis ſuit: ſi aliquis reſponderit ſuo creditori ſe non habere aliquid, quod ei poſſit ſolvere, quod vicarius ſi clamorem inde habuerit, eum in caſtello 8. diebus teneat; & ſi ad octavam diem creditor poteſt probare, quod debitor aliquid ei poſſit perſolvere, quod debitor ei perſolvat. Si vero creditor hoc probare non potuit vel noluerit, ſi debitor ei non ſatisfecerit, vel cum eo non convenit, quod debitor tradatur creditori, ut & teneat eum in ſua poteſtate, & quod teneat eum in ferris, abſque ullo alio malo, quod ei non faciat ſcilicet pro Cabale, & non admittat eum ire extra ſuam domum, & non teneatur ei dare ad comedendum niſi panem & aquam, niſi voluerit, &c.* Ubi *Cabale*, non ſemel infra occurrit, [Conſuetud. Brageriaci art. 114. *Item ſi quis tradat alicui bovem, vaccam, voucinum, jumentum, aut alia quæcumque animalia ad nutriendum, & ſibi retineat ſuper dictis animalibus certum pretium ſive Cabale ad medium lucri ſive damni venturi, ſi lucrum aut damnũ pro tempore appareat, id lucrũ quod excedet dictum pretium, ſive Cabal, ſeu dammum ſi emerſerit, inter ſe communiter dividetur.* Ibid. art. 117. *Item... ſi poſt denunciationem prædictam dicta animalia moriantur, ut ſupra, dictus nutritor non tenetur de morte ipſorum animalium, ſed duntaxat reſtituere domino prædicto medietatem ſui Cabal. Si autem moriantur ob culpam ipſius nutritoris... dictus nutritor domino animalium reſtituere tenebitur totum Cabal.* Charta an. 758. in tradit. Fuldenſ. num. 14. *Sicut inter nos complacuit atque convenit ut inter argento & Caballis libras duas, & tertiam dimidiam, &c.* Vide *Capitale* 4. [Et *Inveſtitura* ad lin. *Per guaʒonem, andelaginem, &c.*]

¶ CABALIS MANSUS. Vide *Caput Manſi*.

CABALLACUM, Cavallaticum, Præſtatio avenæ pro *caballis*. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu: *Ad Natale Domini alterum receptum de quatuor membris de carne, & de tribus denariis pro vino, & de tribus panibus, & ſextarium ordei pro Cavallatico, & oblias de duobus membris, &c.* Ibid. fol. 107. *Et pro porco duos ſolidos & dimidium, & 4. ſextarios avenæ de Caballace, & unum cartallum de fabis, & duas focacias, &c.* Ita fol. 108. 109. 110. 113. 114. &c. Fol. 129. *Willelmus Boſcar 10. den. & 1. cartal de civa de Cavalaʒon, & ſaſchiam.* Supra: *Iſta cabannaria debet 4. ſeſtarios de avena de Cavalaʒo.* [Vide *Chevallagium*.]

¶ CABALLADA. Vide poſt *Caballus*.

CABALLARIA, Prædium *ſervitio militari* obnoxium, apud Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 6. cap. 24. §. 10. *Cavareria* Vaſconibus: *Cavalhariou*, Carcaſſonenſibus: aliis, *Chevalerie*: Latinis inferioris ævi *Militia*: Καβαλλικάριοι, in veteri Inſcriptione apud Seldenum ad Marmora Arundeliana pag. 156. & in libro de Titulis honorariis p. 839. Sabellicus li. 9. Hiſt. Venet. decad. 1. pag. 248. de Creta iuſula: *Prædia quædam in inſula eſſe conſtat, quæ equeſtris Militiæ nomine emeritis traduntur: inſulani Caballarias vocant.* Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. cap. 167. ubi de hærede agitur, qui anno ætatis decimo quinto feudum tenere poteſt: *Et ſe il n'eſt Chevalier, quant il ſait la preuve de ſon age, ſe il ſait que ſages, il dira au ſeignor, quant il aura ſon age prové, Sire, donaez-moy un reſpit reinable de moi faire Chevalier pour faire vous le ſervice, que je vous dois de mon fié; & le ſeignor li dois doner le reſpis de 40. jours,* Cap. 143. *Par l'aſſiſe ou uſage de ceſtui royaume, fié qui ne doit ſervir que d'une Chevalerie, ne ſe part mie entre ſerors.* Et cap. 147. *Quant fié eſchet à pluſieurs ſeurs, qui doivent ſervice de pluſieurs Chevaliers, le fié par l'aſſiſe, ou l'uſage de ceſtui royaume de Hieruſalem doit eſtre parte entre elles, en tel maniere, que ſi elles ſont deus, & il y a deux Chevaliers, chaſcune doit avoir l'une des Chevaliers, & la maint née des ſeurs qui ons part fait la partiſon, & les aiſnées choiſiſſent, &c.*

¶ CAVALHEIRIUM, Eadem notione. Tranſactio inter abbatem & monachos Craſſenſes an. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Conventus habet, tenet & poſſidet botum, fortiam, redditus & proventus agrarios rles cum medietate*

decimæ & primiciæ, & cum jurisdictione alta & bassa in loco & terminalibus S. Martini de Curtibus... & etiam totum illud Cavalheirium, quod fuit uxoris Guillermi Pilisorris domicelli quondam cum suis juribus, quod dicta uxor...habebat in loco & terminalibus de Blumaco.

CAVALLERIA. Apud Aragones Ricis hominibus jus antiquum erat in omnibus civitatibus atque oppidis maxima vectigalia pro Militibus alendis assignari, quæ stipendiariæ portiones vocabantur *Honores & Cavalleriæ: Portio unius Militis*, apud Lucam Tudensem in Chronico æra 880. [Charta Jacobi Infantis Aragoniæ an. 1256. laudata tom. 5. SS. Junii pag. 651. qua confirmat & jurat omnia *privilegia, franquitates, Cavalleirias, donationes & concessiones, habitatoribus Majoricarum data & facta ab illustrissimo domino Jacobo Rege Arragonum.*] Ulsatici Barcinonenses MSS. editi à Raimundo Berengarii & Adelmodi Comit. Barcin. cap. 4. *Miles veteſi Cavallariam dimittit, dum eam tenere poſſit, nullo modo judicetur, nec emendetur ſicus Miles. Cavallariam ſatis dimittit, qui cavallum & arma non habet, nec fevum de Milite tenet, & in hoſtes & cavalcadas non vadit, nec ad placitos & curias ſicus Miles, niſi ſenectus eum detineveris.* Iidem Ulsatici cap. 18. *Omnes homines debent firmare directum ſenioribus ſuis, ubicunque ſeniores eorum eis mandaverint in ſuo: ad Poteſtatem quoque vicecomites & comites ſui per unumquodque caſtrum cum honore ſuper 100. uncias auri valentiæ: Miles vero per 10. per unamquamque Cavalleriam terræ, per caſtrum cum adempramento ejus per alias 10. per fevos minores ſecundum eorum valorem: per hominaticum namque, per mediam Cavalleriam terræ de hoc quod ad fidem pertinebit.* Vitalis Episcopus Oscensis apud Hieron. Blancam in Comment. Rer. Arag. p. 730. *Ille Ricus homo, qui habet 40. Cavalleirias, poteſt ſibi retinere 4. &c.* Infra: *Caſus autem amiſſionis honorum & Cavalleriarum ſunt hi, &c.*

In foris Aragonensib. *Cavalleirias tenentes à dom. Rege tenentur ſervire domino Regi ubique, ſalvo in mari, &c.*

Quadruplex autem olim fuit Cavalleriarum ſpecies: quaidam enim *Cavallerias de honor* vocabant, alias *Cavallerias acoſtumbradas dar como de honor* nonnullas; poſtremas vero, *Cavallerias acoſtumbradas dar como de meſnada*. Eadem namque officia, diverſa adjunctæ ratione, diſparibus ordinibus tribuebantur.

CAVALERIAS DE HONOR, Stipendia illa nominabant, quibus Rici homines Milites ſuos, vel Militum filios, *Infanciones* vocatos, afficiebant: eis enim dari poterant, vel debebant, dabanturque vel in pecunia, vel in fructibus, aut vacuis poſſeſſionibus, ut cuique Rico homini liberum erat; ab eo autem quod vectigalia Ricorum hominum *Honores* ſunt vocata, & ipſa etiam alimentaria Militum ac Infancionum ſtipendia, quia in iiſdem illis honoribus decernebantur, *Cavallerias de Honor* vocari conſueverunt. *Qui autem tenent Cavallerias honoris, tenentur ſervire dom. Regi tempore guerræ per tres menſes in anno, in eundo, ſtando, & redeundo*, in Obſerv. Foror. Aragon.

CAVALLERIÆ DE MESNADA, prioribus erant dignitate inferiores. Ita autem appellabant ſingulas eas ſtipendiarias portiones, quas Reges de regalis patrimonii ſubſidiis, domeſticis ſuis ac palatinis hominibus impertiebant. Sed de *Meſnadariis* agitur ſuo loco.

CAVALLERIÆ ACOSTUMBRADAS *dar como de Honor, & como de Meſnada*, ita dictæ, quod interdum quæ unius generis erant, ad alteram traducerentur: verbi gratia cum *Cavaleria de Honor* fiebat *Cavaleria de Meſnada*, vel e diverſo, id eſt, mutabilis aut immutabilis. Nam *Cavalleriæ de honor* perpetuæ erant, aliæ ad libitum à Rege, à quo nude pendebant, conferebantur. Vide Foros Aragon. lib. 7. tit. *de Cavallerijs*.

CAVALLARIA occurrit etiam in Charta Caroli C. Imp. an. 37. pro Monaſterio S. Bertini, quæ eſt prima Chartularii ejuſdem Monaſterii: *His rebus adjecimus ad victum Fratrum villam nomine Hegebort cum omni integritate ſua, ut olim fuit, exceptis Cavallariis tribus.* Vide *Militia*, & Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. in v. *Cavalleria*.

¶ CAVALLERIA, Ars equeſtris. *Ars de Cavalleria* recenſetur in Catalogo Operum B. Raymundi Lulli, to. 5. Junii pag. 699.

¶ CABALLARII, CABALLATIO, &c. Vide *Caballus*.

CABALLATRIUM, nude in Gloſſ. Arabico-Lat. videtur eſſe *atrium*, in quo exercentur *caballi*, ſeu equi, niſi legendum ſit *Caballarium*, equile, quomodo καβαλλάριον uſurpat Codinus de Offic.

¶ CABALLERITIA. Vide in *Caballus*.

CABALLI, *Aves noctvagæ*, hæ ululæ dicuntur. Papias. Vide *Cauanna*.

¶ CABALLICARE, CABALLICATIO. V. *Caballus*.

CABALLINUM, Stercus caballi, ſeu *fimus caballinus*, uti nuncupatur à Marcello Empir. cap. 8. & 10. pag. 65. 85. 86. vel quod vis ſtercus, κοπρος: unde *Caballini* cognomen inditum Conſtantino Copronymo, quod equini ſtercoris odore & tactu delectaretur. Anaſtaſius ad Synodum VIII. CP. *Stercoralis nominis præfulatim ideo appellat bos, quos nominavit, quia cum eſſent Conſtantini Imperatoris, qui dicebatur Caballinus, tempore, CPolcos Præſules hæreſi ejus favorem peſſime commodabant.* Idem Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. *Magicis maleficiis & luxuriis... & Caballinis ſtercoribus atque lotio delectatus.* Theophanes, καβαλλίνοις κόπροις. Theoſterictus in S. Niceta Hegumeno n. 29. de eodem Copronymo: Τοῦτο δὲ χαιρήσῃ ὑφωμένος τὸ καβαλλίνιον ὁ βύτος δίκτης, ὃν κατὰ καιρὸν ἐμίγνυτο τῷ ἀλόγῳ χρωτὶ, ἢ πᾶς ἀμάτιον τῶν ἀπὸ τούτου ταραττόμενος δείσας, ἐς ὑπερβάλλειν, καὶ τέτε ὀλοφυρόμενος, τοῖς ὑποπίπτουσιν ἐχαρίστων. Alii ſic dictum cenſent, quia, dum baptizaretur, lavacrum ſtercore inquinaverat. quod Græci ejus ævi καβαλλίνα vocabant. Vide Gloſſ. Meurſii, [& Gloſſ. mediæ Græcit.]

CABALLUS. Iſidorus, & ex eo Papias, & Uguitio. *Caballus, dictus, quod ungula terram caveat.* Ebrardus in Græciſmo cap. 9.

Quod pede telluvem ſolet ipſe cavare, Caballus.

Gloſſ. Lat. MS. Regium, & Iſidori: *Caballus, Cabo, equus. Cabo, Caballus, ſonipes, equus.* Vox nota Juvenali Sat. 11. & aliis Scriptoribus. Sunt tamen qui non quoſvis equos ſic appellaſſe Latinos volunt, ſed viliores, cujuſmodi ſunt qui piſtrinis, agriculturæ, & vecturis mercium inſerviunt. Jo. de Janua, *Caballus, vilis equus.* Heſychius: καβαλλᾶς, ἱππάτιον ἵππος. S. Hieron. Epiſt. ad Heliodor. *Statimque cervamus ſagittas pilis, tiaras galeis, Caballos equis cedere.* Gregorius Turon. lib. 6. Hiſt. cap. 11. *Ipſumque ſuper miſerabilem imponentes Caballum, &c.* Vide Caſaubonum in Perſium pag. 7. Promiſcue tamen Latini Scriptores recentioris ætatis pro quovis equo uſurpant. Vide Gregor. M. lib. 8. epiſt. 46. lib. 9. epiſt. 38. lib. 10. epiſt. 30. [Novam Gall. Chriſt. Inſtrum to. 2. col. 442. Miræum tom. 2. pag. 800. col. 2. &c.]

CABALLUS DOMITUS, in Lege Longob. lib. 2. tit. 21. §. 6. 7. 25. & in Charta Romualdi Ducis Beneventani in Chr. S. Sophiæ pag. 607. [*Caballos centum inter Domitos & domandos*, apud Marten. to. 1. Anecd. col. 801. *Caballus, ſcutum, lancea*, in clientelæ ſignum quotannis *regi* data, memorantur in duabus Chartis anni 1437. pro eccleſia Magdeburgenſi, apud Eccardum in Probat. Hiſt. Marchionum Orientalium col. 136. & 138.]

CABALLUS MEDIANUS, in Tradit. Fuld. l. 1. c. 149. & in Lege Alaman. cap. 80. §. 2. medii pretii.

CA-

CABALLUS SPADATUS, in Lege Salica tit.40.§.3.castratus.

CABALLUS AGRESTIS. Vide *Equifer*.

CAVALLUS, apud Nicolaum I. PP.in Resp. ad Consulta Bulgarorum cap.40.Agobardum in lib.de Dispenſ. cap.28.& lib.Contra judicium Dei c.2. [in Concil. Legion.an.1012.can.xi.] &c.

CABALLORUM PASTUS, SAGINATIONES. V. *Paſtus*.

CABALLARII, Equites. Gloſſ.Lat. Græc.*Caballarius* κέλης, ἱππεύς. Gloſſ.Baſil. Κάβαλλος, ὁ ἵππος. ὁ ἐπὶ ἵππου καθήμενος, καβάλλης. ὁ ἵππος. [Gloſſar.Iſid. *Caballarius*, *Alaris*, hoc eſt, Eques qui in ala militat, juxta quod ait Vegetius 11.1.*Equitum alii Alares dicuntur, quod a ſimilitudine alarum ab utraque parte protegant*. Equites in caſtris ſolebant alas occupare.] Monachus Egliſmenſis in Carolo M.cap.18. *Erantque in ipſo* 12.*Caballarii, qui per* 12.*feneſtras completis horis exibant*. Hincmarus Opuſc.5.*Per villas, in quibus non ſolum homines Caballarii, ſed etiam ipſi Cocciones rapinas faciunt*. [Parvum Chartular.S.Victoris Maſſil.fol. 19.*Donamus S.Victori...manſum de Caſteneto, quem accepimus in emendam pro Gauſſimo noſtro Caballario qui fuit occiſus, ut Monachi orent pro anima ejus*. Tabul. S. Florentii : *Hamo Caballarius de Livriaco multas querelas adverſus Monachos de Livriaco habebat*. Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Cui contulerat unum etiam Caballarium cum omni beneficio ſuo in villa quæ vocatur Arduin &c.Actum regnante Roberto Rege*. Breviarium villarum S.Audomari ex MS. Folquini in Tabulario ejuſd. loci : *Hodeger Caballarius habet manſum dominicatum, &c.* Similia non ſemel ibidem leguntur.] Vide Otton.Friſing. lib. 1. de Geſt. Friderici cap. 24. Concilium Narbonenſe anni 1454. cap. 20. [Ekkehardum Abb.apud Marten,tom.5. Ampliſſ. Collect. col.524.] & V.Cl. Jac. Petitum poſt Pœnitentiale Theodori p.389. Καβαλλάριον. Theophani in Heraclio, Theophylacto Simocattæ lib.5.cap.13.auctori Vitæ S. Nili pag.56. &c. Præſertim vero ita dicti Græcis nuperis *Milites*, ſeu equeſtri dignitate donati, quos *Chevaliers* appellamus. Ita Anna Comnena in Alexiade p. 411.Pachymer.lib.1.cap.30.31.lib.4.cap.31. lib.12.c.11. & Cantacuzenus lib.1.cap.42.lib.3.cap.27.[Vide Gloſſ. mediæ Græcitatis.]

¶ CABALLERIUS, in Charta anni 1008.ex Archivo S.Victoris Maſſil.*Donamus unum manſum Caballerii in villa, &c.* Occurrit rurſus in Actis SS. Benedict. ſæc. 6. part.1.pag.312.

CABALLARII interdum, qui *Caballos habent*, ut eſt in Capitul.Caroli C.tit.31.§.26. *& cum Comitibus ſuis in hoſtem pergere, & debitos paraveredos præſtare tenebantur*. Adde Capitul.an.807.cap.6.

CABALLERIUS, qui equos curat, Agaſo. Gloſſ. vetus. *Caballarius*, ἱππονόμος.

CAVALLERIUS, Miles, *Cavallero*, Hiſpanis. Occurrit apud Diago lib.2.de Comitib.Barcin.c.162.

CABALLATOR, *Eques*, in Gloſſis Arabico-Lat.*Cavalcatore*, Italis.

¶ CABALLARIUM FERETRUM, Species lectiçæ ſeu rhedæ *caballis* vectæ. *Feretrum ejus Caballarium, quo infirmus vehi ſolebat*, in Actis SS.April.tom.3. pa.780. *Cum ad prædicandum populo propter debilitatem corporis in Feretro Caballario duarum rotarum duceretur*, ibid. pag.782.Agitur de S.Ercon waldo Epiſc.Londin.

CABALLATIO, Munus alendi equos publicos, vel pecunia, quæ ad id præſtabatur, idem forte, quod *fodrum* ſequioribus fœculis dictum, in leg.14. Cod.de Erogat.mil annon.Vide Cujac.& Jacobum Gothofred. ad hanc legem.

¶ CABALLATA, Quantum caballus ferre ſolet. Charta anni 1234.Bibl.Sebuſianæ pag.51. *Ego Rodulphus de Tom.* II.

Theria pro remedio animæ meæ ...conceſſi unam Caballatam vini puri, in vinea mea de Meuvant, domui de Valone annuatim perſolvendam.

CABALLICARE, CAVALLICARE, Caballo vehi, equitare, Italis, *Cavalcare*. Lex Salica tit.25.*Si quis caballum ſine permiſſu domini ſui aſcenderit, & eum Caballicaverit*. Edit.Heroldi habet *Caballaverit*. Monachus Sangall.lib.1.cap.22.*Per campum iſtum Caballicans*. Uſurpant Edictum Rotharis tit. 105. §.17. Lex Langob. lib.1.tit.23.§.1.Lex Aleman.tit.71.Anaſtaſ. in Conone PP.Haimo in Homil.Luitprand.lib.3.Hiſt.cap. 4.Vita S.Vulmari Abbat.cap.13.&c. Græci recentiores καβαλλικεύειν dicunt. Vide Gloſſ.Meurſii, Fabroti ad Cedrenum, [& mediæ Græcitatis.]

¶ CABALLICARE, pro Arare, quia *Caballis* arantur. MS.Codex Folquini ex Archivo S. Audomari in Breviario villarum ad hanc Eccleſiam pertinentium : *Iſti unaquaque hebdomada faciunt duas dies, ſi non Caballicant*. Et infra:*Caballicat de terra cenſali bun.*12.

¶ CABALLICARE SUPER ALIQUEM, In eum incurrere, ei bellum inferre. Statuta Suavii S.Severi in Capite Vaſconiæ Abb.ann. circiter 1100. inter Anecd. Marten.to.1.col.279.*Item ſtatutum fuit, quod ſi Abbas, vel ſui, injuriam paſſi fuerint ab aliquo, & injuriator judicio ſtare noluerit, & Abbas propter injuriam ſibi illatam Caballicare ſuper eum voluerit, vel contra eum exercitum movere, burgenſes* (S. Severi) *de præcepto Abbatis, ſuper injuriantes ipſum ſequantur; & ſi quis ſine licentia Abbatis a Cavallicatione abſuerit, ſex ſolidos Abbati perſolvat*.

CABALLICATA, Incurſio, *Cavalcata*, Italis. Luitprandus lib.4.c.14.*Cumque eodem perveniſſent, & Caballicatas, ut vulgo aiunt, circumcirca dirigeret*.

Interdum pro equitatione, ſeu, ut aiunt, Exercitu ſumitur, id eſt, obligatione, qua vaſſallus in exercitum cum domino ſuperiore pergere tenetur. Charta Joannis Regis Angl.in Monaſtico Anglicano to.2. pag. 1006.*Aut queſtum, aut procurationem, aut Caballicatam, aut exercitum...exigere præſumat*.

CABALLICATIO, Eadem notione. Tabula fundationis S.Severi in Vaſconia : *Nec in hoſtem, nec in Caballicationem eſſe ducturos*. [Charta Ricardi Regis Angliæ, qua ejuſdem S.Severi privilegia confirmat an.1190.apud Marten.to.1.Anecdot.col.637.*Conceſſi etiam eidem monaſterio, ut nullus Archiepiſcopus, nec Epiſcopus, nec ego ipſe...præſumat...immiſſiones aliquas facere, nec in hoſtem, nec in Caballicationem ducere milites, vel pedites*, &c.] Decretum Synodale de Trevia Dei poſt Concilium Iſlebonenſe ann. 1080. *Ceterum in hac pace nullus, niſi Rex aut Comes hujus patriæ Caballicationes aut hoſtilitatem faciat; & quicunque in Caballicatione aut hoſtilitate Regis fuerit, &c.*

CABALLERITIA. Polyptychus S.Remigii Remenſis: *Hrobertus ingenuus tenet manſum ingenuilem* 1.*qui habet cenſum ſimiliter, facit pro eo Caballeritia*. Id eſt, pro eo tenetur ire in exercitum, ſeu in aciem dominj, [vel ſaltem operam caballi præſtare.]

¶ CABALCATA. Epiſtola Frederici II. Imp. ann. 1244.in Diſſert.Hiſt. de Comitatu Comacli pag.119.*Volumus etiam declarari jura noſtra in Marchia & Ducatu ...videlicet de exercitu, Cabalcata & parlamento, mercato & procuratione, quæ nos tanquam advocati, patroni & defenſores Eccleſiæ habere debemus*. Et infra : *Super declaratione facienda ſuper jure quod habemus in terra Eccleſiæ, petivimus expreſſe apponi de exercitu, parlamento, Cabalcata, fodro & procuratione*. Vide *Hoſtis* ſub finem.

CABALLADA, Opera caballi. Tabular.Celſiniacenſe : *Unum ſextar.de civada, & 2.ſext.vini, & 6. den. pro carne, & Caballadam, & corregium*.

¶ Cavalagium, Eadem notione. Instrum. an. 1294. Hist. Dalphin. to. 2. p. 74. *Talliis, tolsis, quæstis, ademprit, vintenis, cavalcatis, sfabilitis, mero & mixto imperio, & omnimoda jurisdictione, operibus, manu operibus, crestisodinis, lapidicinis, argenti fodinis, auri fodinis, Cavallagiis, coreatis, fogagiis, &c.*

¶ Calvacada. Charta Oddonis Episc. Vapincensis an. 1271. inter Instrum. to. 1. novæ Gall. Chr. col. 88. *Et prædictis facies dictus dominus episcopus Calvacadam prædicto domino regi & suis, præmissa sibi denuntiatione ante per tres septimanas.*

¶ Cavalcata. Statuta Ludovici Regis Franc. an. 1154. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 438. *Sed esti plures emptores* (præpositurarum, baillivarum, &c.) *fuerint, nunc tamen jurisdictionem exerceat, & immunitate gaudeat in Cavalcatis, talliis, seu collectis, & aliis oneribus publicis.* Charta Guigonis Comitis Forensis ann. 1224. to 2. Maceriarum Insulæ Barbaræ pag. 136. *Omnem talliam sive toutam, exercitum sive Cavalcatam.* Statuta Forojul. an. 1235. ex Archivo S. Victoris Massil. *Statutmus ut barones milites & homines faciant domino Comiti Cavalcatas sub hac forma; videlicet ut milites & homines per quadraginta dies expensis propriis in comitatu Provincia...contra eos qui dominum Comitem offenderent...pro fex facit unus pedes...Si dominus Comes obsidere vellet aliquod castrum...vel faceres ei inimicus bellum campale, &c.* Vide *Hostis*.

¶ Cavalcata, Pompa equestris, Ital. *Cavalcata*, Hisp. *Cavalgada*, Gall. *Cavalcade*. Processus de B. Jacobo Bitestensi, to. 3. April. pag. 532. *Ipseque ascenderit in solarium quoddam, ut videret Cavalcatam.* Vide de Vitam B. Oldegarii, to. 1. Martii p. 490.

¶ Calvacata. Charta Philippi Franc. Regis ann. 1331. pro Monachis Bonævallis in Chartulario ejusd. loci: *Necnon in possessione & saisina habendi assisem & Calvacatam, tallias & subventiones ab hominibus Bonævallis.* Arrestum Parlam. 11. Maii an. 1331. pro iisdem Monachis: *Ad solvendum Comiti Carnotensi censum libras Turon. . . . & ad præstandum eidem Calvacatam pro guerra.*

¶ Calvachia, Eadem notione, Gall. *Chevauchée*. Charta Ælidis Ducissæ Britan. an. 1213. *Homines dicti Prioris veniunt in exercitu meo & Calvachia mea cum aliis hominibus meis de Lamballia, &c.*

¶ Calvacaria. Charta Andreæ de Calviniaco pro hominibus S. Karterii apud Thomassterium Consuetud. Biturig. pag. 90. *Immunes erunt talleti, charreis, falcationibus, fenacionibus & omnimodis biennii, salvis milii exercitibus & Calvagariis meis, in quibus me sequuntur per tres dies tantum.*

¶ Cavalcatus, Eadem significatione. Litteræ Regis Angl. an. 1324. apud Rymer. to. 4. pag. 76. *Prefatus Rex* (Francix) *exigit, & a nobis auferre conatur; videlicet immediatam jurisdictionem dicti loci S. Sacerdotis...in quo reservatum, Cavalcatum & omnem superioritatem nos & progenitores nostri habuimus.*

¶ Cavalcatus, Expeditio militaris, incursio. Charta Regis Angl. an. 1353. apud Rymer. tom. 5. pag. 773. *Inhibentes ne Cavalcatus aliquos super gentes ipsius Caroli, vel in terris sibi subjectis, faciant, vel prisones aut redemptiones capiant, aus alia dampna vel mala aliqua eis, vel eorum alicui, inferant, duraminibus treugis supradictis.*

¶ Cavalgada, Idem quod *Cavalcata* seu *Cabalicata*. Charta Raimundi Comitis Tolosani ann. 1189. apud Acher. to. 8. Spicil. pag. 204. *Salvo tamen alberga & Cavalgada, & omne hominium, quod Gardanenses nobis facere debent, &c.* Responsū Concilii Vaurensis ad Petrū Regem Arragonum inter Hisp. tom. 3. p. 481. *Ut illa jura quæ habebat in castris aliorum hæreticorum...sive alberga, sive quistæ, sive Cavalgada eidem integra remanerent.*

¶ Cavaltheia, Eadem notione. Charta anni 1194. inter Instrum. to. 3. novæ Gall. Chr. col. 80. *Philippus quondam Flandriæ Comes...concessit Deo & ecclesiæ nostræ Atrebatensi in manu nostra, quidquid habebat Atrebati in districtu nostro, sibi tamen de assensu nostro retinuit in vita sua, in parte districtū quæ dicitur Strata, exercitum, Cavalcheiam, talliam, altam justitiam, &c.*

¶ Cavangada. Charta fundationis Abbatiæ S. Mariæ apud Santonas inter Instrum. to. 2. novę Gall. Christ. col. 480. *Nec in eo ibi arbergamentum, aut exercitum, quæstam, procurationem aliquam, aut Cavangadam vi aut terrore aliquo ulterius* (non) *habeamus.*

¶ Cavallaticum, Eadem significatione. Charta anni 1235. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. *Petebat Abbas S. Victoris...ut nobilis vir W. de Turriis cessaret à Cavallatico, & à quistis, & talliis.* Et infra: *Dicimus quod W. de Turriis dissitas & girpsecas domino Abbati...Cavallaticum, & quistas, & toutas, & omnes alias exactiones.*

¶ Campanella de Cavalcare, Qua populus convocatur ad *Cavalcatam*. Chron. Parm. an. 1295. *Dominus potestas sonari fecit Campanellam de Cavalcare, & ...convocavit duo millia de populo.*

¶ Cabalmut. Vide *Capilmus*.

Cabana. Vide *Capanna*.

¶ Cabanaria, ut mox *Cabannaria*. Charta an. circiter 1030. ex Archivo S. Victoris Massil. *Dono etiam locellum aptum officinis monasterialibus... & unam Cabanariam, quam excolit Rainaldus.*

Cabanesius. Vide *Capanna*.

¶ Cabannalitius Terminus, Meta *cabannariæ*. Chartularium Apten se fol. 118. *Dono in ipsis Terminis Cabannalitiis de fundis possessionis, &c.*

Cabannaria, Ædes rustica, *Capanna*, vel *Cabanna*, vel prædium rusticum. Vetus precaria apud V. Cl. Dion. Salvaingum: *Deprecatus est Monachos unum Cabannariam.* Hoc est, in precariam sibi dari postulavit. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 17. 18. *Dedit pro anima sua unam Cabannariam super castrum Auriacense, quam tenet Petrus Cabannellus. Dedit etiam totum alodum suum, quem habebat in Savoia, præter unam Cabannariam, &c.* Infra: *Videlicet Cabannariam unam, sitam in loco, qui dicitur, &c.* Rursum: *Ministrialiam autem hujus Cabannariæ dedit quidam villicus, &c.* Occurrit ibi non semel. [Querpitio decimæ to. 1. Hist. Dalphin. p. 130. *Petrus Gorga & ejus uxor...guerpiverunt Deo & B. Mariæ & S. Vincentio & Episcopo Hugoni...decimam, quam ipsi habebant in Cabannaria, quam tenens de Aimone vetulo.*] Videtur deducta vox à Cannabi; ut fuerit ager in quo cannabis seritur; indeque prædiis ac ędibus rusticis nomen manserit. Tabular. S. Mauri ad Ligerim: *Pour eux amaiser, pour maisonner, pour faire curtils & Chenevieres, & autres cultivements.*

Chabanaria. Charta Hugonis Episcopi Gratianopolitani ann. 1094. in Tabulario ejusdem ecclesiæ fol. 19. *Vendidit mihi unam Cabanariam, quæ est Misereu, pro 170. solidis, &c.* Fol. 24. *Et accipimus de omnibus vineis decimam, quæ sunt subtus viam in omnibus locis, excepto de condaminis Episcopi, vel de Chabanaria, quæ fuit Petri Aldiard & silicet de terris ac vineis, in quibus nec in condaminis, nec in Chabanaria prædicta non accipimus, &c.* Fol. 25. *Decima vero de aquis, de pullis, de aliis omnibus, carnibus, de chanavis, de omnibus annonis, sive de omnibus rebus, quæ decimari debentur, medietas est Episcopi, medietas est Canonicorum, scilicet de ecclesia S. Imerii, de ecclesia de Buien, de ecclesia S. Martini, sive de parochiis illarum prædictarum Ecclesiarum, excepto de condaminis Episcopi, sive Chabanaria,*

quæ fuit Petri Aldiard, ſcilicet de terris ac vineis, &c. Fol.31. *Excepto de condaminis, quas tunc habebam, & de vinea, quæ fuit de Chabanaria Petri Aldiard.* Fol.41. *Nantelmus de Serra habuit 3. Chabanarias pro Epiſcopo Hugone Gratianopolitano, qui reddit unaquaque 13. ſextarios de civatæ, & 12. denarios & 1. gallinam, & 1. pulzinum, & opera, & manoopera.* Fol.49. *Ante me conſeſſus eſt ipſam Chabanariam eſſe antiquum feudum Cellariæ, &c.* Fol.53. *Et omnes Chabanariæ prædictæ debent opera & mannum operam, & coroatam, ſicut alia terra Epiſcopi vel Comitis.* Fol. 60. *Medietatem decimæ milii & panitii, ſive leguminis & chanavii, gurpiſco & dono, &c.* Fol.75. *Excepto Chabanariam, in qua eſt domus mea, quam pater meus dedit B. Laurentio, decimam de prædicta Chanabaria.* Fol.76. *Excepto unam Chabanariam, ſive tenuram, quæ eſt S. Laurentii Monaſterii.* Tabularium Eleemoſynæ S. Pauli Viennenſis: *Dono ſanctæ Viennenſi Eleemoſynæ de alodo meo unum campum rotundum, & duas ſextariatas terræ juxta eundem campum, & duas Cavenarias, & alterum campum, &c.* Alibi: *Unam Chanavariam vendimus & donamus, quæ eſt ſita in villa, qua vocatur Plans.*

¶ CHANVANNARIUS MANSUS. Inquiſitio de juribus Dalphinalibus to.1. Hiſt. Dalphin. p.123. *Item capiebat ſolcalcus ſaſchias in Vaug in pluribus Manſis Chanvannariis & berdariis, de quibus tangitur in libro: de aliis vero cenſibus & juribus quæ capiebat ſolſcalcus in Manſis Chanvannariis & bordariis prædictis, tractatur in libro Domini.*

CABARE, Cavare. fodere. Tabular. Caſaurienſe, anno Ottonis Imp.16. *Concediſti mihi Majoni..unum ſedium de molino, qui eſt ſuper lacum..ut habeamus ego Majo licentiam ipſum ſedium Cabare, & formas facere, & omnem firmamentum ad ipſum molinum faciendum.* In veteri inſcriptione apud Gruterum p.622.1. *Cabatores* pro *Cavatores* dici quidam opinantur.

SCABARE, pro *Cavare*, non ſemel occurrit in Vita S. Eligii lib.2.c.6. *Mox, ut terram ſarculo Scabare cæpit.* Rurſum: *Cum paululum ma ſſe declinans in latus caverna Scabare humam cæpiſſet.*

¶ CABASTRAGIUS. Litteræ Caroli Regis Jeruſalem & Siciliæ an. 1307. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Super petitione immittendi averſum extraneum ad paſcendum in dicto territorio ad loquerium, petebant dicti paveri quartam partem mutonorum, aſtorium & Cabaſtragiorum.* Haud difficile crederem in autographo ſcriptum fuiſſe *Cabal. tragorum*, id eſt, *Caballorum* ſeu equorum, & *Tragorum*, ſeu hircorum caprorumve à Græco τράγος; male autem à librario minus attento deſcriptum fuiſſe *Cabaſtragiorum*.

CABATGIUM. Vide *Capitale* 5.

¶ CABBALA, Hebræis קַבָּלָה, Doctrina oretenus tradita, & ſpecialius Scientia illa abſtruſior, quam Rabbini in Moſis & Prophetarum libris inveſtigant, per litterarum & ſyllabarum, præſertim nominum Dei, numerum, collationem & tranſpoſitionem; unde naſcitur, ſi eis fides, rerum arcanarum multiplex cognitio. Dividitur in Speculativam & Practicam: utraque ſubtilis ſæpe, ſemper autem inanis & ſuperſtitioſa.

CABBALISTÆ, Hujus ſcientiæ periti.

CABECALARII, Executores teſtamentorum. Fori Oſcenſes Jacobi I. Reg. Aragon. an. 1247. fol. 13. *De ſpondalariis, vel Cabeçalariis, aut teſtibus, qui eos fecit aut conſtituit, qualicunque loco facit eos, ibi habet ſe juvare de iis, &c.* Infra: *Et ſi Cabeçalarii volunt partire, poſſint partire, &c.* Et fol.14. *In quibus teſtamentis ſpondalarii debent conſcribi, qui Cabeçalarii ſeu Manumiſſores ab aliquibus nuncupantur.* In Obſervantiis Regni Aragon. lib.5. habetur titulus, *de Tutoribus, Manumiſſoribus, & Cabeçalariis.*

CABELGENSES, ita appellati quidam factioſi in Hollandia ſub annum 1350. *Cabillaux*, Joan. Molineto pag.46.57.117. Joan. à Leydis lib.29.cap.16. *Anno D.*1350 *oriæ ſunt, prob dolor! in Hollandia duæ factiones ſeu partialitates...homines vero unius factionis aſſumpſerunt nomen à quodam piſce marino, qui dicitur Aſellus*, i. Cabbelyau, *ad denotandum, quod ſicut piſcis ille in mari eſt devorator aliorum piſcium, ſic & iſti eſſent domitores ſuorum adverſariorum: & iſti dicuntur Cabelgenſes.* Alterius vero factionis *homines nominati ſunt contra Hoeckenſes, trahentes vocabulum ab hamo, quaſi dicerent: Hamus piſcem prendere ſæpe ſolet, &c.* Kilianus: *Kabelian, Kableau, i. Bolliek, Aſellus piſcis.*

¶ CABELLA, pro *Gabella*, Gall. *Gabelle*, Olim tributum omne, nunc illud ſolum, quod ſali imponitur. Charta Caroli Regis Franc. Siciliæ & Jeruſalem, data Molinis 24 Novemb. an. 1497. *Cum eorum caſtris ſortaliciis...Cabellis debanis earumque juribus.* Computum anni 1333. Hiſt. Dalphin. pag. 285. *Pro preconizandis Cabellis Domini pro quinque diebus, & portandis cartulariis de Bellovidere apud Gratianopolim, 11. ſlor. vi. den. groſ.* Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuenſ. ad ann. 1214. *Conſules juraverunt quod dicti introitus de cetero in perpetuum non poſſent vendi, excepta Cabella ſalis domus Meſſanæ.* Utitur ille non ſemel. Vide *Gablum*.

¶ CABELLANARIUS, pro *Capellanarius*, Capellanus. Chartul. Roton. laudatum to.2. Hiſt. Britan. col.73. *Habens pro mediatore Dostanau presbyterum ſarnithini Cabellanarium.*

¶ CABELLARIUM, f. Equile, ſtabulum *caballorum* ſeu equorum. Litteræ Philippi Flandriæ Comitis an.1188. apud D. *de Lauriere* to.2. Ordinat. Reg. Fr. pag. 421. *Conceſſi & eis, ut liceat illis in perpetuum furnos & cambas facere, & etiam molendina & Cabellaria.*

¶ CABELLATI, CABELLOTI, *Cabellarum* ſeu vectigalium & tributorum redemtores. Vide in *Gablum*.

¶ CABELLATOR, Miniſter, exactor *Cabellarum* apud Bartholom. Scribam lib.6. Annal. Genuenſ. ad an.1227.

CABELLUM, Organi muſici ſpecies. S. Auguſtinus lib.3. de Muſica cap.1. *Velut cum à Symphoniaca Cabella & cymbala pedibus feriuntur.*

CABENTIA, Facultates, bona, ex Gallico *Chevance*. Charta ann.1375. data Avenione: *Et teneatur dare & aſſignare tantum in dotem & nomine dotis, quantum fuit datum & aſſignatum matri ipſius Joannis: Et aliis vero filiabus dare liceat Cabentiam juxta ſui voluntatem.* [Vide *Chevantia*.]

¶ CABERNATUS LAPIS, f. Lapis erutus ex caverna. Vide *Tabentum*.

¶ CABERNUM, τέγαια, *Foramen, caverna*, Supplem. Antiquarii.

CABESCHOLIA. Vide *Caput ſcholæ*.

¶ CABIA, Species ſellæ geſtatoriæ à *Cavea*, cujus formam quodammodo referebat, ſic appellatæ. Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii IV. Papæ cap. 15. *Uſque Cortomiliam ſuper mulum in quadam Cabia lignea propter debilitatem ipſius nimiam fuit vectus.* Cap. 30. *Ipſum Dominum cum cum tanta exultatione ac tripudio ſuſceperunt, quod nunquam eſſet dictu facile vel notare; nam fecerunt ſibi quoddam artificium in modum quadratæ Cabiæ miro ordine excogitatum, contextum & connexum à lateribus perticis & lignis aliis politis pariter & ornatis, coopertum quoque ſuperius contra ſolis æſtum de ſcarlato & ſerico, quod quidem ferebant nobiles milites civitatis, & infra quod veniebat ipſe ſummus Pontifex ſuper equum, ne a circumvenientibus & frequentia populorum, ob plenam devotionem irruentium & eidem occurrentium preſſuris aliquibus læderetur.*

¶ CABIA, Cavea qua aves concludantur, Gall. *Cage*. Ital. *Gabbia*. Computum ann. 1533. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 279. *Pro remeda Cabiæ cum avibus suæ*ren. 11. Ibid. pag. 280. *Pro reparatione Cabiæ pappagalli* IV. *denar*.

¶ CABIA, Locellus in carcere fabricatus ad instar caveæ. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1277. *Captus est cum* VI. *vel* VII. *de domo sua per partem extrinsecam de Mediolano, & per illos de Como, & in dicta civitate de Como seu in castellis suis detinentur in carceribus... & tres Cabiæ factæ sunt, in quibus prædicti detinentur, scilicet duo in qualibet Cabia*.

CABIACES, *Nudi*, apud Papiam MS. Editus habet *Cabiedes*, [ut & MS. Ecclesiæ Bituricensis. Gloss. Sangermən. *Cabioles*.]

CABIDARIUS, Lapidarius, Gloss. Gr. Lat. κα-βιδάριος, *Cabidarius*, prp *Cavidarius*, qui gemmas excavat: *Cavatores* dicti cædatores, qui planam tabulæ superficiem stylo exarant, non ductus exstantes & eminentes exprimunt: *Graveurs de pierres precieuses*. λιθογλύφοι, Palladio in Hist. Lausiaca cap. 5. λιθογλύφος, ὁ τὰς γραφὰς κατάγων. Monet Cujacius in l. 1. C. de Excusat. artific. lib. 10. pro *Calvicarii*, legi in Codd. MSS. *Cabidarii*, vocemque καβιδάριος haberi etiam in libro 56. Basilic. ad lib. 13. de Cohort. Vide *Cabare*.

¶ CABIEDES, CABIELES. Vide *Cabiaces*.

¶ CABILLA, *Capillatio*, Papias MS.

CABILLINUS, Vafis genus, Leges Ethelredi Regis Angl. cap. 23. apud Bromptonum: *Et in festo Natalis Domini duos grisengos pannos, & unum brunnum, & 10. livras piperis, & chirocecas 5. hominum, & duos Cabillinos colennos aceto plenos, & totidem in Pascha*.

¶ CABILLIS, διδασκαλία, *quidam*, in Glossis Lat. Græc.

CABIMENTUM, ut habetur in Statutis Ordinis Hospit. S. Joan. Hierosol. tit. 19. de verbor. signif. §. 22. *vocabulum est Gallicum, à cabire, quod significat aliquid assumere, de quo quis se putat tantùm probe reddere posse: sic vocatur Commenda, qua Frater suo ordine conceditur*. Vide tit. 14. §. 55. [& Hierolexicon Macri.]

¶ CABISCHOLARIS, Cabiscolus, Vide *Caput Scholæ*.

¶ CABISTERCUS. Vide *Cabus*,

CABLICIA, Rami arborum, vi ventorum, aut tempestate, vel alio casu disjecti; *Bois Chablis*, Gallis. Inquisitio de forisfacturis foresta rum in Addit. ad Matth. Paris: *Inquiratur qui acceperint profectum de Cablicis*. Vide *Arbor jacentiva*, & infra in *Cabulus*.

¶ CABMASUS. Vide in *Caput Mansi*.

1. CABO. Papias: *Cabo, equus castratus*. Glossæ Isidori: *Cabo, caballus, sonipes, equus*. Hinc efficta vox, *Caballus*. Vide Meursium in κάβων.

¶ 2. CABO, pro *Capo*. Chartular. Landevenecense: *Dedit S. Wingaloeo unum fesbarium frumenti, & unum Cabonem, & duo casea, de unaquaque ipsius possessionis in unoquoque anno in pridie Nativitatis Christi*.

¶ CABOCELLUS, Parvus *cabus*, minor mensura frumentaria. Index MS. beneficiorum Ecclesiæ Constantiensis fol. 86. 111. *capones & VI. gallin. & IX. Cabocelli avenæ annuatim*.

CABOS, Rhombus, piscis, vulgo, *Chabot*, in Charta Raimundi Comitis Tolosani an. 1181. apud Catellum pa. 216. [In Amalthea *Cabot*, *Ebrius* ex Suida.]

CAB ARIUS, pro *Caprarius*, Caprarum pastor, in Lege Longob. Heroldi tit. 48. §. 3.

CABRETA, [Gall. *Cabriole*, Levis saltus ad instar capræ vel hœduli, quam Galli vocant *Cabri*. Locus est in] *Baudosa*.

¶ CABREUM, in Statutis Equitum Melitens. Significat Inventarium bonorum stabilium alicujus Commendæ cum illius ichnographia statusque antiqui & recentis relatione, una cum authentica attestatione meliorumentorum: quod omnes Priores, Baillivi & Commendatores in quolibet XXV. annorum spatio renovare & præsentare tenentur, cum tribus similibus *Cabreis*, quorum unum reponitur in Archivo Commendæ, aliud in archivo Conventuali illius linguæ, & tertium in archivo Prioratus. Macri fratres in Hierolexico. Vide *Capibrevium*.

¶ CABRICIUS, Hædellus, Gall. *Cabri*, Locum vide in *Carnalagium*,

¶ CABRIUS, Eadem notione. Statuta S. Vict. Massil. an. 1531. per Cardinalem Trivultium: *Debet pitanciarius dare de ductibus in duobus religiosis unam levatam, sive unum jocur, vel unum caput Cabrioi*.

¶ CABRIONATUS, Distinctus variis coloribus, quibusdam Gallo-Belgis *Gabriolé*. Locum vide in *Gardacorsium*,

¶ CABRO *quasi vespa longa est*. Papias, Idem MS. *Cabro, vermis dictus à cabone, id est, equo, quod ex equo creetur*.

CABSARICIUS, Vetus interpres Juven. Sat. 8. v. 167. *Inscriptaque linea, hoc est, picta velis, popinæ succedit, aut linteis Cabsaricius tergis, vel ubi esculenta publice venduntur*. An *cannabicis*?

¶ CABSUM, pro *Capsum*, Thorax. Vide *Capsum*,

¶ CABUCA. Vide *Cambuca*.

CABULUS, Petrariæ seu ballistæ majoris species, Willelmus Brito lib. 7. Philipp. pag. 182,

....Sex mox ingentia saxa
Emittit Cabulus,

Vetus Interpres Gallicus Will. Tyrii l. 6. cap. 15. *Una inter cæteras machina, &c.* hic vertit, *une grande perier, que l'on claime Chaable, si grosse, &c. Caables* nostri vocant silvarum arbores, ventorum vi ad terram dejectas. Regestum Philippi Aug. fol. 124. *Milites debent habere firmarium suum in nemore ad mortuum nemus, & ad arbores versas, sive Chaable, & ad branchias valatiles, &c.* Sed hodie *Chables* vocamus funes majores & crassiores: quam vocem quidam ab Hebræo *Chabel*, quod est funis, deducunt. Arabibus *Habel* idem sonat; unde *babala*, vincire, nectere. Gest. DD. Ambasiæ cap. 5. n. 1. *Cabulis impositis ad summa ascenderunt*. Aliud sonat *Chaable*, in Regesto censuum & feodor. Carnotens. fol. 1. in Camera Comput. Paris. ubi de mulctis, *seu emendis*: *Item d'un sang feit, 15. sols torn. Item d'un Chaable, 60. s. L'en die que c'est Chaable, quant il appert trois coupe orbes*,

CHADABULA, Idem quod *Cabulus*, Guillel. Armoricus de Gest. Philip. Aug. an. 1202. *Tribus lapidibus magna petraria, quæ Chadabula vocabatur, emissis*.

CABUS, Cabistercus. Papias, *Cabistercus, vacuum & inane, vel illud in testimum, quod stercus capit*. [MS. *Cabisterous & Capisterous, &c.*] Joan. de Janua: *Cabus nomen est mensuræ, de qua Regum lib. 4. c. 6. quarta pars Cabi, sc. stercoris cubmarum, &, ut dicit Josephus, hoc condiebant cibos profale. Item in Historiis dicitur. Traduni quidam nomine stercoris dici vescum lam columbæ, in qua recipiebantur grana de foris allata*. Κάβος, ἄθωμον, Phavorino. Vetus Charta Lusitanica apud Anton. Brandaon. lib. 7. cap. 30. *Proinde. quod vos fecistis honorem & Cabum super me, & fecistis mihi servitium bonum & fidele*. Ubi Editor, *com respeito & bon acolhimento*,

¶ CABUSSELLUS, apud Massilienses *Cabuceau*, Operculum, Gall. *Couvercle*, Vetus Inventarium S. Victoris Massil. *Item unam naviculam argenteam pro thure tenendo habentem Cabusselium frechissum*.

CABUTA, Vide *Cambuca*.

¶ CABWARFIDA. Vide *Cadarfada*,

¶ CA-

¶ CACA, Venatio. Vide in *Caciare*,

¶ CACA FERRI. Vide *Cacaferri*,

¶ CACABACIUS, Idem qui mox *Cacabatus*. Vide *Panis Cacabacius*.

CACABATUS, Denigratus, cacabo fumoso illitus, *Cbaudronné*. Paulinus Nolanus Epist. 12. *Cum ædificia quæ immaculata adhuc operis sui gratia splendent, obscurata nonnis insipientiæ meæ, & ut digno verbibus meis utar verbo, Cacabata videntibus multis .... aspicies*. Pelagius: *Appenderunt in collum meum Cacabasas ollas, & ansas vasorum*, Fortunatus lib. 6. Poem. 10. de Coregio:

Corde niger, fumo pastus, fuligine tinctus,
Et cujus facies Cacabus alter adest.

Ibidem:

Qui sua fordentem pinxerunt arma colorem,
Frixuræ, cucumæ, scasa, patella, tripes,

Althelmus de Laude virg. c. 43.

Sed præstante Deo cacatur corde malignus,
Bassa Cacabis, dum fluitus tradidit astris,
Sic ollis niger, & furva sartagine teter, &c.

Apophtegmata Patrum edita nuper à V. Cl. Jo Bapt. Cotelerio c. 4. ubi de dæmone, quem Moyses Monachus expulerat: Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἔκραξε φωνὴν ὡς ἐκ χαλκείου, κεκλεῖσθαι, μέλλων. Quæ verba postrema sic vertit Palladius in MS. Corbeiensi: *Cucurrit & Cacabare*, uti monet idem vir doctissimus. Vide Rosveidum ad Paulinum, & Filesacum l. 1. Select. p. 244.

CACABOLUM. Vide *Catabolum*.

¶ CACABOSUS, Homo ventrosus. Locum vide in *Ponticus*.

CACABULUM, Minor cacabus. Occurrit apud Apicium lib. 4. cap. 12. &c.

1. CACABUS, Judicium aquæ ferventis, Vide *Aquæ fervens*,

¶ 2. CACABUS, Genus tributi, f. idem quod *Focagium*. Charta Narnioti Domini de Tuciaco ann. 1110. *Dimisit Abbati Floriacensi omnes malas consuetudines, quas usurpavat, videlicet talliam denariorum, raptum, incendium .... vacam & carrę, tripediam, natellam & Cacabum*.

CACAFERRI, Matth. Sylvaticus; *Scoria ferri, i. squamma ferri, quam fabri ferrarii de fornacibus ejiciunt globatim, Lat. æruge ferri dicitur etiam Cacaferri*. Statuta Arelat. MSS. *Nec fcobille, nec aliqua turpia vel immunda, nec etiam Caca-ferri probiciant in carreriis*; ubi non fortean male *Caca ferri* legitur diversis vocibus.] Vide Angelum Paleam in Antidotar. Mesuæ cap. 41, extremo.

CACANUS. Vide *Caganus*,

CACARE AD JUDICIUM. Ugutio, *Vador, avis, in eadem ponere, i. eadem dare, & ego vador illum, do tibi illum in eadem: vel vadari, i. Cacare ad judicium, ad placitum fidejubere, vel palliceri, &c.*

CACAVELLUS, pro *Cacabellus*, Minor cacabus. Charta plenariæ fecuritatis, scripta Lub Justiniano, apud Brissonium lib. 6. Formul. p. 647. *Cacurrella cum manica ferrea vetere pensante libra una semis, Cacavello rupto pensante libra una, &c.* [Mabill. in Supplemento Diplom. p. 91. legit, *Cacavellus*.]

¶ CACCUBIRE dicitur de clamore noctuarum, ut habetur supra in *Baulare*. Auctor Philomelæ dixit eodem sensu *Cucubare*.

CACCULA. Ugutio; *Monedula, avis, quæ vulgo dicitur Gaecula*. Graculus, Gall. *Chucas*,

¶ CACEA, Arca, Gall. *Caisse*. in nova Gall. Christ. to. 3. col. 1142. *Moniales confessæ fuerunt babuisse 25. floren. & Caceam*, f. mulieb ris fupelle ctilis plenam. Vide *Cacia*.

¶ CACENTUS, *Gracilis, tabidus*, in Gloss. Sangerman. MS. num. 501.

CACEPOLLUS, Cachepolus, Chacepollus, Lictor, satelles, Anglis, *à Catchpoll*, quæ vox occurrit apud Willelmum Thorn. pag. 2153. & 2154. Cambro-Britannis, *Ceispwl*, est lictor, [vel pollinctor, à *Cais* vel *Ceis*, unde *Ceisio*, quærere & *Pwll*, fossa, fovea, Est igitur *Ceispwll* juxta vim etymologicam idem quod Quærens fossam: nisi mavis vocem derivatam à *Cace*, mittere, & eodem *Poull*, tunçque idem effet quod Mittens in fossam. Utrumque etymon convenit pollinctori. An exempla lictori, an pollinctori melius conveniant, & quænam, judicet lector.] Gloss. Ælfrici: *Exactor*, hæcepol. Sed nescio an hæc huc spectent. Alii volunt vocem compositam ex *to eatch*, apprehendere, & *pole* vel *polle*, caput. Leges Ethelredi, apud Brompronum, cap. 24. *Si Cacepollum advoret, quod ei telonium dedit, & ille neget, perneget ad Dei judicium, & in nulla alia lada*. Lambertus Ardensis in Hist. Comitum Guin. *Servientes etiam & Cachepoli cum virgis, & asperis virgis, operatores invitcem provocantes, &c.*

CHACIPOLLUS, in Bibl. Sebusiana cent. 1. cap. 56. Occurrit non semel in Charta Ludov. Dom. Bellijoci, pro Libertatibus villæ Bellijocensis ann. 1274. Feodum *de Chassipoleric de Dompmartin*, in Probat. Hist. Bressensis pag. 52. Species fergenteriæ. [Hist. Dalphin. tom. 1. p. 147. in Litteris Humberti Dalphin. an. 1296. *Item donamus & concedimus Chacipollariam dicti loci de Balma prædicto Guillelmo & suis prædictis tenendam & exercendam, perpetuo; quandocunque Guillelmus Chacipollus qui nunc est, decesserit, vel ipsam Chacipollariam resignaverit, aut eam Chacipollariam dimittere ipsum Guillelmum Chacipollum contingerit, casu aliquo seu causa*. Vide Commentaria Trevoltiana Dec. 1709. p. 2184.]

CHASSIPULLUS. Tabular. Brivatense fol. 197. *Bajuli, Chassipulus, & custodes Ecclesiæ, gayta, Præco principalis, &c.* Infra: *Bajuli & Chassipulli terrariorum, qui bajulum & Chassipulum ab antiquo habuerunt, &c.*

¶ CACERIA, Venatio, Gall. *Chasse*. Charta Philippi Franc. Regis ex Tabulario Compend. ann. 1193. *Quasdam consuetudines quas dicebat, scilicet cerchiam & Caceriam & advocatiam & cæteras omnes quitas clamavit*. Vide *Caciare*.

CACETUM. Turpinus c. 29. *Beatum autem Rotlandum super duas mulas Caceto aureo subvectum palleis tectum usque Blavium Karolus deferri fecit*. Ita MS. Codex, ubi editus, *tapeto aureo subvectum, palliis tectum, &c.* præfert,

¶ CACHEPOLUS, Vide *Cacepollus*.

CACHERELLUS, Judex pedaneus, Baillivus inferioris ordinis apud Anglos. Willelmus Thorn. *Senescallus & Custodes nostri diligenter inquirant de injuriis per Baillivos & Cacherellos Vicecomitis, nobis vel tenentibus nostris factis*. Idem: *Pauperes tenentes nostri defendantur contra Cacherellos, quantum de jure possunt*. Vetus Charta apud Spelmannum: *Paulus de Stanes fuit tunc Cacherellus de Hundredo de Acstane*.

CACHI, ut mox *Caci*. Vetus Scheda de Translatione S. Austremonii tom. 2. Bibl. Labbei pag. 505. *Ubi pro reverentia B. Martyris plurima reliquit in signia scilicet Cacbos crystallinos, & lapides pretiosos, &c.* Sed legendum *scacos*. Vide in hac voce, & in *Caucus*.

¶ 1. CACHIA, Cachiare, Venatio, venari. Vide *Caciare*.

¶ 2. CACHIA. Regestum 87. Chartophylacii Regii: *Dominus Aynardus de Bellacomba senior percipit Cachiam, videlicet quatuordecimam partem fructuum pro vinea de Pineto*. Sed legendum *Tachia*, ut ibidem non semel. Vide *Tasca*, Præstatio agraria.

¶ CACI, Latrunculi, Gall. *Echets*. Mabil. Analect. tom. 3. pag. 341. ex Gestis Guidonis Cenoman. Episcopi: *Juniores per officinas fratrum oberrantes tandem in cimi-*

cimeterio ad Cacos & aleam ludendo, totidie & tota die residebant. Vide *Scaci.*

1. CACIA, Capſa, *Cbace*, vel *Chaſſe*, arca. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 33. *Accipiunt ova gallinarum, & rumpunt ea, & in Cacia vel capice ligneæ aut ferrea, quæ tamen ſit ſtagnata, ponunt ea, &c.* Occurrit ibi pluries.

¶ 2. CACIA, Iter, via. Vide in *Chacea*.

¶ 3. CACIA, Venatio. Vide mox in *Caciare*.

CACIARE, Chaciare, Venari, Italis *Cacciare*, Gallis *Chaſſer* vel *Chaçer*. Capitula Caroli C. tit. 43. cap. 32. *In Odreia villa porcos non accipiat, & non ibi Cacies niſi in tranſeundo.* Cap. 33. *Ut Adelelmus de foreſtibus diligenter ſciat, quot porci & feramina in unaquaque à filio noſtro Caciata fuerint.* Liber donationum Eccleſiæ Ratiſponenſis in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. pag. 246. *De venatione ita ſe coadunaverunt, ut utriſque liceret in iſta parte commovere, & ſic in antea Caciando perſequi.* Chartular. S. Martini Pontiſar. ex Litteris Philippi Audacis Regis Francorum: *Inventum eſt quod Monachi S. Martini Chaciaverunt cum cornu, clamore & canibus.*]

Chacea, Chacia, Chasea, Venatio, Gallis & Anglis *Chace*, unde *Chaceare*, venari, *Chacer*. Charta Edw. II. in to. 2. Monaſtici Angl. p. 102. & 103. *Ac conceſſionem, quam eadem Alicia fecit eiſdem Eccleſiæ & Canonicis de libera Chacea in omnibus terris & boſcis ſuis in feudo ipſius Aliciæ, ad omnimodas feras Chaciandas & capiendas.* Alia ibidem pag. 107. *Cum placitum aliquando motum eſſet .... de Chacia habenda in boſcis & moris de Hamelak.* Alia anni 1226. in Probat. Hiſt. Monmorenciacæ pag. 401. *Chaciam, quam habebam ad magnam beſtiam in foreſta Cruyæ, videlicet ad cervum, bicham, porcum, capreolum, & damam.*

¶ Cachia. Hiſt. Beccenſis MS. pag. 596. n. 1. ex Archivo ejuſdem Monaſterii: *Procuratores dicti Conventus, qui pro tempore fuerint perpetuis temporibus, Cachiam unam habeant in propriis boſcis ipſorum ad leporem, vulpem & murilegum ſine recidis & arcubus; ita quod in boſcis dicti Willelmi ingreſſum non habeant ad Cachiandum, nec etiam in propriis ipſorum ad groſſam beſtiam, &c.* Charta an. 1231. apud Miræum tom. 1. pag. 750. *Nobis & hæredibus noſtris altam juſtitiam & Cachiam venationis in prædicto nemore retinentes*, Charta an. 1231. ex Chartulario S. Martini Pontiſar. *Retenta ſibi Chacia in nemore.* Occurrit iterum in Formulari Angl. Thomæ *Madox* pag. 384.

Caça, Fori Oſcæ an. 1247. ſub Jacobo I. Rege Aragon. *De cane de Caça. Si alicujus canis occiderit ipſum, quantumcunque Caçam dominus canis mortui poterit probare, quod una die occiderit canis ejus, tantum Caçam debet emendare dominus canis unaquaque die domino canis mortui, aut quod reddat canem homicidam, quia talis eſt ſua calonia.*

Chacea interdum ſumitur pro ipſo ſaltu, & ipſa ſtatione, in qua venationis gratia aluntur feræ, nullo, inquit Spelmannus, cincta ſepimento, ſed privilegio tuta, vel à Principe conceſſo, vel præſcriptione adepto. Differt autem *Chacea* à *Parco*, quod hic anguſtior eſt, & palis aut muro circumcluſus; & à foreſta, quod hæc multo eſt extenſior, & ampliſſimis legibus inſignita. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 722. *Poſſuram omnium animalium ſuorum ubique in Chacia noſtra de Tudibam .... & de ſubboſco dicta Chacia ad terram dictorum Monachorum meliorandam, &c.* Tom. 2. p. 103. *In dominicis boſcis ſuis & Chaceis.* Willelm. Thorn. *Habeant liberam warennam in omnibus dominicis terris, ... dum tamen terræ illæ non ſint infra Chacias aut warennas noſtras.* Fleta l. 1. c. 20. §. 55. *Qui appropriaverint ſibi liberas Chacias vel warennas ſine waranto.* Statutum Edw. III. an. 21. *Ut malefactores in foreſtis, Chaceis, parcis & warennis, &c.* Adde Statutum 2. Weſtmonaſter. c. 29.

¶ Chaceria, Eadem notione. Chartular. minus S. Benigni Divion. in Inſtrumento venditionis ann. 1276. *Item ſuper ea omnia quæ habeo & habere poſſum & debeo in villa, finagiis & territoriis de Demois, videlicet in terris, pratis, domibus, manſis, nemoribus, aquis, juſtitiis, banno, venaturis, Chaceria, arboribus, juribus, bonis, &c. Chaceriæ* in Litteris Roberti *de Baſoches* an. 1247. *Je ne puis de ce bos .... arbre tranchier, fors que por faire haie à ma Chacerie de bonne foy.*

Fractio Chaceæ Regalis, in Legibus Canuti de foreſtis c. 21. 28. 29. Ubi *rei* dicuntur *fractionis foreſtæ Regis*, qui venationem regiam quovis delicto in foreſta interturbant: Galli dicunt *ruiner les plaiſirs du Roy. Entreprendre ſur le plaiſirs du Roy.*

¶ Chaicia, Venatio. Charta Simonis de Piſſiaco an. 1212. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Coll. col. 1105. *Præterea eidem Domino Regi & hæredibus ejus quitto in perpetuum omnem Chaiciam ejuſdem foreſtæ, & beſtiam mortuam.*

Cassa, Idem quod *Cacia*, in veteri Inqueſta apud Columbum in Epiſcopis Vaſionenſibus lib. 2. n. 26. 29. *Caſſa ſalvaſina*, ibidem: *Chaſſe ſauvagine*. Vocabuli etymon cenſet V. Cl. Ægid. Menagius à *Captare* accerſendam in Orig. Gall. & Ital. Certe *Captare*, *Captionem* & *Venationem*, vertit Gloſſ. Græc. Lat. Silvius à *Caſſibus*, deducit; quippe venatores feras in caſſes propellunt, & clathratas feneſtras, *Chaſſis* dicimus, quod caſſium, ſeu retium, formam referant. Octavius Ferrar. ab *agere*, vel *agitare*. Alii denique à *Capſum*, vel Caſſum, de quibus vocibus infra agimus, quod quippiam clauſum denotat: nam *Caceis* parci ſpeciem fuiſſe docuimus, in quo venatio ferarum peragebatur. Vide *Chacea*.

¶ Chaça-e ad Omnes Bestias, in Regeſto Philippi Aug f. 28.

Caçor, & Chaçor, Equus venatorius, *un Chaçeur*, in Legibus Normann. Willelmi Nothi cap. 22. 23. quam vocem non intellexit Seldenus Hiſtor. fundat. Kingelwodenſis Abbatiæ in agro Glocestrenſi in Angl. *Dederunt mihi .... & filio meo, qui adhuc ſupereſt, unum Chaçorem, aut unam marcam argenti.* In alia Charta legitur. *unum Caçorem.* Le Roman *du Renard* MS.

Et li veneres vet devant,
Sor un grand Chaceour liart, &c.

Le Roman *de Garin* MS.

Hues ès chauciées & eſperon d'or fin,
Si eſt montès el Chaceor de pris,
Que li dona l'Empereres Pepin.

¶ Caciques, Caciqui. Concil. Hiſpan. tom. 4. pag. 261. an. 1582. *Vitia Primorum inter Indos, quos illi Caciques aut Curacas vocant, facile diſſimulantur, adulteria inquam, ebrietates .... dum ad hæc parochi connivent, ut ad ſua lucra operam Indorum promptam habeant.* Et pag. 761. col. 1. an. 1604 *Quod neque Caciqui ſeu Indorum Primores, nec Prætores, nec Fiſcales, nec alii miniſtri pro Indorum doctrinis colligant oblationes in domo in domum.*

¶ Cacobus, pro *Cacabus*, in Inſtrumento Maſſil. an. 1525.

Cacodeus, vox hybrida, Malus ſeu falſus deus. Chronicon Novaliceníe cap. 7. *In quo olim templum ad honorem cujuſdam Cacodei, ſcilicet Jovis, &c.*

¶ Cacodoxia, Græc. κακοδοξία, Prava opinio, dogma hæreticum, apud Murator. tom. 1. part. 1. pag. 155. col. 2.

¶ Cacodoxus, κακόδοξος. Qui prave ſentit, ibidem pag. 157. col. 2.

¶ Cacopragmon, κακοπράγμων, Maleficus. Candidus Mon. in Vita Venerab. Eigilis abbat. Fuld. in

Actis SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. p. 259.

Cacopragmones hic rite procul expulit à se.

¶ CACOSI, Leprosi vel homines miserandæ sortis qui habentur quasi essent leprosi. Vide *Cagoti*.

¶ CACOSOMIUM, Domus leprosorum. Epitome Chronici Casin. apud Murator. tom. 2. pag. 352. col. 2. *Cum Ecclesiis, villis, xenodochiis, castris, ptochotrophiis, Cacosomiis, brephotrophiis.* Vox ducta à κακὸς, malus & σῶμα, corpus.

¶ CACUERE, παρακαλεῖσθαι, *Advocare*, in Supplemento Antiquarii.

CACULATOR. Vide *Cauculatores*.

¶ CACUMBEARE, Διαβλασφημεῖν. Gloss. Lat. Græc. Permutare.

CACUMINARE, [Cruci affigere.] Vide *Incrocare*.

¶ CACZEOLA, Minor mentura frumentaria. Hist. Dalphin. to. 1. p. 97. col. 2. in Instrumento an. 1309. *Item à quolibet vendente bladum qui est de extra villam, levatur de uno bicheto una Caczeola raza, & de duobus bichetis una Caczeola cumula, & sic deinceps ascendendo.*

CADA, *Avvina: Oleum de cada, Oleum oxyecdri*, in Gloss. Arabico-Lat. Vide Meursium in Κάβος.

CADALA, in eodem Gloss. Arabico-Lat. *Institura negotiatio pinguedinis, unguinaria, axungiaria.*

¶ CADABALUM, Prostratio ad terram. Leges Norman. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 303. *De percussione palmæ s. solidor. De percussione pugni 12. denarior. De prostratione ad terram, quod Cadabalum dicitur*, 18. *solidos.* Vox ducta videtur à Græco κατασβάλλειν, Dejicere, prosternere.

¶ CADABOLUM. Vide *Catabolum*.

CADABUNDUS, *Crebro cadens*, Ugutioni: Caducus.

¶ CADAFALUS, CADAFAUDUS, CADAPALLUS, CADAPHALLUS, CATAFALTUS ab Italico *Catafalco*, Tabulatum, Gall. *Echafaut*, unde etiam nostrum *Catafalque*, Tumulus honorarius. Vox autem Italica videtur esse à Græco Κατὰ & Latino *Palus*, seu *Falæ* Nonio, hoc est, ut ipse exponit, *Turres ligneæ, ... quæ in circo apud veteres propter spectatores à ligni erigebantur*. Hæc de vocis origine: intellectus haud omnino idem est. Is significat thronum, solium seu locum eminentiorem, ubi Episcopus aut sacerdos nonnulla peragebat sacra munia. Marten. Tr. de antiq. Eccl. Discipl. pag. 192. ubi de Benedictione Ramorum ex Pontificali Narbon. *Quibus dictis, Dominus faciens officium existens ibidem in Cadafalo, aspergat aquam benedictam super ramos ... quo facto descendat de Catasalto.* Et pag. 190. *Quo cantato* (Evangelio) *fiat sermo*: deinde *Presbyter faciens officium benedicat ramos in modum qui sequitur, legendo voce aliquantulum elevata in Cadapallo.*

¶ CADAFAUDUS denotat præterea illam structuram materiariam turrium, in qua campanæ suspenduntur. Vetus Regestum S. Martialis Lemovic. an. 1222. *Duo signa fecit quæ constituunt D. S.* hoc est, quingentos solidos. *Item, Catafaudus major signorum constitit. 9. libr. & 10. sol.*

¶ CADAPHALLUS denique notione mihi ignota sumitur in Concilio Narbonensi an. 1430. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 357. *Licet nos Episcopi nostros habeamus Officiales, qui præsunt justitiæ civiliter & criminaliter, nec de justitia nos intromisamus; propter quod officialis & judex vester appellationum sua mandata debet nostris officialibus dirigere & non nobis: nihilominus dicti us officiales & judex appellationum nobis mandat inhibendo sub pœnis pecuniariis & excommunicationis, & nos adjornari facit, licet sciat nos de ipsis causis nullatenus intromisisse, deprimendo statum dignitatis pontificalis, & aliquos ex nobis mandat citari & Cadaphallis ecclesiarum nostrarum, civitatum & diocesum: Item, &c.* Locum hunc me doctiori exponendum vel potius emendandum relinquo. Vide *Chafallus*.

CADARFREDA, in Lege Longobard. l. 2. tit. 14. §. 25. & tit. 23. Ubi Boherius, *per Cadarfredam judicare*, esse ait *ex consuetudine*, & usu apud omnes recepto, non vero ex scripta lege: quod velle videntur Leges ipsæ, ac præsertim Luitprandi Regis tit. 54. *Quia etsi adfictum in Edicto proprie non fuit, tamen omnes Judices & fideles nostri sic dixerunt, quod Catarfreda* (sic) *antiqua usque nunc fuit*, id est, consuetudo. [Murator. legit, *Cadarfedra*.] Unde emendandus Papias: *Cadersida, id est, versus:* ubi legendum *usus*. Idem Luitprandus in Præfat. ad tit. 60. *Alii volebant per usum, alii per arbitrium judicare.* Ugutio: *Guardafida, consuetudo antiqua.* In Legibus Luitprandi Regis tit. 104. §. 4. scribitur *Wadarfida*. [*Cabwarfida* apud Muratorium to. 1. Scriptor. Ital. part. 2. p. 78. col. 2. ex codice cathedralis Mutinensis: *Causa ipsa in hoc modo semper & Antecessorum nostrorum tempore, etiam nostro, per Cabwarfidam sic judicatum est.* Alter codex, *Caderfedam*.]

¶ CADARSI, *id est, antiquitus*. Sic apud Murator. to. 1. part. 2. pag. 66. col. 1.

¶ CADAX. Vide *Cadiva infanis*, post *Cadivus*.

¶ CADELLARE. Vide *Capdelare*.

¶ CADENEUS. Vide *Camaeus*.

¶ CADERFIDA. Vide *Cadarfreda*.

¶ CADES, Species juniperi nothæ. *Vineam claudere de Cades*, in Transactione, S. Victoris Massil. an. 1461. *Socca de Cade*, in Statutis Massil. pag. 519.

CADESA. Joan. de Janua: *Cadesa, scortum. Gen. 38. de Jacob dicitur: Quam cum vidisset, suspicatus est Cadesam, id est, scortum.* Vulgata habet meretricem, Græc. πόρνην. [Hebraice ק‍ְד‍ֵשָׁה *Kadesch* idem est.]

¶ CADETUS, Natu minor, à Gallico *Cadet*. Utitur Prosper Sanctæ crucius de civilibus Galliæ dissentionibus apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 1441. Vide *Capdets*.

CADEX, *Gaudex, truncus*. Joan. de Janua.

1. CADI, Sigilla, *Scaux*, in veteri Charta apud Bruschium de Monast. Germ. pag. 41.

¶ 2. CADI, CADIAM, CADIANUS, Idem qui *Cadius*. Acta SS. Aprilis to. 1. pag. 53. A. de quinque Martyribus Francifcanis in India: *Ivit de Cadi, quod sonat Episcopum cujusdam civitatis .... Astitit quidam vir de Alexandria, qui rogabat Cadi.*

¶ *Cadiam, juris apud Turcas summus Præses & Interpres*, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6 pag. 304. ex Histor. Pacificationis inter Rudolphum II. Imperat. & Imperatorem Turcarum.

¶ CADIANUS, *Supremus fueris* (Ljuris) *Interpres & Præses cum Alli Bassa Budensi concilio accessit*. Ibidem pag. 308.

¶ CADIGLA, An pro *Caville*, hoc est, Malleolus pedis, Gall. *Cheville*. Acta SS. Junii to. 2. p. 378. E. in Miraculis B. Henrici: *Diodocus ... guttosus & contractus in pede sinistro & Cadigla, & habebat pedem revolutum.*

¶ CADIMA. Vide *Cidima*.

¶ CADINUS. Vide mox in *Cadius*.

CADIUS, Judex, præfectus, apud Saracenos & Turcos. Will. Tyrius lib. 10. cap. 16. *Juridicus, qui juri dicendo præerat, qui etiam lingua eorum Cadius appellatur*. Matth. Paris: *Adduxit sum Procurator civitatis, qui lingua eorum Emir dicebatur, & Juridicus, qui Cadius appellabatur*. Ducas Hist. cap. 13. ἕνα τῶν αὐτὸ κριτῶν, ὃν αὐτοὶ καδῆν καλοῦσι. Adde Vincent. Bellovac. l. 31. c. 141. & Vide Meursium in Κάδης, & Glossar. med. Græcit. in Κάδης & Κάδος.

CADINUS. Epist. Paschalis Frat. Ord. Min. apud Wadding. in Annal. Min. an. 1342. n. 10. *Ad quam Mesquitam ... sunt congregati Cadini, id est, Episcopi eorum, & Talismani, i. Sacerdotes.* Verum legendum, *Cadii*, ni fallor.

CA-

CADIVUS, Qui per ſe cadit, unde *Cadivæ poma* apud Plinium: prælertim *Caducus*, qui eo morbo laborat, qui hominem cadere facit. Agobardus in epiſt. ad Bartholomæum: *In quodam loco caperunt fieri quædam perculſiones, ita ut Caderent quidam modo Epilepticorum, &c.* Gloſſ. Lat Græc. *Caducus*, ἐπιληπτικός. Sic enim ibi emendandum. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Caducus à cadendo dictus eſt, Vecors, Dæmoniaticus, Lunaticus.* Gariopontus lib. 1. cap. 7. de Epilepſia: *Alii Caducum ex eo, quod cadunt, appellavere.* Marcellus Empiric. cap. 20. *Etiam Caducis datum prodeſt: nam ſi vel duos cyathos Cadivus inde ſorbeat, &c.* Marculfus lib. 2. form. 22. *Vendidi ſervum juris mei, ant ancillam nomine illam, non furem, non fugitivum, neque Cadivum, ſed & mente & omni corpore ſanum.* Quæ totidem fere verbis habentur in Formulis veter. apud Bignonium pag. 377. & 380. ubi rectè Spelmannus & Lindebrogius *Cadvum*, Epilepticum interpretantur, quem *Caducum* vocat Firmicus lib. 3. cap. 6 lib. 4. cap. 1. 2. 7. &c. & Lex Bajwar. tit. 15. §. 9. ubi ait mancipii aut caballi venditionem irritam fieri non debere, *niſi forte vitium invenerit emptor, quod illi venditor celaverit, hoc eſt, in mancipio, aut caballo, aut in qualicunque peculio, id eſt, aut cœcum, aut heriioſum, aut Caducum, aut leproſum. Juris enim erat apud veteres*, ait Acron ad Horatii Sat. 3. lib. 2. *ut cum ſervum diſtraheret quis, ejus omnia vitia vel animi, vel corporis publicares, niſi forte amaret litem, quia licebat emptori agere contra venditorem, ſi invenieretur poſtea ſervus vitioſus.* Ita *Caduci* in Vita MS. Caroli Magni juſſu Friderici Imp. exarata lib. 2. c. 23. Vide *Lunaticus*.

CADIVA INSANIA, pro Epilepſia, in Vita S. Præjecti cap. 2. n. 6. *Cadiva gutta*, in Gloſſis Biblicis MSS. *Cadax paſſio*, apud Alexandrum Jatroſophiſtam lib. 1. Paſſionum cap. de *Cibis freneticorum*. Iſidoro in Gloſſ. *Cadax*, eſt *claudus, qui ſæpe cadit*.

CADONNA. Ugutio: *A cado, hæc Cadonna, id eſt, uetus, qua mulier caput ſcalpit, eo quod cadere faciat immunda*.

¶ CADRELLI, Tela brevia & ſpiſſiora, à forma quadrata ſic dicti, noſtris *Carreaux*. Informationes civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino è MS. San-Germanenſi. *Secuntur arma neceſſaria pro galeis .... Item 60. baliſte & 60. trogni. Item* VIM. *Cadrelli. Item* 300. *lanſcee, &c.* Vide *Quadrelli*.

CADRIGÆ, pro *Quadrigæ*, legitur in codice reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. MS. *Cadrige quæ vadunt extra urbem onerate & c.* Et apud Rymer. to. 6. pag. 218. col. A. med. *Capiat per ſe, vel per alium, equos, Cadrigas, animalia, &c.* Vide Computum anni 1202. apud D. *Bruſſel* Tract. de Feodis to. 2. pag. 160. ad calcem.

¶ CADUCA, *Fruſta ex adipe, Cada enim arvina dicitur*. Papias. Vide *Cada* & *Cadula*.

¶ CADUCANS, Epilepticus. Acta SS. Junii tom. 2. pag. 1078. in Vita S. Bernardi Menthonenſis: *Caducantes, ſurdi, muti ... ſanabantur*. Vide *Cadivus*.

1. CADUCARII, Iidem, qui *Caduci* & *Cadivi*. S. Auguſt. lib. de Beata vita: *Iſti homines Caducarii ſunt, qui nomine vulgo apud nos vocantur, quos comitialis morbus ſubvertit*. Infra: *Qui ſermone vulgari quidem & male Latino, ſed apriſſimo ſane, ut mihi videtur, Caducarius nominatus eſt*.

2. CADUCARII, Papiæ & Ugutioni dicuntur, quibus caducæ hæreditates contingunt. *Caducarius*, in Gloſſ. Iſid. *Ad quem pertinent, quæ cadunt defuncto aliquo, cui non eſt qui ſuccedat*. Vide leg. ult. D. de Jure immunitatis, & mox *Caducum*.

¶ CADUCITAS FEUDI, dicitur de Feudo, quod cadit in manus Domini propter vaſſalli feloniam. Sententia Sigiſmundi III. regis Poloniæ de felonia Ducum Curlandiæ, apud Ludevvig. tom. 6. pag. 217. *Inſtitutum fuiſſe. coram nobis in præſenti generali conventu, regni illuſtri Friderico Curlandiæ & Semigalliæ in Livonia Duci, vaſſallo & feudatario noſtro, ab inſtigatore noſtro & Reipublicæ cauſam & actionem, ratione Caducitatis & commiſſionis feudi Curlandiæ & Semigalliæ, arciumque, & oppidorum, pagorum .... ad Ducatum prædictum ſpectantium amiſſionis & privationis*. Vide *Feudum perdere* in voce *Feudum*.

CADUCTOR. Gloſſ. Græc Lat. κηρυκίον, ὁ ἐπιτάξας τοῖς πρὸ σβεις, hic *Caducetus*, κηρυκοφόρος, *Caducifer*. κηρυξ, ὁ ὑπὲρ εἰρήνης πατρικὰς ἀλλάττων τε, καὶ κηρύκειον φέρων, *Caductor*. Sed legendum *caducetor*.

1. CADUCUM, Hæreditas, *eſcaeta*, quæ in legitimum hæredem cadit. [Tabularium Calenſe pag. 62. *Compromiſerunt ſuper controverſia ..... occaſione cujuſdam racheti, quod petebat dicta abbatiſſa à dicta domina ratione feodi de Montefirmolio, quod eidem dominæ obvenerat ex Caduco ſeu ſucceſſione defuncti Droconis quondam fratris ipſius dominæ*. Necrolog. Eccleſiæ Autiſſiod. ad 13. Januar. *Obitus Bernardi Epiſc. .... Dedit 9. libras ſuper Caducum Yterii Canonici, &c.* Charta Januarii 1221. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. tom. 2. pag. 112. *Rogaverunt ſe dediſſe ... Caducum Reginaldi de Quinciaco, quod continet viginti arpenta terræ, & duo arpenta prati, &c.*] Tabularium Prioratus S. Nicaſii de Mellento an. 1283. fol. 45. *Jure communi, vel ſpeciali, hæreditagii, vel Caduci, ſeu aliquo alio jure quocunque, &c.* Charta an. 1291. *Petebant pro portagio, nec non & dimidiam Caduci, eſchetam defuncti Joannis de Soliaco Militis*. Alia Hugonis Cadavenæ D. de Beauval an. 1206. *Vendiderunt D. Ingeranno Vicedomino Pinconii quidquid Caduci, vel hæreditatis devolutum erat ad prædictam Agnetem*. Alia an. 1214. apud Roverium in Reomao pag. 249. *Campum .... qui de Caduco meo erat*. Alia porro notione vox hæc uſurpatur apud Juriſconſultos [& Iſidorum in Gloſſis ubi ait: *Bona caduca, quibus nemo ſuccedat hæres*.]

2. CADUCUM, Manus mortua. Tabularium S. Genovefæ Pariſ. in Charta H. Epiſcopi Silvanectenſis: *Recognoverunt ſe eſſe homines de corpore Eccleſiæ S. Genovefæ, & quod ipſi manum mortuam quæ vocatur Caducum, debent. &c.* Occurrit in eodem Tabulario crebrius. Vide *Manus mortua*.

CADUCUS, apud Erchempertum in Hiſt. Longobard. c. 8. vox eſt convicii: *Reddite nobis, ô Caduci viri & proditores, quos nequiter interfeciſtis*. Vide *Cadivus*.

CADULA, *orum, Guttæ, quæ cadunt ex pingui carne, cum aſſatur*. Joan. de Janua. [Vetus Gloſſar. San-Germanenſe. num. 501. *Fruſta ex adipe*.]

¶ CADUNATUS, ſ. Coadunatus. Bartholom. Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. an. 1262. *Januenſes cum tubis, buccinis & chordibus Cadunatis, &c.*

¶ CADURCENSIS DENARIUS, MALLIA. Vide *Moneta Baronum*.

CÆCIA, κεκροδίνια, in Gloſſ. Græc. Lat. MS. Editum *Cecia*, habet.

CÆCILINGIUS. *Qui nec loquitur, nec audit*. Gloſſ. MSS.

CÆCITUDO, Cæcitas, ἀβλεψία, in Gloſſar. Græc. Lat.

CÆCORA, Capitulare de Villis cap. 44. *Herbulas ſiccas, vel virides radices, nepos inſuper & Cæcorum*. Forte *ceporam, cepas*. [Meliusque Valeſio *Cicborea*, Gall. *Chicorée*, quam Græci κιχώρη & κιχώριον appellant. Κιστρὶς & κιστρώρος deſignant hortulan um, at *cepora* nullibi, quod ſciam, legitur. Pro *nepos* autem legendum eſſe *napos* nemo eſt qui non videat.]

¶ CÆCUBA, Noctua. Vide *Cecua*.

CÆLATURA, inter miniſteria ſacra recenſetur in Synodo Exonienſi an. 1287. can. 12. *Cereus Paſchalis duo*

duo cereo id processionales, celatura super altare, tampanella deferenda ad infirmos, &c. Infra : *Onera omnium ornamentorum prædictorum .... supportabunt, libris matutinalibus, uno scilicet psalterio, fenestris vitreis in cancello, & Celatura super majus altare duntaxat exceptis, quæ Rectores vel Vicarii supportabunt.* Forte id, quod *tabernaculum* vulgo dicimus : incertum tamen an eadem notione vocem hanc usurpet Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdun. pag. 345. *Tigna, laquearia, tecta, & Celaturam ecclesiæ, cum turri ... restauravit.* Infra : *Tectum ecclesiæ, Celaturam, clausuram quoque curiæ reparavit.*

¶ CÆLESTINUS, Cælicola. Cæliloquus, &c. Vide *Cœlestinus, Cœlicola, &c.*

¶ CÆLIA. Vide *Celia.*

CÆLIO, Cilio, [Cælum, fcapellum, Gall. *Burin, Cizeler.*] Papias: *Cælatum, insculptum, à Cælio, quod est ferramenti genus, quod vulgo Celionem vocant.* [Unus MS. habet, *Cilicionem.*] Alibi : *Cælum, ferramenti genus, unde cælare, id est, sculpere dicitur.* Rursum : *Cilium, unde argentarii vel sculptores operantur, à quo cælata vasa dicimus, qui vulgo Cilio dicitur.*

¶ CÆMENTARE, *à Cæmentum*, Ædificare, exstruere. Translat. S. Geminiani Episc. an. 1106. apud Murator. tom. 6. col. 89. *Fundamentum Cæmentari cæptum est eodem anno.*

¶ CÆNABIUM, pro *Cœnobium*, apud Moretum de Antiquit. Navarræ pag. 610. ex libro veteri S. Salvatoris Oxiensis.

¶ CÆNARIUS, Nomen Officiarii in Monasterio S. Dionysii, Gall. *Cenier.* Huic cura erat cœna hospites reficere, qui eo sese conferebant, Epitaphium F. Joannis *de Verdun* apud Felibian. in Hist. S. Dionysii pag. 582. *Placuisse etiam illi putamus egregii doctoris F. Joannis de Verdun, quondam hujus domus quarti Prioris & Cœnarii eruditam Sapientiam, &c.* Vide *Cœnaclarius.*

¶ CÆPIA, pro *Cepa*. Stephanotius to. 1. Fragm. Hist. ex Codice MS. Grandimontensi: *Alyenor D. G. humilis regina Anglie, Ducisse Normannie & Aquitanie Comitisse confirmavit unum milliarium Cæpiarum annis singulis pauperibus fratribus Grandismontis.*

CÆPTUS, [pro *Septum*, Ambitus.] Traditiones Fuldenses lib. 2. Ch. 43. *Sicut ad nos jus proprietatis pertinet extra illum Cæptum (id est, bifang) qui est in Giufungon, Cæptum illum foras dimitto.* Et Ch. 77. *Et in Bunahu talem Cæptum, qualem ibi habuimus.*

¶ CÆREMONIARI, Cæremoniis seu cultu exteriori colere, adorare. Macer in Hierolexico ex Actis S. Cypriani: *Gallienus dixit Cypriano: Jusserunt se sacratissimi Imperatores Cæremoniari.*

¶ CÆRILLA, f. Candela, inq. Janssonius in suis ad Isid. Glossarium collectaneis. Verum in Glossis Isidor. legendum non est, ut ipse legit Janssonius, *Lucerna, genus cærillæ*, sed cum aliis, *Lucerna, Genus coculle*, pro quo Græcvius censet reponendum, *Lacerna, Genus cuculle* : quam in rem laudat Festum & Scaligerum.

¶ CÆRIMONIA, Θυμίατρια, *Cereris sacra.* Supplem. Antiquarii.

¶ CÆSARIA, *Mulier cauponia*, Ugutioni, ut videre potes in *Clepsedraria* post *Clepsydra.*

CÆSARIANI, Officiales Procuratoris Cæsaris, qui & *Catholiciani* dicuntur in l. penul. §. ult. Cod. de Bonis proscript. Ii rationes fiscales tractabant, & bona ad Principem devoluta veluti vacantia occupabant. Vide Petrum Fabrum lib. 3. Semestr. pag. 364. & tit. 10. *de Cæsarianis* Codicis Theodosii lib. 7. & Arrianum lib. 3. in Epict. cap. 24. Ab hac Cæsarianorum appellatione, deductam vocem Gallicam *Sergent*, & Germanicam *Schalthen*, opinatur Cujacius ad l. 7. Cod. de Jure fisci [quam propius & melius à voce *servientes* accersunt alii.] Vide *Servientes.*

Cæsariani. Sanctus Cyprianus Epist. 82. *Senatores & viri egregii, & Equites Romani ... si adempti facultatibus Christiani esse perseveraverint, capite quoque multentur ... Cæsariani quicunque vel prius confessi fuerint, confidentur & vinculis in Cæsarianas possessiones descripti mittantur.*

¶ CÆSULUM, κουρὰς, *Ceruleum.* Supplem. Antiq.

¶ CÆXIA, Armorum species, f. Cassis, Gal. *Casque*, Hispan. *Caxco.* Appellatio conventus S. Victoris Massil. ad Concilium generale an. 1424. ex Archivis ejusd. *Considerantes expensas pro custodia Monasterii S. Victoris necessarias, tam in vallatis quam in ædificiis, bombardis, balistis, trabuciis, viratoriis, Cæxiis, Janceis & bombardis, curassiis & cassidilibus, loricis & aliis armorum generibus.*

¶ CAFARDUS, Caffardus, Gall. *Caffard*, Hypocrita, pietatis simulator. Statuta Andegav. ex concilio Pentecostes anni 1312. pag. 215. *Per alios filios satanæ Cafardos nuncupatos, &c.* Menoti Serm. Quadragesl. fol. 147. verso col. 1. *Sed sol Caffardi ea* (indulgentias) *prædicaverunt cum infinitis mendaciis, ut populum decipiant, qui sepe sunt parvi diaboli, quando sunt in taberna; quod non est quæstio nisi de luxuria, de ludo, &c.* Vocis etymon arcessit Menagius ab Arabico *Cafara*, quo nomine vocatur is qui suam deserit religionem, ut aliam sequatur. Prima vocis origo est Hebraicum *Caphar*, Renuntiare : hinc *Capher* eidem Menagio fumitur pro eo, qui fidem catholicam ejuravit.

CAFFA. Charta Caroli Calvi pro Ecclesia Parisiensi ex Pastorali minori ejusdem Eccles. n. 17. descripta etiam à Sammarthanis : *Tam pro immunitatis anterioris quondam Regibus, quam & pro reliqua instrumenta Ecclesiæ Caffarum* (vel *casfarum*) *ipsius dictæ Ecclesiæ Parisiaci, &c.* [Ruffici Dombenses *cafferm* vocant peram, sacculum. An quid simile posset hic intelligi? Ita Cl. D. *Aubret* in Adversariis. Potius crederem esse genus vasis, qualis est mensura, de qua mox.]

¶ CAFFIUM, Mensuræ seu vasis species. Tabularium S. Victoris Massil. ubi de Barcinone : *Tres cafsubias de purpura, sex flotas & sex manibles ... septem dolia, quatuor cupas, & octo Caffia de vino, duos tripodes, &c.* Vide *Caficium.*

CAFICIUM, Mensuræ Hispanicæ species. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Cataloniæ MSS. *In locis Cataloniæ, ubi currit moneta Jaccensis vendatur Caficium Ilerdæ frumenti ad pretium 25. solid. & in aliis locis ubi sunt diverse mensure, vendatur mensura in illa secundum quantitatem Caficii Ilerdæ.* Chronicon Petri IV. Regis Aragon. lib. 3. cap. 23. *Nos donaren mil Caffices de forment.* Raimundus Montaner. in Chron. Aragon. cap. 236. *E en Rocafort trames me en bon cavall, e una mula, e 100. Cafsos de civada.* Vide Foros Aragon. lib. 4. de Deposito.

¶ CAFOTIUS, Vox ab Anastasio Bibliothecario ficta. Vide *Exafoci.*

CAFSIS, ex Græc. καῦσις, calor, καῦμα apud Petr. Chrysol. Serm. 124.

CAGA, Gall. *Cage*, Pyxis. Chron. Fossæ novæ an. 1196. *Duodecim cruces argenteæ, & quatuor Cagæ cū reliquiis.*

CAGANUS, Cacanus. Sic Avares, seu Hunni, Reges suos vocabant. Corippus lib. 3. de Avaribus :

Ergo signa meis Cagan contraria signis
Ferre parat.

Gregorius Turon. l. 4. Hist. cap. 28. *Sed & Rex Chunorum, vocabatur autem Caganus : omnes enim Reges gentis illius hoc appellantur nomine.* Poeta Saxonicus lib. 2. de Gest. Caroli Magni an. 782.

.., Pa-

. . . *Parituræque Caganus ad ipſum*
Hunnorum miſere duces pro patre tenenda.

Sigebertus an. 520. *Ab hinc regnum Hunnorum annotare ceſſabo, qui omnis gentis illius Reges Caganos vocatos lego.* Occurrit paſſim apud Paulum Diac. Theophanem, Zonaram, Cedrenum, & alios Scriptores Byzantinos. Vide Gloſſar. med. Græcit, in Κανας, & Κ. Ζως.

CACANUS. Paulus Warnefridus lib. 4. de Geſt. Langobard. cap. 39. *Rex Avarorum, quem ſua lingua Cacanum appellant.* Sed & Ruſſorum ſeu Moſcovitarum Principes hac dignitate donatos teſtantur Annales Francorum Bertiniani an. 839. *Miſit etiam cum eis quoſdam, qui ſe, id eſt, gentem ſuam Rhos vocari dicebant: quos Rex illorum Chacanus vocabulo, ad ſe amicitiæ, ſicut aſſerebant, cauſa direxerat.* Neque alterius eſt originis ac notionis vox,

CHAM, vel CAN, qua Tartari Principes ſuos indigitant, quæ Imperatorem ac Regem ſonat, ut auctor eſt Vincentius Belvac. lib. 32. cap. 10. *Quam etiam Can, id eſt, Imperatorem appellabant.* Et cap. 32. *Qui & Gog Cham, id eſt, Imperator, vel Rex dicitur, ſublimatus eſt in Regno Tartarorum, Caanus*, in Epiſtola Quoblexi Tartarorum Imperatoris, apud Odoricum Rainaldum in Annalib. Eccleſiaſt. an. 1278. num. 20. *Chanis* vel *Hanis*, inquit Leunclavius in Pand. Turcico num. 3. aſpiratione forti, appellatio perquam uſitata Perſis & Tartaris eſt; apud quos Reges & Principes etiam minorum gentium *Chanes* dicuntur. Atque inde filii Principum *Chanoglani* vocantur. Reperiitur in Hiſtoriis Græcis & Latinis nomen *Chagani* Avarum, quod idem eſt cum hoc *Chan*, vel *Chaan*. Nam Avarum, ſive Chazarorum patria Cherſoneſus eſt Taurica, quæ hodieque ſuos habet *Chanes*. Maximus vero Tartarorum omnium *Chan*, cui ſubjecti ſunt *Chanes* cæteri, quique *Chitainus* adpellari ſolet, Turcici quoque Sultani poſt Oſmanem Gaſim ſe *Chanes* dici voluerunt, idque retinent in hodiernum uſque diem. Porro qui paſſim *Chan* vel *Can*, interdum aliquot Scriptoribus,

CANIS appellatur. Chronicon Nangii an. 1299. de Uſuncaſſano Tartarorum Rege: *Qui & Magnus Canis dicitur.* Ita Græcis ſeu Byzantinis Κύων & Κυνες Tartarorum Princeps dicitur, atque in primis Pachymeri lib. 3. cap. 25. lib. 5. cap. 4. lib. 10. cap. 25. lib. 11. cap. 16. quam vocem dicto libro 5. cap. 4. *Imperatorem* ſonare ait: Τζίγγης γὰρ τοῦτον, ἤ δὴ Κάνις, Βασιλεὺς, ut lib. 9. cap. 26. cæteros Toparchas *Canes* etiam vocatos ſatis declarat: Οἱ γὰρ κατ' ἀνατολὴν τὸν Καζάνην ἰσχύοντες, οὓς αὐτοὶ φασὶν ἀνὰ Κάνιν. Ita Principes Tartaricæ gentis Κανίδες eidem dicuntur lib. 5. cap. 4. quos *Caneſios* nuncupat Magiſter Rogerius in Deſtruct. Hungariæ cap. 33. *Alteri vero ipſorum Caneſio, id eſt, majori, volenti proſtrato ſuccurrere, &c.* Cap. 35. *Conſilii verunt Caneſios, id eſt, Ballivos, qui juſtitiam ſacerent.* Infra: *Procurator meus de iſtis dominis erat unus, & pene mille villas regebat, & erant Caneſii fere centum.*

Ab hac igitur origine, aliquot ex Scaligerorum gente, quæ Veronenſem Principatum diu poſſedit, *Canes* appellatos cenſuit Paulus Jovius, quam vocem nomini proprio interdum præponebant: v. gr. *Can-Franciſcus, Can-Grandis, Can-Signorius.* Neque Veronenſes Principes dumtaxat id ſibi arrogavere prænomen, cum in familia Dandula apud Venetos uſurpatum doceat Sanſovinus in Venetia lib. 13. ſub ann. 1328. qui, ut verbis utar Joſephi Scaligeri in Epiſtola de Vita Julii Patris pag. 19. non ab illo latranti animali dicti ſunt; ſed quod lingua Windorum, ſeu Sclavorum, *Caban* idem ſit, quod *Rex* aut *Princeps*. Quam quidem ſententiam non minime firmat ipſa olim Serviæ Principis appellatio ac nomenclatura.

KNES enim appellabatur, ſeu μέγας Κνὴς, vel Κνὲς ζας ακαὶ Σερβίας, ut eſt in Codice Regio MS. 2023. ex quo deſcripſit Goarus, quæ habet poſt Codinum de Officiis aulæ Conſtantinop. p. 414. 415. Idem autem valet ac *Dominus*: nam ea fuit vocis *Knes*, notio apud Sclavos, Ditmarus lib. 7. pag. 106. *Uxor autem ejus Beleunegini, id eſt, pulcra domina vocabatur.* [*Knes* ſos Serviæ Principes appellat etiam Presbyter Diocleates in Hiſt. Dalmat. Sed & apud Moſcovitas ea obtinet appellatio. Siſmundus Heberſtenius de Reb. Moſcovit. *Nomen Ducis apud eos dicitur Knez; nec alium majorem titulum unquam habuerunt, adjuncta illa dictione, Magnus. Nam omnes alii qui unicum principatum habent, dicebantur Knez: qui vero plures principatus, atque alios Knes ſubjectos ſuo imperio habebant Welikí Kneſi, id eſt, Magni Duces appellabantur.* Deinde addit, *In Croatia Primores ſimiliter Knez vocari.* Apud Thwroez. in Salomone cap. 50. *Principes Biſſenorum nomine Kazar.*] Apud Cantacuzenum lib. 2. cap. 5. occurrit Ταυ γκὲς Phrygiæ Princeps,

CAGELUS. Gloſſæ MSS. *Scelides*, *Cageli*. Sunt autem Græcis σκελίδες, Pernæ, ſemora porci,

¶ CAGIA, pro *Cavea*, Septum, ut opinor, in ſilvis ne feræ poſſint egredi. Polyptych. Fiſcann. an. 1235. *Nicolaus de Monte tenet unum bordagium ... & debet capere nammia & ducere apud Viteſleur, executare grangiam ... relevare foſſata, Cagiam facere in boſco & deferre polagium apud Fiſcannum.* Suſpicor *Cagiam* hic idem eſſe quod *Chaceam*, ſaltum ſeraram ſtationi accommodum, de quo ſupra in *Caciare*, vel Viam, qua animalia aguntur ad paſcua, vel forte Ambulacrum, de quo infra in *Chacea* 2.

¶ CAGOTI, de quibus Conſuetud. Beneharn. tit. 1. art. 23. tit. 55. art. 45. non fuerunt Monachi, Anachoritæ aut Leproſi, ut quidam opinati ſunt, ſed genus quoddam hominum cæteris odioſum. De his audiendus eſt Oihenartus in ſua Vaſconiæ notitia. Cæterum, inquit, ea quæ Belleforeſtus in Coſmographia, & Paulus Merula part. 2. lib. 3. cap. 38. narrant de eo genere hominum, qui Vaſconibus *Cagots*, nonnullis *Capoti*, Burdegalenſibus *Gabeti*, Vaſcis & Navarris *Agoti* dicuntur, ipſos pro lepra inſectis haberi alioſque inficere: in facie & actionibus eorum apparere aliquid, quod eos contemptui, deteſtationique reddat obnoxios, omnibuſque halitum & os grave olere, ipſe vera præſtare nolim; vereor enim ne præjudicatis vulgo opinionibus, potius quam certis experimentis horum fides conſtet. Non abnuerim tamen illos publico contemptu laborare, & adeo etiam in propria natali humo peregrinorum loco haberi, ut neque ad Reipublicæ munera vel honores ipſis aditus pateat; neque rebus inter ejuſdem vici aut pagi incolas promiſcue uſquequaque uti concedatur. Connubio autem & communi victu cum noſtris non tantum iis interdicitur; ſed inſuper decreto Curiæ Burdigalenſis in publicum prodire, præterquam calceati & prætexto veſtiti perſpicue panni rubri ſegmento, interpoſita verberum pœna, prohibentur. In pleriſque municipiis ſemota à vulgo domicilia, in templis quoque ſegregatas ſtationes, & peculiares aquæ luſtrales hydrias aſſignatas habent; itaque ſordidis, & illiberalibus artibus dediti, vilem & abjectam vitam ducunt. Chriſtianorum olim nomine nuncupatos fuiſſe, è pluribus veteſtis monumentis liquet, neque hactenus apud nos ea nomenclatura obſolevit. Ipſi viciſſim noſtros *Pelluos*, hoc eſt, pilioſos, vel comatos vocant. Unde à nonnullis non inepte conjiciunt, eos Gothorum qui olim Aquitaniam habuere, reliquias eſſe; & tam graves in Vaſconibus, horum vilium capitum ſaſtidium à veteris iſtius gentis in Gothos, perpetuos ſui nominis hoſtes, odio natum. Chriſtianorum etiam appellationem, ab eadem gente nondum Chriſtiana Religione imbu-

imbuta, Gothis impositam, in hac Gothorum veluti fece, ad nostram memoriam, integram remansisse. *Peluti* demum sive *Comati* nominis rationem, ad priscum Aquitanorum comam alendi morem, referendum esse. Hæc ille. De iisdem *Cagotis* plura habet Petrus de Marca lib. 1. Hist. Benehar. cap. 16.

☞ Simile genus hominum exstat in Britannia Minori, quos *Cacosos* appellant, lingua patria *Caqueux*, *Cacous* vel *Caquins*. De his ita legimus in Statutis Radulphi Episc. Trecor. an. 1436. apud Lobinell. tom. 2. Hist. Britan. col. 1610. & Marten. tom. 4. Anecdot. col. 1142. *Item, quia cognovimus in dicta civitate & diœcesi plures homines utriusque sexus, qui dicuntur de lege*, (id est, Judæi) *& in vulgari verbo Cacosi nominantur, quorum conditio & habitatio debet esse separata ab aliis hominibus sanis, puta in esu, potu & aliis participationibus mutuis; nihilominus dicti Cacosi indebite & irreverenter, & ultra quam deceat, se immiscent cohabitationi & communioni ceterorum hominum, & maxime in ecclesiis parochialibus & aliis locis, in quibus divina celebrantur officia, præsumunt precedere alios homines in pacis & Reliquiarum osculo; & exinde contentiones & scandala oriuntur. Et ideo statuimus ut dicti homines legis sive Cacosi debeant in divinis officiis stare & residere in parte inferiori ecclesiarum, & non presumant sanctos calices aut alia vasa ecclesiastica tangere, nec etiam osculum pacis ante alios homines sanos presumant recipere, sed postquam fuerit tradita pax aliis, tradatur eidem Cacosis, & hoc sub pœna 100. solid.* Refert idem Lobinellus col. 1350. excerptum è Regestis Cancellariæ Britanniæ ann. 1474. & 1475. quod jubentur Cacosi per Ducatum iter agentes, segmentum panni rubri vestibus affuere; mercaturam vero facere prohibentur, præterquam fili & cannabis, quod solam exercerent artem restionum. Ipsis quoque interdicitur agrorum cultus præterquam hortorum fuorum. Sed hoc posterius interdictum, quo ad summam egestatem redigebantur, immutatum fuit, Cacosis tractus Maclovienſis data licentia agros habitationibus suis viciniores conducendi & colendi, certis tamen atque onerosis conditionibus adjunctis, quas videre potes col. 1362. in Edicto Francisci Ducis Britan. ann. 1477. Cacosorum fortunam miseratus Hevinus celebris Jurisconsultus iniquum esse eorum odium nulloque idoneo innixum fundamento comprobavit, atque decretum non multis ab hinc annis in eorumdem gratiam obtinuit à supremo Britanniæ Senatu; verum cum vix exuat, quæ semel imbiberit animus, eadem fere, quæ olim, hodie durat Cacosæ plebis apud Armoricos alienatio.

¶ CAHAN. Vide *Cham* post *Caganus*.

¶ CAHARIE. Vide *Caya*.

¶ CAHILLA, Casula Sacerdotalis. Instrum. anni 1377. ex Archivo S. Victoris Massil. *Item unam Cahillam veluti rubei cum stola & manipulo*. Credo legendum *Casulla*.

CAHSLITE, Mulctæ species apud Anglos. Vox Saxonica. Concilium Wintonienſe an. 1076. *Si autem post excommunicationem & satisfactionem venerint, forisfacturam suam, quæ Anglice vocatur Dſerhyrneſſe, seu Cahslite pro unaquaque vocatione, Episcopo reddant*.

CAHUA, Vinum album & debile. Matthæus Sylvaticus.

CAIA, Caiagium. Vide *Caya*.

¶ CAIANI, Cainitæ, Homines inter Gnosticos perditissimi, qui perditissimos quosq; vita functos summo cultu venerabantur, ut Cainum, à quo nuncupati, Core, Dathan, Abiron, Sodomitas & maxime Judam proditorem. Innumeros fingebant Angelos conspicuos flagitiis, ut haberent quos imitarentur. De his consulendi Tertull. de Præscript. c. 33. & 47. Hieron lib. 1. c. 33. Epiph. Hær. 33. Augustin. de Hær. c. 18. & Baron. ad annum 145.

¶ CAIBA Ferri, f. Clathri ferrei, Gall. *Balustrades*, sic dicti ab Ital. *Gabbia*, Cavea, Gall. *Cage*, quia clathri majorum cavearum formam quodammodo referunt. Regimina Paduæ ad ann. 1381. *Kal. Jan. dominus Bertolinus de Mazis de Brixia Potestas Paduæ. Hic fecit fieri Caibam ferri propter Clericos. Et factum fuit fundicum bladi*.

CAILLER, Arrestum Parisi. 9. Maii 1321. *Item 31. cyphos de Caillier pretii 30. solid.* Vide *Mager*.

¶ CAIRATUS, pro *Quadratus*, ut conjecto. Statuta Massil. pag. 295. *Omne bodii botarum sive vegetum, quæ vendentur de extero in Massilia à dictis boteriis sint bironati, & quod gargaillus sit Cairatus*.

¶ CAIRELLUS, [Telum spisius & breve, forma quadrata, Gall. *Carreau*.] Vide *Quadrelli*.

¶ CAIRO, f. pro *Carto*, Mensa frumentaria: hic autem si bene conjicio, Modus agri capiens tantum seminis quantum in *Cartone* potest contineri. Donatio Bernardi Atonis an. 1138. apud Baluz. Hist. Arvern. to. 2. p. 489. *Campum de via majore & duos Cairones de terra, quæ sunt juxta condaminam Monachis S. Baudilii*.

¶ CAISNINUS, Quercinus, Gall. *de Chesne*. Vide locum in *Cavile*,

¶ CAISSIA, Arca, capsa, Gall. *Chaisse*. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 510. ex Conventione anni 1345. de Galeis instruendis, in quibus sunt 200. *lanceæ*, 400. *dardi* 20. *Caissiæ viretonorum, in quarum qualibet ad minus sint* 500. *viretoni*. Vide *Cascia*.

¶ CAIUS, Caia, Dominus, Domina, in libris Hispanicis. Vide Joannem Garsiam de *Acquesta conjugali*.

¶ CALA. in Hist. Dalphin. to. 1. p. 53. col. 1. in Literis anni 1340. *Muniri faciatis & providere arnesiis pro Cala & destructione arborum, vinearum & bladorum opportunis, utpote de guoys, falcibus, deytraux seu fecuribus, &c.* Ubi *Cala* videtur esse pro *Tala*, T. in Camutato, ut alibi non semel. Est autem *Tala* hic idem quod *Vastatio, scissio*, à Saxon. talon, Carpere, detrahere, vel f. à Gallico *Tailler*, Scindere, amputare. Vide *Talare* & *Maleficium*. *Cala* mendose legitur apud Marten. Anecdot. tom. 3. col. 358.

Indomita stans Cala ferit colloque protervit.

Auctor ipse recte restituit post editionem absolutam, *Indomita stans calce ferit colloque protervit*.

CALAB (A. S. Columbanus Epist. 4. *Vigilate, quia mare procellosum est, & flagris exasperatur feralibus, quia non a sola minax unda, quæ etiam permota pontum semper cautis spumosis concavæ varicibus, hyperbolice licet de longe turgescens extollitur, & ante se Calabra sulcatis octo millibus trudit, &c.* Apud Festum de verbis veteribus *Calabra* dicitur *Curia ubi tantum ratio sacrorum gerebatur*. [Verum hic fortean est pro *falebra*.]

¶ CALABRE, f. Pelles ex Calabria, apud Rymer. tom. 7. pag. 356. col. 2. *Indumentum foderatum cum Calabre*.

¶ CALABRI, *Versus obscœni*. Gloss. Isid. Papias habet *Calabrii*.

¶ CALABRIS, *Ventis siccis*. Isid. Gloss. Quia, inquit Gravius, Calabria est æstuosa, ut ab Horatio dicitur 1. 31.

CALAFATARE, Refarcire, proprie de navibus, *Calfater*. Legatio Ambassiatorum Ducis Andegav. ad Judicem Sardiniæ an. 1378. *Licet duo carpentarii & nonnulli alii de dicta galea incessanter fissuras & dissuturas antedictas toto eorum posse clauderent & Calafatarent*. Gaufredus Malaterra l. 3. c. 14. *Obducunt imas alii lanugine rimas*.

Acq; picem liquidum properant ſuperaddere quidã.

CALAFATUS, Ital. *Calafate*, Navium ſtipator, qui navium rimas & commiſſuras ſolidat & componit, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 15. & 20. καλαφάτης Heroni: unde Michaeli Imp. cognomen inditum apud Zonaram pag. 193. [Statuta Maſſil. pag. 286. *Decernimus ... quod magiſtri ſeu carpentarii d'aiſſa vel Calafati operantes in mari, &c.* Ibidem pag. 445. *Statuimus, ut omnis Calafatus qui ſit major capitaneus alicujus ope ris navis antequam incipiat opus facere dictæ navis, juret &c.*] De vocis etymo, vide Gorop. Bekanum lib. 4. Hermath. pag. 74.

¶ CALAMACUS, CALAMANCUS, CALAMANTUS. Vide *Camelaucum*.

1. CALAMARE, *Calamos poſt meſſores colligere*. Ugutio.

¶ 2. CALAMARE, ut mox *Calamarium*, apud Rymer. to. 7. pag. 357. *Unum Calamare de ſtanno*.

CALAMARIUM, Vas, in quo aſſervantur encauſta, vel atramenta, atque adeo ipſi, quibus ſcribimus, calami, unde nomen. W. Britto in Vocab. *Atramentarium Græce Calamarium, quia in eo calami reponuntur.* Joan. de Janua: *Calamarium, cornu, ubi tenetur encauſtum*, S. Hieronym. in cap. 10. Ezechiel. Καλαμάριον, *ab eo, quod illo calami recondantur. Nos Atramentarium ex eo, quod atramentum habeat, dicimus. Multi ſignificantius Thecas vocant, ab eo, quod thecæ ſunt ſcribentium calamorum.* Petrus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 13. *Calamarium aureum margaritis & preciosiſſimis gemmis inſignitum.* Nicetas in Manuele l. 3. n. 4. Ἐκχέουσι μὲν ἐκ τοῦ καλάμου τὸ μέλαν ὃ δὴ συγχώρημα. Concilium Chalchedonenſe act. 1. κἀκεῖθεν λαβὼν αὐτὸ τὰς βίβλους ... ἐνέπτυσε λαβὼν τὸ καλαμάριον,

¶ CALAMATUS, CALAMAUCA, CALAMAUCUM. Vide *Camelaucum*.

1. CALAMELLA, CALAMELLUS, CALAMAULA, CALAMAULIS, Fiſtulatorius calamus, quo in bellis etiamnum utuntur Helvetii. Papias: *Calamaula, canna, de qua cantatur. Calamaulis*, in Notis Tyronis pag. 173. Euſtathio, Καλαμαύλης, qui calamo in tibiam formato canit. *Calamella*, apud Ugutionem, *Canna, cum qua quis canit, unde Calamellarius qui ea cantat.* Jacobus de Virriaco lib. 3. Hiſtor. Orient. & Oliver. Schol. *Volebant enim ſibi facere nomen, cum tubis, Calamellis, & ſignis multis progreſſi.* A calamis efficta vox *Calamellus*, fiſtula, noſtris *Chalumeau*, hodie: *Chalamelle*, olim. Chron. MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Trompes & Challemelles, & cors Sarazinois.

Alibi:

N'y ot trompe ſonnée, ne autre cor baudi,
Ne nulle Challemie, ne bombarde oſſi.

CANNAMELLA dixit Dantes in Infern. Cant. 22. Neque aliæ ſunt *Calamellæ*, à *flageolis*, ſeu, uti appellamus *Flageolets*. Guill. *Guiart*. an. 1270.

Lors r'oiſſiez trompes ſonner,
Cors, tabours, Flageus, & chevretes.

Idem an. 1304.

Tabours ſonnent, & Flagiex pipent.

Un Roman MS.

Les tropes, li Flajol, li cor, & li tabour.

¶ 2. CALAMELLA, vel CALAMELLUS. Vita S. Favonis num. 114. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 2. pag. 621. *Dum quædam dies infelicem quemdam virum hujus Baſilicæ gremio officio membrorum deſtitutum obtuliſſet, & reptantem manibus & Calamellis tibiarum contractum vix oſtium eccleſiæ eum intus recepiſſet.* Mabillonius ſuſpicatur legendum, *Columellis*. Si retinendum eſt *Calamellis*, crederem hujus miſeri tibias ſic appellatas fuiſſe, quod graciles eſſent, inſtar calamorum, Gallice *Grêles comme des Flageolets*.

¶ CALAMELLUS MELLITUS, Saccharum. Vide *Cannamella* poſt *Canamella*.

¶ CALAMEUS, *Januarius menſis*. Papias in MS. Bituricenſi.

CALAMI. Papiæ: *Hoſtiæ candelabrorum, in modum calamorum factæ*. Vide Exod. cap. 25. 30. 37.

¶ CALAMINA, Cadmia, lapis æraruis ſeu ſpecies terræ foſſilis, quæ cum cupro commiſcetur, ut flavum fiat, Gall. *Calamine*. Conſuetud. Lemovic. art. 71. *Sciendum eſt, quia de cupro, ſtamno & plumbo, & de terra Calaminæ, & filo lanæ vedduntur centum & ſex libræ pro quinſali*.

¶ CALAMITES, *Genus ranarum, vocate, quoniam inter arundines fruticeſque vivunt*. Gloſſ. San-German. MS. num. 501. Vide *Gutta*, Macula.

CALAMIZARE, *Læta cantare, à calamis*. Joan. de Janua, & Gloſſ. Lat. MS. ex Græco καλαμίζειν. [Papias MS. habet: *Calamiſare, Non læta canere*.]

¶ CALAMULÆ, *Fiſtulæ organorum*, Ugutioni.

CALAMUS, Fiſtula, qua ſanguis Dominicus hauritur. Tabular. Monaſterii S. Theofredi Velavenſis: *Calices argenteos auroque decoratos ſex, cum uno Calamo argenteo*. Vide *Canna argentea* in *Canna* 4.

CALANDRA. Jacobus de Vitriaco lib. 4. an. 1218. *Majores congregati ſunt ad Calandram templi, quid faceremt, deliberaturi*. Alias *Calandra*, Italis eſt, alaudæ ſpecies, quam à *Galerita*, de qua ſuo loco, dictam putat Octav. Ferrarius. Eadem, quæ

CALANDRUS, Gryllus, cicada, curculio, vulgo *Calandre*, Italis *Calandra*, apud Fridericum lib. 1. de Venat. cap. 35. Conradus de Monte Puellarum in Vita S Erardi Epiſcopi cap. 1. *Et tanquam Calandrus dulciſonans in myrica, & ſicut philomela nocturna ſilentia, decorans*. Ubi Bolandus: *Curculio vulgo Calandra dicitur, Teutonibus Kalender*. Vide Menagium in Origin. ling. Franc. & Ital.

¶ CALANGIA. Vide *Callengia*.

CALANUS. Vide *Chelandium*.

¶ CALANTICA, Tegumentum capitis ad uſum mulierum. Bloſius Orryzius in Itinerario Adriani VI. c. 16. *Mulieres hujus civitatis ornantur mundo ſatis honeſto, abſque pallis, crinibus ſolutis ſub Calanticis*.

1. CALARE. Papiæ: *Ponere, vocare*. Gloſſ. Græc. Lat. MS. ὑποθήκαιμι *Kalo, cio, voco*. Editum habet *Calcio*, quæ vox ad Græcam refertur. [Fridegodus in Vita S. Wilfridi Epiſcopi:

Et coiere ſimul, Berthwaldo jure Calante.

Utitur Gellius.] Vide infra *Calatores*.

2. CALARE, Demittere, laxare, deſcendere. Ex Italico *Calare*. Gloſſ. Græc. Lat. χαλᾶ σχοινίον, *laxo, demitto*. Hiſt. Cortuſiorum lib. 6. cap. 5. *Calata portæ levatura, ſeu Saraceneſca*. Ibidem: *Captis cuſtodibus, aperuerunt portam S. Joannis, & ponitem Calaverunt.* i. pontem demiſerunt, *ils ont baiſſé le pont-levis*. [Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. lib. 10. an. 1286. apud Murator. tom. 6. col. 592. *Ecce naves ... oneratæ ... quibus obviam ivit, & eas fecit Calare*. Col. 604. *Quumque illi de nave exquiſiti eſſent pluries per mercatores & homines galearum dictarum ut Calare deberent, &c.* Et col. 606. *Quum galeas Januenſium à longe vidiſſent, velis & arboribus feſtinanter ad terram Calatis, verſus galeas Januenſes diverterunt*. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1218. apud eumdem Murator. tom. 8. col. 1096. *Scalas appoſuerunt & Calavit ſuper murum civitatis*. Statuta Piſcatorum Maſſil. MSS. *Nullus piſcator audeat neque poſſit Calare certam artem piſcandi Tonaira de poſta à loco de l'Eſtaca in mari uſque ad gargatam portus Maſſiliæ*; id eſt, Retia laxare, quæ dicuntur *Tonaira de poſta*. Ibidem: *Neque licitum ſit Calare diebus nec vigiliis*.

CA-

CALARIA, Joanni de Janua, *Navis, quæ ligna portat. Calo, ille, qui ligna portat.*

CALASNEO, Conterminus, qui agrum collimitaneum possidet. Lex Bajwar. tit. 21. §. 1. *Nullus de alterius silva, quamvis prius inveniat, aut tollere præsumat, nisi ejus commarchanus fuerit, quem Calasneo dicimus.*

¶ CALATA Comicia, ἀρχαιρέσια, *dicta à τῷ καλεῖν, Sacra pontificalia.* Supplem. Antiquarii. Vide *Calatores.*

CALATICUM. Papias [Edit. & MS. Bituric.] *Diptychum, genus ordei dictum, quos duos ordines habeat; hoc plerique Calaticum vocant.* Vide eumdem Papiam in *Calasicum.*

CALATORES, Festo. *Servi, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est vocare, quia semper vocari pæssent ob necessitatem servitutis.* Gloss. Lat. Græc. *Calatores, κλαυδιμάτορες, περιπολοι. Calator, κλῆτωρ. Calatores, ὑπηρέται. Ministri.* Gloss. Isidori: *Calator, Minister sacrorum.* Sed aliud sonat apud Leonem Ost. lib. 3. Chron. Casin. cap. 58. *Gualterius .... reddidit B. Benedicto fluvium Lauri cum tota piscaria sua, & ipsam focem S. Benedicti cum tota piscaria & Calatoribus suis, tam intus, quam foris, cum introitu & exitu suo.* Ubi forte *Calatores*, remiges sunt: nam Italis *Calar remi*, est navigare. [Malim *Piscatores* intelligi à *Calare* 2. quod vide.]

¶ CALATUM, Lignum piscatorum, seu Piscaria è lignis confecta. Acta SS. Julii tom. 1. pag. 168. in Processu de B. Petro de Luxemburgo: *Molendinarii vero unum Calatum sive lignum piscatorum, quod impedivet illud molendinum æstimantes, magnas barras fusteas acceperunt.*

CALATURA, pro *Theclatura*: quod vide.

¶ CALATUS, *Poculi genus*, in vet. Glossario San-German. MS. num. 501.

¶ CALBÆ. Vide in *Calbares.*

CALBARES. Chronicon Fontanell. c. 9. *Unde milites Christi almoniam consequebantur, unde nunc pastus exhibetur canibus ... inde armillæ, baltbei, & Calbares fabricantur.* Ubi forte legendum *Calbei*. Nam Festus *Calbeos* ait esse *armillas, quibus triumphantes utebantur.* unde postmodum quævis ornamenta ita dicta, etiam equorum. Gloss. Lat. Gr. *Calbæ, ὑπτια. ἵππου.* ubi Rigaltius ad Onosandrum *Calbei* restituendū censet, vel *Calbeati* Salmasius ad Hist. Aug. pag. 227. Papias: *Calbæ, armillæ, quæ militibus ob virtutem dantur.*

CALBASIUS. Hist. Miscella lib. 18. pag. 160. *Sericum copiosum, ac piper, & Calbasias camisias multas.* Sed reponendum *Carbasias* suadet Theophanes, qui καρβασίας καλεῖσθαι habet.

¶ CALBEUS. Vide *Calbares.*

CALBINO, *Memor.* Papias.

¶ CALBISTIA, *Meror.* Glossar. San-German. MS. num. 501.

CALCACREPA. Will. Brito in Vocab. MS. *Salsuncea, est quædam herba spinosa, à salio, quod saliæ faciat calcantes, & propter hoc vulgariter Calcacrepa dicitur, quod calcantes facit crepare.* Gloss. Bibliæ MSS. *Pallolus, Calcacrepa.* At Ruellius l. 2. de Natura stirpium c. 117. & lib. 3. c. 84. *Calcacrepam*, Gall. *Chaucetrape* vocari ait. Hunc consule, si lubet.

C ICAGIUM. Vide *Calcea.*

CALCALENTERIS. S. Columbanus Epist. 4. de Paschate: *Quid ergo dicis de Pascha 21. aut 22. lunæ, quod jam (tua tamen pace dictum sit,) non esse Pascha, nimirum tenebrosum, à multis comprobatur Calcalenteris.* Ubi forte legendum *calculatoribus*: nisi *chalcenteris* legatur, id est, viris doctis. Nam Καλκέντερον cognomenatum Originem notum. [Hoc est, juxta vim nominis, Pectus æneum: quocirca Cangius nonnihil à scopo videtur aberasse. Ob immensos labores potius, quam ob doctrinam Græci Καλκέντερον dixerunt Origenem, Latini *Laboriosum*. Si *Calcalenteris* mendose scriptum est, mallem *Calendariis*, qui fupputant Kalendas, & tempora, quam quodvis aliud vocabulum.]

¶ CALCANEUS Locus, f. Locus calculosus. Chartular. S. Crucis Quemperleg. fol. 82. verso: *Et statim iterum (fossa) curvate quasi ad caudam ipsius ville ad ipsam petram jacentem, in quo Calcaneus locus est.*

¶ CALCANIUM, Simili notione. Acta SS. Maii to. 2. pag. 183. in Miraculis S. Joannis Beverlac. *Tandem per loca palustria gradiens .... plantæ pedum ipsius pellisque interior acutis Calcaneis frutetisque pungentibus ita terebrate sunt.* In ecgrapho scriptum erat *calonicaniis*; quod correxit Continuator Bollandi.

1. CALCAR, Boiæ seu Collarii ferrei species, vel colliftrigium, in Miraculis S. Catharinæ Suecicæ n. 12.

Calcarium Redditus. Charta Odonis Archiepisc. Rotomagens. mens. Jul. an. 1166. *Redditus in frumento, avena, blado communi, nucibus, denariis, caponibus, gallinis, anseribus, ovis, panibus, garbis, Calcaribus, mutonagiis, &c.* [Codex MS. Nobiliac. apud Stephanotium Antiquit. Pictav. to. 3. p. 528. *De quibus reddunt vigiati & quinque solidos annuatim, & tenent ad homagium planum & ad una Calcari a de placito ad mutationem Abbatis & ad mutationem de patre & filio.* Charta anni 1409. inter Schedas D. de Mazaugues: *Pro præmissis libertatibus ... gratiis ... heredes ... in signum nostri majoris dominii unum par Calquarium deauratum ... servire teneantur.*]

Calcaria Aurea, Militum propria erant: cum enim armis accingebantur, ipsorum pedibus appetebantur. Joannes Monachus Majoris Monast. de Gaufridi Ducis Normanniæ Militia agens: *Calcaribus aureis pedes ejus astricti sunt.* Hist. Caroli VI. de Ludovici II. Regis Siciliæ & Caroli fratris Militiis: *Eos accinxit balsheo militari, & per Dominum de Chauvigaico Calcaribus deauratis jussit Rex Carolus insigniri. Cavaliere à Spron d'oro*, apud Joan. Villaneum lib. 8. cap. 13. lib. 10. cap. 1. *Eques auratus*, Scriptoribus recentioribus. Raimundus Montanerius in Hist. Aragon. cap. 240. *Lo Compte bataylla arengada ab 200. cavallers Franceses, tots ab Esperons d'or, e molt d'altres del pays, ab les gens de peu venen vers la compaiya.* Huc pertinet, quod olim obtinuit, proverbium apud Boncompagnum in Arte dictaminis MS. *Plus fulgent Calcaria, quam altaria.* Ita fuisse veterum Francorum calcaria, auctor est Joannes Puricellus in Monumentis Ambrosianæ Mediolanensis Basilicæ pag. 71. quo loco tumulum detectum & apertum Bernardi Regis Italiæ, Pipini filii, describit: *Sed & Bernardi pedibus ita calceatis Aurata induerunt Calcaria, ex ære, quod nos vulgo* Rame *nominamus. Figuræ tamen illa erant parum admodum ab hodiernis & nostratibus diverse: in exterioris cornu extremitate parvum erat & rotundum foramen, è quo superne fibula; inferne autem ansula eodem ex ære pendebant. Ansulæ consuta clavi culo erat corrigia è corio, rubri pariter coloris, quæ de sub pede per alterum inferioris cornu foramen modice longum deducta, & illi fibulæ inserta, Calcar pedi astringebat. Rotula vero & Calcaris dorso modice prominens senis & perbrevibus circum radiis acuminata vergit deorsum.* Vide Notas nostras ad Stabilim. S. Ludovici lib. 1. cap. 118.

Calcaria Argentea, Scutiferorum erant. Regest. Homagiorum Nobilium Aquitaniæ an. 1273. ex Camera Comput. Parisi. *Et si aliquis eorum, non esset, Miles, debet servire domino regi cum caligis albis de scarleta, & Calcaribus Argentatis.* Chron. Franc. ex Bibl. Memmiana: *Nous avons trouvé la bataille contre le plus vaillant escuier, qui onques en fon temps chauffa Esperons Blancz.*

Calcaria Amputari solebant Militibus, cum de-

gradabantur. Thomas Walsingham de Andrea *de Harcley*, Comite Carliensi, exauctorato, & propter læsæ Majestatis crimen suspenso: *Nempe primo degradatus est, Amputatis fecuri ad talos fues Calcaribus, & sic vi scissim discinctus est balteo militari.* Le Roman *de Garin* MS.

Li Esperons li sois Copè parmi
Près del talon au branc acier forbi.

Statuta pro Militibus Balneaticis: *Si vous faites chose contre l'ordre de chevalerie, (que Dieu ne veuille) je Couperay vos Esperons de dessus vos talons.* In Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. cap. 128. dicitur de ignobili, qui militari cingulo donari se passus esset, quod *le porroit prendre li Rois, ou li Bers, en qui chastellerie ce fevoit, & Trencher ses Esperons feur un fumier.*

CALCARATUS, Calcaribus pedes indutus, apud Matth. Paris an. 1247. pag. 484.

2. CALCAR, Prora *galeæ*, quæ lignum præfixum habet, quo rates hostium transfiguntur percussæ. Vulgo illud *Caleur* dicitur; ait Anonymus auctor Hist. Hierosol. pag. 1167. nostris *Esperon*.

CALCARE LECTUM ALTERIUS in Lege Bajwar. tit. 7. c. 1. §. 3. Conjugium alterius violare: *Lectulum bovilem ascendere*, in L. 3. C. Theod. de Lib. causa. Speculum Saxon. lib. 3. art. 45. §. 6. *Uxor, cum mariti lectum ascendit, &c.* Vide *Calcare*.

¶ CALCARE LITEM, Eam finire. Clotharii In Præceptum pro Monasterio S. Dionysii to. 1. Annal. Bened. pag. 693. col. 2. *Quod & in præsenti judicia nostra utraq; partis pro Calcanda lite vise fuerunt acceptisse; sed dum in ipsa causatione intenderetur, &c.*

CALCARE EQUAM, Equus dicitur, seu admissarius, quando eam init: nostris *Couvrir*. In Curia Generali Catalaniæ, acta Cervariæ sub Petro III. Rege Aragon. an. 1359. MS. statuitur: *Equam, quam ille, cujus fuerit, Calcari fecerit per equum aut ronssinum, non posse pro debito, vel alia causa, pignorari, seu recipi.*

¶ CALCA E SOLIUM, in Lege Salica tit. 40. pag. 74. edit. Eccardi: *Qui vero per vestigium sequitur, quod se agnoscere dicit, illa alio reclamante non offerre per tertiam manum voluerit, nec solum secundum legem Calcaverit.* Ubi doctiss. editor censet legendum esse, solem collocaverit, i. e. diem constituerit.

CALCARIA, CALCARIENSES. Vide *Calx*.

¶ CALCARIUM. Vide *Calciarium*.

CALCATA, *Atrarcsum ortrinum*, Joanni de Garlandia in Synonymis Chymicis. [Vide *Calcea*.]

CALCATORIUM, *Torcular*. Ita Gloss. Lat. MS. Reg. Addit Ugutio: *Quia uvæ vel aleum Calcentur, vel extorte exprimantur.* [Greg. M. l. 1. Dialog. *Tunc vir Dei vineam ingressus racemos collegit, ad Calcatarium detulit, &c.* Thomasius in Dictionario suo Lat. Anglico Calcatorium exponit, *a limekillor pit, also the place, were they shampe grapes*, id est, Calcaria fornax, aut fovea, & locus ubi calcant uvas. Amalthea: *Calcatorium, semita in cella vinaria inter duos lacus. Item, locus ubi calx coquitur, & ubi uvæ calcantur.* Vide quæ ex Palladio laudantur in voce *Calcea*.]

¶ CALCATUM, f. Agger. Recognitiones de Vouta Vivariensis Diœcesis in Archivo Principis *de Rabat* n. 18. cap. 41. fol. 49. *Item, plus pro medietate quorumdam Calcatorum terre scitorum in dicto manso de Riparia confront. cum molendino prædicto & cum aqua Gluvie.* Vide *Calces*.

¶ CALCATURÆ Jus, Illud quod domino competit, cum ejus fundi tenentur uvas premere in illius *Calcatorio* seu torculari. Nova Gall. Christ. to. 3. col. 1222. ex Instrumento anni 1321. *Ecclesiæ suæ jura quartonis & Calcaturæ loci de Gasparis comparavit ab Isnardo de Cornilhan anno 1321.* Statuta Eccles. Glandatensis MSS. an. 1327. *Præpositus .... habet jurisdictionem in hominibus brevis præpositure & ab ipsis servitium recipit, & alias scbabudias, & alia jura in eis & in eorum bonis .... habet in frenagiis* (furnagiis) *mauturis, Calcaturis, bannis & ceteris aliis, prout est assuetum.*

CALCEA, CALCEIA, CALCBATA, CALCEATUM, Via strata, nostris *Chaucée*. *Itinerarius agger*, Marcellino lib. 19. *Agger*, nude. Sidonio Carm. 24. & lib. 1. Epist. 5. [Occurrit pro via strata in Tabulariis Monasteriorum Tironensis & S. Florentii. *Calcea stagni* in nova Gall. Christ. to. 2. Instrum. col. 421.]

CALCEIA, in veteri Aresto mox laudando & in veteribus Chartis apud Doublerum in Hist. Sandion. pag. 107. in Probat. Hist. Monmorenciac. pag. 409. in Hist. S. Mariæ Sueffion. pag. 433. [in nova Gall. Christ. tom. 2. Instrum. col. 71.] &c.

CALCEATA, in Epist. S. Ludov. de liberatione sua: *Quia fluvius Thancos non erat vadabilis, propter profunditatem aquarum & riparum altitudinem, fecimus super eum Calceatam, ut per eum pateret transitus exercitui Christiano.* Adde Vincentium Belvac. lib. 32. c. 99. *Via Calciata, littus Calciatum*, in Charta Octonis Comitis Viromanduor. ann. 1045. apud Hemereum. [*Cheminus Calciatus*, apud D. *Brussel* Tract. de Feodis tom. 1. pag. 125. ex Regesto Campaniæ fol. 34.]

¶ CALCATA. Lambertus Ardensis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 603. *Juxta Calcatam quæ duxit apud Nivennam.*

CALCETUM. Ingulfus: *De lignis & fabulo Calcetum solidum viatoribus fieri fecit.* Occurrit præterea apud Will. Thorn. an. 1285.

CALCETA, in Monastico Angl. tom. 1. pag. 924. to. 2. pag. 980. tom. 3. p. 263, 265. & in Fleta lib. 1. c. 20. §. 41.

CALCEDA, in Chronico Andrensi. pag. 408.

¶ CALCEDIA, in Instrumento anni 1085. Tabularii S. Florentii.

¶ CALCEDONIA, Charta Radulphi Viromand. Comitis ann. 1163. in Tabulario Compendiensi: *In possessionem molendini associavit, ut idem Albericus suo sumptu stagnum, Calcedoniam & molendinum exstruevet .... molendinum, vivarium atque Calcedoniam in commune debent reparare.* Ibidem iterum atque iterum recurrit.

¶ CALCERIA, apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 456. *Stratam publicam de Cameraco ad Atrebatum .... fecit, quæ Calceria Brunechildis nominatur.*

¶ CALCHIA. Tabularium Calensé pag. 162. *Tenemus & possidemus .... ortos cum fossatis, Calchias, medietatem prati, &c.*

¶ CALCIATA, apud eundem Marten. tom. 1. Anecdot. col. 648. *Calciata & strata regia, quæ tendit ad villam de Sotaville.* Hist. Dalph. tom. 1. pag. 97. in Instrum. ann. 1309. *Stagnum quod nihil valet .... nam Calciata rupta fuit, jam diu est; .... & habet ibi subtus Calciatam stagni unum falicetum.* Occurrit iterum in Chartulario B. M. de Bono Nuntio Aurelianensi, &c.

¶ CALCIATUS, Calcea seu agger munitus. Index redditum Monasterii Corbejen. e Codice MS. ejusdem: *In omnibus aquis nostris & marescis & eorum forisfactis nihil habet, nisi si marescis Calciati fuerint; medietas vicecomitatus nostra est, & altera Balduini de Dours.*

Vocis etymon varie affertur. Spelmannus à *calcando* dictas *Calceias* putat. quod quasi *calceo* muniantur contra injuriam plausstrorum & itinerantium. Somnerus à *calce* deducit, quia ejusmodi vię calce, quam Galli *Chaux* dicunt, lapidibus muniuntur. Bergerus lib. 3. de Viis Rom. cap. 54. dictas censet à calcibus, seu pedum plantis, quibus teruntur; ut *calles*, à callo pecudum vocati, ut ait Isidorus. Quo spectant illa Dudonis de

Actis Normann. lib. 3. pag. 144. *Pervia, viæque, & femitæ ignorantur, quia à nemine calcibus atteruntur.* Stephanus Paschasius in Disquisit. Francicis lib. 8. cap. 62. corrupte *Chaussée*, pro *Haussée* dictam putat, id est aggere. Alii eodem modo *calceas* appellatas volunt, quo *calcatoria* vocat Palladius lib. 1. de Re rust. cap. 18. Ita enim in cellis vinariis semitas quasdam vocat editiores inter duos lacus: in *basilicis* enim illis *vinariis ut Calcatoria altiore loco constructa sint*, præcipit: *ad quæ inter lacus, quæ ad excipienda vina hinc inde depressi sunt, gradibus tribus aut quatuor ascendatur.* Mox addit: *Quod si cupis, locum suum deputabimus. Is Lacus ad Calcatoria similitudinem podii brevibus & testaceo pavimento solidetur.* Ubi non desunt, qui *calcatoria* hoc loco appellari censent à *calcando*, id est, eundo, vel ab opere calcato seu loricato, quo conficiebantur. Quo referri possunt ista Sidonii lib. 1. Ep. 5. *Ad usque aggerem Calcabili silice crustatum.* Ita *Calcabilem silicem* dixit auctor libri de Constructione Ambasiæ n. 2. Vide Turneb. lib. 11. Adversar. cap. 5.

CALCAGIUM, Tributum, quod pro calceatis reficiendis à prætereuntibus exigitur. *Droit de chaucée*, nostris: *Cauciage*, in Consuetud. Hannonienſi cap. 106. [*Calciage*, in Charta anni 1213. apud Miræum tom. 1. pag. 736. col. 1.] *Calceia*, in Charta Petri Episcopi Atrebatensis ann. 1194. apud Sammarthanos: *Sibi tamen retinuit... altam justitiam, portam, & Calceiam in porta, &c.* Id est, tributum, quod ad urbis portam pro *calceia* exigitur. Regestum Peagiorum Parisiens. *Chaussée est une coustume, assise & establie anciennement sur chars, sur charettes, sur sommes chargées, auquel li chaussetiers prennent leurs Chaussées, à l'un plus, à l'autre moins, lesquelles Chauslees prinses & demandées.... par la raison de faire appareiller les Chaussées, les ponts, & les passages dedans la Banlieue de Paris.* Charta Radulfi D. Codiciaci ann. 1187. *Dedi medietatem Calcagii mei de Crecy, tali conditione, quod de karro ferrato unum denarium accipiat talis monetæ, qualis per guionagia non accipietur.* Aretum Curiæ Paris. an. 1308. apud Loiſel. in Bellovaco: *Dicentes se esse in saisina capiendi & levandi pecuniam, quæ levari consuevit apud Belvacum pro calceis faciendis, ac convertendi eandem,.. in Calceis dictæ villæ reparandis.*

CALCEATA, Eadem notione. Charta Stephani Episc. Noviom. ann. 1129. in Tabul. Lehunensi: *Ab omni consuetudine, quæ à transeuntibus per eumdem pontem exigitur, præter Calceatam absolvit.* Charta 117. in Tabular. S. Bertini ann. 1327. *Doisent, que il avoient & devoient avoir & queillir Caucbiage en leur ville & Seigneurie d' Arques.*

CALCEAMENTA DEFERRE, PRÆBERE. Gregorius Turon. de Vitis Patr. cap. 16. *Qui dum esset juvenili ætate florens, à parentibus sponsali vinculo obligatur, cumque, ut ætati huic convenit, amori se puellari præstaret affabilem, & cum poculis frequentibus etiam Calciamenta deferret, contigit, ut &c.* Idem cap. 20. *Denique data sponsæ annulo porrigis osculum, præbes Calciamentum, celebras sponsalium diem festum.* Alludit forte ad id, quod legitur in libro Ruth. cap. 4. v. 8. *Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, ut si quando alter alteri suo juri cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo Calceamentum suum & Dabat propinquo suo: hoc erat testimonium Cessionis in Israel.* Sed & nescio, an huc spectent, quæ habet Chronicon Regum Manniæ, de Olao Magno Rege Norwegiæ: *Murecardo Regi Hiberniæ misit Calciamenta sua, præcipiens ei, ut ea super humeros suos in die Natalis Domini per medium domus suæ portaret, in conspectu nuntiorum ejus, ut inde intelligerent, se subjectum esse Magno Regi.* Ita forte apud Gregorium Turonensem sponsus sponsæ calceamenta deferebat & præbebat, in obsequii symbolum.

CALCEAMENTA *secundum Romanum usum* habere jubentur Presbyteri in Capitulari 3. ann. 789. c. 8. Eginhardus in Vita Caroli M. de eodem Principe: *Longa tunica & chlamyde adeinctus, Calceis quoque Romano more formatis induebatur.* Vide *Armiger, Campagus.*

¶ CALCEAMENTARIUS, Sutor, qui calceos conficit, Gall. *Cordonnier.* Gloss. Græc. Lat. Ὑποδηματάρ. Φ. *Calceamentarius, Caligarius.*

¶ CALCEARETUS, Calceus. Computum anni 1333. Hist. Dalph. to. 2. p. 277. *Item die penultimo ejusdem* (Augusti) *libereavit cuidam mulieri satuæ pro Calcearetis suis in camera Domini taveæ.* 1. Vid. *Calciarettus.*

¶ 1. CALCIARIUM, Pensio ad emenda calceamenta. Privilegium Ludovici Imperatoris indultum Abbati & Monachis S. Sulpitii Bitur. *Præterea concedimus in vestiaria & Calcearia fratrum Monachorum, sicut fuerat olim, omnes feras annuales mercati cum integritate & districtum, &c.* Vide *Calciarium.*

2. CALCEARIUM, Ministerium aliorum calceos purgandi in Monasteriis. Vita S. Marinæ: *Et hoc tibi jubeo, ut omnes munditias Monasterii tu solus quotidie facias, & aquam ad necessaria purganda portes, & Calcearium omnibus per singulos dies tu perficias.* Ubi *necessaria* sunt latrinæ. [In MS. legitur *Caldarium* vel *Caliclurium*, quod posset dici, si utravis lectio vera esset, munus vel caldam præparandi, vel calciulos eluendi.]

¶ CALCEATA. Vide in *Calcea.*

¶ CALCEATOR, Calceatorius, Sutor, in Actis SS. Aprilis tom. 2. ex Miraculis B. Simonis Eremitæ Augusti. *Petri Calceatoris de Mutina.*

¶ CALCEDA, CALCEDIA, CALCEDONIA, CALCEIA. Vide *Calcea.*

¶ CALCEOLARIUS, Sutor, in Actis SS. Apr. to. 1. p. 132. & to. 7. Maii pag 374. Vide *Calzolarius.*

¶ CALCERIA. Vide *Calcea.*

¶ CALCES, *Gallicæ militum.* Gloss. Isid. ad quod Græv. ius, Excerpta: *Caligæ militum*, pro *Caligæ.* Caligas esse militum Romanorum nemo ignorat, sed eas calces dictas esse nemo legit.

¶ CALCETA. Vide *Calcea.*

CALCETENUS. Lambertus in Vita S. Heriberti Arch. Colon. n. 22. *Fugit tanquam Calcetenus profugatur.* Galli dicerent, *comme si on la talonnoit.*

¶ CALCEUS, Tributum in calceis, vel pro calceis solvendum. Charta Philippi II. Marchionis Namurc. ann. 1221. apud Miræum tom. 1. pag. 300. col. 1. *Ego Philippus Marchio Namurc..... Ecclesiæ S. Albini Namurc. in eleemosynam perpetuam, affectu benigno contuli omne Calceos qui mihi debebantur omni anno duobus terminis de stallagio Namurcensi; salvis tamen illis qui de jure debentur Scabinis Namurcensibus, & tribus horoscopis, duobus portariis castri, & duobus præconibus ville, salvis quoque aliis Calceis, si qui judicio Scabinorum Namurcensium alias de jure debeantur. De his quidem Calceis institui, ut omni anno in perpetuum, in die anniversarii parentum meorum piæ memoriæ, Canonicis S. Albini qui præsentes erunt anniversario distribuantur quindecim solidi Valenciennensis monetæ.* Vide *Calciaticum.*

¶ CALCEI FENESTRATI, in quibus certæ erant incisuræ, vetantur, utpote qui Monachos dedecebant, in Statutis Capitul. general. Cisterc. an. 1529. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 1642.

¶ CALCEI INCISI & *fericiaut alterius coloris*, simili modo prohibentur Clericis in Concil Tolet. ann. 1582.

¶ PEDEM UNUM IN DUOBUS CALCEIS HABERE. Adagiū dicti de homine duas vias ingredienti, ut eam in-

fistat, quam cognoverit utiliorem. Angeli Pechinolii Litteræ ad Innocent. VIII. PP. de legatione Hungarica apud Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ pag. 485. *Puto, Pater Beatissime, quod Majestas sua inter spem & metum navigat, & Pedem unum in duobus Calceis habere velit, ad effectum ut videat, quid &c.*

CALCHERA, Fornax, in qua uritur calx, in Contract. Datior. Bergom. lib. 2. cap. 27. 29.

¶ CALCHIA. Vide in *Calcea*.

1. CALCIA, Tibiale, crurum tegmen, ita dictum, quod interdum calceis conjungeretur, & una calcearetur & indueretur; nostris *Chauces*, vel *Chausses*; *Calzæ* Italis. Scio aliter videri viris doctis de vocis etymo. Theodulphus lib. 6. Carm. 18.

Follicas ampla, quibus turgenti Calcia panno,
Velocique pedi vilis inest caliga.

Vetus Scheda Thuana; *Calcias filtrinas paria* 1. *Calcias venelanas paria* 1. &c. [Mabill. legit *renelenas*, pro *venelanas*, in Actis SS. Ben. sæc. 3. par. 1. pag. 102.] De caligis follicantibus Monachorum, agunt S. Ferreolus in Regula cap. 3. & S. Hieronymus in Epist. ad Eustoch. de Virginit.

¶ 2. CALCIA Calx, Gall. *de la Chaux*. Tabular. S. Florentii: *Hæc convensione, ut Monachi fecissent caput ejusdem Ecclesiæ de Calcia & petra*.

¶ 3. CALCIA, *Calx*. Supplem. Antiquarii; hoc est, Planta pedis, seu ea pars plantæ quæ in digitos desinit.

¶ CALCIAMENTA. Vide *Calceamenta*.

¶ CALCIAMENTAGIUM, Tributum à præteuntibus solvendum pro *calceis* reficiendis, apud Lobinell. tom. 3. Histor. Britann. pag. 162. *Item concessit idem Bernardus S. Gildasio medietatem cotagii, & medietatem Calceamentagii*, &c. Vide *Calcagium*, in *Calcea*.

¶ CALCIAMENTARIUS. Vide *Caligarius* in *Caliga*.

1 CALCIARE, Calceus, Epistola Theodosii Patriarchæ Hierosol. in VIII. Synodo CP. act. 1. ex versione Anastasii Bibliothe. *Poderem & superhumerale cum mitra, Pontificalem stolam S. Jacobi Apostoli, ... & sanctum Calciare .... transmisit*, &c.

¶ 2. CALCIARE, pro *Calcearе*, apud Marten. Anecdot. tom. 3. col. 1943. in Vita S. Philippi Archiepisc. Bituric. *Facta adeo infensata per quatuor annos, quod neminem nec matrem cognoscebat, nec se induere nec Calciare sciebat*.

¶ 3. CALCIARE, Calcare, calcibus impetere. Acta SS. Martii to. 2. pag. 166. de S. Francisca Romana: *Alter vero dæmon ascendebat super eam, dum sic raperetur, & cum pedibus unctis eam Calciabat*. Concilium incerti loci apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 158. *Ad horas B. Mariæ .... cantentur in Ecclesia cum nota & devotione, non insurgendo & Calciando*, hoc est pedibus stando.

¶ 4. CALCIARE, Aggerem seu viam stratam facere. Vide *Calceata* in *Calcea*.

¶ CALCIARETTUS, Calceus. Hist. Dalphin. to. 2. pag. 378. *Pro pare uno Calciarettorum pro nutrice filii Dalmazii, gran.* 15. Vide *Calcearetus* & *Calziarettus*.

CALCIARIUM, Certa pecuniæ pensio, quæ in calceos emendos erogabatur. Gregorius M. lib. 4. Epist. 37. *Volo autem, ut .... efferas ad Calciarium puerorum solidos 40. & tritici modios* 400. Id est, ut quidam interpretantur, pro calceis. Sane ita vocem hanc usurpant Sueton. in Vespas. cap. 8. & JC. in leg. 8. D. de Transact. leg. 21. de Alim. leg. vetus Interpres Juvenal. Sat. 9. v. 67. Regula Magistri cap. 16. &c. Sed nescio, an generatim hoc loco Gregorii, *Calciarium* non sumatur pro quovis munere, seu quavis pensione, ut apud Leonem III. PP. Epist. 9. *Interrogate quidem fideles vestros, & omnia nobis nota erunt, eo quod illi, qui vobis eum collaudant, hoc per munera & Calciaria faciunt*. Charta Athanasii III. Episc. Neapolitani: *Et nullum impedimentum nos aut posteri nostri eis facere præsumamus, aut aliquod Calciarium, aut præmium quærere per nullum modum*, &c. Hinc depravata vox *Calzarium & Calgarium*, in Diplomate Caroli II. Regis Siciliæ ann. 1303. apud Ughellum in Episc. Casert. *Preterquam de forisfacturis caserte, & Calzariis, & transituris*, &c. Mox: *de forisfacturis in Limaula, & Calgariis terrarum*. Charta ann. 1105. apud eumdem Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 1072. *Concedimus etiam, ut, ... cum rebus & bestiis eorum, & suis, libere & quiete utatur terris, herbis, aquis, lignis, petris, sine Calzao & affidatura, & omni jure tributario*. Legendum *Calzario*.

CALCIARIUS, CALCEARIUS, Calceus ipse. Joannes Monachus lib. 2. de Vita S. Odonis Abbatis Cluniacens. *Quid ergo fentiendum est de Calciariis, quæ suni suo pretio cara, & pavimento Ecclesiæ adhærenda?* Statuta Corbeiensis Monast. lib. 1. cap. 3. *Soccos filtrinos duos, Calcearios quatuor cum soliis novis*. Petrus Venerab. in Statutis Cluniac. cap. 28. *Pluviis & lutosis diebus Monachi Calciarios suos .... luto plerumque infectos ad Claustrum revertentes lavabant*. Occurrit præterea in Regulis Monasticis S. Fructuosi cap. 4. & Magistri cap. 19. & 83. & in Vita S. Vulmari Abbatis Silviacensis cap. 3.

CALCIARIUS, *Calcearius*, Sutor. Vetus Interpres Juvenal. Sat. 4. *Calciarii, cum festinant, & ansas caligarum præteruent nonnullas*.

¶ CALCIATA, Via strata. Vide *Calcea*.

CALCIATICUM, Præbitio calceamentorum. Chrodegangus in Regula Canonicor. Metensium. cap. 29. Edit. Labbei: *Ut illas capas, & illas fasciles*, (al. *camsiles*) *& illa calceamenta de illas telloneas superius nominatos, quod exinde superas, & de illo Calciatico, quod ille Episcopus annis singulis ad illum Clerum reddere consuevit, & de eorum elemosyna, quod ad ipsum Clerum specialiter Deus dederit, sint comparata*. [Vide *Calceus*.]

¶ CALCIATURA, Calceamentum, Gall. *Chaussure*. Hist. Dalphin. to. 1. pag. 140. *Quinque solidos pro calciatura sua. Madex* Formul. Anglic. pag. 425. *Ad Calciaturam pauperum, seu ad calciandos pauperes*. Legitur etiam in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 32. & in Computo anni 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 56. ad calcem.

¶ CALCIATUS. Vide *Calcea*.

¶ CALCIFEX, Sutor, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. pag. 126. ex Laurentii Byzinii diario belli Hussitici: *Item Sutores vel Calcifices*, &c. Legitur iterum in Ordinatio ad calcem tomi 3. Actorum SS. Junii.

CALCIFURNIUM. Vide *Calx*.

¶ CALCINA, Vox Italica, Calx, Gall. *de la Chaux*. Occurrit apud Ogerium Panem lib. 4. Annal. Genuens. ad ann. 1215. & Anonymum in Memoriali Potestatum Regiens. ad ann. 1233.

¶ CALCINATORIUM VAS, Ubi ni fallor, metalla in calcem rediguntur. Vide locum in *Bifesta*.

¶ CALCINATUM *Majus, quod arte dulce factum est, ut sal, Calcinatum Minus, quod natura, ut saccharum*, in Amalthea. Sunt voces Spagyricæ, pro quibus Rochus *le Baillif* habet *Calcinamentum*.

¶ CALCINEUS, Ex calce, vel lateritius, ut vertit Bollandi Continuator, in Actis SS. April. to. 3. p. 480. de S. Alpiano: *Vineam muro Calcineo cinxit*.

CALCIO, Femorale lineum interius, nostris *Caleon*. Harinfius lib. 3. Chr. Gentul. cap. 3. *Concha* 2. *sandalia cum Calcionibus* 6. Sed legendum *Calcionibus*, [quos lubentius intelligerem udones laneos, lineosve

Gall.

Gall. *Chaussons*, quam feminalia. Instrum. anni 1217. tom. 3. novæ Gall. Christ. col. 98. *Sub annuo censu sibi persolvendo per unos videlices Calciones... quotiens novæ Abbatissa à Capitulo constituetur, mihi & heredi meo duo paria Calcionum pro relevatione dicti mansi solvere tenebuntur*. Charta Agnetis Abbatissæ Strumensis in Artesia ann. 1225. *Sexaginta sol. ad botas hiemales & foulares æstivales: & ad Calciones septem libras*.]

CALCIOCALIGA, Calceus in caligæ formam factus. Occurrit in notis Tyronis.

¶ CALCIRE, Vocare. Vide in *Calare* 1.

¶ CALCITIO mendose, pro *Calcitro*, *onis*, in Glossis Isid. *Qui ferit Calcibus, Calcitro* legitur hoc sensu apud Plautum & Nonium.

¶ CALCITIS, *Gemma aerei coloris*, in Glossis Sangerman. MSS. num. 501.

¶ CALCLUS, pro *Calculus*, Lapis. Abbo de Obsidione Lutetiæ apud Chesnium Hist. Norman. pag. 444. col. 2.

Cæditur allofilo de portatoribus unus
Nomine Gozbertus. Calclo percussor in umbras
Tartareas fugit moriens, &c.

¶ CALCULARE, Calculos subducere, computare, Gall. *Calculer*, *Compter*, non legitur quidem apud melioris notæ Scriptores, sed tam frequenter occurrit apud alios, ut loca pigeat exscribere. Vide, si vis, Sidonium l. 9. Epist. 7. Prudentium in Hymno S. Laurentii v. 131. Acta SS. Aprilis to. 2. pag. 47. & Junii to. 3. pag. LIII. Muratorium Scriptor. Ital. tom. 3. pag. 320. col. 1. D. &c.

CALCULATIO, in Jure Hungarico, Testium Inquisitionis examen: Hungaris *Azfeleletne forgatasa*. [Apud alios fumitur pro ipsa actione calculandi.]

CALCULATOR. Vide *Abecedarius*, & *Compotista*, [post *Computus*. Vox *Calculator* omitti potuisset, habetur enim apud Martialem 10. Epigr. 62.

Nec Calculator, nec notarius velox.]

¶ CALCULCARE, pro *Calculare*, apud Marten. Collect. Amplissim. tom. 1. pag. 947. *Verum etiam cum de hospitio carnis exeundum erit, actus nostros Calculcantes vitæ occupatione studii bene actæ, voluptuosa memoria perfruemur*.

¶ CALCULO, *Magister ludi*, Isidoro in Glossis, hoc est, qui docet arithmeticam. S. Aug. lib. 2. de Ordine cap. 12. *Ergo usitatas numerandi magna necessitate animadversa est, quibus duabus reperiit, nata librariorum & Calculonum professio, &c.* Laurentio in Amalthea, *Calculones*; *Cauculones*; sunt *Grammaticæ prima elementa docentes*. Ulpiano lib. 1. de Extraord. Cognit. §. 6. dicuntur *Calculatores*, Vide *Calculator*.

¶ CALCULOSITAS, νέφρωσις, *Morbus calcularis*. Supplem. Antiquarii.

CALCULOSUM, pro *dubium*, apud Ermanricum in Vita S. Soli cap. 7.

¶ CALCULUM, *Ubi mortui feruntur*. Papias MS. Vide *Calculum*.

¶ CALCULUS, *Minima pars ponderis. Geminis granis lentis appenditur*, Papias MS. Vide *Calcus*.

CALCUM, Calcatio frumenti dum mensuratur, Tabular. Abbatiæ Dalonensis in Lemovicibus fol. 17. ann. 1240. *Dedit... conventui Dalonis unum sextarium avenæ cumulatum cum uno Calco venduales*, &c. Ita fol. 46, 125, 126, 127, 128. Rursum fol. 81. *Retento nobis una modio filiginis, & dimidia avenæ censualibus ad mensuram de Pompedors, filigine semel percussa & rasa, & avena semel una manu Calcata, sed cumulata*. Eodem fol. *Retentis tantum sex sextariis filiginis rasis & semel Concussis*. Fol. 82. *Retentis ibidem 12. denariis de acaptamento, & pleno dominio, & uno sextario filiginis Calcato & raso*. Denique fol. 91. *Frumenti unam eminam rasam cum una Succussione*.

¶ CALCUS, *Minima pars ponderis, quarta pars oboli est, constans lentis geminis granis. Appellatur assem Calcus, quod sit parvulus sicut & lapis calculus, qui adeo minimus est, ut fine molestia sui calcetur*: Isid. lib. 16. cap. 24. Vide *Calculus*.

CALDACIA, *Calda aqua*, συτιμάκιον, in Gloss. Gr. Lat. Codex MS. S. Germ. Paris. habet *Caldastrua*. Vide *Caldus*.

CALDACINIS, Θερμοκοπεῖα, in Gloss. Græc. Lat. [id est, Cinis calidus.]

¶ CALDÆI. Vide *Chaldæi*.

¶ CALDARA, Vox Italica, Hisp. *Caldera*, Gall. *Chaudiere*, Idem quod *Caldaria*. Occurrit in Epistola Innocentii III. PP. to. 3. Conciliorum Hispan. pag. 456. pro quo Cangius infra legit *Caldaria*.

CALDARARIA. Vide *Calderaria*, in *Caldaria*.

CALDARARIUS, ex Ital. *Caldaraio*; nostris, *Chaudronniers*, Ærarius faber. Anonymus de Rebus gestis Friderici II. Imp. pag. 687. de Manfredo: *Et dum vix credere posset narrationem rumoris ejusmodi, qui ex continua sollicitudine nuntii, vel Caldararii malleus, qui illum ad cudendum socii non expectat, denuo statim perstrepebat audium, &c.* [Hist. Dalphin. to. 2. pag. 277. *Primo solvit Andreæ juveni Caldarario pro certis vasis ereis factis ad opus pauperum unc. 11. saren. XII.*]

¶ CALDERARIUS, Eadem significatione, Ital. etiam *Calderaro*, Hisp. *Calderero*. Vita S. Francæ Abb. tom. 3. SS. Aprilis pag. 393. *Polzagallo Calderario Placentiæ, facienti casam unam pro fundenda manibus aqua* &c.

CALDARIA, CALDARIUM, Aenum, vas majus ex ære *caldario* seu fusili confectum, in quo aqua igni admovetur; nostris *Chaudiere*, Italis *Caldaia*, (*Caldaio* & *Caldara*, Hisp. *Caldora*.) Anastasius in S. Hadriano PP. pag. 111. *Caldaria plena de pulmento erogentur omni die per manus unius fidelissimi Paracellarii eisdem pauperibus, &c.* Robertus Monach. lib. 9. Hist. Hierosol. *Labetes, & Caldariæ, cacabi, &c.* [S. Willelmus lib. 1. Constit. Hirsaug. cap. 98. *Cuppa cum oleribus, quando sunt in Caldarium mittenda*. Cogitosus in Vita Sanctæ Brigidæ, apud Canisium to. 5. pag. 628. *Nam cum illa aliquando in Caldario lardum advenientibus hospitibus coxerat*. Sed Vitruvius utitur voce *Caldarium*.]

Caldaria lignea, apud Greg. Turon. de Glor. Confess. cap. 98. *Ferrum Caldariarum*, apud Innocent. III. lib. 13. Epist. 61. [Joi. *de Aguirre* legit *Caldararum*, ut paulo ante observabamus.]

¶ CALDERIA, in Indice utensilium de Ruminiaco ex Chartulario Compendiensi: *Una Calderia, & unum rotherium &c.* Rolandinus Patavin. de factis in Marchia Tarvisina lib. 7. cap. 7. *Post captionem ipsius inventa est intrinsecus in quodam angulo domus ejus Calderia quædam super terra posita, venetialibus plena, quæ capax erat, ut dictum fuit, duorum stariorum & ultra*.

CALDERIÆ ad coquendum salem, *quæ alio nomine Bagarnæ vocantur*, in Charta an. 1037. apud Duchesnium in Probat. Hist. Vergiac. p. 77. in Testamento Bernonis Abbatis in Bibl. Clun. p. 10. in Chron. Hugonis Flaviniac. p. 270. &c. [Has caldarias olim ferreas fuisse nos docet Præceptum Radulfi regis Burgund. an. 1029. apud Marten. Anecdot. to. 1. p. 147. *Quatuor Ferreas Caldarias sitasque earum in salinis*.]

¶ CALDARIA, Eadem notione. Epistola Hugonis Abb. Cluniac. ad Imperatorem an. 1152. Spicil. Acher. to. 2. pag. 400. *Rogamus autem vbnisse, ut ipsum prioratum & possessiones ejus & Caldariam... restitui faciatis*.

CALDARIIS DECOQUERE, Supplicii genus. Lucas Tudensis in Chr. p. 110. *Latrones suspendebat, alios igne cre-*

eremabat, alios Caldariis Decoquebat, alios vivos comburebat. Heremannus lib. de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 22. de quodam Milite, qui vaccam pauperculæ feminæ abstulerat: *Protinus vero* (Comes Flandriæ) *vas æneum maximum, quod vulgus lebetem seu Caldariam vocat, publice in foro, videntibus cunctis in fubhme appendi, & aqua impleri præcepit, igneque magno suppolito, dum nimis ferveret aqua, Militem illum cum omnibus indumentis suis, etiam gladio accinctum, in Caldariam projiei fecit, sicque eum in aqua fervente necavit.* Joannes à Leidis lib. 31. Chr. Belg. cap. 43. de quodam falso Episcopo: *Qui judicans, ipsum esse reum mortis, condemnavit mediante sententia scabinorum, Bulliendum esse in ferventi aqua.* Le Roman *de Parise la Duchesse* MS.

Ja ne iert si aus bom, si je l'ai en baillie,
Qu'il ne soit ars au feu, ou en Chaudeire bolie.

Philippus *Mouskes* de Caroli Comitis Flandriæ interfectoribus:

Mais puis furent cil enroet,
Boulit, pendut, & trainez.

Hæc porro pœnæ ac fupplicii species potissimum decreta in falsarios & monetarum adulteratores. Chronicon Colmarienſe 1. part. an. 1279. *Falsarius monetæ coctus in Caldario Columbariæ.* Et ann. seq. *In Sultz prope Rebeacum Decoctus fuit monetarius, &c.* Joannes Butilerius lib. 1. cap. 39. *Ceulx, qui s'enbardissent de faire fausse monnoie, & contrefaire la monnoie du Prince, ou les quins, sans son autorité, & que de ce ils n'aient lettres, sachez, qu'ils encourent en peine capitale, si comme d'estre Boulli, &c.* Adde veterem Consuetud. Turonenſem tit. ult. art. 1.

CALDARIA JUDICIARIA. Vide *Aquæ Judicium*, in *Aqua*.

CALDARIUM. Matth. Silvaticus: *Calda, i. Calida. Inde Caldarium, quando simpliciter ponitur, pro calida aqua intelligitur.*

CALDERARIA, vel CALDARARIA, Locus, ubi conficiuntur vel asservantur caldariæ, Officina æraria, Hiſpan. *Caldereria lugar.* Occurrit apud Innoc. III. lib. 13. Ep. 55.

CALDEAR, Idem quod *Caldaria*. Specul. Saxon. lib. 1. art. 24. *Caldear, seu patellam pro coquenda cerevisia.*

¶ CALDARIUS, Gloſſ. Lat. Gr. Caldarius, Ψιμυθίτης, Qui præbet calidam.

¶ CALDELLUS. Vide in *Caldus*.

¶ CALDERARIA, CALDERIA. Vide in *Caldaria*.

¶ CALDERARIUS. Vide *Caldararius*.

¶ CALDEUS. Vide *Chaldæi*.

CALDICER. Fragm. Petronii: *Titus noster magnam animam habet, & est Caldicer ebrius.* Vide *Caldus*.

CALDICUM, *Foris deambulatorium, quod & Peribulum dicitur.* Gloſſ. Iſid. Ugutio & Papias. [Salmaſius ad Spartianum pro *Caldicum* reſtituit *Chalcidicum*, Græcis Χαλκιδικὸν, mœnianum Latinis, Gallis & Italis, *Balcon*: id dicitur Foris deambulatorium, quod in illo deambulantes foris conſpiciantur. Vide Reineſium Var. Lect. 3. 5. Sic fere Græcius ad Gloſſarium Iſidori. Excerpta Pithœana pro *Caldicum* habent *Canadium*.]

¶ CALDUNA, Species ſerculi. Cod. MS. Conſuetud. Eccl. Colon. in Bibl. Cathedralis Atrebat. *De novem ovibus fiunt fercula quæ vocantur Caldunæ.*

CALDUS, Genus vaſis, aut poculi. Regula Magiſtri cap. 29. *Antequam ultimum feræ Caldum bibant.* Ibidem: *Sic ultimum Caldum accipientes surgant.* Cap. 27. *Post primos meros æstivo tempore ad refectionem tam Sextæ, quam Nonæ Caldi omnibus quaterni sufficiant.* Habetur item cap. 30. & 53. Efficiane vox à *Cadus*, incertum: eſt enim *Cadus*, Latinis vaſis genus, apud Columellam, Martialem, &c. An vero à *Calda* vel *Calidus*, quod in eo potus calidus hauriretur. Gloſſ. Lat. Græc. *Calda* Θερμὸν. Sed &, ut auctor eſt Varro lib. 4. de lingua Lat. *Calix, à calido* dictus, *quod in eo calida puls apponeretur, aut calidum eo biberent.* Calda vero in conviviis veteres uſos teſtantur paſſim Scriptores, etſi id in dubium revocet Hieron. Mercurialis l. 1. Var. lect. c. 8. Atque in his Plautus in Milite Glorioſo, Suetonius in Tiberio c. 42. Victor in eod. Tiberio, Martialis lib. 1. Epigr. 12. lib. 8. Epigr. 67. l. 12. Epigr. 61. l. 14. Ep. 105. Ariſtænetus l. 1. Epiſt. 3. p. 18. Eunapius in Proærefio pag. 157. & alii, quos laudant Lipſius lib. 1. Elect. cap. 4. Gretzerus lib. de Vino myrrato cap. 18. &c. Locum vero, ubi calda vendebatur, *Thermopolium* vocat idem Plautus in Pſeudolo, & in Rudente: quo ſpectat illud Dionis, ſcribentis, Claudium vetuiſſe carnes ac Θερμοπώλια vendi in foro. Vide Vincent. Brutium lib. *de Calido, frigido, ac temperato antiquorum potu, & quomodo calido in deliciis uterentur*, editum Romæ an. 1653, & Guillelm. Stuckium lib. 3. Antiquitat. convival. cap. 6.

CALDELLUS, diminutivum à *Caldus*. Regula ſancti Cæſarii: *Biberes ad refectionem, id est, in æstate, merum, & tres Caldellos, ad prandium tres tantum.* Ejuſdem Regula ad Virginis cap. 16. *Ad prandium in æstate binos Caldellos, ad refectionem ternos Caldellos accipient.* Regula S. Aureliani ad virg. cap. 40. *Ad refectionem in æstate menſe Julio & Auguſto Caldellos tres.*

CALEBRA. Gloſſ. Lat. Græc. *Calebra*, βασιλικὸν, [id eſt, Conſilium, curia, vel ſententia Regis ſeu Imperatoris.]

¶ CALECIA, pro *Calcea* vel *Calceia*, Agger, moles, Gall. *Chauſſée*. Chartular. Eccleſiæ B. M. de Bono Nuntio Aurelian. *Quadraginta ſolidos ab eo qui molendinum ſeu Caleciam haberet, requirer.* Conventio anni 1230. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1245. *Fient expenſæ ad conſervationem dictarum terrarum & nemorum & caſtrorum, & ad reparationem domorum, molendinorum, furnorum, granchiarum & Caleciarum, vivariorum & ballivorum.* Vide *Calcea*.

1. CALEFACTORIUM, inter miniſteria ſacra in Inventario Eccleſ. Eboracenſis in Monaſtico Anglic. to. 3. pag. 173. *Item unum Calefactorium argenti deauratum, cum nodis curioſis inſculptis, ponderis unius uncie. Item unum Califactorium de cupro deaurato cum nodis inſculptis, ponderans 10. uncias.*

2. CALEFACTORIUM, Locus, ubi Monachi caleſiunt, Gall. *Chauffoir, Poesle*, de quo liber Uſuum Ord. Ciſtercienſis cap. 4. 15. 55. 73. Tabularium Vindocinenſe Ch. 268. ann. 1078. *Qui, cum corpus epulis refeciſſet, juſſit lectum parari ſibi, ut paululum ſecreto quieſceret: cui mox in Calefactorio parari juſſimus.* Chronicon Trudonenſe lib. 10. *Duæ domus pauperum, altera æſtivalis ad habitandum, altera hiemale Calefactorium ad refciendum.* [Guidonis Diſciplina Farfenſis lib. 11. cap. 1. *Calefactorium* XXV. *pedes latitudinis, eademque menſura longitudinis.* Marten. to. 4. Anecdot. col. 1224. exantiquis Conſuetud. Canonicorum Regul. S. Jacobi de Monteforti: *Calefactoria poſſunt ingredi...ad ſotulares ungendos, ad ſe minuendum, ad calefaciendum.*]

¶ 3. CALEFACTORIUM, Certum balnei genus, quo herbæ in aqua coquebantur. Guidonis Diſciplina Farfenſis lib. 11. cap. 42. *Famuli ipſius ſolia præparent, tamen in uno angulo cum magna cautela, & quando Calefactoria facturi ſunt, famuli cellararii præparata ſolia habeant.*

CALEFACTUM, [Idem quod *Calefagium*] in Chronico S. Launomari de Magenciaco nu. 14. *In ſilva ſua ampliſſima, quæ vocatur Borno, unde ſemper habeatur Calefactum.*

CALEFAGIUM, Jus annuæ lignationis, quod quis habet in ſilva, ad familiæ ſuæ uſum, Gallis, *Chauffage*.

fage. Charta Ricardi Regis Angliæ : *Confirmamus pasnagium suum, & herbagium, & Calefagium in foresta nostra de Goffet*. Vide Sammarthan. in Abbat. Fontanell. pag. 441. & Probat. Hist. Blesensis pag. 7. [Occurrit præterea in Statutis Monasterii S. Claudii ann. 1448. pag. 79. lin. ult. in Hist. Domus Harcuriæ to. 4. pag. 1359. & in Charta anni 1202. Alani Comitis, ex Archivo Abbatiæ Belli portus.]

¶ CALFAGIUM, Eadem notione. Charta Guillelmi de Guirchia in Archivo Castri Brientii : *Dedi Canonicis B. M. de Guirchia Calfagium in foresta de Guirchia*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 17. *Sufficiuniam nemoris ad Calfagium Monachorum*. Occurrit iterum in Charta 44. Pancartæ titulorum Monasterij S. Stephani de Vallibus apud Xantones & in Anecdot. Marten. tom. 1. col. 627. in Charta Theobaldi Blesensis Comitis apud Mabill. in Actis SS. Benedict. sæc. 4. pag. 249. &c.

CALEFATARE. Vide *Calefatare*.

CALEFICARE, pro *Calefacere*, apud Eckeardum juniorem de Casib. S. Galli cap. 10. pag. 81.

¶ CALEFIERI, pro *Calefacere*. Pafchasius Radbertus in Vita Walæ Abb. inter Acta SS. Benedict. sec. 4. pag. 1. pag. 472. *Hinc ergo elaruit, si quando vice sua hiemalem fratrum Calefiebat domum*. Ibid. *Nullumigitur, quem non suis Calefieret fomentis, tepentem reliquit*.

¶ CALEMAUCUS, apud Græcum in notis ad Glossar. Isid. in voce *Galeros*, Genus pilei. Vide *Camelaucum*.

¶ CALENDÆ, CALENDI. Vide *Kalendæ*.

CALENDARE. Chronicon Andrense : *Terram, quam Calendaverat dimisit*. Sed legendum *ealengaverat*, id est vindicarat, calumniaverat, ex Gallico *Calenger*.

¶ CALENDARIUM. Vide *Kalendarium*.

¶ CALENDARIUS PANIS. Vide in *Panis*.

¶ CALENGARE. Vide *Calendare*, & *Callengia*.

¶ CALENGEIUM, CALENGIA. Vide *Callengia*.

¶ CALEON, *Quasi humilis leo*. Glossi. San-Germanen. MS. n. 501.

¶ CALEPTRA, *Mitra tegens caput*, Joanni de Janua. Vide *Capedulum*. Uguti o : *Caleptra proprie dicitur cuphia equi*. Vide *Calestra*.

CALERARE, *Properare*, vel *ligna portare*, *à calon lignum*, Joanni de Janua.

CALERARIUS, *Minister ferens ligna*, eidem.

¶ CALERE, *Desidere*, *otiari*. Barthii Glossar. ex Lisiardi Hist. Palæst.

¶ CALERIUM, An machinæ quædam lignea à Græco Κάλαι, lignum? Apud Baluz. Miscell. to. 6. pag. 365. *Quæ in balistarum & Caleriorum & machinarum & aliorum armorum*, &c.

¶ CALESTRA, *Genus mitræ*. Glossi. Isid. Festus : *Calyptra, Genus vestimenti quo capita operiebant*. Legendum *Calyptra* à Græco Καλύπτρα, quod idem significat. Vide *Calyptra*.

¶ CALETRA, *Ubi vespæ nutriuntur*. Glossi. Isid. In Excerptis additur, *Celetra*, κηλήθρα. Papias : *Caletra, ubi vespæ nascuntur*. De vocis etymo vide Lexicon Martinii.

¶ CALFAGIUM. Vide *Calefagium*.

CALFURNIUM. Vide *Calcifurnium* post *Calx*.

¶ CALGARIUM. Vide *Calciarium*.

CALIA, Coturnix. Glossar. Gr. Lat. Reg. Cod. 85. Ὄρτυξ, *Coturnix*, *Cadia*. Ὀρτυγομήτρα, *rectè*, [Matrix] *coturnicum & caliarum*. Vide *Qualia*.

CALIBA, Chalybs, catena ferrea, ferrum. Historia de exilio S. Martini PP. apud Anastasium Bibl. pag. 95. *Posuerunt in scamno indutum Calibis & catenis*. Ubi Baron. an. 653. num. 16. pro *Calibis*, habet *ferro*. Althelmus de Laude virg. cap. 25.

Ecce repentino pios nodatos arbiter artus
Exipit è Chalybis, mox strixta ligamina rupit.

¶ CALIBOSUS, Ex chalybe, apud Muratorium tom. 8. col. 330. Vide *Tulibosus*.

CALIBURNE, Gladius celeberrimi Arthuri Regis Britann. fic dictus, ut ille Caroli Magni apud Turpinum *Durendal*, p. 688. Hovedenus & Bromptonus in Ricardo I. *Contra Rex Angliæ* (Ric.) *dedit Regi Tancredo gladium illum optimum, quem Caliburne vocant*. [Spelmannus addit, *quem Britones*, *&c*. Hincque suspicio est vocem esse Britannicam, vel potius hibridam, à Latino *Chalybs* & Britannico *Houarn* Ferrum.] Vide Galfridum Monemuthensem l. 7. c. 7. & Florilegum an. 520.

¶ CALICA, pro *Caliga*. Anastasius in Epitome Chronici Casin. apud Murator. Scriptor. Ital. tom. 2. pag. 369. col. 1. *Hic Ludovicus Italiam dum ingressus fuisset cum Clotbario patre ad Casinense cœnobium professiones universas ablatas restituit, & parinos nativos & grisos, Calicasque cum guindis & ocreas fratribus concessit*.

¶ CALICELLUS. Vide *Calix* 1.

CALICLARE, CALICLARIUM, Abacus, Delphica, mensa, in qua calices reponuntur. Glossi. Lat. Gr. *Caliclare*, τραπεζοφορεῖον. Glossi. Græc. Lat. *Caliclarium*, πινακίδιον. Κυλικεῖον Luciano in Lexiphane, *Poculorum mensa*, Servio. Suidas : Κυλικεῖον, τὸ δίκλινον τετράπουν, [Vide *Calcearium* 2.]

¶ CALICODIMIA, Eadem notione, ut videtur, sed mendose pro *Calicotheca*, si bene conjicit Muratorius to. 2. pag. 179. col. 1. ubi ex Agnelli libro Pontificali : *Tunc pincerna accipiens ex Calicodimia impleta mero, portexit pontifici*.

¶ CALICULUS. Vide *Calix* 1.

¶ CALIDUM, Potionis dulcis genus. Visio Wettini Monachi Augiensis, apud Mabill. in Actis SS. Benedict. sec. 4. part. 1. pag. 293.

Interea dulcis fertur mihi normula piscis
Asconis calidi, sequitur vas deniqne musti,
Optatum & Calidum, large de principe missum.

CALIENDRUM, Operimentum capitis, κέρκιτ κεφαλῆς, in Glossi. Lat. Græc. *Birretum* : *Mitra, vel generaliter, quidquid caput involvit, ut majorem calorem contrahat, & dicitur à Caleo, les*. Ita Joan. de Janua. Papias : *Caliendrum, Capillatura, suppositus crinis pro naturali ornatu capitis, vel quo ad ordinandas crines capitis utuntur*. Vita B. Torrelli Puppiensis num. 23. *Pro tegmine capitis habebat Caliendrum, quod hujusmodi fratres gerunt*. Acroni ad Horat. 1. serm. *Caliendrum* est ornamentum capitis muliebris, vel coma adscititia. Vide *Capillatura*.

CALIFA. Vide *Chalifa*.

CALIGA, Militare olim calceamentum, στρατιωτικὸν ὑπόδημα, Dioni, sic appellatum, quod pluribus ligulis annecteretur, uti pluribus docent Benedictus Baduinus in Calceo antiquo cap. 13. Casaubon. ad Sueton & cæteri Criticorum filii.

CALIGA, Monachorum etiam propria fuit, ut patet ex Regula S. Benedicti cap. 62. Cassiano lib. 1. cap. 10. Gregorio M. lib. 1. Dial. cap. 2. 4. Regula S. Pachomii, &c. Vide Menard. ad Concord. Regul. pa. 890. & Haestenum lib. 5. Disquisit. Monast. tract. 5. disq. 3. & 4. Erant porro caligæ Monachorum elevatæ, ut testantur idem Gregorius Magn. lib. 1. Dial. c. 4. & Regula Magistri, quemadmodum olim militum, ut Plinius lib. 9. cap. 18. Juvenalis Sat. 3. & 16. Josephus lib. 7. de Bello Judaico, & Egesippus lib. 5. de Excidio Hierosol. cap. 30. ubi de cæde Juliani Hecantontarchi. Eædem erant & *follicantes*, id est,

eſt, laxæ, neque nimis adſtrictæ. S. Ferreolus in Regula cap. 32. *Et hoc curandum eſt, ne pes ita ſit ligamentis temperatius vinculatus, ut non jactantiæ ſignum multos adſtrictius habeat; ſed ſanctius vinculo laxiori folleſcat.* [Antiq. Gloſſ. in Regulam S. Benedicti & Bibl. Abbatiæ S. Amandi : *Caligæ vel à Calo pedum dictæ, vel quia ligantur. Nam focci non ligantur, ſed tantum intromittuntur. Calo enim vocatur lignum, ſine quo conſui calceamenta non poſſunt*, apud Marten. Itiner. to. 2. pag. 99.] Vide ſupra *in Calcia*, & in *Subtalaris*.

CALIGA, præterea propria eſt Epiſcoporum : nam priuſquam *ſandalia* induant, caligis ad genua uſque protenſis crura revinciunt. Vide Durandum in Ration. li. 3. cap. 8. [De alia, nec ſacra, *caligarum* ſpecie intelligendus eſt Gregorius Turon. cum ait lib. 6. Hiſt. Franc. *Attamen laſſatis ſociorum equis, ſolus pertendit epiſcopus, tanto timore perterritus, ut unam Caligam de pede elapſam colligere non curavet*. Pro *Capellanis* decernitur in Statutis Eccl. Trecor. an. 1380. apud Mart. to. 4. Anecd. col. 1128. *ut, cum miſſas celebraverint, Caligas deferant honeſtas, ſub pœna decem ſolidorum*.]

CALIGÆ BRUGENSES. Will. Britto lib. 2. Philipp.

Brugia, quæ Caligis obnubat crura potentum.

¶ CALIGÆ CATHENATÆ. Statuta Eccl. Cadurc. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 728. *Prohibemus etiam, ut clerici præſertim beneficiati Caligis Cathenatis rubeis ſeu viridibus publice utantur.*

¶ CALIGÆ SCACATÆ, Eadem notione. Statuta Eccl. Turel. ejuſdem tomi col. 794. *Hoc idem de clericis præſertim beneficiatis, Caligis Scacatis rubeis ac viridibus publice utentibus dicimus eſſe cenſendum.*

¶ CALIGÆ SERICÆ, TURGIDÆ ET DISSECTÆ prohibentur Clericis in Concilio Mexicano anni 1585.

¶ CALIGÆ NOCTURNALES. Spicileg. Fontanell. MS. pag. 422. Monachus defunctus, *Corpore lavato, veſtitur ſtaminea . . . & cuculla, Caligis Nocturnalibus & ſudario, quod eſt de eodem panno, de quo ſtaminea & Caligæ, quæ in extremitate non ſunt patulæ, ſed conſutæ.*

CALIGAS CIRCINARE, Faſciolas caligis aptare. Fortunatus in Vita ſancti Germani Pariſienſis Epiſcopi cap. 35. *Cum die Dominico, ut loquimur ex conſuetudine, Caligas Circinaſſet, debilitatem manuum vel pedum incurrit*. Vide *Armiger*, *Faſciola*.

CALIGÆ ALATÆ, quibus aves capiuntur. Pſeudo-Ovidius lib. 1.

Nunc volucrum turmis mihi mos erat inſidiari,
Ventilabro moto paſſim fabulone ligato,
Fila ſupertractaturus eis, ſi forſitan illic
Oblectarentur; per equum deducere quæſdam
Donec in Alatas Caligas & pyramidales
Intraſſent, minime reditura.

Infra :

Nunc & erat mihi mos piſces captare marinos,
Retibus his, illos hamis, illoſque ſagena,
Alatis quoſdam Caligis in pyramidalem
Conum protenſis.

CALIGULA, Caliga levior, qua in æſtate utebantur, Vita S. Fulgentii Epiſc. Ruſpenſis num. 38. *Sic ſtudio humilitatis ambitionem veſtium fugiebat, ut nec ipſa calceamenta ſuſcipiens clericorum aut Caligis in tempore hiemis, aut Caligulis in tempore æſtatis ſimpliciter uteretur*. S. Bernardus Epiſt. 41. *Jumenta gradiuntur onuſta gemmis, & noſtra non curatis crura nuda Caligulis*. [*Caligula* vox haud ignota Latinis pro minori caliga militari. Norunt omnes Caium Tiberii nepotem & ſucceſſorem cognominatum fuiſſe *Caligulam* à *Caligulis*, quibus adoleſcentiæ uſus fuerat in exercitu Germanici patris ſui. Gregorius Mag. lib. 1. Dialog. cap. 2. de S. Honorato Abb. Fundenſi : *Caligulam de ſinu protulit, & ſuper extincti pueri pectus poſuit*. Bollandus ex verſione Zachariæ qui κοδίγλιον vertit, *Crepidam* hoc in loco intelligendam putat.]

1. CALIGARIUS, Sutor, *Caligarum* confector, Gl. Græc. Lat. ὑποδηματοποιός. *Calciamentarius*, *Caligarius*. Papias : *Caligarius*, *Artifex*, *Caligaris vero*, *clavus*. Mox : *Caligarios*, *à calo*, *id eſt*, *ligno vocant*, *unde ſunt : ſine iis calciamenta fieri non poſſunt*. Vetus Inſcriptio : C. *Attilius* C. F. *Juſtus ſutor Caligarius ſibi & Corneliæ*, *&c.* Julius Firmicus Math. lib. 3. cap. 12. *Coriorum confectores ſeu Caligarii*, Lib. 4. cap. 7. *Faciet pellarios*, *coriarios*, *Caligarios*. Tabular. Eccleſ. Autiſiodor. fol. 80. *Vinea Joannis*, *dicti Notarii*, *Caligarii*. Adde Lamprid. in Alex. Severo. Καλιγαρεῖς, Græcis Scriptoribus ævi medii, unde *Porta Caligariorum* Conſtantinopoli, apud Phranzem lib. 3. cap. 11. & Leunclavium in Pandectæ Turcico num. 200.

2. CALIGARIUS, Ugutioni, dicitur *Miniſter ferens ligna : caligare*, *ligna portare*, *à calon*, *lignum : unde calo*, *qui fert ligna*.

¶ 1. CALIGARE, Ligna ferre, ut jamjam dictum eſt in *Caligarius* 2.

¶ 2. CALIGARE, pro *Cæcutire*, vox Latinis notiſſima ; ſed eam active ſumunt inferiores ævi Scriptores pro Caliginem obducere, tenebras offundere, obſcurare. Ildephonſus Epiſt. ad Quiricium Epiſc. concil. Hiſp. to. 2. pag. 535. *Illuminet me prævenienti miſericordia, quem Caligavit malorum culpa*. Petr. Chryſolog. Serm. 41. *Sicut terræ nubes Caligant cælum*; *ſic obſcurant animos intemperata convivia*.

¶ CALIGARIS, Clavus. Vide ſupra *Caligarius* 1.

¶ CALIGATUS, *id eſt*, *miſerrimus*. *Inde Caligatus miles dicitur*, *qui habet ferreas ocreas*, *vel caligas de corio*. *Etiam idem eſt quod Infirmus vel obſcurus*; *&c.* Vocabular. Juris utriuſque. Vide *Caligo*.

CALIGO, Alveus. Sanutus lib. 3. part. 11. cap. 9. *Quia Saraceni de tertio ramo* (Nili, *qui Raſeb dicitur*, *per Caliginem unum*, *id eſt*, *alveum*, *quo terram rigant*, *galeas ad ramum Damiatæ induxerant*.

CALIGOSUS, pro *Caliginoſus*, apud Milonem Mon. Elnonenſem in Serm. de Tranſlat. corporis ſancti Amandi.

¶ CALIGULA. Vide in *Caliga*.

¶ CALINUS MAJOR, Magiſter hoſpitalis peregrinorum, ut *Breydenbach* exponit pag. 192. Itinerarii Hieroſol. lib. 11. *Igitur convenientes cum præfecto, ſeu locum tenente Soldani in Jeruſalem & . . . majori Calino*, *id eſt*, *Magiſtro hoſpitalis peregrinorum*. Idem auctor ibidem meminit *Calini* pag. 193. & pag. 195.

¶ CALINUS MINOR, ibidem pag. 192. *Item*, *quod nobis unum de ſuis familiaribus deputaret*, *qui nos loco ſui comitaretur à Gazerb uſque ad ſanctam Catherinam*, *& inde uſque Cbayrum*, *qui ſic deputatus Minor Calinus cognominaretur*, *cui nos per viam illam de victualibus provideremus juxta condignũ & ſecundũ merita ejus.*

CALIS, pro *Callis*, Via. Gloſſ. Lat. Græc. *Calles*, τρίβος, ἀτραπιτὸς. *Calle*, Danti & Petrarchæ. Gloſſ. Iſid. *Callis*, *vie trite pecorum veſtigiis*. Statuta Venetor. an. 1242. lib. 3. cap. 61. *Si unus voluerit meliorare Calem vel viam*, *&c.* Occurrit ibi pluries.

¶ CALIUS, σπόδιτ ξύλα, *Cinis*, in Supplemento Antiquarii. Sic dicitur, quia calet.

CALIX, *Calices anſati*, majores ſcilicet. Chronicon Moguntinum pag. 384. *Calix major*, *quo marcas habuerit*, *neſcio. Cerum autem eſt*, *quod ſpiſſitudo ejus erat digiti*, *habebat autem idem Calix duas anſas*, *qua poterant manus repplere levantis*, *ſicut ſolent habere mortarii*, *in quibus piperata*, *& ſalſa præparantur*. Ejuſmodi fuit calix, quo uſus Chriſtus in Cœna, ſi qua fides Adamanno de Locis SS. lib. 1. cap. 8. *Inter illam quo-*

que Golgothanam Basilicam & Martyrium, quæ am in-est exedra, in qua est Calix Domini, quem à se benedictum propria manu in Cœna pridie, quam pateretur, ipse convivia Apostolis tradidit convivantibus: qui argenteus Calix sexterii Gallici mensuram habens, duabusque ansulas in se ex utraque parte altrinsecus continens compositus. Vide Chronicon Fontanell.cap.18.pag.236. & Anastasium in Vitis PP.pag.126.

¶ CALIX APPENSORIUS, Idem qui *Ansatus*, ut probabiliter conjicit Muratorius to.2.pag.64.col.2.Cæx Angnelli libro Pontif.*Et si diligenter inquiras, multus ornatus fuit ritus majorum vasculorum, tam coronæ quamque & Calices Appensorii, &c.*

CALICES AUREI ET ARGENTEI in sacris Liturgiis, quando in usu esse cœperint, docet Honorius Augustod. lib.1.cap.89. *Apostoli & eorum successores in quotidianis vestibus & ligneis Calicibus Missas celebrabant..Zephyrinus autem Papa & martyr Aureis vel Argenteis Calicibus & panis offerri instituit.* Horum etiam usus fuit tempore persecutionis, ut docent Acta Concilii Cirtensis apud Augustinum contra Crescent. lib.3. cap.29. Walafridus Strabo lib.de Reb.Eccl. cap.24. *Bonifacius martyr & Episcopus interrogatus, si liceret in vasis ligneis sacramenta conficere, respondit: Quondam Sacerdotes aurei Ligneis Calicibus utebantur, nunc è contra lignei Sacerdotes Aureis utuntur Calicibus.*

CALICES BAPTISMI, in quibus recens baptizatis, post perceptam sanctam Eucharistiam, Dominicus sanguis hauriendus dabatur. Liber Damasi in Innocentio I.PP.*Calices argenteos 5. pensantes libras 3. Calices argenteos Baptismi numero tres pensantes libras 2.*

¶ CALIX DIATRETUS, *Vas torno politum & detornatum*, in Vocabulario Suffanæi, à Græco Διάτρητος, Perforatus, vel torno factus.

CALICEM EBURNEUM *cum patena paratum unum; Calicem Vitreum auro paratum unum; Calicem de Nuce & argento & auro paratum unum* legere est in Testamento Everardi Comitis an. 837. apud Mirræum tom. 1. pag. 21.

CALICE LIGNEI primitus fuere ii, quibus usi Apostoli in sacris Liturgiis, uti supra observatum. Vetantur in epistola Leonis IV.PP. de Cura pastorali, & Canon.Saxon.Edgari cap.41.Vide Vitam S. Benedicti Abbat.Anian.num.13.

CALICES MINISTERIALES, Majores vino pleni, in quos refundebat Archidiaconus guttulam Sanguinis Christi de calice sancto, quo populus *confirmaretur*, id est, communicaretur de Sanguine Dominico seu *complementum acciperet communionis*, ut loquitur Micrologus cap.19. Ordo Romanus: *Ipse Pontifex confirmatur ab archidiacono in Calice sancto, de quo parum refundit archidiaconus in Majorem Calicem, sive in scyphum, quem tenet acolythus, ut ex eodem sacro vase confirmetur populus: quia vinum etiam non consecratum, sed Sanguine Domini commixtum, sanctificatur per omnem modum.* Quem quidem morem effundendi parum Sanguinis in calicem majorem vino repletum, attigisse videtur S.Remigius Remensis Episcopus apud Hincmarum in illius Vita, in istis versibus, quos circa ejusmodi calicem ministerialem inscribi jussit:

Hauriat hinc populus vitam de Sanguine sacro
Infecto, æternus, quem fudit vulnere, Christus,
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Rabanus Maurus lib.1. de Instit.Cleric.cap.7.de Diaconis: *Sicut in sacerdote confecratio, ita in ministro dispensatio sacramenti est. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat.* Ado in Vita S. Donati Episcopi: *Cum quadam die Missam celebrasset populo, & de Corpore Christi, ac de Sanguine ipsius populus venerabiliter reciperetur, diaconus quidam nomine Antbimus tradebat sacrum Sanguinem Christi, qui subito paganorum impulsu cecidit, & sacrum Calicem comminuit.* Vide Conc. Neocæsar.cap.13. & S.Ambrosium lib.1.de Offic.cap.41. Anastasius in S.Silvestro pag.12.*Calices Ministeriales 5. pens.singuli libras binas.* Infra pag.13. *Calices minores Ministeriales 50.pens.singuli libras binas.* Idem in S.Hilaro PP.pag.29. *Obtulit Calices argenteos Ministeriales 12.pensantes sing.libr.2.* Vide *Scyphus*.

CALICES OFFERTORII, videntur fuisse, in quos refundebantur amulæ, quæ à fidelibus offerebantur. Amalricus in Eclogis de Officio Missæ: *Post lectum Evangelium venit subdiaconus, ferens in brachio sinistro Calicem, in quo recipiuntur Amulæ populorum, & super Calicem corporale, quod accipiens diaconus ponit super altare, similiter Calicem post receptas Amulas.* S. Cyprianus de Lapsis: *Ubi vero solemnibus admiscetis, Calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, &c.* Ita S. Clemens lib.2.Constitut.Apost.cap.61.Diaconorum alios oblationi Eucharistiæ intentos esse debere ait. Idem, qui *Ministeriales*, uti vult Durandus de Ritib. Eccles.lib.1.cap.7.Antiq.Fuldenses lib.2.trad.38. *Trado ...id est, patinas argenteas & Calices Offertorios, & thuribula, &c.*

CALICES STANNEI interdicuntur à Leone IV.PP. de Cura pastorali, & in Provinciali Ecclesiæ Cantuar.lib. 3.tit.23.Vide Vitam S.Benedicti Abbat.Anian.num.13.

CALICES VITREI. S.Honoratus Massiliensis in Vita S. Hilarii Arelatensis: *Qui eo credidit omnia distrahenda, quousque ad patenas vel Calices Vitreos veniretur.* Vide Miracula S. Stephani Episcopi Calatini in Sanctuario Caputano p.184. Ardonem in Vita S.Benedicti Abb. Anian. num.13. Vitam S. Winoci Abbat. cap. 12. &c. Interdicuntur pariter ab eodem Leone IV. de Cura pastorali.

Calices Vitrei primis Ecclesiæ temporibus in usu fuisse videntur ex Tertulliano lib. de Pudicitia cap.10. ubi de Calice, in quo pastor depictus erat, quique facile frangi poterat, loquitur: hæc Calici Vitreo apprime conveniunt. Rem etiam probant illusiones Marci cujusdam hæretici, qui quod in Calice confecraverat, purpureum & rubicundum ut appareret, præstigiis suis efficiebat.Vide Nicetam Choniatem li.4.Thesauri c.6.

CALICES EX LAPIDE PRETIOSO. Hist. Abb. Condom.pag.19.Spicil Acher. pag.509. *Item unum vas argenteum cum lampadibus, in quo est positus Calix Lapidis Pretiosi, cum quo B.Petrus Apostolus celebravit primam Missam in Antiochia* Ejusmodi fuit calix Onychinus, auro & gemmis ornatus, quem Laudunensi Ecclesiæ Francorum Rex donaverat, ut est in Synodo Duziacensi à Cellotio edita parte 5.cap.5.

CALICELLUS, Parvulus calix. Vita S.Lupicini Abbatis Jurensis num.12.*Calicello, quo cyathum aquæ acceperat, &c.*

CALICULUS, (Parvus calix, apud S.Augustinum li. 9.Conf.cap.8.in Actis SS.Benedict. sec.2. pag. 835. & sec.3.part.2.pag.251.) *Caliculis*, Cui calicum seu vasorum potoriorum cura est. Passio S.Bercharii, apud Camusatum: *Traditur fiquidem per id tempus hunc in eo loco factum aliquando ministrum à Caliculis in curam promptuarii, relicto nutu, vicibus successisse.*

CALIX. Jacobus de Vitriaco lib. 3. pag. 1126. de filiis Sapphadini: *Quatuor habent redditus de calice, qui omni anno in mense Augusto irrigat totam terram Ægypti.*

¶ CALIXTA. Charta Letgardis Comitissæ inter Instrum.to.2.novæ Gall.Christ.col.8.*Offerimus... eidem Domino Martino patrono nostro ..calixtam novam cum ecclesia in honore S.Gregorii constructa, & in omnibus rebus ad ipsius potestatem aspicientibus, hoc est, cum villa &c.* Dionysius Sammarthanus conjicit, nomine *Calixtæ*

lixtæ significari chartam novam, qua jam prius donata confirmantur; *Calixtam* ad verbum esse *ligamentum*, chartam *Calixtam* seu *ligamentum*, appellari, quod illis ævis concederetur possessio doni vel cessionis alicujus traditione corrigiæ instrumento alligatæ. Verum *Calixta* non tam videtur charta donationis, quam res ipsa donata; deinde parva vel nulla videtur esse *Calixtæ* & *ligamenti* necessitudo: fere crediderim *Calixtam* mendosè scriptum esse.

¶ CALIXTINI, apud Bohemos seculo xv. dicti qui Calicem in Eucharistiæ sacramento appetebant, ut refert Prosper Sanctacrucius de Civilibus Galliæ dissentionibus, apud Marten. tom. 5. Amplissf. Collect. col. 1452.

¶ CALIXTUS, Summus Pontifex Saracenorum, aliter Calypha. Jacobi de Vitriaco Historia Orientalis apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 270. *Qui tenet regnum de Baldaco, ubi est Papa Saracenorum, qui vocatur Calixtus.*

¶ CALL. Vide *Clep*.

¶ CALLA, Callis, semita, Ital. *Calle*. Charta ann. 1246. ex parvo Chartul. S. Victoris Massil. pag. 187. *Usque ad summitatem Callæ bassæ dicti montis, quæ Calla est quasi media inter rupem, &c.*

CALLACA. Vide *Calluca*.

¶ CALLAS. Vide *Callus*.

¶ CALLATA, Vox Italica, Ambulacrum, Gall. *Promenade*. Locus commodus ad ambulandum animi gratia. Statuta Massil. pag. 443. *Ordinamus hoc præsenti capitulo, ut nullus de cætero sit ausus mittere, vel imponere fimum, vel terram, vel fœbillas... in viis quæ... protenduntà portali Callatæ usque ad collam.*

¶ CALLEGA, Collecta, exactio tributorum & etiam cœtus, ut videtur, ubi de ejusmodi collectis agitur. Ogerius Panis lib. 4. Ann. Genuens. ad an. 1214. *Callega denariorum quatuor per libram collectæ maris fuit summa librarum 38050. Et Infra: Introitus Tyri, feribania Septe & Buzee, quæ possint vendi in publica Callega usque ad annos duos tantum & non plus.* Jacobus Auria lib. 10. eorumd. Annal. ad an. 1293. *Colligebantur etiam à navigantibus & redeuntibus denarii IV. per ballam, qui in dicto anno fuerunt venditi pro uno anno tantum in publicæ Callega libr. XLIX. millibus & plus. Reditus etiam communis & pedagia & aliæ Callegæ venditæ fuerunt in publica Callega, dictis denariis IV. computatis, lib. CX. millibus, sine eo quod per commune Januæ singulis annis percipitur de venditione salis, quod est librarum 30. millium & plus.*

¶ CALLEGI, *Semitæ angustiæ*. Gloss. Sangerman. MS. num. 501.

CALLENGIA, Calumnia, actio, qua quis rem repetit. *Callenge*, in Consuet. Hannon. cap. 49. 69. & ult. Valentian. art. 6. 12. Hesdin. art. 8. aliis *Challenge*. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 603 *Remisit nobis Callengiam, quam habuit in vasta terra post parcum*. Vide *Calumnia*.

¶ CALANGIA, Ead. notione. Charta Godefridi de Lovanio ann. 1238. apud Miræum to. 1. pag. 421. col. 2. *Omne jus hæreditarium quod contingebat ei... ad opus dictæ prioriss & conventus loci memorati libere resignavit & absolute, omni reclamatione seu Calangia, quæ à dicto Joanne vel suis ad præsens vel in posterum fieri posset, vel exactione qualibet omnino remota.*

¶ CALENGEIUM. Charta Roberti Piscis ex Chartulario S. Fromondi: *Reliqui omne Calengeium, quod ego vel aliqui antecessorum meorum miseramus in ecclesia.*

¶ CALENGIA, apud Marten. Anecd. to. 1. col. 1094. *Nos post illud dictum posuimus in Calengia, sive reclamavimus terram de Waveres.*

¶ CALLERE, Per fraudem machinari. Gasp. Barthii Glossar. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MS. pag. 345. ex Hist. Palæst. Fulcherii Carnot.

¶ CALLES, Isidoro in Glossis. *Via tritæ pecorum vestigiis.* Vide *Callis*.

¶ CALLIA, *Simia*, in Vocabulario Sussannæi.

¶ CALLIANUS. Vide *Collianus*.

¶ CALLIATOR, f. Qui erat à poculis, quæ nostri *Caillers* vocabant. Vide *Mayer*. Testamentum ann. 1217. ex Chartul. S. Martini Pontisarensis: *Item, lego, Theobaldo qui custodit parcum centum sol. Parif. Item Johanni Calliatori centum sol. Parif.*

CALLICINATUS. Epitaphium Willelmi Abbatis Metensis in Analectis eruditi Jo. Mabillonii to. 1. p. 430.

Hoc quoque perlecto verborum Callicinato
Vestrorum fratrum Christi sub lege piorum
Plangere didicimus vos lamentabile punus.

Vox usurpata pro *brevi mortuorum*, sed incertæ originis. Vide conjecturam viri doctissimi tom. 1. Monumentor. Eccles. Græcæ p. 816.

¶ 1. CALLICULA, Atramentarium, ut Macro videtur in Hierolexico, significat. Imperfectus hom. 54. in c. 15. Matth. *Ante conspectum suum ponit super mensam Calliculam, unde tribus digitis mortem hominum scribit aut vitam.* Carolus Frater suspicatur legendum esse Caliculum.

¶ 2. CALLICULA, Genus vestis. Vide *Gallica*.

¶ CALLICULARIUM, *Medium æstatis vel hyemis*. Gloss. Isid. Viri docti censent scribendum esse *Canicularium*, quod summa æstate in rabiem agantur canes, ut & in intentissimis frigoribus. Vide Græv ium ad easd. Gloss.

¶ CALLIGRAPHUS. Gr. χαλλιγράφος, Scriptor accuratus, apud Paul. Diac. lib. 17.

CALLIOMARCUS. Herba sic dicta Gallis veteribus, quæ Latinis *Equi ungula*. Marcell. Empiric. cap. 16. [Britannis *Callion-march*, equi testiculi.]

CALLIS, pro via Regia, apud Latinos vix usurpatur: secus apud Scriptores inferioris ætatis. Schedæ antiquæ apud Camdenum in Britannia: *Diebus Honorii & Arcadii facti suns in Britannia Calles ad mare.* Vetus Charta apud Seldenum ad Eadmerum: *Concordatum est de rectis Callibus, quæ habuerint per civitatem introitum & exitum, quicunque de illis foris fecerit, Regi emendabit. Similiter de Callibus rectis extra civitatem usque ad unam leugam & 3. perticas, & 3. pedes. Si quis ergo infra has publicas vias intus civitatem vel extra foderit, vel palum fixerit, sequitur illum Præpositus Regis, ubicunque aberrit (& emendam accipiet ad opus Regis.* Ubi *Callis* idem valet, quod apud nos *Chaucée*. Henricus Huntindon. lib. 1. *Tantæ autem gratiæ inhabitantibus suis Britannia, quod quatuor in ea Calles à fine in finem construerent regiæ sublimatos auctoritate, ne aliquis in eis inimicum invadere auderet.* Warmannus in Vita S. Pirminii cap. 21. *Et sic ad Horbacense Cœnobium reversus est per suam semitam, quæ ob pie privilegium memoriæ ad impræsentiarum vocatur sancti Callis Pyrminii.* Tabularium Ecclesiæ Carnotensis an. 1138. Ch. 74. *Videlicet à Novo vico, & à calciato Calle Blesensi, qui transit ante Merlaium, &c.* Mox: *Quacumque semita irent vel redirent Carnotum, nisi inciderent in prædictum calciatum Callem ante Vallem brachiorum.* Vide *Triacium*. Statuta Veneta lib. 3. cap. 61. & Probat. Histor. Blesensis pag. 54. [Concil. Hispan. tom. 4. p. 764. col. 1. ubi *Callis* est pro Vicus, platea.]

¶ CALLITUS, *Usitatus*, in Vet. Gloss. Sangerm. MS. num. 501.

¶ CALLOMELINUS, f. Flavus splendens, rutilus, à Græco καλὸς & μέλινος, Panicum, à μέλι Mel. Valesius lib. 5. Hist. Evagrii cap. 21. pag. 127. ex vetere Charta donationis Ecclesiæ Cornutianensis: *Vela linea para-*

paragaudata Perſica clavatura Callomelina præſina duo, &c.

¶ CALLORUS, *Malitioſus*. Gloſſ.Iſid. Conſtantienſis : *Calloſo , Maculoſo* . Hanc lectionem veriorem putant Martinius & Grævius.

¶ CALLUCA, *Gemma colore viridis...naſcitur in India vel Germania in rupibus gelidis oculi modo extuberans*. Gloſſ.Sangerman.MS. num. 501. legendum *Callaica* cum Iſidoro lib.16.Orig.cap.7.vel potius *Callais* , ut apud Plinium.

CALLULARE. Jonas in Vita S. Euſtaſii Abbatis Luxovienſis n.12.*Comperendinanti , micnologa & ſrivola Callulanti , Euſtaſius reſpondit* . Ubi viri docti *Callulare* , verbum eſſe efficitum à Longobardico vel Teutonico *Kallen* , iefſtitire , garrire , cenſent : vel à *Kakelen*, quod idem ſonat : ſed legendum *cavillanti* probabilius videtur. [Niſi forte quis malit *Callulanti* eſſe pro *garrulanti* , blateranti . Quam facile C.pro *G.* & *R.* pro *L.*ſcribatur nemo eſt qui neſciat.]

¶ CALLUM PEDIS, Tarſus ſive ſuperior pars pedis. Guidonis Diſciplina Farfenſis lib.2. c.4. *Sæminia debet talem menſuram habere, ut poſſit Callum Pedis ciſta perſingere*. Galli dicunt *le cou de pied* .

CALLUS, *Fabrorum ſoramina* . Papias MS. [Iſidorus & Conſtantienſis Epiſc.legunt, *Callas:* ad quos Grævius ait , Sed fides ſit penes illos. Papias MS. Bituric.etiam habet *Callas*.]

CALMA. Charta Chlotarii Reg.an.627. ex Tabulario S.Benigni apud Perardum p.6. *Et ſilvas de ipſo agro devaſtaſſent, & terram exinde aut prata per loca plurima invaſiſſent , vel vinea deplantaſſent , aut Calmas rupiſſent &c.* Alia Caroli M. an.790. pag.13. ibidem : *Sicut ab ipſa jam dicta Orba , partibus Occidentalibus venitur in Calmibus , Merrenſes vocabulo , uſquequo perveniatur in planitiem parochiæ Segonciacenſis*. Notitia vetus apud eumdem p.18.*Albericus dedit de ratione S.Benigni partibus Fulorici Calmam unam, quæ eſt in oentena Oſcavenſe...habet ipſe campus vel Calma , de uno latere, &c.* Alia pag.93.*Verberatorum canabi , quod habetur in Calma juxta molendinum*. Denique alia an. 1147.pag.116.*In fine vero foreſtæ de Lumini , eſt pratum ipſorum Militum,quod eſt inter Calmas de Ance & Blaſeio,& prædictam foreſtam*.Quibus in locis *Calma* videntur appellati agri aratorii , in quibus meſſes eſſe ſolent , quæ *Calamis* frumentariis conſtant , quos inde noſtri *Chaumes* vocant. Vide Oct.Ferrarium in Orig.linguæ Ital. in *Calma*.

Alter eſt locus in Charta Ludovici Regis Francorum ſuper judicio de querelis Godefridi Lingon.Epiſcopi & Odonis Ducis Burgundiæ an.1154. inter Inſtr. to.4.novæ Gall.Chriſt.col.174.cui notio Cangiana non poteſt accommodari. Sic ſe habet. *Quæro* , inquit Dux,ut Epiſcopus *deſtruat mihi Calmam, & foſſatum quod factum eſt apud Muſſi*. Ad quod Epiſcopus reſpondet poſt pauca : *Calmam deſtruere nolo: tum quia frater meus eam ædificavit , ipſo Duce juvante , & iturus in Jeroſolymam in pace ab eo diſceſſit utpote homo ſuus:tum quia in alodio S.Mammetis facta eſt, & ad eum nihil pertinet,& alia munitio in finagio ejus patris*(prius) *fuit & propior Caſtelliuni*. Hic *Calma* videtur eſſe caſa vel etiam munitio quædam ſic forte dicta,quod ſtramentariis ſeu *Calamis* frumentariis tegeretur . Pari modo poſſunt intelligi exempla pleraque à Cangio laudata .

¶ CHALMA. Inſtrum. venditionis an.1276.ex Chartulario minori San-Benigniano : *Quare dictas quinque eminas bladi percipiendas & reddendas in dicto granario aſſedi . . . . Item ſuper Chalmam ſitam au Ceriſier noirien , ſitam juxta terram Roblini* . Et in altero venditionis Inſtrumento ejuſdem anni : *Et ſuper unam peciam terræ quæ fuit in Chalma , ſitam, &c.*

¶ CHALMS,in Charta Joannis de Creſto ann.1294.apudBaluzium to.2.Hiſt.Arvernicæ p.520.*Tradidit manſum de Meles ſuperiorem & ſubteriorem..Item las Chalms de Fenaysols...cum molendinis, furnis, pratis , &c.*

¶ CHAUMA , in Inſtrumento anni 1276.ex Chartular.minori S.Benigni Divion.*Super Chaumam quæ pertinet cum Perreciere & ſuper omnes arbores ejus* .

¶ CHAUMOTA, ibidem : *Super Chaumotam ſitam ſuper virgultum D.Marcelli Militis* .

CALME.Vide Jonam in S.Columbano c.15. & 17.

CALMEDINA,[Prætor urbis.]Vide *Zavalmedina*.

CALMERIUM.Statuta Veron. lib.4.cap.74. *Ultra quantitatem ordinatam vel ordinandam in Calmerio faciendo quolibet anno....pro ipſis pretiis in dicto Calmerio contentis , &c.* Fuit itaque indiculus pretiorum rebus vendendis ſtatutorum . Contract.Datior. Bergom.lib. 7.c.18.vocant *Calmearium*.

¶ CALMIS, Culmus , Gall. *Chaume*. Ager demeſſus, ubi ſoli ſuperſunt culmi , & ubi licet pecora paſcere. Charta anni 871.inter Inſtr. to.1. novæ Hiſt. Occitan. col.123. *Ut cunctæ pecora gregum ſuorum per cunctas colles & Calmes , ſive paſcuaria, abſque ullo homine blandiente paſcant*. Vide *Calma*.

CALNABIS, [CALNAPE, Straguloſum villoſum.] Vide *Galnabis*.

¶ CALO, Calceus ligneus, Gall.*Sabot*. Acta SS. Junii to.5. pag. 167. *Vigilium Calenibus interemptum fuiſſe , quo genere calceamenti ferrati gens montana utitur*. Vox nota Feſto, eadem notione.

¶ CALOD.EMON, à Gr. καλὸς & δαίμων, Bonus Angelus. Acta SS.Junii to.2.pag.614. in Vita B.Placidi : *Sicut Calodæmones nomina trahunt* (ab operibus) *quæ exercent ; ita Cacodæmones ab operibus , quæ nequiter operantur , nuncupantur*.

CALOGERI, Monachi, præſertim ſenio & ætate venerandi. Tabularium Monaſterii S. Savini Levitanenſis: *Congregatis ſub Normam Benedicti Patris non mediocriter Calogeris* . Perperam *Calogeris* edit. apud Marcam in Hiſt. Beneharn. pag. 805. Philippus Mazerius in Vita S. Petri Thomaſii Patriarchæ Conſtantinopolitani num. 130. *Et alii diviſi ab Eccleſia , maxime Græci , & Calogeri eorum*. Vita S.Severi Abbatis Agath.ca.16.*Adoleſcentiores Calogeri tam quotidiani operis , quam labore jejunii victi* . Hiſt. Cortuſiorum lib.9.cap.16.*Ubi eſt Monaſterium,in quo ſunt Monachi* 500.*Caloceri nominati*. Καλογήρων apud Græcos mentio paſſim occurrit, Palladium in Hiſt.Lauſiaca c. 20.Joann.Moſchum c.27.in Vita S.Nili junioris p.16.in Vita S.Baſilii junioris n. 20. apud Nicetam in Alexiol. 3.n.2.Anonymum de Locis Hieroſol.c.14.Joannem Cananum p.191.in Hiſtoria Græco Barb.Apollonii Tyrii p.19.& apud alios Scriptores, laudatos à Meurſio Καλογήρου epitheton Epiſcopo Theſſalonicenſi tribuit Palladius in Vita Chryſoſtomi p.26.Vide Steph. Paſchaſium in Diſquiſition Francicis lib.8. cap.50. Ita Καλογραῖαι Moniales vocabant. Corona pretioſa : Καλογραῖαι , *Monialis* , ωνὸς ρα.Joan.Cananus de Bello Conſtantinop. Οἱ δὲ Τρικαλογηρικαὶ Καλογραικὴ μία κ. ρὰ δ. ᾧ χάρις διηγήσεων πάλιν. Conſtantin. in Hiſt. Apollonii Tyrii : Καὶ τοῦτο ἡ Καλογραῖα , ᾗ χθὲς ἐπὶ τελειώτης.

Ταρρικαλογήρου Monachos Turcicos, qui vulgo *De viſiti*,vocat etiam Ducas cap.21.Τερκοκαλογήρος ἅπαντος πικρῷ θανατῳ παρίδοσι.. Cap.42.Εἰσῆλθον.. ὁσὰ τῶν Μαγγανου καὶ Ταρκοκαλογήρου . Idem Cananus : Ἠλάσθη ὁ Μυρσάκης καὶ Πατριάρχης Τάρκου μετὰ πικτακοσίων Ταρκοκαλογήρων ἱππέων ὁπλομάχων , &c. Adde p.193.

¶ CALONES,*Negotiatores,navicula quæ ligna militibus portant*.Gloſſ.Sangerman.MSS.n.501. Papias MS. *Calones , Naviculæ quæ ligna militibus portant*. Alter ejuſd.Papiæ Cod.MS.*Calones , Negotiatores , naviculæ*

vel cellæ militum, vel homines qui ligna militibus portant. Hoc ultimo ſenſu legitur apud Ciceronem. Eſt à Gr. κέλοϛ, Lignum. Vide *Caligæ*.

¶ CALONGIA, Idem quod *Colongia*, villula, prædiolum. Charta Henrici Campaniæ Comitis ann. 1149. *Conceſſi...grangiam S. Euſebii cum hominibus ſuis & Calongiis & aliis poſſeſſionibus, ac juſtitiam ejuſdem villæ cum atrio.* Vide *Colonus*.

CALONIA. Vide *Calumnia*.

CALONICA. Vide *Colonica* in *Colonus*.

¶ CALONICANIUM. Vide *Calcanium*.

CALOPARE, Citato curſu equitare, Gallis *Galoper*, apud Petrum de Creſcentiis lib.9.de Agricult.cap. 6. Vocis etymon à Græco καλπάζειν, vel καλπαζεύω, *Currere*, accerſit Salmaſius ad Capitolin.pag.245.

¶ CALOPEDES, Calcei ligneï, aut ſaltem calcei, quorum pars inferior lignea eſt, ſuperior vero coriacea, Gall. *Sabots* vel *Galoches*. Buſchius de Reformatione Monaſteriorum apud Leibnitium to. 2. Script. Brunſwic.pag.818. *Vides Judæum in foro ſeu ante oſtium domus tuæ ſtantem, calceos, panes tuos, Calopedas & ſimilia emere volentem.*

¶ CALOPODES, *Ligneï ſubtales*, in Gloſſis MSS.

¶ CALOPODIUM, in Regeſto Capituli Autiſſiod. 15. Decembris ann. 1460. *Non portentur Calopodia in choro ſub pœna diſtributionum unius diei.* Statuta MSS. Capituli S. Audomari: *Item inhibemus ne aliquis deambules per chorum cum Calopodiis, ſive patinis ferratis, vel non ferratis; dum horæ cantantur.* Buſchius apud Leibnit. to. jam laudato p. 913. *Portavi ergo Calopodia ſua, & libenter etiam portaſſem pelliceum ſuum.* Καλπόδιον vel καλόπους Græcis pes ligneus eſt ſeu forma ligneа, qua futores utuntur in calceis faciendis, unde forſitan origo vocis *Galoche*. Vide Menagium ad hanc vocem, & Cangium noſtrum ad vocem *Gallica*.

¶ CALOPETA, Calopodiis ſeu ligneis calceis indutus. Acta SS. Aprilis to. 2. pag. 469. in Vita S. Guillelmi Polit. *Quo ſe verteret infelix non videbat, inter acuta cornua, ob ſcintillantes oculos, ad virulentæ guttura ſub rapacibus unguibus, contra Calopetas monſtrorum plantas, &c.*

¶ CALORATIOR SOL, *Calorem multum habens.* Gloſſ. Sangerman. MSS. num. 501. *Calorati impetus*, i.e. calidi, apud Apuleium lib. 6. p. 182.

CALORTA. Tabularium Caſaurienſe an. 14. Lud. Imp. Lotharii filii: *Cum ſilvis, paſcuis, ſtalariis, cetinis, Calortis, vivis, rupinis, &c.*

¶ CALOTA, Pileolus, verticis tegumentum, Gall. *Calotte*. Statuta Maſſil. pag. 515. *Statuimus quod omnes Judæi à ſeptem annis ſupra portent Calotam croceam, vel ſi noluerint, portent in pectore unam rotam latam & magnam ad modum palmæ hominis. Et ſimiliter omnes Judææ maritatæ undecunque ſint, portent orales.* Occurrit ibid. pag. 230.

¶ CALPÆ, CALPES. Papias: *Calpæ, Armillæ quæ militibus ob virtutem dantur.* Vet. Gloſſæ: *Calpe, κόσμια.* Nam mulieres quoque iis utebantur. Laurentius in Amalthea: *Calpa, Clitellariorum malorum pugna. Motus temperatus & compoſitus. Quatuor ſtellæ in ſumma Aquarii dextra.*

¶ CALPES, apud Iſidorum in Gloſſis, *Galeæ militum.* In Excerptis additur, *imo Armillæ.* Feſtus, Caro, Suetonius legunt *Calbei*, eadem notione.

¶ CALQUERIA, Molettrina ubi quernei cortices *calcantur*, & terunturￜ, vel officina ubi coria querneo cortice inficiuntur. Statuta Maſſil. p. 306. *Conſtituimus ut omnes illi qui erunt conſtituti, tam ſuper miniſterio curateriæ quam blancariæ... ne perturbent vel miſceant, vel tribulent ſuas Calqueriæs, vel torcularia, quando eas, vel ea, curabunt, vel facient curari ſeu allargari, imo aquæ pauſatam & elavam, quando plus poterunt inde ejiciant, ne cum aqua prædicta ſimus ſeu lutum in dictis Calqueriis ſeu torcularibus contentum ad portil paſſit decurrere.*

¶ CALSATTATUS. Vide *Craiera*.

¶ CALSIDONIUS, pro *Chalcedonius*, Gr. χαλκηδών, Gemmæ ſpecies. Vide locum in *Scaci* poſt verſus ibi citatos.

CALSOLARIUS, Calceorum artifex, ſutor, Italis *Calzolaio*, qui noſtris *Cordonnier*. Bulla Honorii III. PP. an. 3. apud Ughel. to. 1. Italiæ ſacr. pa. 823. *Quicunque eſt vel erit Calſolarius, dabit annuatim Epiſcopo unum ſuſtellarium ad ſenſum Epiſcopi.* Vide *Caligarius*.

CALSOLARIA, Sutrina, ſive officina calcearia, Ital. *Calzoleria*. Occurrit in Proceſſu de Vita S. Thomæ.

1. CALTA, CALTES, CALTADES. Gloſſæ Biblicæ MSS. *Caltæ dicuntur, qui divinam legem intelligunt & perficiunt. Caltes eſt, qui per actum bonum divinis reſpondet verbis. Caltades vero, qui non ſolum operibus bonis divinis verbis reſpondet, ſed & ipſorum verborum myſticos ſenſus aliis introducit.*

¶ 2. CALTA, Tributum per vim & contra jus exactum, fortean pro *Tolta*. Charta ann. 1062. inter Inſtrum. tomi 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 57. *Malos vero uſus, Caltas, tortitudines, diſtrictiones, fidejuſſorias & lucra quæ per Simoniacam factionem in eodem Monaſterio, & in ejus dominicaturis, manſis, villis & cellis uſque ad hoc tempus, nos vel noſtri parentes accepimus vel exegimus, omnino relinquentes funditus abrenuntiamus.* Vide *Groſſella*.

¶ CALTERIA, CALTERIATUS, Glaber Rodulfus lib. 3. Hiſt. cap. 9. *Aſſerebat igitur idem Abbas, hæc omnia molimina Calteriæ eſſe ſathanæ. Ac ſi quis horum talibus inſignibus Calteriatus ex hoc ſæculo migraſſet, difficiliter à diaboli vinculis poſſe eripi.* In cultum juſto mundiorem invehitur, & in novum atque indecentem veſtium morem: quare *Calteria* mihi videtur veſtiarium ſymbolum, Gall. *Livrée*. Sed unde vox illa?

¶ CALTIO. Vide *Calcio*.

¶ CALTUDIA, *Dies feſtus*. Papias MS. Gloſſ. Lat. Græc. *Caltudia*, ἑορτή.

¶ CALTULUM, *ubi mortui feruntur*. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Fuſius Papias MS. *Caltulum, Vinculi genus, vel ubi mortui feruntur: à coacto loro dicitur.* Vide *Calculum*.

¶ CALVACADA, CALVACATA, CALVACHIA. Vide in *Caballus*.

¶ CALVÆ, Πονηρὰ πέρνυμβρα, *Nuces avellanæ toſtæ*. Supplementum Antiquarii.

¶ CALVAGARIA. Vide in *Caballus*.

¶ CALVANUS. Vide *Cauanna*.

¶ CALVARE, Calvum facere. Verbum hac notione obſoletum: pro *Decipere* legitur apud Papiam. Vide *Cavillare*.

CALVARIA, Detonſio, decalvationis pœna. Urſinus in Vita S. Leodegarii c. 14. *Condemnatus ab ipſa Synodo, calvariam accepit in capite, & expulſus ſegregatur à ſanctæ Congregatione.* Vide *Decalvare*.

CALVARIÈS, *Sinciput*, in Gloſſis MSS. ad Alexandrum Iatroſophiſtam.

CALVARIOLA. Vetus Interpres Juvenal. ad Sat. 5. *Ut ſolent in urbe calices fractos, ſive Calvariolas componere*, i. fragmenta vel calculi inſtar Calbariarum.

¶ CALVENTES, *Fruſtra calumniantes*, in Gloſſario Sangerman. MS. num. 501.

¶ CALVETA, *Montana ſatis fruticibuſque nuda*. Vocabularum Suſſannæi.

CALVETUM, in veteri Gloſſario Saxonico, Meryt, exponitur, quæ vox *marisc*um, ſeu paludem etiam ſonat.

¶ CALVIATUS, pro *Clavi*atus, qui & pro *Clavatus*

tus, Clavis vinctus, vel munitus. Vide locum in *Soccus* poſt *Soccia*.

¶ CALVITIA, *Meror*. Gloſſ.Sangerm.MS.n.501. unde corrigendum arbitror Iſidori Gloſſarium, ubi *Calvitio, Memor*.

¶ CALVITUS, *Moratus, Calvitus, Fruſtatus*, Gloſſ.Sangerman.MS.num.501.

¶CALUMBUM, *Viride*. Vocabularium Suſſannæi.

1. CALUMNIA, Actio in jure, qua quis rem quampiam ſibi per ſolemnes juris formulas aſſerere conatur, aut pro qua litem intendit. *Calenge*, in Chron. Flandr. cap.80. & apud noſtros paſſim. Lex Burgund. tit.89. *Liber abſcedat, neque Calumniam pro eo, quod ligatus, aut captus eſt, movere præſumat*. Lex Longobard.lib.2.tit.27. *Non poſſumus in una cauſa duas imponere Calumnias*. Marculfus lib.1.form.22. *Nec heredes eorum exinde quamlibet Calumniam aut repetitionem ullam penitus habere non debeant*. Formula vetus ſecundum Legem Roman.c.5. *Qualibet perſona, quæ contra hanc venditionem aliquam Calumpniam, vel repetitionem generare præſumpſerit, illud, quod repetit, non vindicet*. Simeon Dunelmenſ.an.1116. *Spondens Regi & Archiepiſcopo, ſe. dum viveret, illum non reclamaturum, nec aliquam Calumniam inde moturum*. [*Calumpnia* pro *Calumnia* legitur in Hiſt.MS.Beccenſi pag.439.& alibi.] *Calumniam inferre, dimittere*, paſſim in vett.Tabular. apud Beslium pag.448.457.473. [*Calumniæ finem facere* apud Marten.to.3.Anecd.col.1192. cujus locus eſt in *Aſtipulare*. *Clamare Calumniam quietam* apud Lobinell. in Gloſſario Hiſt.Britanniæ.]

In Calumnia Poni, esse. Tabular. Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo fol.75. *Notum eſt Eccleſiæ Gratianopolitanæ filius, quod diu eſt, quod decimæ in præfato Epiſcopatu in Calumniam poſitæ ſunt & illi, qui ſunt laici qui extra jus Eccleſiaſticum decimas tenent, in interdictum poſiti ſunt*. Infra: *Ante autem, quam ipſe ſepultus traderetur, fratres ejus...decimam, videlicet totam tertiam partem, pro qua frater eorum Pontius in Calumnia erat, reddiderunt & donaverunt Epiſcopo Hugoni & Eccleſiæ Gratianopolitanæ*.

¶ In Calumnio Tenere, fl.legendum *Calumnia*. Chartular.S.Vandregeſili to.2. pag.2084. *Ego Clemens agnomento Picardus ...terram S. Wandregeſili in Albaſpa.... quam in Calumnio tenebam, quietam & ſolidam dimitto*.

Calumniare, & Calumniari, Actionem intendere, movere, in jus vocare, noſtris *Calenger*. Chron.Flandr.cap.61. Et *Calengea la Comte de Flandres comme ſienne*. [Chartular.S.Vandregeſili to.1.p.609.ex Charta anni 1283. *Et ne pourrons deſor en avant rien reclamair, demandeir, ne Calenger*.] Flodoardus lib. 4. Hiſt. Rem.cap.10. *Hucboldus quidam...munus ejuſdem Abbatis Calumniabatur, & ab Eccleſia Dei genitricis conabatur auferre*. Charta ann. 1060. apud Beslium: *Calumniavit Abbas Odo, qui in Abbatiam ſucceſſit, & in tantum Calumniando proſequutus eſt, quod, &c.* Alia apud eumdem: *Willelmus Vicecomes...querimoniam inde faciendo Calumniabatur hac donum, conteſtans & affirmans, nullateaus debere eſſe ratum*. Occurrit paſſim.

¶ Calumpnizare, Eadem notione. *Madox* Formul.Anglic.pag.168. *Quod ſi forte contingat in eventu, quod prædictus Ricardus de Kirkenny, heredes vel aſſignati ſui, Calumpnizentur, implaciteutur, moleſtentur, perturbentur in aliquo, ſeu graventur, &c.*

Calumniator, Actor. Charta ann. 1080. apud eumdem Beslium: *Calumniator querelam deponit*.

Calumnia, Calonia. Pœna pecuniaria, *Calumnie* mulcta, qua damnatur, qui calumniandi animo litem intendit, pro injuſte inſtituta actione, vel objecta exceptione, leg.2.C.de Jurejur.propter calum. dand. Hiſpanis *Calonna* & *Calunna*. Concilium Legionenſe ann. 1012.c.4. *Si autem extra cæmeterium abſtulerit rem Eccleſiæ, reddat eam & Calumniam cultoribus ipſius Eccleſiæ, more terræ*. Cap.5. *Dividant per mediam Calumniam homicidii*. [Et c.41. *Mandamus ut majoribus vel ſayo aut dominus ſoli...non intrent in domo alicujus hominis Legionenſe commorantis pro ulla Calumnia, nec portas auferant à domo illius*.] Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Ovetenſis an.781. apud Sandoval l. *Et quanta Calumnia fuerint, peſſent & emendent, &c.* Concil. Coyacenſe ann.1050.cap.7. *Quale eſt conſtitutum in Decretis Adefonſi Regis pro homicidio, pro raufo, pro ſajone, aut pro omnibus Calumniis ſuis*. Charta Ferdinandi Regis æræ 1081. *Si,...aut plagaverit vel occiderit, nullam Calumniam proinde perſolvat*. Alia Sancti Regis Aragon. æræ 1090. in Hiſt.Pinnatenſi lib.3.cap.9. *Id eſt, de lezda, de cenſu, de homicidiis, de judiciis, de Calomniis, & de omnibus omnino rebus, &c.* Charta Urracæ Reginæ Hiſpaniæ ann.1116.apud eumdem Sandovallium: *Quod ſi perſeveraverit, & intra terminos hos violenta manu intraverit, quod rapuerit, duplat, & Calumnia Abbati & ſenioribus exſolvat cum ſex millia ſolidos*. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Et reſpondeant eis de Calonnis, hoc eſt, de pœnis pecuniariis uſque ad mediam mortificaturam*. Alibi: *Si quis acceperit Militem de equi habenis, ſolvet de Calonia quingentos ſolidos*. Idem: *Habent Infantiones medietatem Caloniæ homicidii*. Occurrit paſſim in Chartis Hiſpanicis. Perperam *Cholonea* pro *Calonia*, in veteri Diplomate Oldegarii Epiſc. Barcinon. ſcriptum recte obſervant viri docti ad Vitam ejuſdem Oldegarii. Vide Marcam in Hiſtoria Beneharn.lib.4. cap.4.§.8. & Obſervant. Regni Aragon.lib.6.tit.de Conditione Infantionat.§.23.

¶ Calumniam Complere, Perſolvere. Concil. Compoſtell.an.1114.can.4. *Pauperes & imbecilles miſericorditer Calumnias Compleant, & beneficiis ſuis pœnitus non priventur*.

¶ 2.CALUMNIA, Injuria. Vita S.Auſcharii in Actis SS.Benedict.ſec.4. part. 2. pag. 92. *Dicentes unum quemlibet negotiatorem plus ibi habere, quam ſibi oblatum fuiſſet, & nullo modo ſe tantam Calumniam ſuſtinere poſſe*.

¶ 3.CALUMNIA, Conſtitutio, ſtatutum, diſpoſitio. Annal.Benedict.to.4.pa.698.col.1. ex Donatione S.Flori facta S.Odiloni: *Quicumque autem aliter fecerit, aut contra Calumniam noſtram ſuperbo auſu ſtatuta hæc violaverit, & data noſtra, vel in futuro danda ceſſave, aliove detorquere præſumſerit, veniant ſuper eum omnes novi & veteris Teſtamenti maledictiones*.

¶ CALUS, à Græco κάλος, Bonus. Vide locum in *Piſticus*.

CALUSUM, pro *Clauſum*, Gallis, *Clos, Clos de vigne*. Tabularium Monaſterii S.Andreæ Viennenſis: *Hanc donationem facimus, & adicimus particulam vineæ Orienteum verſus in noſtro Caluſo*.

¶CALUSUS, mendoſe pro *Calleſus*. Vide *Plemina*.

¶ CALUTOR, *Miniſter ſacrorum*. Gloſſ.Iſid.Sed mendoſe pro *Calator*. Vide *Calatores*.

¶ CALVUS, f. Callidus, cavilloſus, fraudulentus, Gall. *Ruſe, trompeur*. Octoboni Scribæ Annal.Genuenſ. lib.3.an.1195. *Contigit autem quod, quia Imperator Calvus occaſiones quærendo, & ſimulando ſe velle adimplere, quæ Januenſi promiſerat civitati, dicendo quod, quando videret Poteſtatem Januæ... omnia quæ promiſerat, in integrum adimpleret*.

CALX, ſeu *Calcis præſtatio*, & *Calcis excoctio*, inter munera publica recenſentur, quibus certa prædia obnoxia erant, quæ *Cenſibus Calciarii* dicuntur in Novella Valentiniani de Pentapolis, quorum poſſeſſores calcem ſubminiſtrare tenebãtur, ut Terracinenſes in Cãpania l.3

Cod.Th.de Calcis coctor.de quibus etiam Symmach.lib. 10.Epist.52.& Tufci, d.leg.3.alii eam excoquere , alii vehere , de quibus in leg.2.3.Vide Cod.Theod. d. tit.de calcis coctoribus urbis Romæ & Constantinop.& ibi Jacob.Cothofredum , ut & Michaelem Attaliatam in Synopsi Juris tit.78.

CALCARIA, apud Ammianum lib. 27. est Calcaria fornax, uti appellatur à Plinio lib.17.cap.9.in qua calx excoquitur; vel calx ipsa. Anastasius in Gregorio II. PP. *Hic exordio Pontificatus sui Calcarias decoqui jussit, & ... hujus civitatis muros reflaurare decreverat.* Romualdus Salernitanus in Chronico MS. an.1149. *Tunc mandantibus justitiariis, equi indomiti pedibus alligatus, usque ad Calcariam, quæ ante palatium erat, est violenter attractus.* Hinc quidam putant Forcalcariense oppidum in Provincia nuncupari, quasi *Furnum Calcarium*, itaque appellari in Tabular.S.Victoris Massil. siunt .

CALCARIA, interdum pro ipsa pensitatione, quę præstabatur pro calcis coctione. Capitulare Sicardi Principis Beneventani an.836.§.14. *Ut nulla nova* (consuetudo) *eis à parte Reipublicæ imponatur, excepta antiqua consuetudine, hoc est, refponfaticum, & angarias, & Calcarias.*

CALCARIENSES, in leg.36.Cod.Th. de Decur. qui calcis excoquendæ obsequio obstricti erant.

CALCIFURNIUM, in lege Bajwar.tit.1. cap.14. §.5. *Calcefurnium* in Edit.Heroldi. Furnus in quo calx coquitur, Gallis, *Chaufour*. [Charta Engelelmi de Mortemare pro Bertranno Abb. Nobiliac. apud Stephanot. to.3.Antiquit.Pictav.MSS.pag.605.*Usque ad viam quæ incipit à Planqua usque ad Calfurnium.*]

CALFURNIUM, Calcis coquendæ onus, *Chaufour*, recenfetur inter onera & servitia, in Tabulario S.Vitoni Virdunensis: *In vinea fimorare debeant, de tertio in tertium annum Calfurnium facient.* Alibi : *Pro banno den.ad fostum S.Joannis, Calfurnium de tertio in tertium.* [Glossi.Basil.& Michael Attalia tit.78.Πλοῦν μετάλλου τὸ κατὰ ἀσβεστόλιθον καὶ ἄλλον τινὰ, ἢ ἄσβεστον ῥίπτειν.]

¶ CALFYPHA, ut *Cbalisa*; quod vide.

¶ CALYPTRA, Diadematis genus, ab eo, inquit Macer in Hierolexico, quod fert Venetus Dux non absimile. Niceph.Gregor.Hist.lib.5.cap.7.*Calyptram in capite panno, purpura & auro intextam circumdatam gestaret, quatenus sursum vergit ad pyramidem superficiei fundatur.* Græcis κάλυπτρα est tegmen capitis muliebre.

¶ CALYRICE, *Affabilis mulier*, in Vocabulario Sussannæi.

¶ CALZARETTUS, Calceus. Locus est in *Calzularius*.

CALZARIUM. Vide *Calciarium*.

¶ CALZETARIUS, Caligarius, ab Italo *Calza*, Tibiale . Acta SS.Julii to.3.pag.828.in Oratione de S. Bonaventura : *Margarita Gruelle uxor Hugonis Franciſci Burgundi Calzetarii, habitatoris Lugdunenſis, intenſo podagræ dolore cruciabatur.*

¶ CALZIARETTUS, Calceus, ab Ital. *Calzare*, Calceare. Hist. Dalph. to.2.p.278. *Item, pro duobus paribus de Calciarettis pro Domina Dalphina taren.* VII.

¶ CALZINA, Ital. *Calcina* , Calx , Gall. *de la Chaux*. Legitur in Chronico Parmensi apud Murator. to.9.col.804.

¶ CALZOLARIUS, Sutor, Italis *Calzolaio*. Legitur in Actis SS.Martii tom.3.pag. 206. in Miraculis B.Ambrosii Senens.& Aprilis to.2.pag.820.in Miraculis B.Simonis Eremitæ Augustinenon SS Junii to.3 p.936. de B. Michelina : *Quarto accedere debeant Calzolarii cum eorum pallio .*

¶ CALZULARIUS, Idem. Hist.Dalphin.to.2.pa. 274. *Lamberto Calzulario Domini pro paribus viginti quatuor de Calzarettis & una paro de ſtivalibus de mandato Domini, &c.taren.XXII.*

CAMA. Papias : *Cama, lectus brevis.* Ugutio : *Cama, genus lecti brevis, & circa terram, quod & Cama, atis, inveniur in Ambrosio de Officiis.* Isidorus lib.19.cap.22. *Camisias vocamus, quod in his dormimus in Camis, id est, in noſtris ſtranis* . Gloss. Saxon. Ælfrici : *Cama* : reeonc bedrid eonran. Ebrardus in Græcismo :

Dormit inops Cama, combuſſit Pergama cauma.

Hispanis *Came* est lectus.

CAMAEUS, Sardonyx, Gallis *Camayeu*. Vitæ Abbatum S.Albani : *Nobilibus lapidibus inſculpsit, quas Camaeos vulgariter appellamus* . Infra : *Alii ati ſunt quidam ampli lapides, quos ſardios onycheos* (sic leg.pro *onileos*) *appellamus, & vulgariter Camaeos nuncupamus.* Ubi perperam ſcriptum *Cadeneos*. [Inventarium Ecclesiæ Anicienſis ann. 1444. *Item unus anulus auri pontificialis cum uno Camayeu cum quatuor imaginibus* .]

CAMAHUTUS, non semel in Visitatione Thesauriæ S.Pauli Londin.an.1295.in to 3. Monastici Anglic. [Mabillon Analect.to.3.pag.391.ex Gestis Gaufredi de Loduno Episcopi : *Dedit etiam decem & ſeptem anulos auri, novem cum ſaphyris...unum cum Camabuto , &c.*]

CAMAHELUS. Arestum Parif.9. Maii 1321. *Item lorenos garnitos de ſerico ſeminatos de boutonis, & Camabelis preſis 20.ſol.* De vocis etymo consule Nicol. Guibertum lib.de vafis murrhinis c.10. Salmas.ad Solinum p. 562. Gaffarellum in Curiositatibus inauditis c.5.§.1.2.Octav. Ferrarium in Orig.It.V.*Camaglio*[&Menagii in Gal.]

¶ CAMALE, Humerale, Gall.*Camail*. Vox in recentioribus libris ritualibus satis frequens, sed notior, ut ejus sensum oporteat exemplis confirmari . Vide *Camelaucum*.

¶ CAMALLOTUM, Gall. *Camelot*, Pannus è villo caprino contextus. Testamentum an.1375. apud Baluz.to.2.Hist.Arvern. pag.616. *Lego Conventui Fratrum Minorum Clavomont.omnes raupas corporis mei, quę ſunt de quibuſcumque pannis fericeis & de Camalloto & de ſatallin, una cum ſuis foraturis* . Vide *Camelotum*.

¶ CAMALLUS, Humerale, Gall.*Camail*. Capitulum generale S.Victoris Massil.an.1378. *Hoſtalarius habeat quatuor flocos & quatuor alamitias vel Camallos pro hoſpitibus* . Vide *Camelaucum* .

CAMARA, ex Græco κάμαρα, Fornix, camera. Vetus Scholiastes Juvenalis Sat.14.in hæc verba : *Arida cum tota* (*Mundentur parietes vel Camare.*) Fragmentum Petronii : *Sophos universi clamamus, & ſubalis manibus ad Camaram, juramus Hipparchum Aratumque comparandos illi homines non fuiſſe*. Adamnanus in Itinerario Terræ sanctæ lib.1.cap.23. *Eccleſiæ interior domus ſine tecto, & ſine Camara, ad cœlum ſub aere nudo patet* .

CAMARA, Cubiculum, camera, Hispan.*Camara*. Formulæ vett.apud Bignon.cap.13. *Dum diceret, eo quod cellaria, vel Camara & granica, quicquid in eis habuit repoſitum, hoc eſt, aurum, argentum, drapalia, arma, vinum, annonam, vel vitalia ſua, &c.*

CAMARA, Aquæductus, canalis fornicatus. Gloss.Gr. Lat.*Camara*, ὑπόνομος. [Gellio to.2.3.Species est navigii, pro quo Laurent.in Amalthea legit *Camare*.]

¶ CAMARA, Vagina. Leges & Consuetud. Furnenses ex Archivo S.Audomari : *In cujuſcumque domo canipulus ſive machæ tortuoſæ inventa fuerit extra Camaram vel ciſtam emendabit Comiti tres libras. Quicumque arma defenſa portaverit intra coram emendabit Comiti tres lib.*

CAMARADUM. Epistola Adriani PP. ad Carolum Magnum in Codice Carolino Epist.61. *De Camarade eu-*

autem, quod est hypocaustoſa, ad renovandam in Baſilica B. Petri Apoſtoli nutritoris veſtri, prius nobis unum dirigite Magiſtrum, qui conſiderare debeat ipſum lignamen, quod ibidem neceſſe fuerit, ut ſicut antiquitus fuit, ita valeat renovari. Infra: *De ipſo lignamine, quod in prædicto hypocauſto fuit, hoc eſt, Camarado neceſſe fuerit.* Eſt autem *hypocaustoſis*, tectorium, ſive cruſta, qua parietes & cameræ inducuntur. Gloſſ. Græco-Lat. ὑποκαυστωσις, *Tectoria.* De hujus vocis notione ac etymo nonnulla habet Salmaſius ad Vopiſcum p.293. De Tectorio opere egit Vitruvius lib.2.c.4.8.lib.5.c.10.lib.7.c.3. Accipitur porro hoc loco *Hypocaustoſis*, pro ipſo ligneo fornice & ipſa concameratione, inducta, aut inducenda: cujuſmodi ejus fabrica deſcribitur à Vitruvio dicto ca.3. Eſt igitur *Camaradum*, pro *Camaratum*. Ab eodem fonte καμάρατον vocarunt Græci recentiores tentorium, quod in modum cameræ, ſeu fornicis, arcuatum ſit: qua voce utuntur Leo in Tacticis cap. 10. §.12. cap.20. §.194. & Mauricius lib.5.cap.3. Unde noſtri *Camarades*, Hiſpani *Camarada*, vulgo vocant milites, qui ſub eodem tecto, aut *tentorio*, & in eadem camera degunt.

¶ CAMARARIUS. pro *Camerarius*, de quo infra. *Camararius Regis Francie*, apud Murat.to.8.col. 1098. in Memor. Poteſtat. Regienſ. ad an. 1218.

CAMARIUM. Charta Alfonſi III. Reg. Portugal. Liæ an. 1279. apud Brandaonum tom.4. Monarch. Luſitan. pag. 279. v. *Quicumque acceperit Camarium, pellet Dom. Regi 2. Morabit. & illi, cujus fuerit, medium Morabit.*

CAMARLENGUS, CAMERLENGUS, Italis *Camerlengo*, Cameratius, ærarii quæſtor. *Bertoldus Camerlengus Imperatoris*, in Charta Lotharii Imp. ann. 1137. apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſibus. Ita uſurpant Joannes Villaneus lib.4.cap.2.li.7.c.17. Matth. Villan. lib.3.c.78. & Scriptores Itali paſſim. [Vide *Camerlengus* ſuo loco.]

¶ CAMARLENTUS, CAMERLENTUS, ut *Camerlengus*. Memoriale anni 1400. apud Marten. tom.1. Anecdot. col.1660. *Scribatur iſtis qui ſunt de conſilio illuſtriſſimi Domini Regis Sicilie.....Item, nobili viro de Crudilis Conſiliario & Camarlento. Item, nobili Domino de Apulia Conſiliario & Camarlento.* Infra legitur *Camerlentus* & decies repetitur vox *Camarlentus* vel *Camerlentus*, ſemper præpoſita voce *Conſiliarius*; at ubi habetur *Conſiliarius* non ſemper adjungitur *Camarlentus*, ex quo conficitur plures fuiſſe *Conſiliarios*, quam *Camarlentos*, atque duplici voce non eamdem, ſed diverſam ſignificari dignitatem.

¶ CAMASELE, f. Lamina denticulata ſuſpendendis in ſoco lebetibus, Gall. *Cremaillere*, vel *Cremillere*, alias *Cramaillere*. Memoriale bonorum mobilium Prioratus S. Michaelis de Fallo in Archivo S. Victoris Maſſil. *Duos tripodes, duos afters & duas loſſas, & unum Camaſele, unum mortariolum, &c.*

¶ CAMASIL, Species lapidis pretioſi. Gall. *Camaieu*, Hiſp. *Camafeo*. Inventarium Abbatis S. Victoris Maſſil. an. 1358. *In mitra inter quatuor groſſos lapides eſt Camaſil habens faciem hominis reſpicientis ad ſiniſtram.* Vide *Camaeus*.

¶ CAMASINUS, Ex ſubtili lino, ut interpretatur Papebrochius; verum an dici poteſt melote ſeu pellis ex ſubtili lino? Potius crediderim *Camaſinus* à ſeq. voce *Camaſus* derivari, & *meloten Camaſinam* eſſe pellem qua pro veſte ſeu *camaſo* utebantur. Acta SS. Mali to.5.p.414. in Vita S. Marthæ matris Symeonis: *In viſione conſpicit Reliquias Juſtæ intra meloten ſuam Camaſinam à dextera parte ſuſpenſas.* Vide *Melote*.

¶ CAMASUS, Veſtis ſpecies. Gloſſ. Iſid. *Camaſus, amſimallus*. Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Καμασῦς, ὁ καμαυκιον, ἢ μανδύλιον. [Teſtamentum S. Gregorii Nazian. Βιβλιαρια αὐτῷ δεδώκει καμασια α. πλανια β. Quæ Baronius ſic vertit: *Voloci dari Camaſium unum, tunicam unam, pallia duo.*] Vide Meurſium in Καμασῦς.

¶ CAMAURUM, Mitra Papalis. Suppl. Vitæ S. Petri Cœleſt. n.158. inter Acta SS. Maii to.4.p.535. *Cum Camauro ſeu mitra papali habenti tres coronas.*

¶ CAMAX, Sudis, pertica, κοντὸς, Gloſſ. Lat. Gr.

¶ CAMAYNUS, Lapis pretioſus, Gall. *Camaieu*. Hiſt. Dalphin. to.2. pag. 568. col. 1. *Cum ſmaltis ac lapidibus, margaritis ſeu perlis, nec non ſaffiris, Camaynis*, Vide *Camaeus*.

¶ CAMAYX, Idem. Hiſt. Dalphin. to.1. p.196. col. 2. *Lapidem meum pretioſum, qui vocatur Camayx.*

1. CAMBA, *Inflexa, tortuoſa*, Papiæ. [Britannice *Cam* vel *Camm* ſumitur eadem notione: ſed eſt à Græco, κάμπτω, Inflecto. Vide *Cambus*.]

2. CAMBA. Charta an. 1231. apud Catellum in Hiſt. Occitan. pag. 901. *Duo bacini... & quædam camba ventilabri, & 2. candelabra deaurata, &c.* [Hoc eſt, ventilabri manubrium; quod iterum firmatur. Inſtr. anni 1377. ex Archivo ſancti Victoris Maſſilienſis: *Item, unum fuedalh coopertum de veluto rubeo pro defendendo muſcis. Item una Camba ventilabri de argento.* Hic agitur de ornamentis Eccleſiaſticis, inter quæ reconſetur *ventilabrum* ad arcendas muſcas, ut in hac voce dicetur. Vide *Canea*.]

3. CAMBA, Braſſiatorum officina, ſeu locus, ubi cerevisia coquitur & conficitur, quem vulgo *Braſſeriam*, vel *Braxatorium* nuncupamus. Charta Ludovici Ultramarini Franc. Regis apud Vaſſorium in Annalib. Noviomenſis Eccleſiæ lib.3.cap.48. *Et cum omni integritate largitus eſt, excepto ſcilicet uno, cum Camba*, &c. Alia Leonis PP. in lib.1. Hiſt. Bellovacenſ. cap.18. *Circa prædictum caſtrum boſpites quindecim, Cambas tres.* Ubi loci perperam Louvetus *Cambam* cum *Cambio* confundit. Paſſim occurrit, apud Baldricum Noviom.l.1. c.52.66. in Statutis antiquis Corbeienſib. lib.1.c.9. ubi *Cambia*, pro *Camba*, apud Loiſellum in Bellovaco p. 246.253. in Hiſtoria Eccleſiaſtica Abbavillenſi c.26. in Notit. Eccleſ. Belg. pag. 80.99.113. &c. Donat. Belg. pag. 397. in Hiſt. San-Dionyſian. Doubleti p.724. apud Vaſſorium in Noviomo p.924. in Chronico Andrenſi p.474. in Geſtis Abbat. Gemblacenſ. pag.533. &c.

CAMBAGIUM, [Tributum quod dominis exſolvebant ſubditi pro coquenda cerevisia.] Chartular. Corbeienſe: *Nus ne puet faire Cambe ne braſſer chervoiſe, ne goudale ſans ſon congié.* Id juris *Cambagæ* appellatur in Conſuetudine Bononienſi art.46. & Herliacenſi art. 3. ubi perperam *Gambage* ſcribitur. Tabularium S. Michaelis Ulteriqris portus an.1141. *Monachi totidem Deo ſervientes & Cambagio panem & cervisiam facient ad ſuum uſum.* [Charta an.1250. apud Miræum tom. 2. p. 1231. *Tali tamen modo quod ſerviens Epiſcopi ſemper, quando voluerit, redditus Epiſcopi, ſive cenſum, Cambagium, introitum & exitum, & alia jura...ab hoſpitibus manentibus in dictis terris Epiſcopi & Canonicorum accipere poterit.* Charta Guidonis Comitis Flandriæ an. 1237. in Tabulario S. Bartholomæi Bethunienſis: *Item debent habere ibidem dicti Præpoſitus & Capitulum thelonia, foragia, Cambagia & omnes emendas, &c.*].

Vocis originem à Germanico *Cam* & *Cammer*, accerſit Kilianus. *Cam* etiam hodie Flandris idem ſonat, ut auctor eſt Buzelinus l.3. Gallo-Flandr.c.20. At Germani hauſiſſe videntur à Latinis, quibus *Camum* potio eſt, quæ fit ex hordeo & aliis frugibus, eſtque cerevisiæ ſpecies. Simeon Januenſis apud Cujacium lib.24. Obſervat. c. 39. *Cervesia, Camum, ſoca.* Alibi: *Camum, ſicera, potus factus ex hordeo & aliis rebus calidis, ut zinziber & ſimilia, quæ ponuntur in teſtaceis parvis bene obtu-*

tatis, & cum aperiuntur, salit in altum, & vocatur cerevisia. Cami vero soli fere meminere Ulpianus leg. 8 de Tritico, vino vel oleo legat. & Cœlius Aurelianus l. 3 qui *Camum* eam potionem esse ait, quæ *Lora* Romanis dicitur: sed de Camo, consulendus idem Cujac. li. 5. Var. cap. 1. Hanc conjecturam nostram firmat, quod

CAMMA, etiam scribitur, seu ex *camo* Ulpiani, seu ex Germanico *Kam* & *Kammir*, ut est apud Kilianum. Tabularium S. Remigii Remensis in capite Censuum de Marsna: *De Camma 130. maldros de quastu cervisiæ, & quisquis illic cervisiam fecerit, debit 4. den.* Occurrit ibi pluries.

CAMBAM APERIRE, Apertam habere dominicam villam, in qua vicatim ac tributim panis ac potus ex hordeo coquebatur, lucro domini. Hæc Browerus lib. 8. Annal. Trevir. ex Casarii Abbatis Prumiensis Glossis MSS. pag. 473. 1. Edit.

CAMBARIUS, Braſiator, potiſex, ſeu cereviſiæ confector. Lambert. Ardenſis: *Quidam cervisiæ braſiator, vel Cambarius*. Charta Balduini Flandriæ Comitis an. 1038. apud Buzelinum p. 527. *Cocus Eccleſiæ, magiſter piſtorum, Cambarius*. [Charta alterius Balduini Comitis Hannoniæ an. 1084. inter Inſtrum. novæ Gal. Chriſt. to. 3. col. 22. *Alardum Cambarium, quem de manu Segardi Cœus ſuſcepi*. Chron. Watinenſe apud Marten. to. 3. Anecd col. 826. *Vade, inquit, fili, ad fratres noſtros, & Cambarium eorum ante hoc aliquod tempus rebus humanis exemptum intoleraliter cruciari nuntia, &c.*] Vetus Charta de Teloneis urbis Ambianenſis: *Chaſcune cambre à acbine des Cambiers de la chiuè d'Aiment, ſi ele n'eſt en franc lieu, doit chaſcune ſemaine 3. ſeptiers de cbervoiſe de cambage.*

¶ CAMBAGUS, pro *Campagus*. Vide in hac voce.

CAMBALE. Vetus Charta, ſcripta circa an. 1320. de Infante Majoricar. ex Camera Comput. Pariſ. *Et duo frena argenti, & 2. areſſoni argenti cum ſtrepis & Cambalibus, & picralibus, &c.* forte *peſtoralibus*.

¶CAMBALENTUS, CAMBELLANATUS, CAMBELLANIATUS, CAMBELLANTUS. Vide poſt *Gambellanus*.

¶ GAMBELLA. *Cambellarum Miles*, an idem qui *Cambellanus*? Confœderatio inter Henricum Caſtellæ & Carolum V. Franc. Reges an. 1369. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1504. *In præſentia dilectorum Joannis de Bigenetes Militis Cambellarum, & Yvonis de Cacembrat hoſtiarii armorum & Nunciorum dicti Regis Franciæ, &c.*

CAMBELLANUS, Noſtris idem qui Romanis *Cubicularius*, vel *Præpoſitus ſacri cubiculi*, ſeu *Camerarius*, penes quem cura erat *Cameræ*, ſeu Theſauri Regii. Cambellano autem fuit cura cubiculi. Le Roman de *Rou* MS.

Touſtaint qui fut ſon Chambellains,
De ſa chambre meſtre gardains.

Le Roman de *Renaus* MS.

Chambellain de ma chambre tousjours mès en ſerai,

Le Roman de *Garin* MS.

Les Seneſchaus, & tuis li Chambellan
Environ lui chaſcun ſon oſtel prent.

CAMBELLANI præcipuum munus fuit in vaſſallorum hominiis admittendis ac recipiendis: domino enim aderant, cum ii ea præſtabant, ac ejus vice vaſallum rogabant, eidemque reſpondebant. Præterea hujuſce dignitatis jure pallium vaſalli eorum erat, uti obſervat Gallandus lib. de Francis allodii pag. 62. 63. Ordo ad benedicendum Ducem Aquitaniæ, ſub finem: *Siout enim ſpolia Militum, quando dominis exhibent hominum, tranſeunt in jus Camerariorum, ſimili conditione Duois veſtimentum cedit bis hoſtiariis juxta jus conſuetudinarium*. Sed id poſtea in ſummam pecuniariam ratam ac definitam pro modo ſecdorum deinceps commutatum fuit, quod *Cambellagium* vocant Confuet. municipales, locis à Raguello indicatis. Regeſtum S. Juſti fol. 13. ex Camera Comptor. Pariſ. *En l'an de l'incarnation de N.S. 1272. le Mercredi après la Decollation de S. Jean Baptiſte a Nogent le Rembert fus ordenné par devant le Roy, preſens M. l'Abbé de S. Denys, Monſ. Jean d'Acre Bouteiller de France, Monſ. Erart Chamberier de France & Monſ. Mabeu de Mailly Chambellan de France, & pluſieurs autres, que quiconques ſeſoit ou avoit fait hommage au Roy Philippes qui ores eſt, dont il ne ſu pas donné en homage au Roy Loys ſon Pere, que li plus poures boms payeroit 20. ſols de Par. au Maiſtre Chambellan, [Lauriere* legit, *Chamberlenc.] Chevalier, & à tous les autres Chambellans, & li autres de 100. ll. de terre de quiconque il les tiegne, paieroit 50. ſ. de Pariſis, & cil de 500. ll. de terre de quiconque il les tiengnent, paieront 100. ſ. de Par. & li Baron & li Eveſque paieront 10. ll. de Par. auſaits Chambellans.* [Lauriere *Chambellens*, ſcilicet tom. 1. Ordinat. Regum Franc. pag. 297.]

Cambellano præterea Annuli Regii privati, quem *ſigillum ſecreti* vocabant, cuſtodia inebuit, qui inde apud Byzantinos παρακοιμώμενος & τὰ κοιτῶνος dicebatur, uti docuimus ad Villharduinum. Guill. de *Lannoi* Dominus de *Villerval*, in Itinerario ſuo MS. ad annum 1420. *Lors par le treſpas de Meſſ. Athies de Brimen premier Chambellan (de Ph. Duc de Bourg.) le Seau de ſecret de mon tres redoubté Seigneur me fu baillié, ſans ce que il y eut autre premier Chambellan, couchay devant luy l'eſpace de trois moit, & portè ſa banniere deux fois, la cotie d'armes veſtue en bataille avec luy.*

Hæc & cætera Cambellanorum munia ac jura attigere etiam, qui de hac dignitate ex profeſſo ſcripſerunt, Joannes Tillius de Regibus Franciæ, & Batdinus in eo opuſculo, quod de Cambellani dignitate conſcripſit, quæ poſtiſſimum complectitur ſequens Diploma, quod ex Joannis Beſlii Adverſariis olim eruimus: *François de Montberon Vicomte d' Aunay & Chambellan de Poitou, &c. Premierement toute foi que je Vicomte ſeray audit pays de Poitou devers ledit Monſeigneur, il me doit faire deliverer pour moy, mes gens de chevaux que j' auray, & ſelon ce qu' il appartiendra. Item quant ledit Monſ. ſera audit pays de Poitou, je dois porter, ou faire porter ſon ſeel de ſecret, duquel ſeel doivent eſtre ſeellées toutes les Lettres des hommages, & d' avoir les profits & émolemens des Lettres, qui en doivent eſtre ſeellées, & tous ce, qui de lui ſera à cauſe dudit Chambellage. Item quand mondit Seigneur viendra premierement à Poitiers, que je dois de mon droit avoir ſon lit garni de tous les paremens, qui ſeront, eſquels il couchera la premiere nuit. Item quand Madame la Comteſſe viendra premierement à Poitiers, je la dois mener par le frein, de la porte par où elle entrera à Poitiers, juſques à la ſalle, & la dois deſcendre, & le mantel ou chappe qu'elle aura veſtu, & le cheval ſur lequel elle ſera venue, ſoit deſtrier, courſier, paleſroy, ou autre monture quelconque, en l'eſtat, & auſſi garni comme ſera, dois eſtre & ſera mien. Et ſi ladite Madame venoit en litiere ou en chaire, je la dois ſemblablement mener juſques à ladite ſalle, & deſcendre, & la litiere ou chaire garnie comme elle ſera, & les chevaux demouront & ſeront miens de mon droit. Item je dois ſervir ladite Dame de vin la premiere fois, qu'elle ſera à table, & le banap ou coupe, ou autre vaiſſel, à quoy elle boyvra, ſera mien, & de mon droit. Item le lit & les paremens de la chambre de la dite Dame, en laquelle elle couchera la premiere nuit, ainſi garni comme il ſeroit, ſeront miens, & de mon droit. Et eſt le devoir à la maniere de l'hommage tieux: car je doit*

faire mon hommage, ledit Monſeigneur eſtant à la Meſſe, quand il voit à l'offrande, & luy bailler un denier d' or pour tout mon devoir, lequel denier il doit offrir à la Meſſe, &c. Le 3. Juillet 1410.

CAMBELLANUS MAPPÆ, *ſeu de la Nappa*, & CAMBELLANUS SCUTIFERIÆ, *ſeu della Scuteria reale*, dignitates in Regno Neapolitano, de quibus Scipio Ammiratus in Familiis Neapolitan. to. 1. p. 55.

CAMBERLANUS. Geſta Conſulum Andegav. t. 3. n. 2. *Habebat autem tunc temporis Rex Paranymphum, ſive Camberlanum, nomine Ingelgerium.*

¶ CAMBELLANATUS, Dignitas Cambellani. Charta Joannis Regis Francorum pro Joanne Vicecom. Melodun. an. 1351. Hiſt. Harcur. to. 4. p. 1469. *Quæ antea Comes percipiebat & percipere conſueverat, ratione officiorum ſuorum ad Cambellanatum & Conſtabulatum Normanniæ ſpectantium.*

¶ CAMBELLANUS in Monaſterio S. Claudii de cujus officio hæc habent Statuta pro Reformatione ejuſdem ſub Nicolao V. Papa an. 1448. fol. 72. *Et primo eidem officio per omnes Nobiles terræ S. Eugendi, Cambellano prædicto, quia eſt & eſſe ſolet eorumdem Nobilium Judex, debentur de annuo cenſu quinque ſolidi. Tenetur idem Cambellanus Domino Abbati & ſuo Monaſterio fideliter ſervire, & pro quibuſcumque ſuis negotiis, ubilibet, quo placuerit, & ei licitum & poſſibile fuerit laborare.* Ibidem: *Cambellanus Monaſterii, ratione hujuſmodi ſui officii miniſtrari facere debet manutergia ad mandatum pauperum Chriſti.*

¶ CAMBALENTUS, CAMBELLANTUS, CAMBENTUS, CAMBLENTUS, Idem qui *Cambellanus*, in Charta Geraldi Abbatis S. Joannis Angeriac. ann. 1385. ex Chartulario ejuſdem Monaſterii fol. 464. *In feſto Penteceſtes ducenti* (pauperes) *quarum centum eleemoſynarius dat panem frumenti, alius centum Dominus Abbas ſimiliter panem frumenti; Cambalentus dat centum ex iſtis carnes unius bovis.* Ibidem: *Iſti ſunt dies in quibus veſtciuntur centum pauperes in eleemoſyna, qui debent recipere à Cambalentio carnes unius bovis.* Et fol. 459. *Item ipſa die dare* (debet) *Cambellenus illis centum pauperibus carnes unius bovis.* Ibidem: *Cambientus debet facere per mediertatem Quadrageſimæ... centum pauperibus cuilibet duo allecia.*

¶ CAMBELLANIATUS, Officium Cambellani, in Charta mox laudata Geraldi Abbatis fol. 442. Chartularii citati: *Et fratrem Aymericum... ratione ſui Cambellaniatus dejendentem ex parte altera.*

¶ CAMBELLINUS, corrupte pro *Camelinus*, Gall. *Camelin* vel *Camelot*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 283. *Item, Druetto drappeyio pro duabus alenis & tribus quartis de panno Cambellino albo pro Domino... 3. ſol. 7. den. gr.* Vide *Camelotum*.

¶ CAMBERARIUS, Gallice *Chambrier*, vel *Grand Chambrier*, Idem qui *Cambellanus*. Annal. Benedict. tom. 5. pag. 27. num. 66. *Adſcripta ſunt regiis litteris ſigna Hugonis fratris Regis, Radulfi Comitis, tum Guaranni Camberarii, Adelelmi Conſtabularii. Madox* Formulare Anglic. pag. 242. *Teſtes Alnredus de Benneun.... Hamelinus Camberarius, Ernoldus Foreſtarius Regis, &c.*

CAMBERIA. Charta Theodoſii Epiſcopi Firmani an. 887. apud Ughell. tom. 2. pag. 747. *Cum ... eorum libertatibus, ſervitiis, Camberiis, vineis, arboribus, &c.* Forte *Cannaberiis*.

¶ CAMBERLANUS, idem qui *Cambellanus*, apud Lobinellum in Gloſſario Hiſt. Britann. & ſupra in *Cambellanus*.

¶ CAMBERLARIUS, Eadem notione. Annal. Benedict. to. 5. pag. 311. *Gunterii Camberlarii Regis, Willelmi Camberlarii Regine.*

¶ CAMBERLINGUS, Officiarius in Monaſteriis, idem qui *Camerarius* potius quam *Cambellanus*; hujus enim mentio rariſſima in Monaſteriis. Concordatio inter Abbatem J. Montis & Conventum de partitione ſuorum redituum inter ſe apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 839. *Si per diem vel poſt cœnam potum in camera mea voluero, habebo ſextarium Camberlingi.*

¶ CAMBEROTA, Crurum armatura, Gall. *Jambiere*. Edictum Philippi VI. Francor. Regis ann. 1338. *Item, Nobilis homo pedes armatus tunica, Camberota & baſſineto, capiet duos ſolidos Turonenſes.* V. *Gamberia*.

¶ CAMBIA. Vide mox in *Cambiare*, & ſuperius *Camba* 1.

CAMBIARE, Rem re permutare, Italis *Cambiare*, Latinis *Cambire*. Siculus Flacc. de Condit. agror. *Emendo, vendendoque, aut Cambiando, mutandoque ſimilia finitionum genera invenire poſſunt*. Occurrit apud Columellam l. 2. c. 2. in Lege Salica tit. 39. §. 1. tit. 49. in Lege Bajwar. tit. 15. §. 8. in Capitul. Caroli C. tit. 28. in Lege Athelſtani cap. 15. apud Bromptonum, in Chronico Andrenſi pag. 459. &c. De vocis etymo vide Oct. v. Ferrarium in *Cambiare*.

PRÆCAMBIRE. Vetus Charta in Bibliot. Sebuſiana pag. 5. *Non diſtrabat, non minuat, non Præcambiat, non beneficiet alicui, &c.*

CAMBIATOR Campſor, nummularius, in Charta Ludov. Reg. an. 1137. in Hiſt. S. Martini de Campis p. 28. in Epiſt. 120. ex Sugerianis, &c.

SCAMBIATOR, apud Matth. Paris pag. 586.

CAMBIRE, Priſcianus lib. 10. *Cambio, κατ' ἀνταλλαγὴν, ponit Charitius, & ejus Præterium Campſi: quod ἀντὶ τοῦ κάμπτω, κάμψω, Græco eſſe videtur. Unde & Campſo, Campſa, ſolebant veteriſſimi dicere.* Ugutio: *Cambio facit Campſi, Campſu ſupinum. u in o fit Campſo, are, id eſt, frequenter Cambire, & inde Campſor*. Gloſſ. Græc. Lat. Ἀνταλλάσσω, *Summuto, Cambio*. Alibi: Ἐναλλάσσω, *Immuto, Muto, Commuto, Cambio, Campſi*. Leges Athelredi: *Ut nemo Cambiat aliquid ſine teſtimonio Præpoſiti*. Petrus Bleſenſis de Euchariſtia cap. 9.

Qui nova vaſa creans ea Cambit & aptius ornat.

Utuntur præter veteres Scriptores, Anonymus de Miraculis S. Ludgeri Epiſc. n. 39. Chronicon Andrenſe p. 348. 364. Cæſarius Heiſterbach l. 4. c. 6. &c. Vide Caſaubon. in Notis ad Apuleii Apolog. p. 137.

CAMBITIO, Permutatio. Leges Athelſtani Regis Angl. apud Brompton. cap. 15. *Manum mittat dominus ad eam Cambitionem*. Albertus Aquenſis lib. 3. cap. 57. *In auri vel argenti Cambitione*. [Notitia fundationis Ciſtercii ann. 1098. inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 233. *In eadem Cambitione conceſſit ei & filiis ſuis ipſe Dux quantumcumque vinearum in pago Belnenſi poſſent plantare & colere. Cambitiones quæ factæ ſunt inter Eccleſias Dei*, apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 8.]

CAMBTIO, in Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1180. apud Steph. Stephanium in Prolegomenis ad Saxonem Grammaticum pag. 16.

CAMBITOR, Permutator. Guillelmus Andernenſis in Chronico: *Et pro eo, quod bonorum datores, ſive Cambitores, tunc temporis ſigilla non habebant*, &c. Vide *Campitor*.

¶ CAMBITOR, Nummularius, Gall. *Changeur, Banquier*. Charta Communiæ Divion. apud Perardum p. 335. *Reddent mihi vel præpoſito meo annuatim.... quingentas marchas ſalis argenti quale Cambitores in nundinis inter ſe dant & recipiunt*.

¶ CAMBITORIÆ LITTERÆ, Gall. *Lettres de change*. Nummularii ſeu Menſarii chirographum ad pecuniam ab alio menſario alicui alibi numerandam, apud Rymer. tom. 8. pag. 98. col. 1. *Cum ſuis gentibus, familiaribus, joca-*

jocalibus, auro, argento, equis, veſturis, Literis Cambitoriis & aliis bonis, rebus & hereditatibus ſuis, &c.

CAMBITUS. Gloſſ. Græco Lat. ἀντικατάλλαγμα, *Cambitas, permutatio.* Leg. *Cambitus*, Gallis *Change*, vel nummulariorum officina. Charta Gaufredi Comitis Andegavenſis an. 1047. pro Eccleſia N. D. Santonenſis, apud Sammarthanos: *Adjunximus autem donis noſtris monetam & monetagium per Cambitum totius Epiſcopatus Xantonenſis, &c.* Alia Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1140. in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ: *Concedimus tibi & Eccleſiæ B. Mariæ, cui auctore Deo præſides, Cambitus, fractionemque monetæ veteris, ſi novam fieri juſſerimus, perpetualiter habere, ſicut Autbertus monetarius, & Willelmus Austerti filius ejus longis temporibus ab Eccleſia B. Mariæ feudali poſſeſſione tenuerunt, hac videlicet ratione, ut nullus homo vivens in toto Epiſcopatu Xantonico abſque tua licentia Cambire audeat.* In eodem Tabulario ſic mentio in Charta an. 1141. *Tabularium Cambitus Santonicæ civitatis.*

CAMBIUM, Permutatio, Italis *Cambio*, noſtris *Eſchange*. Leges Partitæ part. 5. tit. 6. §. 1. *Cambio, es dar o tomar una coſa ſemejada por otra: y en eſt a ſignificacion Cambiar, vale tam ſolamente trocar. y permutar una coſa por otra.* Lex Longob. lib 3. tit. 8. §. 4. *Ut nullus militum Cambium aut precariam aut libellum ſine eorum conſenſu facere præſumat.* Lib. 1. Feud. tit. 22 *Si quis fecerit inveſtituram, vel Cambium de beneficio ſui militis, &c.* Adde lib. 4. tit. 1. [& Chartam commutationis inter Meroaldum Farfenſem & Uſualdum S. Salvatoris Abbates in Annalibus Bened. tom. 2. pag. 714. *Et ſi ipſum Cambium minime facere potuerimus, aliud tantum de terra ad ſimile illius vobis in congruo veſtro dare debeamus.*]

CAMBIA, Eadem notione. Lex Bajwar. cap. 20. tit. 8. Edit. Heroldi. *Commutatio, hoc eſt quod Cambias vocant &c.* Vetus Charta apud Henſchenium 26. Mart. p 634. *Accepi hovam illam à Luidgero in Cambia contra terram aratoriam rochi ſupradicti.*

CAMBIUM PUBLICUM, Tabula nummularia. Exſtat in Regeſto 36. Chartophylacii Regi num. 199. Diploma Philippi Pulcri Regis Franc. quo *Cambium Pariſienſe* in Magno Ponte teneri ſtatuit: *Quod Cambium Pariſiis oris & tenebitur ſuper noſtrum magnum Pontem ſolummodo à parte Gravia, inter Eccleſiam S. Leufredi & majorem arcam, ſive defectum ipſius Pontis, prout hactenus ante corruptionem pontis ejuſdem quondam lapides exſtitis confuctum. Item quod nulli omnino liceat alibi quam in loco illo Cambiare, ſeu Cambium tenere Pariſiis, &c. Act. Pariſ. menſ. Febr. an.* 1304. In eodem Regeſto Charta 232. 233. 234. *Cambium, ſive tabula nummularia* dicitur. Exſtat etiam ibidem Statutum ejuſdem Philippi an. 1305. quo ejuſmodi tabulas nummularias in quatuordecim Regni locis haberi præcipit. [Codex MS. redituum Epiſcopatus Autiſſiod. *Cambium Autiſſiod. debet Epiſcopo die Sabbati ante Natale quatuor libras.* Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 368. è veteri Necrologio ejuſdem loci: *Obiit D. Valentinus Abbas hujus loci, qui contulit nobis quatuor libras monetæ Argentinenſis ſupra Cambium Argentinenſe pro anniverſario ſuo.*]

CAMIUM, Idem quod *Cambium*. Permutatio. Charta Sanctii Regis Aragon. apud Hieron. Blancam: *Qualiacunque ſanctus Johannes ... dono, vel comparatione vel Camio acquiſivit.* Hinc *Camiare*, in eadem Charta. Vide Hiſtoriam Pinnatenſem pag. 269. & Sandovallium in Epiſcopis Pampilon. pag. 40. 41.

SCAMIUM, in Tabulario Prioratus de Paredo fol. 91. *Hoc Scamium laudavit nobis domnus Pontius.*

ESCAMBIUM, Permutatio, Gallis *Eſchange*. Charta Ricardi I. Regis Angl. apud Radulfum de Diceto: *In Eſcambium autem prædicti manerii de Andeli ... conceſſimus ... omnia molendina, &c.* Paſſim. Vide *Cambium*.

ESCAMBIATOR, Trapezita, argentarius, apud Radulfum de Diceto, & Matth. Paris an. 1190.

SCAMBIATIA CHARTA, qua aliquid commutatur, in Tabulario Conchenſi in Ruthenis n. 98 298.

SCAMPSARIA CHARTA, in eodem Tabular. Ch. 135.

CONCAMBIRE, Permutare. Tabularium Monaſterii Brivatenſis apud Juſtellum, ann. 864. *Quam exalodes ... inter ſe communicare & Concambiare debuiſſent, quod ita & fecerunt.*

CONCAMBIARE, in Lege Salica tit. 29. apud Marculfum lib. 2. form. 23. Eckeardum Jun. de Caſib. S. Galli c. 1. Baldricum lib. 3. Chr. Camerac. cap. 49. [Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 228. & col. 281. Miræum to. 1. pag. 57. col 1.] &c. Gloſſæ Philoxeni: *Cacumbeat*, διαλλαγεῖ: ubi legendum *concambiat*.

CONCAMIARE apud Perardum in Burgundicis p. 163. *Concammiare*, apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 239. Vide Præceptum Caroli Mag. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 36.

CONCAMBIUM ARGENTI, in Capit. Caroli C. tit. 31. cap. 13. Odo. de Diogilo lib. 4. de Profect. Ludov. in Orient. *In tentoriis habebamus congruum, ſi duraret, Concambium.* Alibi: *Et ipſi forum idoneum, Concambium competens, & alia, quæ noſtris utilia viſa ſunt pro ſuo Imperatore ſacramento ſimili firmaverunt.* Rurſum: *In hac* (terra) *pro voto nobis fuerunt & forum & Concambium.* Occurrit apud Marculfum lib. 1. for. 30. lib. 2. for. 23. in Lege Aleman. tit. 20. in Vita S. Erminoldi Abb. & Mart. cap. 3. num. 11. apud Petr. Damian. in Vita S. Romualdi cap. 8. num. 39. in Chron. Caſin. lib. 3. cap. 40. al. 42. lib. 4. cap. 14. apud Jacob. de Vitriaco in Hiſtor. Orient. cap. 73. &c.

CONCAMIUM, & CONCAMIATUTA, Commutatio. Formulæ veteres apud Bignonium: *Concamiatura inter duos Abbates.* In ipſa formula: *In commutatione vel in Concamio.*

CONCAMBIO, Commutatio. Vetus Notitia an. 834. apud Beslium in Regib. Aquitan. *Data Concambio in menſe Maio, &c.*

CONCAMBERIA, Eadem notione, in Tabulario Brivatenſi Ch. 210.

CHARTA CONCAMBARIA, in Tabular. Abbat. Conchenſis in Ruthenis n. 304.

CONTRACAMBIUM, Gall. *Contreſchange*, apud Gregorium VII. PP. lib. 2. Epiſt. 71.

¶ CONCAMBIATIO in Actis S. Gregorii VII. Papæ cap. 2. n. 7. inter Acta SS. Maii to. 6. p. 156. & in Præcepto Caroli Calvi to. 3. Concil. Hiſp. pag. 143. col. 2.

¶ CONCAMIATIO in Contractu inter Monaſteria S. Facundi ac S. Petri de Exlonza in regno Legionenſi to. 3. Concil. Hiſp pag. 153. col. 1.

PROCAMIUM, idem quod *Cambium*, Permutatio Charta an. 828. apud Perardum in Burgundicis pag. 16. 17. *Et hoc Procamium inter ipſos factum ... ſtabile permaneat.* Alia ibid. *Emptionem vel Proc amia.*

PROCAMIARE, Permutare. Charta Willelmi Comitis Arvernorum pro fundatione Abbatiæ Cluniacenſis: *Non diſtrahat, non minuat, non Procamiet, non beneficiet, &c.* Vetus Charta apud Perardum in Chartis Burgundicis pag. 20. *Ut aliquid de terris inter ſe commutare vel Procamiare debe erent.* Occurrit apud eumdem præterea pag. 22. 143. 144. 145. 151.

CONCAMIUS, CONCAMMIARE. Vetus Notitia apud Beslium in Comitib. Pictavenſib. pag. 149. *Prout Gratiano ipſum locellum Concammiaverat.. Poſtque ipſe Concammius fuit factus Gratiano.* [Commutatio Godelenum Abb. Nobiliac. inter & Conventum S. Juliani apud Stephanotium tom. 3. Antiqu. Pictav. MSS. pag. 227.

227. *Sig.* ✠ *Hammemone qui hanc Concammio iſto fieri vel adfirmare rogavi ... Hic eſt Concammius quam Emenus fecit in Culnage.*]

¶ CONCANNIUM *ſibi invicem tradiderunt*, in Chartulario S. Sulpitii Bituricenſis fol. 14.

¶ CONGAMIUS. Charta anni 1078. apud Stephanotium to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 624. *Ut tandiu retineret ... medietatem recepti de gerberia, uſque dum Abbas redderet Petro Congamium valentem.*

CAMBIO, Idem quod *Cambium*, Hiſpanis *Cambio*. Tabularium Vindocinenſe Thuani fol. 1. *Dicens, quod non dederit ei memoratus Epiſcopus ſuam Cambionem pro altaris parte, ſicut promiſerat.* Et infra: *Ut etiam ſi non daret ei Epiſcopus Cambionem, non tamen reverteretur ad altare.*

CAMBII, Meinſæ *Cambiatorum*. Miraculis S. Aigulfi Abbatis Lerinenſis, cap. 10. *Ante fores Eccleſiæ B. Martyris ſubter menſas, quas Cambio vocant, hoſpitatus eſt.*

CAMPSOR. Ugutio: *Nummularius, monetarius, menſarius, Campſor*. Noſtris *Changeur*; qui Græcis recentioribus καπηλεῖς, apud Nicetam in Alexio Ang. Thomam Magiſtr. pag. 5. Edit. Rom. Joan. Cananum p. 191. &c. Ebrardus in Græciſmo c. 12.

Aiea ludentis; ludentis menſa: tabella
Cleri: Campſoris trapezetum liquet eſſe.

Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. cap. 76. *Campſores etiam pecunias per platearum theatra ſparſerunt.* [In Statutis Maſſil. pag. 137. integrum exſtat capitulum *de ſatisfactione à Campſoribus communi ſuæ curiæ Maſſiliæ præſtanda*: quo in capitulo ſtatuitur, *quod nullus poſſit vel debeat eſſe Campſor vel nummularius, niſi fuerit civis Maſſil. & ſatisfactis idonee .... per 300. marchas, ſeilicet quod bene & fideliter exerceat officium ſuum, & iuſte & ſecure cum eo contrahatur*, &c. Occurrit rurſus apud Stephanotium Fragm. Hiſt. MSS. to. 4. in Narratione de rebus geſtis apud Clarummontem Ludewig. Reliq. MSS. to. 4. pag. 248. to. 7. p. 89. Rymer. to. 13. pag. 461. Jol. de *Aguirre* Concil. Hiſp. tom. 3. p. 616. col. 2. Vincent. Mariam in Conſtitut. Dominican. col. 66. Menotum Serm. in fer. 2. poſt quartam Dominicam Quadrag. in Catalogo MS. Sodalium Confraternitatis B. Mariæ Deurateæ in Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 516. & apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſwici pag. 57. &c.] Le Roman de *Garin*:

Li Changeur i vindrent de Paris.

¶ CAMBSOR, Eadem notione. *Philippus* (Pulcher) *Dei gratia Francorum Rex, notum facimus .... quod cum capitaneus, univerſitas & ſocietates mercatorum & Cambſorum*, &c. apud D. de *Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 326.

¶ CAMPSORIÆ OFFICIUM, in Statut. Maſſil. p. 138.

EXQUAMIARE, EXCAMIARE, Commutare *Eſchanger*. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 62. *Ragenardus Vicedominus Exquammiavit ... campum unum*. Infra: *Signum Ragenardi, qui hoc Procamium fieri & firmari rogavit*. Alia apud eumdem p. 145. *Excamiare, vel commutare* habet. Vide *Camium* ſupra.

¶ CAMBILEGUS. Litteræ Froterii Albienſis Epiſc. an. 972. in Inſtrum. novæ Gall. Chriſt. to. 1. col. 2. *Monaſterio Gallicanenſi dono & concedo Vallem Caninam, illos pinos & Cambilegos, & Salberiam*. Hic hæreo poſt D. Sammarthanum.

¶ CAMBIO, pro *Cambium*. Vide in *Cambiare*.

¶ CAMBIONES, pro *Campiones*, Pugiles, pugnantes ſingulari certamine. Acta SS. Junii to. 1. pag. 308. in Miraculis S. Lifardi: *Cambiones in area relinquuntur, concurrunt communiter, & pugnant acriter*. V. *Campiones*.

CAMBIPARTIA, CAMBIPARTITA, JC. Anglis, *Champertie*, eſt defenſio alterius in judicio à *quota* litis præfixa. [Rymer to. 13. p. 233. col. 2. *Conſœderationes, impetitiones, deceptiones, extortiones ... manutenentias, Cambipartias, &c.*]

¶ CAMBIPARTIA, pro CAMBIPARTIS. apud Rymer. to. 7. pag. 166. col. 1. *Conſœderationibus, conſpirationibus, Cambipertiis, &c.* Eadem iiſdem verbis habentur to. 8. pag. 27. col. 2.

CAMBIPARTORES, CHAMPERTORES. Raſtallo dicuntur, qui alienas controverſias ſuis expenſis *quotam* partis rei evictæ proſequuntur. Hæc Cowellus lib. 4. Inſtit. c. 18. §. 52. vox, inquit, compoſita à *Cambio* & *pars*, vel à Gallico *Champart*. Vide *Campipars*.

¶ CAMBIPARTICEPS. Vide *Campiparticeps*.

¶ CAMBIRE, CAMBITIO, CAMBITOR, CAMBITUS. &c. Vide *Cambiare*.

¶ CAMBITOR, pro *Cambarius*, Braſiator, Confector cereviſiæ apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 853. in Statutis synodal. Eccleſiæ Leodienſ. an. 1287. *Ne Clerici exerceant negotia turpia ... officium Cambitoris, carnificis, tabernarii, procenetæ, &c.*

¶ CAMBLENTUS, Idem qui *Cambellanus*, in Monaſteriis. Vide *Cambalentus* in *Cambellanus*.

CAMBO, Modus agri, *Campus*. Tabularium Brivatenſe Ch. 239. *Dederunt ... de cultura de villa Cambones duos, qui habent fines de uno latere, &c.* Supra, *Campi duo* dicuntur. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 59. *Dedit Domino in hoc loco in villa Angleduris terram arabilem, quam ruſtici Cambonem vocant, reſideque ipſa terra juxta fluvium Ligeris, &c.* Fol. 61. *Et in alio loco Cambonem unum dedit, qui terminatur de una parte terra S. Vincentii, de alia Liger fluvius, &c.* Fol. 63. *Et medietatem de Cambone, qui reſidet non longe à fluvio, qui vocatur Burbentius, terminatur de tribus partibus S. Salvatoris, de quarta, via publica*. Fol. 25. *Terram, quam vocant Camboue, cum terra ſubjacente, &c.* Fol. 26. *Item in alio loco t. curtillum, in quo Jotbaldus manebat. Et in alio loco Cambonem unum juxta fluvium Borbontiæ, &c.* Tabularium Conchenſe in Ruthenis Ch. 64. *Et ultra hos fines Cambonem de Pont-vilares, &c.* [Ruſtici Dumbenſes *Cambonem* appellant quemlibet campum fertilem & aquis opportunis irriguum, ſive ager cultus ſit, ſive pratum. Huic notioni conveniunt optime loca citata. Gallis *Cham-bon*, vel *Bon Champ*, Bonus campus.]

CAMBONIUM, Eadem notione, occurrit paſſim in Tabular. Abbatiæ Dalonenſis in Lemovicibus fol. 4. 5. 19. &c. Interdum *Chambo* ſcribitur.

CAMBOCA. Vide *Cambuta*.

CAMBORTA, Frutex incurvatus, repandus, *Cambrec*, Germanis, unde *Kammerladen*, per quem vites curvantur & repanduntur. Ita Goldaſtus. Certe *Cambus* in veteri Glo. ſario, καμπὴ redditur. *Cat-boore*, Flandris, eſt *extreme oræ margo*. Gloſſarium laudatum à viris doctis: *Camborta, quæ ſepem deſuper firmant*: Hoc eſt, tres illæ virgæ plexiles, reliquis ramalibus craſſiores, quæ ſuperne ſepem connexant. Lex Salica tit. 36. *Si quis tres virgas, cum quibus ſepes ſuperligata eſt, vel retortas, quibus ſepes continetur, capulaverit, vel Cambortas exercervicaverit, &c.* Lex Ripuar. tit. 43. *Si quis tres virgas, unde ſepis ligatur, vel retortas, unde ſepis continetur, capulaverit, aut tres Cambortas involaverit, &c.* Editio Heroldi: *Aut in Cambortas involaverit*. [Eccardus *Cambortas* explicat per baculos incurvos oblique terræ infixos, ut ſepem contineant, ne in latus inclinare poſſit, aut corruere.]

¶ CAMBOTTA. Vide in *Cambuta*.

CAMBRA, Camera, cubiculum, Gallis *Chambre*. Aſſerus de Reb. geſtis Ælfredi: *Cum quodam die ambo in regia Cambra reſideremus, undecunque, ſicut ſolito, colloquia habentes*. Et infra: *De aulis & Cambris lo-*

galibus, lapideis & ligneis suo jussu mirabiliter constructis. Cambra Abbatis, in Monaſt. Angl. to. 1. p. 146.

¶ CAMBRERIUS, Cubicularius, Gall. *Chambrier*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 313. col. 2. *Item, quod aliis dominabus suum præfata domina Dalphina existentibus* (ad menſam) *ſerviatur per omnia, ſicut de aliis militibus ſimplicibus & domicellabus, ſicut de ſcutiferis & Cambreriis*. Vide *Chambrerius*.

¶ CAMBSOR. Vide in *Cambiare*.

¶ CAMBUCA, CAMBUCARIUS. Vide *Cambuta*.

¶ CAMBULA, CAMBULUM, Ital. *Gambula*, Tibiale, ab Italico *Gamba*, Tibia. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 280. *Pro paro une Cambularum pro Domina & coopertorio de ſeta pro capite ſuo flor.* 11. Ibidem paulo ſuperius: *Pro paro une Cambulorum pro Dom. Burga de mandato Dominæ Dalphinæ flor.* 3.

¶ CAMBULUM, pro *Canipulus*, Enſis brevior. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 277. *Item, Stephano de Sancto Germano pro Cambulo ſuo fratio per Dominum. taven.* 1.

¶ CAMBUS, *Inflexus*, (Cinflexus) *tortuoſus*, Gloſſ. San-Germ. MS. n. 501. Græc. κάμπτω, Inflecto. V. *Cäba*.

CAMBUTA, CAMBUTTA, CAMBUCA, GAMBUTTA, Baculus incurvatus, virga paſtoralis Epiſcoporum. Adrevald us de Miracul. S. Benedicti lib. 1. c. 22. *Baculo, quod geſtabat, incurvo, more veterum Antiſtitum*. Ita enim Paſtorum pedum effictum fuit. Scholiaſtes Theocriti ad Idyl. 4. v. 49. ait, ῥάβδον ἔσαν ἐρέβω, ἐπὶ γὰρ τῶν γεροντικῶν ἐστι καμπύλον, ὅτε καὶ ὁ ὄγκινος ἔσαν βάκλα τὴν βάτον.

CAMBUTA. Papias: *Cambuta, ſuſtentamen, vel baculus, flexus, pedum, crocia*. Vetus Gloſſar. Corbeienſe: *Cambuta, Baculus Epiſcoporum*. Teſtamentum S. Remigii apud Flodoardum: *Argenteam Cambutam figuratam*. Perperam *Cabutam* in MSS. Editio Labbei *Cabulam* habet pro *Cabutam*; Briſſonius *Cambutam*. Ordericus Vitalis lib. 3. *Per Cambutam Ivonis Epiſcopi Sagienſis exteriorem Abbatiæ poteſtatem tradidit*. Infra: *Eique per Cambutam Mauritii Archiepiſcopi curam Uticenſis Abbatiæ commendavit*. Adde pag. 604. 622. 694. 776. 877. [Mabillon. Analect. tom. 3. pag. 390. ex Geſtis Gaufredi Epiſcopi Cenoman. *Cambutam argenteam magni ponderis deauratam & opere decoram cum baculo paſtorali*. Quo in loco Cambuta videtur eſſe à baculo paſtorali diſtinguenda, ſ. quia hic vilior erat, illa pretioſior. Vide ibidem pag. 231. in Præcepto Childerici, & pag. 250. in Geſtis Joſephi Cenoman. Epiſcopi.] Occurrit non ſemel apud Scriptores, in Sacrament. Gregor. M. in Ordine Romano in Vita S. Emeranni apud Caniſium tom. 1. in Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiodor. c. 63. in Chronico Mauriniacenſi lib. 3. in Vita S. Urbani Lingonenſis Epiſcopi cap. 2. apud Wolfardum Presbyter. in Miraculis S. Valburgis lib. 3. Mirac. 5. in Miraculis S. Urſmari n. 5. &c.

CAMBUTTA, in Ordine Romano. Petrus Diac. l. 4. Chr. Caſin. *Ejuſdem claudi Cambuttas ante fores Eccleſiæ ſuſpenderunt*. Ubi quidam Codd. præferunt *Gambuttas*, ut habet Vita S. Conſtabilis Abb. Cavenſis n. 25. Theodorus Campedonenſis de S. Magno c. 12. *Baculum ipſius, quem vulgo Cambuttam vocant, per manum Diaconi tranſmiſerunt*. Habetur cap. 7. & 18. [necnon in Charta Drogonis Epiſcopi Terwanenſis pro Roderico Abbate S. Bertini ex Archivo hujus Cœnobii, & apud Mabillon. to. 3. Analect. p. 77. & 105. in Geſtis S. Innocentii Epiſcopi Cenoman. necnon in Actis SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 627.]

CAMBOTTA, in Hiſtoria Translat. S. Germani Epiſc Pariſienſis c. 15. [& in Vita S. Galli Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 2. p. 245. Occurrit iterum ſec. 3. part. 2. p. 192. & 627. *Cam-bot* vel *Bon-cam*. Armoricanis Britonibus, Ramus eſt à ſummitate recurvus. Hinc ducenda vocis originatio.]

GABUTA, apud Landulfum de S. Paulo in Chronico Mediolanenſi cap. 11.

CAMPUTA, apud Crodegangum Metenſ. Epiſcop. in Regula Canonic. c. 26.

CAMBUCCA. Vita S. Deſiderii Epiſcopi Cadurcenſis c. 19. *Dum baculus B. viri, qui à Gallis Cambucca vocatur, ad caput ſepulcri illius ſedule dependeret*. Perperam *Cambucia*, in Edit. Sammarthanorum. Adamus Brem. c. 102. *Cambuccam paſtoralem à Conrado Cæſare meruit*. [Acta SS. Julii to. 1. pag. 415. de S. Ottone Epiſc. Bamberg. *In medium turbæ ſeſe fortiter intrudens, Cambuccam ſuam manu geſtabat*.]

COMBUCCA, apud Andream lib. 2. Vitæ S. Ottonis, Epiſcopi Bamberg. c. 17.

CABUCA, in Actis Viſitationis Simonis Archiepiſc. Bituric. p. 208. l. 4. Miſcellan. Baluzii.

CAMBUCA, apud Hugonem à S. Victore in Speculo lib. 1. cap. 2. in Vita S. Winoci Abb. c. 13. &c. Viſitatio Thefaurariæ ædis S. Pauli Londin. ann. 1295. *Baculus Ricardi Epiſcopi tertius, cujus Cambuca de argento deaurato, & c. . . baculus ejuſdem, cum Cambuca cornea, continens interius vimeam circumplectentem levem de cupro deaurata*. Occurrit ibi pluries in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 314. Vide *Sabuta*. [ubi *Cambuca* vel *cambuca* alio ſenſu ſumitur, ſcilicet pro Curru ſeu vehiculo, quo nobiles mulieres alias utebantur. Rocho le *Bailli* in Dictionario Spagyrico, *Cambuca, Bubo vel panus inguinis*.]

CAMBOCA. Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 3. *Aram S. Galli adiens, Cambocam ſuam . . . rapuit*. Occurrit etiam in lib. Miraculor. S. Quintini c. 13.

SAMBUCA, apud Durandum lib. 1. Ration. cap. 6. num. 24. lib. 3. cap. 15. num. 2. Willelm. Thorn. an. 1179. pag. 1825. & Will. Hedam in Theodorico Epiſcopo Trajectenſi 31.

CAMBUCARIUS, Qui cambucam, aut crucem defert. Gloſſ. vetus Anglic. laudatum à Spelmanno: *Crocer*, *Pedarius*, *Cambucarius, Crucifer*.

¶ CAME \. Vide *Canava* 1.

CAMELARIUS, qui camelorum curam gerit B. Dorotheus Doct. 11. Ἡγούμενος δὲ οἱ ξένοι, καὶ ἐπισκεπτέον μετ' αὐτοῦ, καὶ πάλιν κτηνῶν, καὶ ἐπιτιμᾶν τῷ γραίῳ αὐτῶν. Palladius in Hiſt. Lauſ. cap. 39. Καλεῖ δὲ ἕνα τῶν τὰ κτήνη τὰ ἔσωθεν, καμηλιάριον ὀνόματι, καταστὰς ἐπιτιμᾷ τῷ. [*Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 207. *Camelarii noſtri impedimento nobis fuere ſuis rixis & contentionibus*.]

CAMELASIA, à camelis dicta, Munus quoddam perſonale, ad quod quivis tenebatur, ut nempe camelarius eſſet, κτηνοτροφεῖν vel camelos exhibere teneretur, ut docet lib. 1. D. de Muneribus. Sed vocem hanc à P. Caſtello infertam in Ammiano Marcellino lib. 17. contendit Valeſius, & abeſſe ab omnibus MSS. Vide Cujac. lib. 9. Obſerv. c. 9. & eumdem Valeſium ad Euſebii librum de Martyribus Paleſtinæ cap. 12.

CAMELAUCUM, CALAMAUCUS, CALAMAUCUM, Græcis recentioribus καμελαύκιον, Capitis integumentum, & pilei genus ex camelorum pilis confectum, unde nomen, ut auctor eſt Cedrenus: Ἐτέθη δὲ ἐπ' ἐμοῦ κατασκευὴ σκιαδίου, ὃ ἀντὶ πίλου τὰ κεφαλὰ περίκειται, καλεῖται δὲ παρ' Ἰταλοῖς καμίλα, ἐξ οὗ καὶ καμελαύκιον. In eadem etiam ſunt ſententia, quoad vocis etymon Leo Allatius & Goarus. [Suſſannæus in Vocabulario: *Camelaucium, Galericulus, quia calorem defendat*.] Papias: *Camelaucus, veſtimentum Papæ*. Anaſtaſius in Conſtantino PP. *Apoſtolicus Pontifex cum Camelaucio, ut ſolitus eſt Romæ procedere, à palatio egreſſus, &c.* Idem in Hiſt. Eccleſ. *Occidit Totilam, & veſtimenta ejus cruentata, cum Camilaucio lapidibus pretioſis ornato miſit Conſtantinopolim*. Theophanes de eodem Totila:

la: Καμηλαύκιον δὲ λέγουσι. Gloss. Gr. MS. Regium Cod. 1673. Κίδαρις, κράνος, περιφέρεια κεφαλῆς, καὶ ἄρμα δηλοῦ καμηλαυκίου, ἤγουν ἁρμάτιον τοῦ τα. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Καμήσιον καμηλαύκιον. Infra: καμηλαύκιον, Ρωμαϊκὸν λέξις, φησὶ, γὰρ ἀντὶ τοῦ ἄλλου εἰ ἀπὸ καμήλου ἔχον τὴν καμηλαύκιον. In voce κίδαρις, ἴσ τρίχων καμηλαύκιον. Vide Gloſſas Baſilic. Acta SS. Abrahami & Mariæ num. 31. Ἐνδυσάμενος δὲ τὸ τραγωτικὸν σχῆμα, ἤγουν καμηλαύκιον βαλὼν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

At plerique è Latinis Scriptoribus pro *Camelaucium* mutatis literis, *Calamaucum* dixerunt, ſicque ſcribendum contendit Salmaſius. Gloſſæ antiquæ MSS. *Galeros*, *Calamaucos pelliceos*. Gloſſ. Iſidori: *Galeros*, *Calamaucos*. Eædem: *Pileum*, *Calamaucum*. Papias: *Pileum*, *Calamaucum ex byſſo rotundum*, *quaſi ſpara*, *caput tegens ſacerdotale*, *in occipitio vitta conſtrictum*. *Hoc Græci & noſtri Tiaram vocant*. Ælfricus: *Calamauca*, hæt, i. galerus. Ugutio: *A caleo*, *hic Calamacus*, *i. quoddam genus mitræ ſtrictæ*, *& dicitur Calamacus*, *quaſi calorem machinans*, *eo quod ſtricta ſit*, *& capiti impreſſa*. Anaſtaſius in Hiſt. Eccleſ. *Præcepit Abdelas radi barbas eorum & fieri Calamaucos cubitis unius & ſemis*. Beda de Tabernac. lib. 3. cap. 8. & Ruſinus hæc verba Joſephi lib. 3. cap. 8. Τ᾽ περὶ τῆς κ ὀκλῆς σφῆ τίλου ἔ ω ς, ſic vertunt: *Super caput autem geſtat pileum in modum parvuli Calamauci*, *ſive caſſidis*, Perperam *Calamati* editum apud Jo: de Janua. Odo Foſſat. in Vita Burchardi Comitis Corbolienſis: *Dum alicubi voluntas pergendi adeſſet*, *depoſitis monachalibus indumentis*, *preciofarum peſſium tegmentis exornabatur*, *Calamaucumque optimum pro capitio humili*, *capiti imponebatur*.] Perperam in Actis SS. Maii tom. 7. p. 691. *Calamanumque optimum*.

Auctor eſt Allatius lib. 3. de Utriuſque Eccleſiæ conſenſione lib. 3. cap. 8. num. 12. apud Orientales, Sacerdotes Monachos camelaucis etiamnum uti. Sic autem ab illo deſcribuntur: *Caput operiunt Camelaucio*, *quod capitis tegmen ex lana nigricante*, *ut natura illam dedit*, *textum*, *rotundum*, *altitudine ſemipalmare*, *in formam conchæ finiens*, *qua caput ingreditur*, *non undequaque rotundatur*, *ſed ubi aures ſunt*, *plagulæ unguntur*, *quibus aurium incommodis medentur*. *Nomen habent*, *ut ipſe exiſtimo*, *quidquid alii dicant*, *quod ex pilis camelorum ut plurimum texatur*. Camelaucio caput operire Epiſcopos Armenios, cum ſacra peragunt, auctor eſt Iſaacus in vectiva ſecunda in Armenios pag. 414.

Non deſunt denique, qui à *Camelaucio*, à noſtris dictum putant *Camail*, Italis *Camaglio*, eam veſtis partem, quæ olim caput & humeros tegebat, quos inter ſunt Theophilus Raynaudus lib. de Pileis, & Cl. Menagius. At cum *Camelaucum* vix legatur humeros texiſſe, ſed ſolum caput, præterea quod noſtri *Camail* vocant, accenſeatur vulgo armaturæ: probabilius videtur, hanc vocem effictam ex *Cap de maille*, ut fuerit *Capitium ex maculis* confectum. Nam *Camallum* fuit capitii ſpecies hamulis & maculis contexta, quæ totum caput, excepta facie, & humerorum ſuperiorem partem operiebat, cujuſmodi paſſim videre eſt in veterum Militum noſtrorum imaginibus, quæ in ſigillis & alibi deſcribuntur, ut apud Edw. Biſſeum in Notis ad Upronum p. 32. 62. 77. Capitio iſti, ſi quidem integrum eſſet, levior galea aptabatur. At ſi *helmus*, vel caſſis ſpiſſior, caput tegeret, tum *Camallum* ita caſſidi annectebatur, ut collum & humeros tegeret, & ab adverſariorum ictibus tutaretur. [Froiſſartes vol. 2. cap. 66. *Et coula tout outre le Camail*, *qui eſtoit de bonnes mailles*. *& luy entra au col*.] Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii 1. Jan. an. 1349. *Pour fix encas de faie de diverſes couleurs à faire les las à mettre les Camaux auſdits baconets*, *&c.* Chronicon MS. Bertrandi Gueſclini:

Et voit ſes Chevaliers bien armez de Camail.

Alio loco:

Bertrand tenoit l'eſpée, *qui le fer ot trenchant*,
Ou Camail ſi bouta fierement en pouſſant.

Proinde *Camallum*, nihil aliud fuit quam ea armaturæ ſpecies, quam hodie *Hauſſecol* dicimus, quæ collum tegit, præterquam quod *Camallum* ex hamulis confectum eſſet; *hauſſecollum* vero ex ſolido ferro ſit compactum.

Neque aliter *Camallum* efficitum conſpicitur in torqui Ordinis equeſtris *Camalli*, ſeu *Hiſtricis* dicti, à Carolo Aurelianenſi & Vadenſi Duce inſtituti, in cujus ima parte pendet *hiſtrix*, ſurrectis echinis horrida, virenti humo inſiſtens, cujus collum *Camallo* tegitur: hiſtrici vero impendet Corona Ducalis, uti in Caſulis, & Dalmaticis, olim ab eodem Duce Cæleſtinis Pariſienſibus donatis videre eſt. Ordinis vero iſtius meminere Monſtrelletus 1. vol. pag. 60. & cap 25. 2. vol. pag. 176. Joannes à S. Gelaſio in Hiſtor. Ludovici XII. p. 25. Petrus Sanjulianus in Miſcellaneis Hiſt. pag. 428. Andreas Fauyous in Theatro Honoris pag. 734. &c. Denique ab ejuſmodi *Camallis* militaribus nomen manſit e pomidi iſti, quam deferunt Epiſcopi, quæ non modo humeros, ut hodie, ſed etiam olim caput tegebat: ex quo etiamnum capitiſi eidem annectitur V. *Camilla*.

¶ CAMELINUM. Vide *Camelotum*.

CAMELLUM. Gaufridus Voſienſis in Chronico part. 1. c. 37. de Monachis ſui temporis: *Pro gandengis froccos capellatos abſque cuculla*, *capellos Camello & aliis circumdatos pelle ad inſtar ſcapularis*, *pannos irregulares in lectis*, *ejus carnium indiſcrete & enormiter infectamur*. Videtur eſſe noſtrum *Camail*. Vide *Camelaucus* poſt lineam, *Non deſunt*, *&c.* & *Camilla*.

¶ CAMELLUS, Vide *Camelus*.

CAMELOTUM, Pannus ex camelorum pilis confectus, cujuſmodi fuit ille, de quo Ælianus l. 17. de Anim. c. 34. & Fortunatus l. 4. de Vita S. Martini:

. . . Modo ſubit aſpera tela,
Hiſpida Cameli rigido quaſi vellere texta.

Statuta Raimundi Comitis Toloſani & Legati PP. contra hæreticos apud Catellum: *Caligis de aliqua bruneta*, *ſeu vel nigra*, *vel etiam ſtanio forti*, *vel Camelato vel aliquo alio colorato panno . . . non utantur*.

CAMELINUM. M. Robert. de Sorbona in ſerm. de Conſcientia: *Supertunicale rotundum cum manicis & latis tunicis de Camelino*: Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 1. c. 13. *Ita quod ipſe cappe griſee non ſint Camelinæ*. [Computus reddituum Regis Francorum an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. p. 156. ad calcem: *Pro capa de Camelino furato de 5 octo diebus poſt medium Auguſtum c. ſ.... Pro roba Camelino furata de ver ad omnium Sanctorum 8. l.*] *Fin Camelin*, apud Joinvillam in S. Ludovico p. 8. *Camelin d'Amiens*, in Computo Steph. *de la Fontaine* an. 1351. *Camelin de Cambray*, in Poem. MS. de Vulpe coronato:

De vert de Gand, *ne de Donay*,
Ne de Camelin de Cambray.

[Statuta pro Opificibus panni urbis Commercii è Cod. MS. ejuſdem loci: *Item*, *Camelins macchans pignez en ſain ſoient fait en 16. fils que ſoient à trois filz ſur les mains*.] Vide Scalig. contra Cardanum exercit. 189. n. 14. & V. Cl. Menagium in Orig. linguæ Franciæ & Italicæ, & Oſtav. Ferrarium in *Cambelotto*. Cambro-Britannis *Camlad* & *Camlod*, eſt pannus undulatus, cymatilis, qui è pilis camelinis fieri ſolet.

Olim Monachi veſtes è camelorum pilis confectas deferebant. Sulpitius de Vita S. Martini cap. 7. in deſcriptione Ordinis Monaſtici à S. Martini inſtituti: *Ple-*

Pleriq; Camelorum ſetis veſtiebantur, mollior ibi habitus pro crimine erat. Paulinus l. 2. Vitæ ejuſdem S. Martini:

Multis veſtis erat ſetis contexta Cameli,
Quæ levibus ſtimulis vigiles contegeret artus,
Excludens tenuem compunctâ carne ſoporem,
Mollia ne fluxum nutrirent mollia corpus,
Laſciva & tenui veſtis fluctaret amictu.

Adde eumdem Paulinum in Epiſt. ad Severum.

1. CAMELUS, in Gloſſ. Arabic. *Funiculus, Camelus.* Papiæ, *Funis nauticus.* Vulgo *Cbable.* [Vulg. Interpres Matthæi 19. 24. *Facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.* De rudenti, non de animali dictum volunt, ad tollendam ſermonis abſurditatem. Græcum κάμηλος Camelum animal & rudentem perinde ſignificat, Suidas κάμηλον pro rudente ſcripſit ad notandam differentiam. Hunc imitantur Recentiores Grammatici, qui κ cum plerumque confundunt.

¶ 2. CAMELUS. Acta SS. Maii tom. 7, pag. 64, in Vita SS. Voti & Felicis: *Nullus præſumeret in totum illum terminum intrare vel paſcere, neque tentorium peccorum figere: quod ſi aliter feciſſent, haberent inibi habitantes poteſtatem occidendi vaccas, porcos, Camelos ſine ulla dubitatione & ſine ullo pleyto regali.* Ne putem hic de camelis proprie dictis agi vetat Hiſpania, in qua nulli ſunt: crediderim ergo potius intelligendas eſſe capras, quæ vox ſatis congruit cum Gallica, *Chamois*, Rupicapra.

1. CAMERA, Modus agri. Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo fol. 68. *Ego Silvio de Vireu & filii mei, Siebodus, Hugo atque Guifredus, reddimus Hugoni Epiſcopo Gratianopolitano.... tres Cameras de vinea, quæ ſunt de fevo Præpoſitali, in loco ultra pontem, &c.* Occurrit rurſum fol. 70. *Camera de vinea.* Et fol. 72. *Ego Benedicta uxor Chatberii Verbigarii vendo unam Cameram terræ, cum vinea, quæ in prædicta terra eſt plantata, &c.* Ibidem: *Eſt autem prædicta vinea in clauſo Epiſcopali, juxta Cameram Riperti de Valriaz, quæ Camera fuit de prædicta terra data S. Donato, & eſt verſus meridiem conjuncta cum vinea Epiſcopi.* Tabularium S. Andreæ Viennenſis: *Hoc eſt, Cameras 3. de vinea in villa de Arbogiano, &c.* Paſſim ibi.

2. CAMERA, Domus, cubiculum, cœnaculum, conclavis, Gall. *Chambre.* Papias: *Camera a curvitate dicta, eſt enim volumen introſum reſpiciens.* Item: *Camera, quia Camura, i. curva, dicitur lapidea domus.* Iſo Magiſter in Gloſſis: *Camiron, Græce curvum, inde Camerata domus, cujus teſtudo curva eſt: inde Camelum, animal tortuoſum.* [Chronicon Trivetti ad an. 1277. Spicileg. Acher. tom. 8. pag. 639. *Joannes Papa XXI. cum ſibi vitæ ſpatium in annos plurimos extendi crederet, & hoc etiam coram aliis aſſereret, ſubito cum Camera nova, quam ſibi Viterbii circa palatium conſtruxerat, ſolus corruit, & inter lapides & ligna colliſus ſexto die poſt caſum Sacramentis omnibus eccleſiaſticis perceptis moritur.* Vita S. Pardulfi Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 1. pag. 575. *Et ubicumque ipſe Lantarius per ſuum comitatum vel in ſua propria loca ambulabat, ipſum ſemper ſecum ambulare faciebat, & in ſua Camera, ubi ſuus proprius fiebat lectus, ſemper eminus virum Dei quieſcere faciebat.* Occurrit rurſus hac notione in Vita B. Alcuini inter eadem Acta SS. Bened ſec. 4. part. 1. pag. 159.]

3. CAMERA, Conclavis, ubi theſaurus reponitur & ſervatur. Ockam cap. *Quid ſit Scacarium: Camera eſt locus, in quem theſaurus recolligitur, vel conclave, in quo pecunia reſervatur.* Geſta Dagoberti Regis cap. 33. *Aras quaſdam .... cum omnibus teloneis quemadmodum ad Cameram ſuam deſerviri videbatur, ad eorum baſilicam tradidit.* Capitularia Caroli C. tit. 21. c. 14. *Penſam argenti, quam ex Camera noſtra accepit.* Eckehardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 10. *Camerarius ſuus illum crebro incuſabat ſecretius, quaſi Camera ſua diſperſiones ejus ferre non poſſet.* Utuntur paſſim hac notione Scriptores, Monachus Sangallenſis l. 2, c. 29. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis Comitiſſæ c. 4. Petrus de Vineis l. 1. Epiſt. 10. l. 2. Epiſt. 31. 32. Hiſtoria Epiſcoporum Bremenſium p. 169. Matthæus Pariſ pag. 355. 857. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 148. &c. Ita Græci vocem κοιτὼν uſurpant, uti docuimus ad Alexiadem.

CAMERA, præſertim præterea ſumitur pro fiſco Imperatoris, vel Regis. Fridericus I. Imp. apud Helmodum lib. 1. cap. 80. & in Hiſt. Archiepiſc. Bremenſium an. 1155. *Magna requiritis, à viri Romani, exinaniſa Camera noſtra.* Teſtamentum Caroli M. apud Eginhardum: *Quidquid in Camera atque veſtiario ejus eo die fuiſſet inventum, Camera Regia*, in Diplomate Hugonis & Lotharii Regum Italiæ apud Joannem à Boſco in Vienna. Hæc notione non ſemel occurrit, in Vita Ludovici Pii an. 840. in Capitul. Caroli C. tit. 31. cap. 14. [in Privilegio ejuſdem Monachis Vedaſtinis conceſſo an. 867. apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 1. col. 183.] apud Ingulfum pag. 897. Helmodum lib. 1. cap. 32. Anonymum de Geſtis Friderici II. Imp. pag. 765. 794. Thomam Walſinghamum pag. 226. Matthæum Villaneum lib. 9. cap. 36. [in libro nigro Scaccarii pag. 134.] &c. Hinc in Chartis Imperatorum, & Regum crebro hæc formula exarata legitur: *Libras auri 100. multetur, mediatatem predicto Monaſterio, alteram Cameræ noſtræ, &c.* apud Beſlium in Hiſtoria Comitum Pictav. p. 251. 260. Guichenonum in Bibliotheca Sebuſiana pag. 196. Perardum in Burgundicis p. 171. 189. 190. &c.

CAMERA DENARIORUM, in Francia, Fiſcus ſeu Theſaurus regius. Exſtat de hac Camera Statutum ſequens Philippi Magni pro Hoſpitio regio, exaratum in urbe Lorriacenſi an. 1317. *En la Chambre aux Deniers Maiſtre Guillaume de Peronne ſera les payemens par deiny an: & Maiſtre Brice par autre demy an, & commencera ledit Maiſtre, & ne vendra point à court l'un tant comme l'autre ſera l'office. S'il y vient, il n'y prendra riens, & celuy, qui ſera l'office mangera à court, & aura deux provendes d'avoine, fer & clou, & aura pour ſes varlets, qui ne mangeront pas à court, 16 den. de gaiges par jour, avecques ce 12. den. pour foing & autres choſes. Maiſtre Brice ne ſe mouvera, & aidera à Maiſtre Guillaume, & auront unes bouges, où il y aura 2. clefs, où l'en mettra l'argent, & tout l'argent, qui en ladite Chambre ſera receus, ils ſont tenus le dire à Maiſtre Ernoul de Soiſſons Clerc pour le Roy en ladite Chambre, & ainſi ne pourront-ils faire nuls payemens, que ledit Ernoul n'y ſoit appellez, &c. Item il plaiſt au Roy que ledit Ernoul monſtre par eſcrit toutes les ſeſaines la recepte faite en la Chambre, toute la depenſe de ſon hoſtel, & toutes autres miſes compteés par ladite Chambre, &c. Il y aura 2. ſommeliers pour ladite Chambre, qui ſeront en l'eſcuierie, & portera un des ſommiers les bouges à l'argent par chemin, & ira & vendra pour querre argent. Et l'autre ſommier portera les eſcrits du Clerc de la Chambre en un coffre, & en l'autre coffre les regiſtres & eſcrits du Controreolleur, & les deux ſommeliers, qui mercront les 2. ſommiers, auront bouche à court, &c.*

CAMERÆ, Provinciæ etiam, aut urbes, quæ immediate Principi ſuberant, & fiſci proprii erant, dictæ. Leges Edwardi Confeſſoris: *Impetravit temporibus illis Rex à D. Papa, & à Curia Romana, quod confirmata ſit Norveia in perpetuum Coronæ Britanniæ,*

in augmentum regni hujus, vocavitque illam dictus Arburus Cameram Britanniæ. Charta Stephani Epiſcopi Metenſis apud Meurisium p.415. *Cum Eccleſia Gorzienſis prima Camera ſit Metenſis Epiſcopi, & principale membrum Eccleſiæ Metenſis.* Matth. Paris an. 1242. de urbe Santonenſi: *Quia ab antiquo jure ſpecialis proprietas Regis Angliæ eſſe dinoſcitur, & Camera.* Vita S. Benedicti XII. PP. apud Boſquetum pag. 52. *Cameracenſem civitatem, quæ eſt Camera Imperii, voluit intrare.* Chronic. Caſaurienſe lib. 4. de Lothario Imp. *Cum cognoviſſet quod ipſa Abbatia* (Caſaurienſis) *ab antiquo fuiſſet Imperial. Camera, promiſit ſe cum D. Auguſta venire ad Monaſterium, & ei reſtituere omnia jura ſua.* Alio loco de Willelmo Rege Siciliæ: *Mandavit, ut dimitteret quietam Abbatiam S. Clementis, Cameram ſuam propriam, beneficio cumulatam ſui genitoris.* Ita Rigordus ann. 1185. Monaſterium S. Dionyſii *propriam Cameram* Regis Franciæ vocat, ut Aquas Sextias, Petrus Alectenſis Epiſcopus Senogallienſis in Itinerario Gregorii XI. PP. initio. Tabularium Auſcienſe, apud Marcam lib. 4. Hiſtor. Beneharn. cap. 7. num. 5. *Quia ſuprascriptus locus .... quamvis in alodio & dominatu dicti Comitis foret, tamen Camera Auſcienſis Archiepiſc. Eccleſiaſtico jure ſemper erat.* Le Roman *de Garin* :

Langres eſt Chambre l' Empereres Pepin.

Le Roman *de Girard de Vienne* MS. ſub finem :

Et nous, beaux Sire, Dans Hernaus de Bellande,
Vos Comant, je la terre de Provence,
La tor d' Anfois, la cité de Plaiſance,
Et Lombardie, que l' on claime ma Chambre.

Sic paſſim apud Albertum Stadenſem an. 1205. Petrum de Vineis lib. 5. Epiſt. 82. lib. 6. Epiſt. 9. Goldaſtum tom. 1. Conſtit. Imper. pag. 265. Petrum Diacon. lib. 4. Chronic. Caſin. c. 104. 107. 108. 111. 112. 118. Joan. Villaneum lib. 1. cap. 41. 57. Joan. Columbum in Epiſcopis Vivarienſibus lib. 3. num. 6. Rodericum *da Cunna* in Hiſt. Epiſcoporum Portenſium 2. parte p. 31. in Bullario Caſinenſi to. 2. p. 154. 178. 250.

4. CAMERA, pro Curia Imp. aut Regis. Vita ſancti Adalberti Pragenſis to. 5. Ant. lection. *Ad hunc modum plurima ſervitia ejus in Camera.*

¶ 5. CAMERA, Antra exciſo ſale cavata. Joan. Longinus in Vita B. Kingæ Virg. Julii to. 5. p. 743. *Montes ſalinos ſeu zuppas ſalis ... cum incendiſſet ignis, latiuſque manans incendium, ſingulas Cameras montium irremediabiliter torreret.*

6. CAMERA, pro officio *Camerarii* in Monaſteriis. Vide Monaſticum Anglic. tom. 1. p. 148.

7. CAMERA, Officina monetaria Principis. Charta Guillelmi Ducis Aquitaniæ apud Beslium pag. 539. *Dederunt ac ceſſerunt tertiam partem Cameræ ſeu monetæ, ſive omnium Teloneorum, &c.* Totidem occurrunt in Chartis Sancii & Berengarii Ducum Vaſconiæ in Adverſariis MSS. ejuſdem Beslii, [atque Richardi Ducis Aquitaniæ in nova Gall. Chriſt. tom. 2. col. 285. Inſtrum.] *Tertiam partem noſtræ Camera ſeu monetæ.* Vide *Florenus*.

8. CAMERA, Dotalitium uxoris: vulgo etiam *la Chambre de la femme* appellamus ſupellectilem, quæ poſt exceſſum conjugis eidem addici ſolet. Pactum nuptiale inter Ludovicum II. Regem Siciliæ & Yolandam filiam Joan. Regis Aragonum an. 1399. *Nec non redditus annuos & quaſcunque villas, loca, & caſtra proflatu Cameræ, ſeu dotalitio ipſius Yolandæ, &c.* [Teſtam. Jacobi Regis Aragon. apud Acherium tom. 9. Spicil. pag. 252. *Filiam noſtram Dominam Yolant, Dei gratia illuſtrem Reginam Caſtellæ, inſtituimus hæredem in Camera & ornamentis ac aliis, quæ eidem dedimus ſuarum tempore nuptiarum.*]

¶ 9. CAMERA, ſ. Opus ligneum elegantius, Gall. *Boiſerie, Menuiſerie.* Greg. Turon. Hiſt. lib. 2. cap. 14. *Et quoniam Camera cellulæ illius prioris eleganti opere fuerat fabricata, indignum duxit Sacerdos, ut opera ejus deperirent, ſed in honore beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli aliam conſtruxit baſilicam, in qua Cameram illam affixit.*

¶ CAMERA APOSTOLICA, Romanis, *Reverenda Camera*, quam ſpectat cura pecuniarum ac theſauri Eccleſiæ Romanæ. Vide *Camerarius Apoſtolicus*.

CAMERA CALCEAMENTORUM, in Monaſteriis, apud Sugerium de Adminiſtrat. ſua c. 15. Vide infra *Camerarius*, Offic. Monaſt.

CAMERA CLERICORUM, in Francia dicebatur, quæ in Anglia *Garderoba*. Hoc, ni fallor, ſenſu ſumitur apud Baluzium Hiſt. Arvern. tom. 2. p. 183. in Teſtamento Guidonis Cardinal. de Bolonia an. 1373. *Item, Cardinali Gebennenſi nepoti meo do & lego Cameram meam novam, quam dedit mihi Dominus Guido de Campo-diverſo, & unam aliam Cameram cum aliis.*] Vide Fletam lib. 2. cap. 14. §. 1.

¶ CAMERA COMPUTORUM, Gall. *La Chambre des Comptes*, Curia ſuprema, in qua quidquid ad fiſcum ſeu theſaurum regium pertinet, tractatur. Plures ſunt hujuſmodi Curiæ in Francia variis temporibus inſtitutæ. Pariſienſis, prima tempore & dignitate, Philippo Pulcro ſuam refert originem.

¶ CAMERA CROSSERIA. Sic in Inſtrumento an. 1295. relato to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 75. & 76. appellatur locus, in quem tractandorum negotiorum eccleſiaſticorum gratia convenit Archiepiſcopus Ebredunenſis cum ſuis Canonicis: an *Croſſeria* dicta eſt hæc Camera, quod ibi Canonicis diſtribui ſolerent præcipui præbendarum fructus, quos Gallice *Gros* nuncupant? Vide *Camera Panis*.

¶ CAMERA FORNELLI, *Camera cum fornello*. Vide *Fornellum*.

¶ CAMERA PANIS MATUTINALIS, Ubi panis mane Canonicis diſtribuebatur. Charta anni 1305. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. pag. 192. *Et groſſos ſuſtros anni decimi percipere et Camera Panis Matutinalis, quia dictus dominus Nicolaus, quando fuit electus Epiſcopus, foraneus erat, & non fecerat ſtagium.*

¶ CAMERA PAPAGALLI. Sic appellata in Vaticano palatio camera, ubi habebatur conſiſtorium ſecretum. Cærem. Rom. l. 1. ſect. 9. c. 3. apud Macrum in Hierolex.

¶ CAMERA PARAMENTI, ſ. Camera parata, ſeu tribunal paratum. Baluz. Hiſt. Arvern. tom. 2. pag. 204. in Charta Caroli Regis Franc. an. 1395. *Acta fuerunt hæc Avenioni infra palatium apoſtolicum & in Camera Paramenti Domini noſtri Papæ coram ſanctiſſimo in Chriſto Patre & Domino noſtro D. Gregorio digna Dei providentia Papa undecimo.* Charta Vivarienſis Eccleſiæ ſæculi XV. *Acta fuerunt hæc in civitate Vivarienſi in domo Epiſcopali & in Camera nova Paramenti ejuſdem domus, videlicet in aula minori ipſius domus.* Vide *Paramentum* in *Parare*.

¶ CAMERA REQUESTARUM, apud D. *Bruſſel* de Feodis to. 2. ad calcem pag. 131. ex Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 70. an. 1364. *Et dicto negotio Dalphinatus completo, dictus dominus Rex ſurrexit de Camera Requeſtarum, quæ tunc ſibi fiebant, & ivit ad aliam Cameram bene prope.*

CAMERAGIUM, *Stallagium*, Jus exponendi merces in *Camera*, ſeu *apotheca*. Regeſtum Conſtabulariæ Burdegalenſis fol. 37. *Item de quolibet mercatore extraneo veniente, qui emerit & vendiderit ibidem ultra valorem 35. ſol. infra annum & unam diem, 16. den. Turon. pro Cameragio. Præterea dicti Archiepiſcopus & dominus Montiſleonis percipiunt de quolibet*

mercatore extraneo pro Cameragio 8. den. &c.

CAMERALIS, Puella amanuensis, *Abra, Femme de Chambre, Chambriere.* Eckehardus junior de Casibus S. Galli c. 13. *Cum ei urinam mulierculæ cujusdam Camerales pro sua suspicjendam misserer.* Matth. Paris an. 1252 *Instinctu & suasu Reginæ uxoris suæ Cameralis.* Breviloquus: *Camerarius, id est, Cubicularius, Pedissequus, & Camerala, Pedissequa.*

1. CAMERARIA, Idem quod *Camera*, seu cubiculum, in Charta Beatricis Comitissæ Provinciæ an. 1248, quæ sic clauditur: *Actum fuit hoc in Camerariis dictæ Comitissæ apud Sistaricum.* Vide *Camerarius.*

2. CAMERARIA, *Pedissequa*, in Breviloquio. Apud Papiam, *Iris* dicitur fuisse *Camerala Junonis.* [*Servitrix Camerariæ*, in Hist. Dalphin. to. 2. p. 405. col. 1. Paulo ante vox *Camerariæ* nude ponitur eadem notione, atque pluries ibidem legitur.] Vide *Cameralis.*

CAMERARIUS, Dignitas in palatiis Regum, cui Cameræ Regiæ, id est Thesauri, seu Cimeliorum Regis cura incumbebat. Hujus apud Reges nostros munus sic describit Hincmarus Remensis de Ordine Palatii cap. 22. *De honestate vero Palatii, seu specialiter ornamento regali, nec non & de donis annuis militum, absque cibo & potu, vel equis, ad Reginam præcipue, & sub ipsa ad Camerarium pertinebat; & secundum cujusque rei qualitatem, ipsorum sollicitudo erat, ut tempore congruo semper futura prospicerent, ne quid, dum opus esset, ullatenus opportuno tempore defuisset. De donis vero diversarum legationum, ad Camerarium respiciebat, nisi forte jubente Rege tale aliquid esset, quod Reginæ ad tractandum cum ipso congrueret.* Occam cap. *Quid sit Scacarium: Officium Camerariorum in recepta consistit in tribus, scilicet claves arcarum, &c. bajulant, pecuniam numeratam ponderant, & per centenas libras in sorulis mittunt.* Gregorius Turon. lib. 3. Hist. cap. 26. *Dirigens quosdam de Camerariis suis, qui exactis à Leontio Episcopo mille aureis, reliquos juxta possibilitatem condemnarent Episcopos.* Idem lib. 6. cap. 45. *Ceteri autem judices & Camerarii, qui cum eo properaverant, de Pictavo regressi sunt.* Unde patet apud nostros non unicum fuisse in palatio *Camerarium*, nisi ii fuerint *Camerarii Provinciarum*, quos nostri *Nuncios Cameræ* appellabant, uti mox docebimus.

Quæ autem huic Dignitati annexa fuerint jura discere licet ex Regesto Memorialium Cameræ Computorum not. G. fol. 137.

Premierement, le Chamberier à cause de sa Chamberie, a plusieurs cens & rentes assis tant en la ville de Paris & environ, comme ailleurs, à cause desquels cens il a telle justice & contrainte comme à Seigneur foncier appartient.

Item, sur le Mestier de Freppiers à Paris, a ledit Chamberier les droits qui ensuivent.

Premierement, Que aucun ne puet estre Freppier dedans la Banlieve de Paris c'est assavoir vendeurs ne achetteurs de Robbes vuelles, linges ou langes, ne de aucune espesse de cevrain, vieil ou nuef, se il ne achete icelui mestier du Roy, ce est à entendre du Chamberier de France, qui ladite Chamberie tient du Roy, excepté le Haut-Banier du Roy, qui ne doit estre contraint de acheter ledit mestier de Fresperie dudit Chamberier, ne de son Maire pour luy, puisqu'il se fait fait Haut-Banier du Roy nostredit Seigneur, & que de luy il ait acheté le Haut-Ban.

Item, Que ledit Haut-Banier est tenu de acheter son dit Haut-Ban du Roy, ou de ses Officiers pour luy, & non d'autres, & si est tenus de estre assagier dedans la Banlieve de Paris, & de payer on Roy, ou son Receveur pour luy, si-tost qu'il est fait Haut-Banier, 25. d. & audit Chamberier 14. d.

Item, Les Freppiers des Paris, leus Vallez & leurs Apprentifs, sont justiciables de Chamberier de France, ou de son Maire pour luy, que toutes choses qui appartiennent au Mestier de Fresperie, de quelque terre ou nation qu'ils soient; c'est assavoir de la marchandise de Fresperie, de debte faite en la marchandise dudit mestier, de perte ou gaigne faite en icelle marchandise, ou d'aucune mesprenture faite audit mestier & marchandise de Fresperie.

Item, Et toutes & quantesfois que il advient que aucun dudit mestier de Fresperie injurie en jugement le Maire dudit Chamberier, ou aucune autre Partie: pour occasion d'icelles injures, iceluy Maire condamne les Parties delinquans en aucunes amandes; ou s'il y a aucunes Requestes de gaignées, en ce cas iceluy Maire pour deffendre le partir aus dites Parties ainsi delinquans ou condamnez; & se par de sus icelles deffenses iceux delinquans s'en vont, ou ne veullent obeir, ou sont refusans ou contredisans de payer icelles amandes, audit cas ledit Maire doit ce faire sçavoir au Prevost de Paris, lequel Prevost luy doit faire raison & justice.

Item, Le Chamberier de France à sur les Pelletiers la visitation & correction de la marchandise de Pelleterie, selon ce que il est contenu en l'arrest ou accort sur ce pieça fait entre le Procureur du Roy d'une part, & feu Monseigneur de Burbon jadis Chamberier de France d'autre, & su ledit Arrest donné le deux jours de Mars l'an 1378. (1378.)

Item, Le Chamberier de France vent le mestier de Cordouannier à Paris, & si crée & fait le Jurez pour ledit mestier: mais si les Cordouanniers de Paris mesprennent en leurs mestiers, ou transgressent ou font aucunes choses contre les Ordennances de leur mestier, les amandes en appartiennent au Roy, & aussi les rapports des fautes trouvées par les Jurez sur le fait dudit mestier, se doivent faire devant le Prevosté de Paris, & non devant ledit Chamberier, ne sondit Maire, & en doivent estre les amandes tauxées par ledit Prevosté au profit du Roy.

Item, Le Chamberier à sur les Seintouriers & Bazaniers de Paris, le droit qui s'ensuit.

C'est assavoir, que il vent ledit mestier à ceux qui le veulent acheter, & doivent 16. s. au Roy, tant pour leur lettre, comme pour ledit mestier, lesquels 16. s. ledit Chamberier & ledit Chambellan reçoivent, c'est assavoir ledit Chamberier 6. s. & ledit Chambellan 10. s. Toutesvoyes ils doivent chacun en droit soy au Roy la sepmene peneuse 7. d. parisis, lesquels sont reçeus par les Fermiers du Roy, &c.

Item, Au Roy, & au Prevosté de Paris pour luy, appartient la connoissance, correction & visitation des Selliers & Lourmiers, & sont les Jurez dudit mestier faits & crées par le Prevosté de Paris, & si leur donné ou vent leuis Prevosté de Paris pour le Roy leurdit mestier, & payent d'entrée pour raison d'iceluy 20. s. parisis au profit du Roy, & 16. s. parisis au profit dudit Chamberier pour raison du Cordovan qu'ils mettent en besoigne; mais toutes les amandes appartiennent au Roy.

Item, Ledit Chamberier vent le mestier aux Bouveliers, s'ils veulent ouvrer du Cordovan; mais toute la connoissance, & les amandes dependans dudit mestier appartiennent au Roy, avec la punition, correction & visitation.

Item, le mestier des Gantiers se doit vendre par le Roy & le Chamberier ensemble; & doit cil qui l'achete ledit Mestier 39. d. c'est assavoir au Roy 25. d. & le residu au Chamberier.

Item, Les rapports & mal-façons se doivent faire devers le Prevosté, & quant aucunes amandes y eschoent, lesquelles sont & doivent estre selon les Registres de 10. s. parisis, le Roy y prent 4. s. parisis, le Chamberier 4. s. parisis, & les Jurez 2. s. parisis.

Camerarii vero Regum Franciæ 1. & 2. stirpis alii

aliquot recenſentur à Scriptoribus.

TALTO, ſub Dagoberto Rege, à Ratperto de Caſibus S. Galli cap. 1.

VANDALMARUS, ſub Guntranno Rege, à Fredegario cap. 4.

REGINARDUS *Præpoſitus Cameræ regalis* ſub Ludovico Pio, in Vita ejuſdem Ludov. an. 817, & in Annalib. Bertinianis, &c.

TANCULFUS, ſub eodem Ludov. ab Ardone in Vita S. Benedicti Anianenſis Abbatis.

BERNARDUS Comes Barcinonenſis & Dux Septimaniæ in ead. Vita Ludovici Pii, & ab Eginhardo, Nithardo, & aliis an. 829. 830.

IAGELRANNUS Comes ſub Carolo Calvo, ab Aimoini Continuat. lib. 5. cap. 32. & in Annalib. Franc. Bertinianis an. 875.

THEODORICUS ſub Ludovico II. in iiſdem Annal. an. 878. 879.

Alios deinde ſub 3. Regum ſtirpe hac dignitate donatos recenſent paſſim veteres Chartæ, & Scriptores, quorum ſeriem contexuere aliquot ex noſtris Scriptoribus, quæ quidem dignitas tandem ſuppreſſa eſt à Francisco I. Rege poſt mortem Caroli Ducis Aurelianenſis filii, qui ea donatus fuerat poſt obitum Caroli Ducis Burbonenſis. Vide Tillium.

☞ Cameriarum ſeriem ſic attexere operæ pretium duximus, quia, quod ad noſtrum inſtitutum vel maxime pertinet, litteras Regias olim ſubſcripſerunt. Sub 3. ſtirpe primus occurrit:

RAINALDUS an. 1060. ex diplomate Henrici I. pro fundatione S. Martini de Campis.

WALEKANNUS qui & GALERANDUS an. 1065. & 1085. ex Inſtrum. S. Joannis Angeriacenſis.

WILLELMUS an. 1085.

WIDO an. 1106. ad an. 1121.

ALBERICUS I. an. 1127. & 1128.

MANASSES an. 1130.

HUGO an. 1134.

WIDO alter an. 1136.

MATTHÆUS I. an. 1139. ob. an. 1151. vel 1152.

ALBERICUS II. an. 1162. vivebat an. 1181.

MATTHÆUS II. an. 1160. ex Archivo Bonevallenſi & 1174.

REGINALDUS an. 1176.

RADULPHUS an. 1186.

MATTHÆUS III. an. 1190. & 1207. ob. ante an. 1214.

URSIO an. 1209.

BARTHOLOMÆUS de ROYA an. 1206. 1210. 1217. 1226. in Chartis Archivi Bonevallenſis & aliis.

JOHANNES de BELLO-MONTE in ejus locum ſuffectus eſt.

JOHANNES de NANTOLIO an. 1240. ad an. minimum 1248.

ALFONSUS de BRIENNE an. 1258. ob. an. 1270.

ERARDUS Dominus de VALERY an. 1271. ob. an. 1277.

ROBERTUS II. Dux Burgundiæ an. 1287. adhuc in vivis an. 1297.

JOHANNES II. Drocenſis Comes ob. an. 1309.

LUDOVICUS I. Dux Borbonius an. 1312. ob. an. 1341.

PETRUS I. Dux Borbonius ob. an. 1356.

LUDOVICUS II. Dux Borbonius ob. an. 1410.

PHILIPPUS Burgundiæ an. 1410. ob. an. 1415.

JOHANNES de CHALON III. Araufionenſis Princeps an. 1415. ob an. 1418.

GUILLELMUS Dominus de Chaſteauvillain an. 1419. ob. an. 1439.

CAROLUS I. Dux Borbonius ob. an. 1456.

JOHANNES II. Dux Borbonius an. 1456. ob. an. 1488.

PETRUS II. Dux Borbonius an. 1488. ob. an. 1503.

CAROLUS III. Dux Borbonius an. 1527.

HENRICUS Aurelianenſis & Engoliſmenſis Dux, deinde Rex ſub nomine HENRICI II. an. 1527.

CAROLUS Aurelianenſis Dux ob. 9. Sept. an. 1545. Quo mortuo ſuppreſſa eſt hæc dignitas, ut jam monuimus.

CAMERARII PROVINCIARUM in Regno Siculo & Neapolitano, dicebantur, ut opinor, qui fiſcalium reditum curam habebant, qui in *Cameram* ſeu fiſcum inferebantur. Hinc legere eſt apud Hugonem Falcandum, *Camerarios Calabriæ, Apuliæ, &c.* Apud Chriſtianum Archiepiſcopum Mogunt. in Chronic. Moguat. *Camerarius urbis*. Romualdus Salernitanus Archiepiſc. in Chronic. MS. ann. 1143. *Rex autem Rogerius in regno ſuo perfectæ pacis tranquillitate potitus, pro conſervanda pace Camerarios & Juſtitiarios per totam terram inſtituit*. Geſta Innocentii III. PP. pag. 18. *Inſtituebat Juſtitiarios, & Camerarios, Secretarios, & Stratigatos*. Idem Falcandus: *Inde redemptionis onus importabile, quæ totam Apuliam Terramque Laboris ultima jam deſperatione concuſſerat, omnino cenſuit amovendum: ſcriptisque Magiſtris Camerariis, ut à nemine deinceps quicquam nomine redemptionis exigerent*. Petrus Diacon. lib. 4. cap. 104. meminit *Canzolini Capuani Principatus Camerarii*. Vide præterea Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 17. 36. 41. 57. 60. 71. 84. 89. 92. & Hiſt. Longobard. Camilli Peregrini pag. 254. ubi plura de officio Camerarii, ſeu Magiſtri Camerarii.

Camerarii porro ejuſmodi, iidem videntur, qui ſub ſecunda Regum noſtrorum ſtirpe *Nuntii Cameræ* appellabantur, quibus provinciarum & urbium, quæ ad fiſcum regium, *Cameram* dictum, proprie ſpectabant, cura demandabatur, erantque veluti procuratores fiſci in iis provinciis & urbibus, eorumque cum Ducibus æquata habebatur poteſtas: ſic appellati quod à Camera Regia, ſeu Camerario Regio in provincias mitterentur, eſſentque quaſi *Miſſi Cameræ*. Eckehardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 1. *Nondum adhuc illo tempore Suevia in Ducatum erat redacta, ſed fiſco Regio peculiariter parebat, ſicut hodie & Francia. Procurabant ambas Cameræ, quos ſic vocabant, Nuncii*. Ibidem: *Huic, ſicut diximus, cum aliqua Potamum Cameræ Nunciorum juris oppidum pertinentia à Regibus darentur, &c.*

MILITES CAMERARII dicuntur, qui pro Camerario miniſtrant, apud Edw. Cokum ad Littletonem.

CAMERARIUS, Officium monaſticum, quod deſcribitur in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 10. *Ad Officium Camerarii pertinent omnes cenſus & reditus Monaſterii, ſive de villis, ſive de terris, ſive de molendinis, ſive de aliis rebus quibuslibet, ut ipſe eos tempore ſtatuto & perquirat, & recipiat. Horrea etiam & aratra, & terræ arabiles, & cæteræ culturæ Monaſterii, nec non & pecora, & omnes nutrituræ communes ad ejus curam ſpectant, ut ipſe proviideat, que in his omnibus inſtaurandis & exercendis ſive conſervandis neceſſaria ſunt, &c.* Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Bened. *Camerarii eſt, procurare omnia veſtimenta & calceamenta & lectos, & ſtramenta lectorum ... roſaria & forfices, terſoria ad radendum ... dat ferra, quibus ferrantur equi Abbatis & Prioris omnium hoſpitum, &c.* Hugo Abb. in Statutis Cluniac. *Statuimus, ut unaquæque provincia unum aut duos habeat Proviſores, quos Camerarios appellamus*. Adde pag. 1473. & 1479. Petrus Venerab. lib. 2. de Miracc. c. 25. *Camerarii, hoc eſt, fratrum procuratorio officio functus*. Vide Statuta antiqua Abbatiæ Corbeienſis lib. 2. cap. 1. Udalricum de Conſuetud. Clun. Monaſt. lib. 3. cap. 11. Eckehardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 5. Innocentium III. PP. lib. 1. Epiſt. pag. 30. Edit.

Venetæ, Browerum in Annalib. Fuld. l. 1. c. 11. Monaſticum Angl. tom. 1. pag. 148. Tabular. Foſſatenſe fol. 111. 112. &c.

CAMERARII dignitas in Eccleſiis Cathedralibus. Vide Statuta Eccleſiæ Londinenſis in Monaſtico Angl. tom. 3. pag. 340.

CAMERARIUS APOSTOLICUS, Qui pecuniarum & theſauri Eccleſiæ Romanæ curam gerit. Id officii inſtitutum tempore Gregorii VII PP. Archidiaconi exſtincto nomine, tradit Onuphrius Panvinius.

¶ CAMERARIUS EPISCOPI, Cubicularius, in Tranſlatione S. Gregorii Mart. inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 210.

SUBCAMERARIUS, Dignitas in Monaſterlis, cui incumbit Camerarii vices fungi eo abſente, ut & cuſtodia cellarii, granarii & horrei, & ſtabuli, & ei obſervire, ut eſt in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 10.

CAMERARIA, Officium Camerarii, apud Willelm. Thorn. an. 1146. & 1206. [*Officium Cameratiæ monaſteriis*, in Maceriis Inſulæ Barbaræ tom. 1. p. 201. ex Charta anni 1322. & p. 261. in Bulla Pauli III. Papæ pro ſæcularisatione ejuſd. Monaſterii.] Le Reclus de *Moliens le Vidame* in *Miſerere*, MS.

Qui ſen Signor ſert ſans boiſdie,
Ch'eſt chil qui a nom Eſperanche,
A qui append la Chamberie,
Au non ſamble ſans trecherie.

¶ CAMERARIA, in Conſtitut. MSS. Clun. an. 1301. ex Archivo B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ: *Quod Camerarias ſeu Provincias Angliæ, Hiſpaniæ, Lumbardiæ, Alemanniæ, & alias conſimiles remotas à Cluniaco, & diſtantes Abbates Cluniacenſes ſæpe pro viſitando perſonaliter accedere deceret, & locis ejuſmodi expedires, propter quod decet & expedit, ut per dictas Abbates ad dicta loca quinque Viſitatores generales mittantur pro domibus ordinis in illis partibus viſitandis.* Quo in loco *Cameraria* idem fere eſt quod Provincia, cum hoc tamen diſcrimine, quod plures in eodem regno Provinciæ, unica dumtaxat eſſet Cameraria. Deinde *Camerariæ* non videntur inſtitutæ in regno, in quo Caput ordinis exiſtebat; nulla quippe memoratur Galliæ Cameraria.

¶ CAMERARII, Viſitatores, qui Cluniacenſis Abbatis vice fungebantur in *Camerariis* ſeu Provinciis. Eædem Conſtitutiones MSS. *In locis vero nobis immediate ſubjectis, Camerariis noſtris per eandem obedientiam firmiter injungentes, ut vel Priores hujuſmodi abſentes* (abſentes) *ad Prioratus ſuos revocent: vel ſoli monacho remanenti ſocium adjungant, qui cum eo moretur, quamdiu erant tales Priores ſolares. Inſuper cum propter negligentiam & deſidiam Viſitatorum Ordinis & Camerariorum provinciarum, qui propter timorem, vel alias libere loqui, corrigere, aut referre damnabiliter parcunt, ſint in Ordine Cluniacenſi quamplures majores, mediocres & minores, qui hoc & conſimilia Ordinis noſtri ſtatuta obſervare renuunt, vilipendunt, etiam & contempnunt: necnon & in pluribus aliis in ſuorum animarum periculum, & Ordinis obprobrium excedunt multipliciter, & offendunt: eiſdem Viſitatoribus & Camerariis conjunctim & diviſim per obedientiam præcipimus, &c.*

¶ CAMERARIATUS, Officium Camerarii. Charta Geraldi Abbatis S. Joannis Angeriac. an. 1385. ex Chartulario ejuſd. Monaſterii pag. 442. *Ratione ſui cambellaniatus ſeu Camerariatus officii defendentem ex parte altera*: ubi *Cambellaniatus* & *Camerariatus* idem ſonant: at diſtinguuntur in Statutis Monaſterii S. Claudii pag. 72. & 74.

CAMERARIUS, in Regno Anglico, idem, qui in Francico *Cambellanus*, ſeu *Cubicularius*. Fleta lib. 2. cap. 6. §. 2. *Debet Camerarius decenter diſponere pro lecto Regis, & ut cameræ bangueriis ornentur, & quod ignes ſufficienter fiant in caminis, &c.* [Eadem notione pluries habetur in Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 405. col. 1. &c.

CAMERARII dignitas in Regno Scotiæ, eadem fere eſt, quæ Juſtitiarii itinerantis in Regno Angliæ: is enim certis anni tempeſtatibus totam Scotiam peragrat, & in foreſacta burgenſium & forinſecorum inquirit, præſertim artificum, ut brasiatorum, piſtorum, carnificum, apprætiatorum carnium, guſtatorum cerviſiæ, tabernatorum vini, cuſtumariorum tam parvæ quam magnæ cuſtumæ, cuſtumariorum tronæ, cuſtodum gaugeriæ, piſcatorum, molendinariorum, &c. de ſtateris, ulnis & ponderibus cognoſcit, mulctas imponit, &c. Quæ quidem regni peragratio, *Iter Cameratæ*, vel *Camerarii* nuncupatur in Legibus Scoticis à Skenæo editis, in quo ejus cognitio & juriſdictio pluribus deſcribitur. Camerarii Scotici mentio eſt præterea in Legibus Malcolmi II. c. 5. & Davidis II. c. 38.

¶ CAMERATUS, Tectus, involutus. Acta SS. Februarii to. 1. p. 898. in Miraculis S. Amandi: *Non aliquem queris verbis uti Cameratis.*

¶ CAMERLARIUS, Idem qui *Camerarius* in Monaſteriis. Annal. Bened. to. 5. pag. 627. col. 1. *Teſtes ſunt ipſe Archiepiſcopus Joannes* (*Rotomag.*) *Robertus Camerlarius Abbatis* (*S. Audoeni*) *&c.*

¶ CAMERLENGUS, Idem ac *Camerarius* in Hierolexico Macri, Præfectus cubiculi, in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. 27. *De Officio Camerlingonum .... Ordinamus igitur ad prædicta præcipuos eſſe Camerlengos, ſi quidem quos præcipue noſtri lateris comitatus illuſtret, quique ſint ad noſtræ perſonæ cuſtodiam ſpecialiter deputati.* Ibidem pag. 28. *Major Camerlengus, ſi præſens fuerit, ſuum debebit officium perſonaliter exercere, videlicet ſigillum noſtrum ſecretum portare, oblationem nobis in Miſſa, juxta noſtram ordinationem ſuper hoc editam, quam in ſcriptis habeat, debeat tradere; ſpeciei & confectas, & fructus, & ſimilia ad officium Apothecarii pertinentia, quæ extra menſam comederemus, facto guſtu nobis minuſtrare; necnon ſemper cum commode fieri poteſt, prope nos ad pedes lectí noſtri jacere; ac in ſecretis naturæ nobis aſſiſtere ut incumbet.* Vide *Camarlengus*.

¶ CAMERLINGUS, Qui ex vaſſallo & ſerva ſeu cenſuali naſcitur, ſic fortaſſe dictus, quod ad inſtar Camerlingi ſervitio Domini ſpecialius addiceretur. Leges Feudales Ottonis Comitis in Tecklemburg. art. 19. pag. 305. tom. 2. Reliq. MSS. Ludewigi: *Item, ſi Miniſterialis ſervæ vel cenſuali condormierit, puer qui ex eis naſcitur, Camerlingus erit: ſi vero conſequenter cum Miniſteriali contraxerit, legitima libertatis jura vetinebit.*

¶ CAMERULA, Parva camera, cellula ad colloquendum, Gall. *Parloir*. Capitulum generale Cisterc. an. 1249. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1578. *Quamplures monachos & moniales Ordinis noſtri fuæ ſalutis immemores, in Camerulis commeſſationes extraordinarias cum ſæcularibus & aliis perſonis habere ad libitum, boris quibus prandere & cænare in Conventu conſuetum eſt & baſtenus obſervatum, in dictis Camerulis eadem & bibunt.* Occurrit etiam in Statutis Monaſterii S. Claudii p. 37. Fantoni Hiſt. Avenion. p. 177 *In quo ſalaris eſt equinula cum Camerula.*

¶ CAMESANEUS, Appellativum nomen indumenti juxta Macrum in Hierolexico. Blond. decad. 1. lib. 10. *Conſtantino Pontifice ad oſculandum lapidem Conſtantinopoli appoſito, Tiberius Juſtinianí Imp. filius & ipſe Imperator cum Patriciis & omni nobilitate*

Cu-

Cyrufque Patriarcha cum Clero, obviis procefſerunt Pontifex Rom. Camefaneum Papalem amictum indutus, ſolemni totius Conſtantinopolitanæ urbis pompa in Regiam eſt profectus. Vide *Camiſa.*

CAMEUNIÆ, apud Papiam, *Stone lecti*, rectius in MS. *Storie lecti*. Rurſum: *Camennie, vigiliæ in hyeme*, ex Græc. χειμωνία. Vide *Chameuniæ.*

CAMFWIC, Duellum decretorium, Germanis *Kæpff* pugna, & Danis *Vvig*, homicidium. Decretum Taſſilonis Ducis Bajwar. c.2. §. 6. *Qui ſupra dicta pugnæ, quod Camfwic dicimus, peractio judicio, &c.* Cambro-Britan. *Cammawn* eſt prælium, pugna, conflictus.

CAMIARE, CAMIUM. Vide *Cambiare,*

CAMICE. Vide *Camiſa.*

¶ CAMIGIA, *Interula linea*, in Onomaſtico ad calcem to. 3. Actorum SS. Junii. Vide *Camiſa.*

¶ CAMILABO, *Pannus utriuque dependens à pileo Patriarchæ.* Lex Græc. apud Macrum in Hierolex.

¶ CAMILAUCIUM. Vide *Camelaucum.*

CAMILLA. Theodulfus lib. 6. carm. 18. de Veſtibus Epiſcoporum:

Pallia Apoſtolica data ſunc de ſede vigebant,
Juſque poteſtatis veſtis & ordo fuit.
Fluxa Camilla caput; mentem tegit atra voluntas,
Aſpera lana artus, veſtis ovina lupum.

Sed legendum puto *capella*, minor capa, qua caput tegebant: niſi ſic idem quod *Camail* dicimus; de Epiſcopali veſte actum ſupra in *Camelaucus*, & *Camellum.*

¶ CAMILUS. Vide *Camelus* 1.

1. CAMINA, Charta Lotharii Regis Franc. an. 977. apud Locrium in Chronico Belgico: *Simili modo manſa duo in prædicta villa, & ſedes 2. in terra arabili & honoria 24. ad opus fratrum ipſius loci, medietatem eiam Camina datam ab Andremaro Præpoſito ipſius loci, &c.* Forte *Cammæ*, ſeu *Cambæ.*

2. CAMINA. Jura Eccleſiæ Bambergenſis pro Advocatis in Metropoli Salisburgenſi to. 3. pag. 49. *Lex eſt famulorum curiæ, qui nec habent beneficium quod deſerviant, nec ſunt redempti de Camina Epiſcopi.* [ſ. pro *Camera*, curia.]

¶ CAMINADA. Vide poſt *Caminata.*

¶ CAMINARIUS, Viator, mercator, *Caminum* ſeu iter agens. Charta Caroli Comitis Provinciæ de pignoribus an. 1290. è MS. D. *Brunet*: (Ne pignoret) *ſaltem & mercet per vias publicas venientes, quæ vulgo appellantur de camino, niſi Caminarii veſtigal ... ſubtraherent.* Vide *Caminus* 2.

CAMINATA, CAMINATUM, Camera, conclave, cœnaculum quodvis, in quo caminus exſtat; Italis *Caminata.* Gloſſ. Saxon. Æſſrici: *Caminatum* Fyn-hur, id eſt, ignis domus. Anaſtaſ. Biblioth. in Valentino II. PP. pag. 167. *Et alia nova* (ædificia) *adjecit, in quibus tres Caminatas fieri juſſit.* Monachus Sangall. lib. 1. cap. 33. *Expletis hymnis matutinalibus, ad Caminatam reverſus imperialibus veſtimentis pro tempore ornabatur.* Cap. 5. *Finitis laudibus matutinis, cum Rex ad palatium vel Caminatam dormitoriam calefaciendi ſe, & ornandi & gratia rediret.* Charta Geraldi Epiſcopi Cadurcenſ. an. 1248. *Invaſerunt domum ſive Caminatam Eccleſiæ B. Mariæ de Sobiros.* [Statuta Synod. ejuſd. Eccleſiæ apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 728. *Statuimus etiam, quod filii presbyterorum .... in Eccleſiis ſeu Caminatis patrum ſuorum mittantur, nec nutriti ſine aliis Clericis officient in divinis.*] Utuntur etiam Helmodus lib. 1. cap. 13. Ditmarus lib. 2. 4. 5. 6. pag. 22. 41. 53. 76. 90. Eckehardus jun. de Caſib. S. Galli cap. 1. 11. 12. 16. Gerhohus Reicherſperg. cap. 10. Gaufred. Vofienſ. lib. 1. cap. 4. Burchard. Notar. de Excidio Mediolan. pag. 238. Hincmarus tom. 1. pag. 731. tom. 2. pag. 292. Anaſtaſ. Bibliothec. in Nicol. I. pag. 217. Chronic. Abbat. S. Trudonis lib. 6. p. 410. Hermannus de *Lerbeke* in Chron. Comit. Schawenburg. p. 41. Vita S. Wunebaldi cap. 17. Petrus de Creſcentiis l. 8. de Agric. cap. 3. Bullar. Caſinenſe pag. 54. [Charta Wolkeri Patavienſis Epiſcopi an. 1192. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 4. p. 247. & 248. Acta SS. Maii to. 7. p. 689. ubi de S. Majolo, & SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 761.] &c.

Tom. II.

CAMINATA, ubi Monachi in commune convivantur, ſeu, ut cenſet Haefenus, caleſiunt: unde noſtri *Cheminée*. Chronicon Fontanell. cap. 15. *Caminatam fratrum à fundamentis.* Cap. 16. *Fecit domum egregiam conſtrui .... ubi cameram & Caminatam ædificari mandavit,*

CAMINADA, Eadem forte notione, apud Crodegangum in Regula Canonic. c. 36. *Poſtquam de Refectorio exierint, in Caminada bibant duabus vicibus, aut tribus, &c.* Landinus ad Danteum ait, *caminatas* dici in Lombardia *ſale de'palagi*, palatiorum cœcos.

¶ CAMMENATA NAVALIS, Navis cœnaculum in quo caminus exſtat. Guerra Palatini Comitis apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 206. *Magiſtrum quoque Jarlandum Biſuntinum & magiſtrum Theodoricum, Carnotenſem, duos fama & gloria doctorum excellentiſſimos, ſecum in ſua ducens Navali Cammenata, io illorum diſputatione & collatione valde delectatus eſt.*

¶ CAMINATOR, Ad caminum ſeu ignem calefaciens ſe. Verſus Alcuini in Codice Regio MS. 1236. ad Samuelem Senon. Archiep.

Sic memor Albini calidus Caminator ad ignem
Dum ſedeas, &c.

¶ 1. CAMINUS, Idem quod *Caminata.* Acta SS. Junii to. 1. p. 779. de B. Bertrando: *Actum Utini in Camino palatii communis, in conſilio ad ſonum campanæ more ſolito congregato.*

2. CAMINUS. Via, iter; Italis & Hiſpanis *Camino*, Gallis *Chemin*. Notitia Epiſcopatuum Hiſpan. à Wamba Rege confecta: *Oxoma teneat de Furca uſque ad Aylangen, quamodo currit in Camino S. Petri, qui vadit ad S. Jacobum.* Uſatici Barcinonenſes cap. 55. *Camini & ſtratæ per terram & per mare ſint de poteſtate, & per illius defenſionem debent eſſe in pace & treuga per omnes dies & noctes, &c.* Occurrit pluries in Chartis Hiſpanicis apud Hieron. Blancam pag. 607. 627. tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 369. in Epiſt. 57. ex iis, quæ habentur tom. 4. Hiſt. in Charta Guntranni Regis apud Sanjulianum in Cabilone pag. 382. in Concilio Avenionenſi an. 1279. can. 1. [in Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 94. col. 1. ex Inſtrum. anni 1271. in Statutis Arelaten. MSS. art. 40. Chartis Maſſil.] &c. Vide [*Caminarius* ſupra, &] Oſtav. Ferrarium in Orig. Ital. V. *Caminare.*

¶ CHAMINUS, Idem Chronicon S. Medardi Sueſſion. apud Acherium tom. 2. Spicileg. pag. 794. *Reſtituæ ſunt ei quinque civitates cum Chaminis & viis publiciis conſtitutis inter ipſas.*

¶ CAMIS, *Lignum ſine ferro, quæ cantum dicitur*, Papias MS. forte legendum *Contus*. Arabibus *Camis* idem eſt ac tunica, eaque voce æpius utuntur in ſua Novi Teſtamenti verſione. Hæc notio congruit cum inferiori voce *Camiſa.*

CAMISA, CAMISIA. Papias ex Scholiaſte Lucani: *Interula, interior tunica, hoc eſt, ſupparum, quod vulgo dicitur Camiſia.* Iſidorus: *Camiſas vocamus, quod in hic dormimus in camis, id eſt, in ſtratis noſtris.* Paulus Diac. in Epit. Feſti: *Supparus, veſtimentum puellarum, quod & ſubucula, id eſt, Camiſia dicitur.* Joan. de Garlandia in Synonymis:

Camiſiam vel Interulam rem dicimus unam;
Additur his alias ſubiturra Subucula veſtes.

[*Camisia glizgina*, apud Anonymum S. Galli in Vita Caroli M.] In *Camisia diseinctus*, in L. Salica tit. 60. Liber Ordinar. S. Victoris Paris. c. 18. *Duæ interulæ, id est, Camisiæ.* Victor Uticensis de Persecut. Vandal. l. 1. *De pallisi altaris, probvestes, Camisias sibi & femoralia faciebant.* Guibertus l. 3. Histor. Hierosol. cap. 13. *Intra lineam interulam, quam nos Camisiam vocamus.* Lib. 7. c. 41. *Concisa Camisia, quam subuculam dicunt; basilæ pro vexillo appositi*, Adde Vitam S. Agricii Episc. Trevir. n. 2. Fortunat. in Vita S. Radegundis cap. 13. Eginhardum in Carolo Magno, Vitam Benedict. c. 22. &c. Καμίσιον dicunt Græci. Glossæ Basil. Καμίσιον, ὑφάνσιμα τοῦ ἱματίου. Ubi loci κάλυμ pro tecto interpretor. Utitur & Cedrenus pag. 418. Καμίσιον dixit Chronicon Alexandr. pag. 902.

¶ CAMISIALE, Eodem sensu, in Vita S. Udalrici, to. 2. Julii p. 120. & in Actis SS. Benedict. sec. 3. pag. 456.

CAMISIA, Vestis sacerdotalis, eadem, quæ *Alba* dicitur. Alcuinus de Divinis Offic. *Tunica, linea vestis erat interior, quam Camisiam dicimus, vel supparum.* [Vetus expositio divinorum Offic. ad calcem libri Johannis Abrinc. de Offic. Eccles. pag. 416. *Camisia linea, quæ Alba vel Peclonalis vel Talaris nuncupatur, quod ad modum corporis acta totum corpus absque ruga operit.*] Glossæ Biblicæ MSS. *Poderis, est sacerdotalis linea corpori astricta, & usque ad pedes descendens, unde & nuncupata, quam vulgo Camisiam vocant.* Papias: *Alba, vestis sacerdotalis usque ad talos, unde & talaris dicitur: dicitur vero à similitudine Camisiæ quotidianæ, quia ligno (l. lino) fit, stringens superiora & inferiora.* Gregorius Magnus lib. 6. Epist. 27. *Duas autem Camisias, & 4. orarias vobis transmisi, quæ prædicti is viris ex benedictione S. Petri peto humiliter offerri.* S. Hieron. de veste Sacerdotali ubi de talari tunica: *Volo pro legentis facilitate abuti sermone vulgate. Solent militantes habere lineas, quas Camisias vocant, sic aptas membris, & adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum, vel ad prælia, dirigere clypeum, ensem liberare, & quocumque necessitas traxerit.* Petrus Blesensis serm. 41. *Indutus Camisia linea, quæ communi nomine dicitur Alba.*

Vestem hanc *Lectorum* propriam fuisse ait Simeon Thessalonicensis lib. de Sacrament. Ὁ δὲ ἀναγνώστης κέκτηται ὑπλοῦς τὸ καλούμενον καμίσιον, ὅπερ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐστὶ μικρὸν, ὡς ἐγκάρδιον ἀλλ' ὑπόστειλον τῶν ἱερατικῶν στολῶν, &c. *Lector veste ornatur, quam Camisium dicunt, quæ ad parvæ casulæ, vel certe tunicæ modum è lino conficitur, primamque Sacerdotis deliberationem demonstrat.* Ejusmodi *Camisiæ*, vel *Camisiæ* Lectoribus adscribit etiam Codinus de Offic. cap. 6. num. 3. apud quem Gretzerus vestes eas esse opinatur, quas supra vestes, ἔσωθεν τῶν ἱματίων, Clerici vulgo deferunt, & *superpellicia* appellamus. Unde

CAMISATI dicti istius ordinis Clerici apud Græcos, quorum officium erat, ferre ad altare carbones & sacris lebetibus calefaciendis occupari, ut illic more solito aqua fervens sacris calicibus tempestive infunderetur, ut est apud Citrium in Responsis. & in Catalogo Official. Ecclesiæ Constantinop. de quo more plura Gretzerus ad Codin. & Goarus ad Eucholog.

¶ CAMISEA, Eadem notione, apud Martenzom. 4. Anecdot. col. 544. è Statutis Synod. Eccl. Argentin. *Superpelliciis quoque & Camiseis albis tempore divinorum utantur.*

¶ CAMISIUM ALBUM, Idem. Hist. Dalphin. tom. 2. pag. 274. *Pro una planeta & uno Camisio albo pro capella, unc. 1. taren. 12.* Alium locum vide in *Levigа*.

CAMISIÆ LIBRORUM. Testamentum Riculfi Episc. Helenensis an. 915. *Et wantos paria 1. Camisas ad Textum & Missalem 4. unum cum auro purpureum.* Statuta antiqua Ord. Carthusiensis 1. part. c. 41. 5. 96. de Sacristæ: *Librorum Camisias, universaque reparia, simul ter lavet. Manutergia*, quibus libri involvuntur, vocat Theodemarus in Epist. ad Carolum M. Vide *Armigeri* col. 710.

CAMISIA ROMANA. Vide *Dalmatica*.

CAMISIÆ ULTRAMARITANÆ. Vide *Bernicianæ*.

CAMISUS, Alba. Leo Ostiens. l. 3. c. 73 *Camisi magni Braurati cum amictis*, 2. Charta an. 1197. apud Ughell. tom. 7. pag. 1275. *Unum amictum cum frisio magno, unum Camisum cum gramatis & crisis, &c.* [Chronicon Cavense apud Muratorium to. 7. col. 951. *Camisos paratos 4. cum amictis paratis.*]

CAMISIALIS VESTIS, Tunica longior, hodie *Soutane*. Concilium Coloniense an. 1260. can. 7. *Sacerdotes autem ipsi, quotiescunque celebraturi sunt Missam, Veste Camisiali sub Albis non careant, ne Albam, quæ consecrata est vestis, ipsorum tunicæ valeant immediate contingere, necipsa tunicæ apparere.* Cap. 8. *Campanarii... nunquam absque Veste Camisiali compareant.*

CAMISIÆ, Saga militaria, quæ armati milites superinduunt. S. Hieronymus Epist. ad Fabiolam: *Solent militantes habere lineas, quas Camisias vocant, sic aptas membris, & adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum, vel ad prælium, &c.* Vide *Sagum*.

CAMISIÆ FERREÆ, Loricæ, in Chronico Colmariensi an. 1298. Vide *Armati*.

CAMISCIA, Idem quod *Camisa*, Italis *Camiscia*. Concilium Budense can. 3. *Statuimus, quod Prælati de cætero, cum equitant, vel etiam in publico pedestres incedunt, habeant & deferant cappas rotundas, sub quibus habeant & deferant Camisias albas sive rosseas, quas semper sub cappis sive mantellis, ante pectus vel post collum bene inde connexis, cum in publico, hoc est, extra secreta habitationis eorum ipsos contigerit ire vel stare.*

CAMIX, Alba; Italis *Camice*, vel *Camicio*, à Camisia, quam Itali etiam *Camicia* vocant. Testamentum Guallæ Bicherii Cardinalis Vercellensis an. 1227. apud Augustinum *Ateà Chiesa*, in Hist. Ecclesiæ Pedemont. cap. 36. & Ughellum tom. 4. *De ... unum apparatum de meis, scilicet planetam, Dalmaticam, tunicam de zameto rubeo, cum Camice, amicto, stola, & manipulo.* Ec infra: *Relinquo apparatum Capellani communem, videlicet calicem, planetam, Camicem cum amicto & stola & manipulo.* Histor. Translat. S. Antonini: *Tunica & scapulari, cum manicis ex filatricio similiter albo, & amicto & Camice ex byssino, &c.* Vide Octav. Ferrarium in Orig. Ital. V. *Camice*.

¶ CAMISIATUS, Indutus *Camisia*. Miracula S. Amalbergæ, tom. 3 Julii pag. 111. *Vovit feriare quamdiu viveret B. Amalberge, & profectum ejus in pane & aqua quolibet anno jejunare, & Camisiatus cum feretro circuire villam ejus.*

CAMISILE, CAMISILIS, CAMISILUS, CAMISILE, Vestis species, eadem, quæ *Alba*, seu camisia, vel certe tela quævis linea aut cannabina, quomodo *Camisium* videtur usurpare Cæsarius lib. 8. cap. 32. Catholicon Armoricorum: *Camps*, Gall. *Aube de Prestre, Alba*. Monachus Sangall. de Reb. Caroli Magni l. 2. c. 29. *Cumque tot lineæ vestes non essent in promptu, justit incidi Camisilia, & in modum sepium consui, vel in modum vistum pastinari.* Capitulare 2. ann. 813. cap. 19. *Et ut feminæ nostræ...habeant ex partibus nostris lanam & linum, & faciant sarcillas & Camisilia, &c.* Charta Ludovici Pii pro Abbatia S. Amandi: *De sue, de formatico, de porcis, de paledris, de Camisilis, de pastis, de vino, & de ovis.* Charta Abbatis Laurishamensis apud Freherum in Originibus Palatin. pa. 39. *Hube singulæ solvuntes nummos 30. in festo S. Michaelis, in Pascha 10. ova & pullum, insuper 11. Camisilia, quorum unum*

num Villico assignatur. Historia de Fratribus conscriptis tom.2.Rerum Alam.Goldasti pag.181.182. *Quibusdam purpuras Tyriacas, quibusdam autem pallola viridia, cum Camisilibus, seu glizie donavit.* Et mox: *Quarta autem die cunctis* (Monachi) *per ordinem iterata ab eo munera perceperunt, scilicet aut sagum laneum album, aut Camisile subtile ac grande, seu cozzonem, sive lanam opere plumario contextam.* Chronicon Mosomense: *Unum Camisilem, quem optimum habuit de domo sua, sumpsit.* Infra: *Camisilem, quem secum detulerat...super corpus Sancti posuit.* Charta Theoderici Abbatis S.Maximini Trevirensis apud Nicol. Zyllesium: *Tali modo placitare eum permisi, scilicet ut ex prædicto bono 12.mansos mihi Ecclesiæque veitderet, & deinceps singulis annis 12. porcos saginatos & totidem Camisilia Fratribus pro investitura persolveret, &c.*[Annal. Benedict. to.2. p.752. col.2. ex Caroli Diplomate pro partitione Monachorum S.Amandi: *Censuimus...ut de villis dominicis nona pars totius supellectilis Monachis tribuatur, hoc est, de annona, legumine, caseo, feno, pullis equinis, porcis, Camisilibus, altilibus, vino.*]

¶ Camsila. Tabular.Rothon. *Adriano Papæ Salomon Brittonum Dux...Misimus* xxx. *Camsilas &* xxx. *laneas drapeas variis coloribus intertinctas.*

Camsilis, Camsellus. Chronicon Fontanell. cap.16.*Lintea ad manus tergendas...Camsiles* 3. *ad mappulas faciendas longitudinis ulnarum* 13. Vetus Charta apud Butzelinum lib.2.Gallo Fl.cap.25.& to.12.Spicilegii Acheriani: *De vino libræ* 2. *& omni anno in vestimento solidi* 5. *& Camsil.*1.[Codex MS.Irminonis Abb. San-German.fol.99.col.1.*Solvit unus ex illis de annona in anno mod.*cxxx.*Camsilem unam, pastas quinque.* Et fol.101.col.1.*Angeradis ancilla...facit Camsilem de lino dominico, pascit pastas* VI.] Ex iis emendandus locus Iuxatus in Traditionibus Fuld.lib.2.trad.38. *Lectaria, sive villosi, sive manutergia, sive Camselli, sive cujuscunque sint vestimenta, linea, vel lanea.* Perperam Edit.*Canisselli.*

¶ Camsilus, in Codice MS.Irminonis Abb.San-German.fol.72.verso col.3.*Ise sunt Lidæ, Teudrada, Hostravolda, Teutberga, Framengadis, &c. omnes iste aut faciunt Camsilos de octo alnis, aut solvunt denar.*IIII.

Campsilis. Chrodegangus Episcopus Metens. in Regula Canon.cap.41. *Unusquisque Cleri senior annis singulis tres Campsiles accipiunt.* Quo loco Editio Labbei cap.29.habet *farciles*, infra vero *Camisiles*: *Camisiles autem accipiant illi Presbyteri & Diaconi annis singulis binos.*[Breviarium villarum S.Bertini in Folcuini gestis MSS. ex Archivo Audomar. *Servi quatuor faciunt in hebdom.dies* 3.*Ancillæ quatuor faciunt Campsiles* 4.] *Cheinse*, & *Cheinsil*, nostratibus. Vetus Poeta MS.

Trayès-vous arrier,
N'autochiès pas à mon Chainse,
Sire Chevalier.

Alius:

Et Rogier s'amie apele,
Si l'a pur la Chainse pris.

Le Roman de Gavin:

Qui plus est blanche que nul pans de Cheinsil,

Rursum:

Dras de Cheinsil li ont fet endosser,
Chemises, & braies, chauçes de paille cler.

Alio loco:

De fil de soie le resvreint & vosi.
Si l'envelope al pendant d'un Cheinsil.

Le Roman de la Violette MS.

Enfin vint chantant la pucele,
Qui mult sert a venuit, & bele,
Mais n'ot vestu c'un Chaisel blanc.

Infra:

Et tert ses iols & sa vene,
Que il avoit tot plain de sanc,
La pucelle fon Chainse blanc.

Cheincerie. Ulatica MSS.Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Chincherie une fois par an.*2. *den.*

Prædictarum harumce vocum omnium originem retegit, appludente Menagio in Dictionario Etymol. Gall.ad vocem *Chemise*, Scaliger in Paulum Festi abbreviatorem ad vocem *Supparus*, ubi ait: Camisiam usurpat Paulus: verbum suæ ætatis ac fuorum hominum elegantia dignum. *Camæ* est barbarum vocabulum: id significat Lectum; hodieque in idiotismo suo retinent Hispani: *Camas* enim lectum vocant. Ab eo tunicam lineam nocturnam vocarunt Camisiam. Auctor Isidorus & ipse Hispanus. Vossius *Camisiam* à Gallico *Chemise* ductam credit, sed errat eodem Menagio judice loco citato.

CAMIUM. Vide *Cambium* in *Cambiare*.

CAMIX. Vide in *Camisa*.

¶ CAMIXIA, pro *Camisia*. Locum vide in *Braga* post *Bracæ*.

¶ CAMIXTUS. Vide *Comixius*.

CAMLWRW, Mulctatio, forisfactum, Wallis & Boxhornio. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ cap.24.

¶ CAMMA. Vide *Camba* 1.

¶ CAMMENATA. Vide *Caminata*.

CAMOCA, Camucum, Panni fetici vel pretioris species. Monasticum Anglic.to.3.part.2.pag. 81.*Unum vestimentum pro festialibus diebus: album de Camoca, cum casula.* Pag.86.*Unum manuelium... de Camoca duplici cum alba taffatis.* Paulus Venetus l. 2. de Regionib.Oriental.cap.14.*Quibus singulis Rex dönat aureas zonas magni valoris, & calciamenta de Camuco parata, filo consuta argenteo, &c.* Lege *camuca*. [Inventar.ornament. & Reliq.Eccles.Noviom. an.1419. ex Archivo ejusdem: *Item, una pecia panni de Camocas.*] Mulaxus in Hist.Patriarch. Ἐγκαῖξε κατάπαν ὅτι ἀφῆκεν τὸν σουδάριον καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ κατάστιχον. Computum Stephani de Fontana Argentarii Regii an. 1351. *Pour 62.aunes de Camocas blanc & vermeil pour faire cotes blanches, furcos & manteaux, &c.Camocas d'Outremer*, apud eumdem. *Velvel Camocas*, in Regesto Peagiorum Bapalmæ MS.Froissart.2.vol.cap.74. *Il sont vestus de velour & de Camocas fourrez de vair & de gris.* Vide Oct.Ferrarium in *Camoccia*.

CAMOCCIA, Rupicaper, Gall. *Chamois*. Declarationes Congregat.S.Justinæ Casinensis ad cap. 55. Regulæ S Benedicti: *Prohibemus autem ut sum pellium caprarum aut Camocciarum, aliarumve hujus generis quarumcunque, &c.*

¶ CAMOMILLA, Græc. χαμαίμηλον, Lat. Chamæmelum, Gallicæ *Camomille*. Herbæ genus unde oleum exprimitur: hinc *Oleum Camomillæ*, in Hist.Dalphin. tom.2. pag.524. col.2. Pleudomacer lib. 2. cap. 15.

Anthemidem magis commendat laudibus autor
Asclepius: Chamæmelam, quam nos, vel Camomillam,
Dicimus. Hæc multum redolens est, & brevis herba;
Herbæ tam similis, quam justo nomine vulgus
Dicit Amariscam, quod fœteat & fit amara;
Ut collata sibi vix discernatur odore.

Quem in locum Gorrharius: *Anthemis herba, Chamæmelum, quasi humilem malum appellatus est: quoniam ut ait Plinius, odorem mali habet, Camomilla autem appellatio vulgaris est, ex Græca corrupta.*

CAMPAGUS, Genus calceamenti, quod Regibus & Im-

& Imperatoribus adſcribunt Trebellius in Gallienis, & Capitolinus in Maximino juniore: Prætoribus & Patritiis Scholiaſtes Juliani Antecceſſoris in Conſtit. 17. cap. 63 qui *Campacos* vocat: denique quibuſvis aliis, atque adeo ipſis militibus, Chronicon Alexandrinum pag. 666.

Poſtmodum ſummorum Pontificum proprium fuit, Hypomneſticum de Anaſtaſio Apocriſiario: *Et hinc ex Campagis ejus, id eſt, caligis, quos nullus alius inter homines portat, niſi ſanctus Papa Romanus.* Hinc legimus apud Anaſtaſium in Stephano IV. de degradatione Conſtantini, apoſtolicæ ſedis invaſoris, agente: *Mauricianum Subdiaconum orarium de ejus collo abſtuliſſe, & ante pedes ejus projeciſſe, & Compages* (leg. *Campagos*) *ipſius abſcidiſſe.* Idem mendum occurrit in Gloſſis MSS. *Compages, ſandalium.* Hiſt. de Exilio S. Martini PP. & Martyris: *Cum ergo incidiſſet pſaehnion beati viri Executibor, & corrigiam Campagiorum ejus, ſtatim tradidit eum Sacellarius Profecto urbis, &c.* Gregorius Metochita Orat. 1. hiſtorica ait, Michaelem Cerularium Patr. Conſtantinopol. ſibi arrogaſſe calceos phœniceos ὑποδήματα, qui ſoli ſummo Pontifici competebant. Idipſum tradit auctor Dialogi de Proceſſ. Spiritus S. editus ſub nomine Maximi Margunii, ſcribens, Michaelem ab Eccleſia Romana receſſiſſe, διὰ τὸ ἐμπεριδιδεῖν αὐτὸ γλίχεσθαι τῶν κρεκεδαρῶν ὑποδέσεων, τῶν καλουμένων ὑπὸ τὰ πάπα τῆς Ρώμης, ἃ αὐτὸς μόνος ἔχειν & ἐξαίρετον ἐγκόλπωσι ζώνῃ τέτυπε, γαλαῖ τοῖς ἄλλοις ἱερεῦσι τοῦτο ποιεῖν. Denique Balſamon in Meditat. de Patriarch. privileg. pag. 451. de Patriarch. Conſtantinopol. ἐπ᾽ ᾧ τὸ τοῖς βασιλικοῖς ἅρμα κατὰ τὸ τῆς ἁγίας Κωνσταντίνου πομπεύεσθαι θέσιν μὴ κατασείειν, πλὴ ὑπὸ κεκκεβαρίου πεδίλοις κατὰ τὴν τυποῦσαν ἡκατέζιτας, &c.

Utebantur præterea *Campagis* Diaconi Romani, Cardinales nempe Diaconatus ordine donati, vel quibus id juris à ſummo Pontifice indultum erat. Papias: *Campage*, (leg. *Campagi*) *genus calciamenti, quo utebantur Diacones Romani, vel quibus à Pontifice licentia daretur, cæteri non.* Concilium Tolet. IV. *Campagis vero calceari abſque Apoſtolicæ licentia non permittitur Diaconis, ſicut & mappulis uti, abſque ejus auctoritate, quibuslibet Clericis conceditur.* Gregor. M. lib. 7. Indict. 1. Epiſt. 88. *Pervenit ad nos, quod Diaconus Eccleſiæ Catinenſis calceatus Campagis procedere præſumpſiſſet.*

Omnium deinde fuit Epiſcoporum. Theodulfus lib. 3. Carm. Epiſcoporum ornatum deſcribens:

Linea cruſque pedeſque tegant talaria, ut aptè,
Qui ſuperaddatur, Campagus ipſe decens,

Ordo Romanus in Ordinatione Epiſcopi ſecundum Gallorum inſtitutiones: *Et induant ipſum Electum Campagas, ſandalia, manicas, Dalmaticam, planetam.* Ubi editi libri *Cambagos* habent.

Interdum etiam Abbatum, quibus Epiſcoporum ornatus à ſummo Pontifice concedebatur. Bulla Urbani II. PP. ad Hugonem Abbat. Clun. p. 517. *Dalmaticæ, Campagorum, chirotbecarum, & mitræ uſum,.. tibi concedimus.* Adde Chronicon Benevent. S. Sophiæ pag. 683. Vide Salmaſium ad Inſcript. Herodis Attici pag. 102. ex Joanne Gazenſi,

GAMBAGUS ſcribitur, pro *Campagus*, in Ordine ad conſecrandum Epiſcopum, in Cod. Thuano n. 773. quaſi vox deducatur à *Gamba*, quod crura tegat. Vide *Gamba*, & *Gamacha*.

COMPAGUS, perperam pro *Campagus*, non ſemel occurrit in Bullario Caſinenſi to. 1. p. 15. 29. tom. 2. pag. 246. &c. Vocis porro *Campagus* etymon, à Gr. κάμπτω, i. *Crus*, deducunt quidam, quod crura tegeret. Vide *Gamba*.

CAMPALE BELLUM. Vide *Bellum*.

¶ CAMPALIS LEX. Vide *Lex*.

1. CAMPANA. Papias: *Campana, ponderatio. Hæc tamen 2. lances non habet; ſed eſt virga ſignata libris & unciis. Unicuique autem ponderi certus eſt modus propriis nominibus deſignatus, dicta, quia prius in Campania reperta eſt.* [MS. Bituric. pro *Campana* legit *Campania*.] Eadem ferme Iſidorus lib. 16. cap. 24. Anaſtaſius Bibliothecarius Verſione Vitæ S. Joannis Eleemoſynarii, ſcriptæ à Leontio Epiſcopo, c. 1. n. 6. *Non permiſit menſuram qualemcunque, vel pondus parvum vel magnum in tota civitates: ſed omnia in una Campana ſtatera, modio & artabe, vendere & emere conteſtabatur.* Vide Gloſſar. Meurſii in κανανεύς.

2. CAMPANA, CAMPANUM, Tintinnabulum æreum, quo Occidentales Latini utuntur ad populum in Eccleſiam convocandum. Tintinnabulis vero uſos veteres ad danda rerum aliquarum ſigna, vel ad homines convocandos, pluribus docent Hadrianus Junius lib. 3. Animadverſion. cap. 11. Caſaubonus in Suetonii Auguſt. c. 91. Rhodiginus lib. 19. c. 11. Polydor. Virg. de Invent. rer. lib. 3. c. 1 & Baron. an. 58. n. 104. Haeftenus lib. 7. Diſquiſit. Monaſt. tract. 3. diſq. 3. §. 3. Cardin. Bona lib. 1. Rer. Liturgic. cap. 22. num. 4. & alii.

CAMPANA, Anaſtaſius Bibl. in Steph. III. *Idem Beatiſſimus Papa fecit ſuper Baſilicam B. Petri Apoſt. turrem, quam ex parte in auratit, & ex parte argento veſtivit, in qua tres poſuit Campanas, quæ clerum & populum ad officium Dei convocarent.* In Leone IV. *Fecit ibi ipſum campanile, & poſuit Campanam cum malleo æreo.* Albertus Aquenſis lib. 6. ca. 40. *Sic divino deoenter obſequio reſtaurato a Duce Catholico, Chriſtianiſque principibus, Campanas ex ære cæteriſque metallis feri juſſerunt, quarum ſignum Fratres dum caperent, mox ad Eccleſiam, laudes Pſalmorum Miſſarumque vota celebraturi feſtinarent, & populus hæc auditurus una properaret: non enim hujuſcemodi ſoni aut ſigna viſa vel audita ſunt ante hos dies in Jeruſalem.* Occurrit apud Bedam lib. 4. Hiſt. Eccl. cap. 23. in Vita S. Lupi Trecenſis, &c,

CAMPANUM, neutro genere. Papias: *Campanum, genus æris, à Campania.* Abbo de Bellis Pariſ. lib. 2. *Templerum Campana boant.* Monachus Sangallenſis de Carolo M. lib. 1. cap. 31. *Erat autem alius opifex in omni opere æris & vitri cunctis excellentior. Cumque Tancbo Monachus S. Galli Ca mpanum optimum conflaret, & ejus ſonitum Imperator non mediocriter miraretur, dixit ille præſtantiſſimus in ære Magiſter: Domine Imperator, jube mihi cuprum multum adferri, & excoquam illud ad purum, & in vicem ſtanni mibi opus eſt de argento dari, ſaltem centum libras, & ſuado tibi tale Campanum ut iſtud in ejus comparatione ſit mutum, &c,* Walafridus Strabo lib. 1. a. de Miracul. S. Galli cap. 4. *Eccleſiæ Campanum inſonuit.* Adde cap. 11. Hiſt. de Fratrib. conſcriptis tom. 2. Alaman. Goldaſti: *Campanum quoque miræ magnitudinis & eximiæ ſonoritatis loco contradidit.* Utuntur etiam Acta Murenſis Monaſterii pag. 9. Auctor Vitæ S. Pirminii n. 28. &c. Occitani *Campano* dicunt.

Campana autem proprie eſt illa, quæ in turribus appenſa eſt, ut obſervat Beletus c. 86. & ex eo Durandus,

Tradunt Campanas à Paulino, Nolano in Campania Italica Epiſcopo, primum inventas, indeque non ſemel Scriptoribus *Nolæ* appellatas: vel ſane Paulinum earum uſum in Eccleſiam inexiſte, cum priſcis Latinis Græciſque longe antea eſſet notus, uti ſupra indicatum. Alii, ut Panvinius & Polydorus Virgilius, harum inventionem Sabiniano PP. adſcribunt, nullo uterque fundamento certo fulti. Honorius Auguſtod. lib. 1. c. 142. *Signa, quæ nunc per Campanas dantur, olim*

lim per tubas dabantur. Hæc vasa primum in Nola Campaniæ sunt reperta, unde sic dicta. Majora quippe vasa dicuntur Campanæ, à Campaniæ regione: minora Nolæ à civitate Nola Campaniæ. Eadem habet Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 5. [Johannes de Janua: *Campana dicitur à Campania provincia, quia ejus usus primum ibi repertus est* (vel potius in Ecclesiam introductus.) *Inde Campanula & Campanella, ambo diminut. inde etiam Campanarius, qui facit Campanas, Campanaria ejus uxor, vel quæ Campanas facit, & hoc Campanile, turris in qua morantur Campanæ.*] Flodoardus de Pontificib. Roman. in Stephano II.

Ære tubas fuso attollit, quibus agmina plebis
Admoneat laudes & vota referre Tonanti.

CAMPANAS BAPTIZARI, dicimus, huic dicatas usui, quas benedicere & ungere, eisque nomen imponere solet Ecclesia Romana: quam benedictionem *Baptismi* nomine indigitate solent Scriptores, non quod revera baptizentur campanæ eo baptismo, quo remissio peccatorum confertur; sed quia præcipuæ, quæ in puerorum baptismo observantur, ceremoniæ, in iis benedicendis peragantur: unde non tam baptismus, quam baptismi signum, seu symbolum, iis confertur, quemadmodum etiam Ecclesiis, quæ baptizari dicuntur ab Ivone Carnotensi Episcopo de Sacrament. dedicat. cum primum dedicantur. Helgaudus in Roberto Rege: *Signa quinque: unum ex bis mirabile, in quo duo millenaria metalli & sexcenta libræ fuerunt, cui imprimi jussit signum Baptismi de oleo & chrismate facti, sicut Ordo depositis Ecclesiasticus, & ut vocaretur Robertus, attribueret Spiritus sanctus.* [Sebastianus Perusinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, tom. 5. Maii pag. 393. *Eam* (Campanam) *solennitèr & devote Baptizavit, sacravit Deo, ac benedicens Claram Columbam initiula-vit.*] Vide Chronicon Abbat. S. Trudonis lib. 9. p. 460.

Exstat formula baptizandi campanas in Ordine Romano, cujus auctorem antiquissimum esse constat, ex quo, inquit Alcuinus, *novum videri non debet Campanas Benedici & ungi, eisque nomen imponi.* Quod vero in Capitulari Caroli M. an. 787. c. 18. campanæ, quæ *Cloccæ*, ibi dicuntur, baptizari verantur, recte ait Amerbachius prohiberi superstitionem, non vero legitimam & Ecclesiasticam benedictionem. Sed & virorum aut mulierum nomina indi folere campanis, notum ex Helgaudo. Ingulfus: *Fecit ipse fieri duas magnas Campanas, quas Bartholomæum & Bettelinum cognominavit... & duas minores, quas Pegam & Begam appellavit.* Chronicon Montis-Sereni an. 1206. *Campanam de 30. centenariis fudit, quam Hellembertus Havelbergensis Episcopus conseeravit, Petronellam nominans.* Vide Institut. Capituli Cistercienſ. distinct. 2. c. 8. & Delrium lib. 6. Disquisit. magic. c. 2. sub fin. Est & hoc notandum, quod de Ecclesiæ campanis habet Letaldus Mon. lib. de Miracul. S. Maximini Abb. Miciacens. n. 3. *Signum ubibus Ecclesiæ præparari jusserat, quod secundum quorundam morem per rectum Ecclesiæ elevatum est.*

CAMPANARUM USUS in Ecclesia Orientali prorsus ignotus fuit priscis temporibus, in qua populus percussis malleo tabulis ligneis ad preces & officia divina convocari solebat. Jacobus de Vitriaco lib. 1. c. 77. *Unde cum omnes alii Orientales Prælati, exceptis dumtaxat Latinis, annulis & mitris Pontificalibus non utantur, nec baculos Pastorales gestent in manibus, nec usum baculi Campanarum; sed percussis baculo vel malleo tabulis populum ad Ecclesiam solitis sunt congregare, ibi Maroniteæ, in signum obedientiæ, conſuetudines & ritus observant Latinorum.* Liber Miraculorum S. Anastasii Martyris: Τότε ἡ ῥαβδὸς ἐκαμάντισε, σωσὶ ρίζ᾽ ἐκαμάντισε ἀπὸ τὸ κανόνι τοῦ νεω. Synaxaria ad undecimū diem Septemb. in S. Euphrosyno: Ὡς ἐν ξύλοις ἐχρεώστουν τὸ ἱερατικὸν μυστήριον, &c. Id multis præterea adstruit Leo Allatius in Dissert. de recentiorum Græcorum templis pag. 104. & seq. etsi fateatur, probetque id ex Michaele Psello & Pachymere li. 7. c. 5. lib. 9. cap. 5. 10. cui οἱ τὰ ἐκκλησίας σωσκευάζοντες κάδωνες dicuntur, postremis saltem temporibus, campanas in usu fuisse apud Græcos, quem accepisse à Venetis sub an. 874. auctor est Andreas Dandulus in Chron. MS. & ex eo Sabellicus Ennead. 9. lib. 1. [Hinc Balsam. de convoc. ad æd. sacras καμπάνων describit σκευασίαν μετακλησίαν τῶ λαῶ εἰς τὰς ἐκκλ.] Vide Gabrielem Sionitam & Joann. Hesronitam in Tractatu de nonnullis Orientalium urbibus post Georg. Nubiens. cap. 6.

CAMPANARUM SUCCINCTIO, cum feria 4. majoris hebdomadæ campinarum funes in altum tolluntur, ut earum cessat pulsatio. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandriæ n. 84. *Tertio Kl. April. feria 4. in Succinctione Campanarum.* Leges Ostrogothorum de Jure Ecclesiastico cap. 22. *Nunc ingredientur pax Paschalis die Mercurii, muta hebdomadæ, quando Campanæ æstringuntur.* Vide Ughellum to. 1. Ital. sacr. p. 876.

Campanarum sonitum intermissum in luctu colligitur ex Matth. Paris an. 1172. p. 88.

CAMPANARUM PULSATIONEM Presbyteros spectasse ex Capitulari Episcopor. c. 8. & ex Capit. Carol. M. lib. 6. c. 168. colligitur, ubi statuitur, *ut Sacerdotes Signa Ecclesiarum jonent, vel tangant horis canonicis, & competentibus:* sed & Amalarius lib. 3. c. 1. hoc officium à Presbytero non esse subterfugiendum ait. Certe in Ecclesiis Cathedralibus illud Presbyteros quosdam spectat, quos inde *Cloccemannos* vocant, ut in Ecclesia Ambianensi. Vide mox *Campanarius.*

CAMPANARUM PULSATIO, in adventu Episcoporum & Abbatum in Ecclesias, quæ iis subditæ sunt, in Charta compositionis inter Archiepiscopum Cantuariensem & Abbat. S. Aug. Cantuar. apud Will. Thorn. p. 1882. 1883. Vide V. Complat. Decretor. tit. 6. c. 1. Monasticum Anglic. to. 3. p. 164. 334. & Matth. Paris an. 1245 p. 463. Idem Paris an. 1240. ait, Ricardum Regem Angliæ Accone *in Campanarum classico & cantu Ecclesiastico receptum fuisse.* Le Roman *de Garin* MS.

Li Leberans a nostre Dame vint,
Et la Roine moult grant joie li fist,
Li Seint somerent toſt contreval Paris
Nes Dex tronant n'i poit-on oir.

Vide Gregorium Turon. lib. 6. cap. 11. Rigordum pag. 65. Henricum Huntindon. lib. 7. cap. 381. Matth. Westmonast. pag. 311. 312. 326. Willelmum Neubrig. lib. 3. cap. 19. Concilium Ravennense an. 1314. cap. 6. Joannem Monachum lib. 1. Hist. Gaufredi Ducis Norman. pag. 21. Alexandrum Abbatem Celesinum lib. 3. de Vita Rogerii Regis Siciliæ c. 99. Levoldum Northovium in Chronico Marsano pag. 29. Chronicon Hannoniense vetus 3. vol. cap. 25. Pachymerem l. 7. c. 5. Sguropolum in Hist. Concilii Florent. sect. 4. cap. 12. Froissart. 1. vol. cap. 104. Monstrelletum 1. vol. cap. 107. 202. August. Thuanum lib. 3. Hist. p. 387. ult. Edit. &c.

Tradit Continuator Nangii an. 1378. Carolum IV. Imperatorem, cum in Galliam venit, nullo campanarum sonitu exceptum in urbibus, quod id fit signum dominii: *Et est assevoir, que en ladite ville, & semblablement par toutes les autres villes, où il a esté, tant en venant à Paris, comme en son retour, il n'a esté receu en quelque Eglise à procession, ne cloches sonnées à son venir, ne fait aucun signe de quelque domination ne seigneurie, comme à nul autre, que au Roy, ou à ceux, qui ont la cause de lui, n'appartienne à estre fait au Royaume de France.*

CAMPANETTA, Eadem notione. Vid. in *Caseaviellus.*

CAMPANAS *Pulsare in detestationem violatorum Pacis*, in Concilio Monspelienſi an. 1214. cap. 41. tanquam

quam ſcilicet ab Eccleſia excommunicatorum. Ita ad felicia nuntia campanas pulſatas ſcribit idem Willelmus Neubrigenſis lib.2.cap.33.34.

Campana Bannalis, apud Hoceſemium in Hugone Epiſc.Leod.cap.23.& 27. dicitur illa, quæ in turribus urbicis, quas *Berfreda* vocant, pendet, quæ recenſetur inter jura Communiæ: ſic appellata, quod cum pulſatur, quicumque intra *Bannum*, ſeu diſtrictum urbis commorantur, ad conventus publicos ire teneantur: *Campana, quæ populum ſolet ad conveniendum urgere*, inquit Radulphus de Diceto an.1191. Charta Communiæ Tornacenſis an. 1187. *Præterea eiſdem hominibus conceſſimus, ut Campanam habeant in civitate in loco idoneo ad pulſandum ad voluntatem eorum pro negotiis villæ.* Libertates conceſſæ urbi Riomenſi in Arvernis à Philippo Rege Franc.an.1345. *Concedimus, quod poſſint. . . habere ibidem quandam Campanam pro facto & congregatione dicti Conſulatus.* Charta Caroli Comitis Vadenſis pro manumiſſione ſervorum ejuſdem Comitatus 9.April.1311.ex 47.Regeſto Tabularii Regii num.118. *Et voulons, que les Bourgeois de ladite ville puiſſent tous maſſetours en ladite ville commune ou banlieue bannir au ſon de la Campane, ſi li cas de bannir s'y offre.* Le Roman d'*Aubery* MS.

La Bancloche retenti & ſonna,
Et la quemunge toute s'appareilla.

Bancloque, in veteri Charta apud Haræum in Caſtellanis Islenſibus pag.141. Joannes Abbas Laudunenſis in Speculo Hiſtor.MS.ſcripto an.1388.lib.12. cap.26. *Et fiſt ſonner la Bancloche, & le peuple aſſembler pour aller combattre. Cloche du Ban*, in Chronico Flandr.c. 95. *Cloche du Beffroy*. cap.12.& in Conſuet.locali Amb.ian.c.19. Motbel, Saxonibus, qua ſolebat conventus, qui *Folcmote* dicitur, indici, à voce mot, conventus, & bell, campana, in Legibus Edwardi Confeſſ.cap.35. *Campana Communitatis*, apud Continuat. Nangii ann.1358. *Campana Communiæ*, in Chronico Andrenſi ann.1179. ubi deſcribit, ut Heſdinienſibus ob rebellionem *reipublicæ* ſeu Communiæ *dignitas* ablata fuerit à Philippo Auguſto, qui præcipuam illius notam *Campanam Communiæ apud Ariam tranſmiſit*. Ita ob ſeditionem quamdam Laudunenſes privati fuerunt jure Communiæ, *Campana, ſigillo, ac area publica*, Arreſto an.1295. quod habetur in Regeſto Parlam. B. fol. 308. Sic etiam Yprenſibus olim à Rege Philippo Valeſio adempto jure Communiæ ann. 1318. campana à *Belfredo* ablata legitur in Chron.Flandr.cap 67. *Commanderent, que tous ceux de la ville leur apportaſſent leurs armeures, & ils le feirent: puis abatirent leur Cloche, qui pendoit au Belefroy.* [Simili modo Dux Andegav. apud Lafallium tom.1.Annal.Toloſ. Probat. p.105. decernit: Quod (Montiſpeſſuli) *Conſules ſeu Conſiliarii ac Univerſitas dictæ villæ nullis unquam temporibus poſſint Campanam communem habere, nec etiam campanillum.*] Ad ejuſmodi *Campanas Bannales* ſpectant, quæ habet Ditmarus lib.6.pag.63. *Audiens in urbe proxima . . . Campanas cives ad bellum ſonitum hortantes*; nam cum hoſtes ingruunt, aut conſpiciuntur pulſantur campanæ iſtæ. Adde Will.Neubrigenſem lib' 2.cap.35.

Campana Dupla. Vide *Nola*.

Campana Fugitiva. Vide Giraldum in Topogr. Hibern.diſt.2.cap.33.

Campanæ Bajulæ, quæ manibus haberi & deferri poſſunt. Silveſter Girald.in Topogr.Hibern.eodem cap.33. *Hoc etiam non prætereundum puto, quod Campanas Bajulas, baculoſque Sanctorum in ſuperiore parte recurvos, auro & argento vel ære contectos, in magna reverentia tam Hiberniæ & Scotiæ, quam Gwalliæ populus & Clerus habere ſolent: ita ut ſacramenta ſuper hæc longe magis, quam ſuper Evangelia & præſtare vereantur, & pejerare.* Adde eumdem in Itinerar. Cambriæ lib.1.cap.1.& 2.

Campanæ Manuales pro Mortuis, in Concilio Mertonenſi ann.1300.cap.4. & in Monaſtico Anglic.tom.3.pag.333.

Campanellum, Campanula, tintinnabulum, in Hiſt.Cortuſiorum lib.10.cap.2. *Eſt vero Antonius, cujus nomine porci portant Campanella.*

¶ Campanella, Idem. Charta Odonis Abb. S. Dionyſii anni 1231.è Cod.MS.B.Mariæ de Argentolio: *Statuimus quod fratres ibi manentes pro pitantia de Campanella refectorii comparanda habeant ſinguli diebus tres ſolidos*: ubi *pitantia* dicitur de *Campanella*. ni fallor, quod campanellæ ſonitu fratres convocentur ad pitantiam ſeu refectorium.

¶ Campanela. Hiſt.Harcur.to.3.pag.327. *Fieri curavit tres Campanelas in choro dictæ Eccleſiæ.*

Campanarium, Turris Eccleſiæ, in qua *campana* pendent. *Campanaria turris*, Willelmo Armorico in Philippo Auguſto an. 1219. Leo Oſt. lib. 3. cap. 28. *In ejus quoque fronte prope valvas Eccleſiæ de quadratis & maximis ſaxis mirificam arcem, quæ vulgo Campanarium nuncupatur, erexit.* Utuntur Monachus Sang. 1.c.31. Vita Hugon.Abbatis Clun.p.426. Honorius Auguſt.l.3.c.44.& alii paſſim. Anonymus de Locis SS. p. 8. Ἐγγὺς κειμένη ἀρχαίου τινὸς καὶ μεγάλου κατὰ τὴν ἀνατολήν.

In ſummitate crucis, quæ campanario vulgo imponitur, galli gallinacei effingi ſolet figura, quæ Eccleſiarum rectores vigilantiæ admoneat. Quippe, ut ait Honorius Auguſt. lib. 1. c. 144. *Per gallum admonetur Presbyter Gallus Dei, ut per campanam dormientes ad Matutinas excitet.* Raynerus contra Valdenſes cap. 5. *Myſticum ſenſum in divinis Scripturis refutant, præcipue in dictis & actis ab Eccleſia traditis: ut quod Gallus ſuper Campanile ſignificat Doctorem.* Eckehardus Jun.de Caſib.S.Galli cap.5. *Duo ex illis aſcendunt Campanarium, cujus cacuminis Gallum aureum putantes, &c.* Guibertus lib.1.de Vita ſua cap.22 *Illu ruente grandi ſono fulminis hoc modo penetravit Eccleſia; Gallum, qui ſuper turri erat, crucem volumque, aut diſpergit, aut cremat.* Adde Will. Armoricum in Philippo Aug. ann.1219 Ughellum to.4.Italiæ Sacræ p.735. & Durandum lib.1.Ration.cap.1.n.22. Vide *Ventilogium*.

¶ Campanal. Eadem notione. Acta SS. April. to.3.pag.460. in Miraculis S. Richarii auctore Angelranno: *His Paſchæ in feriis templi Campanal adivit, ſigni diſruptum ſunem reſigare rogatus.*

Campanile, Idem quod *Campanarium*. Joann.de Janua: *Campanile, turris, in qua pendent campanæ*, Anaſtaſius in Leone IV.PP. *Fecit ibi ipſum Campanile, & poſuit campanam cum malleo æreo, & cruce exaurata*. Occurrit apud Thwroczium, & alios.

Campanarius, Cuſtos campanarii, qui campanas pulſare ſolet: *Campanaio*, Joanni Villaneo lib. 11.c.92.& Matth.Villaneo lib. 10. c.64. Occurrit apud Cæſarium lib.2.c.12.lib.5.c.56.lib.7.c.21.lib.8.c.25.lib.9. c.51.60.65.in Synodo Sodorenſi to.1. Monaſt.Angl. p. 716. in Charta Jacobi Archiepiſcopi Upſalienſis an. 1280.apud Joann.Schefferum ad Chronicon Upſalienſe, apud Michaelem Scotum lib.4.Menſæ Philoſophicæ ca. 38.&c. Alias Joanni de Janua, *Campanarius* eſt is, *qui facit campanas*.

Campanarii iſti vulgo, in Eccleſiis maxime Cathedralibus, ex ordine Cleri ſunt, ut in noſtra Eccleſia Ambianenſi, ubi *Clocmans*, voce Germanicæ originis appellantur. Concilium Colonienſe ann. 1260. can.8.*Ut Campanarii Eccleſiarum, quorum ſervitus ſive onus circa altare verſatur, nunquam abſq; veſte camiſiali compareant, firmiſſime prohibemus.* Vi. Excerpta Egberti Ar-

Archiepiſcopi Eborac. c. 2. & Leges Presbyterorum Northumbrenſium c. 36. Synodus Colonienſis an. 1300. can. 7. *Prohibemus item, ne deinceps Campanarii in villis & Eccleſiis parochialibus ibidem aſſumantur, niſi litterati, qui in defectu reſpondentis ad altare cum caſſitterati, qui in defectu reſpondentis ad altare cum caſſitterati, qui in defectu reſpondentis ad altare cum miſſis linea aſſiſtant in Miſſis deſervientes Presbytero, ne miniſtrator careat ſocio ſibi reſpondente.* Ita etiam Concilium aliud Colonienſe an. 1310. can. 16.

¶ CAMPANARIA, *Uxor Campanarii, vel quæ facit campanas*, Joanni de Janua.

¶ CAMPANATOR, Idem qui *Campanarius*, ſive ſumatur pro eo qui pulſat, ſive pro eo qui facit campanas. Diarium belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. pag. 157. *Sacerdos quidam Taborienſis, dictus Wanczek cum Hromadka quodam Campanatore . . . . in ſilvis tempore carniſprivii pro acquirenda civitate Uſtiæ latitant.* Acta SS. April. tom. 2. pag. 710. in Miraculis B. Wernheri : *Joanne Tzingk Campanatore, &c.*

¶ CAMPANISTA, in Vita S. Yvonis inter Acta SS. Maii to. 4. pag. 598. *Dum Campaniſta ad Matutinas pulſaret.* Obituar. MS. Eccl. Morin. fol. 21. *Magiſtro cantus, vicariis Eccleſiæ... 24. ſol. Campaniſte 4. ſol.*

¶ CAMPANULARE, Pulſare campanulam, in Ordinario Nivern. MS. annorum circiter 400.

¶ 3. CAMPANA, *Domus Panper*. Papias MS. Lege & vide *Capanna*.

¶ CAMPANEA, CAMPANEUS. V. *Campania* 1.

¶ 1. CAMPANIA, Campeſtris locus, planus, Italis *Campagna*, Gall. *Campagne*. Gloſſ. Lat. Græc. *Campania, πεδιάς*. Innocentius Gromaticus de Caſis litterar. *Nigriores terras invenies, ſi in Campaniis fuerit. Campanea loca*, apud eumdem. *Campanea Placentina*, apud Ruffinum Monachum Cœnobii S. Sabini. Gregor. Turon. lib. 7. Hiſt. c. 35. *Omniſque phalanga in ſuburbana urbis Campania caſtrametata eſt.* Idem de Vitis Patrum cap. 7. *In Campania illa, quæ à parte Aquilonis habetur haud procul à caſtro.* Vilio ſancti Baronti num. 18. *Deſcendimus in amœnam Campaniam*. Otto Friſing. lib. 1. de Geſt. Friderici cap. 31. *Maximam venationis copiam habente, ſed vomere ac raſtro pene experte Campania*; Charta ann. 846. in Tabulario Abb. Belliloci in Lemovicib. num. 49. *Cedimus quoque ſimiliter in illa Campania campum unum, & habet fines de uno latere, &c.* [Præceptum Carlomanni an. 884. apud Mabill. Diplom, p. 550. *Sunt autem nomina vel ſitus ipſarum rerum vel villarum ad ipſos ſervos Dei pertinentium, in primis manſella in gyro Monaſterii* (S. Germani Autiſſiod.) *ſita & omnes clauſi, indominicati, ſcilicet ille qui adhereſt Monaſterio, & Campaniæ, planiæ, habundantia, &c.* Eadem habentur in Confirmatione bonorum ejuſdem Monaſterii ann. 874. apud Acherium Spicil. tom. 2. pag. 588.]

CAMPANIÆ nomen Romani olim iſti Italiæ regioni, quæ Neapolim & Capuam habet, attribuere, quod plana ſit & campeſtris, uti ſcribunt Euſtathius ad Dionyſ. Strabo lib. 5. vetus Interpres Horatii, Feſtus, & alii. Sic in Gallia, iſti Belgicæ parti, quæ Remos & Catalaunum continet, *Campaniæ* appellationem inditam conſtat poſt Francorum adventum, eadem de cauſa, ut & aliis aliquot regionibus planis. Hinc

CAMPANIA REMENSIS, appellatur apud eumdem Gregorium Turonenſ. lib. 4. Hiſt. cap. 17. lib. 5. cap. 19. Aimoinum lib. 3. cap. 12. 15. 82. in Vita S. Silvini Epiſcopi num. 12. & in alia Charta Alcuini apud Mabillonium to. 5. pag. 177. in Vita S. Baſoli cap. 2. &c. Vide Marlorum in Remenſi Metropoli lib. 2. cap. 34. *Campus magnus Remenſis*, apud Theganum cap. 16.

CAMPANIA TULLENSIS, apud Fredegar. Scol. cap. 38. Aimoin. lib. 3. cap. 98.

CAMPANIA CATALAUNENSIS, apud enmdem Aimoinum lib. 4. cap. 1.

CAMPANIA VOCLADENSIS, Collect. Hiſt. apud Caniſium tom. 2. Antiq. lect.

CAMPANIA ARCIACENSIS, apud Fredeg. cap. 19.

CAMPANIA MACIACENSIS, apud Aimoinum lib. 3. cap. 87.

CAMPANIA CORDUBENSIS, apud Eulogium lib. 2. Memorial. SS. cap. 9.

¶ CAMPANIA, nude, Liguria dicitur à planitie camporum, apud Eddium in Vita S. Wilfridi Epiſc. cap. 27. uti poſt Valeſium probat Mabillonius in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 675. & 691.

CAMPANEA, pro *Campania*, occurrit non ſemel in Hiſtoria Cortuſiorum, [& apud Albertinum Muſſatum.]

¶ 2. CAMPANIA, *Supremum novis tabulatum, ex quo velut campo pugnatur*, in Notis ad Vitam S. Rayneriі, to. 3. Junii pag. 466.

¶ 3. CAMPANIA. Inventarium Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item, duo panni pro paramento altaris operati ad leones aureos, unde Campania rubea eſt*; hoc eſt, pannus ipſe leonibus diſtinctus ruber eſt, Galli diceremus, *d'une étoffe à fond rouge*.

¶ 4. CAMPANIA, Stateræ ſpecies. Vide *Campana* 1.

¶ CAMPANILE, CAMPANILLUM, CAMPANISTA. Vide *Campana* 2.

¶ CAMPANIUM, Locus prælii, ut exponit V. Cl. Eccard. in notis ad Leg. Salic. tit. 66. n. 2. *Si quis hominem ingenuum, qui Lege Salica vivit, in hoſte in Campanio de companes ſuorum occiderit... in triplo componat.* Cangius noſter paulo aliter explicat, & pro *Campanium* legit *Campanum*. Vide in hac voce.

¶ CAMPANULARE. Vide in *Campana* 2.

CAMPARCIUM. [CAMPARDUS.] Vide *Campipars*.

¶ CAMPARE, *Contendere, Modus purgandi ſe à calumnia ſeu perjurio*. Hieronex. Macri. Vide *Campiones*.

¶ CAMPARIA, Munus *Camparii*. Synodus Pergami an. 1311. rubrica 2. apud Murator. to. 9. col. 548. *Sancimus quod aliquis clericus, ſive eccleſiaſtica perſona, abſque Diœceſani ſui licentia officium publicum... exerceve vel ſuſcipere de cetero non præſumat, ſcilicet conſulatus, tabellionatus, gaſtaldiæ, Camparie, vicariatus, vicedominatus, &c.*

CAMPARIUS, Qui *campos*, ſeu agros ſervat, & ne vaſtentur, aut furtis pateant, invigilat: Antonio Nebriſſenſi, *Campero*. *Camparia*, quod præſtatur *Camparii* pro mercede. Charta an. 1345. *Item quod Poteſtas teneatur omni anno facere colligi & colligere Campariam uſque per totum menſem Auguſti, & ſolvere Camparios mediet atem in medio Auguſti, & aliam mediet atem in fine officii Camparie, & qui ſolvere noluerint ad terminum ſibi datum, ſolvant pro pœna pro qualibet die poſt terminum ſolidum unum.* Infra: *Item quod omnes Camparii de Rocha poſtquam fuerint electi, teneantur bona fide ſine fraude ſalvare & cuſtodire res & bona dictorum dominorum... & quod non vendent buſchum, vel ligna alicui extraneo ſecreto, &c.* De ejuſmodi Campariis vide Statuta Mediolan. part. 2. cap. 309. 310. 365. 397. & ſeqq. In Conſuetud. Menetovii ad Carum amnem art. 25. & Altæ rupis cap. 2. *Champaier*, eſt, cum licentia datur paſcendi pecora in *campis*, ſeu arvis. Vide Jus Vicentin lib. 1. & Contract. Dation. Bergom. lib. 1. cap. 7. [Vide *Camperius*.]

¶ CAMPARS, CAMPART, CAMPARTAGIUM, CAMPARTUS, &c. Vide *Campipars*.

CAMPATGIUM. Charta Occitanica an. 1305. in Regeſto Philippi Regis Francan. 1301. ex Tabulario Regio n. 75. *Cum vendis, ſubvendis, mutatgis, cardis, obleis, & Campatgiis, & cum omnibus aliis ju-*

vibus &c. Apud Oct. Ferrarium in Orig. Ital. *Campagino* dicitur vectigal agro impositum, sive *campis* : agrarium, *Campipars*. [Vide in hac voce.]

¶ CAMPAYGNIA, pro *Campania*. Hist. Dalph. to.2. pag.306. col.2. sub finem, ex Computo anni 1336. *Item, tradidit eidem Guillelmo, qui accessit quæstum unum falconem perditum in Campaygnia de Roma* 11. *floren.*

CAMPE, Gr. κάμπη, Vermis, qui herbas & arborum frondes infestat, *Chenille*. Fragm. Hist. Longobardor. editum à Camilio Peregrino; *Lenum sequuta est plaga Camparum, quæ cuncta ten tas fruges, etiam & frondes arborum in quibusdam locis funditus absumpserant. Hirsuta Campe*, apud Columell. lib. 10,

¶ CAMPEATOR. Vide *Campiator*.

CAMPELLUS, Campicellus, Campulus, Gall. *Champeau*. Concil. Aurelian. IV. can. 18. *In Campellis, vel in vineolis*. Charta Hugonis D. *de Oysi*, Castellani Cameracensis, in Tabulario Abbatiæ Montis S. Martini : *Campellos quoque quosdam, antequam censura ista facta fuerat, emevat sibi præfata Ecclesia in territorio de Hargival...in his Campellis à quocunque cultis sint*. Vita sancti Amati Abb. c. 7. *Abscisso nemore, Campellum fecit*. Hinc locus ita dictus Parisiis, ubi commune cœmeterium fuit. Will. Brito lib. 1. Philipp.

Parisiis locus est, Campellos nomine dicunt,
In quo communi tumulantur corpora jure,
Quotquot defunçi vita contingit in urbe.

[Occurrit apud Mabillonium to. 3. Analect. pag. 122. & in Cod. MS. Irminonis Abb. San-German. fol. 60. verso col. 1.] Vide Rigordum an. 1180. 1183. *Prez Champeaux*, in Consuetud. Santon. art. 15. Vide Probat. Hist. Bressensis pag. 231.

CAMPICELLUS, apud Innocentium Gromaticum de Casis literar. *Sub fe autem Campicellum habens*.

CAMPENSES, Qui in campis & agris degunt. Acta Proconsularia sub Zenophilo de Traditoribus, apud Baron. an. 303. num. 27. *Nundinarius Diaconus dixit; Campenses & barenarii fecerunt illum Episcopum*. Ita etiam dicti Donatistæ hæretici, S. Hieronymo Epist. 57. quos *Campitæ* vocat sub finem libri adversus Lucifer. ianos. Vide *Campitæ*.

¶ CAMPERIUS, Custos camporum, etiamnum *Campiè*, in quibusdam Provinciæ locis. Privilegia Raymundi de Agouto an. 1348. concessa Johanni de Masalgis, ex Archivo D. *de Mazauques*. *Constituit bannerios suos sive Camperios, &c.* Vide *Camparius*.

CAMPESTRATUS, Campestribus succinctus. Sunt autem *Campestria* succinctoria quibus ii, qui in campo contendunt, genitalia tantum operiunt: hæc & περίζωματα dicuntur. S. Augustinus lib. 14. de Civit. Dei cap. 17. *Campestria Latinum quidem verbum est, sed ex eo dictum, quod juvenes, qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant: unde ejus ita succincti sunt, Campestratos vulgus appellat*. Luithprandus lib. 6. cap. 4. *Adducti sunt duo pueri nudi, sed Campestrati, id est, succinctoria habentes*. Joannes Sarisberiensis lib. 8. Policrat. cap. 12. *Ille nunc utitur penula, nunc Campestri, &c.* Vide lib. 4. Miscellaneorum Baluzii pag. 418.

¶ CAMPESTRE, Campestria. Vide *Campestratus*.

¶ CAMPESTRIS, Idem quod *Campus* vel *Campellus*. Hist. Monasterii Novientensis apud Martenium. to. 3. Anecd. col. 1147. *Cuno quidam de familia S. Mariæ tradidit S. Mauritio curtim unam, & sex jugera vinearum in villa Odanbach & sex Campestres*. Vide *Campellus*.

¶ Campestre Bellum, in Charta Henrici Ducis Silesiæ an. 1337. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6.

CAMPHIO, Camphius, Campio, ex Germanico *Kampff*, certamen : occurrit in Lege Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 11. & 24. [& in Legibus Caroli M. apud Muratorium to. 1. Scriptor. Ital. part. 2. pag. 102. col. 2. *Ut nemo furem Camphium de mancipiis aut de qualibet causa recipere præsumat*. Hanc legem fic explanat Murator. Quoties controversia est de mancipiis aliisve causis, ob quas pugna fit tentanda, nemini liceat *Campionem* recipere aut suscipere, qui furti fit arcessitus. Vide *Campiones*.]

¶ CAMPI, Castra, Gall. *Camp*. Marten. to. 3. Anecd. col. 711. in Epistola Roberti Regis ad Catalanos: *Datum in Campis in obsidione Trapani secundo Septembris* XIII. *Indict*.

CAMPIATOR, Hispanis *Campeador*, Vir generosus, militia præclarus : ita cognominatus apud Hispanos Rodericus Didaci, vulgo *Cid* etiam dictus. Rodericus Tolet. lib. 6. de Reb. Hispan. cap. 16. *Erat autem cum Rege Sancio Miles strenuus, dictus Rodericus Didaci Campiator*. Adde cap. 19. 29. & in Hist. Arab. cap. ult. Charta Alfonsi VI. Imperatoris Hispan. apud Antonium de Yepez in Chron. Ordinis S. Benedicti to. 3. pag. 403. *Vobis Roderico Diaz Campeatori, &c.* Alia Eximenæ ejusd. uxoris, æræ 1139. tom. 6. pag. 494. *Per remedium animæ domini & viri mei Ruderici Campidatoris*. Vetus Poeta apud Sandovallium :

Don Nunno Rasura ome de grand valor,
Vino de fu linage el Conde bataliador,
El otro dom Layno el buen guerreador,
Vino de aquefse el Cid Campeador.

¶ CAMPICELLUS. Vide *Campellus*.

¶ CAMPIDATOR. Vide *Campiator*.

CAMPIDOCTORES, Qui scientiam armorum, & omnes armaturæ numeros militibus tradunt. Glossæ Græco-Lat. *Campidoctor*, στρατηγέτης. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 5. *Discit ab birsuta, à sene Magistro, Capella, Campidoctore*. Eucherius Lugd. Epist. in Actis SS. Agaunensium : *Qui cum Exuperio (ut in exercitu appellant) Campidoctore, &c.* Petrus Diac. lib. 4. Chronici Casini cap. 118. *Advenientes autem Brunone Campidoctore Imperatoris cum exercitu ingressus est Monasterium*. Adde cap. 124. *Campidoctorum* meminerunt Vegetius lib. 1. cap. 3. & Ammianus lib. 15. ubi consulendi præterea Lindenbrogius & Valesius ad eumdem Ammian. Cafaubonus ad Theophrasti Characteres pag. 17. Scaliger ad lib. 4. Manilii, & Salmasius ad Lampridium pag. 232. & seqq.

CAMPIDUCTOR. Breviloq. *Campiductor, id est, Pugil, sive ductor, vel Capitaneus*. Vita S. Ermenoldi Abb. lib. 1. cap. 9. *Unus talium* (pravorum hominum) *Campiductor infelix, &c.* Historia Episcopor. Frisingensium sub an. 1381. in Metropoli Salisburgensi : *Cum enim armata manu versus Frisingbam properaret, fuis quatuor Campiductoribus videbatur, quod eorum hastæ arderent*. Palladius in Vita Chrysostomi : Ἐκ-κλησιαστικὴ πανοπλία τελειοῦται, οἱ δὲ κληρικοὶ πᾶσιν ἐκπαιδεύονται τῶν ἀγώνων προηγούμενοι γίνονται, pag. 9. Edit. V. Cl. ac doctissimi Emerici Bigotii. Vide Salmasium ad Lamprid.

¶ CAMPIDUCTRIX, in Actis SS. Aprilis to. 2. p. 304. de B. Lidwina : *Hant quasi Campiductricem primiceream...Deus eduxit in lucem gentis suæ*.

¶ CAMPIGENARE, Postrema vox Abbatis, qua veneficium quemdam *Campo* nomine moriens affatus est, ut ei veneficii crimen exprobraret. Gregorii monachi Chron. Farfense, p. Campignani Campo, male quam *me Campigenasti*; *statimque exspiravit*. Alluso est ad ipsum nomen *Campo*, ac fortassis ad *Campigenas*, qui Vegetio lib. 2. c. 7. sunt *Antesignani, ideo sic nominati, quia eorum opera atque virtute exercitii genus evecsit in cæpo*.

¶ CAM-

¶ CAMPINASII. Libertates Villæ franchæ in Tractu Petrocoricenſi an. 1358. *Item, concedimus quod homines dictæ Ville, licet extra clauſuram dictæ Ville, in ejus tamen onore ſive territorio commorantes, duos ſolidos & ſex denarios monetæ Turonenſis tantum, ſicut ceteri ejuſdem Villæ privilegia vel incole, pro clamore ſolvere teneantur. Campinaſiis tamen in territorio dictæ Ville antiquitus conſuetis, excluſis ab omni libertate.* Forte legendum *Capmaſiis*. Vide *Caput manſi*.

CAMPIO, pro *Cambio*, Permutatio. *Cambionis liber, ſive eſtimii*, in Jure Vicentino lib. 1. *Debeat bene & rectiſſime dictos & eſtimandos, & in libro Campionis ſive eſtimii civitatis Vicentiæ conſcribi facere, &c.*

CAMPIONES, Qui in campum, arenamve deſcendunt, & duello ſeu monomachia, vel, ut tunc loquebantur, *campo* decertant: Pugiles, athletæ. Gloſſ. Iſidori: *Campiones, gladiatores, pugnatores.* Joan. de Janua: *Campio, gladiator, vel in campo duellum exercens.* Conſtantinus Afric. lib. 5. Pantechn. cap. 12. *Venatorum & Campionum exercitia refrigerant corpora.* Guill. de Podio-Laurent. cap. 14. *Dicens, quod defectu unius Campionis nequaquam Dei negotium remaneret.*

CAMPIONES præſertim ita dicti, qui pro aliis, qui duellum inire ex lege jubebantur, & quapiam ex iis, quas jus admittit, cauſis excuſabantur, certamen & duellum ſuſcipiebant, cum reus, vel actor, qui accuſabatur, vel accuſabat, ad id teneretur. Leges Willelmi I. Angl. Regis cap. 62. *Si Francigena appellaverit Anglum de perjurio, aut murdro, &c. ſe defendat, per quod melius voluerit, aut judicio ferri aut duello. Si autem Anglus infirmus fuerit, inveniat alium, qui pro eo faciat.* Ita olim gladiatores ad ludos ſe vendebant, & *ſalvabant*: unde *Auctoratus* in Gloſſ. Latino-Græco exponitur Μονόμαχος. Ulpianus in Collat. Legis Moſaicæ: *Qui depugnandi cauſa auctoratus erit*. Manilius:

Nunc caput in mortem vendunt & funus arenæ.

Vide Legem Bajwar. tit. 8. c. 2. §. 3. tit. 9. cap. 4. §. 4. tit. 11. cap. 5. tit. 12. cap. 9. §. 2. tit. 15. cap. 11. §. 2. tit. 17. cap. 2. Leg. Longobard. lib. 1. tit. 1. §. 7. tit. 3. §. 6. Leg. Anglior. tit. 14. Burchardum in Lege familiæ ſub finem, Chron. Uſperg. pag. 233. Edit. 1540. Aimoinum lib. 4. de Mirac. S. Bened. cap. 11. Ejuſmodi vero pugiles, ut homicidæ damnantur, cap. 2. de Cleric. pugnant.

Campiones vero dare poterant, quos *juvenilis aut decrepita ætas, ſeu infirmitas pugnare prohibebat*, ut eſt in Lege Longobard. lib. 2. tit. 56. §. 38. 39. & lib. 1. tit. 10. §. 4. quod pluribus habetur apud Philippum Bellomanerium cap. 61. hiſce vernaculis: *Se cil qui appelle, ou eſt appelles, veut avoir Avoue, qui ſe combate por li, il doit monſtrer ſon eſſoine, quant le bataille ſera jugiè. Et plusor eſſoine ſont, par leſquiex, ou par l'un deſquiex on peut avoir Avoè. Li premier des enſoines, ſi eſt, je cil, qui veus avoir Avoe, monstre, qu'il li faille aucun de ſes membres, par lequel il eſt apperte coſe, que li cors en ſoit plus foibles. Li ſecons, ſi eſt, ſ'on a paſſé l'aage de* LX. *ans. Li tiers enſoines, ſi eſt, ſ'il eſt accouſtumes de maladie, qui vient ſoudainement, come de goute, arterique ou dentin. Li quars, ſi eſt, ſ'on eſt malades de quintaine, de tierchaine, ou d'autre maladie apertement, ſens fraude. Li quins enſoines, ſi eſt, ſe fame apele, ou eſt apelee, car fame ne ſe combat pas.* Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ cap. 39. *Se ſont les gens, qui ſe peuvent deffenare par Champion: ſeme, home mahaigne, home, qui a paſſe aage de 60. ans, &c.* Adde Capit. Ludov. Pii ad Legem Salic. §. 1. & Leges Guillelmi Nothi cap. 62. Conſtit. Sicul. lib. 2. cap. 37. De Campionibus mulierum agunt præterea Lex Longobard. lib. 1. tit. 3. §. 6. tit. 16. §. 2. & Honoratus Bonnor 4. part. c. 15. Exempla vero habentur apud Fredegarium cap. 51. in Vita Ludovici Pii an. 831. apud Aimoinum lib. 4. ca. 10. Ademarum in Chron. pag. 183. to. 2. Auctorem M. Chronici Belgici pag. 108. &c.

Campiones præterea dare poterant Milites, ſeu Magnates, cum aliquem de furto, aut raptu, aut alio maleficio, per quod duellum poſſet oriri, impetebant, ut eſt in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 28. Vide Nicolaum Uptonum lib. 2. de Offic. milit. cap. 7.

Campiones dabant etiam Monachi, Canonici, Clerici, &c. neque tamen inconſulto Epiſcopo, ut eſt in Concilio Islebonenſi cap. 19. Vide Attonem Vercellenſ. lib. de Preſſuris Eccleſiaſt. tom. 8. Spicilegii Acher. p. 51. & 55. Ducheſnium in Notis ad Bibl. Cluniac. p. 160. Probat. Hiſt. Luxemburg. p. 8. Perardum in Burgundic. pag. 76. &c.

Campiones præterea dare poterant, qui hocce privilegio gaudebant ex indulto Principis: verbi gratia, Dux Auſtriæ, ut eſt in Charta Friderici I. Imp. an. 1156 apud Miræum in Donat. Belg. lib. 2. cap. 52.

Campionem denique generatim dare quivis poterat, ſi caſus, de quo ageretur, vitæ amiſſionem aut membri mutilationem non inferret, ut eſt in Conſilio Petri de *Fontaines* cap. 22. num. 6.

At Campiones dare non poterant parricidæ, & alii atrocioris criminis accuſati, *niſi decrepita ætas aut juvenilis, aut infirmitas pugnare prohiberet*, in Lege Longobardor. lib. 1. tit. 9. §. 38. tit. 10. §. 4. Prædones ac latrones, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 48. apud Honorat. Bonnor. 4. parte c. 116. Homines infimæ conditionis, præſertim, ſi de ſtatu ac libertate controverſia eſſet, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 28. §. 3. Præterea ii, qui à Lege non eximebantur, ut eſt in Wichbild Magdeburg. art. 82. §. 3. ubi, *ſi ille, contra quem duellum tranſit, offendere & juſtificare, ut juris eſt, poterit, quod duellator pugil, vel pro pecunia decertans eſt, duellum per ſententiam juridicam recuſare poterit.*

Erant enim *Campiones* ut plurimum mercede conducti. [*Campio conductitius*, in Charta communiæ Ambianenſis an. 1190. apud Baluzium to. 7. Miſcell. pag. 321.] *Pugil conductitius*, in Charta an. 1150. mox laudanda. Lex Friſionum tit. 14. §. 4. *Io hac tamen contentione, licet unicuique proſe Campionem mercede conducere.* Speculum Saxon. lib. 1. art. 48. §. 2. *Vel pugilem, quem ſaltem ſuis poteris ad hoc nummis comparare, habeat.* Wichbild Magdeburg. art. 35. §. 4. art. 82. *Duellator, Pugil pro pecunia decertans.* Vide Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 18. §. 4. cap. 32. §. 7. Fletam lib. 1. c. 38. §. 8. Edw. Biſſeum ad Uptonum pag. 36. & Foros Bigorrenſes art. 20. apud Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 9. cap. 6. Si vero campio conductus occideretur, tum qui eum conduxerat, præter multam, quæ ad Regem ſpectabat, *leudem occiſi hominis exſolvere* tenebatur, ex eadem Lege Friſion. loco citato.

Cum igitur emptitii ac conductitii eſſent *Campiones*, ideo inter perſonas infames habebantur. Wichbild Magdeburg. art. 129. *Percutiat ſi quis hominem infamem, hoc eſt, luſorem, vel Pugilem, aut mulierem publicam abſque vulnere, &c.* Adde Specul. Saxon. lib. 1. art. 38. §. 1. Atque inde ſtatuit Lex Friſionum tit. 5. ca. 1. *Campionem & eum, qui in prælio fuerit occiſus, & adulterum & furem, &c.* à quibuſvis poſſe occidi *ſine compoſitione*, aut mulcta: tametſi hoc loco *occiſus*, pro *victus* ſumi debere videtur.

Ea etiam lege Campiones interdum dominis ſuis ſeſe addicebant, ut ſi pugilum opera indigerent pro rebus ſuis tutandis ac aſſerendis, hoc munere fungerentur, & *bellum vadiare* pro iis tenerentur, accepta ab eiſdem dominis certa, de qua convenerat, pecuniæ quantitate, in duelli caſibus perſolvenda, ratione cujus Campiones homagium faciebant. Exemplum hujuſmodi Campionum homagii ex veteri Charta pro-

fert Edw. Bisseus in Notis ad Nicol. Uptonum pag. 36.

Neque tamen semper per semet pugnare tenebantur, sed pugiles dare poterant, qui hocce munere fungerentur. Charta Caroli Comitis Flandr. an. 1121. pro Abbatia S. Winoci Bergensis apud Miræum in Donat. Belg. lib. 2. cap. 35. *Præterea noverit unusquisque, si opus fuerit, jam dictæ Ecclesiæ, Isaac de Formesellis, vel hæres illius, cum sumptu proprio pro ea pugnabit, vel Pugiles providebit, quos de suo nihilominus faciet pugnare, & hoc debet de feodo, quem Joannes de Schoteeha de eadem tenuit Ecclesia.* Adde cap. 59. Ejusmodi feodum *feodis serjantiæ* accensetur à Bractono lib. 2. tract. 1. c. 35. §. 5. ubi ait, *admitti quandoque, quod Campiones faciunt homagium domino suo, sed hoc esse non debere, nisi tantum pro domino suo: nec valere homagium, si redditus sit annuus & de Camera, nisi constituatur & proveniat ex certo tenemento.* Et Fleta lib. 3. c. 16. §. 19. *Campiones autem & servientes quandoque homagium faciunt, hoc tamen ratione nudi dominii respuatur.*

Prius quam in arenam descenderent *Campiones*, *corporalia jubibant sacramenta, quod juxta probabilem credulitatem eorum credebant dominos, pro quibus pugnam intrabant, veritatem fovere, & non per calumniam, seu per astum, ad accusationem propositam, vel defensionem adhibitam processisse, & quod cum omni virtute & potentia, studio & vigore partes, pro quibus pugnaverint, adjuvabunt*, ut est in Constit. Sicul. lib. 2. tit. 37. §. 2. Et in Statutis MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 135. Sacramento præterea se purgabant; nullis se herbis aut maleficiis usuros in ipsa pugna, in Lege Longobardor. lib. 2. tit. 55. §. 11. in veteri Consuetudine Normanniæ cap. 68. &c.

Sed & priusquam in campum descenderent, capite tondebantur. Statutum Ricardi I. Regis Angl. apud Rogerum Hoved pag. 666. & Bromptonum pag. 1173. *Latro de furto convictus, tondeatur ad modum Campionis, & pix bulliens super caput ejus effundatur.* Charta Anglicana à Byseo descripta in notis ad Uptonum pag. 36. qua quidem Henricus de Fernbureg se in *Campionem Ecclesiæ Glastoniensis* offert, pro 30. marcis esterlingorum: *De quibus 30. marcis dictus dominus Abbas . . . mihi solvetur in vadiatione dicti duelli 10. marcas, in tonsione mea 5. marcas, & residuum supradictarum 30. marcarum, die armationis meæ, &c.* Assisiæ Hierof. MSS. cap. 101. *Toutes manieres de gens, autres que Chevaliers, pour quelque quarelle que ce soit, se doivent combattre à pied en bleaut, ou en cotes rouges, & chauces à estrier, & brajes & braier, xel com est usé, que Champion à pied les ont, & estre vongnez à la reonde, & avoir chaneyas, & bastons de Champions, & qui avoir ne les peut, si ait autres bastons, qui soient d'un lon.* Quod vero hic statuitur de Campionibus, ut supra aures, capillos rotunde adæquatos, & in coronæ figuram attonsos deferant, habetur præterea in veteri Normanniæ Jure municipali cap. 68. *Et chascun doit avoir le cheveux vongnez par dessus les oreilles.* Quin etiam Miles homicidii, vel furti accusatus, duello pedestri purgare se tenebatur, & *sonsus pariter ad instar Campionis* in arenam descendebat. Eædem Assisiæ: *Les Chevalier, qui se combate por murtre, ou por homicide, se doive combatre à pié, & sans coiffe, & estre voignés à la reonde.*

Campiones pedites pugnabant, nunquam equites. Philippus de *Beaumanoir* c. 61. *Se li homme de poeste appelle le Gentilhomme, il se combat à pié à guise de Campion.* Et c. 63. *Quant homme de poeste appellent l'un l'autre, il se doivent presenter au jor, qui lor est assigne apres les gages receus, à pié & en armes de Campion.*

Quo vero expeditiores essent *Campiones*, cincti in arenam descendebant. Lex Bajwar. tit. 12. §. 8. *Et si negare voluerit, cum 12. sacramentalibus juret, aut cum Campione cincto defendat se, hoc est, pugna duorum.*

Campionum arma, erant fustis seu baculus, & clypeus. Capitula Ludovici Imp. ad Legem Salicam: *Eligantur duo ex ipsis, id est, ex utraque parte unus, qui scutis & fustibus in campo decertent.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 51. §. 10. *Et illi duo discernant cum scutis & fustibus.* Adde lib. 1. tit. 25. §. 76. tit. 35. §. 29. Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 29. Constit. Sicul. lib. 2. tit. 37. §. 1. *Statuimus præterea, ut amodo Campiones habeant clavas æquales, non spinosas, nec cum aqueonibus, nec habeantes cornua, nec ex parte fusti ad modum unguis.* Adde Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ ca. 120. Saxo Grammaticus lib. 5. Hist. Dan. *Sin autem quæris de re Pugilem popularis impeteret, ipsum armatus exciperet, cubitali duntaxat fistite pugnaturum.* Charta an. 1244. ex Tabulario S. Albini Andegav. de Duello per Campionem: *Et vidit Guillelmum . . . armatum corio unctio de oleo, & habentem clypeum & baculum, prout moris est.* Tabularium S. Sergii Andegavens. *Cum nec Episcopus, nec proceres, qui aderant, concordiam invenire potuissent, duos Pugiles post Sacramenti fidem, scutis & baculis decertantes magna parte diei, licet inviti conspexerunt.* Tabular. Vindocinense Thuani Ch. 87. *Fulbertus de Lavarzino, qui censum illum motatici, dum esset in seculo, annis multis reddiderat, & nunc noster Monachus factus erat, defendi fecit contra illum per quendam nostrum hominem scuto & baculo cum Campione ipsius Constantii decertantem, pro palo illo censum nec se unquam reddidisse. & omnem in perpetuum reclamationem illius palatici superato in ipsa decertatione suo Campione guerpivit.* Tabul. S. Stephani Lemovicens. *Et conveniencia inter Helerium Episcopum, & Aymericum fuit, ut ambo venissent in burgo S. Juniani cum fa amicitiæ inter ipsos, & per auctoritatem antiquorum hominum de ipsa villa, vel de parochia perquisissent; & si ipsos credere noluissent, bellum inter duos homines cum scuto & baculo firmassent sine ira, & sine deceptione: & ipsa lege in Lemovica civitate, aut in burgo S. Juniani, vel in castro Nolio, ubicunque Episcopo de ipsis tribus locis placuum fuisset, sine ira, & sine ulla contraria, vel sine deceptione bellum peractum fuisset. Et de ipsis causis, si missus Aimerici victus fuerit, pro ipsis conventis amissionem tenuisset Aimericus contra Episcopum, vel contra Ecclesiam sancti Juniani, omnibus diebus vitæ suæ per fidem, &c.* Britto de Jure Anglicano fol. 41. *Puis voi sent combattre armés sans fer, & sans longue arme, à testes descouvertes & à mains nues, & pies, ovesque deux bastons cornus d'un longueur; & chascun de eux d'un escu de quatre corners faunts autre arme, dont nul ne puisse autre griever.* Vetus Consuetudo Normanniæ cap. 68. *Au jour, qui est assis à faire la bataille, se doivent les Champions offrir à la Justice, ayms que midy soit passee, tous appareillez en leurs cuirees, ou en leurs cotes, avec leurs escus & leur bastons cornus, armez si comme mestier sera de drap, de cuir, de laine & d'estoupes. Es escus ne es batons, ne es armeures des jambes ne doit avoir fors fust ou cuir, ou ce, qui est par devant dit: ne il ne peuvent avoir autre instrument à grever l'un l'autre, fors l'escu & le baston.* Præallatis addenda Charta Philippi Regis Franciæ ex Libro Principum: *Philippus D. G. Francor. Rex, dilectæ & fideli suæ B. Comitissæ Trecens. salutem & dilectionem. Noveritis, quod nos consilio bonorum virorum, & pro communi omnium utilitate statuimus, quod Campiones non pugnent de cætero cum baculis, qui excedant longitudinem trium pedum ad pedem manus, sed cum baculis trium pedum . . . . vel minoris longitudinis, liceat*

eam eis pugnare, si voluerint. Proinde vobis mandamus per fidem, quam nobis debetis, à vobis requirimus, quatinus per totam terram vestram id publice publicari faciatis, & firmiter observari. Act. Parisius an. D. 1215. *menſe Auguſto.* Adde lib. 2. Miracul. S. Bertini cap. 15. Adrevaldum de Miracul. S. Benedicti cap. 25. Rodulphum Tortarium in Miraculis ejuſdem S. Benedicti n. 24. eumdem lib. 5. n. 11. Hiſt. Pontificum & Comitum Engoliſmenſium cap. 25. Capitula Caroli Mag. lib. 4. cap. 29. Cæſarium l. 3. cap. 18. Nicol. Uptonum de Offic. milit. lib. 2. cap. 8. Sirmondum ad Gaufridum Vindocinenſ. pag. 65. præterea veteres Notitias apud Charlonium in Notis ad Hiſt. Inculiſmenſem Corliæi pag. 41. 43. Angelum Portenarium in Felicitate Patavina lib. 2. cap. 8. &c.

Campionis duello ſuccumbentis pœna, varia fuit. In Capitulo Ludov. Pii ad Legem Salicam decernitur, ut *Campioni, qui victus fuerit, propter perjurium, quod ante pugnam commiſit, dextra manus amputetur*. Eamdem pœnam ſtatuunt Lex Longobard. lib. 2. tit. 51. §. 10. & Conſtitut. Siculæ lib. 2. tit. 37. §. 3. Philippus Bellomanerius MS. cap. 61. *Caſcuns par le Couſtume de Clermont en gages de meuble ou de catix, pot avoir Avuè. ſ'il le requiert, ſoit qu'il ait enſoine, ou qu'il n'en ait point. & li Campions vaincus à le point copè: car ce n'eſtoit pour le mehaing, qu'il emporte aufques le barat, ſe porroit faindre por loier, & ſe clamerois vaincus, parquoi ſes maiſtres emporteroit la damage & le vilonnie, & cil emporteroit l'argent, & pour ce eſt bons li jugemens du mehaing*. At in crimine capitali longe gravior fuit pœna Campionis, capitis ſcilicet, ut eſt in Conſtitut. Sicul. lib. 2. tit. 37. §. 3. in Wichbild Magdeb. art. 82. §. 2. &c. Aſſiſiæ Hieroſol. cap. 37. *Si la bataille eſt de choſe, qu'on a mort deſervie, & le garant eſt vaincu, il & celui, pour qui il fait la bataille, ſerons pendus: & ſe le garent eſt tel, que il puiſſe mettre Champion pour ſoi, & ſon Champion eſt vaincus, il ſeront tous trois pendus. Et ſe feme fait l'apeau, & ſon garent & ſon Champion eſt vaincu, elle ſera arſe, & le garent ſe combat, & eſt vaincu, ſera pendus; & ſe il met Champion pour ſoi, & il eſt vaincu, il ſeront tous deux pendus, & la feme arſe. Et ſe la bataille eſt pour la quarele tel, que l' on ne doit mort recevoir, qui en ſera atteint, celui ou celle, pour qui il combat, de qui le Champion eſt vaincu, pert la quarelle, & vois & reſpons en Cours, & le Champion doit eſtre pendus*, Et in cap. 98. ſtatuitur, ut muliere per Campionem de quacumque querela deecertante, & Campione devicto, illa in ignem mittatur, & Campio furcæ addicatur. Præterea ſepultura Eccleſiaſtica carebat. Summula Raimundi Ord. Prædic.

Pro mercede Pugil iniens cum fure duellum,
Si cadit in pugna Pugil, extra nos tumuletur.

Id etiam obſervatur in eadem Summula de iis, qui in torneamentis læſi interibant.

Campio ſemel devictus ad monomachiam amplius non admittebatur, niſi ipſe ab alio impetitus fuiſſet, ex Conſtitut. Sicul. lib. 2. tit. 37. §. 1. [& Statutis MSS. Caroli I. Reg. Siciliæ c. 120.]

Sed & is, cujus Campio victus fuerat, ſi de capitali crimine non ageretur, re, pro qua pugnatum fuerat, non modo excidebat, ſed & manus abſciſſione mulctabatur. Ita Philipp. Bellomanerius cap. 67. *Cil, qui combat, ou met Campion por li, por autre cas, que por cas de crieme, ſi comme de faus jugement ſans ajouſter vilain cas en l'appel, ou por debouter teſmoins de lor teſmoignage, ou por ſon heritage, ſ'il eſt vaincus, il ne pert fors que le querelle, & ſon ceval, & les armes, que li ſires a, & l'amende es homes, ſe li apiax ſu de fauſſer jugement: mès ſe le bataille ſu de Campion, il pert le poing*. At in Aſſiſiis Hieroſol. cap. 62. infamis habebatur, & iis accenſebatur, *qui ne pouvoient porter garentie en la haute Court, & qui n'ont voix ne reſpons en Court*, uti Perjuri, Fidementiti, Proditores, Nothi, & Adulteri. Id etiam habet idem Bellomanerius cap. 13. *Li Sires, qui ſes Campions eſt recreans, pert reſpons eu Cour*. Vide Wichbild Magd. art. 82. §. 1.

Sed & omnes Campiones conductitii infames quodammodo habebantur: unde inter Privilegia indulta Rotomagenſibus ab Henrico II. Duce Normanniæ an. 1150. in nova Conciliorum Eccleſiæ Rotomag. Collectione pag. 148. illud eſt, *quod nullus eorum duellum faciat contra aliquem, qui teſtificatus fit Pugil conductitius per ſacramentum decem legalium civium Rotom. 5. intra civitatem & 5. de burgo: illi vero decem cives ſint in electione] juſtitiæ*.

Interim dum *Campiones* in arena decertabant, ii, pro quibus dimicabatur, in carcere detinebantur, ſi quidem de crimine capitali ageretur, ut eſt apud eumdem Bellomanerium: vel certe, ut eſt in Aſſiſiis Hieroſol. cap. 94. *Il doit eſtre en une part dou champ tous deſcouvert, & ſe il y a bommè ou femme, qui ait fait l'apeau par Champion, il doit eſtre dès les corps en tel mapeau par Champion, il doit eſtre dès le les corps en tel mapeau, que il ne muiſe ne aide à nul des 2. parties, ne en dit, ne en fait, ne en contenance, fors de Dieu proier, en tele maniere, que les Champions ne le puiſſent oir*. Vide Legem Bajwar. tit. 2. cap. 12. §. 1. & Gregor. Turon. lib. 10. Hiſtor. cap. 10.

In Regeſto Joannis de S. Juſto, Cameræ Comput. Pariſ. hæc leguntur, in Scacario Paſch. 1218. *Judicatum eſt, quod Campio cruce ſignatus vadians duellum de catallo, non poſeſt illud facere, petens catallum amittit*. In Scacario Paſchæ 1221. *Præceptum eſt, quod Pugiles de duello de cetero veniant infra meridiem ad dies ſibi poſitas, aliquin ſint in defectu*.

CAMPIONUM OBLATIONES, in Charta Manaſſis Epiſc. Lingonenſis an. 1185. quas ii, priuſquam in arenam deſcenderent, Eccleſiis offerebant, quo in duellis Deum ſibi propitium conciliarent. Vide Geſta Conſulum Andegav. cap. 3. n. 5. & Notas ad Alexiadem pag. 363.

Atque hæc obiter de Campionibus perſtrinximus. Sed cum univerſam hanc materiam accurate omnino exequantur vetera utrobis Ambianenſ. Uſatica MSS. ex iis ſequentia decerpere operæ pretium viſum eſt, etſi forte proliviora, ut mores noſtros veteres & jam obſoletos inde Lectori addiſcere liceat: *Dereche quiconques ait jour de loi de bataille à venir, ſi comme il doit venir à ſon jour dedens miedi, ou il perd ſa querelle, ſi n'a contremandè; & ſe doit preſenter à ſon avoué & ſon teſmoing pour tant, comme il doit à chelui jour contre ſon averſaire, & contre ſon avoué, ſe chil a avoué, & ſe doit le teſmoing à ſon avoué & à ſon averſaire nommer par nom & par ſeurnom, & chil, qui a le teſmoings levè, ſe doit ainſſy preſenter, & li, ſ'en avoué, ſ'il a avoué pourtant, car il doit à chu jour contre ſon averſaire & encontre ſon teſmoing & ſon avoué, ſe cil a avoué, & doit a uſreſi ſon adverſaire & ſon teſmoing & ſon avoué par nom & par ſeurnom nommer, & puene les parties retenir au preſenter amendement d'avoué & d'armes, & d'apareilleurs, & de tous aiſſemens, & de toutes coſes, kil convient à jours de plait, & à loi de bataille, & ainſſy tous aaiſſemens & tous amendemens porroit avoir juſques à che, qu'il arons les grans ſairemens jurès, & carchiè leur avouerie & leur avoué, & puis ne porroiens avoir amendemens ne d'avoir ne d'armes ne d'autres coſes à cel jour, ſe jours n'eſt par droit de juſtice alongiez & avant continuès, & ſe chu jours eſtoit alongiez & avant continuès,*

il porroient avoir tous amendemens plainement de toutes cofes, ki convient à jour de plait, & à loi de bataille, puis kil requiſſent au preſenter & au carchier leur avouerie. Et ſe jours eſtois alongiés, il aroient amendement de cau kil convient plainement à jour de plait & à loi de bataille, ſil l'avoient au preſenter retenu, & ſil ainſſi retenu ne l'avoient, il ne porroient mie avoir au jour qui ſeroit alongiés ou continués à avoir nul amendement: & ſe retenu au preſenter n'avoient ces coſes, il n'aroient amendement, fors ainſſi comme il ſe ſeroient preſenté, ou avoir ne porroient, ains leur convenroit ainſi, come il ſe ſeroient preſente à tendre loi, & parſuir loi & camp de bataille. Dereſief ſo les parties, qui ſunt en loi & en camp de bataille, ſe ſont pardevant juſtice en droit preſentées contre les autres, & veulent aler avant en la querelle, & ſoient li gage jugié à bataille de cbele querele, leur parties doivent jurer expreſſeement enſi come il iert après dit. Les deus parties & li teſmoing & li avoue à genoux vienront, li teſmoings tous avant doit jurer, kil aporte lons teſmoignagnes & loial, & ſil a contremandé, kil a fais bons contremans & loiaux, & doit prendre chil qui claime, ſon avoué par puing, & dire, que par chelui, qui eſt ſes avoues, le monſtrera & ſon droit, & s'avouerie à ſon avoué baillera, & en foi le baiſera, & li avoués l'avouerie de chelui retenra, & puis expreſſement juera, que ſes maiſtres à bon droit en le querelle, & que s'il a contremandé kil a fais bons contremans & loiaus, & que ſes teſmoings a teſmoigné pour ſon maiſtre bien & loiaument, & bien envers chelui & envers ſon avoué le monſtrera, & par ſen cors, & par ſes armes en eure de jor mort ou recreans le rendera, ſe par jour ou par pais faiſant ne demeure, & cil ſeur qui on claime, juera, que chil n'a droit en le querelle, & que il & ſes teſmoings a teſmoingné faus, & porté mauvais teſmoingnage & ſairement mauvais & desloial, & que ſil meimes a fait contremans, kil ne ſont ne bon ne loial, & prendera, dont chil ſen avoué par le poing, & dira que par chelui le monſtera & ſon droit, & ſon avouerie à ſon avoué baillera, & ſon avoué en foi baiſera, & li auoues ad ont juera, que ſes maiſtres à droit en le querelle, & que il a fait bon ſairement & loial, & que chil qui claime ſeur ſon maiſtre, n'a droit en le querelle, & qu'il & ſes teſmoings & ſen avoue a jure faus, & fait mauvais ſairement & desloial, & en prendra l'avoue par le poing deſtre, & l'enlevera conme parjures de desloiaus & par ſon corps & par ſes armes qui chi ſunt en preſent, telle ſera ou mort ou recre ant en une eure de jour le rendra, ſe par veſpit de jour ou de juſtice, ou par pais faiſant ne remaint. Adonc ſe traiſon les parties ariere, & demoueront li avoue ſans leur conſeil, & ſeront li avoue aillie & delivre à la juſtiche pour faire che ki dorvent, & ne porrant li avoue avoir conſeil ne aide amendement d'armes ne d'autres coſes, ſe chu jours n'eſt par droit de juſtiche alongiez & continuez, & ſon vait avant en le querelle le juſtiche fera jurer ad avoues expreſſement, & leur eſclaera qui n'ont bvokes ne coutiaus ſeur aus ne autre armeure, ſors les baſtons & les eſcus, qui chi ſunt en preſent, & qui par droit & par loi dorvent avoir, & kil n'ont yve ne autre herbe beue ne mangie, ne n'ont herbes ne brief ne caraudes ſur aus, ne fait ſor ne ſorcherie, ne art ne caraudes, par coi il puiſſent eſtre aides en aucune maniere, ne ſen averſaire nuire. Apres leur dois le juſtiche quemander ki faicent che qui dorvent, adont, ſeront le bataille. Dereſief tant come eſpouſailles durent & con puet eſpouſer, puet en faire bataille d'heritage & de quelconques poſſeſſions que che ſoit, & de toutes autres coſes, qui ne ſunt de laide euvre, de murdre, d'omecbide, de rat, d'avſon, de traiſon, de toutes males euvres puet-on faire bataille ſors es haut jors principaus.

Prælatis addere lubet, quæ in hanc rem habet alia vetus ac manuſcripta ejuſdem urbis Conſuetudo: *Selonc l'ancienne coſtume d'Amiens s'aucuns demande cartel-pardevant le Prevoſt, & chil à qui le dete eſt demandee, le fornie, & die qu'il n'orra nul teſmoing fors par loi de bataille, il convient, que chil qui le dete demande, l'aramiſſe à prouver, & qu'il porche ſon wage en le main du Prevoſt, & xe che ſoit fais en le preſence de 2. Eſquevins, & li Prevos aſſignecrra jour au demandeur d'amener ſes preuves à le quainzaine, ſe plus bref jour li demanderres ne veut avoir: mais ſi bref jour qu'il vaura avoir, il ara, & au kief de le quainzaine, il venra & amenra, ſen teſmoing, & le tenra li avocas par le pan du ſercot, & li avocas auſſi; & ſe taira tous cois chil qui le dete demande, & les teſmoins auſſi, & li avocas parlera, & dira tous les propres mos du claim & de le demande mot à mot, & dira que ches propres mos li teſmoins quel pan il tenra le teſmoigne, & l'offre li teſmoins à prouver par ſen ſairement que cheſt verites, & devera li teſmoins tendre ſa main as Saints pour jurer. Et ſi toſt come li teſmoins ſera agenouillies pour jurer, & ara ſe main ſeur les Sains, chil à qui on demande le dete, ou ſes avocas, devera aler avant, & prendre le teſmoing par la main qu'il ara miſe ſeur les Sains, & lever, & dire qu'il eſt faus teſmoins, & qu'il ne ſu onques veus ne ois en lieu ne en eſtre à che faire qu'il teſmoigne, & qu'il veut jurer contre lui, & l'en puet lever comme faux teſmoing, & en doit porter ſon wage en le main du Prevoſt, & offrir à monſtrer ſes paroles conre le teſmoings par li & par home, & retenir avoue & amendement d'armes, & de dire & de faire, & de quanques il apartient à loy de bataille pour cors d'oume warder, ſauver & deffendre. Et li demanderres ches paroles oies & faites, doit ploier ſen wage, & porter en le main du Prevoſt, & dira qu'il tera ſen teſmoing boen & loial par li & par home & doit retenir avoue & amendement & retenanches d'armes, & quanques il apartient à la loi de bataille pour cors d'oume ſauver, warder & deffendre. Et li Prevoſt dois les wages recbevoir, & prendre ſeurte des parties à porſiewir drois & loi: & dois li Prevos faire noumer à caſcune partie une maiſon dedans les murs de le vile où il ſeront leur oſtel, là où puiſt faire les contremant. Et ches choſes faites, li Prevos leur dois aſſigner jour a quinzaine à ches parties. Et puecent les parties contremander le jour ſolel luiſans, & venir lendemain à leur jour dedens midi. Et ſe chil qui contremanderoit, eſtoit veus hors de ſe maiſon, puis le contremant fait de jones à lendemain que le Cours ſut departie, il perdroit ſe querele: ſe chil s'en aidoit contre cui il avoit contremandé, mais qu'il s'en aidaſt à le premiere journée après enſievant. Et ſe adonc ne s'en aidoit, jamais ni recouveuroit. Et quant les parties avoient fais tous leurs contremans, ou tant qui leur plairoit, il venroient en court orné d'armes de cuir & d'eſtoupes & de feutre & de toile, & les gambes aſtelées & vvarnies de cauches de balaine ou de ſuſt, & leur eſcu de cuir & de ſuſt & de ners, & ſen baſton auſſi: mais point de ſer ne d'acbier, ne broques, ne de ſuſt, ne d'os, ne de nule autre deſpoiſe ne puet ſeur li avoir, ſe n'eſt le blouque de ſen braieul, & cele blouque come on a acouſtume à avoir à braies, ſi come autre gent les portent: & s'autre coſe avoit ſeur li, il perdroit ſe querelle. Et convient que chil qui apelle ſe preſente avant par devant le juſtiche, & tenra li avocas l'apeleur par le pan du ſercot, & le Campion par l'eſcu, dira li avocas, Sire, à cui ſapoion chaiens de juſtiche? & li Prevos doit reſpondre, ou il ou chil qui le juſtiche centra. Je tieng le juſtiche de par le Roy. Et luec il atendra tant que li deffenderes ſoit venus en camp, & tenra li avocas le deffendeur par le pan du ſercot, & li deffenderes tenra ſen teſmoing par le pan du ſercot, & li deffenderes ſe main à l'eſcu*

escu du Campion. Et quant avocas a l'apeleur verra que le partie iert devant le justiche, il nomera sen maistre & dira, que maistres avoit jour à le journée contre sen averſaire & contre ſon teſmoing, & les nomera par non & par ſeurnon, à prouver par li & par houme, que le demande que ſes adverſaires fait, n'eſt boene ne loians, ne li teſmoignages, & recordera les paroles du claim, & le maniere de l'appel & du lever qu'il a fait, ſi come il eſt par deſſeure dit, & requerra au Campion qu'il rechoive l'avouerie de camp & de la bataille, quant cle iert jugie à faire, & li appelleres dont a l'avouerie au Campion, & li Campions le rechevera. Et puis ſi ſe preſentera li Maiſtres & li Campions à faire ſe bataille par l'Avocat. Et après li deffenderes ſe preſentera, & li, & ſeu teſmoing, & ſen Campion, & recordera les propres mos de ſen claim, & le teſmoignaige de ſen teſmoing, & offerra par li ou par ſen avoué ſen teſmoing à faire boen, & requerra au Campion qu'il prenge l'avouerie de faire le bataille, pour li, & pour ſen teſmoing, & li Campions le rechevera, & puis ſe preſenteront a faire le bataille, s'ele eſt jugie, & tous che ſera fait par avocat. Et adonc demandera le juſtiche as parties s'il voelent oir droit, & il reſponderont, Ouail: & adonc les parties ſe trairont d'une part par le congié de le juſtiche en ſon camp, & li Prevos conjuera as jugeurs, ſoient Eſquevin, ou home de Fief ſeur leur ferment, qu'il jugent le bataille. Et la doivent li jugeur faire jugement de le bataille s'ele eſt, ou s'ele n'eſt mie. Et ſe li jugeur ne voelent faire leur jugement, il puent prendre leur reſpit à quinzaine, & ainſi puent-il avoir trois quinzaines de reſpit, & une quarantaine, & 7. jours, & après trois jours, & à le deerraine journée des trois jours il convient qu'il jugent, ou qu'il demeurent en court. Et quant il prendent leur reſpit, il doivent apeler les parties, & metre jour à quinzaine, & ainſi à tous les reſpis que li jugeur prenderont, ſi come il eſt par deſſeure dit. Et toutes les fois que les parties ſe partiront de court, il puent 3. fois contremander, ſe come il eſt par deſſeure dit. Et ſe li jugeur jugene le bataille, on doit apeler les parties devant aus, & devans le Prevoſt, & doivent deſploir leur jugement, ſe li jugemens eſt tels par les parollet du deffendeur qu'il ara propoſé à deffaire les wages, qu'il n'i ait nul wage. Se cheſt de catel, chil qui a deffendu les wages, & qui a demandé le demande, ara ſe demande: & ſe cheſt d'autre coſe, ſi aura-il ſe demande de quel choſe que che ſoit, & ſera abſols des wages, & ſe ra contrains chil qui les waget aporte, à le demande con a fait ſeur li, & ſi demourra en 60. ſ. d'amende envers le Roy de Franche. Et ſi le jugemens eſt, que le bataille ſoit, & qu'il y eſt wages, li Prevos comandera as parties qu'il ſe traient arriere, & fera li Prevos aporter les Sains. & feront mis par devant li, ou il les tenra en ſe main ſil weut, & fera apeler les parties, & fera jurer à chels qui demande ſeur Sains, qu'il a loial cauſe en che qu'il demande, ne que à ſen teſmoin on n'a donè ne promis pour porter en le querele autre teſmoignage que boen, & puis li fera les Sains baiſier, & puis fera jurer au teſmoing qu'il a porté loyal teſmoignage, & qu'il n'a eu don ne promeſſe pour porter le, & li fera les Sains baiſier. Et après il fera jurer le Campion, que il loiaument à ſen pooir fera le bataille pour ſen maiſtre & pour le teſmoing, & loiaument a rechut l'avouerie, & li fera les Sains baiſier. Et venra li Campions luec endroit as Sains ſans eſcu & ſans baſton, & les lairra en lieu dedans le camp, & tout chiſt ſairemens ſeront fais à genous, & ſe cheſt de oas de crieme, il n'i a point de teſmoing. Après li Prevos appellera l'appelleur, & li fera jurer qu'il a loial cauſe en ſon apel, & baiſera les Sains, & puis après s'apelera le Campion, & li fera jurer ſeur Sains, qu'il fera le bataille à ſ'em pooir pour ſon maiſtre, & que loiaumẽt il a rechut l'avouerie. Et ſera li Cãpions ſans eſcu & ſans baſton, auſſi comme li autres, & puis les fera li Prevos traire arriere. Et après li Prevos ſera crier par Serjant de par le Roy de Franche, & nommera-ton le nom du Roy, & dira li crierres, Oies, oies de par le Roy de Franche le ban le Roy; que caſcuns & caſcune ſe traie arriere, deſquer adont que li Prevos ait fait che qu'il appartient à li de ſ'office de la bataille qui eſt jugie de ches parties, ſi les nommera par non & par ſurnon, le demandeur, le teſmoing, ſe teſmoing ia, & l'avoue, & l'apeleur & l'avouee. Et chu cri fait, li Prevos rapelera les parties, & leur fera dereſchief les parties jurer ſeur Sains, qu'il ont droit caſcuns en ſe cauſe, & qu'il atendront le droit par bataille, ſi come il eſcarra; & puis les dois faire aler arriere, & après li Prevos doit aler avec pluſieurs des jugeurs à chelui qui les wages a donnes, & doit reſwarder les armes a ſen Campion qu'il n'i ait aient de fer ne d'achier, & doit reſwvarder que li baſtons ne li eſcus ne ſoient ne qu'aſe ne depichie, ne que li demanderres ne ame de ſe parz n'ait armes nules qu'il puiſt baillier au Campion, & auſſi doit-on faire a l'autre partie. Et après che fait, li Prevos doit faire crier de par le Roy, le camp le Roy & le bataille. & qui ne ſoit nus des lignages as parties qui ait nule arme, & doit prendre li Prevos boene ſeurte des parties qu'il atendront le droit de la Court. Et che fait li Prevos doit rapeler les parties, & metre les deux Campions l'un de coſte l'autre, & ſe doivent entretenir par les mains & agenouillier enſanble devant les Sains, & jurer ſeur Sains, premierement li Campions del apeleur, car il ne ſet armes ne ſeur li coſe qui ſoient ne de fer, ne d'acier, & qu'il n'a armes ſors de cuir & de fuſt, & qu'il n'a ſeur li nule broxe, & qu'il ne ſet ne caraudes ne ſorcberie qui doie ſen compagnon nuire, ſors le forche de ſen cors & ſes armes. Et ainſi le jura li apeleres, & au tel ſerment fait li Campions du deffendeur, & li deſſenderres & li teſmoins, s'il ieſt, & li Prevos les fait aler ariere, & après li Prevos doit faire le parc & faire aſſeir gens entour le parc, & doit prendre warde qu'il n'i ait arme des lignaiges as parties. Et ſe le bataille eſt de murdre ou des cas de crieme, li Prevos doit envoier les parties en priſon, & li Campion doivent demeurer, & doivent les parties laiſſier gent pour aus perſonnes a cui on puiſe parler de paix & de concordanche, & doivent recognoiſtre par devant les jugeurs qu'il aront ferme & eſtaule che qu'il en feront. Et che fait li Prevos doit prendre les Campions warnis de toutes leurs armes, & les doit mettre ou parc l'un contre l'autre, caſcuns arres du parc, & doit caſcuns avoir partie du parc & du ſolel, ſi que li uns n'ait nient plus davantage que li autres. Et che fait li Prevos doit faire crier, & doit dire li Serjans par 3. fois, Oies, tout de rouse, de par le roy de Franche, & nommera le nom du Roy, qui ne ſoit ſi hardis home, ne feme, ne du lignage de l'une partue ne de l'autre qui ne demeure au parc, ne entour, qui ait armes deſſendaules, ſe ne ſont les vvardes qui ſont eſvvarde a che faire, & qui ne ſoit ſi hardis ne ſi hardie, ne hom de le Court, ne jugeres, ne vvarde, ne ferjans qui entre dedans le parc, ne qui die mot, ne fache ſignee por coſe qu'il voie, ne qu'il oie, ſe n'eſt li Prevos qui tiene le juſtiche, & li jugeur qui ſerons eſvvardé pour le parc vvarder. Et ſe nus entreprenoit en ches coſes, ou en aucunes d'icelles, il ſeroit en le merchi le Roy de cors & de catel & d'iretage. Et che fait li Prevos doit eſvvarder par le conſeil des jugeurs qui demourra avoec li ou pare pour vvarder le, & doivent eſtre nommé, ne ni en doit nient mains avoir de quatre. Et doit li Prevos, ou chil qui tient le juſtiche, & li eſvvardeur aler au Campion del appelleur, & demander s'il a quanques meſtiers li eſt, d'armes, d'oinsures, & de voigneure; car il ne ſe ſera mie oindre, ne voigner s'il ne veut. Et ſe li Campions diſt, Oie je ſuis bien, & ai quanques meſtier m'eſt, on s'il diſt, Je me veuille alaaxier, on eſtraindre, ou oindre, ou voigner, li Prevos doit ſouffrir

tant qu'il ait fait. Mais se li Campions & ſes appellerres ſont ſage, toutes ches choſes ſont faites, ains que le juſtiche ne li eſwardeur i viengnent. Et che fait li Prevos doit commander à l'apareilleur, qu'il voiſt hors du parc, & ne le doit mie ſeir au parc. Mais ſi enſus outee les gens, qu'il ne puiſt faire ſignes, ne choſe nule dont li Campions ſe puiſt aidier d'armes, car li apareillierres en ſet plus c'autre gent: & ainſi doit-on faire au Campion & à l'apparelleur du deffendeur. Et che fait li prevos doit venir emmi moilon des 2. Campions, & doit nommer caſcun par nom, & doit dire ſi haut, que les wardes du parc l'oient, faites caſcuns che que vous devès, & ſe doivent li Prevos & les wardes traire ariere, & li Champion doivent aler enſanle, & faire caſcuns ſen devoir. Et quant il ſont alè enſanle, combien que che ſoit un eſtour ou pluiſeurs, li Prevos & les wardes en l'eſtat qu'ils les voient, les pueent prendre ſans mouvoir, & commander qu'ils ne ſe muevent: mais ils ne doivent nient plus laskier l'un come l'autre, ne faire avantage, & puet-on & doit on qui veut parler de la pais; & ſe pais eſt, on doit les Campions traire l'un enſus de l'autre, & doit li Prevos de par le Roy les cans le Roy, & doit li Prevos oſter as Campions leur gros baſtons, & leur doit baillier caſcun une vergue, qui ait de lonc caſcune 3. piès & demy, & tous d'une groſſeur & d'une largeur, & d'un bos, & auſſi ounie l'une come l'autre, ſi con les pourroit onniement eſtimer. Et doit li Prevos comander as Campions & deffendre le broxe & le dent, & comander qu'il ſachent leur devoir. Et chil qui xiet des Campions, eſt à 60. ſols envers le Roy pour le camp & ſes eſcus & ſes gros baſtons demeure au Roy, convient que li uns xiecbe & envers: & s'il vient ſeur coſte, ou à deus, tou dis les feroit-on raler enſanle: & s'il getoient jus leus eſcus par cautele, li Prevos leur ſeroit reprendre. Mais ſi uns le perdoit anchois que li autres, on ne li rendroit mie, ne ſe vengue auſſi. Et ſe pais eſtoit faite, ains k'ele fuſt jugie, on getevois les cans le Roy, ſi come il eſt par deſſeure dit, & en arois li Rois de droiture, ſi come il eſt par deſſeure expreſè. Et ſe pais n'eſt, les wardes qui tiennent les Campions en l'eſtat, s'il eſt eure de jour con puiſt veir, ſe doivent traire arriere, & laiſſier les Campions convenir, & s'il eſt nuis, con ne voie gonte, on doit les Campions en l'eſtat con les treuwe, mener en priſon, & caſcun mettre à par li ſans deſarmer, & ſans boire & ſans menger, ne ſans plaie qu'il aie tenter, ne miere baillier. Mais ſe le plaie eſt ſi cruelle qu'il i ait peril de mort, ou qu'il ſe peuſt eſſaner, on li puet bien bender, & ſi lon pueton bien donner à couvrir pour che qu'il ne refroident, & les doit-on laiſſier couvrir & dormir s'il voelent, & l'endemain on les doit ramener ou parc, & dois li pars fais & li deerains cris criès, ſi come il eſt par deſſeure dit, & doivent aler enſanle. Et s'il eſt ſi grant jours quant le pais ne puet eſtre con puiſt veir on ne les doit pas mener en priſon, ne faire les coſes deſſus dites, ains les doit on laiſſier aler enſanle, & reſwarder che qu'il feront l'un à l'autre; & quant il ſont enſanle, chil qui eſt recreans, doit eſtre juſtichiés. Mais il eſt recreans par deux manieres, l'une par dire, Je me rench recreans & coupaules & atains du fait, as tort, je & mes maiſtres en le querelle. Et l'autre maniere de recreans eſtre, s'eſt de mort, que chil ſoit qui retreans eſt: & chil cui le camp a waigné doit apeler le juſtiche, & les ſwardeurs du camp, & doivent oir le reconnoiſſance deſſeure dite, ou veir le mort du recreant, & doit chil qui a vencu, prendre à ſen baſton, ou à ſes bras ou à ſe forche, le mort recreant, & trainer juſques ſeur leur du parc, & le doit metre hors du parc; mais il ne doit mie iſſir hors du parc. Mais s'il eſt vis recreans, il le doit mener par le poing deſques ſeur leur du parc, & m ettre hors du parc, & le doit deliverer à le juſtiche, ſoit mort ou vis, & puis doit demander à la juſtiche s'il a bien fait che qu'il dut, & le juſtiche & li jugeur doivent dire, Ouail, & li Campions doit demander congiè d'aler ſens, & d'avoir ſen eſcu & ſen baſton, & con li renge ſen maiſtre & ſes pleges quites & deliverès, & ſen teſmoing, s'il i eſt, & la juſtiche le doit rendre quites & deliverès, & ſen pueent aler là ou il voelent ſans meſfaire. Et le bataille ouvrée, li Prevos ne doit riens avoir du camp, fors les armes du recreant, ſe chest de murdre, ou d'omechide, ou de traiſon, ou de vat, ou de coſe où il apartiegne mort. Et ſe chest de ches coſes ou d'aucunes, li Prevos doit juſtichier cheli, cui les Campions eſt recreans, & le Campion, de pendre & de trainer enſanle. Et ſe ch'eſtoit de larrechin, il ne ſeroit point trainè, mais il ſeroient pendu. Et ſe chest de catel ou d'yretage, li Prevos doit conſtraindre la perſonne dont li Campions eſt recreans, à che qu'il delivre à ſen averſaire toute ſe demande; & doit li Prevos avoir 60. ſols de cheli cui le Campions eſt recreans, & s'il n'a dont paier, il le doit tenir, ès Aniaux tant qu'il ait aempli la demande, & paiè l'amende, & le doit deliverer à cheli, qui fait le demande, & li doit li Prevos ballier les Aniaux, & chil, qui a fait le demande, doit paier au Prevos 60. ſols, ou ſaire ſeur, qu'il li rendera avant qu'il li eſcape s'il veut. Et s'il ne veut rendre les 60. ſols, li Prevos le wardera s'il veut pour ſes 60. ſols, ou le laira aler ſans rien rendre au demandeur de ſe demande, ne ſans li meſſaire; & doit li Prevos le Campion, qui eſt recreans, s'il li plaiſt & as jugeurs, faire deſarmer & mener pendre, & s'il ne plaiſt à le juſtice ne as jugeurs, qu'il ne ſoit pendus, & il reſwardent le cauſe de le petite querelle ou de le grande. il le puent punir par tolir membre quel qu'il leur plaiſt, & à banir de la chiè & de le banlieue ſeur le hart, pour che que li jugement en appartient au Majeur & as Eſquevins, pour che que chest de catel ou d'yretage, mais que li yretages ſoit par dedens le banlieue, & ſe li yretages eſtoit debors le banlieue, le juſtiche & li home le Roy, le pourvoient banir du Roy aume ſeur le hart, ou tolir membre, ou pendre, s'il leur plaiſoit. Et en cheſte maniere doit faire li Rois ou ſes Comans le juſtiche, en le preſenche des jugeurs: & tele eſt la couſtume anchiene des wages de bataille, qui vient & puet venir & pour chou que memore d'oume ne puet mie bien retenir tout, & que cheſte Lois n'eſt mie ſouvent uſée, la-on chi notée & miſe en eſcrit. Præallatis adjungenda omnino quæ habet vetus Conſuetudo Normanniæ cap. 68.

CAMPIO REGIS. Charta Henrici I. Regis Anglor. in Monaſt. Angl. to. 2. pag. 973. ſubſcribitur à *Roberto de Bajocis Campione Regis*. Ita autem appellatur in Anglia *Miles*, qui coronato Rege, dum ille menſæ cum proceribus accumbit, ad monomachiam provocat, quotquot Regem illum eſſe negant: quam quidem ceremoniam ita deſcribit Thomas Walſingham us, ubi agit de coronatione Ricardi II. pag. 192. *Interea præparavit ſe quidam Miles Dominus Joannes cognomento Dimmeck, qui clamabat ſe habere jus ad defendendum jura Regis ille die, & etiamſi opus eſſet duello confligendum, ſi aliquis præſumeret affirmare Regem non habere jus in regno Angliæ*. Froiſſartes 4. vol. cap. 114. ubi de inauguratione & coronatione Henrici Lancaſtrenſis: *En la moitié de ce diſner vint un Chevalier, qui ſe nommoit Diureth, tout armé, monté ſur un cheval tout couvert de mailles de vermeil, Chevalier & cheval, & eſtoit armé pour gage de bataille, & avoit un Chevalier devant lui, qui portoit ſa lance, & avoit ledit Chevalier à ſon coſté l'eſpee toute nue, & ſa dague à l'autre coſté; & bailla ledit Chevalier un libelle au Roy, qui fut leu: lequel libelle contenoit, que s'il eſtoit Chevalier, Eſcuier, ou Gentilhomme, qui vouſiſt dire ne maintenir, que le Roy Henry ne fuſt vray Roy, il eſtoit tout preſt de le combattre preſent le Roy, quand il plairoit au Roy aſſigner journée: & là fit le Roy crier par un heraud d'armes par ſix lieux en ladite ville*

le, & auſſi en la ſale. Thomas *Miſtes* lib. de Nobil. Polit. vel Civili pag. 109. deſcribens ceremoniam coronationis Edwardi VI. Regis Angliæ: *Poſt ſecundum ferculorum apparatum, Regius Agoniſta (Dimmocus cognominue) eques auratus undique armatus, equo inſidens bellico, pannis aureis phaleratus, paludato ſeciali comitatus ingreſſus eſt, qui primo greſſu glomerante ſuperbo ad Regem ſe contulit ipſumque ſumma obſervantia adoratus eſt. Deinde equum concitando ovantem quater per aulam clangente tuba ad duellum provocavit, ſi quis nimirum Edwardum ejus nominis VI. Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ verum, indubitatum, legitimumque Regem negaret: totieſque chirotheçam militarem arrham projecit humi, quam quum nemo attolleret, ſeipſe ipſi reddidit.* Videtur autem Miles ille *patriam* repræſentare, quia inquit Bracton. lib. 3. tract. 2. cap. 21. §. 11. *Rex non pugnat, nec alium habet Campionem, quam patriam.* Id porro muneris *Marmionorum* familiæ competit, à qua per filiam in Dimocorum gentem in agro Lincolnienſi tranſiiſſe ſcribit Cambdenus in Deſcript. Staffordenſis Comitatus.

CAMPIO S. ECCLESIÆ ROMANÆ. Id eſt, defenſor & advocatus. Joan. Villaneus lib. 6. c. 90. *Propoſe che Carlo Duca di Angiò e di Provenza foſſe Campione di ſanſta Chieſa.* Addel. 7. c. 23.

CAMPIPARS, Fructuum fundi, quam colonus partiarius ſolvit domino, pars & portio: *Agrarium*, vectigal agro impoſitum, Sugerius de Adminiſtat. ſua cap. 2. *In introitu villæ novam curiam, cum granobia nova erigi fecimus, ut in ea Campipars univerſalis .... & decimæ terrarum reponerentur.* Cap. 10. *Totius terræ Campipartem ... nobis retinuimus.* [Charta Godefridi & Milonis Officialium M, Belvacenſis electi an. 1220. ex Tabulario Corbeienſi: *Terras vero, ſicut prius ad Campipartem tenuerat de Eccleſia Corbeienſi, tenebit.*] Vetus Franciæ Conſuetudo: *Par les uſeiges & couſtumes des terres tenues à Champart, le Seigneur à qui eſt deu le Champart, ne doit avoir los ne ventes des terres, qui lui doivent Champart, quand elles ſont vendues, ſe celui Seigneur n eſt chief Seigneur, c'eſt à dire, Seigneur foncier; mais les aura le chief Seigneur foncier. Et ou cas, qui n'y aurpit autre chief Seigneur, c'eſt à dire, Seigneur foncier, celui à qui le Champart eſt deu, aurait los & ventes,*

¶ CAMPARS. Charta Walteri abb. Corbeienſ. ann. 1202. ex Tabulario ejuſd. loci: *Reddidit & in ſatisfactionem unum modium bladi annuatim recipiendum in quadam terra ſua de Nouraſt ... & Campartem & cenſus ſuos de Mainencourt nobis in ſatisfactionem legavit,*

¶ CAMPIPARTUM. Charta anni 1235. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gal. Chriſt. col. 96. *Item omnes terras ganapii villæ de Mani cum pratis meis ... & omnes cenſus & Campipartum parochiæ ejuſdem villæ de Mani.*

CAMPAREIUM. Charta Bartholomæi Epiſcopi Bellovacenſ. apud Loiſellum: *Abſque ulla retentione dominii Camparcii, ſive cujuslibet exactionis.*

¶ CAMPARTUM, apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 176. *Solutionem camparторum præcedat ſolutio decimarum, vel ſaltem qui Camparta percipiunt ea decimare cogantur.*

¶ CAMPART, in Charta anni 1181. ex Archivo Eccleſiæ Doleniſis: *Feudum Badoas reddebat unam minam frumenti & 12. den. & decimam, & Campart.*

CAMPARTAGIUM, in Charta Hugonis de Gornaio tom. 2. Monaſt. Angl. pag. 979. Alia an. 1253. in Hiſtoria Dudanenſi pag. 55. *Saiſines, amende, champars, & Champartages, meſurages, & bourages, & les courſes, qui appartiennent audit champart, &c.* [Charta anni 1264. e Tabulario Monaſterii Portus Regii: *Campiparsis & Campartagii, dominii, cenſus, &c.* Polyptych. Fiſcann. an. 1235. *Reddit de qualibet acra terræ unum ſextarium frumenti de decima & Campartagio.* Occurrit etiam in Chartulario SS. Trinit. Cadom. fol. 61. 83. &c.]

¶ CAMPIPARTITA. Charta anni 1193. Hiſtor. Harcur. tom. 4. pag. 1637. *Contulit dimidium bladii in Campipartitia ſua apud Boiſſemontem ... omnes terras arabiles emptas ab eo & earum Campipartitias terras etiam ab alio eidem Eccleſiæ in eleemoſynam datas & earum Campipartitias, terram etiam eſſortorum* (effartorum) *cum eju Campipartitia.*

¶ CAMPARDUS. Chartular. S. Vandregeſili to. 2. pag. 1595. ex Charta anni 1261. *Vendidi iterum Campardum cujuſdam pechi terræ ... in qua terra dicti Religioſi Campardum percipiunt, & unum caponem, &c.*

¶ CAMPIERTAGIUM, in Charta anni 1225. ex Archivis B. M. de Argentolio.

CAMPARTUS. Ordericus Vitalis lib. 5. *Reſervato tantummodo ſibi Camparto.* [Polyptych. Fiſcamn. ann. 1235. *Radulfus de Widemare tenet unam muſuram cum duabus acris terræ ad decimam & Campartum, & reddit duo quarteria bynſis.*] *Campartum Craſſi piſcis*, in veteri Charta Normannica apud Columbum in Blancalanda, pag. 550.

¶ CAMPIPERTIO. Charta anni 1205. in Tabulario Calenſi pag. 54. *Nihil poſſet reclamare vel hæredes ſui neque in agricultura, neque in Campipertione, neque in decima, &c.*

CAMPIPARTIRI Campipartis jure frui. Tabular. Monaſterii S. Victoris Pariſ. Charta 20. *Campipartiri vero, aut metas figere, vel aliam juriſdictionem exercere, pars una ſine conſenſu alterius non poterit. Champarter*, in Conſuetudine Stampenſi & Aurelian. *Champartir*, in Nivernenſi tit. 11. art. 2. Montis-argi c. 3. art. 3. *Terra Campipartibilis*, Campipartı obnoxia, in Charta Hembardi Abbatis S. Mauri Foſſat. an. 1274.

¶ CAMPARTARE, Eodem ſenſu, in Chartulario S. Vandregeſili tom. 1. pag. 1151.

¶ CAMPARTATOR, Qui eo jure gaudet. Charta anni 1180. *Unius cujuſque partis Campartator ſive alterius Campartatore Campartare non audeat.*

¶ CAMPARTURA. Vide *Craſſi piſcis*.

CAMPIPARTITOR, [Cujus officium eſt energetes *Campipartis* numerare.] Vide *Numeratores*.

CAMPIPARTICEPS, vel CAMBIPARTICEPS, & *ad Campipartem capere* dicitur per metaphoram, in re forenſi, judex fordibus corruptus, qui quotam partem litis à litigatore, ſive actore, ſive reo, accipit, vel qui lites alienas ſuis ſumptibus promovet, ut pactam rei, ceu causæ victi, quotam lucretur, quaſi campum cum alio partiatur. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 22. §. 2. *Nec terram ſeu aliquam rem aliam capiat, ad Champarte, ad defendendum, differendum, ſeu prolongandum jus alterius extra forum jurit.* Statutum de Conſpirationibus an. 33. Edward. III. *Champipartiripes ſunt, qui per ſe, vel per alios, placita movent, vel moveri faciunt, & ea ſuis ſumptibus proſequuntur, ad Campipartem, vel pro parte lucri habendam.* Ubi Spelmannus obſervat in veteri Codice legi *Campipartiripes*, ſed aliam lectionem paſſim recipi. Vide Statutum primum Weſtmonaſterienſe cap. 25. Statut. 2. Weſtmon. cap. 49. & Articulos ſuper Chartas editos an. 28. Edw. I. cap. 11.

¶ CAMPIPARTIRI, CAMPIPARTITOR, CAMPIPERTIO. Vide *Campipars*.

CAMPIRE. Vide *Campus*.

CAMPITÆ, dicti Donatiſtæ hæretici, quod in *campis* ſuos colligerent, qui poſtmodum quod in montibus conventus agerent ac rupibus, *Monteuſes*, & *Rupitani* appellati ſunt. V. Hieron. adverſ. Luciferian. in fine.

¶ CAM-

¶ CAMPITER, *Fundus qui in campo est*. Glossar. San-German. MS. n. 501. Idem habet Papias MS. Bituric. editus vero *Campitum*, ut mox dicetur in hac voce.

CAMPITOR Equus, Cursor, ſtradiodromus equus, *Cheval de manege, de Course*. Gloſſæ MSS. *Campo, verto : hinc Campitor, equus versibilis*. Dudo de Morib. & actis Norman. lib. 3. pag. 94. *Concedam vobis .... armillas & balteos, loricas, & galeas, atque Campitores Equos, fecures enſeſque, &c.* Perperam editum *Cambitores*. Rectius pag. 124. *His dictis torquens Campitorem Equum, & irruens ſuper Regem Ludovicum, per habenas freni cepit eum*. Vide Diſſert. 8. ad Joinvillam pag 185.

CAMPITUM, Papiæ, *Fundus, qui in Campo eſt*. [Vide *Campiſer*.]

¶ CAMPMANSIONILIS, CAMPMASIUM. Vide *Caput manſi*.

¶ CAMPOFINIS, Finis, terminus campi. Vide locum in *Rivora*.

CAMPOLUS, pro *Campulus*. Hiſt. Epiſc. Autiſiod. cap. 20. *Item ſcutellam anaſteam penſantem lib. 2. habet in medio bemuncionem, & Campolum cum arbore*. Gregor. Magn. lib. 10. Epiſt. 12. *Id eſt fundos, Campulos, cum conduma una, &c.*

¶ CAMPOMAIUS. Vide *Campus* 9.

¶ CAMPONES. Charta an. 1228. in parvo Chartulario Gemeticenſi: *Vendidis & conceſſis duos Campones ad Natale Domini annuatim*. Legendum *Capones*.

¶ CAMPORA. Vox Italica, Campus. Charta anni 1177. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1012. *Dominus etiam ſalinam unam in Pantanello S. Nicolai .... cum cocitis, Camporis & vallone*.

¶ CAMPS. Vide *Canevarius* in *Canava* 1.

CAMPSA, CAMPSARIUS. Gloſſ. Gr. Lat. Κάμπτρα, *Campſa*, κάμπτρικοι, *Campſarius*. In MS. κάμπρα, καμπράριοι. Gloſſ. Lat. Græc. *Arca & Arcella*, κιβωτὸς, *Campſa*, κάμπρα, λάρναξ. Heſychius : κάμψα, σάκος, γλωσσόκομον. Alibi : λάγυνα, κάμπτρα, κιβωτὸς Καμψάκη, in Menæis ad 23. Januar. in S. Mayſima. Gloſſar. S. Benedicti cap. de Supellectile : *Capſa*, Καμπτα. Ubi legendum καμπτρα, ut in Gloſſ. Græco-Lat. Eſt igitur *Campſa*, idem quod *capſa*. Atque ex iis locis conjicere eſt, quid vox κάμπτρα, ſeu καμπρα, uti interdum ſcribitur, neſcio an mendoſe, ſonet in vita S. Eudociæ Martyr. c. 8. num. 24. ubi κάμπτραι τισὶ τῶν σαρκῶν, ὡσὰν τὰς γραμμὰς, μόγις ὑπάρχει, &c. nihil aliud ſunt quam arcæ & capſæ hiſce mercimoniis refertæ : nos *Caiſſes* vulgo dicimus. Apud Heſychium κάμψα, eſt γλωσσοκομεῖον. Vide leg. 3. in fine D. de Offic. Præf. Vigil. [& Gloſſ. mediæ Græcit. in Καμψα.]

1. CAMPSARE, *Flectere*, Joanni de Janua, ex Græc. Καμπτειν, flectere, deflectere. Gloſſ. Iſid. *Campſat, flectit*. Regula Magiſtri cap. 56. *Cum fratres ſpirituales ſine laico ambulant junctis ad ſe, Campſantes modice de via, flectant genua*. Vide ibi Menardum. Hinc *Cænſare*, pro *cedere*, locum *dare*, flectere, deflectere, apud Dantem Infer. can. 12. in Purgat. can. 15. & Matth. Villaneum lib. 1. c. 1.

¶ 2. CAMPSARE'. Frequenter permutare. Vide *Cambire*, poſt *Cambiare*.

¶ CAMPSARIUS. Vide *Campſa*.

CAMPSILIS. Vide *Camſile* poſt *Camiſa*.

¶ CAMPSOR, CAMPSORIA. Vide in *Cambiare*.

¶ CAMPTAULES, à Græc. κάμπτω, flecto & αὐλός, tibia vox efficta, Græcis tamen ipſis ignota : quod haud prorſus infolens. Eſt ergo *Camptaules*, qui tibia canit inflexa. Si plura cupis adi Martinium in Lexico. Vide *Ceratauleſ*.

CAMPULUS, Navis fluviatilis ſpecies. Ebrardus in Græciſmo cap. 10.

Campulus, & lembus, ſeu linter, cimba, carabus, Sed legendum *Caupulus*. Gloſſæ Iſidori : *Caupilus, navicula brevis. Caupulus, navis*. Vide *Campolus*.

1. CAMPUS, Bellum, prælium. Joannes Biclarienſis in Chronico : *Cunicmundus Rex Campo occubuit*. Greg. Turonenſ. lib. 5. Hiſt. c. 18. *Quod ſi differret, Campum præpararet ad bellum*. Fortunatus l. 9. Poem. 1.

Omnibus bis datus eſt timor illo judice Campo.

¶ 2. CAMPU, Caſtra, Gall. *Camp*. Diarium belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 156. *Dominus autem Bobuſlaus de Swambergk ipſos die quadam invadere volens, de Campo cum ſuis eſt depulſus, non ſine ſuorum damnis*. Vide *Hringus*.

CAMPUM OBTINERE, noſtris, *Eſtre maitre du champ de bataille*. Valerius Flaccus.

Dux Campi Martiſque potens, &c.
Sidonius Carm. 5.

Cum ſpoliis Campum retinent, & Marte fruuntur.

Item paulo ante :

Hoſtibus expulſis, Campum qui maximus extat, Jam luſtrare vacat.

CAMPUM TENERE, noſtris, *Tenir la Campagne*. Will. Brito lib. 8. Philipp.

Qui cum majorem jam partem exiſſe vadoſis Iſterum vidiſſet aquis, Campumque tenere, &c.

[Paulo diverſa notione ſumitur in Breviario Hiſt. Piſanæ ad annum 1173. apud Murator. tom. 6. col. 188. ſcilicet pro certaminis locum immoto gradu defendere : *Per totam diem Piſani & Lucani ſunt invicem præliati, & utrique certantes viriliter Campum tenuerunt egregie, & neutra pars ſuccubuit, quamvis plures hinc inde occiſi fuiſſent*.]

¶ CAMPUM LEVARE, Caſtra movere, Gall. *Lever le Camp*. Pariſius in Chron. Veronenſi ad an. 1215. *Eodem anno Veronenſes iverunt in auxilium Mantuanorum ad caſtrum Gonzagæ obſeſſum per Cremonenſes & Reginos, & per ſuccurſum Veronenſium Levaverunt Campum ad Recuperationem dicti caſtri, quod eſt recuperatum per Mantuanos. Deinde Veronam reverſi ſunt cum honore & victoria*.

3. CAMPUS, Duellum ipſum, quod in campo ſeu arena initur. Charta Roberti Regis Franciæ in Tabulario Monaſterii S Dionyſii : *Hoc eſt bannum hominis vulnerati vel interfecti, & infracturam intra vel extra caſtellum ipſius Cœnobii, duellum & legem duelli, quod vulgo dicitur Campus, &c.* Baldricus Noviom. lib. 1. c. 10. *Ad ſingulare certamen, quod ruſtice dicimus Campum, provocaverunt*. Regino lib. 2. de Eccl. diſcipl. 77. *De pugna duorum, quod noſtri Campum vocant*. Charta Willelmi Comitis Lutzemburg. an. 1122. *Si pugna Campi, id eſt, duelli, adjudicata fuerit, &c.* Gregorius Turon. lib. 10. Hiſt. cap. 10. *Cumque uterque in præſentia Regis intenderent, & Cbundo diceret, nunquam à ſe hæc præſumpta, quæ objiciebantur, Rex Campum dijudicabat*. Et mox : *In Campo uterque ſteterunt*. Adde l. 2. c. 27. Charta Caroli Mag. pro diviſione Imperii c. 9. *Tunc volumus, ut ad declarationem rei dubiæ, judicio Crucis Dei voluntas, & rerum veritas inquiratur ; nec unquam pro tali cauſa, cujuslibet generis pugna, vel Campus ad examinationem judicetur*. Chronicon S. Benigni : *Ad hoc denique ventum eſt, ut reſpectum caperent utraque pars ſuper ipſam ſilvam, indeque Campum fieri decreverunt*. Charta Alfonſi Imperatoris Hiſpaniæ an. 1086. apud Antonium *de Tepex* tom. 6. *Homicidium de nocte factum, qui negaverit, ſi accuſatus fuerit, litiget cum illo, qui dixerit : Quia ego vidi : & ſi cecideris, petet centum ſolidos, & quod ultra expedit in armis & operariis, & 60. ſolidos de Campo*. Tabularium Brivatenſe Ch. 19. *Sane ſi quis mutare voluntates noſtras elaboraverit, ſeu hæres, ſeu quæ-*

qualibet alia persona, auri libras 10. persolvat, & affirmatio Campi permaneat. Occurrit passim hac notione in Capit. Ludov. Imp. ad Legem Salicam §. 1. in Lege Bajwar. tit. 2. §. 2. in Lege Anglior. tit. 7. §. 4. tit. 14. 15. in Lege Saxon. tit. 15. in Lege Longobard. lib. 2. tit. 2. §. 28. tit. 55. §. 23. tit. 46. in Capitul. Caroli Magni lib. 3. c. 46. l. 4. cap. 27. Append. cap. 33. apud Baldricum in Chron. l. 3. c. 57. in Charta Bald Com. Flandr. an. 1038. apud Buzelinum lib. 3. Gallo-Flandr. c. 20. in Charta Roberti Regis Franc. apud Doubletum in Hist. Sandion. pag. 826. &c.

Duellum autem *Campus* dicitur, quod in area ampliori & undique clausa, quam *Campum* vocabant, initretur. Hinc in *Campo decertare*, in Capitul. 1. an. 819. c. 10. l. 4. Capitul. cap. 23. Affisiæ Hierosolym. MSS. c. 96. *Et ains que la quarantaine soit, le Seignor doit avoir fait faire le Champ de 40. cannes de careure, & bien ygale, & clos de fosse & de palis, qui sont entour fassé & lassé de cordes, si que aucun des chevaus ne porte son Seignor hors de Champ, ou qu'il n'en soit gettè, tant que pais en soit faite.*

¶ CAMPUM DUELLI TENERE, dicitur de Judice Duello præsidente, in quadam inquesta facta auctoritate Domini Regis Philippi ex Archivo B. Mariæ de Bono Nuntio Rotomag. *Guillelmus de S. Audoeno habens annos circa septuaginta ..., dicit, quod vidit quoddam duellum de felonia in terra dictorum Religiosorum .... & quod Senescallus dictorum Religiosorum tenebat Campum duelli, & plures milites & armigeri & alii fuerint ibidem.*

¶ CAMPO CONTENDERE, Singulare certamen inire, apud Muratorium tom. 1. Scriptor. Ital. part. 2. pag. 101. col. 2. B.

CAMPIRE, Duellum inire, in campo & arena monomachia decertare. Chronicon Belisense: *Fidelium suorum factus est conventus, insuper etiam Campiendi est dies statutus.*

4. CAMPUS, Ager, modus agri, nostris *Champ*, Italis *Campo*. Origines in Cantica Cantic. Homil. 3. *Campus planities terræ dicitur, cui cultura adhibetur, & quæ excolitur ab agricolis*. Tabularium S. Remigii Remensis: *Sunt ibi Campi 17. ubi seminantur frumenti modii sigili 30.* Alibi: *Sunt ibi aspicientes inter majores & minores Campi 46. continentes mapp. centum, ubi possunt seminari de frumento modii 24. de sigilo modii 30. & semis, de spelta modii 85.* Occurrit ibi pluries. Charta an. 1153. apud Ughellum in Episcopis Patavinis: *Offero illud feudum vestrum antiquum Camporum triginta sex.* Infra: *Secunda pecia Camporum undecim.* Adde eumd. to. 5. p. 742. Occurrit passim in Chartis. Vide *Cambo*.

5. CAMPUS Mercatus, nundinæ; quia in *Campo*, & loco publico fiebant. Charta Ecclesiæ Narbonensis an. 1250. *Idem Amalricus in diminutionem jurisdictionis nostræ fecit bis teneri Campum de Saracenis venalibus, & aliis quibusdam rebus, de quo Campo habuit 15. millia solidorum, & amplius: qui Campus debet esse communis.*

CAMPUS ARVUS. Vide *Fossinagar*.

6. CAMPUS, Circulus, *Haga*. Vide *Hringus*.

7. CAMPUS, Locus juxta urbem, in quo rei ultimo supplicio multabantur. S. Augustinus lib. 1. contra Epist. Parmeniani c. 8. *Quinetiam audet conqueri Parmenianus, quod vos Constantinus ad Campum, id est, ad supplicium duci jussit.* Vide *Campus Martii*.

¶ 8. CAMPUS, in scutis gentilitiis, Gall. *Champ*; gi pannis vero *Fond*, ut cum dicimus *Etoffe à fond d'argent, a fond d'or*, Pannus argenteus aureusve figuris distinctus, apud Rymer. tom. 7. pag. 577. *Unum lectum de panno aureo de rubeo Campo cum foliis aureis operatis in quodam fresto albo.* Inventar. Ecclesiæ Noviom. an. 1419. *Item unus alius pannus aureus novus ad Campum asureum.* Inventar. Ecclesiæ Anicien. an. 1444. *Item pannus aureus in Campo seminatus cum magnis compas, &c.*

9. CAMPUS MARTII, & MADII, vel MAGI, Comitia publica, seu generales Conventus, quos solebant primi Francorum Reges quotannis circa anni principium & Martio mense indicere, qui in patenti campo, & sub dio peragebantur, ex quo *Campi Martii* vulgo appellantur à Scriptoribus. Gregorius Turonens. lib. 2. Hist. Franc. cap. 27. & ex eo Flodoard. lib. 1. Hist. Rem. cap. 13. Aimoin. lib. 1. cap. 12. Auctor Vitæ S. Remigii, & Gesta Francor. cap. 10. de Clodoveo Rege: *Transacto vero anno jussit omnem cum armorum apparatu advenire pbalangam, ostensuram in Campo Martio suorum armorum nitorem.* A Marte quem Pagani Deum belli credebant, dictos ejusmodi Conventus scripsit Flodoardus loco laudato & Auctor Vitæ S. Remigii Episcopi. Sed potior videtur eorum sententia, qui à Martio mense, quo peragebantur, dictum volunt. Chron. Fredeg. jussu Nibelungi scriptum, de. Pipino: *Evoluto anno præfatus Rex à Kal Mart. annes Francos, sicut mos Francorum est, Vernaco villa ad se venire præcepit.* Charta Dagoberti Regis in Chron. Fontanell. cap. 1. *Die Calendarum Martiarum, in Compendio Palatio.* Nec fcio, an ab hoc die annos suos auspicarentur Franci, quod certe testari videtur Decretum Tassilonis Bajwar. Ducis c. 2. §. 12. *Nec in publico mallo transactis trivus Kal. Martiis post hæc ancilla permaneat.* Vide Decretionem Childeberti Regis cap. 8.

Quod vero *publicum mallum* dicitur, *Placitum appellatur* à Fredegario an. 766. *Conventus* ab Aimoino lib. 4. de Gestis Franc. cap. 67. *Bis urica m veniens, Conveatum, more Francico, in Campo egit. Conventus generalis*, ab eodem cap. 68. 70. 71. 85. *Conventus maximus*, in Chron. Moissiac. ann. 777. *Curia Gallorum*, in Diplom. Caroli Crassi.

Sed id obtinuit prima stante Regum stirpe: postmodum enim, qui Kl. Martiis indicebatur Conventus, ad diem Kl. Maiarum relatus est à Pipino. Fredegar. an. 766. *Ibi placitum suum Campo Madio, quod ipse primus pro Campo Martio, pro utilitate Francorum instituit tenens, multis muneribus à Francis & Proceribus suis ditatus est.* Annum, quo hæc primum facta mutatio, notant Annales Francor. veteres tom. 2. Duchesnii pag. 7. Apud Labbeum tom. 2. Bibliorh. pag. 734. *Anno 755. venit Tassilo ad Martis Campum, & mutaverunt Martii Campum in mense Maio.* Unde postmodum passim appellatur *Magii Campus*, in Chron. Massil. an. 777. 790. in Chron. Monast. S. Gall. ann. 775. 776. 777. 781. & *Campus Madii* apud Fredegar. an. 761. 766. Mutationis vero causam affert Auctor Vitæ S. Remigii Episc. quod videlicet hac anni tempestate potissimum bellorum expeditiones fierent: *Quem Conventum posteriores Franci Maii Campum, quando Reges ad bella solent procedere, vocari instituerunt.* In his enim publicis Conventibus Reges milites suos recensebant. Gregorius Turonens. loco citato: *Jussit omnem cum armorum apparatu advenire pbalangam, ostensuram in Campo Martio suorum armorum nitorem.* Fredegar. an. 766. de Pipino. *Usque ad Nievernum urbem cum omni exercitu veniens, ibique cum Francis & Proceribus suis placitum suum Campo Madio teneas.* Recensebant inquam, Reges milites suos, quos nonnisi provecta tempestate in expeditiones educebant, cum ut plurimum *à Julio mense sumerent Gallicani principium exordia*, ut est apud Ammianum lib. 17. In iis etiam tractabatur de rebus publicis, & quæ ad Regum & regni statum spectabant. Fredegar. an. 761 *Omnes optimates Francorum ad Dura in pago Riguerense ad Campo Madio pro salute*

salute patriæ & utilitate Francorum tractanda placito instituto, ad se venire præcepit. Reges ipsi à proceribus & subditis dona & xenia accipiebant. Marianus Scot. an. 750. *Reges quippe* (Merovingi) *dicebantur ; sed potestas Regni tota apud Majorem domus habebatur, excepto quod chartæ & privilegia Regis nomine scribebantur, & ad Martii Campum, qui Rex dicebatur, plaustrum bubus trabentibus vectus, atque in loco eminenti sedens, semel in anno a populis visus, publica dona solenniter sibi oblata suscipiebat, stante coram Majore domus, & quæ deinceps eo anno agenda essent, populis annunciante*. Chron. Hildesheimense eodem an. *In die autem Martis Campo secundus antiquam consuetudinem dona illis Regibus à populo offerebantur, &c.* Eadem habent Annal. Fuld. fed errant Theophanes pag. 337. Andreas Sylvius an. 662. & auctor. Chron. Turonens. ann. 670. qua dum id ipsum narrant, *Campum Maii*, pro *Campo Martii* habent.

Transierunt postmodum ejusmodi Conventus à Francis ad Anglos. Leges Edwardi Confess. cap. 35. *Statutum est, quod ibi debent populi omnes & gentes universæ singulis annis, semel in anno scilicet convenire, scilicet in capite Kal. Maii, & se fide & sacramento non fracto ibi in unum, & simul confœderare & confolidare, sicut conjurasi fratres ad defendendum regnum contra alienigenas, & contra inimicos, una cum domino suo Rege, & terras, & honores illius omni fidelitate cum eo servare, & quod illi ut domino suo Regi intra & extra regnum universum Britanniæ fideles esse volunt*. Cui quidem Conventui, etsi Kl. Maii iniretur, mansit tamen *Campi Martii* appellatio. Simeon Dunelm. de Gestis Angl. an. 1094. *Denuo in Campo Marcii convenere, ubi illi, qui sacramentis inter illos pacem confirmavere, Regi omnem culpam imposuere*. Eadem habet Bromptonus.

10. CAMPUS MARTIUS, ita dicta amplior planities juxta majora oppida, in qua incolæ armorum exercitationi operam dabant, instar Camporum Martiorum juxta Romam, (nam octo habuisse auctor est P. Victor) quod pluribus probant Marlianus lib. 6. Topog. Rom. Rosinus lib. 6. Antiq. Rom. cap. 11. & alii. Vetus Inscriptio : *Qua in arcem eitur, Campum ubi ludunt, &c.* [Mauritius lib. 6. Strateg. cap. 2. ὁν τρόπον ἐν τῷ Μαρτίῳ τοποθετοῦσι καβαλλάριοι τὰ παραγυμνάσματα, ubi videndus Schefferus. Lactant. de Mortibus Persecut. num. 32. *Maximinus postmodum scribit quasi nuntians, in Campo Martio proxime celebrato Augustum se ab exercitu nuncupatum*.] *Trevirensis Campi Martii* meminere Golschcrus Monachus lib. 1. de Gestis Trevirorum cap. 4. *Campus autem longitudine & latitudine spatiosus Martis vocabatur, ubi tyrones instruebantur*. De eo etiam agunt Nizo Abbas in Vita S. Basini Archiepiscopi Trevir. num 5. & Joannes Even in Medulla Gestor. Trevir. fol. 51. *Veronensis*, Hieronymus *d'alla Corte*, in Histor. Veron. lib. 7. pag. 415. & Polycarpus Palermus lib. 1. de Patria Plinii cap. 5. *Tornacensis*, Vita S. Eleutherii Episcopi Tornacens. cap. 2. §. 5. *Nicensis* in Provincia, Josfredus in ejusdem urbis Notitia cap. 4.

Neque porro aliud fuit vasta & illa patens planities juxta Constantinop. versus Hebdomum, in qua erectum olim sublime Tribunal, ubi inaugurabantur & coronabantur Imperatores, quam κάμπον nude vocant Theodorus Lector Eclog. 1. pag. 181. Zonaras & Cedrenus, ubi de Basilisco, idem Cedrenus p. 366. & 385. Chronicon Alexandr. pag. 738. Paulus Diac. lib. 14. & 16. & aliquot alii : quippe Constantinus Magnus novam Romam condens, non modo eadem, quæ Roma vetus habuit, ædificia in ea extruxit, sed & Campum addidit. Vide Velserum lib. 5. Rerum Vindelic. & Dissert. nostram de Hebdomo Constantinopolit. n. 7.

¶ CAMPUM FACERE, Spolia dividere ; hinc forte ducta locutio, quod hujusmodi divisiones in campis fieri solerent. Caffari Annal. Genuen. l. 1. apud Murator. tom. 6. col. 253. A. *Postea vero* (deprædata civitate) *Januenses cum galeis & toto exercitu juxta Sulinum in plagia S. Pailerii venerunt, & Campum fecerunt, & de pecunia Campi decimam & quintam galearum primum extraxerunt* (f. extruxerunt.) *Aliud vero quod remansit inter viros de Tomilia divisserunt, & unicuique per partem solid. 48. de pictaumis, & lib. 11. piperis dederunt*. Lanfrancus Pignolus ad an. 1266. eodem tom. col. 540. *Et quum applicuisset Messanam, fecit ibi Campum fieri de rebus captis in prænominata civitate, quam ceperat & destruxerat, quo Campo facto partem Galeottis assignavit, & aliis de galeis eis contingentem, & partem retinuit Communi Januæ*.

¶ CAMPUTA. Vide *Cambuta*.

¶ CAMSARE. Vide *Campsare*.

¶ CAMSELLUS, Camsila, Camsile, Camsilis, Camsilus. Vide in *Camisa*.

¶ CAMTUS. Vide *Cantus* 2.

CAMUCUM. Vide *Camoca*.

¶ CAMVIATIO, pro *Cambiatio*, Permutatio, apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvernæ p. 14. ex Chartulario Abb. S. Hilarii Carcasson. Vide *Cambiare*.

¶ CAMUM, Species potionis ex hordeo & aliis frugibus confectæ. Ulpian. l. 9. ff. de trit. vin. ol *Si quis vinum legaverit .... nec Camum, nec cerevisia continebitur, nec hydromeli*. Cujacius Observat. lib. 24. cap. 39. adducit Simeonem Januensem qui docet, *Camum fieri ex hordeo & aliis frugibus & Fucam Arabice vocari, vulgo in Græcia Phocadium, & esse cerevisiæ speciem*. Verba hæc allegat : *Cerevisia, Camum, Foca*. Item : *Camum, Sicera, Potus factus ex hordeo & & aliis rebus calidis, ut sunt zinziber & similia, quæ ponuntur in testaceis parvis bene obturatis, & cum aperiuntur, salit in alium, & vocatur Cerevisia*.

¶ CAMUZZUM, Genus panni. Index Onomast. ad calcem tomi 3. Acta SS. Junii.

¶ CAMYRUS, Curvus. Humbert. Card. lib. 3. adv. Simoniacos cap. 6. apud Marten. Anecdot. tom. 5. col. 779. *Quid enim ad laicas pertinet personas Sacramenta ecclesiastica, & pontificalem seu pastoralem gratiam distribuere, Camyros silicet baculos & anulos quibus præcipue perficitur, militat & innititur tota Episcopalis consecratio* ? Est pro *Camurus*, quod habet Virgil. Georg. 3. ubi vult, ut eligendi bovis sit :

Tum longo nullus lateri modus, omnia magna,
Pes etiam, & Camuris hirtæ sub cornibus aures.

Vide ibi Servium.

CAN. Vide Leonardum Fuchsium l. 1. Paradox. medecin. cap. 35. præterea *Caganus*.

1. CANA. Mensura. Vide *Canna*.

¶ 2. CANA, Canum, in infeodationibus terrarum, præfertim ab Ecclesia possessarum, est plerumque in usu, pro debito aut reditu, qui solvitur superiori aut domino terræ, & speciatim Episcopis & Ecclesiasticis, sive id sit frumentum, zytum, sive aliud quippiam genus cibi, sal, aut quædam pecuniæ summa. Joannes Skenæus de Verborum significatione pag. 34.

¶ CANA Mellis. Vide *Canamellæ*.

¶ 1. CANABA, Penus, cella vinaria. Vita S. Columbæ Abb. to 2. Junii p. 211. *Unde in eodem loco ante januam Canabæ crux infixa est*. Vide *Canava* 1.

¶ 2. CANABA, Cannabis, Gall. *Chanvre*. Hist. MS. S. Cypriani Pictav. fol. 189. *Decimæ totius parrochiæ, annonæ, leguminum, lini, Canabæ, &c.* Charta anni 1239. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 905. *Decima vini ... Canabarum, &c.* Vide *Canava* 2.

¶ Canabacius, Eadem notione, Tella cannabina, Gall.

Gall. *Canevas*. Charta Communiæ Balneoli an. 1208. *Centenarius de Canabaciis 3. den.* Statuta Maſſil. p. 391. *Conſtituimus ... quod nullus qui Canabacios crudos vel albos in Maſſilia vendendos attuleris, poſſit vel audeat illos Canabacios vendere niſi per centenaria, niſi forſan eoſdem Canabacios venderet ad minutum .... addentes præterea huic capitulo, ut centenaria Canabacivum alborum, nigrorum, & brunorum intelligantur de centum cannis centenariorum.*

¶ CANABASIUM, vel *Canabaſius*, apud Rymer. tom. 15. p. 3. col. 2. *Canabaſio vocatæ Canvas*. Vide *Canevaſium* in *Canava* 2.

¶ CANABARIA, Locus in quo feritur *Cannabum*, Gall. *Chenevierre*. Polyptych. Fiſcam. an. 1235. *Guilebertus ... tenet duas Canabarias, unde reddit* 12. *den.* Vide *Canevaria* in *Canava* 2.

¶ CANABUM BATUTUM, Cannabum tritum, Gall. *Broyé*, Stamen cannabi à cortice ſeparatum. Extenta jurium Comitis Sabaudiæ an. 1309. Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 98. col. 1. *Quælibet beſtia onerata telis ... pelliceria aptata, lana lavata, Canabo Batuto, & ſimilibus debet pro pedagio duodecim denarios.*

CANABULA, Vox Agrimenſorum, quæ apud Frontinum non ſemel occurrit: *Finitur arcarum, riparum, Canabularum, ſeu novercarum, muris, maceriis, &c.* [Canabulæ, loca ſunt aſpera & inculta. Vide Rigaltii Gloſſarium Agrim. à Goeſio edit um pag. 292. & Antiquarium Jani Guill. Lauremb.]

¶ CANACHENUS, Fur, Gall. *Voleur*, *Obſerata pandentes Canacheni*, apud Arnobium l. 6. p. 208.

¶ CANADA, Vas, lagena, poculum. Teſtamentum Manigundis Langobardæ an. 742. apud Mabillon. tom. 2. Annal. Benedict. pag. 704. *Ut pro omni anno per feriας de Domini Nativitate debeant dare illa Abbatiſſa, qui pro tempore in ipſo Monaſterio præordinata erat, perpetuis temporibus uſque in perpetuum, candelas duas, valente denarios quatuor, Canadas duas de vinum, ſeu & oblatas duas, &c.* Vide *Canna* 3.

¶ CANADELLA, Parva Canada. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. 72. *Tres calices cum Canadellis ſuis ſint de auro*, hoc eſt, urceolis ad Miſſam uſurpandis, quos *Alii Ampullas* vocant, Gall. *Burettes*.

¶ CANAGIUM, Idem quod inferius *Canaria*, Gall. *Chenage*. Charta Walteri de Avenis in Hannonia an. 1311. *Concedens ei pro villa quæ dicitur de Marignes, quidquid tenui in villa quæ dicitur Bayres, videlices ſanguinem & burinam & altam juſtitiam, Canagium & panagium.*

CANALATUS, Striatus, canalium ductibus inſtructus, Gall. *Canelé*. Vita S. Iſidori Hiſpalenſis Epiſcopi n. 4. *In ore putei erat quoddam lignum continuis cordarum ſectionibus in aquis hauriendis Canalatum.* Infra: *Ut mihi digneris diſſerere, rogo, quis, vel ad quid ... iſtius ligni Canales facti fuerunt.* Mox: *Lignum frequenti cordarum ductu in aquis hauriendis Canalatum.*

¶ CANALETUM, Parvus canalis, aqueductus, Ital. *Canaletto*. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1282. apud Muratorium tom. 8. col. 1153. *Item eodem anno & tempore factum fuit & muratum unum Canaletum aquæ per mediam plateam communis, & ducebatur ad cameras palatii novi capitanei populi Reginorum, & conductum fuit per ſtratam Regalem ante domos Dominorum de Lapicinis, & ductum fuit in canale de Cantano, qui vadit ad ſanctum Nazarium.*

CANALIS, Via publica, ῥυμὸς ἀγυιὰς, in Gloſſ. Lat. Græcis Lex. 15. Cod. Theod. de Curſu publ. *Neque tamen ſit cujuſquam tam inſignis audacia, qui parangarias, aut paraveredos in civitatibus ad Canalem audeat commovere, quo minus marmora privatorum vehiculis provincialium transferantur.* Id eſt, nemo audeat paraveredos, qui ad tranſverſas vias deſtinati ſunt, ad vias publicas *commovere*, ſeu, ut vulgo loquimur, *faire marcher*, (ita enim hæc vox rurſum hac notione uſurpatur in leg. 14. Cod.) quo minus privati marmoribus convehendis ædium ſuarum cultui conſulere non poſſint. Is enim ſenſus eſt legis iſtius, ſi non fallor: neque aliter accipiendi *Canales publici*, in leg. 2. eodem Cod. de Curioſis, quidquid reclamet vir doctiſſimus his locis *Canales* intelligi παραδρόμους, ſeu vias tranſverſarias, quæ in regias ſeu baſilicas influunt. Ita pariter accipienda hæc vox in Concilio Sardic. can. 21. ἐφ' ἑκάστου γοῦν τῶν ἐν τοῖς παρόδοις, ἤτοι καναλίοις, καθέζεσθαι ἐν συνόδοις διασήμους ἐπισκόπους, ἐν ζητοῦσι τοὺς παρόδους, &c. Id eſt, ut Epiſcopi, qui in viis publicis, (ἐν παρόδοις, *dans les paſſages*) & qua ceteri Epiſcopi, qui ad Comitatum veniunt, tranſire ſolent, eos, ſi forte per ſuas thœceſes tranſire contingat, de itineris cauſa interrogent. Nos diceremus, *les Evesques qui ſon ſur le chemin de la Cour*. Quo ſenſu Athanaſius Apolog. 2. quoſdam Epiſcopos, qui ad Sardicenſem Synodum convenerant, ait fuiſſe ἐν τῷ κανναλίῳ τῆς Ἰταλίας, id eſt, ex parte Italiæ, ſeu qui ex Italicis viis huc pervenerant. Vocem hanc in Concilio Sardicenſi à veteribus haud intellectam arguunt interrogationes aliquot in veteri Cod. Canonum Bibl. Regiæ, qui fuit S. Petri Pictavenſis: *Illud etiam omnino dinoſcere deſidero ... qualiter illud intelligendum ſit, quod in Sardicenſi Concilio cap. XI. legitur, ut qui in Canali ſunt Epiſcopi*. Scribit Conſtantinus Porphyrogen. lib. de Admin. Imp. cap. 34. Regionem in Dalmatia, *Canalem* appellatam, ſic dictam Sclavorum lingua, διὰ τὸ ὑπάρχειν αὐτὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν τόπων τῶν Σκλαβινιῶν, ἤγουν τῆς διὰ μέσου ἐκτάσεως. Sed Latinæ vocis vim haud percepit eruditus Princeps. Nec ſcio, an *Canalis* vox capi debeat pro via publica in Charta anni 1000. apud Ughellum in Epiſcopis Bergomenſibus: *Quicquid decimum exinde annue dominus dederit exceptis illis, quæ in Canale ad Præpoſitatum & ad alias Capellas pertinent*. Vide Cujacium l. 19. Obſerv. c. 19. & infra in *Via vicinalis*.

CANALES, ubi Monachi pedes lavant. Bernardus Mon. in Conſuet. Cluniac. MSS. c. 77. *Ad ſignum majoris Miſſæ in Clauſtro nos diſcalceamus prope Canales, ut lavaturis ſint in promptu*.

¶ CANAMALA, *id eſt, Gidomalia*. Papias MS. Vide *Canamellæ*.

CANAMELLÆ, Scriptoribus, Arundines, unde elicitur *zacharum*, ſeu *zuccarum*, vel, uti à plerique nuncupatur, *mel ſilveſtre*; unde à *canna* & *melle* dictam *Canamellam* putant Fulcherius Carnot l. 1. c. 21. Auctor Hiſt. Hieroſ. 2. part. pag. 595. Jacobus de Vitriaco lib. 1. cap. 53. & 84. Brokardus in Deſcript. Terræ Sanctæ, &c. *Canna mellis* dicitur Conſtantino Africano lib. 5. Commun. locorum medic. cap. 18. Μέλι τὸ καλούμενον τὸ λεγόμενον σάκχαρ, apud Arianum in Periplo maris Erythræi. Eſt autem *Canna*, apud Græcis σάκχαρ, dicitur, unde noſtri *Canelle* effinxerunt, *caſiam Indicam* ita vocantes, quod ex cannis eruatur, Græcis Scriptoribus, μάννα καλάμων Ἰνδικῶν dicta.

Cannamella, vero eſt caudex nodoſus, ſpongioſa plenus materia, cortice tenui, dulci fucco, qui ſic exprimitur. Caudex totus truſtatim minutimque concidit, deinde torculari appreſſus fuccum reddit, qui in cacabum mundiſſimum dimiſſus, igni ſuppoſito concoquitur & expurgatur. Purgatus vero in figulinis vaſis reconditur, ubi, cum refrixerit, in ſaccharum laudatiſſimum coaleſcit. Albertus Aquenſis lib. 5. cap. 37. *Calamellos ibidem mellitos per camporum planitiem abundanter repertos, quos vocant Zucra, ſuxit populus, illorum ſucco & vix ad ſatuitatem præ dulcedine ex-*

pleri hoc guſtato volebant. Hoc enim genus herbæ ſummo labore agricolarum per ſingulos excolitur annos: deinde tempore meſſis maturum mortariolis indigenæ contundunt, ſuccum colatum in vaſis ſuis reponentes, quouſque coagulatus induruerit ſub ſpecie nivis vel ſalis albi, &c. Occurrit præterea vox hæc Zucra lib. 10. cap. 35. Willelmus Tyrius lib. 13. cap. 3. Canamellas, unde pretioſiſſima uſibus, & ſaluti mortalium neceſſaria maxime conficitur zachara. Obſervat San utus lib. 1, part. 1. cap. 2. ejuſmodi Canamellas, & zuccara naſci in terris Sultano ſubjectis, de quibus ipſe magna percipiebat pedagia, præterea in Cypro, Rhodo, Morea, & Sicilia. De Cannamellis, quæ in agro Panormitano in Sicilia naſcuntur, ſic Hugo Falcandus in Præfat. ad Hiſt. de Calamit. Sicil. Occurret tibi mirandarum ſeges arundinum, quæ Cannæ mellis ab incolis nuncupantur, nomen hoc ab interioris ſuci dulcedine ſortientes. Harum ſuccus diligenter & moderate decoctus, in ſpeciem mellis traducitur; ſi vero perfectius excoctus fuerit, in faccari ſubſtantiam condenſatur. Molendina porro ad ejuſmodi cannas confringendas Siculi voce Saracenica Maſſara vocabant. Charta Guillelmi Regis Sicil. an. 1176. apud Rocchum Pirrum in Archiep. Monit. Regalis: Molendinum unum ad molendas Cannas mellis, quod Saracenice dicitur Maſſara.

Qui faccharum hodie nominari audit, inquit Salmaſius lib. de Saccharo, hanc eamdem appellationem in antiquorum ſcriptis legit, non exquiſito, an res antiqua eadem ſit cum nova. Saccharum veterum illud eſt, quod hodie vocatur apud Indos Sachar manbu, quod in arundine Indica arboreæ ac vaſtæ proceritatis ſponte concreſcit. Quod faccharo hodierno prorſus diſconvenit, quod eſſe factitium conſtat ſucco expreſſo ex arundine parva & molita, qui ſuccus poſtea coquitur ac cogitur in eam, quam videmus, duritiem. Neque aliud eſt faccharum ab eo, quod Achmes c. 243. vocat σακχαρ. κανιδ, τὸ λεγόμενον παλάρτ, quod in paludibus ejuſmodi arundines naſcantur. Vide [Leonardum Fuchſium] l. 1. Paradox. Medicin. c. 37. &] Salmaſium ad Solinum p. 1312. & in libro de Manna & Saccharo.

CANNETA, ſeu CANNETUM, in lau data Charta ann. 1176. & aliis Siculis, locus eſt, ubi creſcunt ejuſmodi Canamellæ.

¶ CANAMENTUM, Species cantici. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 584. de S. Potentino: Cum hymnis & canticis & cum Canamentis.

¶ CANANA, pro Canava, Cella vinaria. Acta S. Auſtregiſili, tom. 5. Maii pag. 230. * Cuſtos Canana illius, cum introiſſet in cellarium conſiderare, ſi ſalva eſſent vaſa cum muſto.

¶ CANAPATIUM, CANAPERIUM. Vide in Canava 2.

¶ CANAPEUM, Umbraculum, à Græco κωνωπεῖον, Genus retis ad excludendos culices in lecto jacentium obtendi ſolitum; unde Anglicum Canapy, non parum deflexo ſenſu, inquit Skinner, lecti ὑπερτίαινα, ſeu Prætentum, umbella, umbraculum, cœlum aut τάραγκον, imminens principum capitibus in pompis, ipſuſque Chriſti corpori, cum defertur ſolemniter, Gall. Dais. Apud Rymer. tom. 9. p. 273. Etiam unum Canapeum de nigro & rubeo tartaryn depictum cum leonibus & cignis, cum omni apparatu ad portandum in Dominica in Ramis Palmarum ſupra Corpus Chriſti. Noſtris Canapé, Biſſellium eſt, vel ut alii exponunt, Scimpodium.

¶ CANAPINA, CANAPINEA. Vide in Canava 2.

¶ CANAPIS, pro Canabis, Gall. Chanvre, legitur in Præcepto Philippi IV. Franc. Regis an. 1304. Chartæ anni 1380. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. Mandato Philippi Goupil an. 1482. ex Archivo B. M. de Bono Nunt io Rotomag. Inventario Eccl. Anic. an. 1444. Charta Conſulum Toloſæ an. 1192. Conſuetud. MSS. ejuſd. urbis fol. 29. v. & Bibl. D. de Crozat, & alibi.

¶ CANAPIUM, Tela cannabina, Gall. Canevas. Acta S. Yvonis to. 4. Maii p. 547. Cum quodam cooperario parvi valoris de Canapio. Vide Canava 2.

¶ CANAPTURA, λυγκάλιον, Accenſio lychni. Supplem. Antiquarii. Mendoſæ apud Martinium Canapiura. Scaliger in Moretum opinatur Canapturam dici, quod ex cannabis ſtupa accenderetur ignis; pro quo Martinius mallet Carpturam, quod lucubrum fieret ex carpis linamentis. Hujus, ſi tanti eſt, Lexicon conſule.

¶ CANAPUM, pro Cannabum apud Papiam, & ſupra in voce Buringi. Canapum briſatum ſeu tritum, in Conſuetud. Lemovic. art. 71.

¶ 1. CANAPUS, Funis, rudens, Ital. Canape, Gall. Cable. Boncompagnus de Obſidione Anconæ cap. 4. apud Murator. tom. 6. col. 931. Intraviſi quidem repente mare, veniensque natando cum quadam bipede in manu, cœpit abſcindere maximum Canapum, qui ex una parte ligatus erat in prora navis.

¶ 2. CANAPUS, Species leguminis, ut videtur. Uſus Fuldenſes: Cellerarius in refectorio omni die quadrageſimali Canapum cum rapis vel cepis, aut fabas cum ipſa contuſa miniſtrabit.

CANARDUS, Majoris navigii ſpecies. Ordericus Vitalis l. 8. p. 703. Quatuor naves magnæ, quas Canardos vocant, de Norwegia in Angliam appulſæ ſunt.

CANARIA, Jus, quod domini in vaſallorum prædiis habebant, ratione cujus iidem vaſſalli & ſubditi canes dominorum excipere & alere tenebantur. Charta Rainaldi Comitis Burgundiæ ann. 1050. in to. 9. Spicilegii Acheriani: Dimitto ... conſuetudinem, quam pater meus & ego accipiebamus ritu temerario in quadam poteſtate eorum, quæ dicitur Cuſſiacus, ad equos noſtros, ſive ad canes, quam vulgo Mareſcalciam & Canariam appellant. Manſio Canum dicitur in Charta Amalrici Comitis Ebroicenſis, in Tabul. S. Maglorii Pariſ. De cervorum inſuper & cervarum omnium venatione, dextros armos, ſi præcedenti nocte fuerit Manſio Canum in Monteforti, vel in S. Leodegario, &c. [Adde Ægid. Galenium in Colonia, pag. 68.] In Conſuetudine Hannonienſi c. 99. §. 1. ubi Chienesſe dicitur canum agmen, quod nos Meute de chiens appellamus, ejuſmodi Canarie interdicuntur. Vide Brennaticum. Plinio l. 25. c. 8. Canaria, herbæ ſpecies eſt.

¶ CANASTELLUS, Caniſtrum, corbis, Ital. Canestro, Canaſtrello, Gall. Panier, petit panier. Statuta Arelat. MSS. art. 34. Pro quolibet panerio vel Canaſtello 5. ſol. Sententia Seneſcalli Provinciæ an. 1434. in Statutis MSS. Piſcatorum Maſſil. Ordinamus quod piſcatores poſſint reponere & reponi ſinant piſces in vaſculis quibuslibet, cujuſcumque formæ & capacitatis exiſtant, ſive ſint banaſtoni, Canaſtelli, &c.

CANASTER, Μέξιλος, in Gloſſ. Græc. Lat. [& in Supplem. Antiquar. ubi recte exponitur Canescens.]

¶ CANATGE, Idem, ut puto, quod Canaria. Chartular. Aurelian. in Lemovicibus: Iſte manſus dat duas gallinas & duos panes & unum ſextarium ſiliginis Canatge.

CANATIGLIA, Vox Italica, Gall. Cannetille, Filum aureum vel argenteum levius. Hiſtor. Translat. S. Antonini: Planeta ex Ermiſino rubeo ſimiliter confecta, & peniculamentis aureis cum ricamis Canatigliæ aureis & argenteis intertexta.

¶ CANATOR. Charta Ludovici Regis Franc. an. 1160. apud D. Bruſſel tom. 1. de Uſu feudorum pag. 536. Conceſſimus ex nunc in poſterū Theci uxori Yvoni la Choe & ejus heredibus, magiſterium Canatorum, baudreorum, fucorum, meſgeycorum & burſeriorum in villa noſtra Pa-

Parisiensi, cum toto jure ipsius magisterii quod habebamus, &c. Laudatus meritoque laudandus Editor *Canatores* Gallice reddit *Canatiers*; sed quinam fuerint illi artifices non indicat. Fere crediderim pro *Canatores* legendum *Tanatores*, Coriarii, Gall. *Tanneurs*. Huic lectioni voces sequentium artificum ex corio operantium quam plurimum favent. Vide *Tannare*.

1. CANAVA, Cannava, Cella penaria, vel vinaria, Gall. *Cave*, Ital. *Canova*, vel *Canova*, ut habet Joan. Villaneus lib. 10. cap. 22. Isidor. in Gloss. *Canava*, *camea*, (vel *Cavea*) *post cœnaculum*. S. Augustin. serm. 61. de Tempore: *Multa sunt quæ de horreo, Canava, vel cellario aliquoties proferre non possumus*. Ennodius Epigr. 43. de Inscriptione, *Ante Canavam*:

Sobria cella cadis vinum quod servat onustis
Corpora confirmat pressibus acta suis.
[*Infundunt multis irarum pocula flammas:*
Mitescunt nostro bellica corda mero.]

Regula S. Cæsarii Arelat. ad Virgines cap. 30. *Quæ cellario, sive Canavæ, sive vestibus præponuntur.* Adde Regulam S. Aureliani ad Monachos c. 21. ad Virgines cap. 17. Notas Tyronis pag. 149. &c. Apud Victorem Vticens. lib. 2. de Persecut. Vandal. p. 18. *Cannava* fumitur pro ergastulo, seu cavea: *Artabatur multitudo ad currendum, vel ubi Cannava eras præparata, laboriosam caperet mansionem*.

Canavaria, Quæ *Canavæ* curam habet, apud eumd. Cæsarium Arelat. in Regula ad Virgines c. 28.

Caneva. Vetus Charta Dalmatica an. 1069. apud Joan. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. cap. 16. *Quibus in primis ad auxilium & solatium, inferiorem pavimentum cum Caneva turris S. Petri omnibus ejusdem Ecclesiæ creditariis confentientibus, concessimus*. Vide *Feudum de Caneva*.

Canevarius, Custos canevæ. Acta an. 1333. *Brixminius de Subtus-ripa ... Canevarius & Camps communis Cumarum furgens in parlatorio consuluit, quod propter labores & expensas, &c.* Sic in MS. [Acta SS. Junii tom. 1. pag. 769. de S. Gerardo: *Qui Canevarius erat ... dicens turbido animo increpando: In cellario modium grani, in vegete ftarium vini, nec plus in hospitali est.*] *Caneparius* dicitur in Statutis Mediolan. part. 2. cap. 102. ubi custos arcæ publicæ. *Canevarius, seu thesaurarius*, in 1. part. cap. 343. 350. *Canevaros* hodieque Itali vocant Pincernas, vel *Canevaræ* præpositos. [Synodus Pergami an. 1211. apud Murator. tom. 9. col. 552. *Et hanc panam extendimus ad prælatos & rectores Ecclesiarum non solventes pro ipsis Ecclesiis in totum, ubi ad ipsos pertinere talium solutio consuevit, si ipsos justa causa sive impossibilitas non excusat, de qua infra duos menses plenaria fiat fides, & ad illorum massarios & Canevarios dispensatores reddituum qui poterunt habuerint plenariam hanc solvendi*; scilicet collectas Ecclesiis impositas.]

Canepa, Idem quod *Canava*. Statuta urbis Mediolanens. part. 2. cap. 7. *Potestas Mediolan. possit tenere Canepam, & vendi facere vinum ad minutum*.

2. CANAVA, pro *Canabi* seu tela canabina, nostris *Canevas*, Ital. *Canapa*. Capitulare de Villis cap. 62. *Quid de lana, lino, & Canava, &c. Canaba*, in l. 1. D. de Exercit. act.

Canapina, Eadem notione, in Bulla Honorii III. PP. apud Ughell. to. 1. Ital. Sacr. p. 821. [& in Chron. Farfens. apud Murator. to. 2 part. 2. col. 420.]

¶ Canapinea, Ibidem col. 612.

Canevaria, Nostris, *une Cheneviere*, Ager, ubi canabis crescit, in Charta an. 1029. apud Perardum pag. 177. Ita enim lego, pro *Canevaria*. [Vide *Chenevaria*. [

¶ Canaperium, Eadem significatione, in Adver-

sariis D. *Aubret* Dumbensis Historiographi.

Canavacium, apud Will. Thorn. Bulla Honorii III. PP. apud Ughellum tom. 1. Ital. fact. pag. 823. *Quicunque eris textor vel textrix Canapatii* (l. canavacii) *in civitate Solvat, &c.* Sub appellatione vero Canevaceriæ (*de la Chanevaserie*) comprehenditur universa linetaria supellex, in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351.

¶ Canevacium. *Cordas, Canevacia, ſtapulas, &c.* in Litteris anni 1338. apud Rymer. to. 5. p. 6.

¶ Canbis, pro *Canabis*. Loci referuntur in *Cerrus, Paupada & Manada* post *Manata*. Hoc est in postremo vocabulo pro *Canbe* legitur *Canbet* ead. notione.

Cancalus. Anastasius Bibl. in S. Hadriano PP. p. 110. *Absidam ipsius Ecclesiæ cernens idem beatus Pontifex jam ruinæ vicinam existentem, Cancellis ferreis eandem absidam confirmari fecit*. Forte *Cancellis*, nisi expresserit Græcum κιγκλίδες.

Cancellare, Joanni de Janua, *Brachia extendere*. [Jurisconsultis & Scriptoribus ævi medii, Scripturam inductis cancellatim lineis obliterare & delere.] Unde Ebrardus Bethunien sis:

Est Cancellare, quæ sunt damna notificare
Nomina per medium quæ signat linea ducta.
In cruce Cancellat pro nobis brachia Christus.
Qui mala scripta linit, hic Cancellarius exit.

[Ulpianus in Dig. lib. 28. tit. 4. l. 2. *Cancellaverat quis testamentum, vel induxerat*. Marcellus l. 3. *Si omnem scripturam testamenti Cancellaſſet*. Et lib. 2. tit. 14. l. 47. *Propter illa verba epistolæ, quibus, omnes cautiones ex quocumque contractu vinæ & pro Cancellato ut haberentur, cautum est*. Formula frequens in veteribus instrumentis: *Non Cancellata, non abolita, nec aliqua sui parte viciata*. Vide Spicil. Acher. tom. 9. pag. 127. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 502. Martene. Anecd. tom. 3. col. 1848. Formulare Anglic. pag. 8. Miracula S. Zitæ, tom. 3. April. pag. 523. &c. Gloss. Isid. *Cancellat, Concidit, batuit*. Pro quo viri eruditi suspicatur legendum, *Cancellat, inducit, expungit*. Hinc suspicioni favent Glossæ Cyrilli: κάγκελλος, *Iudex*; *Cancello*; retinieri tameo posse *Concidit*, suader duplex *Cancellandi* modus: primus inductis cancellatim lineis; alter scissuris in decussem scapello factis. Hinc fortean Willelmus Britto:

Cancello, scribo, Cancello grammata fido.

Italis *Cancellare*, Gallis *Canceler*, Germanis *Cancelieren*, Delere est & expungere, quod ad similitudinem cancellorum fieri soleant litteræ.]

¶ Cancellare, Brachia decussare, transversim ponere. Capitulum Cisterc. an. 1481. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 1137. *Quæ vero cucullas ferre & habere concesserunt, utantur cucullis albis per totum satis latis, sine cauda, cum manicis largis & usque circa genua longis ad Cancellandum more ordinis fedendo & inclinando*.

¶ Cancellare Manus in signum reverentiæ. Epistola Panormitanorum ad Marinum IV. Papam apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 34. *Sanctissimo patri eorum & D. D. M. Sanctæ R. E. summo Pontifici, D. N. J. C. in terra vero Vicario, Petri Apostolorum principis successori, ac totius Christianæ religionis antistiti generali, Universitas Siculorum terræ osculum ante pedes & flexis poplitibus ac Manibus Cancellatis. Dudum SS. Pater, &c.*

Cancellares. Charta Jacobi Regis Aragonum an. 1230. apud Guesnaium in Annalib. Massiliensib. *Hoc totum vobis damus ratione trecentarum triginta sex Cancellarium, quas in nostro exercitu nobiscum honorifice cum vestro navigio habuistis, & quia extitistis, in captione civitatis Majoricarum*.

CANCELLARIUS. Joan. de Janua: *Cancellus dicitur interstitium muralium. Et fuit hoc tractum Palæstinæ regione, ubi tecta desuper cacuminata non erant, sed jacebant in planum prostrata. Elevantur vero parietes circumquaque ad modum muralium, illa vero interstitia, quæ sunt inter propugnacula, dicuntur proprie Cancelli. Qui vero Epistolas missas recitare volebant populo in regione Palæstinæ antiquitus, ascendebant super tectum, & de cancellis recitabant, & inde inolevit usus, ut qui litteras Principibus missas habent exponere, Cancellarii, usitato nomine, dicantur.*

CANCELLARII dicti potissimum, qui ad *Cancellos* sedentes, seu judicum, stabant. Papias: *Cancellarius, qui in Cancellis primus est.* Tertullianus: *Januarum Cancellorumque potestates.* Hinc apud Senatorem lib. 11. Epist. 6. *Cancellorum decus*, lib. 12. Epist. 1. *Cancellorum pompa*, dignitas Cancellarii indigitatur, ut *Cancellas agere*, Cancellarii munus obire, dixit, eadem Epist. 1. Ita *Minister à Cancellis*, est Cancellarius Herrico lib. 6. de Vita S. Germani. Is supplicantes introducebant ad judicem. Idem Senator: *Per se præsentandus accedat, per te nostris auribus desiderium suppliciis innotescat.* Jussa eorumdem explebant. Idem: *Jussa nostra sine studio venalitatis expedias, ... qui talem unusquisque ad responsa sua videtur eligere, qualem se cunctis decrevit æstimari. Respice, quo nomine nuncuperis, latere non potes, quod inter Cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, clausura patentia, fenestratas januas; & quamvis studiose claudas, necesse est, ut te cunctis aperias. Nam si foris steteris, meis emendariis obtutibus; si intus ingrediaris, observantium non potes déclinare conspectus.* Ex quibus patet, Cancellarios dictos, quod ad *Cancellos* judicum starent, eorumque jussa ac mandata exequerentur, proindeque eosdem fuisse quodammodo ostiarios. Qua certe notione Cancellarius accipi videtur in Inscript. apud Grut. 647. 6. *Commodis omnibus & præda damnata, quam Tribunus, Officium, Cancellarius & Scriba de pecuariis capere consueverunt.* Ubi *Tribunus*, judicis vice est, *Officium*, Apparitoris, *Cancellarius*, Ostiarii, & *Scriba*, Notarii. [*Cancellarius* dicitur in inscriptione de Nonio Maurilio apud Montefalconium in Diar. Ital. pag. 124. *Qui fuit Cancellarius primi loci campi Boarii annis* XXVI. *in pace.*] De ejusmodi Cancellariis copiose egit Jacobus Gothofredus ad leg. 3. Cod. Theod. de Assessor. Atque hæc quidem ita in Italia obtinuere, secus vero apud nostros. Nam

CANCELLARII Notariorum munus obiere. Unde in Lege Ripuar. tit. 59. §. 2. 3. 4. 5. 6. & tit. 88. sunt ii, qui testamenta & acta publica conscribunt. Ita etiam accipiuntur in Lege Longob. lib. 2. tit. 34. §. 12. tit. 41. §. 1. 6. in Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 43. in Capitulari 3. an. 803. Capitul. 1. an. 812. cap. 8. in Capitul. Ludovici Pii an. 824. cap. 11. apud Holstenium in Concil. Cabilonensi II. an. 813. cap. 44. &c. [*Qui Scriba erat sive Cancellarius*, in Epistola Roberti Comitis Cayaciæ an 1477. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1844. Vide *Capellani* 1.]

Cancellarii in Regum nostrorum Palatiis idem munus obiere & eorum Chartas ac præcepta describere. Monachus Engolismensis in Vita Caroli M. an. 769. *Quod præceptum Cancellarius ejus scripsit.* Concilium Duziacense 1. cap. 33. *Ego autem jussi Odonem vre ad Cancellarium Regis, & accipere ab illo pergamenum & atramentum, ut scriberet illum cito, &c.* Joseph Sacerdos, qui scripsit Historiam Translationis SS. Ragnoberti & Zenonis c. 18. ita de se loquitur. *Ego Joseph peccator Sacerdos omniumque servorum Christi ultimus, quondam autem Aquitanorum Regis Cancellarius, nunc inclyti Regis Hludovici* (Balbi) *liberalium literarum assimmeritus præceptor, atque ejusdem sacri Palatii Cancellariorum ministerio functus, &c. Cancellariorum Regiorum*, seu *Palatii* uti vocantur in Capitul. an. 823. c. 24. & ab Hincmaro in Quatern. p. 381. Edit. Cellotii, mentio est in Capitulis Caroli M. lib. 2. tit. 23. in Capitul. Caroli C. tit. 12. cap. 11. & tit. 28. & in veteribus Tabulis passim. Vide *Archicancellarius*, & *Reservendarius*.

Hoc posteriori nomine, regnantibus Merovingicis, appellabantur summi Cancellarii seu Custodes sigillorum Regiorum, ut dicetur in eadem voce, ubi & recensebuntur quotquot nobis noti sunt, illustres viri qui eam obtinuerunt dignitatem. Hic autem placet exhibere seriem Cancellariorum, qui regnantibus Carlovingicis & Capevingis, ad nostram usque ætatem floruerunt; ut veterum instrumentorum studiosis eorum virorum nomina semper sint in promptu, qui præcipuam habuerunt partem in Diplomatibus conficiendis, subscribendis, & sigillo regio, cujus custodes erant, communiendis. Hunc indicem ab eis mutuabimur Scriptoribus, qui hac de re diligentius scripserunt, Labbæo, Chesnio, Mabillonio, P. Anselmo, &c. omissis tamen auctoritatibus, quibus utuntur, ut sententias confirment suas, ne in immensum crescat series nostra.

¶ CANCELLARII FRANCIÆ

sub secunda stirpe Regum nostrorum.

Sub Pippino.

CHRODINGUS anno ejus primo.

EGIUS annis 2. & 4. ejusdem regni.

WIDMARUS annis 2. 3. & 9.

S. BONIFACIUS Archiepisc. Mogunt. & Martyr, Archicancellarius an. 752.

FRANCO an. 754.

VOLFARDUS an. 9. Pippini Regis.

ADALOLFUS an. 14. ejusdem Regis.

BEDDILO an. 1. apud Schannatum in Probat. Diœc. Fuld. an. 9. apud eumd. in Tradit. Fuld. & an. 15. apud Duchesnium. Ubique *Hitherius* Notarius.

HITHERIUS annis 17. & 19. Præter nominatos Regis Pippini Cancellarios Duchesnius meminit *Egidii*, qui *Missus* dicitur an. regni ejusd. 2. *Egidius Missus recognovit.* Ita, inquit, fortassis dictus *Chrodingi* vel *Egii* Notarius.

Sub Carlomanno Pippini filio.

MAGINARIUS an. 1. regni ejus.

Sub Carolo Magno.

LUDEBERTUS vel LUITBERTUS annis 1. & 4. regni ejus, Notarii *Vitigavo* & *Rado*.

HITHERIUS, qui jam Cancellarii munus obierat sub Pippino, ab anno 1. ejusd. Caroli ad annum saltem 23. Notarii *Rado*, *Wigbaldus*, *Optatus* & *Wigbadus*: hic forte idem est ac *Wigbaldus*.

LUTHERIUS apud Schannatum Diœc. Fuld. p. 236. Notarius *Frado*; sed hi duo forsitan iidem sunt qui *Hitherius* & *Rado*.

BARTHOLOMÆUS an. 769. in Charta Launo Inculismensi Episcopo concessa.

RADO Abbas Vedastinus ab anno 11. saltem ad 40. Caroli regnantis, Notarii *Optatus*, *Wicbaldus*, *Gilbertus*, *Erkambaldus*, *Jacob* & *Widolaicus*.

ERKEMBALDUS vel ARCHEMBALDUS ab anno circ. 30. Caroli M. Notarii *Genefius* & *Amalbertus*. De Amalberto quasi dubius loquitur Mabillon. ex Diplomate sibi suspecto, sed alia sua Diplomata ab eodem recognita fuisse nos docet Martenius noster Præfat. in to. 1. Collect. Amplissi. n. 15. Tertium nomine *Suavium* indigitat Schannatus Trad. Fuld. pag. 107.

ENGELRAMNUS Archicapellanus, Archiepisc. Mettensis (sic eo tempore dicti sunt tres Episcop. Mettenses, sin-

fingulari privilegio pallio decorati) & Cancellarius.

HIEREMIAS an. 13. imperii Caroli M. poſtea Archiepiſc. Senon. Notarius *Witherius*.

HILDEBALDUS vel HILDEBOLDUS Archicapellanus & Colonienſ. Archiep. ann. 788. obiit ann. 818.

EGINHARDUS Caroli M. vitæ ſcriptor recenſetur etiam inter ejus Cancellarios, ut &

AUTPERTUS Abbas. Neuter ſatis valido fundamento juxta Mabillonium.

LIUTGRADIUS vel LUTWARDUS an. 1. imperii Caroli. Notarii *Inguirinus* & *Hernuſtus*.

Sub Ludovico Pio.

HELIZACAR Abbas Centulenſis ad annum ſaltem 837. Notarii *Durandus*, *Adalulfus*, *Arnaldus* & *Albo*.

MILEARDUS an. 5. regni Ludovici. Notar. *Audacer*.

LUDOVICUS an. 6. ejuſd. regni. Notarii *Æneas* & *Durandus*.

FRIDEGISUS vel FRIDUGISUS an. 7. ſaltem ad an. 18. imperii ejuſdem. Notarii *Durandus Hirminmaris*, *Simeon*, *Adalulfus*, *Sigibertus* & *Meginarius*.

REGEMERIDUS Vienn. Archiep. & Archicancellarius in Diplomate ſibi conceſſo an. 5. imperii Ludoviciani.

THEODO ſeu THEUDO, THEOTOVE an. 18. & ſeqq. Ludovici Aug. Notarii *Hirminmaris* & *Meginarius*.

HUGO Abbas ab an. 22 ejuſd. Notarios habuit *Hirminmarim*, *Meginarium*, *Glorium* & *Danielem*: quibus *Mercarium* addit Diploma relatum in Hiſtor. Trenorchienſi pag. 195. ſi tamen eo loco, inquit Mabillon. pro *Merchario* legendus non eſt *Meginarius*.

IRMINGERUS Cancellarius recognovit Diploma Ludovicianum an. 839. apud Schannatum Tradit. Fuld. pag. 178.

Sub Lothario Imperatore.

HILDUINUS Abbas San-German. Archicapell. Ludovici Pii an. imperii Lotharii in Italia 18. in Francia 6. ſaltem ad annum ejuſdem imperii in Italia 26. in Francia 14. Notarii *Rainaldus*, *Remigius*, *Frothmundus*, *Daniel*, & *Rudmundus*.

AGILMARUS an. 1. & ſeqq. Lotharii regnantis in Francia. Notarii *Remigius*, *Tichamdus*, *Erchamboldus* & *Luitharus*: quibus addendi *Firmandus* ex Martenio Præfat. in tom. 1. Collect. Ampliſſ. n. 15. & *Eichardus* ex Præcepto Fuldenſibus indulto apud Schannatum Trad. Fuld. pag. 183.

Sub Pippino Rege Aquitaniæ.

HILDUINUS, idem qui ſupra ſub Lothario. Notarios habuit *Nicolaum*, *Jovium* & *Petrum* Subdiaconos.

ALDRICUS, cujus Notarii fuere *Johannes*, *Sigebertus* & *Sasbodus*, Diaconi.

DODO Notarium habuit *Iſaac* Clericum, apud Marten. Præfat. in tom. 1. Collect. Ampliſſ. num. 15.

HERMOLDUS vel ERMOLDUS, *Iſaac* habuit Notarium.

Sub Ludovico Germanico.

GRIMALDUS vel GRIMOLDUS. Notarios habuit *Otgarium* & *Hebathardum*.

RATLAREUS. Notarius *Hubertus*: cui addendus *Cometus* ex Schannato Tradit. Fuld. p. 180.

REGINBERTUS, apud eund. Schannatum p 194.

ADALBERTUS ibidem p. 206. Dubitari poteſt an hi duo poſteriores Cancellarii fuerint, an Notarii inferiores: Cancellariis accenſemus, quod ad nullius alterius vicem Præcepta recognoſcant Ludoviciana.

LUITBERTUS Archicapellanus. Notarius *Ebehardus*. Schannatus Tradit. Fuld. pag. 208.

HUGBERTUS Archicapellanus eodem uſus eſt Notario, qui *Heburchardus* ſcribitur apud Schannatum Dipc. Fuld. pag. 240. His Cancellariis *Ludovicum* adjungit Martenius Præf. in to. 1. Collect. Ampliſſ. n. 15.

Sub Ludovico II. Imperatore filio Lotharii.

TRACTEMIRUS. Notarios habuit *Simpertum* & *Druſtemium*.

Sub Carolo Calvo.

EBROINUS de quo non ſatis conſtat apud eruditos, licet fuerit Archicapellanus, ut dicetur in *Capellani* 1.

LUDOVICUS ab an. 1. Caroli Calvi ad 27. Notariis uſus eſt *Jona*, *Æneas*, *Luca*, *Bartholomæo*, *Ragenfredo*, *Gilleberto*, *Sigeberto*, *Gauzleno*, *Hildebaldo*, *Sostelo*, *Meginario*, *Deormaro*, *Rotfredo*, *Ildrico*, *Adalgario*, *Folcalca*, *Adalfario*, *Gombario*, vel *Conchario*, *Elifrido* & *Gauzelino*. Hic

GAUZELINUS ſeu GAUZLINUS, vel GOZLENUS, Ludovici frater, ei ſucceſſit, atque Notarios habuit *Adalgarium*, *Hildeboldum*, *Mancionem*, *Gammonem*, *Ebbonem*, *Audachrum*, *Garinum*, *Adalgrinum*, *Siffredum* & *Wlphradum*. Vide ſeriem Archicapellanorum in *Capellani* 1.

Sub Ludovico Balbo.

GAUZLINUS Cancellarii munus obire perſeveravit toto hujus Regis tempore, hoc eſt, biennio. Notarii *Wlphardus* & *Wigbaldus*: quibus Mabillonius addit *Audachrum* ex Chronico Centulenſi.

Sub Carolo Ludovici Balbi filio.

WULFARDUS, cujus Notarii *Albertus* & *Norbertus*.

Sub Carolo Craſſo.

LIUTWARDUS Epiſcopus Vercellenſis &

LIUTPERTUS Epiſcop. Mogontiacenſis: horum Notarii *Amalbertus*, *Segoinus*, *Salomon* & *Inguirinus*.

Sub Odone.

EBOLUS Notarium habuit *Troannum*.

GUALTERUS Notario uſus eſt *Hervæo*.

ADALGARIUS, cujus Notarius fuit *Ernulfus*.

Sub Carolo Simplice.

FULCO Remenſis Archiep. ab initio Caroli Regis ad an. 900. Notarius *Herriveus*.

ERNUSTUS eodem tempore cum *Benjamino* Notar.

MAGNUTUS Epiſcopus, cujus Notarius erat *Frogerius*.

ANSCHERICUS, vel ASKERICUS. Notarii *Ernuſtus* & *Hervæus*.

HERVEUS ſeu HERIVEUS in utraque dignitate Cancellarii & Archiepiſcopi Remenſis Fulconi ſucceſſit ad annum 922. Notarii *Hugo* & *Goslinus*.

ROGERIUS, Archiep. Trevir. Notarii *Goslinus*, *Ratbaudus* & *Hagano*.

LUITWARDUS, Epiſc. Vercell. poſt *Rogerium*.

Sub Arnulfo Imperatore.

TEOTMARUS Archicapellanus. Notarii *Afdelgus*, *Aſpertus*, & *Wichindus*.

Sub Zuentebaldo Lotharingiæ Rege.

RATPOTUS Archiep. Notario uſus eſt *Waldegero*.

HERMANNUS Archicapellanus Notarium habuit *Egilbertum*.

RUTGERUS Archiep. *Archiquecapellanus*, cujus Notarius *Walkems*.

Sub Ludovico ſecundogenito Arnulfi filio.

RATPOTUS idem qui ſupra. Notarii *Ernuldus* & *Theodulphus*.

Sub Rodulpho.

Carolo Simplice in carcere detento.

ABBO Epiſc. Sueſſion. cum Notariis *Rainaldo*, *Heriberto*, *Ricardo* & *Rotberto*.

ANSUSUS ſeu ANSEGISUS Epiſc. Tricaſſin. cum *Hugone* & *Raimundo* Notariis.

THEODORICUS Archiep. cum *Berengario*. Notario.

Sub Ludovico Cæco Boſonis Regis filio.

RAGENFREDUS Notarium habuit *Arnulfum*.

ALEXANDER Archiep. Vienn. Notarios habuit *Bernerium*, *Garnerium*, *Eliam* & *Ubaldum*.

Sub Ludovico Ultramarino.

ERICUS Epiſc. ad annum 6. dicti Ludovici, Notarium habuit *Odilonem*.

HUGO Remenſis Antiſtes an. ejuſd. Regni 9. cujus Notarius *Rorico*.

ARTALDUS Archiepiſc. Remenſis Notariis uſus eſt *Gerardo*, *Rorico* & *Odilone*.

Sub Lothario ſuperioris Ludovici filio.

ARTALDUS jam dictus Notariis uſus eſt *Widone* & *Gezone*.

ODOLRICUS in utraque dignitate Artaldi ſucceſſor eumdem habuit *Geſonem* pro Notario. Obiit an. 971.

ADALBERO, & ipſe Rem. Archiep. Notarios habuit *Adalberonem* & *Arnulfum* ſeu *Ernulfum*. Ille Adalbero Cancellarii munus obiit etiam ſub Ludovico V. poſtremo Rege ſtirpis Carolinæ.

CANCELLARII FRANCIÆ

ſub tertia ſtirpe Regum noſtrorum.

Sub Hugone.

ADALBERO Rem. Archicancellarii officium proſecutus eſt cum *Reginoldo* Notario, poſtea Epiſcopo Pariſienſi.

GERBERTUS Rem. Archipræſul Notarium habuit *Rainoldum*, qui idem videtur cum *Reginoldo* ſub Adalberone.

RENALDUS Epiſc. Pariſ. Cancellarius etiam dicitur in Diplomate Monaſt. Foſſatenſi conceſſo.

ROTGERIUS Epiſc. Belvac. *Prothocancellarius Hugone & Roberto Regibus anno* 8.

Sub Roberto.

ABBO Epiſcopus. Notarius *Reginaldus*, aliis *Raynardus*.

FRANCO, ante acceptum Pariſiorum præſulatum Cancellarius ſummus, ſeu, ut aliis videtur, Notarius fuit, qui per Arnulfi Remenſis cum Rotberto Rege ſimultates Cancellarii Officium interim exercuerit cum *Rotgerio* Notario.

ARNULFUS Archiep. Remenſis, cui Notarius ejus

BALDUINUS ſucceſſit in officio Cancellarii poſtremis annis Roberti. Sunt qui *Fulberto* Carnotenſi eamdem dignitatem tribuant; ſed eum potius Eccleſiæ Carnotenſis quam Regis Cancellarium fuiſſe exiſtimat Mabillonius: contra Duchenius eum credit verum fuiſſe Regis Cancellarium ex Annal. S Victoris Pariſ & ex Chron. Roberti Monachi Præmonſtratenſis p. 74.

Sub Henrico I.

BALDUINUS idem qui ſupra. Notarii *Siguinus*, *Fulco* & *Willelmus*.

Hic obſervare juvat cum Mabillonio, extremis Henrici Regis annis adſcribi regiis litteris cœpiſſe quatuor primarios Palatii Officiales cum Cancellario & aliis optimatibus. Id colligitur ex Henrici Diplomate apud Duchenium Hiſtor. Monmorenc. pag. 21. relato, cui ſubſcripti ſunt ad annum 1060. *Balduinus Cancellarius*, *Rainaldus Camerarius*, *Albericus Conſtabularius*, *Willelmus Sniſchalcus*. *Hugo Buticularius*, *Robertus Cocus*. Idem ritus invaluit regnante Philippo: at ſub principatu Ludovici Groſſi ſubſcribentium numerus redactus eſt ad quatuor principes viros cum Cancellario, ſcilicet ad Dapiferum, qui idem cum Seneſcalco; Camerarium, Conſtabularium & Buticularium. Idem mos perſeveravit ſub Ludovico VII. & tribus ſubſequentibus Regibus; mortuo S. Ludovico ſub ejus filiis penitus extinctus. His igitur Regibus Diplomata confici dicebantur, *Aſſantibus in palatio quorum nomina ſubtitulata ſunt & ſigna: Signum N. Camerarii*, *&c.* In quibuſdam tamen litteris extraordinariis ſubſcripta ſunt Epiſcoporum & Abbatum nomina, etiam ante illos miniſtros. Exempla Mabillonius apponit, quæ prætermittimus citius noſtram ſeriem proſecuturi.

Sub Philippo I.

GERVASIUS Archiep. Rem. quem die ſuæ unctionis an. 1059. Philippus *ſummum Cancellarium conſtituit, ſicut anteceſſores ſuos fecerant*, ut legitur in Actis Conventus Remenſis.

BALDUINUS, qui ad vicem Gervaſii litteras pro S. Nicaſio Rem. recognovit an. 1061. poſtmodum Cancellarius, ſaltem ad ann. 9. Philippi Regis. Hic fere deſinunt Notarii *Recognitores* ad vicem Cancellariorum.

PETRUS Abbas S. Germani prope Pariſios ann. 1067. & quatuor ſequentibus. Poſt id tempus inſtrumenta promiſcue conficiunt

GUILLELMUS, annis 1073. & 1074.

GOFRIDUS Pariſiorum Epiſcopus an. 1075. ad annum 1092.

ROGERIUS Belvac. Antiſtes ann. 1074. 1079. & 1080.

URSIO Silvanectenſis Præſul an. 1090.

HUBERTUS annis 1091. & 1092. His adjungendi *Hambaldus Vicecancellarius* an. 1095. *Arnulfus Cancellarius* an. 1097.

GISLEBERTUS *Cancellarius* an. 1105. juxta Duchenium.

STEPHANUS Silvanectenſis Pariſ. Epiſc. an. 1106. ad obitum Philippi; & poſt ejus obitum

Sub Ludovico Groſſo.

STEPHANUS idem Cancellarius eſſe perſeveravit ad annum 1116. quo dignitatem ſuam ceſſit

STEPHANO de GARLANDA. Hic Cancellarii officium ab an. 1125. intermiſſum, denuo recepit an. 1133. Medio autem intervallo primum vacavit Cancellaria, deinde

SIMON Cancellarii munere functus eſt.

ALGRINUS, ab anno 1134. ad an. 1139.

Sub Ludovido Juniore.

NATALIS Abbas Resbacenſis an. 1139. & 1140.

CADURCUS, ab an. 1140. ad 1147.

BARTHOLOMÆUS, an. 1147.

BALDUINUS, hic inter Cancellarios recenſetur à Ducheſnio.

SIMON, annis 1150. 1151. 1152. & 1153.

HUGO de CAMPO FLORIDO Epiſcopus Sueſſion. an. 1151. &c. Obiit an. 1175. Sed ante obitum fuerat in offenſa apud Regem, tumque vacavit Cancellaria, annis ſcil. 1170. & 1173. & ſeqq. ad ann. 1177. quibus annis *Petrus* Notarius Cancellarii vices egit. Superioribus Cancellariis adjungitur

BALDUINUS qui cum Ludovico ad expeditionem T. S. profectus eſt.

HUGO PUTEOLENSIS poſtremus fuit Ludovici Cancellar. an. 1178. & 1179. Hoc tamen poſteriori an. litteræ videntur abs Rege ipſo datæ quaſi vacante Cancellaria.

Sub Philippo Auguſto.

Idem HUGO ad annum 1185.

HUGO de BETHISY an. 1186. Cancellaria vacavit ad annum 1223. Cancellarii vices agente *Hugone d' Athies* an. 1201. & deinceps Fratre *Guarino* Hoſpitali S. Johannis & Epiſcopo Silvanectenſi.

Sub Ludovico VIII.

Idem GUARINUS Cancellar. renunciatus Cancellarii dignitatem ampliavit, cum obtinuit, ut Cancellarius locum haberet inter Pares Franciæ, primuſque omnium nominaretur. Is etiam dicitur regia diplomata in archivum fixum ac ſtabile, cum antea mobile eſſet, conjeciſſe. Abdicavit an. circiter 1227. quo feceſſit in monaſterium. Obiit an. 1230.

Sub S. Ludovico.

Idem GUARINUS initio regni; deinde vacavit Cancellaria: poſtmodum

PHI-

PHILIPPUS d' ANTONGNY Custos *magni sigilli fuit.* Vide infra lin. *De vadiis Cancellariorum &c.*

IOHANNES ALLEGRINUS Cancellarius circiter an. 1240.

NICOLAUS Palatii Capellanus SigilliCustos an.1249

ÆGIDIUS TYRI Archiep. Sigillum gerebat in Palæstina an.1253.

IOANNES de CURIA d' AUBERGENVILLE Episc. Ebroicensis, obiit Cancellarius an. 1256.

RADULPHUS GROSPARMY Custos Sigilli ann.1258. & 1260. Fuit Episc. Ebroicensis & Cardinalis.

SIMON BRIONENSIS Custos Sigilli post Radulphum ad an.1261. quo creatus est Cardinalis: postea ad Summum Pontificatum evectus est & *Martinus* IV. appellatus.

MATTHÆUS VINDOCINENSIS, Abb.S.Dionysii & SIMON CLAROMONTENSIS Dominus de NESLE peculiare Sigillum à S. Ludovico an. 1270. iterum in Palæstinam proficiscente acceperunt, quo uterentur in iis, quæ ad commissam sibi regni administrationem pertinebant.

Sub Philippo Audace.

PETRUS BARBETTE Archiepisc. Rem. Cancellarius an.1270. & seqq. Vacavit tamen Cancellaria annis 1273.1274. & 1279. quamvis Petrus solum obierit an. 1300.

HENRICUS de VEZELIACO Archidiac. Bajocensis Cancellarius an. 1279. quo tamen anno Cancellariam vacasse probatur ex quibusdam Chart. ut jam dictū est.

PETRUS CHALLON, Decanus S.Martini Turon. Cancellarius annis 1281. 1282. & 1283. ac fetiam seqq.

Sub Philippo Pulcro.

IOANNES de VASSONIA Cancellarius an. 1292. sed an. seq. electus Tornacensis Episcopus Sigillis privatur, iisque donatur iterum. (Sigilla jam habuerat an.1291.)

STEPHANUS de SUISIACO Archidiac. Brugensis Cancellarius quoque fuit an.1302. ad an. 1304. Cardinalis obiit 1311.

GUILLELMUS de CRISPEIO Archidiac. Paris. Cancellarius an.1293. Abdicavit, annuente Rege an.1296.

PETRUS FLOTTE, Miles Arvernus, ab an.1300. ad an. 1302. quo interijt in prælio Cortracensi.

PETRUS de MORNAYO Episc. Autissiod. ad an. 1306. quo obiit.

PETRUS de BELLAPERTICA Episc. Autissiod. à mense Octobri anni 1306. ad Januarium ann. 1307. quo interiit venando. Huic successit in utraque dignitate ex Hist. MS. Episc. Autissiod.

PETRUS de GRESSIBUS, qui haud diu potitus est Cancellariatu.

GUILLELMUS de NOGARETO Custos Sigilli an.1307 Cancellarius an. 1308. ad mensem Martium an.1309.

ÆGIDIUS AYCELINUS Archiepisc. Narbon. deinde Rotomag. Custos Sigilli à 27. Februarii anni 1309. ad Aprilem 1313. Litteræ tamen iisdem annis datæ leguntur vacante Cancellaria.

PETRUS de LATILIACO Cancellarius ab Aprili 1313. ad Decembrem 1314. quo factus est Episc. Catal aunens.

Sub Ludovico X.

STEPHANUS de MORNAYO Cancellarius ab initio 1314. ad Festum SS. Trinitatis 1316. Obiit ann.1332.

Sub Philippo V.

PETRUS de ARABLEYO 22. Julii 1316. ad Januarium annis sequentis, quo creatus est Cardinalis.

PETRUS de CAPIS ad 24. Jan. 1321. quo factus est Episc. Atrebat. deinde Carnutens. ac demum Cardin.

IOHAN. de CHERCHEMONT ad obitum Philippi V.

Sub Carolo IV.

PETRUS RODERII ad 19. Novembris 1323. quo restitutus est.

IOHANNES de CHERCHEMONT ad obitum 25. Octobr. 1328.

Sub Philippo VI.

MATTHÆUS FERRANDI primo à 1. Novemb. 1328. ad 20. April. 1329. secundo à 6. Julii subsequentis ad 7. Sept. ejusd. anni.

PETRUS de MARIGNY Archiep. Rotomag. Custos Sigillorum intervallo, quo iis spoliatus est *M Ferrandi*, & iterum à 7. Septembr. 1329. ad festum S.Martini ejusd. anni.

GUILLELMUS de S.MAURA Canonicus S. Martini Turon. Novembrio 1329. Obiit Januario 1334.

PETRUS ROGERIUS Custos Sigillorum ad an.. quo electus est Archiep. Senon. Summus Pontifex fuit nomine Clemens VI.

GUIDO BAUDETUS. Episc. Lingon. Cancellarius 16. Martii 1334. obiit 1337. vel 1338.

STEPHANUS de VISSAC qui haud diu Cancellarius fuit, nam

GUILLELMUS FLOTTE jam fungebatur Cancellarii officio an.1339. illudque exercuit ad an. 1347. quo abdicavit sponte.

FIRMINUS COQUEREL Episc. Noviodun. ad annum 1349.

PETRUS de FORESTA Cardinalis ad ann. 1357. quo

Sub Johanne Bono.

congregatis totius regni Proceribus abdicare coactus est à mense Martio 1357. ad Maium anni 1359. Hoc quidem an. restitutus est, sed Cancellarii officium deinceps parum curavit aut exercuit. Cancellario spoliato Cancellariæ curam egit *Fouquettus Bardeus* Senator Parisiensis.

ÆGIDIUS AYCELINUS hoc nomine II intervallo quo *Petrus de Foresta* spoliatus est, & iterum anno 1360.

IOHANNES de DORMANO Episc. Bellovac. Cardinalis Cancellarii dignitate decoratus est 28. Septembr. 1361. fuumque officium reliquis annis Philippi VI primum, ac deinde

Sub Carolo V.

exercuit ad 21. Febr. 1371. quo Cancellariatum cessit fratri suo Guillelmo. Hic

GUILLELMUS de DORMANO tempore cessionis fratris sui, hoc est, à 21. Febr. ad 11. Julii 1373. quo obiit. Ab hac die *Johannes* iterum exercuit ad obicum, qui contigit 7. Nov. 1373.

PETRUS d'ORGEMONT ad 1. Octobr. 1380. quo abdicavit.

Sub Carolo VI.

MILES vel MILO de DORMANO Episc. Belvac. Abdicavit mense Julio 1383.

PETRUS de GIACO. Abdicavit an. 1388.

ARNALDUS de CORBEIO ab an.1388. ad an.1398. quo destitutus fuit. Restitutus an. 1400. ad Novembrium 1405. quo iterum destitutus est, seu privatus sigillis, quæ tertio resumsit 17. Junii 1409. Abdicavit tandem ultima Augusti 1412. annos natus 88. Obiit 24. Martii 1413. Hujus Cancellarii tempore quidam inferunt

ITERUM de MARTROLIO (*de Martrevil*) quem volunt fuisse Custodem Sigillorum regalium. Leviora videntur id asserentium argumenta.

NICOLAUS de BOSCO Episc. Bajoc. Sigilla servavit ab an. 1398. ad 1400. tempore primæ spoliationis *Arnaldi de Corbeio.*

IOHANNES de MONTEACUTO Archiep. Senon. post alteram spoliationem ejusdem Arnaldi.

CAROLUS de SAVOISY neque inter Cancellarios neque inter Custodes Sigilli regii recensetur à PP. Labbeo & Anselmo: hunc tamen Cancellarii Arnaldi vices egisse ab an.1409. contendit Duchesnius, nullo satis firmo, ut nobis videtur, argumento.

Eustachius de Laistre à 14. Junii 1413. ad 8. Augusti subsequentis; dein à 4. Junii 1418. ad 1420. quo obiit designatus Episcopus Belvacensis.

Henricus le Corgne dictus *de Marle* 8. Augusti 1413. Trucidatus fuit 12. Junii 1418.

Joannes le Clerc 16. Novembris 1420. ad 6. Februarii 1424. qua die abdicavit.

Sub Carolo VII.

Ludovicus Luxemburg. Episcop. Tervanensis litteris Henrici VI. Regis Angliæ, qui se quoque Regem Franciæ dictitabat, renunciatus est Cancellarius Parisiis 7. Februarii 1424. Cancellariam exercuit ad an. 1435. Fuit Archiepiscopus Rotomag. & Cardinalis. Obiit an. 1443.

Thomas Hoo, Eques Anglus beneficio Regis Angliæ Cancellarii dignitate potitus est ab ann. 1435. ad 1449.

Alii hisce turbarum temporibus veri Cancellarii fuere nostrorum Regum auctoritate promoti, nimirum

Robertus le Maçon an. 1418. Eod. anno destitutus & anno sequenti restitutus, exercuit ad an. 1421.

Martinus Gouges de Charpaignes, Episcop. Carnutensis primum, dein Claromontensis ab an. 1421. ad 6. April. 1425. & iterum à 6. Augusti anni ejusd. ad 8. Nov. 1428. quo secundo spoliatus fuit.

Renaldus de Chartres, Archiep. Rem. & Cardinalis à 28. Martii 1424. ad 6. Augusti an. insequentis, dein ab 8. Novembr. 1428. ad 4. April. 1445.

Guillelmus Juvenal des Ursins Archiepisc. Rem. a 6. Junii 1445. ad an. 1461. quo abdicare coactus est.

Sub Ludovico XI.

Petrus de Morvillier an. 1461. ad an 1465. quo Cancellariatum resumsit 9. Novemb.

Guillelmus Juvenal ad obitum, qui contigit 23. Junii 1472.

Petrus d'Oriolle spoliatus est an. 1483. Quinque postremis annis hujus Cancellarii

Adamus Fumeus Sigillorum Custos fuit ex Duchesnio, quem consule.

Sub Carolo VIII.

Guillelmus de Rupeforti ab an. 1483. ad 12. Augusti 1492. Aliquot mensibus ante obitum Ludovici XI. renunciatus fuerat Cancellarius.

Adamus Fumeus, de quo jam supra, ab obitu Guillelmi de *Rupejorti* ad annum 1494.

Robertus Briçonnet Archiepisc. Rem. cui Sigilla jam credita fuerant an. 1491. Cancellarius fuit à 30. Augusti 1495. ad 3. Junii 1497. quo migravit ex hac vita.

Guido de Rupeforti ad obitum Caroli VIII. &

Sub Ludovico XII.

ad annum 1507.

Joannes de Gannay ad annum 1512.

Stephanus Poncher Episc. Aurelianensis Sigillorum Custos ad an. 1512. ad 1515.

Sub Francisco I.

Antonius de Prato Archiep. Senon. Cardinalis & Cancellarius ab initio regni ad an. 1535. quo obiit.

Antonius de Burgo ab an. 1535. ad obitum qui contigit an. 1538.

Matthæus de Longuejoue Episc. Suession. Custos Sigilli an. 1538. ante Cancellariatum G. *Poyet*, & iterum an. 1544. post spoliationem *Francisci Errault*.

Guillelmus Poyet Cancellarius an. 1538. in carcerem ob iniquas exactiones conjectus est an. 1541. multaque impolita Cancellariatu depulsus an. 1542.

Franciscus de Montholon Custos Sigillorum à spoliatione *G. Poyet* ad 10. Junii 1543. quo ex hoc sæculo migravit.

Franciscus Errault Sigillorum Custos ab obitu decessoris ad ann. 1544. quo spoliatus est hac dignitate.

Franciscus Olivier Cancellarius à 18. April. 1545. ad obitum, qui contigit an. 1560.

Sub Henrico II.

Franciscus Olivier de quo jam dictum est.

Johannes Bertrand Archiep. Senon. & Cardinalis, in cujus gratiam an. 1551. instituta est dignitas Custodis Sigillorum, quæ ad hoc usque tempus non fuerat à Cancellariatu distincta; licet exercitium fuisset aliquando separatum, ut ex nostra serie satis patet. Recens creatam dignitatem servavit ad ann. 1559. quo

Sub Francisco II.

Franciscus Olivier restitutus est in integrum, & Sigillis regiis iterum donatus,

Sub Carolo IX.

Michael de l'Hopital Cancellarius & Custos Sigillorum 30. Junii 1560. ad an. 1568 quo postulanti Regi Sigilla reddidit, refervatis sibi Cancellarii honoribus ad obitum, qui contigit an. 1573.

Joannes de Morvillier Episc. Aurelian. Custos Sigillorum an. 1568. ad an. 1571. cujus initio abdicavit, Rege vix annuente.

Renatus de Birague Italus, Custos Sigillorum primo, deinde Cancellarius post obitum *M. de l' Hopital* ad ann. 1578. Creatus fuerat Cardinalis an. 1572.

Sub Henrico III.

Philippus Hurault Sigillorum Custos & an. 1583. post mortem *R. de Birague* Cancellarius. Sigillis privatus est Augusto mense anni 1588.

Franciscus de Montholon Custos Sigillorum ab an. 1588. ad 1. Augusti anni 1589. à qua die

Carolus Borbonius Cardinalis de *Vendome* dictus, utpote Præses Consiliorum regiorum Sigilla retinuit ad mensem Decembrium ejusdem anni.

Sub Henrico IV.

Cardinalis Borbonius ad Decembrium anni 1589. ut mox dictum est, tum rex ipsa Sigilla tenuit ad Augustum anni 1590. quo

Philippus Hurault in integrum restitutus est ad annum 1599. quo obiit.

Pomponius de Bellievre Cancellarius 2. Aug. 1599. ad 9. Septemb. 1607. Ipso consentiente, novum, de quo jam supra sub Henrico II. creatum est Officium Custodis Sigillorum; quo

Nicolaus Brulart de Sillery donatus fuit mense Decembr. 1605. Post obitum *Pomponii* auctus Cancellariatu ad annum 1616. quo

Sub Ludovico XIII.

redditis Sigillis ab Aula recessit. Revocatus haud multo post regius Consiliis præsedit ad 23. Januarii 1623. sine Sigillis, & iterum cum Sigillis ab hoc mense ad eumd. anni sequentis, quo Aula denuo relicta, secessit in prædium de Sillery in Campania, ubi mortuus est 1. Octob. 1624.

Guillelmus du Vair Custos Sigillorum à mense Maio 1610. ad Novembrem ejusd. anni; deinde à 25. April. 1617. ad 3. Aug. 1621. quo obiit.

Claudius Mangot Custos Sigillorum à 25. Novemb. 1616. ad 24. April. 1617.

Carolus d'Albert Dux de Luynes, ut Præses Consiliorum Sigilla tenuit post mortem *G. du Vair* ad 15. Decembr. 1621. quo obiit.

Mederigus de Vic d'Ermenonville Custos Sigillorum à 24. Decemb. ad obitum, qui contigit 2. Septemb. 1622.

Ludovicus le Fevre de Caumartin Custos Sigillorum à 23. Septembr. 1622. ad 21. Januarii 1623. quo obiit.

Ste-

STEPHANUS d'ALIGRE Custos Sigillorum Januario 1624. Cancellarius post obitum *N. Brulart*. Spoliatus est Sigillis 1. Junii 1626. quo iisdem donatus est.

MICHAEL de MARILLAC ad 12. Novemb. 1630.

CAROLUS de L'AUBESPINE Marchio de Castronovo bis habuit Sigilla, primum à 14. Novemb. 1630. ad 25. Febr. 1633. Iterum à 2. Martii 1650. ad 5. April. 1651.

PETRUS SEGUIER Custos Sigillorum ult. Febr. 1633. Cancellarius 19. Decemb. 1635. Sigillis privatus est 1. Martii 1650. Iterum donatus 14. April. 1651. ac denuo spoliatus 7. Septemb. insequentis. Tertio donatus 4. Januarii 1656. ad obitum, qui contigit 24. Januar. 1672.

Sub Ludovico XIV.

MATTHÆUS MOLE' Præses Senatus Paris. bis Sigilla tenuit. Primum à 3. April. 1651. ad 13. ejusd. mensis. Iterum à 9. Septemb. 1651. ad 1. Januarii 1656. quo obiit.

STEPHANUS d'ALIGRE II. hoc nomine Custos Sigillorum menſe Aprili 1672. Cancellarius Januario 1674. ad obitum, qui contigit 25. Octob. 1677. Rex ipſe poſt mortem *P. Seguier* aliquandiu Sigilla penes ſe habuit.

MICHAEL LE TELLIER poſt obitum *S. d'Aligre* ad 30. Octob. quo ex hac vita migravit ætat. 85.

LUDOVICUS BOUCHERAT à 1. Novemb. 1685. ad 2. Septemb. 1699. quo obiit ætat. 84.

LUDOVICUS PHELYPEAUX de PONTCHARTRAIN à 5. Septemb. 1699. ad 2. Julii 1714. quo abdicans confugit in otii portum, ut uni neceſſario tutius vacaret. Obiit 22. Decembris an. 1727.

DANIEL FRANCISCUS VOISIN à menſe Julio 1714. ad 2. Februarii 1717. quo obiit.

Sub Ludovico XV.

HENRICUS FRANCISCUS DAGUESSAU à 2. Februarii ad.....

MARCUS RENATUS de VOYER d'ARGENSON Sigillis regiis donatus eſt ſub finem Januarii ann. 1718. ad 8. Junii 1720. quo reſtituta ſunt *H. F. Dagueſſeau* Cancellario.

JOSEPHUS JOHAN. BAPT. d'ARMENONVILLE Custos Sigillorum renunciatus eſt à 28 Februarii an. 1722. ad 10. Sept. 1727. Obiit 27. Nov. 1728.

GERMANUS LUDOVICUS CHAUVELIN, Custos Sigillorum 17. Septembris an. 1727. ad....

Cancellariorum Angliæ ſeriem contexuit Spelmannus in Gloſſario.

De *vadiis* Cancellariorum ſub tertia Regum ſtirpe hæc habentur in 1. Regeſto Memorial. Camer. Comput. Pariſ. fol. 131. *Nous avons trouvé une cedule, qui eſtoit eſcrite de la main feu Maiſtre Saince de la Charmoye, par laquelle il pria feu Maiſtre P. de Condé à ſon vivant puis qu'il ſu entré en religion, que il li reſcriſiſt, ou ſignifiaſt, quiex gages avoit accouſtumé à prendre celui, qui porte le grant Seau du Roy. Et ledit Frere li recriſiſt de ſa main propre en ladite cedule, que du temps Monſ. S. Loys Maiſtre Philippes d'Antongny portoit ſon grant Seau, & prenoit pour ſoy & ſes chevaux & vallez à cheval 7. ſ. Par. par jour, pour avaine & pour toutes autres choſes, & excepte ſon clerc & ſon vallet, qui le ſervoit en ſa chambre, qui menjoient à court, & eſtoient doublez leurs gages es 4. Feſtes Annuex en l'an, & quant li Roy prenoit giſtes. Item il avoit ſes muntiax, ſi comme les autres clercs du Roy, & livree de Chandoille tant, comme il en convenoit pour ſa Chambre & pour les Notaires à eſcrive; & quant li Rois volut, il li donnoit paleſroy pour ſoy, & cheval pour ſon clerc, & ſommier pour le Regiſtre. Et dit que depuis le temps Monſ. S. Loys ceus qui ont porté le Seau du Roy ſe ſont en ce cas portez en moult de manieres, ſi comme il ont voulu, & l'en leur a ſeuffert. Item il dit en ladite Cedule, que des lettres qui doivent 60. ſols de Seau, le ſaeleur prendoit dix ſols pour ſoy, & ſa porcion de la commune Chancellerie, ſi comme les autres clercs du Roy. Et quant il eſtoit en Abbeyes, ou en lieu où il ne dependoit rien pour chevaus, ce lui eſtoit rabatu des ſes gages.* His addere lubet quæ habentur in Reg. *Noſter* fol. 416. *Li Chanceliers ſoulois prendre à Court 7. ſol. 6. den. par jour, & livroiſon de Couri, & à Paris en Parlement 20. ſ. par jour, avec les droiz de la Chancellerie: & il prent orendroit pour tout 2000. li. Par. de gages par an; & un des Notaires ſoulois rendre les Lettres à l'Audience ſens autres gages; & cil qui orendroit les rent, prend 200. li. Par. de gages par an, ſens cinq ſols Tour. de gages par jour, qu'il prent pour la Cartalerie de Montoliſ en Carcaſſonnois, qu'il fait deſſervir par autruy. Et ſoit memoire de ſavoir, qui reçoit l'emolument du Regiſtre des Lettres de la Chancellerie, qui doit valoir au Roy grant choſe.*

¶ Simili modo *Salaria* Cancellari Dalphinatus indicat Humbertus II. Ordinatione anni 1340. ubi de variis officiis Domus Dalphinalis, ex Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 397. *Item*, inquit, *pro ſigillatione literarum juſtitiæ & gratiæ, & aliis ad officium Cancellarii pertinentibus, unum Cancellarium ordinamus ad ſalarium ducentorum florenorum per annum, computatis inter eos viginti florenis auri pro ſalario unius notarii, quinque florenis pro ſalario unius ſcutiferi, tribus florenis pro ſalario unius ſommelerii, duobus florenis pro duobus valetis peditibus per annum. Item, habeat unum equum pro ſe, unum pro notario, alium equum pro ſcutifero, & alium pro ſommelerio, & percipiat die qualibet pro gagiis cujuslibet ipſorum equorum unum groſſum.* Subſequitur accurata variorum Cancellarii munium deſcriptio, quam Lector, ſi opus eſt, poteſt ibidem conſulere.

¶ CANCELLARIS, pro *Cancellarius*, in Diplom. Henrici IV. Imper. an. 1073. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 2. pag. 178. *Signum D. Henrici IV. Regis illuſtriſſimi & invictiſſimi, & Adelgero Cancellario, vice Sigfridi Archicancellaris.*

CANCELLARIORUM munus etiam Eccleſiaſticum fuit, ut ex Anaſtaſio colligitur in Vita S. Joannis Eleemoſynar. cap. 1. num. 6. cap. 2. num. 7. cap. 8. num. 46. In VI. Synodo Act. 8. & 9. ſit mentio Stephani & Dionyſii Diaconorum & Cancellariorum.

CANCELLARII ECCLESIÆ ROMANÆ quanta fuerit in Romana Curia auctoritas, docet S. Bernardus Epiſt. 313. *Siquidem cum nullum ferme fiat in orbe bonum, quod per manus quodammodo Romani Cancellarii tranſire non habeat, ut vix vel bonum judicetur, quod ejus priut non fuerit examinatum judicio, moderatum conſilio, ſtudio roboratum, & confirmatum adjutorio, &c.*

VICECANCELLARIUS ECCLESIÆ ROMANÆ. Vide *Bibliothecarius*, & Waddingum an. 1303. n. 6. 7.

CANCELLARIUS, in Eccleſiis Cathedralibus, dignitas, cujus munus ſic deſcribitur in Statutis Leicheſeldenſis Eccleſiæ in Monaſtico Anglic. to. 3. pag. 24. *Officium Cancellarii eſt, ſive reſidens, ſive non extiterit, lectiones legendas in Eccleſia per ſe, vel per ſuum Vicarium ſufficientem, male legentes emendare, ſcholas conferre, ſigilla ad cauſas & negotia conferre, literas Capituli facere & conſignare, libros ſervare, quotieſcumque voluerit prædicationes in Eccleſia vel extra Eccleſiam prædicare, & cui voluerit prædicationis officium aſſignare, &c.* Adde Statuta Eccleſiæ Londinenſis, ibidem pag. 339. [Minor fuit Cancellarii dignitas in Hiſpania, uti conſtat ex Concilio Mexicano anni 1585. §. XVII. ubi hæc leguntur: *Officium inſuper* (creamus) *Cancellarii ſive Notarii Eccleſiæ & Capituli, cui quoſcumque contractus inter Eccleſiam, Epiſcopum & Capitulum & quoſcumque alios, in protocollo & notis*

juris

suis recipere, actus capitulares scribere, donationes, possessiones, census, feudos, precaria, per eosdem Episcopum & Capitulum & Ecclesiam, vel eisdem factas, vel in posterum faciendas, annotet & scribat, & instrumenta custodiat; partes reddituum beneficiatis distribuat.]

¶ CANCELLARII MONASTERIORUM etiam memorantur in Annalibus Benedict. to. 2. pag. 627. Spicil. Acheriano to. 6. pag. 511. & Chronico Mellic. pag. 804. col. 2. ubi *Cancellarius Patrum* appellatur: *Per Patres Congregationis idoneus aliquis, fidus, integer ac peritus ex Congregatione eligatur, ac Cancellarius Patrum vocetur, habeatque curam registrandi acta, instrumenta . . . necnon scribendi ac respondendi quibus opus fuerit.*

CANCELLARII ACADEMIARUM dicti, qui iis quodammodo præsunt, penes quos totius rei literariæ regimen, ac moderatio est, qui, si res postulat, in societatem professionis suæ idoneos Magistros advocant, castigant, si quid in doctore collega sit dignum pœna aut reprehensione, & meliores subrogant, cathedrisque præficiunt, Baccalaureos ad Doctoralem apicem promovent, novas leges condunt, veteres abrogant, scholarum disciplinam reformant, &c. Quæ quidem dignitas semper alicui illustri personæ à Pontificibus demandata est, interdum ipsis Episcopis. Vide Gretzerum lib. 1. Observat. ad Philippum Eystetensem cap. 21. Hemeræum de Academ. Parisiensi cap. 7. & seqq. Cruceum in Episcopis Cadurcens. num. 227. 228. 229. &c. Stephanum Paschasium in Disquisit. Francicis lib. 9. cap. 21. &c.

CANCELLARIUS COMMUNIÆ, Cui suberat *Scriptur*, in Charta Communiæ Meldensis an. 1179. idem qui hodie *le Greffier de la Ville*.

SUBCANCELLARIUS, in Subscriptione Chartæ Lotharii Imp apud Ughell. to. 2. pag. 251. *Drac. ius Subcancellarius atque Notarius ad vicem Egilmari recognovi & subscripsi.*

¶ CANCELLARIUS INFERIOR, in Gestis Trevir. Archiepiscoporum, apud Marten. to. 4. Collect. Amplis. col. 395.

CANCELLARIA, apud Anglos dicitur summum Angliæ tribunal, si universalem illum Conventum excipias, quem *Parlamentum* dicunt: in quo *Cancellarius* singulis, qui rigore juris communis se læsos queruntur, ex regula æquitatis subvenit. Ita Cowellus.

Nos vero *Cancellariam* appellamus locum in Palatio, in quo Regia ac publica instrumenta olim asservabantur, (nam hodie vix ejusce appellationis hæc notio ne supereſt vestigium) de qua quidem intelligendum est Edictum in Carisiaco an. 861. *Propterea necessarium duximus, ut commendationem nostram ex hoc scribere rogavemus, quæ ex more in nostro Palatio apud Cancellariam retineatur, &c.*

Cancellariam, Gall. *Chancelerie*, hodie dicimus Prætorium Cancellarii, vel locum, ubi diplomata regia seu litteræ, quæ sigillo regio communiri debent, obsignantur, haeque notione legitur non semel vox *Cancellaria* ab annis saltem trecentis & amplius.

¶ CANCELLARIATUS, Officium seu dignitas Cancellarii. Passim occurrit postremis sæculis.

CANCELLATIO, Vox agrimensorum, Limitatio, centuriatio, typus, forma. Siculus Flaccus: *Et quamvis una res sit, forma; alii dicunt pericam, alii centuriationem, alii metationem, alii limitationem, alii Cancellationem.* Frontinus: *Ager festertianus assignatus in Cancellatione limitibus maritimis.*

¶ CANCELLATURA, Obliteratio, lineæ in Charta cancellatim ductæ. Saisimentum Comitatus Tolosæ apud Lafallium to. 1. Annal. Tolos. Instrum pag. 28. *Produxerunt quoddam instrumentum auctenticum sigillo, cum sigillo pendenti Consulum urbis & burgi Tolosæ...sine vitio & Cancellatura.* Vide *Cancellare*.

¶ CANCELLULUS. Junior ostiariae. Epistola Martini Papæ apud Baron. ad annum 650. *Eadem nocte ...tulerunt me de palatio...& nonnisi cum sex puerulis & uno Cancellulo duxerunt nos ex urbe.* Vide *Cancellarius* 1. notione.

1. CANCELLUS. Papias: *Cancelli, ligna subtilia in traversum facta, vel de ferro in modum vetis, nunc vero & de lapidibus fiunt.* Auctor Mamotrecti ad 4. Reg. cap. 1. *Cancellus, fenestra reticulata, ad palatii, & parvum foramen parieti: interstitium inter propugnacula: dicitur etiam paries, qui claudit chorum.* Adde Ugurionem. Κιγκλίδες μωροῦσιν τὸν θυρεὸν ἐσαίνουσι, apud Scholiastem Aristophanis, Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. κιγκλίδες, θύρεοι κανονιδεῖς. Aliud: δικτυωτὰ, κανονιδωτὰ, πολύπλοκα. Vide Eusseb. lib. 10. Histor. Eccl. cap. 4. Papias: *Cancellus, Cantorum excellens locus, inde Cancellarius.*

CANCELLI FORENSES, in Collat. Carthag. I. cap. 70. qui *Cancelli Fori*, Tullio in Orat. pro Sextio, & 3. pro Verrem, lib. 1. de Orat. unde *Cancellarii*, qui hos servabant, uti supra indicatum. *Intra Cancellorum septa*, de foro dixit Ammianus lib 30. Ita κιγκλίδα, & κάγκελλα τὰ δικαστήρια, Scholiastes Aristoph. & Pollux. lib. 8. usurpant. Atque etiam inde nostri *Barreau*, forum litigatium vocant, quod *Cancellis* pariter muniatur. Vide Jacobum Gothofredum ad l. 1. Cod. Th. de Offic. Rector. provinc.

CANCELLI SEPULCRORUM, Quibus hominum vitæ innocentia & sanctitate illustrium monumenta & tumuli muniebantur. De iis passim Scriptores, S. Augustinum, Serm. de Diversis 31. Cyrillus Abb. in Vita S. Euthymii Magni Abb. cap. ult. Paulinus Natali 7. pag. 578. Gregor. Turonens. lib. 1. de Mirac. cap. 69. lib. 2. cap. 20. 46. 47. de Glor. Conf. cap. 12. 30. 45. lib. 1. Mirac. S. Martini cap. 35. Fortunatus lib. 2. Vitæ S. Hilarii c. 7. Vita S. Boniti num. 36. & c. Sed & omnium promiscuæ sepulcra cancellis vallari solita docet idem Gregorius Turonens. lib. 6. Histor. cap. 10. Vide *Cataracta*.

CANCELLI ALTARIS, Quibus altaris septum vel locus munitur: quibus *Bema a Choro disparatur*. Cyprianus in Vita S. Cæsarii Arelat. *Hoc autem sanctum opus ita profectus est, ut etiam ab illis, quæ ad divini ministerii dispensationem pertinent, non abstineret, thuribulis, calicibus, pateris pro eorum redemptione datis, excussisque à Cancellorum columnis ornamentis argenteis.* Capitulare Heitonis Episcopi Basileensis cap. 16. *Quod si palla altaris lavandæ sunt, à Clericis abstrahantur, & ad Cancellos feminis tradantur, & ibidem repetantur.* Paulus Warnefridus de Episcopis Metensib. in Chrodegango: *Hic fabricare jussit...sedem S. Stephani Protomartyris, & altare ipsius, atque Cancellos, presbyterium, arcusque per gyrum.* Observat porro Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. num. 35. *In primitiva Ecclesia peribolum, seu parietem, qui circuit chorum, non elevatum fuisse nisi usque ad appodiationem, idque sua ætate adhuc in quibusdam Ecclesiis observatum; quod ideo fiebat, ut populus videns Clericum psallentem, inde sumeret bonum exemplum. Verumtamen* (subdit ille) *hoc tempore quasi communiter suspenditur, sive interponiturvelum, aut murus inter Clerum & populum, ne mutuo se conspicere possint, &c.* Vide Delcriptionem nostram ædis Sophianæ num. 71. 72.

CANCELLUS, Locus altaris cancellis septus. Βῆμα Græcis, vel ἅγιον, *Presbyterium* Latinis, nostris *le Cancel*. Synodus Romana an. 853. can. 33. *Sæculares, . . . nec inter sacros Cancellos ordinibus debitos, nisi permittente Episcopo, attentenus accedere*, Concilium Nanne-

netenſe an.895. can.3. *Ut nulla femina ad altare præſumat accedere, aut Presbytero miniſtrare, aut infra Cancellos ſtare.* Adde Capitula Herardi Turonenſi.cap.82. Quod igitur eſt *inter & infra Cancellos*, *Cancellus* poſtmodum nude dictum eſt. Acta Epiſcoporum Cenomanenſium in Arnaldo c.33. *Denuo ipſam Eccleſiam...conſtruere cœpit, & parti ſuperiori, quæ vulgo Cancellum nominatur, etiam tectum impoſuit: membrorum quoque, quæ Cruces vocantur, atque turrium ſolidiſſima fundamenta antequam moreretur inſtituens.* In Hoello cap. 34. *Sed & Cancellum, quod ejus anteceſſor conſtruxerat, pavimento decoravit.* Ordericus Vitalis lib.11.pag.832 *Cancellum veteris Eccleſiæ dejecit, & eximiæ pulcritudinis opere in melius renovavit, atque in longitudine & latitudine decenter augmentavit.* Et lib. 12. *Cancellum Eccleſiæ cum domibus monaſticis renovavit.* Statuta Ordinis Hoſpitalariorum S.Joannis Hieroſol.tit.3. §.7. *Ne Fratres noſtri, cum divina celebrant ur. Cancellum ſeu Chorum intrent, nec altari adhæreant.* Joannes de Garlandia in Synonymis:

Cancellus, templi pars intima dicitur eſſe.

Poëta MS.ævi infimi:

Infra Cancellum Laicos compelle morari,
Ne videant vinum cum ſacro Pane ſacrari.

Ita uſurpant Hariulfus lib.1. cap.7. Chronicon Senonienſe lib.4.cap.36.Chronicon S.Trudonis lib. 8. pag. 437.Statuta Willelmi Epiſc.Dunelmenſis & Ægidii Epiſcopi Sarisber,an.1255.Synodi Wigornienſis an.1240. can.2.Exonienſis an.1287.can.9. 12.21. Ciceſtrenſis an. 1292.can.5.Mertonenſis an.1300. can.4. Rotomagenſis an.1335.cap.8. Londinenſis an.1342.can.11. Provinciale Eccleſiæ Cantuarienſis lib.1, tit.9.lib.3. tit. 24. &c. Ex noſtris vero Hugo Plagon interpres Gallicus Willelmi Tyrii: *Le Partriarche prit le Califre, & l' emmena el cuer & la Chanciel, pour bien voir apertement la Sacrement. Le Chœur ou Chancel*, in Conſuet. Norman.art.212.

2. CANCELLUS, pro Cancellatione. Senator: *Intra Tuſcia Cancellos*. Eſt autem *Cancellatio*, Agrimenſoribus, limes: unde *Ager Cancellatus*, limitatus. [Metaphoricæ ſumitur in Compendioſa beneficiorum expoſitione fol.36.verſo: *Queritur, cum Mandatorio (apoſtolico) cui mandatur provideri de beneficio non ſacerdotali, poſſit conferri ſacerdotale. Et placuit Bonifacio VIII. id fieri non poſſe, cum Mandatum ſuos habet Cancellos*, id eſt, limites. Verum hæc vox nota fuit ipſi Ciceroni, apud quem lib.1.de Orat. c.12. *Cancellis circumſcripta ſcientia.* Et pro Quintio cap.10. *Si extra hos Cancellos egrediar, quos mihi ipſe circumdedi.* Quare vocem *Cancellus* præternimiſſimus, ni primum fuiſſet à Cangio relata.]

¶ A CANCELLIS, Cancellarius, Gall. *Chancelier*. Herricus in Vita S.Germani lib.6.

Voluſianus erat, præceſſo nomine quidam
Urbis Patricius, toti dilectus & urbi,
Atque à Cancellis prifco de more miniſter.

Vide Chiflet. Anaſt. Childer. pa.135. Salmaſ. ad Vopiſc. Carin.cap.16.& ſupra *Cancellarius*.

¶ 1. CANCER, *Forceps*. Gloſſ. Iſid. Papias MS. cum veteri Gloſſario Sangerman.n.501. *Cancer, Forceps, vel Ulcus*. Forcipes autem ſic appellantur, quod ſint ad inſtar chelarum *Cancri*. Gloſſ. apud Grævium in notis ad Gloſſar. Iſid. καλκτρ⊙, χελκτ⊙, *Forfex*. Vide Lexicon Martinii.

2. CANCER, Arcus, fornix, quod cancri forcipem referat. Adamnanus lib.2.de LocisSS.cap.16. *Hæc* (Eccleſia) *quatuor lapideis ſuffulta Cancris, ſtat ſuper aquas inhabitabilis, &c.* Mox: *Inferius vero, ut dictum eſt, Cancris & arcubus ſuſtentata.* Et c.26. *Una* (Eccleſia) *in medio civitatis loco ſuper duos fundata Cancros, &c.*

3. CANCER. Papias: *Cancri, Cancelli*. [Feſtus habet: *Cancri dicebantur ab antiquis, qui nunc per deminutionem Cancelli, ex quo genere ſunt Calces, qui per deminutionem appellantur Calculi.*]

4. CANCER, Machina bellica. Chronicon Colmarienſe an.1300. *Expugnavit Rex hanc civitatem per duo vaſa* (inſtrumenta) *concava, quæ faciebant artifices ſapientes. Unum vas Cattus vocabatur, aliud Cancer. Erant hæc vaſa longa, quadrata, ex omni parte laterum clauſa: verſus terram nullum munimen habebant, ſed verſus cælum de tabulis fortibus ac ſpiſſis tectum, machinarum lapides minime metuebant, &c.* Infra: *Fuit Cancer inſtrumentum magnum, forte pariter & ponderoſum. In eo erat trabs magna, pariter longa, in una parte groſſa, in altera parva. In groſſiori parte, ſive in capite, fuit ferro forti circumdata, & in fronte ipſius Cancri fortiſſime colligata. Trabs hæc ſuper quædam inſtrumenta jacuit, quod faciliter moveretur. Hic Cancer cum ad murum perveniſſet, & octo in circulos, qui in trabe erant, funes immiſiſſent, ex paucis ictibus pro magna parte cadere cœgerunt:* Mox: *Ex parte terræ magna parte cadere cœgerunt:* Mox: *Ex parte terræ fuerunt objecti ne Cattum atque Cancrum: quia ſolus Cancer, quingentos homines occupabat.* In Conſuetudine Baionenſi, *Eſcreviſſe* proſpecie armorum uſurpatur. Ita noſtri Cancros vocant, &c.

CANCERARE, In cancri naturam tranſire. Apuleius lib.de Virtutib.herbar.cap.36. *Ad vulnera, etiam ſi Cancerraverint.*

CANCERATUS, Cancere depaſtus. Paſſio SS.Perpetuæ & Felicitatis: *Facie Cancerata male obiit, ita ut mors ejus odio fuerit.*

CANCEROSI SERMONES, apud Julianum Toletanum lib.1. contra Judæos, initio, qui nempe ut cancer ſerpunt, inquit D. Paulus. [*Cancerofus*, Qui exeditur cancere, in Actis SS.Julii tom.1.pag.420. ubi de S. Ottone.]

CANCERAUMA, pro *Cancerома*, καρκίνωμα, Cancer. Papias: *Cancerомata, apoſtemata, retrogradientia, ut cancer.* Adrevaldus lib.1.de Mirac.S.Benedicti cap.28. *Quidam membrorum quorundam incendium male perpeſſi, quod genus morbi incurabile medici derivato nomine à cancere, Cancerauma vocitant, &c.* Vide Celſum lib.5.cap.28.lib.6.cap.15. Apuleium lib. de Virtut. herbar.cap.31.&c.

¶ CANCETUM. pro *Calcetum*, Via ſtrata, Gall. *Chauſſée*. Monaſtic.Anglic.tom.1.pag.2. col 2. *Primo incipit à la Bruſtache apud pontem de Streſe, & hic ſupra Cancetum ultra Pinne alaiſe per medium mariſe.* Vide *Calcea*.

¶ CANCEULI, f. pro *Cancelli*, Species retium ad capiendas feras. *Sire Raul* de Geſtis Friderici I.Imp. apud Murator.to.6.col.1190. *Imperator vero menſe Novembri proximo ivit ultra montes, & Marquardum omnibus Longobardis præpoſuit, qui omnibus Mediolanenſibus tam civibus quamque & ruſticis venationem inturbavit, id eſt, ut nemo venaretur cum cane, aut neque pedaicam vel Canceulos poneret, neque ſaſſam faceret.*

¶ CANCHAR. Bernardi *de Breydenbach* Iter Hieroſol.pag.277. *Pulices, cum herba quæ dicitur Canchar in lecto poſita fuerit, quaſi ebrii & paralitici ſunt, nec ſalire nec ſe movere poſſunt.*

¶ CANCIÆ, f. Næniæ. Acta SS. Junii to.3. pag. 929. Fubi de B.Michelina: *Tunc Michelina ad hæc verba reſpondit: Omnia iſta videntur tuſſe & Cancie, & à perſonis deſperatis & rudibus.* Galli diceremus *Chanſons*, Logi, fabulæ, nugæ.

¶ CANCILLUS, Vaſis genus, certa vini, alteriuſve liquoris menſura. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann.1351.ex libro viridi fol. 53. *Tenetur dare & conſuevit dictus D. Abbas ſingulis hoſpitan-*

fpitantibus dictorum Monachorum die qua veniunt de extra Monaſterium, unam libram panis conventualem de frumento antiqui ponderis, & unum Cancillum boni vini, in quo ſit tertia pars aquæ, videlicet unum Cancillum Presbyteri, quæ ſunt duæ partes Cancilli monachalis, & iſto caſu datur purum. Ibidem: *Tres Cancilloſ vini. Pro Cancillus* ſemel habetur *Cantillus*.

CANCRA, *Domus cancri*. Papiæ.

CANCRARIUM, *quaſi putrefcat, ipſum eſt Cancer*. Papias.

CANCRENUM Vulnus, Cancer, Celſo & Latinis *Gangræna*. In Miracul. S. Cunigundis edit. à Gretſero.

¶ CANCRIZARE, Rolandinus Patavin. de Factis in Marchia Tarviſina lib.5.c.21. apud Muratorium to.8.col.249. *Et quia ſcivit* (Fridericus II. Imperator) *quod antiqui Magnates reſpiciebant Aſcendens, cum volebant condere civitates, & faciebant ipſimet uxuum cum aratro, quo circumdabant civitates, unde dictæ ſunt urbes; incæpit & ipſe deſignare hanc ſuam novam civitatem* (Victoriam) *ſigno Arietis aſcendente: tum quia ſignum eſt Martis, qui dicitur Deus belli; tum quia erat Libræ aſcendenti contrarium in occaſum, quod eſt ſignum Veneris, qui planeta Parmæ dicitur, & eſſe fortuna ejus. Quaſi per hoc forſitan cogitaret, quod Parmenſium fortuna, qui oppoſiti erant ei tenderet in occaſum: in Aſtrologis namque & iis qui ſubtilitatem aſtrologicam imitantur, primum operanti & ſeptimum adverſario datur. Sed puto quod non notavit quartum ab Aſcendente fuiſſe Cancrum; quartum enim ædificia, domos & civitates deſignat, & ſic civitas ſub tali Aſcendente incæpta Cancrizare debebat*; id eſt, Retrorſum ire ad inſtar cancrorum, metaphoricè, Minui, in pejorem conditionem vel occaſum vergere: quod accidit novæ urbi Victoriæ, quæ non ita poſt capta & ſpoliata *receſſit more Cancri*, uti narrat idem Rolandinus ibid. cap.22.

¶ CANCRIZATUS, Gangræna, ſeu Cancere vitiatus, infectus. Acta SS. April.tom.3.pag. 892. in Vita S. Catharinæ Senenſis: *Habebat enim in pectore ulcus, juxta medicorum vocabulum Cancrizatum quod carnem circa ſe corrodebat*.

¶ CANCROSUS, Idem. Concil.Hiſp.to.2. pag. 544. *Nos quoque huic vulneri Cancroſo ignitum, quod ſupereſt, adhuc injicinus ferrum*.

¶ CANCRUM, *Internigrum*. Papias MS. Editus habet *Canetum*. Vetus Gloſſar. Sangerm. MS. num. 501. *Caneum*. Vide *Canetum*.

¶ CANDA, Species telonii. Præceptum Caroli Simplicis anno 919. apud Mabillonium lib.6. de Re Diplomatica, Charta 129. *De teloneo quidem mercati memoratæ villæ nonam ac decimam partem, de cenſu quoque vini, quod accipitur de Compendio ac Venetta, nonam partem; & de monata ejuſdem palatii decimam & nonam partem...ſimiliter de cambis & tabernis vinariis, de tranſitu etiam navis in Venetta, nonam & decimam, ſeu de hoc quod dicitur Canda, quam accepimus ex epiſcopatu Sueſſionenſi, & de cænobio S. Medardi nonam ac decimam ad capellam S. Clementis* (Compendienſis) *concedimus*. Vide *Candes*.

¶ CANDATOR, à *Candidare* ſic dictus Fullo, ut opinor, quia purgat pannos, & candidos facit. Charta anni 1240. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol.181. *Nos R. Bereng. Comes & Marchio Provinciæ.... affidamus & ſub guidagio & protectione noſtra recipimus bona fide monaſterium S. Victoris Maſſil.... ac omnia molendina paratoria & candoria ipſius monaſterii... affidamus eodem modo molendinarios, Candatores, mulateriοs & omnes homines ibi neceſſarios, ac beſtias in eundo & redeundo*. . . .

CANDELA, Lucerna olearia. Gloſſ. Græc. Lat. Καυδήλα *Cicendela*. Acta Proconſularia ſub Munatio Felice, apud Baronium ann.303. n.12. *Lucernæ argenteæ ſeptem, cerofala duo, Candelæ breves æneæ cum lucernis ſuis ſeptem; item lucernæ æneæ undecim cum catenis ſuis*. Hiſtoria Translationis ſancti Januarii apud Caracciolum: *Capit Candela ſine admixtione olei redundare*. Anaſtaſius in S. Sil veſtro PP. *Ubi Candelæ ardent ex oleo nardino piſtico*. Leo Oſtienſis lib.3. cap. 30. *Exoleo de Candela S. Sepulcri, quæ videlicet per ſingulos annos modo valde mirabili accenditur. Candela olei*, in Bulla Benedicti IX. PP. apud Ughellum tom. 1. pag.124. Sed & Zacharias PP. in Dialogis S. Gregorii *Lampades* καυδήλας vertit, lib.1. cap.5.7. Hac pariter notione vocem *Candela* uſurpat idem Gregorius in Epiſt.12.ad Bonifacium Moguntinum Archiepiſcopum, ut & Braulio in Vita S. Æmiliani ca.29. apud Biviarium: unde conficitur in Regula S. Benedicti cap.29. *Candelam noctu in dormitorio ardentem*, nihil aliud eſſe quam *cicindilem*. Neque aliter fere vocem καυδήλα uſurpant Græci recentiores. Vita S. Nili Junioris p.100. Δοὺς τὸ ὑπὲρ ἐλαίου καυδήλου ἀσσάριον. Sophronius Patr. Hieroſol. Τὸ τῆς καυδήλου ἔλαιον πυρὸν τὸ Σωτῆρι ἐκάστου ἀναπτόμενον λαμπάδιον. Et infra: Τῆς καυδήλου κατάσπασιν ἔλαιον. Miraculum S. Georgii Mart. de ejus imagine n.55. Πορίσας ὁ γεννηθεὶς εἰκόνα ἐλαιογραφῆσαι τοῦ καυδήλου . . . . , ἀναπτόμενον τὸν οἶκον ἔχειν, ἐφασκεν ἐνθάδε. De ejuſmodi candelis videtur perinde intelligendus Anonymus de locis SS. Ἀνοῖξαι τὰ ἄγια τῶν ἁγίων καυδήλαις. Infra: Κρεμάσαι καυδήλας. Apud Codinum in Origin. Καυδηλοστάται, pag.100. Aliter tamen καυδήλα uſurpat Chronicon Alexandrinum p.686. Vide *Papyrus*.

Candelæ projectæ & extinctæ in excommunicationibus, cujus ritus meminerunt Regino lib.2. de Eccleſ. diſcipl. cap.409. Burchard. lib.11. ca.3. Concil. Lemovicenſe ann.1301. ſeſſ.1. ſub finem, Romualdus Salernitanus in Chronico MS. ann.1167. Guillelmus Abbas S. Theodor. lib.2. Vitæ S. Bernardi cap.6.n.35. Heſſo Scholaſticus pag.358. Epiſtola 3. carum, quas Teugnagelius edidit poſt Chronicon Reicherſp. Bertholdus Conſtant. an.1083.1095. Matthæus Weſtmonaſt. ann.1253. pag. 353. Pachymer. lib.1. Hiſtor. cap.31. Perardus in Tabulis Burgundicis pag.130. Acta Alexandri III. PP. apud Baronium ann.1177. Matth. Paris pag. 442.454.576. Ægidius Aureæ vallis Mon. c. 103. Thwroczius ann. 1303. cap. 86. Ægid. Gelenius in S. Engelberto pag. 37. &c.

Candelas accenſas ſub conjugatorum pedibus ponere, ſuperſtitionis ſpecies, damnata ab Odone Legato Apoſtolico in Syria ann.1254. in Conſtitutione contra Simoniacos: *Item & à quibuſdam inolevit quoddam abominabile & horribile: videlicet quod celebritatis ſolemnitatibus nuptiarum, ſtatim quidam Clericus Eccleſiæ, in qua ſolemnizatum eſt matrimonium, portans aquam benedictam, cum pervenerit ad portam domus, in qua debent ſe recipere nubentes, tenens quandoque Candelas accenſas in manibus, ponit eas ſub conjugatorum pedibus, & accipit pro hujuſmodi tam improbo officio 12. denarios vel aliud pretium: quod fortilegii vitio carere non dubitatur, &c.*

Candelæ de Madio Mense, inter præſtationes Eccleſiaſticas, in veteri Charta ann.1030. apud Ughellum in Epiſcopis Novaricnſibus.

¶ Candelæ, Idem quod infra *Candelaria*. Conventiones inter Francorum Regem & Comitem Marchiæ an.1127. apud Marten. to.1. Ampliſſ. Collect. col. 1215. *Præfatus comes Marchiæ habebit à nobis ſingulis annis uſque ad decem annos decem millia & ſexcentas libras Turonenſes annuatim in tribus terminis, tertium, in*

Ascensione Domini, tertium in festo S.Martini & tertium in Candelis.

¶ CANDELABRA, λυχνία, *Fax*, in Supplemento Antiquarii. Joann. Longinus in Vita S. Stanislai Epiſc.lib.3.num.68.*Accensa autem Candelabra, & familiaribus qui secum cubabant excitatis, &c.*

¶ CANDELAIA. Vide *Candelaria*.

¶ CANDELAPTA, vox ibrida à Lat. *Candela*,& Græc. ἅπτω, Accendo; Qui candelas ſeu lucernas accendit in Eccleſia. Acta SS.Julii to.4.pa.98 in Hiſt.Chronolog.Patriarch. Antiochen. *Ubi in templo Reſurrectionis Candelapta factus, lucernas accenderit.*

1. CANDELARIA, Feſtum Purificationis B.Mariæ, Durando lib.7.cap.7.n.17. noſtris olim *la Candeliere*, hodie *la Chandeleur: Candelora* Italis, *Sancta Maria Candelaia*, Joanni Villaneo lib.6.cap.34. lib.10. cap.7. *Feſtum Candeloſæ*, in Charta ann.1286.in Probationib.Hiſtoriæ Caſtilionenſis pag.71.& alibi paſſim. *Feſtum Candelarum*, apud Ulug i egh.cap.7. [*Feſtum S.Mariæ Candelariæ*, in Statutis Maſſilienſ. pag.142.] *Feſtum S. Mariæ Candelariæ*, in Charta Sicardi Epiſcopi Cremonenſis ann.1207.apud Ughellum to.4. pag. 1297.Sic dictum à Candelis ardentibus, quas hac die deferri à fidelibus præcepit Gelaſius PP. abrogatis Lupercalibus, quæ menſe Februario agi ſolita teſtatur Varro. Litaniæ publicas & proceſſiones huic ſolemnitati addidit poſtmodum Sergius I.P.nec enim ille candelarum uſum in hoc feſto introduxit, uti obſervat Baronius, licet nonnulli id ſcripſerint. Beda de Ratione temp.cap. 10. de Luſtrationibus veterum, quæ fiebant menſe Februario : *Sed hanc luſtrandi conſuetudinem bene mutavit Chriſtiana religio, cum in menſe eodem, die S.Mariæ plebs univerſa cum Sacerdotibus ac Miniſtris, hymnis modulatæ vocis per Eccleſias, perque congrua urbis loca procedit, datoſque à Pontifice cunctis cereos in manibus geſtant ardentes, & augeſcente bona conſuetudine idipſum cæteris quoque ejuſdem B.Matris & perpetuæ virginis agere didicit, non utique in luſtrationem terreſtris Imperii quinquennem, ſed in perennem regni cœleſtis memoriam:quando juxta parabolam Virginum prudentium, omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus, obviam ſponſo, ac regi ſuo venientes,mox cum eo ad nuptias civitatis intrabunt.* Alcuinus in ſerm. in Hypapant.*Maxime autem eo loco, quo primatum Eccleſiæ Catholica in primo Paſtore ſortita eſt, in tanta reverentia habetur, ut ea die cuncta civitatis turba, in unum collecta, immenſis cereorum luminibus coruſcans, Miſſarum ſolemnia devotiſſime celebrent, nulluſque aditum publicæ ſtationis intret, ſi lumen manu non tenuerit, tanquam ſcilicet Dominum in templo oblaturi, imo etiam ſuſceperturi fidei lumen, quo interius fulget, exterius oblationis ſuæ religione demonſtrent.* Tradit Olaus Wormius in Feſtis Danicis antiquis, quos edidit, ad diem Purificationis, quæ ibi *Kendelmeſſ* dicitur, manum facem oſtentantem eſſe depictam. Germanis vero *Liechs meſſ*, id eſt, *Miſſa luminum* appellatur, ut eſt apud Gretſerum in Muricibus Chriſtianis pag.177.Vide S.Eligium Homil.2.Rabanum lib.2.de Inſtit.Cleric.ca. 33.Rupert.lib.3.de Divin.Offic.cap.25. Honor. Auguſtod.lib.3.cap.24. Durand. lib.7.c.7.n.16. Baronium ad Martyrol.&c.Adde Cyrillum Scythopolit. in Vita S. Euthymii apud Allatium de Hebdomadis Græcorum pag.147.

¶ 2. CANDELARIA, pro *Candelabrum*, Gallice *Chandelier*, apud Rymer.to.7.pag.745.*Duo cochlearia pro Candelaria.*

CANDELARII, qui candelas in Eccleſia deferunt, in Charta an.1270.apud Ughell.to.7.p.20. [Vide Chronicon Mellicenſe pag.333.col.1.& pag.418.col.2. quo in poſteriori loco Candelarii officium ſic deſcribitur:*Candelarius principaliter laternas neceſſarias ad Matutinum apportat, candelas circa ſingula pulpita collocat, & in nocturno officio ſuper altari ſummo lumina ponit; ſignum ad chorum ad Vigilias noctturnas & Laudes pulſat; hyemali tempore ad refectorium lumen portat, ſabbatho laternas & candelabra mundat.*]

¶ CANDELARIUS, Qui facit vel vendit candelas, Gall. *Chandelier*. Charta Philippi VI. Franc. Regis ann.1329.*Item quod Candelarii & venditores de cepo... vendent bonas & legitimas Candelas de bono & legitimo cepo.*

CANDELARII FABRI, in Conſtit. Siculis lib.3. tit. 36.§.1.Qui candelabra conficiunt.

CANDELARIUM, Oblationes candelarum in Eccleſiis. Tabularium Monaſt.Longipontis in diœceſi Pariſ.*Conceſſit illis* (Monachis) *quandam partem ipſius doni, ſcilicet unum arpennum terræ, medietatem Candelarii & ſepulturæ, tertiam partem medietatis turtellorum, atque offerendæ & omnis decimæ, &c.*

¶ CANDELATORES, Qui deferunt Candelas, apud Rymer.to. 12.pag.28.col.1.

¶ CANDELCISA, Feſtum Purificationis B.Mariæ. Litteræ Philippi Regis Franciæ apud Rymer. to. 2.pag.464.*Rex ipſe Angliæ mittet gentes ſuas apud Perpinianum in craſtino inſtantis Candelciſæ*, Ibid. pag. 465.ubi de eod.negotio: *Quo craſtino videlicet die Sabbati poſt dictum feſtum Purificationis B. Mariæ, &c.* Vide *Candelaria*. 1.

¶ CANDELLUS, Cereus, Gall.*Chandelle de cire*. Acta SS.April.tom.3.pag.534. in Miraculis S.Zitæ Virg. *Et vovit . . . quod ſibi daret unum Candellum libræ ceræ.*

¶ CANDELOSA, pro Feſto Purificationis B.Mariæ ſæpius occurrit, ut locis exſcribendis immoremur. Vide *Candelaria*.

¶ CANDELOTTUS, Cereus, Candela. Acta SS.Junii tom.3. pag.936. ubi de B.Michelina: *Accedere debeant Notarii . . . cum eorum pallio novo & Candelotto.*

CANDES, *Vaſa fictilia*, in Gloſſis Iſid. & apud Papiam. [In Excerptis habetur *Canda*. Martinius ſic dicta putat vaſa fictilia, quia fingantur ex terra candente. In codice MS. annorum circiter 200. legitur: *Liber Sacerdotalis ſive Candes ad uſum Eccleſiæ Lingonenſis*: ubi fortaſſis à *Cantu* legendum *Cantes*. Vide in hac voce.]

CANDETUM, ut ait Columella lib.3.cap.1.& ex eo Auctor vetus de Limit.Iſidorus lib.15. Orig. cap.15. & Papias, *Galli in areis urbanis ſpatium vocant ceratum pedum, quaſi centetum, in agreſtibus autem* 150.Candenus hinc accerſit Britannorum *Cartroed*. [*Cantet* vel *Candet* Britannis eſt participium paſſivum ab inuſitato *Canta*, à *Cant*, centum: juxta vim vocis idem eſſet atque *Centuplicatum*.] Vide *Cantredus*.

CANDIBALUS, CANDICULUS, Jo. de Janua: *Candubalus, parum candidus: invenitur etiam Candicolus, candidus, vel Candiculus.* Unde Marbodus in lib.de lapid.

Tertia Candiculus tribus eſt inſcripta lituris.

CANDIDA, Veſtis candida, alba. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Qui erat veſtitus diſcinctam Candidam, habens multiplices colliculas S.*Hieronym. Epiſt.9.*Quæ pullam tunicam nigroſque calceolos Candidæ veſtis & auratî ſocci depoſitione ſumpſiſti*. Idem Epiſt.34.*Et dedicatio oſſium Martyris Candida tibi veſtimenta reddiderit*. Adde Spartianum in Severo: *Prætor deſignatus à Marco eſt, non in Candida, ſed in competitorum grege*. Id eſt, non inter candidatos Principis. Nam magiſtratuum quidam deſignabantur à Principe, ſeu commendabantur ſine repulſa & ambitu deſi-

deſignandi, ut loquitur Tacitus lib.1.Annal. Vide Henric. Valeſium ad 20. Ammiani pag.184. Dicitur etiam

CANDIDA, Editio Iudorum, quæ fiebat à Magiſtratibus, Prætoribus ſcilicet & Queſtoribus candidatis proprio ſumptu. S. Ambroſius Serm. 81. *Præparemus nova & præclariſſima munera, edamus primam Candidam in veſtitu nudorum, ſecundam vero non minus nobilem, &c.* Acta S. Bonifacii Martyr. de Aglaë matrona Romana: *Hæc ergo ter Candidam egerat apud urbem Romam ex Præfectura*. Vetus Kalendar. Herwarti M. Decemb. 13. Kal. Jan. *Munus Kandida*. Quæ verba alii de munere, ſeu officio candidatorum, neſcio an bene interpretantur. Paſſio SS. Seraphiæ & Sabinæ: *Filiæ Herodis Metallarii cujuſdam, qui ſub Veſpaſiano Auguſto ter in urbe Roma Candidam confeſſionem dedit Romanis*. Ubi ſortet leg. *editionem*.

¶ CANDIDARE, Abluere lintea, vel etiam teſtis candorem inducere. Charta anni 1192. in Conſuetud. MSS. Toloſ. fol. 29. verſo & Bibliot. D. *de Greſas: Ubi Braſſolum ſe conjungit cum Garona, & ipſum pratum & gravaria... erant publica, cauſa ingrediendi & exiendi libere & ſtacandi naves... cauſa ſecurandi & lavandi & Candidandi*. Tertull. adv. Gnoſticos cap. 12. Johannis Evang. verba Apocal. 7. exprimens: *Laverunt veſtimentum ſuum, & Candidaverunt ipſum in ſanguine Agni*. Vide *Candidarius*.

¶ CANDIDARE MANUS, apud Muratorium to. 2. pag. 337. col. 1. ex Camilli Peregrini Hiſtoria Principum Longobardorum pro abluere.

CANDIDARIUS, Ugutioni, & Joanni de Janua, *Pelliparius, qui coria facit alba. Item qui lavat pannos*. Idem Ugutio: *Fullo, qui parat pannos, & excandidat, & eos fulgere facit*. Mamotrectus ad 3. Regum cap. 18. *Fullo qui Candidat pannos*. Gloſſ. Lat. Gr. *Candidus*, λευκός. Cornelius Fronto: *Album naturæ, Candidum cura fit*.

¶ CANDIDATIO, Candor metaphoricus, id eſt, Juſtitia & ſanctitas. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 8. pag. 596. *Peperit & Ardeæ Adelidem & ſecundam Beatricem, quas ſimiliter conſignavimus, & ad veteris hominis expiationem, in novi hominis Candidationem, Chriſto mediante & Baptiſmi gratiam & ſacramentum confirmante, baptizavimus*. Haymo in Pſal. 71. *Extolletur ſuper Libanum, id eſt, Candidationem turpis mundi*. Libanum, albor, deducitur ab Hebræo לבן, *Laban*, albus.

CANDIDATRIX, noſtris *Blanchiſſeuſe, quæ lavat pannos*, Joanni de Janua. Petrus Bleſenſis Epiſt. 14. *Barbatores, balatrones, hoc genus omne, & Candidatrices*.

2. CANDIDATUS: Λεγεῶνα, in Gloſſ. Lat. Gr. Dignitas Palatina, æque ac militaris, inſtituta primùm à Gordiano ſeniore, qui ſelectos ex Scholarium claſſe quoſdam ex valentioribus, quique animo ac corporis robore cæteris præſtabant, in peculiarem ſcholam, ſeu cohortem conjecit, eoſque Candidatos vocavit, quod fortaſſis quidpiam candidi in veſtibus, vel armaturis deferrent. S. Hieronymus, ubi de Nepotiano: *Quid in Palatii militia ſub chlamyde, & Candenti lineo, corpus ejus cilicio trium ſit*. Auſonius:

. . . *Cum jam ſuccinctus amictu*
Per Ligurum populos ſolito ſuccinctior ives,
Atque inter Niveas alte veherere cohortes,

Ita Claudianus in 4. Conſul. Honorii, *Niveas cohortes militum* dixit. Duplex autem fuit Candidatorum cohors: prior *Seniorum* dicta, quia à Gordiano ſeniore, altera juniorum, quia à Gordiano juniore inventa, uti diſcere eſt ex Chronico Alexandr. pag. 628. & 630. & Cedreno pag. 257.

Militabant vero *Candidati* in ipſo Palatio, atque adeo ad Imperatoris cuſtodiam adhibiti, perinde ac *Scholares*, è quorum claſſe cenſebantur: id enim colligi datur ex lib. 5. C. Qui militare poſſ. lib. 12. adeo ut *Candidatus*, adhuc eſſet *Scholaris*, & in eorum numero, *qui binas militias ſimul compoſitas, & ſocialis nexas conſortio* retinere poterant. Unde diſerte auctor Chronici Alexandr. ait Candidatos obtinuiſſe ſextam ſchoſam. Procopius lib. 3. de Bello Goth. Ἦν δὲ τοῦτο τὸν Βασιλέως ἀεὶ ὑπηρετοῦν δορυφόρων, ἐπειδὴ τὸν καλουμένων Κανδιδάτων τάγμα ἐστί. Corippus lib. 3. de Laudib. Juſtini:

Ornata eſt Auguſta domus, juſſuque regentis
Accili proceres omnes, Scolaque Palatii eſt
Juſſa ſuis aſtare locis: jamque ordine certo
Turba Decanorum, Curſorum, in Rebus agentum,
Cumque Palatinis ſtans Candida turba Tribunis,
Et Protectorum numerus mandante Magiſtro, &c.

Luitprandus lib. 3. Rerum in Europa geſtarum cap. 5. *Turba poſt hoc immenſa vocatur, Protoſpatharium, Spatharium, Candidatorum*. Candidatos Conſtantii S. Hieronymus in Vita S. Hilarionis, ut Juliani & Valentis Imperatorum aſſeclas & cuſtodes non ſemel habet Ammianus lib. 25. & 31. Vide Alcuinum Epiſt. 111. &c.

CANDIDATORUM vero cohors ſummæ fuit & præcipuæ in Palatio dignitatis, & prærogativæ: nec in eam admiſſi, niſi qui genere, opibus & animo cæteris præcellerent. Hinc paſſim legimus in ea militaſſe viros primarios, Victor Tunnenſis in Chron. tradit, Juſtinianum Juſtini Imp. nepotem *Candidati militia funſtum*. Nicephorus CP. in Brev. pag. 20. 1. Edit. Vitulinum quemdam refert, hominem dignitate & opibus illuſtrem, Candidati pariter munere inſignem fuiſſe. Leo Oſt. lib. 2. Chr. Caſin. cap. 68. auctor eſt, Arduinum nobilem Mediolanenſem, *auro oblato non medico*, à Docæano Præfecto Italiæ, feu potius ab Imperatore CPol. *Candidati honore donatum, & quibuſdam Apuliæ oppidis præfectum eſſe*. Ex eorum claſſe delectos copiarum & exercituum duces docent Synaxaria ad 31. Julii in Vita S. Eudocimi, ut & Legatos ad Principes, Annales veteres Francorum ann. 804. Joan. VIII. PP. Epiſt. 169. & Guillelm. Bibliot. in Hadriano II. p. 228. 229. Adde Senatorem lib. 1. Epiſt. 4. Ammianum lib. 15. Paſſionem S. Caloceri Mart. num. 11. &c.

Sed dubitari poteſt, an Gordianus ſenior Candidatorum nomen primus invenerit, vel certe cohortem aut ſcholam; cum pro certo conſtet, *Candidatos* in Palatio longe ante militaſſe, & à Vegetio *Candidatos ſimplares & duplares recenſeri*, & in Antiquis Inſcriptionibus apud Gruterum, *Candidati Auguſtorum, Cæſarum, Imperatorum* occurrant. Sane non deſunt, qui ita univerſim tunc dictos milites cenſent apud Romanos, quod in prælium ituri, aut pugnaturi album paludamentum aut purpureum induere ſolerent: quod teſtatur Valerius Maximus lib. 1, ubi de Craſſo. Tradit præterea Suetonius in Domitiano cap. 12 indigne tuliſſe eumdem Domitianum, generum fratris habuiſſe albatos miniſtros.

☞ Aliud ſonare videtur vox Candidatus in Vita S. Athanaſii Epiſc. Neapol. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1062. *Si vult, ut non perſequar eum, rejecto Candidatorum tegmine, monachicum indumentum aſſumat, mihique Eccleſiam ad ordinandam ſponte relinquat*. Verba ſunt Sergii Ducis Neapolitani S. Athanaſium perſequentis. Cl. Editori *Candidatorum tegmen* ſumi videtur pro veſte aut dignitate Epiſcopali; addit tamen, quod ſi quis cum Baronio legere malit *Caudidatorum regimine*, per Candidatos intelligi poſſe Clericos in miniſterio ſacro candidis veſtibus indutos, quos regebat S. Athanaſius, utpote eorum Epiſcopus.

2. CANDIDATUS, Petitor, rogator, metaphora

phora ducta à magiſtratuum Candidatis. *Candidatus Dei*, apud Tertullianum, qui baptiſmum petit. Commodianus inſtr. 65.

Donaſti de lacrimis, Candidatus ille ingratis
Oppreſſus uſuris deplorat ſactus egenus.

¶ 3. CANDIDATUS, apud Cornelium *Zantfliet* in Chronico: *Unus ex gubernatoribus miniſterii Candidatorum, id eſt. eorum qui telas dealbant, &c.*

1. CANDIFICARE, *Clarefacere*, λαμπρύνειν, in Gl. Græc. Lat.

¶ 2. CANDIFICARE, Candidum facere, dealbare. Acta SS. Junii to. 2. pag. 288. in Vita S. Yvonis Epiſcopi: *Genteinque...idololatriæ abſolvit errore, ac veruus Candificavit Baptiſmate.* S. Auguſtin. in Pſalm. 67. n. 21. *Dealbabuntur in Selmon, gratia Candificabuntur in protectione corporis Chriſti.*

¶ CANDILI, *Condimenta ciborum ex melle & lacte concinnata.* Vocab. Suſſannæi.

¶ CANDIRE, κλαίειν. Gloſſ. Lat. Græc. *Dealbare.*

CANDIUS, *Veſtis regia*; Papiæ. [Gloſſ. San-German. MS. num. 501. legit *Candis* pro *Candius*. Vide *Candys*.]

CANDOMINA, nude occurrit in Gloſſis Iſid. Vide *Condamina*.

¶ CANDOR, Officina albaria, Gall. *Blanchiſſerie*. Charta pro Communia Balneoli an. 1300. inter Schedas Lancelotii: *Statuerunt quod aliqua perſona non ſit auſa intrare Candores cauſa erbejandi, ſine voluntate illius qui Candorem conducet, ſub pœna* VIII*i. denar. Turon.... Item, ſtatuerunt quod ſi aliqua perſona ſuſpecta inventa fuerit de nocte infra Candores de Balneolo, quod cuſtodes telarum poſſunt illam impune capere.*

¶ CANDORIUM MOLENDINUM, Officina fullonica, ubi panni contunduntur & abluuntur ſiuntque candidi. Vide locum in *Candator*.

CANDOSOCCUS, Gallis veteribus, Palmes vitis terra obrutus ut propagetur, Latinis mergus. Ita Columella lib. 5. cap. 5.

¶ CANDULA, Parva candela. Epiſt. Petri de Condeto apud Acher. Spicil. to. 2. p. 559. *Summo mane habens Candulam, ſuperaddidi liſtere ſupraſcripiæ, &c.*

¶ CANDUS. Will. Brito Philipp. apud Duchenium to. 5. pag. 88. *Multos cruce ſignabant indifferenter, parvulos, ſenes, mulieres, Candos, cæcos, ſurdos, leproſos, &c.* Videtur legendum *Claudos*.

¶ CANDYS, *Indumentum Perſicum totum purpureum pro diademate. Subligaculum.* Laurent. in Amalthea. Vide *Candius*.

¶ CANECIUM, f. Locus cannis obſitus, Ital. *Canneto*. Charta anni 1370. ex Archivo Prioratus S. Joannis Toloſ. *De omnibus ruris cultis & incultis in & uno & inveſtitum pratis, pradalibus, deveſtis & nemoribus, ortis, ortalibus, cazalibus & ayralibus, Caneciis cum eorum liberis juribus, exitibus & pertineneiis ſuis.* Vide *Canetum*, & *Cannicia*.

¶ CANELLA, Gall. *Canelle*. Caſia, cinnamomum. Rymer. to. 16. pag. 204. col. 2. *Sed piperis grana, & vaſa macis, Canellæ ac gariophylorum, &c.* Acta SS. April. to. 1. pag. 126. in Vita S. Franciſci de Paula: *Et piper, Canellam, gariofolum, & zingiber contrita pani imponerent.* Vide Ottobonum Scribam Annal. Genuenſ. lib. 3. ad ann. 1194. & Hofmannum in Lexico.

¶ CANELLUS, Canalis, Gall. *Canal*. Angl. *Kennel*, Rivus platearum. Rymer. to. 5. p. 774. col. 1. *De aſſenſu conciliis noſtri ordinavimus, quod quilibet. ...ate tenemētum ſuum à pariete ſive muro ejuſdem tenementi, ubi via fuerit lata, per ſeptem pedes uſque Canellum, & ubi via ſtrictior exiſterit per pauciores pedes..... de proprio faciat paviari... & in auxilium reparationis & emendationis pavagii medii dictæ viæ inter Canellos, &c.* Et mox: *Inter eadem tenementa & Canellos, &c.* Hiſt. Harcurt. to. 4. pag. 2161. in Charta ann. 1216. *In qua vetus caſtrum Rothomagenſe fedit cum toto por priſio uſque in Canellum Secanæ*, hoc eſt, alveum Sequanæ.

¶ CANENTATUM. Rymer. to. 3. pag. 70. col. 1. *Accedentes ad nos...monſtraverunt, quod ipſi nuper quandam navem ſuam, pannis laneis & lineis, ferro, Canentatis, cabulis, ac auro & argento ad valentiam quadraginta librarum ſterlingorum, ducendam in Angliam morari feciſſent.* Legendum opinor *Canevaciis*, i.e. telis cannabinis.

¶ CANEPA, CANEPARIUS. Vide *Canava* & *Canevarius*.

¶ CANEPINUS, pro *Canabinus*. Acta SS. Julii to. 4. pag. 666. C. in Actis S. Petri Confeſſoris: *Et deſpeciſſimo induebatur veſtimento, de panno ſiquidem Canepino, groſſiſſimo, aſperrimo atq; duriſſimo.* Vide *Canava* 2.

¶ 1. CANERE, Privatim recitare. Mabill. Liturg. Gall. pag. 416. ex Concilio Nannetenſi cap. 19. *Penſum ſervitutis ſuæ Canendo, Primam, Tertiam, Sextam, Nonamque perſolvat.* Ibidem infra ex Remigio Autiſſiodorenſi Monacho: *Venit conſuetudo in Eccleſia, ut tacite obſecratio atque confecratio à Sacerdote Cantetur, ne verba tam ſacra vileſcerent*, Vide *Cantare* 2. & *Decantare* 1.

¶ 2. CANERE, dicitur de litteris quippiam continentibus & indicantibus, qualiter etiamnum dicimus: *Que chante ce livre, Quid canit*, hoc eſt, quid complectitur hic liber? Commentatio Foulcherii Canonici Lemovic. inter Fragm. Hiſt. Stephanotii to. 2. *Anno* 1519. *die ſabbati* 21. *Octob. Officiarii regii cum nuntiis venerunt, alias litteras regias deferentes, quibus Canebatur, quod non tenueramus computum mittendi privilegium eligendi, ex quo idem Rex male contentabatur.*

CANESIUS. Vide *Caganus*.

¶ CANETA. Vide in *Canna* 4.

CANETUM. *Inter nigrum, nitidumque colorem*, Papiæ. [Idem MS. Bituric. *Caueum & c.*] Codex MS. Navarræi Collegii Pariſ. habet *Canem, intermiſtum, viridemque colorem.* [Vide *Canerum*.]

CANEVA. Vide *Canava* 1. & *Feudum de Caneva*.

¶ CANEVACIUM, CANEVARIA, &c. Vide *Canava* 2. loco.

¶ CANEVARIUS. Vide *Canava* 1.

CANEVERILLA. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Uno quoque anno ſolvunt ſal ad minorem modium quartam partem, & donant decimam de omni conlaboratu, præter Caneverill, & prat.* Vox, ut videtur, ex *Cannabina*, ſeu Gallico *Chenevière*, formata.

¶ CANEUM. Vide *Canetum*.

¶ CANFALO, Vexillum, Gall. *Gonfalon* ſeu *Gonfanon*. Acta SS. Martii to. 3. pag. 217. de S. Lucifero: *Diſtis Regibus in perpetuum dedit, commendavit & communicavit vexillum ſeu Canfalonem Eccleſiæ Romanæ.* Vide *Guntfano*.

¶ CANFALONERIUS, Vexillifer, Gall. *Gonfalonnier* ſeu *Gonfanonier*. De eod S. Lucifero ibid. *Qui tunc temporis...in preſenti Sardiniæ regno, nomine & ex parte Regiæ majeſtatis eſſet Canfalonerius.*

CANFARA. Leges Athelſtani Regis Angl. cap. 19. apud Bromptonum: *Si inculpatio ſit, & ſe purgare velit, eat ad ferrum calidum, & adlegies manum ad Canfaram, quod non falſum fecit.* Ubi *Canfaram*, pro *candem* interpretatur Somnerus.

1. CANGIUM, Pannus forte unius quidem coloris, ſed alio minus intenſiore intermixtus, ita ut pro diverſo aſpectu ſubinde mutetur, quomodo *Taffetas changeant* dicimus. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis 17. Kl. Julii: *Dedit.... duas cappas de Cangio virridi.* Vide *Canetum*.

¶ 2. CANGIUM, Cambium, permutatio, Gall. *Change*, *Eebange*. Charta ann. 1176. to. 3. novæ Gall. Christ. Instrum. col. 120. *Dedi fratribus ibidem Deo servientibus pro Cangio terræ in prato Folquini, quam vivarium meum & excluſa occupat*, &c.

¶ CANIBIUM. Charta Richardi Normanniæ Ducis & Roberti fratris ejus ex Tabulario Montis S. Michaelis: *Danuſlo Abbati & Monachis de S. Michaele communitatem & Canibium dedi, & nundinas duas & pedagium aliter pediatium*. Forte legendum *Cambium*, hoc eſt, menſa nummularia, cujus inſtituendæ ad utilitatem mercatorum ad nundinas confluentium hic poteſtas traditur.

¶ CANIBIUS PANIS. Vide in voce *Panis*.

¶ CANIBUCA, apud Rymer. to. 6. pag. 417. col. 1. *Et jam dicta arte (ſagittandi) quaſi totaliter dimiſſa, idem populus ad jactus lapidum, lignorum, ferri : & quidam ad pilam manualem, pedivam & buculavem, & ad Canibucam & gallorum pugnam : quidam etiam ad alios ludos inhoneſtos*, &c. Eadem repetuntur & iisdem verbis col. ſeq. necnon etiam pag. 468. ejuſdem tomi. Ferme crediderim pro *Canibuca* legendum *Cambuca*. Perfacile caligant oculi lectoris, ubi tantulum eſt diſcrimen. Rarius eſt in inſtrumentis tantiſper antiquis punctum literæ ſuperpoſitum. Deinde omnibus notus eſt ludus cambucæ ſeu baculi incurvati, vel luſorii malleï, quo globulus ligneus protruditur.

CANICLINUS, Dignitas Palatina in Aula CP. qua qui inſignitus erat, ὁ ἐπὶ κανικλείου dicitur Scriptoribus Byzantinis. Sic autem appellatus, uti cenſet Alemannus, quia penes eum eſſet vas, in quo aſſervabatur ſacrum Encauſtum, quo Imperatores diplomata vel epiſtolas ſubſcribebant, *Canaculus* appellatum, quod caniculi formam, effigiemque præ ſe ferret. At Salmaſius ad Solinum *Canaculum* à κανέον deducit, voce, quæ in Gloſſis τρύβλιον & ὑαλίδιον vertitur, unde *Canifrum* dictum. Ab Alemanni ſententia non omnino abludit Anaſtaſius in Notis ad VIII. Synodum, dum ait, illius curæ demandatum fuiſſe atramentum, ſeu potius rubramentum, ex quo Imperatores literas phœniceas exararent ſubſcribendo. Erat autem vas illud aureum, gemmis lapilliſque diſtinctum, δοχεῖον χρυσοδέτου διαλίθου γυαλίου, uti deſcribitur à Nicæta in Man. lib. 3. nu. 4. id eſt, *Calamarium aureum margaritis & pretioſiſſimis gemmis inſignitum*, ut verbis utar Petri Diaconi lib. 4. Chr. Caſin. cap. 13. Χρυσοῦν κανὸν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ὑπογραφῆς, Annæ Comnenæ lib. 2. Alexiad. Κανικλεῖον dicitur Gregentio pag. 201. *Caniclinus* Tyrio l. 22. c. 6. & Guntherо l. 8. Ligurini. Sed errat Guntherus, qui *Camerarium* interpretatur :

.....Tempore ſervus eodem
Argolici Regis (Græci cognominis uſu
Hic Caniclinus erat, nobis Camerarius idem
Eſſe poteſt) domino ſecreta fraude parabat
Sanguinis inſidias.

Neque enim diverſus fuit ὁ ἐπὶ κανικλείου à Logotheta, uti pluribus docuimus ad Alexiadem pag. 378. ubi aliquammulta de hac dignitate congeſſimus. Vide Pachimer. l. 8. c. 32. l. 9. c. 24.

CANICTÆ, *Furfures*, apud Papiam. Codex MS. habet *Canictæ*.

¶ CANICULA *annum ſuum qui Cynicus dicitur, complet ante* MCCCCLX. *quater* CCCLXV. Papias in MS. Eccleſiæ Bituric. An verus iſt Papiæ calculus, dicant Aſtronomi.

CANICULARES, *dies ſunt* 64. *in quibus moleſta ſunt purgationes à tertio Idus Julii, uſque in Idus Sept.* Papias. Vide Delrium ad Senecæ Medeam p. 84.

1. CANICULARIUS, Cui canum venaticorum cura incumbebat. Florentius Wigorn. an. 871. *Omnem venandi artem agere...Falconarios, Accipitrarios, Canicularios quoque docere....non deſinebat*, [Translatio S. Athanaſii Epiſc. Neapol. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1073. *Puerulus quidam, cujuſdam Canicularii filius, per menſes ſeptem lumen oculorum amiſerat.*] Quibuſdam *Braconier*. Vide *Bracco*.

¶ 2. CANICULARIUS, Qui canes expellit Eccleſia. Concil. an. 1585. inter Hiſpan. to. 4. pag. 386. *Officium inſuper (creamus) Canicularii, qui canes ab Eccleſia ejiciat. In omnibus ſabbathis, & quorumcumque vigilias benedictum vigilius & aliis, ubi & quando per theſaurarium fuerit injunctum, Eccleſiam purgabit.*

¶ CANICULUS. Vide *Caniclinus*.

¶ CANICUNA, Caſula canum. Teſtam. Telloni Epiſcopi to. 2. Anal. Bened. p. 708. col. 1. *Agrum Alovenq (lego) modiales triginta..... cum caſa, cum duobus tabulatis, cum curte & introitu ſuo, & cum Canicunis ſuis.*

¶ CANIER, *Levo*, in Gloſſis Iſid. Excerpta cum Papiæ MS. *Canier, Leno*. Martinius legendum conjicit *Canis, Leno*, propter impudentiam.

CANIFELLUS. Tradit. Fuldenſes lib. 2. cap. 38. *Lectaria, ſive villoſa, ſive mautergia, ſive Canifellis, ſive cujuſcumque ſint veſtimenta, linea vel lanea*. Puto legendum *Camſiles*. Vide in hac voce poſt *Camiſa*. [Belgis *Canifas* eſt noſtrum *Canevas*, Tela cannabina: hinc ſuſpicor retineri poſſe *Canifellus*. Quod utcumque confirmari poteſt formula hodieque apud plebeculam Auſtriſiod. in uſu: *Chauſſons nos Canvelles*.]

CANIFERI, Qui canibus venaticis præſunt. Decretum Andreæ Regis Hungariæ cap. 16. *Agazones, Caniferi, & falconarii non præſumant deſcendere in villis ſervientium*. Idem Decretum apud Odoricum Raynaldum an. 1232. num. 13. habet *Carriferi*; perperam, ni fallor, pro *Caniferi*.

CANINI, Hæretici exorti in Alemanniæ finibus, & deleti ſub ann. 1234. apud Matth. Weſtmonaſterienſem.

CANIPA, [Promtuarium.] Jus Vicentin. lib. 4. *Exonerare & collocare plauſtra vini in Canipa, &c.* [Acta SS. Maii to. 1. pag. 159. ubi de S. Aldebrando : *Canipa aperta pro pauperibus ſtabat*. Acta SS. Junii tom. 2. pag. 374. in Vita B. Henrici Bavcenenſis : *In ipſa Eccleſia à parte ſiniſtra fuit ordinata quædam Canipa, & ad eam quidam boni viri per Epiſcopum & commune deputati, recolligentes panem & vinum... pro ſuſtentatione pauperum*. Contract. Datior. Bergom. lib. 6. cap. 2. *Canepam* vocant, ex Ital. *Caneva*. Vide in *Caneva* 1. [Pro Æratio ſumitur apud Rolandinum Patavinum de Factis in Marchia Tarviſina lib. 5. cap. 12. *Dictum quoque Galvanum Lanceam reſtituere compulit quandam magnam pecuniæ quantitatem, quam de Communis Paduæ Canipa male modo abſtulerat*.]

CANIPULUS, Enſis brevior, vel Cultellus, Gallis *Canif*, Thomas Cantiprat. lib. 1. de Myſt. Apib. cap. 16. §. 4. *Prædicantem ſalutii viam extractis enſibus crudeliter occiderunt*, Ubi Colvenerius monet, in MSS. Cod. pro *enſibus* legi *Canipulis*, ut & lib. 2. cap. 29. [Leges & Conſuetud. Furnenſes ex Archivo S. Audomari : *Si quis Canipulum portaverit, emendabit Comiti tres libras, ſuper quem eum Ballivus invenerit, decem lib. Si ſuper aliquem traxerit xx. lib. & ſi aliquem inde vulneraverit, manum amiſet..... Et qui aliquem bloetreſſet ſine Canipulo aut ſanguinem traxerit emendabit Comiti tres lib. & l. ſol. xx. ſol.* Occurrit ibi non ſemel. Lambert. Ardenſis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. p. 426. *Aliis mortem comminantur, nonnullis etiam ablatis rebus, rumpheis & oculis, ſpatulis vel Canipulis, ſicut ſicarii, immo vere ſicarii mortem ingerunt*.]

CANIPULUM dixit Radulphus de Diceto ann. 1275. *Ne quis viator Canipulum deferret, vel arcum*. Ubi Matt. Paris an. 1276. *Prohibuit ne quis gladii ſeu viator vel arcum*. Veteribus Belgis (inquit Kilianus) *Knife* eſt culter

culter vel gladius, acutus scilicet. *Knivus*, in Charta an. 1231. pro villa Arkenfi, in Tabulario S. Bertini: *Si de Chora, cultellum cum cuspide, qui vulgo Knivus dicitur, super se portaverit*, 3. *libras emendabit*.

¶ 1. CANIS, Dignitas de qua plura in voce *Caganus*.

2. CANIS, Variæ canum ſpecies.

CRNIS ACCEPTORICIUS, Qui cum accipitre venatur, cujuſmodi ſunt, quos *Spanicos* vocamus. Ita in Lege Friſion. tit. 4. §. 3. qui in Lege Bajwar. tit. 19. §. 6. *Hapichunt* appellatur: *hapich* enim, ſeu *habich*, Germanis eſt accipiter: *hund*, canis. Editio Heroldi cap. 27. §. 6. *Habughunt* præfert.

CANIS ARGUTARITUS. Lex Salica tit. 6. §. 2. *Si quis veltrem leporarium, qui & Argutaritus dicitur... furatus fuerit*, &c. Pactus Legis Salicæ habet *Argutarito*: quidam Codd. MSS. *Argutarid*. Eſt autem *Argutarius Canis*, qui arguto ſuo clamore feras inſequitur. Quo ſenſu Servius ad 7. Æneid. *argutum*, garrulum, ſtridulum, ſonantem, interpretatur. Gl. Gr. Lat. τὸν ἀετὸν, *Loquax, Argutus, Verboſus*. Gloſſ. Lat. MSS. ex Bibliot. Reg. Cod. 1197. *Nidit, cum Argutocanis gaunit*. Seneca in Hippolyto:

. . . . *En Diva ſave,*
Signum Argui miſere Canes,
Vocor in ſilvas.

Quo loco *Argui* ſunt, qui ὀλολύζουσι vocantur in Epigrammate apud Pollucem. [Eccardo minus placet hæc explicatio, præſertque ſententiam Salmaſii, de qua mox.] Alii eoſdem eſſe cenſent cum inquiſitoribus, qui prædam odoratu inquirunt & arguunt. Gratius:

. . . *Occultos & ſignis Argues boſtieis.*

De quibus Valerianus Cemelenſis homil. 10. *Hic in conſilio æmulis curſibus aurito lepori imminet, ille Argutis naribus cervi veſtigia latentis inquirit*. His opponuntur, quos *Tacitus* vocat idem Seneca:

. . . . *At vos laxas*
Canibus tacitis mittite habenas.

Salmaſius ad Capitolinum *Argutarios* pro *acutarios* dictos vult in Lege Salica. ita ut *acutarii* fuerint ὀξυῶτες, veteribus Latinis *acupedes*; eſt enim, inquit, ὀξυπόδιον, minuto citatoque gradu ire, & quaſi pedibus arguere. At in veteribus Gloſſis MSS. *Argutus, velox* dicitur.

CANES ALBANI *Æ terræ, ingentes ſunt, & tantæ fevitatis, ut tauros premant, & leones perimant*. Papias. Vide infra. *Canes Scotici*.

CANIS BIBARHUNT, ſeu BIBAR-HUNDT, Qui cum *Viverra* venatur, & cuniculos, cum hos è ſubterraneis ſuis cubilibus ille propulit, ſtatim capit. Lex Bajwar. tit. 19. §. 4. *De eo cane, quem Bibarhunt vocant, qui ſub terra venatur, qui occiderit*, &c.

CANIS BRACO. Vide *Bracco*.

¶ CANIS DE CHACIA, Canis venaticus, Gall. *Chien de Chaſſe*. Statuta Vercell. lib. 4. fol. 69. v. *Nullus habitans ultra Sicidam, vel alibi extra diſtrictum Vercellarum, preſumat capere perdices vel faxanos in diſtrictu Vercellarum cum retibus & cane de Macia*. Sic legitur; ſed omnino legendum videtur *de cacia*. Vide *Caciare*.

CANIS CURSALIS. Lex Aleman. tit. 82. *Si quis Canem ſeuſſum primum Curſalem, qui primus currit, involaverit*, &c.

CANIS CUSTOS CURTIS vel Domus. Κύων αὐλακὸς, in Legibus Georgic. tit. 6. §. 9. Artemidorus lib. 2. Oniocrit. cap. 11. de canib. Οἱ δὲ τὴν αὐλακὰ ἢ κτηνοτρόφον. ἐκεῖνα μὲν φυλάττουσι, Idem lib. 3. Κύνων μὲν οἱ μὲν ἐπὶ θύραις τρέφονται. De canibus *Cateuariis* egit Seneca lib. 3. de Ira. Lex Salica tit. 6. §. 3. *Si quis Canem Cuſtodem Domus, ſive Curtis, qui in die ligari ſolet, ne damnum faciat* Edit. Heroldi habet, *Canem, qui ligamen noverit*. Lex Aleman. tit. 82. §. 6. & Lex Bajwar. tit. 19. §. 9. *Si autem Canem, qui Curtem domini ſui defendit, quem Houa wartum dicunt, occiderit, &c.* Speculum Saxonic. lib. 3. art. 51. §. 2. *Canis cuſtodiens curiam, ſeu canis ſundi, ſicut & is, qui ovile ſequitur*. Fragmentum Petronii: *Ad ſiniſtram intrantibus non longe ab oſtiarii cella, Canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus, ſuperque quadrata litera ſcriptum: Cave canem*. Infra, *Canis Catenarius*. Petrus Damian. lib. 2. Epiſt. 10. *Velut egregius Canis aulæ regiæ Cuſtos, nocturnos fures claris baubatibus impetit. Canis Villaticus*, Columellæ lib. 7. cap. 12. Vide Foros Aragon. tit. de Lege Aquilia fol. 15.

CANIS CUSTOS PECORIS, in Lege Friſion. tit. 4. §. 6. & apud Varronem lib. 2. de Re ruſtica cap. 9. qui *Cuſtos ovilis*, in Speculo Saxon. lib. 3. art. 51. §. 2. *Cuſtos ovium*, in Foris Aragon. *Paſtoralis*, in Lege Salica tit. 6. §. 4. Κύων τοῦ μάνδρου, in Legib. Georgicis cap. 6. §. 10 κύων ποιμένος, §. 12. κύνες οἱ τὰ πρόβατα ἐπιβλάκες, apud Longum lib. 1. Ποιμενικῶν. *Canes pecuarii*, apud Columellam lib. 7. de Re ruſtica cap. 12. Vide Joannem Caium in libello de Canibus Britannicis pag. 6.

CANIS IN DEXTRO ARMO TONSUS, in Capitulari 3. an. 803. cap. 18. Locus refertur infra col. 163. ex libro 6. Capitularium cap. 236.

CANIS DOCTUS, in Lege Aleman. tit. 79. §. 1. qui *Magiſter*, in Lege Salica tit. 6. §. 5. *un chien dreſſé*.

CANIS DOMESTICUS. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 15. *Si aliquis injuſte, & contra legem, alterius Canem interfecerit, vigilabit & cuſtodiet ejus animarium per annum & diem*, &c.

CANIS DUCTOR. Lex Alemannorum tit. 82. §. 2. *Qui illum Ductorem, qui hominem ſequentem ducit, quem Latibunt dicunt, furaverit*. Idem videtur qui Inductor, in Gloſſis antiquis: *Canis inductor*, ὁ σὺν ἰμβάσιος, id eſt, qui per veſtigia ducit, vel inducit inquiſitorem: qui nempe, ut ait Gratius:

. . . . *luſtrat per nota ferarum*
Paſcua, per fontes, per quas trivere latebras,
Primæ lucis opus, tum ſigna vapore ferino
Intemerata legens, ſi qua eſt qua ſallitur ejus
Turba loci, majora ſecat ſpatia extera gyro.

CANES FRANCI, Venatici, Gallis *Chiens Francs*. Jura & Conſuetudines Ducatus Normanniæ cap. 17. de Veriſco: *Et adhuc Dux Normanniæ ſibi retinet decurios, Francos Canes, & francas aves, ebur, robanlum, lapides pretioſos*. Ubi Gallica editio: *Et les deſtriers & les Francs chiens & oiſeaux, l'ivire, & le rochal, & les pierres precieuſes*.

CANIS FUGAX, Venatorius, qui *fugat*, id eſt, venatur, vel feras perſequendo fugat: *Chien de chaſſe*. Regiam Majeſt. lib. 4. cap. 33. *Si quis cum Cane Fugace, vel veſtigabili veſtigium latronis, aut animalis furati proſequatur, non liceat ei intrare terram alicujus domini ſine illius domini licentia*. Vide *Fugare*.

CANIS FUNDI. Vide *Canis cuſtos curtis*.

CANES GERMANICI *agilitate & ferocia ſingulares, quibus leones & tigrides propelluntur*, apud Monachum Sangall. lib. 2. de Carolo Magno cap. 14.

CANIS, qui Anglis *Greihund* dicitur, in Leg. Foreſtarum Canuti Regis c. 31. Canis veltris, leporarius.

CANIS HAPICHUNT. Vide *Canis Acceptoricius*.

CANIS HOUA-WART, Idem qui *Cuſtos curtis*, de quo ſupra, ubi vide: *Houa* enim Germanis eſt curtis, & *ward*, cuſtodia: ut Saxon. hof, ædes, aula: & papt, parde, cuſtos.

CANIS INDEX, *Qui odoriſequa nare ſpeluea ferarum & diverticula deprehendit*, ut ait Willelmus Malmeſburienſis lib. 2. de Geſtis Angl. cap. 6. Gloſſ. vetus: *Canis Index*, κύων ὑποτιτὴς.

CANIS INDUCTOR, in eodem Gloſſario, ὁ μβάσιος. Vide ſupra *Canis ductor*.

CANIS JUGUM TRANSPASSANS. Lex Aleman. tit. 82.

§.7. *Si Canem, qui curtem defendit, aliquis occiderit.... donet alium Catellum, qui Jugum transpassare possit.* Id est, qui jugum pati possit, & alligari;

CANIS, quem Angli seu Anglo-Saxones *Langeran* appellant, vel potius lang legeren, Canis veltris, seu leporarius, in Legibus Forestarum Canuti Regis cap. 32.

CANIS LATRABILIS, Qui bene latrare scit, in Fleta lib. 2. cap. 79. §. 2. cujusmodi sunt, quos Angli *Howndes* vocât ab ululatu: habent enim ii canes bellicosos, oculis lippis & derortis labris & malis adeo fordidis & dependentibus, ut advenis mera monstra videantur. At quanto deformiores, eo meliores æstimandi: nam etsi & labra plurimum propendeant, eo certius odorem quasi forbent & clariorem ululatum faventis vestigationis testem edunt, unde & ab ululatu illo nomen adepti sunt,

CANIS BEITHUNT ET LAITHUNT. Lex Bajwar. tit. 19. §. 1. *Si quis Canem feucem, quem Leithunt vocant, furaverit, &c.* Ubi Editio Heroldi ca. 27. §. 1. *Leisthund* præfert. *Canem Ductorem*, vulgo interpretantur, à Germ. *Leite*, duco, *& hund*, vel *hunt*, canis. Lex Alamann. tit. 82. *Qui illum Ductorem, qui hominem sequentem ducit, quem Laitihunt dicunt, furaverit, &c.* Vide *Canis Ductor*, & *Segusius*.

CANIS LEPORARIUS, LEPORALIS: *Ex illo Canum genere, qui lepores assequuntur velocitate pedum*, ut est apud Rodulphum Tortarium lib. 5. Miraculorum sancti Benedicti n. 2. Lex Salica tit. 6. §. 2. *Veltrem Leporarium, qui & Argutarius dicitur*. Radevicus lib. 3. cap. 26. *Si quis per Canes Leporarios feram fugaverit, &c.* Lex Alamann. tit. 82. §. 4. *Si Veltrem Leporalem probatum aliquis occiderit, &c.* Lex Bajwar. tit. 19. §. 5. *De Canibus veltricibus, qui unum occiderit, qui leporem non persequitur, sed sua velocitate comprehendit, &c. Leporarius*, nude; quomodo nos *Levrier* dicimus. Matth. Westmonaster. p. 162. *Nutrierat autem... Leporarium quendam, &c.* Bromptonus: *Leporariis, brachetis, & accipitribus eadem die à Rege Angliæ Saladino missis. Leporaria*, Canis femina ejusdem speciei, in Vitis Abbatum S. Albani. Adde Fletam lib. 2. c. 41. §. 2. 1. Silvestr. Girald. in Itiner. Cambriæ lib. 1. cap. 7. lib. 2. cap. 10. &c.

CANIS, *qui nondum cepit leporem, vel aliam bestiam, Saxonice* gayhund. Ita Gloss. Saxon. exaratum sub Edvv. III. Junior canis.

CANIS PASTORALIS, *qui pastorem pecoris* (opilionem) *comitatur* adversus lupos & fures. Glossæ: *Pastoralis Canis*, κυνομυκτὴς κύων. Κύων ποιμαντικός, in Legibus Georgic. tit. 6. §. 10. Lex Alaman. tit. 82. §. 5. *Si quis Canem Pastoralem, qui lupum mordet, & pecus ex ore ejus tollit, & ad clamorem ad aliam vel ad tertiam villam currit, occiderit, &c.* Lex Bajvvar. tit. 19. §. 8. *Qui vero Pastoralem* (Canem) *qui lupum mordet, occidit, &c.* Lex Alam. tit. 82. §. 5. *Qui lacerare lupum solet & non occidere. Canis Pastoricius*, in Speculo Saxon. lib. 3 art. 51. §. 2. Hispanis, *Mastino de ganado*. Varro lib. 2. de Re rustica c. 9. *Canis ita custos pecoris, ut ejus, quod eo comite indiget ad se defendendum. In quo genere sunt maxime oves, deinde capræ: hæc enim lupus captare solet, cui opponimus Canes Defensores*. Vide supra, *Canis Custos Pecoris*.

CANIS PETRUNCULUS, qui *Petronius*, Gratio in Cynegeticis:

> ..... *Ac te leve si qua*
> *Tangit opus, pavidosque juvat compellere dorcas,*
> *Aut versuta sequi leporis vestigia parvi,*
> *Petronios (sic fama) Canes, volucresque Sicambros,*
> *Et pictam maculæ vertraham delige falsæ.*

Lex Burgundion. addit. 1. tit. 10. *Si quis Canem veltraum, aut segutium, aut Petrunculum præsumpseris involare, jubemus ut convictus coram omni populo posteriora ipsius osculetur*. Dicti autem *Petrunculi & Petronii*, quia ita solidas calces habent, ut *petras* & rupes illæsim percurrant, atque adeo ex iis fint, quos *Canes* vocat Xenophon de Venat. cap. 7. Sic Festus *Petrones*, *rusticos à petrarum asperitate & duritie* dictos auctor est. Porro Canes *Petronii* ii sunt, quos vulgo *Chiens courans*, appellamus: Gratius enim reprehendit in *Petronii*s, quod taciti accedere feras nolint, sed clangore nondum conspectas citare soleant. Nam & istis convenit, qui fimul ac in vestigia incidunt, unanimi & continuo clangore ea decurrunt.

CANIS PORCARIUS, PORCARITIUS, Qui *porcos*, seu apros venatur. Lex Alaman. tit. 82. §. 3. *Bonum Canem Porcaritium, ursaritium, vel qui vaccam & taurum prendit, si occiderit, &c. Veltris Porcarius*, in Lege Salica, tit. 6. §. 2.

CANIS, qui *Rambunt* vocatur. Leges Kanuti Regis de foresti§. 30. *Item de Canibus, quos Rambunt vocamus*.

CANIS SAGARIUS. Vide Meursium in *Lycophr.*

CANES SCOTICI, apud Symmachum lib. 2. Epist. 77. & Prudentium lib. contra Unionitas. *Britannicos* vocat Strabo lib. 3,

CANIS SEGUSIUS, SEUSIUS, SEUGIUS, SEUCIS. Lex Burgund. addit. 1. cap. 10. *Si quis Canem veltraum, aut Segutium vel petrunculum præsumpserit involare, &c.* Lex Salica tit. 6. §. 1. *Si quis Canem Seusium furaverit aut occiderit, qui magister sit. &c. Si quis vero Seusium reliquum, aut veltrem porcarium, &c.* Lex Alamannorum tit. 82. §. 1. *Si quis Canem Seusium primum curfalem, qui primus currit, involaverit, &c.* Lex Bajvvar. tit. 19. §. 1. *Si quis Canem Seucem, quem Leitihunt vocant, furaverit, &c.* §. 2. *Si autem Seucem doctum, quem Triphunt vocant, furaverint, &c.* §. 3. *Si autem Seucem, qui in ligamine vestigium tenet, quem Spurihunt dicunt, &c.* Charta Heccardi Comitis Augustodunensis ex Tabulario Prioratus Persiensis, apud Perardum p. 26. 27. *Ricardo filio meo donate spada Spansigi, & Segusios 2. Terico filio....spada Indica, & Segusios 2.... Ademaro fratre sua, Spudo uno & Cano, & Sugios duos. Heccardo...tabulas corneas, & patlo falceo, & Sigulos duos, & Spavvario uno....Otgario, caballo uno, cum sella meliora, & Sugios 4....seniore nostro donate falcones 2. & Seugios 2.*

Canes *Segutior*, *Seusius* dictos, à Gallica gente denominatos auctor est Xenophon junior, seu Arrianus Athenienfis, lib. de Venat. cap. 3. Certe gentem hac appellatione in Gallia nullam hoc nomine agnoscunt Geographi; at *Segusium* in Alpibus urbem fat notam constat extitisse: sed vix est ut credam, inde dictos canes istos. Alii *segusios*, quasi *secutios*, appellatos volunt, & postea, voce truncata, *seucios & seugios*: idque eruunt ex variis appellationibus vernaculis *Laitihunt & Spurihunt*, quæ in citatis Legibus iis tribuuntur: est enim *Laitihunt* live *Leitihunt*, idem quod Flandris *Leyhont*, Canis ductor; *Spurihunt* vero, qui feras investigat: *spoor* quippe is idem est vestigium, & *speuren*, investigare: fic *Speurhont* erit Canis inquisitor, quomodo Græci ejusmodi Canes ἰχνευτῆρας dicunt. Petrus de Crescentiis lib. 10. de Agricultura cap. 29. eosdem esse cum bracheti s innuit: *Canes, qui segusii vel brachi vocantur*. Hermannus Nuerarius lib. de Orig. Francor. *segusios* canes, porcarios interpretatur, vel doctos ad investigandos apros. Nec dissentit Wendelinus, qui seusium canem ait esse, *qui aprorum venationi bonus est*; à voce *Seughen*, quæ Hasbanis & Taxandris *sues* notat. Ita *Seusius Magister* illi est, quem Galli *Mastin* vocant. [Eccardus cæteris felicius etymon accersit à Germano *Sucben*, vel potius Saxonico *Seuken*, Investigare; unde, inquit, *Sucber*, *Seuker*, Investigator, & Latina terminatione data, prodit *Suchius*, *seucius*, *seugius*, *secusius*, *segusius*, &c.]

CANIS TRASSANS, Vestigiū prosequēs: *tracer* enim, est

est perquirere vestigiis insistendo; trace, seu trasse, vestigium. Regiam Majest. lib. 4. c. 32. Nullus perturbet aut impediat Canem Trassantem, aut homines trassantes cum ipso ad sequendum latrones, aut ad capiendum malefactores. Scotis *ane sleuthound*. Vide *Trassare*.

CANIS VELTRIS, VELTRAHUS, VERTRAGUS, &c. Germanis *Welter*, Canix sagax, vel odorifequus, leporarius: *Veltro* Italis, *Viautre* Gallis. *Veltris leporarius, qui & argutarius*, in Lege Salica tit. 6. §. 2. *Veltris leporalis probatus*, in Lege Alem. tit. 82. §. 4. *Canes Veltrices, qui lepores sua velocitate comprehendunt*, in Lege Bajwar. tit. 19. Monachus Sangal. lib. 1. cap. 22. *Assumpsit duas canículas in manu sua, quas Gallica lingua Veltres nuncupant, utilitate sua vulpes & cæteras minores bestiolas facillime capientes, & c. Veltrabus*, in Lege Burgund. add. 1. tit. 10. appellatur: *Veltraga*, in Notis Tyronis: *Vertraha*, vel *Veltraha*, apud Gratianum in Cynegetic.

Et pictam macula Vertrahum delige falsa.

Vertragus, apud Martialem lib. 14. Epigr. 200.

Non sibi, sed domino venatur Vertragus acer,
Illæsum leporem qui tibi dente ferit.

Ita in MSS. legi observant viri docti. *Versagus*, apud Julium Firmicum lib. 5. Math. cap. 8. *Fortes erunt, industrii, sagaces, equorum nutritores... similiter & canum, & molossorum, Vertagorum, & qui sunt ad venationes accommodati*. Denique *Viautres*, Gallis. Le Roman *du Renard* MS.

Qui deux Viautres enchaînez
Avoit avec soi amenez.

Joann. de Condaco MS.

Mastins & goucos & grans Viautres.

Jam vero de harum vocum etymo variæ sunt sententiæ. Tradit Arrianus, seu Xenophon junior lib. de Venat. cap. 3 *Vertragos* Gallis dici à velocitate: Αἱ δ᾽ ποδώκεις κύνες αἱ Κελτικαὶ, καλοῦνται μὲν Ὀυέρτραγοι κύνες, ὄυνται δὲ Κελτικαὶ, . . . ἀπὸ τῆς ἀκύτητος. Turnebus lib. 18. Adv. cap. 1. à *feram trahendo* dictos *vertrahos* censuit: Caius à *vertendo*: Farnabius ab *agiliter vertendo*. Certe veltres Gallis proprios fuisse constat: unde *Canes Gallici*, Ovidio & Martiali dicuntur. Proinde quidam *veltres* appellatos putant à *velt*, campus, Theutonibus, quia canes isti per campestria & plana vagantur, ut qui in montanis & sil vestribus locis lepores solo visu, non odoratu venentur: vel ex *velt-jagbere*, veltragos, appellatos, quasi *campestres venatores*, ex *velt*, campus, & *jagbere*, venator,

CANIS VESTIGATOR, VESTIGABILIS. Gloss. vet. *Canis Vestigator*, κύων ἰχνευτής. Alibi: ἰχνευτικὸς. *Vestigator, sagax*. Ita apud Artemidorum lib. 2. Oniocric. c. 11. *Canis Vestigabilis*, in Regiam Majest. lib. 4. c. 33.

CANIS QUI VIGILAT FORIS IN PLUVIA, Saxonibus *renhund*. Ita Gloss. Saxon. sub Edw. III. exaratum, ex *ren*, pluvia, & *hund*, canis. Horum canum mentio est in Legibus Forestarum Canuti Regis cap. 32. ubi *Rambud* vocantur.

CANIS URSARITIUS, Qui ursos prosequitur, Lex Alamannor. tit. 82. §. 3. *Bonum Canem porcaritium, Ursaritium, vel qui vaccam & taurum prendit, si occiderit*. Lex Bajwar. tit. 19. §. 7. *De his Canibus, qui Ursos, vel bubulos, id est, majores feras, quod Swartzwild dicimus persequuntur, si de his occiderit, &c.*

CANIS WARSET. Leges Forestarum Scotic. cap. 1. *Custode præsente, ignem, cornu, vel Canem habente, qui Warset appellatur.*

CANES IN DEXTRO ARMO TONSI, REGII, seu nota regia signati. Capitula Caroli Magni lib. 6. cap. 216. *De Canibus, qui in Dextro Armo Tonsi sunt, ut homo, qui eum habuerit, cum ipso cane in præsentiam Regis veniat.*

CANUM EXPEDITATIO. Vide *Expeditare*,

CANEM FERRE: Vetus Consuetudo pro lege apud Francos & Suevos inoleverat, ut si quis nobilis, ministerialis, vel colonus, coram suo judice quorumdam criminum, verbi gratia deprædationis aut incendii, reus inventus fuisset, antequam mortis sententia puniretur, ad confusionis suæ ignominiam, nobilis canem, ministerialis sellam de Comitatu in proximum Comitatum gestare cogerentur. Hæc Otto Frising. lib. 2. de Gest. Frid. c. 28. à quo haufit Guntherus quæ habet in eamdem sententiam lib. 5. Ligurini, qui addunt Fridericum Imper. Hermannum Palatinum Comitem in causam vocatum, quod Germaniam præda & incendio perturbasset, cum decem Comitibus, complicibus suis, canes per Teutonicum milliare portare coegisse. Pœnam hanc *militarem* vocat Arnoldus Lubecensis lib. 7. cap. 2. quia *Militibus*, seu Nobilioribus infligi solita erat: *Quæ præsumptio hoc modo multata est, ut mille marcas argenti injuriato persolveret, & de feudo suo ad centum marcas argenti Ecclesiæ majori resignaret, & cum multis nobilibus hominium ei faceret, & cum quinque gentis Militibus Militarem ei pœnam persolveret, id est, ut singuli Milites de loco perpetrati sceleris, usque ad fores majoris Ecclesiæ Caniculum deferrent*. Exstat insigne aliud ejusmodi pœnæ Militaris exemplum apud Witikindum lib. 2. & ex eo Conradum Usperg. ann. 937. *Pro qua præsumptione condemnavit eum centum talentis, annuente Principes, qui ad hoc eum juvabant, dedecore Canum, quos Portabant usque ad urbem regiam, quæ dicitur Magdeburg*. Item apud Dodechinum ann. 1155. *Henricus Comes de Didissen & alii ex parte prædicti Hermanni Canes Portaverunt, & sic dominus Arnoldus Episcopus ab excommunicatione eos absolvit*. Arnulfus Mediolanensis in Chron. sub an. 1008. *Hæc autem fuit pacis conditio, quod veniente Mediolanum, tertio ab urbe milliario, nudis incedendo vestigiis, Episcopus Cadicem, Marchio Canem Bajulans, ante fores Ecclesiæ S. Ambrosii reatus proprios devotissime funt confessi*. Consulendi in hanc rem præterea Martinus Crusius lib. 10. Hist. Suevicæ part. 2. cap. 14. & Browerus lib. 14. Annal. Trevir. p. 789. 1. Edit.

At cur canis nobilibus, sella ministerialibus, attribuantur, nemo, quod sciam, plane est assecutus: vix enim est, ut Andreæ Favini lib. 12. Hist. Navar. p. 732. conjecturam probem, qui censet canes Nobilibus dari ad nobilitatis notam, cum canes & venatio solos spectent nobiles; ministerialibus vero cathedram, ut hocce discrimine reorum natales quibusvis statim innotescerent. Ubi perperam sellam *cathedram* esse existimavit. Sed & quod subdit eo perinde casu rusticos & colonos gestasse aratri rotam, probo indiget vade. Vide *Harmiscara, Sella*.

INTER CANEM ET LUPUM, [Gall. *Entre chien & Loup*] Sub crepusculum, vel vesperum, cum lupus à cane discerni vix potest: λυκόφος, & ut ait Willelmus Brito lib. 1. Philipp.

Tempore quo neq; nox, neq; lux. sed utrumq; videtur.

Idem lib. 3.

Postea vix summes aurora rubescere montes
Fecerat, & valles nondum primordia lucis
Attigerant, interque Canem distare Lupumque
Nullus adhuc poterat aliquo discernere visu.

Vetus Charta apud Spelman. *Infra horam vespertinam, inter Canem & Lupum, venerunt & interfecerunt dictum Joannem.*

PER CANEM JURARE. Litteræ Juvanensis Archiep. editæ à Gewoldo post Chron. Reicherspers. *Quod nos Præfati Schlavi criminabantur cum Ungaris fidem Catholicam violasse, & per Canem, seu lupum*. (f. *lupum*, licet ita rursum ediderit idem Gewoldus in Me-

Metrop. Salisburg.) *alias que nefandissimas & ethnicas res Sacramenta & pacem egisse*. Hæc lucem accipiunt ab Joinvilla in Hist. S. Ludovici, dum fœdera inter Imp. Joannem Vatatzem & Comanorum Principem inita recensent, eaque firmata ebibito alterius invicem sanguine: *Et encore firent-ils autre chose. Car ils firent passer un Chien entre nos gens & eux, & decouperent tout le Chien à leurs espées, disans que ainsy fussent-ils decouppez, s'ils failloient l'un à l'autre*. Id ipsum de Bulgaris refert Continuator Theophanis lib. 1. num. 20. Huc forte spectant, quæ habet Conradus Abbas Uspergensis sub an. 920. ubi de Avaribus, seu Ungaris: *Legati Ungarorum pro solitis muneribus Regem adierunt; sed ab eo spreti, in terram suam vacui reversi sunt. Cum enim haberet militem equestri jam prælio probatum, contra hostes antiquos præsumpsit inire certamen. Hec audientes Avares, nil morati, cum hostili gravique manu Saxoniam festinant intrare, & iter agentes per Dalmatiam, opem quasi ab antiquis petunt amicis. Illi vero scientes eos ad Saxoniam festinare, Saxonesque parates cum eis pugnare, piogui ssimum pro munere eis projiciunt Canem. Et cum non esset injuriam vindicandi locus, ad aliam pugnam festinantibus, cum ridiculosa satis vociferatione longius prosequuntur amicos*. Nimirum in ludibrium canem Ungaris Dalmatæ objiciebant, quod per canem fœdera sua sancirent, quasi fœderi cum iis jam olim inito prorsus nuntium mitterent. Atque hæc forte Hunnorum etiam sacramenta intellexit Theophanes ann. 2. Justini Thracis, scribens, eos fœdera sua firmasse ὑπὲρ ἕνὸς σκυλίου.

¶ CANISARE, *Iter flectere*. Papias in MS. Bituric.

¶ CANISATER, *Justum*. Papias MS. Forte legendum *Canister, Festum*. Canister enim Laurentio in Analtheæ *Festum virginum est ferentium Canistrum in ædem Liberi*.

¶ CANISTELLUS, Idem quod *Canistrellus*. Annal. Bened. tom. 4. pag. 175. *Plena congio pigmenti & plena corbe Canistellorum & oblatarum & nebularum*. Quibusdam in locis Gallo-Flandriæ *Canestiaux* dicuntur Crustula triquetra quæ vulgo vocamus *Echaudez*.

CANISTRELLUS, Panis species, in modum *canistri* confectus. Charta Roberti Abbatis Majoris Monasterii an. 1176. in Tabulario Ecclesiæ Carnotensis n. 24. *In festo S. Martini æstivali potum similiter (præparabant) & quasdam artificiales panes, quos Canistrellos vocant*.

CANISTRUM, Vas Ecclesiasticum, in quo distribuebantur *eulogiæ*, seu panes benedicti. Epiphanius Presbyter in Indiculo ad Hormisdam PP. *Si hæretici non sunt, quomodo tanta sacramenta confecerunt, ut Canistra plena omnibus erogarent, ne imminente, us dicebani, persecutione, communicare non posset?*

Ita etiam appellant Scriptores Ecclesiastici discos, qui lampadibus subsitrati sunt. Anastasius Bibl. in Hadriano I. pag. 118. *Ante januas vere argenteas, fecit Canistros argenteos 12. pens. lib. 36.* In Leone III. pag. 121. *Canistra 2. pens. ant. lib. 3.* Pag. 136. 145. *Canistrum ex argento purissimo inibi fecit cum catenulis suis pens. lib. 15.* Ibidem: *Fecit .... Pharum majorem in modum vetis cum Canistris 20. pendentem sub trabem majorem, &c.* In Greg. IV. pag. 163. *Obtulit etiam ... Canistra Ennaſodia 2. pens. lib. 15.* Ἐπιφωτίδα, duodecim luminibus ac lucernis instructa.

¶ CANNIVETUM, f. Cannabis, Gal. *Chanvre*. Hist. Mediani Monast. pag. 322. in Charta anni 1252. *Contulit ... medietatem decimæ Canniveti parochiæ Purensis, necnon & decimam pratorum*.

1. CANNA, Mensura, qua pannos metimur, [Hebræis קָנֶה *Keneh*, unde Græci κάννα vel κάννη,] Italis, *Canna*, Occitanis *Cano*, *Aulne* & *demie*, *mesure de huit pans à mesurer le drap*, [hoc est octo palmorum,] Constit. Siculæ li. 3. tit. 36. § 4. *Mercatores corruptas merces & vetitas, seu ad falsas mensuras, Cannas & pondera distrahentes, &c.* Occurrit ibi pluries. Consuetud. Eccl. de Regula: *De Cannis, quibus panni venduntur*. Vide Jo. Columbum l. 1. de Episcop. Valentin. n. 54. Fori Beneh. *Les draps le deben mesura à Canas, mieyas Canas à paums, & no à aunas*. Hinc *Cánare*, ulna metiri, in Statutis Massilien sibus MSS. ann. 1174. lib. 1. *De duabus probis viris constituendis ad panos videndos & Cannandos*. [Occurrit in editis pag. 135. 305. 425. & alibi non semel, Hinc *Cannatio* in iisdem Statutis editis p. 136.]

2. CANNA, Mensura agri. [Chronicon Farfense, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 513. *Domnus Hugo Abbas suscepit per concambium ad opus hujus monasterii res ad modia XXII. per unumquodque modium babentia longitudine Cannas XX. & in latitudine in omni loco Cannas X. ad Cannam pedum X. legitimi cubitalis*, Pluries occurrit ibidem col. 613. Ordinatio Anderii & Remondi Aurelia de abevratoriis magni Rhodani an. 1223.- MS. D. *Brunet* fol. 64. *Viam publicam, quæ habeat in latitudine duodecim Canas*. Sententia Compromissoria an. 1339. inter Schedas D. *de Mazaugues*: *Quæ quidem via in latitudine Canas continet* 40. Epistola Clementis IV. PP. an. 1267. apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 452. *Cum ab ecclesia eorumdem trecentarum Cannarum spatio non distaret*.] Charta an. 1250. apud Joffredum in Episcopis Nicien sibus pag. 184. *Tradidit quantitatem infra scriptam terræ suæ ... aliter terminatam, videlicet à mari Cannas 35. à Septentrione Cannas 46. &c.* Charta ann. 1271. in 30. Regesto Chartophyl. Regii Charta 221. *Dabit transitum sive viam decem Cannarum in latitudine, &c.* Bulla Clementis VI. PP. an. 1349. apud Wadding. tom. 3. *Asserentes eumdem locum vestrum à loco ipsorum nonnisi per 135. Cannas distare*. Adde Ughellum tom. 1. Ital. sacr. pag. 822. [& Alexandrum in Explicatione Tabulæ Heliacæ p. 37. ubi *Cauna* hinc dictam ait, quod in agrorum aliarumque rerum metationibus *arunde* fuerit adhibita. Qui civitatem Dei metiebatur Apocalypsis 21. mensuram arundineam habuisse dicitur & apud Ezechielem 40. Calamus mensuræ nominatur, quo utebantur ad dimensionem ædificiorum: cu us calami fit mentio apud Auctores de limitibus agrorum, ac decem pedum fuisse dicitur, ut in laudato jam loco, Chron. Farfensis.]

¶ 3. CANNA, Mensura Architectonica. Hist. Dalphin. to. 1. p. 84. col. 2. in Computo an. 1347. *Item dormitorium longitudinis triginta Cannarum, altitudinis vero quinque Cannarum, & latitudinis quatuor cum fenestris & pignonibus decentibus, videlicet primam Cannam in altum grossitudinis quatuor pedum, & superadictæ Cannæ usq; ad pignones grossitudinis trium pedii, &c.*

4. CANNA, KANNA, Cantharus, poculum, vas strictius, & oblongius, Germanis & Belgis *Kan*, & *Kanne*, Gallis *Canne*. Gloss. Basilic. Κάνναι. οἱ κυάθους τῶν κάμων, οἱ σκάφες, οἱ στάμνοι σκάφοι ἀγγεῖα. Fortunatus in Vita S. Radegundis cap. 19. *Qua sibi renunciante parata mensa, missorium, cochleares, cultellos, Cannas, potum, & calices, sola subsequente, intromittebatur furtim, quo se neme perciperet*. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. num. 28. *Comes argenteam Kannam emerat marcis 21. quæ miro opere fabricata, suis speculatoribus potum, quem in se continebat furabatur*. Et n. 101. *Canna, argenteum vas vinarium* dicitur. [Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *De offertis altaris & de vino Cane vel lagene, &c.*]

CANNA ARGENTEA, inter vasa Ecclesiastica recensetur apud Hariulfum lib. 2. Chron. Centul. cap. 10. lib. 3. cap. 3. [& in testamento Ermentrudis illustris matronæ, apud

apud Mabill. Liturg. Gallic. p 462. Erat autem Fiſtula, qua ſanguis Chriſti à communicantibus hauriebatur, uti ſiquet ex hoc verſu:

Hic Domini ſanguis ſit nobis vita perennis,

exarato in illa *Canna Argentea*, quam Suppo Abbas Montis S. Michaelis ſuæ eccleſiæ tradidiſſe legitur in Annalibus Benedict. tom. 4. pag. 496. ad an. 1040. & in Neuſtria Pia pag. 385. B. Rhenanus in Scholiis ad Tertullianum: *Non poſſum celare ſtudioſos antiquitatis Chriſtianæ, laicos olim Canna ſolitos haurire Dominicum ſanguinem è calice: quod pridem mihi indicavit Paulus Volſius Abbas Hugniani cœnobii ex libro ſignorum, qui ſrequens exſtat apud Benedictinos*. Hac ratione poſt communionem corporis Domini, pretioſum ſanguinem etiamnum hauriunt, in Monaſterio Sandionyſiano Diaconus & Subdiaconus ſingulis diebus Dominicis & feſtis. Vide *Calamus*.]

¶ CANNATA. S. Willelmus lib. 1. Conſuetud. Hirſaug. cap. 15. *Pro ſigno vaſis quod vulgo Cannata dicitur, generali præmiſſo, hoc adde ut .... digitum incurves, adjuncto vini ſigno*. Scramb. pag. 338. Chron. Mellic. col. 1. *Dato ſigno campanellæ per Abbatem, ſervitor teneat Cannatam cum vino in medio reverenter ambabus manibus*.

¶ CANNATELLA. Conc. Legion. an. 1012. can. 25. *Qui habuerit caſam in ſolare alieno & non habuerit cavallum vel aſinam, det ſemel in anno domino ſoli decem panes frumenti & mediam Cannatellam vini*.

CANETA, ſeu CANNETA, Minor *Canna*, minus vaſculum ſacræ Liturgiæ idoneum, quod vulgo *Burete* vocamus. Charta an. 1344. apud Sammarthanos in Abbatib. Leſatenſ. n. 72. *Calicem argenteum cum patena deauratum & etiam amentatum, & duas Canetas argenteas deauratas, &c.* Alia an. 1231. apud Catellum in Hiſt. Occitan. pag. 901. *Turibulum argenteum, & 2. bacini argentei, & 2. Caneæ argenteæ, &c.* [*Caneæ de argento uſuales*, in Inventario Sacriſtiæ S. Victoris Maſſil. *Canetæ ſive vinetaneæ argenti*, in Inſtrumento 1337. ex Archivis ejuſd. S. Victoris. *Canetas argenteas & duo candelabra argentea*, in Charta anni 1461. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 726.]

¶ 5. CANNA, Canalis, tubus. Angl. Rumpleri Hiſt. Monaſterii Formbac. lib. 3. apud Bern. Pezium tom. 3. Anecd. part. 3. col. 469. *Nam ad coquinam quam extruxerat, aqua duci non poterat. Deinde non multo tranſacto tempore, quidam advenit qui ſigtinas* (figlinas) *ſive fictiles Cannas inducere voluit ... quelibet Canna quatuor lateres habuit & nonnihil cæmenti*,

¶ 6. CANNA, Cannabis, Gall. *Chanvre*. Hiſt. MS. Monaſterii Beccenſis: *Recognovit ... pertinere ad monachos Beccenſes, exceptis liniis & Cannis*.

¶ CANNABA, pro *Cannabis*, legitur in Tabulario S. Victoris Maſſil. & alibi.

¶ CANNABERIUM, ut mox *Cannabina*, Charta anni 1404. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Recognovit ſe tenere pratum cum Cannaberio contiguo*.

¶ CANNABINA, Ager cannabe conſitus, Gall. *Chenneviere*, in Charta an. 1158. ex Chartulario Caſaurienſi. Vide *Canava* 2.

¶ CANNABOSUM, Cannabis. Charta Willelmi Montispeſſulani an. 1103. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu pag. 728. *Seſtallaricum dono vobis de omni blado, de omni legumine, de farina, de Cannaboſo, &c.*

¶ CANNALE, pro *Canalis*, Gall. *Canal*, Ital. *Canale*, dixit Bern. de *Breydenbach* pag. 211. Itinerarii Hieroſol.

1. CANNAMELLA. [Arundo ſacchari.] V. *Canamella*.

¶ 2. CANNAMELLA, Fiſtula. Vide *Calamella*.

¶ CANNAPINA, Idem quod *Cannabina*, Chron. Piſcar. apud Acherium tom. 5. Spicil. pag. 508. *Inter cetera quæ dedit fecit convenientiam de una Cannapina in loco ubi Alve vocatur*. Legitur & apud Muratorium to. 7. col. 894.

¶ CANNARE, Ulna ſeu *canna* meriti. V. *Canna* 1.

¶ CANNATA, CANNATELLA. Vide *Canna* 4.

CANNAVA. Vide *Canava* 2.

CANNAVACIUS COLOR, Cannabinus. Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi cap. 20. *Plumagium girfalconum ſic ſe habet: alii autem ſunt griſei coloris, alii albi coloris aut ſubalbidi, maxime in pectore, alii ſunt medii inter album & griſeum, ab aliquibus dicuntur Cannavacii*. Adde cap. 21.

¶ CANNAVUM, pro *Cannabum*, Gall. *Chanvre*, Locum vide in *Batentorium* poſt *Batatorium*.

¶ CANNERIA. Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 409. *Et in fundo Biviano modia 19. cum caſa ædificata, & vinea, & olivis, & Cannetum ad cenſum reddendum in curte noſtra de Coperſeto, Item interritorio Reatino, ubi dicitur Carſule ſeu Leonis, terram & vineam & Canneriam ad ſalicetum*. Si non ſit idem *Cannetum* & *Canneria*, per hanc vocem intelligo agrum, in quo cannabis feritur,

1. CANNETA, Minus vaſculum. Vide in *Canna* 4.

¶ 2. CANNETA, vel CANNETUM, locus ubi creſcunt *Canamellæ*. Vide in hac voce.

CANNETUM, *Arundinetum*. Papias. [Chron. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 544. *Excepta medietate olivveti & Canneti, &c.* Utitur Palladius lib. 3. cap. 23.]

CANNEVASIUM. Vide *Canava* 2.

CANNICANNA, [vel *Caricanna*, ut in MS. Siletino.] Acta S. Ægidii Minoritæ n. 9. *Faciebat domunculas & cophinos, & Cannicannas, ſtrenue laborans, &c.* Quem in locum Henſchenius tom. 3. SS. Aprilis ait? Si caricas ferret Italia, ſuſpicarer *Caricarias* eſſe legendum. Nunc conjecto Longobardicam eſſe vocem ad ſignificandum *Kannas* ſeu haſcones viminibus circumtextos.]

CANNICIA & CANNUCIA, Juncina, locus paluſtris, apud Inn ocentium Gromaticum.

¶ CANNUS, Aremoricis *Cann*, Albus, candidus. Tabularium Rothonenſe: *Emptor das pro pretio caballum unum Cannum*.

¶ CANO, *Januarius menſis*, apud Papiam MS.

¶ CANOBUM, pro *Cannabum*, Gall. *Chanvre*. Chartularium S. Vandregeſili tom. 1. pag. 719. *In demimis lini & Canobi, &c.* Vita B. Lidwinæ, tom. 2. Aprilis pag. 283. *Habebat autem hæc virgo virgam quamdam deſtipula Canobi*.

1. CANOLA. Acta S. Chryſolii: *Eum ſummus Pontifex ... in tantum honoravit, ut ei Canolam S. Petri Apoſtolorum Principis, in ſignum amoris perpetui, tribuere dignareiur*. Ubi Bollandus capſulam interpretatur reliquiis adornatam; [Macer in Hierolexico, fiſtulam, ſeu tubum argenteum, vel alterius metalli, in quo conſervabantur reliquiæ, præſertim ſcabs catenarum S. Petri.] Apud Bzovium an. 1280. n. 5. recenſetur inter alia Nicolai IV. PP. donaria, *Canolum argenteum ad obſervandum corpus Chriſti*.

2. CANOLA. Pars colli, noſtris *Canole & Canule*, Fiſtula ſpiritus accipiendi ac reddendi. Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 9. *In ſimulacro pugnæ dum Militem quemdam equo vectus ludendo impeteret, ab eodem equite conto percuſſus, ſubjectam collo illud, quod vocant Canolam, fregit; & diſquirentes nodum cicatricis inveniunt*. Utitur præterea cap. 13.

¶ 3. CANOLA. Codex actorum, Gall. *Regitres*. Inſtrum. anni 1405. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 244.

Dominus Joannes Jaugent, condam Episcopus Aniciensis ... fecit quamplurima legata, & certas ordinationes, anniversaria, & distributiones fieri & distribui servitoribus ipsius Ecclesiæ, prout plenius & clarius continetur in Canonis ipsius Ecclesiæ.

¶ CANOLUS, Arundo. Miracula B. Henrici Bucenensis, to. 2. Junii pag. 382. *Martha ... dum esset parvula & ambularet super quodam Canolo, læsa fuit in ancha dextra.* Vide *Canula* 1.

1. CANON, Pœnitatio. Tria pœnitationum genera recenset Aconius in 3. Verrinam; Canonem, oblationem, & indictionem. Ac *Canon* quidem, seu canonici tituli, sunt solennes & antiquæ præstationes: *Indictio*, quidquid præter canonem indicitur: *Oblatio* denique, aurum & argentum, quod Largitionibus inferebatur. De ejusmodi pœnitationibus multa habent Cujacius, Jacobus Gothofredus, Henricus Valesius, & alii. Charta Philippi Regis Franc. an. 1271. in 30. Regesto Charophylacii Regii ch. 122. *Sic quod possit subfeudare, & in acaptium dare, retento dicto Templo laudimio, Canone, sive servitio.* [Charta anni 1218. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Nemaus. Diœc. n. 1. *Pro supradictorum annuo Canone seu servitio solam libram piperis dicta Ecclesia dabit.* Charta Guill. Dalmatii Apiensis Episc. an. 1247. inter Instrum. tom. 1. novæ Gall. Christ. pag. 80. col. 1. *De novo concedimus & donamus ipsi nobili Bertrando Raybaudo dictum castrum in feudum ... excepto quod censum de dicto castro, sive Canonem, qui erat unius sterlingi, permutamus in unum multonem vivum, qui valeat octo solidos Villelmenses, quem serviat dictus nobilis vir B. Raybaudi annuatim in vigilia B. Martini.* Consuetud. Lemovic. art. 99. *Præterea emphiteotæ, & alii qui debent census annuos, si non solvunt ad diem statutum censum, vel Canonem, vel gisam pensionem, &c.* Vide Acherium tom. 6. Spicil. pag. 494. & Fridericum Schannatum Vindem. Litter. pag. 138. Statuta Lodenſia apud Joan. Mantellum Hist. Lois. part. 3. pag. 47. *Si un locataire renonce à son lhuit avant la S. André, il n'est obligé qu'aux Canons arrierez; mais s' il le fait après la S. André, il doit encore ce dernier Canon;* hoc est, pretium, vel saltem pretii partem locationis annuæ statuto tempore solvendam. Pluries occurrit ibi eadem significatione: sed & practicis nostris *Canon emphiteoticus* etiamnum dicitur vectigal annuum ex fundo emphyteutico solvendum.]

1. CANONICUM, Idem quod *Canon*, Pensio annua. Agobardus lib. de Grandine c. 15. *Hi habent statutum quantum de frugibus suis donent, & appellant hoc Canonicum. Canonica inlatio*, in l. 40. C. Th. de Episcop. Κανονικὸν, in Nov. Isaacij Comn. *Canonica & Consuetudo dependere*, in l. 11. eod. Cod. de Extraord. five jord. *Canonica & agraria solvere*, in Codice MS. Irmiponis Abb. Sangerman. fol. 86. v. col. 2. Ibidem fol. 128. col. 2. *Grisfingaudus colonus solvit ad hostem aut solidos 4. aut dimidium bovem; de vino in Canonica modium 1. & denar. 4.*]

CANONICARII, Qui canones exigunt. Senator. l. 6, Ep. 8. *Canonicarios dirigis, possessores admones, &c.* Adde lib. 11. & 12. Novell. 30. & 128.

¶ CANONICURSUS, Eadem notione, in leg. final. Cod. de Exact. tribut.

¶ CANONICARIA, Officium Canonicarii. Ep. Theodorici Regis Venantio Correctori Lucaniæ, apud Cassiodorum lib. 3. Variar. Epist. 8. *Unde te præsentibus commonemus assatibus, ut secundum Canonicariæ fidem tempora debeas constituta complere: ne quidquid dispendii assis publicus sustinuerit, de propria exolvere tu cogaris, à quo nec tantæ jussioni est habita reverentia, nec fides suæ promissionis impleta.*

2. CANON Missæ, Oratio, quæ in Missa ante consecrationem, & in ipsa consecratione divinæ hostiæ recitatur à Sacerdote, quæ ideo *Canon* vocatur, *quia in ea est legitima & regularis sacramentorum confectio*, inquit Walafridus Strabo de Reb. Eccl. cap. 22. ubi de canone hæc subdit: *Præfatio Actiones, qua populi affectus ad gratiarum actiones incitatur, ac deinde humanæ vocis supplicatio cœlestium virtutum laudibus admixti depositur, vel ipsam actionem, qua conficitur sacrosanctum corporis & sanguinis dominici mysterium (quam quoque Romani Canonem, ut in Pontificalibus sæpius inventur, appellant) quis primus ordinaverit, nobis ignotum est. Auctam tamen fuisse non semel, sed sæpius, ex partibus additis intelligimus, &c.* Quæ autem Canoni subinde à Pontificibus inserta sint, describunt Berno Augiensis lib. de Missa cap. 1. Micrologus cap. 12. Durandus lib. 4. cap. 35. 36. Belethus cap. 46. &c. Qui quidem canon in quatuor partes dividitur, scilicet *Secretani, Præfationem, Canonem, & Orationem dominicam*, de quibus singulis agitur suo loco. De Canonis vero auctore & partibus, ex professo fuse & docte differunt Durandus lib. 2. de Ritib. Eccles. cap. 32. & seq. Menardus in Sacram. S. Gregorii PP. & noviſſime Cardinalis Bona in libris Rerum Liturgic. ad quos lectorem remittimus.

3. CANON, Officium Ecclesiasticum. Hariulfus l. 4. Chr. Centul. cap. 26. *Præter orationum munia & Psalmorum duleissimam modulationem, hæc attentissime observabat, ut de S. Trinitate, tum de Spiritu S... postque de S. Petro, vel omnibus Apostolis, sive omnibus Sanctis nocturnalem & diurnalem Canonem, excepto clausirali Canone, cui nunquam pene deerat, quotidie Domino persolveret.* Infra: *Nunquam cerie cura loci, aut necessaria sollicitudo, aut itineris occasio, aut corporis nisi maxima ægritudo, Psalmorum ac Laudum, seu supradictorum Canonum, obtinere apud illum quiverunt diminutionem.* Cap. 33. *Non tamen omittebat ... genuflexionum continuationem, jacrarum ædium circuitionem, sanctorumque Canonum de S. Trinitate, de Spiritu S. deque S. Maria & de omnibus Sanctis expensionem.* Atque inde dictæ *Horæ Canonicæ*.

4. CANON, Liber Regulæ Canonicorum, vel Monachorum. Egbertus Eboracensis Archiep. *Canones dicimus regulas, quas sancti Patres constituerunt, in quibus scriptum est, quomodo Canonici, id est, Regulares Clerici, vivere debent.* Charta Henrici de Lasci Comitis Lincolniæ an. 1285. in Monastico Angl. tom. 2. pag. 307. *Et quod una Missa singulis annis in festo Pasche ibidem celebretur, & quod nomen nostrum, & nomen Margaretæ uxori nostræ in Martyrologio & in Canone conseribantur in memoriam æternam.* Charta Rainaldi Comitis Burgundiæ an. 1050. *Tali tenore ut nomina nostra sint scripta in Canone.* Vide *Regula*.

CANONES APOSTOLORUM, quos quidam è veteribus S. Clementi adscribunt, alii apocryphos censent. De iis consulendus Bernaldus Presbyter Constantiensis lib. de Reconciliat. laplorum pag. 257. & alii, quos laudat vir doctissimus Joannes Baptista Cotelerius in Notis ad eosdem Canones.

CANONES CONCILIORUM dicti, quod instar regulæ sint Christianis, & iis recte vivendi normam præbeant, Isidor. 6. Orig. c. 16. Leo IV. PP. in Epist. ad Episcopos Britanniæ c. 6. *Quam ob causam luculentius & magna voce pronuntiare non timeo, quia qui illa quæ diximus sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos Canones præstituntur, sive sit Episcopus, sive Clericus, sive Laicus, non indifferenter receperit, ipse se convincit, nec catholicam & apostolicam fidem, nec sanctæ veræ Christi Evangelia quatuor utiliter & efficaciter, & ad effectum sunt retinere vel credere.* Anselmus Havelbergensis Episcopus lib. 1. Dial. c. 9. *Radicata itaque fide Catholica ad in-*

informandam Eccleſiæ diſciplinam acceſſerunt diverſæ regulæ, quas quia ſanctî Patres ſanxerunt, digne Canones appellatæ ſunt, in quibus reperitur, quid ſint præceptiones, prohibitiones, diſpenſationes, rigor, neceſſitas, indulgentia, remiſſio, admonitio, & cætera, per quæ omnia ita in hoc ſtatu Eccleſiæ crevit mirabili contra hæreticos ſapientia, ſicut in priori ſtatu in perſecutione Martyrum, victoriosa crevit patientia. Vide Baronium an. 865. n. 6. & ſeqq.

SUB ECCLESIASTICO CANONE CONSTITUTI, id eſt, ſub Eccleſiaſtica regula, Clerici, in Concilio Forojulienſi an. 791. can. 6.

CANONES EVANGELIORUM, per quos quiſ ſcire & invenire poteſt, qui reliquorum Evangeliſtarum, ſimilia, aut propria dixerunt. Horum auctor Euſebius Cæſarienſis. Vide S. Hieron. de Scriptorib. Eccleſ. & in Præf. ad Evangel. & Iſidorum l. 6. Orig. c. 15.

CANONEM, Vetus Teſtamentum appellat S. Hieronymus Epiſt. 28. *Canonem Hebraicæ veritatis, excepto Heptateucho, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis Heptateuchum, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis Notariis dedi ſcribendum.* Lib. 1. in Jovinianum: *Sed & nunc nobis de Canone omne certamen eſt.* Ita in Prologo Libror. Regum.

CANON POENITENTIALIS, Idem qui *Liber Pœnitentialis*. Vide *Pœnitentiale* & *Regula*.

IN CANONEM INCIDERE, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 53. §. 4. dicitur, non qui contra Canones Eccleſiaſticos peccavit, eoque ipſo judicis Eccleſiaſtici cenſuræ & judicio ſubditus eſt; ſed qui in *Canonem Pœnitentialem*, de quo paulo ante, inciderat, hoc eſt, qui legibus pœnitentiæ, ab Eccleſia indictis obnoxius erat. Qua loquendi formula utitur Chronicon Montis-Sereni an. 1208. *Hoc factò permotus Archiepiſcopus contra Præpoſitum, tanquam pro violenta manus injectione in Clericum in Canonem Incidiſſet, denunciationis gladium eduxit, &c.* Et anno 1219. pag. 126. *Volens intelligi eos in Canonem Incidiſſe.*

CANONES, Machinæ bellicæ, noſtris *Canons*, ſic dictæ, ut quidam volunt, quod *Cannarum* formam referant, ita enim *Canones* ſiphones vocant Itali. Thom. Walſingham. in Henr. V. pag. 398. *Et illic figere gunnas ſuas, quas Galli Canones vocant, quibus validius villam infeſtare poſſet.* Continuator Nangii an. 1536. *Munientes turres baliſtis, garrotis, Canonibus & machinis, &c.* Chronic. MS. Bertrandi *du Gueſelin*:

Pour la ville aſſaillir ordonneront Canons.

Georgius Caſtellanus in Hiſt. Jacobi Lalanii c. 81. *Et battirent de leurs bombardes, Canons, & veuglaires ladite ville.* In Computo auxiliorum coactorum pro liberatione Joannis Regis Franc. an. 1368. in Camera Computor. Pariſ. *Guillaume l'Eſcuier Maiſtre des Canons du Roy, que icelui Seigneur lui a ordonné eſtre baillé pour querir cent livres d'eſſoffe à faire poudre pour quatre grãs Canons, qu'il doit faire pour mettre en la garniſon de Haſtefleu. Canonum* mentio eſt non ſemel apud Scriptores noſtros paulo vetuſtiores, Froiſſart. 1. vol. cap. 158. 191. 261. 268. 311. 2. vol. cap. 21. 97 3. vol. cap. 52. 4. vol. c. 18. in Chron. Flandr. cap. 112. 113. apud Monſtrellet um 1. vol. pag. 119. 121. 141. 293. 2. vol. pag. 130. 3. vol. pag. 32. in Hiſtoria Bucicaldi pag. 313. in Diario obſidionis Aurelianenſis, pag. 2. &c. 14. 23. Guicciardin. l. 1. Hiſt. Vide *Gunna*.

CANONS SERPENTINS, apud Monſtrellet. 2. vol. pag. 64. 3. vol. pag. 32. Berrium pag. 211. in Chronico Scandal. p. 40. in Collatione Ludovici XII. pag. 18.

¶ CANONIA. Vide in *Canonicus*.

¶ CANONIA LIGNA, *in navibus, quæ cataphractæ vocantur, & cataſtromata, id eſt, pavimenta ſuperiora habent, ligna ſunt, quibus tabulæ incumbunt.* Suſſannæus in Vocabulario.

CANONICÆ LITTERÆ, EPISTOLÆ: Κανονικὰ γράμματα, Græcis dictæ, juxta Zonaram ad Canon. 42. Synodi Laodicenæ, quod juxta certos ac determinatos Canones, & regulas quaſdam ſolennes exarentur, ὡς κατὰ κανόνας γενόμενα γράμματα: vel certe quod iis, qui ex Canone Eccleſiaſtico erant, ſeu Canonicis peregre & in alienam diœceſim proficiſcentibus darentur. Nam eaſdem cum *Formatis* fuiſſe teſtatur Atticus Epiſcop. Conſtantinop. ſub finem Concilii Calchedonenſis: *In faciendis Epiſtolis Canonicis, quas nos Latinus Formatas appellat.* Et vetus interpres Synodi Laodic. can. 42. *Non oportet miniſtrum altaris, vel etiam Clericum ſine Canonicis litteris, id eſt, Formata, aliquo proficiſci.* Ubi Græcus textus habet, ἄνευ κανονικῶν γραμμάτων. Incertum porro, an de his *Canonicis Epiſtolis* intelligendus Senator lib. 11. Ep. 23. ubi de eo agit, qui provehitur à Principe ad *unam Epiſtolarum Canonicarum*, cui proinde, ut idem ait, *fides publica* committitur. Vide Concil. Sueſſionenſe an. 853. art. 3. Ravennenſe ann. 997. can. 3. Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 51. Flodoard. lib. 2. Hiſtor. Remen. cap. 2. 11. & Ferrarium de Literis Canonicis. Litterarum Canonicarum formulæ aliquot habentur apud Sirmondum ad calcem tom. 2. Concilior. Gall. pag. 658. & 663.

REGULARES EPISTOLÆ dicuntur Joanni VIII. PP. Epiſt. 48. *Sanctî magnique Nicæni Concilii præcepta ſecuti, quæ jubent, Regularem Epiſtolam per unamquamque provinciam obtineri, ne bi, qui objiciuntur, ab aliis recipiantur, &c.* Lupus Ferrarienſis Epiſt. 122. *Reverendiſſimis autem viris Remigio memoratæ urbis Metropolitano, & H. Gratianopolitano. inſtanter poſtulantibus, & converſationem memorati fratris laudantibus, quamquam olim meam verbis habuiſſes licentiam, etiam Regulares literas acceſſiſſe, quæ prolatæ, quid de eo ſentiam, fideli relatione fatebuntur.*

¶ CANONICARE. Vide in *Canonicus*.

¶ CANONICARIA, CANONICARIUS. V. *Canon* 1.

¶ CANONICUM, Domicilium, habitatio Canonicorum. Conceſſiones Epiſcopi Telonenſis Canonicis ejuſdem Eccleſiæ an. 1223. *Item petimus, quod illi Canonici, qui teacbant equitaturas, poſſint tenere troiarium & ſcutiferum, qui ſcomedant in Canonico.* Vide alia notione in *Canon* 1.

¶ CANONICURSUS. Vide in *Canon* 1.

CANONICUS. Dudo lib. 3. de Actis Norman. *Chriſtianæ religionis ſumma trimodo conſtat ordine diſtinctæ, munifico Laicorum, Canonicorumque, atque Monachorum labore exercita: & quanquam tres ordines ſint ad excludendum cultum veræ fidei, bicalli via eſt ambrvii itineris, certa ſpe veræ credulitatis: quarum una τριακτικὸς nomine laxius vebit, & Canonica dici meruit, ſub cujus ditione Laicalis ordo moratur & vivit: altera vero nomine Σταυρικὸς, limitibus binc inde coactis artata, non vebit per plana, ſed ſeceſſu confixa, ſecretoque perennilæta, molitur ſemper ad ardua.* Certe primitus triplex tantum fuit in Eccleſia fidelium ordo, Laicorum nempe, Clericorum, quos & *Canonicos* vocabant, & Monachorum, ut hic indicatur.

Clerici poſtmodum, qui Eccleſiis deſervi debant, *Canonici* appellati ſunt, quod eſſent ἐν τῷ κανόνι & ἐκ τοῦ κανόνος, ut loquuntur Concilia, Antiochen. can. 2. 6. 11. Calchedonenſe can. 2. & Synodus Trullana can. 6. vel quod *ſub Canone Eccleſiaſtico jacerent*, ut Concilium Toletanum III. can. 5. vel eſſent *ſub Canone conſtituti*, ut Concilium Forojulienſe an. 791. can. 1. *Sub Canone Eccleſiaſtico conſtituti*, idem Concil. can. 6. *Canonis* enim nomine Clerum intelligebant. Neque aliter hanc vocem uſurpavit S. Athanaſius in Vita S. Antonii pag. 89. Edit. Hoeſchelii: τὸ δὲ τοῦτο γέρας ἐστὶ, τοῦτο κανὼν τῆς ἐκκλησ. αἱ ὑποτροφαὶ ἐτίμιαι, ἡ πάντα ἐλα-

κληρικὸν τὴ τιμὴ προσῆγαι ὀφειλῆ Ἀγγίστου. Cujus quidem vocis vim non intellexit idem Hoefschelnius. Hinc non semel *Clerici* simul & *Canonici* dicuntur conjunctim. Capitula Caroli Magni l. 5. c. 5. *Ut Canonici Clerici Canonice vivant.* Et lib. 1. cap. 73. *Quid ad Clericatum accedunt, quod nos nominamus Canonicam vitam.* Innocentius III. lib. 1. Epistol. pag. 298. *Nec etiam aliquis Canonicorum seu Clericorum Secularium, &c.* Adde Concil. Aurelian. III. can. 11. & Turonens. II. can. 19.

Canonicorum autem appellationem sua ætate notam fuisse satis innuit Gregorius Turon. lib. 10. sub finem, ubi ait, Baudinum Episcopum Turonensem instituisse *mensam Canonicorum* in eadem Ecclesia Turonensi. [Idem patet ex Charta Chilperici Regis Franc. an. 580. vel 575. pro Ecclesia Tornac. inter Miræi Diplomata Belg. to. 2. pag. 1310. col. 2. ubi statuitur, ut *ipse teloneus & justitia de teloneo omni tempore ad mensam Canonicorum ejusdem Ecclesiæ proficiat.*] Jam vero cur Clerus *Canon Ecclesiæ*, & Clerici, *Canonici* dicantur, non omnino promptum est assequi. Scio, Hugonem Rotomag. Archiep. lib. 3. de Hæret. cap. 2. Ivonem Carnotensem Epist. 69. & alios censuisse, Canonicos appellatos, quod canonicas regulas arctius observare teneantur. Papias: *Canon, Græce regula, consuetudo comprobata; inde Canonicus, id est Regularis.* Id sane videtur indicare Capitulare 1. Caroli Magni incerti anni c. 32. *Ut Abbates Canonici Canones intelligant, & Canones observent, & Clerici Canonici secundum Canones vivant.* Et cap. seq. *Ut Abbates Regulares & Monachi regulam intelligant, & secundum regulam vivant.* Adde cap. 34. 35. Joannes Bordenavius, Henr. Valesius ad Socrat. Histor. Eccl. lib. 5. cap. 19. & Marca in Hist. Beneharn. lib. 5. cap. 10. n. 1. sic nuncupatos volunt, quod in *Canonem*, seu matriculam Ecclesiæ relati sunt. Alii, quibus subscribo, dictos volunt à Canone frumentario, seu sportulis Ecclesiasticis & stipendiis annuis vel mensibus, quæ ex Ecclesiasticis redditibus accipiebant: unde *Sportulantes fratres*, Clericos appellat S. Cyprianus Epist. 66. *Nec molestiis & negotiis secularibus alligentur, sed in honore Sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes ab altari & sacrificiis non recedant.* Idem Ep. 33. *Cæterum Presbyteri honorem designasse nos illi jam sciatis. ut & Sportulis iisdem cum Presbyteris honorentur, & divisiones mensuratas æquatis quantitatibus partiantur.* Eæ autem Sportulæ dicuntur *consuetudo Clericorum stipendia*, in Concilio Valentino Hisp. cap. 2. Agathensi c. 36. & Narbon. an. 589. can. 10. 12. Nam universa Ecclesiarum substantia in 4. partes dividebatur, *quarum unam Episcopus sibi vetinebat, alteram Clerici pro officiorum suorum sedulitate obtinebant, tertia fabricis & peregrinis erogabatur*, ut est in Epistola Gelasii PP. ad Episcopos Lucaniæ, in Canonibus Silvestri PP. in Resp. S. Gregorii PP. ad Augustinum Anglor. Episc. in Epist. 3. Simplicii PP. ad Florentinum, apud Gregor. II. PP. Epist. 5. & in Capitulari c. 5. in Concil. Aurelianensi 1. can. 5. 14. Carpentorat cap. un. Aurelian. III. can. 5. Moguntino I. can. 10. Wormatiensi can. 7. & alibi passim. Vide *Tertia*.

Canonici Regulares, Qui *secundum Regulam vivunt*, ut est in Lege Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 8. id est, secundum regulam iis propriam ac præscriptam, cum *Sæculares* dicantur vivere *secundum Canones*, seu regulas Clericis omnibus indictas. Eæ autem Regulæ erant, quas S. Augustini vulgo appellant. Jacobus de Vitriaco in Hist. Occident. cap. 21. *Illis autem, qui Canonici Regulares dicuntur, B. Augustini Regulam pro fundamento Religionis habentes, media & Regia via incedentes, secundum primas Regularium institutionum observantias, camisiis & femoralibus superpelliciis & pellibus, culcitis & linteaminibus utuntur. Camisias & femoralia de nocte non deponunt: post Matutinas ad cubicula revertentes, causa recreationis dormiunt. Novem lectionum numerum in Nocturno officio non excedunt; tribus diebus in hebdomada carnes edunt: pisces, ova, caseum in Refectorio diebus alias manducant .... sub unius Abbatis vel Prioris obedientia continenter vivunt. Proprium autem eis habere non licet: animarum curas licitum est eis suscipere, & Ecclesias parochiales regere, &c.* Idem cap. seqq. agit de Canonicis Regularibus Præmonstratensis Ordinis, de Canonicis Aroasiæ, S. Victoris Paris. &c. Meminit etiam Canonicorum Regularium Bononiensium, & de Spatha, quorum origines apud hunc Scriptorem & alios quisque legere poterit. Vide Cellotium lib. 5. de Ecclesiast. Hierarchia cap. 3.

Canonici Sæculares, Iidem Ecclesiarum Clerici postmodum dicti, ad discrimen cæterorum Canonicorum, qui regulæ strictius inhærentes, *Regulares* vocantur, ut ait Trithemius in Chron. Hirsaugiensi. Ugutio: *Incongrue dicitur Canonicus Secularis, id est enim Regularis Sæcularis, quod est, ac si diceretur album nigrum: non enim est Canonicus, si non sit Regularis: usus tamen quorumdam sic habet, qui magis noverunt esse in Canonica Sæculares, quam regulares in sæculo.* Crantzius in Metropol. lib. 4. cap. 1. *Si Canon est regula, Canonici sunt regulares. Quid ergo fiet de Canonico sæculari, nisi ut regularis fit irregularis, aut, si id malumus, regularis sine regula, &c.* Adde lib. 3. cap. 15. Wolcuinus Abbas in Homilia de Zizania: *Rara avis in terris Canonicus a Canone Vitæ. Unde ergo? Audi me; est namque Canon vitæ, ut dictum est: & Canon pecuniæ, videlicet alicujus pensionis ceræ, unde solet dici: Solve mihi Canonem meum. Ita ergo. à Canonice, invenimus Canonem tuum, à quo derivaris, à Canone pecuniæ, non à Canone vitæ, id est, à Canone religionis, non à Canone religionis.* Arnulfus Lexoviensis Epist. ad Alexandr. PP. *Ipsam* (Ecclesiam) *thesauris ornatam, instructam ædificiis, possessionibus redditibus ampliatam, adeo quod pro 13. Canonicis, quos Seculares appellant, ipsique pauperibus, ibidem 36. Canonicos Regulares cum omni sufficientia, & reddituum copia dereliquit.* Hugo Rotomagensis Archiepiscop. lib. 3. contra Hæretic. cap. 2. *Ex bis* (Clericis) *aliqui proprietate rejecta, sua simul habent communia in unitate canonica, tam Regulares Clerici, quam Cœnovitæ Monachi. Aliqui vero Sæculares* (perperam Edit. *singulares*) *nunequati, fervitio Ecclesiæ deputantur, & quia canonicas simul in Ecclesiis horis statutis laudes persolvunt, etiam Canonici nominantur: præbendas tamen suas dividendo partiuntur, &c.* Hinc

Canonice Vivere, id est, more Canonicorum, non vero Monachorum, vel Canonicorum Regularium, qui *Regulariter vivere* dicuntur; in Capitulis Caroli Magni lib. 1. c. 73. lib. 5. cap. 79. & 115. *Canonico ordine vivere*, in Lege Longobard. l. 2. tit. 1. §. 18. *Secundum Canonicam regulam*, in Capitulis Caroli Calvi tit. 41. §. 8. *Canonica constitutio, institutio, regulari* opponitur in Capitul. 1. Caroli Magni ann. 805. cap. 8. 9. Eadem Lex Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 8. *Volumus ut Canonici secundum canones, & Regulares secundum regulam vivant.* Capit. Caroli Magni lib. 5. cap. 137. *Ut nullus in canonica aut regulari professione constitutus, &c.* Vide Concil. Moguntiac. can. 9. Turon. III. can. 25. Ludovicum Pium in Epist. ad Sicharium Archiepisc. Burdegal. &c. Porro

Canonici Sæculares, perinde ac *Regulares*, in eodem claustro manebant, in eodem dormitorio dormiebant, in eodem refectorio reficiebantur, *& Episcopus eorum regebat vitam, sicut Abba Monachorum*, ut est in Capitulis Caroli Magni lib. 1. cap. 73. quod de

de Clericis ſuæ ætatis teſtatur Auguſtinus Serm. 1. de Communi vita Clericor. & in Pſal. 99. Unde *Monaſteria Canonicorum* appellantur illorum ædes ac habitationes. Jacob. de Vitriaco in Hiſt. Occident. cap. 30. *Cathedralium Eccleſiarum Miniſtri, quos nunc Canonicos Seculares ſub eadem regula* (S. Auguſtini) *communiter à prima eorum inſtitutione Domino ſervierunt in humilitate, paupertate, divinis officiis, lectionibus & orationibus vacando, in caſtris Domini militantes, ſimul in Refectorio ſobrium cibum ſumentes, in eodem etiam dormitorio caſtis cubilibus nocte quieſcentes. Sede autem Pontificali vacante .... unum, quem dignioremcredebant; capus ſibi præficiebant, &c.* Id etiam ſerius obtinuiſſe, & ſua ætate in Eccleſia Remenſi deſuiſſe, dolet Stephanus Epiſcopus Tornacenſis Epiſt. 160. qua Remenſem Decanum, ad quem ſcripta eſt, urget, ne patiatur hanc Eccleſiaſticam, ac diu ſervatam, diſciplinam aboleri, neque tam facile *juventuti ſingulariter, ne dicam*, inquit ille, *ſæcularier vivere volenti obediat*. Sic autem idem Epiſcopus de Eccleſia Remenſi; *Singulari quodam privilegio ſedes Remenſis inter alias Eccleſias eminebat, perſeverans cum Apoſtolis in communione panis & orationc, & in ſocialicommunione ſacramentalem præferens, maioribus erat ſpectaculum, minoribus documentum. Ex reliquiis regularium inſtitutionum duo ſibi loca detinuerant, Cœnaculum refectionis, & domum ſomni: in altero caſtigatam ſequentes abſtinentiam, in altero candidatam continentiam obſervantes, procedentibus unanimiter: de Miſſa ad Miſſam, de ſpirituali refectione ad corporalem, præmiſſa invocatione Dominica, & ſigno benedictionis ſuper cibum extenſo, refici bant convivæ Domini minus ventrem quam mentem, ſonante eis per miniſterium Lectoris divino eloquio, nunc admonendo præceptis, nunc prohibitionibus cohercendo, interdum adigendo minis & terroribus, nonnunquam blandiendo conſolationibus & promiſſis. O felices epulæ, quæ non crapulam provocant, ſed ſobrietati deſerviunt, & poſtquam ſumptæ fuerint, gratiarum actione clauduntur, derelinquentes alimonjam corporalem, & convivis ſuis ſpiritualem fructum ſervantes. In his & aliis obſervantiis regularibus incedebat Remenſis Eccleſia, terribilis ut caſtrorum acies ordinata, amabilis ſuis, admirabilis alienis*. Sed & id etiam tum obtinuiſſe in Eccleſia ſua Tornacenſi innuit Epiſt. 193. Hanc porro Canonicorum Secularium vitam communem paſſim obſervare eſt in Capitul. Caroli Magni lib. 5. cap. 115. in Capitul. Caroli Calvi tit. 2. cap. 5. tit. 6. cap. 14. tit. 23. cap. 8. tit. 32. cap. 9. apud Innocent. III. PP. lib. 1. Epiſt. pag. 298. &c. Unde non deſunt, qui putarere, *Canonicos* appellatos quaſi κοινωνικοὺς, quod *communem vitam* agerent. Vide Patriarchium Bituricenſe cap. 66. & Cognatum in Hiſt. Tornac. lib. 1. cap. 69. Petrum Mariam Campum in Regeſto part. 2. Hiſt. Placentinæ Ch. 1. 2. 60. De canonicis Regularibus *ſæcularizatis*, agit Chopinus l. 1. de Sacra politia tit. 3. n. 7.

CANONICOS CARDINALES Romæ memorat Order. Vitalis lib. 4. pag. 510. *Canonicos Cardinales* ſeptem in Eccleſia S. Stephani Bilontina inſtituit ann. 1051. S. Leo IX. PP. *qui cum dalmatica, mitra, ſandalis, chirothecis ad altare illud ordinati, Miſſas ibi facerent: quorum unus loci illius Decanus, annulo etiam ad Miſſarum ſolemnia uteretur*. Bullam deſcripſit Chiffletius in Tornutio, pag. 357. & 361. Alexander III. PP. Epiſt. 52. ad Philippum Colonienſem Archiepiſc. *Concedimus etiam & apoſtolica auctoritate ſtatuimus, ut magis altare Eccleſiæ tuæ uni & vero Deo in memoriam B. Mariæ Virginis, & alterum in memoriam B. Petri Apoſtolorum Principis dedicatum, reverenter miniſtrando procurent ſeptem Canonici Cardinales Presbyteri, induti dalmaticis, & mitris ornati, &c.* Tradit Scriptor Hiſtoriæ fundationis Archiepiſcopatus Magdeburgenſis, editæ ab Henr. Meibomio, id jus attributum Archiepiſcopo ejuſdem Eccleſiæ, *ut inter Cardinales Epiſcopos Romanæ ſedis conſortium haberet: præterea* 12. *Presbyteros*, 7. *Diaconos*, 24. *Subdiaconos Cardinales ad morem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ordinare poſſet; qui ad principale altare miniſtrantes quotidie, excepto jejunio, dalmaticis, feſtis vero ſandaliis uterentur, &c.* Charta Bernardi Epiſcopi Compoſtellani æræ 1190. *Damus eidem Eccleſiæ in Eccleſia B. Jacobi Canonicatum & portionem, & hebdomadam, & Cardinariam, & præſtimonium, ſicut unicuique Cardinalium Eccleſiæ noſtræ Canonicè collatum eſt, &c.* Id etiam nominis & privilegii habere Canonicos Eccleſiæ Salernitanæ auctor eſt Ughellus tom. 7. pag. 550. 569. 570. 572. In Sanctuario Capuano pag. 575. *Cardinales Presbyteri ſanctæ Capuanæ Eccleſiæ* aliquot Chartam Gerberti Epiſcopi Capuani ſubſcribunt, quos Canonicos fuiſſe par eſt credere. Id etiam obtinuiſſe in Beneventana, Aquileienſi, Ravennenſi, Mediolanenſi, Piſana, Neapolitana, Compoſtellana, & aliis, obſervant Antonius Caracciolus lib. 1. de Sacris Eccleſiæ Neapolit. monumentis ſect. 11. & Ughellus tom. 4. pag. 29. tom. 6. pag. 148. 151. de aliis Mariana lib. 16. de Reb. Hiſp. cap. 6. Beroldus lib. de Ritib. Germ. lib. 3. de ſacr. immunit. cap. 6. &c. In Eccleſ. Ravenn. abrogatum Cardinalium nomen à Paulo III. Pont. an. 1543. ſcribit Paulus *Sarpi* in Tract. de Materia beneficiali pag. 52. Sed primitus videtur ea attributa Canonicis iſtis nomenclatio, quod ab haſce Eccleſias incardinati eſſent Canonici, ut Presbyteri ad Eccleſias Parochiales. Nude interdum *Cardinales* dicuntur. Charta Franconis Epiſcopi Nivernenſis in Tabular. Eccleſ. S. Cyrici Nivernenſ. *Per conſilium noſtrorum fidelium Canonicorum ſcilicet, Cardinalium, & Archipresbyterorum, atque forenſium Sacerdotum, amicorum etiam & fidelium Laicorum, &c.*

¶ CANONICUS CURATUS, Qui ſimul Canonicus eſt & Curatus ſeu Parochus. Charta anni 1200. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. tom. 2. pag. 85. *Ita tamen quod Canonicus Curatus dicti loci curam animarum recipiet à nobis*,

CANONICI NOBILES, Qui ut ad Canonicatum perveniant, genere nobiles eſſe debent. Vide cap. 27. Extra de Præbendis, Innocentium Circonum in quinta Compilat. Decretal. pag. 40. & Molanum lib. 2. de Canonicis cap. 29.

CANONICI DOMICILLARES, Juniores Canonici, qui necdum gradus Eccleſiaſticos adepti, jus Capituli non habent, Juniores autem Magnatum filios *Domicellos* appellabant. Synodus Mogunt. ſub Paulo III. can. 86. *Hæſitans in Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis, ſaltem in ea parte, qua majores noſtri, non ſine magna ratione, Juniores Canonicos, quos Domicillares vocãt, non ſtatim, ut beneficia acceperint, ad Capitula admitti; ſed ad tempus ſub jugo Prælatorum detineri voluerunt, ſatis negligenter advigilatum eſſe, non ſine Eccleſiarum pernicie ſentimus, &c.* [Vide novam Gall. Chriſt. to. 3. col. 687. B. & Res Moguntiacas Georgii Helwich. tom. 2. edit. 1722. pagg. 238. 241. 247. 250. 256. 338. 347. 349. 411. & 413.]

¶ CANONICI CAPITULARES, Seniores *Domicellarius* oppoſiti, quod jus habent Capituli. Res Mogunt. tom. 2. pag. 547. ubi de Canonicorum Collegio: *Conſtat id ex Præpoſito, Decano, Scholaſtico & Cantore, qui Prælatorum inſignibus ſunt axiomate, & præter eos undecim adhuc Canonici Capitularibus: domicellaribus* (*è quibus Capitularium quopiam fatis functo, quem ordo tangit, in Capitulum aſcendit, ceteris interim eandem ſortem expectantibus*) *ſeptem, Vicariis quindecim, &c.* Vide ibid. p. 407.

Canonici Mitrati. Obſervat Ughellus tom. 1. Italiæ ſacræ Canonicis Eccleſiæ Lucenſis jus mitræ deferendæ à ſummis Pontificibus indultum, firmatumque à Gregorio IX. an. 1237. bulla quam deſcribit. Vide *Canonici Cardinales*.

Canonici Forenses, Qui in *Canonia* ſua, ſeu Eccleſia non reſident, quibus opponuntur *Manſionarii*, ſeu reſidentes, in Charta Simonis Noviomenſis Epiſcopi, apud Vaſſorium pag. 878. *Foranei* dicuntur in Charta Gaufredi Ambian. Epiſcopi ann. 1233. tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 340. *Stationarios & non ſtationarios Canonicos* utroſque vocat Lambertus Ardenſis p. 153. 155. In Monaſtico Anglic. tom. 2. pag. 463. Magiſter *Thomas de Segrave*, dicitur *Canonicus Stadiarius Eccleſiæ S. Pauli*, id eſt, *ſtationarius*; *Stadium* enim pro *ſtagium* uſurpatum à recentioribus.

Canonici Expectantes, Qui in Eccleſiis Cathedralibus Canonici dignitatem *ſub Expectatione Prebendæ* habebant, & *in Capitulo vocem*, & *ſtallum in choro*: quod obtinuiſſe in Inſula Cypro colligitur ex Conſtitutione Heliæ Archiepiſcopi Nicoſienſis ſub ann. 1252. qua eos omnino tollit; & ex Concilio Nimocienſi ann. 1340. c. 6. quo perinde aboliti, repugnante tamen Odone Paphenſi Epiſcopo pro Eccleſia ſua.

Canonici Minores, in Eccleſia Londinenſi dicti, *quo loco majorum Canonicorum viciſſim & ſunt ſucceſſive ad magnum altare, Miſſas celebrant, quod debent facere, &c. His amictu ex calebro utuntur, &c.* Vide Statuta ejuſdem Eccleſiæ in Monaſtico Angl. tom. 3. pag. 344. Alii *Canonicos Vicarios* vocant.

Canonici Tertiarii in Eccleſia Meſſanenſi, qui fructuum præbendæ tertia parte tantum fruuntur. Vide Rocehum Pirrum to. 1. Notit. Sicil. p. 386.

Canonici Paupertatis, Gall. *Chanoines de la Pauvreté*, de quibus Odo Geſſeius in Hiſt. Anicienſi lib. 1. cap. 24.

Canonici 15. Marcarum, seu Librarum, non ſemel in Ordinario Eccleſiæ Rotomagenſis MS. forte quorum præbendæ reditus annui tot marcarum argenti ſunt.

Canonicus ad Succurrendum, [Qui inſtante mortis periculo Canonicam veſtem induit. Donatio Eccleſiæ S. Medardi de Dolon facta Monachis Majoris-Monaſterii an. 1110. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 320. *De illo etiam qui factus fuerit Canonicus ad Succurrendum propter timorem mortis*, *&c.* Occurrit rurſus apud eumdem Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 224. & in Inſtrumento anni 1234. to. 2. Hiſt. Meld. pag. 133.] Vide *Monachus ad Succurrendum*.

¶ Canonici de Stallo de Terra. V. *Clerici*.

Canonici Honorarii, ſeu laici, qui ex quodam privilegio, hac dignitate in Eccleſiis Canonicalibus gaudebant. Id enim juris interdum ſibi reſervarunt Principes in iis Eccleſiis, quas aut à fundamentis erexerant, aut amplis dotaverant reditibus aut prædiis, ut in teſſeram & notam quamdam patronatus, Canonicorum catalogis adſcriberentur, &, cum iſthuc proficiſcerentur, ſæcularibus depoſitis inſignibus, lineum ſupparum ſeu ſuperpellicium induti, cum aliis Collegis fungerentur Eccleſiaſtico munere. Interdum etiam ab ipſis Eccleſiis donabantur ejuſmodi præbendis, ut eſſent, qui earum bona ac prædia tutarentur.

Scribit auctor Ceremonialis Romani lib. 1. ſect. 5. Imperatorem ſumpta Romæ corona ad Lateranum cum ſuis progredi, ibique *recipi in Canonicum & in fratrem Eccleſiæ Lateranenſis*. Idem tradit Petrus de Andlo l. 2. c. 6. additq; Marquardus Freherus eamdem dignitatem obtinere in Eccleſiis Aquiſgranenſi, Colonienſi & Bambergenſi. Deſcripſit Joan. Noppius in Chronico Aquiſgran. lib. 1. cap. 12. pag. 70. juramentum, quod Impe rator tanquam Canonicus ejuſdem Eccleſiæ facere ſolet.

Hoc jure Comites Andegavenſes in Eccleſia S. Martini Turonenſis olim gaudebant. Chronicon Turonenſe; *Quia tempore Ingelgerii Comitis, Eccleſia S. Martini cærebat Theſaurario & Ædituo, Conſulem Ingelgerium inthronizaverunt, & Theſaurarium conſtituerunt, & Defenſorem Eccleſiæ fecerunt, & tutorem omnium poſſeſſionum ejus, ubicunque eſſet, delegaverunt, qui ſedem Theſaurarii & domos cum veſtitibus, quandiu advixit, obtinuit.* Joan. Monachus lib. 1. Hiſtor. Gaufr. Ducis Norm. & Comitis Andeg. Gaufredum ſic loquentem inducit: *Ego autem & Canonicus ſum S. Martini, & Monachus Majoris-Monaſterii.* Radulfus de Diceto an. 960. *Fulco Bonus tertius Comes Andegavenſium in Eccleſia S. Martini de Caſtello novo Canonicus aſcriptus fuit. In feſto Sancti ejuſdem in Choro inter ſallentes Clericos cum veſte clericali, & ſub diſciplina eorum aſſabat, &c.* Chronicon Turon. an. 1200. *In Paſchali Arturus puer Turonis veniens, more debito in Eccleſia B. Martini in Canonicum eſt electus, & in ſtallum Decani in veſtibus Chori, ſicut Canonicus inſtallatus.* Adde Geſta Conſulum Andegav. c. 5. n. 5. & 8. Atque id quidem jus ad Regem Francię poſtmodum tranſiit tanquam Comitem Andegav. Statuta Eccleſ. S. Martini Turon. cap. de *Poteſtate Abbatis Regis Francie: Abbas B. Martini, ſcilicet Rex Franciæ eſt Canonicus de conſuetudine, & habet parvam præbendam, quam habet S. Venantius, & debet ſedere in ſede Theſaurarii.* Anno 1614. 25. Julii Rex Ludovicus XIII. eamdem ingreſſus Eccleſiam, *in Canonicum Honorarium, tamquam Abbas ſæcularis & Proteƈtor ejuſdem Eccleſiæ receptus eſt, ratione ſuæ coronæ, & juramentum, quod Reges Francię in ejuſmodi prima receptione facere conſueverunt, præſtitit.*

In eadem S. Martini Turonenſis Eccleſia, *Dominus de Prulliaco eſt propugnator & Canonicus de conſuetudine, & habet præbendam in bladо, vino, & nummis, & ipſe debet portare vexillum B. Martini cum Comite Andegavenſi in bellis, & facere per ſe, vel per aliam bellа Capituli B. Martini*, ut eſt in lib. Statutorum ejuſdem Eccleſiæ.

Scribit Coquillius Hiſtoria in Nivernenſi p. 138. Herveum Comitem Nivernenſem in Canonicum ejuſdem Eccleſiæ S. Martini Turonenſis admiſſum ann. 1216. idemque juris conceſſum poſteris Comitibus Nivernenſibus, & firmatum deinceps literis an. 1270. & 1300. & Ludovicum Gonzagam Ducem Nivernenſem in eadem Eccleſia ut Canonicum ſediſſe an. 1588.

Sed & Canonici S. Martini Turonenſis eamdem Canonici in ſua Eccleſia dignitatem Comiti Dunenſi & poſteris ultro conceſſerunt. Veteres Schedæ apud Majorem in Antiquitatib. Aurelian. 2. part. pag. 71. *Die Martis 11. Septemb. an. 1464. Dom. Comitem Dunenſem, & ſucceſſores ſuos in Canonicos ejuſdem Eccleſiæ, more aliorum dominorum Principum Regalis profapiæ Canonicorum ejuſdem, de qua traxit originem, aſſumpſimus, ita quod dictus Comes Dunenſis, quam citius poterit, ſuique ſucceſſores Comites Dunenſes, quiſque suo tempore, in ſuis receptionibus in hac Eccleſia fiendis, præſtare corporaliter tenentur juramentum per alios Principes, Duces, & Comites, ejuſdem Eccleſiæ Canonicos fieri ſolitum.*

Ex Actis Capitularibus ejuſdem S. Martini notum eſt, Petrum Britanniæ Ducem cupiiſſe, ut ipſe ſuique ſucceſſores in ordinem Canonicorum ejuſdem Eccleſiæ cooptarentur an. 1455. quare die 2. Septembris ejuſdem anni Canonici ſtatuerunt, *Præſatum Dominum Ducem ad hujuſmodi Canonicatum recipere cum ſolemnitatibus decentibus*. Et die 12. Novembr. an. 1457. Dominus Graviçarius jubetur adire Domi-

num

num Ducem Britanniæ *super cappa & nonnullis ornamentis eccleſiaſticis, quæ defunctus Dominus Petrus, nuper & immediate dum viveret, Britanniæ Dux prædeceſſor ſuus, in ſua receptione in Canonicum hujus Eccleſiæ promiſerat eis dare.*

Legitur in quodam Regeſto Cameræ Comput. Pariſ. Carolum VII. Regem Francorum urbem Andegavenſem ingreſſum 19. Octob. an. 1424. à Canonicis exceptum ſuperpellicio & cappa auro texta indutum tanquam Canonicum: *Et fut receu en l'Egliſe comme Chanoine d'icelle en ſurplis & en chappe de drap d'or.*

Hemeræus in Auguſta Viromand. an. 1214 auctor eſt, Regi Franciæ venienti in Eccleſiam S. Quintini, & in Cuſtodis loco ſedenti, Decanum almuciam offerre, ſtante pro aulæ conſuetudine jo ſubſelliis Elœmoſynario. Ita

Joannes Ferraldus de Jurib. & Privileg. Regni Franc. cap. 7. refert, Regem Franciæ eſſe Canonicum Eccleſiæ S. Hilarii Pictavenſis: in Eccleſia Cenomanenſi habere præbendam, cujus reditus remittit ſervientibus, ſeu bajulis, ut & in Eccleſi. Andegav. & S. Martini Turon. & cum præſens eſt, diſtributiones percipere. Quo ſpectant, quæ habet Gaufredus Vofienſ. in 1. parte Chron. c. 67. *Tempore illo Rex Henricus ſenior filio Richardo ex voluntate matris Aquitanorum tradidit Ducatum. Poſt hæc apud S. Hilarium Pictavis Dominica poſt Penteceſten, juxta conſuetudinem, in Abbatis ſedem elevatur; ſed à Bertranno Burdegalenſi & Joanne Pictavenſi Præſulibus, lancea ei cum vexillo præbetur, &c.*

Id præterea juris obtinet Franciæ Rex in Eccleſia Cabillonenſi, ut auctor eſt Sanjulianus in Antiq. Cabillon. ubi refert, Carolum VIII. Cabillonum ingredientem, ab Epiſcopo in ipſa urbis porta ſuperpellicio & almucia exornatum, eo habitu in Eccleſiam veniſſe.

Eo perinde modo Carolus V. Imper. diadema ſuſcepturus Aquiſgrani, Trajectum adiit & in majori S. Servatii Eccleſia ſuperpellicio & almucia indutus cum cæteris Canonicis Eccleſiaſtica obiit officia, tanquam Brabantiæ Dux, ut auctor eſt Jo. Placent. in Catal. Epiſc. Trajectenſium.

Tradit præterea Jacobus Severtius in Chronol. Archiepiſc. Lugdun. Ducem Bituricenſem obtinuiſſe à Canonicis Lugdunenſis Eccleſiæ, *ut ad modum Philippi fratris Ducis Burgundiæ ac fundatoris ejuſdem Eccleſiæ*, imperatis ad id litteris Apoſtolicis, in album Canonicorum referretur, veniſſeque in Eccleſiam *cum frochia & aumucia* ann. 1388. Ita an. 1511. eodem teſte Severtio, Carolum Ducem Sabaudiæ iidem Canonici Lugdunenſes, *in Canonicum Eccleſiæ receperunt, habitumque ſibi contulerunt, ipſum induendo ſuperpellicio & cappa*, ut produnt Acta, quæ vocant, Capitularia.

Id etiam privilegii habere Dominum Turnonenſem in Eccleſia S. Juſti Lugdunenſis prodit vetus Scheda apud Paradinum in Hiſt. Lugdun. lib. 2. cap. 102. *Vir illuſtris & potens Dom. Guillermus Dominus de Turnone Miles, trahens originem de genere eximii Conſeſſoris & Pontificis S. Juſti Lugduni venerati reverentiſſime, & Eccleſiæ Lugdunenſis Præſulis, ſicque in ejus honore & nomine Eccleſia fundata & nominata. Et exinde dictæ Eccleſiæ S. Juſti perpetuus Canonicus præbendatus & hæreditarius, prout refert venerabilium & diſcretorum virorum Dominorum Obedientiarii & Capituli dictæ Eccleſiæ concors confeſſio, & antiquorum relatio.* Exſtat quoque in Tabulario Eccleſ. Autiſſiodor. Charta Decani & Capituli ejuſdem Eccleſiæ an. 1423. qua Claudio *de Beauvoir* Militi, Domino *de Chaſtelux, tanquam Eccleſiaſticæ rei indefeſſo protectori & augmentatori indultio concedit, quod amodo & deinceps perpetuis temporibus, & ſui ſucceſſores hæredes maſculi domini temporales dicti loci de Chaſtelux ſucceſſive habeant, & percipiant fructus & reditus uniuſ præbendæ ejuſdem Eccleſiæ, ſicut & cæteri Canonici ejuſdem Eccleſiæ, dum & quoties idem Dominus Claudius, & ſui poſt ipſum, ut præfertur, ſucceſſores ad ipſam Eccleſiam perſonaliter acceſſerint, & in eadem Eccleſia interfuerint alteri horarum dictæ Eccleſiæ decantando: quam intrare licebit eiſdem cum ſuperpellicio, vel abſque ſuperpellicio, aut ſtatu quo maluerint pro ſue libito voluntatis.*

Ex hac ſtatus, quem maluerint, eligendi licentia, factum eſt, ut D. *de Chaſtelux*, qui ætatis prærogativa hanc honorarii Canonici dignitatem obtinet, pompalibus Altiſſiodorenſis Eccleſiæ ceremoniis, cum lubet, adſit inter Canonicos, ocreis & calcaribus indutus, ornatus ſuperpelliceo & almucia, inſuper baltheo cinctus & gladio, cum pileo pennis decoro & accipitre (alias primæ nobilitatis indicio) ſupra pugnum ſedente. Hoc habitu Cæſar Philippus *de Beauvoir* Comes *de Chaſtelux*, Vicecomes Aballonis, &c. ordine ſuo, primus ſcilicet poſt Decanum & Cantorem adfuit 30. Maii an. 1683 haud ſine ſpectantium plauſu, cum Ludovicus Magnus, Altiſſiodoro tranſiens, ab Epiſcopo & Canonicis honorifice ſalutatus eſt, & altera die in Eccleſia Cathedrali, ubi ſacris interfuit, ab illidem exceptus. Hæc quidem in ſolemnioribus ceremoniis; in aliis enim minori apparatu, ſi velit, divinis intereſt D. *de Chaſtelux*, ſuæque preſentiæ majorem, quam alii Canonici, mercedem ferme recipit, nummum ad minus aureum, quem ſtatim ſolet pauperibus diſtribuere. Privilegii hujus tanti, quo hodie jure hæreditario gaudet D Guillelmus Antonius *de Chaſtelux*, Cæſaris Philippi filius, Agminis Ductor Flandriæ cohortis Equitum armatorum, Gall. *Gendarmes*, Præfectus, cauſam declarant Canonici in Charta conceſſionis jam laudata: *Sane recolentes*, inquiunt, *& pia meditatione revolventes in animis quanto qualive diſcrimine atque periculo Vir nobilis ac potens Dominus de Beauvoir, Miles, Domicus de Chaſtelux ſeipſum corporaliter, ſuaque bona univerſa, ſuos etiam cum non modica conſanguineorum aliorumque nobilium comitiva expoſuit ob Dei honorem, glorioſiſſimæque ejus Genitricis Mariæ & beatiſſimi protomartyris Stephani*, (Patroni Eccleſiæ Autiſſiodor.) *quorum res acta eſt, dimicaverit, & militaverit, ſingulorumque vita curiſque omnibus temporalibus quantumlibet fructuoſis aut utilibus poſtpoſitis, non ſine magna & ingenti rerum ſuarum conſumptione & exhauſtu, ob recuperationem villæ noſtræ de Crebanno per prædones & tyrannos Eccleſiæ, Regis & regni inimicos, furtive nuper occupatæ & violenter detentæ, quam omnipotenti Deo, qui ſuorum manus docet ad prælium, cauſam ſuam protegente ac tuente, non ſam victoriose quam mirabuloſe, ut pie creditur, ab eiſdem hoſtibus Deo, ſi fas eſt dicere, & toti orbi edibilibus liberavit penitus & ſubſtraxit: in qua quidem villa, licet quinque hebdomadarum & amplius ipſe D. Claudius cum præfata ſua nobili comitiva per prædictos inimicos obſeſſus fuerit, inſultuſque plurimot atque mirabiles, non abſque grandi victualium aliorumque neceſſariorum penuria, & uſque ad equorum ſuorum pro majori parte aliarumque ejus beſtiarum (eſum,) & pluribus etiam inſultibus ab inimicis, ut referunt, perpeſſus fuerit & ſuſtinuerit, nihilominus villam noſtram prædictam cum omni dominio & jure, quod ante habebamus in eadem, pure, plane ac ſimpliciter ſua gratia nobis & Eccleſiæ noſtræ prædictæ reſtituit, liberavit & tradidit. Nos igitur ea moti conſideratione, &c.* Poſt hæc inſeritur eidem Chartæ juramentum Gallice pronunciatum, quod præſtitit, *ad ſacroſanctà Dei Evangelia* idem D. Claudius *de Chaſtelux*, quodque præſtant ejus ſucceſſores cum primum veniunt in poſſeſſionem ſui Canonicatus; promittunt ergo, *qu'ils ſeront bons & loyaulx aux Doien & Chapitre de l'Egliſe d'Auxerre*; item

aiderent de leurs pouvoirs à garder les droits, terres & poſſeſſions, & autres revenus appartenant auſdits Doien & Chapitre de ladite Egliſe; item pourchaſſeront le bien, honneur & prouffit des ſuſdites Egliſe, Doien & Chapitre d' Auxerre, & eviteront leurs dommages de tout leur loyal pouvoir.

Tradit denique Leurius in Hiſtor. Viennenſis Eccleſiæ cap. 52. Humbertum Delphinum Viennenſem in Majori Eccleſia donatum Canonicatu 29. Aug. an. 1338. cujus poſſeſſionem iniit ſuperpellicio indutus & almucia, quam alias Militi deferendam brachioque aptandam, cum templum ingrederetur, dare poterat. [In Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 386. exſtat *Inſtrumentum receptionis* (ejuſdem) *Humberti in Canonicum per Capitulum Anicienſis Eccleſiæ* an. 1339. ex quo Inſtrumento patet jus Canonici in Anicienſi Eccl. commune fuiſſe omnium ſucceſſive Dalphinorum; hinc eodem tom. p. 25. refertur aliud Inſtrumentum, quo Humbertus Lan. 1282. notum facit, ſe & anteceſſores ſuos tenere ab Epiſc. Anicienſi *Canoniam Eccleſiæ B. Mariæ Anicienſis, de qua nos Dalphinus & anteceſſores noſtri fumus & fuerunt Canonici*, &c.] Adde Ægid. Gelenium in Colon. Agrippina pag. 245

CANONICÆ, primis Eccleſiæ ſæculis, videntur appellatæ Diaconiſſæ, quod perinde ac Clerici, *ſub Canone Eccleſiaſtico conſtitutæ eſſent*. Nam Diaconiſſæ quemdam in Eccleſia ordinem confecere, & in ædibus ſacris certę ac peculiares ſtationes iis aſſignatę, οἱ ἐπίσκοποι ἐτάξαντο, ut eſt in Novella 3. Juſtiniani, & alia Heraclii Imp. proinde jure diſtinguuntur *Canonicæ* à Sanctimonialibus in Ordine Romano: *Inter virginem & feminam, inter Canonicam & Sanctimonialem*, &c. Κανονικὴν etiam habet S. Antiochus homil. 18. ut & S. Chryſoſtom. qui homiliam ſcripſit περὶ τῆς κανονικὰς μὴ συνηκείν ἀνδράσι. Et Menęa 20. Martii in S. Niceta, & 27. Sept. in S. Ignatio Hegumeno, quæ non aliæ videntur à Diaconiſſis. At

Sanctimoniales, quæ ſe *Canonicas* vocant, ut eſt in Concil. Cabillonenſi II. an. 813. c. 53. videntur eæ quæ regulam S. Auguſtini profitebantur. Decreta Eugenii PP. II. c. 3. & Concil. Remenſe an. 1148. c. 4. *Statuimus, ut Sanctimoniales & mulieres quæ Canonicæ nominantur, & irregulariter vivunt, juxta beatorum Benedicti & Auguſtini regulam vitam ſuam in melius corrigant*. *Canonicarum* vero ejuſmodi mentio eſt in Addit. 2. Capitul. Caroli M. c. 16. in Concil. Pariſ. VI. c. 46. ubi *Monaſteriorum* ejuſmodi Canonicarum pariter mentio fit, & in Concilio Remenſi an. 1148. c. 4. apud Bedam de Remed. peccatorum cap. 8. in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 44. &c. Vide doctiſſimum Mabillon. in Præfat. ad tom. 2. Actor. SS. Ordinis S. Benedicti n. 32.

Sed de Sanctimonialibus, quæ hodie *Canonicæ* appellantur, audiendus omnino Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Occident. cap. 31. *Ad imitationem & exemplum prædictorum Canonicorum* (ſæcularium) *in partibus Hannoniæ & Brabantiæ, & in quibuſdam Theutonicorum & Alemannorum provinciis ſunt mulieres, quas Canonicas ſæculares, ſeu Domicellas appellant. Non enim Moniales nominari volunt, ſicut Canonici ſæculares Monachi non dicuntur. Hæ ſiquidem adeo perſonas accipiunt, quod non niſi filias Militum & nobilium in ſuo Collegio volunt recipere, religioni & morum nobilitati ſæculi nobilitatem præferentes. Purpura autem, & byſſo, & pellibus griſeis, & aliis jocunditatis ſuæ veſtibus induuntur, circumdatæ varietatibus, cum tortis crinibus, & ornatu pretioſo circumamictæ, ... pellibus autem agninis quantumcunque ſubtilibus & delicatis utuntur .... Clericorum autem & puellarum & juvenum fervorum etiam ſibi miniſtrantium cinctæ obſequio, in domibus propriis honorifice, & ſplendide epulantur, nec deſunt mensis eorum conſanguinei, in primo gradu ſibi propinqui, quos cognatos ſuos appellant. In dormitorio autem juxta Eccleſiam ſuam de nocte quieſcunt .... Sunt autem in eiſdem Eccleſiis pariter Canonici ſeculares in diebus feſtis, & ſolennibus ex altera parte Chori cum prædictis Domicellis canentes, & earum modulationibus æquipollenter reſpondere ſtudentes .... Similiter & in proceſſionibus compoſitæ & ornatæ, Canonici ex una parte, & Dominæ ex alia parte concinentes procedunt. Quadam autem ex ipſis, poſtquam diebus plurimis de Chriſti patrimonio vixerunt, veluti is prębendis, & Eccleſiis, carioribus ſibi perſonis matrimonio copulantur, &c.* Vetus Epitaphium apud Browerum lib. 11. Annal. Treviren. num. 64.

Manſit ſub ſacro ſpecioſa Canonica velo,
Sed tamen in vita vera fuit Monacha.

Vide Gobelinum Perſonam in Coſmodromio ætate 6. cap. 52. & 90. Molanum in Martyrolog. 17. Mart. & Gaſpar. Bruſchium de Monaſteriis Germaniæ pag. 17. 18. 45. 132.

CANONIA, Canonicatus, prębenda Canonici, apud Petrum Cellenſem lib. 8. Epiſt. Innocentium III. lib. 14. Epiſt. 82. in Jure Canonico, & apud alios non ſemel.

CANONIA, Prębenda, vel reditus Canonici. Gregor. VII. PP. lib. 3. Epiſt. 17. *Benedictus quoque Canoniam ſuam ſub eodem pacis tranquillitate interim habeat*. Magnum Chronicum Belgicum: *Poſuit eum in Eccleſia ſine Canonia, hoc eſt, ſine prębenda*. Vide Cantipratanum lib. 2. cap. 39. num. 2. [& tom. 3. novæ Gall. Chriſt. col. 870.]

CANONIA, Collegium Canonicorum. Chron. Moſomenſe: *Eſt enim ibi Canonia* 12. *Clericorum Remenſis parochiæ*, &c. Gervaſius Dorobernenſis in Henrico II. Rege Angl. & ex eo Bromptonus: *Dicens ſibi peroptimum eſſe propoſitum, ut extra civitatem Cantuariæ, ſæcularium Clericorum Canoniam faceret, & in monaſte S. Thomæ Martyris novam Eccleſiam fabricaret*. Occurrit eadem notione infra, apud Gregorium VII. PP. lib. 9. Epiſt. 29. Cantipratanum lib. 1. cap. 17. extremo, Joannem Signenſem Epiſc. in Vita S. Beraldi Epiſc. Marſorum, &c.

CANONICA, Canonici dignitas. Hincmarus Laudunenſis Epiſcopus: *Igitur pro veſtra interventione ſuæ Canonicæ locum, ac ſibi prius à me conceſſam permitto manſionem*. Joan. Sarisber. lib. 2. de Nugis curial. cap. 28. *Qui ſpeculatiorum videntes plagam, effugerunt, alter ad ſinum Canonicæ, alter ad portum Cellulæ Cluniacenſis, ſacris veſtibus inſigniti*. Hildebertus Epiſcopus Cenomanenſis Epiſt. 55. *Audivimus .... in veſtra matre Eccleſia hereditarie jure Canonicas obtineri*. Guibertus lib. 1. de Vita ſua cap. 7. *Canonica, quam prębendam vocant*. Charta an. 1061. ex Tabulario Eccleſiæ Abrincatenſis: *Canonici omnes ſub Epiſcopi Priore ſunt: & Canonicas, id eſt, prębendas, cum vacuæ fuerint, diſtribuere debet*, &c. Utuntur Gregorius VII. lib. 5. Epiſt. 1. Joannes Monach. lib. 1. Vitæ S. Odonis Abbatis Cluniacenſ. Petrus Venerab. lib. 4. Epiſt. 8. Vita ſancti Willelmi Abbat. Roſchildenſis num. 3. Gervaſius Dorobern. in Imaginat. pag. 1308. Adalbertus Abbas Heidenhemenſis pag. 138. Concilium Claromontanum an. 1095. can. 9. Chronic. Abbat. S. Trudonis lib. 5. pag. 393. vetus Notitia an. 1103. in Probat. Hiſtor. Caſtilion. pag 17. [Vita Guidonis Epiſcopi Anicienſis inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 838. Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ MS. cap. 77. Annal. Benedict. tom. 3. pag. 661. Mabillon. Analect. tom. 3. pag. 473.] &c.

CANONICA, Canonicorum Collegium, ſeu potius Eccleſia Collegiata, ut vocant Joan. de Janua: *Canonica, Eccleſia ubi regulares morantur*. [Conventus Epiſcoporum an. 1040. inter Concil. Hiſpan. tom. 3. pag. 204.

204. *Qui locus recte appellatur Canonica, quia ibi ecclesiastica atque divina observatur regula.* [Charta Ludovici Pii in Tabulario Lemovicensi: *Ex Canonica prædictæ urbis quæ est constructa in honore S. Stephani.* Tabularium S. Salvatoris Redonensis: *Ebulus autem Comes direxit eos ad Ecclesiam B. Virg. Mariæ in Canonica B. Petri, ubi merita coluntur in nomine Christi, & beatorum Innocentium.* Arnulfus Episcopus Lexoviensis in Epist. pag. 83. *Provinciam nostram frequentibus Monasteriis, ipsi quæ nobilibus, certum est abundare, Canonicas Regulares paucas habet, &c.* Gervasius Dorobernensis: *In diminutionem nostram & omnium fuorum præjudicium successorum de Ecclesiis suis simul, & nostris præbendas fecit, vel Canonicas,* Guillelmus Abbas S. Theoderici in Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 1. *Usque ad B. Mariæ Canonicam Dom. Papa cum comitatu suo gloriose deductus est.* Vide Petrum Damian. lib. 3. Epist. 8. lib. 4. Epist. 3. Joan. Sarisburiensem Epist. 76. Stephanum Tornacens. Epist. 1. Chronicon Reichersperg. 228. Monasticum Anglic. tom. 2. pag. 45. Blancam in Comment. Rer. Aragon. pag. 579. Cruceum in Episcopis Cadurcensibus pag. 65. 67. Francifcum Mariam in Mathildi Comitissa lib. 3. pag. 100. Guichenonum in Probat. Histor. Sabaudiæ pag. 34. &c. *Chanoinie*, eadem notione, in Charta an. 1277. apud eumdem Guichenonum pag. 84.

¶ CANONICA REGULARIS, Monasterium, ut videtur. Charta Joannis Epist. Sistaricensis an. 812. apud Mabill. de Re Diplom. lib. 6. pag. 614. *Interea ascendit in corde meo, ut inter alia bona perpetrassem optima, id est, sacra Monasteria seu Regulares Canonicas, tum etiam & religiosas Ecclesias.* Dixi Canonicam & Monasterium hic unum videri, non asserui; quia possit & hoc in loco intelligi Ecclesia collegiata, ut in superiori articulo.

¶ CANONICA, Advocatia, protectio Ecclesiæ Canonicorum, seu præbenda Canonici concessa pro advocatione & tuitione alicujus Ecclesiæ. Charta Ulrici Comitis pro Ecclesia Beronensi an. 1036. inter Vindemias Litter. Fred. Schannati pag. 173. *Cogitavit de quadam Canonica mea, quæ est in loco qui dicitur Beronis - Monasterium, qualiter post obitum meum eadem Canonica liberaliter Deo servire valeat: regalem nolui facere nisi coactus .... rursus nolui eandem Canonicam nepotibus meis in commune dimittere, ne ... divideretur. Tandem inveni consilium, ut eligerem unum de nepotibus meis .... si autem ipse ... locum prædictum non bene defendat ... licentiam do, ut se reclament* (Canonici) *ad Episcopum Constantiensem .... Tunc idem Episcopus .... prævaricantem Advocatum abjiciat, & ipse locum ejus subeat.*

¶ CANONICA PORTIO, Quæ *canone* tribuitur Ecclesiæ parochiali de rebus relictis à parochiano defuncto illi Ecclesiæ, ubi suam elegit sepulturam, cum alibi quam in parochiali sepelitur. Portio hæc varia est variis in diœcesibus: in quibusdam media pars, in aliis tertia, vel quarta pars attribuitur. Statuta Augerii II. Epist. Conferan. an. 1280. *Quanquam unusquisque, qui certam non elegerit sepulturam cum suis parentibus sit de jure sepeliendus, liberum tamen est cuilibet, ubicunque voluerit, discretione prævia, eligere sepulturam; ita dumtaxat quod de iis quæ occasione sepulturæ ipsius ad illam pervenerint, habeat parochialis ecclesia Canonicam Portionem secundum jus & consuetudinem diœcesis Conseranensis, illis exceptis casibus, in quibus de jure portio Canonica non est danda.* Vox nota Jurisconsultis.

¶ CANONICA, Census annuus. Vide *Canonicum* in *Canon* 1.

¶ CANONICA INSTITUTIO, Regularis, Monastica. Mabillon. in Actis SS. Benedict. sæc. 5. pag. 348. ubi de S. Mathilde Regina, ex Chronico Saxonico: *Igitur Regina canobium in monte Quindelingeburch fanctæ devotione construere cæpit; trigesima die congregationem ibi statuit; non viles personas, sed summæ ingenuitatis virunculas Canonicæ Institutioni deserviturus collegit.* Illud ipsum narravit Ditmarus his verbis: *Congregationem quoque sanctimonialium in die trigesima in supra memorata urbe statuit.*

¶ CANONICALE, Codex canonum, ut conjecto. *Dedit sanctuario S. Vincentii ... unam Bibliothecam per partes divisam, Canonicale unum, smaragdum, passionale, apud Mabill. 104. Annal. Benedict p. 441.*

¶ CANONICALIS ET EPISCOPALIS SEPULTURA, Ibidem, Locus, ut puto, ubi Episcopi & Canonici inhumantur.

CANONICARE, Canonicum facere. Innocent. III. PP. lib. 13. Epist. 13. *Qui eum Canonicare postulaverat.* Vita S. Martini Presbyteri Saurienfis num. 9. *Et in numero Canonicorum puerulum... Mauritius Canonicavit.* Thiericus Vallis-coloris in Urbano IV. PP.

. . . *Post illum Canonicavit,*
Urbs Treca, natalis quæ sibi terra fuit.

Charta Manassis Episcop. Aurelian. an. 1210. *Nullus Canonicetur aut recipiatur infra 21. annum.* [Chartularium Eccles. Auxitanæ cap. 86. *Noverit tam præsens etas quam futura posteritas, quod ego Anefancius de Idrag Miles, pro filio meo Canonicando, & pro remissione peccatorum meorum, concessi Deo & B. Mariæ Ausciensi quartam partem Ecclesiæ de Saisano tam in decimis, quam in ecclesiastico, quam hæreditario jure possidebam.* Occurrit ibidem cap. 77. apud Stephanotium tom. 2. Fragm. Histor. MSS. Martenium tom. 4. Anecd. col. 174. & tom. 6. Ampliss. Collect. col. 1026. &c. Petrus Blesensis Sermone 32. *Super paupertatem spiritus offerenda est voluntas Canonicari volentis*; hoc est, ut exponit Carolus Macer in Hierolexico, Regulariter vivere, vel sumere habitum regularem.]

EXCANONICARE dixit Hildebertus Turon. Epist. 36. ubi meminit cujusdam Canonici Andegavensis, qui se *excanonicari* petebat ab Episcopo suo, præbendamque suam dari ex fratre nepoti, quod abnuit Episcopus. unde conjiciunt viri docti, nondum hocce sæculo inductum morem recurrendi ad Ecclesiam Romanam.

¶ CANONISATORIA SENTENTIA, Qua quippiam jam statutum iterum approbatur & confirmatur, apud Georgium Christianum to. 2. Rerum Mogunt. pag. 793. Vide *Canonizare* 2.

¶ CANONISATUS, Inscriptus in *canone* seu catalogo Clericorum alicujus ecclesiæ, apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 256. *Cuilibet sociorum choralium Canonicatorum, qui dictis horis interfuerit, obolus monetæ prædictæ, & cuilibet scolarium superpelliciatorum in summa Missa existentium levem denarium.*

¶ CANONISSE, Eædem quæ supra *Canonicæ*. Chronicon Triveti apud Acher. tom. 8. Spicil. pag. 579. *Fundavit abbatiam Canonissarum.*

1. CANONIZARE, in album & catalog. Sanctorum referre, Canoni Missæ adscribere: quippe longe antequam conderentur Martyrologia, in Canone Missæ primitus facta est commemoratio Sanctorum, non quo pro iis oraretur, sed potius ut ii pro populo orarent, ut ait S. Augustinus Tract. in Joannem. Quem morem vetustissimum esse asserit, probatque variis sanctorum Patrum locis Stephanus Durandus de Ritibus Eccles. lib. 2. cap. 35. Burchardus de Casibus sancti Galli cap. 6. *Obtinuit etiam amministrante Henrico Imperatore, & conjuge ejus Agnete apud Dom. Apostolicum Clementem II. recitata Vita B. Wiboradæ ejusque miraculis, & de tam diu neglecta re ab ipso Papa redargutus, quatenus ipsam præsente Theodorico Constantiensi Episcopo Canonizaret, & pro sancta haberi præciperet; & anniversarium ipsius diei solemnizandum institueret.* Passio

SS. Wlfadi & Rufini tom. 2. Monaſt. Anglic. pag. 125. *Studebant plures religioſa devotione patriæ ſuæ ſanctos exaltare, pia ſollicitudine vitas illorum inveſtigare, ſummique Pontificis auctoritate illos Canonizare.* Alexander III. PP. Epiſt. 3. Canonizationes *nonniſi in ſolennibus Conciliis de more* fieri ſolitas ſcribit. Vide Capitulare Francofordienſe ann. 794. cap. 40. Capitul. ann. 789 cap. 41. Concilium Romanum an. 993. Epiſtolam Joannis de Burnino Archiepiſcopi Viennenſis, & ſuffraganeorum ad Gregor. IX. PP. de canonizatione Stephani Epiſcopi Dienſis, apud Joannem Columbum, &c. Ex allatis locis plus ſatis patet, non jure Vadianum hæreticum ſcripſiſſe, *Canonizationes* ad ſolos Epiſcopos (in Germania præſertim) ſpectaſſe, & facultatem in canonem SS. referendi, pro more veteri Francorum in Eccleſiis ſibi ſubjectis iis competiiſſe, quod Pontifex Romanus poſtea ſoli ſibi aſſeruerit, etſi id videatur quodammodo indicare Baldricus lib. 1. Chron. Cameracenſ. cap. 35. Conſtat quippe infinitis propemodum exemplis, aut ſummos Pontifices hanc ſibi provinciam ſumpſiſſe, aut Epiſcopis demandaſſe, proindeque ejuſmodi canonizationes Apoſtolicæ ſedis auctoritate ſemper peractas. Formam autem canonizationis exhibent Ceremoniale Roman. lib. 1. ſect. 6. Browerus lib. 3. Antiquit. Fuld. cap. 9. & Bivarius in S. Joanne Eremita vindicato num. 2. 3. 5. & ad Pſeudochronicon Maximi. Vide *Diptycha*, & Baron. ad Martyrolog. 2. Aprilis, & in Annalibus Eccl. ad an. 1027. Morinum lib. 10. de Pœnit. cap. 19. num. 11. &c.

2. CANONIZARE, Approbare. Anonymus de Berengarii damnatione: *Quorum* (Conciliorum) *nullum Romani Pontifices per ſe, ſed per Legatos ſuos Canonizaverunt.* Decreta S. Stanislai Regis Hungariæ lib. 1. cap. 37. *In hac ſancta Synodo a venerabili Rege Ladislao ſtatutum eſt, & univerſis Epiſcopis collaudatum & Canonizatum, ut Vigiliæ celebrentur B. Stephani Regis, &c.* Eckeardus Minimus de Vita Notkeri Balbuli cap. 16. *Eas, quæ ſocii & fratres ejus in eodem Monaſterio S. Galli compoſuerunt, omnia Canonizavit, videlicet hymnos, ſequentias, tropos, &c. & totum authenticavit.* Vita S. Gerlaci Eremitæ cap. 8. *Grandia edidit volumina, quæ ab Eugenio Papa .... Canonizata, & inter ſacras Scripturas ſunt commemorata.* Ita Beletus de Divin. Offic. cap. 123. & Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. num. 2. hanc vocem uſurpant. Quod inde ortum videtur, quod ſacri libri, vel certe ſacræ Synodi, in Canonem, ſeu Eccleſiaſtica diptycha referenteur. Nam in V. Synodo legimus quatuor Synodos œcumenicas in ſacra Eccleſiæ diptycha, quæ inter Miſſæ ſacrificia legebantur, relatas, vel certe eorum appellationes, quo univerſis innoteſceret Eccleſiam illas amplexari. Sic τὰ κανονιζόμενα βιβλία dixit Athanaſius: τὰ κατὰ τὸ ὑπογεγραμμένον ἀκριβῶς κανονιζόμενα τῶν ἀποστόλων, Baſilius Magn. Scholiaſt. ad lib. 6. Synopſ. Baſil. τὰ σαφῶς τῶν ἁγίων κανονισθέντα καὶ οἱ κανονισθέντες τῶν πατέρων ἡμῶν Θεοφόρων.

3. CANONIZARE, Canonicum facere. Charta 19. Tabularii Eccleſiæ Carnotenſis: *Duximus ſtatuendum, ut qui in Eccleſia veſtra de catero Canonizandi fuerint, & ibidem manſionarii non extiterint, 40. ſolidos tantum de præbenda ſua ſingulis annis percipiant.* Vide *Canonicare* in *Canonicus*.

¶ 4. CANONIZARE, Dirigere, Gall. *Regler. Canonizamus & regulamus omnes noſtras actiones, voluptate & dolore*, apud Interpretem Ethic. Ariſtotelis. Vide Goclenii Lexicon Philoſoph. pag. 293.

CANOPEUM, pro *Conopeum*. Necrologium Eccleſiæ Pariſ. 2. Non. Sept. *Eodem die obiit Philippus frater Regis Cancanonicus noſter & Archidiaconus, qui dedit nobis pallium unum, & cappam unam, et 2. tunicas, & Canopeum, quod ſuſpenditur ſuper altare, & 20. libras ad ſtationem 4. feriarum.* [apud Papiam MS. legitur *Canopum* pro *Conopeum*.

1. CANOPUS, *Medianus cortex ſambuci*, in Gloſſis MSS. ad Alexandr. Jatrofophiſt. ex Gr. κάνναβις, apud Æginetam & alios.

Item ſpecies uvæ rubeæ, de qua Petrus de Creſcentiis lib. 4. cap. 4.

¶ 2. CANOPUS, Canobus, pro *Cannabis*, in Vita B. Lidwinæ Virg. tom. 2. April. pag. 283. Vide *Canapum* & *Canava* 2.

CANSIL. Vide *Camſilis* in *Camiſa*.

¶ CANTABRARII. Vide *Cantabrum* 1.

¶ CANTABRIS, *Similis paſſio, infirmitas*. Pap. MS.

1. CANTABRUM, Vexilli ſpecies apud Imperatores Romanos, cujus mentio eſt apud Minutium Felicem in Octavio, & Tertullianum in Apol. cap. 16. & lib. ad Nation. cap. 12. quod quidem nominis unde hauſerint Romani, addubitant viri docti. Turnebus lib. 15. Adv. cap. 16. legendum cenſet *Contabrum*, à conto: Baronius ann. 312. n. 33. à Cantabris Hiſpaniæ populis, à quibus debellatis id genus vexilli habuerint: Jacobus Gothofredus aliter, neſcio an vere, hariolatur.

CANTABRARII, inter vexilliferos recenſentur in leg. 2. Cod. Th. de Collegiat.

2. CANTABRUM, Furfur. Papias: *Cantabrum, furfur caninum, quo canes paſcuntur, purgamenta tritici*, Scholiaſtes Juvenal. ad illud Sat. 5. *Farris mordere canini. Cantabri, Panis ſordibus canum eſt.* Cælius Aurelianus Sicceſ. lib. 3. Tardar. paſſion. cap. 2. *Sive laſſe, aut decoctione Cantabri, aut ſucco piſane &c.* Lib. 4. cap. 3. *Apponenda rurſum ſeſſioni vaporatio ſtymmatum, aut Cantabri conligati, vel in aceto decocti.* Acta S. Eutychetis: *Juſſitque eos terram fodere per totam diem, ad veſperum vero Cantabrum manducare.* Acta SS. Nerei & Achillei n. 19. *Juſſitque eos in terram fodere per totum diem, ad veſperum vero Cantabrum manducare.*

CANTABRUS PANIS, vel CANTABRICUS. Joannes Laudenſis in Vita Petri Damiani num. 40. *Quotidie præter dies feſtos jejunando, Cantabro pane cum beſternæ aqua veſcendo.* Idem Petrus Opuſc. 15. cap. 14. ait, quemdam *Cantabricis panis quadra vixiſſe die.* Et in Vita S. Rodulphi Epiſcopi Eugubini, ait, hunc edere ſolere *panem, qui vel puro bordeo fieret, vel ex Cantabro, quod projiciendum canibus de puerorum manibus remanſiſſet.* [Vide Acta SS. Febr. tom. 2. pag. 137. & Junii tom. 5. pag. 496.]

¶ 3. CANTABRUM, ſ. pro *Cantharus*, Species poculi. Hiſt. Monaſterii Novient. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1141. *Aqua, qua ingurgitatus fuerat, ſtatim per os ipſius quaſi de Cantabro erupit, & puer veddiſtus vitæ palpitare cœpit.*

CANTABULUM, *Stabulum*, in Gloſs. Iſidori; ſed legendum *Catabulum*. Vide in hoc verbo.

¶ CANTAGIUM, ſ. pro *Calcagium*, Tributum quod pro *calceis* reficiendis à prætereuntibus exigitur. Bulla Sixti IV. PP. inter Privilegia Ordinis S. Johannis Hieroſol. pag. 135. *Neque aliquibus ſolvereni aliquam gabellam, paſſagium, pedagium, Cantagium fontium, pontium vel viarum, &c.* Lauentius in Amalthea *Cantacium* exponit per *Scrinium*.

¶ CANTALE, Anniverſaria ſacra pro mortuo, Gall. *Anniverſaire*. Teſtamentum ann. 1286. *Volo ... quod in quolibet Cantali expendantur triginta ſolidi de prædictis quinque millibus ſolidir.* Vide *Cantare* 3.

¶ CANTALLUM. Vide *Catallum*.

¶ CANTAMEN, Canticũ. *Agno Cantamen modulando perenniter, amen*, in Actis SS. Junii to. 5. p. 212. Apuleius & Propert. *Cantamen* dixere pro *Incantamento*; quod incantamenta plerumque fiebant magico cantu.

CAN-

CANTAMISSÆ, Obventiones ex *cantatione Missæ*. Vetus Charta apud Ughellum in Epiſcopis Bovinenſibus : *Qui quidem Canonici habere debent totam decimam, totum mortuarium, omnes oblationes feſtorum dierum & aliorum, omnes Cantamiſſas, punitentias, & patronanias*. Vide in *Miſſa*.

¶ CANTARA. Vide *Cantharum*.

1. CANTARIUM IN ECCLESIA, dicitur Presbyter, cui Eccleſia alteri majori ſubdita, regenda commiſſa, uti eſt *Capellania*, ſeu cui *Cantaria* demandata eſt. Hincmarus Remenſis Epiſt. 7. ex Labbeanis : *Ipſe Otsericus, dum ipſam Eccleſiam teneret, Cantavit in Noviante & in Landricurte, & in Boeris : titulus autem ipſius, in quo & reſiduus erat, fuit in Follambraio*. Infra : *Interea ante ordinationem tuam Cantavit ibidem Haimeradus Presbyter in Codiciaco, ordinatus à Simone Epiſcopo, & reclamante ipſo Haimerado apud me, & antea, quia ipſa Eccleſia ſubjecta eſſe deberet Eccleſiæ de Codiciaco, &c.* Rurſum : *Inde, ſicut ipſi homines dicunt, per ſuum conſenſum Bertfridus Presbyter in eadem Eccleſia, & in Eccleſia tua apud Broeras, per quinque annos Cantavit*. Infra, pro *Cantavit*, habetur *miniſtravit* : *in ipſa Eccleſia, ut prædixi, idem Bertfridus per annos quinque per tuam licentiam miniſtravit*. Denique : *Grimo Presbyter tuæ parochiæ in ipſa Eccleſia Cantavit : deinde ipſorum conſenſione Heimericus Presbyter tuæ parochiæ per duos & dimidium annos ibidem officium ſacerdotale exhibuit, &c. Tenementum datum pro Cantare, vel Cantatione*, in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ cap. 1. §. 7. 8.

¶ 2. CANTARE, Recitare. Beda lib. 2. Hiſt. Abbatum Monaſterii ſui ad an. 690. *Ex die quo de Monaſterio ſuo profectus abiit* (Ceolfridus) *uſque ad diem quo defunctus eſt, quotidie Miſſa Cantata ſalutaris hoſtiæ Deo munus offerebat*. Idem Beda in Epiſtola ad Egbertum Epiſc. à Ware edita : *S. Auguſtes Ambroſius hoc de Fide loquens admones, ut verba Symboli matutinis ſemper horis fideles quique Decantent*. Remigius Autiſſiod. in Explicatione Canonis Miſſæ : *Idcirco, ut ſertur, venit conſuetudo in Eccleſia, ut tacite ipſa obſecratio atque conſeoratio à Sacerdote Cantetur, ne verba tam ſacra vileſcerent*. S. Willielmus lib. 1. Conſuetud. Hirſaug. cap. 186. *Sacerdos ſi privatam Miſſam Cantare voluerit, innuit Converſo cum ſigno crucis, quod eſt ſignum Cantandæ Miſſæ*. Vita S. Benedicti Anian. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 216. *Idem vero venerabilis vir omne officium ſuum de quinque annis & duobus menſibus ante obitum ſuum, ſicut in ipſis tabulis poſt ejus deceſſum reperimus, & ipſe vivens quibuſdam dixit, Cantatum per ſemetipſum reliquit* : id eſt, *recitatum*, inquit Mabillonius : haud ſcio an melius, notis muſicis exceptum. Charta Guidonis Abb. Clarævallis, apud Marten. tom. 1. Aneed. col. 821. *Præterea dedit idem Balduinus eidem domui Clarevallis in eleemoſynam 20. libras blancorum pro uno calice, in quo ad majus altare Cantatur*; id eſt, Offertur ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium. Vide *Decantare* 1.

¶ 3. CANTARE, ſubſtant. Anniverſarium pro defunctis, Capitula general. MSS. S. Victoris Maſſil. *Item ſtatuimus & ordinamus, quod illi qui facere faciunt Cantaria ſive Anniverſaria teneantur die Cantaris facere fieri Cantare, & quod de ſumma legata pro Cantari, illud teneantur expendere in pitanciis Conventus*. Plures ibidem legitur. Nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 1126. ex Necrologio Eccleſiæ Dinienſis : *Eodem die obiit Dominus Nicolaus Epiſcopus .... iſto dicta die fiendum eſt Cantare pro anima ſua*. Statuta Eccleſiæ Aquenſis MSS. *Quando mandatum eſt Cantare : .... ſi pro illo Cantari debeat de ſero officium mortuorum celebrari, quod illi qui non interfuerint in illo officio, medietatem perdant eleemoſynæ eis fiendæ, nec tantum* (f. totum) *habere ſperent, ne detur laicis materia Cantaria non facienda : in craſtino vero ſi ibi Cantari fuerint, medietatem eleemoſynæ habeant, & non ultra*. Judicium anni 1441. inter Canonicos & Clericos beneficiatos Eccl. Aquenſis ex Archivis ejuſdem : *Item ordinamus ut ſupra, quod diſtributiones pecuniarum pro Cantaribus in tabula anniverſariorum deſcriptis non dentur Canonicis ſeu Clericis, qui non interfuerint eiſdem, ſed ſolum illis, qui die ſtatuta in dicta tabula Miſſas pro animabus illorum, qui dicta Cantaria reliquerunt, celebraverint, miniſtrentur*. Etiamnum Provinciales *Cantat* vocant Miſſam quæ cantatur die obitus quotannis recurrente. Vide *Cantale* & *Cantariolum*.

CANTAREDUS. Vide *Cantredus*.

CANTARIA, CANTUARIA, Beneficium Eccleſiaſticum, Miſſis decantandis addictum, & cui deſerviunt, qui alias Capellani dicuntur. Will. Thorn. cap. 20. §. 5. *Conceſſum eſt etiam .... uxori ſuæ habere Cantariam in Capella manerii ſui*. Idem cap. 24. §. 3. *Ordinavit Cantariam pro anima patentium ſuorum*. Charta Edwardi III. Regis Angl. tom. 1. Monaſt. Angl. *In villa de Asbe unam perpetuam Cantariam 5. Capellanorum fundaverat*. Alia tom. 2. pag. 104. *Si Prior & Conventus perfecerint, & manuſenuerint quandam Cantariam 6. Capellanorum in Eccleſia de Harefwode*. Charta Joannis Eboracenſis Archiepiſcopi in Monaſt. Angl. tom. 3. pag. 164. *Ut de bonis ſuis eorum adminiſtrationi commiſſis Cantarias perpetuas pro Miſſis celebrandis, prout melius ordinare poterunt, fieri procurarent*. Henr. Knyghton. ann. 1326. *Iſte Rogerus fundavit Cantariam ſæcularium Sacerdotum .... quam poſt multos annos uxor ejuſdem in uſus Canonicorum Regularium inſtituit*. Adde p. 2738. Charta ann. 1264. apud Guichenonum in Probat. Hiſt. Sabaud. *Volo, ordino & diſpono quod in Eccleſia, in qua corpus meum contigerit ſepeliri, Cantaria fiat, & conſtituatur ad celebrandum ſingulis diebus pro ſalute animæ meæ, parentum, &c. & omnium fidelium defunctorum. Capellani Cantariarum*, in Statutis Eccleſiæ Leichefeldenſis in Moaaſtico Anglic. tom. 3. pag. 248. 251. & Londinenſis ibid. pag. 344. Vide tom. 1. Monaſt. Anglic. pag. 47. 48. Litteræ Tomæ Feſt. 530. Statutum 2. Weſtmonaſter. cap. 45. [Thomæ *Madox* Formulare Anglic. pag. 165. Martenii Anecdota tom. 1. col. 1508. & 1509. Kennet. Antiquit. Ambroſden. in Gloſſar. ad calcem, & Librum Nigrum Scaccarii pag. 529. &c.]

CANTARIÆ LIBERÆ. Charta Henrici III. Reg. Angl. apud Prynneum in Libertat. Angl. tom. 2. pag. 1038. *Cum ex privilegio Regibus Angliæ prædeceſſoribus noſtris & nobis in ipſa à prima inſtitutione Chriſtianæ religionis conceſſo, Liberæ ſemper Cantariæ in ſingulis domibus noſtris & noſtræ fundationis, & maxime in propriis dominicis noſtris baſtowis habitæ ſint ac obtentæ, &c.* Vide *Capella*.

¶ CANTARIA PRESBYTERATUS, inf. in voce *Guarba*.

¶ CANTARIA PARVA, Munus eorum canendorum, quæ minora habentur in officio divino. Hiſt. Ingulfi p. 48. 101. Script. Angl. Monachi Croylandenſes, qui viginti quatuor annos à converſione ſua compleverint *ſunt abſoluti ab officiis Parvæ Cantariæ, Epiſtolæ, Evangelii & à cæteris minoribus laboribus*.

Apud Leguleios Anglos, eſt *Breve*, quod *Ceſſavit de Cantaria* vocant, concediturque ei, qui prædia, reſve alias Ædi religioſæ conceſſit, ſub conditione divini alicujus ſervitii annui, aut lampadas accendendi, aut pauperes paſcendi. Tunc enim ſi ejuſmodi conditiones non adimpleat Domus religioſa, breve iſtud donator impetrat. Vide Statutum Weſtmonaſt. 1. cap. 41.

¶ CANTUARIA. Chartul. S. Vandregeſili tom. 2. p. 1842. *Concedimus etiam eis in dominium poſſidendam illam*

illam partem Cantuariæ ejusd, Ecclesiæ , quam habebat Gervasius,

CANTUARIUM, Charta an. 1205. in Tabulario S. Bertini : *Et mandato D. Papæ apud Peterse & Calais personatum à Cantuario divisimus .* [Inventar. Eccles. Noviom. an. 1419. *Item quædam casula .... quæ fuit de Cantuario . Item unum altare Benedictum de dicto Cantuario .* Charta Harpini Meldensis Ecclesiæ Decani, de fundatione Abbatiæ B. Mariæ de Cagia an. 1135. *Cantuariam etiam S. Stephani quod Capellaniam aptius dicere possumus, eisdem concessimus .* Epistola Innocentii Papæ ad Heliam Abbatem B. Mariæ de Cagia an. 1136. *Confirmetiam vobis Cantuarium S. Stephani quod Capellania vocatur .* Occurrit rursus apud Hemeræum Hist. Viromand. p. 182. &c.]

CANTARINUM, *Genus ordei, i, exacticum* . Papias MS. & Edit. [In Editione Veneta an. 1496. quam unam vidi, legitur : *Ordeum & ejus sunt genera , Exaticum , quod sex ordines habeat , quod quidam Catharnicum dicunt , quoniam animalia melius quam triticum pascat .* MS. Bituric. habet etiam *Exaticum* & præterea *Cantarium* . Vet. Glossar, San-German. MS. n. 501. *Canterinum, quidam appellant genus hordei , quoniam animalia melius, quam triticum pascit & homines salubrius . Idem dicitur & Exaticum .*]

¶ CANTARINUS. Vide *Cantarius* .

¶ CANTARIOLUM, Anniversarium, Missa pro defuncto celebranda . Gassendi Notitia Ecclesiæ Dinien sis pag. 161. edit. 1654. ex Tabulario Capituli ejusdem : *Solvisse ipsi Capitulo an. 1477 summam 200. ducatorum aureorum, quos illi tradiderat Dominus Guillelmus Episc. Ostiensis, Cardinalis de Estoteville , Archiep. Rothomag. pro fundatione anniversarii seu Cantarioli media die cujusque mensis, aut sequente proxime festi solemnitate non impedita .* Vide *Cantare* 3.

¶ CANTARISTA & CANTHARISTA, f. Capellanus, qui *Cantariæ* deservit . In quadam Canonicorum Londinensium serie 31. *Cantaristæ* numerantur apud Rymer. to. 14. p. 494.

1. CANTARIUM, *Cantaro* Italis & Neapolitanis, apud quos ita appellatur pondus 25. librarum , quod apud Genuenses est 150. Occurrit apud Richardum de S. Germano in Chron. pag. 1019. Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 10. & alibi passim . Charta Friderici III. Regis Sicil. an. 1305. pro Mercatoribus Majoricens. *De ponderatura vero mercium , quæ venduntur ad Cantarium , solvere debent usque ad erana duo & medium , & non plus .* Vide Probat. Histor. nostræ Gallo-Byzantinæ pag. 12.

¶ 2. CANTARIUM, Cantorum pluteus, analogium. Eckeardus Minimus to. 1. April. p. 582. in Vita B. Notkeri Balbuli. *Erat Romæ instrumentum quoddam & tbeca ad repositurum Antiphonarii authentici & publicam omnibus adventantibus inspectionem, quod a cantu dicebatur Cantarium .* Paulo aliter hunc locum refert Eckeardus Jun. infra in *Cantatorium* .

¶ CANTARIUS, CANTARINUS, *Equus castratus* . Papias MS. Catoni & Varroni *Cantherius V. Cæterinus.*

CANTARULUS. Vide *Cantharum* .

CANTARUM, *Camera domorum*. Papias .

¶ 1. CANTARUS, Pelvis qua tonsores utuntur ad lavandam barbam. Gall. *Bassin*. Hist. Dalphin. to. 2. pag. 274. *Barberio pro emendo uno sacco pro faciendo lessivio pro Domino duabus quarteriis & uno Cantaro* . Vide *Cantharum* .

¶ 2. CANTARUS, vel CANTARUM, Pondus idem, quod supra *Cantarium*. Occurrit apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 347. & in Vita S. Francisci de Paula inter Acta SS. April. pag. 130. *Unde quidam lapis pondo trium Cantarorum deturbabatur .*

CANTATA, Cantus Ecclesiasticus, [vel potius Missa quæ cantatur,] Charta Swecica an. 1314. apud Scheferum ad Chronicon Archiepiscop. Upsaliensium pag. 252. *Ut Vicarius perpetuus ... præsentibus 4. Vicariis, & 4. parvulis choralibus , annis singulis Cantatas dicere teneatur, videlicet primam de B. Virgine in crastina Nativitatis ejusdem , secundum de omnibus Sanctis , &c.* [Vide *Cantare* 3.]

¶ CANTATIM, Cantando, Index Onomast. ad calcem to. 3. Actorum SS. Maii .

CANTATORES, Incantatores, magi , Victorinus contra Manichæos pag. 170. *Hic enim jam delectat Babylonis magos ac Crefipbonticos Cantatores secretorum suorum notare mysteria , quorum posse est carmine nunc suscitare spiritus, nunc vocare .*

CANTATORIUM, Romanis, ut auctor est Amalarius in Præfatione libri de Ordine Antiphonarii , est liber Ecclesiasticus, quem Franci *Graduale* vocant , quia in Gradibus vel Analogio reponitur. Ordo Roman. *Subdiaconus vero, qui lecturus est* (Apostolum) .... *ascendit in Ambonem, & legit ... Postquam legerit, Cantor cum Cantatorio ascendit , & dicit responsorium gradalem .* Alibi : *Postquam legerit, Cantor cum Cantatorio ... solus incboat responsorium .* Ait denique, cum Pontifex , aut Sacerdos, ad altare procedit, à Bajulis *Cantatorium* , cætera vasa Ecclesiæ, quæ à primo Mansionario sumunt , deferri. Nec scio, an non etiam legendum sit *Cantatorium* apud Eckehardum Jun. de Casib. S. Galli cap. 4. *Erat Romæ instrumentum quoddam & tbeca ad Antiphonarii authentici publicam omnibus inspectionem repositorii , quod à cantu nominabat , Cantarium ,*

§ Aliud est *Cantatorium* Monasterii S. Huberti in Ardenna , de quo nova Gall. Christ. col. 553. & 862 Est enim MS. Codex ante 600. annos exaratus complectens veterem ejus Monasterii historiam . Huic iste titulus est , *Incipit liber qui Cantatorium dicitur* . An ita vocitatus fuerit ille codex , quod primum ad calcem *Cantatorii* , veterum codicum more, fuisset exscriptus ?

¶ CANTATORIUM, Analogium, pluteus Gall. *Pupitre, Aigle du Chœur* . Ritual. MS. S. Stephani Tolosani. *His peractis pergant ordine quo supra ad chorum, & in ingressu chori Cantor existens ante magnum Cantatorium incipit cantare antiphonam, Asperges me Domine; & Sacerdos vadit ad aspergendum .... & finita antiphona in Cantatorio parvo dicit , &c.*

CANTATRICES, quæ *Præficæ* Festo & aliis, *Mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, οἱ περὶ τὰς κλαυθμῶδες τὰ χορικὰ κοπτόμενοι* est in vett. Glossis : *Θρηνοδοί γυναῖκες*, S. Chrysostomo Homil. 13. in Epist. Pauli , de quibus etiam S. Hieronym. in cap. 9. Hierem. *Hic mos usque hodie permanet in Judæa , ut mulieres sparsis crinibus nudatisque pectoribus , voce modulata , omnes ad flesum concitent .* Θρηνητρίαι γυναῖκες , Theodoro Prodromo Carm. in Amicos. Synodicon Nicosiense cap. 20. *Quia morbus quidam pestifer & infidelitasi vicinus valuit in bis partibus, ut videlicet in exequiis mortuorum , in domibus , Ecclesiis , & cæmeteriis , Tubicines , quæ lugubre canunt , quas Cantatrices vocant , advocentur , quæ non solum turbant divina ; verum etiam provocant seu excitant alios verbis vanis ac cantibus , & paganorum ac Judæorum ritui consonis , ad plorandum , verberandum , & lacerandum se ipsas : hoc ne fiat de cætero , districtissime & sub excommunicationis vinculo prohibemus, &c.* Excommunicantur ea in Concilio Nemosiensi an. 1298. c. 4. *Et Cantatrices in funeribus defunctorum, sive in Ecclesia , sive in cæmeteriis , seu alibi . Lamentatrices* appellantur in Concilio Marciacensi an. 1326. c. 23. ubi & interdicuntur . Quod vero *Tubicines* vel potius *Tibicines* dicantur, respectum forte ad *Præficas* veterum , quæ cantus ejusmodi lugubres *ad tibiam* cantabant ,

bant, ut eſt apud Nonium & Ciceronem lib.2.de Legibus. Sed & tubas olim adhibitas in funeribus, docuere pridem Perſii Interpretes ad Sat. 3. quas vero cantatrices alii, *computatrices* vocat Boncompagnus Bononienſis, qui vixit an. 1213.in Arte Dictaminis MS.lib. 1.ſub finem: quod mortuorum facta & nobilitatem narrarent: nam *computare*, pro *narrare*, dixerunt, ut ſupra annotatum: nos dicemus *Des conteuſes*. Ita porro ille: *Ducuntur Romæ quædam fœmine pretio nummario ad plangendum ſuper corpora defunctorum, quæ Computatrices vocantur, ex eo quod ſub ſpecie rythmica nobilitates, divitias, formas, fortunas, & omnes laudabiles mortuorum actus computant ſeriatim. Sedet namque Computatrix aut interdum rectà, vel interdum proclivis ſtat ſuper genua crinibus diſſolutis, & incipit præconia laudis voce variabili juxta corpus defuncti narrare, & ſemper in fine clauſulæ, bo, vel hi promit voce plangentis. Et tunc homines aſtantes cum ipſa flebiles voces emittunt. Sed Computatrix producit lacrymas pretii, non doloris.* Id potiſſimum vetatur in Statutis Mediolanenſibus 2. parte cap.470.Vide Ammianum lib.19.pag.134. Ejuſmodi porro cãtatrices ſeu computatrices in ipſis tumulis juxta mortuorum figuras,vel in ipſa ſepulcrorum baſi depictas videre eſt in tumulo Annæ Burgundiæ,mortuæ an. 1232.Duciſſæ Bedfordienſis in Ædæ SacraCeleſtinorum Pariſienſium juxta ſacrum altare. De ejuſmodi præficis multa congeſſit Kirchmannus lib. 2. de Funeribus Romanorum cap.6. num. 50.Sed & necdum omnino extincta hæc ſuperſtitio apud Græcos hodiernos, ut teſtatur Bellonus l.1.Obſervat.c.4.& lib.2.de operum antiq. præſtantia c.14.15.neque in quibuſdam Provinciis Gallicis.

¶ CANTATUS, pro *Cantus*. Alcimus Avitus 5. 157.de plaga Ægyptiaca:

Ranarum ſedes texit Cantatibus urbes.

CANTELLATOR.Præſtigiator,Magus. Raymundus *de Agiles* in Hiſt. Hieroſol. *Cantellatores etiam eorum, & augures, aut ſortiarios, dixerant, ut non moverent caſtella ſua uſque ad 7.ſeviam.*Italis *Cantellare* eſt ſubmiſſiori voce cantare, aut quidpiam labiis muſſitare, quod faciunt Magi & Præſtigiatores, qui *immurmurare* & ſuſurris magicis carminare ſolent. Vide *Carminare*, poſt *Carmen*.Verum Codex MS.qui eſt D. Boucheti, hoc loco *Conſtellatores* præfert.Ammian. lib.29. *Cum objecta retur illi, quamobrem Conſtellationem Principis collegiſſet.* Aldelmus lib.de virginitate; *Fato & geneſi gubernantur futura, juxta Mathematicorum Conſtellationem.* Vide Firmic.lib.1.Matheſ.cap.3.

CANTELLUM, velut *quantillum*, id, quod ſupra menſuram additum eſt. Statuta de Piſtoribus apud Spelmannum: *Nullum genus bladi vendatur per cumulum, ſeu Cantellum, præter avenam, braſium, & farinam.* [Charta Ludovici Comitis Bleſenſis & Claromont.pro Monaſterio Bonævallis an.1198.ex Archivo ejuſd.loci: *Unum ſextarium avenæ ad raſam minam.... ita quod mina nec pulſata ſit nec coagitata & ſine Cantello.* Vide *Calcum*.]

CANTELLUS, Gall.*Chanteau*, Quadra. Monaſticum Anglic.to.1.pag.418. *Fratribus leproſis de Hoſpitali B. Mariæ Magdal. dantur ſingulis diebus ſinguli Cantelli plenum dimidium panem habentes, &c.* [Limborch. Sentent.Inquiſit.Tolol.p.314. *Ipſa dedit dicto Petro Tort unum magnum Cantellum* (Cantellum) *de placenta, & duo fruſta de Roſolas.* Vocis etymon fortaſſe Britannicum *Cant*, circulus. Vide *Chantellus*.]

¶ CANTERELLUS. Teſtam.Henrici Cardinalis an.1271.inter Inſtrum.to.3.novæ Gall.Chriſt. col. 181. *Item lego Andreæ Priori Vintonienſi decem marchas & librum qui dicitur Canterellus*.f.Liber muſicus ſeu cantum ſpectans Eccleſiaſticum. Gallis *Chanterelle* eſt inſtrumenti muſici nervus tenuiſſimus. Vide *Cantatorium*.

¶ CANTERINUS. Vide *Cantarium*.

¶ CANTERINUS, Equus. Acta SS.Julii tom.1. pag.332.de S.Swithuno: *Et volucri greſſu ad venerandum almi reliquias Epiſcopi pervenit incolumis, adhuc ſodalibus longe remanentibus, Canterinis lices & admiculis ſuffragantibus* Vide *Canterius* & *Canterma*.

CANTERIUM. Charta Leonardi Epiſc.Cæſenatis an.1175.*Unum Canterium terræ, quod vobis Marota dedit*. Occurrit ſemel ibi ac iterum. [Forte melius legeretur *Carterium*, Gall.*Cartier*.]

CANTERIUS, pro *Cantherius*. Acta S. Thyrſi num.48.*Quibus decollatis, juſſit Thyrſum cladi locello ligneo, & ipſum in Canterio levari*. Acta alia habent *plauſtro*, pro *canterio*.

CANTERMA. Maleficii ſpecies, aut incantationis, unde forte nomen, *ſuſurrus magicus*. Gregorius Magn.lib.12.Ind.7.Ep.13. *Maleficio, quod vulgo Canterma dicitur, quoſdam didicit maculatos*. Ita MSS.præferunt. Vide an non legendum ſit *Canterina*; nam etiamnum Italis *Canterini*, Senenſibus *Cantarini* dicuntur,qui crebro ac ultro *cantant*, vel incantant. Ita noſtri olim *Chanterres* dicebant. Hugo de Villanova Poeta vetus:

Quant uns Chanterres vient entre gens henorée.

[Alter Poeta vetus apud Borellum:

A ſon boſtel ſe fied, ſi fit joyaux & liez
Un Chanterre il dit, d'Alexandre à ſes piez.]

Gloſſ.Lat.Græc.*Canturit*, Ψιθυρίζει. Alii putant ſcribendum *Cantamina*: nam ita Magorum incantationes vocat Apuleius in Apol.vi *Cantaminum*. Alibi: *Præſtuentem ſanguinem ſiſti Cantamine. Magica Cantamina*,leg. 6. Cod. Th. de Malef. Ita enim quidam legendum cenſent, pro *Contamina*,id eſt,conſultationes: *Si quis magus,vel magicis Contaminibus adſuetus, qui Maleficus vulgi conſuetudine nuncupatur,ut baruſpex,aut hariolus &c.* Ubi indubie legendum *Cantaminibus*, quidquid dicant viri docti,quod & voluit Throbinianus,qui in Cod. Juſt.*carminibus*,reposuit:nam in hac lege agitur de Magis,non de iis, qui eos *contabantur*, aut *conſulebant*, vel loquuntur lex 13.Cod.Th.de Hæret.& lex 4.de Malefic. Martianus Capella li.1. *Jampridem quippe offenſus Contamine movendorum, dedignatur Augur Pythius nuncupari.*Vide Lindenbrogium ad Ammiani lib.16.p.52.

¶ CANTES, *Propriè ſunt Fiſtulæ quarum ſonus artem muſicam edit. Dicæ quoque Cantes dicuntur*. Papias. Vetus Vocabul.Monaſticum apud Martinium in Lexico: *Canes plur.num,dicuntur Fiſtulæ organorum,in quibus cantus temperatur: vel ut Martiano placet, Cantes dicuntur Deæ ornamentorum.*V.Lexicon ejuſd.Martinii.

¶ CANTHARA. Vide *Cantharum*.

¶ CANTHARATA Vela Coccoprasina, in Charta an.47 1.apud Mabill.de Re Diplom.p.462.f.Vela ſunt, in quibus erant depicta animalia, ac præſertim ſcarabæi, quos Gr. κανθάρους appellant.

CANTHAREDA, Cantharis, animal venenoſum, *Cantaride*. Gregorius Turonenſ. lib. 6. cap. 15. *Cantharedarum cataplaſmã nimium valida ponẽs, &c.*

¶ CANTHAREDUS. Vide *Cantredus*.

CANTHARUM, Cantara, Cantharus. Horum vocabulorum notiones omnes prodit Papias: *Cantara, corbes, cuna vel ceroſta, vaſa Eccleſiaſtica. Cantarus, vas quoddam cum anſis. Græcum eſt, ut quidam dicunt: Butritus* (Edit.*Butribus*)*dicitur tamen à cantando. Cantara, vas vinarium, vel animal. Cantara, Camera domorum.* Brit.in Vocab.*Canterus, vas quoddam eſt, ad aquam vel ad vinum portandum*. [Suſan. in Vocab. *Cantharus, Ornamentum mulebre*.]

Cantharus, vel Canthara, vel Cantharum, Vas vinarium. Heſychius: Κάνθαρος, ποτήριον ἀνδρ.

Hel-

Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Vas vinarium ex argento factum, quod Cantara dicitur, à suo quodam Clerico fuerat furatum.* Excæcatus Junior de Casib. S. Galli cap. 1. pag. 46. *In Cantaro quodam, quo Salomon utebatur, gemmato grandissimi ponderis aureo. Cantheri* & *Cantharo* non semel inter vasa Ecclesiastica reponuntur ab Anastasio in S. Hilaro PP. in S. Simplicio, in S. Symmacho, in S. Hormisda, in Sergio, &c. pagg. 29. 33. 34. 60. 135. &c.

CANTHARA CEROSTRATA, CEROSTATA, Canthari seu disci cereis instructi, in quibus illi infixi, candelabrorum vice. Anastasius in S. Silvestro PP. *Cantharas cerostratas* 12. *æreas pens. singula libras tricenas.* Infra: *Cantharas cyrostratas in gyrnio basilicæ argenteas* 50. *pens. singula libras* 20. Idem in Leone III. *Fecit super ciborium de altari majori B. Petro Apostolo Cantharas majoras* 4. *ex argento purissimo habentia in medio cereos ex argento deauratos, &c.* Occurrit passim apud hunc Scriptorem pag. 21. 23. 25. &c. Vide *Pharacantharas* [post *Pharus*, ad lineam, *de Lichnuobis*.]

CANTHARI, Aquarum receptacula, unde aquæ erumpunt, Ulpiano: nostris *Bacins*, qui in mediis Ecclesiarum atriis, seu propylæis exstrui solebant. Anastasius in S. Hilaro PP. *Cantharum B. Petri cum quadriporticu marmoribus ornavit.* Infra: *Item sub gradus in atrio alium Cantharum foris in vulgo campi posuit, & ad usum necessitatis humanæ fecit.* Paulin. Nat. 10.

Cujus in expositio prælucens Cantharus exit,

Gesta Innocentii III. PP. pag. 144. *Et pateres* (f. crateres) *eos, quos de Cantharo ante basilicam dicebantur extulisse vel confregisse, &c.* Vide Descriptionem nostram sanctæ Sophiæ num. 22.

CANTARULUS, Parvus cantharus. Ordericus lib. 9. *Aquarii Cantarulos plenos à pleno collo suspederãt.*

CANTRUM. Richerius Senon. in Vita S. Deodati Nivern. inter Acta SS. Benedict. sæc. 3. part. 2. pag. 476. *Accepto vase vinario quod Cantrum vocatur, &c.*

¶ CANTHARNICUM. Vide *Cantarinum*.

CANTHELIUM, Vasis genus, κανθήλιον. Joan. Moschus Limonarii cap. 107. *Portabat Cantheliun capientem amphoras* 5. *fecitque aquam in Monasterium.* Vide Cyrillum in Vita S. Euthymii.

¶ CANTHUS, *Pars communis superioris inferiorisque palpebræ, quam duplicem habet uterque oculus, alteram juxta nasum, juxta tempora alteram.* Vocabularium Suffannæi. Græcis κανθὸς, Oculi angulus.

CANTICINIUM, Cantus Ecclesiasticus, Officium Ecclesiasticum. Metellus in Quirinalibus:

Præsentat imminente Canticinio,
In veste palmea latens,
Corpus sacrum, suo super signaculo
Præmuniens sarcofagum.

CANTICUM, *est vox cantantis in lætitiam*, inquit Isidorus lib. 6. Orig. cap. 19. Ruffinus Aquileiensis in Psalmum 75. *Psalmus est cum cessante voce pulsus tantum organi canentis auditur. Canticum est, cum cantantium chorus libertate sua utens, neque in consonum organi astrictus obsequium, hymno canoræ vocis tantum exultat.*

CANTICUM CANTICORUM, propter excellentiam dicitur ita enim Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων Eucharistiam vocat Dionysius Areop. Ἐορτὴ ἐορτῶν festum Resurrectionis, Gregorius Nazianzenus. Papias: *Canticum Canticorum, Hebraice Sirasisi dictum, quod omnibus Canticis præferatur.* [Hebræis, שיר השירים *Sir Hasirim.*] Vide Isid. lib. 6. Orig. cap. 1. & 2.

CANTICA GRADUUM dicuntur xv. Psalmi, scilicet 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. *quia*, inquit Eucherius, *quindecim quondam gradibus ascendebatur in templum, atque ideo bi Psalmi* xv. *Cantici graduum inscriptione signantur, quod nos per quosdam profectus ad sublimia spiritalium rerum provectione perducant.* Vide S. Hilarium in Præfat. Comment. in Canticum Graduum.

CANTICUM PSALMI, *est id, quod cum organum modulatur, vox posita cantantis eloquitur.* Ita Isidor. lib. 6. Orig. c. 19. Ruffinus in Psalm. *Canticum Psalmi est cum chorο ante constante humanæ cantationis hymne, ars organi consonantis aptatur, vocisque modulis præcinentis pari psalterio suavitate modulatur.* Vide S. Hilarium in Prologo ad Psalmos.

CANTILENA ROLLANDI, Clamor militaris, *permistus exhortatione*, inquit Sallustius, in procinctu pugnæ pronuntiari solitus, cujusmodi fuit veterum Gallorum *barditus* apud Tacitum de Morib. German. Erant enim in exercitu *Cantatores*, qui milites ad strenue se gerendum in prælii excitabant, & rerum præclare à summis ducibus gestarum exempla, præliaturis ob oculos ponebant, eaque decantabant. Leo in Tactic. Παρακαλοῦσι, οἱ ἀπὸ λόγου ἐγειρόντες τὸν θρασὺν τοῦ ἐθνους, ἢ τοῦ ἀρχαίου ἀνδρὸς ἐγκώμιον, ἢ ἔπαινον τινὰ τῶν Ῥωμαίων ἐκτιθέντες. De ejusmodi Cantatoribus agit præterea idem Leo cap. 12. § 7. 71. 72. 120. Willelmus Malmesbur. de Gestis Regum Anglorum lib. 3. & ex eo Albericus, Matthæus Paris, Matthæus Westmon. & alii ann. 1066. de Willelmo Notho ad prælium contra Haraldum sese apparante: *Tunc Cantilena Rollandi inchoata, ut Martium viri exemplum pugnaturos accenderet, inclamatoque Dei auxilio, prælium consertum, bellatumque acriter. Taccez au Roman de Rou* MS. in Willelmo Notho, ubi de prælio Hastingensi:

Taillefer qui moult bien Chantoit,
Sus un cheval qui tost alloit,
Devant eus alloit Chantant,
De l'Allemaigne, & de Rollant,
Et d'Olivier, & de Vaſſaux,
Qui morurent en Rainfchevaux.

De fabuloso Rolando, vide Turpinum, Willelm. Britonem lib. 3. Philipp. pag. 128. Ordericum Vital. lib. 7. p. 646. Busbequium Ep. 3. Turcic. pag. 86. Edit. 1589. Galeotum Marium de Dictis & factis Mathiæ Regis Hungariæ cap. 12. & Dissertat. nostram 11. ad Joinvillum pag. 205. Nec omittendum videtur, quod scribit Hector Boëthius lib. 15. Hist. Scotor. Joanni Francorum Regi conquerenti, *nullos modo se Rolandos aut Gavinos reperire*, unum ex majoribus natu, cujus aliquando virtus in juventa claruisset, respondisse, *non defuturos Rolandos, si adsint Caroli.*

CANTILENOSUS, à *Cantilena*, occurrit apud Sidonium lib. 4. Epist. 1.

¶ 1. CANTILLUS, Qui canit, Canorus. Versus præfixi Agnolli libro Pontif. apud Murat. to. 2. pag. 19. col. 2.

Qualis ineſt Cantilla canens Philomela ſuave
Florigeris verno ſylvis &c.

¶ 2. CANTILLUS, Genus vasis. Vide *Cancillus.*

CANTINARIUS, Cellerarius, vox Italica à *Cantina*, cella vinaria, apud Bertramum in Vita S. Francisc. Abbatissæ n. 18.

¶ CANTITAS, κατάτης, *Quantitas*, in Supplemento Antiquarii.

¶ 1. CANTO, Vox Italica, lapis angularis, & quodvis saxum figuræ quadratæ. Vita B. Francisci de Paula in Actis SS. Aprilis tom. 1. pag. 187. *Vidit eumdem B. Francisc. um portare super collum quemdam magnum Cantonem, longitudinis palmorum quatuor & latitudinis palmi unius.* Vide *Cantus* 2.

¶ CANTONUS, Eadem notione, Ital. *Cantone*; Anguius, saxum quadratum angulare. Chron. Parmense ad an. 1294. *Elevata fuit turris majoris Ecclesiæ à fene-*

à feneſtris campanarum in ſurſum; & facti ſunt ibi archi peyti de lapidibus & quatuor Cantoni, & ſuper quolibet unum capitellum, cum pomis deauratis. Inſtrumentum anni 1428.ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Pro certa parte domus in caverta Jutariæ ſupra Cantonum carierarum groſſariæ*; id eſt, in angulo plateæ mercatorum.

¶ 2. CANTO, Cantonus, Regio, provincia, Gall. *Canton*. Voces frequenter uſurpatæ à recentioribus qui ſcripſerunt de Helvetiis, apud quos tredecim *Cantones*, vel *Cantoni* diſtinguuntur, ut norunt omnes; at in Chronico Cremonenſi apud Murat.to.7.col. 650. *Cantonus* eſt urbis regio.

CANTORES, in Eccleſia iidem, qui Pſalmiſtæ, Amalarius lib.3.de Eccl.Offic.ca.5. *Septem gradus ſunt ordinatorum, octavus Cantorum, nonus & decimus Auditorum utriuſque ſexus*. Vide *Pſalmiſtæ*.

Primitus autem & naſcente Eccleſia, in ſingulis ædibus ſacris non erant pſalmodiæ, quia reditus adhuc affignati non erant, quibus poſſent ali ſingula canentium collegia. Ideo Romæ *Schola Cantorum* inſtituta fuit, quæ urbi communis erat, & ad ſtationes, proceſſiones, ſingulaſque diebus earumdem feſtis Eccleſias urbis conveniebat, ibique ſacra officia & Miſſarum ſolemnia, Pontifice vel Presbytero celebrante, decantabat. Hæc Schola communibus ſumptibus victitabat, habebatque magnæ in urbe dignitatis & exiſtimationis Præfectum, qui *Primicerius*, interdum *Prior Scholæ Cantorum* vocabatur, cujus opera ſelecti juvenes in cantu, lectione ſacrorum librorum, & optimis moribus inſtituebantur. Hujus Scholæ initium Hilario PP. adſcribere videtur Anaſtaſius, his verbis: *Hic conſtituit in urbe Miniſtrales* (id eſt, Clericos) *qui circumirent conſtitutas ſtationes*. At Joannes Diaconus à S. Gregorio M. eam primum inſtitutam diſſere ſcribit in ejus Vita lib.2. cap.6. *Deinde in domum Domini, more ſapientiſſimi Salomonis propter muſicæ conjunctionem dulcedinis, antiphonarium centonem, Cantorum ſtudioſiſſimus, nimis utiliter compilavit: Scholam quoque Cantorum, quæ hactenus eiſdem inſtitutionibus in S. Romana Eccleſia modulatur, conſtituit, eique cum nonnullis prædiis duo habitacula... fabricavit*. Abrogavit quippe uſum, qui tum invaluerat, quo ipſi divini altaris miniſtri & Diaconi & Cantorum vices explebant, unde fiebat plerumque, ut in iis, quorum vita probari deberet, modulatio vocis tantum ſpectaretur. Vide Concil. Roman. an. 595. Scholam vero Cantorum ex orphanotrophiis fuiſſe ſuppletam docemur ex Diurno Romano c.7. tit.19. Vide Gloſſ. med. Græcit. in πρωτο.

Exhinc in alias Eccleſias derivatæ Scholæ Cantorum. Ledradus Archiepiſc. Lugdun. in Epiſt. ad Carolum M. *Per quam, Deo juvante, & mercede veſtra annuente, in Lugdunenſi Eccleſia eſt ordo pſallendi inſtauratus, ut juxta vires noſtras (ſecundum ritum ſacri Palatii) omni ex parte agi videatur, quidquid ad divinum perſolvendum officium ordo expoſcit. Nam habeo Scholas Cantorum, ex quibus plerique ita ſunt eruditi, ut alios etiam erudire poſſint*. De ejuſmodi Cantorum Scholis, ita Domnizo lib.1.de Vita Mathildis cap.2.

Poſt hæc excelſum ſtuduit ſibi fingere templum,
Divinaſque Scholas, caneret quæ dulciter Horas
Nocte die Chriſto.

Vide Regulam Canonicorum in Concilio Aquiſgranenſi cap.137.

CANTOR, qui Scholæ Cantorum præeſt in Eccleſia, &, ut aiunt, aliis Cantoribus *Cantum imponit: Qui chorum regit*, ut eſt in Charta an. 1254. apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib. pag.460. Leges Alfonſinæ part.2.tit.6.l.5. *Chantre, tanto quiere decir como Cantor: y pertenece à ſu officio de començar los reſponſos, y los hymnos, y los cantos otros, que ſe ouiere de cantar: tam bien en las proceſſiones, que ſe hizieren en el coro, como en las proceſſiones, que ſe ſe fieren fuera del coro, y el deve mandar aquien lea, o cante, las coſas que fueren de leer, o cantar; e ia el deven obedeçer los Acoliſtos, y los Leſtores, y los Pſalmiſtas*. Honorius Auguſtod.lib.1.cap.6. *Cantores, qui choros regunt, ſunt Apoſtoli, qui Eccleſias laudes Dei inſtruxerunt*. Idem cap. 74. Canto es ait capita pileolis operiuſſe, & præ manibus baculos geſtaſſe: *Cantor, qui Cantum incohat, eſt tubicina, qui ſignum ad pugnam dat... Cantores capita pileolis tegunt, baculos vel tabulas manibus gerunt, quia præſiantes caput galeis tegunt, armis bellicis ſe protegunt*. De aliis Cantorum veſtibus agit Amalarius l.3. de Eccl. Offic. c.4. Continuator Aimoini l.5. cap. 54. *Matthæus Præcentor Senonenſis, & Albertus Cantor Pariſienſis chorum tenuerunt, Cantum in proceſſione impoſuerunt*. Eckehardus Minimus de Vita Notkeri Balbuli cap.16. de Chunrado Imp. *Apud Magantiam civitatem S. Galli Monacho ſcolas inibi regente, & procurante eiam Cantoris officium, ut ſolitum eſt, in medio choro imponens crebro coronans & infulatus, adornatuſque pretioſiſſimis indumentis*. Vide Monaſticum Anglic.to.3.p.339.

Obſervandum porro Romæ ædem fuiſſe, quæ *Schola Cantorum* appellabatur. Guillelmus Bibliothecarius in Stephano VI. *Etiã Schola Cantorum, quæ pridem Orphanotrophium vocabatur, Heptateuchum unum obtulit*. Vide Jo. Diacon. in Vita Gregor. M. lib.2. cap.6.

CANTOR, Officium monaſticum, de quo Lanfrancus in Decret. pro Ordine S. Benedicti cap.5. *Quicunque lecturus aut cantaturus eſt aliquid in Monaſterio, ſi neceſſe habet, ab eo, priuſquam incipiat, debet auſcultare, &c.* Adde librum Uſuum Ord. Ciſtercienſis c.115.

CANTOR SCHOLARUM, in Tabulario Conchenſis Abbat. Ch. 516.

CANTORATUS, Dignitas Cantoris in Eccleſia, apud Guibertum lib.1.de Vita ſua c.7.

¶ CANTORIA, Eadem notione, in Charta anni 1237. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. tom.2 pag.140. Litteris Philippi V, Fr. Regis an.1319. quibus *Officium novum, quod Cantoriam*, inquit, *volumus appellari*, inſtituit in S. Capella Pariſ. quam *Cantoriam* confert Ægidio de Condeto ejuſdem Eccleſiæ Canonico. Occurrit præterea in Probationibus Hiſt. Comitatus Ebroic. pag.10. Bulla Pauli III. PP. to.1. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag.261. Concil. Hiſpan. to.4. pag.384. &c.

CANTORISSA, apud Nic. Trivettum ann.1237. eadem, quæ *Cantrix*, de qua voce infra.

CANTRIX, Quæ cantum imponit, & cantatricibus præeſt in Monaſteriis Sanctimonialium. Petrus Abelardus pag.155. *Cantrix toti choro providebit & divina diſponet officia, & de doctrina cantandi vel legendi magiſterium habebit, & de eis, quæ ad ſcribendum pertinent vel dictandum, &c.* Vide Vitam B. Margaretæ Hungaricæ cap.64. & Revelat. S. Gertrudis lib.1. cap.4. lib.5. cap.6.

CANTORES, Miniſtelli, joculatores, quos Provinciales noſtri *Cantadours* vulgo vocant. Galfridus Monemuthenſis lib.1. cap.22. *Hic omnes Cantores, quos præcedens ætas habuerat, & in modulis, & in omnibus muſicis inſtrumentis excedebat, ita ut deus joculatorum videretur*. Vide *Cantilena*, *Miniſtelli*, *Joculator*, in *Joculari*.

CANTORIUM. Liber, cui titulus: *Expoſitio Miſſæ: Poſtquam legerit, Cantor in Cantorio ſine aliqua neceſſitate aſcendit, non ſuperius: ſed ſtat in eodem loco, ubi & Lector, & ſolus incohat reſponſorium, & cunctis in choro reſpondens*. Sed legendum *Cantatorio*, evincit Ordo Romanus. Vide *Cantatorium*.

CAN-

CANTREDUS, Candrepus, Cantaredus, Ruris portio, continens centum villas, alias *Hundredus* dicta: vox Britannica, compoſita ex *Cant*, i. centum, & *tre*, i. urbs, villa. Joann. Brompton. pag. 957. *Hundredus Latine dicitur, Wallice & Hibernice Cantredus, & continet centum villas.* Silveſter Giraldus in Itiner. Cambriæ lib. 2. cap. 7. *Habet autem hæc inſula Monæ trecentas quadraginta villas & pro tribus Cantredis reputatur. Dicitur autem Cantredus compoſito vocabulo, tam Britannica quam Hibernica lingua, tanta terræ portio, quanta centum villas continere ſolet.* Et in Deſcriptione Cambriæ cap. 4. *Cantredus autem, id eſt, Cantref, à Cant, quod centum, & Tref, villa, compoſito vocabulo tam Britannica quam Hibernica lingua dicitur tanta terræ portio, quanta centum villas continere ſolet.* Vide eumdem in Topogr. Hibern. diſt. 3. cap. 5. 10. in Hibern. expug. lib. 1. cap. 2. 3. 28. lib. 2. cap. 4. 15. 18. & Gratianum Lucium in Cambrenſi Everſo pag. 307.

Cantredus, apud Rogerum Hoved. pag. 567. & Silveſtrum Giraldum lib. 1. Itiner. Camb. cap. 2. Bromptonum pag. 1074. &c.

Cantredum, in Monaſt. Angl. to. 2. p. 188. 1034. [apud Rymer. to. 2. p. 88. & 247. Kennet. in Gloſſ. ad calcem Antiquit. Ambroſden. &c.]

Cantaredus, apud Matth. Paris pag. 676. & Silveſt. Giraldum de Hibern. expug. lib. 1. cap. 3. lib. 2. cap. 5.

Candredus, in Monaſt. Angl. to. 2. pag. 1048. Vide *Hundredus*.

¶ Cantharedus, in Actis SS. Aprilis tom. 1. p. 619. ubi de S. Celſo Archiep. Armachano.

¶ CANTRELLA. Vide *Cantulla*.

¶ CANTRICULA, *Fucus*. Gloſſ. Iſid. Corrupte: lectius infra *Craticula*, *Focus*.

¶ CANTRIX. Vide poſt *Cantores*.

¶ CANTRUM. Vide *Cantharum*.

¶ CANTUALIS, Spectans cantum eccleſiaſticum, apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 192. ex Diario Belli Huſſitici: *Item omnes libri miſſales aut Cantuales, ſimiliter & viatici, & libri hymnorum, &c.* Chronicon Mellicenſe pag. 479. col. 2. *Videtur agendum, ut antiqui libri miſſales quantum ad Cantualia concordentur, & folia connotentur.*

¶ CANTUARIA. Vide *Cantaria*.

CANTUARIUM. Vide *Cantaria*.

¶ CANTUARIUS, Idem qui Cantor. Obituar. MS. Eccl. Morin. fol. 21. *Pro obitu ad majus altare nobilis viri Joſephi du Caſtel... ſeptemdecim aliis Capellanis & Cantuariis, oſto Vicariis & Curato dictæ Eccleſiæ, cuilibet duos ſolidos.*

CANTULARE. Liber Eccleſiaſticus ad *cantandum*. W. Thorn. pag. 1935. *Pſalterium, ympnare, Cantulare, Regula Monachorum, &c.*

CANTULLA. Guillelmus Biblioth. in Steph. VI. PP. pag. 237. *Contulit in Monaſterio S. Silveſtri thymiaterium de argento unum, Cantullam argenteam unam.* Forte *Cannulam*. [Crediderim retinendum *Cantullam*, eamque eſſe naviculam qua micæ thuris aſſervantur, à Græco κανθαρος, Species vaſis; *thymiaterium* autem eſſe thuribulum. Obſervat Muratorius pro *Cantullam* alias fuiſſe *Cantrellam*, ſed mendoſe.]

¶ CANTULOSUS, Canorus. Vita B. Guthlaci inter Acta SS. April. to. 2. pag. 44. *Deinde Cantuloſis vocibus garrulantes* (hirundines.)

CANTULUS, diminutivum ex *Cantus*. Jul. Firmicus lib. 3. cap. 12. *Ex inventa Cantuli & organi, faciens magiſtros, &c.*

1. CANTUS Eccleſiaſticus, *Ambroſianus*, *Gregorianus*, *Romanus*, *Metiſcus*, *Gallicanus*. Pſalmodia, & Cantus Eccleſiaſticus à primis naſcentis Chriſtianiſmi incunabulis obtinuit, quidquid garriat Calvinus, Wicleſi aſſecla, lib. 3. Inſtit. c. 20. §. 32. quem ſequuntur Centuriatores Magdeburgenſes: idque verum Canonum auctoritate & SS. Patrum, qui primis Eccleſiæ ſæculis vixerunt, locis non paucis firmarunt Stephanus Durandus lib. 3. de Ritibus Eccl. cap. 21. Jacobus Sueſſionenſis in Chronol. Hiſt. Chopinus lib. 1. de Sacra Polit. tit. 3. §. 5. Cardin. Bona lib. de Pſalmodia, & alii. Verum, ut tradunt Iſidorus lib. 1. de Eccl. Offic. cap. 5. & Rabanus lib. 2. de Inſt. Clericor. cap. 48. *Primitivæ Eccleſiæ ita pſallebat, ut modico flexu vocis faceret pſallentem reſonare, ita ut pronuncianti vicinior eſſet, quam canenti.*

Cantus Ambroſianus, in Eccleſia à S. Ambroſio inſtitutus. Radulphus Tungrenſis lib. 10. de Canonum obſervantia, Propoſ. 12. *Officium Ambroſianum ad Nocturnos & Matutinos atque Veſperas, Laudes, nec non ad Miſſam. habet ſolennem & fortem Cantum, omnino alium à Romano, quem bodierna die ſonora, & forti voce ſonant Clerici civitatis & Diœceſis Mediolanenſis: & exinde apud Romanos B. Gregorius & Vitalianus PP. Cantum Romanum receperunt, qui per eos, ſeu per alios ſub tenore & tono, qui bodie cantatur, ubique extitit magis plane dulcoratus & ordinatus.* Leo Oſt. lib. 2. cap. 97. de Victore II. PP. *Tunc etiam & Ambroſianum Cantum in Eccleſia illa* (Caſinenſi) *cantari penitus interdixit.*

Primus autem S. Gregorius cognomento Magnus PP. cantum Eccleſiaſticum correxit, reduxitque ad certum muſicę concentum, quem in univerſo orbe Chriſtiano obſervari voluit, & Scholas Cantorum, qui in his canendi inſtitutis haud leviter eſſent eruditi, in ipſa Romana Eccleſia conſtituit, ut auctor eſt Joannes Diaconus lib. 2. Vitæ S. Greg. cap. 6. Atque inde *Cantus* Eccleſiaſticus, à Gregorio renovatus, & in meliorem redactus ordinem, paſſim *Gregorianus* appellatus eſt. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccleſ. cap. 22. *Traditur denique, B. Gregorium, ſicut ordinationem Miſſarum & confecrationum, ita etiam Cantilenæ diſciplinam maxima ex parte in eam, quæ hactenus quaſi decentiſſima obſervatur, diſpoſitionem perduxiſſe.* Symeon Dunelm. de Geſt. Angl. ann. 790. *Cujus corpus fratres cum Gregorianis Cantuos ad Eccleſiam portantes, &c.* Et ann. 1083. *Hic inter cætera ſplintitiæ ſuæ opera Gregorianum Cantum aſpernatus, &c.* Adde Florent. Wigorn. pag. 640. Honorium Auguſt. lib. 2. cap. 14. lib. 4. cap. 1. Ordericum Vital. pag. 523. &c.

Cantus Romanus inde etiam dictus eſt, quia in Romana Eccleſia uſurpari primum ſolitus à Schola Cantorum, quam S. Gregorius inſtituit. Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 80. *Monachi ut Cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per noctturnale vel gradale officium peragant.* Et lib. 6. cap. 225. *Ut ſecundum ordinem & morem Romanæ Eccleſiæ fiat Cantatus.* Ratpertus Monach. de Caſibus S. Galli cap. 4. *Maxime autem autbenticum antiphonarium docere, & melodias Romano more tenere ſollicitus.* Henricus Hutindonenſis lib. 4. Hiſt. *Ibi ergo Joannes Cantare docuit Romano more.* Inde poſtmodum Cantus Romanus in cæteras orbis Chriſtiani Eccleſias tranſiit. Quippe illas Roma cantuum libros, miſſis ad hoc nuntiis, à ſummis Pontificibus impetraſſe paſſim legimus. Chilienus lib. 3. Vitæ S. Brigidæ cap. 9. num. 61.

Libros compoſitos, tantumque & munera multa
Miſit Apoſtolicus Brigidæ, conceſſit habenda,
Tradidit illa ſuis, diſcendi vertit in uſum.

Præ ceteris autem Gregoriani & Romani Cantus dulcedinem amplexati ſunt deinceps Germani, ſeu Galli. Verum quia de proprio quidpiam admiſcuerant, à vera legitimaque Romanorum modulatione deſciverunt:

runt: *Alpina siquidem corpora*, inquit Joannes Diac. li.2.cap.7. *vocum suarum tonitruis altisone perstrepentia suscepta modulationis dulcedinem proprie non resultant, quia bibuli gutturis barbara feritas (al.grossitas) dum inflexionibus & repercussionibus mitem nititur edere cantilenam, naturali quodam fragore, quasi plaustra per gradus confuse sonantia, rigidas voces jactat, sicque audientium animos, quos mulcere debuerat, exasperando magis ac obstrependo conturbat.*

Verum identidem missi à summis Pontificibus Cantores ex Schola Romana, qui in provinciis sedi Apostolicæ obnoxiis Ecclesiarum dissonos cantus ad legitimum Romanæ dulcedinis tramitem revocarent. Quippe Pipinus Francorum Rex in eo potissimum operam posuit, ut Gallicanum cantum, quod à Romano nimium discreparet, omnino tolleret, & in hoc perinde, ut in cæteris, Romanæ Ecclesiæ consentiret. Carolus M.in Constitut. de Emendatione librorum & Offic.Ecclesiast. *Accensi præterea memoriæ venerandæ Pippini genitoris nostri exemplis, qui totas Galliarum Ecclesias Romanæ traditionis suo studioCantibus decoravit, &c.* Capitul. Aquisgran.an 789.c.78. & lib. 1. Capit. c. 74 *Monachi, ut Cantum Romanum... peragant, secundum quod beatæ memoriæ genitor noster Pipinus Rex decertavit ut fieret, quando Gallicanum Cantum tulit, ob unanimitatem Apostolicæ sedis & sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiam.* Idem Carolus M. lib. 1. contra Synod. pro adorandis Imag.cap. 6.*Quæ* (Ecclesia Gallicana) *dum à primis fidei temporibus cum ea* (Romana) *perstaret in sacræ religionis unione, & ab ea paulo distaret, quod tamen contra fidem non est, in Officiorum celebratione, venerandæ memoriæ genitoris nostri illustrissimi atque excellentissimi viri Pipini Regis cura & industria, sive adventu in Gallias reverentissimi & sanctissimi viri Stephani Romanæ urbis Antistitis, est ei etiam in psallendi ordine copulata: ut non esset dispar ordo psallendi, quibus erat compar ardor credendi, &c.* Walafridus Strabo lib.de Reb.Eccles. cap.25. *Cantilenæ vero perfectiorem scientiam, quam pene jam Francia tota diligit, Stephanus PP.cum ad Pipinum patrem Caroli M.pro justitia S.Petri à Longobardis expetenda venisset, per fuos Clericos, petente eodem Pipino, invexit, indeque usus ejus longe lateque convaluit.* Carolus M. in Epistola præfixa Homiliari Pauli Diaconi: *Accensi præterea venerandæ memoriæ Pipini genitoris nostri exemplis, qui totas Ecclesiarum Ecclesias suo studio Romanæ traditionis Cantibus decoravit.*

Sed & ante Stephani II.PP.in Gallias adventum,qui incidit in an.C.753.curaverat Pipinus, Remedii fratris rogatu, ut Roma accerferentur, qui Gallicanos Cantores in psalmodiæ modulatione erudirent. Paulus I.PP.Epist.ad eumdem Pipinum to.3 Hist. Franc. quæ est 43. *In eis siquidem comperimus exaratum, quod præjentes Deo amabilis Remedius germani vestri Monachos Simeoni Scholæ Cantorum Priori contradere deberemus, ad instruendum eos in Psalmodiæ modulatione, quem ab eo adprehendere, tempore, quo illic in vestris regiminibus extitit, nequiverant, &c.* Porro Paulus Stephanum proxime præcessit.

Extincto post hæc Pipino, Carolus M.filius & successor, ab eodem Stephano II. Pontifice 12. Clericos *Carminum divinorum*, seu Romanæ modulationis *peritissimos* obtinuit, qui in Galliam advecti, & à Carolo perhonorifice excepti, in diversas regni Ecclesias dispersi sunt. At hi invidia & odio Francici nominis, pacto invicem inito, singulis, diversissime & quam corruptissime poterant excogitare, & ipsi canere, *& sic alios docere laborarunt.* Quod cum Carolo innotuisset, summo Pontifici Adriano, non Leoni, ut habet Sangallensis, rem detulit, qui Romam evocatos vel exilio vel perpetuo carcere damnavit, & ne in posterum quid simile accideret, Carolo persuasit, *ut duos suorum industrios Clericos* Romæ apud se relinqueret, quod ita factum est. Iis in Galliam reversis alterum secum retinuit, alterum ad Drogonem filium Metensem Episcopum, qui id à parente effligitarat impensius, misit, *cujus industria*, inquit Sangallensis lib. 1. cap. 11. *non solum in eodem loco pollere, sed & per Franciam in tantum cœpit propagari, ut nunc apud eos, qui in his regionibus Latino sermone utuntur, Ecclesiastica Cantilena, dicatur Metensis, apud nos vero qui Teutonica, seu Teutisca lingua loquuntur, Mete, vel secundum Græcam derivationem ufitato vocabulo Metifca nominetur.* Paulus Warnefridus in Chron. Episcoporum Metensium Chrodegango: *Clerum abundanter lege divina, Romanaque imbutum Cantilena, morem atque ordinem Romanæ Ecclesiæ servare præcepit.* Sangallensi consentit Joannes Diac.lib.2. cap.9. *Mox itaque duos suorum industrios Clericos Adriano tunc Episcopo dereliquit, quibus tandem satis eleganter instructis, mensem metropolim ad suavitatem modulationis pristinæ revocavit, & per illam totam Galliam correxit.* Subdit deinde capite proxime sequenti: *Sed cum multa post tempora defunctis his, qui Romæ fuerant educati, cantum Gallicanum Ecclesiarum à Metensi discrepart prudentissimus Regum vidisset, ac unumquemque ab alterutro vitiatum Cantum jactantem adverteret: Iterum, inquit, redeamus ad fontem. Tunc Regis precibus sicus hodie quidam veridice astipulantur, Adrianus PP.permotus duos in Galliam Cantores* (Thcodorum & Benedictum) *misit, quorum judicio Rex omnes quidem corruptisse dulcedinem Romani Cantus levitate quadam cognovit: Metenses vero sola naturali feritate paululum quid dissonare pervidit. Denique usque hodie quantum Romano Cantus Metensis cedit, tantum Metensi cedere Gallicanarum Ecclesiarum, Germanarumque Cantus, qui puram veritatem diligunt, comprobant.* His addenda, quæ habet Monachus Engolismensis in Carolo M. an. 787. qui hæc etiam de Metensi cantu subdit: *Magis autem Magisterium cantandi in Metis civitate remansit, quantumque magisterium Romanum superat Metense in arte cantilenæ, tanto superat Metensis cantilena cæteras Scholas Gallorum.* His addo Vitam Alcuini n.11. *Romamque Ecclesiasticum ordinem discendum ab eo ductus fuerat, nec non Metas civitatem causa Cantus directus.* Jam vero qui apud Carolum remansit Cantor Romanus, Palatinos Clericos in ead. Romana modulatione erudivit. Ledradus Archiepiscopus Lugdunensis in Epistola ad Carolum: *Es ideo officio vestræ pietatis placuit, ut ad petitionem meam mihi concederetis reddirus, qui ab antiquo fuerant de Lugdunensi Ecclesia, per quam Deo juvante, & mercede vestra annuente, in Lugdunensi Ecclesia est ordo psallendi instauratus, ut juxta vires nostras, secundum ritum sacri Palatii, omni ex parte agi videatur, quidquid ad divinum persolvendum officium ordo exposcit. Nam habeo Scholas Cantorum, ex quibus plerique ita sunt eruditi, ut alios etiam erudire possint.* Denique Carolus ipse lib.1.contra Synod.de Imag. cap. 6.profitetur, sese *reverentissimi PP. Adriani salutaribus exhortationibus parentem, effecisse ut plures illius partis Ecclesiæ, quæ quondam Apostolicæ sedis traditionem in psallendo suscipere recusabant, eam cum omni diligentia amplecterentur, & cui adhæserant fidei minuere, adhærerent quoque psallendi ordine, &c.* Chronicon Moissiacense, de eodem Carolo, an.802. *Mandavit etiam ut unusquisque Episcopus in omni regno, id est, Imperio suo, ipsi cum Presbyteris suis officium, sicut psallit Romana Ecclesia, faceremt: nam & Scholas Cantorum in loca congrua constituit præcepit.* Adde Capitulare 1.an.805.cap.2.& Amalarium li. de Ord. Antiphon.

phon.cap.68.Cantum porro Gallicanum intelligi existimo in veteri Inquesta apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 1153. *Sed ab annis 16. infra audivi primo dicere Canonicos Melodias Francigenas ante Evangelium in Natale & Epiphania, & Pascha resurrectionis.* Vide *Nota musica*, & Cardinal. Bona lib. de Psalmodia.

¶ CANTUS CONTRAPUNCTUS, vel nude *Contrapunctum*, duplex est apud Musicos: *Simplex* seu concentus musicus rudior, qualis est ille, quem *Falsum burdonem* appellamus: & *Figuratus*, qui musicam elegantiorem complectitur, Dicitur *Contrapunctum* quonjam uno tenore decantatum nullâ moram seu *tractum* longiorem patitur. Ubi respirandū est & paulisper immorandum *Punctum tenere*, ubi sine mora & intermissione, sed æquis mensuris canendum, dicitur *Contrapunctum*. Hæc vox occurrit to. 4. Concil. Hisp. pag. 398. & 399. an. 1585. & passim apud Musicos, quos consule.

¶ CANTUS DISCANTUS, Musicus concentus simplicior, Gallis *Faux-bourdon*. Obituarium Ecclesiæ Morin. fol. 29. verso: *Fundavit... solemnem Missam de B. Virgine decantandam... cum Cantu Discantu & organis jonantibus.* Vide *Discantus*.

¶ CANTUS FIGURATUS, Musicus. Passim occurrit apud Musicæ peritos, & alibi, ubi de Cantu Ecclesiastico.

¶ CANTUS FIRMUS, Idem qui Planus & simplex, to. 4. Concil. Hisp. pag. 398. an. 1585. &c.

¶ CANTUS PRIMÆ MANERÆ, *Id est, primi & secundi toni... Secundæ Maneriæ, id est, tertii & quarti toni... Tertiæ Maneriæ, id est, quinti & sexti toni... quartæ Maneriæ, id est septimi & octavi toni.* Tractatus de Cantu inter Opera D. Bernardi to. 1. col. 698. edit. 1690.

¶ CANTUS NOTHI, ex eodem Tractatu, *degeneres & non legitimi appellati sunt; eo quod, ut ibi legitur, à septimo tono incipiant, & eumdem in medio fervantes, circa finem degenerent, aliis in primo, aliis in quarto tono desinentibus.*

¶ CANTUS ORGANICUS prohibetur *in exequiis vel sepulturis, nisi quando tales exequiæ vel sepulturæ celebrabuntur per Capitulum*, in Regula Toribii Archiepiscopi Limæ, to. 4. Concil. Hisp. p. 673. col. 2.

¶ CANTUS PANEGYRICUS, Omnium hilaris concentus, in Hist. Mediani Monast. ex Charta an. 1618.

¶ CANTUS PLANUS, Gall. *Plain Chant*, Simplex canendi modus. Occurrit in Regesto Autisiod. MS. annorum circiter 200. & in Concilio Mexicano an. 1585. Vox nota ab annis circiter 400. Vide Mercurium Gallic. Februarii an. 1728. p. 233.

¶ CANTUM PORTARE, Rem cantandam alicui præcinere. Ordo Cluniac. Bernardi Monachi part. 1. cap. 14. *Est autem Armarii Portare Abbati omnes Cantus, quos ipse cantat aut incipit.*

¶ CANTUS PULLORUM. Vide *Pullus*.

2. CANTUS, Italis *Canto*, Latus, angulus, [Græcis κανθος, Angulus oculi. Hinc emendandum Supplem. Antiquarii, ubi *Camtus*, pro *Cantus*.] Vetus Charta apud Ughellum to. 7. Ital. sacr. p. 393. *Et de latitudine de Cantu in Cantum, quantum ipsa plagia continet.* Infra: *De Cantu in Cantum*. Nos diceremus, *de coin en coin*, [*d'un coté à l'autre*.] Adde p. 414. Rythmus de Verona, apud Mabillon. to. 1, Analector. *Forolato speciosi, sternuto lapidibus, ubi in quatuor Cantus magnus inflat fornices*, &c.

IN CANTU SEDERE, recensetur inter superstitiones paganorum apud S. Audoenum in Vita S. Eligii Noviom. Episc. l. 2. c. 15. *Nullus Christianus in puras (al. pyras) eredat, neque in Cantu Sedeat, quia opera diabolica sunt.* Nostris *Estre assis de Cant.* est *Estre assis de coſté*.

¶ 3. CANTUS, pro *Quantus*, qui & pro *Quot*, in Usibus Culturæ Cenom. *Incipiet Cantor officium, Puer natus est, & advocet juxta se de Cantoribus Cantos complacuerit.*

CANUA, Vita S. Eligii ab Audoeno scripta lib. 2. cap. 12. *Unus ex famulis ejus Canuam cum qua camelum onerarium secum ducere consueverat, pabulo perdidit.* Et cap. 57. de homine rabioso: *Egestiones etiam rudérum, nec non & Canuam, si comprehendisset, avidissime edebat.* [f. pro *Canua* legendum est *Canna*, arundo, & pro *Ruderum* posteriores exempli mallem *Rudarum*, id est, vicorum. Quod spectat ad sequentem Græcam vocem χαναν, corrupta est pro χανακα vel χανωνα ab Hebraico *Chanava*, Placenta, laganum. Jerem. in versione LXX. 7. 18. Οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν καίουσι πῦρ, καὶ γυναῖκες τρίβουσι σάλι, ἵνα ποιήσωσι χαναῖτας τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ. *Filii eorum colligunt ligna, & patres eorum succedunt ignem, & mulieres eorum terunt similam, ut faciant placentas militiæ cœli.*] Aliud videtur vox Χανία, quæ habetur in VII. Synodo Act. 6. Καὶ ἐξ ἀνάγκης χωνεύσεται ἐφ' ἑτέρῳ τὸ ἐν ἐξάμματι ἐξωκοπημένον. Ubi interpres *Laganum* reddidit.

¶ CANULA, Fistula, Gall. *Flute*, Instrumentum musicum. Papias in MS. Bituric. *Choraules, Princeps chori, vel qui Canulis, id est fistulis canit. Choraule enim Græce Canula dicitur.*

¶ CANULASTHIUM, Pera. Acta SS. Junii tom. 1. pag. 241. de S. Nicolao Peregrino: *Qui ipsius crucem & Canulasthium sumentes cum fide, à vexationibus & infirmitatibus curabantur.*

¶ CANUM. Vide *Cana* 2.

¶ CANUMENTUM, Βρῶμα, σῖτος ἀκαντὶς, Gloss. Lat. Græc. *Verutum*, ut exponitur in Supplemento Antiquarii,

¶ CANVOYS, Tela rudior, à *Canava* pro *Cannabis*, Gall. *Canevas*. Angl. *Canvas*. Kennettus in Glossario ad calcem Antiquit. Ambrosden. *Et in Canvoys empto Londin. per Richardum Dymby pro linteaminibus faciendis* III. *sol.*

CANUS, Equus, *qui ex candido & nigro est*, Papiæ.

CANUSIN. Ê PELLES, Ruſe, vel fubrufæ Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 715. *Locupletet heras feritis vestibus, & Canusinis pellibus delicate indutas trepidare cogebat.* V. Martialem l. 14. Epig. 127. 129. & Interpretes.

CANUSUM, in Charta anno 1197. apud Ughellum tom. 7. pag. 1275. *Unum amictum cum frifo magno, unum Canusum cum gramatis & frisi*, Sed legendum videtur *Camisum*, seu *camisia*,

CANUTUS, pro *Canus*, cui eanent capilli præ senectute. Gloss. Lat. Gr. Πλὴν ὁ, *Canus, Canutus*, nostris *Chenu*, Italis *Canuto*. Alcuinus Poem. 189.

Est vir jam totus Canuto vertice sanus,

Poem. 221.

Quid faciet tardus Canuto vertice Drances?

Adde Poem. 264. Utuntur præterea Eckeardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 16. & Vita S. Samsonis Episc. Dolensis lib. 1. cap. 26.

¶ CANVUM, pro *Canabum*, Gall. *Chanvre*, apud Lobinellum Hist. Britan. to. 2. pag. 156. *De decima vini duas, do lino & Canvo totam.*

¶ CANZELARIA, pro *Cancellaria*, Gall. *Chancelerei*, in Regiminibus Paduæ ad an. 1320. apud Muratorum to. 8. col. 432.

¶ CANZELLARE, pro *Cancellare*, Delere, expungere. Chronic. Parmense ad an. 1308. apud Murator. to. 9. col. 874. *Propter quam pacem omnes banniti.... Cancellati & exemti fuerunt de bannis suis.*

¶ CANZELLATUM, Cancelli, cancellis clausum. Jacobus de Voragine in Chronico Januensi, apud Murat. to. 9. col. 29. *Isse transtulit corpus S. Syri in Basilicam XII. Apostolorum... cujus corpus repositum fuit in choro ejusdem Ecclesiæ, ubi modo est introitus Cancellatum.*

CAN-

CANZIR vel KANZIR. Hiſtor. de Reliquiis S. Marci Venetias translatis:

Marcum furantur, Kanzir ii vaciferantur.

Alibi *Canzir* habetur.

CAOETUS. Vide *Cauanna*.

CAORCINI, CATURCINI, CAURSINI, CAWARSINI, CORSINI, Mercatores Italici propter fœnerationem uſurariam famoſi, maxime in Gallia, unde non ſemel à Principibus noſtris proſcripti ſunt, Legibus & Statutis contra fœneratores editis. Exſtat inter alia Edictum ſancti Ludovici, menſe Jan. an. 1268. quo Caorſinos uſurarios proſcripſit, facta tamen mercatoribus Lombardis, Caorcinis, & aliis extraneis mercaturam in Gallia exercendi facultate, dummodo nullum uſurarium fœnus faceremt. Proſtat etiam aliud Philippi Audacis datum Pariſiis die Martis ante feſtum SS. Simonis & Judæ, hoc verborum contextu: *Extirpare volentes de finibus Regni noſtri uſurariam pravitatem, quam quoſdam Lombardos & Caorſinos, aliaſque complures alienigenas in eodem Regno publice intelleximus exercere, mutuantes pecuniam obligatam ſibi pignoribus ad uſuram, & habentes ad hoc domus ſpecialiter deputatas, in quarum extorſionibus uſurarum valde prædictum depauperant regnum, &c.* Quo Edicto à Regno proſcribuntur duobus menſibus poſt ejus proclamationem. Mox additur: *Non inhibemus tamen quin mercatores Lombardi, Caorſini, & alii undequaque pro ſuis negotiis & mercaturis legitime exercendis in regno noſtro morentur, pacifice veniant & recedant, &c.* [Statuta Eccleſiæ Meld. an. circiter 1346. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. to. 2. p. 492. *Inhibentes ne quis in domibus, vel in locis, aut in terris Eccleſiarum Lombardos, aut alios advenas, qui vulgariter Caorcini dicuntur, uſurarios manifeſte recepture præſumat.*]

Horum etiam peſtis abominanda adeo invaluit in Anglia, inquit Matthæus Paris an. 1235. *ut vix eſſet aliquis, qui retibus illorum jam non illaquearetur. Circumvenierunt enim in neceſſitatibus indigentes, uſuram ſub ſpecie negotiationis palliantes, &c.* Mox ſubdit formulam qua debitores ſibi obligabant. Adde Matth. Weſtmon. an. 1232. ſub finem. Hos demum proſcripſit ab Anglia Henricus III. an. 1240. ut auctor eſt idem Matth. Paris pag. 355. à quo poſtmodum, Papæ, ut ait, interventu, revocati ſunt an. 1250. ſed mox ob immenſas & deteſtabiles uſuras iterum proſcripti & carceri mandati ſunt anno 1251. III. Brabantiæ Dux teſtamento ſuo an. 1260. quod exſtat apud Mirræum lib. 1. Diplom. Belg. cap. 84. cavit, ut Judæi & Cawarſini de terra Brabantiæ expellerentur. Statutum Caroli II. Regis Siciliæ contra Judæos, datum Andegavis 8. Decembris an. 1289. *Præcipimus ut expulſio prædicta extendatur ad omnes Lombardos, Caturcinos, aliaſque perſonas alienigenas, uſuras publice exercentes, &c.* Ubi notandum *Caturcinos* appellari, qui aliis *Caorcini*, Matthæo Paris *Caurſini* dicuntur. A Caduco, ſcilicet, Gallice *Cahors*, Occitaniæ urbe celebri, in qua ii commercia ſua exercebant; unde poſtmodum Monpeſſulanum, ac deinde Nemauſum translati, ut infra in *Longobardus* docemus: cujus quidem nomenclaturæ etymon firmat Dantes in Inferno cant. 11. ampleſtiturque Cleyracus ad Leges maris pag. 226.

At ſunt nonnulli qui iſtud nominis à familia *Caorſina*, aut *Corſina*, Florentina deducendum cenſent: quæ cum aliis ejuſdem urbis, & provinciarum vicinarum familiis, in univerſa propemodum Europa, mercaturæ operam dederit. Nam licet *Lombardorum* appellatione omnes mercatores Italici; in Regnis Italiæ finitimis, & longinquis, fœnus exercerentes, agnoſcerentur; erant tamen ii diſtincti in Societates, ex unito invicem pacto & fœdere, quæ vulgo familiæ nobilioris, penes quã ſumma mercaturæ erat, nomine donabantur. Unde crebro legere eſt Societates *Amanatorum, Acciarvolorum, Bardorum, Corſinorum, &c.* apud Joan. Villaneum, præſertim lib. 11. c. 137. ubi Societatem *Corſinorum* memorat. Familiæ Corſinæ Florentinæ meminit etiam Ugolinus Verinus lib. 3. Illuſtrate Florentiæ:

Clara Sophocleo ſtirps eſt memoranda cothurno
Corſina ſoboli, ſi, nulli virtute ſecunda.

De hac etiam multis Montecatinus.

Jam vero ex eo quod *Caorſini* uſurarii paſſim exagitarentur, proſcriberentur, & in carceres compingerentur, nata videtur familiaris noſtris loquendi formula: *Enlever quelqu'un comme un Corſin*, cum aliquem in carcerem per viam abducſum dicimus: quanquam non deſunt qui eam referant ad *corpora Sanctorum*, ſeu Divorum reliquias, quæ ad majorem veneronem humeris Sacerdotum & Magnatum deferri in ſublime ſolent, quomodo apud Plautum in Milite glorioſo:

Ducite iſtum: ſi non ſequitur, vapite ſublimem foras.

1. CAPA, CAPPA, Veſtis ſpecies, qua viri laici, mulieres laicæ, Monachi, & Clerici induebantur, quæ olim caracalla. Wlphinus Boetius in Vita S. Juniani: *Veſtis ſilicina do caparum pilis, quæ in modum Caracallæ, quam nunc Capam vocamus, perſeverat uſque in hodie, apud nos eſt.* [Chronicon Trivetti ad an. 1156. *In pago Pariſiacenſi Capa Salvatoris noſtri in Menaſterio Argenteolii revelatione divina reperta eſt, inconſutilis & ſubrufi coloris, quam gloriosa mater ejus fecit ei, cum adhuc puer eſſet, prout reperæ cum ea litteræ indicabant.*]

Capam viris laicis tribuit Gaufredus Malaterra lib. 2. cap. 44. *Ipſe cum tredecim viris, gladiis cum Capis accinctis...ad portam caſtelli accedens, &c.* Rogerus Hoved. in Henrico II. *Percuſſus eſt cum gladio per Cappam & tunicam & camiſiam, non ſine ſanguinis effuſione.* In Ricardo I. *Et fracta eſt Cappa Regis Anglorum, ex percuſſione Willelmi des Barres.* Adde Matth. Paris p. 15. [& Vide *Annelatus.*] At laici *cottos vel mantellos cum Capis* deferre, contra Monachi *cottos*, vel *mantellos ſine Capis portare* vetantur in Concilio Metenſi an. 888. cap. 6.

Capam ſequiori ſexui adſcribunt etiam Scriptores. Idem Malaterra lib. 2. cap. 29. *Veſtium etiam tanta penuria illis erat, ut inter Comitem & Comitiſſam non niſi unam Capam habentes, alternatim, prout unicuique major neceſſitas incumbebat, ea utebantur.* Matthæus Paris an. 1192. *Veſtem Sacerdotis in meretricis habitum converti, tunica viridi feminea indutus, Capam habens ejuſdem coloris, peplum in capite muliebre portans, &c.* Compurum Stephani *de la Fontaine* Regii Argentarii an. 1351. *Pour fourrer une robbe de 4. garnemens que Madame la Royne at delivrée le jour de Myeuſpſ, pour les 2. ſurcos, & cors de la Chape, 3. fourrures de menu ver.* Tradit Gaufredus Voſienſis 1. part. cap. 55. extremo Regem Ludovicum VII. prohibuiſſe *mulieres publicas chlamyde ſeu Cappa uti Pariſius, ut tali nota à legitime nuptis diſcernerentur.*

Capæ autem tunicæ laxioris & talaris ſpecies fuit, quæ cæteris veſtibus ſuperaddebatur, palliiinſtar. unde recte Iſidorus lib. 19. Orig. c. 31. *Capam dictam* ſcripſit, *quia quaſi totum capiat hominem.* Anonymus in Vita S. Vodali Benedicti num. 10. *Tollens pallium ſuum quod vulgo Cappa vocatur.* Le Roman de *Gurin*:

Cil del chaſtel s'adoubent à droiture,
Veſtent hauberc, ceignent eſpées nues,
Et pas deſuere ent les Chapes veſtues.

Le Roman de *Rou & des Ducs de Normandie*:

N'a gueres meillor terre ſous la Chape dou ciel.

Cum vero capæ totum hominem quodammodo ambirent & tegerent, iis utebantur potiſſimũ, cum foras, aut

peregre ibant. Goffridus Vindocinenſis lib. 5. Epiſt. 3. *Si perſona qualibet ad eum tranſiens inveniatur, non ei auferatur Capa, ſed de vita ſtatim & membris agitur.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Ad Synodum veniem...& inter alios fedebunt, habitu tamen itineris non mutato, niſi velim, videlicet in Cappis & calcariibus.* Atque inde negotiatoribus præſertim tribuitur, quod ii negotiationis & commerciі cauſa perpetuo fere terras & provincias obeant. Lupus Ferrarienſis Epiſt. 125. *Negotiatorum Capas ſe petituram jactabant.* Le Roman *de Florimond*:

Tos à guiſe de mavoeans,
Fuzent veſtus de Chapes grens.

Hinc *Capa pluvialis*, cujus in pluvia uſus erat. Chron. Andrenſe: *Volens ab Eleemoſynario noſtro Capam pluvialem & ſumptuoſam annis ſingulis extorquere....ſiquidem in noſtro hoſpitali de filo groſſo Capa ſolebat ſingulis trxi, & domino de Fielnes tranſmitti.* Vincentius Belvac. lib. 29. cap. 118. *Ecce Natalis Clericus meus ante me aſtitit, Capa indutus pluviali, ſicut mihi videbatur, pulcherrima, &c.* Wibertus Archidiac. in Vita S. Leonis IX. PP. cap. 8. *Super pluviali veſte, quæ Capa vocitatur.* Le Roman *de Vacces* MS.

Une Chape à pluie aſeublа,
Lacernas pluviales vocat Interpres Juvenalis Sat. 9. v. 28. quas ille *pingues, quæ muniant à pluvia, non quæ ornent.* [*Capa ad aquam*, in Computo anni 1202. apud D. *Bruſſel* Tract. de Feodis pag. ccci. col. 1. ad calcem tomi 2.]

Sed & *Capam* capitis tegmentum eſſe dixit Iſidorus loco citato: *Capa dicta, quod capitis eſt ornamentum.* Certe capam os & vultum texiſſe docet le Roman *de Garin* MS.

Aſſublè ſu ſ'ot le chaperon mis,
Oſtez la Chape, li Cuens Fromond a dit,
Mult vos voi ore enbronchiés & panſif.

Infra:

Oſta la Chape, ſi lor montra ſon vis.

Le Roman *de Rou* MS.

Par les chans ſont à lui eſperon venu,
Eſmuchies de lor Chapes, rien à nul cognu.

Idem Poeta:

En la Chape ſ'eſt embuſchiés.
Qu'il ne ſu pris, ne encerchiés.

Atque hinc percipimus cur Guillelmus de Podio Laurentii cap. 49. dicat Maffredum quemdam fuiſſe *Capam & refugium infidelium & malignantium*, quod ii videlicet apud Maſſredum delitеſcerent, & abſconderentur.

Inſtructæ porro erant capæ manicis laxioribus, unde *manicatæ* dicuntur Matth. Paris an. 1258. *Cujus familia collateralis olim Capis, videlicet quinque clauſis, & quinque Manicatis de optimo moreto ſuperbivit redimita.* Computum Stephani Fontani: *Manches de Chape, & lo chaperon de Chape, 300. ll.* Innocentius III. PP. in Concilio Lateran. can. 16. & lib. 2. Epiſt. pag. 208. vetuit ne Canonici & Clerici *Cappas Manicatas* intra Eccleſiam ad divinum Officium deferrent. Idem prohibuere Galo Cardinalis in Conſtit. an. 1208. c. 34. Odo Pariſ. in Statutis Synodalibus, Concilium Eboracenſe an. 1195. can. 6. Monſpelienſe an. 1214. can. 3. Avenion. an. 1209. can. 12. Sarisberienſe an. 1217. can. 10. Statuta Synodalia Nicolai Epiſc. Andegav. ann. 1264. & 1269. Conſtitutiones Nicoſienſes can. 8. Synodus Ciceſtrenſis an. 1289. can. 9. Synod. Bajocenſis an. 1300. can. 33. &c.

CAPÆ ALATÆ, interdictæ pariter Clericis in iiſdem Statutis Odonis Epiſcopi Pariſienſis, [necnon etiam in antiq. Statutis Synodal. Eccleſ. Ædunſis apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 472.]

Capis præterea aſſuta erant & cohærebant *caputia*, & ita induebantur, ut cum maxime clauſæ eſſent capæ, caput per collare, ſeu foramen collaris inferretur. Vide in *Capitium* & *Capro*.

Capa, Monachorum præſertim fuit. Theodemarus in Epiſt. ad Carolum Magnum de Monachis Caſinenſibus: *Illud autem indumentum quod à Gallis Monachis cuculla dicitur, nos Capam vocamus.* Eckhearduis Junior de Caſib. S. Galli cap. 1. *Ingreditur penetralia clauſtri vacuis fur noctibus nudipes, Cappa quidem, uti Fratrum unus putaretur, indutus.* Vita S. Vodali Benedicti n. 10. *Ille tollens pallium ſuum, qui vulgo Capa vocatur, ſuper eum projecit.* [Walafridus Strabo in Vita S. Othomari Abbatis inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. pag. 156. *Quem tam pleniter miſericordiæ ſtudium poſſederat, ut ſi quem pauperum nuditatis injuria torpeutem conſpiceret, plerumque ſuis exutus veſtibus, miſeri contegeret artus, ita ut interdum ſine tunica, ſola Cappa contectus ad Monaſterium remearet.* Vita S. Benedicti Anian. inter eadem Acta ſæc. 4. part. 1. pag. 213. *Conceſſit etiam neceſſitatis cauſa propter quam Regula jubet, duas ſcilicet ſtamineas & ſemoralias, pelliceas quoque & tegumenta eorum Cappas duas.*] Vide Regulam Solitariorum cap. 49. Concil. Meteuſe ann. 888. can. 6. Vitam Alcuini num. 25. eumdem Alcuinum Epiſt. 60. &c.

¶ CAPA Sanctimonialium etiam fuit. Vita S. Liobæ Abbatiſſæ inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 254. *Et beatam virginem ab oratione excitat periculis opponendam...Ad hanc vocem illa ab oratione ſurrexit, & quaſi ad colluſtationem vocaretur, Cappam qua erat induta abjiciens, foreſ Eccleſiæ confidenter aperuit.*

CAPA Clericorum Regularium. in libro Ordinis ſancti Victoris Pariſienſis cap. 18. *Brevior ſuperpellicio vel tunica una plena palmo, undique rotunda* eſſe debet, *& ante non nimis alte ſiſſa.* Vide Concil. Trosleianum can. 6. Ordericum Vital. lib. 8. pag. 711. Vitam Alcuini num. 25. &c.

Denique capa inter veſtes Eccleſiaſticas paſſim reconſentur. Wibertus Archidiac. in Vita S. Leonis IX. PP. cap. 8. *Nam videbatur ſibi quod ſtans in edito, familiares ſuos ad ſe de periculo conſugientes, reciperet, oſque ſuper pluviali veſte, quæ Cappa vocitatur, incluſis, ſanguine eorum ſibi veſtes infici conſpiceret.* Eckearduis Junior de Caſib. S. Galli cap. 5. *Reliquiaſque ejus, ut mos nobis eſt, Cappa illa aquiliſera indutus veſpere diei Sancti ipſe domum reportabat.*

CAPÆ CHORALES, quibus Clerici vel Sacerdotes in choro amiciuntur, apud Matth. Paris an. 1237. 1246 pag. 302 473. in Synodo Colonienſi an. 1280. in Præfat. in Charta Henrici Ratisbonenſis an. 1278. in Metropoli Salisburgenſi to. 1. pag. 264. [in nova Gall. Chriſt. to. 3. col. 1227.] &c. Rupertus lib. 2. de Divin. Offic. c. 14. *Capas quoque in majoribus feſtis ſuperindumus...quæ Capæ bene ab interiori parte patulæ ſunt, & omnino præter neceſſariam fibulam inconſutæ...fimbriis quoque ſubter ornatæ ſunt.* Honorius Auguſtodunenſis lib. 1. cap. 227. *Capa propria veſtis eſt Cantorum.*

CAPA cum TINTINNABULIS. Anonymus de Miracul. S. Hugonis Abbatis Cluniac. *Tunc miſit Rex domno Abbati & ſacro Conventui Capam pene auream totam, in qua vix niſi aurum apparet, vel electrum, vel margaritarum textus, & gemmarum ſeries: inferius autem undique, Tintinnabula reſonantia, ipſaque aurea pendent:* Notum in veteri Lege ſummi Sacerdotis veſtimentorum oras tintinnabulis inſignes fuiſſe, *ut nota eſſet eorum converſatio*, ut ait S. Auguſtinus lib. 2. Quæſt. in Exod. cap. 119. Vide *Tintinnabulum*.

¶ CAPPA CATHEGORICA. Robertus *Goulet* in Compendio jurium & conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 12. verſo: *Ordo proceſſionis Univerſitatis. Crucem portat qui-*

quidam Bacchalvius artium Cappa cathegorica indutus, hoc eſt, Cappa decenti & convenienti. Eadem notione *Categoriqe* dicunt Galli; quod à voce *Categoriæ* ſumtum non dubito.

CAPÆ ROTUNDÆ CLAUSÆ, quas portare & habere jubentur Clerici & in ſacris Ordinibus conſtituti, in Concilio Arelatenſi ann. 1260. can. 8. [in Albienſi an. 1254. in Synodo Bajocenſi an. 1300. can. 33. apud Ottonem & Ottobonum in Legatinis pag. 18. 51. in Provinciali Eccleſiæ Cantuarienſis pag. 117. Statutis Synodalibus Nicolai Epiſcopi Andegav. an. 1269. [in Manuali Henrici Siſtarienſis Epiſcopi apud Martenium tom. 4. Anecdotorum col. 1082. *Nullus permittitur ad altare deſeruire, vel Epiſtolam legere, niſi in ſuperpelicio & Cappa rotunda. Capas Rotundas & largas more Clericorum & Sacerdotum deferre* ut Epiſcopus Magalonenſis prohibeat Judæos, edmonet Innocentius IV. apud Baluzium tom. 7. Miſcell. pag. 407. ne, *quod ſæpe contingit, à peregrinis & advenis eis tanquam Sacerdotibus honor & reverentia indebita præbeatur*. Quare ſubdit: *Mandamus quatenus præfatos Judæos, ut Capis hujuſmodi omnino dimiſſis, habitum eis congruentem deferant, quo non ſolum à Clericis, verum etiam à Laicis diſtinguantur, etiam per ſubſtractionem communionis fidelium.*]

¶ CAPAS CLAUSAS *deſuper ferre etiam jubentur leproſi, ut à ſanis poſſint diſcerni, ne miſceant ſe communicationi ſanorum*, in Statutis Synodal. Eccl. Conſtantienſis in Normannia c. 19. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 806. de Presbyteris vero ibidem cap. 18. ſtatuitur ut, *Si oporteat eos equitare, poſſint tunicalia ſub Clauſa Capa habere aperta; ſed in aperto clauſa deferant. Qui autem de cetero tranſgreſſor hujus conſtitutionis extiterit, veſtis aperta portata in publico pauperibus erogetur: & hoc præcipimus executioni mandari.* Vide ejuſd. Anecd. to. 3. col. 898. 1775. & to. 4. col. 47.

¶ CAPA CLAUSULA. Geſta Gaufredi de Loduno Epiſcopi apud Mabill. tom. 3. Analect. p. 375. *Idem ab adoleſcentia Domini jugum ferens, quaſi quædam præludia futuri ſacerdotii Capam Clauſulam in ſtudio ſemper habens*, & c. ſed lege legendum *Clauſa*.

¶ CAPA DOCTORALIS, apud Robertum *Goulet* in Compendio jurium & conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 13. verſo.

CAPÆ FORATÆ interdicuntur Decanis, Archidiaconis & Archipresbyteris, in Conſtitut. Galonis Cardinalis.

¶ CAPA PLUVIALIS, in Inſtrum. an. 1181. ex Archivo Dolenſi: *In tota terra Carreou non ſunt niſi tria arpentia libera, quorum duo vendunt duas Capas Pluviales Archiepiſcopo quandocumque vadit Romam.* Marten. tom. 4. Anecd. col. 611. D. ex Statutis Eccleſiæ Barcinon. *Quilibet Canonicus qui receptus fit. ... teneatur infra primum annum, quo prebendam receperit manualem, facere unam Cappam Pluvialem ſeu proceſſionalem de purpura.*

¶ CAPPA PROFESSIONALIS, quam Epiſcopus Suffraganeus poſt ordinationem ſuam tradit Eccleſiæ Metropolitanæ. Vita Gulielmi Wainfleti Epiſc. Wintonienſis inter Vitas Selectorum aliquot virorum, qui doctrina, dignitate aut pietate inclaruere Londini 1681. *Recenſere in hoc loco neceſſe non habeo, quos ille ſumptus & quam graves ille faciebat, dum univerſam Archiepiſcopi familiam lautiſſimis epulis excipiebat, Cappam, uti vocant, Profeſſionalem Archiepiſcopo donabat.*

CAPA RUBEA, Summorum Pontificum propria fuit. Petrus Damian. lib. 1. Ep. ſt. 20. de Cadaloo Antipapa: *Habes nunc forſitan mitram, habes morem Romani Pontificis Rubeam Capam, &c.*

¶ CAPPA TRANSVERSERIA, in Statutis Synoda-

libus Arnaldi Epiſc. Valentini, to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 529. *Sacerdotes .... in Eccleſia & extra non utantur Cappis Tranſverſariis, ſed Cappis rotundis, vel mantellis.*

DE CAPA ORDINARII LITIGARE, noſtris proverbium notiſſimum, *Diſputer de la chape à l'Eveſque*. Id eſt, de re, quæ nec actori nec reo, ſed tertio competit. Chronicon Andrenſe p. 629. *Dicente, quod utraque pars pro Capa Ordinarii conflictum haberet, quia neutra pars jus patronatus in prædicta Eccleſia habere deberet.*

DEBITUM PRO CAPA EPISCOPI, in veteri Charta.

CAPA, Alba, Veſtis candida, quam induebant recens baptizati. Conradus Uſperg. *Infantes ſuos in ſabbato ſancto Paſche & Pentecoſtes cum candelis & Capa quæ dicitur veſtis candida, & Patrinis comitantibus, ad baptiſmum deferant, eoſque veſte innocentiæ indutos per ſingulos dies uſque in octavum diem ejuſdem ſabbati ad Eccleſiam deferant, &c.* V. *Capulla, Chriſmale.* [& *Alba* 4.]

CAPA S. MARTINI, qua ſcilicet S. Martinus corpus & caput tegebat, olim apud Francorum Reges tanto in pretio habita, ut inter præcipuas Sanctorum reliquias aſſervaretur, & in bellis præferretur. Monachus Sangall. lib. 1. de Vita Caroli Magni: *De pauperibus ſupradictis quendam optimum dictatorem & ſcriptorem in Capellam ſuam aſſumpſit, quo nomine Francorum Reges propter Capam S. Martini, quam ſecum ob ſui tuitionem & hoſtium oppreſſionem jugiter ad bella portabant, Sancta ſua appellare ſolebant.* Walafridus Strabo de Reb. Eccleſ. cap. 31. *Dicti ſunt primitus Capellani à Capa B. Martini, quam Reges Francorum ob adjutorium victoriæ, in prœliis ſolebant ſecum habere.* Honorius in ſermone de S. Martino: *Hujus Capa Francorum Regibus ad bella euntibus pro ſigno ante ferebatur, & per eam, hoſtibus victis, victoria potiebatur: unde & cuſtodes illius Capæ uſque hodie Capellani appellantur.* Idem in Gemma animæ cap. 128. *Capellani à Capa S. Martini appellati, quam Reges Francorum in prœliis ſemper habebant, & eam deferentes Capellanos dicebant.* Non ſolum igitur *Capam S. Martini* in Palatio, ſed & in oratoriis caſtrenſibus, quæ μεταφορικῶς *Eccleſiæ portatiles* dicuntur Nicephoro Calliſt. lib. 7. cap. 46. aſſervabant, atque adeo in prœliis deferebant Capellani. Ubi Sozomenus lib. 1. cap. 8. de Conſtantino M. ὃς σκηνὴν εἰς ἐκκλησίας εἰσκοσμήσας, ἣν δὴ καὶ στρατιῶται περιφέρουσιν. Ex his etiam perſpicuum fit, Græcis ævi recentioris Capæ nomine appellaſſe ſacras reliquias, quas in expeditionibus bellicis & in ipſis prœliis, deferre ſolebant. Mauritius lib. 7. Strateg. Γενόμενον δὲ αὐτῷ ἐν τῇ καρπαθίῳ πόνῳ, ἵνα τὰ ὁ ἀρχων, ᾗ μετ' αὐτὸν ὁ βασιλεὺς φθ., ὅπλισιν ἢ αὐτὸ ἐπιφέρεται βασιλεῖ, ᾗ μετ' αὐτὸν ὁ ἐπὶ τῶν θυρῶν. Conſtantinopolitanos Imperatores Sanctorum reliquias in prœliis extuliſſe, auctor eſt etiam Theophylactus Simocatta lib. 4. cap. 16. Vide infra *Capella*, & *Vexillum S. Martini*.

CAPA ROBERT *cum, vel ſine penna, & caputio, vel almuſſa*, in Statutis Maſſilienſibus MSS. an. 1276.

CAPA ROMANA. Ademarus Cabanenſis de Epiſcopo Lemovicenſi pag. 176. *Per 7. dies indutus proceſſit ſtola ſanctificata & indumentis, cum quibus benedictus fuerat, & cum Capa Romana, abſque colobio tamen & caſula.* Tabularium S. Eparchii Inculiſm. *Cortinas quoque & doſſalios ſive boncballos, & ex obtimis palleis 20. Cappas Romanas, & multa plurima, quæ numerare longum eſt.* [Vita S. Anſegiſi Abb. Fontanel. inter Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. p. 634. *Cappas Romanas duas, unam videlicet ex rubeo cindato & fimbriis viridibus in circuitu ornatam, alteram ex Cane Pontico, quem vulgus Beworum nuncupat, ſimiliter fimbriis ſui coloris decoratam in orbe.*]

In Regum noſtrorum aula erat Officialis, ſeu Miniſter, qui *Portechape* appellabatur, hodie *Porte manteau*

du Roy. In Computo Theſauri incip. à 1. Jan. 1312. *Quinque Portantes Capam, tres Barillarii, & quatuor Butarii pro tunicis Paſch. & Pentecoſt. quilibet* 10. *ſol.* Statutum Hoſpitii Regis Philippi Magni anp. 1317. *Il y aura* 3. *Portechappes qui mangeront à Court, & auront* 4. *deniers d'argent par jour pour ſous ſes chevaux, & ſeront preſtez.*

CAPELLA, Minor capa. Vide ſuo loco *Capella* 1.

CAPPARIUS, Qui facit & reficit Eccleſiæ ornamenta, in Tabular. Brivatenſi fol. 197.

¶ CAPPARIUS, Cantor, qui fert *Cappam* in Eccleſia, to.4. Concil. Hiſp. pag. 674. in Regula conſuet. Toribii Archiep. Limæ.

¶ CAPPATUS, Eadem notione ibid. pag. 670. col. 1. Sed non pro Cantore ſolum, verum pro eo omni qui fert cappam accipitur in Charta anni 1258. relata to. 2. Rer. Mogunt. p. 710. edit. 1722. *Ut Canonici in Annunciatione B. M. V. qua Cappati hucuſque fuerant, perpetuo ſuperpelliciati incedant*. Vide Concil. Terracon. an. 1329. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 311.

¶ CAPPATI MILITES, in Geſtis Tancredi apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 173.

CAPULA. Balbus in Catholico : *Capula, parva capa, capa, ornamentum capitis*. Neſtor Novarienſis in Lexico : *Capula, genus veſtis*. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli. cap. 5. *Per neſcio quam ſub Capula incuriam ſibimet ipſi manum tranſfixit*.

INCAPPARE, Cappa aliquem induere, operire. Chronicon Andrenſe : *Vidimus eum aliquando Incappatum, & calcaribus circa pedes redimitum*. Italis *Incappare*, incidere ſonat.

¶ 2. CAPA, Rivulus, ſulcus ad emittendas aquas, Arelatenſibus *Cape*. Ordinatio an. 1223. de abevrariis Rhodani, è MS.D. *Brunet* fol. 66. *Abevratorium protendatur,... ab ipſa alba uſque ad quandam Capam, quæ eſt ultra Rodanum ad conſonam Nuera*.

CAPABILIS, INCAPABILIS. Beda lib. de Ortogr. *Capax, qui facile capit. Capabilis, qui facile capitur*. Eſt igitur *Capabilis*, qui capi & comprehendi poteſt : è contrario, *Incapabilis*, incomprehenſibilis. Gloſ. Græc. Lat. αγωρητος, *Incapabilis*. Voces ſunt Arianis familiares. Sanctus Auguſtinus libro tertio contra Maximin. *Aiſti de filio : Vidit ergo Patrem, ſed Incapabilem : nec attendis, quia etſi vidit Incapabilem, quem, ſicut putas, capere non potuit ; non tamen inviſibilem, quem videre potuit. Tu autem nobiſcum non de Capabili & Incapabili...diſputabas*. Idem Serm. 6. de Sanctis : *Ligavimus Incapabilem filum virginitatis*. Facundus Hermianenſis lib. 1. c. 4. *Qui ergo concedunt, quia Deum Virgo genuit, quod Incapabile eſt, &c.* Ita vocem *Capabilis* ea notione uſurpavit Goldſcherus Monachus in Vita S. Valerii Epiſcopi Trevirenſis nu. 7. *Ut....ad agnoſcendam Dei veritatem Capabilem aperret ſenſum*. Eadem verba habentur in Vita S. Eucherii Epiſcopi Trevir. apud Boſquetum. Paulinus Aquileienſis in Epiſt. ad Carolum Mag. præfixa lib. 1. contra Felicem Urgelitanum : *Hujus amarum rejecta poſtis fellivomæ amaritudinis crapula, Capabilia mei ſtomachi refrigeraſſe receptacula modo mirabili contemplatæ faciei ſuffuſus venuſtatis rubor declarat*. Rupertus lib. 10. de Divin. Offic. cap. 10. *Conſtat igitur, quod Spiritus ſanctus humanæ animæ Capabilis ſit, ejuſque penetres interiora, ut pote quam illa habitet, id eſt, in interiora ſuæ ſubſtantiæ recipit*. Ibid. c. 20. *Capabilis enim, ut ſuperius jam dictum eſt, humanæ vel angelicæ ſpiritus, Spiritus ſanctus eſt*. Atque inde Galli noſtri vocem *Capable* hauſerunt cum de viro docto verba faciunt, ut qui facile ſcientias capiat ac comprehendat. [Gaufredus Autiſſiod. in Cantica Cant. lib. 1. *Hoc ſpeculum fabricatur...quod ut Capabilius fiat, &c.*]

¶ CAPACITAS. Vide *Capax*.

¶ CAPACULUS, *Aliquantum capax*, in Catholico Johannis de Janua.

¶ CAPAGIUM, Pecuniarium ſubſidium, Litteræ Johannis Comitis Pictav. filii Johannis Regis Franc. an. 1357. 18. Feb. ad Seneſcallum Belloquadræ, ex Regeſt. Seneſc. Nemauſ. fol. 298. *Cum nos.... convocaverimus Univerſitates dictæ Seneſcallie & pro deffenſione & tuitione partium prædictarum nonnullæ Univerſitates ejuſdem Seneſcallie nobis, non coactæ, ſed ipſarum ſpontanea voluntate, co neceſſerint quoddam ſubſidium Capagium nuncupatum levandum & ſolvendum pro tempore, modo, forma, terminis & ſub proteſtationibus in quodam rotulo pargameni ſigillo ſecreti noſtri ſigillatis, continentis & plenius expreſſatis quem vobis mittimus una cum nominibus dictarum Univerſitatum in dicto rotulo contentis & declaratis, & urgens neceſſitas nos aſtringat, ut dictum ſubſidium, ceu Capagium, levetur cito & cum diligentia maxima exequatur, ideo nos de veſtra diligentia & legalitate quam plurimum confidentes, vobis, ſi neceſſe fuerit, committimus & mandamus, quatenus dictum Capagium juxta modum & formam in prædicto rotulo contentis levare & exequi cum diligentia faciatis*. Hæc autem ſunt conditiones in rotulo Litteris adjuncto expreſſæ : *Primo, quod durante tempore infra ſcripto, vel ſaltem tanto tempore, quanto durabit Capagium infra ſcriptum, Dom. Comes Pictav. filius & Locumtenens Domini Franc. Regis non poſſit aliquid aliud ſive ratione focagii ſubordinati, vel alias quovis modo, niſi oblationem infra ſcriptam petere. Item, quod Capagium levetur bodie ſecundum numerum perſonarum quæ per Commiſſarios dandum reperientur, & non juxta numerum olim tranſactum, qui Commiſſarii inventaria facient de captibus tantum, & non de bonis mobilibus & immobilibus, & expenſis regiis, & non Communitatum, ultra ætatem duodecim annorum. Item, quod dictæ Communitates, Conſules, Procuratores ac Sindici earum teneantur tradere Commiſſariis ſuper hoc deputandis inventaria, quæ habent de bonis mobilibus & immobilibus olim à tempore mortalitatis citra facta, & jurabunt ipſa inventaria tradere prout in eorum regiſtris fuerunt deſcripta. Item, quod dictum Capagium promittant de monetis currentibus & juxta burſam quam habent de præſenti, videlicet Agno auri computato pro triginta quatuor ſolidis, & florinum pro viginti quatuor ſolidis. Item quod prædicta leventur & exigantur per certos Probos ſuper hoc deputandos, & in ipſorum defectu per ordinarios ipſarum Communitatum. Item, fuerunt proteſtatæ dictæ Univerſitates, quod per præſentem oblationem non intendunt earum Communitates ponere in caſu conſimili in aliquam ſervitutem, & eo caſu quo inducerer, quod tamen volunt, imo expreſſe volunt pro non ſervitute haberi dictam oblationem. Item, dicunt & intendunt prædictæ Univerſitates, quod ſolvatur pro duobus menſibus Capagium prædictum in media Quadrageſima ac capite menſis Madii. Eo caſu quo eſſet guerra, & non alias, ſalvatur pro aliis duobus menſibus. Prædictæ vero Univerſitates oblationem prædictam faciant, videlicet pro capite in ſeptimana tres denarios, pro bonis immobilibus, ſcilicet pro centenario unum denarium, & pro bonis mobilibus pro centenario duos denarios, juxta formam olim factam pro duobus menſibus*. His ſubjunguntur nomina circiter quinquaginta Univerſitatum Seneſcallie Belloquadræ, quæ Capagium ſolvere tenebantur. Hæc fraterne communicavit Vaiſettus noſter Occitaniæ Hiſtoricus. Occurrit vox *Capagium* in Charta Eccleſiæ Aptenſis ann. 1259. inter Schedas Cl. Prædiis de *Mazauques*, ubi etiam ſignificat tributum uniuſcujuſque capiti impoſitum, quod Provinciales hodie-

dieque vocant *Capage*. Vide *Capitagium* in *Capitale* 5. 2. CAPALE, pro *Capitale*, in Teſtam. Ranimiri Reg. Aragon. æræ 1099. in Hiſt. Pinnatenſi lib. 2. c. 38.

¶ 2. CAPALE FERREUM, Caſſidis ſpecies, qua milites tegebant caput, Gallis olim *Chapel de fer*. Privilegium Henrici de Soliaco ann. 1031. *Tenebitur habere loricam vel loricale, & Capale Ferreum, & lanceam & gambergam*. Vide *Capellus* 1.

¶ CAPANA, *Tigillus in poſteriorem partem carrus tendens, ſuper quem pueri inſilire ſolent*. Val. Paſchalis in Amalthea Laurentii.

CAPANNA, Tugurium, caſula. Iſidorus lib. 14. Origin. cap. 12. & ex eo Papias: *Tugurium parva caſula eſt, quam faciunt ſibi cuſtodes vinearum, ad regimen fui, quaſi tegurium. Hoc ruſtici Capannam vocant. quod unum tantum capiat*. Joan. de Janua: *Capanna, vilis caſa, vel domus paleæ cooperta*. A Græco καπάνη, ut quidam volunt. [Vide Menagii Diction. Etymol.] Itali vocem retinent *Capanna*, unde Cambrobritanni *Caban*, noſtri *Cabane*, Hiſpani *Cabanna*, effinxerunt. Statuta Raymundi Comitis Toloſæ contra Hæreticos: *Omnes Cabanæ ſuſpectæ à communi habitatione caſtrorum remotæ, & ſpeluncæ infortiatæ, & cluſella in locis ſuſpectis & infamatis deſtruantur*. Concilium Archiepiſcopi Narbonenſ. cap. 34. in Concilio Biterrenſi ann. 1246. *Inveſtigent hæreticos in villis, & extra domos ſingulorum, & cameras ſubterraneas, Cabannas, & clauſellas, & alia latibula perquirendo*. [Codex MS. S. Martialis de Miraculis e. uſd. Sancti apud Stephanotium to. 2. Fragm. Hiſtor. *Locus ullus in tuto non erat; perſona aliqua non excipiebatur: quia lance domus divitum & procerum & Capannæ pauperum, orphanorum & viduarum ſupellectiles ſcrutabantur*.] Occurrit paſſim in Tabulario Eccleſiæ Uzetienſis. Vide Foros Aragon. l. 3. tit. de Paſcuis. [Acta SS. April. to. 3. p. 524. & ſeq. Maii to. 2. p. 167. & c. 7.]

¶ CABANA, Eadem notione. Pactum inter Jacobum Aragoniæ Regem Montiſque Peſſulani Dominum & Berengarium Magalonæ Epiſcopum ann. 1272. de limitibus juriſdictionis utriuſque: *Excepta Cabana unica faciendæ vel domo lapidea in terra vel in aqua...ad percipiendum uſaticum ſeu pulmentum aut pedagium conſuetum. Cabanna*, in Charta Aldephonſi Regis Caſtellæ æræ 1220. in Hiſt. Segovienſi cap. 18. §. 5.

CABANESIUS, Eadem, ni fallor, notione, in Charta ann. 1100. apud Gariellum in Epiſcopis Monſpeſſul. pag. 91. *Dedit Canonicis Magalonenſibus quoſdam Cabaneſios, & quaſdam terras & vineas, &c.* [Vide *Cabannaria*.]

CAPAPELLIS, *quaſi pellis cum capa*. Joan. de Janua.

CAPARCUS, *Piſtor*, in Gloſſ. Iſidori.

¶ CAPARIUS, Cantor *Capa* ornatus, Gall. *Chapier*, qui fert capam in Eccleſia. Rituale MS. Eccl. Cathedr. Toloſ. *Et interim Ebdomadarius & alii quatuor Caparii, Cerarii, Turiferarii, Virgarius præcedentibus reverturntur ad ſacriſtiam*, Vide *Capa* 1.

CAPARO, CAPERO, CAPIRO, ex Gall. *Chaperon*, Occitanis *Capayrou*, Tegmen capitis, cuculla, ita dicta, ranquam *brevior capa*, quæ majori capæ ſuperſternitur. Quod quidem etymon longe probabilius, quam illud quod à *Capronis*, hoc eſt, capillis mulieribus demiſſis in frontem, de qua voce Feſtus, accerſit vir doctus ad 3. Annal. Taciti, quod, inquit, in vultum ſe demittat à capite. Guibertus lib. 1. de Vita ſua cap. 22. *Cucullum, quem Caperonem vulgo vocant*. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 66. *Nec cucullas, id eſt, Caparones, nec pileos, id eſt, almutias in capitibus habere debent*. Matth. Paris an. 1227. *Concedant eis pannos probationis, videlicet duas tunicas ſine capucio, & cingulum, & braccas, & Caparonem uſque ad cingulum*. Occurrit præterea in Regula S. Franciſci c. 2. in eodem libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 40. in Fragmento hiſtorico de Concilio Aquiſgran. & c. Caparoni manum admovebant ſalutantes. Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Au Palais a trouvé le riche Roy Fagon,
De Dieu le ſaliia, & fit affliction:
Le Roy ſe va lever, & miſt main au Chaperon.

Petrus IV. Rex Aragon. in Chron. lib. 2. c. 25. *Caſcun levant ſo lo Capel, ...e not axi mateix levant noſtre Capero, & c. Un Chaperon fourré d'ermines pour le Roy à la feſte de l'Eſtoille*, in Computo Stephani *de la Fontaine* ann. 1351. *Chaperon en forme*. Idem Comput. *Pour Madame le Ducheſſe de Lembourc, fille de Monſ. le Duc de Normandie*, 2. *Chaperons, l'un pendant, l'autre à enfourmer, tout fourré de menu vair*. Alibi: *Chaperon de chape*. Caparonis vero forma deſcribitur in Statutis MSS. Ordinis Militaris Coronæ ſpineæ ſub Carolo VI. exaratis: *La forme de cetuy Chaperon ſera moienne entre grant & petit, c'eſt à ſavoir que le Chaperon en ſourme il deſcendra largement juſques entour les eſpaules, & ſera ſi juſte entour le col & de bon bras, que legierement on y pourra entrer ſans eſtre fendu, ne boutonné deſſous le menton. Et la cornette doublée de luy-meſme de 3. doits de large, ſera longue d'un pied & demy, & non plus ſans nulle detrancher, ne baſchure, en toutes ſes parties, ne ès autres garnemens, habis, ou paremens dudit Ordre*.

CAPRIO FERREUS apud Rolandinum in Chron. lib. 3. cap. 16. Vide in *Pancerea*.

¶ CAPATICUM, Capitis eenſus ab hominibus de capite quotannis ſolvendus. Codex Irminonis Abbatis Sangerman. MS. fol. 45. verſo col. 1. *Aſpiciunt ad ipſam Eccleſiam vi. manſi...ſolvunt ad boſtem de argento ſol. xii. de Capatico ſol. vi. de ſpelta mod. xxxv*. Eadem col. *Solvunt inter totos ad boſtem denar. xvi. de Capatico ſol. ii.* Idem Cod. fol. 64. col. 1. *Donant inde ſoledos ii. ſolvunt Capaticum, pullos & ova...Inſantes non ſunt S. Germani ſolvunt Capaticum tantum*. Et fol. 63. verſo: *Tenet ipſum Geofridus colonus S. Germani; ſolvit inde denar. xii. de Capite ſuo*. Charta Godefridi Magni, Ducis Lotharing. pro Monachis Gorzienſib. ann. 1069. apud Miræum to. 1. pag. 353. *Id eſt, in dotibus altaris, in decimis, campis, pratis, paſcuis...cenſibus, Capaticis & omnibus aliis pertinentiis*. Vide *Capitale* 5.

¶ 1. CAPATUS, Amictus *capæ*. Ex Chronico S. Medardi Sueſſion. urbs Damiata capta fuit ann. 1249. ab Ludovico IX. Francorum Rege, qui dicitur *de genere Hugonis Capati*. Hinc infert Valeſius in Valeſianis Hugonem cognominatum fuiſſe *Capatum* à *Capa*. Hoc autem inde confirmatur, eodem Valeſio judice, quod quidam alii Scriptores eumdem Regem appellenn *Hugonem Caputii*; Caputium enim, inquit, & Capa unum & idem ſonant. Præterea in libro 10. Chronographiæ Hugo, Robertus & Henricus *Capati* nuncupantur ad marginem Codicis MS. Minus veriſimilis videtur opinio Bertrandi Præſidis, qui Hugonem à *craſſiori capite Capetum* dictum putat. Vide Menagium in Dictionario Etymol. Gall. & infra *Capetus*.

¶ 2. CAPATUS, vel *Capato* Hiſpanice, Calceus, Gall. *Soulier*. Legitur tom. 4. Concil. Hiſp. an. 1582. pag. 246.

CAPAX, Vas majoris capacitatis. Gloſſ. Græc. Lat. Δοχεῖ, *Exceptio*. Δοχεῖον, *Capacitas, Receptaculum*. Acta ſancti Thyrſi Mart. poſteriora cap. 5. num. 22. *Sylvanus dixit: Capacem groſſum afferte & aqua eum implete, Thyrſum autem à capite deorſum in eodem arctate*. Alia Acta habent *tinam, vas*, aut *lebetem*.

¶ CAPCIA. Informationes Civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino in MS. Sangerman. *Sunt etiam neceſſaria ad unã navẽ tres timoni, ſcilicet duo in Capcia &*

unus superfluus habentes longitudinis XVIII. *goas, & latitudinis* IX. *palmos*. Vide *Capsa navis*.

¶ CAPCIO. Vide *Captio*.

¶ CAPDASTRA, Liber censualis. Jacob. Gotofredus in Cod. Theod. to. 5. l. 13. pag. 113. in Gallia, inquit, aliquibus in locis à capitibus vel capitatione *Capdastra* vel *Catastre* vocatur, capitationis scilicet registrum, in quibus singulorum nomina adnotata erant.

CAPDELARE, Conducere, Charta an. 1236. apud Catellum in Hist. Tolosana pag. 36. *Scilicet quod quando D. Rex, vel alius nomine ipsius vult congregare cavalcatas per Bajulos parochiarum, ego debeo mandare dictas cavalcatas per totam dictam vicariam per dictos Bajulos, & cogere homines secundum mandatum Domini, ut eant in guerram, & debeo dictos homines conducere & Capdelare per me vel per alium, cum expensis tamen Domini prædicti.* Addè Marcam in Hist. Beneharn. lib. 4. cap. 2. num. 5. Petrus IV. Rex Arag. lib. 3. Chr. cap. 20. *Joan. Ferrandes de Luna Capdellava los pams*, &c. id est, conducebat pedites. Hinc *Chadeler* dixerunt nostri. Le Roman *de Garin* MS.

François Chasdele com Chevalier gentis.

Alibi:

Li Dus Girbert les conduit & Chadele.

Rursum:

Vers l'ost des Turs la fuée gent Chasdele,

Guill. *Guiart* MS.

Jouhan qui les Anglois Chadele,
S'ot bien tost de Lille nouvelle
Que François orent assegiée.

[Le Roman *de Guiteclin*, apud Gallandum de Vexillis Fr. *La vertu de Deu les Chadele & guie*.

Le Roman *d'Alexandre*.

Et mande à Alexandre qu'il Chadele les gris.]

Maestre Fray Conçalo di Berceo, vetus Poeta Castellanus, apud Sandovallium

Sennor sancto Domingo el natural Cannas,
E nesçio en buen punto pleno de bonas mannas,
Yvenie Capdellando essas bonas campannas,
Faziendo captenencias que non abrien calanas.

Vide Raimundum Montanectium in Chronico Regum Aragon. cap. 122. 139.

CAPDETS. Ita secundo-genitos appellant Occitani, unde nos *Cadets* dicimus. Legi in quadam Historia MS. Carolum *d'Albret*, qui reus Majestatis damnatus est, quod Joannis Armeniaci partes sectatus esset, *le Capdet* vulgo agnominatum. Vocis etymon à *cap*, quod est caput, deducendum videtur, ita ut dicti fint quasi minora capita, respectu primogenitorum, qui *Capmas* vocabantur, id est, *Capita damus*, nos dicteremus, *les Chefs de maison*: tametsi Dominos quosvis sic appellasse videantur Bigorritani, ex Charta, quam laudat Marca lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 7. n. 2. ut & Gonzalus de Berceo vetus Poeta Hispanus:

Era del Monasterio Cabdillo y Sennor.

Utcumque sit de vocis notione & etymo, nemo, opinor, probabit Dominici conjecturam, qui in lib. de Prærogat. alodior. cap. 21. §. 4. *Cadets* dictos vult, *quasi à majori natu cadant, & sint veluti quidam Catheti, seu normales lineæ, ab ipso dependentes*. [Singularis est opinio Labbæi, qui natu minorem *Cadet* dictum fuisse credit, quia *Cadet* præliando; quoniam natu minoris ea fere fors est, ut abeat militatum. Has duas posteriores originationes explodit, primamque Cangii confirmat antiqua ratio scribendæ vocis; non enim *Cadet* ut nunc, sed *Capdet* scribebatur. Chronicon Ludovici XI. pag. 308. edit. in 4. *Après ladite déconfiture ainsi faite, ledit Duc en Auuerche, le Comte de Rommont, & autre de leur compagnie, se ralierent, & vindrent devant une place nommée Malaunoy, dedans laquelle estoit un Capitaine Gascon, nommé le Capdet Remonnent*. Vide Menagium.]

CAPDOLIUM, Capdulium, Domus feudi præcipua, castrum, sic appellatum apud Aquitanos, quasi *Capitolium*, inquit Dominicus lib. de Prærogat. alodior. cap. 2. n. 2. *La maison principale appellée vulgairement Capdeulh*, in Consuetud. S. Severi tit. 1. art. 26. Aquensi tit. 2. art. 8. 9. & Beneharnensi tit. 10. art. 6. tit. 38. art. 7. tit. 44. art. 1. 1. Regestum Constabulariæ Burdegalens. fol. 102. *Fecit pariagium in tota terra sua cum domino de Salis in hunc modum, quod dictus Guillelmus vet entis sibi Capdolio, decima, vineis, &c. debat D. Regi medium pro indiviso totius terræ suæ*. Charta Comitis Rutenensis pro Dom. Severaci: *Salvo tamen & sibi retento homagio ac recognitione fortalitii, Capduli, sive donjon dicti castri antiqua, quod nobis, &c.*

CAPE, apud Anglicos Jurisconsult. *Breve*, sic appellatum, quo Rex præcipit ministris suis, ut terras, tenementa, &c. *Capiant* in manum Regiam. Duplex autem est, *Magnum* & *Parvum*. Vide Fletam lib. 6. cap. 14. §. 21. 22. 23. 24. 25 26. 27. ubi talium Brevium formula describitur, ut & cap. 25. & Bractonum lib. 4. tract. 3. cap. 7.

¶ CAPEDINARE, Differre, procrastinare, moram producere, Gall. *Differer, suspendre*. Testament. anni 888. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 53.... *Suffragari & condonare deberemus, cymeterio jam dicti Canobii addentes alim impetvatum ab antecessore nostro venerabili Episcopo Lamberto, intermisso tantum ob* (sic) *Capedinante dilatione firmitas ex hoc testamenta*. Vide *Capedo*.

CAPEDINES, *Animalia dicta, quod manu capiantur*. Papias. Gloss. antiq. MS. *Capedines, quod manu capiantur*,

CAPEDO, pro *Intercapedo*, Spatium. D. Eulogius: *Intercidente terrarum prolixa capedine*. Apud Latinos pro vale sumitur.

CAPEDULUM, *Vestimentum capitis*, in Glossis Arabico-Latinis. Joan. de Janua: *Capulum, à capue dicitur, & Capeulum, & hæc Caleptra in eodem sensu scilicet mitra tegens caput, quæ & alio nomine dicitur pileus, galerus, calamacus, &c.*

¶ CAPELATUM, Sertum precatorium, Gall. *Chapelet*, in Onomastico ad calcem. tomi 5. Actorum SS. Junii. In Statutis Andegav. B. Lucæ an. 1503. pag. 215. dicitur, *Capeletum* Vide *Capellina*.

¶ CAPELET. Vide *Capellus Ferrus* in *Capellus* 1.

¶ CAPELETUM. Vide *Capelatum*.

1. CAPELLA, Brevior capa. Adalardus in Statutis antiq. Corbeiensis Monasterii lib. 1. cap. 3. *Caterum Capellæ, broccus, sive cuculla de sago, unde broccus fieri possit, ad arbitrium Prioris erit*. Chron. Amalfitanum an. 1266. *Fieri fecit mitram auream, & plures Capellas fericas*. [Vita S. Walarici Abb. inter Acta SS. April. to. 1. p. 22. *Tunica cum Capella tantum utens, & lineum vestimentum non requirens*.] Vita S. Petri Abbatis Cavensis num. 15. *Capelle mantica*,

Capella S. Martini, brevior fuit capa ejusdem Sancti, quam in Palatio asservaram diximus, & ad quam sacramenta præstabantur. Placitum Theodorici Reg. Franc. apud Mabillonium de Re Diplomat. pag. 470. *Ut de novo denominatus apud se sua mano septima dies duas ante istas Calendas Julias in oratorio nostro super Capellam Domni Martini, ubi veliqua sacramenta percurribant, hec dibiret conjurare, &c.* Placitum aliud Childeberti a. apud eumd. V. C. pag. 483. *Sic ad ipso Viro Grimoald o fuit judecatum, ut sex homenis de Verno, & sex de Latiniacobone fideus in oratorio sua, seu Capella sancti Martbini immemorate homenis hoc debirent conjurare*. Marculfus lib. 1. form. 38. *Sed dum inter se intenderent, sic eisdem à Proceribus nostris, in quantum in lustris vir ille Comes Palatii nostri testimoniavit, fuit judicatum, &*

de

de quinque denominatis idem ille apud tres & alios tres ſua manu ſeptima tunc in Palatio noſtro ſuper Capellam domini Martini, ubi reliqua ſacramenta percurrunt, debeant conjurare. Quo loco quidam *Capellam* dictam perperam putant pro capſella, in qua Sanctorum reliquiæ conduntur: eſt enim brevior ſancti Martini capa, quam *Roccum* S. Martini vocat Sangallenſis lib. 2 c. 27. *Carolus habebat pellicium berbicinum, non multum amplioris pretii, quam erat roccus ille S. Martini, quo pectus ambitus, nudis brachiis Deo ſacrificium obtuliſſe aſſipulatione divina comprobatur.* Ubi tangit miraculum, quod à Severo Dial. 2. & Fortunato l. 3. de Vita S. Martini & lib. 1. Poemate 5. refertur: cum ſcilicet Sanctus ille ſacra in Eccleſia facturus, exuta tunica pauperem veſtivit, & *bigerrica veſte brevi, atque hiſpida* humeros contectus, cætera nudus, in templum perrexit. Unde in facti & miraculi, quod inter Miſſarum ſolennia accidit, memoriam, aſſervatam illam bigerricam veſtem conſuerim inter cæteras Divi reliquias, quam pallii, ſeu *mantelli*, appellatione vulgo donant noſtri: nam pallii vice fuerunt olim *bigerricæ*, non manicatæ, uti extiterunt capæ. In veteri Regeſto Cameræ Comput. cui titulus: *Denombrement des halliages d'Amiens & Doullens*, hæc legimus: *Les Eſcobiers d'Amiens doivent à l'Eveſque à la S. Martin d'hiver, une penne grant d'aigneaux, appellé le Mantel S. Martin.*

2. CAPELLA, Poſtmodum appellata ædes ipſa, in qua aſſervata eſt *Capa*, ſeu *Capella S. Martini*, intra Palatii ambitum inædificata: in quam etiam præcipua Sanctorum aliorum [illegible] illata, unde ob ejuſmodi Reliquiarum reverentiam ædiculæ iſtæ, *Sanctæ Capellæ* vulgo appellantur. Charta Caroli Simplicis ex Tabulario Monaſterii Compendienſis: *Notum igitur conſtat per omne noſtri regni imperium, & quocunque venerabile nomen beatæ virginis Walburgis celebratur, quoniam ibi de ſanctis ſui corporis reliquiis impetravimus, pro ejus veneratione ac munimine ſuarum precum, & eas deferri jecimus ad Attiniacum palatium, & Capella conſtructa, ſeu dicta ſub ejuſdem Virginis memoria, in qua duodecim Eccleſiaſtici ordinis viros ſtatuimus, qui diu noctuque divina horis competentibus frequentent officia, &c.* Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 893. *Rex ſanctas ſibi de Capella ſua reliquias deferri præcepit, &c.* De his Palatinis capellis intelligendus videtur Hariulfus lib. 2. cap. 9. ubi de reliquiis Monaſt. Centulenſis: *De Italia, Germania ..., nobis directas, ſeu etiam de ſacro Palatio, quæ per tempora ad anterioribus Regibus, & poſtea à jam dicto Domino noſtro* (Carolo Magno) *maxime ſunt congregatæ, &c.*

CAPELLÆ PALATINÆ dicuntur in Concilio Pariſienſi VI. *Sacella Regis*, in Capitulari Caroli Mag. lib. 5. c. 1. Euſebius lib. 4. de Vita Conſtantini cap. 17. tradit, Conſtantinum Baſilicas aliquot & ædes ſacras intra Palatii ſui ſepta condidiſſe. Harum aliquot attigimus in Notis ad Willhard. n. 136. & de his pluribus agimus in noſtra Conſtantinopoli. Eædem & *ſanctæ* appellatæ, cujuſmodi ſuperſunt etiamnum in Galliis complures, quas recenſet Chopinus lib. 1. de Sacra Polit. tit. 1. §. 18. quarum quædam non Regum duntaxat, ſed Ducum etiam, aut aliorum inferiorum dignitatis Procerum fuere. [Teſtam. G. Comitis Nivernenſis an. 1239. in Maceriis Inſulæ Barbaræ tom. 1. pag. 152. *Item operi Capellæ meæ Monsis-Bruſonis lego centum libras.*]

Inter præcipuas vero Regum Francicor. Palatinas Capellas, exſtitit inſignis illa Aquiſgranenſis, *ex toto Romanorum orbe famoſiſſima*, ut ait Gauſredus de Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 6. de qua Eginhardus an. 829. *Ipſam ſanctæ Dei Genitricis baſilicam, quam Capellam vocant, tegulis plumbeis tectam, &c.* Annales Francor. Fuldenſes an. 881. *Aquenſe palatium, ubi in Capella Regis equiſ ſuis ſtabulum ſecerunt.* Ademarus Cabanenſis an. 829. *Aquis terremotus ... Baſilicam magnam, quam vocant Caroli, totam denudavit de plumbeis tabulis, de quibus cooperta erat.* Agunt præterea de hac capella idem Eginhardus in Vita Caroli Magni pag. 102. 103. Sigebertus an. 795. Miræus in Cod. Donat. Piar. lib. 1. cap. 11. Spicilegium Acherianum to. 10. pag. 137. lib. 1. Miſcellan. Baluzii pag. 492. Barthol. Fizen in Hiſt. Leod. p. 267. 268. &c. Capellæ Ludov. Pii Imper. in Theodonis-villa inſtar Aquenſ. inchoatæ meminit Continuator Reginonis an. 939.

At cum in Francico regno palatia complura, & fere in qualibet provincia haberent Reges, adeo ut, ſi iter agerent, fere ſemper in Dominicis, uti vocabant, villis & Palatiis habitarent, quod alibi docemus; habuere etiam in iiſdem Palatiis ſacras ædes, quæ propria appellatione *Capellæ* dicebantur, in quibus ſacra divorum lipſana, quæ ſecum deferri à Capellanis curabant, reconderent & aſſervarent. S. Odo de Vita S. Geraldi Comitis Auriliacenſis lib. 1. cap. 12. *Cum decineret laſiuſdia ipſius ſibi ſuccederent, ut uſque ad montem magnum Greonem poſſet in eundo & redeundo ſemper in propriis manſitare Capellis: tamen non indigebat, ut aliquam villam cuilibet potenti ad cuſtodiendum commendaſſet, niſi unum ſolum prædiolum, &c.* Adde Chartam Conventus S. Mauricii Agaunenſis an. 1261. apud Sammarthanos in Abbatibus Agaunenſibus n. 49.

De Capellis iſtis Palatinis exſtat Statutum lib. 5. Capit. Caroli Magni c. 182. *Ne Capellæ in noſtro Palatio, vel alibi, ſine permiſſu Epiſcopi, in cujus eſt parochia, fiant.* Hinc querela Epiſcoporum Galliæ in Concilio Pariſienſi an. 829. lib. 3. c. 14. *De Presbyteris & Capellis Palatinis contra canonicam auctoritatem & Eccleſiaſticam honeſtatem inconſulte habitis, veſtram monemus ſolertiam, ut à veſtra poteſtate inhibeantur: quoniam propter hoc & bonor Eccleſiaſticus vilior efficitur, & veſtri Proceres & palatini miniſtri in diebus ſolennibus, ſicut decet, vobiſcum ad Miſſarum celebrationes non procedunt. Nam & obnixe deprecamur, ut in obſervatione diei Dominici, ſicuti jam dudum vos deprecati fumus, debitam adhibeatis curam, quatenus, niſi magna compellente neceſſitate, in ipſa die à curis & ſollicitudinibus mundanis vos exuatis, & quod tantæ diei veneratione competit, & vos ſatiatis, & veſtros face veſtro exemplo & doceatis, & agere compellatis.* Adde eadem Capitul. Caroli Magni lib. 7. cap. 182.

His porro locis capellæ iſtæ Palatinæ, *Regales, Regiæ*, & *Dominicæ* appellantur, vel quod in Palatiis Regiis, vel ſaltem quod à Regibus in dominicis & propriis prædiis eſſent extructæ, & annuis reditibus locupletatæ: *Dominicis* ſcilicet *decimis*, ut in Concilio Melden. ann. 845. *& quia miniſtris ipſarum Rex ipſe de proprio facit neceſſaria miniſtrari*, ut habet Innocent. III. l. 1. 5. Epiſt. 225. Eo ſenſu Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. c. 23. *Antiquam Regiam Capellam* dixit. Sic *Regalem Capellam S. Salvatoris* obſervo in Reſcripto Childerici Regis apud Doubletum in Hiſtoria Sandionyſ. pag. 685. *[Capellam Regis* apud Eigilem in Vita S. Sturmii Abb. Fuld. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. pag. 280.] *Capellam Regiam de Caſtro novo ſupra Ligerim, & Capellanos Regalium Capellarum*, apud Innocentium III. PP. in dicta Epiſt. 225. *Capellam, quæ palatio inhæret*, in Hiſt. Translat. S. Sebaſtiani: *Capellam Palatio contiguam*, apud Henricum Monachum de Miraculis S. Germani Autiſſidior. c. 45. *Capellam Palatii*, in Charta Archiep. Narbonenſis apud Catellum in Comitib. Toloſanis pag. 31. *Dominicas Capellas* habet etiam Capitulare 3. Ludov. Pii ann. 828. c. 1. id eſt, proprias. Neque porro Palatia conſtruebant Principes, niſi adjunctis capellis. Helgaudus in Vita Roberti Regis Franc. *Stampis ea-*

castro Regina Constantia palatium construxerat nobile simul cum Oratorio. Charta Lud. VII. an. 1159. in Tabul. S. Maglorii Paris. ex Biblioth. Petaviana Cod. 276. n. 13. *Est enim prior Ecclesia SS. Bartholomæi atque Maglorii ante nostrum Palatium sita, antiquitus Regum Capella; & quia Abbas S. Maglorii antiquitus Capellanus Regum constitutus est*, &c. Charta Wenceslai Regis Bohemiæ in Bohemia Sacra pag. 82. *Ecclesia Wisegradensis, quæ nostra est Capella Specialis*. Charta S. Ludovici profundatione Prioratus S. Martini Silvanect. an. 1260. apud Sammarthanos in Episc. Silvan. num. 53. *Capellam illam nostram propriam, & hæredum nostrorum Regum Franciæ*, &c. Edwardus I. Rex Angl. in Charta ann. 14. apud Prynneum tom. 3. pag. 1279. de Abbatia Westmonasterienſi: *Quæ omnium Capellarum nostrarum est domina & magistra*.

Ea vero erat Capellarum Palatinarum prærogativa, ut ferme ſemper ab Epiſcoporum jurisdictione, & exactionibus eximerentur, ſoli Sedi Apoſtolicæ nullo medio ſubditæ. Chron. S. Petri Vivi ann. 1110. *Rex indignatus misit litteras suas eidem Episcopo, mandans se molestè ferre, quod locum Mauriaci, qui Fiscus Regalis, & Capella Regum Francorum est, inquietabat*, &c. In Charta Fundationis Monaſterii S. Martini *de Haſtings* in Anglia, Willelmus Nothus ejus fundator, illud ab Epiſcopi Ciceſtrenſis, in cujus diœceſi erat, jurisdictione eximit, ſubditque: *sed neque super illam dominationem aliquam, aut vim, vel potestatem exerceat, sed ſicut mea Dominica Capella, libera sit ab omni ejus exactione*. Exſtat illa apud Seldenum in Notis ad Eadmerum pag. 165. Quoloco adjungendum videtur, quod habet Nangius in Chron. ann. 1285. ubi ait, Giloni Archiepiſcopo Senonenſi, ægre ferenti, quod Maria Philippi Regis uxor Pariſiis à Petro Remenſi Archiepiſcopo in Reginam uncta fuiſſet, dicenti *ad Archiepiſcopum ſedis Belgicæ, quæ eſt Remis, non pertinere extra ſuam provinciam Regum inunctionem*; *allegatum fuiſſe ex parte Regis, quod non factum fuerat, unde conquerebatur poſſe Senonenſis Archiepiſcopus, cum Capella domus Regis exempta foret Pariſius, & ideo ratione loci ad ipſum inunctio non ſpectaret*. Vide cap. cum Capella, Extr. de Privileg. Hinc Capellæ iſtæ Regales *liberæ* appellari ſolent. Charta Henrici II. Regis Angl. tom. 2. Monaſt. Angl. pag. 14. *Cum hæc Eccleſia de Waltham à primitiva ſua fundatione ſemper Regalis fuiſſet Capella, nulli Archiepiſc. vel Epiſcopo, ſed tantum Eccleſiæ Romanæ, & Regiæ diſpoſitioni ſubjecta*, &c. In eodem Monaſtico pag. 28. ubi de Prioratu S. Oſwaldi: *Tunc libera Capella fuit Regis, poſtea facta eſt juris Archiepiſc. Eboracenſis*. Et pag. 84. *Eccleſiæ S. Mariæ de Haſtingiis, quæ eſt libera Capella noſtra*. Lambertus Ardenſis pag. 18. *In eleemoſynam eis contulit liberam Capellam B. Mariæ Virginis, quam propriam & liberam habebat in caſtro ſuo apud Gbiſnas*, &c. Charta Henrici III. Reg. Angl. apud Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. tom. 3. pag. 62. *Cum ſuper Decanatu Eccleſiæ S. Martini London. quæ Dominica Capella noſtra eſſe noſcitur, ea gaudenus diguitate à temporibus prædeceſſorum noſtrorum diu obtenta, ita quod Decanus eum debeuerit inſtitui, à ſola manu Regia ſtallum recipit in choro, & locum in Capitulo*, &c. Vide eumdem Prynneum pag. 424. 1227. 1075. 1076. 1181. 1236. 1279. 1288. tom. 2. pag. 496. 557. 727. 728. 734. 835. 982. 996. Acta Synodi Ciceſtrenſis ann. 1157. *Mandans ac præcipiens, quatenus Eccleſiam S. Martini de Bello, ſicut Dominicam Regis Capellam, & Regiam Coronam, ab omni exactione & oppreſſione liberam & quietam Chriſto Domino pacifice ſineret deſervire*. Infra: *Rege quidem pronuntiante ſe Eccleſiæ de Bello, ſicut Dominicæ ſuæ Capellæ & Coronæ Regiæ in omnibus juſta defenſione protectorem fore*. Ibidem: *Quod Eccleſia de Bello libera ſit & omnino ab omni ſubjectione Epiſcoporum*. Habetur in Charta feodi pag. 177. formula *præſentationis per Armigerum de libera Capella*.

Cum igitur eſſent exemptæ ab Ordinariorum jurisdictione, interdictum ab Epiſcopis in eas promulgari non poterat, ut eſt apud Innocentium III. lib. 15. Epiſt. 225.

3. CAPELLA, Miniſteria ac vaſa ſacra, quæ Sacerdoti ad ſacra peragenda neceſſaria ſunt. Cum enim aſſervarentur præter reliquias SS. in Capellis iſtis Palatinis, vaſa, inſtrumenta, ornamenta, ac cimelia Eccleſiaſtica majoris momenti, quæ *Miniſteria* vulgo appellabant, ea nomine collectivo, *Capellæ* nomine poſtmodum donata ſunt. Eginhardus in Vita Caroli M. *Capella, id eſt, Eccleſiaſticum miniſterium, tam id quod ipſe fecit, atque congregavit, quam quod ad eum ex paterna hæreditate perveni, ut integrum eſſet, neque ulla diviſione ſcinderetur, ordinavit. Si qua autem invenirentur, aut vaſa, aut libri, aut alia ornamenta, quæ liquido conſtaret eidem Capellæ ab eo collata non fuiſſe, hæc qui habere vellet, dato juſtæ æſtimationis pretio, emeret & haberet*. Adrevaldus de Mirac. S. Bened c. 41. *Inter cætera, quæ huic loco contulit, munifica, affluenti ſua largitate, facerdotale indumentum, quod ex Capella fratris ſui Lotharii abſtulerat, dū ex bello reverteretur Fontanetico, devotiſſime prebendo conceſſit. Nec non duo vaſa aurea*, &c. Leo Oſt. lib. 2. Chron. Caſ. c. 101. *Capellæ ejus, quam hinc tulerat, fidelibus viris commendata, quia Romano itinere regredi timebant*, &c. Helgaudus in Vita Roberti Regis Franc. *Capella autem hujus piiſſimi .... Regis Roberti talis fuit: cappæ 18. bone optimæ, & bene paratæ, libri Evangeliorum aurei 2. ... phylacteria aurea 12.* &c. Matth. Paris ann. 1242. *Rex Angliæ Capellam ſuam, id eſt, omnia ornamenta Sacerdotalia pretioſiſſima, & multa alia ... præter reliquias*. Et an. 1249. *Tranſmiſit et Capellam pretioſiſſimam cum reliquiis chariſſimis*. Eckeardus Jun. de Caſib. S. Galli cap. 1. *Diſpoſuit adhuc vivens ad titulum S. Petri .... Capellam, qua itinerans utebatur, cum reliquiis, & libris, & omnibus utenſilibus ſacris*. Guibertus Abbas Gemblac. de Combuſtione ejuſdem Monaſterii an. 1137. *Capella, id eſt, apparatus Miſſæ*. Domnizo l. 2. de Vita Mathild. c. 14.

Capellam totam quam præbuerat pretioſam:
Huic Domino digno Comitiſſa Mathildis, in ipſo
Templo confeſſim rapuit, plebs peſſima fregit.

Infra:

Et Dominæ cunctam Capellam reddidit, ultra
Non aliquid retinens.

Gauterius Cancellarius de Bellis Antiochenis pag. 454. tradit, Saracenos poſt fuſum Rogerium Antiochiæ Principem, *Capellæ, tentoria, auri & argenti, ornamentorumque principalium cupidine captos irrupiſſe*. Necrologium S. Victoris Pariſienſis de Ludov. VIII. Rege Fr. Kl. Auguſti. *Ad honorem Eccleſiæ noſtræ Capellam ſuam multas, & pretioſas reliquias continentem in ipſa repoſui*. Adde Alexandrum III. PP. Epiſt. 56. Stephanum Tornacenſem Ep. 188. Bertholdum Constant. ann. 1086. Hiſtoriam Abbatiæ Condomenſis tomo 13. Spicilegii Acheriani pag. 506. 507. &c. Vide Probat. Hiſtor. Bleſenſis pag. 10. [Mabillon. in Elogio S. Odonis inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 142. Marten. to. 4. Anecd. col. 318. Macerias Inſulæ Barbaræ to. 2. p. 672.]

Vel hinc liquet in mundo capellæ, reliquias Sanctorum annumerari. Sed & ipſis, quæ continent ſolent. phylacteriis, & capſulis *capellarum* nomen inditum. Evodius lib. 1. de Mirac. S. Stephani: *Capella argentea, in qua erat reliquiarum portio*. Inſcriptio capſæ reliquiarum, quam Carolus Rex per Salomonem Monachum ad S. Gallum miſit:

En crucis atque piæ cum ſanctis capſa Mariæ,
Hanc

Hanc Carolus ſummam delegit habere Capellam. Exſtat illa apud Eckeardum Jun. cap. 1. qui putat *capſam illam ſolide auream, gemmis regaliter inclytam, reliquiis ſummis refertam*, ita appellatam, quod *in formam Capellæ creata eſſet.*

CAPELLA, etiam ſæpe pro ipſo integro caparum Eccleſiaſticarum apparatu ſumitur, id eſt, capa, tunica, dalmatica, &c Charta an. 1231. apud Catellum in Hiſt. Occit. p. 901. *Eſt ibi quædam Capella panni violati, in qua habes tunicam, & infulam, atque capam.... Item eſt ibi alia Capella deaurata, in qua habes tunicam, & dalmaticam, & infulam, atque capam.* Ita ibi non ſemel.

¶ CAPELLA COMPLETA ſuis omnibus paramentis unius coloris. Acta SS. Junii to. 3. pag. 72. in Legib. Palatin. Jac. II. Regis Majoric. *Et de levidis fericis cum parura Completæ Capellæ*, hoc eſt, cum pallio retro altari, retrotabulario, indumentis Presbyteri, Diaconi & Subdiaconi & tribus cappis.

4. CAPELLA, Cancellaria: ita vero dicta, quod in Capella Principis ſeu Oratorio, Archivum, diplomata & regni monumenta olim, ut hodie, aſſervarentur. In Francia enim *Chartarum Regiarum*, ut vocant, *Theſaurus*, in ſacra Capella Pariſienſi etiamnum aſſervatur. Concil. Francoford. an. 794. c. 3. *Unde tres breves ex hoc capitulo uno tenore conſcripti fieri præcepit, unum in palatio retinendum, alterum, &c. Tertium vero in ſacri palatii Capella recondendum fieri juſſit.* Id de Anglia perinde obſervat Spelmannus, ubi Archivum æque Regium in Capella, à munere *Capella Rotulorum* appellata, cuſtoditur. Ita Skenæus in Legibus Baron. Scoticor. c. 53. §. 6. *Capellam*, Cancellariam Regiam interpretatur. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 41. *Literæ, quæ emanarunt de Capella Regis.* Hinc qui deſcribendis regiis publiciſve inſtrumentis addicebantur, *Capellani* vulgo jam olim audiebant, uti mox obſervavimus. Vide Prynneum in Libert. Angl. to. 1. p. 1248.

5. CAPELLA, præterea appellata ædicula, in qua cimelia aſſervabantur. Teſtamentum Haimonis Dom. Burbonenſis an. 9. Ludov. Reg. Ind. 3. *Donate Ebboni caſtrum Cantilla cum appenditiis, & de noſtra Capella ſpadam & duos ſigillos de Amatixo.*

6. CAPELLA poſtmodum dicta quævis ædicula ſacra, oratorium, quod *proprios Sacerdotes* non habebat: ſeu ædes ſacra, quæ non erat *baptiſmalis*. Joann. de Janua: *Capella, parva Eccleſia, quæ nec habet baptiſmum, nec cimeterium.* Lex Longob. lib. 3. tit. 3. §. 2. *Eccleſiæ & Capellæ, quæ in veſtra parochia ſunt.* [Vita S. Pirminii Chorepiſcopi, inter Acta SS. Bened. ſec. 3. part. 2. p. 149. *Contigit eum ad quemdam devenisse locum, in quo priorum operum commoratur femina, quæ & ipſi grata præbuit hoſpitii commoda. Hoc etiam habuit Capellam manſioni propriæ contiguæ adhærentem, in qua orationis penſum jugiter ſolvere conſueverat.*] Concilium Pariſienſe VI. ann. 829. lib. 3. cap. 6. *Admonemus, ut poſthabitis ædiculis, quas uſus inolitus Capellas appellat, baſilicæ Deo dicatæ ad Miſſarum celebrationem audiendam, & corporis & ſanguinis Dominici perceptionem ſumendã, aſſidue devoteque adeantur.* Concilium Meldenſe ann. 846. can. 74. *Provideant viri potentes ... ut ſuos Presbyteros, qui cum eis in Capellam vadunt, hujuſmodi virtutem habere faciant, quatenus omnia vitia in domibus ſuis reſecent.... quia parochiani Presbyteri & Epiſcoporum miniſtri de minorivus & vilioribus perſonis hoc providere ſtudebunt.* Capitulare Caroli C. Compendienſe an. 868. c. 3. *Ut Miſſi noſtri ... inquirant de Capellis & Abbatiolis; ex caſtis Dei in beneficium datis.* Frotharius Epiſcop. Tull. Epiſt. 36. *Propter Teudericũ à vobis dedicatas novas Capellas.* Charta Ludovici Regis Germ. apud Guilliman. lib. 3. de Reb. Helvet. pag. 321. *Conceſſimus ... Capellam unam, ſitam in villa Zurich, quæ eſt conſtructa in honore S. Petri, & alteras duas Capellas in valle Uranie.* Alia ejuſdem Regis apud Meurſium in Epiſcopis Mercenſib. pag. 272. *Præcepto noſtræ auctoritatis conſtituimus Capellam ex villa Ramilisca in honore S. Martini, &c.* Occurrit paſſim. Vide Honorium Auguſtod. lib. 1. c. 128.

¶ CAPELLA DECIMALIS ET BAPTISMALIS. Præceptum Ottonis Imp. an. 977. apud Martenium tom. 1. Anecdot. col. 93. *Adelbeidis Imperatrix Capellam decimalem & baptiſmalem cum tota villa, in qua ſita eſt, cum Clerico ſuo Odelrico ejuſdem villæ legitimo Sacerdote ſe cum tota familia ſua, tam libera quàm ſervili, cum agris, &c... Murbacenſi donavit Eccleſiæ.* Hinc patet Eccleſias parochiales aliquando Capellas dictas fuiſſe. Equidem antiquitus, ut ſeptimo ſæculo, ſolæ ædiculæ non baptiſmales *Capellæ* dicebantur, at ſeqq. ſæculis non ita. Vide Mabill. Oper. poſth. tom. 1. pag. 531. Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici VII. Cæſaris lib. 10. rubrica 1. *Mane facto, præfectinatis concurrendi ſignis, tripliex ad S. Mariæ baſilicam exauditus eſt campanæ ſonus; poſt quem Cathedralis Eccleſiæ ac omnium civitatis Capellarum increbuere tinnitus.* Ubi recte Pignorius: *Capellæ hic ſunt templa parœciarum, unde & apud nos Parochi antiquiſſima nuncupatione, etiam nunc Capellani appellantur*, Vide *Capellani* 3.

CAPELLAS, Bononiæ in Italia, urbis regiones appellari, obſervatum ab Antonio Paulo Maſino, qua nomenclatura *Parœbins* indigitari ait. Vide doctiſſimum Henſchenium in Miraculis B. Simonis Tudertini 20. April. p. 819. & 820.

CAPELLA CAMPESTRIS, *ubi non eſt atrium*, id eſt, cœmeterium, in Legib. Henrici I. Regis Angliæ c. 79.

CAPELLULA, Parvula capella, apud Fortunatum de Vita S. Medardi.

CAPELLA AD SUCCURRENDUM, quomodo *Eccleſia ſuccurſalis* apud nos dicitur, quæ ad parochiæ auxilium & ſuccurſum ædificatur, cujuſmodi erant caſtellorum. Lambertus Ardenſis: *Unde, licet Capellam haberet in caſtello ſuo, quaſi ad Succurrendum factam: eam tamen nullas, niſi in volumtate Canonicorum Ardenſis Eccleſiæ, deſervire vel miniſtrare poterat aut debebat Capellanus.*

¶ CAPELLA FILIALIS, Minor Eccleſia cui pendet à majori. Chriſtoph. Mulleri Introduct. in Hiſt. Canonicæ Sand-Hippolyt. apud Duellium lib. 1. Miſcell. pag. 350. *Succedunt, quæ noſtris adhuc temporibus exiſtant reliquæ Filiales Capellæ, utpote quæ S. Andreæ Apoſtoli honoribus ſacra nomen inde acceptum tenet, mediocque cæmeterio conſpicitur.*

CAPELLAS etiam vulgo appellamus ſacella, ſeu majorum templorum appendices, vel ædiculas, ædi facræ majori adjunctas; quas *Cubicula*, vocant veteres. Vide Octavium Ferrarium in Orig. Ital. in voce *Capella*.

7. CAPELLA, Cœtus Clericorum, quos vulgo *Capellanos* vocant, qui Epiſcopis inſerviunt, eorumq; adſunt miniſterio. Adam Bremenſis c. 207. *A Papa hoc diſignitatis meruit Privilegium, ... ut inviſis etiam Regibus Epiſcopatus conſtitueres, ordinaretque Epiſcopos ex Capellis ſuis, quos vellet electos.*

¶ CAPELLANARIUS, pro *Capellanus*. Charta an. 1082. in Annal. Benedict. tom. 5. p. 644. col. 1. *Unde ſunt teſtes Euſtachius Vicedominus de Castalanne, Dudo Dapifer, Bonidominus Capellanarius Comitiſſæ.*

1. CAPELLANI, Primitus dicti, qui Capam, ſeu Capellam S. Martini, vel in Regum Palatiis aſſervabant, vel in præliis, cum ceteris SS. reliquiis deferebant, uti ſupra obſervatum ex Walafrido Strabone, & Honorio Auguſt. quibus confentanea ſcribit Durand. in Rationali lib. 1. c. 10. Quæ quidem aſſervandarum ſacrarum reliquiarum cura, Capellanos inferioris ordinis, & eos, qui Epiſcopis adſunt, longe etiam poſtea ſpectavit,

uti

uti docentur ex Eadmero lib. 4. Hiſtor. Novor. p. 88. ubi de crinibus aliquot Deiparæ Virginis Anſelmo Cantuarienſi Archiepiſcopo ab Ilgyro quodam conceſſis verba facit : *Mihique, utpote qui Capellæ illius cuſtos eram, atque diſpoſitor, cuſtodiendos commendavit.* Ubi per *Cuſtodem capellæ*, Capellani officium & dignitatem intelligit, ad quem ſacri miniſterii, ſeu rerum ad rem ſacram peragendam neceſſariarum, quas inter exſtitiſſe ſacra phylacteria notatum ſupra, cura ſpectavit.

Atque ab ejuſmodi reliquiarum forte cuſtodia *Cuſtodes*, ſimpliciter dicti videntur Capellani. Anaſtaſius Bibl. in S. Leone I. P. P. *Hic conſtituit ſuper ſepulcra Apoſtolorum Cuſtodes, qui dicuntur Capellani ex Clero Romano*, id eſt, qui ſacratiſſima Apoſtolorum corpora, quæ in variis ſcorſim ſacellis in majori Eccleſia Romæ aſſervabantur, ex officio ſibi injuncto cuſtodirent. Unde *Martyrarii*, & *Cuſtodes Martyrum* etiam dicti. Scio, hoc ex loco, quaſdam Anaſtaſii Editiones, *Cubicularii*, præferre; ſed Capellanorum & Cubicullariorum idem fuiſſe munus docemus in V. *Cubicularii*. Conjecturam noſtram firmat præterea Hincmarus de Ordine Palatii c. 26. ubi ait, Apocriſiarium, qui & Capellanus dicitur, ejus *Palatii Cuſtodem* appellatum, non quod revera Palatii cuſtodia penes eum fuerit; id enim officii ſpectavit laicos & militares viros; ſed quod eſſet Cuſtos Palatinæ Capellæ, in qua erant varia Sanctorum Lipſana, quæ Capellani cuſtodiebant, vel in præliis, ſi neceſſitas incumberet, deferebant. Synodus Liptinenſis an. 742. à S. Bonifacio Moguntinenſi Archiepiſc. habita c. 2. & ex eo Capitula Caroli Mag. lib. 5. cap. 2. & Capitula ejuſdem ann. 769. edita à Stephano Baluzio : *Servi Dei per omnia omnibus avmaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum & in boſtem pergere omnino prohibemus : niſi illis tantummodo, qui propter divinum miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſolemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi ſunt, id eſt, unum, vel duos Presbyteros, cum Capellanis Presbyteris.* Adde Capit. Caroli M. lib. 7. c. 104. Lib. 1. Miraculor. S. Dionyſii cap. 21. de Carolo M. proficiſcente contra Saxones : *Hic pignora beatorum Martyrum ſecum ferri fecerat, & cuſtodes Clericos qui ſecum proficiſcebantur delegaverat, uti eis viciſſim ſibi ſuccedentibus debita exhiberetur religio.* Vita S. Bertharii Carnot. Epiſc. to. 1. Hiſt. Franc. p. 360. de Chlotar. II. Rege : *Qui audiens famam beatiſſimi viri, ſuum conſtituit Archicapellanum, & pignora multa Sanctorum, quæ ſecum deferebat, ut mos eſt Regum, ditioni illius conſtituit.* Denique ad Capellanum, etiam ſub tertia Regum noſtrorum ſtirpe, reliquiarum Palatinarum curam ſpectaſſe docet ſequens Diploma, quod ex Camera Computor. Pariſ. eruimus : *Sçachent tous que je Denys le Grant, premier Chappelain du Roy noſtre Sire, cognois avoir eu & reſceu de bonor. ſages & pourveus les Treſoriers du Roy noſtredit Seigneur à Paris 28. livres Par pour venir de Bourbel ſur Saine à Paris pour querir les ſaintes reliques de la ſainte Chapelle du Palais à Paris, pour les conduire & mener à l'Abbaye du Lys, où le Roy noſtre dit Seigneur ſera à ceſte ſainte prochaine feſte de Paſques, pour les ramener & conduire arieq du Lys à Paris, pour moy retourner au lieu, où le Roy noſtre dit Seigneur ſera, pour paier les 18. Eſcoliers, qui y ont accouſtumé à venir, & pour faire toutes les autres choſes, qui y ont eſté accouſtumées à faire. En teſmoin de laquele choſe je ay ſeellée ceſte preſente cedule de mon propre ſeel le Mardy 7. jour d'Avril l'an. 1348.*

Atque id primum ac præcipuum Capellanorum Palatinorum munus fuit, quos deinceps in Palatiorum ſacellis ſacris peragendis officiis operam dediſſe conſtat, *Clerumque* efficiſſe, quem *Palatinum* vocat Hincmarus, cui qui præerat, *Capellanus* κατ' ἐξοχήν, poſtea *Archicapellanus* dictus eſt. Sic enim Hincmarus de ordine Palatii c. 16. *Apocriſiarius autem, quem noſtrates Capellanum, vel Palatii Cuſtodem appellant, omnem Clerum Palatii ſub cura & diſpoſitione ſua regebat.* In Palatinos iſtos Capellanos acrius olim invectus eſt Wala Abbas Corbeienſis, ut docet Paſchaſius Ratpertus in ejus Epitaph. lib. 2. cap. 5. cujus hæc ſunt : *Præſertim & militiam Clericorum in Palatio, quos Capellanos vulgo vocant, quia nullus ordo Eccleſiaſticus, denotabat plurimum : qui non ob aliud ſerviunt niſi ad honores Eccleſiarum, & quæſtus ſeculi ad lucri gratiam, ſine probatione magiſterii, atque ambitiones mundi. Quorum itaque vita neque ſub regula eſt Monachorum, neque ſub Epiſcopo militat canonice; præſertim cum nulla alia ſint tirocinia Eccleſiarum, quam ſub his duobus ordinibus. Aiebat namque idem quod aut Canonicus quiſque eſſe deberet, aut laicus, aut Monachus : quod ſi neutrum, jam ſub nullo monſtratur ordine, quia videntur eſſe ſine capite, &c.* [In eoſdem Clericos pariter invehitur Walafridus Strabo in Viſione Wetini Monachi, apud Mabill. ſæc. 4. SS. Benedict. part. 1. pag. 279.

Magna Sacerdotum numero pars, Angelus inquit,
Lucra petunt ſervena quibuſq, inhiantur adhærent,
Atque Palatinis pereuntia præmia quærunt
Obſequiis, ornanique magis ſe veſte polita
Quam radiis vitæ, compoſis ſercula menſis
Glorificare parant, animarum lucra relinquunt,
Deliciis ducti per ſcorta ruendo volutant.
Hanc ſummam mercedis habent, qui talibus inſtant
Rebus, ut æternam capiant in ſnibus iram.

Lupus Ferrarienſis Epiſtola 25. *Ceterum fama verſatur inter nos, Clericos Palatii diverſorum ſibi dominium operare atque poſcere, quibus nulla ſit alia cura, niſi ut ſuæ avaritiæ oppreſſione ſervorum Dei ſatisfaciant.* Confer Smaragdum in Vita S. Benedicti Anian. n. 54.] *De Clericis vero, qui in Capella Regis ſerviebant*, agunt præterea Concilium Francofordienſe can. 38. al. 36. Libellus proclamationis Caroli Regis adverſus Wenilonem Archiepiſc. Senonenſem c. 1. Capitulare de Villis c. 6 Alcuinus Epiſt. 4. & Poem. 21. cum aliis pluribus.

Miniſtrabant vero in Regum Capellis viri dignitate illuſtres, ut Epiſcopi & Abbates. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio Dervenſi apud Camuzatum p. 84. *Abbas quoque vel rector Monaſterii ejuſdem in Capella noſtra Epiſcopis & Abbatibus noſtris adhæreat, & nobis familiariter ſerviat.* Ex Capella etiam crebro electi à Regibus ad dignitates Eccleſiaſticas, quod ſupra innuimus ex Paſchaſio Ratperto. Libellus proclamationis Caroli C. adverſus Wenilonem Archiepiſc. Senonenſ. cap. 1. *Wenilonis tunc Clerico meo in Capella mea mihi ſervienti, qui more liberi Clerici ſe mihi commendaverat.. ad* (Senonenſem Eccleſiam) *guvernandum commiſi.* Ita Agius *Presbyter Palatii*, id eſt, Capellæ Palatinæ, au Aurelianenſem Epiſcopatum eſt promotus, ut eſt in Concilio in Verno II. c. 10.

Primitus vero ſummi iſti Capellani, qui Palatinis Oratoriis & Sacellis præfecti erant, *Abbates* dicebantur. Vita S. Defiderii Epiſcopi Cadurcenſ. c. 1. de Ruſtico illius fratre, & Epiſcopo perinde Cadurcenſi : *Ruſticus è primis puberratis annis Clericus factus, Archidiaconatus officium in urbe Ruthena, & Abbatiæ ſub Lotharii Rege adminiſtravit.* Et cap. 2. *Ruſticus, (ut præfati ſumus) Abbatiam Palatini Oratorii, quod regalis frequentat ambitio, & Archidiaconatus officium geſſit.* Vita S. Sulpitii Pii Epiſcopi Bituricenſis n. 10. de Chlotario Rege : *Illico Epiſcopum poſcit, ut pro ſalute ſua ac exercitus ſui licentia daretur, ut ur beatus in ſuis caſtris Abbatis officio poſiretur.* Id eſt, ut Capellæ Regiæ præeſſet. Ex quibus patet, à Regni Gallici primordiis habuiſſe Reges Oratoria & Sacella in Palatiis. Eamdem *Abbatis* dignitatem Angilberto Archicapellano ſub Carolo M.

tri-

tribuit Adrianus PP. *Directus nobis est à vestra præcelsa Regali potentia fidelis familiaris vester Angilbertus Abbas & Minister Capellæ*. Is *Primicerius Palatii* dicitur Alcuino Epist. 42. ut Angilrannus Archiepiscopus, *Sanctæ Capellæ Primicerius*, eidem Epist. 79. Hilduinus apud Agobardum in Epist. ad Proceres Palatii, *sacri Palatii Antistes: qui Abbas sacri Palatii, & Clericorum summus* dicitur apud Hincmarum in Epist. ad Carolum C. de Vita S. Dionysii.

Archicapellani & summi Cancellarii, in aula Palatina, dignitates muneris & officii affiaitate conjunctissimæ fuerunt, ita ut Archicapellano, auctore Hincmaro loco citato, *sociaretur summus Cancellarius, qui à Secretis olim appellabatur, eramque illi subjecti prudentes & intelligentes ac fideles viri, qui præcepta regia absque immoderatæ cupiditatis venalitate scriberent, & secreta illis commissa fideliter custodirent*. Qui quidem prudentia & rerum experientia probati viri, *Capellani* vulgo audiebant, quod in Capella Palatina, ubi asservabantur Regia Archiva, operam suam locarent, describendisq; publicis tabulis infudarent, uti mox docemus.

Quin & par est credere non olim duntaxat, & prima stante Regum nostrorum stirpe; sed etiam sub tertia, Capellanos, seu Archicapellanos, & Cancellarios eodem functos munere, ita ut qui Regum Diplomata subscribebant, promiscue Archicapellanos & Cancellarios crebro sese inscriberent. Dado quippe, qui & Audoenus, Dagoberti Regis Referendarius, Fredegario & aliis, Cancellarius in variis Tabulis appellatus, in Charta Dagoberti *Archicapellanus* indigitatur apud Labbeum in Miscell. Hist. tom. 2. pag. 45. Verum hæc Charta, quæ continet fundationem Ecclesiæ S. Audoeni in Foresta Cuisiensi, legiturque in regesto Caroli VI. an. 1382. & 1383. n. 216. in Tabul. regio dubiæ est omnino fidei. Ita Itherius, qui passim Caroli M. Diplomata subscripsit, tanquam Cancellarius, *Capellanus & Notarius* ejusdem Caroli dicitur Anastasio Bibl. in Adriano PP. pag. 108. Exstat apud Gallandum in Tractatu de Franco Alodio p. 83. Charta Caroli C. an. 6. regni, in qua Goslinus Abbas Monasterii S. Germani de Pratis, postmodum Parisiensis Præsul, qui passim in veteribus Tabulis, atque adeo in ipsius Caroli Capitulis p. 442. 1. Edit. *Cancellarius* dicitur, *Archicapellanus* vocitatur apud Baldricum Noviom. lib. 1. c. 76. [In Annalibus Francorum Lambecianis ad an. 887. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 92. Imperator Liutwardum *blasphemum* depositisse legitur, *ne esset Archicapellanus*, id est Archicancellarius.] Charta Ottonis Imp. an. 940. sic claditur: *Bruno Cancellarius ad vicem Rotberti Archicapellani recognovi*. [Charta ejusd. Ottonis an. 952. pro Hincmaro Abb. S. Remigii apud Remos: *Orbertus Cancellarius ad vicem Brunonis Archicapellani*. Diploma Ottonis II. apud Dunbletum p. 819. Histor. Sandionys. *Hildiboldus Cancellar. & Episcopus vice Willigisii Archicapellani*. Diploma Caroli omnii Italiæ Regis apud Acher. Spicil. tom. 3. p. 392. *Baldo Cancellarius Regis ad vicem Theotmari Archicapellani*.] Præfertim vero id astruit aliud Diploma Balduini, Regis Henrici Cancellarii, an. 1047. quod ab Hemereo in Augusta Viromanduorum refertur, cujus principium hisce concipitur verbis: *Ego Balduinus in Palatio Henrici Regis Francor. Cancellarius nostm facio*, sic vero clauditur: *S. Balduini Archicapellani, qui hoc scriptum fieri jussit*. [Vide Metropol. Salisburgensem tom. 1. p. 128. 130. & seqq. 350. 351. & tom. 2. pag. 15. &c.]

CAPELLANOS vero dictos scribas, secretarios, & amanuenses Regios constat. Monachus Sangallensis l. 1. de Carolo M. c. 4. *De pauperibus prædictis quendam optimum dictatorem & scriptorem in Capellam suam assumpsit*. Angilbertus, qui ab Adriano PP. *Minister Capellæ* dicitur, *Primas Capellanorum*, in ejus Vita, *Manualis*, id est, amanuensis vocatur ab Alcuino Epist. 84. *Auricularius* sive Secretarius, Epist. 83. Epist. Stephani Comitis Blesensis tom. 2. Spicil. Acheriani: *Dum vero Capellanus meus Alexander cum summa festinatione has litteras scriberet, &c.* Vide Ecke hardum Junior. rem de Casibus S. Galli c. 11. Leges Ecclesiasticas Hoeli Boni Regis Walliæ c. 6. Probat. Histor. *des Chasteigners* p. 38. &c. Ita etiam Capellanos pro secretariis & amanuensibus passim usurpant Poetæ nostrates. Le Roman *de Garin* MS.

Un Chappelein appelle, si li dist,
Fès unes lestres orendroit, biaus amis,
Si les envoie Fromondin le posteis, &c.

Alibi:

Tenès ces lestres, que il voie vert Pepin,
Et cil les prant, son Chapelein à dit,
Gardès qu'il n'es lestres, biaus amis, &c.

Idem de Fromondino:

Les lestres tens son Chapelein Baudri.
Et cil les prant, de chief en chief les list.

Alio loco de Pipino:

Voez cy les lestres qu'il envoie par mi,
Li Rois les baille son Cappelein Hervi.

Rursus:

La sont les tables au Chappelein Yvon,
Qui ses les briez au preu Comte Fromont.

Vide *Brevis.* Sed & penes Capellanum erat sigillum domini. Vetus Notitia an. 1106. in Hist. Monast. S. Nicolai Andegav. p. 51. *Et Capellano suo nomine Stephano, us in quibusque eorum cartis vellent, sigillum suæ, id est, Regiæ auctoritatis, imprimeret, jussit*.

Ægre tamen subinde passi sunt Ecclesiæ Gallicanæ Patres Clericos & Presbyteros *Cancellariorum* munus obire. Concilium Cabilonense II. an. 813. c. 44. *Scripsimus Presbyteros villicos esse non debere, & nunc eos in tabernis bibere, Cancellarios publicos esse, nundinas insolenter peragrare*. Et apud Burchardum lib. 1. de Ecclesiastica disciplina cap. 50. *Presbyteri & Clerici Chartas dominorum suorum scribere* vetantur. Id enim adeo invaluerat, ut Capellani Procerum, eorum essent amanuenses, Epistolas & Diplomata conscriberent: quod restantur veteres passim Chartæ, quæ à *Capellanis* scriptæ esse dicuntur.

Cum igitur ab ipsis Regni Francici initiis *Capellani* non modo religuias servarent, atque adeo Cimelia & Archiva Regia, sed & Cancellariorum & Notariorum munus obirent, qui iis præerant *Archicapellani*, Archicancellariorum etiam fungebantur officio, ut supra innuimus. Imo & Clericorum causis præfecti erant, uti testatur Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. cap. ult. *Quemadmodum sunt in Palatiis Præceptores vel Comites Palatii, qui secularium causas ventilant; ita sunt & illi quos summos Capellanos Franci appellant, Clericorum causis prælati*. Atque inde passim legimus *Archicapellanorum & Archicancellariorum* officia obiisse Episcopos vel Abbates, ipsosque adeo viros Ecclesiastici ordinis, qui & in Capellis Regiis sacra peragerent, & Principum Chartas describerent aut subsignarent.

Ad Archicapellanum spectabat etiam inter cetera munia Regiæ mensæ benedictio. Theodulph. Aurelian. l. 3. Carm. de Hildeboldo Archicapellano. p. 185.

Adsit Præsul ovans animo vultuque benigno,
Ora beata ferens, & pia corda gerens.
Quem sincera fides, quem tantus culminis ordo,
Pectus & innocuum Rex tibi, Christe, dicat.
Stet benedicturus Regis potumque cibumque,
Sumere quin etiam Rex velit, ille velet.

Vide *Benedictio mensæ*.

Sed præstat hoc loco Archicapellanorum Palatii Fran-

Francici seriem exhibere ex Scriptoribus & veteribus Tabulis à nobis olim descriptam. Horum primus occurrit

RUSTICUS, postea Episc. Cadurcensis, Abbas Palatini Oratorii, sub Chlotario I. [vel potius Chlotario II. juxta Hadr. Valesium lib. 19. Rerum Francic. pag. 142.] in Vita S. Desider. & apud Cruceum in Episc. Cadurc. num. 38.

BERTHARIUS, postea Carnotensium Episc. sub Chlotario II. in Vita ejusdem.

RICOLFUS, alias RUCOLNUS sub Dagoberto Archicapellani dignitate insignis nominatur in Diplomate ejusdem Regis dato Moguntiæ prid. Non. April. anno regni 12. quod sic claudituꝛ, *Henricus Cancellarius ad vicem Ricolfi Archicapellani recognovit*, apud Nicolaum Zyllesium part. 3. Defensionis Abbatiæ S. Maximini p. 9. & Miræum in Dipl. Belg. lib. 1.

LAUNUS Abbas S. Eparchii, postmodum Episc. Engolismensis, Capellanus Pipini Regis Franc. in Vita Caroli M. per Monach. Egol. an. 769.

FULRADUS Caroli Martelli ex Hieronymo filio nepos, Ab. S. Dionysii, Capellanus Pipini Regis an. 749. & 755. in Annal. Franc. *Summus Capellanus* ejusdem Regis dictus in Capitulis Caroli Calvi tit. 23. c. 7. *Archipresbyter Franciæ* Adriano PP. in Epistol. apud Floardum, de quo Alcuinus Carm. 123.

Inclytus ille sacræ fuerat pastorque Capellæ,

Illius meminit Theodulphus, ut & Hincmarus de Ord. Palat. c. 15. Vide Hemereum in Augusta Viromand. an. 780. & virum doctissimum Mabillon. to. 4. SS. Ord. S. Benedicti p. 334. ubi Fulradi Elogium perstrinxit.

ANDREAS Episc. & Capellanus D. Imperatoris (Caroli Magni?) in Chron. Novalic. c. 18.

LIUDEBERTUS Archicapellan. Diploma Caroli Magni subscribit, apud Bruschium de Monast. Germ p. 176.

INGELRANNUS, seu ENGELRAMNUS, Episc. Metensis sub Carolo M. Alcuino Epist. 79. *Sanctæ Capellæ Primicerius*, in Chron. Metens. *Palatii Archicapellanus*, in Epist. Caroli Calvi ad Nicolaum PP. Obiit an. 791. Illius meminit Hincmar. loco cit. Et auctor Gestorum Episcoporum Cenomanensium p. 247. Vide Petavium in Syntagm. de Nithardo p. 352.

HILDIBALDUS Archiepisc. Colonensis, promiscue *Capellanus*, *Aporrisiarius*, & *Archicapellanus sacri Palatii* dicitur in Præcepto Caroli Magni de Institutione Episcopatuum per Saxoniam, & apud Anastasium in Leone III. & IV. quam dignitatem obtinuit Carolo Magno & Ludovico Pio imperantibus. De illo Hincmarus loco laudato, Vita Ludov. Pii an. 816. & Synodus Francoford. can. 56. *Sacri Palatii Archiepiscopus*, nuncupatur in Præfat. Concilii Moguntiac. an. 813. Ex his Filefaci de Sacra Episcoporum auctoritate p. 285. conjectura evanescit,

S. ANGILBERTUS, qui antequam sæculo nuntium misisset, Bertam Caroli Magni filiam uxorem duxerat, postmodum Abbas Centulensis, *Minister Capellæ* dicitur Adriano PP. in Epist. ad Carolum Magn. de Imaginib. &c. *Primas Capellanorum* in illius Vita, *Primicerius Palatii Pipini Regis* (Italiæ) Alcuino Epist. 42. Vide Petavium in Syntag. p. 351. & Sirmondum ad Theodulfum pag. 293.

HILDUINUS Abbas Monasterii S. Germani Parisiensis *Archicapellanus* Ludov. Pio imperante, apud Hincmar. in Charta Lud. in Probat. Hist. Vergiac. p. 7. in Hist. Transl. S. Sebastiani c. 1. n. 1. in Vita S. Medardi c. 12. ex Cod. Resbacensi, in Histor. Translat. S. Pusinnæ virg. num. 4. *Sacri Palatii Clericorum summus*, eidem Hincmaro in Epist. ad Carolum Regem de S. Dionysio, &c. *Sacri Palatii Antistes*, apud Agobardum in Epist. ad Proceres Palatii,

FULDO Presbyter, Archicapellanus sub eodem Ludovico apud Hincmar.

DROGO, Caroli Magni nothus filius, Metensis Episc. *Archicapellanus Sacri Palatii* Ludovico regnante in ejus Vita, & apud Nithardum lib. 1. In veteri Charta Ludovici, & in Vita S. Anscharii num. 19. *Drogo Metensis & summæ sapræ Palatinæ dignitatis Præsul*: in alia *sacri Palatii primus Capellanus*: *Archipalatinus Præsul*, in Apologetico Ebonis Remensis Archiepisc. tom. 7. Spicilegii Acheriani: *Senior Capellanus*, in veteri placito sub Ludovico Pio in Vita Aldrici Episc. Cenoman. p. 136. *Palatii Capellanus*, in Charta Lotharii Imp. tom. 12. p. 109. *Sacri Palatii moderator*, in Chron. Episc. Metens. & in ejus Epitaphio:

Aulæ Regalis moderator, pastor ovilis,
Mœris & Ecclesiæ jure pater patriæ.

Vide Annal. Franc. Metenses an. 859. Privilegia Ecclesiæ Hamburg. pag. 144. Sirmondum ad Capit. Caroli Calvi, Chiffletium in Vindic. Hisp. Meurissium in Histor. Episc. Metens. &c.

GUNTHARIUS Archiepisc. Colonien sis, Archicapellanus sub Lothario Imper. in Conc. Aquisgran. III. apud Adventium Episc. Metens. in Epist. ad Nicolaum PP. c. 2. Annal. Franc. Metens. apud Reginon. an. 864. & Molanum in SS. Belg. 8. Dec.

EBROINUS Episc. Pictavien sis, & Abbas S. Germani de Pratis, *Archicapellanus sacri Palatii* Carolo Calvo imperante, in variis Tabulis apud Besl ium in Aquitaniæ Ducib. c. 3. & p. 175. & in Episc. Pictav. p. 22. 23. 24. 27. 31. & apud Sirmond. ad Capit. Caroli C. Tabulario S. Germani de Pratis, &c.

GOZLINUS Abbas S. Germani de Pratis, *Cancellarius*, & *Archicapellanus* appellatur in Charta Caroli Calvi an. 6. apud Gallandum de Franco alodio, uti supra à nobis observatum.

JOSEPH Episc. Eporediensis, *Archicapellanus* sub Ludovico Lotharii filio, in Synodo Rom. sub Leone IV. PP. an. 850. & Ticinensi an. 855.

FRIDEBASTUS, aliis FRIDEBERTUS, Episc. Pictavensis, *Archicapellanus Pipini Regis Aquitaniæ*, apud Besl ium in Regib. Aquit. p. 24.

REMIGIUS Archiep. Lugdunensis Caroli Regis Burgundiæ Lotharii Imp. filii *Palatii Capellanus summus*, in Chartis ejusdem Caroli apud Paradinum l. 2. Histor. Lugdun. c. 23. & to. 12. Spicil. Acher. p. 122. 123.

GRIMALDUS Abbas S. Galli, *Archicapellanus* Ludovico III. imperante apud Herman. Contractum an. 841. & Eckehardum Jun. de Casib. S. Galli cap. 1. Grimoldus appellatur apud Ermenricum Monach. Augiensem lib. de Grammatica in to. 4. Analectorum Mabill. p. 329.

LIUTHWARDUS, sub Carolo Crasso, tom. 4. Analectorum Mabillonii p. 340.

ADVENTUS Episc. Metensis Archicapellanus Lotharii Regis Lotharingiæ ann. 868. apud Zyllerum in S. Maximino p. 15.

COZBALDUS sacri Palatii summus Capellanus, sub Ludov. Rege Bajoariæ, in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 13.

GRANOLDUS Archicapellanus, sub eodem Ludovico, ibid. pag. 15.

DEOTMARUS Archicapellanus, sub Arnulpho Rege an. 888. in Metrop. Salisburg. tom. 2. p. 587.

THEOTMARUS Archicapellanus Arnulfi Lotharingiæ Ducis an. 889. in Notit. Eccl. Belg. c. 44. apud Godastum to. 2. Alemannic. Antiq. p. 5. Meurisf. in Præfat. ad Hist. Episc. Metens. p. 23.

HERMANNUS Archicapellanus sub Rege Zuentibaldo, apud Miræum in Notit. Eccl. Belg. c. 46.

RUTGERUS Archiepisc. Archicapellanus sub eodem Zuentibaldo, apud eumdem Miræum,

RAT-

RATBODUS Archiepiſcopus Trevirenſis Archicapellanus ſub Carolo Simplice an. 917. apud Browerum lib. 9. Annal. Trevir. n. 62.

BALDUINUS Henrici Regis Franciæ *Cancellarius* & *Archicapellanus* promiſcue dicitur in Charta an. 1047. apud Hemereum in Aug. Viromp. 121. & in Tabulario S. Petri in valle Carnot.

Deſiit denique poſt hæc apud Francos Archicapellanorum appellatio, quorum munus & dignitas in *Capellanorum*, deinde in *Primorum* & *Magiſtrorum Capellanorum Regis* titulum tranſiit, de quibus crebra paſſim occurrit mentio in veteribus Tabulis, Regum præcipue, quas cum illuſtrioribus Palatii & aulæ Regiæ miniſtris ſubſcripſiſſe conſtat ex aliquot Philippi Regis Chartis, quæ exſtant in Hiſtoria Monaſterii S. Martini de Campis p. 14. 15. 17. 19. in quibus Euſtachius dicitur *Capellanus Regis*, & Gaufridus, *Subcapellanus*. Will. Brito lib. 10. Philipp. de Capellano Regis:

Hoc in conflictu doluit cecidiſſe Capellæ
Qui Regis præerat ad Sacramenta Sacerdos.

In Charta ann. 1343. Hugo *de Neauſle* dicitur primus Capellanus Regis, ut apud Brolium lib. 2. Hiſt. Pariſ. p. 365. 2. Edit. Gaufridus *le Bouteiller* Cancellarius & Canonicus Carnotenſ. & S. Capellæ Pariſienſis, obiit ille 12. Julii an. 1377. De Capellanorum Regiorum, quos hodie *Magiſtros Oratorii Regis* vocant, dignitate, & honorario gradu, ac munere, conſulendi Tillius tom. 1. pag. 439. & Miramontius in Tract. de Præpoſito Hoſpitii pag. 50. & Guillelm. Peyratius lib. 1. de Capella Regis cap. 73. Adde Leges Alfonſinas part. 2. tit. 9. lege 3. Hiſtor. Epiſcop. & Comitum Engoliſmenſium c. 37. *Cum autem Ludovicus* (VII.) *Rex ad Aquitanicas partes veniret, Lambertus Epiſc.* (Engoliſmenſis) *ut acceperimus, dixit Regi, quod Engoliſmenſes Epiſcopi Capellani Regum Franciæ fuerunt, ex quo Ligerim ad partes Aquitanicas tranſirent: quod Ludovicus non contradixit.*

ARCHICAPELLANI FLANDRIÆ titulo gaudet Brugenſis Eccleſiæ Præpoſitus, ut eſt Chronico Flandriæ vernaculo cap. 5.

CAPELLANUS ROMANI IMPERII, qua dignitate ſunctus Petrus Diaconus Caſinenſis, ut ipſemet teſtatur l. 4. Chr. Caſin. c. 58. Idem cap. 116. de quodam Rainaldo: *Cum fratribus inter Imperii Capellanos conſtitutus eſt.*

ARCHICAPELLANI Romanorum Imperatricis dignitatem jam olim habuiſſe Abbates S. Maximini Trevirenſis, auctor eſt Nicolaus Zilleſius in Defenſione ejuſdem Monaſterii part. 1. ſect. 2. §. 4.

GERVOLDUS ARCHICAPELLANUS ſubſcripſit Chartam Adalberonis Epiſcopi Metenſis an. 1056. inter Canonicos Eccleſiæ S. Stephani, apud Meuriſſium p. 363.

CAPELLANI Principum, ſeu Laicorum, qui in domibus ſuis *Capellas* Epiſcoporum conceſſu habebant: de quibus Concilium Claromontanum an. 1095. can. 18. *Ut nullus Presbyter Capellanus alicujus Laici eſſe poſſit, ſine conceſſione ſui Epiſcopi.*

CAPELLANI REGALES, EPISCOPALES, &c. de quibus Concil. Colonienſe an. 1260. c. 10. *Cum in aliquibus Eccleſiis Capellani Regales, Epiſcopales, ac etiam Capellani Præpoſitorum exiſtant, qualiter hi ſe habere debeant, ... Capellani hujuſmodi reſidentiam in ſuis Eccleſiis tantam quam alii fratres faciunt, niſi illo tantum tempore, quando agunt ſuorum negotia dominorum, atque etiam ſi negotia Eccleſiæ hoc expoſcant. Et nobis in Eccleſia majori, vel alia noſtra noſtræ civitatis, vel Diœceſis Eccleſia, ſi ſunt ea vice præſentes celebrantibus, ibi debent adeſſe in divini celebratione officii, & aſſiſtare. Et debent hujuſmodi Capellani in ſacris Ordinibus eſſe conſtituti. Super ejuſmodi Capellanos Epiſcopales, erit noſter Capellarius, quaſi loco judicis & magiſtri.* Alcuinus Epiſt. 24. ex Mabillonianis ad Archiepiſcopum ſcripta: *Veſtros vero diſcipulos, & Capellanos meo precor officio ſaluta, admonens eos bonæſte vivere coram hominibus, ut veſtra ex eorum converſatione laudetur dignitas.* Charta Franconis Epiſcopi Nivernenſis, ex Tabulario S. Cyrici Nivernen. num. 7. *Venis Atto Eccleſiæ noſtræ Archidiaconus, & domus noſtræ Protocapellanus.* In Charta ſeq. dicitur *S. Cyrici Archidiaconus atque Theſaurarius.*

CAPELLANI ABBATUM, quos ut vitæ ſuæ teſtes, & *Syncellorum* inſtar, habebant. Provinciale Eccl. Cantuarienſ. lib. 3. tit. 19. *Ut ſecundum canonicas ſanctiones Abbatibus, à quibus minores viventi normam debent aſſumere, ſuper honeſta converſatione teſtium copioſitas ſuffragetur. Decernimus ut ipſi Capellanos ſuos, vel aliquem illorum ſingulis muteat annis. Qui autem habent unum tantum, illum mutent ſimiliter, niſi neceſſaria cauſa ſubfuerit, quatenus ſi de vita eorum, quod abſit, ſcandalum oriatur, tanto plures innocentiæ ſuæ habeant teſtes, quanto eorum vita pluribus innoteſcit.* V. Syncellus.

2. CAPELLANI, Rectores Eccleſiarum, in Synodo Santonenſi an. 1282. cap. 5. *Statuendo ut omnes Capellani, Subcapellani, infra duos menſes, ex quo Parochianus eorum mortuus fuerit, nobis aſſerant vel mittant teſtamentum defuncti, &c.* [Conſuetud. Toloſ. in Rubrica de Teſtamentis: *Conſuetudo eſt Toloſæ, quod ultimum teſtamentũ conditum ab eo qui teſtare valet, adhibitis duobus vel tribus teſtibus, vel quatuor vel amplius, præſente Capellano vel Subcapellano, vel etiam abſente ſeu etiam non vocato, valet.* Synod. Archiepiſc. Burdegal. habita Conaci an. 1255. *Inhibemus ne quiſquam Sæcularis & Religioſus ſuus ſibi de latum ſuſcipiat, niſi per Capellanum proprium fuerit præſentatum, cum conditiones perſonarum hujuſmodi melius noverint proprii Capellani.*] Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ c. 149. *Et ladite Egliſe ait eſpecial nombrede Chapeleins. Ci endroit ſont appellez toute maniere de Clers Chapeleins.*

¶ CAPELLANUS CURATUS, Eadem notione. Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Caſeran. an. 1280. *Statuimus quod ſi res vel pignora alicujus Eccleſiæ, vel Clerici, vel perſonæ eccleſiaſticæ, abſque judicis eccleſiaſtici auctoritate, violenter capta vel capta fuerint vel detenta, captores ſeu detentores hujus moneantur ter à Rectore loci ſeu Capellano Curato, quod ea libere & integre reſtituant; quod ſi forte ſic moniti facere contemſerint, ipſos quos ex tunc in his ſcriptis excommunicamus, excommunicatos per Rectores ſeu Capellanos eoſdem publice præcipimus nunciari.* Rurſus memorantur ibidem *Capellani Curati*, ubi de teſtamentis, & alibi.

SUBCAPELLANI, & Presbyteri, quos Rectores Eccleſiarum parochialium, vel religioſi, ſibi aſſociant ad regimen animarum, & quibus poteſtatem concedunt abſolvendi & adminiſtrandi ſacramenta Eccleſiaſtica, & ea quæ ad curam pertinent animarum, committunt: quod fieri vetatur in poſterum abſque Epiſcopi licentia, in Synodo Pictavienſi an. 1280. can. 3. Ii porro videntur, quos Rectores Eccleſiarum etiamnum hodie ad ſubſidium functionum ſuarum ſibi adſciſcunt. Vide Synodum Beneventanam an. 1091. can. 2.

¶ 3. CAPELLANI, quod Toloſates & alios Occitanos, *Capelas*, dicuntur qui vis Presbyteri: hinc paſſim in libro Inquiſit. Toloſ. à Philippo Limborch edito Sacerdotes appellantur *Capellani*. v. g. Hæretici dicunt multa mala de *Capellanis*. Item: *Panis quem dant Capellani, non eſt Corpus Chriſti, &c.* Pag. 223. *Sciebat eos eſſe contrarios Capellanis & Clericis*. Et pag. 348. *Item, quod Capellani non poterant aliquem abſolvere à peccatis, quia ipſi erant peccatores, &c.*

4. CAPELLANI denique ſequioribus ſæculis vocati, qui capellis, facellis, ſeu ædibulis ſacris, præfecti ſunt.

¶ Capellani Auroræ, Qui sacra facere debebant *aurora* seu diluculo. Constitut. Ecclesiæ Valentinę tom. 4. Concil. Hispan. p. 176. *Si Capellani Aurorę qui sunt duę, alter eorum vel ambo in celebratione Missarum hujusmodi defecerint ulla die, quod ornamentis Ecclesiæ sex denarios Barcinon. & totidem uni Capellano, qui eandem Missam celebret ipsa die teneantur sine remissione erogare.* Pluries memorantur ibid.

¶ Cappellani de Alba, Iidem qui *Aurora*, *Alba* namque Hispanis, ut Gallis *Aube*, Aurora est sive primum diluculum. Constitut. mox laudatæ pag. 193. *In altari majori nullus cantet, nisi fit Canonicus, vel Hebdomadarius Ecclesiæ, vel Capellanus de Alba, vel Presbyter novus.*

¶ Cappellani Camerarii. Synodus Valentina an. 1590. Concil. Hispan. tom. 4. pag. 468. *In elevatione Sacramenti .... in Ecclesia Metropolitana, alter ex Capellanis Camerariis incenset Sacramentum genuflexus à cornu Epistolæ,*

¶ Capellani Perpetui *majores Vicarii nuncupati*, in Charta anni 1386. tom. 2. Hist. Meld. p. 247.

1. CAPELLANIA, Munus & beneficium Capellani. Histor. Episc. Autissiod. cap. 63. *Capellanias sacerdotales & perpetuas instituit*, id est, quæ à Sacerdotibus deserviri debebant. [Statuta MSS. Augerii II. Episc. Conferan. an. 1280. *Nullus curam duarum Ecclesiarum, aut regimen duarum Capellaniarum recipere, aut exercere præsumat, nisi una dependeat ab altera, sine nostra licentia speciali.* Et infra: *Præcipimus ut Clerici qui eleemosynas seu Capellanias à fidelibus per civitatem nostram, & diœcesin pro tempore ordinatas in posterum recipient, infra duos menses à receptione hujusmodi computandos, se personaliter coram nobis debeant præsentare, ut videre possimus an honesta sit eorum vocatio, & utrum digni sint ad talia vocari, & ut à nobis licentiam & auctoritatem recipiant celebrandi & orandi pro animabus eorum, qui Capellanias seu eleemosynas hujusmodi ordinarunt. Qui non hactenus ceperint, in duorum mensium spatium à publicatione præsentis constitutionis idipsum facere teneantur, ubi ad hoc nunc quisque Rector, & Curatus teneantur in Paschali Synodo notificare nobis, Capellanias seu Ecclesias hujusmodi, quas in sua parochia vacare contigerit anno illo.* Charta Ecclesiæ Maclovienfis ex Archivo ejusdem an. 1422. *De cætero nullus recipiatur ad Capellaniam, baccbalariatum .... nisi sciat cantare.* Bulla Pauli PP. an. 1549. In Maceriis Insulæ Barbaræ: *Creatarum Capellaniarum dote & Presbyterorum ac puerorum fubstentatione.* Hildebertus Epifcop. Cenoman. in Epistola anni circiter 1131. ad summum Pontificem conqueritur, quod Clericos à se excommunicatos se inconsulto absolverit, obsecratque ut se jure suo Episcopali libere potiri in sua diœcesi sinat: *Quod profecto emerserit ex eo quod corrigendi enormitatem Capellaniæ meæ canonicam & traditam omnibus Episcopis potestatem absfulistis ... Sed dignemini nunc præcipere, ut disponendi canonice de Capellania mea integram habeam potestatem.* An diœcesim suam seu illius administrationem *Capellaniam* appellet Hildebertus, quod ad instar *Capellani* seu inferioris Sacerdotis habitus fuisset, in restitutione Clericorum à se excommunicatorum, de qua queritur, an humilitatis ergo sic loquatur, Lector judicet. Certe metaphorica locutio est, ducta à *Capellaniis*.]

¶ 2. CAPELLANIA, Ædicula sacra in æde majori extructa. Epistola Joannis de Monsteriolo, apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1388. *Circumcincta est prædicta Ecclesia xxv. collateralibus Capellaniis, in quibus Missæ particularium devotionum omni die celebrantur.*

¶ CAPELLANITA, ut *Capellanus*, in Vita B. Geraldi de Salis, apud Marten. to. 6. Ampliss. Coll. col 996.

1. CAPELLARE, [Cædere, incidere.] Vide *Capulare*.

¶ 2. CAPELLARE, *Capello tegere*, Joanni de Janua. Vide *Capellus* 1.

1. CAPELLARIA, Idem quod *Capella*, & *Capellania*. Munus & beneficium Capellani apud Thom. *Stubbs* in Actis Pontif. Eboracensi. p. 705. [Concil. Remense an. 1148. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 142. *Prohibemus omnes Presbyteros, ne Capellariam potentium suscipiant, vel in curiis eorum amministrent, nisi per manus Episcopi ejusdem diœcesis ad hoc ingrediantur.*]

¶ 2. CAPELLARIA, Supellex sacra, ornamenta *capellæ*. Gesta Hildeberti Epiic. Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 322. *Qui ob amorem & memoriam patriæ suæ Capellariam suam, id est, quædam preciosa ornamenta, quæ in capella sua habebat, Deo ... woverat se daturum.* Vide *Capella* 3.

¶ CAPELLARIUS. Vide *Capellani Regales*, in *Capellani* 1.

¶ CAPELLETTA, Parva *capella*, ædicula sacra. Vita B. Urfulinæ Parm. tom. 1. April. pag. 724. *Et construi facere unam Capelletam devotam & tutam.* Vide *Capella* 6.

¶ CAPELLETUM, Genus *capæ* seu pilei, Gallice *Chappel* vel *Chaperon*. Instrumentum anni 1347. Hist. Dalphin. tom. 2. p. 568. col. 2. *Certam partem unius Capelleti de auro operati cum margaretis seu perlis grossis, & viginti adamantibus insutis super Capelleto prædicto, in quodam macxapano.* Vide *Capellus* 1.

1. CAPELLINA, Sertum precatoriorum globulorum, quibus Deiparam salutamus, vulgo Rosarium, Italis *Capellina*, Gallis *Chapelet*. Occurrit in Vita B. Justinæ de Aretio num. 5. *Rosarii* vero, ut vocant, seu recitationis Dominicæ orationis, & Salutationis Angelicæ ad ftatos calculorum seu globulorum numeros origo, non alia est, quam ex pœnitentiis monasticis, vel etiam regularum monasticarum præceptionibus, in quibus, vel expiandis delictis, vel etiam pietatis ac devotionis gratia, certi earumdem orationum à Monachis dicendarum numeri imponebantur, quos ut ii facilius numerarent, munusque sibi injunctum exequerentur, per calculos ac globulos recenſebant, ad quos jam olim exactas preces docet inprimis Palladius in Hiſtor. Lauſiaca cap. 23. ubi de Paulo Monacho: *Ἔργον δὲ αὐτῷ τὸ ἀσκῆσαι γὶ γνῶναι, τὸ ἀδιάλειπτως τῷ θεῷ λέγειν. Ἅτος τιτυπώμενος εἰς ἓχιν τὰ ἑξῆς τριακοσίας, τοσαύτας ῥῆσις συνέλεγον, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ κατέγων ψήφοις κατέλυεν τὰ κόλπα ὧδε μίαν.* [Eadem habet Sozomenus l. 6. c. 24. Vocis originem quod spectat, eam ob similitudinem ducunt à pileis seu coronis rosaceis, quas noſtri olim *Chapel* & *Chapelet* vocitarunt. Sic etiam Itali *Capellinam* alio nomine *Ceronam* appellant, Hiſpani *Rosario*. Teſtamentum Clementiæ Reginæ Francorum uxoris Ludovici Hutini in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 219. col. 2. *Item, à nostre obier neveu le Dauphin de Viennoys bon Chapel gros que Symon de Lisle fyst.*]

¶ 2. CAPELLINA, Petasus, Pileus, Gall. *Capeline*. Acta SS. Martii to. 3. p. 216. de B. Ambros. Sen. *Ecce video S. Ambrosium ab Angelis deferri in cælum in vestimento & Capellina de auro.* Vide *Capellus* 1.

¶ CAPELLOTTUM, Pannus ex villis caprinis, Gall. *Camelot*. Acta SS. Maii to. 2. p 87. in Miraculis S. Angeli Mart. *Altari ipsius Sancti obtulit pallium ex Capellotto rubro cum limbis aureis.* Occurrit ibid. p. 88. Vide *Camelotum*.

¶ CAPELLULA, Parvum sacellum. Codicillus Testamenti Guidonis Episcopi Autissiod. an. 1270. *Oratorium seu Capellulam super sepulcrum dicti Robini construent.* Vide *Capella* 6.

1. CA-

1. CAPELLUM. Capulum. Knyghton p. 2321. *Hic enſis fuit de nobiliſſimo auro Arabico, in cujus Capello reconditus fuit clavus unus Dominicæ Crucis.*

¶ 2. CAPELLUM, Caputium quo utuntur Monachi, Gall. *Capuchon*, *Capuce*. Guido lib. 2. Diſciplinæ Farſenſis cap. 47. *Capellum in capite, quod alio nomine vocatur Caputium*. Et cap. 2. *Tunc Capellis de tunicis ablatis in Eccleſia tandiu ſedeant* (Novitii) *quoad uſque ad confeſſionem venerint*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 1. *In Conventu quoque ſi laneam cappam portaverit* (Abbas,) *Capellum induet quoties voluerit*. Ibid. infra: *Quoties per ullam villam majorem tranſierint, ex more nunquam amittuns induere Capellum*. Et cap. 5. *Et ut meminerim quidquid ad amictum unuſquiſque fratrum habere poteſt, regulariter & pro conſuetudine generali primo ſunt duo frocci & duæ cuculle ... Capellum de pellibus*, & c. S. Willelmus l. 1. Conſuetud. Hirſaug. c. 26. *In aſtate neceſſarias non intrat, niſi caput Capello cooperiat*. Rurſum utitur lib. 2. c. 5 & 37. ubi *Capellum* dicitur de *pellibus ovinis ſive cattinis*. Capellum froco aſſutum fuiſſe docet Udalricus, ubi de pueris monaſterio oblatis dicit: *Cum viſum fuerit domno Abbati, Capellum de froco ejus jubet auferri, & cuculam ei dandam benedicit*. Vide *Capellus*.

1. CAPELLUS, Galerus, pileus, à *capa*, dictus, quaſi parva capa, qua caput tegitur. Aliter Joan. de Janua: *Capellus & hoc Capellum, à Capillus dicitur, quia capillos tegat & caput .... vel quaſi capitis pellis*. Statuta antiqua Cartuſienſia 3. part. cap. 28. §. 46. de Converſis. *Nunquam in conventu Capellos portant, niſi caputia deſuper habeant*. Concilium Monſpelienſe an. 1214. can. 3. *Nemo Clericus, ... manicis conſutitiis, vel Capellis ferratis, vel annulo vel capa utatur manicata*. Udalricus l. 3. Conſuetud. Cluniacenſ. c. 11. *Gunelam, Capellum de pellibus*, 5. *paria pedulum*. Matth. Paris an. 1235. de Imperatrice: *Capellum ſuum ex capite cum peplo demiſit, ut univerſi liberum in ipſius ſerena facie aſpectum habentes, oculos cum ſtupore recrearent*. Concilium Toletanum an. 1346. *Statuimus, cum nos, Epiſcopi ſuffraganei noſtri, cum Capellos deferentes mos rotundos, & in ſuperiori parte latos, nullatenus ſericos, cum nigra, & non alterius coloris ſoderatura portemus*. Concil. Salzburgenſe an. 1386. can. 5. *Diſtricte probibemus, ne aliqui Clerici ſine capucio capitis, biveto, Capello, vel pileo cooperto in Eccleſia, ſeu alias in publico præſumant incedere, cum hoc honeſtatem non deceat Clericalem*. [Hiſt. MS. Monaſterii Beccenſis pag. 381. ex Inventario reliquiarum Prioratus Bellimontis: *In primo erat Capellus S. Pauli Apoſtoli de corio*. Conventiones Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatenſibus an. 1385. è MS. D. *Brunet* fol. 13. *Ut ille quatuor cedule, modo & forma predeclaratis, in uno capucio, Capello, vel mareſpio includantur, & per unum puerum una ex illis extrahatur*.] Adde Miracula S. Wiſranni num. 15. Capellorum ſub an. 1350. formam, materiam, & ornatus accipe ex Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1351. quod habetur in Camera Comput. Paris. *Au chap. des pennes*. *Pour 50. ventres de menu vair bailez à Katbelot la Chapelliere pour fourrer un Chapel de Bievre pour le Roy 6. l. ſ. ſ.* Alibi: *Katbelot la Chappeliere pour un Chappel de Paon à grant roe couvert dedens & dehors de brunette, garny d'un grant las de ſoye, delivré à Monſ. de Chalon, & c. Ladite Katbelot pour 13. Chapeaux de bievre, c'eſt aſſavoir 10. pour les Seigneurs des Comptes, 3. pour les trois Treſoriers, & un pour le Clerc du Treſor, tous fourres à agneaux, excepté le Sire du Petitcellier, qui ſu fourrez de drap, & orfroiſiez autour de bon orfroy d'Arras, garnys de brides ou las de ſoye noire, & de 2. gros boutons d'or de Chippre, & c.* Infra: *Ladite Katbelot pour un Chappel de bievre fourré d'ermines, couvert par deſſus d'un voiſier, dont la tige eſtoit guippée d'or de Chippre, & les feuilles d'or ſoudé, ouvré par deſſus d'or de Chippre, de groſſes perles de compte, & de Grenas, & les roſes faites & ouvrées de groſſes perles, toutes de compte, & par les coſtez avoit 2. grandes quintefeuilles d'or ſoudé, femées de groſſes perles, de Grenas, & de pieces eſmaillées, & par deſſus le Chappel en haut avoit un Daupbin fait d'or nué près du viſ, tournant à vis ſur un toyau d'argent. Lequel Chappel garny de boutons, de perles rondetes & menues, & orfroiſiez de biſete d'or de pliſte, & de groſſes perles, Monſ. le Daupbin commanda à l'Argentier, & encharge à faire tel & d'icelle deviſe, pour donner à Maiſtre Jean le Fol du Roy*. In Computo incip. 2. Julii an. 1352. *Pour 15. grans Chappeaux de bievre, doubles, orfroiſiez tout autour, garnis chaſcun de 2. grot boutons d'or de Chippre, & de un bon las de ſoye, deſquels chappeaux les 2. furent fourrez de gris pour Monſ. le Chancelier, l'Eveſque de Challon, & les autres treize tous fourrez d'agneaux pour les Seigneurs des Comptes, & les trois Treſoriers pour leur livrée de Touſſaints*. [Vetus Poet. MS. è Bibl. Coislin.

Et ſercot d'ermine moult bel,
De ſoie en graine & chaſcun d'els
Avoit bon mantel d'eſcurels,
Et chemiſe vidée & blanche,
Et Chapel de Flor inde & blanche.]

CAPELLUS FERREUS. Quo milites caſſidis loco caput tegunt, quod in modum *capelli* efficius ſit. [Conſuetud. Brageriaci art. 28. *Item arm aturæ, utpote enſes, lanceæ .... pileus Ferreus ſive Capellus*] Rogerus Hoved. in Henr. II. an. 1181. p. 611. *Haberet albergellum & Capellum Ferreum & lanceam*. Et infra pag. 614. *Quicunque laicus habuerit in catallo ad valentiam* 10. *marcarum, habeat halbergellum, & Capelet ferri, & lanceam*. Vide Bromptonum pag. 1108. *Chappel de fer à viſiere*, apud Philippum de *Beaumanoir*, in Conſuetudine Bellovacenſi MS. cap. 61. Eſuſmodi capellorum, ſeu galerorum ferreorum, habetur paſſim mentio apud Froiſſart. 2. vol. cap. 122. 134. 3. vol. cap 17. 4. vol. cap. 43. Monſtrellet. 1. vol. cap. 2. 193. 3. vol. pag. 59. Berrium pag. 52. Georg. Caſtellan. in Jacobo Lalano cap. 68. & 77. &c. [*Capellus de Ferro*, in Hiſtoria Dalphin. tom. 2. pag. 326. col. 1.]

¶ CAPELLUS FORRATUS, Idem, ut puto, qui *Fiitreus*, de quo in *Feltrum*, Gall. *Chapeau de Feutre*. MS. S. Martialis Lemovic. n. 58. pag. ult. *Habebunt etiam* (Monachi) *Capellos Ferratos quotieſcumque neceſſe fuerit*.

¶ CAPELLUS NIGER ad uſum Monachorum, in Conſtitut. Anſegiſi Abbatis inter Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. pag. 640.

¶ CAPELLUS RUBEUS ad uſum Cardinalium. Chronicon Trivetti apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 596. *Eodem anno* (1252.) *Statuit Papa* (Innocentius IV.) *ut Cardinales Capellis Rubeis uterentur*: Volateranus & Polydorus Virgilius hoc ſtatutum referunt ad annum 1250. alii ad Concilium Lugdun. anni 1246. Vide Chronicon Januenſe Jacobi de Voragine apud Murator. tom. 9. col. 48.

¶ CAPELLUS SOLIS, ad arcendum ſolem, Gall. *Parafol*. Acta SS. Junii tom. 3. pag. 56. in Leg. Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. *Fiant etiam bis in anno veſtes & Capelli ſolis, quibus ut amur equitando*.

¶ CAPELLUS VIRIDIS. In nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 882. ann. 1215. notatur ex Codice Eſtræo, Hugonem Epiſc. Leodien. prima die Synodi Lateranenſis inter Prælatos ſediſſe in habitu laicali, quaſi Comitem, in *mantello & ſcarlata* tunica, *Capellum viridem* habentem in capite; ſecunda tanquam Ducem in *Cappa manicata* viridi; tertia denique, ut Epiſcopum infulatum, idque

feciſſe, quia Papa convocaverat omnes Principes. Fides ſit, inquit Sammarthanus, penes auctorem.

¶ CAPELLUS, An corona florea & plectilis, Gall. *Guirlande*, ut apud Borellum *Chapel de roſes*? Statuta Eccl. Andegav. an. 1423. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 526. *Prohibemus .... ne quis cujuſcumque ſexus ſeu conditionis fuerit, diebus prædictis dominicis, & feſtis choreas, & Capellos, cantilenaſque publicas cantare, ludos illicitos & otioſos ac alias diſſoluciones facere & exercere præſumat.*

¶ 2. CAPELLUS, ſ. Arbores quarum rami identidem *copulantur* ſeu exſcinduntur. Præceptum Caroli C. pro S. Vincentio Cenoman. an. 873. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 197. *Similiter eidem Eccleſiæ confirmamus Sadernianam villarem & wallem perioſam. villas cum omnibus appenditiis, & in Banniolo quartas res & dimidiam, & Capellos quinq; & de prato arpennos quatuor cum ſilvis.* Chartular. Apten. fol. 140. *Vendidimus vobis caſales diſruptas cum curtis & exagis ſuis, vel & ipſos Capellos cum ipſos ſalices, qui ibidem adevant.* Regeſtum Normanniæ ſignatum P. *Coſtumagii de ramagio habent mortuum boſcum de coſtuma, & reſidua carpentariorum, cum teſtis Capellorum & duas furcas, &c.* Ubi per *teſtas* ſeu capita *Capellorum* intelligendos eſſe ramos arborum *Capulatarum* exiſtimo. Vide *Capilum, Caplim*, & *Ramagium*.

¶ 3. CAPELLUS, Junior capo, Gall. *Chaponneau*, à *Capus*, quo pro Capone utuntur Scriptores plerique. Litteræ Durandi Epiſcopi Albienſis an. 1232. pro Canonicis S. Vincentii Caſtrenſis, apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 971. *Item miſimus dictos Canonicos in corporalem poſſeſſionem .... dimidii mutonis & porci cenſualis manſi de Raiſſac, & cenſuum Capellorum de Caſtris, & de Raiſſac; & caſearum ejuſdem manſi.* Vide *Capus* 2.

¶ 4. CAPELLUS, pro *Capellanus*, ut videtur, mendoſe apud Lobinellum Hiſt. Britan. tom. 2. col. 1604. *Et eodem inſtanti & ſimul fuerunt celebrate due Miſſe, una cum cantu, quam celebravit D. Herveus Gautier major Capellus, & altera ſubmiſſa voce per Capellanum ſuæ Capellæ.*

¶ CAPER, *in pueris inſuavis odor, cum ad virilitatem accedunt*. Vocabular. Sullannæi. Nota eſt capri graveolentia; hinc dictus *Caper* ingratus odor adolescentium.

¶ CAPERARE, *Interrogare*. Papias MS.

¶ 1. CAPERE, Decernere, Statuere. Acta SS. April. tom. 3. pag. 618. B. de S. Paulo Epiſc. Brixienſi: *In Concilio ſpecialis Captum fuit, nemine diſcrepante, quod deputatis inquirant, ſi in Eccleſia S. Euſebii extra mœnia reſideat aliquod corpus ſanctum.*

¶ 2. CAPERE, Inſimulare, in aliquem culpam conferre, iram convertere. Galli dicunt, *S'en prendre à quelqu'un*. Rymer. to. 1. p. 554. col. 2. *Sed ſic vos in hac parte habeatis, ne ad vos, tamquam ad mandati noſtri tranſgreſſores, graviter Capere debeamus.*

¶ 3. CAPERE se, Proſpere fieri. Rymer. tom. 1. p. 280. col. 1. *Et ſi acceptis eorum reſponſis, audieritis, quod non ſe Capient negotia noſtra, dicatis, &c.*

¶ 4. CAPERE se ad Feodum, Capere occupare feodum, manus in illum injicere. Gall. *Saiſir un fief*. Capitula de interpretationibus Clericorum adverſus Domini Regis juriſdictionem apud Achar. tom. 6. Spicil. p. 492. *Sed propter bonum amittat Dominus juſtitiam fidei, nec propter hoc ſe Capiant ad feodum.*

CAPERO. Vide *Caparo*.

¶ CAPETA. Uſus Fuldenſes: *Providebis velterarius* (in refectorio) *ſcutellas, ſayphos & Capetas*. Idem videtur quod infra *Capis* 1.

CAPETIÆ, Hungaris, dicuntur quindenæ, alias acervuli manipulorum frumentariorum. Innocentius III. PP. l. 5. Epiſt. 7. ad Colonienſem Epiſc. *Inhibens Sacerdotibus ne recipiant Capetias aliquas, vel cubulos vini à Regis vel Reginæ conditionalibus, qui vulgo Regalis ſervi vocantur*. Occurrit præterea hæc vox in Decretis Calomani Regis Hungar. lib. 1. pag. 26. & Mathiæ Regis an. 1481.

¶ CAPETIUM, ut mox *Capetum*. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. tom. 8. pag. 496. *Alii veſtium imitatoria* (mutatoria) *alii pictas culcitras & Capetia diſtribuit*.

CAPETUM vel Capex, Ornamentum quod ponitur ante lectos dominorum, in quo pedes dominorum requieſcunt. Ita interpres Joannis de Gallandia in Synonymis.

Strangula, toga, toral, pulvinus, culcitra, lodex,
Aſt & pulvinar, & ſulcra, Capetaque jungas,
Cum cervicali cervici dante colorem.

Verſus ab eodem Interprete laudati:

Conſolator erit bonus aſſatorque Capeti.
Plumarum lector manet diſtine rector.

CAPETUS, Cognomentum Hugonis Regis Franciæ, qui tertiæ Regum noſtrorum ſtirpi initium dedit. Chronicon MS. quod definit in Carolum V. in Bibliot. Thuana num. 279 *Hugo Capet, ſive Capucii, ſic dictus, quia dum juvenis eſſet, capucia ſolebat auferre per ludum*. Eadem habet Landulfus de Columna in Chronico MS. & ex iis Nicolaus Gillius. Arvernis *Chapeto* etiamnum dicitur, qui alios lepide vexat. Albericus an. 987. *Pater ejuſdem Regis* (Hugonis Capeti) *Dux Hugo Capatus, fuit filius Regis Roberti*. Sic etiam ann. 988. Certe etiamnum Occitani *Capetos* ruſticos vocant, quod *Capis* caput teſti incedant, ut auctor eſt Goudelinus. *Capaticiorum* ſtirpem tertiam Regum noſtrorum vocat Radulfus de Diceto p. 606. ita ut ad *Cappas* ſpectare voluerit. Vide Stephan. Paſchaſium lib. 8. Diſquiſit. Francicarum cap. 45. Hiſtoricos Francos, [& ſupra *Capatus*.]

¶ CAPEX. Vide *Cacia* & *Capetum*.

CAPHARDUM, Capitis tegumenti ſpecies. Statuta Facultatis Artium in Academia Viennenſi Auſtriæ tit. 10. §. 7. *Non utetur publice nec in Univerſitate aliquo capucio, aut epitogio, aut Caphardo foderato cum pellibus de vario, &c.* Tit. 17. §. 8 *Providebis ſibi de Chabbardo ſeu epitogio magiſtrali proprio, novo, ſerico in eſtate, aut vario pro hyeme foderato*.

CAPHISUS, Menſuræ liquidorum ſpecies. Charta Rogerii Regis Siciliæ ann. 1130. apud Rocchum Pirrum in Epiſc. Meſſan. *Centum libras ceræ 20. thuris, 20. Caphiſos olei, & 20. nummos, ſive ſolidos, &c.*

¶ 1. CAPIA. Papias: *Cavea .... ponitur pro aliquorum annalium clauſura, quæ vulgo Capia dicitur, quaſi cava*. Ita MS. & Editus, præterquam quod habet *quaſi cavea*.

¶ 2. CAPIA, Pyxis, ut conjecto, c apſa. Gall. *Chaſſe*, Inſtrum. an. 1377. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Primo una Capia de nuce bona armige rata armis lupi & leonis. Item quaſdam canetas argenti, &c.* Vide *Capſa*.

CAPIBREVIUM, Acta Judicis, vel Notarii. Secunda Curia Generalis Cataloniæ Barcinone celebrata à Jac. II. Rege Aragon. an. 1299. MS. *Campſor habeat ſcribere omnes dicas, quas faciet in Capibrevio majori ſuo jurato, & non in aliis libris vel ſcripturis*. Curia Generalis Perpiniani celebrata à Petro Rege Arag. an. 1351. de Notatio: *Scribat aut ſcribi faciat in ſuis Capibreviis, vel libris notularum dicti inſtrumenti, largo modo, & per conſequentiam literarum dictarum, ſic quod in ipſa notula non ſit aliqua abbreviatura, quæ per verbum, & fieri conſuevit*. Infra: *Capud brevium, vel liber Notarii*. Alia Charta Petri Reg. Aragon. an. 1283. *Scripturn*

ptum in Capibrevio vel aliis Judicis. Synodus Barcinan. 1290. *Quilibet Rector habeat in sua Ecclesia Capibrevium, in quo nota scripturarum continentur*. Statuta ejusdem Ecclesiæ ann. 1341. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 623. *Statuimus, quod fiant Capibrevia de omnibus redditibus ad Dignitates vel alia Beneficia nostra pertinentibus; statuentes, quod dicta Capibrevia infra quatuor annos saltem continue sequentes sint omnino completa, ac quod quisque sui Capibrevii translatum infra dictum tempus in sacristia nostræ sedis ponere teneatur.*]

CAPICELUM, Cervical, ex Italico, *Capezzale*, in Statut. Mediolan. part. 2. c. 457.

CAPICERIUS, CAPICERIA. Vide *Capitium* 2.

¶ CAPIDULA. Papias MS. Bituric. *Capis, capidis fem. Diminutivum ejus Capidula; genus est pontificalis vasis*. Vide *Capidulum*.

CAPIDULUM, Papiæ, *Vestimentum capitis*, Aliud sonat in Olla patella:

Carpio, capparii, gangrenæ, Capidula, cercops.

¶ CAPILATORIA, Festivitas, qua prima fiebat detonso capillorum. Lex Sal. tit. 68. *Si quis pater aut parentis quando filium suum ad marito donat, nota extra parentes fratris sui vindicet; similiter quando filius suus ad Capilatorias suas fecerit, quo quid donato fuisset, extra parte hoc tenias, & aliquas res divi dat.* Ex hac lege patet *Capilatoriæ* festivitatis occasione à parentibus munera filiis adolescentibus collata fuisse; & ex lege 1. Tit. 28. *Si quis puerum infra duodecim annorum, non tonsoratum occiderit, &c.* concludit Eccardus, hanc ceremoniam in pueris duodecimo ætatis anno fuisse celebratam. Vide *Capillorum benedictio* post *Capilli*.

CAPILLAMENTA, *Summitates arborum*. Papias.

1. CAPILLARE, *Concidere*, Papiæ. Joannes de Janua: *Capillare, Capillatum facere, ut Decapellare, valde capillare, vel capillos auferre*. Vide *Capulare*.

¶ 2. CAPILLARE, *Unguentum ad capillos excogitatum*, in Sussannæi Vocabulario.

¶ CAPILLASCIT, *Capillis porrectis*. Gloss. Sangerman. MSS. num. 501.

CAPILLATI, [illegible] in Gloss. Lat. Græc. Ita dicti à promisso crine viri nobiles apud Gothos. Jornandes de Reb. Getic. de Diceneo: *Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, fecitque Sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens ... reliquam vero gentem Capillatos dicere jussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc in suis cantionibus reminiscuntur.* Edictum Theodorici Regis cap. 145. *Dummodo tertio quem libet Capillatorum fuisse convenium, aut cautionis ab eodem emisse, fides ostendat, &c.* Apud Senatorem lib. 4. formula 49. inscribitur *universis provincialibus, & Capillatis, Defensoribus & Curialibus Suavia consistentibus*. Vide *Crinati, Pileati*.

¶ CAPILLATIO. Vide post *Capulare*.

CAPILLATIUM, *Capillatura*, Unguenti.

CAPILLATIUS, Ex capillis confectus. *Vela Capillatia*, in Exodi veteri versione. *Capillatium cingulum, Capillatia zona*, apud Sanctum Augustinum lib. 22. de Civitate Dei cap. 8.

CAPILLATURA. S. Cyprian. Epist. 8. *Semitonsis capitis Capillaturam adaquasti*. S. Augustin. Serm. 247. de Tempore: *Superflua & inordinata Capillatura*. In Sacramentario S. Gregorii, & in Ordine Romano exstant *Orationes ad Capillaturam incidendam*, & *ad puerum tonsurandum*. Vide Viram Sancti Gerlaci Eremitæ num. 23. & in verbis *Barbatoria* [& *Capilatoria*.]

CAPILLATURA, Coma suppositicia. Ital. *Capillatura*, nostris, *Chevelure*. Papias: *Caliendrum, Capillatura, suppositus crinis pro naturali ornatu capitis, vel quo ad ornandos crines utuntur*. Alibi: *Capillus, à quo capillaris, Capillatura, corona*. Joan. de Janua: *Capillitium, ad est, Capillatura, capillamentum. Perrugne*, inde dicimus. Vide quæ de capillamentis observat Vossius lib. 2. de Vitiis sermonis cap. 15. pag. 257.

¶ CAPILLATUS, κομήτης ἀστήρ, *Concta*, in Supplemento Antiquarii.

CAPILLI. *Capillos ponere, per Capillos se offerre*, dicuntur Monachi, quod scilicet comam ponant. Leo Ostiens. lib. 1. cap. 49. *Hermenefred quoque, civis Bajulanus vir dives, Subdiaconus, seipsum obtulit per Capillos capitis sui Præpesito nostro. Dimittere Capillos*, apud Sidon. lib. 2. Epist. 1. Clericatum aut Monachismum subire. Vide Sirmondum ad eumdem lib. 4. Epist. 24. Hilarius Arelat. in Vita S. Honorati: *Rediguntur ad breves Capillos luxuriantes come, transfertur ad nitorem mentis vestium splendor, cervicis lacteæ decus palliis rigentibus occupatur*. Paulinus carm. 13.

Sed rursus idem & Evangelico defuper
Mentem reteclus lumine,
Ponat Capillos oneris & velaminis,
Servus fidei & liber fide.

Ex quibus liquet *Capillorum positionem* symbolum fuisse servitutis, quam Deo per votorum emissionem profitebantur: unde *Servus Dei* vulgo appellati. Nam fervi tonsi erant. Formulæ veteres Pithœi cap. 75. in MS. *Minime habui unde transolvere debeam, sic mihi aptificavit in brachium in collum posui, & per Comam capitis mei coram præsentibus hominibus tradere fesi in ea ratione, &c.* Concilium Epaonense can. 39. *Servus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantum suppliciis excusetur: de capillis vero, vel quocumque opere placuit à dominis juramenta non exigi*. Id est, quin à dominis retraherentur in servitutem. detonsis, ut in servis fieri solebat, capillis, & ab iis operæ imperarentur. Anastasius Bibliothec. in Præfat. ad VIII. Concil. de Bulgarorum Rege: *In tantum autem pietas creverat Principis, & abundabat circa beatum Petrum venerationis affectu, ut quodam die manu propria Capillos suos apprehenderit, & contemplantibus cunctis, se Romanis Missi tradiderit dicens, Omnes Principes & cuncti Principes Wlgarorum terræ cognoscant ab hodierna die me servum fore post Deum beati Petri, & ejus Vicarii*. Gregor. Turonen. de Gloria Confess. c. 22. *Puerum huic Monasterio humilitatis Capillis cessimus*. Lib. 2. de Mirac. S. Martini cap. 4. *Dicens, si eum reddideris sanitati, pissime Domine Martine, in illo die absolutus à mei servitii vinculo, incisis Capillis tuo servitio delegerit*, Frodoardus in Adriano PP.

Cordibus ac tacti quidam meliora sequuntur,
Et sub Apostolica posito ditione Capillo
Dant se, servitiisque ejus sine fine fideles
Sese mansuros votis testantur anhelis.

Quoniam Attachiamenta cap. 56. §. 7. *Est autem tertius modus nativitatis & bondagii: cum aliquis liber homo pro dominio habendo, vel manutenentia alicujus magnatis, reddit seipsum illi domino, suum nativum sive bondum, in curia sua, per Crines anteriores capitis sui*.

Comam vero posituris & in Monachos attondendis primi capillorum cinni à viris primariis aut certe amicis delibabantur. Faustus in Vita S. Mauri num. 53. de Floro quodam: *Deinde veniens ante sacrosanctum altare, adstante B. Mauro cum omni congregatione ... jubente viro Dei, Rex primus post eum de Coma capitis ejus totondit, deinde quicunque ex optimatibus voluit*. Ignatius Diaconus in Vita S. Nicephori Patr. Constantinop. num. 24. de eodem Nicephoro in Monachum attonso: Καὶ τὰ τῆς ἱερατικῆς κεφαλῆς ἀποκείρεται τῆς τοῦ καὶ συμβασιλέως χερσὶν ὑποδέχεται σφὼν ἐδικαίωσεν. Michael & Theophilus in Epist. ad Ludovicum Imper. apud Baron. ann. 824. *Alii vero religiosum ha-*

bitum monaſticum ſumere volentes, religioſiores perſonas poſtponebant, qui prius Comam capitis eorum ſuſcipere ſolebant, abſtinentia imaginibus, quaſi in ſinum earum decidere Capillos illorum ſinebant, S. Hieron. Ep. 48. ad Sabinianum c. 3. *Moris eſt in Ægypti & Syria Monaſteriis, ut tam virgo quam vidua, quæ ſe Deo voverint, & ſæculo renunciantes, omnes delicias ſæculi conculcarint, Crinem Monaſteriorum Matribus offerant deſecandum, non inſcio poſtea contra Apoſtoli voluntatem inceſſuræ ſapite, ſed ligato pariter & velato.*

PER UNUM CRINEM *de Capillis offerre ſe Monaſterio* dicebantur laici, qui monachicæ Societati ſeſe adſcribebant, ut illius beneficiorum participes eſſent. Charta Pandulfi Principis de Conſia & de Rapolla, Magiſtri & Dominatoris totius terræ de Principatu, an. 697. *Statim dominus Abbas congregavit omnes fratres intus in Eccleſia S. Michaelis, & ſtantes coram altare, receperunt me ad ſuam orationem, & ſcripſerunt nomen meum & omnium parentum meorum in libro, & ſic in eadem hora ego diſcalceavi pedes meos, & ad ſanctum altare aſcendi, & per unum crinem de capillis meis obtuli me Domino, &c.*

PARTICULAM CAPILLI *ſui in ſignum captivitatis ſuæ* Bald. Regis Hieroſ. miſiſſe Boemundum ſcribunt Albertus Aq. lib. 7. c. 29. & auctor Hiſt. Hieroſol. an. 1100. p. 396. vel quod poſitio capilli ſignum eſſet ſervitutis, vel quod ita egerit cauſa fidei faciendæ. Hildebertus Cenoman. Epiſc. Epiſt. 39. *At ne ſimulatorie loqui putaretur, abſciſſos de capite ſuo Capillos matri ſuæ tranſmiſit.* Geſta Regum Francor. c. 41. *Perge velociter feſtinus cum Crine capitis mei nunc ad patrem meum, ut ſuccurrat vobis, antequam cuncti hi exercitus corruat.*

CAPILLORUM TORTURA, ſeu criſpatio, Gallis *Friſure*. In Concilio Londinenſi ann. 1238. c. 15. prohibantur Sanctimoniales *Torturam Capillorum & compoſitionem capillerum facere*. Martianus Capella lib. 4. *Femina ... cui Crines Tortuoſi decentique inflexione criſpati & nexiles videbantur.*

CAPILLOS ET BARBAM NUTRIRE, Pœnitentium proprium fuiſſe obſervat Rabanus lib. 2. de Inſtit. Clericc. 29. Unde cum Eccleſiæ reconciliabantur, eorum crines tondebantur, & veſtibus mundis induebantur, ut auctor eſt Honorius Auguſt. lib. 3. c. 76. & 77. Vide Diploma Sergii PP. apud Sammarthanos in Abbatib. Montismajoris Arelat. ſub ann. 1002. Ordericum Vitalem lib. 8. & 11. p. 682. & 816. &c.

CAPILLOS ET BARBAM radere interdum il jubentur, ut in Synodo Agathenſi c. 15. & Toletano III. c. 12. quod inde ſtatutum conjicit Menardus ad Sacrament. Gregorii M. p. 223. quod apud Gothos promiſſa cæſaries honoris eſſet ſymbolum.

CAPILLORUM INCISIONE ADOPTARE, de quo more Paulus Warnefridus de Geſtis Langob. lib. 4. c. 40. lib. 6. c. 53. Chronicon Novalicienſe, Aldrevaldus & alii à nobis laudati in Diſſert. 22. ad Joinvillam p. 274.

CAPILLORUM BENEDICTIO, in prima ſcilicet capillorum detonſione, de qua etiam nos pluribus in ea Diſſertat. Charta Rogerii Abbatis Dervenſis in Tabulario ejuſdem Monaſterii: *De benedictionibus ſpontaneum tertiam partem, benedictiones peraram, Capillorum quoque quæ ſue erunt*, &c. Vide Nomocanonem nuper editum à viro eruditiſſimo Joanne Bapt. Cotelerio tom. 1. Monumentor. Eccleſiæ Græcæ c. 333.

CAPILLO ABRASO *pacem firmare*. Ditmarus lib. 6. de Luſatiis paganis pag. 65. *Pacem abraſo Crine ſupremo, & cum gramine, datiſque affirmant dextris*.

CAPILLIS CAPITIS *ſuper altare poſitis*, donationem confirmare, in Charta Alani Ducis Britanniæ apud Auguſtinum *du Pas*, in Stemmate Tinteniacenſi p. 572. *Inde etiam ſunt teſtimonia Capilli capitis mei, quæ pono ſuper altare, & culter unus*. Charta Willelmi Comitis de Warenna: *Et inde ſaiſivi eam* (Eccleſiam) *per Capillos capitis mei, & fratris mei Radulfi de Warenna, quos abſcidit cum ſultello de capitibus ante altare Henricus Epiſc. Wintonienſis*.

TRAHERE PER CAPILLOS. Lex Saxon. c. 6. §. 7. *Si per Capillos alium comprehenderit, ſol. 120. componat.* Adde Legem Burgund. tit. 5. §. 4. & Legem Longob. Edit. Herold. tit. 121. §. 3. Uſatici Barcinonenſes MSS. *Si quis ſe miſerit in aguayt, & conſideraſa mente requiſierit Militem, & cum fuſte caderit eum, & per Capilles traxerit, quod magnum dedecus eſt, emendet eum per mortem.* Fori Oſcæ ann. 1247. fol. 24. *Si dixerit publice, quod mentitur, aut traxerit per Capilles, &c.* Magnum nempe dedecus, quod *decalvatio* pro maxima infamia haberetur. Charta Communiæ Atrebatenſis an. 1211. §. 23. *Qui alium pugno vel palma percuſſit, ſeu per Capillos cepit, &c.* §. 24. *Qui alium ad terram per Capilles traginaverit, i. traxerit, &c.* Ariſtoteles, lib. 1. Epiſt. 2, Μὴ χεῖρ τῷ χεῖρα κόπτειν, μηδὲ τρίχα τῇ τριχὶ ἁρπάζειν.

PER CAPILLOS PRENDERE, in Capitulari 3. an. 813. cap. 17.

REMANERE, aut ESSE IN CAPILLO, dicitur puella quæ nondum marito juncta eſt, & adhuc in domo patris manet: nam promiſſos crines innuptæ ferebant, neque eos in nodos retorquebant, quod nupturam erat, præſertim apud Longobardos. Scipio Ammiratus tom. 1. Geneal. Neapol. p. 59. *Ne feudi, non eſſendovi maſchi, ſuccedon le femine primogenite: eccetto ſe quelle ò altre eſſenda maritate, ſe ne trovaſſe alcuna non maritata fanciulla, nel qual caſo non la maritata primogenita, ma la fanciulla non maritata ſuccede; di cui ſi duce eſſer rimaſa in Capillo.* Adde Campanilem p. 46. Lex Langob. l. 1. tit. 14. §. 20. *Si quis Longobardus ſe vivente filias ſuas nuptui tradiderit, & alias paſſ mortem in Capillo in caſa veli querit, tunc omnes æqualiter in ejus ſubſtantia heredes ſuccedere debent.* Lex Burgund. tit. 14. §. 1. Conſtitut. Sic. lib. 2. tit. 9. lib. 3. tit. 24. §. 2. Statutum Honorii IV. PP. pro Regno Neapol. ann. 1285. *In ſucceſſione inter feudatarios & ſubfeudatarios viventes in regno eodem jure Francorum, ſexus primogenitura prærogativa ſervetur, ut inter duos eodem gradu ſeu datario defuncto conjunctos feminam maſculus & junior major natu præcedat, ſive ſint maſculi, ſive ſint feminæ concurrentes: niſi forſan duabus concurrentibus eſſe primogenita maritata, & junior remanſerit in Capillo; tunc enim junior, qui in Capillo manſerit, primogenita maritata in ſucceſſione hujuſmodi præferatur: ſed ſi nulla remanente in Capillo, quæ vel plures ſue rint maritatæ, majori natu jus primogenituræ ſervetur.* Vide Pithœam ad Conſuetud. Trecenſ. art. 5.

CAPILLOS CERCENATOS, id eſt, in circulum vel orbem attonſos, jubentur habere *Saraceni frambi*, ſeu liberi per Curiam generalem celebratam Ilerdæ à Jacobo II. Rege Aragon. an. 1301. *Statutmus, quod quilibet Saracenus Francbus, qui ſit in Catalonia, portet Capillos Cercenatos, & tolis* (i. tonſos) *in rotundum, ſeu in circuitum, ex ut cognoſcantur inter Chriſtianos, &c.*

CAPILLUM FACERE, in Lege Burgund. c. 6. §. 4. Gal. *Faire les cheveux. Quicumque ingenuo aut ſervo fugienti neſciens Capillum fecerit quinque ſol. perdat: ſi ſciens Capillum fecerit, fugitivi pretium exactor exſolvere.* Editio Heroldi: *Si ingenuus aut ſervus fugienti neſciens Capillos fecerit, 5. ſol. ſolvat, ſi ſciens fecerit, &c.*

CAPILLOS SIBI INVICEM DETONDERE, Pœna conſpiratorum in Capitul. ad Legem Salicam c. 3. §. 7. in Capitul. 4. ann. 805. cap. 10. in Legem Longob. lib. 1. tit. 17. §. 11. & in Capit. Ludovici Pii ann. 824. cap. 6. apud Holſtenium.

Furca & alii Malefici *puniti in cute & Crinibus*, in Speculo Saxon. lib. 2. art. 13. §. 1. art. 28. §. 3. lib. 3. art. 3. §. 1.

§. 1. & in Wichbild Magdeb. art. 19. §. 1. art. 44. §. 1. 96.

¶ PRO CAPILLO DEPUTARE, Nihili facere, flocci pendere, in Vita B. Joannis Bonvisi, tom. 5. SS. Maii pag. 104.

¶ CAPILLI INAFFECTATI, apud Suſſannæum in Vocabulario: *Nulla decoris affectatione exculti; contrariæ ſignificationis affectati.*

CAPILMUT, CABALMUTE vel CATTELMUTE, apud Scotos, forma per quam catalla ſolent rei vindicatione repeti per eorum verum dominum. Vide Skenæum ad Quon. Attachiam. cap. 10. Scotis *mute* eſt placitum. Vox igitur compoſita ex *capitale*, aut *catallum*, & *mute*.

CAPILUM, CAPULUM. Teſtamentum Audonis Epiſcopi Veronenſis ann. 11. Ludovici Pii: *Cum brolio, cum curte, areis, & alia territoria, tam aratorii, prato, Capilo, & cardico, piſcinibus, aquariis, &c.* Charta Lotharii Imp. filii Ludovici Pii, apud Ughellum to. 7. pag. 1438. *Comperimus juſte & rationabiliter pacta Monaſterii S. Zenonis in omnibus paſcuorum, & Capuli, ſeu decimæ, & omnem exactionem pertinere, &c.* Charta Friderici Imp. ann. 1178. ibidem pag. 1434. *Cum caſis, edificiis, areis, hortis, vnidis, ſilvis, pratis, paſcuis, Capulo, aquario, herbatico, eſcatico, &c.* Vide *Caplim*, [& *Capellus* 2.]

CAPIRO. Vide *Caparo*.

1. CAPIS, Calix, ſeu genus poculi ad ſacrificia, vox nota Varroni, Livio, & aliis. [Papias MS. *Capis, capidis ſem. Diminutivum ejus Capidula. Genus eſt pontificalis vaſis.*] Fragm. Petronii: *Habeo ſcyphos urnales...habeo Capidem quam reliquit patronus meus, ubi Dædalus Nioben in equum Trojanum includit.* Huc baldus Monachus Elnonenſis in Carm. de Calvis:

Ceſarea Capides, canis cata ciſta catonis.

2. CAPIS, *Capicis*, Caſa. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Venat. cap. 33. *Accipiunt ova gallinarum, & rumpunt ea, & in cacia vel Capice lignea aut ferrea, qua tamen ſit ſtagnata, ponunt ea; ſed in rumpendo ovo, removent ſummitatem teſtæ ovi, &c.*

CAPISA, Menſuræ ſpecies. Falco Beneventanus ann. 1192. *Adeo fames invaluit, ut ſæpe apud ſanctum Germanum venderetur coſcina frumenti pluſquam una uncia auri, & ſumma vini ſimiliter, & Capiſa olei Tari quinque.* Vide *Capit.* 1.

CAPISCHOLIA, [CAPISCHOLIUS, &c.] Vide *Caput Scholæ*.

¶ CAPISTER, pro *Capiſtrum*, apud Rymer. to. 9. pag. 261. col. 1. *Cum coleriis, hamys, Capiſtribus, pipes de corio & omnibus aliis rebus pro cariagio.*

CAPISTERCUS. Vide *Cabus*.

1. CAPISTERIUM. Vetus Gloſſarium: *Capiſterium, eſt vas quoddam, quo frumenta purgantur.* Dictum pro *Scapiſterium* cenſent Merula & Salmaſius. Gloſſ. Græc. Lat. Σκαφιστήριον, *Scapiſterium*. S. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 2. *Ad purgandum triticum à vicinis mulieribus præſtari ſibi Capiſterium petiit, &c.* Ubi Zacharias Pap. μαχίδιον vertit. Vita S. Mauri Epiſc. Cæſenatis n. 13. *Eodem modo ac ſi Capiſterium ventilare videretur, tremere, infeliciter cœpit.* Vide Odonem Cluniac. ſerm. de S. Benedicto, & Aldhelm. de Laude Virginum c. 19. Utitur etiam Columella lib. 2. c. 9. Vide Foros Aragon. lib. 4. tit. de Tabellionibus.

¶ 2. CAPISTERIUM, Granarium, horreum, vel piſtrinum. Acta SS. Junii to. 1. pag. 360. de S. Cono Monacho: *Tandem ejus impoſita prudentia, ſacriſtiæ, promptuarii, Capiſterii atque prioris clavibus hinc inde coltatis, cuncta cuncta ſagaciter diſponebat.*

¶ 3. CAPISTERIUM, Alveolus ligneus, inquit Continuator Bollandi, qui capite geſtatur, eſtque maxime in uſu mulieribus lotos pannos à fonte aut fluvio referentibus. Acta SS. Maii to. 1. pag. 342. in additionibus ad Vitam S. Antonini n. 31. *Et cum cecidiſſet ei vas ligneum* [vel *Capiſterium*, ut legit Bzovius] *continens pannos* (quos lavatura erat) *& in duas partes fractum fuiſſet.* Et to. 6. ejuſdem menſis in Vita S. Columbæ Reatinæ: *Sibile quoque invaluerat eam à diabolo ſuffocatam, aſſumque cumulum fuiſſe ſub lecto, ac rejeciſſe illam haſtiarum plenum Capiſterium*, hoc eſt, alveolum ſeu arculam. Sic autem impia metaphora vocatur ob frequentem Euchariſtiæ, quæ *Hoſtia* dicitur, ſumtionem.

CAPISTRAGIUM, Quod pro capiſtris domus Regiæ miniſtris annuatim conceditur: Gallis *Chevestrage*. Ordinatio Hoſpitii S. Ludovici Regis Fr. ann. 1261. capite de Scutiferia: *Scutiferi inſimul pro Capiſtragiis ſuis per annum 36. libr.* [Vide *Chavestragium*.]

CHEVESTRAGIUM, Eadem notione. Charta S. Ludovici Regis Franc. ann. 1256. *Notum facimus . . . . quod cum retroactis temporibus Scutiferi noſtri conſueviſſent percipere quandam coſtumam, quæ dicitur Chevestragium, de ſano quod Pariſius per Sequanam adducitur, nos attendentes quod per ejuſmodi exactionis abuſum, quæ gravabantur, prædictam coſtumam penitus amovemus, prohibentes ne de cætero aliquatenus exigatur, &c.*

CAPISTRIUM, pro *Capiſtrum*: κανίσκιον, Moſchopulo. Gloſſæ Baſil. σαρδάλιον, κανίσκιον. Domnizo l. 2. de Vita Mathild. cap. 9.

. . . . . *Nocle reliquit*
In caſtris vaſa, ſeu frena, Capiſtria ſana.

Chaceurs & paſſreis à freins & à Chevestres, in Legibus Willelmi Nothi vernacul. c. 22. Le Roman *de Garin*:

Ces vileins ſont en Chevestres tenir.

¶ CAPIT, Imperſonale idem ſignificans quod Licet. Tertul. adv. Hæreſes c. 44. *Talia Capit opinare eos.*

¶ CAPITAGIARII. Vide *Capitale* 5.

¶ CAPITAGIUM. Vide *Capitale* 2. & 5.

1. CAPITAL, Præcipuus. Nicolaus PP. ad Carolum Calvum, de Joanne Erigena: *Pariſius, in ſtudio cujus Capitæ jam olim fuiſſe perhibetur, morari non ſinatis.* Glaber l. 3. c. 8. de M. Heriberto Aurelianenſi: *Capitale Scholæ tenebat dominium.* [Vide *Capitalis* 1. & *Caput Scholæ*.]

2. CAPITAL, CAPITALE, Capitalis ſententia: Joanni de Janua, *Pœna Capitalis*. Gloſſ. Gr. Lat. Κεφαλικὴ τιμωρία, *Capitale*. Althelmus de Laude Virgin. cap. 23.

Tunc demum Capitæ perpeſſus ſorte Sacerdos,
Æthera glauca petit, deviſa morte triumphans.

Et cap. 25.

Magnopere metuens ſifci decreta nefandi,
Inſuper & Capitali tremulus formidat acerbum.

Plauto, *Capitæ*, eſt crimen capitis periculo dignum. Ita etiam noſtri vocem hanc uſurpant. [V. *Capitalis* 1.]

¶ CAPITALAGIUM, CAPITALATUS. Vide *Capitalis* ad Lin. *Veteres Chartæ*.

CAPITALARIUS. Vide *Capitularius* poſt *Capitulum* 5.

1. CAPITALE, Cervical. Papias: *Pulvinar. Capitale, plumatium.* Gloſſ. Græco-Lat. Τὸ προσκεφάλαιον, *Capitale, pilentum.* Regula S. Benedicti cap. 55. *Stramenta autem lectorum ſuffeciant, matta, ſagum, lana, & Capitale.* Cæſarius Heiſterſb. lib. 4. Mirac. cap. 26. *Capitale ejus vertit, & molliſcavit.* [Codex MS. S. Quintini de Monte ad calcem Regulæ ſæculo circiter XI. exaratus: *A plurimis præter Capitale omnes abſtineant.*] Occurrit apud Pelagium lib. 5. de Vitis Patrum libell. 1. n. 76. S. Bernardum Serm. 2. in feſt. Omn. SS. Udalricum lib. 3. Conſuet. Clun. cap. 11. in tertia Vita S. Winwaloei Abb. n. 8. apud Bonfacium in Vita S. Livini Epiſc. & Mart. cap. 3. in Regula Damianitarum Sororum cap. 8. in Chron. M. Belg.

ann.

ann. 1047. in Trad. Fuld. lib. 1. pag. 459. &c.

CAPITALE, Operimentum capitis, vel falcia qua caput involvitur. Gloſſ. Græc. Lat. Κεφαλὲ σωδὲν, *frontale*, *Capitale*. Ditmarus lib. 7. *Capitale ejuſdem* (Reginæ Saracenorum) *ornamentum*, *invicem gemmatum*, *Papa ſibi præ cæteris vindicavit*, *&c.*

2. CAPITALE, Debitæ pecuniæ caput. Papias: *Capitale*, *caput pecuniæ*. *Capitis ſumma*, apud Paulum JC. Gloſſ. Lat. Gr. *Sortes*, *χρεωσὶ*, *κλῆροι*, *κεφαλαιοφορεῖα δανεισμάτων*. Joann. de Janua: *Capitale*, *pecunia*, *vel pœna capitalis*, *vel ſententia de capite puniendo*. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Ἀρχαῖα, *τὰ κεφαλαῖα τῶν χρεῶν*. Ita Græci principalem ſummam rei creditæ ἀρχὴν vocant, ut Demoſthenes, Ariſtophanes, & alii 1 Noſtris *le Capital*. *Cabal* & *Caban*, in Conſuetud. Burdegalenſi art. 49. 50. 56. & Bayonenſi art. 21. 22. 23. *Capitau*, in Solenſi tit. 20. art. 1. 2. *Capitale debitum*, apud Odonem Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 1. cap. 24. Charta ann. 1240. in Tabulario Campaniæ Bibl. R. f. 365. *Et quotiens tranſgreſſi & comprobati fuerint*, *Capitale reddent vobis*, *& in 10. ſol. tenebuntur*. Infra: *In duobus ſol. tenebitur ad emendam*, *& Majori in tribus denariis*, *& Capitale reddet dominis*. [Litteræ an. 1417. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 86. *Uſque ad congruam ſatisfactionem tam Capitalis*, *quam etiam damnorum inde legitime contractorum*.] *Bail de beſtes à Chaptel*, in Conſuetud. Biturig. tit. 17. Nivernenſi cap. 21. Burbon. art. 554. Nancaii art. 19. &c. *Id eſt*, inquit Molineus, ea conditione ut *grex*, *ſeu Capitale in ſuo numero reſtituatur*, *Reliquum autem ſit commune*.

CAPITALE, Æſtimatio rei furatæ aut ablatæ, in Lege Salica, Ripuaria, & aliis paſſim, in quibus convictus de furto cujuſpiam rei, certæ denariorum aut ſolidorum quantitatis *culpabilis judicatur*, *excepto Capitali & delatura*, id eſt, præter capitale & delaturam. Ubi *Capitale*, eſt res ipſa quæ reſtitui petitur, ſeu potius ejus æſtimatio; quomodo accipitur diſerte in Lege Anglior. tit. 7. §. 7. in Lege Ripuar. tit. 18. §. 1. & in Decretione Chlotarii §. 12. [Charta anni 1135. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 165. *Solo Capitali abſque alia exactione reſtituant*. Ibid. col. 166. *Quod ſi aliquid damni illatum fuerit*, *ſolo Capitali reſtituatur* , Et col. 192. ex Charta anni 1182. *Capitale & tantumdem de emenda perſolvet*.]

3. CAPITALE, pro *Capitulum*, vel *Capitulare*. Charta fundationis Aguunenſis Monaſterii apud Sammarthanos: *Placuit nobis ut & ipſe Abbas...tam de veteri teſtamento*, *quam de novo*, *& alii ædificentur*, *& pro Capitalia ſcribantur*, *ut poſteri teneant*.

4. CAPITALE, Captale, dicitur bonum omne quod poſſidetur, præſertim vero bonorum ſpecies illa, quæ in pecudibus conſiſtit, quam Forenſes noſtri *Catallum* vocant, voce à *Capitale* & *Capitale* deducta. Nam *Capitum* vocabulo pecudes intelligi docemus infra: unde quidquid boni in armentis & pecudibus eſt, *Capitale*, *Captale*, & *Catalium*, appellatum eſt. Gloſſ. Lat. Gall. *Capitale*, *Chatel*. Catholicon Armoricum: *Chatal*, *Gall. Daumalle*, *hoc armentum*. Charta S. Bernardi Abbatis Clarevall. an. 1145. in Tabulario Autiſiod. *Si thelonarius Comitis*, *ſeu aliquis clientum primus ceperit eum*, *qui Capitale Epiſcopi abſtulit*, *Capitale ſuum eum Lege Epiſcopo reddere facies*: *& ſi per ejus incuriam eum eodem Capitale evaſerit*, *ipſe pro illo Epiſcopo de Capitali & Lege reſpondebis*. Vide Chartam Willelmi Epiſc. Cabilonenſis an. 1227. apud Sammarth. in Epiſc. Cabilon. n. 39. Perardum in Burgundicis p. 327. [Chartam an. 1157. inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 174. Martenium tom. 3. Anecd. col. 1192. &c.]

CAPTALE, pro pecude diſerte uſurpant Leges Inæ Regis Weſtſax. cap. 42. apud Bromptonum: *Ruſtici curtillum debet eſſe clauſum æſtate ſimul & hieme*. *Si dicſclauſum ſit*, *& introeat alicujus vicini ſui Captale* (verſio Saxonica habet *Pecus*) *per ſuum apertum*, *nihil inde recipias*, *ſed educas & patiatur damnum ſuum*. In Legibus ejuſdem Inæ cap. 21. & 39. *Fur inventus in Capitali*, id eſt, re mobili, aut pecuaria. Eadem habentur præterea notione *Captale* & *Capitale* cap. 44. 55 63. & in Legibus Henrici I. cap. 13. 29. & 59.

CAPITALE VIVENS, in Legibus Æthelſtani: *Reddam de meo proprio decimas Deo*, *tam in Vivente Capitali*, *quam in mortuis fructibus terræ*. Ubi *Vivens Capitale*, idem eſt quod *viva pecunia* in Legibus Guillelmi I. i. *pecudes*, uti recte interpretatur Lambardus.

CAPITALE FURTUM. Vide *Capitis Furtum*, in *Caput*.

¶ CAPITALE DE CROFTA, ſeu de agro clauſo, dicitur, in Charta Gileberti *Baſſet* ann. 1182. apud Kennettum Antiquit. Ambroſden. pa. 137. *Canonici conceſſerunt hominibus* (de Wrechwyke) *duas acras prati pro Capitalibus ſuarum Croſtarum ſecus rivulum verſus molendinum fluentem ad faciendum ſtagnum & viam ad molendinum*, *& ſi ſorte contigerit quod in futuro molendinum non ſit prædictis Canonicis neceſſarium*, *prædicte acræ prati ad ſæpe dictos Canonicos redeant* .... *& hominibus meis prædictis terra illorum remaneat*.

5. CAPITALE, CAPITALITIUM, CAPITAGIUM, CAPITIS CENSUS, CAVAGIUM, &c. voces ejuſdem originis ac ſignificationis, quæ denotant cenſum, quem *homines de corpore*, ſeu *de capite* quotannis debebant domino præſtare. Vita Garneri Præpoſiti Divionenſis: *In craſtino Nativitatis*, *cum celebraretur venerabile feſtum S. Stephani*, *mos eſt cenſuales ad altare venire*, *miniſtriique aſtantibus debitum ſolvere*. Atque ejuſmodi cenſus ut plurimum erat quatuor denariorum, tametſi non ſemper. Unde ejuſmodi cenſui obnoxii, ſeu *homines de capite* dicuntur eſſe *homines quatuor nummorum*, vel *de quatuor nummis*, in Conſuetud. Burbonenſi art. 192. 203. & in Charta Ranulphi Abb. S. Mauri ad Ligerim, ex Tabulario ejuſdem Monaſt. *De quodam Coliberto S. Mauri nomine Simone Fabro*, *qui diu ventilatus*, *hominem ſe ipſius Sancti recognoſcebat*, *ſed non ſicut alii qui de quatuor nummis erant...& ille reſpondit ſe eſſe hominem S. Mauri*, *ſed non ſicut alii qui quatuor nummos reddebant*. Chartæ Alamannicæ Goldaſti ca. 5. *Duo mancipia mea...libertate donavi*, *ea tamen ratione ut annis ſingulis ad cellam Ratpoti*, *quæ ad Monaſterium S. Galli pertinet*, *in cenſu quatuor denarios ſolvant*. Tabularium Majoris Monaſterii Ch. 159. *Notum ſit omnibus quod Stephanus Cambacanis de Ferraria accepit in conjugio ancillam S. Martini*, *pro quam & ipſe ſervus eſt*. *Sed cum illa mortua eſſet*, *& accepiſſet conjugem aliam liberam multerem*, *abnegavit ſe eſſe ſervum S. Martini*, *& deerramivit bellum contra nos*; *intra terminum autem quo bellum fieri debebat*, *recognovit ſe male egiſſe*. *Venit in Capitulum Majoris Monaſterii*, *& dedit recognitionem ſuam*, *ſcilicet ſecundum conſuetudinem impoſuis ſuper caput ſuum* IV. *denarios*, *& per illos tradidit ſe S. Martino & Monachis ejus*, *videntibus iſtis*, *&c.*

Præſtabatur autem cenſus iſte capitalis quotannis, ut ex locis infra laudandis patet: præterea in nuptiis & in morte. Charta Hugonis Caſtellani Gandenſis an. 1243 *Manumiſſi autem ſinguli in præſentia noſtra obtulerunt ſemetipſos dictæ Eccleſiæ*, *cum omni poſteritate ſua*, *ad duos denarios Flandrenſes ſolvendos annuatim in Aſſumptione B. Mariæ nomine Cenſus Capitalis*, *& quando nubunt*, *ſex denarios Flandrenſes*, 12. *quando moriuntur*. [Charta Sigeri de Liedekercke domini de Boulario pro Abbatia S. Adriani in Geraldimonte ann. 1314. apud Miræum to. 2. pag. 734. col. 1. *Et eoſdem obtuli ſub*

Sebo-

Sebola B. Adriano de Geraldimonte servituros Ecclesiæ de duobus denariis, nomine Census Capitalis annuatim, ad matrimonium de sex denariis, & ad mortem de duodecim monete Flandriæ.] Lambertus Ardensis pag. 163. *Manumisit & liberos resignavit, dum ipsi & ipsorum & posteri & successores Abbati jam dicto & ejus successoribus annua pensione singulos redderent denarios, & in nuptiis, & in morte quatuor.* Im tamen ejusmodi censui obnoxii erant, fi reditus terræ non haberent: nam eo casu *census cadere* dicebatur. Charta Flaviniacensis Tabularii anno 897. *Donamus etiam mancipia his nominibus....sub eo censo, ut masculi denarios 4. feminæ 2. de Capite annis singulis, simul & jornos 2. nisi reditus terræ teneant, ut ipsum censum cadere debeat.*

CAPITALE. Baldricus Dolensis Episc. de Capite S. Valentini Mart. n. 22. *Si mea, inquit, mulier te vovere B. Valentino....ut ei Capitale tuum reddas quotannis, credo convalescet.* Infra:

CAPITANEUM dicitur: *Promissumque Capitaneum annuatim B. Valentino reddidit. Capitalia jura*, in Actis S. Forannani Abbatis Valciodorensis n. 21.

CAPITANEUS CENSUS, in Charta Joannis Abbat. Monast. S. Bertini ann. 1091. in Tabulario ejusdem Monast. ubi de servis: *Qui omnes S. Bertino Capitaneum Censum annuatim reddentes, ad eundem Sanctum pertinebant; ea conditione, ut dum aliquis eorum maritaverit 5. sol. S. Bertino persolvat, & unum nummum annuatim in depositione ejusdem Sancti.* Alia an. 1107. ibid. *Ea videlicet interposita conditione, ut tam ipse prænominate mulierculæ, quam omnis posteritas earum omni anno in Nativitate S. Mariæ pro Capitaneo Censu, quandiu vixerint....tres obolos persolvant singuli.*

CAPITALITIUM, κεφαλάτιον, apud Theophanem in Nicephoro Generali an. 4. Charta Caroli C. ex Tabul. S. Germani Parisæpud Goldastum. *Propter feminas quæ ducebantur de villis Abbatiæ, uxorandi causa & Capitalitium ab eis requirebant.* Auctor Cantatorii apud Jo. Robertum in Vita S. Huberti pag. 301. *Prædictus Cubicularius Adelaidis ex more incisus, & soluto Capitalitio servus Sancti effectus est.* [Martenio nostro tom. 4. Ampliss. Collect. col. 935. *Capitalitium* non videtur esse Census capitalis, sed eleemosyna, quam singuli ad S. Huberti suffragia vitandæ rabiei causa confugientes completo voto persolvebant.] Guntherus lib. 5. Ligurini:

Improba Romano poscunt à Rege tributa
Cujus ad arbitrium disponitur omne tributum,
Et Capitalitium cogunt appendere summam.

Et lib. 8.

Et Capitalitium certo sub tempore censum.

Ubi perperam *Capitolitium* præfert liber editus. Robertus Monach. lib. 9. Hist. Hierof. *Et ei qui in eo sepultus fuit gratias referentes, Capitalicia sua obtulerunt.* Vide Miracula S. Agili lib. 1. cap. 5. [& S. Gibriani inter Acta SS. Maii tom. 7. pag. 624. A.]

¶ CAPITALITIUS CENSUS, in Charta pro Monasterio S. Quintini de Monte, apud Mabill. Annal. Benedict. to. 5. pag. 649. col. 1.

¶ CAPITALITIUS, Qui *Capitalem censum* solvere tenetur. Rathodus Episc. Noviom. in Sermone de Annunciatione an. 1081. ex veteri Lectionario Monasterii S. Eligii Noviom. *Quia igitur pro receptæ sanitate, quæ ad altare sanctissimæ Virginis offerret in prompsu pauperculæ non habuit, se ipsam ejus amodo Capitalitium assantium consilio gratanter dedit.*

1. CAPITAGIUM. Charta Pacis Communiæ urbis Farræ an. 1207. *Capitagia hominum nostrorum, & tria placita generalia, & panem quem mihi debebant, &c.* Infra: *Salvis Capitagiis dominorum suorum, &c.* Charta Joannis Abbat. Compend. an. 1247. *Reddunt insuper homines nostri de corpore, tam præsentes quam futuri utriusque sexus Capitagia sua certis terminis, quibus solvere consueverunt.* Charta Guillelmi Abbatis S. Dionysii an. 1248. apud Doubletum lib. 3. pag. 907. *Manumisimus & manumittimus & ab omni obnoxietate servitutis, qua nobis antea tenebantur, videlicet servitio, Capitagio, manumortua....absolvimus.* Alia Guillelmi Episc. Laudun. in Probat. Hist. Guinens. pag. 378. *Item Capitagia hominum ipsius Ingerranni ibidem commorantium.* Charta an. 1222. in Tabul. Campaniæ Regio: *Damna petant sibi illata, occasione prohibitionis factæ ipsis hominibus de tallia & Capitagio non solvendis.* Charta Joannis de Vernone an. 1231. *Remisi eis & quitavi manumortuam & denarios quos mihi debebant nomine Capitagii annuatim. Capage*, apud Delphinates. [Mabill. Præfat. in to. 2. Actorum SS. Benedict. sec. 6. pag. LXII. ubi de liberis hominibus, qui se in servitutem & obsequium Monasterii perpetuo devovebant, hæc habet ex Chartario Vindocinensi. Quidam *quatuor denarios de Capitagio suo, sicut mos sæcularis est talibus facere, super altare Dominicum prædicti loci gratanter imponens, funem quoque collo suo devote circumplicavit.*] Vide Expillium Orat. 21.

2. CAPITAGIUM, Alia notione. Charta Henrici III. Angl. apud Prinneum in Libertatib. Angl. tom. 2. p. 826. *Mandatum est....quod prædictum festum* (S. Edwardi) *...vice regis teneant, & solenniter celebrent ad custum Regis, & Capitagium Regis & Reginæ, scilicet de 36 ob unciæ nomine eorum offerri, & platam auri ponderis unius unciæ nomine Regis offerant, &c.* [Pro de 36. *ob* unciæ, Rymer. legit de 36. *almuciis.*]

¶ CAPTAGIUM, ut *Capitagium* 1. Locus est in *Somegia.*

CAPITATICUM. Chronicon Mosomense pag. 641. *Corrigiam sibi in collo posuit, ancillatui Sancti se subdidit, Capitaticum suum & se & posteritatem suam post se daturam...repromisit.*

CENSUS CAPITIS. Capitula Caroli Calvi tit. 31. c. 28. 34. *De illi Franci qui Censum de suo Capite, vel de suis rebus ad partem regiam debent.* Chronicon Besuense pag. 582. *Insuper unam ancillam* (de qua) *quæ vocatur Ramburgis, solitum Capitis sui 2. denariorum omni anno reddituram debitum.* Radevicus lib. 4. de Gestis Frider. cap. 5. *Nec de terra tantum, verum etiam de suis propriis Capitibus census annui redditionem.* Frotarius de Miraculis S. Benedicti: *In manicis obolum religat Capitis quasi censum.* Letaldus in Miraculis S. Maximini Abbatis Miciacensis num. 35. *Homo ille quotannis Capitis sui censum die annuo super altare sui liberatoris persolvit.* Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 17. *Hanc sibi legem præfixerat, ut secundo semper anno ad sepulcrum eorum* (SS. Petri & Pauli) *recurreret, decemque solidos ad proprium collum dependentes, tanquam supplex servus, Domino suo, quasi Censum, deferret. Capitis redditurum*, in Concilio Tolet. III. can. 8. Adde Flodoardum lib. 4. Hist. Rem. cap. 49. Hugonem Flaviniacensem pag. 246. Miræum lib. 2. Diplom. Belgic. cap. 43. Gallandum de Franco alodio pag. 20. &c. Vide *Capitio, Jornus*, κεφαλάτον, apud Theophanem pag. 407. *Censum capitis* reddit Anastasius.

RESPECTIO CAPITIS. Vide *Respectus.*

CENSUS CAPITALIS, *Cbef cens*, in Consuetud. Aurelian. art. 135. Ita enim scribendum pro *Cber sens.* Charta an. 1225. in Probat. Hist. Mommorenc. pag. 401. *Pro quibus denibus reddebant singulis annis Ecclesiæ suprædictæ 4. denarios de Capitali censu.* Diploma Regenoldi Episcopi Parisiensis apud Sammarthanos: *Mille librarum auri....cogatur exsolvere, rusticano more, vel paralitate subinssus, Capitalis census dissolutione plectatur.* Occurrit præterea in aliis Chartis in Probat. Hist. Castilion. pag. 51. 52.

CAVAGIUM. Charta Communiæ S. Quintini in Vi-romand. an. 1195. apud Hemereum : *Illi homines nostri liberi, qui non sunt homines de corpore, si venerint in Communiam.. nec alicui domine de forisfacto vel responde ant nisi de Cavagio suo.* Infra : *Quandiu puer aut juvenis, vel adolescens, sub tutela patris sui...moratur, nullum debet domino suo Cavagium, nec alicui debet respondere justitiæ, donec proprium habeat catallum, de quo lucretur.* [Litteræ anni 1236. ex Chartulario Monasterii S. Quintini ejusdem urbis pag. 344. *Salvis & retentis eisdem Abbati & Conventui Cavagist, mortua manu, &c.* Index redituum S. Petri Corbeiensis : *Quicumque ad Ecclesiam spectat solvendo Cavagium sive nobis, sive ministris, &c.*] Charta super Confirmat. Consuetudinis S. Audomari an. 1227. apud Ducheſn. in Probat. Hiſt. Guinenſis : *Omnes qui infra murum S. Audomari habitant...liberos à Cavagio, hoc est, à Capitali censu, & de advocationibus constituo,* Philippus MOUSKES in Carolo Magno :

A Carlemagne s'accorda,
De Cavage qu'il leur manda,
S'il ne venoient à lui là.

CHAVAGIUM, in Charta Roberti Epiſc. Lingon. an. 1235. apud Roverium in Reomao.

CABATGIUM, in Vita Innocent. VI. PP. apud Boſquetum : *Joannes Armeniaci Locumtenens Regius in lingua Occitana, quem occasione Cabatgii noviter per ipsum instituti, dicti populares hostiliter insecuti sunt.*

CHEVAGIUM. Bracton. lib. 1. cap. 10. §. 3. *Chivagium dicitur recognitio in signum subjectionis & dominii de capite suo.* Charta Gauffredi Archiepiſc. Burdegalenſ. in Tabulario S. Hilarii Pictavenſ. *Clamabat prædictus Hugo Brunus adversus Ecclesiam B. Hilarii, dicens, quod in Aniou de Benais habere debebat talliatam suam, quantam vellet, avenas quoque, gallinas, & cæsos cosdunales, Chevagium, & etiam rucengiam, cavalatam quoque & biennium quotiescunque vellet.* [Tranſactio anni 1456. ex Chartulario S. Martini Sagienſis : *Medietatis Chevagiorum, medietatis etiam decimæ, queſtarum, & medietatis virgultorum.*] Tabular. de *Doncheri* : *Au Prieur de Doncheri, au lieu de Sapogne les droits de Chevage dudit lieu competent & appartiennent, c'eſt aſſavoir que chacun Bourgeois dudit lieu ſont tenus envers le Prieur chacun an, le lendemain de Noel d'un denier de recognoiſſance.* Regeſt. temporalitatum, ex Camera comput. Pariſ. fol. 133, ubi de Mortua manu : *Lequels 12. den. ſont appellez Chevage, pour ce que chacun chef marié ou veſve le doit.* Le Roman de *Guillaume au Court-nez* MS.

Or ſervice & Chavaige deus cens requiert tant fort
Dou Chavaige eſt pechiés, mais dou ſervice eſt drois.

Le Roman d'*Aubery* MS.

Et diſt le Rois, Ne lor celez vos ja,
Qui n'i venra, jamais m'amour n'aura,
Il & ſes hoirs tous jours cuivers ſera,
Et de Chavaige quatre deniers donra.

Quevage, pro *Chevaige*, pronuntiatione Picardica, in Conſuet. Peronenſi. Vide to. 2. Monaſtici Angl. pag. 827. & Fletam lib. 1. cap. 7. §. 7. [Rymer. to. 2. p. 83.].

CHEVACHIUM. Tabularium Campan. Bibl. Reg. an. 1213. *Homines de S. Ulpho qui 4. nobis debent denarios de Chevachio.*

CAVELICIUM. Vetus Charta Corbeienſis, cui titulus, de Menſa Abbatis : *Omnes tenentur respondere ad Conventum in cenſibus, in Caveliciis, & in aliis reditibus, &c.* In Magno Chartulario ejuſdem Monaſterii : *Le devant dis Meſſire li Abbés en ledite vile bien mile personnes, ou plus aſſés, leſquels ne puent marier ſans ſen congié, & du congié donné il en a ſa droiture acouſtumée, & tant come il ſont enſamle par mariage, ca-*

ſcune perſone paye à Monſ. l'Abbé deux Pariſis de ſen kief, & apele-on tele condition en nom vulgal Cavelichе, pour chou que chеſt pour le kief. Droit de Chevelage, in variis Chartis quæ habentur in Probat. Hiſt. Eccleſiæ S. Aniani pag. 100. 101. quod *Chevalligium* appellatur in Charta Libertatum oppidi S. Paladii in Biturigib. an. 1279.

¶ CAPITAGIARII, Iidem qui mox *Capitales*. Charta Alexandri Leodienſis Epiſcopi de Godefrido Namurci Comite an. 1131. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 709. *Decretum eſt etiam à nobis & à Comite, quatenus omnis ſervus & ancilla Capitagiarii per annum & diem Bronium & S. Laurentium commorantes, ab anteriore Domini ſui exactione & mortimanu, fient cæteri ejuſdem Comitis Burgenſes in Namurco, penitus abſolvantur.*

CAPITALES HOMINES, Qui debent *cenſum de capite*, quo nomine plerumque intelliguntur qui olim manumiſſi fuerant non *plenaria*, ſed *conditionali* manumiſſione, ſub conditione operarum, ſervitii, aut cenſus annui; *Hommes de cors & de chief*, in Stabiliment. S. Ludovici lib. 2. cap. 31. & in Probat. Hiſt. Eccleſiæ S. Aniani pag. 100. [*Capitales homines*, in Charta Lotharii Regis Franc. pro Monaſterio S. Eligii Noviom. an. 989.] *Homines de capite*, in Charta Caroli C. ex Tabulario S. Germani Pariſ. apud Beslium in Epiſcopis Pictavenſib. pag. 33 *Servi de capite*, in Formulis vett. c. 3. & lib. 4. Hiſtoriæ Vezeliacenſis pag. 590. Epiſtola B. Noviomenſis Epiſcopi to. 4. Hiſt. Franc. Epiſt. 224. *Super femina illa, quam clamo, quis Capitalis eſſe debet Epiſcopi.* Charta Communiæ Meldenſis, Henrici Comitis Trecenſis anno 1179. in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 298. *Capitales homines cenſum capitalem debitum dominis ſuis perſolvent.* Charta Caroli Comitis Flandr. an. 1123. in Tabular. Gandav. *Capitales S. Petri in advocatia Brachatenſi*, apud Ducheſn. in Probat. Hiſt. Guin. pag. 191. Synod. Colonienſis an. 1280. ca. 12. *Homines cenſum Capitalem Eccleſiis ſolventes.*

Cujuſmodi autem eſſet. capitalium hominum conditio, ſic præclare deſcribit Chronicon Abbatiæ S. Trudonis lib. 13. extremo : *Maſculus 12. denarios ſolvebat ſingulis annis de Cenſu ſui Capitis, femina 6. quidam alius legis 2. denarios, quidam 4. Maſculus iſtarum conditionum quocunque moraretur, ſive ſub noſtro jure, ſive ſub alieno, ſi necdum conjugatus erat, debebat Eccleſiæ, quaſi hæredi ſuæ, quidquid in omni ſubſtantiæ ſupererat ei : ſi fuerat conjugatus, & non cum ſua compare, hoc eſt, quæ non eſſet ancilla noſtræ Eccleſiæ, debebat dimidium ſuæ ſubſtantiæ, ſimiliter & femina, excepto quod quocunque conjuge eſſent ei liberi, non dabat Eccleſiæ, niſi quod melius videbatur in omni ſua mobilire. Mæ ſculus ſi eſſet cum ſua compare conjugatus, dabat de ſuis veſtimentis quod erat melius. Quod ſi haberet terram cenſualem & ſervilem, de terra dabat Præpoſitis ad curtim bovem, & de Capite ſuo, vel alium, vel rem quam habebat meliorem. Ita quoque fiebat ſi palefridi ſupereſſent.* Vide *Manumiſſio*, & *Hereotum*.

1. CAPITALIS, Primus, ac præcipuus. *Capitalis Friborgi*, in Legibus Edwardi Confeſ. c. 20. Apud Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 7. *Capitales* dicuntur, qui aliis *Capitanes*. *Capitales Barones*, apud Robertum de Monte an. 1159. id eſt, præcipui. *Capitales Eccleſiæ*, apud Robertum Valciodorenſem in Vita S. Foranani Abbat. num. 9. [& in Charta anni 1089. apud Miræum tom. 1. p. 75. col. 1.] *Capitales Curiæ*, in Actis aliis ejuſdem Sancti num. 13. *Capitales viri de Curia*, ibid. num. 15. [*Capitales ac principales homines*, in Chronico Mellicenſi pag. 446. col. 1. *Domini Capitales* in Indice MS. Beneficiorum Eccl. & Diœceſ. Conſtantienſ. fol. 51. verſo, & in Formulari Anglic. Thomæ *Madox*, p. 62.

Ca-

Capitalis manſura ibid.pag.79.*Capitale Monaſterium*, in Charta anni 1030.inter Acta SS.Benedict. ſec.3.part. 2.pag.624.*Capitalis pars Eccleſiæ*,infra in *Capitium* 2.]

CAPITALIS, Gallis *Captau* vel *Capitau*. Dignitatis nomen, quibuſdam ex illuſtrioribus Aquitaniæ Proceribus attributum, quos Comitibus, Vicecomitibus, & Baronibus vulgo accenſet Conſuetudo municipalis Burdegal.art.75.Sed præfertim duos ex iis, hac dignitate inſignitos obſervare eſt, *le Capdal de Buch*, & *le Captal de Trene*.

Prioris crebra occurrit mentio apud Froiſſartem, Berrium, Tillium, & alios Hiſtoriæ Franciæ Scriptores. Joannes *de Grailly*, *Capitalis de Bogio* appellatur, in Fœdere, quod inter Caſtiliæ Regem & Anglos initum eſt an.1362. & aliis Chartis, quas laudat Marca lib.1.Hiſt. Beneharn.cap.8.*Capitau de Buef*, in Chron. Flandr.cap.98. Eſt autem *Bogium*, Aquitaniæ municipium ad canalis oſtium, quod ſinum Arcachonium efficit. Ex quo quidam cenſuere, *Capitales* appellatos, quod eſſent domini loci iſtius, qui eſt promontorium, ſeu, ut vulgo Galli efferunt, *Caput* in mare excurrens, *Cap de Buch*. Alii dictos putant, quod eſſent Capitanei iſtius caſtri: *Capitales* enim quandoque cum Capitaneis, ſeu præfectis, confundi, ex Sanuto diximus: atque ita *Capdals* uſurpat Raimundus Montanerius in Chron. cap.133 185. Porro Chronicon MS. Bertrandi *du Gueſclin* eumdem Gueſclinum exhibet heraldum, ſeu ſectalem, *Capitalis de Buch* ſic alloquentem:

Et direz par delà à voſtre reparier,
Que nous irons à eux, s'il ne viennent à premier,
Car je crois, ſe Dieu plaiſt, que je puis eſploier,
Que du Caſtal de Buef mangeray un quartier,
Ne je ne panſe anuit autre char manger.

Inſcriptio portæ Atrebatenſis urbis:

Captal de Beuf, qui y fut pris,
Comme Capitaine de haut pris.

Veteres Chartæ ſcriptæ ann. 1459. *Capitalatum* & *Capitalagium de Botgio* vocant, eumque tradunt primitus poſſeſſum à P.Amanevo de *Bordeu*, qui obiit ſine liberis, cujus frater fuit P. *de Bordeu*, Dominus Podii Paulini, Caſtri novi, & Inſulæ S.Georgii, qui filium habuit P. *Bordeu* Capitalem de Logio, & Aiſalhidam de *Bordeu* nuptam P.de *Gresly* Vicecomiti de Benaugis & de Caſtillione. P.de *Bordeu* abſque liberis pariter mortuo, Capitulatus in Gresliacam familiam tranſiit, ac deinde in Lebretenſem.

¶ CAPITALISSA DE BOGIO, pro uxore *Capitalis de Bogio*, in Litteris an 1354.to.5.Rymeri p.735.

CAPITALEM TRENÆ recenſet RegeſtumConſtabulariæ Burdegal.fol.13 1.inter Nobiles Seneſcallię Burdegalenſis his verbis: *Captau de la Trena debet pro caſtro de Trena, & pro bis quæ tenet à Rege in diverſis parochiis, 100.ſol.8.den.de ſporta*. Hujus etiam meminit Regeſt.Homagiorum nobilium Aquitan. fol.11. & 17. *Petrus Captalis de Trena ſub tutela Raymundi de Novelliano* 1273.Vide Marcam in Hiſtor.Beneharn. lib.6. cap.24.num.9.

¶ CAPITALEM SENTENTIAM SUSCIPERE, *Occidi ab hoſtibus*. Barthii Gloſſ.ex Hiſt. Palæſt.cap.11. *Illi autem qui voluerunt, Capitalem ſententiam ſuſceperunt.* Cap.XXVI.*Duo ex militibus exierunt de turre vulnerati, tertio tres haſtæ detruncatæ ſunt in manibus. Illi duo acceperunt Capitalem ſententiam*. Vide *Capital* 2.

¶ 2. CAPITALIS, *filius, veterator, vaſer*. Gloſſæ Sangerman.MSS.num.501.

¶ CAPITALITIUM, CAPITALITIUS. Vide ſupra poſt *Capitale* 5.

¶ CAPITANA, Cathedralis Eccleſia, in Annal. Benedict.tom.4. pag.299.Sed perperam: ibi enim laudatur Baldrici Chronic.Camerac. lib. 3. c.38. ubi non comparet vox *Capitana*, ſed *Capitaneum*: quod de principali Monaſterio debet intelligi, ut mox dicetur in *Capitaneus*.

¶ CAPITANARIA,Ital.*Capitaneria*, Gall. *Capitainerie*, Dignitas *Capitanei*. Regim. Paduæ ad ann. 1322. *D. Jacobus de Carrario Capitaneus populi Paduani renunciavit dictæ Capitanariæ, &c.* Vide *Capitaneus*.

¶ CAPITANATA, Vicus. Acta SS. Maii to. 1. p.541. in Miraculis B.Gregorii Verucul.*Actum in aditu domus meæ ſitæ intus terram Verruchii in Capitanata S.Thomæ in Contrata Poſt arelli*.

2. CAPITANEA, Capitale debitum, *Sort principal*, in Statutis Venet. an.1242.lib.5.c.14.& alibi.

¶. 2. CAPITANEA, Officium *Capitanei*, Gall. *Capitainerie*. Epiſt.Urbani IV. Patæ in qua proponit conditiones ſub quibus Carolum Andegaviæ & Provinciæ Comitem regno Siciliæ inveſtiri cupiebat, apud Marten.to.2.Anecdot.col.10.ann.1263.*Idem autem Comes & ſui hæredes ... in patrimonio B.Petri .... nullam poteſtatem. ſeu Capitaneam, vel vectoriam .... recipient, &c.*

CAPITANEÆ LITERÆ. Auctor incertus de Limitib.agror. *Quas literas ſingulas in terminis invenies, quæ Capitaneæ ſunt, non fundorum, ſed rationis terminum oſtendunt*.

¶ CAPITANEATUS, CAPITANERIA. Vide mox in *Capitaneus*.

CAPITANEUM. Tabular. S. Remigii Remenſ. *Donat ... in banno pro paſtione cum ſocio de bobus 4. den. Capitanea car.1.ad ſcuriam de materiamine car.* 1. Idem videtur quod *Capitum*, palea. Vide *Capitale* 5.

CAPITANEUS, Adjectivum, præcipuus, principalis, qui eſt in *Capite*, capitalis. Hincmarus de Ordine Palatii c.27.*Capitaneis miniſterialeſ certatim de die in diem nunc iſtos, nunc illos, ad manſiones ſuas vocabant.&c. Capitaneum Monaſterium*,apud Baldricum l.3. Chron.Camerac.cap.38.[& in Annal.Benedict.to.2.pa, 457.]*Capitaneum altare*, in Charta Petri Morinorum Epiſc.ann.1237.[& alibi. *Capitanea crux*, apud Marten.to.3.Anecd.col.588.*Capitaneus locus*, Gall. *Chef lieu*, in nova Gall.Chriſt.to.3.col.489. & in Actis SS. Benedict.ſæc.3.part.1.pag.121.]

CAPITANEUS, Caput militum, præfectus copiis militaribus, noſtris *Capitaine*. Guill.*Guiart*:

Serjens & Meſtres Capitaines
Font eſpartir aval les plaines.

Caput exercitus, apud Fredegar.in Chron.cap.78:*Ducer in Capite*, Gall.*Generaux en chef*, apud Gregorium Turon.lib.4.Hiſt.cap.5.*Rex Godegiſilum & Gunthcranum Duces in Capite dirigit*. Geſta Dagoberti Regis cap.36.*Rex de univerſo regno Burgundiæ exercitum promoveri jubet, ſtatuens in Capite Abbindum, &c.* Annales Francor.ann.786.*Prævaluerunt Franci, & cum victoria, Deo volente, reverſi ſunt, & Capitaneos eorum* (Britonum) *repræſentabant Domino Regi Carolo*. Vide Capitulare an.807.cap.3.Occurrit paſſim.

CAPITANIUS. Annales veteres Francorum à Lambecio editi lib.2.Comm.de Bibl.Cæſarea an.798. *Et illi omnes ſe tradiderunt in manus ejus, & tulit inde illos Capitanios quos voluit*. Occurrit etiam in Chronico Beneventano an.1192.

¶ CAPITANUS. Querimoniæ Dom.Dalphini contra Burgenſes de Romanis ann.1342.Hiſt. Dalphin. to. 2.pag.442.col.1. *Item vos armati & congregati ut ſupra ad modum Univerſitatis, Officialibus dicti loci de Romanis, veſtris præſentibus, quemdam de vobis in Capitanum elegiſtis, nominaviſtis & conſtituiſtis, cui nomen impoſuiſtis Tartarella, &c.*

CAPITANEUS GENERALIS, Dux totius exercitus apud Matthæum Paris, qui *Major Capitaneus* in Charta Cremonensi an. 1244. noſtris olim *Capitaine general & ſouverain*, cujus dignitatis & munii ſuprema poteſtas ſic deſcribitur in Charta quam hic damus: *Philippe par la grace de Dieu Roys de France, à tous ceux qui ces preſentes Lettres verront, Salut. Sçavoir faiſons q'ae nous confiaus du ſens, loyauté & diligence de noſtre amé & feal Chevalier Guy de Noelle, Mareſchal de France, icelluy avons fait & eſtably, faiſons & eſtabliſſons par ces Lettres, pour la ſeureté du pays, Capitain general & ſouverain de par Nous ès parties de Xaintonge & ès pays & marches d'environ, & de tous les lieux voiſins, auquel nous avons donné & encore donnons pouvoir, authorité, & mandement eſpecial de mander, aſſembler, & tenir à nos gages gens d'armes & de pié ſant, tel nombre, & toutefois que bon li ſemblera; de viſiter, & eſtablir les villes, Chaſteaux, & forteresſes du pays, & des marches, & de croiſtre & apetiſſer les eſtablies, de changer, mettre de lieu en autre, & oſter du tout Chaſtellains, Baillis, Prevos, Receveurs, & toutes manieres d'autres Officiers quiex & quelque eſtat qu'il ſoient, & autres eſtablir de nouvel en lieux d'eux de quitter, remettre, pardonner toutes manieres de crimes & malefices aux perſonnes que il verra que bon ſoit, de rappel banis, de donner Lettres d'Eſtat à ceux qui ſeront en noſtre ſervice avec lui, ou autre part de ſon commandement, du jour que il partiront de leur pays juſques à un mois après leur retour des parties où il ſeront alés, de compoſer à toutes manieres de gens, de quelque eſtat que il ſoient tenant villes, chaſteaux & forteresſes de nos ennemis qui vauldroient ſans fraude venir à noſtre obeiſſance, de prendre deniers ſur les Receveurs quelconques deſdites parties pour faire les choſes deſuſdites toutes fois que meſtier en ſera, en eux donner quittâce ſous ſon ſeel de ce qu'il prendra d'eux, & de faire toutes autres choſes qui à office de Capitain general & ſouverain puent & doivent appartenir. Leſquelles choſes deſſuſdites ainſi faites par noſtredit Capitain, nous aurons fermes & agreables, & ſcelles & ceſcunes confermerons par nos Lettres ſeellées en las de ſoie de cire verte, ſe meſtier eſt. Donnons en mandement par la teneur de ces preſentes à tous nos Officiers & ſubjets de quelque eſtat que il ſoient, que audit Mareſchal comme à Capitain eſtabli de par Nous, obeiſſent diligemment, & preſtent & donnent conſeil, conſort, & aide, toutefois que meſtier en aura, & à nos amés & ſeaux Gens de nos Comptes à Paris, que tout ce que noſtredit Capitain aura pris ou receu deſdits Receveurs, ou d'aucuns d'iceux pour la cauſe deſſuſdite, il allouent en leurs comptes, & rabatent de leurs receptes ſans contredits, non obſtant, que ces preſentes ſoient paſſées par les gens de noſtre ſecret Conſeil: en teſmoin de laquelle choſe nous avons fait mettre à ces Lettres noſtre grant ſeel. Donné au Bois de Vincennes le 9. jour d'Aouſt l'an de grace 1349.* Exſtat in 12. Regeſto Chartophylacii Regii ch. 17. Diploma aliud Philippi Pulcri Regis datum apud Vincenas die Martis ante feſtum B. Mariæ Magdalenæ ann. 1302. quo Comitem ſancti Pauli Buticularium Franciæ *Capitaneum exercitus* ſui in bello Flandrenſi conſtituit.

CAPITANEUS ECCLESIÆ, in Charta ann. 1080. apud Beslium pag. 484. videtur idem qui *Advocatus*. [Vita S. Hildegardis Abbatiſſæ lib. 1. c. 3. *Tunc Abbas veniens ad matricem ſedem Maguntinam coram venerabili Præſule Henrico & Capitaneis Eccleſiæ, quod cognoverat, expoſuit.* Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 3. p. 717. in Vita S. Burchardi: *Convocatis undique tam Principibus vicinis, quam ipſis Eccleſiæ ſuæ Capitaneis, cunctoque quoque Clero ac populo.*]

¶ CAPITANEUS SEDIS APOSTOLICÆ, Chronicon Barcinon. to. 3. Concil. Hiſp. pag. 545. col. 2. *Anno MCCXCVI. in menſe Novemb. Dominus Rex Jacobus Vexillarius & Capitaneus Sedis Apoſtolicæ, cum dicta Regina vit in Curiam, & x. Kal. Madii ann.* MCCXCVII. *redivit.*

¶ CAPITANIA, Officium ſeu Dignitas *Capitanei Sedis Apoſtolicæ*. Bulla Bonifacii VIII. pro Jacobo II. Aragonum Rege to. 3. Concil. Hiſp. pag. 536. *Ad exequendum hujuſmodi Vexillariæ, Capitaniæ & Admiratiæ officium, &c.*

¶ CAPITANEUS CIVITATIS, Præfectus civitatis, qui de rebus tam criminalibus, quam civilibus & politicis cognoſcebat, in pleriſque Italiæ urbibus. Epiſt. Friderici Regis Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 76 *Fridericus Dei gratia Rex Siciliæ Capitaneo ſeu Vicecapitaneo civitatis Panormi fideli ſuo gratiam ſuam & bonam voluntatem, &c.*

¶ CAPITANEUS POPULI, Eadem notione. Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. lib. 10. ad ann. 1291. *Electus fuit in Capitaneum Januenſis populi nobilis vir Dominus Lanfrancus de Suardis civis Bergomenſis, qui venit Januam tempore ordinato, & cæpit officium ſive Capitaniam ſapienter & ſyrenne gubernare.* Oberti Stanconi Annal. alii Genuenſ. lib. 9, ad an. 1271. *Anno Domini* MCCLXXI. *dicti Capitanei populi voluntate ordinavere ad regimen civitatis eligere Poteſtatem. Factum eſt quod electo Accurſo Lanzanigra Alexandrino cive, de menſe Aprilis venit ad regimen civitatis Januæ, & rationis regulis obſervatis, ſalvis tamen dictorum Capitaneorum mandatis, quæ omnibus ſtatuis & legibus tenebantur præferre.* Idem Annal. ad ann. 1270. *Capitaneis namque prædictis regentibus civitatem, &c.* Paſſim memorantur hujuſmodi variarum urbium Capitanei apud Scriptores Italicos hac de re conſulendos.

CAPITANEI, in libris Feudorum, ſeu potius in Italia, generaliter dicebantur, Duces, Comites, Marchiones, qui Regis Capitanei ſunt, ut lib. 1. tit. 1. Specialiter autem qui non ſunt ex hoc illuſtri Magnatum, ſed ex eorum ordine, qui *à Principe vel ab aliqua poteſtate de plebe aliqua, vel plebis parte per feudum ſunt inveſtiti*, quique *Valvaſores majores* olim appellabantur, ut eſt lib. 2. tit. 10. quo ſenſu Capitanei à Comitibus diſtinguuntur lib. 2. tit. 10. 12. 17. & in Conſtitut. Frideric. de pace tenenda. Guntherus lib. 8. Ligurini:

Hæc proceres cuncti, Comes, an Dux, Marchio, Conſul,
Et cum judicibus Capitanea turba verendis.

Vide Ottonem Friſing. lib. 2. de Geſt. Friderici cap. 12. Decreta pro Mediolanenſibus apud Baronium ann. 1067. n. 11. Petrum de Andlo lib. 2. c. 12. Zazium de Feudis c. 5. §. 19. 23. 24. &c.

CATANEUS, vox detorta ex *Capitaneus*, idemque ſonat. Ivo Carnotenſis Epiſcop. Epiſt. 129. *Præcipue hoc Nobilitati tuæ debemus, qui & noſter es parochianus, & Eccleſiæ noſtræ Cataueus.* Chataigne Scriptores noſtri Gall. ęvi medii pariter dixere. Le Rom. *de Rocevaux* MS.

Demandront moi, Où eſt li Cuens Chataingne?

Le Roman *de Gaydon* MS.

Dont maint Duc & maint Comte, & main Prince Chataigne
Furent occis, &c.

Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS,

Illuec trouva Amile li Chataine,

Alibi:

Va ſent Amiles li prous & li Chataine.

CATANEI, Iidem qui *Capitanei* apud Feudales, quidquid contra reclament Scriptores aliquot Itali, qui aliunde vocis originem accerſunt. Romualdus Salernit. in Chronico MS. *Comitiſſæ de Berthenora cum Guillelmo de Marxiſella nobili Ferrarienſi Catanio, cum magna multitudine militum & peditum ad ſuccurſum ejuſdem ci-*

civitatis veniebat. Charta Caroli IV. Imp.ᵗ Id. Febr. 1370. pro Amizino de Vozullis milite & Legum Doctore, & Joaune ejus fratre, civibus Papiensibus : *Auctoritate Imperiali, tenore præsentium nobilitamus & altiori nobilitatis gradu gratiosius elevamus, atque sub forma & modo, quibus melius possumus, vos & eosdem vestros descendentes legitimos nobiles Cataneos constituimus, & auctoritate prædicta creamus & facimus, & aliorum Cataneorum nobilium honoribus, privilegiis, juribus, immunitatibus & dignitatibus frui ubique locorum decernimus, &c.* Vide Ægidii Menagii Origines Italicas in *Cattano*.

CAPITANIA, Capitanei officium, dignitas, proprie *feudum Gardiæ* perpetuum, apud Petrum de Vineis lib. 3. Epist. 63. lib. 5. Epist. 71. lib. 6. Ep. 25. *Capitaneria*, Italis ; [*Capitania*, Hispanis.]

¶ CAPITANERIA, in Chronico Parmensi ad an. 1289. apud Murator. to. 9. col. 815.

CAPITANEATUS. Marsilius de Menandrino in Defensore pacis 1. part. cap. 9. *Urus quidem cum Monarcha statuitur ad aliquod opus determinatum, circa regimen communitatis.....vocatur autem officium hoc in Communitatibus modernis Capitaneatus, aut Contestabilitaria*. [Chron. Parmense ad ann. 1295. col. 832. *D. Gotius de Foyo Capitaneus populi Parmæ renuntiavit ipsum regimen & Capitaneatum*.]

¶ CAPITANEUS CENSUS. Vide *Capitale* 5.

CAPITARE. Alcuinus Poem. 203.

Mens pia pascatur verbis cælestibus, illa
Et laus alma Deo tota Capitatur in aula,

Forte *crepitetur*. [Credideriin *Capitare* idem esse apud Alcuinum, metaphorico tamen sensu, quod in *Antiquit. Ambrosian.* apud Kennettum. Hic auctor in Glossario ad calcem dictarum *Antiquit.* in voce *Abuttare* observat in veteribus agrorum descriptionibus *Abuttare* nonnunquam exprimi per *Capitare*, hoc est, terminare, Gall. *Abouter, se terminer*, ut in Consuetud. Monast. de Bello fol. 241. *Tenent octo acras juxta Gorefwall Capitantes ad prædictam wallam versus Nordest, Madox* Formulare Anglicum p. 155. *Duæ acræ quæ Capitant super easdem, Capitare, Caput facere*, Joanni de Janua.]

CAPITAS, Papiæ, *Amplitudo, à capiendo*. Ita etiam Gloss. MS. Regium signat. 1013.

¶ CAPITATA. Chron. Siciliæ in Epistola Messanensium ad Panormitanos, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 92. *O nefanda temeritas, quæ sub ficte velamento Capitatæ Romanam majorem Ecclesiam veritatis amicam inivit suæ fictionis illusionibus inhæsisse. Ubi Capitata*, si bene conjecto, idem est quod *Pax* : ibi enim conqueruntur Messanenses quod Carolus pacem ab Ecclesia confirmatam violasset ; at unde ducta vocis origo, mihi incompertum, nisi quod per capita pacem jurare cōsueverāt.

CAPITATICUM. Vide *Capitale* 5.

1. CAPITATIO, Capitis census, seu tributum capitis vel personæ, *Capage*, apud Delphinates, & Expillium Orat. 21. Tertullianus : *Hominum Capita stipendio Censa, ignobiliora*.

CAPITATIO, Tributum pro jugorum, seu capitum, id est, possessionum numero impositum : sic dictum, quia in censum veniebant, referebanturque omnia quæ possessionum, capitum, fortiumque, & jugorum æstimationi accedebant. Ita Jacobus Gothofredus ad leg. 2. Cod. Th. de Censu, ubi plura de ejusmodi capitatione, quam *Censum capitum* vocari à sancto Hilario annotat, *Caput*, ab Eumenio in Paneg. & Sidonio Carm. 13. ad Majorian. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei : *Cum possessio ab his recesserit, Capitatio non recedit : proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur*. Glossæ Lat. Græc. *Tributum*, τὶ λαογραφικὸν. *Tributum Capitulare*, κεφαλικὸν φόρος. Nostri ejusmodi capitationem *Talliam realem* vocant.

CAPITATIO HUMANA, in leg. 6. Cod. Th. de Collat. donat. pars ea tributariæ functionis, quæ pro servis, colonis adscripris, censitis, præstabatur, ut

CAPITATIO ANIMALIUM, d. l. 6. quæ pro animalibus possessionum, *le Bestail*.

CAPITATIO PLEBEIA, in l. 4. Cod. Theod. de Censu, quæ *Exactio plebis* dicitur in leg. 6. eadem, quæ à plebe exigitur, à qua eximuntur virgines Deo sacratæ & pupilli, quam etiam eamdem cum superiori capitatione possessionum esse censent viri docti.

¶ 2. CAPITATIO, Pabulum animalium. Vide *Capitum*.

CAPITE-CENSUS, apud Papiam MS. *Taxatio possessionum, vel qui caput suum deducit ad censum, ad bonorem, ad divitias. Capitecensus, corona quæ capite geritur*. [Isidoro in Glossis : *Capite census, coronam qui in capite gerit. Capite Census, taxatio possessionis*. Ad hæc Grævius : Sed cur Capite census dicitur qui coronam in capite gerit ? Puto, inquit, quia qui sub corona vendebantur, in capite coronam gerebant, illorumque caput censebatur, hoc est æstimabatur illo pretio, quod ei à venditore fuerat datum.] Charta Henrici Imp. ann. 1039, in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 147. *Cum.... censibus & capitisensibus, agris, campis, vineis, &c.* Occurrit ibid. in aliis Chartis. Charta Communiæ Farræ an. 1207. apud Thomassserium p. 438. *Statuimus etiam ut homines Capitecensi dominis suis censum capitis sui infra terminos Pacis tantum persolvant, &c.* [Notum est *Capite censos*, à Romanis dictos fuisse, qui nullo vel minimo ære censebantur, quasi qui censerentur suo solo capite. Vide rursum *Capite censi* post *Caput* 3.]

CAPITEGIUM, Capitis amiculum, Gallis *Couvrechef*. Guarinus Ordinis Prædicat. in Vita B. Margaretæ Hungaricæ n. 19. *Parabat cibum pro infirmis in coquina, accendebat ignem, carnes pro eis in proprio portabat Capitegio, vel ad collum*. Vetus Rotulus an. 1252. *Pro Capitegiis missis tunc Reginæ Reginæ uxoris Regis, &c.* [Chronicon S. Martialis Lemovic. apud Stephanotium Fragm. Hist. to. 1. MS. *Anno 1273. mulieres castri & civitatis Lemovic. sumpserunt Capitegia in capitibus suis ad prædicationem Fratrum Prædicatorum, qui tunc de novo venerant ad castrum Lemovic. quæ mulieres antea sine Capitegiis se portabant*. Modestum igitur erat *Capitegium* & signum pudoris, ut velamen de quo Apostolus. Fuit etiam in usu apud Moniales. Instrument. an. 1348. Hist. Dalphin. to. 1. pag. 578. col. 2. *Capitegia seu alia pro capitis velamine necessaria usque ad valorem decem octo grossorum Turonensium cuilibet Moniali circa prædictum festum omnium SS. annis singulis ministrentur*.] Ceremoniale Rom. ex MS. Vaticano de Confecr. PP. *Ordinator ponat unum Capitegium subtile in modum serti super caput electi, pendentibus capitibus Capitegii post collum, & sic mittit Chrisma super caput ejus in modum Crucis. Capiteregium* scribitur apud Rainaldum, ad calcem to. 3. an. 1279. n. 19. ut & in Charta ann. 1347. apud V. Cl. Dion. Salvagnium Boissium lib. de Placito Dominico p. 10. *Item quicquid dicta Francesia, tanquam hæres dicti patris sui, & dictus Guigo ejus vir nomine dictæ uxoris habent & possidens in mandamento Belligardi....ad placitum unius Capiteregii usque ad valorem 18. denariorum bonorum Vienensium in mutatione domini vassalli solvendum dicto domino Dalphino & successoribus suis ad opus Domine Dalphine*. Alibi velum appellatur. Occurrit præterea in Vita B. Coletæ non semel.

CAPITELA. Vetus Notitia judicati, apud Francisc. Mariam in Mathilde Comitissa lib. 3. *Dum in Dei nomine in civitate Luca, ad Curte Domini Hugonis Regis, in solario ipsius curtis, ubi Dominus Ugo & Lotharius filius ejus gloriosissimi Reges præerant, in Capitela, ubi est longanea solarii, &c.*

1. CAPITELLUM. Ugutio & Papias: *Capitella dicuntur quæ columnis superponuntur, quia columnarum sunt capita, quemadmodum super collum caput*, Idem Papias: *Hermes, dicitur Capitellum quod ponitur super columnam*, Vita B. Mariani Abb. Ratisp. num. 26. *Clausiro, Capitellis sculpiti, ac basibus... eandem Ecclesiam decoravit*. Occurrit non semel 3. & 4. Regum. *Columnarum deaurata Capita*, apud Hieronym. Epist. 8. & Epist. ad Gaudentium: *Auro fulgent Capita columnarum*, Κιονόκρανα dicuntur ejusmodi capitella Photio in Encomio Novæ Ecclesiæ à Basilio extructæ. [Regimina Paduæ ad an. 1283. *Fallus fuit pons lapideus S. Leonardi hoc anno, & inventa arca nobilis Antenoris conditoris urbis Paduæ cum Capitello*. Chronicon Parmense ad an. 1299. *Tonitruum & fagitta de cælo percussit in turre Communis unum ex merlis, & de angulo & de fenestris & de Capitello lignaminis, quod est desuper ipsam turrim, & unum ex colonellis marmoreis super quo erat*, Alter locus ex eodem Chronico refertur in *Canonus* post *Canto* 1.] Vide *Capitulum* 3.

2. CAPITELLUM, Joanni de Garlandia in Synonymis Chymicis, *Aqua saponis vel lixivium*. Matthæo Salvatico: *Aqua saponariorum, ex quo fit sapo, dicitur Gutta prima, aqua prima*.

3. CAPITELLUM, Minus capitulum, seu locus ubi conveniunt Monachi: nam plura habebant interdum Capitula in majoribus Monasteriis. Tabular. Vindocinense Thuani Ch. 27. *Hæc definitio facta est apud Vindocinum in Capitello S. Georgii anno* 1070.

4. CAPITELLUM, Capitolium, arx. Radulfus de Diceto in Imag. Hist. an. 1174. de urbe Santonica: *Deinde pregredientes aggressus est fortunæ consimili Capitellum, præsidium majus, sed præsidio primo antiquius*: Capitolium Santonicum intelligit, de quo sic Ademarus Cabanensis in Chron. *Dolo adduxit eum in Capitolio Santonæ urbis, quasi in beneficio urbem ipsam ei concederet, nihilque mali suspicantem, inclusum Capitolio, nefanda eum capere non veritus est traditione*. Quod vero *Capitolium* & *capitellum* his Scriptoribus est, *turrem Santonensis civitatis* Hovedenus, *præsidium* Walsinghamus vocant. [Chronicon Veronense ad an. 1354. *Et sic die sequenti ac aliis diebus fuerunt suspensi per gulam in platea apud Capitellum*. Et ad an. 1374. *Die autem Jovis* XIV. *Octob. ante mortem D. Canfignorii facti fuerunt Domini generales civitatum Veronæ & Vicentiæ, &c. Domini Bartholomæus & Antonius fratres de la Scala filii naturales de voluntate & consensu totius populi Veron. super Capitello communis Veronæ*.] Vide *Capitolium*, & *Capitulum* 5.

¶ 1. CAPITELLUS, apud Lobinellum Hist. Britan. to. 2. pag. 73. *Pro duabus salinis habentibus quadraginta Capite illos*; id est, spatiola seu arcolas continendis aquis, unde per calorem solis sal expromitur, Gall. *Oeillets*.

¶ 2. CAPITELLUS, Idem quod *Capitium* 1. seu vestis pars superior, qua caput tegebatur. Acta SS. Julii to. 4. pag. 666. de S. Petro Confessore: *Ejus vestimenti forma nonnisi quidam saccus veridice dici potest, cum nec manicas habeat nec girones, nec Capitellos, nec bottones*.

CAPITENNIUM. Vide *Capitenere*.

CAPITEREGIUM. Vide *Capitegium*.

¶ CAPITERNUM, f. Species fibulæ à *Capiendo* sic dictæ, quod quasi *capiat* res, quibus adjungitur. Inventar. Ecclesiæ Noviom. an. 1419. ex Archivis ejusdem: *Item est ibidem una parva layetta, in qua sunt plures pecie, argenteæ omnes vel deaurata vel albæ, sicut de boutonnis capparum, de Capiternis feretri seu chasse beatissimi Eligii, de firmariis librorum, &c.*

¶ CAPITIARE. Vide post *Capitium* 1.

CAPITIARIUS. Vide *Capitium* 2.

¶ CAPITIFRAGIUM, Instrumentum aptum capiti comminuendo. Acta SS. Junii to 3. pag. 30. de S. Cyriaco: *Fac Capiti fragium & uncinos ad oculos evellendos*.

CAPITILAVIUM, Dominica Palmarum. Ordo Romanus: *Dominica Indulgentiæ, quæ diversis vocabulis distinguitur, id est, Dies Palmarum, sive Florum, atque Ramorum, Osanna, Pascha petitum, sive Competentium & Capitilavium*. Appellationis rationem exponit Isidorus lib. 2. de Divin. Offic. cap. 27. & lib. 6. Orig. cap. 18. *Vulgus autem ideo eumdem diem Capitilavium vocat, quia tunc moris est lavandi capita infantium vocat, quia tunc moris est lavandi capita infantium vocat, quia tunc moris est lavandi capita infantium, qui ungendi sunt, ne forte observatione Quadragesimæ fordidati, ad unctionem accederent*. Eadem fere ipsa habent Alcuinus lib. de Offic. divin. Rhabanus Maurus lib. 3. de Instit. Cleric. cap. 35. & Papias.

¶ CAPITIO, *Annona*, in veteri Vocabulario utriusque Juris. Κεφάτιον Justiano in Nov. 24. Extr. & in Edict. 13. cap. 3. idem quod *Caput annonæ*, de quo infra. Vide *Capitum*.

¶ CAPITIPURGIUM. V. *Caput purgium* in *Caput*.

1. CAPITIUM, Capitis tegmen, Festo, Nonio Marcello, & Isidoro lib. 19. Orig. cap. 30. At Varro scribit tegmentum fuisse, quo mulieres pectus amiciebant. *Capitia* in mundo muliebri reponuntur ab Ulpiano l. 27 de Aur. & arg. legat. Ugutioni vero & neotericis Grammaticis, *Capitium, os tunicæ* definitur. Papias: *Capitium, summitas tunicæ, capitis foramen in veste*. Balbus in Catholico: *Capitium, os tunicæ, vel alterius vestis, unde caput immittitur*. Auctor Mamotrecti: *Capitium, quod est circa collum*. S. Hieronym. de Veste Sacerdotali, de tunica talari: *In superiori parte qua collo induitur, aperta, quod vulgo Capitium vocant. Capitii tunicæ*, apud Augustin. Contra liter. Petiliani li. 2. cap. 104 Job cap. 30. *Quasi Capitio tunicæ succinxerunt me*. Eckeardus Jun. de Casib. S. Galli cap. 5. *Episcopus Capitio cappæ impacto cum anbelus steisset*. Quibus in locis, Goldastus ait *Capitium* esse eam vestis partem, quæ ad os tunicæ collum circumamicit humeris injecta, veteribus Alemannis *Goller*, quasi *Collare*, quam vocem Germani adhuc retinent: Alemanni seu Helvetii *Halsmantel* pro eo dicunt. Unde putat *Capitium* à *caputio* distinguendum, quod fuit tegmen capitis. Le Roman *du Renard* MS,

Et del peliçon se merveilloit,
Que la Cheveſce iert en travers,
Et ſi l'avoit veſtu envers,
Eſtrois eſtoit par Cheveſce, &c.

Id tamen in confesso esse debet, has voces plerumque confundi, & pro capitis tegmine sumi. Ordericus Vitalis de Monacho degradato, vel remisso: *Capitium illi Abbas... abscidi fecit, eumque de Canobio expelli*. Adde pag. 482. 854. Statutum Henrici IV. Reg. Angl. apud Westmon. an. 1. *Quod aliqua Miles, vel aliqua persona minoris status det aliquam liberatam panni vel Capitiorum contra formam statuti, &c.* Vide *Caputium*.

CAPITIUM FERREUM, Cassidis species. Statuta Willelmi I. Regis Scotiæ cap. 23. *Habens 15. libras... habeat equum, habergeon, Capitium de ferro, ensem, & cultellum qui dicitur dagger*. Statuta secunda Roberti I. Scotor. Regis cap. 27. 1. *Qui non habuerit aßonem & basinetum, habeat unum bonum habergellum... & unum Capitium de ferro, & chirothecas de guerra*. Vide *Capellus ferreus*.

CAPITIARE, Ugutio: *Capitium, os tunicæ, vel alterius vestis, unde Capitiare, capitium facere*.

CAPITIUM, Caput lecti, Gallis, *Chevet*. Concilium apud S. Macram an. 881. cap. 8. de Carolo M. *Ad Capitium lecti sui tabulas cum graphio habeat, &c.*

2. CA-

2. CAPITIUM, Capicium, Pars ædis sacræ, quæ vulgo *Presbyterium*, seu locus ubi altare ſtatuitur, & Græcis βῆμα dicitur. Chronicon Maurinianeenſe lib.1. *Qui nobis vitream majorem in Capitio fecit*. Charta an. 1282. in M. Paſtorali Eccl. Pariſienſis lib.20. Charta 220. *Omnes Matriculariſi Eccleſiæ Pariſienſis in omnibus & ſingulis quæ pertinent ad cuſtodiam totius Eccleſiæ Pariſienſis, excepta illa particula, quæ dicitur Presbyterium, ſive Capicium, &c.* Chron. S. Petri Vivi pag. 753. *Scire eſt utile de translatione ſanctiſſimi corporis communis Patris Benedicti, quod cauſa meliorandi Capitii, vel Monaſterii Floriaci loci (qui ſuper Ligerim fluvium eſt vel nominatur) in navi ipſius Eccleſiæ per aliquod tempus collocatum eſt. Hoc anno præſcripto, perfecto Capitio, & choro, cum membris & utroque latere convenientibus, Abbas Simon, &c.* Veteres Conſuet. Floriacenſis Cœnobii: *In vigilia Nativitatis Domini... januæ Capitii aperiantur*. Vide Bollandum 6. Febr. pag. 813. [tom.7, Maii pag. 689. Acta SS, Benedict. ſec. 5. pag. 769.]

Hodie etiamnum in Eccleſia Mon. S. Dionyſii juxta Lutetiam, eam partem ædis ſacræ, quæ retro altare eſt, ad quam aliquot gradibus aſcenditur, *Chevet*, & *Chevais* vocant. Vetus Poema MS. cui titulus, *le Roſier de S. Denys*:

Monte ou Chevais à deſtre main,
Où giſt le corps de S. Romain,
En celui premier oratoire
L'or de l'eſpaule du baptiſte
Saint Jean, dont ne deis eſtre triſte,
Y eſt mis en belle memoire.

[Chron. breve Sandionyſ. ad ann. 1143. apud Acherium to. 2. Spicil. pag. 809. *Dedicatio Capitalis partis Eccleſiæ, & translatio B. Dionyſii & ſociorum ejus in eamdem partem Capitalem, aliorumque ſanctorum, quorum ibidem corpora continentur* XXIII. *anno adminiſtrationis domni Sugerii Abbatis*. Ibid. pag. 813. *Hoc anno* (1231.) *cœpit Odo Abbas renovare Capitulum Eccleſiæ B. Dionyſii Areopagitæ, & perfecit illud uſque ad finem chori*. Hic *Capitalem partem & Capitulum Eccleſiæ* idem omnino eſſe quod *Capitium*, nemo eſt, qui non videat. Vide *Caput Eccleſiæ* & *Capſum* 3. Hinc]

Ita Capitium Sandionyſianum appellatum, quod ei, pulvinaris inſtar, quod *Chevet* vocamus, adnixum fuerit altare: vel quia *caput* ſit Eccleſiæ, uti hæc pars appellatur non ſemel apud Helgaudum in Roberto Rege, ubi Eccleſiam S. Aniani Aurelian. deſcribit: *Ad Caput S. Aniani unum*, (altare) *ad pedes aliud*. Infra: *Caput autem ipſius Monaſterii fecit miro opere conſtrui*. Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis pag. 509. *Item fecit claudi magnas feneſtras Capitis Monaſterii verſus portam furni... Item fecit fieri vitreas feneſtrarum Capitis Monaſterii in alto teſtudinis veſtiarii*. Nam & *Chevet* pro capite uſurpatur noſtri. Vetus Poeta *de la Vie de ſainte Marie*, ubi de S. Joanne Baptiſta:

Qu'Herode fiſt martirer,
Li Chevet à une greve trancher.

Ut & *Chevece*. Le Roman du *Renard*:

Dant Yſengrin en piè ſe drece,
S'abiert Renard par la Chevece
Det point li donné tel buffes, &c.

Sed & Pariſiis nota ea appellatio, ubi plateas, ſeu compita vocant *le Chevet de S. Landry*, & *le Chevet de S. Jean en Greve*, quæ parte earumdem ædium ſacrarum capita ſeu Presbyteria protenduntur. Vide *Capſum Eccleſiæ*.

Capitiarius, Capicerius, Dignitas & officium in Eccleſiis & Monaſteriis, noſtris *Chevecier*, cui *Capicii* Eccleſiæ cura incumbit. Gloſſ. Lat. Gall. MS. Thuanum: *Capicerius, Chevece. Capiciarius*, apud Fulbertum Carnot. Epiſt. 103. Charta an. 1185. in Tabulario S. Martini de Campis: *Dedi etiam Capicerio, id eſt, Sacriſte, &c.* Teſtamentum Sugerii Abb. S. Dionyſii an. 1137. *A toto capitulo obtinuimus, ut de capitio Capitiarius frater, quicunque ſit ille, refectionem Fratribus in refectorio ipſa die anniverſarii noſtri accurate perſolvendo procurer*. Charta Hugonis Abbatis S. Dionyſii an. 1193. ex Tabular. ejuſd. Eccl. *Volumus & conſtituimus, ut 10. lampadibus, quæ ante altaria capitii noſtri per noctem tantum ardebant, oleum ſufficienter à Capitiario miniſtretur, ut tam per diem, quam per noctem in perpetuum ardeant*, [Mabill. to. 2. Analect. pag. 505. ex Fragmento Actorum viſitationis Simonis de Sulliaco. Archiep. Bituric. an. 1284. *Johannes ejus Clericus, Dominus Guido de Noaillet Capicerius Pictavenſis*.] Vetetes Conſuetud. Floriac. Monaſterii: *Poſt complesorium ponis Capicerius cereos ante unumquodque altare*. Vita S. Winnoci Abb. cap. 13. *Manum cujus ad capitium ducens Capicerius, &c.* Quam vocem frustra à *capitatione* deducunt Meurſius & Voſſius, quaſi *Capicerius* fuerit, qui capitale tributum exigit. Ita perſæpe rugantur viri, licet doctiſſimi, heterodoxi, qui in rebus noſtratibus Eccleſiaſticis minus verſati ſunt, quod alibi non ſemel obſervamus. Perperam etiam vir doctus in Hiſtoria gadis ſancti Aniani Aurelian. cap. 7. cum Primicerio confundit; neque feliciori conjectura alii à *capienda cera*, dictum putarunt, quod ut plurimum in Eccleſiis candelarum cæterorumque luminum dignitati iſti cura incumbat, quia & altaris in quo reponi ſolent, eum perinde ſpectat.

Capiceria, Dignitas *Capicerii*, apud Sugerium Epiſt. 28. & in Charta Ludovici Regis Franc. an. 1161. apud Sammarth. in Epiſcop. Pariſienſ. Vide eoſdem pag. 438.

Capitium Molendini. Charta ann. 1230. in Regeſto Toloſano fol. 91. *Et tradidit eidem Do. Comiti... totam partem, jus & rationem quam habebat in Capitio molendini, & in praxeria, & ripatorio de portu, & in ripatorio ipſius aquæ, &c.* Occurrit rurſum infra.

1. CAPITO, Truncus arboris, Italis *Zocco*. Innocentius III. lib. 13. Epiſt. 95. *Ad enucleandas pinos in hebdomada Natalis, & portandos truncos arborum, quos ipſi Zoccos, vel Capitones appellant, accedere conſueverant annuatim*. Alias *Capito* eſt piſcis fluviatilis, de quo Auſonius & alii. Vide Annales Colmarienſes part. 1. an. 1274.

¶ 2. CAPITO, Species monetæ argenteæ ſub Ludovico XII. Vide *Moneta argentea* in *Moneta regia*.

CAPITOLARIUS. Vide *Capitulum* 5.

¶ CAPITOLICIUM. V. *Capitalicium* in *Capitale* 5.

¶ CAPITOLINUS, *Capitolio ſerviens*, in Gloſſ. San-German. MS. n. 501. Toloſani Conſules vocantur Capitolini, V. *Capitulares* in *Capitulum* 5.

1. CAPITOLIUM, Templum paganorum, vel locus ubi ſacrificare cogebantur Chriſtiani. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 930. Καπιτολιον ἱερον. S. Cyprianus Epiſt. 55. *Quid ſupereſt, quam ut Eccleſia Capitolio cedat, & recedentibus Sacerdotibus, ac Domini altare removentibus, in Cleri noſtri ſacrum venerandumque conſeſſum, ſimulacra atque idola cum avis ſuis tranſeant?* Et lib. de Lapſis: *Nonne quando ad Capitolium ſponte ventum eſt, quando ultro ad obſequium diri facinoris acceſſum eſt, labavit greſſus, caligavit aſpectus? &c.* In Capitoliis enim idola congeſta erant, S. Hieronymus: adverſus Luciferianos cap. 1. *Manifeſtum eſt, veſtrum Eccleſiam, quæ ab Arrianis, id eſt, à gentilibus, Epiſcopos ſuſcepit, non tam Epiſcopos recipere, quam de Capitolio Sacerdotes*. Et c. 5. *Homo edoctus in Capitolio*, Paganus. Prudentius lib. 2. contra Symmachum.

Et quaſcumq; ſolent Capitolia claudere larvas. Inde

Tertullianus de Spectac. *Capitolium, omnium dæmoniorum templum* di it. Gelasius PP. contra Andromachum: *Sacrificetur in templis dæmonum, & in Capitolio prophana veritas prædicetur.* Concil. Eliberr. can. 59. *Prohibendum ne quis Christianus aut gentilis ad idolum Capitolii sacrificandi causa ascendat, & videat.* Adde Vitam S. Sergii Mart. 24. Febr. apud Jo. Tamaium Salazar. & Bollandum.

Non sola porro dumtaxat Roma Capitolium habuit, sed & aliæ complures ex majoribus, illius exemplo, atque adeo in ipsa Gallia urbes, & ex iis illæ potissimum quæ *Coloniæ* populi Romani erant: nam ut ait Gellius, *erant Coloniæ quasi effigies parvæ Populi Romani, eoque jure habebant Theatra, Thermas & Capitolia.*

CONSTANTINOPOLITANI CAPITOLII mentio est in l. 12. C. de Ædif. privat. in Vet. urbis descript. reg. 8. in Chronico Alexandr. pag. 714. & apud Coripp. lib. 3. de Laud. Justini. In eo scientiarum Professores publice docuisse diffcimus ex Constit. Theodosii & Valentin. quæ exstat in Cod. Just. & Theod. de Stud. urbis Romæ & CP. unde probabile videtur illam esse ædem, quam τὸ καπιτώλιον τῶν Βυζαντίων vocat Anonymus in Anthol. lib. 4. cap. 23. Quo sensu *Basilicam legum* habet vetus Inscriptio Tardæ in Transylvania apud Gruterum 171. 2. Vide nostram Constantinopolim.

HIEROSOLYMITANUM, unde urbs ipsa Hierusalem dicta *Capitolina*, Ulpianus in l. 1. D. de Censibus & vetus Scriptor qui exstat in Operib. S. Augustini, recensent.

CARTHAGINENSE, S. Cyprian. Epist. 55. & lib. de Lapsis.

RAVENNENSE CAPITOLIUM memorant Ado Vien. in Martyrol. 23. Jul. & Histor. S. Apollinar. post Abdiam.

MEDIOLANENSE, Ughellus to. 4. pag. 201.

FLORENTINUM, Joannes Villaneus lib. 1. cap. 38.

CAPUANUM, Sueton. in Tib. cap. 40. in Caioc. 57. Passio SS. Rufi & Carponii in Sanctuario Capuano, & ibi Michael Monachus pag. 57.

VERONENSE, Polycarpus Palermus lib. 1. de Plinii patria cap. 5. pag. 53.

BENEVENTANUM, Baronius ad Martyrol.

AUGUSTANUM in Vindeliciis, Acta S. Afræ Mart. & Wellerus lib. 5.

COLONIENSE, Cæsarius Heysterb. lib. 7. cap. 42. & Harigerus Abb. Lobiens. in S. Materno Epist. Leod. cap. 13. Magister Jordanes in Chronico pag. 108. Hermannus Stangefolius l. 1. Annal. Westphalic. cap. 12. num. 2. Ægidius Gelerius in Colonia Agrippinâ li. 3. Syntagm. 9. pag. 330.

TREVIRENSE, Faustus in Hist. S. Andochii, Acta S. Eucharii, Vita S. Agricii Epist. Trevir. num. 29. Vita S. Valerii Episcop. Trevir. cap. 2. num. 6. Historia Trevirensis in 12. tom. Spicilegii Acheriani pag. 201. &c.

NARBONENSE, Sidonius Car. 23. Vita S. Pauli Narbon. apud Bosquetum, Chartæ variæ apud Steph. Baluzium in Not. ad Concilia Narbon. pag. 79. 110. 116. 136.

AUGUSTODUNENSE, Eumenius Paneg. 9. & ex eo Charfaneus in Catal. Gloriæ mundi part. 12.

NEMAUSENSE, Poldus Albenas, à quo describitur pag. 73.

BISUNTINUM, Chifletius in Antiq. Bisunt.

SANTONENSE, Ademarus Caban. an. 1031. p. 182. & veteres aliquot Chartæ Abb. S. Mariæ Santon.

CLAROMONTANUM in Arvernis, Wenebrandus in Hist. S. Illidii, & ex eo Savaro in Orig. Clarom. pag. 278. 1. Edit.

REMENSE, Acta S. Macræ Mart. num. 3. apud Bolland. 6. Januarii.

RODENSE ad Thicim amnem supra Gerundam, in Hispania, Acta SS. Vincentii & Orontii n. 5.

APAMIENSE, Acta S. Thyrsi ex MS. Tolosano n. 31.

TOLOSANUM denique, quod etiamnum appellationem servat, Martyrol. Rom. 29. Nov. Fortunatus lib. 2. Poem. 8. Gregor. Turon. lib. 1. Hist. cap. 30. Vita S. Saturnini Episc. & Martyr. apud Chifletium, & Vita S. Dionysii Episc. Parisiens. apud Episcopum Monspelliensem in Historia Ecclesiast. Gall.

Sed & in *Pampilonensi* Navarræ primaria urbe Capitolii vestigia obtervo in veteri Statuto pro Regno Navarræ edito à Joanne *Paste* Decano Carnotensi, & Hugone *de Viry* Milite, Regni reformatoribus à Rege delegatis: *Fuit ordinatum quod in Capitolio venderetur bladum, & quod laboratores Regis, Ecclesiæ, & Nobilium qui adducunt bladum suum vendendum Pampilonam, adducani ibidem & vendant, & Rex habeat Mimgium suum.* Nisi *Capitolium* sit hoc loco domus ædilitia. Non defunt denique qui hæc de quibus eginus, *Capitolia*, urbium arces fuisse volunt, non vero ea ædificia quæ Romani Capitolia vocarunt. Nam

2. CAPITOLIUM, interdum pro arce usurpatur. Glossi. Lat. MS. Regium, & Isidori: *Arx, Capitolium.* Item: *Capitolium, Summum caput regionis.* Sic S. Hieron. de Locis Hebr. arcem Babyloniæ *Capitolium* vocari ait, & lib. 1. in Isaiam cap. 24. de eadem urbe: *Arx autem, id est, Capitolium illius urbis, est turris ædificata post diluvium.* Cæsaubonus ad Sueton. in Caligula cap. 57. scribit ea voce tandem omnes arces promitcue appellatas videri. Vide *Capdolium.*

3. CAPITOLIUM, Ædes in qua jus dicitur. Glossi. Saxon. Ælfrici: *Capitolium*, Dom hus, id est, judicii domus. *Judiciale Capitolium*, apud Joan. de Beka an. 1254.

4. CAPITOLIUM, pro Capitulo Canonicorum, vel Monachorum, seu loco in quo congregantur Canonici, vel Monachi, de re & disciplina canonica & monastica acturi, Italis *Capitolo*. Jo. de Janua: *Capitolium dicitur à Capitulum, quia ibi conveniebant Senatores, sicut in Capitulo claustrales.* Scedula Presbyterorum seu Canonicorum Ecclesiæ Laudunensis, apud Hincmarum Remensem Epist. 1. ex Labbeanis: *Quapropter quia eundem dominum nostrum* (Hincmarum Episcopum Laud.) *regia potestate retentum & reclusum vix a voce adire non poteramus, & Sacerdotali ministerio prohibiti ab eo frui non audebamus, III. Kal. Junias ad Capitolium nostrum convenimus, & ibidem communi colloquio retractantes, ratum fore duximus, ut, &c.* Inscriptio sepulcralis in Monasterio Monialium S. Mariæ, Iadræ:

Laude nitens multa jacet hic Verxenega sepulta,
Quæ fabricam turris, simul & Capitolia struxit.

Ita vocem hanc usurpant Honorius Augustod. in Gemma animæ lib. 2. cap. 61. Haymo in Psalm. 68. Passio S. Thyemonis Archiep. Juvanensis, Hugo Flaviniac. pag. 236. Chronicon Reichesperg. anni 1170. Chronicon Trudonense lib. 8. pag. 449. Historia Landgrav. Turingiæ cap. 3. Chronicon Mindense Meibomii pag. 120 Veteres Chartæ apud Beslium p. 454. 471. &c. [S. Wilhelmi Constitutiones Hirsaug. cap. XXIV. Vita B. Meinverci inter Acta SS. Benedict. sec. 6. part. 1. pag. 387. S. Geraldi Abbatis ibid. part. 2. pag. 868. Charta anni 1160. apud Miræum to. 2. pag. 824. col. 2.] καπιτώλια τὰ μιτρωτὰ dixit Palladius in Hist. Lausiaca.

5. CAPITOLIUM, Capsula reliquiarum in modum arcis efformata, vel certe idem quod *Capitellum*, Gall. *Chapiteau*, in Gestis Abbatum S. Germani Autisiod. cap. 19. *Unus dens B. Joannis B. qui in medio illius vasis in uno parvo Capitolio chrystallino & argenteo sit natus.*

¶ CAPITOLUS, pro *Capiscolus*, ut puto. Dignitas Ec-

Eccleſiaſtica, de qua in *Caput ſcholæ* poſt vocem *Caput*. Marten. de Antiquis Eccl. Ritibus to. 1. pag. 200. è Codice MS. Vienn. Eccleſiæ annorum circiter 200. *Dum benedicitur cereus* (Paſchalis) *Capitolus indutus cappa ſerica alba præſentet Archiepiſcopo incenſum, ut illud benedicat, & ignem thuribuli, & deſcendat deferens Archidiacono thimiamata cum candela accenſa ex igne thuribuli, quod deſert thuriferarius.*

¶ CAPITORIUM, Cenſus de *capite*. Acta SS. Junii to. 3. pag. 105. de S. Bertharido: *Nomina autem virorum & mulierum, quorum Capitoria ad me ſolum ſpectabant, hæc ſunt, &c.* Vide *Capitale* 5.

CAPITOSUS, Italis *Capioſo*, Obſtinatus. *Equus indomitus vel Capitoſus*, in Quoniam Atach. cap. 48. §. 10.

¶ CAPITOSITAS, Obſtinatio, pervicacia. Vita Martini IV. PP. apud Murator. Scriptor. Ital. to. 3. pag. 610. col. 1. *In quo* (conflictu) *cecidit Comes nobilis pugil Eccleſiæ fere cum quingentis Gallicis.... Tandem nocte ſuperveniente ſuperſtites ad ſuam partem ſe retro traxerunt, nulli Gallicorum victoria* (Papebroc. *vita*) *cum Capitoſitate attributa.*

CAPITOSE, Obſtinate, præfarcte. Henric. Knyghton. lib. 5. *Sed Capitoſe in ſuis inſanis conſiliis propriam voluntatem proterve exercere.*

¶ CAPITRA, Cucullæ ſeu veſtis ſpecies, qua caput operiebatur. Capitula generalia MSS. S. Victoris Maſſil. *Item nullus cocullam vel cocullas, quæ Capitre videntur eſſe, deferre præſumat, & hoc ut diſtricte poſſumus, inhibemus.* In titulo legitur: *Ne cocculle quaſi Capitre portari ab aliquo præſumatur.* Infra dicitur *Cauprita*.

¶ CAPITTA, Idem quod *Capulla* ſeu *Chriſmale*. Synodus Valentina an. 1566. *Cum alicui hoc ſacramentum* (Baptiſmatis) *conferendum erit, in arbitrio & optione ipſius Commatris ſit poſitum, cereum & Capittam deferre.*

1. CAPITULARE, Scriptum capitulis diſtinctum. Gloſſæ Græc. Lat. κεφάλαιον. τρεσὸν, *Capitulare. Deſcriptio Capitularis*, in Charta Folcuini Morinorum Epiſcopi, apud Folcardum de Miracul. S. Bertini cap. 7. 8. Papias: *Capitulum, quod vulgo Capitulare dicitur.* Gregorius M. lib. 1. Epiſt. 40. *Joannes frater & Coepiſcopus noſter directo per Juſtum Clericum ſuum Capitulari, inter alia plura boc nobis noſcitur intimaſſe, &c.* Adde lib. 7. Epiſt. 8. l. 10. Ep. 5. l. 11. Epiſt. 19. l. 12. Ep. 8. Adrianus PP. in Epiſt. ad Carolum M. *Edidit nobis Capitulare adverſus Synodum. Capitulare Auguſtorum*, in Capitul. Car. C. cit. 40. cap. 2. Agobardus de Inſolentia Judæorum: *Deinde venerunt & prædicti Miſſi, habentes in manibus tractoriam ſtipendialem, & Capitularia ſanctionum, quæ non putamus veſtra juſſione exiſtere talia.* Adde Epiſt. 1. Leonis III. ex Coningianis. Vide *Capitulum* 2. *Capitulare Evangeliorum de circulo anni*, ita appellatus liber Eccleſiaſticus, in quo deſcribuntur initia & fines cujuſque Evangelii, quod ſingulis diebus in Miſſa legitur. Will. Heda in Conrado Epiſcopo Traject. *Miſſale, Capitulare, & Hiſtoriam vetus novumque Teſtamentum continentem, &c.* Vide V. Cl. Stephanum Baluzium in Notis ad libros Capitular. pag. 1156. *Capitularia Apoſtolica*, in Geſtis Innocentii III. PP. pag. 126. *Capitularis libellus*, in Capitula diſpertitus, apud Guibertum lib. 1. de Vita ſua cap. 16. extremo. *Capitulare inſtitutum*, Regula monaſtica per capitula diſtincta, apud Ardonem in Vita S. Benedicti Abb. Anianæ num. 36.

2. CAPITULARE, *Capitulis aliquid diſtinguere*, apud Jo. de Janua. Vita S. Wunebaldi Abbatis Heidenhemenſis num. 21. *Iſta vero quæ nunc Capitulamus atque diſputamus, oculis noſtris videmus.* [Guidonis Diſciplina Farfenſis lib. 1. cap. 27. *Item Alleluiâ, Audivit Herodes, & cetera ſicuti Capitulata ſunt in Antbentico.* Apud Rymerum to. 12. pag. 129. col. 2. *Quæ omnia & ſingula, prout præmittitur, Capitulata, concordata, concluſa, & in præſentibus articulis contenta, &c.* Gallis Capituler eſt Pacifci de arce vel urbe dedenda, & generalius Convenire de re aliqua. Vide alias notionibus in *Capitulum* 3. & 4.]

¶ 3. CAPITULARE, Operimentum capitis. Vide de *Capitulum* 6.

¶ CAPITULARES. Vide *Capitulum* 3. & 5.

CAPITULARES Literæ, Majores literæ, quæ in principio cujuſque capituli librorum deſcribuntur, auro, minio, aliiſque coloribus depictæ, & variis fabinde figuris adornatæ, cujuſmodi paſſim conſpiciuntur in libris manu deſcriptis. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 1. *Lineamdi & Capitulares Literas rite ereandi gnarus.* Cap. 9. *Et quos ad litterarum ſtudia tardiores vidiſſet, ad ſcribendum occupaverat, & lineandum : quorum amborum ipſe erat potentiſſimus, maxime in Capitularibus Literis, & auro.* Vide *Capitanæ litteræ*.

¶ CAPITULARIA Funetio. Vide *Capitulum* 1.

1. CAPITULARIS, Diploma, charta, libellus. Charta Radelchiſi Princip. Benevent. *Seu ſingulis aliis locis quos ſervi equidem Cœnobii ad liberos homines, vel ad alios ſervos dederunt, aut per Capitularem, aut per aliquam repromiſſionem.*

2. CAPITULARIS. Ornamentum capitis, Antonius Monachus in Itinerario Hieroſol. *Pendet ſuperbrachia, dextrochiria, monilia, & anuli, Capitulares, cingula, baltei, &c.* Vide *Capitale* 1.

¶ CAPITULARIS Domus, Locus in quem Canonici vel Monachi conveniunt de negotiis ſuis una tractaturi. *Datis Licbes feldiæ in domo noſtra Capitulari*, apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 69. Vide *Capitulum* 4.

CAPITULARITER, apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 63. idem quod *Capitulatim*. Vide in hac voce.

¶ CAPITULARITER Congregari, In unum, in *Capitulum* convenire, in Bullario Carmelit. p. 445. col. 1.

1. CAPITULARIUM, Liber cenſualis, in quo deſcripta ſunt capitula, ſeu præſtationes quas quiſque debet: *Capdaſtre*, Occitanis. Gregorius Turon. lib. 9. Hiſt. cap. 30. *Gaiſo vero Comes ejuſdem temporis accepto Capitulario, quod anteriores ſcriptores feciſſe commemoravimus, tributa cœpit exigere.* Et mox: *Ecce libram præ manibus habemus, in quo cenſus huic populo eſt inflictus.* Vide Juretum ad Symmachi lib. 9. Ep. 10.

Sunt etiam *Capitularia* libri civitatum, in quibus deſcripta habentur decreta ac ſtatuta earumd. Ita apud Honorium III. PP. in 5. Compilat. cap. 2. hanc vocem uſurpari obſervatum à viris doctis.

2. CAPITULARIUM, Idem quod *Capitulare* 2. Tegmen capitis. Gloſſ. Ælfrici. Sax. *Capitulum*, *vel Capitularium*, fodelath, vel *capa*, i. ad verbum, pannus capitis.

3. CAPITULARIUM. *Capitularia*, videntur etiam appellata ornamenta Chartarum, quas *viticulas* vulgo, ſeu *vignettes* appellamus, quod ea in librorum capitulis ut plurimum fiant. Gloſſ. Lat. Gr. *Capitularis*, τὸ κεφαλαιῶδες τῷ γλωσσῷ. Eſt enim κεφαλικὸν, frutex.

¶ 4. CAPITULARIUM, Liber Eccleſiaſticus. Vide in *Capitulum* 3.

¶ CAPITULARIUS. Vide in *Capitulum* 1. & 5.

CAPITULATA. Acta Proconſularia apud S. Auguſtinum Epiſt. 165. *Proferens etiam inſtrumenta dominica, etiam quæ diligenter fuerans occultata, Capitulatam argenteam, & lucernam argenteam, &c.* Eadem Acta l. 3. contra Creſcon. cap. 29. *Ibi protulit Silvanus Capitulatam argenteam, & lucernam argenteam, quod dicetes*

ſe poſt arcam inveniſſe eas. Ac lib.4.c.36.ubi proferuntur eadem Acta, pro *Capitulatam*, habetur *caſulam*.

CAPITULATIM, *Summatim*, *in ſumma*: ἐν κεφαλαίῳ, in Gloſſis Gr.Lat.Cornelius Nepos in Catone: *Atque hæc omnia Capitulatim ſunt dicta*. Alias

CAPITULATIM, Joanni de Janua, eſt *diſtinctè*, *per capitula*. Ludovicus Pius in Epiſt.ad Sicharium Archiep.Burdegalenſem: *Et bis coram Capitulatim memoratam inſtitutionis formulam prælegi jubeas*. Idem ad Magnum Archiepiſc.Senonenſem: *Et eandem inſtitutionem per ſingula Capitula coram Eccleſiaſticis ordinibus prælegi facias*. Anaſtaſius Bibl.in Epitome Synodi VIII. *Definitionem Thomæ Antiocheni & Eliæ Hieroſolymitani*, *Capitulatim*. Adde Concilium apud S.Macram an.881.c.4.Epiſtolam Herivei Remenſis Archiep.ad Widonem Rotomag.Archiep. c.1. Concilium Ravennenſe an.904.in Prologo, Reginonem de Eccleſiaſtic.diſcipl.p. 30.2.Edit.Flodoardum in Prologo Hiſt.Remenſ.&c.

¶ CAPITULATUS. Vide in *Capitulum* 5.

1. CAPITULARIUM, & *Capitularia functio*, vel *temonaria*, in l.14.& 15.Cod.Th.de Extraordin. &c. pro auri tironici, ſeu pretii loco tironum exactione. Gregorius M.lib.1.Ep.47. *Sacra Imperialia cucurrerunt*, *quibus omnia præceperunt gravia nunc Capitula ſubmoveri*.

CAPITULARII. Idem qui Exactores, in l. 3. eod. Cod.de Privileg.eor.qui in ſacro Palat.mil.*Capitularii horreariorum & tabernariorum*, apud Senatorem lib. 10.Epiſt.28.qui tributa ab horreariis & tabernariis exigebant. Maxime vero in d.l.& l.7.eod.Cod. de Tiron. *Capitularii* dicuntur *Temonarii*, ut & apud Symmachum lib.9.Epiſt.10, capitulariæ & temonariæ functionis exactores.

2. CAPITULUM. Papiæ, *dictum quaſi alterius ſententiæ caput*. *Capitulum*, *eſt brevis multorum complexio*, *ſic dictum*, *quia breviter capiant totam ſummam*. *Capitula librorum dicta quod breviter capiant & contineant aliquam ſententiam*, *quaſi caput & titulus majoris ſcripti*. *Unde Clericorum Capitulum dictum*, *quod capitula ibi exponantur*.

CAPITULA, & CAPITULARIA, Canonum Eccleſiaſticorum, & Legum Regiarum Codices, ita nuncupati, quod per *Capitula*, ſeu ſectiones digeſti diſtinctique ſint: κεφαλαιωθέντα, apud Theophanem an. 17.Copronymi. Lupus Ferrarienſis Epiſt.42. *Canones eoſdem*, *ſive*, *ut vos vocaſtis*, *Capitula*...*vobis direxi*. Sic Theodulfus Aurelianenſis *Capitula* vocavit librum quem ſcripſit *ad Presbyteros Parochiæ ſuæ*, ſeu acta ſynodica, in quibus ad Cleri & populi emendationem præcepta continentur. Eodem titulo donatus liber alter Herardi Turonenſis Archiepiſcopi an.858. de quo hæc Chronicon Andegavenſe an.858.*De Herardus Archiepiſcopus generali Synodo in Turonica civitate habita*, *quædam neceſſaria ſanctorum Canonum Capitula excerpſit*, *quæ firmius cuſtodienda ſanxit*. Neque alia ratione Græci Patres aliquot, Marcus, Diadochus, Nilus, &c. κεφάλαια, libros ſuos inſcripſerunt, in quibus monita Chriſtiana continentur.

Præſertim vero Regum ſanctiones & decreta *Capitula* & *Capitularia* appellata, quod perinde per capitula digeſta ſint. Lex 4.Cod.Th. de Falſa moneta: *Quibus ita emendatis*, *omnibus Capitulis lex lata ſervabitur*. Neque tamen univerſim ſtatuta regalia *Capitularum* & *Capitularium* nomine donata; ſed ea potiſſimum quæ in publicis Comitiis, vel Synodis, vel Conciliis, Epiſcoporum & populorum conſenſu, ab ipſis Principibus edebantur, in iis ſcilicet caſibus, qui in legibus decerant: unde *Capitula* à Legibus diſtinguuntur apud Hincmarum Remenſem Opuſc.24. cap. 8. *Habent enim Reges & Reipublicæ miniſtri Leges*, *quibus in quacumque provincia degentes regere debent*; *habent Capitula Chriſtianorum Regum ac progenitorum ſuorum*, *quæ generali conſenſu fidelium ſuorum tenere legaliter promulgaverunt*. Et cap.11. *Ex Chriſtianorum Regum Conſtitutionibus per Capitula breviter ac ſalubriter*, *ſi teneantur & exequantur*, *colleƈta continentur*. Denique Opuſc.15.cap.15. *Quando ſperant aliquid lucrari*, *ad Legem ſe convertunt*: *quando vero per Legem non æſtimant acquirere*, *ad Capitula confugiunt*. In Synodo Sueſſionenſi an. 853. cap. 44. *Capitula ſynodalia Caroli Magni*, *&c.*

Erant igitur *Capitula* legum appendices & additamenta, eaque in Synodis ſancita. Eginhardus an.819. *Legibus etiam Capitula quædam neceſſaria*, *quia deerant*, *conſcripta atque addita ſunt*. Capitul.an. 821.c. ult.*Capitula quæ præterito anno Legi Salicæ per omnium conſenſum addenda eſſe cenſuimus*, *jam non ulterius Capitula*, *ſed tantum Lex dicantur*, *& pro Lege teneantur*. Annales Francor. Bertiniani an.864.*Capitula etiam ad 37.conſilio fidelium ſuorum*, *more prædeceſſorum ac progenitorum ſuorum Regum*, *conſtituit*, *& ut legalia per omne regnum ſuum obſervari præcepit*. Capitula Caroli Calvi tit.39. cap.7.*Per Capitula avi & patris noſtri*, *quæ Franci pro Lege tenenda judicaverunt*, *& fideles noſtri in generali placito noſtro confervanda decreverunt*. Aimoinus lib.5.cap.35. *Placitum generale habuit*, *ubi per Capitula qualiter regnum Franciæ filius ſuus Ludovicus*.... *regeret*.... *ordinavit*. Fragm.Hiſt.Franc. tom. 3. Hiſt. Franc. pag. 334. de Ludovico Pio: *Adjecit præterea quædam ſæcularibus legibus Capitula*, *quæ nunc neque per neceſſaria comprobantur*. Vide Leon.Oſt. lib. 1. cap. 18. Atque eiuſmodi Regia Capitula digeſſit Anſegiſus Abbas Lobienſis. Adde de Miraculis S. Waldeberti n. 12. de eod. Anſegiſo: *Capitula Regum Francorum*, *quæ diverſis fuerunt ačta Conciliis*, *excepit*, *& uno volumine contineri fecit*; in quatuor ſcilicet libris. Sigebertus an. 827. *Anſegiſus Abbas Lobienſis edičta Imperatorum Caroli Magni & Ludovici filii ejus ad Eccleſiaſticam legem pertinentia in duobus libellis digeſſit*. *Idem eorumdem Edičta ad mundanam legem pertinentia in duobus æque libellis digeſſit*. Poſtmodum Benedictus Mogunticacenſis Eccleſiæ Levita eadem Capitula, partim etiam alia à ſe aliunde collecta in ſeptem libros diſtinxit, quæ Joannes Tillius Meldenſis Epiſcopus, deinde Pithœus & Lindenbrogius publicarunt. Exhinc Caroli Calvi & aliquot aliorum Regum edita ſunt à Sirmondo Capitula, atque adeo ab aliis viris eruditis, quæ univerſa cum MSS.Codicibus collata, & non minima acceſſione auƈta & locupletata, notiſque illuſtrata, in unum corpus tandem compegit vir doƈtiſſimus Stephanus Baluzius, hoc ipſo quo ſcribimus anno. Vide quæ annotarunt idem Pithœus poſt Præfationem ad eadem Capitula, Antonius Auguſtinus de Emendat. Gratiani lib. 2. dial. 11. Innocentius Cironius in Notis ad 5. Compilat. Decretal. lib. 1. tit. 1. cap. 2. idemque Baluzius in erudita illa quam Capitularibus Regum Francorum præmiſit Præfatione.

¶ CAPITULA NOVITIARUM, Novarum Conſtitutionum Synodalium decreta. Ačta SS.Benedict. ſæc.4. part.1.p.741.ex Capitulis Novitiarum: *Item Capitula Novitiarum de his*, *in quibus præceptum Regulæ & Conſtitutiones novellorum Conciliorum auƈtius nos conſidevare & promtius exercere juſſa imperialis ammones*.

3.CAPITULUM, Brevis Lectio, quæ in divino officio, loco Lectionis legitur. Radulphus Tungrenſis de Canon.obſerv.propol.13. *Sicut ad vigilias noƈtis leguntur Lectiones magnæ*, *ita ad Laudes & Veſperas*, *& ad quinque parvas Horas*, *dicuntur parvæ Lectiones*, *quas Benedictus appellat in ſua Regula Lectiones*; *communi*

ſa-

tamen usu ſæculi appellantur. Idem Radulphus propoſ. 8. *In Lectionibus tam majoribus quæ nocturnis vigiliis leguntur, quam parvulis, quæ dicuntur ad alias Horas, & Capitula appellantur, laudem Dei agimus & pronunciamus.* De his Capitulis ſit mentio in Concilio Agathenſi can. 21. apud Vigilium PP. Epiſt. 2. &c. *Capitula Dominicalia*, quæ Dominicis diebus canuntur, in Statut. Guigonis pro Ordine Cartuſienſi. Vide *Lecticulæ*.

CAPITELLA, Breviora capitula. Concilium Agathenſe can. 30. *Poſt hymnos Capitella de pſalmis dicuntur.* Regula S. Aureliani cap. 55. *Hymnus, Jam ſurgit, Hora Tertia, & Capitulum, deinde Kyrie eleiſon*, (dicantur.) Occurrit ibi pluries, & in ejuſdem Regula ad Virgines. Gregorius Turonenſ. lib. 9. cap. 6. *Et ingreſſus in oratorium, me poſt poſito, ipſe Capitellum unum, atque alterum, ac tertium dicit.* Utitur & lib. de Vitis Patrum c. 6.

¶ 4. CAPITULARE Alicujus Sancti officium celebrare, peragere, à *Capitulo* faitem incipiendo. Vetus Ceremoniale MS. B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ. *Non dicuntur ſubphragia Sanctorum, neq; Veſpere omnium SS. nec Laudes, & hoc tam in vigilia, quam in die, & per omnes Octavas: dato etiam quod non Capitulantur de Octavis.* Et infra: *Sequitur feſtum Apoſtolorum Philippi & Jacobi, quod eſt duplex.... in primis Veſperis Capitulatur de ipſis Apoſtolis.* Pluries occurrit in eod. MS.

CAPITULARIUM, Liber Eccleſiaſticus continens *Capitula*, quæ in Eccleſia canuntur, in Monaſtieo Anglic. tom. 3. pag. 324.

4. CAPITULUM, Locus in quem conveniunt Monachi & Canonici, ſic dictum, inquit Papias, quod *Capitula* ibi legantur: *Capitula librorum dicta, quod breviter capiant, & continenant aliquam ſententiam, ſive quaſi caput & titulus majoris ſcripti. Unde Clericorum Capitulum dicitur, quod Capitula ibi exponantur*: nempe Regulæ. Norum enim mane poſt Primam recitatam, antequam Fratres exeant ad laborem, jam olim aliquod Regulæ Capitulum iis fuiſſe prælectum; cujus moris meminerunt Fuldenſes Monachi in Libello ſupplici Carolo Magno porrecto apud Browerum lib. 3. Antiqu. Fuldenſ. cap. 12. & Smaragdus in præfat. in Diadoch. Monach. Concilium Aquilgran. can. 69. *Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur.* Cap. 70. *Ut ad Capitulum lectio tradatur.* Amalarius lib. 4. de Eccleſ. offic. cap. 2. *Mos inolevit ut per Monaſteria Deo devota legatur lectio in Capitulo.* Helinandus Monach. Frigidimontis: *In toto corpore Eccleſiæ, præter illam ubi altare conſtituitur, nullus locus eſt ſanctior Capitulo, nullus reverentia dignior, nullus diabolo remotior, nullus Deo proximior. Ibi enim perdidit diabolus quidquid alibi lucratur. Ibi Deo reſtaurat obedientia quicquid alibi illi ſubtraxit vel negligentia vel contemptus.* [Vita S. Benedicti Anian. n. 30. *Fratribus vero ſibi ſubjectis omni hora in nocturnis feilicet, in Capitulo, in refectorio, pabula vitæ præbebat. Capitulum poſt Nonam*, memoratur in Capitulis Sangallenſ. circa an 817. editis, apud Mabill. in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 742.] *Domus Capituli* apud Eckeardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 11. & 16. & in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 724. Ordo Romanus: *In conventu Fratrum, qui apud quoſdam Capitulum nuncupatur* Jacobus Hemricurtius in Speculo Hasbanico p. 11. *Raſſon qui eſt enſevelis en Capitele des Freres mineurs à Liege.*

CAPITULUM CONVERSORUM, quod ab Abbate pro Converſis tenetur, de quo agunt Inſtitutiones Capituli generalis Ord. Ciſtercienſis diſt. 14. c. 10.

CAPITULA RURALIA, in Provinciali Cantuar. Eccleſ. lib. 1. tit. 2. lib. 5. tit. 17. in Conſtit. Ottonis Legati Eccleſ. Roman. in Anglia tit. 7. & in Concilio Redingenſi ann. 1279. can. 5. dicuntur Conventus Curionum ruralium, qui ab Epiſcopis, Archidiaconis, aut Decanis ruralibus ſubinde coguntur, in quibus de rebus Eccleſiaſticis ſuarum parochiarum pertractare ſolent. Vide *de Kalendæ*.

CAPITULUM, ut ait Lindwodus, *quandoque ponitur pro collectione plurium, & non communiter universitate: ſed ob tractatus communes inter ſe habendos ad aliquem locum conflluentium. Exemplum patet in Capitulis generalibus Monachorum & aliorum Regularium, &c.*

CAPITULUM, proprie loquendo, inquit idem Lindwodus, dicitur reſpectu *Eccleſiæ Cathedralis, ut Conventus reſpectu Eccleſiæ inferioris, ubi eſt collectivum ventium in communi.*

CAPITULARES Canonici, apud Ericum Upſaliaſ. in lib. 5. Hiſt. Succicæ pag. 180. & alibi, qui *Capitul jas habent*, ut loquuntur, *qui ont droit d'entrer au Chapitre.*

¶ 5. CAPITULARE, In Capitulum convenire tractandorum negotiorum cauſa. Inſtrumentum Abbatis & Conventus S. Sequani ann. 1356. è Cartulario Æduenſi: *Hinc eſt quod nos propter hoc in Capitulo nojtro ſpecialiter in unum per ſonum campanæ, more ſolito, ad Capitulandum pro negotiis dicti Monaſterii & Eccleſiæ ipſius ad tractandum congregati, &c.* Inſtrumentum Capitulare Monaſterii Craſſenſis an. 1381. *Monachis hora Capituli, pulſata Campana, ut moris eſt, in Capitulo dicti Monaſterii pro Capitulando & Capitulum & Conventum faciendo congregatis, &c.* Occurrit in Actis Capitularib. S. Martini Turon. an. 1455. & in Actis SS. Martii tom. 3. p. 752. necnon in Charta an. 1480. apud Miræum Diplom. Belg. to. 2. p. 1343. col. 2.

6. CAPITULARE, Succenſere, punire, quod ſit in Capitulis Monachorum ubi vitioſi, & delinquentes puniuntur & emendantur. Eckeardus Jun. de Caſib. S. Galli cap. 3. *Ad Capitulum tamen nonniſi vocatus venit, cum ſibi officium Capitulandi & puniendi graviſſimum, ut ait, ſit traditum.* Hinc vulgaris loquendi Monachis uſitata formula, *Dare alicui Capitulum*, vel *Accipere Capitulum*, pro reprehendere, & verbis caſtigare: noſtri *Coapirer* dicunt. [Hinc fortaſſis à Baldrico apud Mabillonium to. 5. Annal. Benedict. p. 505. Capitulum Monachorum vocatur, *Animarum fornax purgatoria.*]

¶ CAPITULUM HABERE. Codex MS. S. Quintini de Monte ad calcem Regulæ 11. circiter ſæculo exaratus: *Liceat Abbati, ſi neceſſitas vel ratio ingruerit, fratrem ſuum ad quemlibet Abbatem mittere, tantum ei in vita provideat. Si vero paupertas exegerit, Abbas ad quem miſſus ille frater erit, veſtitum ei præbeat, & quandiu ibi moratus fuerit frater, Capitulum habeat*; hoc eſt, jus cum aliis cœnobii, in quo commorabitur, Monachis in *Capitulo* ſedendi, quod jus haud raro tribuebatur olim Fratribus extraneis, præſertim ubi è monaſterio aliqua ſocietate conjuncto veniebant.

5. CAPITULUM, Domus urbis publica, in qua Ædiles ſeu Scabini jus dicunt aut coeunt, *Hoſtel*, vel *Maiſon de Ville*. Joan. Hoclemius in Henrico Gueldrenſi Epiſcopo Leodienſi cap. 5. *Cumque pro vini aſſiſa civesſuiſſent in Capitulo congregati.* In Adolpho à Marka cap. 5. *Partem terræ Militum ... cum Rectoribus civitatis ad Capitulum congregavit.* Obſervat Catellus lib. 1. Hiſt. Toloſanæ cap. 1. pag. 33. & 34. Curiam Toloſanam *Capitulum* in veteribus Tabulis appellari. Uſitata Toloſana an. 1202. ſtatuunt reos puniendos *cognitione D. Comitis, & ſuæ Curiæ feilicet Capituli.* Cui quidem Capitulo præerat Vicarius. Unde in ſententiis hæc paſſim leguntur, *Vicarius & Capitulum judicaverunt.* Qui vero ei aſſidebant,

CAPITULARES & CAPITULARII appellabantur; qui iidem ſunt quos hac tempeſtate *Capitoux* vocant *Capitoliers*, ut eſt apud Honoratum *Bonnor en l'arbre des batailles* 4. parte cap. 125. [& in Litteris Philippi VI. Franc. Regis an. 1345. tom. 2. Ordinat. pag. 230.] Liber albus

albus Senescallię Tolosæ, de electione Capitulariorum Tolosæ, *Qui semel Capitularius fuerit, ad idem officium nullatenus admittatur, nisi 6. annis à fine anni dicti sui Capitulatus computandis*. [Tres solum annos habent Litteræ Philippi III. ann. 1283. in quibus ii *Capitularii* Consules appellantur; ac passim *Capitularii* nominantur in Litteris Philippi IV. & Philippi VI. apud D. *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. p. 107. & seqq. Adagium est apud Tolosanos:

Cil de noblesse à grand titoul,
Qui de Tolose est Capitoul.]

¶ CAPITULATUS, Dignitas Capitularii, in Litteris Regum nostrorum jam laudatis, & apud Lafaillium in Probat. Hist. Tolos. p. 85. 88. 90. &c.

CAPITULARII videntur interdum appellari nuntii, ministri, famuli. Vitalis Episcopus Osciensis: *Cives autem sunt omnes qui in civitatibus commorantur, vel in villis aequipollentibus civitati. Ex quibus illi dicuntur Burgenses, qui licet Capitularios habeant & ministros, per quos ducunt sua officia exercenda, tamen ipsa manibus suis non exercent*. Iidem sunt

CAPTALARII, in Charta Jacobi Reg. Aragon. 1230. pro civibus & mercatoribus Barcinon. *Emfranquimus, francos, liberos, ingenuos & immunes facimus vos omnes probos homines, cives, & habitatores Barcinon. & singulos presentes pariter & futuros, & nuncios ac Captalarios vestros per totum regnum Majoricarum, &c.* Occurrit etiam in Consuetudinibus Barcinon. MSS. Consuetudines Monspelienses MSS. c. 91. *Captalerius non debet praestare leidam vel cuppas, nisi pro ea parte pro qua pertinet ad eum lucrum jam Curiae acquisitum*. Vernacula sic habent: *Captalier non deu donar leidas, ni copas, si non per aquella parte, per laqual azel perten lo capsal, o per aquella part, per lagal partem azel la gananch que a dona*. Alibi: *Si aliquis privatus vel extraneus, Capitularius, vel debitor accipiat fugam à villa Montispelerii, &c.*

CAPITULARIUS SCHOLÆ NEGOTIATORUM, in Charta Petri Ravennatis ann. 953. apud Hieron. Rubeum in Hist. Ravenn. l. 5. id est, *Caput* vel *Capitaneus*,

CAPITOLARIUS, CAPITULARIUS. Char. Abbanis Patricii fundatoris Monasterii Novalicensis in valle Segusina, ex Tabular. Ecclesiæ Gratianopolitanæ: *Et colonicas infra ipsa valle Briantina & Aquisiana, quem de Vindegunde conquisimus, unde Barainus Capitolarius est*. Infra: *Similiter libertus nostros in valle Aquisiana, qui ad parentes nostros aspexerunt, seu & in ipso pago Briguntino commanere videntur, unde Vitalis Capitularius est, ad memorata Ecclesia here dem meam ut aspiciat & impensionem faciant volo ac jubeo*, Ubi videntur *Capitularii* accipi pro *dominis* seu possessoribus,

6. CAPITULUM, CAPITULARE, Capitis tegumentum muliebre, Isidor. lib. 19. Orig. c. 31. & ex eo Papias: *Capitulum, est quod vulgo Capitulare dicunt*, Glossæ veteres, cap. de vestimentis, *Capitulare*, κεφαλόδετον. Addit. ad Matth. Paris p. 115. *Nec habeant Capitulum*, id est, fertum; Gallis *Chappellet*.

¶ 7. CAPITULUM, Idem, ut videtur, quod *Capisium* 2. ut ibidem dictum est,

¶ 8. CAPITULUM TOTIUS REI, Totius rei series & narratio. Chronic. Centul. lib. 5. de Miraculis S. Angilberti num. 23. *Totius Rei Capitulum fraternibus ac populo publice innotuit*,

CAPITUM, *Pabulum jumentorum*, uti vocem hanc interpretatur Ammianus lib. 22. *Totidemque pabula jumentorum, quae vulgo dicitant Capita*. Hesychius: Κάπτα, τὰ ἐν τῇ φάτνῃ. Idem: Κάπτειν, παραβάλλειν ἐλάτην. Vopiscus in Aureliano: *Capitum animalis non vendat*. Senator lib. 7. *Proinde annona fuit domini & familiae ejus, Capitum animalis*. Atque ita hæc vox accipitur in leg. 7. 13. 17. Cod. Theod. De Erogat. milit. ann. & aliis locis, quæ *Palea* vertitur in leg. 9. *Capitatio* in leg. 8. & leg. ult. eod. Cod. de Collat. donat. Adde Julianum Antecessor. Nov. 15. c. 2. *Fodrum* ejusmodi præstationem appellarunt recentiores.

CAPITURINI, à Salernitanis, Principes & auctores seditionum appellati, ut auctor est Hugo Falcandus pag. 668.

CAPLEVATOR, Qui captum judici repræsentare tenetur sub pœna arbitraria; ut *Capleuta*, ipsa obligatio repræsentandi. Voces fori Aragonensis, de quibus copiose Michael *del Molino* in Repertorio. Fori Aragon. Edit. 1624. fol. 11. Fori Oscæ an. 1247. fol. 4. *Ecce hic offero sufficientem fidanciam de directo, aus bonum Capleuatorem super pignus meum, &c.*

CAPLEUTA, in iisdem Foris Aragon. lib. 1. tit. de Suprajunctariis fol. 34. verso.

CAPLIM, [Obligatio, ni fallor, qua servus tenetur arbores seu arborum ramos exscindere, cum id jubet Dominus: vox ducta à *Capulare*, Cædere.] Polyptychus S. Remigii Remensis: *Solvit in censu de sigala mod. 1. de ordeo mod. 100. anniculum 1. Caplim dies 15. lign. carros 3*. Infra: *Solvit in hostelicia den. 16... pullos 3. ova 15. Caplim diebus 15. facit vehituram in leug. 30*. Rursum: *Donant decimam de vervecibus ... faciunt Caplim 15. diebus*, Item: *Facit Capplim diebus 15. sed non vehit. Facit macerias in Monasterio, &c.* Ibidem: *Capplim diebus 15. ipsumque deducens*. Item: *Donat unoquoque anno fcindulas 10, in tertio anno ascellas 100. aut facit Capplim diebus 15. ipsumque vehit*. Ibid. *in tertio anno faciunt Caplim dies 15. ipsum carrucant & inoperant*. [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 36. verso col. 1. *Arat ad hibernaticum perticas 111 ad tramisem perticas 11. facit Caplim quantum fibi jubetur*. Item Codex fol. 94. col. 1. *Facit in vinea arp. 1. pullos 111. ova 15. curvadas, Caplim, carop. manopr. quantum ei injungitur*. Et fol. 95. verso col. 1. *Arat ad hibernaticum perticas 111, ad transmissum perticas 11. facit Caplim quantum fibi jubetur*.] Occurrit pluries, & interdum cum duplice *P*. Vide *Capulus*, [& *Capellus* 2.]

CAPLOSUS, *Elisus*, Papiæ. Ita etiam Cod. MS. [Sangerman. n. 501.] Vide *Capulare*.

CAPLUM, *Funis*, Isidoro in Glossis. Papias: *Caplum, funis à capiendo dictum*. Isidor. lib. 20. Orig. c. 16. *Capulum, funis a capiendo, quod eo iadomita jumenta capiantur*. Nostris *Cable*, vel *Chable*, Funis nauticus. Vide Meursium in Κατάλογ.

¶ CAPMANSIO, CAPMANSUS, &c. V. *Caput mansi*.

¶ CAPNICUM, Datium solvendum pro quolibet camino seu habitatione, à voce Græca κάπνη, quæ caminum significat. Hierolex. Macri.

¶ CAPO. Vide *Capus*.

¶ CAPOLARE, Abscindere, imminuere. Pactus Legis Salicæ tit. 32. num. 1. *Si quis alterum manu aut pede Capolaverit, de manu Capolata, unde homo mancus est, & ipsa manus super eum pendit, MALB. SICHTE*, MMD. *den. qui faciunt solid. 62. & dimidium, culpabilis judicetur*. Et n. 15. *Si quis alterum lingua Capolaverit, unde loqui non possit, &c.* Vide *Capulare*.

CAPOLATA, Charta an. 1142. apud Stephanum Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. *Item 5. millia teules. Item 3. Capolatas de petra, quas habuerunt homines de Villanova*,

CAMPOMILITIA TUS. Vide *Caput militum*.

CAPORALIS, Ital. *Caporale*, Caput, gubernator, præcipuus dux, Historia Cortusiorum lib. 7. cap. 20. *Caporalis vero & auctor eorum erat D. Lodersius Vice-Comes*. Adde lib. 8. cap. 16. & Bullam Urbani V. PP. apud Wadding. an. 1364. 12. Joan. Villaneus lib. 1. cap. 28. *Roma fu Caporal regno di se medesima*. Idem lib. 2. cap. 1.

Li maggiori e li più possenti Caporali de la terra. Passim apud hunc Scriptorem. [Acta SS. Maii to.7. p.373. de S. Ferdinando Rege: *Eadem confirmavit præfatus Michael Sanchez, qui servit in exercitio Caporalis D. Joannis de Panduro, in possessione quam habet supradictus in Terrazana*: quo in loco Papebrochius *Caporalis* reddit Opilio. Gallis *Caporal*, ut & Italis *Caporale* hodie Decurio est, cujus præcipuum fere munus excubias vigiliasque collocare ac deducere.]

¶ CAPOTANEUS, ut *Capitaneus populi*. Rolandin. Patavin. lib. 1. Annal. Genuens. cap. 18. *Habuerunt tunc Mediolanenses alii & populus & Commune de consilio saniori pro suo Capotaneo Martinum de Turre de civitate eadem, virum probum & sapientem, strenuum, tractabilem, &c.* Et lib. 12. c. 4. *Mediolanense Commune & populus universus Capotaneum habens Martinum de Turre, memorandum & reverendum patriæ defensorem*, Pluries occurrit apud eumd. Annalistam.

¶ CAPOTI. Vide *Cagoti*.

CAPPA. Vide *Capa* 1.

¶ CAPPANNA, Tugurium. Acta SS. April. to. 3. p. 324. F. in Miraculis S. Zitæ: *Et ipsa ivit ad ipsam Cappannam, quæ est cujusdam sui vicini*. Vide *Capanna*.

¶ CAPPARIUS. Vide post *Capa* 1.

¶ CAPPARO. Vide *Caparo*.

¶ CAPPATUS, Qui gerit Cappam. V. post *Capa* 1.

¶ CAPPATUS CLAVUS, pro *Capitatus*, ut puto. Vita S. Reineldis inter Acta SS. Julii tom. 4. pag. 177. *Gondulphus, tribus Cappatis infixis cerebro illius clavis, vitam finivit*.

¶ CAPPELLANUS. Vide *Capellanus*.

¶ CAPPELARDENT, Capella ardens, Gall. *Chapelle ardente*, in qua, parietibus pannō nigro vestitis multi accenduntur cerei pro funeribus Principum, & Magnatum. tom. 4. Concil. Hisp. p. 198. *in exequiis generalibus, præsertim in Cappellardent vulgo nuncupato, pro Domino Rege, Principe, &c.*

¶ CAPPELLOTUM. Vide *Capellotum*.

¶ CAPPIGER, Cantor qui gerit cappam. Gall. *Porte-chape*, tom. 4. Concil. Hisp. p. 397.

¶ CAPPLIM. Vide *Caplim*.

¶ CAPPUCIUM. Vide *Caputium*.

¶ CAPPULA, Minor *Capa*, Lineum capitis tegumentum, Gall. *Coeffe de nuit*. Hist. Dalphin. to. 1. p. 280. *Pro tela ad faciendum coperteria quatuor, Cappulis & thobaliis pro capite, canne 3. gros. 22. Pro factura ipsorum coperteriorum & Cappularum, gros. 6. den. 9.* Ibid. pag. 275. *Pro Cappulis quatuor de tela .... taren. 11.* MS. D. *Lancelot* habet *Coppulis*.

CAPPUS. Vide *Capus* 1.

CAPPUSA. Charta Alberti Comitis Metensis ann. 1218. apud Barthol. Fisen in Hist. Leodiensi pag. 447. *Et ut ordine suo liberius vacare permittantur, nulli inposterum, vel subditorum nostrorum in Cappusis suis, vel aliis rebus aliorum potestatem nullatenus habere concedimus, &c.* sed legendum *culturis*, evincit Charta sequens, quam profert idem Scriptor.

CAPRA. Pseudo-Ovidius lib. 2. de Vetula:

Do Capram vini, do bladum, do tunicam, do
Palliolum, &c. Forte *Cuppam*.

CAPRARITIA, Stabulum caprarum, in Capitulari de Villis cap. 23.

¶ CAPRATIO. Epist. S. Ludovici Regis Franc. ad Fridericum II. Imper. an. 1248. apud Marten. to. 1. Collect. Amplis. col. 1301. *Poterit vestra Serenitas .... provictualibus educendis, mercatoriam super hoc exigere Caprationem*. Lege *Captationem*, id est, vectigal à mercatoribus *capiendum*.

¶ CAPREA, pro *Capra* to. 3. Concil. Hisp. p. 90.

¶ CAPRED, in Legibus Longobard. delictum significat. Hierolex, Macri,

CAPRICIUM. Charta plenariæ fecuritatis scripta sub Justiniano apud Brisson. lib. 6. Formul. *Cute* (bute) *olearia valente siliquas 2. asprionis, panario rupto uno, Capricio valente nummos 80. orciola, aureo valente nummos 80. &c.* Forte *Capficio*. Vide *Capfaces, Capfis*.

¶ CAPRICULUS, ut *Capreolus*. Tabular. S. Trin. t. Cadom. fol. 28. *Habemus..bircum & quinque Capricolos*.

CAPRIFER, in vet. Gloss. cap. de Bestiis, αἴγαγρος, Gloss. MS. Reg. Cod. 1013. *Caprifera, Capreolus*,

CAPRILE, ἀγριόμηλον, ἀκάρδαμον, in Gloss. Gr. Lat.

¶ CAPRINUM, Præstatio ab iis qui capras tenent exsolvenda, Gall. *Chavretage*. Regestum n. 56. pro annis 1317. 1318. 1319, regni Philippi Fran. Regis cognomento Longi fol. 164. tit. 371. *Item Caprinum loci de Clamiſaco bladi & gallinarum annuatim debitorum per homines dicti loci*,

¶ CAPRINUS PULSUS. Vide *Caprizans*.

CAPRIOLA. Gloss. Lat. Gr. τραγέα, *Dama, Capriola*, Gloss. Gr. Lat. τράγος, *Caper*; θήλεα τράγου, *hæc Capriola*, Gloss. aliud MS. *Capriola*, αἰγάγρου,

1. CAPRIOLUS. Papias: *Capra domestica, caprea vero silvatica dicta quasi capiens arduа: cujus filii Caprioli dicuntur*. Gloss. Lat. Gall. *Capriolus, Chevrir*. Ital. *Capriolo* & *Cavriolo*. Gall. *Chevreuil*. Ebrardus in Græcismo cap. 9.

Capreolus vero silvestris dicitur esse.

Lex Aleman. tit. 99. §. 16. *Si quis Capriolum occiderit*. Dudo lib. 3. de Morib. Norman. *Est namque tellus Normannica ... caprorum, cervorumque, urſorum atque Capreolorum venatu affluenter repleta*. Epistola 1. Episcopi Aconensis ad Honorium III. P. P. *Ipſi inermes & expediti velut Capioli celeriter fugiebant*. Charta Carlomanni Regis apud Ughellum in Episc. Veronenſibus: *Venationes porcorum, cervorum, Capreolorum, omni tempore, &c.* Charta anni 1345. *Venari ad Capriolos, cuniculos, faxanos, &c.*

2. CAPRIOLUS, Vox Architectorum, Vitruvio nota, de qua agunt pluribus Philander, Barbarus, Bernaldinus Baldus, aliique Vitruvii Interpretes. Gloss. Gr. Lat. Καπρίωλοι, τὸ ἐρεισμα τῶν σίγλων. *Furcilla*. Alibi: πρότομοι, *Capriolus*. Infra τριπέδια dicitur.

3. CAPRIOLUS, Columellæ lib. 11. c. 3. genus est rustici ferramenti bicornis ad terram commovendam à similitudine cornuum capreolorum dictum.

¶ 4. CAPRIOLUS, vel CAPREOLUS. Clavicula, qua vitis *capit* adminicula, iisque adhæret, Gall. *Tendron de vigne*. De capriolis hac notione Festum vide & Isidor. lib. 18. Orig. c. 5. Hinc emendandas puto Glossas ejusdem Isidori: *Capioli, Botriones, latices*, vel, ut est in Excerptis: *Capriolæ, Botriones, latices*; videtur enim legendum *Caprioli, Botryonum helices*, i. vitium Clavicularum. Botryo pro vitis à Græco βότρυς, uva, dicti potuit; λάξ vero clavicula est. Gloss. vett. λάξ, κλαδίσκος, *Pampinus*, *Clavicula, corimbi*. Vide Grævium.

¶ CAPRISCOLIS. Instrum. 2. tom. 1. novæ Gall. Christ. pag. 3. col. 1. *Amelius Caprifcolis*, mendose pro *Capiſcolis*, quod vide in *Caput*.

CAPRITUS, Hircus, Gall. *Caprit, Cabril*, Occitanis *Crabit, Chevreau*. Lex Salica tit. 5. *Si quis Capritum, ſive caprам furatus fuerit*,

CAPRIZANS, seu CAPRINUS PULSUS, Medicis, qui incipiens à velocitate ante digitorum percussionem videtur cadere, & post movetur in completa dilatione, ad similitudinem caprioli dicitur. Cum enim capriolus incipiat esse velox in saltu, quasi saltum videtur facere in aerem, & post in complendo cursu, & complendo saltu, est velocissimus. Vide Magistrum Ægidium Corbeliensem lib. de Pulsib. Græcis σφυγμὸς σκιρτώδης.

CAPRONES, Tigna, cantherii, vulgo *Cheurons*. Poly-

lyptychus S. Remigii Remenſis; *Vebunt fimum quantum neceſſe eſt, faciunt pedituram in graneam de decem pāl. & decem Caproñ. & coopo. . caropr'. & manopr.*

1, CAPSA, Arca, theca, ciſta, ubi aliquid reponitur. Papias : *Capſa dicta, quod capiat in ſe atque ſervet aliquid.* Ex Græc. κάπτω. [Gall. *Chaſſe.*] Proprie vero eſt arca, in qua reconduntur Sanctorum Reliquiæ. Jo. de Garlandia in Synonymis :

Dic arcas, thecas, ciſtas, vel ſcrinia, Capſas, Capſula, capſella, de capſa diminuuntur,

Hugo Flaviniacenſis in Chron. p. 270. *Mitto autem vobis Capſam argenteam ſepulchri Salvatoris S. Jacobi Reliquias continentem.* Chronic. Fontanell. c.8. *Capſam auro & gemmis decoratam continentem pignora diverſorum Sanctorum.* [Edictum Odonis Archiep. Rotomag. de Reliquiis S. Eligii an. 1260. *Canonici autem ſeu Decanus & Capitulum circa immutationem Capſæ, vel tranſlationem contentorum in ea ... nihil audeant attemptare.*] Guntherus lib. 3. Ligur,

. . . . *Capſaſque piorum,*

Cuſtodes cinerum, prælata thure vaporum,

[Anſcharius Archiepiſc. in Vita S. Willehadi inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 406. *Verum B. vir ipſo in tempore Capſam cum ſanctis Reliquiis in collo ſuſpenſam habebat, cumque ictus ferientis ſuper collum ejus decideret, corrigiam quidem Capſæ præcidit, ipſum vero in nullo penitus vulnerare potuit.* In hunc locum Mabillonius ait : „ Phylacteria vocant antiqui Reliquia„ rium è collo dependens; quamquam etiam Capſa & „ Chriſmarium eodem ſenſu leguntur in Vita S. Wil„ fridi Epiſcopi ad ann. 709. „] Adde Odoranni Chr. pag. 640. Joan. Sarisberienſ. Epiſt. 13. Occurrit paſſim. Le Roman. *de Turpin : Li Caſſe ou li ſainteuaire ert vendi ſi grant odor, que il ſembla à tous que Paradis fut ouvers.* Vide *Campſa*. Ejuſmodi vero capſarum ad ſanctas Reliquias recondendas, benedictiones habentur in Ordine Romano.

CAPSÆ EVANGELIORUM, Opercula. Geſta Regum Franc. c 23. & Ado Viennenſis in Chron. *Viginti Capſas Evangeliorum ex auro puriſſimo gemmario opere callatas & c.* Chron. Centul. Hariulfi lib. 3. cap. 3. *Evangelium auro ſcriptum unum, cum Capſa argentea, gemmis & lapidibus fabricata. Alie Capſæ Evangeliorum duæ ex auro & argento parate.* Vide *Textus*.

CAPSA, Concil. Arauſic. I. cap. 17. *Cum Capſa & calix offerendus eſt, & admixtione Euchariſtiæ conſerendus.* Canonis titulus eſt : *Ut in unum propoſitio ſacramenti conficretur.*

CAPSA NAVIS, Ima pars navis. Acta SS. Martyrum Africanor. apud Baron. an. 302, n. 123. *Aſcendit navim cum vinculis magnis, & fuit in Capſa Navis diebus quatuor.* Alii Codd. *Caſaale* habent, ut monet idem Baron.

CAPSARIUM, Capſarum, in quibus recondebantur Sanctorum reliquiæ, theca. Teſtamentum Perpetui Epiſcopi Turonenſis : *Tibi ... Eufronio thecam ex argento de reliquiis Sanctarum do, lego. Illam intelligo quam deferre ſolebam : nam deauratam aliam, quæ eſt in Capſario meo, & c. Eccleſiæ meæ do, lego.*

CAPSARIUS, in Breviloquio, dicitur *qui in balneis veſtimenta ſuſcipit cuſtodienda, vel ille qui portat aliis libros ad Scholam.* Vide l. ult. D. de Offic. Præſ. vigil. & vet. Interpret. Juvenal. ſat. 3. verſ. 263. Vide *Camparius*, [& *Spoliaria*.]

¶ CAPSARIUS, Theſaurarius Eccleſiæ ſeu qui ſacrarum *cap ſarum* curam habet. Acta SS. Junii tom. 2. pag. 747. de Reliquiis S. Antonii de Padua : *Rogetur etiam Capſarius, ut ex numero Lipſanothecarum aſſervatarum in theſauro Eccleſiæ S. Marci pulchriorem ac digniorem eligat, quæ cum ſpecialibus litteris à perſona expreſſe deputata ad Rectorem Paduæ erat deferatur, ut in eam reponatur illa pars oſſis humeralis, quæ huc mittenda eſt.*

CAPSELLA, diminut. à *Capſa*. Marcellus Empir. c. 23. *Poſtea ſplen intra parietem dormitorii cubiculi tectorio, id eſt, Capſella incluſus.* [Capitulum Generale Ciſterc. an. 1285. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1183. *Item Fratres burſas & Capſellas amoveant, & eiſdem de cetero non utantur.*] *Capſellæ*, in quibus fructus componuntur, in l. 12. D. de Inſtruct. vel Inſtrum. leg.

CAPSELLA, Theca reliquiarum, Epiſtol. Legatorum Sedis Apoſtol. inter Epiſtolas Hormiſdæ PP. *Hic voluerunt capellas argenteas facere & dirigere ... ſingulas autem Capſellas per ſingulorum Apoſtolorum reliquias fieri debere ſuggerimus*, Chronicon S. Petri Vivi Senon. *Receptæ ſunt autem Capſellæ ſanctarum Reliquiarum à Clero.* [Teſtamentum an. 837. apud Miræum to. 1. p. 21. col. 1. *Flavellum argenteum unum, Capſellam eburneam unam, candelabra argentea duo.* S. Willhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. c. 84. *Nam & unum ſimplum ſemper in miſtro cornu eſt altaris in una Capſella cum ſerico decenter ornata.*] Walafridus Strabo de Vita S. Galli cap. 11. *Habebat autem pendentem Capſellam, in qua continebantur reliquiæ B. Dei genitricis Mariæ.* Et c. 32. *Habuit vir Dei Capſellam de corio factam.* [Stephanus African. Presb. in Vita S. Amatoris Epiſc. num. 25. *Et cum eis eſſet ignotus, pulchritudine vultus & Capſellari honore, quo reliquias incluſas collo geſtabat, cognoverunt Dei eſſe famulum & cultorem.*] Adde Ordericum Vitalem lib. 7. p. 653.

¶ CAPSETTA, Capſula, Gall. *Caſſette*. Acta SS. Junii tom. 5. pag. 64. F. ubi de Tranſlatione SS. Proſperi & Veneri : *Qua aperta* (capſa) *intus eam invenerunt duas Capſetas ligneas & pannum quemdam fericeum.* Et to. 4. Julii p. 394. F. in Tranſlatione S. Philaſtrii : *Illaſque honorabiliter & devote reponant in ſua Capſetta plñóea.*

CAPSELARIUS, Statuta Veron. l. 1. c. 28. *Quod nullus Capſelarius à Feſta de bis videlicet, qui vadunt cum capſis vendendo confortinos, ſcaletas, cietas, & ſimilia, quæ pueri vocant Feſtam, & c.*

CAPSONUS, in Statut. Mediolanenſib. 1. part. c. 254. [Tranſlatio S. Philaſtrii tom. 4. SS. Julii pag. 394. F. *Deinde reponant dictam capſettam plumbeam ornate fabricatam in Capſono in ſacriſtia de Dom. circumſepto ferratis, in quo repoſitæ ſunt SS. Cruces aureæ, flammæ & cæpiquo in loco Capſonus* vel *Capſonis* ſumitur pro majori arca ſeu armario, ubi multę minores capſę aſſervantur.]

1. CAPSULA, ut *Capſella*. Adrevaldus de Miraculis S. Benedicti c. 7. *Cum piis muneribus, Capſula ſanctarum reliquiarum ac brevi Epiſtola.* [Ordinarium Canonicor. Regul. S. Laudi Rotomag. ad calcem libri Joan. Abrincenſis Epiſc. de Offic. Eccleſ. p. 325. *Sequuntur per ordinem aqua, crux & cerei, deinde Capſulæ cum Reliquiis Sanctorum.*]

CAPSULA, in qua aſſervatur hoſtia conſecrata reſervanda ad infirmos, in Statutis antiquis Cartuſien. 1. par. cap. 43. §. 49. 50. 51.

2. CAPSA, Pars *caſulæ*, Gregorius Turon. de Vitis Patrum, c. 7. *Diacono cuidam hujus caſulam tribuit, eras autem valida eo quod & ipſe vir Dei robuſto fuiſſet corpore. Capſa autem hujus indumenti ita dilatata atque conſuta, ut ſolent in illis caudidis fieri, quæ per Paſchalia feſta Sacerdotum humeris imponuntur.* Infra : *Vere, inquit, dico tibi quia, & hac caſula tergo utor, & de Capſa ejus parte prolixiore deciſa, tegumen pedum aptabo.* Mox quod *Capſa* hic dicitur, *cucullum* appellat : *Denſo cucullo, aptatus pedulis pedes operuit.* Dynamius Patricius in Vita B. Marii Abb. Ratiſpon. num. 9. *Dum ad quoſdam Eccleſiæ filios viſitandos accederet, canis, quæ catulos habebat, ſubito exiliens Capſellam ejus ſcidit*, Burchardus de Caſib. S. Galli cap. 1. *Stolas ſimiliter deauratas, Capſas dalmaticas, ſubtilia, & c.*

2. CAPSULA, *Casula*, Gall. *Chasuble*. Teſtamentum Perpetui Epiſc. Turon. *Amalario ibidem Presbytero Capſulam unam communem de ſerico ... do, lego.* [Uſus Monaſterii Culturæ Conom. *Procedat Abbas ad altare, & induat ſtolam & Capſulam & eat cum Diacono & Subdiacono & aliis reveſtitus ubi pridie poſitum Corpus Domini ... Finitis Tractibus exuat Abbas Capſulam & veniat in chœro.*]

¶ 3. CAPSA, Vagina. W. Wyrceſter. Anecd. p. 529. Lib. nig. Scaccarii : *Euſtis Eſtelredi raro Capſa requirit.*

¶ 4. CAPSA DE CASA, An Caput manſi ? Formulæ Andegav. art. 34. apud Mabill. Analect. p. 255. *Cedo tibi atque tranſeribo Capſa de caſa cum ipſo villare , ubi ipſa caſa reſedit , ut ab hodierna die ipſas res denominatas habeas, teneas, poſſideas, &c.* Vide *Caput Manſi*.

CAPSACES, *Vaſculum*, in Gloſſ. Arabico-Lat. Heſychius : Κασάκες ὁ γάλακτοκόμος. Cyprianus de Eleemoſyna : *Hæc dicit Dominus : Fidelia farris non deficies, & Capſaces olei non minuetur.* S. Hieronym. Epiſt. 10. ad Furiam : *Farina ſeritur, & olei Capſaces naſcitur.* Adde Epiſt. 22, c. 15. Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 35.

Capſaces collo demſiſti immunda verenda,

[Vide *Capſax*.]

CAPSANA. Concilium Avenionenſe an. 1337. c. 42. *Rectores, perpetui Vicarii & Capellani curati in ſuis Eccleſiis & parochiis veſtes ſuperiores elauſas non nimia brevitate notandas, cum manicis decenter longis pariter & rotundis, ac capitiis ſeu Capſanis vulgariter appellatis, notabiliter non apertis aut magnis*.

¶ CAPSARIUM, CAPSARIUS. Vide in *Capſa* 1.

¶ CAPSAX, *Sextariorum duodecim*. Papias MS. & vet. Onomaſt. Sangerm. n. 501. In hoc adhuc Onomaſt. *Capſax minor, Sextariorum quatuor*. Vide *Capſaces*.

¶ CAPSEA FUSTEA, Arca lignea. Charta Præpoſiti Eccleſiæ Maſſil. ex Tabulario ejuſdem : *Et ſedentes ſuper quemdam Capſeam Fuſteam*. Vide *Capſa* 1.

¶ CAPSELARIUS, CAPSELLA, CAPSETTA. Vide *Capſa* 1,

¶ 1. CAPSIA, pro *Capſa*, Arca. Inventarium Prioratus de Podio an. 1336. ex Armario S. Victoris Maſſil. *Duas meginas caranum percinarum, tres panales de ciceribus, unam Capſiam ſine cubrecello*. Statuta Maſſil. pag. 140. *de clave parte 2. denarios, de clave Capſiæ 3. denarios, &c.* Ibid. p. 462. *Subtiles merees in Capſia, de quibus naulum non datur*.

¶ 2, CAPSIA. Alia notione. Magiſter Boncompagnus de Obſidione Anconæ c. 11. *Ipſæ quidem urticæ plurimum rubent, & non ſunt beròæ vel piſces, ſed quædam ſpecialis materia rei, quæ dum cruda eſt continet venenum, unde plus quam Capſia earnes tumefacit humanas*, f. Indicum piper quod alii *Capſicum* vocant,

CAPSIDILE. Vide *Caſſidile*,

¶ CAPSILIA, Veſtis apertura ſuperior, per quam *caput* immittitur & exeritur. Proceſſus de Vita S. Yvonis inter Acta SS. Maii tom. 4. p. 547. E. *Dixit* (teſtis) *ſemel ſe vidiſſe per Capſiliam ipſius D. Yvonis cilicium, quod portabat ad carnem*.

CAPSIM, Dudo lib. 3. de Actis Norman. p. 113. *Interea infans bonæ indolis, primique gratia floris, Richardus ſcilicet celebris formabatur Capſim ab annis*. Forte pro *Carptim*, ſenſim. [Acta S. Caſſiani Confeſſ. apud Fontaninum ad calcem Antiquitatum Hortæ p. 344.

Interea juvenis Capſim formatur ab annis ,
Quodque prius capit , geſtis cumulabat opimis.]

CAPSIS, pro *Capſa*, vel ſorte pro *Capis*, in Vitis Abbatum S. Albani p. 83. *Ad Capſidem quernam in majori aree contentam ... recurrat*. Forte *Area*. [Pro Capſa ſacrarum Reliquiarum ſumitur in Miraculis S. Gibriani to. 7. SS. Maii p. 633. E. *Caput itaque ipſius Sancti , quod in Capſide, &c.* Translatio S. Mennatis Eremitæ, apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 983. *Cum maxima igitur devotione ac reverentia juſſit levari ſacras reliquias, atque in duabus Capſidibus ligneis nimis diligenter locari*. Ac mendoſe legitur pro Capſis in Gloſſ. Iſid. *Capſis, Galea de corio*. Vide eumdem Iſid. Orig. l. 18. 14.]

¶ CAPSIT, *Ledit, cepit*. Papias MS. *Capſo, capero*, in vet. Onomaſtico San-Germanen. MS. n. 501. quod ultimum Plauti eſt.

¶ CAPSOLDUM, *Quod de ſolido ſeu integro carpitur ; collybus ſeu pecunia quæ numulario datur pro pecunia commutanda*. Laurent. in Amalth. Alciat. l. 1. de Parerg. c. 45. *Salicetus dum Capſoldum de ſtipendiis Juris Profeſſorum deduci non poſſe docuit , ſicut nec de eleemoſynis, non abſimile m collybo deductionem intellexit : ſic à vulgo conflictam, quia de ſolido, id eſt, integro , carpatur*, Vide *Caput Solidum* in *Caput*,

¶ CAPSONUS. Vide *Capſa* 1.

¶ CAPSOR, Præpoſitus *capſæ* nummariæ, Gall. *Caiſſier*, Diplomatorium Ludov. Ducis Brandeburg. n. 5. apud Ludewig. tom. 7. pag. 6. *Si vero denariorum dictorum monetariorum varam decreverimus adhibere , hoc nuſquam lieebit fieri niſi in eorum fabrica vel in Capſorum aſſere eorumdem . Et ſi alibi quam apud dictos monetarios, vel eorum Capſores , falſi & non dativi denarii inveniuntur, pro hujuſmodi exceſſibus jam dicti noſtri monetarii non teneburtur ullatenus reſpondere* , Vide *Capſor* in *Cambiare*.

¶ CAPSOU. Conſtitut. Eccleſiæ Valentinæ, tom. 4. Concil. Hiſpan. pag. 188. *Ideoque præfatus Canonicus pro labore ſuo & aſſiſtentia .... habeat & recipiat , ut vulgo dicunt , el Capſou ... Canonicus Impoſitor teneatur obſervare præfatum uſum in exigendo Capſou viſitatum*. Vide *Capſoldum* .

¶ CAPSOVERIUS, Qui ſolvendo *capſou* præpoſitus eſt. Synod. Oriolana an. 1600. *Rationalis vel Capſoverius Miſſas eo ordine & diſtinctione deferibat , ut uniuſcujuſque Presbyteri ſingulis hebdomadibus Miſſas votivas computet , cogitetque ſingulis annis rationem viſitatoribus noſtris ſic reddituram*,

¶ CAPSULA. Vide *Capſa* 1. & 2.

1. CAPSUM, Thorax, pars concava corporis coſtis circumſtata, Italis *Caſſo*, & *Caſſaro*, Anglis *Cheſt*, id eſt, *Capſa*, arca, unde vocis etymon. Nam pectus & thoracem *arcam* vocarunt, uti ſupra obſervatum in voce *Arca*. Lex Longob. lib 1. tit. 7. §. 8. & 9. *Si quis alii plagam in facie fecerit componat ei ſol. 16. ... Si quis alium intra Capſam plagaverit , componat ei ſol. 20.* Tit. 8. §. 14. *Si quis aldio ... plagam infra Capſum fecerit , aut cum ſagitta, aut cum quibuslibet armis , &c.* Et §. 20. *Si intra Capſum plagaverit, &c.* Edictio Heroldi tit. 42. habet *intra Capſam*. Tit. 44. §. 15. *intra Capſum*. Leg. Viſig. l. 6. tit. 4. §. 3. *Qui Caſſo alteri fregerit, & ex hoc qui percuſſus eſt, debilis apparuerit, &c.* Eſt autem Latinis *Capſum*, locus conclufus. Feſtus animalium conſepcum explicat. Velleius *incluſa Capſo animalia* dixit.

2. CAPSUM, Retis ſpecies, ſeu machinæ ad capiendos piſces. Gregorius Turonenſ. lib. 10. c. 10. de cadavere filii Clodovei Regis : *Juſſit eum in alveum Matronæ fluminis projici . Tunc intra Capſum, quod opere meo ad capiendorum piſcium neceſſitatem præparaverâ, reperi*.

3. CAPSUM, CAPSUS. Iſidorus lib. 20. Orig. c. 12. *Capſus, carruca undique contecta , quaſi capſa* . Papiæ : *Capſus, eſt genus vehiculi*. Gloſſ. Saxon. Ælfrici : *Capſus*, betogan cræt, ubi cræt eſt currus. Gloſſ. S. Benedicti cap. de Agricult. *Capſum*, מרכבה עגלה. Eſt autem καλαθος, laterculus, qua drata figura , qua ferme ſunt currus teſti . Sed apud Vitruvium lib. 10. c. 14. *Capſum rhedæ*, dicitur ea rhedæ pars, ubi qui vectantur, ſedent. Vide Salmaſium ad Hiſt. Aug.

CAPSUM ECCLESIÆ. Gregorius Turonenſ. lib. 2. Hiſt.

Hiſt.c.14. *Habet*,(hæc baſilica) *in longitudine pedes* 155. *in latum* 60. *habet in altum uſque ad cameram pedes* 45. *feneſtras in altario* 32. *in Capſo* 20. *columnas* 41. *in toto ædificio feneſtras* 52. *columnas* 120. *oſtia* 8. *in altario*...5. *in Capſo*. Ut cap. 16. *Eccleſiam fabricavit habentem in longum pedes* 150. *in latum pedes* 60. *in altum infra Capſum uſque cameram pedes* 50. *habet feneſtras* 42. *columnas* 70. *oſtia* 8. Charta Henrici Epiſc. Sueſſion. an. 1088. in Chronico S. Joannis de Vineis : *Delegavit victui Canonicorum vinatica S. Joannis, & ville , quæ Charliacq nuncupatur, Capſam altaris, quod ab Hiſgoto prædeceſſore meo & Hugone Aucuſſ filio hereditario illius bonoris patrono , & ceteris hæredibus pleniſſime conceſſum eſt atque laudatum*. Charta Urſi Silvanect. Epiſc. in Hiſt. S. Martjni de Campis : *Conceſſit Eccleſiæ S. Martini de Campis altare de Sordida Villa , & tertiam partem Capſi, & atrium*. Charta alia an. 1096. in eadem Hiſtor. *Dederunt Eccleſiam quæ ſita eſt ..., altare videlicet, & Capſum, ſepulturam , & tantum atrii , ubi fierent officine Fratrum* . Alia rurſum ibidem : *Eccleſiæ B. Petri Cluniacenſis ... conceſſerunt Capſum Eccleſiæ de Clamart*. Quod vero *capſum* dicitur his locis,

CASSUM , appellatur in Charta Guarini Epiſcopi Ambian. an. 1138. in Tabulario Abbatiæ S. Fuſciani : *Altare de S. Germano ſuper ripam Augi , cum Caſſo Eccleſiæ ejuſdem altaris , & appendiciis*.

¶ CAPSUM MONASTERII, in Actis SS. Benedict. ſec. 6. part. 1. pag. 253. ubi de Inventione corporis S. Maximini Abb. *Placuit enim ut retro altare in Capſo Monaſterii novi jam conſummati conſtructum , in ſuis ſarcophagis ponerentur* (Reliquiæ) *donec tota perficeretur Eccleſia*.

Jam vero quid ſit *Capſum*, & *Caſſum Eccleſiæ* , non omnino promptum eſt ex prælatis aſſequi. Gregorius Turonenſ. c. 14. totam ædis ſacræ longitudinem , quæ 155. pedum fuit , in duas partes dividit, in *Altare* , ſcilicet, & *Capſum* : atque ex 32. feneſtris, quas ædi addignat, ait in *Altari* exſtitiſſe 32. in *Capſo* 20. [ex oſtiis 8. tres in *Altario* fuiſſe, in *Capſo* quinque.] Ex quibus confici videretur *Capſum* appellaſſe eam ædis ſacræ partem, quam *Navim* dicimus, quæ videtur eſſe ſententia Sirmondi ad Sidonii carmen 16. & Henr. Valeſii ad Sozomen. lib. 9. cap. 2. [atque etiam Mabillonii de Liturgia Gallicana pag. 69. ubi obſervat in Actis Martyrum Africanorum dici *Capſam navis* ad deſignandam imam veræ navis partem ,] niſi capſum minoris eſſet longitudinis , quam pars ædis, in qua altare ſtatuitur , quod à forma ædium ſacrarum , ſi non veteri , ſaltem hodierna abhorret , Tametſi non diffitear , interdum navim Eccleſiæ, ac Monachorum præſertim, etiam longe breviorem fuiſſe : ut in æde ſacra Abbatiæ S. Dionyſii ad Lutetiam advertere eſt , ut alias præteream ædes ſacras Monachicas veteris ſtructuræ ; unde ſi ea pars ſecundum Sirmondi , & Valeſii [nec non Mabillonii] ſententiam *Capſum* appellatur , à Gregorio Turonenſi inde forte dicta fuerit, quod rhedæ undique tectæ inſtar quadrata vel oblonga tecta fuerit , eadem, qua *Navis* dicta eſt ratione uti in hac voce docemus. Nam *Capſum* , *Rhedam tectam* dicti mox obſervavimus . Sane fuit cum exiſtimarem , aliud fuiſſe capſum quam navim Eccleſiæ , & apud Gregorium *Capſum* intelligi debere de ea ædis parte, quæ retro altare eſt, & editior olim erat, quam *Capitium* appellatam fuiſſe diximus . Id videtur innuere idem Gregorius cap. 16, ubi ait, Eccleſiam, de qua loquitur , habuiſſe *in altum infra Capſum uſque Cameram pedes* 50. Quippe ædis altiuſdmen *infra Capſum* menſus eſt, quæ in Capſo, quod à terra editius exſtitiſſe diximus, minor fuiſſet . Proinde *Capſum* ex *Capitium* formatum mihi perſuaſum erat , ut & altaris vocabulo Gregorium reliquam ædem ſacram intellexiſſe . Poſtmodum pars illa in qua altare eſt , *Capſum* etiam & *Capitium* appellata eſt; præſertim in Eccleſiis, in quibus Capitium editius non erat . Sed & *Caput Eccleſiæ* interdum ea pars appellatur. Helgaudus in Roberto Rege pag. 73. *Ad Caput S. Aniani unum* (altare .) Infra : *Caput autem ipſius Monaſterii fecit miro opere in ſimilitudinem Monaſterii S. Mariæ , &c.* Petrus Cellenſis lib. 9. Epiſt. 5. *Capus Monaſterii noſtri* (Eccleſiæ) *renovare aggredior* , Chronicon S. Benigni : *Altare S. Mariæ in hoc loco conſtituatur , quod Caput Eccleſiæ dicebatur ab antiquis*. In Chronico brevi S. Dionyſii an. 1143. *Dedicatio partis Capitalis Eccleſiæ*. V. Capitium 2.

CAPTA, ἡ κατὰ πρόσωπον τοῦ ἄνω, in Gloſſ. Lat. Græc. Domus paterna, avita. [An eodem notione in MS. Codice Irminonis Abb. San-German. fol. 101. col. 1. *Iſti ſolvunt de eorum Captas pullo, ova & dies tres* .]

CAPTABULUM . Vide *Catabulum* .

¶ CAPTAGIUM, Cenſus de *Capite*. V. *Capitale* 5.

CAPTALARIUS. V. *Capitularius* poſt *Capitulſi* 5.

CAPTALE. Vide *Capitale* 4.

CAPTALIS. Vide *Capitalis* .

¶ CAPTAMENTUM, Species ſervitii, de quo ſic in Charta anni 1256. ex Tabulario S. Germani à Pratis: *Quæ omnia teneo in feodum... Pro hujuſmodi Capitamento ſive ſervitio , videlicet tredecim cultellis tablariis ſive menſalibus, & uno corio cervi bene præparato , ſemel tamen præſtando à me toto tempore vitæ meæ , & idem Captamentum vel ſervitium, &c.*

CAPTARE. Vide *Captare* .

¶ CAPTATELA PALLII, apud Tertullianum, Acceptio pallii. Vide Salmaſium de Pallio p. 367.

¶ CAPTATIA, *Dolus , aſtutia , malitia* , in Gloſſ. Sangerman. MSS. n. 501. Vide *Captatio* .

CAPTATOR, Θηρατικός, *Captatio* , θήρα, *Captator, Venator*, θηρατικός , *Capto*, θηρεύω, in Gloſſ. Græc. Lat. Vide *Captura* .

¶ CAPTEINIUM, CAPTEMIUM, CAPTEN . Vide poſt *Captenere* .

CAPTENERE, Manutenere, tntari . Litteræ anni 1081. in Tabulario S. Stephani Lemovic. *Et voluerunt ſum eo placitare , & de ſuo multum dare , ut Capteneret eos adverſus Archidiacon. & Canonicos*. Charta Abbatis Moiſſiacenſis ann. 1212. in Regeſto Carcaſſon. *Comes Eccleſiam noſtram & jura omnia , in omnibus quæ de jure poterit, debet Captenere & tutari* . Vox vero formata à *captus tenere*. Capitulare 4. Caroli Magni incerti anni cap. 9. *De vaſſis Regalibus, ut bonorem habeant, & per ſe, aut ad nos, aut filium noſtrum Caput teneant*, id eſt , ſeipſos *per ſe*, aut *per nos* , *&c.* manuteneant : id enim valet particula *ad* ,

CAPTENIUM, & CAPITENNIUM, Tutela , tutamentum, protectio , Occitanis *Captein*. Exſtat in Regeſto Comitum Tolоſæ Charta an. 1233. cujus titulus in hæc verba concipitur : *Aiſſo eſt Charta del Captein de Serras* ; qua Serrenſis caſtri incolæ *ponunt ſe in Captennio , & amparantia, & protectione Raimundi Comitis Tolоſani*, Captennii formulam exhibet idem Regeſtum in Litteris an. 1245. hoc verborum contextu : *Notum ſit cunctis quod Enricus de Caſtanbaco proſe & pro aliis dominis de Caſtanbaco parieriis ſuis , de conſilio & voluntate & aſſenſu aliorum dominorum de Caſtenbaco ... pro ipſis & pro omnibus aliis hominibus & univerſitate de Caſtabaco miſerunt, ſe ſcilicet & eorum corpora, & totam villam, & univerſitatem de Caſtanbaco, & omnes illos homines & mulieres qui ibi habitant , & de cætero ibi habitabunt , & omnes eorum res , & bona mobilia & immobilia quæcunque ſunt & ubicunque, ſub Capitennio & amparantia, protectione, & firma & ſalva cuſtodia D. Raimundi Dei gratia Comitis Tolоſæ & hæredum & ſucceſſorum ejus in perpetuum , & Vicarii ejus Tolоſæ pro ipſo,*

Et pro isto Capitennio, amphrantia, protectione & custodia, jam dictus Enricus & alii prescripti probi homines pro ipsis & pro omni universitate de Castanbaco debent, & convenerunt dare, reddere, & solvere eidem Domino Comiti, vel ejus Vicario Tolosæ in castro Narbonensi singulis annis in festo Paschæ Domini 30. solidos monetæ Tolosanæ, &c. Hoc autem concesso Berengarius de Promilhaco Vicarius Tolosæ pro dicto Dom. Comite, & pro heredibus & successoribus ejus, recepit omnes prædictos probos homines & alios dominos, & villam de Castanbaco, & omnes eorum res, & bona mobilia & immobilia ut dictum est, sub Capitennio, amparantia, protectione & custodia dicti Domini Comitis & heredum & successorum ejus in perpetuum: & mandavit & promisit eos & suam villam antedictam, & omnes ibi habitantes, & qui de cætero ibi habitabunt, & omnes eorum res & bona ubicunque in cunctis locis, uti dictum est, Captenere, & amparare, & custodire, & protegere de omnibus viventibus bona fide, & legitime. Act. 8. die exitus mensis Decemb. 1245.

Gallandus in Tractatu de Franco alodio aliud suggerit captennii exemplum ex Litt. an. 1212. *De illis mansis, seu bordariis in quibus Dom. Comes habebat suum Captemium* (legendum *Capteinium* vel *Captennium*) *pro Abbate Milite, &c.* Et infra: *Pro his autem omnibus debemus Captenere & tutari Dom. Abbatem & Conventū & Ecclesiam D. Petri, &c.* In Tabulario Abb. Deiparæ Santonensis fol. 27. *Aymericus de Rancone dedit Capitennium suum Ecclesiæ B. Mariæ, ita quod custodiat & defendat eos ab omnibus hominibus, nec nocebit propter aliquam guerram hominibus ejusdem Ecclesiæ, nisi invenerit eos in forisfacto.* Fol. 76. an. 1137. *Willelmus Ricou & Helias Milites de Broda* (Brou) *promiserunt B. Mariæ Capitennium suum, auxilium & tutelam de decima terræ Spinæ contra omnes homines.* Vide Cruceum in Hist. Episcop. Caduncens. p. 55.

CAPTEINIUM, inde usurpatum pro eo vectigali, quod domino *Captenenti*, tutelæ nomine, ultro præstatur, quod aliis *Salvamentum* appellatur. Consuetudo municipalis Bellaici in Pictonibus: *De illis quæ pertinent ad Ecclesiam S. Germani, de mansis, sive bordariis, in quibus dominus Comes habet suum Capteimium pro Abbate Milite.*

¶ CAPTEN. Tabularium Eccl. Cadurcensis: *Espleita minuta per Capten & per terras, quas tenet Hugo, &c.*

CAPTENSULA, CAPTENTULA. Gloss. Isidor. *Capitentula, a capio.* Alibi: *Muscipula, Capitentula.* Martianus Capella lib. 4. extremo:

Cum ambage ficta præstruis sophismata,
Captensuli que ludis illigantibus.

Vide Festum in *Scapensula*.

CAPTIO, Detentio, carcer. Gervasius Remensis Archiepiscop. in libello MS. de Miraculis peractis ad Reliquias B. Melanii: *Quam plurimos audivimus super prædictas reliquias Captionem juratse, qui cum fugere vellent, non potuerunt, & reversi sunt.* Leo Ost. lib. 2. cap. 75. *Sororem Teanensium Comitum, quam idem Pandulfus in Captione habebat, pro absolutione Adenulfi reddere voluerat.* Petrus Diac. l. 4. *Alios in Captionem detinuit.* Adde cap. 70. [Acta SS. Junii to. 3. pag. 463. de S. Raynerio: *Cujus Captionis murus erat compositus grandibus lapidibus.*] *Esse in Captione Regis*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 53. *In Captionem mittere*, in Charta an. 1102. apud Ughellum tom. 7. pag. 864. *Captionner*, in carcerem conjicere, detrudere, in Consuetudine Aquensi tit. 9. art. 44. [*Captio, Conspiratio, consensio*, in vet. Glossario San-Germ. MS. n. 501. Hoc forte sensu posset intelligi relatus Gervasii locus.]

¶ CAPCIO, Eadem notione. Charta conventionis inter Henricum Regem Angl. & Robertum Comitem Fland. pag. 14. Libri nigri Scaccarii: *Et si non fecerint, in Capcione Regis Henrici se ponent... & ponent se in Capcione in turri Londoniæ.*

CAPTIONES, Malæ toltæ, exactiones, in Charta an. 1076. to. 8. Spicilegii Acheriani p. 158. Tabularium S. Martini de Campis: *Captionem quoque quam super hofpites B. Mariæ apud Nongentum habebam, quitam dimisi.* Ita *Captio* pro ζημία, damnum, fraus, usurpat lex 1. Cod. Th. de Testam.

CAPTIONES alias *Prisæ*, dictum quidquid ad expensas Regis seu domini *capitur* super subditos & tenentes, quod legitime & debite persolvi debet. Charta Theobaldi Comitis Senescalli Franciæ in Hist. Blesensi pag. 301. *Perdonaverunt homi nibus istius patriæ Captionem equorum & telarum, in quibus manducabant.* Vide Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 48. & infra in *Captura*.

CAPTIVARE, Capere, captivum reddere. Gloss. Græc. Lat. Αἰχμαλωτίζειν, *Capto, Captivum duco, Captivo.* Αἰχμαλωτισὴς, *Captivator*, αἰχμαλωτίζων, *Captivor.* Petrus Chrysol. Serm. 7. *Hypocrisis dum cupit Captivare oculos, oculis fit ipsa captiva.* Serm. 29. *Aurum Judaicum populum sic fuc Captivavit affectu, vicit illecebris, &c. populum sic fuc Captivavit affectu, vicit illecebris, &c.* Epistola I. Episcopi Acconensis ad Honorium III. Papam apud Acherium Spicil. to. 8. pag. 373. *Quibusdam eorum à Sarracenis Captivatis, aliis mari subversis* (f. *submersis*) *&c.*] Utuntur [Vulg. Interp. Rom. 7. 23. August. Civ. Dei lib. 1. cap. 1.] Dudo lib. 2. de Actis Norman, Saxo Grammat. lib. 2. Willelmus Brito lib. 4. Philipp. & alii,

¶ CAPTIVATIO, Captivitas, apud Rymer. to. 2. pag. 222. *Omnes fratres... de Captivatione sua per vos redemptionem habentes* Et to. 8. p. 480. *Arrestationibus, Captivationibus & detentionibus.*

¶ CAPTIVATOR, Qui addicit in captivitatem. Aug. Ep. 199. *Captivatores tuos & depræ datores.* Apud Mart. Anecd. to. 4. col. 184. *De Captivatoribus Clericorum.*

¶ CAPTIVELLUS, Miselfus. Vito B. Johannis Bonvisii to. 5. SS. Maii pag. 109. *Dissipat sacka sua, & de malo in Captivellum venit.*

¶ CAPTIVITAS, Miseria, calamitas, apud Lobinellum Hist. Britan. to. 2. p. 300. *Ad tantam miseriam & Captivitatem devenerat, ut &c.*

¶ CAPTIVUS, Vilis, contemptibilis, Gall. *Chetif*, Chartul. Matiscon. fol. 173. verso an. 1182. *Testificati sunt quod tertia parte de bosco captivo ad eamdem Ecclesiam pertinet.*

CAPTOR. Glossæ Isonis Magistri: *Aucupes, venatores, vel Captores.* Vide *Captator*.

¶ CAPTUARIUS. Vide *Captura*.

CAPTUM. Vetus Charta apud Rodericum *da Cunha* in Episcopis Portensib. 2. part. p. 31. *Reliquit pro suo anniversario aliud Marabitinum per Ecclesiam S. Joannis de Ver, quæ est Camera Episcopalis, cujus patronatus & Captum ipse acquisivit tempore suo.* Charta alia Alphonsi Lusitaniæ Regis an. 1258. in eadem Hist. 1. parte c. 13. p. 164. *Quod ego do & concedo Monasterio S. Stephani... quæ pertinent ac pertinere debent ad jus Regale in toto Capto Monasterii.* Versio Lusitanica habet, *em toto qcouto do mosteiro.* Vide *Cautum* 2.

CAPTURA, Latinis Scriptoribus dicitur pretium flagitii aut criminis, merces artium sordidarum & obscœnarum, uti observatum à Casaubono apud Sueton. in Calig. cap. 40.

CAPTURA, Locus piscosus, ubi capiuntur pisces. Isidori Glossæ: *Captura, detentio, vel locus piscosus, ubi fedes Captuarius, qui balneaticum exigit.* Ita Codex MS. Regius Cod. 1013. ubi editus habet *aucuarius*, & *balneare*. [Cum *Captura* est detentio, accipitur pro captivitate: cum vero significat locum piscosum, pro piscina, ubi multi capiuntur pisces, ut in seqq. locis *Capturam* esse mercedem, quæ pro balneo penditur, quæ

balneare vel *balneaticum* dicitur, ſicut cujuſvis fordidæ & obſcœnæ merces *captura*, facile intellectu eſt. Ita Græviusin Iſid. Gloſſ. ubi non videt, inquit, quomodo cum præcedentibus cohæreant hæc verba, *Qui balneaticum exigit*, niſi *captura* etiam dicatur locus, ubi ſedet *Aſtuarius*, qui *balneare exigit*. Eccardus Hiſtor. Marchionum Miſnenſium col. 253. *Anno Dom. Incarn.* 838. ... *facta eſt contentio Gotboldi & Hrabani Abbatis coram Imper. Ludovico... de Captura quam Folco & fratres ejus Biurgo & Hroo tradiderunt ad S. Bonifacium.*] Diploma Ludovici Pii, de *Carolivenna*, loco ita dicto ad Sequanam: *Præavus Carolus qui eandem conſtruere juſſit Capturam*. Supra, *vennam* & *piſcariam* appellavit. Ita etiam ulurpatur in Traditionibus Fuldenſibus non ſemel lib. 1. pag. 454. *In loco Sceipbatz juxta ripam fluminis Sinna, & in pago eodem Sinnabgewe, id eſt, unam Capturam cum terris, pratis, campis, ſilvis, &c.* Pag. 455. *In pago Salagewe, id eſt, unius Capturæ tertiam partem*. Pag. 463. *De illa Captura quam habemus in ſilva Bochonia, circa flumen quod dicitur Fliedina, duas partes, id eſt, meridianam partem ejuſdem fluminis & occidentalem cum omni integritate, ut à die præſente in proprium uſum illam colatis, atque augeatis, &c.* Occurrit paſſim pag. 464. 465. 469. 472. 473. 474. 480. 483. 491. 492. 495. 496. 514. 516. 519. 525. 526. 530. 538. 544. 545. 573. Sulpitius Severus lib. 3. de Vita S. Martini: *Vade, inquit, mitte linum tuum, Captura proveniet. Captura piſcium*, in Actis Murenſis Monaſterii pag. 52. *Caput piſcium*, in Fundat. Monaſt. S. Petri in Erphurdia Lucas c. 5. *Laxate retia veſtra in Capturam, ſ'ις ἀγρεύσ.* Id eſt, *Immittite & injicite retia veſtra, &c.* Infra: *In Captura piſcium. Captura, ἰχθυολὴ*, in Gloſſ. Græc. Lat. id eſt, injectio. Solinus c. 11. *Pachino multa tunnorum eſt copia, Echinis & omnibus mari nantibus piſculentiſſimam, ac propterea ſemper Captura larga*. Flodoardus lib. 14. carm. 18.

Mandat item quondam Capturæ inſtare ſodales,
Atque locum ſignat, laxata ubi retia pandat.

CAPTURÆ *quæ ad capiendas aves ponuntur*, in Lege Bajwar. tit. 21. §. 9.

CAPTURA, Idem quod *Captio, Creditio*, vel *Credentia*, de quibus vocibus agimus ſuis locis. Charta Communiæ Brueriarum ann. 1186. *Nec teloneum nec monetagium reddant, nec apud eos, aliquis Dominus, Capturam panis, vini, carnium, vel piſcium aut aliarum rerum venalium habeat*. Vide *Priſæ*.

CAPTURA, Exactio. Charta Ludovici VI. Reg. Fr. ann. 1119. in Tabular. S. Mariæ Columbenſis diœceſis Carnotenſ. *Supra dicta enim terra infeſtatione malorum hominum, & malarum conſuetudinum, Capturis, quæ à noſtris ſervientibus terræ illius ſuperpoſitæ erant, &c.* Veteres Schedæ de diviſione parochiæ urbis Corbeien. ex Bibl. S. Germani Pariſ. Cod. 564. *Dederunt etiam prædictus Caſtellanus, & uxor ejus redditum unius ſuturis, ſcilicet ad Capturam ante Natale Domini, & ante Paſcha, & ante Auguſtum, unde reddit prædictus Presbyter ſuturibus duos denarios ad Capturam pro ſotularibus, &c.*

¶ CAPTUS pro *Cattus*, Felis, Gall. *Chat*. Papias MS. Bituric. *Captus, id eſt, Muſio, dictus quod acute videat*. Vide *Catta*.

¶ CAPUCCINUS, CAPUCIUM, CAPUCERIA. Vide *Caputium*.

¶ CAPUELLA. Vide in *Capulla*.

CAPUITA, Idem quod *Cambuſta*, ſeu Baculus paſtoralis, Honorius Auguſtod. lib. 1. c. 153. *Alphabetum in pavimentum cum Capuita ſcribit*. Cap. 217. *Virga paſtoralis, & Capuita, & ferula, & pedum dicitur*. Vide *Cambuta*.

1. CAPULA, Parva capa. Vide *Capa* 1.

¶ 2. CAPULA, Baptizati *Chriſmale*. Vide *Capulla*.

CAPULARE, CAPELLARE, CAPILLARE, Cedere, incidere, frangere, radere. A Lat. *ſcalpere*, deducit Spelmannus, Salmaſius à *ſcapellare*, & *ſcapellum*, quod eſt bacillum. Joan. de Janua: *Capulus à captu, quia captus eſt gladii; vel à capio, quod ibi capitur gladius, ut teneatur; unde Capulo, as, verbum activum, id eſt, ſcindere, vel ſecare: unde in Decretis Pontificum, Lingua delatoris Capuletur. Mulieri ingenuæ crines Capulare*, in Lege Burgund. tit. 5. §. 1. *Ariſtatonem ſuper mortuum Capulare*, in Lege Salica tit. 17. §. 4. *Concilium vel ſepem alterius Capulare*, in ead. Lege Salica tit. 18. §. 2. in Lege Ripuar. tit. 43. in Lege Alem. tit. 99. §. 26. *Arborem Capulare*, in Lege Salica tit. 29. §. 30. *Pedem Capulare*, ibid. tit. 31. §. 11. *Capulare veſtitus*, in Capitulis Caroli M. lib. 1. c. 71. *Linguam Capulare*, abſcindere apud Hadrian. I. in Canon. c. 45. in Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 277. apud Hincmarum contra Hincmarum Laudun. in Conc. Duziacenſi I. part. 2. c. 11. &c. Anonymus de Miraculis S. Urſmari n. 3. *Dumque attractam virgam ad ſe applicat, ut eam cum ferramento Capularet, &c.*

CONCAPOLARE. Formulæ Andegavenſes n. 33. *Et ibidem venientes invenerunt ſic eſſe factum ſeris inciſis, oſtias Concapolatas, portas perforatas, &c.*

CAPELLARE, Eadem notione, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 19. §. 20. *Si aliquis caballo alieno caudam Capellaverit, id eſt, ſetas traxerit* §. 26. *Si quis ſtallariam alterius Capellaverit*.

CAPILLARE. Papias: *Capillare, concidere*. Statuta Gerardimontenſia apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. cap. 60. *Si quis alium vel verberaverit, vel pulſaverit, vel ad terram proſtraverit, vel Capillaverit* 60. *ſol. ſolvet Comiti*, [Ubi *Capillare* idem videtur quod capillos vellere. Vide mox infra *Capillatio*.] *Concapulare*, in Lege Salic. tit: 8. §. 4. *Chapler*, noſtris. Willelm. *Guiart*:

En tele maniere i Chaplerent,
Qu'a force les desbaraterent.

Et alibi:

Grant flot de gens après s'arrive,
Deſquiex chacun tant i Chaploie,
Qu'ils metent Anglois à la voie.

[La Bataille *du Careme & du Carnage* MS.

Tant i a ſeru & Chaplé.
Qu'il li a fait moult grand dommage.]

Vocis vis manſit in verbo *Chapeler*, quod apud nos, *ſum mas panis cruſtas revellere*, ſonat.

CAPULATURA, CAPULATIO, Vulnus. Formulæ ſolenn. cap. 119. *Violenter ſuper ipſum evaginato gladio venit, unde livores vel Capulatura atque colaphi manifeſte apparent*. Et mox: *Et ſuper ipſum livores & Capulationes miſit*. *Chappelis* Scriptoribus noſtris. Berrius in Hiſt. Caroli VII. p. 232. *Et dura le Chappelis par l'eſpace d'une ſorte haure*. Tractatus de Torneamentis Tabulæ Rotundæ MS. *Et lors euſſiez peu voir grans ſais d'armes, & grant Chappelis d'un coſté & d'autre*. Will. *Guiart* de Auriflamma:

Es Chapleis des meſcreans
Devant lui porter la feſoit.

Et ann. 1264.

Le Chaple commence aus eſpées.

An. 1298.

Le Chaple aſiés longuement dure.

Le Roman de *Garin*:

La veiſſiez un riche Chapleis.

Le Roman *de Vacce*:

Au Chaple des eſpées les feront enverſer.

Statuta S. Ludovici l. 2. c. 38. *Il doit monter ſanc ou plaie, ou deſcireure on Chaple*. Ubi *Chapleis* idem eſt quod *Capilatura*. Chron. Bertr. Gueſclini MS.

Tous ceus qu'à Cocherel furent au Chaplement.

¶ CA-

¶ CAPILLATIO, Capillorum evulſio, apud Marteu. tom. 1. Anecdot. col. 767. è Legibus Balduini Flandriæ Comitis ann. 1200. *De Capillatione vel percuſſione ſine ſanguine quindecim ſolidi, unde capillatus vel percuſſus mediocratem habeat, &c.* Et paulo poſt: *Qui alterum inculpaverit, juret ſolus quod ille eum læſerit, aut percuſſerit, aut Capillaverit:* Leibnit. tom. 2 Scriptor. Brunſvic. pag. 515. in Privilegio Erneſti Ducis Brunſvic. pro civitate Hamelenſi an. 1335. *Item, ſi contentio vel diſcordia ſit inter aliquos Burgenſes de percuſſione vel Capillatione, poſt emendam judicii, reus dabit Conſulibus unam amam vini, & laſo marcam.* Caſſarus lib. 1. Annal. Genuenſium ad annum 1161. *Diſcordes ii, qui in civitate erant, Capillationes & rixas ſolitas ne facerent vel inciperent, Conſules ad præſens jurare fecerunt.*

SCAPELLARE, Gloſſ. Lat. Græc. *Scapellat, καταξίνει, καταξίνει.* Edictum Rotharis Regis Long. tit. 101. §. 59. *Si quis vitem alienam de una foſſa aſto animo Scapellaverit, &c.* Lex Longobard. l. 1. tit. 19. §. 5. *Si quis molinum alterius Scapellaverit, aut aratrum alienum iniquo animo Scapellaverit, &c.*

TRANSCAPOLARE, Vox ejuſdem originis & notionis. Pactus legis Salicæ tit. 32. §. 17. *Si quis ingenuum caſtraverit, aut virilia Tranſcapolaverit, unde mancus ſit, &c.* Ubi Lex Salica tit. 31. §. 18. habet *Truncaverit.*

DECAPULARE, Idem quod *Capulare.* Petrus Cellenſis l. 7. Epiſt. 18 *Labia concidunt, turpiloquio & ſcurrilitatibus aſſuefacientes: linguam Decapulant, malum redarguentes, & mendacium ſemper loquentes.* Alia notione vocem hanc uſurpat Plinius lib. 15. c. 6.

¶ CAPULARIS, CAPULARIUM, Veſtis ſpecies tegens Scapulas. Vide *Scapulare.*

¶ CAPULATIO, CAPULATURA. Vide *Capulare.*

¶ CAPULATUS, Gladio cinctus. Sic dicitur à *capulo* gladii. Vita S. Udalrici to. 2. SS. Julii pag. 101. *Capulatus autem qui benedictione divinæ regni tenebit gubernacula,*

CAPULLA. Synodus Nemauſenſis ann. 1284. cap. de Baptiſmo: *Verum ſi propriam Capullam propter pauperatem, vel aliam quamcumque cauſam non habuerit, vel habere neguiverit baptizandus: Capulla etiam alia, cum qua alius baptizatus fuerit, quam Sacerdos præcipue gratis exhibeat, baptizetur.* Similia legere eſt in Statutis Synodal. Eccleſiæ Caducenſis apud Martenium tom. 4. Aneed. col. 686.] Diminutivum videtur à *capa*, quam Baptizatorum veſtem fuiſſe ſupra docuimus: eadem etiam forte quæ *Chriſmale* appellatur. [Poſteriorem hanc notionem confirmant Statuta Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280. ubi ſic: *Si baptizandus vel propter pauperatem, vel aliam quamcumque* (cauſam) *Capullam ſeu Chriſmale proprium habere nequiverit, gratis Capullam illi exhibeant, licet quoque alter cum illa fuerit baptizatus.* Vide *Chriſmale* & *Cappuccium recens Baptizatorum* in *Capuium.*]

¶ CAPUELLA, Eadem notione in mox laudatis Statutis Augerii Conſeran. *Sub pœna ſuſpenſionis ab officio prohibemus, ne Capuella baptizatarum ponantur in aliis quam in Eccleſiaſticis uſibus; videlicet inde faciant ſupercapellitia vel cordines, & alia quæ ad cultum divinum & ſervitium eccleſiaſticum pertinere noſcuntur.*

¶ CAPULULUM. Vide *Capedulum.*

¶ CAPULUM, *Funis unde indumios comprehenduntur.* Papias MS. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. voci *indomita* ſubdit *jumenta*, cum Iſidoro, ut jam dictum eſt in *Caplum.*

1. CAPULUS, vel CAPULUM, Apex. Andr. Dandulus in Chron. MS. ann. 991. *Aut de Capulo ſilvarum amplius tollendo, quam antiqua præſtitit conſuetudo, &c.* Vide *Ramagium.*

¶ 2. CAPULUS, *Locus in quo mortui efferuntur.* *Tom.* II,

Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. ex Iſid. l. 20. c. 11.

1. CAPUS, CAPPUS, Avis prædatoria, ſeu falco, Gall. Saxon. Ælfrici: *Falco vel Capus, à capiendo*, Wealhhafoc, id eſt, erodius, accipiter peregrinus. Papias: *Capus, falco, avis, à capiendo.* Alibi: *Falco, dictus, quod falcatis ungvibus ungviibus ſit, hunc Itali Capud vocant, à capiendo.* Ita MS. Edit. habet *Caput*, ſed legendum *Capum.* Formulæ antiquæ promotionum Epiſcopal. Ep. 16. *A quo verbo accipere, aver, que alias aves capiunt, accipitres nominantur.* Synodus Ticinenſis, ſub Leone V. PP. ann. 850. can. 4. *Non capibus, aut accipitribus, vel Capis, quos vulgus Falcones vocat, per ſeipſum venationes exerceat.* Theodulfus lib. 4. Carm. 8. de pugna avium pag. 219.

Quatuor accipires veniunt hinc, quatuor illinc,
Quatuor & totidem parte ab utraque Capi.
Primo bi congreſſu perimunt ſe hinc inde viciſſim,
Accipitrem accipiter, ſeu Capus ipſe Capum.

Et lib. 6. Carm. 26.

Colla ſuperba teras, anates ac turba Caporum;
Anſerem ut accipiter, colla ſuperba teras.

Odo Cluniacenſ. l. 1. de Vita S. Geraldi c. 4. *Scilicet ut moloſſos ageret, arcilla fieret. Cappos, & accipitres conſueret.* Servius ad lib. 10. Æneid. ait, *Campaniam à Tuſcis conditam, viſo falconis augurio, qui Tuſca lingua Capys dicitur, unde eſt nominata Campania,*

In Vita Ludovici Pii ann. 813. fit mentio *Gerrici Capis Præpoſiti*, qui ſcilicet avibus venaticis præerat, ut quidam cenſent. Alii *Præpoſitos Capis* eoſdem volunt, qui recentioribus *Buticularis* dicuntur. Nam *Capis* & *Capula* apud Varronem eſt poculi genus, quo deplere vaſa olearia ſolebant, & licet *Capis Capidis*, declinetur, inflexione tamen recepta apud Scriptores infimæ Latinitatis, potuit dici *Præpoſitus Capis*, pro *Capidibus.* Sic apud Avitum Vienn. Epiſt. 65. *Uxatur paterarum capacitate pro Capis.* Quaſi dicat, pro valculis exiguis, pateris bibat capacioribus. At Stephanus Baluz. monet in Cod. Viennenſi Aviti, legi *Cuppis* pro *Capis.*

¶ SOLIDI DE CAPO, tom. 3. Concil. Hiſp. p. 284 col. 2. in Donatione Alphonſi VI. pro Monaſterio S. Facundi, ubi memoratur eiſſe ſolidi *capo* ſeu falcone notati & inſigniti: *Homicidium de nocte factum qui negaverit, ſi accuſatus fuerit litiget cum illo qui dixerit, Quis ego vidi; & ſi cecideris pectet centum ſolidos, & quod ultra expendit in armis, & operariis, & expenſis, & ſoxaginta ſolidos de Capo.*

2. CAPUS, CAPO, CAPPUS, Latinis Gallus caſtratus, noſtris *Chapon*; ex quo poſtmodum hac appellatione donati eunuchi & caſtrati. Luitchprandus in Legat. *Dicimus enim quod Capones ſunt, id eſt. eunuchi.* Capitul. Car. Calvi tit. 43. §. 30. *De Cappis & aliis negotiatoribus videlicet ut Judæi dent deimam, & negotiatores Chriſtiani undecimam.* Ubi Judæi ita videntur appellati ob τὸ περιτομὴ ſeu circumciſionem. Nam, ut ait S. Ambroſius in Leviticum, *viros circumciſione ſignatos etiam opprobrio & illuſione dignos arbitrabantur* veteres. Vide Marcam l. 1. Hiſt. Beneharn. c. 16. n. 9. & Notas noſtras ad librum 4. Niceph. Bryennii.

☞ Notum eſt jus Dominorum à ſubditis ſuis vel *capones* vel eorum valorem accipiendi: de quo jure frequentior in chartis occurrit mentio, quam ut opus ſit illud exemplis ſtabiliri.

¶ CAPONAGIUM dicitur illud jus in Chartulario S. Martini Pontiſarenſis: *Debetur quarto unius caponis & unus denarius de Caponagio.*

CAPUSIERA, [Species artis ad capiendas aves.] Vide *Vara.*

1. CAPUT, Modus poſſeſſionum, quibus collatio imminebat, *jugum* etiam dictum: quæ appellationes

passim occurrunt in Cod. Theod. & Justin. Unde *Capitatio*, & *jugatio*, quæ possessionibus & *capitibus* præstabatur, interdum &

CAPUT, ut apud Eumenium in Paneg. *Septem millia Capitum remisisti, quartam partem amplius partem nostrorum censuum.* Sidonius Carm. 13. ad Majorian.

Lastrigonas nos esse puta: monstrumque tributum,
Hic Capita, ut vivam, tu mihi tolle tria.

Atque ita *Capus* usurpari apud Ammian. lib. 16. & 17. contendit Jacob. Gothofredus, quem consule ad leg. 2. Cod. Theod. de Censu. [Descriptio bonorum Domini de Eska ex Archivo S. Audomari: *Dimidium Capus debet sex quarterios frumenti.* Ibidem: *Recipit de Capitibus est reditus avenæ, & sunt ibi 66. Capita, & debet quodlibet Caput unum modium avenæ.* Ibidem: *Notandum est, quod 52. Capita & dimidium Capus solvunt ipsud frumentum, sive ejus pretium; & continet quodlibet Caput integrum tres raseria frumenti de mensura ville de Eska*: ubi, si bene intelligo, Caput, modus agri est, in quo seminantur tres *raseriæ* frumenti.]

2. CAPUT, dicitur quodcumque in recensione numerum efficit. Gregorius Magnus lib. 7. Indict. 1. Epist. 6. *Sindones 2. coorpetorium super astare unum, lecta stratæ numero 10. in ferramentis Capita 20. in ferramentis Capita 30. &c.* sed præcipue ea vox usurpatur in armentis ac gregibus. Idem Gregorius lib. 10. Epist. 32. *In peculio Capita 15. armenti Capita 2. ferramenta numero 5.* Lib. 10. Ep. 42. *Decem equarum Capita*, Lex Alemann. tit. 79. §. 2. *Legitimus pastor ovium si 80. Capita in grege habet domini sui, &c. Capita animalium*, in Lege Wisigoth. lib. 8. tit. 3. §. 12. tit. 4. §. 10. 26. tit. 5. §. 7. in Charta Romualdi Ducis Beneventi, tom. 8. Ughelli pag. 607. 611. *Ovium Capita tanta*, in Formulis, Gualdo in Vita S. Anselmi Archiep. Hamburg. c. 86.

Rursus ab integro decimam animalis quinto,
Omne Caput decimum manibus tradebat egentum,
Chef de bestail, in Consuetud. Bajonensi tit. 2. art. 2. 3. & Aquensi tit. 11. art. 25. *Chef de vache, de brebis, de porcs*, in Consuetud. S. Severi tit. 10. art. 6. *Caput* pro ipso animali, in leg. 6. Cod. Theod. de Curiosi. Antiqu. Fuld. lib. 3. trad. 35. *Jumentum, quod vulgo dicitur Caput, optimum, sive vestimentum quod melius haberet, in usus Fratrum cederet.* Vide leg. 1. §. ult. & leg. 3. D. de rei vindic. leg. 3. D. de pignorib. & Vegetium de Mulomedic. pag. 10. Rymer. tom. 9. pag. 873. col. 1.]

CAPITIS FURTUM, CAPITALE FURTUM, id est, Furtum animalis, vel rei mobilis, Charta Ottonis Imperat. ann. 973. in Privilegiis Ecclesiæ Hamburgensis, *Us nullus Judex publicus, vel qualibet judiciaria potestas, aliquam sibi vindicet potestatem in supradictorum hominibus Monasteriorum, litis videlicet & colonis, vel eos aliquis capitis banno ob Capitis Furtum, vel quecunque banne constringat.* Quæ totidem verbis habentur ibidem pag. 151. 155. & 156. ubi *Furtum Capitis* videtur idem quod *Capitale* appellatur in Pœnitentiali Halitgarii Cameracensis Episcopi cap. 4. *Si quis Clericus Furtum fecerit Capitale, id est, quadrupedum, vel casam ruperit ... 7. annos paniteat.* Liber Pœnitentialis Gregorii II. PP. cap. 9. *Si quis Furtum Capitale commiserit, id est, aurum, argentum, quadrupedes, vel domos effregerit, &c.* Alius Pœnitent. MS. *Si tu Furtum Capitale commisisti, id est, quadrupedum, vel domos effregisti, &c.* Alius de nique Pœnitential. perinde MS, *Si quis Furtum Capita le commiserit, id est, quadrupedia abegerit, &c.*

CAPUT ANNONÆ. Anastasius in Joan. V. PP. *Necnon & alias divales jussiones relevantes Annonæ Capita patrimoniorum Siciliæ & Calabriæ non pauca.* Idem in Zozimo: *Relevavi is per sacram jussionem suam ducenta Annonæ Capita, quæ Patrimonii custodes Brutiis & Lucaniæ annue persolvebant.* Nov. Theodosii Fiscalib. *Mauri vero Sisifenses ... totius annonæ nomine 5. millia solidorum, & 50. Capitum in Annonis Ducis consueto tempore annua functione dependebant.* [Vide Capitio,]

3. CAPUT, Dux, Præfectus, quomodo *Chef* dicimus. Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo Mag. no c. 4. *Interrogavit, qua pœna dignus esset, qui Caput Fr angorum in manus hostium tradidisset*,

CAPUT ANNI, Initium. Charta Sergii PP. apud Sammarthanos in Abbatibus Montis majoris Arelat. sub an. 1002. *Ibi tertiam partem pœnitentiæ illi dimittimus, & Ecclesiam usque ad Capus Anni ei reddimus, & pacem, & capillos incidere habeat; & si mors in capite evenerit, vel infra annum, ex parte nostra absolutus manet at*,

¶ CAPUT ANNORUM, Contraria notione pro fine annorum sumitur, apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. col. 70. *Et si junc non fuerit redempta, id est ad Caput quindecim annorum, maneat in monachia sempiterna*; hoc est, expletis quindecim annis. Et col. 73. *Usque ad Caput sex Annorum*, hoc est, post sex annos.

CAPUT AQUÆ. Charta Ermengardis Comitissæ Ceritanensis ann. 893. *Silvis, garricis, molinis, molinariis, aquis, Capus aquis, aquarum ductibus vel reductibus, &c.*

CAPUT ASINI, Cognominatus quidam Miles apud Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 681. *pro magnitudine capitis & congerie capillorum*,

CAPUT BURGI, *Chef de Bourg*, in Consuetud. Pictav. art. 4. *Oh ledis Seigneur ait ville, bourg, ou Chef de bourg*, Adde Consuetud. Santonens. art. 6.

CAPUT CASTRI. Charta ann. 1094. apud Guesnaium in Annalib. Mastilien. p. 310. *Guiripinus atq; donamus ... S. Vitlori Martyri ... quidquid in honore nostro & ditione prædicti Cœnobii Abbati & Monachis quoquomodo à quibuscunque personis, ubi acquisierunt, vel in futurum similiter acquirere poterunt, propter sola Capita Castrorum, &c.* Will. de Podio Laurentii cap. 37. *Comes recuperavit castrum Saracenum, obsessa & conclusa munitione in Capite Castri.* Infra: *Cæteri autem qui erant in Capite Castri Saraceni inclusi, &c.* Charta ann. 1306. in Regesto Philippi Pulcri Regis Franc. ann. 1299. n. 165. Tabularii Regii, pro Vicecomitatu Lauriceni; *Et alias proprietates quæ sunquæ, quæ sua idem Bertrandus habet, tenet, & possidet in villa & Capite seu forsalitia castri prædicti de Laureco, &c.*

CAPUT COMITATUS, vel BARONIÆ, Mesuagium Capitale Baroniæ, castrum, vel aliud ædificium, quod propter jus gladii dividi non potest, apud Bractonum lib. 2. cap. 34. §. 1. cap. 39. §. 6. c. 40. §. 4. & in Fleta lib. 5. cap. 9. §. 16. Regestum Philippi Augusti, Regis Francor. Herquovallianum fol. 168. *Robertus de Corci tenet in Consfantine Kynevillam quæ est de Baronia de Corci, unde ipse respondet per Petrum de Tilleio, in cujus Baronia Caput Baroniæ est*,

CAPUT CONSTABULARII, alias *Decanus, Denis militibus præpositus*. Veget. l. 2. c. 8. 13.

CAPUT ECCLESIÆ. Charta Sancti Regis Aragon. an. 1093. apud Catell. in Comitib. Tolosan. p. 93. *Addue etiam domo ipsam turrim cis ipsas casas de castro... & ante casas Caput Ecclesiæ cum ipso allodio, &c.* Vide *Capsum*.

CAPUT ECCLESIÆ, pro *Capitio*, seu ea Ecclesiæ parte, ubi altare erigitur. [Chron. S. Benigni Divion. apud Acher. to. 1. Spicil. p. 421. *Post mortem vero Ademari, Lampaia uxor ejus dedit ad altare S. Mariæ in hoc loco constitutum, quod Caput Ecclesiæ dicebatur ab antiquis*, Vide *Capitium* 2.] Ita in regionibus urbis Romæ apud Mabill. to. 4. Analect. *Caput Afræ* (sic leg. putem, pro *Afriæ*) & *Caput S. Joannis*, p. 512. & 514 Vide *Capsum*.

CAPUT EPISCOPATUS, Major Ecclesia dicitur in Capitul. Caroli Calvi, tit. 40. c. 13.

In Capite esse. Lex Longob. l. 1. tit. 17. §. 2. *Si servi per consilium ruſticanorum manu armata in vicum intraverint, & quicunque bomo liber ſub regni noſtri ditione poſitus cum illis conſiliatus in Capite fuerit, animæ ſuæ incurrat periculum, &c.* Infra: *Et ſi liber homo in Capite non fuerit, ille prior ſervus qui eos conduxit, moriatur.* [Leges Luitprandi apud Murator. to. 1. Scriptor. Ital. part. 2. p. 69. col. 1. *Si quis fream alienâ ſine voluntate mundualdi ejus movere de caſa, ubi ipſa habitat, præſumpſerit, & alibi adduxerit, componat illa qui in Caput eſt pro illicita præſumptione ad mundualdum una ſolidos 80.*] Quod dicimus, *Se mettre à la teſte, Qui eſt à la teſte.*

Caput Excubiarum, Qui excubiis præeſt, *Capitaine du Guet.* Curia Gener. Catalaniæ in villa Monriſſoni an. 1363. *Sancimus quod ſi Vicarius Barcinonenſis, pro eligendo Capita Excubiarum ... pecuniam acceperit, &c.*

Capite Censi, Servituti & cenſui obnoxii. Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 7. *Communia autem novum ac peſſimum nomen ſic ſe habet, Capite Cenſi omnes ſolitum ſervitutis debitum ſemel in anno ſolvant, &c.* Charta Communiæ Brueriarum an. 1186. *Statutum eſt, ut homines Capite Cenſi dominis ſuis cenſum capitis ſui tantum perſolvant.* [Privilegium Erlebolti Stabulenſis Abb. de Villa Germiniaco conceſſa B. Remigio an. 1160. ex Tabul. S. Remigii Remenſis: *De hominibus Capite Cenſis Abbas & Eccleſia S. Remigii plenariam obtineant juſtitiam .... quicumque de prædictis hominibus Capite Cenſis voluerit ſolvere capitagium ſuum Eccleſiæ S. Remigii ... Porro quidquid tam hominibus Capite Cenſis, quam, &c. alienatum eſt & diſtractum.* Vide ſuo loco *Capite-Cenſus, Capitales Homines*, & Conſule Juriſconſultos.]

Capitis Debitum. Vide *Capitale* 5.

Capitis Deditio, Servitus. Baldricus in Chronico Camerac. lib. 1. c. 29. *Invento igitur ſalutaris remedii conſilio, puerum Capitis ſui Deditione, tantæ animadverſionis iram placare ſuadent.*

Caput finis, Ad agri caput finis, limes. Vetus Charta ſub an. 1060. apud Ughellum in Epiſcopis Tetinis: *Et habet Caput ſine fluvium Fauri, & ipſa arcata de ipſo molendino, pedeſine terra quæ ipſis donataviis remanſit.* Alia ibidem an. 1065. *Habens fines à Capiteſine caſa longa, & ſine peſco Dolati Joannis Boni, pedeſine Albertono, de uno laterefine foſſato ſicco, ab altero laterefine, terra, &c.*

Caput Jejunii, ſeu Quadragesimæ, Quarta feria Quinquageſimæ, qua jejunium quadrageſimale inchoatur: τῇ ἑβδόμῃ τῶν ἁγίων νηστειῶν, Græcis, in quam exſtant Sermones Germani Patr. CP. & Leonis Imper. Apud Gregorium in lib. Sacrament. *Feria 4. Caput Jejunii, ad Collectam: Concede nobis, Domine, præſidia militiæ Chriſtianæ ſanctis incboare jejuniis, ut contra ſpirituales nequitias pugnaturi continentiæ muniamur auxiliis.* Concil. Meldenſe an. 845. c. 76. *Poſt quartam feriam, quæ Caput Jejunii nominatur.* Amalarius lib. 1. de Eccleſ. Offic. c. 7. *Unde & quarta feria, quæ jejunium hoc inchoamus, Caput Jejunii appellari conſuevit.* Vide Micrologum c. 49. & Canones Saxonicos Edgari Regis de Modo imponendi pœnitentiam cap. 3. Edictum Piſtenſe Caroli Calvi cap. 33. tom. 3. Hiſtoric. Franc. pag. 186. &c. denique Filefacum lib. de Quadrageſima Chriſtiana cap. 12. Id alii nominis quatuor diebus jejunii, qui primam Dominicam Quadrageſimæ præcedunt, tribuunt. Vide Miſſalem S. Ambroſii.

Capitis Inflexio. In Monaſterio Caſinenſi, forte etiam & in aliis, is mos ſervatur, ut quod proponitur in Conventu, ſeniores voce, juniores vero capitis inflexione approbent. Petrus Diac. lib. 4. c. 94. *Cumq; omnes tum voce, tum Capitum inflexione hunc ſe velle* (Abbatem) *reſpondiſſent, &c.* Nos dicimus, *Opiner du bonnet.*

Caput Lupinum gerere dicitur in Legibus Edwardi Confeſſ. cap. 7. quod Anglice *Wulfesheofod* dicitur, is qui proſcriptus eſt, *utlagatus*, & exlex, *à die utlagationis ſuæ*; illius enim qui proſcriptus eſt, caput cuivis perinde ac lupi exponitur amputandum, ſi in provinciam redeat. Contractius vero hanc vocem Saxonicam alii efferunt, pulfvesheved & pulfveshead à pulf, Lupus, & heofod, Caput. Bractonus lib. 3. tit. 2. cap. 13. §. 3. *Feriſacit utlagatus omnia quæ pacis ſunt, quia à tempore quo utlagatus eſt, Caput gerit Lupinum. Itaque ab omnibus interfici poterit, & impune, maxime ſi ſe defenderit, vel fugerit, ita quoddifficilis ſit ejus captio.* Vide eumdem eodem lib. cap. 11. §. 5. Fletam lib. 1. cap. 27. §. 12. 13. librum cui titulus *Mireor*, c. 4. & Knyghtonum pag. 2356. Meminit Procopius lib. 3. de Bello Gothico, quorumdam Piſidiæ populorum, qui Λυκοκράται vocabantur, non quod lupina iis eſſent capita, ſed quod regionis quam incolebant, mons, Λύκου κράτα, vocaretur. Meminit etiam Juſtinianus in Nov. 24. §. 1. ut & Theophanes p. 152.

Caput Mansi, Gall. *Chief de famille. Chiez d'oſtiez* in Charta an. 1300. in Regeſto Philippi Pulcri an. 1299. num. 54. ex Tabul. Regio *Cbemier*, pro *Chef mex*, in Conſuetud. Pictavenſi an. 30. 49. 95. 125. & Santonenſi art. 22. 30. 107. Primogenitus, cui competit caput manſi. Tabularium Eccl. Ambian. [*Sunt etiam in eadem villa ſeptem Manſiones, quorum unuſquiſque debet in feſto beati Firmini ſingulis annis duodecim denarios;*] *cum vero Caput Manſi obierit, debet 7. ſol. pro revelatione.*

Caput Mansi, Domus ipſa præcipua, quæ pertinet ad primogenitum, vel in qua habitat Caput familiæ, *Cbevel Manage*, in veteri Conſuet. Norman. part. 1. *El Chevel Manage ne poent les feurs rien reclamer, ſe il n'i à manages autretant come de freres. Chefmex*, in Conſuet. *de Defure* in Agro Bononienſi art. 3. *Quiemex*, in Ruenſi art. 33. *Chef mois*, in Normannica tit. de Decretis art. 562. *Chef d' heritage*, ibid. art. 356. *Lieu Cbevel*, quaſi locus capitalis, in Conſuet. Vicecomitatus Bajocenſis art. 4. In aliis *Chef lieu*, ut in Pontivenſi art. 82. 83. Cabillonenſi art. 168. Claromontenſi art. 83. 86. Atrebatenſi art. 14. 37. *Domus Capitanea*, In Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiodorenſium cap. 58. *Remiſit eis manum mertuam, taliam Martii, ex qua debantur per annum in Martio de ſingulis Domibus Capitaneis quinque ſolidi.* In Gallia Narbonenſi metrocomias *Capcaſtels* appellari auctor eſt Ph. Berterius Diatr. 1. cap. 6. Hugo Flaviniac. in Chron. Virdun. an. 1097. *De Capite Manſi 2. ſextarios avenæ.* Tabular. Eccleſ. Cadurcenſis: *Ipſe alode meus de Albuſſo qui eſt in pago Caturcino in vocabulo Poio Annono, cum ipſo Caput Manſo, cum terras & vineas, &c.* Infra: *Et iſte Caput Manſ, ubi ege permaneo, &c.* Tabularium Conchenſe in Ruthenis Ch. 122. *Illo Caput Manſo ubi Sigbrandus viſus fuit manere, &c.* Paſſim in hoc Tabulario. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis & Obſervantiæ Regni Arag. pag. 23. de Infantionibus: *Habent privilegium quod poſſunt emere à Peyseriis & villanis, & non tenebuntur peytare, ſi etiam emerint Caput Manſi*, ſcilicet ex Foro Oſcenſi Jacobi I. Regis Arag. an. 1247. qui habetur in Foris Arag. lib. 7. fol. 132. Edit. 1624. Michael *del Molino* in Repertor. Fororum Arag. *Caput Manſum quid velit dicere, & quid ſignificet de Foro, vide in Foro unico, tit. de Expeditione Infantionum lib. 7. fol. 39. & vide in Obſervant. 2. tit. de Privileg. Militum fol. 26.... Dixerunt quidam antiqui Foriſte, quod Caput Manſum vult dicere jus primogenituræ, vel ipſa primogenitura, quæ vulgariter dicitur Majorazgo. Alii dixerunt quod Caput Manſum vult dicere tota hereditas in univerſum, &c.* Fori Oſcæ an. 1247. fol. 36. *Ita tamen quod in hujuſmodi emptione Principis dominium non*

defraudetur, quod vulgariter dicitur Caput Manſum.

CAPUT MANSUS. Tabul. Abb. Belliloci in Lemovicib. n. 72. *Cedo ... de meo jure hæreditatis, hoc eſt, medietatem, eumdem Caput Manſum cum octo deneriatis de vinea, & c. Hunc Capmanſum Deo & S. Petro offero.* Idem n. 141. *Nulli inter iſtas fines dividit diſtantia, lices cultæ aut incultæ ibi terræ maneas, niſi ſolæ manſiones quæ ſiunt in capite, Caput Manſum, ubi Burgus viſus eſt manere, &c.* Occurrit etiam in veteri Charta apud Dominicum de Prærogat. allod. p. 213. 214.

¶ CAMPMASIUS. Limborch. lib. Sentent. Inquiſit. Toloſ. pag. 16. *Item alia vice vidit, & duxit Petrum Raimundi de S. Papulo hereticum ad Campmaſium ſuum, ubi comedit cum eo, &c.* Pag. 58. *Item in domo ſeu Cāpmaſio ſuo Yſpanorum, &c.* Pag. 81. *In domo, & Campmaſio Jobannis, &c.* Occurrit pag. 53. 54. 112. 139. & 194.

¶ CAPMANSUS, in Tabulario Volienſi fol. 62. verſo: *Dedit totum S. Petro Voſienſi quod habebat in manſum de la Geneſſa, & in Capmaſo omnes ſvoales ſuos & juzziam.*

CAPMASUS. Charta anni 1298. in Regeſto Conneſtabliæ Burdegal. pag. 198. *Ipſas caſtellanias cum omnibus redditibus, cenſibus, exitibus, & cum ſervitiis, & Capmaſis, bordis, & bordariis, aſſariis & tenementis, &c.* Et infra: *In dictis caſtris & caſtellaniis, villis, & aſſariis, & tenementis, & maſis, & Capmaſis, bordis & bordariis.*

¶ CABMASUS. Charta an. 1058. ex Archivo S. Vict. Maſſil. armar. Ruten. n. 2. *Duo Cabmaſi, qui ſunt in ipſa villa ... hos manſos donamus, &c.*

¶ CAPMAZIUS, in Litteris Bernardi Comitis Armaniaci an. 1294. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1388. *Specialiter in territoriis, caſtris ſeu locis, villis, Capmaziis de Vazareto, d'Eſtuſano, &c.*

CAPUT MANSIO, in Tabulario Brivatenſi Ch. 210. Conchenſi Ch. 500.

¶ CAPUT MANSURA. Donatio facta Monaſterio Moiſiacenſi circa an. 1050. *Dono ad ipſum locum ipſam hereditatem ... duas Caput manſuras, &c.*

CAPMANSIONILE. Tabularium Bellilocenſe Ch. 24. *Et in Lenſiaco Caput Manſionile, ubi Odolricus viſus fuit manere.* N. 34. *In villa quæ dicitur Capre, Capmanſionile cum ipſa vinea Deo & S. Petro offerimus.* N. 53. *Et in ipſo loco Caput Manſionile, ubi Martinus viſus eſt manere.* N. 145. *In primis Capmanſionile meum indominicatum, quem pater meus mihi dimiſit, cum orto, cum vineis, &c.*

¶ CAMPMANSIONILIS. Tabularium Bellilocenſe in Lemovic. Ch. 155. *Campmanſionilem noſtrum indominicatum cum ipſo orto.*

¶ CABALIS MANSUS. Charta an. 1008. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Ego Pontius Epiſc. & fratres mei Willelmus & Fulco donatores ſumus Deo & S. Victori de his, quæ nobis jure hæreditario dimiſſa ſunt, unum Manſum Cabalem in villa de Tricis, &c.*

CAPITA MILITUM, Præcipui, primores exercitus, Gallis *les Chefs*, apud Vegetium lib. 3. c. 3. [Theophanes an. 2. Artemii: Καὶ σφριβάλετο στρατηγὸν τῶν κεφαλῶν τοῦ στρατοῦ, &c.] Conſtant. Porphyr. in Tact. p. 8. Καὶ ἐτίθεν κεφαλὴν ἐπ᾽ αὐτούς, χιλίαρχον ἢ μὴν κεφαλὴν στρατηγὸν ἢ τὸν φάλαγγαρχ στρατηγίαν. Leo in Tact. c. 3. §. 6. Πρώτα κεφαλὴ, ὁ στρατηγὸς κεφαλὴ ἐστίς, Græcis recentioribus, Scylitzæ, Codino, Achmeti, & aliis.

CAPOMILITIATUS Officium *Capitis Militum*, ſeu urbis Capitanei, qui aliis *Magiſter Militum* dicitur. Exſtat Inſcriptio an. 1392. ſupra Eccleſiæ Tiburtinæ portam, quæ dicitur Facta tempore *Capomilitiatus Nicolai Brunelii*. Exſtat integra apud Waddingum an. 1256.

¶ CAPUT MINISTERIORUM, Primus artificum, Gal. *Chef de metier*. Inſtrum. anni 1228. ex Parvo Chartul. S. Victor. Maſſil. *Congregato Concilio Communis Maſſiliæ ad ſonum campanæ, ut moris eſt, in palatio communis, in quo Dominus Poteſtas, Major & ſanior pars Conſiliariorum & Capitum miniſteriorum, &c.* Paſſim occurrit in Statutis ejuſdem Maſſiliæ. Vid. *Miniſterium.*

CAPUD MOLIS. Charta Caroli Simplicis pro Monaſterio S. Aniani Narbonenſis: *Et ipſos molendinos qui ſunt in rivulo Venudupei, cum illorum Capud Molis, neonos & villares, &c.*

¶ CAPUT MONASTERII. Annal. Benedict. to. 3. pag. 403. nu. 22. *Multa in Monaſterii utilitatem fecit novus Abbas* (Farſenſi) *tum prediis ex cenſibus augendis, tum inſtaurandis ædificiis, in quibus Caput Monaſterii, quod per annos quadraginta octo incolis deſtitutum fuerat, denuo ædificaſſe dicitur.*

CAPITIS PARTEM RETINERE, noſtris, *Reſervir de quoi ſervir le Fief.* Tabularium Monaſt. Do lenſis: *Concedimus etiam, ut quicunque ex noſtris caſatis, vel feodatis, partem aliquam ſui fiſci, ſive caſamenti, quod à nobis habet, dare voluerit, hoc agere poſſit, ita tamen, ut non totum feodum det, ſed Partem Retineat Capitis. Act. an.* 1092. Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1139. *Quicunque autem Militibus Templi de feodo noſtro aliquid dare voluerit, præter civitatem, aut caſtellum, nos illud volumus & concedimus, ita quod inde ſervitium noſtrum non perdamus.* Alia ex Tabulario S. Crucis Talemondenſis fol. 3. *De poſſeſſione ſua dare vel vendere non prohibeatur ... tantullo interdicto, ut dominus ſuus inde ſuum non perdat ſervitium.* Vide *Servitium.*

CAPUT PECUNIÆ. Vide *Capitale* 2.

CAPITA POPULORUM, *ac Principes ex provincia Lemovicenſi, &c.* in Concil. Lemovicenſi an. 1031. Seſſ. 1.

CAPUT PORCINUM, Tacticorum vox, de qua ſic Vegetius lib. 3. cap. 19. *Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ junctæ cum acie primo anguſtior, deinde latior procedit, ... quam rem milites nominant Caput Porcinum.* Vide Ammianum lib. 17. Agathiam l. 2. & ex eo Suid.

CAPUT PORCI. Cencius Camerarius in Ceremoniali: *Pincerna inſuper & Mareſcallus tam de comeſtione, quā aliis donariis remunerantur ſimiliter, excepto quod Capita Porcorum aptata non habent, neque clarentur.*

CAPUTPURGIUM, vel CAPITIPURGIUM, Medici appellant liquores qui per nares mittuntur, vel qui diquid maſticatur aut gargarizatur, & apophlegmatiſmum facit, i. à capite phlegma deducit. Matth. Silvatic.

CAPUT QUADRAGESIMÆ, in Regula S. Benedicti c. 48. in Concil. Agath. cap. 9. in Charta ann. 1028. apud Sammarthanos in Abbatibus Roncerei, &c. appellatur quarta feria Cinerum, ut auctor eſt Amalarius Fortunatus lib. 1. de Offic. Eccleſ. cap. 7. Vide Haeftenum lib. 10. Diſq. monaſt. tract. 8. diſq. 9. [& ſupra *Caput jejunii.*]

¶ CAPUT REGIONIS ROMÆ, quam in varias regiones diviſam nemo neſcit. Pontificale Rom. apud Muratorium to. 3. Scriptor. Ital. p. 650. col. 1. *Ante Pontificem Conſervatores, Capita regionum & alii Magiſtratus ac Nobiles urbis præibunt.*

¶ CAPUT SAGITTÆ, Ferrum qua ſagitta armatur, apud Rymer. tom. 5. pag. 245. Vicecomes Glouceſtriæ provideat *infra Balliwam ſuam de mille garbis ſagittarum & 500. duodenis cordarum pro ſagittis, & duobus milibus Capitibus pro ſagittis.*

CAPUT SCHOLÆ, Qui Scholę militari præeſt. Ammianus l. 25. *Addebatur miſſo à Jovino milites adventare, quos Capita Scholarum ordo caſtrenſis appellat.*

CAPUT SCHOLÆ, Dignitas Eccleſiaſtica, in ædibus cathedralibus, collegiatis, [& Monaſteriis,] quæ alias, & in aliis Eccleſiis, *Scholaſtici* dicitur. In veteri Notitia Hincmari Archiep. Remenſ. apud Sirmondum in notis apud Capitul. Caroli C. memoratur *Sigloardus Presbyter vel Caput ſchołæ ſanctæ Remenſis Eccleſiæ.*

[Mar-

[Marten.to.1.Anecd.col.150.in Fundatione Prioratus S. Petri de Salve: *Consti tuerunt illic Priorem...Geraldum de Uglas cum Monachis his Ebrardo, &c. Felice, quem constituerunt sacrisam esse, & cellerarium, Benedictum, qui Caput Scholam regeret, anno 1029. Gausfredo Abbate . . . . Aicmaro Caput Scholæ* Monasterii Gellonensis.]

CAPISCHOLUS, [Gall.*Capiscol*.] Concilium Bituricense an.1031.cap.7. *Archidiaconi, Abbates, Præpositi, Capischoli, Canonici, &c.* [*Capiscolis* in Annal. Benedict.to.2.p.404.*Capiscolius* apud Martenium to. 4. Anecd.col.606.] Apud *le Lievre*, in Hist.Viennensi c. 26.occurrit *Scholasticus sive Capiscolus*. In Charta Duranni Episcopi Arvernensis in Biblioth. Clun. p.535. subscribit *Bernardus Capiscolus*. Vide Odonem Gesseum in Hist.Podiensi lib.1.cap.23.lib.2.cap.21. Joseph. Scaliger.lib.2.Epist.185. Jacob. Petitum post Pœnitentiale Theodori pag.628. &c. Leges Partitæ seu Alfonsinæ, 1.part.tit.6.lib.3.ubi de Cantoribus: *Ealgunas Egleſias Cathedrales ſon en que y a Cabeſcoles, que han eſte meſmo officio que los Chantres, e Cabiſcol tanto quiere dezir como cabdillo de el coro,para levantar tos cantos.*

¶ CABISCOLUS.Hist.Dalphin.to.1. pag.129. inter testes Guirpitionis an.1128.factæ per Leodegarium de Clariaco Hugoni Episc.Gratianopol.recensentur *Ademarus Cabiſcolus S.Donati, &c.*Et to.2.p.26.col.2.*Convenerunt in Capitulo R.in Chriſto Pater D.Guill. Dei gratia Archiep.Humbertus Cabiſcolus, &c.* Gassendus in Notitia Ecclesiæ Dinien sis pag.69.hæc habet de Precentore: Prætereo autem quod *Precentor* vocetur vulgo *Cabiſcolus*, causam reputari, quod sit veluti Caput Chori; ¶ litteræ S.ac L. interpositæ verisimile faciunt sic dictum quasi *Caput Scholæ*; idque confirmari ex eo poteſt, quod in actis Joannis Filioli legerim, *Joannem Taſſilem contuliſſe Scholas, ut procuratorem Præcentoris ad quem pertinerei illarum collatio*.

CAPUT SCHOLARIS, qui & *Choraules*, in Synodo Helenensi an.1027.

¶ CAPITALIS SCHOLÆ. Annal.Benedict.to.4.pag. 43.*Inde reverſus*(Willelmus)*in monaſterium*(Luciacum) *...factus primum divini officii aſſiduus cuſtos, ac Scholæ Capitalis illius loci*.

¶ CAPUT COLISTA, in Anecdot. Martenii tom.4. col.132.

CAPISCHOLIA, Dignitas Capitis scholæ, in Charta ann.1083.apud Catellum in Histor.Occitan.pag.870. [*Capiſcolia*,in Charta an.1029.apud Stephanoctum Antiquit.Occitan.MSS.part.2.pag.486.]

CABESCHOLIA, in Tabulario Ecclesiæ Cadurcensis.

¶ CABISCHOLARIS HONOR, in nova Gall.Christ. to.1.pag.5.

CAPUT SCHOLÆ,Locus ubi consistit qui scholæ Cantorum præest. Ordo Romanus: *Tunc procedit Pontifex* (sacra facturus) *& antequam veniat ad Scholam, diviſuntur cereoſtata quatuor ad dextram, & tria ad ſiniſtram, & portranſit Pontifex in Caput Scholæ, & in gradu ſuperiore, primo adorat ſanctа, &c.*Eadem verba habentur præterea infra.

CAPUT SENATUS, Qui senatui præest. Vita Scriptor de Constantino, post Ammianum Valesii editus: *Symmachus Caput Senati*. Inscriptio statuæ aureæ eidem Symmacho erectæ: *Qui primus in Senatu ſententiam rogari ſolitus*. Liber Pontificalis in Symmacho PP. *Feſtus Caput Senatus & Conſul*. Vita SS. Faustini & Jovitæ Mart.n.4.*Parentes eorum Caput Senatus in hac civitate fuerunt*. Passio S.Caloceri Martyris n.2. *Quod pater ipſorum Caput Senatus in eadem civitate fuerit, reſpondit*. Chartam Leonis IX.PP.an. 1049. subscribit *Fauſtinus Caput Senatus & conſul*, apud Cælestinum & Ughellum in Episcopis Bergomensibus . Τὸν τοιοῦτον πατέρα ἀγαθὸν ὄντα dictus à Zenone Fratre Longinus, apud Theophanem an.17.Zenon.

¶ CAPUT SENIOR, Dominus superior, apud Lobinellum Hist.Britan.to.2.p.182. *Britennus etiam filius Urvoii, rerum omnium iſtarum Caput Senior, ibi affuit, qui hæc omnia.. conceſſit*.

CAPUT SOLIDUM. Libertates villæ Martelli in Lemovicib.an.1219.apud Justellum. *Quidquid acquiſierint de ſuis terris...debet habere firmitatem, ſi cum gliſo ſuo factum fuerit, redditо tamen Capite Solido, & accaptamento, & aliis redditibus dominis quibus contingunt*, Quod vero *Caput ſolidum* hic vocatur, *Capſoos & Capſools*, dicitur in Foris Beneharnensib. tit. 1. & alibi passim, ubi vox hæc fumitur pro *laudimio*: in Consuetudine Valatensi jungitur cum *venta: Capſool, vel Capſouls & vendas*. Sed quod Gallandus ait, formatum id vocabuli, quasi præstatio fit à domino *capi ſolita*, ex supra allato loco refellitur; unde probabilius est *Capſools* idem valere quod *Chef ſol*; ita ut sit *ſolidus* ex pretio rei venditæ, qui domino *capitali* exsolvitur, seu pars pretii, verbi gratia quintus, tertius decim.aut vicesimus solidus, ad quam proportionem exsolvuntur vulgo laudimia. [Vide *Capſoldum*.]

¶ PER CAPITA SUCCEDERE, Dicitur de hæreditis plurimis qui suam quique hæreditatis partem accipiunt æqualiter, nulla stirpis, quam repræsentant, habita ratione. *Quoniam ſecundum conſuetudinem.... quando plures cognati germani alicujus defuncti ad ſucceſſionem illius admittebantur, tales cognati germani ex ſuo Capite & per Capita, & non in ſtirpes ſeu per repræſentationem, ſuccedebant...Dominus de S.Georgio, quia ſolus exſtabat. pro uno Capite dumtaxat, prænominati vero Domini de Tuolio, de Mermenda, & de Calvomonte, quia tres erant, pro tribus Capitibus ſive portionibus...eidem Johannæ Dauſphinæ ſuccedere debebant*, apud Baluz.to.2.Hist.Arvern.p.394.

CAPUT TENERE, [Terminari, Gall. *Aboutir*. Chronic.Parmense ad an.1282. *Et omnes domus Tenentes Caput ad plateam,pro Communi æſtimatæ fuerunt,ut pro Communi emerentur*.Vid.alia notione in*Captenere*.]

¶ IN CAPITE TENERE, Abs Rege feudum tenere, nullo medio. Donatio Castrorum Volonæ & Montisfortis à Regina Johanna Comitisse Provinciæ an.1379. facta Fulconi de Agouto, ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*: *Immediate & in Capite à nobis noſtriſque teneant*. Vide *Tenere*.

¶ CAPUT TERSORII, Ora terforii, Gall. *Bord*. Inventar.Ecclesiæ Anicien sis an.1444. *Item aliud Terſonum*(terforium)*de lino habens in quolibet Capite duas barras de cotone albo*.

AD CAPUT VENIRE, in Historia Franc. epitomata Fredegarii cap. 65. noſtris, *Venir à chef*, rem perficere.

CAPUT VIÆ. Bulla Joannis XXII.PP.apud Waddingum num.1321.in Regesto p.126.*Seu eſt Caput Viæ per quam ingreditur ad dictum ortum*.

CAPUT VICARIÆ, Vicariæ, seu villæ præfectus, vel præcipuus. Petrus II. Rex Aragon.in Charta MS. an.1283.pro confirmat.libertatum Catalaniæ: *Mittantur nuncii per vicarios & officiales noſtros... quod portent buſtiam cum ſigno Vicarii ſeu Capitis Vicariæ, vel Subvicariæ*.

CAPUT VICI, apud Sidonium lib.4 Epist.8.

CAPUT VILLÆ. Polyptychus S.Remigii Remensis: *In Tpapanti to.ſol.de Capite Villæ. In Paſcha 8.pulli, &c.* Fleta lib.1. cap.14. §.4. *Nullus extraneus in forinſecum Capitis Villæ, aut in ſuburbio hoſpietur. Chef de bourg*, in Consuetudine Santonensi art.6. & Burdegal.art.46.

¶CAPUTIARE,CAPUTIATUS.V. post *Caputium*.

CA-

CAPUTIUM, Idem quod *Capitium*, Capitis tegumentum, quod *Capæ* affusum erat. Legenda antiqua de habitu S. Francisci apud Radulphum: *Caputium quoque quadratum tantæ longitudinis detulit, quod faciem operiret, qualem habitum deferre consueverunt agrestes homines illius regionis*. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 18. *Normam indumentorum talem observandam statuimus: primum cappa, desuper Caputium convenienter aptum habere debet, & aliquantulum amplum ut videlicet si quando capiti supponitur, posteriùs non erigatur in cvistam, & ut demissum quantum necesse est, scapulas cooperiat, & ut interius Capitium exterius pariter coaptetur, nec extra promineat.* Et c. 53. *Caputium vero desuper legimen sit capiti, non latibulum faciei; sufficit enim ut multum, si usque ad tegendam coronam perveniat.* Matth. Paris an. 1247. *Habens pauperem capam sine Caputio*. Gaufredus Malaterra lib. 2. cap. 24. *Capucio capite cooperto, ne forte quis esset perciperetur*. [Statuta Eccl. Aquensis MSS. an. 1260. *Cum chorum intraverint Canonici, Clerici & alii chorum frequentantes, amoto Capucio capæ, almussia sive mellino & birreto toto ad altare, &c.*] Statuta Ord. de Sempringham in Anglia pag. 725. *Ministris altaris fiant superpellicea cum Capuciis, quæ caput & nuda colli protegant*. Speculum Saxon. lib. 3. art. 69. *Ubi sub Regis cognoscitur banno, judices seu scabini Capucia, pilea, aut pepla & chirotbecas habere non debent*. Statuta Ordin. Carthusiensis an. 1368. part. 2. c. 1. §. 2. *Capucia cucullarum sint quadrata, nec duorum palmorum mensuram in latum excedant, vel in longum. Caputia vero caparum sint aliquantulum longiora, &c.* Chron. Aulæ Regiæ cap. 23. *Nullum jam cernimus tam contemptum in agris arantem rusticum, qui non deferat latum Caputium & oblongum*. Joan. Sarisberiensis lib. 1. Metalogici c. 3. *An Caputium emerit, qui cappam integram comparavit*. Idem Matth. Paris an. 1134. *Cum Rex novum vobam de scarleto sumens . . . . capam cœpretur induere, quod invenit introitum Caputii, qui Gulevon vulgariter Gallice appellatur, nimis arctum...ait, Hæc capa deferatur fratri meo, qui arguitus me caput habet*.

Quod autem *Gulevon*, voce Gallica, appellat Parisius, aliud nihil est quam quod Græci interpretes Exod. 28. & Job. 30. τὸ περὶ τὴν κεφαλὴν vocant. Nos etiamnum *Goulerons* vocamus ora vasculorum. Καπάζιον apud Codin. de Offic. cap. 14. num. 13. Τὰ ἱερὰ καπάζια ἐστὶν αὐτὰ ἐνβάπτουσι, ἀγγειάρια: *Capucia sua tantum deponunt, non flectunt vero genua*. Solebant quippe in salutationibus capucia de capite deponere. Chron. Flandr. cap. 105. *L'Empereur osta l'aumusse & le Chaperon tout jus*. Vide *Almucium*.

¶ CAPPUCCIUM, in Consuetud. Ecclesiæ Valentinæ to. 3. Concil. Hisp. p. 663. & to. 4. p. 175.

¶ CAPUCCIUM *recens baptizatorum*, in Constitutionibus Cardinalis de Mendoza cap. 12. to. 4. Concil. Hisp. pag. 28. *Quia renunciatum est, nonnullas matres seu nutrices non custodire infantes, ut fas est, diebus quibus gerunt Cappuccium post Baptismum cum reverentia sacro Chrismati debita, aliosque committere abusus, omittendo reducere puerum ad Parochum qui illum baptizavit, adeuntes Moniales seu Religiosos, ut tollant infantes Cappuccium, dicentes in Cappucci ablatione compatriotam contrahi....Præcipimus sub pœna excommunicationis, omnibus Parochis nostri Archiepiscopatus, ut statim atque terminaverint Baptismum, tollant Cappucium, uti post triduum facere solent*. Vide *Capulla*.

¶ CAPUCIUM non tam videtur esse capitis tegumentum, quam superior vestis apertura, qua caput exeritur, in antiq. Consuetudinibus Canonicorum Regular. S. Jacobi de Montefortì, apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 1219. *Et depositis vestibus usque ad tunicam, pucium tunicæ exerat brachia, & totum corpus denudet usque ad cingulum*.

¶ CAPUCCINUS, CAPUCINUS. Diarium Magistri ceremoniarum Alexandri VI. Papæ: *Papa ascendit ad sedem eminentem consistorialem, dimissis prius birreto & Capuccino rubro, & acceptis birreto & Capuccino albo*. Ibidem: *Dominus Maclovien sis depositis ibi mantello & Capuccino de ciambellato nigro, & birretto nigro, indsit, &c.* His in locis *Capuccinus* idem videtur, quod humerale, sed huic alias adjunctum erat caputium, ut omnibus notum est. Concil. Apense an. 1365. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 334. B. *Ut nostrum quilibet vestes suis domicellis seu scutiferis, quos tenebit, fieri faciat longitudinis competentis, sic quod saltem subtus genu quatuor digitos protendantur, quarum manicæ nodum attingant brachii, & non ultra accedant Capucini cum botonis vel progueris, &c.*

¶ CAPUTIUM BOTONATUM, Ornatum globulis, quos Gallice *Boutons* appellamus. Constitutiones MSS. Pontii Episc. Conseran. an. 1364. *Item ad instar prædecessorum nostrorum statuimus & ordinamus, quod nullus Presbyter nostræ diœcesis per se tabernam habeat, teneat, nec portet Caputium quodlibet Botonatum, cum præmissa non congruant ordini presbyterali*.

¶ CAPUCIUM CLAUSUM. Fragmentum memorabilium Humberti II. Dalphini to. 2. Hist. Dalphin. pag. 625. col. 1. *Item, in die festo B. Andreæ apud Romanol, in publico sermone, ore proprio increpavit fortiter mulieres portantes Capucia Clausa ad modum hominum, & homines portantes vestes brevis, non attingentes usque ad genu saltem, & prohibuit sub pœna centum solidorum, quod de cætero talia non faciant*.

¶ CAPUCERIA, Vestis apertura, seu fissura superior; per quam caput immittitur & exeritur. Processus de Vita S. Yvonis, to. 4. Maii pag. 547. *Dixit quod plures vidit D. Yvonem ponentem manum in fissu per Capuceriam pro pediculis reducendis in sinu*.

CAPUTIARE, Caputio caput operire. Petrus Blesensis Serm. 50. *Caputiari se appetit, ne vilescat*.

CAPUTIATUS, Caputio, seu capitio, caput tectus. Durandus lib. 1. Ration. cap. 3. num. 15. *Abbates Caputiati pinguntur*.

¶ CAPUTIATA VESTIS, infra in voce *Cucullus*.

CAPUTIATI, Factiosorum hominum cohors in Arvernia exorta an. 1183. auctore quodam Durando fabro lignario, qui sic nuncupati sunt. quod imaginem Deiparæ stannearn caputiis lineis albis affixam in signum initi invicem fœderis deferrent. De hac factione copiose agunt Historici. Rigordus an. 1183. Auctor Historiæ Epitcop. Autisiod. cap. 58. Monachus S. Mariani an. 1183. & 1184. Gervas. Dorobern. an. 1182. Odo Gesseus in Hist. Anicien si lib. 3. c. 6. & c. De Durando factionis auctore, ita Hugo *de Berst* Monachus S. Germani Paris. in sua *Biblia*:

Moult su soutis & soudans
Durant Capuis, & bon truans,
Qui les blancs chapperons trova,
Et les signans au pis donna:
Donna, nou fit, il les vendoit,
Mestrement la gent decevoit,
Il eu conquist or & argent,
Moult penfot bien guiller la gent.
Il en gui la bien dous cens mille.

¶ CAPUCIATI quoque dicti sunt in Anglia quidam ex Wicleti discipulis, quod velato capite ad Sacramenti participationem accederent. Spondan. ad annum 1387. n. 9.

¶ CAPUCIUM PRATI, apud Thomam *Madox* Formulare Anglic. pag. 184. *Deds & concessi... super aliam coturam de Hethul desuper duas foreas cum Capuciis*

Pra-

Prati ; id est, *capitibus* seu extremis partibus, Gall, *Bout de pre*. Vide *Forera*.

¶ CAPUTTA, Baculus pastoralis, Locus est in *Ferula*. Vide *Cambuta*,

CAQUILUS, Asser. in Gloss. Lat. Gr. [emulius legeretur *Aquilus* pro masculino feminini *Aquilæ*.]

1. CARA, Facies, vultus, caput. Gloss. MSS. *Cara*, Gr. Lat, *caput*, Græcis κάρη, quam vocem in feminino genere usurpabant Æoles, ut notat Eustathius ad Odyss. Theophanes : Ανίστρωψ τ αὐτὸ καρην, Corippus lib. 2.

.....Postquam venere verendam
Cæsaris ante Caram.

Hispani & Provinciales nostri *Cara* etiamnum pro vultu ac facie usurpant : Ital, *Cera* vel *Ciera*, apud Dantem & Matth, Villaneum. Michael *del Molino* in Repertorio Fororum Arag. v. *Castrum*: *Castrum si aliquis tenet in custodiam, debet reddere illud Cara à Cara; quia castrum redditur & restituitur facie ad faciem*. Vide Observantias Fori Arag. pag. 27. v. Sed & Galli mediæ ætatis *Chere*, eadem notione effinxerunt, Assisiæ Hieros. c. 94. de duello : *Les gardes dou champ doivent partir le soleil, ſi que il ne ſoit contre la Chiere de l' un plus que de l'autre*. Philippus *Mouskes* in Carolo M.

Et Peppin la Chiere hardie,
K'il ot ſes Roi de Lombardie.

Willelmus *Guiart* an. 1204.

Se vos leur tornaſſiés les Chieres,
Et contre eux vous vous défendiſſiez,

An. 1214.

Le rai nu ſoleil en la Chieve,

An. 1270,

Les ſaluent les Chieres baſſes,

Le Roman *d'Auberi* :

Auberi l'oiſt, s'a la Chiere levée.

Hinc formula noſtris familiaris : *Faire bonne Chere à quelqu'un*, benigno vultu excipere, [& hæ antiquiores : *Belle Chere*, *& le cœur arriere* ; *Belle chere vaut bien un mets*. Vide Menagii Etymolog. Gall. Raimundus Montanerius in Chron. Aragon. cap. 128. *E anals abraçar, & reebels ab bella Cara, e ab bell ſemblant*. Vide *Cheries*.

¶ LAPIDES DE CARA, Qui in ædificii *Cara* collocantur, non in angulis. Statuta Massil. pag. 396. *Lapides angulares habeant duos palmos de longo, & unum palmum de alto, & unum palmum de teſta, & Lapides de Cara habeant duos palmos de longo, & unum palmum de alto, & ad minus unum tornum ternum de lecto*,

2. CARA, Avis species mihi incognita. Monachus Sangall. in Carolo M. lib. 1. cap. 22. *Aſſumpſit duas canículas in manu ſua, quas Gallica lingua Veltres nuncupant, agilitate ſua vulpes & cæteras minores beſtiolas facillime capientes, quæ caras etiam, & alia volatilia aſcenſu celeriore ſæpe ſallerent*.

¶ CARA COGNATIO, Vide *Feſtum B. Petri Epulatum*.

CARABAGA, Machina bellica expugnatoria. Sanutus lib. 3. part. 12, c. 21. *Fecit erigi plures Carabagas projicientes magnos lapides, & frequenter, ita ut proſternerent muros cum turribus*. [Joan. Iperius in Chronico an. 1291. apud Marten. to. 2. Anecd. col. 770. *Et fecit orificio foſſatorum approximare branchios multos & vicinos invicem, & poſt eos Carabagas, qui jaciebant lapides magnos*.]

CARABOLATUM, Historia Obsidionis Jadrenſis lib. 1. cap. 27. *Cum novem galeis mirabiliter præparatis, quarum ſex erant tabulis tectæ...ac cum quadam turre lignea operata fabricatione in quodam Caraboleto fere cubitorum octo, quam Italici Burgum, ſeu Platum vocant Mantuanum, &c.*

CARABUS, [Cymbula, Gall. *Canot*.] Papias : *Carabus, navicula diſcurrens in Pado* : Idem : *Liutres, naviculæ, vel Carabi brevisſimi*. Isidor. in Gloss. *Carabus, parva ſcapha ex vimine & corio*. [Eumdem Isidor. vide lib. 16. Orig. cap. 1.] Gloss. Ælfrici Saxonicum, *Carabus*, Scipinel, id est, navicula. Ugutio : *Carapbus, parva ſcapha ex vimine facta, & corio crudo conpexta*. Florent. Wigorn. ann. 892. *Occulte de Hibernia fugerunt, Carabumque, qui duobus tantum coriis & dimidio factus erat, intraverunt*. Gregor. Magn. lib. 4. Dial. cap. 57 *Poſt navem Carabum regebat, &c.* Fulcherius Carnot. lib. 3. Hist. Hierosol. lib. 3. cap. 13. *Claſſis eorum 120. navium fuit, excepiis carinis & Carabis*. Hist. Hierosol. an. 1123. *Carabos inſuper quamplurimos & naves onerarias*. Joann. Brompton. *Carabum, qui ex duobus coriis & dimidio conficitur, intrantes, ſive velo & ornamentis poſt 7. dies in Cornubia applicuerunt*. Acta S. Thyrſi cap. 6. num. 32. *Et in Carabo ponens, juſſit eum duci in medium maris*. [Vita S. Maioli inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. pag. 808. *Ad quos periti nautæ currentes cum Carabis, omnes traxerunt ex voragine fluminis*.] Occurrit apud Saxon. Grammat. lib. 2. Florent. Wigorn. p. 595. Will. Briton. lib. 9. p. 208. in Hist. Obsid. Jadrenſ. lib. 1. c. 3. lib. 2. c. 7. [in Vita S. Ysarpi Abb. inter Acta SS. Bened. ſec. 6. part. 1. pag. 617.] &c. Καράβιον. Scriptorib. Græcis paſſim. Lexic. Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Καράβιον, καράβιν, κάντον. Etymol. Καράβιν, καράβιδος. Chron. Alexandr. p. 874. Ἐλθὼν μετὰ καραβείδ ἡλιάτε λιβὸς. Nicetas in Manuele lib. 2. n. 4. Κατάρτια μεγάλων καραβίων συμπήγοντο. Καράβια καπτάνια, in Epist. Constantini Imp. ante Act. 1. ſextæ Synodi. Ab hac voce *Caravellas* hodiernas quidam non inſulſe deducunt, Hist. Apollonii Tyrii :

Εἰς τὰ καράβια βάλαι, καὶ φόρτωσι μι τρίμιγ.

Alibi :

Καὶ τὰ καράβια ἐβάλασι, καὶ ταυτάλι ἐπιγάνακα.

Vide Constant. de Administ. Imp cap. 51. [Anonymum Combefilian. in eod. Constantino n. 29. in Romano Jun. n. 7.] Laon. lib. 9. Diploma Andronici apud Phranzem, Joann, Moschum cap. 76, Paſſionem S. Basilei Episcopi, &c,

CARACALLA, Veſtis urbana & militaris, pænulæ ſimilis, ut Dio indicat & Lampridius : *Indumentum in talos demiſſum*, Victori & Eutebio in Chron. *Taurisi Caracalla*, alteri Victori, qui à Gallia advectam ab Antonino refert, à qua idem *Caracalla* est appellatus, Gloss. Græc. Lat. Καρακάλλιον, *Cucullus*. S. Hieronym, Epist, 128. *Et efficitur palliolum mire pulcritudinis perſtringens fulgore oculos, in modum Caracallarum, ſed abſque cucullis*. Sed hæc nota. Vide Casaubon. Salmaſium & alios ad Spartian.

CARACALLA, Veſtis Clericorum talaris ; paſſim apud Scriptores pro *cappa* ſumitur, Papias ; *Caracalla, Capa*. Gloss. Græc. Lat. Καρακάλλιον, *Cucullus*, At Eucherius Lugdun. *Epbod* Judæorum, *in modum Caracalle* fuisse ait, *ſed ſine cuculla*. *Epbod* autem, ut auctor est Josephus lib. 3. Antiq cap. 11. tunicæ persimile fuit. Vulsinus Boetius Episcopus Pictavensis in Vita S. Juniani Abb. *Veſtis ejus cilicina, de cœpraram pilis, que in modum Caracalle, quam nunc Capam vocamus, perſeveret uſque in bodie*. Vita S. Eugendi Abb. cap. 2. *Æſtivis temporibus Caracalla, vel ſcapulari cilicino utebatur*. Beda lib. 1. Hist. Eccles. cap. 7. *Mox ſe ſanctus Albanus pro beſpite ac magiſtro ſuo ipſius habitu, id eſt, Caracalla, qua veſtiebatur, induit, militibus exhibuit*, Thomas Walsing. in Edwardo. II. *Conſtat hanc veſtem fuisſe Caracallam, quam S. Albanus in converſione acceperat à S. Amphibalo*. Vitæ Abbatum S Albani pag. 28, *Elienſes vero oſſa ſepediſta in villoſo panniculo, quem Caracallam vocant, ſibi reſervarunt*. Vita

S. Eu-

S.Eudoxiæ Mart.cap.9. Καὶ τὸ χωρὸν τὸ χιλιὸν & τὸ ἑξακόσιον χιλιοστὸν ἑπτηκοστὸν, ἤγουν τὸ καραλλιον. Palladius in Hiſt.Lauſ.cap.117. Παλαιὰ καραλλιον καμβάκινον. Hinc noſtrum *Caſaque*, quaſi *Caraque* pro ſago, deducit Paradinus lib. 1.Hiſt. Lugd. cap.34. Vide Octavium Ferrarium de Re veſtiaria part. 2. lib. 1. cap. 28. [& Menagium in V. *Caſaque* .]

¶ CARACATA Navis, Eadem quæ *Carraca* , ſeu oneraria, apud Rymer.to.15.pag.175.col.2. *Pro equis, navibus, Caracatis, galeis & aliis navibus, &c.* Vide *Carraca* .

¶ CARACCA, Parvum pondus quatuor granorum , quibus utuntur in ponderandis lapidibus pretioſis, Gallis & Anglis, *Carat*. Rymer.tom.11. pag.413. col.1. *Sciatis quod ex parte Georgii Morſteyn, mercatoris de Crakovvia infra regnum Poloniæ , accepimus quod ipſe quèmdam magnum lapidem pretioſum vulgariter vocatum à Rubie ponderantem ducentas & quatuordecim Caraccas* .

1. CARACTER, Novella 15. Theod. & Valentiniani de Tributis fiſcalibus : *De ſalinis , alumine , Caractere , herba rubea , lini maceratura , &c.*

¶ 2. CARACTER, Faſcinum, Scheduſa magicis notis ſeu litteris exarata , Gall. *Caractere*. Concil. Trevir.ann.1310.apud Marten.tom.4. Anecd.col. 257. *Divinationes , fortilegia , auguria , ſive in votis , quas Brevia ſeu Caracteres vocant , &c.* Vide *Characteres magici* in *Character* .

¶ CARACTERATUM Ferrum, quo fiunt *Oblatæ*, ferrum eſt certis figuris notatum . Vide locum in *Ne bula* .

¶ CARACTERIZARE, Notare, infignire, Gall. *Marquer* , *Caracteriſer* . Hiſt.Mediani Monaſterii pa. 334.in Excerptis Johannis à Bayono de Abbatibus hujus Monaſterii : *Cujus corpus cum enixum eſt , Caracterizatum ſuit per totum crucicularum ſignis* .

CARACTIO. Polyptycus Floriacenſis: *Debet unuſquiſque de lignario in latum pedes 5.in altum pedes 6. & de Caractionibus carradas 6.&c.* [Vectura .]

¶ CARACUTIUM , *Vehiculum altiſſimarum rotarum , quaſi carrum acutum* . Iſid.l.20.c.12.

¶ CARADA, Quantum *carro* vehi poteſt . Præceptum Ludovici Imp.pro Marcuardo Abb.Prumiæ an. 831.apud Martenium.to.1. Ampliſſ.Colleƈt. col.85. *Et de terra arabili jornales* LXXIII. *de prato ad Caradas* VI. Vide *Carrada* .

CARADRUS, Terebra. Capitulare de Villis c. 42.*Unuſqueque villa* (habeat) *catenas , cramaculos , delaturas , ſecures , id eſt , cuniadas , terebras , id eſt , Caradros , ſcalpros , &c.* Vide *Caraſdus* .

¶ CARAFFA, Vox Italica, Gall.*Caraſe*, Phiala, ampulla vitrea , in Supplemento vitæ S.Petri Cælſtini to.4.SS.Maii pag.502.

¶ CARAGIUM. Vide in *Carreda* .

¶ CARAGIUS. Vide *Caragus* .

¶ CARAGMA , χαραγμα, Character , imago, Humbertus Cardin.adv. Simoniacos apud Martenium tom. 5. Anecdot. col. 645. A. *Nummus aut in Caragmate , aut in materie* . Nummus in caragmate eſt nummus ſignatus .

CARACUS, Carajus, Sortilegus, præſtigiator qui *characteribus* magicis utitur, unde vocis etymon. Gloſſ.Saxon.Ælfrici : *Caragius* , fugel hyata . Ubi fugel Anglo-Saxonibus eſt avis hyat, omen, augurium, divinatio, fugel-hæl fere, augur. Concilium Autiſiod.cap.4. *Non licet ad ſortilegos , vel ad auguria reſpicere , vel ad Caragios , &c.* Canones veteris Concilii Narbonenſis ann.598. can.14. *Si qui viri ac mulieres divinatores, quos dicunt eſſe Charagios atque ſorticularios, &c.* Vita S.Eligii a S.Audoeno conſcripta l.2.c.15. *Nullas paganorũ conſuetudines obſervetis, nõ Carajos, non divinos, non præcantatores...conſulere præſumatis* . Et mox: *Non quærantur præcantatores , non divini , non ſortilegi , non Caragi* . Beda de Remediis peccatorum cap.11. *Caragios , & divinos præcantatores , &c.* Petrus Malleacenſis de Cœnobio Malleacenſi §.6. *Uxor ejus obſervatrix admodum Caragiorum atque maleficiorum* . Sermo de dedicatione Eccleſiæ à Jacobo Petito : *Omnes ſures & falſi teſtes, omnes ad arbores vel ad fontes vota reddentes , omnes qui Caragios & divinos vel præcantatores aut propter ſe , aut propter ſues inquirunt , &c.* Odo Clun.lib.4.de Vita S.Geraldi Auriliac.Comit. cap.7. *Vaſſus quidam nomine Adraldus ſocum Caragiorum tota nocte in domo ſua fieri præcepit . Intempeſta autem ipſius noctis hora , dæmones ſuper locum cuſtodis irruerunt*. Severianus homil.quæ exſtat 231.apud S. Auguſtinum de Tempore : *Ut nullus ex vobis Caragos vel divinos , vel ſortilegos requirat* . Infra : *Qui prædicti is malis , id eſt, Caragis , & divinis , aruſpicibus.....credideris* . Vide Decret.Ivon.lib.1. cap.1. §.134. Occurrunt apud Nicetam in Iſaac. lib.2. n.5.in Cod.Barbaro-Græco κατρολοι, καραγιοι, inter magos .

Cararius, Eadem notione. Vetus Pœnitential. MS.*Caravios , coriocos , & divinos , & præcantatores, phylacteria etiam diabolica , vel herbas , vel ſuccinos , ſuis vel ſibi impendere*,&c.Leg. forte *Carajos curioſos* .

CARALE. Vide *Carrale* poſt *Carre*.

¶ CARAMANTRANT, Dies Martis ante diem Cinerum, Gall.*Mardy gras* . Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann. 1351. ex libro viridi fol.53. *Facere conſuevit dictus Dominus Abbas...annuatim in die Carniprimii Adventus Domini quinquaginta ſolidos Turonenſes....& in die Carniprimii ſive Dominica in Septuageſima , ſi tunc dictus Conventus accipiat Caramantrant, ſemper annuatim quinquaginta ſolidos Turonenſes. Vide Caramentrannus* .

¶ CARAMELATOR , Qui flores in faſciculos colligat ac divendit apud Toloſates, Gall.*Bouquetier*. Recenſetur inter ſodales Confraternitatis Nativitatis B. Mariæ in Eccleſia B. Mariæ Deauratæ Toloſ. ann. 1328.inſtitutæ .

¶ CARAMUSSALLUS, Genus navigii Turciei, cujus meminit Hieren. Comes Alexandrinus in Bello Melitenſi ann.1565. *Erant triremes munitiſſimæ* 130. *makonæ 8. tria navigia quæ vulgo appellant Caramuſſallos , minora ſunt autem oneratiis navibus & figura prope ovali* .

¶ CARANATURA, mendoſe pro *Caraxatura* . Vide *Charaxatura* in *Charaxare* .

CARANCO, *Capa nigo*. Ita Ugutio MS. Forte *nigra*.

CARANISA. Vide *Caraula* .

CARAPHUS, Vide *Carabus* .

CARARIA, Lapidicina, ex qua lapides quadrati eruuntur, noſtris, *Carriere* . S. Auguſtinus Serm. de Diverſis 50. *Emerat quandam...domum in Cararia , quam ſibi exiſtimabat propter lapides profuturam* . [Occurrit etiam in Charta anni 1280. ex Chartulario S, Vandregeſili to.1.pag.284.Vide *Carraria* .

¶ CARARIRE, Lanam carminare , pectere , Gall.*Carder* . Vide *Careratores* .

¶ CARARIUS. Vide *Caragus* .

¶ CARASABLITUM, f.Species unguenti . *Breydenbach* Iter Hierofol.pag. 277. *Accidit autem peregrinanti copia Pediculorum in corpore propter ſudorem ..... Quod cum evenerit corpus ejus cathaſplaſmetur cum argento vivo occiſo...mane quoque balneum ingrediatur , & corpus ejus fricatione valida mundetur , caputque cum Caraſablito & boraco lavetur* .

CARASDUS. Jordanus Riſus Calaber. lib MS. de Medicaminibus equorum : *Eſt & aliud frenum , quod di-*

dicitur, ad Caravsdum, habens morsum aliis longiorem usque ad palatum equi, &c. Vide *Caradrus*.

¶ CARASTIA, pro *Caristia*, Caritas annonæ, Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1282. *Eodem anno in istis sex mensibus fuit magna Carastia bladi, scilicet frumenti, speltæ, meliceæ & fabæ.*

CARATTER, Vox Italica, Ulcus. Vita B. Joachim Servitæ, tom. 2. SS. April. pag. 465. *Pleroſque Senenſium medicos mulier Carratteres habens experta erat.*

¶ CARATTERIUS. Ductor carri, Gall. *Charretier*. Ital. *Carratiere*. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 277. *Item, Carratteriis Archiep. Capuani, qui detulit immunditias extra domum cum curru taren.* 1. Vocis origo *Carreta*: quod vide.

¶ CARATUS, Mendum, ut puto, pro *Cavatus*, Spicil. Acher. tom. 5. pag. 348.

Interea agricolæ inſiſtunt, frugeſque futuras
Sepibus aut ſoſſis properant munire Caratis.

CARAVANNA, Carvana, vox Turcica, ſignificans qualiacumque hominum agmina ſecuritatis cauſa ſe conjungentium in itinere. *Caravana*, Boccacio. Vide Scaligerum exercit. 209. 2. Matth. Paris ann. 1250. *Omnem illam caterva m, quam vulgares Karavennam appellant, ſibi mancipavit.* Jacobus de Vitriaco lib. 1. cap. 99. *Quod...ad exercitum Salabadini maxima veniret Caravanna*, Nangius in Vita S. Ludovici: *Tandem duas Caravennas ſucceſſive ceperunt.* [Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuenſ. ann. 1217. *Caravana noſtra de ultra mari feliciter venit in portum Januæ.*]

Carvana, apud Hovedenum in Henr. II. p. 646. & Ricardo I. pag. 716. & Nicolaum Trivettum ann. 1190. pag. 516. Philippus *Mouskes* in Philippo Aug.

Li Rois Ricars apries ſui,
Ki la Karuane conſui,
Des Sarazins ki la ſigloient,
καβαλιον, apud Conſtantin. de Adm. Imp. c. 45.

Carvanus, Qui in *Carvanam* vadit. Arnoldus Lubec. lib. 5. cap. ult. *Dimidiabant ergo exercitum, cum alii irent, qui Carvani dicebantur, alii vero in excubiis manerent.* Infra: *Inter has autem ſtatuationes perſonuerunt buccinæ in caſtris Cancellarii, nunciantes veniſſe Carvanos*,

Quid vero proprie ſit *Carvana*, deſcribit Hiſtoria bellorum ultramarin. MS. *Or vos dirai κ' eſt Carvane. Li Marcheant Sarazin quant il voelent aler en marcheandiſe en lontaines tieres, ſi parolent enſemble pour faire Carvane & ſi funt par avanture u vint, u trente, u quarante, & a caſcun cameus 5, ſoumiers, ſeloa ſ' ou L'il eſt ſires & rices hom, & tous cargiez de marcheandiſes & ſi ſe vealient enſemble, & portent avoec aus lor marcheandiſe & lor tentes, & pour ſoa portent il avoec aus lor tentes, κ'il ne ſe herbergent nie en nule vile devãs ſoa κ'il vienent à la vile, u il doivent aler, & u il doivent deſcargier lor marcheandiſe, ains ſe herbergent dehors les viles, quant il ont fait lor jornées, & tendent lor tentes, dont les fait garder li fires en qui tiere il ſont par nuit & par jour, & conduire fors de ſa tiere, pour le traviers κ'il en a, & enſi ſont tout li Seignor parmi qui tiere il paſſent.* De Carvanis Milium Hierofol. ſic Statuta ejuſdem Ordinis tit. 19. de Verb. ſign. §. 29. *Carvana, Syrorum & Arabum lingua, ſignificat congregationes hominum, ut una aliquid negotii peragant, à majoribus noſtris uſurpatum in delectu Fratrum habendo, cum ad ſubſidia per arces & trir emes diſtribuuntur, aut alio per turmas mittuntur.*

¶ CARAVELLA, Vox Italica, ſpecies navigii. Vita S. Nili Confeſſ. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 930. *Tumultuantes navigia combuſſerunt, & eas, quæ Caravellæ appellantur, ſecuerunt.*

CARAULA, Carauda. S. Audoenus lib. 2. de Vita S. Eligii c. 15. *Nullus in feſtivitate S. Joannis.... ſolſtitia, aut ſaltationes, vel ſaltationes, aut Caraulas aut cantica diabolica exerceat.* Ubi loci vir doctus reſtituendum putat *Coraulas*: ſed malim *Caraudas*. Ut & lib. 2. c. 19. *Prædicabat...abjicientes diuturnat cunctis dæmonum ludos, & neſandas ſaltationes, vel caraniſas, omneſque inanes prorſus relinquendas ſuperſtitiones.* Eſt enim *Carauda* ſortilegii ſpecies, uti dolemur ex Ulaticis MSS. urbis Ambianenſis, ubi de ſacramentis agunt, quæ à Campionibus exigebantur: *Il dorvent jurer κ'il n'ont yve (eau) ne autre herbe beue, ne mangié, ne n'ont herbes, ne brief, ne Caraudes ſeur aus, ne fait for, ne ſorcherie, ne art, ne Caraudes, por cos il puiſſent eſtre aidiez.* Robertus Borronus in Arturi Hiſt. fabuloſa MS. *Juſqu'à cbelui terme que elie commençba à apprendre des enchantemens & de Charroies.* Quæ quidem voces idem videntur ſonare, & *Charatteres* denotare, magicos nempe, quibus ſortilegi, quos *Carajos* appellabant, utebantur. In Lexico MS. Cyrilli χαραξὶς exponitur *τυπωσις*. Ita forte primitus *Caraudæ* fuerit ſortilegii ſpecies in ſegetibus. Vide *Cavagus*.

¶ CARAVUS, *Navicula ex vimine & corio*. Papias MS. Bituric. Vide *Carabus*.

CARAXARE, Caraxatura, Caraxia, &c, Vide *Charaxare*.

¶ CARAZOLUM. Vide *Carrazolum* in *Carrocium*.

¶ CARBARIUS. Joannes Longinus Canonicus Cracov. in Vita B. Kingæ Virg. Julii tom. 5. p. 741. D. *Vir nobilis Nicolaus Gladiſæ Bochnenſis zuppæ dicator, alias Carbarius*, i. e. Qui ſalis tributum exigit: *zuppa* enim eid. Auctori eſt mons ſalinus, five ſalis fodina, *dicator* Exactorem indicat. Ruſtus occurrit pag. 744.

¶ CARBASUS, Veſtis *Carbaſea*, ex *Carbaſo* ſeu lino facta, Menoti Serm. Quadrageſim. fol. 81. v. col. 2. *Veniunt tandem cum illo apparatu qui ſunt ſolatia vivorum uſque ad locum ſepulturæ, quem prepararunt ibi duo ruſtici, indutis corum Carbaſis, de leurs roquets.*

¶ 1. CARBO, Equus. Papias in MS. Bitur. *Carbo, Vermis dictus à Carbone ex quo naſcitur, id eſt, equo.* Lege & vide *Cabo*.

¶ 2. CARBO, Carbunculus, pyropus. Gall. *Eſcarboucle*, Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII.

Cui ſummo in vertice Carbo
Emovit, & ſubtus gemmarum maxima flammas,
Impoſuit capiti, &c.

Carbones, & Carbunculi, pro finibus apud Siculum Flaccum, & Frontinum de Coloniis.

3. CARBO. *Carbones de foreſta*, ex ligno foreſtæ combuſto in fornace confecti, in Inquiſitionibus de forisfacturis foreſtarum ca. 26. in Additam. ad March. Paris.

Carbonis Præbitio, Inlatio, ad monetæ & armorum fabricas, inter ſordida munera recenſetur in lege 15. & 18. Cod. Th. de extraord. & ſordid. muner. Vide Vegetium lib. 4. c. 8.

Carbones Maris, Lapides combuſtibiles, quibus fabri ferrarii utuntur; Anglis, *Sea-coales*. Inquiſitio de forisfacturis foreſtarum cap. 14. *Inquiratur etiam de Carbone Maris invento intra foreſtam, &c.* [Liber niger Scaccarii pag. 187. in notis: *Per ſervitium invenienda Carbonem ad fabricandam coronam domini Regis, & ſuum regale, percipiendo 60. ſol. 10. den. per annum pro prædicto Carbone inveniendo.*]

Carbones Fossiles, de quibus Hector Boethius in Deſcript. Regni Scotiæ, Camdenus in Agris Richmond. Dunelmenſi, & Northumbelland. Gregorius Agricola lib. 4. de Natura Foſſilium, & in Bermanno, & alii. Ranulphus Hygdenus in Polychron. de Wallia:

Montes metalla conſerunt,
Carbo ſub terræ cortice,

Creſcit

Crescit viror in vertice.

CARBONES TERRESTRES, vulgo noſtris, *Charbons de Terre*, apud Thomam *de la Moor* in Edwardo II. Rege Angl. pag. 599.

CARBONES FERREI, quos Galli *Hullas* vocant, ut in agro Leodienſi primum reperti fuerint ſub ann. 1198. narrant Ægidius Aureæ vallis Monach. in Alberto ca. 95. Bruiſthemius, Magn. Chron. Belgic. ann. 1201. &c.

CARBONES MORTUI, apud Marcellum Empir. Extinctī.

CARBONES VIVI, Igniti, in Chronico Colmarienſi 2. part. an. 1288. *Le Roman* du Renard MS.

Qui plus ſont fec que vif Charbon.

DESCENSIO PRIMI CARBONIS, ſeptimo menſis *Shabat*, ſeu *Februarii*: *Deſcenſio ſecundi Carbonis* 14. ejuſdem menſis: *Deſcenſio tertii Carbonis* 21. ejuſdem menſis, inter feſta Chriſtianorum Syrorum recenſentur à Ulug Beg in Epochis c. 7.

CARBONAGIUM. Vetus Charta in Regeſto Philippi Aug. fol. 46. *Item Laurentio de Dom. legnagium & Carbonagium per cartam Regis*. Regeſtum Cenſuum Carpotenſis Comitatus fol. 55. *Le Charbonage & le Fournage deus illec le jour S. Thomas ès ſories de Noel, c'eſt à ſavoir chaſcun ſeurè de la Chaſtellerie 3. den. & celuy ou ceux qui coupent à ſarpe pour faire Charbon, chaſcun 3. den. obol.*

CARBONARE, Carbonem conficere, in Foris Aragon. lib. 4. fol. 85. v. Edit. 1624.

CARBONARIA. Gloſſ. Græco-Lat. Α'νθρακεὺκη, *Cella Carbonaria*, Italis *Carbonaia, Carbonara*. Καρβονάρεϊον, *Carbonarium*. Auctor Queroli: *Ego jamdudum apud Carbonarias agere te putabam, tu de piſtrinis venis*. Occurrit in Fleta lib. 2. cap. 41. §. 43. Hinc

CARBONARIUS. Helladius apud Photium: Α'νθρακεὺς ὁ ἐν σωμάτιόν κατακλῄσθ καρβονάριος.

CARBONARIA, Fornax in foreſta ad conficiendum carbonem, in Inquiſitionib. de forisfacturis foreſtar. cap. 15. in Additam. ad Matth. Paris.

CARBONARIA, Silva notiſſima, quæ ab ultima Hanponia extenditur Lovanium uſque, ac Dieſtam, fluviumque Tameram: de qua Lex Salica tit. 49. Gregor. Turon. li. 2. Hiſt. c. 9. Geſta Reg. Francor. Rorico Monach. Fredegar. Annales Francor. Meteníi. Nithardus lib. 2. & 4. &c. Sic autem dicta, quod in iis carbones fierent. Vide Wendelinum in Natali, Leg. Sal. c. 10. & in Gloſſ. Sal.

Carbonarias, ad urbium mœnia exſtitiſſe non ſemel produnt Scriptores. Falco Beneventanus p. 334. *Reverſi ſunt uſque ad Carbonariam, foris civitatem, ubi ſtagnum luteum putridumque inerat, Ducis ipſius ſuffocarverunt cadaver*. Charta Comitiſſæ Mathildis an. 1072. apud Franciſcum Mariam in Mathilde: *Una cum Eccleſia illa...ibi conſiſtente, una cum omnibus foſſis, & Carbonareis, & muris, & turre, &c.* Chron. Caſaurienſe, in Dominico Abbate: *Unuſque eorum* (dedit) *medietatem de Caſtello Veccio....cum muris & Carbonariis, cum Eccleſiis in eiſdem ædificatis*, Charta ann. 1047. in Tabul. Caſaur. *Medietatem de ipſo caſtello de Caſtro vetere cum muris, & cum Carbonariis, & cum caſis*. [Gregorii Monachi Chron. Farfenſe, apud Muratorem to. 2. part. 2 col. 443. *Dederunt in hoc monaſterio & vendiderunt terram territorii Sabinienſis intra Podium, quod dicitur Sixtilianus, ab omnibus lateribus Carbonariæ ad portum faciendum pro ipſo caſtello, cum omnibus ædificiis, pretio accepto ſolidorum centum*. Memoriale Poteſtatum Regienſium ad ann. 1218. de obſidione Damiatæ, apud eumdem Murator. to. 8. col. 1092. *Fecerunt Chriſtiani cuſtodire circum Damiatam, & flumen, & inſulam in qua prius remanſerant, & alias duas inſulas cum Carbonariis & pontis, ne aliqui poſſent intrare, nec exire.*]

CARBONARIUM DE ASCULO, in Charta Longobardica ann. 774. to. 8. Ital. ſacræ pag. 34. Pactum inter Clementem III. PP. & Senatum Romanum ann. 1188. apud Baron. *Omnes muros & Carbonaria civitatis.... dabitis nobis ad diruendum.* [Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1218. col. 1101. *Dominus Legatus fecit remiſſionem de duobus annis omnibus volentibus portare tabulas, que erant circa pontem ad defendenda Carbonaria*. Col. 1102. *Chriſtiani... ordinaverunt qualiter poterat capi civitas; & diviſerunt totam gentem, & præceperunt bene cuſtodire laxias & Carbonaria, ſtatuentes qui prius à Carbonariis diſcederet, ſuſpendatur in oculeo.*]Ita Καρβωνάρια neutro genere dixit Codinus in Orig. Conſtantinop. quæ in urbe extructa ait ab Hilarione Patricio, Leonis Magno imperante.

CARBONATOR, Qui carbones in ſilva conficit. Gall. *Charbonnier*. Matthæus Paris an. 1195. *Accidit autem ut quidam pauperculus Carbonatorum ſylvicola, dum pergeret quiſquilias ibidem lignorum colligendo, &c.*

1. CARBONEA, Species anſeris, apud Friderícum II. Imperat. lib. 1. de Venat. cap. 19.

¶ 2. CARBONEA, Idem quod mox *Carbonella*, Statuta Reform. S. Claudii an. 1448. pag. 82. *A feſto Paſchæ ad Aſcenſionem miniſtrare debet Piſtanciarius Carboneas & pecias lardi miniſtrari ſolitas*. Vetus Poeta MS. è Bibl. Coislin.

Je croi bien ſe nos euſſon
Charbonée d'un gras baçon
Que nous en beuſſion moult miels,

Infra:

Nos volon faire Carbonées,
Sont ces eſcueles lavées?

CARBONELLA. Ugutio: *Carbonella, caro aſſata*. Alibi: *Frixa, æ, Carbonella, ſcilicet parum carnis quæ ſupra carbones cito ſolet decoqui*. Italis *Carbonata, carne ſalata di porco cotta ne carboni, o nella padella*. Ita Academici Cruſcani.

CARBONELLUS FABER. Charta an. 1144. apud Catellum lib. 2. cap. 7. *Carbonellus Faber habeat de laboratoribus ſuis cenſum, qui vulgo vocatur Lauſe: & faciat & reparet ferramenta molendinorum, retento ibi pretio, & uſu ſuo, &c.*

¶ CARBONISTA, Carbonarius, Carbonator, qui facit carbones, Gall. *Charbonnier*. Laurent. Byzynius in Diario Belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 165. *Ruſticorum ac Carboniſtarum multitudinem non modicam...de vicinatu congregavit*.

¶ CARBUNCULI, Limites. Vide *Carbo* 2.

CARCAISSUM, Pharetra, noſtris *Carcois*, vel *Carquois*: *Carcaſſo*, Italis. Charta an. 1242. *Unam balliſtam de ſuſto, cum uno croco, & Carcaiſſo, & cairellis*: id eſt Gallice: *avec une arbaleſtre de ſuſt, avec un croc, un Carquois, & des quarreaux*. Græci nuperi Ταρκάσιον dicunt, quæ vox occurrit apud Joannem Cananum pag. 19. & alios à Meurſio citatos. [Vide Gloſſar. mediæ Græcit.]

¶ CARCALLUS. Clitellæ; vel corbes equi clitellarii. Edictum Philippi Auguſti Regis Franc. ann. 1207. apud D. *de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 412. *Si debitorem apud Rotbomagum inveniunt, ex quo de equo deſcenderit, Carcallum vel harniſium ſuum per Majorem propter debitum arreſtare poterit*. Vide *Cartallus* 1.

CARCAMUSA, Machina oppugnatoria, Aries. Abbo de Obſid. Pariſ. lib. 2.

Arietes, vulgo Carcamuſas, reſonatas
Dimiſere duos.

CARCANNUM, Colliſtrigium, vinculum quo rei colli ſtringitur, noſtris *Carcan*. Illud autē cōpetit majoribus Juſticiariis, ut eſt in Cōſuetud. Bleſenſi art. 20.

Me-

Meledunenſi art. 3. Laudun. art. 8. &c. Leges Kanuti Regis ca. 56. apud Bromptonum: *In prima accuſatione ponatur in Carcanno, & ibi ſuſtineat, donec ad Dei judicium eat.* Vita S. Eparchii ex Sanctorali Bernardi Guidonis: *Nonnulli etiam à catenarum vinculis, & à cataſſe tormentis, & pedum ferreis vel ligneis Carchannis abſoluti ſunt.* Le Roman d'*Aubery* MS.

Qui mult le fait laidement juſticier,
Un grant Charchant li fait el col lacier.

Collarium, Latinis, & recentioribus Græcis. Heſychius: Κλοιὸς πιστρα γάλη· ποδάγρου, καὶ μανάκιον. Scholaſtes Ariſtoph. Κλοιὸς, τὸ ξυλόδεσμον παρὰ τοῖς λησταῖς. [Ἀκρωτήριον, quod Græcis eſt genus vinculi *Carcannum* deducit Menagius: hunc, ſi vis, conſule.]

CARCARE, Onerare, Italis *Carcare*, Gallis *Charger*. *Batelli Carcati*, in Fleta lib. 1. cap. 25. §. 9. [Rymer. to. 7. pag. 356. col. 2. *Ea omnia in quadam navi... Carcare*. Similia leguntur ejuſd. tomi pag. 590. col. 1. Vide *Carricare*.]

CARCASIUM, Carcosium, Cadaver, inteſtinum. Charta Edw. III. to. 2. Monaſtici Anglic. p. 417. *Et dimidium raſorii de Grotb-malt, & de uno Carcaſio bono arietis*. Statuta Gildæ Berwic, cap. 24. *Statuimus quod nullus carnifex de cetero vendat infra burgum de Berwico Carcaſia mutonum à feſto Paſchæ ad feſtum Pentecoſtes carius 16. denariis*. In Chron. Will. Thorn. *de Carcoſis boum*, leg. *de Carcoſiis*. Ita etiam in Fleta li. 2. cap. 76. §. 17. *Carcoſium* legitur. [Apud Rymer. to. 5. pag. 12. *Quadrigenta quater viginti & decem Carcaſia bovina vel boves*. Totidem ſunt boum cadavera, carnibus ſale conſperſis vel exſiccatis.] Vide Menagii & Ferrarii conjecturas de vocis etymo.

¶ CARCATA, Onus, Gall. *Charge*, Hiſp. *Carga*, Ital. *Carca*. Vide loc. in *Colacus*.

¶ CARCAYSSIS, ut ſupra *Carcaſſum*. Garniſiones inventæ in Caſtro Carcaſſ. an. 1294. IIII.ˣˣ XIX. *baliſte unius pedis*, VI.ˣˣ XII. *crochi*, 1. *Carreyſſes*, XVI.ᵐˣ VI.ᶜ *catelli*.

¶ CARCELAGIUM. Vide *Carcerarium*.

CARCER SUB TERRAM. Lex Longob. tit. 57. *De Faronibus unuſquiſque Judex in civitate ſua faciat Carcerem ſub Terram... & immittat in ipſum carcerem ad annos duos*, &c. Noſtris *Cul-de-baſſe-foſſe*. Paſſio S. Felicis Epiſcopi Tubizacenſis: *Juſſit eum legatus in ima Carceris mitti*.

Carcer Canonicalis Disciplinæ, in Concilio Colonienſi an. 1260. can. 1. qui vulgo *Epiſcopalis*. De carcere monachico agitur in Capitulari Aquiſgranenſi an. 817. cap. 40. & in Monaſtico Ciſtercienſi pag. 11. Vide *Decanicum*. Huc ſpectat Epiſtola Alexandri III. PP. in Epiſtola ad Rotrodum Archiepiſc. Rotomag. in nupera Conciliorum Rotomag. Eccleſ. Editione p. 159. *Si vero Clericus aliquis pro ſuis culpis à miniſterialibus Prælatorum Eccleſiæ capius fuerit, non patiaris eum cuſtodiæ publicæ mancipari, aut in carcerem Laicorum retrudi, ſed potius in domo tua, vel alterius Eccleſiaſticæ perſonæ, ejus cuſtodiæ locum faciat congruù providerí, ubi ſecluſi qualitatè & quantitatè delicti debeat cuſtodiri*.

Carcer Tædialis, apud Foriſtas Aragonenſes, *dicitur quando aliquis eſt captus pro debito civili*. Vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon.

Carceris Immunitas, data dicebatur hæreticis Albigenſibus *infra certam diem ſponte venientibus, pœnitentibus, & tam de ſe quam de aliis plenam dicentibus veritatem*, quibus quidem variæ pœnitentiæ injungebantur: *cum hæretici & credentes, qui veritatem de ſe vel de aliis ſuppreſſerant, vel infra tempus indulgentiæ non venerant*, perpetuo carceri addicerentur. Concilium Narbonenſe ann. 1235. can. 49.

¶ Carcerales Catenæ, apud Rymerum tom. 1.

¶ Carceraliter Inclaustrari, pro Carcere concludi, in Litteris Clementis Papæ pro Monaſterio S. Joannis Angeriac. ex Chartulario ejuſd. Cœnobii p. 400.

¶ Carcerare, In carcerem conjicere, carcere detineri, apud eumdem Rymerum to. 4. p. 30. & to. 4. Concil. Hiſp. pag. 12. col. 1. in Litteris mox laudatis Clementis Papæ ex Chartulario S. Joannis Angeriac. p. 401. *Carceratus*, in Legibus Norman. cap. 50. apud Ludewig. Relig. MSS. to. 7. pag. 252. & in Breviario Hiſt. Piſanæ apud Muratorium to. 6. col. 171.

Carcerarium, Carcelagium, [Carceragium, Hiſp. *Carcelage*,] quod Commentarienſi, ſeu carceris cuſtodi, præſtatur ab incarcerato pro victu & potu, qui ei ſubminiſtrantur. [Conſtitutio Ludovici Regis Jeruſalem & Siciliæ an. 1352. è MS. D. *Brunet* fol. 98. *Carcerarii ſeu comentarienſes à carceratis pro debitis fiſcalibus, ſeu pro quibuſvis delictis, pro Carceragio nichil accipiant*. Occurrit eadem vox *Carceragium*, in Concilio anni 1384. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 346. in Charta Ludovici Hutini, apud Lafallium tom. 1. Hiſt. Toloſ. Probat. pag. 63. & de *Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 556.] Tabularium. Epiſcopat. Ambian. an. 1318. *Pro geolagio, ſeu Carceragio*, &c.

Carcerarium, in Statuto Ludovici Regis 1. Apr. 1315. pro Occitaniæ incolis, prohibetur ne quis innocens judicatus ſub prætextu *geolagii, ſeu Carcerarii* in carceribus detineatur. Occurrit præterea in Conſilio Bituricenſi anni 1336. can. 12. Vide Alciati Parerga, & in vocib. *Catenaticum*, & *Geolagium*.

Carcelagium, Eadem notione. Curia Generalis Cataloniæ celebrata Gerundæ ſub Jacobo II. Rege Aragon. an. 1320. MS. *Item ſtatuimus quod Carcerarii Vicariorum, vel Bajulorum, aut aliorum Officialium, non poſſint exigere ſeu habere ab aliquo capto inter diem & noctem pro Carceragio niſi 6. denar. Barcin.* Paſſim iſti hiſce Curiis.

¶ Carcerariorum Exactiones, in Præcepto Philippi Pulcri, apud D. de *Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 499.

Carcerarius, Carceris cuſtos. Gloſſ. Lat. Gr. *Carcerarius*, φυλακιτὴς. [Gloſſ. Græc. Lat. φυλακίτης.] Ugutio: *Carcerarius, qui carcerem facit, vel cuſtodit. Carceriere*, Italis. Victor Uticenſ. lib. 3. *Sed populus ille... in Domino ſemper fidelis, dato munere Carcerariis, die ac nocte Chriſti Martyres frequentabat*. Occurrit præterea in Lege Viſigoth. lib. 7. tit. 4. §. 3. in Vita S. Potiti Mart. c. 3. in Act. S. Montani Mart. n. 17. apud Ordericum Vitalem p. 384. &c. Le Roman de *Garin* MS.

Magon apele, qui ert ſes Chartreniers,
Garde ceſtui, & ſoit forment loiez.

Le Roman de *Jordain de Blaye* MS.

Dont les aſſaillent Serjant & Charterier
En une charrre font Renier tresbuchier.

Philippus Mouskes in Hiſt Francor. MS.

Un jour li enfant mult ploverent,
En cele priſon u il erent,
Quer li Carteriers leur gebi;
Que touſjors ſeroient enſi.

Guillelmus Guiart MS.

Tantoſt ſon Chartrenier appele,
Con pot voir emmi les ſales,
Trois priſonniers de France pales, &c.

Carcerarii, Ipſimet rei carcere incluſi. Vita S. Medardi c. 1. *Audivit Carcerarios recluſos in carcere.* Gregor. Turon. de Vitis Patrum c. 8. *Audivi in una nocte in ſeptem civitatibus Carcerarii apparuiſſe beatum virum, eoſque abſolviſſe ab ergaſtulo.* Chronicon Flandriæ c. 66. *Et encores le detiennent en priſon fermée, en faiſant Chartrier de leur propre feigneur.* [Græcis inferioribus φυλακίται. Vide Gloſſarium mediæ Græcitatis.]

CARCERARII, Infirmi, ægroti, lecto detenti seu clinici, quomodo *Chartriers* noſtri olim dicebant, ſeu *Eſtre en Chartre*. Teſtamentum cujuſdam Sibyllæ civis Remenſis ann. 1270. *Item pauperibus Carceratis & verecundis parochiæ S. Hilarii Remenſis 12. lib. &c. Item pauperibus Carceratis S. Petri veteris 12. libr. &c.*

¶ CARCERATIO, Detentio in carcere. Ludewig. Reliq. MSS. to. 5. pa. 331. ex Juramento Ordinum regni Daciæ: *Exhauſtuſque per penſo fetore, peſtifero aere, anxietate longæque Carcerationis mora.*

¶ CARCERIUM, pro *Quarterium*, Quarta pars. Charta anni 1227. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 130. *Recognoſco quod ego non debeo aliquid habere in territorio de Salernis Inaſiſidis de quarteriis cervorum, vel aprorum, vel aliarum venationum . . . quæ propter unum Carcerium cervi, quod mei homines ultra dictos terminos tibi abſtulerunt, tibi confiteor me reddidiſſe.*

CARCERIZARE, Carceri mancipare, in Edicto Feliciis PP. propter Acacii Epiſcopi Conſtantinop. damnationem: *Meque in meis credidit Carcerizandum.*

¶ CARCHANNUM. Vide *Carcannum*.

¶ CARCOISIUM, CARCOSIUM. Vide *Carcaſſum*.

¶ CARD. Vide *Clacx* & mox *Carda* 2.

1. CARDA. Ugutio: *Grapides, apud Græcos vocatur quædam avis, apud nos Carda, quia gravi volatu detenta, ut non cæteræ volucres, attollitur velocitate pennarum*. Vide *Campatgium*.

2. CARDA. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Cum caſula de panno inaurato in canabe, linea una Carda Indici coloris, cum panno conſimili de Venetiis ad pendendum ante altare, conſuto panno lineo, ſimiliter Carda Inda cum zona de filo, cum duabus vualiis altaris, longitudinis duarum ulnarum, &c. Alibi: Unum velum Quadrageſimale de Carde croceo & Indico.* [Jura Eccleſ. SS. Bertini & Audomari in Teloneo MS. Eccleſiæ Cathedralis: *Item carteia de cumbis ſulconum 11. den. Carteia de Cardis 11. den.*]

¶ 3. CARDA, *Virile ac bellicoſum*, in Vocabulario Suſſannæi. An à Græco καρδία, Cor, animus?

¶ CARDAFEDA. Vide *Cadarfeda*.

¶ CARDAMUS, Naſturtium, Gall. *Naſitort, Creſſon*. Gaſp. Barthii Gloſſarium apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 3. p. 444. ex Guiberti Hiſt. Palæſt.

CARDENA. Vide *Alcbaz*.

¶ CARDETUM, Locus carduis plenus. Acta SS. April. to. 3. p. 357. ubi de Miraculis S. Marci: *Si tollatur de Cardeto vel herba loci, in quo tractus fuit B. Marcus, emanat ſanguiſuem*. Et tom. 1. SS. Junii pag. 13. de S. Claro Epiſcopo: *Itaque per Cardetum trahi præcipiunt nudum*. Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 2. pag. 13. in Vita B. Rabani Epiſcopi auctore Rudolfo: *Qui tempore Decii Imp. ligatus pedes ad colla indomitorum equorum, & per Cardetum tractus, emiſit ſpiritum*.

¶ CARDI, *ſunt quaſi ferrei pectines quibus homines laniantur*. Papias MS. Bituric. Eſt pro *Cardui*, Gallice *Chardons*. Vide *Cardo*.

CARDIACUS COLOR. Joan. Diac. lib. 4. Vitæ ſancti Gregorii cap. 84. *Ore rubeo, craſſis & ſubdividuis labiis, genis compoſitis, mento à confinio maxillarum decibiliter prominente, colore aquilino, & livido, nondum, ſicut ei poſtea contigit, Cardiaco*. Quo loco Angelus Rocca exiſtimat *Cardiacum* colorem à *morbo Cardiaco* appellari, eumque eſſe quo hujuſmodi paſſione affecti tingi ſolent, pallidum nempe croceatum, ſeu gilvo pauxillum tinctum. [Jam in voce *Aquilinus* obſervatum fuit ex *Valeſianis*, Cangium noſtrum in expoſitione præpoſiti loci deceptum fuiſſe mala illius interpunctione, atq; ſic legendum eſſe, *colore aquilino, &* (vel potius *at*) *livido nondum, ſicut ei poſtea contigit Cardiaco*, hoc eſt, Gregorio *Cardiaca* laboranti. Ne igitur inſeras ex hoc loco quemdam eſſe colorem, quem Joan. Diaconus dixerit *Cardiacum*, non color hoc vocabulo, ſed Gregorii languor, omnibus ſatis notus, exprimitur.]

CARDICUM. Charta ſub Ludovico Pio exarata, apud Ughellum to. 5. Ital. ſacr. pag. 612. *Cum brolio, cum curte, pratis, capilo, & Cardico, piſcinibus, aquariis, &c.*

¶ CARDINALATUS, CARDINALIA. V. *Cardinalis*

¶ CARDINALICANA, Scripturæ genus. Vide *Scriptura*.

CARDINALIS, Præcipuus, principalis. *Quatuor venti Cardinales*, apud Servium ad 1. Æneid. *Scapi Cardinales*, apud Vitruvium l. 4. c. 6. *Cardinalia Chriſti opera*, apud Cyprianum. Auguſtinus l. 1. de Baptiſm. præcipuos partis Donati *Cardinalia* vocat. *Principes Cardinalis*, apud Senatorem l. 7. Epiſt. 31. Ita in Notitia Imp. non ſemel. *Cardinalis Miſſa*, in l. 2. Miracul. S. Bertini c. 7. & apud Bovonem de Invent. S. Bertini cap. 12. [Vide *Miſſa Cardinalis*.] *Cardinale altare*, apud eumdem ca. 3. quod *principalis ara* eidem dicitur c. 7.

CARDINALES ECCLESIÆ ROMANÆ, de quorum origine ita ſentiendum. Ædes ſacræ in civitatibus duplicis potiſſimum fuere generis: aliæ enim parochiarum uti nunc dicuntur, vice erant, quas *Titulos* vocabant, ad quas convenjebant fideles, divinas Liturgias audituri, & ſacram Euchariſtiam percepturi. Aliæ dicebantur *Diaconiæ*, erantque publicæ quodammodo pauperum hoſpitales domus, quibus adjuncta erant Sacella, quæ *Diaconiæ* perinde nomen, potiſſimum labente ſæculo, obtinuere. Priori æ dium ſacrarum generi præerant Presbyteri, alteri Diaconi. Si quæ vero aliæ ædes ſacræ eſſent in civitatibus, *Oratoria* dicebantur, in quibus nec Baptiſmus celebrari, nec Sacramenta fidelibus miniſtrari fas erat; ſed tantum *Miſſæ privatæ* à Capellanis, ſeu à Presbyteris, quos *Locales* nuncupabant, tanquam alicui loco addictos, *febant*. Ut igitur ab illis Oratoriis cæteræ ædes ſacræ diſtinguerentur, *Cardinales* appellatæ ſunt, ſeu *Titu li Cardinales*, id eſt, principales & præcipuæ, quemadmodum earumdem Presbyteri, ibidem *Cardinales* nuncupati ſunt.

Præſertim vero id Romæ obtinuit: nam & ſi *Presbyteri Cardinales* univerſim appellentur Parochi, uti ſuo loco docemus, is potiſſimum titulus attributus fuit Presbyteris, qui *titulis* ejuſdem urbis addicti erant, id eſt, Eccleſiis parochialibus: qui quidem tituli *Cardinales primæ ſedis* dicuntur in Capitulis Aytonis Epiſcopi Baſil. cap 90. Horum eximia ſemper fuit dignitas, ut qui ſummo Pontifici facra facienti, & in Stationibus ac Proceſſionibus adeſſent, eique miniſtrarent: *quos* ideo *Presbyteros ſui Cardinis* vocabant, ut Leo IV. PP. in Synodo Romana an. 853. & Joannes VIII. PP. Epiſtola 83. 89. quemadmodum etiam Diaconi Diaconiarum in iis muniis quæ Diaconorum officium ſpectabant, quos *Cardinales* etiam appellarunt, quod cum Presbyteris Cardinalibus ſummo Pontifici adeſſent, vel quod præcipui eſſent ex ordine Diaconorum. Hos *Diaconos in Cardine conſtitutos in urbe Roma* appellant Capitularia Caroli Magni lib. 1. ca. 139. ubi eorum dignitas ſatis innuitur. Sed & ejuſmodi Diaconias interdum in titulos Cardinales Presbyterorum erectas docet Baronius an. 603. n. 3. In ſuis vero parochiis Cardinales Presbyteros Romanos id munii obiiſſe, quod cæteri Eccleſiarum parochialium Presbyteri, ſatis docet Conſtitutio Joannis VIII. PP. de Jure Cardinalium edita ab eodem Baronio an. 882. n. 8.

Cardinalium Romanorum ea fuit potiſſimum prærogativa, quod in dirimendis Eccleſiaſticis negotiis Pontifici ſemper adeſſent, eorum decreta probarent ac ſubſignarent, atq; adeo cũ iis in Synodis conſiderent. Gaufridus

dus Groſſus in Vita B.Bernardi Abbatis de Tironio ca. 28. *Hoc ab illa obtinere voluit, ut Cardinalis ſacerdotii dignitatem ſuſciperet, & Romæ ſecum Eccleſiaſticarum rerum negotia tractaturus remaneret.* Carmen de Curia Romana v.580.ubi de Cardinalibus:

Dic age quid faciunt quibus eſt à Cardine nomen
Poſt Papam, quibus eſt immediatus honor?
Expediunt cauſas, magnique negotia mundi,
Extinguunt lites, fœdera rupta ligant.
Iſti participes onerum, Papæque laborum,
Suſtentant humeris grandia fatla ſuis.

Et infra:

Nec ratione vacat, quod habent à Cardine nomen,
Deſervire ſolent nomina rebus in bis.
Porta ſuos poſtes ſine Cardine claudere neſcit,
Nec bene præter eos Paſtor ovile regit.
Cardo tenet portam, nec quid valet illa remoto
Cardine, ſic Papa nihil valet abſque viris.

Præſertim vero in hoc eminebat illorum auctoritas, quod ex iis fere ſemper ſummi Pontifices eligerentur, vel certe ex ordine Cardinalium Presbyterorum, non vero Epiſcoporum, uti poſtea factitatum conſtat. Tradit quippe Leo Oſtienſis lib.1.Chron.Caſin.cap.48.Stephanum PP.VII. Formoſi prædeceſſoris ſui corpus de ſepulcro extrahi, abjicique mandaſſe, cunctaſque ipſius ordinationes irritas eſſe conſtituiſſe, *pro eo quod cum eſſet Oſtienſis Epiſcopus, contra ſanctorum Canonum decreta Apoſtolicam invaſerat ſedem.* Unde in Concilio Romano ſub Stephano IV. ſtatutum legimus apud Anaſtaſium pag.95. *Ne ullus unquam præſumat Laicorum, neque ex alio ordine, niſi per diſtinctos gradus aſcendens, Diaconus aut Presbyter Cardinalis factus fuerit, ad ſæcrum Pontificatus honorem poſſit promoveri.* Deinde cum Clerus Romanus in eorumdem Pontificum electionibus præcipuum obtineret locum, non mirum ſi magna fuit auctoritas Cardinalium Romanorum, quibus tandem ſolis ex electiones attributæ ex decretis ipſorum Pontificum: quod Nicolao II. PP. adſcribit ChroniconS.Vincentii de Vulturno: *Iſte in generali Synodo ſtatuit & confirmavit, ut poſt depoſitionem Romani Pontificis conveniant ſimul Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi Cardinales: & quemcumque ſano conſilio decreverint, eligant Pontificem, &c.* Vide Concilium Romanum an. 1059. can. 1. & ibidem ſubjectum Decretum de electione Pontificis Romani.

Verum *Cardinalis* appellatio, quæ, ut dixi, omnibus *Presbyteris titulorum* communis erat, penes ſolos fere Eccleſiarum Romanarum, ſeu *titulorum* Preſbyteros, conſtitit, ad ſeptem ex Epiſcopis Romanæ diœceſeos poſtmodum translata. Quippe ex veteri Rituali, quod ex Codice Vaticano deſcripſit Baronius an. 1057. num. 10. tituli Cardinales quinque Eccleſiis, quas Patriarchales vocant, ſuberant, quarum prima eſt *Eccleſia Lateranenſis*, quæ & *Conſtantiniana* & *Baſilica Salvatoris* diverſo nomine nuncupatur. Hæc ſeptem *Cardinales Epiſcopos* habebat, qui dicebantur *Collaterales* & *Hebdomadarii*, eo *quod ſingulis hebdomadibus per vices explerent munus Pontificis*. Hi ſunt Epiſcopi Oſtienſis, Portuenſis, S. Rufinæ, ſive Silvæ candidæ Albanenſis, Sabinenſis, Tuſculanus, & Præneſtinus. Septem Cardinalium Epiſcoporum & hebdomadariorum meminit Anaſtaſius in Stephano PP. pag. 96. de quorum prærogativa hæc habet Petrus Damiani lib.2.Epiſt. 1. de Eccleſia Lateranenſi: *Hæc 7.Cardinales habet Epiſcopos, quibus ſolis, poſt Apoſtolicum, ſacroſanctum illud altare licet accedere, ac divini cultus myſteria celebrare, &c.* Et lib.1. Epiſt. 2. *Quid tibi de Cardinalibus videtur Epiſcopis, qui videlicet & Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibuſdam aliis prærogativis, non modo quorumlibet Epiſcoporum, ſed & Patriarcharum atque Primatum jure tranſcendunt? &c.*

Secunda Patriarchalis Eccleſia eſt ſanctæ Mariæ, Major dicta, quæ pariter ſub ſe habebat ſeptem Cardinales Presbyteros, ſcilicet Cardinales SS. Apoſtolorum Philippi & Jacobi, S. Cyriaci in Thermis, S.Euſebii, S.Pudentianæ, S. Vitalis, SS. Petri & Marcellini, & S.Clementis.

Tertia Patriarchalis Eccleſia S.Petri eſt, cui ſuberant ſeptem Presbyteri Cardinales, ſcilicet S. Mariæ trans Tyberim, S. Chryſogoni, S. Cæciliæ, S. Anaſtaſiæ, S.Laurentii in Damaſo, S.Marci, SS.Martini & Silveſtri.

Quarta Patriarchalis Eccleſia eſt Baſilica S.Pauli, in qua erant Cardinales S.Sabinæ, S.Priſcæ, S.Balbinæ, SS. Nerei & Achillei, S.Sixti, S.Marcelli, & S. Suſannæ.

Quinta Patriarchalis Eccleſia eſt S. Laurentii extra muros, in qua erant hi Cardinales, S. Praxedis, S. Petri ad vincula, S.Laurentii in Lucina, SS.Joannis & Pauli, SS. IV. Coronatorum, S. Stephani in Monte Cœlio, & Quirici.

His autem Patriarchalibus Eccleſiis præfecti erant hi, Lateranenſis primus Epiſcopus Collateralis, S. Mariæ Majoris Archipresbyter Cardinalis, & Eccleſiæ S.Pauli Abbas Cardinalis.

Præter hos titulos ſunt Diaconi 18. & Subdiaconi 21. de quibus ſuo loco.

Succeſſu deinde temporis Cardinalitia dignitas aliis Epiſcopis, quam in hoc Ceremoniali deſcriptis, delata legitur. Primum autem ex Epiſcopis Conradum Moguntinum Archiepiſcopum *Cardinalis* dignitate donatum aiunt ab Alexandro III. qui hac etiam inſignivit Galdinum Salam Mediolanenſem Archiprælulem an. 1165. Verum ut plurimum ejuſmodi Cardinales Epiſcopi ad unum è ſeptem illis Romæ vicinis Epiſcopatibus, qui forte vacaret, promovebantur, quod raro admodum ea ætate præſtabant ſummi Pontifices. Poſtea ſenſim obrepſit, ut etiam Epiſcopi fierent Presbyteri Cardinales, & ad titulum aliquem ex Romanæ urbis titulis promoverentur, quod de Campanienſi Guillelmo Remenſi Archiepiſcopo factitatum legimus, quem Clemens III. ſeu, ut alii volunt, Alexander, ad Cardinalatus apicem tituli S.Sabinæ, qui eſt Presbyterorum titulus, promovit poſtmodum, quod parce admodum fiebat, Clemens V. qui primus Avenione ſedit, & cæteri deinceps Epiſcopos effecerunt Cardinales Presbyteros. Sed de Cardinalibus, & eorum origine, conſulendi Onufrius Panvinius libro de Cardinalib. Ciaconius, Hieronymus Plautus de Cardinalis dignitate & officio, Duarenus lib.1. de Sacris Eccl. Miniſt. cap. 13. Friſon. in Gallia Purpurata, Joſuas Arndius in Lexico Antiquit. Eccleſiaſtic. & alii ſine numero.

CARDINALIA. Dignitas Cardinalis. Cæſarius l.12. c.22. *Beatus Petrus de Cardinalia mea pro me redditurus eſt rationem, ſanctus vero Benedictus de Cuculla.*

Sumitur etiam pro Eccleſia ſeu titulo Cardinalis in Conciliabulo Papienſi apud Baron. an. 1160. & Radevicum de Geſtis Frider. lib.4. cap.71.

¶ CARDINALATUS, Dignitas Cardinalis, in Diario Belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to.6. pag. 367. & alibi paſſim.

¶ CARDINALEM FIERI, pro Cruentari, proprio ſanguine rubere. Menoti locutio eſt in Serm. Quadrag. fol. 154. recto col. 2.

CARDINALES CHORI. Statuta Eccleſiæ Londinenſis in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 337. *Ex minoribus Canonicis à Decano & Capitulo delegantur duo, qui Cardinales chori vocantur. Horum officium eſt circumſpicere cotidie, & notare omnia in choro delicta & peccata: ſcilicet & qui tarde veniunt, & qui ante tempus*

exierint, & in choro qui vel obſtinati, vel negligentes & deſidioſi ſunt, &c. ... ii duo Cardinales miniſterium Eccleſiæ, & firmum eorum, tum ſanum, tum ægrotum Eccleſiaſtica miniſtrant Sacramenta, Confeſſiones audiant, & penitentias injunctas ſalutares, &c.

EPISCOPI CARDINALES.
CANONICI CARDINALES.
PRESBYTERI CARDINALES,
ABBAS CARDINALIS.
ARCHIDIACONUS CARDINALIS.
ECCLESIÆ CARDINALES.
DIACONUS CARDINALIS.
TITULI CARDINALES.
} Vide ſuis locis.

CARDINARE, apud Gregorium Magnum lib. 5. Epiſtola 11.&c,

INCARDINARE, apud eumdem variis locis. In Diurno Romano cap.3.tit. 11. Ivonem Carnotenſem Epiſt. 131. Adamum Bremenſem cap. 215, Fulcuinum de Geſtis Abbat.Lobienſium cap. 23. & alios paſſim,id eſt *Cardinalem*, id eſt, *proprium* Presbyterum, Sacerdotem, Epiſcopum, Abbatem, Diaconum in aliqua Eccleſia inſtituere,

CARDINALITER, A cardine ad cardinem. Julius Firmicus lib.4.Math. *Sol in principalibus genituræ cardinibus collocatus, ſi fortuna locum Cardinaliter viderit, magnam & nobilem genituram decernit.*

¶ CARDINARIA, Certa retributio facta Canonicis,qui alias *Cardinales* dicebantur in quibuſdam Eccleſiis, ac ſpeciatim in Eccleſia Mediolanenſi, uti nos docet Inſtrumentum Anſelmi ejuſdem urbis Archiepiſcopi an.1100.apud Baluzium to.6.Miſcell.pa.483.*Cardinariæ* locum vide in *Præſtimonium*.

CARDO, Carduus, ſeu cardui ſtrobilus, quo lanæ carminantur, *Cardo* Italis, *Chardon* noſtris. Capitulare de Villis ca.43.*Ad genitia noſtra...dare faciant, id eſt, linum, lanam, ...pectines, Cardones, ſaponem*, &c.Gauterius Cancellarius de Bellis Antiochen. *Electos enim captivos recepit, eoſque in prima nocte lapidibus & ſpinis Cardonibuque bis immixtis hoſpites tradidit.* Vide *Cardi*.

¶ CARDONETUM, Locus carduis conſitus, Gaſp.Barthii Gloſſar. apud Ludewig. Reliq.MSS. tom. 3. pag.394. ex Gauterio de Bellis Antiochenis, Vide *Cardetum*.

¶ CARDURA. Litteræ Joannis I. Franc. Regis an.1351.apud *D.de Lauriere* to.1.Ordinat.pag.469. *Qui ſe collocet cum magiſtro ad diſcendum miſterium ſartorig, ſolvat ad opus dictæ caritatis pro ſua intrada unum Turonenſem argenti. Item, qui cum inſtructi fuerint & incipient recipere ſalarium à dicto magiſtro, quod ſolvat ex tunc ad opus dictæ caritatis duos Turonenſes argenti. Item, illi qui incipient recipere medias Carduras, ſolvant ex tunc ad opus dictæ caritatis tres Turonenſes argenti. Item, quando per ſe incipient tenere operatorium prædicti miſterii, ſolvant ad opus dictæ caritatis quatuor Turonenſes argenti.* Tiro ſartor *medias Carduras* recipere dicendus videtur, quando pro conficienda veſte mercedem cum magiſtro partitur æqualiter; ſed unde vox *Cardura*?

¶ CAREA, Onus carri, Gall. *Charetée*, alias *Charée*. Chartular. SS.Trinit.Cadom.11.*mod.bladi & 1.Caream & 1.carigatum ferri.*Ibid.fol.54.verſo.*A quaque Carea unam garbam.* Fol.55.verſo: *Semel debent cariare in Auguſto in die quatuor Careas.* Et fol.57.*Semel cariare in Auguſto in die tres Careas.*Vide *Carreda*.

CARECTA. Vide *Carrecta* 2.

¶ CARECTATA, Idem quod *Carea*. Vide *Cariare* & *Buſta*.

CAREGARE, ex Gallico, *Charger*. Reynerus contra Valdenſes cap.6. *Officium Diaconorum*(Catharorum) *eſt audire confeſſiones venialium peccatorum.... & ſubditis ſuis facere abſolutionem injungendo eis tribus diebus jejunium, vel centum inclinationes flexis genibus, & appellatur illud officium, ut ita loquar, Caregare ſervitium.* Galli dicerent, *Charger le ſervice*, id eſt, augere. Vide *Cargare*, & *Carricare*.

¶ CAREGIUM. Vide *Carregium* poſt *Carreda*.

¶ CAREIUM.Charta Officialis Ambian.an.1243. in Tabulario S.Cornelii Compend. *Recognoverunt ſe vendidiſſe pro 45.libris Pariſ.ſibi perſolutis Careium, in quo dictæ Eccleſiæ eis teneri dicebatur, quod ipſi caciebant in grangia dictæ Eccleſiæ ſita apud Viſers à prima garba veniente ad eandem grangiam tempore meſſis uſque ad ultimam trituratam, & partem vechiæ quam habebant in eadem grangia.* In alio ejuſdem Chartæ exemplo recentiori legitur *Conreium*. Eſt autem *Conreium*, convivium vel quid ſimile, quod menſam ſpectet: *Carreium* vero, vectura Domino debita.Neutra notio placet. Quare conjicio *Carreium* hic idem eſſe notio placet. Quare conjicio *Carreium* hic idem eſſe quod *Carion* ſeu *Carionem*, i.decimam decimæ. V.*Cario*.

¶ CARELLUS, Carrellus, Telum baliſtæ ſpiſſum & quadratum, Gall.*Carreau*. Hiſt.Britan.to. 2.pag.565.*Qui quidem armiger percuſſus fuit tractu cujuſdam baliſtæ, adeo quod ſagitta ſeu Carellus, vocatus* Enguegne *Gallice, intravit guttur ipſius*. Hiſt. Dalphin.to.2.pag.281.ex Computo anni 1333.ad 1336. *Item, ſolvit pro emptione ferri ad faciendum Carellos Michaeli* XIII.*flor.* XII.*den.Vienn.*Ibidem pag. 292. *Pro* CCCC. *Carellis tam de uno pede, quam de duobus, garnitis fletonibus & empennatis, & pro* CC. *garrotis emfletbonatis ſolio cupri....pro munitione caſtri Bellæ-cumbæ*. Paulo poſt: *Pro centum Carrellis garrotorum ad tor factis apud Alavardum, datis ſex denariis pro quolibet Carrello* 15.*ſol.* Ultimus hic locus ex Computo Aymundi de S.Petro Militis, in quo etiam memorantur *Carelli ad projiciendum ignem, Carelli garati*, in Computo anni 1336.tomi jam citati pag.326. col.2.*Item, de Carellis qui dicuntur Carati* XII.*Carellos qui computantur in dictis quindecim ſolidis.*Ubi dicuntur *Carelli garnitur in dictis quindecim ſolidis.*Ubi dicuntur *Carelli garrotorum* intelligenda eſt lignea pars garroti ſeu ſpiculi. Vide *Quadrelli*,

CAREMENTRANNUS. *Carmentran* Occitanis, *le Mardi gras*, Charta an.1196.in Probat. Hiſt.Sabaud. pag.45. *A Natali Domini uſque ad Caramentrannum*, Tabularium Eccleſiæ Viennenſis fol.71. *Septem ſextarior avenæ, & 2.de ſiligine, 6.ſpatulas, & capones 6, gallinas de Quareſmentranno* 20.& 8. *panes, &c. Quadrageſima intrans*, in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu non ſemel: *Coareſme entrant*, in Foris Beneharn.Rub. *de Feriis*, art.3.Joinvilla in S. Ludov. *Le Mardy de Careſmentrant*, ſupra *Careſmeprenant*, Vide *Caramantrant*.]

¶ CAREMPNIUM, Eadem notione. Inſtrum. concordiæ inter Capitulum Æduenſe & Dominum de Perreria an.1257. *Item, pro quolibet quarterio debetur prædictis Decano & Capitulo una gallina circa Carempnium*.

¶ CAREMPRUNIUM, in Tabulario S.Petri Carnotenſis: *Quatuor ad Carempruuium & quatuor ad Pentecoſten*.

1. CARENA, Vox formata ex *quadragena*, vel ex *quarentena*, Quadrageſima pars. Charta Amedei Comitis Mauranenſis an. 1234. *Donamus eidem domui per totam terram noſtram pedagium, ledam, & Carenam omnium rerum ſuarum, ita quod neme de nobis aliquam exactionem...capere præſumat*.

2.CARENA,Carrina,Quadrageſimale jejunium, ſeu publica pœnitentia ab Epiſcopo Clericis, & Laicis, aut ab Abbate Monachis indicta, qua quis jejunare ſpatio 40.dierum tenetur. Joan.de Janua: *Carvena, & pu-*

& publica pœnitentia, & quadragena idem sunt. Qui igitur istam primam facit, 40. diebus non intrat Ecclesiam, & laneis vestibus indutus, ab escis & potibus qui interdicti sunt, à thoro, gladio, & equitatu illos supradictos dies abstinet. In 3. autem & 5. feria, & sabbato, aliquo genere leguminum ac oleribus, pomis, vel piris, vel pisciculis, cum modica cervisia utatur temperate. Hæc omnia probantur Extra de Homicid. Burchardo lib. 19. cap. 5. *Carrina* (alias *Carena*) *est dierum 40. continuorum jejunium in pane & aqua.* Pœnitentiale MS. 40. *dios in pane & aqua, quod in communi sermone Carina vocatur, cum 7. sequentibus annis pœniteas.* Concilium Moguntinum: *In dedicationibus, ac Ordinum temporibus, relaxari Carenas, & pœnitentes introduci omnino vetamus.* Petrus Damiani lib. 2. Ep. 7. *Præter illas quadragesimas, quæ scilicet à Patribus institutæ sunt, ... alias occulte Carinas celebrat,* Idem lib. 4. Epist. 17. *Juxta Carinæ regulam inclusionem custodiæ carceralis indiximus.* Et lib. 5. Epist. 8. *Ecce, inquiunt, peregrinando Carina, ecce nova pœnitentia . . . hactenus inaudita.* Reynerus contra Valdenses cap. 5. *Publicas pœnitentias, ut Carenas reprobant, maxime in fœminis.* Cæsarius Heisterbach. lib. 4. cap. 37. *Miles quidam... tempore quodam quadragesimali Carenam fecit apud nos.* Lib. 5. cap. 42. *Cum alter Miles quidam . . . susceptæ Carenæ, tempore Capituli generalis Cistercium ire proponeret.* Alanus de Insulis in Pœnitentiali; *Solennis* (pœnitentia) *est quæ pro majoribus criminibus vel notoriis, vel pro his criminibus quæ quis confessus est, vel de quibus quis convictus est, infligitur, quæ Carena soles appellari; & sicut est de majoribus criminibus, sic ad majores Prælatos Ecclesiæ pertinet hanc infligere.* Infra: *Quæritur autem quomodo intelligendum sit, quod dicitur de injunctione solennis pœnitentiæ, Facetres annos in pane & aqua, & sic tres Quadragenas in singulis annis: an intelligendum sit quod jejunare debeat omnem diem, vel inter diem & diem? Ad hoc sic respondemus, non alteri intellectui præjudicantes, quod canonicæ censuræ vigor ostenditur, quando in pane & aqua jejunare per tres annos præcipitur, quod à quibusdam sic intelligitur, ut per tres annos non tota hebdomada comedatur panis & aqua, sed tantum per tria illia jejunia supradicta, &c.* Summula Raymundi Ord. Prædic.

Matronæ juvenes possunt expiere Carenas
In domibus propriis, &c.

Adde Synodum Salegunstad. ca. 17. 18. 19. Ughellum to. 9. pag. 287. Hermannum Stangefolium in Westphalia li. 2. pag. 101. Baron. an. 1093. num. 16. & Filesacum de Quadragesi. Christ. cap. 3. Vide *Quadragesima.*

CARENA, est etiam remissio seu indulgentia ejusmodi 40. dierum, quæ à summo Pontifice vel ab Episcopis indulgetur. Inscriptio an. 1225. in Ecclesia SS. Vincentii & Anastasii ad tres fontes Romæ, ex Panvinio de 7. Eccles. pag. 111. *Septem annis & septem Carinea remissionis confessi criminis solutionisque detur ei.* Lambertus Monach. Trevir. de Inventione corp. S. Mathiæ cap. 4. §. 20. *Iste Eugenius Papa & Adalbero Archiepiscopus Trevirensis contulerunt ad dedicationem Monasterii nostri... 18. Carenas.* Num. 21. *Contulit 1. annum indulgentiæ, & 4. Carenas.* [Chronicon Collegiatæ S. Stephani to. 2. Rerum Mogunt. pag. 545. edit. 1722. *He sunt gracie Archiepiscopales & Episcopales date beneficiis fabrice Ecclesie S. Stephani Magunt... Item de Episcopis & Romanis Pontificibus bis mille dies & centum Carenas, per quas anime fidelium deberent tormentari & puniri in purgatorio.*] Adde Browerum in Antiq. Fuld. pag. 122. 133. [& Ludewig. Reliq. MSS. tom. 1. pag. 386.]

QUADRAGENA, Idem quod *Carena*, Indulgentia 40. dierum. Vide Bullam Urbani II. PP. apud Baron. an. 1093. num. 16.

¶ 3. CARENA, pro *Carina*, Alvus seu fundus navis, Gall. *Carene*. Pluries legitur in Informationibus civitatis Massil. pro passagio transmarino, è Cod. MS. Sangerman.

CARENUM, in Glossis medicis MSS. Reg. Cod. 1486, *Vinum coctum*. Gloss. Ælfrici: *Carenum*, Morap. Est porro *Carenum*, vinum decoctum, ita ut tertia pars absumpta sit, duæ tantum remaneant: παρὸ τοῦτο, Myrepso sect. 1. cap. 5. ita dictum, uti vult Isidorus lib. 20. cap. 3. *eo quod fervendo parte careat.* S. Augustinus lib. 2. de Morib. Manichæor. ca. 13. *Bibat autem mulsum, Carænum, passum, & nonnullorum pomorum expressos succos, vini speciem satis habentes, &c.* Cap. 16. *Cum & vetustatem corruptionemque aceti putetis vino esse mundiorem, & Carænum quod bibitis, nihil aliud quam coctum vinum esse videamus, quod vino deberet esse fœdidius, si morbus & coctionibus de rebus corporeis membra divina discedunt.* Ivo Carnot. Epist. 287. *Vinum quoque meum cum situ, non euro sapa sit, an Carenum.* Bernardus Bonævallensis Abb. l. 2. de Vita S. Bernardi c. 1. *Panis ibi opicus pro similæ, pro Carena sapa, pro rhombis olera, pro quibuslibet deliciis legumina ponebantur.* Vide Pallad. de Re rust. lib. 11. cap. 18. Octavium Horatianum lib. 2. de Re medicar. ca. 6. & lib. 4. pag. 87. Apitium lib. 2. de Re culinaria cap. 1. 2. Marcellum Empir. cap. 26. Petrum de Crescentiis l. 4. cap. 24. &c. Adde Leonhardum Fuchsium ad locum laudatum Myrepsi.

¶ CARENSIS, *Pictor à Caria, pane.* Papias MS. Bitur.

¶ CARENTIA, Penuria, privatio. Legitur lib. 3. Imitat. Christi cap. 31. apud Rymer, to. 1. pag. 762, & to. 5. pag. 109. &c.

¶ CAREOFILUM, *Species pigmenti nimium virtutis calidæ & acre.* Gloss. MS. San-Germ. n. 501.

CARERATORES, Papiæ: *Lunatis, quia caraviunt, id est, carpiunt vel dividunt.* Carminatores, *Cardeurs de laine.*

¶ CARERE, Dividere. Cethegus in MS. Malmesburiensis Cœnobii apud Jansonium in Collectaneis ad Glossarium Isidori: *Carrucata terræ dicitur, quantum aratrum arare potest in Sossinabili tempore, & Careo, cares, est divido, dividis; & inde caruca, id est, aratrum, quia eurrende dividit terram.*

¶ CARERIA. Vide *Carreria.*

¶ CARERIUM, f. Plaustrum, carrus, Gall. *Charette, Charior.* Regestum Computorum Dalphin. tit. Grasivod. an. 1336. fol. 33. *Item pro* MCCCC. *carellis quos dicti Balistrarii portaverunt apud Avenionem cum cordis, fletbonibus & Carerio in quo fuerunt ligati 54. sol. 6. den.*

CARESCERE, pro *Carere*, στερίσκω, in Gloss. Gr. Lat. [Hispani eadem notione dicunt *Carescer*. Magister Boncompagnus de Obsidione Anconæ cap. 3. *In exitu mensis Madii, quando cibaria Caresciunt*, id est, cara fiunt, Gall. *deviennent chers.*]

¶ CARESTIA, Caritas annonæ, Gall. *Cherté.* Chronicon Wormatiense apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 2. pa. 125. *Tempore illo tanta fuit Carestia, quæ nunquam visa fuit vel audita.* Breviarium Hist. Pisanæ apud Murat. to. 6. col. 171. *Anno* 1152. ....*fuit omnium victualium maxima Carestia.* Occurrit apud eumdem Murator. to. 8. col. 1143. to. 9. col. 785. &c. Vide *Caristia* 2.

¶ CARETA, Carrus, plaustrum, Gall. *Charette.* *Madox* Formul. Anglic. pag. 277. *Chiminum sufficiens ad Caretas sibi invicem obviandas.* Legitur iterum in Charta Henrici Regis Angl. apud D. *Brussel* de Feodis to. 2. ad calcem pag. iv. Vide *Carreta.*

¶ CARETA, Onus *Caretæ*, quantum *Careta* seu plaustro

ſtro vehi poteſt, Gall. *Charrete*. Privilegium Leduini Abb. S. Vedaſti Atrebat. de Cenſu ann. 1036. è Chartulario S. Vedaſti p. 243. *Careta annonæ 2. den. Careta piſcium 2. den. Careta fructus 2. den. &c.* Chartular. Monaſterii SS. Trinit. Cadom. fol. 26. verſo: *Caretas avenæ tres*.

¶ CARETEZ, in eodem Privileg. pag. laudata. *Omnes ſtalli, vel Caretez, ſive vehicula, ſuper quæ victualia venduntur, &c.*

¶ CARETHEI, ibidem: *Carethei ſalis pro thelon. 2. den. & pro ſextario 1. den. Carrus ſalis pro thelon. 4. den. & pro ſexteragio 2. den.* Fortaſſis hoc diſcrimen eſt inter *Carethei* & *carrum*, quod hic quatuor, illud duabus rotis veheretur. Idem Chartularium Vedaſtinum not. V. pag. 248. *Carethei de Waiſde 2. den. de Warance 2. den. &c.*

CARETILLUS. Vetus Inqueſta de foreſta Andelaci in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 123. *Et dabunt 2. garbas pro Caretillis habendis*. In alia ibidem pag. 158. *Duos fagot ad Natale Domini, merrenum ad carrucas de Periers, & 2. Charetils, &c.* Occurrit rurſum pag. 159.

¶ CARETTARIUS, Auriga, ductor *careteæ*, Gall. *Charretier*, Angl. *Carter*, in libro nigro Scaccar. p. 349.

¶ CAREUM, Veſturæ onus quod vaſſalli Domino debebant. Polyptych. Fiſcamn. anni 1235. *Paulus de Valle tenet unam vavaſſoriam, & facit duo ſummagia ad Natale & Paſcha, & liberum Careum & corveias aratri, ſi habet.* Chartular. Camalarienſis Monaſterii: *Ad Caſellas eſt unus manſus 40 ſol. qui reddit in Kalendis pro Careo 12. den. & 1 ſextarium civitate*. Vide *Carreda*.

CARGA, [Vox Hiſpan.] Onus, Gall. *Charge*. Italis *Carico*, & *Carica*, quali onus carri. Conſuetudines Eccleſiæ de Regula, tom. 2. Biblioth. Labbæi: *De Carga ſtagni vel metalli, 4. denarios*.

¶ CARGAN, Armaturæ ſpecies, qua collum tegebatur; vox ejusdem originis, cujus *Carcannum*. Statuta Forojul. MSS. an. 1233. *Peditem armatum intelligimus armatum ſcuto & propugnaculo ſeu aufpergoto, & coſa ſeu capello ferreo, & Cargan, vel ſine Cargan, &c.* V. *Collare* 2.

¶ CARGARE, Onerare, Gall. *Charger*. Hiſp. *Cargar*. Charta anni 1177. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Ut omnes sibi* (in portu) *Cargantes & deſcargantes ſint ſecuri*. Occurrit in Statutis Maſſil. p. 363. 364. & alibi.

¶ CARGARIA, CARGATOR. Statuta Maſſil. p. 469. *Ordinamus etiam, quod nullus dominus, vel rector navis, ſeu ductor habeat ad viandam ſuam ultra quatuor peregrinos, niſi gratis & pro miſeria vellet eum tranſvehere, omni mercede ceſſante, nec habeat aliquam ſocietatem cum Cargatoribus in Cargaria ſeu vianda peregrinorum, nec expleto viagio domini navium aliquid accipiant, vel auferant de eo quod ſuperaverit de vianda, nec etiam aliquem Cargatorem ad navem ſuam onerandam recipiant, donec curtæ eum præſentaverint, &c.* Ibidem p. 474. *Decernimus ut omnes Cargatores navarum peregrinorum jurent ad ſancta Dei Evangelia, ſe bonam fidem gerere peregrinis, & conventiones, quas cum eis inierint, bona fide attendere & complere, & victualia emere his, quos ad viandam receperint, bona, & incorrupta, & ſufficientia, & quod ſocietatem non habeant cum dominis navium, vel partionariis, ſuper Cargaria vel vianda peregrinorum. Cargatores*, ut latis liquet, mercatores ſunt qui naves *cargant*, vel onerant mercimoniis; *Cargaria* vero *peregrinorum* eſt eorum tranſvectio, quæ *Cargatores* ſpectabat, non ductores navium.

¶ CARGATIO, Anteris ut videtur, Eriſma, Gall. *Appui*. Donatio Templariis facta ann. 1164. ex Chartulario S. Ægidii Arelat. fol. 20. verſo: *Donavit eidem domui domum quamdam ... tali pacto, quod domus ſua quæ eſt juxta domum militiæ haberet in perpetuum Cargationem undique in parietibus domus militiæ*.

¶ CARGATURA, Idem quod *Carga*. Onus. Præceptum Philippi V. Franc. Regis an. 1320. apud *D. de Lauriere* tom. 1. Ordinat. p. 722. *Pro Cargatura hominis quatuor denariorum, & pro Cargatura mulieris duos denarios*.

¶ CARGIA, Onus, Gall. *Charge*. Charta Petri Abb. S. Crucis de Talemundo an. 1366. pro Aquariatu: *Item unam Cargiam ſalis ad dictam menſuram, quam nobis debet, &c.*

¶ 1. CARIA, Panis, Papiæ. Vide *Carenſis*.

2. CARIA, Injuſta exactio, *malatolta*. Charta Brientii II. D. Caſtelli-Brientii apud Auguſtinum *du Pas*, in Stemmate Genealogico hujus familiæ: *Que omnia libera ab omni conſuetudine, exactione, vel Caria, ſeu exterorum vectigalium facio*. Noſtri Bononienſes ſeu Morini, ubi contra injuſta vectigalia reclamant, aut publicanos conviciis inſectantur, etiamnum *Cary Cary*, incla mare ſolent, quaſi ad feditionem contra iſtiuſmodi prædatores plebem excitare velint. A χάρρω ſeu χαρᾶσα, *Nux*, vox, ut quidam volunt, deducta. Tradit quippe Servius in Virgil. Eclog. 8. in nuptiis *ideo ſpargi nuces, ut rapientibus pueris fiat ſtrepitus, ne puellæ vox virginitatem deponentis poſſit audiri*. Quo caſu *Carya*, tumultum & ſeditionem ſignificabit. Nota eſt vox apud noſtros *Charivary*, qua *Indus turpis & nocivus* innuitur, uti & deſcribitur in Synodo Joannis *Ragnier* Epiſcopi Trecenſis, *per quem nupitiis poſſiſſine fecundis detrahitur non modicum, qui ludus vulgo nuncupatur* Charivary *& efficitur cum horridis & blaſphemis vociferationibus, & obſcenæ loquacitate, ſub turpi tranſfiguratione larvarum injuſtoſarum, contumelioſiſque clamoribus binarum nuptiarum, &c.* Libertates conceſſæ Nemauſenſi civitati à Carolo VIII. Rege Franc. ann. 1483. *Item quod in dicta civitate non poſſit fieri Chavarycum pro eo, quod alter ex dictis habitantibus convolet ad ſecundas nuptias, &c.* Froiſart 4. vol. c. 77. *Les aucuns eſtoient armez de cuirs, & les autres de haubergeons, tous enrouillez & ſembloit proprement qu'ils deuſſent faire un Carybary, &c.* Vide *Carinare* & *Chalvaricum*, Brodæum in Conſuet. Pariſ. tit. de Feodis art. 37. n. 15. & ſeqq.

CARIAGIUM, Vectura cum carro, quam quis domino præſtare debet: noſtris *Charriage*. Charta Chilperici Regis pro Eccleſ. Tornacenſi in Cod. Donat. piar. lib. 1. cap. 2. *Teloneum de navibus ſuper fluvio Scalt, qui pertinet ad ſiſcum Tornacum, vel quolibet commercio, ſeu & de Cariagio, vel de ſageuit, &c.* [Edition an. 1723. tom. 2. pag. 1310. col. 1. præfert *Carrigio* & *Saginis*.] Iter Gamerarii Scotici c. 42. *De non ſolutis pauperibus, Cariagium, vel alio labores facientibus*. Charta Joannis Regis Angl. tom. 1. Monaſtici Anglic. pag. 310. *De francoplegio, & laſtagio, & ſtallagio, & Carriagio, & pannagio ... liberi ſint*. Thomas Wallinghamus pag. 562. *Menſe Aprili conceſſa fuit per Clerum una decima conditionaliter, ſcilicet ne quis Proviſorum de cætero capiat bona vel Cariagia de Eccleſiaſticis contra voluntatem eorum*. [Charta Richardi Regis Angl. tom. 4. Hiſtor. Harcur. pag. 1281. *Prædicti Monachi ... ſint quieti de thelonea, & portagio & paſſagio ... & Cariagio & ſallagiis*. Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 61. *Debent ... paſnagium & Cariagium &c.*] Scriptus Gildæ Scoticæ cap. 38. *Statutum eſt quod quilibet Burgenſis dabit plenum Cariagium pro quolibet dolio vini quod ponet in taberna*. Fleta lib. 1. cap. 20. §. 85. *De his qui recuperint plures equos & carectas ad Cariagia Regis facienda aliter quam neceſſe fuerit*. Charta ann. 1240. in Tabulario Lehunenſi num. 85. *Recognoverunt ſe hæreditarie vendidiſſe ... per tredecies 20. libr. Pariſ. ſibi perſolutas unum Cariagium, cum duobus jornalibus terræ ſitæ in territorio de Lebuno in cultura de Faies, in una pecchia, quod inquam, Cariagium & terram dictus H. tenebat de dictis Priore, &*

Conventu. Videtur idem quo *Carrucagium*, Tetræ a-ratro cultæ.

CARIAGIUM interdum etiam accipitur pro impedimento exercitus, & congerie illa carrorum, quæ exercitus subsequi solet, & qua acies ipsa munitur. Thom. Walsingh amus in Ricardo II. *Cum nostri certam elegissent stationem & armatos statuissent ordinate, & pulcre dispositos per turmas suas, Cariagium quoque (quod Garcinas appellamus) à tergo locassent.* Καραγίς, eadem notione utiurpant Tactici Græci, ſicque definitur à Leone Imp. cap. 4. §. 53. Καραγὶς δὲ λέγεται ἡ ἐκ τῶν διαφόρων καὶ τριβόλων, καὶ τῶν ἀλλαχοῦ κειμένων σιδηρίων κατασκευὴ καὶ ὁδοποίησις τῆς στρατιᾶς. Et cap. 11. §. 47. Καραγὶς δὲ λέγομεν τὰς ἁμάξας, καὶ ἐπ' αὐτῶν σιδηροῦν τοῖχον.

CARIGO vero idem valet quod onus *Cariagii*, in Charta Caroli M. apud Aimoinum lib. 5. cap. 1. *Nec de ſaumis, nec de Carigine, neque de navigio, neque de qualibet redhibitione.*

CARRAGO, apud Pollionem in Claudio: *Adde servos, adde familias, adde Carraginem, & epota flumina, consumpta ſque silvas*. Ubi *Carrago* eſt carrorum numerus immenſus, unde Itali *Carregio* eadem notione dicunt. [Julius Capitolinus in Galieno: *Scythæ facta Carragine per montem Geſſacem fugere ſuut conati.*]

CARIARE, Carro vehere, Gall. *Charier*. Concilium Eboracenſe ann. 1367. c. 5. *De quibus & per quæ dominii prædiales novem partes hujuſmodi garbarum Cariant, libere & licite Cariarunt, & per alios Cariari ſecerunt.* Will. Thorn. *Viam habere debeut ad ſæna Cariãda.* Charta Edw. II. Regis Angl. tom. 2. Mon. Angl. pag. 103. *De libero tranſitu cum plauſtris, carectis, & equis ultra terras ipſius Aliciæ, & paſturas Cariandi decimas ſuas & alia bona ubi voluerint*. Tom. 1. *Duas carectatas ſæni Cariandas*. [Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 45. verſo: *Radulſus ... quoque anno quatuor vicibus aravit, & quatbus vicibus meſſuit, & una vice Cariavit*. Occurrit iterum fol. 55. & 57. ut jam relatum eſt in voce *Carea*.] Vide Fletam lib. 2. c. 75. §. 2. [Th. *Madox* Formular. Anglic. p. 148.]

CARICA. Vide *Carrica*.

CARI CALLUM, *Caniſtrium, vel ſophinus, quo mortui efferuntur*. Ugutio.

¶ CARICANNA. Vide *Cannicanna*.

¶ CARICARE. Vide *Carricare* 1.

¶ CARICIA, *Jurulenta dulcedo*, in Vocabulario Suſſannæi. Vide alia notione in *Carißia* 2.

¶ CARICIARE, Circumſepire, vallare, Gall. *Environner, Entourer de baies, ou de paliſſades*. Antiqua Verſio Origenis Tract. 19. in Matth. apud Genebrardum: *Vinea facta eſt dilecto in cornu, in loco uberi, & ſepe circumdedi & Caricivi eam, & plantavi vineam Sorech*. Alluſio eſt ad hæc Iſaiæ verba cap. 5. vv. 1. 2. & 3. *Et ſeprivi eam & lapides elegi ex illa & plantavit eam electam, &c.*

¶ CARICUM, Onus, Ital *Carica*, Gal. *Charge*. Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuenſ. ad an. 1211. *Cepit navem unam magnam Marſilienſium nomine Berra, & unam aliam navem nomine Guaſtavinum; qua de Septa veniebat caricata maxima pecunia, & ipſas cum toto Carico in Siciliam feliciter duxerunt*. Vide *Carrica*.

¶ CARIERA. Vide *Carreria*.

¶ CARIGARE, Carro vehere. Vide *Carricare* 2.

¶ CARIGATA FENI, Carrus onuſtus feno in Chartulario SS. Trinit. Cadom.

¶ CARIGIUM. Vide *Carregium* in *Carreda*.

1. CARINA, CARINARE, CARINATOR. Ugutio, & Joan. de Janua: *Carinare, arguere, vel convitiari, vel illudere*. Papias: *Carinator, conviciator, & maledictor*. Gloſſæ MSS. *Carinator, illuſor*. Iſidor. in Gloſſ. *Carinantes, ſaltudentes*, Gloſſ. Arabico-Lat. *Carino, illudo, irrideo*. Gloſſ. Lat. Gr. *Carinari, χαριντίζομαι*. Gloſſ. Lat. Gall. *Carinare, Eſcharnir, ou Mogner*. Leg. *Moquer*. Alibi: *Cachinnari, Chariner, Eſcharnir*, [Hiſpanis, *Eſcarnear*, Illudere.] Hinc *Carina*, pro convicio, apud Eccke hardum Jun. de Caſib. S. Galli c. 13. apud quem *Karrina* legitur. Vide Feſtum, & Salmaſium ad Solin.

2. CARINA. [Quadrageſima.] Vide *Carena* 2.

CARINULA. Seditio. Vita S. Virgilii Epiſcopi Saltzburgenſis n. 8. *Orta ſeditione, quod Carinula dicimus*. Ad marginem, al. *Carinula*. Recte: nam à *Carina*, convicium, deducitur.

¶ CARIO, CARION, Jus *Cariatoris* ſeu illius qui decimas colligebat, eaſque *Cariabat* in horreum *Decimatoris*. Hæc videtur origo *Carionis*, qui quoniam ex decimis ipſis percipiebatur, dictus eſt *le diſme de le diſme*, Decima decimæ. Ad Majores villarum, quibus cura erat decimarum colligendarum & *Cariandarum*, ſæpe pertinuit, interdum ad Eccleſiam, interdum etiam ad alios, qui nullam forte ponebant operam in decimis *Cariandis*. Charta Hugonis Abbatis Corbeiæ ann. 1339. Gallice ſcripta: *C'eſt aſſavoir tout ſen manoir ... en ſaule, leſwis, fourrages de le terre du devant dit Abbé, & il doit herbegier le rente l'Abbé devant dit: & ſi tenoit le Carion, c'eſt à dire le diſme de le diſme, & il le doit acarier, & doit avoir le jour qu'il carie une garbe de paſt: & ſe on fait el terroir de Bouſſicourt lin ou canvre li Maires en le terrage*. Charta Philippi Comitis Flandriæ & Viromand. ann. 1169. in Tabulario Compendienſi: *De Carione qualis legalis garba ad manum venerit, talem accipiet & non mutabit, nec aliam eliget. Idem quoque Carion per duos annos inter Eccleſiam & Majorem erit*. Charta Petri Majoris de Doulaincourt an. 1244. ex eod. Tabulario: *Notum eſſe voloquod cum contentio eſſet inter dictos Abbatem & Conventum Compend. ex una parte, & bonæ memoriæ Dominum Radulphum fratrem meum quondam Majorem ipſorum de Doulaincort ex altera ſuper Carione grangiæ dictorum Abbatis & Conventus Compend. ſitæ apud Doulaincort: tandem mediantibus bonis viris & c. Sciendum eſt igitur, quod dicti Abbas & Conventus Compend. totum Carionem, utriuſque grangiæ ... integre in omnibus proventibus habebunt, mediatores vero & ille qui Carionem ducet ... nihil miſcebunt cum Carione in præjudicium dicti Majoris. Sciendum etiam quod totum foragium vacuum grangiæ de Doulaincort ſupra dicti Majoris erit præter foragium Carionis ... Major autem paſſum quem dicebat ſe habere ... cum Carionibus dictarum grangiarum & toto foragio grangiæ ... Abbati quittavit*. Charta an. 1234. ejuſdem Tabularii: *Recognoverunt ſe vendidiſſe ... omnem Carionem quem habebant in grangia de Faverolis in quo Carione dicta E. dotaliciam reclamabat*. Altera Officialis Ambian. ann. 1243. *Contra hujuſmodi venditionem non venirent, nec in prædictis de cetero reclamarent, excepto Carione, ſicut hactenus habere conſueverunt*. Litteræ R. Belvacenſis Epiſcopi an. 1247. ex eod. Tabulario: *Recognoverunt ſe permutaſſe & conceſſiſſe Abbati & Conventui Compend. paſtum, Carionem, rebautonem, ſtramen & omnes alios proventus, quos habere poterant in grangia dictorum Abbatis & Conventus*. Aliæ Litteræ Curiæ Ambian. *ſuper Carione, palea, &c. grangiæ de Herces* an. 1244. *Magiſter Thomas de Bulendio Canonicus B. Firmini ... Noverint quod Arnulphus, &c. recognoverunt ſe vendidiſſe Abbati & Conventui Compendienſi totum Carionem, totum paſtum, totum bautonem, totum rabautonem, totum granum & paleam, totam lenticulam, omnia piſa ... & omnia alia quæ habebant ... in grangia dictorum Abbatis & Conventus*. Charta anni 1199. Tabularii Corbeienſis: *Eaſdem* (conſuetudines malas) *in plena Curia coram bominibus Eccleſiæ quitas clamavit, & in perpetuum guerpivit*, Ca-

Carionem videlicet bladi noſtri in Auguſto, waignagium terræ S. Petri, garbas deligatas, forragium cujuslibet bladi, piſorum & viciæ.

CARIOBELLUM. Catholicon Armoricum: *Halacon, Gall. Idem, Lat. boc Cariobellum.*

¶ CARIOS. f. Nux, juglans, à Græco Κάρυον. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 30. *His autem temporibus inſulam in finibus Lybiæ ſitam, palmarum fruthibus copioſam, Carios & oleo abundantem ... Rogerius de Lauria, mixtis aſtu & calliditate cum viribus ſuæ juriſdictioni ſubegit.*

¶ CARIRE, *Illudere, Carientes illudentes.* Papias MS. Vide *Carima* 1.

CARISA, in Gloſſ. Iſid, *Lena vetus, & litigioſa, Ancilla doloſa, fallax.* Ita apud Papiam pro *Cariſſa*, uti præfert Editio Iſid. Gloſſ. cui lectioni favet Gloſſ. Lat. Græc. *Cariſa, ἀνάτασις, προπέτασμα.* Feſto *Cariſſa*, ex Lucilio, *vaſram* ſignificat.

¶ CARISTARE. Papias MS. Bitur. *Cariſto, as, avi, Galeatus fulgeo.* Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. *Cariſſabat, Caſſidatus aut galeatus fulgebat.*

¶ CARISTEUM. *Marmoris genus dictum, quod gratum ſit ſculptoribus.* Papias MS. Bituric. Iſid. lib. 16. cap. 5. *Chariſteum, Marmoris genus viride, optimum omen ab aſpectu habens, eo quod gratum ſit, iis qui gemmas ſculpunt; ejus enim viriditas refici oculos.*

¶ 1. CARISTIA, *Dies feſtus inter cognatos.* Papias MS. Bituric. Vide *Caritas* 1.

2. CARISTIA, Annonæ caritas, Hiſpanis & Italis, *Careſtia*: Gallis, *Cherté*, Occitanis *Careſtio*. Gloſſ. Lat. Gall. *Caricia, Cherté*. Legendum *Cariſtia*. Bernardus Silveſter de gubernatione rei familiaris: *Si abundas bladio, non dilige Cariſtiam, quia diligenti Cariſtiam cupit eſſe pauperum homicida.* Utuntur Jac. de Vitriaco c. 8. Rodric. Tolet. in Hiſt. Arab. c. 37. Chron. Aulæ Regis c. 11. Thom. à Kempis in Chron. Montis S. Agnetis cap. 24. Leoldus in Chron. Marcano pag. 26. Matth. Paris pag. 461. Hiſtoria Epiſc. Bremenſ. p. 114. Vita Caroli Abb. Villarienſis n. 15. Petrus de Vineis lib. 1. Epiſt. 18. lib. 3. Ep. 23. Matth. Weſtmonaſt. pag. 257. Radulphus in Vita S. Richardi Epiſc. Ciceſtrenſis num. 34. & alii paſſim. [Vide *Careſta*.]

¶ CARIT, *Patet, manifeſtat*. Papias MS. *Patet manifeſte*, in Gloſſario Sangerman. MS. n. 501. Vide *Carire*.

CARITA. Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 5.

Quique fidem cernens, dextram prætendit, & ipſum
Liberius lata perfudit blande Carita.

Id eſt, gratiam ſeu baptiſmum impertiit, ex Gr. Κάρις, [Non agitur hic de baptiſmo, ſed de humanitate, qua ſummus Pontifex Wilfrid. excepit jam diu baptizatū.]

¶ CARITANTES, *Argutantes*, Papias MS. Vide *Carire*.

¶ CARITARIA, CARITARIUS. Vide *Caritas* 3.

1. CARITAS, Agape Chriſtianorum, convivium quo amici, vel etiam pauperes excipiuntur. Gregorius M. lib. 12. Epiſt. 6. *Adjicientes etiam ita illum tenacem exiſtere, ut domum ejus amicus ad Caritatem nunquam introeat.* Capitula Theodori Archiepiſcopi Cantuar. c. 10. *In his ſupradictis diebus faciat Caritatem, cum cæteris Chriſtianis, id eſt, ut atur eodem cibo, & potu, &c.* Vita S. Adalberti Epiſcopi Pragenſis n. 17. *Nobilis quædam femina Monaſterium hoc cauſa orationis ingreditur, & cum Caritatem ibi facere juſſa foret, jam ſeptiem annis panem ſe non guſtaſſe profiteur &c.* Hinc in vulgari loquendi apud nos formula, *Caritas* accipitur pro *Eleemoſyna. Donner la charité.* Vita S Idæ Comitiſſæ Bononienſis num. 8. *Factum eſt autem cum pauper ab illa, nulli negante Caritatem, eleemoſynam accepiſſet in manibus, &c.*

2. CARITAS. *Caritatis* vocabulo in Monaſteriis, ut ſcribit Doubletus l. 1. Hiſt. Sandion. c. 59. intelliguntur prædia, & bona omnia, quæ à fidelibus Chriſtianis in eleemoſynam, gratuito & *caritative* identidem collata ſunt, ſeu ob anniverſaria, ſeu alia pietatis officia in Eccleſiis, & Monaſteriis exſolvenda: & Monachus qui iſti bonorum generi in Monaſterio Sandionyſiano, ác eorum adminiſtrationi præfe&us erat, *Magiſter Caritatum*, ut illius munus, *Officium Caritatum*, nuncupatur: *Maiſtre de Charitez de S. Denys en France*, ut eſt in Charta ann. 1282. in Tabul. S. Magloriі fol. 90. Vide Librum Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ tom. 2 p. 264.

Hæc etſi non prorſus falſa, non tamen omni ex parte vera ſunt: *Caritatum* enim nomine in Monaſteriis, non tam ipſæ benefactorum eleemoſynæ intelliguntur, quam epulæ ſolennes & extraordinariæ, quas iі, vel anniverſariorum ſuorum, vel ſtatis & deſignatis aliis diebus, præſertim feſtis ſolennioribus, à Monachis fieri præceperunt, quo & beneficiorum & rerum conceſſarum, memoria altius Monachorum animis hæreret. Qui quidem ritus antiquiſſimus eſt, ut ex Stephano Eddio, qui vixit ann. 700. colligimus in Vita S. Wilfridi c. 61. *Omni die pro eo Miſſam ſingulariter celebrare, & omni hebdomada quintam feriam, in qua obiit, quaſi dominicam, in epulis venerari, & anniverſaria die obitus ſui univerſas decimarum partes de armentis & de gregibus pauperibus populi ſui dividere omnibus diebus vitæ ſuæ conſtituit, &c.* Vetus notitia ann. 862. in Synodo Piſtenſi exarata, apud eumdem Doubletum l. 3. *Caritates etiam in anniverſariis Regum & Abbatum de cellario Abbatis juxta ſolitum accommodentur.* Caroli Craſſi Imp. Commemoratio apud Augienſes: *Tunc inter nos diſpoſimus, ut ſingulis annis uno die à prænominata curte in communes cunctis fratribus cum omni abundantia plenum ſervitium pro anima Imperatoris perficeretur, & eodem die pro illius amore in refectorio plena Caritate hilares atque gaudentes efficerentur.* Charta Lamberti Camerarii Fuldenſis apud Browerum: *Hujus rei gratiæ pro recordatione animæ illius ſingulis annis ſtatui Caritatem fratribus de præfato prædio exhiberi, ut eo libentius annuam recordationem illius agant, quanto pro ſalute animæ ipſius, & requie, Caritatis oblata percipiunt.* Charta Caroli Cal. an. 32. pro Monaſterio S. Germani Pariſ. *Caritates etiam in eiſdem feſtivitatibus ex antiquo more iis ipſis à parte Abbatis dentur.* Paulus in Vita S. Hilari Abbat. Galeat. n. 8. *Erexit eum & duxit ad ſpeluncam ſuam, & oratione facta, fecerunt Caritatem.* Ephemer. Monaſter. S. Galli; 21. *Dec. Thomæ Apoſtoli. Do. Abbas faciat duas Caritates per duas dies ſequentes: unam cum piſcibus ... & caſeo & vino, aliam ſine vino.* Tabularium Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis Ch. 233. *Poſt obitum vero meum ſi filius meus Bego me ſuperviverit, omnibus diebus vitæ ſuæ per ſingulos annos tres Caritates ad ipſos Monachos perſolvat.*

CARITATIVÆ COMESTIONES, in Charta ann. 1259. apud Ughellum tom. 2. pag. 405. *Item largior & concedo & confirmo vobis veſtriſque ſucceſſoribus in perpetuum tres Caritativas Comeſtiones quas habere conſueviſtis in anno, ſcilicet in Nativitate Domini, in Paſchate Reſurrectionis, & in feſto B. Joannis Baptiſtæ.* In Charta Lucii II. PP. apud eumdem p. 516. & in alia Gelaſii PP. ann. 1118. tom. 1. p. 876. dicuntur *Caritativa ciborum beneficia. Caritativa receptio*, in Charta ann. 1224. ibid. pag. 649. *Caritativa refectio*, in Tabul. Prioratus S. Petri de Paredo fol. 7. Ita *Dilectio* accipitur in veteribus Formulis Pithœi cap. 108. in MS. *In ea ratione ut vos vel ipſi Presbyteri, qui ipſa Eccleſia cuſtodire videntur, annis ſingulis ad Miſſa Sancti, quæ eſt in menſe illo, Dilectione nobis & paſto ſoniare debeat, una cum homines tantos, una die & nocte paſcere faciat, &c.* His autem *Caritatis & Dilectionis* vocabulis de ſignarunt noſtri Chriſtianorum

rum ἀγαπὰς: quæ quidem vox idem ſonat quod *caritas, dilectio*. Ita tamen extraordinaria illa convivia vel refectiones peragebantur, *ut ſolennes dies non tam ciborum abundantia, quam ſpiritus exultatione celebrarentur*, ut ait S. Hieronymus Epiſt. 49.

3. CARITAS, dicta etiam quævis extraordinaria refectio, maxime illa quæ fiebat extra prandium & cœnam, in Monaſteriis. Statuta Hoſpitalis S. Joannis, in Additam. ad Matth. Paris pag. 163. *Quilibet habebit in dicto feſto partem virilem de duobus quartariis frumenti puri & mundi, quæ Magna Caritas nuncupatur*. Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniac. cap. 13. *De collatione ſurguni ad Caritatem, & de vino quod tunc propinatur, nullus omnino præſumit abſtinere, ut non aliquantaliter guſtet*. Eadem habent veteres Conſuetudines Floriacenſis Cœnobii apud Joannem à Boſco cap 1. & 2. ubi *Caritas vini*, appellatur. Apud Bernardum Mon. in Conſuet. Cluniac. MSS. cap. 76. Converſorum ac juvenum eſt proprie propinare omnem caritatem de potu quæ fit in refectorio. Tabularium Burgulienſe: *Canonici B. Hilarii debent duas Caritates reddere, unam poſt vigiliam, alteram poſt Miſſam*. Vetus Martyrolog. apud Hemereum in Aug. Viromand. *Pauperes Eccleſiæ debent habere de uno quoque paſtu 3. denarios... & de vinaquaque Caritate unum lotum vini*. Deſcribitur apud eumdem Hemereum ann. 947. ſacramentum, quod Decanus Sanquintinienſis præſtat, cum dignitatem auſpicatur in Capitulo, in quo Præſes præ cæteris hæc ab illo exigit: *Solvetis Senefcallo Eccleſiæ paſtus, poſtmeridies, & Caritates*. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio S. Germani Pariſienſis: *Karitates etiam in eiſdem feſtivitatibus ex antiquo more bis ipſis à patre Abbatis dentur*. Vita S. Goarisc ap. 5. *Fili, fac nobis lætum diem de abundantia noſtra, ut iſti Legati D. Archiepiſcopi faciant nobis Caritatem, quia in itinere ſunt*. Adde caput 6. Wandalbertus in Mirac. ejuſd. Sancti cap. 15. *Aſuerus rogat uti ad B. Goarem exire, & in cella ejus Caritatem(ut verbo uſitato loquar) facere debeat*. Ratbertus de Caſibus Sancti Galli cap. 11. *Abbates cum fratribus eo die menſæ aderant, de communi & privatis collectæ fiunt, & habundam Caritatem faciunt*. Beda de Remediis peccator. cap. 7. *In his ſupradictis diebus faciat Caritatem cum cæteris Chriſtianis, id eſt, utatur eodem potu & cibo quo illi*. Aliud Pœnitentiale MS. *In his prædictis diebus faciat Karitatem ſicut ſui compares Clerici ſive laici*, Adde Ordericum Vitalem lib. 6. p. 617. Willelmum Gemetic. lib. 3. c. 7. & c. Le Roman. *de Voces*;

La proiſrent les Moignes de preudre Charité.

Hinc forte uſitata loquendi formula apud nos, *Donner la Charité ex pauvres*, pro *eleemoſynam pauperibus largiri*. De ejuſmodi porro caritatibus intelligendum Concilium Auguſtodun. an. 679. *Si Monachus, aut juſtitio verberetur, aut à communione, & Miſſa, & Caritate annas tres ſuſpendatur*. Ut & quod habet Gregorius M. lib. 12. Epiſt. 6. *Adjicientes etiam ita illum tenacem exiſtere, ut donum ejus amicus ad Caritatem nunquam introeat. Caritatem in refectorium portare*, apud Joann. Abrinc. de Offic. Eccleſ. pag. 44. Atque inde patet *Caritatem* in Conſuetudine urbis Inſulenſis art. 50. accipi debere pro eo quod vulgo appellamus *le Vin du marché*. Hinc etiam

CARITAS dicta menſura vini, quæ præbebatur Monacho in ejuſmodi refectionibus extraordinariis. Hiſt. Abbendonenſis Cœnobii in Angl. tom. 1. Monaſt. Anglic. p. 104. *Conſtituit itaque ciſum quemdam magnum, ſaſconem & dimidium, ſcilicet duas Caritates, & eo amplius in ſe continentem, quem ciſum antiqui Bollam Abelwodi vocabant*. Charta 1292. *Pitanciarius miniſtret inde... cuilibet de Conventu unam Caritatem integram boni vini, & unum ferculum boni piſcis, &c.* [*Caritas pura*, id eſt de vino puro. Cod. MS. Conſuet. Feſtorum Monaſterii Solemniac. *Translatio S. Eligii, in vigilia Caritatem puram. Charitas de vino puro*, non ſemel ibidem occurrit. *Caritatis poculum*, in Vita B. Edmundi Cantuar. Archiep. apud Martenium tom. 3. Anecd. col. 1809. *Die S. Gregorii Papæ, Papa Gregorius Prælatus quoque quotquot in Curia aderant, convivavit ad Caritatis poculum. Et cunctibus ſingulis, ſolus ipſe quaſi admonitus per Spiritum & contra conſilium quorundam de ſuis, non perrexit ad locum, quo cæteri convenerant ad bibendum*. Hic non eſt ſermo de Monachis.]

CARITAS SABBATI, in Chronico Gemblac. pag. 534. *Menſuram vini per ſingulos quatuor dies hebdomadis cum Caritate Sabbati*.

Cum autem ad ejuſmodi caritates & extraordinarios paſtus deſtinati eſſent reditus quorumdam prædiorum, ut hinc liquet, Monachus cui harum ſubministrandarum incumbebat provincia, eorumdem etiam redituum & ipſorum prædiorum curam gerebat. Certe in pleriſque Monaſteriis id præſertim muneris ad Cellerarium ſpectavit, ut videre eſt in Monaſtico Anglicano tom. 1. pag. 137. 149. Conſuetudines Eoveſhamenſis Cœnobii in Anglia: *Debent etiam habere de Celerario ſingulis diebus Sabbati Caritatem ad Collationem pro Mandato.... Debent etiam habere Caritatem de Cellario ad prandium ſingulis diebus Octabarum principalium feſtivitatum, &c.*

¶ CARITARIUS, Monachus qui harumce caritatum prædiorumque ad eas pertinentium curam habebat. Chronicon Centulenſe lib. 6. c. 8. ann. 1260. *Vendiderunt Caritario & Conventui Eccleſiæ S. Richarii ſeptemdecim jornalia terræ cum dimidia*.

¶ CARITARIA, ibidem ad annum 1278. Officium Caritarii. *Ratam habeo eleemoſynam, quam Johannes frater meus, Capellanus Eccleſiæ S. Benedicti... Caritariæ S. Richarii fecit de omnibus cenſibus, &c.*

4. CARITAS, Quod gratis conceditur, non vero ex debito, vel conſuetudine: quemadmodum *Caritativa ſubſidia* dicuntur diœceſana Epiſcopi vectigalia, quæ honeſtius accipi, quam peti poſſunt, & non tam extorquentur, quam ultro & gratuito offeruntur, ut auctor eſt Ren. Chopinus lib. 2. de Sacra polit. tit. 7. §. 11. Charta vetus apud Ægidium *Bry* in Hiſt. Comit. Perticenſium lib. 3. pag. 103. *Similiter & de Eccleſia S. Martini... in qua requirebat ſanguinem & infracturam: diſſimitum eſt, ut in ea præter cenſum, id eſt, libram piperis, & libram thuris nihil haberet, & hoc pro Caritate, non pro conſuetudine*. Charta Gaufredi II. Comitis Andegav. in Tabul. S. Mauri ad Ligerim: *Suum paſſionatum recipientes, non tam conſuetudinis, ſed gratia Caritatis, &c.* Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 242. *Turkil tenebat de Abbate, & Caritatem inde reddebat, marcam videlicet auri uno quoque anno*. [Charta Roberti Epiſcopi Lingon. pro Roberto Abb. Moliſm. an. 1101. inter inſtr. to. 4. novæ Gall. Chr. col. 151. *Eandem percipere partem veſtrum eſt in Caritatibus, quæ veſtro fuerint Sacerdoti quomodocumque & à parrochiano ſuo fiant*.]

5. CARITAS interdum dicitur quod vice recognitionis donatoribus dabatur: ſic porro nuncupatum, ne donatio non gratuita, ſed venditio aut permutatio videretur. Ordericus Vital. lib. 5. *Ipſe ſuper altare donationem poſuit, & inde pro recognitione tunc unciam auri ex Caritate Monachorum recepit*. Infra: *Hanc itaque conceſſionem... ſuper altare portavit, ac poſtmodum Caritate Monachorum quinque marcas argenti, & optimum cornipedem recepit*. Tabularar. S. Dionyſii de Capella Diœceſ. Bitur. Charta 103. *Et pro hac re Prior Radulphus dedit Helie pro Caritate de beneficio S. Dionyſii 20. ſol. Salviniaceaſis monetæ con filio fratrum ſuorum*. Charta an. 1089. *Ob hanc vero talem ejus donationem duo pa-*

ria

via pellium de cuniculis data sunt ei à fratribus sub specie Caritatis. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Et accepimus de ipsis Monachis loco Caritatis, ego Beraldus & frater meus 20. sol. cum beneficio S. Andreæ.* Tabularium Abbiense fol. 177. *Pro quo idem Abbas, dedit ei 40. solidos de Caritate, &c.* Adde fol. 189. 190, Vide Hugonem Flaviniacensem Chron. p. 245. Chron. Andrense p. 270. 394. 403. 408. 483. 527. Beslium p. 524. Ordericum Vital. p. 590. 591. 596. 605. &c.

¶ 6. CARITAS, Publicum, ni fallor, valetudinarium, Gall. *Hotel-Dieu, hopital.* Testamentum Abbonis Canonici Autissiod. an. 1190. *Sed sciendum quod ista domus debet annuatim duos solidos in crastino omnium Sanctorum ad Caritatem de Monte Autrico.*

7. CARITAS Synodalis, Idem quod *Synodaticum*; Charta an. 1101. in Histor. Monast. S. Nicolai Andegav. *Et Episcopus Ecclesiam, quam Monachi ædificaverant, ab omni consuetudine Episcopali quietaverat, exceptis sex denariis quos pro Caritate Synodali Monachi Andegavenses Ecclesiæ redderent.*

8. CARITAS, Benedictio. Ditmarus lib. 7. pag. 93. *Cum autem pridie quam ille vir justus obierit, venirem, ad eum non accessi, sed in posterum distuli diem, & tunc ita sine mea Caritate mortuus est.*

9. CARITAS. Charta Communiæ Tornacensis an. 1187. *Caritatem B. Christophori, & calidus furnos, & exubias debent custodire quinque homines legitimi, &c.*

Caritas Animarum. Vide *Selegeret*,

¶ Caritatis Charta. Vide *Charta*,

¶ Caritatis Domus, ea, si bene conjecto, dicitur, in qua tum pecuniæ, tum etiam aliæ res mobiles ad communem Ecclesiæ usum expendendæ servabantur. Statuta Ecclesiæ Barchinon. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 624. *Quoniam attestante pragmatica sanctione, naturale vitium est, negligi quod communiter possidetur, necnon quo i propter importunitatem petentium de communi domus Caritatis nostræ Ecclesiæ, quod erat in omnibus usibus Ecclesiæ expendendum, ut ei experientia docuit, plures extitit privatorum de Capitulo vel extra usibus deputatum. Ideo nos Frater Ferrarius Episcopus Barchinonensis & ejusdem sedis Canonici Capitulum generale celebrantes, pensantes rem publicam, seu communem ex modico studio magnam & ex magna minimam effici, divisione indebita, incuria, seu neglecta, deliberatione solerti præhabita, pro bono statu, & augmento nostræ præfatæ Ecclesiæ provide duximus statuendum, quod de bonis reditus, proventus fructibus, sive pensionibus Domus Caritatis nostræ Ecclesiæ, præsentibus & futuris, nulli deinceps mutuetur, vel aliter assignetur directe vel indirecte, etiam sub pignore, vel alio quocumque colore quæsito, pro causa vel commodo singulari, sed tantum, ut & debet, in negotiis ad quæ sunt deputata, communibus expendantur, ac quod Caritativus tum computum reddet, reliquum confestim restituat: & ut præsens Ordinatio ampliori gaudeat firmitate, &c.* Ibid. col. 616. *Statuimus & perpetuo ordinamus, quod si speretur verisimiliter ante horam Missæ, ut propter defectum alicujus Canonici præsentis sive absentis, cadere debeat dicta* (major) *Missa; tunc Procurator Domus Caritatis unam canonicam portionem, seu valorem ipsius in sacristia certioratus ponere teneatur; quæ Canonico Evangelium seu Epistolam loco defficientis dicenti omnimode tribuatur.*

¶ Caritatis, vel *Domus Caritatis Procurator*, non semel ibidem legitur pro eo qui Præfectus erat huic domui, rerumque Ecclesiæ communium curam habebat,

¶ Caritative, Ex charitate, ex animo, humaniter passim occurrit apud Scriptores Barbaro-Latinos.

¶ Caritativum, Donatio, Charta Ludovici Franc. Regis an. 1115. apud Stephanotium in Antiquit. Aurelian. MSS. pag. 281. *Præsentem cartam nostri authoritate sigilli firmatam & roboratam fieri dispossi, quæ & istud Caritativum exponat, & in munimentum stabilitatis perpetuæ existat. Caritativum subsidium*, in Bulla Sixti IV. inter Privilegia Equitum S. Joannis Jerosolymitani pag. 136.

¶ Caritativus, Ex caritate procedens, Gall. *Charitable*, apud Rymer. tom. 8. pag. 101. & alibi non semel.

¶ Caritativus, Idem qui *Caritatis Procurator*. Vide *Caritatis Domus*.

¶ Caritosus, Amicus, benevolus, *Caritosa affectio*, in Vita S. Hildulfi to. 3. SS. Julii p. 1190.

1. CARITUDO, Dilectio, amor præcipuus. Guibertus lib. de Laude B. Mariæ c. 10. *Hunc utriusque parentis affectio sibimet Caritudine tanta contraxit, &c.*

¶ 2. CARITUDO, Caritas annonæ, Gallice *Cherté*. Chron. Parmense ad an. 1277. apud Murator. tom. 9. col. 790. *Fuit maxima Caritudo blavæ, ita quod sextarium frumenti positum fuit ad decem solidos imperiales.*

¶ CARIUM. Vide *Carigare* post *Carricare*.

CARLAKNAP. Chronicon Archiepiscopor. Upsaliensium in Stephano Arch. fub an. 1185. *Huic Archiepiscopo contulit dominus Papa librum Evangeliorum distum Carlaknap, & duas cruces, &c.* Hic hæret Editor Joan. Schefferus: *Karl*, inquit vulgari lingua Suecis *virum* denotat, *Knap* vero *nodum*. Sed cum Evangelium istud missum sit ad Carolum Suenonum Regem, vel ab eo impetratum, sive fuerit *Carolus* iste in rerum natura, sive non, illius saltem nomen prioribus characteribus innui probabile est.

¶ CARLEM, Liber Miraculorum S. Eadmundi Angl. Regis apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 831. *Ad spectaculum sanitatis quorum interea dum juxta quædam in sporta a singulo pede tenus membris contracta, audito plausu prodigiorum Sancti, O, inquit, utinam mei perciperent oculi, quis, qualis, & quantus hanc urbem ingreditur Sanctus: illico stant in pedes Carlem exilit*; hoc est, sana, fortis, robusta. Theutonicum enim Carl, *Karle* & *Keorle*, virum robustum, corpore & animo fortem significat juxta Schilterum in Glossario, unde pro nomine proprio, inquit, frequentatum. Continuator Chronici Fredegarii num. 103. *Igitur præfatus Pippinus .. genuit filium vocavitque nomen ejus lingua propria Carlum.* Saxon. Carl, Masculus. Alemanni hodie *Kaerle*, teste Goldasto, *de homine probo, bono, utili ac strenuo* accipitur; Belgis *Kaerle*, Fortis. Vide *Ceorle*.

¶ CARLENII, Nummi, sic dicti à Carolo Sicil. Rege, idem qui *Gillati*. Vide in hac voce post *Gigliati*.

¶ CARLINI, Simili notione, in Vita S. Francisci de Paula tom. 1. SS. April. pag. 183. *Voluimus solvere patrono terrenum circumdatum Carlinis, & nunquam voluit vendere.*

¶ CARLUS, Vide *Carlem*.

CARMALUS. Annales Ratisponenses Mabillonii an. 818. *Pernardus Rex Carmalum levavit*, Mox an. 819. *Lindwit Carmalum levavit*.

¶ CARMELINI, pro *Carmelitæ*, in Testamento Johannis Comitis Claromontis an. 1340. apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. p. 316. *Legamus Conventibus Fratrum Prædicatorum, & Minorum & Minoritarum & Carmelinorum & Canonicis de Chantoen, .. cuilibet centum solidos Turon. semel.*

CARMEN, Incantatio. Justinianus §. 5. Instit. de Public. judic. *Venefici qui magicis susurris, seu Carminibus homines occidunt.* Virgilius:

Hæc se Carminibus promittit solvere mentes.
Carmina dira, in leg. 7. Cod. Th. de Paganis. Vindicianus Medicus:

Gramine seu malis ægro præstare medelam.
*Carmine seu potius, namque est res certa salutiCar-

Carmen, ab occultis tribuens miracula rebus.
Decretum Taſſilonis Ducis Bajwar. de popularibus legib. §. 5. *Ne ſorte Carminibus vel machinis diabolicis vel magicis artibus inſidiantur.* Cæſarius Heiſterb. lib. 1. c. 34. *Diabolum aliquando per Carmina vocare conſueui.* Aimoin. l. 3. Hiſt. Franc. cap. 52. *Rapi meretrices ad ſupplicia jubet, quæ ſe fateb antur Carminibus multos interemiſſe innocentes.* Vide Guill. Abbatem S. Theoderici in Vita S. Bernardi lib. 1. cap. 2. Miracula S. Wlfranni Epiſc. num. 28. &c.

CARMINA DIABOLICA, Quæ ſuper mortuos nocturnis horis vulgus cantare ſolet, vetantur in Ratherii Veronenſis Epiſcopi Epiſtola Synodica ad Presbyteros, & apud Reginonem c. 71.

CARMINARE, Incantare, carminibus magicis irretire, Gall. *Charmer*, Gloſſ. Arabico-Lat. *Carmino*, *Canto*, Papias: *Carminare dicimus, vel inde dicitur, quod qui illa canerent, mente carere exiſtimabantur. Qui malum Carmen incantavit*, in legibus 12. Tab. apud Plin. lib. 18. cap. 2. *Carmina incantare*, dixit etiam Lampridius in Juliano. Marcellus Empiricus cap. 8. *Ipſo oculo clauſo, qui Carminatus erit.* Et c. 15. *Glandulas mane Carminabis.* Hincmarus Remenſis di Divort. Lotharii & Tetbergæ: *Quidam etiam veſtibus Carminatis inducbantur, vel cooperiebantur.* Raymundus de *Agiles* in Hiſt. Hieroſ. *Dum duæ mulieres petrariam unam de noſtris faſcinare vellent, lapi virilitser excuſſus, mulieres Carminantes cum tribus pueris aſſiſit.*

¶ CARMINARE, *Canere carmen, commentare carmen, facere carmen.* Gaſparis Barthii Gloſſar. tom. 3. pag. 280. ex Fausto, Vide Laurentii Amaltheam.

INCARMINATRIX, Saga, apud Galbertum in Vita Caroli Comit. Flandr. num. 165.

¶ CARMINALIA INSTRUMENTA, Quibus utuntur incantatores in iuis artibus exercendis. Vita S. Bernardi auctore Alano inter illius opera tom. 2. col. 1237. edit. 1690. *Cum adhuc puerulus gravi capitis dolore vexaretur, decidit in lectulum. Addu ta autem ad eum eſt mulier cula, quaſi dolorem mitigatura carminibus; quam cum ille appropinquantem ſentiret cum quibuſdam Carminalibus inſtrumentis, cum indignatione magna exclamans, à ſe repulit & abjecit.*

¶ CARMENTALIA, Carmen, Cantio, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ CARMENTRAN. Vide *Carementrannus.*

CARMESINUS, Color oſtrinus, purpureus, *Chermiſi*, Italis: *Cramoiſi*, noſtris: à *Kermes*, voce Arabica, quæ vermiculum ſonat, qui gignitur in baccis cocci, ex quorum liquore panni coccino, ſeu purpureo colore tingi ſolent. Perperam *Cremeſinum* & *Carmeſinum pannum*, pannum ſericum Cremonæ textum interpretantur viri docti ad 30. Martii. [*Almucias foratas ex feſtino Carmeſino*, Concil. Hiſpan. tom. 4. p. 612.]

¶ CARMINATIVUM *Diſſipativum, diſcuſſivum*, in Amalthea. Medicina Salern. p. 59. edit. 1612. *Innoxia ſunt* (pyra) *ſi una cum Carminativis vulgo dictis, hoc eſt, calefacientibus tenuantibus, & flatum expellentibus comedantur, vel ſuper his vinū vetus & odoratū bibatur.*

¶ CARMINE, *Carnium*, *Carnaliter*, apud Janum Laurenb. in Supplemento Antiquarii.

¶ CARMULA, Idem quod mox *Carmulum*. Vita S. Udalrici inter Acta SS. Benedict. ſec. 5. p. 436. *Equitandoin ſervitium Regis in regionem Noricorum ſagaciter venit, Carmulaque prolongata, poſſibilitatem redeundi apte non potuit habere.* Ibidem pag. 458. *Cumque obſidione finita & Carmula mitigata, Imperator ad Saxoniam reverteretur, &c.*

CARMULUM, Lex Bajwar. tit. 2. §. 3. *Seditionem excitata, quod Bajoarii Carmulum dicunt.* Alii Codd. *Carmulā* habent. Germ. *Schaer-muſe*, velitationem vocant.

¶ CARMUM, ſ. pro *Carreium*, idem quod *Carreda*, Onus vecturæ vaſſalis impoſitum. Polyptych. Fiſcamn. an. 1235. *Hæc vavaſſoria debet per annum duo Carma de leignagio. Robertus de Mara tenet unam vavaſſoriam de 40. acris terre per ſervitium equi & Carma. Rogerius Anfrei tenet 9. acras terre, & debet facere ſubmoniſiones & nammia capere, & grantiam vetegere, & mundare & Carmum.*

¶ CARMUS, Carpinus, arbor, Gall. *Charme*, Papias MS. *Carpenus arbor quæ dicitur Carmus.* V. *Charmus.*

CARNACARIA, in Charta Adefonſi Regis Hiſpaniæ. Locum vide in *Tanaria*,

¶ CARNACERIUS, Carnifex, tortor, Gall. *Bourreau.* Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 323. ex Computo anni 1336. *Pro expenſis duorum latronum Petri Vitalis, cui fuit pes amputatus, &c. 21, ſol. 8. den. Item, uni Carnacerio, qui tray navit & ſuſpendit Bernardum Maquayre homicidam.* Et p. 584. ann. 1348. & 1349. *Item, deducuntur pro ſalario Carnacerii, qui combuxit Pachedum Rihaldum delictum de impoſitione veneni, &c. 2. ſ. 5. d. Pict.* Carnivorum hodie *Carnacier* appellamus.

¶ CARNACLIGIUM, Species veſtis. Statuta Arelat. MSS. art. 53. *Habeat ſartor 12. den. pro tunica ... & pro ſuſtanniis homini 8. den. & pro Carnacligio 2. ſol.*

CARNAGIUM, Vide *Carnaticum*,

¶ CARNALADO. Vide *Carnale* 3.

CARNALAGIUM, Carnes ipſæ animalium: Italis, *Carnaggio, munitione di carne*. Will. de Podiolaurentii cap. 36. *Tranſeunte quippe Rege verſus Apamiam cum Legato, non immemor largitatis Epiſcopus, panis, & vini, & Carnalagii miſit encenia copioſa, priuſquam intraſſet dioceſim Toloſanam.* Vetus Inqueſta pro Rege Majoricar. *Vidi portantem Carnalatge, videlicet cabricios & agnos, & dicebat quod eos portabat de caſtro, & loco de Belagarda pro primitia ſua.* Charta anni 1313. in 49. Regeſto Chartophylacii Regii: *Salvo tamen quod à dictis macellariis Carnalagium & carnes falſatæ in groſſo poſſint vendi.* [Concil. Biterrenſe an. 1310. cap. 14. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 252. *Item ſtatuimus monendo omnes Rectores ſeu Priores cum cura & ſine cura, quod nullus vendat reditus Eccleſiæ ſuæ ad pecuniam abſque licentia ſpeciali petita & obtenta, exceptis Carnalagiis*, &c.] Tabularium S. Flori in Arvernis: *Prior habeat decimas Carnalagii & primiciam à quolibet pageſio dictorum locorum.* [Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Poſſideat dictas venerabilis Conventus ... medietatem Carnalagii ovini & caprini villæ & terminalium de Craſſa.* His in duobus ultimis locis *Carnalagium* idem eſt ac *Carnaticum*: quod vide ſuo loco.]

¶ CARNALAR. Vide *Caro*, 1.

CARNALE. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Carnale*, flæſc hus carnis domus, ubi ſcilicet caro diſtrahitur.

2. CARNALE, Animal. Tabularium Conchenſis Abbatiæ in Ruthenis Ch. 73. *Et totam decimam de lino & lana, & de Carnali, &c.*

3. CARNALE, Servitutis ſpecies, qua pecora & animalia, ſi damnum facere in agro deprehendantur, agri domino capere non modo licet, ſed occidere, atq; adeo comedere, ſi ſint hujuſmodi ut apponi poſſint ad menſam: alias pignori ea capere ipſi licet. Charta Sanctii Ramirezii Regis Aragonum apud Martinezium in Hiſtor. Pinnatenſi lib. 3. cap. 27 *Similiter ingenuo de omni bonore S. Joannis herbaticum & Carnale: ut non dent illud, neque ipſi ſeniores, neque villani eorum in ullo loco, ubicunque fuerint, ad Paſcha, in hyeme vel ſtivo tempore, in omni regno meo, ſed ita ſint liberi, ſicut meæ propriæ.* Infra: *Ipſi vero habeant ſuos vetatos, in omnibus Decaniis ſuis & in omni loco, ubi ipſi habuerint aliquid facere, ut nullus ſit auſus ibi paſcere, vel intrare abſque eorum licen-*

licentia, neque ego; quod si fecerint, mando ut acciplant Carnale. Tabularium Lafcarienſe apud Marcam in Hiſtor. Beneharn. lib. 5. c. 11. n. 1. *Liberaverunt totum proprium bonorem S. Mariæ de tot carrei, & de toto damno, & de tot Carnal, & de toto opere, &c. Carnau*, dicitur in Conſuetudine Beneharnenſi tit. 19. art. 1. 2. tit. 24. art. 7. tit. 42. art. 37. 38. tit. 49. art. 30. tit. 58. art. 59. *Carnalado*, qui *Carnale* debet, in eadem Conſuetudine tit. 19. art. 1. tit. 24. art. 7. tit. 42. art. 38. Hinc *Carnaler* in Conſuetud. Aquenſi tit. 11. art. 43. eſt *Tuer le beſtial, & le convertir en ſes uſages*, ſcilicet pecus quod in damno captum eſt. Adde art. 11. 13. 21. 22. 23. 31. Conſuet. S. Severi tit. 3. art. 2. 3. 4. 5. 17. 18. Bayonenſem tit. 2. art. 16. Solenſem tit. 2. art. 3. tit. 14. art. 3. 4. At in Lege Bajwar. tit. 13. c. 12. animal alterius, licet in damno inventum, non licet occidere: contra in Lege Viſigoth. lib. 8. tit. 5. §. 1. Neſcio an idem ſonet vox.

CARNALES, in Regeſto cenſuum & debitorum Comitatus Bigorræ ex Camera Comput. Pariſ. fol. 37. *Et ipſa quod Eccleſiæ Tarvenſis ſolvebat olim* 18. *ſol. pro terris quas habet à Faganos & à Prueſigna per Carnales & per carvales pro terris*, &c. Infra: *De omnibus iſtis ſolvebat medietatem in Maio per Carnales, & aliam medietatem in Septembri*.

ACARNERARE, *Carnale* ſeu pecora capere, invadere: unde noſtris *s'acharner*, efferato impetu in alicujus laniatum ferri. Charta Sancti Ramirezii Regis Aragonum apud Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi lib. 3. c. 27. *Et ſi aliquus talliaverit in totum terminum S. Joannis in ligno viridi, abſque licentia Abbatis vel ſeniorum, peiſet 60. ſolidos: oves S. Joannis, & omnia pecora illius Canobii, omnimque ruſticorum ejus, mando ut in toto regno meo, ubi herbas invenerint, paſcant tam in byeme, quam in eſtate: & nullus ſit auſus pignorare vel Acarnerare; quod ſi quis fecerit, peiſet mille ſolidos*.

¶ 4. CARNALE, Tempus quo carnes licet comedere, Gallis *Charnage*. Cod. MS. Conſuetudinum feſtorum monaſterii Solemniacenſis: *In vigilia Purificationis B. Mariæ ... quando eſt in Septuageſima ſepies & ovа farſata, & tria ova tam in Carnali quam in Septuageſima*. Ibidem non ſemel: *Si evenerit in Quadrageſima ... ſi autem in Carnali, &c.*

1. CARNALIS, Genuinus. *Carnalis frater*, uterinus, proprius, genuinus, qui ἀδελφὸς σαρκικὸς dicitur Scylitzæ pag. 537, ἀδελφὸς κατὰ σάρκα, in Vita S. Nili junioris pag. 47. Acta SS. Martyrum Numidarum num. 8. *Homo gentilis, boc eſt, frater meus Carnalis occurrit*. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Hic Democrates fuerat frater meus Carnalis*, S. Eulogius in Epiſtola ad Alvarum: *Quem ego fratrem meum eſſe Carnalem profeſrens, &c.* Ita apud Bedam de Wircmuthenſi Monaſter. c. 11, Buſchium lib. 1 Chron. Windeshemenſis c. 28. &c. *Fratello Carnale*, apud Joannem Villaneum lib. 7. cap. 132. *Filius Carnalis*, in Geſtis Innocentii III. PP. p. 69. *Carnalis parens*, apud Conradum Urſpergenſem p. 284. [*Pater Carnalis*, in Carta Kazimiri Regis Poloniæ an. 1341. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 505.] *Pater Carnis meæ*, apud Avitum Viennenſem Homil. de Rogationibus, cui opponit *Patrem ſpiritualem à Baptiſmo*, Aimoinus lib. 2. Miraculor. SS. Georgii & Aurelii: *Duas nobiles puellas Carne ſoroves*. [Conventio ann. 1241, ex Archivo Faræ-monaſterii: *Prioris ſevor Carnalis.*] *Carnales germani*, in Chronico Affligheminſi cap. 20. *Carnalis propinquus*, in Geſtis Conſulum Andegavenſium c. 3. num. 6, Floſoardus de Summis Pontificib. in Caliſto:

. . . . *Falconis Carne propinquum*,

Willelmus Brito lib. 8. Philippid.

Per vinclum Carnale gradu conjunctus eidem,

Cugin Carnale, apud Joannem Villaneum lib. 12. c. 50. 98. *Nipote Carnale*, lib. eodem c. 41. *Amici Carnales*, in Geſtis Ludovici VII. Regis Franc. cap. 14. *Ami Charnel*, apud Petrum de Fontana in Conſilio c. 13. num. 13. Joannes de Condato MS.

Maint bome Roy qui s'eſvigure,
De ſes Charneis amis conſondre.

Infra:

Souvent entre Charneis amis,
Dont maint à la mort en a mis.

Carnali diletti, apud Paſſavantium. *Carnalis Patria*, apud S. Auguſtinum Epiſt. 225. *Neque hoc invideruut Eccleſiæ Tagaſtenſi, quæ Carnalis patria mea eſt*. Edelwulfus in Abbatib. Lindisfarn.

, , , , *Carnali à nomine dictus*
Godfridus ille fuit.

Σαρκικὸ πατρίκιος, apud Palladium in Hiſt. Lauſiaca c. 83. *Carnalis dominus*, apud Salvianum lib. 3. de Gubernat. Dei: *Sicut dominorum Carnalium ſervis eligere omnino non licet, quæ ex præceptis ſervilibus faciant, aut quæ non faciant, &c.* Eodem libro: *Quis vogo, ex Carnalibus dominis hæc cum ſuis legeagere contentus eſt, &c.*

VITA CARNALIS, quam ſcilicet vivimus, apud Cogitoſuni in S. Brigida p. 637.

CARNALES PRECES, Hiſpanis, *Carnales ruegos*, quæ fiunt pro alio: cum aliquis agnato vel cognato Beneficium Eccleſiaſticum vi precum ſuarum impetrat. Vide Leges Alfonſi IX. Regis Caſtellæ 1. part. tit. 17. lege 4.

¶ 2. CARNALIS, Carni ſerviens, deditus. Gall. *Charnel*. Arnulphus Sexovienſis Epiſc. apud Murator. to. 3. p. 422. col. 1. *Sed quoniam animalis es homo carnoſus, proinde & Carnalis, que Dei erant percipere non potuiſti, & viſibilia ipſius conſpicere contemſiſti*.

¶ CARNALITAS, Libido, Luxuria. *Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 163. *Aut procedunt ex perverſo intellectu ſacræ Scripturæ; ſicut infinite reperiuntur bereſes, aut etiam procedunt ex inordinato affectu Carnalitatis, aut errores Epicureorum*, Vita B. Coletæ tom. 1. Act. SS. Martii pag. 546. *Cum pro nimia peccatorum multitudine diebus illis enormiter, & ſine menſura regnantium, ſignantur ſuperbiæ, Carnalitatis & avaritiæ. Carnalitas* notione paulo diverſa *ſpiritualitati* opponitur, in Vita S. Vincentii Madelgarii to. 3. SS. Julii pag. 676. *Beata vero Waldetrudis quanto ſibi olim conjunctior fuerat Carnalitate, tanto nunc ſpiritualitate inhærens conjunctius, &c.* S. Aug. Serm. 186. de Tempore c. 2. *Carnalitas vetuſtas eſt, gratia novitas eſt*. Litteræ Caroli Principis Salerni ad Seneſcallum Provinciæ, è MS. D. Brunet fol. 93. *Nec judicio rationis, ſed Carnalitatis affectu ... in his proceduut*.

¶ CARNALITER, Secundum carnem. *Carnaliter nati*, in Epiſtola Martini V. Papæ ad Uladislaum Poloniæ Regem apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 5. p. 409. *Generare Carnaliter*, in Diario Belli Huſſitici apud eumd. Ludewig. to. 6. p. 207. *Carnaliter editus* dicitur Dei Filius ab Aratore in c. 2. Act. Apoſtolor.

¶ CARNALITER, Juxta litteram & non juxta litteræ ſenſum, in Epiſtola Evantii Archidiac. Concil. Hiſp. tom. 3. pag. 87. & 88.

¶ CARNALITER. Amice, benevole, ut videtur, ſi tamen vera lectio eſt Petri Patriarchæ Jeroſol. Ord. Prædicat. Additiones MSS. ad Statuta Augerii II. Epiſc. Conferan. *Laicis cujuſcumque ſtatus aut conditionis exiſtant in virtute ſanctæ obedientiæ, ſub pœna excommunicationis, diſtrictius inhibemus, ne ... ad domos perſonarum eccleſiaſticarum cauſa prandii, aut cœnæ, ſeu ſpolii, accedant, niſi ab eo primitus fuerint ad hoc ipſum ſponte & Carnaliter invitati*.

CARNARIUM, *Locus ubi carnes reponuntur*, Joannis de Janua. Gloſſ. Græc. Lat. κρεοφύλακιον, *Carnarium*. Mar-

Marcellus Empir. seu, ut aliis placet, Vindicianus?

Prome etiam, seu tunde prius, seu contere gyro
Quod viride hortus habet, vel quod Carnaria ficcè.

CARNARIUM, Ossarium, Polyandrium, Cœmeterium, Gall. *Charnier*, Ital. *Carnato*, in quo humana *corpora*, seu cadavera humo conduntur. Κοιμητήριον, in veteri Inscript. apud Selden. in Marmorib. Arundellian. pag. 48. 1. edit. Nam *caro*, in Gloss. Lat. Græc. non modo σάρξ, sed & σῶμα significat. Breviloquis: *Carnarium, Locus, ubi ossa mortuorum ponuntur. Sedes ossuum* Prudentio lib. Peristeph. hymno 3. v. 532. Glaber Rodulfus lib. 4. Hist. cap. 4. *Et quoniam sepulturi singulasim ob multitudinem non quibant, construcla in quibusdam locis a Deum timentibus, quæ vulgo dicuntur Carnaria, in quibus quingenta & eo amplius... projecta sunt defunctorum corpora.* Chronicon Mauriniacense lib. 2. *in Ecclesiam lazenter introducunt, ipsis in Carnario, qui locus infra septa Ecclesiæ illius ossa continet mortuorum, fraudulenter abscondit.* Chronica Austral. an. 1244. *Promisit etiam Carnaria in S. Cruce perficere.* Willelm. Thorn. an. 1287. *Capella in Cimiterio quæ dicitur Charner, peracta est.* Charta Willelmi Acconensis Episcopi an. 1161. *In quo (Cœmeterio) prædictus Manso intuitu pietatis, Carnarium ad ossa mortuorum reponenda de propria pecunia construxit.* [Hist. Harcur. tom. 3. p. 299. *Celebrata est magna Missa corporum valde solemniter per Episcopum Abrincensem, & posteà arcæ positæ fuerunt in requie in Carnario dictæ Ecclesiæ.*] Vide Hugonem Flaviniac. p. 185. Le Roman de *Roncevaux* MS.

En un Charnier les ont fait aporter,
A grant dolor là les ont enterré.

Vide Chron. Flandr. c. 79. & Ughellum to. 2. p. 187.

CARNARIUM, ut auctor est Camillus Peregrinus in Castigat. ad Falconem Beneventanum sub ann. 1128. ubi mentio fit *Carnarie S. Laurentii*, in urbe Beneventana, fuit locus sub dio, muris septus, ad quem fuspendio, a liove fupplicii genere perempti, & viliffima capita femihumanda comportabantur; Italice nunc dictus *Carnaro*, & *Cernaio*.

CARNATICUM, Goldasto, Carnium exactio, ut sunt frinficingæ, porcelli, pulli, &c. Amerbachio, ovium seu aliorum animalium decima, ut est *Decima Carnium*, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 58. §. 2. [*Decima Carnagii*, in Archivo B. Mariæ Piperacensis.] Utut sit, constat *Carnaticum* tributi speciem fuisse ex animalibus: à voce *Caro*, quæ Scriptoribus ævi posterioris *animal* significat, ut infra docemus. *Carnatici* meminit Epistola Caroli Magni ad Pipinum apud Sigonium de Regno Italiæ an. 802. *Necnon & in eorum ædificiis faciunt operari, sed Carnaticum & vinum contra omnem justitiam ab eis exactare non cessant.* Verum hic *Carnaticum* videtur ulurpari pro ea carne, quæ exigebatur ad vescendum. Vita Aldrici Episcopi Cenomanensis n. 56. *Et debentur decem de Carnatico arietes.*

Longe vero alia notione accepta postmodum ea vox, nempe pro tributo ex animalibus, quod Goudelinus ab Occitanis *Carnalatge* appellari, decimamque ovium esse ait. Libertates Regni Majoricarum editæ à Jacobo Rege Aragonum an. 1248. *Non donetis Carnaticum de vestro bestiario ullo tempore, pasticum, herbaticum, nec quarentenum.* [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 73. col. 2. *Giroldus colonus .... solvit ad hostem de argento soledos 4. & ad alium annum propter Carnatico soledos 2. ad tertium annum propter herbaticum germgia* 1. Et fol. 75. col. 1. *Isti duo tenent mansum ingenuilem 1... solvit ad hostem de argento sol. 2. & ad alium annum propter Carnaticum sol. 1.*]

CHARNAGIUM, in Tabulario Prioratus S. Gemmæ diœcesis Santonensis: *Cum Præpositus Santonensis Seguinus Beraldi Carnagium peteret de porcis creisendaviis, quos Monachis S. Gemmæ susceperunt ad creisamentum, responderunt Monachi se nunquam dedisse, &c.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Augusti Regis Franciæ Hérouvalliano fol. 22. *Pasnagium & Charnagium sunt Domini Regis.* Vetus Charta apud Beslium pag. 492. *De pasqueriis porcorum propriorum & ovium omnium Obedientiarum S. Joannis & consuetudine quam vulgari sermone Charnagi vocant &c.* Liber Rubeus Mensæ Archiepiscopalis Aquensis ex Bibl. Regia: *Ecclesia de Castro Vero, pro Synodo sancti Lucæ, quæ Carnagio dicitur, 5. sol. & tertiam partem legatorum.* Infra, *Ecclesia de Valle & de Paracolo pro Carnagio S. Lucæ.* Ita ibi passim. [Hist. Dalphin. to. 1. pag. 11. col. 2. *Item, quod anno præterito quo fuit Castellanus, idem Guido plura animalia capi fecit ad opus & pro Carnagio Domini apud Oysentium, videlicet vaccas & mutones... de quibus animalibus retinuit sibi usque ad summam centum & quinquaginta mutonum & plus.* Et tom. 2. pag. 372. col. 2. *Item, contra Castellanos & alios Officiales qui de Chárnagiis olim levatis per terram nostram temporibus cavaleatarum non fecerunt solutiones secundum quod per eos extitit computatum, etiamsi Charnagia fuerint levata in majori quantitate, quam nobis vel nostris prædecessoribus assignata fuerint sive gentibus circa receptionem deputatis: etiam & super redemptionibus factis per subditos, ne per lavatores* (levatores) *signaventur vel caperentur animalia sua.* Liquet hic *Chárnagium* fuisse collectionem carnium, quas pro exercitu Dalphini Castellanus quisque in locis sibi subditis faciebat, cujus tandem collectionis rationem reddere tenebatur.]

¶ CARNATUM, pro *Carnaticum*, ut videtur. Gregorii Chronicon Farfense apud Murator. to. 2. part. 2. col. 437. *Isti qui supra in isto columnello scripti sunt, solvere debent pensionem den. 3. pullum 1. matium cánapæ 3. Carnatum secundum quod habent 5.*

CARNITIUM, Eadem forte notione usurpatur in veteri Charta apud Gariellum in Episcopis Magalon. pag. 103. *Retinentes tamen Communiæ totum Carnitium in dominio.*

CARNATIO, Obesitas & carnosior habitus, Cælius Aurelian. lib. 1. Tardarum passionum: *Est enim semper gravabilis Carnatio, & magis si tenuibus est imposita viribus.*

¶ CARNELAGIUM. Vide *Charnagium* post *Carnaticum*.

CARNELEVAMEN, Bacchanalium dies, Italis *Carnevale*, *Carnovale*, *Carnavai*. Quidam Scriptores Itali *Carnevale* dictum putant, quasi *carne*, seu *cáre, vale*: sed id etymon non probat Octavius Ferrarius. Ego sane sic dies istos, seu potius diem Martis, qui Quadragesimam antecedit, appellasse nostros existimo, *Carn-a-val*, quod sonat, *Care* abscedite, seu tempus carnes comedendi. Charta an. 1195. apud Ughellum tom. 7. pag. 1321. *Et in Natvitate Domini duas spallas porcorum, & sex piczas, & in Carnelevamine, unam gallinam, & tres piczas, &c.* Occurrit semel ac iterum. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. sub finem: *Comes autem Rogerius juxta mandatum regium usque in Carnis levamen Panormi nuncios imperatori exspectavit, &c.* [Vide Menagium in Etymol. Gall.]

CARNELLARE. Vide *Quarnellus*.

¶ CARNELLUS, Species vehiculi. Miracula S. Yvonis to. 4. SS. Maii pag. 569. *Et si paralyticus apportatus fuit in uno Carnello peregrinus ad sepulchrum.*

¶ CARNER. Vide *Carnerius*.

CARNERAGIUM. Michael *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. p. 165. *Ganatum, quando transit per aliqua loca regni, an producens ganatii debeat solvere Carneragium, vide in Foro uno, titulo, Ne Carneragium,*

gium, &c. Occurrit ibi pluries. Adde pag. 54. idem quod *Carnale*. Vide in hac voce, & Foros Aragon. p. 107.

1. CARNERIA, Bursa falconarii, in qua reponit carnes ad escam falconis. Fridericus II. Imp. lib. 2. de arte venandi cap. 47. *Habeat præterea unam bursam ad cingulum suum, in qua reponet carnes & tiratoria, quæ ideo dicitur Carneria.*

¶ 2. CARNERIA, Gallis *Charniere*, Vitruvio verticulæ. Inventar. Ecclesiæ Noviom. an. 1419. *Item, unus alius tassellus argenteus deauratus, in quo est Sanson fortis, in quo deest medietas Carneriæ.*

¶ 3. CARNERIA, Hominium Guidonis Vicecomitis Lemovicensis Abbatis S. Martialis ann. 1245. apud Stephanotium to. 2. Fragm. Histor. MSS. *Vini quod apportatur Lemovicas à quibusdam deforis villam, & reponitur in tabernis sive domibus, vel venditur in plateis sive Carneriis in vico de Cumbis, pedagium pertinet ad ipsos Abbatem & Conventum*, Legendum *Carreriis*, plateis. Vide *Carreria* 2.

CARNERIUS, Carnerus, Ovis, ab Hispano *Carnero*, Gall. *Mouton*.] Charta Garciæ Regis Navarræ ann 1087. apud *Tepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 3. *Similiter namque vendimus vobis ipsa paria, quam dicunt Guardia, quam debebant vobis villas, & ipsa materia quod portabant ad ipsos palatios de Najara, vestras villas in* 80. *vaccas, & 600. Carneros*, 100. *porcos, ut omnino ingenuas permaneans in vestra potestate, &c.* Vetus Instrumentum apud Marcam lib. 5. Histor. Beneharnensis cap. 29. num. 2. *Concesserunt propria voluntate uno quoque anno, ut facerent tributum octo Carneros, & quatuor arietes, &c.* Fori Alcaçonenses ann 1267. *Et qui cavalo alieno cavalgaret, pro uno die pectet unum Carnerium.* [Liber Goth. fol. 97. apud Moretum in Antiquit. Navarræ pag. 302. *Quod si aliter fecissent haberent inibi habitantes potestatem occidendi vaccas, porcos, Carneros sine ulla dubitatione, & sine ullo pleito.* In Privilegio Ferdinandi Gonzalez Principis Castellæ pro Monasterio S. Æmiliani tom. 3. Concil. Hispan. p. 177. col. 1. *Iste prædictæ cum omnibus suis villis ad suas alfoyes pertinentibus, Carneros, domus octo faciunt se ad unum.*]

¶ CARNESCERE, Carnosum, corpulentiorem fieri, pinguescere, *Devenir charnu, gras & potelé*. J. Laurent. Helbig. in Commentario in sacram Scripturam quem inscripsit: *Convivium lætũ, latũ & lautum: Carnescunt ab epulis, graveſcũt à poculis, intumeſcũt à maſſitiis.*

¶ CARNETUM, Tumulus, sepulcrum. Histor. Monasterii S. Florentii Salmur. apud Marten. tom. 5. Collect. Amplissi. col. 1117. *Hildegardis Comitissa .... fuum Carnetum retro B. Mariæ cryptam .... ædificaverat.* Vide *Carnerium*.

CARNICAPIUM, Gallis, *le Mardy gras, Carnaſciale*, Joanni Villaneo. Chronicon Rotomagense editum à Labbeo tom. 1. Bibl. an. 1249. *Interfectus est Robertus nobilis Comes Atrebatensis ... die Martis in Carnicapio à Sarracenis.* Gall. *Careme prenant.* [Chartular. S. Vandregesilii tom. 1. p. 359. an. 1246. *Et eidem quatuor solidos Turon. annui redditus vendidi, quod Willelmus Cornu præfatus mihi reddebat annuatim ad Carnicapium de duabus masuris, &c.*]

¶ CARNICATORIA. Charta Hincmari Archiep. Remen. an. 870. apud Miræum tom. 1. p. 135. col. 1. *Nulla omnino servitia, nec manſionaticos, nec paraſredos, nec Carnicatorias ab illis villis exigat.* Miræus conjicit esse pro *Carricatura*; erit forte qui *Carnaticii* interpreterur.

CARNICERIUM, Carnificina, Gallice *Boucherie*. *Carnicerius*, carnifex, macellarius. In Curia generali Catalaniæ sub Petro Rege Aragon. an. 1351. prohibentur *Judæi scindere vel vendere carnes in Carniceriis, ubi Christiani scindunt & vendunt carnes.*

CARNICULA. Vide *Carinula*.

CARNIFEX, Lanius qui carnes vendit, & facit, vulgo nostris, *Boucher*. Ugutio: *Carnifex, homicida, vel macellator, vel Carnifex dicitur, qui facit carnes. Carnificina, macellum*. Ada Ibero Laudunens. Episc. in Carm. ad Robertum Regem:

Non sunt Carnifices, caupones, necne subulci.

Leges Burgorum Scotic. cap. 70. *De Carnificibus & carnibus vendendis, &c.* [Index MS. redituum Monasterii Corbeiensis: *Carnifices in introitu solvent duos sentarios vini & duos in exitu*. Charta Bolconis Ducis Silesiæ pro civitate Friburg. an. 1337. apud Ludewig. Reliq. MSS to. 6. p. 42. *Pistores, sutores, Carnifices, sartores & fabri, & præcipue in Cirla, ubi taberna ab antiquo habita quatuor macellis est exempta*. Utitur etiam Menorus Serm. Quadrag. fol. 102. verso col. 1. Bullarium Fontanell. fol. 115. recto, &c.]

CARNIFEX, apud Florentium Wigorn. & Hoveden. an. 1040. recensetur inter majora officia & ministeria Regia: *Rex Hardekunutus Alfricum Eboracensem Archiepiscopum, Godowinum Comitem, Steir Majorem domus, Edvicum Dispensatorem, Thrond suum Carnificem, & alios magnæ dignitatis viros Londinum misit*. Galli Magnum Cocum, *le grand Queux*, vocarunt.

¶ CARNIFICARE *est carnes facere, scilicet mactare*. Vet. Vocabul. Juris utriusque.

¶ CARNIFICERIA, Carnarium, Laniarium, Gall. *Boucherie*, in Codice MS redituum Episcopatus Autissiod. ex Chartophylacio Episcopi ejusdem urbis, in Libro Anniversariorum Monasterii S. Germani à Pratis fol. 5. verso, & in Histor. hujus Abbatiæ *Jacobi Bouillart* Instrum. pag. 70. col. 1.

¶ CARNIFICERIUM, Eadem notione. Litteræ Johannis Regis Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. pag. 76. *Item, quod de carnibus grossis, que in macello seu Carnificerio dicte ville vendentur, &c.*

¶ CARNIFICIARIA, Eod. intellectu, in mox laudato Anniv. libro fol. 11. verso & fol. 17.

¶ CARNIFICINA, Idem. Vide *Carnifex*.

¶ CARNIFICINA, CARNIFICIUM, *Cædes, strages*. Gasp. Barthii Gloss. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. p. 115. ex Hist. Palæst. Roberti Monachi. Rymer. to. 1. 16. pag. 216. col. 2. *Ut acerbissimis hostibus ... patris, libertas, religio, leges prædæ & miserabili Carnificinæ exponerentur*. Galli eadem notione dicimus, *Carnage, Boucherie, Massacre*.

¶ CARNIFICIA, Summa, crudelitas, Gall. *Cruauté*. Bern. *Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 157. *An potest misericordia Dei, cujus non est numerus nec mensura, tantam sustinere Carnificia tormentorum? Vel ad quid, inquiunt, tantam multitudinem damnandorum creavit Deus?* Et pag. 161. *Ut quid, inquiunt, sustinet divina bonitas tantam stragem hominum quos creavit? An delectat eum Carnificia tormentorum infernalium?*

¶ CARNIFICUS, Idem qui *Carnifex*, Lanius. Charta Libertatum oppidi S. Pallaii in Bituriq. ex MS. Coislin. *Item, quilibet Carnificus de qualibet vacca, &c.*

¶ CARNIFICISSA, Carnificis uxor, vel quævis alia mulier, quæ carnes vendit, Gall. *Boucherе*. Miracula B. Simonis de Lipnica tom. 4. SS. Juin pag. 530. *Item, Margareta Pawlowa de platea S. Nicolai Cracoviæ Carnificissa*.

CARNIFICIUM, *Macellum*, in Gloss. Arabico-Lat.

¶ CARNIFICIUM, Alia notione, Tributum è carnibus venalibus exactum apud Lobinellum Hist. Britan. to. 2. p. 197. *Præterea etiam dedi & concessi jam dictis Monachis 30. sol. quos annuatim percipiebam in quodam vendito meo apud Rogerium, qui Carnificium vocatur*.

¶ CARNIPETA, Qui cupit carnes edere. Leibnitius to. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 362. ex Chron. Clusino

Hen-

Henrici Bodonis: *In Thuringia Carnipetis connivere ... ubi autem carnibus indultum fuit, in palam venit, quomodo carnium esus non suffragetur vitæ cœnobiticæ.*

¶ CARNIPETENTIA, Desiderium edendæ carnis, ibidem pag. 361. *Sed unde & quorsum Carnipetentia obrepit & tendit?*

¶ CARNIPLAVIUM. Chron. Parmense ad ann. 1307. apud Murator. to. 9. col. 860. *Landus junxit Parmæ die Martis 7. inrante Febru. quo die erat Carniplavium.* Hæc dies Martis ann. 1307. quo Pascha incidebat in 26. Martii, erat ipsa bacchanaliorum dies ultima, Gall. *Mardi gras*; *Carniplavium* igitur idem est quod *Carnicapium*, si tamen lectio sit genuina.

CARNIPRIVIUM, & CARNISPRIVIUM, Tempus quo carnibus *privari*, & ab iis abstinere incipiunt Fideles, ante jejunia Quadragesimæ. [Quandoque sumitur pro primis jejuniis diebus. Vide Foppens ad Miræum in Supplemento parte 2. c. 98. p. 996.] Gervasius Tilleberiensis MS. de Otiis Imperial. part. 3. c. 102. *Initum Quadragesimæ, quod vulgo Carnisprivium nominant.* Ita porro peculiariter appellata Dominica Septuagesimæ. Belletus cap. 65. *Obiter notandum est festum B. Luciæ hic adjunctum habere Italica Chartar, quia tunc maxime carnes solent deponi, quemadmodum secunda Dominica Septuagesimæ dicitur vulgo Carnisprivium.* Hanc *Dominicam ante carnes tollendas* vocat Missa Mosarabum: Græci τυροφάγιδι appellant, ut & Hebdomadem quæ Dominicam præcedit, quod non ultra eam vescendis carnibus operam dent, sed una cum ea illis edendis finem imponant, uti probat Allatius lib. de Dominicis & Hebdom. Græcor. c. 10. Maxime autem Clerici & Sacerdotes jejunium Quadragesimale apud nostros auspicabantur ab hac Dominica: ex quo dicitur

Carnisprivium & Privicarnium Sacerdotum, scilicet Dominica qua mos est Sacerdotibus caput quadragesimalis jejunii solenni ſu carnium prævenire, ut est apud Willelmum Neubrigensem lib. 5. c. 10. Necrologium S. Victoris Parisiensis: *In Ecclesia B. Mariæ Parisiensis accipimus de præbenda nostra panem & vinum: Vicarius vero noster integritatem stationis, & à Privicarnio Sacerdotum usque ad Pentecosten, totum scilicet panem, & vinum, & stationem.* Infra: *Et totum vinum à Pentecoste usque ad Carnisprivium Sacerdotum.* Chronicon Montis-Sereni ann. 1202. *In Dominica vero* Circumdederunt, *Carnisprivium haberent, reliquis diebus, usque* Esto mihi, *lacticinia comedentes.* In Statutis synodalibus Nicolai Episcopi Andegavensis ann. 1274. præcipitur *ut omnes Presbyteri diœcesis post diem Dominicam ante Cinores usque ad Pascha carnibus non utantur.* Ut porro Mosarabes Dominicam quæ Quadragesimam præcedit, *Ante carnes tollendas* vocabant, ita Hispanis hodie diem Martis qui eamdem antevertit, *Martes de carnes tolendas* dicunt, quem Chronicon Petri IV. Regis Aragon. editum à Mich. Carbonello, lib. 1. cap. 26. lib. 2. cap. 17. lib. 3. cap. 23. *Dia de carnes toltes* appellat.

¶ CARNIPREVIUM in Charta Hardouini an. 1238. cap. 23. Tabularii Gemeticensis: *Decem solidos ante Carnisprevium.*

¶ CARNIPRIMIUM, *sive Dominica in Septuagesima*, in Transactione inter Abbatem & Monachos Crassenses ann. 1351. ex lib. viridi fol. 53. Sed legendum est

¶ CARNIPRINTIUM, ut ibidem habetur, necnon in Charta anni 1249. ex Tabulario Monasterii B. Mariæ de Prato Rotomag. *Ad Carnisprinium unam pecbiam carnis de valore sex denariorum.*

¶ CARNISPRENIUM, in Charta Geraldi Abbatis S. Joannis Angeriac. an. 1385. ex Chartulario ejus Monasterii pag. 463. *Item die Lunæ post Dominicam Carnisprenii in Abbatia debemus habere jesspy de bacon & 13.*

sausiere de flour alba, & sex gallinas cum dimidia ab eleemosynario. Statuta S. Claudii an. 1448. pag. 81. *In duobus Carnisprenii quæ fieri soluerunt, ante Adventum Domini & ante Septuagesimam, debet Pittanciarius ministrare unam peciam bovis, & unam porci, cum vostis assuetis.* Et pag. 82. *Item, & die Carnisprenii usque ad festum Paschæ tenetur idem Pittanciarius ministrare cuilibet Religioso cum pittancia carparum ministrari solitarum duo aleca pro qualibet die & quatuor nuces.* Hic non observabo, cum res in proparulo sit, in Statutis S. Claudii duo commemorari *Carnisprinia*, unum, cujus etiam meminere Statuta Ecclesiæ Barchi-nonensis anni 1317. apud Martenium tom. 4. Anecdot. col. 613. ante *Adventum*, alterum ante *Septuagesimam*; sed illud notatu dignum est, non eamdem esse vocis *Carnisprinii* in laudatis S. Claudii Statutis notionem. Priori in loco *Carnisprinium* sumitur pro tempore, quo carnibus licet vesci, ut etiam sumitur in quibusdam aliis exemplis prius allatis, in posteriori vero *Carnisprinium* accipitur pro tempore, quo carnibus abstinendum est.

¶ CARNIPRIVIUM VETUS, & CARNISPRIVIUM NOVUM, frequenter occurrunt in Probationibus Historiæ Dalphin. Instrumentum anni 1291. tom. 2. pag. 42. col. 1. *Treuga inter nos data usque ad Carnisprivium Vetus nihilominus in suo robore duratura.* Aliud Instrum. anni 1306. ejusdem tomi pag. 127. col. 1. *Die Sabbati post Novum Carnisprivium.* Et pag. 128. col. 2. *Post prædicta anno quo supra, die Martis post Vetus Carnisprivium.* Tertium anni 1333. ibidem pag. 246. col. 2. *Die Dominico ante Carnisprivium Novum.* Has Epochas illustrat aliud Instrumentum anni 1302. ibidem pag. 119. exhibitum, quod *Datum & actum* dicitur *anno Domini* 1302. *Indict.* 1. *in die Dominica Carnisprivii Novi, decima septima die mensis Februarii.* Hæc indicant Dominicam *Quinquagesimæ* anni 1303. ejus initium ducendo, contra morem antiquum, à Kalendis Januarii. Hac igitur ante Quadragesimam Dominica incipiebat *Carnisprivium novum.* Id confirmari potest, atque *Veteris Carnisprivii* dies a strui extracto Computi Johannis Humberti Guigoni Dalphino an. 1328, ex Adversariis Cl. Viri D. *Lancelot: Item, die Lunæ inter duo Carnisprivia, videlicet decima quarta die Februarii solvit.... 18. sol.... Item die Jovis inter duo Carnisprivia, videlicet die decima septima Februarii, solvit,... 60. sol. 10. den.* Hoc anno 1328. quo Pascha incidit in tertiam diem Aprilis, 14 & 17. dies Februarii indicant hebdomadam *Quinquagesimæ*, quæ tota dicitur *inter duo Carnisprivia. Carnisprivium* igitur *Novum* ipsa *Quinquagesima Dominica*, *Vetus* Dominica *Quadragesimæ* incipiebat. Sed unde *Quinquagesimæ* Dominica *Novum*, *Quadragesimæ Vetus* dictum est *Carnisprivium*? inde procul dubio, quod in Ecclesia Occidentali ante sæculum nonum abstinentiæ dies à Dominica Quadragesimæ ducerent exordium; post sæculum vero nonum ad complendos quadraginta dies, quatuor additis diebus hebdomadæ Quinquagesimæ, Carnisprivium Novum dicta fit ipla Quinquagesimæ Dominica, quod initium esset quatuor illorum dierum seu hebdomadis abstinentiæ recentius institutæ. Hæc fere post eruditum Editorem Hist. Dalphinatus.

¶ CARNIPRIUM, pro *Carnisprivium* legitur, in Anal. Tolos. D. *la Faille* Instrum. p. 50.

¶ CARNISIA, apud Rymer. tom. 8. pag. 573. col. 1. *Capit etiam emendas assisæ panis & Carnisiæ fractæ*, Et infra: *Item, Robertus de Brus habet.... mercatum, & feriam & emendas assisæ panis & Carnisiæ fractæ*; id est, Carnis minutatim venditæ, si bene conjecto. Hispanis *Carniza* est Occisio, cædes, trucidatio. Vide *Carnizarius*.

¶ CARNISO, Ornatus, apparatus, armatura, Gall. *Garniture, Armure*. Charta anni 1247. ex Tabulario S. Victoris Massil. *Ego Burgundionus Dominus de Tritis eligo sepulturam in Monasterio S. Victoris & relinquo ibi arma corporis mei. Item, omnes Carnisones ferreas hominum & equorum, &c.* Vide *Garniso*.

CARNITIUM. Vide *Carnaticum*.

CARNIVORA, Gall. *Mardy gras*, quo die vorantur & consumuntur reliquæ carnes. Acta Murensis Monast. 23. *Solidi... in festo S. Joannis Baptistæ de Cellario dentur, & in ministerium Fratrum in feria tertia, quæ Carnivora dicitur, expendant*.

¶ CARNIVORACITAS, Esus carnium, in Chronico Clusino Henrici Bodonis, apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunsvic. pag. 362. *Alias a d Carnivoracitatem proclivius & eam etiam defensantibus, aliis usum carnium exhorrescentibus, & omnino bene valentibus Canobitis prohibitum asseverantibus*.

¶ CARNIZARIUS, Lanius, Macellarius. Gall. *Boucher*. Concilium Legion. anni 1012. can. 35. *Omnes Carnizarii cum consensu Concilii carnem porcinam, bircinam m ... per pensum vendant, & dent prandium Concilio una cum Zaunorres*.

CARNO. Prior de Melton se & homines suos immunes clamat ab omnibus amerciamentis in foresta, *& ab omnimodis geldis, footegelds, buckstalls, tritis, Carno, sunag, &c.* Itin. Pick. fol. 168. v. Crompton. fol. 191. v. Hæc Spelmannus. [Th. *Blount* pro *Sunag* legit *Sumag*; conjectatque voce *Carno* immunitatem quamdam vel privilegium significari: *Carno*, inquit, *seems to signifie an immunity or priviledge*. Puto legendum *Carro*, ita ut immunitas à *carro* significet immunitatem à *carri opera*, quemadmodum immunitas à *Sumag* significat immunitatem à *summagio*, hoc est, à præstatione jumentorum ad exportandas res dominorum. Anglis *Sumage* est onus jumenti.

CARNULENTUS, Ugutioni, *Plenus Carnibus. Carnulentia, crassitudo*. Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 5. *Statura brevi, & exili Carnulentia*. Utitur etiam Solinus, ut & Prudentius.

¶ CARNUNCULA. Diminutivum vocis carnis. S. Wilhelmi Constit. Hirsaug. lib. 1. cap. 23. *Pro signo libenter faciendi, Carnunculam sub mento de pendentem duobus digitis comprehende*. Sed f. legendum *Caruncula*.

CARNUS, *Diseus*. Gloss. MSS.

¶ 1. CARO, Carrorum faber, Gall. *Charron*. Charta Confratriæ Clericorum Pontisaræ an. 1366. *Petrus Martel Caro de parochia B. Petri Pontisaræ recognovit se debere Confratriæ Clericorum sex solidos pro domo sua de foro lanæ... F. Guido Gardianus Fratrum Minorum Pontisaræ testatur in duodecim denariis situatis supra domum Petri Martelli Caronis*.

¶ 2. CARO, *Omnis homo*, Gasp. Barthii Glossar. ex Hist. Palæst. *Non est lingua Carnis, quæ satis valeat enarrare, quod Francorum manus ibi valuit pessundare*. S. Augustin. in Lib. Quæst. contra Apollinaristas in verba Psalmi 64. *Exaudi preces meas, ad te omnis Caro veniet... Unde & intelligitur solere homines per nominationem solius Carnis significari*.

3. CARO, Corpus validum, fanum, & nulla ægritudine offensum, bona corporis habitudo. Salvianus lib. 1. de Gubernat. Dei: *Quis tam profundi cordis virum non admiretur, quia merita religiosorum atque virtutes tam magnis retributionibus dignas putet, ut in præsenti hac vita Carnes atque fortitudines corporum, premiæ putes esse debere Sanctorum*? Vide Lactantium de Mortibus Persecutorum n. 9.

4. CARO, Vita. *In Carne*, in Vita. Anonymus Poeta de Episcopis Eboracensibus.

Et culpam erubui juvenis in Carne fateri.
Id est, dum juvenis eram.

5. CARO, Animal. Fori seu Consuetudines Comitatus Bigorrensis art. 14. *Villa theorum de Carne non amplius quam quinque solidos, aut porcos quinque solidorum denet, &c. Si quis militum necessitate ductus Carnem alterius, ubi ipse vel uxor ejus præsentes non fuerint, acceperit, non prius eum pignoret, donec eum amicabiliter inquires: & si emendare noluerit, Comitem proclamaturus adeat, & sic in duplo Carnem amissam recuperet, & Comes 60. solidos*. Ubi vir doctus: *Caro hic fumitur pro animalibus, inde vulgare verbum* Carnalar, *id est, Carnes, sive animalia pignori capere*, ut est in Consuetudine Aquensi tit. 11. art. 31. Vide *Carnale, Carnaticum, Carnerius, &c.*

¶ CARO, An pro animali integro, an pro parte carnis animalis ad esum occisi, Gall. *Piece de chair, de viande*? Necrolog. Parthenonis S. Petri de Calis: 29. *Junii obiit Guilbermut Durandi Domicellus, Bajulus istius loci, qui dedit 60. libr. Turon. pro obitu suo, in cellario de pane & de duabus Carnibus*. 30. *Junii obiit Bernarda Vietra de Laniac monacha, quæ legavit panem & vinum & duas Carnes ollæ ve S. Galli*. Similia pluries ibidem repetuntur.

¶ CAROCCIUM, Carocola, &c. V. *Carrocium*.

CAROLA, Karola. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 1. cap. 9. *Porro in claustro Carolæ vel hujusmodi scriptoria aut cistæ cum clavibus in dormitorio, nisi de Abbatis licentia nullatenus habeantur*. Visitatio Thesaurariæ ædis S. Pauli London. ann. 1295. *Mortua Joan. de S. Laurentio argenteus deauratus, cum limbo & medio circulo triphoriato, inserto grossis lapidibus & camabutis & perlis: sed deficiunt 2. leunculi, & una perla magna, & una Karola & 7. lapilli, &c.* Alibi: *Feretrum S. Athelberti..., & assignuntur in una patte 10. oboli de Marchia, & 2. annuli aurei; & deficiunt lapides cum Karolis 51*. Rursum: *Et unum annulum cum saphyro magno, & Karola in circuitu 7. lapidum & 8. perlarum*. Ibidem: *Et deficit lapis unus in parte posteriori, & in altero pendulorum* (mitræ) *deficiunt 3. catenulæ cum Karolis argenteis appensis*. Ibid. *Stola & manipulus cum modis oblongis, & amictus cum puellis* (f. perlis) *Karolanibus & cingulum de filo*. Rursum: *Item Carolis ferreæ ante crucem & S. Radegundam*.

Si unus esset hic locus postremus, *Carolæ ferreæ ante crucem & S. Radegundæ*, crederem *Carolas* nihil aliud esse quam clathros seu columellas fabrefactas olim in quibusdam Galliarum provinciis, in Normannia saltem. dictas *Caroles*. Hinc in antiquis usibus S. Vaudregesili legitur pro certis diebus: *Præsellia sit per Carolas*, hoc est, per circuitum *Capellarum* clathris claufarum. Sed quid hæc cum aliis locis? An dici possit in iis locis *Carolas* esse minutiora quædam opuscula aurea vel argentea, contexta ve ex lapidibus pretiosis, *perlis Karolantibus*, ad instar clathrorum fabrefacta? Penes attentum lectorem esto judicium. *Carole* nostris alias, hodieq; Italis *Carola* chorea est. An inde clathri dicti *Carole*, quod orbem saltatorium utcumque repræsentent?

¶ CAROLICI Solidi, Carolenι, Carolini, Monetæ species, de quibus in voce *Moneta*.

CAROLINA, Herba Crocodylion dicta de qua Rucellius lib. 3. c. 9. & 10. Gobellinus lib. 9. Comment. Pii II. PP. p. 217. *Herba reperta est, quam Carolinam vocant, quod Magno quondam Carolo divinitus ostensa fuerit, adversus pestilerem luem salutaris, &c.*

CAROLUS, Papix, *Naxicula in paludibus*. Addit Codex editus, (nam absunt in MSS.) *Carolus Rex Franciæ fuit*.

¶ CARONCÆ. Concil. Rotomag. an. 1581. *Conventus & Processiones indicebatur... ad eleemosynas pauperibus impertiendas, quas à Græca dictione χαρίτες, id est*

esl gratias, per vocis corruptionem Caroncat vocabant.

¶ CARONIA, Platea, vicus ubi habitant *Carones* seu plausſtrorum fabri, Gall. *Charrons*. Necrologium S. Mellani Pontisaræ: *Item super domo Radulphi le Cordier in Caronio 3. sol.* Vide Caro 1.

¶ CAROPERA, Opera carri, Vectura, Gall. *Charroy*. Cod. MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 36. verſo col. 1. *Arat ad hibernaticum perticas 3. ad tramiſem perticas 2. facit caplim quantum ſibi jubetur, facit Carop. ubi ei injungitur.* Fol. 65. verſo col. 1. *Faciunt Caropera propter vinum in Andegavo cum duobus animalibus de manſo.* Fol. 70. verſo col. 2. *Mittunt duos boves ad Caropera.* Fol. 94. col. 1. *Facit in vinea arſ'. t... Carop. manopſ'. quantum ei injungitur.* Et fol. 95. verſo col. 1. *Facit Carop. ubi ei injungitur* Vide *Carropera*.

¶ CAROPERARE, Vehere, Gall. *Charrier* Idem Cod. fol. 72. verſo col. 1. *Perſolvunt...de unoquoque carro quando Caroperent ñ faciunt, exeunt ſol. 3.* Lubens legerem, *Quando Caroperam non faciunt*.

¶ CAROS, *Crapulatis redundantia, ſopor profundior juſto, capitis gravedo.* Laurent. in Amalthea. Vide Medicinam Salern. pag. 130. 131. edit. 1622. Vox Græca eſt; hinc

¶ CAROTICÆ, *Venæ quæ in collo ſunt, quas ſi quis comprimat, cerruat homo dormienti ſimilis, ſequaturque totius corporis immobilitas.* Suſſannæus in Vocabulario.

¶ CAROVANA. Vide *Ceravanna*.

¶ CAROXOLUM. Vide *Carrocium*.

¶ 1. CARPA, Cyprinus, ſpecies piſcis, Gall. *Carpe*. Limborch. lib. Sentent. Inquiſit. Toloſ. p. 59. *Et dedit dicto hereticonunam Carpam, quam tunc fuerat piſcatus*. Statuta S. Claudii ann. 1448. p. 82. *Teneatur Pittantiarius miniſtrare cuilibet Religioſo cum pittancia Carparum miniſtrari ſolnarii, duo aleca pro qualibet die & 4. nuces*.

2. CARPA, Papiæ, *Cepulla*, & Gloſſar. Sangerman. MS. n um. 501.]

¶ CARPASIA, *Breydenbach.* Itin. Hieroſol. p. 34. *A meridie vero eſt Carpathos inſula ... ex hac inſula dicuntur & Carpaſiæ, Magnæ naves & ſpetioſæ*.

CARPEIA, Portio cibaria Monachica, ſic dicta, ut videtur à *Carpia*, noſtris *Charpie*, ſeu linteolo minutiſſime carminato & diſſecto, quod carnes minutatim inſtar *Carpiæ* concidantur: Minutal. Nam ſcribit Octavius Ferrarius in Origin. Ital. *Carpionare* eſſe piſces aceto & aliis ſpeciebus condire. Chron. Abbatiæ S. Trudonis lib. 13. *Primum ferculum in menſa erat, quæ vocari poteſt Carpeia de ſicco piſce, eo quod minutatim carpereture, & minutatim cum ovis concifis cum pipere ſuper ſpargeretur.* Statuta antiqua Canonicor. S. Quintini in Viromanduis: *Venationem, volatilia, Carpeiam cum friſia, 2. membra pulli, &c.* Rurſum: *In Carpeia, dimidius porcus 1. aries, 250. ova cum pipere.* Idem quod *Karpita*, de qua voce infra. Vide *Carpia*.

CARPELLA, in Gloſſar. Saxonico Cottoniano, ſadotboga.

CARPENTARE, Carpentarius, &c. Vide *Carpentum*.

CARPENTUM, Papiæ, Pompaticum vehiculi genus. Carrum. De Carpentis veterum multa congeſſerunt Caſaubonus ad Lampridium, & Jacobus Gothofredus ad Legem unicam Cod. Theod. de Honorator. vehicul.

Carpentarius, eidem Papiæ, *Qui facit carpenta*. Iſidorus lib. 19. *Carpentarius ſpeciale nomen eſt, carpentum enim ſolum facit. Artifex Carpentarius*, apud Lampridium in Alexandro Severo. *Vehiculum Carpentarium*, apud Polionem in Zenobia. Poſtmodum dicti *Carpentarii* artifices omnes lignarii, & tignarii. Ugutio: *Omnis faber lignarius, Carpentarius dicitur.* Quippe carpentorum ſeu vehiculorum materia lignea fuit. *Carpentarius*, 1. Paralip. cap. 9. v. 15. & in Lege Bajwar. tit. 10. §. 6. *Carpentarius ſervus* in Lege Salica tit. 11. §. 5. Ætherius & Beatus lib. 2. adverſus Elipandum Toletanum: *Carpentarius quisliber facit ſibi domum in qua habitat, &c. Carpentarius* cognominatus olim Willelmus Meledun. Vicecomes, qui priori noſtrorum Hieroſolymitanæ expeditioni interfuit. *non quia ſuber lignarius eſſet*, inquit Guibertus lib. 4. Geſtor. Dei cap. 7. *ſed quia in bellis cædendo more Carpentarii inſiſteret.* Ordericus Vitalis lib. 12. *Carpentarios herſredum facientes docebat. Opus Carpentarium*, in Concilio Meldenſi ann. 845. can. 77. & apud Ingulfum p. 888. Utuntur idem Ingulfus p. 837. S. Hieronymus in Præfatione ad Regulam. S. Pachomii §. 5. S. Iſidorus in Regula c. 19. Lex Burgundion. tit. 10. §. 6. Capitulare de Villis §. 45. Baldricus Noviomenſis lib. 2. cap. 1. &c. *Opus Carpentarium*, ἔργον ἁρχιτεκτονικόν, Exod. 35. v. 33.

Carpentare, opus Carpentarii exercere, vel ex ligno opus quodvis conficere. Lambertus Ardenſis pag. 160. *Super danjonem Ardeæ miro Carpentariorum artificio domum ligneam fecit, quam quidam Broburgenſis artiſex vel Carpentarius .... fabrefecit & Carpentavit.* [Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 132. col. 2. ex Computo anni 1324. *Item eidem Humberto pro juſta garitarum caſtri de Lueys adducenda, charreanda, Carpentanda & montanda ſupra murum garitarum, &c.* 16. lib. 5. *ſol.*] *Carpentata ædificia*, in Speculo Saxonico lib. 1. art. 20. §. 1. Willelmus Brito lib. 7. Philipp. p. 179.

Et ſic artificum ſtudio vigilante labore
Carpentata brevi, &c.

Et lib. 12.

Aut Carpentorum, quæ primum Belga putatur
Carpentaſſe ſibi, &c.

Carpentator, apud Petrum Canonicum in Actis S. Dympnæ Mart. n. 7. [In Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 159. ex Computo ann. 1331. Charta anni 1377. apud Miræum tom. 2. pag. 1245.]

¶ Carpenterius, Idem in Computo an. 1202. apud D. *Bruſſel* Tract. de Feodis to. 2. ad calcem p. 141. *de Carpenteriis & priſonibus ducentis 40. ſ.*

¶ Carpenter, Eadem notione, in Onomaſtico ad calcem tomi 4. Actorum SS. Maii.

Carpentaria, Locus ubi Carpentarii ſeu fabri tignarii operantur, apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epiſt. 55. Interdum ipſa Carpentarii ars, ut apud Firmicum lib. 2. Matth. cap. 9. Vide Stephanum Tornac. Epiſt. 82. Denique ipſum Carpentarii ſeu Doliarii opus. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feodis tom. 2. ad calcem pag. 147. *De Carpentariis cellarii 72. ſ.*]

¶ Carpentatio, Opus carpentarium, ſeu ligna ad opus carpentarium neceſſaria. Charta Communiæ S. Quintini Viromand. ann. 1227. è Chartulario Monaſterii S. Quintini in Inſula p. 156. *Planketas & ventaliæ tenentur ſuis ſumptibus de omni marieno neceſſario & de omni Carpentatione in perpetuum deſinere*.

¶ CARPENUS, pro *Carpinus*, Arbor, Gall. *Charme*. Vide *Carmus* & *Opius*.

¶ CARPETA. Vide poſt *Carpia*.

¶ CARPETT. Æ, Vulgo *Carpette*, inquit Hofmannus in Lexico, Muliebres tunicæ vocantur hodieque Venetiis, quas *Chiridotas Dalmataruin* vocat Capitolinus in Pertinace c. 8. *Καρπωτοὶ* Græcis, ut aliis notatum, quod *Καρπωτὸν* manus obvelabant. Octavius Ferrarius de Re veſtiaria, lib. 3. cap. 9.

¶ CARPHIA, Græce *Κάρφα*, Claviculi qui configebantur ſub ſoleis calceamentorum militum, de quibus Iſid. lib. 19. Orig. cap. ult. Hieronex. Macri.

CARPIA, Linamentum, ſeu linteum *carptum* quod vulneribus inditur, *ἰατρικὸς* Græcis Medicis, vel *τιλτὸς ἰατρικὸς*, noſtris, *Charpie*, vox Chirurgis nota. Gloſſ. Lat.

Græc. *Carpia*, βυσσοπόκιον, fordidum vellus. [In Supplemento Antiquarii legitur *Carpies*.] Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Iatroſophiſt. *Tilpialum*, *linteolum minuſſime carnigatum*, *ſive Carpia*. Vide Salmaſium ad Vopiſcum p. 369. & de modo uſurar. pag. 881. & Octavium Ferrarium in *Carpia*.

CARPITA, Eadem notione. Regulam Templariorum cap. 70. *Carpitam habeat in lecto, qui ſacco, culcitra vel coopertorio carebit*. Academicis Cruſcanis *Carpita*, eſt *un apparato di tavola vile, compoſto di materie groſſe di lana, e di penze di diverſi colori*. Ejuſmodi olim fuiſſe Carmelitarum pallium, atque *Carpitam* pariter appellatum, ex Pſeudo-Cyrillo & aliis, pluribus oſtendit vir doctiſſimus Daniel Papebrochius 3. April. pag. 798. 799. Vide *Carpica*.

¶ CARPETA, Statuta Equitum Theutonic. art. 74. apud Raimundum Duellium lib. 2. Miſcell. pag. 59. *Quiſlibet frater debet habere duplicia camiſiarum .... Jacum in quo dormit, Carpetam, lintheamen*. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 275. ex Compoto anni 1336. *Jacobo mercatori pro Carpetis quinque pro arneſio unc. 11. taren. 13.* Doctiſſimi Editores interpretantur *arneſii* ſegumentum.

¶ CARPETTUS. *Decem Carpettos*, apud Rymer. to. 11. p. 378. col. 1. eadem, ut videtur, notione. Hic enim agitur de ſupellectili Collectoris Rom. Pontificis iter habentis in Anglia.

¶ CARPIO, Cyprinus, piſcis, Gall. *Carpe*. Chronic. Monaſterii Bonæ-Spei p. 395. *Cum multos piſces quotannis ex vivariis noſtris reciperemus ultra neceſſitatem, occaſionem accepit elargiendi quinquaginta Carpiones Sanflimonialibus*, Vide *Carpa* & *Carpo*.

CARPISCULUS, Caleci barbarici ſpecies, unde forſaſſis nos *Eſcarpins* hauſimus : Vopiſcus in Aureliano : *Supereſt P. C. ut me etiam Carpiſculum vocetis ? quod cognomen deforme videbatur ; Carpiſculum enim genus calceamenti eſſe ſatis notum eſt*, Vide Caſaubonum & Salmaſium ad hunc locum,

Eſt etiam *Carpiſculus* vox Architectorum, in veteri Inſcriptione, quæ exſtat Viennæ Allobrogum : DD. FLAMINICA VIENNÆ TEGULAS ÆNEAS AURATAS CUM CARPISCULIS & VESTITURIS BASIUM & SIGNA CASTORIS ET POLLUCIS CUM EQUIS ET SIGNA HERCULIS ET MERCURII D.S.D. [Legendum eſt *Carpuſculis*, quæ videntur ſignificare capitellorum ornamenta fructuum ſpeciem præferentia, à Græco καρπός, fructus. Vide Diarium Italicum D. de *Montfaucon* pag. 3.]

¶ CARPITA. Vide *Carpia*.

¶ CARPITER, *Fundus qui in Campo eſt, Carpitur, conſumitur*. Vetus Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501. Vitæ *Carpitur* & *Campitum*. Hoc poſtremum duobus aliis videtur præferendum.

¶ CARPITUM. Iſid. Gloſſ. *Tuligatum, Carpitum*. Grævius ſuſpicatur legendum, *Tilpialum*, *Carpita*. Vide hanc vocem poſt *Carpia*.

CARPITUS, Papiæ, *Fundus qui in campo eſt*. [Vide *Carpiter*.

CARPLEGAZARE. Ugutio : *Oblimere, inficere, deturpare, quod vulgo dicitur Carpiegazare*.

¶ CARPO, Cyprinus, piſcis, à Gallico *Carpe*. Sancti Willhelmi Confuet. Hirſaug. l. 1. c. 8. *Pro ſigno piſcis, qui vulgari nomine Carpo dicitur, &c.* Vide *Carpio*.

CARPORARE, *Sauciare, ferire*. Ugutioni.

¶ CARPUSCULUS. Vide *Carpiſculus*.

¶ CARQUILA, κρεάτιον, *Caruncula*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

CARRA, CARRÆ, CARRI, Cæſari & Hirtio, ſunt currus, quibus vehuntur impedimenta exercitus. Idem Cæſar à Gallia creditur hanc vocem in Latium intuliſſe, quam vis ante Cæſarem etiam Varro uſurpaverit.

CARRÆ, pro ipſis impedimentis : in Capitulari Caroli Magni an. 807. c. 3. Edit. Baluzianæ, ſemel ac iterum. Fulcherius Carnot. lib. 1. Hiſt. Hieroſol. c. 19. *Cumque die quodam non longe ab Aſcalone circumvagantes Franci prædium exſpectarent, invenerunt illic non miniman prædam de bobus & camelis, ovibus & capris. Quam Carrarum cum juxta tentoria ... congregaſſent, juſſerunt ſubdictis Principes noſtri ... ſecum minari*. Idem lib. 3. c. 18. *Tria nempe vexilla pretioſiſſima, quæ Stendart nominamus, ab eis accuſſerunt : ut eaſſilia etiam multiformia, culcitras & pulvinaria. Carrum quoque multum cum farciniis noſtri reduxerunt, camelos videlicet 300. aſinos 500.* [Gaſpari Barthio in Gloſſario apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 3. pag. 323. ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot. *Carra, Copia plauſtrorum & jumentorum*.] Vide infra *Cariagium*.

CARRUM, neutro genere paſſim etiam uſurpant Scriptores ævi inferioris. Gloſſ. S. Bened. *Carrum*, ἅμαξα. Gloſſæ Gr. Lat. κάρρον, *Carrum*. Alibi : κάρρον, *Reda*. Pollio in 30. Tyrannis : *Carra veſtienſia digito ſalutari repuliſſe dicitur*. Stephanus Tornacenſis Epiſt. 228. *Vehiculum ad ſe mittimus, quod forſitan a quadro, d mutato in r, propter numerum rotarum Quarrum appellamus*. Lex Burgund. addit. 1. tit. 1. c. 4. *Viam in actum, hoc eſt, ubi carpenta vel Carra ducuntur*. Capitulare Arechis Principis Benevent. §. 11. *Si quis in ſilva propria plauſtrum, quod vulgo Carrum, bonum, lignis cum bubulis deprehenderit*. [Privilegium Ludovici Pii Imper. pro Eccleſia S. Martini Turon. an. 816. apud Martenium to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 65. *Carra & famatium hominibus his prælatis, quæ propter utilitatem & neceſſitatem memorati Monaſterii per diverſos regni ſui mercatus mittebantur, ab omni teloneo immunia & ſecura eſſe janxiſſet*. Occurrit iterum in Privilegio Caroli C. pro Monaſterio Vedaſtino ibidem col. 83. & in Præcepto ejuſdem Imperatoris tom. 3. Annal. Bened. col. 2.] *Carrum ferratum*, apud Innocent. III. PP. lib. 13. Epiſt. 61. Vide Frotharium Tullenſ. Ep. 27. & Chron. S. Benigni, &c.

CARRA, Capitul. 2. an. 813. c. 10. *Ut Regis ſpenſa in Carra ducatur, &c.* In tit. *De diſpenſa Regis & Optimatum in Carro ducenda*. Adde Capitul. an. 821. c. 2. Miracula S. Ludgeri Epiſcopi Mimingardenſis n. 23. *In una Carra mater ſimul & filia poſitæ ...ad noſtram Eccleſiam adductæ ſunt*. [*Madox* Formulare Anglic. p. 384. *Ad capiendum* (in foreſta) *neceſſaria de moremio ad carucatas, Carras, carectas, &c.* Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. p. 530. ex Translatione S. Viti Corbeiam : *Juſſitque ut ſicubi Carro oneriſere inveniretur, &c* Occurrit ejuſdem tomi pag. 60. in Vita S. Liudgeri Epiſc.]

¶ CARRA, Onus *carræ*, Gallis alias *Charrée*, nunc *Charretée*. Chartul. Virzionen. fol. 7 *Iſidorus Pres bytet dedit ... pratum, ubi poſſunt colligi ſeni Carre octo*.

CARRA VINI, Dolii vinarii ſpecies. Tabularium S. Vincentii Cenoman. *Unam Carram vini illi dando ſuper quatuor libras Carnotenſium*. Ibidem : *Dedimus ei unam Carram vini, & unum modium ſiliginis*. Vide *Carrata* in *Carrada*.

¶ CARRUM, Onus *carri*. Chronicon S. Benigni : *Prata ubi ſecantur Carra ſeni quinquaginta*.

CARIA, infra in *Carigare* poſt *Carricare*.

CARRARIA OPERA. Capitulare Aquiſgran. an. 789. cap. 79. & lib. 1. Capitul. cap. 75. *Et tria Carraria Opera licet fieri in die Dominico, id eſt, hoſtilia carra, vel victualia, vel ſi forte neceſſe erit corpus cujuslibet duci ad ſepulcrum*.

CARRUM, Majoris Candelabri in Eccleſiis ſuſpenſi ſpecies, quod *Carri*, ſeu currus ſpeciem referret. Vetus Inquiſita apud Puricellum in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ pag. 1166. *Dant lampades illas quæ ponuntur in plauſtro ſive Carro, quod eſt in choro B. Mariæ*. Infra : Cre-

Credo quod Archiepiſcopus dat ipſas lampades & oleum, & Canonici ſancti Georgii accendant vel accendere faciant ipſas lampades, & volvant & volvere faciant ipſum Carrum.

CARRACA, Navis oneraria, Italis *Carraca*, noſtris *Carrache*. Epiſtola Paſchalis Minoritæ apud Waddingum an. 1342. num. 10. *Et poſt Venetiis aſcendentes quamdam Carracam, tranſivimus per mare Adriaticum.* Vide *Carrica*.

¶ CARRACARE, Carro vehere, Gall. *Charrier*. Chronicon Laurishamenſe: *Viam integram ad Carracandum ſive itinerandum habere debeant.* Vide *Carricare* 2.

¶ CARRACATA Terræ, f. Quantum *carruca* ſeu aratro per annum arari poteſt. Charta Roberti Carnotenſis Epiſc. pro Monialibus S. Remigii: *Dederunt.... Abbas & Monachi* (Floriacenſes)*..... duas Caracatas terræ, &c.* f. Legendum, *Carrucatas*. Vide *Carrecata terræ* & *Carrucata*.

CARRACENSES, Hæretici, quorum mentio fit in Conſtit. Friderici I. de Hæretic. à *Carrazo* Lombardiæ oppido forte dicti.

CARRACUTIUM. Iſidorus lib. 20. Orig. cap. 12. & ex eo Gloſſ. Arabico-Lat. & Papias: *Vehiculum aliſſimarum rotarum, quaſi Carrum acutum.* Gloſſ. Sax. Ælfrici: *Carracutium*; heh-hriol athren.

CARRADA, Carrata, Onus *Carri*, quantum *Carro* vehi poteſt: Occitanis *Carrado*, Gallis *Charrée*, vel *Charrée*, ut eſt in Conſuetudine Hannonienſi art. 105. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio S. Germani Pariſienſi. *De melle quin etiam Carrada una ex modiis octo, cum ſolita cera.* Charta Alemannica 83. ex Goldaſtinis: *Et de pratis ad unam Carradam.* Donationes Salisburgenſes cap. 12. *Sigebertus dedit ibi prata ad 30. Carradas.* [Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 243. *In eadem villa tradidit partem vineæ ad unam Carradam vini... Apud Franconis villam pratum ad ſedecim Carradas ſani.* Cod. Irminonis Abb. Sangerman. MS. fol. 94. col. 2. *Ubi colligi poſſunt de ſeno Carradas* CL. Charta Hedeni Ducis an. 704. apud Martenium tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 13. *Donamus tibi...prata ad 1. Carradas ſecandas.* Charta an. 1070. apud Miræum tom. 1. pag. 160. col. 1. *Et nihil amplius inde mihi vel ſucceſſoribus meis accipere debeat, quam Carratam vini decem & octo modiorum tantummodo.*]

CARRATA, & Cárada, Dolii vinearii ſeu alterius liquoris ſpecies. Uſatica MSS. Vicecomitatus aquarum Rotomagi, ubi de Teloneis vini: *Pour le tonnel de Rochelle 5. ſols: pour le tonnel que on appelle Charetée 7. ſols: pour la pippe 2. ſols, &c.* Anonymus Hasnritanus in Epiſcopis Eyſtetenſibus; *Ego quidem de vino nihil habeo, niſi unam parvulam Carradam, quam dedit mihi ſodes meus Auguſtenſis Epiſcopus tantū ad ſacrificium.* Udalricus lib. 2. Conſuetud. Cluniac. in Præfat. *Octo vini Carradas ad commeatum Fratrum eſſe collectas.* Vita Godefridi Campebergenſis cap. 54. *Sed & ripa Rheni dimidiam vini Carratam ad feſtive celebrandam ejuſdem Apoſtoli Aſſumptionem deputavit.* [Conſuetudines Eccleſiæ Colon. MSS. è Bibliotheca Cathedralis Attrebat.: *Dabit Cellerarius menſæ majori & minori cuilibet* XIIII. *amas vini & dimidiam amam....cuilibet Vicario* III. *amas vini. Octo Officiis, ſcilicet Decano majori, Subdecano, Choriepiſcopo, Scholaſtico, Cellerario, Cantori, Porſenario majori, Porſenario minori, cuilibet ipſorum datur una Carrata vini.* Ibidem: *Canonici majoris Eccleſiæ habebunt annuatim* 144. *Carratas vini & dimidiam Carratam.* Ibidem: *Dantur Duæ Carratæ cervifiæ....ſcholaribus Canonicis, 1. Carrata quam conſueverunt dare cuſtodibus dormitorii ad faciendum ipſis lectos.*] Adde Miracula S. Urſmari nu. 23. Cæſarium Heiſterbach. lib. 10. cap. 13. Vitam Balduini Lutzemburg. Archiepiſc. opi Trevir. lib. 2. cap. 11. Monaſticum Anglic. to. 1. pa. 779. Privilegia Eccleſiæ Hamburgenſis pag. 187. Annales Colmarienſes ann. 1292. 1302. Chronicon Montis Sereni an. 1174. 1189. 1202. Chronicon Trudonenſe lib. 6. pag. 412. Duchesnium in Hiſt. Limburgenſi pag. 9. Joannem Noppium in Hiſt. Aquiſgranenſi lib. 1. q. 62. &c. [Vide *Carra vini*, in *Carra*.]

¶ Cherreta. Eadem ſignificatione. Charta Willelmi Abb. Cariloci an. 1242. apud Perardum in Burgundicis pag. 450. *Quod cum ipſe acquitavit omnes jus quod ipſe habebat in Cherreta vini, quam ſibi & heredibus ſuis debebat Prior & Prioratus de S. Marcello.*

Karrata, Eadem notione, apud Monachum Sangall. in Carolo M. lib. 1. cap. 17. *Duas Karratas talibus caſeis plenas ad Aquaſgrani mihi dirigere ne prætermittas.*

Quarrada, in Charta Dagoberti Regis apud Doubletum pag. 656. *Et inde inpoſtea de unaquaque Quarrada de melle perſolvant partibus S. Dionyſii ſolidos duos: & unaquaque Quarrada de garancia ſimiliter ſolidos duos.*

De Carradeci, pro *de Carradis*. Charta Chlodovei III. Regis apud Mabillonium: *Ubicunque vellenei, portaticus, vel reliquas reddebutionis à judicibus publicis exigebantur de Carradeci qui hoc inferre videntur, ad miſſus ipſius baſilecs nullatenus requirentur, nec exigeretur, &c.* Infra: *Et de ipſa Carradeci qui hoc inferre videntur, &c.* Alia Chilperici an. 716. *Vel reliquas redebutionis, quod à judicibus publicis exigetur de carra eorum qui hoc inferre videntur.*

¶ Carrades, vel Carradis. Idem quod *Carrada*, Onus carri. Præceptum Ludovici Imp. an. 831. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 85. *De prato ubi poſſunt calligi ſæni Carrades* VI.

¶ Carradium, Eadem notione. Deſcriptio cenſuum Monaſterii S. Emmeranni apud Bernardum Pez to. 1. Anecdot. part. 3. col. 76. *Herbicat, fecat, inducit Carradium 1. ſenum fecas & inducit.*

¶ Carradum, Vectura onus, idem quod *Carredum*, vel Portorium ex carris perceptum. Annal. Bened. to. 2. pag. 699. ex Diplomate Caroli Regis Franc. pro Monaſterio Hohenaugiæ: *Ut nulle telonie, nec navigatico, nec Carrado, evectione, nec rotatico... exadare faciatis.*

¶ Carrago. Vide *Carigo* poſt *Cariagium*.

¶ Carrale. Vide poſt *Carreda*.

¶ Carralis. Vide *Carnales* poſt *Carnale*.

¶ Carralis Evectio, Vectio curruum. Præceptum Pippini Regis pro Monaſterio Prumienſi, apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 30. *Nullo teloneo vel barganatico, neque ex navali remigio, neque ſaumariis, vel de Carrali Evectione ſolvere nec reddere debeant.*

¶ Carralis Soga. Vide in *Soga*.

¶ Carrare in Carro, Carro imponere, Gall. *Charger*. Pactus Legis Salicæ tit. 27. §. 9. *Si quis ſænum in Carro Carraverit, &c.*

1. Carraria, Idem quod *Carrata*, vel *Carrada*. Joannes Abbas S. Maximini in Vita B. Joannis Abbatis Gorzienſis n. 75. *Pro Carraria vini, inquit, non ſic attaminatum vellem.* Mox: *Vaſcula hujuſmodi Carraria una vini poſſunt acquiri.* Vide *Carrada*.

Carraria. Otto Morena in Hiſt. Rerum Laudenſium pag. 54. *Et adduxerant Carrarias multas plenas lignis ſiccis, ſulphure, ſardo, oleo, axungia & pice liquida madefactis, &c.* Infra: *Quare ipſas Carrarias ſic undique accenſas, [& maximam flammam jactantes unam poſt aliam juxta gattum Imperator ſ projectabant.* Vox, ut videtur, notionis non multum

tum diversæ à *Carraria*, Species doiii.)

2. CARRARIA, Lapidicina, nostris *Carriere*. S.Augustinus Serm.2.de Vita & Morib. Clericor. *Emevat de ipsa pecunia xenodochii quandam domum in Carvaria, quam sibi existimabat propter lapides profuturam* [Vide *Carreria* 2.]

QUARRARIA, & QUADRARIA, Eadem notione in Monastico Angl.to.2.pag.8.133.777.

3. CARRARIA Via, Qua carrum vehi potest. Vide *Via* & *Carreria* 1.

CARRATA. Vide *Carrada*,

¶ CARRATGIUM, Vide *Carreda*.

CARRATH, Charta an.1287. in Metropoli Salisburgensi to.3.pag.40. *Fratrum vero consortio altera dimidia Carrath vini cum allecibus & ovis cadet singulis annis de suis possessionibus tempore subnotato*. Idem videtur quod *Carrada vini*, Vide in hac voce.

¶ CARRATIO, CARITIO. Codex MS. Irminonis Abb.San-German.fol.79.col.2. *Solvit...de lignaricia denar.*1111. *de Carratione pedalem* 1 *scindolas* 1. Ibid. fol. 86.verso 2. col.2. *Solvit de Carritione pedalem* 1. *pullos* 111. *ova* XV. Propter adjunctas voces *pedalem*, & *scindolas* conjectoCarrationem hic idem esse quod *Quadrationem*, Gall. *Equarissement*, seu quamlibet ligni fabricationem domino debitam à vassallis; etsi magna est affinitas vocum *Carratio* & *Carritio* cum *Carro* suisque derivatis, quæ vecturæ onus significant. Vide *Carreda* & *Scaritio*, in *Scarritio*.

CARRATIUM, Paxillus quo sustentatur vitis: nostris, *Escharas*, seu *Eschalas*. Lex Longobard.lib. 1.tit.25. §. 24. *Si quis palum, quod est Carratium, de vite tulerit &c.* Vide *Eschara*.

¶ CARRATOR, Ductor carri, Gall.*Charretier*, Ital.*Carratiere*. Chron.Parmense ad ann.1284. *Insultaverunt dictos Carratores & abstulerunt* XXXII. *paria boum cum plaustribus, & cum* CXXVI. *coribus salis, qui ducebatur Parmam per prædictos Carratores*. Ital.*Carratore* vel *Carradore*, non eum qui ducit, sed eum qui facit carros vulgo significat, Gall.*Charron*.

¶ CARRAXATURA. Vide *Charaxatura* in *Charaxare*.

¶ CARRAXOLUM. Vide *Carrocium*.

¶ CARRAYRO. Vide in *Carreria* 1.

1. CARRECTA, CARRECTUM, Sepes, φραγμὸς, in Gloss.Græc.Lat.forte pro *Cataractæ*.

2. CARRECTA, CARECTA, Currus duobus constans rotis, *Birota*, Gall. *Charrete*. Tho.Walsinghamus in Henrico III. *Nullo profecto negotio reverfus est, currus, Carectas, & plaustra perdens numero* 50. Charta Edwardi II.Regis Angl.to.2.Monastici pag. 103. *De libero transitu cum plaustris, Carectis, & equis ultra terras ipsius*. Additamenta ad Matth.Paris: *Capiuntur Carectæ Clericorum ad transvehendum victualia*. [Occurrit apud Th.*Madox* Formul. Angl. pag.384. & Kennettum in Antiquit.Ambrosden.pag.574.]

¶ CARRECTUM, Eadem notione, apud Thomassirum Consuetud.Bituric. pag.714. in Charta Archambaldi de Soliaco.

CARRECTA DOMINICA, quæ ad dominum manerii pertinet vel ad colonica ejus negotia perficienda. Articuli observandi per provisionem Episc.Angliæ: *Quandoque etiam Carectæ & equitaturæ dominicæ Prælatorum, Religiosorum, aut Clericorum in itinere publico, in mercatis, & aliquando in sanctuariis capiantur & abducantur*.

CARRECTARIUS, Auriga, Gall. *Charretier*. Tho.Walsinghamus in Edw.II. *Et prædicavit.... quod Edwardus qui modo regnat, non erat Regis filius, sed cujusdam Carrectarii dolose subintroductus ad Reginam*. Monast.Angl.to.1.pag.419. *Carrectarii eorum habent à granetario singulis diebus unum panem*. Describitur officium *Carrectarii* in Fleta lib. 2. cap. 85.

CARRECTATA, Gallis *Charretée*, quantum *Carrecta* continet. Monasticum Anglic.to.1.pag. 419. *Duas Carrectatas feni cum uno equo cariandas*.

CARRECTATA TERRÆ, Modus agri: cujusmodi autem fuerit, docet vetus Charta apud Edward. Cokum ad Littletonem sect.95. *Quod cum ipsa teneat de ipso duas Carrectatas terræ in Conioghton per homagium & servitium militare, unde duodecim Carucatæ terræ faciunt unum feodum Militis, &c.*

¶ CARRECTUM. Vide *Carecta* 1. & 2.

CARREDA, CARREDUM, CARREGIUM, &c. Vecturæ onus quod vassalli domino exsolvebant, Carropera. Charta Beatricis Comitissæ Cabilon. an.1180. apud Francisc. Chifletium: *Est in universa terra ejus non habeo talliam, vel porcellagium, vel besenagium, vel messionagium, seu annonagium, vel Carredum*. Et infra: *Dictum est præterea quod in Carredo Prioris, quo vinum de vineis sua, aus alienis ad usum Monachorum de partibus Cabilonenfibus adducere solet, non debeo pedagium accipere*.

CARREDA, in Charta Philippi Reg.Fr.an. 1170. apud Perardum in Burgundicis pag.244.

CARRETUM. Tabularium Monast.Longipontis in diœcesi Parisi. *Dom.Guido Trossellus.... dedit Deo & S. Mariæ de Longoponte confuetudinarium Carretum; & fossatum de Ver, quæ pater suus & idem ipse in eadem villa habuerant*.

CARREIUM, Idem quod *Carredum*. Charta Henrici II.Regis Angl.to.2.Monastici Anglic. *Item ab operibus castellorum & parcorum, pontium clausuris, & omni Careio & summagio & navigio, & domuum Regalium ædificatione...liberi sint*. Tabularium Majoris Monasterii; *Dimisit consuetudines omnes quas habebat in terra de Loiri, vicariam scilicet & commendisam, & Carreium*. Tabularium Lascar. apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. cap. 11. *Liberaverunt totum proprium honorem S.Mariæ de tot Carreii, & de toto damno, & de tot carnal, & de toto opere*. [Chartularium Camalariense: *Manfus Rigaldenchus debet octo sextarios annone & civatæ tres eminas, & vecetum, & in vindemii pro Carreio* XII. *denar*. Pluries ibidem legitur multifariam exaratum, *Carreium*, *Careium*, *Carreum*, *Careum*. Charta anni 1257. apud Thomassserium in Biturig. pa.92. *Pro Chareyo bis in anno dicto Decano sex libras Turonenses*.] Consuetud.Solensis tit. 10. art. 11. *En Carreys ne autres meubres, no son tengus de anar, &c. Charroy*, in Consuet.Burbonensi art. 339. Arvernensi cap.17.art.15.16.cap.25.art.18.Marchensi art. 430. &c.Charta Stephani Comitis Burgundiæ & Auxonæ ann.1229.apud eumdem; *Li hommes d'Auxonne doivent au Seigneur l'oſt & la chevauchie, & le Charroi en la chevauchie*. [*De Beuf* Canonicus & Subcantor Ecclesiæ Autissiod.antiquitatum curiosus indagator, nos admonuit, ignotum esse Stephanum hunc, nullumque fuisse hujus nominis Burgundiæ & Auxonæ Comitem saltem an.1229.]

CARREGIUM, in Concilio Bituricensi an.1031.cap.15. & Burdegal.an.1255.cap.29.Tabularium Vindocinense Ch.104. *Terra de Musteriolo, quæ fuit Odonis Rufini, vetta commendisia est Comiti de foduro & Carregium*. Infra: *Ad Moncellum omnem consuetudinem habebat, sensamentum Carregium, vicariam*. Notitia Radulfi Vicecomitis Thoarcensis, in Tabulario S. Cypriani Pictav.fol.35. *Neque bidannum, neque plaustra hominum, hoc est Charragium, &c.* Charta Galeacii Comitis Virtutum an. 1377. *Valeat imponere fodra, & taleas, rogias, & Caregia, quæstas, &c.* In alia ejusdem anni: *Fidelitatibus, bomadiis, rogidiis, Ca-*

vigiis, indictionibus, &c. Joann. Villaneus lib. 8. cap. 58. *Onde il Careggio del Re, che adduceva la vivanza, per li sfondati camini non potea venire.* [*Bestia Carregii*, in Saisimento Comitatus Tolosani, apud Lafallium to. 1. Annal. Tolos. p. 17.]

CARRAGIUM, Charta Gaufridi Comitis Andegav. an. 1048. pro fundatione Abbat. O.SS. *Totum vinagium, & totum Carragium boum & asinorum, &c.*

¶ CARRATGIUM. Charta anni 1308. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. pag. 782. *Item homines ufagii non debent toltam, talliam, Carratgium, vel manobriam hominum, boum, asinorum.*

CARRALE, Idem quod *Carredum*. [Charta Theodorici III. ann. circiter 688. apud Felibian. Hist. Sandionys. pag. IX. *Ubi pro oportunitate ipsius Basilicæ, vel necessitate Fratrorum tam in Nustreco, quam in Austreo, vel in Burgondia ambulare aut discurrere videntur, ità Carrale, quam de navigale, nullus quislibet de judicibus nostris, vel de telloneariis, nullo tillonio de ipsa carra exigere, nec requirire non præsumatur.*] Privilegium Caroli M. pro Abbatia S. Germani Paris. apud Aimoinum lib. 5. cap. 1. & Willelm. Hedam in Rixfrido Episcopo: *Nec de navale, nec de Carrale, neque de saumis...teloneus exigatur.* Tabular. S. Petri Generensis, apud Marcam lib. 5. Hist. Benecharn. cap. 4. *Census autem hic est, semel recipere Abbatem in anno, & 6. solidos in tertio anno, & ire Carrale.* Fori Bigorrenses art. 14. *Liberi pacem habeant, & ter in anno in Karrali Comitali vadant.* Id est, vectura, quæ ad Comitem Bigorræ pertinet. *Carralia opera*, quæ carris & plaustris exercentur. Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 81. *Tria Carralia opera licet fieri in die Dominico, id est, bastilia carra, vel victualia, vel angaria, & si forte necesse erit corpus cujuslibet duci ad sepulcrum.* Fori Bigorrenses art. 13. *Si in propries usus vinum proprium habuerit, aut collo defetat, aut Karrali. Charral de vin*, in Statutis Metensibus tit. 2. art. 18.

¶ CARRALIS, apud Lobinellum in Glossario ad calcem Hist. Britan. *Acceperunt Carralem de vino dandam Nominoe.*

¶ CARREGIUM. Vide in *Carreda.*

¶ CARREI. Vide *Carnale* 3.

CARREIARE, Carro vehere, Gall. *Charrier*. Statuta Guidonis Archiep. Narbonensis ann. 1260. cap. 4. *Opera servilia non exerceant* (diebus Dominicis) *nec ligna, bladum, vel fænum, vel paleas...transferre, seu juxta vulgare quod dicitur, Carreiare, non præsumant.* [Vide *Charreagiare.*]

¶ CARREIUM. Vide in *Carreda.*

¶ 1. CARRELLUS, Telum balistæ. Vide *Carellus.*

¶ 2. CARRELLUS, Pulvinus, Gall. *Carreau*. Inventarium Ecclesiæ Anicien sis an. 1444. *Item duos lavadors sive fudaria telle* (telæ) *pro mortuis...Item sex Carellos coopertos de cirico pro Magnatibus.*

¶ 3. CARRELLUS, Orbiculus, trochea, Gall. *Poulie*. Transactio inter Abbatem & Monachos Crassenses ann. 1351. ex libro viridi fo. 53. *Ad puteum annuatim exbauriendum & mundandum, & ad tenendum condirellum, & de cistulis sive ferratis, & catena, & rota sive Carrello, aut tecto ejusdem putei.*

¶ CARRENA. Vide *Carena.*

1. CARRERIA, Via: sed illa proprie per quam *Carrus* transire potest: [item, vicus, platea, Gall. *Rue*. Provincialibus *Carriero* platea est, *Carrairo*, via per quam adiguntur animalia sive ad ea pascenda, sive adaquanda, *Carreirou* semita peditum.] Αὐτοκινητὸν, *id quod à se ipso*, in Glossis MS. Κατωκίδιον, Constantino Porphyrog. Gloss. Lat. Gal. *Exorbita, Charriere, Carrera*, in Foris Benecharn. *Charrau*, in Consuetud. Inculismesi art. 88. *Charriere*, in Bononiensi art. 176. *Carriere*, in Claromontana art. 228. ubi *Carreria* dicitur esse via lata 8. pedum, per quam *Carreta* potest transire. *Carriero, Carrairou, & Carrairol*, via, semita, Occitanis. *Via Carraria* apud Innocentium III. I. P. in Bullario Casinensi to. 2. pag. 243. Charta Odonis Regis apud Catellum in Historia Occitan. pag. 749. *Si infra villam, vel Carrerias ejus Hojlesinses vel Hispani fuerint, &c.* Charta Willelmi D. de Montepessulano an. 1188. *In latitudine durat ab ipso muro usque in Carreriam publicam, quæ est ante ipsum planum, quæ Carreria vadit de camino introitus portalis S. Guillielmi usque ad Perronem.* [Bernardi Guidonis Historia Fundat. Conventuum Prædicat. apud Martenium to. 6. Ampliss. Collect. col. 459. *In præfata Ecclesia S. Romani Tolosani manserunt Fratres Conventualiter annis circiter 15. postmodum autem propter loci arctitudinem & dilatandi quasi impossibilitatem, quia Carrerius publicus ei situr hinc inde, transituri per ea Fratres ad locum, quem nunc inhabitant.* Statuta Massil. pag. 156. & 157. *Consules....faciant teneri firmiter omnes catenas ferreas Massiliæ, quæ positæ sunt per Carrerias, seu fixæ in parietibus transversarum, ita quod nemo sit ausus aliquam illarum catenarum removere.* Ibidem pag. 197. In *Carreria Palatii*, Massil. *Cariere*, Gall. *Rue du Palais*, *Carreria de Ponte*, Gall. *Rue du Pont*, quæ exstat usque hodie, *Carreria Fustaria*, Gall. *Rue de la Monnoierie*, in veteri Martyrologio Ecclesiæ S. Stephani Aquensis, ubi annotantur Obitus & fundationes ejusdem Ecclesiæ. Conventiones Ludovici Regis Siciliæ & Hierusal. cum Arelat. ann. 1385. è MS. D. *Brunet*: *Item confirmant dicti Domina & Rex ac Comites Judæis in dicta urbe Arelatis habitantibus . . . . . domos, Carrerias in quibus habitant.*] Secunda Curia Generalis Barcinonæ habita ann. 1299. à Jacobo II. Rege Aragon. *Et per quoscunque cavinos & Carrerias voluerit ire, &c.* Consuetudines Tolosæ part. 1. *Si aliquis res mobiles in Tolosa publice, in Carreria publica, vel in foro, vel in die fori, &c.* Part. 4. Rub. de Ædificiis: *Si quis aulam lapideam ex parte Carreriæ solerium de novo ædificare voluerit, &c.* Charta Hispanica æræ 1298. apud Bivarium: *El Monasterio...que es en termino de Toledo, cerca de los molinos de Santa Trinidad...à un lado de la Carrera, que vapara Talavera, &c.* Philippus Mouskes in Ludovico VIII.

Quant Mestre Amauri adreça
L'Engignor, le vaillant ome,
Si la fraut & mist à fome,
Que mors cai en la Karriere.

Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Si vit venir Amy par la Charriere.

Vide Chronicon Ecclesiæ S. Pauli Narbonensis ann. 1388. Opuscula Joannis Columbi pag. 56. 443. Catellum in Comitibus Tolosanis p. 229. Guichenoum in Probat. Historiæ Bressensis pag. 109. &c.

¶ CARRERIUM, Eodem intellectu. Charta Caroli II. Regis Siciliæ & Provinciæ Comitis ann. 1289. ex Schedis Præsidis de *Mazargues*: *Usque ad pontem, qui est in Carrerio, & volvitur per dictum Carrerium, &c.*

¶ CARIERA, Eadem notione. Consuetud. Lemovic. art. 39. *Item consuetudo est, quia nemo supra terram & Carieras coram domibus suis debet habere augeream seu cloacam.* Occurrit rursus in Charta ann. 1403. ex Archivo S. Victoris Massil. *Cateria publica*, in altera ejusdem Archivi Charta ann. 1216.

¶ CARRAYRO, Idem. Pactum inter Jacobum Arragoniæ Regem Dominumque Montispessullani & Berengarium Magalonæ Episcopum ann. 1272. *Et sic divertendo ab ipso termino posito in dicto terminio, & ascendendo sursum ad mauum dextram per Carrayronem, qui transit juxta alveum, per quem aqua discurrit.*

¶ CAR-

¶ CARREYRIA. Inſtrumentum Eccleſiæ Aginnenſis ann. 1264. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 436. *Ad conſtruendam & faciendam baſtidam, ſeu villam, & ad plateias & Carreyrias dictæ baſtidæ, ſeu villæ*, &c. Edictum Johannis Regis Franc. ann. 1356. tom. 3. Ordinat. p. 158. *Quod poſſint & valeant, videlicet plateas, & Carreyrias, & pontes facere mundare & auferre femoraria, ſucos & alias orduras, prout indigebunt.*

CHARRONERIA, Eadem notione. Charta ann. 1270. in Prob. Hiſtoriæ Monmorenciac. p. 119. *Quod via publica de ſtrata ſeu Charroneria quæ ducit.... uſque ad Pontem*, &c.

¶ 2. CARRERIA, Lapidicina, Gall. *Carriere*. Limborch. lib. Sentent. Inquiſit. Tolof. pag. 72. *Item quadam die vidit Petrum Raymundi hereticum Tholoſæ in Carreria de petra*. Ibidem paſſim occurrit eodem intellectu. Vide *Carraria* 2.

¶ CARRERIUM. Vide in *Carreria* 1.

CARRETA, Biga, Gall. *Charette*. Sugerius in Ludovico VI. pag. 313. *Et carri & Carretæ aquam & vinum feſſis & fatigatis deferentes*, &c. Charta ejuſdem Ludovici Regis Franc. ann. 1118. apud Doubletum: *De rheda, id eſt, Carreta, 2. nummos.*

CARREDA, Eadem notione. Chronicon Joann. de Beka: *Carredas deferentes Epiſcopo neceſſaria captivarunt*. Vide *Carrecta* 2.

¶ CARRETTA, Pariſius de Cereta in Chronico Veron. apud Muratorium to. 8. col. 627. *Et ibidem interfuerunt Brixienſes, & c. cum eorum carrociis & Carretis*.

¶ CARRETATA, Onus *carretæ*. Locus eſt in *Litera* poſt *Lectoria*.

1. CARRETUM, Præſtatio *Carreti*, ſeu *Carretæ*, noſtris *Charette*. Charta an. 1248. in Biblia Cluniac. pag. 1515. *In qualibet domine tenente baſpitium unam quartam avenæ, & in craſtino Nativitatis Domini unum panem panetariæ & gallinas, & Carretum*. Charta Philippi Auguſti ann. 1185. pro oppido Ferrarienſi, apud Morinum in Hiſt. Vaſſinenſi: *Abſque roagio & meſſione ferulentium, & Carreto*. [Charta Theobaldi Comitis Blefenſis ann. 1147. ex Chartulario S. Germani Autiſſiod. *Omnes homines S. Germani, qui ſunt de poteſtate de Villari debent Vicecomitis ſemel in anno per tres dies bien, & illi qui boves habent Carretum, & per tres dies corvadam*. Charta Hugonis Regiteſtenſis Comitis ann. 1238. in Tabulario S. Nicaiſi Remenſis: *Ego quitavi in perpetuum hominibus dicte ville Carretum omnimodum*.] Vide *Carreda*.

2. CARRETUM. Charta Mauricii Epiſcopi Pariſienſis ann. 1104. in Tabulario S. Victoris: *Robertus de Chala dedit 5. ſol. ſuper cameras quas habebat retro domum ſuam, quæ eſt in Carreto Alrici. Carretum*, hoc loco, eſt quod Galli dicunt *Carré*, locus quadratus, qui vulgo Andibus *Cloſerie*, ſepibus undique incinctus. Joinvilla in S. Ludovico: *L'un des Admiraux d'un Souldan eſtoit venu fauciller & degaſter les blez d'un Karet eſtant illeques près*.

¶ CARREUM. Vide *Carreium* in *Carreda*.

¶ CARREYRIA. Vide in *Carreria* 1.

¶ CARRHA, pro quo ſ. legendum *Canba*, quod & pro *Canaba*, Cannabis, Gall. *Chanvre*. Charta Philippi Epiſcopi Pictav. an. 1230. apud Stephanotium Antiquit. Pictav. MSS. to. 3. pag. 797. *Et in terragiis omnium bladorum, leguminum, linorum, Carrharum*, &c.

¶ CARRIAGIUM, Omne genus carrorum qui ſolent exercitum ſubſequi. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1216. apud Murator. to. 8. col. 1083. *Et vineæ gelaverunt & Paudum, ita quod milites equitabantur ſuper glaciem dicti Paudi, & bagordabant, & cum Carriagiis tranſibant Paudum*. Vide *Cariagium*.

CARRICA, Carica, Navigii ſpecies, navis oneraria. Gallis *Vaiſſeau de charge*, unde forte nomen. Thomas Walſingh. in Ricardo II. p. 246. *Circa præfens advectæ ſunt trieres Southamponam, quas Caricas alii vocare ſolent, referte multi generis ſpeciebus, & vinis, aliiſque diviſiis*. Idem pag. 322. *Obviat quippe magnis coggonibus & 6. Carricis refertis vini ſpecibus, pannis aureis*, &c. Rurſum in Henrico V. pag. 394. *Galli conduxerant claſſem magnarum navium, Caricarum, & galearum, quæ regnum Angliæ moleſtaret*. Vide *Carraca*.

CARICA. Veterus Gloſſ. Lat. Gall. *Carica, Dace*. Italis *Carica*, eſt onus.

1. CARRICARE, Onerare, quaſi carro onus imponere, noſtris *Charger*; Italis *Caricare, Scaricare*. Gloſſar Arabico-Lat. *Carrico, onero*. S. Hieronymus par. 2. tr. 2. Epiſt. 36. & l. de Scriptoribus Eccleſ. de Origene. *Majoribus oneribus Carricabat ſe*. Anonymus Barenſis in Chronico ann. 1062. *Perierunt tres naves quæ pergebant Carricatæ Conſtantinopoli*. Regula Magiſtri c. 50. *Et dum fuerit unde indigenti detur, ſuper bona acta a Carricentur & bene ſacta*. Et cap. 59. *Si Carricati in dorſis ſuis gravibus oneribus non vadunt*. Eadem notione in Lege Viſigoth. lib. 5. tit. 5. §. 2. l. 8. tit. 4. §. 9. in Lege Longobard. l. 3. tit. 12. §. 1. apud Ruffinum l. 3. de Vitis Patrum num. 73. Theodericum Monachum de Inventione S. Celſi Epiſc. Trevir. in Præfat. num. 2. Agobardum l. de Grandine extremo. Hinc *Excarricare: Exonerare*, onus deponere, apud Magiſtrum in Regula c. 1.

¶ CARICARÆ, in Breviario Hiſtoriæ Piſanæ ad ann. 1166. & apud Ogerium Panem Annal. Genuenſ. li. 4. ad ann. 1211. Statuta Maſſil. pag. 364. *Si poſtea alius aliquis volet in dicto pariete Caricare, vel imponere trabes*, &c. Et pag. 448. *Si ille qui navem conduxit eam Caricabit, vel non Caricabit, naulum inde conventum dare teneatur*. Occurrit alibi non ſemel.

2. CARRICARE, Carricare, Carro, ſeu curru vehere, *Charier*. Capitula Caroli Calvi tit. 3. t. cap. 29. *Quidquid eis Caricare præciputur de opera carroperæ, quando illam facere debent, ſine ulla differentia Carricent*. Chronicon Laurishamenſe ann. 777. *Viam integram ad Carricandum, ſive itinerandum habere debeant*. [Statuta Synodalia Odonis Epiſc. Tullenſis ann. 1192. apud Martenium to. 4. Anecd. col. 1180. *Et illi qui dederint & vendiderint, quod Carricabunt* &c.] Anonymi Chronicon edicum à Raphaele *de Beauchamps* ann. 1224. *Unum etiam peroptimum vini dolium ad nos uſque Carricari fecit*. [Occurrit in Codice MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 33. v. col. 1. & alibi.]

CARIGARE. Capitulare de Villis cap. 30. *Et unde caria in hoſtem Carigari debent*.

CARRICATURÆ, Carrorum operæ, in Capitul. Caroli Calvi tit. 23. cap. 4. *In Carricaturis & paraveredis contra debitum exigendis*. [Præceptum Odonis Regis pro Monaſterio S. Vedaſti ann. 890. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 229. *Neque paravedos, aut expenſas, aut baſpitium ſuſceptiones requirat, aut Carricaturas aut ullas in aliqua re exactiones*.]

¶ CARRICATIO, Vectio, equitatio. Vita S. Melanei Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 2. pag. 419. *Conſuetum autem ſuæ Carricationis afellum ſibi ſterni commendat, ut inſperati itineris cursu vivacius peficiat*.

CARRICATIO, Concilium Pariſienſe VI. lib. 1. can. 50. *Nec in ſancta venerabili die* (Dominica) *mercatus, placita, & ruralia quæque opera, necnon & quatlibet Carrigationes ullius conditionis hominer facere præſumant*. Walterus Epiſcopus Aurelian. in Capitulis: *Ne mercata diebus Dominicis, aut Carrigationes fieri permittant. Servitia Quadrigandi*, in Charta Odonis Archiepiſc. Rotomag. ann. 1266.

¶ CAR-

¶ CARRICHA, Gall. *Charge*. Charta an. 1243. ex Archivo Communis Maſſil. *Item pro Carricha peguæ, quæ de Maſſilia extrahetur* XII. *denarii, quia eſt de dacito*. Vide *Carrica*.

CARRICIUM, pro exactione indebita. Vide in *Letum*.

¶ CARRICUM, Onus, Gall. *Charge*, Italis, *Carica*. Ogerius Panis Annal. Genuenſ. lib. 4. ad annum 1207. *Cum navibus & galeis* VIII *in Sardineam reverſi ſunt ad Carricum recipiendum*. Vide *Caricum*.

¶ CARRIFIGIUM, Carrorum operæ. Præceptum emunitatis Lotharii Regis pro Monaſterio Prumienſi ann. 856. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 144. *Præcipientes ut in villis, vel rebus prædicti Monaſterii nullus Judex publicus abſque ejus juſſione, ad cauſas audiendas, aut freda undique exigenda, vel ſi dejuſſores tollendos, nec ſcaras, vel manſionaticos ſeu conjectos, tam de Carrifigio quamque de paraveredis exigere aut exactare præſumeret*. Vide *Carreda*.

¶ CARRIFOLLUM, Gall. *Carrefour*, Compitum, trivium. Charta Thoſſiacenſis ann. 1462. *Juxta charreriam tendentem à Carrifollo ejuſdem loci ad portam de Fontana*.

CARRIGATIO. Vide *Carricare* 2.

¶ CARRIGIUM, Carrus onuſtus, vectura carri. Charta Salomonis Ducis Britonum pro Monaſterio Prumienſi ann. 860. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 148. *Nec teloneum ſive de Carrigio, ſive de navigio, vel de quacumque re exquirere*. Vide *Caxiagium*.

CARRINA. Vide *Carena*.

¶ CARRIO, *Divido*, in Gloſſis Iſid. Gebhardus & Cerda: *Cambio, Divido*. Græv. ius, *Carpo, Divido*, legendum exiſtimat. Forte melius *Careo*. Vide in hac voce.

CARRIOLA, Italicum *Carriola*, Gallis, *Cariole*, Parvulus currus. Papias: *Petorica, Carriola, vehicula feminarum*.

¶ CARRITIARE, Carro vehere. Charta Hervei Domini Virſionis ann. 1213. apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 80. *Habeo ſimiliter tradere ligna, & ea habent Carritiare*. Vide *Carricare*.

¶ CARRITIO. Vide *Carretio*.

CARRITUS, ex Gall. *Charroi*. Chronicon Beſuenſe pag. 618. *Aliæ vero conſuetudines facerent, excepto Carritio vini de Gibriaco*.

¶ CARROBALISTA, Baliſtarum genus carro impoſitum. Vide Vegetium 3. 24.

CARROBIUM. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 98. *Epiſcopus quidem* (Nivernenſis) *Carrobium quod apud villam Melled, & apud Monaſterium de more repoſcebat, ex integro werpivit*. Videtur vox orta ex Gallico *Charroi*, onus carri. Aliud ſonat *Carrobio* apud Italos: de qua voce Oct. Ferrarius.

CARROCIUM, CARROCERUM, Gloſſ. Gr. Lat. καρέκιον, *Rheda*. Ita autem appellabant Itali, vexillum totius exercitus præcipuum, quod in curru impoſitum, à quatuor boum jugis trahebatur, & magna cura in prælis à lectis militibus ſervabatur, cum carrocio exui inſignis probri loco per ea tempora haberetur, ut air Sigonius lib. 11. de Regno Ital. Matth. Paris ann. 1236. *Cum ſtandardo ſuo, quod carrucam, vel Carrocchium appellant... perrexerunt*. Fridericus Imp. in Epiſt. ad Comitem Sueſſion. to. 5. Spicilegii Acheriani pa. 569. de carrocio Mediolanenſi: *Cum vexillo S. Ambroſii, quod miro artificio egregie melis & altitudinis ſeu habens in Carrocio, quem juga boum non pauca trahebant*. Idem in alia Epiſtola de eodem carocio, apud Freherum to. 1. pag. 237. *Venit populus cum Carocio quod apud nos Stendart dicitur*. Ubi perperam editum *barrocio*,

Carrocii inventionem Heriberto Archiepiſcopo Mediolanenſi, qui circa an. 1124. vivebat, aſcribit auctor Manipuli florum, & ex eo Corius in Hiſt. Mediolan. part. 1. *Carrocerum* (Corio *Carrocio*) *quoque excogitavit. Eſt autem Carrocerum currus quidam admirabilis, per circuitum à ſummo deorſum ſcarlato veſtitus. In cujus medio eſt arbor procera contingens cælum; quam quatuor viri portare non poſſunt, quæ à frequentia virorum rectà tenetur, funibus hinc inde protractis. In ſummitate arboris eſt crux aurea ſplendens nimio fulgore, ſub cruce eſt vexillum album cruce rubea inſectum. Hunc currum quatuor juga boum trahunt, qui ſerice albo cum faleris cum rubea cruce per medium ſunt cooperti, Magiſter Carrocerieſt vir bonoravilis, quem civitas, enſe, lorica, ac continuis ſtipendiis dotare tenetur. Inſuper communitas tenetur providere de Capellano, qui juxta Carrocerum ſemper Miſſam celebret, & vulnerati de panitentiam. Hic etiam magno ſtipendio per Communitatem dotari debet. Sunt inſuper otto civitatis ſubicines, cum totidem militibus* (*ſ. cum deſtrariis*) *quibus Communitas providet de duobus tentoriis & ſolario militibus confuetо*. Deſcribitur præterea pluribus à Burchardo Notario in Epiſt. de Excidio Mediolanenſi pag. 237. ab Antonio Campo in Hiſt. Cremonenſi, ubi & ejus imaginem delineavit, & ab Oct. Ferrario *Carroccio*. A bobus etiam Mediolan. Carrocium tractum teſtatur Otto Morena in Hiſt. Rer. Laudenſ. p. 75. Boncompagnus in Arte Dictaminis MS. lib. 2. *Viri Mediolanenſes patres veſtri in Imperium deliquerunt, unde civitas ſuit tripartita in burgos, & lignorum ſtrues, quam Carrociam appellatis, proſtrata ſubvsit pudorem. Carrocii Mediolanenſis* meminerunt præterea Petrus de Vineis l. 1. Epiſt. 8. l. 2. Epiſt. 1. 35. 50. Conradus Uſperg. p. 305. Matthæus Paris 296. Morena pag. 69. [Fredericus II. Imp. Epiſt. ad Ducem Lotharingiæ, apud Martenium Ampliſſ. Collect. to. 2. col. 1151. Burchardus Epiſt. ad Nicolaum Abb. Sigebergenſium apud Murator. tom. 6. col. 917. *Venit populus cum Carrocio, quod apud nos Standard dicitur*.] &c. ut *Cremonenſis*, Matthæus Weſtmonaſt. p. 341. Sigonius lib. 15. de Regno Ital. Matth. Paris pag. 499. [Franciſcus Carpeſanus in Commentariis ſuorum temporum, apud Marten. to. 5. Coll. Ampl. col. 1334.] *Paduani*, Rolandinus in Chronico li. 3. c. 4. 7. li. 4. c. 9. li. 9. c. 2. *Veronenſis*, Hieronymus *dalla Corte*. lib. 5. & 6. Hiſt. Veronenſis. *Florentini*, Joan. Villaneus lib. 6. cap. 77. & Ricordanus Maleſpinus cap. 164. ubi pluribus deſcribitur. *Parmenſis*, Albericus an. 1229.

Neque Itali tantum ejuſmodi vexillis uſi leguntur. Nam Ottoni IV. Imp. tribuit *Carrocium* Willelmus Brito lib. 11. Philipp. ubi deſcribitur, ut & in Chronico Flandriæ cap. 15. Vide Bertholdum Conſtantienſem an. 1086. Regis Hungariæ Carrocium belle deſcribitur à Niceta in Manuele lib. 5. nu. 3. & Cinnamo lib. 6. cap. 7. Saracenis Carrocium pariter aſcribit Turpinus in Hiſt. Caroli Magni ca. 18. *In medio illorum* (Saracenorum) *erat plauſtrum, quod 8. boves trahebant, ſuper quod vexillum rubeum illorum elevabatur, moſque erat quod nemo de bello fugeret, quamdiu vexillum eorum erectum videret*. Denique Egidius Monachus Aureæ vallis in Alexandro Epiſc. Leodienſ. cap. 24. ejuſmodi Carrocium tribuit Duci Lovanienſi: *Captoque Ducis vexillo, dicte Gallice* Standart *opere plumario à Regina Angliæ ei miſſo, quod ſaſtu ſuperbie quadriga bovum ferebat*. Qua quidem Standardi appellatione ejuſmodi vexilla donabant, ut infra docemus. [Alia fuit Carocii ſpecies qua Fridericus II. Imp. uſus eſſe dicitur à Sigonio R. J. ſub annum 1236. ubi docetur, quod Fridericus *Super elephantem caſtellum inſtar Carrocis conſtituerat, ſignis in angulis ac ve-*

vexillo exercitus in medio posito decoratum, elephantis Magistro & Saracenis ad defensionem castelli positis.]

Porro *Carrociis* nomina interdum peculiaria indita observo. Nam Cremonenſes *Bertam*, vel *Bertazzolam* ſuum nominarunt, ut auctor eſt Sigonius lib. 18. de Regno Ital. [*Bruiram*, vel *Buiram*, ut habetur in Chronico Cremonenſi ad an. 1213. apud Baluzium to. 2. Miſcell. pag. 308. *Berteciolam*, ut declarat Franciſcus Carpeſanus, apud Marten. to. 5. Collect. Ampliſſ. col. 1334.] Parmenſes *Crevacorem*, ſeu *Biancandum* ut habent Sanſovinus & Carrarius. Vide *Standardum*.

Hodie *Carrocia* appellamus, currus ſuſpenſos, quibus vehimur, *Chariots branslans*, noſtri olim, antequam id nominis vulgaretur: *Curre* ex voce *currus*, aliis vocarunt. Nangii Continuator Gallicus MS. ubi de Caroli IV. Imp. & Caroli V. Regis Franciæ Congreſſu mutuo: *Et luy envoya la nuit du ſabmedy un des Curves de ſon corps noblement appareille & de chevaux blācs attelé*. In Hominiis Reginæ Siciliæ præſtitis an. 1387. Dominus *de Mauſſon, quand le Seigneur ou Dame vienent nouvellement à Mirebeau, ſoit en Curro, ou cheval, doit avoir & prendre un Cheval de Curre, laquel qui luy plaira, ou celuy ſur quoy ils chevaucherons*. Poeta inſimi ævi MS.

Car pous repos j'ay eu enfoullure,
Pour le beautemps j'ay engresleure,
Pour proviſion des pomeres,
Pour Chariots branslans, brouvetes,

¶ CARROCTIUM in Chronico Ricobaldi Ferrar. Monachi apud Stephanotium Fragm. Hiſt. MSS. to. 7. pag. 194.

¶ CARROCENUM, vel CARROZENUM, CARROZERUM, CARROZERUM ve indiſcriminatim uſurpat Sire *Raul* de Geſtis Friderici I. Imperatoris. Eum vide apud Murat. to. 6. col. 1179. 1184. 1185. & 1187.

CARRAXOLUM, CAROXOLUM, CARAZOLUM, apud Ottonem Morenam in Hiſt. Rerum Laudenſium p. 69. 70. 73. 75. &c. pro *Carrocio*, ſeu vexillo. Adde Chronicon breve Cremonenſe edit. to. 2. Miſcellan. Baluz.

¶ CARROEUM, f. Vectigal, quod ex *carris* percipiebatur. Inſtrum. Ludovici Regis ann. 1229. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1228. *Et minas & alias menſuras proprias ſinguli habitatores Caſtri-Radulfi habere poterunt, & cum illis bladum & alia ab ipſis emta & vendita tam ipſi quam quilibet extranei, ſalvo tamen Carroeo meo de extraneis hominibus, ſine damno & * occaſio aliqua menſurare*.

¶ CARRONERIA. Locus ubi tegulæ & laterculi, Gall. *Carreaux*, conficiuntur.

¶ CARRONERII vero, Qui tegulas & laterculos conficiunt. Charta Chaſſaniæ anni 1399. *Eſt actum quod in caſu quod iſte Joannes & ſui in dicto Carronerio non operarentur bene & fideliter, ut Carronerii & operarii operari ſolent, quod eo caſu dictus Abas dictum Carronerium ad ſuæ manum ponere & ſibi appropriare poſſit*.

CARROPERA, Servitus ruſtica, quæ carris & plauſtris fieri debet, ut *manopera*, quæ manibus, Gall. *Charroi*. *Carredum*, *Caretum*, etiam in Chartis, uti ſupra obſervatum. Capitula Caroli Calvi tit. 31. c. 29. *Ut illi coloni, tam fiſcales, qui ſicut in Polypticis continetur, & ipſi non denegant, Carropera & manopera ex antiqua conſuetudine debent*. Et infra : *Quidquid eis carricare præcipitur de opera Carroperæ, quando illam facere debent, ſine ulla difficultate carricent*. Chronicon Beluenſe: *Ipſam terram... hac condirione Monachi mihi reddiderunt, ut retenta corvata ſuis uſibus... alios jornales haberent, & Carroperam & cenſum cum eulogiis*. Tabularium Dervenſe, *Carropera ſic accipiet, ut mane progredientes cum carris & animalibus ſuis ad veſperum revertantur*. Alia Charta in eodem Tabul. *Carroperum quoque ſimiliter ſemel in anno fiet, ſi neceſſe fuerit, à feria quarta uſque ad diem Dominicam, & ſolummodo apud Breonem, & nuſquam alibi: in hac quoque conventione, ut bos claudus ſive cornu fractus, & vacca prægnans, & fœta tenera in Carropera non eat*. Charta Odonis Ducis Burgundiæ an. 1101. apud Perardum pag. 203. *Illam pravam conſuetudinem quæ homines Duois ſolebant... homines ſancti cum animalibus ſuis in corvatam, vel in Carropera Ducis violenter adducere, amodo remitto*. Alia Rainoldi Archiepiſc. Remenſis an. 1094. *Omnia Carropera, & opera caſtellorum, & omnes alias injuſtas conſuetudines*. Vide Formulas Lindenbrog. cap. 61. [Annales Bened. tom. 3. p. 585. & *Caropera*.]

¶ CARROPERARIA, Eadem notione. Litteræ Rainaldi Rem. Archiep. an. 1127. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 368. *De operibus & Carroperariis quibus homines Eccleſiæ afficiebat, &c.*

CARROPERARII MANSI, in Polyptyco Floriacenſi, qui debent *carroperas*. Occurrit ibi non ſemel: *Habet in Varena Manſos Caroperarios 37. & ſunt ex ipſis in beneficiis manſi 4. & 3. partes... ſolvunt Manſi Caroperarii in tertio anno unuſquiſque ſolidos 5. & alios 2. annos unuſquiſque vervecem cum agno ſolvunt de annona inter totos annis ſingulis modios 109. arant ad hibernaticum unuſquiſque perticas 3. & ad tramiſum 2. & in tertia ebdomada faciunt corvadam*.

Ejuſmodi vero carrorum operis obnoxii dicuntur eſſe *Charroiables*, in Conſuetud. locali Caſtelli novi in Biturig. art. 5. 10.

¶ CARROTUS, CARROTTUS, Spiculum arcus baliſtarii, Gall. *Garrot*. Regeſtum Probus 1334. fol. 215. *Pro centum carrellis Carrotorum ad ter factis*. In Computis Dalphin. tit. Graſivod. legitur. *Pro centum carrellis Carrottorum*. Vide *Garrotus*.

CARRUAGIUM. Vide *Carrucagium*.

CARRUARE, Carro vehere, Gall. *Charrier*. Concilium Copriniacenſe can. 26. *Illi qui diebus Dominicis Carruant cum bobus ſuis*. [Vide *Carricare* 2.]

¶ CARRUATA TERRÆ, Quantum *carruca* ſeu aratro colli poteſt per annum. Charta Mathildis Comitiſſæ Nivern. pro Monaſterio B.M. de Conſolatione an. 1244. to. 4. novæ Gall. Chriſt. Inſtrum. col. 103. *Concedimus dictæ Abbatiæ in perpetuum unam Carruatam Terræ, videliect terram arabilem, quam eminus apud Maſotum à Balduino*. Et to. 2. Inſtrum. col. 71. in Charta Roberti de Curtiniaco pro fundatione Abbatiæ B. Mariæ de Bello-viſu an. 1242. *Ad cujus fundationem contulimus... duas Carruatas Terræ arabilis ſitas juxta dictam Abbatiam, &c.* Vide *Carrucata*.

¶ CARRUBIUM, CARRUBEUS. Vide *Carubium*.

1. CARRUCA, CARUCA, CARRUCHA, Reda, Honoratorum vehiculum opertum, in leg. un. Cod. Theod. & Juſtin. de Honorator. vehiculis. Ammianus lib. 14. *Alii ſummo decus in Carrucis ſolito altioribus & ambitioſo veſtium cultu ponentes*. Paulinus Epiſt. 10. ad Severum : *Circumfluxi Senatores proſequebantur Carrucis nutantibus, phaleratis equis, auratis pilentis, & carpentis pluribus, &c.* Ubi per *carrucas nutantes* expreſſit, ni fallor, *Carrucas* hodiernas, quas *Chariots branslans* vocabant Galli noſtri, ſeu currus ſuſpenſos. Acta Numidarum Martyrum : *Cum ejuſdem Carrucæ vehiculo Marianus & Jacobus, & cum his ego viam communiter carperemus*. S. Fulgentius Homil. 56. *Dicuntur Imperatores terreni inter Carrucas diverſas, quarum ſeſſione utuntur, habere Carrucam, in qua nullus ſedeat qua vocatur Angelica. Iſta Carruca, non tantum Angelica, ſed & Dominica*. Vide S. Hieronym. ad cap. 66. Iſaiæ. [Accipitur etiam pro Lectica geſtatoria & pro quolibet vehiculo ordinario & communi. Acta

SS.Bened.sec.3.part.1.pag.681. ex Vita sancti Wigberti Abb. auctore Servato Lupo: *Quidam ægrotus eo usque, ut in Carruca in morem lectiçæ instructa perduceretur ad memoratum Cœnobium.* Ejusdem sec.part.2.pag.345. in Miraculis S.Dionysii Paris. *Quidam à nativitate claudus...quadam die Carruca impositus....ad Cœnobium B. Dionysii perlatus est.* Sec.4.part.1.pag.544. in Translatione Filiberti Abb. *Aliquos Carrucis, corbeculis, sellis gestatoriis atque scalis advehi.* sec.5.p.100.in Vita S. Hugonis Monachi: *Tunc denique vir quidam adductus est in Carruca, trahentibus se bubus duobus.*]

¶ CARRUCA, Celebre illud vexilli genus, de quo dictum est in *Carrocium*. Chronicon Romualdi II. Archiep. Salernitani apud Muratorium to.7.col.215. *Pedites vero Mediolanenses cum paucis militibus qui circa Carrucam erant, fugere non valentes, simul conglomerati stare cœperunt.*

2. CARRUCA, Sella curulis. Acta S. Julianæ Virginis Martyr. c.1. *Hæc audiens Eleusius, dedit munera Imperatori Maximiano, & successit Præfecto, alii administranti, seditque in Carruca, agens officium Præfecturæ.* Ubi quidam Codd. habent, *curru*, alii *cathedra*.

3. CARRUCA, CARUCA, fequioris ætatis Scriptoribus sumitur pro aratro, Gall. *Charrue*. Lex Salica tit.40.§.1 *Si quis Caballum, qui Carrucam trahit, furatus fuerit.* Lex Aleman.tit.96. *Si Carrucam involat, aut rumpit rotas in priori parte.* Vide Legem Rip. tit.44. Epistola Gaufridi de Meduana to.2. Spicilegii Acheriani: *Decem aratra cum bobus, quæ Carucas vocatis, & terram duabus sessionibus aptam ad laborandum dedi.* Matth. Paris: *Inquiratur in maneriis Religiosorum, quot sint Carrucæ propriæ ad colendum Dominicum.* [*Magna*] Formulare Anglic. pag.384. *Et salvis mihi necessariis meis capiendis de meremio de boscis in foresta prædicta, ad sex Carrucas, duas carrat, duas carectas, quatuor hercias meas, attilia & alia minuta.*]

¶ CARRUCA, pro *Carrucata*. Vide in hac voce.

CARUCA CORVEIA. Charta an.960.apud Hemereum in Augusta Viromand. *Ter in anno ad generale placitum Domini præfatæ villæ convenirent, & ei bis in anno Carrucam Corveiam facerent.* Ubi *Carruca Corveia* aliis dicitur *consuetudinaria*, quæ à tenentibus domino subministratur ad arandas illius terras. [*Carrugarum Corveia*,in Charta anni 1230. è Tabulario Fossatensi fol. 50.]*Extrinsecam* vocat Fleta lib.2. cap.76.§.1. ad differentiam *intrinsecæ*, quæ ipsius domini est propria: *Custumariam* cap.84. Statuta Willelmi Episc. Parisiensis c. 14. *Præcipitur, quod cõmodationes Carrucarum, quæ fiunt, in festivis diebus, quibus fieri solent, per Sacerdotẽ fiant, ne in hoc aliqua inter commedantes interveniat confusio.*

¶ 4. CARRUCA ex Osse. Vita B. Lucheſii Tertiarii to.3.SS.Aprilis pag.608. col.2. *Puerulus quidam Pistoriensis cum teneret Carrucam ex Osse in manibus, &, ut mos est puerorum, ferro illam perforare niteretur; ferrum illud desiliens, manum ejus non sine magno dolore & sanguinis effusione penetravit.* Henſchenius ibi: *Carrucola* trochleam significat, cujus primitivum *Carruca* videtur in eadem significatione hic poni, nisi malis intelligere Radium textrinum: nam in hoc quoque opere vocis hujus usum esse colligitur ex Vocabulario della Crusca.

1. CARRUCAGIUM, Tributum quod singulis aratris pro regni negotiis imponitur. Hujusce præstationis nomen tum primum auditum in Anglia. Occasionem narrat vetus Scheda in Monastico Anglic. to.1. p.293. *An.Dom.* 1013. *Suenus Rex Angliæ ab Ailwino Monacho admonitus est, ne à populo S. Edmundi, hoc est de Norfolk & Southfolk, tributum exigeret: sed Suenus eum non exoravit. Nocte Purificationis S. Mariæ S. Edmundus Suenum apud Gainesburg lanceæ sua intestine Northfolcienſis & Southfolcienſis audito miraculo & nece Sueni Regis, dederunt S.Edmundo de qualibet carrucata terræ in toto Episcopatu 4.denarios annuos, quod usque modo ea de causa Carucagium est appellatum.* Ejusmodi tributum revocavit rursum Ricardus Rex Guillelmus Neubrig. lib. 5. cap. 1. *Præterea Rex sive pro liberandis obsidibus, apud Imperatorem relictis, sive etiam in sumptus belli cum Rege Francorum gerendi, tributum minus justatum universo regno indixit, à singulis scilicet Carucatis indifferenter geminatum solidum exigens.* Eadem habet Brompton.an.1193. Matth. Paris an.1200. *Non permisit Vicecomitem colligere Carucagium in sua diœcesi ad opus Regis.* Idem an.1224. & Matth. Westmonasteriens. *Regi... concessum est per totam Angliam Carucagium, de qualibet caruca 2. solidi argenti.* An. 1235. *Eodem tempore cepit Rex Carucagium, scilicet duas marcas de caruca ad maritagium sororis suæ.* Obtinuit etiam Carucagium in Campania Gallica. Computum Bladorum terræ Campaniæ an. 1348. *Des Charrues de Sainte-Mannebeuf, c'est assavoir de chascun bourgeois de ladite ville qui laboure de sa propre beste, un sextier d'avoine à la mesure de Troyes au jour de la S.Remy*, &c.

CARRUCAGIUM interdum sumitur pro ipsa immunitate à tributo carrucagii: Rastallus: *Caruage, hoc est, quietum esse, si dominus Rex tallia averit totam terram suam per caruas. Nota quod un carue de terre est un plowland.* Vide Monast.Angl.to.1.p.922.

2. CARRUCAGIUM sumitur etiam sæpe pro terris quæ aratro & *caruca* coluntur. Ita *Charuage* usurpat Consuetudo Vitrjacensis art.56. Diploma Theobaldi Campaniæ Comitis ann. 1224.[apud Marten. tom.1.Anecd.col.919. [*Primogenitus haberet illud castellum & feoda illius castelli, & Carrucagia, prata, & vineas, aquas & flagna quæ sunt parochiarum*] *parrochiatur*, apud Marten.] *illius castelli*. [Infra: *Secundo natus haberet eam(villam) cum omni avantagio de feodis, Carrucagiis, pratis*, &c.) Regestum feodor. Campaniæ fol. 89. *Feodum domus ejus super Alvam, & Carrucagium ejus, & homines ejusdem villæ.* Fol.72. *Guermundus de Sancta Menoldi ligius de domo sua, & de Carrucagio suo, quæ sunt apud Dampetram.* [Vide *Charuagium*.]

¶ 3. CARRUCAGIUM, Medietas decimæ, quam quis percipit. Vide *Reportagium*.

¶ CARRUCARE, Vehere *carruca*, Gall. *Charrier*. Leges Caroli M.apud Murat.to.1. Scriptor.Ital. part.2. p.108.col.2. *Arare, seminare, runcare, Carrucare*. Statuta Synodal. Odonis Episcopi Tull.an. 1192. apud Hunt. to.4.Anecdot.col.1179. *Et quoniam gravis & intolerabilis plaga domibus Religiosorum imminet ex hoc, quod Potentes terræ boves seu cetera animalia vel carros ad Carrucandum sibi violenter diripiunt.* Vita B.Arnulfi to.5. Junii pag. 617. *Fruges sacris impositas ad Monasterium Carrucaret.* Vide *Carricare* 2. & *Caplim*.

¶ CARRUCARIUS, CARUCARIUS, Ductor *carrucæ*, sive pro curru sumitur, sive pro aratro. Testamentum *J. de Neuill* apud *Madox* Formul.Anglic. pag.428. *Item volo quod* CC. *marcæ... distribuantur inter Carucarios, plaustrarios & custodes animalium meorum.* Ulpian. *Si cisiarius, id est Carrucarius, dum ceteros transire contendit, evertit cisium*, &c.

CARUCATA, Tantum terræ, quantum uno aratro coli potest in anno, *à plough-land* dicunt Angli. Matth. Paris an.1251. *Via duas terræ Carrucatas dignoscitur habuisse.* Charta Balduni Franciæ Cancellarii an.1047. apud Hemereum in Augusta Viromand. *Habetur ergo ibi terra quantum Carrucæ sufficit ad laborandum.* Alia Othonis Comitis Viromand. apud eumdem: *Cum terra arabili, quantum satis est tribus Carrugiis.* [*S per duabus Carrugiis*, in Charta anni 1220. apud Chesnium

nium inter Probat.Hist.Bethun, lib.3. p.110.] Charta Henrici Regis an.1036, apud Loisellum in Hist. Bellovac. *Arabilem terram quanium uni Carrucæ per totum annum sufficere possit.* [*Carucæ dimidiæ*, pro *Carrucatæ dimidiæ*, apud Lobinell.tom.2.Hist. Britan.p.207. *Terra unius Carrucæ*, in Hist. Beccensi MS, pag. 170. ex Archivis ejusdem Monasterii ,] Charta Henrici V. Regis Angl.tom.2.Monast Angl. pag. 968. *Terra ad unam Carrucam*. Vide Silvestrum Giraldum lib. 2, Itiner.Cambr.c.1.Lambertum Ardensem pag. 152. 154. Hist.S.Martini de Campis pag. 330. 366. 408. 509, Spicilegium Acherianum tom. 13, p. 289.&c. Scriptoribus Gallicis, *Carucæ de terre* dicitur, Littleroni sect.262, & in to.2. Monastici Angl. p. 214. in Regesto Feodor. Franc. fol. 73. *Osbon de Encre bomme tient Charuèe de terre à Grosse-foresi*. Cujusmodi autem & quotæ quantitatis fuerit apud Anglos *Carucata*, docet Charta Ricardi I.Regis Angliæ to.2.Monastici pag. 107. *Et circa locum illum viginti Carrucatas terræ, scilicet unicuique Carrucatæ sexaginta acras terræ , ad perticum nostrum, videlicet viginti quinque pedum*. Apud Edw. Cokum, & in Charta , quæ habetur tom. 2. Monast. Anglic.pag.25. *Duodecim Carucatæ faciunt unum feodum Militis* . Fleta lib.2.cap. 72. §. 4. *Custagia carrucarum sciri poterunt per hanc rationem , ut terræ sint tripartitæ, tunc nonies 20. acræ faciunt Carucatam , eo quod 60. in hyeme , 60. in quadragesimâ, 60. in æstate pro warectò debent exarari. De terris vero bipertitis, debent ad carucam octies 20. acræ computari, ut medietas pro warectò habeatur , & medietas alia in hyeme & quadragesimâ seminetur* . Charta an. 9. Ricardi I. *Qui electi fuerant & constituti ad hoc negotium Regis faciendum , statuerunt per æstimationem legalium hominum , ad uniuscujusque carucæ wainagium centum acras terræ*. Vide *Hida* ,

¶ CARUCULA, Ead.notione , Charta an.1184.ex Archivo Sanctimonialium S. Salvat. Massil. *Quatuor præterea Carruculas terræ ante Joppen juxta flumen sitæ*.

¶ CARUCATA, pro *Carruca* . Aratrum . *Madox* Formul.Anglic.pa.84. *Et ad capiendum necessaria meæ de meremio ad Carucatas , carras , carectas, berciis , attilia & alia minuta pro terris meis* .

¶CARUCATA BOUM,Boves jugatorii unam trahentes carrucam. Kennettus Antiquit. Ambrosden, pag. 135. in Donatione Gisberti *Basset*: *Et pasturam in mea dominica pastura ad tres Carucatas Boum trahentium unam cum bobus meis trahentibus* .

¶ CARRUCATOR, Ductor *carruæ* seu carri , Gall. *Charretier*. Charta Nicolai Abb. Corbeiensis an.1158. ex Tabulario ejusdem Abbatiæ: *Dicens esse sui juris , instante tempore Augusti mensis , se posiiurum in campis nostris fecatores fegetum , Carrucatores frugum decimarumque in borreo nostro, &c.*

¶ CARUCÂTUS, pro *Carrucata*, Tantum terræ, &c. Vide *Hardwicet* ,

¶ 1.CARRUCHA , *Carrucæ* opus à vasallis Domino debitum . Hist.Medani Monasterii pag. 327. in Charta anni 1261. *Homines dictæ villæ...furcam & falcem & faclam & Carruchas & vecturas annonæ & feni, & omnes alias consuetudines quas mihi debebant...persolvent Ecclesiæ memoratæ*.

¶ CARRUCHARIUS , Ductor carrucæ , Vide *Mulocitiarius* .

¶ 2. CARRUCHA, Navis? Vide *Curuca* .

¶ 1.CARRUCIA , vel CARRUCIUM , Litteræ Hugonis Archiep. Senon.in Tabulario Calensi p. 134. *Concessit in eleemosina prædictæ Ecclesiæ de Kala in pleno Capitulo , quod quidquid ædificaret & extrueret in eadem terra , sive in domibus , sive in granchiis vel Carruciis , aut animalium quorumlibet nutritoriis totum ex integro eidem Ecclesiæ post decessum suum remaneret*. Vel est locus, ubi carri , carrucæ & alia ejusmodi recluduntur, vel forte carri ipsi & cætera quæ colonos spectant, agriculturæ instrumenta ,

2.CARRUCIA,*Gemmæ marini cæci coloris*.Ugutio.

¶ CARRUGA. Vide in *Carruca* 2.

¶ CARRUGIA. Vide *Carrucata*.

¶ CARRUM. Vide post *Carra* .

¶ CARRUONUM, ἀσθμα. Glossar.Lat.Gr.legendum *Carbonjum*. In Supplemento Antiquarji: *Carruonum , ἀσθμα, Fuligo, carbo*,

¶ CARRUS FUNARIUS , Vehiculum minus,quod funibus trahitur ab operariis, Hujusmodi frequens usus est in saxis mole majoribus transvehendis inter ædificandum , Lambertus Ardensis pag. 258. *Rustici cum bigis maratoriis & Carris funariis calculos trahentes adsternendum in viam mossulis & scapulariis seipsos ad laborem animabant*,

¶ CARRUTAGIUM , Medietas decimæ frugum, quam quis percipit. Vide *Reportagium*,

CA SAMATIUM, Eunuchus, spado. Luitprandus lib.6,cap.3.*Obtuli mancipia quatuor Carsamatia Imperatori nominatis omnibus gravissora. Carsamatium autem Græci vocant amputatis virilibus & virga Eunuchum , quos Verdunenses mercatores ob immensum lucrum facere solent, & in Hispaniam ducere* . Lipsius Cent.3.Epist.44.& Spelmannus à *garço*, seu *garcio*,nostris *Garçon*, vocem effictam augurantur. Quod si ita est, Eunuchos voce barbara ut imberbes , cujusmodi sunt *Garciones* , appellaverint Græci . Sed aliunde videtur originatio petenda ,cum vox *Garcio* efferatur per g. Vide Glossar.med.Græcit.in Καρτάμιον.

1. CARTA , pro *Quarta*, vulgo *Quarte*, Mensura frumentaria . Tabul.S.Flori in Arvern. *Unam Cartam siliginis & unam Cartam frumenti* . Alibi : *Cartones siliginis*, &c.[Inventar. Recognitionum de Vouta Diœcesis Vivar.to.2.fol.343. *Sub censu unius Carte & unius carterie frumenti*, Fol.seq.*Sub censu duarum Cartarum & unius carteriæ frumenti*. Inventar. *Piques* nu. 18.cap.41.de Volta fol.14.in Archivo Principis *de Rohan*: *Item , quinque Cartas & duo civaderia cum dimidio frumenti*. Non semel occurrit in eodem Inventario, & in Chartis Aquitanis, & passim in Regesto 87.Chartophylacii Regii . Vide *Quarta* 1.]

¶CARTA BASA,non ad cumulum.Vide *Cartbarasa* .

¶ CARTA SALIS , in Codice MS. Monialium S. Thomæ juxta Montem Brisonium apud Stephanotium tom.5.Frag.Hist.*Anno* 1206.*Nobilis Comes Forensis dotavit hanc domum Monialium , qui dedit nobis libertatem hominum & unam Cartam Salis in unoquoque Sabbato in foro Montis Brisonii* ,

¶ 2. CARTA, Species præstationis agrariæ . *Madox* Formul. Anglic. p. 374. *Ego Ricardus de Waletum quietum clamavi...Deo & Ecclesiæ S.Margaretæ de Pocebbeleia & Canonicis ibidem Deo servientibus, redditum* xx.*sol.& regale servitium , & wardas, & escaetas , & Cartam , & quidquid juris , &c.*Vide *Quarta* ,

¶ 3. CARTA , Pars domus , Gallice *Appartement, Quartier*, Statuta Monasterii Fraxinorensis anni 1255. apud Stephanotium Frag.Hist.to.5.*Dominus Abbas habeat locum presbyterum , qui secum vadat , & in Carta sua jaceat & quiescat*. Notat Ughellus to.7.Italiæ sacræ p.485.diœcesim Salernitanam dividi in 16. partes , quas hic *Cartas* vocant , seu Archipresbyteratus . Ubi *Cartas*. pro *Quartas* , dici opinor , id est , regiones, postris *Quartiers* .

4.CARTA DECADA . Anastasius Bibl. in S. Silvestro PP.p.15.*Cartas decadas* 150.*aromatum lib.*200.*Nardini olei lib.* 200. Infra: *Hybromias præstans solidos* 450. *Cartas decadas* 200. *aromata cassiæ lib.* 50. Ubi qui-

quidam Codices MSS. habent *Chartas decadas:* alii, *Cartha decadas:* alii denique *Catedrechadas*. Quæ verba Salmasius ad Hist. Aug. de *Chartarum scapis* accipiendo censet. Est autem *scapus*, ut habet Isidorus in Gloss. *certus numerus tomorum charta non scriptæ:* ita ut singuli scapi chartarum eo ævo non plures quam decem plagulas continerent, & singulæ chartarum decuriæ scapum unum efficerent. Nam res aliæ multæ per decurias venundari solebant. Trebellius Pollio in Claudio: *Pellium tenuioriarum decurias triginta.*

¶ CARTAGIUM, Mensura frumentaria eadem quæ *Carta*. Archivum Veteris Villæ: *Ex dono Bertrandi Nonel unum Cartagium frumenti. Cartagium avenæ*, apud Thomassserium in Biturig. pag. 73.

¶ CARTALADA. Vide *Cartalata*.

CARTALAGIUM, Charta ann. 1200. in Histor. S. Barbaræ Lugdun. p. 130. *Salvis usagiis dictorum vavassorum intra villam, ut est in fornagiis, leidis, Cartalagiis, & aliis usibus mercati*, Vide *Quartagium*: Quod est Quarta pars vel vindemiæ, vel aliarum rerum, quam sibi contra jus asserebant domini feudales in tenentium suorum prædiis, agris, vel vineis. Hæc notio non videtur convenire loco laudato, ubi de juribus è *mercato* perceptis potissimum agitur: quare suspicio est, *Cartalagium* jus fuisse percipiendi *cartas* vel *cartales* è frumentariis mercibus in mercato venditis, ut *Coponagium*, jus est percipiendi *copas* ex iisdem mercibus. Vide in *Cupa* 5.]

CARTALARIA. [An idem quod *Cartalagium*?] Tabularium Brivatense ann. 1288. fol. 196. *Erat enim quæstio & controversia... super jurisdictione, justitia & districtu Cartalariæ Brivatensis.* Infra: *Cum ab antiquo Cartalaria Brivatensis sit & teneatur in 4. locis, &c. Item in diebus sabbatinis, & in diebus nundinarum fiat & teneatur Cartalaria in foro Brivatensi, & ubicunque ibi bladum communiter vendatur, jure Cartalariæ fungetur, &c.* Ex fol. 197. *Cartalarii, scilicet illi, qui exercent officium Cartalariæ nomine Capituli, ad hoc specialiter deputati.* Vide *Quarta*, *Quartagium*.

CARTALATA, seu QUARTALATA, Modus agri, quartam aripennis partem continens. *Quartelée de terre*, in Consuetud. Burbonensi cap. 36. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 19. *Et in alio loco in ipsa villa, ubi appellant Ad Bargin, unam Cartalatam terræ, & terminatur via publica in circuitu, &c.* Tabular. S. Dionysii de Capella diœcesis Bitur. Ch. 104. *Chartalata terræ, terminata terræ sextariata terræ.* Hist. Abbatiæ Condomensis pag. 476. to. 13. Spicil. *Dedit B. Petro.... unam concadam de terra & dimidiam, & unam Cartaladam, ad somem de Pisol.* [Charta anni 1238. apud Baluz. Hist. Arverniæ tom. 2. pag. 265. *Alter vero*, (Campus) *situs est ibidem in territorio campi rotundi... & continet tres Cartalatas.*] Tabularium Abbatiæ S. Joannis Ambianens. fol. 394. *On fait prendre, lever & emporter toutes les dismes des ablaix cruelles en sept Couartées de une piece de terre contenant 10. journeux.* Vide *Quarteria*.

CARTALIS, Mensura frumentaria. Rotulum sæculi XII. de Prioratu S. Pauli de Tartas in Archivo de Casa Dei; *Duos mansos.... ex quibus exeunt duo agni censi .... & duo Cartales avenæ & duæ gallinæ*. Ibidem; *Bertrandus Willelmi* (dedit) *unum Cartalem de cinda*. Vide *Quartale* & *Cartallus*.

¶ CARTALIS VINEA, cujus fructuum quartam partem cultor accipit. Vide in *Quartagium*.

¶ 1. CARTALLUS, Cophinus vel Canistrum, *Cartallus Græce, Ficella Latine*, apud Papiam MS. Gall. *Panier*. Deuteron. 26. 2. *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & ponesin Cartallo &c.* Ibid. v. 4. *Suscipiensque Sacerdos Cartallum de manu tua ponet ante altare Domini Dei tui.* Jerem. 6. 9. *Hæc dicit Dominus exercituum. Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel: converte manum tuam quasi vindemiator ad Cartallum*. Hinc emendandus est locus Epistolæ Honorii III. ad Prælatos Hiberniæ apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 875. *Vinea fera sota ..... aruit, & vindemiator manum ad Carcallum non revocat.* Pro *Carcallum* enim legendum est *Cartallum*.

¶ 2. CARTALLUS. Mensura frumentaria. Instrum. anni 1240. Hist. Dalphin. tom. 1. p. 188. col. 2. *Concessimus, ut de singulis domibus villæ de Monstreuil, ubi bos seu boves fuerint duos Cartallos avenæ ad mensuram fori Ambrunicensis recipiant annuatim; de illis vero domibus, ubi bos non fuerit, unum Cartallum avenæ tantum recipient*, Occurrit ibidem non semel, in Chartulario Prioratus S. Petri de Domina fol. 101. verso, in Archivo Majoris Monasterii, &c. Vide *Cartalis* & *Quartallus*.

¶ 3. CARTALLUS, Gerisolium, capsula gerendis chartis, Gall. *Porte-feuille*. Annales Bened. to. 5. pag. 562. ex Ruperto. Hic relatis obtrectatorum, qui primis ejus studiis & scriptionibus obstrepebant, dictoriis, subdit: *Hæc & alia multo graviora surda aure præteriens, ut totus eram possessus ab ea, quæ me tacere non sinebat, dilectione verbi Dei, & primitias ipsas* (Libros de divinis Officiis) *& alia nonnulla in Cartallo meo congessi*. Metaphorica locutio est ducta à *Cartallo*, prima notione.

¶ CARTALOGUS, pro *Catalogus*, in Epistola Joannis II. Archiep. Lugdun. apud Mabillonium to. 3. Analect. pag. 491. *Quod facile deprehendere poteritis ex Martyrologio Venerabilis Bedæ Presbyteri & successoris ejus Osvardi, qui Cartalogum Sanctorum magna ex parte ampliavit*.

¶ CARTAMENTUM, Instrumentum, Charta. *Prout in Cartamentis & litteris inde confectis plenius continetur*, in quodam veteri Instrumento.

¶ CARTANARIUS, Qui quartana febri laborat. Capitula general. MSS. S. Victoris Massil. *Cartanarius vero prorsus infirmus in carnali tempore omni die in quo carnes licite comeduntur, &c.* Cod. MS. è Bibliotheca D. de Chalvet Senescal. Tolosæ de Dictis in Hæreticos Albigenses: *Et rogaverunt eum debilem & Carsanarium quod veniret cum eis ad solaciamentum ad columbarium magistri R. Calviere*. Vide *Quartanarius*.

CARTANENSIS MONETA. Albertus Aq. lib. 2. Hist. Hierosol. cap. 35. *Pallii funes ei dare 15. libras Cartanensis monetæ. Cartensis* dicitur Raimundo de *Agiles* p. 165. *Pictavini, Cartenses, Mansei, Lucenses, &c.*

¶ CARTANIA. Vide *Brogalia*,

¶ CARTAPACIA. Vide *Chartapacia*.

¶ CARTARIA, Pars quarta. Donatio Bernardi Aronis Vicecomitis Nemausi pro Raimundo Cantarella ann. 1138. apud Baluz. Hist. Arvern. pag. 489. *Quem visus est tenuisse pater tuus Bern. Pontius Cantarella & tu post eum, vel aliquis pro vobis, sive ad mejarium, vel terçarium, vel Cartariam*: hoc est, reddendo medium, vel tertiam, vel quartam partem fructuum inde provenientium.

¶ CARTARIATA, CARTIATA, Modus agri, idem, ut videtur, qui *Quarteria* continens quartam partem juger i, nostris *Quartier*. Charta Gisberti Abbatis Fæ S. Salvatoris apud Stephanotium to. 10. Fragm. histor. pag. 260. n. 1450. *Donamus tibi.... quinque Cartiatas de terra culta, & quintam partem de alia Cartariata*. Videtur utrobique *Cartariata*.

CARTARIUS, [Modus agri, Gall. *Cartier de terre*.] Vide *Quartariata*.

¶ CARTARONUM, Quarta pars libræ, Gall. *Carteron*. Consuetudines Tolosæ Rubrica de emptio-

ne num.x. *Usus & consuetudo est Tolosæ, quod quilibet vendiror ultantus rerum ponderis debet tenere certum pondus, scilicet quintale, & medium quintale, & libram, & mediam libram, & Cartaronum, & medium Cartaronum, &c.* Alii legunt *Quartaronum*, Vide in hac voce.

CARTATORIA. Charta ann. 1027. apud Ughellum to7.pag.594. *Debent dare omni anno tempore vindemiarum octo laurnas de muste mundo, quorum quæque habeat octo languenas juste Cartatorias, & puteolum unum quod exierit de terra, cum vinea ejusdem Monasterii quæ dicitur esse in loco Crancvario, & intra ipsam terram cum vinea, faciendum quod voluerit.*

¶ CARTAYRONUM, Quarta pars menſuræ, vel ponderis, Gall. *Carteron*. Statuta Epiſcoporum Maſſil. pro Monialibus S.Salvatoris ejuſd.urbis: *Detur ſingulis Monialibus duas libras panis & unum Cartayronum vini*. Charta ann.1381. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Sacriſta S.Geneſii tenetur annis ſingulis in Natale Domini dare domino Priori unum entorstitum quatuor lib.ceræ factum & operatum ſine fraude, & unum Cartayronum quintalis candelarum operatarum de cepo*; hoc eſt 25. libras, cum quintale ſit centum librarum. Vide *Carteironum*.

¶ CART-BODY, ex Anglico *Cart*, carrus, & *Body*, corpus, id eſt, Pars carri præcipua, quæ rotis & axe ſuſtinetur. Kennettus Antiquit. Ambroſden.p.550. *Et pro ſarratione & dolatione unius Cart-Body*, &c.

CARTBOTE, ex Angl. Cart, carrus, & *bote* compenſatio, &c. Vide in *Houſebote*.

CARTEA, Carteia, ex Gallico *Chartee*, ſeu ut efferunt Belgæ, *Cartée*. *Carteia piſcium, Carteia carnium, Carteia lanæ*, &c. in Charta telonei S.Bertini, in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ [*Cartea* in MS. Cathedralis S.Audomari.]

¶ CARTEFER. Inſtrument.anni 847. apud Mabill.de Re diplom.lib.6. Charta 86. *Carteferum ad manendum & vineam & pratum, ſimul continentes bunnarium unum & dimidium*. Videtur eſſe pro *Curtifer*, quod vide poſt vocem *Cortis*.

¶ CARTEIA. Vide *Cartea*.

¶ CARTEIRATA, Quarta pars *arpennis* ſeu jugeri, apud Stephanotium Antiquit.Occitan. part. 2. p.471.*Teſtamentum Guillelmi Domini Montis peſſulani ....infirmariæ prope pontem de levio dat* VII. *Carteiratas vineis in terminio de Salzeto*. Vide *Cartariata*.

¶ CARTEIRONUM, Quarta pars menſuræ majoris five liquidorum ſit five aridorum. Statuta Maſſil. pag.170.*Quoties vinum præconſatur ad vendendum..... inquirere teneantur...an menſuræ juſtæ ſint, dozenum & medium dozenum, & Carteironum, & poizale, & medialarola, & Carteironum & emina bladi, & ſalis, & cæterarum rerum menſurandarum*.

CARTELLANA, Cartilago. Conſtantinus Afric. lib. 1. Pantechn. cap. 21. *Sicut enim in pueris ſoliditas membra, ut Cartellana, nervi, atque oſſa, humidiſſima ſunt & tenerrima, ita contra in decrepitis ſiccioſſima*.

1. CARTELLUS, Chartula. Concilium Biterrenſe ann.1246. cap.5. *Præcipimus quod quæſtores non permittantur in Eccleſiis aliquid populo prædicare, quam in indulgentiis D.Papæ & ſui Diœceſani literis continetur; nec Carselli vel cedulæ recipiantur ab eiſdem, &c.* Concilium Burdegalenſe ann. 1255.cap.2.*Caveant inſuper ne Cartellos à quæſtoribus recipiant, niſi primitus diligenter inſpellos, quod in iis nec major indulgentia, nec ampliora beneficia exprimantur, quam in literis ſupradictis*. Eadem ferme in Synodo Nemauſenſi ann. 1284. ſub finem. [Stephanotius tom.1. Fragm.Hiſtor. in Statutis MSS. Capitulorum general. Ordinis Arti-

giæ: *Ordinamus quod nuntiis, qui de Artigia de manu Sacriſtæ recipient brevia ſeu Cartellos Fratrum defunctorum*, &c. Vita Nicolai PP. III. ex MS. Bernardi Guidonis, apud Murator. tom.3.p.607. col.2. *Tunc etiam reperta fuit....in tumulo memorato ſcriptura alia vetuſtiſſima in quodam Cartello in cera exterius undique coopertо...qui talis erat: Hic requieſcit corpus B. Magdalenæ*,] Vox etiamnum uſurpata in litteris diffidationum, quas *Cartels de deffy* dicimus.

¶ 2. CARTELLUS, ut *Cartellus* 1.Cophini ſpecies ſeu *capſa*, in qua Sanctorum reliquiæ reponuntur. Chronicon Comodoliac. apud Stephanotium tom. 2. Fragmentorum MSS. *Ipſas (reliquias) & Cartellos earum huc & illuc per foſſata & loca immunda diſperſit*. Inſtrumentum an.1404.ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Repererunt pretioſas reliquias & oſſamenta corporum beatorum S. Victoris & Sociorum ſuorum, & alia oſſamenta & reliquias cum corum albarellis ſive Cartellis, cum quodam rotulo in pargameno deſcripto*.

¶ 3. CARTELLUS, Menſura frumentaria. Seherus Abb. de primordiis Monaſterii Calmoſiac. apud Marten.to.3.Anecd.col.1198. *Debet etiam trituram in horreo, quæ decem Cartellos continet*.

CARTENSIS Moneta. Vide *Cartanenſis*.

¶ CARTEREGIUM, Menſura frumentaria, in Inſtrumento Majoris Monaſterii: *Lucia domina de Mainon pro anima Johannis filii mei defuncti, aſſenſu Domini Stephani Guoion olim mariti mei, dedi unam minam frumenti domus S.Martini de Lamballa & dimium Carteregi ad menſuram de Matignon, in terra mea, quæ dicitur Baillivia in parochia S.Caſti*.

CARTERENCHA, Menſuræ Arvernicæ ſpecies. Tabularium Brivatenſe ann.1255.1268. *Tres carras ordei & quinque Carterenchas frumenti, &c. Una Quarterengia preſſoragii*, in Charta Philippi Aug. an.1181. in Tabular.Abbat. Barbellenſis num.34.

CARTERIA. Vetus Statutum de Menſuris apud Catellum in Hiſt.Toloſana pag.227.*Quod lapides menſuratie S.Petri & S.Geraldi....exceptis illis quæ ſunt de nucibus & de avena, debent eſſe coæquales, & debent ire ad raſuram plenam, & debent trahi & eſſe de ratione Carteriarum cupri . . . . Item quod Carteria lapidis ſit de ratione Carteriæ cupri, & in emina, quod habeat duas Carterias æquales, & in medio cartonæ quatuor, totum ratione Carterias æquales, & in medio cartonę quatuor, totum ratione Carteriæ cupri*, &c.[Inventarium Recognitionum de Voura Diœceſis Vivar.tom. 2. fol. 343 *Sub cenſu unius carte & unius Carterie frumenti, trium carteyronorum cyviate & trium Carteriarum ſiliginis*. Fol. ſeq. *Sub cenſu duarum cartarum & unius Carterie frumenti, & unius carteyroni avene*. Et fol, 351. *Sub cenſu trium carteyronorum & unius Carterie cum dimidia avene*. His in locis *carteria* videtur eſſe minor *cartæ*, ſeu ejuſdem pars quarta, & ſ. eadem menſura, quæ *Carteyronum*. Vide *Quarteria*.]

CARTERIÆ, *ſunt in cacumine arborum, per quas funes trahuntur*. Papias. [Arbor hic eſt malus navis.]

¶ CARTERIUM, Menſura annonaria, apud Lobinell.Hiſt.Britan.to.2.pag.213. *Quitavit in perpetuum mibi....decem Carteria ſiliginis & duo Carteria frumenti*. Vide *Carteria*.

¶ Carterium Arietis, Quarta pars arietis, Gall. *Cartier*. Charta Geraldi Abb.S.Joannis Angeriacenſis ann.1385. ex Chartulario ejuſd.monaſterii pa.464.*Quibus* (pauperibus) *dantur à Cellerario quotidie ſeptem panes frumenti & totidem juſtæ vini, & carnes ad minus duo Carteria arietis*.

¶ Carterium Molendini, Quarta pars, ut verisimile eſt, reddituum molendini. Chartular. S. Vandre-

dregisili to.1.pag.1060. *Noverint universi, quod ego Nicholaus de Depa..... vendidi.... Rogeriæ uxori Roberti Deo-donati..... unum Carterium molendini tanerii, quod fedet in villa de Caudebec, quod habui pro mea proparte.*

¶ CARTERIUM CERVI à subdito venatore dandum silvæ domino, in Charta ann.1233.ex Schedis Prædidis *de Mazangues.*

¶ CARTERONIUM, Ejusdem Originis, ac notionis non absimilis, pro Parte loci seu agri amplioris sumi videtur, in Charta ann. 1201. apud Lobinellum tom.2, Hist. Britan. p.326.col.2. *Ego Constancia Conani Comitis filia, Ducissa Britanniæ... quandam Abbatiam fundare decrevi, ad cujus situm & fundamentum locum elegi idoneum & bonesium qui dicitur Cortinaria. ...Insuper dedi...Carteronium de monte Berole integre ad culturam; etsi non potuerit sufficere ad usum quinque carucarum, in Laurenceria reliquum perficietur. Carteronum* in Charca Thoſſiacenſi anni 1461. *Domus ista sita est in Carteronо de Challes.* Galli diceremus, *Située dans le Canton* vel *le Quartier de Challes*. Niſi magis per *Carteronum* vicum intelligere: quod fere eodem redit.

¶ CARTEYRONUM, QUARTEYRONUM, Menſura annonaria continens quartam partem *Quartæ*, seu alterius menſuræ amplioris. Inventar. *Piquet* n. 18. cap.41. de Vouta fol. 18. ex Archivo Principis *de Roban*: *Item, unum ceſtarium frumenti cum uno Quarteyrono & tertiam partem unius Carteyroni frumenti..... Item, unum Carteyronum frumenti, & tertiam partem alterius Carteyroni frumenti, quos fervivunt dicti heredes.* Vide *Carteria*, & *Carteironum*.

CARTHARASA, Menſura annonaria apud Burgundos. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 18. *Dedit...totam partem terræ suæ ubi seminari potest Cartharaſa annonæ.* Forte dividenda vox, *Carta raſa*, seu *quarta* non ad cumulum. [Quin dividenda ſit, nullus dubito. Vide *Carta* 1.]

¶ CARTIATA. Vide *Cartariata*.

CARTIBULA. Vide *Caſtibulum*.

CARTICA. Pelagius libello 10.num.76. *Videns autem Ægyptius veſtitum mollibus rebus, & budam de papyro, & pellem ſtratam ſub ipſo, & modicum capitale de Cartica ſub caput ejus, &c.* Hic hæret Roſweidus, ſed indubie legendum *Carpita*. Vide *Carpia*.

¶ CARTICELLÆ TRIUMPHALES, Chartæ luſoriæ, chartæ pictæ ita hic dictæ, inquit Editor, ex ſuppoſito quod vox truffa, quæ luſum ſignificat, ſit derivata à Latina voce triumphos. Galli etiamnum dicunt *Jouer à la Triomphe*, quod forte ludi genus primum fuit. Certe antiquiſſimum eſt ceteris *cartarum* ludis generibus comparatum. Vita S. Bernardi Seneníis to. 5 SS.Maii pag.276. *Larvales præterea facies, alæ, taxilli, triumphales Carticellæ in forum deferebantur, omnigni tradenda atque comburenda.*

CARTICELLUS, Parva charta, Eadgarus Rex in Regulari Concordia Monachorum, apud Seldenum ad Eadmerum p.147. *Hoc exiguo appoſuerunt Caſticello.* Seldenus legit *Codicello*, malim *Carticello*,

CARTICLUS. Charta Odonis Epiſc. Belvacenſ. anno 1140.apud Louvetum: *Conceſſerunt in eleemoſynam huic Eccleſiæ...ſcilicet Carticlum unum & manſuram & majoratum.* Sed legendum videtur *Curticlum*, aut *Curtillum*.

CARTICULA. Gloſſ.Græco-Lat. Δῶτιον, *Carticula*, Cœna.

¶ CARTILAGIUM, forte Idem quod *Cartalagium*. Bulla Gregorii VIII.in Privilegiis Equitum Ordinis S.Joannis Jeroſolymitani p.144. *Neque aliquibus ſolvatis aliquam gabellam, paſſagium, pedagium, Cartilagium, nec teneamini ad reparationem murorum, foſſatum, pontium, vel viarum, &c.*

CARTILAGO. Gloſſ.Iſidori: *Cartilagini, lardo bradone*; an *bacone*?

1. CARTO, ut eſt apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 143. Menſura frumentaria. Charta anni 1214. in 30. Regeſto Archivi Regii Ch.58. *Similiter liceat nobis emere vineas & alias poſſeſſiones, Cartones vel taſcas ad uſum menſæ noſtræ vel Canonicorum, &c.* Ubi *Carto* videtur eſſe idem quod in Charta Occitanica ann.1306.in Regeſto Philippi Pulcri incip.anno 1299.pag.91.ex Tabulario Regio; *Item ducuntas quinquaginta & dimidiam terræ ad agrarium, ſeu nonam partem in dicta villa & ejus pertinentiis ſitas, quæ ſi nobis tenentur, pro quarum Cartonatarum qualibet debentur duo denarii ultra agrarium, qui ſunt computati in dicta ſumma obliatum minutarum, quæ fuerunt æſtimatæ valere communi æſtimatione 97. Cartones cum dimidia bladi, duæ partes frumenti, & media pars tertiæ partis ſiliginis, & alia media pars tertiæ partis avenæ, &c.*

Iis in locis, ut & in ſequentibus, ſermo eſt, ſi bene conjecto, de eo jure, quod *Quartagium* appellabant, Gall.*Quartelage*. Hoc ſibi arrogabant domini feudales à ſuis tenentibus extorquendo quartam partem fructuum à prædiis, agris vineiſve provenientium; quod quia præter jus & æquum erat, pro quarta parte aliam exigebant minorem, aut eam commutabant in certam ſixamque *Cartanum* frumenti aut vini quantitatem, pecuniæ cenſui interdum addito, ut ex variis locis hic ſubjectis licet colligere. Libertates an. 1209. conceſſæ per Raibaldum de Calma hominibus terræ ſuæ, Hiſt.Dalphin.to.1.pag.19. *Volo quod vineæ eorum, quæ Cartonem dabant ſervitio, quintam tantum ſaumatam ſerviant.* Litteræ Humberti Dienſis Epiſc,eod.to. pag.141. *Sciendum vero eſt, quod in Cartonibus vini & cenſibus gallinarum, quas in dicto caſtro percipimus, debent prædicti Stephanus & Petrus Bouerii, & Petrus de Valle pro balia ſua decimam partem accipere.* Conventio inter Adalardum Abb.S.Victoris Maſſil. & Wilhelmum Vicecomitem de villa Cathedræ ann. 993. apud Marten. tom.1. Collect. Ampliſſ. col 350. *Videbam terram S. Victoris membratim carpere, & ceu à belluit particulatim dilaniare, ab Araulfo ſcilicet Sabenco, qui fraudulenter acquiſivit ſibi Cartonem Cathedræ ab anteceſſore meo Bernardo, necnon à Willelmo Vicecomite, &c.* Statuta Eccl. Biterr. ann. 1360. apud eumd. Marten. tom. 4. Anecd. col. 632. *Item monemus ſemel, ſecundo, tertio & peremptorie omnes & ſingules qui Cartones, procurationes, ſynodatica & aſſignationes nobis debent & Eccleſiæ Biterrenſi, quod de ipſis infra xv. dies ſatisfaciant ad planum, ut tenentur.* Quartagium ad fixam frumenti, vel avenæ, &c. quantitatem & ad certam pecuniæ cenſualis ſummam redactum fuiſſe, probat D. de *Lauriere* in ſuo Juris Gallici Gloſſario, ex libertatibus incolis S.Palladii à Guidone de Soliaco Archiep.Bituric. ann. 1279. conceſſis, ex quibus hæc refert: *Pro quolibet caſali ſito in cenſibus noſtris, & rebus pertinentibus ad caſale, quod caſale cum pertinentiis tenebant homines quondam tailliables, reddentur nobis viginti bocelli avenæ & viginti denarii Turonenſes cenſuales, accordabiles, vel tantum, ſeu prorata quam tenebant de caſali.* Idem confirmat ex Conſuetudinibus oppidi *de Troy* in agro Bituric. ubi ſic habetur: *Item, par ladite Coutume & droit preſcrit de temps immemorial ledit Seigneur a droit de prendre ſur chacun chezeau, étant audit cenſif ſix boiſſeaux marſeche & trois pariſis de cens accordables, payables comme deſſus, & pour demi chèze au trois boiſſeaux, & un denier obole*

pariſis, & pour un tiers ou quart à la raiſon deſſusdite, lequel Droit s'appelle Droit de Quartelage, ſur lequel le Roy prend un muid marſeche de rente, à la charge de fournir audit Seigneur cenſivier un Sergent fiefé, qui execute les debiteurs des droit d'iceluy, par vertu du roole du Receveur ordinaire du domaine du Roy. Vide antiq. Conſuetud. Bituric. pag. 112. 222.

¶ 2. CARTO, Charta ſpiſſior, Gall. *Carton*. Acta SS. Maii to. 6. pag. 174. de S. Jacobo Philippo: *Ex libro memoriarum antiquarum . . . . Cartonibus rubris cooperto.*

¶ CARTOLA, pro *Chartula*, in veter. Formulis Andegav. art. 32. & 40.

¶ CARTOLARIUS, pro *Chartularius*, in Præcepto Ludovici Imperat. ann. 821. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 78.

¶ CARTOLOGUS, quaſi *Chartiloquium*, id eſt, quidquid chartæ dicant vel inſtrumenta. Epiſtola Gregorii Papæ IX. pro Aldrici appellatione: *Sed ſicut apoſtolicis eſt munitus præſidiis, ita veſtris fulciatur auxiliis, ſitque ab omni ſacerdotalis Cartologi laqueo, aut oppreſſione, vel judicio humano intactus.* Poſſet etiam *Cartologi* nomine intelligi Aldrici adverſarius, qui ad ſuam cauſam defendendam chartas & inſtrumenta proferebat.

¶ CARTONAGIUM Vini, apud Boerium Deciſ. 246. Vide *Carto* 1.

CARTONATA Terræ, Id eſt terra, vel terræ aut agri portio unius cartonis frumenti reditus. Charta anno 1300. in Regeſto Philippi Pulcri incip. ann. 1299. num. 47. *Tres Cartonatas terræ quæ faciebant agravium ab antiquo Prioratui antedicto. Quartenata*, & *Quartonata*, in Charta an. 1304. in 9. Regeſto ejuſd. Philippi Pulcri Ch. 86.

¶ CARTOPHYLACIUM, Cartophylax. Vide *Chartophylax*.

¶ CARTORIUM, Archivium, Tabularium. Acta SS Julii to. 2. pag. 173 de S. Elizabetha: *Si in Cartorii dicti Monaſterii aliquæ amplius eſſent ſcripturæ.*

¶ CART-SADEL, ab Angl. *Cart*, carrus, & *Sadel* vel *Saddle*, Ephippium, ſeu illud ſtratum, quod imponitur equo currum trahenti, & cui inſidet auriga. Kennettus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. *Pro uno Cart-ſadel, uno colero, cum uno pari tractuum emptis* XIX. d.

¶ CARTUARIUM, ut Chartularium, Gall. *Cartulaire*. Tabular. Pinnat. apud J. Moretum in Antiquit. Navarræ pag. 324. *Hæc eſt Cartuarium S. Martini de Zireitu, &c.* Vide in *Charta*.

¶ CARTULA. Vide *Chartula* in *Charta*.

¶ CARTULARE, Cartularium. Vide *Chartulare*, *Chartularium*.

¶ CARTULARIUS, Cartulatio, Cartulatus, &c. Vide *Chartularius*, *&c.*

¶ CARTUM de Vinea, ſ. Quarta pars jugeri vineæ, Gall. *Quartier de vigne*, in Donatione an. 1198. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 489.

¶ CARTURIENSES, Iidem Monachi, qui mox *Carnuſienſes*, apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. pag. 363. *Prope muros civitatis Nannetenſis, ubi modo habitant Carturienſes.*

¶ CARTURIUS, Species modii ſeu dolii vinarii. Chartular. S. Vandregeſili to. 2. pag. 1673. an. 1227. *Ego Rogerus Madame & Guermondus filius Anſelli de Alpico cepimus ad colendum uſque ad decem annos ab Abbate & Conventu S. Wandregiſilli vineam ſuam de Alpico, quæ dicitur Blonda per medietatem vini ejuſdem vineæ, & per duos modios ipſius vineæ de medietate noſtra antequam aliquid vini de eadem recipiamus . . . Et ego Robertus Torpin cœpi ad colendum ab eiſdem Monachis ad dictum terminum vineam eorum, quæ dicitur Tiebout . . . per medietatem vini & per tres Carturios de medietate mea, &c.*

CARTUSIENSES Monachi, de quorum origine & inſtituto agit præ cæteris Jacobus à Vitriaco in Hiſt. Occid. cap. 18. Sic dicti à Cartuſianis montibus.

¶ CARUA. Vide *Carrucagium* 1.

CARUAGIUM, Idem quod *Cariagium*, Bracton. lib. 2. cap. 16. §. 8.

¶ CARVALLUS, Lauri ſpecies Luſitanis. Acta B. Taraſiæ to. 3. SS. Junii pag. 501. *Toto corpore conſperſam ramuſculis cinnamomi & roriſmarini, immixtis quibuſdam lauri, quam Carvallum vocant.*

CARVANNA, Carvanus. Vide *Caravanna*.

CARVATICUM. Idem quod *Carraticum*, Tributum pro carris tranſeuntibus. Diploma Ludovici Pii ex Tabul. Monaſterii Foſſat. fol. 8. *Pontaticum, vel portaticum, aut Carvaticum, atque ceſpiaticum, &c.* Forte legendum *Carnaticum*. Vide in hac voce.

CARUBIUM, Carrubium, Quadrivium. Charta Hugonis Archiepiſcopi Genuenſis ann. 1187. apud Ughellum: *Deinde littus maris continue uſque ad Carubium Sardenarum, & ipſum Carubium totum, &c.* Ibid. *Cum Carubio Corrigialium, &c.* Vetus Inqueſta apud Puricellum in Ambroſiana Mediolanenſi Baſilica pag. 1133. *Uſque ad Eccleſiam parvam, quæ eſt juxta Carrubium Portæ Ticinenſis.*

¶ Carubbus, Eadem notione. Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1227. *Et de mandato dicti Pecorarii plures muri facti ſunt propterea in pluribus Carrubeis & viis publicis Januæ civitatis....Inſuper & muralia ſive clauſuras factas per Carrubeos in eorum contractibus fecit penitus removeri.* Idem ad annum 1244. *Dominus Archiepiſcopus cum univerſo Clero, Milites quoque & Dominæ, ac univerſi de populo obviam venerunt ei* (Papæ) *& cum magna proceſſione & lætitia, cooperiis Carubeis civitatis pannis deauratis & cendatis, receperunt eum & adduxerunt in palatium Archiepiſcopi.*

CARUBLA, [An *Carruba*, Italis: noſtris Carouge, Siliqua edulis?] Monachus Florentinus de Expugnatione Aceonis:

Nos in quadrageſima cibis equinarum,
Recreamur carnium & camelinarum,
Aliis rodentibus textas Carublarum.

¶ CARUCA, Carucagium, Carucarius, Carucata. Vide *Carruca*, *Carrucagium*, *&c.*

¶ CARUCATARIUS, Colonus terræ ſervituti obnoxiæ. Kennettus Antiquit. Ambroſden. p. 354. in Inquiſitione reddituum Epiſcopi Lincoln. *Summa reddituum Carucatariorum, ſi fuerint ad firmam* XXII. *.... Summa gallinarum Carucatariorum & cotariorum* CXIV. *gallinæ.*

¶ CARUCATUS, pro *Carrucata*, Tantum terræ, quantum una *Carruca* coli poteſt per annum. Vide *Hardwices*.

¶ CARUCHARIUS, Ductor Carrucæ. Vide *Mulociſiarius*.

¶ CARUCHI. Vide *Cerachi*.

¶ CARUCULA. Vide in *Carrucata*.

¶ CARUDA, pro *Carruca*, Aratrum, Gall. *Charrue*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 64. *Et terram ad unam Carudam, & ſilvam quæ vocatur Bolbier.* Vide *Carrucata*.

¶ CARULASTER, βίωτον. Gloſſ. Lat. Græc. *Adoleſcens grandis vel pinguis.*

¶ CARWA. An cannabis, Gall. *Chanvre*? Si ita eſt, ſ. legendum *Canneva* vel *Canva*. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 83. *Portunt linum ad aquam & Carwam, & referunt & reddunt præſto, & linoſium.*

¶ CAR-

¶ CARUUM, Vectigal ex carris transeuntibus percipiendum, nisi malis esse pro *Carreda*. Charta an. 1114. apud Stephanotium tom. 2. Antiquit. Occitan. pag. 515. *Censum qui nobis exit de Caruis; & omnia & in omnibus tam quæsitum quam acquirendum, &c.* Sed f. legendum, *de Carris*.

1. CASA. Isidorus lib. 14. Orig. cap. 12. & ex eo Papias: *Casa est agreste habitaculum palis, arundinibus & virgultis contextum, quibus possunt sueri à vi frigoris, aut caloris. Casa, hospitiolum.* Gl. Græco-Lat. Καλύβη, *Casa, tugurium, pergula*. Ita apud Latinos Scriptores; sed apud Latino-Barbaros sumitur pro quovis ædificio: unde *Casas Regis* legimus in Lege Longob. lib. 2. tit. 17. §. 1. *Casas Dominicas*, in Lege Bajwar. tit. 1. §. 24. [*Casam Dominicariam* in Actis SS. Benedict. sec. 4. pag. 158.] Tabul. Abb. Bellilocі in Lemovicib. n. 53. *Casam meam indominicatam cum ipso interposito, ubi ego visus manere. Chezę*, in Consuetudine Turonensi art. 248. 261. 273. 297. Juliodunensi c. 27. art. 4. 5. cap. 28. art. 3. Cenomanensi art. 335. est id quod competit primogenito in feudo, *manerium* scilicet præcipuum, cum certa agrorum appendice.

¶ CASA, Monasterium præcipuè sub Meroveadis ex Mabillonii Diplomatica lib. 2. c. 7. n. 1. Vide Sirmond. in Glossario ad calcem Conciliorum Galliæ, & Annal. Benedict. to. 3. p. 474. n. 73.

CASA DEI, Ædes sacra, Ecclesia. Chronicon Laurisham. an. 779. *Dum ipsa Casa Dei vestita fuit ad præsens.* Capitula Caroli C. tit. 9. *Ut Missi nostri, ... requirant de Capellis & Abbatiolis ex Casis Dei in beneficium datis.* Occurrit passim.

Interdum bona ipsa Ecclesiæ *Casæ* dicuntur. Paulinus Epist. 21. *Ut in Casa Ecclesiæ terrulam, qua victum suum procuret, accipiat.* Hinc *Casati* dicti, qui ex bonis Ecclesiasticis beneficia acceperant, feudati Ecclesiæ, ut infra docemus.

2. CASA. Jo. de Janua: *Capis, dicitur vas quoddam, quod vulgo dicitur Casa.* Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. in Sanctuario Capuano p. 263. *Item corporale unum cum Casa ad aurum & imagines.*

CASÆ, apud Gromaticos & Agrimensores dicuntur litteræ terminales, quibus ji auctoritatem, hoc est, significationem dederunt secundum artificium Agrimensuræ, & secundum notas Juris agrimensorii. Exstat de iis liber Innocentii editus inter Gromaticos. Hinc *Casales mensuræ, casalis, casalia*, & alia ejusmodi, de quibus Rigaltius in Glossis ad Agrimensores.

¶ CASACA, Vestis species, Gall. *Casaque*, lacerna, chlamys. Litteræ Patentes Caroli V. Regis Franc. an. 1367. pro Monspelliensibus de forma vestium: *Foleraturas tamen findonis, vel Casacam in ipsis mantellis, vel vestibus licear eis* (mulieribus) *portare*. De vocis etymo vide Menagium.

¶ CASALAMENTUM. Vide *Casamentum* 1.

CASALATICUM, CASALAGIUM, Casa, vel tenementum hominum de corpore, censui dominico obnoxium, [& census ipse ratione *Casalatici* Domino debitus.] Charta an. 1234. in Regesto Comitum Tolosæ p. 129. *Scilicet homines & feminas mini pertinentes, & pertinere debentes, & scienter Petrum Duram, & infantes ejus cum suo Casalatico, & tenentia sua, &c.* Charta Ryosevendis Dominæ de Terminis an. 1208. in 30. Regesto Archivi Regii Ch. 61. *Nos tenebamus in feudum albergam duorum Militum in unoquoque manso à Casalatico in hominibus qui soliti erant in villa vetula de Plairaco, scilicet in tribus mensis, & in villa de Busiriaco in mensis quatuor, &c.* [Manumissio anni 1251. *Omnes generaliter res, & bona, & jura mobilia, & immobilia eis pertinentia, ubicumque sint, vel de cætero habere seu acquirere potuerint, & specialiter totum Casalaticum, quod fuit dicti Guillelmi, &c.* Confirmatio compositionis cum Habitantibus Castri de Leucata an. 1313. *Cum... homines dicti castri sint, & esse consueverint ab antiquo homines de mansata, sive de corpore & Casalatico tam domini Regis, quam illorum a quibus dominus Rex habuit & de novo.* Ibidem: *Absolvimus prædictum locum, & singulos de eodem, & universitatem dicti loci, & singulos de ea, qui nunc sunt & pro tempore fuerint de omni mansata & Casalitico, & omnem servitutem & servitia, quæ à dictis hominibus levari consueverunt, & levari possunt ratione dictæ mansatæ.* Et infra: *Ab omni mansata & omni genere servitutis mansatæ, & à corpore & Casalatico, &c.*]

CASALAGIUM, Eadem notione. Charta Alphonsi Comitis Pictav. ann. 1270. apud Catellum in Histor. Tolos. pag. 395. *Hugonem... hominem nostrum de corpore & Casalagio liberaliter manumittimus, &c. bona ipsorum tam mobilia, quam immobilia, de Casalagio, seu aliunde provenientia, &c.* [Sasimentum Comitatus Tolosæ an. 1271. apud Lafallium tom. 1. Annal. Tolos. Instrum. p. 15. n. 18. *Item quod Dominus Comes ex antiqua consuetudine percipiebat in dicta villa in certis Casalagiis triginta sestaria bladi, medium frumenti & medium avenæ annuatim, &c.*] Consuetud. Tolosæ 4. part. tit. de homagiis: *Item de immobilibus, scilicet de Cassalagio, vel feudis quæ tenentur à domino suo... nihil potest homo de corpore sine assensu domini ordinare*. Passim ibi. Tit. 38. *Homo ligius de corpore & Casalagio*. Charta an. 1298. in Regesto Philippi Pulcri Fr. Regis an. 1298. num. 18. ex Tabulario Reg. *In quibus* (hominibus) *jus habemus ..., ratione vel occasione servitutis, quæ de corpore tantum vel de Casalagio tantum dicitur, aut etiam de utraque, vel rerum Casalagii conjunctim, vel separatim, aut ascripticiatus, vel quasi, seu libertinitatis, vel cujuslibet alterius generis servitutis, &c.* Alia ibid. num. 33. *Ac etiam vendis, & forisfapis, laudimiis omnium præmissorum, ac etiam Casalagiis & servitiis, seu redditibus, nobis ratione Casalagiorum & pro ipsis Casalagiis debitis, &c.* Consuetudo municipalis *de Vallancay* in Biturigib. art. 3. *Quand une personne tenant feu & Chaseolage dans les fins & limites d'aucunes dismerie, &c.*

CASLAGIUM. Charta ann. 1306. in 2. Regesto Philippi Pulcri Regis Franc. n. 59. ex Tabulario Regio: *Quarundam personarum... quas dictus venditor asserris esse servilis conditionis de corpore & Caslagio, & tenere in Caslagium quatuor sextarios & unam quarteriatam terræ ad dictam mensuram, &c.*

¶ CASALE. Idem quod *Casalaticum*. Veteres Consuetudines Bituricenses editæ à Thomasserio pag. 112. *Quod pro quolibet Casali fisci in censibus nostris & rebus pertinentibus ad Casale, quod Casale eum pertinentiis tenebant homines quondam salliabiles, reddentur nobis viginti bosselli avenæ, & viginti denarii Turonenses censuales accordabiles, vel tantum, seu pro rata quam tenebunt de Casali.* Quæ sic Gallice redduntur in Consuetud. de Troy in eodem agro Bituric. *Item par ladite Coutume & droit preferit de tèps immemorial, ledit Seigneury à droit de prendre sur chacun Chezeau estant audit censif six boisseaux de marsebe, & trois parisis de cens accordables, payables comme dessus, & pour demi Chesseau trois boisseaux de marsebe, & un denier obole parisis.*

¶ CASALE, Casa, tugurium. Vita S. Nicolai de Rupe to. 3. SS. Martii pag. 421. *Abditiorem igitur locum secessum quæ fuit in nemore suo, supra montem primo à patria sua lapide distantem; illic humile Casale sibi erexit.*

CASALE, Certus Casarum numerus, villa, suburbanum, προάστιον. Charta scripta Ravennæ pub Justiniano apud Brissonium de Formul. p. 648. *Ex Casale Petronano territ. Bononiensi, &c.* Anastasius in Adeodato: *Multa ædificia nova augmentavit, sed & Casalia conquisivit.*

fivit. Will. Tyrius lib.10. c.19. *In suburbanis, quæ vulgo Casalia appellant*. Lib.20. cap.20. *Suburbanorum adjacentium, quæ nostri Casalia dicunt*. Hugo Falcandus pag. 680. *Duas ei villas optimas, quæ Siculi Casalia vocant, dari fecit*. [Liber de constructione castri Saphet apud Baluz. to. 6. Miscell. pag. 368. *Habet castrum Saphet sub dominio & districtu suo Casalia, quæ in Gallico villæ dicuntur, plus quam* 260. Charta anni 1184. ex Archivo Monialium S.Salvatoris Massil. *Concedo Casale ... Margara cum territorio & pertinentiis ... cum villanis omnibus ... Concedo Casale Bethefe, pro quo dominus & avunculus meus Rex Balduinus Militibus templi singulis annis* 40. *bisantios valens contulit*.] Vide Raymundum *de Agiles* p. 143. eumdem Tyrium lib. 11. cap. 12 lib. 20. cap. 23. Matth. Paris, Bromptonum, & alios passim. Dicitur &

CASALE OSTENDERE, Familiam & natales suos in jure probare. Observantiæ Regni Aragon.lib.9. tit. de Salvis Infantionum faciendis §.4. *Illi qui faciunt salvam (Infantionatus) non tenentur ostendere Casale suis convicinis, quia hoc non pertinet ad eos petere, sed ad Dominum Regem, cum ipse certificari voluerit de Casali illorum*, &c. Adde Foros Aragon. lib. 7. tit. de conditione Infantionatus, & tit. seq.

¶ CASALICUM, in Charta Walardi ex Chartulario Ecclesiæ Aptensis fol. 129. *Quantum visus sum habere in Casalicis, curtis, exavis, vineis, campis*, &c. Idem Charthul. fol. 125. *Cum ipso campo, cum ipso Casale, cum exago suo*. Et fol. 118. *Cum casis, Casalicis, curtis, sylvis*, &c.

¶ CASALICIUM, in Donatione Willelmi Comitis inter Acta SS. Maii tom. 6. p. 820. *Cum casis, Casalicis, campis, vineis, pratis*. Chron. Farfense apud Murator. to. 2. part. 2. col. 464. *Item pro solidis* 20. *dedit intra civitatem Reatinam Casalicium ad forum, & subtus muros ejus petias terræ & vineæ* 5. *modiorum* 22. *Casalicium* hic pro domo sumitur,

¶ CASALICULUS, Idem col. 369. in Bulla Stephani PP. IV. an. 817. pro Monasterio Farfensi: *Inter ea casalem Pipinianum cum casis & vineis, seu oliveris, & coanis: item casalem Scandilianum per uncias* 8. *necnon & Casaliculum, qui nominatur Antiquus*.

CASALIS, masculgener. Anastasius Bibl. in S. Adriano PP. *Civitatem Ravennatium, & Casales ac omnia præsidia occupant*. Infra: *Ubi & alios plures fundos seu Casales, & massas ... emere visus est*. Histor. Translat. S. Guthlaci n. 17. *In hac ruricola quidam fundum, Casalem, paucaque novalia possidebat*. Adde Diurnum Romanum c.6. tit. 11. cap.7. tit. 22. Chartam Caroli Crassi Reg. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p.227. *Casale*, non semel occurrit apud Joan. Villaneum lib.4.c.25. lib. 7. c.144. l.10.c.171. Statuta MSS. Caroli I. Regis Sicil. c.115. *Villains qui habitent es viles & es Caseaux, ne puissent estre mis avant por tesmoins contre Comtes, ou contre Baron ou simple Chevalier*.

CASUALIS, [CASUALUS,] Eadem notione. Tabular. S. Cynici Nivern. Ch. 22. *In agro Magniacense in villa Luxiaco, hoc est Casuales cum vineis & artibibus, ubi colligi possunt vini modii* 50. Ch. 41. *Et quod vocatur a ruticis vetus Clausum cum Casuale & puteo*. Et Ch. 85. *Cum pratis, mansilibus Casualibus, & arabile terra*. [Chartular. Monasterii S. Sulpicii Bituric. fol. 11. verso: *In villa quæ dicitur Boscheto, hoc est, mansus meus indominicatus una cum Casuali, rasi, domibus, ædificiis*, &c. Ibidem fol. 20. *Ibi est una Casualis, vineis*, &c. Et fol. 22. quater aut quinquies legitur, *Terram arabilem cum Casualos*.]

¶ CHAZALE. Charta Adalardi Arvernorum Episcopi ann. 905. inter Instrum. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 130. *In Mantiniaco vineam unam cum Chazale unum & campo uno*: hic *Chazale* non plures *casas*, sed unicam domum rusticam, ut alibi non semel ipsa vox *Casale*, proesti Solemniac. *Dono unum Chazalem ad eleemosynam S. Petri*, &c.

CASALINUM, Gallis *Masure*, locus ubi *Casæ* ædificatæ fuerunt, aut ædificari possunt. Charta anni 1007. apud Ughellum in Episcopis Volaterr. *Dedit in causæ commutationis integrum Casalinum, in quo jam fuit casa*, Et infra: *Cum septem & decem inter casis, & castinis, seu Casalinis, & integris decem & septem sortis, & rebus illis ad eodem Casalino, & rebus domicato*, &c. Occurrit non semel apud Francisc. Marian in Mathilde Comitissa lib.3.p.105.117.160. Petrum Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap.22. & alios, Charta Ottonis I. Imper. an. 966. apud Ughellum in Episcopis Veronensibus; *Terra Casalina cum casa super se habente una cum curte, horto, & terra aratoria*.

¶ CASALENUM, in Vita S. Thomæ Aquinatis to. 1. SS. Martii pag. 744.

¶ CASALINA, Eadem notione. Chronicon Farfense apud Murator. to.2. part. 2. col. 420. *Duas Casalinas in castello Taccie, & canapinas in circuitu ipsius castelli*, Ibidem col. 576. *Omnia in integrum cum castello, Casalinis atque cellis*,

¶ CASALINUS, Eodem significatu, Ibidem col. 463, *Casalinos desertos*.

¶ CASALIS. Vide in *Casale*.

¶ CASALLUS, CASALUS, Casa, domus, ædificium. Statuta Suavii S. Severi in Capite Vasconiæ Abbatis pro villa S. Severi ann. 1190. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 280. *Ad ultimum videns Abbas ... quod de facili non posset villa populari, dixit & concessit, quod de hominibus S. Severi vellent ibi ædificia facere, quod liceret eis infra vicennium; vicennio vero transacto, si in illa vellent morari, & per annum & diem fecum essent & de suo proprio pape comederent, & sine querimonia Abbatis, deinde more burgensium se haberent, nisi forte Casalli eorum manerent postea desolati; tunc per filios suos, vel per seipsos, quamvis in villa ædificarent, Casallos cooperiant, teneant & serviant, & in eisdem maneant*. Chartarium Ecclesiæ Auxitanæ MS. c.47. *Et in ipso loco dabat alodem, terras, & Casalas, & vineas, & culturas*. Parvum Chartular. S. Victoris Massil. fol. 130. *Ego B. de Castellana dono Ecclesiæ de Villacrosa unum hominem cum toto tenemento suo præterea unum Casalum in eodem castro*, &c. Vide *Casale* & *Casaleticum*,

1. CASAMENTUM, Feudum quod à *Casa dominica* dependet. Fulbertus Carnot. Epist. Ep 6. *Commendationem vestrorum Militum, qui de nostro Casamento beneficium tenent*. Ordericus Vital. l. 5. *Hanc donationem ... concessit D. Rodbertus Carnotensis Ecclesiæ Epiſcopus, in cujus Casamento fuit ea*, &c. Charta Radulfi de Balgentiaco ann. 1085. in Tabul. Vindocin. *Quidquid idem Radulfus illis loco dare voluerit in toto Casamento quod ab eo tenet, libenter ipse Comes concessit & auctorisavit*. Alia ex Tabulario Burgul. fol. 59. *Vendidit medietatem terræ de Broevis, quam tenebat de Guillelmo de Tornamina, qui eam auctorisavit in castro Toarciense Vicecomitis Arberti de cujus Casamento terra erat*, Alia ex Tabul. S. Albini Andegav. *Fuit autem in hac donatione authorizamentum Fulconis Comitis, & Suardi Domini Castri Credonis, ad quorum Casamentum pertinebat*. Charta an. 1197. in Hist. Vergiac. p. 122. *Cepi de Odone Duce Burgundiæ in feodum, & Casamentum Auxonam villam meam, cum castro, jurabilem & reddibilem sibi & successoribus suis*. Ita passim *Casamentum* fumitur, apud eumd. Fulbert. Ep. 19. Ivon. Carn. Ep. 173. & in Decret. 6. part. cap. 76. S. Bernardum Epist. 39. 284. Radulfum de Diceto in Abbreviat. Histor. an. 880. in Chron.

Chron. Besuenſ p. 550. 552. In variis Chartis apud Paradinum in Hiſtor. Lugdun. lib. 2. cap. 39. Galland. de Franco allod. pag. 284. & 289. Louvet. in Hiſt. Belvacenſi. 1. Editionis pag. 405. &c.

D *Bruſſel* de Feudorum uſu lib. 3. cap. 8. demonſtrat *Caſamentum* aliquando à Feudo diſtinctum fuiſſe ac præſertim à prima ſua origine nihil aliud fuiſſe, quam prædium ad vitam alicui conceſſum ſub annua pecuniæ præſtatione vel alia ſimili obligatione, idque probat inter cætera primo articulo poſtulationum Epiſcopi Lingonenſis adverſus Ducem Burgundiæ coram Ludovico Juniore an. 1153. ubi ſic legitur: *Quero à Domino Duce, quare cum Caſatus S. Mammetis homo non eſſet, & bonum feodum inde haberet, placuit ei hominum noſtrum derelinquere? quateaus feodum reddat & præterea quidquid de eo accepit.* Primum obſervat eruditus Scriptor particulam *non*, quam quidam deleverunt, eſſe retinendam: deinde conficit ex relata poſtulatione *Caſamentum* fuiſſe à Feodo diſtinctum, ſiquidem hominium à *Feodato* præſtandum haud immerito dereliquiſſet, ſi S. Mammetis fuiſſet homo *Caſatus*, ſed laudatum caput legendum eſt integrum. Vide *Feudum Caſamenti* in voce *Feudum*.

CASEMENT, CHASEMENT, Scriptoribus noſtris paſſim. Philippus Mouskes in Philippo I.

Si fit oir de ſon Caſement,
Raoul de Waiet voirement,

In S. Ludovico:

Car il ot le droit oir de Toulouſe,
Et grant terre & grant Caſement.

Le Roman *de Garin*:

Quant à Bues donngs ſon Chaſement,
La Duchée de Gaſcongne la grant.

Alibi:

Ce eſt Guillaume de Monclin le vaillant,
Qui à tollu ſon riche Chaſement.

Alibi:

Riche homme ſont, chaſcun tint Chaſement,

Le Doctrinal:

Se li hom a grant terre u rente a Chaſement,

Le Roman *d'Aubery*:

Toute Bourgoingne vous doins en Chaſement.

Infra:

Ne cuit je mie par le mien anciant,
Qu'il ait meillor home en ſon Chaſement.

¶ CASAMEN, in Actis SS. Bened. ſec. 5. pag. 283. ubi de S. Alveo Abbate: *Ego itaque Ragenfredus Carnotum conſtituus Antiſtes ... dantes juſte reddimus in proprios Fratrum uſibus ſtipendiariis, quæ eorum alimoniæ ſubtracta à noſtrorum quodam, nomine Elya, dominioque epiſcopali inepta cupiditate ſunt detenta, atque in Caſamen militum cæca mente tradita*, id eſt, Data militibus in feodum vel beneficium.

CHESAMENTUM, Eadem notione. Charta Willebaldi & Guillelmi de Tremollia, in Tabular. Domus Dei Montis Morillonis in Pictonib. *Si quis vero ex ſuis chefatis aliquod ſuum Chaſamentum, vel aliquam terram pauperibus ſupradictis donaverit, ipſi domini concedunt atque donant.*

CHASALAMENTUM, in Charta Dalmatii de Luzeio in Regeſto Carcaſſon. fol. 40. *Cum omnibus redditibus qui pertinent ad eandem villam, quam de ſuo Chaſalamento teneham.*

¶ CASAMENTUM MILITARE. Charta Roberti Ep. Ling. ann. 1101. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 152. D. *Confirmamus vobis* (Abbati Moliſmenſi) *Eccleſiam S. Deſiderii infra muros Lingonicæ urbis cum appenditiis ſuis, exceptis Militaribus Caſamentis*; hoc eſt, Feudis Militibus conceſſis, unde *Caſati Milites*: de quibus infra in *Caſati*.

¶ 2. CASAMENTUM, Caſa, Domus, Ædificium. Lobinellus in Gloſſar. ad calcem Hiſt. Britan. *Campus cum Caſamento*. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 133. col. 2. in Charta Leotardi pro feudo Cellariæ Epiſcopalis: *Ipſam* (Cabanariam) *dedi eis pro feudo Cellariæ, & Caſamenta, & cortilia, quæ habent Grationapoli, & unum furnum, qui eſt juxta Caſamentum illorum, ſive juxta domum Stephani Coaix*. Vide Gloſſar. Martenii ad calcem tomi 5. Anecd.

¶ CASAMENTUM, Minor *caſa*, ut conjecto, pendens à majori, appendix. Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 594. *Et in Sabelli tres caſas cum Caſamentis 11. unumquodque habens modios 3. & in prædis peſſias 3. & de Eccleſia S. Andreæ quartam partem .... de Eccleſia S. Mariæ ad Xiſtum decimam ſextam partem, & duas caſas cum Caſamentis ſuis, habentes modios 25. & de pratis, & ornamentis ipſius Eccleſiæ ſuam portionem*. Vide *Caſarina*.

¶ 3. CASAMENTUM, Dos, quæ marito datur, cum uxorem ducit. Hiſp. *Caſamiento*. Teſtamentum Jacobi Aragonum Regis ann. 1272. apud Marten. Anecd. tom. 1. col. 1147. *Nec dare etiam ſibi Caſamentum ſeu dotem*. Vide *Caſare* 2.

¶ 1. CASANA, Menſa argentaria, Gall. *Banque, Caiſſe*. Hiſtor. Dalphin. to. 1. pag. 74. ex Computo anni 1322. *Pro penſuva Caſanæ Lombardorum de Montilio receptæ, &c.* Pluribus in locis Dalphinatus argentariam exercebant Lombardi & Judæi, pro qua cenſum quemdam quotannis ſolvere tenebantur. Ibidem pag. 92. col. 1. in Computo Antonii Baſſen Judæi & ſociorum legitur, *De jis quæ debebat ratione cenſivæ Caſanarium ſuarum Gratianopolis, Viſilieæ & de Vivo, & de Cenſibus domus ſeu domorum ſuarum Gratianopolis, &c.* Et tom. 2. p. 272. in Computo ab ann. 1333. ad ann. 1336. *Pecunia recepta à Lombardis, & Judæis pro cenſu Caſanarum hujus anni præſentis* 1335.

¶ 2. CASANA, σκήνη σκηνή. Gloſſ. Lat. Græc. Teſtum navigii.

1. CASARE, In feudum concedere, vel *feodare*. *Acaſer*, in Areſto Parlamenti Burdegalenſis ann. 1527. *Sous acaſer*, in retroſeudum dare, in Conſuetud. Burdegal. art. 101. & Aquenſi tit. 8. art. 7. Bajonenſi tit. 18. art. 16. Chronicon S. Michaelis Virdun. pag. 387. *Cumque in partibus illis terram non haberet, unde caſtrum illud* (Iarrum) *Caſare poſſet, de tertia parte poſſeſſionum Abbatiæ illud Caſavit, dicens caſtrum illud totius Abbatiæ tutamen fore*. Adde Vaſſeburgium pag. 302. Charta Dominorum Toloni an. 1223. *Item fuit actum & dictum expreſſe, quod in locis ſibi datis vel capcaſſis, vel quos tenent in ſignoria dictorum Dominorum, non poſſent homines Caſare ſine licentia ſpeciali Dominorum*. Charta Urſi Silvanect. Epiſc. in Hiſt. S. Martini de Campis: *Hoc autem nec conceſſiſſet Epiſcopus, niſi à Rotberto Vicedomino, qui de his ab eo Caſatus erat, fuiſſet exoratus*.

2. CASARE, Nubere, matrimonio jungi: vox Hiſpanica. Coronatio Henrici Regis Luſitaniæ apud Brandaonum lib. 10. cap. 13. *Si Caſaverit cum Principe extraneo, non ſit Regina*. Teſtamentum Sancii II. Reg. Portugall. apud eumdem tom. 4. pag. 221. *Si Regina Blanca Caſata fuerit*.

¶ CASARICUM, Idem quod mox *Caſarina*. Vide locum in *Recalcus*.

CASARII, in leg. 7. Cod. Th. de Bonis proſcript. In Familia ruſtica recenſentur, *quos ſint Caſarii, vel Colani*. Ubi Codex Juſtin. habet *Cenſuarii*. Sic autem appellari videntur qui *caſis* ruſticis habitandis aut curandis præfecti erant. Nam prædia pluribus caſis conſtabant; proinde iidem qui poſtea *Caſati* dicti.

CASARINA, Idem quod *Caſa*, vel *Caſæ* appendix, vel idem quod *Caſalinum*. Chronicon Farfenſe [apud Mu-

Muratorium tom. 2. part. 2. col. 376.] *Et casas atque Casarinas novem in Angulano*, [Ibidem col. 473. *Item pro solidis 60. concessit casalem Panianulæ & Sangrinianum & Casarinas, & super Albucianum terram cum aquæmolis suis.* Et col. 564. *In Salisano res pro solidis 50. infra ipsum castellum Casarinas duas.*]

¶ CASARIUM, Idem quod *Casa* vel *Casarina*. Testamentum Anglici Episc, Albanensis ann. 1388. apud Stephanotium tom. 10. Fragm. Histor. MSS. pag. 334. *Et lego pro ipsa Capellania fundanda omnes census, servitia, deveria, usatica, damos, Casaria, Viridaria, terras cultas & incultas.*

1. CASATA, CASSATUS, (promiscue enim scribitur) Habitaculum cum certa terræ quantitate idonea ad unam familiam alendam servis *Casatis* olim attributum, atque adeo ipsa familia. Canones Synodi Liptin. c. 2. & ex iis Capitula Caroli M. lib. 5. c. 3. & Capitula Caroli Calvi tit. 23. c. 7. *De unaquaque Casata 12. denarii ad Ecclesiam ... reddantur*. Adde Capitulare an. 779. c. 13. & Addit. 4 Capitul. c. 132. Decretale Precum quorumdam Episcoporum eodem ann. &c. [Charta Hedeni Ducis pro S. Willibrordo Episcopo an. 704 apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 13. *Donamus tibi 7. hobas & 7. Casatas, & 400. diurnales de terra ... Has Casatas ibidem manentes cum omni peculio vel laboratu eorum, quod habent vel habere noscuntur, totum tibi ad integrum trado*. Et col. 16. in Charta Ægelberti pro Monasterio Epternac. an. 703. *Quod mihi ex paterno jure legitime provenit, hoc est Casatas 12. cum sala & curticle meo ... cum mancipiis & omni peculio eorum.*] Othlonus Presbyter lib. 1. de Vita S. Bonifacii Moguntini Archiep. c. 42. *De unaquaque Casata solidus, t. 12. denarii ad Ecclesiam vel Monasterium reddantur*. Et lib. 2. cap. 14. *De censu autem Ecclesiarum, id est, solidum de Casata suscipe, & nullam habeas hæsitationem, dum ex eo poteris eleemosynam tribuere, & opus perficere sanctarum Ecclesiarum*. In Epist. Zachariæ PP. ad eumdem Bonifacium scripta legitur, *Solidum de Casa suscipere*. Charta Ethelredi Regis Angl. in Addit. ad Matth. Paris: *Quandam juris mei portiunculam, Casatas aquidem senas, binis in locis semotas, &c.* Rogerus Hovedenus an. 1008. *Rex Anglorum Ethelred. de* 310. *Casatis unam trierem, &c.* Ubi Henricus Huntidon. rem eamdem narrans, *pro Casatis, bidis*, habet. Est autem *Hida* idem quod *Casata* Anglis. Vide in hoc verbo.

CASSATUS, idem quod *Casata*. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 21. *An.* 959. *Eldredus Rex dedit Ecclesiæ Christi in Dorobernia Monasterium Raculfense his demis femisque æstimatum Casatis, cum omnibus pertinentiis, sive littoram sive camporum, agrorum saltuumve.* Charta Edwardi Confessoris pag. 36. *Centum mansas ... ita quod in ipsius terræ quantitate quod Episcopo aratur, & quod coloni inhabitant, pro uno tantummodo Cassato reputentur, qui Ciltancumb ab hujus patriæ peritiis vocatur ... largior.* Pag. 99. *Supradicta vero quantitas terræ in Bradanfeld. 48. Cassatorum, &c.* Pag. 121. *Terræ 20. Cassatorum.* [Vira S. Ethelwodi Episc. Winton. inter Acta SS. Benedict. sec. 5. pag. 612. *Reliquam vero præfati loci terram, quæ centum Cassatorum lustris hinc inde gyratur regali dominio subjectam Rex ipse possidebat.* Ibid. p. 613. *Dedit etiam Rex possessionem regalem. hoc est, centum Cassatos cum ædificiis, &c.*] Occurrit alibi non semel in Chartis veterum Regum & Magnatum Angliæ p. 50. 51. 100. 121. 203. tom. 2. pag. 838. 839. 840. 858. tom. 3. p. 115. 116. 305. apud Willelm. Thorn. ann. 838. 942. Florent. Wigorn. p. 612. &c. Ita *Casato*, pro familia usurpat Joannes Villaneus lib. 3. c. 2. lib. 5. c. 38. lib. 7. c. 45.

¶ 2. CASATA, pro *Casata*, Formaticum, *Fromage*. Bulla Honorii III. apud Margarinum: *Tenentur præstare annuatim ... duos panes & unam Casatam, vel loco Casatæ petiam unam de caseo recenti*, &c. 10. *ova*.

CASATI. Joachim Vadianus lib. 2. de Colleg. & Monaster. German. pag. 60. & ex eo Goldastus in Notis ad Dositheum lib. 3. p. 23. putant, *Casatos* primum dictos libertini generis homines, qui conductum inhabitabant. Locantur enim, inquit Vadianus, hodieque villæ & casæ certa redituum, aut census conditione, nec una locationis specie. Diversi autem erant ab illis servis quos vulgus Alemannorum *Leibaigenleuth* vocat. Certe Casati non tam libertinæ, quam servilis fuerunt conditionis, dictique videntur servi ii qui *intra casam*, hoc est, in ruralibus possessionibus, serviebant, ut est in Capit. Caroli Magni lib. 3. cap. 73. & 80. & qui certis casis addicti erant. Servi namque alii erant *Casati*, alii *non Casati*. Charta Divisionis Imperii Caroli M. c. 6. tom. 2. Hist. Franc. p. 89. *Precipimus ut nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius à quolibet homine traditionem vel venditionem rerum immobilium, hoc est, terrarum, vinearum atque silvarum, servorumque qui jam casati sunt, sive cæterarum quæ hæreditatis nomine censentur, auro, argento, & gemmis, armis ac vestibus, necnon & mancipiis Casatis, & his speciebus quæ propriæ ad negotiatores pertinere noscuntur.* Eadem habentur in Divisione Ludovici Pii c. 7. Neque alii videntur Casati in Chartis Alemann. apud eumdem Goldastum: Charta 39. *In villa quæ dicitur Centoprato, Casatos 2. cum omnibus adjacentiis, vel adpendiciis eorum*. Ch. 69. *Non est incognitum quod Manegoldus ... Casatum unum cum boba sua ad dictam Ecclesiam tradidisset*. Ch. 87. *Et dotavi eam Casalibus 8. & similiter bobas 12. & mancipia denominata, &c.* Alia apud Vadianum loco citato. *Et hoc est quod trado ... & Casatos tres bis nominibus, &c. Casalées naturaus*, dicuntur ejusmodi servilis conditionis homines, i. *Casati*, seu Casalati nativi, originarii, in Foris Beneharn. tit. 1. art. 20.

CASATI VILLÆ, Burgenses, qui *Casam* habent in villa, seu oppido, in Charta ann. 1206. apud Perardum in Burgundicis p. 299.

CASATUS, Domesticus, vel vassallus, feodatus. Necrolog. S. Stephani Autisiodor. *Pridie Nonas Aug. Gaufridus Comes Cabilonensis, hujus Ecclesiæ Casatus apud castrum suum Donziacum Monachus factus obiit*. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. p. 118. *Quosdam vassallos, Casatosque, ut servitii sui Domini Archiepiscopi Arnulfum.* Ibid. pag. 528. *Tunc igitur consultu Concilii pars fuit cleri, & Casati Ecclesiæ Suessionicæ elegerunt sibi in Pontificem, sancte religionis cultorem Arnulfum per id tempus reclusum.*] Tabularium Dervensè: *A Clericis nostris & Equitibus quos Casatos vocant, &c.* ubi *Equites* iidem qui *Milites*. [Charta an. 1101. inter Instrum. to. 4. novæ Gall. Christ. col. 152. *Quidquid etiam servitii, & justitiæ in alodio Molismensi, in pratis scilicet & sylvis, in aquis decimisque & aliis Milites Casati cum uxoribus suis & progenie eorum habebant.* Chartularium Monasterii Aquicinctensis fol. 26. *Nicholaus de Inci sive de Cheon vir nobilis ... dedit etiam Militem unum, qui servitium debet cum equo nostro Abbati.*] Charta Abbatiæ Dolensis in Biturigib. *Ego Gomarus uxoris meæ Serenæ consilio, filiorumque meorum, simulque mecum Casati mei, sive feodati, &c.* Alia Lietberti Episcopi Camerac. *Casatorum, sive domesticorum nostrorum*. Historia Episcoporum Autisiodor. cap. 58. *Propter domini & Casatorum seu vassallorum suorum potentiam*. Vide Capitul. 1. ann. 812. cap. 4. Baldricum lib. Chronici Cameracensis cap. 63. Vitam Lietberti Episcopi Camerac. cap. 11. Chronic. Abbat. Lobiens. pag. 607. Fulbertum Carnot. Epist. 6. 19. 43. & alibi, Ivon. Car-

Carnor. Ep. 28. Gesta Consulum Andeg. cap. 2. num. 6. cap. 3. n. 8. *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 465. 466. &c.

CHASEATI, in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano fol. 153. verso in Probat. Hist. Montismorent. p. 29. *Cbazez*, apud Poetas nostrates. Le Roman *de Gaydon* MS.

Et Duc & Comte, & demaine & Cbazé.

Alibi:

Encore feras de Bourgoingne Cbazez.

Le Roman *de Florimond* MS.

Seloc qui estoit li aisnez,
Fu de Babiloine Cbasez,
A Pbelippes Grefce donna, &c.

Infra:

Et de Babiloine enfement
Vous doins-je tout le Cbasement.

Li Lusidiaires MS.

Il vint à une cbité,
Manda ses Ducs & ses Cbasès,
De par tout les assembler.

Philippus *Mouskes* in Philippo Aug.

Et donne & tiere autre afses,
Dont il iert tenans & Casès.

Alibi:

Et cascun jour venoient mès
De Ducs, de Contes, de Casès.

Charta Othonis Comitis Burgund. ann. 1242. apud Perardum p. 451. *Je li ai prié que il aidoie à mes Cbazez lor droit a maintenir, tant cum il voudront droit salve. Cbasiers*, in Charta Odonis Ducis Burgund. ann. 1306. *Et les Cbasiers, autrement dits feodaux, dudit Cbastillon. Homens de Casades*, vivos nobiles vocat Raimundus Montanerius in Reg. Aragon. c. 227. *E llavors ell s' apparella ab 300. bonens de Casades que bi avia, que tots eren de les mellors Casades de Genova.*

CASATICUM, Praestatio pro *Casa*. Constit. Friderici II. Imp. apud Richardum de S. Germano an. 1232. *De jure Cesarici, remissa sunt grana 3. pro uncia zuccare quod mercatoribus qui erunt pro eis, providebitur a custodibus fundaci in tectis, fuminaribus, paleis & lignis.*

¶ CASATUM, Idem, ut videtur, quod *Casaticum*. Donum Raginaudi Montis-Falconis Callorienſi Monasterio ann. 1145. inter Instrum. tom. 3. novæ Gall. Christ. col. 62. *Notum fieri volo, quod omnem terram.. quam sub jure meo prædicti Fratres possident, totum laudo & concedo. Simili modo quidquid in omni terra mea; ita tamen ut inde Casatum non perdant prædicti fratres, quod adepti sunt.*

¶ CASATURA, Idem quod *Casaticum*, Charta Conradi II. Imper. pro Ecclesia Camerac. ann. 1146. apud Miræum to. 1. p. 181. col. 1. *Abbatiam etiam S. Gaugerici, Comitatum totius terræ Cameracensis, Castellaniam quoque, Casaturas & hominia, quæ de feodo Episcopi esse constat,*

¶ 1. CASATUS. Vide *Casati*.

¶ 2. CASATUS, Ponderis species. Vetus Glossar. MS. Sangermen. *Chati pondus decem dragmis appendituri, qui etiam à quibusdam Casatus nominatur.*

CASBOVIS. Charta Gaufridi [Guillelmi III. in nova Gall. Christ.] Episcopi Aptensis ann. 1247. apud Sammarth. *Servitat annuatim in festo B. Auspicii ... unum Casbovis, scilicet 4. carteria valentia 50. solidos Willelmenses.* Infra: *Temperavimus canonem antestatum in dictis brevibus civitatis Aptensis, & in castro S. Martini reducente in quartam partem unius Casbovis valentem 12. solidos Willelmenses pro brevibus antedictis faciendam in festo B. Auspicii.* [Homagium Hugoni Episcopo Aptensi præstitum ann. 1310. ex Schedis Præfidis de *Mazangues*: *Et solvere domino Episcopo & Ecclesiæ Aptensi annuatim in festo B. Auspitii medietatem unius Casti (vel Casli) bovis valentis 25. solidos Guillelmensium, vel æquivalentis monetæ.* Et infra: *Offerant dictæ domidæ ... 25. solidos coronatorum parvorum pro dicta medietate dicti Casti (vel Casli) bovis;* id est, Bovis crassi seu pinguis, Call. *Bœuf gras*, vel forte *Carcassi* bovis, seu Cadaveris bovis occisi. Vide *Carcassum*. Utut est voce *Casbovis*, *Casti bovis*, vel *Casli bovis* bovem integrum designari certo colligitur tum exipsa voce, licet corrupta, cum ex aliis locis Chartæ an. 1247. una comparatis. Bertrandus Raybaudus de Simiana, qui propter *breve episcopale de bocaria*, id est, de tabernaria carnaria, *civitatis Aptensis* debet *unum Casbovis 50. sol. Willelm. in festo B. Auspicii*, debet pariter *de Castro B. Martini unum multone n virum, qui valeat octo sol. Willelm. annuatim in vigilia B. Martini: qui tamen multo rediguntur in agnum unum valentem tres sol. Willelm.* quemadmodum *Casbovis* integer 50. *solidorum* redigitur in *quartam partem valentem* 12. *solidos*. Hæc ex prædicta charta, folio fusius, quia in exponenda *Casbovis* voce hæsitarunt viri quidam eruditi.]

CASCAVELLUS, Cascavellus, Campanula, nola, vox Hilpanica, *Cascavel*, *sonalium*, Neubrigensi. [Gallis *Grelot*, *Sonnette*, Crotalum, Provincialibus *Cascaveau*. Statuta Ecclesiæ Massil. an. 1235. *Indumenta Canonicorum, & aliorum Clericorum sint honestati congruentia clericali. Nec utantur fotularibus, vel sellis pectoralibus, vel calcaribus deauratis, aut Cascavellis*; scilicet equorum collo appensis, ut olim erat in usu, atque etiamnum videmus in mulis vectoriis & clitellariis. In ventarium ornamentorum Abbatis S. Victoris Massil. an. 1358. *Item in extremitate pendentis mitræ sunt sex parvæ cathenulæ cum sex longis Cascavellis deauratis.*] Fori Ofcenſes Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 16. *Quicunque in bastiludio commiserit homicidium, vel fecerit damnum fortuito casu, teneatur solvere homicidium, & emendare damnum, nisi portaverit carnpanetas, Cascavellos: qui autem portaverit, non teneatur dare.*

CASCIA, Arca, capsa, Gallis *Caisse*. Charta Joannis Archiepiſcopi Capuani an. 1301. *Tabernaculum de argento cum Cascia sua.* Vide *Casa* 2.

¶ CASCIARE, Venari, Gall. *Chasser*. Statuta Arelat. MSS. art. 85. *Consules Arelatis ... tenentur compellere bis & ter in anno ad lupos Casciandos ... qui habebunt animalia.* Vide *Caciare*.

CASCINA, Charta Ademari de Muroveteri ann. 1191. *Cum ... ripariis, nemoribus, garricis, Cascivis, devesis, mansis, &c.* Forte *cascinis*: nam *Cascina* Provincialibus ædem sonat.

¶ CASCUS. Vita S. Rigoberti Archiep. Rem. to. 1. Januarii pag. 176. col. 2. *Hæc denique, quam prædiximus porta, ex consuetudine Cascorum à plerisque Collatitia, à pluribus usque hodie Basilicaris vocatur; ibique tam hujus singularum claves totius urbis portarum apud se reconditas pro tempore servabat.* Vita S. Gondeberti Mart. tom. 3. April. pag. 629. num. 3. habet, *quæ Collatitia antea vocabatur, scilicet à conferendis mercibus*; hinc suspicor *Consuetudinem Cascorum* fortean fuisse vectigal collectum pro mercibus in urbem invehendis: sed unde vox *Cascus*?

CASDICIA. Vide *Castricia*.

¶ CASEALE. Vide *Capsa Navis* in *Capsa*,

¶ CASEATA, Species placentæ ex caseo. Statuta Arelat. MSS. art. 59. *Et quod fornarii teneantur coquere panes civium ... & quod non accipiant de fogaciis nec de Caseatis, nisi diebus Sabatinis Quadragesimæ.*

CASEATRIX, Quæ in villis & prædiis rusticis *caseos* & butyrum conficit. Ejus officium describitur in Fleta lib. 2. cap. 87.

¶ CASELAGIUM. V. *Casalagium* in *Casalaticum*.

1. CASELLA, *Capsella*, Loculus reliquiarum : occurrit apud Glabrum lib. 4. c. 3. Κασίας, in Hist. Apollonii Tyrii pag. 17. c. 18. Alias *Casellæ* dicuntur granaria apud JC. Vide *Casa*, & Meurlii Glossarium.

2. CASELLA, Parvula casa. in Concilio Agathensi cap. 7. Occurrit etiam in [Præcepto Caroli M. an. 773. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 38.] in veteribus Chartis an. 784. & 840. apud Puricellum in Ambrosianæ Basilicæ Monumentis p. 16. 223. præterea apud Crescentium lib. de Agricultura. Will. Brito l. 7. Philipp.

Qui fabricare fibi castrensi more Casellas,
Arboreis ramis, & sicco stramine norunt,

Adde lib. 10. p. 220. lib. 12. p. 248.

CASELLUM, Idem quod *Casale*, Domus, apud Nicolaum Trivettum an. 1190. pag. 511. & Radulphum de Dicето an. 1193.

¶ CASELLUS, f. pro *Tassellus*, à *Tassus*, Cumulus Gall. *Tas*, Index utensilium de Ruminiaco in Chartulario S. Cornelii Compend. Et *una cathena ferrea, & quadam corda ad vinum avalandum & duos Caselles feni, vel triginta solidos fortium*. Vide *Tassus*.

¶ CASES, Huates Iares, ὑφάσματα ἁρέσκοντα, *Telæ aranearum*, in Supplemento Antiquarii.

CASEUS, *Purgati per Cæsum*. Vide *Corfued*.

¶ Caseus Infans, id est, Recens, Gall. *Fromage mou*. Medicina Salern. p. 91. Edit. 1622. *Nutrit triticum & impinguat lac, Caseus infans*.

¶ Caseus Seracius, Caseus, ut opinor, ex sero coagulatus, Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 98. in Instrumento an. 1309. *Caseis Seraceis, baconis, piscibus, alecibus, &c.*

¶ CASFA. Vide *Cassa*.

¶ CASIA, *Genus mellis in barundinibus*. Sussannęus in Vocabulario.

¶ CASIDILIS. Vide *Capsidile* in *Cassidile*.

¶ CASIMENTUM, Idem quod *Casamentum*. Charta Galeranni Comitis Mellenti, in Hist. Harcuriana to. 4. p. 1350. *Præter terram Percherii & omnia Casimenta sua in foresta de Feheham cum omni libertate pasnagii*.

¶ CASINA, Magale, tugurium, Gall. *Cabane*. Vita S. Gerii tom. 6. SS. Maii pag. 160. *Ubi rus sive villa aliquantum habitantium sub palearitis seu Casinis*. Vide *Casalinum* & *Cassina*.

¶ Casina Pellis. Charta pro Communia Balneoli an. 1208. *Duodena de Pellibus Casinis 1. obolum*. Haud scio an sit legendum *Caninis*.

¶ CASINDIUS, in Hierolexico Macri, pro *Gasindus*, Qui ex familia alicujus est vel domo. Vide *Gasindus*.

CASININA Moneta, Vide Sanjulianum in Matisconę pag. 282.

¶ CASINUM. Vide in *Cassina*.

¶ CASIS, Idem videtur quod *Casa*, Bona Ecclesiæ ruralia. Chartular. S. Vandregesili tom. 2. pag. 1202. *Rodulfus & Rogerius ... nostrum adierunt locum S. Wandregesili ... & medietatem Casis Ecclesiæ Remuiscors, quam de Alberico tenebant ipsis rogantibus nobis in vadium dederunt propter viginti libras denariorum Rothomag. usque ad viginti annos, &c.* Lubens legerem *Casæ*. Vocis hujus in *Casis* facilis est mutatio.

¶ CASIVOR, Τύρσις, *Caseus*. Supplem. Antiquarii.

¶ CASIUS, pro *Caseus*, in Litteris Edwardi III. Angliæ Regis apud Rymerum to. 5. p. 12.

CASLA, in veteri Glossario Saxonico, Hethen. Ubi Somnerus, forte *Cassia*.

CASLAGIUM. Vide *Casalagium* in *Casalaticum*.

¶ CASLANIA, Caslanus, Casalarius. Vide *Castellanus* 1.

¶ CASLUS. Vide *Casbovis*.

¶ CASMA, *Hiatus*, Casmare, *Hiatum facere*. Laurent. in Amalthea post Papiam. Legendum *Chasma* à Græco χάσμα vel χάσις: quod idem est. Eadem vox mendose legitur apud Glabrum Rodulphum lib. 5. c. 1. pro *Fasma*, Gr. φάσμα, Apparitio. Vide *Palmesie*.

CASNAR, veteribus Gallis. *Affectator*. Quintilianus lib. 1. Instit. cap. 5. *Et in oratione Labieni, sive illa Cornelii Galli est in Pollionem, Casnar affectator è Gallia ductum*. Vide Varron. [Festus: *Casnar, Senex Osco-rum lingua*, Papias MS. *Casnar, Senex: Casnari, Senes lingua quorumdam*.]

CASNUS, Casnetum. Judicatum an. 867. apud Perardum in Chartis Burgundicis p. 147. *Et dixit quod ipse ... & sui servi ... tallassent vel occidissent uno Casno de S. Benigno*. Aliud an. 868. ibid. *Et dixit quod idem Heldebernus cum ... in silva S. Benigni venissent, & ipse Heldeberno præcipiente, Casnum mortificassent malo ordine, &c.* Notitia alia Judicati an. 870. ibid. pag. 149. *Mallatus fuit ipse Hildebernus, & sacramentum aramivit, tinde gietivos remansit, & de tertio Casno prejudicium Sembineorum in altero mallo eundem Hildebernum cum testibus adprobavit ... Tunc judicatum est a supradictis Scabineis, ut de ipsis Casnis, quos mortificavit, legem faceret & rewadiaret, seu supradictam terram legaliter redderet; quod & fecit, &c.* Quibus locis *Casni*, ni fallor, sunt quercus, nostris *Chesnes*, Picardis *Quesnes*, Occitanis *Casses*, & *Cassenats*. Proinde

Casnetum, est quercetum, in Charta Philippi Augusti an. 1185. apud Morinum in Historia Vastinensi p. 706. *Ab illa aqua usque ad terram & nemus quod Morini dicitur Casnetum*. Ubi perperam editum *Casuetum*. Galli dicebant *Quesnoy*, unde urbi in Hannonia nomen.

Interpretationem Cangii confirmat Mabillonius tom. 3. Annal. Benedict. p. 48. ex occasione Præcepti dati *Ad illum Casnum an. 16. regnante Carolo* (Calvo) *gloriosissimo rege Indictione tertia*; subdit enim : Quis sit locus ille ad Casnum, intelligimus ex Annal. Bertinianis ad annum 877. ubi Franciæ Proceres post mortem Caroli Calvi Conventum ad Casnum in Cotia condixisse memorantur. In Cotia silva prope Compendium locus est à quercu sic dictus, vulgo Casnus Herbeloti. Vide Valesium in Notitia Galliarum p. 161. & 413.

CASONA, *Aous mulieris, qua mulier caput scalpit, à cado, dis dictas, eo quod cadere facit immunda*. Joan. de Janua, ubi perperam edit. *Casoma*. Ita enim Glossæ Isid. & Uguitio. [Græcius censet legendum *Cnason* ex Festo, apud quem in casu quarto numeri multitudinis legitur *Cnasonas*.]

¶ CASPALANUS, pro *Capellanus*, in Charta Ludovici Regis Aquitanorum apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 238. ✠ *In Dei nomine Reginpertus seu indignus vocatus Episcopi* (sic) *sive Caspalanus Hlodoico Regis Aquitanorum. Sign. ✠ Magnario, &c.*

¶ CASORUM, *Vetustum*, in Glossis Isid. Sed legendum cum Gebhardo & Grævio *Cascum, vetustum*. Apud Papiam MS. & in Glossario MS. Sangerman. *Cascum, Antiquum, vetus, vacuum*. Casci voce hoc sensu usi sunt Ennius & Varro.

¶ 1. CASSA, Venatio, Gall. *Chasse*. Vide *Caciare*.

¶ 2. CASSA, Domus, ædificium, magale. Tabularium Rothon. *Ecclesiæ S. Mariæ cum ipso alodo, qui ad ipsam pertinet, cum Cassis & ædificiis, datur S. Salvatori Rothonensi*. Vide *Casa* 1.

¶ 3. CASSA, Italis Arca, Capsa in qua Sanctorum Reliquiæ reponuntur, Gall. *Chasse*. Miracula sancti Wlfranni to. 3. SS. Martii p. 162. *Repositum est hoc sacrosanctum corpus beatissimi Wlfranni Archiepiscopi & Confessoris in hac Cassa temporibus meis*. Additiones ad Vitam S. Antonini tom. 1. Maii pag. 331. *Præfatam tunicam in quadam Cassa ... posuerunt*. Translatio S. Floriani tom. 7. Maii pag. 575. E. *Quod certificatur per tabellam superscript am repertam in fundo Cassæ*. Occurit in usque in Vita B. Dianæ tom. 2. Junii pag. 367. in Vita B. Henrici

rici Baucenenſ. pag. 374. in Vita B. Lidani tom. 1. Julii pag. 347. in veteri Diſciplina Monaſt. ex Ritibus Luxov. pag. 572. apud Rymer. tom. 1, pag. 841. Marcenium tom. 4. Anecd. col. 809. in Statutis Eccleſiæ Conſtantienſis, &c. Spicil. Fontanel. MS. pag. 387. *Caſſa que pendet ſuper magiſtrum altare, in qua Corpus Domini requieſcet.*

¶ 4. CASSA, Capſa, ubi pecunia aſſervatur, Gall. *Caiſſe*. Acta SS. Maii to. 6. p. 176. ubi de ſancto Jacobo Philippo: *Fuerunt autem ipſi ducati ſumpti ex Caſſa B. Jacobi Philippi; poſtea autem, inquit, recepi à Priore ſolidos 30. ſimiliter ſumptos ex d. Caſſa.*

¶ 5. CASSA, Fama, in Statutis Arelatenſ. tit. 25. *Statuimus ne quis ſcienter boſpotetur an domo ſua furem nec latronem, nec hominem malæ Caſſæ, nec hereticum, nec Valdenſem.* Alibi: *Qui videantur eſſe infames, vel malæ Caſſæ.*

¶ 6. CASSA. Mandatum Edwardi III. Regis Angl. an. 1338. apud Rymerum tom. 5. p. 12. ubi de variis victualibus: 1340. *Bacones*, 130. *carcaſia bovina vel boves*, 4100. *Caſſas multonum vel multones*, *Caſſa* hic idem eſt quod *Carcaſium*,

¶ 7. CASSA, Sartaginis ſpecies, Gall. *Poelon*. Inventarium anni 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Apud focarjam duo incipiendia, unam ſaccaginem*, (ſartaginem,) *item unam Caſſam, unam vigilem, item unam copam ferream*, &c. Lugdunenſes *Caſſe* vocant Sartaginem, Gall. *Poele*: Andegavenſes vero & Normanni excipulum adipis ſtillantis & carnibus, dum torrentur, Gall. *Lechefrite*.

1. CASSARE, Cedere, concedere. Chron. Fredegar. juſſu Childebrandi ſcriptum c. 45. *Quo ordine duas civitates Auguſtam & Siuſium cum territoriis ad partem Francorum* (Longobardi) *Caſſaverant, non abſcondam.* Mox: *Vallem, cui nomen Ameregis, partibus Gunthebranni Caſſantes. Ca. 69. Unde unum centenarium aurì Charoaldus Rex patribus Imperii de præſente Caſſaret.*

2. CASSARE, Irritum reddere, Gallis *Chaſſer*, vox frequens in Edictis Principum. Occurrit etiam in Vita S. Canuti Regis Obodritarum cap. 4. §. 17. & apud alios Scriptores. Papias: *Caſſare, evacuare, privare, cæſtirare, unde Caſſabundus, inſtabilis, dubitans, titubans.* [Charta Offæ Merciorum Regis an. 790. apud Felibianum in Hiſt. Sandionyſiana pag. 42. *Evidentia rerum & experientia declarant Caſſabundam mortalium vitam, & innumeris cotidie calamitatibus conſtringi*. Vetus Gloſſar Sangerman. MS. num. 501. *Caſſabundus, Titubans.* Gloſſ. Iſid. *Caſſatur, Caſtratur.*] Gloſſæ Arabico-Lat. *Caſſabundus, dubitans, vel tinens.* Gloſſar. Æliſrici: *Caſſeta*, ſonhnenad, i. caſſa, *abrogata*. *Caſſus*, vacuus, inanis. Gloſſ. Lat. Gr. *Caſſum*, κενὸν, ματαιον, κενοῦν. [Supplem. Antiquar. *Caſſo, cæſo, Privo.*] Ita non ſemel in Cod. Theod. unde neſcio cur viri docti à *Cbaraxare* deducant.

¶ 3. CASSARE, Frangere, Gall. *Caſſer*. Edictum Philippi Pulcri pro Reformat. regni an. 1302. in Conſuet. MS. Toloſ. fol. 43. *Eo quod gardiatores ſeu regalia tores amputabant ſeu Caſſabant nemora dictarum Eccleſiarum, antequam tempus amputationis ſeu Caſſationis eorum, aut debitæ venationis advenijſet*. Sed perperam *Caſſare* pro *ſecare*, ut rectius habetur tom. 1. Ord Reg. p. 359. unde locus integer ſic commendandus. Pro *caſſabant* l. *ſecabant*; pro *caſſationis*, l. *ſectionis*, ut pro *venationis* l. *venditionis*.

¶ 4. CASSARE, Venari, Gall. *Chaſſer*. Stat. Maſſil. p. 517. *Nullus ſit auſus venari ſeu Caſſari cuniculos ſeu cyrogrillos, niſi per 15. dies ante feſtum Natalis Domini*. Ibid. recurrit p. 518. *Aves de Caſſar*, ibidem p. 521. accipitres nuncupantur. Vide *Caceiare* & *Chirogrillus*.

¶ 5. CASSARE, Abducere. Vita Patrum Emeritenſium: *Quem iterum iterumque verborum objurgatio increpationibus ſtuduit; ſed eum nec ſic ab illecebroſa edacitatis delectatione atque furti rapacitatiſque intentione Caſſavit.*

¶ 6. CASSARE, Exauctorare, Gall. *Caſſer*, Miſſum facere, ſi agitur de milite. Regimina Paduæ ad an. 1318. *Facta fuit pax.., & tunc Caſſati fuerunt ſoldati... & Caſſatus fuit ſupraſcriptus capitaneus dominus Obizo, &c.*

CASSARES, pro *Caſales*, ni fallor, in Charta Alfonſi Imper. Hiſp. æræ 1182. apud Anton. de Yepez in Chron. Ordin. S. Benedicti to. 7. *Tres Caſſares, videlicet villam novam, & caſam Fielibarbe, & Foſendam, in Ravanadam ſitos, &c.* Occurrit rurſum infra.

CASSARUM, vox Italica, *Caſſaro*, Academicis Cruſcanis, *Ricinto di mura intorno alla rocca, o nel piu alto della terra, la parte concava del corpo circondata dalle coſtole*, Thorax. Vide Oſtav. Ferrarium in *Buſto*; Chronicon Piſanum Ughellianum an. 1115. *Chriſtianus exercitus exultans ... caſtella duo & mangana conduxit ad Caſſarum*. Mox: *Ex caſtellis ergo ſupereminentibus Caſſari magnis turribus, Chriſtiani contra fortiſſimos Saracenorum recollectos in Caſſaro acriter inſtare cœperunt, &c.* Occurrit ibi pluries.

CASSATA, Cassatus. Vide *Caſata*,

CASSATIO. Vide *Caſſare* 3.

¶ CASSATUS, Peractus, completus. Mabill. Liturg. Gall. pag. 366. in Oratione Miſſæ diei Paſchatis: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui reſurgens à mortuis, Paſſione Caſſata, potentiorem te tuis Diſcipulis reddidiſti, concede, &c.* Vide in *Caſata*.

¶ CASSE, *Erumnæ*. Gloſſ. MS. Sangerman. n. 501.

¶ CASSEA, Capſa, Gall. *Caiſſe*, apud Rymer. to. 7. p. 233. col. 1. *Unam Caſam ſaccari candidi*.

¶ CASSELLA, Parva caſa, Tugurium. Acta SS. Nerei, Achillei, &c. tom. 3 SS. Maii p. 11. *Levavit corpus & permottanter in biroto perducit ad Caſſellam ſuam*. Vide Onomaſticon to. 2. SS. Aprilis, & ſuperius *Caſella*.

¶ CASSETA, Parva ſartago, Gall. *Poelon*. diminut. à *Caſa* 7. Inventar. an. 1341. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Item ferratum unum cum ſyfono; item unam Caſetam de cupro, duas cayſtatas in diſpenſa; item unam grafillam, &c.*

¶ CASSETELLA, Capſula. Acta SS. Jun. to. 1. p. 56. de S. Secundo: *In quo quidem ſepulcro erant tres Caſetellæ lignææ, in quibus & qualibet earum erant Reliq. ſanctæ*.

¶ CASSIA, Capſa, ubi aſſervatur pecunia, Gallice *Caiſſe*. Hinc in Chronico Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 86. *Caſſam imponere*, eſt imponere tributa & vectigalia, quorum proventus pecuniarii in caſſa quadam publica reponebantur: *Fridericus Rex Siciliæ impoſuit in ea inſula Siciliæ Caſſiam unam, ob quam Caſſiam ſolvuntur tria per centum, propter dictam guerram, quæ ſolvuntur intrando & exeundo*. Hæc paulo aliter leguntur loco citato ex negligentia typographi, ut monet Index Onomaſticus ad calcem tomi 3. ubi mendum corrigitur. Vide *Caſſa* 4.

¶ CASSIA, Capſa Reliquiarum, Gall. *Chaſſe*. Notitia Eccleſiæ Dinienſis per Gaſſendum p. 151. *Unam Caſſiam magnam coopertam de oſſa ad tenendum Reliquias*. Vide *Caſſa* 3. & *Chaſſia*.

¶ CASSIA, Capſa in qua merces tranſportantur, Gall. *Caiſſe*. Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 98. col. 2. in Inſtrumento an. 1309. *Item quælibet Caſſia limarum, ſpeculorum debet duos denarios*.

CASSIBULA. Vide *Caſubula* poſt *Caſula*.

CASSIDILE, vel Cassidilis. Ugutio: *Caſſidilis, vel Caſſidile, dicitur ſacculum, pera, farciperium, ficacium, marſupium, moculus, loculus, crumena*. Papias: *Caſſidilis, pera paſtoralis*. Iſidor. Gloſſ. *Caſſidilis, pera, marſupium*. Will. Brito: *Caſſidile dicitur pera*

hali Antboni Roſſent ... Duas ſextarlatas terræ Caſtanhalis ſitas, &c.

CASTEGUETA. Charta Galeacii Comitis Virtutum an. 1377. *In eorum poſſeſſionibus, ſediminibus, edificiis, vineis, Caſteguetis, pratis, nemoribus, &c.* Sed videtur legendum *Caſtagnetis*. Italis *Caſtagnuola*, eſt locus caſtaneis conſitus.

¶ CASTELERIA. Vide in *Manneria*.

CASTELGARDUM, *Caſtlegardum ſervitium*, eſt ſervitus, quæ in arce aliqua Regis, vel alterius domini, propugnanda atque defendenda conſiſtit, quoties feudatarius requiſitus fuerit. Vide Cowellum lib. 2. Inſtit. tit. 3. §. 4. Littlet. lib. 2. c. 8. & infra in verbo *Stagium*.

CASTELLA. Vita S. Genovefæ num. 39. apud Bollandum: *Contingit ut naves eorum, vento ſtante, ita inter ſcopulos vel arbores periclitarentur, ut Caſtellæ in quibus fruges exhibebant, in latere verſæ, etiam naves aqua implerentur*. Legendum *Ciſtellæ*.

CASTELLAGIUM, Quod exſolvitur Caſtellano, vel alteri, pro cuſtodia rei in caſtello, in Concilio Bituricenſi an. 1336. c. 12. *Et nihilominus compellunt Judices Eccleſiaſticos ad ſatisfaciendum ſibi de cuſtodia, carcerario, Caſtellagio, ſeu geolagio, &c.*

CASTELLAMENTUM, Catillamen. Arnobius lib. Adverſus Gent. *Ut ſpirulas & botulos faceremt, iſticia, Caſtellamenta*[*Catillamenta*, Salmaſio,] *lucania, ſuminatam cum his carnem, & glaciali conditione tuceta*. Cibum inſtar pyramidis hic quidam interpretantur. [Idem Arnob. lib. 7. *Quid tædæ? quid nanie? quid offæ, non vulgi, ſed quibus eſt nomen appellatioque Penitæ, ex quibus, quod primum eſt, exiguas arvina eſt miculas Catillaminum infectas de more*. In hunc locum Hofmannus: Cupedia eſt & delitioſa mattea, à verbo Catillare i. e. Ligurire ... Proprie vero ita vocaſſe videntur farcimina aut botulos minutis carnibus inculcatos, quod avidè à Catillonibus expeterentur.]

¶ CASTELLANUS, Castellanaria, Castellare, Castellio, &c. Vide poſt *Caſtellum*.

¶ CASTELLIA. Vide in *Manneria*.

1. CASTELLUM. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Caſtrum antiqui oppidum vocabant in alto poſitum cujus diminutio facis Caſtellum*. Quo ſenſu Hirtius dixit: *Caſtella complura locis editis poſita*. [Vita S. Willibrordi Epiſc. Traject. inter Acta SS. Benedict. ſec. 3. part. 1. pag. 610. *Quod etiam pius præcipator haud fegniter implere ſatagebat, circuiens omnes illius terræ regiones, per urbes, vicos, Caſtella, ubi prius evangelizabat, &c.* Ibid. infra: *In qua tunc gente S. Willebrordus poſitus eſt præcipator, ſedique Epiſcopali in Trajecto Caſtello delegatus eſt*. Quod *Caſtellum* hic dicit Alcuinus hujus Vitæ profaicæ ſcriptor, in vita metrica, *Urbem* nuncupat cap. 11. & S. Liutgerus in Vita S. Gregorii Abb. Trajectenſis, *Trajectum antiquam civitatem* appellat; hinc confirmatur, quod jam ante nos obſervarunt alii, ſcilicet ab illis temporis ſcriptoribus oppida munita dicta fuiſſe *Caſtra & Caſtella*, ut paſſim videre eſt apud Gregorium Turon. & alios coætaneos; urbes vero infigniores, ac præſertim epiſcopales, *Urbes & Civitates* appellatas fuiſſe. Vide Mabillonium loco laudato & Valeſium in præfatione ad Notitiam Galliarum pag. 18. & infra 5. *Caſtrum*.] Gloſſar. Lat. Græc. *Caſtellum, municipium*, κάστρ, *Caſtella*, πολίσματα. Ugutio: *Caſtrum, quod in loco alto ſitum eſt, quaſi caſa alta, unde Caſtellum*. Salvianus lib. 5. *Sicut ſolent bi, qui hoſtium terrore compulſi, ad Caſtella ſe conferunt*. Ordericus Vitalis lib. 4. *Munitiones, quas Caſtella Galli nuncupant*. Guibertus Abbas Novigenti de Laude B. Mariæ c. 7. *Caſtellum autem ex vallo & muro turrique conficitur & id ipſum à caſtrando & coercendo vocatur*. [Le Rom. *de S. Leocade* MS. ubi de patrona cujuſdã loci:

Qui la vequiert de cuer fin
Par ſes proieres li aquiert
Ce que iuſtement li vequiert,
Caſtelaine eſt & avoée
Du Chaſtel & de la contrée.

Ubi *Chaſtelaine* eſt Caſtelli domina, ut apud Borellum. *Elle n'eſt dame, ne Chaſtelaine*. Ad vocem *Chaſtel* quod attinet paſſim occurrit apud Scriptores noſtros paulo antiquiores.]

Castellorum Opus, inter exactiones ac vexationes reponuntur in Charta Rainoldi Archiep. Remenſ. an. 1094. *Et wirpivit exactiones quas Tallias vulgo vocant, quas in villa S. Remigii exercebat, & omnia carropera, & Opera Caſtellorum, & omnes alias injuſtas conſuetudines*. Tabular. Dervenſis Monaſt. *Scilicet bannum, infracturam, corvadam, carroperam, Opus ad Caſtellum, vel aliam quamlibet conſuetudinem, neque nos, neq; quiſquam hominum accipiat*. Charta Hugonis Dienſis Apost. S. Legati, ibid. *Carropera freſcennat, Opus Caſtelli, conventii generale ſemel in anno, tamen menſurate, &c.* Charta alia ejuſdem Tabular. *Opus ergo Caſtelli ſemel in anno fiet una hebdomada Martii & non in alio menſe. Et ſi opus non fuerit, pro redemptione operis recipiet 6. denar. de manſo veſtite, &c.* V. *Auxilium pro Caſtello edificiando*.

¶ Castellorum Operatio. Eadem ſignificatione legitur non ſemel in diplomatibus Regum Anglor. Vide Kennetti Gloſſarium ad calcem Antiquit. Ambroſden. &c.

Castellanus, Caſtelli incola. Ugutio: *Caſtellanus, qui inhabitat Caſtrum*. Ita apud Titum Livium lib. 34. Hirtium de Bello Alexand. S. Auguſtin. Epiſt. 261. Reginonem ann. 939. 964. Anonym. de Miracul. ſancti Bertini c. 9. Sigebertum an. 1099. Ottonem à S. Blaſio c. 14. & in Chartis aliquot veteribus apud Ughellum to. 2. p. 1009. 1010. *Caſtellanus miles*, in leg. 2. Cod. de Fund. limitr. qui in caſtellorum præfidio eſt.

Castellanus, Cuſtos caſtri, in Conſtitution. Sicul. lib. 1. tit. 89. §. 4. ſeu qui ratione feudi caſtro domini præfectus eſt. Verſus laudati à Cognato in Hiſt. Tornac. lib. 3. c. 49.

Et Caſtellanus feudum capit a catbedrato.

Id eſt, Epiſcopo. Huic præter cuſtodiam caſtri, incumbebat potiſſimum Burgenſes & eorum Communiam in exercitum educere, ut colligitur ex ſacramenti formula, quod Inſulenſis Caſtellanus præſtabat, deſcripta ab Hargo lib. 1. Hiſtor. Caſtell. Inſul. & Buzelino lib. 3. Gallo-Fland. c. 10. Vide Claudium Expillium orat. 28.

Castellani, apud noſtros, ſunt qui feuda Caſtellaniæ poſſident, quibus ipſo jure caſtellum habere competit, cum mero imperio, ſeu jurisdictione ſuprema, ut eſt in Conſuet. Norman. c. 33. De his paſſim Conſuet. municipales Franciæ, locis à Raguello & aliis indicatis, in quibus eorum jura deſcribuntur. [Vide Hiſtor. Dalphin. to. 1. p. 103. & 104. & D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 712. ubi docet eamdem fuiſſe Caſtellani, quam Vicecomitis in Comitum urbibus poteſtatem, unde in iis urbibus, inquit, ubi Vicecomes erat ab antiquo, nunquam poterat eſſe Caſtellanus, quia una & eadem erat utriuſque dignitas & jurisdictio.]

Castellani dicuntur præterea qui habent jus caſtri reddibilis, atque ita intelliguntur in Conſtitutionibus Catalanicis inter dominos & vaſſallos MSS. in Cod. Thuano ſignato 93. fol. 58. &c.

¶ Castlanus. Uſatici Barcinonenſes MSS. c. 26. *Caſtlani in caſtris quæ tenuerint per ſeniores ſuos, non debent ſub ſe mittere alios Caſtlanos ſine conſenſu ſenioris, &c.* De *Caſtlanis* Hiſpanicis multa habet Andreas Boſch. lib. 2. *dels Titols de honor de Catalaunia* c. 24. §. 7.

Caslanus. Charta ann. 1157. ex Archivo Eccleſiæ Maſſil. *Concedo jus Caslanorum & ipſa Caslania, &c.*

Subcastlanus, Qui vices Castellani agit. Consuetudines Cataloniæ inter dominos & vassallos MSS. cap. 56. *Si aliqui Subcastllani sint in aliquo castro, licet Castellanus fecerit homagium domino majori, item poteſt petere dominus major à Subcaſtllanis, ut faciant ſibi homagium fidelitatis.*

Castellania, Dignitas, officium, ſeu feudum Caſtellani vel Caſtellani diſtrictus, ut apud Radulphum de Diceto.

¶ Castellanatus, Eadem notione, in Bulla Bonifacii IX. pp. an. 1401. apud Fontanium ad calcem Antiquit. Hortæ pag 453.

¶ Castellanaria, Caſtellani diſtrictus, in Libertatibus Rancurti, &c. Vide locum in *Hoſtis* ad lin. *Paulo aliter in Libertatibus, &c.*

¶ Castelleria, Eadem notione, in Libro nigro Scaccarii p. 158.

¶ Caslania, Eodem ſignificatu. Teſtamentum Ademari Scalarum Vicecomitis inter Inſtrum. tomi 2. novæ Gall. Chriſt. col. 205. *Ex quibus prim um omnium eſt Scalas caſtrum meum cum omni Caſſania & cum univerſis fevalibus & cum eccleſiis & cum curte mea de Cannaco ... & caſtrum meum Mulſedonum cum omni ipſius Caſſania, &c.* Obſervant Editores pro *Caſſania* alias lectum fuiſſe *Caſtellania*; mallem utrobiq; legere *Carlania* cum Baluzio to. 2. Hiſt. Arvern. p. 42.

¶ Caslarius, Eodem intellectu. Charta G. Abb. Aureliac. an. 1217. *Feci conventionem cum domino Comite Delphino ... de Caslario de Dauſat, qui eſt jure alodii & feudi B. Geraldi. Nam dictus Comes dedit pro ſalute animæ ſuæ & prædeceſſorum ſuorum duos ſeſtarios, & unam eminam avenæ, quos habebant cenſuales in Caslario & in apertinentiis dicti Caslari Eccleſiæ dei Dauſat ... Dominus vero Comes & ſui hæredes habent in feudum ab Abbate Aureliacenſi quidquid habent in prædicto Caslario intra tales metas ab ulmo veteri, &c.*

Castellarius, Ugutioni, *Dominus caſtri, vel qui præeſt caſtris.* [Seherus Abbas de primordiis Monaſterii Calmoſiac. apud Edm. Marten. tom. 3. Anecd. col. 1172. A. *Eidem Vicario Eccleſiam omnimodis abſtulerunt, & cuidam Caſtellario ſuo, nomine Walfride protinus tradiderunt.* In veteri Inſcriptione apud Gruterum p. 601. n. 7. ſumitur pro eo qui præeſt aquæductibus; *Clementi Cæſarum ſervo Caſtellario aquæ Claudiæ.* Vide Frontinum de Aquæductibus.]

Castellaria, Idem quod *Caſtellania, Chaſtellerie*, in Charta an. 1287. in Probat. Hiſtor. Caſtilion. pag. 90. & alia apud Haræum lib. 1. Hiſt. Caſtell. Inſul. pag. 137. Lambertus Ardenſis p. 253. *Henrico de Balliolo, ad cujus nutum Broburgenſis tunc temporis diſponebatur Caſtellaria.* Charta an. 1165. to. 13. Spicilegii Acheriani pag. 319. *In alodio ſuo & in Caſtellaria, id eſt, termino ejuſdem caſtri.* [Tabular. S. Florentii: *Nobilis vir Hervæus de Vitriaco donavit Deo, & S. Florentio pedagium de rebus ipſius Sancti quæ tranſibunt per caſtrum Vitriacum ſive per Caſtellariam ejuſdem caſtri.*] Le Roman *de Rou* MS.

N'i a Conte ne Baronie,
Ne Chaſtel, ne Chaſtellerie,
Que Guillaume ne n'ait donné.

¶ Castleria, Eadem notione, apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1278.

Castellatus, Caſtellaniæ diſtrictus. Domeſdei: *Comes Alanus habet in ſuo Caſtellatu 200. maneria ... præter caſtellarium habet 43. maneria.*

¶ Castellarium, Eadem notione. Charta Thomæ Perticenſis an. 1214. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1117. *Maliées noſri de Caſtellario Beilimenſi talliam de feodis ſuis & hominibus ſuis nobis debent tantummodo feodaliter pro bis quatuor rebus, quæ ſequuntur. Pro prima militia noſtra, pro prima captione noſtra de guerra, pro militia filii noſtri primogeniti viventis, & pro prima filia noſtra maritanda. Præter bas tallias nec à militum feodis, nec ab eorum hominibus talias poſſumus feodaliter extorquere.*

¶ Castellatio, Eodem ſignificatu. Charta anni 1194. ex Tabular. S. Joannis Senon. *Indubitanter ſciant univerſi, præſentes & futuri, quod Adelina Siliniaci domina, pro remedio animæ ſuæ & filiorum ſuorum, donavit in eleemoſynam in perpetuum poſſidendam Eccleſiæ de Cudot & Alpaſiæ bone opinionis mulieri, & Canonicis cum ea regulariter degentibus, les botoirs de Bellomonte cum uſuario nemorum de tota Caſtellatione Siliniaci.*

Castellatura, Caſtellania, Caſtellani dignitas, apud Baldricum lib. 3. Chronic. Cameracenſ. c. 63. 66. 68. & in Vita Lietberti Epiſcopi Cameracenſ. c. 8. 10. 14. 28. vel *Caſtellania*, ut in Charta an. 1056. apud Ughellum to. 1. Ital. ſacr. p. 295. [Miræum to. 2. p. 1137. in Charta an. 1085. p. 1162. in Charta an. 1141. & pag. 1213. in Charta anni 1218.]

¶ Castellanerium. Charta reſtaurationis Abbatiæ S. Michaelis in Eremo an. 961. inter Inſtrum. to. 2. Gall. Chriſt. col. 409. *Nempe dictus Hugo ... ſponte omnes feodales poſſeſſiones ... cum omni jure Caſtellanerii, & præventionis ... dicto canobio ceſſit.*

Castellarium, Caſtellum. Silveſt. Girald. de Expugnat. Hibern. lib. 2. c. 4. *Exercitu in Oſſyri, in Caſtellario quodam antiquo & circumquaque pernoctante.* Et in Topogr. Hibern. l. 2. c. 8. *Eſt in Conactia locus quidam muratus, ampli Caſtellarii ſimilitudinem præferens.*

Castellare. Charta Caroli III. Imp. apud Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 119. *Et caſtellum Velleſo cum Caſtellare ſuo.* i. e. diſtrictu. [Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 528. *Hæc omnia promiſit domnus Hugo Abbas pro ſe ſuiſque ſucceſſoribus perpetualiter permanenda, tali tenore ut prædictus Abbas Lædinus, & ejus ſucceſſores, omnes homines ſuos de jam dicta curte Mojana omni faciant in caſtello Bucciniano Caſtellare, & perficiant ibi omnia, ſicut alii caſtellani de Guaſta, & laborent ad ipſum caſtellum.* Ubi Caſtellare ſubſtantivum eſſe nomen minus bene exiſtimat doctiſſimus Editor: neque enim obſcurum videtur ibi *Caſtellare* idem eſſe ac inter caſtelli incolas recenſeri, atque adeo caſtelli operibus obnoxium eſſe.]

¶ Castellare, Caſtella ſeu munitiones exſtruere, Caſtella munitionibus ſepire. Sententia Ludovici Ducis Andegav. contra incolas Montiſpeſſuli an. 1379. apud Lafallium to. 1. Annal. Tolol. p. 103. Inſtrum. *Se autem muniebant omni invaſionis & defenſionis genere adverſus ſuum dominum, muros ſeu mœnia & turres in circuitu conſtructa ad debellandum reparando ... in omni fortitudine præſidii Caſtellabant.*

Castellatio, ſeu Caſtelli ædificati o ſine licentia, & permiſſu Principis, ut & cæterorum majorum criminum, cognitio, ipſum ſolum Principem ſpectat, ut eſt in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 10. *Infidelitas & proditio, quicunque deſpectus vel maliloquium de eo, Caſtellatio, trium annorum utlagaria, furtum, &c.* Et c. 13. *Hæc mittunt hominem in miſericordia Regis, infractio pacis... infidelitas & proditio, deſpectus de eo, Caſtellatio ſine licentia, &c.* Quorum verborum facilis fuit Spelmanno intellectus, ſi ea duipunxiſſet. Porro caſtellum ædificare non licet abſque licentia domini ſuperioris. Vide Speculum Saxon. lib. 3. art. 66. & quæ obſervavimus in Diſſert. 30. ad Joinvillam p. 352.

Castellatum, Caſtri ambitus. Charta Lamberti Epiſcopi Lingonenſis an. 1219. in Chronic. Beſuenſi: *Cunctis etiam qui intra Caſtellatum, vel in ipſo amoiun, & receptu Caſtellani mortui fuerint, in prædicto S. Mariæ cœmeterio ſepeliantur.*

¶ Ca-

¶ CASTELLATUS, Parvo castro munitus, in Glossario Barthii, apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. p. 556. ex Oliverio de Captione Damietæ.

CASTELLETUM, Castellulum, *Chastelet*. Rigordus : *Alii vero prisones in duobus Castelletis in capitibus ursiusque pontis fitis Parisius ... manebant*. Ita etiamnum appellantur [Johanes à Bayono de Abbatibus Medianis, in Histor. ejus Monasterii p. 289. *Domino Castelleti prope abbatiam dictam Lesteainche seituati.*] Joh. Molinetus in Templo Martis.

Guerre a fait maint Chatelles lait,
Et maint bonne Ville vile.

CASTELLIO. Castellulum, noſtris, *Chaſtillon*. Vetus Diploma de Abbatiæ Foſſatenſis primordiis : *Illum videlicet Caſtellienem, qui Foſſatus dicitur, & quem vulgari lingua Caſtrum vocat Bagaudarum*. Lambertus Ardenſis: *Impetravit ut ſcilicet de villa ſua Ardea liberum, imo liberrimum facere Caſtellionis licet exiguum poſſet oppidulum*. Vide Guibertum de Vita ſua lib. 3. cap. 14. Theobaldum in Vita S. Guillelmi Eremitæ n. 9. [Valeſium in Notitia Gall. p. 131.] &c.

CASTLARE. Tabularium Conchenſe in Ruthenis n. 98. *Ille Caſtlare meo qui per hæreditatem mihi obvenit*, &c. Occurrit alibi.

¶ 2. CASTELLUM, vel CASTELLUS, *Receptaculum quod aquam publicam ſuſcipit, quæ ducitur ad aliquod prædium irrigandum*, in veteri utriuſque Juris vocabulario. Vide *Caſtallum*.

CASTERIUM, *Locus ubi remi collocantur*, & dicitur *à caſtro, vel à caſtris*. Joan. de Janua.

CASTIBULUM, CARTIBULA. Gloſſ. Iſid. *Caſtibulum, menſa quadrata*. In aliis Gloſſis, habetur *Caſtipulum*, ſed legendum *Cartibulum*. Varro lib. 4. de Lingua Lat. *Altera vinaria menſa erat lapidea, quadrata, oblonga, una columella vocatur Cartibulum*. Atque inde perſpicimus, quid ſit *Cartibula*, apud S. Audoenum l. 1. Vitæ S. Eligii c. 11. *Omnes poſtremo* (pauperes) *in ordine faciens menſæ diſcumbere, ipſe panem frangens ... poſtremo bis peralis, omnium jam ſame refectâ, ſic ipſe aut ante eos ſtans, aut certe ad cornu Cartibulæ vili ſellula utens, valde exiguum atque ex comedentium ſumebat fragmine cibum*. [In Vocabulario Suffannæi legitur : *Cartibus vel Cartibulus, Menſa lapidea, quadrata, oblonga, una columella ſuffulta*. Varronis contextus eſt, ſed male deſcriptus.]

CASTICALIS. Vide *Lito*.

¶ CASTICAMENTUM. Charta Galteri domini de Helliaco an. 1229. ex Tabulario Corbeienſi : *Conceſſerunt mihi in augmentum totius feodi mei, quod de ipſis teneo omnes mariſcos meos .... videlicet à ſinibus prati Camerarii verſus Helliacum uſque ad foſſata, & Caſticamenta antiquorum pratorum de Merincourt, in jus hereditarium à me & hæredibus meis quiete & pacifice poſſidendos*. Quid hic ſint *Caſticamenta* nos docet altera ejuſdem Tabularii Charta anni 1227. ubi de iiſdem mariſcis & pratis agitur, & ubi pro *Caſticamentis*, *Calceia* pluries habetur : *Hii ſiquidem mariſci hoc modo æqualibus partiis ſunt ; quod in pecia quæ eſt à Calceia Bonaii uſque ad pratum Camerarii, habemus illam medietatem quæ contigna eſt Calceiæ de Bonanio, & dicti ... aliam medietatem uſq; ad pratum ſupradictum, & ab illo prato, quod noſtrum eſt uſque ad Calceiam de Helliaco ... à dicta vero Calceia de Helliaco uſque ad Merincort, habemus medietatem illam, quæ eſt dictæ Calceiæ de Helliaco contigua*. Ex iis non ſolum colligo, *caſticamentum* & *calceiam* unum & idem eſſe, verum etiam utrumque inter *Caſticias* ſeu ædificia, de quibus mox dicetur, fuiſſe numeratum ; *Caſticamentum* enim à *Caſticare* ſeu *Caſticiare* derivari, atque ejuſdem cum *Caſticia* notionis eſſe, nemo eſt, qui me etiam tacente, non intelligat. *Caſtichement* infra legitur in *Caſticiare*. Vide *Calceia*.

CASTICELLUM, [Idem quod *Caſticia*,] in Teſtamento Bertichramni Epiſcopi Cenoman. ſub fin. *Omnes caſellas, Caſticella, vineola, campellos*, &c.

¶ CASTICHARE, *Caſtichiare*. V. infra *Caſticiare*.

CASTICIA. Capitula Caroli Magni lib. 5. c. 148. *Decernimus ut omnes intelligant non ſolum clauſtra Monaſteriis, vel Eccleſiæ, atque Caſtitia Eccleſiarum, ſub immunitatis defenſione conſiſtere, verum etiam domus & villas & ſepta villarum, & piſcatoria manuſacta, & quidquid ſolſis aut ſepibus, vel etiam alio clauſarum genere præcingitur*. Capitula Caroli Calvi tit. 23. c. 14. *Ædificent villas veſtras moderatis Caſtitiis, ut & boneſtas neceſſaria ſit & familia non gravetur*. Et tit. 9. *Volumus etiam ut vineſtigens Miſſi noſtri, qualiter illi qui eaſdem res Eccleſiaſticas, unde decimæ dantur, ſive non dantur, illas ſalvas habeant, & in Casticiis, & in ſilvis cuſtodiſſe, &c.* Diploma ejuſdem Caroli Calvi an. 853. apud Hemereum : *Donas ſupradictus Hildraldus res ſua proprietatis omnes, quas in Oſnegio abſque lite poſſidere videtur, cum Caſticiis, vineis, pratis, &c.* Charta Sigerardi cujuſdam apud Malbraucum lib. 5. de Morinis c. 26. *Domicilium omne, Caſtitias, ſeu hortum, agros, prata, &c.* [Alia apud Jacobum *Bouillart* in Probat. Hiſt. San-Germ. pag. 4. num 3. *Habet in valle Vitriaco mansionicatum cum caſa & aliis Caſticiis ſufficienter*.] Alia ann. 808. apud Duchenium in Hiſt. Guiſnenſi : *Hoc eſt manſa cum caſa, Caſtitiis, ædificiis, pratis, &c.* Ita paſſim hanc formulam obſervare eſt in Formulis Parenſibus 9. 14. 17. 18. in Capitul. Caroli Calvi Compend. cap. 6. in Concilio Sueſſion. II. can. 6. in veterib. Chartis apud Baldricum lib. 1. Chron. Camerac. cap. 52. Miræum in Diplom. Belgic. lib. 2. cap. 16. Buzelinum in Gallo-Flandr. lib. 2. cap. 25. Mabillonium tom. 4. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 96. in Spicilegio Acheriano tom. 13. pag. 261. &c.

Quid in locis citatis *Caſtitia* ſignificet, quamvis multi aggreſſi ſint vocis expoſitionem, pauci tamen attigerunt, inquit Spelman. At videtur attigiſſe Sirmondus, qui *Caſtitia*, pro ædificiis in univerſum accipi debere cenſet, vocabuli etymo licet adhuc incerto, niſi à *caſa* petendûm ſit, quod vult Voſſ. Ita enim Formulæ veteres apud Bignonium. c. 5. *Hoc eſt in ipſa portione manſis ad commanendum eum Caſtitiis ſuprapoſitis, terris arabilibus, &c.* Vetus Charta apud Buzelind. 3. Gallo-Flandr. c. 21. *Manſum unum cum Caſtitiis ſuprapoſitis, in quo Ragenarius reſidere videtur*. [Similia leguntur in Charta an. 867. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 185. & in altera an. 910. apud eumdem col. 268. *Cum terris, manſis, Caſticiis ibidem ædificatis*, in Inſtrumento tom. 3. novæ Gall. Chriſt. col. 28. *Cum caſa & aliis Caſtitiis*, & ſimilia paſſim in Cod. MS. Folquini ex Archivo S. Audomari.] *Caſtiche* in Charta vernacula an. 1278. ex Chartoph. urbis Ambian. *Comme il fut deſcors, & contens, & plais meus en iſſiſt entre le Dien & le Capitle d'Amiens d'une part, & les Majeur & Eſkevins & autre part, des Caſtiches des pons kemuns ki ſunt à Amiens ſeur le riviere de Somme, leſquelles Caſtiches li devant dit Diens & Capitle diſoient apartenir à eux*, &c.

CASTICIARE, Ædificare. Charta an. 1377. in Tabul. Epiſcopatus Ambian. fol. 17. *Apertura excluſæ ... debet Caſticiari, ſolummodo palo & virga*. Alia an. 1231. ibid. *Apertura foſſati debet eſſe 10. pedum : Caſtitiari vero poteſt metare palis, & cleia ſingulari*. Arreſtum Pariſ. an. 1299. die Dom. in feſto S. Lucię, quo judicatum eſt. *Epiſc. Ambianenſem eſſe ſuoſque prædeceſſores in poſſeſſione, vel quaſi, talis jurii, quod nullus Caſtichiare poteſt in civitate Ambianenſi, ne ſollium (ſevil) ponere, niſi à Gentibus Regis, & ipſe Epiſcopo petita licentia*. Charta anni 1256. in Tabular. Eccleſ. Ambianen. num. 321.

Quotiescumque volent Castitiare in dicto molendino... Castitiatio sive limitatio faciendæ. Tabular. Comitatus Pontivi an. 1209. *Quod Hermes debet partiri tali modo, quod Comes Castichaverit, Comiti debet remanere: ita quod quantum Dominus Comes Castiehaverat, tantum Dom. Thomas de S. Valerico habebit nomoni contra. Castiebement.* Chron. MS. Corbeien. fol. 57. *Quicunque facit in hac villa, in Foilliaco, in pratis, pucheoir Chastiebement in aqua, in marisco sine licentia Celerarii, debebat eidem 2. denar.* Homagium Episcopi Ambian. Regi factum anno 1301. *Aucun ne doit mettre ne asseoir seuil, ne Castiebement sur rue sans le congé dudit Eveſque.*

CASTITIATOR, Architectus, *Castiebeur*, in Charta an. 1317. in Tabulario urb. Ambian. & veteribus Usaticis ejusdem urbis MSS. *S'il a debat de oloſture entre aucun voisinage voisin, ou d'aucun pretage, li Maires envoiera les Castiebeurs qui sont fermentez à le vile, & verront les lieux dont eſt debat.* Etiamnum Picardi aggeres fluminum, vivariorum, &c. qui palis ligneis continentur, *Catiebes* vocant.

¶ CASTIFER, *Qui flagellum portat.* Papias MS. Bitur. cum Isidoro & Conſtantiensi. In excerptis Pithœi legitur *Castifer*. Vulcanius ſuſpicatur legendum eſſe *Cistifer*, κιστοφόρ. Qui ciſtellam portat, non ſatis idonea ratione. Joan. de Janua: *Castifer, qui flagella portat, ut castiget, à Castus & Fero.*

CASTIFICARE, Caſtum facere, apud S. Fulgentium Epiſt. 3. ad Probam, & Maximum Taurin. Homil. in vigiliis Natalis Domini. [*Castificare se*, Se caſtum exhibere, ſervare, in Actis SS. Benedict. ſec. 6. part. 2. pag. 833. num. 3.] *Castificatus*, apud S. Bernardum tom. 1. col. 1104. edit. 1690.

CASTIGATORIUM. Vide *Tumbrellum*.

CASTIMONIA, *Muſca venenoſa*, Ugutioni.

CASTIMONIALES, Virgines quæ caſtitatem voverunt, Optatus lib. 3. contra Parmen. *Invenerunt matres, quas de Castimonialibus fecerunt mulieres.*

CASTIMONIUM. Gloſſ. Græc. Lat. MS. ἁγνισμὸς, *Castimonum, purificatio.* Editum, ἁγνία, *caſtitas Castimonium.* Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Castimonia Pudicitia*: Papias: *Castimonium, ſanctimonium.* Vita ſancti Theofredi Abbat. Calmeliac. c. 8. *Cum vero jam ſeptimum ætatis primæ terminaſſem annum, potenti Deo devovi Castimoniũ.*

¶ CASTICULUM. Vide *Castibulum*.

¶ CASTITARE, *eſt minutatim, vel minime ſtillare*, Vet. Vocabularium Juris utriuſque.

CASTITARI, ἁγνεύειν, in Gloſſ. Lat. Græc.

¶ CASTITIA. Vide *Casticia*.

¶ CASTITIATIO. Vide *Casticiare* poſt *Casticia*.

¶ CASTLANUS, CASTLARE. V. in *Castellum* 1.

CASTLEGARDUM. Vide *Castelgardum*.

¶ CASTLEGI, Armorum depoſitio. Vide *Herisliz*.

¶ CASTO, Gall. *Chaton*. Ital. *Caſtone*, Pala, funda. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 365. col. 2. in Inſtrumento venditionis quorumdam jocalium ann. 1347. *Item, unam zonam de frezo aureo, ſuper qua ſeu que ſunt lapides, margaretæ ſeu perlæ groſſæ, & aliqui lapides preciosi in Castonibus de auro.* Vide *Chaſto*.

¶ CASTOLARIA, Idem videtur quod *Caſtellania*, Gall. *Chatellenie*. Tabular. Calenſe p. 127. *De omnibus & de terra venerabilis Domine Abbatiſſæ de Kala ſitis in Caſtolaria de Miliaco... Actum anno Domini* 1239.

CASTOR, Varies caſtratus, *Mouton chaſtris*, Italis, *Caſtrone, agnello Caſtrato*. Charta fundationis Abbatiæ S. Stephani de Fonteneto in Normannia in Regeſto 106. Tabularii Regii Ch. 370. *Decimamque vineæ & pomerii, atque vitulorum, & porcellorum, agnorumque & Caſtorum, &c.* Fleta lib. 2. c. 79. §. 4. *Ad oves, multones, & eorum ſequelas, tria fiant ovilia, unum videlicet pro multonibus & Caſtoribus, aliud pro matricibus bidentibus, tertium pro annatis & juvenibus.* Ibid. §. 12. *Caſtores autem bonis velleribus communiti cum matricibus bidentibus, &c.* Vide *Caſtritius*.

CASTRATINÆ CARNES, pro vervecinis; in Actis S. Franciſcæ Romanæ n. 77.

CASTRONES. Jus Vincentin. lib. 1. *Habere vel tenere oves, molones, Caſtrones, vel agnellos, &c.*

CASTORINATUS, CASTOREATUS, Caſtorina pelle indutus, ornatus. Sidonius lib. 5. Epiſt. 7. *Albati ad exequias, pelliti ad Eccleſias, pullati ad nuptias, Caſtorinati ad letanias.* Charta Agaunois Epiſcopi Auguſtodun. in Tabul. ejuſdem Eccleſiæ: *Præſente etiam Duce Burgundiæ cum ſuis Caſtoreatis proceribus. Caſtorinas & Caſtorias* veſtes in pretio olim fuiſſe teſtantur idem Sidonius Carm. 5. S. Ambr. de Dignit. Sacerd. c. 4. Haymo 1. ad Timoth. cap. 3. Gerbertus ſeu Silveſter PP. in Homilia de Informatione Epiſcopi, &c. De Caſtoribus vero multa habet Silveſter Giraldus lib. 2. Itiner. Cambriæ cap. 3.

CASTRA, Navis Italicæ ſpecies, in Hiſtoria Obſidionis Jadrenſis an. 1345. l. 2. c. 7. [*Navim compoſuerunt inæſtimabilis pulchritudinis quamdam radam, quam Italici nuncupant Madium, ſeu Caſtram, in quo erat ſtabilitas quædam lignea & ingens turris.*] Virgil. 3. Æneid.

Dat clarum puppi ſignum, nos Caſtra movemus.

Ubi Donatus: *Hoc eſt, navigia.* [Non quod *Caſtra* ſint navigia, ſed quia de claſſe anchoras vellente hic agitur. Poetica eſt Virgilii locutio & arceſſita ab exercitu, qui *Caſtra movere* dicitur, dum mutat locum: quare parum ad *Caſtram* facit Virgilius hic laudatus. Nuſquam tamen crediderim, Poetæ locum non fuiſſe à Cangio noſtro intellectum, quidquid in hanc rem garriat Valeſius. Hunc cenſorem, ſi vis, conſule in *Valeſianis* p 225.]

¶ CASTRATINUS, Vervecinus. Vide in *Caſtor*.

CASTRATIONE mulctati ſervi in adulterio & furto deprehenſi, in Lege Salica tit. 27. §. 4. tit. 42. §. 4. 15. Pœdaraſtæ in Lege Wiligoth. lib. 3. tit. 5. §. 5. 7. & apud Theophanem pag. 151. Mulierum oppreſſores, in Legibus Will. Nothi apud Bromptonum pag. 982. & Knygtonum an. 1087. Oculorum & genitalium amiſſione mulctatus quidam proditor, apud Sugerium in Ludovico VI. p. 308. Vide Petr. Fabrum lib. 3. Semeſt. c. 19.

CASTRATURA, *Cancellata*, in Gloſſis MSS. Vide *Incaſtrature*.

¶ CASTRATUS, Vervex, idem qui infra *Caſtritius*. Vita B. Joannis Bonviſii to. 3. SS. Maii p. 104. *Et cum aliqua capita Caſtrati queſtuans recepiſſet*. Charta Petri Abb. de Talemundo an. 1366. de officio Aquarii: *Tenebitur dictus Aquarius die Lunæ præcedenti carnes dictæ Conventui miſiſtrare, videlicet qualibet die pro duobus unum ferculum Caſtrati vel bovis ſecundum tempora*. Et infra: *Tres pecias in qualibet ferculo de aſſato pro pietantia, videlicet de anſeribus, de Caſtrato, de caponibus, &c.* Occurrit præterea in Chronico Foſſæ novæ, apud Murator. to. 7. col. 882.

¶ CASTRENSIS, CASTRIANUS. V. poſt *Caſtrum*.

CASTRIATUS. Anaſtaſius in S. Hilaro PP. *Lacus & conchas triantas cum columnis porphyreticis ragiatis, &c.* Alii Codd. habent *conchas caſtriatas*: ſed videtur legendum *ſtriatas*.

¶ CASTRICOMES. CASTRIENSIS. V. poſt *Caſtrũ*.

¶ CASTRIMARGIA, *Gulæ concupiſcentia*. Papias MS. Bituric. Litaniæ Sanctorum in Codice S. Martialis Lemovic. n. 4. circa 10. ſæculum manu exarato: *A ſpiritu Caſtrimargiæ... Libera nos Domine*. A Græco γαστρι-μαργία, Ingluvies, helluatio.

¶ CASTRIMARGINARIUS, Ruſticula major, Gall. *Becaſſe*. Vide *Begacium*.

CASTRITIUS, Vervex, aries caſtratus. Italis *Caſtrone*. Charta Henrici III. Regis Angl. in Monaſt. Angl.

to.1.pag.888. *Quinquaginta quinque aeras terræ & pasturam ad ducentas oves, & octo Castritios, & sexdecim boves.* Le Roman *de Garin* MS.

La veïssiez tant grant buef accuillir,
Tante vache, & tant riche Castris.

Vide *Castor*. Et Gloss.med.Græc. in Καστόριον.

¶ CASTRONES. Vide in *Castor*.

¶ CASTROS. Vide *Chesdrus*.

CASTRUM. Isidorus l.9.Orig. cap. 3. *Castra sunt ubi milites fleterunt: dicta autem castra, quasi casta, vel quod illic castraretur libido.* Addit Papias: *Castrum vero singulariter, oppidum.*

CASTRA vocabant Scriptores medii ævi, urbes quæ *Civitatis*, id est, Episcopatus, jus non habebant; qua notione vox hæc usurpatur non semel in Notitia Galliarum, ubi in Maxima Sequanorum, *Castrum Ebredunense*, *Castrum Vindonissense*, *Castrum Rauracense*, *Castrum Argentorate*: in Narbonensi I. *Castrum Uticicense*, in Lugdunensi I. *Castrum Cavallonense*. *Castrum Matisconense*, cum *civitatibus*, recensentur, licet *civitatis* seu Episcopatus jus non haberent. *Castrum Divionense*, occurrit non semel apud Gregorium Turonens.de Gloria Confess.cap.42.& in Hist.pluries, [ut & apud Glabrum Rodulphum:] hodie amplum est oppidum. Vita S.Medardi apud Surium: *Novionus cum tunc temporis Castrum, seu munitio, haberetur, postmodum ipsius ejusdem gloriosi Pontificis Medardi ordinatione, Pontificalis cathedræ honore sublimatus est.*

Civitatis & *Castri* definitiones hic allatas approbare vetat ipsa, quam laudat Cangius, Notitia Galliarum, qualis exhibetur à R.P.Pagio ad annum 374.In ea enim *Civitas Rigomagensium* & *Civitas Sollinensium* ex provincia Alpium Maritimarum recensentur, quæ nusquam fuere sedes Episcopales; deinde ex ipsis *Castris*, quæ ex eadem Notitia hic enumerat Cangius, unum saltem exstat *Castrum Argentorate*, cui Episcopus præsidebat S. Amandus anno 346. ante descriptam hanc Galliarum Notitiam, quam Imperatori Honorio cum viris eruditis acceptam referimus. Verum quidem est in omnibus fere *Civitatibus* sedes Episcopales fuisse, in *Castris* autem paucas reperiri; unde factum est, ut quidam *Civitates* dixerint Episcopatus & *Castra* urbes Episcopatu destituras, ut laudatus Scriptor Vitæ S.Medardi: non idem tamen sunt *Episcopatus* & *Civitas*, neque *Castrum* semper excludit *Episcopatum*. Quid igitur *Civitas*, quid *Castrum*? Docet Valesius in Præfatione ad suam Galliarum Notitiam pag.xviii.veteres nostros Historicos sola Capita gentium *Urbes* aut *Oppida*, necnon *Civitates*, interdum etiam *Municipia*, vocitare: ceteras urbes eis subjectas *Castrorum* vel *Castellorum*, nonnunquam & *Vicorum* appellatione designare. Quod ut probet, enumerat idem Valesius multas urbes, vel oppida, quæ Scriptores nostri *Castra Castella*ve appellarunt; ex quibus nonnulla sunt ampliora, quæ *Civitates* vel *Urbes* nuncupaſſent, si alteri urbi, quæ Caput gentis vel provinciæ habebatur, non fuissent subdita. Vide *Castellum*, & *Civitas*.

CASTRUM PUBLICUM, quod Regii juris erat, apud Hugonem Flaviniac.in Chron.Virdun. *Actum Flaviniaco castro publico*.

CASTRORUM nomine interdum donata domus, seu Palatium Principis, *Comitatus*: στρατοπέδου, & τὸ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, apud Synesium Epist.76. & 110. & in Epistola Theodosii & Valentiniani ad Synodum Ephesinam: τὸ ἐπὶ τῆς στρατοπέδου, in Mandato ejusdem Synodi: præterea apud Palladium in Vita Chrysostomi pag. 59.Edit.Emerici Bigotii, in ejusdem liturgia & S. Basilii, & alibi non semel. Hinc *Castrensia munia*, id est, in Palatio obita, in leg.2.Cod. Th.de Tractor. Aliter tamen censuit Salmasius ad Lampridium pag. 225. ubi fallitur in Corippi versu, quem sic legit:

Adsuit obsequio Castrorum turba virorum.

Sequentia enim satis indicant legendum *Castorum*, intelligique Eunuchos Imperatorios, de quorum invita castitate sic S. Basilius Epist.87. Οὗτοι σωφρονεῖσι μᾶλλον διὰ σίδηρον, μαστοῦ τὰκαρπὸν ἀπὸ πάσης ἀνῃρημένοι.

CASTRENSES & CASTRENSIANI, Ministri Castrorum, aulæ Regiæ: *Ministri Castrenses*, apud Lampridium in Severo, qui his accenset Fullones, Vestitores, Pictores, Pincernas, &c. *Palatinis intra aulam obsequiis deputati*, in leg.12.Cod. Theod. de Palat. sacr. larg. Tertullianus de Corona cap.12. *Est & alia militia regiarum familiarum; nam & Castrenses appellantur, munifice & ipse solennium Cæsareanorum.* Hinc *Castrenses Leges* appellat Sueno in Legib. Castrens. in Proœmio, quas alii *Leges Curiæ*, seu *Jus aulicum*.

CASTRENSIANI, Iidem qui *Castrenses*; & *Ministeriani*, de quibus est tit. in Cod. Justin. lib. 12. & in Cod. Theod. lib. 6. De iis etiam consulendi Cujacius, Gotofred. & alii.

CASTRENSIS, qui & COMES CASTRENSIS, Dignitas Palatina: qui *Castrensibus* & *Castrensianis* præerat, eratque sub dispositione Præpositi sacri cubiculi, ut colligitur ex leg.un.Cod. Theod. Qui à præbit. titon. Sub *Castrensis* vero dispositione erant *pædagogia, ministeriales dominici, Curæ Palatinorum*, ut est in Notit. Imperii. Istius officii mentio præterea est in leg. 1. 2.Cod. Theod.de Castrensian.leg.12.de Palat. sacr. larg. & alibi non semel.

CASTRENSIS, Qui feudum castri possidet. Jus feudale Saxon.cap.37. *Feudum castri non potest Castrensis alteri conferre. §.6. Simoritur Castrensis ante feudi revocationem, &c.* Adde cap. 38. §. 4. 6. Vide *Feudum Castri*.

¶ CASTRENSE PECULUM, Proprium feudi castrensis dominium. Concil. Trevir. an.1310. apud Marten. to.4. Anecd. col. 281. *Quod vero de rebus viri diximus, idem est de dotalibus, quorum maritus dominus est, intelligi debet filius familias de Castrensi & de Castrensi peculo*.

CASTRENSIS, Castri incola, in Vita S.Launomari Abbatis num.26.& in Decreto Rudolphi Imp. an.1285. apud Goldastum to.1. Constit. Imperial. pag. 314. ubi *Castrenses*, distinguuntur à *Civibus*: *Cives* enim oppidi seu burgi, *Castrenses*, castri incolæ sunt. Vide Ordericum Vitalem pag. 544. 546. & alibi non semel, & Michaelem Scotum lib. 4. Menſæ Philosophicæ cap. 14.

CASTRIENSIS, Castri incola, vel Miles in præsidio castri. Gloss.Lat. Græc. παραβολάνοι, *Falanx*, *Castrum*, παραβολικὸς *Castrensis*.

CASTRIANI, Qui in castris erant, apud Vopiscum.

CASTRICOMES, Castellanus, qui feudum Castellaniæ possidet. Ægidius de Roya ann. 1411. *Dominus Willelmus de Stavele Castricomes Furnensis. Vide Burgravius*.

CASTRUM DOLORIS. Feretrum. Ceremonialis Epiſc. lib. 2. cap. 11. ubi de Missa defunctorum: *Si aderit in Ecclesia lectus mortuorum, seu Castrum doloris, &c.* Infra: *Cum qua ibunt ad feretrum, seu Castrum doloris*.

¶ CASTULA, Assula. Acta SS. Maii to.1. pag. 691.de S.Maiolo: *Cultro deplomans ligni Castulam*. Nonio, Castula est præcinctorium muliebre.

¶ CASTULARIUS. Vide *Castulum*.

CASTULITAS. Inscriptio Epistolæ. 5. S. Columbani ad S. Gregorium Papam sic concipitur: *Domino Sancto . . . egregio Speculatori, theoria utpote divina Castulitatis posito, &c.* Ita MS. Cod. præterre monet editor.

CA-

CASTULUM, Arca, ciſta, Germanis *Kaſt*, Anglis *Cheſt*. Canones Hibernienſes lib. 61. cap. 1. *Judex ab artificibus, & judex à præſidentibus Eccleſiæ, vel Caſtuli, & quantumcumque voluerit pro operatione judicabunt*. Ubi *præſidens Caſtuli* eſt *Arcarius*, qui inde CASTULARIUS dicitur in Conſtitution. Caroli Magni c. 19. qui *Kaſtmeiſter*, ſeu ciſtæ vel arcæ magiſter Germanis: *De Cerariis & Tabulariis atque Caſtulariis, ſicut de longo tempore fuit, obſerventur*.

CASTUS, Integer, abſtinens. Vetus auctor ſubditus Notitiæ Imperii: *Si provincias Caſti, & integritate cupidi moderentur*. Ita in leg. un. Cod. Juſt. Ne quid publ. ætit. &c. & leg. 4. Cod. Theod. Apud Vitruvium *Caſtitas*, ſordibus & avaritiæ opponitur.

CASUALIS, CASUALUS. Vide in *Caſale*.

¶ CASUALITAS, Quod fortuito cadit in fiſcum Domini vel ex delicto vaſſalli, vel ex alia quavis ratione, apud Rymer. to. 11. pag. 447. col. 1. *Omnimodis foriſfacturis, Caſualitatibus, wardis, maritagiis, &c.* Similia leguntur col. ſeq. & iterum alibi.

¶ CASUALITER, Fortuito, Gall. *Caſuellement, par hazard*, non ſemel legitur in ævi medii inſtrumentis. Vide, ſi cupis, Rymerum to. 3. pag. 552. to. 4. pag. 506. t. 8. pag. 94. Statuta S. Claudii ſub Nicolao V. pag. 79. &c. Sidonius lib. 9. Epiſt. 11. *Si quid tibi vel Caſualiter placet*.

¶ CASUARIUM, Idem quod *Caſarium* ſeu *Caſa* cum adjuncta, ut videtur, certa terræ quantitate. Charta Roberti Regis Franc. pro Alberto Abb. S. Maximini an. 1022. apud Stephanotium Antiquit. Aurelian. MSS. pag. 302. *Caſuarium unum in Samone villa, & totam Sylveſtri villam. Has poſſeſſiones Childebertus Rex prædicto loco contulit*.

¶ CASUBLA, CASUBULA. Vide poſt *Caſula* 3.

1. CASULA, Minor caſa, ſeu Eccleſia. Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum ex Concil. Liptin. ann. 743. apud Lalandum: *De Caſulis, id eſt, fanis*. [Litteræ Innocentii II. Papæ pro Eccleſia Cameracenſi an. 1142. apud Miræum to. 2. pag. 1163. col. 1 *Molendinum ad portam aquarum, Cambas & manſionarios; omnes pares & caſatos, caſtellum cum Caſulis ſuis*. Ernaldus in Vita S. Bernardi inter hujus Opera to. 2. col. 1108. edit. 1690. *Et ſecedens in Caſulam piſatis torquibus circumtextam, ſolus meditationibus divinis vacare diſponit*. Epiſt. Cuthberti de obitu Venerabilis Bedæ inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 1. pag. 538. *Et ſic in pavimento ſuæ Caſulæ decantans, Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto, cum Spiritum Sanctum naminaſſet, ſpiritum è corpore exhalavit ultimum*. Hic *Caſula* idem eſt ac *cellula*.] Vide *Caſa*.

2. CASULA. Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 24. & ex eo Papias: *Caſula, veſtis cucullata, quaſi minor caſa, eo quod totum hominem tegat, unde* Cuculla, *quaſi minor cella*. Quidam hanc vocem deducunt à κασὰ vel κάσσω, & κάσσω, quæ Polluci & Heſychio, & aliis Grammaticis σκεπάζω ſeu κατέχω, ſeu, ut alii legunt, κατέχω, veſtem coactilem ſonat, apud Xenophontem non ſemel. Teſtamentum B. Cæſarii Arelatenſi Epiſc. *Indumenta Paſchalia, quæ mihi data ſunt, omnia illi* (ſucceſſori) *ſerviant, ſimul cum Caſula villoſa, & tunica, vel galuape, quod melius dimiſero*. Vide Vitam ejuſdem Cæſarii. Fortunatus in Vita S. Medardi cap. 5. *Caſulam igitur, quæ per eum à matre dirigebatur artificii egeno illi miſericordia motus tribuit*. [Habetur *Caſula*, in Actis SS. Junii to. 2. pag. 80. ubi diverſis verbit eadem res narratur.] Ita *Caſulam* famulis ac viris privatis tribuit Procopius lib. 2. Vandalic. cap. 26. ἱμάτιον κυκλοτερὲς ὑπὲρ τῶν ὤμων, ὃ δὴ καλοῦσι Ῥωμαῖοι παινούλην, ὃ δὴ καλοῦσι Ῥωμαῖοι φαινόλην, ἐσθῆτα δὲ τὴν Λατίνων φωνὴ καλοῦσι Ῥωμαῖοι.

CASULA, pro habitu monachico ſæpe ſumitur, atque adeo pro ipſa *cuculla*. Theodemarus Abbas: *Cucullam nos eſſe dicimus, quam alio nomine Caſulam vocamus*. Vita S. Fulgentii Epiſcopi Ruſpenſis cap. 18. *Caſulam vel ſuperbi coloris nec ipſe habuit, nec Monachos ſuos habere permiſit. Subtus Caſulam nigello vel lætineo pallio circumdatus inceſſit*. [Vita S. Filiberti Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 2. p. 824. *Tunc ille humilitatis gratia ſubtus Caſulam, qua erat indutus, contra brachium ægri vexillum Crucis appoſuit*. Johan. Diac. in Vita S. Gregorii PP. lib. 2. num. 45. *Frater ergo de monaſterio habebat fratrem ſæculorem & poſtulavit eum dicens: Caſulam non habeo, ſed fac caritatem eme mihi*.] Vide Haeftenum l. 5. Diſquiſit. Monaſtic. Tract. 3. diſq. 1.

3. CASULA, Veſtis Sacerdotalis, quæ & *Planeta*. Rhabanus lib. de Ordine Antiphonarii cap. 21. & ex eo Ugutio & Joannes de Janua: *Caſula dicitur vulgo Planeta Presbyteri, quia inſtar parvæ caſæ totum tegit, & ſignat caritatem*. Alcuinus lib. de Offic. *Caſula, quæ ſuper omnia veſtimenta ponitur, &c.* Idem Rhabanus: *Hæc ſupremum omnium indumentorum eſt, & cætera omnia interius per ſuum munimen tegit & ſervat*. Rupertus lib. 1. de Sacrament. cap. 50. de caſula: *Hæc ſuper dextrum brachium levatur, replicaturque in ſiniſtrum*. Stephanus Eduenſis lib. de Sacrament. altar. cap. 10. *Caſula undique integra unitatem fidei deſignat*. Similia habent Rupertus lib. 1. de Divin. offic. cap. 22. Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 207. Hugo à S. Victore in Speculo Eccleſ. cap. 6. & lib. de Sacrament. cap. 56. Innocentius III. lib. 1. de Myſter. Miſſæ cap. 58. Durandus lib. 3. Ration. cap. 7. &c. Synodus Liptinenſis can. 7. *Presbyteri vel Diaconi non ſagis laicorum more, ſed Caſulis utantur ritu ſervorum Dei*: [id eſt, Monachorum. Non agitur hic de veſte Sacerdotali, ſeu *planeta*, ſed de *Caſula* ſeu *Cuculla* monachali, de qua paulo ſuperius. *Caſula planeta*, in Vita S. Anſegiſi, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 633. & 634.] Riculfus Epiſc. Sueſſionenſis in Conſtitut. cap. 7. *Caſulam ſericam, cum qua Miſſa celebratur*. Teſtamentum Riculfi Epiſc. Helenenſis an. 915. *Caſulas Epiſcopales optimas tres, unam dioprafiam & aliam de Orodonas*. Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 2. cap. 11.

Caſulæque capax à forſice forma

Poſt longas habitura plicas, contracta miniſtris.

Hiſt. Epiſcoporum Autiſiodor. cap. 49. *Caſula coloris ætherii, phrygio palmum habente, ſuperhumeralis & Rationalis effigiem ad modum Pallii Archiepiſcopalis honorabiliter prætendebat*. Ubi obſervare licet formam veterum caſularum, quibus Pallii Archiepiſcopalis figura adtexta erat, quomodo etiam complures habentur in majorum Eccleſiarum ſecretariis, in quibus circa collum limbus alterius coloris, ante & retro pendulus affixus conſpicitur, ubi hodie retro tantum in crucis figuram adtexitur: qui tamen mos poſtremus non omnino nuperus ex iis quæ habet Joannes Gerſenius lib. 4. de Imitatione Chriſti cap. 5. num. 3. ubi de Sacerdote: *Habet ante ſe & retro Dominicæ Crucis ſignum ad memorandam jugiter Chriſti paſſionem. Ante ſe Crucem in Caſula portat, ut Chriſti veſtigia diligenter inſpiciat, & ſequi ferventer ſtudeat. Poſt ſe Crucæ ſignatus eſt, ut adverſa quælibet illata ab aliis clementer pro Deo toleret*.

CASULA generaliter pertinet ad omnes Clericos, ut ait Amalarius lib. 2. de Eccleſ. offic. c. 19. Diaconis tribuitur in Concilio Liptinenſi can. 7. *Presbyteri vel Diaconi non ſagis, Laicorum more, ſed Caſulis utantur ritu ſervorum Dei*. De caſula Diaconi, vide Honorium Auguſtodun. lib. 1. c. 231.

CASSULA, apud Petrum Abbatem Cellenſem lib. 6. Epiſtola 12.

CASUBULA, Idem quod *Casula*, unde vox formata, Gall. *Chasuble*, Vestis sacerdotalis. Neque enim amplector sententiam Jacobi *Bourgoing* lib. de Origine & usu vulgarium vocum pag. 40. qui quasi *Capisbulum* dictam putat. Faustus Monachus in Vita S. Severini Abbatis Agaunensis n. 6. *Exuens Casubulam suam corpori Regis induit eam*. Vita S. Popponis Abbatis n. 58. *In celebratione Missarum Casubulam, qua indueba tur, lacrymis humectabat*. Num. 61. *Casucula* habetur, ubi forte restituendum *Casubula*. [Hist. Translationis S. Wandregisili inter Acta SS. Bened. sæc. 5. pag. 206. *Hæc vero sunt, quæ de S. Ansberti habemus reliquiis, tunicam ejus & partem ipsius Casubulæ*.] Charta Heccardi Comitis Augustodun. apud Perardum: *Casuvula vermicula*, pro *Casubula*.

CASSIBULA. Testamentum Willelmi *Longuespée*, Comitis Sarisberiensis ann. 1255. to. 2. Monastici Angl. *Item ego assignavi... magnam capellam... scilicet Cassibulam de rubeo samito, & unam capam chori de rubeo samito, &c.*

CASUBLA, occurrit in Notis Tyronis pag. 18. [& apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1523. in Testamento Beatricis de Alboreya Vicecomitissæ Narbonæ.]

Cum vero Scriptorum plerique *Casulam* dictam à *casa* scribunt, quod totum hominem ut casa tegat, respexerunt ad veterum Casularum formam, quæ totum revera Sacerdotem à collo ad pedes ambibat, atque adeo brachia ipsa & manus tegebat: ita ut si iis ad sacra faciendа, aut ad alios usus vellent uti, necessum haberent casulam ad utrumque latus erigere, aut fibula cohibere, quod observare est ex loco laudato Ruperti. Petrus Comestor in Histor. Scholast. Exod. cap. 63. de vestibus Pontificum veteris legis scribens: *Modice stringebatur, & usque ad tibias dependebat ad decorem, dum Sacerdos nihil operabatur. Cum autem sacrificabat, ne impediret, pendentes summitates super levum humerum reflectebat, unde & forte Diaconus quandoque Casulam plicatam eidem humero superponit*. Quo spectant ista ex Bernardo Monacho in Consuetud. Cluniac. MSS. ca. 74. de Sacerdote facta factura: *Sicque Casulam induit, quam etiam socius studiose inter brachia plicat, & amictum desuper aptat*. Atque inde casularum hodiernarum nata est forma, quod ultro quivis fatebitur, qui S. Gregorii Magni PP. imaginem ex musivo expressam, quæ habetur post ejus vitam à Joanne Diacono exaratam, & Episcopi alterius in Ecclesiæ S. Germani Pratensis porticu, & similes, quæ visuntur Romæ in veteribus Ecclesiis, attentius expenderit & consideraverit.

¶ 4. CASULA, Capsa, Capsula, Gall. *Chasse*. Hist. Beccensis MS. ex Archivis ejusd. Monasterii pag. 135. *Et cum fracta esset Casula removendum erat sacrum corpusculum* (S. Honorinæ.) Et pag. 136. *Repositio B. Honorinæ in nova Casula corpusculo*.

CASULA CORDIS. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 23. *Canna pulmonis, pulmo, cor, Casula cordis, diapiragma, &c.*

¶ CASULULA, Parva casula, tunicella. Vide in *Casula* 2.

1. CASUS, Caducum. Glossæ Basilic. κάδοι, πτῶσις. Lex 3. Cod. Theod. de Petition. *Quod cujuscunque patrimonio ceciderit in Casum*. Symmachus lib. 10. in Relat. ad Valentinianum: *Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus Casus facit caducas*. Hinc nostris, *les Parties Casuelles*, Fiscus Regius, in quem *Caduca* inferuntur, dictus: de quo hoc femma vulgatum: *Fit Casu ditior arca*.

CASUS, dicitur tertia vel quarta pars dotis quæ viro uxori superstiti advenit, nullis exstantibus liberis, apud Julianum Antecess. Nov. 36. cap. 14. Glossæ Basilic. Κάσος· ἢ ἴδιον, ἀτύχημα ἢ ζημίωμα ἀνέρος, ἢ ἢ γαμικὸν κεφάλαιον, ὅπου τὰ δύο σὺν ὑποτάξει, ἢ ἢ ἐξ ἴσου τέκνα. Rursum: Κάσος, μοῖρα γαμικὴ, λέγεται καὶ μέρος τέσσαρον, Ibidem; Κάσος, (male κάσις) τέταρτον μέρος τοῦ γαμικοῦ φερνῆς ἢ μὴ ἔχει τέκνα. Aliæ Glossæ: Ἐὰν δὲ τῶν γαμικῶν συμβαλλόντος σωματικὸν, ὥσε ἐκ προτελεύτου τῆς γυναικὸς κορίσασιν τὸν ἄνδρα ἢ τὸ τέμνον τῆς οὐρᾶς. ἢ τὸ ἥμισυ, γὰρ τοῦτο ἐστὶ τὸ λεγόμενον κάσος.

2. CASUS. Alexander Iatrosoph. MS. lib. 1. Passionum: *Hæc oportet fieri bis qui & Casus patiuntur*. Ubi Glossæ MSS. *Casum vocant memoriæ defectum propter caros, i. oblivio*. Idem lib. 2. *Hic enim patitur... epilemptias, & Casus, & tristitias sine causa*. Ubi Glossæ: *Casus, i. scotomiam, quia omnia videntur eadem*.

¶ CASUVULA. Vide in *Casula* 3.

¶ 1. CATA, Species machinæ ligneæ. Vide in *Catus*.

¶ 2. CATA, *Multorum cantatio*. Papias MS. Vide de *Catadoia*.

3. CATA, Ad, juxta, versus, secundum, ex Gr. Κατά. Glossæ antiquæ MSS. *Secundum, Juxta, Cata, Circa*. Stephanus II. PP. in Epist. ad Fulradum Abbatem: *Domum positam juxta Monasterium beati Martini... juris venerabilis Monasterii S. Stephani Cata Gallia Patricia*. Anastasius Bibliothecarius in Hadriano PP. p. 110. *Constituit in Monasterio S. Stephani Cata Barbara Patriciæ situm*, (sito) *ad B. Petrum Apostolum, congregationem Monachorum, &c. ni, quod appellatur Cata Galla Placidia*, Id est, juxta ædes *Barbaræ, & Gallæ Placidiæ & Patriciæ*. Hodœporicum S. Willibaldi: *Atque ibidem sacram monasterialis vitæ disciplinam... Monachorum Cata normam venerandæ vitæ conversationem in semetipso ostendendo, exercebat, Cata Matthæum*, pro *secundum*, dixit Lucifer Calaritanus de Non parcendo, &c. pag. 282. Ebrardus Bethuniensis in Græcismo cap. 8.

Cataque sit juxta, dicas hinc Cata Matheum.

Cata Joannis, pro Evangelio secundum Joannem in Charta Gennadii Episcopi Aftoricensis æræ 953. apud *Tepez* to. 4. pag. 448. *Cata Evangeliæ experimentum authoritatis*, apud Aldhelmum Abbatem Malmesburiens. Vetus Interpres sextæ Synodi Constantinopolit. Act. 14. *Litteræ vero in quibus falsitas libri facta est, propriæ manus Georgii Monachi Cata Macarium certe sunt*. Ubi Græcus Codex: Κατὰ Μακάριον τυγχάνουσι. Infra: *Ipse autem Philippus vicinus erat de patre Stephani, qui occidit Cata Macarium hæreticum*. Gr. Πέτρου τοῦ πατρὸς τοῦ Στεφάνου τοῦ κατὰ Μακεδόνα αἱρετικά. Quibus locis *Cata Macarium*, idem sonant, ac juxta hæresim & sensum Macarii. Alia vide apud Filefacum ad Vincentium Lirinensem pag. 195.

¶ CATABIBAZON. Vita S. Bardonis Archiepiscopi to 2. SS. Junii pag. 313. *Si vero in eamdem Catabibazon fol nubes fuæ convenerint, nulla fiet mentio de nubibus, sed tantum de solis ardoribus*. Papebrochius suspicatur esse legendum *Catabibasin*, à καταβιβάζω, Descendo.

CATABLATTION. Charta an. 1197. apud Ughellum tom. 7. Italiæ sacræ pag. 1275. *Quatuor sindones de festa, quarum una est de... alia de Catablattio, alia de baldeluna*, (baldexino) *&c.* Vide *Blatta*.

¶ CATABLUM. Vide in *Catabolum*.

¶ CATABOLENSES, Vide *Catabulenses* post *Catabulum*.

CATABOLICOS, Mathematicos dictos apud Tertullianum lib. de Anima, Fulgentium lib. de Continentia Virgiliana, & S. Zenonem Veron. à consulendo putat Filefacus lib. 1. Select. quasi καταβολικοὺς. Salmasius vero ad Spartianum pag. 40. existimat ita dictos eos spiritus, qui per arreptitios & energumenos futura pre-

di-

dicebant, quod eos dejicerent, adfligerent, proſterperentque quos numine ſuo implebant, ἀπὸ τῦ καταβάλλειν.

CATABOLUM, Gr. Κατάβολή, Solutio, præſtatio; verbum Juris. Gloſſ. Gr. Lat. Κατάβολή, ἡ ἀπόδοσις, *ſolutio, penſio.* Geſta Dagoberti Regis cap. 18. *De proprio teloneo, quod ei annis ſingulis ex Maſſilia ſolvebatur, centum ſolidos in luminaribus ejuſdem Eccleſiæ eo tenore conceſſit, ut oleum exinde Aſtores Regii, ſecundum quod ordo Cataboli eſſet, quaſi ad opus Regis ſtudioſe emerent, & ſic demum Miſſis ipſius loci annuatim traderent.* Charta ipſa Dagoberti, vel potius Chlodovei III. apud Mabillonium to. 4. Actor. Ord. S. Bened. pa. 618. 622. *Juxta quod ordo Cadaboli fuerit.*

CATABOLUM, CATABLUM, Græcis recentioribus κατάβολον, Navale dicitur ſeu emporium, oppidum maritimum: forte quod in navalibus portoria & tributa pro mercibus invehendis & invectis penderentur. Ita Scholiaſtes Thucyd. & Suidas verbo ἐπίνειον, Egica Rex Goth. Hiſpan. in Concilio Toletano XVI. *Nemo ex eiſdem Judæis in perfidiam durantibus, ad Catabolum pro quibuslibet negotiis peragendis accedat, nec quodcunque cum Chriſtianis commercium agere audeat.* Joſ. de Aguirre in hunc ipſum locum, *Catablum* exponit Prætorium ubi cauſæ aguntur. At magis placet interpretatio Cangiana. Κατάβολα loci, ita forte propter portum dicti, in urbe C. P. meminit Cedrenus p. 476.

¶ CATABRIATUS, Ex albo & nigro vel etiam aliis coloribus alternatim diſtinctus. Synodus Pergami an. 1311. apud Murator. to. 9. col. 547. *Tonſuram & habitum deferant clericales ordini ſuo & ſtatui competentes, veſtes virgulatas ſeu de Catabriato de medietate, vel liſtatas...minime deferentes.* Codex MS. Colbertinus nu. 159. *Honorius IV. Ordinem Carmelitarum ſolidavit, qui in Concilio diſpoſito ordine Saccatorum remanſerunt in ſuſpenſo: & tunc depoſuerunt mantellos Catabriatos.* Forte melius legeretur *Catabarriatus.* Vide *Barrati Fratres.*

¶ CATABUCA, mendoſe, ut puto, pro *Cambuca*, Pedum paſtorale. Charta anni 1275. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *In quo* (ſigillo) *ex una parte erant littere tales ſcripte: Guillelmus Abbas S. Victoris Maſſilie cum figura ipſius Abbatis in ſiniſtra manu carte, & Catabucam in manu dextra.* Vide *Cambuca*,

¶ CATABULENSES. Vide poſt *Catabulum*.

CATABULUM. Papias: *Catabulum, clauſura animalium, ubi deſuper aliquid jacitur.* Addit Baronius ad 16. Jan. animalium, non quidem ſilveſtrium, ſed jumentorum, quæ publicæ utilitati ad vehenda onera deſervirent. Damalus in ſancto Marcello PP. *Damnatus eſt in Catabulo, qui dum multis diebus ſerviret in Catabulo... & emeruntejus de Catabulo.* Petrus Venerab. lib. 1. Epiſt. 1. *Petrus in carcere. Clemens in exilio, Marcellus in Catabulo.* Martyrologium Rom. 16. Januarii de S. Marcello: *Primo juſtibus cæſus, deinde ad ſervitium animalium cum cuſtodia publica deputatus, ibidem ſerviendo, amictu indutus cilicino, defunctus eſt.* Hugo Flavinjac. in Chron. pag. 81. *Quem princeps domus retentis omnibus, quæ ſibi commendata in ejus obſequiis fuerant, Catabuli ſui, in quo animalia ejus jacebant, axes levavit, & in foſſam ubi ſtercora & urinæ animalium deſluebant, cum projecit, &c.* Infra: *Quem B. Sanctinus de Catabuli foſſa extraxit, & diligentiſſime lavit.* Guibertus lib. 1. Hiſt. Hieroſ. cap. 4. *De Eccleſiis querimonia eſt, quas ſiquidem gentilitas everſa Chriſtianitate tenebat, in quibus equorum ac mulorum, cæterorumque animalium Catabula conſtruebat.* [Romuald. Archiep. Salernit. in Chron. apud Murat. to. 7. col. 97. *Poſtea vero Chriſtiana religione creſcente, domus Catabuli in pulcherrimam Eccleſiam tranſlata eſt, quæ uſque hodie S. Marcelli intitulatur.*]

CAPTABULUM extulit eadem notione Petrus Damiani lib. 2. Epiſt. 18. lib. 5. Ep. 1, pag. 248. 389. Occurrit etiam in Notis Tyronis.

KATABULUM. Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Walæ Abbatis Corbeienſis lib. 1. cap. 15. *Qui cum attollerent pariter greſſus, illuc vultum oculoſque levabant, ut probares illis comitere Deo in cœlis, quodcunque fieri diſponebant in terris, & illuc locare Katabula ſuæ fundamenti, quo vix aliorum culmina furgunt;* id eſt, ima, vel cava, foſſas.

CATABULENSES, Qui oneraria & *Catabularia* junepta ductabant, ἀπὸ τῦ καταβάλλειν, quod eſt comportare. Senator lib. 3. Epiſt. 10. *Præſenti admonitione declaramus, ut marmora, quæ de domo Pinciana conſtat eſſe depoſita, ad Ravennatem urbem per Catabulenſes veſtra ordinatione dirigantur.* Idem lib. 4. Epiſt. 47. *Et ideo 50. ſolidorum multam non jam veredarius, ſed Catabulenſis incurrat, quiſquis ultra centum libras parhippum credideris onerandum.* Horum Corpus ſive Collegium in urbe conſtitutum erat ex libertinis hominibus, quod ideo in Cod. Theod. de Piſtorib. & Catabol. lib. 14. jungitur Corpori & Collegio Piſtorum, quod *Catabolenſes* molenda frumenta animalibus farinaſque comportarent, ut cenſet Cujacius lib. 16. Obſer. cap. 5.

¶ CATABUSTA. Adamnanus in Vita S. Columbæ Abbatis to. 2. SS. Junii pag. 235. *Beati Patroni venerabile corpus, mundis involutum ſindonibus, & preparata peſtimum in Catabuſta, debita humatur cum veneratione. Ratabuſta*, (quod ſi legitur in MS.) pro *Sandapila* necdum alibi repertum eſt, inquit Bollandi Continuator: quamobrem addit: Non recte forſitan ſcripta vox, legendumque *Catabuſta*, ſicut Italice eadem in ſignificatione dicitur *Cataletto*; & pegma funebre faculis multis inſtructum, *Catafalco*. Addam ad confirmandam eruditi Scriptoris conjecturam fortaſſis ſcriptum fuiſſe *Katabuſta*, pro quo *Ratabuſta* legi poterit quam facillime.

¶ CATACLISMUS. Vide *Cataclyſmus*.

CATACLITUS, CATACLISTUS, CATACLYZUS, CATACLYZOMATIS ARS. Quid ſit *veſtis de Catacliſtis* apud Tertullianum de Pallio cap. 3. quærunt viri eruditi. Quidam enim putant eſſe veſtem cataclitorum, quibus nempe *cataclita* ſternuntur, ſeu accubita, & tricliniares lecti. Ita quippe κατάκλιτα appellari obſervare eſt ex Baſilio; ubi explicat quid ſint ἱερὰ κατάκλιτα, apud Iſaiam cap. 3. v. 23. Verum qui attente verba Tertulliani expenderit per *cataclita*, materiam veſtis expreſſiſſe deprehendet: *Mutant & beſtiæ pro veſte formam, quanquam & pavo pluma veſtis, & quidem de Catacliſtis, imo omni conchylio depreſſior, qua colla florent, & omni patagio inaurator, qua terga fulgent, &c.*

At quæ materia illa fuerit, non promtum eſt definire. Alii *de Cataclyſtis* reponendum volunt, etſi conſtanter priorem lectionem retineant Codices omnes, uti fatetur Salmaſius, qui ab hac ſententia non omnino diſcedit. Sed quod *Cataclyſtas veſtes*, apud Tertullianum, eas quæ in arca ſervari ſolent, appellatas volunt idem Salmaſius & Cerda, vix probem: ut nec quod undique clauſæ eſſent, quod contendit Suſſannæus in Collectaneis, & Beroaldus ad hunc Apulei locum lib. 11. Metamorph. *Veſte nivea & Cataclyſta prænitent.* Malim enim his locis *Cataclyſtas* veſtes appellari eas, quibus lapilli ac uniones intexi ſolent, qui quodammodo in opere includuntur, & κατακλείονται, quod faciunt Phrygiones. Unde *Cataclyſtæ* veſtes, ex iſtis quæ opere Phrygio adornantur. Neque alia ſunt ἱστία κατακλείσεως, apud Iſaiam, (nam ita legi in aliquot MSS. obſervant viri docti) non quidem inſtrata lectorum

rum accubitalium, ſed palliola ac vela feminea: quæ notio eſt vocis Στρωτὰ.

Jam vero quod puriores Græci ac Latini καταίκισμα appellarunt, poſteriores, ſeu potius Latini ſequioris ætatis Scriptores, depravato vocabulo, *Cataclyza*, nuncupaverunt, opuſque ipſum *Cataclygoma*. Et certe *Artem Cataclyzomatis*, eamdem eſſe quæ aurifabrorum, qui operibus ſuis lapillos & gemmas induunt ac intexunt, (unde *cluſores* & *incluſores*, & *incluſorium opus*, ut ſuo loco monemus) perſpicue declarat Arnobius Junior in Confictu cum Serapione lib. 1. *Unum diadema video, ſed in ipſo diademate Cataclyzomatis Arte gemmæ conſtituæ*. Hinc facile eſt conjicere quid per *cataclyza* velit Gregor. Turon. lib. 2. de Glor. Confeſſ. c. 63. *Veruntamen calicem non comminuit, quia Cataclyza in ipſo fuerant ſolidata*. Neque enim per *Cataclyza*, *fundus vaſis*, quod vult Cerda, ſed lapilli, *ſolidius* vaſi inſerti, opere *incluſorio*, ac aurifabrili intelliguntur. Quod vero in ſolida materia faciebant aurifabri, id fecere in veſtibus Phrygiones, quibus gemmas pariter & lapillos intexuere, & in iis quodammodo incluſere: unde veſtes iſtas, de *Cataclyſtis* appellavit Tertullianus, quod eſſent ex ſpecie *Cataclyſticorum* operum.

Porro ut *Cataclyza*, de vaſis dixit Gregorius Turonenſis, de diadematæ Arnobius; ita Fortunatus in Vita S. Martini lib. 3. hanc vocem uſurpavit in veſtibus, cujus verſus ex Codice literis Longobardicis exarato, qui in Bibliotheca Monaſterii S. Germani Pariſienſis aſſervatur, eo lubentius hoc loco deſcribam, quod negotium facere videntur literatis omnibus, propter pravam ſcriptionem:

Vidiſti thalamum ſponſi ſuper omnia pulcri,
Compoſitum gemmis, auroque oſtroque decorum:
Quanto zona die lapidum radiabat honore,
Cycladeſ aut quales Cataclyzis effera raſis,
Quæ palla ex humeris mixto chryſo Phara beryllis,
Quodve monile deçus collo radiabat in illo.

Ubi Codex Broweri:

Cycladis aut qualis Cataclyſis effora raſis,
Quæ palla ex humeris mixto chryſopraſo berillis.

De quorum verſuum ſenſu haud facili prorſus, hic in præſens non diſputo: illos, ut in MS. Codice exaranatur, repræſentaſſe contentus. Obſervo tantum cataclyza raſa dixiſſe Fortunatum, id eſt, pannos gemmis & unionibus exornatos. Sed & lib. 4. eodem vocabulo uſus eſt in deſcribendis veſtibus pretioſis:

O Martine, decus, lapidum velamine compte,
Quam nova palla tibi, cujus textura coruſcans,
Trama topazus erat rutilans, & flamen jaſpis,
Et tunicæ inſignis currunt pro vellere gemmæ!
Quæ manus artificis Cataclyzica fila rotavit?
Quis fuit hic opifex, ubi lana hyacynthina currit?
Quis potuit rigidas torquere ad licia telas?

Ubi Broweri Editio habet *Cataclyſis*. Hæc porro licet prolixiora deſcribere operæ pretium duximus, ut tandem liqueat, quid ſit *Cataclyzum*, vel *Cataclyſtum* in veſtibus, quod, niſi fallor, non aliud fuit à Phryghio opere, in quo lapilli fuerint κατὰ κόσμον, concluſi: eſt quippe καταλύζειν, *Concludere*, in Gloſſ. Græc. Lat. Neque enim à καταλύζειν, quod eſt *diluere*, *proluere*, *inundare*, in eodem Gloſſ. peti debet etymon vocis *Cataclyzum*, cum abuſive ex *Cataclyſtum* formata ſit à recentioribus, etſi veſtes ejuſmodi potuerint dici gemmis & lapillis perfuſæ. Quomodo κόσμον uſurpat Codinus de Offic. Palat. cap. 3. num. 13 Σκαράγιον χρυσοκόλλητον, διάφανα ὃ καὶ μαργαριτάρια ἔχον, ὃ τὸ λεγόμενον Πεσχύκιον. Idem Fortunatus lib. 2. de Vita S. Martini:

Totaque permixtis radiant velamina gemmis.

Conſertæ gemmis veſtes, apud Vopiſcum in Aureliano. *Craſſiore auro ſmaragdinique ſuperinſutæ*, apud Dudonem lib. 3. de Morib. Norm. pag. 153.

¶ CATACLYSMUS, Gr. κατακλυσμός, Diluvium, Inundatio. Cyprian. Epiſt. ad Novat. *Cataclyſmus ille, qui ſub Noe factus eſt, figuram perſecutionis, quæ per totum orbem nunc nuper ſupereffuſa eſt, oſtendit.* Utitur Agnellus in Libro Pontificali apud Muratorium to. 2. pag. 58. col. 2. & alii plures. Varro lib. 3. de Re Ruſtica ſorma plane Græca dixit: *Thebæ ante Cataclyſmon Ogygi conditæ dicuntur*.

¶ CATACLISMUS, Idem. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 329. *Quis neſciat in tempore Pharaonis poſt multos annos à Cataclismo . . .* (Moyſen) *divina floruiſſe gratia?*

¶ CATACLYSTUS. Cataclyza. Vide *Cataclinus*.

CATACUMBÆ, Tertio ab Urbe milliario, ita dicta Cœmeteria publica, quarum deſcriptionem dedit Onuphrius Panvinius lib. de præcipuis Urbis baſilicis pag. mihi 122. S. Ambroſius, ſeu vetus Scriptor, in Actis S. Sebaſtiani num. 88. *Hoc tu dum levaveris, perdu ces ad Catacumbas, & ſepelies in initio cryptæ, &c.* Anaſtaſius in S. Cornelio PP. *Corpora Apoſtolorum Petri & Pauli de Catacumbis levavit noctu*. In S. Damaſo: *Ubi requieſcit in Catacumbis*. Vetus Martyrologium editum à Bucherio ad Canones Paſchales, *continens depoſitiones Epiſcoporum* Romanorum: *Menſe Januario 13. Kl. Febr. Fabiani in Calliſti, & Sebaſtiani in Catacumbas... Menſe Junio 3. Kl. Julii, Petri in Catacumbas, & Pauli Oſtienſe, Tuſco & Baſſo Coſſ.* Rudolfus Monachus in Vita B. Rhabani Mauri num. 30. *Acceptoque corpore B. Quirini Martyris Romam fugit, & ſacras reliquias via Appia, tertio milliario ab Urbe, in Eccleſia beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ubi aliquandiu jacuerunt, ſepelierat in loco qui dicitur, Ad Catacumbas*; In Catacumbis latitaſſe S. Urbanum PP. tradunt Acta S. Cæciliæ ut & Evariſtum PP. Vita SS. Fauſtini & Jovitæ Mart. n. 19. Vide Adonem in Chronico an. 364. Ordericum Vital. pag. 355. 357. &c.

CATACUMBA, pro quovis cœmeterio. Ita videtur uſurpaſſe Joannes Diaconus in Epiſcopis Neapolitanis, in S. Fortunato: *Collocarunt in Eccleſia Stephania ad partem dextram introeuntium ſurſum, ubi eſt oratorium in capite Catacumbæ*. Acta S. Iſidori Agricolæ n. 28. *Ipſum trahentes duxerunt ad B. Iſidori Catacumbam, &c.* [Chronicon Lobienſe apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1427. MCCXXXIX. *obiit Guillelmus Epiſcopus Leodienſis in Catacumba, cui ſucceſſit Robertus Epiſcopus Lingonienſis*.]

De vocis etymo diſſident Scriptores. Anonymus in Hiſtoria translationis S. Sebaſtiani cap. 6. à *ſtatione navium*, quas *Cumbas* appellabant Græci & Latini recentioris ætatis, locum hunc diſtum vult; *Milliario tertio ab Urbe, loco qui ob ſtationem navium Catacumbas dicebatur*. Et cap. 14. *Pervenit ad Catacumbas, tertio ab Urbe miliario*. Alii vocem compoſitam cenſent ex *Cata*, & *tumba*, ita ut fuerit locus mortuorum *tumbis*, ſeu ſepuleris deſtinatus, ſeu quod in eo Martyrum & Chriſtianorum, qui ſub Imperatorum paganorum tyrannide mortem pro fide oppetierant, *tumbæ* paſſim inventæ fuiſſent. Unde locum hunc *Ad tumbas*, ſeu ut tunc loquebantur, *Catatumbas*, quod idem ſonat, poſtea appellaverint Romani. Nam *cata*, pro ad, uſurpaſſe Scriptores inferioris Latinitatis ſupra docuimus. Huic certe ſententiæ videtur favere Codex Gregorii M. editus lib. 3. Epiſt. 50. qui *Catatumbas* habet, non *Catacumbas*, niſi mendum ſit in Editionibus, quod reor: nam & aliquot Codd. MSS. & cæteri Scriptores conſtanter *Catacumbas*, paſſim habent, Unde alia vocis origo inveſtiganda. Cum igitur ejuſmodi Polyandria & Cœmeteria publica in cryptis & locis reconditis extiterint, quos iſtius ætatis Scriptores *Cumbas* vocabant,

bant, videtur potior ratio existimandi, sic dicta, quod ad ejusmodi cryptas, &, ut ita dicam, valles, Martyrum corpora deferrent Christiani, qui dum rogarentur ubinam jacerent, respondebant, *Cata cumbas*, seu *Ad cumbas*, ad est, *ad cryptas*, vel *ad valles*, aliquot ab urbe milliariis. Et sane Martyrum sepulcra Romæ vel haud procul ab urbe, in cryptis & locis depressioribus exstitisse auctor est sanctus Hieronymus in cap. 40. Ezech. dum cœmeteria Romana à se visa describit: *Dum essem Romæ puer, & à liberalibus studiis eruditer, solebam cum cæteris ejusdem ætatis & propositi, diebus Dominicis sepulcra Apostolorum & Martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ, ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepultorum, & ita obscura sunt omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur, Descendant in infernum viventes.* His adjungenda sunt quæ habet Prudentius in Passione S. Hippolyti Martyris, & in Descriptione Cœmeterii Cyriacæ in agro Verano. Porro *Cumbas*, cryptas esse ac valles suo loco docemus. Vide præterea Romam Subterran. lib. 3. cap. 12.

CATACUMINUS, pro *Catechumenus*. Althelmus de Laude virginum c. 12.

Christo devotus cum jam Catacuminus esset.

CATACUSSIS, occurrit apud Tyronem in Notis pag. 164. [Vasis genus est. Vide *Eglitræ*.]

CATADOCTA, *Multorum Cantica*, in Gloss. Isid. ubi quidam legunt, *multorum amica*. Aliæ Glossæ: *Catadocta*, *multorum cantica catalecta*. Sed videtur legendum. *Cata*, *docta*. *Catalecta*, *multorum cantica*. Ex Lat. *Catus*. [Martinius, cui Græcius subscribit, legit: *Cata dicta*, ex Varrone, qui exponit sancta dicta: quod accepit ab Ennio:

Tunc capsi memorare simul Cata dicta.

Vide Varronem lib. 6. & superius *Cata* 2.]

¶ CATAFALTUS. Vide *Cadafalus*,

¶ CATAFUNIS *cum plumbo*, *quo altitudo temptatur*. Papias MS. Bituric. Vide *Cataprates*.

¶ CATAGOGIUM, Ludicrum festum ab Ephesiis Paganis olim celebratum, quod occasio fuit martyrii S. Timothei primi eorumdem Ephesiorum Episcopi. Latina quædam MSS. habent *Citagia*, alia *Catagia*. Multa Martyrologia habent Dianæ celebritatem fuisse. Vide Acta SS. Januarii to. 2. pag. 566. col. 2.

¶ CATAGORIÆ, *Ascriptiones*, *accusationes*. Papias MS. à κατηγορέω, Accusare, deferre, exponere.

CATAGRAPHARE, *Transcribere*, Ugutioni: κατα γράφειν.

CATALAGO, *id est*, *collectio*. Ita Glossæ MSS. ad Canones Concil. forte ex κατάλογος.

¶ CATALECTA. Vide *Catadocta*.

CATALEPTICUS, Idem qui *Epilepticus*, in Actis S. Erconwaldi Episcopi n. 23.

¶ CATALETA, Cathalecta. Agnellus in libro Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 156. col. 2. *Jace in Cataleta navis infra fentinam, juxta fentinam.* Et p. 160. col. 2. *Et projiciebantur sub Catbaleśta navis*,

CATALLUM, Idem quod *Capitale*, Bona omnia quæ in pecudibus sunt. Ex *Capitale* enim formata vox *Captale*; & ex *Captale*, *Catallum*, ut ex *Captal* Gallico, *Cbatel* & *Catel*. Exinde usus invaluit, ut hacce appellatione bona omnia mobilia, cujuscumque generis sint, intelligantur. *Cbattel*, in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap. 4. Butellerio, *Cateux sont meubles & immeubles: Si comme vrais meubles sont qui transporter se peuvent, & enfuivir le corps: immeubles sont choses qui ne peuvent enfuivir le corps, ni estre transportées, & tout ce qui n'est point en heritage.* Leges Edwardi Confess. c. 35. *Juxta facultates suas & possessiones, & juxta Catalla sua*, &c. Ingulfus: *Cum decimis omnium terrarum, ac bonorum aliorum sive Catallorum.* Item p. 894. *Cum suis Catallis omnibus mobilibus.* Charta Communiæ S. Quintini ann. 1195. *Puer aut juvenis vel adolescens, sub tutela patris sui... nullum debet dominus suo cavagium... donec proprium habeat Catallum de quo lucretur.* Hovedenus pag. 535. *Burgenses captivavit, Catalla eorum asportavit*, [Charta Guidonis Comitis Flandriæ ann. 1237. in Tabulario Capituli S. Bartholomæi Berthunienſis: *Si vero foresfaciens non habuerit Catalla sufficientia ad solvendum judicatum, & habuerit forte beveditatem in terra & tenementa prædicta, debet illa hereditas vendi pro emenda communi solvenda.* Charta Johannis Regis Angl. lib. nig. Scaccarii p. 378. *Per legem Scaccarii nostri consideratum fuit, quod distringeretur per Catalla sua Angliæ, ad debita nostra nobis solvenda; sed ipse omnia Catalla sua ita summoverat quod invenri non potuerunt.* In Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. caput 91, integrum est: *D'avoir son garand de Chastel emblé*, id est, de re subrepta.] Occurrit passim. Vide Monastic. Anglic. tom. 1. pag. 169. Roverium in Reomao pag. 361. Duchesnium ad Alanum Charterium, Raguellum, Loiseum lib. 3. de Offic. c. 14. &c.

¶ Catellum, Eadem notione. Stabilimentum inter Clericos & Barones Normanniæ ann. 1205. in Hist. Harcuriana to. 3. pag. 102. *Item, diximus per sacramentum nostrum, quod in feodo terræ Gornei Useris & Costenante, non debet Archiepiscopus tenere votum Domino placito feciicet de maritagio, de legato mortui, de Catello mortui & de Catello Clerici.* Iterum occurrit ibidem: *De Catello Clevici, &c. Madox* Formul. Anglic. pag. 277. in Charta Willelmi *de Contevill*: *Et si vero prædictus Robertus, vel aliquis suorum à prædicta terra recedere voluerit, libere recedat cum omnibus Catellis suis; & si Catella sua vendere voluerit, absque licentia & omni contradictione quidquid sibi placuerit faciat.* Vide ibid. pag. 276. init. & leges Norman. cap. 20. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 192.

¶ Catelum, Constitutio Leduini Abb. S. Vedasti Attrebat. de Placito generali: *Abbas autem vel Prepositus, si est unde velit clamare, potest omni tempore homines de placito in camera sua mundare, & de Catelo suo super eum clamare & legem facere.*

¶ Cantallum, pro *Catallum*, Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 51. *Monachi habebuat omnes faisinas & Cantalla, quæ cum latrone poterunt reperiri.*

Catallum, Practicis Anglis est omne bonum mobile seu immobile, quod neque liberum tenementum, neque feudum est. Aliud est personale, quo intelliguntur bona mobilia: aliud reale, quo intelliguntur possessiones & tenutæ, quas tenemus ad terminum annorum, aut ad voluntatem alterius. Ita Cowellus lib. 1, Instit. tit. 10. §. 18. lib. 2. tit. 2. §. 20. Rastallus, & Edwardus Cokus ad Littlet. sect. 177.

Melius Catallum, quod post mortem tenentis domino præstatur: *Heriotum* Angli vocant hanc præstationem: *Droit de meilleur Cattel*, Consuetudo Hannon. cap. 83 Charta Philippi Marchionis Namurcensis ann. 1212. apud Miræum in Diplom. Belg. lib. 2. c. 67. *Statui ut à nullo Milite qui sit de familia vel advocatione mea melius mobile, quod quidem Melius Catbelum dicitur, de cætero accipiatur post ejus decessum, nec id ab ejus hærede pro illo mortuo exigatur.* [Charta Alidis Dominæ Boulariæ ann. 1238. apud eumdem Miræum tom. 1. pag. 755. col. 1. *Omnes servos & ancillas in dominio de Boulario commorantes absolvimus ab omni exactione & taliis. Hoc excepto, quod tenebuntur Domini de Boulario ad Melius Catellum ad mortem; & quidem tenebuntur ad nuptias puerorum meorum, & si quem*

con-

contingit fieri Militem, ad hoc nobis ferre juvamen.] Adde Diploma Joannæ Comitiſſæ Flandr. pro Monaſterio Marquetano §.13. apud Buzelinum lib.2. Flandr. cap.30.& Areſtum 20.Aug.ann. 1411. in Hiſt.Bethun. pag. 116.Huic porro debito obnoxii potiſſimum erant homines, quos *Mortuæ manus* vocabant. Chronicon Magnum Belgicum ann.1123. *In eo vero conſiſtebat jus,* (Mortuæ manus) *ut quandocunque aliquis paterfamilias, qui hanc debuit ſervitutem, moreretur, in ſignum ſervitutis præteritæ Optimum Pignus, vel jocale, quod in ipſius domo reperiri contigerit, à dominis exigeretur: ſin autem nihil eſſet, ut tum defuncti dextera manus abſciſſa dominis offeretur.* Id etiam juris ſibi olim vindicarunt Eccleſiæ, ut ex Synodo Sodorenſi docemur. Locum habes in *Mortuarium* & *Pirotum*. Rhenanus lib. 2.Rer.German.p.87. *Erant inſuper Eccleſiaſtici ſervi, quos ipſe Rex, aut Dux, aut Comes Monaſterio donaſſet. Hinc videmus Abbates noſtrates adhuc talia mancipia poſſidere ex liberalitate Francorum Principum. Hinc illæ penſitationes originem habent, quibus multos ſcimus obnoxios, ut mortuo patrefamilias Præſtantiſſimum jumentum à fabulo Procurator Abbatis abducat vel veſtium pretioſiſſimam auferat.* Vide *Heriotum*, & Kilianum in *Hoofd-ſtoel*.

¶ CATALLUM MAJUS, in Charta anni 1187. ex Archivo Majoris Monaſterii: *Prædicti Milites de Mirceriis habebunt unum Monachum in Abbatia de genere eorum in perpetuum, qui ſecum afferet Catalla ſua, quæ habebit ſive in equis ſive in armis, & quando recipietur dabit quinquaginta ſolidos Andegav. pro veſtitu ſuo monachali, niſi habuerit Majus Catallum*; hoc eſt, catalla multa majoris pretii.

¶ CATALLUM, pro *Capitale*, Caput pecuniæ debitæ, Gall.*Capital.Madox* Formulare Anglic. pag.77. *Ego Ric.de Sanford finem feci verſus Benedictum Pernaz de omnibus debitis, & plegiagitis, & querelis, quas idem Benedictus habuit verſus Hugonem de Bajous die qua obiit, per centum marcas argenti: pro quibus ego Ric.reddam ei ſingulis annis decem marcas de lucro, quàdiu tenuero prænominatas centum marcas. Et ſi per partes ſolverim prædictas centum marcas, in qualibet ſolutione decidet de lucro quantum pertinebit ad tantam ſolutionem Catalli.*

¶ CATALOGUS, *Superſcriptio, conſcriptio.* Papias MS.cui procul dubio *ſuperſcriptio* & *conſcriptio* idem ſunt quod aliis *enumeratio*, ut vulgo redditur κατάλογος.

¶ CATAMAITI, *Ergaſtulum*, Gloſſ.Iſid.in quibus etiam *Catomain*, *Ergaſtulum*. Pithœus ſcribit : *Catomum, Ergaſtulum*. Græcius credit, auctores Gloſſarum ſcripſiſſe *Catonium, Ergaſtulum*. Κατώτατον, inquit,a κάτω, quod eſt ſubterraneum, qualia ſunt ergaſtula. Vox *Catonium* Græciano ſenſu nota fuit Laberio & Ciceroni.

CATAMANE. Jo.de Janua : *Catamane, i. juxta mane, ſcilicet diluculo, à cata, quod eſt juxta, & mane*. Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo :

Quolibet à mane fieri dicas Catamane.

Gloſſ.Lat. Gall. *Catamane, Près du jour*. Chronicon Windeſem.lib.2.c.51.*Fuit hoc Catemane*, pro *Catamane*.Utitur etiam Gariopontus lib.3.Paſſion. c.58. [Vulgatus Interpres Ezech.46.15. *Faciet ſacrificium ſuper eo Catamane, mane, holocauſtum ſempiternum.*]

¶ CATAMITES. Vide *Cernículi*.

CATAMODICUM, Intra modicum tempus,Gallis *Dans peu*. Matth.Silvaticus: *Catamodicum, juxta modicum, vel paulatim, ex Græco & Latino compoſitum*. Acta SS.Martyrum Tharaſii & ſociorum : *Maximus Præſes dixit:* Κατὰ *modicum te exterminabo.* Gariopontus lib.3.Paſſionar. c. 34. *Et urinam digerunt Cata-*

modicum, cum ſanierum veluti face, &c. Adde ca. 49. 69.lib.5.cap.12.

CATAMONTEM, *Cœli aſpectum*. Ita Gloſſ.Iſid. [Conſtantienſis: *Catamontem, juxta cœli conſpectum*. Grævius ſuſpicatur legendum *Catamane*, quod barbare interpretati ſunt, *juxta cœli conſpectum*,hoc eſt,cum luceſcit, ut diſcuſſis tenebris cœlum liceat aſpicere.]

CATANECTA, *Docta puella*. Ita Ugutio MS. Vide *Catapuera*.

CATANEUS. Vide *Capitaneus*.

¶ CATANUS, Pica. Vide *Gaja*.

CATAPANUS, CATEPANUS, CATIPANUS, Idem quod *Capitaneus*, Præſes, Præfectus provinciæ vel civitatis. Ita porro appellabantur qui in Italiam ab Imp. Byzantinis mittebantur, provincias acurbes rectúri. Leo Oſt.lib.2.c.68. *Alius in Apuliam Catapanus, nomine Ducliano, ab Imperatore dirigitur.* Hugo Falcandus pag.671. *Strategoti, Camerarii, Catepani*. Guillelm. Apul. lib.1.de Geſt.Norm.

Turnicii tandem rumor pervenit ad aures,
Qui Catapan fuerat Græcorum miſſus ab urbe,
Cui Conſtantinus nomen dedit editor urbis.

[Paulo poſt :

Multa Græcorum cum gente Baſilius ire
Juſſus, in hunc audax anno movet arma ſequenti:
Cui Catapan facto cognomen erat Bagianus,
Quod Catapan Græci, nos juxta dicimus omne:
Quiſquis apud Daaaes vice fungitur hujus honoris
Diſpoſitor populi parat omne quod expedit illi,
Et juxta quod cuique dari decet, omne miniſtrat.]

Infra :

Partibus Auſoniis Gallorum terror habetur.
Ex quo Normannos Catapan abſcedere fecit.

Occurrit paſſim apud Lupum Protoſpatham, Anonymum Barenſem, in Chronic.MS.Andr. Danduli an. 1003.in Vita S.Vitalis Siculi, apud Ughellum in Italia ſacra to.4.pag.1167.to.7.pag.1073.&c.His inſignem addam locum ex Vita Lietberti Epiſcopi Cameracenſis, cap. 41. tom. 9. Spicilegii Acheriani, qui criticam manum requirit : *Princeps illius inſulæ* (Cypri) *quem Katapan, hoc eſt, ſecundum dominum vocant.* Ubi proclivi errore *Ratapant* irrepſit: quanquam cur hæc voce, *ſecundus dominus* deſignari dicatur, non plane video, niſi pro κατὰ κατηκράτορα, *Catapan* dictum auctor putaverit, hoc eſt, *poſt Imperatorem*, ſeu qui illius vices exequebatur.

De vocis origine nugantur Guillelmus Apul. lib. i. Glaber Rodulphus lib.3.cap.1.& Leo Oſt.lib.2.cap. 51. quorum ſententias diſcuſſimus in Notis ad Alexiadem pag.275.ubi oſtendimus vocem hanc formaſſe Byzantinos ex κατεπάνω, quam quibuſvis Capitaneis, ſeu cujuſcunque ordinis viris primariis tribuere ſolent.Hodie Neapoli *Catapanus* vocatur publicus miniſter, annonæ, ponderibus, menſuriſque præfectus. Gharta Veneta ann.1346.apud Sanſovinum & Stringam in Venetia lib.2.pag.111. *Mixier Marco Catapan.*

CATIPANUS, apud Romualdum in Chron.MS.ann. 998.1011.1012.1066.& in Hiſt. Dalmatica Joann. Lucii pag.76.78.

ACATAPANUS, in Charta Alfonſi Regis Aragon.& Sicil.ann.1456.apud Bonfil.Conſtantium in Meſſana li. 8.pag.64.

CATAPANATUS, Officium *Catapani*. Anonymus Barenſis in Chron.ann.1029. *Euſtaſius adduxit Catapanatum Córiſtoro*. Apud Theodor.Balſamon. in Synod. VII.can.12.p.519.exſtat Novella Manuelis Comneni, qua Monaſteria eximuntur ἀπὸ τῶν κατεπανικῶν χρεῶν, id eſt,exactionibus,quæ in ſumptus *Capitaneorum* provincias ſuas obcrrantium ſolvebantur.

CAPITANIA. Scribit Romualdus Salernitanus Archie-

ann.1033.apud Protosp.& Barensi.Ille forte cujus amore captam Zoem Augustam scribit Scylitzes pag.753.

Leo Opus an.1037.de quo idem Scylitzes p.470.

Nicephorus, qui & Dokino, *Catapanus* ann. 1039.apud Protosp.& Barensem.

Michael qui & Dokiano, Catapanus ann. 1041. apud Protosp.& Barensi. *Ducliano* Leoni Ost.lib.2.c.68. *Dochianus*, Guillemo Apul.lib.1.pag.5.7.v.Vide Stemma Comnenorum.

Exagusto *Catapanus*, *filius Bugiano Catapanus*, ann.1042.apud Anonymum Barensem. Vide Guill.Apul.p.7.v.8.v.

Georgius Maniaces à Michaele Imp.in Apuliam missus anno 1042. ubi & purpuram induit. Anonym.Barensi.

Pardus *Patricius cum Tubaki Protospata* descendit an.1043. quo Imperatorem se appellari voluit. Anonym.Barensi.

Constantinus Theodorocanus Proedrus,vir clarus & genere nobilissimus, inquit Scylitzes, in Italiam contra Maniacem, qui tyrannidem invaserat, missus ann.1043.eidem praefuit, ut est apud Protosp. & Anonym.Barensem. Is postmodum contra Nicephorum Bryennium, qui purpuram perinde induerat,missus, ab eo fusus & captus est. Rem narrat idem Scylitzes, qui & Georgii Theodorocani Cycladum Praefecti praeterea meminit p.721.

Eustachius *Palatinus* Catapanus an. 1045. 1046. apud Protosp.& Barensem.

Joannes, qui & Raphael, Catapanus ann.1046. 1047.

Argyrus, Magister, Vestes & Dux Italiæ an. 1051. apud Protosp.Vide Stemma Argyrorum Barensium.

Alexius cogn.Charon. Vide Nicephorum Bryennium lib.1.c.2.

Trombus Catapanus an.1058.apud Protosp.

Marules Catapanus an.1061.

Sirianus Catapanus ann. 1062. apud Anonymum Barensem.

Apochara Catapanus ann.1064. apud Anonymum Barensem.

Curiacus Catapanus an. 1066. apud Romualdum Salernitanum.

Mabrix, qui & Mabrica, Anonymo Barensi anno 1066.Vide Notas ad Annam pag.283.

Stephanus Patrianus ann.1071. apud Anonym. Barensi,qua ferme tempestate exacti Apulia & Calabria à Normannis Graeci. Adde Oct.av.Bertrannum in Descript.Regni Neapol.pag.65.& seqq.

CATAPHAGUS. Κατηφαγὸς, Vorax. Fragmentum Petronii:*InLeoneCataphagi nascuntur & imperiosi.*

CATAPHORA, *Lapsus*, *somnolentia gravis. Cataphoricus somnus*, *profundus*, in Medicina Salernit. pag.269.edit.1622.sunt voces Graecæ.

CATAPHRACTA, Thorax ferreus, καταφράκτης, apud Tertullian. de Pallio.

¶ Cataphractarii Comites.Vide in *Comites*.

¶ Cataphratus, pro *Cataphractus*, Thorace ferreo indutus, Gall.*Cuirassier*. *Carolus de la Rochefoucaut Dominus de Randay Miles & Eques auratus ala Catsbaphratorum Praefectus*, &c.apud Rymer.tom.5. pag.593.col.2.

CATAPLASMA, feminino genere. Gregorius Turon.lib.6.Hist.cap.15.*Tunc cantharedarum Cataplasmam nimium validam ponens*, &c.

Cataplasmare, Cataplasma adhibere, apud Octav.Horatianum lib.1.Rerum medicar.cap.19. Joannes Monachus lib. 2. Vitæ S. Odonis Abb. Cluniacens. *His & similibus exemplis Cataplasmabat vulnus meæ mentis & pravitatis*. Occurrit apud Isaiam 38. *Cataplasma-*

mus, dixit Paulinus Aquileiensis in Epistol.ad Carolum Magnum praefixa lib. 1. contra Felicem Urgelitanum .[*Cathaplasmare* Bernhardo de *Breydenbach* pag. 277.Itinerarii Hierosolym. *Accidit autem peregrinantis copia pediculorum...quod cum evenerit, corpus ejus Cathaplasmetur cum argento-vivo occiso cum oleo adjuncto aristologia longa*.]

¶ CATAPLECTATIO, *interpretatur convitium, unde secundum unam translationem dicitur objurgatio, Ecclesiasticis* 21.*& potest dici Cataplectio, à cata, quod est juxta, & plectio, tis, quando scilicet tanta est rixa, quod fere plectunt se, id est, puniunt, & verberant. Nostra litera dicit, Objurgatio & injuriæ annihilabunt. substantiam: sed alia translatio habet, Cataplectatio, ut dicit Gloss.*Hæc Joannes de Janua, & auctor Mamotrecti. Glossæ MSS.in Bibl.Regia: *Cataplectatio, objurgatio*. Papias: *Cataplectatio, convitium*. Editio hodierna Ecclesiastici habet *Objurgatio*.

CATAPLUS, [κατάπλους,] Classis appulsus portum, ac praefertim mercatorum, Isidor.in Gloss. *Cataplus*, *adventus navis*. Gloss. MS. Reg. *Adventus*, *Navigium*, *Cataplus*. Alibi, ut & Ugutio: *Cataplus*, *Adventus navium*, maxime in eum portum unde exierant,ut observat Salmasius de Modo usurar.pag. 357.Ita vocem hanc usurpant Martialis lib.2.Epigr.75. Vindicianus Archiater, Ausonius in Narbone, Ulpianus in leg.4.D.de Offic.Proconf.Sidonius lib.6. Epist.8. lib.7.Epist.7.&c.Vide Casaubon.ad Sueton.in Aug.cap. 97.At Gregorius Turon.l.4.Hist.c.38. *Cataplum* videtur appellasse portum ipsum, ad quem naves mercatoriæ appellunt: *Igitur adventientibus ad Cataplum Massiliensium navibus transmarinis*, *Vigilii Archidiaconi homines 70.vasa*, *quæ vulgo Orcas vocant*, *olei liquaminis furati sunt*, *nesciente domino*.

¶ CATAPOTA, *Genus calicis*. Papias MS.

CATAPOTIUM, Medicis dicitur *Medicamentum quod non diluitur*, *sed ita ut est*. Ita Scribonius Largus cap.87. & ex eo Marcellus Empiricus cap.16.*Pilluias* vertit Symph.Champerius.

Catapotium, pro *Catapotium*. Gloss.Anglo-Saxon.Ælfrici: *Catapodia*, spylfendedrenc. Matth. Silvaticus: *Catapodia*, *vel Catapotia*, *id est*, *quæ medica potestur vel inglutiatur*, *est pillula*, ita etiam fere Ugutio. Apud Alexandrum Iatrosophistam in libris de Passionibus, passim habetur *Cataputia*: ubi Glossæ MSS. *pillulas* interpretantur. Vide Cellum lib.5.c.25.

¶ CATAPRATES, *Linea cum massa plumbea quæ maris altitudo temptatur*. Papias MS. cum veteri Glossario San.Germ.n.501.Isid. Orig.19.4. habet *Cataporates*.Melius Plautus Aul.4.1.12.*Catapirates* à Græco καταπειράτης vel καταπειρατὴς, Bolis, Gall.*Sonde*.

CATAPUERA, *Docta puella*, Joanni de Janua, ex *Catus*, ἐξυ-, ἀνδράσι-δοκῶν, in Gloss.Lat.Græc.

¶ CATAPULTA. Vita S.Monani to.1.SS.Martii p.88.*Accidit interea commissæ contra Anglos prælio per Regem præfatum*, *eumdem sagitta ferrea & hamata*, *quæ vulgo Catapulta dici solet*, *letbaliter vulnerari*. Plautus usus est etiam pro telo, alii pro balista. Vide Gallonium de Cruciatibus Martyrum cap.2.

¶ CATARACTA, à Græco καταρρασσω, defluere, erumpere, Oculi suffusio, Gall.*Cataracte*. Processus de Vita S.Thomæ Aquinat.to.1.Martii pag. 691. *Interrogatus quo morbo videret cum impeditum in oculis*, *dixit quod quodam morbo*, *qui vocatur Cataracta*. Occurrit rursus in Vita B.Justiniæ to.2.SS.Martii pag.244. & in Miraculis B Simonis de Lipnica to.4.SS. Julii pag. 575.verum hic paulo diversa notione: *Graviterque toto fere novitiatus sui anno*, *laborans capite*, *sentiebat Cataractam*, *seu stridorem*, *obstructionem aurium & marium*. Vide *Cataractus*.

CATARACTÆ, Clathra, aut fores clathratæ, ad cataractæ formam ex lignis seu ferro cancellatini pactæ, vel portæ robustiores, funibus aut catenis ita suspensæ, ut demitti & subduci possint, prout res postulat, quales in urbium aut arcium aditu, hostium irruptioni propulsandæ passim in usu remanserunt. *Cataractas*, Boccacius vocat quasvis feneſtras clathratas. Anaſtaſius Bibl. in Gregor. IV. pag. 167. *Civitatem aliam à ſolo valde fortiſſimam, muris quoque altioribus, portis ſimul ac ferris, & Cataractis eam undique pérmunivit.* [Verſus antiqui de Mediolano apud Murator. to. 2. part. 2. col. 688. *Erga murum pretioſas novem habet januas, vinclis ferreis & claves eircumſpectas naviter, ante quas Cataractarum ſiſtunt propugnacula.*]

CATARACTÆ S. PETRI. Epiſtola encyclica Vigilii PP. ad Eccleſiam univerſam: *Poſito indiculo ſuper altare & Cataractæ B. Petri, & ſuper Crucem, quæ de ligno paſſionis Domini habes inclauſam, &c.* Epiſtola Legatorum Sedis Apoſtolicæ ad Juſtinum Imperat. to. 2. Epiſt. Roman. Pontif. de Juſtiniano nondum Imperatore, qui reliquias SS. Apoſtolorum & S. Laurentii ab Hormiſda PP. popoſcerat: *Sanctuaria beatorum Apoſtolorum, ſecundum morem ei largiri præcipite, & ſi fieri poteſt, ad ſecundam Cataractam ipſa ſanctuaria deponere, veſtrum eſt deliberare.* Ubi *Cataractæ S. Petri*, non eſt *Catena S. Petri*, de qua mox dicemus, ſed Cancellus ferreus in modum *cataractæ* compactus, quo muniebatur ſepulcrum ſeu confeſſio S. Petri. Duplex autem erat ea cataracta, prima quæ exterius, ſecunda quæ interius ſepulcrum ambibat.

CATARACTA, Carcer, ita dictus, quod clathris, ſeu foribus clathratis, ut plurimum carcerum aditus occludantur. Ita καταρακτης vox intelligitur apud 70. Interpretes Hieremiæ 20. v. 2.

CATARACTARIUS. Commentarienſis, Carcerarius. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Ait illi quidam ex miniſtris Cataractariorum.* Acta SS. Montani & ſociorum num. 171. *Obnitentibus etiam Cataractariorum miniſtris.* Ubi alii Codd. habent *Carceriorum*. Eadem Acta n. 9. *Qui diſrupto Cataractarum obice, &c.* Perperam *Cataractariorum*, quod evincit Codex alius, qui *catenarum* præfert.

¶ CATARACTUS, Humor oculis nocens, Gall. *Cataracte*. Vita B. Francifci Fabrian. to. 3. SS. April. pa. 989. *Habebat maximam & periculoſam infirmitatem in oculo, quæ à Medicis judicata fuit, quod eſſet fumus Cataracti.* Vide *Cataracta*.

CATARANNUS. Eugeſippus de Locis SS. pag. 105. *Multum aluminis, multumque Cataranni quod ab incolis reperiatur & legitur.* Quod ſi legamus *ſafaranni*, ut crocum intellexerit, ſeu noſtrum *Safran*?

¶ CATARATTUM, Menſa Theſaurarii *Cataractis* ſeu clathris concluſa, vel forte janua ſeu feneſtra è tabulis cancellatim compacta. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 274. *Pro tabulis & centris neceſſariis pro faciendo uno ſcamno pro Theſaurario, uno banco & aliis tabulis pro Cataratto.* Vide *Cataracta*.

CATARFEDA. Vide *Cadarfeda*.

¶ CATASCEUIS, *Deſtructio*. Vetus Gloſſarium San-German. MS. n. 501. Melius *Extructio*; quod ſignificat vox Græca κατασκαφή.

CATASCOPUS. Chartam Edgari Regis poſt Epiſcopos & Abbates ſubſcripſit *Aduif Hereſordenſis Eccleſiæ Cataſcopus*, quo nomine *Arebidiaconum* deſignari putaverim, (κατασκοπος, explorator, quod Archidiaconus ſit oculus Epiſcopi rerumque in Diœceſi geſtarum explorator.)

CATASFITTULUM. Charta ann. 1197. apud Ughellum tom. 7. Ital. ſacr. pag. 1275. *Unum amictum cum friſo, unum camiſum, . . . unum manutum de Cataſſittu*[illegible]*o, unam zonam de ſeta rubea.*

CATASTA, Inſtrumentum torquendi, cujus non una mentio in Actis Martyrum, diverſum ab equuleo. Gloſſ. Iſid. *Cataſta, eculeum, genus pœnæ. Cataſta, lectus ferreus.* Iſo Magiſter in Gloſſis: *Cataſtæ, genus tormenti, id eſt, lecti ferrei, quibus impoſiti Martyres, ignis ſuppenebatur.* S. Cyprianus Epiſt. 23. *Ad pulpitum poſt Cataſtam venire.* S. Auguſtinus in Pſalm. 96. *Habebant gaudia in Cataſta, qui Chriſtum prædicabant inter tormenta.* Aponius lib. 3. Comment. in Cantica Cantic. *Cataſtæ quippe & diverſarum pœnarum tormenta impiis & ſtultis ignominioſa & deteſtabilia videbantur.* Acta SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Aſcendimus in Cataſta . . . & extraxit me de gradu.* Acta SS. Martyrum Numidarum n. 6. *Illic erat Cataſta non humili pulpite, nec uno tantum aſcendibilis gradu, ſed multis ordinata gradibus, & longe ſublimis aſcenſus, &c.* Salvianus lib. 3. de Gubern. Dei, de Martyribus: *Qui ad cæleſtis regiæ januam gradibus pœnarum ſuarum aſcendentes, ſcalas ſibi quodammodo de oculeis Cataſtis, fecerunt.* Adde Acta S. Dorotheæ n. 5. & quæ obſervant Baronius ad 16. Martii, & Anton. Caracciolus in Sacris Eccleſiæ Neapol. monumentis pag. 181. ut & Caſaubonus ad Perſii Sat. 6. ubi multa de hac voce. [necnon Gallonius de Cruciatibus Martyrum cap. 2.]

¶ CATASTRUM, Catastum, Codex in quo recenſentur bona, poſſeſſiones, poſſeſſorum nomina, cenſus, impoſitiones, &c. Ital. *Cataſto*, Provincial. *Cadaſtre*. Quod ſatis congruit cum iis quæ habet Ulpianus leg. 4. Dig. de Cenſibus: *Forma cenſuali cavetur, ut agri ſic in cenſum referantur: nomen fundi cujuſque, & in qua civitate, & quo page ſit, & quos duos proximos habeat, & id arvum, quod in decem annos proximos ſatum erit, quot jugerum ſit. Vinea quot vites habeat; olivæ quot jugerum & quot arbores habeat, pratum, quod intra decem annos proximos ſectum erit, quot jugerum; paſcua quot jugerum eſſe videantur: item, ſilvæ cæduæ. Omnia ipſe, qui defert, eſtimet.* Laurentius in Amalthea & Calvinus in Lexico: *Cataſtrum, Liber in quo tributa & cenſus eſtimari ſolent.* Conſtitutio Eugenii IV. PP. in Bullario Carmel. pag. 197. *Taxam & extimum impoſuerunt & Cataſto in archivis Eccleſiæ Piſtorienſis collocarunt...hujuſmodi alias Cataſtis talibus non veneranter adſcribenda.. Si tamen ipſa ſororum Monaſteria alias in Cataſtis cum Clero non conſueverint annumerari, hujuſmodi taxationem & extimum noſtrarum litterarum vigore, ut dicitur facta, à Cataſto & libro taxationum hujuſmodi...abradi & aboleri ſocias.* Edictum Ferdinandi Siciliæ Regis in eod. Bullario p. 621. *Licet quamplura & fere omnia bona ipſius Monaſterii, inventariata & deſcripta fuerint in inventario ſeu Cataſto ipſius Monaſterii &c.* Diploma Nicolai V. PP. apud Illuſt. Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ p. 470. & 471. *Advena & forenſes, qui in civitate & territorio prædicta bona ſtabilita quovis titulo poſſident, ...allibrati, eorumque bona hujuſmodi immobilia, ſecundum antiquam conſuetudinem dictæ civitatis in ipſo Cataſto deſcripti & annotati, ac omnia & ſingula onera ratione bonorum eorumdem id ipſos quomodolibet contingentia ſubire teneantur.* Vide *Capdaſtra* & Menagium in v. *Cadaſtre*: quam vocem à *Capitaſtrum* vult eſſe derivatam.

¶ CATATHEMA, Converſatio cum excommunicatis. *Cathathema autem eſt eorum, qui ſe pacto anathematizantibus & execrantibus conjungunt.* Juſtin. Martyr (ſeu Auctor Quæſt. ad Orthodox. inter Opera Juſtini) Quæſt. 121. Ea vox interdum anathemati jungitur, quaſi illius aggravandi cauſa: *Sit anathema & Catathema cum Patre & Filio, &c.* Collatio S. Maximi Mart. cū Theod. Epiſc. apud Athan. per Sirmondum in 8. edita p. 189. Ita Hierolex. Macri. V. καταθεμα in Gloſſario mediæ Græc.

¶ CA-

¶ CATATOR. Liber nig. Scaccarii pag. 357. *Catatores unusquisque* v. *d.* Ubi Hearnius: Famuli qui *Catis* sive felibus indomitis præfuerunt, caneſque etiam illos ducébant, quibus uſi ſunt Principes in iiſdem venandis.

¶ CATATUMBÆ. Vide *Catacumbæ*.

CATAXANTUS, Dignitas, ut videtur, ſed mihi incognita. Anaſtaſius Bibl. in S. Zacharia pag. 79. *Hujus temporibus defunctus Theodorus major filius Megiſti* (al. *Magnifici*.) *Cataxanti*, &c. Alii Codices habent *Cathefantli*. Vide an ſit nomen proprium viri.

CATECASTUS, Κατήκαστος, voce inuſitata, etſi κατὰ κάστα, & κατὰ κάστον dicant Græci, Singularis, Abbo lib. 2. de Bellis Pariſiacis:

Hoc illi vicibus peperit natale trophæum,
Lux præcurſoris lux Catecaſta Johannis.

¶ CATECHESIS, Inſtitutio primorum fidei Chriſtianæ rudimentorum, de quibus κατηχοῦσι ſuas ſcripſit S. Cyrillus Jeroſolymitanus. D. Hieronymus Ep. 61. ad Pammachium: *Quæ indefinienter in Eccleſia docemus & in Catecheſibus.* Idem de Script. Eccleſ. in Clemente Alexandrino: Κατηχήσεων magiſter fuit. Occurrit non ſemel apud alios auctores Eccleſiaſticos.

¶ CATECHISMUS, Inſtitutio puerorum etiam recens natorum, antequam baptizentur, de qua mox in *Catechizari*. Statuta Augerii II. Epiſcopi Conferan. an. 1280. *Si vero pater malitioſe proprium vel ejus uxoris, vel ex alio viro filium, vel è converſo baptizaverit, ac in Catechiſmo* (cum ſcilicet ſit Catechumenus) *vel in Confirmatione tenuerit, graviter peccat.* Infra: *Caterum ſi Sacerdos propter inſtans mortis periculum, non poteſt ſecure facere Catechiſmum, ſtatim illo prætermiſſo baptizet infantem, & oleo & chriſmate inunget.*

CATECHIZARI, & *Catechumeni fieri* pueri, recens etiam nati, dicebantur, ſequioribus ſæculis, qui antequam offerrentur ad baptiſmum, ut veteris Eccleſiaſticæ diſciplinæ umbra ſe varetur, à patrinis in ſpeciem catechizabantur, qui iis nomen imponebant, & *Catechumenos* factos ad baptiſmum offerebant, tanquam eorum fidei ſponſores. Geſta Dagoberti Regis c. 24. *Dum eundem puerum venerabilis vir Amandus Trajectenſium urbis Epiſcopus bonediceret, eumque Catechuminum faceret, ſtatimque eum regenerans ſanctus Pontifex ſacro baptiſmate, impoſitoque nomine Sigeberto, &c.* Adde Reginonem anno 605. Quærit Carolus Magnus in Epiſt. ad Archiepiſcopos Regni Franciæ, *cur primo infans Catechumenus efficitur, vel quid ſit Catechumenus*, &c. Hincmarus Remenſis in Capitulis ad Presbyter. cap. 3. & Ratherius Veronenſis Epiſc. in Synodica ad Presbyt. *Exorciſmos & orationes ad Catechumenum faciendum: ad fontem quoque conſecrandum... proferre vaſeat, ſimiliter ordinem baptizandi... ſciat legere.* Quærit Joannes de Janua: *An Catechiſmus dirimat matrimonium contractum, & ad hoc dicit Gloſſ. quod per Catechiſmum baptiſmi & confirmationem Epiſcopi contrahitur compaternitas. Differunt tamen in hoc, quod livet per baptiſmum & confirmationem contracta compaternitas impediat, & dirimat matrimonium, illa tamen quæ contrahitur per baptiſmi Catechiſmum, adeo eſt exilis & invalida, quod vix impediat matrimonium contrahendum, nunquam autem dirimit jam contractum. Cum enim baptiſmus ſit janua & fundamentum omnium Sacramentorum, per quod Catechiſmus non eſt ſacramentum, præcedit namque baptiſmum. Item ante baptiſmum quis non eſt filius Eccleſiæ; quia ſi moreretur, in æternum periret, quoad pœnam damni: igitur nec ſpiritualis filius: ergo per Catechiſmum nulla, vel quaſi nulla contracta eſt compaternitas.* Ex quibus colligitur *catechiſmum* præceſſiſſe baptiſmum. Quod & indicat Matthæus Paris an. 1239. de Edwardo Henrici III. filio: *Carleolenſis vero Epiſcopus infantem Catechizavit, Legatus autem baptizavit, licet non eſſet Sacerdos: Archiepiſcopus autem Edmundus Cantuarienſis ipſum confirmavit, & Rege ſic volente aptatum eſt ei nomen, ſcilicet Edwardus.* Infra: *Qui, dico, infantulus Regis filius, licet eſſet præſens Archiepiſcopus, poſtea quarto die domino Ottone Legato in conventuali Eccleſia ipſum baptizante à dominis Rogero Londinenſi, Waltero Carleolenſi Epiſcopis . . . à ſacro fonte eſt levatus.* Ubi qui *catechizavit* puerum Epiſcopus, eumdem & *levavit*. Glaber Rodulphus in Vita S. Guillelmi Abbatis Divion. num. 4. *Filium quem ei uxor pepererat, Catechumenum fieri per manum Imperialem præcepit, quod ille* (Berengarius Rex Italiæ, Imperator etiam dictus) *ut monitus fuerat, impleri mandavit, ac propria puerum ſuſtulit dextera, eique nomen indixit Willelmum, quem ſcilicet poſtmodum Regina conjux illius ex ſacro fonte ſuſcepit baptiſmatis.* Atque inde percipimus, quid velit Flodoardus in Chron. an. 945. *Ludovico Rege apud Rodomum depente, Gerberga Regina filium peperit, qui Karelus ad Catezizandum vocatus eſt*; id eſt, in baptiſmo, vel catechiſmo. Concilium Redingenſe ann. 1279. can. 4. *Ut pueri per eſto dies ante Paſcha, & per totidem ante Pentecoſten, de matrum uteris nati, ſi abſque periculo reſervari valeant, reſerventur uſque ad illa tempora baptizandi, ita quod medio tempore inter nativitatem puerorum, & hujuſmodi baptiſmum, perfectum recipiant Catechiſmum.* Adde Synodum Nemauſenſem an. 1284. c. de Baptiſmo, [& Statuta Eccleſiæ Bitterrenſis apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 645. Statuta Augerii II. Epiſc. Conferan. ann. 1280. *Si vero conſtiterit Sacerdoti infantem fuiſſe à laico juxta formam Eccleſiæ baptizatum, non rebaptizet, nec Catechizet eum, ſed ſolum inungat eum in pectore & inter ſcapulas oleo benedicto, & in verſico chriſmate, &c.* Infra: *Nullus Clericus niſi Presbyter fuerit, Catechizet, vel baptizet, vel mortues ſepeliat,*] Summula Raymundi, de Baptiſmo:

Dum Catechizas puerum, tunc tres tibi ſumas
Perſonas; & non plures, quia ſufficiunt hæ:
His injunge fidem puerum debere docere,
Atque Pater noſter, &c.

CATECHIZARI ANTES FORES ECCLESIÆ ante baptiſmum jubentur *infantes*, in Concilio Caſſilienſi ann. 1172. cap. 2. apud Silveſtrum Giraldum lib. 1. de Expugnat. Hibern. cap. 34.

In Eccleſia Conſtantinopolitana erat dignitas, quam τὸ κατηχητὲ vocabant, cujus munus erat κατηχεῖν τὰ λεγόμενα κατηχούμενα τὰ περιτρέχοντα, διδάσκειν τὸν λαὸν, de qua Catalogi officiorum Eccleſiæ Conſtantinop. & Theophanes pag. 397. ubi Miſcella & Anaſtaſius *inſtituter* reddunt.

¶ CATECHIZATIO, CATHETICATIO, Inſtitutio factæ nondum baptizatis, cum ſunt Catechumeni. Ricobaldus Ferrar. in Hiſt. Pontif. Rom. apud Murat. to. 9. col. 149. *Hic* (Hyginus PP.) *conſtituit ut patrinus vel patrina ſuſcipiat levatum à fonte baptiſmatis, vel in confirmatione, vel Catheticatione*; vel ut habet Cod. Eſtenſis, *Catechizatione*.

CATECHUMENA, CATECHUMENIA, Porticus Eccleſiæ ſuperiores ſic dictæ, non quod fuerint Catechumenorum ſtationes, vel locus ubi inſtrui ſolebant, ut cenſent Baronius an. 656. n. 38. Wolphius, & Meurſius: ſed quod in iis mulieres ſacras Liturgias auditu excipierent. Anaſtaſius in Collectaneis pag. 180. *Et aſcenderunt ad eum in Catechumenium Eccleſiæ ipſius Monaſterii.* Gregorius II. PP. Epiſt. 2. ad Leonem Iſaurum in VII. Synodo: *Pontifices, ſi quis peccavit. . . . eum in Eccle-*

ſiæ Diaconia & in Catechumena ablegant. Euſtochius in Vita S. Pelagiæ meretricis cap. 8. *Quæ accipiens eum, aſcendit in Catechumenum, eo quod & nos ibi manemus*. Κατηχούμενα & κατηχούμενα has ſuperiores porticus à Græcis appellari, plurimus oſtendimus in Deſcriptione ſanctæ Sophiæ cap. 38. Δ' ὑψηλὸν τὸ κατηχούμενον habet Criſpinus in Vita ſancti Parthenii Epiſcopi Lampſaceni c. 2. n. 14. ubi Gentianus *tabulatum*, alii *locum Catechumenorum* vertunt. Sed Δ' ὑψηλὸν, hoc loco, eſt Δ' ὑπερῶον κατηχούμενον, porticus Eccleſiæ ſuperior, ita dicta Codino de S. Sophia. Δεξιὰ μὲν τὸ κατηχούμενον ἀεδις Sophianæ, in Concil. VIII. A. 8. t.

¶ CATECHUMENARE, Catechizare, primis fidei Chriſtianæ rudimentis inſtruere. Gononus in Vita S. Angeli Carmel. to. 2. SS. Maii p. 809. *Quapropter ipſe Patriarcha... Jeſſe & Mariam* (Judæos) *recepit omni affectione ſpirituali, & etiam Catechumenari eos injunxit*. In Conſtitutionibus Eccleſiæ Valentinæ, tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 107. *Catechumenari* dicitur, qui fit Catechumenus.

CATECHUMENI, inquit Iſidorus lib. 2. de Eccleſ. Offic. cap. 20. *ſunt qui primum de gentilitate veniunt, habentes voluntatem credendi in Chriſtum. Græce autem*, ſubdit idem lib. 8. Orig. cap. 14. *auditor interpretatur, vel inſtructus, pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, nondum tamen baptiſmum percepit*. Gregorius Magnus lib. 7. Ind. i. Epiſt. 24. *Si vero ſanctum Paſcha elegerint expectare, iterum cum Epiſcopo loquere, ut modo quidem Catechumeni fiant*, Auguſtinus Tract. 11. in Joannem: *Omnes Catechumeni jam credunt in nomine Chriſti, ſed Jeſus non ſe credit eis*. Leidradus Epiſcopus Lugdun. de baptiſmo c. 1. *Qui baptizandus eſt, prius inſtruatur fide, hoc eſt enim Catechuminum eſſe, id eſt inſtrui.lum: Catechizare, eſt inſtruere, &c.* Vide Competentes. Quæ quidem *Catechumenorum* appellatio è Scripturis petita eſt, velut à c. 1. Luc. in Præfat. v. 4. juxta textum Græcum, item ex Actis Apoſtol. c. 18. v. 25. tum ex Epiſt. Pauli ad Galat. c. 6. v. 6. à Græco vero κατηχεῖν, quod ſignificat *inſonare auribus*, erudire, docere præſertim elementa prima, ut loquitur Apoſtolus ad Hebr. c. 5. v. 12.

Verum alias anguſtius ſtricte ſique accipitur vox eadem de certis illorum gradibus, qui ad gratiam baptiſmatis aſpirabant, quas in triplici differentia fuiſſe, Canones Patreſque declarant: quippe tres olim inſtitutos legimus eorum, qui ad Baptiſmum ſuſcipiendum primis Chriſtianæ fidei elementis imbuebantur, ordines, qui communi generalique nuncupatione *Catechumeni* quidem omnes dicebantur, ſed pro majori minorive in doctrina fidei ac virtute profectu, varios in gradus & quaſi claſſes tribuebantur, *Audientium* nempe, *Genuflectentium*, & *Competentium*, de quibus paſſim SS. Patres. De Catechumenis multa habent Concilia, Nicænum can. 11. 12. Aurelian. I. can. 19. 20 Agathenſe can. 34. 60. 61. Arelatenſe II. can. 11. Epaonenſe can. 29. Arauſican. I. can. 19. 20. &c. Vide *Catechizari*.

CATECUMINUS, pro *Catechumenus*; apud Commodianum Inſtr. 46. in Miſſali Gemeticenſi, quod Robertus Epiſc. Londin. donavit circiter an. 1150.]

¶ CATECIZARE, *Docere vel caſtigare*, in veteri Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Eſt pro *Catechizare*.

¶ CATECUMINUS. Vide *Catechumeni*.

¶ CATEDRECHADA. Vide *Charta Decada*.

CATEGORARE, Categorizare. Jo. de Janua: *Categorare, ſignare, vel prædicare, unde Categorizo, eodem ſenſu. Categorizare, Prædicare*, in Gloſſ. MS. Regio Cod. 1701. Fridegodus de Vita S. Wilfridi c. 22.

Categorans ergo divinum ſperma popello, &c.

Vita S. Pauli Narbon. *Populis Categorizans, &c.* Dodo lib. 3. de Act. Normannor. *Sed mirum mihi quid ſuper hoc charta Categorizabunt Dialectici, qui cum accidens Æthiopicque Categorizant inſeparabile eſſe, hic mutatum videtur*. Arnoldus Lubec. lib. 4. cap. 23. *Canonizari præcepit, ut ejus corpus de ſepulcro levatum inter memorias venereturSanctorum, ipſumque ſacroſanctæ Categorizat Eccleſiæ &c.*

¶ CATEGRONUS, ſ. pro *Catbegenonus*, Magiſter, præceptor, à Græco καθηγητὴς. Charta an. 1442. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Dominus Abbas dare teneatur bonum panem album qui dicitur panis tritolicus, quorum quilibet debet eſſe de pondere* VIII. *unciarum in pane coctο, de bono & optimo vino in menſura uſitata Categronorum magnæ menſuræ*. V. *Catbegeta*.

CATEIA, Categia. *Cateia*, inquit Iſidorus li. 18. cap. 7. *genus eſt Gallici teli ex materia quam maxime lenta, quæ jactu quidem non longe propter grevitatem evolat, ſed que perveniet, vi nimia perfringit. Quad ſi ab'arſifice mittatur, rurſum redit ad eum qui miſit*. Papias & ex eo Joan. de Janua: *Cateia lingua Perſarum eſt ſagitta barbulata, ſive haſtile, qua utebatur Hercules, erat enim cum ligulis catenarum: & quando eam projiciebat iterum cum catenula retrahebat*. At unde id hauſerint, non plane video, cum conſtet *Cateium* proprium fuiſſe Theutonibus & Gallis, ex Virgilio lib. 7.

Theutonico ritu ſolitus vibrare Cateias.

Ubi Servius ait, *Cateium eſſe telum Gallicum*. Certe ut Theutonibus *Cateum* tribuit Poeta, inde factum forte ut & *Theutone* nuncupationem acceperit. Gloſſ. Alfrici Saxonicum: *Categia, id eſt, telum* geſceot. Alibi: *Clava, vel Cateia, vel Teutona*, Anes cynnes geſceot, id eſt genus teli. Ex quibus, *Cateium* clavæ ſpeciem fuiſſe præterea colligitur. Unde non deſunt, qui hæc Ammiani li. 31. ad *Cateias* referenda putant: *Carbari ingentes clavas in noſtros conjicientes ambuſtas, murenæque acrius reſiſtentium pectoribus illidentes. Siniſtrum cornu perrumpunt*. Cateias non ſemel Gallis noſtris adſcribit Abbo lib. 1. de Belto Pariſ.

Inde ſuper cernens lapides conſpexit acervos,
Ac dirat ut apes denſe tranare Cateias.

Eodem libro:

Pila dabat rupeſque ſimul celebreſque Cateias,

Lib. 2.

...Clypeum geſtunque Cateium.

Ubi Abbo, Gloſſator ſui operis, *Cateium, dardum* vertit. [Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 7. cap. 5. *Venerunt itaque contra eum primo concurſu ſex viri clypeati ſua quiſque gerentes miſſilia: qui vela in boſtem eminus facientes, tandem auſi ſunt illum communi gladiis attentare. Hic vero clavam tenuit, quam Galli Cateyam vocant, hunc à dextris ſternit, illum vejicit à ſiniſtris*.]

¶ CATELLÆ *ſunt Catenulæ colli innexæ ſe comprehendentes in modum catenæ, unde & appellatæ*, Iſid. lib. 19. Orig. cap. 31. *Catella*, pro *Catenula* Latini dixerunt.

¶ CATELLANIA, pro *Caſtellania*, Gall. *Chatelenie*. Litteræ Guidonis Flandriæ Comitis an. 1248. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1095. *Recognoſcimus etiam, quod omnia ſupradicta, & feodum Angliæ, atque Catellania de Cameraco, & Gavaliis de Cambreſis, ſunt de pertinentiis Flandriæ, &c.*

¶ CATELLANUS. Guibertus lib. 1. de Pignoribus Sanctorum cap. 2. §. 5. *Quorum tanta nebulositate concutimur, tanta divinorum adulatione ferimur, ut juxta præfatum Doctorem* (Hieronymum) *ſcurras, helluones & Catellanas ligniendo exuperent, cavos ac picas importuna garrulitate præcedent*. Puto legendum *Catillones*, id eſt, gulioſos. Vide *Catillo*.

¶ CATELLUM. Vide *Catellum*.

CATELLUS. Capitulare de Villis can. 58. *Quando Catelli noſtri Judicibus commendati fuerint, de ſuo eos nu-*

nutriant, ant junioribus fuis, id eſt, Majoribus & Decanis, vel Cellariis ipſos commendare faciant, quatenus de illorum cauſa eos bene nutrire faciant, & non illi homini cotidie neceſſitas ad feuras recurrere.

¶ CATEMANE. Vide *Catamane*,

1. CATENA, Cognominatus apud Ammianum lib. 14 & 15. quidam Paulus, quod *eſſet in complicandis negotiis artifex dirus*, ſeu *in complicandis calumniarum nexibus indiſſolubilis*.

2. CATENA, Tributum, penſitatio. Vide Cherubinum Ghirardaccum l.6. Hiſt. Bononienſis p. 192.

CATENA SALIS. Charta Philippi Imper. an. 1199. in Metropoli Salisburgenſi to. 1. p. 78. *Et quecunque utilitas in hujuſmodi Catenis ſeu fodinis ſalis vel metallorum in quibuslibet fundis Eccleſiæ, &c.*

¶ 3. CATENA, pro *Caterva*, ſi non voce, ſaltem ſenſu. Vitæ Patrum Emeritenſium tom. 2. Concil. Hiſp. p. 653. col. 2. *Idemque cum viri illuſtris Claudius atrium introiſſet, protinus & illi qui ſupra memorati ſunt, cum ingentibus Catenis populi introierunt, ac deinde ſalutato viro ex more reſederunt*,

¶ CATENACIUM. Vide *Catenatium*.

CATENARE, Claudere. Fortunatus l. 2. Poem. 14.

Hæc eſt aula Petri cælos qui clave Catenat.

[Vita S. Bernardi Menthonenſis to. 2. SS. Junii p. 1080. *Magnus turbator noſter qui in monte Jovino noſtros Catenavit*; ubi *Catenare* f. eſt pro Catenis vincire.]

CATENATICUM, quod *Catenarum* nomine Commentarienſi datur: idem quod *Carceraticum, Geolagium, Geppagium*. Lex Wiligoth. lib. 7. tit. 4. §. 4. *Judex ſi aliquos in cuſtodia retinuerit, vel hi qui reos capiunt, aut cuſtodientes accipiunt, ab his quos in cuſtodia mi ſerint innocentes, Catenatici nomine nil requirant, nec pro abſolutione eorum aliquid beneficii conſequantur*. Porro *catenam*, pro carcere dixit Jul. Firmicus lib. 3. Mathef. c. 6. *Clavicularii, vel carcerum cuſtodes, & quibus publicatum Catenarum cura credatur*. Conc. Toletan. XIII. can. 1. *Ad ſtatum dignitatis priſtinæ redeant, & nulla deinceps illis ab hoc Catenæ judicialis obſiſtat*.

CATENATIUM, Peſſulus, vectis, Ital. *Catenaccio*, & apud Jo. Villaneum l. 8. c. 72. Gall. *Catenat*. Catholicon Armoricum: *Chaden, catena, catenatus, chadeiet: item pedana*. Vita S. Antonini Abb. Surrentini c. 6. n. 26. *Peſſulum, quod vulgo Catenatium vocatur, cum quo valvæ majores caſæ S. Antonini claudebantur, &c.* [Utitur Petronius Arbiter.]

CATENATUM, Eadem notione, in Vita S. Fructuoſi Epiſcopi Bracar. cap. 19. (al. n. 18.) *Habitaculi oſtia .. Catenatis & ferii, diverſiſque durie obſeranies clauſtris*, Certe legendum arbitror in Gloſſ. Iſid. *Catenatium, ergaſtulum*, pro *Catamatii, & Catomain*. Ubi tamen quidam *Catomum* legunt: ſed aliud fuit *Catomus*. Vide in hac voce.

CATENATORUM ORDO. apud Waddingum an. 1274. 15. quem conſule. Vide *Circulus*.

CATENIA, Papiæ, *Collare muliebre*.

¶ CATENNATUS, *Exaltatus*, Papias MS. An eſſet pro Catena ſuſpenſus?

¶ CATEPANUS, Vide *Catapanus*.

¶ CATERIUS. Inventarium ornament. & Reliq. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item unus parvus Caterius de pergamene notatus, in quo continetur pro cantando in proceſſionibus*. Sed legendum puto *Caternus*.

CATERNIO, [Chartæ ſimul compactæ, Gallico *Cahier*.] Vide *Quaternio*.

¶ CATERNUM, CATERNUS, Idem quod *Caternio*. Vita B. Joachim Abbatis tom. 7. SS. Maii p. 93. *Diu noctuque ſcribebam in Caterno, in quo ipſe dictabat & emendabat in cedulis*. Codex MS. Bibl. D. de *Chalvet* Seneſcal. Toloſæ de Teſtimoniis in hæreticos Albigenſes: *Tunc dicti hæretici eumdem Raymundum infirmum hæreticaverunt, & in ſectam ſuam receperunt, antiquiore Hæreticorum videlicet R. Delbo: tenente manus dicti infirmi junctas inter manus ſuas, & tenente quendam Catenarum ſuper caput ejus dicendo verba, quæ ipſe non intellexit*. Ibid. infra legitur: *Tenente manus infirmi junctas inter manus ſuas, & tenente quendam librum ſuper caput ejus*.

CATERVA, S. Auguſtinus lib. 4. de Doctrina Chriſt. c. 24. *Cum apud Cæſaream Mauritaniæ populo diſſuaderem pugnam civilem, vel potius plusquam civilem, quam Caterviam vocabant: neque enim civet tantſmodo, verum etiam propinqui & fratres, poſtremo parentes ac filii lapidibus inter ſe in duas partes diviſi per aliquot dies continuos, certo tempore anni ſolenniter dimicabant, & qui quæ, ut quemque poterat, occidebat, &c.*

CATERVARIUS, *Qui ſemper in caterva eſt, id eſt, in multitudine populi*. Joan. de Janua & Gloſſæ Iſid. [Noti ſunt *Catervarii pugiles*, apud Suetonium & alios, qui caterватim pugnant non ſinguli cum ſingulis, de quibus Lipſius.]

¶ CATERVATA, ut *Caterva*, Multitudo. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarviſina lib. 10. c. 15. *Nam ipſorum Montagnanenſium acies cum animorum conſtantia & vigore diſcurrent, pugnavit in ultima* (acie) *inimicorum Catervatam prudenter & animoſe*.

¶ CATERVATIO, Ingens caterva, multitudo. Acta S. Reginſwindæ to. 4. SS. Julii p. 95. *At poſtquam ejuſdem regionis Catervatio enormis ſalem tantum, per inclyta B. Reginſwindis merita, virtutum perſenſit odorem*.

¶ CATEYA. Vide *Cateia*,

CATEZIZARE, pro *Catechizare*. V. *Catechizari*.

¶ CATHA, Machina liguea. Vide *Cata* poſt *Catus*, Vinea.

¶ CATALECTA. Vide *Catuleta*.

¶ CATHAPARES. Vide *Cathaſiarates*.

¶ CATHAPHRATUS. Vide *Cataphractus*.

¶ CATHAPLASMARE. Vide *Cataplaſmare*.

CATHARI, Hæretici Novatiani, qui, ut ait Proſper Aquitanus in Chronico, & Iſidorus lib. 8. Orig. c. 5. & ex eo Ebrard. lib. contra Valdenſes, *propter mundiciam ita ſe nominaverunt: gloriantes enim de ſuis meritis, negabant pœnitentibus veniam peccatorum, viduas ſi puberent, item quam adulteras damnabant, & mundioves aliis ſe prædicabant*. Eadem habet Auguſtinus lib. de Hæreſ. n. 38. Adde Commonitorium Theophili Patriar. Alexandr. cap. 8. & Conſultat. Zachæi lib. 2. c. 17.

CATHARI etiam poſtmodum dicti Valdenſium ſectatores, qui diviſi erant in tres ſectas principales, *Albanenſium, Concorezenſium, & Bagnolenſium*. De his multa habent Rainerius lib. contra Valdenſ. c. 6. & Bonacurſus lib. de Vita Hæreticorum initio. Eoſdem cum *Chozaris* fuiſſe contendit Gretzer. in Prolegomenis ad Script. contra Sectam Valden. c. 2, putatq; Germanicam iſtis vocem, ex iis quæ habet Ecbertus Schonaugienſis in ſermonibus adverſus Catharos: *Hos*, inquit, *Germania noſtra Catharos, Flandria* Piphles. *Gallia* Texerant, *ab uſu texendi appellat*. Unde elicit à voce *Kanzer*, & ut alii craſſius efferunt, *Kazer* dictos, T. mutato in Z, more Germanico ſolenni; proindeque *Gatharos* eoſdem eſſe, qui *Chazari* appellati ſunt.

Aliter cenſet vir doctiſſimus Godefridus Henſchenius ad vitam S. Galdini Cardinalis, qui ita appellatos opinatur propter nocturnas coitiones, à voce Germanica *Catzen*, id eſt, feles ſeu lemures, vel ex obſoleta jam, & ab Otfrido uſurpata voce *Quatzen*, & *Quetzen*, garrire, factum eſſe nomen, quo hodie omnibus in Belgio & Germania hæreticis commune manet, ut *Ketzers* dicantur. Vetus Epitaphium Meſſolani.

Aſtria qui gradis ſolio regalia ſcandit,

Civis

Civis Laudensis fidei tutoris & ensis.
Præsidis hæc memores Oldradi semper honores.
Qui solus struxit, Catharos ut debuit uffit.

Versus scripti à S. Thoma Aquinate de sancto Petro Martyre:

Et verbi gladius gladio cecidit Catharorum,

Horum meminerunt præterea Concilium Lateran. an. 1179. can. 27. Godefridus Monac. S. Pantal. an. 1163. Monachus S. Blasiani Autiffiodor. an. 1180. Cæsarius lib. 5. c. 19. Vita S. Galdini Archiepisc. Mediolan. apud Mombritium, [] Ludovicus X. Franc. Rex apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 611. n. 5.] &c.

CATHARISTÆ, Secta quædam Manichæorum, de qua Augustinus lib. de Hæres. c. 46.

¶ CATHARNICUM. Vide *Cantarinum*,

¶ CATHARRUS, Epiphora, distillatio, Gall. *Catarre*, ut pronuntiant hodie, alias *Catarre*, Ital. *Catarro*, à Græco κατὰ ῥεῖν, Defluere, *Cum jam esset annorum 90. ex Catharro mortuus est*, in Chronico Veron. ad an. 1331. apud Murat. tom. 2. col. 647.

¶ CATHASANCTUS. Vide *Cataxantus*,

CATHASIARARES, *vel* CATHAPARES, *est linea cum massa plumbea, qua maris altitudo tentatur, unde Lucius: Hanc Cathasiararem pii eodem devorat unctum, plumbi pexillum, rudis linea & natatam.* Sic Ugut. MS.

¶ CATHECHISMARE, pro *Catechizare*, Edocere dogmata Religionis Christianæ. Consecratio Ecclesiæ SS. Trinitatis de Tritis an. 1056. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 442. *Postquam divina dispensatione sunt gesta, quæ à prophetici oraculis de Christi Incarnatione multo ante suis edita, omnipotens Deus per Apostolos suos mundo contulit leges, quibus Catbechismati homines sua famulantes auctori, Christi efficerentur heredes.*

CATHEDRA, Proprie est sedes, seu sessio honestior & augustior Episcoporum in Ecclesia, cæteris aliorum Presbyterorum sedilibus excellior: *Ut in mentem revocarent*, inquit S. Augustinus in Psalm. 126. *altiore se in loco, tanquam in specula constitutos, quo oculorum acie pervigili, atque indefessa, in tutelam gregis incumbant, tanto cæteris virtute & probitate clariores, quanto magis esse ut sedis honore ac sublimitate confpicui.* Idem Epistola 203. *In futuro Christi judicio nequo abfidæ gradatæ, nec Cathedræ ... velatæ adhibebuntur ad defensionem. Linteatas sedes* Episcoporum vocat Pacianus Ep. 2. ad Sempronium, quas Augustinus *velatas*. Ejusmodi porro celliores Episcoporum quorumdam, sedes ac cathedras sic exagitat Greg. Nazianzenus Carm. 11.

. . . . Θώκοισι, ὑπερφιάλοις ἄρισος
Ἡμῖν, ἐναργὲς γιγνόμενε τῶν πρωτίστων,
Σκηπτρῶν τε καὶ τιάρων ἐφαπάτης ξυλίνοισιν.

De iis etiam agit Eusebius lib. 7. Hist. Eccles. cap. 30. *Aharium Cathedræ*, id est, præfecturæ Ecclesiasticæ, Episcopatus, apud Sidonium in Concione. Eusthathius in Vita S. Eutychii Patriarch. Constant. n. 15. ἀνάγνωσις τῶν τῶν πρωτοθρόνων καθέδρων. Vide Savaron. ad eamdem Concion. Sidonii, & ad lib. 9. Epist. 16.

CATHEDRAM COLLOCARE, vetantur Episcopi in Monasteriis, vel ordinationes facere, nisi ab Abbatibus fuerint requisiti, in Constituto Gregor. Mag. pro Monachis, apud Baron. an. 603. n. 15. & c. 6. 18. q. 2. à quo profluxit eadem loquendi formula, quæ in plerisque Summorum Pontific. pro Cœnobiis privilegiis exarata legitur: ubi Glossa addit: *Ut ibi exerceant judicia.* Concilium Carthaginense sub Reparato an. 535. *Oportet enim in nullo Monasterio quemlibet Episcop. Cathedram collocare, aut qui forte habuerint, habere: nec aliquando ordinationem quamvis leviffimam facere, nisi Clericorum, si voluerint habere. Esse enim debent Monachi in Abbatum suorum potestate.* Eadem habentur in Epistola Pontii Episcopi Arelatensis tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 430. Adde Bullam Paschalis II. PP. apud Herimannum de Restaurat. S. Martini Tornacensis cap. 8. Vide *Missa pubisca*, & Cardinal. Bona lib. 1. Rerum Liturg. c. 13. §. 3.

CATHEDRA, Sedes, Episcopatus, Diœcesis. In Notitia Episcopor. Africanor. apud Victorem Vitensem lib. 4. de Persecut. Vandal. Edit. Chifflet. ianæ, habentur non semel hæc verba: *Cathedræ, quæ Episcopos non habuerunt.* Vetus Martyrol. 15. Kl. Febr. *Cathedra S. Petri, id est, Episcopatus*, Concil. Lemovicense an. 1031. sess. 1. *Hanc etiam diem statuimus habendam in recordatione omnibus annis, qua* (S. Martialis) *translatus est: qua etiam die Cathedra ejus, hoc est, ordinatio, sive initium Episcopatus ejus est, non quod eadem die consecratus sit in Episcop... sed sicus est Cathedra B. Petri Antiochiæ, itemque Cathedra Romæ, non quod tunc consecratus sit Episcopus, qui à Domino jam olim consecrationem susceperat Pontificalem, sed quia tunc primò in illa die apud eas dem Ecclesias sedit, ad susciptendum super populum Dei regimen pastorale.* Concilium Milevitan. II. can. 21. *Item placuit, ut quicunque Episcopi quæ suncque Ecclesiæ vel plebes, quas ad suam Cathedram æstimant pertinere, &c.* Can. 24. *Placuit, ut quicunque negligunt loca ad suam Cathedram pertinentia, & c. Cathedræ viduatæ*, in Collat. Carthagin. I. c. 185. 217. Vide præterea c. 16. 18. Will. Brito lib. 3. Philipp. de Turonensi Metropoli:

Quæ cum sit Britonum caput & Metropolis, una
Bis senas sub se Cathedras latatur habere.

Adde lib. 12. p. 252. *Cathedræ matrices*, in Concil. Milevitano can. 25. & in Codice canonum Eccles. Africa. can. 123. *Cathedræ principales*, in iisdem Canon. can. 38.

CATHEDRA, ipsa Ædes seu Ecclesia Cathedralis. Capitulare Aquisgranense an. 789. c. 40. ex Concilio Africano can. 38. *Ut non liceat Episcopo principalem Cathedram suæ parochiæ negligere, & aliquam Ecclesiam in sua diœcesi magis frequentare.* Vide mox *Incathedrare*.

CATHEDRÆ DOCTORUM, apud Haymonem in Matthæi c. 23. quæ *Cathedræ litterarum* dicuntur Sidonio in Concione. *Cathedræ fabolares* Stephano Tornac. Ep. 79. Senator in Psalm. 1. *Cathedra propriæ Doctoribus datur.* Ebrardus Bethun. in Græcismo:

Rex solium, doctor Cathedram, judexque tribunal
Possidet, ac sedem Præsul, Prætorque curulem.

CATHEDRARII PHILOSOPHI, apud Senecam lib. de Brevit. vitæ. *Cathedrarii Oratores*, apud Sidonium lib. 4. Ep. 3. qui de cathedra philosophantur, perorant.

¶ CATHEDRARII SERVI, apud Sidonium lib. 1. Ep. 11. iidem qui apud Martialem *Cathedralicii*, Qui cathedras seu sellas ferunt gestatorias, Gall. *Portes-chaises*.

CATHEDRA, pro arca videtur usurpari in Actis Proconsularibus in causa Felicis Episcopi, apud Baron. ann. 314. num. 23. 24. *Inde Cathedram tulimus, & epistolas salutatorias, ostia omnia combusta sunt, secundum sacrum præceptum.* Infra. *Tolle clavem, & quos inveneris in Cathedra libros, & supra lapide codices, tolle illos.*

CATHEDRA AUREA. Joan. Bromptonus ann. 1190. p. 1183. *Rex autem Angliæ exigebat à Tancredo Rege Siciliæ Montem S. Angeli cum toto Comitatu, & aliis pertinentiis suis, ad opus Johannæ sororis suæ, quæ Willelmus Rex Siciliæ nuper maritus ejus in dotarium ei dedit: & Cathedram auream ad opus Johannæ de consuetudine Reginarum terræ illius.*

CATHEDRA, Nummus aureus Francicus, in quo Rex in cathedra sedens conspicitur. Vetus Regestum: *Anno 1346. 14. Julii fiebant Cathedræ ponderis auri 52. marcha auri empta 50. Cathedr. 6. Novemb. 1346. Cathedræ ut supra marcha empta 48. Cath. 7. April. 1347. post Pascha: marcha empta 50. Cathedr. auri.* Vide *Moneta*.

CATHEDRARI, dicuntur Episcopi, cum ad cathedram Episcopalem promoventur, quod cum consecra-ren-

rentur, in Eccleſiq cathedra collocarentur, in eaque ſedentes palam ab aliis Epiſcopis eſſerrentur. De quo maxime in Galliis more exſtat locus inſignis apud Stephanum Eddium in Vita S. Wilfridi Epiſcopi Eboracenſis c. 12. *Ita ut valde honorifice ad Galliæ regionem perveniret; ibique ſtatim conventio magna factа eſt non minus quam duodecim Epiſcoporum Catholicorum, è quibus unus erat Ægelbertus Epiſcopus, qui cum prope ſier ſedem ſuam indicatam gratanter, & honorifice coram omni populo publice ordinaverunt, & in ſella aurea ſedentem more eorum ſurſum elevarunt, portantes in manibus ſoli Epiſcopi intra oratoria, nullo alio attingente, hymnoſque & cantica in Choro cantantes.* Joan. de Beka in Coſwino Epiſc. Traject. *Dominus Cardinalis ... Henricum de Viana Catbedrari juſſit.* In Florentio Epiſc. *Joannes filius Adelberti Cathedratus in Leodio poſt mortem Arnoldi Epiſcopi.* [Nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 883. ubi de Hugone II. Epiſc. Leodienſi: *Francia me genuit, Cathedravit Legia.* Et col. 893. *Qui vixit gratus anno minus bic Cathedratus.* Iterum to. 4. in Charta an. 1106. Inſtrum. col. 85. *Stephano Eduenſi Cathedrante Pontifice.*]Epitaphium Andreæ Epiſcopi Reatini, anno 1292.

Urbem Reatinam pater Andreas Cathedrabat.

INCATHEDRARE, Idem quod *Cathedrare*. Græcis ἐνθρονίζειν. Vide Conciliam Chalcedonenſe Act. 10. p. 288. 300. 303. &c. Edit. 1618. *Incathedratio Morinenſis Epiſcopi*, apud Lambertum Ardenſem p. 141. Exſtat apud Ughellum to. 1. p. 124. Bulla Benedicti IX. PP. ann. 1033. qua Epiſcopis Silvæ Candidæ privilegium confirmat *inthronizandi & Incathedrandi Romanum Pontificem in Apoſtolica ſede.* Adde p. 821. Epitaphium Martini Epiſcopi Vercellenſis an. 1248.

Præſul Martinus Vercellenſi Incathedratus,
Advocatorum generoſe ſanguine natus.

Utitur etiam Thomas Cantipratanus lib. 1. de Apibus cap. 1. num. 4. Matthæus Weſtmonaſter. ann. 1098. *Inventa eſt in civitate Eccleſia S. Petri, ubi Incathedratur lancea Salvatoris.*

CATHEDRALES, nude pro Canonicis Eccleſiæ cathedralis in Charta Leopoldi Ducis Auſtriæ an. 1216. in Metropoli Salisburg. tom. 1. pag. 381. 395. *Domini Cathedrales*, in alia ibid. tom. 2. pag. 560. Hiſtoria Epiſcoporum & Comitum Engoliſmenſium cap. ult. *Ex quo urbem ingrediebatur, cum Cathedralibus, in choro omnibus horis, & maxime in matutinis Deo pſallebat communi voce, &c.*

CATHEDRALICA, Idem quod *Cathedraticum*. Hiſt. Tull. pag. 94. in Fundatione Capituli Liberdun. *Eis contradidimus ea libertate poſſidendas, ut neque Cathedralicam, nec alia quæ Archidiacouis ex conſuetudine reddi ſolent ab eis exigantur.*

¶ CATHEDRARE, CATHEDRARII. Vide in *Cathedra*.

CATHEDRATICUM, Penſio, quæ Epiſcopo ab Eccleſiis quotannis exſolvitur *in ſignum ſubjectionis*, [ut habet Charta Girardi Epiſc. Caturc. inter Inſtrum. Gall. Chriſt. tom. 2. pag. 48. col. 1.] ſeu *pro honore cathedræ*, ut eſt in Concilio Braccarenſi II. can. 2. *pro reſpectu ſedis*, ut in Concilio Ravennenſi ann. 997. c. 2. quæ ad duorum ſolidorum quantitatem reſtringitur in iſdem Conciliis. Concil. Braccarenſe III. ann. 572. *Nullus Epiſcoporum per ſuas dioceſes ambulans, præter honorem Cathedræ ſuæ, id eſt, ſolidos duos, aliquid aliud per Eccleſias tollat.* Quibus conſona habet Concilium Toletanum VII. c. 4. Charta Tranſmari Epiſcopi Viromandenſis ac Noviomenſ. an. 947. apud Hemereum in Auguſta Viromand. *Ea videlicet ratione, ut omni anno duos ſolidos denariorum perſolvat, ſecundum quod jubet auctoritas, propter honorem Cathedræ Epiſcopalis.* Innocentius III. lib. 14. Epiſt. 20. *Et ut vos pro ſingulis Eccleſiis ſupradictis unum quartum grani, & unum ano nono pro decimationis quarta, & duos ſolidos pro Cathedratico perſolvatis.* Apud Honorium III. cap. Conquerente, de Offic. jud. ordin. *Cathedraticum & Synodaticum* idem ſunt: *Synodatici ſeu Cathedratici nomine duos ſolidos. Cathedratici & Synodales reditus* in Charta Lamberti Epiſcopi Atrebaten. apud Ferrarium Lotrium in Chronico ad ann. 1111. *Cenſus Cathedratici*, in Bulla Lucii III. PP. apud Ughellum tom. 2. Italiæ facræ pag. 759. Arnoldus Lubecenſ. lib 3. c. 21. *Epiſcopus vero ex bis, quæ de Cathedratico, vel Eccleſiarum conſecrationibus conſequi poterat, ſuſtentabatur.* Ubi per *conſecrationes*, *videntur dedicationes* intelligi, ſeu *quæ die dedicationis* Eccleſiarum Presbyteris offerebantur, ut eſt 10. q. 3. c. 5. ubi etiam præcipitur, *Cathedraticum, non amplius quam vetuſti moris eſſe conſtituit, à Presbyteris exigendum. Cathedratici* meminere præterea Ivo Carnot. part. 3. c. 136. Petrus Bleſenſis Epiſt. 151. Alexander III. PP. in Appendice Concilii Lateran. cap. 8. Concilium Coloniense ann. 1310. cap. 26. Ravennenſe ann. 1311. cap. 18. Ægidius Mon. Aureæ vallis in Henrico II. Epiſcopo Leodienſi cap. 43. Veteres Chartæ apud Ughellum tom. 1. p. 1646. tom. 2. pag. 467. 703. 1071. in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. p. 173. tom. 2. pag. 441. in Bullario Caſinenſi tom. 1. pag. 9. in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 36. [Concil. Avenion. ann. 1509. n. 7. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 387. Statutis Synodalibus ejuſdem Eccleſiæ an. 1336. n. 11. col. 575. Statutis Alani ejuſdem urbis Epiſcopi nu. 15. col. 580. laudati tomi: quo in poſteriori loco mendoſe, nil fallor, legitur *Quadraticum* pro *Cathedraticum*.] &c. De jure vero Cathedratici multa congeſſit Renatus Chopinus lib. 2. de Sacra polit. tit. 7. Nicol. *le Maiſtre* lib. 2. de Juribus & cenſibus Epiſcoporum cap. 2. 3. & Innocentius Cironus in Paratitl. Decretal. lib. 5. tit. 39. Vide *Synodaticum* in *Synodus*.

Exſtant apud Georg. Chriſtianum tom. 2. Rerum Mogunt. p. 482. & 483. duæ Chartæ, quibus collegiatæ S. Petri Eccleſiæ jus aſſeritur Cathedratici ab Eccleſiis ſibi ſubjectis percipiendi. In antiquiori quæ Conradi I. eſt Archiep. Moguntini ann. 1195. ſic legimus. *Illud innotеſcere quoque volumus, quod ſepedicti fratres* (Eccleſiæ S. Petri) *ſufficienti coram nobis optinuerunt probatione, quod per univerſum pretaxate Prepoſiture* (ejuſdem S. Petri) *archydiaconatum Kathedraticum anno, qui vulgariter Exitus noſter vocatur, Eccleſie ipſorum ad ipſius & officinarum eius ruinas refarciendas, debeat attinere. Nos igitur tum propter eorum habundantem probacionem, tum propter Eccleſie & officinarum eius manifeſtas neceſſitates, quas vidimus, ob B. Petri Apoſtoli reverentiam & honorem jus tale ipſis & Eccleſie recognovimus, noſtro aſſenſu robur perhenne adhibentes. Et ne in futuro ... de beneficio predicti Kathedratici à quoquam ſucceſſore noſtro turbari poſſent, nos ipſis ſcriptum preſent, ad ſui juris perhennem notieiam & cautelam, ſigillo inſignitum, tradidimus.* Priorem hanc Chartam revocat altera anni 1323. qua Mathias ejuſd. urbis Archipræſul declarat, *Jus petendi, recipiendi & in pradictos uſus convertendi Kathedraticum per totam Prepoſituram predictam ad ipſam Eccleſiam S. Petri, & ad nullum alium pertinere; ipſiſque Decano & Capitulo, & Eccleſie ipſorum predictis, & nulli alii deberi de hoc in perpetuum reſponderi; quodque nobis,* inquit, *in hac parte licere non credimus, noſtris ſucceſſoribus interdicimus.*

CATHEDRATICUM, apud Julianum Anteceſſor. Conſtit. 115. & 431. illud eſt quod Juſtiniani Novella 123. cap. 3. ἐνθρονιστικὸν vocat: nempe certa pecuniæ quantitas, quam Epiſcopi recens ordinati dabant, partim Epiſcopis à quibus ordinati erant, partim Clericis

& Notarius, qui in ea inaugurtione ministraverant; unde evidens est præstationem istam factam ab Episcopis ratione Throni, sive *Cathedræ* adeptæ.

CATHEDRATICO, apud Sebastian. Cobarruviam in Thesauro linguæ Castellanæ, *el que tiene estipendio publico en la Universidad, o studio, con obligacion de leer Catreda de prima o de vesperas de propriedad, o de siempo fenmalado.*

¶ CATHEDRATICA REDHIBITIO, Idem quod *Cathedraticum*. Epistola Lamberti Episc. Attrebat. apud Baluzium tom. 5. Miscell. p. 342. *Concessimus enim & scripto confirmavimus prædicti a loca Prælato & Fratribus inibi Deo devote & religiose servientibus, & canonice & absque proprietate urventibus & vigiluris ab omni Cathedratica redhibitione libera, excepto quod in Cœna Domini ad manum Episcopi duodecim denarios solvant.*

¶ CATHEDRATICUS, Doctor, professor, qui docet ex *cathedra*, in Conciliis Hispan. tom. 4. pag. 765. col. 1. & in Vita B. Francisci Fabrian. tom. 3. SS. April. pag. 985. col. 2.

CATHEGETA, Cathigeta, Doctor, præceptor, ex Græc. καθηγητὴς, Gloss. Lat. Gr. *Doctor*, διδάσκαλος ἢ καθηγητὴς, Gloss. Gr. MS. Reg. Cod. 1673. Καθηγητὴς, ὁ γυμνασιάρχης, διδάσκαλος, Papias: *Catigeta, Rector, Doctor*, διδάσκαλος καθηγητὴς, apud Theophylactum Bulgar. Archiep. in Institutione Regia 1. part. c. 2. qui διδάσκαλος, seu Imperatoris Magister Codino, & aliis. Anonymus in Vita S. Hieronymi: *Huic vero in litteratum studiis plerique Cathegetæ, id est, præceptores fuerunt, Donatus nempe, &c.* Alcelmus in Monasticis:

Vita aliena tua tibi sit Cathegeta vitæ.

Acta S. Artemæ Martyr. *Dum Cathigeta ipsius secundum artem magisterii ... ad sacularium litterarum dogmata illum introduceret.* Occurrit præterea in Actis S. Theodori Ducis. Vide notas nostras ad Cinamum pag. 460. [& Glossarium mediæ Græcit. ubi dicitur vocem καθηγητὴς plerumque à Scriptoribus Græcis accipi pro γυμνασιάρχης, Præfectus monasterii,

CATHEGORIALIS Ordo, apud Henricum Aquilonipolensem in Lubecca lib. 1. c. 17. 19. 20. Canonicorum Regularium.

¶ CATHELUM. Vide in *Catallum*.

¶ CATHEPOLUS. Vide in *Caepollus*.

¶ CATHERDATUS, pro *Cathedratus*, Cathedræ seu throno impositus, ad regiam imperatoriamve dignitatem evectus. Carmen de Ottonis IV. destitutione, apud Leibnitium tom. 2. Script. Brunsvic. p. 530.

. . . . *Quod si Fredericus subfituatur*
Ottoni, timidus audaci, nanus adulto;
Cum sit canonice Catherdatus hic, ille vocatus
Preditione; peris consuetudo, peris hujus
Urbis honor,

Vide *Catbedrari* in *Catbedra*.

¶ CATHESICARE, pro *Catechisare*, Christi doctrinam edocere. Vita S. Hildulfi per Rosweidum in Historia Mediani Monasterii pag. 80. *Quam cum adhuc gentilem esse cognovissent, Cathesicaverunt, & præstrati pro ipsa orave runt.*

¶ CATHETICATIO. Vide *Catechigatio*.

CATHETIZARE, Vox efficta, ut videtur, ex Græco κατατίζειν, conferre, contribuere, solvere. Epist. Andreæ Regis Hungar. in Gestis Dei per Francos: *Porro vestra non miretur Sanctitas, si de bonis regni nostri ad præsens, juxta honorem vestrum & nostrum vobis Cathesizare non possumus. Ad hoc enim nos compulit & sanctæ peregrinationis grandis expensa, &c.*

CATHETUS, [Gr. κάθετος, Perpendiculum.] Vide *Tolfiminng*.

¶ CATHEZIZARE, pro *Catbechisare*. Ordinarius MS. Ecclesiæ Rotomag. in Sabbato Pentecost. *Finita oratione, casulam exuat Presbyter, & pergant ad Fontes, sicut prænotatur, cum ampullis chrismatis, & olei, candelabris, cruce, cereo, de quo loco institutio mittatur in Fontes. Interim dum lectiones legunturin fontes tres Catbezizentur, si unfans, vel plures fuerint ad baptizandum: mittatur de chrismate & oleo in Fontes: sin autem, nihil de chrismate & oleo in Fontes mittatur. V. Catbechizari.*

¶ CATHICUS, Dux, fà corrupta voce Græca τὸν ἄρχοντα, pro καθηγητὴν vel καθολικὸν. Vita S. Germani Grandiwall. inter Acta SS. Bened. sæc. 2. n. 11. *Bonifacius dux sive Cathicus.*

¶ CATHIGETA. Vide *Cathegeta*.

CATHINIA AURI VEL ARGENTI, quæ adhibetur in medicamentis, apud Constantin. Afric. lib. 1. de Morbor. curat. cap. 7. 8. lib. 2. cap. 2. 24. &c. [Glossar. Sangerman. MS. *Cathinia, Genus lapidis, unde cyprium est* (æs) *efficitur. Cathinia gignitur in metallorum eris atq; argenti fornacibus, infidente nidore. Namque ut ipse lapis ex quo fit est, Cathinia vocatur, sic rursus in fornacibus existit, & nominis sui originem recipit. Cathinia & Calcitheos borigo eris.*]

¶ CATHOLICATUS. Vide post *Catholicus*.

CATHOLICI, Fideles, ita in Concilio Ilerdensi sub Joanne II. PP. c. 9. ubi distinguuntur à Cathecumenis.

CATHOLICI CHRISTIANI, in Concilio Carthag. III. c. 13. Cartag. IV. c. 43. Concil. Afric. c. 3. Salvianus lib. 4. de Gubern. Dei: *Ita & nos qui Christiani Catholici esse dicimur, &c.* Vide *Ecclesia Catholica*.

CATHOLICIANI, Officiales Catholicorum, de quibus mox, in lege 9. § 2. C. de Bonis proscript. ubi jungunturcum Cælarianis. Glossæ Basil. Παντοκράτας, τοὺς μεγάλους, τοὺς αὐτοὺς καθολικιανοὺς, ἢ στρατιώτας, καὶ Ἕλληνας. Hinc forte pro *Spiculatoribus* vocem usurpavit Sueno in Hist. Danica c. 7. *Quem illico Catholicianis corripientes, capus ejus amputarunt.* Infra: *Qui dolum commentatus, pacis fœdeique integritate violata, tempore ferotino, post vesperas celebratas, instructis Catholicianis, Kanuto & Waldemaro mort em machinatur.*

¶ CATHOLICON. Necrolog. Laurestam. in Vindem. Litter. Frederici Schannati p. 29. *Qui etiam comparavit librum Catholicon pro quinq; Florenis.* An Glossarium Johannis de Janua, quod *Catholicon* appellavit?

1. CATHOLICUS, Titulus Regi Franciæ vulgo datus. Summa Puncii Provincialis MS. ex Bibl. Thuana Cod. 525. ubi de Inscriptionibus Epistolarum: *Papa Regi Francix: Gregorius servus servorum Dei dilecto filio viro Catbolico, vel Regi Francorum, salutem & apostolicam benedictionem ... si scribetes Papa aliis Regibus, & alii Reges illi, remoto solii viro Catholico, quod apponi soles Regi Francie & Regi Jerosolymitano, huic quia semper fidelis exstitit, illi vero qua defensor est Christianitatis.* [Honorius Papa IV. Ep. ad Philippum IV. an. 1286. in Vindemiis Litter. Fred. Schannati p. 210. *Honorius Episcopus servus servorum Dei Philippo illustri Regi Franciæ viro Catbolico salutem ... Quibbet Rex Franciæ speciali nomine Catholicus appellatur.*

Jam multis retro sæculis *Catholici* nomen Regibus nostris inditum fuit. Mabillonius lib. 5. de re Diplom. tabella 22. refert clausulam librorum Gregorii Turon. de gloria Confessorum, in qua prædicitus *Libellus* dicitur *conscriptus ... anno ab Incarnatione Domini 767. temporibus felicissimi atque tranquillissimi & Catholici Pippini, Regis Francorum & Patricii Romanorum, &c.* Sed ante eum *Childebertus Catholicissimum regnum* dicitur sub finem S. Cæsarii Episc. Arelat. Unde Gregorius M. in Epistola ad Childebertum II. lib. 5. Epist. 6. *Quanto ceteros homines regia dignitas antecedit, tanto ceterarum gentium regna regni vestri profecto culmen excellit*, nempe Fide, ut postea explicat. Vide *Christianissimus*.

Ca-

Catholici nomen Hiſpanicis Regibus tributi Alexander VI. teſte Mariana in libro XXVI. cap. XII. Addit Cominеus in libro v. de bello Neapolitano, decreviſſe Pontificem Romanum, nempe Alexandrum VI. genere Hiſpanum, *attribuere illis nomen, ut Chriſtianiſſimi dicerentur, & in ſuis ipſe litteris atque ſermone ſic eos vocaſſe: ſed cum ex Cardinalibus quidam reſiſterent, neque Galliam vellent appellatione illa privari, Catholicos nominare juſſiſſe*. Ex eo igitur procul dubio tempore Reges Hiſpani vocantur *Catholici*.

Exſtat apud Miræum to. 1. pag. 165. col. 1. Charta Manaſſis Epiſc. Camerac. pro Diclevennenſi Abbatia S. Petri anno 1081. data, *Precibus ac petitione Roberti junioris Catholici Comitis Flandriæ, &c.* An *Catholici* titulus hic exprimat fidem hujus Comitis, an *Catholicam* ſeu *univerſalem* vel integram totius Flandriæ ditionem, aliis definiendum permitto: potius tamen crediderim titulum eſſe religionis, quam poteſtatis ac poſſeſſionis.

2. CATHOLICUS, Dignitas & magiſtratus, in Africa præfertim. Gloſſ. vet. *Conſularis*, Καθολικός. Hinc apud Euſebium lib. 8. cap. 23. Καθολικὸν τῆς Ἀφρικῆς, & lib. 4. de Vita Conſtantini, τὸν τῆς διοικήσεως Καθολικὸν, de Conſulari & Præfecto Africæ interpretantur viri docti. At Cujacius ad lib. 5. C. de Jure fiſci lib. 10. contendit, probatque non uno Baſilicorum loco id nominis ſpectaſſe Procuratores fiſci, quod clare evincit Theodorus Hermopolites ad l. ult. C. Si à non compet. jud. Ὁ Καθολικὸς, ἤγουν ὁ προεστὼς χρηστῶν πραγμάτων. Huic notioni convenit Gloſſ. Gr. Lat. Καθολικόν. *Rationalis*. Vide Gloſſ. med. Græcit.

Nec obſtat quod *Conſulares* eoſdem cum *Catholicis* fuiſſe doceant veteres Gloſſæ: nam Conſularium, vel certe Proconſulum munus fuit tributorum exactioni incumbere, quod Dio lib. 53. diſerte tradit. Judices & Præſides eidem muneri operam impendiſſe oſtendunt præterea lib. 11. C. de Annon. & tribut. lib. 10. I. In fiſcalibus, C. de Exact. tribut. Nov. 116. & Caſſiodorus in Form. Rectoris provinciæ. Ejuſdem muneris & appellationis cenſeri debent Officiales Gallici, dicti *Generaux des Finances*, quos γενικὰς Byzantini Scriptores paſſim vocant.

3. CATHOLICUS, Primas, qui inter Epiſcopos, *Primatiæ*, ut vocant, dignitatem obtinet. Id porro appellationis, ſpectavit præſertim, ſpectatque etiamnum hodie Primates aliquot Aſiaticos, Antiochenæ olim ſedi ſubditos & ſuffraganeos, quorum juriſdictio & dicœceſis tam ampla erat, ut inde ſe *Catholicos*, id eſt, univerſales, nuncuparent. Procopius lib. 2. de Bello Perſico c. 25. de Perſarmeniorum Catholico: Τὸν τῶν χριστιανῶν ἐν Ἀρμενίοις καλούμενον ἐπίσκοπον, ὃν δὴ Καθολικὸν καλοῦσι τῇ Ἑλλήνων φωνῇ, ἅτε δὴ ἐν ἅπασι τοῖς τόποις ὑφέντα. Otto Friſing. lib. 7. Chron. c. 32. *Ea tempeſtate Armeniorum Epiſcoporum, eorumque Metropolitani, quem ipſi Catholicon, i. univerſalem, propter infinitum, i. amplius quam mille Epiſcoporum ſub ſe habentem numerum vocant, Legati ab ultimo fere Oriente.... ſummum Pontificem Viterbii.... adeunt*. [Bern. de *Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 151. *Nam* (Armeni) *proprium habent* Primatem, *quem Catholicon appellant, cui obedunt ſummo cum honore & reverentia, juſſibus ejus à maximo uſque ad minimum volut alteri Papæ obtemperantes*.]

At cur *Catholicis* tam ampla & diffuſa aſſignata ſit juriſdictio, docent Canones Nicæni Arabici à Turriano editi cap. 33. ubi de Seleucienſi Catholico: *Honoretur quoque ſimiliter Sedes Seleuciæ, quæ eſt ex civitatibus Orientalibus, qui debeat etiam appellari nomine Catholici, & poſſit is ordinare Archiepiſcopos, ſicut faciunt Patriarchæ, ut Orientales non patiantur damnum, expellando Patriarcham Antiochiæ, aut eundo ad eum, & Gentiles reperiant viam ad neceſſitates ſuas, quia in hoc non fit injuria Patriarchæ Antiochenæ. Siquidem ipſe conſenſit, poſtquam hoc ab eo Synodus petivit, ne de ſublata poteſtate iſta quereretur, quæ nihil aliud deſiderabat, ut illius provinciæ fideles pace & quiete fruerentur, ſimul etiam ut is, qui tenet ſedem Seleuciæ, nomine Catholici honoraretur*. Capite ſequenti, Seleucienſi Catholico dignitatis gradus ſtatuitur ſupra omnes Epiſcopos Græciæ: *Siquidem ipſe tenet locum Patriarchæ in Oriente, & ſedes ejus in Concilio debet eſſe ſexta poſt Epiſcopum Hieroſolymitanum*. Denique cap. 35. Prælatus *Perſidis* dicitur.

At hæc Seleucienſis Catholici dignitas poſtmodum diviſa legitur, binique, ex uno, Catholici Patriarchæ Antiocheno ſubditi, creati: quorum alter *Anienſis* dictus, alter *Hirenopolitanus*, qui & *Bagdatenſis*. De utroque Catholico ſic Willelmus Tyrius lib. 4. c. 9. *Viginti provincias in ſua juriſdictione, ejuſdem Deo amabilis civitatis* (Antiochiæ) *dicitur habere Patriarcha, quarum 14. ſingulos habent Metropolitas, cum ſuis ſuffraganeis ſ. vero reliquæ ſub duobus Primatibus, qui vulgari appellatione dicuntur Catholici: quorum alter eſt Anienſis, alter vero Hirinopolitanus, qui eſt Baldacenſis, cum eorum ſuffraganeis diſponuntur*. A Tyrio hauſit quæ habet in hanc ſententiam Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Hieroſol. cap. 32.

At qui *Anienſis* Tyrio, Jacobo de Vitriaco, & Sanuto lib. 3. part. 7. c. 1. dicitur, *Annenſis* & *Perſidis Primas*, in ordinatione ſedis Antiochenæ, quæ exſtat poſt Tyrium, *Catholicus Ani*, qui eſt *Perſidis*, nuncupatur. Idem etiam *Romogyreos Catholicus* apud Nilum Doxapatrium, ubi de amplitudine dicœceſis Patriarchatus Antiocheni agit, & Indiæ præſertim imperitaſſe narrat: Πάλιν ὁ Ἀντιοχείας κατέχει ἅπασαν τὴν Ἀσίαν, καὶ Ἀραβαλὼν, αὐτῶν τι ὑπῆρξεν, ὅσα ἐστὶ τὰ τῶν Καθολικῶν χειροτονούμενα τῶν καθολικῶν Ρωμυγρέως, καὶ αὐτοῦ Περσίας τῆς ἀνατολικωτάτης, τῶν τῶν Καλαβάρων Βατσᾶς καὶ τῶν ἑξῆς τοῦ Ἀντιοχείας Καθολικοῦ εἰς Ἐρυθρὰν, τὸν Λαγδᾶμον Εἰρηνοπόλεως, καὶ τὰς Ἀρμενίας, καὶ Ἰβηρίαν, Μηδίαν, καὶ τὴν Ἑκατόμπυλον, καὶ Παρθίαν, καὶ Ἐκβατάνας, καὶ Μεσοποταμίαν Petrus Antiochen. in Epiſtola ad Dominicum Gradenſem Patriarcham meminit etiam Catholici Ρωμυγρίου Σπυχρούσου.

Armenici Catholici dicœceſim eamdem fuiſſe quæ Hirenopolitani, perſpicue oſtendit idem Tyrius lib. 15. cap. 18. *Cui Synodo inter ſuit Maximus, Armeniorum Pontifex, imo omnium Epiſcoporum Cappadocie, Mediæ, Perſidis, & utriuſque Armeniæ Princeps & Doctor eximius, qui Catholicus dicitur*. Illius amplitudinem ſupra annotavimus ex Ottone Friſingenſi, quam attigit præterea Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Hieroſ. cap. 78. *Habent autem prædicti Armeni proprium Primatem, quem Catholicon appellant, cui cum ſumme honore & reverentia omnes a minimo uſque ad maximum tamquam alteri Papæ obediunt*. Ab illo hauſit quæ habet Sanutus lib. 3. part. 8. cap. 3. Sed & Papæ appellationem eidem tribuit Wildebrandus ab *Oldenborg* in Itinerario Terræ ſanctæ, ubi de Armenis: *Specialem habent Papam, quem ipſi ſua lingua Katelcoſie appellant*. Quo loco legendum indubie *Katholich*, ut & apud Marcum Paulum Venetum lib. 1. Itin. cap. 15. ubi tradit Armenis, Neſtorianis, & Jacobitis omnibus, univerſiſque Chriſtianis, qui in India & Babylone verſantur, unum imperare Patriarcham, quem *Jacolith*, ſeu *Jacolich*, uti aliæ præferunt Editiones nuncupant. Quod ipſum etiam tradit Brocardus, qui præterea obſervat neminem ad id muneris admitti, niſi Monachum. Catholici Armenicæ Eccleſiæ fit etiam mentio li. 2. Epiſt. Innocent. III. PP. pag. 525. & apud Theorianum in Legat. Armen.

Pri-

Primorum Armeniæ Catholicorum seriem & historiam ex Græco Scriptore, & ex Cod. 696. Bibliothecæ Regiæ, publicavit Combefisius in Hist. Monothelitarum, ex qua liquet primos ordinationem & χειροτονίαν accepisse ab Ecclesia Cæsariensi, Gregorius enim primus Armenorum Episcopus pactum istiusmodi iniit cum Leontio Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopo, à quo ordinatus fuerat, ut successores pariter à Cæsariensi ordinarentur, quod & testatur auctor Vitæ S. Gregorii, & Isaacus invectiva 1. in Armen. cap. 13. Verùm prolapsi in varias hæreses Armeni, ab Ecclesia Cæsariensi & Catholica defciverunt.

In urbe *Sis* sedisse suo ævo Catholicum Armeniæ, auctor est supra laudatus Wildebrandus ab *Oldenborg*: *Hæc est capitanea civitas domni Regis infinitos, & divites fovens inhabitatores: nullis munitionibus cingitur, unde patius eam villam, quam civitatem nuncuparem, si sedem Archiepiscopalem Hormenorum in se non haberet.*

Imprimis verò adnotare jubet titulos honorarios, quos Zachariæ Majoris Armeniæ Catholico adscribit Joannes Archiepiscopus Nicenus lib. de Nativitate Domini: Ὡμιλησάμην Ζαχαρίᾳ τῷ μεγάλῳ αἰσχούλου Θαυμαστευτόμενες, καὶ σύνδουλε τῆς ἁγίας Τριμηρίας, ἔθνους τῆς ἐντὸς Θαρσῶν, καὶ ἐπισκόπου Ἀρμενίας ὑπερτίμου, καὶ γνησίου διαδόχου τῶν θείων ἀποστόλων τῶν Ἀζατ.

Habuit etiam Æthiopia suos *Catholicos* Alexandrinæ sedi subjectos, non tamen tantæ auctoritatis, quanta pollebat Seleuciensis Catholicus, cui jus erat ordinare Archiepiscopos, sicut faciunt Patriarchæ, quod Æthiopicis Catholicis non licebat. Canones Nicæni Arabici cap. 36. *Sit apud eos loco Patriarchæ & appelletur Catholicus, non tamen jus habeat constituendi Archiepiscopos, ut habet Patriarcha, siquidem non habet Patriarchæ honorem & potestatem.* Mox subditur in Concilii quæ in Græcia celebrantur, septimum locum post Seleuciæ Catholicum, cui datur sextus, Æthiopico assignari.

Catholicum Albaniæ memorat auctor Narrationis de Rebus Armeniæ apud Combefisium, qui Καθολικὸς βραχέως dicitur in Menæis ad 26. Junii in S. Joanne Episcopo Gothiæ.

Catholicus Jacobitarum, quem illi Patriarcham vocant, recensetur à Zonara in Heraclio. De *Catholicis* multa præterea commentati sunt Sirmondus in Adventoria, Salmasius in Eucharistico cap. 3. & Marca in Dissert. de Primatib. cap. 26. 27.

CATHOLICATUS, Districtus *Catholici*, in Gestis Innocentii PP. pag. 127. 128.

¶ CATHOLICUS ABBAS, seu *Hegumenus*. Vide *Abbas Abbatum*.

¶ 4. CATHOLICUS, Rectus, æquus, qui fidem datam servat. Translatio S. Florentini inter Acta SS. Benedict. sæc. 6. part. 2. pag. 809. num. 8. *Milites... de conventione quam cum Monachis fecerant, pœnitentes graviter indoluerunt. Lacrymantes igitur ... dixerunt Monachis, quia nullo modo paterentur, quod S. Martyr, & totius patriæ defensor alias transferretur. Quibus Monachi rejpondentes dixerunt, quia non erat istud Catholicum, quod dicebant, & secundum conventionis promissa fidem suam violare volebant.*

¶ CATHOLOGUS, *Pars superior molendini*. Vetus Vocabular. Juris utriusque. Partem molendini mola superiorem *Catillum* appellavit Paulus JC.

¶ CATHOLUS, Palæ, Gall. *Cbaton*. Historia Monasterii S. Florentii Salmurensis apud Marten. tom. 5. Amplifs. Collect. col. 1122. *Sarcophagum aperuerunt, anulumque aureum cum digito & Catholum argenteum, & quinque solidos antiquæ monetæ argenteos inveneruni, nomenque Rainaldi scripsum erat in anulo.*

¶ CATHOMUS. Vide *Catomus*.

CATHORIUS. Quoniam Attachiamenta cap. 72. *Si quis convictus fuerit ... de pace Domini Regis infriche, Rex habebit de eo 22. vaccas, & 3. Catborios, ut pro uno quoque catborio, 9. vaccas.* Ubi loci Skeneus, pro *Catborios*, legendum censet, *Cantberios*, i. equos, quibus testes sunt exfecti & amputati, uti hæc vox apud Latinos fumitur.

CATIBLIS, Caper de Verbis dubiis: *Catinus, hic, non Catiblis*.

¶ CATICHUMENUS, pro *Catechumenus* in Epistola Anonymi ad Carolum M. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 15.

¶ CATIGERA, *Doctor, præceptor*, apud Papiam. Vita S. Augustini Cantuar. Episcopi apud Mabillon. sæc. 1. SS. Benedict. pag. 530. *Dat etiam liberalissimus Catigera in ipsa dilecti discipuli ordinatione dulcissimum pignus, & memoriale perpetuæ dilectionis suæ, casulam videlicet purpuream*. Legendum puto *Catigeta*. Vide *Cathegeta*.

¶ CATILLAMEN. Vide *Castillamentum*.

¶ CATILLARE, Vocem edere instar felis, Gall. *Miauler*. Ebrardus in Græcismo:

Sed catulus latrat; hinc murilegusque Catillat.

Apud Fulgentium Grammaticum: *Catillare est per alienas domos gyrare; tractum à catulis, quod per omnes domos circumeant*. Hæc ex Plauto & Propertio.

¶ CATILLIS, Doctrina, institutio, disciplina, si vera lectio est in Supplemento Antiquarii, ubi legitur: *Catillem, ῥᾳστωνίαν, παιδευσιν, Doctrinam*.

¶ CATILLO, *Gulosus, à catelli appetentia*, in Glossis Sangerman. MSS. num. 501. Festus habet: *Catillones appellabant antiqui gulosos*. Gloss. Lat. Græc. *Ligurius, gulosus, Catillo, λιχνος*. Utitur etiam Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 12.

¶ CATINÆ PELLES. Vide in *Catta* 2.

¶ ¹ ATINISCI & *Cimbia, Poculorum genera*. Papias MS. Diminutivum est *Catini*.

¶ CATIPANUS. Vide *Catapanus*.

¶ CATOMAIN. Vide *Catamaiti*.

¶ CATOMARE, CATOMIDIARE. Vide mox in *Catomus*.

CATOMUS, *Cervix*, in Gloss. Arabico-Lat. ex quo conficit Josephus Scaliger Epist. 144. & 146. ex Græc. κατωμὸς vocem deducendam, ut κατωμὸς fit commissura cervicis cum humeris, proindeque *Catomis cædere*, esse in cervicibus cædere, quod quidam ex Scriptoribus Latinis *Catomidiare* dixerunt, κατωμιδᾶν, seu κατὰ τὸν αὐτὸν τυπτειν. Victor Vitensis lib. 1. de Persecut. Vand. *Venerabilem senem in publica facie Catomis cecidorunt*. Id est, palam & propatulo plumbatis in cervicibus ceciderunt; ut *Catomis* accipiatur ibi τοπικῶς, non vero ἐργατικῶς. Ita Scaliger, ubi in eam rem multa erudite commentatur. Passio S. Afræ apud Velserum: *Porro sacrifica, ne.... Cathomis te cædi jubeam*. Ado Viennensis & Beda in Martyrol. 15. Jun. *Deinde à Valeriano judice Catomis cæsus in confessione permansit*. [Acta SS. Viti & Modesti tom. 2. SS. Junii pag. 1021. *Cum ad deorum cultum vocare non posset, Catbomis cædi jussit*. Quiricus Archiepiscop. Toletan. in Hymno S. Eulaliæ, in Breviario Mosarab.:

Hæc enim Catomata jussitur equuleo,
Cæditur, exungulatur, atque flammis uritur.

Vita ejusdem S. Eulaliæ ex Breviario Palentino & aliis: *Tunc Calpurnianus tubido furore succensus, putans pudicam virginem more infantum à tergo corporis emendari, jubet per officium Curatoris eam Catomari .... Cumque Catomaretur corpus ejus delicatum & sanctum, illatæ cædis verbera æquo animo subslinebat*. Verum catomos genus virgæ fuisse videtur innuere vetus Interpres Juvenalis ad Sat. 3. *Quia aut Catomis cædebantur, aut*

aut quia manibus vapulant eunei per civitatem. Ita enim legendum plane convincunt præallata. Ubi *Catomis cædi*, & *manibus vapulari*, diverſa eſſe innuuntur. Certe Papias *Catomos*, *virgas ferreas* interpretatur: Brevilo-quius etiam *flagella ex virgis ferreis ſacta*, vel *flagella ex virgis in modum ſcobarum*, *quibus*, inquit, *neuntur Religioſi in Capitulis*. Quæ quidem poſterior interpre-tatio videtur probabilior, cum apud Juvenalis Interpretem *Catomi* de virgis ferreis intelligi non poſſint, ſed de vimineis capienda ejus verba videantur.

Sed neque proclivius eſt definire quid ſit *Catomo ſuſpendi*, in Actis S. Babylæ Martyris cap. 2. num. 6. *Rex juſſit tres infantes levari in Catomo*, & *primo da-ri duodecim plagas*, *ſecundo autem novem*, &c. Et apud Adonem, & Bedam 18. Novemb. *Catomo ſuſpen-di eum*, *ac verberari*, & *poſtremo etiam decollari juſ-ſit.* Quam quidem loquendi formulam cenſet idem Scaliger intelligendam de iis qui flagris cædebantur, funibus utrinque à terra levati, & ita ſuſpenſi, ut cervices à terra longius, quam pedes exſtarent. Nicolaus Alemannus in Notis ad Anecdota Procopii pag. 85. t. Edit. κατ' ἄμων ἢ τῶτα cædi, eſſe κατ' ὀρθὸν ἢ ἐπὶ σ-κέλη, ait, quomodo pueri in ludo litterario vapulare ſolent, ex eodem Procopio pag. 13. 54. & 78. & ex Nicephori CP. Breviario pag. 25. Edit. Reg. Et ſane ita etiamnum pueri vapulandi à duobus valentioribus con-diſcipulis in ſublime educuntur, nudato tergo flagel-la excepturi. Neque aliter Prudentius Hymno de S. Romano:

Vix hæc profatus, *puſionem præcipit*,
Sublime tollant, & *manu pulſent nates*.
Tenerumque diris ictibus tergum ſecent.

Vita S. Nicolai Studitæ pag. 911. Ἀνθρωπός τις τότε κατ' ἄμων τῶ χειρισταμένου ἀνθρώπου τοὶς βαστάζουσι κατώ-κυζον ἕτεροι.

Alii *levari in Catomo*, eſſe in alienos humeros attol-li volunt. Sed & olim veteres, ut & hodie, reorum humeros cædebant, ut κατ' ὤμων cædere, ſeu catomis, id genus ſuppliciі fuerit. Vide P. Fr. Chifflet. ad Victor. & Caſaubon. ad Spartianum: præterea Gloſſ. med. Græc. in Κατάραγα.

¶ CATRANUM, Faſcis pice illitus, Gall. *Goudran*. Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1241. *Tunc parata fuit in civitate quædam bricola in na-vi nova & plura ligna impleta fuerunt bruſchis & Ca-trano*, *ut noſtris galeas illas deſtruerent & cremarent*. Et ad an. 1242. *Mandavit Januam*, *ut naves duæ imple-rentur bruſchis*, *lignamine & Catrano*.... *quæ cum ve-niſſent ordinatum fuit*, *ut poneretur ignis in eis*, & *contra galeas inimicorum mandarentur*, *ut eas crema-rent ad littus*.

¶ CATRICULA, *Fucus*, *Circumventio*, *fraus*, *de-ceptio*. Gloſſ. Iſid. cui concinunt Papias & Conſtan-tienſis: qui trium ſcriptorum conſenſus non impedit, quin Græ vius poſt Pithœum legendum contendat, *Cra-ticula*, *Focus*.

¶ CATRIGA, pro *Quadriga*. Currus apud Lobi-nellum in Gloſſ. ad calcem Hiſt. Britan.

¶ 1. CATTA, Cattus, Navis ſpecies. Vide *Gatus*.

2. CATTA, Cattus, Catus, Gattus, Felis, no-ſtris *Chat*, *Gatte*, *Gatto* Italis, [*Katt* Sarracenis, ut eſt in Gloſſario ad calcem Itinerarii Hieroſol. Bernar. *de Breydenbach*.]

Catta. Gloſſ. Græc. Lat. κάττα, *Catta*. Gloſſ. Lat. Græc. αἴλουρος, *Felis*, *Catta*, Baruch. cap. 6. 21. *Supra corpus eorum & ſupra caput eorum volant noctuæ & hi-rundines & aves etiam*, *ſimiliter & Cattæ*. Joannes Diac. lib. 2. Vitæ S. Gregorii c. 60. *Nihil in mundo poſ-ſidebat*, *præter unam Cattam*, *quam blandiens crebro*, *quaſi cohabitaturam in ſuis gremiis reſovebat*. Evagrius lib. 6. c. 24. Αἴλουρος, ἣν κάτταν ὁ συνήθης λόγος. *Cata* Sexto Platonico lib. de Medicina animal. cap. 18.

Cattus. Gloſſæ veteres: Αἴλουρος, *Cattus*. Joan. de Janua: *Muſio dicitur à mus*, *eo quod muribus ſit infeſtus*. *Hunc vulgus Cattum à captura vocat*. Ugutio: *Catus*, *di-citur veluti cautus*, *unde hic Catus*, *quoddam animal in-genioſum*, *ſcilicet Murilegus*, *quem alii dicunt Gatus*, *per g. ſcilicet corrupte*. At Iſidorus *Cattum* dictum vult, quod *Cattet*, *id eſt*, *videat*. Gloſſæ Arabico-Lat. *Muſium*, *Cattum*, *quod cattat*, *id eſt*, *videt*. Ubi *Cattare* idem forte quod *Captare*: unde nos etiamnum *Guester* dicimus, Itali *Cattare*, quod faciunt feles, qui mures captant & obſervant. Metellus in Quirinalib.

. . . *Ut adultus timet incendia Cattus*.

Κάτταρος, Scholiaſti Callimachi. [*Cattus marinus*, Bernardo *de Breydenbach* Itin. Hieroſol. p. 222.]

Catus, apud Lucam Tudenſem lib. 3. contra Val-denſes c. 14. [Osbertus de Miraculis S. Dunſtani inter Acta SS. Benedict. ſec. 5. p. 709. *Cernebatur demon*, *qui eum poſſidebat*, *in ventre ejus hac & illac diſcurrendo vagari*: *ut putares illum modo per os*, *modo per inferio-res partes corporis fugam parare*. *Quibuſdam vero*, *qui cir-cumſtabant*, *manus ad diſcurſum inimici protendentibus*, & *quod in modum parvuli Cati diſcurreret Francigena lingua dicentibus*, *ille contra*, *qui linguæ ipſius omnimo-dis inſcius erat*, *ſubridens*, *eadem linguæ ſimiliter verbo diminutivo conſonanter reſpondebat dicens*: *Non ut ca-tulus*, *ſed ut catellus*.]

Gattus, ex Italico *Gatto*. Joan. de Jan. *Cattus quoddã animal ingenioſum*, *ſc. murilegus*, *quod alii dicunt Gatus*, *per g. ſed corrupte*. Domnizo lib. 1. de Vita Mathild.

Stat male cum Gatto mus in facco ſimul arcto.

Occurrit etiam in Chron. Piſanis Ughellianis an. 1177.

Cattinæ Pelles. Vita S. Wiſtani Ep. Wigorn. c. 2. *Cudam ſuggerenti uis pelles ſaltem Catinas admitteret*, &c. Contiauator Florentii Wigorn. p. 663. *Nulla Abba-tiſſa cartoriòus utatur indumentis*, *quam agninis*, *vel Cat-tinis*. [Tabular. S. Florentini: *Dedit quoque Ruellonus de Arbreo decimam ſuam de Capella: cui dederunt Monachi palafredum & pelles Cattinas*.] Hiſt Monaſt. Abbendon. in Anglia: *Pellicias habebant*, *jacebant ſuper cilicia*, *ba-bebant coopertoria Cattina*. [Bernardi Ordo Cluniac. par. 1. c. 5. *Omnia pellicia ſunt generis agnini & albi*, *cooper-toria vero aut de agno*, *aut Catini*, *aut putonii ſeu leporum*, & *numquam de ullo genere majoris pretii*. S. Willelmi Conſtit. Hirſaug. l. 2. c. 37. *Capellum de pellibus ovinis ſi-ve Cattinis*.] Ut vilesigitur *pelles Cattinæ* vulgares: at contra in pretio habitæ cattinæ pelles Hiſpanicæ, *Peaux de chats d'Eſpagne*, de quibus Conſuetud. Cluniac. Petri Vener. c. 17. *Cattinarum*, *ſive aliarum pelliũ notabilis & damnabilis curioſitas*, *que in tantum*, *ut ipſe novi proceſ-ferunt*, *ut Gallicanorum Cattorum pellibus contempti*, *ad Iberorum vel Italorum Cattos religioſorum hominum cu-rioſitas tranſmigraret*. Pelles cattarum ſilveſtrium, quas ἑνδρους κάτταις vocat Cæſarius frater S. Gregor. Theol. Dial. 2. c. 110. *Peaux de chats ſauvages*, in Regeſto peagiorum Pariſienſ. quibus opponuntur, *Peaux de chats privez*, *que l'on appelle chat de feu*, *ou de foier*.

¶ CATTELMUTE. Vide *Capilmuse*.

¶ CATTULUM, *Feretrum*. Gloſſæ Arabico-Latinæ. Lege *Capulum* quod feretrum eſt Feſto, à capiendo ſic dictum.

¶ 1. CATTUS, Felis. Vide *Catta* 2.

¶ 2. CATTUS, Vinea. Vide *Catus* 2.

¶ CATULASTER, βύνα, *Adoleſcentulus*, in Supplemento Antiquarii. *Catulaſtur*, κάλλη, apud Cyrill. Vox derivata à *Catulus* & de pueris dicta adulationis ergo ut habetur apud Priſcianum lib. 3. *Catalaſter* contra-cte dixit Vitruvius lib. 8. c. 4. ut pro *Cataſtos* reſtituit Turnebus lib. 24. Adverſar. cap. 7.

¶ CATULASTRUM, Ludus puerilis. Dracontius lib. 2. sub finem:

Nam Catúlastra gerit puerilia.

¶ CATULUS, Parvulus *Catus* seu felis. Vide *Catus* in *Catta* 2.

¶ CATUNIS. Gloss. Isid. *Parapsis granata vel Catunis.* Legendum ut in Excerptis: *Parapsis, gavata vel Catinus.*

¶ CATUPLUS, *Adventus navium*, in Glossario San-German. MS. n. 501. Lege & vide *Cataplus.*

¶ CATURCINI. Vide *Caorcini.*

¶ 1. CATUS, Felis. Vide *Catta* 2.

2. CATUS, CATTUS, GATUS, & GATTUS, Vinea, Vegetio lib. 4. cap. 15. *Vineas dixerunt veteres, quas nunc militari barbaricoque usu Cattos vocant.* Brito in Vocab. *Vinea dicitur quædam machina bellica, quæ Gallice dicitur Chat.* Mamotrectus ad Ezechiel. 35. *Vineas, machinas bellicas, quibus utur ad murum suffodiendum, quas Benonienses vocant Cattos.* Catti ergo sunt vineæ, sive plutei, sub quibus miles in morem felis, quem *Catum* vulgo dicimus, in subsessis aut insidiis latet, Willelmus Brito lib. 7. Philippid.

Hue faciunt reptare Catum, tectique sub illo
Suffodiunt murum.

Monachus Vallis Sarnaii in Hist. Albig. cap. 42. *Machinam quamdam parvam, quæ lingua vulgari Catus dicitur, faciebat duci ad suffodiendum murum.* Occurrit præterea apud eumdem cap. 52. & 63. Matth. Paris ann. 1226. Jacobum de Vitriaco lib. 3. Hist. Oriental. pag. 1142. in Hist. Obsidionis Jadrensi. an. 1345. lib. 1. cap 34. lib. 2. cap. 6. &c. Aimoinus lib. 3. Hist. cap. 71. *Erant Carri viminei cratibus tabulisq; tecti ligneis, in quibus latentes milites fundamenta suffoderent murorum.* Procopius lib. 2. Gothic. c. 19. Τινὲς δὲ τῶν ἐν τῷ ἀστει ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ ῥήγματος ἐκχωρησάντων. ἔστω γὰρ καὶ τοῦτο μηχανὴ πολεμικὴ τάττον. Vide Portenarium in Felicit. Patavina l. 5. c. 5. p. 165.

CATTUS, Eodem significatu, apud Ottonem de Sancto Blasio c. 23. Jacobum de Vitriaco in Epist. de Captione Damiatæ, Joan. de Beka in Arnoldo 49. Epist. Traject. Suffridum Petri in Joan. Heinsberg. Epist. Leod. c. 17. in Chronico Colmariensi p. 51. 61. &c.

GATTA, apud Radevicum lib. 4. c. 63. Vide in *Goza* [& *Gatta* 2.]

GATTUS, apud Conradum Uspergens. *Fecit turrim ligneam erigi, & alia instrumenta, quæ Gattos, sive aliis nominibus nuncupant, præparari.* Occurrit etiam apud Monachum Paduan. lib. 2. Chron. cap. 8. in Hist. Cortusior. lib. 7. cap. 7. in Chronicis Pisanis pag. 853. tom. 3. Ughelli, apud Ottonem Morenam in Histor. Rer. Laudensium pag. 46. 47. 49. 54. 56. &c. [Sed *Gatus* vel *Gattus* apud hunc Scriptorem non ad suffodiendum murum in imo, sed ad trajiciendam fossam, ipsumque murum desuper destruendum inservjebat, ut recte adnotat Murator. tom. 6. col. 1035. in hunc locum: *Præterea Ingentem Gatum maximum, cujus par nec similis unquam visus fuit, usque supra fossatum ipsius castri una cum alio minori Gato ducere fecit, fossatumque ipsius castri ex terra impleri præcepit... Gatum igitur via sic peracta sibi per medium fossatum ducere eum Teutonici cuperant.* Col. 1041. *Gatus quippe viam per medium fossatum faciens jam antea prope murum ipsius castri præcesserat; in ipso enim Gato quædam trabs ferrata, quam Barcellum appellabant, constabat, quam ipsi, qui infra ipsum Gatum fuerant foras plus de viginti brachiis projicientes, in murum ipsius castri mirabiliter feriebant, ac tandem tantum jam ferierant, quod de ipso muro plus de viginti brachiis in terra projecerant.* Hinc merito concludit oculatissimus Editor Muratorius, non ad suffodiendum murum, sed potius ad ipsius pinnas sive loricas evertendas institutum fuisse Gattum, pluteumque, Gall. *Galerie*, potius quam vineam esse appellandum; enim vero, inquit, Vegetio lib. 1. *Plutei dicuntur qui ad similitudinem aptidis contexuntur à vimine, & ciliciis, vel coriis proteguntur: ternisque rotulis, quarum una in medio, duæ in capitibus apponuntur. In quacumque voluerit admoventur more carpenti, quos obsidentes applicant muris: eorumque munitione protecti, sagittis sive fundis, vel missilibus defensores omnes de propugnaculis civitatis exturbant, &c.* Quam belle hæc conveniant *Catto*, quem describit Cornelius *Zantfliet* in Chronico apud Marten. tom. 5. Collect. Amplissi. col. 389. ex ipsis illius Chronographi verbis patebit: *Interim*, inquit, *rem in desperato ponentes Leodini, quoddam instrumentum ligneum ex trabibus immensæ magnitudinis construentes, quod Catum nuncupabant, subjectis artificiose rotis ligneis ad diruendos muros Trajecti & oppidi Wick minare cœperunt.* His addo quæ referuntur in Breviario Hist. Pisanæ ad an. 1171. *Cumque diu pugnatum esset, illis se non valentes sene resvidentes murum à Gatto foratum, & à manganis turrim, 4. Nonas Decemb. se reddiderunt Pisanis.* Ex quibus tandem omnibus conficimus varios fuisse Gattos; alios quidem ad suffodiendos muros, quos solos attendit Cl. Cangius, & de quibus fuse Matth. *Degen* Archit. Milit. p. 488. & *Millet Dechales* Curs. Math. lib. 5. propos. 10. & 11. tom. 2. alios vero ad diruendos, quos hic post Muratorium attigimus.] Petrus Gerardus Patavin. lib. 7. de Ezelino tyranno pag. 78. *Et posto ad ordine gran quantità di vestovaglie sopra carri, arma, Gatti, mangani, trabucchi, ponti, &c.* Chron. Petri IV. Reg. Arag. lib. 3. cap. 23. *En juen far ginys en Valencia, e en Barcelona, e manteletz, & Gates per combattre.* Adde c. 25. Vide *Murilegis.*

CATA, apud Guillelm. de Podio-Laur. c. 30. *Demum fuit confectum ædificare machinam ligneam, quam vocabant Catam, cum qua terram & aliqua terræ averti ad replenda fossata, quibus equatis pugnam cominus inferrent, & egressus clausulis ligneis insilirent.* Hinc *Cassafico* Italis machina illa quam *Cabasan* dicimus, quasi *chat faux*, ut obser vavimus ad Joinvillam, cum non *cata*, vel *catus* sit, sed speciem illius referat.

CHAT, nostris. Guillelm. *Guiart* in Philippo Augusto:

Devant Boves fu l'ost de France,
Qui contre les Flamans contance,
Ls mineur pas ne soumeillent,
Un Chat bon & fort appareillent,
Tant euvrent dessous & tant cavent,
Qu'une grant part du mur desfravent,

Idem an. 1205.

Un Chat font sus le pont atraire,
Dont pieça mention feismes,
Qui fust de la roche meismes,
Ls mineur dejous le lancent,
Le fort mur à miner commencent,
Et jont le Chat si acombver,
Que vien ne les peut encombver.

3. CATUS, Truttæ piscis species apud Hibernos. Vide Giraldum in Topogr. Hibern. dist. 1. c. 7.

¶ CATUX, *Subtimis.* Papias MS.

1. CAVA, Fossa, locus dep ressus, vallis, Italis, *Cava*, nostris *Cavée*, quali *cavata*. Gloss. Lat. Græc. *Cavum, κοῖλον.* Frontinus de Limitib. *Certis locis viæ, Cavas, itinera, coronas.* Idem: *Quidquid viarum, riparum, Cavarum, &c.* Et lib. 2. Strateg. c. 2. *Hannibal contra Marcellum pugnaturus, Cavas & prærupias vias objecit.* Vetus Charta Cornutiana edita à Suarelio: *Id est, à Cava arcus qui mittitur ad Prætorium, &c.* Infra: *Quæ sepis descendis per regam aut ad viam Cavam, sive ad torum, quæ redit usque ad arcum supradictum,*

dictum, &c. Anonymus Salernitanus parte 7. Chron. *Moxque locum ubi Flumicellus dicitur, miſit, Cavaeque ſunt ibidem antiquitus factae, & turriſſimus locus.* [Chronicon S. Martialis Lemovic. apud Stephanotium in Fragmentis Hiſt. MSS to. 2. *Anno* 1271. *In feſto S. Michaelis poſt Veſperas cecidit fulgur in cameterio noſtro magnam Cavam faciens, &c.* Marten. tom 3. Anecdot. col. 17. ex Chronico Siciliae: *Et tenuit eam obſeſſam annis fere duebus & dimidio, & finaliter obtinuit eam propter quamdam quam fieri fecit Cavam per ſub mania dictae civitatis Neapolis, & ex ipſa Cava mania ipſa fuerunt diruta, per quae diruta mania idem Rex Conradus intravit violenter, Cava* idem eſt hic quod *Cuniculi*, Gall. *Mines*, Hiſp. *Mina*. Ibidem col. 29. *Dicti Meſſanenſes galeam dictorum trium Congregationum Gentium Panormi, quae applicuerat uſq; ad Cavam moenium, & ibi interfecerat multos Gallos illic inventos, rebellaverunt ſimiliter contra dictum Regem Carolum.*] Charta Rogerii Comitis Siciliae pro Eccleſ. Pactenſi apud Rocchum Pirrum: *Inde vero tranſit ad profundam & obſcuram Cavam*, ſcil. viam. Vide tom. 2. pag. 500, & Ughellum tom. 6. pag. 269. [& infra vocem *Gabo.*]

Suntagitur *Cavae*, κοιλώματα & χάσματα. Stephanus: Κοῖλα, τὰ κοιλώματα τῆς γῆς, ἢ πάντα τὰ σπήλαια ἔλεγον.

¶ CAVA, Cella depreſſa, in qua vinum oleumve reconditur, Gall. *Cave*. Statura Arelat. MSS. art. 180. *Cave oley inquantentur quolibet anno. Quadam Cava ſeu volta lapidea*, apud Fantonum Hiſt. Avenion. p. 164.

CABA, pro *Cava*, apud Innocent. de Caſis litterar. pag. 243.

CAVEA, Eadem notione, noſtris *Cavée*. Will. Tyrius lib. 16. cap. 9. *Tranſitaque Cavea Roob, in planitiem pervenerunt.*

¶ 2. CAVA, *Vacua pars*, in Gloſſis Sangerman. MSS. num. 501.

CAVACEQUIA, Cuſtos vinearum: vox Hiſpanica. Fori Oſcenſes Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 34. *Quicunque ſuper furto arborum, fructus, aut uvarum à auſtode vinearum, ſeu Cavacequia à Concilio conſtituto fuerit accuſatus, &c.* Vide *Cequia*.

CAVADIA. Charta an. 1317. in Probat. Hiſt. Monmorenc. p. 342. *Item nonnulla Cavadia, & quadam Corveia cum emolumentis obvenientibus, &c.* Sed legendum *Cavagia*. Vide in *Capitale* 5.

CAVAGIUM, Cenſus capitis. Vide in *Capitale* 5.

CAVALARII. Statuta antiqua Abbatiae S. Petri Corbeienſis cap. 1. *Matricularii* 12. *laici* 30. *ad* 1. *cameram*, 6. *ſutores* 3. *Cavalarii* 2. *fullo unus*. Legendum opinor, *Cavatarii*, ex Gall. *Savatiers*, veteramentarii ſutores.

¶ CAVALATA, CAVALCADA, CAVALCARE, CAVALCATA, &c. Vide in *Caballus*. Quas ex eodem fonte manantes voces hic paulo fuſius explicamus, ea neceſſum ad nos pervenerant, cum typis impreſſum eſt *Caballi* vocabulum, ubi omnia ejus derivata fuiſſent collocanda.

¶ CAVALCATOR, Eques, Gall. *Cavalier*, Ital. *Cavalcatore* & *Cavalliere*. Chronicon Parmenſe ad an. 1265. apud Murator. tom. 9. col. 780. *Et ibi ceperunt* 400. *Cavalcatores, & 1000. pedites*. Occurrit rurſus ibidem col. 800.

¶ CAVALCATURA, Equitum turma. Chron. Parmenſe ad an. 1300. apud Murator. tom. 9. col. 842. *Et veniebant ipſi Barones & Dominae de Francia, & de aliis longinquis partibus* 40. *& 50. pluribus Cavalcaturis*. Galli diceremus, *par compagnies de* 40. *& 50.*

¶ CAVALCATUS, CAVALERICIUS, CAVALGADA, CAVALLAGIUM. Vide in *Caballus*.

¶ CAVALLAIRINUS, Prædium *cavalcatae* ſeu ſervitio militari obnoxium. Enumeratio jurium Comitis Biterr. in civitate Albienſi an. 1252. *Item de novo addis dictui Seneſcallus, & ſignificat Celſitudini veſtrae, quod dominus Guillelmus quondam Epiſcop. Albienſis recognovit domino Rogerio tunc Vicecomiti Biterrenſi ſe tenere ab ipſo in feudum liberum omnes Cavallairinos, quos tenebat in Albigeſio, & quod debebat ei jure facere talem recognitionem, quam faciebant Milites, quorum fuerunt; & recognovit, &c.* Vide *Caballaria*.

¶ CAVALLARIA, ut *Cavallairinus*. V. *Caballaria*.

¶ 1. CAVALLATICUM, Praeſtatio avenae pro *Caballis*. Vide *Caballacum*.

¶ 2. CAVALLATICUM, Obligatio pergendi in exercitum cum domino ſuperiori. Vide in *Caballus*.

¶ CAVALLERIA, ut *Cavallairinus*. Vide *Caballaria*.

¶ CAVALLERIUS, Eques, Gall. *Chevalier*. Vide in *Caballus*.

¶ 1. CAVALLETUS, Cantherius, Gall. *Chevalet*, Maſſil. *Cavalet*. Hoc utuntur mercatores, ut merces ſuas venales exponant, ponderent vel metiantur pro vario mercimoniorum genere. Tabularium Comitatus Maſſil. *Quantum ad bladum barchiarum, quod ipſi teneant Cavalletum per totam diem*. Vide *Cavillerius*.

¶ 2. CAVALLETUS, Equuleus, ſeu machina lignea *caballo* ſeu equo ſimilis, cui imponebantur torquendi, Gall. *Chevalet*. Chron. Parm. ad an. 1253. apud Murator. tom. 9. col. 777. *Omnes alii vero mortui extiterant in dictis carceribus propter gravia tormenta .... nam quotidie ponebantur ad Cavalletos, & ad dextras in modum crucis pendentes*.

¶ CAVALLICARE, Equitare, vehi *cavallo*. Vide *Caballicare* in *Caballus*.

¶ CAVALLUS, Equus. Informationes civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino è MS. Sangerman. *Item ſi voluerit portare equos* (in navi) *portabit* 120. *Cavallos*. Vide *Caballus*.

¶ CAVALLINA BESTIA, in Ordinatione curiae Caroli Comitis Provinciae an. 1274. è MS. D. *Brunet*.

¶ CAVAMENTUM, Ital. *Cavamento*, Foſſio, *Actio cavandi*. Chron. Parm. ad an. 1279. *Mediolanenſes cum toto ſuo poſſe equitaverunt apud flumen Addae, volentes dictum flumen trahere de lecto, ne veniret Laudum; quum Potejtas cum militia Parmae fuit Laudae, dictus dominus Marchio cum ſuo exercitu, Cavamento dimiſſo, non bono modo receſſit.*

CAUANA. Beda de Poſitione. Arithmet. *Et Cauana, quae habet in longitudine pedes* 100. *in latitudine pedes* 64. *dicas qui velit, quos cupas capere debet, &c.*

¶ CAVANEUS, Locus depreſſus & paludoſus Charta Hugonis Abb. Corbeienſis an. 1227. è Tabulario ejuſdem Monaſterii: *Habemus autem foſſatum octo pedum inter terram & Cavaneum, & eſt ſpatium quadraginta pedum inter dictum foſſatum & Cavaneum, ſicut ſe comporsat Cavaneus, ita quod remanet ibi via competens itinerantibus ... ſed licebit hominibus de Corbeia ibi juncos & herbam ſolummodo colligere*.

CAUANNA, CAUANNUS, Noctua. Gloſſ. Ælfrici: *Strix vel Cauanna, vel noctua, vel ulula*. Ulc. Eucherius lib. 2. ad Salonium cap. 9. *Sunt qui ululas putent aves eſſe nocturnas, ab ululatu vocis quem efferunt, quas vulgo Cauannos dicunt*. Ex quibus emendandus videtur Aldhelmus de Virginitate cap. 28. *Ungues ritu falconum, aecipitrum, ſeu certe ad inſtar .... Cauannorum acuuntur*. Ubi perperam editum *Calvannorum*. Verſus in Velum Chintilanis Regis, in Analectis Mabillonii tom. 1.

Triſtis perſpicua ſit cum perdice Cavanus,
Junctaque cum corvo pulcra columba cubet.

Qui quidem verſus editi olim à Pithoeolib. 4 Epigrammat. veterum ſub nomine *Euceria*, *Cavanus* male

præferunt. Vocem retinent Gallo-Belgæ: noctuam enim vulgo *Cahuan* vocant; unde poliriores *Chahuan* effinxerunt, & *Chouette*, Occitani *Chot*, [Armorici *Gaouen* vel *Cawen*.] Nescio an omnibus arrideat viri docti conjectura, qui ejusmodi aves dictas scribit, quasi *Chatshuans*. Itali quidam Scriptores, ut Crescionii Interpres, *Cauetta*, noctuam vocant. Ut porro Latini, vel certe inferioris ævi Scriptores, *Striges*, & *Strigæ*, veneficas & incantatrices appellarunt, ita etiam nostri *noctuas* vocarunt, seu vocabulo vulgari *Chouettes*, quod de nocte vagentur, & malificia sua conficiant, Idenim sonant voces.

CAOETUS & CAOETA, in Synodico Raphaelis Archiepiscopi Nicosiensis pro Græcis edito cum Constitutionibus Nicosiensibus c. 15. *Item denuntiamus excommunicatos ..omnes fortiarios & fortiarias, divinos, & incantatrices, item omnes Caoetos & Caoetas, item omnes qui publice in domibus suis manutenent & sustinent ludum agardi.* Eadem habentur infra in Constitutione recitata in Ecclesia Nicosiensi an. 1251. At Concil. Nicosiense ann. 1298. can. 4. præfert, *fortilegos, & divinos Coavetos & Coavetas*, &c. quæ eadem sunt.

CABALLI, pro *Cauanni*, apud Papiam, Editum & MS. cui ita appellantur *Aves nocturnæ*, quæ & *ululæ* dicuntur.

¶ CAVANNARIA, Prædium rusticum. Placitum Pontii Abb. inter Fragmenta Histor. Stephanotii MSS. tom. 7. pag. 348. *In medio manso medium eminam ordei, & medium vini, & in Cavannaria dimidium quartellum ordei.* Vide *Cabannaria*.

CAVARRETUS. [Minister aulicus inferior Castellano.] Vide *Gavarretus*.

¶ CAVATA, à *Cavando*, sic dictus Catinus profundior, Gall. *Ecuelle*. S. Wilhelmi Consuetud. Hirsaug. lib. 1. cap. 1. *Profigno Cavatæ, pollicis summitatem in sinistra manus medium pone*, &c.

¶ CAVATA PELLIS. Vide *Cordebisus* & mox *Cavator* 2.

CAVATICARII, Qui capitalem censum debent, quasi *Cavatgiarii*, ex Gall. *Chevage*. Vide in *Capitale* 5. Polyptychus Ecclesiæ Floriacensis. *Cum fecerint corbadas in mense Martio, debent habere panem & legumina & siceram: mense Maio panem & vinum, si esse potest. Si bis sunt Cavaticarii, debent Kl. Octobr. & 1. diem in banno, & ad tres audientias venire cum suis eulogiis. Infra: Isti sunt Cavaticarii S. Petri, Teobaldus, Gundoildis defunctus, Einbardus*, &c.

¶ CAVATICUM, Capitis census. Codex Irminonis Abb. Sangerman. MS. fol. 19. recto: *Quos adquisivit Donnus noster Abbas, dicens eos esse servos S. Germani, & faciens eis reddere Kavaticum, Hujus Gunfredi fuerunt filii duo & septem filiæ; ex filiabus ejus enim ejus accepit 1. Fletold. nomine Ermintrudem, qui suum Cavaticum similiter reddidit.* Et fol. 61. col. 2. *Sunt in Nuviliaco mansi vestiti 6... solvunt ad hostem multones 12. de Cavatico sol. 5. denar. 4.* Vide *Capitale* 5.

1. CAVATOR. [Scalptor, *Graveur*.] V. *Cabidarius*.

¶ 2. CAVATOR, Coriarius, Gall. *Corroieur*. Vide locum in *Conreatores*.

¶ CAVATURA, Cavitas, Gall. *Cavité, Creux*. Bern' *de Breydenbach* Itin. Hierosol. pag. 211. *Ficulneam quandam grandem & pervetustam sub oculos habebamus, cujus truncus magnam præferebat Cavaturam*.

CAUCARU, Testes obducti, falsi, in Decretis Hungaricis.

¶ CAUCATRICES, Crocodili. Jacobus de Vitriaco in Histor. Orientali apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 291. *In hoc autem flumine* (Nilo) *vidimus quædam monstra quæ Crocodilli nuncupantur, Gallice autem Caucatrices, quæ hominibus & equis insidiantes, quidquid dentibus attingunt, devorant*.

CAUCATUS, Idem videtur quod *Caucus*. Isidorus lib. 14. cap. 25. *Cyathi pondus 10. drachmis appenditur, qui etiam à quibusdam Caucatus dicitur*. Quidam Codd. habent *Coulacus*. Legendum forte *Caucalus*, nam καυκαλὶς pro vase potorio usurpant Apophtegmata Patrum cap. 7. Achmes, & Palladius in Histor. Lausiaca. Vide *Caucus*.

¶ CAUCELLUS Vasculum. Vide in *Caucus* 2.

¶ CAUCIA, Vestigium animalis à calceus sic dictum. Statuta Arelat. MSS. art. 87. *Roveria levatarum, & Caucie & receptacula cyrogrillorum cumulentur*, Provincialibus *Caucigar*, Calcare. Vide *Caufia*.

CAUCIARIUS. Vetus Notitia judicati sub Carolo Magno apud Sammarthanos in Episcopis Massilienfibus: *Et ipse Episcopus jam scriptus ibidem aliud judicium ostendit, qualiter per ordinationem Domni Karoli Majoris domus, Cauciarius suos missos exinde jussit ad ipsam Casam S. Victoris revestire; quod ita confecit*, &c. Videtur legendum *Caufarii*, qui *caufas* dijudicant. Vide in hac voce.

¶ CAUCII NUMMI. Vide post *Caucus* 2.

¶ CAUCINARIUS, CAUSINARIUS, Qui facit calcem, Ital. *Calcinaio, Calcinare*, Gall. *Faiseur de chaux*. Stat. Massil. lib. 5. ca. 8. *Constituimus hoc præsenti Capitulo, ne aliqua persona, Caucinarius, vel alius quilibet, audeat de cætero, extirpare, vel resecare foccas alicujus arboris fructiferæ*. Lib. 6. c. 47. *De calce non revendendo* in MS. habetur, *facientibus calcem Causinariis*: quæ postrema vox defideratur in edito.

¶ CAUSINARIA, Fornax calcaria, Gall. *Chaufour*. Instrum. anni 1312. ex Archivo S. Victoris Massil. *Dedit botazgarium & pasquetum in territorio de Camporcano, furnum sive Causinariam*.

CAUCLEARII. Vide *Cauculatores*.

¶ CAUCTIO, in Charta, quam exhibet Hickesius Dissert. p. 17. est pro *Cautio*. Vide in hac voce.

CAUCULATORES, CAUCLEARII, COCLEARII, CACULARII, Circulatores, præstigiatores, *qui pudicos ad libidinem defigunt animos*, in leg. 3. Cod. Th. de Malefic. vel *qui* cauculis, seu *poculis amatoriis, cibis, vel phylacteriis ita mentes quorundam inficiunt, ut in insaniam versi à plerisque judicentur, dum proprias non sentiunt contumelias*, ut est in Lege Wisigoth. lib. 3. tit. 5. §. 13. in Addit. 2. Capit. cap. 18. & in Concil. Parisiensi VI. lib. 2. cap. 2. *Qui mala & obnoxia medicamenta ad alienandos animos dant*, in Constit. Sicul. tit. 41. §. 1. *Amatoria pocula porrigentes*, tit. 42. §. 3. *Qui pro amore malefici sunt*, in Pœnitentiali Halitgarii Camerac. cap. 5. & *qui per quædam malificia & incantationes mentes hominum se immutare posse dicunt, id est, ut de odio in amorem, aut de amore in odium convertant*. Plaut. in Trucul.

Si semel amoris poculum accepit mere,
Eaque intra pectus se penetravit potio, &c.

Adde quæ congessit Jacobus Gothofredus ad leg. 3. de Malefic. Cod. Theod. Perperam enim Salmasius *Cauculatores* existimavit eos esse, quos Galli *Joueurs de Gobelets* appellant; *Guicbelaers*, Belgæ dicunt, unde etiam vocis etymon accersit Lydius. De qua vide Eutath. Swartzium lib. 1. Analect. cap. 8. Capitulare Aquisgran. an. 789. c. 63. & Capitula Caroli Magni lib. 1. tit. 62. *Præcipimus ut nec Cauculatores, & incantatores, nec tempestarii, vel obligatores fiant, & ubicunque sunt, vel emendentur vel damnentur*. Ita etiam Capitulare 1. Caroli Magni incerti anni cap. 40. Offrido Evang. lib. 4. cap. 16. *Gougulares* dicuntur.

CAULATOR, Eadem notione. Monachus Gaudensis in Historia Translationis Reliquiarum S. Landoaldi num. 18. *Denique procul Cauculatores ac fusurratores à se removent*. Ubi viri docti, *Cauculatorem*, verbosum, gar-

garrulum & blateronem interpretantur, à Belgica voce *Kaukelen*, garrire, blaterare. Sed, ni fallor, *Caculator*, hoc loco, idem eſt qui *Cauculator*, præſtigiator, quod ex iis, quæ præcedunt, elici poteſt. Adjunguntur enim *Cauculatores* ſuſurratoribus, ſeu Magis, qui *ſuſurris* & carminibus magicis incantationes ſuas peragunt.

COCLEARII, Iidem etiam dicti in Capitulis Caroli M. lib. 1. c. 21. *Ut Coclearii, malefici, incantatores, & incantatrices fieri non ſinantur*. Ubi Capitulare Aquiſgr. an. 789. prioris Edit. c. 18. habet *Cancellarii*, Baluziana vero *Coclearii* etiam præfert,

¶ CAUCULE, *Lixeum, ſervunt litum*. Sic in Gloſſario MS. Sangerman. n. 501. Legerem lubens: *Cauculi, Lixæ, aut ſervi, aut lixi*, voces here ſynonymæ, quæ *famulum* indicant. Vide *Cauculus 3*,

¶ CAUCULOSI. Vide *Cauculus 2*.

¶ 1. CAUCULUS juxta Macrum in Hierolexico Pædagogum deſignat. Penes Græcos, inquit, καυχάλη. infirmitatis ſpecies eſt, quæ ſolet pedes accipitris affligere. Quare fortaſſis metaphoricè Pædagogum denotat, qui tormentum pedibus puerorum affert, dum eos libertate privat ad libitum ſpatiandi, Vide Gloſſar. mediæ Græcitatis in καυκάλη, ubi tamen nullum eſt Pædagogi veſtigium,

¶ 2. CAUCULUS, *Petra eſt, que in veſica fit; unde & nomen accepit, gignitur autem ex materia flegmatica*. Gloſſar. MS. Sangerman. num. 501. Legendum *Calculus*, ut & *Calculoſi* pro *Cauculoſi*, de quibus hæc leguntur in eodem Gloſſario.

¶ CAUCULOSI, *Hi ſunt, quibus tumor in veſica & a voſtoma pitiriaris, id eſt, illi qui cum urinam faciunt velut furfures ſupernatant: ſtranguiria, id eſt, conſtrictio urine, & diſeuria, id eſt, difficultas urinam faciendi, & emorragia, id eſt, qui ſanguinem per urinam faciunt*. Voces Græcæ fere omnes depravatæ.

3. CAUCULUS. Famulus, in Hiſt. de exilio S. Martini Pap. *Nocte ... tulerunt me de Palatio, retruſis omnibus, qui mecum erant, ... & nonniſi cum ſex puerulis, & uno Cauculo, eduxerunt nos ex urbe*.

1. CAUCUS, καῦκος, Græcis recentioribus, *amicus*, vel certe *famulus*: unde Καυκίτζα, *ancilla*, ut docemus in Gloſſ. med. Græcit.

2. CAUCUS. Papias: *Caucus, vaſis genus*. Gloſſ. Græco-Lat. καῦκος, *Patera*. [Gloſſ. Baſilic. καύκιον, γάβατον.] Leunclavius ad Glycam ait eſſe poculi genus, à ſono, quem edit, effluente vino ſimul & aere appellatum. Alii à *Concha* vocem efflictam volunt, Trebellius Pollio in Claudio: *Item in Caucos & ſcyphos pondo undecim. Item in Caucos & ſcyphos & quma pondo undecim*. Ubi quadam Editiones perperam *Caveos* præferunt. Hedilbertus Rex Cantiæ Epiſt. ad S. Bonifacium Mogunt. Epiſc. *Caucum argenteum intus deauratum penſantes libras 3*. Beda lib. 2. Hiſt. Eccleſ. cap. 16. *Tantum Rex idem utilitati ſuæ gentis conſuluit, ut pleriſque in locis, ubi fontes lucidos, juxta publicos viarum tranſitus conſpexit, ibi refrigerium viantium, ereEtis ſtipitibus & ereas Caucos ſuſpendi juberet*. Eadem habet Huntindon. lib. 2. p. 316. *Cauci anaEtoi*, in Hiſt. Epiſcop. Autiſſiod. cap. 20. tom. 1. Bibl. Labbei: *lignei*, apud S. Hieron. lib. 2. in Jovinianum, Marcell. Empir. c. 25. *argentei*, apud Spartianum in Peſcennio. Occurrit præterea apud Ennod. Epigram. 25. Καυκίον Græci dixerunt. Liber περὶ ἀντιδότων MS. ex Bibl. Reg. Cod. 673. Ἐαν δὲ τὸ πάσσαλον καυκίονος μυρσινέου ξύλλας, κ τ λ. ἀντὶ τοῦ ἄνυσ, &c. Ita Anna lib. 3. Alexiad. Scholiaſtes Theocriti, & alii. Καυκίον etiam uſurpat Myrepſus ſect. 10. cap. 90. pro menſura liquidorum, quam κυλικα vocat ſect. 17. cap. 19. Vide Notas noſtras ad eamdem Alexiadem. Sed & pro cratere Lychnuchorum uſurpat Ethelwuſus de Abbatib. Lindisfarn. num. 20.

Navn plures multi cupiebant pendere Caucos, Lampada que tribuant quadrata lumina templo.

CACHUS, pro *Caucus*, in Hiſt. Translation. S. Auſtremonii Epiſcopi Arvern. *Ubi pro reverentia B. Martyris plurima reliquit inſignia, ſcilicet Cachos cryſtallinos, & lapides preciosos*.

CAUCELLUS, diminut. à *Caucus*, Vaſculum. Regula Magiſtri c. 27. *Bibere ſi voluerit, aquam non ab urceo uno hauſtu, ſed ad calicis, aut galleæ, aut Caucelli bibentem ſpatium*. [Hinc emendanda vox *Cancillus* ſuperius relata, pro qua cenſeo legendum *Caucillus*.]

CAUCII NUMMI, καυκία, à Græcis Byzantinis appellati ii, qui paululum erant concavi, atque adeo *cauci* formam quodammodo referebant, cujuſmodi paſſim videre eſt in gazophylaciis apud earum rerum ſtudioſos. Horum meminit Novella Juſtiniani 105. c. 2. Aberrant enim toto cœlo Haloander & Meurſius, qui ita dictos putarunt, quod cauci ſeu puculi imagine ſignati eſſent. Vide *Scyphatus*.

¶ 1. CAUDA. Finis, terminus, Gall. *Beut*, interdum etiam *Queue* de rebus plurimis vel ab animalibus diſtinctis: quarum extremam partem *Queue* appellamus, Charta Radulfi de Claromonte an. 1224. in Tabul. Corbeienſi: *Foſſatum quoque ſuum & vivarium uſque ad Caudam mareſci verſus Aubevilier dictus Advocatus quiete poſſidebit. Cauda ſtagni* in Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 23.

¶ CAUDA VESTIMENTI, Fimbria ſeu ima pars veſtimenti, quæ *ad terram trahitur*, ut habet Synodus Limenſis ann. 1582. *Caudam in veſtimentis* habere prohibentur Clerici & Religioſi, in Statutis Eccleſiæ Andegav. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 528. Vide Concil. Hiſpan. tom. 4. p. 216. & p. 614.

2. CAUDA, Famulitium, obſequium: nos vulgo dicimus, *Une queue de valets*. Vita Amedei Roſſilionei Epiſc. Valentini: *Caudam famulorum inutilem, & omnem pompoſitatem à ſe abjicient*. [Statuta Eccleſiæ Andegav. an. 1425. apud Edm. Marten. to. 4. Anecd. col. 528. *b. Ne quis Religioſus, Presbyter, aut alius Eccleſiaſticus & ſæcularis in Cauda & alia domo mulierem ſuſpectam ſeu ſocariam tenere ſeu habere preſumat*.]

CAUDÆ ANNONARUM. Vide *Terrasta*.

CAUDÆ CHARTARUM. Pergameni pars reſecta, cui bullæ cereæ ac ſigilla aptantur. Joan. Hocſemius in Adolpho à Marka Epiſcopo Leod. c. 17. *Cum erine quodam liquore peruncto ſigillum inter ceram ſecabat, & chartam, & tunc Caudæ litteræ ſigilli partes applicans, ab una parte liquefcentes igniculo rejungebat*. Vitæ Abbatum S. Albani: *Appoſita Cauda & cera ſigillavit illud*. Et ante: *Chartas adulterinas & ad voluntatem ſuam conſcriptas & Caudatas appoſita cera calefactâ... ſub manica ſigillabat*. [Vide Spicil. Acher. to. 10. p. 309.]

CAUDA VINI, Vas vinarium, *Queue de vin*. [Charta Guill. de Macoto Domini S. Prixi prope Autiſſiod. *Noverint univerſi, quod cariſſimus pater meus ...dedit in perpetuam eleemoſynam Sancti Amantialibus de Criſenone quolibet anno novem bichetas frumenti & unam Caudam vini, &c.*] Computum Theſauri à 1. Jan. 1312. *Richardus de Arobemino Lombardus pro 16. ſextariis cum dimidio de garnachia captis ab eo per Nicolaum de Cabour Scancionem Regis pro reimplenda quadam Cauda vini de garnachia, que erat Pariſiis, &c.* Conſuet. Claromont. art. 232. *Et ſaut trois muids de vin pour un tonneau, qui ſe nomme communement Demy-queue*. Vide Burgundica Perardi p. 535. [& Anecd. Martenii to. 3. col. 1304. Occurrit in Sicilegio Fontanell. MS. p. 403. in Litteris Officialis Pariſ. ann. 1334. è Chartulario Parthenonis Montis Martyrum, in Tabulario Calenſi p. 315. inter Inſtrum. Hiſtoriæ Meld. tom. 2. pag. 236. 237. &c.]

CAUDA RETORNATIVA, SORICINA. Ita *pulsum* quemdam appellant Medici. Magister Ægidius Corbolienſis de Pulſibus:

Cauda retornativa primo molleſcit in illum,
In reliquo languet, fit tertia motio lenis,
Indicio ſenſus ſe quarta magis manifeſtat, &c.

Ubi Gentilis de Fulgineo: *Eſt igitur pulſus Cauda retornativa, quaſi ab occultis, & quaſi ab inſenſibilibus percuſſionibus incipiens paulatim graduali tramite ſecundum ordinatum modum majorando procedit de minimis ad parvas, de parvis ad aliquantulum apertas, & de aliquantulum apertis ad magis manifeſtas; & ita continuatim & ordinatim procedit, quouſque ſe recipiat in fortes motiones. Dicitur autem hic pulſus Cauda retornativa, Cauda ſoricina: quia ſicut Cauda ſoris in finali extremitate, quæ ab animali corpore remotior eſt, incipit à nimia gracilitate, & continuatim procedit ſecundum groſſitudinem & majoritatem corpulentiæ, quouſque attingat corpus animalis; ſic & iſte pulſus ratione ſimilitudinis majorando procedit paulatim de debilibus ad minus debiles, & de minus debilibus ad aliquantulum fortes, de fortibus ad fortiores percuſſiones.*

¶ CAUDATARIUS, Gerulus ſyrmatis ſeu caudæ veſtis talaris, Gall. *Porte-queue*. Translatio S. Antonini tom. 1. SS. Maii pag. 768. *Acta fuerunt .... præſentibus ibidem Rever. Domino Ludovico de Natis de Bibiena, Clerico Aretinæ diœceſis, Caudatario.*

CAUDATUS. Jacobus de Vitriaco Hiſt. Occid. cap. 7. *Pro diverſitate regionum mutuo diſſidentes ... opprobria impudenter proferebant, Anglicos potatores & Caudatos affirmantes, &c.* Ita apud Matthæum Paris ann. 1250. Anglos ut *Caudatos* non ſemel perſtringit Robertus Comes Atrebat. *Nunc bene mundatur magnificorum exercitus Francorum à Caudatis*. Et infra: *O timidorum Caudatorum formidoloſitas, Squamatus, quam mundus præſens foret exercitus, ſi à caudis purgaretur & Caudatis!* At unde *Caudati* per contumeliam fugillati à noſtris Angli, non omnino conſtat. Fuit cum exiſtimarem ita perſtrictos, propter *Caudas* calceorum, quibus ii præcæteris nationibus delectabantur: ſed hæc modo non omnino mens arridet. Quid ſi ut nitidulos & comptos fugillarint? Certe etiamnum *Coti*, id eſt, *Eſcouë*, Occitani comptum appellant, ut auctor eſt Goudelinus: ſed potius videntur *Caudati* appellati voce tunc recepta, qua timidos, & puſillanimes appellabant. *Couards* enim, Italis *Codardi*, timidi vulgo indigitantur. Le Roman *de Garin* MS.

Mian anciani Coart home n'i a
Pour ſon Seignor, quant bien on l'amera:

Le Roman *d'Alixandres* MS.

Li Couart s'eſpoentent, & guerpiſſent eſtal.

Quam quidem ſententiam firmare videntur hæc Matthæi Paris verba: *O timidorum Caudatorum formidoloſitas! Caudatos* autem dicebant, quibus ablata erat cauda. Gloſſ. Lat. Gall. *Caudatus, Queuez*, ſeu de equis, ſeu de canibus vox hæc intelligatur. Auctor Queroli: *Ego in laqueos noa incidiſſem, ſi monita curti ſervuſſem canis*. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 818. *Si ipſe aliquos inveniret equites, in inſtanti equos decaudaret; ſi vero pedites, perſonas male tractaret*. Hiſpanis *Derrabbado*, eſt animal cauda privatum. Vide *Curtare*, & Octavium Ferrarium in *Codardo*. Sed alio videtur, ni fallor, reſpexiſſe Joan. Molinetus Valentianenſis, qui vixit anno 1477. pag. 117.

Ce Cat nonné vient de Calais,
Sa mere fut Cathau la Bleue,
C'eſt du lignage des Anglois,
Car il porte tres-longue queue.

CAUDAX, *Stipes, aſinus, plumbeus*. Papias. [Terentiana ſunt in Heautontim. 5. 1. 4. *In me quidvis harum rerum convenit, Quæ ſunt dicta in ſtultum, Caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus*. Hinceque patet non *Caudax*, ſed *Caudex* eſſe legendum. Apud ipſum Papiam MS. habetur: *Caudex, Petra*, ubi *Petra*, ſi bene conjecto, etiam de ſtupido intelligitur.]

CAUDELUM, CAUDELARII. Charta ann. 1185. pro juribus Pontis Avenionenſis: *De ſingulis porcis ſingulus obolus, & de omnibus pariter Caudelariis præſentibus & futuris, qui in civitate Avenionenſi morantur, ... antiquum & confuetum Caudelum ſine contradictione habeant. De fructibus vero, & ligni, & piſcibus, qui per pontem tranſeunt, ſimiliter antiqua ſervetur in Caudelo conſuetudo.* [Conjicit Bollandi Continuator tom. 2. SS. Aprilis pag. 262. *Caudelum* idem eſſe ac *Catelum* ſeu *Catallum*, eſſeque tributum ſolvendum ex aquacumque re mobili, animata, ſeu inanimata. Verſimilitudine non caret hæc conjectura.]

¶ CAUDERIA, Cortina, Caldarium, Gall. *Chaudiere*. Locus eſt in *Aſſatures*. Vide *Caldaria*.

¶ CAUDEX. Vide *Caudax*.

CAUDICA, CAUDICARIA, CAUDICARII. Papias: *Caudicaria, navis ſonora*. Idem *Caudicæ, Naviculæ dictæ, quæ 4. uſque ad 10. capiant homines*. [Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. *Caudice Amnice naves ex uno ligno cavate faſte, & inde Caudice, que a quatuor uſque ad decem homines capiunt.*] Vide Feſtum, Nonium, & Senecam de Brevit. vitæ cap. 13. Hinc

CAUDICARII, Naviculari, in Cod. Theodi & apud Gruter. 462. 1. qui

CODICARII, in aliis Inſcriptionibus apud eumdem pag. 440. 3. & 1086. 6.

¶ CAUDICÆ. Gloſſar. MS. Sangerman. num. 501. *Litoriæ, Amnicæ aves ſunt, qui alio nomine Svrabarie ſive Caudice dicuntur*; ſ. eædem ſunt quæ Motacillæ, Gall. *Hochequeuer*.

CAUDIFICARE, Caudam reſecare. Cledonius Conſtantinopol. Grammatic. de Partib. oration. in Præfat. *Luxurioſos tunde ſermones, decilioque ſenie corrigentis extende, curta, Caudifica, ut ad tuum arbitrium cuncta videantur tractata, relecta, digeſta*.

¶ CAUDINUM, ſ. Caudetum vel *Codetum*, Locus *caudicibus*, truncis & vepribus plenum. Præceptum Caroli Mag. an. 773. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 37. & 38. *Donamus etiam ad præfatum locum* (S. Martini Turon.) *vallem illam, quæ vocatur Camonia, cum ſalta & Caudino vel uſque Judalanias, cum montibus & alpibus, &c.*

1. CAVEA, Theca, noſtris, *Cage*: quippe à *caveis* theatralibus quibus includebantur feræ, dum emittrentur, de quibus lex 2. Cod. Theod. de Venat. ferar. *Caveæ* dictæ illæ portatiles, in quibus aves includimus, deinde quævis thecæ ac capſæ. Fragmentum Petronii: *Super limen autem Caveæ pendebat aurea, in qua Picæ varia intrantes ſalutabat*. Hinc *Cavea* pro quavis theca. Eckeardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 1. *Fit de auro Petri, Cavea Evangelii, fit calix, fit capſa, &c.* Et infra: De capſa S. Pelagii: *Cavea incluſam .... nave terraque eam tibi mittam*. Eckeardus Minimus de Vita Notkeri cap. 11. *Quid ergo? de auro Petri, calix fit, capſa fit, Cavea Evangelii, omnia preciofiſſimis gemmis ornata*. [An eadem notione in MS. Codice Irminonis Abbatis Sangerman. fol. 112. verſo col. 2. *Frudinus fervus ... ſolvit pullos 3. ova 15. facit waitam, & portat Caveas ad Monaſterium, Monaſterium SS. Mart. Criſpini & Criſpiniani in Cavea Sueſſionenſi*, Gall. *S. Creſpin en Chaye*, ab iiſdem *Caveis* theatralibus nuncupatur, ut recte probat Hadr. Valeſius in ſua Galliarum Notitia pag. 58.]

¶ 2. CAVEA, Cella vinaria, Gall. *Cave*. Charta Decani & Capituli Autiſſiod. an. 1297. *Regnaudus Mercerius*

cerius recognovit ſe recepiſſe à Venet, viris Decano & Capitulo Autiſſiod. quandam domum ſitam in parochia S. Renoberti Autiſſiod....cum cellario, Caveis, preſſorio munito aiguillis, baſtio, ad preſſorandum & tribus cupis & aliis appendiciis,

3. CAVEA. Locus depreſſus, Vide *Cava*,

¶ CAVEARE, *Perforare*, Gloſſ.MS.Sangerman. num.501,Eſt pro *Cavare*. *Caveatæ naves* pro *Cavatæ*, ut opinor, in Chronico parvo Ferrarienſi, apud Murator.tom.8.col.383.

¶ CAVEDELLUS. Memoriale Poteſtatum Regien.ſ.ad ann.1271.apud Murator.to.8.col.1133.*Fuit magna Cariſtia de rebus victualibus, ita quod vendebatur ...libra groſſa olei olivæ duos ſolidos imperiales*, & XIV. *ficus ſiccæ 1.rexanum*, & IV.*Cavedelles de aliis ulnas* V.1.*rexanum*, & XIV.*amigdalæ cum guſſis* 1. *rexanum* & *omnia alia victualia fuerunt in maxima cariſtia*. An ficorum ſiſcella, Gall. *Cabas* ?

¶ CAVEFACERE, Cavare, effoſſare, apud Fortunatum;

Per tribulos gradiens ſpinæ Caveſecit acumen.

¶ CAVEL. Vide *Cavellus*.

¶ CAVELATIO, pro *Cavillatio*, in Inſtrumento anni 1369. apud Th. *Madox* Formul. Anglic. p. 13, *Abſque fraude, fictione ſeu Cavelatione*, &c.

CAVELICIUM, Capitis cenſus. Vide *Capitale* 5.

CAVELLUS. Statutum Alexandri II. Regis Scotiæ cap.15.quod eſt *de forisfactis levandis ab illis qui remanent ab exercitu Regis.*§.5. *De Cavellis vero, ubi Rex & Comes (de Fife) partiuntur, Rex & Comes habent unam medietatem forisfacti ab exercitu, & Thanus aliam medietatem*. Vide *Cavil* [& *Cut*: quibus in vocibus *Cavel*, *Cavellus* & *Cavil* eſt vel capitis cenſus vel aliud tributi genus nobis non ſatis notum.]

CAVENA. Vide *Canava* 1.

¶ CAVENARIA. Vide *Cubannaria*.

¶ CAVEOLA, *ζόγανον*. Gloſſ.Lat.Græc. *ζογρῆον* eſt vivarium, ferarum ſpelunca,

¶ CAVERCINI, Italici mercatores propter uſuram famoſi. Epiſtola MS.Fratris Johannis Ordinis Minorum ad Aleidem Duciſſam Brabantiæ: *Cavercini & quicunque alii uſurarii,falſo de nomine Chriſtiano gloriantes...ſeverius ſunt tractandi*. Vide *Caorcini*.

CAVERNAMEN, Pranga, apud Ælfricum cap. de Navibus.

¶ CAVERNARE, quaſi cavernam facere, perforare, *Cavernare fiſtulam*, apud Cælium Aurelium lib.4. tardarum Paſſ.cap.2.Hoc verbo etiamnum utuntur Itali.

¶ CAVERNATIM, Ad inſtar cavernæ. Sidonius lib. 5. Epiſt. 4. *Aqua ſcabris punicibus Cavernatim ruſtata*.

CAVERNUM, Foramen. Gloſſ.Lat. Græc. *Cabernum*, (ſeu *Cavernum*) *τρύπημα*. Ita reſtituendam cenſent viri docti hanc vocem apud Plinium lib.8.c.55. & apud Victorinum lib.1.R hetoric. Cicer.&c.

¶ CAUETTA, Noctua. Vide *Cauanna*.

¶ CAVEUS, Poculi genus. *Caveos & Scyphos* conjungit Treb. Pollio in Claud. cap.14.

¶ CAUFAGIUM, Lignatio, ſeu jus lignationis in ſilva ſumendæ, Gall. *Chauffage*. Charta Guillelmi Abbatis Floriacenſis ann.1303. apud Stephanotium in Antiquit.Aurelian.MSS.p.519.*Placuerit nobis.... concedere 2200.libras Pariſ.in recompenſatione damnorum in memoribus noſtris à gentibus ipſius Domini Regis illatorum, ratione edificiorum Caſtri-Novi ſuper Ligerim, & Caufagiorum ejuſdem loci, tam ab ipſo Domino Rege & gentibus ſuis, quam ab aliis quibuſcumque indebite acceptorum*. Occurrit apud Marten. to. 1. Anecdot.col.962.& col.965.Vide *Calefagium*.

CAUGANÆ, Tragemata ſimplicia, & etiam compoſita, condita ſale, quæ comeduntur poſt cibum, ſicut capparis & olivæ. Matth. Silvatic.

CAUHA. Lex Alemann.tit.99.§.19.de animalib.furatis, aut occiſis: *Aneta, gariola ... iconia & Cauba, & querola, & ſimilia requirantur*. Alia Editiones habent *Canna*, anas, noſtris *une Canne*. Alemannis vero *Kauu* eſt columba, Lydius monedulam interpretatur, quia Belgis *een kauwve* eſt monedula: Spelmannus, cornicem rubra habentem crura, ex Anglico *a chauch, & chauch*. Vide *Cauanna*.

¶ CAVIARIUM, Ova piſcium ſalita & exſiccata, ut ſturionum, mugilum, lupo um, &c Fiunt ex ovis Cyprinorum pro Judæis, ut ſcribit Bellonius: hi enim ſturiones & alios fine ſquamis piſces non guſtant. Geſnerus in Sturione ex Bellonio: *Caviario dicto à Sturionum ovis per omnes ad Orientem regiones Turci ac Græci veſcuntur: Judæi abſtinent, quod hic piſcis abſque ſcamis ſit. Cæterum accolæ Tanais, qui magnum Cyprinorum numerum capiunt, ex ovis eorum ſolitis Caviarium rubrum, pro Iudæis Conſtantinopoli uſitatum, parant*. Martinius in Lexico.

CAVICULA, *Cavilla* [minor. Vide in *Cavile*.]

¶ CAVIGLIA, Vox Italica, Clavicula, malleolus ſeu talus pedis,Gall.*Cheville du pied*. Miracula B.Henrici Baucenen.to.2.SS.Junii pa.383.*In Caviglis pedum guttoſa ſimiliter, ita quod non bene firmiter ambulabat*, Vide inferius, *Cavilla pedum*.

CAVIL. Statuta Gildæ Scoticæ cap.20.de extraneo mercatore: *Neque lot, neque Cavil habeat cum aliquo confratre noſtro*. Adde cap.43.& Leges Burgorum Scoticor.cap.59. Videtur eſſe *Cavelicium*, cenſus capitis, [aut aliud tributi genus.] Vide *Capitale* 5. & *Cavellus*,

CAVILE, Cavilia, Cavilla. Clavus lignens aut ferreus, qui inſeritur ad continendos aſſeres, aut alia quævis, quaſi *clavile*, à *clavus*. Papias: *Cantus, ferreum circum rotas, vel ligna, vulgo Cavile*. Alii Codices MSS.*Cavilla* pro *Cavile* præferunt. Joan.de Jan.*Cavilla, quod de ligno inſeritur foraminibus per modum clavi*. Chronicon Windeſem.lib.3.c.60. *Saleibus recentibus, aut in Cavilla fumatis*. [Inſtrum.anni 1274.de unione Epiſcopatus Valentinenſis & Dienſis in Hiſt.Dalphin.to.2.pa.13.col.1. *Item Eccleſiarum ſuarum Capitula in uno capite ad ſe invicem adunavit, & ex utroque Capitulo binc inde aſſumptis patribus unum Collegium in terræ medio, ſcilicet apud Criſtam, inſtituit, ut in eo, & per illud tamquam per Cavillam & clavum medium, Eccleſiarum unio indiſſolubiliter & perpetuo ligaretur*.] Vetus Notitia apud Joan. Mabillonium to.5. Vitar.SS. Ordinis S. Benedicti pag. 763. *Hæc autem donavit idem Radulfus per Cavillam caiſinam*, id eſt, quercinam: *Caiſne* enim pro *Chêſne* noſtri dicunt. Vide Geſta Conſulum Andegav. cap. 11. n. 10.Miracula S.Eutropii Epiſcopi Santonenſis num. 15. Beletum de Divin.offic.cap.24.Durandum lib. 1. Ration.c.4.n.7.&c.

CAVILIA, Eadem notione, apud Fridericum lib. 2.de Venat. cap. 50. 69. [& in Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag.278.]

CAVILLA, Clavi lignei extracti foramen. Paulus Attavantus in Vita B. Joachimi Servitæ num. 3. *Ac conſidens, per Cavillam, ingentem intuitus eſt ſplendorem*.

CAVILLA PEDUM, Clavicula *σφυρόν*, Ariſtoteli li. 1.de Animal.cap.140.noſtris *Cheville du pied*, Matth. Silvaticus: *Talus, Cavilla*. Hyginus lib.3. *Sagittarius duas habet ſtellas ſecundæ magnitudinis in pede ſiniſtræ ſiniſtro, & ſub Cavilla ejus*. Conſtantinus Africanus lib.de Chirurg.ca.2. *Tibia quatuor digitorum ſpatia*

ria ſuper Cavillam fortiter ligetur. Et lib.2. Pantechn. cap.8. *Cavilla calcaneo eſt ſuperpoſita mollibus ligamentis retro nexa, duo habens acumina à patre familiari, majoris intrans concavitatem arundinis, ab extranea minoris, hac concatenatione calcaneus ſurſum & ſurſum movetur*. Matthæus Pariſ. an. 1206. *Nonnulle vix uſque Cavillam pedum immerſæ fuerunt*. Ubi perperam Watſius cavitatem pedum innui putat. Occurrit etiam in Statut. Ordin. Præmonſtrat. diſt. 2. cap. 13. & apud Recuperum in Miraculis S. Ambroſii Senenſis num. 53. [in Proceſſu de B. Petro Luxemburgo tom. 1. SS. Julii pag. 577.]

CAVICULÆ PEDUM, apud Michaelem Scotum de Phyſion. cap. 92.

CAVICULA COLLI. Hiſt. Tranſlat. S. Severi Epiſcop. Abrincat. cap. 3. n. 13. *Sumpſit igitur Archiepiſcopus os, quod vulgo Cavicula colli dicitur, &c.*

¶ CAVILLARE, pro *Cavillari*. Iſid. in Gloſſis: *Fidle habet, Cavillat*. Papias: *Cavillo Deminutivum à Calvo pro Calvillo*, ubi *Calvo* eſt Decipio.

¶ CAVILLERIUS, f. Species cantherii, Gall. *Chevalet*, ſeu menſæ, in qua mercatores merces ſuas venales exponunt. Statuta Avenionenſia: *Statuimus quod in cateria ſuper bancas macelli verſus portam Ferviciam aliquis vel aliqua non teneat nec habeat bancam, vel celam, nec caniſtrum, nec cabacium, nec Cavillerium, nec ſtuenam, nec poſtem, nec alium impedimentum*. Vide *Cavaletus* 1.

CAVILLO, *onis, qui cum follicea ignis flammam excitat, vel qui calamiſtrum calefacit, ſcilicet ferrum quo capilli criſpantur. Hic vulgo Cinerarius dicitur*. Ugutio.

¶ CAVILLUS, Idem quod *Cavilo* vel *Cavilla*. Vide locum in *Compernola*.

CAVILONIA. Polyptychus S. Remigii Remenſis. *Donat annis ſingulis pullos 3. ova 15. vinam in paſtionem dinar. 2. in cenſo mod. 1. ad majorem menſuram, in boſtelicis de argento dim. 10. in Cavilonia din. 2. pro ſale dim. 2. ſecundal. 100. ligni carr. 3. &c.* [An cenſus capitis qui & alibi *Cavelicium*? Sæpe poſt tributum *in boſtem* ſolvendum, addit ur in Chartis Capitis cenſus ſeu *Capitale*. Vide in hac voce num. 5.]

¶ CAVIOR, *Accuſor aut vereor*. Gloſſar. San-Germanenſe MS. n. 501. f. legendum *Cauſor* à *Cauſare*, Calumniari, in cauſam ducere.

¶ CAVIS, *Avis Aiacia*. Papias.

¶ 1. CAULA, *Cancellum ante judicem, vel ingreſſus. Caules, Cancelli tribunales ubi ſunt advocati. Caulæ, Munimenta ovium, vel ſepimenta ovilium*. Hæc Papias. Iſidorus in Gloſſis: *Caules, Cancelli tribunalis* (l. *tribunales*) *ubi ſunt advocati*. A caulis ſeu ovilibus dictos fuiſſe cancellos judiciarum Grævius adnotat, à quibus, inquit, nominantur cancellarii *Caulæ*, quod judicum locus diſſepiebatur a cauſidicis & populo adſtante. Propter eamdem cauſam & ſepta in campo Martio, in quibus conveniebant centuriæ in comitiis, dicta ſunt *ovilia*, quod ſuum quæque centuria ſeptum haberet in quo congrediebantur, ut oves & agni ſua habebant ſeparata ſepimenta in caulis ſive ovilibus. *Caules* autem dici pro *Caulis* non puto, ſed errorem eſſe aut auctoris Gloſſarum, aut librarii. Hucuſque Grævius.

¶ 2. CAULA, Fuſtis, ut videtur, Gall *Gaule*. Computus anni 1202. apud Dom. *Bruſſel* de Feudorum uſu pag. CCV. ad calcem tomi 2. col. 1. *Pro plicis* (pertices) *& Caulis & carpentaria* XII. *l. &* 11. *ſ. &* VII. *d.* Ibid. pag. CCVII. *& pro* 1. *Caulis ad hordamentum Gornaci & pro ferutis de portis, &c.* Vocem Gallicam *Gaule* à Latina *Caulis* derivari annotat Borellus, unde etiam antiquum *Gault*, Silva. Le Roman *d'Aie d'Avignon* & *Garnier* apud eumdem Borellum:

Que florîſſent cil prè, & cil Gaut ſont foilli,

Et le Roman de *Renaud de Montauban*:

Eins charpentier en bos ne ſot ſi charpenter,
Ne mena telle noiſe en parſont Gaut ramé.

CAULAGIUM, Tributi ſpecies. Charta R. Abbatis Caroſſenſis an. 1308. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. num. 11. ex Tabulario Regio: *Quilibet mercator extraneus habeas trouſſellum, vel plures trouſſellos in dictis nundinis, dabit pro introitu & exitu, & Caulagio, & pro leuda 4. denariis, &c.*

¶ CAULES. Vide *Caula* 1.

¶ CAULMNIARI, pro *Calumniari*, apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. pag. 248. vel error librarii eſt, vel effectus pravæ pronuntiationis.

CAULSULA, pro *Clauſula*, *Fermeture*. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Vienneenſis, an. 1080. *Et ligna ad calefiendum in ipſa hæreditate, & ad conſtruendas domos, & ædificandas vineas & ad Caulſulas, & ad ſepes ipſius hæreditatis*. Vide *Calufum* & *Clauſum*.

¶ 1. CAUMA f. Caſa, Tugurium calamis, Gall. *Chaume*, ſeu ſtramentis tectum. Privilegium Ludovici Regis Franc. ann. 1151. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 816. *Liceat Abbati & Fratribus ibidem habere & Caumas, & furnos, & arces, & molendinos, & piſcaturas, & juridiaria, & mercatum*. Vide *Cauna*.

2. CAUMA, Ardor, æſtus, calor intenſior, Græcis καῦμα. Gloſſarium Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Æſtus, calor, Cauma, procella*. Breviloq. *Cauma, incendium, calor, æſtus*. Ulpianus: *Si fundus Caumate pervierit. Solis Cauma*, apud Aldhelmum de Virgin. cap. 21. Arnoldus Abbas Bonæ-vallis de Operib. ſex dierum: *Senſit eam nudata virtutibus Caumata & algore*. Vita S. Gilberti *de Sempringham*: *In maximo æſtivi temporis Caumate*. Vita S. Jacobi Epiſc. Tarantaſ. n. 10. *Dum ex nimio Caumate laſſus ad quandam declinaret umbram*. Geraldus in Vita S. Stephani Fundat. Ord. Grandimont. num. 15. *In bæme & æſtate ad repellendum frigus & Cauma, aqualia ſemper erant & eadem indumenta*. Florus Diacon. Lugdunenſis:

Caumate ſed nimio tota jacebat humus.

Abbo lib. 1 de Bell. Pariſ.

Verum ſtilla quid eſt ſimplex ad Caumata mille.

Ubi *Cauma* non eſt *νᾶμα* fluctus, uti vult Spelmannus, ſed ardor. Ita uſurpat Ordericus lib. 8. & lib. 13. p. 717. 909. Itinerarium S. Willibaldi n. 10. &c.

CAUMATIO, Ardor, Calor, in Itinerario S. Willibaldi n. 17. *Magna ſolis Caumatio*.

¶ CAUMENIA, Humi cubatio, γαυλεία. Vita S. Romani Monachi to. 5. SS. Maii p. 154. *In tenero corpuſculo ſenum cruces & Caumenias nitebatur adhuc invalidus experiri*. Vide *Chameunæ*.

¶ CAUNA, f. idem quod *Cauma*. Profeſſio Comitis Foxenſis, to. 3. Concil. Hiſpan. p. 484. *Ad honorem Dei & S. Matris Eccleſiæ. ponimus & mittimus perſonas noſtras; & univerſæ caſtra noſtra, & munitiones, & fortias, & Caunas, &c.*

¶ CAUNACA, Gr. καυκάλη, Craſſum & vile veſtimentum ſeu pallium. Latini vulgo dicunt, *Gaunace* vel *Gaunacum*, Iſid. in Gloſſis *Caunaca*: ſed ut obſervat Terentius Scaurus in Orthogr. *C. cognationem habet cum G. & ideo alii dicunt Gaunacam, alii Caunacam, alii Camelium, alii Gamelium*.

CAUNO, Papiæ, *Negotiator*: eidem *Caunus* eſt *Caballus*.

¶ CAUPALTUS, Scapha. Vita S. Columbæ to. 2. SS. Junii pag. 218. *Præcepit ut aliquis ex comitibus enatans, Caupaltum in altera ſtantem ripa ad ſe navigando reducat*. Vide *Caupulus*.

¶ CAU-

¶ CAUPENDERE, Æstimare, vel captare, apud Rymer.to.13.pag.304.col.2. *Pro quanto gratiam noſtram Caupenduni, & indignationis noſtræ pœnam cupiunt evitare.* Forte ſcriptor fingere voluerit verbum ex præpoſitione *cum* & *pendere*, unde mala pronuntiatione vel errore librarii factum eſt *Caupendere*.

¶ CAUPILLUS, Caupolarius, Caupolata, &c. Vide *Caupulus*.

¶ CAUPONARIUS, Caupo, Gall. *Cabaretier*, to.4.Concil.Hiſp.pag.8.col.1.Gloſſ.Cyrilli: *Cauponarius*, κατηλεῖον.

CAUPONIA, Cellarium vini, Matthæo Silvatico. *Cauponius*, Lat. Tabernarius.

¶ CAUPONIUM, Caupona, Gall. *Cabaret*. Gloſſ.Græc.Lat. Καπηλεῖον, *Cauponium*. Gloſſ.Cyrilli: Καπηλεῖον, Popa, Popina, Taberna, Cauponium, Supplem. Antiquarii: *Cauponium*, ταβέρνιον, *Diverſorium*. Pompon.JC.D.l.15. de Inſtrum. *In Cauponio inſtitutores*.

¶ CAUPRITA, Species cucullæ, qua caput tegebatur. Capitulum general. S. Victoris Maſſil. an. 1294. *Ut nullus cucullam ſeu caputium, quæ quaſi Caupritæ videntur, audeat portare*. Supra dicitur *Capitta*.

CAUPULUS, Cupillus. Gloſſ.Iſid. *Caupulus navis; Caupilus, Navicula brevis*. Papias: *Caupillus, lignum cavatum, quaſi cymba, lembus, carabus brevis*. Idem: *Lintris, navicula parva, Cupillus*. [Idem MS.habet: *Lembus, Navicula brevis que alias dicis ut cimba & Caupilus*. Gloſſ.Sangerman.MS. n. 501. *Caupilus, Lignum cavatum, cumba, id eſt, vel aut cavabum valde breviſſimum. Hoc etiam aliò vocabulo lintrem vocamus, & alia appellatione lembum dicimus, quod quidem Caupilum, cumbam, lintrem, lembum, navicula miniſſima ſive carabum valde brebiſſimum intelligere debemus*. Gloſſar.Avenion. *Caupulus, Lembus ſive linter*.] Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Navis, vel faſelus, vel cimba, vel Campolus*. Leg. *Caupulus*. Lex Burgund.addit.1.tit.7. *Quicunque navis Caupulum involare præſumpſerit, inferat ei cujus eſt navis, ſol. 17. & multæ nomine ſol.4. pro Caupulo vero ſol. 4. & multæ nomine ſol. 2.* Ubi *Caupulus* pro *ſcapha* navis uſurpatur; ſic autem dictus quod *caupi* formam refert. [Statuta Maſſil.lib. 4. cap. 5. *Ordinamus obſervandum, quod nulla navis, vel lignum aliquod, Caupuluſve, vel barchæ aliqua, teneantur deinceps vel juſtineantur plena in portu*. Occurrit rurſus lib.1. cap. 51. & 67.]

¶ CAUPOLUS, pro *Caupulus*, in iiſdem Statutis lib.1.cap.49.

¶ CAUPOLATA, Onus *Caupoli*, quantum *Caupolo* vehi poteſt; *Caupolerius*, qui habet *caupulum*. Eadem Statuta lib.4.c.5. *Statuimus, ut quilibet Caupolerius in Maſſilia ſtagiam faciens teneatur ter in anno deferre, vel facere deferri, unam Caupolatam cum ſuo Caupolo, vel cum alio, de ſimo extracto a Communi, ſeu ad expenſas Communis, de portu extra bucçam portus, illuc ſcilicet ubi conſuetum eſt*. Vox *Caupolata* ſemel & iterum occurrit cap.6.

CAUPUS, Cuppa, vas. Gloſſ.Ælfrici: *Caupus, vel Obba*, Cuppe.

CAURIO, *nis*, id eſt, *ſacrum officium*. Ita Uguccio MS.Iſid.in Gloſſis: *Cauriones, Feſta, Officia*.]

¶ CAVRIOLA, pro *Capriola* ſeu *Capriolus*, Tectorum tigna ſuperne coeuntia in figuram hanc V. Vita S.Francæ to.3.SS.April.p.292. *Infirmata fuit in brachio dextero, ita quod intumuerat & groſſum ut una domus Cavriola patebat decoloratum, pendulum & nigrum, &c.*

CAURSINI. Vide *Caorcini*.

1. CAUSA, Morbus. Ita non ſemel apud Marcellum Empiricum, *In Cauſa eſſe*, pro νοσεῖν, eidem ca. 7. *Locus qui in Cauſa eſt*, ὁ νοσῶδης, Gariopontus li. 3.Paſſion.cap.4. *Omnes Cauſæ veſicæ ex renum indignatione fiunt &c.* Ita lib.4.cap.6.7.17.lib.5.cap.1.2.5. *Sonticæ Cauſæ*, apud Feſtum & Tibullum lib. 1. *morbus ſonticus*. Vide Salmaſium ad Spartianum p.210. Hinc *Cauſarii* dictos vult ægrotos, egenos, facultatibus laſſos eid.Spartiano: *Omnes Cauſarios liberalitatibus ſublevavit*. Vindicianus Archiater: *Progreſſum à balneo potavi, ne quid Cauſationis in corpuſculo ejus maneret*

2. CAUSA. Res: unde Gallis *Choſe*, Italis *Coſa*, Occitanis *Cauſo*. *Cauſam alterius tollere*, Gall. *Enlever la Choſe d'autrui*, in Lege Longobard.lib.3.tit.4.§. 5. in Capitul.Caroli Magni lib.5.cap. 208. Lex Longobard.lib.2.tit.22.§.22. *Nullus eis imperavit talem Cauſam facere*. Capitulare de Villis cap.3. *Non porcellum, non agnellum, nec aliam Cauſam, &c.* Paulus Warnefr.lib.5.de Geſt.Langobardor.c.40. *Tu recuperabis Cauſam tuam*. Paulus Diacon. Emeritenſis in Vita S. Maſonæ Epiſcopi Emeritenſ.cap.15. *Quod cum ille audiſſet, præcepit ut Cauſa paululum ſilentio tegeretur*. Occurrit paſſim. Vide Legem Salicam tit.9.§.3. Gregorium Turonenſ.lib.4.Hiſt.cap.13.Marculfum lib.12. form.1. Theodulfum in Capitulari cap.24.Leon.Oſt.lib.1.ca.47. lib.2.cap.55.64.65.lib.3.cap.22. & Savaronem ad Sidon. lib.3.Epiſt.7.

3. CAUSA, Pœna propter ſolennia non ſervata, Lex Salica tit.46.§.de Sponſalitiis viduarum: *Es in ipſo mallo ſcutum habere debet, & tres bomines tres Cauſas demandare*.

4. CAUSA, Causæ, Judicia, placita, malla. Hincmarus Opuſc.29. *Juſſiſtis præſatum Epiſcopum, ut die & loco denominato veniret ad Cauſas veſtras, id eſt, ad judicia ſæcularia, & ſuum advocatum... donaret*. Hinc *Cauſam quærere, requirere, conquirere*, id eſt, judicium, in Lege Salica tit.60. §.1. in Capitulis Caroli Magni lib.3.cap.38.40.51. *Cauſam alicui movere*, apud Henricum Rebdorff. an.1300. Galli dicimus, *Mettre quelqu'un en cauſe*. *Vocare in Cauſam*, apud Helmodum lib.1.cap.84. Sugerius in Ludovico VI. cap. 21. *Cum præfatum Haimonem fruſtra in Cauſam vocari feciſſet*.

¶ Causa Jurata, Quæ juramento diremta eſt. Leges Caroli Magni apud Muratorium to.1.part.2. pa. 101.col.2. *De furto vel de minoribus Cauſis ſtatuimus, ſi ille cujus Cauſa fuerit jurata dicere voluerit, quod ille qui juravit, ſe ſciente perjuraſſet, campo vel cruce contendat*.

Causas Dicere, noſtris *Plaider la cauſe*. Baldricus Noviomenſis in Chr.Camerac.lib.1.ca.14. *Ut Clericis cujuslibet ordinis, neque pro propriis, neque pro Eccleſiaſticis cauſis, aliter addire debeant forum, nec Cauſas dicere audeant, &c.*

¶ Causa Manente, Leges Rotharis apud Muratorium to.1.part.2.pag.20.col.1. *Si quis res ſuas ab alio in exercitu requiſierit & noluerit ille reddere, tunc ambulet ad Ducem, & ſi Dux illi au judex, qui in loco ordinatus eſt à Rege veritatem & juſtitiam conſerva verit, componat tam Regi quam ei cujus cauſa ſolidos* xx. *& Cauſa maneate*, hoc eſt, ſervato ſuo jure ei qui repetit res ſuas.

Causæ Palatinæ, Lites, judicia quæ in Palatio coram Comite Palatino ventilabantur, in Capitulis Caroli Magni an.997.cap.4.apud Hincmarum de Ord.Palatii cap.33.& Opuſc.60.in veteri Notitia apud Doubletum pag.716.& in Notitia Caroli Calvi quæ exſtat in Append.ad Flodoard.[& alia Charta ejuſd.Caroli ex Tabulario S.Cyrici Nivern.n.2.] *Cauſæ Reipublicæ*, judicia de rebus publicis, & quæ Regem ſpectabant, in Capitulis Caroli C.tit.23.§.7. *Cauſæ Publicæ*, apud

apud Gregor. Turonens. lib. 9. cap. 11. 20. in Annal. Francor. Fuldens. an. 752. & in Vita Franconis Epiſc. Cenoman. *Cauſæ pro ſalute Reipublicæ*, apud Fredegar. an. 768. *Cauſæ Regales*, Placita Regia, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 2. §. 8. lib. 2. tit. 35. §. 8. apud Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 62. 76. &c. *Cauſæ Legales*, in Fragmentis Capitularium editis à Baluzio cap. 8. quæ ſecundum Leges dirimuntur.

CHARTA DE CAUSA SUSPENSA, quæ datur abſenti Reipublicæ, vel alia cauſa, qua lites omnes & negotia adverſus eum conquieſcere jubentur, apud Marculfum lib. 1. form. 23.

CAUSALIS, Litigioſus. Gloſſ. Græc. Lat. αἰτιολογικοί, *Cauſales*. Cyprianus, ſeu auctor de Singularitate Clericorum: *Cauſale eſt quod feminæ eſt, & copulatio eius ſemper infeſta eſt*. Synodus Sueſſana an. 303. Seſſ. 3. *Nihil time, quoniam in tui damnationem nihil apponimus Cauſale, nihil defendimus, &c.* [Hæc Synodus fictitia eſt.]

CAUSALIS. Gloſſæ MSS. ad Concilium Calchedon. cap. 12. *Per pragmaticam, per Cauſalem*.

CAUSALICII, Qui litigant de re aliqua. Tabular. Brivatenſe Ch. 114. *Ipſi jurati vel teſtimoniati unanimiter dixerunt, quod ipſi Cauſalicii cum omnibus appendiciis eorum terris ſeu & pratis...plus debent, &c.*

CAUSALES. idem Tabular. Brivatenſe Ch. 180. *Vendimus S. Juliano & Clericis ejus unam hæreditatem noſtram, hoc eſt, Carſales qui ſunt juxta muros claſtri S. Juliani & juxta cellarium ejus, & apprehendimus inde prætium factum ſol. 70. De Clericis advenerunt autem nobis ipſi Cauſales, non de comparatione, nec donatione: ſed Clerici S. Juliani conceſſerunt Uberto avo noſtro, ut maneret ibi, &c.* Ubi forte *Caſales* legendum, vel *Glauſales*.

CAUSARE, Litigare, *Cauſas* agere, *Calumniare*, repetere. Papias: *Cauſare, calumniari, exigere, in cauſam ducere*. Gloſſ. Græco-Latin. αἰτιᾶσθαι, *Criminor, accuſo, culpo, incuſo, Cauſo*. Lex Langobard. lib. 2. tit. 52. §. 1. *Si quis cauſam alterius agere, aut Cauſare præſumpſerit...Et ſi forſitan aliquis per ſimpliciſtatem ſuam cauſam agere neſcit, veniat ad placitum: & ſi Rex aut Judex præviderit, tunc debeat dare ei hominem qui cauſam ipſius agat*. Gregorius Turon. lib. 10. *Cauſaturus acceſſit*. Petrus Venerab. lib. 1. Epiſt. 2. *Et in die Cauſandi cum Stephano in præſentia noſtra ſuſceptæ, Piſas proſectus eſt*. Charta ann. 1021. apud *Diago* in Comitib. Barcinon. lib. 2. cap. 31. *Non eſt mihi licitum Cauſari vobiſcum in ſæculari judicio, niſi exors efficiar canonicæ regulæ*. Charta Conradi Imp. ann. 830. in Bibl. Sebuſ. lib. 1. cap. 92. *Nemo...inquietare, moleſtare, Cauſare, perturbare præſumat*. Libertates conceſſæ Villæ franchæ ab Archembaldo Dom. Borbonii ann. 1217. MSS. *Nullus burgenſis de Villa franca debet Cauſari extra villam in curia laicali, &c.* Ita Chartæ veteres paſſim, apud Franciſcum Mariam in Mathildi lib. 3. pag. 141. 152. 164. &c. Hinc apud nos *Cauſer*, pro tricari, nugari, garrire, & *Gauſſer*, pro irridere: non enim etymon à Germanico *koſen* deducendum, ut vult Beſoldus.

CAUSARE, Calumniare, repetere. Vetus Charta apud Ughellum to. 9. pag. 920. *Oſtendit* (Epiſcopus) *ſe Cauſare Monaſterium, atque ad ſuum jus intromittere*. Ita in alia apud eumdem Ughell. in Epiſcopis Veronenſibus pag. 805.

¶ CAUSARE, Fabricare, facere. Statuta Maſſil. lib. 5. cap. 52. *Ordinamus...quod fabri...exercentes miniſterium fabrariæ..., non accipiant pretium vel mercedem ultra modum infra ſcriptum, videlicet pro ferrando equo quatuor den. de una pede...item, de Cauſando quendam lignem, ſicut convenerint inter ſe, juſto modo*. Notum eſt à Scholaſticis uſurpari verbum *Cauſare*, pro *efficere*.

CAUSATIO, Lis, controverſia, placitum. Gregor. Magn. lib. 1. Epiſt. 9. *Fines, de quibus Cauſatio mota eſt*. Concilium Arelatenſe an. 813. can. 16. *Ne in Dominicis diebus publica mercata, neque Cauſationes diſceptationeſque exerceantur*. Capit. 1. an. 811. cap. 2. *Unde illæ frequentiſſimæ Cauſationes in quibus unus alteri quærit quicquid parem ſuum viderit poſſidentem*. Charta Eberardi Salzburgenſis Epiſc. in Chron. Reicherſper. ann. 1153. *Depoſuit Cauſationem ſuper quodam prædio*. Formulæ veteres apud Bignon. *Ut Cauſationes & lites definire & terminare juſte & rationabiliter debeant*. Vide Tranſlat. S. Guthlaci num. 15. Ita etiam vocem hanc uſurpat non ſemel Symmachus lib. 2. Epiſt. 22. 36. lib. 4. Epiſt. 18. (Charta an. 1048. in Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 170. *Nos audita Cauſatione ſive contrapellatione, quam Dominus Iſanus Abbas & Monachi S. Victoris fecerunt adverſum nos, &c.*]

RECAUSARE. Idem quod *Cauſare*. Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 28. *Quælibet perſona qui contra hanc donationem ullo unquam tempore venire aut Recauſare conaverit, &c.*

INCAUSARE, In *cauſam* mittere, *Mettre en cauſe*, in jus vocare. Charta Waldemari Regis Daniæ ann. 1326. *Si aliquis Incauſatus fuerit, quod alecia in aquis emerit, ipſe tertia manu ſe purgabit*.

CAUSARIUS. Gloſſ. MS. Regium ſign. 1197. *Pragmatici, Cauſari*. Gloſſ. Iſidor. & *Papias: Cauſarius, litis amator, &c.*

CAUSARIUS, interdum *Rens qui ex aliquo crimine ad cauſam ducitur*, Joanni de Janua. Gloſſ. Iſidor. *Cauſarius, reus*. Gloſſ. Græc. Lat. αἴτιος &, *Cauſarius*. Aliter tamen hanc vocem interpretantur viri docti: quippe *Cauſarium*, in Gloſſis *ſontico morbo* laborantem dici volunt; ἀκαὶτ enim idem valet quod *ſontes*, apud Latinos: idque eruunt ex Heſychio, cui ἀκαὶτ, dicuntur ἀκαὶτ, & ἀκαιτοπόδαι: atque ita uſurpavit Paſſionarius Galeni, cujus auctorem Gariopontum volunt lib. 1. cap. 11. de Anteneaſmo, maniæ ſpecie, qua qui laborant, à Latinis *Percuſſores*, ab aliis *Cauſarios* appellari obſervat: ubi perperam editum in 1. Edit. Lugdun. ann. 1526. *Cauſanos*. In Baſileenſi vero ann. 1531. abſunt hæc verba, *alii Cauſarios*.

CAUSARIUS. Qui *cauſam* habet, ratione & *cauſa* nititur. [Suſſannæus in Vocabulario: *Cauſarii, Quibus cauſæ legitimæ, ne mererent, ſuppetebant*. Sic apud Livium *Cauſarius miles* dicitur, cui legitima cauſa eſt miſſionis efflagitandæ.] *Cauſaria miſſio*, in l. 9. Cod. Th. de Defertor. *Cauſaria liberalitas*, apud Spartianum. *Cauſariam miſſionem* quidam interpretantur, cui morbus cauſa fuit, ut *Cauſariam liberalitatem*, cui aliquis caſus ac calamitas cauſa fuit. Nam *cauſa* pro morbo ſumi obſervatum.

CAUSATIOUS. Qui alium in cauſam trahit. Lex Bajwar. tit. 16. §. 2. *Non debet teſtem veritatis compellero Cauſaticus ejus, niſi forte aliquis teſtem mendacem habere voluerit*.

CAUSATOR, Qui actoris vel rei in judicio partes agit, litigator. Lex Salica tit. 60. *Cum cauſa diſcuſſa fuerit inter duos Cauſatores*. Decretio Childeberti Regis c. 11. *Cauſator Centenarium cum Centena requirat*. Lex Langob. l. 2. tit. 21. §. 30. *Neque cogantur ad placita venire, præter in anno...exceptis ſcabinis, & Cauſatoribus, & teſtibus neceſſariis*. Vide tit. 41. §. 1. tit. 51. §. 2. tit. 55. §. 13. lib. 3. tit. 9. §. 8. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 10. Capitula Caroli C. tit. 31. cap. 33. Chronicon S. Vincentii de Vulturno lib. 2. *Excepto per veriſſimas cartulas cum quibus ſe Cauſatores legaliter defendere queant*, &c. [Gregorii Monachi Chron. Farſenſe, apud Mu-

rator.to.2.part.2.col.616. *Tunc ſupradicta Carabona ancilla Dei inique adhæſit eidem Donadeo, ut propter amorem conſanguinitatis trâderet illi ipſam charitatem, per cujus occaſionem chartæ, quæ legalem inveſtituram non habuit, invaſor & Cauſator hujus terræ exſtitit idem Donadeus*; id eſt, per actionem judicialem invaſit.]

CAUSAMENTUM. Uſatici Barcinonenſes MSS.cap. 111 *Similiter nempe ſtatuerunt ac bonum Cauſamentum eſſe laudaverunt, ni ſi quis*, &c. Galli dicerent: *Ils ont jugé que c'eſtoit une bonne choſe d'ordonner*, &c. Charta Alfonſi III.Regis Portugalliæ an. 1289.tom.4. Monarchiæ Luſitanæ pag.279.v. *Et ſi illud non peſtaverit, remaneat in Cauſamento de Meyrino.*

¶ AD CAUSAM, Ob, propter, Gall. *A cauſe*, apud Lobinellum Hiſt.Par.ſ.tom.3.pag. 378. *Guido Abbas Majoris monaſterii, & ad Cauſam ejuſdem monaſterii, Adminiſtrator Collegii ſecularis S. Martini de Pleſſeyo.* Ibidem pag.102. *Jus præſentandi & conferendi beneficia intra fines Eccleſiæ S.Germani ad dictam Eccleſiam tanquam ad Matricem pertinet, & ad Cauſam ejuſdem ad Decanum & Capitulum.* Item pag.109. *Ad Eccleſiæ noſtræ*. Apud eumdem Lobinell. tom. 2. Hiſt.Britan. p.837. *Ad Cauſam & ratione ſucceſſionis Domini Conani*. Paſſim occurrit alibi.

¶ CAUSAPA, pro *Gauſapa*, Pallium vilius. Vide locum in *Golnabis*.

¶ CAUSARE, CAUSARI, CAUSARIUS, &c. Vide in *Cauſa* 4.

CAUSEA, Idem quod *Calcea* & *Calceta*, Gall. *Chauſſée*. Knyghton: *Cotidieque venerunt Franci ad Cauſeam inire haſtiludium cum Anglis*.

¶ CAUSELIUS, *Reus*, Papias, Vide *Cauſarius* eadem notione poſt *Cauſa* 4.

CAUSETUM, Idem quod *Calcea*, ex Anglico, *à Cauſey*. Chronicon Abbatum Burtonenſium to.1. Monaſtici Anglic. pag. 275. *Incæptum fuit pavimentum Altæ villæ, diruto Cauſeto, ponendo gutteram in medio.... Incæptum fuit Cauſetum Novi vici ante portas Abbatiæ*.

1. CAUSIA, Vegetius lib.4.cap. 15. *Vineæ dixerunt veteres, quas nunc militari vocabulo Cauſiæ vocant*. Ubi variant Codd.MSS. Quidam enim *Cautias*, & *Cauciæ* habent. Ad eram Edit. Pariſienſ. quam à Budæo procuratam ajunt, *Cattos* habetur. Certe *Cattus* idem fuit quod vinea. Vetus Interpres Vegetii Catalanicus MS. habet hoc loco: *Los antigos diceron hatas, que agora en el uſo de los barbaros laman Cautibus*, Vide in *Cattus* 2.

¶ 2. CAUSIA, Pileus ruſticanus, Vita B. Bartholomæi ab Anglarioto.2.SS.Martii pag.664. *Suis in itineribus non baculo fuit uſus, non Cauſia*. Hic Editor: Latina & ſæculi vetuſtioris vox pro pileo contra æſtivos calores; & paſſim in Italia Minoritæ utuntur per agros ejuſmodi capitis operimento, compacto ex paleis aut ferruginei coloris lana: cui conſonat iſtud Plauti in Milite: *Cauſeam habes ferrugineam*.

¶ CAUSLÆ. Gloſſ.Iſid. *Pitigmata, Cauſſæ*. Excerpta: *Pitigmata, Cauſſæ*. Grævius ſcriptum fuiſſe putat: *Pili Macedonum, Cauſſæ*. Pollux: ὑπωτίδια, σπλὰ Μακεδονικὰ, Vide Valer.Max.v.1.

CAUSIDICUS. Vide *Advocatus*.

CAUSIFICATIO, Tergiverſatio, excuſatio, *Cauſatio*, in Cod.Th.& apud Symmach. lib.2. Epiſt. 36.lib.5.Epiſt.48.Julius I.PP.Ep.ad Orientales; *Liquide apparet iſtam Cauſificationem eorum hominum eſſe, qui ſibi non ſatis confidunt*.

CAUSILIGUS, pro *Cauſidicus*, non ſemel in veteri placito in Appendice ad Capitularia Steph.Baluzii pag.1394.Ubi Catellus lib.5.Rerum Occitan. pag. 742. *Cauſidicus* edidit. Vide *Advocatus*, & *Aſſertor*.

¶ CAUSILLUS, Idem ac *Cancellus*, Pateræ ſpecies, ſeu Menſura minor vinaria capiens unum aut alterum cyathum. Inſtrumentum concordiæ Abbatem inter & Sacriſtam Craſſenſes ann. 1381. *Unum panem frumenti antiqui ponderis & Cauſillum vini Presbyteris dicti Monaſterii in dicto Monaſterio beneficiatis.... Si ſe fuerit unus omnium capparum..... duos panes:.. & duos Cauſillos vini*, &c. Ibi non ſemel eadem vox recurrit. Vide *Caucus*.

CAUSIMENTUM, [ſ.Idem quod ſuperius *Cauſa* 2.nempe res quævis; quod ſi vera eſt conjectura, *Cauſimentum*, loco in voce *Formentum* poſt *Furoire* relato, dicendum eſt Res oblata Monaſterio, donum.]

¶ CAUSINARIUS, CAUSINARIA. Vide *Cauſinarius*.

¶ CAUSON, καῦσον, Ardens febris, καῦσος etiam Medicis. Ordericus Vitalis lib.11.pag.818. *Cauſon & febres aliæque infirmitates ferrigenas valde aſſiduerunt*. Alias Græcis καύσων, eſt ventus urens. Vide Hieronym.in cap.49.Ezech.[& Vitam S.Syncleticæ to. 1.SS.Januarii pag.249.]

¶ CAUSTOMA, Græca vox, Auſtionis nota. Acta SS.Martii tom.1.pag.433.de S.Fridolino Abbate: *Superius erat periſtroma Babylonicum elegans auro intextum, aliquot Cauſtomatis adjuſtum*.

¶ CAUSUM Inſtrument.an.1047. ex magno Chartulario S. Victoris Maſſil.fol.181. *Stephanus cumfratribus ſuis dat Petro Abbati Maſſil.unum Cauſum vinearum cum duobus Sparannis*. Puto legendum eſſe *Clauſum*: quod videſis.

¶ 1. CAUTA, Æfflatio oris, Theodoro Priſciano lib.1.cap.17.

¶ 2. CAUTA MARITIMA, Gall. *Cote de la Mer*, Ora maritima, in Litteris Seneſcalli Provinciæ ad Maſſilienſes an.1337. Vide *Coſta* 1.

¶ CAUTARE. Vide in *Cautum* 2.

CAUTEL, Puppis. Grotius in Notis ad Aratum: *In iiſdem tabulis puppis Cautel vocatur. Hoc quid ſit, neſcio*.

¶ CAUTELA, Prudentia, cautio, circumſpectio. Barthii Gloſſar.apud Ludewig.Reliq.MSS. to. 3, pag.151.ex Baldrici Hiſt.Palæſt. *Hæc omnia diſcretiore eſſent conſideranda Cautela*. l.6.Dig. de Pignorat. act. *Prius idonea Cautela à debitore pro indemnitate ei præſtanda*. Adde l.15.Dig.de Procurat.& defenſ.& ibi Gothofredi notulam. Gloſſ.*Cautela*, ἀσφάλεια. Ordinatio Humberti II. Dalphini an.1340.de variis officiis domus ſuæ in Hiſt.Dalphin.tom.2. pa.398. col.1. *Item, poſt adventum noſtrum ad Dalphinatus dominium, fuit expediens multa privilegia & Cautelas de archivis noſtris aſſumere, propter varias quæſtiones, quæ pro pluribus homagiis & limitationibus ac cauſis aliis inſurrexerunt, quæ privilegia & Cautelæ non ſunt in dictis archivis reſtituæ.... quare dicto Cancellario,... præcipimus ...ut procuret, quod omnia ad archivum noſtrum.....reducantur, Item, quod de ipſis privilegiis & Cautelis regiſtrum in forma publica fieri faciat, ad hoc ut originalia ſemper in tuto remaneant, & regiſtrum ſeu vidimus poſſit, cum fuerit expediens, produci & etiam præſentari*. Hic privilegia & Cautelæ eadem notione ſumuntur, ſuntque inſtrumenta & Chartæ, quibus privilegia, jura, poſſeſſiones, &c. aſſeruntur: hinc *Cauſelæ*, dicta, quod ſint veluti *cautio*, res illas ita ſe habere.

¶ CAUTELA, CAUTELIA, CAUTELLA, ſæpius in malam partem accipiuntur pro Fraude, aſtutia, dolo, Gallis olim *Cautele*, Charta Petri de Tyvernaco pro Viaria Tiverniaci ex Tabulario S.Germani Pariſ. *Contra præmiſſa...per nos vel alios non veniemus de ceteroque aliquo ingenio vel Cautelis*. Ibidem Charta Matthæi

phæi Abb.S.Dionys.an.1263. *Nec contra præmissa de cætero venientes aliquo ingenio vel Cautela.* Charta Officialis Rotomag.anni 1477. ex Archivo B Mariæ de Bono Nuntio ejusdem urbis: *Renunciantes quod ad hoc ambus & singulis exceptionibus, deceptionibus, cavillationibus, Cautellis, malitiis, &c.*

¶ CAUTELITAS. Idem, Ennodio, lib.8. cap. 8, *An contra me, illam tuam Cautelitatem æstimat esse servandam?*

¶ CAUTELOSE, Vafre, fraudulenter, versute, Gall. *Cauteleusement*, apud Rymer.tom.3. pag. 685. col.2 *Et tunc ipse habuit mercatores suos Cautelose.* Anti-Lanfrancus in Actis SS.Maii to.6. pag. 853. *Sicque Monasterio S.Augustini dignitatem & bonorem Cautelose subtraxit.*

¶ CAUTELOSUS, Cautus, prudens. Gallis *Cauteleux* est Versutus, vafer, versipellis. Vita S. Stanislai Episcopi to.2.SS.Maii pag. 204. *Malens ex obedientia judicari parum prudens, quam ex denegatione Cautelosus & sapiens.*

¶ CAUTELLUS, mendose pro *Cantellus*, Gall. *Chantoau* Vide in *Cantellus*.

¶ CAUTERIARE. Papias MS. *Cauterio, Inuro, damno.* Carpocratiani dicuntur *Cauteriare* discipulos suos, id est, cauteriis seu fustigmatibus insignire, apud Interpretem Irenæi lib. 1. cap. 24. est à Græco καυτηρ, καυτήριον. Hinc etiam

¶ CAUTERIATUS, Adustus. Miracula S. Joannis Beverlac.to.2.SS.Maii pag.192. *Decidit ex improviso facula quæ dam super pedem Comitis, quæ pedi adhærens ...eum ita reliquisset Cauteriatum, &c.* Concilium Jacconense ann.1063. *Ut indebita circa eos sæcularium cupiditas nostro Cauteriata judicio in talibus prorsus refœcetur,* id est, quasi *Cauterio* amputetur.

¶ CAUTERIATA CONSCIENTIA, κεκαυτηριασμένη ἰδίᾳ συνειδήσει, 1.Timoth.4.2.id est, depravata, cui quasi cauterii nota inusta est. Occurrit apud Marten. to.2.Collect.Amplissi.col.1193.in Epist. Friderici II. Imp.Cruce signatis apud Lugdunum congregatis; Muratorium to.3.Scriptor.Ital.pag.430 col.1. in Vitis Roman.Pontificum, &c.

CAUTERIZARE, Adurere. B.Odoricus de Forlivio in sua Peregrin. *Quodam ferro calido Cauterizant se.* [Hoc verbo usus est Vegetius 3.4.]

¶ CAUTIA. Vide *Cautia*,

¶ CAUTICA, Idem quod *Calcea*, Via strata, Gall.*Chaucée*. Acta SS.Benedict.sæc.4.part.2.pag.507. de Joanne Abb. Athelingiensi: *Duo monasteria construere imperavit; unum Monachorum in loco qui dicitur Æthelingaeg, quod paravaxima gronnia paludosissima & intrans[meabili & aquis undique circumcingitur: ad quod nullo modo aliquis accedere potest, nisi Cauticis, aut etiam per unum pontem.*

¶ CAUTIFICARE, Cautum reddere, admonere. Vita S.Wiboradæ Virg.& Martyr.to.1.SS. Maii p. 296. *Contra quam allapsionem* (vitiosæ elationis propter exteriorem vestis candorem) *etiam Pastorem Ecclesiæ sibi traditas oves Cautificare æstimo, ubi dicit:* Non in veste pretiosa. 1.Tim.a.17.

¶ CAUTILLERIA, Præstationis genus. Procuratio Petri Regis Aragon.anu.1282.apud Rymer. to.2. pag.212. *Et prædicta jex loca...libera & absoluta ab omnibus Cautilleriis & aliis honeribus.*

1. CAUTIO, Chirographum, quo debitor cavet fe pecuniam à creditore accepisse, eamque certo die foluturum spondet, cujus formulam exhibet Marculfus lib.2.cap.25.26.27.S.Hieronym.in cap.58.Esaiæ: *Cautiaque nomina, quæ vulgo appellant Cautiones, irrita fieri.* Gregor.Turon.lib.7.c.23. *Armentarius Judæus... ad exigendas Cautiones, quas ei propter tributa publica Injuriosus ex Vicario, ex Comite vero Eunomius depofuerant, Turonis advenit, &c.* Anastasius in S. Julio PP.to.1.*Et omnia monumenta in Ecclesia per Primicerium Notariorum confecta celebrarentur, sive Cautiones, vel instrumenta aus donationes...Clerici in Ecclesiarum per Scriniarum sanctæ sedis celebrarent.* Vide JC.& Legem Longob.lib.2.tit.21.§.13.

2. CAUTIO, Securitas data pro quavis re faciendа. Ita passim JC.Anastasius in Constantino PP.pa.64. *Hic ordinavit Felicem Archiepiscopum Ravennatem,qui secundum priorum solitas in scrinio noluit facere Cautiones, sed per potentiam judicum expofuit, ut voluit. Cujus Cautio à Pontifice in sacratissima confessione B. Petri Apostoli posita, post nonnullos dies terra, & quasi igni combusta reperta est.*

3.CAUTIO. Charta Theodemiri Regis Gallæciæ æræ 610.apud Bivarium in Notis ad Pseudo-chronicon Maximi pag.451. *Astantibus Episcopis ipsius provinciæ universis, tam in Bracarensi Cautione, quam etiam ex Lucensis Ecclesiæ dominatione diffinitum atque laudatum est, &c.*i.immunitate. Vide *Cautum* 2.

4. CAUTIO. Tabular. S.Eparchii Inculism. fol. 45.v. *Cupiditate ductus elevavit in ipsa terra Cautionem, quam vulgo appellant tagilleam, quam rursus omnino dimitto, &c.*

¶ CAUTIONARE, Fidejubere, præbem fieri, Gall.*Cautionner*. Charta anni 1472.ex Archivo B.M. de Bono Nuntio Rotomag. *Durandus Pellevede...fidejussit & Cautionavit pro domino Guillelmo Pellevede Presbytero, &c.*

¶ CAUTOS, *Sacerdos*. Isid.in Glossis, ad quas Græcius: existimo legendum *Cajstus*, Sacerdos, & respici ad Virgilii locum ex 4.Æncid.

Quique Sacerdotes Cajli, dum vita manebat.

Et Ciceronis pro domo: *Nisi quem forte illius Cajstissimi Sacerdotis superstitioso dedicatio deterreret.*

1. CAUTUM, Idem quod *Cautio*. Gloss.Lat.Græc. *Cautum*, χειρόγραφον. Gloss.MSS.ad Canones Concil. *Cautum scriptum*. Occurrit apud Coripppum.

2. CAUTUM, Cotum, ex Hispanico *Coto*, Locus defensus, immunitas, *Salvitas*. *Cautare*, *Incautare*. Defendere, protegere, munire, fecurum facere, *Cavere* rei alicui, unde vox videtur deducta. Charta Sancii Regis Portugal liæ æræ 1238. *Promisi me erectum munitionis lapides, quos Cautum vocant, in circuitu loci sanctissimæ Virginis.* Charta Ordonii Regis æræ 950.apud Anton.de Yepez to.4.Chron.Ord S.Benedicti pag.436. *Et cum sua concurrentia & cum suo Cauto in circuitu ipsius concurrentiæ, &c.* Infra : *Et sunt ipsæ Ecclesiæ Incautatæ in toto gyro per petras erectas & scripras, &c.* Ibidem : *Similiter damus vobis ipsam cortem de villa Patrone Cautatam, cum suis domibus & ædificiis, cum sua cortina quomodo concluditur per ipsum flumen, &c.* Charta Bermundi II. Regis æræ 1070. apud eumdem to.6. *Sit vobis Piniolo & Ildoncia attributa licentia facere quod volueritis de Cautis & hæreditatibus, quas à me accepistis.* Alia æræ 1153.ibidem pag. 437. *Cum suis testationibus omnibus, & rebus & familia libera ab omni censu & debito nostræ Ecclesiæ, & cum duabus partibus de illo voto, & clamoribus, & cum suo Cauto in gyro, &c.* Vide eumdem to.5.pag.438.Vetus Lapis in Monasterio de *Husillos*, in Hispania, apud Ambros. Moralem lib.16.cap.44. Æra 1195. *Rex Sanctius Domini Aldefonsi Hispaniarum Imperatoris filius, dedit Cautum Ecclesiæ sanctæ Mariæ de Fustellis, Raimundo Gileberto existente Abbate ejusdem Ecclesiæ.* Charta Alfonsi VII. Imp. æræ 1182. apud eumdem Tepez tom 7. *Cauto etiam prænominatos terminos & loca prænominata jam dictam Ecclesiam S. Joannis, & omnem ejus ubicunque sit hæreditatem, quod*

quod nulla poteſtas, nulluſque alius homo, cauſa maleſaciendi vel pignorandi intrare præſumat, &c. Quæ formula in aliis Chartis ejuſdem Regis occurrit non ſemel. Charta Alfonſi VIII. Regis Caſtellæ æræ 1213. apud eumdem *Yepez* to.7. *Et omnia pecora veſtra per omne regnum meum ſint ſecura & Cauta, tanquam mea propria, & libera, & ubique habeant paſcua.* Ibid. *Mando etiam & firmiter ſtatuo, quod omnes hæreditates veſtræ, tendæ, & canales, furna, & omnia veſtra tanquam mea propria ſint, ut dictum eſt, Cautata, & ab omni gravamine & inquietatione tam regali quam alia ſemper libera & abſoluta.* Charta Ferrandi Regis Caſtellæ æræ 1224. *Cauto vero ſuprædictos homines & omnia quæ habent vel habebunt, quod nullus de cætero pro aliqua voce, vel calumniis, excepto pro pretio debito, audeat pignorare, vel de ſuo aliquid prendere, moleſtare, vel calumniare. Hujus autem liberationis & Incauatationis inchartationem facio Deo & ſanctæ Agathæ, &c.* Vide Brandaon.in Monarch.Luſitan.to.3.pag 71.195.212.to.4.pag. 50.191.187.v.to.5. pag.308. Golvaperez in Segovia ca. 18.p.5.&c.

COTUS. Charta Alfonſi VII.Regis æræ 1174. apud eumdem *Yepez* to.5.pa.472. *Nullus homo ſit auſus ingredi infra hos Cotos, neque ullam violentiam facere, &c.* Occurrit ibi pluries. Charta Alphonſi Hiſpaniarum Imperatoris æræ 1162.apud Bivarium: *Offero, & confirmo, & concedo omnia quæcunque ſint, ſive de regalengo, ſive de condado: ſive magna, ſive parva infra Cautos, quos proavus meus poſuit, id eſt per Cautos de termino de Vitriales, &c.* Alia Sancii Regis Portugaliæ æræ 1231. apud Rodericum *da Gunha* in Epiſcopis Portenſ.2.part.pag.58. *Ego Sancius...facio chartam Cauti Gondomar quod...augmentari fecimus*, Infra: *Ubi ſedes antiquus lapis Cauti: Quidquid infra lapides & terminos iſtos concluditur, firmiter Cautamus, & Cautatum in perpetuum eſſe mandamus, & hæreditates quæ ad caſalia infra Cautum iſtum exiſtentia extra Cautum pertinent, habeat prædictus Epiſcopus, &c.* Charta Martini Oventenſis Epiſcopi æræ 1288.apud *Yepez* to.3.pa.217. *Tibi Abbati domino Joanni Sammonenſi ejuſdem loci, atque ſucceſſoribus veſtris facimus ſcripturam libertatis,ut amplius Sammonenſe Monaſterium aut Eccleſias veſtras, ſive intra Cautum ſive extra Cautum ad Sammonenſe Monaſterium pertinentes non inquietemus, neque jus Pontificale deſuper Monaſterium veſtrum, aut ſuper Eccleſias veſtras, unquam requiramus.* Vide eumdem *Yepez* to.5.pag.439.b.448.b.449.b.

3. CAUTUM, Fiſcus Regius. Charta Ferdinandi Gundiſalvi Comitis Caſtellæ æræ 972. apud *Yepez* to.1.Chron.Ordin.S.Benedicti pag.32 *Inſuper in Cauto 60. ſolidos ad Comitis partem reddat, & quod retinuit, tantum per tres annos triplicatum Monaſterio ſolvat.* Adde pag.34.39. Alia æræ 957.to 4.pag.458. *Quod ſi quis, quod abſit, ad diſrumpendum venerit iſtos terminos, purget ad parte Comite quinque libræ aureæ in Cauto,* Charta alia æræ 1010.tom.1. pag.12.Appendicis: *Et dimittant ad Monaſterio terram quam aravit, aut vinea quam plantavit, & à parte Regis reddat 38.libras ex puriſſimo auro in Cautis, & ſcripta firmis permaneat in ſæcula*: Alia æræ 1078.pag.23. *Et in Cauto regiæ poteſtati ſolvat milliarias auri, &c.*

¶ CAUTUMÆ, CAUTUMIÆ, CAUTUMNE. Gloſſ.Iſid.*Cautumne, Citanæ.* Infra: *Citenæ, Cautumniæ.* Papias MS.Bituric.*Cautumiæ, Citeanæ;* & infra:*Citenæ,Cautumniæ.* Grævius ad Iſidori Gloſſas cenſet legendum cum Vulcanio,*Ciſternæ.Lanumiæ,* quę integra ſunt in Excerptis, & cum corruptis junguntur: *Cautumæ*(mihi *Cadtuma*) *citanæ, ciſternæ, Lantumiæ* (mihi *Lautumiæ.*) Apud Conſtantienſem, eodem Grævio Judice, æque vitioſe legitur *Cautumiæ, Citanæ*, In Excerptis etiam habetur *Citenæ,Cautumniæ.* Quid ſi *Cautumiæ, citeanæ vel citanæ, citeneve cautumniæ* eſſent Conſuetudines municipales, quaſi diciſſent, *Cotumiæ, citeanæ,* Gall.*Coutumes des Cites?*

CAUTUS, Navis ſpecies. Vide *Gatus.*

¶ CAWARSINI, *Cawerſini*, Itali mercatores ob uſuram notiſſimi. Vide *Caorcini.*

¶ CAVUS, Vanus *Opes Cavæ*, apud S.Paulinum in Poemate ad Cytherium de Filio.

1. CAXA, [Vox Hiſp.] CAPSA, [Gall. *Chaſſe*, ubi Sanctorum reliquiæ reponuntur.]Vide Annales Alexandriæ Hieron.Ghilini pag.23. [Acta SS. Benedict. ſec.4.part.1.pag.590.in brevi Indice Reliquiarum Monaſterii Aniani.]

¶ CAXA, Arca, capſa, Gall.*Caiſſe.* Conc.Hiſp. to.4.pag.223. *Quod doctrinarum Parochi ab Eccleſiis diſcedant ad æraria, vulgo Caxas, & ad congreſſus intuitu exigendi ſua ſalaria.* Vetus Ceremoniale MS.B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ : *Prædicti infantes dimittunt candelabra & turribulum ſuper Caxam Confratriæ S. Eligii.*

¶ 2.CAXA, Res vetuſtior, Anaſtaſio.Bibliothecario, ſive alteri Chronicorum Caſinenſium abbreviatori apud Murator.to.2.pag.367.col.1 ER pro *Caſcas*; *Caſcus* enim veteribus Latinis eſt Antiquus, priſcus; Cicero Tuſcul. quæſt. lib.1. *Itaque unum illud erat inſitum priſcis illis, quos Caſcos appellat Ennius, eſſe in morte ſenſum. neque exceſſu vitæ ſic deleri hominem, ut funditus interiret.*

¶ CAXARE. Vita S.Angilberti to.3.SS.Febr.pag. 98.*Sed aliter accidit quam Rex mortalis in ſua cogitatione Caxavit.* An taxavit, ſtatuit?

¶ CAXECTA, Hiſpaniæ *Caxeta*, Gallis *Caſſette*, Parva *caxa*, capſula, apud Rocchum Pirrum Siciliæ Sacræ pag.53. *Habuit facibus hæſce Reliquias...Caxeſam unam de criſtallo, &c.*

¶ CAXIA, Idem quod *Caxa*, Capſa, Gall.*Chaſſe*, Gaſſendus in Notitia Eccleſiæ Dinienſis in Inventario anni 1340.*Item in altari B. Mariæ ſunt duæ magnæ Caxiæ cum duobus ſcabellis pictis, &c.* Proceſſus aperturæ tumuli S.Urbani PP.an.1381.ex Archivo S. Victoris Maſſil.*Vidimus oculatim infra dictum ſepulcrum ſic apertum quandam Caxiam longitudinis ſex palmarum, vel circa.*

CAYA, Domus, *Maiſon, Chaix, ou Ouvroirs*, in Conſuetudine Bayonenſi tit.7. art.22.30.32. Willelmus Thorn.in Chron.ann.1285.*Sedata eſt diſcordia quæ mota fuerat inter... de quodam Caya & domo ædificata in quodam prato*, Occurrit iterum eadem notione ſub an.1286.

CHAIA, idem ſonat quod *Caya*, in Regeſto Conſtabularię Burdegalenſis fol.131.*Quilibet habitator villæ de Liborne habens unum ſolerium ad menſuram dictæ villæ, debet* 12 *denar.de ſporta, & quilibet habens unam Chaiam ad menſuram dictæ villæ, habens* 8. *braſſas cum dimidia in amplum & in longum* 12.*debent decem ſol.8.den. de ſporta*. Fol.39.In *caveria de Roſella, inter domum ſeu Cayum Petri Burdegala de ſancta Liurada ex parte una, & domum, ſeu Cayum* Petri *Arnaldi, &c.* Occurrit ibi pluries in hac ſignificatione. *Cbay*, Occitanis *caveam*, ſeu cellam vinariam ſonat.

CAYUM,in Charta Walteri Epiſcopi Coventrenſis in Monaſt.Anglic.to.3.p.231.

CAY, hodie appellamus aream in littore onerandarum atque exonerandarum navium cauſa, è compactis tabulis trabibuſque firmatam, ac deſuper tectam, inſtar domus, unde ejuſmodi æreæ appellationem obtinuere, vocabulo, non à Saxonico cæg, clavis, uti vult Spelmannus, vel à *caiare*, uti Scaliger ad Auſon. lib.2.cap. 22.ſed à Cambro-Britannico *Cae* deſumpto

quod ſæpem & clauſt rum ſonat, ut *Caed*, opertorium, clauſus, *Caeor*, ca ula, ut auctor eſt Boxhornius in Orig.Gall.Ita voce m

CEAGE, interpretantur Evidentiæ Eccleſiæ Chriſti Cantuar. *Manſionem quoque...& clauſulam quod Angli dicunt Ceage, quæ pertines ad prædictam manſionem.* Ubi *Ceage* videtur eſſe *Cayæ* procinctus, Inde etiam

CAIAGIUM, pro vectigali ex fluviorum portubus, quos *Cays & Hawres* vocat Conſuetudo Normanniæ art.581.Charta Radulfi Decani Ambian. ann.1167. in Chartul.Eccl.Ambian.*Reditus, quem vulgo Caiagium appellant*. Charta Philippi Regis Fr.an.1309.pro mercatoribus Luſitanis, in 2.Regeſto ejuſd. Regis ex Tabular.Regio num.172. *Item eſſayum noſtrum dictæ villæ parabitur & ponetur in tali ſtatu, quod dicti mercatores abſque ſolutione Caagii poterunt ſuas denariatas & mercaturas bono modo onerare & exonerare de die & de nocte*,

CAHARIE, Vox ejuſd.ni fallor, originis, in Uſaticis MSS.Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Une cou ſtume eſt que l'en appelle la Cahatie, que pour une ſom me de œufs, & de poullaiges, & d'eiſeaulx, & de fourmaiges,& d'aigneaux,& de queuveaulx, & de tiulx choſes venant par eaue à Rouen, l'en paie un denier*.

¶ CAYBLA, Funis craſſior, rudens, Gall.*Cable* vel *Chable*. Inſtrum.anni 1329.ex Tabulario S.Victoris Maſſil.*Item* 2 *petiæ de tela...Item* 1. *Cayblam*; *item* 2.*aurellerios*, *&c.*

¶ CAYCIA, Capſa,arca,Gall.*Caiſſe*.Supplicatio ad ſummum Pontificem A vinione commorantem inter Schedas D.*Je Fournier*; *Cum in dicta civitate ſit condam Caycia, in qua piæ largitiones pecuniarum pro redemptione captivorum reponuntur*.

¶ CAYRELLUS, Telum ſpiſſius, Gall.*Carreau*. Locus eſt in *Scoptrum*. Vide *Carellus*.

¶ CAYRO, Canterius, ut puto, Gall.*Cheuron*. Charta Petri *de Roteys* Vicarii Toloſ. ad Bajulos de conditione materiæ ann.1272.in Conſuet. MSS. Toloſ. fol. 27. è Bibliotheca D. *de Crozat*: *Et quod columpnæ quæ appellantur de paiella habeant unum palmum de amplo & tres digitos de ſpiſſo*; *& quod Cayrones quæ veniunt ſeu aportantur cum eis habeant duodecim palmes de longum*, *& medium pedem de amplo*, *& unum diurnum de ſpiſſo*. Occurrit rurſum vox *Cayrones* in *Amanegia*, ubi ſumi videtur pro palis ſeu adminiculis vineæ, Gall. *Echalas*. Vide *Caprones*.

¶ CAYRONUS, Cæmentitius lapis, Provincialibus *Quairon*, Gall. *Moellon*. Statuta Arelat. MSS. art.82. *Et dextrum quo menſurabitur*, *& Cayroni & tegule fiant ſecundum formam eorum*, *quæ erunt in palatio communi*.

¶ CAYSSA, Cayssia, Capſa, arca, Gall.*Caiſſe*, *Laiette*, *Coffre*. Obituarium S.Geraldi Lemovic. fol.42.*Reponitur dicta littera in prima Cayſſa ſignata* X. Limborch.Sent.Inquiſ.Toloſ.pag.355. *Poſt cænam...oraverunt flexis genibus inclinatus ſuper quandam Cayſſiam juxta lectum*, Ibidem: *Poſt cænam oraverunt inclinati ſuper quandamCayſſiam flexis genibus ſecundum modum ipſorum*(Valdenſium.) Inventar.an.1341. ex Archivo S. Victoris Maſſil.*Unam Cayſſiam cum magna copia inſtrumentorum Prioratus S.Honorati*.

CAYTUS, ſeu Gaytus, vel Gayetus, Militaris officii nomen apud Saracenos, quod occurrit apud Lupum Protoſpatham ann. 972. 1002. Hugonem Falcandum crebrius, & apud Rocchum Pirrum in Archiepiſcopis Montis Regal.pag.402.in Epiſcopis Agrigentinis pa.276.in Epiſc.Pactenſ.pag.392.

¶ CAYUM, Cayus. Vide in *Gaya*,

¶ 1. CAZA, Fera quam venatores perſequuntur, Charta anni 1227. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil.fol.130.*Ego non debeo aliquid habere... de quarteriis cervorum*, *vel aprorum*, *vel aliarum venationum... ubicumque Caza capta fuerat ultra terminos ſupradictos*, *ſcio jus domini ad Eccleſiam de Villacroſa pertinere*, Hiſpanis *Caça*, vel *Caza*, Venatio eſt, Vide *Caciare*.

¶ 2. CAZA, Vaſis genus. Bertramus in Vita S. Francæ Abb.to.3.April.pag.384. *Cazam unam & ſcutellam obtulis coeus factus & liberatus*. Ibid. p. 393. *Polzagallo calderariæ Placentiæ facienti Cazam unam pro fundenda manibus aqua*, *contigit us*, *&c.* Doctiſſimo Editori videtur *Caza* ſcribi pro *Caſſa* & ſignificari pelvim, Arridet ſignificatio: at cur *Caſſa* potius quam *Caza* ſcribendum ſit non ſatis video. Hiſpanis *Cazo* Catinus eſt ex ære Cyprio,quem vulgo *Caſſerole* appellamus. Italis, *Cazza*, Rutrum frictorium,Gall.*Friquet*.

CAZAFUSTA, pro *Catapulta*, Machina bellica, ſudibus acutis ejaculandis idonea. Rollandinus lib. 8. Hiſt. *Nihilominus niſi ſuns defendenses*, *inimicos repellere*, *eoſque fugare*, *& figere nunc lanceis*, *nunc ſagittis*, *fundis petras rotantibus*, *& ſonantibus Cazafuſtis*. Vide *Fuſtibalum*.

¶ CAZARE, De loco pellere, exigere, Gall. *Chaſſer*, Ital.*Cacciare*. Memoriale Poteſtatum Regienſ.ad ann.1247.*Et quadam die Martis*, 18. *die intrante Februario ſtando dictus Imperator in Victoria*, *Parmenſes & omnes milites & populares armata manu exierunt de Parma*, *& per forciam Cazaverunt Imperatorem de Victoria*,*& omnes ſuos milites & pedites*.Chron. Parmenſe ad an.1308.*Alios fugaverunt*,*& Cazaverunt*, *& multos interfecerunt*.

¶ CAZATA, Placentæ ſpecies cum *caſeo*. Tranſactio Abbatem inter & Monachos Craſſenſes ann.1351 ex libro viridi fol.53. *Pancoſſeris ipſius domini Abbatis debent prædicta facere*, *ſcilicet dictos flauzones*, *artocrea*, *ſive empaſtatas*, *Cazatas*, *ſive paſtillos*. Vide *Caſeata*,

CAZENI, Teſtamentum Ramirii Regis Aragon. æræ 1099.apud Martinez.in Hiſt.Pinnat.lib.2.c. 38. *Et villos vaſſos* (id eſt, vaſa) *quos Sanctius filius meus comparaverit & redemerit*, *pexo per pexo*, *de plata aut de Cazeni*, *illos prendat aus redimat*, *&c.*

¶ CAZEOLA, Menſura minor annonaria, ad quam præſtationes frumentariæ exigebantur. Idem videtur eſſe quod mox *Cazola*. Voces forſitan ab Hiſpanica *Caza*, Catinus, Noſtris, *Poelon*, *Caſſerole*. Hiſt. Dalphin.tom.1. pag.86.col. 1. Extenta, jurium Comitis Sabaudiæ ann.1309.*Item de duobus bichetis bladi capitur una Cazeola bladi... Item de ſingulis duabus bennis bladi venditi ad bennem levatur una Cafeola*, *...capitur una Cazeola pro qualibet bemiua*,

¶ CAZERI, à Germanis Valdenſes olim dicti ſunt, an à priſcis Catharis detorta voce:an uti Godefrid.Henſchenius ad Vitam S.Galdini Cardin,vult, à voce Germanica *Catz*, h.e.Catus, Felis; eo quod ſicuti feles noctu ſua conventicula celebrabant; ita & illi adverſariorum metu, nocturnoque tempore cœtus ſuos inſtituere fuerint coacti. Hofmann.in Lexico.

¶ CAZIA, Idem quod *Caza* 2.Species vaſis. Anaſtatius Bibl.in Vitis Rom.Pontif.apud Murator.to.3.pa. 188.*Accipiens unuſquiſque portionem panis atque portionem vini... necnon Cazam de pulmento*. Murator.pro *Caziam*, *carnem* poſuit, ſed *Cazia* rectum ſenſum patitur. Ibid.p.197.col.1.*Cazia coloratoria argen. deaurata*, ut eſt in MS.Editio legit, *Vaſa colatoria argentea deaurata*. *Cazia colatoria* idem eſt quod Italica vox *Cazza*, Forata capeduncula, Gall.*Friquet*, ut jam dictum eſt in *Caza* 2.

CAZOLA, Vas quoddam, Matthæo Silvatico; ſed qua lingua, non indicat.

¶ CEA,

¶ CEA, Foreſiis Lugdunenſibus, Murus, paries Gall. *Mur*, *Muraille*, *Cloture*. Charta Domini de *Luriec* in Foreſio ann. 1417. *Juxta Cobercum dictum de la Cea*. i.e. juxta plateam *parietis*, ubi olim quercus fuit, ut exponit doctiſſ. D. *Aubret*.

¶ CEAGE. Vide in *Caya*.

¶ CEBER, Cucurbitula ad eliciendum ſanguinem, Gall. *Ventouſe*. Vide *Ventoſa*.

¶ CEBESIA. Dotalitium Judithæ Comitiſſæ Normanniæ apud Marten. to. 1. Collectionis anni 1700. pag. 14. *Cebeſias in ſupradictis villis* XX. *& unam, molendinos* XVIII. *tredecim carrucas boum, &c.* Ubi laudatus Editor pro *Ceſeſias* ſuſpicatur legendum *Eccleſias*.

¶ CEBULUS, κυβος, *Gibboſus*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CECENDELE. Vide in *Cicindela*.

¶ CECIA. Vide *Caecia*.

¶ CECINDILLUS. Vide *Cicindela*.

¶ CECLATURA, Inciſio in arbore, quæ termini loco eſt. Mendum pro *Thectatura*. Vide in hac voce.

CECOS, Gallica lingua, *Dimitte* ſonat, ut auctor eſt Servius ad 11. Æneid. [Cave ne mendum ſit apud Servium.]

¶ CECROPIA. Johan. Diæonus in Vita S. Gregorii M. lib. 2. num. 14. *Sola deerat interpretandi bilinguis peritia, & facundiſſima virgo Cecropia, quæ quondam ſuæ mentis acumina, Varronæ cælibatum ſuum auferente, Latinis tradiderat, impoſturarum ſibi præſtigia, ſicut ipſe in ſuis epiſtolis queritur, vindicabat.* Hic Mabillon. *Cecropia*, ut veriſimile eſt, pro lingua Græca ſumitur: nam Cecropia arx fuit Athenis.

CECTORIUM, apud Gromaticos, inquit Salmaſius ad Inſcript. Herodis pag. 51. ponitur pro *bectorium*: *Cectoria, hoc eſt, rotundus eſt, ſicut modius, eſt foſſa circa publica. Cectoria*, pro *bectoria*, Ἕκτον enim *modius* Græcis. Unde *bectorium*, vel *Cectorium* illis auctoribus, quod rotundum eſt ſicut modius, ut foſſæ rotundæ.

CECUA, Cecuma, Cecunia. Gloſſ. Iſid. *Cecua, noctua. Cecuma, noctua*. Jo. de Janua *Cecunia* habet, additque, *& à cecus dicitur*. [Feſtus habet *Cicuma*. Hauſeruut ex Græcis. Κικυνις enim, inquit Græcius, Callimacho eſt noctua, ut notat antiquus Interpres Ariſtophanis in Aves. In Conſtantienſi legitur: *Cacuba, Noctua*, quod & ipſum rectum eſt. Nam & ſic Noctua Græcis vocabatur κικκαβῆ. Scholia, quæ laudavimus, Ariſtophanis: κικκαβᾶν τὰς γλαῦκας καὶ τὰ φυτὰ λέγουσιν, ὅθεν καὶ κικκαβᾶς αὐτὰς λέγουσιν. εἴ γε κικυμεῖδες, ὃς Κλεόμαχος, κράτ' ἀγαθὸν κικυνις, hoc eſt, interprete Dacerio, qui hunc locum affert ad Feſtum, *Noctua ita aiunt clamare, unde eas Ciccabas dicunt. Alii Cicuuas, ut Callimachus, valde bona Cicuma*. Ut autem dixerunt, *Cicuma & Cecuma*, ſic *Cecuba & Cicuba*.]

¶ CECUMINI, *id eſt, Mali fervores*; *nam Cacoi, Malum, Cauma* Græce *Æſtus*. Papias MS.

¶ CECUNIA. Vide *Cecua*.

¶ CEDA, Cedula, pro *Scheda, Schedula*, in veteri, Vocabulario Juris utriuſque. *Cedula* quoque legitur in Vita B. Joachim pag. 93. tomi 7. SS. Mail, in Miraculis S. Antonii de Padua to. 2. SS. Junii pag. 736. in Vita S. Symeonis Eremitæ, inter Acta SS. Benedict. ſec. 6. part. 1. pag. 163. apud Rymer. to. 2. pag. 263. col. 2. in Epiſtola Martini IV. Papæ an. 1284. Hiſpani & Itali dicunt etiam *Cedula*, Galli *Cedule*.

¶ Cedulata, Eadem notione. Concil. Narbon. ann. 1430. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 360. *Sed ordinet Dominus noſter Papa ſummarie & de plano in Cedulatis, prout ſibi videtur ordinandum*.

CEDELLUS, Vas portatile, in quo reponi ſolet aqua benedicta, noſtris etiamnum *Celet*. Charta Hecardi Comitis Auguſtod. ex Tabulario Prioratus Perſiaci in Burgundia pag. 26. *Uno tapeto, uno Cedello ad aqua benedicta duo*. Vide *Seilletum*.

¶ CEDERIA, ſ. Quæ vendit filum aut pannum bombycinum. Bombyx, Gall. *Soie*, Hiſp. *Seda*, Occitanis eſt *Sedo* vel *Cedo*, unde, niſi fallor, *Cederia*. Confuetud. Toloſæ in rubrica de debitis art. 1. *Si aliqua mulier . . . aliquandam mercandiam exerceat publice, ut puta, ſit tabernaria, pancoſſeria, lanaſſeria, mercevia, Cederia, vel alterius hujuſmodi, &c.*

CEDRIA, Κέδρια, *Gumma Cedri*, in Gloſſ. Medico MS. & apud Alexandrum Iatroſophiſtam lib. 1. de Paſſionib. Erotianus in Lexico Hippocrat. Κέδρινον ἔλαιον, τὸν Κύπριον Matth. Silvaticus: *Kidria, i. al-kitran, Cedria, id eſt, gummi cedri*. Joannı vero de Janua: *unguentum factum, quo aſſeres liniti non putrefcunt, vel tempore, vel vermibus*. Alibi: *Cedria, arboris gummi ſive lacryma, quæ ad conſervationem librorum ſumme eſt neceſſaria. Nam libri ex hac lacryma liniti nec à tineis corrodantur, nec tempore feniſcunt. Cedrina* dicitur in Gloſſis Biblicis MSS. Anonymus de re architecton. cap. 12. *Cedrus ſi humore non corrumpatur, eandem habet virtutem: ſed quomodo de pino reſina decurrit, ſic & ex ea oleum quod Cedria dicitur: quo ſi libri aut cluſa inungantur, nunquam tineis aut carie ſolventur*. Martianus Capella lib. 2. *Alia* (volumina) *ex papyro, quæ Cedro perlita fuerant, videbantur*. Vide Galenum lib. 7. Simpl. Orib. in 2. ad Eunap. Paulum lib. 7. Aetium lib. 1, Tetrab. ſer. 2. Columellam lib. 6. cap. 32. Marcellum Empir. c. 26. extremo, Joſephum Scaligerum in Animadverſ. in Robert. Titium pag. 179. [Salmaſium de Manna pag. 23. Vitam S. Syncleticæ to. 1. SS. Januarii pag. 251.] & Caſaubonum ad Sat. 1. Perſii.

CEDUA, nude pro Silva cædua, Gall. *Bois taillis*, occurrit in Conſuetudinibus MSS. Cluniac. ann. 1301. ex Codice B. Mariæ Deauratæ Toloſ. & in Bulla Pauli III. Papæ pro ſecularizatione Monaſterii Vezeliac. ann. 1537. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 117.

¶ CEDULA, Cedulata. Vide *Ceda*.

¶ CEGRA, Genus piſcis. Charta Petri Abbatis Monaſterii Sanctæ Crucis de Talemundo ann. 1366. *In quolibet ferculo tres pecias marlucii recentis, aut cancris, & de radis vel de Cegris quinque pecias, aut de aliis piſcibus ad valorem*.

¶ CEI, *Judicatores*, in Gloſſario MS. Sangerman. num. 501.

¶ CELA, Scamnum, Gall. *Selle* Statuta Avenion. *Statuimus quod in carieta ſuper bancas macelli verſus portam Ferviciam, aliquis vel aliqua non teneat nec habeat bancam vel Celam, nec caniſtrum.. nec aliud impedimentum*.

¶ CELAMEN, ſ. Idem quod cella, cellarium: quemadmodum enim, ut cum Donato in ſuis ad Terentium notis loquar, *Cella & Cellarium à reponendis celandiſque rebus eſculentis & poculentis* dicitur, ſic & *Celamen* eodem ſenſu dicere potuit inferioris ævi Scriptor. Donatio Conradi Emelrici de Pinguia Vicarii Eccleſiæ S. Joannis Moguntiæ pro ipſa Eccleſia tom. 2. Rerum Mogunt. p. 701. *Per hoc præſens inſtrumentum pateat univerſis, quod an. à Nativitate Dom. 1325. Moguncie in camera ſuper Celamine domus curiæ ad Tres Reges, quâ ibidè inhabitat Conradus Emilrici de Pinguia, &c.*

¶ CELAMENTUM, Secretum quod celari debet. Marten. tom. 3. Anecdot. col. 837. in Fragmento Hiſt. Britan. Armor. *Aperiens illis ſub magnæ Confeſſionis Celamento*, Galli dicimus, *Sous le ſecret de la confeſſion*.

¶ CELANDRIA, Navigii ſpecies. V. *Chelandium*.

¶ CELARE, ubi de ædificio, Contegere, vel Camerare, Gall. *Couvrir*, vel *Couter*. Hiſt. Affligin. apud Acheriam to. 10. Spicil. pag. 615. *Celavit lapidibus ma-*

gnam Ecclesiæ partem à cruce usque in finem. Vide *Celata*.

¶ CELARIUM, pro *Cellarium*, Cella vinaria, Gall. *Cellier*. Pancarta MS. titulorum Abbatiæ S. Stephani de Vallibus prope Xantones, in Charta super levaggio vini S. Saturnini: *Quin etiam Levaggium Celarii Abbatiæ de Vallibus, &c.* Occurrit apud Th. *Madox* in Formulari Anglic. p. 89. & 205. in Hist. Harcuriana to. 4. pag. 1099. & c. *Fiunt ones Celariorum*, Præstationes pecuniariæ pro *Celariis*, ubi vinum venale est, in Litteris Johannis I. Regis Franc. an. 1351.

¶ CELARIUS, pro *Cellarius* vel *Cellerarius*, de quibus infra, legitur in Obituario MS. Ecclesiæ Morinensis fol. 2. & 3. Utrobique *Bursa Celarii*, cujus erat quotidianas Canonicorum mercedes distribuere.

CELATA, Insidiæ, Hispan. *Celada, Enganno de guerra*. Ex Lat. *Celare*. Gloss. Lat. Græc. *Celat*, κρύπτει. *Celare, tegere*. Nonio. Isidorus Pacensis Episcopus in Chronico æra 769. *Europenses vero solliciti ne per semitas delatescentes aliquas facerent simulanter Celatas, stupefacti in circuitu sese frustra recapitant, &c.* Rodericus Toletan. Arch. in Hist. Hispan. lib. 3. cap. 24. *In lapidicina urbi proxima insidias collocavit; cives ad prælium processerunt, sed inter Celatam & acies intercepti ex civibus plurimi occiderunt, &c.* Vide Leges Alfonsinas seu *Partidas*, part. 2. tit. 35. leg. 30. Sic Tactici Græci ἐνέδρας, insidias, ξυγκρύμματα non semel vocant. Vide Leon. cap. 12. §. 34. & 38.

Italis *Celata*, est casis, unde nostri *Salade* effinxerunt: sic dicta, quod ea caput indutus miles *celetur*, & occultetur, ut à nemine agnoscatur.

¶ CELATURA. Vide *Cælatura*.

¶ CELCINNA, mendose pro *Celeuma*, vel *Celeusma*, de quo mox. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 18. apud Murator. to. 10. col. 936. *Occurrit illis Messanensium classis cum gaudio, quas exultantes in portus placidos introducunt; ubi ad spolia Gallorum & Provincialium cum Celcinnatibus latis vocibus clamabatur*.

¶ CELDAL. Vide *Cendalum*.

CELDRA, Mensuræ species apud Scotos. Leges Burgor. Scotic. cap. 67. *Pistor habeat ad lucrum de qualibet Celdra, secundum quod probis hominibus videatur*. Statuta Gildæ Berwic. cap. 39. *Nulla mulier emat in foro ad faciendum brasium ad vendendum plus quam unam Celdram*.

¶ CELE, *Brachia Scorpii*. Glossar. MS. Sangerm. n. 501. Est à Græco γλαὶ, Forceps cancrorum.

¶ CELEBSEDRA, mendose pro *Clepsydra*, κλεψύδρα, Horologium ex aqua, Gall. *Clepsydre*. Glossar. MS. Sangerm. n. 501. *Celepsedra, per quod ore colliguntur*.

¶ CELEGIA, Idem quod *Cerevisia*, Potus ex grano confectus, Gall. *Cervoise*, *Biere*. Tabular. Rothon. *Vinum si venale fuerit ibi, de modio uno lagenam unam S. Salvatori: similiter de medone, de Celegia & de pigmento*. Vide *Celia*.

CELENDRA, Instrumentum quo poliuntur panni, nostris *Calandre*. Charta Caroli II. Regis Siciliæ apud Ughellum to. 9. pag. 229. *Concedimus... instrui, ordinari, & fieri in civitate Ravellensi ubi Episcopus ipse providerit, tintoriam Celendram cum auricella & aliis suis circumadjacentiis, &c.* Alia Joannæ II. Reginæ Siciliæ ann. 1429. ibid. *Celendram unam... in qua Celendrari consueverunt, & Celendrantur fustiani, &c.* [Hujus vocis origo κύλινδρος Cylindrus, quia præcipua vis *Celendræ* in cylindro posita est.]

¶ CELENDRIA, Species navis. Vide *Chelandium*.

CELER, Veredarius, nostris *Poste*. Isidorus l. 10. Orig. *Celer, appellatus à celeritate, quia quod usus exigit, velocius facit*. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1. *Qui factum panderet Celer præmittitur*. Ibidem: *Currunt illico Celeres, qui Beribæ dicerent*. Cap. 10. *Utinam post illum Celeres, qui equum illum nobilem mihi reducant, mittere velles*. Cap. 4. *Mittit Imperator Celerem quemdam*. Julianus Episcopus Toletan. in Chron. *Dum de iis, quæ in Gallijs gerebantur, nuncium Celerem recepisset. Agiles viri*, in Vita S. Amandi scripta per Baudemundum c. 6. n. 23. Paulinus Ep. 24. *Ut curforem Dominicum Cardamatem signatis in lege divina antiquorum velocium laudemus exemplis*.

¶ CELERARIA, Officium *Celerarii*, in Litteris Galteri an. 1218. & Tabularjo Ecclesiæ S. Audomari: *De quinque officiis... subpræpositura, magisterio scolarum, pisteria, Celeraria & Cbochia*.

¶ CELERARIUM, Idem ac *Cellerarium*. Vide locum in *Typrus*.

¶ CELERARIUS, Idem ac *Cellerarius*, quod vide.

CELERE, pro *Celeriter*, in Vita S. Materniani Episcopi Remensis num. 16.

¶ CELERIPES, ἀνθρ. *Celer*, apud Janum Laurenb. in Supplemento Antiquarii.

¶ 1. CELES, *Citbar que canitur*. Vet. Gloss. Sangerman. n. 501. Lege, *Chelys*, *Citbara*, à Græco χέλυς Instrumentum musicum, Testudo.

¶ 2. CELES. Vide *Ceres*.

¶ CELEUMA, pro *Celeusma*, Gr. κέλευσμα, Cantus nautarum quem in prosperis præsertim concinebant. Occurrit in Vita S. Genovefæ to. 1. SS. Jan. p. 141. & in Vita S. Willfridi inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. pag. 684.

¶ CELEYR, Ephippiorum artifex, Gall. *Sellier*. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hist. Geneal. Arvern. to. 2. pag. 783. *Escudeleyr, Freneyr, & Celeyr, & Carnifices tres denarios quilibet pro annata*.

GELGA. Modus agri. Chartæ Alemann. num. 83. apud Goldast. *Ut ad proximam curtem S. Galli unum jugum arent, & cum semine meo seminent annis singulis in unaquaque Celga*.

CELIA, Ceria, Potio Hispanis veteribus familiaris, ut auctor est Plinius l. 22. c. ult. qui *Celiam* & *Ceriam*, promiscue nominari indicat. Hujus confectionem modum describit Paulus Orosius lib. 5. cap. 7. *Postmodum diu obsidione concluso Numantini duabus de fubito portis cuncti eruperunt, larga prius potione usi, non vini, cujus ferax is locus non est, sed fuco tritici per artem confecto, quem succum à calefaciendo Celiam vocant: fusitatur enim illa ignea vis germinis madefactæ frugis, ac deinde siccatur, & post in farinam redacta molli fucco admiscetur, quo fermentato sapor austeritatis & calor ebrietatis adjicitur*. Ab Orosio excerpit, quæ habent Isidorus lib. 20. c. 5. & Papias.

Ex hac descriptione liquet, non multum absimilem fuisse *Celiam* à *cervisia*, quæ quidem non ex tritico, sed ex hordeo vulgo conficitur: quin & à *Celia*, seu potius *ceria*, cervisiam dictam opinor, ita ut vocabulo additæ aliquot syllabæ, iisrimen ab Hispana potione, quod in hordeo videtur constitisse, ostendant, cum celiæ materia triticum fuerit secundum Orosium. At Florus lib. 2. cap. 18. eamdem Numantinam describens obtidionem, *Celiam* ait, *è frumento potionem* fuisse, sicque *ab indigenis* appellari. Qua frumenti voce hordeum constat contineri, quo cervisia conficitur. Tacitus de Germanis, lib. de Morib. Germanorum: *Potus, humor ex hordeo aut frumento in quandam similitudinem vini corruptus*. Unde quidam censent *Celiam*, sive *ceriam* Hispanorum, eamdem fuisse potionem cum Gallorum cervisia. Gloss. Angl. Saxon. Elfrici; *Cervisia, Celia*, Eala. Matth. Silvatic. *Celea, potio ex fucco tritici inebrians*. Infra: *Cellia, i. cervisia, dicta à calefa-*

faciendo. Joan. Sarisberienſis Epiſtola 85. *Hoc itaque* (vinum) *paratius eſt quam Celia, quæ à noſtratibus uſu vulgari Cervuſia nuncupatur*. Charta Edmundi Regis Angliæ to.2. Monaſt. Angl. *Quinque congios Celiæ, & unum ydromeli, & 30. panes reddat*. Chilienus Monachus in Vita S. Brigidæ cap. 1.

Qui latices gelidos Celiæ convertit in undas.

Ubi perperam Colganus ex MSS. *cellæ* edidit: ibi enim agitur de aqua in cereviſiam mutata, ut eſt apud Laurentium Dunelmenſem in Vita ejuſdem Brigidæ n. 55 Adde Ordericum Vitalem p. 539.

Certe Dani, ut auctor eſt Pontanus, *Oel*, & Angli *Ael*, cerviſiam vocant, vocibus ex *Celia* conflictis. Gloſſ. Saxonicum poſt Leges Henrici I. Oalchus, *cervisiæ domus*: Oalegavel, *cervisiæ gablum*. Teloneum Monaſterii S. Bertini: *Omnis tonellus ſive vini, ſive cervisiæ, ſive Alæ..dabit 2. den.*

Ejuſdem originis eſt *Godale* Teutonicum, quaſi *Goed ael*, proba cereviſia. Regeſtum Cameræ Comput. ſign. 123. fol. 10. *Foragia Godalarum ſeu cervesiarum quæ nos Epiſcopus habebamus in villa Tornacenſi una cum jure ad nos Epiſcopum ratione dictarum Godalarum ſpectante*. Ibidem: *Le Roy a acquis de l' Evesque de Tournai... le bracin des Godales, &c.* Guill. *Guiart* an. 1214.

A grans benas plains de Godale.

An. 1303.

Ribaus d'autre partie boivent,
Sans demander chambre ne ſale,
Parmi les rues la Godale.

Rurſum:

Li autre leur Godale crient,
C'eſt d'Arras ſi comme il dient.

Computum domanii Comitatus Bononienſis an. 1402. *Recepte des dangiers de Godales, de obvenoiſes, de Bromars, & de Houppenbeiers amenées par mer à Boulogne, &c.* Vide Hadr. Junium lib. 2. Animadverſ. cap. 12. &c. Gloſſar. Priſco-Gallicum Pontani pag. 282. Perperam vero Franciſcus Bivarus ad Pſeudo-Chronicon Maximi, à *Ceria*, vocem *Cidre*, accerſit indeque confectam contendit pag. 306, 332.

CELIBATUS. Vita S. Severi Epiſcopi Ravennatis num. 10. *Et exinde cœperunt ſanctum ejus Celibatum amplius venerari*. Ubi Bollandus annotat *Celibatum* poni pro ſanctimonia, vel Sacerdotio. Sed potius videtur eſſe *Celebritas*, fama, *Propter tantæ gloriæ Celibatum*, apud Ericum Upſalienſem lib. 5. Hiſt. Sueciæ, id eſt, famam. Acta S. Bernardi Epiſcopi Carinulenſis: *Quem ideo præfatus Princeps voluit habere Capellanum, quia ipſius plene cognoverat Celibatum*, Chronicon Andrenſe pag. 437. de Abbate, cui vitium incontinentiæ objectum fuerat: *Ita quod ei ſuum reatum, & viri Dei Celibatum . . . . confiteri coactus eſt*; i. caſtitatem, probitatem.

¶ CELIDONIATUS GLADIUS. V. *Chelidoniacus*.

¶ CELIDRUS. Vide *Chelyndrus*.

¶ CELIMDRIA, CELINDRIA. Vide *Salandra* poſt *Chelandium*.

CELIUM. Joan. de Janua; *Celium, idem quod Celites, quod vulgo Celionem, vel ſcal pellum vacant*. Leg. *Celtes*. [Vide *Celio*.]

1. CELLA, Latinis, eſt *ταμεῖον*, Penus, promptuarium, in quo quæpiam ex iis, quæ ad vitam conducunt, reconduntur, veluti Cella vinaria, olearia, mellaria, &c. Gloſſ. Gr. Lat. *Cella proma*, *ταμεῖον*, *Cella vinaria*, *οἰνὼν*. Interdum pro cubiculo, ut apud Vitruvium lib. 2. cap. 8. *Lateritiæ Cellæ*: lib. 3. cap. 1 *Cella ædis*: lib. 6. cap. 9. *Cubicula etiam & Cellæ familiaricæ conſtituuntur*. Gloſſ. Lat. Gr. *Cella*, *οἴκημα*.

CELLA vero & CELLULA, poſterioribus ſæculis ſurpantur pro Monachorum domicilio, atque adeo ipſo Monaſterio. Ita paſſim *Cellæ* vocem uſurpat Gregorius M. lib. 2. Dial. in Præfat. cap. 9. 12. 13. 21. 33. ubi Zacharias *μονὴν ἀγίου* vertit. Primitus enim Monachi divilis in *Cellis*, ſeu Cellulis, habitabant, in idem licet oratorium pſallendi gratia, aut ſacra peragendi convenirent. Regula Macarii c. 13. *De fratribus, vel qui in oratorio ſunt, vel qui per Cellulas conſiſtunt*. Clodoveus in ſuo Præcepto: *Monachis ibidem per diverſas Cellulas manentibus, ſeu manſuris, omnia neceſſaria... præbeantur*. Eucherius Lugdun. de Laude Eremi: *Hæc nunc habet ſenes illos, qui diviſis Cellulis Ægyptios patres Galliis noſtris intulerunt*. Rufinus lib. 2. de Vitis Patrum in Præfat. *Commanent autem per eremum diſperſi & ſeparati Cellulis*. Et lib. 3. num. 219. *In eodem loco circiter quinque millia diviſis Cellulis habitabant*. Guigo Carthuſiæ Prior de Quadripartito exercitio cellæ ca. 9. *Et quidem quantum in ea* (cella) *morari fructuoſum, tantum extra eam longe vel diu vagari periculoſum. Non enim diutius habitator Cellæ vivere poteſt ſpiritualiter extra Cellam, quam corporaliter piſcis extra aquam. Conſideret quia piſciculo illi, qui Alec dicitur, unum idemque momentum eſt, & extra aquam eſſe & expirare. Et Cella quidem formatur ex hac dictione Allec, cum convertitur*. Vide S. Hieron. Epiſt. 4. & 31. S. Auguſtin. de Morib. Eccl. lib. 1. cap. 31. Caſſian. lib. 5. Inſtit. cap. 36. & Collat. 18. cap. 4. Sozomen. lib. 6. cap. 41. Niceph. Call. lib. 11. cap. 38. Gaufredum Groſſum in Vita S. Bernardi Abbat. Tiron. cap. 12. &c. [Monaſteria quoque Sanctimonialium *Cellas* appellant Wolfhardus in Vita S. Walpurgis Abbatiſſæ lib. 4. num. 16. S. Lullus Archiep. Magunt. in Epiſtola inter Bonifacianas 47. ad Oſwitham Abbatiſſam, &c.] Hinc *Incellari*, Cella donari in Statut. Ordinis Cartuſienſis ann. 1368. part. 2. cap. 6. §. 1.

Cellas iſtas, *κελλία* vocant Græci Scriptores paſſim, Palladius in Vita Chryſoſtomi pa. 54. Edit. Emerici Bigoti, & alii quos laudant Meurſius, & Fabrotus in Gloſſario ad Cedrenum: *μονὴ ἁγία*. Nilus Narrat. 7. cap. 9. Interdum & *σκῆτα*. Atque inde *Cellarum*, & *κελλίων* nomen manſit locis quibuſdam, ubi inædificatæ erant *Cellæ* Monachicæ, uti monti Lariſſæ in Macedonia vicino, qui *ὄρος τῶν Κελλίων* Annæ Comnenæ lib. 5. Alex. p. 138. *Kellia* Innocentio III. PP. lib. 13. Epiſt. 4. dicitur: *Cellis* in Æmathia, & *Cellis* in Bithynia apud eamdem Annam lib. 12. *Cellarum Theſſalicarum* meminit auctor Itinerarii Hieroſ. & Antonini, ut & alterius ejuſdem appellationis in Ægypto, Sozomenus lib. 6. cap. 31. & Niceph. Call. 11. cap. 38.

CELLÆ quoque vox crebro pro Monaſteriolis, ſeu, ut olim vocabant, *Abbatiolis*, vel *Obedientiis*, quæ majoribus ſuberant, ſumitur. Nam cum Monachi prædia variis in pagis poſſiderent, eo aliquot è ſuis mittebant, qui & fruges colligerent, procurarent reditus, & ad Monaſterium deferrent: vel ut vitam ſolitariam quodammodo in iis agerent deſtinati Monachi: unde Bonifacius VIII. cap. 3. de Verbor. ſignif. *Cellas* ejuſmodi *loca ſecreta & ſolitaria* interpretatur, *quæ ab hominum ſeparata conviciis ſunt ad contemplandum & Deo vacandum ſpecialiter deputata*. Vel denique cellæ ſubinde ædificatæ propter nimium Monachorum numerum, ut ex Monaſteriis eo mitterentur Monachi, aliiſque identidem *pulſantibus* locum darent. Ardo Monach. in Vita S. Benedicti Abbat. Anianenſis: *Et quia cætera loca eos capere non quibant, conſtituit locis congruis Cellas, quibus præfectis magiſtris poſuit fratres*. Iiſdem enim in locis exſtructa etiam oratoria, quibus deſerviendis deſtinatus certus Monachorum numerus, qui à Primario Monaſterio dependebat. *Cellæ canobiales*, in Præcepto Lud. Pii apud Steph. Baluz. in Appen. ad Ca-

pitul.num.38. Charta Arnaldi Archiep. Burdegal. an. 1120. apud Sammarthanos: *Quia S. Macarius, non Cella S.Crucis, fed per ſe Monaſterium erat, &c.* Charta Galonis Epiſcopi Pariſienſis an.1107. *Ita ſcilicet ut Abbas Foſſatenſis prædictum Monaſterium tanquam Cellam ſuam poſſidebat.* [Charta an.1082. inter Inſtrum. Hiſt.Meld.to.2.p 14. *Quondam erat Eccleſia BB. Apoſtolorum Petri & Pauli nomini dedicata, quæ Abbatiæ nomen habebat; ſed per incuriam habitantium dignitatem hujus nominis amiſerat. Ordinavit igitur ſupradictum Concilium, ut hujuſmodi Abbatiæ Cellæ fierent & Cellæ nominarentur, religioſiſque monachis traderentur.*] Rudolphus Presbyter in Vita Rabani Mauri Archiep. Mogunt.num.5. Per *Cellas quoque fratrum ſibi commiſſorum, & per alia loca inculta ad ſe pertinentia, in quibus prius non erant, Eccleſias cum permiſſione Epiſcopi ſui conſtruxit, &c.* Quippe in Agathenſi Concil. can.58.Epaon.cap.10.Venetico cap.8.Aurelian. I. cap. 22. *Cellæ novæ, aut Congregatiunculæ Monachorum abſque Epiſcopi conſenſu prohibentur inſtitui.* Concilium Aquiſgran.an.817.& Additio 1.ad Capitul. Lud. Imp.ca. 44. *Ut Abbatibus liceat habere Cellas, in quibus aut Monachi ſint, aut Canonici, & Abbas provideat, ne minus de Monachis ibi habitare permittat quam ſex.* In Synodo incerti loci apud Sirmondum to.1.Concil.Gall. p.618. *Vetantur Monachi ſequeſtrati per Cellas habitare, & peculiare ullum habere.* In Concilio Pariſienſi an. 1212. part. 2. cap. 24. dicuntur Monachi in clauſtro interdum movere rixas & ſeditiones, *ut mittantur ad Cellas.* Vita Burchardi Epiſcopi Wormacienſis: *Ibi quoque primum fecit oratorium, deinde aliis officinis peractis, Cellam egregiam conſtruxit.* Hac notione *Cellam & Cellulam* uſurpant Lupus Ferrar. Epiſt.11. Udalricus lib.3.Conſuet.Cluniac. cap. 30.31. Ivo Carnot. Epiſt.269. [Notitia an.832. Marcæ Hiſp.col.769. Præceptum Ludovici Tranſmarini ibidem col.863. Bulla Paſchalis II. pro Corbiniacenſi cœnobio an.1107. inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 85. Annal. Benedict. tom. 3. pag.23. Hiſt. Monaſterii Mediani pag. 269.] Acta Murenſia pag.15. 37. Capitul. Caroli M. lib. 4. addit. 1. cap 14. lib. 6. cap. 138. Walafr. Strab. in Vita S. Galli cap.5. Orderic.Vital.lib.12.pag. 896.S.Bernard.Epiſt.253.&c.Egerunt præterea copiole de ejuſmodi Cellis Monachicis Browerus lib. 1. Antiq. Fuld.cap.7.& Haeftenus lib.12. Diſq. Monaſt. diſq.1. Vide *Obedientia*.

CELLA, Interior ambitus Monaſterii. Innocentius III.PP.lib.14.Epiſt.155. *Semper Hebdomadarius in Cella remaneat, cujus nomine intelligimus interiorem ambitum vel claſuſuram: ſi claſura non fuerit, loca adjacentia officinis.*

2. CELLA. Concilium Arelatenſe ann. 1234.c.16. *Item decernimus, quod Judæi maſculi à 13.annis & ſupra, deferant extra domos in ſuperiori veſte, in pectore ſignum Cellæ, latitudinis trium vel quatuor digitorum, miſi ſint in viagio conſtituti.* Vide *Judæi*.

¶ 3. CELLA, Ephippium, Gall. *Selle*. Capitula generalia MSS.S. Victoris Maſſil. *Idem dicimus de Cellis, bardis & frenis irregularibus.* Vide *Sella* 2.

¶ 4. CELLA, *Cella familiarica*, Vitruvio, Gall. *Chaize percée*. Tranſactio inter Abb.& Monach.Craſſenſ.an.1351.ex lib.viridi fol.53. *Infirmarius... debet habere pro Monachis infirmis in dicto Monaſterio parapſides* (paropſides) *conquas, ollas, mappas, manutergia, urinale, Cellas & oleum.* Vide *Sella* 1.

CELLANUS, Incluſus, qui in cella monachicam, ſeu potius eremiticam vitam agebat. S.Audoenus lib. 2. Vitæ S. Eligii c.38. *Erat quidam Cellanus, homo Dei ſimplex & rectus in loco quodam, non longe ab urbe Pariſiaca.* [Acta SS.Maii tom.6. p.51. *De ſancta Virdiana eremita ſeu Cellana in caſtro Florentino.*]

CELLARARIUS, Idem qui *Cellarius*, de quo mox Capitula Caroli M.ad Monachos ann.789. cap. 6. *De Cellarariis Monaſterii, ut non avari, ſed tales mittantur, quales regula præcipit.* Ubi Concilium Francofordan.ann.794.cap.14.habet *Cellarii*. Vide Synodum Aquiſgran.can.140. Chronic.Caſin.lib.3. c.38. (al.40.) lib. 4.c.55.&c.

¶ CELLARE, Cavea, locus ſubterraneus. Acta SS.Apr.to.2.p.725. de S.Wernhero: *De ſubtuſque locus ſuæ horribilis paſſionis in magno Cellari aſſiſtit.*

¶ CELLARIA, Officium *Cellarii*, quod aliquando dabatur in feudum cum domibus, terris & redditibus ſufficientibus. Hiſt.Dalph.to.1. p.133. in Charta Hugonis Epiſc.Gratianopol. *Dereliquit igitur manſum unum quem tenuit fuerat ſe habere pro feudo Cellariæ. Confeſſus fuit eſſe antiquum & verum feudum Epiſcopalis Cellariæ, ipſum dedi eis pro feudo Cellariæ.* Vide *Celleraria* poſt *Cellerarius*.

¶ CELLARIENSIS, *Cellarienſis ſpecies*. Vide mox in *Cellarium*.

CELLARITA, *Cellarius*, qui cellæ ſeu promptuarii curam habet. Victor Vitenſis lib.3.de Perſecut, Vandal. *Uxor quædam cujuſdam Cellaritæ Regis, nomine Dagila quæ tempore hujus Geiſerici multoties jam confeſſor extiterat, &c. Cellarius Regis*, apud Odoranum Monachum in Chr.pag.640. Κελλαρίτης, Dorotheo Doct. 11.in Typico Sabæ & Euchologio. Adde Vitam S. Nili Junior.pag.69.& Goarum ad Euchiolog.p.47.

CELLARIUM, Penarium. Iſidorus lib. 15. Orig. cap.5. *Promptuarium dictum eo quod inde neceſſaria victui promuntur, id eſt, proferuntur. Cellarium, quod in eo colligantur miniſteria menſarum, vel quæ neceſſaria victui ſuperſunt.* Gloſſ. Lat. Græc. *Cellarium, & Cellaromarium* (f.*Cellararium*) ταμιεῖον. Gloſſ. Theotiſcum Lipſii: *Kellera promptuaria.* Walafridus Strabo de Vita S.Galli c.11. *De parvo Cellario panem integrum famulanti porrexit.* In veteri orbis Deſcriptione c. 42. Campania dicitur *Cellarium Romæ.* [Computus an.1202 apud D.*Bruſſel* de Feudorum uſu tom.2. ad calcem pag. CLXVIII. *De Cellario Lorriaci retegendo* XIII. *l.* & XIII. *ſ.* & XIII.*d.* Vetus Poeta MS.ē Bibl.Coiſlin.

Li vileins monte en ſon Cegnail,
Par ou vels tu que ge t'en tail.]

CELLARIUM, Species ipſæ quæ in cellario aſſervari ſolent. Servius ad 1. Æneid. *Penum & Cellarium* diſtinguit, quod *Cellarium* ſit paucorum dierum, *penus* vero longi temporis. Præſertim vero ita appellabantur ſpecies quas accipiebant viri in dignitatibus conſtituti, cum à Principe in provincias mittebantur, aut è provinciis ad Comitatum evocabantur: præbebanturque eæ ex reſcripto Principis à populis. Ita id vocabuli paſſim uſurpatur hac notione in Cod. Th. lib.3. de Offic. Judic.l.6.de Annon.& tribut.l.32 de Erogat.milit.an. apud Aurel.Vict.in Maximiano & Herculio, & Sulpitium Sever.l.2.Hiſt.Sacr.in Conſtantio. *Cellarii* autem appellatione intelligiuntur σκεύη τὰ ἁρμόζοντα κατάλυμα, ut eſt in Baſilicis: ſal, vinum, oleum, caro bubula, lardum, & cæteræ ſpecies, quæ ex Cellario deprimi ſolent.

CELLARIENSES SPECIES in d.l.32.Cod.Th.de Erogmilit.an.l.16.de Jud.debit. quæ *Cellarium* alibi dictæ, ut obſervatum ſupra ex κελλαρικὰ Græci appellarunt. Chronic.Alexandr.p.678. Ἀνέῳξαν αὐτοῖς πύλην Πρωτέκτωρ τῶν Βυσίων ὀνόματι Κελλαβάσιος ἀνήρ τις κελλαρικὰ ἔκδοτος. Ita etiam Palladius in Hiſtoria Lauſiaca cap. 14.& Harmenopulus lib.2.tit.10. Gloſſæ Lat. Gr. MSS. S.Germani Pariſ. *Penus*, κελλάριον. [Gloſſæ Baſil. κελλάριον, κελλαριακὸν.] Atque inde promptum eſt aſſequi, quid ſit *Cellarinſis* in Edicto Chlotarii II. Regis c.

23. in Synodo Parisiensi V. *Et quandoquidem pastio non fuerit, unde porci debeant faginari, Cellariensis in publico non exigatur.* Est enim id quod *Cellarii* nomine exigi solet.

CELLARIUM, Cella, cubiculum. Concilium Arelatense II. c. 4. *Nullus Diaconus, vel Presbyter, vel Episcopus, ad Cellarii secretum intromittat puellam, &c.* Agathense c. 11. *Ancillas vel libertas à secreto ministerio, & ab eadem mansione, in qua Clericus manet, placuit removeri.* Ita in Conc. Arvernenſi c. 16. ubi quod *Cellarium* dicitur, *Cella* appellatur in Concilio Turonensi II. c. 12. *Cellula* c. 19.

CELLARIUS, Cui potus & escæ cura est, qui *Cellæ vinariæ & escariæ* præest, promus. Gloss. Græco-Lat. Κελλαρίθ, *Penuarius.* Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Ταμίας, ὁ κελλαρίτης. Vox Latinis nota: sed præsertim hæc vox usurpatur pro officio Monastico. Cyprianus in Vita S. Hilarii Arelatensis: *Post breve tempus in congregatione Cellarium eligitur. Capit igitur attente & studiose illis velle largiri quibus esset necessarium, etiamsi abstinentiæ amore nihil peterent,* Vide Capitulare de Villis c. 58. Capitula Ludov. Pii, Addit. 1. c. 56. Vitam S. Benedicti Abb. Anianæ n. 9. & Haeftenum lib. 3. Disquis. Mon. tract. 7. disq. 4.

CELLARII, Qui cellaria publica seu species cellariensçs asservabant, in Novella Marciani de Indulg. reliq.

CELLARIUS COQUINÆ, in Monasteriis, in Charta Willemi Ducis Aquitan. an. 1131. pro Abbatia Angeriacensi.

¶ CELLAROMARIUM. Vide *Cellarium*.

¶ CELLENARIUS. Descriptio censuum Monasterii S. Emmerammi, apud Bern. *Pez* tom. 1. Anecdot. part. 3. col. 70. *Decem Cellenarii: ex his quatuor dant cervisiæ situlas* 20. *Duo dant* 30. *denarios, & alii duo* 30. *denarios; duo sine censu. Cellenarii* iidem videntur qui *Casarii* seu Coloni, ac fortasse sic dicti à *cella*, casa, tugurium, qua notione vocabulo *celle* usus est Horatius.

CELLERARIUS, Idem qui *Cellarius*. Odorannus Monachus in Chron. an. 1031. *Raimbertus Cellerarius Regis.* [Chartular. S. Germani Paris. fol. 1. *Redditus qui debetur Cellerario Regis, qui custodiunt pressorium Regis apud S. Stephanum, &c.*] Hugo Floreſſiensis in Vita B. Ivertæ Reclusæ n. 15. *Cujus* (Episcopi) *& rerum dispensator & expensarum creditor erat... & ut vulgo dicitur, erat ejus Cellerarius.* Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti cap. 8. *Ad Cellerarii ministerium pertinent omnia quæ in pane & potu & diversis ciborum generibus fratribus sunt necessaria... procurare, omnia vasa cellarii & coquinæ & scyphos & justas, & cætera vasa refectorii, & omnem horum trium necessariam suppellectilem ministrare.* Fortunatus Pictav. in Vita S. Paterni Episc. Abrincat. c. 3. *Ab Abbate suo ad dispensationem Cellarii deputatus.* De officio Cellerarii, alia habent Regula S. Benedicti cap. 31. Regula S. Isidori c. 19. Regula Magistri c. 16. S. Fructuosi cap. 6. Udalricus lib. 3. Consuet. Cluniac. cap. 18. Eckehardus Junior de Casib. S. Galli cap. 4. Monasticum Anglic. tom. 1. p. 147. 149. 297. &c. Suberat porro Cellerarius Præposito. Anselmus Leod. in Wazone Episc. Leod. c. 85. *Cellerarius annonam, vinum, pulmenta, suscipiens à Præposito, Præsati seniorumque dispensat mandato.*

CELLERARIA, in Monasteriis feminarum, cujus officium describitur à Petro Abælardo pag. 157. & in Synodo Aquisgran.

SUBCELLERARIUS, apud Silvestrum Girald. lib. 1. Itiner. Cambriæ cap. 1.

¶ CELLERARIA, Officium Cellerarii. Varias hujus officii, quod multiplex fuit in Dalphinatu functiones & annexas ei mercedes accurate descriptas habes tom. 1. Hist. Dalphin. pag. 106 Cellerarius Avalonis, cujus erat *Recolligere bladum & ponere in granario Comitis*, capiebat *ratione Cellerariæ super Tenementarios Comitis* seu in ejus *granario quatuor sextarios frumenti & quinque solidos pro una tunica, & duos solidos & sex denarios pro pellibus & civaria avenæ. Qui tenet cellerariam* (S. Donati) *debet ratione Cellerariæ facere vendi vinum Comitis tempore banni... & debet recipere medietatem tertii decimi denarii qui debetur illi apud S. Donatum, & debet percipere tertiam decimam partem omnium bladorum quæ Dominus Comes capit apud S. Donatum de censibus & talebis, & debet habere libram denum cum uno equo.... & pro hoc debet recolligere totum bladum Comitis, & illud reddere ad mandatum ipsius, & debet pro Cellerariæ placitum ad mi sericordiam.* Cellerarius Montis-Lupelli *plenariam habebat potestatem quoscumque redditus, census, emolumenta, obventiones, & alia jura* (Humberti II. Dalphini) *dictæ Castellaniæ per se vel per alium idoneum substitutum petendi, exigendi & recuperandi, necnon pro ipsorum solutione jure fiscali pignorandi, & debitores compellendi juxta remedium opportunis, & demum omnia alia faciendi, quæ ad ipsius Cellerariæ officium noscuntur quomodolibet pertinere, potissime vendiones laudandi & de quibuscumque rebus quæ tenentur à nobis, quæ in alium transferentur, retinendi & investiendi emptores rerum ipsarum nomine nostro & pro nobis, ac etiam, si expedierit, ipsas res & jura quæcumque transferendi per quempiam in alium jure prælationis retinendi nostro nomine & pro nobis. prout per alios prædecessores dicti Berthoti Cellerarios dicti loci prædicta sunt, & fuerunt fieri consueta,* Ibidem plures alii Dalphinatus *Cellerarii* memorantur, de quibus si plura cupis, ipsum locum adi, Vide *Cellaria*.

¶ CELLERARIATUS, Officium Cellerarii Monasterii S. Claudii, ut habetur in Statutis ejusdem loci p. 83.

¶ CELLERIUM, Cella vinaria, Gall. *Cellier*, in Codice censuali Calomontis, & in Chartulario Aptensi fol. 72. verso.

CELLI. S. Audogmus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nullus Christianus ad fana, vel ad petras, vel ad fontes, vel ad arbores, aut ad Cellos* (quidam Codd. habent *ocellos*) *vel per trivia luminaria faciat, aut vota reddere præsumat.* Legend. forte *tucellos*, i. *lucos*. Vide *Arbor*.

¶ CELLIO, Cellarius. Inscript. Grut. pag. 582. n. 10. *D. M. SECUNDI NUNDINI PRIMITIVI CELLIONIS*.

CELLIOLA, pro *Cellula, Celliolæ Monachorum*, apud Thomam Archid. in Hist. Salonitana c. 42.

¶ CELLIOTA, Græcis, κελλιώτης, Camerarius, Cubicularius apud Imperatores Constantinopolitanos, Phranzes lib. 2. Chronic. c. 1. *Hic quoque mos tenet, ut Celliotæ Imperatoris ad sepulchrum ejus, usque ad primæ sacra funeralia sive justa perseverent.*

¶ Præter hanc alia affertur hujus vocis notio in Glossario mediæ Græcitatis, ubi κελλιῶται dicuntur primum *Monachi in cellulis reclusi*; deinde *Anachoretæ*, qui cum sunt ad labores ineptissimi & oneribus Monasterii impares, quiete tamen vivere exoptent; extra Monasteria, quæ muris undique cinguntur, cellam collata pecunia cui Templum, vinea & campus annexa sunt, quorum fructibus vivere possunt, coemunt, ibique cum nonnullis sociis vivunt: cum dies festus agitur, ad Monasterium procedunt & officiis celebrandis assistunt; quibus finitis, ad cellam regrediuntur, & domestica negotia obeunt, & cum libuerit, precibus operam dant. Ita de Celliotis apud Græcos hodiernos Allatius lib. 3. de Consensu utriusque Ecclesiæ c. 8. n. 8.

¶ CELLIS, Felix Mon. in Vita S. Guthlaci sec. 3. SS. Benedict. part. 1. pag. 278. *Cum alio die quadam loca spinosa perlustraret sine Celle agresti, rura gradiendo, inruit in quædam spinulam sub inculta telluris herbis la-*

tan-

tentem, medelanium plantæ ipſius infigens, tenuis tela rumpendo totius pedis cratem perforavit. Si non legendum *Calle*, Semita, *Cellis videtur* genus calceamenti; ſ. idem quod *Calones*, Gall. *Sabots*.

CELLULA, diminutivum à *Cella*, noſtris *Cellule*, Cubiculum Monachi. Concilium Turon. an. 567. can. 15. *Nec liceat Monachis Cellulas habere communes, ubi bini maneant.* Ita in Concilio Agath. can. 38. Aurelian. I. can. 22. in Nov. 5. Juſtin. &c. Vide *Cella* & Haeftenum I. 12. Diſquiſ. Monaſt. tract. 3. diſq. 2. 3. &c.

CELLULANUS, Concellaneus, contubernalis, Monachus qui in ead. cella, cellula, aut Monaſterio habitat. Sidonius l. 9. Ep. 3. *De Senatu Lirinenſium Cellulanorum*. Dicuntur vero *Cellulani*, ad diſcrimen cæterorum Monachorum, qui ſeorſim in diverſis & diſperſis per eremum cellulis habitabant. Κελλιῶται apud Dorotheum doct. 16.

Sic etiam appellatur contubernalis Clericus, quem ad amoliendas maledicorum calumnias, habere juſſi ſunt Epiſcopi, ipſique Presbyteri, & Diaconi, ut eſt apud Gregor. M. l. 4. Ep. 44. in Capitul. Caroli M. l. 5. c. 174. & in Synodo Ticinenſi an. 850. cap. 11. in Capitulis datis Presbyteris cap. 8. editis à Stephan. Baluzio poſt Capitular. pag. 1375. &c. apud Ennodium Opuſc. 7. cujus eſt titulus, *Præceptum quando juſſi ſunt omnes Epiſcopi Cellulanos habere*. In ipſo vero opuſculo *Concellanei* dicuntur, Chron. Reicherſperg. an. 272. Lucius PP. *Præcepit, ut duo Presbyteri & 3. Diaconi in omni loco Epiſcopum non deſerant propter teſtimonium Eccleſiaſticum.* S. Auguſtinus Epiſt. 236. de Presbytero: *Apud famoſam mulierem, nullum ſecum Clericum habens, remanere & prandere & cœnare auſus eſt*. Adde Concil. Gerundenſe ſub Hormiſda cap. 6. 7. Synod. Rom. II. ſub Greg. I. Concil. Tolet. IV. c. 22. 23. Lateran. I. c. 11. Trident. ſeſſ. 23. cap. 18. &c. Vide *Concellita*, *Syncellita*, *Syncellus*, *Presbyteræ*.

CELLULARII. Capitulare de Villis c. 10. *Ut Majores noſtri, & Foreſtarii, Poledvarii, Cellularii, Decani, Telonarii & cæteri Miniſteriales &c.* Ubi legendum forte *Cellarii*, qui cellariorum curam gerunt in prædiis & villis dominicis.

CELONES. Thwroczius in Salomone Rege Hungar. c. 50. *Bulgari navigantes in Celonibus ſuis, per ingenia juſſabant ignes ſuſcitare in naves Hungarorum*. Ubi corrector edidit *Celocibus*, ut monet Freherus. [At potuiſſet retinere Celonibus; *Celones* enim, inquit Iſid. lib. 19. Orig. cap. 1. *quas Græci* κέλητας *vocant, id eſt, veloces biremes vel triremes agiles, & ad miniſterium claſſis aptæ. Ennius*:

Labitur uncta carina per æquora cana Celonis.

Ead. fere habent Gloſſ. Sangerm. & Bituric. MSS.]

¶ CELSITONANS, Altitonans. De Deo dicitur in Codice Traditionum S. Emmerammi apud Bernardum *Pez* to. 1. Anecdot. part. 3. col. 113. & apud Theodulfum lib. 2. Carm. v. 447.

CELSITUDO, Titulus honorarius Regum, apud Nicolaum I. PP. Epiſt. 36. 57. Vide Beslium in Comitib. Pictav. pag. 177. [S. Bernardum in Epiſtola ad Ludovicum Regem Franc. inter ejus opera tom. 1. col. 254. edit. 1690.] &c.

CELTICUS. Gloſſ. Lat. Gall. *Celticus, Nobles*. [Johan. de Janua: *Celticus, Nobilis & dicitur à Celſus*.]

CELTIS, Cælum ſculptorium, aut potius καραγμα. W. Brito in Vocab. *Celtis, inſtrumentum ferreum aptum ad ſculpendum, Ciſel Gallice, dicitur à celando, ſed nuſquam eſt in Biblia, unde Job. 19. ubi quidam legunt: Vel Celte ſculpantur in ſilice GG. in originali ut antiquæ Bibliæ habent, certe, & nullus ſanctorum expoſitorum ponit Celte.* Vetus inſcriptio Romæ: MALLEOLO ET CELTE LITERATUS CILEX.

¶ CELUM, Umbella, quæ in proceſſionibus & funeribus Regum portatur, Gall. *Ciel*, ſæpius *Dais*. Hac voce utuntur Rob. *Goulet* in Jurib. Univerſitatis Pariſ. fol. 13. v. & Menotus in Serm. Quadrag. fol. 144. v. Melius ſcriberetur *Cæſum*.

¶ CELURA, ſ. Lecti ſupremum tegmen, à Latino *Cælum*, Gall. *Ciel de lit, fond de lit*. Litteræ Regis Angl. an. 1388. *Unum lectum de panno aureo ... unum coopertorium cum Celura integra & teſterio de eadem ſecta, ac tribus curtinis de rubeo tartarino*.

¶ CELYDRUS. Vide *Chelyndrus*, Coluber.

CEMA, Cemata. Papias: *Cemata, pecuniæ. Cema pondus retinet 3. ſcrupulorum*. Leg. forte *Cermata*, ex Græc. κίρματα.

CEMBELLUM, Gallice *Cimbel*, Species torneamenti ſeu haſtiludii, ut cenſet Falcetus: quæ quidem vox in Poetis noſtratibus crebrius occurrit. [Marten. tom. 4. Anecdot. col. 118. ex Concilio apud Lillebonam ann. 1080. *Nulli licuit inimicum quærendo vexillum vel loricam portare, vel cornu ſonare, neq; Cembellum miſtere, poſtquam inſidiæ remanerent.*] Le Roman de *Garin*:

A Maſcon vindrent eins que Prime veniſt,
Juſqu' à la veſpre ont le Cembel baſti,
Parmi la ville en eſt levé li cris.

Alibi:

Puis s'en eſtront par la porte ſeguin,
Tres que au Cembel ne priſtrent onques fin.

Rurſum:

Lor agues metent en un bruel de ſapin,
Au Cembel vet Girbert le fil Garin.

Le Roman des *Miracles du Chevalier*:

Li Chevaliers qui moult ert biaux,
Mains poigneis & mains Chenbiaus,
Mainte joute, mainte encontrée,
Faiſait de li par la contrée.

Alibi:

Ne tornoie ne ne Chenbele.

Guillelmus de Dola:

Que n'aille au Cembel,
Tant a bien en li
Que meult embeli
Li gieu ſous l'ormel.

Le Roman de *Rou de Vacce* MS.

N'a qui l' or oſt faire ne aſſaut ne Cembel.

Guill. *Guiart* an. 1214.

Buridan qui ſi ſe deſgoiſe,
Eſt pris & liez en poi d'eure,
Et Gautier à qui l'en courz ſeure,
Toſt compere leur Cembiau chier.

Chr. MS. Bertrandi du *Gueſclin*:

Se bataille n'avez & eſtour & Cembel.
Encontre le Caſtal le Chevalier iſnel.

[Le Roman de *Partonopex* MS.

Hermans eſt iſſus du chaſtel,
Qui fut abatus au Cenbel.]

Occurrit etiam apud Recluſum in Poemate MS. *Des Miracles noſtre Dame*.

CEMELIA. Vide *Cimelia*.

CEMENTARIA. Papias: *Cementaria, Eccleſia*. Legendum *Cæmeteria*, ni fallor: nam & in Eccleſiarum ambitu ſunt cæmeteria. [Verum & in MS. Eccl. Bituric. legimus, *Cemetaria*. In Computo anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem p. 156. à Cementum dicitur *Cementaria*; Structura, Gall. *Maçonnerie*: *Pro Cementaria ſtabulorum Regis novorum, & de domibus Regis retegendis 38. l. & 6. ſ.*]

¶ CEMENTARIUS, *Qui victum manibus quærit*. Vetus Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Eſt pro *Cæmentarius*. Gall. *Maçon*.

¶ CEMERARIÆ, Papias MS. Biturc. *Cemerariæ ſilvæ*

silvas obſcuras. Gloſſar. Sangerman. MS.n.501. habet, *Cemeriæ, ſilvæ obſcuræ*.

¶ CEMERIÆ. Vide *Comerariæ*.

CEMINE, *Preces Connubii*. Papias MS. & Edit.

¶ CENA, CENADICUM. Vide *Cœna*, *Cœnaticum*.

¶ CENAGIATOR, Cui cura commiſſa eſt reficiendorum aggerum atque excluſarum, apud Lobinellum tom. 2. Hiſt. Britan. col. 266. *David quoque filius Lumani, qui erat Cenagiator excluſarum Comitis dedit Deo & S. Nicholaæ ... ſexum ſuum quod in ipſa excluſa habebat ſolutum & quietum*. Archivum Majoris Monaſterii: *Normannus Cenagiator dedit nobis paragium unum in cluſa quæ eſt in ſalitu boſci; & recepit pro hoc à domno Burchardo... 30. ſol. Annuit hoc David magiſter Cenagiator*.

¶ CENAGIUM, CENALE, CENARIUS, CENATICUM, &c. Vide *Cœnagium*, *Cœnale*, *&c.*

¶ CENCRIAS, *Granoſus*, *Cenocris*, *Giro*. Papias MS. Cenchris eſt pretioſus lapis, qui pluribus granis quaſi millii conſperſus videtur. Hinc forſan illud *Cenerias*, & ejus ſignificatio apud Papiam.

CENDALUM, CENDATUM, &c. Tela ſubſerica, vel pannus ſericus, Gallis & Hiſpanis *Cendal*: quibuldam quaſi *Setal*, interpoſito, n. ex *ſeta*, ſeu ſerico; aliis ex Græco σινδων, *amictus ex lino Ægyptiaco*: aliis denique ex Arabico *Cendali*, ſolium delicatum, ſubtile: vel *lamina* ſubtilior. Vide Octav. Ferrarium in *Cendale*, Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis pag. 504. *Duas cortinas de Cendalo rubeo & viridi*. Hariulfus lib. 3. Chron. Centul. c. 3. *Malæ ſericæ tres ex piſce* 1. *ex Cendalo* 4. [Præceptum Philippi Pulcri apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. *Cendala*, *telas*, *ſericum*, *ſeu cotonum*, *&c.* Teſtamentum Everardi Comitis an. 837. apud Miræum tom. 1. pag. 21. col. 1. *Planetas duas*, *unam riatam*, *alteram de Cendalo*. Legitur apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1306. & tom. 4. col. 900. Ex *Cendalo* fuiſſe Vexillum S. Dionyſii vulgo *Auriflammam*, in hac voce teſtimonijs ſuit comprobatum.] Le Roman *d'Aubery* MS.

L' enſeigne tinſt pui fut de Cendel pur.

Alibi:

Cendeux & pailes, *& argent*, *& ormier*,

Philippus *Moukes* in Chilperico:

Si preſent mult or & argent,
Muls, *& palefrois*, *& cevaus*,
Et vairs & gris, *& bons Cendaus*,

Henrico I.

Si ot palefrois & cevaus,
Et denrs, *& dras*, *& Cendaus*.

Vetus Poema *de Garin le Loherain*:

La veiſsiès cez haubers endoſſer,
En cez enſagnes de Cendax venteler,

Guill. *Guiart* an. 1303.

Penonciaus r'ont li Diſenier
De fin Cendas dreciés au balle.

Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. *Pour 2. botes de Cendal de graine* 120. *eſcus*; *Pour une boie de Ceadal jaune* 52. *eſcus*.

¶ CENDALIUM. Hiſt. Dalphin, to. 2. p. 334. *Domicellas quolibet anno in eſtate corſetis ſimplicibus induant cum ſorratura Cendalii pro Dominabus prædictis*.

¶ CENDALE. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1233. *In pellibus variis & Cendalibus*, *&c.*

CENDATUM, CENTATUM, Idem: Italis *Zendado*, Rolandinus in Chron. lib. 4. c. 9. *Tunc acceſſit unus de popularibus Paduæ ... ad Cendatum pendens de ſublimi antenna carrocii, & capiens ipſum Cendatum, ſeu vexillum, ambabus manibus reverenter dedit in manibus D. Imperatoris*. Adde lib. 1. c. 13. Concilium I. Salisburg. *In pileis ſuſſuraturas non habeant, niſi forte de nigro Centato, vel panno*. Ubi legendum *Cendato*. Adde Ughellum tom. 7. pag. 1275. ubi perperam editum *de rendato*, pro *de Cendato*. Occurrit etiam in Charta Petri Epiſc. Pariſ ann. 1218. apud Sammarthanos, [apud Mabillonium tom. 3. Analect. & in Actis Epiſcoporum Cenoman. & in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 116. ex Vita S. Angilberti Abbatis,]

¶ CELDAL. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* Tract. Gall. de Feodis to. 2. ad calcem p. 156. col. 2. *Pro una furura de Celdal. ad robã viridem ...40. ſ.* Ibid. p. 157. col. 1. *Pro roba de viridi forato de Celdal octo dies ante Magdalenam* 60. ſ. in eod. Comp. legitur bis *Cendallum*,

CENDETUM, in Concilio Senonenſi an. 1346. can. 2, CINDATUM & CINDATUS, aut CINDADUS, in Chronico Fontanell. c. 16. *Cafulas* 5. *Cindados* 12. *coloris diverſi*. Infra: *Caſulas item ex Cindato Indici coloris*. Ibid. *Caſulas, planetas, ac Cindados diverſos* 30. *quorum colores oneri videtur deſcribere*. [Chron. Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 89. *Forma militaris apparatus eſt cum ſpalleriis de Cindato & manto de Cindato*.]

¶ CINDALUM. Teſtam. Garini *Goujons* an. 1314. *Unum ſupertunicale ſorratum de Cindalo*. Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. ex Archivis ejuſdem: *Item una Cappa duplicata de Cindalo rubeo*. *Item una caſula duplicata de Cindalo rubeo optimo*.

SENDALUM, In Concilio Londinenſi an. 1342. can. 2, Gaufridus Voſienſis part. 2. cap. 20. *Corpus aromatibus vero condientes*, *involvunt linteo candido*, *deinde corio forti ſuper pallio*, *quod vocatur Sendal*, *viridis coloris*, *Cenomanis deſuetum*.

ZENDARDUM. pro *Zendaldum*, *aut Cendaldum*, in Concilio Budenſi c. 3. Vide in *Premidiones*.

CENDRERIUS. Vide *Cinerarius*.

CENEGILD, & CYNEGILD, & CYNEBOT, voces Saxonicæ, quibus intelligitur ea compoſitionis ſeu mulctæ pars, quæ ab interficiente & ejus cognatis, interfecti cognatis reddebatur ob amiſſum conſanguineum. Quo ſpectat illud Taciti de Morib. Germ. *Recepitque ſatisfactionem univerſa domus*, ubi de luendo homicidio agit, Saxonibus Cyn, eſt cognatio, gild, ſolutio, vel pecunia. Occurrit vocabulum in Legibus Æthelſtani cap. 7.

¶ CENES, *Inſpectio*. MS. Bituric.

¶ CENETO, *Eſtimo*, *judico*. Idem Papias MS. Forte legendum *Cenſeo*, niſi à *Cenes*, Inſpectio, *Ceneto* ducendum putes.

¶ CENETUS, λευκομέλανος. Gloſſ. Lat. Græc. *Qui eſt alba fronte*,

CENITH, Vertex cæli vulgo *Zenith*. Archithrenius lib. 8. c. 10.

... Et mundi figitur axe
Indeclive Cenith, *&c.*

CENITUS. Lex Salica tit. 32. de Convitiis: *Si quis alterum Cenitum clamaverit*, *600. denar... mulctetur*. Ubi Gloſſæ, *oculum rutum habentem*, Gall. *Borgne*. Verum huicce interpretationi repugnant plerique, Goldaſtus *hominem nibili* hoc vocabulo ſignificari ait, ex Germanico *Kein nuts*, Wendelinus, quaſi *Gby-nies*, cenitum efficitum putat, id eſt, *tu nihili*. *Homo ſtultus & nibili* apud Agellium l. 10. c. 19. Dudo l. 3. de Actis Normann. p. 96. *Duris & obſcenis verbis me turpiter laceſſiſti*, *cum me effeminatum armiſque frigidum*, *quin etiam nibilum vocaſti*. Apud Cælarem lib. 3. de Bello Gallico, *nullius uſus Imperator*,

Eccardus *Cenitum* Cinædum interpretatur. Muratorius to. 1. part. 2. p. 47. viſis omnium ſententiis, redit ad eam quæ Goldaſti & Wendelini eſt, *Cenisumque* interpretatur *hominem nibil*: quod idem *erga* ſignificat, inquit, ſuſſultus vetuſtiſſimo Cod. Eſtenſi, qui vetuſtam gloſſam affert: *Cenisus*, *id eſt erga*. Quæ cum vocibus Græcis κενος, piger, otioſus, & κενος, inanis, vacuus, iners, magnam habent cognationem. Codex Gwelferninan us apud Eccardum habet *Cynitum*: quod ſi vera eſſet,

esset lectio, à Græco κύων κυνὸς, Canis, posset derivari, vel à Cambro-Britannico Cwyd, Canis, Cynydd, Curator canum. Schilterus in voce *Cinit* existimat vocem *Quintuo* esse interpretem *Ciniti*: *Si quis alterum Cinitum*, ut legit ipse, *vocaret*, *Malberg*. *Quintuo*, *&c.* hoc autem *Quintuo* esse vocem injuriæ atrocis, ut Longobardorum *Aqua*, qua non modo crimen lenocinii imputatur, inquit, sed & complexum criminum. Muratorio igitur fere concinit Schilterus. Quod mox ait Cangius noster *Centum* esse quasi *Cænosum*, id ftare non potest, ut recte animadvertit idem Schilterus. Enimvero si *Cenitus* idem est qui *Cænosus*, idem quoque erit qui *Concacatum*; sed ex ejusdem tituli numero 3. *Qui alterum Concacatum ... vocaverit* 120. *den... culpabilis* judicatur, ex citato vero num. 1. *Qui Conitum ... 600. den.* Multo igitur levior est injuria *Concacati* quam *Ciniti*, ac proinde non eadem est utriusque vocis significatio.

Ego vero à *cano*, seu luto vocabulum deductum malim, ita ut *Cenitus*, idem fit qui *Cænosus*, luto consperfus. Joanues de Janua: *Cenosus, fetidus, spurcus, lutulentus, bircosus*. Quippe *cænosum* quemdam appellare convicii species fuit, ut ignominiæ locum ha bitum cæno & sordibus perfundi, ex libro Ecclesiastici c.22. vers. 1. & 2. Hinc Græci recentiores κυπρωτὸς pro *ignominia affiicere* dicunt, ut est in Glossis Græco-barbaris. Pachalius in Vitis Patrum; *Elephantiosę, cæno & luto horridæ*. Gregorius Turonens. l.7. c. 14. *Tunc Rex bis verbis succensus jussit super capita euntium projici equorum stercora, ipsumque fœtidum urbis lutum*. Lex Longobard. l.1.tit.16. §.8. *Pervenit ad nos, quod dum quidam ad suscipiendam sponsam cujusdam sponsi cum paranymphis ejus in virginis habitu ambularent, perversi homines aquam sordidam & stercoratam super ipsum jactassent, &c.* Charta Communiæ Peronensis ann. 1207. *Si quis ponens in diis ipsum cæno vel luto involverit, Major & Jurati ejusdem villæ intellecta à viris sive à feminis, ipsum ad solvendum decem libras Communiæ compellent pro emendatione forisfacti. Fœtidus*, in Charta Libertatum Jazeronis oppidi in Bressia: *Si aliquis appellet aliquem .... latronem, homicidam ... vel fœtidum, vel leprosum, vel aliter vicesum*. Stabilimenta S.Ludovici l.1. c. 146. *Si aucuns appelle un autre faus, ou larron, ou meurtrier, ou pugnes, ou autrement autre folie, vilaine, &c. Stercoreus* apud Plautum in Militegloriosо:

... Gloriosus, impudens,
Stercoreus, plenus perjurii atque adulterii.

Sed & Athenienses damnatos alicujus criminis κρασπεδοκόπους solitos docent Grammatici Græci; ut Lampridius in Heliogabalo, in Tyrannorum statuis *titulos lutatos*, seu luto tectos. Vide Gesta Regum Francorum c.23. [Zonaram tom.2. pag.42.1.edit.]& Theophanem in Chron. p.372. & infra vocem *Concagatus*.

¶ CENIX, *Nomen mensuræ, quotiens sextarius quater assumitur, Græcum est*. Papias MS. Bituric. est pro χοῖνιξ.

CENNA. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n.17. *Ipsum etiam ciborum auro & argento mirifice, sicut bodie apparet, fabricare studuit, in quo & Cennas argenteas, & deauratas desuper configere præcepit*. Videtur legendum *Cereos*. Vide Constantinopolim Christ. lib. 3. ubi de Ciborio.

CENNINGA, Kenninga, Notitia quæ ab emptore venditori datur de re empta à quodam tertio vindicata, ut compareat & venditionem præstet. Vox Saxonica compolita ex Cennan tean *auctorem advocare*, proferre. Addit. ad Leges Athelstani c.4. apud Brompton. *Diximus de ignotis pecoribus, ut nemo habeat sine testimonio hominis Hundredi, vel hominum decimalium: & si hoc bene credibile, & nisi alterutrum habeat, nolumus ei permittere Cenniugam aliquam*. Vide Lambardum in Gloss. verbo *Advocare*.

CENNO. Glossæ MSS. *Nicto, quo rustice dicitur Cenno*.

¶ CENNUS, *Acutus*. Gloss. MS. Sangerman. n. 501.

¶ CENOBITALIS, Cœnobita. Vide in hac voce.

CENODORIUM. Vide *Cœnoceporium*.

¶ CENODOXIA. Vide post *Cenodoxus*.

¶ CENODOXIUM, pro *Xenodochium*, Publica domus pauperum. Lamberrus Ardensis apud Ludewig. tom. 8. Reliq. MSS. p.461. *Instauravit & ipse pauperum Cenodoxium & leprosorum*.

CENODOXUS, *Inanis gloriæ cupidus*. Papiæ, Κενόδοξος δόξαν ματαίαν, Philoni lib. de Somn. Οἱ τὰ παλαιὰ κεπαΐ ς φιλίσιν δόξαις, eidem lib. 3. de mutat. nomin. Isidorus Pelusiota lib. 3. Epist. 381. Κενόδοξον appellat, τὸν ὑπ' οὐδενὸς πρέπτου δοξάζεσθαι βουλόμενον. Lexicon Græc. MS. Reg. οἰόματίας, κενόδοξος, ὑπερφανὴς, κενοδοξία. Vetus Charta tom.8. Spicilegii Acheriani p. 155. *Sacerdotem vere nobilem, orthodoxum, non Cenodoxum, humilem, non philarchicum, &c. Cenodoxa civitas*, de Constantinopoli apud Luitprandum in Legat.

Cenodoxia, Vana gloria. Ugutio: *Cenodoxia, id est, cenosa & vana gloria, sicut est gloria mundana*. Isidorus lib.2. de Divin. offic. c. 15. de Monachis: *Multos enim ex eis Cenodoxiæ morbus commaculat*. Althelmus de Octo vitiis cap.7.

Quam pestem prisci dicunt Cenodoxia Græci,
Vana quod in Latium transfertur gloria nomen.

Eckeardus Junior de Casib. S.Galli c. 1. p. 49. *Illicoque adest pestis illa, qua Græce dicitur* Κενοδοξία, *aurium inflatio magna*. Vide S. Honoratum in Vita S. Hilarii Arelat. Radulfum in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis n.72. Joan. Sarisberiensem l.8. Policrat. cap. 1. præterea Cassianum l. 11. Collationum, qui est de *Cenodoxia, quam*, inquit, *nos vanam sive inanem gloriam possumus appellare*. Scripsit S. Antiochus Homiliam, quæ est 43. περὶ κενοδοξίας. [Vide præterea Nilum Monachum lib. de Peristeria sect. 3. cap. 1. & lib. de Vitiis cap. 15. 16. &c.]

Cenodoxiæ vocem pro quovis delicto videtur usurpare Capitulare 2. Caroli Magni ann. 813. cap. 1. *Ut Episcopi.. inquirendi studium habeant de incestu, de parricidiis, fratricidiis, adulteriis, Cenodoxiis, & aliis malis quæ contraria sunt Deo, &c.*

¶ CENOLENTUS, *Renovatus*. Papias MS. Bitur. Item: *Cenulentus, Renovatus*, Gr. καινὸς, *Novus*.

¶ CENOMANENSES Denarii, Solidi. Vide in *Moneta*.

CENONES, Dignitas Ecclesiastica apud Cataphryges hæreticos, seu Montanistas, habebantur secundo loco, cum primo Patriarchas, tertio Episcopos ponerent, ut auctor est sanctus Hieron. Epist. 54. ad Marcellam, ubi quidam Codd. habent *Icenomos*, seu Oeconomos.

¶ CENOPS, Genus musteæ quæ in vino gignitur apud Petrum de Crescentiis lib.4.de Agricultura cap.35. Melius scripsisset *Conops* à Græco κώνωψ, Culex vinarius.

¶ CENOTAPHYA, *Simulacra, quæ Græce μορφώματα dicuntur*. Glossar. MS. Sangerman. n. 501. Κενοτάφιον est monumentum sine corpore ad memoriam defuncti exstructum: hocque sensu *Cenotaphium* usurpant Ulpianus, Lampridius & alii. Hinc *Cenotophium* sumitur pro feretro vacuo, quod in exequiis & anniversariis mortuorum exponitur in Ecclesiis. Concil. Hisp. tom. 4. p.348. *Ne sepulcro ullius persona, cujuscumque status illa fit, Cenotaphium imponatur, nisi in diebus depositionis, exequiarum & anniversarii*.

CENOVECTORIUM, Gallice, *Civiere*, alibi *Tumberel*, in veteri Gloss. Lat. Gall. in Bibl. Thuana n. 525. Ugutio: *Cenovehium, & Cenovectorium, instrumentum, cum quo portatur cenum*.

¶ CENRADA, f. Cinis & purgamentum metalli liqua-

liquati. Statuta Maſſil. lib. 1. c. 57. *Magiſter vel funditor argenti teneatur dictum argentum tamdiu & totiens refundere in dicto æmero pro dictis ſex den. candis pro ſingulis marchis, donec dictum argentum exeat ad legem ſupra nominatam ad arbitrium trium proborum hominum prædictorum, & Cenrada cum bis quæ pertinent ad dictam Cenradam ſint ſuper mercatores ſex mercatorum quorum ſundetur argentum in dicto æmero.* Ibid. lib. 4. cap. 2. *Nulla perſona audeat terram, vel ſcobillam, vel ſimum vel lapides, vel Cenradam, vel quidquam aliud mobile, quod poſſet nocere portui, mittere vel impingere, vel projicere in aliqua parte diſtarum viarum, poſtquam aquæ pluviales incipient currere per dictas vias verſus portum,*

CENSA, CENSALIS, CENSAMENTUM. Vide *Cenſus*, CENSARIA. Liber vetus MS. Eccleſiæ Cantuarienſis à Somnero laudatus: *De Cenſariis nativorum, quod poſſint exire tenuram domini, ad laborandum & operandum extra, & ſtatim poſt opera redire*, Locum alium ex Rogero Hovedeno ſubdit idem Somner. fol. 424. Edit. Angl. *Præterea inquiſitio, qua quærenda erat de priſis & Cenſeriis omnium Ballivorum Domini Regis, &c.*

Non putem *Cenſariis nativorum* à *Cenſaria* deſcendere, ſed potius à *Cenſarii*. Sunt autem, ſi bene conjecto, *Cenſarii nativorum*, iidem qui *nativi* ſeu *ſervi glebæ*, quibus hic facultas aſſeritur, ad opus pergendi extra tenutam ſeu limites poſſeſſionis domini, modo poſt laborem revertantur. Ad *cenſeriis* poſterioris exempli quod attinet, à *cenſeria* quidem eſſe lubens fateor, at non eadem videtur eſſe notio. *Cenſeria* idem eſſe poſſet quod *cenſus* ſeu *cenſiva* Gal. *Cenſive*. Hac voce utitur Johannes Rex Angliæ in Litteris de pace cum Baronibus ſuis ann. 1215. apud Rymer. tom. 1. p. 202. *Mandamus etiam vobis quod de finibus & Cenſeriis vobis factis occaſione illius diſcordiæ, ſi quid ſupereſt reddendum ultra prædictum diem Veneris, nichil capiatis; & ſi quid poſt diem Veneris cepiſtis, illud ſtatim reddatis. Et corpora priſonum & obſidum captorum & detentorum occaſione hujus guerræ vel finium, vel Cenſeriarum prædictarum, ſine dilatione deliberetis.*

CENSARIUS, CENSATUS. Vide *Cenſus*,

CENSERE, Decernere, ſtatuere, non ſemel in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 4. 20. &c.

¶ CENSERIA. Vide *Cenſaria*.

¶ CENSIALES. Papias MS. Bituric. *Culices*, *Cenſiales*, Editus habet, *Centiales*,

¶ CENSICUS à *Cenſus, id eſt, dives*, Gloſſar. MS. S. Andreæ Avenion. fæc. 13. exaratum,

¶ CENSILIS, CENSIO, CENSIONARIUS, CENSIRE, CENSITOR, CENSITUS, CENSIVA, CENSO. Vide in *Cenſus*.

CENSOR, Judex, Gloſſ. Ælfrici: *Cenſores, vel judices, vel Arbitri*: deman, id eſt, judices. Theodulfus Aurel. in Paræneſi ad Judices l. 1. Carm. p. 131.

Judicii caſtem Cenſores prendite juſti.

Infra pag. 132.

Hic ita Cenſores pravos hic vocibus biſcens
Admones.

Ibidem:

Vidi ego Cenſores ad juris munia tardos,
Munera, nam fateor, ad capienda citos.

S. Eulogius Cordubenſis in Præfat. ad Memoriale Sanctor. *Judicem adiit*. Et mox: *Arguitur, quod gravitatis Cenſoris oblitus, leviter per ſemetipſum ad cædendum Martyrem egerit.* Lib. 3. cap. 16. *Cordubæ Patriciæ Cenſor à Rege præfectus extiterat.* Vita Ludovici Pii an 830. *Quos poſtea ad judicium adductos, quum omnes juris Cenſores, filiique Imperatoris judicio legali, tanquam reos majeſtatis decernerent capitali ſententia feriri, nullum eæ eis permiſit occidi,*

CENSORES, pro colonis cenſitis, in Charta Alaman. 88. apud Goldaſtum.

CENSORIUM, Tribunal, in Gloſſis Arabico-Lat.

CENSORIUS DIES, Judicii ſupremi dies. Vetus Inſcriptio Chriſtiana Veronæ: *Solus cur ſim quæris, ut in die Cenſorio ſine impedimento facilius reſurgam, Dies examinationis*, in Epitaphio Theodimi Subdiaconi Regionarii S. R. E. & Correctoris Campaniæ, quod exſtat Neapoli in Eccleſ. S. Andreæ ad Nidum, apud Baronium an. 754. 4. *Dies decretus*, apud Commodianum Inſtr. 54. *Flamma quos æterna torquebit die Decreto*, id eſt, *Decretorio, Cenſorio*. S. Auguſtin. Serm. 247. de Tempore: *Non metuis, ne cum reſurrectionis dies veneris, arriſex tuus... increpans vigore Cenſoris & judicis dicat, &c.*

CENSURA, Judicium, judicis ſententia. Salvianus lib. 2. de Gubernat. Dei: *Cur hæc omnia? cur utique, niſi ut intelligamus eandem futuram ſemper in mundo Cenſuram & coherciitionem Dei quæ fuiſſet.* Utitur ibi non ſemel. Anaſtaſius Bibl. in exilio S. Martini PP. p. 96. *Putabant enim actutum venturam Cenſuram, ut trucidaretur.* [Bulla Leonis IX. Papæ Annal. Benedict. to. 4. pag. 735. col. 2. *Ut quæ ſtabilienda piorum pertinere dinoſcuntur locorum, ubertim promulgar e & apoſtolicæ inſtitutionis Cenſura debeamus confirmare.* Ibidem p. 374. n. 107. *Fuit aliquis ibi qui diceret ex privilegii Cenſura Fuldenſem exigi Paſtorem, eo quod tertium Antiſtitem ſedis Moguntinæ mittere Fuldenſe deberet ovile.*]

CENSURA, Severitas morum, & diſciplina exactior: vox recentioris Latinitatis, inquit Caſaubonus. Chronicon Andreaſæ p. 375. *Vir ſingularis Cenſuræ & ſeveritatis*. Occurrit apud Capitolinum, Pollionem, Volcatium, & aliquot alios. Ildorus Pacenſis Epiſcopus in Chronico æræ 753. *Omnem Hiſpaniam per annos tres ſub Cenſurario jugo pacificans*,

CENSURA ECCLESIASTICA, Judicium ab Epiſcopo prolatum, quo vocabulo *non ſolum interdicti, ſed ſuſpenſionis & excommunicationis ſententia* intelligitur, ut eſt cap. 20. de Verb. ſign. Concil. Francoford. ann. 794. can. 9. *Exivit tamen ejus homo ad judicium Dei, neq; per Regis ordinationem, neque per ſanctæ Synodi cenſuram, ſed ſpontanea voluntate*,

¶ CENSUALIS, CENSUALITAS, CENSUALITER, CENSUARIUS, CENSUMORTHIDUS, &c. V. in *Cenſus*.

¶ CENSURA. Vide *Cenſor* & infra vocem *Cenſus*.

CENSUS, Tributum, penſitatio ex agris & prædiis, &c. Capitula Caroli Calvi tit. 9. *Requirant de Capellæ & Abbatiolis ex caſis Dei in beneficium datis, qualis Cenſus inde exeat*. Tit. 31. *Qui Cenſa de rebus Eccleſiaſticis ad Eccleſias perſolvere detrectant*. Concil. Meldenſe an. 845. can. 62. *Juxta legale & antiquum edictum, Qui negligit Cenſum, perdat agrum*. Charta Caroli Magni in Actis Epiſcop. Cenoman. p. 167. *Qui negligit Cenſum, perdat agrum, & per banc auctoritatem ſive eorum negligentia vel contemptu ipſa perdant beneficia*.

CENSUS ÆSTIVALIS, in Charta an. 1180. apud Steph. Stephanotium in Prolegomenis ad Hiſtor. Saxonis Grammatici pag. 16,

CENSUS ALODARIUS, in Tabular. Monaſterii Conchenſis in Ruthenis Ch. 253. qui ex alodis debetur.

CENSU CADERE dicitur, cum quis ab eo eximitur, in Charta an. 897. in Hiſt. Vergiac. p. 21. Vide *Jornus*.

CENSUS CAPITALIS. Tabular. Maurigniacenſe an. 1251. ch. 65. *Quæ terra quondam fuit... ut dicitur onerata in 15. denariis Pariſ. & dicitur Capitalis Cenſus*, Charta Blanchæ Comitiſſæ Treçenſis an. 1224. ex Tabular. Campan. Thuan. *Super eos quod poſſeſſiones quas tenebant.. nomine Cenſus Capitalis tradebant ad cenſum adorefcentem*, &c. Vide *Capitale* 5.

CENSUS CODARIUS, Practicis, *Cens Cottier*. Tabularium Prioratus S. Niciſii de Mellento ann. 1205. fol. 65. *Ni-*

Nicolaus Sellarius debet annuatim de domo sua ...15. sol. de Censu cottier, &c. Occurrit alibi. *Cens quotage*, in Charta Regis Philippi Pulcri an. 1310. in 47. Regesto Tabularii Regii n.14.

¶ CENSUS COUSTUMARUM, Qui solvitur ex consuetudine, in Codice MS. redditiuum Episcopatus Autissiod. anno circiter 1290. exarato. Vide *Consuetudo*, & mox *Census Usaticus*.

CENSUS CRESCENS, nostris *Gens croissant*. Charta an. 1202. in Hist. Monmorenc. p. 395. *Concesserunt totum augmentum Census hostisiarum quæ ibi fiunt, quod vulgo dicitur Croiscens.*

Ex hoc loco patet quid nostrates Practici olim sibi voluerint his verbis *Croix de cens*, vel ut alii melius efferunt, *Croisſt de cens*, & quam perperam illa interpretatus sit Molinæus in suo Commentario ad antiquam Consuetud. Paris. tit. de Censivis Gloss. 2. n. 16. sub finem: Si dictum sit, inquit, *à dix sols de cens & surcens*, vel *à dix sols de Croix de cens ou rente* antiquitus usitatum, non significat *Incrementum census*, prout nonnulli argute putant, sed incaute, quia illud verbum etiam unico denario censui à veteribus frequenter addebatur; sed donat præstationem census in certa pecunia numerata consistere, quæ altera parte *Cruce* signata sit. Hanc opinionem amplexi sunt Brodeus in novam Consuetud. Paris. tit. de Censivis n. 23. p. 539. & quidam alii Scriptores eruditi. Verum refelli potest ex uno allato loco, ubi *Augmentum census* dicitur *Croiscens*: quod unum idemque est cum antiquo *Croix de cens*, vel potius *Croisſt de cens*. His igitur verbis non denarius *Cruce signatus*, non census ipse primigenius, sed census secundarius & redditus, seu *Incrementum census* debet intelligi, Gall. *Surcens*, *Rente*. Rem palam facit Philippus Pulcher Franc. Rex in Edicto an. 1303. apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. p. 387. ubi sic legitur: *Cum cives nostri Parisienses supplicassent nobis, quod nos ordinaremus & statueremus certum terminum, infra quem illi quibus debentur Incrementa censuum vel reditus, possent assignare ad domos & possessiones, cum earum pertinentiis, sitas Parisius, de quibus eisdem civibus debentur Incrementa censuum & reditus de eisdem, quando domus vel possessiones hujusmodi sunt vacuæ, & ad hoc redactæ, quod non possunt ipsi circa percipere census vel reditus earum ... Nos ipsorum civium indemnitati ... providere volentes ... statuimus, &c.* Similia prorsus habentur in Edicto Philippi VI. an. 1383. apud eumdem *de Lauriere* to. 2. p. 196. & 197. ubi ante nos observavit *Incrementa censuum*, qui in laudatis Edictis pluries *redditus* appellantur, non esse cum censibus primigeniis confundendos, sed redditus esse primigeniis superadditos, adventitiasque pensiones ab ipsis censibus distinguendas. Id confirmat Litteris Hugonis de *Cousy* Custodis Præposituræ Parisiensis quæ sic se habent: *A tous ceux qui ses presentes Lettres verront, Hugues de Cousy, Garde de la Prevoſte de Paris, Salut. Scavoir faisons, que pardevant Denis de la Celle & Mery de la Prée, Clercs Notaires jurez establis de par noſtre Sire le Roy au Chaſtelet de Paris, auſquels quant aux choſes qui ſenſuivent, faire, oyr, & à vous rapporter, nous avons commis & commettons de toute noſtre pooir en eulx, ajoutant foy pleniere en ce cas & en greigneur, perſonellement eſtablis Jean Bourdon & Emmeline ſa femme, fille de feu Philippe Bonnecin bourgeois de Paris & ſes hoirs, ſoiſante quatre livres neuf ſols onze deniers pariſis de Croix de cens ou rente, que ils avoient de propre heritage, & ladite Emmeline chacun an, ès lieux & ſur les lieux cy-après nommez & deviſez en cette maniere. C'eſt ſçavoir premierement ſur la maiſon, &c.* His addo quæ habentur in Tabulario Calensi pag. 270. *Pro sexaginta solidis Paris. annuis Incrementis temporalis seu perpetui redditus reddendis eisdem... & aliis censariis dictæ domus*; ubi *incrementum* aliud non est *quam Census crescens*, ut satis patet.

CENSUM DIVIDERE. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 21. *Tali conditione ut ad obitum meum hoc totum de meo prius eis reddat, quam Census meus Dividi incipiatur.*

CENSUS DOMINICATUS, Qui ad Dominum pertinet. Capitula Caroli Calvi tit. 42. *Accipiat de manso indominicato denarios 12. de manso ingenuili 4. denarios de Censu Dominicato, & 4. de facultate manſuarii.*

CENSUS DUPLICATUS, Qui à vassallis domino præstatur in certis occasionibus, & in gravioribus necessitatibus. Exstat Charta Alfonsi Comitis Pictavensis mensis Octob. an. 1269. de abusu qui committebatur in coactione *Census duplicati*, Niorti. Ex alia ejusdem, docemur ab eo subditis impositum pro expensis viæ Hierosolymitanæ, quam susceperat: *Dictæ igitur Terræ sanctæ attento neceſſitatis articulo, ſulto inſuper pretextu conſuetudinis approbatæ, uſuq; longævi, cujus non eſt vilis auctoritas, mandaviſſe memoratus Cenſum colligi Duplicatum, prius facta nobis ſuppius relatione, quod ſecundum uſum patriæ tanquam Cruce ſignati id facere potervamus.* Charta libertatum villæ S. Germani in Foresio an. 1249. *Antiquus Census nobis debitus nummorum & gallinarum tantum debet Duplicari*, Vide Stephanum Tornac. Epist. 238. novæ edit. Fit etiam mentio *Census duplicati* in Statuto de *Rachats à merci*, apud Gallandum de Franco alodio p. 68. ubi pro *de leurs doubles*, legendum *Cens doubles*, ut præfert MS. Codex quem vidi. Charta an. 1210. ex Tabulario Foffatensi fol. 114. *Pro singulis focis duos solidos reddere, qui duo ſolidi bis tribus de cauſis Duplicabuntur, cum dominus Rex queſtam exiget communiter à Regalibus Abbatiis ſuis, cum D. Papa ad partes noſtras venerit, cum, quod abſit, incendium paſſa fuerit Abbatia noſtra. Duplicatus* potissimum *census* exigebatur in tribus casibus, in quibus dominus à vassallo legalia auxilia petere poterat, ut est in Consuetudine Andegavensi art. 128. 129. & Cenoman. 138. 139. Adde Perticens. art. 82. Pictavense art. 160. Soesmense art. 3. & *de Ferté Auvray* art. 6.

CENSUS TRIPLICATUS, *Cens Tiercé*, in Consuetudine Drocens. art. 6.

CENSUS ECCLESIÆ ROMANÆ, in provinciis, pro quibus colligendis quotannis mittebantur à Summo Pontifice Diaconi, aut Subdiaconi, vel Legati, ut ex Epistolis Gregorii Magni passim, Nicolai I. PP. Epist. 55. Innocentii III. lib. 15. Epist. 166. 167. & aliis colligitur. Ii autem conflabantur ex liberalitatibus Principum, qui certis præstationibus annuis regna & terras suas, atque adeo ipsos subditos iis Ecclesiæ Romanæ addictas exsolvendis adstrinxerunt. Gregorius VII. l. 8. Epist. ult. *Carolus Imperator ... in tribus locis annuatim colligebat mille & ducentas libras ad ſervitium Apoſtolicæ ſedis, id eſt, Aquiſgrani, apud Podium S. Mariæ, & apud S. Aegydium, excepto hoc quod unuſquiſque propria devotione offerebat.* Exstat Bulla MS. Nicolai IV. PP. an. 3. in qua continentur *Census Ecclesiarum in Regno* (Siciliæ) *& Campaniæ, & Maritima*, sicut in Registris ejusdem Romanæ Ecclesiæ habentur, Vide Baron. an. 1059. n. 59. 1065. n. 93. 1076. n. 56.

Indicebantur etiam census annui perfolvendi Monasteriis & Ecclesiis, in signum protectionis Sedis Apostolicæ: quæ *juris S. Petri* dicuntur fuisse, apud Hugonem Flavinia. p. 197. ex Epistola Gregorii VII. PP. ex qua patet ejusmodi census in Gallia exactos. Adde Bibl. Cluniac. p. 274. Beslium in Comitib. Pictav. p. 532. &c. Vide *Denarius S. Petri*.

¶ CENSUUM INCREMENTA, Vide supra *Census crescens*.

¶ CENSUS S. LICERII, Statuta Augerii II. Episc. Con-

Conferan. an. 1280. *Præcipimus omnibus Rectoribus & Curatis in virtute ſanctæ obedientiæ, ut in ſingulis Dominicis Quadrageſimæ ſanctæ moneant, & inducant plebes ſuas, ut ſolvere debeant cenſus S. Licerii; quos abſque peccato detinere non poſſunt, prout eſt antiquitus fieri conſuetum.* Quiſnam fuerit hic cenſus S. Licerio ſeu Eccleſiæ Cathedrali ſolutus, mihi incompertum.

¶ CENSUS MANUS FIRMÆ. Charta fundationis Veteris-Pediculi Ord. Grandimont. an. 1172. apud Marten. tom. 1. Coll. Ampliſſ. col. 887. *Item Domnus Matthæus Vanne & Domnus Stephanus Putet dederunt eiſdem fratribus Cenſum manus firmæ cum omni juſtitia & dominatione.* Vide *Manufirma*.

CENSUS MORTHIDUS. Diploma Edwardi Conf. in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 61. *Et omnia quæ ad ipſum locum pertinent, ſint omnino libera, cella, Eccleſiæ .... cum redditibus, ſervitiis, debitis ... decimis, donariis, Cenſumorthidis, legibus, conſuetudinibus, &c.* Occurrit rurſum in alia Edwardi Charta eodem verborum tenore, pag. 237. Ubi loci nefcio an ſit quod *Cens mort, ou rente vendable*, vocat Conſuetudo Arvernenſis tit. 31. art. 70. *Redditus annuus* 50. *ſolidorum Pariſienſium mortificatus*, in Charta an. 1270. in Tabulario Foſſatenſi fol. 70. *Cens amorti*, qui redimi non poteſt, *qui ne ſe peut rachester*.

CENSUS BEATI OLAVI, Qui & *Votum B. Olavi* Suecis, & in Charta Pauli Nidroſienſis Epiſcopi, *Sant-Olafs-Scatt*, Cenſus qui à Suecis ad S. Olavi Norvegorum Regis ſepulcrum Nidroſiam in Norwegia deferebatur: quem Upſaliam ad ejuſdem Sancti altare ferri præcepit Nicolaus *Alb* Archiepiſcopus Upſalienſis. Cujuſmodi autem fuerit, docet Charta ejuſdem Antiſtitis an. 1314. deſcripta à Scheffero ad Chron. Archiepiſc. Upſalienſium pag. 251. *Videlicet de quolibet ruſtico unam ulnam telæ, vel ejus valorem: de captura alcum, de qualibet ſagena unam partem dictam manskut: de captura foeæ, de qualibet nave unam manskut: de qualibet nave quæ vadit Stokolmis cum mercimoniis, unum denarium Swecicum, &c.*

¶ CENSUS RATIONALIS, in Charta Comitis Mellenti to. 4. Hiſt. Harcur. p. 2173.

CENSUS REGALIS, REGIUS. Capitul. 2. ann. 805. c. 20. & Capitul. 4. ejuſdem anni cap. 14. *Cenſus regalis undecunque legitime exiebat, volumus ut inde ſolvatur, ſive de propria perſona hominis, ſive de rebus.* Adde Capitula ad Legem Salicam tit. 3. cap. 14. Capitulare 3. ann. 812. cap. 11. lib. 3. Capitul. cap 85. Capitul. 2. ann. 819. cap. 3. &c.

¶ CENSUS SEPIARUM, Qui ex *Sepiis*, piſcibus, Gall. *Seches*, percipiebatur apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. pag. 137.

CENSUS SICCUS. Qui pecunia numerata conſtat. Vetus Charta in Probationibus Hiſt. Sabaud. p. 18. *Donaticum tollendum, & omnem redhibitionem, & ſiccum Cenſum reddendum. Rente ſeiche*, in Conſuetudine Aquenſi tit. 8. art. 7. Marchenſi art. 180. 411. 432. 437. S. Severi tit. 6. art. 1. 2. Baion. tit. 4. art. 10. 11. Vide Raſtallum verbo *Rent*, p. 162. & infra in *Pecunia ſicca*.

¶ CENSUS USATICUS. Manumiſſio MS. an. 1251. *Damus omnipotenti Deo & S. Mariæ Matri ejus & toti Capitulo S. Nazarii Carcaſſonæ... Cenſum annualem, tres ſolidos Hugonenſes, quartos, quintos, agrerios, tanas, medios, quartas, tertiarios, Cenſus Uſaticos, bonarios, aſſiniatrias, adempramenta, forifcapia, dominationes & dominium, & cetera terræ merita, bona & jura.* Vide *Cenſus Conſuetumarum & Uſaticum*.

CENSA, Idem quod *Cenſus*: *Cenſe*, in Conſuet. Ducatus Burgundiæ art. 109. 114. &c. & in Conſuet. Comitatus Burgund. art. 13. 14. 35. 62. 108. [Charta Mathildis Comitiſſæ Nivern. an. 1244. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 102. *Donamus 40. libras... annui redditus in Cenſa noſtra Antiſſiod. annuatim percipiendas... quæ Cenſa debetur nobis ſolvi annuatim... præcipientes quod quicumque dictam Cenſam... levaverit, &c.*] Hiſt. Epiſcop. Autiſiodor. c. 56. *Dederat idem Eccleſiæ multa alia, medietatem videlicet Cenſæ de Vincellis, & terras, &c.* Infra: *Dedit eis ibi Eccleſiam S. Priſci, ita quod centum ſolidi de Cenſa ejuſdem Eccleſiæ annuatim dividerentur in anniverſario ſuo.* Occurrit non ſemel in Conſuetudinibus localib. Bituricenſ. editis à Thomaſſerio, [& in Charta Ludovici Francorum Regis an. 1229. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1228.]

¶ DARE AD CENSAM, Gall. *Donner à cenſe, à ferme*, Sub certa præſtatione ad tempus elocare. Charta Philippi Comitis Namurcenſis ann. 1211. apud Miræum to. 2. p. 1211. *Decima illa de Vendren annuatim danda eſt ad Cenſam de anno in annum ia feſto S. Johannis ... Cenſam illam, quæ & Obedientia nuncupatur, habere poteſt qui meliorem inde commoditatem facere videatur, videlicet Canonicus S. Albani qui libet.*

CENSIO. Tabul. S. Albini Andegav. *Dedit Cenſienem quandam Abbatis S. Albini & monachi, quia cenſus & venditiones ex eorum beneficio, &c.* Occurrit hæc vox ibi pluries.

CENSUM Capitul. de Villis c. 8. *Cenſa de villis noſtris, quæ vinum debent, in cellaria noſtra mittant.* Et c. 62. *Quid de manſis qui arari debent, quid de ſagalibus, quid de Cenſis, quid de feda fractæ vel freda, &c.* Ita etiam in Capitul. 2. ann. 813. c. 6. in Charta ann. 897. ex Tabul. Flaviniac. [in altera an. 898. apud Mabill. to. 3. Annal. Bene. lict. p. 693. col. 2. Vide to. 3. Analect. ejuſdem Mabillonii p. 93.]

¶ CENSUM INGENUILE & CENSUM SERVILE, in Codice MS. Irminonis Abb. S. Germani Pariſ. fol. 54. verſo col. 1. *Ermengarius ... habet de terra arabili bun. v. debuerat reddere Cenſum ingenuile, ſed propter vineam quam facit, reddit Cenſum ſervile.*

CENSILES HOMINES, Cenſui obnoxii. *Quas publicus cenſus ſpectat*, in Concilio Remenſi an. 630. can. 6. Pactum Arichis Principis Beneventani cum Neapolitanis: *Si Cenſilis homo de Liburia patitur appreſſiones, &c.* Petrus de Vineis lib. 6. Epiſt. 11. *Univerſos & ſingulos ruſticos & Cenſiles, ſeu quocunque alio ſervitutis vocabulo nuncupantur.*

TERRA CENSILIS, in Charta an. 1035. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Symphoriani: *Terra mq; Cenſilem, partim vineis conſitam, partim arabilem, &c.*

CENSILE, Cenſus ipſe, *Cenſel* noſtris. Vetus Conſuetudo localis Ambian. MS. *En le terre le Veſque, la il a bat, Juſtiche & toute ſeigneurie, nus ne puet juſticier ſen Cenſel par le Prevoſt le Veſque, & eſt l'amende ſienne.* Magnum Tabular. Corbeienſe: *Item tous li treſfons de le ville &, de le banlieue ſont Monſ. l'Abbé, ou tenu de lui en fief, ou Cbenſel.*

CENSALIS. *Terra Cenſalis*, in Capit. 4. ann. 819. c. 4. in lib. 4. Capit. c. 39. Capitula Caroli Calvi tit. 32. c. 8. *Similiter & de cæteris Cenſalibus, & de rebus ad caſas Dei traditis, unde cenſus ad partem Regis exivit antiquitus, Bieni Cenſeables*, in Conſuetud. Comitat. Burgundiæ art. 64. 65. *Cenſale donatrum*, in Diplomate Caroli Calvi apud Joan. à Boſco in Vienna p. 56. *Cenſale vinum*, in Vita S. Urbani Epiſcopi Lingonenſis c. 1. n. 4.

¶ CENSALE, *Cenſa*, Villa, prædium, Gall. *Cenſe, Ferme*. Charta Heliæ Abb. de Nobiliaco an. 1299. apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 902. *Tradidimus pro nobis & ſucceſſoribus Petro Sutoris de Cloſſayo quoddam Cenſale ſeu cenſam eum pertinenciis ejuſdem, quod eſt ſitum juxta cimeterium de Cloſſayo, quod ſolebat tenere Geraldus Limones pro quindecim ſolidis & uno capone annui redditus.*

CENSARII, Villani, censui obnoxii, qui censum præstant. Acta Murensis Monasterii pag. 48. 49. 51. 83. *Ad Birmenstorff possidemus duos diurnales, & ad Abornem dimidium manſum, & 1. Cenſarium.* Infra: *Liberi Cenſari de Obren... perſolvunt cenſum de auro quod appendit ſiclum.* Ibidem: *Ad Rore* (habemus) *ex integro liberos Cenſarios.* [Compoſitio inter Capitulum Eccleſ. Noviom. & alios ann. 1303. ex Tabulario Corbeienſi: *Dictus Symon nollet quod trituratores dictorum portionariorum ſeu Cenſarii eorumdem, &c.*] Vide tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 471. [Baluzium tom. 2. Hiſtor. Geneal. Arverniæ pag. 151. Acta SS. Martii tom. 1. pag. 598. F.]

CENSARII, Exactores cenſuum. Tabularium S. Genovefæ Pariſ. ann. 1226. *Cum controverſia eſſet inter Abbatem S. Victoris & Conventum ex una parte, & Cenſarios illos qui tenebant cenſivam S. Genovefæ ſuper ripam Beveris, ex alia, &c.*

CENSAMENTUM, Idem quod *Cenſa*, niſi ſit *cenſus* qui percipitur in prædio alterius. Charta Philippi Auguſti an. 1216. *Decem modios avenæ ad menſuram Pariſienſem percipiendos in Cenſamento noſtro de Dordano.*

¶ CENSATUM SOLUM, Cenſui obnoxium, to. 3. Concil. Hiſp. col. 1. in Donatione Alphonſi VI. pro Monaſterio S. Facundi: *Qui emerit ſolum Cenſatum & cum ſuo copulaverit, duos cenſus dabit.*

¶ CENSIONARII, Idem qui *Cenſarii*, Villani cenſui obnoxii. Privilegium Theodor. de Falkeborc an. 1242. *Promitto etiam cenſum dictæ Eccleſiæ de Merſene, à Cenſionariis qui ſolvendo ſunt, faciam perſolvi... ſi vero Cenſionarii ſolvendo non fuerint, &c.*

CENSATUS, Cenſibus donatus, dives. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 709. *Filios vero ſuos Robertum & Henricum honoris ſui Cenſatos hæredes dereliquit.*

CENSIRE, Ad cenſum ponere, ad præſtandum cenſum aſtringere. Fredegarius c. 74. *Quingentas vaccas inſerendales annis ſingulis à Chlotario Senione Cenſiti reddebant.* Formulæ veteres apud Bignonium: *Unde Cenſiſti te nobis annis ſingulis ad feſtivitatem ſancti illius, in luminaribus ipſius Sancti, vel pro mercedis tuæ augmento argentum ſolidus tantum. Κηνσειρι*, in Basilicis, eſt *censere exigere*. Occurrit hæc vox non ſemel in Actis Epiſcopor. Cenomanor. pag. 93. 104. 153. 155. tom. 3. Analector. Mabillonii.

CENSITOR, *κήνσιτωρ, ταξιτής*, in Gloſſ. Lat. Græc. [Heſychyius *Κηνσίτωρ ὁ τὴν γῆν μετρῶν*, Qui terram metitur. Iſid. in Gloſſ. *Cenſitores, Agrimenſores.* Ulpianus l. 4. §. 1. ff. de Cenſibus: *Si agri portio chaſmate perierit, debebis per Cenſitorem revelari.* Et mox. *Niſi cauſſam Cenſitori probaris.* Erant autem Cenſitores in provinciis iidem fere qui Cenſores in Urbe. Præerant cenſibus exigendis, agros dimetiebantur, & pro ſpatio & modo tributa diſtribuebant. *Cenſitor civium Romanorum Coloniæ Viſtricenſis* memoratur in vet. Inſcriptione apud Fabrett. pag. 29. Vide Lactantium de morte Perſecutor. n. 23. & infra.]

CENSITUS, Qui ſub cenſu annuo prædium poſſidet: *Cenſitaire*, in Conſuetud. Aurelian. art. 129. Speculum Saxon. lib. 1. art. 54. §. 1. *Non debet Cenſitus alteri ſeu majori pignora, quam cenſus annualis ſuus conſtat, pro domino ſuſtinere ſuo.* Ibidem §. 6. lib. 2. art. 21. §. 2. art. 59. §. 2. Charta an. 975. apud Ughellum in Epiſcop. Vincentinis: *In Catturiano Cenſitus S. Vitti pertinentes de caſale Peucali.* [Inſtrum. an. 1216. in Hiſtor. Dalphin. to. 1. p. 17. col. 2. *Salvo etiam jure feudatariis & agricolis ſuis Cenſitis.* Et infra: *Agricolæ vel Cenſiti.* Chron. Comodoliac. inter Fragm. Hiſtor. Stephanotii MSS. tom. 2. *Præpoſitus & Capitulum S. Juniani cognitionem cauſarum exercuerunt in hominibus ſeu Cenſitis ſeu maſſionariis.*]

INCENSITUS, Idem quod *Cenſitus*, Cenſui obnoxius, in Charta Ottonis Imp. an. 967. & aliis apud Ughellum tom. 5. Italiæ ſacræ pag. 646. 688. 695. In Codice vero Theod. leg. un. de Claſſicis, qui non ſunt cenſibus affixi.

CENSITA TERRA, Cenſui obnoxia. Hugo Flaviniacenſis in Chron. an. 1098. *Et terra ipſa, antequam ibi domus fuiſſet, Cenſita erat hominibus pro mercato eorum.* Infra: *Homines, quorum terra erat Cenſita.*

¶ CENSITUM, Eadem notione. Charta Hugonis de Leziniaco Comitis Marchiæ ann. 1230. *Dedit etiam eiſdem ſimiliter Cenſita, quæ fuerant ejus Joannis Frontini, quæ ſita ſunt apud Leziniacum juxta cimeterium belemoſinarium inter domos Monachorum de Caſtellariis & burgum prioris memorati, ſalvis conſuetudinibus noſtris, quas habemus in manſionariis Laicis eorumdem Cenſitorum.*

CENSIVA, Cenſus ipſe, noſtris *Cenſive*, vox notiſſima. Occurrit in Charta an. 1231. in Hiſt. Drocenſi pag. 270. [in Tabul. S. Genovefæ Pariſ. an. 1226.]

CENSIVA TERRA, Idem quod *Cenſita*. *Terre Cenſive*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. c. 98. & in Conſuet. Andegaven. art. 108. *Terre Cenſiviere*, in Conſuetud. Burbon. Tabularium Vindocinenſe Thuani Ch. 88. *Dedit unam manſuirman terræ Cenſivæ in pago Vindacinenſe.* Occurrit ibi non ſemel.

¶ CENSIVARIUM, Jus cenſivæ percipiendæ, Gall. *Droit de Cenſives*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 87. *Conceſſis Abbati... totam terram & pratum, & etiam Cenſivarium, quod ipſe habebat apud Foſſardum in parochia S. Vincentii Lenogeſili.*

¶ CENSO, pro *Cenſus*, apud Acherium to. 6. Spicileg. p. 695. *Decima quæ à fidelibus datur, Dei Cenſo nuncupanda eſt, & Deo ex integro reddenda.*

CENSUALE, Poſſeſſio cenſui obnoxia. Sententia inter Epiſcopum, & civitatem Barcinonenſem an.... *Prædictos honores, Cenſualia, ſeu poſſeſſiones in civitate & ſuburbiis, &c.*

CENSUALE MORTUUM. Curia Generalis Catalaniæ in villa Montiſſoni an. 1363. *Pro ſententia ferenda ſuper violario, ſeu Cenſualis mortuo, &c.* Occurrit ibi non ſemel. Vide *Cenſumoribidus*, & *Violarium*.

CENSUALIS. Papias: *Cenſuales ſunt Officiales, qui cenſum per provincias exigunt.* Joan. de Janua: *Cenſualis, Officialis qui cenſum exigit provincialem, & qui das illum.* Capitolinus in tribus Gordianis: *Us non ſcribæ, non ſervi publici, non Cenſuales illis actibus intereſſent.*

CENSUALIS, Cenſui obnoxius. Charta Ottonis Imperatoris an. 873. pro Monaſterio Gandersheimenſi: *Et omnes Cenſuales, qui ſingulas ſolidos pro capite quiſque perſolvent, tam ad hoc prædium, quam ad aliud Paldolweim nuncupatum.* Conradus Marpurgenſ. in S. Elizabeth pag. 290. *Et puellæ dominæ Elizabeth ſe fecit ſingulis annis in ſuo anniverſario ad duos denarios Cenſualem.* Adde Petrum Venerab. lib. 1. de Miracc. cap. 28. Charta Gaufridi Comitis Andegavenſ. ex Tabular. Andegav. *Terram ſuam... in qua idem Theobaldus hominibus Cenſualibus ibidem beſpiteraverat*, Chronicon Andrenſe. *Prædia, & facultates, nemora, reditus & Cenſuales... dederunt.* Charta Friderici II. Imper. an. 1230. pro privilegiis urbis Rattiſponenſis: *Si homo qui Cenſualis dicitur, continuam fecerit in civitate reſidentiam, jura civitatis conſervando in dandis collectis & aliis, quæ à civibus ſtatuuntur: nulla poſſit modum exhibebit Domino ſervitia per coactionem, ſed tantummodo perſonas cenſum, &c.* Conſuetudo Bigorræ apud Marcam in Hiſtoria Beneharnenſi lib. 9. cap. 6. *Cenſuales ruſticis vel liberi non in expeditionem Comitem ſequantur, niſi, &c.* [Inſtrum. appellationis Guillermi *Bruiere* an. 1481. ex Tabulario B. Mariæ de Bono Nuncio

Ro-

Rotomag enſ. *Guillermus de la Mare fuis & eſt Cenſualis ipſorum, &c. Cenſualis manſus* in Charta Henrici IV. Ducis Sileſiæ de fundatione ædis S. Crucis apud Ludewig. to.5. Reliq. MSS. p. 428. Fuerunt olim qui Eccleſiarum ſeu Monaſteriorum *homines cenſuales* ſe ſponte conſtituebant, quocirca capitibus ſuper altare poſitis Sancto, Eccleſiæ ſeu Monaſt. Patrono titulari ſeſe offerebant, ut Artulfus monachus in S. Emmerammi Monaſt. fieri ſolitum fuiſſe tradit. Vide Annal. Benedict. tom. 4. pag. 286.]

¶ CENSUALES SOLIDI, Qui ſolvuntur ratione cenſus debiti. Charta Stephani Epiſc. Meldenſis pro Abbatia S. Petri Latiniacenſis an. 1163. ex Chartulario ejuſdem Abbatiæ fol. 117. *Eccleſia Latigniacenſis Hilderio de Monte-Udonis . . . debere ſolebat viginti ſolidos Cenſuales & viginti ſolidos ſimiliter Cenſuales reddendos annuatim.*

¶ LIBER CENSUALIS, in quo poſſeſſiones & cenſus exhibebantur. Primus, quem ſciam, eſt codex Irminonis Abb. Sangerman, regnante Carolo Mag.

TERRA CENSUALIS, Quæ cenſum pendit, in Lege Langob. lib. 3. tit. 8. §. 3. in Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 39. Hugo Flaviniacenſis in Chron. an. 1098. *Ipſimet in terra Cenſuali ſua ſcarritiones firmaverunt, & carnes repoſuerunt*, Vide Chron. Andrenſe pag. 348. & in verbo *Cenſalis terra*.

CENSUALITER POSSIDERE, Ad cenſum, in veteribus Tabulis ann. 1140. 1144. apud Loiſellum in Hiſtor. Bellovac. quod in vernacula an. 1147. apud eumdem, *Cenſivement* vertitur pag. 269. 274. 276.

CENSUALITAS, apud Hugonem Flaviniacenſem in Chr. an. 1098. pag. 243. *Congregati ſunt homines ad tuendum uſum Cenſualitatis ſuæ.* Charta Matthæi de Hamo ann. 1201. ex Chartulario Abbatiæ de Arida-Gamantia in limitibus Picardiæ & Artefiæ. *Præterea ſciendum eſt, quod Cenſualitatem Eccleſiæ de Arida-Gamantia Matthæo conceſſit, quod prædictam Cenſualitatem in alterius perſonæ manu non poſſet, niſi aſſenſu illius qui præfatum cenſum poſſidebit.* Hocce in poſteriori ſaltem loco *Cenſualitates* idem videtur, quod fundus receptus ad cenſum, Gall. *Terre priſe à cens, à rente, à redevance ſonciere.*]

CENSUARIUM. Charta Jacobi I. Regis Aragon. *Sub eadem pace ſint guiatica noſtra, ... & Cenſuaria, & pennones, & omnia regalia noſtra.* [Tabular. Calenſe pag. 270. *Pro ſexaginta ſol. Pariſ. annui incrementi temporalis ſeu perpetui redditus reddendis eiſdem ... & aliis Cenſuariis dictæ domus.*]

CENSUARIUS, Qui cenſus ab iis qui cenſum de capite præſtant, exigit: officium Monaſticum. Charta an. 1030. apud Robertum in S. Huberto pag. 293. *Nullum Advocatum præter Lovanienſem Comitem, nullum Cenſuarium præter cuſtodem altaris habentes.* [*Cenſuarius Monaſterii S. Albani*; tom. 2. Rerum Moguntiac. pag. 769. edit. 1722. in Charta donationis pro eodem Monaſterio an. 1347.]

¶ CENSUARIUS, Qui ſolvit cenſum, tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 671. in Decreto Alphonſi Regis Arag. an. 1442. Epiſt. Frederici Regis Siciliæ ad Barchinonenſes ap. Marten. to. 3. Anecd. col. 75. *Hoc idem in pace maner ſentiebat Eccleſia, quæ dictum regnum ad nos pleno jure pertinere debere cenſuit, noſq; ipſius fore Cenſuarium & vaſſallum.* Vide *Arrendator*.

¶ CENSUATIM, Ad cenſum, ſeu pro cenſu, apud Marten. tom. 1. Anecd. col 538. *Unaquaque menſura dabit Cenſuatim ſex denarios*. Occurrit etiam apud Achérium to. 9. Spicil. p. 360.

CENSUATUS, Ad cenſum poſitus. *Caſæ Cenſuatæ*, in Charta an. 1120. apud Ughellum tom. 6. Ital. Sacr. pag. 871.

CENSURA, Datio ad cenſum: Gloſſ. vet. *Cenſura, ἀποτιμησις*. Charta Hugonis *de Oyſi* Caſtellani Cameracenſis in Tabul. Abbatiæ Montis S. Martini: *Campellos quoque quoſdam antequam Cenſura iſta facta fuerat, emerat ... quoniam vero res bene geſtas plerumque ſolet oblivio delere, ... memoratam Cenſuram fecimus literis inſeri*. Supra: *Dedit eidem Eccleſiæ ad Cenſum decem modiorum frumenti*. Alia Humolarienſis Abbatis anni 1159. in eod. Tabul. *Nos vero huic Cenſuræ apponimus conditionem, quod neque Gerbertus neq; hæres ejus hunc Cenſum vendere aut invadere poterit.*

CENSURA, Cenſus ipſe. Charta Riculfi Epiſcopi Forijulienſis apud Rubium in Comitib. Provinc. p. 53. *Et de portu, ſeu de omnibus Cenſuris, quæ ex ipſo exeunt vel exire debent*. Alia an. 1093. in Probat. Hiſt. Sabaud. p. 27. *Liberum & abſolutum à ſodro & omni Cenſura prædictum Monaſterium eſſe jubemus.* [Sententia arbitralis inter Hoſpitalarios & Capitulum Rienſe an. 1156. *Hoſpitalarii vero hujuſmodi comiſionem abnegantes legitima anteceſſorum noſtrorum donatione & triginta annorum quieta poſſeſſione prædictam Eccleſiam ſibi defendere volebant pro conſtituta Cenſura ſex modiorum annonæ & ordei.*]

¶ CENTA, Decima pars *Centenæ* continens decem familias, à Germanico *Zehn* Decem. Bulla aurea Friderici II. Imp. an. 1232. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 516. *Item unuſquiſque Principum libertatibus, juriſdictionibus, comitatibus, Cenſu ſeu liberis vel infeudatis utatur quiete, ſecundum terræ ſuæ conſuetudinem adproba tam. Item Centumgravii recipiant terras* (Schilter. *Cenſas*) *à Domino terræ, vel ab eo, qui per Dominum terræ fuit infeudatus. Item locum Cenſe nemo mutabit ſine conſenſu Domini terræ. Item ad Cenſus nemo ſynodales vocetur.* Non eadem eſt vocis *Centæ* notio in omnibus loci citati articulis, licet eadem ſit origo. 1. ſumitur pro decem familiis. 2. pro juriſdictione in decem familias exercenda, quam à Domino terræ debet accipere *Centumgravius*; is enim eſt *Centæ* judex. 3. deniq; deſignat ipſum *Centumgravii* judicium ſeu tribunal, ad quod vocari non debet Synodalis, ut pote qui ad judicium eccleſiaſticum, in Gloſſario Teutonico quod fere poſt Schilterum non ad ſeculare pertinet. Hæc conſule. Vide *Decania*.

¶ CENTANA, ut *Centena*, Diſtrictus, dominium. Privilegium Leonis IX. Papæ pro Canon. Eccleſ. Virdunenſis apud Mabill. in Supplem. de Re Diplom. p. 99. *Ad Juncbereium manſi. cum banno & Centena.* Et infra: *Ad Ars vero manſ. 4. cum uno quartario, ſilva, banno, Centana, vineis & molendino.*

CENTATUM. Vide *Cendatum* in *Cendalum*.

CENTAURII, Iidem qui *Cantiani*, Angliæ populi, apud Aſſerum Menevenſem an. 851. [Puto poſt Hadr. Valeſium in *Valeſianis* legendum eſſe *Cantuarii*, qui iidem ſunt atque *Cantii* veteribus Geographis, recentioribus vero *Cantuarii* & *Cantiani*.]

¶ CENTAURUS, Vide *Centurus*.

1. CENTENA, Dignitas Centenarii, ſeu gradus in Schola Agentium in rebus, ad exemplum militiæ armatæ, proximus Principi agentium. Vide lib. 3. Cod. Th. de Cohortalib. & l. 7. eodem Cod. de Agent. in reb.

2. CENTENA, Pars Comitatus, aut regionis: nam ſinguli Comitatus, pagi, ſeu territoria, & regiones dividebantur in *Centenas*, quibus præerant minores judices, ſub Comitis diſpoſitione, qui a Centena, *Centenarii*, appellabantur. Quippe pagus Comitis dividebatur in Vicarias, Vicaria in Centenas, Centena in Decanias, in quibus judices erant *Vicarii*, *Centenarii*, *Decani*. Decretio Chlotharii Regis c. 1. *Decretum eſt, ut quia in vigilias conſtituras nocturnas fures non caperent, eo quod per diverſas, intercedente conludio, ſcelera præterm iſſa cuſtodias exercerent, Centenas fieri; in qua Centena (ſi) aliquid deperierit, capitale qui perdider at, recipiat,*

& latro insequatur. Ex quibus, *Centenas* à Chlotario primum institutas ad latrones arcendos videtur posse colligi. Dicta vero Centena, à centum familiis quibus constabat. Capitula Caroli M. lib. 3. tit. 23. & Lex Longob. lib. 2. tit. 51. §. 11. *Si tamen ut contentio, quæ inter eos orta est, sit in confinio duorum Comitatuum fuerit, liceat eidem de vicina Centena adjacentis Comitatus ad suam causam testes habere*. Capitulare 3. Ludovici Pii cap. 7. *Et hæc ratio examinetur per singulas Centenas, &c.* Adde Capitulare an. 829. cap. 7. p. 672. novæ Edit. Chronic. Fontanellense cap. 7. *Villam .... fitam in pago Oximensi, in Centena Noviacense*. Cap. 8. *De villa Digmaniaco, quæ sita est in pago Osismensi, in Centena Alancienensi*. Tabularium Abbatiæ Belliloci in Lemovicibus: *Hæc omnia sunt in pago Lemovicino, & Caturcino, & Centenis Vertelense & Exidense*. Alibi: *Cedores proprietatis meæ, quæ sunt in pago Caturcino, in Centena Exindense, quæ vocatur Bellus Mons*. Tabul. S. Srephani Lemovicensis: *Dedit manſum suum in Lemovicino, in Centena Tarninse, villa Ramnaco*. Vide Leges Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 1. 3. 4. Decretum Childeberti c. 11. 12. Decretum Chlotarii c. 1. Legem Alaman. tit. 36. &c. Auctor est B. Rhenanus lib. 2. Rer. German. pag. 88. proxime Heidelbergam adhuc apparere Centenæ vestigium in aliquot pagis, & manere vocabulum. Vide *Centenarius*.

¶ CENTENALIA. Eadem notione. Tabularium Rothonense: *David Monachus & Presbyter & socius ejus Morunitus dant S. Salvatori alodum suum nuncupantem ad illam Minariam, situm in pago Redonico in Centenalia Luciſe*.

3. CENTENA, Districtio, jurisdictio, dominium, *Seigneurie* Diploma Herimanni Episcopi Metensis an. 1090. apud Meurisium: *Dedi ei sibique ſervientibus in perpetuum cuminam quæ est in Chamberes, ... cum campo qui juxta est, bum banno & Centena, & pratum apud Prunoet, quod operantur rustici de Nominey, cum banno & Centena. Dedit etiam totum bannum & Centenam quinque parrochiarum in villa, quæ dicitur ad Basilicas, &c.* Vide eumdem Meurisium p. 403. Laurentius Leodiensis in Hist. Episcop. Virdun. pag. 280. *Dux iram Dei metuens, pacem cum Episcopo fecit, Centenas potestatum Ecclesiæ, & prædia, quæ invaserat, reddidit*. Continuator Historiæ Episcoporum Virdunensium post Bercarium Presbyterum pag. 269. *Supradictus Comes Fridericus, dum esset adhuc in laicali habitu, Prædenæ Fratrum S. Mariæ omnes Centenas eorum potestatum, quibus multum inquiet abantur ... reddidit*. Infra: *Centenam de Wandelini curte, & alia jura, quæ tunc temporis potestatiræ in hac civitate tenebat, eidem Episcopo & Ecclesiæ reddidit*.

CENTENÆ, Homines *Centenæ*. Capitulare de Villis cap. 62. *Quid de liberis hominibus & Centenis, qui partibus fisci nostri deserviunt*.

CENTENARIA, Idem quod *Centena*. Charta Berengarii Episcopi Virdun. apud Hugon. Abb. Flaviniac. in Chron. an. 951. *Dedimus .... decimam illorum arietum, qui nostræ Ecclesiæ persolvuntur ex Braceni si Centenaria*.

4. CENTENA, Centena ceræ, zuccari, piperis, cumini, &c. apud Anglos, continet 13. *petras* & dimidiam: & quælibet *petra* continet 8. libras. Summa ergo librarum in centena 108. *Centena canabi*, telæ, & hujusmodi ex 120. ulnis; *Centena ferri*, ex 100. petris, ut est in Fleta lib. 2. c. 12. §. 4. 5.

CENTENÆ, Fustium vel flagellorum centeni ictus. Acta S. Cæciliæ Virg. & Mart. *Iste si inventus fuerit, sine dubio atrocibus dabitur flammis, &, ut dici solet, Centenas exolvet*.

¶ CENTENALIA. Vide in *Centena* 2.

¶ CENTENARIA. Vide in *Centena* 3.

1. CENTENARIUM, & CENTENARIUS. Isidorus lib. 14. Orig. cap. 24. *Centenarium, numeri nomen est, eo quod centum librarum ponderis sit*. Vetus Agrimensor: *Centenarius dicitur, eo quod centum libris consset*. Ita *Centenarium æris* usurpat lib. 3. Cod. Theod. de Conflat. æris Arnoldus Lubec. lib. 4. cap. 37. *Persolvat ei annuatim 7. auri pondera, quæ Centener dicuntur*. Paulus Warnefridus lib. 3. de Gestis Langob. cap. 12. *Quindecim ei auri Centenaria deferens*. Utuntur præterea Liberatus Diaconus cap. 22. Gregorius Turon. de Gloria Confess. cap. 63. lib. 5. Hist. c. 20. 31. Fredegar. cap. 69. Gregor. M. lib. 2. Ind. 2. Epist. 130. Chron. Reichersperg. pag. 275. Helmodus lib. 1. cap. 84. Tageno Patavien sis, &c. *Centenarius* habent passim Scriptores Byzantini. Theophanes pag. 99. 147. 148. 335. &c. Procop. lib. 1. de Bello Pers. & in Hist. arcana, Niceras in Man. lib. 2. §. 7. lib. 5. §. ult. Cinnamus, Gruter. Inscript. 1120. 17. & alii quos passim laudant Scaliger de Re nummaria, Meursius & Fabrotus in Glossariis, & Jacob. Gothofred. ad l. 2. Cod. Th. Si quis pecun. confl. nos etiam quædam ad Cinnamum pag. 435. Vide Georg. Agric. lib. 4. de Ponder. Roman. pag. 95. & in verbo *Talentum*.

CENTENARIUM CERÆ, in Charta an. 1208. apud Ughellum tom. 7. pag. 274.

¶ CENTENARIUM, Quod complectitur centum cannas, in Statutis Massil. lib. 3. c. 13. *De canabaciis crudis non vendendis nisi per cente naria ... Addentes præterea huic capitulo, ut Centenar ia canabaciorum alborum, nigrorum & brunorum inte lligantur de centum cannis Centenariorum, &c.*

2. CENTENARIUM, Canalis, per quem aqua decurrit. Fistula nempe, quam Vitruvius lib. 8. c. 7. *Centenariam* vocat, quod, ut explicat Philander. lamina plumbea, an tequam in rotundationem flectiatur, lata sit digitos centum, ut *Quinquagenaria*, lata 50. &c. Anastasius Bibl. in Hadriano PP. p. 112. *Forma, quæ vocatur Sabbatina, nimis confracta existens: per quam decurrebat aqua per Centenarium in atrio Ecclesiæ B. Petri, &c.* Infra: *Et confestim Centenarium illud, quod ex eadem forma in atrio Ecclesiæ B. Petri decurrebat, dum per nimiam negligentiam incuriam plumbleum ipsius Centenarii furtim jam plurima ex parte ablatum fuisset, &c.* In Nicolao I. pag. 210. *Per quam decurrebat aqua per Centenarium in urbem Romanam*.

3. CENTENARIUM, vel CENTENARIUS, Officium centum Missarum. Chronicon Casauriense lib. 4. *Instituit pro unoquoque fratre defuncto stat Centenarius, hoc modo, ut à die obitus unius cujusque Fratris justitiæ de pane & vino, & cæteris cibis, cotidie in mensa Abbatis ponatur*. Vide *Tricenarium*.

CENTENARIUS. Gloss. Gr. Lat. Ἑκατόνταρχος, *Centenarius, Centurio. Centonarii*, teste Vegetio lib. 2. c. 8. & 13. dicti sunt, quos antiqui *Centuriones* vocabant, centum videlicet militibus præfecti. [Vide *Centena* 2. & *Centenarium* 1.]

CENTENARII, DUCENARII, SEXAGENARII. Qui dicantur in Cod. Th. pluribus disquirit Jacob. Gothofredus ad lib. 1. de Exactionibus.

CENTENARII, Qui *Centenis* præerant, judices minores qui per Centenas jus dicebant, & Comiti suberant, *Centgraf* Germanis. [Schilterus *Centgraf* intelligit de minori judice, qui per Decanias tantum, non per Centenas jus dicebat. Vide *Centa*.] Walafrid. Strabo de Reb. Eccl. cap. 31. *Centenarii, qui & Centenariones, vel Vicarii, qui per pagos statuti sunt, Presbyteris plebium, qui baptismales Ecclesias tenent, & minoribus Presbyteris præsunt, coaserri queunt*. [Præceptum Pippini Regis Aquitaniæ ex Tabulario Monasterio S. Florentii: *Nullus*

Jus Judex publicus, nec Vicarius, aut Centenarius, &c. Privilegium Ludovici Imp. tom. 2. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 45. *Ludovicus Dei providentia Imper. Aug. Epiſcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicedominis, Centenariis, Teloneariis &c.*] Vide Deſiderium Cadurcenſem Epiſc. 16. & Babolenum in Vita S. Germani Abbatis & Martyris n. 11.

¶ CINTENARII, in Præcepto Pippini Regis, cujus locus ſupra refertur ſub *Agenti*.

Judicis autem officio functos Centenarios docent Lex Salica tit. 46. §. 1. Decretum Childeb. cap. 9. Lex Aleman. tit. 36. §. 3. Lex Langob. lib. 2. tit. 42. §. 3. tit. 52. §. 3. tit. 53. §. 22. Capitula Caroli Magni lib. 4. cap. 62. 63. 64. Concilium Cabilonenſe II. cap. 21. &c. Hinc *Centenarii Legem ſcientes*, in Capitulari 2. Caroli Magni an. 802. cap. 13. Non tamen de omnibus cauſis, ſed de minoribus tantum judicabant. Gloſſ. vetus: *Centenarii, de ve minima ſcilicet, Minores judices, miniſtri Comitum*. Capitul. 3. an. 812. cap. 4. & lib. 3. cap. 79. *Ut nullus home in placito Centenarii, neque ad mortem, neque ad libertatem ſuam amittendam, aut ad res reddendas vel mancipia judicentur: ſed iſta in præſentia Comitis vel Miſſorum noſtrorum judicentur*. Lex Langob. lib. 2. tit. 52. §. 10. *Omnis controverſia coram Centenariis diffiniri poteſt, exceptâ redhibitione rerum immobilium & mancipiorum, quæ non poteſt diffiniri niſi coram Comite*. Eadem habentur in Capitul. Caroli M. lib. 4. cap. 26. Capitul. 1. an. 810. cap. 2. Appendix 2. ad lib. 4. Capitul. Caroli M. cap. 28. *Ut ante Vicarium & Centenarium de proprietate & libertate judicium non terminetur aut acquiratur: niſi ſemper in præſentia Miſſorum Imperialium, aut in præſentia Comitum*. Capitul. 2. an. 810. cap. 15. *De rebus & mancipiis, ut ante Vicarios & Centenarios non conquirantur*.

Centenariis præerant Comites ipſi, qui in eorum vitam & mores inquirebant. Lex Langob. lib. 2. tit. 54. §. 22. *Volumus ut Comites noſtri licentiam habeant inquiſitionem facere de Vicariis & Centenariis, qui magis per cupiditatem quam propter juſtitiam faciendam ſæpiſſime placita tenent, & inde populos nimis affligunt*.

Interdum cum iis in rebus majoris momenti dijudicabant, ut eſt in Capitul. Caroli M. lib. 2. cap. 28. Denique ipſis omnino præerant. Capitula Carlomanni tit. 2. cap. 9. *Comes præcipiat ſuo Vicecomiti, ſuiſque Centenariis, ac reliquis miniſtris reipublicæ*. Si bellum ingrueret, Centenarii munus erat Centenam ſuam, ſeu Centenæ ſuæ milites in aciem educere, ut eſt in Legibus Wiſigoth. lib. 9 tit. 2. §. 3. Eorum etiam præſertim cura erat, ut diſtrictus latronibus, furibus, aut prædatoribus purgarent, ex Capitulis Caroli C. tit. 11. p. 111. 1. Edit. Denique in publicis actis nomen Centenarii, perinde ac Comitis, conſignatum quandoque legimus. Charta Alamannica Goldaſtina 70. *Regnante D. Hludowico ... ſub Pabone Comite, & ſub Hunoldo Centenario, Indict.* 5. Vide Concilium Arelatenſe an. 813. can. 23. & Leges Edwardi Confeſſ. c. 32. præterea Rhenanum lib. 2. Rerum Germ. pag. 88. & Loccenium lib. 2. Antiquit. Sueco-Gotticar. c. 3.

CENTENIONALIS NUMMUS, in leg. 1. & 2. Cod. Th. Si quis pecun. confl. quis fuerit, ambiguunt doctiores. Quidam enim eumdem cum Centenario aureo fuiſſe exiſtimant, ſic dicto ſub Heliogabalo, ut auctor eſt Lampridius, quod centum aureos, ſive ſolidos conficeret, ut Caſaubonus, Salmaſius, & alii. At Jacobus Gothofredus contendit, probatq; Centenionalem ita à centenario diverſum, ut Centenarius major pecunia fuerit, Centenionalis, minutula, ut loquitur Valerianus in Epiſt. ad Aurelianum: Deinde *Centenionem* dictum, ut *Binionem*, qui *διτάλαντον* redditur in Gloſſis Lat. Gr. & *διτάριον*, proindeque Centenionalem centum æreos ſeu ſtipes confeciſſe. Ut ut ſit, *Majorinas*, ſeu majores, & *Centenionales communes* vetitas oſtendit lex 1. quæ eſt Conſtantii: altera quæ eſt Arcadii & Honorii, *Centenionalem tantum nummum in converſatione publica tractari præcipit, Majoris pecuniæ figuratione ſubmota*. Ex qua ult. lege infertur, Centenionalem in eo à Majore differre, quod minutior fuerit, proindeque uſui publico commodior: etſi utramque prius vetitam par ſit credere, Majorinam propter nimium pondus, Centenionalem propter nimiam ſui exiguitatem.

¶ CENTENITAS, Centum, Gall. *Centaine*. S. Bernardus lib. 5. de Conſideratione cap. 7. *Alioquin ſi diverſa putemus (in Deo,) non quaternitatem habemus; ſed Centenitatem*.

CENTENNIS, Centenarius, ætatis centum annorum. Gildas Sapiens de Excidio Britanniæ: *Nam Centennis tu ob religioſa merita, vel coævus Mathuſale, exceptus ab omni prole ſervaberis?*

¶ CENTERARIUS, Sarcinator, qui conſuit & conficit *centones*, Gall. *Couturier*, apud Lobinellum, in Gloſſario ad calcem Hiſtor. Brit. Melius legeretur *Centonarius*.

CENTERIUS, Semita, via ſtrictior, ex Gallico *Sentier*, quaſi *Semitaria*. Charta an. 877. ex Tabul. S. Benigni apud Perardum: *De uno fronte Centerius communalis pergit, de alio vero fronte ſtradæ publica pergit*, &c. Vide *Semitarium*.

CENTESIMA. In Camera Comput. Pariſ. eſt *Computus Duplicis, ſeu primæ Centeſimæ; Computus ſimplicis ſeu ſecundæ Centeſimæ levatæ inter annum* 1290. & an. 1300. *Computus Quinquageſimæ & tertiæ Quinquageſimæ*, &c. Vetus Chron. Franc. vernaculum MS. quod definit in an. 1322. ſub an. 1295. *En ceſt an meiſmes ſa alevée une ſubvention ou Royaume de France, c'eſt à ſavoir le Centiéme & le Cinquantiéme tant ſur les Clercs, comme ſur Lais. Pour laquelle choſe Boniface fu Decret, que ſe li Rois, ou li Prince, ou Baron, ou Prelat, nul qui ſu ſubgès a l' Egliſe de Romme, deſlors en avant ſur les extorſions leur donnoient qu' il encouroient en ſentence d' eſcommuniement*.

¶ CENTESIMARE, Centeſimum quemque punire, tollere. Jul. Capitolin. in Macrino c. 12. *Milites ſæpius decumavit, aliquando etiam centeſimavit: quod verbum proprius ipſius eſt, quum ſe clementem diceret, quando eos Centeſimaret, qui digni eſſent decimatione*.

¶ CENTETUM, Spacium centum pedum. Vide *Candetum*.

¶ CENT-GRAVIUS. Vide *Centa* & *Centenarius*.

¶ CENTHA. Informationes Civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino ex MS. Sangerman. *Primo habebit quodlibet vaſſerium 44. goas in carena; item de roda in roda 53. goas; item de plano 13. palmos; item à Centha 6. palmos & quartum; item de falca 3. palmos*. Vide *Centrum* & *Cinta*.

¶ CENTIA, *Luna*. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501.

¶ CENTIALES. Vide *Cenſiales*.

¶ CENTIGAMUS, Qui centum, id eſt, plures habet vel habuit uxores, ut Bigamus qui duas, apud Acherium to. 2. Spicil. p. 169. *O vero utinam nec natus, nec viſus, nec auditus, nec dictus ex iiſdem fuiſſet Centigamus, proh pudor!*

¶ CENTIMENTRUM, vel potius *Centimetrium*, vox ficta ex *Cento* & *metrum*, Gall. *Centon*. Carminis genus ex aliepis carminibus ſeu carminum particulis compoſitum. Spicil. Acher. to. 8. p. 41. in Capitulari Attonis: *Centio ſtrii de Chriſto Virgilianis compaginatu verſibus*.

CENTIMOLUS, CENTIMULUS, Molendinum. Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Caſin. cap. 21. *Molendina 2. ſub uno tegmine, Centimolum, orsos*, &c. Cap. 22.

Cum omnibus, quæ tunc poſſidebat, molendinis, Centimolo, hortis, curtibus, &c. Honorii IV. PP. Statuta pro Regni Neapolit. incolis an. 1285. apud Raynaldum nu. 45. *Animalia deputata molendinis, quæ Centimuli vulgariter nuncupantur.* Et infra : *Subſidiales non capiant animalia deputata ad Centimulos.*

¶ CENTINA, pro *Centena*, Pars regionis. Præceptum Karolomanni Regis Franc. pro Monaſterio Prumienſi ann. 770. *Quod anteceſſores noſtri . . . in jure eorum poteſtate confirmaſſent ſilva aliqua in loco qui dicitur Benutſelt infra Centina Belslange infra vaſta Ardenna.* Vide *Centena* 2.

CENTO, CENTRUM, CENTUNCULUS. Papias : *Cento, filtrum.* Vox Latinis notiſſima. Vide in *Gambeſo.* MS. Bituric. addit ad Papiam editum : *Collectio illius qui viliſſima veſtigalia colligit in foro.* Tale eſt *bavagium*, quod ex varia annona venali percipitur à carniſice. De centonibus multa præclare diſſerit Illuſt. Fontaninus lib. 2. de Antiquit. Hortæ c. 4. & 5.]

¶ CENTRUM, Eadem notione. Gloſſ. Saxon. Ælfrici : *Centrum, vel Filtrum : Felt*, ubi *Centrum*, eſt Græcorum κέντρον, unde Ο᾽ μπρὸς κέντρον,

CENTUNCULUS, Eodem pariter ſignificatu. *Futilis Centunculus* apud Apuleium lib. 1, κέντρυλλος, recentioribus Græcis eſt lana vel veſtis coactilis, quam Græci πίλον vocant. Lexicon Græc. MSS. Reg. ſign. 2062. πίλος, τὸ κέντρυλλον, πίναν, χλαῖνον, τὸ κέντρυλλον, Aliud ſign. 930. πῖλος, πλωτός, κέντυλλα, χλαῖνον. Joannes Cananus de Bello Conſtantinop. p. 193. κρίσπολον εἰς τὰ πέντε τὸ κέντυλλα. Id eſt *ingreſſus eſt tabernaculum ex Centonibus confectum.* Occurrit hæc vox apud Leonem in Tacticis p. 51. 56. 57. 290. 333. Alios Scriptores laudant Rigualtius & Meurſius. Ita porro Latinis *Cento* & *Centunculus* idem ſonant. Vide Valeſium ad lib. 19. Ammiani p. 164. & [Gloſſar. mediæ Græcitatis.]

CENTONARII, Artifices, quorum, ut & eorum collegii ac corporis paſſim mentio in veteribus Inſcriptionibus apud Gruterum, ubi fere ſemper Fabris, Dendrophoris, & Tignariis adjunguntur. De iis etiam eſt tit. Cod. Th. de *Centonariis & Dendrophoris*, ubi in lib. 1. Conſtantinus ſtatuit, *ut in quibuſcunque oppidis Dendrophori fuerint, Centoniariorum atque Fabrorum corporibus adnectantur : quoniam hæc corpora frequentia hominum multiplicari oportet.* Ex quibus patet magnam inter ſe habuiſſe affinitatem ejuſmodi artifices : quod etiam colligitur ex eo quod eoſdem præfectos haberent, ut eſt apud Gruter. 36. 11. 45. 8. eoſdem Patronos 427. 1. eoſdem Magiſtros Quinquennales, 261. Verum qui dicantur & *Dendrophori*, & *Centonarii*, atque adeo ipſi *Fabri*, non omnino conſtat. De *Fabris*, qui Centonariis & Dendrophoris junguntur, alii *ferrarii*, alii *tignarii* dicuntur apud Gruter. 261. 4. qui unice *Fabri* dicuntur 36. 11. 322. 4. 393. 8. 402. 2. At ii omnes ſub Fabrorum appellatione videntur comprehendi, 45. 8. ubi mentio fit *Præfecti Fabrorum colleg. Dendroph. Centon. & Tignar.* Qui igitur hi omnes? Dendrophoros quidam interpretantur, qui ligna, arbores, & materias ligneas ad ædificia conficienda vendebant, *Vendeurs de bois* : fabros tignarios, quos vulgo Carpentarios appellamus, *Ferrarios*, qui in ferro operantur, At in Centonariis hærent. An igitur Centonarii fuere qui *Centones* conficiebant. Verum quid commune habent Centonarii cum fabris tignariis & ferrariis, niſi ut eſſent qui in caſtris tabernacula conficerent, una cum tignariis & ferrariis fabris, quorum etiam opera in iis exſtruendis neceſſaria erat. Quod vero de Centonariis affert Jacob. Gothofredus, vix putem à quoquam probatum iri. Centonariorum præterea mentio eſt in l. 162. Cod. Theod. de Decurion.

☞ Horum omnium opificum artificumve, qui generali *Fabrorum* nomine deſignantur, artes munera & officia ceteris felicius diſtinxiſſe nobis videtur Illuſtriſs. Fontaninus lib. 2. de Antiquit. Hortæ cap. 5. ubi docet Dendrophoris curam fuiſſe primo cædendarum in ſilvis arborum, unde forte Vegetio *Concedes* appellantur ; deinde negotium etiam fuiſſe, ut earumdem arborum rudem & informem materiam veherent vel aſportarent : cui ſententiæ ſuffragatur vox ipſa δενδροφόροι, quæ proprie ſignificat *Arborifertum*. Hanc autem rudem & impolitam materiam ad ea, quibus opus erat, accommodabant Tignarii, qui alii non erant à Fabris lignariis, quos vulgo dicimus *Charpentiers*, Horum officium erat, ut verbis utar Scriptoris Clariſſimi, tigna confecere, id eſt, arbores ipſas rudes in trabium rigorumque & tabularum formam in primis redigere, & contabulationes ipſas conſtruere ; nam tigni nomine comprehenditur omne genus materiei, ex qua ædificia conſtant. Jam vero quare Dendrophoris & Tignariis addjungantur, & quinam fuerint Centonarii vidit oculatiſſimus Scriptor apud Cæſarem lib. 2. de Bello Gallico c. 9. ubi loquens de expugnatione Maſſiliæ, ſcribit Legionarios turrim ex latere ſub muro feciſſe : cujus *contabulationem ſummam lateribus lutoque conſtravere-runt, ne quid ignis boſtium nocere poſſet, Centoneſque inſuper injecerunt, ne aut tela tormentis miſſa tabulationem perfringerent, aut faxa ex catapultis latericium diſcuterent.* Ex iis verbis Cæſareis, inquit laudatus Scriptor Illuſtriſſimus, apparet cur Centonarii una conjungantur cum Fabris, Tignariis, Dolabrariis, Scalariis & Dendrophoris apud Gruterum in locis à Cangio laudatis & aliis ; nimirum utpote qui ſinguli, licet inter ſe diverſi, attamen omnes in caſtrenſibus & navalibus ædificiis ſartis tectiſque ſervandis occupabantur ; unde pag. 440. 6. & 481. 9. *Centonarii* junguntur *Navicularii*. Itaque *Centonarii* erant, qui arcibus, navibus & militibus *Centones* ipſos offerendos curabant.

CENTONIUM, Cento, veſtis ex variis panniculis conſarcinata, Κέντων, in Vita S. Euthymii Abb. à Cyrillo ſcripta cap. 15. inter Sancti illius veſtes ac ſupellectilem recenſetur.

CENTONIZARE, *More centonario*, ex variis libris deſcribere, excerpere. Rupertus Tuitienſis lib. 2. de Divin. offic. c. 21. Chron. Reicherſperg. an. 591. & Radulphus de Diceto in Abbrev. Hiſt. *Gregorius ... Antiphonarium regulariter Centonizavit.* Sigebertus de Scriptoribus Eccleſ. in Beda : *Centonizavit etiam expoſitionem in Cantica Canticorum, collectis ſententiis de libris Gregorii PP. per diverſa opera illius.* Chron. Abbatiæ Gemblac. de Burchardo Wormac. Epiſcopo. *Oiberto dicente & magiſtrante, magnum illud Canonum volumen Centonizavit, & quaſi collectis floribus omniformis generis de prato ſcripturarum coronam pretioſiorem auro & topazio, in edito Eccleſiæ collocavit.* Tertullianus de Præſcript. c. 39. *Homeroceutones etiam vocare ſolent, qui de carminibus Homeri propria opera, more Centonario ex multis hinc inde compoſitis in unum farciunt corpus.* [Papias in MS. Bituric. hæc tria ſimul congerit tanquam ſynonima. *Centonizo, avi, Centupiſco, avi, Centurio, avi.*]

¶ CENTRALIA. Chartularium Eccleſiæ Auxitanæ MS. c. 114. de Eccleſia de Albiano : *Impigneravit mediatatem Eccleſiæ de Albiano . . . pro 9. ſol. Morlanenſis monetæ integræ, ſicut ipſe & prædeceſſores ſui habuerunt & tenuerunt liberam & quietam abſque ſervicio cum decimis, & oblationibus, & cum capellania & cimiterio, ſicut antiquitus habuerat, & Centralibus, & acceptis nummis in clauſtro B. Mariæ.* ſ. legendum eſt, *Cenſualibus*, i. e. cenſibus,

CENTRIX, *à centum, vel cento dicitur, & dicuntur Centrices meretrices, lupæ, multiviræ, diabolares, novariæ, & dicuntur a centum propter multitudinem*,

vel à comonibus, id eſt, filtris, quod ex iis deficcabantur, vel quod ſternantur in lupanari, ut locus reddatur calidior. Joan.de Janua,

¶ CENTRO, *Convitiator*, in Vocabulario Suſſannæi,

1. CENTRUM, Fornicis circulus, cui tota concameratio innititur, noſtris *Ceintre*. [Gloſſar. MS. *Centrum, Medium cameræ*.] *Centrum cameræ*, apud Nicolaum I.PP.Epiſt.2.MonachusS.Mariani inChron. *Jam exſtructa teſtudine viſum eſt debere ſubmoveri Centra, quibus fuerat teſtudo ſubfulta*. Vita S.Boniti Epiſcopi Claromont.num.17. *Sanctorum altaria nitent, Centra hinc inde geminata connectunt, &c.* Ibidem : *Quaterſena Centra decora inferius ſuperius connexa ſurgunt*. [Paſchaſius Radb.in Vita S.Adalhardi Abb. inter Acta SS.Benedict.ſæc.4.part.1.p.340. *Sepulta ſunt autem decenter membra carniſſimi Senis in Baſilica B.Petri Apoſtoli ſub faſtigio inter ejuſdem medioximæ quatuor Eccleſiæ Centra, &c.* Vide Hiſt.Dalphin.tom.2.p.274. Utitur etiam Caſtianus Collat.24.c.6.]

¶ 2. CENTRUM, pro *Cento*. Vide in hac voce,

¶ CENTUA. Vide *Centuria* 1,

¶ CENTUARIATUS. Vide *Centuriatus*.

¶ CENTUM, *Zona pellicia Veneris, quæ legitimas nuptias ligat*. Papias MS.Bituric.Vide *Ceſta*,

¶ CENTUMGRAVIUS, Vide *Centa*,

¶ CENTUNCULUS. Vide *Cento*,

1. CENTURIA, Iſidoro l.15. Orig.c.15. *Ager eſt ducentorum jugerum, qui apud antiquos à centum jugeribus vocabatur, ſed poſtea duplicata eſt, nomenque priſtinum retinuit, &c.* Papias : *Centuria, menſura terræ, vel vineæ, habens per ſingulas partes pedes* 20. [Gloſſar.Sangerm.MS.n.501.*Centina, menſura terræ vel vineæ habens per ſingulas partes* XXII. *pedes*.] Sioulus Flaccus de Condit. agror. *Centuriis vocabulum datum eſt, ex eo quod centenis hominibus ducentena jugera dederunt, & ex hoc facto Centuria juſte appellata eſt*. Idem alibi : *Centuriæ non per omnes regiones duſenta jugera obtinent*, Hygenus : *Agri ex hoſte capti diviſi ſunt per Centurias, ut aſſignaventur militibus*. Vide Columellam lib.6.leg.10.Codicis Theod. de Annona & Tribut.& ibi Jacobum Gothofredum, Julianum Anteceſſor.c.543,&c.

2. CENTURIA, Hundredus, ſeu curia Hundredi. Joannes Sarisberienſis l.1. Policrat.c.4.*Ne...cogaris in Centuria, aut foro Præſidis, vel Proconſulis, aut ſortaſſe in Concilio, læſæ Majeſtatis reddere rationem*. Vide *Hundredus*.

CENTURIARE, Agrum limitibus ineludere.Hygenus : *Agrum limitibus includemus, hoc eſt, Centuriabimus*. Hinc *Centuriatio*, apud Siculum Flaccum & eumdem Hygenum.

CENTURIATUS, Idem quod *Centuria*, *Hundredus*. Diploma Edgari Regis Anglic, pro Eccleſia Elienſi tom. 1. Monaſtici Anglic. pag. 93. *Et inter paludes cauſas ſæculares duorum Centuriatuum in Wichelawe, in provincia Orientalium Saxonum, benigne ad Fratrum neceſſaria ſanciendo largior*. [In Actis SS. Junii to.4.p.525.de S.Ethelredreda legitur : *Et intra paludes cauſas ſæculares duorum Centuriatuum, & extra paludes quinque Centuriatuum in Wicamlawan, &c.*] Aliud Regis Edwardi Confeſſ.ibidem pag. 94. *In Comitatu Granteceſtriæ ipſa inſula, cum duobus Centuriatibus & omnibus appendiciis, &c.* Mox : *In Comitatu Suthfolk....quinque & dimidium Centuriatum*. Ibidem pag.120.*Unum Centuriatum, id eſt, Hundredum*. Charta ejuſdem Edgari pro Wigornienſi Abbat. p.140. *Dimidium Centuriatum, quod Anglice, vocatur Cudburigelawes Hundred*. Vide *Centena* 2.

CENTURINI. Vide *Chriſtiani de cinctura*.

CENTURIO, Centenarius, qui *Centenæ*, judicis loco, præſt. Lex Bajwar.tit.2.§ 5. *Et exinde curam habeat Comes in ſuo Comitatu. Ponat enim ordinationem ſuam ſuper Centuriones & Decanos, ut unuſquiſque providеat quos regit, &c.* Antiq.Fuld.l.2.Trad.45. *Tunc Centurio Sigiſrid, qui Advocatus noſter fuit, &c.* Decreta Calomani Regis Hungariæ l.1. *Singuli Comites.... denarios, qui per univerſas Hungariæ partes colliguntur, quantum ſuper unoquoque Centurionatu fuerit collectum...Strigonimm mittant, neque prius Regii Comites, vel Centuriones partem accipiant, &c.* Vide Thwrocz.in Petro Rege Hungar.c.35.

CENTURIO RERUM NITENTIUM, apud Ammianum l.16.Is dicebatur, qui ſignorum ac ſtatuarum ex ære ac marmore in Urbe curam gerebat, qui poſtea *Tribunus*, ac demum *Comes rerum nitentium* appellatus eſt. Ita H. Vaſſius. *Centuriones*, qui certum corpus conficiebant in oppidis, & quorum munus inter vilia & oneraria fuiſſe colligitur in leg.unic.Cod.Theod. de Centurion.Sed quinam ii, prorſus incertum.

CENTURIONES, inter Officiales judicum recenſentur in leg.1.Cod.Theod.de Offic.Reſtor.prov.

CENTURIONUM JURA. In Pacto inito inter Imp. Henricum & Paſchalem PP.apud Petrum Diacon. lib. 4.Chronici Caſin.c.35.Paſchalis pollicetur ſe non invaſurum *Regalia, id eſt, civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, Monetas, teloneum, mercatum, advocatias Imperii, Jura Centurionum, & Curtes, quæ manifeſte Impeſii erant*. Adde Dodechi num ann. 1110.

¶ CENTURUS, *Centurio*, *Centaurus*, eadem ſunt Papiæ in MS.Biturienſi. Vide *Centuria*.

¶ 1.CENTUS. Sic ex lege Salica tit.32.legit Muratorius tom.1.Scriptor.Ital.part.2. p.47.col.2. ubi alii habent *Cenitus*. Vide in hac voce,

¶ 2.CENTUS, adject.pro *Centum*. *Ad ſummam quatuor Centarum librarum*, in Hiſt.fundationis Monaſterii Cœleſtinorum Sueſſion.apud Marten.to.6.Collect.Ampliſſ.col.597.

¶ CENULENTUS, *Renovatus*. Gloſſar. MS. Sangerman.n.501. Vide *Cenolentus*.

¶ CENUM, *Acutum*. Papias MS.

CEOCA, Gallis, ſeu Picardis, *Choque*, Stipes. Charta Philippi Flandriæ & Viromand. Comitis ann. 1180. in Tabular.Abbat.Montis S.Martini : *In vendagio nemoris Gerardus unam medietatem habebit, Abbas aliam. Radices, & quas vulgus Ceocas vocat, omnes Abbas ſolus habebit*. Alibi *Cochas* ſcriptum eſt.

CEOLA, Ciula, Navis ſpecies, ex longiorum genere, Saxonibus, Ceol.Leges Ethelredi Regis Anglic.c.23.apud Bromptonum : *Si advenifſet una navicula, 1.obol.detur, ſi major, & habet ſiglas, 1.den. ſi advenat Ceol, vel ulcus, & ibi jaceat, 4.den.ad theloneum dentur*. Ex quibus liquet, *Ceolam* non fuiſſe exiguam navem, ut vult Spelmannus. Id præterea aſtruit Willelmus Malmesbur.lib.1.de Geſt.Angl.cap.1. qui ut copiis tranſvehendis idoneas deſcribit : *Placidoque ventorum favore, tribus longis navibus, quas illi Ciulas* (al.*Ceolas*) *vocant, Britanniam allabuntur*. Et c.2.*In Britanniam cum* 5. *Ceolis copias trajecit*. Ethelwerdus l.3.c.3.*Septem Ceorl, &c.* Vocis uſus manet etiamnum apud Anglos in *Keele*, pro Carina.Spelmannus à *Celocibus* deducit, quod improbat Somnerus.

CYULA, Idem quod *Ceola*. Gildas Sapiens de Excidio Britanniæ,de Saxonibus : *Tum erumpent grex Catulorum de cubili Leænæ Barbaviæ, tribus, ut lingua ejus exprimitur, Cyulis, noſtra, longis navibus, fecundis velis...eyelus, &c.* Ita etiam apud Matthæum Weſtmonaſt.hæc vox ſcribitur ann.877.& 897.

CEORLUS, Ceorlman, Ciriscus, Saxonibus

bus Rusticus, paganus, villanus, qui agriculturam exercet, infimæ sed liberæ tamen conditionis homo. Iis opponuntur *Eorli*, id est, Comites, Nobiles. Leges Inę Regis West-Saxię cap. 40. apud Brompton. *Si Ceorlus & femina pecuniam simul habeat, &c.* Cap. 42. *Ceorles Weordyng, id est, rustici curtillum.* Cap. 44. *Ceorli habeant herbagium in communi, &c.* Capitula de Weregildis post Concilium Gratelcanum ann. 928. *Ceorles Weregildum est in Mircenorum laga 220.sol.* Eadem notione.

CEORLMAN, Homo Ceorlus, rusticus, in Legibus Æthelstani, apud eumdem Bromptonum.

CERLISCUS, in Legibus Inę c.21.32.39.& Henrici I. Regis Angl. c.82.

¶ 1.CEPARIA, Strues, ut videtur, stipitum, truncorum alteriusve materię combustibilis, ab Italico *Ceppo* vel *Ceppaia*, Truncus, stipes. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann.1224.*Venerunt Mantuam cum navibus & obsederunt stratam Reginorum in paludibus, & fecerunt Ceparias ad comburendum pontem & naves, quę erant in Ramfreda.*

¶ 2. CEPARIA, *Courtilliere*, in Glossis Lat. Gall.ubi *Courtillieres*, Hortus est à Græco κῆπος, vel potius Hortulana, à Latino *Cepa*, ut apud Laurentium in Amalthea, *Ceparius* dicitur *qui curat cepas.*

¶ CEPARIUS, χυδαῖος ἀγρός, Gloss.Lat. Græc. Vulgaris panis. Vide *Ceparia* 2.

CEPARUM USATICUM. Charta an. 1306.in 9. Regesto Philippi Pulcri Regis Franc.ex Tabul. Regio Ch.13.*Item Usaticum Ceparum, seu reddituum, quem percipit Dominus Rex in ortis dicti loci pro* 25.*sol. annui & perpetui reditus.*

¶ CEPATGIUM. Vide *Ceppagium.*

¶ CEPATICUM, Stipites arborum succiparum. Charta Deodati Abb.S.Tiberii apud Stephanotium Antiquit.Occitan.MSS.to.1.p.389.*Dono..medietatem de fustis, quos tu Petrus præscriptus & infantes tui plantaveritis & plantare facietis, & medietatem de ramma, & Cepaticum de fustis.* Vide *Cepparium.*

¶ CEPERIA, An hortus, sic dictus à Latino *Cepa* vel à Græco κῆπος? Charta Heliæ Abb.Floriac.ann. 1269. *Tandem inter nos...pacificatum extitit in hunc modum, videlicet quod..hucagium seu clamor tabernarum & collatio bucagii seu clamoris in Majoria... & omne jus quod habet in Ceperia & in collatione ejusdem mobis...libera remanebunt.* Vide *Ceparia* 2.

¶ CEPES, pro *Sepes*, infra in voce *Delicia*.

¶ CEPETI, Clerici, minores vel inferiores, in Statutis MSS.Ecclesiæ Senonensis: *Omnes Cepeti tenentur facere hebdomadam & subhebdomadam & dicere primam lectionem & secundam in Matutinis novem lectionum, & similiter in Anniversariis, & ferre vexillum, crucem & tædas ad Missam.* Vide *Cepones.*

¶ CEPHAL, Caput, à Græco κεφαλή. Aldhelm. de Virgin.

Sed contrita rotis extollit vipera Cephal.

CEPHALÆOT.Ϝ, ex Græc. κεφαλαιῶται, Capitationis exactores, in l.6.Cod. Theod.de Patrociniis vicorum.

¶ CEPHALARGIA, *Humor capitis*. Gloss. MS. Sangerman. num.501. Legendum cum Græcis κεφαλαλγία, Capitis dolor.

¶ CEPHALEA, *Dolor capitis qui multum tempus tenet:* Idem Glossarium.

¶ CEPHALERIO, ONIS. Census de singulis capitibus. Conftant.Imp.in Thesauro Fabri.

¶ CEPHALICUS, Capitalis, princeps, Gr. κεφαλικός, de Christo dicitur in quadam Oratione ad calcem libri Theogeri Episcop. Metens. apud Bernardum *Pez* tom.1. Anecdot. præfat. p.xv.

CEPHALMEDINA, [Prætor ubis.] Vide *Zavalmedina*.

CEPHALUS, Stultus, ineptus. Glossar.Lat.Græc. *Capito*, κεφάλαρ. Concilium, seu Fœdus Aluredi & Gothurni Regum: *Liberum hominem illiteratum pro bruto, & Cephalo, & stulto reputamus.*

¶ CEPHAS, Caput, Johanni XXII. Papæ, in Bulla contra Marsilium & Johannem, apud Rymer. to.4. p.317.col.2. *Cephas autem Græce interpretatur, Caput Latine.* Falso, nam vox est Syriaca significans *petram.* Unde Cephas dictus est Petrus.

¶ CEPIA, f.pro *Sepia*, piscis species, Gall. *Seche*. Necrolog.S.Martialis Lemovic. XVI. *Kal. Maii Dompnus Abbas dedit nobis* LXV. *sol. ad pisctanciam faciendam cum flodonibus & Cepiis.* IX.Kl. *Julii Jordanes Dares monachus dedit nobis mayatas vini cum Cepiis.* V. *Id. Aug. obiit Dompnus Albertus Abbas, & Præpositus de Vernolio facit plenum convivium cum Cepiis & flodonibus.*

¶ CEPITATICUM. Vide *Cespiaticum*.

¶ CEPONES, Juniores seu infantes. Cur autem sic dicantur, haud facile est divinare. Bern.Ordo Cluniac.cap.27.*In fedibus eorum* (infantum) *qui Cepones vocantur, nulli licet federe unquam præter ipsos filios.* Vide *Cepeti*.

CEPOSTRIA, *Latine dicitur Ortus S.Joannis*. Ita Papias MS.Editus[cum MS.Bitur.]*Cepostua*. Ex Græco fortean κῆπος, hortus. [Vide *Ceparia* 2.]

¶ CEPOTAPHIUM, Sepulcrum in horto, à κῆπος, Hortus, & τάφος, Sepulcrum. Vetus Inscriptio apud Fabrettum pag.115. *Hoc Cepotaphium muro circlum cum suo jure omni ex auctoritate & judicio Pontificum possederunt.*

¶ CEPPA, Vitis, vinea, à Gallico *Cep*, Stirps vineæ. Regestum 87.Chartophylacii regii: *Item, tenet plus circa duas fossoriatas vinee sitas in closo loco dicto Encovenent apud monsem Alodium juxta vineam seu Ceppam beredum Jonetii Meynerii.*

CEPPAGIUM, à Gallico, *Cep*, Stipes, caudex, cippus, Italis *Ceppo*. Matthæus Paris in Vitis Abbatum S.Albani: *Qui foresiarii ceperin coopertiones, Ceppagia, & escbaetas quercuum, sive aliarum arborum.* Id est stipites arborum succiparum, quæ adhuc manent in terra, nondum eradicata, inquit Warsius. Tabular.Abb.Dalonensis in Lemovicibus fol.14.*Quidquid habebamus in foresiagio, & Cepagio de Born.* Adde Fletam.lib.2.c.41. §.24.Vide *Cbocagium*, [& *Cepaticum*.]

CEPPUS. Vide *Cippus*.

¶ CEPTARE, Acceptare. Jacobus Cardinalis in Vita S.Petri Cœlestini PP.lib.3.c.17.

....Necnon collegia facta
Cardine fulgentum, valeant Ceptare recessum
Pontificis.

¶ CEPTIO, *Commercio*. Gloss.Isid.

CEPTUS, Idem quod *Captura*, quo vide. Antiquitates Fuld.l.1.trad.66.*In illo Ceptu duas bobas.* [Anastasius Bibl.in Vitis Rom. Pontif. apud Muratorium to.3.Scriptor.Ital. p.146.col.2. *Necnon & alias divales jussiones relevantes annonæ capita patrimoniorum Siciliæ & Calabriæ non pauca, sed & Ceptum frumenti similiter, & alia diversa quæ Ecclesia Rom. annue minime exurgebat persolvere.*]

CEPULATUM, Jusculum allio conditum, *Sausse à l'ail*. Anonymus Thuanus MS.

Est Cepulatum leporinis carnibus aptum.

¶ CEPUM, pro *Sebum*, Gall.*Suif*, Adeps pecudum. Statuta Avenion.*Ne aliquis ponat Cepum vel aliud in vognonos vervecum vel agnorum vel adorum.* Edictum Philippi VI. Franc.Regis ann.1329. *Candelarii & venditores de Cepo...vendant bonos & legitimos candelas*

delas de bono & legitimo Cepo. Apud Rymer. tom.7. p. 118.col.1. *Casei, butiri, plume, gauiæ, mellis, selparia & Cepi.* Et col.seq. *Caseum, butirum, plumas, gaulas, mel, selpariam seu Cepum.* Et 10.4.p.307.col. 2. *Quatuor pondera Cepi.* Epistola Guidonis de Dampetra ad Philippum Aug.ann.1113.apud Marten. to. 1. Collect.Amplissl.col.1115. *Noveris Serenitas vestra, quod D. Milo de Livores tradidit mihi de munitione Noneda hæc quæ sequuntur,..x.sol.pro cera, pipere & Cepe. Madox* Formulare Anglic.pag.117. *Unam peciam boni Cepi & puri.* Vide *Pegunta*.

¶ CEPUS, Rete. Vide *Cippus*.

CEQUIA, Hispanis & Vasconibus *Acequia*, Incile, fossa rivi. Usitici Barcinonenses MSS. c. 66. *Cequiam aquæ molendinorum, quæ fluit ad Barcinonam, mandamus esse intactam omni tempore, & qui eam præsumptive fregerit, componat Principi centum unc, auri.* Jacobus I. Rex Arag. in Foris Oscæ 1247.f.18. *Quod debet habere liberum exitum per marginem Cequiæ, per quam aqua intrat ad rigandum eam vineam.* Antiq. Consuetud. Jaccæ in Hisp. *Certa loca sint in Cequiis, in quibus ganata bibant.* Vitalis Episcop. Oscens. *Tenentur...de observantia tur Cequiarum, fontium, & aliorum.* Chron. Petri IV. Regis Aragon. lib.3.c.24. *Eras asfangat ab lo cavali en una Cequiaria &c.*

CEQUIARIUS, Præfectus aquarum. Usatica Majoricarum MSS. *Damus etiam & concedimus vobis ac vestris.. possitis ponere & mittere seu constituere Cequiarium de anno in annum, qui custodiat & ducat aquam Cequiæ ad communem utilitatem civitatis Majoric.... & quod quilibet vestrum possitis ducere aquam ad rigandum ...Volumus Cequiarium poni & ordinari per nos..ad Cequiagium exercendum, & de bono & legali Cequiario provideri, & quod idem Cequiagium non vendatur.* Infra *Et quicunque alii qui de Cequia Majoricarum rigant, vel rigabunt, solvant partem suam pro hæreditatibus, vel rigaverunt in expensis & missionibus omnibus necessariis ad reparandum & mundandum fontem & Cequiam ante dictam.* Quale fuerit Cequiarii in Regno Majoricano officium, hisce verbis exequitur Joannes Dametus in Hist. Regni Balearici lib.1.§.29. *Conviero o Prefetto de las aguas de la fuente principal desta Ciudad (de Mallorca) tiene conocimento judicial en las cosas tocantes al repartimiento de las dichas aguas, y negotios de los bortolanos. Haze sus condenationes pecuniarias con voto y parecer de los prohombres de la casa de los bortolanos. Es cargo muy peligroso porlo que non pudiendo vender las augas à ningun precio, algunos en cubierta, o descubiertamente, se aprovechan sin limite, con grande riesgo de sus conscientias, &c.* Vide Repertorium Michaelis *del Moline* pag.7.v.& 40. Apud eumdem in v. *Aqua, Cavecequia, Aquarum custos* exponitur.

1. CERA, Fridericus II. Imp. lib.2. de Venat. cap. 24. de Falconibus: *Pars illa corii, quæ est inter duritiem rostri, & primas plumas capitis, scilicet ubi sunt nares, quam, vocamus Ceram, debet tendere ad viriditatem.* Infra: *Color autem pedum respondebit colori illius loci in rostro qui dicitur Cera.* Adde c.30.

¶ 2. CERA ANNULI SUBTERFIRMARE, Sigilli effigie impressa ceræ instrumentum confirmare, in Charta Alcuini Abb. apud Mabillonium, in Actis SS. Benedict. sæc.4.part.1.pag.178.

¶ PER CERAM ET SETAM COMMENDARE, in Chartulario Ecclesiæ Aptensis fol.119. est, ut conjecto, Sigilli effigiem ceræ imprimere, illamque *seta* seu bombyce appendere, ut passim videre est in instrumentis.

¶ CERA DE S. RESURRECTIONE. Vita S. Gervini Abb. auctore Hariulfo inter Acta SS. Benedict. sæc. 6. part.2.pag.321. *De ligno S. Crucis, de sepulcro Domini, Cera de S. Resurrectione, de columna ubi Dominus fuit ligatus*; id est, ut conjectat Mabillonius, de cereo Paschali seu de illa Lampade, quæ Jerosolymis divinitus accendebatur singulis annis in vigilia Paschæ.

¶ CERAS SUPERIORES ET SUMMAS antiqui vocabant primas testamentorum pagellas, secundas vero *inferiores, secundas, novissimas, imas & extremas*. Vide Salmasium de modo usur. pag.469. & seqq.

¶ CERACHI, *Navium funes*. Glos. Isid. In Excerptis, *Caruchi*. Legendum cum Antiquis *Cerucbi*, Vide Scaligerum ad 1. Manilii, & Græviam ad hunc locum Isidori, & infra *Cerucs*.

CERACULUM. Vita S. Aidani Episcopi Fernensis in Hibernia num.5. *Scienfque vir Dei causam ipsius, posuit Ceraculum suum super cornu ipsius* (cervi.) Et c. 7.n.41 *Scripsit vir Dei unum psalmum illi puero: & postquam scripsit, vidit ille puer S. Maedhog ascendentem scalam auream inter cælum & terram, portantem secum Ceraculum pueri.* Quo loco Capgravius habet *pueri libellum*. Colganus scriptorium quoddam instrumentum interpretatur: alii chlamydem. [Quid si sigillum *ceræ* impressum, vel schedula, ubi *cerea* sigilli effigies impressa est? Le Roman *de Blanchandin* MS.

Blanc fist un brief escrire,
Puis mis le Carreignon en cire,

Infra:

Portez cest brief à vostre dame,
Si que nel monstrois à nul ame,
Jusqu'à tant qu'el ait le Seel.]

CERAFUNIBULUS, Fax, tæda ex funibus & cera confecta: Gallis *Torche*. Gaufredus Malaterra l.3. c.19. *Altaris vasa vel vestis plusquam Clero sufficit, candelabra, Cruces, textus, ac Cerafunibuli*.

CERAGIUM, Quod ceræ nomine præstatur Ecclesiis ad luminarium concinnationem. Articuli Ecclesiæ Anglicanæ in Addit. ad Matth. Paris: *Si Ecclesia petat Ceragium vel herietum, vel alia quæ ad Ecclesiam, vel ad usus Ecclesiarum deputata.* Vetus Charta apud Spelmannum: *Ceragia vulgariter vocata Waxcotts*. In Synodo Saxonica Aemanensi circa ann. D.1009. Leot gefcot, id est, luminarium census, vel pecunia digitur. Exstat apud Jacobum Petitum post Pœnitentiale Theodori pag.484. Juramentum Rectoris Ecclesiæ, in quo hæc habentur: *Item juratis quæreve fideliter denarios Cereæ, & illos reddere integre termino constituto*. Eumdem vide pag.596. Capitul. Metense an.757. cap.5. & Capitul. Caroli Magni lib.5. cap.14. *Ut bi* (Presbyteri) *qui illos vicos, vel illas Ecclesias tenent, illos census vel illam Ceram, quæ longo tempore ad illud Episcopium reddiderunt, modo sic ordinavimus ut sic faciant*.

CERAGIUS, *Ceneagius*, Pistor, *qui ad modum cereæ agit & deducit pastam*, Ugutioni. *Ceneagius* habent Joannes de Janua & Auctor Breviloqui, hæcque addunt: *Et dicitur à cera & ago*,

¶ CERAJOLUS, Eadem notione, in Additionibus ad vitam S. Antonini to.1.SS.Maji pag.346.

CERAMELLA, Vox Italica, Gallis *Chalumeau*, Fistula, calamellus. Sanutus lib.2.part.4.c 7. *Expedit ut in omni exercitu, & specialiter in aquali, tibiæ, tubæ, buccinæ, Ceramellæ, & omnia musica instrumenta resonantia...deferantur*,

CERAPTUM, Cereaptum, Ceroptata, Panvinio, Candelabrum in formam cornuum effictum; aliis, instrumentum quo cereus accenditur, vel vas in quo cereus accensus ardet, ex χηρὸς, cera, & ἅπτω, accendo, Glossi. Gr. Lat. χειρόπτης, *Cerifortus*, Anastasius Bibl. in Leone III. PP. *Fecit... pharum ex argento purissimo cum lucerna & Ceraptu suo*. Mox: *Fecit pharum ex argento purissimo deaurato miræ pulcritudinis cum lucerna & Ceraptu*

ea apto (al. *Cerapot*) *suo, pensantes simul libr.* 40. Vita S. Nicolai Episcopi: *Ferie vobiscum....& similia hæc, simul & duo ex auro Ceraptæ.*

CEROPTATUM, CERAPTATUM. Leo Ost. l. 2. Chron. Casin. cap. 103. *Ceroptata crystallina duo argentea alia duo.* Lib. 3. c. 31. *Ceraptata etiam ænea fusilia pulcra.... Constantinopoli detulit.* Joan. Diaconus in Episcopis Neapolitan. *De reliquo vero fecit Ceraptatas quinque.* Leo Episcopus Atinensis de Translat. S. Marci Martyr. n. 7. *Aderant cum thuribus & Ceraptatis, & cum omni apparatu Ecclesiastico.*

CERARE. Guigo II. Prior Cartusiensis in Statutis ejusdem Ordinis cap. 46. *A quo etiam* (Coquinario) *panem, vinum, statutis diebus, sal, cochlear, fenestellas, lumbaria, acum, filum, ceram ad Cerandum accipiunt.*

CERARIUS, in Glos. Græco-Lat. κηροβάκτης. Ugurio & Joan. de Janua: *Cerarius, qui facit vel vendit ceram, vel operatur in ea.* Regula S. Isidori cap. 19. *Ad custodiem sacrarii pertinet ordinatio lintearium, fullonum, Cerariorum, atque sartorum.*

CERARII, Servorum species. Capitulare an. 779. cap. 15. Lex Langobard. lib. 3. tit. 5. & Capit. Caroli Magni l. 5. cap. 133. nov. Edit. *De tributariis Ecclesiarum. De Cerariis & tabulariis, ac chartulariis ita fiat sicut à longo tempore decretum est.* Hincmarus Remensis to. 1. & Regino in Inquisit. Episc. cap. 12. *Investigandum do luminaribus Ecclesiæ, quot Cerarios habeat ipse titulus,* Tabularium S. Remigii Remensis: *Est quoque in prædicta villa in honore S. Remigii Ecclesia, habens... mansum ingenuilem 1. Cerarios 10. donat unusquisque denarios 4. aut ceram à contra.* Ex quibus patet ita dictos libertinæ conditionis homines, qui censum capitis sui in *cera*, seu *cerarium* Ecclesiis præstabant. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 1. *Census capitis sui in Cera ad sepulcrum ejus misit.* Vide *Denarata*. Perperam igitur Lindenbrog. & Spelman. *Cerarios* opinantur dictos, qui cera literas obsignant: quod vel evincit titulus, qui Capitularium loco præfigitur.

CERARII dicuntur in Charta Henrici IV. Imp. an. 1116. apud Zyllesium: *Sive Dageficali aut Cerarii fovis ubique per villas positi, &c.*

¶ CERASEA, pro *Cerasum*, Gall. *Cerise*, in Libro Ordinis S. Victoris Paris. MS. ca. 25. quod integrum exhibetur in voce *Signum*.

¶ CERASO, Eadem notione, species cerasi grandioris Heinschenio. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. SS. Maii pag. 382. *In ardore diræ febris aliquando succasset frustulum acris arancii, vel aliqua grana Cerasonis.*

¶ CERASTES. Vide *Cerates*.

¶ CERATAULA, Buccinator, cornicen, à Græco κέρας cornu, & αὐλὸς, Tibia. Vide Salmasium ad Vopiscum in Carino cap. 19. ubi *Cerataulæ*, Salpistis, id est, Tubicinibus adjunguntur. Quidam legunt *Camptaulæ*. Vide *Camptaules*,

¶ CERATES, *Oboli pars media, filiquam habens unam semis; hunc Latinitas Semibolum vocat. Cerates autem Grece, Latine Siliqua cornuum interpretatur. Obolus siliquis tribus appenditur, habens Cerates duos, calces quatuor. Fiebat enim olim ex ære ad instar sagittæ; unde & nomen à Græcis accepit, hoc est, sagitta.* Isid. lib. 16. Orig. c. 24. Glossar. Sangerman. MS. num. 501. *Calcus geminatus Ceratin facit.* Papias MS. Bituric. *Cerastes, Mensura duorum calculorum vel unius siliquæ & dimidiæ, & sic scribitur Z. quem Semibolum dicunt.* Perperam *Cerastes* pro *Cerates*.

¶ CERATIUM, in Amalthea, *Numi genus, siliqua, pondus minimum sex obolorum.* Melius ex aliis, *Semiobeli*. Vide Glossar. mediæ Græcit. in Κεράτιον.

CERATUS. Joan. de Janua: *Ceratus, & cereus differunt, quia cereum est quod totum ex cera constat; sed Ceratum, quod vel linitum, vel incrustatum est cera: unde Ceratæ dicuntur tabulæ in quibus scribitur.* Plinius l. 13. cap. 22. *Faciemque invadunt ignes sacri, ob id Cerato prius illiquue.* Gesta sub nomine Acacii: *Ut si dicamus aliquid Ceratum, aut picatum, aut stagnatum, aut quolibet alio genere coloratum.* Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 42. *Nec vel à Cerata appendi, nec tabulæ pictæ affigi, nec in parietibus vel camerit ulla pictura fieri debet.* Ceram pictoris instrumento accenset lex 17. D. de Instruct. Sed hæc nota.

CERAUNEUS. Tabul. Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Ego Aimo Dei correpsione tactus, constitutus que in fine dubio, meditans in præcordiis flagitiosa quæ perpetravi, pavens nimium voragine baratri, ambos que vias tartari metuens calcare, magisque inferi delectans lilios interluscentiis* (sic) *fectis Ceraunei, & frus virentibus pratis per pascua Christi, hoc metu vel amore compunctus, &c.* Forte pro *Uranei*, cælestibus. Alias: *Ceraunens, est lapis flammeus à calore dictus: inventur ubi fulmina cadunt.* Papias. [*Ceraunorum duo genera sunt*, inquit Isid. lib. 16. Orig. cap. 13. *Unum quem Germania mittit chrystallini similem, splendet tamen cæruleo, & si sub divo positus fuerit, fulgorem rapit sidereum. Ceraunium alterum Hispania in Lusitanis litoribus gignit, cui color pyropo rubens, & qualitas ut ignis. Hæc adversus vim fulgurum opitulari fertur, si credimus. Dicta autem Ceraunia, quoniam alibi non inveniuntur, quam in loco fulminis ictui proximo. Græce enim fulmen* κεραυνὸς *dicitur.*]

¶ CERAUNIUM *ponitur quotics multi versus improbantur, nec per singulos obelantur: κεραυνὸς enim fulmen dicitur.* Isid. lib. 1. Orig. cap. 20. ubi *Ceraunum* sic pingitur ⚹ apud Papiam vero MS. Bituric. sic ☩ & apud alios ⩜.

¶ CERBELLERIA, Pileolus ferreus ad tuitionem capitis accommodatus, Italis *Cervellieria*. Computum anni 1333. Hist. Dalphin. to. 2. p. 278. *Item pro curettis tribus, barbuta una & Cerbelleria una unc. 111. saron. xviii.* Vide *Cervellerium*,

CERBU, Species vasis, Vide *Lito*.

¶ CERCA, Vox Hisp. Gall. *Clos*, Clausum, septum. Charta an. 1041. Marcæ Hisp. col. 1083. *Gaufredus Vitalis & ego uxor ejus Chixol donamus Domino Deo & S. Felici Monasterio Guixalensi... castram, Cercas & menadas suas,*

CERCARE, Vallare, in modum circuli circumdare, obsidione cingere, [Hisp. *Cercar*.] Charta Veremundi Regis æræ 1070. ex Tabul. Lucensis Ecclesiæ apud Bivarium: *Et Cercavit ipsam Pennam, & presit eam per fortia, & oremavit & desolavit ea.* [Charta D. Garciæ Ramirez Regis ex Archivo Monasterii de Leyra: *Factum era 1182. in die quando habebas Rex Cercata Erga*, id est, juxta Jos. *de Moret* in Antiquit. Navar. pag. 44. *El año, que se cerco Erga, y que se cogio Erga*, seu Ergaria alias *Ygnalada*. Chronicon Parmense ad an. 1295. *Dominus Potestas fecit sonari fecit campanellam de cavalcare, & volens ire ad dictum Monasterium S. Johannis ad Cercandum & vindictam sumendum de prædictis excessibus, convocavit duo millia de populo.*] Vide *Circa, Circare*.

CERCELLA, *Querquedula*, Avis aquatica, quam Gall. *Cercelle*, vocant, Angli *Ceale*, Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu *de Guvelkind* pag. 183. *Dabunt etiam nobis annuatim ad Natale Domini unum mabstardum, & unam annatem, & quatuor Cercellas, & ad Pascha unum agnum de present.* Radulfos de Diceto in Ricardo I. *Visum suum docuit assellare Cercellas pro-*

pen-

penſius. Occurrit apud Bromptonum & Giraldum Cambrenſem in Topogr. Hybern. diſt. 2. cap. 31. qui ita ait appellari *anates minores*. Hinc emendandæ Gloſſæ Arabico-Lat. *Ceriola*, *auca*, ubi leg. *Cercella*.

CERCELLUS, Circellus, parvus circulus, noſtris *Cerceau*. Anaſtaſius in Vitandon II. PP. p. 165. *Cercelli paria* 2. *habet gemmas preſtioſiſſimas albas numero* 18. *&c.*

CERCHEIA, Cerchia. Vide *Circa* 3.

¶ CERCIMITA. Vita S. Francifci de Paula to. 1. SS. April. pag. 129. *Accipiatis parum illius herbæ quæ eſt ante Monaſterium, quod ædificabat, quæ vocatur Cercimita, & imponatis capiti fuccum & poſtea frondes cædas, & Dominus Deus concedet ei gratiam priſtinæ ſanitatis.*

¶ CERCIS, Gr. κερκίς, Os alterum cubiti ſuperioris. Tiburtius Navarreus in Miraculis S. Francifci Solani, tom. 5. SS. Julii pag. 898. *Cujus ſalute Medicis deſperata, oculis viſu privatis, Cercidibus brachiorum apertis.*

¶ Cercis Lignea, *Aratri radius, qui in jugi ſeremen immittitur*, in Vocabulario Suſſannæi. Idem quoque eſt κερκὶς apud Græcos.

CERCIUS. Vide *Circius*.

CERCLAGIUM. Vide *Circulagium*.

¶ CERDONIA Ars, in Actis SS. Junii to. 1. pag. 801. de S. Bertrando, eadem eſt quæ ſutoria, à *Cerdo*, ſutor aut quivis artifex ſordidus qui illiberalem exercet artem lucri gratia. Vocem *Cerdo* Martiali & aliis notam deducit Martinius à Græco κέρδος, lucrum.

¶ Cerdonicum Opus, Eadem notione. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1282. *Erat in civitate Parmenſi quidam pauper homo, operans de opere Cerdonico; faciebat enim futulares.*

¶ CEREA, Ceraſum. Bern. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 17. *Proſigno Cerearum, hoc adde ut digitum ſubtus oculos ponas.* Lege *Ceraſearum* ex Udalrici loco, qui exhibetur in voce *Signum*.

CEREAGIUS. Vide *Ceragius*.

1. CEREALIS, Piſtor. Gloſſ. Saxon. Ælfrici-*Cerealis*, *piſtor*, greffira. [Papias MS. Bitur. *Cerealius*, *Piſtor à Cerere*, *id eſt*, *frumento quod aptant*. Hinc emendandum Gloſſar. San-German. num. 501. ubi *Cereaſius*, *Pigtor*.] Fuere olim ædiles, quos *Cereales* appellabant, quod frumento præeſſent. *Cereale gramen*, fruges dixit Gualterus l. 1. Alexandreid. pag. 10.

Cerealis Potus, Cerevifia. in Paſſione Berchrii. Locum vide in *Duiculus*. *Cereale poculum*, eadem notione, apud Saxonem Grammaticum in Præf. ad Hiſtor. Danicam. Vide *Ceria*.

¶ Cerealis, Iſidoro in Gloſſis, *Qui ad ſacra ſtat*, nempe Cereris, Sacerdos Cereris, ut poſt Martinium adnotat Grævius. Hic addit ex Gloſſis: Δημητριακὸς, *Cerealis*, qui ſic dicitur, inquit, ut *Quirinalis*, *Martialis*, *Auguſtalis*.

¶ 2. CEREALIS, Curſor, nuntius. Hieron. lib. 3. contra Ruffinum o. 1. *Idcircone Cereales & Anabaſii sui per diverſas provincias cucurrerunt? Vide Celer.*

¶ CEREALIUS, Piſtor. Vide *Cerealis* 1.

¶ CEREAPTUM. Vide *Ceraptum*.

CEREARII. Vide *Cerarii* in *Cerarius*.

¶ CEREARMA, *Inſtrumenta piſtoria*. Vet. Gloſſar. San-German. MS. num. 501. Vide *Cerealis* 1.

¶ CEREASIUS. Vide *Cerealis* 1.

¶ CEREBRERIUM, Species caſſidis, qua tegitur capitis pars ſuperior. Chronicon Francifci Pipini lib. 2. c. 50. *Quum comperiſſet ſe moriturum excogitavit novam capitis armaturam. quæ vulgo Cerebrerium ſive Cerobotarium appellatur, qua fugiter caput munitum habebat.* Vide *Cervellerium*.

CEREBRUM Cameræ, [Rotundum Templi faſtigium.] Vide *Tholus*.

CERECENSUALES, Qui ceræ certum pondus quotannis Eccleſiis penſitare ex cenſu tenentur: qui aliis *Cerarii* dicuntur, ut in hac voce docemus. Charta Engilberti Archiep. Colonienſis an. 1225. apud Ægid. Gelenium pag. 115. *Se jure Cerecenſuali Eccleſiæ Campenſi contradidit.*

CEREFOLIUM, Genus apii, quod vulgo ita appellat, inquit Conſtantinus Africanus lib. de Gradibus. Græcis χαιρέφυλλον, *Chærephyllon*, Columellæ, noſtris *Cerfeuil*, Italis *Cerfoglio*. Gloſſ. Gr. Lat. *Cerefolium*, γιγγιδέν. Legendum *Cerefolium*. γιγγιδία meminit Dioſcorides.

CEREMONIALIS Scientia, apud Ammianum Lib. 29. pag. 415. pro magia, vel magico apparatu.

CEREMONIARI. Acta S. Cypriani Martyris: *Maximus Proconſul dixit: Juſſerunt te ſacratiſſimi Imperatores Ceremoniari.* Id eſt, diis facra offerre. Occurrit etiam in Vita S. Pontii cap. 18.

¶ CEREOFALUM. Vide *Cereophalum*.

CEREOLUS, Cereus. Pirminius in Excerptis de ſacris Scripturis: *Incenſum, Cereolos, & oleum in Luminaribus Eccleſiæ, juxta quod prævaletis, ibidem date.* Vide Gloſſ. med Græcit. in χαρωμέον. [Infra habetur *Ceriolus* ex eodem Pirminio.]

CEREOPHALUM. Acta Proconſularia ſub Munatio Felice, apud Baron. an. 303. n. 12. *Cucumellum argenteum, lucernæ argenteæ* 7. *Cereoſala* 2. *candelæ brevis aneæ cum lucernis ſuis.* Ubi *Cereoſala* videntur eſſe ea candelabra, cereis inſtructa, quæ poſterior ætas *fara*, & *phara* vocavit: quod inſtar Phari lumine ædem perfunderent. Porro quos *phares* dicunt Latini, noſtri *Falots* appellarunt, laternas nempe caſtrenſes, quarum inventionem Manueli Imp. attribuit Cinnamus. Nam & à *pharis* hocce noſtrum vocabulum deducendum puto. Erit igitur *Cereophalum*, *un falot de cire*.

CEREOSTATA, Cerostata, Cerostataria, Candelabra quæ per ſe ſtant, vel in quibus cerei ſtant, aut manibus deferuntur: à cereis, non à κέρας, cornu, dicta, uti vult Papias. Vita S. Defiderii Epiſc. Cadurcenſis c. 9. *Adſtant & Statarii cereorum corporibus aptati*. Vide *Stantareum*. Proinde de ejuſmodi candelabris intelligendum arbitror Bibliothecarium in libello de Munificentia Conſtantini M. apud Baron. an. 324. n. 64. *Fecit autem candelabra ex aurichalco in pedibus decem, numero quatuor argento concluſa, cum ſigillis argenteis, &c.*

Cerostata. Papias: *Ceroſtata*, *candelabra*, *vaſa Eccleſiæ*, *à cornibus dicta Græce*. Anaſtaſius in S. Hormiſda PP. pag. 34. *Obtulit B. Petro Apoſt. Ceroſtata argentea duo penſ. libr.* 70. In Vigilio pag. 40. *Ceroſtatas argenteas deauratas majores duas quæ ſtant uſque hodie ante corpus B. Petri Apoſt.* In Honorio p. 46. *Fecit & Ceroſtatas majores ex argento paria duo.* In Leone III. *Necnon Ceroſtatas ex argento mundiſſimo ſtantes juxta ipſum lectorium.* [V. Anecd. Martenii to. 3. col. 1671. & ejuſdem antiquos Eccleſiæ ritus to. 1. p. 142] *Canthara Ceroſtata*, apud eumdem Anaſtaſium in S. Silveſtro, ubi perperam *Ceroſtrata*; ut & infra, *Cantharo Cyroſtrato in gremio Baſilicæ argentea*, *&c.* Canthara ſcilicet in quibus ardent cerei. Alia funt *Ceroſtrata* apud Vitruvium κηροπήγια, *ceris inducta*, de qua voce Salmaſius ad Solinum pag. 231.

Cereostata, Gregor. Mag. in Sacrament. *Pontifex lotis manibus procedit cum* 7. *Cereoſtatis ad Miſſam*. Totidem habuiſſe Eccleſiam Romanam teſtatur Diurnus Romanus cap. 7. tit. 8. quot ſcilicet erant regiones. Alibi: *Et illa duo Cereoſtata quæ antea fuerant inluminata, ſemper ante ipſum procedunt*. Giſlebertus lib. 1. Vi-

Vitæ S.Romani Abbat. c.7. *Sicque inde levatum & cum Staurophona ac Cereostata, cumque divinorum melodia hymnorum...deportatum est.* Leo Ost.lib.1.Ch.Cas.ca.34. *Sumentes cruces aureas ad procedendum & thuribula, atque Cereostata, textufque Evangeliorum.* Vide Ord. Rom.& Honor.Augustod.l.1.c.8.

CEROSTATARIUM. Gloss.S.Benedicti, cap.de velis argent. *Cereostatarium*, κηροστάτιον.

CEREOSTATARII, Acolythi, qui *Cereostata*, seu candelabra in Ecclesiasticis Processionibus, aut ceremoniis deferunt; qui aliis *Ceroferarii*. Petrus Diacon. lib.4.Chronic.Casin.c.37. *Bajulos, Cereostatarios, Staurosferos, Aquiliferos, &c.*

¶ CEREPULIUM. Vide *Cerefolium*.

¶ CERERE, *Gaudere*. Gloss.Sangerman.MS.

¶ CERERE US, Cerarius, ut puto, Gall. *Cirier*. Qui vendit ceram vel cereos. Charta Archembaldi Borbonii pro Habitantibus Villam-francam apud Thomasserium in Biturig.p.226. *De unoquoque Mercerio femel in anno quatuor denarios....Cererei extranei vel privati quatuor denarios.*

¶ CERERO SUS, κηρατειλώνης, *Cerritus, insanus*, in Supplemento Antiquarii. Lege *Cerebrosus*.

CERESARIUS, Cerasus, *Cerister*, in Capitulare de Villis cap.70.

¶ CERESUM, Cerasum, Gall. *Cerise*, apud Rolandinum Patavinum de Factis in Marchia Tarvisina lib.8. cap.6.

CEREVISIA, Cervisia, Cervisa. Glossæ MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam lib.1.Passion. *Cibiriaticon, Cervisia*. Vox Gallica vetus, qua Galli nostri potum qui ex hordeo conficitur, nuncupabant, ut auctor est Plinius lib.22.c.25. Nos etiamnum *Cervoise* dicimus. Ionas in Vita S.Columbani c.16. *Cum refectionis appropinquaret hora, & minister refectorii vellet promere Cervisiam, quæ ex frumenti vel hordei succis decoquitur, quaque præ cæteris in orbe terrarum gentibus, præter Scoticas & Dardanas, quæ Oceanum incolunt, utuntur, nempe Gallia, Britannia, Hibernia, Germania, cæteraque quæ ab eorum moribus non discrepant, vat quod Typrum nuncupant, in cellarium deportavit, &c.*

Antequam autem potus ille fiat, redigitur prius in maltam hordeum. Est vero malta, quam Dani, Belgæ, Theutonesque *Mout*, & *Molt* dicunt, vix aliud quam Aetii Amydeni ζῦθος, quam exponit hordeum aquæ madefactum, ac maceratum, ex quo germen erumpit, quod deinde cum eodem germine, sive enatis filulis, torretur. Tostum, pleneque præparatum molendino frangitur, inque farinam aptatur. Ac mox aqueo humori inditum una cum lupulo salictorio igne excoquitur, fitque liquor potui gratissimus, quem Belgæ & Franci vulgo *Biere*, Dani *Oel*, Angli *Ael* appellant. Hæc ex Pontano in Chorogr. Daniæ. Will. Brito lib.2. Philipp. de Flandrensibus:

Raris sylva locis facit umbram, vinea nusquam:
Indigenis potus, Thesidi miscetur avena,
Ut vice sit vini multo confecta labore.

Censent plerique, atque in iis Hadrianus Junius lib. 2.Animadvers. cap.12. & Jin Batavia, & Goldastus in cap. 9. Eckeardi de Casib. S. Galli, & in Theodorum Eremitam de Vita S. Galli lib. 1. cap. 1. cerevisiam à Cerere dictam, quasi *Cerebibiam*, quod Ceres, id est, frumentum coctum bibatur. Id hausisse videntur ab Isidoro lib.20.Orig.cap.3. *Cervisia, à Cerere, id est, fruge vocata, est enim potio ex frumentis vario modo confecta*. At sententiam hanc improbat Ifaacus Fontanus, cum Gallis, barbaris hominibus, ante Julium Cæsarem, ne nomen quidem Cereris per somnium usurpatum. Ego vero malim à *Ceria*, quod idem est ac *Celia*, *Cerevisiam* dictam. Nam etsi Hispanorum *Celia*, vel *Ceria*, non idem omnino potus fuerit cum *Cerevisia*: haud tamen absimilis fuit, cum celia, uti jam supra annotatum, è tritico, cerevisia ex hordeo madefactis conficiatur, ita ut extremæ in cerevisia syllabæ adjectæ voci fuerint ad discrimen ceriæ ipsius. Et sane à veteribus, feu potius ævi medii Scriptoribus, Celiæ vocabulo donatam cervisiam, observatum in v. *Celia*, ubi & de vocis origine quædam attigimus.

Cerevisiam porro Gallis, Anglis, & populis Septentrionalibus potum familiarem improbat Henricus Abrincensis, qui sub Henrico III. Rege Angl floruit:

Nescio quid Stygiæ monstrum conforte potandi,
Cervisiam plerique vocant: nil spissius illa,
Dum bibitur: nil clarius est, dum mingitur; unde
Constat quod multas feces in ventre relinquit.
Urinam laxivam, Cerevisiam vocat quidam Verificator apud Henricum Rebdoff. an 1347.

CERVISA. Charta Ottonis Imper. an. 994. apud Chappeavillum ad Anselm. Leod. cap. 53. *Concessimus, ut in loco Fossis nuncupato...monetam, & materiam Cervisiæ constituere*. Vide Jonam in S. Columbano ca.16. Cogitosum in S.Brigida, &c.

CERVESA. Charta Aleman. inter Goldastinas 42. *Hoc est 30.feglas Cervesæ*. Ch.49. *Hoc est singulis annis de Cervisa feglas* 15. Adde Ch.59.61.67.

CERVISIA DEBILIS, in Statuto S.Cantuariensis Archiepiscopi apud Stanfordium in Placitis Coronæ lib.2. cap.49. *Petite biere*, quæ *tenuis* dicitur apud Eigilem in Vita S.Sturmii Abbatis Fuld.cap.13.ad discrimen *Fortis potionis*, quæ

CERVISIA DUPLEX, appellatur apud Michaelem Scotum lib.1.Mensæ Philosophicæ c.9.

CERVISIA EX VINO CONFECTA. Constantinus Africanus lib.5.Commun.locor.Medic. ca.28. *Omnis Cervisia de quolibet vino facta grossior est quam vina dactylica, & ad digerendum est durissima, sed digerentes multum nutricat.*

CEREVISIA MELLITA. Vide *Mellita*, & to.5 Mabillonii de Vitis SS.Ord.S.Benedicti p 527.

¶ CERVISIA fumi videtur pro certa cervisiæ mensura, puta quantum una vice coqui solet. Diploma Ottonis Imp.pro Institutione Episcopatus Brandenburgiensis in terra Slavorum apud Ludewig.to.2. Reliq.MSS. pag.397. *In tribus bis locis.. in unoquoque eorum ores modones, duasque Cervisas, sex modios tritici, duos porcelles, &c.*

¶ CERVISIA, Eadem notione, in Actis SS. Junii to.1.pag.527.de B.Meinwerco: *Unde Episcopus dedit ei ad temporalis vitæ subsidium...*11. *talenta denariorum*, 111. *Cervisias*, IV. *pernat*, XX. *malder avenæ...Et ab Episcopo cum præsata filia* IV. *familias in beneficium accepit, & omni anno de Episcopali subsidio tantum plenum Cervisiam*, VI. *maldros, unam pernam*.

¶ CEREVISIARIUS CACABUS, in quo coquitur Cerevisia, in Charta juramenti Ordinum Regni Daciæ apud Ludewig.to.5.Reliq.MSS.pag.325.

¶ CERVISIALES DENARII. Vide *Malpenning*.

CEREUS PASCHALIS. Qui in Sabbato sancti Paschatis à Diacono benedicitur, & novo igne accenditur, cujus auctorem Zozimum PP. facit Liber Pontificalis, in Zozimo PP. *Per parochias concessit licentiam benedicendi Cereum Paschalem*. Ita etiam Amalarius lib.1.de Eccl.Offic.cap.18.Rupertus lib.6.de Divin.Offic.cap.28.29.Durandus lib.6.Ration.cap.80. Sigebert. an.407. & alii. At Baronius an.418. n.70. observat illius usum longe antiquiorem, cum Hymnum de eo conscripserit Prudentius, qui inter ejus Opera legitur. Proinde existimat Zozimum statuisse, ut Cereus Paschalis, qui in majoribus Basilicis tantum accendi solerat, æque singulis parochiis concederetur.

Alii

Alii vero contendunt Hymnum hunc qui *ad incenſum lucernæ* inſcribitur, non eſſe de Cereo Paſchali, ſed Hymnum veſpertinum de lumine quod olim veſpere quotidie in Eccleſia ſolenni quodam ritu accendebatur, à quo Lucernarius dictus. Certe ritum hunc Cerei Paſchalis antiquiſſimum e ſſe docet Ennodius, qui obiit an. 521. apud quem exſtant duæ Benedictiones Cerei Paſchalis, Opuſc. 9. & 10. & Epiſtola ad Præſidium Diaconum 29. tom. 9. Operum S. Hieronymi. Habetur præterea Drepanii veteſtiſſimi Scriptoris carmen de Cereo Paſchali. Vide Gregor. M. lib. 9. Epiſt. 29. Alcuinum lib. de Offic. divin. cap. *de Sabbato ſancto Paſchæ*, Honorium lib. 3. cap. 101. 102. Aimoinum de Miraculis S. Bened. 31. Chron. Caſin. lib. 3. cap. 31. Concilium Bituricenſe an. 1031. cap. 13. Miſſale Gothicum pag. 325. Gallicanum pag. 467. Uſus antiquos Ordinis Ciſtercienſis cap. 23. Gavantum, Menard um ad libr. Sacramentor. Gregorii M. Sirmondum ad Ennod. Henricum Valeſium lib. 4. de Vita Conſtantini cap. 22. &c.

CERA PASCHALIS *ad faciendum cereum de Paſcha*, in Monaſtico Anglic. to. 2. pag. 40. Tabularium Celſiniacenſe, de Girardo Conſtante: *Medietatem de unaquaque carta, unam medallam Claromontenſem debent de Cera Paſchali.* Occurrit rurſum alio loco.

Cereo Paſchali affigi ſolet titulus, ſeu *Tabella*, quam *Paſchalem* vocant, in qua *Præcentor inſcribit quotus annus ſit dominicæ Incarnationis, quota Indictio, Concurrens & Epactæ*, ut eſt apud Udalricum in Conſuetud. Cluniac. lib. 1. cap. 14. Præterea *circulus Lunæ*, *terminus Paſchæ*, *litera Dominicalis*, *dies Dominicus Paſchæ*, *Luna ipſius diei*, *& aureus numerus*, *Pontificante N. Papa*, *& quot anni ſunt Pontificatus ejus*, *regnante illuſtriſſimo Rege Francorum*, *& quot anni ſunt regni ejus*, *& à nativitate ejuſdem*, ut eſt in veteribus Conſuetud. Floriacenſis Cœnobii cap. 1. Ejuſmodi tabellarum Paſchalium, quas *Indiculos* vocat, meminit Beda de Temporum ratione cap. 47. Induntur præterea anni Pontificatus Epiſcopi dieœcefani, & aliquot alii annorum characteriſmi, qui Eccleſiarum proprias feſtivitates, ſolennitates, dedicationes, & ejuſmodi ſpectant, uti ex tabula ſequenti patebit, quam ex Regeſto Cameræ Comput. Pariſ. ſign. *Qui es in cælis*, fol. 208. eruimus.

Tituli Cerei Paſchalis Capellæ Regis Pariſ. ſcriptus in Paſcha anno Dom. MCCCXXVII.

Annus ab origine mundi 6526.
Annus ab Incarnat. Domini 1327.
Annus à Paſſione Domini 1294.
Annus Indictionis 10.
Annus Biſſext. 3.
Annus ſuſceptionis ſanctæ Coronæ ſpineæ 88.
Annus ſuſceptionis ſanctæ Crucis, Sanguinis Domini, Catenæ cum magna parte ſepulcri & veſtimentorum infantiæ, & quadam tabula quam tetigit facies Chriſti, & quodam fruſto ligni ſanctæ Crucis, & ſanguine qui fluxit de Imagine Chriſti percuſſa, & cum lacte B. Mariæ Virginis, & ſuperioris partis capitis B. Joannis Baptiſtæ, cum captibus S. Clementis, S. Blaſii, & S. Simeonis, 87.
Annus ſuſceptionis ſacroſancti ferri & lanceæ cum veſte purpureæ & arundine & ſpongia Domini, & cum linteo quo ſuit procinctus in Cœna, & cum Peplo B. Virginis & Virga Moyſi, 79.
Annus dedicationis Capellæ 87.
Annus tranſitus S. Ludovici 57.
Annus canonizationis ejuſdem 29.
Annus tranſlationis capitis ejuſdem 20.
Annus ætatis Caroli Regis præſentis 32.
Annus regni ejuſdem 6.

Annus Epiſcopatus Hugonis Pariſ. Epiſcopi 2.

Vide Joannem Hocſemium in Geſtis Pontificum Leodienſium cap. 1. ſub finem.

¶ CERI, pro *Cera*, ſi bene conjecto, Potionis genus Plinio notum. Rymer. to. 13. pag. 374. col. 1. *Simul cum omnibus allocationibus, tam le Bouge the courte, quam vini, Ceri, & aliorum requiſitorum.* Vide *Celia & Cereviſia.*

CERIA. Capitulare Pipini Regis Italiæ anno 793. cap. 32. *De pravis illis hominibus qui brumaticos colunt, & de hominibus ſuis ſubtus maida Cerias incedunt, & votas vovent, &c.* Ubi *Cerias* pro *Cereas* ponitur. *Candelas* dixit Concilium Nannetenſe cap. 20. [Amalthea: *Ceriæ, Faſciæ ſepulcrales.*] Vide *Votum.*

¶ CERIBER, ἱγκέφαλος, *Cerebrum*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CERICEUS, CERICUS, pro *Sericus*, paſſim legitur in Chartis ævi medii.

¶ CERIFEX, Qui operatur in cera, in Additionibus ad Vitam S. Antonini to. 1. SS. Maii p. 347. Vide *Ceratius.*

CERIFORUS. Vide *Ceraptum* & *Ceroferale.*

CERILARIUM. Gloſſ. Gr. Lat. κηρωλάριον, *Cerilarium.* Meurſius interpretatur officinam cerarii τὸ κηρωπλεῖον. Sed legendum puto κηρωλάριον, *Cerularium.* Vide *Cerularius.*

¶ CERILIGION, Idem ac *Chirogryllus*, quod v.

CERILLUS. Wolfardus lib. 3. de Mirac. S. Walburgis n. 10 *Cerillum, qui lingua Teutonica Riſta nominatur.* Germanica verſio habet *Reinſten flachs.*

¶ CERINA. Vita S. Franciſci de Paula to. 1. SS. April. pag 185. *Et ſic puer ſpatii unius horæ capit Cerinam piſcium pondere decem votulorum, quam paravernt, & ſic pranſi ſunt.* Henſchenius *Naſſam* vel corbem piſcatoriam interpretatur.

¶ CERIO, Menſuræ genus. Chartularium S Vandregeſii to. 1. pag. 215. *Una quartaque mina valore trium denariorum minus quam Cerio de foro de Caudebec.*

¶ CERIOLA, pro *Cercella*, ut in hac voce dictum eſt.

¶ CERIOLUS, Parvus cereus. Mabill. tom. 4. Analect. pag. 587. ex Pirminii libello: *Et ad ſanctam Eccleſiam oblationes & Ceriolos & oleum...reddite.* Occurrit iterum in Privilegio Ferdinandi Gonzalez pro Monaſterio S. Æmiliani to. 3. Concil. Hiſp. pag. 177. col. 1. Vide *Cereolus.*

¶ CERISUM, pro *Ceraſum*, Gallice *Ceriſe*. Spicil. Fontanell. MS. pag. 494. *In vigiliis debet Ceriſa, vel pira, vel ſecundum quod tempus requirit.*

¶ CERMENTORIUM, κατάκαυμα. Gloſſ. Lat. Gr. editæ. MS. habet: *Termentorium*, pro quo Cangius noſter in hac voce cenſet legendum eſſe, *Tergimentorium.* Κατάκαυμα eſt id quod ex abſterſione colligitur.

¶ CERNARE, *Properare*. Vet. Gloſſ. MS. Sangerm.

¶ CERNEA, Idem quod mox *Cerneda*. Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. lib. 10. ad an. 1282. *Inſuper factha fuit Cernea de Galeis* CXX. *quæ diviſæ fuerant per Sapientes Januenſes in civitate Januæ.*

CERNEDA, Militia urbana, ex Ital. *Cerna*, *Cernide*, *Cernite*. Statuta Mediolan. part. 2. c. 219. *Cernedæ fiant in ea parte, in qua quis habitabit, tempore ipſius Cernedæ tantum.* Adde cap. 392.

¶ CERNELIUM, Pinna, Gall. *Creneau*, ſeu pinatus murus. Charta Petri de Richervilla de Aſſecramento domus ſuæ an. 1239. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 2. pag. 855. *Domum noſtram de Cheegneio aſſeguravimus Dom. Comiti Montisfortis.... tali modo, quod non poſſumus habere in eadem arcboriam, nec arbaliſteriam, neque Cernelium, neque ſcutum.* Vide *Quarnellus.*

¶ CERNENTIA. Visus. Martian. Capella lib. 4.pag 115.*Oppenitur Cernentia cæcitati.*

¶ CERNÍCULI, *Catamites recrementorum.* Gloss. Isid.& Constantiensis. Excerpta *Corticuli*, Papias MS. Bituric.*Cerniculi, Certamines recrementorum.* Ad hæc Græcvius; Exponant qui intelligunt. In Constantiensi est, *Cerniculum, Cribellum appolline:* sed emenda : *Cribellum ad pollinem*, ut habet Papias MS.Bituric.In Glossis Lat.Gr.*Cerniculum*, σύγκρισις.

CERNIDA, *à cernoio, lignum supra quod ducitur taratantara: quia diſcernit pollinem à ſurſure:* Ugutio, Papias: *Cernida, cribellus pollinis*, vel *Cribellum ad pollinem.* [Gloss.Isid. *Cervide, lignum, ſuper quod ducitur taratantara*, in Excerptis legitur *Cernila.*] Vide Oct. Ferrarii Orig.Ital.in *Cerna.*

¶ CERNÍLA. Vide *Cernida.*

¶ CERNITA, Deliberatio, publica conſultatio, ab Italico *Cernire*, Diſcernere. Acta SS.Maii to. 1.p. 404.de S.Juvenali Epiſcopo: *In adimplementum reſolutionis habitæ in illuſtri Cernita prædictæ civitatis celebrata die* XXI. *præſentis menſis.*

CERNUARE, CERNULARE. Gloss.Isid.*Cernuare, præcipitare. Cernulus, in capite ruens.* Gloss.Lat. Gr.*Cernulat*, κοβίσκει. *Cernulus*, κατακρεμνίζει, Cernuit, (f.*Cernuat*)κ κατακρεμνίζει. Flodoardus lib.4. Hiſt. Rem. cap.ultim.*Ubi primis atrio pedibus egnus inſtitit, ſubito Cernuatus cecidit.* [His vocibus uſi ſunt Varro & Seneca: ille lib.1.de Vita Populi Romani: *Percurrebant ibique Cernuabant*: hic vero Epiſtola 8. *Cernuat*, ubi Muretus:*Cernuat, quaſi ludentis in morem dejicit.* Idem Seneca ibidem de fortuna loquens:*Cernulat & allidit.*] Vide Salmaſ.ad Solin.p.894.[& Turnebum Adverſar.li. 17.c.23.& lib.28.c.9.]

¶ CERNUE, Humiliter, à *Cernuus*, inclinatus . Concil. Tolet. XVI. *Joannes Baptiſta Cernue profiteur : Ecce poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt.*

¶ CERNUERE. Vide *Cernuare.*

¶ CERNUI, *Socci ſunt fine ſola*, i.e.ſolea.Papias MS.Bitur.Feſtus habet : *Cernuus*, *Calceamenti genus.* Vide *Soccus*, Calceus.

¶ CERNULARE. Vide *Cernuare.*

¶ CERNUUS, *Magnus, infinitus.* Papias MS. Bitur.Gloſſ.Sangerm.MS.num.501.*Cernuus, Magnus, infinitus, excelſus, acer.*

¶ CEROBOTARIUM. Vide *Cerebrerium.*

CEROCENSUS, Cenſus ex Cera : *Cerocenſuales* qui *Cenſum cere* Eccleſiis ex debito præſtant : *Cerarii*, de quibus ſupra.Synodus Colonienſis an.1300.c.21. *Item præcipimus ut univerſi Eccleſiarum Rectores omnes Cerocenſuales Eccleſiarum & Eccleſiaſticarum perſonarum quocunque nomine cenſeantur , qui Cerocenſum debitum ſubtrahunt & non ſolvunt,& qui dictum Cerocenſum habentes non ſolverunt , quod de ſubtractis ſatisfaciant intra menſem, & deinceps debitis temporibus ſtatutis perſolvant dictum Cerocenſum , ut tenentur.*

¶ CEROFALUM. Vide *Candela.*

CEROFERALE, Candelabrum quod cereum fert. Fortunatus lib.de Vita S.Medardi c. 18. *Epiſcopus ad excipiendum illum cum thymiateriis , cum crucibus procedit,& Ceroferalibus , ſtipatus hinc inde agmine Cleri.*Gregorius Turon.de Gloria Confeſſ. c.79. *Accenſiſque ſuper cruces cereis , atque Ceroferalibus , dant voces in Canticis , circumeunt urbem cum vicis .* Hiſtoria Translat.S.Sebaſtiani n.43.*His thymiateria ac thuriferа , aliis Ceroferalia deportantibus .*

CEROFERARIUM, Eadem notione. Sacramentar. Greg.M.*Ab Archidiacono accipiat Ceroferarium cum cereo.* Leo Oſt.lib 2.Chron.Calin.c.25. *Fecit & Ceroferaria 2.librarum quindecim .* Lib.1.c.56.*Ceroferaria argentea duo.* Hugo Flavin.in Chron.an.1099. *Sic inſtituit proceſſionis officium , crucibus , vexillis , thymiateriis , Ceroferariis , & omni gloriæ apparatu...feſtivus.* Adde Concil.Carthag.IV.can.6.& Stephan. Eduenſem Epiſc. lib. de Sacram. altar. cap. 4. [Miſſale Francorum p. 301. Liturg. Gall. à Mabillonio edit. col, 1. & Chron. Novaliceníe apud Murator. tom.2. part.2. col. 744. &c.]

CEROFARIUM, apud Evodium Uzalenſem Epiſc. lib.2. de Miracul.S.Steph.cap.11. *Viſa eſt videre... duo Ceroſaria luminoſa pariter igne flammantia .* Sed legendum *Ceroferaria*, aut certe *Cerofora*, vel *Cerofera* . Vide infra .

CEROFERARII, Qui cereos deferunt in Eccleſiaſticis ceremoniis, aut qui luminaria Eccleſiæ accendunt . Gloſſæ MSS.*Ceroferarius, cereum ferens* . Ritus antiquus celebrandæ Miſſæ : *Sicque præcedentibus Ceroferariis, thuribuliaque latore, cum proceſſione ad pulpitum pergat.* κηροφόρος, apud Pantaleonem de Mirac. S.Michaelis. Joan.de Janua : *Ceroferarius , qui cereum portat , ut Acolytus* . Cum enim id potiſſimum muneris incumberet Acolythis, inde poſtmodum à Latinis *Ceroferarii* nuncupati ſunt . Iſidorus lib.7. Orig.ca.12. *Acolythi Græce , Latine Ceroferarii dicuntur à deportandis cereis , quando Evangelium legendum eſt, aut ſacrificium offerendum : tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur , non ad fugandas tenebras , cum ſol eo tempore rutilet , ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum.* Gerardus Epiſcopus Cameracenſis in Synodo Atrebatenſi an. 1125.*Hos ſequuntur Acolythi , id eſt , Ceroferarii , qui ignem verbi cæleſtis , quo illuminentur fratres ad agnoſcendum, & inflammentur ad diligendum Deum , prædicando miniſtrant .* Innocent.III.lib.1. de Myſter.Miſſæ cap.3.*Acolythi vero , qui Latine Ceroferarii nuncupantur.* Et mox: *Acolythi cereos ferunt accenſos , dum legitur Evangelium , non ut tenebras aeris illuminent , ſed ut proximis opera lucis oſtendant .* Adde Alcuinum lib.de Offic.divin.Rabanum lib. 1. de Inſtitut.Cleric.c.9.Rupertum lib.1.de Divin. Offic. Ivon. Carnot.Serm.2.de Reb.Eccl.&c.

Hinc *cum ordinatur Acolythus , primum ab Epiſcopo docetur*(verba ſunt Gregorii Magni in libro Sacramentor.)*qualiter in officio ſuo agere debeat, deinde ab Archidiacono accipit Ceroferarium cum cereo,ut ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipari,ita ſibi dicente : Accipite hoc geſtatorium luminis , ut per illud valeatis adverſariorum tenebras effugare,&c.* Ex quibus percipimus, Ceroferariorum munus etiam fuiſſe cereos accendere in Eccleſia , cujuſmodi etiam fuit *Ceriſorarium* in Eccleſia Græca.Gloſſ.Gr.Lat.κηρικὸν τὸ, *Ceriſorus*. Sunt autem *Ceriſori*, iidem qui *Ceroferarii*, qui κηροφόροι & λαμπαδηφόροι dicuntur Græcis. Exſtat in Euchologio Græcorum ἐγκόλπιον χειροτονίας Διακόνου τε καὶ κηροφόρου, ubi in ipſa oratione λαμπαδηφόρου nuncupatur. Iſtius igitur, ſi non ordinis, ſaltem officii fuit Marcianus ille, cujus meminit Pantaleon de Miraculis S.Michaelis Archangeli : Ηγγελίαν ὁ ἅγιος Μιχαὴλ τῷ Μαρκιανῷ, ἐξάπτοντι τὸν κανδήλαν τὸν χαροπὸν τὸ φανὸν τὸ τοῦ ἁγίου. *Puero Ceroferarii*, apud Inquiſitionem pag.866.

CEROGERULUM, Ceroferarium . Hugo Rotomag. Archiepiſc. l.2. contra Hæreticos cap. 5. de Acolythis : *Præferant ipſi luminaria accenſa Cerogerulis impoſita .*

¶ CEROGRAPHUS. Vide *Chirographum .*

¶ CEROMA Latinis, κηρωμα Græcis, Tabula cerata eſt , in qua ſcribebant antiqui, vel Unguentum ex oleo & cera , quo in palæſtris utebantur athletæ, atque etiam locus ubi ungebantur. Sed in Sexta Synodo act. 4.Ceroma dicitur cerea ac denſa imago SS. Coſmæ & Damiani,quam infra brachium ſubſutam ferebat Coſtā-

tinus

tinus Laodicenus; in Vita vero S. Wilfridi inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. p. 725. fumitur pro glutine seu visco, quo quis invitus detinetur. Sic Fridegodus de Sancti obitu:

Inter mærentes, orantes, opperientes
Evasit volucer, carnis Ceromate liber.

¶ CEROPTATUM. Vide *Ceraptum*.

¶ CEROSTATA, CEROSTATARIUM, CEROSTRATUM. Vide *Ceroestate*.

CEROTA, Papiæ, *Firma, reparata*.

CEROTARIUM, Idem quod *Ceratum* vel *Cerotum*, Græc. κηρωτον, malagma quod vulneribus superponitur ex rebus liquidis, cera unitis constans. Matth. Silvaticus: *Cerotum, dicitur à cera, quia omne Cerotum recipit ceram, & est quoddam medium inter unguentum & emplastrum*. Cælius Aurelianus Sicc. lib. 1. Chron. cap. 1. *Declinante passione, Cerotariis atque malagmatis simplicibus utendum*. Occurrit passim apud hunc Scriptorem.

¶ CEROTECA, CEROTHECA, pro Chirotheca, in Charta Henrici V. Regis Angliæ Hist. Harcur. to. 4. p. 1440. *Faciendo & reddendo nobis unam Cerotecam de plate pro dextera manu*. Chartular. S. Martini Pontisar. *Nisi solvant annuatim unum par Cerotbecarum*.

¶ CEROTUM, Græce Κηρωτον, Ceratum, unguenti genus sic dictum, quod magna ex parte cera constet. Vita S. Antonini Abb. Surrentini sæc. 4. SS. Benedict. par. 1. p. 423. *Fecit Cerotum sive unguentum, &c.*

¶ CERPEIRE. Hierat. Juris Pontif. p. 175. *Quantum crimen est cum quis percussit, vel hostiliter Primatem vel Cardinalem Cerpeit*. Forte leg. *Ceperit*.

¶ CERRETANI. Constitutiones Ordinis Fratrum Prædicatorum pag. 101. *Fratres nostri Cerretanorum consortium, qui vulgo Bianti dicuntur, illorumque quæstuandi modum omnino evitare teneantur; caveantque Prædicatores ne illorum indulgentias prædicent*. Mox iidem ibi dicuntur *Clerici officii: Nullus...præsumat de cætero quasquamque indulgentias per Cerretanos, seu Clericos officii, ita appellatos, &c.*

CERRITUM, CERRETUM, Silva ex fagis, quas *Hestres* dicimus, constans, Italis *Cerreto*, ex *Cerro*, fagus [vel quercus.] Vetus Charta apud Ughellum in Feiulanis Episcopis to. 3. pag. 300. *Omnem terram quæ est ad unum tenentem cum Certio arboresa, quamque & sine arboribus, quæ istis terminis concluditur, &c.* Alia Grimoardi Episcopi Pisani pag. 404. *Cum prædictis petiis de terris...cum scopeto, & Cerreto, seu silva & monte, &c.* [Gregor. Mon. in Chron. Farfens., apud Murator. to. 2. part. 2. col. 440. *Quidam Pando donavit in hoc Monasterio casalem Mempini...& campum Auriellani... & Cerritum unum in Narnate*.]

CERRUS. Tabularium Conchensis Abbatiæ in Ruthenis Charta 203. *Et de Civada 4. den. & ad Calendas 4. denarios, & 5. Cerros de canbe*, id est, fasciculos cannabis.

CERTAMEN, Cura, accuratio, animi contentio, Inscriptio Codicis Carolini, seu Epistolarum summorum Pontificum ad Pipinum & Carolum Magnum, ex Codice MS. Cæsareo apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Bibliotheca Cæsarea c. 5. *Eo quod nimia vitustate & per incuriam jam ex parte dirutas atque deletas* (Epistolas) *conspexerat, denuo memorabilibus membranis summa cum Certamine renovare ac rescribere decrevit*. Capitulare 6. ann. 819. c. 11. *Volumus quidem ut ea quæ superius retulimus, ut unusquisque exinde bonum Certamen habeant, &c.* id est, curam.

¶ CERTAMINIS JUDEX ET PRÆSES dicitur Balduinus Comes, in subscriptionibus donationis Monasterio Aquicinctino factæ ann. 1096. apud Miræum to. 2. pag. 1145. Sic dictus videtur, quia Balduinus ille primus erat inter multos viros nobiles, qui simul convenerant ad eam donationem confirmandam, metaphora forte ducta ab eo qui Campionibus decertantibus præsidebat.

CERTAMINARE, *Certare, contendere, altercari*, αγωνιζεσθαι, διαμαχεσθαι, in Gloss. Græc. Lat.

CERTESCERE, *Certum fieri*, in Gloss. Arabico-Lat.

¶ CERTIFICARE, Notum vel certum facere; scripto testari, Gall. *Certifier*. Instrum. publicum Galteri Notarii ann. 1399. ex Archivo B. Mariæ de Bono Nuntio Rotomag. *Quæ omnia & singula promissa in præsentia mei Notarii publice infrascripti & per me sic facta fuisse...Certifico*. Sumitur etiam pro Cautionem facere pecuniæ debitæ, Gall. *Donner assurance*. Diploma Alberti Ducis Saxoniæ an. 1292. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 436. *Nos Certificet & nobis caveat de quatuor millibus marcarum & quingentis marcis argenti puri*. Vide *Certiorare*.

CERTIFICATIO, CERTIFICATORIUM, Citatio vocali in jus, in Concilio Lambethensi an. 1281. c. 12. Vide Concil. Londinense an. 1268. can. 26. [& Lindwoodi Provinciale l. 2. tit. 1. pag. 81. & 89. Edit. 1679.]

¶ CERTIFICATIO, Securitas. Vita B. Girardi de Salis, apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 1007. *Qui paulo ante secundum causas inferiores descendebas in interitum, per virtutem Girardi Certificationis experitur antidotum*.

¶ CERTIFICATIONIS LITTERÆ, Scriptum testimonium, Gall. *Certificat*, in Instrumento jam laudato anni 1399. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rotomag.

¶ CERTIFICATORIA LITTERA, Eadem notione, ibid. Vide Lindwoodum lib. 3. Provincialis tit. 23. pag. 233.

¶ CERTIFICATUS, Certior factus, in Actis SS. Julii to. 2. p. 323. & alibi.

¶ CERTILAGIUM, pro *Curtilagium*, ut videtur. Regestum 87. Chartophylacii Regii: *Stephanus Merandi tenet quandam domum sitam in Monte-Alodio juxta iter cum Certilagio & pertinentiis suis*. Infra: *Johannes & Guillelmus Darbonis aliter Alamet tenent primo duas domos contiguas cum Certilagiis suis sitas in Monte-Alodio juxta suos confines*. Ibidem: *Item tenet idem Johannes Regis unum Certilagium situm in Costagio Montis-Alodii*. Vide *Curtilagium* in Cortis 1.

¶ CERTIO, Affirmatio, assertio. Chron. Watinense apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 827. *Tecum cognoscant Certionem ministrorum cælestium*. Sermo est de ægroto, cui sanitatem promiserant per visionem illi cœlestes ministri. Hanc promissionem seu asseverationem Chronographus appellat *Certionem*.

¶ CERTIONARE, Securum reddere. Charta Wenceslai Regis Bohemiæ an. 1418. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. pag. 86. *Nos eumdem Nicolaum de hujusmodi quatuor millibus sexagenarum groß. indemnem reddere volentes & plenarie Certionare*.

CERTIORARE, διαμαρτυρεσθαι, in Gloss. Græc. Lat. *Certificare*, certum facere, apud Ugurionem, Joannem de Janua, & Monachum Sangallensem lib. 1. de Carolo Magno cap. 24. & Jurisconsultos aliquot.

¶ CERTIORATIO, apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 598. ex Regesto Parlamenti an. 1408.

¶ CERTIORATUS, Certior factus, in Instrumento an. 1291. Hist. Meld. to. 2. p. 187. & in alio an. 1463. inter Schedas Cl. Præsidis de *Mazaugues*.

CERTITAS, *Firmitas*, βεβαιοτης, in Gloss. Gr. Lat.

CERTITUDINALITER, Certe, procul dubio, Gall. *Certainement*. Vita Gregorii X. PP. *Nam tot audi-*

rat; & Cerritudináliter viſu perceperat de eodem, &c. Occurrit in Inſtrumento anni 1343. inter Schedas Præſidis *de Mazangues*, apud Rymerum to. 3. pag. 960. col. 1. Martenio to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 782. to. 6. col. 301. Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 415. tom. 6. pag. 474. in Actis SS. Martii tom. 1. p. 540. Aprilis tom. 2. pag. 808. &c.

CERTUS, Quidam, noſtris, *Un certain homme*, Gloſſ. Græc. Lat. *πάτις, Certus, πάτις, Certa*. Leges Rothar is Regis Longobard. tit. 93. §. 1. *Si quis caballum emerit, & ante rem ignoraverit, & veneris Certus homo, qui ipſum caballum ſuum eſſe dicat, &c.* Adde tit. 101. §. 3. & Leges Luithprandi Regis tit. 90. §. 1.

¶ CERUCI, *Linea in malo navis. Cerruci, linea illa, at qua* (ad quam) *in navibus vela ſuſpenduntur*. Gl. Sangermian. Legendum *Cerucbi*. Vide *Cerachi*.

¶ CERVEIA, f. Vivarium, Gal. *Parc*, in quo Cervi aliave animalia continentur. Charta ann. 1235. inter Inſtr. to 4. novæ Gal. Chriſt. col. 206. D. Cum *Abbas & conventus S. Benigni Divion. dicerent, ſe habere uſuagium in nemoribus de Villa-comitis ..... ad omnia quæ vellent facere ad opus domus de Chaſne . . . ad claudendum Cerveias & pratum ejuſdem domus quæ clauſta indiguerint.*

CERVELLA, Cerebrum, Cerebellum, *ἐγκέφαλος*, Gallis, *Cervelle*. Lex Aleman. tit. 59. cap. 6. *Si autem teſta tranſcapulata fuerit, ita ut Cervella appareat*. Et §. 7. *Si autem ex ipſa plaga Cervella exierit*. Occurrit præterea in Lege Bajwar. tit. 3. c. 1. §. 6. tit. 4. §. 5. tit. 5. §. 5.

CERVELLERIUM, Caſſidis ſpecies, quæ ſuperiorem capitis partem operit, Italis, *Cervelliera, Capelletto di ferro per diſeſa del capo*: de cujus inventore, ſic Chronicon Nonantulanum MS. ſub Friderico II. Imperat. *Per hæc tempora Michael Scotus Aſtrologus Frederici Imperatoris familiaris agnoſcitur, qui invenit uſum armaturæ capitis, quæ dicitur Cervellerium. Hic cum vidiſſet in ictu lapilli biuncis caput læſum, ex lamina ferrea ſibi fieri fecit capitis infulam, quam geſtabat. Cum autem eſſet in Eccleſia, & Euchariſtia levaretur in altari, amovit a capite infulam ferreã ob reverentiam Chriſti; tum lapillus biunx in verticem ejus decidit, quo cutem læſit parumper. Ille dubitans lapillum fecit penſari, quæ invento biunci, certus mortis, rebus ſuis diſpoſuit moriturus*. Hic eſt Michael Scotus, cujus liber de Phyſionomia editus olim, & Friderico II. Imp. dicatus eſt: tametſi de loco & tempore editionis nulla habeatur nota in libro edito quem legi: certe laudatur editus Venetiæ ann. 1503. à Simlero. Exſtat etiam ejuſdem liber alius inſcriptus *Menſa Philoſophica* editus Pariſiis ann. 1500. primum, deinde Francofurti an. 1602. Scripſit præterea tractatus varios, *de Notitia conjunctionis mundi terreſtris cum cæleſti, de diſpoſitione utriuſque mundi & de præſagiis ſtellarum elementaribus*: qui aſſervantur in Bibliotheca San-Germanenſi Pariſ. Vide Statuta Veronenſia lib. 2. cap. 31. Michaelis denique meminit Hector Boethius lib. 13. extremo Hiſt. Scotor. Hujuſmodi vero capitis armaturam *Cervelliere* vocant Poetæ noſtri Guill. *Guiart* ann. 1264.

Le chaple commence aux eſpées,
Dont la a de maintes manieres,
Sus hyaumes, ſus Cervelieres
Prennent plommées à deſcendre,
Et bachetes par tous pour fendre.

Rurſum ann. 1297.

Aucuns d'entre eus teſtes deſnuent
De hyaumes & de Cervelieres,
Et plantene alenas às chieres.

Rurſum ann. 1298.

Mes hauberjons, & Cervelieres,
Gantelets, tacles & gorgieres.

¶ CERVESA, Cervesia. Vide *Cerevisia*.

1. CERUGIA, vox Italica, pro *Chirurgia*, in Concilio Budenſi an. 1279. can. 9. *Nec illam partem Cerugiæ exerceat, quæ ad uſtionem vel induſtionem induxit*. Vulgus etiamnum *Cerugien*, dicit pro *Chirurgo*.

2. CERUGIA, Ceruva. Ugutio: *Sorbus quædam arbor, quia eius fructus habilis eſt ad ſorbendum, unde hos ſorbum, fructus illius ſorboris, & dicitur Ceruva, vel Cerugia, potus qui ex tali fructu fit, vel etiam eſſa*.

CERVICA, Joanni de Janua, *Alapa, vel potius calaphus, & dicitur à cervix*. Gloſſ. Lat. Gall. *Cervica, Briſe, ou Colée*..

¶ CERVICAL, *τιεμμόνιον*. Gloſſ. Lat. Græc. Quod circum caput eſt. Aliud videtur quam pulvinar, ut & in ſequenti Annalium Benedict. to. 3. pag. 439. n. 94. loco, ubi de corpore Hogeri Hammaburgenſis Epiſcopi, quod cum in ſepulcro quæreretur *præter cruces pallii & Cervical Epiſcopi nihil repertum eſt*.

CERVICATA, Idem quod *Cervica*. Acta S. Saturnini Martyr. num. 19. *Cervicatis contuſus*. Joannes Monachus lib. 3. Vitæ S. Odonis Abb. Cluniac. *Pugnos tamen & Cervicatos pro mercede ſua improbitatis, in opprobrium antequam moreretur, ſumſit*. Leg. *Cervicatas*.

CERVICATUS, *Superbus, furioſus, contumax*, Joanni de Janua. Utitur S. Auguſtin. in Pſalm. 6.

CERVICORIUM, Crumena ex cervi corio. Ordericus Vitalis lib. 5. pa. 596. *Et ob hoc à Monachis quondam ſuſceperunt* 10. *ſolidos & unum Cervicorium*. Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 13. *Hoc regis munus Ducis ad cameram tulit, unum & Corium cervi, quod nummis ipſe replevit*. Occurrit etiam ibi ſemel. Le Roman *de Garin* MS.

En Cuir de cerf ſet le Baron geſir,
Fonte une biere, le Baron i ont mis.

¶ CERVICOSITAS, Pertinacia, contumacia. Legitur in Opuſculo Magiſtri Manegaldi in Anecdotis Muratorii to. 3. p. 204. in Conciliis Hiſp. to. 3. p. 363. in Actis SS. Julii to. 3. p. 235.

¶ CERVICOSUS, Pertinax. Paſſim occurrit.

¶ CERVIDA. Vide *Cernida*.

¶ CERVIGIUM. Vide *Chervigium*.

CERVINARIA, ſeu Celvinaria, vel *Cellavinaria*. Petrus Diaconus Chron. Caſin. lib. 3. c. 36. (al. 38.) *Cervinariam adiit, vinum meuſus eſt, &c.* Chron. Caſaurienſe lib. 4. *Perfecto itaque palatio pro adventantium ſuſceptione, cum cellario & Cervinaria, continuo ſamparanium ædificare cœpit*,

¶ CERVINARIUS, Qui vinum vendit, quaſi qui *Cervinariæ* curam habet. Privilegium Archambaldi Borbonii & Agnetis uxoris ejus pro Villa Franca apud Thomaſſerium in Biturig. p. 226. *De unoquoque mercenario ſemel in anno quatuor denarios; de unoquoque Cervinario quatuor denarios*.

CERVISA, Cervisia. Vide *Cerevisia*.

¶ CERVIX, vulgo, Pars colli poſterior, quæ ab occipitio incipit & tendit ad ſpinam; hinc Iſidorus lib. 11. Orig. cap. 1. *Cervix vocata, quod per eam partem cerebrum ad medullam ſpinæ dirigitur, quaſi cerebri via*. Sed pro cerebro ipſo ſumitur in Vita S. Francifci de Paula to. 1. April. pag. 121. *Mula...decincta injecit pedis ictum in caput ejuſdem juvenis...in tantum quod Cervix illius per aures deſcendebat*.

CERULARIUS. Anaſtaſius Biblioth. in Hiſt. Eccleſ. pag. 173. *Cerularius quidam erat in foro ex laboribus ſuis locuples*. Ubi Theophanes & Cedrenus: *Καὶ τινα κηρολάϐητον ἔντα ἐν τῷ φόρῳ αὐτὸ ἐκ τῶν ἰδίων μετακαλεσάμενος*, &c. Quibus locis Meurſius & Fabrotus *κηρωλάϐην*, Ceræ venditorem *Cerularium* dici putant, quem

quem Gloſſæ Græc.Lat. *Cerarium* vocant. [Vide Gloſſar.mediæ Græcit. in Κηρός.]

CERULARIUM, Locus ubi venduntur, vel aſſervantur ceræ, ſeu cerei. Gloſſ.Gr.Lat. κηροπήγιον, *Cerilarium*. Leo Grammaticus in Leone Philoſopho pag.486. [& Symeon Logotheta in eodem Leone n.26.] κηροπήγιον, dictam ædiculam fuiſſe teſtantur in æde Sophiana, in qua aſſervabantur cerei majoris Eccleſiæ: Τίγονε δὲ καὶ σκευοφυλάκιόν τι ἐν τῷ καθολικῷ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καινοῦν τὸ χαρτοθεσίον πάντων, ἤγουν κηροπήγιον. Nam ſic ea verba capienda exiſtimem, ut Cerularium diverſa ædes fuerit à Chartotheciis, & Sacella.

CERULEUM. Eldeſonſus de Pane Euchariſtico p. 165. *Tres nummi moderni tantum pondus habent, quantum 153. maxima Cerulei grana, quod Triticum dicitur.*

¶ CERUM. Vide *Ceri*.

¶ CERURSICUS, Chirurgus. Vita B. Luchefii to.3.SS.Aprilis pag.606. *Nihil remedii à Cerurſcis medicis inveniret.*

¶ CERUSICUS, Eadem notione, in Vita B.Columbæ Reatinæ to.5.SS.Maii p.361. *Cum veniſſet Ceruſicus liberatum* (apoſtemate) *eum invenit.*

CERUSSA SCRIBERE, vel ENCAUTO, in leg. 1. Cod.Th. de Veteranis: unde *Ceruſſatæ tabulæ*, in leg. 1. eod.Cod.de Aliment.Scribendi ratio, cujus uſus potiſſimum in Edictis ſcribendis & proponendis, ut hic indicatur. Illinebantur nempe tabulæ ceruſſa, ſeu albo colore, in quibus poſtmodum ſcribebatur. Meminit, ni fallor, ceruſſæ hac ratione Fortunatus in Poem. cujus locus non ſuccurrit.

¶ CERUVA. Vide *Cerugia*.

CERVULA, CERVULUS, Ludi profani, apud Ethnicos & Paganos: ſolebant quippe ii Kalendis Januariis belluarum, pecudum, & vetularum aſſumptis formis huc & illuc diſcurſare, & petulantius ſeſe gerere: quod à Chriſtianis non modo proſcriptum, ſed & ab iis poſtmodum inductum conſtat, ut ea die *ad calcandam Gentilium conſuetudinem* privatæ fierent Litaniæ, & jejunaretur, ut obſervare eſt ex Concilio Toetano IV.can.10.S.Iſidoro lib.1.de Offic.Eccleſ.cap.40. Concilio Turon.II.can.17.S.Auguſtinus Serm.de Tempore 215. *Si adhuc agnoſcatis aliquos illam ſordidiſſimam turpitudinem de hinnula, vel Cervula exercere, ita duriſſime caſtigate, ut eos pœniteat tam ſacrilegam commiſiſſe.* Vita S.Eligii lib.2.ca.15. *Nullus in Kalendi. Januarii neſanda & ridiculoſa, vetulas, aut Cervulos, aut joticos faciat.* Concil. Autiſiod. can. 1. *Non licet Kalendis Januarii vetula aut Cervolo facere, vel ſtrenas diabolicas obſervare, &c.* Halitgarius in Pœnitent. cap. 6. *Si quis in Kalendis Januarii, quod multi faciunt, & in Cervulo ducit, aut in vetula vadit, 3. annos pœniteat.* Ita apud Columbanum in libr. de menſura pœnitentiarum cap.7. Burchard. lib.19. c. 5. *Feciſti aliquid tale, quod pagani faceruntˌ & adhuc faciunt in Kalendis Januarii in Cervolo & vetula: ſi feciſti*, 30. *dies in pane & aqua pœniteas.* Eadem verba perperam ſcripta habentur ex Reginone apud Morinum poſt libros de pœnitentia pag. 41. Meminit præterea *Cerruli* S. Pacianus in Paræneſi ad pœnitentiam. Denique S.Ambroſius in Pſalm.41. *Sed jam ſatis in exordio tractatus, ſicut in principio anni, more vulgi Cervus alluſit.* Fauſtinus Epiſcopus Sermone in Kl.Jan. *Quis eaim ſapiens credere poterit inveniri aliquos ſanæ mentis, qui Cervulum facientes, in ſeſervarum ſe velint habitus commutari? Alii veſtiuntur pellibus pecudum, alii aſſumunt capita beſtiarum, gaudentes & exultantes, ſi taliter ſe in ferinas ſpecies transformaverint, ut homines non eſſe videantur.* Maximus Taurinenſis in Serm. in Kal. Jan. *Nunquid non univerſa ibi falſa ſunt, & infana, cum ſe à Deo formati homines aut in pecudes, aut in feras, aut in portenta transformant.* Bonifacius Epiſc.Moguntin. Ep.ad Zachariam PP. c.6. *Affirmant ſe vidiſſe annis ſingulis in Romana urbe, & juxta Eccleſiam S. Petri, in die vel nocte, quando Calendæ Januarii intrant, paganorum conſuetudine chorus ducere per plateas, & acclamationes ritu gentilium, & cantationes ſacrilegas celebrare, & menſas illas die vel nocte dapibus onerare, & nullum de domo ſua, vel ignem, vel ferramentum, vel aliquid comedi vicino ſuo præſtare velle.* Pirminius in Excerptis de ſacris Scripturis: *Cervulos & vebiculas* (leg. *vetulas*, aut *veſiculas*,) *in quadrageſima vel aliud tempus noliteˌ ambulare. Viri veſtes feminea, femine veſtes viriles in ipſis Kalendis, vel in alia ſuſa quamplurima nolite veſtire.* Adde Epiſt. Zachariæ ad Bonifac. cap. 6. Aldhelmum Abbat. Malmesburienſem initio Epiſtolæ ad Eahfridum, Epiſtolas Petri Damiani p. 384. Editionis 1610. Durand. libr. 6. Ration. cap. 15. &c. Vide *Feſtum Hypodiaconorum*.

CERVUS. *Cervus domeſticus*, in Lege Salica tit. 35.§.2.& in Leg.Longobard.lib.1.tit.19.§.13. Juſtinianus Inſtitut. lib. 2. tit. 1. de Rer. diviſ. *Cervos quoque quidam ita manſuetos habent, ut in ſilvam ire & redire ſoleant.* Ejuſmodi eſt ille qui à Virgilio deſcribitur lib. 7. Æneid.

Cervus erat forma præſtanti, & cornibus ingens,
Tyrrhidæ pueri, quem matris ab ubere raptum
Nutribant, &c.

CERVUS SIGNUM HABENS, eodem tit.Legis Saliç. id eſt, nolam, tintinnabulum, ut recte interpretantur viri docti. Vide *Signum*.

CERVUS DOMITUS, id eſt, domeſticus, in Leg. Ripuar. tit.42.§.2. cui opponitur *Cerva indomita*, §.7.

CERVUS *ad venationem faciendam manſuefactus*, ibidem: qui præmittitur in ſilvam, ut cæteros attrahat, & dum iis ſe adjungit, in caſſes & venatores conjiciat.

CERVUS EXTELARIUS. Vide *Extelarius*.

CERVUS QUI PRUGIT. Vide *Rugire*.

CERVUS QUI TREUDIS NOH HABET. Vide *Treudis*.

CERVUS RAMAGIUS, Gall. *Cerf ramage*, apud Chriſtinam Piſanam 1. part. *du Treſor de la cité des Dames*, cap.18.

CERVI, *Furcæ*, *Suſtentacula*, Papiæ: ex Gr. forte κεράγιον. [Hac notione *Cervi* vocem uſurpavit Varro. Serviusad illud Virgilii Ecl.2. *Figere Cervos*, annotat: *Aut furcas, quæ figuntur ad caſæ ſuſtentationem, quæ dictæ Cervi ad ſimilitudinem cornuum cervinorum: aut, quod melius, Figere Cervos, id eſt, venari & jaculari intelligamus.*]

¶ CERVICIUM, Cælio Rhod.21.16.idem eſt quod Græcis Καράκωλος vel κεφάλιν, Caduceus, ſeu lignum rectum, duos habens ſerpentes ſibi invicem implicitos, & facies habentes ſibi obverſas, Gall. *Caducee*.

1. CESA, INCESA. Vetus Chronicon laudatum à Lindenbrogio: *Ex nimia feſtinatione Saxonum Cæſas ſeu firmitates ſubito introiit.* Item: *Multos Britones conquiſierunt una cum caſtellis, & firmitates eorum locis paluſtribus, & Inceſis.* Quod alius auctor ſic reddidit: *Et ibi multa caſtella acquiſierunt, & loca firma & munita, paluſtria, & Incæſa.* Ubi *Cæſas & Inceſas* dici opinatur, quæ Latini *Concædes* vocant. [Chron. Farſenſe apud Murator.to.2.par.2.col.464. *Dedit ſupradictus Campo Abbas vicendam in Furcone....& in campo Armonis gualdum de Felecto uſque Ceſam de Leoli, & foſſam Petri Roſcii.*] Jus Vicentinum lib.1. *Si quis fuerit inventus incipiendo vel accipiendo alienas Ceſas, vel ſolia de alienis ſurgis, &c.* Silva Cædua, Gall. *Taillis*. [Otto Morena in Hiſtoria Laudenſ. *Mediolanenſes igitur & Lau-*

Laudenſes in aperto campo morantes, & bene ſe proſpicientes, nullo nemore, nulliſque viribus, nullo etiam foſſato aut Ceſa, nulliſque arboribus inter utramque partem exiſtentibus, quamvis Laudenſes pauciores fuerint, tamen Mediolanenſes nullo modo tunc invadere auſi fuerunt. In hunc locum Muratorius: Male in Olii Codice legitur, ipſo fatente, *Coſta*. Vulgi autem verbum hoc eſt, quo indicantur ſepes illæ, quæ ad arcenda à vinetis aut campis armenta & cives, ne ſegetes aut pampinos lædant, ſpineis ut plurimum virgultis contexuntur. Hanc vocem derivatam vult Oſius à Latino Cædo, quod cædi ſoleant quotannis ſepes ne ſilveſcant, aut nimium excreſcentes, infeſtam umbram in vineas agroſque extendant.] Vide *Concifa* & *Inciſa*.

¶ 2.CESA. *Sic appellant haſtas Galli*: Papias MS.

¶ CESPALICANA, Species Scripturæ. Vide *Scriptura*.

¶ CESPATICUM. Vide *Ceſpiraticum*.

CESPES, Prædium ruſticum. S. Cyprianus Epiſt. ad Donatum: *Exilis ingenii anguſta mediocritas tennes admodum fruges parit, nullis ad copiam fœcundi Ceſpitis culmis ingraveſcit.* S. Ambroſ. lib. 3. Epiſt. 30. *Tranſcriptis in aliorum jura ſuis prædiis, virum ſequitur, & exiguo illic conjugis contenta Ceſpite, ſolatur ſe religionis & ſimplicitatis divitiis.* Acta S. Sebaſtiani cap. 18. *In Campano littore, in quo erat lati Ceſpitis dominus*. Senator lib. 2. Var. Epiſt. 19. *Gratia dominorum de Ceſpitis diviſione conjuncta eſt*. Lib. 5. Epiſt. 14. *Antiqui barbari, qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœdere ſociari, quolibet titulo prædia quæſiverint, ficum poſſeſſi Ceſpitis perſolvere...cogantur*. Adde lib. 7. Epiſt. 45. Lex Longobard. lib. 2. tit. 18. §. 3. *Cum ipſis hominibus per ſuam aſſutiam agebant, & eos à ſuis Ceſpitibus removentes, in ſuum ſervitium repleabant, qui poſtmodum libertatem ſimul & res amittebant*. Mox: *Sint liberi de ſuis perſonis, ſicut dominus eorum inſtituerit...nec à ſuis Ceſpitibus removeantur*. Tit. 33. *Si de illo labore comparaverit, quod poſtea laboraverit, aut fecit, poſtquam in ipſa caſa ad cenſum reddendum introierit, in ipſo Ceſpite dimiſtat, ubi laboravit*. Odilo Abb. Cluniac. in Vita S. Majoli Abbatis: *Abbas Berno nomine, in parribus Burgundiæ, Ceſpite Matiſcenſi, pago qui vocatur Cluniacus, Monaſterium cœpit inſtituere*. Vita S. Popponis Abb. cap. 11. n. 44. *A præſato Henrico ſui juris in Ambla via Ceſpitem, qui in 12. fere manſos extendebatur...obtinuit*. Odo Abbas de Mirac. S. Mauri cap. 2. *Benuvem ampliſſimum poſſeſſionis ſuæ Ceſpitem petivit*. Vide leg. 10. C. Th. de Præd. navicul. Gregor. Mag. lib. 7. Epiſt. 6. &c.

¶ CUM CESPITE TERRÆ TRADERE, Aliquem in terræ poſſeſſionem mittere, ei tradendo Ceſpitem ejuſdem terræ. Charta Donationis Sigeredi Regis in Monaſtico Anglicano tom. 1. pag. 29. col. 1. *Sane quia cavendum eſt ne bodiernam donationem noſtram futuri temporis abnegare valeat & in ambiguum devocare præſumptio, placuit mihi hanc paginam condere & una cum Ceſpite Terræ prædictæ Tradere tibi, &c.* Vide *Inveſtitura*.

¶ CESPITARE, *Cadere*, *Ceſpitare*, *offendere*. Vetus Gloſſar. Sangerman. num. 501. Præfertim dicitur de equo offenſatore, qui *ceſpiti* pedem impingit, Gall. *Cheval qui bronche*. Chronicon Mellicenſe p. 434. col. 1. in Senatorio Martini Abb. Scotorum: *Equus ſuper quem ſedi fatigatus Ceſpitavit in quodam ponte, & ego primo cecidi per caput equi ad pontem, poſtea de ponte ad aquam*. Hinc *Ceſpitator* equus offenſator dicitur Servio in Æneid. 11. v. 671. Charta Joannis Abb. Floriac. an. 1247. apud Stephanotium in Antiquit. Aurelian. Mss. pag. 371. *Quod verſutia infidiatoris generis humani non ignoratus proviſum, ut ſic inter ignorantiæ tenebras palpantes, & deſectu luminoſæ ſcientiæ in via morum lubrice Ceſpitantes, &c.*

CESPITARII, Qui *ceſpites* eruunt. Lambertus Ardenſis: *Oneratores etiam & buttarii cum boccis, & Ceſpitarii cum ceſpitibus oblongis, & mantellatis...operantur*.

CESPITATICUM, Cespitaticum, quibuſdam eſt tributum pro via ceſpitibus munienda: aliis videtur eſſe pro caſtris muniendis. Nam ex ceſpitibus caſtra circumdantur, & aggeres caſtrenſes fiunt, ut docet Vegetius lib. 3. Quod & firmat Plinius lib. 35. *Ceſpitum natura caſtrorum vallis accommodata*. [Claudio *le Laboureur* to. 1. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 47. Tributum pro pontibus & viis ſtratis reparandis exactum.] Alii denique tributum, quod ex *ceſpitibus*, ſeu prædiis locatis & conductis penſitatur: & *Ceſpitis indictitium onus* videtur appellari, apud Senatorem lib. 5. Epiſt. 14. Capitulare 5. Caroli Mag. an. 806. c. 11. *De teloneis & Cilpitaticis, ſicut in alio Capitulari ordinavimus, teneant, id eſt, ut ibi antiqua conſuetudo fuit, exigantur, &c.* Diploma Caroli Cal. apud Sanjulianum in Hiſt. Tornutii: *Neque præſumat de eorum ſervis exigere...ſive de ſuis teloneum, aut ullam redhibitionem, ſeu exactionem, neque in mari aut Rhodano, ſeu Sagona, aut Dou, vel Ligeri fluminibus navigantibus, aut littoribus commorantibus requirere audeat, præſumat, aut navaticum, aut Ceſpitaticum, aut ſalutaticum, aut pontaticum, aut in terra rotaticum*. In alio Diplomate ejuſdem Caroli apud Besliun in Epiſc. Pictav. *Ullum teloneum, aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut ſalutaticum, aut Ceſpitaticum, aut canaticum, &c.* Occurrit paſſim in veteribus Chartis apud Will. Hedam p. 49. Aimoin. l. 5. Hiſt. France. t. Doublet. in Hiſt. Sandion. pag. 708. 838. &c. [ubi & pag. 656. legitur *Chefperaticus*.]

¶ CESPATICUM, in Charta Odonis Comitis Bleſenſis an. 978. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 95. *Ut nullus . . . exactionem præſumat inferre vel expetere, neque in ripatico, neque in Ceſpatico, neque in pulveratico*.

¶ CESPETATICUS, in Charta Dagoberti I. Regis Franc. apud Miræum to. 1. pag. 241. col. 2. *Teloneos vel navigios...ſultaticos, themonaticos, Ceſpetaticos, pulveraticos, &c.*

¶ CISPECTATICUM. Præceptum Pippini Regis Franc. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 30. *Neque pontatico, vel pulveratico ſeu ſalutatico nec & Ciſpectatico*.

¶ CESPONTICUM. Diploma Ludovici Imp. an. 821. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 77. *Nullus publicus Judex vel quilibet Exactor...aut rotaticum, aut pulveraticum, aut Ceſpontricum...exactare præſumat*.

¶ CESSABUNDUS, *Inſtabilis, vacillans*. Papias Mss. Bituricenſis.

CESSIM. [An breviter ?] Fridegodus in S. Wilfrido cap. 49.

Hinc divi petiit, ſupra quem muſa revolvit,
Lætus Edilredi patulas fidentius aulas,
Cui retulit Ceſſim, lætantur & ambo viciſſim.

¶ CESSINUS. Vide *Cuſſinus*.

¶ CESSIONARE, Cedere, Gall. *Faire ceſſion, tranſport*. Epitome Conſtitutionum Eccleſiæ Valent. tom. 4. Concil. Hiſp. pag. 168. col. 1. *Nemo ex habentibus ſigna laudabilis eleemoſynæ ſedis poſſit Ceſſionare alteri ſignum aliquod ne litet inde ſuboriantur, & Procuratori ſolventi ſigna perturbationis occaſio fiat*.

¶ CESSIONARIUS, Qui jure ſuo vel aliqua poſſeſſione cedit, is etiam cui ceditur. Vox Juriſconſultis nota. Occurrit apud Rymerum to. 8. p. 211. col. 1. & pa. 243. col. 1. &c.

CES-

CESSIOSUS, *Qui ſæpe cedit*, in Gloſſis Iſid. *vel ceſſat*, ut addit Ugutio.

¶ CESSIT, *Nupſit*, in Gloſſis Iſidori.

¶ CESSITOR, Idem ac *Ceſſionarius*, qui ſua poſſeſſione cedit. Chartul. Eccl. Aptenſis fol. 125. *Cedo tibi ipſa vinea cum ipſo campo, cum ipſo caſale, cum exago ſuo, quod ibi conſiſtit, & habeant ipſas res conſortes de uno latus me ipſo Ceſſitore.*

CESSODIUM, Ceſſatio ab odio. Henricus Rosla in Herlingſberga:

. . . *Stant illis fœdera pacis:*
Litigiis reſilire placet, pactum ſtabilire
Indice, voce, manu: jam Ceſſodium profitentur.

¶ CESSUM, Charta anni IV. Odonis Regis, cujus meminit Mabillonius in Actis S. Benedict. ſæc. 5. p. 76. n. 17. de B. Bernone Abbate: *Ceſſum unum* in villa Naldis traditur *Sacerdotibus ſervientibus in Eccleſia S. Petri*. Idem locus inexplicatus citatur in nova Gall. Chr. tom. 4. col. 1118. f. legendum eſt *Cenſum*, ut *Ceſſus* pro *Cenſus* legitur in voce *Presbyteratus* ſub finem. Vide *Cenſum* in *Cenſus*.

CESSURA, apud Sammarthanos in Epiſcopis Magalonenſib. ſub an. 1345. ex veteribus Schedis: *Hoc eodem anno ratam habuit Epiſcopus tranſactionem de conſenſu Canonicorum, qua veſtiaria in annuos proventus largiuntur Ceſſuras, ait tabula Capitularis B. Gervaſii de Juvinaco, &c.* Sed legendum *Cæſuras*. Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1063. in Diplomatib. Belgicis pag. 62. *Paſturam etiam totius clivi, id eſt, devexi montis,... & Cæſuram, ubi fruteta occurrunt ruricolis ad ædificandas ſepes*.

1. CESSUS, Ceſſatio à Divinis. Acta Capitularia Eccleſiæ Lugdun. an. 1347. fol. 133. Cod. Reg. *Requirantur ut dictam injuriam emendent, quod niſi fecerint, contra ipſos Ceſſus apponatur, organa ſuſpendantur, & alia fiant, quæ circa talia de jure fuerint facienda*. Infra: *Lectæ fuerunt... requeſtæ, quæ fieri debent propter Ceſſus appoſitionem contra illos, qui violaverunt clauſtrum*. [Bulla Calixti Papæ an. 1456. ex Archivo Caſtri Nannet. *Quia nobis innotuit venerabilem fratrem noſtrum Jacobum Epiſcopum Rhedonenſem... Ceſſum in dictam Eccleſiam a divinis poſuiſſe: idcirco Ceſſum ipſum ita poſitum penitus tollimus*. Arreſtum Parlamenti an. 1333. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 104. *Inceperat procedere contra ipſum, volendo Ceſſum ſeu interdictum ponere in ipſius Comitatus terram*.]

¶ 2. CESSUS VEL DECESSUS, Gall. *Cez & decez*, dicitur de Beneficiis Eccleſiaſticis vacantibus per *ceſſionem* vel obitum poſſeſſoris. Bulla Pauli III. Papæ de ſæcularizatione Monaſterii Vezeliac. an. 1537. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chr. col. 112. *Ac menſæ capitulari... per Ceſſum vel Deceſſum, nec non ſacriſtia... & boſtellaria ac cantoria officia prædicta per Ceſſum prioratus & officia bujuſmodi obtinentium, quomodolibet vacantia perpetuo uniruntur*. Lobinellus Hiſt. Brit. tom. 2. p. 1235. *Toutefois que la vacation deſdites Egliſes eſt advenue per Ceſſum vel Deceſſum, &c.*

¶ 3. CESSUS, pro *Cenſus*. Locus eſt in *Presbyteratus* ſub finem. Vide *Ceſſum*.

¶ 4. CESSUS. Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici VII. l. 13. rubrica 8. *Angebatque Imperatoris Piſanorumque animos, quod jam victum penuria intolerabilis ſuos afficeret, præſertim vini defectus, cum minima, ejus Ceſſus menſura, quam Mitadelam terrigenam vocant, Piſanæ monetæ ſolidis duobus arrogatis venditoribus emeretur*. Vini Ceſſus idem quod vinum venditum, pretio ceſſum ſeu conceſſum.

¶ CESTA, Vinculum, Ligamen. Guidonis Diſciplina Farſenſis lib. 2. c. 4. *Ceſta caligæ cum fuerit aſſuta debet eſſe tam longa, quo poſſis intra pugnum fieri conſtricta. Ceſtus* Martiali & aliis, Græce κεστὸς muliebre cingulum eſt, præcipue illa zona, qua nova nupta nuptiarum die præcingebatur à ſponſo ſolvenda.

¶ CESTARIUM, pro *Sextarium*, Species menſuræ paſſim occurrit in Denominationibus & Recognitionibus de Volta c. 41. num. 18. in Archivo Principis de *Roban*, & etiam alibi.

¶ CESTIFER. Vide *Caſtifer*.

¶ CESTON, *Zona Veneris*. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Papias MS. habet *Ceton*. Larini dixerunt *Ceſtus*. Vide *Ceſta*.

¶ CESTUS. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 16. apud Murator. com. 10. col. 935. *Has autem terras tam variis Ceſtibus, tam incertis meatibus ingrediens & egrediens impetus maris interluit, ut &c.* Puto legendum *æſtibus*, licet etiam ſcribatur *Ceſtibus*, apud Baluzium.

¶ CETA, pro *Cete*. Piſcis craſſiſſimus, Gall. *Baleine*. Vide locum in *Geaſpecia*.

CETARIUS, CETARIA. Gloſſ. Græc. Lat. Β ἀριτὸς, *Cetarius*. Donæus ad Terent. in Eunuch. *Cetarii qui cete, id eſt, magnos piſces venditant, & bolonas exercent*. Papias: *Bolona, redemptor Cetariarum tabernarum, in quibus ſalſamenta conduntur, quas tabernas vulgo Cetarias vocant*. Alibi: *Bullones*, (leg. bolonæ) *Ceterarii*, (leg. Cetarii) *qui diverſa genera piſcium vendunt*. Idem: *Cetarii, piſcatores dicuntur ab uſu five, vel qui ſalſamenta piſcium & liquamen vendunt, tractum à piſce Cetaria, vivaria in quibus cete alii piſces ſunt, vel officina, in qua liquamen ex piſcibus conficitur*. Miracula S. Bavonis lib. 3. *Cetarii ad balenas capiendas mare ſunt ingreſſi*.

¶ CETERAH. Gervaſius Tilberienſis de Otiis imperialibus: *Sed in urna grandi ſi capillos Veneris, epaticam, Ceterab... ſuperſtraveris*. Ad hæc Leibnitius tom. 1. Scriptor. Brunſvic. pag. 894. *Ceterab*, inquit, nomen eſt barbarum officinis receptum, quo ſignificatur *aſplenii* ſeu *ſcolopendriæ*, herbæ genus Græcis & Latin. notum.

¶ CETES, *Ovet, ovez*. Gloſſ. Iſid. In Excerptis Celes, ſed æque ignotum, inquit Græv ius.

¶ CETHERIUS, Idem qui *Cetaceus*, ſpectans cete, Gall. *de Baleine*. Vide *Retbarie*.

¶ CETHI. Marten. tom. 2. Itineris Litterarii p. 365. ex Itinere Indico Balthaſaris *Spinger*: *Et hic creſcit lignum album, quod Cethi dicitur*.

¶ CETILIS JUBILATIO, f. Jubilatio *cetus* ſeu turbæ una congregatæ. Sallas Malaſpinæ de Rebus Siculis lib. 6. n. 4. *Ubi lituus, cletaria, & viella, omniumque genera muſicorum hymnum concinunt triumphalem, & cujuſcũque Cetilis officium jubilationis cantica modulatur*.

¶ CETIMUM, f. Idem quod *Cetinum*. S. Audoenus in Vita S. Eligii l. 2. c. 12. *Vade inquit, in illam quæ juxta Cesimum ſita eſt rupem, illic inter vepres reperies ligatum ſunda & abſconſum quod quæris*.

CETINUM, [f. Cetaria ſeu vivarium grandiorum piſcium.] Tabularium Caſaurienſe an. 14. Ludovici Imper. F. Lotharii: *Cum ſilvis, paſcuis, ſtalariis, Cetiniſ, calortis, vivis, rupinis, &c.*

¶ CETINUS, f. Pannus fericus, quem vulgo dicimus *Satin*, Hiſp. *Kaſo*. Epitome Conſtitut. Eccl. Valent. to. 4. Concil. Hiſp. pag. 175. *Canonici & Archidiaconi, Præcentor, Sacriſta & Decanus in Eccleſiam ſedem obtinentes, muzas panni nigri fini ex Cetino carmeſino ſuffultas... deferre teneantur. Canonici vero Foranei... Magiſtri in Theologia, Doctores Juris, muzas panni nigri cum Cetino violaceo, &c.*

¶ CETON. Vide *Ceſton*.

¶ CETR. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 72. verſo col. 1. *Hilduinus Cetr. ſolvit indium unum*. An *Cetarius*, Piſcator?

¶ CE-

¶ CETRETUM. Veteres Gloſſæ *Stellaria, Salicetum vel Cetretum*.

¶ CETRINUS, pro *Citrinus*, Ital. *Cetrino*, Gall. *Couleur de Citron*. Acta SS. Benedict. ſæc. 6. part. 2. pag. 616. de B. Victore III. Papa: *Planas & diaſpræ deaurate, quinque & tres ſine auro, diarodinæ tres deauratæ, diapiſti due & alia Cetrina, & aliæ quinque purpureæ*.

¶ CETUMCRUDUM, ὠμοτάριχος, *Edulium ex thinni piſcis carne ſalita, quo Veteri Moronam appellant*. Supplementum Antiquarii.

¶ CEVATA, ut *Civata*, Avena. Annales Benedict. tom. 4. pag. 604. *Raymundus faciat ſervitium per unumquemque annum ad quatuor milites & ſextarium unum de Cevata ſeu avena*.

¶ CEVERIUM, Species embammatis ſeu eliquaminis, quo pulli condiuntur, vel f. vas in quo coquebantur. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 312. col. 1. *Item, quod cum dicto primo ferculo ſerviatur nobis ... de ſex gallinis groſſis partitis per medium, aut duodecim pullis parvis in Ceverio præparatis*.

¶ CEVEUS, Κόφινος. Gloſſ. Lat. Græc. Locus teſtudinatus.

¶ CEVO, *Vergo, inclino*, Κύπτω. Gloſſ. Lat. Græc.

¶ CHAABLIS, Rudens, Gall. *Chable* vel *Cable*. Epiſtola Guidonis de Dampetra ad Philippum Aug. an. 1113. apud Mart. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1114. *Tradiderunt mihi de munitione de Tornailles ... 6. martellos, 2. Chaables, 6. culcitras, &c.*

¶ CHAAFELLUS, Tabulatum, Gal. olim *Chaffaut*, nunc *Echaffaut*. Chartularium Lingonenſe f. 167. *Nos Guido Archid. Laticenſis & Simon Dom. Ruppiſortis notum facimus univerſis, quod Odo de Proingneyo in noſtra præſentia recognovit & promiſit venerabili Patri Epiſcopo Lingonenſi, quod Chaafellum, quod erexit in domo ſua de Proingneyo ad petitionem & voluntatem ipſius Epiſcopi ... diruet & evertet. Actum an. gr. 1228.* In Inſcriptione harumce Litterarum habetur *Chaafellus*. Vide *Cadafalus*.

¶ CHAALLANIA, *Caſtellania*, Gal. *Chatellenie*. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 123. in Extracto litterarum Guidonis Dalphini an. 1240. *Donamus in perpetuum domum noſtram de Monte-bonoldo, & Chaallaniam ejuſdem caſtri, & mandamenti & mille ſolidos Vienn. cenſuales, &c.*

¶ CHAAN. Vide *Cham* poſt *Caganus*.

CHABANARIA. Vide *Cabanaria*.

¶ CHABANNÆ MERCATI, Forum tectum, Gal. *Halles*. Charta Communiæ *Rellanet* ex Regeſto 2. Cameræ Comput. n. 55. *Actum in Chabannis mercati de Buno 24. Febr. 1296.* Vide *Capanna*.

¶ CHABBARDUM. Vide *Capbardum*.

¶ CHABENTIA, Collocatio, Gall. *Etabliſſement*. Teſtamentum Guillermi de Turre Canonici Clarom. an. 1315. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arverniæ p. 538. *Item Mayſſeto & hæredi Huzonis de S. Deſiderio, qui moratus fuit mecum dum viveret volo, rogo & ſupplico omnibus fratribus meis & cuilibet eorumdem, quod unum nepotem cujuslibet eorumdem procurent Chabentiam, & in aliquo Monaſterio induantur. Chabentia* hic idem eſt quod neceſſaria ad victum, educationem & ad certam conditionem ſeu vitæ genus.

¶ CHABISCARE, Collocare, Gall. *Etablir*. Teſtamentum Joannis Comitis Clarom. ann. 1340. *Et in caſu in quo dictum Amedeum decedere contingeret & dictum Bevaldum etiam decedere contingeret abſque liberis maſculis procreatis matrimonialiter de liberis ſuis aut aliquo ipſorum, & decederent habentes liberos femininos, à quocumque ipſorum unum vel plures ex legitimo matrimonio procreatos, in illo caſu volumus & ordinamus, quod de bonis aliàs ſibi per nos donatis & ordinatis & inſtitutis haberi per dictum Amedeum & Bevaldum Chabiſcentur maritando vel alias collocentur, prout & quemadmodum diſeretioni patrum eorumdem liberorum femininorum videbitur faciendum*.

¶ CHABLUS, Rudens, Eunis, Gall. *Chable*, apud D. *Bruſſel* de Feodis to. 2. p. 202. col. 2.

¶ CHABOCELLUS, Species menſuræ frumentariæ. Charta Ruellani de Vivario Armigeri anni 1265. ex Archivo Veteris-villæ: *Ego dedi Veteri-villæ duo Chabocellos frumenti annui redditus ad menſuram Doli*.

¶ CHACANUS. Vide *Caganus*.

¶ CHACARE. Vide in *Caciare*.

¶ 1. CHACEA, Venatio. Vide in *Caciare*.

2. CHACEA, Via per quam aguntur animalia ad paſcua. Hinc *Chaceare*, pro eo quod Galli etiamnum dicimus, *Chaſſer les beſtes aux champs*. Will. Thorn. ann. 1285. *Totum pratum, in quo continetur quædam Wallia, vocata Walla ſeu Chaſea Celterarii Eccleſiæ Chriſti Cantuarienſis, quæ continet 20. perticatas in longitudine, & 20. pedes in latitudine*. Et mox: *Quod Wallia, ſeu Chaceæ prædicta remaneret dictis Abbati & Priori Communis ad cariandum & Chaceandum, &c.* Adde pag. 1947. Bract. lib. 4. tract. 1. cap. 44. *Ut ſi quis omnino viam obſtruat, vel Chaceam, per quam ingredi ſolet paſturam.* Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 292. *Habendum & tenendum dictam paſturam ... cum competenti via ad minus latitudinis 30. pedum ad Chaciam quorumcunque animalium ſuorum, fugando eas per terras meas ſine diſpendio pratorum meorum.* [In pluribus Galliæ locis præſertim in Neuſtria, ambularca ſeu itinera hinc inde arboribus conſita *Chaſſes* etiamnum appellantur.]

¶ CHACIA. Charta Edwardi Regis Angliæ an. 1299. apud Rymerum tom. 2. pag. 856. col. 1. *Totum bonorem de Aquila cum hundredis, maneriis, Chaciis & omnibus aliis pertinentiis*.

CACIA. Monaſticum Anglic. to. 3. p. 70. *Partem terræ ... quæ jacet inter Cacium quæ tendit ad Hautam, &c.* Ibidem ... *Cum ſectis, viis, Caciis, ſemitis, &c.*

RECHACEA. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 646. *Toſtum ſuum quinque acrarum cum duabus bovatis terræ, & paſturam ſeptingentarum ovium, in Clentham & Cavenby, cum Chacea & Rechacea de una ad aliam, quandocunque eis placuit, &c.* Vide *Caciare*.

RECHACIATUS, Repulſus, Gall. *Rechaſſé*. Herinc. Knygthon. an. 1293. *Rechaciati ſunt à multitudine magna velut oves in ovile*.

¶ CHACERIA, CHACIA, Venatio. Vide in *Caciare*.

CHACIPOLLUS, CHACIPOLLARIA. V. *Cacepollus*.

¶ CHACOR, Equus venatorius. Vide *Cacor* in *Caciare*.

CHADABULA. Vide *Capulus*.

¶ CHADRIGARIUM, Exportatio, Vectura, Gall. *Charriage*, quod minus male diceretur *Quadrigerium*. Computus anni 1217. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 1035. *Cellerarius Pariſius. De Templo 1111. lib. De Præpoſitis Pariſius 36. l. De relig. & Chadrigario c. l.* Agitur de expenſis vindemiæ.

¶ CHAECIA, Idem quod *Chacea*, Via, &c. Charta Guillelmi de Milliaco ann. 1208. in Tabulario Calenſi fol. 127. *Quoddam mareſcum quod habebat inter Milliacum & Chaeciam de Unciaco mihi ... adcenſuavi*.

¶ CHAFAGIUM, Lignatio, Gal. *Chauffage*. Litteræ Humberti Dalphini pro fundatione Monaſterii de Salletis inter fragmenta Hiſt. Stephanotii MSS. tom. 7. *Poſſint libere uti lignis ſiceis & viridibus totius noſtri nemoris de Salvayrino ad opus Chafagii & ſuprà dicti Monaſterii*. In Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 91. ubi æd. litteræ referuntur, habetur *Chaffagium*. Vide *Calefagium*.

¶ CHAFALLUS, Turris lignea, ſeu tabulatum, unde noſtri olim *Chafaut*, nunc *Echaffaut*. Charta Thoſſiac. anni

anni 1404. *Juxta plateam ubi solebat esse turris seu Chaſſlus nemoris juxta portam vocatam de Matiſcone.* Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 132. col. 1. in Computo anni 1324. *Pro emparando & cooperiendo magnum Chaſaſlum Villæ in ſumma 50. lib. 3. ſ. 3. den.* Vide *Cadaſalus*.

¶ CHAFFAYLLIUS, Eadem notione. Hiſt. Dalph. to. 1. p. 66. col. 2. in Viſitatione Caſtrorum ann. 1347. *Item invenerunt unum Chaffayllium in exitu portæ dicti Burgi de Monte verſus ſavergiis, qui cecderat, & ideo fuit injunctum Cellarerio, quod ibidem de dicta mayeria fieri faciat unam muetam haſtardam cum quatuor culiis*.

¶ CHALFATTA, Eodem ſignificatu. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 284. in Computo annorum 1333. & ſeq. *Item, pro faciendo opere Chalfattæ ad prædicandum Crucem ſanctam in loco Prædicatorum* 11. *ſ. groſſ.*

¶ CHAFELLUS, Idem. Vide *Chaaſſilus*.

CHAFFARDUM. Vide *Caphardum*.

¶ CHAGANUS. Vide *Caganus*.

¶ CHAIA. Vide poſt *Gaya*.

¶ CHAICIA, Ignatio. Vide in *Caciare*.

¶ CHAISNUS, Quercus, Gall. *Chêſne*. Vide locum in *Lemnia*.

CHALANNUS, CHALENDRA. Vide *Chelandium*.

CHALBA, Χαλβάνη, in Gloſſ. Græc. Lat. *Galbanum*, ſuccus ferulæ arboris.

¶ CHALCIDISSARE, Græcis, χαλκιδίζειν, Pecuniæ avidius invigilare. Vide Rhodig. Ant. Lect. 20. 23.

¶ CHALCIDIUM, Menianum, Gall. *Balcon*. Vide *Caldicum*.

CHALDÆI, Saraceni. Ita Saracenos Hiſpanicos non ſemel vocat Sebaſtianus Salmanticenſis Epiſcop. in Hiſtoria à Sandoyallio edita. Regeſtum cenſuum Eccleſ. Romanæ ex Bibl. Regia: *Et quædam littera bullæ aureæ bullata Leonis Regis omnium Armeniorum directa D. Joanni P. P. continens quod ipſe ſubmiſit ſe cũ ſubditis ſuis obedientiæ Romanæ Eccleſiæ, & petit ſubſidium Apoſtolicum, quia graviter invaditur à Caldeis infidelibus*.

CHALDÆI, Ὁι χαλδαῖοι, Aſtrologi. Paſſio SS. Chryſanthi & Dariæ: *Nam omnes, Magos & Geroſantas, & Caldæos, & bar iolos ego domui*. Hieronym. in Daniel. c. 2. *In Chaldæis* Ιγνοκλεὰ *ſignificari puto, quos vulgus Mathematicos vocat. Conſuetudo autem & ſermo communis Magos pro maleficii accipit, qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quod ſint Philoſophi Chaldæorum, & ad artis hujus ſcientiam Reges quoque & Principes ejuſdem gentis omnia faciunt*. Vide Julium Cæſar. Bulingerum lib. 2. de Magia c. 3.

¶ CHALENTUM, pro *Chalengum*, Praſticis *Calenge*, Lis, calumnia, &c. Locus eſt in *Executores Chalenti*. Vide *Callengia*.

¶ CHALFAGIUM. Vide *Chaſagium*.

¶ CHALFATTA. Vide *Chaſallus*.

CHALIFA, CALIPHA. Ita appellabant Saraceni ſupremos gentis ſuæ Principes, vocabulo Arabico, quod *ſucceſſorem*, vel *hæredem* ſignificat, inquit Willelmus Tyrius lib. 19. cap. 19. & ex eo Jacobus de Vitriaco lib. 1. cap. 7. eo quod ſummi eorum Propheræ vicem & ſucceſſionem jure tenerent hæreditario. At Nicolaus Fullerus lib. 4. Miſcell. ſacror. cap. 16. & Vaterius in Præfat. ad El-Macinum cenſent, hoc vocabulo, *Vicarios*, ſeu *Locum tenentes* ſeſe appellitaſſe, Dei nempe. Ut eo nomine in tanto horrore & reverentia à ſuis habebantur, ut quaſi pro numine colerentur, *nec niſi mandato & auctoritate illius quantumcunque potens, aut nobilis, appellaretur Soldanus, & omnes ejus ſubditi, tam Reges, quam alii, pedes ejus ad terram proſtrati reverenter oſcularentur*. Verba ſunt Jacobi de Vitriaco. Sed poſtmodum adeo invaluit Sultanorum potentia in rebus politicis & militaribus, ut fere cum inani & ſpecioſo dignitatis nomine ſola religionis, ſeu potius ſuperſtitionis Mahumetanę poteſtas penes Caliphas remaneret: unde à Baldrico Dolenſi lib. 3. Thudebodo lib. 4. Roderico Archiep. Toletano lib. 7. cap. 10. Vincentio Belvac. lib. 32. cap. 54. Conrado Urſperg. & aliis, *Papæ & Apoſtolici ſuæ gentis* vulgo appellantur. Prituus autem Caliphæ nomen & dignitatem uſurpavit Abubacarus, Mahometi ſucceſſor, ut auctor eſt Georgius El-Macinus. Titulos Caliphæ Bagdatenſis habes in Chronico Flandr. cap. 82. Sed & Caliphas vide ne tur appellaſſe ſuos Sacerdotes, non modo ſupremos, ſed etiam quoſvis, Saraceni Principes. Vide Petrum Diac. lib. 4. Chron. Caſin. c. 51.

¶ CHALIFATUS, Caliſæ dignitas. Georgius El-Mac. lib. 2. Hiſt. Sarrac. c. 6. *Chaliſatui in illis tractibus præfectus eſt filius ejus Hiſpanus*.

¶ CHALMA, CHALMS. Vide *Calma*.

CHALONDUS, CHALONNIUM. Vide *Chelandii*.

¶ CHALVAGIUM, Lignatio, Gall. *Chauffage*. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 411. col. 2. in Ordinatione Humberti II. ann. 1340. *Nec ulterius patiamini, quod aliqua nemora... noſtra ſcindantur, eſſarentur vel obarbonentur pro martinetis vel aliis groſſis ferrorum operibus faciendis, niſi dumtaxat pro minutis fabricis & Chalvagiis perſonarum, ac aliis minutis uſibus opportunis*, Vide *Chaſagium*.

CHALVARICUM, CHALVARITUM, Gal. *Charivari*, Tinnitus & vociferationes, quibus in Gallia præſertim ſponſis ad ſecundas nuptias convolantibus illuditur atque conviciantur. Statuta Synodalia Eccleſiæ Avenion. ann. 1337. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 561. *Cum ſponſe ad eorum traducuntur hoſpitia, de ipſorum domibus bona more prædonum rapiunt violenter, pro quibus pecuniariis ab invitis redemtiones extorquent, quas expendunt in ſcurrilitatibus & comeſſationibus inhoneſtis, quæ... Malproſecb damnabiliter appellant... faciunt lades obnoxios, quos ut eorum verbis contra honeſtatis labia utamur in placidis, nominant Chalvaricum*. Ibidem col. 582. *Qui dum contingit vivos aut mulieres ad ſecunda vota pertranſire, & matrimonialiter conjungi, & dum in Eccleſiis matrimonia fidelium & benedictione nubentium celebrantur, ſponſum & ſponſam circumſtantes vociferantes percutiunt... quod ipſi tales deriſores, raptores, divini perturbatores officii & ſacramentorum officia contemnentes, Chalvarium in vulgari facientes ſeu fieri procurantes, à prædictis exceſſibus penitus & omnino deſiſtant ſub pœna excommunicationis. Chelevalet*, dicitur in diœceſi Trecoren. ut habetur col. 1119. Si diverſas, ſed incertas prorſus, variorum Eruditorum conjecturas de hujus vocis originatione videre vis, Menagium adito ad vocem *Charivari* in Etymol. Gall. Vide *Charia* & *Charivarium*.

¶ CHARAVALLIUM, apud eumdem Martenium ejuſdem tomi col. 654. in Statutis Hugonis Biterr. Epiſcop. an. 1368. *Idcirco præſenti probibemus ſtatuto, quod nullus cujuſcumq; ſexus vel conditionis exiſtat in noſtris civitate vel diœceſi in opprobrium vel injuriam ſecundo nubentium, vel alterius eorumdem illum ludum iniquitatis vocatum vulgariter Charavalli? vel alium in opprobrium dicti matrimonii quoquo modo de cætero facere præſumat*.

¶ CHALUNGIUM, Actio qua quis rem aliquam repetit, Gallice *Calenge*. Tabularium Monaſterii Caſæ Dei in Inſtrumento ann. 1254. *Sine contradictione, Chalungio & impedimento quolibet*. Vide *Callengia*.

CHALUNS, Panni Catalauenſes. Statuta Ordinis S. Gilberti *de Sempringham*: *Aut pannos pictos, qui vocantur Chaluns*.

¶ CHALYBA. Vide *Caliba*.

CHAM. Vide *Caganus*.

¶ CHAMBE, Cannabis, Gal. *Chanvre*. Inſtr. an. 1477. ex

ex Tabul. Caſæ Dei inter Fragm, Hiſt. Stephanot. MSS. to. 4. *De ſacroſanctæ Eccleſiæ de Comps, quæ in honore S. Andreæ conſecrata eſt, linum & lanam & Chambe,*

¶ CHAMBELLANUS. Vide *Cambellanus*,

¶ CHAMBERLAGIUM, Idem quod *Cambellagium* ſeu certa pecuniæ ſumma, quam vaſſallus debet domino feudali, cum ei præſtat hominium, in pleriſque Conſuet. Francicis *Chamberlage*, in aliis *Chambellage*, in quibuſdam *Chambellenage*. Charta Guillelmi de Furno pro Andrea de *Monſoban* Abb. Nobiliacenſi an. 1370. apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 1048. *Confiteor me tenere ... à religioſo & honeſto domino ... ad bomagium ligium ad 10. ſolidor. de deverio, & ad 10. ſolidorum de Chamberlagio ſolvend. in permutatione domini ſive hominis.* Vide *Cambellanus*,

CHAMBO. Vide *Cambo*.

¶ CHAMBRERIUS, Cubicularius, Gall. *Chambrier*, Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 309. col. 1. in Ordinatione anni 1336. *Item, Adoardus de Sabaudia cum uno Scutifero, uno Chambrerio & uno famulo.* Baluz. tom. 2. Hiſt. General. Arver. p. 319. in Teſtamento anni 1340. *Legamus Stephano Vayleto & Chambrerio noſtro decem libras Tur. ſemel.* Vide *Cambrerius*.

CHAMBRUNCULA, Parvula camera, in Charta an. 1278. apud Ducheſn. in Probar. Hiſt. Vergiac. p. 205.

¶ CHAMEPEUCE, Herbæ genus, à Græco χαμαιπίτυς Plinio lib. 14. *Chamepityos*. Medicina Saler. pag. 228. edit. 1622. *Peſſima habenda eſt corevviſia, quæ conficitur ex rebus inebriantibus, nimirum ex lolio. vel Chamepeuce. Ea enim adeo efficitur valida & baliturſa, ut parum abſit, quin bibentes paulo immoderantius ad inſaniam redigantur*.

¶ CHAMERA, CHAMERARIUS. Vide *Camera*.

CHAMEUNILÆ, Græc. Χαμαιύκαι, Humi cubationes: *Culcitæ humo conſtratæ*, apud Julianum Anteceſſ. Nov. 4. cap. 4. Gloſſæ Phavorini: Χαμεύνη, τὴν τὰ χαμαὶ. Alii Χαμεύνιαι, ἢ ἐρημικαὶ. Hieronymus in cap. 41. Ezechiel. *Puto perſpicuum eſſe lectori ſemper auguſtiora eſſe qua deorſum ſunt in jejuniis, Chameuniis, & victus continentia*. Idem ad Nepotianum: *Omnes pæne virtutes corporis mutantur in ſenibus, & creſcente ſola ſapientia decreſcunt cæteræ virtutes, jejunia, vigiliæ, eleemoſyna, Chameuniæ, id eſt, ſuper pavimentum dormitiones*. Adde eumdem in Aggeum, & Auctorem de Duplici martyrio, S. Theodorum Studitam in Vita S. Platonis n. 10. &c.

¶ CHAMFRENUM, Vox ibrida, ex χάμαι & frenum. Utrumque idem eſt. Tabularium Vindocinenſe Thuanum c. 84. *Dedimus Ivoni unum Chamfrenum, & Roberto unas caligas vermiculat*.

¶ CHAMINUS, Iter, Gall. *Chemin*. Vide *Caminus*.

¶ CHAMPARS, in Chartular. S. Martini Pontiſar. legitur pro *Campipars*, quod vide.

¶ CHAMPEAGIUM, Jus paſcendi pecora in agris, pratis vel ſilvis non ſuis: id etiam quod præſtatur pro hujuſmodi paſcuis. Charta Calomontis in Dumbis an. 1297. *Pro Champeagiis & aberagiis quæ habet in dicto ſtagno*, ſcil. exſiccato.

¶ CHAMPEIUS, Idem qui *Camparius* ſupra, Camporum cuſtos. Regeſtum *Probus* fol. 12. an. 1262. *Penerunt Inquiſitores domini Dalphini & c. Interrogati ... Quis ponit Champeios. Reſp. quod Dominus*,

¶ CHAMPERIA, Officium *Camperii* ſeu *Champei*. Computum Grafivod. an. 1332. *Pro Champeria de Auriis aſſignata Petro de Villa per Dominum pro* 2. *florenis ... 7. lib. Item, pro Champeria de Alemone aſſignata Guillelmo Geberin pro* 4. *flor.* 100. *ſol*.

¶ CHAMPERIUS, Idem qui *Champeius*. Inquiſitio anni 1220. in Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 129. col. 2. *Item, interrogati, quis ponit Champerios, reſpondent, quod Villici & Caſtellani pro dominio ponunt eos*. Lege *Domino*, nempe Dalphino, ut patet ex Regeſto *Probus*.

¶ CHAMPERTORES. Vide in *Cambipartia*.

¶ CHAMVERUM, Cannabum, Gall. *Chanvre*. Archivum Majoris Monaſterii: *Paganus Greno ... conceſſit partem ſuam de primitiarum decimis, ſcilicet de agniculis, de porcis, de lena, de lino & de Chamvero*.

CHAMULCUS, Genus carpenti humilis, ut nomen ipſum indicat. Gloſſ. Lat. Gr. *Scledia*, χαμάκεις, *Stludio*, χαμάκιον. Ita recte corrigunt viri docti. Gloſſ. Græc. Lat. Χαμάκαι, *Trabe*. leg. *Traba*. Ammian. lib. 17. *Unde Chamulcis impoſitus, tractuſque lentus per Oſtienſem portam, &c*.

¶ CHAMUS, χαμὸς, Frenum, in Biblia ſacra.

¶ CHAN. Vide *Caganus*.

¶ CHANABA, Cannabis, Gall. *Chanvre*, apud Stephanotium in Antiquit. Pictav. MSS. tom. 3. p. 822. & iterum p. 831. Vide *Canaba* 2.

¶ CHANABACIUM, Tela cannabina, Gall. *Canevas*. Chartular. Camalarienſis monaſt. diœceſ. Anic. *Julianus de Rocha donavit huic loco S. Egidii unum bliaudum de Chanabacio*. Vide *Canevacium in Canava* 2.

¶ CHANABERIUM, Locus ubi ſeritur cannabis. Inventarium *Piquet* num. 18. cap. 41. de Volta fol. 13. ex Archivo Principis de *Robano*: *Item quoddam Chanaberium ſcitum in inſula Domini; confrontat ab Oriente, &c.* Paſſim occurrit ibidem ac præſertim fol. 335. verſo. Vide *Cabannaria*.

¶ CHANAVA, Idem quod *Canava* 2. Cannabis, Vide locum in *Chabanaria* poſt *Cabannaria*.

¶ CHANEBA, Idem, in Antiquit. Pict. MSS. Stephanotii tom. 4. p. 361.

¶ CHANEVARIA, Idem quod *Chanaberium*, Gall. *Chenevière*, in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 80. Vide *Chenevieria*.

CHANGIA, Permutatio, Gall. *Eſchange*. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 595. *Donoc idem Comes præfato Petro Changiam ad valitudinem terræ ſuæ conferret*.

¶ CHANIS, CHANOGLANUS. Vid. *Cham* poſt *Caganus*.

CHANRIA. Concilium Palentinum an. 1322. can. 19. *Ne ratione collationis bujuſmodi beneficii, aut Chanria, ſeu alio quæſito colore, aliquid præſumant per ſe vel per alios exigere, &c.* Forte ſcrib. *Changie*, commutationis, *Eſchange*.

CHANTELAGIUM. Charta Philippi Regis Franciæ an. 1273. pro Eccleſia S. Mederici Pariſienſ. *Habebunt Canonici in tota dicta terra ... roagium, foragium, ſive Chantelagium, & omnia emolumenta, &c.* Computus Baillivorum Franc. an. 1305. *In Præpoſitura Pariſ... de Buſta caſtelletti ... de Chantelagio*. Regeſtum Peagiorum Pariſienſ. *Se uns Bourgoys de Paris achete vin à Paris dedans la ville, & il le vend dedans la ville, comme que il le vende en gros ou en broche, il doit de chaſcun muid un denier de Chantelage*. Ibidem: *Chantelage eſt une conſtume aſſiſe anciennement, par laquelle il ſu eſtabli, que il leiſoit à tous ceus qui le Chantelage paient, à oſter le chantel de leur tonneau, & la lie vider, & parce que il ſembloit que cil qui dedans la ville de Paris eſtoient demourant, n'achetaſſent pas vin, que il ne le vouſiſſent revendre, & quant il l'euſſent vendu, oſter le chantel de leur tonneau, & leur lies oſter, pour ce ſu mis li Chantellage ſur les demourans, & ſur les Bourgois de Paris*, Meminit præterea *Chantelagii* vetus Franciæ Conſuetudo lib. 4. cap. *de Juſtice Fonciere*. [Arreſtum Curiæ Parlamenti Pariſienſ. ann. 1331. pro alta juſtitia, &c. Bonevallis & S. Mauri &c. ex Archivo Bonevallenſi. Hæc tributi ſpecies pro vino vendendo exſoluti *Chantelagium* dicitur à *Canteriis*, Gall. *Chantiers*, qui ſunt oblonga cellæ vinariæ tigna, in quibus per ordinem dolia collocantur: debebatur autem ſive vinum generatim venderetur, ſive ſingulatim *en gros ou en broche*.]

CHAN-

CHANTELLUM, Libertates villæ S. Palladii in Biturigib. an. 1279. *Quilibet per ſe tenens focum certum, & locum, vel Chantellum in dicta villa, &c.* Infra: *Dum tamen velint ſolvere cenſus conſuetos, & 12. denarios quolibet anno de prædictis foco, loco, & Chantello prædictas conſtumas tantummodo debitas de hæreditatibus ſuprascriptis, &c.* In Conſuetud. Burbonenſi art. 193. & 203. quatuor denarii, quos ſervi ſeu *homines de capite* de annuo cenſu exſolvere tenentur, *de Chantelle* appellantur, quod ratione foci ac manſionis debeantur.

¶ CHANTELLUS, Fruſtum panis amplioris, Gall. *Chanteau*. Inſtrumentum venditionis fergenterię domini Epiſcopi Æduenſis an. 1271. *Item habet & habere debet ſingulis annis idem Raulinus de quolibet pane quem falcatores comedunt in præria prædicta unum Chantellum cujuslibet panis.* Vide *Cantellus*.

CHANTERIUS, Gall. *Chantier*. Libertates Caſtelli novi in Biturigib. anni 1265. *Prædicti autem homines pro prædictis tenentur nobis & hæredibus noſtris dare ſingulis annis in perpetuum ſex Chanterios boni vini & receptibilis conductos Biturigibus in domo noſtra, &c.* [Species menſuræ eſt; quænam?]

¶ CHANTO, Quædam pars armaturæ. Teſtamentum Odonis de Roſſilione an. 1298. apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 1306. *Do & lego unam integram armaturam, meos cuiſſellos, meos Chantones, meum magnum cultellum.*

¶ CHANVANNARIUS Mansus. Vide in *Cabannaria*.

¶ CHAPA, Gall. *Chape*, Veſtis pluvialis, quo utuntur Clerici præſertim in proceſſionibus. Baluz. tom. 2. Hiſtor. Arverniæ pag. 490. ex veteriſſima membrana Eccleſiæ Claromont. *Firmaverunt ut ad Feſtum B. Mariæ Auguſti Chapam veddant de duabus marcis argenti.* Vide *Capa* 1.

¶ CHAPELLA, Sacellum, Gall. *Chapelle*, apud Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſt. Britan. Vide *Capella* 6.

¶ CHAPELLARIUS, Petaforum opifex, ut opinor, à Gallico *Chapelier*. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem p. 146. *Expenſa .... Hugo Chapellarius de* VI*ſ.* & *9. diebus uſque ad omnium Sanctorum* 25. *l.* & 16. *ſ.*

¶ CHAPERO, Ibidem pag. 200. col. 1. f. Muri faſtigium utrimque inclinatum, quod Gallice dicimus *Chaperon*: *Expenſa: Frater Hamardus pro boſco Foſſatorum,* 14. *l.* & *pro Chaperone de boſco communi* 40. *ſ.*

¶ CHAPES, Monetæ ſpecies. Charta Geraldi Abb. S. Joannis Angeriac. ann. 1385. ex Chartulario ejuſdem monaſterii pag. 463. *Item cuilibet fratri infirmo & cuilibet ſorori qui ſunt in domo S. Lazari* 10. *ſolides p.* (*ſic*) *Chapes, quos denarios Cambentus debet reddere.* Vide *Chapotenſis*.

¶ CHAPITELLUM, Receptaculum curruum, aratrorum & aliorum, quæ pertinent ad agriculturam, inſtrumentorum. Charta Domini *de Charnay* an. 1520. in pago Lugdunenſi: *Juxta Chapitellum Joan. Morterii.*

CHAPOTENSIS Moneta. Charta Conſtantiæ Comitiſſæ Bigorræ anni 1287. in Regeſto Conſtabulariæ Burdegalenſis fol. 209. *Recepiſſe in bona pecunia numerata duo milia librarum Chapotenſ. bonorum legalium à Magiſtro Willelmo de Luda Theſaurario Regis Angliæ.* Infra: *Mille libras Chapot. bonorum & legalium.* Fol. 210. b. *Quingentas libras Chapot. bonorum & legalium.* Fol. 219. *Chapot*: ſcribitur ut & ſ. 251. Aliud vetus Regeſtum ſub an. 1303. *In diœceſi Burdegal. currunt Burdegalenſes. In diœceſi Petragor. currunt Engol. & Marchenſes. In Ageno currunt Arnald. Chapot. & Petragoric.* Charta ann. 1314 in 50. Regeſto Tabularii Regis Charta 49. *Valorem annuum mille quingentarum librarum bonorum Chapotenſium venditalium extimandorum, prout in diœceſi Burdegalenſis venditus extimantur, &c. Libræ de Chapotois*, in Arreſtis Candelioſæ 1250. in Regeſto Parlam. B. fol. 88. Neſcio an nummi iſti *Chapotenſes* fuerint ii quos *Chatos* vocabant, uti infra annotamus: ita ut vox ſic conflata fuerit quaſi *Chati Pictavenſes*, id eſt, vernacule, *Chats de Poitu*, qui apud Pictones potiſſimum cudebantur. Sed videant eruditiores an hæc conjectura admitti poſſit. [Vide ſupra *Chapes*.]

Chipotenses, in Charta an. 1301. Regeſti Philippi Pulcri Regis Franc. an. 1301. num. 85. ex Tabulario Regio: *Videlicet Podium Caſtri Normandi pro* 263. *libris*, & 10. *libris Chipotenſibus valent ducentas decem libras* & 16. *ſol. Turon.* Ita ibi non ſemel, & in alia an. 1312. in alio Regeſto ejuſdem Regis an. 1310. Ch. 232. [Litteræ Edwardi II. Angl. Regis apud Rymerum to. 3. p. 359. *Cum celebris memoriæ ... Pater noſter conſeſſit: Comiti de Audoigne ducentas libras Chipotenſium percipiendas per annum ... de quibus dictus Comes nondum recepit niſi* 200. *lib. Chipotenſium & 19. lib. 3. ſol. & 4. den. & 1. obulum ſterlingorum, qui in Chipotenſibus, videlicet ollo pro uno ſterlingo computatis, &c.* Rurſum occurrit ibid. p. 91. 113. 374. &c.]

CHAPPALE, [f. idem quod *Chapitellum*.] Tabularium Nantolienſe in Pictonibus ann. 1335. *Quandam pleiduram unam cum Chappali domus, quod Chappale erit partionarium inter me & dictam emptricem, in quo Chappali, ſeu muro, &c.*

¶ CHAPUISIUS, Chapusius, Lignarius faber, Gal. *Charpentier*, Gallis olim hodieque in multis Breſſiæ locis, *Chapuis*; unde inquit Borell us in Dictionario, *Capuſa*, quod apud Occitanos idem eſt ac in aſſulas ſeu fruſta concidere. Addit Menagius in Etymol. Gall. Petrocoricenſibus *Chapuiſer* breviorem truncum eſſe, quem vulgo dicimus *Billot*. Adverſaria MSS. V. Cl. D. *Aubret: Claudius Tonel Chapuiſius*. Computum anni 1347. Hiſtor. Dalphin. to. 1. p. 85. col. 1. *Habitis ſuper hoc juramentis de bene & legaliter faciendo pro utraque parte à Joanne Chapuſii de Domena Chapuſio, Joanne de Parena Mazoneto, Latonio de Gratianopoli, Barato & Poncheto Chapuſiis, magiſtris expertis in talibus.*

¶ CHAPULARIUM, ut *Scapulare*, Veſtis tegens ſcapulas. Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 2. pag. 156. ad calcem col. 2. *Pro* 7. *ulnis panni ad tunicas & ad ſupertunicas & ad Chapulav. & ad coopertoria & pro fururis* 8. *l.* & *dimid.* Ibidem pag. 157. col. 1. *Pro ſuo Chapular. de camelino furato de* V. 40. *ſ.* Vide *Scapulare*.

CHARACTER, Χαρακτὴρ, Nota, ſtigmatis pœna. Odo Cluniac. de Vita S. Geraldi lib. 1. c. 20. *Quantum vero ex æqualitate perſonarum conjici poteſt, perſonas illas reorum, quiſe in malum deſtinaverant, aut damnis coercebat, aut Characterę adaſtionis inurebat.* Edictum Henrici Imp. an. 1023. in Chronico Laurisham. *Et inſuper in utraque maxilla ferro ad boc factо etiam candenti bene caraxetur & comburatur. Characterem animali infigere*, in Leg. Wiſig. lib. 8. tit. 5. §. 2.

Characterio, pro *Character*, Signum. Teſtamentum Bertichramni Epiſcopi Cenoman. *Reliquos vero caballos tam Waranonis, quam ſpadas ſeu poledros qui inventi fuerint, & Characterio ſanctæ Eccleſiæ habuerint, totus Pontifex vel Eccleſia recipiant. Illi vero qui meum Characterio habuerunt, &c.*

Characteres Magici. S. Auguſtinus de Tempore Serm. 163. *Phylacteria & Characteres diabolicos nec ſibi nec ſuis aliquando ſuſpendant, incantatores velut miniſtros diaboli fugiant.* Et Serm. 215. *Per præcantatores, per ſonos, & arbores, & diabolica phylacteria, per Characteres & aruſpices, & divinos, vel ſortilegos, multiplicia ſibi mala miſeri homines conantur inferre.* Rabanus

banus lib. 3. de Instit. Cleric. cap. 16. *In quibusdam notis, quas Characteres vocant, Χαρτ τῶν γραμματοφορίων*, in Concilio Calchedon. Act. 10. [Ordinationes Ludovici Regis an. 1254. in Codice MS. Confuet. Tolof. fol. 52. *Judæi cessent ab usuris & blasphemiis, sortilegiis, Characteribus, &c.* Synod. Compostell. an. 1114. can. 7. *Characteres coram totius Ecclesiæ conventu sive publico concilio fieri jubemus, aliter factos valere inhibemus.*] Vide *Caragus*.

¶ CHARACTERATUM FERRUM, Udalrico Cluniac. ferrum est in quo panis ad sacrofanctum Missæ sacrificium destinatus coquebatur. Vide Mabillonium de Liturgia Gall. pag. 184.

¶ CHARACTERIZARE. Vide post *Charaxare*.

¶ CHARAGIUS Vide *Caragus*.

¶ CHARAGMA, Character, imago, Gr. χάραγμα. Avianus: *Sicut nummus habet Charagma Cæsaris, sic homo habet Charagma Dei.*

¶ CHARAVALLIUM, Tinnitus & vociferationes, quæ Galli vocant *Charivari*. Vide in *Chalvarium*.

CHARAXARE, CARAXARE, Scribere. Glossæ Isonis Magistri: *Caraxo, Gr. ἐγράφω, scribo. Inde Caraxavit, id est, scripsit*. Papias: *Caraxare, scribere. Caraxatum, id est, scriptum*. Ugut. *Caraxare, à character, id est, scribere.* Isidorus, *Caraxatis, scriptis*. Gloss. MS. Reg. Cod. 1701. *Caraxare, Garfer*. Gloss. Saxon. Ælfrici, *Caraxatio*, geprit, id est, Scriptura. Prudentius Hymn. 14. *Charaxat ambas ungulis scribentibus genas*. S. Auguft. de Altercat. Ecclef. & Synag. *Cum primum Moyses in monte Syna Caraxatas decalogo tabulas accepisset*. Charta Edgari Regis Angl. tom. 1. Monaftici Anglic. pag. 17. & tom. 2. pag. 839. *Hujus doni conftipulatores fuerunt, quorum nomina inferius Caraxari videntur*. Alia tom. 2. *Hoc pactacium Indisl.* 12. *Caraxatum est*. Aldhelmus de Virgin. c. 16. *Ecclesiastice Historiæ liber à Rufino Caraxatus*. Adde Gregor. Mag. lib. 7. Indict. 2. Epist. 40. Flodoardum lib. 1. Hist. Remens. cap. 9. & Edgari Concordiam regularem apud Seldenum ad Eadmerum pag. 146. 159. Adamnan. Scotum de Locis SS. lib. 1. in Præfat. & cap. 10. Ædilwaldum Epist. 69. Steph. Eddium in Vita S. Wilfridi cap. 47. Isidorum Epist. 72. Bonifacium Moguntinum Archiepisc. Epist. 69. & 74. Vitam S. Deicolæ n. 5. 11. Baldricum Noviom. lib. 1. c. 49. Epitolam Fratrum Remensis Cœnobii apud Haeftenum ad Vitam S. Bened. p. 123. Ordericum Vitalem l. 1. p. 352. 590. lib. 2. p. 392. 832. Thiotfridum in Florib. in Proœmio. & lib. 3. c. 7. &c.

CHARACTERIZARE, Eadem notione. Dudo lib. 3. de Morib. Norman. p. 152. *Quid super hoc Characterizabunt Dialectici?*

¶ CHARACTERIZARE, Typis imprimere subjecto prælo. Res Moguntiacæ to. 1. p. 120. edit. 1722. ex quodam MS. ejusd. urbis de Arte imprimendi: *Hoc autem urbis nostræ Moguntiaci triumphale perpetuæ laudis est præconium, quod hanc ingeniosam Characterizandi artem* (reperit, anno circiter 1440.)

CHARAXARE, CARAXARE, Pingere, depingere. Gregorius Turon. lib. 7. Hist. cap. 36. *Tu es pictor ille qui ... per oratoria, parietes atque camaras Caraxabas?* Lib. 9. cap. 5. *Vasa per domos diversorum signis nescio quibus Caraxata sunt*. Lib. 1. de Miracul. cap. 51. *Parietes domorum atque templorum signarentur atque Caraxarentur*. Aldhelmus de Virgin. cap. 10. *Flexis literarum apicibus in quadrata parietis pagina Caraxatis, id est, scriptis*. Eckehardus Junior de Casibus S. Galli cap. 2. *Parietes ejus Caraxasse videtur*. Ita S. Basilius Homil. in 40. Martyr. dixit, *τὰς ζωγραφικὰς πολλῶν ἀνδριαντοποιημάτων εἰκόνας ἐγχαράττειν*. Hinc Caraxare, pro *notare*. Hinc marus Remensis de Præsentinat. *Quamvis blando sibilo eos quidam Caraxare voluerunt, de eo quod sanctus Celestinus Episcopos Gallicanos vedasiguit, dicens, &c.*

CARAXARE, est etiam Delere, maculare, atramen to inquinare. Gloss. vett. *Charaxo, induco, cancello*: Excerpta Pithœana: *Charaxatis, scriptis, inductis, cancellatis*. Papias: *Charaxare, exinanire, scribere*. Ubi *exinanire*, est delere. *Caraxia, exinanita*, id est, deletio [*Caraxiaca, exinatita*, in Glossario MS. San-Germ. num. 501.]

CHARAXATURA, pro Litura, habetur in Testamento S. Remigii Archiepiscopi Remensis: *In quo* (Testamento) *si qua litura, vel Charaxatura fuerit inventa, facta est me præsente, dum a me relegitur & emendatur*. Bertichramnus Cenomanensis Episcopus in Testamento apud Brisson. in Formul. *Si qua litura, si quæ literæ adjectæ sunt, vel detractæ, ego feci*. Charta Abbonis Patricii pro fundatione Monasterii Novalicensis ex Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ: *Et si qua Karaxatura, aut litteratura in hanc paginam testamenti mei repertaque fuerint, nos eas fieri erogavimus*. Eadem occurrit formula apud Marculfum lib. 2. form. 17. [& in Testamento S. Irminæ Abb. apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 10.] Baldricus in Chron. Camerac. lib. 1. c. 111. *Unde Papa confirmante, imo Episcopis .... assentientibus Caraxaturam fieri obtinuit hujusmodi, &c.* Alias *Charaxatura* est *scriptura*.

INTERCARAXATUS, apud Flodoard. lib. 3. c. 22.

¶ CHARAXATURA, Numismata Principis charactere notata. Guibertus l. 3. de Vita sua c. 7. *Interea cum ad singulas quasque horum novorum numismatum promotiones ferebantur edicta, ne quis pessimas ipsius Caraxaturas cavillaretur, &c.*

¶ CHARAXARIUS. Gloss. Isid. *Notarius, Scriptor, Charaxarius*.

¶ CHARBONARE, Carbonem conficere, in Ordinatione anni 1340. in Hist Dalphin to. 2. p. 411. col. 2.

¶ CHARBONERIA, ibidem, Locus ubi carbones conficiuntur. Vide *Carbonaria*.

¶ CHARBONETUS, Qui vendit carbones. Litteræ Philippi Pulcri an. 1313. *Præcipimus quod omnes talamellarii, tabernarii, Charbonets, maſſellarii, fornerii, & omnes alii venditores denariatarum, ne audeant carius vendere suas denariatas, &c* Eædem Litteræ Gallico idiomate: *Nous ordonnons & commandons, que tous les talemeliers, & taverniers, bouchiers, Charbonniers, fourniers, & touttes autres manieres vendeurs de denrées, ne foyent point si hardy, que il encherissent leurs denrées, &c.*

¶ CHARCHARE, Onerare, Ital. *Carcare*, Gall. *Charger*. Charta anni 1248. in Tabulario Sangerman. *Fena prætorum nostrorum de Brolio fenabunt, de feno quadrigas Charchabunt ... & tunc illi qui fenum adducent & Charchabunt, &c.*

¶ CHARDO, ut *Cardo*, Pecten ferreum, quo lana pectitur. Skenæus de Verborum significat. p. 37.

¶ CHARETIL, f. Quantum carro vehi potest, Gall. *Charretée*. Regestum Philippi Aug. f. 69. *De fructu forestæ unaquoque manſura prædicta debet capere in tribus annis unum Charetil per manum forestarii*.

¶ CHAREYUM. Vide *Careium* in *Carreda*.

¶ CHARFAGIUM, Jus percipiendorum lignorum in aliena silva ad focum & alios usus domesticos, Gall. *Droit de Chauffage*. Charta Cassaniæ ann. 1226. *Non poterunt dicti homines abscindere quercum stantem in nemoribus prædictis occasione Charfagii, nec vendere ligna in eisdem nemoribus collecta, nisi sibi vicissim alter alteri*. Vide *Chafagium*.

¶ CHARGAGIUM, Onerum impositio. *Officium Chargagii & deschargagii vinorum*, in Memoriali Cameræ Comput. Paris. fol. 57. verso.

¶ CHAR-

¶ CHARGARE, Inquircre, Gall. *Chercher*. Vide locum in *Circamanaria*.

¶ CHARGEOURS, apud Anglos, ut mox *Charger*. Teſtamentum Radulfi *de Nevill* apud *Madox* Formul. Angl. pag. 432. *Item do & lego Joannæ uxori meæ tertiam partem bonorum meorum mobilium, cum optimo cipho meo auri, cum 6. Chargeours, 24. diſcis argenteis... Item do & lego Ricardo de Nevill filio meo 12. Chargeours, 22. diſcos, &c.*

CHARGER, Chargerus. Leges Burgor. Scotic. cap. 125. *Si homo vel femina burgenſis moriatur ... hæres habebit... diſcum, paropſidem, quod dicitur de Dibler, vel Chargerum, cypbum.*] Teſtamentum Johannis *de Nevill* apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 427. *Item Radulpho filio meo.... 4. ollas lagenas, 24. peces, 4. duodenas cochlearium, 8. Chargeres, &c.*] Anglis, *à charger* eſt *doubler, or grent platter*, patina, paropſis. Vide *Dibler*.

¶ Charg'IA, Onus, Gall. *Charge*. Extenta jurium Comitis Sabaudiæ apud S. Simphorianum de Auzone an. 1309. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 98. col. 2. *Pedagium per aquam levatur in hunc modum; videlicet quælibet Chargia telarum, pannorum, fili & ſimilium, debet duodecim denarios.* Charta S. Andreæ Avenion. an. 1440. *Acceptantes res & proprietates inferius confinatas, & declaratas ad cauſas & Chargias inferius expreſſatas*; Gall. *Aux clauſes, Charges & conditions, &c.*

¶ CHARGIARE, Onerare, Gall. *Charger*, in Charta Philippi L. Franc. Regis an. 1207. apud Ducheſnium Hiſt. Norman. pag. 1063.

Chargiatus, Oneratus, Gal. *Chargè*. *Equi Chargiati*, in Statutis Willel. Reg. Scotiæ c. 12. §. 1.

¶ CHARIARE, Carro vehere, Gall. *Charier*. Vide locum in *Fenatio*.

¶ CHARIATUS, Oneratus, Gall. *Chargè*. Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. *De ſale Chariato ad pelam abſque brunello habet Epiſcopus unum denarium.* Vide *Charcbare*.

¶ CHARIERUM, Gall. *Charroi*. Vectura quam vaſſalli domini exſolvebant. Litteræ Ludovici VIII. Franc. Regis an. 1224. *Et iterum pro quittancia Chariorum pro unoquoque bove ſuo reddas unum quartallum frumenti*. In Litteris Ludovici Junioris, quæ hic confirmantur, legitur, *Quarrorum*, non male pro *Carrorum*.

¶ CHARIOTUS, Gall. *Chariot*, Currus conſtans quatuor rotis. Legitur infra in voce *Sabuta*, & in Formul. Anglicano Thomæ *Madox* pag. 429. ubi *Chariot* accipitur pro curru, quo corpus defuncti defertur ad humationem.

¶ CHARIS, idem, ut videtur, quod *Charierum*, Gall. *Charroi*. Chartularium S. Vandregeſili tom. 2. pag. 125. in Charta ann. 1237. *Per redditus & ſervitia dicto feodo pertinentia, videlicet karrucam, bercam & Charim ſemel in anno.*

¶ CHARISTA, pro *Charta*, alias legebatur apud Anaſtaſium in Vitis Rom. Pontif. Vide Murator. tom. 3. pag. 152. col. 2.

¶ CHARISTERIUM, Donum gratuitum quod hodie ſingulis quinquenniis Regi præſtat Clerus Gallicanus, noſtris *Don gratuit*, ſic dictum quod gratuito penſitetur. Compendioſa Beneficiorum Expoſitio fol. 39. *Beneficiorum fructus non minuuntur nove decimæ genere, quod indicitur à Rege Beneficiariis, olim iſdem iudicium a Maximo Pontifice, prætextu negotii regni Siciliæ & belli contra Infideles inferendi. Eſt tempore neceſſitatis & ſynodi generalis aliud indictum, quod Chriſterium appellatur, & indicitur ab Epiſcopo Clericis, & credo hac indictione fructus non minui*. Laurentio in Amalthea *Chriſterium*, ut & Græcis χαριστήριον, *Manus eſt quod datur abeo, qui gratias agit*.

¶ CHARISTEUM. Vide *Cariſteum*.

¶ CHARITAS, Charitativum, &c. Vide *Caritas, &c.*

¶ CHARIVARIUM, Ludus turpis tinnitibus, & clamoribus variis, quibus illudunt iis, qui ad ſecundas convolant nuptias, Gall. *Charivari*. Concil. Turon. ann. 1445. *Inſultationes, clamores, ſonos & alios tumultus in ſecundis & tertiis quorundam nuptiis, quos Charivarium vulgo appellant, propter multa, & gravia incommoda prohibemus ſub pœna excommunicationis*. Vide Statuta Eccleſiæ Meld. an. 1365. inter Inſtrum. ejuſdem Hiſt. to. 2. p. 503. & ſupra *Chalvaricum*.

¶ CHARMUS, Carpinus, Gall. *Charme*, Species arboris ſatis nota. Occurrit in Charta Guillelmi Epiſc. Autiſſiod. ann. 1215. & in Charta Petri Comitis ejuſdem urbis an. 1213. Vide *Carmus*.

¶ CHARNAGIUM. Vide *Carnaticum*.

CHARNELLI, Murorum pinnæ, Græcis, πτερὰ & πτέρυγες, Gallis *Creneaux*, vel *Carneaux*. Chronologia Auguſtinenſis Cantuarienſis: *Carta de Charnell. jaciendis ſuper muros Eccleſiæ*. Alibi: *Carta de Charnellatione novæ portæ*. Vide *Kernellare*.

¶ CHARNENE, Charnevus, Alluvius ager, ut videtur, forte ſic dictus quod vulgo fiat è terra fluvio *Charreata* ſeu advecta. Charta anni 1233. è Chartulario Athanacenæ fol. 196. *Nos Humbertus dominus Beljiaci petebamus paſſonagia molendinorum in ripa Rodani, inventiones trabium, brotellos, venationes, inſulas. & Charnevot ſitos vel accrescentes de novo infra terminos prædictos*. Inventar. Recogn. n. 18. c. 41. de Vouta fol. 331. ex Archivo Principis *de Roban*: *Item ſuper Philiberto & Johanne Lonnie, Poncio Sonie pro terra & Charnene ſcitis ex Pont pertuſa confront. cum terra dicti Lonnis... & cum Charnene nobilis Johannis de Joncario*. Et fol. 333. *Pro prato & Charnene ſcitis à las Rameyros, &c.* Iterum occurrit fol. 334.

CHARNER. V. de *Carnarium*.

CHARNETGIUM. Vide *Carnaticum*.

¶ CHARNEVUS. Vide *Charnene*.

CHAROCNA. In Lege Sal. titulus 64. eſt *De Carocna*, ſeu *Caroena*, ut quidam Codd. præferunt, vel ut Heroldina *De Harowenno*. Lex vero eſt de iis, qui de manu alterius aliquid per vim auferunt. Wendelino, *Kruenen*, & *Kroenen*, eſt conqueri, *Charoena*, querimonia. Loccenius vero lib. 3. antiq. Sueco-Gotthicar. cap. 6. *Charoenam*, quaſi *abactli pecoris raptum* interpretatur, ut *gartiuf*, Suecice, *abigens*, ex *van*, *raptus*. [Eccardus præfert *Charoweno*, quod, inquit, idem eſt ac Saxonicum *Geroweu*, vel Germanicum *Geraubeu*, & rapinam deſignat.]

CHAROLARE, Saltare, noſtris *Caroler*. Matthæus Weſtmonaſt. an. 1305. *Cogent quamplures viros ac mulieres Anglicos, mixtim Charolare nudos & pſallere anteſe*. Robertus Bourronus in Hiſtor. MS. Merlini: *Il voit iſſir fors bien cent Damoiſelles & plus, qui viennent Carolant & danſant, & chantant, &c.* Le Roman *d'Abladane* MS. *Prinrent conſeil enſemble qu'ils feroient crier une belle feſte... & là ſeroient toutes les Dames & les Démoiſelles de le cité, & ſeroient moult belles Charolles, &c.*

¶ CHARRAAGIUM, Operæ quas vaſſalli dominis præſtare debent cum *carris* & jumentis, Gall. *Charroi* vel *Chariage*. Hiſt. MS. S. Cypriani Pictav. ex Tabulario ejuſdem fol. 35. *Remiſerunt omnes conſuetudines de alodo de Flaiziaco, ut nullam rapinam, nec calumniam, nec bidannum neque plauſtri, nec hominum, hoc eſt, Charraagium*. Vide *Carreda*.

¶ CHARRATA, Idem quod *Carrata*, Quantum *carro* vehi poteſt, Gall. *Charretée*. Vide *Carrada*.

¶ CHARRE. Vide *Charrus*,

¶ CHARREAGIARE, Vehere carro, jumento, vel navi, Gall. *Charrier*. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 160, in Extracto computi anni 1321. *Libraverunt pro Charreagio dicti razelli & ipſo adducendo per aquam uſque apud Lugdunum, ubi fuerunt 21, homines, & ſteterunt per aquam per 13. dies, quia pluries atterravit dictus razellus, incluſis viginti tribus libris Vienn. Lugduni pro expenſis factis pro Charreando & aſcendendo ſuperius per Rhodanum, &c.* Et to. 1. p. 86. col. 2. in Extenta Jurium Comitis Sabaudiæ an. 1309. *Quicumque debet dictum ſomey, debet Charreagiare in vindemiis, ubicumque Dominus vult, vinum ſuum reponere in dicto mandamento.* Vide *Carreiare*,

¶ CHARREAGIUM, Idem quod *Charreagium*. Occurrit in Charta anni 1256. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 863. & paulo ſuperius in *Charreagiare*,

¶ CHARREAMEN, Eadem notione, Libertates oppidi Jafferonis in Sebuſianis an. 1283. *Nec dare teneantur nobis vel aliis tontam, taliam, Charreamen, cervatam, &c.*

¶ CHARREAMENTUM CHARREARE, Computum ann. 1324. Hiſt. Dalph. to. 1. p. 86. col. 1. *Item eidem Humberto pro fuſte gavitarum caſtri do Lucys adducenda, Charreanda, carpentanda ... & pro dicti Charreamentis conducendis, 16. lib. 5. ſol.*

¶ CHARRECIARE, Ibidem p. 78. *Quicumque debet dictum ſomey, debet Charregiare in vindemiis.*

¶ CHARREIUM, Idem quod *Charreum*. Pluries occurrit.

1. CHARRERIA, in Geſtis Guillelmi Majoris Epiſc. Andegav. c. 27. videtur ſumi pro ea navis ſpecie, quam *baccum* appellamus, qua homines ſe & res ſuas in fluviis tranſvehunt, defectu pontis. Adde p. 312. [Etiamnum pontones, quibus Ararim enavigant, *Charrieres* ab incolis nuncupantur. Vide *Carreria*.]

¶ 2. CARRERIA, Opera *carri* domino debita. Charta anni 1280. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 173. *Una cum ... Charreriis, manobriis, ſcamnis, &c.*

¶ CHARROIA, Idem, Gall. *Charroi*. Charta Comitis Arverniæ apud eumdem Baluz. tom. 2. pag. 120. *In talliis, ſervitiis, Charroiis, manobriis, & arbannis*. Vide *Carreda*.

¶ CHARRETA, Onus *carri*, Gall. *Charretée*. Locus eſt in *Seiſina*. Vide *Carrada*.

¶ CHARRETO, Carrorum ductor, Gall. *Charretier*. Computa Vienn. in Dalphinatu an. 1318. *Item pro compangio Charretonum, pro ferratura, pro ferro & aliis neceſſariis pro cadrigis 36. lib. 18. ſ. 11. den.*

¶ CHARREUM, Opera carri domino ſolvenda. Vide locum in *Fenatio*.

¶ CHARRONERIA. Vide in *Carreria* 1.

¶ CHARRUAGIUM. Vide in *Carrucagium*.

CHARRUS, Menſuræ [vel ponderis] ſpecies apud Anglos. Flera lib. 2. cap. 12. §. 1. *Charrus plumbi conſiſtit ex 30. fotinellis, & quodlibet fotinellum continet 6. petras minus 2. libris, & quælibet petra ponderat 12. libras in pondere plumbi, &c.* §. 2. *Secundum alios Charrus conſiſtit ex 12. ways, &c.* [Thom. *Blount* ex Aſſiſis de Ponder. Roberti III. Regis Scot. cap. 22. ſect. 2. legit : *La Charre de plumbe ex 30. formellis, & quelibet formella, &c.* Alibi *Charrus* non ſemel occurrit pro *Carrus*, Call. *Char*, Currus.]

1. CHARTA, Carta, Chartula, Inſtrumentum, contractus, conventio, quibus prædiorum cæterarumque rerum ceſſiones & venditiones confirmantur & ratæ habentur, & emptores, aut qui quovis modo rem quampiam compararunt, jus ſuum in proprietate demonſtrare poſſunt, quod *oſtenſio chartarum* dicitur in Legib. Baronum Scotiæ ſeu Quoniam Attach. c. 3. §. 4. c. 25. §. 2. Lex Aleman. tit. 19. *Res Eccleſiæ de laicis abſque Charta nullus præſumat poſſidere*. Greg. Turonenſ. lib. 4. Hiſt. c. 12. *Erat enim tunc temporis Anaſtaſius Presbyter, ingenuus genere, qui per Chartas glorioſæ memoriæ Chrotsilais Reginæ proprietatem aliquam poſſidebat.* Capitulare 6. Caroli M. an. 803. c. 8. *Volumus ut ſi ille homo ſervo aut ancillæ Chartam in ſua præſentia fecerit, & ille vel illa qui Chartam libertatis habere debet, præſentes fuerint, &c.* Ingulphus: *Normanni chirographa Chartas vocabant, & Chartarum firmitatem cum cerea impreſſione ... conſtituebant*. Monaſt. Anglic. to. 2. pag. 34. *Tenent etiam manerium de Parva Heton ... de dono Aliciæ de Bolum, & inde habuerunt Cartam*. Bracton. lib. 2. c. 10. § 1. *Fiunt aliquando donationes in ſcriptis, ſicut in Chartis ad perpetuam memoriam, propter brevem hominum vitam, & ut facilius probari poſſit donatio*. Ardo Monach. in Vita S. Benedicti Abbatis Anianæ, num. 13. *Nec paſſus eſt quemquam (ſervum) ... per Chartam Monaſterio tradi; ſed ut fierent liberi, imperabat*. Occurrit paſſim. [Hæc inſtrumenta nobis *Chartes*, Gallico idiomate *Chartres* appellantur in antiquo Codice MS. urbis Commerciaci, ubi de juribus Dominorum ejuſdem urbis. Ibi pag. 80. *Chartres du Meſnil*, hoc eſt, Inſtrumenta quæ ſpectant locum *du Meſnil*. Et pag. 86. in Inſtrumento anni 1263. *Item de toutes les choſes qui ne ſont contenues en ceſte Chartre, &c.*]

CHARTAM FACERE, vel CHARTULAM, eſt conficere inſtrumentum, ſeu donationis, ſeu permutationis, vel oblationis. Tabularium Brivatenſe Ch. 275. *Et neo dandi, nec venundandi, nec commutandi, nec cuilibet Chartas faciendi poteſtatem habeane*. Regula S. Aurelian. c. 1. *Chartas donationis, aut venditionis, cui voluerit faciat*. Cap. 47. *Quo minoris ætatis ſunt, aut vivis parentibus in Monaſterium ingrediuntur, Chartas tunc facere com, pellantur, quando ætate probati fuerint, aut res paventum in poteſtate habuerint*. Adde c. 4. & Regulam S. Cæſarii ad Virgin. c. 4. Recapitulat. ejuſdem Regulæ c. 4. Regul. S. Donati c. 7. Diurnum Roman. c. 6. tit. 11. 12. c. 7. tit. 21. Leon. Oſt. lib. 2. c. 54. 55. &c.

PER CHARTULAM dare, comparare, idem quod *per Chartam*. Severus Sulpitius de Vita S. Martini: *Denique apud improbum rei judicem nocere Chartulam, cum peritit, nihil proficere, cum exſtat*. Ausbertica Chartula, apud Gregorium Magnum in Epiſt. Concilium Wormatienſe an. 868. can. 3. *Ut non prius dedicet Eccleſiam niſi antea datem Baſilicæ, & obſequium ipſius per donationem Chartulæ confirmatum accipiat*. Charta Ludovici Pii in Chronico Farfenſi: *Tam ex donatione Regum ... quam & hæreditate parentum, vel de qualibet attractu advenerunt, & ibidem per Cartulas delegaverunt*. Tabular. Caſaurienſe: *Tunc nos judices vel auditores diligenter ipſum Partulum inquiſivimus, ſi vel per Cartulam, aut per hæreditatem, vel per brevc, aut qualemcumque rationem contendere aut habere potuiſſet*.

INCHARTARE, per *Chartam*, ſeu per *inſtrumentum*, donare, conferre. Tabular. Brivatenſe Ch. 433. *Habeatis etiam poteſtatem Incartandi alodos meos quibus juſſero*. Tabular. Celſiniacenſe ann. 958. *Et hæc donationis Inchartalatio deinceps uſque in perpetuum firma, & ſtabilis permaneat*. Matthæus Paris an. 1252. *Et iterum conceſſit ipſi Comiti eandem terram, & Inchartavit poſt aliquos annos, ut poſſeſſio ſua ſic firmius roboraretur*. Infra : *Gaſconiam Comiti Richardo fratri ſuo dederat, & Inchartaverat*. An. 1256. *Conceſſit & Incbartavit Regis Scotiæ Huntendonam*. Adde p. 660. Matthæus Weſtmonaſt. an. 1252. *Confertur Vaſconia Edwardo, nec ſi mentio de Comite, cui quondam fuerat conceſſa & Incartata, & ipſe in poſſeſſione conſtitutus*.

INCHARTATUS, Vox fori Hiſpanici, Accuſatus. Vide Obſervantias Regni Aragon. lib. 1. fol. 7. 27. 28. 30. 32. 36. Edit. 1624. præterea Michaelem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in hac voce.

¶ CHARTA, Litteræ ſalvi conductus, commeatus, Gall. *Paſſe-port*. Sanctimonialis Heidenheimenſis in Vita S. Willibaldi cap. 8. num. 22. *Ibi eſt turris Libani; & qui illuc venerit non habens Chartam, non pertranſit locum, quia in cuſtodia eſt ille locus, & eſt clauſtrum: ſed ſi venerit ſine Charta, tollunt eum cives, & mittunt ad urbem Tyrum.*

CHARTA AGNATIONIS. Vide *Agnatio*.

¶ CHARTA AMBAGIBALIS, vel potius *Ambaginalis*, Quæ faceſſit *ambages*. Vide *Ambagibalis*.

CHARTA APERTA. Vide in *Aperire*.

¶ CHARTA AUDIENTIALIS. V. *Audientia* 2.

¶ CHARTÆ BOMBYCINÆ. Vide in *Bombax*.

CHARTA CARITATIS, Sic appellata prima Ciſtercienſis Monaſterii inſtitutio, quod *caritatem undequaque ſpirarent illius decreta*, ut ait Clemens IV. Papa, vel ut Calixtus II. quod *omnium tam Abbatum & Monachorum* ejuſdem Ordinis, *quam Epiſcoporum, in quorum parochiis prima illorum Monaſteria conſtituta fuerant, conſenſu ac deliberatione communi, ac mutua Caritate* ſancita fuerint. Annales Francorum Victoriani MSS. an. 1108. *Hoc tempore factæ eſt Charta Caritatis à S. Stephano Ciſtercienſi Abbate, & aliis 20. Abbatibus, auctoritate ſigilli Apoſtolici confirmata. Ab illo ergo tempore rejecerunt frocos & pellicea, ſtaminia, capucia, & feminalia, coopertoria, & ſtramenta lectorum, ac diverſa ciborum in refectorio fercula, & ſagimen, & omnia quæ puritati regulæ adverſabantur, abdicarunt, &c.* [De hujuſcemodi Chartis frequens ſermo eſt in Statutis Ciſtercienſibus, uti videre potes apud Martenium tom. 4. Anecd. col. 1317. 1333. 1334. 1335. 1480. &c.]

¶ CHARTA DE CAUSA SUSPENSA. Vide *Cauſa*.

¶ CHARTA CHIROGRAPHATA. V. *Chirographum*.

¶ CHARTA COCCINEA, Membranæ purpureo colore infectæ, ut loquitur S. Hieronymus Epiſt. ad Euſtochium. Huic operæ vacantes Monachos ſic alloquitur S. Ephræm Parænefi 47. *Chartam Coccineam operaris? coriarios cogita*.

¶ CHARTARUM COLLECTIO. Vide *Chartiaticum*.

CHARTA CONFERTORIA, Qua quid confertur Eccleſiis. Tabularium Brivatenſe Ch. 50. *Complacuit inter Comandum & uxore ſua Bertilde, ut Cartam Confertoriam inter nos facere debuiſſemus*, &c.

¶ CHARTA CROCATA, vel CROCCA, Eadem quæ *Coccinea*, Anaſtaſio in verſione Concilii VI. act. 10.

¶ CHARTA CUTTUNEA, Ex poſſipio ſeu *cotone*, cujus potior uſus in Diplomatis deſcribendis. *Charta Cuttunea, quam fecerat Simon frater & mater ejus*, apud Rocchum Pirrum Siciliæ Sacræ lib. 4. p. 92. Vide *Chartæ Bombycinæ* in *Bombax*.

¶ CHARTÆ DIVISÆ ET PARTITÆ. Vide *Chirographum*.

CHARTÆ ECCLESIASTICÆ, Epiſtolæ formatæ. Liberatus Diacon. c. 18. *Itum eſt Conſtantinopolim, & ſuprædicti Epiſcopi in cuſtodiam ſunt redacti, Chartis ſublatis, ne Catholici, quibus ſcriptum fuerat, redderentur.* Infra: *Sed poſtquam Vitalis & Miſenus à cuſtodia Conſtantinopoli ſunt egreſſi; perrexit cum Chartis Eccleſiaſticis Conſtantinopolim, paſſuſque eſt & ipſe ſublatis Chartis, graviſſimam cuſtodiam*. S. Hieronym. in Epitaphio Marcellæ: *Petunt & impetrant Eccleſiaſticas Epiſtolas, ut communicantes Eccleſiæ diſceſſiſſe videretur.* Ubi formatæ & commendatitiæ intelliguntur Idem Epiſt. 11. ad Ageruchiam: *Cum in Chartis Eccleſiaſticis juvarem Damaſum, Romanæ urbis Epiſcopum, Orientis atque Occidentis ſynodicis conſultationibus reſponderem, &c.* Ubi *Chartæ Eccleſiaſticæ* generatim dicuntur, quæ in cauſis ac rebus Eccleſiaſticis exarantur. Idem lib. 2. Invectivar. in Ruffin. *Et ſub nomine cujuſdam amici Damaſi Romanæ urbis Epiſcopi ego petar, cui ille Eccleſiaſticas Epiſtolas dictandas tradidit*.

CHARTÆ, ſeu SCRIPTURÆ ECCLESIASTICÆ, Quæ Eccleſiarum immunitates continent, in Charta Caroli Simplicis apud Catellum in Hiſt. Occitan. p. 776.

¶ CHARTA EXPRENSA. Vide in *Expreſſa*.

CHARTA JACTIVA. Vide *Abjectivæ*.

CHARTA INDA, Papyracea, apud Matth. Silvaticum.

CHARTA INDENTATA. Vide *Indentura*.

¶ CHARTA INGENUITATIS. Vide *Ingenui*.

CHARTARUM INLATIO. Vide *Chartiaticum*.

CHARTA JURATA, Quæ continet juramentum, vel quæ ſacramentum peractum eſſe ſuper ea re, de qua agitur, refert. *Carta Jurata*, in Foris Beneharn. tit. 1. art. 25. Raimundus Montanerius in Chron. Regum Aragon. c. 240. *Si quo daço faeren Iluns convinences ab Cartas Jurades de caſ una part, &c.* Vide *Sacramentalis Charta* in *Sacramentum*.

¶ CHARTA LEGATARIA. Vide *Legataria*.

MAGNA CHARTA, Anglis, eſt Liber ſeu Codex Conſtitutionum; eam Henricus III. ad utilitatem ſubditorum ſuorum promulgavit, quæ hodie maximo in uſu eſt, inquit Cowellus. De ejus origine, incrementis, & confirmationibus, multa commentatus eſt Spelmannus, quem præſtat hic legere de rebus patriis diſſerentem.

Magna Charta. *Auguſtiſſimum Anglicarum libertatum diploma, & ſacra anchora, condita prout exſtat hodie in libris juridicis, anno 9. Henrici III. & confirmata denuo annis 25. & 28. Eduardi I. Inter Regni Conſtitutiones (quas Statuta nuncupamus) prima eſt, majorumque noſtrorum opibus & fortunis ſæpius comparata; ſudore autem & cruore plurimo egre adeo conſervata, ut Erythream direxis, & ſanguineam.*

Magna *dicitur ab amplitudine, qua tertio ſuperat* Chartam de Foreſta. *Sub hoc autem nomine contineri olim videtur nonnumquam utraque libertatum pagina, civilium nempe & ferinarum. Forte quod in Charta libertatum Henrici I. cavetur inter cætera de Foreſtis: ut in Charta poſtmodum Joannis Regis, quæ in Rubro libro Scaccarii exhibetur. Apud inferiores vero & hodiernos ſigillatim dignoſcuntur his nominibus* Magnæ Chartæ, & Chartæ de Foreſta. Vide infra in anno 1253.

Emanavit prima ejus fabrica ab Henrico I. Regnum incunte, qui pleraque ejuſdem capitula (& uberiora nonnulla quàm gaudemus hodie) vel ſpecialiter in diſtinctis articulis, vel generaliter ſub confirmatione legum Eduardi Confeſſoris, ſponte anteceſſit voluntate, ſingulisque Comitatibus Chartas ejuſdem ſingulas in Cænobio aliquo aſſervandas mandavit. Chartam ipſam apud Pariſium videas in an. 1100. qui & in an. 1215. de eadem mentionem faciens: Continebat (inquit) quæſdam libertates & leges Edwvardi ſancti, Eccleſiæ Anglicanæ, & pariter & magnatibus Regni conceſſas: exceptis quibuſdam libertatibus, quas idem Rex (Henricus I.) *de ſuo adjecit. Hinc eſt quod Edouardus I. in prima Charta ſuarum Confirmationum data an. regni ejus 25. Cap. 1. ait*, Magnam Chartam *eſſe legem communem.*

Sin & alius repetitam velis, conceſſit ipſe Gulielmus I. legem Edouardi Confeſſoris, cum quibuſdam additionibus, in ſingulis obſervandam. Quæ igitur in Charta deprehenduntur Henrici I. de ſuo addita, & ad legem Edouardi Confeſſoris minime pertinentia, orta videntur ratione Juris feodalis, quod Anglis primus impoſuit Gulielmus Conqueſtor, & cohibere jam in multis eſt dignatus Henricus I. eodem enim ipſo nomine

Leges Edwardi *nuncupantur*: *ut sic intelligas ipsum Henricum I. nihil novi in sua Charta constituisse.*

Nam & libertates, quas Parisius ait eum de suo adjecisse ad leges S. Edvvardi, novæ fiquidem non sunt appellandæ libertates, sed novarum consuetudinum (quas è jure feodali atrociter suscitavit Gulielmus senior, cumulatius auxit Gulielmus junior) piæ abrogationes, & molimina. Hæc Henrici I. bonitas & justitia, hoc Chartæ suæ beneficium, quod agnoscenses proximi sui successores probant alacre, & confirmant.

Stephanus Rex: Sciatis (inquit) me concessisse & præsenti Charta mea confirmasse omnibus Baronibus, & hominibus meis de Anglia, omnes libertates & bonas leges, quas Henricus Rex Angliæ avunculus meus eis dedit, & concessit: & omnes bonas leges & bonas consuetudines eis concedo, quas habuerunt tempore Regis Edvvardi, cum cautione de his bene observandis.

Pari modo Henricus II. Sciatis (ait) me concessisse & reddidisse, & præsenti Charta mea confirmasse Deo, & Sanctæ Ecclesiæ, & omnibus Comitibus, & Baronibus, & omnibus hominibus meis, omnes consuetudines quas Rex Henricus avus meus eis dedit & concessit: adjecta sanctione, ut libere, quiete & plenarie teneventur.

Richardus I. nullam (quam reperio) confirmationis Chartam edidit, fed in coronatione suæ pacem Dei & Ecclesiæ rectam justitiam, malarum legum, & consuetudinum deletionem, bonarum observationem, tactis sacrosanctis Evangeliis, Sanctorumque reliquiis ad altare juravit.

Juravit & Johannes Rex in eandem sententiam; sed qua religione celebantur istæ concessiones, confirmationes & juramenta sub hoc sæculo bellis & discordiis laborante (præsertim sub Johanne Rege, cum pessundata pene esset potestas Regia & jus datum scelers) paucis non est enarrandum. Extat Charta quædam ejus dem data anno regni tertio, qua mandat Hugoni Nevil Prosoforestario, Quod non omittat propter Chartam aliquam *quam Rex ipse* alicui fecerat, *quin foresias Angliæ (in quibus eximia libertatum vis emicuit) per eadem leges custodiret, quæ fuerunt in Foresiis tempore Henrici Regis patrui sui: & musasse tuas Foresiæ libertates vehementer non est dubium.*

Oritur sub triennio postea inter Johannem Regem, & Papam Innocentium gravissima disceptatio, quæ sequentium omnium hic malorum occasionem præbuit. Acriter siquidem contendentibus de electione Cantuariensis Archiepiscopi Ecclesiæ illius Monachis, Iis ad Papam promovetur: Et cum de neutro Electo consentire dicerentur electores, coram Papa, is è coetu Cardinalium suorum tertium ingerit, Anglum utique Stephanum Langton nominet; sed inconsulto Rege, & contra voluntatem ejus & jus Regni. Monachis tamen imponit sine mora hunc eligere, & electum ipsemet statim consecrat. Dedignatus Rex Johannes, Cantuarienses Monachos in exilium mittit, eorumque terras adscribi fisco. Insequitur Cleri maledictio, & ad Papam fertur querimonia, qui Regem admones & mulcere satagit blandiloquiis, non audientem vero fulmine sternitur Pontificio. Primo Anglium totam sub interdicto ponit, (ut sic nec Regi serviat, nec ipsi Deo;) inde Regem excommunicat, demumque Regnum ejus Philippo Franco decernit capescendum. Sævit jam Johannes Rex in universum Clerum, proscriptumque exponit direptoribus Philippus Rex.

Diu devoratum spe Angliæ Regnum ingenii aggreditur molimine, subditos qui ferre arma possunt, undequaque evocat. Militiam detrectantes Culvertagii stigmate deturpatos prædicat. Hæret in adverso litore immensos bestium exercitus: & hic domi confunduntur omnia è perfidia subditorum.

Fractus hic angustiis Rex Johannes, & quinquennali pene jam decoctus excommunicatione, Pontificiorum fuasus, se & Regna sua tam Angliæ quam Hiberniæ, in Papæ credit patrocinium, coronam supplex tradit Legato ejus Pandulfo, jurat conceptis articulis commissorum omnium redintegrationem, & quod bonas leges antecessorum suorum, & præcipue leges Edwardi Regis Confessoris revocaret, & observandas traderet. Jurant pariter in Regis animam 16. Comites & Barones multi potentiores, tta tamen, ut Regem recidentem omnes ad articulorum cogerent observationem. Præter hæc, censum annuum Papæ concedit 700. marcas sterlingorum pro regno Angliæ, 300. pro Hibernia. Homagium una præstat & fidelitatis juramentum, impletaque jam integritate pœnitentiæ ministerio Stephani Cantuariensis Archiepiscopi, ipse ab excommunicationis vinculo Wintoniæ absolvitur, & Regnum Angliæ ab interdicto liberatur, ablatis Clero ægre adhuc restituit. Rex Franciæ post exhaustas in belli apparatu fex centenas mille libras (frendent lices) à Papa prohibetur Angliam lacessere.

His ita gestis Rex Joannes Gersejam navigaturus, & recenti nondum immemor juramenti, Concilium ad S. Albanum prid. Non. Augusti, anno Regni sui 15. edicit, quo inquiri jurat de damnis Prælatorum, &c. Conveniunt (absente Rege) summus Angliæ Justitiarius, Archiep. Cant. Episcopi, & Magnates, pacemque Regiam cunctis denunciantes, inter alia ex parte Regis firmiter præcipiunt, ut Leges Hentici avi sui (id est, Henr. I.) *ab omnibus custodirentur, & omnes Leges iniquæ penitus enervarentur. Sed versabantur hæc in generalibus; nec constabat quænam erant Leges illæ Henrici I. absolutæ fcilicet & positivæ. Hactenus etiã nihil datum nisi verba, nihil scriptis, nihil Charta Regia & sigillo Regni confirmatum.*

Reverso Rege, Synodum celebrat 8. Calend. Septemb. in Ecclesia S. Pauli Londoniarum Archiepiscopus, cui inter Prælatos multi affuere Proceres Regni. Acta aliquantisper Ecclesiæ; Archiepiscopus proceres aliquos (ut tunc fama erat) in recessum vocat. Deploras profligatas libertates Regni, & bonas Leges Edwardi Confessoris. Regem memorat in absolutione sua Wintoniæ, easdem juraste revocare, & in Regno facere ab omnibus observari. Hoc ut melius expediatur, inventa est (inquit) nunc quædam Charta Henrici I. Regis Angliæ, per quam, si volueritis, libertates diu amissas, poteritis ad statum pristinum revocare. Chartam profert; juramento invicem se astringunt Proceres, pro bisce libertatibus vel ad mortem (si res exigeres) certaturos. Ferre pollicetur Archiepiscopus auxilium. Coeunt sequenti anno (id est, 1214. *sub* 14. Calend. Novemb.) *velut orationis gratia ad Monasterium S. Edmundi Burien sis, sed de libertatibus tractant restaurandis, conceptumque Londini prius juramentum, illic denuo super altare renovant sigillatim. Parant quæ ad bellum spectant, & libertatum deinde à Rege contendunt confirmationem. Ille dierum aliquot inducias postulat, sed respondet demum, nunquam se facturum.*

Proceres exercitum cogunt, quem Dei & Sanctæ Ecclesiæ nominant, Regique adhærentibus excidium minitantur & verum omnium direptionem, ni ad ipsos ocyus convolantes causam publicam tuerentur. Rex à suis sit deseritur, ut in tota ejus clientela vix septem numerentur Equites. Misescens igitur, de arbitris convenit, qui utringue electi libertatum dictarum Capitula. Eademque (in prato inter Stanes & Windeleshores, *quod dicitur* Raningemead) *in duabus Chartis (alterâ continente libertates Angliæ, altera Foresiarum) sigillo Regio firmat & concedit. Sic Matthæus Paris, qui utramque Chartam sigillatim exhibet, & libertates Foresiæ in eadem schedula cum libertatibus Angliæ contineri pro capaciiate sui non potuisse asserit. In Rubro tamen libro Scaccarii junctim editur, & confusis articulis, multis etiã desideratis ad Foresiam pertinentibus; adscriptis etiam*

etiam nonnullis Chartæ neutri (prout hodie exſtat) conzingentibus. Sunt qui à loco, Magnam Chartam Ronnimead appellant, primumque eſſe ferunt Juris noſtri ſcriptum Codicem. Hæc à latere.

Adjungitur pedi Chartæ Foreſtariæ ad præſidium libertatum omnium, pactum grave & in Regno inauditum: Eligendos à Baronibus 25. Nomophylaces, qui libertatum tuerentur caſtitatem, Regemque ipſum vacillantem brachio cohiberent populari. Regem inſuper nihil impetraturum quo aliquid conceſſorum fiat irritum: irritumque fore quicquid impetraverit.

Juratur præmiſſorum obſervantia, cum à Rege, tum à Baronibus; & eliguntur Nomophylaces, qui muneris cui tum etiam jurant, & Barones alii obſequium ſe illis exhibituros. Mandat Rex præterea literis patentibus univerſis Angliæ Vicecomitibus, ut jurare faciant queſlibet ſuæ ditionis, conceſſas fovere libertates, ipſumque ad hoc Regem, caſtrorum captione, provocare. Apage. Quin ut nihil deſideretur, Bullam à Papa impetrat ad conceſſiones ſuas roborandas.

Brevi autem Regem pœnitet è medullis, conqueſtoque pluribus ad ipſum eumdem Papam Innocentium III. hic actà omnia decernit irrita, Regique & Baronibus impoſit ſub anathemate, ut neque ipſe jurata teneat, neque iſti conceſſa exigant, Barones hoc ad Papam non ſpectare aſſerunt. Papa renuentes excommunicat, eorumque terras interdicto premit. Jam adacti ad inſaniam, Ludovicum filium Regis Franciæ, ſibi eligunt in Regem, qui neq; precibus, neque minis Papæ à direptione Angliæ prohiberi potuit. Sæviunt hic ubique inteſtina bella, cædes, incendia, & funeſta omnia.

Sed obeunte anno proximo Johanne Rege, filium ejus decennalem, Henricum III. ſuſcipiunt Regem; qui & in Coronatione ſua de more jurat leges bonas; malis abdicatis. Reſpiſcentes jam Magnates deſtituunt Ludovicum, qui citius inde fractus, receſſum etiam jurat & ablatorum omnium reſtitutionem. Jurat Rex viciſſim petitas reddere libertates, & in animam ejus una jurant Legatus Papæ, & Protector Regis magnus Mareſcallus, eaſdem etiam obſervare, omnibuſq; tradere obſervandas. Hoc idem jurant univerſi Proceres.

Dum mora nectitur, vita excedit Philippus Rex Franciæ, & Ludovicus ſolum tenet, à quo Rex Henricus Normanniæ petit redditionem, prout diſcedens Anglia juraverat Ludovicus. Is cauſatur, Henricum Anglit non reſtituiſſe (ut juraverat item) libertates Angliæ, nec ſe ideo Normanniam reſtituturum.

Anno 1223. Regis 7. Archiepiſcopus & Magnates Regem obteſtantur, ut juratas confirmaret libertates: & reſpondente quodam extortas fuiſſe à patre ſuo, Rex omnes (inquit) libertates illas juravimus, & omnes aſtricti ſumus, ut quod juravimus, obſervemus. Miſſis in ſingulos Comitatus literis. Vicecomitibus præcepit, ut per ſacramentum 12. Militum vel legalium omnium inquiri faciant, quænam erat libertates Angliæ tempore Henrici avi ſui; ſed quid reſponſum ſit à Vicecomitibus, non reperio.

Demum anno 9. Regis, concedente Clero & populo cum Magnatibus quintodecimam partem omnium rerum mobilium totius Regni Angliæ, renovantur Chartæ libertatum, prout ſub Rege Johanne prius erant conditæ: ita quod Chartæ utrorumque Regum in nullo inveniuntur diſſimiles. Verba ſunt Pariſii, quæ nos ideo recitamus, ut indagaretur ratio, quorſum non reperiuntur hodie in Magna Charta Henrici III. articuli aliquot à Johanne conceſſi. Ille ſi quidem primo, de perſolvendo defunctorum debita Judæis atque aliis. Secundo de modo imponendi ſcutagium & auxilium Regis. Tertio de modo ſummonendi Commune Conc. Regni, quod poſtea Parlamentum appellatur. Et quarto de modo cavit quo auxilium capiat ſubditus à vaſſalli ſuis quos tenentes appellamus. Hi, inquam

in impreſſis Magnæ Chartæ exemplaribus non deprehenduntur, fuiſſe tamen in primitivo illo Henrici 3. è Pariſio vides, cui & fidem facit locus ejus alius, ubi dicitur, quod in Parlamento Weſtmonaſterii, ad feſtum S. Edwardi ann. 1225. id eſt, Regis 39. reſpouſum fuit Regi à Baronibus, quod omnes tunc temporis non fuerunt juxta tenorem Magnæ Chartæ ſuæ vocati; & ideo ſine paribus ſuis tunc abſentibus, nullum voluerunt tunc reſponſum dare. Me recipio.

Chartas jam de novo conceſſas, & Sigillo Regio ad Parlamenti petitionem confirmatas Rex in quemlibet dirigit Comitatum: in illum ſcilicet qui Foreſta nulla præmebatur, Magnam Chartam ſolam. In cæteros eam pariter & Foreſtæ libertateſque ab omnibus imperat, juramento interpoſito, conſervandas: quod tam feliciter adimpletum eſt, ut nec ſota unum in Regis Charta contentum, exitiit prætermiſſum. Dies fauſta, ſed breviſſima. Ad cujus tamen munimentum excommunicationis ſententiam in Chartarum violatores promulgat Stephanus Archiepiſcopus Cantuariæ cæterique Angliæ Epiſcopi, quam ſubinde metuiſſe dicitur Rex Henricus.

Biennio vero poſtea (id eſt, an. Dom. 1227. Regni 11.) ad ætatis veniens plenitudinem, in lugubri (ſic hoc Florilegus nuncupat) Oxonienſi Conciliogancellari fecit & caſſari omnes Chartas in provinciis omnibus Regni Angliæ de libertatibus Foreſtæ, (ut Pariſius & Florilegus referunt) ſed ut alii habent, de libertatibus etiam Magnæ Chartæ; factas ſiquidem eas criminans, dum ſub tutela ipſe eſſet, & Sigilli ſui non tum compos.

Frendent Barones, paucisque interpoſitis diebus, Regem adeuntes, Chartarum redintegrationem aſpera nimis contendunt pertinacia. Rex blandiloquis hæc vice limitet, in ulteriorem rejicit tempeſtatem; ſapisſique longas tandem poſt ambages (cum in aliis, tum in Parlamento anni ſui 18.) diſceptationibus, ſponte & ſereno vultu, in Parlamento Weſtmonaſterii anno ſuo 21. Dom. 1237. triceſimam partem bonorum Cleri atque populi recepturus, libertates reddidit, ſanctius inde obſervandas. Quod ut certo foret, ſententiam quam in violatores aliquando tulerat Stephanus Archiepiſcopus Cantuariæ, cum omnibus Epiſcopis Angliæ, à qua nec immunis ipſe habebatur, fecit renovari. In abundantiorem etiam fecuritatem, novo confirmationis diplomate hanc impinxit olauſulam: Non obſtante quod prædictæ Chartæ (libertatum & Foreſtæ) confectæ fuerint, cum minoris eſſemus ætatis.

Tarda vel his adhuc fides. Non elapſo igitur toto ſeptennio, Barones in Parlamento Londinenſi anno Dom. 1244. Regem ſollicite obteſtantur, ut emptæ redemptæq; libertates non ſolum obſeroentur, ſed & novæ confirmationis Chartæ, quæ ſuper hoc ſpecialem faciat mentionem) denuo roborentur. Novam pariter excommunicationis ſententiam in eos projiciendam, qui conceſſas libertates vel impugnarent, vel impedirent: Et ut illi ſi fieret emendatio, qui poſt ultimam conceſſionem damnum ſuſtinuerant in libertatibus violatis. Præter hæc, ne ſacramenti à Rege populoque præſtiti ob libertatum obſervantiam, anathematiſque à S. Edmundo jam Cantuarienſi Archiepiſcopo in violatores promulgati, periculum de cætero incurreretur, obnixius Regem orant, ut de communi aſſenſu quatuor eligantur potentes & nobiles de diſcretioribus totius Regni, qui ſint de Conſilio Dom. Regis, & jurati, hæc & alia multa Regno commodiſſima (tanquam Tribuni plebis) agerent & curarent. Rex négat omnia, ſtatimque in Foreſtis multa exequitur graviſſima.

Nos autem preſſus egeſtate, in Parlamento Londonii ann. Dom. 1253. regni ſui 37. ad novam accedit pactionem. Conferentibus ſcil. in viaticum ſuum Hieroſolymitanum Clero triennalem decimam, Militibus, Scutagium trium marcarum: bona fide & ſine aliqua cavillatione promiſit ſe Chartam Magnam, & omnes ejus arti-

oulos obſervaturum. Tertio igitur Maii, præſentibus Rege, Comitibus & Baronibus, Bonifacius novus Archiep. Cantuar. exterique Epiſcopi pontificalibus induti, & accenſas ferentes candelas in majori Aula Weſtmonaſterii, excommunicationem cum anathemate (forma maxime ſolenni, quam habes apud Pariſium in hoc anno) projecerunt in tranſgreſſores Eccleſiaſticarum, & libertatum ſeu liberarum conſuetudinum Regni Angliæ, & præcipue earum quæ continentur in Charta libertatum Angliæ, & Charta de Foreſta, &c.

Nec tantum in tranſgreſſores liquido, ſed in eos pariter qui qualicunque arte vel ingenio temere violaverint, diminuerint, ſeu immutaverint, clam vel palam, facto, verbo, vel conſilio, contra illas vel earum aliquam in quocunque articulo veniendo. Item illos qui contra illas, vel earum ſtatuta, aliqua ediderint, vel edita ſervaverint, conſuetudines introduxerint, vel ſervaverint introductas, ſcriptores ſtatutorum, nec non conſiliarios & executores, & qui ſecundum eas præſumpſerunt judicare, &c. Dicta & promulgata omnia ſigillis roborabant: prolataque eſt in medium Charta Regis Joannis, qua ſupradictas libertates mera voluntate reconceſſit, & inde recitari fecerunt eaſdem libertates. Dum autem Henricus Rex memoratam ſententiam audiebat, tenuit manum ſuam ad pectus ſuum ſereno vultu atque alacri. Et cum perlecta eſſet demum, projeciſſentque candelas extinctas & fumigantes, & dicerentur à ſingulis: Sic extinguantur, & cæteræ hujus ſententiæ incurſores in inferno; & campanæ pulſarentur, (ut applauderent ſinguli) dixit ipſe Rex: Sic me Deus adjuvet, hæc omnia illibata ſervabo fideliter, ſicut ſum homo, ſicut ſum Chriſtianus, ſicut ſum Miles, & ſicut ſum Rex coronatus & inunctus. Hæc (qui plura) Pariſius. Poſt hæc omnia Romam miſit ſur ad Innocentium IV. Rogatus ille latum anathema Bulla roborat, & de ſuo quiddam adjicit in terrorem.

Sub ſole nihil ſtabile. Anno quippe proximo, Rex, dum inhiat colligendis decimis, quæ ſub conditione de Chartarum obſervanda immunitate conceſſæ fuerant, conſilio impiorum libertates temerat; credent, inquit Matthæus, pro munere abſolvi à tranſgreſſione. Nec ſpes illa vana, dum ſe & Regnum ſub pœna exhæredationis (quod non potuit) Papæ obligaret ad pecuniæ ſolutionem, quem in bello Siculo foret expenſurus, cauſa ſua.

Ad mortalia autem arma non concurritur: ſe anno 1255 Regis 39. acclamatum eſt in Comitatibus, Synodis, Eccleſiis, & ubicunque locorum homines convenerant, ut Magna Charta, quam Rex Joannes conceſſit, & Rex iſle præſens multoties reconceſſit, inviolabiliter tueretur: & lata eſt ſententia, toties repetita, in omnes ejuſdem violatores.

Sequenti etiam anno pœna horribilis anathematis in Londinenſi Synodo prioribus adjungitur, ſtatuiturque libertates ſub ejuſdem periculo conſervandas. Et ne quid præterea deſideretur, acceſſerunt paulo poſt duæ ſimul Bullæ Alexandri IV. ad Chartarum ſententiarumque roborationem.

Rex ſeu telis victus Eccleſiæ, ſeu quod Barones mutuo exhibentes dextras, juraverant, quod non omitterent propoſitum perſequi pro pecuniæ vel terrarum amiſſione, vel etiam pro vita & morte ſua & ſuorum; in Parlamento Oxonii an. Dom. 1258. regni 42. ſemel iterum, ſed jam etiam cum Edouardo filio ſuo, Chartarum jurat obſervantiam, & 24. prudentium virorum nationis Anglicanæ, (nam ab alienigenis paſſi modo ſunt graviſſima) quos ſub ipſo ad regni gubernationem eligerent, conſilio ſe commendavit.

Non elapſo autem biennio, Rex ab Urbano Papa juramenti potitur abſolutione: nec ſui tantum, ſed & ſibi, quam Princeps optimus adeptam ſpernit. Mittuntur jam Hertfordiam ex mandato Regio Juſtitiarii itinerantes, contra formam (ut aſſeritur) dictarum proviſionum Oxonii, repudiatisque ideo à majoribus illarum partium caſſi redierunt.

Succreſcentibus vero novis in dies gravaminibus ex alienigenarum qui Regis aures atque latus occludebant, inſolentiis, Proceres ea, Chartarumque una violationes ſtatuunt demum vi compeſcere. Accenduntur ergo belli faces cruentiſſimi. Cadit utrinque ingens multitudo, capiuntur que ann. 1264. in Lewenſi prælio ſtrenue dimicantes Rex & filius. Sed verſa brevi rerum alea, filius a cuſtodibus elapſus, ex improviſo hoſtem novis copiis adorsus, inſignique clade Eveshamiæ fundens, non ſolum patrem, ſed & Regiam dignitatem liberavit an. Dom. 1265.

Actum jam videtur de libertatibus; ſed à cœlis ecce miſericordia Domini, qui Principem corda nec ferro coercenda, nec mortalibus induſtriis, leviſſimo afflatu ſubigit & emollit. Preſſa poſt imbelles aliquot conatus reliqua Baronum parte, Rex in Parlamento Marlebridge an. Dom. 1267. regni 52. cap. 5. utramque Chartam, in ſingulis tam ad Regem, quam ad ſubditum pertinentibus tenendam ſtatuit, Breviaque Regia gratis concedi in tranſgreſſores. Rebus in hunc modum præter ſpem compoſitis, ſub anno altero pax edicitur per totam Angliam, & Edouardus Princeps cruce ſam ſignatus Hieroſ. proficiſcitur, triumphatiſque hoſtibus Rex in pace animam reddit ann. D. 1272. regni 57.

Henrico mortuo, reverſoque Rege Edouardo I. vacillant etiam aliquoties Chartæ libertatum, (ut videre eſt in præfatione Articulorum ſuper eiſdem) quas ideo ſtabilire nixus eſt æterno robore (Juſtinianus noſter) idem Edouardus. Reſilire quippe noluit à ſacramento, quod cum patre in Oxonienſi Parlamento aliquando juraverat, nec abſolvi, ut præfati ſumus. Anno igitur regni ſui 25. dum in Flandriam tranſiturus, Odimiræ moratur, præcepta ſub ſigillo ſuo Weſtmonaſterii data 2. Aprilis, in omnes miſit Angliæ Comitatus Chartarum exigentia obſervantiam.

Conſtans etiam in propoſito, duas ſimul earundem edidit confirmationes, ſub teſtimonium filii Edouardi Principis, ejus tunc in Anglia Locumtenentis, (nam in Flandria verſabatur ipſe) Londini datas, alteram 10. Octobris, alteram (ſed priorem) 12. Octobris dicto anno. In hac recitatas per Inſpeximus, Chartas Henrici III. patris ſui, ſigillatim eas concedit, firmat, & corroborat. In illa neutram recitans, utramque junctim confirmat, & quæ ad earum conducunt obſervantiam, multa decernit utiliſſima.

Primo, quemlibet in iiſdem articulum tenendum ſanctius: mittendaſque Chartas ſingulas ſub ſigillo Regio, Juſtitiariis, Vicecomitibus, & aliis omnibus miniſtris Regis, civitatibuſque Regni, una cum Brevibus præcipientibus ut eas populo annuntient, & in ſingulis obſervent.

Secundo, judicium contra aliquem earumdem articulum, fore irritum & cancellandum.

Tertio, mittendas etiam ejuſmodi Chartas, ad ſingulas Eccleſias Regni Cathedrales: non ibidem ſolum cuſtodiendas, ſed & annuo bis legendas coram populo.

Quarto, ut Epiſcopi bis item quotannis excommunicatos denuntient Chartarum violatores, & illis qui ſunt vel ab auxilio; vel à conſilio; & ut Archiepiſcopi Epiſcopos ad hoc coerceant. Lata tunc etiam eſt ſolenniter ejuſmodi ſententia à Roberto Archiepiſcopo Cantuariæ.

Gandavi præterea exiſtens (ubi nullis populi pulſaretur precibus) hanc ſponte Chartam totidem omnino verbis, magno ſuo munivit ſigillo 5° die Novemb. anno 25. prædicto, & in Angliam gratuito miſit.

Cum tamen in Parlamento Regni ſui 28. aſſidue à Baronibus (præſertim à Comite Herefordiæ & à domi-

no

no Marisc allo Angliæ) *obtestaretur, ut Chartas denuo confirmaret parlamentaria auctoritate, hæsit in articulis aliquot à Walsinghamo memoratis, & ad ipsarum calcem annectendam voluit, (omnium remoram)* Salvo jure Coronæ nostræ: *Animadvertens autem commotum populum & perculsos Proceres, consilium mutat Rex eximius, & non solum annuit Chartarum confirmationem, sed in earum etiam munimen, explanationem & libertatum auctionem coronidem imponens, quam* Articulos super Chartas *appellamus, sic inter alia promulgavit:*

Chartas libertatum in omni articulo conservandas, tradendasque unicuique Vicecomiti sub sigillo Regis, ut legantur populo quater annuo in pleno Comitatu, viz, proxime post festa S. Michaelis, Nativitatis Domini, Paschatis, & S. Johannis Baptistæ.

Eligendos etiam è Militibus cujusque Comitatus per Comitatenses in foro Comitatus, 3. Justitiarios, qui diplomate fulti Regio, de delictis cognoscerent contra Chartas, easdemque fractas tectas conservarent, &c.

Post varios casus & tot discrimina rerum, emicuere sic tandem Dei beneficio sacræ hæ Chartæ libertatum Angliæ, pleno vigore: & ne deficerent aliquando postea, trigesies atque eo supra à succedentibus Regibus confirmatæ sunt, decima quarta scil. vice solo sub Edouardo III. & uberius demum sub piissimo domino nostro divo Jacobo Rege: Cujus ut in perpetua felicitate floreat magnum sobolis incrementum, floreant hæ simul (precor) in perpetua castitate. Amen. Hactenus de Magna Charta Spelmannus.

Chartæ Nuptiales. Bulla Calixti II. PP. ann. 1120. in Bullario Cluniacensi pag. 39. *Porro Presbyteris parochialium Ecclesiarum S. Mariæ & sancti Odonis Cluniacensium ejiciendi in Ecclesiam ex antiqua consuetudine pœnitentes, & nuptiales Chartas faciendi licentiam indulgemus.* Id est matrimonii sacramentum impertiendi.

¶ Charta Pagensis. Vide mox post *Chartas Regias*.

¶ Charta Paricla. Vide *Paricla*.

¶ Charta Perforata *in judicio*, in Lege Ripuar. tit. 58. §. 5. tit. 59. §. 3. Quæ falsitatis convicta erat.

Chartæ per Pericas Pendentes *propter grandinem*, avertendam nempe: superstitio quæ prohibetur in Capitulis Caroli M. an. 789. c. 18.

¶ Charta Probans, Quæ legitime coram testibus signata in quocumque judicio locum habet testimonii publici & irrefragabilis; dicitur autem *probans*, quia causam quam continet, evidenter probat; quo sensu etiam dicitur scribi aliquid *in forma probante*. Hæc fere Henschenius in notis ad Miracula B. Joachimi Abb. Florensis, to. 7. Maii pag. 124.

¶ Charta per Punctum Confirmata dicitur ea, quam quis confirmat puncto addito, cum præ ignorantia nihil amplius potest scribere, ut hodie vulgo pingunt crucem, qui nesciunt litteras. Charta anni 1130. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 180. *Ego Willelmus filius Willelmi de Dropa, qui scipsum dat Deo & S. Victori, per Punctum confirmo.*

Charta de Rabi. Fori Oscensis Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1247. fol. 12. *Et si accidit quod Christianus habet Chartam de Rabi, non potest negare Judæus: quia Charta de Rabi facta valet, quantum testes contra Judæos.* Id est, scripta ab uno è Rabinis Judaicis.

Charta Recordationis. Papias: *Cautio, à cavendo, dicta, Breve vel Charta recordationis.* Vetus Notitia in Tabular. Priorat. Neronis villæ fol. 22. *Litera recordatur quod mentis debilitas obliviscitur. Unde cunctorum memoriæ præsentamus, &c.* Vide *Notitia.*

Chartæ Regales, apud Marculfum sunt eæ, quæ ante Regem, vel quæ à Rege conficiuntur. Has & *Præceptiones regales* vocat, Ita

Chartas Regias, Angli vocant donationes & Chartas factas à Rege. Vide Bractonum lib. 2. c. 16. n. 3. & Fletam lib. 5. cap. 14. ubi hæc habent de distinctione Chartarum: *Sciendum quod Chartarum, alia Regia, alia privatorum; & Regiarum, alia privata, alia communis, & alia universitatis, &c.* Quas vero *privatorum* Angli vocant

Chartas Pagenses appellat Marculfus, quas lib. 2. complexus est, cui hunc titulum indidit; *Incipit formula qualiter Chartæ Pagenses fiant*: sub quo comprehenduntur quæ in unoquoque Comitatu & pago in præsentia Comitis, aut Vicarii, aut Centenarii, aut etiam privatim peragi possunt. Alia enim *negotia hominum*, ut ipse ait in Prologo lib. 1. *tam in palatio, quam in pago* peraguntur.

Charta Rogata. Ita Itali vocant *Contratto stipulato*, quod eam testes rogarentur subscribere, & his ferme verbis claudi soleret: *Signum N. & N. qui Chartam istam scribere fecerunt, & testes firmare rogaverunt*, ut est apud Josredum in Episcopis Nicensibus pag. 158. Et in alia Charta apud eumdem pag. 182. *Testes Rogati* dicuntur, qui Chartam subscribunt. Glossæ Basil. παγάνοι, οἱ παρακληθέντες μάρτυρες. Tabul. Papiense ann. 1354. *Ego... notarius hanc Chartam mihi fieri Rogatam tradidi & scripsi, &c.* Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 43. *Joannes primus tabellio Rogatus scripsit.* Et ch. 44. *Sign. Trudegaudi Eleemosynarii, qui hanc donationem fieri vel affirmari Rogavit.* Tabular. Celsiniacense: *Signum Genesii, qui hanc Chartam Rogare fecit, & ipse firmavit, & alios firmare Rogavit.* Statuta Mediolan. 1. part. c. 556. *Et quod ipsi Protonotarii non possunt Rogare, vel facere aliqua instrumenta, &c.* Adde c. 400. Consuetudines Montispessuli: *Omne testamentum, & omnis qualibet ultima voluntas inter liberos vel parentes vel inter extraneos, in scriptis vel sine scriptis fiat coram tribus testibus Rogatis, vel non Rogatis idoneis, solemnitate adhibita, &c.* Vide chartas descriptas à Mabill. de Re Diplomat. pag. 378. 468. 473. ubi testes rogati subscribunt. Tabular. Ecclesiæ Uzetiensis ann. 1215. *Coram subscriptis Rogatis testibus recognovit, &c.* Denique Charta donationis Leotheriæ ann. 695. to. 2. Sæculi 3. SS. Ord. S. Benedict. pag. 615. sic claudit: *Ragnoaldus Diaconus Rogitus scripsit.* Vide Matth. Villaneum lib. 8. cap. 95. Rollandinus in Tractatu Notularum; *In aliquibus locis Rogationes appellantur Notæ, quia sunt notæ instrumentorum, quæ ideo etiam vocantur Rogationes, eo quod illas rogatur tabellio scribere, & ex illis facere instrumentum.*

¶ Chartarum Tomi, Gregorio Turonensi lib. 10. c. 19. idem sunt, quod eidem *Regesta, Scrinia*, aliis *Archiva*, in quibus plures chartæ continebantur.

Chartula Transfusionis, seu cessionis, in Tabulario Brivatensi Ch. 370.

¶ Charta Sacramentalis. Vide *Sacramentum.*

¶ Chartam Scribere, Notarium agere, apud Muratorium to. 1. part. 2. pag. 105. col. 1. in Legibus Caroli M. *Ut nullus Presbyter Chartam scribat, neque conductor existat suis senioribus.*

¶ Charta Semiplantaria. Vide *Complantum* in *Complantare*.

¶ Charta Senica. Vide *Senica*. Adde Glossarium Lindenbrogii.

2. CHARTA, Lamina. Anastasius in Sergio PP. *Trullum vero ejusdem Ecclesiæ fusis Chartis plumbeis cooperuit atque munivit.* Vide Salmasium, de Modo usurar. pag. 401.

CHARTACEUM, Archivum, χαρτοφυλάκιον. Acta accusationis Polychronii Episcopi Hierosol. *Hunc indi-*

indiculum collegit Archidamus ...,& ita Chartaceum Eccleſiæ collocavit.

CHARTAPACIA, Charta pacis, ſeu qua à Principe pax indicitur. Fori Aragon. lib. 9. tit. de pace, &c. *Et in hoc maxime, & in omnibus aliis caſibus, Chartapaciis, & fori, qui de hoc loquuntur.*

CHARTARIUM, Archivum, chartophylacium, locus, in quo chartæ & documenta domeſtica reconduntur. S. Hieronym. lib. 3. in Ruffinum c. 5. *Si à me fidem ſuſpicaris, cur eam in Romanæ Eccleſiæ Chartario non requiris?* [Vide *Chartularium*.]

CHARTARIUS, Chartæ opifex, aut negotiator. Diomedes lib. 1. *Chartarius, qui Chartas vendit.* Gloſſ. Græco-Lat. Χαρτοπώλης, *Chartarius*. Lapis Sepulcralis Romæ: *Locus Valeriani Chartari*.

CHARTARIUS, interdum pro *Chartulario*, ſeu commentarienſi ſumitur, ut apud Ennodium lib. 7. Epiſt. 1. Senatorem l. 8. Variar. Epiſt. 23. & Meſſianum Presbyt. in Vita S. Cæſarii Arelat. p. 257.

CHARTARII LOCI. Vide *Papyrus*.

¶ CHARTELLARII. Vide *Chartularii 2*.

¶ CHARTERIA, Regio, Gall. *Quartier*. Charta anni 1236. in Probat. Hiſt. Meld. to. 2. p. 137. *Item dedimus in perpetuum, quantum in nobis eſt, illam portionem quam habebamus in Charteria de Triaporu, in perpetuum poſſidendam.*

¶ CHARTERIUS, Plauſtrum, vel illa pars plauſtri, quæ rotis incumbit, Gall. *Charti*. Charta Petri Epiſc. Meld. ann. 1229. è Tabulario ejuſd. Eccleſiæ: *Habebant homines dictarum villarum in dicto nemore.... omnem arborem, præter quercum & fagum..... ad edificandum & ad brataria carrucarum, & ad Charterios & berciæ, &c.*

CHARTIATICUM, Quod pro Chartis officialibus præſtatur, apud Ulpianum in leg. Divus, D. de Bon. damn. Miniſtris enim Magiſtratuum Chartas præbitas fuiſſe ex lib. 2. Frontini de Aquæduct. atque adeo ipſis judicibus ex Nov. Juſtiniani 8. cap. 1. & Senatore li. 11. Epiſt. 38. colligitur. Quæ quidem Chartarum præbitio & inlatio, *Chartarum collectio* eidem Senatori dicitur lib. 9. Epiſt. 15. Theophanes, & ex eo Anaſtaſius Bibl. in Hiſt. Eccleſ. pag. 172. Auctor Miſcellæ, Cedrenus & Zonaras ſcribunt Nicephorum Generalem tributa ac vectigalia publica auxiſſe, & *Chartiatici* nomine exegiſſe in ſingulos duo ceratia. *Siliquas* vertit Anaſtaſius. Vide Cujac. lib. 4. Obſerv. cap. 18.

CHARTICINIUM, Chartarum faſciculus, noſtris *Liaſſe*. Cencius Camerarius in libro cenſuum Romanæ Eccleſiæ: *Sicut in tomis, Charticiniis, & voluminibus Regeſtorum antiquorum Pontificum Romanorum, ... inveni*.

CHARTIGRAPHUS, Notarius, vel Cancellarius. Charta Roberti Regis Franc. an. 1008. pro Monaſterio Sandionyſiano ita clauditur apud Doublet um: *Franco Diaconus atque Chartigraphus relegi & ſigillavit atque ſubſcripſit*.]

CHARTISDONATIO, unica voce, Donatio per chartas. Veterum Præſtaria apud Roverium in Reomao p. 173. *Poteſtatem quandam .... Fontanat nuncupatam ... quam ipſe tenens tenere videbatur per Chartiſdonationem*.

¶ CHARTOLOGIUM, Chartularium, liber Chartarum, *Chartulaire*. Charta anni 1178. ex Schedis Peireſc. *Hanc cartam .... in hoc fecimus Chartologio conſcribi*.

CHARTOPHYLAX, Archivi & Chartarum cuſtos: dignitas Eccleſiaſtica & Palatina. Poſterioris meminit Paulus Diacon. lib. 17. Hiſt. Miſc. p. 528. poſt Theophanem, dum quemdam Davidem *Chartophylacem Hormiſdæ* vocat, Palatii ſcilicet ita nuncupati in urbe Byzantina: *Chartophylax Auguſt. N.* in veteri Inſcriptione 587. 11.

De Eccleſiaſtica Chartophylacis dignitate ſic Anaſtaſius ad VIII. Synod. Act. 2. *Chartophylax interpretatur chartarum cuſtos. Fungitur autem officio Chartophylax apud Eccleſiam Conſtantinopolitanam, quo Bibliothecarius apud Romanos, induitus videlicet infulis Eccleſiaſticorum miniſterium, & agens Eccleſiaſtica prorſus obſequia, exceptis illis ſolis, quæ ad ſacerdotale ſpecialiter ac proprie pertinere probantur officium. Sine illo præterea nullus Præſulum aut Clericorum à foris veniens in conſpectum Patriarchæ intromittitur; nullius Epiſtola Patriarchæ miſſa recipitur, niſi forte à cæteris Patriarchis mittatur: nullus ad Præſulatum vel alterius ordinis Clericorum, ſive ad Præpoſituram Monaſteriorum provehitur, niſi iſte hunc approbet & commendet, atque de illo ipſi Patriarchæ ſuggerat, & ipſe præſentet*. His prærogativis hanc addit Pachymeres lib. 3. cap. 24. ut ſine illius nutu & aſſenſu nuptiales Benedictiones non adminiſtrentur. Præterea in Charthophylacis cura erant libri Eccleſiæ. Ita Synodus VI. Act. 1. pag. 17. & Act. 13. pag. 152. Edit. 1618. ubi innuitur eos libros repoſitos ἐν Χαρτοφυλακείῳ τῆς πατριαρχείας, quod in VII. Synodo Act. 1. pag. 486. βιβλιοθήκη τε ἱερὰ καὶ πατριαρχικὴ dicitur. Unde p. 487. Carthophylax videtur dici βιβλιοφύλαξ τε ἱερῶν ἀναγνωσμάτων. De Chartophylace multa ex profeſſo commentati ſunt Meurſius in Gloſſario, Gretzerus & Goarus ad Codinum, idemque Goarus ad Eucholog. Græcorum.

CHARTOPHYLACIUM, Archivum. Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 128. *Mandare curaverat, ut piiſſimo Imperatori ſcriberem, quatenus pacta in Chartophylacio requireret; quæ, &c.* Infra: *Quia Cartophylacium prædicti piæ memoriæ Juſtiniani Principis tempore, ita furripiente ſubito flamma, incenſum eſt, ut omnino ex ejus temporibus pene nulla Charta remaneret*.

¶ CHARTOPRATES, Venditor chartæ, Græcis χαρτοπράτης. *De Collegiatis & Charteopratis* tit. 17. lib. 11. Cod.

CHARTOTHESIUM, [Archivum, in quo aſſervantur Chartæ.] Anaſtaſius in Hiſt. Eccleſ. pag. 146. anno Imperii Conſtantini 19. *Invidia Chriſtianos prohibuerunt Arabes à publicis Chartotheſiis ad modicum tempus. Sed rurſus coacti committunt eis eadem ipſa, eo quod non poſſint ipſi ſcribere calculationes*. Ubi Theophanes pag. 362. ἐκ τῶν δημοσίων χαρτοθεσίων. [Vide Gloſſar. mediæ Græcit.]

¶ CHARTROSSA, Ordo Chartuſianorum. Galli *Chartreuſe* dicunt Monaſterium Chartuſianorum. Teſtamentum Guillelmi Montiſpeſſulani apud Acherium Spicil. to. 9. pag. 156. *Quod eſt de ordine Chartroſſæ in Epiſcopatu Vivarienſi*.

¶ CHARTULA. Vide *Charta 1*.

¶ CHARTULARE, ut *Chartularium*, Regeſtum ſeu actorum codex. Ordinatio Comitis Provinciæ ſuperior. et officium Tabellionum ann. 1254. & MS. D. *Brunet* fol. 60. *Item ſummam à* XXV *lib. ſupra uſque ad* C *lib. ponendo in Chartulari 11. den.*

1. CHARTULARII dicuntur Qui *Chartas tractant*, qui *Chartis inſerviunt*, ut eſt in l. 10. Cod. ubi cauſæ fiſcal. *Qui publicarum Chartarum tractatibus inſerviunt*, in l. 1. Cod. de Præpoſ. agent in rebus. *Qui Chartas agunt*, in Querolo, in l. 1. D. de Tabular. Iidem porro qui *Commentarienſes*. Gloſſ. Baſil. Κομμεντιασιῶται, χαρτουλάριοι, Gloſſ. Gr. Lat. Χαρτουλάριος, *Chartularius*. Erant autem tot Chartularii, quot ſcrinia, ut ex Senatore lib. 11. Epiſt. 38. & Cledonio de Arte Gramm. colligitur. Vide Gregor. M. lib. 2. Epiſt. 3. l. 4. Epiſt. 33. & quæ adnotavimus ad Cinnamum p. 452. Iidem & *Chartarii* dicti, ut ſupra obſervatum.

CHAR-

CHARTULARIUS REGIORUM EQUORUM, Qui χαρτολάξ ἐπὶ τῶν ἱππικῶν dicitur: de qua dignitate apud Byzantinos plura etiam in iisdem Notis ad Cinnamum.

CHARTULARIUS SACRORUM CUBICULORUM, in Nov.8.c.8.*Chartularius Sacri Cubiculi*, in Nov. 25. Imperatoris Secretarius, seu qui Codicillos Imperatoris asservabat.

CHARTULARII NUMERORUM MILITARIUM, in Nov 117.cap.11.& l.19.C.de Erogat.milit. annonæ lib. 12.Qui in acta referebant nomina militantium, & qui eorum essent mortui, seu qui circa τὸ πρατὲ κατεγραμμένοι ἀναζῆν τάσσειν versabantur,ut est in TacticisLeon.c.4.§.31.

CHARTULARIUS VELOCIS CURSUS, ὀξέως δρόμου, apud Constantin. de Adm. Imper. cap.43. Vide *Clericus*.

CHARTULARIUS ROMANI IMPERII, apud Petrum Diacon.in Chr.Casin.lib.4.c.117.126.

SCHOLA CHARTULARIORUM, in leg.1.Cod.de Off. Præfecti Prætor.

CHARTULARII Dignitas Ecclesiastica etiam fuit, quâ eamdem cum Chartophylacis fuisse opinantur viri docti. Certe in Gloss.Gr.Lat.*Chartularius*, idem est, qui χαρτοφύλαξ. Nec mirum, cum is qui Commentariensis vice fungitur, idem & Chartophylacis munus obeat, & Chartas suas servet. Apud Joan.Diacon. in Vita Gregorii M.lib. 2. c. 55. *Castorius Diaconus & Chartularius Ravennæ* nuncupatur, qui ipsi Greg. lib. 4. Epist. 23. & 24. *Notarius & Diaconus* dicitur. Idem Gregor.lib.1.Epist.75.lib.2.Epist.33.Hilarium *Chartularium suum* nominat; unde elicio eamdem fuisse dignitatem Chartularii & Notarii. At in Ecclesia Constantinopolitana constat diversum fuisse Chartularii & Chartophylacis munus,& Chartularium subditum fuisse Chartophylaci, uti docet Balsamon in Medit.& Codinus de Offic.c.1.num.44. qui Chartularium inter minora Ecclesiæ officia recenset, ut & Euchologium Græcorum pag. 624. Synaxaria & Menæa 8. Sept. Καὶ ἄλλοτε οἶκε εἰμὶ χαρτοκάξ. Chartulariorum Ecclesiasticorum mentio est præterea apud Joannem VIII.PP.Epist. 133.300.&c.

2. CHARTULARII, Servi, per *Chartulam*, seu Epistolam manumissi, *Franchi de Carta*, Vitali Episcopo Osc ensi apud Blancam in Comment.Rer.Aragon pag.727.Occurrunt passim in Legib.Langob.li.2.tit.34. §.11.lib.3.tit.5.§.1.in Capitul.Caroli M.lib.6. cap. 208. & in Capitul.Ejusdem an.779. cap.16.

CHARTELLARII,in Concilio Vermeriensi an.752. c. 20.in Charta Lamberti Imp.an.898.to.2.Ital.Sacr.pag. 124.&c.Arnulphus Lexoviensis in Epist. ad Alex. PP. *Procedit interim inter cilicia pauperum fratrum & fordes Cartularii filius fericis adornatus & variis*.

CHARTULARIUM, *Scrinium*, χαρτοφυλάκιον, in Gloss.Gr.Lat. Ita χαρτοκάμιον usurpat Nicetas in Alexio lib. 2. n.4. [Gesta Hodingi Episc. Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Anecd. pag.247. *Multa Cartarum strumenta, vel præcepta regalia secum inde deferens, ibi ea dereliquit, & propterea in vestiario & Cartulario S.Mariæ & S.Gervasii baclenus non reperiuntur*. Ibid. pag.257.in Gestis Franconis ejusdem urbis Episcopi : *Similter & alia præcepta de eadem re sunt multa in Cartulario, quæ legi per omnia præ vetustate & putredine non possunt*.]

CHARTULARIUM, Regestum. Concilium Arelat. an.1267.ca.19.*Statuimus quod omnes Sacerdotes curam animarum habentes, ipsarum Ecclesiarum emant Chartularia, in quibus quolibet anno, saltem in Quadragesima, conscribant nomina parochianorum qui ad pœnitentiam venerunt, & dicta Chartularia teneant & custodiant diligenter*, &c. [Accipitur pro Notarii prototypo; in Ordinatione Comitis Provinciæ an.1254.& MS. D.*Brunet: De libello ponendo in Chartulario 11.den.dentur, pro extrahendo 111.den.* Vetus Scheda Cl. Præsidis de Marcagues an.1430.*Ego Notarius... cui Cartularia, note & prothocolla sunt commissa*: ubi conjecto per *Cartularia* intelligendum esse codicem, in quo integra acta referebantur, per *Notas* vero actorum commentariolos, ac tandem per *Prothocolla* actorum perscriptiones, quas vulgo *Minutes* appellamus.]

¶ CHARTULARIUM, seu CHARTARIUM, Sæpius appellant Codicem, in quem diplomata aliæque chartæ ex ordine integræ referuntur, aliquando in rotulum redactæ: quales sunt rotuli Ecclesiæ Albienfis, teste Mabillonio de Re Diplom.lib.1.cap.2.num.9.ubi notat hujusmodi codicem, ut & *polyptichum* seu librum censualem, ideo inventum fuisse, ne ex archivis Ecclesiarum & Monasteriorum autographa sæpius efferre necesse esset; hi quippe codices autographorum vice fungebantur. Addit Mabillonius, polyptycha antiquiora fibi videri Chartulariis, ex quibus, inquit, nullum inveni conditum ante sæculum x.

¶ CHARTULARIUS, Commentarius. Caffarus lib.1.Annal. Genuensiad an.1150. *Hoc autem, quod incredibile nonnullis videtur,apibus totius civitatis & plebium,dierum quadraginta trium spatio,in digito Dei pactum est : quod per Chartularios Johannis Scribæ colligitur, qui dies & horas ipsius operis.. adscripsit*. Vide *Chartularii*.

CHARTULATI, Iidem qui *Chartularii*, Servi per *Chartulam* manumissi: *qui à Chartularum conscriptione ingenui sunt*, ut est in Capitul.2. Caroli M. an. 813.c.6.Tabularium Casaurienfe anno Lotharii Imp.34 *Tradidimus vobis D.Ludovico Imp.omnes res substantiæ meæ, seu omne mobile vel immobile, servos vel ancillas, colonos,aldiones, quam & omnes meos Cartulatos, & omnes pertinentes meos*. Alia Charta ib.*Cum Cartulatis,vel colonis cum colonicis suis*. Notitia judicati in eodem Tabulario:*Judicate nobis justitiam de ipsto... & de germanis fusis,qui fuerunt Cartulati Allonis, qui olim Castaldio fuit*.Diploma Ludov.II.Imp. pro eodem Monasterio : *Concessimus etiam ut omnem compositionem de Cartulatis atque Libellariis de ipso Monasterio,sibimet habeant, & nullus exactor publicus hoc inquirere audeat, sed in quacunque compositione cociderint, in fua potestate hoc habeant,cujus Cartulati esse videntur*.Charta Caroli C. Imp.in Chron.Farfensi: *Tam ingenuos,quam servos libellarios,aldiones & aldianas,seu Clericos,vel Cartulatos,aut Offertos*.Occurrunt eadem verba in Charta alia ejusdem Imp.ibidem.Adde to.1. Ughelli p.490. ubi perperam scriptum *Castulati*, & tom.2.pag.142.

CHARTULATIO, Acquisitio, vel quilibet contractus per chartulam. Notitia scripta Carolo C. imperante an.1.in Italia: *Quæcunque jam antea per investituram à parte D.Ludovici Imp.tenuerunt,comparatione,Cartulatione,donatione,seu conquisito*. Charta venditionis an.978.in Tabulario Casaurienfi: *De alio latere fine terra,quæ est de ipsa Cartulatione Sindonis Presbyteri...de alio latere fine terram de ipsis nostris Cartulatis de Orfiano*. Alia an.982. *Et cum portione mea de ipsis Chartulatis & censuatis, qui ad ipsas jam dictas res pertinentes esse videntur*.

¶CHARUAGIUM,Terra quæ caruca seu aratro colitur.Chartularium Campaniæ fol.82. apud D. *Brussel* de Feodorum usu to.2.p.946.col.2.*Henricus de Hanz, litigius,posi Comitem Barri-Ducis,&Comitis Grandis-Pratis,ut dicit,de his quæ Comitissa Suessionensis mater sua tenuit apud Hanz,scilicet de bosco,moso & Charuagio,& in hominibus xii Charuariis in riparia de Colle*.V.*Carrucagium* 2.

¶ CHARUCATA TERRÆ, in Tabulario Fontis-Ebraldi, Idem ac *Carrucata*: quod vide.

CHA-

CHASALAMENTUM. Vide *Casamentum* 1.

CHASDIUM, Panni pretiosioris species, [Villosus fericus, Gall.*Velous* vel *Velours*.] Epistola Basilii Imp.ad Hadrianum II. PP. in fine octavæ Synodi : *Tranſmiſimus autem Sanctitati veſtræ...veſtimenta diaſpra tria, Eſophorin dicitrinum cancellatum unum , Chaſdium orobeum unum , cazzulin dirodinum babens ornaturam auream , &c.* χασδιον, Achmeti c.226.249. & in Synodo Florentina. Vide Meurfium[& Gloſſarium mediæ Græcit.in Χάσδιον.]

1.CHASEA,[Venatio,Gall.*Chaſſe*.] Vide *Caciare*.

¶ 2. CHASEA, Via per quam aguntur animalia. Vide *Chacea*.

¶ CHASEATI. Vide *Caſati*.

¶ CHASFALLIUM, Tabulatum, ſpecies lignei propugnaculi, Gall.*Echauffaut*. Compromiſſum an. 1341.to.2.Hiſt.Dalphin.p.429.*Item, quod muri, Chaſfallia , ſchiffæ, muſtæ & omnia alia facta & conſtructa ad reſiſtendum dicto Dom.Dalphino...à tempore diſſentionis noviter ortæ inter dictum Dalphinum & ejus gentes burgenſes , & populares dictæ villæ de Romanis , cætera tollantur omnino, & ad ſtatum priſtinum per omnia reducuntur*. Vide *Chafallus*.

CHASII. Vide *Aſſaſini*.

¶ CHASLANIA, Idem quod *Caſtellania*, Gallice *Chatellenie*. Inquiſitio anni 1220. pro loco Capreriæ, Hiſt.Dalphin.to.1.pag.123.*Dom.Guillelmus Falaveus eſt homo ligius Comitis , & tenet de eo viedietatem Chaslaniæ de Chaureres...Petrus Albert eſt homo ligius Comitis , & tenet de eo tertiam partem Chaslaniæ de Chaureres*. Hoc eſt, tertiam partem diſtrictus ad Caſtellum *de Chaureres* pertinentis.

¶ CHASSIA, Capſa Reliquiarum ſacrarum,Gall. *Chaſſe*. Locus eſt in *Capiternum*. Vide *Caſſia* & *Capſa* 3.

CHASSIPOLLUS, vel CHASSIPULLUS. Vide in *Cacepollus*.

¶ CHASTANERIA, Caſtanetum,Locus caſtaneis conſitus, Gall.*Chataigneraie*. Obituarium S.Geraldi Lemovic.fol.32.*Debent annuatim* XXV. *ſolidos levandos ...& ſuper ſextarios nemoris & Chaſtanerie exiſtentis in clauſo*. Vide *Caſtanaretum*.

¶ CHASTANHERIUM, Eadem notione, ſemel legitur in Recognitionibus Rupiſalvæ num.18.ca.41. de Vouta fol.76.in Archivo Principis *de Roban*, *Chaſtanherie* pluries pag.ſeq.

¶ CHASTO, Pala, Gall. *Chaton*. Chronic. S. Martini Lemovic.apud Stephanotium tom. 2. Fragm. Hiſt.MSS. *Anno* MCCXLII...*Ibi etiam inventus eſt annulus aureus qui eſt in brachio S.Martini , quem ego ibi poni feci , ubi ſunt Chaſto , erant ibi duo lapides , Sapphirus & Jammaicus ; Sapphirus fuit furatus : ac etiam annulum hac vice recuperavi . In Chaſto ubi eſt Sapphirus eſt dens B.Martini, quem habuimus de Solemniaco,quando volebamus ædificare Monaſterium*.

CHATUS, Monetæ aureæ ſpecies. Charta anni 1459. *Vendidit pretio & nomine pretii quatuor Florenorum de Rege incameratorum de Trezeno , quod quidem pretium confeſſus fuit habuiſſe & recepiſſe in Chartis, & alia pecunia*. In Adverſariis Peireſcii hæc legi: *Nota qu'audit an.1465. les eſpeces de monnoies , qui couroient pour lors , eſtoient telles , ſçavoir Arnulfins valants un Ducat & demy piece . 98. Ducats feiſoient 208.ll. trois Lions valloient 7. ll. trois eſcus un florin de Pape, & un florin Chatti valoient 8. ſſ. 1. ſ.* Apud Robertum Cenalem lib.de Ponderib.& menſur. *Maille au Chat* vocatur : *Minoris notæ ſunt aurei nummi , quos appellant* Mailles au Chat, *nempe 13. ceratorum*. [In veteri Gloſſario Sangerman. MS. num. 501. *Chati pondus decem dragmis appenditur , qui etiam à quibuſdam Caſatus nominatur*.] Vide *Chapotenſes*.

¶ CHAVAGIUM, Capitis cenſus. Vide in *Capitale* 5.

¶ CHAVALCATA, Equitatio, ad quam tenebantur vaſſalli, cum Dominus feodalis pergebat in exercitum, Gall.*Chevaucbée*. Legitur in voce *Hoſtis* . Vide *Cavalcata* in *Caballus*.

¶ CHAVALCHIA, Eadem notione . Charta Guidonis Comitis Flandrenſis an.1237. in Tabulario S. Bartholomæi Bethunienſis: *Liberi & immunes erga Dominum Betbunienſem ab omni exercitu , ab omni Chavalchia , &c.*

¶ CHAVALGATA, Eodem ſignificatu. Locum videſis in *Complainta*.

¶ CHAVALGIA, Idem : hujus exemplum refertur in *Eſchargaita* poſt *Scaragayta*.

¶ CHAVALLAGIUM, Hordei aut avenæ præſtatio pro *Caballis* Dominorum alendis. Hiſt. Dalphin. to.1.p.123.col.1.*Seneſcalla de Viſilia levat de feudo Chavallagium in mandamento . & dat inde Comiti* 36. *ſextaria avenæ*. Recognit. Albæripæ in Regeſto *Probus* fol.67.*Unus illorum debet ſtare in dicto curtili , & ille debet eſſe liber & immunis à cavalgata , & a Chavallagio , & à palea , & à clanſuris*. Vide *Caballacum*.

¶ CHAVANARIA. Vide *Cabannaria*.

CHAVANIADA, Idem quod *Chevauchoeia*, ſeu hoſtis . Charta A. Comitis Inculiſmenſis ann 1191.ex Tabulario S.Eparchii fol.12.*Dedi... Eccleſiæ ſancti Eparchii illam conſuetudinem , quæ dicitur Oſt ſive Chavaniada,quam habebam in hominibus S.Eparchi de valle,ubicumque ſint in parochia S.Aredii,ut amodo prædicti homines & hæredes eorum liberi ſint in perpetuum , & abſoluti ab illa conſuetudine , quæ dicitur Oſt ſive Chavaniada*. Occurrit rurſum in alia Charta ejuſdem Comitis an.1191.[Vide *Chavalcata*.]

¶ CHAVARINA, Species armorum,cui forte ſubſtitutum eſt illud ſclopeti genus, quod vulgo dicimus *Carabine*, frequens eſt &.& v.commutatio . Hiſt.Dalphin.to.2.p.326.in Extracto computi ann. 1336. *Item quadraginta ſex inter lanceas & Chavarinas & venabula* IIII.ſ.11.d.gr.

¶ CHAVARIUM, Tinnitus & vociferationes,quæ vulgo dicimus *Charivari*. Vide in *Caria*.

¶ CHAVAUGIA, Idem quod *Chavalcata* . Spicil. Acher.to.9.pag.183.*Burgenſes Bellæ-villæ non tenentur ire in Chavaupia niſi de gratia*.

¶ CHAUCIDA, Agger ſeu via ſtrata, Gall.*Chauſſée*. Charta Godefredi I.Lotharingiæ Ducis ann.1140. apud Miræum to.2.pag.821.*Neo quicquam exigatur ab eis occaſione ſtratarum publicarum , quas Chaucidas vocant , vel etiam pontium reparandorum* . Vide *Calcea*.

CHAUDIMELIA, ſeu *Chaudemelle*. Vide *Calida Melleia* in *Mesleia*.

¶ CHAVECIUS, f. Ædituus, Gall.*Chefecier*.Computus ann.1202.apud D.*Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem p.CLVII.col.2.*Expenſa...Canonici Ebroicarum x.lib.Andeg.Ad Chavecium B. Mariæ Vernonis* XLVI. *ſ. Andeg*. Vide *Capicerius*.

¶ CHAVERNICA, Mendum pro *Tavernica*.Vide in hac voce.

CHAVESEIA. Vetus Charta in Monaſtico Anglic.to.1.p.329.*Unam caruccatam terræ...cum pertinentiis ſuis , in toſtis, & croſtis in pratis & paſcuis , & Chaveſeis*. Vide *Chacea*.

¶ CHAVESTRAGIUM, Quod ab eo qui emit equum,per acceſſionem datur famulo ſeu agaſoni vendi toris,apud Dalphinates *Chaveſtrage*, à *Chevestre*, capiſtrum.Extractum ex computo J.Humberti ſub Guigone Dalphino an.1328.*item die 6 Julii garcifero Do. Huberti*

de

de Cruce pro Chavestragio unius equo, quem emerat Dominus à dicto Dom. Humberto VI. *tar. groſſ.* Vide *Capiſtragium.*

¶ CHAUFAGIUM, Lignatio, Gall. *Chaufage.* Charta Gaufridi Vicecomitis Caſtrodun. ann. 1202. *Concedimus...mortuum nemus in noſtro defenſo, ſcilicet ad Chaufagium Canonicorum, qui apud Choam divinum officium celebrabunt.* Occurrit in Charta Theobaldi Comitis ann. 1215. ex Tabular. Calenſi pag. 170. & in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 16. Vide *Chafagium.*

¶ CHAUFATGHA. Eadem notione legitur in voce *Lemnia.*

CHAUFECONS, Camini ſpecies. Computum Joannis *l'Oncle* Præpoſiti Pariſienſis ann. 1333. *Pro duobus caminis, Gallice Chaufecons, in Camera Reginæ factis, &c.*

¶ CHAUFRERIUS, f. pro *Cofrerius*, Faber capſarius, Gall. *Cofretier*, à voce *Cofre*, Capſa. Tabularium Voſienſe fol. 62. verſo: *Audiente Petro Monacho Rainaldi Prepoſito, Bernardo fabro, Petro Geraldo Chaufrerio.* Vide *Cofferum* & ibi *Coffrarius.*

¶ 1. CHAUMA, Καῦμα. Æſtus, apud Muratorium to. 3. pag. 435. col. 2. in Vitis Rom. Pontif. *Quia vero æſtivum Chauma imminebat, &c.*

¶ 2. CHAUMA. Altera notione. Vide *Calma.*

¶ CHAUMOTA. Vide in *Calma.*

¶ CHAUMPERT, apud Thomam *Blount* ex Litteris Edwardi III. *Et quod tam prædictæ* XX. *virgatæ terræ, quam terræ, unde dicta quatervoginti quarteria frumenti annua proveniunt, de nobis in capite per ſervitium vocatum Chaumpert, videlicet undecimæ garbæ, nobis per manus tenentium terrarum earumdem, annuatim ſolvendæ, tenentur.* Vide *Campipars.*

¶ CHAVRENUS, Canterius, Gall. *Chevron.* Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 325. col. 2. in Extracto computi ann. 1336. *Item, per eaſdem informationem & relationem Bayllivi & magiſtri Nicolai babetur, quod... dictum palatium eſt bene coopertum de optimis poſtibus de melle bene clavellatis, & in ipſa coopertura ſunt* XXXI. *Chavreni cum groſſis clavellis clavellati & alia lignamina oportuna.*

CHAUSSEPOYN, inter miniſteria ſacra. Viſitatio Theſaurariæ Eccleſiæ S. Pauli Londinenſis ann. 1295 *Item calix argenteus...unum Miſſale pretii 20. ſol. unum Chauſſepoyn pretii 30. ſolid. 2. Corporalia benedicta in uno caſſo, &c.*

¶ CHAZ, Navis ſpecies. Vide *Gatus.*

¶ CHAZALE, Chazalis. Vide in *Caſale.*

CHAZARI. Vide *Cathari.*

¶ CHAZETINA. Miracula B. Simonis Erem. Auguſtin. to. 2. SS. April. pag. 828. *Juravit quod ejus filius occaſione unius ſoreverii ſeu Chazetinæ crepavit, jam ſunt octo anni & circa, & ſic ſteiit crepatus & devaſtatus uſque ad tempus mortis B. Simonis.* Doctiſſimus Henſchenius, qui primum hæſeram in exponendis vocibus *ſoreverii* & *Chazetinæ*, tandem in Onomaſtico ad calcem *Chazetina* reddit per *titivillitium*. An recte? Ital. *Guazettino* varia ſignificat cupediorum genera. An inde *Chazetina?*

¶ CHECOVA. Charta ann. 972. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 899. *Albas duas, amictos duos, ſtolas duas, caſulas duas, phanones duas, calice uno argenteo cum ſua patena, Checovas duas, &c.* Fere crediderim urceolos eſſe intelligendos, Gall. *Burettes*, quod in hac tota ornamentorum & vaſorum enumeratione nulla fit urceolorum mentio. Vide *Caucus.*

¶ CHEINSE, vel potius Cheinse, Induſium. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem p. ccl. col. 2. *Pro* XI. *ulnis telæ ad camiſias puerorum & ad unum Cheinſe*, XXII. *ſ. Pro mappis & tualliis* XI. ſ. Vide *Campſilis* poſt *Camiſa.*

CHEKERATUS, Teſſelatus, à voce Anglica *Checker*, teſſella. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Capa cum nodulis Cherkeratis, ſubtilis operis, facta de Caſula Epiſcopi Fulconis.*

¶ CHEKMANENTES, vel potius *Cherkmanentes*, Idem qui infra *Circamanni.* Charta Margaretæ Comitiſſæ Flandriæ an. 1251. è Chartulario Eccleſiæ S. Audomari: *Similiter Chekmanentes Eccleſiæ S. Audomari, qui omnes dixerunt illud quod Ballivus.* Vide *Circamanaria.*

¶ CHELA, Brachium, lacertus, à Græco Κελὴ, forceps cancri. Abbo de obſidione Lutetiæ à Normannis:

Arx ſpeculans nudis quoniam Chelis inimicus
Ingeminat populus certamen, & ore patenti
Erectus taxos arcus convertit in uncos.

CHELANDIUM, Chelandrium, Chelindrus, Salandra, Salandria: Navigii, quod Græci, ſeu potius Byzantini Scriptores, χελάνδιον vocant, ſpecies. Epiſtola Ludovici II. Imper. apud Baron ann. 871. n. 76. *Nam iſte Stratigus Georgius....non tamen ſufficit obviare, ſi plures inimicorum naves ex parte qualibet apparerent, non videlicet niſi pauca Chelandia poſſident.* Anonymus Bareniſis in Chron. ann. 1051. *Miſitque illos Chelandiis, & direxit CPolim ad Monomacho.* Ann. 1064. *Et Gozolino perilavit cum ſuis ac Petrino, & Chelandiæ incenderunt naves quæ venerant de Calabria.* Vide Joann. VIII. PP. Epiſt. 46. ubi perperam lcribitur *achelandia.* Ita Cedrenus pag. 466. Conſtantinus de Adm. Imp. cap. 8. & alibi vocem χελάνδιον. uſurpant. Vita S. Nili Junioris pag. 102. Ἐλεύσεται . . . . . καπτανᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα χελάνδια. Ex quibus, ni fallor, emendandus locus inſignis apud Arrianum in Periplo maris Rubri p. 36. Edit. 1533. Ἐνοῦς ποιοῦνται πλοῖα μεγάλα παρακελευόμενα τὴν γῆν. ἔστι δὲ ἐκ μονοξύλων πλοίων μεγίστων ἀφῆς, ἐξ ἑνὸς ξύλου, λιγόμενα Σάνγαρα. Τὰ δὲ τῶν ῥυσῶν, οἷς τὸν Τάγρην διαπερῶσι, κολανδιοφόρτα τὰ μέγιστα. Hoc enim loco legendum puto, χελάνδια, ἅπερ τὰ μέγιστα. Ita ut navigiorum iſtorum alia, *Sangara* appellata, ex majoribus trabariis invicem junctis conflata, alia maxima, *Celandia* dicta fuerint, atque inde ejuſmodi Celandiorum uſum à barbaris iſtis ac Indis gentibus acceſſiſſe Græcos par ſit credere: licet quidam Græcam originem vocabulo iſti accerſant, ut Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2662. Κελάντιον, μικρὸν πλοιάριον, ἀπὸ μετωπρόσωπον χίλιοι· ἴσως ὅτι κάτω κατέδυσεν. Quam quidem originationem attigiſſe etiam videtur Ugutio, cui *Celandria* vel *Celendria*, dicitur *navis quæ cito currit, vel velociter in ydro, i. aqua.* Porro occurrit paſſim vox *Chelandium*, apud Paulum Diacon. in Hiſt. Miſcell. & Anaſtaſium in Hiſtor. Eccleſ. quam plerique è Scriptoribus Latinis corruptam, & perperam elatam, uſurpant. Nam

Chelindra, pro *Chelandium*, dixit Matthæus Paris ann. 1238. *Obligavit ſe Imperator ad* 100. *Chelindras & 50. galeias ducendas ultra mare.*

¶ Chelandra. Fridericus II. Imperat. in Epiſt. univerſis Cruce ſignatis apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1198. *Centum inſuper Chelandras habere ac quinquaginta galeas pro duobus millibus equitum certis terminis paſſagium exhibere ſolemniter conſtitutis ...Tandem inſtante paſſagio, navigia, Chelandras....duci fecimus & parari.*

Chelandrium. Luithprandus lib. 5. c. 4. *Hugo Rex Conſtantinopolim dirigit, rogans Imperatorem ut naves ſibi cum Græco igne tranſmittat, quas Chelandria patrio ſermone Græci cognominant.* Et cap. 6.

Nuntiatum eſt Romano 15. ſemifractæ ſe habere Chelandria.

CHELINDRUS. Guillelmus Apul.lib. 5. Rer. Normannorum :

Et contra Venetum naves Danaumque Chelindros
Certamen navale parant.

Et infra :

Innumeros bello Danai duxere Chelindros.

Utitur ibi pluries.

ZALANDRIA. Andreas Dandulus in Chronic. MS. ann.842. *Duces itaque duas naves bello aptas ad ſua tuenda loca miſerunt, quæ more Græcorum Zalandriæ dictæ ſunt, nunquam antea apud Venetos uſitatæ.*

SALANDRA, & SALANDRIA. Guibertus lib. 3. de Pignorib.SS.cap.5.§.3. *Salandræ autem naves dicuntur, à ſaliendo vocatæ.* Idem de Vita ſua lib.3.cap.13. *Et ecce immanium, quas multum verebantur, piratarum conſpiciunt ſibi ingruere ex adverſo Salandras.* Ditmarus lib.3.pag.33. *Salandria quid ſit, vel cur ad has pervenerit orat,breviter intimabo: hæc eſt ut præfatus ſum, navis mirę longitudinis & celeritatis, & utroque latere duos tenens remorum ordines, ac 150. nautas.* A Guiberto hauſit quæ habet Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6.c.49. ubi hæc ſubdit : *Et temporibus noſtris tales naves apud Italicos Galeæ nomine nominantur, & prout dicit Huguccio Celindria, vel Celindria, dicitur apud Latinos navis celox, & apud Græcos dicitur velox vel celonis; & ſic corrupto nomine apud quoſdam Sulandria nominata videtur.* Hiſce diluendis non immoror.

¶ SALANDRUS. Annales Genuenſes lib.4. ad an. 1207.apud Murator.to.6.col.395. *Menſe vero Junii dum naves ſeptem cum galeis & Salandro, aliiſque lignis ſubtilibus de ultra mare redirent, & prope civitatem in partibus Nervi nocte pervenirent, &c.*

CHELANDURUS, χλανδύρος pro minori Chelandio, dixit Theophanes pag.316.

CALANNUS, noſtris *Chalan*. Nam & à Chelandiis ſeu eorum forma nomen mutuati ſunt. Tabular. Vindoc.Monaſterii fol.234. *Domna Mathildis in unoquoque Sabbato habebat plenum Calannum de ramalibus ipſius boſci ad ſe calefaciendum.* [Hiſtor. Monaſterii S. Florentii Salmur.apud Marten.to.5.Ampliſſ. Collect. col. 1119. *Telonium autem aquæ Ligeris omnium navium ſeu Calannorum, &c.*] Philippus *Mouskes* in Philippo Aug.

A tant à mandé ſoldoiers,
Nèr & Calans, & marouniers.

¶ CHALANNUS, in Archivo Xenedochii S.Joannis Andegav.*Conſtantia Comitis Conani filia, Duciſſa Britanniæ, Comitiſſa Richemundiæ, domui B. Johannis Hoſpitalis Andegavenſis quietavi Chalannum ſuum,qui neceſſaria ſua portabit in anno ab omni conſuetudine.*

CHALANDUS, in Hiſt.Monaſt.S.Nicolai Andeg. in Charta Gaufredi Comitis Andeg.& in Geſtis Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav.c.24. Ita etiamnum hodie *Chaland* Andegavenſes vocant. Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS.

Il eſt ſi bome ont un Chalan loé.

Le Roman de *Gaydon* MS.

Quant Ferrans iert en mer en un Chalant.

Le Roman *de la Priſe de Hieruſalem* MS.

Quant Barlat ſont venus, on et aſſés Chalans,
De nez & de galies, qui par mer ſont corrans.

Le Roman *de Jordain* MS.

Puis joint les piez, i'eſt faillis dou Chalant.

Alibi :

Appreſtez moi & barges & Chalans.

Maiſtre *Vacces* :

Nez & boſteaus & Chalans faire.

Alibi :

Chalans & eſcheis quant qu'il en pout trouver.

Regeſtum Ludoviei Ducis Andegav. pag.40. cap. *Du Treſpas de Loire: Pour Chalant portant meſon 4.ſol.pour ſeptaine portant marchandie ou autres choſes 2. ſ. pour Chalan portant le double ou plus 6. ſ.* Computum Joann. Cauchon Theſaurarii Guerrarum an.1378. *A Huguenin Pongy notonnier, pour avoir mené par eaue en ſon Chalan de Nevers à Sancerre certaine finance, &c.* Adde Conſuetud.Baionenſem tit.4. art.13. & Stabilimenta S. Ludovici lib.1.cap.143.

¶ CHALONNIUM, apud Lobinellum tom.2.Hiſtor. Britann.pag.563. *Deinde venit equus uſque ad fluvium Ligeris, & ibi ſe poſuit in modico Chalonnio, & uſque ad Glonnam ſuper Ligerim ſe afferri fecit.*

Obſervandum præterea Willelmum Hedam in Hiſt. Epiſcop.Traject.accerſere Zelandię etymon *à Græce vocabulo Chilindras, quod navem ſignificat, quaſi Chylindriam vocare*(inquit)*poſſemus.*

¶ CHELE, *Eſt ſignum cœli quod dicitur libra.* Gloſſ.MS.S.Andreæ Avenion.

¶ CHELIDONIACUS GLADIUS, *Ferrum latum, cujus duplex mucro ac bifurcus in modum caudæ hirundineæ formatur: unde & Chelidoniacus dicitur.* Iſid.lib. 18.Orig.cap.6.Male *Celidoniatus*, in Gloſſ. San-Germ.MS.num.501. ſicut & apud Laurentium in Amalthea, *In modum caudæ leonis*, pro *Hirundinis*: χελιδὼν enim Græce, unde *Chelidoniacus*, hirundinem ſignificat, non leonem.

¶ CHELIDONIUS MUCRO, Eadem notione, in Agnelli libro Pontif.apud Murator.t.2.p.155.

¶ CHELINDRA, CHELINDRUS. Vide ſupra in *Chelandium*.

¶ CHELLA DE SEDA, Spira ſetę, Gall. *Echeveau de ſoye*. Tabular.S.Petri Voſienſis fol.7.v. *Omnibus hominibus notum ſit, quoniam Alaidis uxor Geraldi Roſiniaci dedit Domino Deo & S.Petro Voſienſi in manu Rainaldi Monachi filii ſui totum quod habebat in manſo de Clian proſalute animæ ſuæ. Hoc audierunt & conceſſerunt filii ejus Ugo & Petrus Roſiniaci. Hujus rei auditores Bernardus Presbyter de Sadra & Geraldus Arnaldi. Deditque & Rainaldus filius ſuus per hoc unam Chellam de ſeda.*

CHELYNDRUS, pro *Chelydrus*. Eſt autem *Chelydrus, coluber*, ὃς ἐχιδνοῦρος, ut eſt in Gloſſ.Græc. Lat.MS. Fulbertus Carnot. Hymno de S. Pantaleone : *Mortuus reſurgit infans, & Chelindrus finditur.* Alanus in Parabol.c.6.

Nonne Chelindrorum moriuntur morſibus illi.

Sic porro paſſim apud Scriptores Eccleſiaſticos & in Vitis Sanctorum *Diabolus* indigitatur. Beda in Vita S. Ædelwaldi :

. . . . Torvive cruenta Chelydri
Tela, quibus victor confregerit obvius armis.

Idem in S.Guthberto cap.11.

Ne vaga peſtiferi ludat vos aura Chelydri.

Jonas in Vita S.Euſtaſii Abb. Luxov. n.8. *Exarſit more ſolito lividus adverſus Sanctorum famam Chelydrus.* Petrus Neapolitanæ Eccl.Hypodiaconus :

Plaude puella diu religata fraude Celydri.

Adde Chriſtianum de Scala in Vita S. Ludmillæ pag. 44.Rabanum, Flodoardum lib.14. Poem.18. Fridegodum in Vita S.Wilfridi ca.9.&c. [Vocem dictam putant à χάσκω, Teſtudo, propter duritiam, & ὕδωρ, Aqua, quod aquatilis ſit Chelydrus. Servius cui favent Gloſſ. Gr.Lat. primum laudatæ, *Chelydrum*, quaſi *Cherſydrum*, à χέρσον, Terra, & ὕδωρ, Aqua, quod amphibius ſit, dici credit, ſed utrumque diſtinguit Lucanus l. 9. 750.

Natus & ambiguæ colores qui Syrtides arva

Cher-

Cherſydros, tractlique via fumante Chelydri.]

¶ CELIDRUS, Eadem notione, in Carmine Elegiaco Erroldi Nigelli pro Ludovico Imperatore apud Murator. t. 2. par. 2. col. 37.

Qualia per mundum confregit geſta Celidri?
Chriſticolis ceſſit munera quanta quidem?

CHEMA, Menſuræ nomen, duobus cochlearii conſtantis. Vetus auctor: *Deo cochlearia Chemam faciunt.*

¶ CHEMAGIUM, CHEMINAGIUM. Vide infra *Cheminus.*

¶ CHEMASTRUM, *Veſtis hyemalis*, in Amalthea, ex Polluce apud quem χείμαστρον.

CHEMINUS, CHIMINUS, Via, iter, ſtrata: ex Gallico, *Chemin*. Leges Edwardi Confeſſ. cap. 12. *Alia*, (pax Regis) *quam habent 4. Chemini, Watlingſtrete, Foſſe, Hirxenilaſtrete, & Ermingſtrete.* De his 4. cheminis Angliæ majoribus, vide præterea Leges vernaculas Willelmi Nothi cap. 30. & Henricum Huntindonenſem lib. 1. cap. 299. Monaſticum Anglic. to. 1. pag 532. *Dedit nobis in eſcambium Chimini, verſus boſcum 8. aceras.* Juſtus Abbas in Serm. ad Ciſtercienſes: *Ipſa noſtra habitacula urbibus ſimilia ſunt, & ut vulgo dicitur, in Chimino poſita, commeantibus quadriviatim patent.* Charta an. 1227. in Tabul. Eccleſiæ Meldenſis pag. 32. *A monte Dolio uſque ad Cheminum ferratum quod vadit de Meldis ad Pomorte.* [Occurrit alibi non ſemel.]

Proprie autem & peculiari ſignificatione *Cheminum* vocari aanotat Conſuetudo Claromontenſis art. 229. viam majorem, quæ in latitudine continet 32. pedes, proinde minorem Regia, quæ continet 64. pedes: majorem vero *Via*, quæ continet 16. pedes. Ita etiam Raſtallus Anglus: *Chemin eſt le haut voy, l'ou chacun bome paſſe, qui eſt appellé Via Regia.* De vocis origine non conſtat, quam Gallicam veterem putat Bergerus lib. 3. de Viis Roman. cap. 49. §. 5. Stephanus Guichartus in Harmonia etymol. ab Hebræo *Chamas*, deducendam putat, 1. circuire, ambire, declinare, ire, & ambulare. Vide *Pax Regis*, *Via ferrata.*

¶ CHIMINUM, ſ. ut mox *Cheminagium*. Charta Stephani Sacri-Cæſaris Domini an. 1178. pro Capitulo Bituricenſi, apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 139. *Conſuetudines omnes quas in parrochia Belli-loci & de Centrengiis accipiebam, videlicet arbaunum, bienum, præpoſituram, foriſfactum monetæ, furtum, murtrum, Chiminum, gladium extractum, equitatum meum &c.... Pro quitatione autem harum conſuetudinum conſtituerunt mihi Canonici...in excambitionem octoginta libras.*

CHEMINAGIUM, Telonium ſeu penſitatio, quæ in foreſtis exigebatur à foreſtariis, pro plauſtris, & equis colonorum, qui per ſuæ foreſtæ *bailliwas*, ſeu limites, onera portabant: ex Gallico *Cheminage*. Charta JoannisRegisAngl. pro foreſtis, apud Matth. Paris an. 1215 *Nullus Foreſtarius de cætero, qui non ſit Foreſtarius de feudo, reddens firmam nobis pro bailliva ſua, capiat Cheminagium: ſcilicet pro carreta per dimidium annū 2. denarios, & pro equo qui portat ſummagium, &c.* [Charta Henrici III. Regis Angl. in Hiſt. Harcur. tom. 4. pag. 2206. *Quod ipſe & earum ſucceſſores in perpetuum ſunt quietæ de Cheminagio per omnes foreſtas noſtras in Comitatu Warrici & Gloucestriæ.*] Fleta lib. 2. c. 41. §. 25. *Item inquiratur ſi aliquis Foreſtarius de feodo, vel alii ceperint finem vel mercedem aliquam pro Cheminagio aliter quam ipſos percipere licet.* At vir doctus contendit legendum in Charta de Foreſta laudata, *Chimagium*, itaque haberi in ipſo textu. Tabularium S. Cypriani Pictavenſis: *Ranulphus Alians conceſſit.... conſuetudines omnes quæ habet in Buxia, & Chinatgium, excepto Foreſtagio concedentibus dominis de Iſla.... Giraudus Berlant filiuſque ejus conceſſerunt Monaſterio S. Cypriani conſuetudinem Chinatgii, & cætera quæ à ſenioribus ſuis de Iſla in Buxia obtinebat. Chemagii* vel *Chimagii* meminit Raguellus ex Charta an. 1387. aitque eſſe præſtationem vel telonium pro *chemino* ſeu via: ſed, aut fallor ipſe, fallitur. Eſt enim *Chemagium* idem quod *Cimagium*, jus ſcilicet utendi ſupremis ramis arborum in foreſtis, quos *Cimes* dicunt. Charta Gaufredi Lizinacenſis Dom. Volventi & Merventi ann. 1233. quia Eleemoſynariæ S. Thomæ Fontenacenſi ſuum *Chauſſage* concedit in ſilva *de Mervent: Ce eſt à ſavoir à prendre à l'uſage de la maiſon devant dite, tout cum un chevaux, o uns aſnes, lo'en porra apporter dans Cimeus, & dans branches, qui remandront aus ſervant. qui de ma foreſt devant dite trancheru & mettra ſon chauſſage au Sigñor de Fontenay. Et ſi les branches & la Cimau devant dit ne ſoſiſſent au devant dit fieves aut chauſſage de os & dau pauvres de la maiſon devant dite, je lor ay donné congé & pouer de prendre lor bois ſec, &c.*

¶ CHIMINAGIUM, apud Rymer. to. 8. p. 95. col. 2. *Chiminagiis, piſcariis, molendinis, &c.*

CHENETELLUS, Paſtilli ſpecies. Charta Garini Abbatis de Valleia ann. 1227. ex Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis n. 310. *Cum ex pia deceſſorum noſtrorum devotione proceſſio Eccleſiæ B. Mariæ Carnotenſis ad Eccleſiam noſtram accedens procurationem quarta feria Paſchalis hebdomadæ, & potum cum Chenetellis in vigilia S. Joannis Baptiſtæ decollationis ſine contradictione percipevet, quia in dictæ procurationis, & potus & Chenetellorum exhibitione, ob turbarum inſtantiam nobis importune pluries & damnoſe, ſed & inhoneſte res fieri videbatur, Decanus & Capitulum ejuſdem Eccleſiæ ad fugam diſcordiæ, & mutuæ affectionis cuſtodiam, & evitanda prorſus incommoda, prædictam procurationem, potum & Chenetellos nobis in perpetuum quittavit, proceſſione B. Mariæ Carnotenſis ad Eccleſiam noſtram more ſolito præfatis diebus nihilominus accedente, &c.* In Charta alia ann. 1201. num. 33. *Paſtilli* dicuntur: *Nos vero in recompenſationem dictarum procurationum, potus & paſtillorum, &c.* [Liber Ordinarius Eccleſiæ Nivern. 300. circiter annorum: *Feria ſecunda Paſchæ proſut in die Paſchæ. In reditu proceſſionis ad Fontes cantatur proſa, Dic nobis Maria; & ſi ſint Canonici ſtagiarii, debent vinum bonum & Chenetellos in capitulo omnibus de choro & tunc vadit ibi proceſſio.* Hæc ex Mercurio Gallico Martii 1727. ut & ſequens]

¶ CHENETRELLUS, Eadem notione. Statuta Eccleſiæ Tullenſis in diem Aſcenſionis: *Ibi olim* (in epiſcopali domo) *bibebatur in ſcyphis madrinis & comedebantur boſtiæ magnæ, Chenetrelli & poma.* In quibuſdam locis Belgii etiamnum *Canefleau* vocant cruſtulum triquetrum, quod Galli dimus *Echaudé*.

¶ CHENEVERIA, Locus cannabe conſitus, Gall. *Chéneviere*. Charta Hugonis de Caſtellione ann. 1226. in Tabulario S. Germani Pariſ. *Pro XXVIII. denar. quos habent in quodam jardino & Cheneveriis & aliis eraſtivis.* Ibidem occurrit *Chanaveria* & *Chaneveria*. Vide *Canabaria*, & *Chanaberium*.

CHEOLARE, Follem pedibus propellere. *Cheoller*, *Choller*. Ludi ſpecies vicanis noſtris in Picardia familiaris. Lambertus Ardenſis pag. 142. *Manſit ibi in medio agri paſcui quidam cerviſiæ braſſator, vel cambarius, ubi ruſtici homines vel ad Cheolandum, vel etiam bervandum propter agri paſcui largam & latam planitiem convenire ſolebant.* In Tabulario urbis Ambian. eſt compoſitio inter Simonem Epiſcopum, & Majores & Scabinos ejuſdem urbis an. 1323. ſuper pluribus controverſiis, in quibus erat iſta, *de ce que les Maires prit l'eſtuef à la Cbole le jaur de Quareſme en le terre de l'Eveſque & de l'Egliſe.* Robertus Bourronus in Hiſtor. MS. Merlini: *Et en cel camp avoit une campaignie d'en-*

faus qui Chouilloient. Et infra ; *Si baucha la croche, ſi en ſera l'enfant en la gambe*. Videtur ludo iſti vox indita, quod calcei *ſoles* ſollis propelleretur. Charta Caroli Regis Franc.ann 1387. ex Archivo Regio: *Les gens du pays de Vulgueſſin le Normand & la foreſt de Lyons ont accouſtumé de eus eſbatre & aſſembler chacun an pour Souller & jouer à la Solle l'un contre l'autre devant la porte de l'Abbaye de noſtre Dame de Morteuer le jour de Careſme prenant, & c. jeu de la ſoule* appellatur inStatuto alio ann.1493.in Regeſto cæruleo Caſtelleti Patiſ.fol.37.[Eſt autem ludus ille in uſu apud Gallo-Flandros, quo non follem pedibus propellunt, ſed globulum ligneum, *Soule* vel *Souleste* dictum, quantum poſſunt longius, clava protrudere conantur.] Vide in voce *Ludus*, & Diſſertationem noſtram 8.ad Joinvillam.

¶ CHEOPINA, Quarta pars cœnophori Gallici, noſtris *Chopine*. Nancellus in Vita Rami : *Potio vini bene diluti, eaque mediocris, & infra heminam, quam Cheopinam Græca imitatione dicimus*, ἀπὸ τῆς χοίνικος vir : quod mutuatus eſt ab hoc Baiſii loco de Re vaſcularia : *Cheopina, une Cheopine*, à Græco χοίνικος : *quod in ea tantum funditur, aut hauritur, vini, quantum bcuo ſitibundus uno hauſtu adſumere poſſit*. His præverant Budæus, Poſtellus, & Robertus Stephanus, quos ſequitur Lancelottus. Menagius omnes improbat in Dictionario Etymol. Gall.ubi ſimplicius vocem *Chopine* deducit à *Cuppina* diminutivo *Cuppæ*.

CHEPHALAGRICUS, Mente captus, ni fallor, à Græco κεφαλή, Caput, & ἄγρα, Captura. Vita S. Bonifacii to.1.Junii p.481.A. *Similiter & eos quos ira phreneticos, odium Chephalagricos, error ſtomachicos... fecerat, ſanitati reſtituebat*.

¶ CHEPPUS, Carcer, Gallis olim *Chep*. Polyptychus Fiſcamn.an.1235. *Walterius le Sanguier tenet unum maſagium cum una virgula terre de feodo Cheppi & reddit ſex denarios ad feſtum S.Margaretæ, & debet Cheppum cuſtodire in domo ſua*. Vide *Cippus*.

CHERCHAMBRUM. Charta Richardi Epiſc. Coventrenſis, in Monaſt.Angl.to.3.p.223. *Duas manſuras in Lichefeld, & ſcoppam Scherilai Fabri, & Cherchambrum : quæ omnia prædictum Walterum pacifice conſtat poſſediſſe*.

¶ CHERCHEMANIA. Vide *Circamanaria*.

CHERCHEZ, Præſtationis ſpecies, in Monaſtico Anglic.to.2.p.117.179.

CHERIES. Hervæus Elienſis Epiſcop.apud Ordericum Vitalem lib.6.*Erat enim aliquantulum corpulentus, mediocris perſonæ, & boneſtam, ut ita dicam, Cheriem habebat*. Ubi *Cheriet* idem valet quod Gallis eſuſce ætatis *Chere*, vultus, facies. Vide *Cara*.

¶ CHERINA. Num ager cultus, in quo frumentum ſeri conſuevit, à Theutonico *Kerno*, Frumentum? Teſtamentum Will. Jordani Comitis Ceritanniæ ann.1102.Marcæ Hiſp.col.1225. *Relinquo S. Martino Canigonenſi... villam En... & ipſos quartos qui ſunt de meas Cherinas & equas duas.....Iterum dimitto.....omnes dominicos meos olivarios, quos habeo in ſupradicta villa, & ipſos quartos de olivariis ejuſdem villæ ad luminaria omni tempore*. Vide *Cherno*.

CHERISCEATUM. Vide *Ciricſetum*.

¶ CHERISMOS. Vide *Cheritiſmus*.

CHERISTADUNA, Idem quod *Ariſtato*. de quo ſupra. Pactus Legis Saliæ tit.58.§.4. *Si quis Cheriſtaduna ſuper hominem mortuum capulaverit, &c.*[Eccardus ſuſpicatur *Cheriſtadunam* dici potuiſſe pro *Chriſti ſtatua*, quæ non raro ſculpta videtur in ſepulcris. Pura puta ſuſpicio eſt, nullo ſatis idoneo fundamento ſubnixa.]

¶ CHERISTRUM. mendoſe pro *Theriſtrum*, Genus pallii muliebris. Vide in hac voce.

CHERITISMUS, χαριστικὸν, Salutatio, Annunciatio Deiparæ Virginis. Anaſtaſius in Leone III. PP. pag.121. *Fecit veſtem de chryſoclabo habentem Hiſtoriam Nativitatis & S.Simeonis, & in medio... Cheritiſmum*. [Muratorius legit *Cheriſmon*, & ex alio MS. *Cheriſmon*.]

¶ CHERIUM, Manualis faſciculus, ut videtur, à Græco χεὶρ, manus. Polyptych. Fiſcamn.ann.1235. *Et debet ſena facere, coadunare & adducere, & debet tundere & eſchoare ſexaginta Cheria lini*.

CHERNO. Charta 69.inter Alamannicas Goldaſti : *Hoc eſt, 15. ſiclas de cerviſia, & maldram de Chernone, & friskingam tremiſſe valentem*. Ch.83.*Cenſumque annis ſingulis perſolvat, id eſt, 6. maldras de avena, & 1.maldrum de Chernone*. Forte *Cicercula*, leguminis genus, quod Germanis *Kichern* dicitur. [Frumentum eſt, à Theutonico *Chorn*, *Korn* vel *Kerne*, quod idem ſignificat. Vide Goldaſtum ad Eckeardi Jun.cap. 16.& Schilterum in Gloſſario Teutonico V.*Chorn*.]

¶ CHEROCHÆ : *Lini immallones*, Papias MS. Bituric.Sed hic manifeſtus Amanuenſis error eſt, quem ſic emendare licet : *Cherochæ, Lineæ in malo navis* : quod quidem ad verbum legitur ibidem in voce *Cheruci*. Vide *Cerachi*.

¶ CHERRETA. Vide in *Carrada*.

¶ CHERUCA, pro *Cerucha*, apud Fulcher.Carnot.lib.3.Hiſt.Hieroſol.cap.58.

¶ CHERUCES, *Funes navium*. Papias MS. Vide *Cherachi*.

¶ CHERUCI, *Lineæ in malo navis*. Idem Papias in MS.Bituricenſi.

CHERVIGIUM, Papiæ, *Navigium*. Codex editus habet *Cervigium*.

CHERVIOBURGUS. Pactus Legis Saliçe tit.67. §.1. *Si quis Chervioburgum, hoc eſt, ſtrioportium, clamaverit, aut illum, qui Æneum dicitur, portaſſe, ubi ſtrias cocinant, &c.* Editio Pith *Hereburgium* habet, quam vocem Goldaſtus *Veneficum* interpretatur, quoniam *Hoerberger*, veneficus adhuc dicitur Helvetiis. Wendelinus *Hoer* quidem Germanis omnibus meretricem ſonare ait, eamque hic intelligi quæ cum dæmone rem habet, eique ſuccubat: proindeque addita denſitate aſpirationis *Choreburgum*, eſſe *veneficarum receptatorem*, ſeu ſuccubarum. Atque etiam ipſum venificum, quique caldarium commodat, ac deportat una cum ipſis ſtriis ac fagis ad loca avernalium ſacrorum, ubi ferales epulæ inſtruuntur. [Eccardus ut erroneam reſpuit hanc Wendelini expoſitionem, & eam quæ Goldaſti eſt, amplectitur; ſecus Schilterus in Gloſſario. Hos, ſi lubet, conſule.]

CHERULAS, *Colles vel valles*. Papias edit.& MS.

¶ CHERUMANICA, Vox ibrida ex Græco χεὶρ & Latino Manica, Pars veſtis tegens manus vel brachia. Agnelli Liber pontificalis apud Muratorium to.2. p.179.col.1. *Iſtius temporibus apparuit ſignum terribile mortiferæ cladis, ut in cujus apparebat veſtimentis, aut in quolibet indumento, vel Cherumanica ſive calcia mento tres guttas venetas, in tertio die rapiebatur morte*.

CHESAMENTUM. Vide *Caſamentum* 1.

¶ CHESIA. Vide *Choſia*.

¶ CHESNEIA, Quercetum, *Choſnaye*. Charta Ludovici Regis Franc.ann.1235.apud Marten. tom.1. Collect.Ampliſſ.col.1266. *Donamus Normervillam & fortericiam Normervillæ...& XXXVIIII. acras boſci Morm. & LIII. acras nemoris de Eſmac villa, & viginti acras Chesneiæ & viginti acras boſci Normervillæ ultra aquam*. Vide *Caſnus*.

¶ CHESPETATICUS. Vide *Caſpitaticum*.

¶ CHESSEFAS, Chessefos, Species panis. Charta Geraldi Abb.S.Joannis Angeriacan.1385.ex Chartulario

rio ejusd. Monasterii p. 463. *Item ipso die* (Carnisprenii) XII. *miches, quas debemus habere pro* XIII. *Chesſefas de cambio....Item in dicta Abbatia qualibet die debemus habere* XIII. *panes, qui vocantur Chesſesos.*

CHESTUS, Tributum exactum. Vide *Quæſta.*

¶ CHETINEA. Statuta vetera Capituli Senon. c. de Archidiacono: *Item debet de minutis lignis, quæ dicuntur Chetinea, quantum ſufficit.*

CHETONITUS, Κοιτωνίτης, Cubicularius, Eunuchus: apud Lupum Protoſpatam in Chron. ann. 1028 1032. Vide Notas noſtras ad Alexiadem.

¶ CHEVACHE, Equitatio. Vide *Chevaucheia* in *Hoſtis.*

¶ CHEVACHIUM, Capitis cenſus. Vide in *Capitale* 5.

CHEVAGIUM, Idem. Vide *Capitale* 5.

¶ CHEVALCEIA, Incurſio. Litteræ Ludovici Fr. Regis ann. 1229. apud Baluzium to. 7. Miſcell. pa. 266. *Comitis Flandriæ dedimus licentiam relevandi portas villarum ſuarum . . . . ita videlicet quod timere non debeant Chevalceiam.* Vide *Caballicata* & *Cavalcatus* in *Caballus.*

¶ CHEVALCHIA, Gall. *Chevauchée*, Equitatio ad quam tenebantur vaſſalli, quando feodalis dominus pergebat in exercitum. Charta Guidonis Comitis Flandriæ pro Eccleſia S. Bartholomæi Bethun. *Liberi & immunes erga dominum Bethun. ab omni exercitu, ab omni Chevalchia.* Altera Theobaldi Comitis Campaniæ ann. 1227. & Tabulario Meldenſi fol. 50. v. *Aſſerebat prædictus Epiſcopus quod homines ſui de Congiaco.... non debebant ire in exercitum meum vel Chevalchiam meam. In exercitu & Chevalchia*, in Libro nigro Scaccarii p. 152. *Cavalchia*, & in *Caballus.*

¶ CHEVALLIGIUM, Cenſus ab hominibus de *capite* domino ſolvendus. Charta libertatum S. Palladii apud Thomaſſerium in Biturig. p. 111. *Quitamus ab omni jugo ſervitutis, ſervitii, tallieæ, mortallieæ, Chevalligii, exactionis, angariæ, &c. Chevallagium* etiam pluries occurrere teſtatur auctor Hiſtoriæ Dalphinatus to. 1. p. 78. ſed aliam notionem tribuit, eamdem nimirum, quam habet *Caballacum*, Præſtatio avenæ pro *caballis* Domini. Vellem teſtimonia protuliſſet. Vide *Cavelacium* poſt *Capitale* 5.

CHEVANCIA, Facultates, bona, Gallis *Chevance*. Charta Edw. II. Regis Angl. in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 359. *Quod idem Prioratus pene deſtructus, & poſſeſſiones ſuæ ad plurimos terminos, pro plurimis Chevanciis alienatæ exiſtunt.* [Vide *Cabentia.*]

¶ CHEVARDERIA. Gloſſarium ad calcem tomi 2. novæ Gall. Chriſt. *Item ad Chevarderiam dono eis ſtagnum & molendinum paratum ad molendum.* Ubi f. intelligendus eſt ager, in quo ſeri ſolebat cannabis, ab antiquo Gallico *Cherve.*

¶ CHEVAUCHA, Equeſtris excurſio, eadem quæ *Chevalceia*. Charta Libertatum Caſtri de Aiis apud Thomaſſerium in Biturig. p. 123. *Si moniti fuerint a me vel mandato meo Chevaucham venire, venient per totam terram meam.*

CHEVAUCHEIA, [Idem quod *Chevalchia.*] Vide *Equitatio. Hoſtis.*

CHEVESCIUM, [CHEVESCES.] Charta Edw. II. Regis Angl. in Monaſtico Angl. to. 2. pag. 629. *Donationes etiam....quas ſecit Abbati & Conventui de tota terra ſua arabili, cum Chevesciis, & toto prato ſuo, &c.* Ubi *Chevesçium* idem eſſe puta verim quod *chevagium*, cenſus capitalis. [*Madox* Formulare Anglican. pa. 55. *Conceſſi etiam eiſdem Monachis & confirmavi les Chevesçes omnium terrarum ſuarum quas habent in campis de Burle.* Ibidem p. 134. & ſeq. *Conceſſi Abbati & Conventui de Bordeſley, ad decem croppos, totam terram de dominico meo & Chevesces, quæ jacet inter regiam viam.... ita quod dicti Abbas & Conventus integre percipient dictas decem croppos de terra arabili & Chevesces, quas receperunt ad waretſum, & quolibet anno interim veſturam dicti prati.* An hæc conveniant notioni Cangiæ penes oculatum Lectorem eſto judicium.]

CHEVESTRAGIUM. Vide *Capiſtragium.*

¶ CHEVIARE, ab antiquo, niſi fallor, Gallico *Chevir.* Componere, paciſci, tranſigere, apud Rymer. to. 5. pa. 51. col. 2. *Ad ſolutiones quarumcunque pecuniæ ſummarum, ſic nobis mutuatarum & Cheviatarum, ac mutuandarum & Cheviandarum, terminis ad hoc ſtatutis & ſtatuendis, faciendas.* Vide *Cheviſantia.*

¶ CHEVICERIUS, Ædituus, Gall. *Chefecier* vel *Chevecier*. Litteræ Capituli S. Germani Pariſ. ann. 1353. libro anniverſ. B. fol. 101. ubi inter Monachos & officiales Clauſtri nominantur, *Simon de Vaugirart Chevicerius, Milo Darvelliaco Cenarius, Robertus de Feyms Coquignarius, &c.* Vide *Capicerius* in *Capitum* 2.

¶ CHEVISANTIA, Gallis alias *Cheviſſance*, Pactum, tranſactio; conventio. Rymer. to. 15. p. 499. col. 2. *Necnon omnimodas uſuras, contractus uſurarum, harganias corruptas, Cheviſantias illicitas, ac omnes & omnimodas forisfacturas, &c.* Similia leguntur ibidem pag. 530. col. Vide *Cheviare.*

CHEUPTANUS, Capitaneus, ex Gallico obſoleto *Chevetaine*. Charta Friderici Imp. an. 1178. apud Ughell. to. 3. pag. 482. *Nec dux, Marchio, vel Comes, nec Vicecomes, nec Conſules, nec Cheuptani, nec aliquis magnus vel parvus audeat, &c.* Κεφαλὰς recentioribus Græcis. Vide Meurſ. & Gloſſar. ad Villharduin. in verbo *Chevetaine.*

¶ CHEVRO, Canterius, Gall. *Chevron*. Charta Officialis Curiæ Pariſ. an. 1264. *Merramentum etiam quod habet idem Abbas & eidem Guillermo jam tradidetas, ut dicebat, ſcilicet duo millia, & centum de Chevrones, item quingentos & duodecim peanios, &c.*

¶ CHEVRONUS, Idem. Vide locum in *Feſtagium*, Jus quod colonis, &c.

¶ CHIACUS, Præcurſor. Acta SS. Junii to. 2. pag. 660. de S. Joanne à S. Facundo: *Solebat...præcurſores ſuos eo dirigere, quos Chiacos nominant.* Apud Laurentium in Amalthea: *Chiefus, Stipator, Satelles Turcarum.* Italice *Chiaus.*

¶ CHIAS, Faſciæ latæ ex panno, quas in primordio Equites Alcantarenſes ſibi imponebant, & Caſtellano idiomate *Chias* appellabant, ut reperi in veteribus MSS. Sic Macer in Hierolexico.

¶ CHICUM, Caſtrum, in Bibliotheca Sebuſiana pag. 21.

¶ CHIERRAT, Acervus lapidum in pago Lugdun. Charta anni 1454. *Junta vineam dicti conſitentis, quodam Chierrat intermedio.*

¶ CHIESUS. Vide *Chiacus.*

¶ CHIFFONES, Calceamenta viliſſima. Acta S. Petri Cæleſtini:

Illico ſubmiſit Chiffonibus oſcula ſigunt
Villoſis.

In quem locum ſic Muratorius: Apparet calceamenti genus Aprutiis uſitatum, ſed perquam vile id eſſe; interroganti vero Romæ reſcribitur *calopodia* videri ſeu calceos ligneos, & à *cippo* ſeu trunco vocem forſitan derivari: nec diſplicet: oportet tamen non integre ex ligno fuiſſe, ſed ligneis ad plantas ſocculis ſubinductam habuiſſe villoſam pellem, qua pes contineretur. Hucuſque vir eruditiſſimus. Gallis *Chiffons* eſt res nihili, quam vocem Cangius noſter ab Italo *Chiffone* derivari ſuſpicatur. Annon dici poſſet, vile calceamenti genus de quo hic agitur, dictum fuiſſe *Chiffones*, quod *Chiffones* ſeu Ganeones pihilique homines iis uterentur? Vide *Ciſſo.*

CHIFRA, Chilfra. Vide *Cifra*.

CHILDWITE, [*Quando infans de femina serva fuscitatur*, ut explicat Glossariolum ad calcem MS. de quo H. Wanleius in Litter. Septentr. pa. 284.] Vetus Paletum sub Guillelmo I. Rege Angl. apud Seldenum ad Eadmerum pag. 199. *Quicunque illam culpam fecerit, quæ Childwite vocatur, Archiepiscopus aut totam aut dimidiam emendationis partem habebit. Quietum esse de Childwite*, in Monastico Angl. to. 2. p. 387. Vide *Leodches*.

¶ CHILIDRUS, pro *Chelydrus*, Coluber. Acta S. Samsonis MSS. ca. 6. *De fratre à Chilidro vulnerato. Quadam die, dum irent Fratres mane æstivo tempore ad purganda vizania de messe, coluber quidam de quodam rubo exiliens, unum è fratribus in inguine momordit.* Vide *Chelyndrus*.

¶ CHILINDRA, Species navis. Vide *Chelandium*.

¶ CHILLÆ, Campanæ minores, quales esse solent in minoribus Ecclesiis, Vasconibus *Eschilles* vel *Esquilles*. Chron. Bernardi Ytherii monachi S. Martialis Lemovic. apud Stephanotium tom. 1. Fragm. Hist. MSS. *Anno* MCCXIV..... *media nocte quæ præcedit vigiliam S. Andreæ, vehementia venti cecidit lapis summus de clocario S. Martini Lemovic. & media vitra quæ est super arcam operis & clocarium cum Chillis S. Cessatoris & turris lignea de medio pontis S. Martialis*. Vide *Skella*.

CHILOSUS. S. Columbanus Epist. 5. *Pie namque me scito, licet saltuatim & hyperbolice, Chilosum os aperire*. An à χάσκω, labrum?

¶ CHILVO, Avis rapax quam Blondus recenset inter eas, quas Fridericus Imp. Barbarossa dictus, capta Parma, populo in spectaculum dedit. Forte est pro *Milvus*, Gall. *Milan*. Mutationem syllabæ *Chil* in *Mil* habemus in Græco χίλιοι quam latini *Mille* efferunt.

¶ CHIMAGIUM. Vid. *Cheminagium* post *Cheminus*.

CHIMERA, Navigii species. Paulus Diac. lib. 20. Misc. p. 625. & Anastasius in Hist. Eccl. p. 122. *Omnes naves, dromones videlicet, trieres & scaphas, Chimeras ac lintres usque ad chelandia... collegit*. Ubi Theophanes p. 316. Πλοῖα ναῦς δρομώνιον τι, καὶ τριήρη, καὶ σκαφὴν, καμηλάριον, καὶ πάλιν ἕτερα, καὶ ἰδίως χελανδίων. &c. Codex Peirescianus habet μυριαγωγον.

CHIMIA, Auri conficiendi ars sacra, seu flatoria, ἱερὰ τέχνη καὶ θεία, ut est in Lexico hujus artis. χυμεία veteri Scriptori, & Joanni Antioch. apud Suidam; χυμεύω Zozimo Panopolitæ. *Scientia Chimiæ*, Firmico lib. 3. c. 15. uti hunc locum restituit Salmasius: Ἀρχυσία, infimæ Græciæ auctoribus, nostris *Archimie* & *Alchimie*. Pseudo-Ovidius lib. 1. de Vetula:

O Quam ferventer tales hodie sequerentur,
Alchymiam, cujus est fructus ditatio tanta.

At unde χυμία, & *Chimia*, dicatur hæc ars, nemo adhuc assecutus est. Vide Petrum Lambecium lib. 6. de Bibl. Cæsarea p. 174. [Georg. Syncellum p. 14. & Menagium in V. *Alquemie*.]

¶ CHIMINAGIUM. Vide *Cheminagium* post *Cheminus*.

CHIMINUS. Vide *Cheminus*.

CHINATGIUM. Vide *Chiminagium* in *Cheminus*.

¶ CHIOTUM, An tunica, à Græco χιτὼν? Statuta Massil. lib. 2 c. 29. *Sartores...accipiant...de Chioto filioli cum frezio, froire, froirato cum penna, vel fendato* III. *den & fine frezio & froire* II. *den*. Statuta Arelat. MSS. art. 53. *Habeat sartor pro mantello domini* IX. *den. & de samarcha cum Chioto vel sine Chioto* II. *den*.

¶ CHIPOTENSIS. Vide *Chapotensis*.

¶ CHIRA, χὴρ, Manus. Vita S. Dunstani to. 4. SS. Maii pag. 352. *Spiculo quod semper Chira dextera convehebat*.

¶ CHIRCEAMBER, Chirceomer, Chirchesset, Chircsed, &c. Vide *Ciricsetum*.

CHIRAT, vel Chirast, Pondus 4. granorum, Saladino de Ponderibus. [In pago Lugdunensi & locis vicinis, *Chirat* est acervus lapidum in agris præfertim recens cultis collectorum. Vide *Chierrat*.

CHIRGEMOT, Conventus Ecclesiasticus, Synodus, Concilium: Ex Anglico *Chirch* vel *Church*, Ecclesia, & *gemot*, Conventus. Leges Henrici I. cap. 8. *Quoſque Chirgemot diſcordantes inveniet, vel amore congreget, vel ſequeſtret judicio*.

CHIRIPILATIO. Glaber Rodulph. in Vita S. Guillelmi Divion. c. 14. *Quæ attonſuræ per cervices vivorum? Quam turpis in barba Chiripilatio maxillarum?* Leg. forte *horripilatio*. Vide in hac voce.

¶ CHIROCLEUS, *Quidam liber parvus, dictus, quod clauſa manu poſſit teneri: Nam* χὴρ, manus, κλεὶω, *claudo dicitur Græce. Prudentius hunc fecit*. Papias editus. MS. Bitur. habet *Cirocleus*. Vide *Dirocheum*.

¶ CHIROCRISTA, Notarius, quasi *Chiro-Scriptor*, vel *Scriba*, qui scribit *manu*. Donatio facta Ecclesiæ Ravennati apud Mabil. in Suppl. de Re Diplom. p. 90. initio: *Rogatus ab eodem* (donatore) *ad ſignum ejus Rodo Chirocriſta ſubſcripſi, & de conſervandis omnibus... ſacramenta & hanc donationem ab eodem prædicto Johanne prænuminatæ ſanctæ Ravi. Eccleſiæ traditam vidi*.

¶ CHIRODATA, Dalmatica manicata, Capitolino, ut dicetur in voce *Dalmatica*, ad lineam, *Fuit etiam*, &c. Laurentius in Amalthea legit *Chirodota* ex eodem Capitolino, *Tunica profixa, manicata, manucleata. Chirodetæ Dalmatarii, Dalmaticæ mauleatæ*.

¶ CHIROGRAPHARE, Chirographarius, &c. Vide post *Chirographum*.

CHIROGRAPHUM, Cirographum, Cyrographum, Diploma, scriptum, pactum, Regum & Principum manibus ac subscriptionibus roboratum. Gloss. Græc. Lat. Γραμματεῖον, *Chirographum, cautio, instrumentum*. Ebrardus in Græcismo c. 9.

Hinc & Cerographus manualis Charta vocatur.
Manualis conſcriptio, in Gloſſis Iſonis Magiſtri. Capitula Caroli C. tit. 23. c. 8. *Et in Chirographo apud Marſnam manu propria confirmaſtis*. Apud Hincmarum de divortio Lotharii, *Chirographi Regum*, non semel. *Chirographum Regium*, apud Ingulfum p. 861. 883. *Chirographa*, nude, Regum præcepta, apud eumdem p. 852. 854. 857. &c. Idem p. 901. de Normannis, postquam Angliam obtinuerunt: *Chirographorum confeſſionem Anglicanam, quæ antea uſque ad Edwardi Regis tempora fidelium præſentium ſubſcriptionibus cum crucibus aureis, aliiſque ſacris ſignaculis, firma fuerunt, Normanni condemnantes, Chirographa Chartas vocabant, & Chartarum firmitatem cum cerea impreſſione per uniuſcujuſque ſpeciale ſigillum, ſub inſtillatione trium, vel 4. teſtium aſtantium conficere conſtituebant*. Vide Chron. Beſuense p. 681. [& Acta SS. Bened. sæc. 5. p. 512. ubi exhibetur Privilegium Edgari Regis magnę Britannię ann. 966. quod nude dicitur *Chirographum*. Hist. Mediani Monasterii p. 121. *Dux sub confirmatione Chirographi reſtituit huic loco Eccleſias*.]

Chirographum, Subscriptio, quæ propria manu fit. Anastasius in S. Silvestro PP. *Factum eſt Concilium in Nicæa Bithyniæ, & congregati ſunt* 318. *Epiſcopi Catholici, & quorum Chirographum cucurrit, alii imbecilles* 208. &c. In S. Anastasio: *Et hoc conſtituit nulla ratione transmarinum hominem in clericatus honorem ſuſcipi, niſi* 5. *Epiſcoporum deſignaret Chirographum, propter Manichæos*. In S. Leone: *Et factum eſt Concilium.... & congregati ſunt Sacerdotes & alii, quorum Chirographum cucurrit*. 406. *Epiſcopi*.

Chirographa, Tributa quæ per chi-

rographa exiguntur, vel *Cautiones*. Isidor. lib. 4. c. 24. *Chirographum, cautio vel scriptio duarum inſtar chartarum: Græce enim manuſcriptum dicitur* Cautio. S. Eulogius in Memoriali Sanctorum lib. 3. c. 5. *Si tamen Chriſtiani, & non magis operarii iniquitatis appellandi ſint, qui ut privilegium Chirographa exigendi obtineant, ſortem Domini, fidelitmque conventum ſuo vadimonio vel crimine à Rege mercantes, importabili cenſus onere colla aggravant miſerorum.* Vide *Cautio*.

CHIROGRAPHI poſtmodum appellatio iis chartis, tabulis, ac inſtrumentis ſpeciatim indita, quæ in duas partes dividebantur & ſecabantur: quarum una uni, altera alteri è contrahentibus dabatur, quippe contractus ſeu pactum bis in eodem pergameno deſcribebatur, & qua parte ſecari ac dividi debebat, ſcribebantur Alphabeti majuſculæ literæ, vel picturæ exarabantur, per quarum medium ſecabatur pergamenum: idque fiebat ad vitandam falſitatem. Quippe ut pacti ſeu ſcripti veritas probaretur, ipſæ majores literæ partitæ ac deciſæ, an invicem cohærerent vel reſponderent, conferebantur. Atque hanc chirographorum formam veteribus uſitatam & cognitam fuiſſe aiunt. Joan. de Janua: *Chirographus & ſyngraphus ſæpe accipiuntur indifferenter. Differunt tamen ſecundum proprietates: quia Chirographus dicitur deſcriptio manuum, ſcilicet cautio quæ fit propria manu debitoris, & commutatur creditori: Syngraphus dicitur conſcriptio, id eſt, duorum ſimul ſcriptio. Antiquitus enim debitor & creditor ſimul in ligno, vel carta ſcribebant, & nomen creditoris, & nomen debitoris, & teſtes, & ſummam pecuniæ, & in medio hoc nomen, Syngraphus, capitalibus literis, & per medium dividebatur. Poſtea ſi creditor plus exigeret quam debitor deberet, vel ſi debitor denegaret depoſitum, uterque aſſerebat partem quam habebat, utrum duæ partes convenirent; & illud proprie eſt ſyngraphum vel ſyngraphus.* Tabul. Angeriacenſe fol. 30. *Duplex Charta facta eſt de hac re in uno pergameno, quæ diviſa per medium, altera data eſt Gerberto, altera retenta eſt in Monaſterio.* Fol. 40. *Ne falſitas poſſit intermitti inter hanc Chartam, & illam quam habet Iſberius, uno ab invicem ſigno dividuntur, cujus hæc habet finem, illa principium.* Pag. 222. *Sciant poſteri quod ſimilis Charta data eſt Conſtantio molendinario, continens ſimilia huic, unde ſciſſa eſt picturæ, quæ pingebat utramque, tradiqueque eſt utrique.* Vetus Notitia apud Louvetum in Bellovaco pag. 531. 1. Edit. *Fuit etiam ſtatutum petitione ipſius Drogonis, quatenus iſtius redditionis & eleemoſynæ donatio & conceſſio ſcripto commendaretur, & anathemate, & partitione Chirographi confirmaretur.* Rogerus Hovedenus in Henrico II. *Quod cum factum fuiſſet, præcepit Rex Archiepiſcopis & Epiſcopis, ut ſigilla ſua apponerent ſcripto illi. Et cum ceteri proni eſſent ad id faciendum, Archiepiſcopus Cantuarienſis juravit quod nunquam ſcripto illi ſigillum apponeret, nec leges illas confirmaret. Cumque vidiſſet Rex quod tali modo non poſſet procedere, fecit leges illas in Chirographo poni, & mediet atem illius tradidit Cantuarienſi Archiepiſcopo.* MS. Corbeienſe, *de Menſa Abbatis: Et ſciendum eſt quod de conventione hac, neque de alia, dictus colonus aliud ſigillum habere poterat, niſi tantummodo medietatem unius Cyrographi, in quo ſcriptum erat, nomen Abbatis, Prioris, Baillivi, & nomina Monachorum ibi commorantium, & nomen coloni, & nomina illorum quos adduxerat ſecum, qui ibi audierant conventionem. Partem illius Cyrographi habebat penes ſe villanus, & cuſtodiebat, donec complevetur tempus conventionis ſuæ. Aliam confirmationem, aliam ſecuritatem nemo habere poterat, quia Eccleſia noſtra in tempore illo ſigillum non habebat.* Conſuetudo Tervanenſis art. 12. *Et es cotiers l'on y uſe par lettres de Chirographe, qui ſe ſont en double, dont l'une ſe baille à partie, l'autre ſe met en coffre des Eſchevins.* [Vide Mabillonium de Re Diplomatica lib. 1. c. 2. n. 6. & 7. & Hickeſium Diſſert. p. 76.]

Iis porro Chirographis ita ſigilla apponebantur, ut ſigillum unius partis chirographi quæ penes alterum è contrahentibus remanebat, ſolum appenderetur, & è diverſo. Tabularium S. Bertini ann. 1207. *Decernentes ut parti illi, quæ Eccleſiæ S. Bertini & homini ſuo dabitur, ſigillum appendatur S. Wlmari: illi vero parti quam habebit Eccleſia S. Wlmari, ſigillum appendatur S. Bertini.* Charta Ingerranni Epiſcopi Amb. in Tabul. Eccleſ. Ambian. pag. 42. *Ut igitur hoc ratum apud poſteros habeatur, ſcripto mandari, teſtes ſubſcribi, & ipſum ſcriptum per Cyrographum partiri fecimus, ut parti quam Eccleſia B. Martini habuerit, Canonici SS. Acii & Acheoli ſigillum ſuum cum noſtro appendant, & parti quam ipſi habuerint, ſigillum S. Martini cum noſtro appendatur.* Ibidem Charta 128. *In cujus teſtimonium præſens ſcriptum ſub Cyrographo utrique parti ſigillo noſtro tradidimus roboratum.* Charta 170. *Et memoriali Cyrographo per ſigilli noſtri teſtimonium eidem Cyrographo appenſi commendare, unam partem Cyrographi penes nos retinentes, & aliam partem eidem Capitulo dantes in teſtimonium perpetuum & manimen.* Boncompagnus lib. 2. de Arte dictaminis MS. extremo: *Quidam tempore depoſitionis faciunt fieri publica inſtrumenta. Item quidam faciunt alphabeta, quæ per medium dividuntur, & remanet una medietas alphabeti apud depoſitarium, & aliam depoſitor ſecum deportat. Item depoſita ſigillorum impreſſionibus confignantur, & ita ſigillata & ſuperſcripta redduntur. Item quandoque aliquis digitus, vel aliquis pedis ſupponitur, vel oſtenditur anulus, vel cultellus, aut aliquid aliud, prout fuit communiter ordinatum.* Vide Chronicon Andrenſe pa. 458. 630. Chr. Voſienſe c. 45. Guill. Prynneum in Libertatib. Eccl. Angl. to. 3. p. 344. &c.

CHARTÆ DIVISÆ, [vel PARTITÆ,] hinc appellata ejuſmodi chirographa. Monaſticum Angl. tom. 2. p. 94. *Tenent etiam totam terram de Stelden per Cartas Diviſas.* [Rymer. to. 13. p. 43. col. 2. *Contractus per Chartas Partitas*, [*Scriptum per chirographum diviſum*, in Chron. Andrenſi pag. 460. *Pactio per Chirographum diviſum roborata*, pag. 484. 526. 630. *Chartæ per alphabetum Diviſæ*, quia, ut ſupra obſervatum, qua parte dividebatur pergamenum, literæ majuſculæ alphabeti deſcriptæ erant. Regeſtum Conſtabulariæ Burdegal. fol. 129. *Stephanus Notarius Aginnenſis, qui ſcripſit duas Chartas Partitas per alphabetum conſenſu utriuſque partis, Inſtrumenta per alphabetum Diviſa*, in Charta an. 1205. tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 225. Vetus Notitia Judicati apud Rocchum Pirrum in Archiepiſc. Meſſan. pag. 311. *Et faciemus inſtrumentum Epiſcopo & Domino Gilberto cum alphabeto cum incauſto rubeo de donatione & contractibus.* Fori Oſcæ Jacobi I. Regis Aragon. an. 1274. *Diviſio vero debet fieri cum inſtrumento publico per alphabetum diviſo.* Raimundus Montanerius in Chr. Regum Aragon. cap. 216. *E daço llevaren Cartes publiques partides per A. B. C. que ſen portaven, &c.*

CHARTÆ INDENTATÆ etiam dicta ejuſmodi chirographa. Vide *Indentare*.

CHARTÆ IN MODUM CYROGRAPHI CONFECTÆ, in Monaſt. Anglic. to. 2. p. 443. Statuta Ordinis *de Sempringam* pag. 703. *Omnes autem Cartæ, quæ dantur de domibus noſtris, ſcribantur duplices in Modum Cyrographorum, & altera pars remaneat penes domum ſigillata ſigillo accipientis.* Hovedenus p. 745. *Præſtita & Chartæ præſtitorum fiant in modum Chirographi, & altera pars remaneat Judæo, &c.*

CHARTÆ CHIROGAPHARTÆ. Bracton. lib. 2.

cap.16.§.2. *Aliquando facit quis scripturam sibi ipsi & alii, & contra se & pro se, quæ communis est, ... talis scriptura dicitur* Charta Chyrographata, *quæ scinditur per medium, & una pars remanet parti uni, & altera alteri.* Vide to.2. Monastici Angl. pag.442. [*Charta Chirographata*, apud Th. *Madox* pag.309. Formularis Anglic.]

¶ DESCRIPTUM CHIROGRAPHISATUM. Charta Balduini Comitis Hannoniæ an.1195. apud Miræum to. 1. pag.108. *Ut autem hæc omnia rata permaneant, scripto Chirographisato commendata sunt; cujus quidem scripti medietatem, sigillo supradicti Comitis Hannoniæ & Marchionis Namurcensis roboratam, Ecclesiæ B. Waldetrudis sibi reservavit, aliam vero scripti medietatem sigillo B. Waldetrudis signatam sæpe nominatus Comes sibi retinuit. Scriptum Chyrographisatum* simili modo explicatur in Litteris anni 1182. apud Marten. to. 1. Anecd.col. 620. & in aliis Litteris an. 1176. apud eumd. Marten. Amplissl.Collect.to.1.col.897. ubi *Cyrographizatum* habetur pro *Chirographizatum*.

CHIROGRAPHARE, seu CYROGRAFFARE, *Manu scribere, vel chirographum facere, aut scribere characteres*, Joanni de Janua. Vide Radulphum *de Hengham* in Præfat. ad Summam magnam.

CHIROGRAPHARII, seu, uti scribebant, *Cyrographarii, Chirographarum*, seu *Chartarum chirographatarum* scriptores, in Fleta lib.2. cap.36 §.1. Alii *sunt Chirographarii* apud Jurisconsult.

¶ CHIROGRAPHARIUS CREDITOR, Qui pences se habet debitoris chirographum, in Statutis MSS. Augerii II. Epist. Conferan. an. 1280.

¶ CYREGRAPHARIUS, pro *Cyrographarius*, legitur in voce *Dicbe*.

CHIROGRYLLUS, CYROGRILLUS, CIROGRILLUS, Gloss. Gr. Lat. Χειρογρύλλος, ὁ γεγενημένος χειροὰξ, *Erinacius*. Gloss. Biblicæ MSS. *Cyrogrillus, id est, Ericius*. Papias & Jo. Janua: *Chirogrillus, erinacius, spinosus, major ericio*. Eucherius Lugdunensis: *Erinacei, Χειρογρύλλοι nuncupantur, prope magnitudine mediocrium cuniculorum, de cavernis patrarum procedentes gregatim in eremo, & contra mare Mortuum depascuntur*. Interpres Joan. de Garlandia in Synonymis: *Cyrogrillus est animal habitans sub terra: & dicitur proprie cattus silvestris diſpositus ad modum canis, & dicitur à cyros, quod est manus, & grillus, quod est cattus, quasi habens pedes & manus ad modum cattι*. Matth. Silvaticus: *Chirogrillus vel Cirogrillus idem sed verius dicitur Chirogrillus*. Infra: *Cerilig15, Cirrigliuon, id est, spinosus porcus, major ericio, quem Latine vocans istricem*. Græcis χοῖρος, est porcus, ut & Χοῖρος, hinc Χοιρογρύλλιος. apud Scholiast. Aristoph. *in Plu.* pag.660. Lampridius in Heliogabalo: *Quum & ursos decem & decem grillos, & decem lactucas, & decem auri libras in sorte haberet*. Vide Isidor. lib.12.cap.3. Pseudo-Ovidius de Vetula lib.1.

Denſificos levitate ſua, prampoſque ſalire
De ramo in ramum Cirogrilles dijaculare.

CYROGRILLUS, Cuniculus, *Conil*. Gloss. Arabico-Lat. *Canicula, Cyrogrillus*. Leg. *Cuniculus*, vel *Cuniculo*. Infra: *Cuniculus*, ut *supra*, *Cyrogrillus*, Will. Brito lib.1. Philippid.

More Cirogrilli velox in mœnia repit.

Vetus Inquesta apud Columbum lib.2. de Vasionens. Episcopis: *Dixit...quod montem ubi est castrum Vasionense, faciebat cassare (Chasser) dicit ut Episcopus, ut dominus, & possidebat ut suum, & ipse testis portavit multoties Chirogryllos istius montis ad palatium D. Episcopi.* [Statuta Arelat. MSS. art.29. *Qui contra fecerit in xx. sol. puniatur pro pelle vel Cirogrille quolibet*. Ibid. art. 87. *Receptacula Cyrogrillorum... destruantur... Si dominus fuerit negligens in captione Cirogrillorum, &c. Habeant venationem Cirogrillorum*', in Charta anni 1196. ex Archivo S. Victoris Massil.]

CIROGILLINÆ PELLES, *Pelles de Cyrogrillis*, in Concilio Parisiensi an.1212. par.2. can.9. Stephanus Ulysiponens. de Mirac. S. Vincentii num.17. *Quidam pelliculas Cirogillinas, & ut in eis operaretur ſpe lucri, quicquid habebat in eis emendis expendevat*. Ubi leg. *Cirogrillinas*, Gallice *Peaux de Conils*.

CHIROMETRICALE, Chirotheca, manuum mensura, Χειρομέτριον: apud Wolphardum Presbyt. de Miraculis S. Walburgis lib.3. num.6.

CHIROSOBOLUM. Vide *Cryſobullum*.

CHIROTHECÆ. Harum usum priscis ignotum docet Casaubonus in Athen. lib.12. cap.2.

CHIROTHECÆ EPISCOPORUM, Quibus ii in sacris Liturgiis ac ceremoniis utuntur: quarum etiam usum Abbatibus interdum concessere summi Pontifices. Leo Ost. lib 2. Chron. Casin. cap. 82. *Idem sanctus Pontifex ſandaliorum uſum & dalmaticæ ac Chirotheearum in præcipuis feſtivitatibus tam illi quam omnibus in hoc Cœnobio regulariter promovendis...Apoſtolica auctoritate conceſſit*. De Chirothecis Episcoporum, videndi Honorius Augustod. lib.1. c.215. & Durandus lib.3. Ration. c.12.

CHIROTHECÆ DE GUERRA, ferreæ, nostris *Gantelets de fer*, in Statutis secundis Roberti I. Regis Scotiæ c.27.§.1. Chron. MS. Bertrandi Guesclini:

Es riche bacinus li fiſt-on apporter,
Gans à broches de for qui ſont au vedeuter.

Guigneville:

Des Ganteleç auſſi ye di
Que bon eſt que ſoiez muni,
Car ſe ès mains blechiès eſtoiez,
Du remamant mult peu ſeroiez.

Chirothecæ purpureæ margaritis & lapillis exornatæ, Imperatoriæ dignitatis symbola, apud Pachymerem li. 7. Hist. cap.12.

CHIROTHECÆ TRADITIONE INVESTIRE. Charta Liemari Archiepisc. Bremens. an. 1088. inter Privilegia ejusdem Eccles. pag. 168. *Super reliquias noſtras cum Chirotheca, ſicut mos eſt liberis Saxonibus, tradidit...curtim ipſam & manſos 4. & dimidium...Adeſtat Comes Fredericus Advocatus Eccleſiæ, qui Chirothecam traditionis ſacris reliquiis impoſitam, ut mos eſt, abſtulit, & ab ipſo Gerhardo per digitorum extenſionem promiſſionem confirmationis accepit*. Alia ibidem pag. 169. *Excubertus Comes ex promiſſo F. Comitis qui tunc erat Advocatus, Chirothecam abſtulit, G. confirmationem digite, ut mos eſt Saxonibus, fecit*. Tabul. Abbatiæ de Rota: *De omnibus gravaminibus & importunitatibus, quas in ea fecerat manifeſte ſatisfactions, vadium ſuum dedit, & poſuit cum ſua Chirotheca in manu Abbatis*. Tabular. Monasterii Berardengef. in territorio Senensi, apud Chifflet jum in Luminib. Salicis cap.6. an. 1109. & 1121. *Secundum noſtra Legem Saligam per anteſtitum, ſtſtucum nodatum, Quantionem, & quaſonem terræ, atque ramum arboris, legitimam & corporalem veſtituram facimus, & nos exinde foras expulimus*. Vita S. Hadelini Confessoris num. 13. *Cumque Wantum manu, ut moris eſt, legaliter traderede teneret*. Et infra: *Locum prædictum cum Wanto, quem tenebat, beato viro contradidit*. Tabularium Burguliense fol.72. *Cui Dei gratia conceſſit Saxorious, atque quod abſtuleret, quodam reddidit Guantulo*. Tabularium N.D. Santon. fol.55. *Hoc donum fecit Gaufridus Abbatiſſe Florentiæ, cum quadam Chirotheca ſiniſtra, flexis genibus, ante eam, in eadem ſylva*. Tabularium S. Amantii Inclusim. *Filii Arnaldi confirmaverunt donum præſens cum Chirotheca cujuſdam Militis de Rupefuscaldi*. Id. Tabul. *Et poſuit in donum plenum Chirotheeam de*

evel-

avellanis. Regeſtum Parlamenti Pariſ. B. fol. 111. ſub ann 1294. *Comes Flandriæ per traditionem Ceratechæ in manu Regis humiliter poſuit poſſeſſionem bonarum villarum Flandriæ, videlicet de Brugis, de Gandavo, &c.* Arreſtum Parlamenti an. 1499. apud Baluzium Hiſt. Arvern. tom. 2. pag. 464. *Fidem ſuam, & in illius ſignum manum ſuam dextram, & Cyrotheeam ejuſdem eidem de Belbezin tradendo reddiderat.*] Le Roman *de Maiſtre Vacces* :

Votre terre, dit-il, vous rend par ceſt mien Gant.

Adde Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 581. Monaſt. Anglic. to. 1. p. 22. Rollandinum *in* Summa Notariæ c. 1. Hemereum in Auguſta Viromand. p. 196. 263. Juſtellum in Probat. Hiſt. Arvern. p. 142. Brodeum in Conſuetud. Pariſien. to. 1. p. 528. Vide *Wantus*.

CHIROTHECÆ, ſeu *Wanti*, Pars pretii inveſticturæ, quæ non tam domino, quam ejus Miniſteriali competit, *Majori* (ſcilicet, vel *villico*. Vetus Charta pro Epiſc. Ambianen. *Chaſcune vente ſoit de maiſon ou deterre, il a uns Wans*. Charta Theobaldi Ep. Ambian. an. 1172. in Tabul. Eccl. Ambian. fol. 52 *Si aliquâ territorii partem venundari contigerit, Domini venditionem habebunt; ſcilicet 20s denarios quot venditor inde habuerit ſolidos. Major vero terræ illius pro Wantis accipit duos denarios*. Occurrit ibi pluries. Charta an. 1212. in Tabular. Eccl. Carnotenſis num. 154. *Eaſdem* (hoſtilias) *tenebunt ab omni prorſus exactione, quantum ad nos pertinet liberas & immunes, niſi quod inde nobis aut alius loco noſtri vendas & Gantos redderent, ſi hoſtilia venderentur*. Alia an. 1225. num. 245. Et *de omnibus venditionibus factis in Majoria ſuos denarios pro Gantis*. Charta an. 1205. in Tabular. N. D. de Joſaphat: *Et quidquid de terris eſt, dederunt cum venditionibus & Gantis*. Tabular. S. Dionyſii an. 1238. *De inveſtituris habebunt Majores duos denarios Laudunenſes pro ſuis Chirotbecis tantummodo*. Charta an. 1243. de Lege *de Landouſies*, in diœceſi Laudunenſi, ex Tabulario Foiſſinacenſi: *Qui vendit domum cum fundo, aut aliam hereditatem, dominis debit 4. denarios & emptor 4. & villico 2. cum Cyrotbecis*. Vetus Conſuetudo Duneni. art. 37. *Les Gands ſe doivent pair par l'achapteur dans 8 jours après l'achapt au Seigneur, &c.* Ita in Conſuetudine Caſtelli novi in Timeraiſio art. 50. pro fundi cenſui obnoxii venditione Dominus habet viceſimum pretii ſolidum, ejus vero *Serviens Chirotbecas* 20. ſolid. æſtimatas, *avec les Gants de ſon Sergeant eſtimez* 20. *ſols*. Adde art. 52. & Conſuet. Loduneaſ. c. 14. art. 23.

¶ CHIROTHECA, Eadem notione. Charta Curiæ Sueſſion. an. 1219. in ſecundo Chartulario S. Medardi: *Venditiones, Chirotbecas, omnimodam juſtitiam, & quidquid juris habebant in præmiſſis eidem Eccleſiæ penitus in perpetuum quitaverunt*. Altera an. 1232. ex eodem Chartulario: *Recognovit ſe vendidiſſe Conventui S. Medardi Sueſſion. quinque modios & tres ſextarios vinagiorum cum Chirotbecis & venditionibus*. Alia Curiæ Remenſis ann. 1230. Ibidem: *Conceſſerunt quidquid juris eis obvenerat ex eſcboancia Gerardi quondam fratris dicti Balduini ſuper venditionibus & Chirotbecis*. Epiſtola Arnulfi Comitis Chiniacenſis de Fundatione Cellæ in villa Pyrorum ann. 1068. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 473. *Decimam de S. Hilario & de Ware, de omni indominicatu, ſcilicet de terris indominicatis, de ſilvis indominicatis, de ſexeragio, de furno, de cambis, de ſoſulariibus, de Cyrotbecis*.

CHIROTHECAM in ſignum conſenſus dare. Speculum Saxon. lib. 2. art. 26. §. 6. *Nemini licet forum erigere, vel monetam de novo inſtituere, ſine conſenſu ejus loci Ordinarii, ſeu judicis; etiam Rex in ſignum ſui conſenſus, ſuam ad hoc mittere debet Chirotbecam*.

CHIROTHECAM PORRIGERE dicebatur qui hanc humi projiciebat, eoque facto ad duellum quemvis provocabat, quo à crimine quo accuſabatur, ſe ſe expurgaret. Matth. Paris ann. 1245. *Quod licet Comes inſtanter inficiaretur, ſtatim Miles ſupradictus more Francorum Chirotbecam ſuam ei porrexit, ſe offerens in propatulo coram Curia ad corporaliter ſecundum conſiderationem Curiæ regalis probaturum...quam Chirotbecam quaſi duelli vadium oſtenſam Comes recepit, ſpondens ſe defendendo dimicaturum contra ipſum, &c.* Vide *Duellum*.

CHIROTHECAS habere vetantur Judices Regii, dum pro tribunali ſedent, in Speculo Saxonico lib. 3. art. 69.

In eodem Speculo Saxonico lib. 3. art. 45. §. 10. *Duæ lineæ Chirotbecæ cum furcula ſuæ tridentæ, quo ſimus tolliur, emenda eſt deditiorum*.

¶ CHIRQUINMARE, Inquirere, Gall. *Chercher*. Vide *Circamanaria*.

¶ CHIRSEED. Vide *Cirifectum*.

¶ CHIRURGICUS, pro *Chirurgus*, ut & *Chirurgica* pro muliere Chirurgiam exercente, pluries occurrit in Edicto Philippi cognomento Pulcri Franc. Regis ann. 1311. &c.

¶ CHISNUS, Quercus, Gall. *Cheſne*, apud Valeſium in Notitia Galliarum p. 413. col. 2. Vide *Caſnus*.

¶ CHITAINUS. Vide *Cham* poſt *Caganus*.

¶ CHITRANGULUM, An mali citrii genus? Vita B. Guillelmi Eremitæ Xidenſis tom. 1. SS. April. p. 387. *Gum ipſe paſteretur herniam inſtar Chitranguli protuberantem*.

CHIVACHIRS: ſic enim legendum pro *Chinachire*, apud Nicolaum Upcounum lib. 1. de Militari officio c. 10. ex Gallico-Anglico, *Chevaucheurs*, Equirantes, *qui portant arma dominorum ſuorum in humero ſiniſtro, & non alibi; qui etiam creantur ex Cuſoribus*, (de quibus ſuo loco) *ut per remotionem pixidis armorum dominorum ſuorum à cingulo, & appoſitionem in humero ſiniſtro cum fidelitatis juramento domino ſue ſpeciali præſtando*. Vide *Profectur*.

¶ CHIVALER, Gall. *Chevalier*, Eques. *Madox* Formulare Anglic. pag. 206. *Sciant præſentes, & futuri quod nos Thomas Mayne de Corteenale & Johanna uxor mea.... conceſſimus & hac præſenti carta noſtra confirmavimus Colpeper Chivaler, omnia illas terras & tenementa, &c.*

CHIVERIA, Gall. *Civiere*. Chronic. Andrenſe: *Vehiculum, quod vulgo dicitur Chiveria*. Vide *Cenoveſtorium*.

CHIST, *Pondus unius libræ & $\frac{1}{2}$* 1111. Saladinus de Ponderib.

¶ CHLÆNA, Χλαῖνα, Veſtimentum hybernum à γλαίνειν, Calefacere. *Lenam* Latini reddunt. Inde Adagio: *Cum cucumere ve ſcimur, Chlenam texamus, i.e. de hyeme cogitandum eſt æſtate*, apud Turnebum lib. 27. Adverſ. cap. 30.

CHLAMYDATI, Liberatus Diaconus c. 11. *Poſtquam ire ſecum meruit Magnum Silentiarium, cum Imperatoris ſcripto accepis & officium Excubitorum & Chlamydatorum, & venit ad Concilium*. Legendum forte *Cæſidatorum*, tametſi lectio tolerari poteſt. S. Hieron. Ep. 3. *Referret, inquam, alius, quod in Palatii militia, ſub Chlamyde & candenti lino corpus ejus eilicio tritum ſit*. S. Fulgentius Homil. 60. de S. Laurentio: *Ignea caruca quam præcedunt officia pretioſa, non Chlamydati, non ſcutati & ſericati, ſed cuci, illuminati, &c.*

CHLAMYS, inter præcipua ſummi Pontificatus inſignia reponitur à Petro Diac. l. 3. Chron. Caſin c. 66. (al. 67.) ubi de Victore II. *Abinde crucem & Chlamydem, & cætera Pontificatus inſignia ita dimiſit, &c.* Et cap. ſeq. eam Chlamydem purpuream fuiſſe innuit: *Præterita electionem Crucis & Purpuræ reſumptione firmavit*. Vide *Capa-rubea*.

¶ CHLA-

¶ CHLANIS, pro *Chlamys*, Senatoris pallium. Vita S. Cæsarii Quæstoris n. 12. in Actis SS. Febr. to. 3. pag. 503. *In his studiis Cæsarius in Chlanide versatus est.*

¶ CHLOROSAURA, Venenatus serpens. Vita S. Theodori Siceotæ to. 3. SS. April. p. 57. C. *Chlorosauram effenderunt, eaque cognita, coperunt clamare, Perimus, pater sancte, perimus, quidnam egimus? Chlorosaura enim est serpens venenatus.* Sic dicitur à Græco χλωρὸς viridis, herbidus, & σαῦρα, lacerta.

CHNAPINA. Raynerus contra Valdenses. p. 92. *Feminæ in habitu religionis mendicant, aliæ habitum & gestus viriles assumunt, scilicet Chnapinæ.* Theutonibus *Knape*, est famulus, minister, puer, adolescens.

¶ CHOCA, Stipes, Picardis *Choque*, Gall. *Souche*. Privilegium Petri Abbat. S. Remigii Rem. ann. 1219. *Sciendum tamen quod Chocas quas eradicaverint pro novalibus faciendis, &c.*

CHOCACIUM. Aresta Candel. an. 1261. in 1. Reg. Parlament. *Cum serviteres feodatarii peterent Chocagium... ratione usagii sui, &c.* Idem quod *Ceppagium*, quòd videnam *Choques*, Stipites etiamnum dicunt Picardi.

¶ CHOCHIA, Coquina, Gall. *Cuisine*, Angl. *Kitchin*, Belg. *Keueken*, Literæ Galteri an. 1218. è Tabulario Ecclesiæ Audomarensis: *Notum facio quod ordinationem de quinque officiis factam, videlicet Subpræpositura, Magisterio Scholarum, Pistoria, Coleraria & Chochia... Est autem forma ordinationis talis, quod Pistoria, Coleraria & Chochia ad communes usus Ecclesiæ nostræ cedent.* Vident *Cochia*.

CHODONES, Rustici limitanei, Dubravio in Historia Bohem.

¶ CHOENICA, Mensuræ genus Festo, sex continens sextarios Laurentio in Amalthea; verum Κοῖνιξ Græce, unde *Choenica* duos tantum sextarios continet, ut in exemplo sequenti. Literæ Petri Episc. Castrensis de quadam fundatione ab ipso facta in Monasterio S. Stephani Cadomensis: *Nec minus etiam ipsi in unoquoq; obitu Choenices, quas chopinas vocant, ut moris est, de meliori vino aliis Religiosis tenebuntur impendere.*

¶ CHOEROGRYLLUS. Vide *Chyrogrillus*.

¶ CHOICUS, Gr. χοϊκός, Terrenus, è limo. Tertull. lib. de Resur. carnis: *Primus, inquit* (Apostolus) *homo Choicus, id est, limaceus, id est, Adam.* Pluries occurrit apud eumdem Tertullianum & Hieronymum.

¶ CHOLERES, Humores. Vide *Coleres*.

¶ 1. CHOLONEA, f. idem quod *Colonaticum*, servitium à *Colonis* præstandum, seu aliud tributi genus ab iisdem solvendum. Vita B. Oldegarii to. 1. Martii p. 490 *Donamus etiam tibi Choloneas, & leddas, & usaticos.*

2. CHOLONEA, alia notione. Vide *Calumnia, Calonia*.

CHOMATA, Aggeres, terræ moles quibus aquæ continentur. Hesychius: Κώματα, χώματα, ἐκχώματα. Ita proprie aggeres Nili vocat Ulpianus in leg. 10. D. de Extraord. crimin. *Logographi Chomatum* Nili, in leg. ult. Cod. Th. de Patroc. vicor. qui muniendæ Nili ripæ, aggeribusque ejus præerant. Vide Notas ad Annæ Alexiadem p. 273. Hic porro emendare licet Glossas Græc. Lat. Χωμάτιον, *Exaggeratio*. Male Edit. χῶμα τὸ. Alibi: Χωμάτιον, *Exaggeratio*.

¶ CHOPA, Vestis species, f. eadem quæ *Hopelanda*. Litteræ Caroli V. Franc. Reg. an. 1 367. de forma vestium, pro Monspelienſibus: *Item quod nulla ipsarum* (mulierum quarumvis) *audeat portare aliquam hopelandam vel Chopam*. Hispanis *Chupa*, Sucula est, seu vestis interior, quam vulgo *Veste* appellamus.

¶ CHOQUEAR, pro *Cochlear*, Gall. *Cuilliere*. Limborch. lib. Sent. Inquisit. Tolos. p. 65. *Potavit eis quamdam ollam & duas scutellas & unum Choquear.*

CHORA, *Communia*, Commune *Juratorum* in urbibus, à quibus civium lites judicantur. Vox formata, ut videtur, à *Curia*: unde *Choverannani*, qui olim *Curiales*. Nisi à *Kuren*, vel *Kohren*, Germanica voce, quæ *Eligere* significat, dicta fuerit *Chora*, quasi *Electorum* conventus, ieu qui ad regendam Civitatem electi sunt. Vide Gewoldum de Septemviratu c. 10. Confuetudines villæ Arkar. an. 1231. in Tabul. S. Bertini: *Hominibus nostris de Arckes legem juratam, quæ Chora vulgariter appellatur, dedimus & concessimus in hunc modum, &c.* Infra: *Jurare debent etiam omnes in villa manentes Choram & legem villæ.* Charta Balduini Comitis Flandriæ ann. 1201. in eodem Tabul. *Et quia avus meus Theodericus Comes Choram apud Arkes vobis habendam juravit, & homines suos jurare fecit, concedo ut eandem perpetuo habeatis, & ut pax & justitia firmius in eadem villa teneatur, Choveranni vestri voluntate & assensu vestro & consilio hominum Ecclesiæ vestræ per emendationem semper legem Choriæ affirmare poterunt, & corroborare.*

Schilterus *Choram* interpretatur *Electionem, statutum*, Cangiique respuit expositionem, sicut & vocis *Curerber*, sive, ut recte scribatur *Churreebt*; non Curiam recti denotat, inquit, sed jurisdictionem & jus statutarium ad villam pertinens, quod opponitur juri, & jurisdictioni superiori, & communi.

CHOREMANNI, Curiales, homines de *Curia*, qui in *Curia* Communiæ officio funguntur *Jurati*, diversi tamen à Scabinis. Confuetudines villæ Arkarum an. 1231. in Tabular. S. Bertini: *Scabini judicent de iis quæ pertinent ad Scabinos: Choremanni de pace tractent, & de utilitate communitatis villæ, & de foris factorum emendatione, &c.* Eædem Confuetudines: *Jurare debent Choremanni primo jus Ecclesiæ se servaturos, jus etiam Abbatis & Ecclesiæ S. Bertini, jura viduarum & orphanorum, pauperum & divitum, & omnium hominum tam externorum, quam juratorum suorum, super causis quæ coram ipsis venerint, & ad juramentum suum pertinuerint: jus & legem dicere, nec obmittere propter gratiam vel timorem, odium vel amorem. Similiter Justitiarius jurare debet & addere juramento, quod omni jus petenti justitiam faciet ju dicio Choremannorum. Jurare debent etiam omnes in villa manentes Choram & legem villæ.* Infra: *Sciendum est etiam quod feria 4. post missam Choremanni in curiam veniant, & in placito sedeant, quamdiu necesse fuerit: & si de Choremannis aliquis ad placitum non venerit, tenebi ur domino in emenda 10. sol. nisi per Choremannos rationabiliter fuerit excusatus. Sedeant in placito reverenter, petitiones & responsiones cum diligentia audientes, & bonas confuetudines laudabiles in placito observent, ... majores cause, ut sunt raptus mulierum, veros.... brant à Choremannis in Curia de Arkes audientur, &c.*

CHORÆ, in Regula S. Donati Episc. Ilsuntini ad Virgines c. 75. videntur esse distinctiones Psalmorum, singulæ psalmos aliquot continentes; ut sunt nostri nocturni in officio Romano: *Ab Octavo Kal. Octobr. crescit cursus usque ad summum ejus 25. Choris ... 12. vero Choræ in hyeme omni nocte cantandæ sunt, &c.* Occurrit ibi pluries.

¶ CHORALE, Supplex chori: Quænam? Martenii Iter Litter. 2. p. 241. ex quodam Inventario sacrariis: *Mappulæ coccineæ 8. dorsalia lanea 8. duo Choralia, cortinæ lineæ 7.*

¶ CHORALIS, Qui interest, vel canit in choro, Gal. *Choriste*. Hisp. *Corista*. Leibn. to. 2. Scriptor. Brunsuic. p. 313 ex Annal. Corbeiens. *Simon Ranstedt Canon. in Mindin, factus est Choralis & confrater noster.* Vide Regulam Toribii Archiep. Limæ to. 4. Concil. Hisp. p. 666. col. 2. & 673. col. 1.

¶ CHORALIS CANONISATUS, Canonicus, in testam. anni 1307. apud Ludew. to. 2. Reliq. MSS. p. 256.

¶ Cho-

¶ CHORALITER, Ritu chori, in Actis S. Mariæ Ægyptiacæ to. 1. SS. April. p. 34.

CHORARII. Tabular. Brivatense an. 1277. fol. 176. *Item modus creandi seu faciendi Clericos & Chorarios erit talis: quod bis in anno, scilicet in qualibet Ecclesia in festis Pentecostes & B. Germani & S. Clementis mittentur de Capitulo unus vel duo Canonici, quorum voluntate, & assensu Sacrista & Clerici S. Germani, vel Prior S. Clementis, seu eorum locum tenentes, & Clerici Clericos in Ecclesiis prædictis mittent & Chorarios faciunt: aliter vero nullum mittere vel Chorarium facere poterunt vel debebunt.* Infra: *In Ecclesia S. Germani sint* 24. *tantum* (Clerici,) *scilicet* 12. *Chorarii, &* 12. *Subchorarii, &c. Vide Correarius, & Chorearius.*

¶ CHORARIUS PUER, in Bulla Pauli III. pro sæcularizatione Monachorum Insulæ Barbaræ an. 1549. & in altera pro sæcularizatione Monasterii Vezeliacensis an. 1537. Vide *Chorialis*.

CHORAULES, Qui & *Caput scholæ*, in Synodo Helenensi an. 1027. [*Choraules, Princeps chori, vel qui camulit, id est fistulis canit.* Papias in MS. Bituricensi. *Choraula* pro chori Principe seu Præfecto Cantorum etiam legitur in quadam Notitia Ecclesiæ de Viancio apud Baluz. tom. 6. Miscell. pag. 437. *Adfuit autem quidam Choraula Viancensis Ecclesiæ, &c.* Et pag. seq. *Hujus rei testes sunt, Bernardus Stephani Præpositus, & Benedictus Prior, & Amatus Canonicus & Isarnus de Donazag, & Isarnus Capellanus de Causac, & Raimundus Archidiaconus, & Durantus Choraula, & Durantus Hugo.* Pro Symphoniaco sumit Fortunatus in Vita S. Radegundis lib. 1. num. 36. *Quadam vice obumbrante jam nocte crepusculo inter Choraulas & citharas, dum citrea monasterium à sæcularibus multo fremitu cantaretur, &c.* Vulgo tamen distinguuntur Choraules, & Symphoniacus; hinque provebium: *Malus Choraules, bonus Symphoniacus.* Vide Vossium de Vitiis sermonis. Vox utraque terminatione Latinis nota pro eo qui tibia canebat, Græc. χορεύων.] Vide *Caput Scholæ & Jocularis*.

¶ CHORDA, χορδή, Intestinum, in Medicina Salernit. p. 133. edit. 1622.

CHORDICISTA, *Qui canit cum chorda.* Ugutioni. [Martianus Capella lib. 9. p. 313. *Chordaciſſæ ad commodum humanæ usitatis.*]

¶ CHORDIS, Chorda, Nervus instrumenti musici. *Januenses cum tubis, buccinis & Chordibus*, apud Bartholomæum Scribam Annal. Genuens. lib. 6. ad an. 1262

¶ CHOREA, Arabitus chori, qui in variis capellis seu facellis plerumque consistit, Nostris, *Le tour des Chapelles*. Marten. de antiqua Ecclesiæ disciplina pag. 381. ex Rituali Sueſſionensi. *Stent in angulo Choreæ extra presbyterium*. Hist. Abbatiæ S. Germ. Parisi. Instrum. pag. 164. col. 2. ex Consuetudinibus hujus Abbatiæ: *Vigilia Epiphaniæ usque ad crastinum lampades, & Choreæ debent ineſſanter ardere.*

¶ CHOREARE, Choreas educere, versare saltatorium orbem. Scatuta Synodal. Eccl. Nannet. an. 1389. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 993. *Nec ... Choreare, vel ad alium quemque ludum ludere præſumant in Ecclesiis.* Acta S. Francisæ Viduæ Rom. tom. 2. SS. Martii p. 117. *Et in actibus & modis virginum Choreantium correſpondebat.* Occurrit etiam in Menoti Sermonibus Quadrag. fol. 71. col. 2.

¶ CHOREARIUS, Clericus seu Capellanus, qui choro debet interesse. Hist. Dalphin. tom. 2. p. 14. col. 1. in Præeminentiis spiritualibus & temporalibus Archiepiscopi Ebredunensis. *Item Ebred. Archiep. habet omnimodam jurisdictionem, punitionem & correctionem in præpositum Capitulum & dignitates, & personatus in dicta Ecclesia obtinentes, & etiam Canonicos, Choreatios, Clericos & quascumque personas Ecclesiæ Ebredun.* Ibidem pag. 135. in Statuto Episcopi Gratianopolit. an. 1257. *Præterea scieadum est, quod prædicti duo Canonici vel plures, si augmentatis statutis ipsius domus in posterum createntur usque ad quatuor cum Clerico suo sint Choreæ, & liberam tam in anniversariis, quam in aliis tanquam Choreæ recipiant, &c.* Vide *Chorearii & Correarius*.

¶ CHOREATOR, Saltator, Menotus Serm. Quadrag. fol. 132. recto col. 1. *Quando Magister est tympanista, servi sunt Choreatores.*

¶ CHOREIZARE, Choros agere, concinere. Franciscus Pippinus in Chronico lib. 3. cap. 39. *Hæ dictæ psallere, Choreizare ac melodiari, & tympanizare, sonorum sive consonantiarum peritia, quæ ad aurium pertinent voluptatem, seu Choreizandi industria, psallendi agilitate, & cantandi suavitate puerorum demulcebant auditum.*

¶ CHOREMANNI. Vide in *Chora*.

CHOREPISCOPI, quasi τῶν χώρων ἐπίσκοποι dicti, id est, ruris Episcopi. Unde *Villani Episcopi* nuncupantur in Capit. Caroli M. lib. 7. c. 187. *Vicani*, apud Hincmar. Opusc. 33. c. 16. p. 437. perperam enim Honorius Augustod. lib. 1. cap. 182. à quo hausit Rabanus dictos *Chorepiscopos, quod essent de choro Sacerdotum*, censuit. Canones Arabici Nicænæ Synodi: *Chorepiscopus, est loco Episcopi super villas, & Monasteria, & Sacerdotes villarum, quæ sub potestate ejus sunt.*

Primitus autem institutos ab Episcopis Chorepiscopos fere constans est sententia, ut essent eorum Vicarii in vicis ac pagis, & Episcopalia in iis munera minoris momenti obirent. Quod potissimum colligitur ex Concilio Nicæno I. cap. 8. Regiensi c. 3. 4. ex Indiculo Ebonis Remensis Ep. de Ministris Ecclesiæ Rem. edito à Sirmondo & Marloto, &c. Vide Capit. Carloman. tit. 2. §. 7. Hinc *Vicarii Episcopor.* & *Vicarii Episcopi* dicuntur in Concilio Ancyrano can. 23. Neocæsar. c. 13. Antioch. cap. 8. à Ferrando Diac. in Breviario, Isidoro lib. 2. de Ecclesiast. offic. cap. 6. Rabano lib. 1. de Institut. Cleric. cap. 5. Hincmaro Opusc. 35. pag. 602. in Capitul. Caroli Mag. lib. 5. cap. 318. &c. *Adjutores ministerii Episcoporum*, in Capitul. an. 828. Chronic. Ademari Cabanensis p. 166. *Ebius* 39. *à Beato Martiale Episcopus* (Lemovicensis) *fuit, & ad onus Episcopale sufferendum ordinavit sub se Chorepiscopum Benedictum.* Canones Arabici Nicænæ Synodi c. 8. *Chorepiscopus & Archidiaconus sunt tanquam duæ manus, & duæ alæ quibus Episcopus volat.* Adde c. 64. 73. Acta Episcoporum Cenomanensium p. 193. *Tradidit ex rebus sue sedis Ecclesiæ S. Mariæ, & S. Gervasii villulas duas, quas & Petro adjutore & Chorepiscopo suo sua vice confignare ad eandem Ecclesiam præcepit.* Ibid. p. 240. *Præfatum Episcopatum Cenomannicum ei auferre noluit, sed Chorepiscopum ei* (qui exactus fuerat) *seu fredum ordinare præcepit, qui populum in eadem parochia prædicaret, & Christo lucraret.* Adde p. 241. 242. ubi idem Chorepiscopus à tribus Episcopis *sacratus* dicitur, *ut ministerium Episcopale facere & exercere Canonice atque perficere posset.* Unde alios fuisse Chorepiscopos ab Archidiaconis colligitur: contra quam dixit Sigebertus; tametsi postmodum hac nomenclatura donatos constet.

Frequentes fuisse Chorepiscopos in Ecclesia Orientali colligitur ex subscriptionibus Conciliorum Nicæni, & Ephesini, quos gradu cæteris Presbyteris præstitisse docent eadem Synodus Nicæna can. 8. & Calchedonensis can. 11. & post Episcopos in Conciliis sedisse, Acta Conciliorum. Nec licio an ii sint, qui cum non vacarent civitates, κωμοεπίσκοποι Episcopi præciebantur, ut est apud Palladium in Vita Chrysostomi: quem tamen morem improbatum ab Ecclesia satis ipse insinuat

Pal-

Palladius. In Concilio Duſiacenſi I. coacto contra Hincmarum Laudunenſem Epiſcopum, non modo Franco Tungrenſis Epiſcopus interfuit, ſed & *Birico Tungrenſis Chorepiſcopus* ultimus conſedit. Verum id obſervatione dignum, quod cum de damnatione Hincmari ageretur, ſententiam, ut Epiſcopi, non dixit, ſed à Metropolitanis & Epiſcopis judicandum, eorumque judicium ſeſe proſecuturum profeſſus eſt.

Cum igitur eſſent & diceretur Epiſcoporum Vicarii, & ab iis ſolis, quibus ſubjecti erant, fierent, ut eſt in Concilio Antioch. c. 10. Epiſcopatus apicem illos non obtinuiſſe par eſt credere. Nam ex can. 3. Nicænæ Synodi; Epiſcopi, ab omnibus, vel ſaltem à tribus Epiſcopis ordinari debent: deinde *ad quandam civitatis Epiſcopalem ſedem titulari*, ut eſt in Capit. Caroli Mag. lib. 7. c. 187. quod de Chorepiſcopis dici non poteſt. Præterea Conciliorum Neocæſarienſe can. 13. ait, Chorepiſcopos inſtar 72. diſcipulorum inſtitutos, ut hoc nomine ab Epiſcopis, qui vicem Apoſtolorum ſunt gantur, diverſos eſſe voluerit, ubi hunc canonem interpretantur Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 168. lib. 7. c. 310. 318. 329. Quamquam ex eo Nicolaus PP. Epiſt. 39. ad Rodulphum Bituric. Epiſc. cap. 1. videatur eruere *Epiſcoporum habuiſſe officia*. Sed Epiſcopali non functos ordine, & eoſdem eſſe Chorepiſcopos cum Presbyteris, palam definiunt Damaſus PP. Epiſt. 4. Leo I. Epiſt. 92. Concilium Metenſe an. 888. c. 8. &c.

Non deſunt tamen qui Chorepiſcopos ordinem Epiſcopalem aliquando ac primitus habuiſſe contendunt: puta quia eo nomine ordinati erant, ut eſt in Concilio Laodic. can. 57. ſeu antea Epiſcopi eſſent, & à parœcia ſua extorres, regionis cujuſdam, vel caſtelli adminiſtrationem ſub Chorepiſcopi nomine accepiſſent, ſeu tanquam ſuffraganei Epiſcoporum eſſent ordinati. Deinde manus impoſitione ab Epiſcopis ordinatos, & *ut Epiſcopos Conſecratos*, tradunt Capitula Caroli M. lib. 5. cap. 169. Certe cum conſenſu Epiſcopi potuiſſe Presbyteros ac Diaconos ordinare, docent can. 13. Synodi Ancyr. & Iſidorus lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 6. Præterea in Hiſt. Lauſiaca apud Palladium cap. 106 legimus Elpidium Monachum Presbyterum ordinatum a Timotheo Chorepiſcopo. Eccleſias etiam ab iis conſecratas conſenſu & juſſu Epiſcoporum legimus apud Rudolphum Presbyterum in Vita Rabani Mauri. Archiepiſc. Mogunt. num. 16. 27. 46. Candidum in Vita Egilis Abb. Fuld. cap. 19. & Browerum in Antiqu. Fuld. lib. 2. cap. 15.

Verum eorum munia poſtmodum certis limitibus circumſcripta ſunt, ne paris juris ac gradus cum Epiſcopis, quibus ſubjecti erant, viderentur; cum ad hoc primitus eſſent inſtituti, ut in villis ac vicis plebes in officio pietatis continerent, promovendos in Clerum examinarent, Subdiaconos, Lectores, Exorciſtas, & cæteros inferioris gradus Clericos auctoritate ſua ex Epiſcopi ſententia conſtituerent, ut eſt in can. 10. Synodi Antioch. Denique cum intra officii ſui definitos limites nequaquam ſe continerent, Presbyteroſque, Diaconos, Subdiaconos, & Eccleſias conſecrarent, repreſſa eſt non ſemel eorum audacia & temeritas; & Epiſcopi ordinationes ac conſecrationes ab iis factas, ut irritas reformare, & canonice peragere juſſi ſunt, in Capitul. Caroli M. lib. 6. cap. 284. lib. 7. cap. 187. 310. 318. 329. in Concil. Pariſ. an. 829. lib. 1. cap. 27. Meldenſi an. 845. c. 44. Metenſi an. 888. c. 8. Vide Flodoard. lib. 3. cap. 10. &c.

Tandem Chorepiſcopi penitus abrogati ſunt à Leone PP. in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 119. Balſamon ad can. 13. Ancyr. ſcribit etiam ſua ætate apud Orientales Chorepiſcoporum gradum omnino exoleviſſe. Auctor eſt præterea Gervaſius Dorobernenſis in Hiſt. Pontif. Eccleſiæ Cantuar. habuiſſe hujus Eccleſiæ Archiepiſcopum *Chorepiſcopum quendam, qui in Eccleſia S. Martini extra Cantuariam manebat, qui adveniente Landfranco* (Archiep. Cant.) *dejectus eſt, ſicut ubique terrarum factum eſſe audivimus*, inquit idem Scriptor.

Neque tamen *Chorepiſcoporum* dignitas, vel certe appellatio, penitus abrogata, cum adhuc vigeat in quibuſdam Eccleſiis. Quippe, ut obſervat Molanus lib. 2. de Canon. cap. 32. in Eccleſia Ultrajectenſi S. Martini Chorepiſcopi nomen & titulum habet primus Subdiaconorum, quem Synodus Autiſiodorenſis can. 16. Archiſubdiaconum vocat, penes quem incumbit officium Archipresbyterii, ſeu Decanatus ruralis. Præterea Coloniæ in omnibus Collegiatis Eccleſiis Chorepiſcopus eſt primus *Cantorum*, qui etiam in Cathedrali Eccleſia cum *Cantore* officium faciens in ſolemnitatibus, baculo utitur Epiſcopali. Ita quidem Molanus: Ubi forte abuſive *Chorepiſcopus*, Primus Cantorum appellatur, quood chorum regeret, quaſi *Χορίστατος*. [*Chorepiſcopus* & *Choripiſcopus* appellatur in MS. Codice Eccleſiæ Attrebat. ubi de Conſuetudinibus & quotidianis diſtributionibus Eccleſiæ Colonienſis.] Chorepiſcoporum ejuſmodi Colonienſium meminit Concilium Colonienſe anni 1260. cap. 9. & 10. ubi *Cantoribus* junguntur. At Wazo Epiſcopus Leodienſis in Epiſt. ad Joannem Præpoſitum, apud Anſelmum in eodem Wazone cap. 85. videtur innuere id nominis incognitum in Eccleſia Colonienſi: *Coepiſcopos & Archidiaconos ob inſolentiam removit Eccleſia, unde & his caret uſque in præſens metropolis Colonia, & tota provincia*. Siquidem *Coepiſcopi* iidem ſint qui *Chorepiſcopi*, ut & in Vita Rabani Mauri num. 51. qua dignitate inſignitur quidam Conſtantinus in veteri Notitia Eccleſiæ Viennenſis tom. 12. Spicilegii Acheriani p. 154. ubi ſtatim poſt Adonem Viennenſem Archiepiſcopum nominatur: adeo ut exinde colligere liceat Eccleſiam Viennenſem ſuos pariter habuiſſe Chorepiſcopos. At in ipſius Wazonis Diplomate quod deſcribitur à Fizenio in Hiſtor. Leodienſi pag. 319. ſubſcribit *Joannes Chorepiſcopus*, ita ut incertum ſit, an per *Coepiſcopos*, Chorepiſcopos intellexerit. Habuit etiam Trevirenſis Eccleſia ſuos Chorepiſcopos, quippe Theganus qui Geſta Ludovici Pii ſcripſit, *Trevirenſis Chorepiſcopus* inſcribitur. Alii occurrunt apud Browerum lib. 10. n. 11. lib. 11. n. 112. Sed & hodie ſunt in eadem Eccleſia dignitates quatuor hæc nomenclatura, ſcilicet Chorepiſcopus S. Petri, Chorepiſcopus S. Lubentii in Dietkirchen, Chorepiſcopus S. Caſtoris in Cardona, & Chorepiſcopus S. Agathæ in Longuono.

Habuit etiam Lugdunenſis: nam apud Adonem in Chron. an. 810. & Hugonem Flaviniacenſem ann. 788. Agobardus Eccleſiæ ejuſdem *Chorepiſcopus* Leidrado in Lugdunenſi Archiepiſcopatu ſuffectus fuiſſe dicitur. In veteri Charta ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſol. 14. ſub eodem Agobardo, *Audinus Eccleſiæ Lugdunenſis Chorepiſcopus* dicitur. In Charta an. 859. in Tabular. Eccl. Viennenſis fol. 20. mentio fit *Conſtantis Chorepiſcopi* ejuſd. Eccleſiæ. In Concilio Sueſſionenſi an. 853. ſubſcribit ſtatim poſt Epiſcopos, & ante Abbates, *Rigboldus Chorepiſcopus ſanctæ Remenſis Eccleſiæ ut Vitaus Cameracenſis Eccleſiæ Chorepiſcopus*, in Actis Concilii Tricaſſini an. 867. apud Sirmondum. In Charta Arnolfi Ducis Bajoariorum an. 808. mentio fit *Chorepiſcopi Eccleſiæ Friſingenſis*, in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. pag. 131. *Chorepiſcopus ſive Archidiaconus Ratiſponenſis Eccleſiæ*, ibidem tom. 3. pag. 340 *Regimboldus Chorepiſcopus Moguntinus*, ad quem Epiſtolam ſcripſit Rabanus. *Godefridus de Multort Chorepiſcopus* Colonienſis in Charta an. 1259. apud Maximilianum Henricum in Apol. part. 2. pag. 39. [*Seufredus*

Cho-

Chorepiſcopus Cenoman. apud Mabillonium Analect. tom. 3. p. 240. de Herlemundo Epiſcopo ejuſdem urbis.] Habuit denique Eccleſia S. Stephani Metenſis ſuos Chorepiſcopos. Chartam quippe Angilranni Epiſcopi Metenſis ſubſcribit cum aliis *Fredaltus Chorepiſcopus*. Atque hi poſt Primicerium & Decanum recenſentur in Charta Leonis IX. PP. apud Meurifſium in Epiſcopis Metenſib. pag. 355. *Volumus ... ut eadem Eccleſia & ipſa ſacroſancta Domini menſa in honore ipſius à nobis dedicata, tale privilegium inviolabiliter obtineat, ut præter Epiſcopos & Abbates, ac ſeptem ejuſdem cœnobii Sacerdotes, & tres Canonicos de domo Sancti Stephani, Primicerium, Decanum, & Chorepiſcoporum primum, ad ipſum principale altare nullus unquam Miſſas celebrare præſumat*. Atque hi quidem *Chorepiſcopi* non alii erant ab *Archidiaconis*, qui vices Epiſcoporum agebant in ruralibus Eccleſiis, quomodo nominantur in Charta Adalberonis Epiſcopi apud eumdem Meurifſium pag. 309. Nam *Chorepiſcopi, Archipresbyteri, & Archidiaconi*, dicuntur *Miniſtri Epiſcoporum*, in Concilio Aquiſgranenſi II. an. 836. cap. 2. can. 4.

Scribit denique Browerus lib. 1. Antiq. Fuld. cap. 3. & in Notis ad 12. Poema Rabani Mauri, Abbates eo tempore Chorepiſcopi munus obiiſſe, exemplo S. Wigberti & Albuini Friteslarienſium Abbatum. Quod certe firmari poteſt ex Tabulario S. Benigni Divionenſis, in quo non ſemel occurrit *Bertilo Chorepiſcopus Abbas* ejuſdem Monaſterii ſub an. 868. apud Perardum p. 148. 150. 151. 157. Sed quod per *Sacerdotem ſecundi ordinis* hoc loco Chorepiſcopum intelligi putat, non omnino aſſentior viro erudito.

Chorepiſcopos in Eccleſiis vacantibus creatos innuit Hugo Flaviniac. an. 776. & Bercarius in Hiſt. Epiſcoporum Virdunenſium num. 13. *Poſt hunc Epiſcopatus iſtius Eccleſiæ per 12. annos vacuus extitit: ſed quidam ſervus Dei Amalbertus nomine, juxta morem illius temporis Corepiſcopi fuſtes, ipſam regebat Eccleſiam, & in quodam oratorio ſub honore omnium Apoſtolorum quaſi ſolitariam vitam ducebat*.

Porro de Chorepiſcopis multi ex profeſſo ſcripſerunt, Duarenus lib. 1. de Sacris Eccleſ. Miniſt. c. 9. Bellarminus lib. de Cleric. c. 17. Morinus lib. 1. Exercit. ſacr. c. 11. & de ſacris Ordinat. part. 3. exercit. 4. Cellotius lib. 4. de Hierarch. cap. 14. Marca lib. 2. de Concord. Sacerd. & Imper. c. 13. Puccinellus in Zodiaco Mediol. part. 3. c. 16. &c.

¶ CHOREUTES, Χορευτὴς, Saltator. Fragm. Poet. *Tinctus colore noctis, Manu puer loquaci Ægyptius Choreutes*. Ita Martinius in Lexico.

¶ CHORIALIS, Clericus, qui debet intereſſe officiis divinis in *Choro* celebratis. Statuta Eccleſiæ Pictav. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1074. *Ordinamus hæ ſequentes ceremonias cum aliis ceremonialibus antiquis & conſuetis in præſata Eccleſia, per nos & Choriales noſtros uniformiter & inconcuſſe obſervandas ... omnes de choro cum humilitate & devotione flectant genua, &c.* Vide *Choriarius*.

CHORIALES PUERI, in Bulla Pauli III. Papæ de ſæcularizatione Monachorum Inſulæ Barbaræ an. 1549. Vide *Choraius*.

¶ CHORIARE, Choros agere, ſaltare, in Epiſtoliis obſcurorum virorum pag. 52. *Propinaverunt dulcia cibaria & bene dapiverunt Principem & omnes curiales, & poſtea Choriaverunt, & ego ſteti in uno conſpicello quod potui videre*.

¶ CHORIARIUS, ut *Chorialis*. Charta anni 1327. inter Inſtrum. Hiſt. Meld. to. 2. p. 210. *Excepto Curato S. Sanctini, qui licet ſit Canonicus S. Sanctini & Choriarius Eccleſiæ Meldenſis, ſicut alii Canonici*. Altera Charta anni 1365. ibid. p. 236. *Quod ſi contingat ſeu contigerit aliquem ſeu aliquos de beneficiatis, Choriariis ac ſervitoribus, & qui Choriarii ac ſervitores dictæ Meldenſis Eccleſiæ cenſeri debent, fieri alicujus parochialis Eccleſiæ rectorem ſeu rectores, &c.*

¶ CHORICANUS, CHORICISTA. Vide poſt *Chorus* 2.

¶ CHORIEPISCOPUS, CHORIPISCOPUS. Vide *Chorepiſcopi* ad lin. *Neque tamen, &c.*

¶ CHORISTA, Idem qui *Chorialis*, Gall. *Choriſte*, Hiſp. *Coriſta*. Bleynianus in Inſtitut. Theor. & Pract. lib. 2 pag. 221. *Qui pro ſupplendis Canonicorum vel etiam Parochorum defectibus aſeiſcuntur, Aſciti dicuntur, & à choro Choriſtæ*. In Cæremoniali Rom. Cantores vocantur *Choriſtæ*, quo nomine donantur etiam Pueri Chorales in quibuſdam Eccleſiis. Vide Librum nigrum Scaccarii p. 671.

CHORITÆ, [*Clerici per potentiam magnorum intruſi*. Fortaſſis mendum eſt, ut dicitur in] *Sanguinitæ*.

CHORIZANTIUM SECTA, in Germania & agro Leodienſi an. 1374. qui à dæmonibus poſſeſſi choreis in plateis & in Eccleſiis vacabant. De hac Radulphus de Rivo in Joanne *de Arckel* Epiſcop. Leod c. 9. & Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 69.

¶ 1. CHORIZARE, Choros agere, ſaltare. Legitur infra in voce *Triſcare*, in Actis SS. April. to. 2. pag. 326. Maii tom. 5. p. 323. & apud Menotum in Sermonibus Quadrageſim. fol. 48. verſo col. 2.

¶ 2. CHORIZARE, Per *choros* concinere. Gocelinus Monachus in Miraculis S. Aug. Cantuar. tom. 6. Mai p. 404. *Jam hymnus laudationis Dominicæ ter Sanctiſonus à Patreſamiliatis intonatur, & ab excipiente Dei familia ſublimiter Chorizatur*.

¶ CHORODIDACTES, CHORODIDASCALUS, Cantor ſeu Primicerius Eccleſiæ qui in choro cane ntibus præeſt apud Bleynianum p. 25.

¶ CHOROPALASIUS, Vide poſt *Cura* ſub finem.

¶ CHORORARIUM, Officium Chorarii ſeu Cantoris. Collectio MS. Statutor. Eccleſiæ Aquenſis: *Quando Canonici ſunt in tabula pro Chororariis, reſponſoriis. vel lectionibus poſiti, poſſint ipſi committere Clerico vel Sacerdoti officium ſibi commiſſum, ſi ipſi fuerint ... impediti. Per Reſponſoria vel Chororarias lectiones* intelligo Reſponſoria vel Lectiones quæ cani ſolent ab uno *Choriali* deſignato.

¶ CHORS. Vide *Cortis*,

1. CHORUS, pro Menſura. Vide *Corus*,

2. CHORUS, Pars Eccleſiæ in qua Clerus conſiſtit, ac concinit. Iſidorus lib. 1. de Eccleſ. Offic. c. 3. *Chorus ab imagine dictus eſt corone, & ex eo ita vocitatus... Chorus enim proprio multitudo canentium eſt, &c.* Honorius Auguſtod. lib. 1. c. 140. *Chorus dicitur à concordia canentium, ſive à corona circumſtantium. Olim namque in modum coronæ circa aras cantantes ſtabant: ſed Flavianus & Diodorus Epiſcopi choros alternatim pſallere inſtituerunt*. Acta Epiſcoporum Cenomanenſium p. 229. *Summo cupit ſtudio ... ſuperiores ejuſdem Baſilicæ partes diligenti ſolicitudine laborare, oratorium ſcilicet, quod Chorum vocitant, ſedemque Pontificalem, &c.*

Certe hodieque apud Græcos ea pars ædis ſacræ in orbem circumducitur, & ſubſellibus Cantorum ac Clericorum munitur, ut ex Ichnographiis Eccleſiarum apud eoſdem Græcos, quas repræſentat Goarus ad Euchologium, percipere licet. Sed & Chorum Sophianum in ovalem formam contractum perhibet Petrus Gyllius in Deſcript. C. P. lib. 2. cap. 3. Concilium Turonenſe II. cap. 4. *Ut Laici ſecus altare, quo ſancta myſteria celebrantur, inter Clericos, tam ad vigilias, quam ad Miſſas ſtare penitus non præſumant: ſed pars illa quæ à cancellis verſus altare dividitur, Choris tantum pſallentium pateat Clericorum*. Concil. Toletan. IV. c. 18.

Sacerdos, & Levita ante altare communicent, in Choro Clerus, extra Chorum populus, Vide cap. 39. Milo Monach. Elnonenſis in Vita S. Amandi;

Formabatque Chorus cantica melliſluus.

CHORUS ABBATIS, CHORUS PRIORIS, in Vitis Abbatum S. Albani pag. 90. *Et ſi fuerit electus* (Abbas) *de patte Prioris, quam nos Chorum Prioris appellamus, transfertur ad Chorum Abbatis, ubi ſupremus ſtatuetur.* Dividebatur nempe Monachorum Chorus in Eccleſiis in duas partes, quarum una à dextris, altera à ſiniſtris erat, ſibique antiphonatim reſpondebat. Qua parte Abbas ſedebat, *Abbatis*; qua Prior, *Prioris Chorus* dictus.

CHORUS CONVERSORUM, apud Cæſarium l. 1. Miracc. 35. Apud Carthuſienſes Pariſinos, *Chorus Converſorum*, Choro Fratrum præſtructus videtur.

CHORUS INVITATORII, Pars ſcilicet Chori monachorum, à quibus *Invitatorium* incipitur in libro Uſuum Ordin. Ciſtercienſis cap. 12. 23.

CHORICANUS, & CHORICISTA, *Qui canit in choro, vel cum choro.* Joan. de Janua.

CHORUS, Inſtrumenti muſici ſpecies. Silveſter Giraldus in Deſcript. Cambriæ c. 11. *Tribus utuntur inſtrumentis, cythariſ, tibia, & Choro.* Ita *Chorus*, in Gr, Edit. χόρδη, non ſemel habetur in Veteri Teſtam.

CHOSDRUS. Gloſſ. Ælfrici: *Choſdrus, vel Caſtrot*, Beo-moder. Somnerus in Gloſſ. Saxon. legit *Coſtrus*, i. dux, rex apum, dux examinis, apiaſtra.

¶ CHOSIA, vel potius CHESIA, ut in autographo legitur, idem eſt quod Cathedra à Gallico *Chaire* vel *Chaiſe*, ſedes epiſcopalis, palatium epiſcopale. Exemplum ex Chronico Anicienſi inter Inſtrum. tomi 2. novæ Gall. Chriſt. col. 227. *Actum in ſuperiori ſolario Choſiæ Anicienſis anno Domini M. CC. LXXIX.* In quibuſdam aliis inſtrumentis *Choſia* legitur pro re quacumque, ut vocabulum *Choſe*, Galli uſurpamus, Hiſpani cum Italis *Coſa*, quod à Latino *Cauſa* recte deducunt eruditi.

¶ CHOSIARIUS, *Effoſſor parietum, latre*, apud Laurent. in Amalthea.

CHRENECRUDA, in Lege Salica tit. 61. quid ſit, omnino non conſtat. In hac, qui hominem occidit, nec in ſua facultate habet unde legem, ſeu mulctam exſolvat, adjunctis 12. juratoribus, nihil ſibi eſſe in bonis præter ea quæ tradidit, ſæramento cavet. Tum proximiores agnatos ad reliquum mulctæ exſolvendum invitat, facta in eos bonorum ſuorum omnium ceſſione, hæc ceremonia hocque ritu. Domum ſuam ingreditur, & colle&tum de quatuor illiuſ angulis pulverem pugno tenens, ad limen revertitur, in eoque ſtans ac vultu in interiorem domum obverſo, ſiniſtra manu pulverem in proximiorem agnatum trans ſcapulas mittit. Quo facto domo egreditur nudus, ac ſola camiſia indutus, & palum manu tenens ſupra ſæpem ſaltt. Tum agnati, ſive unus, ſive plures compoſitionem homicidii tenentur exſolvere. Si vero ij pariter ſolvendo non ſint, aut ex iis aliquis, *iterum ſuper illum Chrenecruda qui pauperior eſt, jactat, & illam totam legem componit.* Ex quibus videtur *Chrenecruda jactare*, idem eſſe quod *pulverem* ex quatuor domus angulis colle&tum projicere. Goldaſtus & Spelmannus *viridem herbam* interpretantur: ex Germanico *Gruen Kraut*, vel ex Belgico *Graen*, viridis, & *Gruid*, herba. Id improbat Wendelinus, aitque hac voce *denotari purificationis adprobationem*, ex *Chrein*, purum, caſtum, & mundum, & *Keuren*, probare: ita ut hæc vox referri debeat ad ſacramenta 12. juratorum. [Eccardus, qui legit *Chren eeude*, exclamationem bonis cedentis eſſe conjicit, quæ à Saxonibus, inquit, cum quibus veteriſſimorum Francorum dialectum exacte convenire ſæpius experti ſumus, profertur: *rene berute*. Sæpius jam *chreo* pro *reo* vel *ref* cadaver: & *cheriſtiao cheretoge* pro *beretog* ſupra dictum vidimus, & infra *chervioburgius* ex *berbarius* factus occurrit: atque & hic *chrene* pro Saxonico *rene*, Germanico *reine* poſitum eſt, quod *purum* ſignificat. *Herut* Saxon. *vacuum, ubi nihil eſt*; item *foras* notat. Germani *herraus* dicunt. Olim *herut* pronunciatum fuiſſe conjicio ex *hurg* ejuſdem ſenſus vocula, quæ inde contracta eſt... Integrum ergo *Chrenechruda*, vel *Chrenechruta* ſignificat *pure* vel *omnino vacuum* ſc. eſt domicilium, *nihil omnino eſt intus*.] Ut ut ſit, legem hanc correxit Childebertus Rex in Decreto cap. 15. quod & paganorum ritus ſaperet, & plures in bonorum ceſſione involveret: *De Chrenecruda lex quam paganorum tempore obſervabant, deinceps numquam valeat, quia per ipſam cecidit multorum poteſtas.*

CHREODIBA, Latrocinium in ſilva commiſſum, exuſto ibidem corpore occiſi, ne ſuperſit indicium facinoris. Vox, inquit Wendelinus, confecta ex *Gruy*, & *driven*, quod eſt, *ſilueſtres latrones*. De *Chreodiba*, eſt tit. 74. in Lege Salica Edit. Heroldi.

CHRESTUS, Utilis, commodus. ex Græc. χρηστὸς. Hincmarus Laudunenſis: *Nec inde debetis acediari, ſi de his loquor, quæ ſcitis, quia nihil poſſunt loqui de ſcripturarum tramite, ſaltem ſi ſit Creſton, quod neſciatis.*

¶ CHRISIMUS, Nomen Chriſti abbreviatum in antiquis inſtrumentis ſe cundum diverſos caſus ſic XPS. XPI. XPO. XPM. ubi media littera ρ. Græcum. Vox *Chriſimus* legitur in Annal. Benedict. tom. 5. p. 7. Vide *Chriſmon* & *Benevalete*.

CHRISMA, Oleum quod in Eccleſia conſecratur. Duplex eſt: aliud enim oleo & balſamo confícitur, idque principale appellatur in Pontificali MS. Senonenſis Eccleſiæ, & eo unguntur qui baptizantur, in vertice, & qui confirmantur, in fronte, denique qui ordinantur. Alterum vero eſt ſimplex oleum ab Epiſcopo conſecratum, quo unguntur Catechumeni in pectore & ſcapulis & in fronte, antequam abluantur. Infirmi quoque, & energumeni eodem oleo unguntur. Vide Durandum lib. 6. Ration. cap. 74. 84. & Steph. Durantum lib. 1. de Ritib. Eccl. cap. 20. De poſteriori oleo agunt Capitula Caroli M. lib. 6. cap. 77. 175. lib. 7. tit. 95. 310. & Addit. 3. Ludov. Imp. § 1.

CHRISMA, feminino genere, apud Montanum Epiſcop. in Epiſt. ad Thuribium Epiſcop. Palentinum c. 2. [& apud Mabillonium Liturg. Gall. p. 248. col. 2. *Infuſio Chriſmæ ſalutaris, &c.*]

CHRISMA, Chriſmatis Sacramentum, quod uſitatius *Confirmationis* appellamus, quoniam non manus impoſitione tantum, ac ſignaculo crucis, ſed & ſacra unctione conſummatur. Hinc *Chriſmare angi*, pro *Confirmari*, paſſim apud Patres, quorum locos congeſtere Baronius ann. 35. num. 14. 15. & ſeqq. & alii qui de hoc Sacramento ex profeſſo ſcripſere. Vide Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 189.

CHRISMA SANCTUM *pro ſubvertendis judiciis dari*, vetatur in Capitulis Herardi Turonenſis Archiepiſc. cap. 22. in Capitul. Car. Mag. lib. 3. §. 55. & in Lege Longob. lib. 3. tit. 27. *Presbyter, qui ſanctum Chriſma dederit ad judicium ſubvertendum, poſtquam de gradu expulſus fuerit, manum amittat.* [Muratorius tom. 1. Scriptor. Ital. part. 2. pag. 100. col. 2. hæc adnotat in hunc locum: In Concilio Turonenſi an. 813. can. 20. proditur in valuiſſe eam opinionem, ut crederetur, *criminoſos Chriſmate unctos aut potatos nequaquam ullo examine comprehendi poſſe*: hoc eſt, in judicio ſive examine aquæ ferventis aut frigidæ, crucis, ignis, pugnæ, ac in multis aliis experimentis, quæ judicia Dei appellabantur olim à tentantibus Deum ſu-

superstitione publica, nunc ab omnibus Christianis improbata. Burchard. Decret. lib. 19. *Bibisti Chrisma ad subvertendum Dei judicium*. Vide Conc. Triburien. c. 4.

CHRISMA SUB PRÆTEXTU *medicinæ, vel maleficii donare Presbyteri* pariter vetantur in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 80.

CHRISMA interdum sumitur pro jurisdictione Ecclesiastica, seu illius districtu: qua notione dicitur *la Crefme de Bourges*, in Consuetudinibus *de Maisieres* in Turonibus, & S. Cyrani in Brena, districtus jurisdictionis Archiepiscopi Bituricensis, intra quem *Chrisma* parochis distribuere ei licet.

CHRISMAL, CHRISMALE, Vas Ecclesiasticum, in quo Chrisma, seu sacrum Oleum asservatur, quod *Ampulla Chrismatis* dicitur Optato lib. 2. *Chrismale vasculum* Ivoni Epist. 3. *Vas ad oleum Chrismatis*, Anastasio in S. Innocentio. Helmodus lib. 1. cap. 84. *Viderat namque nocturna visione Chrismale in manibus suis, de cujus operculo succreverat novella plena viroris, quæ consortata validam creverit in arborem*. Adam Bremensis c. 161. *Unum vas Chrismale argenteum*.

Præsertim vero sumitur pro vase in quo Christi corpus asservatur. Liber Sacramentorum S. Gregorii in Cod. Remensi: *Præfatio Chrismalis: Oremus, fratres carissimi, ut Deus omnipotens hoc ministerium corporis filii ejus Domini nostri Jesu Christi gerulum benedictionis, sanctificationis tatamine, defensionis donatione implere dignetur, oramibus nobis*. In Ordine Romano, hoc loco iste præfigitur titulus: *Præfatio vasculi, in quo Eucharistia reconditur*. Proinde de eo vase intelligendus S. Columbanus in Pœnitentiali: *Qui oblitus fuerit Chrismal, pergens procul ad opus aliquod, quinis quinquies percussionibus*. Alibi: *Cui Chrismal cecidérit, & nihil confringens*, 12. *percussionibus*. Halitgarius in Pœnitent. c. 10. *Qui non bene custodit sacrificium ... qui autem perdiderit suum Chrismal, aut solum sacrificium in regione qualibet, ut non inveniatur, &c.* Adde Cumeanum de Mensura Pœnitentiarum cap. 13. Vitam S. Comgalli Abbatis n. 22. [& Antiquam Collectionem Canonum Pœnitentialium apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 44. ubi de Eucharistia: *Qui autem in plebe fuum Chrismal perdiderit & non invenit, 40. dies pœniteat, vel 3. quadragesimas pœniteat*.]

CHRISMAL sumitur etiam interdum pro Corporali, seu palla corporali. Glaber lib. 5. Hist. cap. 1. *De Chrismale etiam, quod à quibusdam Corporalis appellatur, plurimum expertum est præstare remedia, &c.* Et infra: *Pannus tamen ille Dominicus aura flante à contulo elapsus, plus minus duobus milliariis avolavit*. In Editis perperam *panis* habetur. Vide Bedam de Remedio peccator. cap. 13.

CHRISMAL præterea pro quavis palla, qua sacræ conteguntur reliquiæ, quomodo usurpat S. Audoenus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 71. *Et adiens Basilicam, quam in eo loco veneranda ejus illustrabant pignora; præmissa oratione, cæpit ex fimbriis Chrismalis, quo tegebantur reliquiæ, fauces suas ... perfricare*. Antiquit. Fuld. lib. 2. trad. 38. *Trado Domno Deo meo & S. Mariæ, ad illas S. Mariæ reliquias, quæ propriæ meæ sunt, quæ ego ipsa conquisivi, & quæ in ipsa capsa mea propria sunt, & Chrismale, ad quas ancillæ Dei, quæ in hoc eodem Monasterio Domino deserviunt, votum primitus sanctitatis & monasticæ conversationis ... promiserunt*.

CHRISMALE, dicitur denique *vestis candida, quæ super caput baptizati ponitur*, apud Durandum lib. 6. Ration. cap. 82. num. 16. cap. 95. num. 3. [Liber mutilus Sacramentorum, quem laudat Mabillonius in præfatione ad Acta SS. Benedict. sec. 1. pag. 56. relatis ternæ immersionis ritibus in baptismate tum observari solitis, subdit: *Hic mittat Chrismale in capitibus eorum dicens: Accipe vestem candidam sanctam & immaculatam, &c.*] *Chrismalis vestis*, apud Joannem Episcop. Abrincens. de offic. Eccles. pag. 48. *Chrismalis pannus*, in Synodo Exonien. ann. 1287. cap. 2. Cicestrens. ann. 1289. cap. 30. & Belvacens. cap. 8. quod habetur apud Gratianum & Ivonem, ubi non esse absurdum refertur, *si quis voluerit Chrismatis pannum iterum linire, & super alium baptizatum mittere*. Quæ aliis verbis habentur in Pœnitentiali Theodori cap. 4. *Paanos Chrismatos iterum super alium baptizatum imponi non est absurdum*. Quippe olim, ut & hodie, baptizatorum statim atque Chrismate in fronte ungebantur, ne Chrisma defluereret, capita panno candido obvolvebantur, qui octava demum die ab iis auferebatur. Hinc S. Augustinus Serm. 160. ad Neophytos: *Hodie octavæ dicuntur infantium, revelata sunt capita eorum, quæ est indicium libertatis*. Dudo lib. 2. Actor. Norman. de Rollone recens baptizato: *Congruumque est tibi his septem diebus, quibus albatis Chrismatis & olei vestibus es indutus*. Et mox: *Octavo die expiationis ejus, vestimentis Chrismatibus vel baptismalibus exutus, &c. Mitra baptizatorum* dicitur Honorio Augustodunensi lib. 3. cap. 113. *In octava die baptizati mitras deponunt, & ab Episcopo in fronte per Chrisma signantur. Chrismale capitium*, in Concilio Rotomagensi ann. 1059. cap. 17. *Ut in Albis baptizatorum, solummodo candela, & Chrismale capitium donetur, nisi quid benignitas humani privato consilii cesserit. Mysticum velamen*, Carolo M. in Epistola ad Odilbertum Mediolanensem de Baptismo. Statuta Ægidii Episcopi Sarisberiensis ann. 1256. *Et ... mulieres sequentes debent offerre Chrismalia infantum; nec Chrismalia debent alienari, nec in aliquos usus mitti debent, nisi in usus Ecclesiæ*. [*Chrismalia puerorum baptizatorum, & fasciæ confirmatorum crementur, vel abscondantur in terra, in Ecclesia vel in atrio, & cineres similiter*. Ita Concilium incerti loci apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 162. *Sabanum* vocat Euchologium Gr. p. 372. *Cucullum* alii, qui κουκούλιον, verbo utuntur pro *Albas deponere*.] Vide *Capella*.

CHRISMALIS MISSA. Vide *Missa*.

CHRISMALES DENARII, Præstatio quæ à Presbyteris pro Chrismate quod circa Pascha ab Episcopo accipere solent, eidem Episcopo exsolvebatur, quæ ut simonia non semel damnata est à summis Pontificibus. *Nummi, quos Presbyteri solent dare eo tempore quo Chrisma accipiunt*, ut est apud S. Anselmum lib. 4. Epist. 61. Innocentius III. PP. apud Gregorium de Simonia cap. 36. *Pervenit ad audientiam nostram quod cum olim quidam suffraganei tui pro Chrismate certam consueverint accipere pecuniæ quantitatem, non metuentes pœnam canonicam, & correctionem tuam eludere cupientes, tempus faciendæ solutionis anticipant, recipientes in Quadragesima, quod recipere consuevere post Pascha: & ut c. suum recipiendi dissimulent, nomen denariorum variât, Denarios quos prius Chrismales, secundo Paschales dicebant, Consuetudinem mediæ Quadragesimæ nuncupantes*. Alexander III. cod. tit. cap. 16. *Audivimus quod nummos pro Chrismate ab Ecclesiis extorquetis, quos nunc Cathedraticum, aliquando Paschalem præstationem, interdum Episcopalem consuetudinem appellatis, &c.* Richardus Hagulstad. lib. 2. c. 3. *Nec propter Synodum, aut propter Chrisma, nec propter aliquam Ecclesiasticam causam Episcopo Dunelmensi ... aliquod debitum sive aliquam consuetudinem debet*.

CHRISMARE, Confirmationis Sacramentum impertiri. Greg. Turon. lib. 2. Histor. cap. 31. *Conversa est & alia soror ejus ... quæ in hæresim Arianorum dilapsa fuerat, quæ confessa æqualem Filium Patri & Spiritui sancto, Chrismata est*. Ita lib. 4. cap. 27. de Brunichilde:

Et quia Africanæ legi subjecta erat, ... conversa, beatam in unitate confessa Trinitatem credidit, atque Chrismate est. Adde lib. 5. cap. 39. & lib. 1. de Mirac. cap. 6. Ex quibus locis observare est hæreticos, maxime Arianos, si ad Catholicam fidem converterentur, nec Sacramentum Confirmationis accepissent, chrismate consignari solere. Vide Avitum Epist. 24.

ECCLESIAM CONSECRARE ET CHRISMARE, in Vita S. Popponis Abbat. c. 11.

¶ CHRISMARE FONTES, Chrisma miscere sacris fontibus, ubi suscipitur baptisma. Ordinarium Ambianense ann. 1337. in Sabbato S. *Benedicuntur fontes, & Chrismantur, sicut docet Missale.*

CHRISMARIUM, Vas in quo sacrum chrisma reponitur, in Concilio Autisiodor. ann. 578. c. 6. Ast aliis videtur fumi pro theca reliquiaria, seu phylacterio, ut infra. Gregorius Turon. lib. 4. Mirac. S. Martini cap. 32. *Sed ille de pulvere beati sepulcri secum habens, elevato Chrismario contra ignem, &c.* Fortunatus in Vita S. Germani Parisiens. cap. 47. *Cum Chrismariis suis Diaconum direxit: [qui percurrens ad hominem ut sibi jussum fuerat, infirmi viscera tangit. Altera die exoratus ipse Sacerdos accedit ad debilem ... infirmum oleo benedicto perunxit.*] Vita S. Aredii Abbatis Lemovic. cap. 8. *Aliam de suo Chrismario protulit ampullam, oleū quod de S. Martini Ecclesia tuleras continentem.* [S. Audoenus in Vita S. Eligii apud Acherium to. 5. Spicil. pag. 161. *Vidit quasi balsamum distillare de Chrismario.*]

CHRISMARIUM, Theca reliquiarum. Vita S. Aredii Episcopi Lemovic. *Chrismarium, quod beatissimus gestave consueverat, & reliquias habere Sanctorum à se concitus excutiens, projecit in terram.* Supra: *Progressus exin accedit ad locum, ubi venerabilis Martyr jam longævis temporibus decollatus fuerat, & cum plenissima devotione de eodem loco parvissima saxorum, quod vulgo fabulum dicitur, in Chrismarium, quod collo suo gestabat, læto animo pro sacratis sancti Martyris reliquiis condidit.* Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi c. 32. *Regina vero ejus olim supra fata Chrismarium hominis Dei sanctis reliquiis repletum ... juxta se pependit.*

CHRISMATARIUM. Hieron. Rubeus in Hist. Raven. auctor est, Maximianum Archiepisc. vascula 2. ex auro, in quibus sanctum chrisma servaretur, Ravennati Ecclesiæ dedisse, alterumque extare, cui sic inscriptum: *Servus Christi Maximianus, Archiepiscopus hoc Chrismatarium ad usus fidelium fieri justsit.* Occurrit etiam in Synodo Wigornien. ann. 1240. cap. 1. in Concilio Mertonens. ann. 1300. in decreto de ornamentis Ecclesiæ, [in Agnelli Libro Pontif.] &c.

CHRISMATIO, Baptismus. Charta Joannis Redonensis Episcopi an. 1240. apud Augustinum *du Pas* pag. 594. *Nullum ejusdem Ecclesiæ parochianum ad jura parochialia admittens, nisi in duobus casibus necessitatis, videlicet ad baptismum, sive Chrismationem, & confessionem.*

¶ CHRISMATORIUM, ut *Chrismarium*, Vas in quo sacrum Chrisma reponitur. Ordinarium Canonicorum Regul. S. Laudi Rotomag. p. 315. *Fert cereum ad confecrandos Fontes præparatum, Subdiacono quoque cum libro & Diacono cum Chrismatorio.* Occurrit iterum in voce *Spinetrum*.

¶ CHRISMETARE, Idem quod supra *Chrismare*, Sacro chrismate confirmare. Diplomata Caroli M. ann. 777. apud Mabillon. de Re Diplom. lib. 6. Charta 52. *Invenimus, ut neq; Angalramnus Episcopus* (Mettensis) *neque successores sui ... in ipso cœnobio* (Salonæ) *pontificiū habere non debeant, nisi si Abbas S. Dionisii expetierit ordinationes faciendi Chrismetandi & tabulas benedicendi.*

¶ CHRISMON, Nomen Christi abbreviatum ad instar monogrammatis, ut supra vidimus in voce *Christismus*, & in *Benevalete*. Mabill. lib. 6. de Re Diplom. in *Syntagmatibus dictandi*, Quomodo fiunt privilegia Paparum: *Chrismon autem ejusmodi effigiatur specie *. Ut plenus autem in hoc monogrammate *, & ut Christi nomen appareat, tali mea effigiaretur sententia specie *.*

¶ CHRISOBOLUM. Vide *Chrysobullum*.

¶ CHRYSOCLAVUS. Vide *Chrysoclavus*.

¶ CHRISOPOLIS, Bisantio, Gall. *Besançon*. Hist. Mediani Monasterii p. 247. in Excerptis Joannis à Bayono de Abbatibus hujus loci: *Hugo Chrysopoleos, id est, Bisuntinus, Deo hominibusque dulcis, &c.* Scribendum fuisset, *Chrysopolis*, Urbs aurea.

¶ CHRISTEMPORUS, *Qui Christum cauponatur*, Laurentio in Amalthea, i. e. Qui Christo servit lucri gratia, ut tempora sese habent. Ignatius Mart. in epistola ad Trallenses ex antiqua interpretatione: *Fugite istos, sunt enim vaniloqui, seductores, non Christiani, sed Christempori, Christilucriones, quique ex Christi nomine quæstum faciunt.*

¶ CHRISTIANARE, Catechumenum facere. Statuta Synodal. Eccles. Biterr. ann. 1368. apud Martenē. tom. 4. Anecdot. col. 645. *Etsi certum sit & indubitatum ipsi Capellano fecun formam prædictam eos (infantes) fuisse baptizatos, nec etiam cathechiset, quod apud nos appellatur vulgariter Christianare, sed innungantur in capite & inter spallas oleo benedicto; & alia quælibet integraliter fiant & dicantur, quæ post ablutionem vel immersionem in aqua cum dicta forma verborum fierent, si in Ecclesia baptizati fuissent, excepto quod non interrogentur, Abrenuntias, &c.* Vide *Catechisari*. Le Roman *de Partonopex* MS. ubi de Pagani ad Christianam Religionem conversione.

Li Quens s'est mainte fois penez
Qu'il fust par lui Crestienez.

Infra:

Et ne porquent moult s'esjouist
Quant voit cil qui se convertist,
O soi l'enmenra ca pensè
Tant qu'il ait la Crestienté.

Rursus:

Ne volt li Quens atendre mais
Que cil ne soit Crestiennez,
Et en feist bapteſme levez.

Vide infra *Christianitas*, pro absolutione, &c.

CHRISTIANI, primum appellati Christi cultores, Antiochiæ, ut auctor est in Actis Apostol. D. Lucas. S. August. lib. 1. Retract. 13. *Res ipsa quæ nunc Christiana religio nuncupatur, erat & apud antiquos, nec defuit ab initio generis humani, quousque ipse Christus veniret in carne, unde vera religio quæ jam erat, cœpit appellari Christiana. Cum enim eum post Resurrectionem, Ascensionemq, in cœlum cæpissent Apostoli prædicare primū apud Antiochiam, sicut scriptum est, appellati sunt Discipuli Christiani.* Nicolaus I. PP. in Resp. ad Consl. Bulgar. c. 92. *Antiochena* (Ecclesia) *in qua Conventu magno sanctorum facto, primum fideles dicti sunt Christiani.* Eadem habet Isidorus lib. 1. de Eccl. offic. c. 1. Vide Athanas. in Disputat. contra Arium, Gregorium Nyss. de Profess. Christ. Justinum, Tertullianum in Apologet. & alios.

CHRISTIANI interdum, qui Clericatum, aut Ordines Ecclesiasticos susceperunt, unde dicuntur, in l. 50. 125. Cod. Th. de Decurion. l. 2. de Postlim. l. 11. de Pistor. uti observat Jacobus Gotofred. Ita *Christianos*, Monachos interdum intelligi à Patribus Græcis observatum à viro doctissimo Joan. Bapt. Cotelerio to. 1. Monumentor. Eccles. Græcæ p. 794.

CHRISTIANI DE CINCTURA, ita vocati olim *Christiani in partibus Ægypti degentes*, ut auctor est Sanutus lib. 2. part. 2. cap. 8. sub ann. 1230. Appellationis rationem prodit B. Odoricus de Forojulii in Chron. quod

quod à mundo condito perduxit ad initium Pontificatus Benedicti XII. ſub ann. 1307. *In iſta autem Babylonia habitant multa millia Saracenorum ... & multitudo Chriſtianorum, qui dicuntur Centuriai, vel de Cintura, quia cingulum portant latum, & veſtimentum per quod recognoſcuntur ab aliis* (Jacobitis ſcilicet & aliis.) Similia habet Brocardus lib. 2. Horum etiam meminit Bernardus *de Breydenbach* in Itinerario Terræ Sanctæ, ubi de Japha: *Ad oſtium autem ſpeluncæ prædictæ Chriſtiani de Cinctura, id eſt de Fide S. Pauli, de Rama, & Hieruſalem convenientes*, &c. Vide Belonum lib. 2. Obſervat. cap. 85. Academici Cruſcani: *Centurino il medeſimo che centura, ſe non che à ſolo degli huomini, differente, perche ſuole ſtringerſi con fibbie, o puntali di ferro, o dal altri metalli*.

¶ CHRISTIANI, dicti olim *Cagoti*. Vide in hac voce.

CHRISTIANISMUS, Populus Chriſtianus. Chron. Reicherſpergenſe, de Saladini victoria: *Chriſtianiſmum noſtrum univerſum devicit*. [Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 152. in Laurentii Byzynii diario Belli Huſſitici: *Quo & Pragenſes Regi ipſi & toti quaſi Chriſtianiſmo exoſi, eo quod promotionem Legis Dei & ſuam veritatem, & communionem calicis zelarent*.]

¶ CHRISTIANISMUS, Idem quod *Catechiſmus*, Inſtitutio fidei Chriſtianæ. Statuta Eccleſiæ Biterrenſis ann. 1368. apud Edm. Marten. tom. 4. Anecd. col. 645. B. *Si veroſit dubium eos ſecundum formam prædictam fuiſſe baptizatos ... tunc faciat Sacerdos catechiſmum ſeu Chriſtianiſmum, & baptizet eum, ita dicendo: Si baptizatus es, non te baptizo; ſed ſi non es baptizatus*, &c. Vide *Chriſtianare*.

¶ CHRISTIANISSIMUS, Regum Francorum titulus honorarius. Vide *Chriſtianitas* infra.

CHRISTIANITAS, Religio Chriſtiana, Chriſtianiſmus. Annales Franc. an. 785. *Chriſtianitatem quam pridem refuerant, iterum recipiunt*. Vetus Interpres Epiſtolæ ad Magneſios, quæ S. Ignatio tribuitur: *Non enim Chriſtianitas in Judaiſmum credidit, ſed Judaiſmus in Chriſtianitatem*. Anaſtaſius in Hiſt. Eccleſ. *Sicque dilatata eſt in Perſide Chriſtianitas*. Ita in l. 4. Cod. de Apoſt. l. 112. Cod. de Decurion. l. 19. Cod. de Judæis, & Cælic. l. 5. Cod. Th. de Spectac. apud Willel. Neubrig. lib. 4. c. 13. & alios Scriptores paſſim. Crebro etiam

CHRISTIANITAS, pro populis Chriſtianis, ſeu qui fidem Chriſtianam profitentur, uſurpatur à Scriptoribus. Matth. Paris ann. 1245. *Congregati ſunt Lugduni ex toto fere Chriſtianitatis latitudine Prælati*. [Chronic. Nicolai Trivetti ad annum 1180. apud Acherium to. 8. Spicil. pag. 480. *Rex Jeruſalem licet lepra percuſſus, adjutus tamen Chriſtianitate tranſmarina munitiſſimum caſtrum fecit ſuper fluvium Jordanem*.] Vide Lucam Tudenſem æra 1020. Anaſtaſ. in Hiſt. Eccl. p. 36. Sanutum l. 3. part. 11. c. 12. & c. Jo. Villaneus lib. 6. cap. 25. *Tradiſce ſancta Chieſa, e tutta Chriſtianità*.

¶ CHRISTIANITAS, pro Clericatu, in l. 123. Cod. Th. de Decur. & leg. 11. de Piſtoribus.

CHRISTIANITAS, Profeſſio Chriſtianæ Religionis, ſeu Chriſtianiſmi. Capitula Caroli Calvi tit. 11. *Ut Miſſi omnibus denuntient in illa fidelitate, quam Deo & Regi unuſquiſque debet, & promiſſam habet, & in illa Chriſtianitate, qua pacem proximo unuſquiſque ſervare debet*, &c. Tit. 17. cap. 5. *Mandat vobis, ut memores ſitis Dei, & veſtræ Chriſtianitatis*. Tit. 18. cap. 3. *Mandat etiam ut recordemini Dei, & veſtræ Chriſtianitatis*. Tit. 30. cap. 5. *Qualiter autem nepos noſter Hlothatius non ſolum ergà nos, & conſanguinitatem noſtram, verum etiam contra Deum & ſacram auctoritatem, & communem Chriſtianitatem inde egerit*, &c. Cap. 9. *Timeat Deum & compeſcat iſtud ſcandalum, quod tam grande in iſta Chriſtianitate fine ul-*

la neceſſitate eſt generatum. Et infra: *Pro amore & timore Dei honorei ſe & ſuam Chriſtianitatem, & ſuum nomen regium*. Concilium Ænhamenſe ann. 1009. can. 20. *Unuſquiſque Chriſtianus, prout fidei ſuæ in primis neceſſarium eſt, Chriſtianitatem ſuam curet diligentius, & frequenter adeat confeſſionem*, &c. Charta S. Bernardi Abbatis Clarevallenſis ann. 1145. in Tabulario Eccleſ. Autiſiodor. *Nec etiam aliquam decimam Epiſcopus ſervientes, & homines Comitis tam per ſe quam Eccleſiaſticos miniſtros per Chriſtianitatem ſubmonebit*, &c. Joan. Sarisberienſ. Epiſt. 275. *Primo Deum, & ut dici ſolet, Chriſtianitatem ſuam obſidem dabat*. [Charta anni 1224. in Tabulario Montis S. Martini: *Ad omnia ſupradicta ſervanda, fide & ſuramento corporaliter & ſolemniter præſtitis, ſe & ſua coram nobis quilibet pro ſingulis obligavit & Chriſtianitatem ſuam nobis & Epiſcopo Noviomenſi in oſtagium poſuit*. Alia ejuſdem Joannis Epiſc. Charta anni 1221. ibidem: *Sciendum quod prædicti Theodoricus & Sara uxor ejus Chriſtianitatem ſuam nobis obligarunt ſuper jam dictis omnibus firmiter obſervandis*. Quibus poſterioribus in locis *Chriſtianitatem ſuam obſidem dare*, vel *in oſtagium ponere*, & *obligare*, idem videtur quod ſub pœna excommunicationis obligari, quoniam, ut mox dicetur, *à Chriſtianitate ſeparabantur* excommunicati.] Vide Procopium lib. 2. Vandalic. cap. 26. extremo.

A CHRISTIANITATE SEPARARI, PRIVARI, Excommunicari, Hincmaro Remenſi apud Flodoardum lib. 3. cap. 26. apud Nicolaum I. PP. Epiſt. 8. Herimannum de Reſtauratione Monaſterii S. Martini Tornac. c. 112. *Chriſtianitatem auferre*, excommunicare. Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 243. *Interim ipſe Chriſtianitatem mihi abſtulit, ita ut nuptiales qui aliunde veniebant, Miſſam perdiderint, & corpus ſepulturas*. Infra: *Quæſivi Chriſtianitatem, nec habui ... Miſſam quæſivi, & non habui*, &c.

¶ CHRISTIANITATEM FACERE ALICUI, id eſt, cum eo in divinis communicare. Vide Annal. Bened. tom. 5. pag. 422. ad annum 1100.

¶ CHRISTIANITATEM REDDERE, Aliquem ab interdicto vel excommunicatione abſolvere, ibid. p. 996.

CHRISTIANITAS, Titulus honorarius, qui Francorum Regibus potiſſimum tribuitur, qui *Chriſtianiſſimi* peculiari quodam jure ac prærogativa etiamnum dicuntur. Epiſtola Imper. Conſtantinop. ad Childebertum Regem tom. 1. Hiſtor. Franc. 39. 40. *Quæ nobis de Chriſtianitate veſtra opinio detulerat*. Occurrit ibi non ſemel, & in Epiſtola Pelagii PP. ad eumdem Childebertum apud Baron. an. 556. num. 25. in Epiſt. Stephani III. PP. ad Carolum & Carolomannum Reges apud eumdem Baron. an. 755. num. 3. in Epiſt. Pauli PP. ad Pipinum Regem tom. 3. Hiſt. Franc. pag. 734. & ſequenti Epiſt. in Epiſtola Ludovici II. Imp. ad Nicolaum PP. apud eumdem Baron. anno 866. num. 29. apud Hincmarum Rem. in Quatern. pag. 382. Sed & Gregorius Magnus ſcribens non modo ad Brunechildem Reginam, ſed etiam ad Mauricium Imper. & Theudelindam Reginam Longobard. hocce titulo illos compellat lib. 5. Epiſt. 63. lib. 7. Ind. 1. Ep. 5. Ind. 2. Ep. 42. lib. 12. Ep. 7. Vide Diurnum Romanum p. 45.

Sed à quo tempore præſtituto ſingularior evaſit & prorſus hereditaria Regibus noſtris *Chriſtianiſſimi* appellatio? Quidam Francicæ gloriæ oſores id referunt ad Pium II. Papam, qui hac prærogativa Ludovicum XI. dignatus fuerit; verum Pius ipſe II. hoc nomen hæreditarium agnovit in Carolo VII. Ludovici deceſſore, ſiquidem eum ſic alloquitur Epiſtola 385. *Habitus es, Cariſſime Fili, devotiſſimus Princeps Fidei, & Religionis noſtræ præcipuus; nec immerito ob Chriſtianum nomen à Primogenitoribus tuis defenſum, nomen Chriſtianiſſi-*

mi ab illis hæreditarium habet. Hujus rei locupletissimi testes etiam sunt Principes Franciæ in Epistola ad Carolum VI. directa, quam exhibet Juvenalis Ursinus ad annum 1410. Ibi sic affantur Reges: *Soyez enointi & consacrés si dignement, que du saint Siege de Rome & de toutes Nations & de vous Royaumes Chrétiens, vous estes tenu & appellé tres-Chrétien, & singulierement renommé en administration de vraye justice*. Sed & Johan. Sarisberiensis, homo Anglus 12. sæculo Epist. 167. non ad Gallum quemdam scripta, sed ad Archiepiscopum Cantuariensem, ait: *Audieram hæc prius in curia Christianissimi Regis Francorum, apud Laudunum honeste & reverenter susceptus ab eo*. Charta Donationis Johannis II. Comitis Pontici pro monasterio S. Valarici an. 1191, in Hist. Chronol. Majorum Abbavillæ: *Ut monachi ... valentius exorent Dominum pro Philippo Christianissimo Francorum Rege*. Vide Mabillonium de Re Diplom. lib. 2. c. 3. n. 5. & lib. 5. in notis ad Tabellam 22. Mercurium Gallicum mensis Februarii ann. 1723. pag. 266. & seqq.

CHRISTIANITAS, [Gall. *Officialité, Cour de Chrétienté*.] Functio, seu jurisdictio, audientia Episcopalis, vel forum Ecclesiasticum, cui Episcopus vel alius illius nomine præest, quod vulgo *Curia Christianitatis* vocatur; *Christiani* enim dicti potissimum Clerici, & *Christianitas*, Clericatus, uti supra observatum: vel denique quidquid ad sacramenta Christianæ religionis pertinet. Capitula Caroli Magni lib. 5. cap. 114. & Addit. 3. Lud. Imp. cap. 116. *Ut laici in eorum ministerio obediant Episcopis..., & ut obedientes sint eis ad eorum Christianitatem servandam*. Charta Willelmi Conquest. tom. 2. Monastici Anglic. pag. 845. *Præcipio vobis ut recipiatis Christianitatem de Episcopo Dunelmensi, & de Archidiacono suo, & prædicto Episcopo sitis obedientes de Christianitatis legibus, sicut justè debetis obedire vel tro Episcopo*. Simeon Dunelm. lib. 4. cap. 8. *Si injunxit, ut per Archidiaconatus officium Christianitatis curam per totum ageret Episcopatum*, Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. *Sunt alia quædam placita Christianitatis, in quibus Rex partem habet*. Eadmerus lib. 1. Histor. Novor. pag. 28. *Omnem auctoritatem exercendæ Christianitatis illi adimere cupiebat*. Adde lib. 4. pag. 95. Charta an. 1060. ex Tabulario Ecclesiæ Abrincatensis; *Cogebantur venire Abrincas ad respondendum de quacunque accusatione contra Christianitatem*. Infra: *Et denariatas coræ matrici Ecclesiæ debent, ut sedi Episcopali, de qua recipiunt consilium animarum, Abbas per se, vel per Decanum suum oleum, & chrisma ad erogandum Presbyteris ad Christianitatem faciendam*. Vide Baldricum lib. 3. Chron. Camerac. c. 45. & 52. Monasticum Anglicanum tom. 1. pag. 890. Hugonem Flaviniac. in Chron. ann. 1098. pag. 243. 244. Conjuetud. S. Audomari in Probat. Histor. Guinensis pag. 194. Bibliothecam Sebusian. Centuria 1. cap. 14. Chronic. Andrensæ pag. 645. Vitas Abbatum S. Albani cap. 21. Concilia Spelmanni tom. 1. pag. 311. Ordericum Vitalem lib. 9. & 10. pag. 721. 789. Chartam Willelmi Regis Siciliæ apud Baron. an. 1156. & in Tabulario Corbeiensi lib. 7. Ch. 3. Robertus Dom. Bovensis vendit Monasterio quidquid habet in vico Thanensi, *& le tere debors le pont de Thanes du[que] as Maillieres, ensi come les bonnes le demonstrent, sauve le Chrestienté de l'Eglise devant dite, & che ki appartient à le Christienté*, id est, quod ad jurisdictionem Ecclesiasticam spectat. Vide *Curia Christianitatis*.

¶ CHRISTIANITATIS DECANUS, Qui in suo districtu præsit *Christianitati*. Charta ann. 1273. in Tabulario Portus Regii: *Philippus Decanus Christianitatis Stampensis, Notum facimus, &c.* Charta Ferrici de Cluniaco Episcopi Tornac. an. 1480. pro Fundatione sex Canonicorum in Middelburgo: *Vocato ad hoc Decano Christianitatis loci, qui similiter cum aliis audiet computa fabricæ*. Vide novam Gall. Christ. to. 2. col. 270. & col. 1004.

CHRISTIANITAS, pro absolutione peccatorum in Confessionibus sæpe sumitur. Decretum Bonifacii IV. PP. apud Petrum Damiani post Epist. 19. lib. 5. Holstenium in Collect. Romana: *Sunt nonnulli ... Christianitatem, neque pœnitentiam, neque communionem, neque absolvere posse per sacerdotalis officii potentia indignos, neque pœnitentiam, neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotalis officii divinitus sibi injunctam potestatem: sed omnino labuntur*. Eadem habentur in Concilio Nemausensi ann. 1096. nisi quod post *Christianitatem*, additur, *seu absolutionem*, [ut & in veteri Conciliorum codice MS. Vide Lobinelli Historiam Britann. tom. 2. pag. 281.] Interdum pro Baptismo. Robertus Bournonus in Hist. Merlini MS. *Si tost que leur enfant estoient, nè, maintenant qu'il avoient Chrestienté, il les faisoient apporter au Roy, &c.* Le Roman *de Jordain de Blaye* MS.

L'autre hier le fis baptizier & lever,
Et maitre el chief fainte Chrestienté.

Le Ro man *du Renard* MS.

Drouin, fait-il par S. Omer,
Tu le feras Chrestienner.
Si tost con batisiez seront,
Jamais de ce mal ne chevront.

[Vide *Christianare*.]

CHRISTIANITAS, pro officio Ecclesiastico. Hugo Flaviniac. pag. 260. *Cum apud urbem Senonum Rex cum Regina per 15 fere dies remoratus fuisset clausis tota urbe Ecclesiis, nulla facta est ei Christianitas*. [Posset hic locus fic explicari, *Nulla est ei Christianitas*, i. e. nullus cum eo voluit in sacris communicare. Agitur de Philippo I. qui propter adulterinam cum Bertrada copulam fuerat excommunicatus. Vide superius lineam, *A Christianitate separari*.]

¶ CHRISTIANIZARE, Christianam doctrinam edocere, Christianum facere. Vita S. Felicis Episc. Anglorum Orient. n. 12. tom. 1. SS. Martii p. 781. E. *Sigebert Ervvaldi frater Christianissimus successit, ceteros Christianizans cum Felice Episcopo*.

¶ CHRISTICOLA, Christianus, Cultor Christi. Occurrit apud Prudentium & alios passim.

¶ CHRISTICOLA, Monachus. Annales Francorum apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 910. *Anno* 806. *Nec mora* (*Willelmus Comes*) *in deponendo comam fieri passus est, quin potius die natalis Apostolorum Petri & Pauli, auro textis depositis vestibus, Christicolarum habuit habitum, se[que] Christicolarum ad[s]cisci numero quantocyus conjugalibus efficitur*.

CHRISTIFERUS, Vexillifer, *Alferez*. Ita appellatum *Alferum* in Charta Beremundi Regis observat Anton. *de Tepez*, in Chron. Ord. S. Benedicti to. 6. pag. 17. quod in Regio vexillo *Christus*, vel certe *signum Christi*, seu crux, effingerentur.

¶ CHRISTILUCRIONES, Qui propter quæstum deserviunt Christo. Vide locum in *Christemporus*.

¶ CHRISTUS, Κρισὶ, Unctus. Hinc propter unctionem *Christus* sumitur pro *Episcopus* in titulo capitis 2. Gestorum Guillelmi Majoris Episcopi Andegavensis apud Acherium tom. 10. Spicileg. p. 250. ubi sic habetur: *Hic corpus Christi Andegavensis mortuum apportatum aut delatum ad Andegavensem Ecclesiam*.

¶ CHROCHIA, Baculus pastoralis, Gall. *Croce*, vel *Crosse*. Chartular. Priorat. S. Petri de Domina fol. 135. verso: *Domnus Episcopus laudavit & confirmavit per Crochiam suam in manu Domni Hugonis Prioris*. Vide *Croca*.

CHROCOMAGINA, *Confectio expressis aromatibus chronici unguenti*. Ita Papias MS. & Editus: [demta tamen aspiratione H. ubique enim legitur *Crocomagina*.] Sed legendum videtur *Crocomagina*.

¶ CHRONICA, Æ, pro *Chronica, orum*, vel *Chronicum, ci*, in Concil. Hispan. to. 3. pag. 85. *Itatius provinciæ Gallæciæ Episcopus, secutus Chronicam Eusebii Cæsareensis, &c.* Occurrit rursus apud Murator. tom. 8. col. 626. ut & VOX

¶ CHRONICATOR, pro eo qui scribit *Chronicam*, Chronographus.

CHRONICA INFIRMITAS, Diuturna, χρονικὴ. Rodericus Toletanus lib. 6. de Rebus Hisp. c. 35. *Fere per annum infirmitate Chronica tenebatur*. Noti sunt libri Cælii Aurel. Siccenf. περὶ χρονίων, & aliorum. [Medicina Salern. edit. 1622. p. 257. *In ægritudinibus acutis teniore utendum est diæta, quam in Chronicis, id est, longis sicuti quartanis*. Vide *Cronia*.]

¶ CHRONOLISTA, pro *Chronologista*, Chronographus, Gall. *Chronologiste* vel *Chronologue*. Meisterlinus in Hist. Rerum Noriberg. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 8. p. 11. *Ego qui exactum & rigorosum examen per me & alios Chronologistas volo meam opinionem ponere*.

CHROTTA, Tibia, Cambris & Anglis, *Crowde*, Instrumentum musicum, κρότωνον. Fortun. lib. 7. Carm. 8.

Romanusque lyra plaudat tibi, Barbarus harpa,
Græcus Achilliaca, Chrotta Britanna placet.

Hic multa commentatur Browerus, quæ non placent.

CHRYSENDETUM, Vas aureum in auro illigatum, ex Græc. χρυσένδετον. Ælfricus in Gloss. Sax. *Chrysendela* (leg. *Chrysendeta*, gyldena, vel gegylde facu. gylden, aureum Saxonibus fonat, gyldan, aurare, deaurare, fat, fata, vas.

¶ CHRYSEUS, χρύσεος, Aureus. Leibnitius tom. 1. Scriptor. Brunsvic. pag. 15. in Introductione ex antiqua Inscriptione: *Abbatissa bona Mathild. hæc Chrysea dona Regi dans Regum*. Auctor hymni de Epiphania apud Georg. Calfandrum p. 108. edit. Parisi. an. 1616. *Chryseæ bracteæ, quæ ut ibi monet Clichtoveus, ustitatius dicerentur Munera aurea*.

¶ CHRYSIDINEUS, Auro intextus. Vita S. Dunstani tom. 4. SS. Maii pag. 346. *Chrysideneo schemate ac biformi renitentis eletîri colore gemmatim disserere gestiebam*. Vide *Chrysendetum*.

CHRYSOBULLUM, CHRYSOBOLUM, CHRYSOBOLUM, Bulla aurea, χρυσόβουλον Pachymeri lib. 2 c. 5. Cantacuzeno, χρυσόβουλος-λόγος, Harmenopulo, & eidem Pachymeri lib. 1. cap. 10. [χρυσοβόλλιον Continuatori Theophanis lib. 2. num. 20. lib. 3. n. 26. Anonymo Combefisiano in Porphyrog. num. 14. & 40. in Lacapeno num. 40. Simeoni Logothetæ in Leone Phil. nu. 23. in Porphyrog. num. 14. &c.] Andr. Dandulus in Annalib. *Caio Joannes Imperator Alexio patri succedit, cui Dux* (Venetiarum) *Legatos misit, sibique Crisobolum à patre consessum approbari petit*. Idem ann. 1126. *Tandem Augustus ad cor rediens Ducem requirit, ut sibi Legatos mittat; pollicens Crisobolum pridem vetitum*. Epistola Joannicii Regis Bulgariæ in Gestis Innocentii III. PP. *Subsignat antea imperium meum ad fecuritatem Chrisobolum suum*. Ubi monuimus legendum *Chrysobolum*, in Notis ad Cinnamum p. 486. ut & infra ubi habetur, *Et ut præsens Chrisobolum Imperii nostri ratum & firmum habeatur, &c.* Vide *Bulla aurea*.

CHRYSOCLAVUS, CHRYSOCLABUS. Papias: *Chrysoclavus, aurata purpura*. [MS. Bituric. habet, *Chrisoclavus, aurata purpura, vel purpureum*; supple *indumentum*.] Gloss. Græco-Lat. χρυσόκλαβον, *Auriclavum*. Aureis clavis distinctus. Anastasius in Leone III. *Cortinas albas holosericas rosatas, habentes in medio crucem de Chrysoclabo*. Infra pag. 122. *Item vela modica de stau-*

racin ... ex quibus tria habent pericly sin de Chrysoclavo. Ibidem p. 127. *Fecit vestem Chrysoclabam cum pretiosis gemmis ornatam*. Occurrit ibi pluries. χρυσοκλαβωτὸς apud Codinum de Offic. *Auroclavatus*, apud Scholiastem Juvenal. ad illud Sat. 6.

Aut latum pitta vestis considerat aurum.
Auroclavus vestes miratur.

Vestes *Auroclavatas* habet Vopiscus in Tacito, & in Bonoso, ἐσθῆτας χρυσοκλάβους, auctor Vitæ S. Eudociæ Mart. c. 8. χρυσοκλαβαρίσιον dixit Emanuel Georgillas in Versib. Politicis MS. de Mortalitate Rhodi an. 1498.

Νὰ χρυσοκλαβρίσουσι τὰ σκάμνια καὶ χρυσώσουν.

¶ CHRYSOCOMUS, χρυσόκομος. Auricomus, capillis aureis præditus, Epitheton Solis in Luitprandi Historia apud Murator. to. 2. p. 434. c. 2.

Nubibus omnipotens Heloim quum condere Phœbi
Lumina Chrysocomi venerandus ore peris atris.

CHRYSOGRAPHATUS, Auro sculptus & insignitus; ἰχρυσογραφατὸς. Epistola Valeriani, apud Pollionem in Claudio: *Scuta Chrysophata duo* Vide *Aurigrafus*.

CHRYSOPRASOBERILLUS. Fortunatus lib. 3. de Vita S. Martini:

Quæ palla ex humeris mixto Chrysoprasoberillis.

Ubi unicam vocem ex duabus confecit: nam & *Chrysoberillum*, & *Chrysoprasum* dicebant: ac *Chrysoberillum* quidem, *cujus viriditas in aureum colorem resplendet*, *Chrysoprasum* vero, ex berillorum pariter genere, *qui colore porri succum referunt*, ut est apud Isidor. lib. 16. Orig. c. 7. Sed, ut verum fatear, non omnino versus sensum percipio. Quid enim est hic, *mixto* an *mixto Chrysoprasoberillis*? MS. Codex S. Germani Parisiensis hic præfert:

Quæ palla ex humeris mixto Chrysophara berillis.

At versus pariter obscurus. An *palla Pharia*, id est, Alexandrina auro & berillis intexta? Certe melius divinent alii.

CHRYSULATUS, Auratus. Vide *Bribethus*.

¶ CHRYSUS, pro *Chryseus*, Aureus, Murator. to. 3. p. 266. col. 1. ex Anastasio Bibliothe. in Vita Rom. Pont. *Quibus præcedentibus ante Imperatorem in Chrysotriclinio sibi omnino assurgentem salutabundi conveniunt*.

CHSTIRINA. Ita appellatur mensura regalis apud Bohemos. Vide Chartam Ottocarii Regis anni 1262. in Bohemia faera p. 54.

CHUCRUM, Saccarum, Gall. *Sucre*, Picardis, *Chacre*. Fulcher. Carnotens. lib. 2. cap. 1. *Mel silvestre, id est, Chucrum*.

CHULLEUS, Mensuræ liquidorum species. Vide in *Gomor*.

¶ CHUNCHLA. Vide *Conucula*.

CHUNNA, CHUNNAS. In Lege Salica Edit. Herold. titul. 80. ita concipitur: *Incipiunt Chunnar*. Deinde in paragraphis sequentibus describitur quot *Chunnæ* solidos efficiant, nempe in multis judiciariis. Est autem *Chunna*, quod *Latinis Centum*, Flandris *Hondert*, Germanis *Hundert*. Ita *Chunna*, est numerus centenarius, sive centuria denariorum, secundum quas centurias, oranes legum istarum pœnæ pecuniariæ conceptæ sunt, & secundum easdem denariorum summa reducta semper ad numerum solidorum, 40. denarii in solidum putatis. Sic porro has *Chunnas* exequitur hic titulus, quarum enodationem breviter hic ex Wendelino proponemus.

§ 1. *Hoc est unum tho alafthi, solidis 3. culpabilis judicetur*. Quæ quidem ex illius sententia hæc sonant: semel duo cum dimidio, seu duo solidi cum dimidiato, qui sunt denarii Salici centum: proinde pro *solidis* 3. restituit 11s. id est, duobus solidis cum dimi-

dio, qui centum denarios conficiunt. Ita Wendelino, *tho*, idem erit, quod *xwey*, Germanis, seu duo, & *ahalepie*, idem quod *belfte*, dimidium. Atque ex his emendat §. 1. tit. 2. qui hisce verbis concipitur : *Hoc est unum abelepie* 120. *denar. qui faciunt sol.* 3. *culpabilis judicetur*. Sicque legit ; *Hoc est unum thue-halephthe* 100. *denarii, qui faciunt solidos* 115. *culpabilis judicetur*. Verum cum 120. *denarii*, *qui faciunt solidos* 3. præferat etiam Editio posterior Legis Salicæ hoc tit. 2. & *thoalafti*, tit. 80. solidos 3. denotat, necesse est ut alia sit hujus vocis notio, [nisi utrobique librarii erroris sit, qui numerum rotundum *sol.* 111. pro *sol.* 115. revera expresserit, uti vult Eccardus, qui Windelini sententiam ut minime dubiam amplectitur.]

§. 2. *Sexan Chunna*, *solid.* 15. *culpabilis judicetur*, sex chunnæ denariorum Salicorum, seu 600. denarii, sol 15. efficiunt, divisione facta per 40.

§. 3. *Septun Chunna sol.* 17. *culpabilis judicetur*. 7. chunnæ denariorum, seu denarii 700. divisi per 40. dant solidos XV 11s. unde omissam s palam est.

§. 4. *Thew wvals* (lege *wvalf*) *Chunna*, *solid.* 30. *culp. jud.* 12. chunnæ, seu 1200. denarii divisi per 40. dant solidos 30.

§. 5. *Thue septen Chunna solid.* 35. *culp. judic.* bis septem chunnæ, seu denarii 1400. divisi per 40. dant solidos 35. Eadem mul̃cta legitur tit. 2. §. 10. *Thua septun Chunna denarior.* 1400. *qui faciunt solidos* 35. *&c.*

§. 6. *Thew vvuenet* (leg. *nuenet*) *Chunna sol.* 45. *culp. judic.* bis novem chunnæ, seu 1800. denarii divisi per 40. solidos 45. conficiunt.

§. 7. *Tho to condi vvetb Chunna solid.* 62. *& dimidio culpabilis judic.* Ubi Wendelinus restituit, *Thue tosondus vuef Chunna*, *&c.* Id est, denarii bis milleni & 5. chunnæ, seu denarii 2500. divisi per 40. dant solid. 62.

§. 8. *Fitsernu sunde solidis* 100. *culp. judic.* ubi leg. *Fitser thu sonde*. Id est, quatuor millia denariorum Salicorum constituunt centum solidos.

§. 9. *Atbe tu sunde sol.* 200. *culp. jud.* id est, octo millia denariorum 200. solidos conficiunt.

§. 10. *Thew se sunde ter thee Chunna*, *sol.* 600. *culp. jud.* Ubi Wendelinus sic restituit : *thuetho thu sonde fitther Chunna*, *&c.* id est, duo millia (denariorum) & 4. chunnæ, seu 2400. denarii Salici, seu 600. solidi.

§. 11. *Fitsernu sunde thue atthea Chunna sol.* 800. *culpab. jud.* quæ Wendelinus ita legit ac disp̃ungit : *Fitsernet bonde tuvemael*, *achthea Chunna*, id est, quadraginta sumpta bis, sunt octo chunnæ, quæ conficiunt solidos 800. Ego vero sic legerim. *Fitser tofonde thue*, *acthea Chunna*, id est, quatuor millia bis conficiunt 8. centenarios. [Eccardus restituit : *Fitser bunde thue abthea Chunna* : quæ eodem redeunt.]

Ex his locis, & aliquot aliis numerandi apud priscos Francos rationem deprehendit idem Wendelinus, quibus *ani*, unum sonat : *thue*, *thew*, *theo*, 2. *tres*, 3. *fitser*, 4. *vuef*, 5. *fef*, *fexan*, 6. *feptum*, *feptan*. 7. *atle*, *achthea*, 8. *nnene*, *nuenet*, 9. *toc*, *toch*, 10. *anifaf*, 11. *thoalaf*, *thalapta*, 12. *thuotoc*, 20. *tritoc*, 30. *fitsertuc*, 40. *vuefiac*, 50. *feftac*, 60. *febentoc*, 70. *actotoc*, 80. *nuentoc*, 90. *bondi*, *Chunna*, 100. *tofondi*, *tufonde* 1000.

CHURCHESSET, Churced. Vide *Circefetum*.

¶ CHUREMANNI. Vide *Choremanni* in *Chora*.

¶ CHUVEREGTH. Vide *Curerbei*.

CHYER, Dominus, ex Græco κύριος, seu potius κῦρος, aut κύρις, uti recentiores Græci efferebant. Appendix Latina ad Histor. Willharduini p. 230. *Dederunt ipsam terram Imperatori Chyer Micali Paleologo Græco*, *&c.* Ibid. *Chyer Andronicus* Xor *Andronicho* vocat Raimundus Montanerius in Chronico Catalanico Regum Aragon. cap. 199. ubi Xor, effertur ut *Chur*.

¶ CHYROGRAPHUM. Vide *Cbirographum*.

¶ CIADDA, Cialda, Crustulum, Itali *Cialda*, Gallis *Oublie*. Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. SS. Maii p. 345. *Distribuuis etiam largius azymis non paucis*, *quos vulgariter Ciaddas dicimus*, *eo forte quia ob hausfum cum cyatho dantur*. *Quidam nebulas paniceas nominant*. Acta S. Petri à Cruce tom. 2. Julii pag. 446. *Cumque præ ægritudine infirmis præsentia adesse non possent*, *eosque solito crucis signo sanare*, *ad ipsos quasdam sobedulas in pane azymo*, *qui vulgo dicitur Cialda scriptas mittebat*, *in quarum prima hæc verba erant*. *Christus* ✠ *natus* ; *in secunda Christus* ✠✠ *passus* ; *in tertia Christus* ✠✠✠ *resurrexit*, *quibus multos sanabat*.

¶ CIAMBELLOTUM, Italis *Ciambellotto*, Gallis *Camelot*, Pannus è pilis caprinis contexus. Diarium Magistri Cæremoniarum Alexandri VI. Papæ : *Dominus Maclovienfis* (Guillelmus Briçonnet) *depofuit ibi mantello & cappucino de Ciambello nigro & bireto nigro*, *indutus ipfum cappa Cardinalis Valentinenfis*.

¶ CIANCA. Vide *Cyanea*.

¶ CIANGÆ. Vide *Tzange*, Calcei, seu cothurni, qui crura & pedes tegebant.

¶ CIARRATANUS, Ital. *Ciaratano*, vel *Ceretano*, Gall. *Charlatan*, Circulator, & per metaphoram, Probitatis & pietatis simulator. Angeli Pechinolii Litteræ apud Innocentium VIII. PP. apud Illustr. Fontainum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 490. *Præter montes nibil habet* (*Marchio Mantuanus*.) *Bene puto*, *quod in illis montibus aliquid posset*, *quia habet*, *ut dicitur*, *pedites sagittarios bonos* : *fed extra eorum loca & montes*, *præter istos qui dicuntur Ciarratani*, *qui portant falsas indulgentias*, *nibil habet*, *nec aliquid valet*.

CIATICA, Ischias, ischiaticus dolor, nostris *Ciatique*. Chronicon S. Trudonis lib. 12. *Accreverat ei passio jam dudum in clune*, *quam Physici solent Ciaticam appellare*. *Ciatica passio*, infra [*Gutta Ciata*, in Miraculis B. Edmundi Archiep. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1895.]

CIBÆ, *Tesseræ quadratæ*, *scilicet taxillæ*, *à cibo*. Ita Joan. de Janua : an à *Cubo* ?

¶ CIBANARIS, *Quasi tunica ferrea*. Pap. MS. Bitur.

¶ CIBANUM, f. pro *Turbanum*, Pileus Turcicus, Gall. *Turban*. Radulphus *Coggesbale* in Chron. Terræ S. apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 563. *Capta autem civitate talem Christianis dedit libertatem*, *ut quicumque in terra marigue cum suis vellet abscederet*, *abscederet*, *qui autem sub præsidium ejus remanere*, *tuis & securi remanerent* ; *qui vero Filium Dei & crucem victoriæ ejus*, *diabolo infigante prob dolor ! pollutoore negare*, *Cibanum fericum & sarbuissinum auro ornatum*, *equum & arma*, *amputato pellículo membri verendi*, *ab ipso Saladino acciperet*.

¶ CIBARE, Comedere. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarvisina lib. 8. cap. 11. *Itaque Ansedisius nocte illa penitus non descendit ab equo*, *bibere vel Cibare non meminit*.

CIBARIA, Frumentum, bladum. Fori Oscæ anno 1247. fol. 5. *Et faciat molas molere*, *ut de Cibaria famiæ farinam*. Fol. 20. *Et Cibariam molendo faciat ex ea farinam*. Tabular. S. Eparchii Inculisim. fol. 49. *Unus mansus debet* 12. *den.* 1. *arietem*, 4. *fexiar. de Cibaria*, 1. *manducalem*, *una borderia quam tenebas Ranulfus debet* 8. *den.* 3. *fexiar. de Cibaria*, *&c.* Eadem notione accipi debet vox *Cibarius* p. 981. ubi *Cibarius* aliud est ab Avena, quam *Civatam* appellatam ostendimus. [Vita S. Benedicti Anian. ab ejus discipulo scripta sæc. 4. SS. Benedict. part. 1. p. 198. *Si quidem fecerant sibi tuguriæ congruis locis*, *in quibus usque ad novas habitarunt fruges*. *Deficiente Cibaria rursus ea quæ in Fratrum reponi jusserat usus mensurare præcepit*.]

CIBARIUS. Acta Murenſis Monaſterii p. 56. *Dederunt ſancto Martino ad Cibarios tres modios, & tres nucum.* Infra: *In Ried 4. modii de grano 5. de avena, duo modii de Cibariis.*

¶ CIBIRIATICON, Idem quod *Cerevisia*. Vide in hac voce.

¶ CIBOLUM, idem ac *Ciborium*, Pyxis in qua ſervatur Euchariſtia. Obituarium MS. Eccleſiæ Morinenſis fol. 35. *Primis dominicis diebus cujuslibet menſis, cum poſt magnam Miſſam per Sacerdotem Hoſtia ſacra renovatur tam in Cibolo ſeu vaſe pendente ſupra magnum altare, quam Curatorum....decantabitur per Sacerdotem... Collecta, quæ habetur in tabeleto in quo ſunt conſcriptæ Collectæ... Curatus qui Cibolum detulit... habebit quatuor denarios.*

CIBORIUM, appellant Scriptores Eccleſiaſtici, quod Ordo Romanus *tegimen*, & *umbraculum* altaris. Alcuinus Poem. 117.

Hoc quoque Ciborium Farculfus fecerat Abbas.

Illud autem quatuor columnis, iiſque præaltis attollebatur, & in faſtigiatam formam eductum totum altare contegebat. Raynerius in Hiſtoria Translationis SS. Martyr. Euticetis & Acutii: *Cujus clauſtri prominens pulcritudine decenti faſtigium, columnis ambitum purpureis, ſculpturam vario ſchemate figurarum inſignium, argenteum bajulat, quod vulgo Ciborium dicitur, nitens pyraterium: ſub cujus Umbraculo altare ſimiliter ſtatuitur, argenteis undique vedimitum tabulis, &c.* Vita ſancti Baculi Epiſcopi Surrentini: *Ciborium quatuor columnis innixum ſupra altare fieri cura diligenti præcepit.* Anaſtaſius in ſancto Gregorio PP. p. 44. *Hic fecit Ciborium B. Petro Apoſtolo cum columnis ſuis quatuor ex argento puro.* Ita paſſim pag. 46. 62. 67. 68. 90. 128. 131. 132. 133. 134. 143. 186. &c. edit. Reg. S. Chryſoſtomus homil. 42. in Acta Apoſtolorum, enarrans verba illa: *Faciebat paſſibra argentea Dianæ:* Καὶ ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς ἀρτέμιδος, ἴσως κιβώρια μικρὰ. *Quomodo poſſibile erat fieri delubra argentea? fortaſſis ædicula & coopercula, quæ Ciboria vocant.* [Bernardus Mon. in Ordine Cluniac. part. 1. c. 35. *Poſtquam autem Diaconus altare...incenſaverit...juxta columnam Ciborii ſtans, thuribulum Converſo reddit, à quo & incenſatur, &c.* Vita S. Odilonis Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 6. par. 1. p. 687. *Incæpit etiam Ciborium ſuper altare S. Petri, cujus columnas veſtivit ex argento cum nigello pulcro opere decoratas.* Rurſus occurrit pag. 541. in Vita B. Richarii Abbat.] Ciboria vero cereis adornata & illuminata fuiſſe teſtatur Paulus Silentiarius in deſcript. S. Sophiæ part. 2. v. 330. Bernardus Mon. in Conſuetud. Cluniac. MSS. c. 52. *Ciborium illuminatur, & ad majorem Miſſam omnes cappis utuntur.* Et cap. 77. *Ad octavum reſponſorium 34. cerei de Ciborio accenduntur.*

Ejuſmodi Ciboriorum paſſim mentio occurrit, apud Leon. Oſt. lib. 1. c. 20. li. 3. c. 31. Flodoard. lib. 4. Hiſt. Rem. c. 19. in Chron. Conſtantienſi pag. 646. in Chr. S. Trudonis p. 349. apud Eckeard. Jun. de Caſib. S. Galli ca. 5. Hariulfum lib. 3. Chronic. Centul. c. 3. Perardum in Burgundicis pag. 111. Ughellum to. 6. Ital. Sacr. pag. 548. [Miræum to. 1. pag. 21. edit. 1723. in Teſtamento Everardi Comitis an. 857. ubi *Ciborum* legitur; Hariulfum in Vita S. Angilberti Abb. inter Acta SS. Bened. ſæc. 4. par. 1. pag. 115. & ſæc. 5. pag. 109. ubi de B. Tutone Epiſcop. Ratiſpon.] &c. Aliquot ex iis locos dedimus in Deſcriptione S. Sophiæ ad Paulum Silentiarium n. 57. ubi de Ciboriis, eorumque forma ac uſu multis egimus. His addo in iis Eccleſiis, ubi non exſtant ejuſmodi ciboria, ut hodie fere apud nos, ſupra altare umbraculum dependere. Synodus Colonienſis ann. 1280. ca. 6. *Item præcipimus ut ſurſum ſuper altare ad latitudinem & longitudinem altaris pannus lineus albus extendatur, ut defendat & protegat altare ab omnibus immunditiis & pulveribus deſcendentibus.* Ceremonial. Epiſcopor. lib. 1. c. 12. *Quod baldachinum etiam ſuper ſtatuendum erit, ſi altare ſit à pariete ſejunctum, nec ſupra habeat aliquod Ciborium ex lapide aut ex marmore confectum. Si autem adſit tale Ciborium, non eſt opus umbraculo, &c.* Add. c. 14. Necrologium Eccleſiæ Carnotenſis: 3. *Idib. Decemb. obiit Conanus Britannorum Comes, pro cujus anima Berta Comitiſſa mater ejus altare hujus Eccleſiæ decoro exornavit Ciborio.*

CIMBARIUM, perperam pro *Ciborium*, habetur apud Gillebertum Lunienſem Epiſcopum de Uſu Eccleſiaſtico: *Cimbarium, id eſt, altaris umbraculum.* Hiſpani *Cimborio* dicunt. [Unde *Cimborium* to. 4. Concil. Hiſp. pag. 176. *Fiat proceſſio, quæ exiens de Choro in viam circuli ſe extendant apud altare majus B. Mariæ infra Cimborium.* Berntenii Chronic. Marienvod. apud Leibnit. Scriptor. Brunſvic. to. 2. p. 453. *In cujus capſa medio, in poſteriore parte inter Reliquias ſub Cymbrio, poſtea fecit capſulam pro ſolemnius atque commodius ſervando Dominici Corporis pretioſiſſimo Sacramento.*]

¶ CIVORIUM, in Appendice ad Agnelli Pontificale apud Muratorium to. 2. Scriptor. Ital. p. 201. col. 2. C. *Fecit autem & Civorium ex argento ſupra altare ſanctæ Eccleſiæ Urſianæ.*

¶ CIVORIUS, in antiqua Inſcriptione apud eumdem Murator. tom. 3. p. 82. c. 1. EDIFICATUS EST HANC CIVORIUS SUB TEMPORE DOMINO NOSTRO MIORANDO REGE.

Ciboria plerumque Sanctorum corporibus impoſita legimus, quod ea ſub altaribus recondi ſolerent, proindeque una cum altaribus unico umbraculo tegerentur. Gloſſator Hiſt. Scholaſticæ lib. 3. Reg. cap. 3. *Cutrum dicit Cybureum, 1. coopertorium, Cibureum 4. columnis erectum, ſub quo arca & Cherubin eſſent, ut fit in multis locis ſupra corpora Sanctorum.* Gregorius Turon. lib. 1. de Mirac. c. 28. de æde Vaticana Romæ: *Habet etiam quatuor* (columnas) *in altari præter illas quæ Ciborium ſepulcri* (S. Petri) *ſuſtientant. Hoc enim ſepulcrum ſub altari collocatum valde rarum habetur. Ciborium S. Petri* dicitur in Epiſtola Adriani PP. ad Carolum M. quæ eſt 59. to. 3. Hiſt. Fr. Illud autem conſtruxe rat Leo III. ut auctor eſt Anaſtaſius in ejus Vita, & Baron. an. 1130. Meminit etiam Vitæ Urbani V. PP. apud Boſquetum pag. 184. [Breve Chronicon Leodienſe apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 1404. *Cum B. Lamberto Patrono fieret novum Ciborium, exterius argento & auro coopertum, inter quem* (lic) *ejus collocaretur ſeretrum, levatus eſt B. Florebertus.*]

Thioſridus Abb. Epternacenſis lib. 2. Florum Epitaph. Sanct. cap. 1. de Sanctorum corporibus: *De auro & gemmis extractas & redimitas ſortiuntur pyxides & capſulas, Ciboria, & pyramides:* Et in verſibus eidem operi præfixis:

Exſtruo pyramides, Ciboria, colligo flores:
Spargo ſuper tumulos Sanctorum carne ſacratos.

Et cap. 6. ejuſdem libri 2. *Ciboria* pariter & *pyramides* jungit, non quod pyramides his locis aliæ ſint à ciboriis, ſed quod ciboria pyramidum formam referant: ubi de Sanctis: *Et o quam digne, quam congrue, Regum Reges, profecto pauperes ſpiritu, poſt habitationem cum habitantibus Cedar, operoſiſſima ex auro & argento, ac lapidibus pretioſiſſimis Ciboria & regias habent pyramides, quæ quadam ſimilitudine arcæ Noë à latitudine excreſcentes anguſtantur in altitudine: quia igneâ virtus eas extra homines igne ſancti Spiritus ardentes & dilatatos in viſceribus Chriſti Jeſu per mandatorum Dei latitudinem, per quam vitæ anguſtam & aſcenſu difficilem, ad interminabilis gloriæ evexit altitu-*

di-

dinem. In forma quippe pyramidis virtus ignea in Ciboriis, quibus à cubis nomina sunt indita, penſatur animæ perfectio cubica. Infra: *In Ciborii vero forma conoide, quæ columnarum ſuſtentatur columine, &c.* Quæ quidem licet prolixiora eo adduximus, ut præter ciboriorum formam, etiam vocis etymon, ſecundum viri doctiſſimi ſententiam, licet minus probabilem, Lectori indicaremus. Hinc in ciboriis repoſita SS. corpora legimus, apud Anſelmum in Epiſc. Leod.c.30. Hugonem Flavin.in Chron.pag.166.in Vita S.Morandi apud Lambecium lib.2.Comment. de Bibl. Cæſarea pag. 897. Vide Deſcriptionem ciborii ędis S.Marci Venetiis apud Sanſovinum & Stringam in Venetia lib.1.c.41.42. & Ambroſianę Baſilicę Mediolanenſis apud Puricellum in Monumentis ejuſd.Baſilicæ pag.127.& ſeqq.

Perperam vero hanc vocem interpretati ſunt, Uguio, qui *Ciborium vas eſſe ad ferendos cibos* dixit: Gropperus lib.2.de Euchar. cap. 25. qui *Ciboria*, de quibus paſſim Anaſtaſius, pro pyxidibus, in quibus aſſervatur Euchariſtia, accepit: & Goldaſtus, qui *Ciborium*, apud Eckeardum, *ſtaſconem* eſſe cenſuit. [In recentioribus quibuſdam titulis pro ſacra pyxide, in qua ſacroſanctum Chriſti corpus reconditur, reipſa ſumi *Ciborium*, Gall. *Ciboire*, probat inter cetera Obituarium MS. Eccleſiæ Morinenſis an.1440. pag.13. ubi ſic: *Die craſtina Octavæ SS.Sacramenti debet celebrari Miſſa de Requiem ad majus altare pro Domino Papa Clemente VII. quondam Epiſcopo Morinenſi, qui dedit Eccleſiæ Morin. quandam cappam notabilem, ac vas ſeu Ciborium deauratum ad deferendum Corpus Dominicum in die SS. Sacramenti altaris.*]

CIBORIUM præterea pro quavis ſuperiori concameratione, quæ quatuor potiſſimum pilis vel columnis ſuſtentatur, uſurpat Gervaſius Dorobernenſis in deſcriptione Eccl.Cantuarienſis, quod in ciborii ſpeciem concludatur: *Quatuor pilarios erexit, id eſt, utrinque duos: peractâ hieme duos appoſuit, ut hinc & inde tres ceſſus in ordine, ſuper quos & murum exteriorem alarum, arcus, & formicem decenter compoſuit, id eſt, claves utrinque. Clavem pro toto pono Ciborio, eo quod clavis in medio poſita partes undecunque venientes claudere & confirmare videtur.* Infra: *Factum eſt itaque Ciborium inter quatuor pilarios principales, in cujus Ciborii clavem videntur quodammodo Chorus & cruces convenire. Duo quoque Ciboria hinc & inde ante hiemem facta ſunt.* [Ob ſimilem proeul dubio rationem Pulpitum, Gall. *Jubé*, dictum eſt *Ciborium* in Ordinario MS. Abbatiæ Piperacenſis an.1301. *Diaconus debet recipere benedictionem à Domino Abbate, genibus flexis, & poſtea aſcendunt Cyborium, & Diaconus cantat Evangelium.* In pluribus Arverniæ locis *Cibory* lingua patria locus eſt concameratus, in quo reponuntur oſſa defunctorum.]

¶ CIBORNUS, Idem videtur quod *Cibaria*, Frumentum ſeu menſura quædam frumentaria: nam enumeratis cenſibus *de ſiligine, de ordeo & avena* in quadam Donatione an.1349.relata tom.2. Hiſt. Dalphin. pag. 596. col. 2. additur: *Item, de Cibornis cenſual.* XXXVIII. *Cibornos, duas partes unius quartarii, & ſeptimam partem unius Ciborni, ad rationem pro quolibet de* VIII. *ſol.* VI. *den. valent.* XVI. *lib.* IIII. *ſol.* IX. *den. & pill.*

CIBOSUS, *Cibo plenus*, Joan.de Janua.

¶ CIBUS, Prandium, in Uſibus Fuld. MSS. *His temporibus oportet dari de celleraria Abbatis caritas fratribus tam ad cænam quam ad Cibum.*

¶ CIBUS CANUM, de quo tanquam de jure domínico ſermo eſt in Charularío Kemperlegienſi, idem eſt, ut puto, quod paſtus canum venaticorum, de quo plura in voce *Brennagium*.

CIBUTUM, *Arca cibaria*, Joanni de Janua & Uguttioni. In Gloſſis MSS. *Magna arca*. Gloſſ. Anglo-Saxon. Ælfrici: *Cibatum, vel ciſtella*, Cert, vel Capc. Ex Gr. κιβωτὸς, arca, vel κίβ@-, capſa. Cambro Britannis *Cib*, eſt vas quodlibet.

¶ CICADA, ſ. Certus cantus ſeu muſicæ modus, quem Gall. *Cadence* nuncupamus. Marten. de divin. Officiis antiquæ Eccl.p.105.ex antiquo Rituali Eccl.S. Martini Turon. *Poſt cantant Presbyteri in eppiciis ſericis*, Deus in adjutorium, *& Chorus dicit*, Gloria Patri. *Poſtea incipiunt antiphonas duo inſimul in Cicadis, & cum Alleluia & neuma finiuntur.*

CICADATIO. Joan.Sarisberienſis lib. 2. Metalogici p.120. *Gaudeant, inquit, Ariſt. ſpecies, monſtræ enim ſunt, vel ſecundum novam translationem; Cicadationes enim ſunt, aut ſi ſunt nihil ad rationem.* Locus corruptus in utraque Editione.

¶ CICARE, Monachum facere. An pro *ſecare*, quod de iis qui monachatum ampleƈtuntur, dictum fuerit, quia *ſecantur* eorum capilli, ſeu, tondeantur? Charta Joannis de Tremollia Abb.Floriac.an 1499. *Abbas & Conventus de Regula querebantur dicentes, Priorem non debere recipere novitios, Monachos monachatos ſeu Cicare.*

¶ CICATIO, Eadem notione, ibidem: *Quia dictus Abbas dicebat, Cicationem ſeu monachationem novitiorum ad ipſum pertinere, conceſſerunt quod Cicatio, receptio, monachatio, & habitus regularis impoſitio ad ambos pertineret reſpectivè.*

¶ CICATRICARE, *Cicatricem inducere*, Feſto, Gall. *Cicatriſer*. Sidon.l.6.Epiſt.7. *Ut conſcientiæ biulca vulnera veſtro ſalvem Cicatricentur oratu.* Ibidem: *Cicatricatum pectus precatu levare ad veniam.* Cœl. Aurel.lib.4 cap.8. *Vulnera Cicatricantur.*

¶ CICENDELA, &c. Vide *Cicindela*.

CICERCULUS COLOR, Qui vulgo griſeus, ducto, inquiunt, nomine à cicercolo, qui auƈtore Plinio lib.35.cap.6.genus eſt ſinopidis, ſeu rubricæ, quæ in Africa reperitur; eſt enim griſeus color ſubrubeus. Joannes Baptiſta Confectius in Collect. privileg. Mendic. ubi de Honorio IV.PP. *Fratribus Carmelitanis hiſpida & inculta palla induiis, cappam album ſuper tunica & ſcapulari Cicerculi coloris conceſſit.*

¶ CICHUM. Homagium Johannis Comitis Burgundiæ præſtitum Eccleſiæ Agaunenſi 30. Septembris an.1246. *Recordatus fuerat ſe tenere ab Eccleſia, Bracon cum omnibus appendiciis ſuis & omnibus, quæ pertinent ad ejus dominium, vallem de Mieges, Areſche, Chamblacium; ſupra hoc prædictus Abbas apponebat in eodem feodo Chaime de Arlie cum appendiciis ſuis & Cichum illud, quod dicitur Caſtrum S. Mauritii, cenſuales & Pontarlie, ſicut in ſuis privilegiis erat.* Vereor ne legendum ſit *Vichum* pro *Vicum*. *Vici* nomen belle convenit *Caſtro S.Mauritii*. Vide *Vici*.

CICINDELA, Λαμπὰς, in Gloſſ.vet. Noſtris *Verluiſant*. Iſidorus lib.12.cap.8. *Cicendela, ſcarabeorum ſpecies, dicta quod volans candet, id eſt, lucet.* [Plinius lib.18. cap.26. ait *Lucentes veſpere Cicindelas ſignum eſſe maturitatis panici & milii.*] Inde id nominis tributum lychno, *cujus vitrea natat ignis in unda*, ut loquitur Fortunatus lib.4.de Vita S.Martini. Feſtus, ſeu Paulus Diac. *Cicindela, genus muſcarum quod nocƈu lucet, videlicet à candore; unde etiam Candelabra putantur appellata.* Matth. Silvaticus: *Pyrilampis, & lampyris, Gr. Cicendula, Cincendule, noƈtiluca.* Gloſſ. Græc. Lat. Καντήλα, *Cicendela*. Quo loco *Candela* eſt lychnus olearius, uti ſupra obſervatum: *Ceſendelo*, Venetis. Varie autem hæc vox ſcripta reperitur. Nam

CICINDILIS habetur apud Meſſianum Presbyt. in Vi-

Vita S.Cæfarii Arelat. *Unus de cubiculariis, dum Cicindilem concinnaret, de manibus super lapides lapsa est, quæ nec versa est, nec fracta, nec extincta.* Vita S.Nicetii Epiſc.Lugdun.n.7. *Oleum Cicendilis.*

CICINDILE, apud Gregor.Turon.lib.1.Mirac.cap. 5.15.lib.4.Hiſtor.cap.31.de Vit.Patr. cap.8. Fulbertum Carnot.Epiſt.68.in Vita breviore S.Sulpitii Epiſc. Bituric n.12.&c.

CICENDILE, in Notis Tyronis.

CINCIDELE, apud Auguſtinum Serm.de Temp.215 *Qui poſſunt, aut cereolos, aut oleum quod in Cincidelibus mittatur, exhibeant.*

CICENDELE, apud Papiam : *Inde* (à cicindelis) *Cicendele, quia ſimiliter luceat, quæ Cicindelia, vitreas lampadas vocamus.*

CICINDELUM, Ugutioni, & Joanni de Janua, *Tubibulum* (lego *Crucibulum* (*vel lychnus*, (alias *licinus*) *& ponitur pro candela.* Alibi; *Lucinium, Cicendela lucernæ.* Ita Joannes de Janua, *Cicendulum, lychnum, vel candelam lucernæ* vocat, ut Gloſſar.Lat.Gall. *Cicendellum, le Moucheron de chandele.*

CICINDELUS. Greg.Turon.lib.4.Hiſt.n.36. *Nam de oleo Cicindeli, qui ad ipſum ſepulcrum quotidie accenditur, cæcorum oculis lumen reddidit.* Occurrit ibid.num.31.

CECENDELE, apud Ughellum to.4.pa.616.& in Hiſt. Pergamenſi to.3.pag.198.

CECINDILLUS, apud S. Audoenum lib.2. de Vita S. Eligii c.47.50.76.

CICENDELUS, in Regula Magiſtri cap 29.44.53.95. & in Vita S.Vodali Benedicti n.15.

CICENDELA, apud Fulbert. Carnot.Epiſt.68.

CICENTILLUS, in Vita S. Tilonis Mon. cap.3.extremo.

CICINDELLA, in veteri Charta Cornutiana edita à Suareſio; *Cicindellas argenteas* 5. & in Bulla Benedicti IX.PP.an.1033.apud Ughellum to.1.p.124.

CICINDULUM, in Epiſt.9.Leonis IX.PP.ubi perperam editum *acindulis*; [& in Vita S.Willibaldi Epiſc. num.19.]

CINCENDULA, apud Petrum Comeſtorem in Hiſtor.Scholaſt.exod.cap.62.

¶ CICINIA, θεὰ κυνηγῶν, *Dea Cynedorum*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CICINUS. Codex Legis Salicæ Carolino ævo conſcriptus, qui Guelferbyti aſſervatur, Eccardo teſte in notis ad legem Salicam tit.7.art.8. *Si quis gallum, aut gallinam aut Cicinum vel gruam domeſticum furaverit.* Hinc eruditus Adnotator pro eo quod eſt in textu : *Si quis gruem aut cygnum furaverit domeſticum*, malle legere, *Si quis gruem aut ciconium furaverit domeſticum.* Legi poſſe *Cicinum* indicat Papias MS. Bituric.ubi habetur ; *Cicinus, Olor, id eſt, cignus.* Vide *Cicones.*

CICLAS, CICLATUM. Vide *Cyclas.*

¶CICLICUS, κυκλικός, Rotundus, orbiculatus. Fridegodus in Vita S.Wilfridi Epiſc.in Actis SS.Benedict.ſæc.4.part.1.pag.724.

Hæc lenus excolicum quanto ſudore ſacellum
Emerit, expoſui; numnam miracula quibo?
Ennea ſi melico cbelim mihi carmine tangant,
Septenaſque jugem Ciclico dulcore ſorores;
Aut ſim magniloqui multus ſectator Homeri:
Non plane abſolvam: dictis jam cedo quibuſdam.

Per *Ennea*, bene Mabillonius novem ſorores intelligit & per *ſeptenas ſorores*, ſeptem artes liberales totidemque mechanicas: *Ciclicus* autem *dulcor*, Chorus dulcis omnium artium intelligendus.

CICLUM.[Menſura liquidorum.] Vide in *Siclum.*

¶ CICLUS. Vide *Cyclus.*

CICOMOLA. Charta anni 1245.in Tabul.Epiſc. Autiſſiod.*Cum contentio verteretur.... & ſuper hoc quod amoveri faceremus Cicomolas, quas levari feceramus pro pedagio à tranſeuntibus.*

¶ CICONELLA. Vide *Citonella.*

CICONES. Gloſſæ antiquæ MSS.*Olores, Cignos, id eſt, Cicones.* Vide *Cicinus.*

CICONIA. Ugutio & Joann.de Janua; *Ciconiam & Ciconium vocant Hiſpani lignum longum, quo in portis hauriunt aquam, quæ imitatur illius avis levantis & deponentis roſtra, dum clangit. Eam hortulani Telonam vocant. Tale lignum invenitur modo ſupra quoſdam puteos cum catena ferrea.* [Vide Iſidorum lib.20. Orig.c.15.Nicolaus Specialis lib.4.de Rebus Siculis apud Murat.to.10.col.987. *Cumque adhuc facium obſtidioni cedere penitus recuſaret, procul a caſtro, ingens turris trabibus tabuliſque conſertis... conſtruitur, quæ ſummis occulte rotis contra caſtrum funibus trahebatur, habens in ſummo eminentem longamque trabem, quam vulgo alii telonem, alii Ciconiam vocant, qua, poſtquam lignea turris hæret ſaxo, viros bellatores exponevent ſupra caſtrum.*] Gloſſ.Lat. Gall. *Ciconium, Soignole de puis.* Gloſſ.Lat.Gr. *Ciconia*, πλατάγη, μάγαδις. Hiſpani etiamnum *Ciconnal* dicunt. Vide Sebaſtian.Cobarruviam in hac voce.

¶ CICOTHUS, Pateræ ſpecies, apud Monach. Germanos. S.Willelmi Conſtit.Hirſaug.lib.1. c. 15. *Pro ſigno pateræ, ex qua bibitur tres digitos parum inflectæ, & ſic ſurſum tene. Pro ſigno Cicothi, eodem ſigno præmiſſo, hoc adde, ut digitum digito circumferas.*

¶ CICULUM, ὀλάριον. Gloſſ.Lat.Gr.

¶ CICUMA, Noctua. Vide *Cecua.*

¶ CICUMEA, *Fulica.* Papias MS.Avis eſt, Gallice *Foulque, poule d'eau.* Forte legendum *Cicuma*, ſaltem eadem videtur notio.

CICURIUS, *Prudens, gratus, cautus, aſſiduus, vaſer, placidus, manſuetus: unde Cicurare prudenter vel manſuete ſe continere, militare, manſuete facere.* Jo.de Janua.

CICURRIS, *Domeſticus ſus.* Papiæ. Ugutioni vero *Porcus natus ab apro ſilveſtri & domeſtica porca.* Vide *Maialis.*

¶ CICUTICEN, Qui canit cicuta ſeu calamo.Sidonius Præfat.in Panegyr.Anthem.verſu 15.

Alta Cicuticines liquerunt Menala panes.

CID, Dominus, vox Arabica, qua celeberrimum illum Hiſpanicum Ducem Rodericum *Diaz* donarunt Saraceni, ob præclaram virtutem bellicam, animique magnitudinem. Vetus Epitaphium apud Brizium Martinezium lib.1.Hiſt. Pinnatenſis c.46.

In hac tumba requieſcit Domna Eximind,
Cujus fama prenitefcit, Hiſpaniæ limina,
Regis Sanctii fuit nata, felicemque me fecit,
Roderico copulata, gentes quem vocabant Cid,
Hac in era milleſima fuit hic tumulata,
Centum & ſeiſageſima fuit atracta & balſamata,
Martii Nonas ſepulta, maneat cum gaudio,
Bona quia fecit multa præſenti Cænobio.

¶ CIDALARIUS. Charta Ottonis II. Imp. ann. 990.apud Bern. Pez Anecd.to.1.part.3.col.57. *Mancipiis utriuſque ſexus, parſchalkis, Cidalariis, veſtigalibus, cunctiſque utenſilibus ad eumdem locum Kint jure aſſignatis.* Vide *Cidelarii.*

¶ CIDARA, pro CIDARIS, utitur S.Auguſtinus Queſt.123.in Exodum.

CIDELARII. Charta Ottonis M. Imp. 950. pro Eccleſia Paderbon.apud Meibonium : *Cum...manſionariis, barſchalkis, aureariis, brunearüis, Cidelariis, molendinis, &c.* Infra : *Cidelariis, manſionariis, barſchalkis, &c.* Vide Metropolim Salisburgen-

burgenſem tom. 1. p. 227. [& ſupra *Cidalarius* .]

¶ CIDENTADANAGIUM. Vide *Citadanagium*.

¶ CIDFUNA, pro *Tribuna*. Vide in hac voce.

CIDIMA, vel CADIMA, Joanni de Garlandia in Synonymis Chymicis, *Lithargycum auri*.

¶ CIDONES, *Puerorum amatores*. Gloſſ. Iſid. legendum eſſet *Cydones*; reſpicit enim ad illud Virgilii:

Dum ſequeris Clytium infelix nova gaudia Cydon
Dardaniæ ſtratus dextra, ſecurus amorum,
Qui juvenum tibi ſemper erant, miſerande jaceres .

Ubi Servius: *De Cretenſibus accipimus, quod in amore puerorum intemperantes fuerunt, quod poſtea in Lacones & in totam Græciam translatum eſt, adeo ut Cicero dicat in libris de Republica, opprobrio fuiſſe adoleſcentibus, ſi amatores non haberent. Propter quod Poeta Cydonem inducit amatorem. Novimus autem Cydonas Cretenſes dici*. Vide & Donatum ibi. Hæc poſt Græcium.

¶ CIENTADAGIUM, *Cientagium*. Vide *Citadanagium*.

¶ CIFATUM, Menſuræ ſpecies, ut videtur, à ſcypho ſic dicta. Tabularium Montis S. Michaelis: *Robertus filius Alani dedit Abbatiæ ſancti Michaelis terram duorum Cifatorum mellis*: hoc eſt, quæ debebat duo Cifata mellis per annum. Vide *Ciffata*.

CIFETUM. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 5. *Unum runcinum ferrantem cum Ciſeto, & cum uno freno & ſella, &c.*

¶ CIFFATA, Menſuræ genus. *Madox* Formul. Anglic. *Quolibet die duas Ciffatas cervisiæ & unum ferculum de Elemoſynario, & potagium, quod ad officium pertinet, & dimidiam marcam per annum & unam veſtem pelliceam*. Exigua eſt hæc menſura, ſiquidem uni homini duplicatur quolibet die. Vide *Cifatum*.

CIFO, Italis *Ciſone*, Garcio, garciunculus. Ugutio: *Hiſtrio, quaſi Ciſſo, i. geſticulator, joculator, qui diverſos geſtus & habitus hominum ſcit repræſentare*. Hinc forte noſtri *Ciſon*, pro re nihili. [V. *Ciſſones*.]

CIFRÆ, CHILFRÆ, ſeu ZIFERÆ, Notæ numerales. Noſtris *Cifres*, [nunc *Chiffres*] dicuntur hæ notæ arithmeticæ 1.2.3.4.5.6.7.8.9.0. quarum prima eſt unitatis, ſecunda binarii, &c. 9. novenarii: o vero circularis nota, quam ex his ſolam alii vocant *Ziferam*, Georgius Valla *Zipheram*, per ſe quidem nihil ſignificat; ſed aliis notis addita, numerum multiplicat. Cujus gentis aut hominis hoc inventum ſit, ſeu litteræ ſint, aut notæ, haud conſtat. Quidam ab Hebraico *Sapbar*, quod ſonat, *numeravit*, originem accerſunt. Valla lib. 1. Arithmeticescap. 1. Indis, Orientalibus gentibus, inventum tribuit, argumento deſcriptionis quæ à dextris partibus in ſiniſtras eat, quod Chaldæis, Syris, Ægyptiis, & toti denique Orienti eſt commune. Alia alii commentantur, ut Cobarruvias, Voſſius in Mathemat. Reinhartus Robigius lib. 8. Robigal. cap. 1. Octavius Ferrarius, Athanaſius Kircherus in Arithmologia, Daniel Papebrochius in Serie Patriarch. Hieroſolym. p. 55. to. 3. Mail., Daniel Huetius in Demonſtrat. Evangel. pag. 647. &c. Breviloquus: *Ciſra, figura nihili*. Parabolæ Alani de Inſulis;

Inter narrantes Chilfram juvat eſſe figuras.

Idem in Planctu naturæ: *Illic veſpertilio avis bermaphroditica Cifri locum inter aviculas obtinebat*. Et lib. 2. Anticlaudiani cap. 7.

Qua ratione, quibus cauſis, H, littera non ſit,
Cum ſibi prætendat ſcripturam, nomen & uſum,
Sed Cifri loca poſſideat, ſolaque figura
Jus ſibi defendens elementi præferat umbram.

Henricus Aquilonipolenſis in Lubecca lib. 2. c. 11.

Ut pupa præſumſit aquila eſſe, aſinus leo quondam,
Simia regnatrix, Cifra figura fore.

Scribit Theophanes ann. 2. Rhinotmeti, & 19. Coprony mi, p. 314. & 362. Arabes neutiquam numeros ſua lingua exprimere potuiſſe, ideoque in deſcribendis publici ærarii codicibus, Chriſtianos adhibere ſolitos fuiſſe.

¶ CIPHRÆ, Characteres occulti, Gall. *Chiffres*, quibus arcana & quæ ab aliis ignorari intereſt, ſolent perſcribi ac ſignificari. Illarum varias ſpecies, *Cipbras ſimplices, non ſignificantibus characteribus mixtas, duplices litteras uno characſtere complexas, Cipbras rotæ, Cipbras clavis, Cipbras verborum*, enumerat illuſtris Verulamius. Vide Hofmannum in Lexico.

¶ CYFRÆ, pro *Cifræ* ſcribit Bern. de *Breydenbach* pag. 190. Itinerarii ſui Hieroſol.

¶ CIFUS, pro *Scyphus*, Vaſculum potorium. Occurrit in Codicillo Bertrandi de Turre an. 1281. apud Baluz. Hiſt. Arvern. tom. 2. pag. 508. & ſupra in *Caritas dicta menſura vini, &c.* Chartular. Compend. *Duo manutergia, tria auricularia, duo Cifi madelim*.

CIGNONUS. Tabular. Priorat. de Domina in Delphinatu fol. 114. *Et 8. jornales pro corovata, & pro Kl. 6. den. de ublias, & 1. faſſum de Cignonis, & dimidiam boxiam, &c.*

¶ CIHARE, *Vocare*. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. legendum *Ciere*.

CILIARE, *eſt detinere oculos avis* (falconis) *claufos cum palpebra inferiore ſuperinduĉta uſque ad cilium. Dicitur autem Ciliare pro eo quod cum palpebra inferiore contegitur oculus uſque ad cilium*. Ita Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi cap. 37. ubi ciliandi falcones modum pluribus deſcribit.

¶ CILIATURA, Cilium, Pili palpebrarum. Vide de locum in *Raſpare*.

CILIATUS, ἱσοφρὺς, in Gloſſ. Gr. Lat. [Addunt aliæ Gloſſæ ſimiliter Gr. Lat. *Cilio magno prædituſ*: ſed melius in Supplemento Antiquarii, *Pulcher ſupercilii*.]

¶ CILICIATUS, Indutus *cilicio*. Acta SS. Maii tom. 2. p. 248. D. in Vita S. Stanislai: *Vade in Cracoviam Ciliciatus & nudipes*.

¶ CILICIO, Cælum, Scapellum. Vide *Cælio*.

CILICIUM, Veſtis interior, ſeu ſubucula ex pilis animalium contexta, (unde nomen) quam Monachi & vitæ ſanctioris viri ad domandam carnem, ſub cæteris veſtibus deferunt, ne dum cernitur, vanam procreet oſtentationem; unde *Cilicium* ab ordinario Monachorum habitu rejicit Caſſianus lib. 1. Inſtit. cap. 1. dicens, ſapere ſuperbiam, & nullum corpori conferre emolumentum, impedire item laborantem, neque ſuo tempore in uſu fuiſſe, niſi apud paucos. Gloſſ. Baſilic. Κιλίκια, τραγοτάπη Κιλικικοῦ βασιλικὸν ὑπερίγκιον τὸ ἀπὸ τριχῶν, ὅθεν καὶ τὸν τεχνίτην σαγιστὴν λέγομεν Κιλίκια λέγοντες. Jo. de Janua: *Cilicium, velamentum factum de pilis caprarum, vel taxorum, unde tentoria fiunt, & mortui operiuntur*. Paulinus lib. 2. Vitæ S. Martini:

Quin & contexto ſotis coopertus amictu,
Exeſa aſſidua compunxit acumine membra,
Ut tereret tenuem veſtis nimis aſpera pellem,
Et cutis extentis ſtimulis attacta paveret.

De ciliciis & cilicinis, conſule Salmaſium ad Solinum p. 488. Savaronem ad lib. 4. Sidon. Epiſt. 24. Lindenbrogium ad lib. 24. Ammiani & Haeſtenum.

CILICIA, ſeu Κιλίκια, & Κιλικίαι, vocabant etiam Græci nuperi *Centones* ac *ſeltra*, quibus telorum & lapidum, è machinis emiſſorum, vim retunderent. Προκαλύμματα τραγίων τριχῶν, ἃ ἐπὶ καλοῦσι Κιλίκια, Procopio lib. 2. Perſic. cap. 26. Vide Leonis Tactica pag. 52. 61. 106. 231.

CILIO, [CILIUM, CILIX.] Ugutio: *Hic cilix, quem vulgo cilionem, vel Capſellam vocant*. Vide *Cælio*.

CILLABA, alias *Cilliba*, *Menſa cibatoria, quæ fini-*

finita comeſtione renovetur, & dicitur à cilleo, ex. hoc & aſſidela dicicur. Joan. de Janua. Feſto *Cillibæ* eſt *menſa rotunda.* [Legendum *Cibilla*, ut & apud Varronem li.4.de Lingua Lat.c.25 *Menſam eſcariam cibillam appellabant; ea erat quadrata, ut etiam nunc in caſtris eſt: à Cibo Cibilla dicta: poſtea rotunda facta.*]

¶ CILLERE, Movere, apud Iſid.lib.20.Orig.ca. 14.& in Gloſſario Sangerman. MS.n. 501. Vox eſt veteris Latii. Plaut.Amphitr.*Aliquem hominem allegent, qui mihi advementi os Obcillet probe.* Miracula S.Dionyſii Pariſ.in Actis SS. Benedict.ſæc.3.part.2.pag.359. *Sole jam in occiduas vergente partes, quædam adoleſcula .... textili opere laborabat; cum repente ferrum radioli quo fila Cillebat, manus ejus adheſit tam valide, ut cruciatum ſe cauterii ferre voce querula teſtaretur.* Vide *Cillaba.*

CIMA, *Cocumula*, in Gloſſ.Iſid.[Excerpta Pithœi *Cuma*, non male pro *Cyma*. Pro *Cocumula* Grævius emendat *Cumula*. Forte melius *Comula*, ex his libri 17.Orig.cap.10.verbis: *Cima dicitur quaſi coma; eſt enim ſummitas olerum vel arborum, in qua vigens virtus naturalis eſt.* Pro *Coma* Gloſſator ſcripſerit *Comula*. Ut ut eſt *Cyma* non *Cima*, à Græco κῦμα per craſin pro κύυμα ſcripſerunt Plinius & alii. Ille lib.9. c.8. habet : *Cymas braſſica à prima ſectione præſtat proxima vere. Hic eſt quidam ipſorum caulium delicatior teneriorque cauliculus.* Hinc Galli *Cime*, Itali & Hiſpani *Cima* montis acumen appellant, ac generatim cujuſvis rei altioris ſummitatem. Charta Theobaldi Comitis Campaniæ pro Abbate Moliſmenſi an. 1233. *De iiſdem nemoribus capient Mondebi quicquid ipſis neceſſe fuerit ... tam in groſſo quam in gracili ... à pede uſque ad Cimam.* Potio probatiſſima contra calvitium in Codice veterum Canonum MS.decimi circiter ſæculi, è Bibl.Illuſt. D.D. *Chauvelin* Cuſtodis ſigillorum regiorum:

Tres nimium Cimas dura de rupe revulſas,
Tot picæ ſaltus capies, tot fibila milvi,
Tot ſonitus laticum, rana tot fronte capillos,
Virginis ex factis ternos compone maniplos.
Hæc una vitreo calici congeſta terantur
Vaſe rudi pilo, Bacchi commixta liquore,
Solis in exortu turbato porrige calvo,
Mox teneras capiti cernes concreſcere crines.]

¶ CIMATIO ARBORUM, Arborum *cimæ* ſucciſæ. Vide locum in *Houſebote*.

¶ CIMATOR, Tonſor pannorum, in Actis SS. Junii 10.3. pag.936. ubi de B. Michelina: *Tertio accedere debeant omnes mercatores, ſartores, Cimatores, merciarii.*

¶ CIMBA, Capſa Reliquiarum. Translatio S. Mauri Martyris an.1348.*Nonnullas Reliquias...de quadam capſa ſeu Cimba antiqua* (*tranſtulimus.*)

CIMBARIUM. Vide *Ciborium*.

¶ CIMBER MERCATURARUM, ſ.Tantum mercis quantum *Cymba* vel *Cymbula* vehi ſolet. Litteræ Philippi Aug.Franc.Regis ann. 1207. apud de *Lauriere* 10.2.pag.413. *Quæcumque navis de Inbernia veneris, ex quo caput de Guernes tranſieris, Rothomagum veni-ve, unde nos de unaquaque navi habebimus unum Cimber mercaturarum, vel decem libras.*

CIMBIA, *orum*, Joanni de Janua, *Pocula facta ad ſimilitudinem cimbæ navis*. Ex Gr.κύμβιον. Ælfricus in Gloſſ.cap.de Vaſis; *Cimba*, ſcip-fæt.

¶ CIMBICES, *Minima quæque plurimi facientes*, apud Suſſannæum in Vocabulario, à Græco κίμβηξ, Sordidus, tenax & plus æquo parcus.

¶ CIMBORIUM. Vide *Cimbarium* in *Ciborium*.

CIMBRI, *Lingua Gallica latrones dicuntur*, inquit Feſtus. Gloſſæ MSS. Regiæ Cod. 2062. Κίμβρος, ὁ λῃστής. Inde forte aut genti nomen, aut à gente latrocinante latronibus ipſis.

CIMBRIONES, in Jure Hungarico, dicuntur Cuſtodes cumum regiorum.

¶ CIMEDALIS, ut mox *Cimelia*. Supellex. Informationes Civitatis Maſſil.de paſſagio tranſmarino in Codice MS.Sangerman. *Item piſces ſalſos, & copas, & allea, & alia victualia, oleum & ſirſum, & Cimedales ſecundum conditiones perſonarum.*

CIMELIA, Cimilia, Thefauri, vaſa, donaria Eccleſiæ, ex Græco τὰ κειμήλια: Supellex pretioſa,quam quiſque habet . Lexicon Gr. MS. Regium: Κειμήλιον, πᾶσα ὕπαρξις χρήματα. Heſychius: Κειμήλια, σκεύη, ἄῤῥατα, καὶ ἀποθέτεται χρήματα. Homerus Iliad. ζ.

Πυκὰ δ' ἐν ἀδύτοις πατρὸς κειμήλια κεῖται,
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.

Depoſitivæ pecuniæ, Senatori lib.6. for. 8. Gregorius Magnus lib.1.Epiſt.10.*Quæ de diverſis Eccleſiis Cimelia ſunt collecta ... ferventur.*

CIMILIA. Anaſtaſius in S. Vitaliano PP. *Sed & vaſa ſacrata, vel Cymilia ſanctarum Dei Eccleſiarum tollentes, nihil dimiſerunt.* In Severino : *Et ſigillaverunt omne veſtiarium Eccleſiæ, ſeu Cimbilia Epiſcopi, &c.* Alii Codd.præferunt *Cimilia*. Adam Bremenſis cap.15. *Beati vero Remigii Cimilia cum ingenti honore ſervavit Breme.* [Arnulphus in Hiſt. Mediolan. apud Muratorium to.4.p.9.col.1.*Præcipue in theſauris & Cymiliis omnibus, quibus incomparabiliter affluebat.*] Vide Paul.Warnefr.lib.5.Hiſt.Langobard.c.11.

CIMELIARCHA, Theſauri & cimeliorum cuſtos . Collatio quæ ſub Juſtiniano facta eſt Conſtantinop. *Vir venerabilis Euſebius Presbyter, & Cimiliarche ſanctiſſime majoris Eccleſiæ.* Κειμηλιάρχης, in l. fin. C. de Bon.auctor.judic.poſſid. & Nov.40.κειμηλιοφύλαξ in Concilio Calched. Act.10. Vetera Acta Eccleſiæ Mediolanenſis apud Puccinellum in Vita S. Simpliciani: *Hic addidis magiſtros cum octo pueris Eccleſiæ Mediolanenſis, necnon octo Lectores minores cum Scola S. Ambroſii, & cum Cimiliarcha, numero 20.inter maſculos & feminas ad munus offerendum in perſona totius populi.* Adde Ughellum to.4.pag.616.656.to.6.pag.156.159.162.170. 174.[Sumitur etiam feminino genere pro Theſauraria in Annal.Benedict.to.4.p.21.n.50.ubi exhibetur *Epiſtola ad Hazechan Sanctimonialem, urbis Quidilmæ Kimiliarchen.*]

CIMILIARCHIUM, Locus ubi reponuntur Κειμήλια. *Sacrorum vaſorum ærarium*. Κειμηλιαρχεῖον, in Epiſt.2. Gregorii II.PP.ad Leonem Iſaurum in VII.Synodo.Vide Gregorium Magnum lib.1.Epiſt.130.lib.2.Ind.11.Epiſt.49.lib.10.Epiſt.45.Anaſtat.Bibl.in Vita S.Jo. Eleemoſ.num.26.84.l.20.Cod.de Agricol.Κειμηλιαρχικὸν, in Nov.70.cap.4. Gloſſæ MSS. *Cimeliarchum, ſecretarium principale.*

¶ CIMEN, Somnus, dormitio, Gr. κεῖμαι, κοίμησις. Vide locum in *Cimiterium*.

1. CIMENTUM. Gloſſ.Arabico-Lat. *Ciminto*, Hiſpanis: *Fundamentum. Cimentarius, qui diſponit fundamentum.*

¶ 2. CIMENTUM. *Mendacium, cogitatum*, in Gloſſario Sangerman.MS.n.501. Legendum procul dubio *Commentum*.

¶ CIMERIA, Cimerium, Impoſita ſummæ galeæ figura, Gall. *Cimier*, Italis *Cimiero, Cimiere*, apud Rymer.to.5,pag.569.col.2. in Conventionibus Edwardi III.Regis Angl.cum Januenſibus an.1347. *Et in elmum cum Cimeria, in cujus circuitu erant litteræ dicentes: Edwardus Dei gratia Rex Franciæ & Angliæ, & Dominus Hibernie.* Bernardus Thelaurarius de Acquiſitione Terræ Sanctæ c.167.*Inſidebat enim eoque magno & ipſe forma procerus ſupra galeam habens cervina cornua pro Cimerio.*

¶ CI-

¶ CIMESSOR, Homo conditionis abjectæ, apud Ammianum 28.4.

¶ CIMETERIUM. Vide *Cœmeterium*.

CIMETUM, Panni species. Historia Abbatiæ Condomensis pag. 509. *Fecit fieri unam insulam cum tunica & dalmatica de bisso seu Cimeto viridi, & tria vestimenta parata*. Leg. forte *Bruneto*.

¶ CIMICO, Κοζίζω. Gloss. Lat. Gr. Est autem κοζίζω seu κοζίζομαι, Blandior, blande compello.

¶ CIMILIA, Cimiliarcha. Vide *Cimelia*.

CIMILINE, Ugutioni & Joanni de Janua, *dicitur vas aquaticum ad abluendas manus, ut dicunt bacinum*. Hac notione fumitur etiam apud Honorium III. PP. in 5. Compil. lib. 5. tit. 19. c. 1. & c. 29. de Verb. signif. pro eo nempe vase in quo Sacerdos sacra faciens manus abluit, & quo postmodum uti solent Diaconi aut Subdiaconi, qui eidem deserviunt, ad excipiendas oblationes quæ offeruntur inter Missæ solennia, dum patena populo osculanda præbetur: *Verum quia postmodum Sacerdos prædictæ Capellæ asserens oblationum nomine minime contineri ea quæ ipsi Capellæ in festivitate omnium Sanctorum mittuntur, vel portantur ad illam, seu ad domum Sacerdotis ejusdem intuitu defunctorum: necnon quæ in Cimilini ponuntur, quod de altari suscipit, &c.* Testamentum Guallæ Biccherii Card. Vercellensis an. 1227. apud Aug. *de la Chiesa* in Hist. Eccl. Pedemont. c. 36. *Item relinquo hospitali S. Andreæ de Vercellis omnia vasa mea argentea, scilicet Cimimalia, cupas, & cultellos, &c. Cimimile manicatum*, apud Thom. Archid. in Hist. Salonit. cap. 16. Quidam à κειμήλιον formatum vocabulum putant, sed ex *aquimanile* abbreviatum constat. Vide in hoc verbo.

¶ CIMINETA, Caminus, Gallice *Cheminée*. Hist. Dalphin. to. 2. pag. 274. in Computo an. 1333. & seqq. *Pro reparatura Ciminetæ salæ magnæ taven.* 1.

¶ CIMINUM, Cuminum, seu cyminum sativum, Gall. *Cumin*. Angl. *Cummin*. Charta Pacis inter Simonem Epiſc. Meld. & Fulconem Abb. S. Germani à Pratis an. 1185. in Tabulario Meldensi: *Semel in anno debetur Episcopo Meldensi ab Ecclesia S. Germani procuratio sub hac forma, LX. panes de pane Convetus in eodem pondere & mensura. Pro coquina X. sol. Paris. dimidia libra piperis & dimidia Cimini, III. libræ ceræ ad parvum pondus, vel una ad magnum, &c.* Eadem repetuntur in Charta Fulconis in eodem Tabulario asservata. Charta Gisleberti *de Caercez* an. 1224. in Archivo Monasterii B. Mariæ de Bono Nuncio Rotomag. *Reddendo inde annuatim mihi & hæredibus meis unam truciam Cimini in Pascha. Madox* Formul. Anglic. pag. 231. *Et redditu unius libræ piperis & unius libræ Cimini*. Occurrit rursus in Præcepto Philippi Pulcri Franc. Regis an. 1304.

¶ CIMISTERIUM, ut *Cimiterium* vel *Cœmeterium*. Charta Michaelis Epiſc. Taraſſon. in Libro rubro S. Martini Sagienſis fol. 39. *Concedo vobis.... Ecclesiam cum domibus, clausiris, Cimisteriis, &c.*

¶ CIMITERIALIS Ecclesia, in qua humantur corpora mortuorum. Stephanotius Antiquit. Benedict. in Vaſconia part. 1. pa. 669. ex Chartulario Generenſi: *Dederunt S. Petro Ecclesiam de Sarsa quæ est baptismalis & parochiarum v. ſi Cimiterialis*.

CIMITERIUM, pro *Cœmeterium*, noſtris etiam num *Cimetiere*. Ebrardus in Græciſmo cap. 8.

Eſt quoque dulce cimen, inde Cimeterium.

Infra:

Eſt latio terion, inde Cimiterium.

Iſo Magiſter in Gloſſis ad Prudentium: *Cymitron Græce, Latine dormitorium. Hinc Cymiterium & Cymiteria dicuntur, id est, dormitoria, in quibus ſanctì quaſi dormive videntur uſque ad diem judicii*.

¶ CIMITERIUM, Oblationes pro humatione. Index MS. Beneficiorum Eccleſiæ & Diœceſis Conſtantienſis fol. 20. è Muſæo D. *de Cange*: *Levat dictus Rector Cimiterium cum pertinenciis una cum altalagium*. Vide *Cœmeterium & Sepultura*.

¶ CIMITERIUM, Azylus circum Eccleſiam. Charta Stephani Epiſc. Redon. ex Archivo Majoris Monaſterii: *Stephanus Dei patientia Redon. Eccleſiæ humilis, minister. Civca Capellam S. Autberti, ad refugium tantum vivorum, non ad ſepulturam mortuorum, quoddam Ciniterium benedixeramus, inconſultis Monachis Majoris Monaſterii, in quorum parochia Capella ſita eſt; ideoque prohibemus ne ſepultura ibi abſque voluntate monachorum fiat*.

¶ CIMITERIUM, Locus quidam ſeu vicus forte prope Eccleſiam conſtitutus. Charta anni 1249. in Tabulario Caſæ Dei de Jure præpoſitali *veteris Cimiterii de Jays. Homines Cimiteri de Jay vendere vinum ſeu ſtagnum debere in dicto Cimiterio*.

¶ CIMNIFO, γυναικὸν κοσμητικὸν. Gloſſ. Lat. Gr. *Qui ornat mulieres*. Mendum eſt pro *Cimiſio*. Vide *Ciſnifesus*.

CIMONA, Equi morbus, *cum equus diu ſtetis infrigidatus in capite, in qua fluxus rheumatis ſit per nares continue, velut aqua, &c.* apud Petrum de Creſcentiis lib. 9. de Agricult. cap. 24. Ubi vetus Interpres Gallicus habet *Cimorra*, vertitque *Morve*. Italis *Cimorro*, eſt quod *Gourme* dicimus.

CIMOSUS. Conſtitutiones Petri Epiſcopi Ruthenenſis Legati Apoſt. in Cypro inſula an. 1312. cap. 32. *Quod ſolennes fiant Eccleſiæ per Prælatos, ubi facilè non ſunt... de opere bono & ſolido, tamen nullatenus Cimoſo, &c.*

CIMUSSA, Cimussator. Gloſſ. Lat. Gr. *Cimuſſa, σφρὶ*. Lego *σφρὶς*, id eſt, *Ceruſſa*. Gloſſ. Gr. Lat. MS. ψιμύθιον, *hæc Ceruſſa*. ψιμυθιστὴς, *Cimuſator*. Editum habet *Cimuſſa*, & *Cimuſſator*.

¶ CINABRIUM, Cinnabaris, Gall. *Cinabre*, Ital. *Cinabari, Cinabarino* & *Cinabro*. Chronicon Parmenſe ad an. 1287. *Et ob hoc fuit ordinatum, quod unus alius liber de novo fieret ad exemplar illius, qui erat ad ſacriſtiam Majoris Eccleſiæ, & qui deberet rubricari de Cinabrio*. Vide *Cinnabar*.

¶ CINADA, pro *Civada*. Vide in hac voce.

¶ CINÆDUS, λακκοίτωδης, *Candidam habens frontem*. Supplem. Antiq. An Cinædus, perditus, impudens λακκοίτωδης dictus, quod nihil erubeſcat?

¶ CINAWERDUNIA. Vide *Cinewerdunia*.

¶ CINBOLUM, Campanula, tintinnabulum, quo Monachi vocantur ad refectorium, ab Occitano *Cimboul*, Crotalum, Gall. *Grelot*. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſanæ: *Finitiſque Veſperis..... tenditur ad prandium, & in introitu pulſatur Cimbolum, deinde inſquilla in principio & in fine*. Et paulo poſt: *Dum videtur Priori, quod ſit hora condeſſeus (condecens) mittit aliquem de conventu ad pulſandum Cimbolum pro collatione facienda, pulſatoque Cinbolo...omnes tendunt ad refectorium*.

¶ CINCENDELA, Cincendula. V. *Cicindela*.

¶ CINCIARE, Pipilare. Dicitur de pipatu ſeu garritudine paſſerum. Vide locum in *Braulare*.

¶ CINCIDELE. Vide *Cicindela*.

CINCIDES. Tudebodus lib. 1. Hiſt. Hieroſol. pag. 778. *Alii mittebant Cincidas in piſcinam, & poſtea demittebant in eas ſuum*.

¶ CINCINERIUM, Umbella, umbraculum, Gall. *Dais*, olim *Cincelier*. Inventarium Eccleſiæ Noviom. anni 1419. *Item unum Cincinerium de tela trium colorum. Bible Hiſtoriaux* apud Borellum: *Quand Judith vit Holofernex geſir en ſon lit, deſſous un Cinnelier, qui*

qui eſtoit de ſaphir, d'eſmeraudes, & couvrées d'or & de ſoye, &c.

¶ CINCINNIUM. Dicta B. Ægidii Ord. Minorum, to.3. April. pag. 234. *Redditur unicuique aurum pro auro, ſcarletum pro ſcarleto, Cincinnium pro Cincinnio.* An pilum pro pilo, inquit Editor? Fere crediderim idem eſſe quod *Cincinerium*.

CINCINNOSUS, *Cui capilli criſpi depẽdẽt.* Papias.

¶ CINCINNUS SANGUINIS dicitur de ſanguine fluente, qui quaſi cincinnos deſcribit. Tranſlatio S. Habundi Mart. inter Acta SS. Bened. ſec. 2. part. 1. p. 520. *Ecce ſubito illic dum quidam ejuſdem Patris Diaconus in ſindone munda Sancti oſſa ulnis geſtaret, videt repente aſporis in eadem ſindone Cincinnos Sanguinis pendere, ac ſi eadem hora ſanctus ille Martyr gladio percuſſus fuiſſet.*

¶ CINCTA, Cingulum, zona, Gall. *Ceinture*. Fundatio Prioratus S. Petri de Salve an. 1029. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 150. *Crucem unam, caſulas tres, ſtolas, manipulos, Cinctas viginti quatuor.* Acta B. Joangnoli, to. 2. April. p. 954. *Quamdam pulchram burſam cum Cincta.* Rurſum occurrit to. 3. pag. 516.

¶ CINCTA, Circuitus, ambitus, modus piſcandi, quo circumeundo piſces *cinguntur* & capiuntur. Statuta Piſcatorum Maſſil. MSS. *Piſcatores utentes ingenio ſive arte vulgariter appellata de Poſta, cum qua magni piſces, præcipue tuni Cinguntur ſive accumulatur ...cum qua piſces tuni illa arte & via Cincta rum accumulantur & capiũtur in numero infinito ad utilitatẽ publicæ rei, qua utẽdo & piſcãdo arte illa de Corre à loco de la Corona in mari citra opinatur occaſioũ dare piſcibus tumorii fugiẽdi, & ſic Cinctas illas & captionẽ piſciũ turbat.*

CINCTORIUM, Ζώνη, Cingulum, Gall. *Ceinture*. Uguio: *Cinctorium, quo cingimur*. Teſtamentum S. Cæſarii Arelat. *Leoni Preſbytero manutergium dari volo, Domino meo Cypriano Epiſcopo mantum, & Cinctorium melioremdari volo.* Charta Hugonis Ducis Burgund. an. 1097. pro Eccleſia Avalonenſi t. 6. Spicilegii Acheriani: *Amicti 10. aurei, Cinctoria 6. ſtolæ aureæ 8. &c.* Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imperial. part. 2. *Vidi equidem cum nuper Romæ eſſem, allatam Cardinali Magiſtro Petro Capuano corrigiam de corio ſalamandræ amplam velut Cinctorium renum; & cum ex contractatione aliqua ſordes contraxiſſet, in ignem ipſam vidimus ab omni inquinamento purgatam, & in nullo conſumptam.* Adde Orderic. Vital. lib. 6. pag. 616. 622.

CINCTORIUM, Pugio. Gloſſ. Lat. Gr. *Cinctorium*, παραζώνιον. *Paraζonium* vero παραμήκιαιρα Græci exponunt. Gloſſ. Iſidori, *Cinctorium, gladius*. Perperam *cinctrorium*; & ita legendum apud Melam cenſent plerique: *Mars omnium Dens, ei pro ſimulacris enſes & cinctoria dedicant*: pro *tentoria*. Martialis lib. 14. Epigram. 32. de Perizonio:

Arma Tribunicium Cingere digna latus.

¶ CINCTORIUM CERÆ, Filum cera obductum, quo cingitur ſepulcrum Sancti, cui cinctorium iſtud devovetur. Acta B. Bertrandi to. 1. SS Junii pag. 791. *Voſuit ſuper ſepulturam ejuſdem Beatiſſimi unum Cinctorium Cera.* Ibid. pag. 794. *Vovi cingere ſepulturam ipſam cum uno Cinctorio de Cera.*

¶ CINCTUM, f. Murorum ambitus, ut infra *Cintum*. Acta confecrationis Eccleſiæ Urgellenſis an. 819. Marcæ Hiſpan. col. 763. *Deinde ipſas parrochias de Valle Lordenſis, id eſt, ipſam Petram cum Argilers, vel Siſeber, cum Linars & Monte Calvo ſive illa Curriz, vel Meſapol, utque Terrers, ſive Taravil, & illo Cincto, vel Curregano, atque illam Tintillaginem, vel Oderam, ſeu ipſam Moram, vel illam ſilvam, atque Biſauram.*

¶ CINCTURA, Cingulum, Gall. *Ceinture*. Vide de *Chriſtiani de Cinctura*.

¶ CINCTURA REGINÆ. Vide *Zona Reginæ*.

CINCTUS. *Cinctus judex*, à Principe delegatus, cingulo donatus. Senator in Pſalm. 29. *Cingulum ſignificat quod ad judicis pertinet dignitatem: nam Cincta poteſtas in ipſo vocabulo noſcitur conſtituta. Sic enim Cinctum dicimus judicem, quando ejus faſces honoreſque declaramus, &c.* Idem libr. 6. Variar. Epiſt. 2. in formula Patriciatus: *Hinc eſt quod & honor ipſe Cinctus eſt, cum vacaret, nihil juriſdictionis habens, & judicantis Cingulum non deponens, &c.* Vide lib. 4. Epiſt. 4. Sidon. lib. 5. Epiſt. 7. &c. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Hic conſtituit ut nullus Clericus...ante judicem Cinctum cauſam diceret, niſi in Eccleſia.* Ivo Carnotenſ. Epiſt. 241. *Legibus autem non continetur, immo prohibetur ut Epiſcopus à judice ſeculari ad onuſam Eccleſiaſticam vocetur, vel Cincti judicis ſententiæ ſubjiciatur.* Adde Epiſt. 247. Papianus ad lib. 1. Sentent. Pauli tit. 5. *Qui apud Cinctos, aut privatos judices fuerit de calumniæ objectione convictus.* Ubi Cellotius ad Conc. Duziacenſe, perperã reponit *civicos*. Rabanus Maurus Poem. 4.

Judex Præcinctus migrans tibi rite miniſtret.

Non modo vero cinctus judex privato opponitur, ſed & Eccleſiaſtico.

¶ CINCURRIS, Ugutioni *dicitur porcus natus ex apro ſilveſtri & domeſtica porca*. Vide *Maialis*.

¶ CINDACUM, f. pro *Cendatum*, Pannus ſericus, apud Rymer. to. 4. p. 363. *De panuis Tarſen, de ſerico, de Cindacis, de ſeta & aliis diverſis mercibus; &c.* Vide *Cendalum*.

CINDADUS, CINDALUM. Vide *Cendalum*.

CINDATOR, Incantator, Magus. Vetus Gloſſ. *Cinda tor, γόης*. Quid ſi legamus *Cinerator*, ut ejuſmodi maleficiintelligantur, qui *fortilegia fua faciunt in cinere*, ut eſt in Decretis S. Stephani Regis Hungar. lib. 2. c. 31. Vide Notas noſtras ad Cinnamum p. 480. 481.

¶ CINDATUS. Vide *Cendatus*.

CINDRA. Leges Foreſtarum Scoticar. c. 7. *Iſte eſt modus pannagii, videlicet de qualibet Cindra, id eſt, de 10. porcis, Rex habebit melioremporcum, & foreſtarius unum bogaſtrum.*

¶ CINEFACTIO, Verſio in cinerem. Acta SS. Junii to. 3 p. 172. de S. Bennone: *Secum in ſepulcro inventa fuit ab ſque omni Cinefactione.* Hac notione vocem *Cinefactius* uſurpavit Lucretius 3. 920.

At nos horrifico Cinefactum te prope buſto
Inſatiabiliter deflebimus, &c.

CINEGILD. Vide *Cenegild*.

¶ CINEOLUS, Pullus cigni. Vid. locum in *Erratis*.

¶ CINER, κόνις, *Cinis*. Supplem. Antiquarii.

CINERAGIUM, apud Guid. Papæ Conſil. 91. quibuſdam eſt jus comburendi herbas in ſilva, & ex iis conficiendi cineres. In Arreſtis an. 1285. in Reg. *Olim* fol. 26. *Breſia & Cineres* recenſentur inter uſagia foreſtæ de Leonibus in Normannia: ſed legendum *Civeragium* docemus in hac voce.

CINERARIUM, Sepulcrum, conditorium in quo cineres mortuorum conduntur, in veteribus Inſcrip. apud Gruterum 418. 12. 663. 3. 850. 10. Hinc *Cinerarii ſines, & ſepulturarii*, apud Gromaticos p. 304.

1. CINERARIUS, Qui pulvere unguentario capillos conſpergit. Ugutio: *Cavillo, qui calamiſtrum calefacit, ſcilicet ferrum quo capilli criſpantur, hic vulgo Cinerarius dicitur.* Vox Varroni, Catoni, & aliis nota. Gloſſ. Lat. Græc. *Cinerarius*, κονιστήρ. Concilium Eliberitanum can. 67. *Prohibendum ne qua fidelis, vel catechumena, aut comatos, aut viros Cinerarios habeant: quæcunque hoc fecerint, à communione arceantur.*

2. CINERARIUS, Qui ex herbis deſiccatis in nemore cineres conficit, *Cendrier*, in Statuto Francifci I.

Regis Franc. an. 1518. pro Foreſtis art. 9. Charta an. 1103 ex Tabulario S. Arnulphi Criſpiacenſis: *Stephanus Comes volens ire Hieruſalem, de iis quæ uſurpaverat, ſatisfecit: uſurpaverat namque griariam, & circam, exartos, & Cinerarios, & molendinum*; &c. [Chartul. SS Trinit. Cadom. fol. 41. *Hæc deſtructio (nemorum) facta eſt per carbonarios & per Cinerarios & per vindictones*,] Charta Alienoræ Comitiſſæ S. Quintini an. 1193. in M. Paſtorali Eccleſ. Pariſienſis lib. 3. Ch. 1. *In prædicto nemore habeo Cinerarium, pedicarium, archiavium, exartatorem*; &c. Occurrit etiam ibidem infra. Inquiſitio de Foreſta Aquillinæ in Regeſto Philippi Aug. Herouvallano fol. 118. *Cendrerius habet vivum nemus ad faciendum ſuum recoctum, unum ſcutellarium ſe altero ad ſuum uſuarium*. Porro cineres confici in foreſtis Regiis abſque licentia vetant paſſim Regum Statuta de Foreſtis, an. 1518. art. 9. an. 1547. 1566. 1605. &c. apud Claudium *Rouſſeau* in Collectione Statutorum pro Foreſtis.

CINERASTIUM ARGENTUM. Vetus Charta Longobardica apud Ughellum tom. 5. Italiæ ſacræ pag. 1504. *Quia ſuſceptum completum apud me habeo pretium à vos jam nominata Domna Maria Comitiſſa emptrice juxta lege veſtra Romanorum, hoc eſt, argentum bonum Cinerariſium ſpectatum libras undecim, ut inter nos ſtatutum fuit*, &c. *Acendrado* Hiſpani dicunt. Vide Covarruviam de Veterum numiſmatum collat. cap. 2. n. 6.

¶ CINERATUS, Ambuſtus, redactus in cinerem. Epiſtola Guiberti Abb. Gemblac. ad Gertrudem virginem apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 931. *Ammalia quæque & altilia domeſtica, aut Cinerata, aut ab boſtibus abducta*. Supra in v. *Cacabatus*. *Cineratus* accipitur pro denigratus.

¶ CINERESCERE, Cinerem fieri, in cinerem redigi. Tertull. Apolog. cap. 40. de pomis Sodomiticæ regionis: *Si qua illic arborum, poma conantur oculis tenus, cæterum contacta Cineſcunt*. Vetera monumenta S. Victoris apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 222.

Ne mireris homo, quod Adam ſub humo Cineſcat,
Cui cognomen humus materiamque dedit.

CINERICII, Vocati Chriſtiani à quodam Elindio, quod cineres Sanctorum & reliquias ſervarent & colerent. Vide Durandum lib. 1. Ration. cap. 3. nu. 26. Ar. S. Hieronym. Epiſt. 53. ad Vigilantium *Cinerarios* dictos ſcribit: *Os fœtidum rurſum aperire & putorem ſpureiſſimum contra ſanctorum Martyrum proferre reliquias, & nos qui eas ſuſpicimus, appellare Cineratios & idololatras, qui mortuorum hominum oſſa veneremur. Ita Cineres Joannis Baptiſtæ adorare dixit idem* Hieronym. Epiſt. 17. Vide *Concineratio*.

CINEWERDUNIA. Lex Ripuar. tit. 33. §. 2. *Sic ei placitum ſuper* 14. *ſeu ſuper* 40. *vel* 80. *noctes detur ut Cinewerduniam ſuam in præſentia teſtium recipiat*. Occurrit rurſum tit. 72. §. 3. 6. 7. Editio Heroldi habet *Cina, & Cinewerduniam*. Ubi Lindenbrog. Gloſſar. Lat. Anglo Saxon. *Quaternio, Cinewerdunia*, German. *Werdung*, [quod *pretium* reddit Eccardus: qui etiam putat *cine* idem eſſe ac Belgicum *zijn*, Saxonicum *ſin* ſuus; ut ita *Cinewerduania* ſit Rei pretium; Schilterus vero credit, *Cin, Chin, Kin, Ken, Gen*, idem eſſe quod *Gegen, Kegen*, Mutuo, reciproce, ex adverſo: *Werdunia, Werdung*, i. e. *Wærung*, Cautio; eſt itaque, inquit, aliquis obligatus vel legis beneficio & ipſo juro, vel ex *Cinewerdunia*, i. pacto, Germani *Gergewer* dicunt cautionem de reconventione. Pro *Cinewerdunia* Tilius legit *Cive-verdunia*,]

¶ CINGA, Modus agri. Charta Vigilii Epiſc. Autiſſiod. circa annum 670. apud Mabill. tom. 1. Annal. Benedict. pag. 694. col. 2. *Simili modo Baſilicæ terram quæ conjacet in villa, quæ vocatur Flivenſam Cingas* III. Vide *Andecinga*.

CINGELLUS, Apex, ſummiras montis, *Cabeça de monte*, Charta Sancii Regis Aragonum, apud Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi. l. 3. cap. 23. *Et aſcendimus in illo Cingello ante S. Martinum, ſuper illa fonte unde apparet Izarbe villa, & exterminavimus illum terminum de illa Eccleſia ſancti Victoriani de Iſus, quomodo aqua vertit*, &c.

¶ CINGERE, Obligare. Epiſtola Magiſtri Ordinis Prædicat. an. 1292. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1851. *Ad quod miniſterium (prædicationis) exequendum tanto diſtrictius Cingimur, quanto ad hoc ſolum ex titulo nominis, ſed ex prædicationis officio, pro ſalute hominum noſcimur inſtitui*.

CINGILLUS, Σφιγκτὴρ, ζωνὴ, in Gloſſ. Lat. Græc. Zonula, Strophium. Hinc

CINGILLO, vel CINGILLIO, apud Pollionem in Claudio uti rectè reſtituunt viri docti, pro *Singilio*.

CINGULA, Equi cingulum, quo illius pectus cingitur, Gallis, *Cengle*. Gloſſæ Lat. Græc. *Cingula*, ὑπεζώνη. Ebrardus Betunienſis:

Cingula ſunt hominum, Cingula ſtringit equum.

Rigordus an. 1188. *Aqua torrentis miraculoſe tantum excrevit, quod attigit uſque ad Cingulas equorum*. [Ovidius ipſe de Remedio amoris:

Aſpicis ut preſſos urant juga prima juvencos,
Ut nova velocem Cingula lædat equum.

Hinc Iſid. lib. 30. Orig. cap. 16. *Cingula hominum generis neutri eſt*; *nam animalium genere fœmineo dicimus, has Cingulas*.]

1. CINGULUM, Dignitas, Magiſtratus, honor. Suidas: Ζώνη, παξίωμα. Fortunatus lib. 7. Poem. 7.

Ad te confugiunt, te Cingula ceſſa requirunt.

Et Poem. 16.

Auxit & obſequiis Cingula digna tuis.

Synodus Remenſis apud Baldricum Cameracenſ. lib. 1. cap. 14. & Flodoardum lib. 2. cap. 5. §. 18. *Si quis in quolibet gradu vel Cingulo conſtitutus, aut poteſtate juſſus*, &c. [Atto Vercell. Epiſc. Epiſtola ad Azonem Præſulem apud Acherium to. 8. Spicil. 115. *Si qui ne farium atque damnatum matrimonium* (in gradibus prohibitis) *contraxerint, & ex priori matrimonia liberos non habuerint, ſtatis ſuis facultatibus careant, & dos ſibi juribus vindicetur. Poſt publicationem autem & Cinguli ſui patiatur amiſſionem, etiam exilio puniatur*.] *Cingulum præfecturæ*, apud Gregor. Magnum lib. 8. Epiſt. 32. *Cingulum dignitatis*, in leg. 1. Cod. Theod. de Conductor. dom. aug. & l. 11. de Muner. Vide Edictum Theodorici c. 73. & in Epilogo, Novel. Theodoſii & Valentiniani de Metatis, Capitula Caroli Magni lib. 5. c. 228. lib. 6. c. 71. 99. &c. præterea Jacobum Gotofred. ad lib. 3. Cod. Theod. de Poſtul.

CINGULUM MILITARE, MILITIÆ, non ſemel in Cod. Theod. & Juſtin. & alibi non ſemel.

CINGULO MILITARI DECORARE, Militem creare. Charta Philippi Magni Regis Franc. an. 1313. pro Petro *Du Chemin* illius valeto: *Quem hac inſtanti die Dominica ordinavimus, diſponente Deo Militari Cingulo decorare*. [Epiſtola Friderici II. Imp. ad Regem Franciæ de Comite Provinciæ apud Martenium tom. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1143. *Et benigne in omnibus tanquam filium pertractantes, Cingulo decoravimus Militari, de omni honore ac terra ſua inveſtientes ipſum per vexilla*.] Le Roman *de Jordain* MS.

Se me chers peres nous Ceinſiſt or le branc,
Et la colée vous donnaſſ maintenant.

L'Ordene *de Chevalerie* MS.

Aprez en ſon eſtant le lièvre,

Si le vous chaint d'une Chainture
Blanche & de petite faiture.
Sire, par cheste Chainture,
Eſt entendu que vo car nete,
Vo rains, vo cors entierement
Devez tenir sous fermement,
Ainſi com en virginité.
Vos cors tenir en nettetè,
Luxure deſpirer & blaſmer,
Car Chevaliers doit mout amer
Son cors à nettement tenir,
Car Diex bet mout itel ordure.
Li Roy reſpont bien eſt droiture.

CINGULUM MILITARE AUFERRE, à Militia degradare. Sugerius in Ludovico VI.cap.21. de Thoma de Marla. *Cono Prænestinus Epiſcopus... anathemate ſcilicet generali detruncans, Cingulum Militarem ei licet abſenti decingit; ab omni bonore tanquam ſceleratum & infamatum, Chriſtiani nominis inimicum, omnium judicio deponit.*

CINGULUM REGALE. Vita S. Bathildis Reginæ, de eadem: *Sed & ipſum regale, quo cingebatur, Cingulum à ſacris lumbis abſtulit, fratribuſque in eleemoſynam dedit.* Fortunatus lib.8.Poem.4.

Pulcra topazíacis oneratur Zona lapillis.

CINGULUM, inter veſtes Eccleſiaſticas vulgo recenſetur. Stephanus Eduenſis Epiſc.lib.de Sacrament. altar.cap.10.*Cingulum quo alba conſtringendo renibus coaptatur, &c.* Vide Menardum ad librum Sacramentorum Gregorii pag.260.

CINGULUM INSCRIPTIONIS accipere jubentur accuſatores, quo ſe ad pœnam obligent per calumniam, non probantes quam expoſcunt accuſatis aut delatis infligi, in Conſtitut.Sicul. lib.2.tit.14. ubi alii *vinculum* legunt.

CINGULA DARE HOSTI, Obſidere, obſidione cingere. Will.Brito lib.7.Philipp.

Talia magnanimus hoſti dare cingula novit.

¶ CINGULUM LAPIDUM, Corona muri, ut conjecto, Gall. *Cordon*. Chronicon Parmenſe ad ann. 1291. *Elevata eſt turris ſanctæ Mariæ majoris Eccleſiæ à Cingulis lapidum ſine archetis in ſurſum per multa brachia: & factus eſt ibi quartus circulus, & ſunt ibi quinque clavi de lignamine roboris.*

2. CINGULUM, Regio ſuis finibus definita, vel terminus, limes. *Cingulum Florentinum*, apud Frontinum de Coloniis, pro agro, regione: *Variæ autem regiones non habent æquales centurias vel menſuras. In Cingulo Florentino, in centuriis ſingulis ſunt pedes 40.* Notitia ann.1239.in Tabulario S.Bertini: *Extra Cingulum meræ*(Paludis) *quod vulgo dicitur Bord.* Vita S. Romani Abbat.Jurenſis n. 9. *Nam & propter locum ipſum in rupe valde edita, quæ ſuperjacet naturali ſaxo, prominente quoque Cingulo, quod cavernas ſpatioſiſſimas intus addebat de affectu parentalis inſtituentes virginum Matrem, centum quinque illis religionis gubernaculo rexiſſe Monachas tradunt. Locus ipſe, ut præciſa inacceſſibili deſuper rupe, ac ſub Cingulo prolixius naturaliter perexciſa, nullum ulterius Cinguli præſtabat egreſſum, &c.* Et n.19.*Germanam quoque ſuam, quam in Cingulo illo, vel Balma, Gallico, ut reor, ſermone vocatam*(leg.vocato)*Monaſterio præfecerat puellari, &c.* Vide Ignotum Caſinenſem cap.12.Infra, *Circulus*.

¶ 3. CINGULUM, Charta Alberti Ducis Auſtriæ pro cœnobio S.Crucis an.1286. apud Ludewig. to. 4.Reliq.MSS.p.266.*Item ſi fur aut malefactor alius mortis obnoxius in bonis ipſorum deprehenſus fuerit & detentus, per Officialem eorum aſſignandus ſit Cingulo tenus judici competenti.* Ibidem pag.288.in Diplomate Friderici Pulcri Ducis Auſtriæ, confirmantis Litteras Leopoldi fundatoris Gyrienſis in Styria an. 1312. *Si vero aliquis liber vel ſervus Clauſtri de furto vel de quocumque alio maleficio fuerit accuſatus, cauſa coram Officialibus Clauſtri ventiletur, & ſi convictus legitime fuerit, res convicti omnino Clauſtro permaneant; ſed ipſe ſi mortem promeruit corporalem vel membri mutilationem, ut Cingulum comprehendit, judicio noſtro in Tiver judicetur.* Obſcura mihi eſt in his locis *Cinguli* notio. An poſſet intelligi judicium, in quo de gravioribus delictis agitur, quibus pœna mortis vel mutilationis ſolet infligi, & in quo ſententiam ferre poſſunt ſoli Judices à Duce inſtituti, excluſis iis qui à Monachis pro levioribus delictis inſtituebantur? Si vera eſt divinatio, unde judicium hujuſmodi dicitur *Cingulum*? Forte quia illud habebat non quilibet judex privatus, aut eccleſiaſticus; ſed is tantum qui à Principe delegatus erat cinguloque donatus. Vide *Cinctus*.

CINGULUS. Gloſſæ MSS.ad Alexandrum Iatroſoph. *Erpes, Cingulus, id eſt, impetigo*.

¶ CINIAS, κινιάσιον, *Supercilium*. Suppl.Antiquarii.

¶ CINICUS, Canum cuſtos, cui canum cura commiſſa eſt, à Græco κυνικὸς, caninus. Acta S.Romani MSS.*Inter agendum copula detrahitur canibus, & à Cinicis in ſanctum virum incitantur protinus*.

CINIFERUS, CINIFLO. Joan.de Janua: *Ciniflo dicitur ille qui cum folliculo ignis flammam excitat, vel qui calamiſtrum calefacit, ſcilicet ferrum quo capilli criſpantur. Hic vulgo Ciniferus dicitur, & componitur à cinis, & flo, as.* Gloſſ.Lat.Gr. *Ciniflones, ornatrices*. Sic leg.in Gl.Gr. Lat. κωμωτὴν κουρεῶνες, *Ciniflo*. Male Edit.*Cimniſo*. Occurrit in Notis Tironis p.199. & apud Horatium, Joan. Sarisberienſ. in Policrat. li.3.c.12. &c.

¶ CINIFES, vel CINIPHES, *Muſcæ minutiſſimæ ſunt, ſed aculeis permoleſtæ, quibus tertia plaga ſuperbus populus Ægyptiorum ceſſus eſt*. Iſid.li.12.c.8 De hac plaga Exod.8.16.& 17 & Pſ.105.31.Severus Sulpit.in Hiſtoria de Pharaone & plagis ejus habet: *Donec ſuperductis Ciniphibus terra oppleta eſt, Chaldæis ſacentibus majeſtate divina ita fieri.* LXX. Interpretes appellant σκνῖπας. Vide *Scinifes*.

¶ CINIFII, *Majores hirci dicuntur à fluvio Cinefe in Lybia ubi grandes naſcuntur*. Iſid.lib.12. Orig.c.1. Hinc emendandum vetus Gloſſ.Sangerman. ubi perperam *Cinubii*.

CINIS. *Cineres qui in Capite jejunii fratrum, olim pœnitentium, hodie fidelium omnium capitibus imponuntur, ex induſtria fiunt de cremiis ſarmentorum, qui etiam ſtudioſe mundantur & cribrantur, & benedicti conſervantur ab Infirmario, ut morientibus fratribus cum cilicio ſubſternantur*. Ita Bernardus Mon. in Conſuetud.Cluniac.MSS.c.64.Vide *Caput jejunii*.

Quatuor anni temporibus in Monaſterio S.Martialis Lemov.benedicebantur cineres atque eodem ritu, quo initio Quadrageſimæ, imponebantur; qui mos etiamnum viget.Eumdem à Canonicis S.Stephani obſervatum fuiſſe conſtat ex ejuſdem Eccleſiæ codicibus MSS.Hæ ſunt benedictiones Aſcetis S. Martialis uſitatæ, ſicuti eas refert Stephanotius noſter to. 2. Fragm. Hiſt. MSS. *Omnipotens Deus ſua vos clementia benedicat, & Spiritum vobis ſapientiæ ſalutaris infundat. Amen. Catholicæ fidei documentis nutriat, & in bonis operibus perſeverantes reddat: greſſus veſtros ad viam dirigat, viamque vobis pacis & charitatis oſtendat. Amen. Benedicat vos Dominus, & cuſtodiat vos, & miſereatur veſtri; convertat vultum ſuum ſuper vos, & det vobis pacem. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur, qui vos de limo terræ formavit, & pretioſo ſanguine redemit, cujus poteſtas permanet in ſecula ſeculorum. Amen. Hic fiat ✠ Benedictio Dei omnipotentis Patris & Filii & Spiritus S. deſcendat ſuper vos, &*

maneat semper. Amen. Sancte Martialis intercede pro nobis nunc & in hora mortis nostræ. Amen.

¶ CINERES CLAVATI, Qui ex fece vini ficcata & combusta conficiuntur, Gall. *Cendres de Gravelée* : quos alii vocant *Cineres Clavellatos*. Litteræ an. 1332. to.2.Ordinat.Reg.Franc.p.90. *Inhibitum fuerat, quod.... grana,gauda,gayda,garanciæ tinctæ, necnon pastellum, cardones domestici sive franchi, Clavati Cineres, atque ligna,& cætera omnia & singula,quæ ad paraturam, tinctu rum....pannorum...necessaria sunt, &c.*

CINNABAR, CINNABARIS. Papias: *Cinnabrium, pulvis rubri coloris, quidam hoc dicunt esse minium.* Isidorus lib.19.Orig.c.23.*Noanullæ etiam gentes non solum in vestibus, sed & in corpore aliqua sibi propria, quasi insignia vendicant, ut videmus cirros Germanorum granos & Cinnabari sentiant.* [Haud ignota fuit Latinis species hujus minii; sic enim Plinius 33.7.*Cinnabari vetevres pingebant.* Et infra. *Cinnabaris adulteratur sanguine caprino.*] Vide Gorræum in Definit. medic. & Leonardum Fuchsium lib.1.Paradox.medic.c.30.

PER CINNABARIM SUBSCRIBERE solebant Imper. Constantinop.id est, rubris literis. Gregorius II. PP. in Epist.ad Leonem Isaurum Imper. *Cum litteræ tuæ & non alienæ sigillis Imperatoris obsignatæ essent, ac accuratæ intus subscriptiones per Cinnabarim propria manu tua, ut mos est Imperatoribus subscribere.* Exstat Epigrammata Joannis Euchaitarum Episc. Εἰς τὴν διὰ κιννα βάρεως γραφὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Ἡ Δ σπουδὴ γὰρ τὰ σοφὰ Μυνουάχε
Ἀλλ᾽ οὐδὲν ἦν ἐντοῦθεν τὸ ἐνδοξον,
Ἀνδρὸς κατὰχ ῥώμαις πρωτοκράτορος,
Βασιλέως γνησίως τε καμπρὸν ἀξίνης.

Vide Annam Comnenam p.80.& Notas ad eamdem p. 253 Observant præterea Camillus Peregrinus in Hist. Benevent.tom.1.pag.232.& Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag. 649. Principes & Archiepiscopos Capuanos rubrica pariter sua diplomata subscripsisse. [Vide Gloss. mediæ Græcit.]

¶ CINNARI, *ut quidam putant, acitabula quæ percussa in modulo concitantur*. Sic Gloss.MS.San-Germain.num.501.

¶ CINNES, *Cinni*. Gloss.Isid.fl.legendum *Crines:* Cinni enim sunt intorti crines.

¶ CINNITUS. Vide *Cenitus*.

1. CINNUS, *Torti oris*, in Gloss.Arabico-Lat.

2. CINNUS, Cygnus. Fridericus II.Imp.lib.1.de Venat.cap.2. de Pelicanis : *Hæ sunt aves magnæ ad modum Cinnorum albæ, longum & latum habentes rostrum, sub quo habens pelliculam, quam aperiunt & clauduni piscando ad modum sagenæ.* Sed quod *Pelicanum* Fridericus, *Onocrotalum* vocat Bellonus. Adde cap.4.9.23.&c.

CINOCICLOCUTORIUM, in Glossar.Lat.Gall. MS.ex Bibl.Thuana. *Eſtloi à re de moulin.*

¶ CINQUANTINA, vox Italica, Quinquagena, Gal. *Cinquantaine*, Hisp.*Cincuentena*. Miracula B. Simonis Eremit. August. *Rainerus filius ...de Cinquentena S.Marci* ; quod videtur dictum à numero familiarum unam quasi tribum constituentium. *Cinquantina militum*, pro Turma 50.militum in Chronico Parmensi ad annum 1247.

¶ CINQUENIUM, CINQUENUM, Quinta pars, Gal.*Quint,le Cinquième*. Donatio Reg.Ludov.Comitis Provinciæ ann.1349.ex Schedis Præsidis *de Mazangues*: *Item & servitia, quartones & Cinquenia væcenotum, quæ dicta curia percipit & percipere est consueta in civitate & territorio Sistarici*. Donatio ann.1317.Hist.Dalphin.to.2.pag.166.col.1. *Cum suis territoriis, districtibus, juribus...terragiis, quartonibus, Cinquenis, feyfinis, vintenis, &c.* Vide *Quintum*.

¶ CINTA, Vox Italis & Hispanis nota, Cingulum, zona, Gall.*Ceinture*. Miracula S. Zitæ tom.3. April.p.516.*Fuit attracta de amboubus cruribus & pedibus & tota persona à Cinta* ; id est, ab ea corporis parte, quæ cingi solet, quæque etiam dicitur Gallicè *Ceinture*. Acta B.Tarasiæ to.3.Junii pag.477. *Habens & meas Cintas, & meas scarlatas, & penas varias aranéanes*. Acta S.Francisæ Romanæ tom. 2. Martii pag. 164.*Habebant super earum capita singulas Cintas igne accensas* ; i.e. circulos. Vocem *Cintam* etiam accipiunt Itali pro Murorum ambitu, quem Galli *Enceinte* appellant. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarvisina lib.5. cap.18. *Erectis etiam trabuchis quampluribus, frangebant die noctuque castrum & castri palatium quasi destruxerunt ex toto. Villam etiam & Cintam castri die* XV. *exeunte Junio combuerunt*. Et lib. 12. c.14. *Die* IX. *exeunte Augusto, consenserunt & dederunt extrinsecis impugnantibus castri munitionem extremam, quæ Cortina vulgariter dicitur, sive Cinta*. Vide *Cinctum*.

¶ CINTADAMAGIUM. *Vide Citadanagium*.

¶ CINTENARIUS. Vide *Centenarius*.

¶ CINTRACUM, vel CINTRAGUS, Publici tintinnabuli, si bene conjecto, pulsus citatior, Gall.*Tocsin*, Ital.*Sturmo*, f. ab antiquata voce *Sing*, Signum, Campana, & ab alia etiamnum à nostris usurpata *Trac*, Crepitus, ftridor. Ottoboni Scribæ Annal.Genuenses lib.3.ad ann.1196.*Dominus Drudus populum per campanam & Cintracum convocavit ad parlamentum*. Bartholomæi Scribæ Annal.ejusdem urbis ad ann. 1227. *Præcepit quod parari essent sequi ipsum cum armis ad sonum campanæ vel Cintraci, & ad quemlibet alium rumorem*. Iidem Annal.ad ann.1227.*Dominus Lazarius per campanam & Cintracum more solito omnes fecit ad parlamentum in Ecclesia S. Laurentii convocare*. Sed alia notione mihique obscuriori sumi videtur apud Ogerium Panem in suis Ann.Genuens.lib.4.ad ann.1217. ubi sic habetur : *In civitatem nostram venerunt Pisani nobiles viri Scorzaluppus & Aldebrandus Succicus ad recipiendum juramentum hominum, mille & Cintracum in anima populi*.

¶ CINTUM, f. ut *Cinta*, Murorum ambitus. Testamentum Guillelmi Vicecomitis Agathensis, in Anecdot. Marten.to.1.col.180.*Et ordinavit tibi, Garsindis, villa Vairago cum ipsa turre, & cum ipso Cinto, & cum ipsa Ecclesia*. Præceptum Ludovici Transmarini an.938.in Appendice Mareæ Hispan. col. 850. *De ipso cœnobio supra nominato, id est, de poio Trasbadoni, qui pergit per ipso rivulo usque in rivolo, què descendit de ipsas lecas, & injungis in torrentes, qui discurrunt de serra Vineolas usque ad ipso Cinto contra ipsa Tremolosa*. Vide *Cinctum*.

¶ CINTURA. Vide *Christiani de Cinctura*.

¶ CINUBII. Vide *Cinifii*.

CINUS, τίφρα, *Cinis*. Supplem. Antiquarii. Vide *Cnius*.

¶ CINUVERDUNIA legitur in codice Corbiensi pro *Cinewerduma*, quod vide.

¶ CINYRA, Josepho κινύρα, Citharæ genus querulas & lamentabiles pulsatu reddens voces. 1. Machab. 4.54.*Secundum tempus & secundum diem, in qua contaminaverunt illud* (altare) *gentes, in ipsa renovatum est in canticis, & citharis, & Cinyris, & in cymbalis*. Occurrit cod.lib.13.51.

CIO-

CIONITÆ, Græc. Κιονῖται, qui & Stylitæ, Monachi, qui dies noctesque super columnam vitam exigebant: cujus instituti auctor fuit Simeon cognomento Stylita, de quo pluribus egere Allatius in Diatriba de Simeonibus pag.610. Baronius, Bollandus, Raderus in Virid.Sanctor.& alii. Hist. Miscella lib. 22. p. 692. *Adeo ut omnes Monachos & Inclusos, atque Cionitas, qui Deo placere nescebantur, sub tributis redigeret.* Ex Theoph.p.361.

¶ CIORMA, Remiges triremis, Gall.*Chiourme.* Epistola Potestatis Pisanæ Vicario Massilienſi, in Archivo S.Victoris Massil. *Tota Ciorma & marinarii omnes ipsam galeam foliam reliquerunt.* Vide *Ciurmia.*

¶ CIPHRÆ. Vide *Cifræ.*

1.CIPHUS, Canalis, ex Græc. σίφων. Vita S.Theotonii Canonici Regul.num. 11. describens tempestatem in mari: *Iterumque apertis undis in ima* (navem) *dejiciebant, atque, quod dictu mirabile est, aquam de mari tanquam manifestum canale, quod nautæ Ciphum vocant, in sublime trahebant.*

¶ 2. CIPHUS, pro *Scyphus*, Gal.*Tasse*, *Gobelet*, passim occurrit in Instrumentis inferioris ævi. Vide Thomam *Madox* Formul.Angl.pag.432.Rymer.to.3.p. 278.col.1.Baluz.to.2. Hist Arvern.pag.182. Hist. Dalphin.tom.2.p.555. & seq.ubi variæ *Ciphorum* species enumerantur.

¶ CIPPARIUS. Vide in *Cippus.*

CIPPATICUS. Capitulare de Villis cap.8. *Cippaticos etiam de vineis nostris ad opus nostrum mittere faciant nostri. Ceps de vigne* dicunt nostri.

CIPPUS, Ceppus. Joan.de Janua : *Cippus,instrumentum quo reorum pedes constringuntur, quasi capiens pedes.* Ebrardus Bethunienſis:

Nervo torqueris, in Cippo quando teneris,
Membraque firmantur nervis quibus ossa ligantur.

Passio SS.Chrysanti & Dariæ MS. *Tunc irati milites, mittunt eum in Cippum novum & nodosissimum, ita ut tertio puncto ejus tibiæ coarctarent.* Passio sancti Lupercii Mart.apud Bosquet.p.165. *Deinde eum justit in carcerem trudi, & in arcto Cippo extendi.* S.Audoenus lib.2.Vitæ S.Eligii c.77.*Cippi etiam fratri, & claudorum batteriis in argumento ostenduntur.* Notgerus in Martyr.2. Jan. *Diu in carcere maceratus, & in Cippo missus, deinde in mare demersus.* Aldhelmus de Laude Virg.cap.25.

Et suras iterum Cipporum vincula claudunt,
Cruraque cum rigidis nectebant turgida lignis.

Vide Orderic.Vital.lib.11.p.826. & quæ annotamus in Dissertat.19.ad Joinvillam. Græci κάσπον dicunt. Lexic.Gr.MS.Reg.sign.2062.Ζωρβήσις, ὁ κὲ σταθ-, τὸ τῶν ἀλόγων κολαστήριον. Alibi: Ραπόρριπτ, ὁ τὸν κὰ σπον ῥίπτοῦν. Τοποτερήκτης, ῥιπτοῦντο βωσῶν ἢ τὸν κὰ σπον. Aliud Lexic.sign.930.Πεδοκάκη, ξύλον τὸ ἐν ἐρκτῇ, ἐν ᾧ τὰς πόδας ἐμβαλοντες σωὶχνεύει, ὃ παρὰ Ρωμαίοις καλεῖται κὰ σπ-. [Supplementum Antiquarii: *Cippus*, κερμὶς πεδοκάκη, *Instrumentum, quo noxii constringebantur.*]

CIPPUS, posterioribus, Carcer ipse dictus. Gloss. Lat.Gall.*Cipus*, *Chep à mestre malfaiteurs.* Capitulare de Ministerialibus Palatinis cap. 3. *Similiter illum malefactorem usque ad Cippum deportet*, &c.Baldricus in Chron.Camerac.lib.3.c.72.*Cives namque meliores & ditiores contumelia & injuriis afficiebat; alios indemnatos & injudicatos in Cippo vilissimo concludens*, & c.Epist.G.Epist.Catalaun.to.4.Histor.Franc.*Captus est à justitiis meis, in vinculis, in Cippo conjectus.* Charta Grodegangi Epise.Metensis: *Ab Advocato in Cippum conjiciatur.* Ibid.*In villa Flammersheim... Cippus habeat.* Monasticum Anglic.to.2.p.349.*Cippos & conclusoria in singulis villis ad correctionem delinquentium.* Vide Hugonem Farsitum de Miracul.S.Mariæ Suession. *Tom.* II.

c.125.Fletam lib.1.c.42.§.1.Foros Benearn.tit.1.art.31. &c.In Consuetud.Meldensi art.209.furcæ patibulares, *Cippus*, (*Cep*) & *Pilorium* dicuntur esse signa seu argumenta majoris Justitiæ. In Perticensi art.12.Cippus à carcere distinguitur, ut & in Blesensi art.29. Philippus *Mouskes* in Hist.Franc.MS.

Les deus enfans sans nul ator,
Mist en prisson en une tour,
En un Cepiel caseun d'un pié.

Gloss.Lat.MS.Reg.Cod.1013. *Incippat, inludit*: leg. *includit.*

CIPPARIUS, Carcerarius, commentariensis. Magnum Chartularium Corbeiense: *Item l'Abbé set Justichiers de Corbie, &c.& a en ledite vile ses Serjans qui prendent & arrestent, & mainent en le prison Monſ. l' Abbé les arrestés, lequelle est en le vile devant dite, & les warde uns siens Serjans, con appelle le Chepier de l' Eglise, & à Mesires li Abbés ſe droiture de caſcune personne arrestée, & ſes Chepiers en a auſſy ſe droiture.* In Legibus Guill.Nothi cap.4.Ceper, vel *Cepier*, est Carcerarius. Vide Consuetud. Hannon. cap.23.35.70. & Valentian.art.143.

CYPIACUS, Dignitas in Ecclesia S. Quintini, in Viromanduis, qui *Cippi* seu carceris Ecclesiastici curam habet. Statuta antiqua Canonicor. S.Quintini apud Hemereum p.115.*Die Pentecostes debet Cypiacus* 10 *sext.frumenti*, &c.Infra:*In festo S.Michaelis debet Cypiacus* 10.*sext.frum.cepas cum quarello recenti*, &c.

CIPPUS, Cepus, Rete. Charta Savarici de Verziaco Comitis Cabilon.apud Perardum p.91. *Si aliquis homo Cippum tetenderit in nemore, & beſtiam ceperit.* Jacobus I. Rex Aragon.in Foris Olcæ ann.1247. fol. 31. *Venatio cadens in laqueos sive Cepos, est ejus qui Cepes paravit vel laqueos.*

¶ CIPUM, Sebum, Gall.*Suif.* Regestum Comput.Dalphin.tit.Graisivod.ann.1335 fol.154. *Pro 5. boves*, 48.*anchis....dimidio quintali candelarum de Cipo*, 94.*lib.caseorum*, 40.*lib.de cera...missis Domino apud Avenionem*, &c.

¶ CIRA. Scriptura Monasterii S.Vincentii del Pino inter Concil.Hispan.to.3. p. 268. *Et conclude deinde per illa femita antiqua, quæ vadit sub ilta villa de Pignario, totum per illa femita, usque Cira de Lupos.* An Silva?

¶ CIRARE, à Saxonico Sciran vel Scyran, dividere, scindere; scarificare, apud Rymer.to.2. pag. 621.in Statutis Edwardi I. pro Valentia : *Item quicumque alium percusserit, vel Cirabit eum pugno, vel palma, vel pede irato animo.*

1. CIRCA, pro secundum, κατὰ, *Evangelium circa Joannem*, apud Anonymum de Baptismo hæreticorum edito à Rigaltio.

¶ 2. CIRCA, pro *Circada.* Vide in hac voce.

3. CIRCA, Cerchia, Vigiliæ, excubiæ, Gall. *la Ronde*, à circumeundo, quia qui urbium custodiæ invigilant, muros circumeunt. Charta Henrici II. Imper.ann.1056. pro Canonicis Metensib. *Concedimus ut Circas & vigilias non faciant, propter perpetuas Ecclesiæ observantias, nisi in obsidione civitatis.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 180. *Terram quoque Dineti, quam calumniabatur, wirpivit, & Circam castelli, quam vi extorquebat, similiter relaxavit.* Charta Agnetis Comitissæ Nivernensis an.1191. in Tabulario Autisiodor.fol.52.*Omnes illos...ab exercitu & chevalchia & excubatione, scilicet à custodia villæ de nocte, quæ Cerchia dicitur, quittavimus & franchivimus.* Charta Guillelmi Decani Catalaunen. ann. 1267. in Tabulario Campaniæ Bibl. Regiæ fol. 428. *Super eo quod idem Rex asserebat se in nostris nemoribus villarum nostrarum.... gruerium & Cerebium*

habere, *nobis contrarium asserentibus*. Occurrit iterum in alia Charta ejusdem anni ibid. [& in alia Philippi Franc. Regis ann. 1193. cujus locus refertur in *Caceria*. Item in Charta Ricardi Abbat. S. Cornelii Compend. an. 1203. ex Tabul. Compend. *Se habere diceret in boscis nostris...Cercheiam, chacheriam, grueriam, advocatiam*.] Pactum inter Episcopum Lingonensem & Abbatem Besuensem ann. 1342. in Regesto feodorum Eccl. Lingon. *Item, & super eo quod cum ad nos Abbatem & Conventum Bezuensem prædictos Cerchia, seu vigilum cura, dictæ villæ Bezuensis pertineat, in quibus nos Reverendus Pater perturbavit, ...dicto videlicet Episcopo dicente & asserente, quod ad ipsum tanquam Gardiatorem dictæ villæ Bezuensis redditiones, acceptiones, & custodia dictarum clavium, necnon proclamatio, Cerchia seu vigilum cura pertinebat*.

¶ CIRCHA, apud Murator. to. 1. col. 117.

CIRCAM etiam faciebant Monachi in Monasteriis: quippe in Regula S. Benedicti statuitur, *ut deputentur seniores, qui circumeant Monasterium horis quibus vacant Fratres lectioni*. Vita S. Petri Abbatis Cavensis n. 20. *Forte tunc senior quidam ex more Monasterii cum Circam faceret, Monachum illum à longe, quasi cum alio loquentem, audivit*. Ubi perperam editum, *cum circa faceret*, quod non adverterunt viri eruditi. Hugo Flaviniac. in Chronic. pag. 248. *Nam Circam matutinis exactis faciebam*. Bernardus Mon. in Consuet. Cluniac. MSS. cap. 3. de Priore claustrali: *Egressis autem omnibus de Ecclesia, Prior accipit sconsam, quam ea hora candela intus accensa omni nocte parat illi hebdomadarius ad faciendam Circam*. Vide Petr. Damian. lib. 6. Ep. 26. p. 554. Hinc qui circas facit Monachus

CIRCA perinde appellabatur. Lanfrancus in Statutis c. 4. *Circuitores Monasterii, quos alio nomine Circas vocant, juxta S. Benedicti præceptum certis horis circuire debent Monasterii officinas, observantes injurias & negligentias Fratrum, & statuti ordinis prævaricationes*. Statuta S. Dunstani: *Secundum regulæ præceptum constituit debere aliquis Frater, qui ab officio circuitus sui Circa vocatur. Est enim ejus officium circuire claustrum, ne forte inveniatur frater acediosus, aut alicui vanitati deditus*. Adde Statuta Petri Venerabilis c. 66. & Eckeardum de Casibus S. Galli c. 3. [necnon Statuta reformatoria Monasterii S. Michaelis in Periculo maris ann. 1223. apud Martenium to. 1. Anecd. c. 911.] Idem &

CIRCATOR dictus, in Consuetudin. Floriac. pa. 395. apud Joan. à Bosco, Joachim. Wadianus, de Officiis Monasticis agens: *Erant & qui vigilias agebant contra noctis incommoda, usque adeo non tædebat operæ alicujus, aut oneris privatim obeundi, fratres illos, qui & illud in primis, ne qua frequentia alienorum hominum, quantumvis industriorum, professionis quietem interturbaret, summopere curabant*. Certe *dormitoria* obeundi curam spectasse Circatores, seu, ut vocantur, Circinnatores, docet Adhalardus in Statutis Corbeiensis Monast. lib. 2. c. 6. *Ab ipsis etiam Circinnatoribus, horis quibus vacant Fratres lectioni, observanda, & inventa acrius castiganda sunt*. Circatoris officium præterea describitur in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 40. *Circator eligatur de totius Congregationis religiosioribus & ferventioribus ordine, qui nec malitiose pro privato odio unquam clamet alios, nec pro privata amicitia taceat negligentias quorumcumque. Ad hujus officium spectat officinas Monasterii circuire, & observare negligentias fratrum, & ordinis prævaricationes. Quotiens Circam facit, adeo religiose & ordinate debet incedere, ut terrorem incutiat spectatoribus suis, & exemplum religiositatis ostendat. Adeo autem tacite & severe debet facere Circam, ut nulli unquam loquatur, vel signum faciat; sed tantummodo studiose scrutari debet & inspicere offensiones & negligentias. Omni tempore potest facere Circam excepta hora Capituli, & Collationis, quando scilicet ostia claustri jam firmata sunt...Ille diligenter debet attendere, ne unquam aliquis sine causa horis regularibus desit, & ne quisquam loquatur, sibi vel quando non debet*. Antiquæ Consuetudines Monasteriorum S. Benedicti n. 8. apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 461. *Circatores etiam duos, quis omnibus horis, dum fratres vigilabant, circuibant monasterium, ne quis frater de ejus proprio loco: si autem defuisset, statim in tabulis notabatur, &c.* Ibid n. 11. *Prædicti circatores hoc observabant, si aliquem ridentem, vel aliquid susurrantem conspexerant, statim tabulis notabatur, & benignissime corripiebatur tempore opportuno*. Adde Bernardum Monach. in Consuet Cluniac. MSS. c. 5. [in editis cap. 4. partis 1.] ubi quanta iis modestia incederent, iisdem pene verbis, quibus liber Ordinis S. Victoris, declarat: quibus adjungenda quæ in hanc rem habet Lanfrancus in Statutis pro Ordine S. Benedicti c. 4. [& Capitula Novitiarum apud Mabill. in Actis SS. Benedict. sec. 4. par. 1. p. 742.] Præterea S. Hieronym. Epist. 22. cap. 15. ubi de Cœnobitis: *Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili unusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum, & aure apposita quid faciant diligenter explorant, &c.*

Eorum etiam munus erat *Fratres ad horas Canonicas colligere, signo pulsato*, ut est apud Eckeardum Jun. de Casibus S. Galli c. 3. *Primo signo ad vesperas pulsato, Circator fratres collecturus, ostio domus hospitii appropiat*. Unde eidem Scriptori *Exactores*, seu *Exactus* dicuntur, c. 6. *Tertia feria exactoribus, quos Circatores vocamus, culpas eorum magistro rememorantibus, omnes exuere iubentur*. Et infra; *Ab Exactoribus illum cur tardaret inclamantibus*. Ex B. Dorotheo Doctr. 11 colligitur Canonarchæ officium fuisse dormientes Monachos excitare ad vigilias media nocte in Ecclesia obeundas. Vide Capitula Monachorum S. Galli an. 817. c. 14. 25. Statuta Ord. Præmonstrat. dist. 2. ca. 4. dist. 4. c. 8. Benedictum XI. PP. in Epist. apud Wadding. in Regesto to. 3. p. 18. &c. Dinamius Patricius in Vita S. Maximi Episc. Regiensis: *Quadam nocte imminente celeberrimæ B. Andreæ solennitate, cum deputatus ego essem qui ad vigilias excitarem, &c.*

CIRCATOR, præterea officium fuit in Ecclesiis Cathedralibus. Narrat quippe Meurissius in Hist. Episcop. Metensium Circarii (*Cerchier*) seu Circatoris dignitatem abrogatam in Ecclesia Metensi à Cardinale Lotharingo Episcopo Metensi. Nec scio an hac olim donatus Adventius ejusdem Ecclesiæ Episcopus, qui in Epistola ad Nicolaum PP. apud Baron. an. 863. scribit se, priusquam Episcopatum adipisceretur, *in Excubiis templi Beati Stephani Protomartyris occupatum* fuisse. Id etiam rursum infert in alia Epistola apud eumdem Baronium an. 865. n. 58. tametsi *Excubiæ* ut plurimum sumuntur pro vigiliis seu horis & precibus nocturnis quæ in Ecclesia peraguntur. De excubiis vero quæ fiebant in Ecclesia Parisiensi in festo Assumptionis Deiparæ, hic Charta Joannis Regis Franc. an. 1268. *Diebat etiam præfatus Episcopus, quod prædecessores sui & ipse fuerant & erant in possessione & saisina custodiendi Ecclesiam B. Mariæ Parisiensis, ac fieri faciendi Excubias, seu guetum in ipsa, & in certis locis prope ipsam, per Burgenses & Officiarios suos in vigilia festi Assumptionis B. M. Virginis in principio de* Te Deum, *qui cantatur in fine Vigiliarum, & ante principium Laudum, usque in crastinum diem; inceduntque & incedere consueverunt in dictis vigiliis Baillivus, Officiarii, & alii deputati ex parte Episcopi ad faciendum guetum in dicta Ecclesia, ne aliquod malum ibidem fiat*.

CIRCATORES, qui *Visitatores*, in Concilio Laodicenæ cap. 56. in Gloss. MSS.

CIRCATIO, Visitatio, *Circada*. Charta Ludovici II. Regis Ludov. Pii F. apud Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ordin. S. Benedicti pag. 526. *Cum autem ipsi Episcopi Circationes suas ibi agere debeant, ad eorum mansionatica daretur, quod in Capitularibus anteceſſorum noſtrorum præſcriptum habetur.*

CIRCATORES, denique appellabantur, qui vice Generalis totius Ordinis, domos & Monaſteria viſitabant, alias *Viſitatores* dicti. Vita S. Gisleberti *de Sempringh.*: *Sollicitudinem omnium Cœnobiorum Dom. Rogero Priori Maltonæ commiſit: ſub eo vero ſingulis gradibus mantum & feminarum unum vel duos, quos Circatores, vel ſummos Scrutatores appellant, qui omnium domorum ſtatum diligenter inſpicerent, & ut oporteret, corrigerent.* De his *Circatoribus* agunt idem Gislebertus in Regula ſua pag. 705. 706. tom. 2. Monaſtici Anglic. Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 2. cap. 4. Burchardus Mon. de Caſib. S. Galli cap. 8. extremo, & Gervaſius Abb. Præmonſtrat. Epiſt. 47.

Eos autem qui nomine Epiſcopi Eccleſias diœceſis viſitant, τὴν ὁδοιπορίαν, *Circitores*, ſeu *Circuitores*, (qua voce utitur lib. 6. §. 1. D. Excuſat.) vocant Concilium Laodicenum, & Juſtinianus lib. 41. C. de Epiſcop. & Cleric. *Per omnes Parochias & Monaſteria mos eſt Epiſcopis Circuire*, in Concil. Cabilonenſi an. 650. c. 11. Auctor Prædeſtinati lib. 1. hæreſi 22. *Hos Origenes ita perfecte ſuperavit, ut eorum cauſa Periodeutes fieret & per ſingulas quaſque urbes per Orientem eundo prædicaret.*

CIRCATORES, Inquiſitores, apud Petrum de Vineis: *Per vos ſeu Inquiſitores veſtros, qui inter vos Circatores vulgariter nuncupantur.*

CIRCARIAS vocant Premonſtratenſes diſtrictus *Circatoris*, ſeu Viſitatoris. Vide Statuta ejuſdem Ord. diſt. 3. cap. 11. diſt. 4. cap. 1. 2. 8.

CIRCARE, CIRCITARE, Circumire. Gloſſ. Lat. Græc. *Circitat & Circeat*, περιπατεῖ. [Male in Supplemento Antiquarii, *Circutat*: ubi etiam *Circuo*, κυκλεύω, *Circumeo*, *luſtro*.] Gloſſ. MS. Bibl. Reg. *Circeat, circam facit.* [Bernard. Ord. Cluniac. part. 1. cap. 3. de Priori clauſtrali: *Factis orationibus ... Circatis, ut mos eſt, ſtratis, Circat neceſſaria à capite uſque ad finem, ne forte quis ibi ſoporatus fuerit remanendo; indeque ad Monaſterium revertens, Circat omnia altaria & angulos membrorum Eccleſiæ, &c.*] Hiſtoria MS. Bellorum Hieroſolymit. vernacula: *Li fius du Marchis cierca la cité, pour voir ſe ele eſtoit bien garnie de vitaille, & ſi com il Cercboit, il trouva les bannieres de Salebadi.* Hinc efficta vox *Cercber*, pro *quærere* apud nos, quod qui quærunt, loca circumeant. Vide Octav. Ferrarium, qui id etymi non probat, & à *quæritare* deducit.

¶ CIRCARIE AGERE. Hiſtor. Monaſt. Viconienſis apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 306. *Illuceſſit ergo dies, venit hora capituli, fuit ibi Abbas, qualiter ſuos ſocios ſcandalizaverit, quos prius ammonere debuit: etiam quid Circarie egerit & repererit enarravit, &c.*

CIRCADA, CIRCATA, Cenſus qui ſolvitur Epiſcopo aut Archidiacopo ab Eccleſiis pro viſitatione, ita dictus à circumeundo, quod Epiſcopi aut Archidiaconi diœceſes ſuas circumeundo viſitent: Nam *circuire parochias ſuas* dicuntur Epiſcopi, apud Gregorium M. lib. 3. Dialog. cap. 38. unde quod Circadam alii, *Circumitionem* vocant Capitularia Caroli C. tit. 5. cap. 4. & 5. *Circuitionem*, libellus de Abbatibus Gemblacenſibus, Acta Epiſcoporum Cenoman. in Sigenfrido cap. 29. & Tabularium S. Laudi Andegav. fol. 73. verſo. Adde lib. 5. Capitul. Caroli M. cap. 109. lib. 6. c. 109. Concilium apud S. Macram an. 881. cap. 8. Hincmarus Epiſt. apud Ludov. II. Reg. cap. 9. *Ut Eccleſiæ in iſto regno per occaſionabiles Circadas, & per indebitas conſuetudines exactiones ... non affligantur.* Notitia Iſamberti Epiſcopi Pictav. apud Besly in Epiſc. Pictav. *Nec aliquid pro illis ulterius prater Synodum & Circadam Pictavenſibus Epiſcopis debeat.* Charta Philippi Epiſcopi Belvac. apud Louvetum l. 1. *Nequaquam tamen ad Synodum vadat, nec unquam cenſum illum qui Circada nuncupatur, perſolvat.* Ivo Carnot. Epiſt. 286. *Eccleſiam de Mundonis villa liberam à Synodo & Circada & omni exactione.* [Bulla MS. Sylveſtri II. pro Monaſterio Burgolienſi: *Eccleſiæ autem ipſius Monaſterii in quibuſcumque territoriis ſitæ manent abſque alicujus Epiſcopi ſeu Archidiaconi, necnon & alterius perſonæ inquietudine, excepto ſynodali, vel quæ vulgo Circada vel Parata dicuntur, vexditione.*] *Redditio Circadarum & Synodorum*, in Charta La nderici Epiſc. Pariſienſis pro Monaſt. S. Dionyſii. Vide Hiſtor. S. Martini de Campis p. 369. 495. 497. 507. Tabular. Abbat. Hederæ fol. 75. [Hiſt. Eccl. Meld. to. 2. Inſtrum. p. 7. 9. & Collect. Ampliſſ. Marten. to. 1. col. 891.]

¶ CIRCA, Eadem notione. Petrus Abb. Cluniac. pro Eccleſiis Cluniacenſibus Italiæ apud Baluz. Miſcell. to. 6. pag. 500. *Statuimus quatenus nec nobis nec alicui noſtro ſucceſſori, neque alicui noſtræ Congregationis perſonæ ab hinc uſque ad duodecim annos Circam vel aliquid exactionis in prædictis Eccleſiis facere liceat præter noſtram noſtrorumque nuntiorum procurationem, & annualem cenſum, quem nobis debent colligere Prior Pontidenſis & Prior Cremonenſis.*

¶ CIRCADIA. Charta Manaſſis Epiſc. Meldenſis an. 1135. in Chartular. ejuſdem Eccleſiæ fol. 67. *Dedit inſuper Synodos, & Circadas omnium ſupradictorum altarium.*

CIRCATA. Charta Gosleni Epiſcopi Carnot. ann. 1151. in Tabular. N. D. de Joſaphat: *Circatam & ſynodalia jura.* Charta Guidonis Epiſcopi Belvacenſis: *Neque tamen ad Synodum vadat, numquam cenſum illum qui Circata nuncupatur, perſolvat.* Charta Petri Epiſcopi Pariſ. an. 1213. in M. Paſtorali Eccl. Pariſ. lib. 2. Ch. 117. *Sciendum eſt quod hec decima libera eſt, & penitus abſoluta eſt à Synodo & Circata.* [Index Beneficiorum Eccleſiæ & Diœceſis Conſtantienſ. fol. 3. verſo: *Item Rector ſolvit pro capa Domini Epiſcopi tres ſolidos; item pro Chriſmate viginti denarios.*] Occurrit apud Innoc. III. PP. lib. 2. Epiſt. pag. 415. Besly in Epiſc. Pictav. p. 57. Ordericum Vital. lib. 5. p. 553. in Chron. Beccenſi p. 6. [necnon in Hiſt. MS. ejuſdem Monaſterii p. 310 n. 7.] &c.

CIRCATURA, apud Willel. Hedam in Willelmo Epiſc. Traject. pag. 299. [& in Chartulario Monaſterii Aquicinctenſis fol. 43. *Cum rediit Epiſcopi, id eſt, Circaturæ.*]

CIRCADA NEMORUM. Charta Pacis oppidi Faræ an. 1217. *Capitagia hominum noſtrorum, ... & ſtallagia ſotularium, & ſegniatam piſcatorum, Circadam etiam nemorum, & aquæ cuſtodiam: hæc omnia eis quitta clamamus, &c.* [Eadem habentur in Charta Ingelranni III. Codiciacenſis Toparchæ ann. 1207. apud Pleſſæum noſtrum in Hiſtor. Codiciacenſi p. 166.]

¶ CIRCATUS. Charta Ingelrami Epiſc. pro Monaſterio S. Quintini de Monte in Archivis ejuſd. loci: *Synodales tamen cenſus prædicti altaris, Circatus, aliaque obſonia noſtra atque miniſtrorum noſtrorum ſingulis annis nobis perſolvenda, in manu noſtra retinuimus.*

¶ CIRCUTA, pro *Circata*, ni fallor, oſcitantia librarii legitur in Charta Rotrodi Archiep. Rotomag. ann. 1170. pro Monaſterio S. Stephani Cadom. ex Hiſtor. Harcur. tom. 3. pag. 139. *Hæc igitur ſunt, quæ à præfato Cœnobio poſſeſſa cognoſcimus, & in perpetuum poſſi-*

den-

denda libere & quiete & absolute à Synodico debito, & Circuta, cæterisque consuetudinibus ad jus Episcopale pertinentibus eidem canobio concedimus,

CIRCADIUM. Polyptychus S. Remigii Remensis: *Facit vineam dominicam ad tertium, donat exinde in Circadio femimodium, facitque manoperam in prato in messe, vel ubicunque necessitas fuerit.* Infra: *Summa de collectione vini, mod. 42. de Circadio, mod. 2. census pulli 8. ova 40.*

CIRCAMANARIA, Limitum fixio, quæ fit coram judice, qui agros controversos inspicit; à *Circare*, agrum deambulare, & *man* homo, unde *Circamanni*, qui ex officio limites defigunt. [Alii à *Circare* quidem seu à Gallico *Chercher* vocem deducunt, sed non à *man* homo, verum potius ab alia voce Gallica *Manoir*, Latinis inferioris ævi *manerium*, superioris *domicilium*; adeo ut *Circamanni* ii sint qui visitant *maneria* & fundos pertinentes, atque in iis limites defigunt. Vide Orig. Gall. de *Chasseneuve*, & Glossar. juris Gall. de *Lauriere*.] *Cerquemaneurs*, in Consuet. Montensi c. 30. & 48. & Camerac. tit. 25. art 28. 31. *Cerquemaner*, Limites figere, in eadem Consuet. Montensi cap. 51. 54. Valentianensi art. 124. & Hannonienſi cap. 103. *Cerquemanage*, ipsa limitum defixio, in Consuet. Cameracensi tit. 17. art. 5. Insulensi art. 232. 233. Hânonien. c. 61. 64. Montensi c. 30. 54. Peronensi tit. 25. art. 28. 30. 31. 32. 33. &c. Charta Willelmi Castellani S. Audomari an. 1245. *Cum vir nobilis M. Comes Pontivi ex una parte, ego ex altera collegissemus diem de communi assensu, videlicet ad feriam 6. post Pascha, ad Circamanariam faciendam de feodo Pontivi & feodo meo Bellirami, coram multis astantibus, ... postea vero dictam Circamanariam feci in hunc modum. Ego siquidem ad ripam Alteiæ prope molendinum de Pouches accedens, ... ego repetii quæ de feodo meo superius sunt expressa, &c.* Vide Joan. Galli quæst. 270. *Cerquemanement*, in Summa rurali Butilerii, [& in Concordata inter Ecclesias S. Quintini & S. Præjecti ex altero Chartulario Monasterii S. Quintini in insula pag. 127. *Les heritages d'entre les deux Eglises feront Cerquemanez ... Et nous ont requis, qu'il nous plust estre audit Cerquemanement. Cerkemanage*, apud Engelbertum *Maghe* in Chronico Bonæ Spei p. 223. Instrument. Radulphi Abb. Corbeiensis an. 1248. pro villa dicta *Aumes* in pago Atrebatensi: *Et si est a scavoir ke nous avons en l'an en la vile d'Aumes* (hodie *Ammes* prope urbem Ariam) *trois plais generaux, là où tout les Cherkemanant doivent estre, & s'il ni sont 3. fois d'amende doit chil ki ni est, fe il ne puet trouver loyal essoine parquoi il ni a été.* Et infra: *Et de toutes les autres coses ki chi ne sont devisées devons nous tenir & warder le vile devant dite as us & as coutumes, ke ele a été manée dusques aujourduy; & se autres coses ja venoient les doit-on jugier, & s'il n'en savoient droit dire requerre en doivent sens en notre Court à Corbie, & nous les devons faire consellier à nos frans hommes de nostre Eglise de Corbie, selonc les us & les coutumes de le vile d'Aumes: & doivent li Cherkemanant de le vile d'Aumes faire serment de warandir bien & loiaument les droitures de notre Eglise, & jugier loiaument de chou qui est sur aus selonc les us & coustumes de le vile d'Aumes.* Hinc, ni fallor, palam est, Cherkemannos non solum limites agrorum fixisse, sed etiam jus dixisse in vico superiori, proindeque eo in vico locum tenuisse Scabinorum, qui aliis in locis & agros inter hæredes dividebant, iisque fiebant terminos, & judicia exercebant. Etiamnum in agro Atrebatensi *Cherqueler* & *Decherqueler* rustici dicunt, pro Agros dividere: quod facere solent coram Dominis locorum, vel aliis eorumdem locum tenentibus. Vide *Cirmanagium*.]

CIRCANEA, *Avis quædam circuitum faciens in volando*. Ugutio.

¶ CIRCARE, Circaria, Circata, Circatio, Circator. Vide *Circa* 3.

¶ CIRCATURA, Circatus. Vide *Circada*.

¶ CIRCBOTA Cyrcbota, vel Cyricbota, Saxonico Cyric, Ecclesia, & Bot vel Bote, Instauratio, Reparatio Ecclesiæ. Occurrit non semel in antiquis Legibus Anglicis.

CIRCELLA[1], Anatis species, quibuldam *Boscas*, *phoscas*, *Querquedula*, nostris *Cercelle*, apud Fridericum II. Imper. lib. 1. de Arte venandi c. 5.

CIRCELLI, Circuli, monilia, armillæ. Gloss. Κύκλαι, κλοιοὶ, ψέλια. Anastas. in Leone 3. *Obtulit Circellos paria duo gemmis ornata*. [Charta Ludovici VI. Fr. Regis an. 1112. apud Felibianum in Hist. Sandionyſiana p. 92. *Præterea consuetudines quasdam quæ juris nostri erant ... picem videlicet ... Circellos, concas & falem.* Apicio 2. 5. *Circelli isiciati* sunt Farcimina rotunda.]

CIRCELLIO, Circilio. Isidori Glossæ: *Circellio, Monachus per cellas vagans. Circilliones, falsi Anachoretæ.* Gloss. MSS. *Circumcelliones, vel Circilliones, per cellas vagantes.* [Glossar. MS. Sangerman. n. 501. *Circiliones dicuntur qui sub habitu Monachorum usquequaque vagantur, venalem circumferentes hypocrisin.*] S. Augustin. in Psalm. 132. *Quid sibi vult nomen Monachorum? quanto melius dicimus nos quid sibi vult nomen Circellionum? sed non, inquiunt, vocantur Circelliones. Forte corrupto sono nominis eos appellamus. Dicturi sumus vobis integrum nomen ipsorum? forte Circumcelliones vocantur, non Circelliones, &c.* [Vita S. Benedicti Anian. auctore ejus discipulo inter Acta SS. Benedict. sæc 4. part. 1. pag. 207. *Omnesque pariter ... palam virus pestiferæ mentis vomentes, Circillionem rerum quæ cupidum, & prædiis aliorum invaforem, suarum animarum jugiter oratorem, publica voce clamabant.*] Hos κυκλαρίους videtur appellare Synodica Orientalium ad Theophilum Imper. Ἀναθεματίζομεν τοὺς κυκλαρίους ἀνυδρομίτας, &c. Vide *Circumcelliones*.

Circiliones. Papias: *Circiliones, dicti quod agrestes sint, quos Scotopitas vocant, Bonosi hæresim sequentes, qui Christum filium Dei adoptivum non proprium esse dixerunt.*

¶ CIRCELLUM, Κρικίον; *Circulus*, in Supplemento Antiquarii.

CIRCENSES, pro *Circus*, non semel usurpat Alypius Antiochen. seu vetus auctor Descript. orbis cap. 32. de Nicomedia: *Habet autem & Circenses, structuram valde bonam.* Adde cap. 33. 43.

CIRCINARE, Idem quod *Circinare*. Matthæus Vindoc. in Tobia:

Circinat, egressus scrutatur, compita quærit.

Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 105. §. 18. & Lex Longobard. lib. 1. tit. 25. *Si quis caballum alienum apprehenderit, ipsumque diffugaverit, aut Circinaverit, furti pœna sit culpabilis in octogild.* Ubi *Circinare*, idem valet quod apud nos *Détourner*, abigere, avertere. [Vocabulo *Circinaverit* Muratorio significari videtur læsio aliqua, aut signa aliqua impressa (circino fortasse) equo, unde is deformatus & diffiguratus evadat. Aut nihil aliud significatur quam notam (nunc *Marca* appellamus) alieno equo inurere, ut ad alterum spectare videatur.]

¶ Circinare Caligas. Vide *Caligas circinare*.

¶ Circinnator. Vide *Circator* in *Circa* 3.

¶ Circio, *Pars inter Aquilonem & Occidentem*. Vide *Circius*.

Circissarii Agitatores, Circenses venatores, aurigæ, muliones, qui in amphitheatris & circis currus ducunt. Gloss. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Circissarius* * *Cornatibus partibus. Circissorium, Circentium*. Ubi Glossæ Isidori habent: *Circitorum, circan-*

cantium.Concilium Arelat.1.ſub Silveſtro: *De Circiſſatis agitatoribus qui fideles ſunt, placuit eos, quandiu agitant, à communione ſeparari*. Vide *Agitatores*.

¶ CIRCITARE. Vide *Circare* in *Circa* 3.

CIRCITOR, CIRCUITOR, Officium militare, cuſtos exercitus, qui circuit caſtra, ne quid detrimenti milites recipiant. Gloſſ. Baſilic. Κιρκιτορες, οἱ περὶ τὸς μαχομένος περιόντες, ἢ χορτάζοντες ὑπὲρ αὐτῶν, μήπο ἐπιφέρηται μαχέσθαι. Gloſſ. Græc. Lat. Περιοδευτὴς Circitor, luſtrator. Περιοδία, Circuitus, circitura. Gloſſ. S. Bened. cap. de Agricultura: *Circitor*, κυκλευτὴς. Rectius alibi, κυκλευτὴς. Idem Gloſſ. *Circitus*, περιοδία. *Circitura*, περιοδία. Gloſſ. Iſid. *Circitorum, circantium*. Circitorum militarium meminit S. Hieronymus ad Pammachium lib. adverſus errores Joannis Hieroſ. *Sed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques deinde tiro*. Erant igitur *Circitores* militares, qui caſtra circuibant, *qui faiſoient la ronde, & la ſentinelle avancée*, ut vulgo loquimur. Ii porro deligebantur ex eorum equitum ordine, qui duobus equis, vel faltem uno cum ſervo merebant, quorum dignitas *Circitoria* dicitur in l. 2. Cod. Th. de Filiis militar. Hos *Circuitores* vocat Vegetius lib. 3. cap. 8. Vide l. 2. Cod. de Offic. Præf. Prætt. Afric. & l. 3. Cod. Theod. de Agentib. in Reb. ubi de Circitoribus in ſchola Agentium in reb. Quod vero *Circitum* & *Circituram* Gloſſæ, Græci Tactici, κέρκιτον, vocant, quam vocem per φυλακὴν vertunt. Vide Gloſſ. Rigaltii & Ægid. Menagium in Amœnitat. juris c. 35. 2. Edit.

CIRCITORIUM. Leo Oſt. lib. 3. Chronic. Caſ. cap. 57. *Circitoria ad altare S. Benedicti* 4. Cap. 73 *Circitoria magna & optima* 11... *Circitorium aureum, & alia* 4. *ſine auro*. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Caſ. c. 13. *Dedit eis ſolides* 300. *ex quibus emit Circitorium optimum ad altare S. Benedicti*. Ubi *Circitoria* neſcio an alia ſint à pannis quibus tempore Quadrageſimæ tegebantur ac velabantur altaria. Idem cap. 57. *Alias* 2 *cortinas, quæ appenduntur in circuitu ebori tempore Quadrageſimæ*. [Chronicon Cavenſe apud Murator. tom. 7. col. 951. A. *Item pluvialem cum campanellis, pluvialem cum ſmaltis, veſtem Imperatoris, cultram, Circitoria* 11.] Vide *Velum quadrageſimale*.

¶ CIRCITORUM. Vide *Circiſſarii*.

¶ CIRCITURA, CIRCITUS. Vide *Circitor*.

CIRCIUS, Gallis, dictus ventus, qui flat ab Occidente, & Galliam Narbonenſem infeſtat, ut auctor eſt Phavorinus apud Agellium lib. 2. cap. 22. Vide Plinium lib. 1. c. 47. & Senecam lib. 1. Quæſt. natur. c. 18. *Cierce*, Rabelaiſio; *Cers*, Goudelino; *Cere*, Arvernis, *Cercius*, in veteri Charta apud Joan. Mariam *de la Mure* in Hiſtor. Eccleſ. Lugdun. p. 382. Ita apud Varronem in Orig. *Ventus Cercius, cum laquare, buccam inflat, &c.* [*Circus*, in Marca Hiſpan. col. 934.]

Nonius Marcellus cap. 1. §. 25. teſtis eſt, nobilibus Philoſophis quatuor fuiſſe ventos præcipuos, *Eurum, Auſtrum, Circium, & Boream*, ubi liquet *Circium* eſſe ventum flantem ab Occaſu. Verum non eadem eſt veterum Inſtrumentorum ratio; in iis *Circius* pro *Borea*, ſeu *Aquilone*, vento Septentrionali ſæpiſſime accipiendus eſt: quod inter cætera probant Charta Wifredi Comitis Barcinon. an. 901. Marcæ Hiſpan. col. 837. *Et ſunt affrontationes de parte Orientis in ipſo torrente de Orreto... & de Meridie in ipſo monte... & de Occiduo in ipſa vinea... & de Circi ipſo alode de Giſolma*. Alia Caroli Simplicis an. 922. ibid. col. 483. *Terminatur vero prædicta poſſeſſio a parte Orientis in terminio Teudilane, à Meridie in terra S. Felicis ... ab Occidente in terminio Frugello, à parte Cerci in rigo quod diſcurrit à Teudilane*. Alia ejuſdem Regis an. 922. ibid. col. 844. *ab Oriente eſt terra Alonis feminæ... à Meridie terra Gerundonis ... ab Occidente terra Carpionis, à parte Circii terra ipſius Carpionis*.. Venditio Eccleſiæ S. Stephani de Granoleriis an. 972. ibid. col. 901. *Et affrontat iſta Eccleſia... de parte Orientis, vel de Meridie, & de Occiduo & de Circii in terra de me venditore*. Charta Conradi Regis ann. 1064. inter Inſtrum. Gall. Chriſt. tom. 1. pag. 77. col. 1. *Vineæ ipſa quam dixi Rotunda ad partem Borei venti qui eſt Circius*. Inſtrumentum MS. venditionis factæ Priori S. Ægidii Arelat. an. 1248. *Tenementum incingitur ab Occidente cum ſylva de Pſalmodio, ab Oriente cum ſylva domini de Poſcheriis, à Circio cum Iſola, à vento Marino* (Meridionali) *cum Romillo*. Fundatio S. Petri in monte Verduni apud Stephanot. tom. 7. Fragm. Hiſt. MSS. pag. 353. *Terminatur iis finibus à mane via publica, à meridie terra S. Martini, à ſero de ipſa hereditate, à Cercio terra Urſonis*. Statuta Raymundi Epiſc. Helen. an. 1380. cap. 22. inter Concil. Hiſpan. tom. 3. pag. 604. *In quibus confrontationes neceſſarias habebuntur, illas ponere teneantur Orientis & Occidentis, Septemtrionis & Aquilonis vel Cercii, & Meridiei*. Quamvis alia ſint inſtrumenta bene multa in quibus Circius pro Aquilone manifeſto ſumitur, exſtant tamen nonnulla, ubi Circius ab Aquilone diſtinctus pro Euro, qui flat ab Oriente videtur accipi, forte quod æſtivus Oriens prope accedat ad Septentrionem. Charta Gauzberti Comitis Rufcinonenſis an. 922. Marcæ Hiſpan. col. 842. *Et affrontat ipſe alodes de parte Cercii in termino de Baias & de parte Altani* (Meridiei) *affrontat in termino de Ortaſano... & de parte Aquilonis injungit in termino de Monteſcapri*. Venditio facta Templariis an. 1215. *Terminatur ab Aquilone cum ſylva dominorum de Portu, à Corina* (Occidente) *cum ſylva Capituli Magalonæ, à vento* (meridionali) *cum mari, à Circio cum ſtagno*. Circium ventum ab antiquis Gallis pro Deo habitum docet Seneca, cui etiam templum fecit Auguſtus, eodem teſte, lib. 5. natur. qu. 17.

CIRCLARIA, Leo Oſtienſ. lib. 1. Chron. Caſ. cap. 37. *Ingreſſi Eccleſiam S. Eliæ, tulerunt quidquid invenerunt. Inde per Circlarias in ortum dominicum, per que paſcuarium, &c.* [Murator. in Camilli Peregrini Hiſt. Principum Longob. legit. *Circlarios*. Vereor ne forte ſit nomen proprium.]

¶ CIRCOMCINCTUS, Circuitus. Chartularium S. Sulpitii Bituric. *Habet menſura in circumcinctum perticas* 24.

CIRCUITIO. Vide *Circada*.

¶ CIRCUITOR. Vide *Circitor* & *Circator*.

CIRCUITORES, Hæretici ſic dicti, quod terras circumirent, & quos in via inveniebant, cogebant eos ut interficerentur ab illis, dicentes ſe deſiderare pati martyrium. Philaſtrius libro de hæreſibus. Vide *Circumcelliones*.

¶ CIRCUITOSA ORATIO, Plena circuitionibus &c. ambagibus, Bern. *de Breydebach* Itiner. Hieroſol. p. 24. *Scias quod oratio ſi Circuitoſa ſit & ſucata vel potius manufacta, oſtendit, animum quoque non eſſe ſincerum*.

¶ CIRCUITUS, Poſſeſſionum ambitus, Quidquid circumquaque poſſiderur. Charta Bretislai Ducis Bohemiæ an. 1045. apud Ludewig. tom. 6. Reliqu. MSS. p. 52. *Contuli eidem Eccleſiæ Circuitum meum in Pragenſi provincia, has villas cum hominibus & terris, ſylvis & pratis continentem, &c.* Vide Cingulum 2.

CIRCULA. Junctа in Vita B. Margaretæ de Cortona n. 140. ubi Chriſtus ſic Margaretam alloquitur: *Quare vis ſine labore meæ ſuavitatis guſtare dulcedinem & non facis Circulam de meæ humilitatis connubio, ... & de ordine paſſionis*.

CIRCULAGIUM. Computus Ballivorum Franciæ an. 1337. *De Circulagio, ſeu cerclagio, Lochiarum, quod debent Joannes de Riparia & Joannes Mellier*. Videtur idem eſſe quod *ſercbellum* in Areſto Pariſienſi pro telo-

neo,

neo, foragio & ferchello vinorum venditorum Corbeiæ 25. Maii ann. 1466. *Ratione jurium, & deveriorum sequentium, scilicet foragii, tbeloneï, & ferchelli, Gallice, foragie, tonnelieu & ferchel, nuncupatorum: quæ jura pro vino per eos in quadam domo vendito debentur.* Vide *Cherchez*, & *Circadium*.

¶ CIRCULAMEN Anuli, pro *Circulus anuli*, in Vita B. Edmundi Cantuar. Archiep. apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 1782.

¶ CIRCULARE, ωατέω. Gloss. Lat. Græc. *Quærere, indagare*. Item in circulum rotare, in Gloss. Gasp. Barthii ex Baldrici Hist. Palæst.

CIRCULATORIUS, *Qui lectulos tornatiles facit. Circulare, circumdare, tornare*. Joan. de Janua.

Circulatorium. Gloss. Græc. Lat. Ἀγύρτης, *Circulator*. Ἀγυρτεῖα, *Circulatorium*.

CIRCULUS, Hominum cœtus collectus, vox Latinis Scriptoribus frequens. S. Hieronym. *Dum audientiam & Circulum luminaa jam in plateis accensa solverent &c.* S. Augustin. lib. de Utilitate credendi cap. 9. *Dic mihi utrum si quis fabellam libenter audiret, ... vel in convivio, vel in aliquo Circulo, ullove concessu, videretur ne tibi curiosus?* Lex Bajwar. tit. 67. §. 5. *Cum fex in Ecclesia conjuret, & cum 12. ad ſtaplum Regis, in Circulo & in hasta, hoc est, in Ramo, cum verborum contemplatione conjurare ſtudeat*. Quo loco *in circulo*, videtur esse *in hominum cœtu*. *Circulis coire*, in lib. 11. Cod. Th. de Hæretic. *Circuli Cardinalium*, de quibus Ceremoniale Rom. l. 3. p. 324. Vide *Haga*.

Circulus, Areæ seu campi spatium, quod pugilibus duello decertantibus dabatur, in Speculo Saxon. lib. 1. art. 63. §. 6. 7.

Circulus Aureus, Coronæ simplicioris species, quæ Patriciatus insigne erat apud Romanos, sub Imperatoribus Occidentalibus. Leo Ost. l. 2. cap. 79. *Eidem Henrico IV. Patriciatus honorem Romani contribuunt, eumque præter Imperialem coronam, Aureo circulo uti decernunt*. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 119. de Lothario Imper. *Ipse vero in civitate coronam Circuli Patriciatis acceptarus remansit*. Acerbus Morena in Histor. Rerum Laudensium p. 117. de Friderico I. Imp. *Sequenti igitur proximo die Dominico prædictus Papa Paschalis cum suis Cardinalibus in ipsa Ecclesia S. Petri Missam honorifice & cum magno gaudio celebravit, ipsoque die in capite Imperatori Circulum Aureum tantummodo imposuit. Sequenti vero die Martis, in quo fuit festum S. Petri ad Vincula, prædictus Dom. Papa Paschalis Dom. Federicum Imperatorem & sereniſſimam Augustam Beatricem conjugem suam ex coronis auro puriſſimo, & multis pretioſiſſimis gemmis decoratis coronavit in ipsa Ecclesia S. Petri*. Circulum etiam, non coronam Regibus tribuit Chronicon Montis-Sereni an. 1134. *Imperator celebrat Pascha Halverſtat, ubi quidam de Principibus Danorum Magnus nomine, hominum ei faciens, regnum Daniæ ab ipso ſuscepit, & poſtquam præſtiti juramentum, Imperatori ad Ecclesiam procedenti, Circulo decoratus Aureo, gladium præportavit*. An. 1152. de Friderico Imp. *Qui proximum Pentecoſte Merſeburg celebrans, Sueno Regi Daciæ Circulum Regium concesſit*. Et an. 1158. *Dux Bohemiæ conceſſo ſibi ab Imperatore Circulo nominatur*. De quo Ducum Bohemiæ Circulo, Wladislao Ducta Friderico Imp. indulto, multa commentatur Bohuslaus Balbinus in Epitome Rerum Bohemicarum lib. 3. cap. 10. 14. Vita S. Conwoionis Abbat. Rotonentis num. 11. *Salomon Rex* (Britanniæ Armoricæ) *appellatur, non quod revera esset; sed quia Circulo aureo & purpura, conceſſione Cæsaris Augusti, utebatur: dicitur ideo ac nomine consebatur*. Vide Familias noſtras Byzantinas pag. 139. & Dissert. 28. ad Joinvillam.

Circulus aureus Augustæ apud Occidentales usæ etiam leguntur, non coronis. Arnoldus Lubec. lib. 6. cap. 2. de uxore Philippi Suevi Imp. *Ibi quoque Regina, regio diademate, non tamen coronata, sed circulata proceſſit*. Vide *Corona Ducalis*. Le Roman de *Garin* MS.

Et ſu veſtu d' un paille Alexandrin,
Et en ſon chef un Chapelet d' or fin.

Alibi:

Le Cercle d'or li ert et chief aſis.

Circulus, Orbiculatus & planus discus, *Aſſiette*. Gregor. Magnus lib. 5. Epist. 56. *Cocleares vero & Circulos quos direxiſti, ſuſcepimus*.

Circuli Ferrei, in pœnitentia ab Episcopis aut Presbyteris olim imponi solebant, iis qui crimina quæpiam enormia commiserant, qui eos in brachiis induebant, nec deponebant, donec post multas peregrinationes ad Sanctorum sepulcra & memorias miraculo aliquo solverentur. Liber MS. Miraculorum SS. Floriani, & Florentii: *Conſuetudine antiqua partibus interioris Franciæ uſque hodie mos inolevit, ut quiſquis propinquiorem ſibi parentem gladio jugulaverit, & poſtea pœnitentiæ ductus ad Pontificem crimen admiſſi facinoris detulerit, ipſe de decernente Pontifice, ex ipſo gladio ferrei nexus componantur, & collū peccatoris, venter atq; brachia ſtrictim annectantur ex ipſis ferreis vinculis: ſicque de propriæ patria & ſolo patrio pellatur: interim quouſque divinæ pietas eadem vincula ſolvi præcipiat, primum Romæ, debinc per diverſa Sanctorum loca veniam criminis efflagitando peregre proficiſci cogitur*. De ejusmodi circulis pœnitentium agunt Capitulare Aquisgranense an. 789. c. 77. Capitul. 1. incerti anni cap. 45. & lib. 1. Capitul. 79. ubi de iis qui *nudi cum ferro vadunt, & dicunt ſe data ſibi pœnitentia ire vagantes, &c.* Horum meminere præterea Scriptores complures, Gregorius Turonens. de Gloria Confess. cap. 87. de Vitis Patr. cap. 15. Bertha Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis num. 26. Rudolphus Fuldensis in Vita S. Liobæ cap. 25. Vita S. Medardi ex Cod. Resbac. cap. 14. tom. 8. Spicilegii Acher. Vita S. Willibaldi cap. 38. num. 7. apud Gretzer. Metellus in Quirinalib. Charta Alfonsi Regis Hispan. apud Bivarium in Addit. S. Braulionis pag. 65. Rodolphus Trotarius lib. 5. Miracul. S. Benedicti num. 19. Vita S. Nicetii Epist. Lugdun. num. 8. Acta S. Quirini Mart. num. 21. Acta S. Willelmi pueri Mart. num. 2. Histor. Relationis S. Richarii num. 14. Altfridus in Vita S. Ludgeri Episcopi Mimigard. num. 20. Radulfus in Vita S. Richardi Cicestr. lib. 1. num. 98. Miracula S. Remacli cap. 3. Histor. mortis S. Leonis IX. PP. num. 10. Miracula S. Bavonis lib. 3. Miracula S. Galli cap. 34. Reinerus in Catalogo Hæreticor. pag. 92. Miracula S. Walburgis num. 4. Vita S. Apiani Monachi num. 13. Marth. Westmonaſt. pag. 353. Vita S. Joannis Abb. Reomaensis num. 6. Vita ejusdem ex Roverio num. 3. Vita B. Stephani Abbatis Obasin. lib. 1. cap. 24. Synaxaria in S. Arsenio 13. Decembris, Menæa in S. Acacio 26. Novembris, in S. Theodosio Antiocheno 11. Jan. & 5. Februar. in S. Romano Cilice 9. Febru. in SS. Cyro & Marama 28. Febr. 23. Mart. in S. Georgio, Mirac. S. Adalberti Egmund. cap. 26. Folcard. de Mirac. S. Bertini cap. 4. lib. 2. cap. 25. Joannes Monach. in Vita S. Bernardi Pœnitent. num. 11. Miracula S. Winoci cap. 15. 16. Mirac. S. Bertæ cap. 16. Aimoinus lib. 2. de Miracul. S. Germani cap. 13. (Histor. Rotonensis Monasterii cap. 1. 8.) Leges Alfonsinæ part. 1. tit. 4. lege 20. &c. His addenda quæ habet Petrus Damiani lib. 1. Epist. 9. 19. lib. 5. Epist. 8. lib. 6. Epist. 28. 30. lib. 7. Epist. 19. ubi de viris piis qui ultro ferreis circulis brachia ac corpus circumcingebant. Adde S. Hieronym. Epist. 22. cap. 12.

Circulus Solidi. Est titulus in Cod. Theod. lib. 9. *Si quis ſolidi circulum exteriorem inciderit, &c.*

CIRCULI SIGNORUM, Qui funium campanarum extremitati apponi solent, & quos amplectuntur qui eas pulsant. Hariulfus lib. 3. cap. 3. *Septem ex ære circuli ad signa pendentes argentei 3. reliqui ex auricalco.* [Idem lib. 2. cap. 10. *Clocce optime quindecim cum earum Circulis quindecim. Armillas* campanarum funibus pendentes vocat Adrevaldus in libro de Miraculis S. Benedicti cap. 26.]

CIRCULUS. Tabularium Eccleſiæ Auguſtodun. an. 937. *Miſſa S. Johannis aut redimae den. 1. Circulos 12. provventia avena mod. 1. menſe Mart.* Tabularium S. Remigii Remenſis: *Summa ... facularum 977, perticarum Circulorum 157. ſcindularum 993. auxilium 987.* Ubi circuli videntur eſſe *qui ad cupas* dicuntur in Lege Wiſigot. lib. 8. tit. 3. §. 8. id eſt, quibus cupæ colligantur. Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 108. *Et 5. ſextarios avenæ de Caballaco, per vindemias 2. Circulos plicatos ad tinam, &c.* Occurrunt eadem verba fol. 127. [Vox *Circulus* pro vinculo dolii paſſim legitur, ut apud Lobinellum in Hiſt. Britan. tom. 2. p. 399. in Tabulario S. Vincentii Cenoman. non ſemel, in Charta Ludovici Pii ann. 832. in Hiſt. San-Dionyſiana Felibiani pag. 52. &c. Sed & apud Plinium, ait enim 14. 21. *Circulis vaſa cingere.*]

CIRCULUS, Inſtrumenti muſici ſpecies. Lex Anglorum & Werinor. tit. §. §. 20. *Qui harpatorem, qui cum Circulo harpare poteſt, in manu percuſſerit, &c.*

CIRCUMACTUS ARATRI, quinque aut ſex pedum latitudo, qua ſcilicet aratrum eat, apud Aggenum de Limitib. agror.

CIRCUMCELLIONES. Papias: *Circumcelliones dicuntur, qui ſub habitu Monachorum uſquequaque vagantur.* S. Auguſtinus in Pſalm. 132. *Circumcelliones dicti ſunt qui circum cellas vagantur: ſolent enim ire hac atque illac, nuſquam habentes ſedes.* Ab eo ſumpſit quæ de iis habet Iſidorus. Optatus lib. 3. de Circumcellionibus: *Cum hujuſmodi hominum genus ante unitatem per loca ſingula vagarentur.* Monachus Sangallenſ. lib. 1. de Carolo Magno cap. 8. *Cum autem itinerando veniſſet Carolus ad quandam grandem baſilicam, & quidam Clericus de Circumcellionibus ignarus diſciplinæ Caroli in chorum ultro intraret, &c.* Meminit pariter *Circumcellionum* Victor Vit. lib. 3. de Perſecut. Vandal. in Edicto Hunnerici Regis. De iis etiam intelligendus canon. 42. Synodi Trullanæ. Πεφρασμένοντες dicuntur in Codice Canon. Eccleſ. Afric. cap. 93. De iis præterea agit S. Hieronymus Epiſt. 22. Concil. Calched. Act. 15. can. 4. Vide Concil. Concil. Tolet. VII. can. 5. Κυκλοπεριπολοῦντες, περιτρέχοντες μάτην, apud Nilum lib. 3. Epiſt. 119. dicuntur.

CIRCUMCELLIONES, etiam dicti hæretici quidam, inſano amore martyrii ſemetipſos perimentes, ut martyres vocentur. Ita Iſidor. lib. 8. Orig. Hos *Circitores* vocat Philaſtrius in Catal. hæreſ. ſed an ii, quos etiam *Circumcelliones* vocat lex. 52. Cod. Theod. de Hæreticis, videant doctiores. Certe ibi inter infimæ ſortis homines inter Donatiſtas deſcribuntur, & à S. Auguſtino lib. de Hæreſ. cap. 69. dicuntur etiam fuiſſe genus hominum agreſte & famoſum, non ſolum in aliis immania facinora perpetrando, ſed nec ſibi eadem inſania & feritate parcendo. Nam per mortes varias, maxime præcipitiorum & aquarum & ignium, ſeipſos necare conſueverunt, & in ipſum furorem alios ſeducunt, ut ſeipſos occidant, &c. Idem Auguſtinus lib. 1. contra Gaudentium cap. 28. hos ſic appellatos ſcribit, *quod maxime ab agris vacantes, & victus ſui cauſa cellas circumirent ruſticanas.* De iſtis Circumcellionibus paſſim idem Auguſtinus Epiſt. 48. 50. 61. 68. Contra Parmenian. lib. 1. cap. 11. Contra Creſcon. lib. 3. cap. 42. 47. Collat. Carthag. 3. cap. 174. 281. Poſſidius in Vita Sancti Auguſtini c. 10. 11. Auctor Prædeſtinati lib. 1. hæreſi 69. &c.

¶ 1. CIRCUMCISIO, Tertia ex novem partibus hoſtiæ in Miſſa Muſarabica. Vide *Hoſtia*.

2. CIRCUMCISIO, Præputium. Itinerarium Burdegalenſe: *Ibidem Jeſus filius Nave circumcidit filios Iſrael, & Circumciſiones eorum ſepelivit.*

¶ CIRCUMFERENCIALITER, Quaſi linea circumducta, à Gallico *Circumference*, Circumductio. Legitur apud Ludewig. tom. 1. pag. 375.

CIRCUMFLEXUS. Rifferus Prior Carruſenſis in Scatutis antiquis ejuſdem Ordinis, 1. part. cap. 8. §. 9. *Exorciſmus autem ſalis, & aquæ non habet in fine verſum, ſed Circumflexum.* Cap. 50. *In verſibus qui habent interrogationem & Circumflexum, non incipit modus interrogationis, niſi poſt Circumflexum.*

¶ CIRCUMFORANUS, *Qui advocationum cauſa circum fora & conventus vagatur.* Papias MS. Bituric. poſt Iſidorum lib. 10. Orig. *Circumforaneus* dicitur Latinis.

¶ CIRCUMFOSSARE, Circumfodere. *Madox* Formul. Anglic. p. 378. *Quam tamen dictam partem boſci nec aſſartare poterimus nec Circumfoſſare.*

¶ CIRCUMLATERUS, Circumſtans. Vita S. Heriberti Archiep. tom. 2. SS. Martii pag. 469. *Hoc ſchemate à Circumlatero Præſulum agmine perductus ad Petri limina.*

¶ CIRCUMLITAS, *Gerum fluminis.* Papias MS. ſ. legendum *Circum littus.*

CIRCUMPAGENSIS, Accola. Miracula S. Majoli: *Circumpagenſes & ex alienis terrarum locis venientes.*

CIRCUMPEDES. Agrætius: *Circumpedes ſunt obſequia ſervorum: antepedes, vel antipedes, amicorum.* Ita etiam Papias.

CIRCUMPEDES, Alia notione, Eccleſiaſtici cap. 45. 10. *Circumpedes & femoralia & humerale poſuit ei, &c.* Ubi Mamotrectus: *Circumpedes, id eſt ſandalia vel mala gramata, &c.* Græca Edit. Περισκελὶς, καὶ πέδιλα, καὶ ὑποδήματα, &c. Joan. Druſius: *Femoralibus, toga talari, & epomide, &c.*

¶ CIRCUMPORTICATIO, Circuitus porticus, in Lege 37. §. 1. Dig. de Relig. & ſumt. funer.

CIRCUMROTATUS. Hiſtoria Epiſcop. Autiſiod. c. 35. *Tria pretioſiſſima pallia mille ſolidorum pretii conſtantia, quorum unum viridis coloris leonibus multicoloribus Circumrotatis fulget. ſecundum imaginibus Regum ſimiliter Circumrotatis regali modo equitantium pollet: tertium quoque leonibus auricoloribus Circumrotatis aſpicientibus arridet.* Joannes Diaconus in Vita Gregor. Magni lib. 4. c. 84. *In abſidiola Gregorius in rota gypſea pictus oſtenditur, &c.*

CIRCUMSOCIUS. Aurel. Victor. in Epit. in Conſtantino Magno: *Annibalianus Delmatii Cæſaris conſanguineus, Armeniam, nationeſque Circumſocias ... regendas habuit.* [id eſt, finitimas.]

¶ CIRCUMSTANTIONATUS, Gall. *Circonſtancié.* Dionyſ. Carthuſ. *Juratio debite Circumſtantionata,* id eſt, Jusjurandum juſtis circumſtantiis moderatum ac definitum. Ita Goclen. in Lexico Philoſ.

CIRCUMTEXTUS, *Veſtis ſpecies, qua Græce Cyclas dicitur: dictum quod ſit rotundum pallium.* Papias.

¶ CIRCUNICULA, ſ. pro *Sarcinicula*, vel potius *Sarcinula*, apud Rymer. to. 12. p. 575. col. 1. *Cum bogeis, manticis, fardellis, Circuniculis, jocalibus, &c.*

¶ CIRCUMSTANTER, Circumſpecte, attente. Maceriæ Inſulæ Barbaræ tom. 1. p. 25. ex Vita S. Lupi Archiep. Lugdun. *Quam prudenter igitur, & Circumſtanter in ſui filiorumque vigilantia perſiterit, poſſibile non eſt noſtræ facultatis evolvere.*

¶ CIR-

¶ CIRCUO. Vide *Circare* in *Circa* 3.

CIRCUS, Circulus, confeſſus. Hugo Flaviniacenſis in Chronico an. 1100. *Judicio Concilii ad primam Abbatiæ Divionenſis vocem de Abbatia invaſitus, aſtantibus Canonicis Edunenſibus & laudantibus, cappa & baculo donatus, in Circo reſidere juſſus, poſt ſoluto Concilio, ad propria ſum remiſſus.*

¶ CIRCUTA. Vide *Circada*.

¶ CIRCUTARE. Vide *Circare* in *Circa* 3.

¶ CIREA, *Stercus*: *unde nos ea quæ ab ore abicimus, excreare dicimus, id eſt, expuere.* Papias MS. Bituric. & Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501.

¶ CIREMUM, Inteſtinum gallinæ, ſed mendoſe, ut dicitur in *Zizerium*.

¶ CIRETICUS, Chirurgus. Vita S. Bernardi Pœnit. tom. 2. SS. Aprilis pag. 691. & 694. *Noviſſime burgum S. Audomari, non orationis cauſa neque meritorum S. Bernardi, quin potius ut pes ejus abſcinderetur, adivit. Dum igitur Cireticos domi parentum & amicorum exſpectaret, &c.*

CIRICSETUM, Cyricseat, Circset, Chircheset, &c. Veſtigal Eccleſiaſticum, ex Saxon. Cyric, Eccleſia, Baſilica, κυριακὸν, & ſceat, cenſus, veſtigal. Gloſſar. ad Leges Anglic. Cyricſeat, *Eccleſiæ cenſus*. Alii à Cyric & læd deducunt. Eſt autem ſæd Saxonibus *ſemen*. Ita Cyricſæd, erit *ſemen Eccleſiæ*, quod alii paſſim vertunt *Primitias ſeminum*. Kanutus Rex Danorum apud Ingulfum pag. 894. Radulfum de Diceto an. 1031. Wilkelmum Malmesbur. de Geſt. Angl. lib. 2. cap. 11. & Florent. Wigorn. p. 621. *Et mediante Auguſto* (ſolvantur) *decimæ frugum, & in feſtivitate ſancti Martini primitiæ ſeminum ad Eccleſiam, in cujus parochia quiſque degit, quæ Anglice* Cyricſeat *appellantur.* [Charta Margaretæ Comitiſſæ Warwici in Hiſt. Harcur. to. 4. pag. 2223. *Sciatis me dediſſe ... Monachis præfatis totam decimam de agnis, caſeis & velleribus, & de porcellis, & de paſnagio & de vitulis, & de ruſchis, & de ſaldranis, & de Chircheſetis.*] Cujuſmodi autem eſſet is cenſus, docet Fleta lib. 1. c. 47. §. 27. *Chircheſſet, certam menſuram bladi tritici ſignificat, quam quilibet olim ſanctæ Eccleſiæ die S. Martini, tempore tam Britannorum, quam Anglorum contribuerunt.* Leges Inæ Regis Weſtſaxiæ cap. 4. *Chiriceſcatta reddita ſint in feſto S. Martini: ſi quis hoc non compleat, ſit reus 60. ſolidorum, & duo decuplo reddat ipſum Ciricſeattum.* Et c. 62. *Cyricſeattum debet reddere homo à culmine & manſione ubi reſidens erit in Natali.* Leges Henrici I. cap. 11. *Qui Cheriſeaſeaſum tenebit ultra feſtum S. Martini, reddat eum Epiſcopo, & undecies perſolvat, & Regi 1. ſolid.* Perperam apud Malmesburienſem, editum *Cureſeet*. Plures tamen Magnates poſt Romanorum adventum illam contribuionem ſecundum veterem Legem Moyſi, nomine primitiarum dabant: prout in brevi Regis Kanuti ad Summum Pontificem tranſmiſſo continetur, in quo illam contribuionem *Chiriſed* appellant, quaſi ſemen Eccleſiæ. Et vetus Scheda Gallica apud Lambardum: *Chirſeed, ou Chircreamer, ou Chirceamber, ſut un certein rent de bled batu, que chaſcun home devoit al temps des Brytons, & des Englez porter à lour Egliſe le jour ſeint Martin.* Verum Spelmannus, Welocus, Somnerus, & alii linguæ Saxonicæ peritiores hanc damnant interpretationem, prioremque ampleſtuntur. Vide Concilium Ænhamenſe an. 1009. can. 11. Monaſticum Anglic. tom. 2. pag. 986. & infra, *Eleemoſyna aratri.* [Obſervat Kennettus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden. voces has *Ciriſcetum, &c.* non modo ſumtas fuiſſe pro *Bladо*, ſed etiam pro volatilibus aliiſque ſimilibus rebus Eccleſiæ ſolutis; ſic in Inquiſitione redituum Abbatis Glaſtonbur. an. 1201. *Manerium Glaſton. reddit per an. in gablo 7. lib. 6. ſol. 2. den. ... In Churchſet 60. gallinas & ſemen frumenti ad tres aeras.*]

1. CIRICUS, Cera. Gall. *Cire*. Charta Rauſini Tolonenſis Epiſcopi an. 1205. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſil. *Cum lampade de Cirico albo.*

¶ 2. CIRICUS, pro *Sericus*, bombycinus, paſſim occurrit. *Pannus de Cirico*, in Tranſactione inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Copertorium de Cirico viridi iſſtatum*, in Teſtamento Beatricis Vicecomitiſſæ Narbonæ an. 1367. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1525. *Cum uno cordone de Cirico*, in antiquo Ceremoniali MS. B. M. Deauratæ. *Mappa de Cirico albo*, in Inventario Eccleſiæ Anic. an. 1444. *Cum cera viridi & laqueo Cirico*, ſigillatæ litteræ, apud Rymer. tom. 7. p. 529. &c.

¶ CIRIOCORILLA, *Ornamentum, corona*. Papias MS.

CIRIOLUS, pro *Cereolus*. Charta an. 1197. apud Petrum Mariam Campum in Hiſtor. Eccleſ. Placent. *Dare ſingulis annis 12. Ciriolos cereæ quiſque illorum quantitatis unius libræ cereæ.*

¶ CIRISTARE, *Populum allogui*. Gloſſar. Vet. Sangerman. MS. n. 501. Papias MS. habet: *Ciritat, populum alloquitur.*

¶ CIRIX, Sericum, bombyx. Teſtam. Guillelmi de Turre Epiſc. Ruthen. an. 1461. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 726. *Lego Caſulam meam Ciricis pertici coloris.* Vide *Circus* 2.

CIRLISCUS. Vide *Ceorlus*.

¶ CIRLISTUS. Vide *Cyrliſtus*.

CIRMANAGIUM & Cirimanagium, vulgo *Cirmenage*; Cenſus, ſeu veſtigalis ſpecies in Beneharnenſi Principatu. Joannes XXII. PP. tom. 3. Epiſt. 1559. *Molendinum etiam de Juſſeo, & Cirmanagia, quæ præfati Vicecomes (Benebarni) & uxor ejus habebant in locis de Montemartiani, &c.* Charta Gaſtonis Vicecom. an. 1282. apud Marcam in Hiſtor. Beneharn. lib. 5. c. 28. *Cenſum totius villæ, quod vulgariter vocatur Cirimanatge.* Vide eumdem lib. 7. cap. 15. num. 4. cap. 30. num. 3. [An cenſus ille non idem eſt, quod *Bonnage*, Gall. *Bornage*? quod jus iis competit qui metas in agris defigunt, quodque *Cerquemage* vocatur in Conſuetudine Peronenſi. Vide *Circamanaria*.

¶ CIRNEARIUS, Figulus, in Gruteri Inſcriptionibus pag. 643. n. 2. Eſt à *Cirnea*, Plauto, Vas vinarium.

¶ CIROCLEUS. Vide *Chirocleus*.

¶ CIROGILLINUS. Vide poſt *Chirogryllus*.

¶ CIROGRAFER, vel Cirographerus, pro *Chirographarius*, apud Rymer. to. 11. p. 648. col. 1. *Secretarium Cirographerumque ac Ambaſſiatores, &c.*

¶ Cirographata Charta, Cirographum, Cirographum, non ſemel occurrunt in Inſtrumentis ætatis mediæ, pro *Chirographum, &c.* Vide in hac voce.

CIROGRILLUS. Vide *Chirogryllus*.

¶ CIROGRISSUS, pro *Cirogrillus*, infra in *Claperius*.

¶ CIROGULUS, Idem, in Gloſſ. ad calcem novæ Gall. Chriſt. to. 2. col. 504. ad vocem *Almutia*.

¶ CIROLOGUS, Chirurgus. Miracula B. Henrici Baucen. tom. 2. Junii pag. 391. *Teſtis de reſtauratione oſſis magiſter Franciſcus Cirologus, qui tentavit ipſius tibiam & os.*

¶ CIRORGUUS, pro *Chirurgus*. Statuta Arelat. Mſſ. art. 139. *Nullus medicus ... veniat operari in hac villa, niſi primitus fuerit per unum ... Cirorgui examinatus.*

¶ CIROTECA, pro *Chirotheca*. Legitur in voce *Leſtrinum* & antiquo Ceremoniali MS. B. M. Deauratæ: *Prædicti piſcatores tenentur dare cirotecas ſive Gans diverſis perſonis prædictæ Eccleſiæ, &c.* Vide *Chirotheca*.

¶ CIROXARE, *Circumdare*: Papias MS. Vetus Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501. habet, *Cirozere, Circumdare.*

1. CIRPUS. Charta Philippi de Monteforti Dom. Tyri

Tyri pro Communia villæ de Castris in Occit. an. 1264. *Quilibet de dicta universitate volens potest in ipsa villa de castris facere seu tenere, vel exercere salinum pro voluntate sua, dummodo nobis & nostris successoribus pro quolibet salino exercitores illius salini solvant pro censu annuo quolibet duo sextaria salis, & suos Cirpos, prout est hactenus usitatum.*

¶ 2. CIRPUS, pro *Scirpus*, Juncus enodis, apud Rymer. to. 8. p. 634. col. 2. *De quolibet batello cum Cirpis onerato venalibus unum obolum.*

¶ CIRRIGLINON. Vide *Chirogryllus*.

¶ CIRSUM, *Genus vehiculi*. Papias MS. Additur in Glossario Sangerm. MS. n. 501. *Cirsum, Carpentium*. Lege *Carpentum*. Latinis *Cisum* vehiculum est duabus dumtaxat rotis instructum. Pro *Cisum* f. mendose scribitur *Cirsum* in locis citatis.

¶ CIRURGICUS, Chirurgus. *Medici & Cirurgici*, in Capitulis General. MSS. S. Victoris Massil. Præterea legitur in Litteris Philippi 3. Franc. Regis an. 1278. in Hist. Dalphin. tom. 2. p. 283.

CISA. Charta Italica sub ann. 1028. scripta, apud Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 359. *Coheret ab ipso campo, & ab ipsa capella da mane sanctæ Mariæ, da meridie Petri de Saravia: & area & ipsa capella cum eodem campo insimul per mensuram justam, cum Cisa sua vigias tres nominative, quas mihi campo ipso ante hos dies per chartam venditionis advenit.* Ubi pro *vigias*, legendum puto *jugias*. Vide in *Jugia*. De *Cisa*, nihil succurrit. Vide *Assisa*. [*Cisia* & *Cisa*.]

CISALPINARE, Cis alpes ire. Laurentius Leodiensis in Episcopis Virdunensibus: *Hic est, inquit* (PP.) *qui gratiæ majoris bonorem & reverentiæ potioris favorem Gallicanis, omnibus, ex quo Cisalpinavi, nobis exhibuit.* Vide *Transalpinare*.

1. CISARA, Cicera, Leguminis species: Gallis *Vesse*. Occurrit in Chron. Willelmi Thorn.

¶ 2. CISARA, CISERA, pro *Sicera*, Genus potionis, vulgo *Cidre*, apud Rymer. tom. 9. p. 565. col. 1. *Necnon de qualibet pipa Cisare, cervisiæ, &c.* Chartular. Gemetic. tom. 3. p. 17. *Occasione vinorum, bladorum, Ciserarum, cervisiarum, potuum, bibariorum seu aliarum rerum.*

¶ CISCI, *Cis*. Supplem. Antiquarii.

¶ CISFRETARE, Transfretare, Locus est in *Incurvare*.

¶ CISIA, Vectigal tributum. Leges Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. p. 70. *Concedimus ut possit alicubi talliam vel Cisiam vel quamcumque aliam contributionem... ad tempus certis hominibus, imponere.* Vide *Cisa, Cisa* & *Assisa*.

CISIARIUS. Vide *Carrucarius*.

CISIL, Testis, obses. Vide *Gisiles*.

CISIMUS. Matthæus Paris ann. 1248. *Dedit eis vestes prætiosissimas, quas Robas vulgariter appellamus, de escarleto præelecto, cum penulis, & fururiis de pellibus variis Cisimorum*. Bernardus Silvester, Poeta eximius, ut ait Gervasius Tilleberiensis, part. 3. Otior. Imper. MS. cap. 46.

Cisimus obrepsit, & vestitura potenter
Marturis, & spolio non leviore Bever.

Rhenanus lib. 2. Rer. German. p. 95. de Legibus Francicis: *Nemo pluris vendito aut emito quam sagum optimum & duplum 9. sol. simplex 10. villus autem minoris: roccum Martrinum seu optimum 30. solid. Sismusilum optimum 10. solid. &c.*

¶ CISMA, pro *Schisma*, Gall. *Schisme*. Vide locum in *Phariseare*.

¶ CISMARINÆ PARTES, Partes cis mare, ut *Transmarinæ*, trans mare, in Transactione inter Caroli 1. Comitem Provinciæ & Fr. Feraudum de Baraffio *Tom.* II. Commendatorem Hospit. S. Johannis Hierosol. ann. 1262. ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*

¶ CISOR, Scissor, sarcinator, Gall. *Tailleur*. Mauritius Gaufridi in Vita S. Yvonis, to. 4. Maii p. 593. *Cum pro se quandam tunicam feciſſet, ejus diceres Cisor: Induite eam, ut videamus si bene facta sit*. Alter locus exstat in *Selda*. Vide *Cissor*.

¶ CISORIUM. Vide *Cissorium*.

¶ CISPECTATICUM, CISPITATICUM. Vide *Cespitaticum*.

¶ CISSER, pro *Cicer*. Species leguminis, Gall. *Pois chiche*. Occurrit in Transact. Abbatis & Monachorum Craſſensium an. 1351. ex lib. viridi fol. 52.

¶ CISSONIUM, pro *Essonium*, ut videtur, Impedimentum. Pactum matrimonii inter Ochonem filium Comitis Burgundiæ, & Blanchamfiliam Comitis Campaniæ an. 1225. tom. 1. Anecdot. col. 928. E. *Comes Campaniæ tenetur morari nobiscum & gentibus nostris ad diruendum castrum de Rocheforet & castrum de Trance: & si Comes haberet legitimum Cissonium, ipse dimitteret gentes suas ad id agendum*.

¶ CISSOR, Sarcinator, Gall. *Tailleur*, apud Rymer. to. 5. p. 693. col. 2. *Sellarii, Peletarii, Alutarii, Sutores, Cissores, Fabri, &c.* Vide *Cisor*.

¶ CISSORIUM, CISORIUM, Orbiculus ligneus, in quo convivæ *scindunt* dapes sibi appositas, Gall. *Tranchoir*. Leges Palat. Jacobi II. Regis Major. inter Acta SS. Junii to. 3. p. 55. *Et quia in appositione prædicta decet aliquos juxta status conditionem plus ceteris honorari, volumus quod in Cissorio nostro pro alio personis de dictis cibariis apponatur, & tantumdem in Cissoriis Cardinalium ... in Cissoriis vero Episcoporum, pro sex, Abbatum vero, & Baronum ... pro quatuor jubemus apponi. Sed in Cissoriis aliorum inferioris gradus, juxta consuetudinem in nostra Curia diutius observatam, equaliter apponatur*. Occurrit. ibid. p. 14. *Cisorium* vero p. 8. Vide *Scissorium*.

¶ CISSUS, pro *Scissus*, in Capitulis general. S. Victoris Massil. (Si) *habeat pannum in blanqueto non Cissum, ad proprium Priorem debeat pertinere*. Occurrit rursum in Statutis MSS. Lirinenſibus an. 1453.

¶ CISTA, Vagina. Vide locum in *Camara*.

¶ CISTAS BULLARE, Arcas & armaria signare, iis figillum imprimere, Gall. *Mettre le ſcelle*. Litteræ Roberti Comitis Atrebat. ann. 1269. ex Tabulario Corbeiensi: *Super eo quod Ballivus seu fervientes nostri domum Religiosorum dictæ Majoriſſæ apud Monchiacum violenter intraverunt, ostium cameræ fregerunt, culcitram ejus & alia bona a dicta camera asportaverunt, & Cistas in dicta camera Bullaverunt, & feodum dictorum Religiosorum asiserunt*.

¶ CISTA CARELLORUM. ubi carelli reponuntur, apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 190 & 191.

¶ CISTA. Laudes Papiæ apud Murator. to. 11. col. 23. *Habens in capitibus galeas ligneas, ſcilicet viminibus textas, quas Cistas vocant*.

CISTÆ COLUMNATÆ, quas vulgo *Buffets* dicimus. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 24. §. 2. *Cistas columnatas, id est, cum elevatis tecturis*.

CISTARCA, [CISTARCHA, CISTARTIA, Ciſtella, qua panis cibus ve defertur.] Vide *Sitarchia*.

CISTELIUM. S. Aldhelmus lib. 1. cap. 42. de Laud. Virg. *Imperat Duci, quatenus patefactis cavearum Cistellis, & apertis clatrorum obstaculis ursorum genuinis carperentur, & leonum rictibus roderentur*. Alias *Crustellis*; sed legend. videtur *Cistellis*: nam Varroni & Plauto *Cistella* est capsella, ut auctor est Fulgentius de Prisco ferm. [Terent. Eunuch. 4. 6. 15. *Cistellam, Pythias, domo affer cum monumentis*.]

CISTEROS. Constitutio Friderici de pace tenenda: *Si vero temerarius ipse absque percussione eum invadat,*

quod vulgo dicitur Cisteros, calida manu, ac verberibus contumeliisque male tractaverit, &c. Ex Theut. *Citerband*, calida manu.

¶ CISTEX, *Citeaux*, Caput Ordinis Cistercienſis. Epiſtola Arverii de *Belvais* tom. 1. Anecdot. col. 601. *Notum vobis facio, quod terram de Bercelai dedi Ordini de Ciſtex, ut ibi Monaſterium conſtruatur.*

¶ CISTULA, Situla, Gall. *Sceau*. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Quando aliqua de Ciſtulis vel ferratis putei cadit caſualiter in puteum, &c.*

CISURGIUM, χειρουργιον, Ferramentum chirurgi. Petrus Damian. lib. 3. Epiſt. 2. *Inter omnia veſtræ ſanctitatis ſtudia, illud mihi multo eſt carius, quod ſaluti Monachorum paſtoralis oculus veſter invigilat, & occulta diu vulnera in lucem producere, & diſciplinæ Cyſurgio fecare non ceſſat.* Idem lib. 6. Epiſt. 30. *Tantam doloris vim in genitalibus pertulit, ac ſi revera materiale Ciſurgium partem corporis ſecuiſſet.*

CITACUS, pro *Pſitacus*. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis ann. 1295. *Tunica & dalmatica de albo diaſpro, cum Citacis viridibus in ramunculis, &c.* Alibi: *Caſula de albo diaſpro, cum Citacis combinatis per loca in ramuſculis, &c.* Occurrit ibi non ſemel.

¶ CITADANAGIUM, &c. Jus civitatis. Statuta Arelat. MSS. art. 89. *Item ſtatuimus quod quicumque juraverit, vel jurabit (ſacramentum) Cientadanagii (melius Citadanagii) Arelat. teneatur ponere in poſſeſſionibus tertiam partem omnium bonorum ſuorum mobilium infra menſes 6. & nullus recipiatur de cætero in Cientadanagio Arelatis, niſi prius juraverit, quod infra dictos ſex menſes ponat tertiam partem omnium bonorum ſuorum mobilium in poſſeſſionibus, & quod ſit menſionarius Arelatis per 50. annos. & quod nullus credatur eſſe civis ſeu habeatur, niſi ſit menſionarius, quamvis inſtrumentum habeat de Cidentadanage, & ſi inſtrumentum aliquod inde aliquis haberet Cientage, quod nullam obtineat roboris firmitatem.* Compendiola verſio Gallica anni 1616. *De l'habitanage. Qui voudra eſtre receu habitant de la ville d' Arles, ſera tenu employer en fonds & poſſeſſions la tierce parte de ſes biens meubles dans ſix mois, & y demeurer & faire ſejour durant cinquante ans, autrement ne ſera creu & reputé pour citoyen nonobſtant ſon act & lettres de Citadinage.*

¶ CINTADAMAGIUM, pro *Citadanagium*. (Paſtor beſtias) *proprias poſſit in ſua gardia habere, dum tamen modo juraverit Cintadanagium*, in Ordinatione Caroli Regis Siciliæ ann. 1278. Rurſum recurrit ibi.

¶ CITADINANTIA, ut *Citadinagium*. Vide *Citadinantia*.

CITAINATICUM, Jus Civitatis. Charta an. 1307. *Ipſe D. Janotus offert ſe paratum jurare Citainaticam dictæ civitatis Terdonæ, & eſſe verum & fidelem civem dictæ Communis.*

¶ CITANÆ. Vide *Cautumæ*.

CITATIM, pro *Cito*. Utitur Alcuinus Epiſt. 9. [Legitur & apud Hirtium de Bello Africano c. 80. *Cum expedita copia in eum locum Citatim contendit.*]

¶ CITATIO, In jus vocatio. Vox forenſis multiplicis apud Juriſconſultos ſignificationis.

¶ CITATIO PERSONALIS dicitur cum quis ita *citatur* in judicium, ut ipſe debeat pro ſe apud Judices reſpondere, Gall. *Ajournement perſonel*.

CITATORIUM, CITATORIÆ LITERÆ, CITATIONIS LITERÆ, in Conſtitut. Siculis lib. 1. c. 95. §. 1. & 2. quibus quis in judicium citatur, vocatur: κιτατόριον, apud Theoph. & Cedrenum, *Commonitorium* vertit Paulus Diac. lib. 20. Hiſt. p. 634. Edit. Canifii. *Citatorium* hac notione habetur in leg. 2. Cod. de Princip. Agent. in rebus. [*Citateriales litteræ*, apud Miræum to. 2. p. 1108.]

¶ CITAXUS, *Similis taxi*. Gloſſ. Iſid. Ubi Græv. Emenda *Ceu taxius, Similis taxo*; quod ſic apud Servium legitur, unde hæc excerpta eſt Gloſſa.

¶ CITEANÆ. Vide *Cautumæ*.

CITEBASA, *Fundamenta*, Ugutionis.

¶ CITENÆ. Vide *Cautumæ*.

¶ CITHAGIA. Vide *Catagogium*.

¶ CITISUM, *Frumentum*. Papias MS. An à Græco κίτη, quod idem ſignificat?

¶ CITIX, *Pirata*. Gloſſ. Iſid. Rectè Græv.: Lege *Cilix*; ut *Arabs* pro Latrone, ſic *Cilix* pro pirata veteribus accipitur.

CITOLA, Inſtrumenti muſici ſpecies. Guillelmus *Guiart*. an. 1214.

Qui le Roy de France a cele erre
Envelopa ſi des paroles,
Plus douces que ſons de Citoles.

CITONELLA. Charta ann. 1279. in Tabular. Eccleſ. Autiſiod. fol. 521. *Epiſcopus faciet fieri Citonellas, ſeu portas introitus ville claudentes.* Apud Perardum p. 535. habetur *Ciconellas*.

CITOUART, Species radicis arboreæ. Vide *Zedoaria*.

¶ CITRANGULUM MALUM, Citreum, Gall. *Citron*. Medic. Salern. p. 150. edit. 1622.

CITRATUS AGER, Qui citra eſt, ut *Ultratus*, qui ultra: vox Agrimenſorum. *Regio citra*, apud Hygenum de Limitib.

¶ CITRINELLA; *eſt flammula* Rocho *le Baillif*, in Dictionario Spagyrico.

¶ CITRINOLUS, Ibidem, *eſt pallidus criſtallus*.

CITRIONES, Citrea mala, Gall. *Citrons*. Matth. Silvatic.

CITROLUS, ex Italico *Citrollo*, noſtris *Citrouille*. Occurrit in Charta ann. 1178. apud Ughellum tom. 7. pag. 572. [& in Miraculis B. Gerlandi to. 7. SS. Junii p. 665. necnon in Hiſtoria Sicula Hugonis Falcandi, apud Murator. tom. 7. c. 257.]

CITRULLUS, Eadem notione. Tidericus Langenius in Saxonia:

Sunt ibi nonnullis fabæ, meloneſque, Citrulli.

¶ CITRUM, ἑσπέριος, *Heſperium, Serotinum*, in Supplemento Antiquarii.

CITRUS, Italis *Citrino*, Gall. *Citron*, Citreum, in Hiſt. Sicula Hugon. Falcandi, apud Murat. to. 7. col. 258.

CITTADANTIA, CITTADINANTIA, Jus civitatis. ex Italico *Cittadinanza*. [Regimina Paduæ apud Murator. to. 8. col. 381. *In anno præſenti (1278.) dominus frater Henricus Tridentinus Epiſcopus eſt cum Paduanis Cittadantiæ vinculo alligatus.*] Petrus de Vineis lib. 5. Epiſt. 113 *Quidam ejuſdem terræ tam nobiles quam alii qui ſe cives novos appellant, ſub nobilitatis & Cittadinanciæ prætextu conferre cum eis in daciis & collectis... recuſant.* Occurrit etiam apud Rolandinum in Chronic. lib. 2. cap. 1. lib. 3. c. 7. Vide præterea Georgium Pilonum in Hiſt. Belluneſi p. 123. v. 124.

CIVADA, CIVATA, Hordeum, vel avena, illa præſertim quæ domino feudi penditur; Occitanis *Cibado, ſibado*: Hiſpanis *Cevada*, in Foris Beneharn. *Sibada*, Rubr. 1. art. 20. Acadecimis Cruſcanis, *Civata*, dicitur *Legume d' ogni ſorte*. Charta an. 1232. in Regeſto Chartarum Comitatus Toloſæ in Camera Computor. Pariſ. fol. 28. *Habeatis vos & ſucceſſores veſtri ſingulis annis in meſſibus quarterium unum frumenti & alteram Civate, pro alberga & bladada*. Regeſtum Comitatus Bigorrenſis: *Civatam bis in anno libers Militibus vicinii conferent: alteram in tempore milii, armigeris autem nunquam.* Charta Willelmi D. de Montepeſſulano an. 1203. *Vicarius pro eo manducabit in uno de albergis illis, & habebit Civadam equo ſuo.* [Male

le *Cinadam*, apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu pag. 727. Annal. Benedict. tom. 4. p. 53. n. 8. *Debebat vedere ... quinque modios Civadæ*. Tabular. Conchenſe in Ruthenis cap. 97. *Duo feſtaria de Civada*. Informatio de juribus Curiæ Regalis in loco Auſero ann. 1354. è Camera Computorum Provinciæ: *Item habet ibi diverſa ſervitia bladi, videlicet annonæ feſteria* 12. *& Civatæ feſteria* 12. Provincialibus *Civado*, avena dicitur, non hordeum.] Hiſtoria expugnatæ Minoricæ edita à Michaele Carbonello: *Repoſaren per refrescar, e donar Civada als cavalls*, &c. Adde Bibliothecam Sebuſianam Centur. 2. c. 51. Gaſſendum in Notitia Eccl. Dinienſis p. 83. Foros Bigorrenſes art. 14. & Columbum in Manuaſca lib. 2. n. 59. De vocis etymo, vide Conjecturas Sebaſtian. Cobarruviæ, & Oct. Ferrarii.

CIVADAGIUM, Præſtatio in avenis. Charta Occitanica an. 1312. in 48. Regeſto Philippi Pulcri Reg. Franc. num. 29. *Item obtulerunt medietatem Civadagii, ... quæ medietas poteſt aſcendere uſque ad* 40. *ſextaria avenæ ad menſuram de Lautricho annis ſingulis*.

¶ CIVADERIUM, Menſura frumentaria, quam Valentinenſes & Vivarienſes vocitant *Civier*. Inventar. *Piguet* n. 18. cap. 41. de Volta fol. 15. in Archivo Principis *de Roban*: *Item quinque cartas & duo Civaderia cum dimidio frumenti, duo vaſa, &c.* Ibidem fol. 14. *Item unum eſtarium & duo Civaderia cum dimidio frumenti, quos ſerviunt dicti heredes*. Occurrit ibi pluries.

¶ CIVADERIUS, Idem. Recognitiones & denominationes factæ Domino *de Levis de Vendatour* in Theſauro Chartarum ejuſdem Principis *de Roban* n. 18. cap. 41. de Volta fol. 12. *Primo duos Civaderios cum dimidio frumenti, &c. Item ſex Civaderios frumenti, quos ſervit Stephanus Ganelli*.

¶ CIVADERIUS, Cui cura eſt emendæ vel diſtribuendæ equis *Civadæ* ſeu avenæ. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. pag. 11. *Expedii per quoſdam Officiales noſtræ curiæ, videlicet Emptores victualium & Apothecarium ac Zemblerium ... necnon & Civaderium & Falconerium, illum qui emerit neceſſaria avibus noſtris, adminiſtrationis ſuæ rationem reddi*.

¶ CIVADUS, f. Septum, Gall. *Clos*, ab Ital. *Chiudere*, Sepire. Epitome Chron. Caſinenſ. apud Muratorium to. 2. pag. 368. col. 2. *Prædictus Sicardus Princeps obtulit Patri Benedicto Civadum, qui Martocanus vocatur cum ripis, aquis, fulſariis & piſcationibus & omnibus intra ſe poſitis*.

¶ CIVAERIUM, Civaerium, Idem quod *Civeragium*. Inſtrum. an. 1300. in Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 54. *Jus Civaeri, bladorum, leguminum, & aliorum*. Ibidem p. 56. col. 1. *Immunitatibus quibus Canonici, Clerici, Nobiles, vel alii prædictæ civitatis uſi nunc dicuntur, vel in Civaeriis non præſtandis, vel etiam in ipſis quandoque recipiendis*.

¶ CIVARIUM, ibidem p. 129. *Percipiunt Civaria avenæ, quæ capiunt ratione Cellariæ, &c.*

¶ CIVAYERIUM, ibid. tom. 2. pag. 93. *Sive illa jura conſiſtant in bannis, juſtitiis, cenſibus, Civayeriis, ſeu in quibuslibet aliis rebus & bonis, &c.*

¶ CYVARIUM, ibidem p. 87. *Debet dare aſino unum Cyvarium avenæ*.

¶ CIUDA, pro *Civada*. Rotulus ſæculi 12. de Prioratu S. Pauli de *Tartas* in Archivo Monaſterii de Caſa Dei; *Bertrandus Willelmi unum cartalem Podienſium de Ciuda*.

CIVERAGIUM, Idem quod *Civadagium*, Tributi ſeu præſtationis ſpecies apud Delphinates, quæ in avenis ſeu *civatis*, unde nomen, exſolvitur: Perperam *Civeragium* appellatum, vel editum apud Guidonem Papæ conſil. 91. ut monet vir clariſſimus Dionyſius Salvagnius Boiſſius lib. de Uſu feudor. part. 2. cap. 97. Vide eumdem c. 67. p. 350. & ſupra, *Avenagium*.

CIVERALIS. Hiſtoria Epiſcopor. Bremenſium:

Erat Dacus nobilis ſanguine regalis
Ex matre, ſed genitor Miles Civeralis.

Vide Diſſert. 9. ad Joinvillam pag. 194.

CIVETATOR. Statuta Veronenſia lib. 5. cap. 108. *Nullus venator, Civetator, vel aucupator intrare debet terras alienas, &c.* Qui cum vivera venatur,

¶ CIVEVERDUNIA, Vide *Cinewerdunia*.

¶ CIVICA, *Civem facit*. Gloſſ. Iſid. Ex Pithœanis reſtituendum *Civicat*. Sic Papias MS. *Civicare, Civem facere*. Vide *Civitare*.

¶ CIVILELIUM, Civitas, ubi quis gaudet jure civitatis, vel tribunal ubi jus civibus dici conſuevit. Privilegium Bonifacii IX. PP. indultum civitati Ortanæ apud Illuſtriſſ. Fontaninum ad calcem Antiqu. Hortæ pag. 422. *Indulgemus, ut in primis cauſis civilibus & criminalibus, quantum videlicet ad feculare forum pertinet, extra loca incolatus proprii, ſeu domicilii, vel Civilelii nequeant ... ad judicium evocari*.

¶ CIVILES PANES, *Servi Eccleſiæ, vel qui expenſam recipiunt*. Papias MS. Bituric.

CIVILISTÆ, Qui Juri civili operam dant, Juriſconſulti apud Joan. Fortefcutum de Laudibus Legum Angliæ cap. 8. & alibi non ſemel.

CIVILITAS, Jus civitatis. Gloſſæ veteres: *Civilitas, πολιτεία*. Act. 22. *Ego multa ſummæ Civilitatem hanc conſecutus ſum*. Venericus Vercellenſis de Unitate Eccleſiæ conſervanda: *Quæ* (Roma) *cum ſit libera, facit eriam ut ſint liberi, quotquot ſuns ſub Civilitate ſua*. Occurrit præterea in Charta Rogerii Regis Siciliæ pro Meſſanenſibus apud Bonfilium Conſtantium parte 1. Hiſtor. Sicil. l. 4. p. 189. Vide Vitam S. Lupicini Abb. Jurenſis num. 7.

CIVILITAS, Civium conventus, cives ipſi. Papias: *Civilitas, manſio hominum*. Senator lib. 8. Epiſt. 33. *Ut qui ad Natale S. Cypriani religioſiſſime venerant pervagendum, me reminiſſque ſuis faciem Civilitatis ornare, egenies turpiter inanesque diſcederent*. Chronica Piſana ann. 1177. *Et ad tantam penuriam Civilitatem coegit, ut canes & gattos ... comederent*. Ita apud Marſil. Paravin. in Defenſore pacis 1. part. c. 1.

CIVILITAS, πολιτεία. Apuleius de Philoſophia: *Civilitatem quam πολιτικὴν vocat Plato*.

¶ CIVILITAS, Mulcta pecuniaria *Civibus* impoſita. Offenſionum condonatio rebellibus Carcaſſonæ incolis indulta à Carolo Francorum Rege an. 1383. tom. 1. Anecdot. Marten. col. 1593. *Nec per Civilitatem poſſe criminalitatem hujuſmodi fatisfieri bono modo; ad ipſius nihilominus relevamen populi, præſentes noſtram intendentes gratiam ampliare cum benigni profecutione favoris, & de pro Civilitate prædicta conſenti ſumus, quod octingentis millibus franchis auri, quam: ſummam Conſules, Communitates & alii habitatores præfati, una cum Communitatibus, habitatoribus & incolis Seneſcallariæ Tholoſæ, Bellicadri & Nemauſi. ſolvere tenebuntur*.

CIVILITER, Pacifice, in pace. Iſidorus Pacenſis Epiſcopus in Chronic. æra 690. *Expletis ergo Moabia principatus ſui annis* 20. *quorum Civiliter vixit* 5. *humanæ naturæ debitum ſolvit*. Idum æra 716. *Qui nullam unquam, ut hominibus moris eſt, ſibi regalis faſtigii cauſa gloriam appetivit, ſed communiter cum omnibus Civiliter vixit*. Et æra 753. *Romanorum* 64. *Philippicus Imperio coronatur regnans Civiliter quadram cum anno, &c.* Adde in æra 756. 759.

¶ CIVILITER PUNIRE, f. Juxta leges civiles. Litteræ Caroli Franc. Regis ann. 1395. ad Præpoſitum Pariſ. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 4. *Et omnibus illis quos ſuper præmiſſis repereritis innocentes*

usui, quin prius Dalphino tribueretur certa pecuniæ summa, quam *Clamam* appellabant, Gall. *Clain* vel *Reclain*. Hoc tributi genus utpote subditis onerosum sustulit Humber. II. Stat. an. 1349. relato to. 2. Hist. Dalphin. p. 586. *Clamæ* duplicis erant generis in Dalphinatu, *Majores* scilicet & *Minutæ*, de quarum receptione rationem reddit Giletus Coperius in Computo ann. 1318. pro Veheria de Romanis, Hist. Dalphin. to. 1. p. 143. *Item de majoribus Clamis ad partem Domini* 71. *f. Item de minoribus Clamis ad partem Domini, &c.* Quænam dictæ fuerint majores Clamæ, quænamve minores, nulla nos docent historiæ Dalphinatus instrumenta, sed ex Camera Computorum Parisiensi pro domaniis in computo reddituum Castellaniæ Tosciacensis supremi Dumbarum Principatus an. 1508. & 1509. discimus, minores Clamas à *Burgensibus*, majores à *Foraneis*, qui extra urbes habitabant, fuisse exolutas. Clamæ Burgensium erant unius fol. & 6. den. Viennensium; Forensium vero 4. fol. Vienn. Ex illis Castellanus Tosciacensis 6. denarios percipiebat; ex his autem 1. fol. & 6. den. Reliquum pertinebat ad Dominum.

☞ Jam vero hujusmodi præstatio ideo *Clama* dicta est, quod à creditoribus *Clamam* in debitores suos facientibus deberetur. Primum enim *Clama* dicebatur actio qua quis rem suam repetebat. Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 29. col. 1. in Libertatibus hominum S. Georgii de Elperanchia per Comitem Sabaudiæ ann. 1291. *Item de singulis clamoribus, si causa, pro qua fit Clama, major fit trium solidorum & sex denariorum; is qui in culpa fuerit, debet pro banno tres solidos & sex denarios, & si causa minor fit trium solidorum & sex denar. debet pro banno duodecim denarios Viennenses.* Vide *Clameum*.

☞ Sed & *Bannum* ipsum seu mulcta judiciaria ei qui in culpa erat imposita, à Masuerio tit. 6. appellatur *Clama*. In antiqua Consuet. Bitur. tit. 2. art. 21. 22. *Le Clain, Clama*, est *Emenda* ab eo debita qui sua confessione cadit in judicio ante contentionem, *Avant contestation en cause*, ut v. g. cum debitor in judicium vocatus debitum agnoscit suum fine litigatione, eique mulcta imponitur, quod præstituto tempore illud non exolverit. Hæc mulcta *Clama* dicitur atque distinguitur ab emenda quæ imponitur reo post constitutam litem, *Après contestation en cause*, ut fit cum debitor debitum negans propositisque *negationis* fuæ rationibus, cogitur tandem à judicibus sese agnoscere debitorem & ad exolvendum adigitur: quod in Consuetudine Bituric. tit. 2. art. 24. & in Magdunensi ad Eburam tit. 1. vocatur. *Ni atteint & verifié*.

CLAMACTERIUS. Anastasius in Leone IV. PP. pag. 78. *Fecit coronas ex argento purissimo ... habentes Clamacterios argenteos subter pendentes* 37. Quidam Codd. præferunt *Clamasterios*: sed videtur legendum *Cremasterios*, ex Græco κρεμαστῆρες, id est, bullæ aut alii ornatus ex ejusmodi lychnis pendentes. Ita emendanda perinde Bulla Bonifacii IX. PP. anni 1033. apud Ughellum to. 5. p. 1124. *Candelas vero pendentes cum Clamasteriis & circindellas ad sufficientiam &c.* Alibi: *Clamatariis* p. 127. Scribendum enim fuit *Cremasteriis*.

¶ CLAMANTIA, Vide in *Clameum*.

1. CLAMARE. Vocare, Italis *Chiamare*. Gloss. Lat. Græc. *Clamat.* βοᾷ, κράζει, καλεῖ. Papias: *Clamare, vocare, insonare*. Luxurius in Epigrammatis, in lemmate unius: *De eo qui amicos ad prandium Clamabat, ut plura exposcereet xenia*. Testamentum Porcelli Corocottæ, cujus meminit S. Hieronymus: *Clamavit ad se suos parentes, ut de cibariis suis aliquid dimitteret eis*. Commodianus Instruct. 73.

Extinctos Clamatis, qua gratia? false; peristi.

Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Et Clamavit me, & de caseo, quod mulgebat, dedit mihi quasi bucellam*. Lex Longobardor tit. 105. §. 1. *Si quis canes alienos Clamaverit aut incitaverit, &c. Clamosa venatio*, in Summa Raimundi p. 92. in qua *clamantur* canes. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Casi. c. 51. *Tunc illi obstupefacti, alios Saracenos Clamare cœperunt, dicentes, Currite citius*. Vita S. Guidonis Abb. Pomposiani: *Voceque anxia Patrem Monasterii Clamitavit*. Vita Ceddæ Episcopi Lond. c. 2. *Clamavit ad se virum Dei*. Etc. 3. Vita S. Lietberti Episc. Cameracc. c. 29. *Mox Clamato puero, &c.* Palladius in Hist. Lausiaca c. 42. Ἀπελθοντος δὲ τινος σε ἀυτὸν. Domnizo:

Pontificem Christi, quem nomine Clamo Giraldum.

[*Claimer*, in Instrum. Gall. anni 1292. è Chartulario Calensi pag. 196. *Une maison desdites Religeuses, que l'on Claime Malrepast*.]

2. CLAMARE, Vendicare, repetere, *Clamer*, in Consuetudinibus municipalibus passim: quod hodierni Practici Galli dicunt, *Former complainte*, ut observat Brodeus ad Consuet. Paris. tit. 4. Lex Sal. capit. 2. c. 1. *De Justitia Ecclesiarum vel viduarum, ... ut in publicis judiciis non desficiantur Clamantes, sed diligenter audiantur*. In Capitul. Caroli Mag. lib. 1. cap. 10. *Ad Regalem dignitatem pro causis Clamare*. [Notitia Concilii Pictav. sub Ismerto I. circa an. 1302. inter Instrum. tomi 2. Gall. Christ. col. 332. *Omnem autem clamorem quicunque hominum se Clamaverit de intus in terra S. Maxentii, Monachi rectum faciant sine ullo homine partiente. S'en Clamer à la justice*, apud veterem Poetam MS. è Bibl. Coislin.]

ACCLAMARE, Simili notione. Tabularium Prioratus Neronisvillæ: *Consuetudinem quam custodes pratorum in hac domo Acclamabant, scilicet bis in hebdomada comedere*.

RECLAMARE, Eadem notione, Repetere, in Lege Salica tit. 39. Simeon Dunelmensis an. 1116. *Spondens Regi & Archiepiscopo se, dum viveret, illum* (Pontificatum) *non Reclamaturum. Reclamer*, in Consuetudin. municipalibus Calvimontensi art. 39. Meldensi art. 204. Cameracensi tit. 24. art. 2. Insulensi art. 44. &c. Unde *Reclamem*, nostris *Reclain*, seu *Reclame*, ut est in veteri Consuetudine Altifiodorensi, *Reclamatio*. Vita S. Leutfredi cap. 18. *Cum à Reclamationibus rerum Ecclesiasticarum, quas apud judices seculares depositerat, reverteretur, &c.* Occurrit præterea in Capitulis Caroli Mag. lib. 4. Addit. 3. cap. 11. lib. 5. c. 134. 151. 223. in Lege Longobard. lib. 2. §. 26. in Capitul. Caroli C. tit. 5. §. 1. in Formula 125. apud Lindenbrogium, in Epistola 30. Goffridi Vindocin. lib. 2. &c. *Reclamare se de aliquo*, Queri de aliquo. Capitul. Car. Calvi tit. 16. §. 2. *Et mandat vobis, quia si aliquis de vobis se Reclamat quod injuste alicui de vobis fecit, &c.* Adde tit. 32. §. 12. tit. 40. §. 1. 2. 3. *Reclamare suam violentiam ad palatium*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 18. §. 2. *Pro causa sua, vel causam suam Reclamare*, lib. 2. tit. 41. §. 1. 2. 3. *Ad Regem Reclamare*, §. 4. in Capitul. Caroli Mag. lib. 2. cap. 26. *Justitiam Reclamare super aliquem*, in Lege Longobard lib. 2. tit. 52. §. 15. lib. 3. tit. 32. [In *Extentis* seu *Papyris Terrariis* Bressiæ & Dumbarum usus olim erat frequentissimus, ut Domini jurisdictionem habentes stipularentur ab hominibus suis, ut nullus eorum aliunde *Dominum majorem, minorem vel parem Reclamavent*, ea lege, ut, si reclamare vellent, bonis suis *emphyteuticariis* privarentur. Frequens est hæc Conventio in *Extentis* Abbatiæ Chassagniæ, & aliorum locorum.]

RECLAMATOR, Idem qui *Clamator*, Actor, *petens*. Lex Longob. lib. 2. tit. 53. §. 23. *De Reclamatoribus vel causidicis, qui nec judicio Scabinorum acquiescere, nec blasphemare volunt, &c.*

RECLAMATORIA, Epistola, quæ ad Principem dirigitur ab eo qui se injuste possessionibus & prædiis suis

via aliqua superiore spoliatum queritur, qua illius justitiam implorat. E jus formulæ habentur in libro Epistolarum S. Bonifacii Arch. Mogunt. Epist. 107. 115. 117.

PROCLAMARE, idem quod *Clamare*, In Jus vocare, rem sibi vendicare, in Lege Salica tit. 39. in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 26. lib. 2. tit. 26. in Capitul. Caroli Magni lib. 6. cap. 299. in Constitut. Sicul. lib. 1. tit. 41. &c. Simeon Dunelmensis, & Radulfus de Diceto ann. 1070. *Possessiones quamplures sui Episcopatus ab Aldredo Archiepiscopo ... sua potentia retentas, quæ tunc eo defuncto in Regiam potestatem devenerant, constanter Proclamabat, expetebat, &c.* Infra: *Proclamatas & expetitas possessiones recepit*. Idem Radulfus an. 1072. *Venitata est causa de Primatu quem Lanfrancus Doroberneñsis Archiepiscopus super Eboracensem Ecclesiam sua jure Ecclesiæ Proclamabat*. Gregorius Turonensis lib. 8. cap. 32. *Quod illa desperiens, & res patris sui se Proclamans, ingressa est*. Adde W. Malmesbur. lib. 1. de Gest. Pontif. pag. 206. & Vitam S. Willelmi Abb. Rothildensis num. 21.

PROCLAMATIO, Idem quod *Clamor*, Actio qua quis rem ablatam repetit. Petrus Diacon. lib. 4. Chronic. Casin. cap. 48. *Proclamationem fecit de Ecclesia S. Sophiæ, quæ violenter à ditione hujus loci subducta fuerat*. Adde cap. 49. 59. &c.

PROCLAMARE, Appellare de judicis iniqua sententia. Utitur semel ac iterum Lucifer Calaritanus p. 1. & 7. *Proclamatio ad Palatium*, de actoribus qui à judicibus ordinariis audientiam Principis appellant, in Capitulari de Villis cap. 57. Vide Guigonem Cartusiensem de Quadripertito exercitio Cellæ c. 33. p. 262. c. 34. p. 274.

PROCLAMATOR, Qui causam agit, & litem intendit ad rem repetendam. Tradit S. Isidorus lib. 2. de Eccles. offic. cap. 11. & ex eo Rabanus lib. 1. de Instit. Cler. cap. 32. *Lectores* Ecclesiasticos olim vocitatos *Præcones & Proclamatores*.

RECLAMATIO. Joannes 8. Papa Epist. 100. *Bernarius noster hunc super adjens præsentiam se super fratre Adalberto suffraganeo suo, de quo jam Romæ proclamaverat, & libellum suæ Reclamationis ostenderat*.

RECLAMIUM, in Chron. Savigniacense an. 1259.

DISCLAMARE, *Alamationem*, seu actione sua desistere. In Statutis Roberti 3. Scotiæ Regis c. 18. *Disclamare* dicitur vasallus, *qui per se, vel per sufficientem actornatum notificat, quod tales terras non tenet, nec tenere intendit de tali Domino superiori suo & cum tali servitio: & hoc subjacet se, & omne quod suum est, curiæ juris communis, debuis locorum interstitiis in hac parte requisitis ad hoc faciendum & respondendum*. Vide Regiam Majest. lib. 2. cap. 63. & 6. 7. & Cowell. lib. 10. cap. 8. Will. Thorn. in Chron. *Marisceum quendam in tenura de Cbiltelet ... in plena Curia ibidem Disclamavit. Disclamer*, eadem notione apud Littleronem sect. 145. & 691. *Descalanger*, in Consuetudine S. Audomari art. 14. Insulenli, &c. Vide Rastallum verbo *Disclamer*.

CLAMARE SE AB ALIQUO, Patroum sibi adscisce re: Gallis, *se Reclamer de quelqu'un*. Adrianus PP. in Epistola ad Carolum M. *Præfatum Episcopum ... vobis commendari poscimus, ut secundum suam certam fidem atque dilectionem, quam erga nos & vos gerit, ita consolatus, prorsusque totus, nobis poscentibus a vestra præfulgida regali potentia mereatur per se Clamare, &c.* Ubi Gretzerus ad marg. nem repoluit, *f. amari. Se Clamer en Cour Souveraine*, in Consuet. Andegav. art. 81. 406.

CLAMARE, & CLAMARI dicebantur Monachi in Capitulo, quoties de delictis alios accusabant, aut ipsi accusabantur: quippe apud Monachos, ut est in Carmine de laude vitæ Monasticæ, edito à Sirmondo in Notis ad Gosfridum Vindocin.

Lex communis habet vitas mox prodere culpas:
Ut nascens vitium pœna sequens reseret.

Statuta Ordinis *de Sempringham*: *Minuit vel minuæ omnes die tertia possunt Clamare, vel Clamari in Capitulo*. Infra: *Ceteri fratres petant venias, Clament, discipliuas sumant, si quæ sumende fuerint*. Rursum: *Districtio prohibemus ne aliqua Monialis in Conventu existens, ad Corpus Christi accedat Dominica, nisi ordinate Clamaverit in hebdomada, privatim vel publice, si delictum privatum, vel manifestum viderit, unde regularis Clamatio fieri debeat, exceptis valde juvenibus, vel valde vetulis*. Aude pag. 765. 783. Liber Ord. S. Vict. Paris. MS. cap. 6. *Si quid offenderit, Clametur in Capitulo sicut alter*. Cap. 22. *Quando in aliquo offendit, pro quo in Capitulo Clamandus esset, corripiat eum Magister solus in schola ... sed & si plures fuerint, instruet illos ut de offensis suis invicem se Clament, & Clamati veniam petant, ut assuescant ordinem tenere, & cavere negligentias, & Clamores modeste faciant. Proclamare*, eadem notione, in cap. 31. Rursum cap. 33. *Dum Clamores fiunt, nemo loquatur, nisi qui Clamorem facit, & Abbas, & qui Clamatur. Qui Clamorem facit, in primis sic dicat: Clamorem de fratre illo, qui autem Clamatus fuerit, mox ut audierit nomen suum, nihil prorsus in sede sua respondeat, sed veniens coram Abbate, prius inclinans, petita erigens se, coram ipso stet, patienter expectans hoc quod frater suus super ipsum Clamare habet. Qui autem Clamat, non exaggeret Clamorem suum, nec quærat circuitiones verborum, sed aperte dicat, ille fecit hoc. Audito clamore, si culpabilem se cognoverit, statim veniam petens, humiliter culpam suam confiteatur. Si autem se culpabilem non recognoverit, dicat breviter stans, Domine non recordor me hoc fecisse aut dixisse quod Frater dicit. Tunc ille qui Clamavit eum, ipsum Clamationem non repetat: ipse vero prius inclinans jubente Abbate, eat sedere. Quod si aliquis videt Fratrem suum negare quod verum est, bene licet ei de eo quod vidit vel audivit, testimonium perhibere. Sciendum vero est, quod ille Clamorem facit, non faciet Clamorem super illum qui Clamavit, &c.* Similia habent Charta Charitatis Cistercien sis c. 6. Usus antiqui ejusd. Ordinis c. 70. &c. Ejusmodi *Clamationum*, & *Proclamationum* meminit etiam S. Anselmus lib. 3. Epist. 49. 91. ut Concilium Biterrense an. 1233. cap. 18. & Institutiones Capituli gener. Cistercient. dist. 5. c. 1. 13. distinct. 6. cap. 12. Statuta antiqua Ordinis Cartusiensis part. 1. c. 35. §. 12. part. 2. c. 6. §. 9. c. 12. §. 8. c. 31. §. 6. c. 30. part. 3. c. 32. §. 5. Statuta ejusdem Ordinis an. 1368. part. 2. c. 4. §. 2. 13. Statuta Ordinis Præmonstrat. dist. 1. cap. 5. & alibi passim. Hinc formula nostris frequens, *Crier quelqu'un*, pro *increpare*. Glos. Lat. Gr. *Convicitur illi, & convicium facit*, κατηγόρει. *Convicium*, κατηγόρημα.

3. CLAMARE, Canere. Charta Sergii PP. an. 910. apud Ughellum to. 1. part. 1. p. 107. *Ita tamen ut quotidianis diebus Sacerdotes & Clerici ipsius Ecclesiæ pro remedio animæ nostræ Clament in eadem Ecclesia centum. Kyrie eleyson, &c.*

¶ CLAMARE QUIETUM, Liberum & immunem declarare. Chartular. S. Vandregesili tom. 1. pag. 123. in Instrum. anni 1222. *Et ego insuper prædicta Ecclesia randa de Quietam Clamavi præmonitatis Monachis medietatem unius quarterii molendini, quam clamabam in molendino de Martinet*. Ibidem tom. 2. pag. 1317. ex Instrum. anni 1228. *Ego Robertus de Hoios ... remisi & omnino Quietas Clamavi Abbati & Conventui S. Vandregesii quatuor acras terræ sitas in cultura de Heulepuis, quas de jure ex dono Wil. Recucbon Militis dicebant sibi pertinere, habendas absque reclamatione mei, & heredum meorum in puram & perpetuam eleemosynam*. Rymer. tom. 12. pag. 41. col. 2. *eadem summa ... Quietos Clamamus; & in perpetuum exoneramus per præsentes*. Lobinellus

nellus to.2. Hiſt. Britan. pag.222. *Tandem vero prædictus Hamo omnes ſuas calumnias domino Abbati Willelmo gratanter Clamavit Quietas*; id eſt, declaravit ſe deſiſtere *calumniis* ſeu actionibus, quibus res in Inſtrumento memoratas ab Abbate repetebat : *Il a declarè qu'il ſe deſiſtoit du procès intenté*. Paſſim occurrit.

CLAMASTERIUS. Vide *Clamaſterius*.

¶ CLAMATARIUS, Actor, qui rem ſuam repetit. Supplicatio an.1304. Hiſt. Dalphin. tom 2. pag. 116.col. 1. *Item quod ſatisfaciendo aliis creditoribus, & Clamatariis, & legatariis, &c...quouſque eſſet ſatisfactum omnibus creditoribus, & Clamatariis, ac legatariis, quibus ipſe D.Hugo ut hæres prædicti D. Roncelini de jure tenebatur*.

¶ CLAMATERIUS. Vide *Clamaſterius*.

¶ 1. CLAMATIO, Accuſatio in Monaſteriis uſitata, de qua jam ſatis in *Clamare*. Antiquæ Conſuetud.Canonicorum S. Jacobi de Monte-Forti to.4.Anecdot.Marten. col.1218.*Deinde fiant Clamationes, ſi faciendæ ſunt. Qui autem clamat non queret circuitiones in Clamatione, ſed aperte dicat : Ille hoc fecit, & qui clamatus fuerit...erit petere veniam*.

¶ 2. CLAMATIO, Promulgatio. Ludewig. to. 4.Reliq.MSS.pa.202.ex Diplomat.Garſtenſi:*Ter in anno, id eſt, bis tempore graminis, ſemel tempore ſeni placitum ſuum debet habere, & hoc de Clamatione vel notificatione illius præconis*. Vide *Clameum*.

CLAMATOR, Litigator, actor vel reus. Lex Salica capitulo 3.§.6.Capitul.2.an.805.ca.8.& lib.3. Capitul.c.7.*De Clamatoribus vel cauſidicis, qui nec judicio ſcabinorum adquieſcere, nec blaſphemare volunt, &c.* Lib.3.cap.59.*De Clamatoribus qui magnum impedimentum faciunt in Palatio ad aures Dom.Imperatoris*. Capiculare de Villis c.29. *De Clamatoribus ex hominibus noſtris unuſquiſque judex provideat, ut non ſit eis neceſſe venire, & ad nos proclamare*. Adde Capitulare an.810.c.1.Capitul.2.ejuſdem an.c.8.Capitul. an.823. c. 12. Hincmarus Remenſis Opuſc. 5. *Dictum eſt mihi, quoniam Clamatores qui ad Palatium veſtrum veniunt, nullam conſolationem, nec etiam bonum reſponſum ibi accipiant*.

CLAMATOR ANGLIÆ PRINCIPALIS, cum ſuis *Subclamatoribus*, in Parlamentis Anglicis : cujus officium *Clamatoria* dictum, olim ſolebat eſſe unitum *Oſtiariæ*, ſeu Oſtiarii officio, ut eſt in libro *de Modo tenendi Parliamentum* : ubi de munere Clamatoris iſta habentur : *Clamator Parliamenti ſtabit contra oſtium Parliamenti, & Oſtiarius denuntiabit ibi clamationes ſuas. Rex ſolebat mittere Servientes ad arma ad ſtandum per magnum ſpatium extra oſtium Parliamenti, ita quod nulli impreſſiones nec tumultus facerent circa oſtium per quod Parliamentum ingreditur, ſub pœna captionis corporum ſuorum : quia de jure oſtium Parliamenti non debet claudi, ſed per Oſtiarium & Servientes Regis ad arma cuſtodiri*.

¶ CLAMATOR, Monachus qui alium palam accuſat in Capitulo. Bern.Ordo Cluniac.part.1. c.74. num. 47. *Eſt autem conſuetudo, quod cum unus clamatur, omnes qui ejuſdem nominis ſunt, citius debent ſe præſentare, donec Clamator eligat de quo dicit, &c.* Vide *Clamare*.

¶ CLAMATOR VINI, Præco vini venalis, Gall. *Crieur de vin*. Præceptum Philippi Franc. Regis an. 1274.apud *de Lauriere* to.1.Ordinat. p.435. in Litteris Johannis I.an.1351. *Philippus Dei gratia Fr. R. Notum facimus....quod cum tabernarii Pariſius dicerent contra Præpoſitum & Scabinos mercatorum Pariſienſium, eos non habere jus compellendi ipſos tabernarios ſolvere Clamatori Vini, tabernam ad clamandum non habenti, & clamanti invito tabernario, habente alium Clamatorem in taberna ſua, quatuor denarios pro dieta ſua....viſis & auditis atteſtationibus teſtium...pronunciatum fuit prius in Curia noſtra, dictos Præpoſitum & Scabinos jus habere compellendi tabernarium non habentem Clamatorem in taberna ſua aperte, ſolvere Clamatori clamanti hora debita in taberna, quatuor denarios pro ſua dieta; niſi tabernarius velit jurare coram Præpoſito mercatorum, ſe nichil de vino ſic clamato ipſa die vendidiſſe*. Conſuetud.Bituric.apud Thomaſſerium pag. 229. *In falſis menſuris habet dominus 60.ſolidos; ſed ſi Clamator Vini tradidis falſam menſuram, debet guiare illam cui tradiderit*. Vide Præco.

¶ CLAMATORIA VINI, Officium, ut videtur, Clamatoris Vini. Codex MS.reddituum Epiſcopatus Altiſſiod. *Trouſſe in Martio l.ſol. Clamatoria Vini* XL. Hi 40. ſolidi videntur ad Epiſcopum redire ex officio Clamatoris locato.

CLAMEUM, CLAMANTIA, CLAMATIO, CLAMOR, Anglis *Claime*, Prácticis noſtris *Clain*, Calumnia, ſeu actio, quam quis intentat ad recuperandam proprietatem vel poſſeſſionem rei ſuæ quam alius ei abſtulit. Regiam Majeſtatem lib.1.c. 9.§.1. *Utroque litigantium in curia præſente & petente, Clameum ſuum faciente, ſuper injuſto deſerciamento terræ, &c.* Cap. 10.*Petens Clameum ſuum, querelam in hunc modum oſtendat & faciat*. Matthæus Paris ann.1204. *De Clameo ſuo proſequendo*. Thom.Walſinghamus ann. 1354. *Si Rex Angliæ totum jus & Clameum, quibus regnum Francie vendicabat, Regi Francorum remitteret*. Vide Monaſt.Anglic. to.1.p.48.[& ſupra vocem *Clama*, & infra *Clamum*.]

¶ CLAIMUM, Eadem notione. *Madox* Formulare Anglic.pag.179. *Ego Ingeram de Dumar conceſſi & dedi ſibi & hæredibus ſuis unam virgatam terræ in Osbeſelva, quam tenuit Baldewinus le Gropere, pro Claimo & jure quod clamavit*.

CLAMEUM CONTINUUM, Anglis, eſt quædam continua, id eſt annalis, feudi ſimplicis aut talliati, de quo quis diffeſitus eſt, & cujus poſſeſſionem recuperare ob metum potentis adverſarii non audet, vendicatio, quaſi vindicis cauſa, ut ſic eandem metu amoto, hæredem diffeſitoris æque poſſit ſua auctoritate à poſſeſſione removere, ac ſi recenter ſpoliatus fuiſſet. Cowell.

RETROCLAMUM. Curia Generalis Cataloniæ in Villa Perpiniani ſub Petro Rege Arag.an.1351. *Abſque Retroclamo, vel requiſitione*.

CLAMANTIA, Eadem notione. Charta Edw. II. Regis Angliæ in Monaſtico Anglic. to. 2. *Conceſſionem etiam, remiſſionem, & quietam Clamanciam, quas...fecit Abbati . . . de omni eo quod habuit, vel aliquo jure habere potuit in villa, &c.* Occurrit ibi pluries, [& apud Th. *Madox* Formul. Anglic. pag. 205. Rymer. tom. 2. pag. 420. & in Libro nigro Scaccarii pag. 373. &c.]

CLAMATIO, pari ſignificatu. Matth. Weſtmonaſt. an.1189. *Et pro hac redemptione caſtrorum & quieta Clamatione fidelitatis & ligantiæ de Regno Scotiæ...dedit, &c.* Charta Edw.II.Regis Angl.to.2.Monaſtici : *Conceſſionem etiam, remiſſionem, & quietam Clamationem quas Aleonora....fecit eidem Abbati, &c.*

¶ CLAMIDATUS, pro *Chlamydatus*, apud Radulphum Cadomenſem in Geſtis Tancredi to.3. Anecdot.Marten.col.188.

¶ CLAMIS, pro *Chlamys* ſupra in voce *Binde*.

¶ CLAMIUM, ut *Clameum*, in Litteris Edmundi fratris Edwardi Regis Angliæ apud Rymer.to.2.pag. 35.*Nos juri & Clamio, quod in dicta Seneſcalcia in feodo & hereditate nobis.... competere potuit renuntiamus*

in

in perpetuum. Occurrit iterum in Instrumento anni 1260. apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic. pag. 13.

¶ CLAMNUM, *Clarissimum*. Gloss. Isidori ad quod Græcvius: Non capio quid hæc sibi velint. Forte scribendum, *Clarissimatus*, *Honor Clarissimorum*. Papias MS. habet, *Clarimum*, *Clarissimum*,

CLAMODICUS. Capitula Caroli C. tit. 39. §. 3. *De illis liberis hominibus, qui infames, vel Clamodici sunt de testeiis, vel latrocinis & rapacitatibus, &c.* Ubi Sirmondo *Clamodicus*, dicitur qui *magnam habet infamiam*, qui gravi criminis alicujus infamia laborat, de quo *clamores dicuntur* & feruntur, qui ab omnibus accusatur. Sed puto *Clamodicum* hic appellari, qui in judicio *clamatur* seu accusatur de crimine, quod sequentia videntur innuere.

¶ 1. CLAMOR, Promulgatio. Inquesta super usu & usuagio Libertatum Monasterii Beccensis: Monachi *tenent assisias suas in terra* (de Buris) *& faciunt eas proclamare, quando ipsas contigerit prorogari, & audivit pluries ipse* (testis) *qui loquitur Clamores fieri, &c.*

2. CLAMOR, Idem quod *Clameum*, Practicis nostris, *Clameur*. Vetus Consuetudo Normanniæ c. 57. *Plainte ou Clameur est quant aucun monstre à la Justice en plaignant soy, le tort qui luy a esté fait, afin qu'il en puisse avoir droit en Court*. Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 11. *Si de possessionibus....super eos Clamor venerit*. Tabular. S. Petri Burgul. Charta 82. fol. 82. an. 1089. *Si servus meus vel conlibertus ibi manens, mihi servire voluerit, de eo ad Monachos Clamorem faciam*. Infra: *Si aliquis ex meis eos, vel eorum censum capiat, absolute reddam, si Clamorem inde habuero*. [Charta an. 1182. inter Instrum. tomi 4. Gall. Christ. col. 191. *Item si dominus Otto de aliquo hominum Abbatis Clamorem facit, quod non denarios quos debebat reddiderit, per Clamorem & justitiam Obedientiarii, vel ejus qui vicem Abbatis ibi aget, per unum testem vel per juramentum ille qui accusabitur se folvisse ostendet, vel capitale & tantumdem de emenda per solvet*. Occurrit iterum apud Acherium to. 9. Spicil. pag. 184. Baluzium, to. 2. Hist. Arvern. pa. 781. in Maceriis Insulæ Barbaræ to. 2. p. 533. ex Charta Beatricis de Turre Dominæ Rossilionis pro Ordine Cartusiæ an. 1280. *Exceptis bannis, Clamoribus personalibus, mero & mixto imperio*.]

CLAMOR JUDICIARIUS; in Speculo Saxon. li. 1. art. 62. §. 1. & 3.

PLANUS CLAMOR. Charta libertatum Seifelli an. 1285. *Qui contendit ponere fidei jussorem de plano Clamore, qui cognitus est, debet 3. solidos*. Chartular. Campaniæ Thuanum fol. 287. *Si aliquis hominum B. Martini Clamorem facitat de alio homine B. Martini, Præpositus B. Martini deducit & tenet placitum sine Viario: & si fuerit planus Clamor, videlicet usque ad valentiam 3. solidorum, totus Clamor est Præpositi*.

CLAMOR FALSUS, in Consuetud Norman. cap. 7. 95. *Fausse Clameur*, cum quis contra jus rem quampiam *clamat*, & in judicio petit. Charta libertatum urbis Seifelli: *Si quis Falsum Clamorem fecerit, tres solidos debet*. Consuetudines MSS. S. Juliani de Saltu in Lingonibus: *Et la Clamors au Prevost vaura à 4. deniers de Tournois, & ne paiera l'en riens de Fause Clamor*.

CLAMOREM FACERE, apud Tyrium lib. 12. ca. 25. *Si Veneticus super quemlibet hominem, quam Veneticum, Clamorem fecerit, in Curia Regis emendetur*. Goffrid. Vindoc lib. 3. Epist. 16. *Cum quondam de Sigebranno apud Comitem Clamorem facturus Vindocinum venissetis*. Idem Opusc. 11. *Sæpe inter Monachos agitur, ut per eos qui de aliis in Capitulo Clamores faciunt, &c.* Est queri de aliquo. Vide *Clamare* 2.

CLAMOR VIOLENTIÆ, CLAMOR AUT VOX POPULARIS. Vide *Huesium*.

CLAMOR, Debitum, quod ab aliquo repetitur. [Testamentum G. Comitis Nivernensis an. 1239. in Maceriis Insulæ Barbaræ: *Propter Clamores vero meos pacificandos præcipio quod reddatur S. Marcellini sint in manu executorum meorum*.] Testam. Amedei IV. Comitis Sabaudiæ an. 1252. apud Guichenonum; *Volo & præcipio quod omnes Clamores mei, & debita mea amicabiliter & sine strepitu solvantur*. Eadem occurrit formula in Testamento Beatricis Comitissæ Provinciæ an. 1263. Petri Comitis Sabaud. an. 1268. Thomæ Comitis Sabaud. an. 1288. & Aymonis Comitis Sabaud. an. 1343. apud eumdem pag. 64. 70. 75. 77. 98. 170. [In Testamento Alionoræ Comitissæ Bolon. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. pa. 119.] Adde V. Cl. Dionysium Salvagnium Boissium lib. de Usu feudor. pag. 378. Charta an. 1187. in Tabulario Vindocin. fol 277. *Guagia etiam, vel Clamores alicujus forefacti, sine assensu Prioris reddere non potest, nec quittare*.

¶ CLAMOR PACIFICATUS, Debitum exsolutum. Charta Joannis Sacerdotis Ecclesiæ Lugdun. an. 1192. inter Instrum. to. 4. Gall. Christ. col. 24. *Habebunt quoque decimam eorum reddituum, quos de Ecclesia defuncti ejus habiturus est, à die obitus sui usque ad quintum Martium, post solutionem refectoriorum & debitorum, & Clamoribus pacificatis, ipsi vero debebunt Ecclesiæ nostræ possessionem & Missam in Natale Domini*. Vide *Pacificare*.

3. CLAMOR, Districtus. *Clamor de Almacillis*, in Foris Aragon. lib. 1. tit. Quod Ripacurcia, &c.

CLAMOR BELLICUS, Qui in procinctu prælii, atque adeo in ipso prælio inclamari à militibus solebat. Robertus Monachus lib. 2. Hist. Hieros. *Et hoc signum erat Bellici Clamoris ipsorum. Signum Clamoris*, apud Will. Tyrium. Sed de Clamore bellico consulendæ omnino binæ nostræ Dissertationes ad Joinvillam, 11. & 12.

¶ CLAMOREM LEVARE, in Edicto Philippi Pulchri Franc. Regis ann. 1303. idem sonat quod finem imponere clamoribus creditoris adversus debitorem: *Item, quod quando Clamores fient de debitis erunt contestata, eis detur quindena, ut moris est in majori parte Senescallie, quodque transacta quindena, Clamor non leveretur per Bajulum, priusquam satisfiat de debito creditoris*. Sed alias *Clamorem Levare* idem est ac conviciis, clamoribus & fibilis aliquem consectari, Gall. *Huer après quelqu'un*, ut fusius dicetur in voce *Huesium*.

¶ CLAMOR AD DEUM, quo suppliciter exoratur, ut opem ferat temporibus afflictionis. Hujusce *Clamoris* varias exhibent Antiqui formulas, ut Bernardus Monachus in Ordine Cluniac. part. 1. c. 40. Anonymus quidam de rebus gestis in Monast. S. Michaelis in periculo maris ineunte sæc. XII. ubi singulare refert hujus *Clamoris* exemplum adversus Thomam de S. Johanne nemorum Monasterii vastatorem, Scriptor Actorum MSS. S. Lauri, & Guido Monachus in Disciplina Farfensi cap. 37. ex quo hæc depromere visum est ad specimen aliorum: *Hac ratione faciendus Ecclesiasticis ordinis Clamor ad Dominum. Ad Missam principalem jam dicta Oratione Dominica Ministri Ecclesiæ cooperiant pavimentum ante altare cilicio, & desuper ponant Crucifixum & textum Evangeliorum, & corpora Sanctorum, & omnis Clerus in pavimento jaceat prostratus canendo Psalmum*, Ut quid Deus repulisti in finem *sub silentio. Interim duo signa percutiantur ab Ecclesiæ custodibus, solusque Sacerdos ante Dominicum Corpus & Sanguinem novuter consecratum, & ante prædictas Reliquias Sanctorum, alta voce incipiat hunc clamorem dicere*: Osten-

stende nobis. Esto nobis Dom. Memento nostri Dom. Exurge Dom. Domine exaudi orat. In spiritu humilitatis & animo contrito ante sanctum altare ruum & sacratissimum Corpus & Sanguinem tuum, Domine Jesu, Redemtor mundi, accedimus, & de peccatis nostris, pro quibus juste affligimur, culpabiles contra te nos reddimus. Ad te, Domine Jesu, venimus, ad te prostrati clamamus, quia viri iniqui & superbi, fusique viribus confisi, undique super nos insurgunt, terras hujus Sanctuarii tui exterarumque sibi subjectarum Ecclesiarum invadunt, deprædantur & vastant; pauperes tuos cultores earum in dolore & fame, atque nuditate vivere faciunt, tormentis etiam & gladiis occidunt, nostras etiam res, unde vivere debemus in tuo sancto servitio, & quas beatæ animæ huic loco pro salute sua reliquerunt, diripiunt, nobis etiam violenter auferunt. Ecclesia tua hæc, Domine, quam priscis temporibus fundasti & sublimasti in honorem beatæ semper Virginis Mariæ, sedet in tristitia, non est qui consoletur & liberet eam, nisi tu Deus noster. Exurge igitur, Domine Jesu, in adjutorium nostrum: conforta nos & auxiliare nobis; expugna impugnantes nos, frange etiam superbiam illorum, qui tuum locum & nos affligunt. Tu scis, Domine, qui sunt illi & nomina illorum, corpora quoque & corda eorum, antequam nascerentur, tibi sunt cognita. Quapropter eos, Deus, sicut scis, justifica in virtute tua, fac eos cognoscere sua malefacta, & libera nos in misericordia tua; ne despicias nos, Deus, clamantes ad te in afflictione, sed propter gloriam Nominis tui & misericordiam, qua locum istum fundasti, & in honorem Genitricis tuæ sublimasti, visita nos in pace, & erue nos à præsenti angustia. Amen. *Quo Clamore facto reportentur Reliquiæ suis locis, & dicat Sacerdos sub silentio Collectam*, Libera nos quæsumus Domine.

¶ CLAMOROSUS, f. pro *Clamosus*. Sallas Malaspinæ lib.4. Rerum Sicularum apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 299. *Secundus vero exercitus Corradini manipulus de Clamorosis in bello Theutonicis congregatis sub nutibus Corradini, Ducis Austriæ, ac quorumdam Baronum de Alamannia solidæ audaciæ moderabatur habenas*.

¶ CLAMOROSA INSINUATIO, Querula monitio. Bulla Innocentii VI. Papæ an. 1357. in Bullario Carmelitarum p. 97. *Frequentes hactenus.... Episcoporum, &c. querelæ contra dilectos filios Prædicatorum & Minorum Ordinum Fratres, Sedis Apostolicæ jam dudum excitatum, nostrumque Clamorosis Insinuationibus excitare & fatigare non cessant auditum*.

CLAMOSUS, Qui *clamat*, vel resonat. Isidorus lib.10. Orig. *Clamosus, quasi calamosus, à calamo scilicet quod sonet*: Hoc sensu *clamosum* silentium dixit Senator lib.4. Epist. 51. Abdias seu Julius Africanus lib. 6. Hist. Apostol. *Jube astare hic qui sunt eloquentes in linguis, acutissimi in argumentis, & Clamosi in vocibus*. Epistola Florentinorum ad Alexandrum PP. II. apud Baron. an. 1063. n. 43. *Elegitur denique Abbatum unus Clamosus voce, apertus lingua*. Ita Sugerius in Lud. VI. c. 289. Gesta Consul. Andegav. c. 13. n. 6. &c.

CLAMOSUS, Famosus, celebris. Silvester Giraldus lib. 1. Itiner. Cambriæ c. 2. *Locus ille de Brenehoc magnus & famosus, quem & Clamosum dicunt, patriam replet. Clamosissimus*, hac notione habetur apud Vegetium in Præfat. ad lib. 3. Artis veterin.

CLAMOSUS, Idem qui *Clamodicus*. Capitula Caroli C. tit. 39. §. 3. *Si servus alicujus ita Clamosus est, Comes dominum servi commoneat, ut eum in mallo præsentet, & præsentatum, si aliquis comprobare voluerit, faciat, &c.*

CLAMUCIUM, Lorica ut videtur, hamis seu maculis ferreis contexta. Gauffredus Malaterra l. 2. c. 35. *Comes... Arcadium de Palerna... splendenti Clamucio, quo pro lorica utimur, armatum... interficit*. Et mox: *Clamucium quo indutus erat, nullis armis poterat violari, nisi ab imo in superius impingendo inter duo ferrea quæ per junituras catenata sunt, ingenio potius quam vi vitiaretur*. Nescio an legendum his locis *Camicium*, aut *Camisium*, pro *Clamucium*, ut sit quod nos Gallis appellamus, *Chemise de maille*.

¶ CLAMUM. Gall. *Clain* Actio rem sibi ablatam repetentis. Notitia Concilii Pictav. sub Isembert. to Episc. inter Instrum. to. 2. Gall. Christ. col. 332. *Et si foras terram S. Maxentii Vicarii Clamum habuerint, ipsi districtum accipiant*. Rymer. to. 13. pag. 244. col. 1. *Omnimode impetitiones, & injustæ clamationes, sive Clama & non Clama sive non clamationes, &c.* Alia sunt exempla in vocibus *Exarchus* & *Infestare*. Vide *Clameum*.

CLAN, apud priscos Scotos, qui montani & silvestres dicuntur, significat tribum, seu multitudinem hominum ab uno communi parente seu stipite descendentium. Vide Skenæum ad Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 28. ubi de lege, quam Scoti vocant *de Clan-Macduff*.

CLANCULARE, Celare, occultare. Aldhelmus Abbas Malmesburiensis. *Frustra talenti fenora subterraneis Clanculantur de fossa fabulonibus*.

¶ CLANCULARII, ex Anabaptistis illi dicuntur, qui fidei confessionem minime necessariam judicant. Iidem quod in hortis convenire soliti, *Hortulanii dicti*. Hofman. in Lexico. Vide Florimond. Raimondum l. 2. c. 13. n. 3.

¶ CLANCULUS, Occultus. Vita S. Dunstani to. 4. SS. Maii p. 354. *Nonnulli eorum Clanculi persecutores illius extiterunt*.

¶ CLANDESTINARE, *Occultare*. Papias MS.

¶ CLANGALIS, Sonum edens, à *Clangere*, Sonum edere. Epistola Joannis Troesser apud Duellium Miscell. lib. 1. pag. 232. *Sed quis attonitus stupet, aut quæ Clangalis, ærea sonora in ultima plaga æthera usque moveat?*

¶ CLANGERE, dicitur de clamore aquilæ, ut videri potest in *Baulare*.

¶ CLANGISONUS, Clamosus. Vita S. Guthlaci to. 2. April. p. 42. *Ut totam pene à cælo in terram intercapedinem Clangisonis bestiolis implerent*.

CLANGORIUM, Campanarium, campanile, turris Ecclesiæ, ubi clangunt *tubæ Ecclesiasticæ*: sic enim campanas vocant Walafridus Strabo & Honorius Augustod. Regula S. Pachomii c. 9. *Quando ad Collectam Clangor tubæ increpuerit per diem, &c.* Baldricus Novion. lib. 1. c. 74. *Qui vesticulis nixus, quas de super trabibus Clangoris artificiose innexuit, sparso latice ignem extinguebat*. Infra: *Furiosus quidam ex Clericis in Clangoris sedens, in medio fagittam contorserat*. Chronic. Fontanellense c. 7. *Et ecce fulmen per aera devolutum cum fragore horribili impegit Fontmellense Ecclesiæ in Clangorium, cujus tantum crucem violenter, ac si gladio truncatam ad terram dejecit. Clangor signorum*, apud Ordericum Vitalem lib. 8. p. 684. & in Vita S. Guillelmi Gellonensis cap. 33. Edit. Mabillonii. Concilium Lemovicense ann. 1031. Sess. 2. *Cessantibus metallinis Clangoribus*. Vide Erotianum in Lexico Hippocrat. in Κλαγγάδες, &c.

¶ CLANGOROSUS, Clamosus. De excidio urbis Aconis, apud Marten. to. 5. Amplissl. Collect. col. 778. *Intrantibus igitur Sarracenis cum impetu fere per spatium tractus balcæ intra civitatem cum vocibus Clangorosis, lethali deducendo cæsione, Christianos oportuit retrovire*.

CLA-

CLAPA. Charta ann. 1238. apud Petrum Mariam Campum in Regesto part. 2. Histor. Eccles. Placent. n. 98. *Et posuimus terminum unum lapidem signatum signo Crucis supra & infra, locatum supra Clapam vivam eodem signo crucis signatam.* Occurrit rursum infra. [Utrobique forsitan melius legeretur *Placa*, à Græco πλαξ, Gall. *Plaque*, Lamina.]

¶ CLAPERIA, ut mox *Claperius*. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. pag. 783. *Possint dicti homines capere in vineis suis & vicinorum suorum lepores & cuniculos, non faciendo Claperias seu garenas, &c.*

¶ CLAPERIUM. Charta Caroli II. Regis Siciliæ an. 1289. ex Schedis Præfidis *de Mazaugues: Territorium de Layncello durare & protendi usque ad fines infra scriptos, videlicet usque ad summitatem campi Hugonis, ubi est Claperium manufactum, & protenditur versus S. Michaelem.* Charta an. 1246. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 188. *Claperium, quod est intus cuviam veterem.* Histor. Episcoporum Altisiod. apud Labbeum de Aymerico: *Hic primus construxit Claperia cuniculorum Regonnis in garenna.*

CLAPERIUS, Hara cunicularia, ubi nutriuntur cuniculi & multiplicantur, Gall. *Clapier*. Charta Philippi Regis Franc. an. 1310. pro libertatibus Bastidæ in Petragoricis in 47. Regesto Tabularii Regii num. 38. *Item liceat cuicunque habitatori dictæ bastidæ loca sua propria explectare, & ibi columberia, pisqueria, & Claperios pro cirogrillis* (sic) *facere, dum tamen jura dominorum à quibus tenentur, ipsa loca, in aliquo non fraudentur.* [Charta an. 1212. ex Archivo S. Victoris Massil. Diœcesf. Forojul. n. 62. *Pars vineæ ex parte Claperii.* Altera ann. 1037. ibid. n. 30. *Hoc est de balma, sicut vadit via ad S. Petrum, & sunt Claperii.* Acta de terminis territorii Massil. ex Archivo ejusdem urbis, an. 1278. *Quem lapidem sive queirrinum pro termino antiquo concorditer confirmaverunt, ita quod dictus Claperius remanens à parte Orientis & dictus violus in medio dicti Claperii, &c.*] Vox orta à *Clapa*, instrumento seu machina qua capiuntur cuniculi. Glossæ MSS. Reg. Cod. 2062. Πλεγκακια, σιγνειρικὸν ξύλον, ὑπερ κλαπα λιγνευουσιν κε.

☞ Quidam *Claperium* deducunt à κλέπτειν, Furari, quia quasi furtim subducuntur cuniculi, dum confugiunt ad Claperios. Menagius post Labbeum à *Lepus*; unde *Lapus*, inquiunt, *Lapinus*, (Gall. *Lapin*) *Lapinarium*, *Lapiarium*. *Clapiarium*, Gall. *Clapier*. Nonne felicius Illustriss. Præses de *Mazaugues* à *Lapis*? Certe huic etymo favet ipsa *Claperii* notio: non enim solum haram cunicularium significat, sed etiam acervum lapidum, quem usque hodie *Clapiè de peyre* nuncupant Provinciales: hacque notione vox *Claperius* accipienda est in quibusdam instrumentis. Quoniam vero in acervos lapidum frequenter sese recipiunt cuniculi, hinc forte ad eorum haras significandas vox *Claperius* usurpata.

CLATERIUM, Eadem notione. Tabular. Fossatense: *Et quod habeamus in toto territorio dictæ villæ, garannam perpetuo, in qua non possint venari nisi ad lepores cum cane, ... & fecit ibi fieri Abbas multa Clateria ad opus cuniculorum.* [Puto mendum esse amanuensis, qui perperam scripserit *Clateria* pro *Claperia*.]

CLAPERSEDRA. pro *Clepsydra*. Matth. Silvaticus in Pand. *Clasefedia, Claperfedra, est species syringæ, qua injicitur medicina in vesicam propter impulsionem instrumenti solidi in concavum instrumentum.* Voci notio indita, à similitudine clepsydræ dolii, de quo vocabulo infra agimus. Vide præterea *Classedra*.

¶ CLAPO, Modus prati: *Confitetur tenere quemdam Claponem prati, in quo fieri potest una mansuella feni*, Sic in missis ad nos Collectaneis Viri Cl. D. *Aubret*, qui addit putare se *Claponem* habuisse figuram ungulæ porci, ... quem rustici Dumbenses vocant, *un Clapon*.

¶ CLAPONUS, Ferrea solea, f. sic dicta à sono, quem edit dum currit equus. Bartholom. Scriba lib. 6. Annal. Genuens. ad ann. 1230. *Unde optimus equus compararetur, & ex parte sua præsentaretur Communi Januæ, coopertus optimo auro, & ferripedatus Claponis argenteis: qui equus sive desterius emtus fuit & ductus per civitatem Januæ in signum memoriæ cum Claponis argenteis & panno aureo coopertus.*

¶ CLAPUS, ut supra *Claperius*. Statuta Massil. lib. 5. cap. 19. §. 21. *Item quicumque diruet, o destruira, Clapum alienum de die, solvat pro pena banni x sol. de nocte xx. sol.*

¶ CLARA, Magnum & latum peplum, quo Moniales obtegunt caput velantque faciem, sic dictum *Clara*, quod per textum suum rarissimum insiciatur quasi per transennam, apud Leibnit. tom. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 881. & 903. Alia notione sumitur in Concilio Albiensi c. 16. apud Acherium to. 2. Spicil. p. 640. ac forte pro panno candidiori vel coloris cujusvis splendidioris: *Districtè præcipientes, ut Regulares aliqui Clara vel nigra, bruneta vel panno alio sumptuoso, fendato quoque aut ferioo non utantur.*

CLARA OVI, Albumen ovi, [Hisp. *Clara de huevo*, Gall *la Glaire de l'œuf*; in Miracul. B. Ambrosii Senensis instr. 27.

¶ CLARARE, Illustrare. Acta SS. Maii to. 5. pa. 238. de S. Austregisilo: *Et ad Clarandum S. Austregisili meritum evelluntur à natibus infixi pedum tali.*

CLARASIUS, Clario, Claro, Lituus, à claro quem edit sono, εξομοιοτερβ. κλάρο, Græcis: Gallis, *Clairon*, Anglis *Clarions*, Cambro-Britannis *Clairwn*, tuba. Willelmus Malmesbur. lib. 4. Histor. Angl. an. 1101. *Clarasiorum melodia perstrepente.*

CLARO. Charta ann. 1220. apud Marcam lib. 5. Hist. Beneharn. c. 1. *Congregati ibidem per præconem communem cum tuba, seu Clarone, prout moris est, &c.*

CLARIO. Henricus Knyghton. an. 1346. *Statimque clanxerunt Clarrjones & tubæ.* Et ann. 1360. *Clangentibus tubis & Clarionis & aliis instrumentis musicis personantibus.* Joan. Joinvilla in S. Ludov. *Le Roy... qui venoit à ung terrible tempeste de trompettes, Clerons, & cors.*

CLARATUM. [Liber pitanciarum Abbatiæ sancti Germani Paris. B fol. 1. *Anniversarium Domini Chilideberti... Debet autem fieri procuratio Conventui in die anniversarii, de piscibus scilicet optimis, quastallis & bono Clarato.* Claratum idem omnino videtur, quod infra *claretum*, nisi mavis esse vinum rubellum, quod Gallice dicimus *Vin clairet*. Appendix ad Responsoriale Romanum Thomasii ex MS. xii. sæculi pag. 441 edita Romæ an. 1686. *Et dantur Canonicis quoties hos vigilias celebrant tres solidi Provinienses pro Clareto; faculæ vero Camerario Canonicorum remanent.* Mos olim fuit in quibusdam Ecclesiis, ut expletis quibusdam solemnioribus vigiliis vinum cum placentis Canonicis distribueretur: quod hodie pecunia fere compensatur.] Vide *Burjuratus*.

1. CLAREDO. Glossi. sid. *Claredines, claritudines*. Papias: *Claredo, est splendoris; claritudo, nobilitatis.*

¶ 2. CLAREDO, Idem quod *Claretum*. Hist. Dalphin. tom. 2. p. 273. *Mag. Gosfrido de Uneco Syropaxio regio pro Claredinibus receptis ad opus Domini taren.* xv. Fl. *In Claridine & elaptuario taren.* 1. in MS. V. Cl. Lancelotii legitur *Claredine & elapfuatio*.

CLA-

CLAREFACERE, Notum facere. Occurrit non semel in Chartis Italicis apud Ughellum tom. 7. p. 263. 906. 540. & c. to. 8. p. 418.

¶ CLARELLA. In vetustissimo MS. S. Benedicti ad Ligerim legitur, *Prosa Clarellæ* : qua posteriori voce an designetur Auctor Prosæ, an tonus seu musices modus, quo decantari debebat, divinandum. Vide *Frigdore*.

CLARENI Fratres, ex Franciscanorum Ordine, qui alias *Fratres spirituales* dicti, à Fratre Angelo de Cingulo Clareno eorum institutore nuncupati, qui usque ad Pii V. tempus perseverarunt. De iis agit Waddingus an. 1317. n. 16. 28.

¶ CLARENTIUS, Heraldus. Vide Spelmannum.

¶ CLARERIA, Fenestra, à *clarere* sic dicta, quod præbeat *claritatem* seu lucem. Consuetud. Lemovic. art. 72. *Non tamen debet facere in dicto pariete fenestram seu Clareriam transforare, nisi hoc de consensu vicini*. Ibidem : *Et ipse qui fecerit fenestras seu Clarerias, debet eas claudere ad expensas suas*.

CLARETUM, Germanis *Claret*, Hisp. *Clarea*, Vinum factitium dulce vel aromatites, quod Germanis, Gallis, &c. *Hipocras*. Mamotrectus ad 3. Reg. c. 20. *Pigmenta, i. confectiones ex vino & melle & diversis speciebus suaves & odoriferas. Hoc pigmentum, vulgariter Claretum*. Bartholomæus Anglicus lib. 19. de proprietatibus rerum cap. 56. *Claretum ex vino & melle & speciebus aromaticis confectum : nam species aromatice in subtilissimum pulverem conteruntur, & in sacco lineo vel mundo cum melle vel queura reponuntur. Vino autem optime species perfunduntur, & reperfunduntur, quemadmodum fit lexivia, & tamdiu renovatur perfusio, donec virtus speciorum vino incorporetur, & optime clarificetur, unde à vino contrahit fortitudinem & acumen, à speciebus autem retinet aromaticitatem & odorem, sed à melle dulcedinem mutuatur & saporem*. Burchard. de Cæsib. S. Galli c. 14. *Clareto permixta toxica*. Cencius Camerarius in Ceremoniali apud Baron. an. 1191. *Pincerna infuper & Marescallus tam de comestione, quam de aliis donariis remunerantur similiter, excepto quod capita porcorum aptata non habent, neque Claretum*. [Hist. Monasterii Novientensis to. 3. Anecd. Marten col. 1145. *Confecientes fitulam plenam Clareti, nocte ad eum pervenerunt... Cumque eisum plenum Clareti in lecto collocatus bibisset, reliquum sibi usque mane servari præcepit*. S. Wilhelmi Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 14. *Pro signo potionis pigmentatæ, quæ Claretum, id est Littranch, dicitur à pluribus, conclude utramque manum*.] Chronicon Flandriæ c. 69. *Si fut une nuit avec ses dames en son deduit, & leur prit talent de boire Claret en un pot d'argent, &c.* At Francis *Clairet*, est vinum rubellum. [Vide *Claratum*.]

¶ CLARGASTER, Clericus. Statuta Clementis IV. Papæ pro Ecclesia Anicien. fo. 2. Anecdot. Marten. col. 439. *Item, quod idem Præcentor aliquem Clericulum non possit facere, seu Clargastrum donec vigesimum annum attingat...nec etiam aliquem Clericulum faciat seu introducat de novo postquam tempus attigerit memoratum, & nisi sufficiens ejus doneus examinatus prius in officio Ecclesiæ sit inventus*.

CLARICARE, *Clarere*, florere. Papias. [Vide *Clarigare*.]

¶ CLARIFICARE, Clarum reddere. Lactantius lib. 1. Institut. ca. 18. *Cato videtur mihi causam quæsisse moriendi, non tam ut Cæsarem fugeret, quam ut Stoicorum decretis obtemperaret, quos sectabatur ; nomenque sum grandi aliquo facinore Clarificaret*. Occurrit apud Sedulium Carm. 5. 9. & in vulgata Interpretatione Joannis cap. 12. 13. 15. & c. Tribuitur etiam Plinio 20. 13. *Nasturtium Clarificat visum*. Sed Harduinus cum omnibus MSS. legit, *compurgat*. Epistola Joannis Episcop. Massil. relata in Litteris *Vidimus* Petri Novelli an. 1564. à Tabulario Ecclesiæ Massil. *Ad informandum & Clarificandum animum & bonum propositum ulterius significeamus quæ sequuntur. Clarificare exemplariter*, Exemplis declarare, vel planum facere. Goclen. Lexic. Philos.

¶ Clarificatio, Manifestatio. *Ad elucidationem suæ causæ & sui juris Clarificationem*, in Charta Roberti *Goupil* ann. 1482. ex Archivo Monasterii B. M. de Bono Nuncio Rotomag. Legitur apud Cyprianum Epist. 76. in Edit. Oxon. Augustinum Octogintra trium quæst. 62. Joan. Skenæo de verborum significatione, *Clarificatio est puritas & claritas affectæ*, & *Clarificatio debiti, perspicuitas debiti, quod patet & per se manifestum est plane, vel quod clare & satis probatur*.

¶ Clarificatum Vinum, Idem quod *Claretum*. Lambertus Ardens. apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 482. *Et vino altero, & altero Ciprico & Nisco, pigmentato & Clarificato hic illic per arcam in cuppis fluctuante*.

CLARIFLUUS. Vita S. Isidori Episcopi Hispalensis in Prologo : *Isidori præsentia simul & Clariflua doctrina*.

¶ CLARIGARE, *Clarere, florere*. Gloss. Sangerman. MS. num. 501. Laurentius in Amalthea : *Clarigare, clarere, bellum indicere, pignerare, res clare petere*. Tres postremas notiones Latinis notas fusius exponit Martinius in Lexico. Vide *Claricare*.

CLARIGARIUS Armorum, Fœcialis, Heraldus, *Heraud d'armes*, apud Henricum de Knyghton. lib. 5. ann. 1355.

¶ CLARIGATIO. Eadem notione qua *Clarigare*.

¶ CLARILOQUUS, Qui clare loquitur, in Epist. Joannis de Monasteriolo apud Martenium tom. 2. Collect. Amplissi. col. 1432.

¶ CLARIMONIA, Claritas. Vita S. Manvæi to. 6. SS. Maii p. 767. *Manvæus.... pervenit ad magnam Clarimoniam & ad divinam scientiam*.

¶ CLARIMUM, *Clarissimum*. Papias MS. Isid. Gloss. *Clamatum* : quod vide.

CLARIO. Vide *Clarasius*.

CLARISSIMATUS, Clarissimi dignitas, in l. 74. 180. & 183. Cod. Theod. de Decurion. & apud Ammian. lib. 21. *Honor Clarissimatus*, in l. 8. & 10. eodem Cod. de Domest. Senatorum potissimum erat, ut aliunde constat. Vide Juretum ad Symmachum lib. 10. Epist. 37. [& Bollandum to. 3. Febr. pag. 60.]

CLARITAS, Titulus honorarius Proconsulis in Actis Claudii, Asterii, & alior. Martyr. apud Baron. an. 285. n. 14. *Ex iis unus asstat in consessu Claritatis tuæ*. [Gloss. Græc. Lat. Ἀκριβοτὴς, *Claritas, claritudo, splendor*. Vide *Claredo* 1.]

CLARITUDO Regia, in privilegio à Synodo Suessionensi concesso Monasterio Solemniacensi an. 866.

¶ CLARNUS, *id est, discus vel mensa*. Papias MS. Vide *Carnus*.

CLARO, Clarrio. Vide *Clarasius*.

¶ CLARUM, Ferale classicum, Gall. *Glais*, Arvernice *Clar*. Instrumentum Ecclesiæ Piperacensis an. 1394. *Debent facere pulsare ante Missam anniversarii unum Clarum cum cimbalis, ut confuetum est*. Vide *Classicum*.

¶ CLARUS, An feles silvatica, vel mus alpinus montanusve ? Litteræ Patentes Caroli V. Franc. Regis an. 1367. pro Monspelienses libe forma vestium : *Item quod nulla ipsarum (mulierum) ab inde in antea audeat facere...in suis mantellis aliquam foleraturam variorum, Clarorum, vel sceuratorum*.

¶ CLASEFEDIA. Vide *Claperfedra*.

¶ CLA-

¶ CLASISTURA, f. mendum pro *Clausura*. Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 81. *Clasisturam quoque aræa faciant Monachi duobus annis, Capellanus tertio.*

1. CLASMA, seu potius CLAMA, *Cláme* Gallis, Actio, vendicatio. Capitulare Sicardi Princip. Benevent. an. 836. §. 1. *Hoc enim fieri, ut si aliqua Clasma facta fuerit in finibus vestri Ducatus Neapolitani, &c.* Et infra: *Si per consilium & conscientiam nostram aliqua Clasma à vestris hominibus facta fuerit, ut sacramenta perveniant à partibus, purificantes vos per personas quantas & quales volueritis, &c.* Vide *Clamare, Clamor, & Clameum.*

2. CLASMA, aliud est apud Althelmum de laude Virg. cap. 43.

Dum cernunt dominum picea fuligine tectum,
Autumat incassum fretas virtute magorum
Hoc sibi Clasma tetrum sacras gessisse puellas.

Forte *phasma*.

Κλασματικὸν πάσχει τὸ σῶμα, videntur esse agri à fisco avulsi, & ad censum dati, vel alienati, in Nov. Constant. Porphyrog. de Alienat. fundor. Gloss. Basilic. Κλασματικὸν, ὃ μὴ ἐξελεημοσύνη. [Vide Glossar. mediæ Græcit. in Κλασματα.]

CLASMATARIUS, in veteri Glossario Saxon. exponitur, Husburucel: forte à Græco Κλάσμα, fractura, ita ut sit domus effractor.

CLASPA, Fibula, vox Anglica, *à Claspe*. Monasticum Anglic. to. 3. pag. 364. *Vetus Missale cum Claspis de cupro.* Adde pag. 365.

CLASSEDRA, in veteri Gloss. Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuana, *Broiche de tonel*. Vide *Clepsedra*, & *Clapersedra*.

CLASSENDIS. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Classendis*; Iporder fceath; id est, gladii vel ensis pars.

¶ CLASSENDIX. Vide *Claxendix*.

¶ CLASSERA, *Clausura*. Vet. Gloss. San-German. MS. num. 501.

¶ CLASSICA, Navium classis. Anonymus de gestis Manfredi & Conradi Regum, apud Murator. to. 8. col. 594. *Sed cives Gibellini Romani vigilanter intendunt, parati undique sollicite ad bella. Jam qui per maris excubias multitudo galearum invigilat, & voluit parata æmulis Classica numerosa concertare.* Et col. 598. *Non solum veniendi admiratur modum, sed qualiter sollium galearum suarum Classica Caroli sic præterire potuisset invisa, vehementissime obstupescit.*

¶ CLASSICARIUS, ὁ στρατιώτης. Glossar. Lat. Græc. Tubiccn.

CLASSICE, Cum classe, cum navali exercitu. Chronologia Regum Gothorum ex Cod. Moissiacensi; de Wallia: *Ad Africam classice transire disposuit.*

CLASSICUM, Pulsatio omnium campanarum campanalis, nostris *Glas*, Occitanis, *Classes*, quia, ut ait Honorius Augustodunensis in Gemma animæ lib. 1. c. 73. *Cum Campanæ sonantur, quasi per Classica milites ad prælium incitantur, &c.* Joan. de Janua: *Proprie Classicum est concentus & concordia omnium instrumentorum simul sonantium, sive sint tubæ & cornua in bello, sive sint Campanæ.* Fortunatus lib. 3. Poem. 4. de Dedicatione Ecclesiæ suæ:

Nunc Domini laudes, inter tua Classica, canta,
Et Trinitatis opem machina trina sonet.

Vitæ Abbatum S. Albani p. 87. *Pulsato solemni Classico.* Decreta Lanfranci pro Ordine S. Benedicti ca. 1. sect. 2. *Pulsetur Classicum, & post inchoetur Missa.* Monastic. Anglic. to 2. pag. 370. *Classico pulsato, incipiant Vesperas.* Anonym. in Miracul. S. Melanii Episcopi Rhedon. *Classicum in Monasterio B. Melanii ad Missam audivit Dominicam.* Matth. Westmonaster. an. 1243. *In Classica campanarum, & incredibili accensorum cereorum numerositate*, Idem an. 1244. *In clangore tubarum, & Classico campanarum, &c.* Will. Brito lib. 12. Philipp.

Classica per vicos resonant, ut multiplicato
Concentu majore sono se vota revelent.

[Ordinarium Canonicorum Regul. S. Laudi Rotomag. ad calcem libri Johannis Abrinc. de Off. Eccl. pag. 263. *Ante Missam totum Classicum pulsetur. Et p. 268. Ad Te Deum laudamus duo majora signa pulsantur, & ad versum, Per singulos dies, Classicum, id est omnia signa.*] Guillelmus Major Episcopus Andegav. de Vita sua ca. 10. *Campanisque per totam civitatem ad Classicum pulsantibus.* Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 77. *Videlicet in Missis celebrandis & in eleemosynis pauperibus eroandis, nec non & in Classicis per Ecclesias fonandis, & in aliis pluribus rebus quæ ad funebres exequias pertinere videntur.* Adde Ingulfum pag. 853. Matth. Paris pa. 244. Monasticum Angl. to. 1. pag. 150. to. 3. pag. 241. 242. &c. Le Roman *du Renard* MS.

Les cordes cort tantost sesir,
Les sains sonne de grant air,
A Glas sonne, & a quareillon.

Infra:

A tant a fet le Glas fenir.

Le Roman *de Vacces* MS.

N'out chapelle en la ville où il enst clochier,
Ou li Glas n'en sonnast por le Roy essaucier.

Charta vernacula to. 2. Monastici Anglic. pag. 219. *Si sonnerent totes les cloches de l'Abbaye en maniere de Glas.* Robertus Bourronus in Hist. Merlini MS. *Et tot un grans Glas de chiens qui faisoient grand noise.* Infra: *Elle a dedans son cors brakestout vis qui Glatissent.* Arverni *Clar, cliar, & clias*, pulsationem campanarum pro mortuis vocant; [hocque sensu Classicum fumitur in Literis Radulphi Prioris de Caritate an. 1171. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 557. *Volumus autem ut Monachi qui morantur apud S. Michaelem, quotiens Canonicus S. Martini quotidianus in servitio Ecclesiæ suæ obierit, veniant ad eum fepeliendum cum cruce & apparatu suo, & per tres dies continuos celebrent pro defuncti Missas & Vigilias cum Classis, &c. Classicum mortuorum*, apud Acherium Spicil. to. 10. pag. 249. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. c. 42. *Si anniversarius dies de aliqua eminenti persona evenerit, quo Classicum pulsetur, &c.* Epitome Constitut. Eccl. Valent. inter Concil. Hispan. to. 4. pag. 197. *Post obitum fiat pulsatio antiqua campanarum quæ vulgo dicitur, los tres Clachs, & deinde sequatur pulsatio campanarum tam ordinaria quam extraordinaria.* Vide *Glassus.*]

¶ CLAEICUM. Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Pulsato Clacico omnibusque congregatis, factoque bis sonitu per Priorem, incipiuntur Vesperæ regulares.* Infra: *Non fit bis Clacicum ante inceptionem Laudum, sicut fieret, si dies privata esset.* Rursus ibidem: *Finitisque versibus sit bis Clacicum per illum qui facit officium.* In duobus locis posterioribus *Clacicum* nihil aliud videtur quã sonitus à præside chori vel hebdomadario editus, qui per *Priorē* fatlus dicitur in primo exẽplo.

CLASSIS, ut *Classicum*. Florentinus Wigorn. ann. 1139. *S. Oswaldi reliquiæ, albis indutis, toto sonante Classe....extulimus.* Bulla Gregorii XI. pro Collegio Gregoriano Bononiensi an. 1372. apud Ghirardaccum li. 23. Hist. Bononiens. *Una capella cum campanili & duabus campanis, quæ per modum Classis pulsari valeant temporibus opportunis, Construatur* [Maceratæ Insulæ Barbaræ to. 1. p. 133. *Quando breve defuncti Fratris in Capitulo pronunciatum fuerit, Verba mea pro eo cantetur & Classis pulsetur.*]

CLASSUS, Eadem notione, ex Gallico *Glas*. Codex MS. Monasterii novi Pictavensis: 10. *die Februar.* co-

celebratur obitus pro filio nobilis Comitis Pictavorum fundatoris noſtri, cujus corpus ſepelitur in Capitulo : pro quo ſonantur omnia tympaniſtria, duo Claſſus de ſero, & unus de mane, ante Miſſam de Faya, per Officiarios ſeculares, Piſtorem, &c. [Statuta Synodalia Eccleſiæ Biterrenſ.an.1375.tom.4. Anecdot. Marten.col. 663. *Dicta hora pulſetur unus Claſſus cum cymbalis ſive ſquillis....quo Claſſe pulſato...una antiphona B. Mariæ virginis cantetur.*] Vide *Clangorium*.

¶ CLASSICUM, Pulſatio crepitaculi ſeu lignei inſtrumenti, quo pro campanis utuntur Hebdomada ſancta, Gall. *Creſſelle*, Germ. *die groſe Retſch*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 67. *Peracto, ut moris eſt, Mandato, Claſſicum tangitur tabularum & veſpertina canitur laus, tribus ante altare cereis accenſis*.

CLASSICUS, Auditor ſcholaſticus, quod forte ſcholarum ordines in quos ſcholaſtici diſtinguebantur, ut & hodie, Claſſes appellarentur. Ennodius Dict. 9. *Mihi Claſſicus non meretur imperiis, quicquid non imponit obſequio*.

CLASSICI, Milites qui in claſſibus militant, ſeu navibus armatis. De his eſt titulus in Cod. Juſtin. & Theod. *Claſſiarii milites*, apud Lampridi. in Commodo Anton. [& apud Cæſarem Civ. 3. 100. quare potuiſſet prætermitti.]

1. CLASSIS, pro navi. Sampirus Aſtoricenſis Epiſcopus in Ranimiro III. Rege Hiſpan. *Anno v. regni ſui C. claſes Ro. Normanorum cum Rege ſuo nomine Gunderedo, ingreſſæ ſunt urbes Gallecie, &c.* Paulinus Jambo ad Cytherium de Martiniani periculis v. 78. *Quæ* (ſcapha) *debiſcentem mari Claſſem annatabat cominus*.]

2. CLASSIS, Corpus, Collegium. Ita *Claſſes urbis Conſtantinopolitanæ*, in lib. 21. Cod. Theod. de Diverſ. Offic.

¶ 3. CLASSIS, Pulſatio campanarum. Vide in *Claſſicum*.

CLASSITARIUS. Joan. de Janua : *Claſſitarius, id eſt, proreta, qui navi imponitur, & dicitur a claſſis*.

CLASSUS. Vide *Claſſicum*.

¶ CLASTRUM, pro *Cluſtrum* Monachorum, in Actis SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. pag. 742.

CLATERIUM. Vide *Claperius*.

¶ CLAVA, Pondus quoddam apud Anglos, minus petra. Affine videtur voci *Cleve*, de qua ſic Skinner in Etymol. Anglic. *Cleve pondus quoddam caſei octo libris conſtans*. Rymer. tom. 5. pag. 249. *In Comitatu Sommerſ. de uno facco* (lanæ) *ſex petris & quatuor Clavis...In Comit. Suſſ. de 22. ſaccis, & 23. Clavis lanæ, necnon de duobus ſaccis & 5. Clavis lanæ*, &c.

CLAVACA. Gloſſ. MS. Regium Cod. 1013. *Clavaca, Burca*. Gloſſ. Iſid. habet *Cloaca, Burca*.

¶ CLAVARE, Clavis affigere, Gall. *Clouer*, Hiſp. *Clavar*. Acta SS. Maii to. 7. pag. 832. de S. Humilitate Abb. *Amore & non flagello in corde infixiſti & bene Clavaſti*. Et to. 2. Martii pag. 117. in Vita S. Franciſcæ viduæ Rom. *Pedibus & manibus cruci Clavatis*.

¶ CLAVARIA, Munus *Clavarii*; Locus ubi *Clavarius* reponebat omnia ad *Clavariam* ſpectantia: Diſtrictus etiam in Occitania præſertim, ubi *Seneſcallie* in *Vicarias*, *Vicariæ* dividebantur in *Clavarias*. In his *Clavarii* colligebant redditus domanii regii, de quibus rationem reddebant vel *Seneſcallo*, vel totius *Seneſcallie Receptori*, ut videre eſt in pluribus computis in Camera Comput. Pariſ. aſſervatis. Vide *Clavarius*.

CLAVARIUS, Ital. *Chiavaio & Chiaivolo*, Cui claves iſci communis commiſſæ ſunt : *Clavaire*, apud Provinciales, in aliquot Statutis Regis Caroli VII. ann. 1445. & Ludovici XII. an. 1508. [Statuta Maſſil. lib. 1. c. 1. §. 1. *Itemque omnes redditus, & obventiones, & intratas, & res, & proclaſſia, & aventuras ad dictam civitatem & Commune ejuſdem civitatis pertinentes*..... (Rector civitatis) *tradet & tradi faciet Clavariis Communis Maſſiliæ ipſa die vel ſequenti, qua ea recipient vel in eos pervenerint, ita quod dicti Clavarii reponent ſecundum juramentum ſui officii ea omnia in archa, vel archis, quæ ſunt in Clavaria, ſcilicet pecuniam & denarios; & ſi pignora fuerint, reponent ea in dicta Clavaria; de quibus archis prædicti Clavarii teneant omnes claves, & hec omnia ſcribantur per publicum Notarium Maſſiliæ in officio Clavariæ, electum & conſtitutum in cartulario & cartulariis Clavariæ, & his omnibus reddet vel reddi faciet computum & plenam rationẽ illis, qui ad audiendum illud computum & illam rationẽ fuerint ſpecialiter conſituti*. Similia leguntur c. 2. Juramentum Clavarii Communis Ebredun. Hiſt. Dalph. to. 1. p. 141. *Ego N. Clavarius Ebredunenſis Curiæ juro, tactis ſacroſanctis Evangeliis, quod uſque ad annum completum, quo Clavariam tenere debeo, Dom. Archiepiſcopo & Dom. Comiti Dalphino & eorum ſucceſſoribus de omnibus quæ exibunt de judicatura & Clavaria Ebredun. cum pertinentiis & aliis....provenient qualitercumque ad manus meas, fideli ero, & ipſa juxta poſſe extrabere procurabo, & omnia...in ſcriptis redigam...& legale computum reddam & c. Item de tribus in tres menſes judici computum reddam de omnibus, ſive ſint denarii, vel pignora recepta, vel recipienda, & quoad executiones & diſtrictiones rebellium mandata judicis perficiam toto poſſe...Item quod de juſtitiis & de cera, & de plumbo, ſi quid in Clavaria invenero inventarium faciam, & de eis in fine regiminis mei computum reddam*. Conſer juramentum Judicis ejuſdem Curiæ pag. 148. Statuta Arelat. MSS. art. 72. *Statuimus quod Clavarii* (recipiant) *condempnationes & ſatisfaciant creditoribus Communis*. Conſtitutio anni circiter 1352. pro Clavariis ejuſdem Civitatis : *Clavarii qui à clavibus juſte exhigende & conſervande fiſcalis pecunie*, &c.] Charta an. 1345. *Item quod Poteſtas teneatur facere eligi in conſilio unum Clavarium bonum & idoneum...qui juret ſalvare & cuſtodire totum illum quod ad manus ſuas pervenerit de rebus Communis, tam in denariis, quam aliis rebus, & quod non expenderet...aliquid ſine licentia Poteſtatis & conſilii. Clavarius Communis Terdonenſis* in Charta an. 1368. [*Clavaria Dignienſis*, in Charta an. 1271. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 94. *Clavaria Curiæ Ebreduni & Caturicarum*, in Computo an. 1332. ejuſd. Hiſt. tom. 1. p. 117. *Clavarius Curiæ Epiſcopalis*, in Concilio Avenion. an. 1509. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 387. ubi fit etiam mentio pœnæ *decem ſolidorum Turon. per dictum Clavarium nomine fiſci exigendorum*.] Vide Dametum in Hiſt. Balear. regni p. 87. 92.

Ad Clavarios etiam pertinebat Chartarum communium cuſtodia. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 15. *Syndici communis Maſſiliæ....faciant diligenter inquiri & recolligi omnes cartas & inſtrumenta omnia, quæ pertinent, vel pertinere videbunt, ad commune Maſſiliæ, ſive in quibus jura Communis dicti i Contineantur, vel continentur aliquo modo, quicunque eas vel ea habeant, vel haberent præter Clavarios dicti Communis, & ea infimul collecta, in tuto loco & ſecuro, bona fide & ſine fraude, reponantur*. Hinc eodem cap. §. 6. ſtatuitur, *Quod cum Clavarii...deponent ſuum officium....conſignent prædictas cartas...eis ſuccedentibus...quæ dicta inſtrumenta, cum reſtituta erunt, ut dictum eſt, recognoſcantur carta per cartam cum dictis regiſtris, & cartæ vel inſtrumenta emptionum, & alia dicti Communis inſtrumenta cariora* (f. rariora) *alibi quam in Clavaria, in tuto tamen loco & ſecreto reponantur, & cuſtodiantur à Clavariis...ſub duabus clavibus cuſtodita, quarum unam habeat unus ex dictis Clavariis, & alham alter ex eis,*

qui registra tenebunt. Id quoque adnotat Auctor Historiæ Dalphin.to.1.pag.117. Custodes regestorum Cameræ computorum quibusdam in locis appellatos fuisse *Clavarios*. Propter hanc Chartarum custodiam, Clavarii Notariis non semel adjunguntur. In Juramento jam laudato judicis Curiæ Ebredun. promittit Judex *se procuraturum*, *quod Notarius Curiæ omnia scribat & Clavarius similiter*. Sic in Statutis Arelat.art.21. *Subclavarius & Notarius Curiæ* conjunguntur, *& ipse Subclavarius vel Notarius eos scribere* jubentur, qui post campanæ pulsationem errantes inveniretur. Iisdem *Subclavario & Notario* non semel præmittitur *Syndicus* in Ordinatione Consilii ejusdem urbis ann.1392. Verum licet Notariis plerumque adjungantur Clavarii, Notariorum tamen vices agere prohibentur in *processibus criminalibus*, ut habet Constitutio anni circiter 1352. cujus interdicti ratio est, *ut omnis fraudis & suspicionis subditis tollatur* (occasio,) *& qui partem pro officio curie in ipsis inquisitionibus videtur debere facere*, *processus inquisitionis ipsius non appareat ordinator*. *Contra autem facientes ipso facto privationis officiorum suorum cum fame macula & penam* XXV. *librarum incursuros se cognoscant*. Annui erant Clavarii; & interdum saltem plures in una urbe. Massiliæ tres fuisse discimus ex Statutis ejusdem urbis lib.1. cap.69. §. 9. ubi unicuique eorum *salarium* assignatur XX. *librarum Reg. Coron.*

Clavariorum quoque fuit *omnes libras & alia pondera Numeraliorum*, *Speciatorum & Merceriorum quater in anno recognoscere*, ut legimus in Statutis Arelat.art.74. & *Subclavarium eligere*, qui *Subclavarius teneatur reddere rationem Clavariis singulis septimanis in scriptis de habitis expensis*, ibid.art.72.

His addam quod ait eruditus Auctor Historiæ Dalphinalis to.1.pag.117. In quibusdam, inquit, locis Custodes clavium urbis dicti sunt *Clavarii*: quod ut probet, adducit locum Ordinationis anni 1274 tom.1. pag. 127. col. 1. *Ecclesia de Romanis: Sacrista seu Clavarius habeat custodiam clavium portarum villæ de Romanis*. At vereor ne *Claverius* hic idem sit qui *Thesaurarius* Ecclesiæ de Romanis, ac proinde ne Sacrista sic dictus sit, non quod claves urbis, sed quod claves thesauri penes se haberet. Ut ut est, certius observat laudatus Historiographus pag. primum citata Clavarii nomen in veteribus Instrumentis sæpius inditum fuisse peculiaribus Coactoribus, qui non raro Castellanis adjunguntur & Cellerariis, ceterisque prædiorum aliarum ve rerum administratoribus, unde merito conficit horumce omnium ministrorum munera magnam inter se necessitudinem habuisse. Statuta Dalphin. fol. 79. *Quantes fois que ung Clavaire*, *Greffier*, *Fermier & autre crediteur*, *voudra faire compellir ung ou plusieurs debiteurs*, *&c.* Hæc Cl. Scriptor, quibus subjicienda sunt, quæ hac de re suppeditant Statuta Arelatensi. art. 80. ubi de redditibus castri Aurillæ. Constitutis primum iis, quæ Castellanum spectant, de Clavariis mox subjungitur: *Omnium prediorum Clavarii*, *qui eligentur in festo Pasche*, *solvant medietatem infra octo dies ex quo fuerint in Clavaria*, *& Clavarii*, *qui eligentur in festo Sancti Michaelis solvant aliam medietatem usque ad* XX. *dies post festum sancti Michaelis*. Litteræ Caroli Regis Jerusalem & Siciliæ an. 1290. è MS. D. *Brunet* fol.76.v. *Et si Clavarios Bajulosque*, *Pedagiarios ac Gabellarios*, *& ceteros Collectiones pecunie ydoneos in Comitatibus Provincie & Forcalqueri creari facere ordinaverimus*, *qui subjectos nostros exactionibus indebitis non molestent*, *&c.* Ibid. fol. 77. v. *Item*, *quod nullus* (fic) *creantur Clavarii*, *Pedagiarii*, *Gabellarii aut Bajuli*, *qui pecunias Curie receperint*, *nisi fuerint ydones & solvendo ad Senescalli arbitrium ejusque consilii*; *&c.*

¶ 2. CLAVARIUS, Qui clavos affigit. Vet. Gloss. Gr. Lat. ἡλοτύπος, *Clavarius*, ἡλοτυπέω, *Clavo*.

¶ CLAVATIO, Clavorum affixio, apud Menotum Serm. Quadragesim. fol. 223. recto col. 1. *In omnibus membris Christus est flagellatus … in manibus & pedibus propter Clavationem*.

¶ CLAVATUM, Vestigium, ab impressis calceorum clavis dictum, ut conjectat Macer in Hierolexico. Blesius Serm. 3. *Multi jam præcesserunt viam*; *virgines delicatæ & e vestigio sequentes Patrem*: *sequere Clavata eorum*.

CLAVATURA, Clavorum compages. Guillelmus Armoricus in Philippo Augusti. an. 1202. *Erexit duas turres ligneas*, *Cratibus hinc inde consutis*, *& indissolubili Clavatura munitas*. [Non absimili prorsus notione pro Sera seu clavis vel ferrum, quo arca munitur clauditurve, fumitur in Processu de vita S. Yvonis: *Cum D. Yvo Presbyterum & quemdam Gaufredum misisset ad capiendum de frumento pro suo hospitio & pauperibus*, *invenerunt Clavaturam arcæ amotam*, *& in ea valde modicum de frumento*. Hist. Dalphin.to.2. pag.274. *Pro una Clavatura posita in Camera Thesaurarie*, *scilicet*, *cum clavis*, *& una alia Clavatura in cataratto*, *taxen.* VII.]

CLAVATURA, Ornamentum ex *clavis*, vel limbus veli. Charta Donationis Ecclesiæ Cornutianensis apud Joan. Suaresium: *Vela auroclava Clavatura quadra duo*, *vela linea auroclava paragaudata Clavatura rotunda duo*, *vela linea paragaudata Perfica Clavatura coccomelia prasina 2. vela linea paragaudata Perfica Clavatura leucorodina duo*. Epistola S. Bonifacii Moguntiacensis Archiepisc. Cantii præfixa Concilio Cloveshovienſi: *Quia illa ornamenta vestium*, *ut illis videtur*, *quod ab aliis turpitudo dicitur*, *latissimis clavis & vermium imaginibus clavata adventum Antichristi ab illa traussmissa præcurrunt*.

¶ CLAVATUS, Clavis affixus, munitus. Festo, *Clavata dicuntur aut vestimenta clavis intertexta*, *aut calciamenta clavis confixa*. *Tunica Clavata*, in Literis Aurelianis apud Vospicum in Bonoso; *Mantilia Clavata*, apud Lampridium in Alexandro cap. 37. *Clavatæ caligæ*, apud Gregorium M. lib. 4. Dialog. ubi de S. Æquitio, & in Regula Magistri cap. 81. In Statutis Andegav. ann. 1423. apud Marten.to.4. Anecd.col.527. prohibetur *Personis ecclesiasticis potissime religiosis*, *ne zonas auro cum clavis Clavatas deferre præsumant*. Vide *Auroclavus*, & Menardum in Concord. Regul. p.921.

¶ CLAVATI CINERES. Vide in *Cinis*.

CLAUDASTER, Ἀμφίγυος, in Gloss. Græc. Lat. [Qui negat se claudum esse, ab ἄ privans, Negatio, & χωλὸς, Claudus.]

¶ CLAUDIANISTÆ, Secta Donatistarum à Claudio auctore. Pseudosynodum habuerunt in caverna Susis. Augustin. in Psalm. 36.

¶ CLAUDICARIA, *Navis sonora*. Papias MS. Johannes de Jan. *Claudicaria*, *Navis onerariasonora*.

CLAUDICARIUS, *Qui cito claudicat*, *vel sæpe* [Ugutioni, & Johanni de Janua.]

CLAUDICIUM. Vide *Clausum*.

CLAUDIRE, Claudicare. Infra, *Claudicat*, *Claudit*, in Gloss. MS. Reg. Cod. 1013. [Gloss. Isid. *Claudicare*. *Claudicare*: pro quo veteres dixere, *Claudo*, *Claudio*, & *Claudeo*. Cæcilius apud Prisc. anum, *An ubi vos sitis*, *ubi consilium Claudent*? Onomast. vetus: *Claudeo*, χωλόω. Vide Juretum ad Symmach. lib. 1. Epist. 27. [& Scaligerum ad Ausonium.]

CLAVELLARE, Clavo claudere, Gall. *Clouer*. Libertates MSS. Brivatis veteris an. 1277. *Item voluit & con-*

concessit, quod non claudantur ostia, vel Clavellentur hominum dicti Castri, nisi pro homicidio vel contumacia, vel cum non possent cavere vel assidare de stando juri. [Guido de Monte Rocherii in Manipulo Curatorum: *Sexto dicitur in memoriam, quia illa hora Christus fuit spoliatus, illusus & a militibus Clavellatus.*]

¶ CLAVELLUS, Clavus. Hist. Dalphin. to. 2. p. 325. col. 2. ex Computo anni 1336. *In ipsa cooperturæ sunt* XXXI. *clavi reni cum grossis Clavellis* (Gall. *Clouelles*) *clavellati*. Ejusdem tomi p. 567. col. 1. in Litteris anni 1347. *Item volumus quod tibi de Clavellis & ferris pro equis tuis ferrandis, &c.* Marcell. Empir. c. 33. *Clavellis apponere.*

CLAVELLUS, Clavulus, ornamentum vestium. Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Tobalias olicias duas, una cum argento, vel Clavellos Spanifcos duos.* [Vide *Clavatus.*]

¶ CLAVENCHIA, Fructum carnis, ut conjecto. An idem quod nostrum *Eclanche*, Vervecis femur? Testamentum anni 1375. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. pag. 6. *Quilibet Religiosus & Presbyter qui fuerint præsentes in sepultura mea habeat & habere debeat duos Turonenses argenti, & pro qualibet absolutione fieri consueta in talibus, quilibet dimidiam Clavenchiam.* Ibidem: *Et cuilibet pauperi venienti ad eleemosynam sepulturæ meæ volo dari dimidiam Clavenchiam & unam micham panis sufficientem, & alia necessaria, ut in talibus est fieri consuetum.*

¶ CLAVENGUS, Armaturæ genus. Radulfus Cadomensis in Gestis Tancredi tom. 3. Anecdot. Marten. col. 143. *Primo in congressu lancea viget, lancea perfodit, lancea dejicit, quæ mox tanto sub onere satisfecens, ut penetrare peltas, pectora, Clavengos nequit integrare.* Et col. 204. *Benedictus quoque infelix Archiepiscopus captus trahebatur, impositis humeris geminorum farcina Clavengorum.*

¶ CLAVERIUS. Vide *Clavarius* 1.

¶ CLAVESIGNATI, Milites Romani Pontificis, sic dicti, quod in vexillis vestibusque claves Ecclesiæ depictæ gererent. Ordoricus Raynaldus ad ann. 1228. num. 13. & seqq.

¶ CLAVEUS, Hærens ad instar clavi. Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii pag. 366. *Hæc quidem sunt signa caritatis Dei, aurea quidem propter innocentiam virginitatis... Clavea ob firmitatis affectum.*

¶ CLAVIA, *Borda*. Gloss. Isid. Lege *Cloaca*, *Burca*. Vide in hac voce.

CLAVICA. Falco Beneventanus p. 303. *Iaquintus vero ille per Clavicam, quæ sancti Renati vocatur, ingrediens, &c.* Vide *Clavaca*, [& *Claviga.*]

CLAVICARII, in Leg. 1. Cod. de Exculat. artif. lib. 10. in Basilicis, Κλειδάριοι, Clavium confectores, *Serruriers*. Vide *Cabidarii*.

¶ CLAVICELLA *ex auro*, f. diminutivum *clavis*. Vide locum in *Lambrista*.

CLAVICULARIUS, *Qui claves facit vel portat*, Joanni de Janua. Gloss. Lat. Gall. *Clavicularius, Clavelier, ou celui qui fait les cleefs*. Κλειδοποιός, Nilo Mon. lib. 2. Epist. 217. Stephanius Eddius in Vita S. Wilfridi c. 59. *Gazophylacium Clavicolario aperire præcepit.* [Sermo S. Isidori de S. Petro Apostolo, apud Muratorium to. 2. col. 166. *Simon Johannis virginitatis generatio incorrupta est, qui eligitur primus, nec immerito, quia Apostolorum Princeps est, Confessor Filii Dei, primus Discipulus, Pastor humani generis, Ecclesiæ Clavicularius regni, amator Domini atque negator, &c.* Vide *Clavigerus.*] Vetus Poeta Gallicus MS.

De tot l'avoir du siecle
Le fera Clavelier.

CLAVICULARIUS, Carceris custos, cui carceris claves commissæ sunt, Κλειδοῦχος & Κλειδοφύλαξ in Synaxariis ad 25. Januar. in SS. Anania & Petro. Julius Firmicus lib. 3. Matth. cap. 6. *Seu Clavicularii, vel carcerum custodes, &c.* Occurrit in Vita S. Basilici Martyr. 2. in Actis XL. Martyr. Sebasten num. 3. apud S. Eulogium lib. 2. Memorial. SS. c. 1. & c. Κλειδοῦχος, Græcis recentioribus. Libri Basilic. Ὁ τῆς φυλακῆς ὁ λεγόμενος κλειδοῦχος. Passio S. Basilei Episcopi Amasæ num. 9. Ἐκεῖσε ἐν φυλακῇ κλειδοῦχος, δήσας αὐτὸν ἐφύλασσε. Menologium Basil. Imp. 9. Martii: Ὁ φύλαξ τῶν αὐτοῦ κλειδοῦχος.

¶ CLAVICYMBALUM, Instrumentum musicum, Gallis *Clavecin*, Ital. *Gravecembalo*. Scaliger lib. 1. Poetices cap. 48. *Addita deinde plectris corvinarum pennarum cuspides: Ex aereis filis expressiorem eliciunt harmoniam. Me puero Clavicymbalum & Harpiechordum, nunc ab illis mucronibus Spinetam nominant.*

CLAVIGA, CLAVICA. Charta an. 1258. apud Petrum Mariam Campum in Regesto part. 2. Hist. Eccles. Placentiæ nu. 98. *Volentes terminare & dividere lectum seu fundum civi Templariorum à molendino ipsorum usque ad Clavigam Communis de Canalibus, &c.* Et nu. 11. *Clavicam etiam aquæ, quam vobis concessit.* Jus Vicent. lib. 1. *Stratæ, aquæductus Clavicæ, fossatæ, &c.* Statuta Veronensia lib. 5. c. 1. *De & super Clavicis, viis sive stratis, &c.* [Vide *Clavica.*]

CLAVIGER, S. Petrus, cui Ecclesiæ claves commisit Christus. Domnizo l. 1. de Vita Mathildis c. 1.

Clavigeri Petri normam sancti quoque cleri
Semper amaverunt.

Apud Cummianum Hibernum de Controversia Paschali dicitur *S. Petrus Clavicularis.* [V. *Clavicularius.*]

CLAVIGER, Idem etiam qui *Archiclavis*, Ecclesiæ Thesaurarius: dignitas Ecclesiastica. Chartam Tabularii Burgulienfis an. 975. subscribit apud Beslium pa. 292. *Savaricus B. Hilarii Claviger.* Monasticon Angl. to. 1. pag. 184.

Alter Willelmus Walling ford Clavigeratus.

Id est, officio *Clavigeri* functus. Adde Histor. Abbatiæ Condomensis pag. 505. [& Formulare Anglic. Thomæ *Madox* p. 132.]

CLAVIGER, in Charta ann. 1335. apud Scheffernm ad Chronicon Upsaliense p. 160. idem qui *Custos: Habuerdus Claviger sive custos Ecclesia Upsaliensis, &c.*

CLAVIGER, Fori Oscæ Jacobi I. Regis Aragon. anno 1247. fol. 3. *Omnis villa in qua Rex habet Clavigerum, sed sedes, &c.* [Ottoboni Scribæ Annal. Genuenses ad ann. 1189. *Isti Consules habuerunt ollo Clavigeros.* An Thesaurarii?]

CLAVIGERI. Ita appellantur Richardo de S. Germano in Chron. ann. 1229. qui à parte Gregorii PP. contra Fridericum II. Imp. stabant, quod efficiæ essent claves in Pontificiis vexillis.

CLAVIGERII. Charta fundationis Hospitalis Montisbrusonis in Foresio: *Insuper præcipimus omnibus Vicariis & Clavigeriis nostris, &c.* Vide *Clavarius.*

¶ CLAVIGERIUS, Qui curam habet cellæ vinariæ. Vet. Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Tolos. *Interim vitrisque preparatis à Refectorario & vino à Clavigerio, fiet sicut de mane fuit factum in cena.*

¶ CLAVIPOTENS FRATER. Ita nuncupatur Gerohus Presbyter à Rabano Mauro Carm. 16 quod bibliothecæ Fuldensis, utpote illius custos, *claves* penes se haberet.

CLAVIS, in Computis Ecclesiasticis, est *numerus variabilis datus anno ad inveniendum principia quinque mobilium festivitatum, scilicet Septuagesimæ, Quadragesimæ, Paschatis, Rogationum, & Pentecostes; & ideo sunt quinque Claves, & quælibet prædictorum festorum habet* 30. *dies in quibus semper cele-*

brantur...& dicitur Clavis per similitudinem: quia sicut per Claves oſtia reſeruantur, ita per talem numerum principia diſtarum feſtiuitatum nobis denotantur, &c. Durandus lib.8.Rational.c.12. In Kalendario S. Victoris Pariſienſis: *7. Idus Januar.locus Clavium 5.Kal. Febr. Claves XL.5.Idus Mart.Claves Paſchæ 17. Kal. Mart. Claves Rogationum. 3.Kal. Mart. Claves Pentecoſtes*. Vide Honorium Auguſtod.lib.2.de Imag.mundi c. 101. [& ſupra vocem *Annus* pag.531.]

¶ CLAVIS ANNONÆ, Horreorum præfectura vel cuſtodia. Charta fundationis Abbatiæ Brolii Grollandi inter Inſtrum.tomi 2.novæ Gall.Chriſt. col. 421. *Similiter illis concedo ea quæ poſsidebo in molendinis de Jart, id eſt, dominium & mediatatem, in quibus per Abbatem B.Gaufros conſtituatur, & ipſe Clavem annonæ in cuſtodia ſua debet habere*.

CLAVIS S.HUBERTI. Vide Joannem Robertum in Hiſt.S.Huberti p.251.

CLAVIS IN MUSICA. Vide *Notæ Muſicæ*.

CLAVIS in concamerationibus, quæ eas concludit, quam *fibulam* vocat Philander ad lib.1. Vegetii cap. 6. Gervaſius Dorobernenſis in Deſcriptione Eccleſiæ Cantuarienſis: *Hic vero nullo interſtitio cruces à choro diviſæ in unam Clavem, quæ in medio fornicis magnæ conſiſtit, quæ quatuor pilariis innititur, convenire videntur*. Vide *Ciborium*.

CLAVES ECCLESIÆ, Poteſtas & jurisdictio Eccleſiæ: ex illo Chriſti ad Petrum, Matth. 16. *Tibi dabo Claves regni cælorum*, &c. Inſcriptio in foribus Baſilicę antiquæ Vaticanæ:

Qui Regni Claves & curam tradit evilis,
Qui cæli terræque Petro commiſit habenas,
Simplicio nunc ipſe dedit ſacra jura tenere.

Goffridus Vindocinenſis lib.2.Epiſt.29. *Claves ſanctæ Eccleſiæ agitare, & leges Catholicæ & Apoſtolicæ Sedis violare conatur*. Idem Opuſc.10. *Execranda promiſſio, quæ Claves Eccleſiæ agitare, & unicum ac ſingulare ejus oſtium violare conatur*. Cur vero triplex interdum clavis S.Petro & Summis Pontificibus aſcribatur, pluribus diſputat Nicolaus Alemannus in Diſſertat. de Lateranenſibus parietinis cap.10.

Haud ignota fuit hac notione vox *Clavis*, Hebr. מפתח, etiam in veteri Teſtamento. Legimus apud Iſaiam c.22.rejecto Sobna Templi Præpoſito ſubſtitutum fuiſſe Eliacim, de quo ſic Propheta vv.20.& ſeqq. *Vocabo ſervum meum Eliacim filium Helciæ, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & poteſtatem tuam dabo in manu ejus: & erit quaſi pater habitantibus Jeruſalem, & domui Juda. Et dabo Clavem domus Davidſuper humerum ejus: & aperiet & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat*. Quæ Chriſto tribuuntur Apocal.3.7. *Hæc dicit Sanctus & Verus, qui habet Clavem David: qui aperit, & nemo claudit; claudit & nemo aperit*.

CLAVES S.PETRI, Quibus ſcilicet illius Confeſſio, ſeu ſepulcrum, claudebatur. Poeta Saxonicus lib.3.de Geſtis Caroli Magni an.796.

Confeſſim Claves, quibus & Confeſſio ſancti
Conſervata Petri vexillaque miſerat urbis
Romuleæ Carolo, partiterque decentia dona.

Adde Eginhardi Annales eod.an. Vigilius PP. in Encyclica: *Sed & ſuper Claves B. Petri Apoſtoli præſtitiſſent corporale juramentum*.

Solebant etiam Summi Pontifices de Limatura catenarum S.Petri, quæ religioſæ Romæ aſſervantur, ad Reges & Principes, alioſque viros primarios pro ingenti munere mittere, quam in aurea clavi inſtar illarum quibus confeſſio ſancti Petri claudebatur efficta, ab altari S.Petri accepta, includebant. Eam autem ad quos illa tranſmittebatur, ſuſpendebant ad collum; ve luti ſacrum contra mala imminentia amuletum. Ejuſmodi clavium tranſmiſſarum meminere Gregorius M. lib.2.Ind.11.Epiſt.47. lib.5.Epiſt.6. lib.6.Epiſt.23.lib.7. Ind.2.Epiſt.128.lib.10.Epiſt.7.lib.12.Epiſt.17. Gregor. Turon.lib.1.Miracul.cap.28. Fredegarius Scholaſt. in Chron.c.110.Gregorius VII. PP.lib.7. Epiſt.6. Vetus Chronic.to.1.Hiſt.Franc.pag.720.Aimoin.lib.4.de Geſtis Francor.cap.57.86.Chronicon Fontanellenſe c. 9. &c.Vide Theodorum Studitam de SS. Imag. præterea Nicolaum Alemannum in Diſſertat. de Lateranenſib. parietinis cap.14.

CLAVES REMITTERE, In ſignum divortii, & renunciantis curam familiæ. S. Ambroſius Epiſt.47. ad Syagrium: *Quo mulier offenſa, Claves remiſit, domum revertit*. Apud noſtros ſolent viduæ claves & cingulum ſupra mariti defuncti corpus projicere, in ſignum quod bonorum communioni nuntium dant, ne debitis exſolvendis teneantur, de quo more agunt Conſuetudines municipales, Meldenſis art.32.33. Lotharingica tit.2.art.3. Malinenſis art. 8. Meledunenſis art.187.Calvimontenſis art.7. Victriacenſis art.91.Laudunenſis art.16. Catalaunenſis art. 30. Ducatus Burgund.art.41.&c.Vide Paſchaſium lib.4 Diſquiſit.Francic.cap.10.

¶ CLAVES, Numellæ, quibus canes bini aut terni copulantur, non ſolvendi niſi in ipſa venatione. Leges Jacobi II.Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3.pag.xxv. *Et quia evitare non valemus quin venando & alias cum prædicto venatore converſemur; & Claves & alia quæ ad venationem pertinent* (tractemus.)

¶ CLAVIS, Locus clauſus, ut Eccardus interpretatur.Lex Salic.tit.9.art.2 *Si quis unam apem, hoc eſt, unovaſcello ſuraverit de ſub tecto & ſub Clave, &c.*

¶ CLAVIS, *Manica temonis*, in Vet.Gloſſario Sangerman.MS.n.501.

CLAVIS, pro *Clavus*: Vita S. Lupercii apud Boſquetum: *Juſſit Præſes maganam fieri, & acutis eam clavavit Clavibus, &c.*

¶ CLAVITATA ARBOR, Clavis notata. Vide *Arbor* 1.

¶ CLAVODIUM, Pretioſa quævis Eccleſiarum vaſa & ornamenta.Vitæ Patriarcharum Aquileienſium in Anecdot.Muratorii to.3. p.46. *Peregrinus III. Patriarcha ſedit an.XIV.menſ.VII. dies III. Iſte readificavit Eccleſiam civitatis Auſtriæ, quæ cum omnibus libris & theſauris exuſta fuit, ſeentque in ea tabulam argenteam, & alia mirabilia Clavodia auro argentoque contexta*. Vide *Clenodium*.

¶ CLAVOSUM, *Inæquale*. Gloſſ. Iſid. Rectius La Cerda: *Clivoſum, inæquale*.

CLAUSA, Idem quod *Cluſa*, & *Cluſura*. Chron. Marcianenſe lib.2.c.3. *Præmiſit aliquos ex ſuis Proceribus ad cuſtodiendas Francorum Cluſas*. Carolus I V. Imperat.de Vita ſua: *Et devaſtavimus terras ſuas uſque Cluſam quæ vocatur Linitz*.

CLAUSA, Idem quod *Clauſura*, *Cloture*. In Capitulis Caroli Magni lib.5.c.148.

CLAUSA. Locus, ſeu ædes, in qua incluſi Monachi degebant. Vita S.Gamelberti c.2. n.14. *Ad feneſtram Clauſæ in qua latebat*.

CLAUSA, Excerptum, locus ex libro aliquo, Gallis *Clauſe*. Hugo Rotomagenſis Archiepiſcop. in Præfat.ad lib.1. contra Hæreticos: *Proinde placuit tibi ſuper hæreſibus inſurgentibus nos aliqua ſcribere, quod & ſuſcepimus tuæ juſſionis auctoritate: ſed ſuccinctio opere, ſed brevi charactere. Trabatur itaque ex arcto commate Clauſa latiſſima, ſumantur ex vaſe modico ſercula copioſa, more Catholico, in S.Spiritu*. Joan. Sarisber.Epiſt.158. *Et hæc mihi videtur eſſe duarum conceptio Clauſarum*.

CLAUSARIA, Modus agri ſepibus ſeptus, clauſus, Andegavenſibus *Cloſerie*, *Clauſaria vinearum*, in Charta Philippi Aug. ann. 1203. in ejus Regeſt. Herouvallian. fol. 82.

CLAUSARIUS *vinearum Monaſterii*, in Necrologio Victorino Pariſ. 5. Kal. Sept qui Clauſariis præerat *ſervientes*. [Occurrit eodem ſenſu in Tabulario S. Vincentii Cenoman. Vide *Cloſarius*.]

CLAUSARIUS, Incluſus, Monachus qui in cella clauſa habitat, [Gall. *Reclus*.] Vita S. Deicoli Abb. Lutrenſis n. 43. *Volens....dies ſibi conceſſos apud beatiſſimum Apoſtolorum principem Romæ Clauſarius & privatus inſiſtere otio*.

CLAUSARIUS, In Epiſt. Widonis Comit. Matiſcon. ann. 1078. n. 6. Spicileg. Acheriani, idem eſt quod *Clauſum*, five ſeptum, Gallis *Cloſter*: [*Præterea donavi ad memoriam & Eccleſiam ſanctorum Apoſtolorum omnia quæ infra ſunt annotata, id eſt, has villas, Blondens & omnes clauſos & Clauſarios, ſilvas, &c.*]

¶ CLAUSATA, Idem quod *Clauſum*, Locus ſepibus vel muris clauſus. Aſſociatio Ducis Britanniæ cum Monachis Kemperlegienſibus è Chartulario ejuſdem Cœnobii: *Nec poſſumus impedire, quin ipſi Religioſi adducant aquam ad ſuum molendinum ſitum in Clauſata Abbatiæ de Kemperlè*.

¶ CLAUSATGA, ut *Clauſata*. Charta Goſcelini de Bogno pro S. Juniano apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 696. *Dat B. Juniano duas bordarias terræ...& medietatem Clauſatgæ de vineis*.

¶ CLAUSELLUS, Locus clauſus, ſeptus. Bona S. Germani Autiſſiod. an. 864. confirmata in Conventu Piſtenſi apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 588. *Clauſi vinearum, ſcilicet ille qui adhæret Monaſterio & campaniæ, plantæ abundantia, curticanus & Clauſellus de Patriniaco*.

¶ CLAUSIM, Secreto, clam, Gall. *à buis clos*. Acta SS. Maii tom. 4. pag. 439. de S. Petro Cæleſtino; *Propoſitoque Clauſim inter eos, ſeclusis extraneis, per Latinum tunc Oſtienſem Epiſcopum...exhortationis verbo præ cucidò*.

¶ CLAUSIO, Locus muris clauſus. Limborch. Inquiſit. Toloſ. pag. 81. *Nulla humana habitatio, ſeu rebedifficatio aut Clauſio ibi fiat*.

¶ CLAUSIO, vel CLOYSIO, Ipſa actio qua aget muris vel ſepibus claudit ur. Charta Thoiſſiacenſis anni 1404. *Jus claudendi debet ſex ſolidos pro Cloyſione ſuæ prati cum Clauſione ſuæ terræ*.

¶ CLAUSIVA, Clauſum. Charta Egyili Abb. Flaviniac. pro fundatione Corbiniaci ann. 864. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt col. 58. *Et illa coloneta in Ariace, quæ fuit Anſeberti, & quidquid ad eam aſpicere videtur, & Clauſiva totum in integrum, quem idem Wideradus plantari juſſit*.

¶ CLAUSOLA. Vide *Clauſula*.

¶ CLAUSOR, Qui obſidione *claudit* ſeu cingit urbem, Gall. *Aſſiegeant*. Radulphus Cadom. in Geſtis Tancredi tom. 3. Anecd. Marten. col. 202. *Aſſueverant clauſi inſidiari Clauſoribus, & dum in meridie foris dormiretur, aliquando cum impetu de intus erumpebant: ut non ſine cædo & rapina ſomni rumperentur*.

¶ CLAUSORIUS VINEARUM, Idem qui *Clauſarius*. Mabillon. Analect. to. 3. pag. 379. in Geſtis Gaufredi de Loduno Epiſcopi: *Addere libet de Clauſoriis & Cultoribus vinearum, qui videntes cereos aliorum, ad quorum exemplum nihil fecerant, &c.*

¶ CLAUSTRA, CLAUSTRALIA, CAUSTRALIS, CLAUSTRARE. Vide poſt *Clauſtrum*.

CLAUSTRARIUS ARTIFEX. Lampridius in Heliogabalo; *Juſſit & curſorem, juſſit & cocum & Clauſtrarium artificem*. [Laurentius in Amalthea: *Clauſtrarius, Qui ſeras & cætera ad claudendum facit. Faber Clauſtrenſis, Clauſtralis*,]

¶ CLAUSTRELLUM, *Parvum clauſtrum*, Johanni de Janua. Bernerus Abb. in Translatione S. Hunegundis, inter Acta SS. Benedicti. ſec. 5. p. 225. *Qua de re conſilio inter ſe habito, per oſtium ejuſdem cryptæ in latere diſpoſitum... per Clauſtrellum effertur veneratio nis loculum*.

CLAUSTRUM. Breviloq. *Clauſtrum dicitur inhabitatio Religioſorum, vel domus incluſdens Monachos & Moniales ſub certa regula viventes*. Concil. Biterrenſ. ann. 1233. c. 17. *Clauſtrum quoque diligenter obſervetur & claudatur, ut re & nomine Clauſtrum valeat appellari*. Conc. Forojulienſe an. 791. c. 12 *Ut Monaſteria puellarum, quæ ſub diſciplina regulæ degunt, obſtructius, munitis Clauſtris, nulla pateant, niſi forte ſumma compellente neceſſitate, aditu virorum. Clauſtra Monaſteriorum, in Concilio Turonenſ. III. can. 22. 29. Adde Capitul. 3. Caroli M. an. 789 cap. 3. Capitulare 1. anni 802. c. 18. 20. Capitulare 2. cap. 5. Capitulare 1. ejuſdem Imp. incerti anni c. 35. &c.*

CLAUSTRA, feminini generis. Chrodegangus Edit. Labbei c. 3. *Ita inſtituimus, ut in illa Clauſtra ille Clerus Canonicus, qui ſub ipſo ordine, Deo adjuvante, vivere debent, ut omnes in uno dormiant dormitorio, &c.* Ita alibi non ſemel.

CLAUSTRA MONACHORUM, in Capitulis Caroli Magni lib. 5. c. 148. in Capitul. Caroli Calvi tit. 32. §. 9. apud Honorium Auguſtod. lib. 1. c. 148. 149. &c. Vide Gazæum ad Caſſianum.

CLAUSTRA CANONICORUM, in Capitulari 5. ann. 819. c. 7. Capitul. Caroli Magni lib. 1. c. 95. lib. 4. cap. 50. in Capitulis Caroli Calvi tit. 5. cap. 53. tit. 32. cap. 9. in Regula Canonicorum cap. 144. in Synodo Pontigonenſi ann. 876. can. 8. in Præcepto Ludovici Pii pro Eccleſia Tornacenſi apud Miræum in Cod. Donat. Belgic. pag. 7. &c.

CLAUSTRA CLERICORUM, id eſt, Canonicorum. in Epiſtola Ledradi Archiepiſcopi Lugdunenſ. ad Carolum Magn. apud Paradin. lib. 2. Hiſt. Lugd. cap. 20. In Concilio Meldenſi ann. 845. can. 53. in Capitulis Caroli Calvi tit. 5. cap. 53. &c. Capitula Caroli Calvi tit. 41. cap. 9. *Ut Epiſcopi in civitatibus ſuis proximum Eccleſiæ Clauſtrum inſtituant, in quo ipſi cum Clero fecundum canonicam regulam Deo militent: & Sacerdotes ſuos ad hoc conſtringant, ut Eccleſias non velinquant, & alibi habitare præſumant*. Idipſum ſtatuitur in Synodo Rom. ſub Eugenio II. cap. 7. *Neceſſaria res exiſtit, ut juxta Eccleſiam Clauſtra conſtituantur, in quibus Clerici diſciplinis Eccleſiaſticis vacent. Itaque omnibus unum ſit refectorium ac dormitorium, &c.* Ubi morem, qui in Monaſteriis diu obtinuit, obſervare eſt, cum in clauſtris lectioni vacarent Monachi, ut eſt in Epitome Ludovici Imp. in Regulam S. Benedicti, in Concordia S. Dunſtani cap. 5. & in Actis S. Wolphangi cap. 7. *Studium Clauſtri*, ſeu ſcholæ, in veteri Charta apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 144. Petrus Bleſenſis ſerm. 25. variis monaſticas functiones in ſingulis clauſtri lateribus exactas annotat: *Inde eſt quod in Clauſtro Conventuum quatuor loca cum propriis deputantur officiis: in latere Clauſtri occidentali eſt ſcholaris ſubjectionis eo quod contingit Eccleſiam lectio moralis: ad Orientalem in Capitulo materialis*. In clauſtris etiam certis horis dabatur copia fratribus invicem confabulandi, ut docent Lanfrancus in Conſtitut. ſect. 3. Petrus Venerabil. in Statut. Cluniac. cap. 5. &c. unde creatus eſt *Prior Clauſtri*, qui diſciplinæ clauſtri curam ageret, de quo ſuo loco agimus. Prælectiones etiam ſcholaſticas in

clauſtri factas videtur innuere Herimannus de Reſtauratione S. Martini Tornacenſis cap. 3.

Clauſtrorum forma fuit quadrata, Carmen de Laude vitæ monaſticæ edit. à Sirmondo ad Goffrid. Vindocin.

Quadratam ſpeciem ſtructura domeſtica præfert,
Atria bis binis inclyta porticibus.
Quæ tribus incluſæ domibus, quas corporis uſus
Poſtulat, & quarta quæ domus eſt Domini,
Quarum prima domus ſervat potumque cibumque
Ex quibus bos reficit junctâ fecunda domus,
Tertia membra fovet vexata labore diurno;
Quarta Dei laudes aſſidue reſonat.

Petrus Damian. lib. 6. Epiſt. 26. *Ipſam Clauſtri tui fabricam reſpice: ecce eum quadrifida eſt, ut nimirum ipſe loci ſitus evidenter edoceat, quod undique te a mundanæ converſationis ſtreptu ſemotum eſſe oporteat.* Adam Bremenſ. c. 103. *Compoſita ergo menſa, manum vertit ad Clauſtrum, quod ille dum prius ligneum eſſet, lapideum fecit, forma; ut mos eſt, quadrata, vario cellarum ordine diſtinctum.* Iiſdem verbis Albertus Stadenſis ann. 1095. Vide Durand. lib. 1. Ration. cap. 1. n. 42. 43.

Clauſtrum, Monaſterium ipſum, Germanis *Kloofter:* in Actis Murenſis Monaſterii pag. 14. *Diſertinenſe Clauſtrum*, quod infra, *Diſertinenſe Monaſterium*, dicitur. Pag. 17. *Diſceſſit hinc & redit in ſuum Clauſtrum.* Pag. 35. *Move aliorum Monaſteriorum & Clauſtrorum.* Pag. 37. *Clauſtra regularia.* Compoſitio inter Patriarcham Conſtantinop. & Francos, in Geſtis Innocentii III. PP. p. 106. *Clauſtra vero omnia tam intra civitatem, quam extra libera erunt Eccleſiæ, &c.* Henricus Roſla:

Eccleſias quantas, quot, Clauſtra, quanta dicarim.

Occurrit præterea in Vita B. Mariani Abb. Ratiſpon. n. 17. 18. 20. 23. 26. 27. & in Charta an. 1153. in Chronico Reicherſperg. p. 188. Henricus Aquilonopolenſis in Adolpheide cap. 12.

Chriſti paræ Clauſtrū in Kilo Dux ſtruxit Adolphus.

¶ Clauſtra Sacrorum, Gazophylacium eleemoſynarum. Prudentius de Periſteph. Hymno in honorem S. Laurentii: *Clauſtris Sacrorum præerat.*

Clauſtrare, Monachum, vel Sanctimonialem facere, vel in Monaſterium relegare. Summula Raimundi Ordinis Prædicat. *Clauſtrare poteris, licet adultera negat.* Utitur ſemel alibi.

Clauſtra Montium, quæ recentioribus *Cluſæ, Cluſuræ*, & *Clauſuræ* dicuntur. *Clauſtra Pyrreneorum*, apud Oroſium lib. 7. c. 40. quæ *Puertos*, ſeu *Portus* appellant Hiſpani. Gunther. lib. 4. Ligurini:

Difficileſque vias, & triſtia Clauſtra ſequentes.

Infra:

Ventum erat ad fauces, anguſtaque Clauſtra viarū,
Qua ſe nubiferis horrendæ rivibus Alpes
Exiguo tantum penetrandas limite præbent,
Unius quæ capax ſcopuloſo ſemita calle,
Arcta laboranti pandit veſtigia turbæ.

Clauſtra Italiæ, apud Warnefridum lib. 5. de Geſtis Longobard. cap. 2. Senator lib. 7. Epiſt. 4. *Rhetiæ namque munimina ſunt Italiæ & Clauſtra Provinciæ.*

Clauſtra Carceris, in l. 2. 3. Cod. Th. de cuſtod. reor. *Clauſtra carceralia*, l. 23. eod. Cod. de Pœnis.

Clauſtrales, Monachi, qui intra *clauſtra* Monaſterii recluduntur, ac degunt. Joann. de Janua: *Clauſtralis, Monachus vel Monacha ſtans in clauſtro.* Ordericus Vitalis in Præfat. lib. 1. *Quia Clauſtralis cœnobita ex proprio voto cogor irrefragabiliter ſerve Monachilem obſervantiam.* Lib. 3. *Dum adhuc Clauſtralis eſſet Monachus.* Petrus Bleſenſis Epiſt. 13. *Quid eſt Clauſtralem redire ad ſeculum, niſi cœli habitatorem cadere in infernum?* Hildebertus Cenoman. Epiſt. 38. *Clauſtrales, quibus conventicula plebis & ſermones otii lex arctior interdicit, plateis pro clauſtro, ſcurrilitatibus pro lectione utuntur.* Joann. Sarisberienſis lib. 7. Policr. c. 21. *Clauſtrales, qui plane vere religioſi ſunt, dum profeſſionibus ſerviunt: ab hac malitia immunes ſunt. Nulla vita fidelior, nulla ſimplicior, nulla felicior, quam eorum qui humiliter in clauſtris degunt, abjectione ſua gaudentes, &c.* Tidericus Langenius in Saxonia:

Degunt Clauſtrales ſanctæ Chriſti Moniales.

In clauſtris, clauſæ remanent concentibus aulæ.

Scripſit Trithemius librum *de Triplici regione Clauſtralium*: Thomas à Kempis alium *de Diſciplina Clauſtralis.*

Clauſtrenses, Moniales, quæ in clauſtro ſeu Monaſterio educatæ ſunt, vocat Andreas Monachus Fontevraldenſis de morte B. Roberti de Arbrefello, hiſque opponit Laicas: *Quomodo poterit quelibet Clauſtrenſis Virgo exteriora noſtra convenienter diſponere, quæ non novit niſi pſalmos cantare, &c.* Infra: *Hinc factum eſt, ut Robertus noſter generale præceptum Abbatiſſæ quam elegerat, dediſſet, ut nunquam aliqua ex Clauſtrenſibus in Fontevraldenſi Monaſterio Abbatiſſa fieret.*

¶ Clauſtralis Murus, Quo prædium *claudatur* vel cingitur. *Madox* Formulare Anglic. pag. 139. *Ipſeque & hæredes ſui prædictam domum ſic de novo conſtructam & ædificatam, & muros Clauſtrales circa dictum meſuagium...in bono ſtatu reddet & dimittet.*

¶ Clauſtreyra Prioriſſa, Eadem quæ *Clauſtralis*, in Necrologio Parthenonis S. Petri de Caſis.

¶ Clauſtrum, Piſcaria *clauſa* ex lapidibus ligniſve conſtructa. Acta S. Euſlami MSS. *Clauſtrum quoddam quod ex quadris lapidibus ſub civitate in mari compoſitum fuerat, &c. Mane igitur ſacto Cuſtos Clauſtri illius ad Clauſtrum veniens ut ſolitam prædam caperet, nam ſingulis diebus piſcium quoddam genus ſolitus erat illic invenire, hoc ſolum depoſitum invenit. Tirannus vero præfatæ civitatis quæ prope Clauſtrum ſita erat, queſivit quid illo die in Clauſtrum ſoret repertum: cui cum nunciatum eſſet nihil contra morem ibi deprehenſum, ratus ſe à Cuſtode Clauſtri deceptum turbata mente ad damum ipſius properavit.* Vide *Clauſura* poſt *Clauſus.*

¶ Clauſtrum Cordiale, Cordis intimum metaphorico ſenſu. Charta Edwardi III. an. 1373. apud Rymer. to. 7. pag. 16. col. 1. *Præmiſſis omnibus & ſingulis propoſitis per eoſdem & oblatis, viſis benigniter & prono auribus auſcultatis, diligenter circumpectis, & debite conſideratis, Clauſtris cordialibus, intima meditatione revolvens quam generoſum ſit & regale, ſinceras affectibus regalibus, mero motu proprio, gratanimus dilatatis eos dignis attollendo laudum præconiis, &c.* Armoricanis *Clauſtr* vel *Clauſtre* eſt pignus: an huic loco conveniat penes attentum Lectorem eſto judicium.

¶ Claustrura, Idem quod *Clauſura.* Paſſio S. Thomæ Cantuar. to. 3. Anecd. Marten. col. 1744. *Ecce ſimpliciter eam columbæ, qui nec etiam contra carnis occiſores inſidias vel Clauſtrum aliquam oppoſuit; verum claudi Monaſterium prohibuit, quod Religionis jure omnibus Catholicis patere debere ſanctorum inſtituta Patrum ſanxerunt.*

Clauſtura, ex Gallico, *Cloſture*, Septum, incluſio. Will. Thorn. in Chron. ann. 1363. *Pro ſoſſatura & Clauſtura civitatis.* [*Clauſtura muri*, in Charta Willelmi Abbatis *de Coiken* an. 1220 ex Archivo S. Michaelis in Periculo maris. Litteræ A. Epiſcopi Meldenſis anno 1204. ex Tabulario Calenſi p. 81. *Noverint universi, quod E. Kalenſis Abbatiſſa totuſque ejuſdem Eccleſiæ Conventus quoddam herberiagium, quod habere ſolebant, contiguum Eccleſiæ de Mintri, totum integre ſicut illi poſſidebant, videlicet quidquid ædificatum vel non ædificatum intra Clauſturam prædicti herberiagii, conti-*

continebatur Fulconi Presbytero de Minori possidendum concesserunt.] Fit mentio cujusdam tributi quod *Clausturæ* appellant, in Computo domanii Comitatus Pontivi ann. 1540. fol. 183. *Recepte du droit de Cloſture, que le Roy a accouſtume de prendre chaſcun a Mouſtiers, neanmoins pour ce que durant l' année de ce preſent compte n' a eu aucunes beſtes vendues audit lieu.* Vide *Cloſtura*.

CLAUSULA. Diomedi lib. 1. de Orat. & Victorino lib. 1. de Arte Grammat. *Eſt compoſitio verborum, plauſibilis ſtructuræ exitu terminata.* Gloſſ. Lat. Gr. *Clauſula*, Νόημα. Papias: *Clauſula eſt in oratione brevis ſententia.* Vide Quintilian. lib. 8. Inſtit. c. 5. Gregorius Magnus lib. 1. Epiſt. 6. *Quod vero cauſæ & nominis ſimilitudinem faciendo per ſcripta veſtra Clauſulas declamationeſq; formatis, certe, Frater cariſſime, ſimiam leonem vocas.* Adde Hieronym. in Job. cap. ult. & Cyprian. de Singular. Cleric.

¶ CLAUSULA DE NISI dicitur ea, cui exceptiva hęc particula *Niſi* adjungebatur. Vide *Niſi*.

CLAUSULA, Parvum clauſum, ſeu area ſepto clauſa, apud Willhelm. Thorn. Accipitur etiam pro clauſura', vel anguſto montium aditu, in Chron. Reicherſpergenſi p. 262. & apud Baldricum Noviom. lib. 3. cap. 70.

CLAUSULA, Cella in qua Incluſi, ſeu Eremitæ, morabantur, aliis *Incluſorium*. Chronicon Mariani Scoti ex Bibl. Vaticana num. 1058. de S. Paterno incluſo: *Hic ambiens martyrium, pro nullo foris exivit, ſed in ſua Clauſula combuſtus, per ignem tranſivit in refrigerium.* Uſurpatur hac notione non ſemel ab Eckehardo de Caſibus S. Galli c. 4. 9. 10. ab Hepidanno Minoré in Vita Wiboradæ lib. 1. cap. 15. & 19. & in Rythmis de eadem apud Caniſium tom. 5. p. 789. & a Florentio Wigorn. an. 1058. [Selecta Capitula Canonum Hibern. apud Acherium tom. 9. Spicil. p. 50. de his qui putant eſſe juſtos & non ſunt: *Jejunium charitati, vigilias juſtitiæ, propriam adinventionem concordiæ, Clauſulam Eccleſiæ, feveritatem humilitati, poſtremo hominem Deo anteponunt.*]

CLAUSUM, & CLAUSUS, Gallis *Clos*, Locus aut ager ſepibus vel muris ſeptus aut clauſus: ſeu ut loquitur lex 1. Cod. Theod. de Rei vindicat. *Spatium certum ſeptis quibuslibet concluſum*: cujuſmodi *Arcifinales* agros vocant Siculus Flaccus & Frontinus, quod videlicet à ſepto ſuo & ſpatio, ſeu finibus, finalem, id eſt vicinum arcerent. Teſtamentum Widradi Abbatis Flaviniacenſis: *Totum illum clauſum, quem nos juſſimus plantare, &c.* Infra: *Et illum Clauſum in ipſo Ariaco, &c.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis: *5. manſos cum Clauſo dominico.* Alia apud Columbum in Epiſc. Vivar. lib. 1. *Roſtagnus collatis manſis 8. & in Blarbovo Clauſo indominicato.* Conventus Piſtenſis an. 864. tom. 2. Spicil. Acher. *Id eſt, manſa in gyro Monaſterii ſita, & ut vulgo loquimur; Clauſi vineæ rum.* Charta Thomæ Comit. Mauriannæ ann. 1216. *Decem ſometas vini meri de ſuo Clauſo.* In alia Umberti II. Comit. Sabaudiæ: *Clauſi vineæ indominicati.* Adde Suger. lib. de Adminiſtrat. ſua cap. 20. Hiſtor. Taſtinenſem pag. 296. &c. [Vide *Cloſum*.]

CLAUDICIUM, Eadem notione, in Tabulario Majoris Monaſterii.

CLAUSURÆ, Clauſtra montium, angufti aditus, aliis *Cluſæ*, Græcis recentioribus κλεισοῦρα. Lexic. Græc. MS. Reg. Cod. 2062. τὰ βουνὰ, τὰ ὀρεσίβια στενάτα. *Clavaguera*, in Chron. Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 4. Senator lib. 2. Epiſt. 5. *Præcepimus 60. militibus in Auguſtanis Clauſuris jugiter conſtitutis annonas ... præſtare, ... decet enim cogitare de militis tranſactione, qui pro generali quiete finalibus locis noſcitur inſudare, & quaſi à quadam porta provincię gentiles introitus probatur excludere.* Anonymus Barenſis in Chron. an. 1097. *Et per montibus vel Clauſuris Vulgariæ, ſimiliter Ungariæ multi ſunt occiſi & necati ſame.* Conradus Uſpergenſ. *Ad quædam itinera anguſta, quæ Lombardi vocitare ſolent Clauſuras Volerni.* Tageno Patavienſis: *Inde tranſivimus ad primam Clauſuram, &c.* Paſſio S. Andeoli MS. *Cumque ad Clauſuras ipſius Monaſterii perveniſſent, &c.* Utuntur paſſim Scriptores, Lex 2. §. 4. Cod. de Offic. Præf. Prætor. l. 4. Cod. de Offic. Magiſtri Offic. Egica Rex in Concilio Toler. XVII. Willelmus Malmesb. lib. 2. de Geſtis Anglic. c. 11. Rogerius Hoveden. ann. 1031. Florent. Wigorn. & Simeon Dunelm. eodem ann. Julianus Epiſc. in Hiſt. Wambæ Regis non ſemel: Lucas Tudenſis æra 902. &c. Vide Notas ad Alexiadem p. 300. [& infra vocem *Clauſa*.]

CLAUSURA, Septum in quo animalia cuſtodiuntur, vel quo vineæ, prata, vel arva muniuntur. Brito in Vocab. *Septum, ambitus, Clauſura.* Bulla Celeſtini PP. an. 1196. pro Monaſt. S. Joan. Ambian. in Tabul. ejuſdem Monaſt. *Clauſuram piſcium, quæ vulgo dicitur excluſa.* In Legib. Aleman. tit. 84. *Clauſuram in aqua facere.* Vide Legem Salicam tit. 8. §. 8. Legem Ripuar. tit. 82. Legem Burgund. tit. 23. §. 3. tit. 49. §. 2. Legem Bajwar. tit. 13. §. 3. Legem Longobard. lib. 1. tit. 29. §. 2. tit. 25. §. 45. lib. 2. tit. 36. §. 3. lib. 3. tit. 4. §. 1.

CLAUSURA, Ager clauſus ſepibus, clauſum. [Chronicon Farfenſe apud Murator. tom 2. part. 2. col. 540. *Unam Clauſuram excepto oliveto dominico.* Col. 554. *Pro ſolidis 20. conceſſit in Serrano Clauſuram unam ad quartam.* Rurſum occurrit ibid. col. 594. Index MS. Beneficiorum Eccleſiæ Conſtantienſis fol. 28. verſo. *Reſtor habet manerium in eleemoſyna ſitum & ſex virgatas terre in Clauſura dicti manerii.* Charta Thoſſiac. in Dumbis an. 1462. *Ad conducendum aquas per pratũ & Clauſuram dicti de Laye.*] Vide Ughellum tom. 1. pag. 137.

¶ CLAUSURA, Præſtatio quædam, aut potius operarum præbitio ad clauſuras conſtruendas vel cuſtodiendas. Recognitiones Albarîpæ in Regeſto *Probus* fol. 67. *Ille debet eſſe liber & immunis à cavalgata & à chavallagio & à palea & à Clauſuris.*

CLAUSURIA, apud Ughellum to. 8. pag. 607.

¶ CLAUSUS. Vide *Clauſum*.

¶ CLAVULARIS CURSUS, Ammiano lib. 20. Idem qui ſupra *Clabularis*.

¶ CLAVUS LANÆ, Pondus quoddam, vel certa lanæ quantitas. Litteræ Edwardi III. Rex Angl. an. 1342. apud Rymer. tom. 5. pag. 327. *Aſſignaverimus eidem Johanni trecentos triginta & quatuor ſaccos & dimidium, & quatuor Clavos lanæ de lanis noſtris de Comitatu Eſſex ... & Colleſtoribus coſtumarum noſtrarum ... centum quatuor viginti ſaccos & dimidium, & quatuor Clavos lanæ in portu illo carcare.* Charta Edwardi IV. pro Laurentio de Medicis an. 1415. apud eumdem Rymer. tom. 12. pag. 7. *Quorum omnium ſaccorum & Clavorum lanarum prędictarum cuſtume & ſubſidia, &c.* Vide *Stazua*, ubi vox *Clavus* accipitur pro duodecima *ſtatuæ* ſeu virgæ longioris parte; quod, niſi fallor, diverſæ illius virgæ partes *clavis* annotarentur.

CLAWA, Modus agri, apud Anglos. Charta Edwardi III. Regis Angl. in Monaſtico Angl. tom. 2. p. 250. *Unam Clawam terræ, cum omnibus ſuis pertinentiis.*

CLAXENDIX, Claſſicum. Fridegodus in Vita ſancti Wilfridi cap. 25.

Claxendix tonuit, comites Rex promptulus auxit.

Liber 2. de Miraculis S. Bertini cap. 3. *de Turrili*, ſeu campanario Eccleſiæ: *Cujus longitudo conſiſtentis in terra æquabat altitudinem culminis Eccleſiæ, cui ſuperponendum erat. Nec mirum, triſtegum enim (ut vulgariter loquamur) trium tripodum ordinibus factum fuerat excepta ſumma Claxendice*; id eſt, ſupremo ordine campanularum, qui in eminentiori parte campanarii collocari ſolet, ut in inferiori, majorum campanarum ordo

ordo. Prisciano lib. 5. *Claxendis* est *concha*, *qua signum tegitur*. Ubi Glossæ MSS.S.Germani Paris. Κλαξενδὶξ, quæ κλαδεστὶξ, *à κλείω voco*, *vel custodia tubæ*, *id est*, *conea*, *qua tegitur tuba*. [Glossæ Isid. *Clacindex*, *Concha*: Festus, *Clacendix*, *Genus conchæ*. Papias: *Classes*, *Equites*; *inde Classica*, *id est*, *Tubæ*: *inde etiam Classendix dicitur Concha*, *quam ferunt Equites*. Plautus apud Prisicianum lib. 5. *Appofita est Clacendix* (*Clazendix* quibusdam) *at ego dicam signi quid sit*.]

¶ CLEANTEUS. Vita S. Wilfridi Episc. Eborac. Auctore Fridegodo:

Hæc eadem sacris jusserunt indere libris,
More Cleanteo solitis bullata sigillis.

Hoc est, More Principum, ut existimat Mabillonius, qui *Cleanteus* à *Clere* deduci putat. Haud male, *Clero* enim *Gloriari* est, à Græco, κλέος, *Gloria*, unde κλείζειν vel κλέειν, *Glorior*, *celebror*.

¶ 1. CLEDA, Creta, Gall. *Craie*, Hisp. *Greda*. Diploma Petri Regis Aragonum an. 1212. *Concedimus & laudamus vobis*, *dilecto nostro Berengario venerabili Episcopo Barcinonensi ... decimum illius Cledæ*, *quæ nunc inventa est apud castrum de Fonterubeo & in terminis ejusdem*, *& totius etiam illius Cledæ*, *quam de cetero invenire poterit in aliquo loco*, *vel in aliquibus locis Ecclesiæ Barcinonensis. Hoc itaque decimum Cledæ vos & Ecclesia vestra Barcinonen. & omnes successores vestri habeatis semper*, *&c.*

¶ 2. CLEDA, Crates, Gall. *Claie*. item Clathrus, Gall. *Grille*, Massiliensibus *Clede*. Acta S. Yvonis MSS. *Status ubi sibi foris pararetur ad quietem idoneus*, *non in ipsa mollitie*, *sed super tabulas*, *aut in terra nuda*, *vel modicis straminibus recumbebat*; *domi vero*, *super Cleda de lignis de grossis baculis virgis contexta*. Capitul. Gener. S. Victoris Massil. an. 1313. *Loco portarum Cledæ fiant*. Vide *Clesa*.

CLEDARE, Cledis claudere. Vide post *Cleiæ*.

¶ CLEDICARE, Cledis seu Clathris claudere, apud Stephanotium tom. 1. Antiqu. Benedict. in Valconia MSS. pag. 178. *Absidem Ecclesiæ adjecit*, *eamque Cledicari fecit*.

CLEIA, CLAIA, CLETA, CLITELLA, CLIDA. Hæc omnia idem sonant: Crates, tabula vimmibus aut virgultis contexta, Gall. *Claye*. Vetus Gloss. Lat. Gall. *Crates*, *Creil*, ou *Cleie*, à Græco Κλεῖσις deducunt viri docti.

¶ CLAIA, apud Rymer. to. 3. pag. 32. col. 1. in Litteris Edwardi II. an. 1307. *Præcipimus vobis*, *firmiter injungentes*, *quod tot & tales pontes & Claias pro instanti passagio nostro ad partes transmarinas*, *&c.* Similia habes apud eumdem Rymer. to. 5. pag. 814. col. 1. *De Claiis & pontibus*, *pro ejkippamento equorum Principis Walliæ providendis*. *Præcipimus sibi*, *&c.*

CLEIA. Sugerius in Ludov. VI. cap. 16. *Cadavera tam illius quam jocierum compositis Cleiis*, *rostris & ruinibus superligata per fluvium demittunt*. Will. Thorn. cap. 27. *Dedit præditto Abbati ... quingentas Cleias de virgis ... ibidem quærendas*. Nicolaus Trivettus an. 1190. *Se illuc in fenica culcitra deportari fecit*, *fedensque super Cleia*, *sua*, *cujus peritus erat*, *ntebatur baculo*, *&c.* [Rymer. tom. 5. pag. 6. in Litteris Edwardi Regis an. 1338. *Tibi præcipimus ... quod tot pontes*, *Cleias*, *cordas*, *&c. in navibus poni faciat*.] Philippus *Mouskes* in Ludovico VIII.

Sont quatre rudes fist engiens,
Et de Cloies & de merriens,
A pons tournois & castiaux, *&c.*

CLOIA. in Tabular. S. Quintini in insula. Locum vide in *Tesura* post *Tensare*.

¶ CLOEA, in Chartulario ejusdem Monasterii fol. 79. *Nos incebit eis novas tesuras facere seu Cloeas ponere ... si aliquis novas tesuras vel Cloeas a prædictis ibidem fecerit ... licebit demoliri*.

CLETA. Gloss. Ælfrici: *Cleia*, *cratis*, Hyrdel. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 92. *Si murdrum inveniatur alicubi*, *... custodiatur septem diebus super Cletam unam elevatus*, scilicet homo murdritus.

CLETELLA, dimin. à *Cleta*. Gregorius Turonens. lib. 7. Hist. cap. 37. *Plaustra enim cum ariesbus*, *Cletellis*, *& axibus eram texta*.

CLEIDA, CLIDA, Eadem notione in Lege Bajw. cap. 77. *Coram testibus in quadrivio in Clida eum levare debet*, *&c. In Clida mittere*, in carcerem compingere, vel certe intra quatuor parietes, quod dicimus, includere. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 22. Edit. Steph. Baluzii: *Si quis alterius ingenuam de crimine*, *seu furtu aut herbaria fi fit*, *& eam prserit*, *& ipsam in Cleida miserit*, *&c.. Si in Clida missa non fuerit*, *& prisa & tempta à te fuerit*, *&c.* Occurrit ibi pluries. Annales Francor. an. 776. *Præparaverunt etiam Clidas ad debellandum per virtutem ipsum castellum*. [Martinius in Lexico legit: *Præparaverunt Clitas ad debellandum præ virtute castrum*.] *Clade* Occitani dicunt.

¶ CLYDA, Idem. Chronicon S. Petri Vivi apud Acher. to. 2. Spicil. p. 758. *Hostes autem insequentes Decanum*, *quia per ostia non potuerunt*, *per parietes*, *& per Clydas quasdam*, *quæ super portam Ecclesiæ erant*, *frangentes omnia intraverunt*.

CLEDARE, Clidis claudere. Charta an. 1231. *Quæ scilicet dum prædicta paxeria fuerit Cledata*, *& postea dum fuerit discledata*, *quod possunt piscare ubicumque voluerint*. Regest. Tolosan. an. 1243. fol. 89. *Excepto devesio de paxeria D. Comitis*, *quæ paxeria est ante Blanbacum*, *scilicet dum prædicta paxeria fuerit Cledata*, *& postea dum fuerit discledata*, *quod debent & possunt piscare ubicunque voluerint*.

CLADES. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu *de Gavelkind* fol. 190. *Item pro* 18. *Cladibus faciendis ad ovile* 6. *den. &c.*

CLAGA, in Fleta. Idem quod *Cleia*.

¶ CLEMENTINÆ, Decretales epistolæ summorum Pontific. à Clem. V. collectæ in unum librum, qui est Septimus Decretalium. Vide *Decreta*.

CLENODIUM, CLENODIA, Κλενόδιον, Res quævis pretiosa, Gallis, *Un bijou*. Historia Austral is an. 1276. *Eique tradiderat*, *videlicet duas coronas aureas ... & alia quamplura Clenodia aurea*, *quæ ... usque nunc in Ungaria fuerant conservata*. Et an. 1293. *Excellentissimis xenius & Clenodiis à Rege excellenter honoratus*. Epitaphium Petri Episc. Moguntini in Metropol. Eccl. apud Serrarium & Browerum lib. 17. Annal. Trevir. n. 60.

Redditibus, *donis*, *& Clenodiis sibi pronis*
Ecclesiam ditat, *res auget*, *crimina vitat*.

Occurrit præterea in Epist. S. Ludgeri cap. 9. apud Surium 1. Mart. in Diplom. Sigismundi Imper. an. 1413. apud Jo. Lucium lib. 5 de Regno Dalm. cap. 5. In Annalib. Colmarienf. 1. part. an. 1277. apud Albertum Argentin. pag. 119. Albert. Stadens. an. 1196. 1225. Gobelinum Personam in Cosmodromio pag. 295. Ericum Upsaliensem lib. 5. Histor. Suecicæ pag. 147. 154. 159. lib. 6. pag. 197. in Metropoli Salisburgensi tom. 1. pag. 132. & alibi non semel. In Chronico Windeshemensi lib. 1. pag. 237. lib. 2. cap. 2. 70. in Charta Caroli IV. Imper. in Bohemia pia pag. 58. in Statutis Facultatis Medicinæ in Academia Viennensi, in Austria tit. 2. §. 8. &c. De Facult. artium tit. 17. §. 6. &c. [In Actis Visitationis Afceterii in Heimunge an. 1240. p. 203. Vindemiarum Schänati prohibetur, ne *Soveres loci Cledonia faciant fecularia*, *quæ vanitatem aliquam vel levitatem ostendant*, *sed simplicia de lino operentur*, *quæ utilia sint accipientibus*, *& religionè in eis commendent*.]

¶ CLENODIA VINI, pro cyphis, amphoris aliisque vascu-

vaſculis vinariis, habetur in Chronico Epiſcoporum Merſeburgenſium apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 403.

Vox ut quidam putant, efficta ex Alamannico, aut Flandrico *Clenneten*, aut Germanico *Cleinnot*, quia *exigunæ neceſſitatis* & parvi uſus ſunt. Sed cum Καστνίσθαι, hac notione habeatur apud Græcos Scriptores inferioris ævi, probabilius eſt à Græcis arceſſendum etymon. Nam hæc vox occurrit apud Nicetam de Orthod. fide lib. 5. c. 27. & in aurea Bulla Alexii Comneni, in qua Ludovic. de *La Cerda* male legit *Dinodia* pro *Clinodia*.

CLEOPARE, *Contingere*, Ugutio. [Vetus Gloſſar. MS. San-Germ. MS. n. 501. habet: *Clepare, Contingere.*]

¶ CLEORIUM. Vide *Clepo Clericorum*.

CLEOTHEDRUM. Vide *Cliothedrum*.

CLEP & CALL, Solennia verba uſitata in actionibus civilibus apud Scotos. Vide Quoniam attachiamenta cap. 49. §. 3. & Statuta ſecunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 21. §. 7.

¶ CLEPARE. Vide *Cleopare*.

¶ CLEPERUS, Obſcurus vel dubius, à *Clepere*, ſi bene conjecto, quod interdum eſt idem atque Occultare, tegere. Seneca Medea v. 156. *Qui ſapere conſilium poteſt & Clepere ſeſe.* Hiſtoria Monaſterii S. Laurentii Leodienſis pag. 1053. *Jam res Clepera & anceps eſſe non poterat.*

CLEPO CLERICORUM, *id eſt, ſeldeſtorium*. Ita Papias Edit. At MS. Collegii Navarrenſis, *Clepo Deorum ſaldeſtorium*. [Alter MS. Eccleſiæ Bituricenſis, *Cleorium, Faldeſtorium*. Vide *Cliothedrum*.]

¶ CLEPS. Vide *Cleptes*.

¶ CLEPSEDRA, CLEPSIDRA, CLEPSEDRARIA. Vide mox in *Clepſydra*.

CLEPSYDRA, ſeu *Aquatile*, uti vocatur à Senatore in divinis Inſtit. [Græcis κλεψύδρα à κλέπτω, furor, & ὕδωρ, aqua; quod *aqua* in Clepſydris ſenſim perfluat, & quaſi *furtim* ſubducatur. Eſt ergo Clepſydra] Horarium ex aqua, cujus inventionem Scipioni Naſicæ tribuit Cenſorinus. Idem Senator: *Horologium aliud ubi ſolis meatus ſine ſole cognoſcitur, & aquis guttantibus horarum ſpatia terminantur*. Vide Nicephorum Blemmydem in Epitome Phyſicæ cap. 31. [& Fabrum in Theſauro, ubi multa erudite de antiquo Clepſydrarum uſu, & de forma.]

CLEPSEDRA, CLEPSIDRA. Ugutio & Joan. de Janua: *Clepſedra Ducillus* (*al. docillus*) *qui obdit foramen dolii, quia per illum quis furatur liquorem, &c. Item Clepſidra dicitur quoddam inſtrumentum quod immittitur in dolium ſuperius per foramen cauſa furandi vinū* Gloſ. Lat. Gall. *Clipſedra, B oche de tonnel*. Olla patella;

Dolia, quartalium, fundum, Clepſedra, lagena.

Hugo Pariſienſis de Inſtitut. Novitiorum: *Hi profecto non ſolum arguendi, ſed etiam deridendi ſunt, qui quaſi caupones ad omnem Clepſedram eliciendi guſtus gratia palatum extendunt*. Saxo Grammaticus lib. 2. *Egeſta dolio Clepſidra, ſuſo flammam humore ſpiritus, mediaſque incendii pœnas tempeſtivo liquoris beneficio repreſſit.* Continuator Florentii Wigorn. an. 1138. *Reperit unam de cupis, quam beſterna die plenam reliquerat, uſque ad foramen obicis, qui uſitato nomine Clepſydra dicitur, evacuatam*. Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imperialibus deciſione 3. cap. 88. *Sed & dolia vino plena in ipſo cellario noſtro vidimus, nonnumquam extracta Clepſedra, vinum nullum effundere*. Tabularium S. Bertini: *Omnes ponentes vinum in domibus vel in cellariis, in Arques, ſive pro vendendo in groſſo, ſive ad Clepſedram debent, &c.* Charta Waldemari Regis Danor. an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. *Vinum quod perſonaliter apportarint, poſſunt in ſuis Vicen ad Clepſydras vendere & alienare*. Thomas Cantiprat. lib. 2. cap. 1. §. 6. *Quem ut tranſeuntem vidit mulier quæ in cellario ſtabat, & vinum trahebat à dolio cum Clepſedra in manu oblita, in plateam cucurrit*. Vide *Ducillus*. Sic porro ita appellata *Clepſedra*, quod ex ea vinum de dolio, ut aqua de clepſydra horaria, defluat.

CLEPSEDRARIA. Ugutio: *Tabernarius, Tabernio, Cruſtarius, ganeo: unde hæc caupona, tam pro muliere, quam taberna, que aliter dicitur Tabernaria, Caſſaria, Cruſtaria, Propino, Meraria, Ganearia, Clepſedraria, Pandochium*.

CLEPTES, CLEPTOR, *Fur, latro*: Κλέπτης. Nonius Marcellus: *Clepere eſt furari, tractum à κλέπτω, verbo Græco, &c.* Papias: *Cleptre, clam rapere, furari. Cleptes, fur, Græce*. Gloſſ. Græco-Lat. *Clepit*, κλέπτω. Baldricus Noviom. lib. 2. cap. 4. *Quin raperent, Cleperent, detraherent, &c.* Petrus Damiani in Vita S. Odilonis Abbatis Cluniacenſ. cap. 8. *In illis partibus deprehendi Cleptes ſacrilegus timuit*. Idem lib. 5. Epiſt. 13. *Cleptica fraus*. Herigerus Lobienſis de Vita S. Urſmari Abbat.

Moroſum Cleptem converterat ille ferocem.

Querimonia Bereagarii Vicecomitis Narbonenſis adverſus Guiffredum Archiep. Narbonenſem ann. 1056. *Et unum ex eis, qui eras conſanguineus meus, pependit in ligno, & occiſit morte crudeli quaſi Cleptem*.

CLEPS. Rabanus Maurus Poem. 29. de diabolo:

Et ſontem ſibi ſubdidit,
Quem Cleps ipſe non condidit.

¶ CLEPTIS. Hymnus S. Winvaloci è Chartulario Monaſterii Landevenec.

Tui precatus munere,
Noſtrum reatum dilue,
Ne noſtri penetret Cleptis
Callidus ſinum pectoris.

CLEPTOR, Eadem notione. Simeon Dunelm. de Geſtis Angl. & ex eo Hovedenus an. 946. *Dum ſuum dapiferum leonem à manibus peſſimi Cleptoris, ne occideretur vellet eripere*. Vide Florentium Wigorn. p. 604. [& Vitam S. Dunſtani tom. 4. SS. Maii p. 353.]

CLEPTIM, Furtim. Utitur Thioſridus Abbas Epternacenſis in Florib. epitaph. Sanctor. lib. 2. cap. 2. [& Ermentarius in Tranſlatione S. Filiberti lib. 1. num. 72. & in Præfat. lib. 2.]

¶ CLERE. Papias MS. *Cleo, es, clevi, cletum, Clepo Clepere* pro *Furari* Antiquos dixiſſe notum eſt. Jo. de Janua: *Cleo, à Cleos, quod eſt gloria, dicitur. Cleo, cles, clevi, cletum, id eſt, Glorior. Item Cleo, cles, id eſt, Abſcondere, ſorbere. Item Cleo, eles, id eſt, inclinare*. Hac ultima notione ſumitur apud Ducellium lib. 1. Miſcell. p. 87. in Statutis Canonic. Regul. S. Auguſtini:

Gloria cum canitur, ſeu ſtando, ſive ſedendo;
Tunc humeris capiteque Cleant, &c.

¶ CLERIBUS, *Peccatis*. Idem Papias MS.

¶ 1. CLERICA, Monialis Choro addicta. Charta Inſtitutionis Monaſterii B. Mariæ de Furnis Spicileg. Acher. to. 7. pag. 272. *Plenam poteſtatem recipiendi Moniales tam Converſas quam Clericas*. Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1709. de felici obitu Angeluciæ Sanctimonialis Fontebraldenſis: *7. Idus Octobris migravit à ſæculo domina Angelucia virgo Deo devota, Clerica nobilis, optima Cantrix, ſtos Eccleſiæ Fontis-Ebraudi*. Necrologium Prioratus de Fontanis, in Inſtrum. Hiſtor. Eccl. Meld. to. 2. p. 470. *Domna Emelina, ſacrata Deo, venerabilis Clerica, & honorabilis Prioriſſa, &c.*

2 CLERICA, *Corona Clericorum*, Breviloq.

¶ CLERICALIS, Spectans Clericos. Sidon. lib. 6. Epiſt. 7. *Clericale tirocinium*. Paſſim occurrit apud Scriptores Eccleſiaſticos.

¶ CLERICALITER, Clericor. more. V. *Clericatura*.

¶ CLE-

¶ CLERICARE, Clericum facere. V. post *Clerici.*

¶ CLERICATURA, Dignitas, seu *Beneficium* Clerici. Charta Caroli Delphini Viennæ de fundatione Collegii in Ecclesia Castri de Vivario an. 1352. in Archivo domus Episcopalis Meldensis: *Quarum Præbendarum, dignitatis & officii, Vicariarum & Clericaturarum, collationem nobis ... retinemus. Thesaurarius ... in omnes ... Clericaliter viventes... jurisdictionem... valeat exercere.*

¶ CLERICATUS, Dignitas seu munus Clerici, apud Hieronymum in Epitaphio Nepotiani seu Epist. 3. & apud Scriptores Ecclesiasticos passim,

¶ CLERICATUS, Clericus. Annal. Benedict. tom. 5. p. 683. col. 2. ex Epist. Apologetica Laurentii Abb. ad Canonicos Virdunenses: *Frater L. Domino miserante Abbas ... Clericatis Virdunensibus, &c.*

¶ CLERICATUS, Vita monastica. Chronicon Fontanell. apud Acherium tom. 3. Spicil. pag. 222. *Hardoinus cellæ S. Martyris Saturnini Presbyter, qui sub ejus tempore hoc in Cœnobio Clericatus suscepit habitum.* Occurrit eadem notione apud Mabill. in Actis SS. Bened. sec. 3. part. 2. pag. 125. & alibi. Vide infra *Clerici* lin. *Clericorum nomine &c.*

CLERICI, inquit Isidorus lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 1. dicuntur *Omnes qui in Ecclesiastici ministerii gradibus ordinati sunt.* Ita etiam Honorius Augustodunensis lib. 1. cap. 174. Ugutio: *Clerici generaliter dicuntur, qui in Ecclesia Dei deserviunt, duntaxat ordinem habeant, &c.* Lex 2. Cod. Theod. de Episc: *Qui divino cultui ministeria religionis impendunt*, id est, *bi qui Clerici appellantur.* S. Hieronymus Epist. ad Nepotianum: *Igitur Clericus, qui Christi servit Ecclesiæ, interpretetur primo vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Sic enim κλῆρος Græce, sors Latine appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Dominivel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est. Clerici Ecclesiastici ordinis*, in Capitular. Aquisgran. an. 789. cap. 37. lib. 1. Capit. c. 38. Sic autem appellatos, ait idem Isidorus, *eo quod in sortem hæreditatis Domini dentur, vel pro eo quod ipse Dominus sors illorum est, sicut de eis scriptum est, loquente Domino, Ego hereditas eorum*, quæ hausit à S. Hieronymo in Epist. ad Nepotianum. Adde Rabanum lib. 1. de Instit. Cleric. cap. 2.

Laicos olim ad Clerum invitos interdum assumptos & in Presbyteros consecratos, testatur S. Augustin. lib. 2. de Adulterin. conjugiis cap. 20. & Serm. de Diversis 49. Ut & Epiphanius Cypri Episcopus, Epist. 60. inter Epist. S. Hieronymi cap. 1.

De Clericorum vestium colore, hæc annotat Baronius ann. 393. n. 48. Cum *vestes pullas & candidas* iis interdicat S. Hieronymus de Vita Clericor. ac pullæ Monachis propriæ fuerint, ut constat ex eodem Hieronymo in Epitaphio S. Marcellæ, & ex Epist. 22. eximiat Clericalium vestium colorem fuisse castaneum vel violaceum, cujus usum perantiquum esse in Ecclesia palam est; irrepisse autem colorem nigrum in Clerum videri, cum & monachismus in nonnullis Ecclesiis à Clericis receptus est, & ex Monachis Episcopi creati sunt: reliquos autem Clericos alio usos esse colore, ut distinguerentur etiam à Laicis, qui incedebant atrati.

CLERICUS, *Qui in gradu* est, in Lege Aleman. tit. 16. in Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 309. *Clericus, cujus superior gradus est*, apud Halitgarium Cameracensem in Pœnitent. cap. 2. Anastasius in S. Hygino PP. *Hic clerum composuit, & distribuit gradus.* Nam variigrant Clericorum gradus: quippe Presbyteros, Subdiaconos, Lectores, & Cantores, κάντορας Καιρ κάρε καλεῖσθαι, inquit Justinianus in Nov. 123 cap. 19. in Concilio Carthaginensi III. cap. 21. *Clericorum nomen etiam Lectores, & Psalmistæ, & Ostiarii retinent*, Sed & Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, *Primi Clerici*, dicuntur in lib. 13. Cod. Th. de Judæis & Cælicol. ut cæteri *inferioris loci*, in leg. 41. eodem Cod. de Episcop. Vide Capitulare Adelchisi Principis Beneventani ann. 851. c. 6.

CLERICI, Canonici, maxime *regulares*, qui in Ecclesiis Cathedralibus sacra peraguntpraguntque, apud Ledradum Archiepiscopum Lugdun. in Epistola ad Carolum M. & in Capitulis Caroli C. tit. 3. §. 53. *Clerici Canonici*, in iisdem Capitulis Caroli C. tit. 31. c. 30. *Canonici, id est, regulares Clerici*, in Excerptis Egberti Archiep. Eboracensi. in Præfat. Capitulare Aquisgran. an. 789. c. 71. *Similiter qui ad Clericatum accedunt, quod nos nominamus Canonicam vitam, volumus ut illi canonice secundum suam regulam omnimodis vivant, & Episcopus eorum regat vitam, sicut Abba Monachorum.*

CLERICI CATHEDRALES, Canonici, apud Joannem de Collemedio in Vita S. Joann. Episc. Morin. n. 12.

¶ CLERICI, seu CANONICI DE STALLO, DE TERRA. Sic in Statutis Ecclesiæ S. Martini Turon. justu Capituli an. 1200. per Johannem *Gastineau* in unum volumen redactis, in quibus illud observare est, Regem Ecclesiæ S. Martini Abbatem, intra annum ab obitu Decani vel Thesaurarii, debere nominare atque Capitulo præsentare ad Decani vel Thesaurarii officium Canonicum unum *de Stallo*, non vero Canonicum *de Terra*. Erat in Ecclesia S. Martini triplex ordo Canonicorum. Primus Presbyterorum & Diaconorum qui in *stallis* superioribus sedebant. Secundus Subdiaconorum aliorumque minorum Ordinum, quibus locus erat in inferioribus stallis. Tertius ordo erat Canonicorum puerorum seu Clericorum simplicis tonsuræ, qui in scamnis considebant puerorum choralium more, dividebanturque inter se variis stationibus & officiis. Hi nomine Clericorum seu Canonicorum *de Terra* designabantur. Vide Mercurium Gallicum Januarii anni 1722. pag. 30.

CLERICI DE SCAMMELLO, Qui in scammellis, seu in sedibus inferioribus in Ecclesia sedent, ut

CLERICI DE STALONE, Qui in stallis, &

CLERICI DE CHORO, Qui in choro deserviunt, in Charta Minorensis Episcop. an. 1270. apud Ughellum tom. 7. pag. 419.

CLERICI MATUTINALES. Charta ann. 1267. in M. Pastorali Eccl. Parisiensi. l. 2. c. 61. *Sexaginta solidos Parisiensium ad opus distributionum inter confratres, & Clericos matutinales dictæ Ecclesiæ.*

CLERICORUM nomine intelliguntur etiam interdum Monachi. Forte quod dum sacra officia in Ecclesia concinunt, Clericorum munus impleant. Sozomenus lib. 8. cap. 18. ait, Rufinum Eccleham SS. Apostolis Petro & Paulo sacram excitasse; deinde addit: κληρικοὺς οὗ δὴ μοναχοὺς συναγαγὼν, οἱ τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας ἀκλήρους ἐπιτελοῦσι. S. Germanus Parisiensis Episcopus in Charta exemptionis Monasterii S. Vincentii, quod ejusdem S. Germani donatur nomenclatura, apud Broliums l. 2. Hist. Parisien. *Insuperque sancimus ut nullus Metropolitanus aut aliquis suffraganeus ejus causa alicujus ordinationis illuc ingredi præsumat, nisi solummodo ab Abbate ejusdem loci vocatus venerit ad sanctitatis mysterium celebrandum, ... aut ad benedictiones Clericorum vel Monachorum instituendas, &c.* Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 36. *Clerici qui Monachorum nomine non pleniter conversare* (ita leg. pro *conservare*) *videntur, & ubi regulam S. Benedicti tenent, &c.* Abbo Monach. Serm. 5. *Videmus Monasteria à Clericis derelicta.* Gregorius Turon. lib. 2. de Glor. Mart. cap. 28. Aredii Monachum *Clericum Aredii Lemovicini Abbatis* vocat. Ita lib. de Glor. Confess. cap. 82. ubi de Eutychio Recluso, lib. de Vitis Patr. cap. 6. & lib. 1. de Glor. Mart. cap. 76.

Ru-

Rudolphus in Vita S. Liobæ c. 1. Stephanus II. PP. in Diplom. pro Monaſt. S. Dionyſii edito à Mabillonio to. 4. SS. Benedict. p. 337. Jonas in Vita S. Columbani, Aigradus in Actis S. Ansberti Epiſc. Rotomag. Eigil in Vita S. Sturmii cap. 16. Acta S. Marculfi Abb. Nantenſis, Vita S. Sigolenæ, Miracula S. Leufredi cap. 1. Chron. Fontanell. cap. 13. Hiſt. Translat. SS. Chryſanti & Dariæ cap. 27. Canones Hibern. lib. 38. cap. 10. Vita S. Medardi ex Cod. Resbac. cap. 17. Dudo lib. 3. de Actis Norman. pag. 153. Adſo de Miracul. S. Waldeberti num. 13. &c. Vide Caſſianum lib. 11. Collat. cap. 14. & ibi Gazæum, & Valeſium lib. 17. Rerum Francicar. pag. 556. & lib. de Baſilicis cap. 6. Quibus addo in Pontificali Eccleſiæ Senonenſis MS. haberi *Orationem ad Clericum faciendum* quæ ſolos Monachos ſpectat, ut ex his patet: *Oremus pro hoc famulo ſuo ill. qui ad deponendam comam capitis ſui pro ejus amore feſtinat, ut donet ei Spiritum ſanctum, qui habitum religionis in eo perpetuum conſervet, &c.* Infra: *Cui in tuo ſanctlo nomine habitum ſacræ religionis imponimus.* Ordericus Vitalis lib. 8. ita Monachos Moliſmenſes loquentes inducit: *Nos autem & ordine & officio Clerici ſumus, & Clericale ſervitium ſummo Pontifici, qui penetravit cælos, offerimus, ut ſortem ſuperne hæreditatis ipſo adjuvante obtineamus.*

Sed & Canonicos Regulares *Clericos* non ſemel indigitat Stephanus Tornacenſis, Epiſt. 96. 104. 115. 152.

CLERICI CONJUGATI. Capitula Caroli M lib. 7. cap. 373. *Caſtimoniam quoque inviolati corporis perpetuo conſervare ſtudeant, (Clerici) aut certe unius matrimonii vinculo ſæderentur.* Inconſulto Epiſcopo vetantur Clerici uxores ducere, in Concilio Toletano IV. cap. 43. Immunes erant ab omni tallia, non vero eorum uxores, ut colligitur ex pacto inito inter Communiam Meldenſem, & Clericos conjugatos ejuſdem Communiæ an. 1320. in Regeſto Cameræ Computor. fign. E. Sed que fuerint *Clericorum conjugatorum privilegia*, pluribus docet Lindwodus ad Provinciale Eccleſiæ Cantuar. lib. 1. tit. 12.

CLERICI nude, in Capitulari 1. ann. 802. cap. 23. qui *Clerici parochiarum* dicuntur in Concil. Emeritenſi cap. 18. & ſæpius *Clerici Scholares*, qui in ſingulis Eccleſiis Curionibus in ſacris officiis deſerviunt, & Scholas tenent. Leo IV. PP. de Cura Paſtorali: *Omnis Presbyter habeat Clericum, qui Epiſtolam vel lectionem legat, & ad miſſam reſpondeat, cum quo & Pſalmos cantet.* Ordo Romanus habet hoc loco: *Clericum aut Scholarem.* Hincmarus Remenſis in Capitulis de Rebus Magiſtri, &c. cap. 11. *Si habeat Clericum, qui poſſit tenere ſcholam, aut legere Epiſtolam, aut canere valeat.* Capitula Walterii Epiſcopi Aurel. cap. 6. *Ut unuſquiſque Presbyter ſuum habeat Clericum, quem religioſe educare procuret: & ſi poſſibilitas illi eſt, ſcholam in Eccleſia ſua habere non negligat, &c.* Vide Synodum Colonienſem ann. 1280. cap. 1. Statuta Alexandri Epiſcopi Coventrienſis an. 1237. cap. de *Aqua benedicta, &c. Clerici ſeculares*, in Capitul. Aquiſgran. an. 817. cap. 42. ad diſcrimen *Clericorum Monachorum*, de quibus mox ſupra.

CLERICI dicti etiam qui litteris imbuti erant, viri literati ac docti, quod Clericos potiſſimum literatura ac eruditio ſpectaret. Quippe ad Clericatum non promovebantur niſi γραμματικῆς κατάρξεως, ut eſt in Nov. 6. Juſtiniani c. 4. & Nov. 123. cap. 12. *Qui enim litteras neſcit, Clericus eſſe non poteſt*, apud Julianum Anteceſſor. Et ut ait Speculum Saxonicum lib. 1. art. 5. §. 4. *Impoſſibile eſt aliquem Clericum nominare, niſi ſit doctus, ordinatus, & conſuratus.* Ordericus Vitalis l. 3. *Clericus cognominatus eſt, quia peritia literarum, aliarumque artium apprime imbutus eſt.* Joan. de Garlandia in Æquivocis:

Fur aurum, virgo flores, mare nauta, libros
Clericus æquivoce ſingula quiſque legit.

Chronicon Andrenſe: *Aliquibus Romanis annitentibus, Hiſpanum quemdam Burdinum nomine, ſatis Clericum, ei fecit ſubordinari.* Id eſt ſatis literatum ac doctum. Hiſtoria Epiſcoporum Eyſtetenſium: *Iſte Johannes Epiſcopus .. magnus Clericus in jure Canonico fuit.* [Chronica FF. Prædicatorum Mediolan. apud Muratorium to. 3. p. 60. *Hic fuit* (F. Stephanus de Vicomercato) *in ſeculo honorabilis Clericus.*] Willelmus Gemetic. lib. 7. cap. 10. *Cognomento Clericus, quia copioſe literatus erat.* Joan. Villaneus lib. 4. c. 3. *Gran Cherico in iſcrittura.* Martialis Pariſienſis in Arreſtis amorum:

Apres avoit les Deeſſes,
Toutes legiſtes & Clergeſſes,
Qui ſçavoient le decret par cœur.

Hinc *Clergie*, noſtris pro ipſa ſcientia ac literatura. Robertus Bourronus in Merlino: *Li Clerc ſevent mont par force de Clergie, que autre gent ne ſauroient mie.* Vide Steph. Paſchalium lib. 8. Diſquiſit. Francic. cap. 13. & Seldenum in Diſſertat. ad Fletam cap. 9. Hinc etiam *Clerkois*, pro lingua Latina. Vetus liber MS. cui titulus *le Miroir*: *Li quars pechié de pereche, con appelle en Clerkois Accide.*

CLERICI, qui vulgo *Scholares*, apud auctorem de Diſciplina Scholarium, quem perperam Boetium nominant, cap. 4. quomodo olim appellati Scholaſtici in Academia Pariſienſi, unde etiamnum manſit nomen Pariſiis, *Prati Clericorum*, quod prædium fuit, ſeu ager eidem Academiæ proprius. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Confeſſentia: *Ille qui frequentat magiſtros ſcholas, & diligentius Magiſtrum audit, debet melior Clericus reputari. i.* Scholaſticus, literis ac eruditione præ cæteris inſtructus. Alibi: *Sicut ergo demens eſſet Clericus, cui certiſſime diceretur vel mandaretur à Cancellario, In iſto libro eris ſolum examinatus, quando petes licentiam legendi Pariſius, &c.*

CLERICI præterea dicuntur, Scribæ, Actuarii, & Amanuenſes judicum, vel officialium Regiorum, aut qui fumptus quotidianos ad officia ac munera ſpectantes, in acta referunt, aliaque obeunt munia, quæ ſine qualicunque doctrina præſtari nequeunt, cujuſmodi erant *Chartularii*, in ſingulis judiciorum, vel officiorum ſcriniis: ſic appellati, inquit Seldenus in Diſſert. ad Fletam, *ob doctrinam, ſeu ſcientiam, ſeu artem illam qualemcunque*, quam *Clergie* vocabant Galli noſtrates. Lambertus in Vita S. Heriberti Archiepiſcopi Colonienſis num. 22. de quodam fure: *Adducitur, ſiſtitur, de arte diſquiritur, diſquiſitus ſcriptorem ſe fatetur.* Et mox: *Non*, inquit, *ultio finit te vivere, qui fœdiſſime te ſubegeris infamiæ, & Clericale decus ad dedecus violentus intorſeris.* Acta S. Erconwaldi Epiſc. n. 20. *Quidam venerabilis Clericus, cujuſdam magni nominis notarii, &c.* Ubi nihil mutandum, quidquid concenat viri docti. Joann. de Condato MS.

A Nonneguin le fil Martin
Le ſtage, qui bien ſot latin,
Et qui eſtoit Clers couronnez,
D'eſcrire à court & de conter,
Que li frait pooient monter.

CLERICI REGIS, qui & *Notarii*, & poſtmodum *Secretarii*, appellati, Regiis Diplomatibus *in dorſo* nomina ſua adſcribebant. Matthæus Paris ann. 1250. *Clericis quoque nomine, Regis Conſiliarii, &c.* Epitaphium Guillelmi Mariſconenſis Epiſc. Ambian. apud Adrian. Morlerium.

Clericus Angelici fuit hic regis Ludovici.

Horum paſſim mentio occurrit, qui iidem ſunt, quos hodie *Clercs Notaires, & Secretaires du Roy* appellamus.

CLE-

CLERICI, Judicum Secretarii, apud Fletam lib. 1. cap. 18. §. 6. 9.

CLERICI CEREMONIARUM, in Ceremoniali Rom. lib. 3. pag. 296.

CLERICI CAMERÆ APOSTOLICÆ, ibid. p. 320.

CLERICUS COQUINÆ, cujus officium describitur in Fleta lib. 2. cap. 18. Hujus etiam mentio fit in legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 6. §. 3. & in Testamento Caroli Pulcri Regis Franc. an. 1324.

CLERICUS CORONÆ, Officiarius *Banci Regii*. Vide *Bancus Regius*.

CLERICUS MARCATI HOSPITII REGII, in Litteris Henrici VIII. Regis Angl. apud Rymer. to. 14. p. 159.

CLERICUS MARESCALCIÆ EQUORUM, cujus officium describitur in Fleta lib. 2. c. 14. §. 4. & c. 20.

CLERICUS NUNDINARUM, in Fleta lib. 2. c. 64. §. 24.

CLERICUS PANETARIÆ, & BUTICULARIÆ, cujus officium describitur in Fleta lib. 2. c. 19.

CLERICI SECULARES, in Ecclesia Leicheſeldenſi, vocati vulgariter *Cleres vuſcars*, id est, *Clerici vicarii*, in Statutis ejusdem Ecclesiæ in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 244. Ubi iis videntur quos vulgo *Chantres*, seu Cantores dicimus.

CLERICUS PIPÆ, in Scaccario, seu fisco Regio, apud Anglos, qui nomen accepisse videtur à magno rotulo, cui debitas Regi pecunias, cæteraque ad coronam pertinentia vectigalia inscribit, quem Angli à fistulæ similitudine *à pipe* vocant, ut habet Spelmannus. *Clericus pipæ*, olim *ingrossator magnæ rotulæ*. *Contrarotulator pipæ*, olim *duplex ingrossator*; & *Cancellarius scaccarii*, est *Contrarotularius pipæ*.

CLERICUS PLACITORUM AULÆ, in Fleta lib. 2. c. 12. §. 31. *Clerc des arrêts*, qui hac tempestate, *le Greffier du Parlement* nuncupatur, in Edicto pro Parlamento postridie Epiph. an. 1277.

CLERICI DE SCACARIO, in tomo 2. Monastici Anglic. pag. 371.

CLERICI TEMPLI, seu Thesauri Regii, qui in Templo Parisiensi asservabatur, *Cleres du Temple*, in Computo Thesauri ann. 1322. Vide *Templum*.

CLERICI SCANTIONARIÆ, *Cleres de l'Echançonnerie*, in Testamento Caroli Pulcri an. 1324.

CLERICI FORRARIÆ, *Cleres de la Fourriere du Roy*, in Testamento Ludovici Hutini Regis an. 1316. & Caroli Pulcri an. 1324.

CLERICI LIBERATIONIS DOMUS REGIS, in Legib. Malcolmi II. Regis Scotiæ §. 2. Galli dicerent, *Cleres des livrées de la maison du Roy*.

CLERICUS MAPPARUM, *Cleres des nappes*, in Testam. Caroli Pulcri an. 1324.

CLERICI ARCUBALISTARIORUM, *Cleres des Arbalestriers*, quorum numerum ad unicum redegit Carolus V. tum Galliæ Regens Edicto 27. Febr. an. 1359.

CLERICI ELEMOSYNÆ, *Cleres de l'Aumone*, in Statuto pro hospitio Ludovici Hutini an. 1317.

CLERICI CAMERÆ COMPUTORUM, *Clercs de la Chãbre des Comptes*, qui nuncupantur *Petits Cleres* in Edicto Caroli V. Regentis an. 1359. *Cleres d'embas*, in Edicto Caroli VI. Reg. 7. Jan. an. 1407. in Regesto *Pater*. Atque hi Clerici Cameræ Computorum, juxta Edictum publicatum Vivarii in Bria ann. 1319. & in Camera Comput. Paris. 17. April. an. 1320. à Dom. *de Sully*, emendabant computa tam vetera quam nova, eorum non modo examini aderant, sed & de iis referebant ad Magistros, in quorum cæteroquin ædibus habitare iis haud licebat.

CLERICI CAPELLÆ REGIÆ, *Cleres de la Chapelle du Roy*, in Testamento Ludov. Hutini Regis 1316. & alibi.

CLERICI SCUTIFERIÆ, *Clercs de l'Escurie*, in Testamento Caroli Pulcri an. 1324.

CLERICI CONSILII, *Clercs du Conseil*, in Statuto pro hospitio Regis & Reginæ an. 1285.

CLERICI COKETÆ REGIS. Vide *Cokes*.

CLERICARE, Clericum ordinare, facere. Anastasius in S. Hadriano PP. *Dom. Paulus Papa eum Clericari jussit*. Donatio Constantini M. *Quem proprio consilio Clericare voluerit, & in numero religiosorum clericorum connumerare, &c.* Lex Longob. lib. 1. tit. 33. §. 2. *Si quis servum alienum sine voluntate domini sui Clericaverit*. Guill. de Podio Laurentii in Præfat. ad Chronicon. *Et Episcopi quales pro tempore poterant, Clericabant*. Testamentum Roberti Comitis Arvern. an. 1276. apud Justellum: *Guodafredum filium meum Clericari volo*. Vide Joannem VIII. PP. Epist. 295. Vita S. Gaugerici Episcopi Camerac. MS. lib. 1. c. 4. &c.

CLERICIO, Tonsura donatus, Clericulus, Gall. *Clericon*. Agobardus lib. de Privileg. & Jure Sacerd. n. 11. *Habeo unum Clericionem, quem mihi nutrivi de servis meis propriis, ... volo ut ordines eum mihi Presbyterum*. Proinde *Clericio* iste erat ex eorum Clericorum ordine, quos *Nutritos* appellat Hincmarus in Capitulis an. 874. *Clerjons*, dans le Roman *de Vacces* MS.

Et tant eſtoient exploitiés,
Que ne ſai laquelle lechons
Ert alez lire un des Clerjons.

Alibi:

Chantent li maiſtre Clerc, & chantent li Clerjon.

Atque id nominis etiamnum tribuitur quibusdam Præbendariis in Ecclesia Viennensi, ut auctor est Joannes *le Lievre* in Antiquit. Viennensibus c. 54. Vide *Corona*.

CLERIFICARI, de eo qui Clericus fit. Occurrit in Vita S. Judoci à Mabillonio edita cap. 2.

CLERIMONIA, Clericorum Canonicorum, vel Monachorum Collegium. Gloss. Lat. Gall. *Clerus & Clerimonia*, *idem*. Catholicon Armoricum: *Cloareguiez*, Gall. *Clergie*, *Clericatus*, *item Clerimonia*, *item Clerus*, *Congregatio Clericorum*. Liber Aganonis in Tabulario S. Petri Carnotensi de Aganone Episcopo Carnotensi: *Clerimoniæ quoque seriem instituerat, qu e laudes Deo debitas redderet*. Ipse Agano in charta fundat. ejusdem Monasterii: *Illudque à fundamento reædificare, & canonica institutione Clericorum cuadiorum gradum inibi Deo servire, sanctam exercendo religionem, jussimus*. Charta Hugonis Episc. Noviom. & Tornac. an. 1039. pro fundatione Monasterii Phanopinensis, [seu Falempinensis, Japud Haræum in Histor. Castellanor. Insul. lib. 2. pag. 163. Buzelinum lib. 2. Gallo-Flandr. cap. 26. [& inter Instrum. tomi 3. novæ Gall. Chr col. 85.] *Quatenus ibi ædificare Abbatiam in honore B. Martyris Christophori, & ibi statuere pauperum Clerimoniam, eamque sub obtentu charitatis dotaret appendiciis terrarum atque familiarum, unde haberent ipsius Abbatiæ Clerici alimoniam*. Ubi *Clerimoniam* Haræus & Buzelinus *Clericorum alimoniam* perperam interpretantur.

¶ CLERONOMIA. Acta SS. Maii tom. 6. p. 753. de S. Carauno. *Vir namque Apostolicus ... Abbatem simul & pulcbram Cleronomiæ seriem ... instituit*.

¶ CLERICIDA, Occisor Clerici in Epistola Innocentii Papæ ad Rainaldum Remensem Archiep. inter Opera S. Bernardi to. 1. col. 59. Edit. 1690.

¶ CLERICIDIUM, Occisio Clerici in Bulla Leonis X. Papæ apud Miræum Diplom. Belg. to. 1. pag. 236. col. 2. edit. 1723.

¶ CLERICULUS, Junior Clericus, vel Puer Choralis. Occurrit non semel. Vide *Abbas Clericulorum*.

¶ CLERIFICARI, CLERIMONIA, CLERONOMIA. Vide in *Clerici*.

¶ CLERONOMUS. ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ, Hæres ex Græc. κληρονόμος. Charta Eadgari Regis Angliæ in Mo-

Monastico Anglic. to. 3. p. 139. *Quandam telluris parti△ siculam*, 30. *videlicet ab fabos . . . perpetua largitus sum hereditate, ut ipse una comite cum omnibus utensilibus,* (utensilibus) *pratis videlicet, pascuis, quos compos habeat, & post vitæ suæ terminum quibuscunque Cleronymis impune derelinquat.* Fridegodus in Vita S. Wilfridi Episc. Eboracenſis Acta SS. Benedict. sec. 4. part. 1. p. 722.

Terris atque polis Jesu Cleronomus esto.

Charta anni 1308. apud Wanleium de Antiquit. Litter. Septentr. p. 303. *Condono Ethelredo quinque manſos... & post vitæ suæ terminum, duobus quibus voluerit Cleronomis.* Occurrit rursus apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 186. & Thomam *Madox* pag. 174. Formularis Anglicani.]

CLEROPROXIMI, dici videntur S. Cypriano Ep. 24. qui ad clericalem ordinem, tanquam idonei deligebantur ab Episcopo ex totius Cleri conſenſu, ita ut cum neceſſitas emergeret, Diaconum aut Subdiaconum in Eccleſiis ordinari, ex eorum cœtu aliquem idem Epiſcopus ad id muneris promoveret: *Feciſſe me autem ſciatis Lectorem Saturum, & Hypodiaconum Optatum Confeſſorem, quos jam pridem communi conſilio Cleroproximos feceramus.*

¶ CLERTA, Vox Occitanica, nobis ignotæ notionis. Supra legitur in *Acaralha*.

CLERUS, Ordo Clericorum, [quandoque etiam Monachorum, ut in poſteriori exemplo.] Anaſtaſius in S. Hormiſda PP. *Hic compoſuit Clerum, & pſalmis erudivit.* [Chronicon Fontanell. apud Acherium tom. 3. Spicil. p. 234. *Clerum nobiliſſime auxit, ac regulari ordine ſecundum egregii Patris Benedicti normam ut vitam degerent, multipliciter decertavit.*]

CLERUS, pro *Clericus*. Anaſtaſius in S. Victore PP. *Hic ſeci ſequentes* (f. frequentes) *Cleros, i.* Clericos. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis c. 16.

Eccleſiæ Chriſti vendebantur maledictis
Presbyteris, Cleris, quod erat conſuſio plebis.

Cap. 17.

Uſus cum Cleris non ni tantum duodenis.

Vide Chartam Amati Archiep. Salernitani apud Ughellum tom. 7. p. 506. d. & Chrodegangum Epiſc. Metenſem in Regula Canonicor. cap. 63.

CLER, *libri novi & veteris Teſtamenti*, Papiæ.

CLESONISTA, appellatus reus. Conſtitutiones Caroli Mag. in Lege Ripuaria c. 3. *Cleſoniſta aut 600. ſol. componat, aut cum 12. juret: aut ſi ille qui cauſam quærit 12. hominum ſacramentum recipere voluerit, aut crucem, aut ſcuto & luſte contra eum contendat.* Vocis etymon à Græc. κλεῖν, *appello, nomino*. Spelmannus; à Germanico Amerbachius accerſunt.

CLETA, Crates. Vide *Cleia*.

¶ CLETARIA, Inſtrumentum muſicum. Sallas Malaſpinæ Rerum Sicularum libro 5. n. 4. apud Baluz. tom. 6. Miſcel. pag. 330. *Modulantur & organa. Ibi lituus, Clotaria, & vella omniumque genera muſicorum hymnum concinunt triumphalem.*

¶ CLETELLA, Parva *Cleta*. Vide in *Cleia*.

¶ CLETELLÆ, pro *Clitellæ*. Vide *Cretellæ*.

¶ CLEUS, *Aſcenſus modicus*, in vet. Gloſſar. San-German. MS. n. 501. Lege *Civus*.

CLIBA, CLIBOLA. Papias: *Clibola, inclinata. Cliba aſpera, difficilia*. Legendum *Clivoſa, & clivus*.

¶ 1. CLIBANARIUS, Piſtor. Vide *Furnaticum*.

¶ 2. CLIBANARIUS, Eques Cataphractus. Vide *Clibanus* 2.

¶ CLIBANARIUS COMES. Vide *Comites Clibanarii*.

¶ CLIBANICUS, *Panis in teſta coctus*, Papias MS. Vide *Panis Clibanites*.

1. CLIBANUS, Græcis, κλίβανος, ſive χρίβανος, eſt Inſtrumentum ex ferro aut opere figlino, aut alia materia confectum, ſub quo non ſolum panis, ſed aliud quidvis coqui poteſt, Campanam (*Cloche*) Galli vocant, quod ad eam figuram proxime accedat. Differt autem à furno, tum quia mobile ſit, tum quia minus, aliaque inſuper materia conſtet. Ita Gorræus. At abuſive pro furno vox hæc poſtmodum ſumpta. Hariulfus l. 3. p. 32. *Simul- que reditum publici Clibani ceſſet.*

¶ CLIBANUS PICEUS, Furnus ubi pix conficitur. Bulla Sergii IV. PP. pro Monaſt. Cuxanenſi an. 1011. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 982. *Hæc igitur quæcumque divinus, vel quæ non diximus, prædia, villas ſcilicet, Eccleſias, parrochias, fundos, caſas... molendinos, molendinares cum ſuis caputaquis & piſcatoriis, & cum ſalinis & Clibanis piceis, omnia acquiſita vel acquirenda ad S. Michaelis cœnobium in valle Confluentis jure pertinentia, &c.* Similia prorſus habentur in altera ejuſdem Papæ Bulla pro Monaſterio Rivipullenſi ibid. col. 989.

2. CLIBANUS, vel CLIBANUM, Thorax ferreus, quo pectus tegitur, Græcis recentioribus κλίβανον. Vide de Rigalt. in Gloſſ. Anonymus de Re bellica poſt Notitiam Imperii de Thoracone cto: *Ut hoc induta primum lorica vel Clivaaus, aut his ſimilia, fragilitatem corporis ponderis aſperitate non læderent.*

CLIBANARII, Cataphracti equites, clibano ſeu thorace tecti. Gloſſarium Latinum MS. Regium: *Clibanaris, quaſi tunica ferri.* Papias: *Clibanaris quaſi tunica ferrea.* Infra: *Clibanarius* habet. Gloſſar. Iſidor. *Clibanarii, quaſi tunici ferrei*, Gloſſæ Baſilicon: Καβαλάριοι, ἵπποι ὁπλῖται, καλίβακα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σιδήρια καλοῦσιν τὰ καλὰ, ἀπὸ τοῦ κελαῦν τε. [Alii κελαῦνε.] Nazarius in Panegyr. Conſt. *Operimento ferri equi atque homines pariter obſepti: Clibanariis in exercitu nomen eſt. Superne omnibus tectis equorum pectoribus, demiſſa lorica & cruum tenus pendent, ſine impedimento greſſus, à noxa vulneris vendicabat.* Ammian. lib. 16. *Sparſique cataphracti equites, quos Clibanarios dicitant Perſæ, thoracum munitis tegminibus, & limbis ferreis circuli, &c.* [Alexander Severus in Oratione ad Senatum poſt victos Perſas habita apud Capitolinum in ejus vita: *Centum & viginti quinque millia equitum fudimus: Cataphractarios quos illi* (Perſæ) *Clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus: eorum armis noſtros armavimus.* Ex his duobus locis poſterioribus liquet *Clibanarii* vocem eſſe Perſicâ, nec aſſentiendum eſſe Salmaſio qui eam Græcam eſſe opinatur.] Horum præterea meminit Lampridius in Alexandro, Vegetius lib. 3. c. 6. Lex 9. Cod. Theod. de Annon. civic. Notitia Imperii, &c. Vide Salmaſium ad eumdem Lamprid. p. 234.

¶ CLIBATUS, *Fornax* Papias MS. Lege *Clibanus*.

¶ CLIBOLA. Vide *Cliba*.

¶ CLIBUS, f. pro *Clivus*, quaſi Inclinatus, qua notione ſuperius accipitur *Cliba*. Teſtament. S. Rudefindi an. 978. to. 3. Concil. Hiſp. p. 184. col. 1. *Deniq; Domine, adeo Clibus ac puſillus ſervus Rudeſindus Epiſcopus... conſtruximus locum ſupra taxatum.*

¶ CLICIA, Phthiſis, Gall. *Phtiſie*. Hiſpan. *Tiſica*, Ital. *Tizichezza*, Morbi genus, quo ulcerato pulmone corpus admodum marceſcit. Vita S. Franciſci de Paula to. 1. SS. April. pag. 183. *Barthulla laboraret morbo phthiſis, alias de Clicia.*

CLIDA, Crates, Gall. *Claie*. Vide *Cleia*.

¶ CLIDUS, Eadem notione. Annales Loiſſeliani ad ann. 776. *Petrarias quas præparaverunt, eisam Clidos ad debellandum per virtutem ipſum Caſtellum*. Vide Ducheſnium tom. 2. Annal. Franc. p. 30.

¶ CLIENCIA. Vide *Cliencia*.

¶ CLIENCULUS, quaſi Clientulus, diminutivum vocis *Client*, Gall. *Client*. Qui cauſam ſuam patrono committit. Concil. Trevir. an. 1310. to. 4. Anecd.

Marten.col.227. *Si vero* (Advocatus) *per cavillationes & malitias suas adversario Advocato justam causam abjudis ... vel falsum testem instruendo, vel Clericum suum ad vera neganda inducendo, vel litem ex industria protrahendo & similia: tunc in solidum illi ad verum interesse tenentur. Quod si propter ejus negligentiam vel ignorantiam Clericulus suus causam amiserit, tenetur illi non solum salarium extortum, verum etiam damnum ei sic restituere.*

CLIENS, Armiger, *Escuier*. Monachus Florent. de Expugnat. Acconenſi: *Sunt triginta Milites, & borum Clientes.* Will. Brito lib. 6. Philipp. p. 162.

Ter denoſque equites, & septuaginta Clientes.

Utitur non ſemel. Libertates MSS. Villæ Franchæ conceſſæ ab Archembaldo Dom. Borbonii ann. 1217. *Si Miles vel Cliens petit corpus hominis, non poteſt eum probare eſſe ſuum per ſuum ſervientem, &c.* [Robertus Monachus in Hiſt. Palæſt. *Per aliquot dies mittere capit Clientes jus ad comparanda neceſſaria Dux Gothefridus*, apud Barthium in Gloſſario, ubi *Clientes*, Miniſtros interpretatur. Hiſtor. Dalphin. tom. 1. pag. 66. col. 2. in Viſitatione caſtrorum ann. 1347. *Caſtellanus interroga us fuit quam familiam ipſe tenebat, dixit quod unum Scuiifferum, unum Clientem unam Gaytam & unam Bayetam.* Ampliorem ſignificationem habet vox *Cliens*, & pro milite inferiori ſeu homine armato ſumitur in eadem Hiſt. tom. 2. pag. 27. col. 1. ubi Humbertus Dalphin. ann. 1283. promittit juvare *Archiepiſcopum & Capitulum Vienn... contra omnes homines, ſuis propriis ſumptibus & expenſis, cum centum hominibus armatis in equis, & cum tercentis baliſtariis & ſeptingentis Clientibus cum lanceis*. Quin imo & pro quolibet homine plebeio ſumenda videtur in Epiſtola Alexandri III. Papæ inter Inſtrum. tom. 1. Gall. Chriſt. p. 51. col. 1. *Nec ulli liceat præter armatos milites & Clientes quelibet arma ferre, niſi milites enſes ſolummodo, & Clientes ſingulos baculos, qui pacis, ſicuti ceteri debent ſecuritate gaudere*, Infra: *Clientes vero & artifices, ſcilicet fabri, ſartores, pellicarii & omnes operarii, aut ſex vel octo ſeu duodecim denarios, ſecundum ſuorum Capellanorum arbitrium dabunt.*]

CLIENS ARMORUM, *Aulicus*, [Apparitor, Gall. *Sergent, Huſſier. Cliens regius*. Teſtam. Johannis Epiſc. Albienſis ann. 1473. tom. 1. Anecd. Marten. col. 1842. *Habent ſibi adjudicatum paſtellum per Clientem regium de Caſtro-Karoli*. Memoratur eadem notione *Cliens regius* in appellatione Johannis de *Bouquetot* ann. 1398. ex Archivo B. Mariæ de Bello Prato Rotomag.] Vide *Serviens armorum*.

CLIENS, Vaſſallus, in veteri Charta apud Besliun in Comitib. Pictav. p. 574.

CLIENTELA, Domeſtica familia: *Multitudo ſervorum*, Joanni de Janua. Thomas Archid. Spalat. in Hiſt. Salonitana c. 34. *Habuit autem Militem unum, & 1. Notarium, Clientelam bonam, 2. dextrarios*. Item, *Clientelam*, pro concubina, ſocaria, uſurpat S. Columbanus Epiſt. 5. *Peſt in Diaconatu adulterium, abſconſum tamen, dico cum Clientelis adulterium*. Idem de Pœnitentiarum menſura c. 20. *Si quis autem Clericus aut Diaconus vel alicujus gradus ... paſt converſionem ſuam iterum ſuam cognoverit Clientelam & filium iterum de ea genuerit, ſciat ſe adulterium perpetraſſe, &c.*

CLIENTIA, Refugium, protectio. Gloſſ. Gr. Lat. *Cliens*, ἀσυλος. Gloſſ. Lat. Gr. *Clientia*, ἀσυλια, *Cliencia*. Vita S. Eucherii Epiſcopi Aurelian. nu. 9. *Qui metu perterritus, ne ſilenter cum ipſis, Clientia addita ad Alpinam munitatem convolaret, clam tutiori loco ... eum tradidit cuſtodiendum.*

¶ CLIENTULUS, CLIENTULA, vel CLIENTULIA, Qui vel quæ cauſam ſuam credit patrono defendendam. Ordinatio Comitis Provinciæ an. 1254. de Advocatis, è MS. D. *Brunet* fol. 63. *Pro expoſitis vero nichil à Clientulo vel Clientulis accipiat* (Advocatus), *niſi ſculentum & poculentum*. Non ſemel occurrit vox *Clientulus* in Statut. MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280. & alibi. Vide *Cienculus*.

CLIMA, ex Gr. κλίμα, *inclinatio cœli*, Vitruvio lib. 1. Septem autem climata, quæ ſunt κατὰ διάστημα recenſent antiqui Græciæ Magiſtri. At Abulfeda Arabs climata ita diſtinguit, ut aliud *Clima verum* unum è ſeptem prædictis: alterum, *Clima cognitum*, quæcumque regio, aut regnum plurimas provincias & tractus continens dicatur. Ab Arabibus igitur videntur Græci Byzantini regionibus ac provinciis *Climatis* nomen indidiſſe. Paulus Diaconus, lib. 23. Hiſtor. Miſcell. *Ajit Imperator rebelles ceſos & tonſos exilio damnavit, & apud Cherſonam deportatos fore decrevit, & Climata illa ſub cuſtodia & munitione conſervanda*. Anaſtaſius in Hiſtor. Eccleſ. pag. 137. *Miſſus eſt in exilium apud Climata eremi*. Ubi Theophan. ἐν τοῖς κλιματαρίοις. Sed ii à Græcis vocem hauſere. Gloſſæ Baſilic. Οἱ βικάριοι τῶ Ποντικῶ, ἤ ὑπάρχοντες ὅλου κλίματος τῶ. Ita uſurpant Palladius in Vita Chryſoſtomi pag. 23. Conſtantinus de Adminiſtr. Imp. cap. 1. Cantacuzenus lib. 1. cap. 4. initio, &c. Hinc κλιματάρχαι Climatum Præfecti, apud Simocattam lib. 3. cap. 9. lib. 4. cap. 7. & Conſtantinum Manaſſem pag. 139. & 168. edit. Meurſ. Dudo lib. 3. de Morib. Normannor. *Famalico per Franciæ Climata celeriter penetravit*. Order. Vitalis lib 3. p. 491. *Totam regionem in illo Climate pacificavit*. Ægidius Pariſienſis MS. lib. 1. Karolini:

. . . . *Navarro in Climate genti*
Pampilona ſitus & inexpugnabile caſtrum.

CLIMATA etiam Græci nuperi vocabant urbium regiones. Codex Canonum Eccleſiæ Africanæ cap. 93. 94. ἵνα χαραττονται τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῶν διοικήσεων κλίματα. Ubi Editio Lat. *In Baſilica regionis ſecundæ*. Ita κλίματα vocant regiones urbis CP. Socrates lib. 2. cap. 30. & Novella Juſtiniani 43. c. 1. & 1. & Alexandriæ, Epiphanius lib. de Ponderib. & menſuris pag. 536.

CLIMA, Papiæ, *Menſura pedum* 60. Ex eo mox: *Climata ſunt in 60. menſuris agrorum, quæ undique habent pedes 60*. Scriptor Gromaticus: *Majores ... territoria in agros, agros in centurias, centurias in jugera, jugera in Climata, Climata in actus, perticas, paſſus, gradus*, &c. Infra: *Actus minimus eſt latitudine pedum 4. longitudine 140. Climata quoque undique verſus pedes habent 600. id eſt, perticas decempedas undique ſex*.

¶ CLIMATIA, Species terræ motus. Ammian. l. 17. c. 7. *Climatiæ limes ruentes & obliquæ urbes, ædificia moniæque complanant*.

CLIMPIA, *Species colorum*, Papiæ.

¶ CLINEKARDI, Species monetæ. Hiſt. Monaſterii S. Laurentii Leodienſis, apud Marten. tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1134. *Fecit parvum portale ante Eccleſiam S. Gertrudis, quod eſt ſumtuoſum; quia Abbas ſolvit pro ſolo plumbo ibi poſito 23. griffones, & pro pictura 5. Clinekardos*.

¶ CLINGERE. Gloſſ. Iſid. *Clingit, eludit*. Græv. Rectius Excerpta, *Clingit cludit*. Nam *Clingere* Feſto eſt *Cingere* à Græco κλώθειν. Papias in MS. Bituric. *Clingo, excludo, Clinxit, decurtavit*.

CLINICI dicuntur, qui lecto ex egritudine detinentur, à voce κλίνη, Lectum: unde Papias *Clinicum Paralyticum* interpretatur. Ugutio: *Clinicus, qui de lecto non deſcendit, & præcipue paralyticus*. S. Hieronymus Epiſt. 27. cap. 2. *Quis Clinicorum non ejus facultatibus ſuſtentatus eſt?* Epiſt. 30. cap. 3. *Quem nudum, Clinicum non Fabiolæ veſtimenta texerunt*. Hiſtoria Translat. S. Sebaſtiani num. 36. *Mulier quædam Clinica, &c.*

Vita

Vita MS. S. Magnobodi Episcopi Andegavensis c. 55. *Homo quidam Clinicus advenerat, erectus repedavit.* Drogo in Miracul. S. Winnoci Abb. cap. 8. *Puer Clinicus ex utero matris, contractisque membris, &c.* [Wibertus in Vita S. Leonis PP. IX. lib. 2. nûm. 6. *venit Beneventum, ubi aliquandiu commoratus, cuidam Clinico divina præeunte gratia vitale præbuit auxilium.*] Vide de Sugerium in Ludovico VI. cap. 2. & Salmasium ad Spartianum pag. 57.

CLINICOS præterea appellatos à quibusdam, qui in ægritudine baptizabantur: qui nempe aqua salutari non loti, sed perfusi erant, tradit S. Cyprianus Epist. 76. Cum enim propter ægritudinem immergi in sacro lavacro, atque intingi (quod baptizari proprie est) ægri non possent, aqua salutari perfundebantur, sive aspergebantur. A quo more profluxit occidentalis Ecclesiæ mos, qui nunc in usu est, ob teneritudinem infantium recens natorum, cum jam rarissimus esset adultorum baptismus. Vide *Superfusus*. *Grabatarii* dicuntur in Concilio Autisiodor. cap. 18. Addit. II. Capit. cap. 8. Concil. Parisiense VI. lib. 1. cap. 8. *Hi qui an ægritudine baptismatis suscipiunt Sacramenta, ... quos vulgaris sermo Grabatarios vocat.* Vide Euseb. l. 2. Histor. Ecclesiast. cap. 42. S. Hieronym. in Epitaph. Fabiolæ, & in Epitaph. Paulinæ, Fridegodum in S. Wilfrido cap. 55. Rudolphum Presbyter. in Vita Rabani Mauri num. 37. Baron. ann. 384. num. 13. & Justellum ad Canones Eccl. pag. 170. 1. edit. &c. Ejusmodi vero in extremis *Baptismus ad succurrendum* dicitur in libro Sacramentorum Ecclesiæ Remensis, ut me monuit vir doctissimus Joan. Mabillonius.

Mos erat primis Ecclesiæ sæculis *Clinicos* ad nullum Clericatus gradum admitti. Id liquet ex Epistola Cornelii PP. ad Fabium Antioch. n. 6. ubi de Novatiani ordinatione: *Intercedebat omnis clerus, & multi ex laicis, ex quo non liceret eum, qui quem admodum & ille in lectulo urgente morbo perfusus fuisset, in clerum aliquem assumi. Verum rogavit Episcopus, ut eum unum ordinare sibi permitteretur.* Sed disciplinæ hujus severitatem, aliquanto post Cornelii ævum, temperavit Neocæsariense Conc. hominem in lecto perfusum non ab omni Cleri gradu, sed à presbyterio duntaxat excludens: *Si quis ægrotans fuerit illuminatus*, inquiunt Patres can. 12. *non potest in Presbyterum evehi; fides enim ejus non est ex institutos sed ex necessitate.* Additur ibid. exceptio: *Nisi forte propter consequens ejus studium & fidem hominumque variatam.* Hæc ferre post D. Petrum *Constant.* Ep. Rom. Pont. to. 1. c. 155.

Negat porro Hieronymus Mercurialis lib. 3. Variar. lect. c. 22. *Clinicorum* vocabulum ipsis ægrotantibus esse tributum à veteribus Scriptoribus: Hippocratem quidem 1. de Morbis, decumbentes, κλινοστρώτους vocasse, & Plutarch. ac Athenæum κλινοδεῖς: at ubi κλινικὸς dicant non legisse. Probat ibidem *Clinicos* vocatos Medicos, à Chirurgis & Empiricis eo modo, atque etiam magis, antiquitus fuisse jejunctos, quo temporibus nostris Physici nuncupati ab iisdem Chirurgis & Cæretanis vocatis separantur. *Medicus Clinicus, Chirurgus ocularius*, in vet. Inscript. apud Gruterum 400. 7. Vide Scalig. ad Ausonium. l. 2. cap. 4.

¶ CLINODIUM, Idem quod supra *Clenodium*, Res pretiosa, Gall. *Bijou*. Miracula S. Wernheri to. 2. SS. April. p. 720. *De quorum numero videriit quamplurimos ipsum S. Wernherum suppliciter cum muneribus devotisque orationibus venerabiliter honorare, cum auro & argento, Clinodiis ex cera & magnis & ponderosis.*

CLINTINNA. Glossæ MSS. in Prudentii Apotheosin, ex Bibl. S. Germani Paris. *Scutulatam vestem appellat orbiculatam, quam rustici Clitinnam vocant.* Ubi Glossæ Isonis Magistri: *Scutulis, variatis: scutulatis vestibus, pro omni veste opere vario interserta ponitur.*

¶ CLIOPHEDRUM *Græce dicitur sella plectilis quæ vulgo Valdestolum dicitur.* Sic in Glossis ad Carmen de laudibus Berengarii apud Muratorium to. 2. p. 409. col. 2. Legendum ut infra, *Cliothedrum*.

¶ CLIOSUS, *Inclinatus*. Vetus Glossar. Sangerman. MS. num. 501. Legendum *Clivosus*, vel f. *Clinosus* ut *Clinatus* à *Clinare*.

¶ CLIOTHEDMUS. Vide *Cliothedrum*.

CLIOTHEDRUM, CLEOTHEDRUM, Sella plicatilis, seu *plectilis*, uti vocatur à Gregorio M. lib. 10. Epist. 23. quæ claudi potest. Vocabulum ex Græco κλίσιον, *Claudo*, & ἕδρα, *Sella*, male compactum & concinnatum. Glossæ MSS. *Exedra, vel Cliothedrum, sedes Episcopalis*. Papias: *Cleothedrum, in quo plumæ sternuntur sessoris*. Panegyricus Berengarii Imp.

. . . *Postquam consenderat omnem*
Adscensum, aureolo Præsul surgens Cliothedro,
Oscula figit ovans, dextramque receptat amicam.

Ad quem locum Glossa quæ in MS. adscribitur: *Cliothedrum, Græce dicitur sella plectilis, quæ vulgo Valdestolum vocatur.* Fulco Carnot. lib. 3. Histor. Hierosol. cap. 61. *Consideratè autem Boamundo super Cliothedrum sum Principe effecto, diploideque decentissima vestito, &c.* Historia Episcopor. Autisiod. c. 45. *Cliothedrum optimum auro argentoque constructum*. Occurrit præterea in Notis Tyronis pag. 164. Ex his emendanda Historia Translationis S. Sebastiani num. 26. *Ut Clotsoetro sedebat, violentia somni subito deprimitur*, [& Acta SS. Junii tom. 2. pag. 304. C. de B. Bardone Archiep. *Sed dedit videlicet Clotsetram regio decore præparatam*. Alias, ut observat Editor, *Cliothedmus*. Ubique] legendum *Cliothedrum*, ut apud Fridegodum in Vita S. Wilfridi cap. 4.

Sedis Apostolicæ visò primum Cliothedro.

¶ CLIPANICANA MAJOR, Scripturæ genus. Vide *Scriptura*.

¶ CLIPEARE, *Contegere*. Vet. Gloss. San-Germ. MS. n. 501. Legendum cum Laurentio in Amalthea *Clypesre*, Clypeo munire, armare. Pacuvius apud Nonium p. 145. *Chlamyde contorta astu Clypeat brachium*.

¶ CLIPEOCENTRUM, *Insigne scuti in clipei centro*, apud Martinium in Lexico. Vide Stewech. ad Vegetium lib. 2. c. 18. & infra *Clypeocentrus*.

¶ CLIPEOLA, *Anulus* Vet. Glossar. Sangerman. n. 501. Papias MS. *Clipeola, Annulus, vel rotula*.

¶ CLIPEUS. Vide *Clypeus*.

¶ CLIPPALICANA GALEATA. Vide *Scriptura*.

¶ CLIPSTERIZARE, *Per foramen in anum aliquid immittere*. Papias MS. Legendum esse *Clysterizare* à Græco κλυστήρ, Clyster, Clysterium. Cæl. Aurel. Acut. 2. 38. *Phlebotomare & Clysterizare*.

¶ CLIQUETUS, Pessulus versatilis, Gall. *Loquet*, alias *Cliquet*. Constitutiones Domni Valentini Prioris de Charitate an. 1416. *Refectorarius semper teneat hostium refectorii clausum cum Cliqueto*.

¶ CLISCISCERE. *Disjungere*. Papias MS. cum veteri Glossario San-Germ. MS. n. 501.

¶ CLISSUS, *est Vis occulta hinc inde vagans redigensque, ut virtus radicis primum in caulem deinde in radicem*, Roch le *Baillif* in Diction. Spagyr. Petrus Poterius in Pharmacopola Spagyrica: *Clysſus, Unio quædam omnium virtutum ou justibet plantæ, in tribus primis substantiis existentium, sulphure, sale & mercurio, ex singulis plantarum partibus seorsim eductis*.

¶ CLISURA, f. pro *Clausura*, Angustus montium aditus. Acta SS. Junii to. 5. p. 188. de S. Joanne Episc. Gortiniæ: *Intercedere montes Caucasios, in isque esse Clisuras, seu angustum transitum, constat ex Theophane*.

¶ CLITA, Crates. Vide *Clida* post *Cleia*.

CLITONES, non modo Regum primogenitos, quod vult Spelmannus, sed universim filios omnes, appellarunt Anglo-Saxones, tanquam Κλιτοὺς, id est, *inclytos, claros*. Lexic. Græc. MS. Reg. Κλειτὸς, ὁ ἔνδοξος. Joannes de Janua: *Clito, filius Regis, vel Imperatoris, qui multa refplendet nobilitate, à cluo, cluis pro fplendeo.* Gloſſæ Saxonicæ Ælfrici: *Clito*, Æðeling. In Charta Ethelredi Anglor. in Additam. ad Matth. Paris pag. 158. *Ethelſtanus, Ecbryth, Eadmundus, Eadward, Eadwig, & Eadgar*, cum *Clitonis* epitheto ſubſcribunt, qui in aliis, quas laudat Watſius, *ſe Regis filios* appellant. Exſtant apud Seldenum in Notis ad Eadmerum Eadgari Regis Statuta pro Reformatione Monaſteriorum, quæ in hunc modum ſubſcribuntur. *Ego Eadgar, &c. Ego Eadmund Clito legitimus præfati Regis filius crucis ſtignaculum infantili florens ætate propria manu. Ego Eadweard eodem Rege Clito procreatus præfatam patris munificentiam crucis ſigno confolidavi.* Radulphus de Diceto in Abbrev. Chron. an. 1037. *Innocentes Clitones Alvredus, & Edwardus Etheldredi Regis quondam filii*: qui *Clitunculi* dicuntur Simeoni Dunelm. de Geſtis Regum Angl. an. 1017. Rogerus Hovedenus an. 918. *Clito Etbelwardus Regis Eadwardi Germanus ... defunctus eſt*. Vide eumdem an 957. & pag. 436. & 438. Simeon Dunelm. de Geſtis Regum Angl. an. 860. & 866. *Elfredus Clito*. Ann. 866. *Elfredus, id eſt Clito Adeling*: ubi emendat Somnerus, *Elfredus Clito, id eſt, Adeling*. An. 955. *Cujus fratruus Clito Edvius, Regis ſcilicet Eadmundi ... filius*. An. 957. *Suus germanus Clito Eadgarus ab iis Rex eligitur*. Ordericus Vital. lib. 5. pag. 566. *Tunc Alvredus, & Eduardus Clitones in Anglia exulabant*. Lib. 7. pag. 655. *Canutus ... Edmundum ac Eduinum Clitonem Edrici dolis peremerat*. Lib. 8. pag. 672. de Henrico poſtmodum Rege Angliæ: *Henricus Clito Conſtantinienſis Comes in Angliam transfretavit*. Et infra pag. 689. *Eodem tempore Conſtantinienſis Henricus Clito ſtrenue regebat*. Lib. 11. pag. 838. de Guillelmo Normanno poſtmodum Flandriæ Comite: *Robertus* (genuit) *Guillelmum Notbum, qui genuit Robertum patrem Guillelmi Clitonis*. De eo lib. 12. pag. 854. *Ibi Guillelmus Clito Rodberti Ducis Normannorum filius armatus eſt*. Infra: *Guillelmus quoque Adelingus Guillelmo Clitoni conjobrino ſuo palafridum quem in bello perdiderat remiſit*. Eidem Guillelmo *Clitonis* epitheton tribuunt Chronica S. Stephani Cadomenſ. ann. 1110. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 21.

Inferias cæſo dantes mœrendo Clitoni.

Vide Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 17. 203. &c. Seldenus, & ſupra in *Adalingus*.

¶ CLIVANUS. Vide *Clibanus*.

¶ CLIVATIUS, *Fornax*. Gloſſ. vet. MS. Sangerm. n. 501. Lege *Clivanus*, vel potius *Clibanus*.

¶ CLIVIOR, *Nobilior*. Gloſſar. Iſid. Lege *Cluior* à *Cluis* infra in *Cluere*, niſi mavis cum Martinio *Clivior* eſſe tanquam *Celſior* à *Clivo*, qui eſt excelſior terra.

CLOACA, Latrina. in Chronico Montis-Sereni an. 1183. *Hi duo in Cloaca, quæ erat in extrema parte domus* (quæ deciderat) *merſi ſunt*. [Sepulcrum, in Vita S. Turiavi tom. 3. SS. Julii pag. 618. *devotis precibus de morte ad vitam revocavit puellam, jam alienis ad Cloacam greſſibus properantem*.]

CLOACARIA *& immunda loca*, in Vita B. Caroli Comitis Flandriæ tom. 1 SS. Martii p. 207.

CLOACARIUS, Qui latrinarum Monaſterii curam habet, vel ut eſt in Mamotrecto ad Legendam S. Hippolyti, *qui purgat cloacas*. Vita Godefridi Comitis Cappebergenſis c. 37. *Sed minimum eſt hoc humilitatis indicium, quod aliquando etiam ad conſuetudinem ſuperbiam noſtram filere non poſſum, ſe Cloacarium domus noſtræ humillima ſeu extrema ſervitute dejectus exhibuit*. Alias.

CLOACARIUS, Διατειχολάξ, in Gloſſis MSS. Carceris cuſtos, ſed præſertim carceris iſtius partis, quam *Baſſefoſſe*, noſtri dicunt.

CLOACARE, Μολύνειν, in Gloſſ. MSS. apud Voſſium: commaculari quippe, & conſpurcari dicuntur qui in cloacas labuntur. [Feſto *Cloacare* eſt *inquinare*.]

¶ CLOAX, κατασκολὰξ, *Canaliculus*. Supplem. Antiquarii. Forte leg. *Cloaca*.

CLOBO. Anniverſarii Eccleſiæ Alaman. *Reſignavit decimam perſolventem 7. maltra frumenti & 6. Clobones lini. Globos* forte. In Gloſſ. Græc. Lat. κλωβὸς, eſt *cavea*, Ζωγρίου ὀρνίθων, quomodo κλωβὸν interpretatur Euſtathius ad Dion. p. 135. qua voce utitur etiam Laonicus lib. 2. pag. 40. edit. Genev. præter Oppiani Scholiaſten laudatum a Meurſio.

¶ 1. CLOCA, pro *Cloaca*, Si bene conjecto, Foſſa major in agris, per quam eluuntur imbrium aquæ. Charta permutationis inter Petrum de Ferreriis, &c. an. 1304. ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens: Confrontatis & adjacentiatis inter terram dicti Domini Petri ex parte una & vineam Guilbermi Sabaterii verſus quamdam Clocam ſupra feram*.

2. CLOCA, Clocca, Campana: noſtris *Cloche*. Papias: *Amplare, ris*, (leg. *applare*) *Cloca, ſignum, Campana*. Capitul. Caroli M. ann. 789. cap. 7. *Ut Cloccæ non baptizentur*. S. Bonifacius Moguntin. Epiſt. 9. *Et ſi vobis laborioſum non ſit, ut Cloccam unam tranſmittatis*. Ibidem Epiſt. 89. *Clocam, qualem ad manum habui, tuæ Paternitati mi tere curavimus*. Alcuinus Poem. 203.

Semper in æternum faciat hæc Clocula tantum
Carmina, ſed reſonet nobis bona Clocca cocorum.

Vita S. Anſcharii Archiepiſcopi Bremenſis num. 54. *Inſuper etiam, quod antea naſandum Paganis videbatur, ut Cloca baberetur in Eccleſia, conſenſit*. Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. pag. 126. *Plenam & legalem veſtituram per Cloccas & oſtia ſenioris ipſius monaſterii ... ſolemniter fecerunt*. Hariulfus lib. 2. Chron. Centul. c. 10. *Cloccaria auro parata 3. Cloccæ optimæ 15. cum earum circulis, ſcilicet 3*. Vita S. Remberti Archiepiſc Bremenſ. n. 8. *Signumque Eccleſiæ unum, quod nos Cloccam vocamus*. Tabular. S. Remigii Rhemenſis: *Cloccas 3. de metallo 1. de ferro*. Anonymus Thuanus MS.

Dic Cloquam turris, ſi ſcalam, teſtamque limacis.

A Saxonico *Clugga* deducit Somnerus; aliis à Germanico *Clocke*, Campana. Jacobus *Bourgoing* lib. de Orig. & uſu vulgar. vocum p. 66. à Græc. κλάειν, *vocare*: vel à *glocitu* gallinarum, &c. Anglo-Britannis, *Cloc*, eſt Horologium, *Cloch*, Campana, nola, *Clochdy*, Campanarium. Apud Somnerum in Gloſſ. Saxonico, Cloccan. eſt glocire, glocitare, ſingultire, bombum ſive ſonitum edere: ſed has fortean voces à Germanico *Clock* hauſerant Anglo-Saxones, atque hi etiam à Latino, *Glocire*, vel potius ab ipſo ſonitu.

CLOQUEMANNUS, Presbyter, cui campanarum Eccleſiæ cura, eaſq; pulſare incumbit: ita etiamnum appellatur, in Eccl. Ambianen. Tabular. Epiſcop. Ambian. an. 1327. *Item ſuper alia captione Thomæ Cloquemandi & ſex pulſatorum dictarū campanarum, &c.* Ita dictus quaſi *bomo campanarum*. Id enim ſonat vox *man*. Ubi obſervandum præterea dici præfectum cæteris pulſatoribus. [Statuta MSS. Capituli S. Audomari. *Cloquemannus qui in Vigiliis, & Commendationibus tenebitur ſolemniter pulſare, babebit quatuor ſolid. Pariſienſes. Item cum ad Præpoſitum pertinet ponere Cuſtodes, ſcilicet Majorem & Minorem & Campanarium Gallice*, Cloqueman, *cuſtodire, vel facere cuſtodire periculo ſuo jocalia, Reliquias, &c.*] Vide *Campana & Campanarius*.

¶ CLOCQUEMANI, Pulſatores quilibet campanarum.

rum. Obituarium Eccleſiæ Morinenſis fol. 34. *Habebunt Clocquemani Eccleſiæ onus ipſum accendendi & extinguendi finito dicto Salve.* Et fol. 39. verſo *Clocquemanis ad onus vitubandi groſſam campanam, ut moris eſt,* 12. *den.* Occurrit ibid. fol. 36. & 42.

Glocca, Idem quod *Cloca*, Campana. Antiqu. Fuldenſes lib. 1. Tradit. 46. *Duo tintinnabula, una Glogga, duo ſcrinia.* Lib. 2. Tradit. 39. *Glocke* 4. *& unum tintinnabulum*, &c. Rhabanus in Epiſt. ad Simeonem: *Mitto vobis unam Gloggam, & unum tintinnabulum.* Ita etiam Eigil in Vita S. Sturmii Abbat. Fuld. c. 24.

Glocca, in Vita S. Wnebaldi Abbatis Heidenhemenſis cap. 25. *Illa Glocca in Eccleſia ſine manibus hominum ... ſe commovere cœpit.*

¶ Cloccum, in Vita S. Bonifacii Archiep. tom. 1. SS. Junii pag. 472.

¶ Clocha, in Actis S. Golvenni MSS. & apud Lindwodum Provinciali Cantuar. pag. 123. *Clocha banni*, quę pulſabatur dum Princeps viros nobiles ad militaria munera convocabat, apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu pag. 721.

Klockum, in Vita S. Liobæ Abb. c. 6. Vide *Crocea*.

Clocarium, Cloccarium, Gall. *Clocher*, Campanarium. Gloſſ. MSS. *Toral ſedes vel Clocarium, vel longa mappa*. Vita Aldrici Epiſcopi Cenomanenſis n. 44. *In præfata ſeniore & matre Eccleſia Civitatis duodecim ſigna ex metallo optimo fundere, & firmare ſtuduit, quę in jam dicta Eccleſia decenter in Clocariis collocavit.* Ademarus Caban. *Ibidem Clocarium inceptum eſt*. Gaufredus Voſienſis lib. 1. c. 40. *Signa Clocarii, clauſtra, officinæ ... igne cremata ſunt.* Adde cap. 66. Chron. Dolenſe ann. 1210. *Cecidit Clocarium Dolenſe.* [Hariulfus in Vita S. Angilberti Abb. inter Acta SS. Benedict. ſec. 4. part. 1. pag. 116. *Cloccaria auro parata tria, clocce optimæ quindecim, &c.*] Occurrit præterea non ſemel apud Henricum Knyghton. in Chron. & in veteri Charta apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica pag. 668. 671. 673. [necnon etiam in Chron. MS. Ytherii Monachi S. Martialis Lemovic. ad ann. 1214. inter Fragm. Hiſt. Stephanotii noſtri tom. 1. & in antiquo Regeſto S. Martialis Lemovic. an. 1222.]

Clocherium, apud Nangium in Chron. an. 1283. [& in Charta viſitationis Monaſterii Caſtrenſis an. 1261. ex Archivo S. Victoris Maſſil.] *Cloquerium*, apud Gariell. in Epiſc. Magalonenſib. p. 143.

¶ Clocherii Abbas, Idem qui *Cloquemannus*, in Charta Eccleſiæ Anicienſ. ann. 1312. Vide *Abbas Clocherii*.

¶ Cloquerium Ecclesiæ, apud Edm. Marten. tom. 1. Anecd. col. 783.

3. CLOCA, Veſtis ſpecies, quæ equitantium & peregre euntium propria fuit: ſic nuncupata quia forte campanæ aut circuli, uti apud Græcos *Cyclas*, ſpeciem referebat, quæ in ſuperiori parte ſtrictior, in ima largior, circulum quodammodo formabat, cujuſmodi Flandrenſes Domicellæ, utuntur. Angli etiamnum *Cloake* pallium vocant. Statuta Hoſpitalis S. Juliani, in Additamentis ad Matth. Paris pag. 164. *In equitando Cloca rotunda competentis longitudinis, capello nigro, freno, calceatibus, botis, & aliis ornamentis ut untur.* Statuta Synodalia Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. ann. 1298. *Inhibitum* (fuit) *ne Abbates, Monachi, Priores, & alii Religioſi, qui ſecundum inſtituta majorum cappas clauſas de panno nigro deferre tenentur, boucias & Clochias deferre præſumerent*, &c. Occurrit ibi rurſum. [Teſtamentum Pauli Epiſc. Maſſil. ann. 1433. ex Archivo ejuſdem Eccleſ. *Item legamus Clochiam noſtram, tunicam noſtram raſtacii foderatam*, &c.] Charta fundat. Hoſpitalis S. Joannis in civitate Cowentriæ in Angl. tom. 2. Monaſt. Anglic. pag. 430. *Sorores velo albo utantur cum togis, & mantellis talaribus, vel Clochis clauſis, cum proficiſcuntur, quibus etiam ubicumque fuerint extra domum religioſe utantur.* Concilium Londinenſe an. 1342. can. 2. de Clericis: *Epitogiis ac Clocis furratis uti ... non verentur.* Concilium Andegavenſe an. 1365. can. 20. de iiſdem: *Nec clamydes fixas ſuper humerum, ſed clauſas, largas, longas & honeſtas, nec Clocas, ſericatas ſive conſutas de ſerico alterius coloris quam fuerint Cloca vel mantellus ſeu cappa, deferant.* Cap. 19. *Rotundellos* appellavit ex Gallico forte *Rondeaux*. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. Capite *des Pennes & Fourrures pour le Duc d'Orleans*. *Pour fourrer 2. paires de robes de 4. garnemens chaſcune*, &c. *Pour le 2. ſurcos de chacune robe 2. fourrures de meu vair tenant chacune 240. ventres, manches 50. chaperon 100. & la Cloche 280.* Infra: *Pour fourrer ſa robe de Noel*, &c. *Pour les deux ſurcos deux fourrures de menu ver, tenant chacune 240. ventres, pour manches 50. pour le chaperon 100. & pour la Cloche 306.* Alibi: *Une livre d'or de Chippre en canet pour faire rubans aux Cloches de Noſſeigneurs.* Ibidem: *Pour 8. letices à pourfiller les Cloches d'icelles robes*. Computum incipiens 28. Aug. 1350. *Pour tondre deux marbres bruns de Saint Omer, pour faire Cloches à chevaucher auſdites Damoiſelles*. Vide *Rotundellus*.

CLOCERIUM, *Dimidius denarius*. Ugutioni.

¶ 1. CLOCHA, Campana. Vide in *Cloca* 2.

¶ 2. CLOCHA, Clochia, Veſtis genus. V. *Cloca* 3.

¶ CLOCHERIUM. Vide in *Cloca* 3.

¶ CLOCHONTI, *Pulſani*, Clochot. *Pulſat*. Vide *Pulſare ſigna, campanas*.

CLOCIRE. Alexander Jatroſophiſta lib. 1. Paſſion cap. 102. de ſignis Hydropiſis: *Aſcbitem ergo ſcias cum venter repletus humoribus, quaſi in utre aliquo huc illuque commoto Clociendo decurrit*. Ubi Gloſſæ MSS. *Cloco, clocis, verbum faſtitium: clocit enim venter in aſcbite, id eſt, ſonat ſicut aqua in utre.* Vetus Epigramma lib. 4. Epigram. veter.

Percutit & frangit vas, vinum defluit, anſa
Strictâ fuit glut glut murmurat unda ſonans.

¶ CLOCQUEMANI, Pulſatores campanarum. Vide in *Cloca* 2.

¶ CLODE, *Clam, occulte*. Papias MS.

¶ CLODELLUM, in Chartis Dumbenſibus eſt Pratulum clauſum aut etiam quilibet parvus fundus ſepibus vel muris clauſus. Codex cenſualis Calomontis. *Item unum Clodellum prati ſitum, &c.*

¶ CLODICIUM, Idem quod *Clauſum*, Ager ſepibus vel muris clauſus. Donatio anni 1205. apud Lobinellum tom. 2. Hiſtor. Britan. col. 389. *Dono iterum totum Clodicium meum de Barbaſtre, & totum Clodicium meum de Hero in ſula, quod vocatur Clodicium domine Geloſe, & terras quæ dicuntur les Isleas dicto Clodicio proximas.*

¶ CLODIS. Vide *Clodus*.

CLODIT. Papias: *Clodit, fabricat, excutit*.

CLODUS, pro *Claudus*, in Edicto Rotharis Regis Longob. tit. 121. §. 19. ubi Lex Longob. lib. 1. tit. 6. §. 6. *Claudus* præfert. [Murat. ex MS. Cathedralis Mutinlegit *Clodis*.] Noſtri olim *Clos*, hac notione efferebant.

CLODWITH. Charta Henrici I. Regis Angl. tom. 1. Monaſtici p. 133. *Retineo etiam in dominio meo meas domos villæ ... & habeant ſocam, ſacam, & tol & theam, & infangenetheſ & grithbrith & hamſocne, & Clodwith, & forſtall*, &c.

¶ CLOEA, Crates. Gal. *Claie*, alias *Cloie*. V. in *Cleia*.

CLOERIA. Libertates MSS. Villæ S. Deſiderii in Campania an. 1228. *Retinuimus autem nobis infra leucam bannatam furnos, molendina, balas, Cloerias*

& flaulos, & hæc bannalia erunt domino, nec aliquis præterquam nos infra leucam bannatam furnos, molendina, Cloerias, halas habere poterit, exceptis Cloeriis quæ tempore literarum istarum infra leucam bannatam confectæ erant. Ubi *Cloeria* videtur fumi pro *Clausuria*, seu loco clauso.

CLOES, *Pluvia, vel navigium*, in Gloss. Isid. *Folles, vel pluvia*, apud Papiam, & Ugutionem. [Constantienſis, *Clues, Polles, pluvia*. Monstra hæc sunt, inquit Grævius, quæ ego non domo.]

¶ CLOGGIS STANNI, Massa stanni sic dicta, nisi fallor, quod ad instar *Clogga* vel *cloccæ* seu campanulæ sit exterius efformata. Charta Henrici VI. Angl. Regis pro Olivero Batirsby Armigero: *Licentiam dedimus præfato Olivero, quod ... quingentas pecias sive Clogges stanni ... absque costuma ... ducere, & cariare valeat.* Vide *Cloca* 2.

¶ CLOIA, Crates, Vide in *Cleia*.

CLOPPUS, κλαδί in Gloss. Lat. Græc. ex κολόπιον, inquit Martinius. Hinc noſtri *Clopiner*, pro *Claudicare*, Lex Alamannorum ex Cod. Corbionenſi apud Baluzium cap. 65. §. 32. *Si quis alium in genuculo placaverit, ita ut Cloppus permaneat, &c.* Edit us *Claudus* habet. Capitulare de Villis cap. 23. *Et habeant* (Judices in unaquaque villa) *quando fervierint ad canes dandum, boves Cloppos, non languidos, & vaccas, sive caballos non scabiosos, aut alia pecora non languida*: ubi legendum, *non cloppos*. Philippus *Mouskes* in Carolo Magno:

Et li commanda que tout cel
Ne franc, ne sierf, ne bon, ne vil,
Ne Clop, ne rous, ne blanc, ne noir,
Qui vourroient a Ais manoir,
De tous usages fuſeut frans,

Joannes *Le Gogue* in Hiſtoria MS. Principum *de Deols* in Biturigibus: *De ſon eſpée tellement le frappa ou pié devers le talon, que tout le temps de ſa vie en va clocher, & pour ce fuſt appellé le Cioup de Chauvigni.*

¶ CLOQUA, Campana. Vide *Cloca* 2.

¶ CLOQUEARE CRYSTALLINUM, Maſſula cryſtalli ad inſtar turriculæ, Gall. *Clocher*, efformata. Proceſſus venerab. Mariæ de Malliaco tom. 3. SS. Martii p. 755. *Duo dentes ſibi contulit & donavit una cum Cloqueatrius cryſtallinis, ad faciendum unum vaſculum pro dentibus prædictis honorifice reponendis.*

¶ CLOQUEMANNUS, Pulſator campanarum. Vide *Cloca* 2.

¶ 1. CLOQUERIUM, Campanile. V. in *Cloca* 2.

¶ 2. CLOQUERIUM, Cochlear, ut puto. Statuta Monaſterii Lirin. MSS. ann. 1453. *Item tenetur providere coquinæ parafidibus, piſſoris, grafeteis & Cloqueriis, tam magnis quam parvis, ollis, &c.*

¶ CLORES, κάπτειν ἀπὸ τοῦ στόματος. Gloſſ. Lat. Græc. *Japix ventus*,

¶ CLOSARIUS, ab antiquo Gallico *Cloſier*, Cuſtos. Chartam Tetbaldi Comitis Bleſenſis in Chartulario Dunenſi ſubſcribunt poſt alios, *Willelmus de Coldreto, Lotherius famulus de Camartio, Alhericus Cloſarius*.

¶ CLOSELLUS, f. Agnellus clauſus ſepibus vel muris. Vide locum in *Salorgia*.

CLOSTRUM, Clauſtrum, κλεῖθρον, in Gloſſ. Gr. Lat. Ibidem, κλειθροποιός, *Cloſtarius*.

¶ CLOSTURA. Septum, Gall. *Cloture*. Charta Roberti Rotomag. Archiep. in Hiſt. Harcur. tom. 4. pag. 1386. *Itaque confirmamus eis in primo locum, & ſeſſionem ipſius Cœnobii ... omnem terram circa nemus, ſicut Cloſtura proteſa eſt.* Similia habes ad calcem ejuſdem tomi in Charta Nicolai *d'Eſtouteville* pro Abbatia S. Mariæ *de l'alemont*.

¶ CLOSUM, Closus, Gall. *Clos*. Locus ſepibus vel muris clauſus. Litteræ Vicarii Archiepiſcopi Rotom. in Tabulario Calenſi p. 190. an. 1206. *Recipiant de cetero ... tertiam partem unius donarii de Juo Closo*. Charta Richardi Regis Angliæ pro Abbatia de Bono-portu in Hiſt. Harcur. to. 4. p. 1414. *Dedimus etiam omnes vineas, quas habebamus apud Guanerem cum pertinentiis ſuis, & totum Cloſum de Lere cum ſuis pertinentiis*. Enumeratio reddituum Eccleſiæ Nobiliac. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. *Cloſus, ubi vineæ ſolebant coli, proprie eſt Abbatis*. Pluries occurrit in Regeſto 87. Chartophylacii Regii. Vide *Clauſum*.

¶ CLOTHESAKKES, Species panni ſeu telæ rudioris, Anglis enim *Sack-cloth* eſt Saccus ſeu cilicium textum. Charta Richardi II. Regis Angl. an. 1393. apud Rymer. to. 7. p. 745. pro Duce Britanniæ: *15. ulnas de blanketo, 15. ulnas de nigro, 16. ſellas, 10. Clothesakkes, duo paria coſravum*.

CLOYPHA, Tegmen capitis. Vide *Cuphia* lin. *Hoc porro tegumento*.

¶ CLOYSIO. Vide *Clauſio*.

CLUARIUM, Locus ubi ferrantur equi, à clavis, quos Galli *Clous* vocant. Hiſtoria Fundationis Prioratus Wellebecenſis in agro Nothingamenſi in Anglia tom. 2. Monaſtici Anglic. p. 598. *Tenuit duas earucatas terræ de Domino Rege in Capite pro tali ſervitio; deferendo palefridum Domini Regis ſuper quatuor pedes de Cluario Domini Regis, quotieſcumque ad manerium ſuum de Mumfield jacuerit: & ſi incladet palefridum Domini Regis, dabit ei palefridum quatuor marcarum*. Ubi *incladare*, eſt noſtrum *Enclouer*. Species porro *Sergenteriæ* hiſce verbis deſcribitur.

¶ CLUBUM, Græcis Recentioribus κλαβί & κλάβα, Cavea, carcer chlatratus. Acta SS. Februarii tom. 2. pag. 772. in Vita S. Auxentii Archimandritæ ex Gentiano: *Juſſit eis ædificare Clubum extra cellam, in quo etiam ſuit incluſus*. Henſchenius habet: *Juſſit eis ædificare parvam cellam & feram extrinſecus apponi cellæ, in qua etiam ſuit incluſus*. Græcum eſt: ἐκέλευσεν αὐτοῖς κελλίον οἰκοδομῆσαι ἐκτὸς, καὶ κλουβίον ἔξωθεν τῷ κελλίῳ, ἐν ᾧ καὶ ἐκλείσθη. Hinc patet Græco magis congruere verſionem Gentiani. Iterum legitur vox κλοῦβα pro cellula in ead. Vita.

¶ CLUECLANCUS. Vide poſt *Cluere*.

¶ CLUEDE, ſ. quoddam pondus. Codex MS. conſuetudinum Eccleſiæ Colonienſis è Bibl. Cathedralis Atrebat. *Ad lumen dormitorii 29. Cluede ſepi, id eſt, ſebi*.

¶ CLUENCUS. Vide *Clueclancus* poſt *Cluere*.

CLUERE, *Pollere, excellere, vigere, protegere*, Papiæ. Zixylanes Epiſcopus Toletanus in Vita S. Ildefonſi Epiſcopi Tolet. *Cujus ſtatim virtus enucleata Cluens in fede Romulea refuſit. Epitaphium Aligerni* Abb. Caſin.

Nativa bonitate Cluens ſummus & inclitus orbi.

Dudo in Præfat. ad Acta Norm.

Qui bonitate Cluens & pietate.

Occurrit apud veteres Scriptores non ſemel. [Glaber Rodulphus Hiſtor. lib. 3. apud Ducheſnium tom. 4. Hiſt. Franc. p. 29. (*Quod* Monaſterium Cluniacum) *ex ſitu ejuſdem loci adcivo atq; humilitate ſortitum eſt nomen: vel etiam quod aptius illi congruit à Cluendo dictum, quoniam Cluere crescere dicimus*.]

CLUIS. Gloſſar. Arabico-Lat. *Cluis, nobilis*. Panegyricus Berengarii Auguſti:

Stoicus hic noſter, Cluibus quia pollet Athenis.

Vita S. Gudilæ Virg. n. 21. *Ut decebat perſonam Cluentiſſimæ propaginis*.

CLUENTIA. Jonas in Præfat. ad Vitam S. Columbani: *Seu plerorumq; quos Cluentia memorabiles reddit*. Et infra: *Cluant alii ſi dignum imitatione quid gefſerint*.

CLUVIOR. *Nobilior*, Iſidoro & Papiæ.

PRÆCLUIS, *Inclytus, valde glorioſus*, eidem Iſidoro. Aliæ Gloſſæ: *Præclues, prænobiles. Præcluibus, honeſtis.* Martianus Capella lib.1.

Patrei Præcluibus libeas profaſtis.

Dudo lib.3.de Morib. Normannor. *Richardus juvenis Præcluis.* Utitur etiam Thiotfridus lib.2.cap.5.

CLUECLANCUS, Glorioſus, famoſus. Vox compoſita ex *Clue* & *Klang* Germanico, *ſonitus, ſonus, clangor*: Cujus gloria & laus per hominum ora cum ſonitu volitat. Fortunatus lib.6.carm.12.

Nûc cape parva cate, & pollensClueclanceDynami,
Clare decore tuo, clare favore meo.

Quæ quidem vox reſtituenda etiam videtur libr. 6. carm. 22.

Promptus in effectu Sigoald de benigne Cluence.

Hodie edit. *Clienta*: tametſi non difficeor *Clienta* veteres, atque adeo ipſum Sidonium dixiſſe pro *Clientæ*. Vide Savaronem ad lib. 2. ejuſdem Sidonii Epiſt. 2.

¶ CLUES. Vide *Cloes*.

¶ CLUIS. Vide in *Cluere*.

¶ CLUISELLUM, Agellus clauſus in quibuſdam Inſtrumentis Dumbenſibus. Vide *Clodellum*.

¶ CLUNA, Simia. Feſtus: *Clunas, Simias à clunibus tritis dictas exiſtimant*. Adjective ſumit Faber in Theſauro, *Clunas ſimias, &c.* at ſecus alii. Vide *Clura*.

CLUNABULUM, [CLUNACLUM, CLUNACULUM.] Papias, ex Iſidoro: *Clunabulum, dictum quod ligetur ad clunem, id eſt, pugio. Eſt enim parvus gladius lateri adhærens, vel ſpata.* Gloſſ. Ælfrici Saxonicum: *Pugio, vel Clunabulum*, ſtæf lithere, vel hypeſex. [Feſtus: *Clunaclum, Cultrum ſanguinarium dictum, vel quod clunes boſtiarum dividit, vel quia ad clunes dependet*. Gellius eadem notione uſurpat *Clunaculum*. Vide *Cluniculum*. Græci recentiores appellant παραμήριον.]

CLUNAGITARE. Catholicon Armoricum: *Laezeff*, Gall. *Clunagiter*, Lat. *Clunagitare*. [Armoricis *Laezaff* eſt Relinquere, dimittere.]

¶ CLUNAR, κρωβύλιον, πρύμνον. Gloſſ. Lat. Gr. *Hordei corticula*. Feſto, *Clumæ, Folliculi ordei*.

¶ CLUNIACENSIS MONETA. Vide *Moneta Bavonum*.

CLUNICULUM, Enſis, *Spatha, ſplendona, quod pendeat à clune; vel quod defendat. Et Cluniculum etiam dicitur foramen quod fit in camiſiis feminarum circa inguina, vel generaliter quod fit in pannis earum circa latus*. Ugutio, à quo hauſit Joannes de Janua. *Clunaculum* habet Feſtus, [mihi *Clunaclum*, ut *Clunabulum*. Iſid. Gloſſ. *Sica, Cluniculus, machæra, ſplendona*.]

CLUNIFRAGIUM. Gariopontus lib.1.cap.12.de Melancholia: *Et fit ex veneni potu, vel canis rabidi morſu, vel ex frequenti Clunifragiorum ſeu calidorum antidotorum acceptione*.

¶ CLUPEUM. Vide *Clypeus*.

¶ CLURA, *Simia quæ cum cauda eſt*. Vetus Gloſſ. San-German.MS.n.501.Ex κολόβια, *Cauda carens* deducit Faber, apud quem Gloſſ.vet. *Clura*, πίθηκος. *Cluria*, χειροπίθηκος. Supplem.Antiquarii: *Clura*, κερκοπίθηκος, πίθηκος, *Simia*.

1. CLUSA, Idem quod *Clauſura*, Anguſtus montium aditus. Charta Aiſtulfi Regis Longobard. an. 753.apud Ughellum to.2. pa.107.*In quibuslibet locis & civitatibus ſeu Cluſis regni noſtri*. Eginhart. an. 817. *Omnes aditus, id eſt, Cluſas, quibus in Italiam iter ſtratur, impoſitis firmavit præſidiis*. Luitprandus lib. 1.cap.2.*Quibuſdam namque difficillimis ſeparata* (Hungaria) *à nobis erat interpoſitionibus, quas Cluſas nominat vulgus*. Eadem habet cap.5.ut & Adelbodus Trajectenſis Epiſc.de Geſtis S.Henrici Imp.p.459.Lambertus Schafnab.ann.1077. *Omnes vias, omneſque aditus, qui ad Italiam mittunt, quos vulgato nomine Cluſas vocant, appoſitis cuſtodibus anticipaſſe, &c.* Chron. Hildesheimenſe an.1133.*Cum ad locum quendam perveniſſet, qui propter ſitus anguſtiam Clus, quaſi præcluſus vocatur: quippe ex una parte excelſiſſimo monte adjacente, ex altera parte profundiſſimo flumine currente, via in medio 4. ſeu 5.itinerantium ſimul ſpatio patente*. Ditmarus lib.6.*Montem Cluſis ſuperpoſitum occupabat*. Supereſt etiamnum caſtrum *Cluſæ* nomine in præruptis & altis Rhodano imminentibus ſaxis poſitum, de quo Hiſtoria Epiſcopor. Autiſiod. cap. 54. & Rhellicanius ad Cæſaris lib.1.de Bello-Gall. illud idem quod Ennodius *Cluſuras* vocat. Utuntur præterea hac voce Nicolaus I. PP.Ep.27.Anaſtaſius in Stephano III. PP.p.84.86.Annales Francor.an.755.773.Fredegarius, Hincmar.Opuſc.9.cap.6.Arnoldus Lubec.lib.7. cap.20. Edit.Lindenbrogii, Rolandinus in Chron.lib.4.cap.13. Milo in Vita S.Amandi Epiſc.Traject. n 6.Metropol. Salisburgenſis to.2.pag.208. Chron. Petri IV. Reg. Arag.lib.3.cap.22.&c.

☞ Non ſolum anguſti montium aditus olim dictæ ſunt *Cluſæ*, ſed quandoque etiam munitiones & foſſæ quibus caſtra circumdabantur aliaque loca opportuna. Id conjicere eſt ex Anaſtaſio & aliis ævi medii Scriptoribus: ait ille locis indicatis: *Subito aperiens Cluſas ſuper eos diluculo cum plurimis exercitibus irruit.... Ipſi vero Franci introcuntes Cluſas cunctum foſſatum Longobardorum...abſtulerunt*. Quare ſubſcribimus Pitheo Subfeciv.lib.1.cap.14.dicenti: *Imperatores Romani habuerunt in limitibus τὰ χαράκματα quæ ipſi Cluſuras appellant. Poſteriorum temporum Scriptores, ut Luitprandus, Ado, Sigebertus, cæterique fere ejus ordinis, Clauſas, Cluſas & Interpoſitiones vocant*. Id quidem ab Hadriano inſtitutum videtur, de quo Ælius Spartianus ſic ſcribit: *Per ea tempora & alias frequenter in plurimis locis in quibus Barbari non fluminibus, ſed limitibus dividuntur, ſtipitibus magnis in modum muralis ſepis fundituus jactis atque connexis, Barbaros ſeparavit. Hæ Cluſæ propugnaculis quibuſdam munitæ fuerunt, quæ Caſtra & Caſtella dicuntur, unde & Caſtellanus miles alicubi nuncupatur*. Vide Martinium in voce *Cluſura*.

CLAUSA, in Chronico Franc.edito à Lambecio lib. 2.Commentar.de Biblioth. Cæſarea p.372.

¶ 2. CLUSA, Agger, quo concluduntur aquæ, Gall. *Ecluſe*. Charta an.1171. inter Inſtrumenta to.4. Gall.Chriſt.col.21.*Eo quoque tenore & ſub ea conditione conceſſa eſt fratribus Ciſtercienſibus ipſa poſſeſſio, ut... neque piſcationem habeant aque; ſed ipſam aquam, ſi voluerint, per domum vel circa eam divertant, ſine aliqua tamen elevatione alicujus Cluſe, vel quolibet aque retinaculo*. Vide *Excluſa*.

¶ CLUXA, Eadem notione. Chron.Mutinenſe ad an.1325.apud Murator.to.11.col.110. *Merlos pontis de Reno, ac ipſum ponſem in tribus locis frangendo nec non Cluxam Reni qua aqua labitur ad civitatem*.

¶ CLUSA, Piſcaria, ſeu locus in fluvio ubi piſces concluduntur. Charta Girberti pro Rotardo Abbat.apud Stephanotium to.3. Antiquit.Pictav.MSS.pa.328. *Et in fluvium Vienne cedimus tibi unam Cluſam vel piſcatoriam cum omnibus myſteriis a ſe pertinentibus*.

¶ 3. CLUSA, Cellula in qua degit Monachus *inclusus*, Gall. *Reclus*. Georg. Chriſtian. tom. 1. Rerum Mogunt. pag.123.& 124 ex Chronico Mariani: *In Monaſterio autem erat Paternus nomine, Monachus Scotus multiſque annis incluſus.... in ſua Cluſa ambiens martyrium, combuſtus eſt....ſolutus de Cluſa*

ſa in Fulda ad Mogunti am veni. Vide *Cluſorium* poſt *Incluſi*.

CLUSARES Anguli, apud Hygenum de Limitibus. *Latera Cluſaria portio quadrata Cluſaris* apud eumdem. *Et cardinis omnes lapides in frontibus inſcribamus: reliqui in lateribus Cluſaribus. Omnes enim centuriæ ſingulos angulos habent Cluſares*. Id eſt, qui centurias cludunt.

¶ CLUSARIUS, Exactor portorii, qui ad *cluſam* ſeu ad aditum ſedet ut vectigal à tranſeuntibus accipiat. Locum vide in *Pontonarius* poſt *Pontaticum*.

CLUSELLA, Arx, caſtellulum in cluſis ædificatum. Statutum Raimundi Comitis Toloſæ an. 1223. contra Albigenſes: *Et omnes cabanæ ſuſpectæ à communi caſtrorum habitatione remotæ, & ſpeluncæ inforciatæ, & Cluſellæ in locis ſuſpectis & diffamatis deſtruantur, vel obturentur*.

CLUSIATICUM, Tributum quod penditur à cluſas tranſeuntibus. Charta Otton. III. Imp. ann. 998. in Bibl. Sebuſiana: *Has igitur ſupradictas valles cum Cluſiatico, quod ſolummodo exigitur de valle Saturiana concedimus*. Occurrit ibi non ſemel.

¶ CLUSINARIA, Virgo Deo ſacra recluſa, Gall. *Recluſe*, quæ ſegrex ab hominibus in *cluſa* vivit. Acta SS. April. to. 2. p. 724. A. de S. Wernhero: *Catharina de Ebren Treviren ſis diœceſis virgo & Cluſinaria in cluſa B. M. Virginis*.

CLUSOR, *Qui gemmas auro concludit*, in Gloſſis Arabico Lat. Andreas Mon. lib. 2. Vitæ S. Ottonis Epiſcop. Bamberg. ca. 46. *Addique de ſuo auri quantitatem & gemmas: & Cluſorem conducens, inſigne 300. argenti marcas valitur, ad honorem & utilitatem Eccleſiæ fabricatus eſt*. Vide *Incluſor*.

CLUSOR STATARIUS apud Sidonium l. 8. Ep. 6. qui feras caſſibus includit: verbum venatorum, de quo Savaro ad eumdem Sidon.

¶ CLUSORIA ARS, Quæ gemmas auro concludit. Tangmarus in Vita Bernwardi apud Mabillon. in Actis SS. Benedict. ſec. 6. part. 1. pag. 203. *Fabrili quoque ſcientia & arte Cluſoria omnique ſtructura mirifice excelluit*. Ibid. p. 205. *Picturam vero & fabrilem atque Cluſoriam artem, & quidquid elegantius in hujuſmodi arte excogitari, vel ab aliquo inveſtigari poterat, numquam neglectum patiebatur*.

CLUSORIA, Clusuria, Idem quod *Cluſa*. Novella Theodoſii de Ambitu, 15. *Quemadmodum ſe militum numerus habet, Caſtrorumque ac Cluſoriarum cura procedat*. MSS. habent. *Luſoriarum*: [quod retinendum eſt. Sunt autem *Luſoriæ* naves armatæ, quas in Danubio, Rheno aliiſque fluminibus confiniorum ditionis ſuæ habebant Imperatores, ad coercendas Barbarorum incurſiones. *Luſoriarum* cum *Cluſis* nihil eſt commune.]

2. CLUSORIUM, Operculum, ſeu quod vas aliquod claudit, in Vita S. Lupicini Abb. Jurenſis num. 2.

2. CLUSORIUM, Idem quod *Incluſorium*, [ſeu *Cluſa* tertia notione.] Vide in voce *Incluſi*.

¶ CLUSTELLUM, Corollarium, ſequela. Bonifacius Mart. Ep. 74. ex Hierolexico Macri: *Et breviter Cluſtella cuncta concluduntur. Fruſtra de fide Catholica inaniter gloriatur, qui dogma & regulam S. Patrinon teſtatur*. Pontificale MS. Gemeticenſe annorum circiter 700. in Oratione ſupra Pœnitentes; *Et præteritorum Cluſtella criminum confringe*.

CLUSTRUM, Κλῦστρ, in Gloſſ. Græc. Lat.

CLUSURA, Idem quod *Clauſura*, ſeptum, in Lege Wiſigoth. lib. 8. tit. 3. §. 14. tit. 4. §. 29.

Clusura, eſt etiam idem quod *Clauſura*, anguſtus montis meatus. Vide in hoc verbo.

¶ CLUTUS, Nobilis inclytus, præſtans. Feſtus: *Clutum, Græci* κλυτὸν *dicunt. Unde accepta præpoſitione fit Inclutus*. Eſt à *Cluere*: quod vide ſuo loco.

¶ CLUXA. Vide *Cluſa* 2.

¶ CLYDA, Crates, Gall. *Claie*. Vide in *Cleie*.

¶ CLYPEARE, Quaſi *clypeo* protegere; defendere. Acta SS. Maii to. 7. p. 794. A. de S. Torpete: *Loca ipſius Baronie ibi in procinctu exiſtentia, que ſub confidentia defenſionis...valebant Clypeari & in tuto requieſcere*: Abbo de obſidione Lutetiæ à Normann.

Unius hinc jaculum tranſmittitur os in apertum:
Quem ſubito conans alius Clypeare migrantem
Nempe cibum guſtat primus quem reperat ore.

CLYPEATURA, [Armatura clypei.] Vide *Heerveſchild*, lin. *Herefchil*, s. ut habet *Kyliaanus*, *&c.*

CLYPEOCENTRUS, apud Anonymum de rebus belliciis, ſubjectum Notitiæ Imperii, eſt *Parma*, ſeu *Modicus clypeus, fixoriis minutis ad ſolliditatem ſui diligenter munitus*, qui *in fronte tichodiſti oppoſitus, vel in temone ſuſpenſus, minuit inferius latitantes ab impetu cominus venientium*. Figura ibi deſcribitur.

CLYPEUS, Clypeum, Armorum inſigne, quod in eo depingi ſolebat. Gloſſ. Lat. MS. *Clypeum, ibi imagines proponuntur*. Ita porro neutro genere vocem hanc interdum efferre Grammaticos obſervat Pollio in Claudio. Caper: *Clupeum, Imago, Clypeus*, κόπτε. [Vet. Gloſſar. San-German. MS. num. 501. *Chipeus, Imago rotunda, in qua ſolum caput pingitur*.] Olim vero in Clypeis eorum, quorum eſſent, vel etiam avorum, imagines effingi ſolitas, colligitur paſſim ex veteribus Scriptoribus, Tito Livio lib. 5. Hiſtor. Plinio lib. 35. cap. 2. Silio Italico lib. 17. & aliis: qui quidem Clypei, ſiquidem in templis appenderentur, aurei ut plurimum erant, quod de Lucii & Caii Cæſaris Clypeis obſervat Xiphilinus ex Dione, & auctor Panegyrici Conſtantino dicti, de ipſiuſmet Auguſti ſcuto, ſub finem: *Merite igitur tibi, Conſtantine, & ſuper Senatus ſignum Dei dedit, & paulo ante Italia ſcutum & coronam cunctæ aurea dedicarunt, ut conſcientiæ debitum aliqua ex parte revelarent. Debetur enim & divinitati ſimulacbrum aureum, & virtuti ſcutum, & corona pietati*. Atque in Clypeorum ejuſmodi dedicationibus epulas datas civibus docent inſcriptiones aliquot veteres. 441. 7. 496. 4. 6. Vide Salmaſium ad Pollionem pag. 325. 326.

Clypeus. Tabular. S. Germani, Pariſ. an. 1253. *Et 15. ſolidos Pariſ. annui reditus, quos percipiebant, ut dicebant, pro Clypeo in Eccleſia B. Germani de Pratis*.

Clypeus Sepulcris Militum Appensus, in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c. 83. Baldricus Abbas Burguilenſis *in Scutum Roberii viri fortiſſimi*:

A Domino viduata tuo jam Parma quieſce,
Cui par Roberio nullus erat dominus.

Mox:

Qui te conſpicient pro tanto Milite plorent,
Tuque diu valeas in titulo poſita.

Inſcriptio Clarevallenſis, in Notis Claudii Menardi ad Hiſt. Joannis Joinvillæ pag. 366. edit. poſtremæ, de Gaufredo Joinvillæ domino: *Et pour ce qu'il treſpaſſa en la terre (ſainte) ſans hoirs de ſon cors, pour ce que renommée ne periſſe, en apourta lean cils de Joiuville ſon eſcu, après ce qu'il demeura au ſervice dou S. Roy Louys outremer l'eſpace de ſept ans. Li dit Sires de Joinville miſt ſon eſcu à S. Lorent, afin que on priaſt pour li*. Ex quibus colligitur ſcuta virorum nobilium tumulis jam olim appenſa, ac proinde eorum, quibus illa decorari ſolebant, armorum inſignia: quod etiamnum fieri paſſim novimus. Id olim pariter in uſu fuiſſe, ut arma mortui ſepulcro imponerentur, habet præ ceteris Quintilianus Declam. 369. *Quidam arma de ſepulchro*

viri

viri fortis, suis consumptis sustulit, victor reposuit, rem est violati sepulchri. Notum istud Virgilii 6. Æneid.

At prius ætneas ingenti mole sepulchrum
Imposuit suaque arma viro, &c.

Morem etiam fuisse veteribus, cum militia se abdicarent, arma sua in Deorum templis suspendere, addita inscriptione, pridem observarunt Lipsius ad Tacitum, & Meursius ad Lycophron. pag. 251.

CLYPEUS, Prærogativa ac dignitas: Speculum Saxonicum lib. 1. art. 3. §. 2. *Clypeus seu cingulus militaris in septimo terminatur: & primum habet Rex Romanorum, secundum Episcopi, Abbates & Abbatissæ, qui & Superillustres dicuntur: tertium laici Principes, ex quo facti sunt Episcoporum subditi & vassalli, qui illustres nuncupantur; quartum nobiles & liberi Domini: quintum prædictorum Nobilium vassalli, & etiam Banniti: ipsorumque ulterius vassalli tenent sextum.* Et lib. 3. art. 72. *Legitima & ingenua proles Clypeum patris sui, & hæreditatem suis, matrisque obtinet, si sit æqualis generationis, vel melioris.*

CLYPEUS, Vasallus, qui domino cum clypeo servitium debet, militari servitio obnoxius. Libellus de Fundatione Monasterii Bigaugiensis pag. 255. *Idem ab Adelgoto Magdeburgensi Episcopo præfecturam mille Clypeis, & quingentis talentis præditam in beneficium suscepit.*

CLYPEUS. Familia nobilis. *Clypei prostrati* apud Matthæum Paris an. 1245. pag. 463. 1. familiæ nobiles extinctæ. Matthæus Westmonasteriensis eodem anno, de familia Pembrochiensi extincta; *Sic nobilis Clypeus ille Marescallorum tot & tantis hostibus Angliæ formidabilis evanuit.* Albertus Argentin. de Gestis Bertoldi Episcopi Argent. *Cujus progenies Landgraviorum de Buchete nullus de masculino genere remansit, & vacat Clypeus aureus cum tribus rosis rubeis à summo deorsum de Buchete.* Ita ἔθνος, seu armorum insigne, quod in clypeis effingitur, in Leonis Imperatoris Oraculis pro familia usurpari monuimus in Notis ad Cinnamum pag. 451. Vide *Heereschild & Scutum.*

CLYPEUS VERSUS. Turpini Historia cap. 9. *Clypeo verso, ut mos nuntiorum belli est, cum solo milite venit ad urbem.*

SOCIETAS DE CLYPEO S. GEORGII Militaris, de qua vide Chronicon Elwagense an. 1440.

CLYPEUS, Vis armorum. Helmodus lib. 1. Hist. Slavor. c. 88. *In omni terra Slavorum, quam ipse vel progenitores sui subjugaverint in Clypeo suo & jure belli.* Lib. 2. c. 9. *In Slavorum provinciis, quas ipse jure belli in Clypeo suo & gladio possederat.*

Clypeo impositos, elatos, & proclamatos Imperatores, docent passim Scriptores, Libanius in Paneg. Juliani Imp. Ammianus lib. 20. Zozimus, Corippus li. 2. de Laudib. Justini, Zonaras in Justiniano, Acropolita cap. 53. 77. Pachymeres lib. 2. cap. 4. lib. 9. cap. 1. Joannes Cantacuzenus lib. 1. cap. 41. Codinus de Offic. cap. 17. &c. Eodem perinde ritu Francicos Reges *elevatos* & inauguratos, ex Gregorio Turonensi lib. 2. cap. 40. lib. 7. c. 9. Aimoino lib. 3. Hist. c. 61. & aliis. Pithœus lib. 2. Adversus. c. 6. & Hotoman. in Francogall. c. 6. ut Gothicos Reges Cassiodorus lib. 10. Epist. 31. prodidere.

¶ CMETO, apud Polonos Homo rusticus seu servilis conditionis. Acta SS. Julii to. 5 p. 752. in Miraculis B. Kingæ Virg. *Item puer cujusdam Cmetonis de Lipnicza patiebatur, &c.* Vide *Kmetones.*

CNIPULUS. Vide *Canipulus.*

¶ CNISSA, κνίσσα vel κνῖσα, *Nidor.* Gloss. Vet. Gr. Lat. Κνίσσα, *Nidor*, seu pinguedinis incensæ fumus. Arnob. lib. 7. contra Gentes: *Nisi forte hostiarum Deus animas devorat, aut ex aris ardentibus nidorem consectatur & fumos, pasciturque de Cnissis, quas evomunt ardentia viscera adhuc uda de sanguine & pristinibus humectata de succis.* Irridet Gentiles, qui *Deum contineri alicujus alimonii genere* stolide somniabant.

CNIUS. Gloss. Isid. *Cnios, Tortiones indecentes.* In Excerptis, *Cinos.* Martinius suspicatur, à κνήθω, Scabies, prurigo, *Cnios* dictos fuisse, vel forte à κνή-θω, Ortica. Gloss. Arab. Lat. ut jam supra dictum est, *Cimnus intorti oris.* Cinnos esse intortos crines latet nemini. An inde *Cnii* corrupte pro *Cinni? Tortiones indecentes* Glossator fortasse dixerit cinnos arte compositos è crinibus adjectitiis.

CNODAX, apud Vituvium, fibula est ferrea, velut subcudica, in capitibus axium vel scaporum addixa & adplumbata, per quam in armillis scapi vel axes vertantur. Κνωδάκιον hoc sensu mentio est apud Heronem. Generaliter κνώδαξ est acutum quid è ferro, ut fibula ferrea, quæ immittitur in armillam. Hesychius: Κνώδαξ, κέντρον, ἄξιον ἀγκιστρον.

¶ COABBATES, apud Cluniacenses aliquando dicti sunt Abbates, qui præerant Monasteriis Cluniacototius Ordinis Capiti subjectis. Charta Bernardi Comitis Petragoricensis: *Igitur, ut dictum est, tradio præfatum locum Deo & Domno Oddoni Cluniacensi Abbati atque Adacio Coabbatis ejus.* Iidem interdum dicebantur *Abbates Vicarii.* Vide Mabillonium de Re Diplom. lib. 6. Charta 138. in Notatione, *Aymardus &c.*

COACTILIARIUS, Qui centones conficit. *Coactor*, in vet. Inscriptione: ϖ Λοπωσι-ϑ-, in Gloss. Gr. Lat. perperam κλοπωσι-ϑ- in Lat. Gr. Idem Gloss. κλωστὴρ, *Coactile. Coactilia*, in l. 25. §. 1. D. de Auro arg. &c. Marcellus Empir. c. 14. *Lixivium unde operantur Coactiliarii.* Plinius lib. 8. cap. 48. *Lanæ & per se coactæ vellem faciunt, & si addatur acetum, etiam ferro resistunt, imo vero etiam ignibus.* Vide Cujacium lib. 5. Observ. cap. 2. Salmasium ad Hist. Aug. & infra in *Gambeso.*

COACTOR, Papiæ, *Agitator aselli.* Gloss. Isidori, *Coactores, argentarii.* De hac voce hac notione consule Salmasium lib. de Usuris p. 497. 498.

¶ COADAL, f. Idem quod supra *Caudelum.* Charta ex Archivo S. Victoris Massil. *Nec ipsum recenter Coadal, quod injuste accipiebamus, & porcos quos tollebamus, & servitia, quod injuste usque hodie requirebamus, jam amplius non requiremus.*

COADJUTOR dictus qui Episcopo etiamnum vivente, ad ejus Ecclesiam promovetur Episcopus, illius futurus successor, ut munia Episcopalia obeat, propter alterius Episcopi infirmitatem corporis, vel ætatis, vel causas alias: cujus moris antiquissimi exempla congesserunt Petrus Marca lib. 6. de Concord. Sacerd. & Imper. cap. 8. num. 10. 11. Altaserra lib. 1. Dissertat. Juris Canonici cap. 2. 3. & seqq. & alii. Vide Albertum Stadensem an. 887. 908. & infra in *Episcopi vacantes.*

¶ COADJUTORES CANONICORUM *per Apostolicam Sedem approbati...in funerali pompa Sepulturæ & exequiis, simili cum honore & complemento atque veri Canonici Præbendati, deducuntur ad sepulturam*, in Epitome Constitutionum Ecclesiæ Valent. to. 4. Concil. Hisp. p. 198. Occurrit etiam in Synodo Oriolana an. 1600. ejusdem to. 9. 732. col. 2.

¶ COADJUTORIA, Dignitas ad aliquod officium designati, adhuc vivente illius officii possessore, Gall. *Coadjutorerie.* Bulla Pauli III. PP. an. 1539. inter Privilegia Ordinis S. Joannis Jerosol. p. 99. *Necnon quascumque accessus, ingressus & regressus, ac Coadjutorias ad Balivas, Priouratus, Castellaniam Empostæ*, Præceptorias, *&c.*

¶ COA-

¶ COADUNATIO, Congregatio, Conventus Concil. Tolet. XVII. *Statuit Coadunatio noſtra ut, &c. Soluta Morimenſi Coadunatione*, apud Acherium Spicil. to. 9. pag. 547.

¶ COÆTANEARE, Coætaneum ſeu ejuſd. ætatis eſſe. Tertull. de Reſurrectione carnis ca. 45. *Contemporant ſæcu, Coætaneant natu*. Quidam legunt *coætant*.

¶ COAGULUS, f. Caſeus, ab Ital. *Coagulo*, Coagulum, Gall. *Preſure*. Chron. Aſtenſe c. 23. apud Murator. to. 11. col. 188. *Et vidi in quadam vigilia Nativitatis Domini quod dictus Guillelmus miſerat dicto Guidoni xx. paria boum cum carris oneratis odorifero vino, farina tritici, Mezenis ſalatis; & habuit ſaxapulos & Coagulos*.

¶ COALEVES, Vox Dalphinatus. Inſtrumentum quo arcus tenditur in Hiſtoria hujus Provinciæ to. 2. pag. 326. ex Computo anni 1336. *Item duas Coalleves ad tendendum baliſtas*.

COALTERARE, vel COALTERARI, *Enſemble ancer*, in Gloſſ. Lat. Gall. id eſt, jurgiis invicem contendere, *Alterquer*.

COANGELICUS. Vide *Angelus*.

¶ COARE, *Inclinare ſe, vel inſidiari*. Papias MS. f. legendum *Curvar e*.

¶ COARTARE, Cogere. Compoſitio facta inter Albericum Comitem Domni-Martini & Ernandum Abbatem an. 1185 ex Archivo Prioratus Domni-Martini: *Si quis interfecit or hominis in burgo B. Martini in manu Prioris inciderit, ipſe Prior poſt emendationem ſuam, emendationem meam reddere Coartabit*. Paulus J. C. leg. 57. pr. de contrahent. empt. *Coartandus eſt emptor venditionem adimplere*.

COAVETUS. Vide *Cauanna* 2.

COBEBUS. Formulæ Andegavenſes num. 6. *Quia ante hos dies aliquos homo nomen illi litem in via publica aput illo ei habuit, & Cobebus ſuper eum ipſi, illi poſuit, ſic taliter convenit, ipſus homo ad mediantis hominis dominibus, ut hunc fecuritate ipſus homo de ipſus Cobebus, ſeu de ipſa lite, quem aput mihi abuit facere debuerit, quod ita & fecit*. Videtur uſurpata vox pro *Cobibus*, ita ut ſic legendum ſit, & *Cobibentia*, ſeu *Convenientia* intelligatur. vel *Conviventia*.

¶ COBLA, Species retis ad piſcandum. Charta Thoſſiacenſis ann. 1449. ſignata *Bones*. *Pro licentia piſcandi ad mediam Coblam retium in riparia Sagonæ ſive trahendo ſive exſavando ad terram. Conſules Coblarum portæ Ariberti & portæ Natalis* memorantur in Chronico Cremonenſi apud Murator. to. 7. col. 651. & 652. ſed qua notione non liquet.

¶ COBLETTUS, Calix, poculum, Gall. *Gobelet*, apud Rymer. to. 9. p. 277. col. 2. *Unum cyphum de argento... cum ſex parvis Coblettis*.

¶ COBOLUS, Species monetæ. Bulla Nicolai IV. PP. De cenſibus Eccleſiæ Rom. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Colle&. col. 1302. *Communitas Maſſil. debet ſingulis annis centum Cobolos*. Et col. 1003. *Debet ſingulis annis pro cenſu duos Cobolos aureos... Eccleſia Paracleti unum Cobolum auri, Eccleſia S. Urbani Treceníis unum Cobolum auri*.

COBRANCIA, Acquiſitio: Arvernis, *Cobre*, [ex Hiſpano *Cobrar*, Recuperare, Gall. *Recouvrer*.] Charta Guillelmi *de Caſtaigners* Militis an. 1237. apud Ducheſnium in Hiſt. iſtius Familiæ p. 189. *Idem volo & præcipio quod vinea de Bezardie, quæ ad me ſpectat ratione Cobrancie, remaneat ſucceſſoribus meis in bonis ex parte patris mei*. Alia apud Sammarthanos in Abbat. Brolii-Gallandi: *Item dono eis & concedo omnes Cobrancias, quas in terra mea facere poteram, ita ut baroniam meam non perdam, & hominio non amittam*. Alia ann. 1300. ex Tabul. Nantolienſi in Pictonib. *Do & concedo pro me & meis... totam meam partem... in omnibus Cobranciis ſeu conqueſtis omnium bonorum tam mobilium quam immobilium, ubicumque ſit, quas Cobrancias & conqueſtus.. fecerunt*. Tabular. Abbienſe fol. 41. *Scilicet in unaquaque ſexteriata terræ unum denarium de tota terra, quam jam habet Cobratam & quam Cobraturi ſunt*. Vide *Cuperamentum*.

¶ 1. COCA, Species navis. Vide in *Cogo*.

¶ 2. COCA, Peruvienſis herba, quam ſugunt Indi, & unde non modicum ſuſtentantur: ea etiam utuntur loco pecuniæ tam vendendo quam emendo. Vox Hiſpanis nota. Concil. Limanum ann. 1582. *Porro quæ de exſtirpanda Coca, ſeu vitandis in ea excolenda Indorum incommodis, ibidem expoſita ſunt, Catholicam Majeſtatem oramus... ut quid factu optimum ſit, atque ex re maxime Indorum conſtituat*. Hiſpanis Coca rurſum illud aromatis genus eſt, quod Gallis dicitur *Cogue de Levant*; ſed nihil ad hunc locum hæc notio.

¶ COCAGIUM. Tabularium Savignei: *Andreas dominus Vitreii... Johannes de Campellis dedit Abbatiæ de Savigneio omne jus quod habebat in foreſta mea, videlicet herbagium, paſturam, boſcum mortuum, Cocagium*; id eſt, Jus eradicandi & colligendi fuccifarum arborum ſtipites, quos etiamnum *Choques* vocant Picardi noſtri. Vide *Chocagium* & *Ceppagium*.

COCARIUS. Gloſſar. Saxon. exaratum ſub Edw. III. poſt Leges Henrici I. *Coeſed, Cocarius*. Saxonibus Coc, idem valet ac *Coquus*: Coce vero eſt *Gallus*.

COCATRIX. Catholicon Armoricum, *Cocatrice, Gall. id. Baſiliſcus*. Occurrit familia Pariſienſis hoc cognomine in veteribus Tabulis.

¶ 1. COCCA, f. Navigium. Agnelli Liber Pontif. apud Murator. to. 2. pag. 103. col. 1. *Eccitque endotbim ſuper S. Eccleſiæ altarium Urſiane ex auro puro cum ſtaminibus ſericis, ponderoſa nimis, mediam habens Coccam*; hoc eſt, poſita ſuperioris interpretationis veritate, mediam habens navim depictam: qua imagine Eccleſia potuit deſignari. Vide *Cogo*.

¶ 2. COCCA. Faliſcæ, Gall. *Ratelier*; ſed legendum *Jacca*, ut dicitur in hac voce.

¶ COCCAVA, *Buccina*. Papias MS. cum vet. Gloſſario Sangerman. MS. n. 501.

¶ COCCIA, Concha in ædificiis. Vita S. Guillelmi, to. 5. SS. Junii pag. 125. *Et in fummitate ejuſdem conchæ, quæ vulgo dicitur Coccia, erat parviſſimum foramen, unde diurnæ lucis jubar ingrediendo, fugurium illuſtrabat*.

¶ COCCIATURA. Vide *Cociatura* poſt *Cociones*.

¶ COCCIGARE, Claudicare. Supplem. Antiquarii: *Coccigat, κοκκιζει, Claudicat*.

COCCINARE. Vide *Cocinare*.

COCCINUM. Vita B. Mathildis Reginæ num. 19 *Poſt obitum Regis Henrici aſſidue induxit Coccinum unius coloris, non in publico, ſed ſub lineo veſtimento, pro decore ornamenti ante ſe geſſit parum auri*. Forte *Cottinum*, à *Cotte*, veſtis inferior. Vide *Cottum*.

¶ COCCIO, *Sagina, σιτιζω, ἡ σιτισις*. Gloſſ. Lat. Græc. Vide *Cociones*.

¶ COCCIONATURA. Vide *Cociatura* poſt *Cociones*.

COCCO. Vide *Cogo*.

COCCOMELINUS. Vide *Melinus*.

COCCULA, COCULA, Sagum Hyberaicum villoſum, abſque ſutura, & quod marginem inferiorem planam exhibet, ſuperiorem arcuatam, cirriſque ſive limbis laneis fimbriatam. Vita S. Cadoci Cambrenſis, apud Spelman. *Atque quot jubæ in tua Coccula (quod vulgariter vocatur quoddam genus indumenti quo Hibernenſes utuntur, de ſoris plenum prominentibus jubis, ſeu villis*,

villis, quæ in modum crinium sunt contexta) toti homines per se à pœnis perpetuis eruentur. Hinc differe est quid sit *Cocula* apud Bonifacium Archiep. Mogruntin. Epist. 74. *Caligas, & poripfemata, orarium, & Coculam, & genuam brevem vestro more confutam.* Et in Concilio Cloveshovensi ann. 747. cap. 28. de Monachis; *Nec imilentur fæculaves in vestitum erurum per fasciolas, nec per Cocular in circumdatione capitis, modo pallii laicorum, contra morem Ecclesiæ.* Alias

COCULA, vel COCULUM, est *vas quodlibet ad officium coquinæ paratum*, ut ait Ugutio. Gloss. Ælfrici: *Cocula*, Olfata. Gloss. Arabico-Lat. *Coculum & Cucuma.*

COCCUM. Chronicon Fontanellense c. 16. *Dalmaticas...6. roccum Subdiaconalem unum: Coccum unum, tunicam Sacerdotalem Indici coloris, cum vestimento integro unam..* Sed legendum videtur *Cottum.* Vide supra *Cocinuna.*

¶ COCCUS. Vide *Cocinare*, post *Cocina.*

¶ COCEZ, vel COCER ab Anglico COKER, Operarius. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 27. *Bovaries* VI. *Cocez* IV. *operantes tribus diebus, ancillas* III. *operantes tota hebdomada.*

1. COCHA, Stipes, truncus arboris, nostris *Choque.* Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 49. *Ipse habet chaufagium suum in baiis, de nemore mortuo, & ad faciendum suum herbergamentum, cum visione servientis Domini. Pasleæ homines domini Matthæi habet Cocham & le fcos, & ramum caducum tali modo, quod si serviens domini forte invenerit, & ipse capiat: pro ramo fide sua liberabitur.* [Vide *Cocca.*]

¶ 2. COCHA, Viatorium navigium, Gall. *Coche d'eau.* Johannis XXII. PP. Processus in Ludovicum Bavarum to. 2. Anecd. Martenii col. 783. *Se conferens & reddens ignominiosè cum iisdem complicibus fugitivum, primo quamdam novem seu Cocham, & deinde galeam supradictam confcendit.* Vide *Cogo.*

¶ 3. COCHA, Sus, Arvernis *Coche*, Gall. *Truie.* Instrum. Ecclesiæ Brivatensis ann. 1365. *Fuit deliberata quædam Coche de efpatgio amandica pretio* VII. *fol.*

1. COCHETUS, Navigium. Vide *Cogo.*

¶ 2. COCHETUS, pro *Cocytus*, Fluvius infernalis, de quo Virgilius Æneid. 6. 132. Diploma Willelmi Regis Aquitaniæ pro Ecclesia S. Crucis Burdigal. ann. 1027. inter Instrum. tomi 2. novæ Gall. Christ. col. 269. *Et à consortio Christianorum extraneus fiet. Et nunquam in sanctam resurrectionem cum justis appareat sed in Cocheti laqueis pœna perpetua crucietur.*

¶ COCHIA, Coquina. Consuetatio Philippi Cancellarii Paris. ann. 1218. ex Tabulario Audomarensi: *Dicit Præpositus se esse in possessione dandi illa quinque beneficia....Decano & Capitulo inconsultis, Subpræpositum in Subpræpositura, Magistrum Scolarum in Scolastria, Pistorem in pistoria, Cellerarium in celleraria, Cocum in Cochia.* Vide *Chochia.*

COCHLEA, Vas quo bibitur, in formam Cochleæ confectum. Jonas in Vita S. Eustasii Abb. Luxovienfis: *Nequaquam vos esse contrarium religioni, si Cochlea, quam Christianus lambit, vel quodcunque vas aut poculum, Crucis signo munitur, cum per signi adventum dominici pellitur pestis adversantis inimici.*

COCHLEA, Isidorus lib. 15. Orig. cap. 2. *Cochleæ sunt altæ & rotundæ turres, & dictæ Cochleæ quasi cycleæ, quod in eis tanquam per circulum orbemque conscendatur.* [Papias. MS. Coglæ. *Altæ turres, in quibus ascensus per circuitum.*] Willelmus Brito in Vocabul. & auctor Mamotrecti 3. Reg. cap. 6. *Cochlea & Cochleare, est amfractuosum deambulatorium, sicut solent fieri in turribus Ecclesiarum. Unde quidam ait:*

Per Cochleam curris scandens ad culmina turris.

Rursum:

Dic Cochleam turrim, scalam, testamque limacis, Durandus lib. 1. Ration. c. 1. num. 37. *Cochleæ, sunt viæ muris intervolutæ latenter.* Angelrannus in Miraculis S. Richarii n. 6. *Venit ad introitum Cochleæ, qua culmina templi alta petebantur, &c.* Vide Procopium lib. 1. Persic. cap. 24.

COCHLEA, Species fortilegii. Indiculus Paganiarum, seu superstitionum, in Concilio Lipein. an. 743. *De tempestatibus; & cornibus, & Cochleis.* Vide *Cauculatores.*

COCHLEAR, Isidoro lib. 14. cap. 25. *Mensurarum pars minima, quod est dimidia pars drachmæ, appendens siliquas novem.* [Vide Salmasium ad Solinum pag. 591.]

COCHLEAR, inter vasa Ecclesiastica reponitur apud Flodoardum lib. 2. Hist. Rem. cap. 5. *Cochlearia quoque* 12. *& falarium argenteum.* Tabular. Monasterii S. Theofredi in Velaunis; *Vineariæ flagneæ, id est ampullæ, vinum & aquam continentia, vasa quoque lignea, tornatili opere fatta, quibus oblatæ servantur, cum Cochleari argenteo quo in patena ponuntur.* Necrologium Eccl. Parisiensis prid. Id. Nov. *Obiit B. M. Dom. Ranulphus quondam Parisiensis Episcopus, qui dedit Ecclesiæ nostræ & nobis unum Calicem aureum, cum patena & Cochleari ponderis 3 marcarum, & 5 sterlingorum.* [Agnelli liber Pontif. apud Murator to. 2. pag. 174. col. 2. *Abstulit Reliquias quas non potuerunt sic citius occultare, ex auro balaustias novem, vascula aurea plurima, & Coclearia argentea tractoria, quatenariaunna, & diversas alias aureas argenteas species.*] Adde Ingulfum pag. 907. & Ughellum to. 7. p. 1274. Brownerum lib. 8. Annal. Trevir. num. 114. &c. Græci *Corpus Domini & sanguinem sumunt de Calice, cum Cochlearia ad hoc deputato*, inquit Reinerus in Catalogo hæreticor. Λαβίδα vocant, ut pluribus habet Goarus ad Euchologium pag. 152. ubi & formam exhibet: Georgius Decapolita de Miracul. S. Georgii Mart. num. 47. Καὶ καταλαβόντες ὁ Σαρακηνὸς ἐν τούτῳ τῇ ῥιπῇ μετεβίβασεν ἐν τῷ δίφρῳ τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ σκεῦος τὸν λαβίδα Θ. καὶ μετελάμβανεν.

¶ COCHLEARE. Vide *Cochlea.*

1. COCHLEARIUM, ait Papias, *pondus retinet* 1. *scrupulum & semis.* Et mox: *Cochlearium, quod pendet, Græcum est,* κοχλιάριον Polluci, *Cochleare*, Martiali. Vide Agricolam Rob. Cenalem, & alios.

COCHLEARIUS. Joan. de Janua: *Cauchlearius, est lapis marinus cochleis, & arenis & lapillis, concretus, & asperrimus.* [Papias MS. *Cocleatius, Lapis cochleis, lapillisque & arena compositus.*]

COCHLEARII. Vide *Cauculatores.*

COCHO. Vide *Coco.*

COCHONUS. Contract. Datior. Bergom. lib. 6. cap. 46. *Qui defigillaverint aliquem Cochonum vel aliquam Spinam, &c.* Ital. *Cocon, Coperchio della botte*, operculum.

COCIA. Vide *Cessa.*

¶ COCIATOR. Vide *Cociones.*

¶ COCIATURA, COCIATRIA. Vide post *Cociones*,

COCINA, Culina. Gloss. Græc. Lat. MS. Μαγείριον, *hæc Cocina, carnificina.* Editum habet τυχεῖρον, Cucina. Itali Cucina & Cocina etiam dicunt, pro Coquina, nostri Cuisine.

COCINARE, COCCINARE, COCINARIUS. Ugutio: *Cocino, as, sæpius coquere, & Cocinarius, i. equus & Cocinator.* Pactus Legis Salicæ tit. 67. §. 1. *Inium* (aneum) *ubi strias Cocinant.* Perperam in edit. Pithœi *concinunt.* Chrodogangus Metensis Episcop. in Regula Canonicor. c. 13. *Laici Cocci ad Coccinandum*

tan-

tantum ingrediantur. Sed an à *Cocina*, efficta fit vox *Cozine*, pro tumultu, contentione, rixa, vel prælio, ita ut primitus usurpata fuerit pro Coquorum vel *Cocinorum* mutuis inter se rixis, nolim temere definire. Philippus *Mouskes* in Hist. Franc. MS. in Chilperico:

Ensi par cete dame fute
Commença Cozine & ribote.

In Ludovico Pio:

Asseurez fu de la tierre.
Kil n'ot Cozine ne guerre,

In Ludovico VIII. idem Philippus *Mouskes*:

...Puis ot anui
Entraus deux & Cozine grant.

¶ COCINARIA. Vide *Cociatura* post *Cociones*.

¶ COCINARIUS, COCINATOR. Vide *Cocinare* in *Cocina*.

COCINNULA, Messianus in Vita S. Cæsarii Arelat. pag. 252. *Cum ad benedicendum oleum, aunis singulis, competensibus diebus, in baptisterio veniffet, & ingredients Coccinnulam ad confignandos infantes, &c.* Vide *Cogino*.

¶ COCIO, COCIONATURA. Vide in *Cociones*.

COCIONES, COCCIONES, COGCIONES. Monachus Sangallenfis lib. 2. cap. 18. *Quidam Coccio derafus & infaniens, linea tantum & femoralibus indutus, &c.* Capit. Caroli M. lib. 1. & Capitulare Aquifgranenfe ann. 789. cap. 79. *Ut ifti mangones & Cogciones qui fine omni lege vagabundi vadunt, per iftam terram non finantur vagari*. Adde Capitul. 1. Caroli M. incerti anni cap. 45. Ubi R henanus lib. 2. Rer. Germ. p. 95. ait, ejufmodi *Mangonum adhuc nomen & res apud Germanos manere: die Mengen*. Hincmarus Opufc. 5. de Coercendis militum rapinis: *Per villas in quibus non fafum homines Caballarii, fed etiam ipfi Cocciones rapinas faciunt*. Le Roman de *Garin* MS.

Truans eftoit, pantoniers & Coquinr.

COCIONES appellabant veteres, qui aliis *Arilatorer* dicuntur. Feftus: *Arilator, qui etiam Cocio appellatur, dictus videtur à voce Græca, quæ eft, ἀῤῥ, i. tolle, quia fequitur merces ex quibus quid eadens lucelli poffit tollere*. Ubi Jof. Scaliger *Arilatores* dictos vult ab *arra*, atque ita nuncupari emptutientes, qui data arra poftulant fibi credi, unde à cunctando *Cunctiones*, *Cuftiones* & *Coctiones*, inquit, dicti. Quod idem Feftus videtur innuere, dum ait *Coctiones dictos videri quod in emendis vendendifque mercibus tarde perueniant ad juftii pretii finem*. Gloff. Ifidori, *Arilator*, *Cocio*. Ex quo emendandus Papias: *Coccio, Arillatio*: legendum enim *Arillator*, ut apud Ifidorum. Auctor veteris Gloff. apud H. Stephanum pag. 310. *Cocio*, μισθωτὸς, ubi leg. ὁ πεζολόγος, ut & in Gloff. Græco-Lat. μισθωτὸς, *Dardanarius, Cociator, arillator*. Eft autem ἐμπορικὸς, Scholiaſtæ Ariſtoph. ὁ κατὰ κοτύλην πωλῶν, ὅσπερ οἱ τῶν λεγομένων κάπηλοι, qui ad cotylam, ſeu menſuram vendunt, quos vulgo *Regratarios* dicimus. Atque rurſum emendandum Gloſſarium Græco-Lat. κάπηλος, *Caupenarius*, *Cogo*. Legendum enim *Cocio*. Uſos hac voce Laberium apud Agellium lib. 16. cap. 7. & Plautum in Aſinaria pridem obſervarunt viri docti. Ex quibus tandem colligere eſt *Cociones*, priſcis, & ætatis mediæ Scriptoribus, dictos qui fora venalium & mundinales mercatus ſectantur, qui dum contantur, licitantur, & de pretio cum mercatoribus contendere ſimulant, merces ipſas ſubripiunt & auferunt: cujuſmodi ſunt qui apud nos *Coquins*, vulgo vocantur, quos non pauci hactenus à *Coquinis* nuncupatos putarunt, quod iſtius farinæ homines tabernas & popinas circumeant, quo aut locis ipſis inſerviant, aut obſonii partículas avellant. *Cozzoni* etiamnum Italis dicuntur, quos noſtri *Maquignons* vocant. Neque alii videntur, quos *Coquinos* appellavit inferior ætas. Vita Clementis VII. apud Boſquetum: *Carcaſſone & Toloſe populares, quos vulgariter nuncupabant Coquinos, contra Nobiles inſurrexerunt*. Auctor eſt Chapeavillus in Erardo à Marca Epiſc. Leod. cap. 26. exſtare Leodii *Hoſpitale*, quod *Coquinorum* vocant. Coquos porro pro furibus auctor eſt Plautus in Aulularia:

...Mihi omnis angulos
Furum implevifti in ædibus miferos: mihi
Qui intravifti in ædes quingentos Coquos.

Idem in Pfeud.

Forum Coquinum qui vocant, ſtulte vocant,
Nam non Coquinum, verum furinum eſt forum.

Donatus ad Terent. Eunuch. *Manipulum furum, Coci diſcipulos dici putant*. Vide Caſaubonum ad Athen. li. 14. c. 22. & *Cocionibus* dicta

COCIATURA, COCIONATURA, Ipſa cocionis nundinatio, actio. Gloſſ. Lat. Gr. *Cociatria*, μισθαποκία. Alibi: *Cociatura* legitur. Gloſſ. Gr. Lat. μισθαποσία. *Cocciatura*. In MS. *Coccionatura*. Aliæ Gloſſæ p. 312. *Coccionatura*, μισθάποσις. Ita enim emendandum. Caper de Verbis dubiis: *Cocinaria, non Cocionatoria*.

¶ COCISTRO, *Præguſtator cocinæ*. Gloſſ. Iſid. Græv ius à *Cocina*, culina, *Cociſter* dictum ſuſpicatur pro eo, qui in Regum & Principum culinis præguſtat cibos, ne ſint veneno infecti; ſed Papias & Conſtantinenſis habent: *Cociſtre, Tabernarius, Græcum eſt*. Unus Papiæ MS. præfert *Coneiſtrio*. Itali *Cocaſtro* vel *Cuocaſtro* Coquum appellant fuæ artis ignarum. Vide *Cocaſter*.

¶ COCITCA, Ignota mihi vox, quæ ſupra refertur in *Campora*.

COCKA, [Armorice Coket, Navis, cymba.] Petrus de Dusburg in Chron. Pruſſiæ cap. 1. *Fundaverunt Hoſpitale in territorio ſuo factlo velo cujuſdam navis, dicte Cocka Theutonice, ubi dictos infirmos colligentes, &c.* Vide infra in *Coga*.

¶ COCKET. Vide *Coket*.

¶ COCLEAR. Vide *Cochlear*.

¶ COCLEARIUM, pro *Cochleare*, in Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 363. col. 2. *Unam duodenam faleriarum vitri pro menſa, duodecim duodenas Cocleariarum, &c.*

¶ COCLEARIUS. Vide *Cauculatores*.

¶ COCLEATIUS. Vide *Cochlearius*.

COCLERIUM, Campanile, *Clocher*. Falco Beneventanus in Chr. initio: *Arma & belli apparatus ſuper Campanili impoſuerunt...Tunc Epiſcopus ipſe in Cocleria arma imponi aſpiciens*. Vide *Cloca*.

¶ COCNILIA, κοχλίας, in Gloſſis Lat. Græc. Legendum *Cochlea*.

COCODONES, Monetæ Gallicæ ſpecies. Thomas Walſingamus in Edwardo I. ſub an. 1300. *Prohibitum eſt moneta alienigenarum furreptitia, & illegitima, quam Polardos, & Cocodones atque Roſarios appellabant, qui paulatim & latenter loco crepferunt ſterlingorum*. Vide *Crocardus*.

¶ COCODRILLUS, pro *Crocodrillus*, apud Bern. *de Breydenbach*, in Itiner. Hieroſol. pag. 213. & apud Jacobum de Vitriaco in Hiſt. Orient. inter Anecd. Marten. to. 3. col. 291.

COCSETI. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 29. *Villani vero vel Coeſeti, vel Perdingi, vel qui ſunt viles, vel inopes perſonæ, non ſunt inter legum judices numerandi*.

COCTA. Vide *Cot*.

COCTANUM, Menſuræ annonariæ ſpecies. Oliverius Scholaſticus de Captione Damiatæ: *Adeo enim in ea fames invaluit, ut cibi deſiderabiles deeſſent...durabilis enim non eſt annona Ægypti.....& ſicut audivimus, Cotanum unum 51. Biſantiis vendebatur in ea*.

At MS. Thuani *Coctanum* habet, ut & Vincentius Belvac. lib. 31. cap 87. [Neenon Bernardus Thesaurarius de Acquisitione Terræ sanctæ cap. 199. Barthius apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. legit *Coctanum*, Est autem, inquit, genus prunorum, de quo docti pridem scripserunt. Non autem primam ficum intelligas, sed massam aliquam aut corbem plenam, ut nunc etiam illi fructus vendi solent. Intelligo *Cidonia mala*, Gall. *Coin*, German. *Quitten*, ut apud Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. p. 151. *In mari peregrinantibus subversio & vomitus accideret, utatur sirupo besteren vel granatorum cum menta, vel pomorum muzorum cum tamarindis, & odoret granata poma muza Coctana, minuatque cibum*; & Bertrandum Priorem Pontiniac. in Vita B. Edmundi Cantuariensis Archiep. cap. 63. tom. 3. Anecd. Marten. col. 1815. *Cui cum recolendæ recordationis Abbas S. Jacobi de Provino ad comedendum coctæ porrexisset Coctana, vir sanctus in eum intuens, ait ita: Jam multum tempus præteriit, quod in os meum cibus mihi delectabilis non intravit*. Vide Coctanum.]

COCTARIUS, Coctuarius. Glossæ Gr. Lat. ὀπτηταρίος, *Assator, Coctarius*. Glossæ Græc. Lat. ὀπτητής, *Coctuarius*. [Bulla Innocentii II. Papæ an. 1141. in Chartulario S. Vandregisili: *In Bertrevilla terram Rainardi, hoc est, novem hospites & dimidium, & duos Coctarios*.]

COCTERIA. Guill. Brito in Vocab. MS. *Stigma, tis, dicitur punctum, signum, caracter, cicatrix, Cocteria, ustio, quæ fit calido ferro: ita dicit Ugutio, unde versus*.

Dico genus stemæ, sed materiam voco temæ,
Stigmaque Cocteriam signat, dat stemæ figuram.

Vox male compacta ex *Cauteria*, vel *Coctaria*, aut *Coctura*, nam ejusmodi inustiones *Carnem coquere* dicebantur. Vide *Ferrum candens*.

COCTIA, Coctio. Vide *Torra*.

COCTILE, quod Græcis ὀστρακον, Carbo, seu lignum coctum. Vide Casaubonum ad Capitolinum & Pollionem.

¶ COCTIO. Vide *Cociones* & *Coctus* 1.

¶ COCTORIUS, Cortina, ahenum quo utuntur ad salem coquendum & conficiendum, Gall. *Chaudiere*. Testamentum Adelaidis Vicecomitissæ Narbonensis an. 989. to. 2. Anecd. Marten. col. 102. *Volo ut in canonica SS. Justi & Pastoris venaneat medietas de salinas, qui fuerat Framaldi quondam in Scalas, cum illorum salarios, Coctorios, agulias, & omnibus suis officinis & areis*.

¶ COCTUARIUS. Vide *Coctarius*.

COCTUM, Caro decocta, vel etiam legumen. *A Cocto & vino suspendi*, pœnitentiæ species. Joannes VIII. PP. Epist. 302. *Et nostra Apostolica auctoritate à vino & Cocto suspensi manete usq; ad nostram præsentiam*. Charta Stephani PP. an. 890. apud Hieron. Rubeum in Hist. Ravennate lib. 5. *Laicus vero qui contradictor apparuerit, à vino & Cocto suspensus existat, quousque ad prædicte solutionis gratiam pervenerit*.

¶ COCTURA, Jus, forbitio, Gall. *Bouillon*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 74. num. 21. *Novitio qui nondum est benedictus, quandiu sine benedictione fuerit, non est usus aut consuetudo, ut fiant Coctura, aut detur ei caro ad manducandum, etiamsi in infirmaria sit multum debilis, vel fiat ulla hujusmodi medicina præter sanguinis minutionem, nisi forte tanta fuerit necessitas, pro cujus magnitudine impietas videatur non infringere consuetudinem*. Eadem leguntur in S. Wilhelmi Consuetudinibus Hirsaug. lib. 1. cap. 3. Vide ejusdem libri caput 45. & lib. 2. caput 21. necnon infra vocem *Coctus* 2.

¶ 1. COCTUS, Coquus, Gall. *Cuisinier*. Liber Consuetud. Fontanell. p. 258. Spicilegii MS. *Cocti orant tunc feodati*. Et p. 403. *Est autem consuetudinis antiquæ, quando Cocti delinquunt, eos adducere coram Priore, seu coram eo qui tenet ordinem, & nudos verberare à jejunis secundum delicti quantitatem minuis virgis. Hi sunt quasi suffraganei coquinarii, videlicet Panetarius, Custos vini & Refectorarius*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. c. 74. n 42. *Cocti omni tempore mutant infirmitates suas mane post tres orationes*. Alia notione, si vera esset lectio, sumeretur ibidem ca. 30. *Lavare pannos, lavatos ad funes suspendere, & alia que non lavantur tunc ad funes suspendenda asserre, scilicet Cocetos, froccos, cucullas*, &c. Sed puto legendum cum MS. San-German. *cotos*. Est autem *cotus* species vestis clericalis, de qua in voce *Cot*. Vide *Baburrus*.

2. COCTUS, Coctura. Uldaricus lib. 2. Consuet. Cluniac. cap. 14. *Quod si Coctus est*, (Novitius) *ut vulgariter aiunt, Coctionem ex more non vider; neque legat, nisi ante Primam*. Lib. 3. cap. 26. *Terzius famulus ad hoc est maxime deputatus, ut lavet pannos ad Cocturas omnium, ut aiunt, fratrum Coctorum necessarias*.

3. COCTUS, Exustus, vel potius lento igni admotus, seu, ut Galli dicimus, *Brulé à demi feu*. Lactantius lib. de Mortibus Persecutor. n. 13. *Statim productus non modo extortus, sed etiam legimine Coctus, cum admirabili patientia pœnæ exustus est*. Idem nu. 15. *Omnis sexus & ætatis homines ad exustionem rapit*. Rursum num. 21. *Qui cum deligati fuissent, subdebatur primo pedibus lenis flammæ, tamdiu donec callum solorum contractum igni ab ossibus revelleretur*. Et mox; *Tunc per multum diem Decocta omni cute vis ignis ad intima viscera pervenisset*. Acta Epiſcoporum Cenomanensium in Hoello c. 34. *Utrasque genas illius ferri candentis adustione Coxerunt*. Ennodius Carm. 21.

Nil lenta perdit Coctio.
Intrat latenter abdita.

Vide locum Hincmari in *Aqua fervens*.

COCUELUS. Observantiæ Regni Aragon. lib. 7. tit. de Lezdis, §. 1. *Si aliquis Nobilis teneat domos in civitate ....si habeat loca in quibus teneat larem, & familiam, solvens Cocuelos: quia ex hoc non dicitur vicinus civitatis*.

1. COCULA, Sagum. Vide *Coccula*.

¶ 2. COCULA, *Ligna arida, vel vasa ærea*. Glossæ Isidori: qui hæc hausit à Festo. Hunc vide & ad eumdem annotata Scaligeri & Dacerii. Varro apud Nonium 12. 52. *Cocula, quæ coquebat panem primum sub cinere, postea sub forno*.

¶ Cocula Marina, Concha, Gall. *Coquille de mer*. Murator. to. 2. Scriptor. Ital. pa. 182. col. 1. in Agnelli Libro Pontif. *Et fecit exinde amulam auream adhibens plus aurum in similitudinem Coculæ marinæ, & est ad utilitatem ebrisme*.

COCULÆ, Italis Grana, baccæ: sed & variolæ. Matth. Silvaticus in Pandect. Medic. *Alnbumeta, id est, variolæ, quæ nostro idiomate vocantur Coculæ*.

COCULLA. Vide *Cucullus*.

¶ COCULUM. Vide *Cocenla*.

¶ COCUMULA. Vide *Cima*.

¶ COCUPENDIUM, Olla major. Hist. Dalph. to. 2. p. 326. col. 2. ex Computo an. 1336. Item, *tria Cocupendia de ferro magna & duo magna branderia de ferro pro* III. *f.* IIII. *d. gr.*

COCUS. Formula barbare scripta sæc. 14. ex Baluzianis: *Non vales uno Coco, non simulas tuo patre, non gaudeas de dentes, deformas tuos parentes*. [*Cocus* idem est ac *Coquus* Bernardo Mon. in Ordine Cluniac. part. 2. cap. 36.]

COCZUMBER, Cozimber, Cotzumber, Pretiosum suffimenti genus. Epist.148. Bonifacii Archiepisc. Mogunt. *Direximus cinamomum uncias 4. costum uncias 4. piper lib.2. Cozumbrem lib.1. &c.* Epistola 149. *Transmisimus....aliquantum Coczumbri, quod incensum Domino offertis temporibus Matutinis & Vespertinis, sicve dum Missarum solennia celebratis, miri odoris atque fragrantiæ.* Baronius in his locis habet *Cozumber* an. 742.745. Serrarius putat vocem effictam à voce *Cocba*, quæ Arabibus suffimentum est, & *zumbri*, cortex odoratus.

¶ Cozamber. Odo de varia fortuna Ernesti Ducis Bavariæ apud Marten.to.3.Anecd.col.354.

Hic pigmentorum species Arabumque labores,
Cozambrum rarumque laser, &c.

¶ COD, pro *Quod*, legitur in voce *Essere*.

CODA, Modus agri apud Anglos. Charta Willelmi Comitis Sussexiæ to.2. Monastici Anglic. pag.275. *Cum...una acra turbarum in marisco de Bristugham, & 5. Codis prati in villa de Semere.*

CODDUS, Mensura annonaria, Anglis. Vetus Charta to.1.Monast.Anglic. pag.175. *De Ecclesia Hampstona 11. denarios, & 2. Coddos bladi.*

¶ CODEARIUM, f.mendum pro *Coclearium*. Epitome Chronic.Casin.apud Murator.to.2.pag.366 col. 1. *Item tertio tulit in coronis, bariis, annulis, coralibus & Codeariis argenti libras* CCCCC.

CODEX. Charta Amati Archiepiscopi Salernitani an.990.apud Ughell.to.7. p. 508. *Nullam angariam aut servitium pars nostri Archiepiscopi illorum imponere queat, neque ad cruces levandum, vel Codices, aut baptismum faciendum, aut illos excommunicare, &c.* [Papias MS.*Codex, lapis.*]

¶ CODICALIS Simplex, Scripturæ modus. Vide *Scriptura*.

¶ CODICARIUS. Vide *Caudica*.

CODICELLA, pro *Codicillus*. Willelmus Thorn. in Chron.an.1366. *In qua combustione multæ Codicellæ antiquæ perierunt.* Id est, donationum tabulæ, Chartæ.

¶ CODICELLARE, Aliquid legare codicillis. Hist.Dalphin.tom. 2.p.176. col.1. in Instrum.an.1318. *Dalphinus Codicillando & codicille faciendo post suum testamentum, &c.* Et infra pag.seq.col.1. *Dalphinus & Codicillando precepit.* Baluz.tom.2.Hist. Arvern. in Instrum.anni 1366. p.344. *Et quoscumque actus legitimas iniendi, testandi, Codicillandi.* Occurrit & alibi non semel.

CODICIUM, Codiculus, parvus codex. Interpres Histor. Apollonii Tyrii: *Apertoque scrinio Codicium suorum, inquisivit omnium quæstiones auctorum & Philosophorum.* Κοδίκιον, Græcis. Pachymeres lib.5. Κωδικιον τι των εν τοις εκκλησιαις εκ παλαιου κειμενων εξεσυρε. Vide Glos.Meursii & Fabroti ad Cedren.

¶ CODOXIA, pro *Cacodoxia*. *Vide Amaratuntæ.*

CODRA, Quadra. Glos.Gr.Lat. Κοδρα, *Codra, Quadra*. Vide Meursium in Κοδραντης.

¶ Codra. Confuetud. Brageriaci art. 76. & 77. *Item nullus sit ausus extra villam dicti loci & districtus ejusdem dolia tonellorum vacuorum transferre, neque mayramen, neque vimos, neque Codram: & si faciat contrarium in jexaginta solidos pro gatgio condemnetur, & ultra hoc dicta dolia, mayramina, vimi & Codra, erga dictum Dominum remanecant confiscata. Item non est permissum alicui subtus pontum Brageriaci ascendendo per flumen Dordoneæ, sal, Codram, vimos, mayramen tranfire seu navigare.* Interpres Gallicus *Codra*, reddit per *Godres*, vocem mihi non notam, nisi forte fit idem quod Gallis *Coudre* vel *Coudrier*, Corylus.

¶ CODURA, Sutura, Gall. *Couture*. Hist. Dalphin.to.2.pag.333. col.2. ex Computo anni 1337. *Item computat deliberasse Andreæ Baqueti Coduerio, hyeme proxime præterita, pro raubis & malacotis dictorum Bastardorum & Jaquemeti Clerici, qui eis repetii leciones, & pro Coduris & expensis dictarum malacotarum, LX. s.* Et infra: *Item pro sex pariis caligarum.... & pro Coduris earumd. XXIX.s.*

¶ CODURERIUS, Sarcinator, Gallice *Couturier*, Dumbensibus rusticis etiamnum *Coudurier*, & Gal. *Coudre*. Hist.Dalphin.to.2.pag.308.col.2.ex Ordinatione anni 1336. *Item, Johannes Vitoni & Franciscus sint Coduterii nostri, quorum, &c. & ille qui præsens extiterit, equitet & ducat somerium nostrum portantem capellam nostram, & habeat unam garciferum ad custodiendum eum.* Clarior videtur locus in *Cadura* relatus. Vide *Candurarius*.

COELESTINUS Color, Hyacinthinus qui est inter albedinem & nigredinem, quasi color subalbidus, Matthæo Silvatico τερανθαρὶς γρωμα, Nicetæ Paphlagoni in Vita S.Hyacinthi Amastriani pag.3.

COELICOLA. Glos.Gr.Lat. Ουρανοκατοικος, *Cælicola*. Prisc.inus lib.5. *Cælicola, id est, cælum colens.* Glos.Lat.MS.Regium Cod.1013. *Cælicola, eo quod cælum colat: Est enim Angelus: Continens non solum in castitate dicitur, sed in cibo, in potu, mira quoque & vexatione mentis & detrabendi libidine continens, & quod se à multis malis abstineat.* Beda de Orthographia: *Cælicola, cælum colens, ut Angelus.* Dudo lib. 3. de Morib.Normann. *Bis quinto namque Cælicolarum ordine creato, decimoque lapso, &c.* Vide S. Augustinum lib.10.de Civit.Dei cap.1.

Coelicolæ etiam appellantur Monachi, propter sanctum & angelicum vitæ institutum, quomodo Braulio Episcopus Cæsaraugust.in Vita sancti Emiliani c. 5.num.55. Antonium & Martinum *Cælicolas* vocat. Vita S.Benedicti Abbatis Anianensis n.42.edit. Mabillonii: *Nec moram inde ponendi comam fieri passus est, quin...auro textis depositis vestibus, Cœlicolarum induit habitum, sese Cœlicolarum adsensi numero quantocius congaudens.* Davidi Monacho dicuntur Monachi ὁι τῆς ἐρήμου πολῖται. Monasteria vero ἐρημικοὶ οἶκοι, in Vita S.Nicolai Studitæ pag.904.Consule Notas nostras ad Alexiadem p.264.

Coelicolæ, Hæretici qui cœlum ut Deum colebant. Glos.Gr.Lat. Ουρανιοι, *Cœlicola*. Extitit hæreticorum secta quædam sub Honorio,de quibus est titulus in Cod.Theod.& Justin.de Judæis, Cœlicolis, & Samaritanis, Judaica & Christiana religione permixta. De hac copiose egit Jacobus Gothofredus ad leg. 19.d.tit.de Judæis & Cœlicol.in Cod.Theod.

COELILOQUUS, Propheta. Commodianus Instr.60. *Cœliloquus autem Esaias doctor & auctor.*

COELOCLARUS, Divis adscriptus, qui in cœlum receptus est sanctus. Charta Ludovici Comitis Ferretensis an.1187.in Antiquit.Volagensib.lib.5.c.9. *Inde est quod ego Ludovicus Comes Ferretensis ac filii mei, Cœloclarorum Principum exemplis provocati, &c.*

COELUM, Concameratio, ex Anglico *Seeling*, quod idem sonat. Itali etiam *Cielo di Camera*, laquearium vel lacunar vocant. Gervasius Dorobern. de Combustione & reparat. Dorobern. Ecclesiæ: *Deinde signa grossiores cum ligaturis suis....succenduntur. Calum inferius egregie depictum, superius vero tabule plumbeæ ignem interius ascensum celaverunt.* Thomas Stub. in Pontificibus Eborac. *Totamque Ecclesiam à Presbyteris usque ad turrim....superius opere pictorio, quod Cœlum vocant, auro multisformiter intermixto mirabili arte construxit.*

COEMETERIUM, Locus in quo humanum fidelium corpora. *Luca Sepulcris aptas*, in leg. 2. Cod. Theod. de Hæret. [Hinc in Cœmeteria conveniebant Christiani pri-

primis Ecclesiæ sæculis, ibi mysteria sacra celebraturi, qua de re consuli possunt Arnob.lib.4. adv. Gentes ad calcem, S.Ambrosius Epist.39.n.2.& 4. Constitut. Apost.lib.6.cap.30.Concil. Eliberit. can. 35. *Placuit prohiberi, ne feminæ in Cæmeterio pervigilent, eo quod sub obtentu orationis latenter scelera committunt*. Et can. 34. *Cereos per diem placuit in Cæmeterio non incendi, inquietandi enim spiritus sanctorum non sunt*; hoc est, fidelium, ut quidam interpretantur, qui dum in Cœmeteria orationis gratia conveniebant, inquietabantur frequentia & cura immodica cereorum ardentium. Alii vero censent hoc canone damnatam fuisse quorumdam superstitionem, qui stulte credebant cereis accensis animas defunctorum è quiete, in qua morabantur, evocari, ac de rebus occultis & futuris consuli: qua notione sumitur vox *inquietare* lib.1.Reg. cap.28. ubi Samuel ad Saul: *Quare inquietasti me, ut suscitarer?*] Vide Cœmeteria sacra Spontani, & Baron. an.226.nu. 9.& seqq. Tantum addo, monere Gillebertum Lunicensem Episcopum lib.de Usu Ecclesiastico, *adjecisse Cœmeteriis Sanctorum alia loca, in quibus submersorum & occiforum fidelium corpora conderentur, quia ipsorum animæ Deo commendari non prohibentur. Nam infidelium & sceleratorum corpora longe sunt à fidelium projicienda: quibus enim vivis non communicamus, nec mortuis*.

COEMETERIUM, Ecclesia, in qua scilicet fidelium corpora humantur. Innocentius I. PP.Epist.1. ad Decentium cap.5. *Non longe portanda sunt Sacramenta, nec nos per diversa Cœmeteria conflituit Presbyteris destinamus*. [Hic Cœmeteria vocat Innocentius parœcias extra Urbem sitas, ubi corpora fidelium sepulta erant, quod illa intra muros condere Romanis esset religioni.] Præfatio ad Libellum Precum Marcellini & Faustini: *Per Cœmeteria Martyrum stationes sine Clericis celebrabat*. S.Athanasius Apolog.1. de fuga sua: τῶν δὲ ἐβδομήκοντα πλείονες ἐν Πετρικαῖνῳ λαὸς πλήνους ἔχειν τὰ κοιμητήρια ἐξεφόβει. In lib.3.Sacrament.Eccles.Roman. c.103.exstat *Missa in Cymeteriis*. Infra: *Omnium fidelium Catholicorum orthodoxorum in hac Basilica quiescentium*, &c. Vide Gregor.Turon.lib.de Glor. Confess.cap.73.& Baron an.226. num.12.Chartam Rudesindi Episcopi Dumiensis æræ 1016. apud Anton. de Yepez in Chronico Ordinis S.Benedicti tom.5.*Theobegildus Abbas de Cimeterio S. Stephani*, subscribit. Vide *Atrium*, & *Confessio* in *Confessio*, ἐξομολόγησις.

COEMETERIA, seu oblationes sepulturarum, Laici olim usurpavere. Guigo in Vita S.Hugonis Episcopi Gratianopolitani n.4.*Adversus Laicos qui Ecclesias, decimas, ac Cœmeteria sacrilegi detinebant*. Adde n. 9.Vide *Sepultura*.

COENA. Auctor Græcismi:

Jentamus mane, Cœnamus vespere facto.

Regula Magistri cap.28.*Erubescamus nos, qui sumus spirituales, fugere bora nona jejunium: cum vetustia consuetudo antiquitus cognoscitur prandia ignorasse, sed semper vesperam, hoc est, Cœnam suis refectionibus ordinavit*. Charta Sugerii Abbatis sancti Dionysii; *Refectionibus quoque eorum vesperitinis, quas dicunt Cœnas....& in eo decem solidorum refectioni suæ à Monacho Cenatore recipiant*.

COENA, pro quovis *pastu*, seu jure refectionis aut prandii vel procurationis. Hieron.Blanca in Aragon. rerum Comment. *Nonnulla oppida vicis hominibus, quas vocabant Cœnas, ipsorum Regum more persolvebant*. Charta Petri II.Regis Aragon.an.1283. pro Libertatibus Catalaniæ; *Cœnas, albergas, & acapita non accipiamus nec exigamus in locis Baronum, Militum*, &c. De ejusmodi *Cœnis* Regiis præsertim, audiendus Michael *del Molino* in Repertorio Foror.Aragon.in v. *Fi-*

lius: Filii Regum Aragoniæ, antequam hæreditentur, non solum primogenitus, sed etiam alii filii exigunt Cœnas per totum regnum. Et est ratio, quia filii Regum debent vivere in regno. Tamen ex quo filii sunt hæreditati, & habent de quo possunt vivere non exigunt Cœnas. Vide in Observantia unica, titulo Fori editi apud Exeam.fol.134.Et reperi scriptum in antiquis scripturis Foristarum, quod tria sunt, quæ in Aragonia debentur filiis legitimis D.Regis Aragoniæ. Primo debetur filio primogenito, eo ipso quod natus est & juratus, debetur sibi gubernatio generalis. Secundo quod alii filii D. Regis à primogenito quousque hæreditati fuerunt, possunt ire liberi per totum regnum comedendo. Es nisi populi minus frent eis necessaria, possunt per se recipere ab hominibus regni: licet non à vassallis, seu hominibus Avonum, Nobilium, Militum, Civium, & Infantionum. Tertio quia filiæ D. Regis habent demandam, cum contrahunt matrimonium semel, &c. Idem verbo *Nobiles*: *Nobiles Aragon.non possunt exigere Cœnas aus servitia in locis Domini Regis. Vide in foro unico tit.de Nobilib.lib. 9.p.130.*De cœnis vero Regiis, tit.de Cœnis Dom.Regis lib.4.p.104. Adde lib.1. p.20. & Observantias Regni Aragon.p.27.v.

¶ COENA ARCHIEPISCOPALIS, Eodem sensu, seu pro archiepiscopali jure refectionis aut procurationis in terris Vassallorum, apud Stephanor.10.1.Antiq.Bened.in Vasconia MSS.p.669.ex Chartul. S.Petri Generensis: *Guillelmus Bernardi de Macerüs & Galanda ejus uxor fecerunt in Generensi monasterio professionem, & dederunt S.Petro medietatem Ecclesiæ de Macerüs, quæ ab archiepiscopali Cœna est penitus exempta*.

COENA DOMINI, Κυριακὸν δεῖπνον, in priore ad Cor. 11.20.olim pro Sacramento Eucharistiæ vox usurpata. S.Hieron.in verba Pauli, *Dominica Cœna debet omnibus esse communis. Cœna autem dicitur, quia Dominus in Cœna tradidit Sacramenta*. S.Augustinus Epist.118. c.5. *Apostolus dicit, Convenientibus ergo vobis in unum, non est Dominicum Cœnam manducare, hanc ipsam acceptionem Eucharistiæ Dominicam Cœnam vocans*. Glos. Gr.MS.Regium Cod.2062. Κυριακὸν δεῖπνον, τὴν κυρίαν, ἤτοι τὴν εὐχαριστίαν ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἄριστον.

Quærunt Patres atque in iis S.Cyprianus Epist. 63. Cur δεῖπνον potius, seu Cœnæ, quam ἄριστα, vel prandii nomine hocce Sacramentum donaverit S. Paulus, cum probabile sit Corinthios mane Eucharistiam celebrasse, qui fuit priscæ Ecclesiæ ritus. S.Chrysostomus causam affert, παρασκεύασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἑσπέρᾳ καὶ φέρε τὴν ψυχὴν ἀπαράδοκον ὁ Χριστός. *Ut remitteret illos jam inde ad illam vesperam, qua Dominus tremenda mysteria tradidit*. Dicta igitur *Cœna* in honorem primæ institutionis. Aliam rationem reddit Gregorius M. in Evang.Homil.36. *Hoc convivium Dei, non prandium, sed Cœna vocatur, quia post prandium Cœna refici; post Cœnam vero convivium nullum reficit: & quia æternum Dei convivium nobis in extremo præparabitur, refectum fuit, ut hoc non prandium, sed Cœna vocaretur*.

COENA DONINI, dicta etiam quinta feria ultimæ hebdomadis Quadragesimæ, qua scilicet mysterium Dominicæ Cœnæ à Christo fuit institutum. S.Eligius serm.11. *Vocatur hæc festivitas Cœna Domini, eo quod hoc die Dominus cœnaverit cum Discipulis, eisque Sacramentum Corporis & Sanguinis sui tradiderit*. Concilium Meldense an.845.can.46. *Nemo sacrum Chrisma, nisi in quinta feria majoris septimanæ, id est, in Cœna, quæ specialiter appellatur Dominica, conficere præsumat*. Vide Isidorum de Offic.Eccl.lib 1.cap.28. & Honorium Augustod.lib.3.cap.84.

COENA VALDENSIUM Hæreticorum. Concilium Narbonense an.1235. *Aut Cœna Valdensis, ubi die Cœnæ, mensa posita, & pane superposito, Valdensis unus*

benedicens, & frangens, dansque astantibus, eradit secundum damnabilem fidem conficere Corpus Christi, &c.

COENA LIBERA, dicebatur illa, inquit vir doctissimus Henricus Valesius, quam cœnabant in publico, qui ad ludum, vel ad bestias damnati erant, pridie antequam pugnarent: sic nuncupata, vel quod apponeretur ipsis quidquid postulassent, vel quod summa cum libertate & licentia perageretur. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Pridie quoque cum illa Cœna quam Liberam vocant, quantum in ipsis erat, non Cœnam Liberam, sed agapem cœnarent, eadem constantia ad populum verba ista jactabant.* Fragmentum Petronii: *Venerat jam tertius dies, id est, expectatio Liberæ Cœnæ.* De hac cœna intelligendus Tertullianus in Apologet. c. 42. *Non in publico Liberalibus discumbo, quod bestiariis supremam cœnantibus mos est.* Meminit etiam ejusdem cœnæ Scholiastes Juvenalis Sat. 11. ad hæc verba.

Sic veniunt ad miscellanea ludi.

Genus, inquit, *miserabile ferculi, miscellanea, cibus gladiatorum, id est, ultima Cœna. Ideo miscellanea, quia omnia quæ apponuntur eis, miscent, & sic manducãt.*

COENA PURA. Vett. Glossæ cap. de Festis p. 274. *Cœna pura*, παρασκεύη. Gloss. Latino-Arabic. & Papiæ: *Parasceve, Cena pura, id est, præparatio qua fit pro Sabbato.* Tertullianus lib. 5. in Marcion. *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos, & sabbata, ut opinor, & Cenas puras & jejunia, & dies magnos.* Sanctus Augustinus in Joan. *Accelerat eam vult intelligi sepulturam, ne adverſparasceret, quando tam propter Parasceven, quam Cœnam puram Judei Latine apud nos usitatius vocant, facere tale aliquid non licebat.* Vetus interpres Jo. Chrysostomi serm. in Natalem Joan. Bapt. *Qua die conceptus est Dominus, eadem die & passus est. Eadem ipsa dies Cœna pura fuit, in qua & Luna decima quarta occurrit.*

Baronius, inquit Scaliger, negat esse Parasceven, quia cœna pura apud Festum habeat offam fuillam. Sed non advertit *puram* dici, non quia careat carnibus, sed quia religionis & dicis causa fit. Nam & Parasceve Judaicæ habuere carnes, & nihilominus dicuntur *Cœnæ purè*, quod dicis causa coquebantur, coquunturque hodie pro sabbato, quia sabbato coqui non licebat. Vide eosdem Baron. ann. Christi 34. num. 154. & Scaligerum ad Festum, & de Emendat. temp. pag. 533. 569.

COENACLARIUS, Caupo. Gloss. Græc. Lat. *Cœnaclarius*, Στάβλος χοῖρ., ὁ τὰ ὑποκείμενα τοῖς ἐπάνω, MS. *Cœnaculorius* habet, & post συκίνων addit, ἤγουν ὁ ξενοδοχεῖον. [*Cœnaculorius* Ulpiano, 'Qui cœnaculum conducit: *Cœnaculariam* autem *exercere* est quæstum facere ex locatione cœnaculorum.]

¶ COENADICUM. Vide *Cœnaticum*.

COENAGIUM. Vide *Cœnaticum*.

COENALE, Taberna, cœnaculum, *Cœnatio*, Sidonio: Interdum cœna ipsa, refectio quævis. Charta G. Episcop. Autisiod. ann. 1249. in Tabular. Eccles. Autisiod. fol. 235. *Super eo quod idem Balduinus dicebat, quod ipse poterat tabernam facere, & alia Cœnalia quæ ad mundinas pertinent.* Tabularium S. Bertini an. 1205. *Minutam vero decimam, oblationes tam publicas quam privatas, Cenalia, legata, &c.* Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

Per fora, per vicos celebrant certamina cunctis
Publica, nec prohibet Cenalia dives egeno,
Sed passim comedunt diffuso nectare venis.

¶ COENARIUS. Vide *Cœnator*.

COENATICUM, Idem quod *Cœna*, pastus, vel refectio: sed ea præsertim, quam milites exigebant ab hospitibus suis, dum in stationes suas sese conferebant. Has autem sustulit lex 12. Cod. Theod. de Erogat. militaris annonæ; ubi, *Grave atque inauditum quoddam nomen Cenaticorum introductum dicitur.* Sed apud nostros diu post modum manst. [Privilegium Ludovici Imp. pro Monasterio Miciacensi an 815. apud Baluz. Capitular. to. 2. col. 1407. *Nullus ex eis ullum teloneum, aut ripaticum, aut pontaticum, aut salutaticum, aut cespiticatum, aut Cœnaticum. exigere audeat.* Rursum occurrit in altera ejusd. Imperatoris Charta, apud Ludovicum *Laguille* inter Instrum. Histor. Alsac.] Charta Caroli Calvi ex Tabulario S. Germani Parisiensis, apud Beslium in Episcopis Pictav. *Aut Cespiticaticum, aut Cœnaticum, aut pastionem, aut laudaticum, &c.* Odo Abbas Glannafol. in Translat. S. Mauri cap. 6. num. 32. *Firma sive census pisuum, tote quadragesimali tempore, quem more provinciæ Cœnaticum vocant.* [Bollandus ex quibusdam MSS. legit *Cœnadicum*.] Occurrit non semel in Chartis.

COENACTUM, Eadem notione accipitur in Tabulario S. Albini Andegav. *quod ita exclusis molendini de Varenna* habebat idem Monasterium. Tabular. S. Albini Andegav. *Decimam Cenagii mei infra & supra exclusam meam.* Idem Tabular. ann. 1146. *Cum Canonici ab antiquo sextam partem censuum terragii .. nec non vendarum totius terræ, vinagii, Cenagii, in lampredis & alosis, & omni genere piscium haberent.* [Tabular. S. Nicolai ejusd. urbis: *Comes Hoellus dedit Deo & S. Nicholao insulam Denerallam integram simul cum parte sua Cenagii.*] Alibi: *Canatio* appellatur. Locum vide in *Ductus*.

COENATIO, Cœnaculum, vel pars domus in qua cœnabant, apud Sidonium lib. 2. Epist. 13. & Carm. 22. Gloss. Græc. Lat. τρίκλινος, *Triclinum*, *Cœnatio*. Vide Julian. Antecess.

COENATIO VIOLENTA, in Charta Gaufredi Comitis Andegav. ann. 1061. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Florentii Salmur. Idem quod *Cenaticum*, de quo diximus.

COENATOR, COENARIUS, Officium Monasticum, penes quem erat cura reficiendorum Fratrum æstivis diebus vespere. Apud S. Dionysium in Francia, in claustri latere quod est secundum Ecclesiam, visitur tumba cum hac inscriptione: *Cy gist Monsieur Jean de Montmorency, jadis Cenir de ceans.* [Epitaphium Fr. Guill. *Rayer* apud Felibianum in Hist. Sandionys. pag. 581. *Cy gis religieuse & bonneste personne frere Guillaume Rayer, Religieux & Cenier de ceans.* Vide ibid. pag. 579. &] Doubletum in Histor. Sandionys. lib. 1. pag. 425, 861. *Cenarius* in Tabulario Fossatensi; [ut & in Litteris Capituli S. Germani Paris. an. 1353. lib. Anniver. f. b. fol. 101. *Magister cene* in Litteris Henrici Præpositi Ecclesiæ in *Holzkirchen* an. 1301. apud Schannatum Dioec. Fuld. p. 102.] *Cenator Monachus*, dicitur in Charta Sugerii proxime laudata. Tabularium S. Dionysii: *Rainaldus de Pomponа pro quodam feodo, quod ad jus uxoris sue pertinere videbatur, singulis annis à Monacho qui Cœnam fratrum dispensare solet, 5. modios annone ex decima S. Leodegarii exigebat, &c.* Glossarium vetus: *Cenatores*, ἐστιατορεῖ, *Cenatorium* οἶκος, ἐστιατήριον. Inscriptio Romæ ad D. Pauli, extra muros: *Hic jacet nomine Matrona G. F. in pace uxor Corneli Primiceri Cenatiorum, filia Porphori Primiceri monetariorum, &c.*

COENENTARIUS, *Qui victum manibus quærit*, Uguitio. [Melius, ut videtur, *Cementarius*. Vide *Cementarius*.]

¶ COENIPETA, *Qui libenter petit alienas cœnas, Parasitus*. Laurentius in Amalthea & alii Glossariorum Scriptores.

¶ COENOBIALITER. More Cœnobitarum. *Sub regula S. Benedicti Cœnobialiter congregati*, in Privi-

le-

legio anni 8.regni Theodorici, apud *Laguille* Hiſt.Alſac.pag.10.Inſtrum.col.1.

¶ COENOBIARKA, Κοινοβιάρχης, Abbas, qui præeſt *Cœnobio*, apud Stephanot.Antiquit.Occitan.MSS.to.2. p.437. *Anno* DCCXCV.X. *Kal.Februarii in domo Cœnobiarcharum Electi, Dei gratia regnante potentiſſimo atque Chriſtianiſſimo Principe Carolo Magno... conſtituti fuerunt nobiles & illuſtres Domini, &c.*

COENOBITA. Iſidorus lib.2.de Eccleſ.Offic.c.15 *Primum genus* (Monachorum) *eſt Cœnobitarum, id eſt, in commune viventium, &c.* Caſſianus Collat.18. c.4. *Cœnobitas* eſſe ait, *qui in congregatione conſiſtentes, unius ſenioris judicio gubernantur.* [Charta an.1005.pro Monaſterio S.Victoris Maſſil.inter Schedas Peireſcianas: *Sequeſtrantesque ſe caperunt habitare ſimul, quos Græco fermone Cœnobitas, id eſt, in commune viventes cœperunt vocitare.*] Horum inſtituta præclare deſcribit S.Hieronymus Epiſt.22.ut & Zachæus lib. 3. Conſultationum c.3.qui hæc de iis habet: *His conveniendi unus omnibus locus, ſed diſpar manendi, &c.* Sed hæc nota. Vide Haeftenum lib.3.Diſquiſit.Monaſt.Cellotium lib. 5.Hierarch.c.3.& alios paſſim.

¶ CENOBITALIS, Eadem notione. Charta Hugonis de Guarlardone ex Archivo Monaſterii Bonevallis: *Ego Hugo Guarlardonenſium Dominus Deo dicatis Cœnobilitalibus in Bonevallenſi Monaſterio . . , largitus ſum, &c.*

¶ COENOBITALIS RELIGIO apud Baluzium to. 5. Miſcell.p.217.

COENOBIUM, κοινόβιον. Vim vocis explicat Caſſianus Collat.18.c.18. *Licet à nonnullis ſoleant indifferenter Monaſteria pro Cœnobiis appellari : tamen hoc intereſt, quod Monaſterium nomen eſt diverſorii, nihil amplius quam locum, id eſt, habitaculum ſignificans Monachorum* : *Cœnobium vero etiam profeſſionis ipſius qualitatem diſcipliamque deſignat, & Monaſterium poteſt etiam unius Monachi habitaculum nominari ; Cœnobium autem appellari non poteſt, niſi ubi plurimorum cohabitantium degit unica communio.* Agellius lib.1.c. 9.de Pythagoræ : *Id quoque non prætereundum eſt, quod omnes ſimul qui à Pythagora in cœtum illum diſciplinarum recepti erant, quod quiſque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant, & coibatur ſocietas inſeparabilis, tanquam illud fuerit antiquum conſortium, quod re atque verbo appellabatur* Κοινόβιον.

¶ COENOBIUM, Eccleſia Cathedralis. Wolferus Canonicus Hildesheimenſis in Vita S. Godehardi ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopi num.23. *Beatus igitur Godehardus...ut Cœnobii noſtri religionem catonus rationabiliter, Deo gratias, conſervatam agnovit, condignas illico divinæ miſerationi laudes perſolvens, omni eam devotionis ſtudio ampliare, & in divini cultus exercitio condecorare ſategit.* Et infra : *Cœnobium ſuum paſtorali cura ſapienter gubernavit, & Fratrum commoda in victu & veſtitu, cæteriſque indigentiæ humanæ neceſſariis, ſæpius adauxit.*

COENOBOLIUM, *Concilium, Conventio*, in Gloſſis MSS.Reg.Cod.1013.Alibi : *Concilium, Cœnobolium, cœtum*, ex Græco κοινοβούλιον.

COENOCOPERIUM, pro *ſepulchro*, vel *ſeretro*. Epitaphium Bartholomæi Epiſcopi Iſelani, apud Ughellum to.6.p.275.*In hoc Cœnocoperio reconditus fuit Bartholomæus Lombardus...Epiſcopus Iſelanus* 1389.

CENODORIUM, Eadem, ut videtur, notione in Hymno MS.in S.Ildevertum Epiſcopum Meldenſem : *Suſcitatus puer fuit ; Prece cunctis emicuit, Gerebatur Cenodorio, Corpus means Gornaio, &c.*

¶ COENODOBIOLUM, pro *Cœnobiolum*, Parvum Cœnobium. Rather.Veron.Epiſc. lib. Apologet. *Incenſo ab Ungariis Cœnedobiolo, ad hoc miſerabiliter eſt perventum, ut ipſe qui Abbatis falſo vocabulo ſolus geſtabat cucullam, &c.*

COENOCOQUIUM, pro *Xenodochium*, quaſi κοινοδοχεῖον Commune receptaculum. Charta Ferdinandi Regis Hiſpaniæ æræ 1099.apud Anton.de Yepez, in Chronico Ord.S.Benedicti to.5.pag.31.v.*Ut...ſit Cœnodoquium Dei in ſuſceptionem pauperum, &c.*

¶ COENODOXUS, *Vanæ gloriæ cupidus, qui famam captat*. Papias MS.Legendum *Cenodoxus* à Græco κενόδοξος.

COENOPOLIUM, *Locus ubi poliuntur & ornantur cibi*, Ugutioni. Ex Græc. κοινοπώλιον, forum rerum venalium.

COENOVEHUM. Will.Brito in Vocab.*Cœnum, lutum, Cœnovehum, Cœnovectorium, inſtrumentum eſt cum quo portatur cœnum*, vulgo noſtris *Civiere*, Manuarium ferculum quo *cœnum vehitur*, vel aliunde egeritur ac defertur.

COENOVEXIA, Eadem notione. Eadmerus lib. de S.Anſelmi ſimilitud. cap. 218. *Si egitur debemus innocentia, beneficio & prælatione uti in faciendo & recipiendo, ſicuti uſualiter portatur Cœnovexia. Quippe qui illam ſubeunt, faciem ad locum quo tendunt ; ad locum autem unde veniunt, dorſa vertunt. Tribus enim aliis modis poteſt, ſed non convenientor portari ; videlicet ut facies ſint contra facies, vel dorſum contra dorſum, vel facies ad locum unde procedere, terga vero quo ire debeant, convertantur.*

COENUBIUM. Pollutio ſic dicta à voce *Cœnum*. Gildas de Pœnitentia inter Canones Hibern. to. 4. Anecdot. Marten. col. 8. *Qui voluntate obſcœno liquore maculatus fuerit dormiendo, ſi cervisa & carne abundat, Cœnubium eſt.* III. *noctis horis ſtando vigiles, ſi ſanæ virtutis eſt.*

COEPISCOPUS. Gloſſar. Latino-Gall. *Coepiſcopus, Eveſque Compain*. Apud S. Auguſtin. Epiſt. 34. accipitur pro eo Epiſcopo, quem *Cœadjutorem* vocamus, ut & apud Paulinum Epiſt.46.ad Romanianum.

COEPISCOPI præterea videntur dicti Chorepiſcopi. Vide in hac voce.

¶ COEPIUM, pro *Sebum*, Gall. *Suif*. Statuta Maſſil.lib.2.c.33.*de Macellariis*. §.6. *Addentes inſuper hujuc capitulo, quod Cœpium non fundatur à made nec debeat fundi intra muros Maſſiliæ, nec carnes infientur cum ore, nec inteſtina beſtiarum aperiantur, nec lavenlur in portu Maſſiliæ.*

¶ COEPPE, COIPPE, pro *Quippe*. Amalthea.

¶ COERCUS, pro *Quercus*. Sic dicitur in Charta Domini de Luiniaco in Forefio an.1421.Platea quædam in qua olim fuerat Quercus : *Juxta Coercum de Lece*.

COESSE, Simul eſſe, apud S.Bernardum Epiſt.18. & Petrum Bleſenſ.Epiſt.134.& Serm.47. Occurrit præterea in Miracul.S.Marculfi n 16.

COESSENTES, Sodales, *Compagnons*. Papias : *Coeſſentes ſocii*. Ordericus Vitalis lib.3.p.477. *Tam manu quam conſilio in bellico diſcrimine præclarus inter Coeſſentes ſuos multoties probatus eſt*. Utitur paſſim, p.544.552.586.600.664.668.759.861.&c.ut & Vita S. Ephremi apud Bollaad. n. 3. Hugo Flaviniacenſis in Chron.p.256.&c.

COESSENTIA. Paſſio S.Vitalis Martyris n.6. *Gaude & lætare felix Ravenna.... quæ beati Vitalis ſepulchrali meruiſti Coeſſentia inſigniri*. [Occurrit præterea in Miraculis S.Marculfi n.16.]

COETUS, pro *quietus*, ἥσυχος, in Gloſſ.S.Benedicti, quomodo nos vulgo dicimus, *Se tenir coi*, id eſt, quietus.

¶ COEVANGELISTA, in Epiſtola Stephani Papæ VI.inter Concilia Hiſp.to.3.p.162.col.2.

¶ COEXECUTOR, Ejuſd.rei una cum aliis Cu-

rator, v.g.teſtamenti. Legitur in Teſtamento Johannis de *Nevill* apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic.p.4.10.& in Charta Sententiæ definitivæ anni 1495. ex Tabulario Monaſterii B.M.de Bono Nuncio Rotomag.*Cobexecutores Teſtamentarii* in Venditione Caſtri de Molanis an.1281.Hiſt.Dalphin.to.2. pag.106.

¶ COFA, ut *Cofea*. Vide *Cuphia*.

COFANUS, Avis Apuleio, quæ aliis *Pelicanus* ſeu onocrotalus. Vide Frideric.lib.2.de Venatione ca. 2.4.34.

¶ COFEA, Tegmen capitis, Gall.*Coeffe*. Vide in *Cuphia*.

COFFERUM, Coferum, Gall.*Coffre*, Ciſta, arca, ex Cambro Britannico *Coffr*, quod idem ſonat. Statuta Will.Scotiæ Regis: *De ſcrinio ſeu Coffero ſuo*.

Cofrum, in Monaſtico Anglic.to.3.pag.312.Gervaſius Dorobern.an.1182. *Juſſit hoc ſcriptum reſervari ....in Coffris ſuis & thesauro Wintoniæ*. Teſtamentum Geraudi de Abbatis villa an.1271. in Hiſtoria Comitum Pontivenſ.p.204. *Et unum Cofrum ad cuſtodienda ſupradicta*. [Occurrit iterum in Proceſſu de B. Petro de Luxemburgo tom.1.SS.Julii p. 537. & in Anecdotis Martenii to.1.col.1524.] *Cofri Lemovicenſes*, in Charta Petri Epiſcopi Pariſienſ.an.1218. apud Sammarthanos, id eſt, ex opere Lemovicino.

¶ Coffrus. Hiſt.Dalph.to.2.pag.176.col.2.in Inſtrum.an.1318.*Lecti & alia, Coffros, baſtes & malas*.

¶ Coffretus, Arcula, Gall.*Coffret*. Inventar. Eccleſiæ Noviom.ann.1419.ex Archivis ejuſd.*Item duo Coffreti pares trium pedum longitudinis vel circiter ferrati*. Obituar.MS.Eccleſiæ Morin.fol.42.verſo: *Conſervabuntur in uno Coffreto particulari*.

¶ Cofrium. Statuta generalia Ordinis Ciſterc. an.1213.to.4.Anecd.Marten. col. 1312. *A nullo Abbate portentur ſcrinia, quæ vulgo Cofria appellantur*.

Cofferarius, Coffrarius, *Arcarius*, qui *Coffra*, ſeu arcas Regias ſervat, in Fleta lib.2. c.14. §.3. Anglis *The Cofferer of the Kings houſhold*, Magni Oeconomi ſeu Diſpenſatoris Regis Contrarotulator, Vicarius, cujus munus eſt aliis familiæ Regiæ Officiariis ſua ſalaria, ſeu ſtipendia erogare. Steph.Skinnerus in Etymologico Angl.

Coffia, Cofia, Tegmen capitis. Vide *Cuphia*.

¶ Coffinus, ut *Cofinus*. Pluries occurrit.

¶ Coffrarius, Coffrus, &c. Vide *Cofferum*.

¶ Cofina Idem quod mox *Cofinus*, apud Rymer. to.9.p.365.col.1. *Quandam Cofinam de corio cum dverſis jocalibus...& mittere eandem Cofinam, &c.*

¶ Cofinis, Eadem notione, apud eumdem to. 2. pag.691.

Cofinus, Cophinus, ſiſcina. Capitulare de Villis c.62. *Quid de buticis & Cofinis, id eſt, ſcrinnis, &c.* [Occurrit in Statut.Maſſil.lib.6.c. cap.1.pro corbe, qua fimus in vineas defertur.]

Cofinellus, Minor cophinus, in Regula Templariorum, cap.44.[& in Hiſt.Dalphin.tom.2. pag. 397. col.2.]

Cofra. Obſervantiæ Regni Aragon. lib.9.tit. de Salva Infantion.§.9. *Verumtamen quoad munera perſonalia, vel Cofram præſtandam, vel faciendam domino loci, talis infantio non tenetur*.

¶ Cofraria, Laudes Papiæ apud Murator. to. 11.col.32.*In quibuſdam certis Eccleſiis dictus aliquibus circa feſtum Penteoſtes fiunt pauperibus convivia, quæ Cofrarias vocant, ad quæ multi conveniunt pauperes, qui per ſigna data illic invitantur*.

¶ Cofritum, Tributi ſpecies, ut videtur. Tabular.Rothonenſe: *Retwobri dat villam Cleges ſine tributo & Cofrito*.

¶ Cofrium, Cofrum. Vide *Cofferum*.

¶ Cogaccio, Coactio, Gall.*Contrainte*. Tabular. Calenſe in Charta Almaurici de Meulento an. 1266. *Abſque Cogaccione aliqua alienandi eaſdem poſſeſſiones*.

¶ Cogaster Cogastranus, Coquus ſecundarius, Ital.*Cocaſtro*. Charta viſitationis Monaſt.Caſtrenſis an.1261.ex Archivo S.Victoris Maſſil *Diſpenſarius procures coguum & Cogaſtrum*. In altera Charta ejuſdē Archivi Armar.Hiſp.n.41.legitur: *Uno ſcutifere, tribus garciferis.clavario,coco,Cogaſtrano,portario, &c.*

Cogbellinus. Charta an.1197. apud Ughellum to.7.pag.1274.*Extra parietem, juxta Gogbellines ejuſdem Petri*.

¶ Cogciones, Vide *Cociones*,

Cogechulst, Cogschult, Navium debitum, navaticum, tributum quod ex *Ceggis* penditur Germanis enim *Sebuld*, eſt debitum. Vetus Charta apud Willelmum Hedam in Odibaldo Epiſcopo Traject. *In Almere Regalis cenſus, qui vocatur Cogechulſt*. Alia Ottonis Imp.ann.949.apud eumdem: *Inſuper & tributorum, quæ Huſtata & Cogſchult dicuntur, &c. Teloneum Ceggonum* videtur nuncupari in Diplomate Waldemari Daniæ Regis apud Pontanum l.7.Hiſtor.Danicæ: *Teloneo Coggenum manent prout fuerant ab antiquo*. Vide *Cogo*.

¶ Coggo, Vide *Cogo*.

¶ Cogia, Conjux, Formulæ Andegav.art.17, *Dum cognitum eſt quod homo, nomen illi, in venditione de integrum ſtatum ſuum ad homine, nomen illo, & Cogiæ ſuæ illa, & ipſa venditione meneme* (minime) *invenire non potuerunt*. Vide *Cogive*.

Cogiaticum, Quævis præſtatio coacta. Charta Caroli III.Imp.in Hiſt.Pergamenſi tom.3. pag.399. *Nec ullat publicas funtiones, aut redhibitiones vel illicitas accaſiones, vel Cogiaticum, ſeu ſparvarios, vel operas...ſuperimponere audeat*.

Cogina, inter vaſa & miniſteria ſacra recenſetur in Charta Ferdinandi Imperatoris Hiſpaniæ æræ 1191, apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord.S.Benedicti to. 7. *Tres conca, & 3. aceres, & 2.orcoolos, & 2. Coginas, & candelaria unam, & candelabra duo, omnia hec de laton*. Vide *Cocinnula*.

Cogitamen, Cogitatio apud S.Eulogium lib. 3.Memor SS.c.5.& 7.[& in Appendice ad 22.Maii de S. Humilitate p.131.]Gloſſ.Lat.Græc.*Cogitamentum, ἐνθύμημα*. [Bis occurrit in libro 4.Eſdræ c.7, v. 57. & cap. 14. v. 14.]

Cogitare, Exiſtimare, putare. Geſta Regum Francor.cap.35.*At illa Cogitani, quod Landricus eſſet, &c.* Id eſt, *putans*.

¶ Cogitativus, Multum cogitans, Gall. *Penſif*, in Vita B. Giraldi de Salis, apud Marten. to. 6.Ampliſſ.Collect.col.1012.

¶ Cogitatorium, Receptaculum cogitationum. Tertul.de Reſurrect.c.15.*Animæ Cogitatorium*. Vide eumd.de Spectacul.ca.2.& de Anima c.14.

¶ Cogive, Conjux Formulæ Andegav.art.36. *Incipit epiſtola, quem pater & mater facit in filio... Idcirco,ego in Deo nomen illi, & Cogive mea illa dulciſſima, & à nobiſcum integra amore diligendo filia ille*. Vide *Cogia & Cogux*.

¶ Cogla, pro *Cochlea*. Vide in hac voce.

Cognabo, *Ignitarium unde ignis excutitur*. Papias.

Cognatio Spiritualis. Vide *Generatio*.

¶ Cognatus, Levir. Johannes de Janua: *Et eſt Levir Cognatus, ſcilicet frater mariti vel uxoris*. Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici VII. Cæſaris lib. 4.rubr.1.*At Regina graviſſimis affecta doloribus : hinc Cognati necem multorumque procerum deflebat interitus, quos tam infians bellum, quam lethalis aeris pernicies mor-*

morbo consumserat. Ubi Pignorius: Cognatum appellat Goleranum noto Italicismo eum qui erat viri frater. Pro quibusvis consanguineis affinibusve vox *Cognatus* accipienda videtur in Gestis Trevirens. Archiepisc. apud Marten. to.4. Ampliss. Collect. col. 216. *Contingit etiam, cum Imperator Fridericus Mediolanum civitatem magnam obsessam ad deditionem coegisset, Cognates & parentes domini Urbani Papæ inter cæteros captivos teneri, &c.*

COGNATI GERMANI, Patrueles, vel sobrini, *Cousins Germains*, Charta Communiæ Peronensis an. 1207. *Consanguinei, qui vulgo Cognati Germani appellantur. Cousin remué de germain*, in Chron. Flandr. cap. 6. id est, remotus gradu a germano.

COGNIDIUM, Potionis species apud Ægyptios, vel saltem Alexandrinos. Papias: *Cognidium, genus potionis ad bibendum*. Gregorius Magnus lib. 6. Epist. 37. ad Eulogium Episcopum Alexandrinum: *Suscepi autem benedictionem S. Evangelii Æ Marci, juxta breve vestris epistolis insertum. Sed quia Collatum ac Juristheum non libenter bibo, præsumens Cognidium requiro, quod in hac urbe post multa tempora, vestra innotescere transacto anno Sanctitas fecit. Nam nec hic à negotiatoribus nomen Cognidii, & non substantiam comparamus.*

COGNITAMENTUM, Idem quod *Adcognitatio*, Promulgatio. Capitula Caroli Calvi tit. 27. cap. 3. *Sed & illa capitula ... adcognitent, & Cognitamentum quod modo apud Confluentes fecimus, omnibus innotescant*. Infra: *Qui deinceps talia præsumpserit, sicut in Cognitamento illorum continetur, ... hoc emendare cogantur*. Vide *Adcognitare*.

COGNITIO, Homagium, nostris *Reconnoissance*, Consuetudines Catalaniæ inter dominos, & vassallos MSS. c. 49. *Debent facere in instrumentum protestationis quod faciant directum Domino majori, seu Cognitionem, vel homagium, vel aliquod aliud de quo teneatur*.

COGNITIO PLACITI, Anglis Jurisconsult. *Consurance de plée*, est privilegium, quo urbs vel civitas donatur à Rege, ut intra *libertatis* suæ procinctum jus habeat tenendi placita de omnibus contractibus & prædiis cujus ea vis est, ut si qui horum locorum incolæ in jus pro qua vis re vocentur in Curiam Regis, Majores seu Baillivi ejusmodi libertatum possint petere cognitionem placiti: id est, ut res ante ipsos ferri retractetur & judicetur. Rastallus. Adde Covellum. In Assisis Hierosolymitanis MSS. passim occurrunt hæ formulæ, *Se mettre en l'Esgard ou Connoissance de Court: Le Court esgarde & Connoit, &c.* Eadem c. 45. *Seignour ne doit faillir à esgard, ou de Connoissance de Court à home, ne à feme, qui la requiert en la Court*.

COGNITIONES, Insignia, arma, seu potius saga militaria armis & insignibus depicta, quibus Nobiles à se invicem discernuntur, & innotescunt: Anglis, *Cognisance*. Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 855. *Petrus de Maulia, aliique nonnulli fugientium, Cognitiones suas ne agnoscerentur, præcoruni*. Matthæus Paris an. 1250. *Cum viderent hostes Christi, armis, vexillis, & Cognitionibus pictuvalis, quas bene noverant, cum derisionibus superbire*. Δείγματα, Græcis. Vegetius lib. 1. cap. 18. de Militibus: *Diversis coloribus diversa in scutis signa pingebant, ut ipsi nominant, σύμματα, sicut etiam nunc moris est fieri*. Oracula Leonis Imp. de Andronico Camneno, qui Agnetem Philippi Augusti Regis Francorum filiam in uxorem duxerat: Ὁ τῷ ξένῳ δοὺς ματιαιογκραυΐτ᾽ ὦ. Le Roman de *Rou* MS.

N'a riche homme ne Baron
Qui n'ait ces lui son gonfanon,
Pu gouf agnon, ou autre enseigne,
Ou sa mesnie se restraingne,
Connoissances, ou entresaint,
De plusieurs guises escus paint,

Le Roman d'*Aubery* MS.

Sa Connoissance fu d'un pail mult cler,

Guill. *Guiart*, ubi de prælio Bovien si, de vexillo Ottonis Imp.

Cils dragons soutint la banniere
Des connoissances d'Emperiere.

Idem in S. Ludovico, ubi de Manfredo occiso:

En la chace est Mainfroi sué,
Mes onc nus homs ne pot à dire
Pour certin qui le peut ocire:
Car le jour de celes nuisances
Porta estranges Connoissances.

Hoc est, eo in prælio, alterius, seu inusitata insignia detulit. Et infra, ubi de Henrico Consentino, qui Caroli Regis arma induerat in prælio, quo Conradinum fudit:

Et premerain pour le conduire
Est li preus Henris de Cosances,
Cel jour porta les Connoissances
Du Roi, par quoi plustost peri.

Vide Gobelinum lib. 9. Comment. Pii II. PP. p. 223. & Hemricurt. de Bellis Leod. cap. 41.

COGNITOR, Judex, in Codice non semel. [Hinc in Glossis Isidori: *Cognitor à cognoscendo causa dictus, vel Executor curiosus*. Prius membrum judicem ut in Codice, posterius significat Delatorem, qui curiosus dictus est, quod in vitam aliorum inquireret, & ad Principem, quæ cognorat, deferret. Papias MS. *Cognitor præsens præsenti datur ad litem solvendam, Procurator vero etiam absens ad omnes res*. Sed id discriminis Cognitorem inter, & Procuratorem Latinis ipsis notum est. Si plura cupis, vide Gronovium 4. de pec. vet. c. 37. & Pitiscum in Lexico Antiquit. Rom.]

COGNITOR, *Qui vices sacra judicat*, in Codice.

COGNITORES etiam dicuntur ii, quos Pontifex retractandis & recognoscendis Episcop. & Conciliorum sententiis pro data occasione committebat: hos σύνοδοι vocat Concilium Sardicense can. 3. De iis Morinus l. 1. Exercit. Eccles. c. 20.

COGNITORES BANNORUM, f. Ministri, qui de multis ob *bannum* infractum impositis cognoscebant. Privilegia à Raymondo de Agouto superiori Domine castri de Malalgis an. 1348. concessa Johanni de Malalgis inferiori condomino, ex Archivo Præsidis *de Mazaugues*: *Item quod Bannerii, Extimatores & Bannorum Cognitores communes in dicto castro concorditer ..., eligantur*.

¶ COGNOMEN Romanis erat uniuscujusque nomen propium, quod nominibus gentilitiis subjungebatur: Francis vero nostratibus aliisque Recentioribus nomen est proprio nomini superadditum. De cognominibus antiquorum Romanorum consulere potes Lexicon Pitisci; de posterioris autem ævi cognominibus, quæ nos spectant, (in Instrumentis enim hujus ætatis passim occurrunt) placet hic exscribere quæ Mabill. docet lib. 2. de Re Diplom. c. 7. n. 3. & seqq. Nonnullis præmissis de nominibus adscititiis, quæ apud Francos Neustrasios viris insigniorib us & litteratis aliquando accedebant, seculo nono maxime & octavo, subjungit: Tandem sub finem seculi 10. sed maxime sæculo 11. ineunte, cognominum usus frequentari cœpit, eorumque origo processit variis ex causis. Quandoq; ab arte eorum quibus imponebatur ut *Petrus Pistor, Robertus Coquus, &c.* Aliquando ab eventu quodam, quo modo longe ante id tempus nepoti Ausonii tributum nomen *Pastori*

quia fistula primum
Pastorale melos concinuit genito,

Auson. in Parental. Epist. 12.

Nonnunquam à scommate, dicterio seu faceto dicto, unde

unde *Richardus Infanus, Guillelmus Baſtardus*, quod cognomen ipſi & Willelmus Conqueſtor aſſumit in Epiſtola ad Alanum Britanniæ Comitem, *Ego Willelmus, cognomento Baſtardus*. Ad hæc derivata ſunt cognomenta à patre vel expreſſo filii nomine, ut *Gradulfus filius Iſembardi*, in Chartario Caſtridunenſi, vel ſuppreſſo in hunc modum, *Paulus Warnefredi*, qui diaconus & monachus Caſinenſis fuit regnante Carolo Mag. Hinc orta ſunt cognomina vernacule deſinentia in *ſon*, qualia *Williamſon*, id eſt, Villelmi filius; *Jacqueſſon*, Jacobi; *Coleſſon*, Nicolai; *Pierſon*, Petri; *Jeanſon*, Joannis, & his ſimilia. Ex eodem capite prænobiles familiæ apud Anglos cenſentur, *Fitzjean, Fitzgerad, Fitzpierre, Fitzbaimon*. Quidam à matre id traxerunt, quemadmodum in Chartario Dunenſi legitur, *Paganus filius Mariæ*; & in alio S. Martini à Campis, *Herluinus filius matris ſuæ*; itemque in Charta pro cœnobio S. Remigii apud Remos, *Petrus filius matris ſuæ*, forſan quod iſti inter nothos haberentur, ignoto patre. Denique ut alia prætermittam, cognomina non raro deſumta ſunt ex loco urbe ac regione; hinc *Herbertus Brittø, Rainbaldus de Calniaco, Thomas de Marla*. Sic nobiles plerique à loco dominii ſui cognomentum ſuum acceperunt; unde familiæ Codiacenſis, Torinenſis, Cheriſiacenſis & aliæ perilluſtres. In Chartario Uſerchenſi apud Lemovices legitur ejuſmodi cognomentum duplex, à patre ſimul & loco dominii acceptum, ubi *Geraldus Petri de Noalat*, id eſt filius Petri de Noalas, *dedit Deo & ſanctæ Petro pro anima patris ſui ac matris ſuæ partem ſuam de terra de Molnat in parrochia S. Vincentiani, & quicquid in eam requirere poſſet juſte aut injuſte vel aliquis per ipſum; & abſolvit ſevales ſuos ut dent ſancto Petro. Hoc donum fecit in manu domni Gauberti Abbatis cum libro*, ſub annum 1099. ubi habes cognomen duplex, unum à Petro Giraldi patre, alterum à *Noalas*, qui locus eſt in pago Lemovicen. unde nomen traxit illuſtriſſima familia de Noaliis, &c.

Itaque ex his omnibus, aliiſque captibus orta ſunt varia familiarum nomina, quæ primo incerta cum fuiſſent, poſtmodum fixa & propria eſſe cœperunt. Scommatica ſeu joculatoria nobilium nomina quidam corrupta putant, depravatis prædiorum vocabulis, à quibus illa originem ducebant. At certum eſt, permulta, ſaltem promiſcui vulgi atque etiam nobilium quorundam, ab origine ex dicteriis impoſita fuiſſe; qualia ſunt in optimæ notæ Chartario Dunenſi Majoris-Monaſterii, ſcripto ante annos quingentos: *Odo Malæ Muſcæ, Rothertus Muletus, Rainaldus Baſtardus*[1], *Conſtantinus Joculator, Vivianus Nimium habens frumentum, Bernardus Malapavola, Raberius Tinceuſus, Guavinus ſine barba, Guavinus Rabiardus, Archembaldus Feliolus, Guarnerius Oculus canis, Archembaldus Pejor lupo, Odardus de Paliardo, Petrus Mullaquus, Rotbertus Flagellum, Hubertus Minat bovem*, &c. Sed præ his illuſtres fuerunt *Fulco Rufus, Goſfridus Griſegonella*, Comites Andegavenſes, aliique non minoris dignitatis. Qui à prædiis cognomina ducebant, aliquando varia pro tempore, & prædiorum varietate cognomina ſibi adferibebant; ex quibus Drogo ex familia Bovenſi qui ſub Rotberto, & Henrico Regibus vixit, interdum *Bovenſis*, interdum *de Papyriaco*. Ingelramnus ejus filius, promiſcue *Botbvenſis, Codiciacenſis & de Fara*: Thomas denique Ingelrami filius, de *Fara vel de Feria, Codiciacenſis, de Marna*, ſeu *de Marla* cognominabantur.

Hæc cognomina raro imponebantur Epiſcopis, Clericis, Monachis & Feminis: forſan quod illorum dignitas & tituli eſſent cognomenti loco ad eos deſignandos: neque ſcommatica vocabula decerent ſacri Ordinis Miniſtros; nec dignitatum ſæcularium nomina, quæ à prædiis deducta erant, eis convenirent. Natæ feminæ conjugatæ non alio paſſim quam mariti ſui nomine gloriabantur. Invenio tamen quoſdam ex Clericis & Monachis cognomine affectos ſæculo 11. deſinente in eod. Chartario Dunenſi, Uſerchenſi, & alibi.

Eodem ſæculo ineunte rara erant ejuſmodi cognomina, ut patet ex chartis regnante Rotberto editis: poſtea vero ſub Henrico & Philippo Regibus trita reſſa cœpit; tametſi pauca per id tempus ad poſteros tradecebantur: quod ſæculo 13. uſitatius fuit. In Charta quadam ſæculi 11. qua Herveus Grivellus Monachis S. Martini quaſdam res concedit, nominantur ejus fratres, *Reginaldus* abſque cognomento, & *Hugo Morellus*: quod cognomen penitus à Grivel o diverſum eſt. At in eodem Chartario inveniuntur plures *Borelli, Bocherii, de Canta-merula, Pagani, Dafreati, de Garlanda*, quæ familiarum cognomina eſſe conſtat. Porro hæc cognomina in Chartis, maxime in ſubſcriptionibus, non continuo ac recto ordine poſt nomen, ſed ſupra inter lineas adſcribi ſolebant; unde & *Supra-nomina* dicta volunt viri docti, quæ vox reperitur in chartariis maxime Italicis; tranſiitque ad noſtrum Gallicum idioma, vulgo *Surnom*. Niſi id ita dictum maveli, quod ſupra primarium nomen accederent, quaſi ſecundaria. Hactenus Scriptor diligentiſſimus. Vide *Supranomen*.

¶ COGNOMENANS, COGNOMINANS, Cognominatus, appellatus. Charta Wandemiri an. 690. inter Inſtrum. Hiſt. S. Germani à Pratis pag. 5. col. 1. *Villa Cognominante Gomarioviila in pago Stampenſi*. Charta Dagoberti Regis Franc. to. 1. Annal. Benedict. pag. 685. col. 2. *Villa Cognominante Iticinoſcoam in pago Pariſiaco*.

¶ COGNOSCENTIA, Cognitio, ſcientia. Reſponſio Marini Victorini Rhetoris ad Candidum Arrianum apud Mabillon. tom. 4. Analect. p. 158. *O altitudo divitiarum & ſapientiæ & Cognoſcentiæ Dei*. Ibid. pag. 266. *Deum dicemus ſupra omnem exiſtentiam, ſupra omnem vitam, ſupra omnem Cognoſcentiam*.

1. COGNOSCERE, Coire, miſceri. *Stupro Cognita*, apud Lamprid. in Heliogabalo. Vetus Pœnitentiale MS. *Qui in Quadrageſima ante Paſcha Cognovit uxorem ſuam, &c.* Ordericus Vital. lib. 10. *Poſtea ſponſam ſuam... Cognovit, quæ ſequenti anno filium ei peperit*. Michael Scotus de Phyſion. cap. 7. *Nec ſe permittat Cognoſcere à viro per 7. dies*. Occurrit paſſim in Sacris libris. Vide Appendicem ad Concilium Lateranenſe III. part. 6. c.10. 17.

2. COGNOSCERE, Fateri, agnoſcere, noſtris *Avouer reconnoitre*. Ordericus Vitalis lib. 11. *Et proditionem, quam fecerat, palam Cognovit*. Ita *Cognoſcens latre*, eſt *confitens* in Legibus Edw. Confeſſ. cap. 26. *Juſtitia Cognoſcentis latrocinii ſua eſt*. Adde Bracton. l. 3. tract. 2. c. 33. 34. 35.

¶ 3. COGNOSCERE, Approbare. Atto Vercell. de preſſuris Eccl. apud Acherium Spicil. to. 8. pag. 86. *Inutiles namque Sacerdotes internus Judex & provebis & non Cognoſcit, quia quos permittendo tolerat, profecto in eis judicium probationis ignorat*.

¶ COGNÛS, à Gallico *Coin*, Angulus. Epiſtola Guillelmi Meldenſis Epiſc. ad Clementem Papam an. 1383. inter Inſtrum. ejuſdem Eccleſ. to. 2. p. 241. *Primo ex parte anteriori Eccleſiæ Meldenſis incipiendo à domo, quæ eſt in oppoſito Cogni domus noſtri Epiſcopi... ſicut protenditur vicus ex utraque parte uſq; ad Cognum Eccleſiæ Meldenſis excluſive*.

COGO, Navigii genus, quod *Cogs*, Angli dicunt, Galli *Coquets*. Matth. Paris an. 1218. *Præparatis Cogonibus, Galeis & aliis navibus onerariis*. Thomas Walſingham. in Ricardo II. p. 199. *Cujus ſumma ſe extenderat ad 37. galeias, 8. Cogones, & nonnullas bargias*. Occurrit infra non ſemel, pag. 201. 318. 319. 320.

322. ut & apud Vincentium Bellovacen. lib. 31. Speculi Hiſtor. cap. 83. 84. Jacobum de Vitriaco lib. 3. Hiſtor. Orient. pag. 1136. in Chronico Sclavico incerti auctoris apud Erpenium Lindenbrogium ann. 1361. [apud Martenium to. 3. Anecd. col. 288. in Epiſtola Jacobi Epiſc. Accon. ad Honorium III. Papam, & col. 296. in altera ejuſd. ad eundem. Epiſt.] &c.

COGGO, apud Godefridum Monach. in Chron. ann. 1218. Matth. Weſtmonaſter. ann. 1066. & 1296. pag. 221. 429. & in Diplomate Waldemari Daniæ Regis an 1326.

KOGGE in Hiſt. Archiep. Bremenſium: *Peſuerunt magnam navim, vulgariter dictam Kogge, cum armatis viris.* Vide Pontanum lib. 1. Rerum Francic. c. 9. p. 53.

GOGGA, Hiſt. Hierof. 50. *Naves, quas vulgo Coggas dicunt.* Matth. Paris an. 1218. 600. *Naves & 24. Coggas bene paratas.* Ita etiam Matth. Weſtmonaſter. an. 1216. p. 276.

¶ COCA. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1218. *Templarii Milites in quadam eorum Cocca intrantes, fluvium tranſire volentes, &c.* Pluries occurrit ibi ſemel vero in Statutis Maſil. l. 4. c. 1.

COCCA, apud Joannem Villaneum lib. 11. c. 107. lib. 12. cap. 38.

¶ COCKA, apud Careſinum MS. an. 1379. Petrus de Dusburg in Chronico Pruſſiæ c. 1. *Cujuſdam navis dictæ Cocka Teutonice.*

COQUA, apud Nangium in Philip. III. Rege Franc. p. 519. [& apud Rymerum to. 8. p. 354.]

COCHA, in Memoriali Pauli de Paulo apud Joan. Lucium in Hiſt. Dalmatica p. 431. 437. [apud Rymer. to. 4. p. 702. col. 1. & 2. in Memoriali Poteſtatum Regienſ. ad an. 1218. & in Chronico Aſtenſi ad an. 1322.]

COCHO, apud Richardum de ſancto Germano in Chron. an. 1217.

COECO, apud Oliverium Scholaſticum de Expugn. Damiatæ: *Quatuor Coccones, ſuper quos ædificata fuerant propugnacula ad capiendam civitatem.* Et infra: *Cbcones propugnaculis & caſtellulis, virisetiam armatis, cum galeis & aliis navibus ſequentibus ... immerſionem evaſerunt.* Utitur etiam non ſemel Godofridus Monach. an. 1218. ut & Matth. Weſtmonaſt. an. 1066.

COCHETUS. Charta Philippi Auguſti an. 1216. pro Comite Bellimontis: *Si vero contineatur in balco vel in Cocheto merrenum ad dolia facienda, &c.* Cochet & Coquet, Gallis. Will. *Guiart.* an. 1304.

Ains veſaiſ ſes veſſiaus bourder,
Dont il ot là Quoquez & barges,
Et grans nez profondes & larges.

Infra:

Euviron les nès n'a batel,
Tant ſoit bien formé a loquet,
Petite barge, ne Coquet.

Eodem anno:

Aucuns d'eus haut ès mas repuient,
Pour traire & pour lancier à plain.
Chaſtel & Coquet ſon ja plain
D'autres gens que de gar çoneaus, &c.

Anglis Cocket, eſt Schedula à publicanis mercatoribus tradita, qua ſignificatur mercatorem debitum vectigal ſolviſſe. Vide Stephan. Skinnerum in Etymolog. Anglico tit. de Vocib. forenſib. [& infra Coket 2.]

A voce Gallica *Coque*, id eſt, concha, teſta, deducit Spelmannus, quod ejuſmodi navigia concharum formam referant. Certe ab ejuſmodi navium figura, vel uſu, currus noſtros publicos viminibuſque contextos, appellatos admodum probabile eſt: vel quod, non ut hodie in longum porrecti, ſed rotundi quodammodo eſſent: vel certe quia ut Cogones ad transvehendos itinerantes addicti potiſſimum eſſent, ita & currus iſti publici. Alia de vocis *Coche* Commentantur Ludovicus *de la Cerda*, in Adverſariis c. 125. n. 12. & Ægidius Menagius in Orig. Gall.

¶ COGOCIA. Vide *Cucucia* poſt vocem *Cucus*.

¶ COGOLUM, Incerta notione legitur in *Guadelii*.

¶ COG-SCHULT. Vide *Cogecbulſt*.

¶ COGUX, pro *Conjux*. Vett. Formulæ Andegav. art. 34. *Incipit epiſtola. Ego enim illi faceor me hac epiſtola facere debere, quod ita & feci, ad Conjuge mea illa propter amore dulcedinem ſuam & ſervicium circa me impendetis, cedo tibi atque tranſcribo capſa de caſa cum ipſo villare, ubi ipſa caſa veſedis.*

¶ COHABITATOR, Stuprator, concubinarius. Statuta Collegii Ardacenſis art. 37. apud Raimundum Duellium lib. 1. Miſcell. pag. 126. *Item diſtricte inhibemus, ne aliquis Canonicorum vel Vicariorum ſit manifeſtus Cohabitator, taxillorum luſor, tabernarius aut pugnator.*

¶ COHÆRENTIA, ſ. Appendix, Gall. *Dependance*. Chron. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 537. *Quamdo vadit in viam publicam ſub monte ſupradicti Monaſterii, & pergit in ſoſſatum prime Cohærentie.* Ibid. col. 655. *Dederunt in hac Monaſterio portionem ſuam de ſupradictis caſtellis de Forano & colle de Nera, cum Eccleſiis, placitis, ſodris, uſibus, pertinentiis & datis de caſtellanis, infra fines & Cohærentias prædictas.* Vide *Adhærentia* 2.

¶ COHERCIO, COHERTIO, pro *Coertio*, vel *Coercitio*, Jus *coercendi* ſeu cogendi & in delinquentes animadvertendi. Charta Pariagii Philippi Franc. Regis cum Epiſcopo Mimatenſi an. 1306. in Tabulario ejuſd. Epiſcopi: *Ad nos pertinet pleno jure quoad majorem juriſdictionem & Cobertionem & diſtrictum temporalem.* Compromiſſum Henrici III. Angl. Regis, &c. an 1240. apud Rymer. to. 1. p. 390. col. 1. *Cobertioni & juriſdictioni Domini Cantuarienſis Archiep... ſe partes prædicte ſummiſerunt.* Charta ejuſdem Henrici an. 1255. apud eumd. Rymer. tom. 1. p. 566. col. 2. *Subjicientes nos Cobercioni Domini Papæ, ut ſi contra prædicta in aliquo, quod abſit, venitamus, ipſe per cenſuram eccleſiaſticam, abſque ſtrepitu, nos ad plenam præmiſſorum obſervationem compellat. Cobertionis canonicæ poteſtas* in Commiſſione Epiſcopi Cantuar. ad inquirendum de damnis in Wallia Eccleſiæ illatis, apud eumd. Rymer. to. 2. p. 279. *Cobertio banni*, id eſt, coactio vel compulſio delinquentis ad *bannum* ſeu mulctam impoſitam exſolvendam, in Pacto Regis Arragoniæ cum Berengario Magalonæ Epiſcopo an. 1272. *Cobercion*, in Concordia facta inter Cœleſtinos Avenion. & Comitem Luxemburg. apud Acher. to. 9. Spicil. p. 308. *Et quant à ce nous obligeons & ſoubmettons a la juriſdiction & Cobercion de noſtre S. P. le Pape, du Roy noſtre Sire, & de toutes autres & Cobercions tous le biens temporels de noſtredite Egliſe preſens & à venir. Cobertioni* fere adjungitur *Juriſdictio*, quoniam, ut ait Paulus l. fin. ff. de Off. ejus cui mand. juriſdict. *Juriſdictio ſine modica Coertione nulla eſt.*

COHIBERE, COHIBENTIA. Vid. *Conbibere*.

¶ COHIBILIS. Vide *Cobibuli* poſt *Conbibere*.

¶ COHIRCINATIO, Hircina laſcivia. Apuleius in Apologia: *Quæ tamen omnia in paucis annis ita bic degulator ſtudioſe in ventrem condidit, & omnimodis Cebercitationibus dilapidavit.*

¶ COHIVUM, κάνδιβον μέτρον, *Calix, roſa elata*. Supplem. Antiquarii.

¶ COHOB, COHOBARE vel COOPTARE, *eſt quum materia ſæpe cum liquore imbibitur, ac deſtillando liquor iterum abſtrahitur. Item cum herba contunduntur, & in vaſe putrefiunt, donec pure ab impuro ſeparari poſſit*. Roch. *de Baillif* in Dictionario Spagyrico.

¶ CO-

¶ COHOPERTURA. Vide *Coopertura*.

COHORTALES, COHORTALINI, CURTALINI, dicti primum Officiales Præfecti prætorio, ut docet lex 1. Cod. Theod. de Cohortal. & lex 4. eod. Cod. de Diversis Offic. Gloſſæ veteres: *Cohortalinus*, Θυρωρὸς τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως. Poſtmodum Rectorum Provinciarum Officiales ita appellati: *Apparitores Cohortales*, in l. ult. de Cohort. *Cohortalis militia*, l. 1. hoc tit. *Cohortalini*, l. 26. 28. hoc tit. de quibus plene eodem titulo. Marcianus Imperat. in Edicto contra Eutychen parte 3. Concilii Calched. c. 12. Ἀλλ' ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ σφραγὶς τῆς ἐκκλησίας, ὁ πατὴρ Λέων, ὁ τῶν Χριστιανῶν βασιλεὺς, ὁ τῶν Κωνσταντίνου, ὁ τῶν Θεοδοσίου. Τὴν αὐτὴν γὰρ τῶν κόρτων, Auctori Vitæ S. Georgii Epiſcopi Amaſtreni n. 29. Notitia Imperii p. 107. 182. *Ab actis, Subadjuvam, Exceptores & reliquos Cohortalines, quibus non licet ad aliam tranſire militiam ſine annotatione clementiæ principalis*. Horum etiam mentio in Novellis Theodoſii Imp. Paulinus Epiſt. 7. ad Severum: *Nos adeant & reviſant conſervuli & compallidi noſtri, non veſtibus pictis ſuperbi, ſed horrentibus ciliciis humiles, nec clamyde Curtalini, ſed ſagulis palliati*. Chlamys autem propria erat militum. Sic porro appellatos videtur innuere Paulinus, quod *in Curti* Præfectorum militarent, hoc eſt in Prætorio, vel Palatio. His præerat Κόμης τῶν κόρτων, de quo [Continuator Theophanis l. 1. n. 3. 4. &] Gloſſæ Baſil. in V. Δουκικῶν.

¶ COHORS, COHORTIS. Vide in *Cortis*.

¶ COHOS, *eſt omne quod cutis in toto corpore comprehendit ac concludit*. Roch. *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

COHUÆ, vulgo *Halles*, Porticus nundinariæ, interdum ipſa placitorum fora. Charta Aymerici Vicecomitis Thoarcenſis an. 1250. *Quod ipſe Aimeri us ſucceſſoreſque ſui, ſive Podii Bellicardi poſſeſſores pro animæ prædicti Theſaurarii & libras annui reditus ſolvere teneretur de redditibus & proventibus Cohuæ prædicti Podii Bellicardi, vel de aliis proventibus prædicti Caſtri, ſi dictam Cohuam proceſſu temporis contingeret deperire*. Alia Gaufredi de Liſiniano an. 1232. *Platea in qua ædificata eſt Cohua mercati Volnenti, & quidquid in ipſa Cohua ædificatum eſt, &c.* [Charta Guillelmi Abbatis Nobiliacenſ. an. 1262. apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MS. p. 869. *Quitamus dicto Comiti 6. ſolidos annui reditus, quos percipere ſolebat Prior ejuſdem loci in Conbua dictæ villæ ratione decimæ aſſignatæ dicto Prioratui à Comite Marchiæ per ordinationem D. Epiſcopi Xantonenſis, pro eo quod dicta Cobua ſita eſt in Cimiterio dictæ villæ*.] *Cobua Niortenſis*, in Chartis an. 1353. [*Cobua Rhedonenſis*, Rhedonenſe Palatium Ducis Britanniæ minoris, ut interpretatur Lobinellus noſter in Gloſſar. ad calcem Hiſtor. Britan.]

COHUAGIUM, Vectigal & tributum ex *Cobuis* penſitari ſolitum. Arreſtum S. Michaelis in Norman. 1278. 2. Regeſto Joan. de S. Juſto fol. 39. in Camera Comput. Pariſ. *De Templariis qui dicebant quod homines ſui debebant eſſe liberi à ſolutione Cohuagii per chartam ipſorum. Concordatum fuit, quod ſi Cobuam intrare velint, Cohuagium ſolvent*. Charta fundat. Monaſterii Guerchenſis in Britannia: *Dono etiam eis decimam molendinorum, & decimam Cohuagii de Guerchia, ad uſum autem Sacriſtæ dono 60. ſol. Subſacriſtæ 30. ſol. in redditu Cohuæ meæ*. Alia fundationis Abb. Saviniaci ab Henrico II. Angl. Rege: *Quieta de omni telloneo ... paſnagio, pontagio, Cohuagio, pallagio, &c.* [Profeſſio clientelaris Domini *de la Tremouille* exhibita Comiti Andegav. ann. 1473. *Item ſomme de beurre venant de Bretagne doit deux deniers d'entrée, maille de Coutume, & un denier de Cohuage; & ſi elle n'eſt toute vendue à icelui jour, & il arrive que le Marchand la rapporte à huitaine, il ne payera que le Cohuage*. Hinc liquet Co-*huagium* non eſſe eum *Coſtuma* confundendum.]

In plerisque Normanniæ & Pictonum vicinarumq; regionum municipiis, *Cobuæ* vocantur judicum auditoria, quod in his porticibus ut plurimum judicia fua exerceant judices pedanei: unde Chopinus in Conſuet. Andeg. *Cobuas* veteri Normannico idiomate dictas cenſet, ſubtili magis quam veraci etymo, à *Coeunte illuc litigatorum multitudine*: cum potior ſit ſententia à voce Latina *Chaos* deductum vocabulum. Eſt enim *Cobua*, indiſcreta & promiſcua hominum multitudo. [Hinc Menagius à *Convicium* vel *Convocium* arceſſit; felicius, ut puto, ab Armorico *Coui*, quod idem ſignificat.] Ordinationes Scaccarii Normanniæ an. 1383. *Item que les Baillifs & Vicomtes ſoient diligens d'aller en Cobue dedans prime le premier jour de leur auditoire, & aux autre jours ſubſequens, continuellement dedans ſept heures du matin, & dedans de ix heures de relevée, afin que le peuple puiſſe eſtre mieux, & pluſtoſt expedié*.

COHUM, *Corrigia, qua jugum ad temonem religatur*. Joan. de Janua.

¶ COICTANUM. Vide *Coctanum*.

¶ COIFA. Vide *Cuphia*.

¶ COILTA, Culcita, Gall. *Coite*. Chartar. S. Vincentii Cenoman. fol. 41. *Hugo famulus S. Vincentii dedit Mariæ neptiſuæ ... dimidium modium ſiliginis, & plenam minam, cum arcba in qua annona reſervabatur, & unam Coiltam*.

¶ COINDIGENA, Simul indigena, qui una habitat. Innocent. IV. Papa in Epiſtola de Canonizatione B. Edmundi Archiep. Cantuar. tom. 3. Anecd. Marten. col. 1854. *Affluite gaudio & ſpem tutam aſſumite de Coindigena terrenorum facto compatriota Cœleſium*.

COINQUINARE, per σπιλαίνω, ῥύπῳ, pollui, apud Columbanum de Pœnitent. menſura. [Papias MS. *Coinquino, as, Stercorare, ſimul peccare*.]

COINTISES. Matthæus Paris an. 1252. *Mille enim Milites & amplius veſtiti farco ut vulgariter loquamur, Cointiſes in nuptiis ex parte Pegis apparuerunt*. Galli *Coints* dicebant cultos, ornatos, elegantes, *Compos*, unde vocis origo. [Hanc potius arceſſerem à Celtico vel Armorico *Coans*: quod idem ſignificat.] Hinc *Cointoier*, pro *ornare*, in Statutis S. Ludovici lib. 1. *Et ſon lit & ſa robe à Cointoier, & un fermail, &c.* In libro MS. cui titulus, *Le livre des Moralitez* ponitur *Cointiſe* inter virtutes: ubi ſic deſcribitur: *Honeſte eſt departir en 4. choſes, en Cointiſe, en forche, en droiture, en atempranche. Cointiſe eſt une vertu qui fait connoiſtre les bonnes choſes des mauvaiſes, & enſeigne à departir les unes des autres*.

Sed aliud eſt *Cointiſe* apud Matthæum Paris. Sunt enim veſtes elegantiores, & levioris materiæ, cujuſmodi ſunt ſaga militaria ex ſerico vel ſubtiliori alio panno: & vittæ tenuiores, aut lemniſci, quibus caſſi ies, haſtæ, & equi ipſi exornabantur. Quo ſenſu vocem *Cointiſe* perpetuo uſurpat Willelm. *Guiart* in Hiſt. Franc. MS. Sic enim ille ad an. 1105.

La ot tante enſeigne orfreſée
Du lonc des rens en lair aſſiſe,
Tant byaume brun, tante Cointiſe
De joie parfaite & triſte.

Sub an. 1304.

Cil Eſcuier ot le jour miſe
Sus ſes armes une Cointiſe
De gueules ſans euvres tremées
Fors molettes d'argent ſemées.

Infra deſcribens navalem Francorum exercitum ante Ziricz eam:

Couleurs jaunes, indes, & rouges,
Vers, vermeilles, & deſguiſees

Peu-

Peuvent ilene eſtre avicès
Et Cointiſes qui leur apendent.

Alibi:

La nef croiſt, galies chancelent,
Qu'en ajoignant des bords aſſiſes,
De tuniques & de Cointiſes.

Sub an. 1268.

La veiſſiez Cointiſes bruire,
Et aval le vent freteler.

Et an. 1304. de prælio in Monte Pabul. commiſſo, has *Cointiſas* belle deſcribit:

Les atours de diverſes guiſes,
Les paremens & les Cointiſes
Dont li flos d'eus eſt aſſenè
Ne deviſeroit homme nè,
Comment que il i entendiſt,
Le pais fuiſt & reſplendiſt
Auſſi clerement comme eſpars
De Gens armez de toutes pars.
Car le ſoleil s'eſt embatus,
Es garnemens à or batus,
Que cil ont ſur leur armeures,
A beles entreleceures,
Si très gentes que ç'eſt merveille,
De ſoie Inde blanche, vermeille,
Jaune, vert ſore, ardant, & perſe,
Petoide de tache terſe,
Et n'eſt pas miſe par monciaus,
Qui bien prend garde aux lionciaus,
Aux oiſelez, aux beſteletes,
Qui d'euvres polies & netes,
Sont là par diverſes couleurs,
Ne li ſouvient de ſes douleurs.
Or fin, qui tant eſt agreable,
Roſe, ſinople, argent & ſable,
Vermillon & azur & mine.
Que les biaus atours enlemine,
Reflamboient par eſtancelles
En riches eſcus & ſeles,
En çaintures & en tiſſus,
Sur ceus qui ſont aux chams iſſus.

¶ 1. COINUS, *Arboris genus*. Verus Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Eſt malus Cydonia, Gall. *Coignaſſier*, cujus fructum *Coin* appellamus.

¶ 2. COINUS, Typus, quo ſignatur moneta, Gall. *Coin*. Extrav. Comm. de dilationibus in Hierolexico Macri: *Fabricari faciant florenos auri ſecundum formam & ſignum & Coinum Florentiæ*.

¶ COIPHA. Vide *Cuphia*.

¶ COIRATORIUM, Officina ubi coria præparantur, in Charta anni 1212. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 166.

¶ COISELLARIUM Molendinum. Vide in *Molendinum*.

¶ COISINUS, Coissinus, à Germanico *Kuſſen*, Pulvinus, Gall. *Couſſin*, Ital. *Coſſino*, Hiſp. *Cuxin*. Ordinar. Eccleſiæ Lexovienſis 13. fæculi: *Paratur cathedra ſi Epiſcopus præſens ſit cum palliolo & Coiſino*. Legitur ibidem *Coiſſinus*. Donatio Aſcelinæ an. 1295. ex Chartulario S. Martini Pontiſar. *Tres Coiſſinos plumeos*. Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Coiſſino antiquo qui ſolebat poni ſubtus librum ad altare*. Legitur alibi non ſemel. Vide *Cuſſinus*.

COITANUM. Vide *Cotanum*.

¶ COITATERE, Deferre, à Gall. *Quitter*. Hiſt. Harcur. tom. 4. pag. 2173. in Charta Roberti Comitis Mellenti: *Si Miles vel alius & quicumque aliquando Coitatevit caſtrum, vel exitum ſori fecit, capiatur, & donec inde nobis fatisfecit, teneantur feoda, non ita volumus ſolvi eis, quia debitum ſervitium inde fecerint, ut homines Coitatere nullum inde habeant impedimentum. Quod ſi facere negavit ponatur in poteſtate Majoris & Parium, ſit ut faciant emendari*.

COITINERARIUS, Socius itineris, in Actis 37. Martyrum Ægypt. n. 4. apud Bolland. 18 Jan. [*Cotinerans*, in Translat. S. Caſſiani apud illuſt. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ cap. 361.]

1. COKET, Coketa, Menſuræ ſpecies, forte ex Latino *Concha*: nam *Concha* menſura aridorum fuit, uti in hac voce docemus, apud Anglos. Fleta lib. 2. c. 9. §. 1. *Panis de Coket de eodem blado & eodem buſtello*, Infra: *Panis vero integer quadrentalis frumenti ponderabit unum Coket & dimidium*. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 39. *Ordinatum eſt quod ſit trona ad lanas ponderandas... & ſit ibi Clericus ad tronum, qui... poteſt convenienter eſſe Clericus Coketæ Regis*. Vide *Cogo*. Steph. Skinnerus in Etymologico Anglico, ait *Cocket bread*, videri dictum panis quoddam medium genus inter puriſſimum, ſeu ſimilagineum, & viliſſimum furfureum, [Gall. *Pain de meuage*: Jilludq; quod *Coketo*, ſeu cymba in urbem advehitur, quemadmodum Pariſienſes *Pain chalant* vocant, quod *Chelandio* deportatur. Vide *Chelandium*.

¶ 2. COKET vel Cocket, Eiſdem Anglis, ſignum vel ſigillum quo præfecti portorio ſignant merces, pro quibus debitum vectigal exſolutum eſt. Charta Henrici IV. Angl. Regis apud Rymer. tom. 8. pag. 573. *Omnes homines venientes cum lanis, coriis vel pellibus vendendis ſine ſigno, quod vocatur Coket, & mercandiſas illas ſeiſiunt ad opus Epiſcopi tanquam forisfactas*. Vide *Coquettum*.

¶ Coketare, Merces ſigno *Coket* dicto obſignare. Charta Edwardi III. Regis Anglor. an. 1341. apud Rymerum tom. 5 pag. 274. *Statuimus & concedimus, quod omnes lanæ & mercandiſæ prædictæ, quas extra portus dicti regni noſtri non cuſtumatas, nec Coketatas educi contigerit... nobis ipſo facto forisfactæ ſint & confiſcatæ*. Ibidem pluries occurrit & alibi.

¶ Cokettum, apud eumd. Rymer. ibid. in Charta Edwardi III. Reg. Angl. *Et ſi dicti Major & Conſtabularii dictas lanas & mercandiſas, ſic ſine cuſtuma vel Coketto eductas inveniant, habeant pro ſcrutinio ſuo unam, & nos alias medietatem lanarum*.

¶ 1. COLA, *Genus pigmenti, quod Græci Accidam dicunt*. Papias MS. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501.

¶ 2. COLA, *Cervisia*. Idem Papias MS.

¶ 3. COLA *ſit, cum jam ſententia ſenſum præſtat, ſed adhuc aliquid de ſententiæ plenitudine ſupereſt. Et mediam diſtinctionem vocamus, quod punctum ad mediam litteram ponimus*. Papias MS. Bituric. *Cola vel* potius *Colum* à Græco κῶλον, punctum ad mediam literam appoſitum eamdem apud Veteres vim habebat, quam habent apud nos duo puncta vel etiam virgula cum puncto.

4. COLA, Vaſculum, &c. Vide *Colum* 3.

¶ 5. COLA, pro *Accola*, Incola. Amalfridi traditio de cella Hunulfi curte inter Inſtrum. to. 3. Gall. Chriſt. col 27. *Una cum terris, manſis, caſticiis... ædificiis, Cotabus, mancipiis, campis, ſilvis*.

¶ 6. COLA, γεγγλυφωμένη πέτρα, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ κειμένη, B. γεφυρικόν. *Vindemiatoris inſtrumentum, prelum*. Supplem. Antiquarii.

COLACIUM, Collocium, Collatium, [ſ. Horreum aut aliud ædificium ita dictum, quod frumentum vel alia in eo *Collocarentur*.] Charta Adelfonſi Imp. Hiſpaniæ æræ 1184. apud Anton. *Pepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. pag. 447. *Cum ſuis ſolaribus, cum Colaciis, & cum ſuis terminis ubicunque ſint, &c.* Alia Ferdinandi Regis Caſtellæ æræ 1227. apud eumdem tom. 1. *Cum Collociis & ſolaribus, cum pratis, paſcuis,*

ſcuis, aquis, nemoribus, deſeſis, cum montibus & fontibus, &c. Alia Honorii III. PP. ibidem: *Eccleſias cum decimis, Collatiis, poſſeſſionibus, & aliis pertinentiis, &c.* Adde Colvenaczium in Hiſt. Segovienſi cap. 16. §. 1.8. cap. 18. §. 3.

¶ COLACRITÆ, Cælio Rhodigino Lectionum Antiq. 8.9. Gr. Κολακρίται, ſunt Quæſtores pecuniarum ad res divinas, imo & civiles erogatarum.

¶ COLACTANEUS, Collactaneus, ſimul lactens, ab una matre vel nutrice educatus. Pignorius apud Hofmannum in Lexico ad vocem *Collactaneus*:

D. M.
KALOCERUS
PUBLICUS
ELAENO
COLACTIO
B. M.

COLACUS, Colagus, Piſcis ſpecies, [Vaſconice *Cola*, Gall. *Clauſe.*] Charta Sanctii Regis Navarræ æra 1125. apud Sandovallium in Epiſcopis Pampilon. fol. 75. *Confirmavi etiam pro remedio peccatorum meorum, ut quicunque adduxerit piſces, ex quacunque parte ad Pampilonam de unaquaque carcata, donet ad ſanctam Mariam de lezna,* (leg. *leſda*) *unum Colacum, aut ejus pretium.* [Charta Guillelmi Archiep. Burdigal. inter Inſtrum. tomi 2. Gall. Chriſt. col. 284. *Propoſuit Abbas Amalvinum de Blancafort injuſte exigere in villa de Macau avenam & panem ad canes, & gallinam ad accipitrem & Colacum in ſingulis retibus.*]

Colacus. Conſuetudines Eccleſiæ de Regula, tom. 2. Bibl. Labei: *Si extraneus portaverit duodenam lampredarum, denarium dabit, ſi 12. Colagos portaverit per aquam, unum dabit.*

COL.ÆPIUS. Fragm. Petronii: *De bulla faciet piſcem, de lardo palumbum, de perna turturem, de Colæpio gallinã.* [Nodotus habet *de Colo ſuis*, alii de *Coliphio.*]

COL.ÆRIGERATUS. Viſitatio Theſaurariæ ſancti Pauli Londinenſis ann. 1295. *Caſula de rubeo ſameto que fuit Fulconis Epiſcopi, cui opponitur dorſale Colæriger atum interlaqueatum de fine auro, &c.*

¶ COLAFIZARI. Vide *Colaphus.*

¶ COLAGUS. Vide *Colaphus.*

¶ COLANIUM, f. *Calamarium.* Hiſt. Affligen. apud Acherium to. 10. Spicil. p. 617. *Ipſe religioſiſſimus Prælatus cum animadverti ſſet multa perperam & contra Majorum ſcita in diſciplina regulari aſſignari, arripuit Colanium, & veteris obſervantiæ veſtigia in litteras miſit, duobuſque voluminibus ſtatuta & obſervantias deſcripſit.*

COLAPHISTA, *Monetæ.* Ita Ugucio. Forte pro *Collybiſta, Monetarius.*

¶ COLAPHIZARE, Κολαφίζειν, *Colaphis* cædere, Depalmare. Utitur Interpres Vulgatæ 2. Cor. 12. 7. & Tertull. non ſemel.

COLAPHUS, *Colli percuſſio*, Joanni de Janua, unde *Colaphizare, collum cædere*, eidem. Vide *Alapa.*

Colaphus ſumitur etiam pro ictibus virgarum viminearum in ſervo per tormenta interrogato, in Lege Salica edit. Heroldi tit. 43. *Similiter ſervus 121. colaphos accipiat.* Pithœana *ictus* habet. Infra §. 7. *ictus flagellorum.* Monet Bignonius in eadem Lege MS. tit. 19. §. 1. pro his verbis, *Et colpus ei fallierit*, legi *Colaphus*, unde evincitur vocem *Colpus*, ex *Colaphus* deductam.

Colaphi Judæorum. Charta Amelii Epiſcopi Toloſani apud Catellum, lib. 3. Rerum Occitan. pag. 520. *Laddam etiam quam à feſtivitate omnii SS. ad feſtum B. Saturnini Epiſcopi in Burgo, pro Colapho Judæorum datam injuſte Canonicis auferebat* (Eccleſia S. Saturnini) *abſolvo, reddo, dimitto Clericis S. Saturnini præſentibus & futuris.* Delcribit idem Catellus p. 523. Chartam aliam Guillelmi Epiſcopi Biterrenſis an. 1160. qua remittit *Judæis commorantibus in civitate Biterris, illum impetum & inſultum, & lapidationis bellum, quod jure vel injuria more ſolito ſolebant Chriſtiani adverſus Judæos hujus villæ facere, à prima hora diei Sabbati ante Ramos palmarum uſque ad extremam horam ſecundæ feriæ poſt Paſcha, die vel nocte*, idque remittit pro ducentis ſolidis Melgorenſibus, quos à Judæis acceperat ſe fatetur. Ex quibus patet Judæos iiſdem ignominiis in urbibus paſſim affectos, quibus olim Chriſtum dehoneſtarant: & ut ab iis eximerentur, ſubinde tributa exſolviſſe. Hujus autem Judaicæ colaphizationis originem pluribus indicat Vita S. Theodardi Archiepiſc. Narbonenſis apud eumdem Catellum p. 750. & ſeqq.

Colaphus Militaris. Vide *Alapa.*

Colafisari, in Gloſſ. Gr. Lat. κολαφίζεσθαι: ubi leg. *Colafizari.*

1. COLARE, Colum, [Gall. *Couler.*] Apitius lib. 7. cap. 5. *Aſſatura in Colari eliaatur, & infunditur in fretali piper.*

2. COLARE, Fluere, *Couler.* Fori Oſcenſes an. 1247. fol. 31. *De molendino, quod Colat de nocte & de die, molendinarius tenetur, quod amittitur emendare.*

¶ 3. COLARE, Glutinare, Gall. *Coler*, apud Lobinellum in Hiſt. Britan. to. 2. p. 563. *Fecis rupturas & diſlocationes prædictas bisuminari ſeu Colari.*

¶ COLARESUM, Species menſuræ. Charta anni 1070. ex Chartular. Magn. S. Victoris Maſſil. fol. 54. v. *Pontius Gaufridi dedit Colareſum unum cum ſextario legarii de olio medualiis de oleo olivæ... pro tenendis duobus luminaribus in altare Dei Genitricis Marie, &c.*

COLARIUM, [Collarium.] Idem quod *Collare*, ornamentum Eccleſiaſticum, quod Sacerdotis aut Diaconi collo aptatur. Hiſtoria Epiſcoporum & Comitum Engoliſmenſium cap. 35. *Tres tunicas, ſeptem amictus argenteos, & aureos, Colarium unum, 4. ſtolas, 8. manipulos.* [Geſta Guillelmi Epiſc. Cenoman. apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 390. *Et elegantia cinctoria tria, unum prætioſis margaritis ornatum, Collarium quoque rubri coloris, auro mirabiliter intextum quinque paria corporalium cum reſervatorio.* Vide *Collare* & *Collaretus.*]

¶ COLARUM. Vide *Collarium* poſt *Collare.*

¶ COLATICUS, Species lapidis cujus uſum declarat Iſid. lib. 16. Orig. c. 4. *Lapides quoque medicinalium, mortariorum, & pigmentariorum uſibus apti; Edeſſus præcipuus & inde Colaticus*; Papias MS. habet *Colaſius*; Gloſſar. Sangerman. *Colaticos.*

COLATORIUM, Gallice *Couloir.* Vide *Colum* 3.

COLAX, Acropolis, Arx, Caſtellum. Raymundus de Agiles, de Arce Antioch. *In colle autem ſeptentrionali Caſtellum quoddam eſt, in medio colli caſtellum aliud, quod Græca lingua Colax vocatur.* Atqui Græca lingua, non Attica & antiqua, ſed barbara, hic intelligitur: nam κολὰς acropolim Antiochenam vocant Anna Comnena lib. 11. Alexiad. & Scylitzes in Nicephoro Phoca, ubi perperam κολὰς pro κολὰξ irrepſit. Neque tamen propria fuit arcis Antiochenæ appellatio, cum cæteris arcibus quibuſvis eadem adſcribatur, ut jam monuimus in Notis ad Alexiadem.

Unde patet κολὰς in univerſum arcopolis Græcis dictas, voce fortean à Latio ducta, à colle ſcilicet, quia in editioribus locis exſtrui olim ſolebant acropoles. Joann. de Janua: *Sunt colles præeminentiora juga montium, quaſi Colla, vel ipſi aſcenſus circa ſummitates montium.* Eo forte referendus locus Saxonis Grammatici lib. 10. Hiſt. Daniæ p. 167. *Teko in conſimili genere laudis ſuam auſus conſerre virtutem apud Collam rupem edita profeſſionis experimentum præbere compellitur.* Sed & Hebræi *Cora* colles vocãt, ut auctor eſt Iſid. l. 14. c. 25.

Verum

Verum probabilius videtur καλὰ, vocem eſſe Saracenorum: nam & etiamnum Turci Heptapyrgium Conſtantinopolitanum, ſemiturcico vel hybride potius *Heptagualades*, ſeu *Ἑπταγωλάδες* vocant: ubi per *Gulades* turres innuuntur: ex quo etiam obiter intelligi poteſt, inquit Leunclavius in Pandectæ Turcico n. 139. quod Africanæ *Guletæ* ſit etymon, ſive notio. Thomas Smithus in Epiſt. de moribus & inſtitut. Turcarum pag. 18. idem Heptapyrgium *Jedi Kola* hodie etiam appellari teſtatur. *Gula* igitur & *Cula* idem ſunt, turrimque ſonant. Vide *Collatum*, Jugum.

¶ COLCAR, Hiſpanice Granarium ruri conſtructum. Synodus Limenſis an. 1594. tom. 4. Concil. Hiſp. p. 697. col. 1. *Cum nobis innotuerit, ſolere Indos degere in granariis tritici & maizi, vulgo Colcas vel Pineas, & aliis nominibus Troxes vel Paneras, &c.*

¶ COLCHIA, Hiſp. *Coleba*, Culcitra, Stragulum acu pictum, Gall. *Courtepointe, Couverture piquée, de parade*. Vita S. Taraſiæ to. 3. Junii p. 477. *Regiæ dedi... alcalas meas, aciaras & Colchias*.

¶ COLCOTAR, *eſt vitriolum in rubedinem redactum*. Rochus *le Baillif* in Dictionariolo Spagyrico.

COLDA. Teſtamentum Andreæ Epiſcopi Dertonenſis exaratum Hugone & Lothario in Italia regnantibus, apud Ughell. in Appendice tomi 4. *Faciſtergios 2. ara unam, plagione duos, velo uno, calices argenteos duos cum patenis, corona argentea cum cruce una, Coldas tres*.

¶ COLDEUS. Vide *Colidei*.

¶ COLEBUS, Idem quod *Colpus*, Ictus, Gall. *Coup, Cobe* apud Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. pag. 102. Vide *Procolpus*.

¶ COLENNUS. Vide *Cabillinus*.

¶ COLENTES, Qui ab idololatria tranſibant ad Judaiſmum. Sic explicat Beda *Colentes advenas*, de quibus Act. Apoſt. 13. 43.

¶ 1. COLERA, Collare, torques, Gall. *Collier*, apud Rymer. to. 12. pag. 4 60. col. 1. in Charta Henrici VII. Angl. Regis ſuper Jocalibus adducendis: *Necnon unam torquem ſive Coleram femineam auream geminis monilibus & lapidibus inſertam & circumcoptam cum uno lapide vocato a Balys & uno alio lapide vocato a Perles eidem torqui ſive Coleræ appendentibus & annexis*. Apud eumdem Rymer. tom. 10. p. 655. col. 1. in Charta Henrici VI. Angl. Regis pro Marchione de Mantua: *Et quod præfatus Conſanguineus noſter ſpecialiter affectas licentiam de nobis habere conferendi liberatam noſtram Coleræ aut deviſamenti diverſis ſubditis & amicis pro honore noſtro ac ſpeciali recordatione noſtri habenda, unde ſibi grates intime referimus multiformes. Nos igitur affectus ſuo in hac parte favorabiliter inclinati, remque ſibi placidam agere volentes, conceſſimus & licentiam dedimus eidem Conſanguineo noſtro conferendi liberatas Coleræ noſtræ aut deviſamenti quinquaginta perſonis, dum tamen ipſi nobiles ac de proſapia valida & ſanguine exiſtant*. Monendum non eſt hic agi de torque, quo Equites ornantur honoris ergo.

¶ 2. COLERA, Italis, Ira, Gall. *Colere*. Occurrit apud Murator. to. 9. col. 260.

¶ COLERATUS, mendoſe, ni fallor, pro *Coloratus*, in Statutis Eccleſiæ Andegav. ann. 1423. to. 4. Anecdot. Marten. col. 528. *Ne quis ſeu aliqua in veſtimentis candas & cornua, Coleratas reverſas manicas.... deferre præſumat*.

COLERES, *Humores*. Ita Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Jatroſoph. Humores bilioſi, forte ex Gr. χολίρα. Paſſionarius ſub nomine Galeni editus lib. 1. c. 4. de Cephaloponia: *Et tunc ex ſtomacho ſit capitis dolor, tunc maleſactio & nauſea ſit ex Cholerum collectione in ſtomacho*. Adde c. 5. 7. 9. & 10. l. 2. c. 16. 32. 36. 38. &c. Utuntur non ſemel ejuſce ævi Medici hac voce, quam nuper ex MSS. Codd. reſtituerunt apud S. Auguſtinum to. 1. eruditi Benedictini in præclara illa ſancti Doctoris operum editione, quæ ſub prælo eſt.

¶ COLERIDA. Vide *Collyrida*.

¶ 1. COLERIUM, Coleirus, Collare, Gall. *Collier*, Ornamentum colli. Teſtament. Michaelis de Cremeio Autiſſiod. Epiſc. ex Regeſto Capituli Autiſſiod. an. 1409. 5. Martii: *Item Colerum operatum de eodem panno*. Inventar. Eccleſ. Noviom. an. 1419. *Item duo Coleriinovi de eodem panno ſerico*. Occurrit iterum ibidem, ut & *Colerium* aliquoties: ſemper pro Ornamento Eccleſiaſtico, de quo jam in *Colarium*; ſed pro Ornamento regio vel equeſtri ſumitur in Charta Henrici IV. Angl. Regis apud Rymer. to. 8. p. 569. col. 1. *Jocale, videlicet, quoddam Colerium aureum, cum uno monili pendente per Colerium prædictum*. Et to. 10. pag. 433. col. 2. in Charta Henrici VI. *Tria Coleria aurea, quorum duo ſunt anamelata cum albo ad deliberandum Domino de Mantua*: ac tandem pro Collari equi vectarii in Charta Henrici V. de Bigariis capiendis tom. 9. p. 261. col. 1. *Aſſignavimus te ... ad ſexaginta bigarios ... cum Coleriis, bamys, capiſtribus*. Vide *Colerum*.

¶ 2. COLERIUM, pro *Collyrium*, Græcis, κολλύριον, Genus medicamenti. Vita S. Moduennæ tom. 2. SS. Junii p. 303. *Capitulum adportavi, quo ſciebam pro dolore in modum Coleriitues oculos peruagi*. Apocal. 3. 18. *Collyrio inunge oculos, ut videas*.

COLERIUS, Idem qui *Colladerius*, de qua voce in *Colladerii*. Libertates MSS. Salvæterræ in Ruthenis an. 1284. *De cera, de una libra unum denarium in amplius ab illo qui vendet, & ſi Colerius portaret, non daret amplius quam is qui vindit*.

¶ COLERUM, Idem quod *Colerium*, Collare. Charta Henrici V. Reg. Angl. de Jocalibus invadiatis apud Rymerum to. 9. p. 405. col. 1. *Quoddam magnum Colerum, vocatum Puſan, de operationibus coronarum & beſtiarum, vocatum Antelopes, confectum, & de albo inamelato, beſtiis illis ſuper terragio viridi poſitis, terragio de duobus Perles & beſtia, &c. Et ultra coronas octo de aliis baleis poſita exiſtunt Colerio prædicto*. Hic ferme eſt de *Colerio* regio. In alio autem loco ad vocem *Baſſe* relato *Colerum* ſumitur pro Collari equi currum trahentis. Ibi vide.

¶ COLETRA, f. Colum, Gall. *Couloir*, Vas ad colandos liquores. Inventarium anni 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Item 12. ſeſſoria, 12. paraxodia, item 12. ſinebios, duo picarefta, item duas Coletras, unum morſerium & unum peſtellum, &c.*

COLETTUM, Anglis, ut auctor eſt Spelmannus, eſt Sigillum Regio telonio conſtitutum, ipſumque breve eodem ſigillatum.

¶ COLETUM, Collare, amictus colli, Gall. *Collet*. Capitul. gener. S. Victoris Maſſil. MS. ann. 1506. *Nullus Religioſus portet veſtes vulgariter dictas deſcolatadas cum Coleto alto, quod cooperiat omnia alia indumenta*.

¶ COLETUS, Colliculus, parvus collis, Ital. *Colleto*, Gall. *Colline*, in Charta anni 1278. ubi de limitibus territorii Maſſilienſis ex Archivo ejuſd. civitatis.

COLHARES DE PRATA, Cochlear argenteum, in Charta Luſitan. to. 4. Monarchiæ Luſitan. p. 304. Galli *Cuilier* dicunt. [Legendum *de plata*, quæ vox apud Hiſpanos & Luſitanos ſignificat argentum.]

COLIBERTUS, Colibertas. Vide *Collibertus*.

¶ COLIBILIS, Colendus. *Colibile feſtum*, Quod colidebet vel celebrari, in Statutis Avenion. Edit. 1612. lib. 2. rubr. 32. art. 1.

COLICA, Veſtis ſpecies. Lambertus Ardenſis: *Arnoldus eidem ſcurræ, qui nullo nomine dignus habetur duas Colinas denegavit ſcarlatinas*.

COLIDARIA, *Panis, qui vulgo dicitur Fĩcta collida.* Ugutio. [Vide *Collyrida*.]

COLIDEI, Culdei, Keldei, Keledei, dicti apud veteres Scotos Monachi, qui, quod sedulo prædicationi vacarent, essentque frequentes in oratione, ab iis ita appellati sunt, quasi *Cultores Dei*, ut auctor est Hector Boethius lib. 6. Histor Scoticæ, & exeo Buchananus. Subdit idem Boetius, *invalnisse id nomen apud vulgus in tantum, ut Sacerdotes omnes ad sua pene tempora vulgo Culdei, i. Cultores Dei sine discrimine vocitarentur.*

Alii, in quibus est Thomas Dempsterus in Apparatu ad Hist. Scoticam, existimant *Colideos* non tam fuisse Monachos, quam Canonicos Regulares, seu Presbyteros Monachatu nondum indutos, qui in Occidente, seculis in illis primitivis haud ita in usum receptus erat. Interdum *Ministri*, interdum *Clerici* nuncupantur in Histor. Fundationis Hospital. S. Leonardi infra civitatem Eboracensem tom. 2. Monastici Angl. p. 367. 368. ubi agit de Colideis, qui in Ecclesia Eboracensi munia sacra obibant, quam, si non Ethelstani Regis temporibus, saltem postmodum à Monachis, deinde à Canonicis, ut pleraque alias in Anglia possessam constat.

Aiunt præterea Scotici & Anglici Scriptores penes eos jus fuisse Episcopum ex suo ipsorum Collegio eligendi, qui & ipsis, & Diœcesi præesset; quod jus etiam fuit omnium ferme Collegiorum Canonicorum in Ecclesiis Cathedralibus. Nolim cætera præstare quæ addit Seldenus de Colideis, nempe, non Pontificem dum taxat sibi elegisse, sed ordinasse & consecrasse sine Episcopi alicujus ope singulari & necessaria: aut *Colideos* Presbyteros fuisse, qui sine titulo Episcopali, sed ex Presbyterii sui jure præeunte, neque ex Episcopali aliunde petita consecratione, tam quæ ordinis, quam quæ jurisdictionis Episcopalis sunt, munia peragerent, cujusmodi fuisse ait Chorepiscopos in Gallia, & Germania: nam cum hæc probatione indigeant censeri nequeunt inquirendum amplius.

Interim nescio an sententia eorum magis arrideat, qui existimant *Colideos*, aut Canonicos Regulares, aut Clericos fuisse, qui in majoribus Ecclesiis divina celebrabant officia. Id certe probat quod ex Joan. Meyo Archiepiscopo Armachano, & ex bulla Nicolai V. PP. refert Spelmannus. *Colideatus* officium in eadem Ecclesia Armach. beneficium fuisse Ecclesiasticum sine ulla animę, ut ajunt, cura, *Colideosque* fuisse seculares Presbyteros.

Habuere etiam Ecclesiæ Anglicanæ suos Colideos, uti mox innui: sed & Hibernicæ & Gwallenses, ut testatur Silvester Giraldus in Topogr. Hibern. dist. 2. c. 4. *Capellam, cui pauci Cælibes, quos Cælicolas vel Colideos vocant, devote deserviunt.* Et in Itiner. Cambriæ lib. 2. cap. 6. exerte Monachos vocat: *Insula modica quam Monachi inhabitant religiosissimi, quos Cælibes vel Colideos vocant.*

Keledeorum Scoticorum, meminit Diploma Davidis Regis Scotiæ tom. 2. Monast. Angl. p. 1055. de quibus etiam multa habet Jacob. Usserius Armachanus de Britannicarum Ecclesiarum primordiis cap. 15. At quid sibi velint quæ præfert Chronic. Dunelmense MS. sub Turgoto Episc. S. Andreæ, qui electus fuit an. Chr. 1108. *Totum jus Keledeorum per totum regnum Scotiæ transivisse in Episcopatum S. Andreæ*, pluribus diluputat idem Seldenus in Præf. ad Script. Anglic. quem consule, si lubet.

COLIFA, Colifama. Vide *Colifarius*.

COLIFARIUS, Isidoro in Glossis, & in Excerptis Pith. Bor *operarius*. [Ad hæc Grævius ait: Ingeniose vir summus Thomas Reinesius emendavit: *Colifa, Cibus operarius*, quia ifto panis genere athletæ & πυὸ βάπτοντοι aluntur. Scribitur autem recte Colyphia apud Plautum & Juvenalem. Vide Vossii Etymologicum. Papias: *Colyphia dicuntur panes azymi, & genus carnium, id est, carnes assæ & semicoctæ, qui est cibus athletarum.* Verum licet ingeniosa sit Reinesii correctio, dubito tamen an vera, quod in vet. Glossario Sangerman. MS. n. 501. legatur: *Colisama, Boves opus facientes*; ubi, *Colisama* est pro *Colisaria*. Papias habet: *Collisuria, Boves opus facientes.*]

¶ COLIMBUS. Vide *Colymbus*.

COLIMPHA, quasi *Colymba*, ἀπὸ τῦ κολυμβᾶν, natare, Navicula urinatoria, in qua qui foret, etiam ea aquis obruta, non indigeret lumine, quia speculi electrini, vel vitrei beneficio pelluceret. Ita Vossius ad hunc locum Hieronymi: *Aiunt in ipsas Colimphas ipsum Alexandrum introsisse, & profundum confcendisse. & usque ad imum, ut sciret Oceani profundum, & differentiam maris & abyssi.* Alias *Colimbi* dicuntur *rubi per quos currit aqua per loca occulta*, in Glossis Isonis.

¶ COLINA, Papiæ est *Coquina à colendo dicta*.

¶ COLINDA, *Subcinericius panis*. Vet. Gloss. San-Germ. MS. n. 501. Lege & vide *Collyrida*.

COLINELLATUS. Historia Episcopor. Autisiod. c. 20. *Gabatam anatleam Collinellatam peasant, lib.* 3. Leg. *Columellatam*, ut ibi non semel.

¶ COLINIUM. Vide post *Colonus*.

¶ COLIO, NIUS, ὄφις χερσαῖος, *Caluber serpens tam in terra quam aqua vivens*. Supplem. Antiquarii.

¶ COLIPHIA, *Panis asinus*. Glossar. MS. sæc. 13. sancti Andreæ Avenionens. Vide *Colisarius*.

¶ COLIPILARIUS, *Depilator*, ῥυπαρογράφος. Glossar.

¶ COLIRIA, *Pustula crurum* Papias MS.

COLISEUM, seu Colosseum: sic Amphitheatrum Titi Romæ vocant, de quo id Bedæ Vaticinium exstat in Excerptis seu Collectaneis ejusdem Bedæ: *Quandiu stabis Colyseus, stabit & Roma: quando cadet Colyseus, cadet & Roma: quando cadet Roma, cadet & mundus.* Anastasius in Stephano II. PP. p. 93. *Dum ad Colisseum advenissent, &c.* Ugutio: *Colseum, quidam locus Romæ, ubi olim erant imagines omnium provinciarum, & in medio erat imago Romæ tenentis pomum aureum, ut pote domina & regina omnium, & erant i.... dispositæ arte nigromantiæ, quia quando aliqua provincia volebat insurgere contra Romanos, statim imago Romæ obvertebat dorsum imaginis illius provinciæ: vel ubi Dominus, imago illius provinciæ insurgebat contra Romæ imaginem, & tum Romani ex improviso mittebant illuc exercitum, & provinciam illam subjugabant. Tali arte Romani Trojani mundum subjugabant.* Risum tenere. [Vocis origo non aliunde ducenda, quam à *colosseo* seu immani amphitheatri ipsius excellitate, ut docte probat Alexius Symmachus Mazochius in Comment. in multum Campani Amphitheatri titulum p. 123. & 134. An simili notione sumitur in Chron. Epilcopor. Verdensium apud Leibnit. to. 2. Scriptor. Brunsvic p. 212. *Angustiata inter Colisæum & Ecclesiam S. Clementis peperit, & postea mortua ibidem, ut dicitur, est sepulta.*]

¶ COLITARE, Colere. Ethelwlfus in Præfat. Carminis de Abbatibus Lindisfarn.

Corpore, mente, manu, cunctis & sensibus una
Jam Dominum Colitans sed sum fine fine, valeto.

COLITOR, *Dominus fundi*, Isidoro in Glossis.

¶ COLIUM, in veteri Inscript. apud Tertullianum de Spectaculis: *Et nunc ara Conso illi in circo de fossa est, ad primas metas sub terra cum inscriptione ejus modi*: Consul Consilio, Mars Duello, Lares Colio Potentes, ut legit Salmasius pro Comitio, quod vulgo habetur; Domus est seu Habitaculum. Hæc post Hofmannum in Lexico.

¶ 1. COLLA, Collis, Gall. *Colline*, Ital. & Massil. *Colle*. Statuta Massil. lib. 4. cap. 4. *Nullus de cætero ausus*

ausus sit mittere vel imponere fimum, vel terram, vel fcobillas aliquas seu lutum in viis... quæ protendunt à portali cellatæ usque ad Collam de valle fogareſſa... usque ad Collam S. Stephani, & usque ad Collam S. Mihaelis.

¶ 2. COLLA, θυσία ἱερεῖον, *Sacrificium*. Suppl. Antiq.

¶ COLLABORATOR, Qui laborat cum alio. Vide locum in *Libellitius*.

COLLABORATUM, Quæſitum, acquiſitum. Vide poſt *Labor*.

¶ COLLACIA, Collatio facta Eccleſiis. Charta Aldefonſi Regis Toleti pro Monaſterio Caſæ Dei, æra 1216. inter Fragm. Hiſt. MSS. Stephanotii to. 3. *Confirmo... Monaſterium S. Juliani de Lamano cum ſuis Eccleſiolis & ſuis Collaciis & parrochianis.* Vide *Collata*.

COLLACTEUS, pro *Collactaneus*, Coævus, συγγαλακτοβ, Saxo Grammaticus lib. 3. *Inter quos forte quidam Amlethi Collacteus erat.* [Sed & apud Juvenalem 7. 307. *Quid dicat Colleſſæ mamme.* Martian. Capell. lib. 1. *Sororis ejus indiſcreto fœdere Collactea. Collactius* in Inſcriptione apud Gruterum pag. 661. & Sponium Miſcel. p. 28.]

COLLADERIUS. Vide *Collaterii*.

COLLANA', *Torgues*, ex Ital. in Statut. Mediolanenſibus 2. part. c. 450.

¶ 1. COLLARE, Conferre. Ita Baptiſta Mantuanus, ut obſervat Daumius de cauſſ. amiſſ. rad. Lat. c. 9. uſus eſt.

Regibus hinc æs grande ſolent Collare quota annis
Annua Quæſtores, qui veſtigalia curant.

¶ 2. COLLARE, È portu ſolvere, proficiſci. Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 18. §. 2. *Quælibet navis quæ onerabit peregrines in Maſſilia, vel domini earum ſatisfaciant marinariis de ſuo loquerio in hac terra antequam Colles de inſulis Maſſiliæ.*

3. COLLARE, COLLARIUM, Armaturæ ſpecies, qua ſcilicet collum militantis tegitur. Gloſſ. Lat. Gr. *Collarium* περιτραχήλιον. Gloſſ. Lat. Gr. περιτραχήλιον, *Monile, hic ſalarus, Collare.* περιτραχήλια ἵππων, apud Leonem in Tactic. c. 5. §. 4. Gall. *Collier.* Willel. Brito lib. 11. Philippid.

Qua ligno junctum eſt ferri tranſegit acumen
Per Coliare triplex, & per thoraca trilicem.

COLLARIUM. Matth. Paris an. 1252. *Carens Collario, lethaliter vulnerabatur.* Tho. Archid. in Hiſt. Salonit. c. 28. *Venitque ictus inter caſſidem & Collarium, deficitque caput ejus multum à corpore.* [Rymer. tom. 10. pag. 437. col. 1. *Tam pro uno cipho auri, & uno Colario auri datis Nicholao Menthen militi cum duce de Savoie, ac etiam pro 61. Colariis datis diverſis militibus, & armigeris. Unum Colarium de auro*, apud eumdem tom. 9. pag. 275. col. 1. ubi puto legendum eſſe *Collarium*: quæ vox etiam ſumitur pro colli tegmine, quo utuntur Clerici. Concil. Dertuſ. ann. 1429. cap. 1. *Neque* (ferat Clericus) *diploides aut Collaria vel manicas de panno ſerico.*] Vide *Carcannum*, *Colliſtrigium*. [*Colarium & Collerium.*]

¶ COLLARETUS, Ornamentum colli, quo Miniſtri ſacri utuntur tempore ſacrificii. Statuta Eccleſiæ Aquenſis an. 1450. MSS. *Diaconus, & Subdiaconus, qui Miſſam habent celebrare, habeant Collaretas.* Vide *Colarium*.

¶ COLLARIA, Laudes Papiæ apud Murat. tom. 11. col. 38. *Et inter alios cenſus, quos habet in urbe. quaſi de omnibus, quæ venduntur in platea Atrii recipit Epiſcopus collectam quotidianam, quæ dicitur Collaria.*

¶ COLLARIUS, Idem qui *Colladerius*, infra in *Collaterii*. Inſtrum. anni 1153. ex Archivo Majoris-monaſterii: *Garſilius de Macbecolle... omnes Collarios per eumdem pontem de porta Gaſnapiæ quocumq; irent præterirent, ab omni coſduma & paagio abſolvit... Ra-*

dulfus... univerſos Collarios per præfatum pontem, quacumque irent, vel undecumque venirent præterirent, ab omni paagio abſolvit.

COLLATA, Vectigal, tributum quod ab univerſis ſubditis Domino confertur. Capitulare Sicardi Principis Beneventani ann. 836. cap. 2. editum à Camillo Peregrino: *Spopondiſtis nobis... per unumquemq; annum dare nobis Collatam, & priſtinam quam conſueti fuiſtis dare.* Et capitis 32. titulus ita concipitur. *Ut coloni tertiatores non dent in Collata, nec in pactum.* Charta Ludov. Imper. in Chron. Farfenſi: *Vel quidquid exlargitate Regum... vel ex Collatis populi vel cæterorum fidelium eidem Monaſterio legaliter confirmatum fuerat.* Eckehardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 11. *Cum paupertatulas quas habent in medium Collatas conjumpſerint, ſubſiſtere non poterunt.* Adde Chron. Laurisham. p. 60.

COLLATA, Collatio pro eleemoſynis, vel Eccleſiis. Teſtamentum Fulradi Abbatis S. Dionyſii: *Quidquid ibidem datum fuit de Collata populi, & ipſe populus mihi dedit.* Infra: *Quantumcunque ad ipſas aſpi. re videntur, & Collata populi ibidem delegavit, &c.*

COLLATA. Gloſſæ MSS. ad Canones Conciliorum: *Collatis, ſimbolis.*

COLLATERALIS, Socius, amicus, qui alterius latus claudit: qua notione vocem hanc uſurpant Conſtitutiones Siculæ lib. 2. tit. 10. Speculum Saxon. lib. 1. art. 27. §. 3. Petrus Bleſenſis Ep. 15. Sugerius in Ludovico VI. p. 318. &c. Vide Ducheſnium in Hiſt. Drocenſi p. 316. [& ſuo loco *Laterales*.]

COLLATERALIS, Qui ad latus eſt alterius. Statuta Ordinis S. Gilberti *de Sempringham*, p. 765. *Quæ cum ſederint in clauſtro, in quocumque latere ſederint, Collaterales ſedeant, non fronte oppoſita.* Pag. 734. *Collaterales ſedeant, nec fronte oppoſita, ſed tergo unius alterius vultui verſo.* [*Legotheta & Protonotarius regni Siciliæ, Collateralis Conſiliarius*, in Donatione Joannæ Reginæ & Comit. Provinciæ 25. Maii an. 1379. ex Schedis Præſidis de *Maregnanes. Cancellarius & Collateralis, Regis & Comitis Provinciæ*, in Homagio quod Honorius de *Caſtellane* præſtitit Carolo *du Maine* ultimo Provinciæ Comiti an. 1480. ex Schedis ejuſd. Præſidis Clariſſimi.] *Collaterales provinciæ*, apud Galfridum Monemuthenſem lib. 1. c. 21. & alibi. Adde Suenonem in Leg. Caſtrenſib. cap. 5.

COLLATERALIS, Conjux, uxor. Acta SS. Maii tom. 1. pag. 774. in Appendice de Eccleſia S. Philippi Præſbyteri: *Illuſtriſſimus Dom. Comes de Katzenelebogen, D. Anna Conſtabilis, & filius Philippus, & Collateralis Anna de Wirtemberg... dederunt unam bonam Caſulam.*

COLLATERALITER. Ericus Upſalienſis l. 1. Hiſt. Suecorum, de Diis Suecorum Paganorum: *Thor, Odden, & Frigga Collateraliter quidem in tricliniis collatis.* Lib. 4. *Aſſumens eos fecit Collateraliter ſecum aſcendere.* [Vide *Lateraliter*.]

COLLATERANITAS, Agnatio. Vide *Lateraneus*.

COLLATERARE, [Ad latus alicujus eſſe vel ſedere.) Tabularium Vindocinenſe ch. 20. *Maſuram de Valle-Maufredi, quæ Collateratæ eſt rivo ejuſdam aquæ*, &c. [Vita S. Godrici to. 5. SS. Maii pag. 81. *Antiquus hoſtis formoſæ mulieris decorem induit, & ſedenti viro religioſo Collateranæ, &c.* Occurrit rurſum in Vita S. Patricii n. 23. tom. 2. SS. Maii p. 546. & in Vita S. Hugonis Abb. Cluniac. to. 3. April. p. 637.]

¶ COLLATERATIO, CONLATERATIO, Agrorũ termini, Præticis noſtris, *Bront & joute*. Nova Gall. Chriſt. tom. 3. col. 93. ex Præcepto Ludovici Pii an. 818. *Præfatas terras eidem Eccleſiæ ſecundum dimenſionem, & Conlateralionem ſuam... ſecundum dimenſionem, &*

Collaterationem à Missis nostris dispositam. Præceptum Ludovici Imp. an 820. to.1.Ampliſſ. Collect. col.70. B. *Hanc vero ſilvam ſecundum dimenſionem & Conlaterationem ſuperius præſcriptam ... delegamus.* Charta ejuſd. Imper. an. 818. apud Miræum tom. 2. Diplom. Belg. pag. 1127.col.2.edit. 1723. *Et præfatas terras ſecundum dimenſionem, & Conlatorationem ſuam præſentialiter tradere libuit*.

COLLATERII, Qui noſtris & Anglis *Cotarii*, *Cotiers*, *Gens de Cote* : ſic forte dicti, quod *collatis*, ſeu tributis obnoxii eſſent. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Fuerunt etiam quandoque villani, qui Collaterii vocabantur, qui tam crudeli erant ſubditi ſervituti, ut etiam inter filios Dominorum ſuorum ducerentur gladio dividendi*. Hinc forte emendandus Martinus Didacus *Daux*, Juſtitia Aragon. lib. 6. Obſervantiar. tit. de Privilegiis Dominæ Infantioniæ. §. 9. *Villani de parada antiquitus vocabâtur Collatii tendelli:erant ſervituti ſubditi,ut etiã inter filios Dominorum ſuorum ducebantur gladio dividendi,&c.* Ubi legendum *Collaterii*,vel *Colladerii*: nam

COLLADERII, idem videntur qui *Collaterii*,in Charta libertatum villæ Montisalbani an. 1144. in Regeſto Comitatus Tolofæ fol.27.*Colladarius extraneus,qui attulit ſal, ibi præbeat domino unum meall. & Colladerius extraneus qui traxerit ſal, præbeat* 1. *pug.* ubi Catellus in Comitibus Tolofanis pag.323. habet *Collandarius*. Vide *Colerius* [& *Collarius*.]

1. COLLATIO, Idem quo.l *Collata*. Edictum Theoderici Regis cap.69. *Quiſquis Curialem, aut Collegiatum, aut ſervum per 30. annos poſſederit, qui nullam patriæ ſuæ Collationem ſubiiſſe monſtratur, eos prædiorum dominis jubemus adjuri*. Id eſt, qui nullam penſitationem Reipublicæ aut tributum exſolverunt. Charta Gaufredi Comitis Mauritaniæ in Biblioth. Cluniac. *Neque per teloneum . neque per Vicariam , neque per Collationem noſtrorum Militum , neque per aliam quamvis conſuetudinem Monachos de ſervitio Dei diſturbent*. Vide *Confertum*.

2. COLLATIO, apud Monachos præſertim, dicitur Sacrorum librorum lectio, quæ ſtatis horis, maxime poſt cœnam, coram iis fiebat. Sic autem dicta quaſi *Collocutio vel conſabulatio*, inquit Smaragdus in Regula c. 42. quod *de Scripturis divinis aliis conferentibus interrogationes,conferunt alii congruas reſponſiones,& ſic quæ diu latuerant occulta,conferentibus patefiunt perſpicua*. Honorius Auguſtod. lib. 2. cap. 63. *Quod Religioſi ad Collationem conveniunt , hoc à ſanctis Patribus acceperunt , qui in Veſperis ſolebant convenire, & de Scripturis inſimul conferre,& quæ ipſi tũc invicem contulerint,Collationes dicebantur,& hæc his ſimilia ad Collationem leguntur*. Regula S. Benedicti cap. 42. *Mox ut ſurrexerint à cœna , ſedeant omnes in unum , & legat unus Collationes , vel Vitas Patrum , aut certe aliud quod ædificet audientes*. Regula S. Iſidori cap. 8. *Ad audiendum in Collatione Patrum tribus in hebdomada vicibus fratres poſt celebratam Tertiam , dato ſigno , ad collectam conveniant : audiant ſeniorem docentem , inſtruentem cunctos ſalutaribus præceptis ...Ipſa quoque Collatio erit vel pro corrigendis vitiis inſtruendiſque moribus , vel pro reliquis cauſis ad utilitatem cœnobii pertinentibus... cunctis pariter congregatis præcepta Patrum regularia recenſenda ſunt ...Sedentes autem omnes in Collatione tacebunt , niſi forte quem auctoritas Patris præceperit ut loquatur*. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis cap.36. *Collat.ones & Completorio omnes intereſſe debent ... Eodem modo quo pulſatur Capitulum, pulſetur Collatio*. De ejuſmodi Collationibus Monachorum agunt paſſim Scriptores. Cæſarius Arelat. ſerm. 12. Capitula Ludov. Imp.Addit. 1. cap.70.Regula Canonicor. in Concil. Aquiſgran.c. 123. Regula Canonicar. c.10.Concil.Cabilonenſe II. c. 59. Vita S. Wulfſtani Epiſcopi Wigorn. n. 18. Chronicon Trudonenſe lib. 8. pag. 438. Durandus in Rationali lib. 5. cap.9. §.11. & alii quos laudat Haeftenus lib.9. Diſquiſit. Monaſt. tract. 5. Ejuſmodi porro Collationes ſcripſerunt Caſſianus & Odo Cluniacenſis.

A Collationibus Monaſticis, quibus finitis, ad bibitionem ibatur, ſerotinæ cœnæ *Collationem* appellationem ſortitæ ſunt. Nam vix eſt ut probem quod quidam volunt, vocabuli etymon hauriri debere à cœnarum antiqua collatione, quam Concilium Laodicenum ἐκ συμβολῶν συλλόγους vocat. Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniac. c. 13. *De Collatione ſurgunt ad charitatem , & de vino quod tunc propinatur , nullus omnino præſumit abſtinere , ut non aliquantulum guſtet*. Idem cap. 18. *Poſt veſperas cœna , poſt cœnam cœna ſervitorum , poſt cœnam ſervitorum , officium pro defunctis , poſt officium Collatio , & ita ad completorium*. Vide cap. 41. Monaſticum Anglicanum tom. 2. pag.370. *Et legat unus fratertam in prandio , quam in cœna & Collatione, &c.* Petrus Abaelardus : *Poſt veſperas autem vel ſtatim cœnandum eſt , vel potandum. Et inde etiam ſecundum tempora conſuetudinem ad Collationem eundum*.Regula Templarior. cap. 16. *Audito ſigno, ut eſt ejus regionis conſuetudo , omnes ad completas oportet incedere vos , ac prius generalem Collationem ſumere peroptamus . Hanc autem Collationem in diſpoſitione , & arbitrio Magiſtri ponimus, ut quando voluerit de aqua : & quando jubebit miſericorditer , & vino temperato competenter recipiatur* . Quomodo autem Collationes fierent, vide in libro Uſuum Ordinis Ciſtercienſis cap. 81. [Vide S. Willelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 1. cap. 101. Bern. Monac.Ordin. Cluniac. part. 2. cap.8. & Thomaſſinum Tract.Gall.de Jejuniis part.2. c.11.& ſeqq.]

¶ 3. COLLATIO dicitur Practicis,cum exemplum deſcriptum confertur cum archetypo, & ad hujus rationem illius fides expenditur, Gall.*Collation*. Chartular. Æduenſe in Proœmio verbali facto auctoritate Apoſtolica pro inveſtigatione privilegiorum Eccleſiæ Æduenſis an.1256. *Extrahi feci , nihil addito , aut remoto de corpore dictorũ originalium,ſed verius debita & fideli cum ipſis originalibus Collatione facta*. Legitur alibi nõ ſemel.

¶ COLLATIONARE , Exſcriptum cum archetypo comparare: Gall.*Collationner*. Inſtrum. Æduenſis Eccleſiæ mox laudatum: *Viſis,inſpectis conſcriptis & Collationatis , præſens & perſonaliter una cum Simone Perroti Clerico publico auctoritate Apoſtolica Notario ſubſcripto interfui,eaque ſic tranſcribi & propriis originalibus Collationari fieri vidi & audivi*.Occurrit in actis Hiſtoriæ Comitatus Ebroicenſis pag.62. in Statutis reformationis Monaſterii S. Claudii n. 1448. Hiſtor. Geneal. Arverniæ to.2.pag.387. ex Regiſtro Parlamenti an. 1450. Actis SS. Martii to.1. p.338.A. 339. C. to. 3. p. 873. C. April. to.2. p. 733. &c.

¶ COLLATIO RELIQUIARUM. Vide in *Reliquiæ*.

¶ COLLATIUM. Vide *Colacium*.

COLLATIVUM, Collatio, in l. 3. Cod. Th. de Proxim. Comitib. &c.

1. COLLATORES, Qui conferunt tributa, tributarii, in l. 5. Cod. Th. de Milit. veſte, apud Julian. Antecceſſ. c. 532. 534. 553. 555. &c. Auctor de Rebus bellicis ſubjunctus Notitiæ Imperii: *Erit igitur curæ prudentiæ quæ tuæ,optime Imperator , repreſſa largitate , & Collatori proſpicere,& in poſterum nominis tui gloriam propagare*. Alibi : *Accedit etiam judicum exoranda cupiditas Collatorum, utilitatibus inimica*. Rurſum: *Et laborum deſiderio poſiti erunt ex milite Collatores*.

¶ 2. COLLATORES, Tranſverſo cognationis gradu junCti. Conſuetud. Brageriac. art. 47. *Item aſcendentes vel deſcendentes venatoris infra quartum gradum , non habedes ipſius univerſales , non in poteſtate ipſius*

ipsius venditoris, poterunt retrahere & petere gradatim, & alias, ut supra dictum est de Collatoribus. Melius legeretur *Collateralibus*, Gall. *Collateraux*, ut ibidem habet versio Gallica.

1. COLLATUM, Genus potionis. Gregorius M. lib. 6. Epist. 36. *Sed quia Collatum ac juritheum non libenter bibo, præsumens cognidum requiro*. Ubi legendum forte *Colatum*, ut intelligatur *Vinum colatum*. Papias: *Colatum, vinum purum, vel vas proprium in quo deponatur*. Vinum autem & alii liquores per *colum*, ut jucundiores fiant, transfunduntur, defecantur, & depurantur.

2. COLLATUM, *Collum*, Jugum montis, vox etiamnum nota in Alpibus & Pyrenæis. *Collatum* & *Collum de Campastro*, in Charta Alfonsi Regis Hispaniæ æræ 1130. apud *Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 1. [Apud Josephum *Moret* Antiq. Navar. pag. 547. *Collato* legitur pro *Collado*, Hispanica voce, quæ Collem significat, Gall *Coline*.]

¶ 1. COLLATUS. Vide *Colladerii* post *Collaterii*.

¶ 2. COLLATUS, Conglutinatus, Gall. *Collé*. Vita S. Caretoci to. 3. SS. Maii p. 686. *Isti autem convenerunt unatim & Collati fuerunt unatim, ut dicitur*; id est, quasi *Colla* seu glutine conjuncti.

¶ COLLAUDARE IN DOMINUM ET REGEM, Solemni ritu ad regiam dignitatem evehere, electi Regis laudes celebrando. Dithmari Chron. Merseburg. *Æquivocus ejus junior Otto, patre adhuc vivente, electus & unctus, iterum Collaudatur à cunctis in Dominum & Regem*. Vide *Laudare*.

COLLAUDARII. Vide *Collaterii*.

¶ COLLAUDATOR, f. Præs, sponsor, Gall. *Répondant, Caution, Garant*. Charta Burchardi Camerac. Episc. pro Monasterio S. Salvii an. 1120. apud Miræum to. 2. p. 815. *Walterus .. per fidem & juramentum se amodo pacem Ecclesiæ servaturum promisit: fratresque suos Gervasium, & Almericum, suamque sororem Agnetem, cognatosque suos Almannum & Gonterum nobis obsides dedit & ejus Collaudatores*.

¶ COLLEAGIUM DECIMÆ, Collectio, exactio decimæ, Gall. *la levée des dimes*. Instrum. ann. 1220. ex Archivo Majoris-Monasterii: *Contentio super Colleagio decimæ Monachorum Lebonensium*.

1. COLLECTA, Idem quod *Collata*, *Collatio*. Gloss. Lat. Græc. *Collecta*, συναγωγὴ. Otto Frisingens. lib. 2. de Gest. Friderici Imp. c. 11. *Rex à toto exercitu Collectam fieri jussit, & sic non modicam coadunatam pecuniam ... dividendam statuit*. Charta Alexandri Comitis Cuperfanensis an. 1102. *Data, vel angaria, vel adjutorium, quod ex nostræ gentis* (Normannorum) *consuetudine Collecta vocatur*. Matth. Paris an. 1245. *Jussit ... quasdam Collectas, & rallias tam in clero, quam in populo, fieri graviores*. Idem an. 1239. *Tallie & Collectæ Clericis ... imponuntur*. Occurrit præterea apud eumdem p. 590. 605. & apud Gregorium M. lib. 3. Epist. ult. &c. [apud Ludew. to. 6. Reliq. MSS. p. 6. in Charta Henrici Ducis Silesiæ an. 1319. & in Statutis Monasterii S. Claudii an. 1448. p. 89. & alibi. *Presbyter liber & absolutus à Collectis Episcopi & Archidiaconi*, in Charta an. 1157. inter Instrum. Hist. Eccl. Meld. tom. 2. p. 45.]

COLLECTIO, Eadem notione, apud Leonem III. PP. Epist. 5. [Leges Caroli M. apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 108. col. 1. *Audivimus etiam quod Juniores Comitum ... aliquam redhibitionem vel Collectionem, quidam per pastum, quidam etiam sine pastu, quasi deprecando à populo exigere soleant*.] Colleteage, apud Monstrellet. tom. 1. vol. c. 78. In Computo Thesaurar. Comitatus Bononiensis in Morinis an. 1479. mentio fit *du Colletage d'Estaples*. Inter jura Comitum Augustinum, illud habetur: *Item a ledit Seigneur au lieu de S. Martin droit de Cullage quand on se marie*. [Gallicum *Cullage* nihil habet conjunctum cum voce *Collectio*. Jus est peculiare de quo infra in voce *Marcheta*.]

¶ COLLECTALIS, Eadem significatione. Locum vide in *Quartarium*.

COLLECTARE, Collectam seu tributum exigere. Jo. Hocsemius in Adolpho à Marca Episc. Leod. cap. 15. *Quia populus se non patitur Collectari*. [Gloss. Cyrilli: *Collectio*, συλλογὴ.]

2. COLLECTA, Eleemosynarum collectio. S. Leo M. homil. de Collectis: *Ventura igitur Dominica dies, Collectarum futura est. Horior & moneo sanctitatem vestram, ut singuli quique pauperum memineritis, & vestri, &c.* Et homil. 2. *Collectarum dies salubrimæ à sanctis Patribus institutus, hoc exigit, ut unusquisque, prout votivum atque possibile est, in usus atque alimoniam pauperum de vestris facultatibus conferatis*. Infra: *Proinde, dilectissimi, in secundam feriam spontaneas Collectas vestras follicite præparate, & quidquid vobis de temporalibus substantiis dempseritis, id multiplicatum in æterna retributione sumatis*. Homil. 3. *Quoniam ad destruendas antiqui hostis insidias, in die quo impii sub idolorum fuorum nomine diabolo serviebant, providentissime in sancta Ecclesia prima est instituta Collectio, volumus Dilectionem vestram tertia feria per omnes regionum vestrarum Ecclesias cum voluntariis oblationibus eleemosynarum convenire, &c.* Adde Homil. 4. 5. 6. Alibi in Sermone de Collectis: *Providenter ... à sanctis Patribus pieque dispositum est, ut in diversis temporibus quidam essent dies, qui devotionem fidelis populi ad Collationem publicam provocarent, ad cujus operis desideratum vobis, ut credimus, fructum dies vos vicinus invitat, ut ad Ecclesiasæcegionum vestrarum sabbato proxime futuro misericordiæ munera deferatis*. Hæc consulto delcripsimus, ut ejusmodi Collectarum ritus innotescteret.

3. COLLECTA, Conventus, *Assemblée*. Concilium Nannetense can. 15. *De Collectis, vel Confratriis, quas Consortia vocant*. Vide Capitula Hincmari ad Presbyteros Parochiæ suæ c. 14. Guillelmus Abbas S. Theodorici l. 1. Vitæ S. Bernardi cap. 8. *At ubi ne boc quidem pervasit insolentia rei, tunc demum Collectas deferre, & foræsim secum habitare compulsus est*. Vita S. Joannis Eleemosynarii, interprete Anastasio Bibl. num. 68. *Cum Collecta celebraretur juxta cellulam ejus in Ecclesia Metræ, convenientes quamplurimæ mulierculum barum, ad alteruras dicebant, Eamus, eamus, iterum Abbas Vitalius Collectam habet; & venientibus eis curabat eos*. Vide de *Collectio* 1.

4. COLLECTA, interdum & Sæpius sumitur pro populo ad resistendum, aut vim faciendam coacto & armato. Capitula Ludovici Imp. c. 78. *Collectæ ad male faciendum fieri omnimodis prohibeantur*. Capitula Caroli Calvi tit. 12. c. 3. *De Collectis, quas Theudisca lingua Heriszuph appellat*. Eadem habentur tit. 29. c. 4. *Collectis manu resistere*, ibidem tit. 31. c. 18 *Cum Collecta & armis venire*, in Capit. Caroli M. l. 3. c. 64. & lib. 1. Legis Longob. tit. 12. §. 3. *Cum Collecta assilire*, ibidem lib. 3. tit. 4. §. 5. Adde Capit. an. 779. cap. 17. Capitul. an. 788. cap. 3. Capitul. 2. an. 806. cap. 3. &c. *Cuellee*, eadem notione in Ufaticis Ambian. MSS. *Cil amendera pour tous les laids, & pour sous les forfais, pur la Cuellée qui aura esté faite, &c.* Vide *Colligere* 1.

COLTA, Eadem notione. Charta an. 1220. apud Georgium Pilonum in Hist. Bellunensi p. 110. v *Et quod facient Coltam, milites, quandocumque facient, & eodem modo: & quod facient exercitum, &c.*

5. COLLECTA, Familia. Odo Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 23. *Cum forte quidam de nostris fratribus, tunc adhuc Canonicus in Collecta domini Geraldi gradiebatur*.

6. COLLECTA, συναξις, Sacrum Missæ sacrificium, ad quod Christiani coire & colligi solent: populi ad sacra Ecclesiarum officia peragenda conventus, atque adea quodvis officium Ecclesiasticum. Papias: *Collecta dicitur eo quod colligatur populus in unum, ut ostendat Christum in Evangelio venturum*. S. Hieronymus in Epitaph. Paulæ: *Post Alleluya cantatur, quo signo vocabantur ad Collectam, nulli residere licitum erat*. Pachomius in Regula cap. 17. *In die Dominica, in Collecta, in qua offerenda est oblatio, absque Præposito domus & Majoribus Monasterii ... nemo psallendi habeat potestatem*. Ex mox: *De Collecta in qua offerenda est oblatio*. Adde cap. 9. 19. 28. 91. 100. 181. 186. Epiphanius Salaminæ Episcopus Epist. ad Joan. Episc. Hierosol. *Cum igitur celebraretur Collecta in Ecclesiæ villa*. Liberatus Diac. c. 18. *Et extra Collectas facientes, non passis sunt nomini ejus communicare*. Zacharias PP. in Ep. ad Pipinum: *De Presbyteris & Diaconis, qui se à ministerio Ecclesiastico subtrahunt, & seorsum Collectas faciunt*. Cæsarii Arelat. Serm. 12. *Qui enim ad Collectam vel Ecclesiam veniens vana vel otiosa cogitare voluerit, &c.* Anastasius in Histor. Ecclesiast. ann. 21. Copronymi: *Festivitate Paschali ingressus est ad sanctam Collectam, in catholica Ecclesia*. Ex mox: *Eduxerunt eum & inclusorum in carcere, & alius complevit sanctam Collectam*. Quo loco Theophanes συναξιν habet. Historia Tripart. lib. 1. cap. 10. *Cum Collecta celebraretur*. In Actis SS. Saturnini & soc. Mart. num. 6. 7. 9. 15. *Collectam celebrare, facere*. In Synodo S. Patricii & Auxentii can. 7. *Ad Collectas mane & vespere occurrere. Collecta Dominica*, apud Sanctum Augustinum in Breviculo coitat. diei, & S. Hieronym. Epist 60. Grimlaicus in Reg. Solitar. c. 33. *Eamus ad Collectam, ubi fratres ad vigilias congregantur*.

COLLECTA MAJOR. Duplicem collectam statuit S. Pachomius c. 181. *Collectam* scilicet quam *domus* vocat, *& aliam majorem: Præpositus domus, & qui secundus ab eo est, hoc tantum habebit jus, ut compellat fratres in Collecta domus, sive in Collecta majore, hoc est, omnium fratrum subjacere pœnitentiæ*. Et cap. 186. *Sex orationes facere vespertinas, juxta exemplum majoris Collectæ, in qua omnes fratres pariter congregantur, summe delectationis est*. Ubi *Major collecta* est cum omnes fratres simul congregati officium divinum persolvunt in Oratorio: Minor, quæ in singulis classibus, seu domibus à fratribus ejusdem classis seu domus in ipsis domibus fiebat.

COLLIGERE, Ad Collectam pergere, *Collectam* facere. Tertullianus lib. de Fuga in persecut. cap. ult. *Sed quomodo Colligemus, inquis, quomodo solemnia celebrabimus?* hoc est quomodo in templum congregabimur? Acta SS. Saturnini & soc. num. 6. *Christiani sumus nos, nos inquit, Caltigimus*, id est, collectas facimus, uti ibi non semel. Arno ius lib. 2. *Locum ubi Colligerent non habebant*. Acta S. Philippi Mart. *Ait Bassus: Legem Imperatoris, jubentis nunquam Colligere Christianos?* Vide infra *Cogere*.

7. COLLECTA, Idem quod *Collatio* Monastica. Regula S. Isidori cap. 8. *Fratres post celebratam Tertium, aute signo ad Collectam conveniant, audiant seniorem docturum, &c.* Regula S. Fructuosi cap. 20. *Ter per omnem hebdomadam Collecta facienda est, & regulæ Patrum legendæ, differendum, &c.* Adde Regulam sancti Pachomii cap 113. [Ardo in Vita S. Benedicti Anian. num. 53. *Fecit denique librum ex Regulis diversorum Patrum collectum, ita ut prior B. Benedicti Regula cunctis esset, quem omni tempore ad Collectam matutinam legere justit ... aium nobiscum ex SS. Doctorum humilitis, quæ in exhortationem Monachorum sunt prolatæ, compilavit librum, eumque omni tempore in vesperti-*

nis Collectis legere justit. Vide *Collatio* 2.]

8. COLLECTA, Oratio, quam is qui Clero vel Monachis præest, finito & expleto quolibet canonico Officio, velut omnium affantium vota & preces in unum colligens, publice & voce altiori recitat: sic dicta, inquit Micrologus de Observat. Eccles. cap. 3. *eo quod Sacerdos, qui legatione fungitur pro populo, ad Dominum omnium petitiones ea oratione colligat atque concludat*. Rupertus lib. 1. de Divin. offic. cap. 19. *Collectæ quæ dicuntur ad complendum, orationes fedentis in cælo capitis nostri Jesu Christi signant*. Alcuinus lib. de Divin. offic. *Collecta, dicta est à collectione, eo quod ex auctoritate divinarum Scripturarum sit collecta, quæ in Ecclesia leguntur*. Vide Udalricum lib. 1. Consuetud. Cluniacens. cap. 31. præterea Amalarium lib. 4. cap. 7. eumdem in Eclogis pag. 1363. Walafridum Strab. de Eccles. offic. cap. 22. Innocent. III. lib. 2. de Mysterio Missæ cap. 27. Durandum lib. 4. Ration. cap. 15. ubi multa habet de earum terminationibus, & Card. Bona lib. 2. Rer. Liturg. c. 5. n. 3.

Atque inde petenda notio vocis *Collecta*, in libro Sacramentorum S. Gregorii, ad 3. Non. Febr. ubi inscriptio est, *ad Collectam*; est enim oratio, quæ dicitur ante Missam, ut hic diserte innuitur, & in Ordine Romano; nec enim placet Baronii ad 2. Febr. explicatio, qui putat Missam ea die dici solitam sic inscribi, quod tunc eleemosynæ publicæ colligerentur.

Ejusmodi *Collectas*, Græcis συναξεις, dici observat Goarus ad Euchiolog. Græc. de quibus etiam consulendus Meursius. *Collectæ* autem à Gelasio, & Gregorio Magno compositæ creduntur, ut auctor est Berno Augiensis lib. de Missa c. 1.

COLLECTAM TENERE, dicitur is qui in sacris Officiis id muneris obit, ut *Collectam* dicat, in Statutis Ordin. S. Gilberti *de Sempringham* p. 763. & alibi.

ORATIONEM COLLIGERE, pro *Collectam dicere*, dixit Cassianus lib. de Orat. noct. c. 7. *Cum autem is qui Orationem Collecturus est, à terra surrexit, omnes pariter erigunturque Orationem colligenda est*. Concilium Agathense can. 30. *Pleos Collecta Oratio e ad vesperam ab Episcope cum benedictione dimittatur*.

COLLECTA MAGISTRA. Vitæ Abbat. S. Albani: *In festis vero & professis diebus, omnes Horas, exceptis Prima & Completorio, per magistram Collectam quam tempus & hora exegerint, terminari instituit. In Quadragesima tamen dicatur Collecta ad Vesperas*. Ubi Matthæus *Collectam magistram* interpretatur quæ diei aut festi est propria.

¶ COLLECTA, Liber continens *Collectas*. Necrolog. Parthenonis S. Petri de Calis ad 12. Augusti: *Obiit Falca Barthomieve Prioriſſa Clauſtreyra Monaſterii de Caſſis. Dedit Conventui duos Pſalterios, & unum librum qui vocatur Officier, & unum qui vocatur Collecta*. Vide de *Collectaneum*.

¶ 9. COLLECTA, Frugum fructuumque collectio, Gall. *Recolte*. Chartul. S. Vandregesilii tom. 2. p. 1630. ex Instrumento anni 1257. *Si homines de Capella vendunt bladum de Collecta sua, vel de blado suo panem ad vendendum faciant, non reddant inde conſuetumiam Militibus ſupradictis*. Histor. Monasterii S. Florentii Salmur. apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1135. *Vir pecuniosus & rebus ſæcularibus locuples, qui extremis diebus prædeceſſoris ſui bonæ memoriæ Michaelis ad ſupplementum hujus Eccleſiæ & relevamen, quæ propter guerras & parvas Collectas, & multitudinem Monachorum, Converſorum, & Condonatorum, aliquod onus debitorum, portabile tamen, incurrerat, Prior procreatus fuit, & ſtatim per ejus ſem proviſentiam Eccleſia noſtra ad optimum ſtatum redit*.

COLLECTACULUM. Anonymus Gromaticus: *Collectaculum de carbonibus in calce mifcitato.* In alio: *Collectaculum vallium*, locus ubi rivi coeunt. *Collectacula aquæ*, apud Innocentium de Casis literar.

¶ 1. COLLECTALIS, Tributum à fubditis domino præftitum. Vide *Collecta* 1.

¶ 2. COLLECTALIS, CONLECTALIS, Qui vel quæ eodem utitur lecto. Vide *Contectalis*.

COLLECTANEUM, Liber Eccleſiaſticus, in quo *Collectæ* ad quævis officia dicendæ continentur. Udalricus lib.1. Conſuetud. Cluniacen ſc.31. *In privatis autem noctibus habentur in Collectaneo hæ Collectæ quæ dicendæ ſunt ad Nocturnos, & Laudes, &c.* Utitur & lib.2. cap.22. lib.3. cap.3. ut & Ordericus Vitalis lib. 3. p.470. & Liber Uſuum Ordinis Ciſtercienſis cap.55.

¶ COLLECTANEUS, Idem Bernardo Monacho in Ordine Cluniac. part.1.c.14. *Debent etiam Armario adeo moti eſſe omnes libri miniſterio Eccleſiæ neceſſarii, Collectaneividelicet, Epiſtolarii, Textus, &c.*

COLLECTARE, Collectas ſeu tributa colligere. Vide in *Collecta* 1.

COLLECTARIOLUM, *Cribrum.* in Gloſſis MSS.

COLLECTARIUM Idem quod *Collectaneum*, liber *Collectas* continens. Ditmarus lib.ult *Collectarium cum impenſis propriis & etiam noſtris decoratum, &c.* Utuntur Ratbert. de Caſib. S. Galli c.9.10. Chriſtian. in Chron. Mogunt. Hugo Flaviniacenſis in Chronico parte 2.p.166. Gaufredus Voſienſis part.1.c.73. Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani p.32. [Guido in Diſciplina Farfenſi c.54. Inventarium librorum S. Martini Pontiſar. an.1241. Geſta Guillelmi Epiſc. Cenoman. to.3. Analect. Mabillonii p.391.] &c.

COLLECTARIUM præterea vocat Rodolphus in Vita Rabani Mauri num.50. quod alii Collectionem: *In Epiſtolas quoque Pauli...Collectarium fecit, colligens de diverſis Opuſculis SS. Patrum ſententias eorum, &c.* Num.51. *Fecit Collectarium unum de ſententiis divinorum librorum, &c.* Vita Burchardi Epiſcopi Wormacienſis: *Eodem quoque tempore in Collectario canonum in hac cella non modicum laboravit.* Dicitur etiam

COLLECTARIUM, aut COLLECTARIUS, liber Canonum ab Iſidoro compoſitus, ut eſt apud Bernaldum Presbyter. de Reconciliatione lapſorum p.273.

COLLECTARIUS, Idem qui *Coactor*, qui ſcilicet mercede conductus ab Argentariis ſive menſariis rerum, quæ in auctionibus publicis ſub haſta vendebantur, præfectus, pecunias ab his quibus quid addictum fuerat, cogebat & colligebat. Acro in Horat. *Coactores dicuntur argentarii in auctionibus, qui pecunias cogunt: ipſi ſunt Collectarii.* Suidas & Gloſſæ Baſilicæ: Ἀργυραμοιβὸς, ὁ κελευστὴς ἀργυραμοιβοῦ, ὁ τραπεζίτης, ὁ ἀργυροπράτης, Κωλακτικός. Gloſſar. Lat. MS. Regium: *Nummularius, Collectarius, menſarius.* Symmachus lib.10. Epiſt.49. [42. Edit. Jurreti:] *Vendendis ſolidis, quos plerumque uſus publicus expoſcit, Collectariorum corpus obnoxium eſt, quibus arca vinaria ſtatutum pretium ſubminiſtrat.* Infra: *Nummularios* eoſdem appellat. Vide Novellam Theod. de pretio ſolid.

COLLECTARIUS, Tributorum & vectigalium exactor, apud S. Auguſtinum lib. 22. de Civit. Dei c.8.

COLLECTARIUS. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccleſ. c.31. *Sub ipſis miniſtris Centenariorum, ſunt adhuc minores, qui Collectarii, Quaterniones, vel Duumviri poſſunt appellari, quia colligunt populum, & ipſo numero oſtendunt ſe Decanis eſſe minores.*

¶ COLLECTARIUS, Idem quod *Collectarium*, Liber continens *Collectas*. Chronicon Conradi Ep. to.2. Rer. Mogunt. p.104. edit. 1722. *Erant libri qui pro ornatu ſuper altare ponebantur, ut Evangeliorum, Epiſtolæ ſive Lectionarii, Benedictionales, Collectarii, quidam veſtiti ebore ſculpto, alii argento, alii auro & gemmis.*

¶ COLLECTATA, Merces quam *Miſtrales* Dalphinatus recipiebant ex *tallia* generalibus. Hiſt. Dalphin. to.1. p.41. col.2. in Inſtrumento an. 1323. *Item quod dictus Caſtellanus habuit & extorſit à Miſtralibus Oyſentii viginti quinque libras bonæ monetæ.... quas habere debebant & conſueverunt recipere dicti Miſtrales in talliis generalibus pro Collectatis ſuis.*

COLLECTERIA, Liber complectens *Collectas*. Inventar. Eccleſiæ Noviom. ann.1419. *Item quidam parvus liber pro faciendo les Ennoliemens. Item una Collecteria pro choro.* Vide *Collectarium*.

1. COLLECTIO, Conventus, Gallis *Aſſemblée*, in Lege 36. Cod. Th. de Hæret. & in Lege Longobard. lib.3. tit.12. Exemplar diffinitivæ ſententiæ in Concilio Toletano I. *Ne quis communione depulſus, Collectiones faciat per mulierum domos, & apocrypha, quæ damnata ſunt, legant, ne communicantes his pari ſocietate teneantur.* [Annal. Benedict. to.5. p.479. in Epiſt. Ivonis Carnot. *Nec tamen Monachi qui hæc ignorant aut non probant, debent ſuam Collectionem deferere.* Vide *Collecta* 3.]

2. COLLECTIO, [Idem quod *Collatio* Monaſtica.] Vita S. Alberti Abbatis Gambronenſis nu.12. *Cum poſt Collectionem fratrum gratia quieſcendi ad lectum ſuum veniſſet, &c.*

3. COLLECTIO, Idem quod *Collecta* 8. Oratio quæ poſt Antiphonas dicitur, in Concilio Agathenſi can.30. [in Miſſali Gothico p.263.] & in Capitulis Theodori Cantuar. c.80. & alibi.

¶ 4. COLLECTIO, Tributi ſpecies. Vide *Collecta* 1.

¶ COLLECTIO PUERI EXPOSITI. Vide *Collectus*.

COLLECTORES, Exactores, qui à ſummo Pontifice ad vendicandas ex bonis Eccleſiæ partas ac male congeſtas opes per provincias mittebantur. Vide Baronium an.397. n.65.

¶ COLLECTORES CONSORTIALES, Gall. *Queteurs*. Qui ſpontaneas Fidelium oblationes colligunt pro *Conſortiorum* ſeu *Confratriarum* expenſis in luminaribus, veſtibus ſacris, aliiſque pietatis operibus. Bulla Nicolai IV. Papæ an.1290. apud Rymerum to.2. p.478. *Decima non ſolvetur...de illis oblationibus quæ colliguntur interdum per laicos, qui Collectores Conſortiales dicuntur, & interdum per Clericos...ad opus Conſortii... ut inde luminaria in Eccleſia, cruces & calices fiant & reparentur.*

¶ COLLECTORES MISSARUM vel ANNIVERSARIORUM qui dicantur in Hiſpania ſatis colligitur ex Concilio Mexicano an.1585. in quo ſic: *Collector unus Miſſarum conſtituatur, Sacerdos vitæ exemplo probatus ...qui ab Epiſcopo deputetur: cujus officium ſit eleemoſynam recipere Miſſarum omnium, quæ ex teſtamentorum diſpoſitione, aut alio quovis modo celebrari ſient. Collector habebit duos libros, in quorum uno Miſſas annotet, quæ vel ex teſtamentis vel ex devotione petuntur celebrari cum officio de quo celebrandæ ſunt, loco etiam, die, menſe, & anno. In altero vero Miſſas ad celebrandum inter Presbyteros diſtribuas deſcribet cum nominibus Sacerdotum, annotetque Miſſas jam celebratas; ita ut hujus rei Epiſcopo aut viſitatori petenti rationem reddat. Collector Eccleſiæ*, in Synodo Valentiæ anni 1566. *Anniverſariorum*, in Epitome Conſtitutionum ejuſd. Eccleſiæ p.193. to.4. Concil. Hiſpaniæ.

¶ COLLECTOR COENARUM recenſitus inter Officiales Jacobi Regis Aragonum, in Charta anni 1299. ex Archivo S. Victoris Maſſil. intelligendus eſt Miniſter, cujus erat pecuniam vel alias res colligere Regi debitas pro *Canaticis*, & *Albergis*, ſeu paſtibus, quos Domi-

ni à vassallis suis exigere consuevérant. Vide *Cænaticum*, *Albergæ*, *Gistum*:

COLLECTRA, Supellectilis vestiariæ species. Vide in *Aciara*.

COLLECTUS, Collectio. *Colligi* dicuntur infantes *expositi*, cum ab aliquo nutrienti suscipiuntur: tum enim illius sunt qui eos collegit, nisi intra 10. dies quæsiti, agnitique fuerint, ut est in Synodo Arelatens. II.can.22. Vasensi sub Leone I.PP.can.16.& in Capitulis Caroli M.lib.6.c.142.Vide Cod.Theod.& Justin. tit. de Expositis, & Jacobum Gotofred.ad eumdem titulum.

COLLECTUS INFANS, pro *Expositus*. Gloss. Lat. Græc.*Collectitius*, ἐδίκετος γεκαιμφὶς. Canones Hibern.lib 41.cap.27.*Non venient delicta membrorum diaboli super membra Christi, id est super sanctos, nec Monachorum fugientium, neque eorum qui jaciuntur super Ecclesia, id est, Collectorum, &c.* Ubi, *jaciuntur super Ecclesia*, idem valet ac *in Ecclesiam*. Vide ibidem cap.22.Extremis seculis,is ritus invaluerat, ut, qui liberos exponerent ad ostia Ecclesiarum,quo eos sacrum baptismum non suscepisse innuerent, sal intrà pueriles fascias deponerent, ut est in Regesto Temporalitatum, ex Camera Computor. Parisiensi fol.134.

COLLECTIONIS EPISTOLA, in veteribus formulis, est Diploma quod dabatur illi qui infantem expositum ad ostium Ecclesiæ, & à matricularii*s collectum*, certo pretio ab iisdem emerat secundum legem Romanam. Vide in hanc formulam eruditum Bignonium.

COLLECTI & COLLICTI, Alia, sed incerta mihi notione, non semel in Chartula plenariæ securitatis exarata Ravennæ sub Justiniano apud Brisson.lib.6.Formul. p.646.& seq.

¶ COLLEGANS, Socius, consœderatus. Leges Rotharis apud Murator.to.1.Scriptor.Ital.part.2.pa.24. col.2.*Si duo fuerint Collegantes, medium pretii reputetur illi mortuo, & medium reddat parentibus Collegæ*. Ita MS.Cathedr.Mutin.pro quo textus edit.præfert: *Si duo fuerint Collegæ, &c.*

COLLEGANTIA, Consœderatio, societas, ex Italico *Colleganza*, in Statutis Venetor. ann.1242.lib. 1.c.36.lib.3.c.2.3.

COLLEGARIUS. Papias: *Collega, à colligatione societatis dicitur. Collegarius, unus ex ipsis sociis*. [Ifid.Gloss.*Collegarius, unus ex collegis*.]

¶ COLLEGIALIS, vel COLLEGIATA ECCLESIA, in qua Collegium est Canonicorum, Gall. *Eglise Collegiale*. Vide in *Ecclesia*.

¶ COLLEGIALIS FIDES, in Gruteri Inscriptionibus antiq.id est, quæ servanda est à Collegis.

¶ COLLEGIARIUS, Idem qui *Collegarius*. Tertull.de Spectaculis cap.11. *Collegiarii ministri*.

COLLEGIATI, Isidoro lib.9.Orig.cap.4.& ex eo Papiæ *dicuntur,quod ex* (abest *ex* apud Papiam [editum, legitur in MS.Ecclesiæ Bituric.] *eorum Collegio custodiisque deputentur, qui facinus aliquod commiserunt. Est enim sordidissimum genus hominum patre incerto genitum*. Sane inter servos ponuntur, & eos qui Curiæ addicti sunt, in edicto Theodorici Regis cap.69. *Quisquis curialem, aut Collegiatum, aut servum*, per 50. *annos possederit, &c.* Neque alii videntur Collegiati in Cod.Theod.tit.*de Collegiatis*, ubi ita appellantur qui publico manuariam aliquam artem, operam, & ministerium præbebant, qui sæpe plus æquo & ita prægravabantur, ut è civitatibus fugerent, quod iis minime licebat. Præterea Collegiatorum filii eorum conditionem sequebantur, proindeque non modo servilis & obnoxiæ conditionis, sed etiam ut plurimum servi nativitate erant, ut colligitur ex lege 1. Cod. Theod. de Collegiat. Vide Jacobum Gotofredū ad hunc tit. Alias,

COLLEGIATI dicuntur *Corporati*, alicui collegio addicti. Præsertim vero in veteri urbis Constantinop. descriptione ita appellantur, qui è diversis corporibus artificum ordinati, incendiorum casibus subvenire tenebantur, quos 560. fuisse tradit eadem Descriptio, vel 563. ut lex pen. Cod. Just. de Commerc. & mercator.

COLLEGIATUS, *Carpentarius*, apud Papiam.

COLLEGIUM, Papiæ, idem est quod *Societas collegarum in uno honore positorum*. *Collegia civitatum*, in Edicto Theodorici Regis c.64. Vide Jurisconsult. Proprie de Canonicis dicitur.Ludovicus Pius Imp.in Epist. ad Sicharium Archiepisc. Burdegalensem: *Sed & his qui in uno Collegio canonice degunt* (Regulam statutam in Concilio Aquisgranensi) *tenendam observandamque ...conferas*.

¶ COLLEGIUM, *Exercitus*. Gasp.Barthii Glossar. apud Ludewig.tom.3. Relig.MSS.pag.25.ex Anonymi Hist. Palæst.

¶ COLLEGIUM, Familiaris consuetudo, societas, Gall.*Compagnie*. Annal.Benedict.to.2.p.678.an.129. ex Epistola Haganonis Episc. ad Rampertum Episcop. *Ejus Collegio non modice delectabamur*. Flegi posset *Collegium* pro *Colloquium*.

¶ COLLEGIUM EPISCOPALE, Societas & universus ordo Episcoporum; omnes enim ex toto orbe Episcopi Collegæ sunt: & ita olim sese mutuo appellabant. S.Optatus lib.1.adv.Parmen.*Et quia Collegium Episcopale nolunt nobiscum habere commune, non sine Collega si nolint, tamen fratres sunt*. Sidonio Apollinari.libi6. Epist.1.vocatur, *Turba Collegii*.

¶ COLLEMA, κόλλημα, Glutinamentum. Martian.Capella lib.3.*Nilotica fruticis Collemata*.

¶ COLLEMENTUM, Idem ac *Collata*, Tributum à subditis domino collatum. Charta Bertrandi Comitis Forcalquerii an. 1044. ex magno Chartulario S. Victoris Massil.fol. 148. v. *Inquietare vel auferre vel audeat ullo unquam tempore, aut aliquam vim inferre molestiatur...neque per arbergariam, neque per Collementum*.

¶ COLLERETUM, Collare, Ornamentum colli interdum vestibus assutum, Gall.*Collet*. Litteræ Caroli VI. pro Reformatione Canonicorum sanctæ Capellæ Paris.*Vestesque simplices absque Colleretis & superfluitate manicarum*.Vide *Collestrum*, & *Collerum*.

COLLERIDA. Vide *Collyrida*.

¶ COLLERIUM, Collerius, Collare, Ornamentum colli.Gall.*Collet*,vel *Collier*.Statuta S.Capellæ Pari.p.10.*Cavendum ne subtus fupplicia induantur bolandæ propter deformitatem, quæ ibi multoties est apparens in Colleriis & aliis multis modis*. Inventar. Ecclesiæ Noviom.an.1419. *Item duo Collerii de eod. panno ferico nigro*. V. *Collarium* & *Colleretum*.

COLLERIUS. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 39. *Pedagium porcorum, quisque porcus ob Collerius conductus, ob Collerius sine pretio, nihil, &c.*Ita fol.45. v.

¶ COLLESIT.Instrum.anni 990.apud Lobinellum to.2.Hist.Britan.col.95. *Offeravit Conan Britannorum Princeps pro Deo & pro vita æterna acquirenda animæ Senioris sui, & suæ atque conjugis, & patris matrisque, & fratrum sororumque, & cæterorum quibus velle Collesit, villas tres, &c.* Laudatus Historicus *Collesit* pro *Collibuerit* ait esse positum: bene quidem si sensum spectes, at si vocem ipsam, potius pro *Collicuit* credideris dictum esse *Collesit*.

COLLESTRUM, Collare, Italis *Colletto*.Charta Italica apud Ughellum tom.4. pag. 1289. *Nunc vero Collestrum tollit, & sic expolit eos, quod cum aliquid volumus accipere,nequimus*.Galli dicerēt, *Lever le collet*.

¶ COLLETANUM, f.Colum, Gall. *Couloir*, Ital. *Colatoio*. Instrum.an.1329.ex Archivo S.Victoris Massil.

Maſſil. in quo varia tum veſtium, tum ſupellectilium genera recenſentur : *Item duas vinaierias... Item unum Colletanum, duos uſſeroſos... Item unum mortorium cum ſuo triſſono.*

¶ COLLETUS, Collare, Gall. *Collet*. Statuta Andegav. an. 1499. *Precipimus, injungimus & monemus univerſitatem Cleri de portando habitum honeſtum ...non habentes largas manicas, Colletum non depreſſum ſeu decolletatum*. Vide *Collerium*.

¶ COLLEUM, ὁ ταύρου θάνατος. Gloſſar. Lat. Græc. Uter taurinus.

¶ COLLIA, Fauces ſeu anguſti aditus montium, Gall. *Col*. Charta anni 1222. ex Archivo Cameræ Comput. Ducis Sabaudiæ Camberiaci : *Humbertus de Luiriaco accepit in feudum ab Humberto de Bellijoco municipium quod facies infra Colliam de Cormarenchi in Valromeſio aut Valle-Romana*.

¶ COLLIANUS. Gloſſ. Iſid. *Collianorum, Publicanorum, vel impiorum*, quibus addunt Excerpta Pithœana, *Collibariorum*; ſed hæc vox Græcis videtur pertinere ad ſequentem Gloſſam, ubi : *Collybum*, καρμάτιον, (κερμάτιον.) Reinefius in Variis pro *Collianorum* ſcripſit *Tocullionum*, quod πωλλίον ſit Fœnerator Ciceroni, à πωλῶν Fœnuſculum.

¶ COLLIBARIUS. Vide *Collianus*.

¶ COLLIBENTIA, Conſenſus. Vide in *Conbibere*.

COLLIBERTI, Colliberti, dicuntur in jure Civili qui ab eodem domino ſeu patrono cujus ſervi fuerant, libertate donati ſunt. Gloſſar. Lat. Græc. *Colliberti*, συναπελεύθεροι, σύνδουλοι. Gloſſ. vet. *Colliberti*, συναπελεύθεροι. Gloſſ. Lat. Gall. *Colibertus, Franc, ou enſemble affranchi*.

Sed Colibertorum, ſeu Colibertorum conditio alia apud nos fuit ; nam nec inter omnino liberos, nec inter omnino ſervos accenſebantur, ſed mediam quamdam inter utroſque conditionem tenebant, ita ut nec liberis, nec ſervis annumerarentur, licet ad ſervorum ſtatum propius accederent, cum eorum inſtar eſſent in commercio, dominos haberent, quibus cenſum de more exſolvebant, & ab iis in libertatem non ſecus ac ſervi aſſererentur. Petrus Malleacenſis lib. 1. c. 1. *In extremis inſulæ, unde agitur, ſupra Separis alveum quedam genus hominum piſcando quærtans victum, nonnulla tuguria confecerat, quod à majoribus Colliberto rum vocabulum contraxerat, quod nomen quamquam quedam ſervorum portio ſortita ſit, videtur tamen quod in iſtis conditione aliqua derivatum ſit. Unde quoniam adeſt occaſio, ipſius vocabuli perſcrutetur interpretatio. Etenim Collibertus à cultu imbrium deſcendere putatur ab aliquibus. Progenies autem iſtorum Colliberto rum hinc forte iſtud ore vulgi multa interdum ex uſibus rerum vera dicentis contraxit vocabulum, quoniam ubi inundantia pluviarum Separis excreſcere fecit fluvium, relictis quibus incolebant locis, (hinc enim procul habitabant nonnulli) properabant illo cauſa piſcium*. Sed quæ de vocabuli etymo hic ſubduntur, procul omnino abſunt à vero.

Diverſos porro ſtatu & conditione, à ſervis Colibertos, docet etiam vetus Charta, quæ exſtat in Tabulario Vindocin. num. 161. *Notum ſit...quod quidam ſervus S. Martini, & noſter nomine Hildradus duxit uxorem quamdam Colibertam Hugonis.... de qua habuit 4. pueros. Poſt mortem Hugonis filius ejus calumniatus eſt nobis medietatem filiorum propter Colibertam patris ſui, de qua re Domnus Aſcelinus Monachus tunc Præpoſitus obedientiæ Buziaci inſit placitum apud Montorium in feria S. Laurentii, ibique judicatum eſt quod nati de ſervo & Coliberto non debent partiri, ſed patrem ſequuntur cujus ſunt filii, ideoque calumniam ejus eſſe injuſtam. Et cum ille contenderet illum fuiſſe Colibertum, guadivit ei Domnus Aſcelinus jurare, quod ille ſervus fuerit, non Colibertus, quod juſjurandum fecit ei fieri per unum hominem ejuſdem villæ, &c.*

Erant igitur Coliberti potioris conditionis quam ſervi, etſi, æque ac illi dominis ſuis obnoxii *Cenſum de capite*, ſervorum inſtar, exſolverent. Liber Chartarum Eccleſiæ S. Cyrici Nivernenſ. num. 83. *De Coliberti S. Cyrici & ſuorum Canonicorum, qui unoquoque anno ſolvere debent de capite 3. den.* Certe in libero cum numero connumerari videntur in Lege Longob. lib. 1. tit. 29. §. 2. lib. 2. tit. 21. §. 16. tit. 27. §. 1. tit. 55. §. 11. 13. Verum iis in locis *Coliberti* accipiuntur pro hominibus ejuſdem conditionis, vel ejuſdem pagi : quo ſenſu forte id vocabuli uſurpatur apud Gregorium Magnum lib. 3. Dial. cap. 24. ubi inducit B. Petrum quemdam Eccleſiæ cuſtodem alloquentem : *Colliberte, quare tam citius ſurrexiſti?* Ubi Zacharias Papa habet σύνδουλε, id eſt, *ſodalis*.

Erant tamen in commercio non ſecus ac ſervi, ita ut & venundari, & donari poſſent. Tabular. Vindocinenſe Thuanum Ch. 41. *Hunc Colibertum.... S. Martino hac ratione obtulit, ut non ſolum ipſe, verum etiam omnis ex eo naſcitura progenies Abbati hujus loci debitum reddat obſequium, & eorum ſubjaceat ſervituti*. Ch. 104. *Duos quoque Colibertos à fratre ſuo dudum emptos ita nobis autorizavit, ut 10. pro hoc ſolidos ab ipſis, 5. acceptares à ſingulis*. Ch. 115. *Gaudelinus...dedit S. Martino Majoris Monaſterii Colibertum quendam nomine Guiſmandum cum parvulo ejus filio David & omni deinceps poſteritatis ſuæ fructu....Comes autem Gaufredus de cujus illum ſervo Colibertum tenebat Gaucelinus gratis hoc dono pro liberalitate ſolita ſavit*. Adde Loiſellum in Belvac. Hiſtor. pag. 253. & Ægidium *Bry* in Hiſt. Pertic. lib. 2. cap. 9. pag. 50.

Ita etiam ſervis accenſebantur, ut perinde ac illi in libertatem aſſererentur : quod teſtantur paſſim Chartæ veteres. Tabularium Burgulienſe : *Theobaldus cognomento Paganus de Villanova....Not. facio... me quemdam meum Colibertum Lambertum nomine libertati condonaſſe. Et ut hoc perpetualiter inconvulſum permaneret, hanc Chartam in publico Conventu, aſtante & teſtante omni populo in Eccleſia ſancti Chriſtophori die Dominico, ante Proceſſionem, tam ego quam omnes qui tunc ſucceſſores eſſe poterant, crucibus noſtris firmavimus. Actum tempore Philippi Regis Franc. & Wolfridi Pariſior. Epiſcopi, Milonis quoque ac Widonis fratris ejus, Magni Milonis de Montelesherici filii, &c.* Tabularium S. Albini Andegav. *Gauslenum Colibertum ſuum ab omni jugo nativæ ſervitutis, quantum in ipſis erat abſolverunt, & liberum in perpetuum cum omnibus ſuis permiſerunt. Ipſe autem libertus factus, poſtmodum ſuperiorum ſeniorum, de quorum beneficio in jus prædicti Hamelini, (à cujus liberis libertatem conſecutus erat) auctoritates & firmitatem diverſis opportunitatibus temporum, & perquirere & impetrare ſtuduit*. Charta Ludov. VI. Regis Franc. an. 1103. apud Loiſellum : *Depreeatus ſum autem eoſdem Canonicos, ut pro amore noſtro Landulfum Eccleſiæ eorum Colibertum liberum eſſe permitterent*. Charta Gaufredi Comitis Andegav. ex Tabul. Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 81. *Dedi iterum modium bordei, quem de liberandis Colibertis habebam ubicumque liberabam, ſi quidam ex Clericis Eccleſiæ adeſſet*.

Ita Colibertorum conditio obnoxia erat, quod teſtatur etiam juramentum Canonicorum Eccleſiæ Cenomanenſis in ejuſdem Tabulario ſub an. 1408. *Ego N. juro quod fidelis ero huic ſanctæ Cenomanenſi Eccleſiæ, ac Decano & Capitulo ipſius obedientiam & ſubjectionem exhibebo, ſtatutaque & conſuetudinem ejus ſcripta & non ſcriptas approbatas ſervabo, conſiliaque Capituli celanda celabo; quodque non ſum aſcriptitius, libertus,*

Colibertus, libertus, nec Colibertinus, nec servi, ascriptitii, liberi, Coliberti, neque libertini aut Colibertini filius, nec alius talis quam propter conditionem Canonicæ sanctionis ad sacros ordines, vel Ecclesiastica beneficia prohibeantur promoveri. Simile juramentum Canonicorum Carnotensium habetur in veteri Codice ejusdem Ecclesiæ, quod hic etiam describimus: *Et possea in Capitulo juramentum sactum ad caput B. Annæ tale est: Cantor, seu locum ejus tenens, dicit canonizando: Vos juratis super sacras istas reliquias, quod vos estis de legitimo matrimonio procreatus: item quod estis liberæ conditionis, nec estis Colibertus nec filius Coliberti. Item quod ista prebenda, cujus investituram expectatis, non dedistis, nec promisistis, nec alius pro vobis dedit vel promisit vobis scientibus aurum vel argentum, vel pecuniam aliquam, vel aliud quod per pecuniam aliquam debeat aut valeat comparari: & si promissum fuerit per vos, non solvetur. Item juratis quod in percipiendis distributionibus fraudem aliquam non facietis: Sic vos Deus adjuvet & hæc sancta.* Adde Jacob. Petitum ad Pœnitentiale Theodori p.490. Denique Ebrardus Betunienſis in Græcismo c.9. servos fuisse ait Colibertos:

Libertate carens Colibertus dicitur esse;
De servo factus liber, Libertus: at ille
Libertinus erit, quem Libertus generavit.

Ex prædictis evidenter patet non multum aberrare, qui *Colibertos* ejusdem fuisse conditionis & status cum iis quos ætas anterior *Colonos* appellavit, de quibus suo loco: unde & *Coloni*, appellantur in Domesdei: *Tempore Regis Edvvardi erant 9. burs, id est, Coliberti cum 4. carucis.* Apud Agardum vero *Burs*, *Colonus*, dicitur. Interdum hæc voce, *SeKemanni* intelliguntur: quippe apud Edward. Cokum hæc lego: *Coliberti, id est, qui tenent in liberum focagium per redditum, & quandoque appellantur Radchenestres, id est, liberi homines, qui tamen arabant, berciabant, falcabant, metebant, &c.* Quæ quidem erat colonorum conditio, ut infra docemus. Colliberti igitur erant servi in libertatem, non quidem plenariam, sed *conditionalem* asserti: unde etiam *Conditionales* dicuntur ejusmodi homines alicui conditioni vel servituti obnoxii, à qua rursum asserebantur interdum in potiorem libertatem. Neque enim recte Souchetus ad Epist.132. Ivonis Carnot. censuit Colibertos appellatos, qui ex servo & libera, aut contra, nati erant, cum essent liberi ex servis facti; sed ut dixi, potioris conditionis, licet integram libertatem non essent adepti. Exstant complures Chartæ manumissionum ejusmodi Colibertorum, atque in primis ea quam describit Tabularium Vindocinense fol. 151. nu. 336. *Quicumque in nomine S. Trinitatis quemlibet fuorum ex servili vel Collibertina familia ad libertatis honorem pro Dei amore disponit accedere, sciat sibi veraciter ejus misericordiam acquirere. Ego igitur Rodbertus de Marcilliaco te Durandum, & tuam mulierem, atque tuos pueros, & Fulcaium fratrem tuæ mulieris, quos tenco ex Hilgodo Giselberti filio, à vinculo servitutis absolvo. Ab hac ergo die quidquid Deo & vobis in bono placito fuerit, liberi, francique in religuum tempus vitæ vestræ absque ullius donationis inquietudine, tanquam ab ingenuis parentibus nati, licenter agatis. Peculiare vero quod nunc habetis, vel quod deinceps assequi potueritis, sicut vobis placitum fuerit, absque calumnia possideatis, & quiete, prout volueritis, disponatis. Hæc autem libertatis auctoritas ut in perpetuum firmior habeatur, propriis manibus eam firmare curavi. S. Rodberti qui hujus testamenti cartam fieri præcepit. S. Giliæ ejus uxoris. S. Ernulfi & Rodberti filiorum ejus atque Radulfi. S. Richildis ejus filiæ. S. Drogonis ex Lavaciaco. S. Tetbelini nepotis ejus. Testimonio Richardum Majorem suum. S. Emelini. S. Galterii filii sui. S. Godefridi fratris sui. S. Viviani qui istam charitatem fecit.* Tabular. Majoris Monasterii Ch.184. *In nomine Regis æterni, Ego Hugo Prefes S. Martino & Majori Monasterio Raginaldum Belinum quendam meum Colibertum pro redemptione animæ patris mei Archembaldi dono: atque mulierem ejus Milesendem quam calumniaveram liberam esse, concedo, fructusque eorum, &c.* Tabularium S. Stephani Lemovicensis: *Alexander Vicarius Domino Deo & S. Stephano, & Episcopo Isberio, & Canonicis sibi subditis donum simul & gurpitionem fecit de Colibertis, viris scilicet & mulieribus, qui pertinent ad molendinos de subtus muros, ita ut ab hodierna die in antea sint liberi absque ulla servitute, tam ipsi quam progenies eorum ventura.*

Denique haud omnino diversos fuisse ab *hominibus de capite* docet vetus hæc notitia ex Tabulario Burguliensi fol.135.136. *Miles quidam de Burgolio Alo, homo de capite suo S. Petri Burgul. sub Baldrico Abbate hominum suum denegavit... termino constituto, die definito super hac causa disceptaturi, quinimo duellum habituri, in Curiam Gaufridi Episcopi Andegavensis convenerunt: Episcopus judicium distulit, causam non examinavit: Alo confessus est se esse hominem de capite suo altaris Abbatis, & facturum* (hominium) *promisit, quod & fecit. Badrico Abbate Archiepiscopatus* (Dolensis) *sedem adepto, Wiberto in loco illius substituto, Alo sine consilio Dominorum suorum Abbatis & Monachorum, ingenuam & nobili genere uxorem duxit, dante sibi jurejurando, liberum, & ab omni servitutis jugo extraneum se esse confestans.... Monachi contradicunt, Alenem suum esse Colibertum proclamant, ad disceptationem provocant... apud Salmurium castrum tractaturi veniunt in Curiam Comitis Fulconis sui apud Salmurium, cujus quamvis præsentia non affuit, tamen Baronum illius S. & Arevini Magistri Militum auctoritas, & quod superest, judiciaria lex non defuit... Pugna duorum virorum affirmantis, & negantis approbatur. Curia requiritur, defensio Gauterii de Monteforelli eligitur, dies indicitur, pro tempore ab utraque parte cum concionatoribus conveniitur. Exposito judicio, expediti pugiles venium ad Sancta Sanctorum, manus elevant presto juraturi. Alo differt causam, consilium quæris? quid plura? promittit se in Capitulum venturum, altaris Abbati & Monachis hominem de capite professurum. Hoc modo Conventus dimittitur. Act. an. 1114. Indict. 7. &c.* Tabularium S. Mauricii Andegavensis: *Notificamus igitur præsentibus & futuris quod Odo filius Bernerii Brunelli, Colibertus S. Mauricii dedit filiam suam cuidam ingenuo sub nomine ingenuitatis. Quod cum Canonici S. Mauricii audissent super filiam marito traditam calumnia m fecerunt: maritus vero audita calumnia patri suo eam remisit. Odo igitur inprimis se Colibertum S. Mauricii denegavit: postea vero in Capitulum vocatus, ut de hac re cum Canonicis ageret; accepto saniori consilio, veritatem rei recognovit, & in conspectu Raynaldi Episcopi junioris se Colibertum S. Mauricii esse professus est, & 4. denarios in signum professionis in manu Episcopi posuit, videntibus istis Richardo Decano, &c.* Tabularium S. Cyrici Nivern. Ch. 65. *Cum duobus Colibertis & progenie illorum quæ de illis in posterum ventura est, &c.* Ibid. Ch. 81. *Quendam Colibertum, nomine Tegbergum, cum omni prole, quæ ex eo processisse vel processura est.* Et Ch. 83. *De Colibertis S. Cyrici qui unoquoque anno debent solvere de capite suo denarios, &c.*

¶ COLIBERTI, pro *Colliberti*, apud Mabillonium to. 3. Analect. pag. 101.

¶ COLIBERTAS, Conditio *Colliberti*. Chartularium S. Vincentii Cenomanensis fol. 98. *Et eum ab omni Colibertatis calumpnia, quamdiu hanc concordiam tenuerit,*

vit, cum omni fructu ſuo abſolvimus. Si vero aut ipſe aut ſui in his que ſupradiximus, aliquam calumpniam miſerit, in Colibertatem omni tempore vitæ ſuæ redeat, & que ſibi cum libertate annuimus, perdat.

COLLIBIUM, *dicitur à Collibeo, es, & dicitur Collibium, parvum munuſculum, vel fructus, ut pomum, nuces, cicer, frixum, uva paſſa, quod & Bellarium dicitur & Antepomentum: & dicitur à Collibet, quia ſimul placet; poſt enim carnium fercula fructus ſolent diligi per ſe non tantum. Unde Collibiſta, dicitur qui recipit Collibia & hujuſmodi munuſcula pro uſura vel aliquo ſervitio. Dicitur etiam Collibiſta, quia vendit Collibia.* Hæc Joan.de Janua, cui conſona habet quædam Uguio, quæ expendat cui per otium licet. Vide *Collybiſta.*

¶ COLLIBRARE, Comparare, quaſi *libra* ponderando. Murator.to.2.pag.192.col.2. *Et qui, inquies, fieri poteſt, ut aliquis de Sacerdotum globo Collibretur cum Ambroſio.*

COLLIBRUM, *Genus certæ pecuniæ*, Ugutioni. Joan.de Janua: *Collibrum genus pecuniæ, vel tota pecunia ſimul collibrata.* [Hinc corrigendi Papias MS. qui habet: *Collibrum, Genus pænæ vel pecuniæ*; & Gloſſ. San-German. MSS. ubi *Conlibrum*, *Genus penie*. In Supplemento Antiquarii legitur

¶ COLLIBUM, Τίλισμα μικρὸν, κόλλυβος, *Precium permutationis.*

¶ COLLICTUS. Vide *Collectus.*

¶ COLLIDA. Vide *Colidaria.*

¶ COLLIFANA, φρόβαστις ἱερὰ. Gloſſ.Lat.Græc. *Oves ſacræ.* Ad hæc Martinius ait: An *Colla ſani?*

COLLIFICIUM. Leges Aluredi Regis Weſtſax. cap.30.apud Brompton.& 31.apud Lambardum: *Si eum* (hominem cirliſcum, ſeu paganum) *reddat* (leg. *vadat*) *in contumeliam ad Collifieum*, to. *ſol. emendet.* Saxonicum habet, tohomelan, quod Lambardus vertit, *morionis in morem.*

COLLIFURIA, Papiæ, *Boves opus facientes.* [Vide *Colifarius.*]

COLLIGANTIA, Idem quod *Colligatio.* Ericus Upſalenſis lib.3.Hiſt.Sueciæ pag.190. *Principes Colliganiæ ſupradictæ*, & c.Lib.6.*Maxime propter Colligantiam regnorum.* [Liga inter Carolum IV.Imp.& Joannem Regem Franc.an.1355.apud Ludewig.to.5. Reliq. MSS.pag.452. *Sic nunc eadem promiſſa & Colligantias ...preſentibus innovamus ſub tenoribus infrà ſcriptis.Confœderationem & Colligantiam*, in Excerptis Amelgardi de Geſtis Ludovici XI.Franc.Regis, apud Marten. to.4.Ampliſſ.Colle&t.col.772.] Vide *Liga.*

COLLIGATIO, Confœderatio, Gallis, *Ligue. Conjurationes vel Colligationes*, in Concilio Tolofano anni 1228.cap.8.Charta Alexandri PP an.1258. in Hiſt. Epiſc.Cadurcenſ.num.129. *Ut Colligationes & coadunationes hujuſmodi factas omnino diſſolvi.* [*Colligatio & confraternitas* prohiberur in Statutis Avenion.)Occurrit etiam l.5.Feud.in Bulla Caroli IV.Imp.&c.

¶ COLLIGATUS, Confœderatus, Gallice *Allié*, apud Rymer.to.8.pag.434.col.1.in Charta Henrici IV. Regis Angl.pro Epiſc.Wintonienſi de Pace; *Pro Nobis, regnis, dominiis, ſubditis ac Colligatis & confœderatis noſtris quibuſcumque.* Et infra: *De, pro & ſuper firma, ſtabili & perpetua pace habenda inter Nos, hæredes, ſucceſſores & ſubditos ac Colligatos & confœderatos noſtros quoſcumque.*

1.COLLIGERE, Abſolute, Coire, cœtus celebrare, ἐκκλησιάζειν, συνάγειν, *Collectas facere*, in l.4.Cod.Theod. de Fide Cathol.l.21.de Hæret.l.1.de His qui ſuper religione.*Congregationes Colligere*, l.14.de Hæred.eod.Cod. *Collectiones interdictæ*, l.36.eodem tit.Leges Luitprandi Regis tit.110 §.10.& Lex Longob.lib.1.tit.17.§.3. *Si pro quacunque cauſa homines ruſticani ſe Collegerint, id eſt, conſilium & ſeditionem facere præſumpſerint*, &c. Anaſtaſius Bibliothecarius in Præf.ad 6&7 a vam Synodum: *Favebat autem his quidam Senator ſæculavis adminiſtrationis fungens officio, A ſecretis, nomine Pbotius, qui ad Patriarchalem conſcendere faſtigium affectans, cum eis ſeorſum Colligebat*, &c.[Vide *Collecta* 4. & 6.]

2. COLLIGERE, Suſcipere, defendere, tutari, in l.un.Cod.Th.qui plebem audent contra publicam diſciplinam colligere.

2. COLLIGERE, Aſſociare, in partem dominii quempiam adſcifcere, Gall. *Apparier.* Ita *Colligere alium in lecto ſuo*, in Conciſ.Turon.I.I.c.14.eſt adſcifcere.Charta Ludovici VII.Regis an.1177.in Regeſto Philippi Auguſti Regis Herouvalliano fol.96.*Notum facimus..quod Hugo Niger de Merreolis nos Collegit & receepit in territorium de Flagiaco quod eſt de feodo Gilonis de Moreto ad hoſpitandum ad conſuetudinem Lorriaci . . . . eo quidem pacto quod nos & Hugo cum hæredibus noſtris & ſuis dimidiabimus per omnia reditus, & omnes exitus & juſtitias de Flagiaco: & ſimiliter nos & Hugo ... dimidiabimus per omnia reddituss & exitus; & juſtitiat de Becherolle*, &c. Alia Ludovici Regis an.1155.in Hiſt.Vaſtinenſi lib.3.c.2.extremo: *Abbas ejuſdem loci Gilbertus aſſenſu Capituli ſui Collegit nos ad medietatem totius villæ in quibuſcunque redditibus*, &c. Alia Philippi Aug.ann.1196.pro Monaſterio S.Mellonis Pontifarenſis: *Henricus Abbas B.Mellonis & ejuſdem Eccleſiæ Capitulum Colligunt nos in boſcis Eccleſiæ ſuæ ad Henoncivilla ad villam ibi conſtruendam....aſſociant autem ibidem nos tam in boſco quam in plano & in aquis, ut medietatem per omnia exinde percipiamus omnium proventuum*, &c [Vide *Acolligere.*]

4. COLLIGERE, Excipere, domi detinere. Joannes VIII.PP.Epiſt.303.*Illas mulieres quas nunc in ſua manſione Collectas detines.* Vide *Collecta* 3.

COLLIGERE SE AD ALIQUEM, Adire. Charta Caroli Craſſi Imp.an.887.ex Tabul.Lingonenſi: *Hujus itaque rei cauſa ad noſtram ſe Collegit Majeſtatem, humiliter poſtulavit*, &c. Vide *Recolligere.* Eadem formula habetur in Charta Caroli C.an.34. in Tabulario S.Stephani Divionenſis.

COLLIGERE DIEM. Concilium Remenſis Provinciæ an.1235. MS. *Conſenſis Concilium, quod Dom Remenſis non tenetur reſpondere ſuper homicidio...nec ſuper alia, niſi fuerit in defectu ſi non Colligit diem coram Dom.Rege*, &c. Alibi: *Cum non fuerit in defectu, nec reputet eum Dom.Rex, ſi non Colligit diem coram ipſo contra eos*, &c.Rurſum: *Si receſſerunt in partem, & habito conſilio, in hoc convenerunt, quod diem illam Colligerent*, &c.[hoc eſt, eligerent vel deſignarent.]

¶ COLLIMITARE, Limites eoſdem habere, confinem & vicinum eſſe. Ammian.Marcel. lib.31.cap.5. *Gelonis Agathyrſi Collimitani.* Solinus habet; *Gelonis Agathyrſi Collimitanur.* Siricius Papa Epiſt. ad Himerium: *Qui vicinis tibi Collimitant provinciis. Collimitans*, Confinis, in Miraculis S. Maximini Epiſc.to.7.SS.Mati pag.28.

¶ COLLIMITIUM, Confinium, Limitum conjunctio. Pluries occurrit in Legibus municipal.Mechlin.tit.XIV.art.VIII.X.& XI.Sed & hac voce utuntur Solinus & Ammianus.

COLLINA, Colliculus, Gallis *Colline.* Innocentius Gromaticus de Caſis literarum: *Habet & ſuper ſe duos montes....ſuper ſe vero Collinam extenſam.* Infra: *Per Collinam autem via excurrit.*

COLLINUM dixit Columella lib.12.cap.2. ut & Otto Morena in Hiſt. Rerum Laudenſ.p.721.

¶ COLLIRIDA. Vide *Collyrida.*

¶ COLLISA PORTA, Cataracta, Gallis, *Porte coulice.* Chronicon Senonienſe cap.13. *Quidam vero Colum-*

lumbariensium timens ne plures in adjutorium illorum subintrarent, ascendit portam & portam Collisam ab alto ad ima demisit. Le Roman du *Renard*.

Et mangoniaus de plusieurs guises,
Et bannes portes Couleices.

Le Roman *de la prise de Hierusalem* MS.

De ciments muls durable furent fait li erinel,
Les portes Colaices, fort & vois li flael.

¶ COLLISEUM. Vide *Coliseum*.

COLLISTRIGIUM, COLLISTRIDIUM, Idem quod *Pilorium*, Gallis *le Carcan*, & *le Pilori*: Palus fcilicet, cui affixus eſt circulus ferreus, quo damnatorum colla conſtringuntur. Nonius Marcellus: *Collare, eſt vinculi genus quo collum adſtringitur*. Vide l.8. D.ad Leg.Jul.de vi publ.Fleta l.2 c.10.*Pilorum ſive Collistrigium*. Leges Burgorum Scoticor. cap. 21. *Juſtitia de eo vel de ea fiet: videlicet piſtor ponatur ſuper Collistridium* (al.*Collistrigium*) *quod dicitur Pillorie*. Ita c. 121.§.2.Walſingham us in Ricardo II.pag.273.*Æſtimans ſe inſortunatos....quod carpet Militis...ad terrorem ubique terrarum, judicum, & falſorum juſtitiariorum, viriliter amputaſſent, & ſuper Collistrigium collocaſſent*. Matth.Paris an.1201. *Eodem anno Rex fecit generaliter proclamari, ut legalis aſſiſa panis inviolabiliter ſub pœna Collistrigii obſervaretur*.

In Legib.Kanuti Saxonicis cap.42. Healsfange dicitur ejuſmodi pœna, voce ab heals, quod collum, & fang, captum, ſonat, compoſita: atque ita healsfange ad verbum, eſt collum obſtrictum. Concilium Anhamenſe ann.1009.c.31. *Pœna ſeu animadverſio Colli obſtricti*. Vide Cujac.lib.16.Obſervat.c.1.& quæ obſervant Critici ad illud Suetonii in Nerone cap.49. *Legique ſe hoſtem à Senatu judicatum, & quæri ut puniatur more majorum. Interrogavitque quale id genus eſſet pœnæ: & cum comperiſſet nudi hominis cervicem inferi furcæ, corpus virgis ad necem cædi, &c.*

COLLISUM Argentum. Gloſſ. Gr. Lat. MS. σωστὸν λαμπρὸν, ἤτοι σωστὸν μὲν ἀργύριον, *Collisum argentum*. Editum: σωστὸν λαμπρὸν, ἤτοι σωστὸν μὲν ἀργυρῶ. *Conliſum argentum*.

¶ COLLOBIUM. Vide *Colobium*.

COLLOCARE, Culcare, Cubare. Julius Africanus lib.9.Hiſt Apoſt.pag.116.*Extinctis igitur lucernis, Collocaverunt ſe cuſtodes*. Liber Ordinis S.Victoris Pariſienſis c.5.de Priore majore: *Faciet...orationem in Dormitorio ad Collocandum*. Cap.41. *Nocte ſimiliter poſtquam omnes tam officiales quam alii fuerint Collocati*. Infra: *Si infirmi ſe Collocaverint*. Udalricus l.1. Conſuetud Cluniac.cap.41.*Si aliquando contingit nobis invitis...ut lux diei adhuc clare non appareat, quando dormitum Collocamus*. Lib.3.c.3.*Poſtquam nox fuerit, portarius ante illum* (hoſpitem) *per omnia laterna, tam in conventu, quam extra, uſque ad lectum: ubi qui portat obſequitur illi ad Collocandum & ad levandum*. Adde cap.8.& 9.Liber Uſuum Ordinis Ciſtercienſis c. 84. *Collocet ſe in dormitorio ſicut & alii*. Concil.Coprinacenſe c.31.*Prohibeatis Sacerdotes mulieribus ne Collocent pueros parvulos in lectis ſuis ſub pœna excommunicationis*. Iiſdem verbis Concilia alia non ſemel. Ita etiam Bernardus Monachus in Conſuetud. Cluniacenſ. MS. cap.2.4.& alibi paſſim. Eſt igitur *Collocare*, quod noſtri *Coucher*, dicunt, unde & vocis etymon, ſeu noſmet ipſi in lecto *collocemus*, ſeu ab aliis collocemur: vox pronubis propria. Terentius in Eunuch.*Deinde in lectolillam Collocant*. Catullus in Epithalamio:

Vos unis ſenibus
Cognitæ bene feminæ
Collocate puellulam.

Hinc etiam diſcere eſt quid ſit *Solem Collocare*, in Lege Salica, ſeu, ut aliæ editiones habent, *Culcare*, quod idem valet: ubi enim vendicabat quis rem aliquam, poſſeſſorem in jus vocabat, eique Solem ſeu diem occaſum, vel *Culcatum*, præfigebat, intra quem juri ſtare ad reſpondendum deberet: quo elapſo certum numerum noctium, ſeu inducias in jure reſpondendi, rurſum reo interdum concedebat. Nam per noctes, non per dies, Franci noſtri ejuſmodi terminos dinumerabant. Proinde actor reo ſolem culcabat, id eſt, ſolem occaſum præfigebat, feu diem integrum, quo elapſo, reus, ſi juri non ſtetiſſet, cauſa excidebat: ut actor, perinde ſi defeciſſet, nulla ſcilicet miſſa excuſatione. Quod diſerte indicat Gregorius Turon. l. 7. cap. 23. *Injuriosus tamen ad placitum in conſpectu Regis Childeberti advenit, & per triduum uſque occaſum ſolis obſervavit. Sed cum hi non veniſſent, neque de cauſa hac ab ullo interpellatus fuiſſet, ad propria rediit*. Hæc porro formula, *Solem Culcare*, crebro occurrit in eadem Lege Salica tit. 39.*Nec ſolem ſecundum legem Culcaverit*. Tit.42. §.9. *Continuo ipſe qui repetit, domino ſervi ſolem Colloces, & ad ſeptem noctes placitum concedat*, §.ſeq.*Si infra ſeptem noctes ſervum ad ſupplicia diſtulerit tradere, ſolem ei iterato is qui repetit Colloces, & ſic ad alias ſeptem noctes tribuat, id eſt, ut 14.noctes à prima admoniſione compleantur*. Atque ita hæc verba, *Solem culcare*, vel *collocare*, uſurpari certum eſt in eadem lege tit.52. §.2. tit.54.tit.59.Hinc etiam *Culcatus ſol*, pro unaquaque admonitione, tit.52.§.2.& tit.60.§.2.3. Etiamnum Occitani *Coulca*, *Coucba*, pro *Coucher*: & *Soulel Coule*, ſolem occaſum dicunt. *Ameto*:

Incominciò & il ſole à Colcarſi.

Neſcio an eo referenda ſit vox *Sceute*, pro ſubmonitione juridica, quæ cum *adjornamento* jungitur, in Conſuetudine Inſulenſi tit.1.art.45. *Et apres les ſaiſines deſfenſes, adjour nements & Sceultes faites en la maniere accouſtumée*, &c.Infra: *Sceute*. Ita ut *Sculta*, vel potius *Sculca*, fuerit, *Sol collocatus*, ſeu occaſus, atque adeo denuntiatio in jure. Certe in eodem art. & ſeq. ejuſmodi *Submonitionum* juridicarum inducias ad ſolem occaſum, ſeu *à heures d'eſtoiles*, id eſt, cum ſtellæ apparere incipiunt, terminatas diſerte indicatur: adeo ut *Solis culcasi* formulam videantur retinuiſſe Inſulenſes. Sed hæc ſunt meræ conjecturæ, donec melior occurrat. Vide *Solſtare & Stella*. Atque ex his haud ægre conjicii datur unde dicti

Excubatores, apud Vegetium lib.2.c.15. & in Notitia Imperii, ubi mentio occurrit *Excubatorum juniorum & ſeniorum*, & *Procubatores*, apud Ammianum l.27.p.351. qui non alii ſunt à caſtrorum excubitoribus. In Etymologico Suidæ, ſi Meurſio fides: ἐξκλακτῶρες τὰ παραφρουροῦντα, *i. Subauſcultare*, quod faciunt Excubitores. Ita Græcis recentioribus σκελαγωγοὶ, iidem ſunt qui *Excubatores*: ſic enim legendum apud Mauricium l.2.Strateg.cap.3. & Leonem in Tacticis, pro σκελακτῶρες ubi dicuntur καθιστάντες & βιγλατῆρ ες. Recitius apud eumdem Leonem cap.12. §.56. ἐξκλακτῶρες, ἤγουν βιγλάντιοι, ut & cap.17. §.100. Qui enim excubias agunt, *Excubant*, i.haud *cubant*, ἐκκειτῶσιν, ſeu ex cubili ſurgunt, vel ut cum Scriptoribus ævi inferioris loquar, haud *Culcant*, *i.Ils decouchent, ils ne ſe couchent pas*, vigilant. Vetus interpres Catalanicus MS. Vegetii l.3.cap.5.ubi ſigna ait vocalia quotidie mutari debere, ne ex uſu ea hoſtes agnoſcant, & *Exploratores* inter noſtros verſentur impune, ſic ille hæc reddidit: *Es ſabet que eſtas palabras de ſenales ſe deven mudar, que non ſean toda via unas, porque non entiendan los enemigos lo ſenal por uſo, & por que los Eſculcas que andan entrellos non eſcapen lyn pena*. Inde

Sculcæ, pro *Exculcæ*, Excubiæ, vocabulo truncato, ut *Cubiæ* pro *Excubiæ*, apud Gregorium M. lib. 12.Epiſt.23.*Hoſtem colligi ſum habet.... & ſi huc curſum*

Deo

Deo ſibi irato mittere voluerit, vos loca ipſius...depradamini, aut certe Sculcas quos mittitis, ſollicite requirant, ne dolens factum ad nos recurrat. Ita enim prorſus reponendum pro *Scultas*, ut eſt etiam in lege Longobard. l. 2. tit. 14. §. 6. *Si quis in exercitu ambulare contemſerit, aut in Sculcam.* Ubi *Sculcam, Cavaleadam* interpretatur Papias; nam & ſic ἐκκλησιαι uſurpant paſſim Græci Scriptores ævi inferioris, Theophylactus Simocatta l. 6 cap. 9. Chronicon Alexandrinum pa. 904. Leo in Tactic. cap. 6. §. 13. cap. 17. §. 98. 101. & Mauricius in Strateg. laudatus à Rigaltio, qui perperam ἐκκλησιαι legit ut originem vocis à Latina *Auſcultare* accerſat. Neque felicius Meurſius *Sculcas*, quaſi *Excubeas* dictas putavit, quod κλῆκα, Græcis recentioribus *culcita* ſit, ut & Turnebus l. 24. Adv. c. 12. qui *Exculcatores* appellatos vult, quod *glandes exculcarent & ejicerent*: fatendum tamen *Scultatores*, habere Vegetium l. 2. c. 15. & 17. Vide Voſſium, & Ferrarium in *Scalta*.

Hiſpanis *Eſcuchar*, eſt Auſcultare, diligenter attendere, & *Eſcucha*, quod vulgo *Centinela* dicimus. Leges partitæ ſeu Alfonſinæ, parte 2. tit. 26. l. 10. *Atalayas ſon llamados aquellos omes, que ſon pueſtos para guardar las hueſtes de dia, veiendo los enemigos de lixos, ſi venieren de guiſa que puedan aperceibir a los ſuyos, que ſe guarden demanera que no perezcan, e por ende ſon llamados Eſcuſados, e eſto es demanera de guerra que tiene gran pro, ca por yn ſaben moſtrar quantos ſon los enemigos que van o vienen, y en que manera. Eſo miſmo de las Eſcuchas, que ſon guardas para de noche, &c.* Vide *Excubiæ*.

¶ COLLOCIUM. Vide *Colacium*.

¶ COLLOCUTOR, Qui colloquitur. Utuntur Tertull. adv. Praxeam c. 5. & S. Aug. Confeſſ. lib. 9. c. 6.

¶ COLLOCUTORIUM, Cella in qua virgines Deo Sacræ excipiunt externos ad colloquendum, Gall. *Parloir*, Hiſp. *Locutorio*. Legitur in Concilio Limano ann. 1582. tom. 4. Concil. Hiſp. p. 249.

¶ COLLOCUTORII OFFICIUM, Idem, puto, quod Janitoris munus in Monaſteriis, quod is advenas excipiat ad colloquendum, apud Th. *Madox* Formulare Anglic. pag. 79. *Et pro hac datione & traditione, dicti Abbas & Monachi dederunt & conceſſerunt dicto Fulconi in vita ſua, Officium Collocutorii cum biis quæ ad officium pertinent; ſcilicet per duos dies unum panem Monachi & duos panes Squierii, & quolibet die duas ciſſatas cervisiæ, & unum ferculum de Elemoſinario & pozagium, quod ad officium pertinet; & dimidiam marcam per annum & unam veſtem pelliceam....Dictus vero Fulco talis ſacroſanctis Evangeliis juravit, quod fideliter & honeſte ſerviet.*

¶ COLLOGIUM, Colloquium. Guidonis Diſciplina Farfenſis cap. 58. *In claustro juvenes qui ſub cuſtodia ſunt vel novitii Fratres nullum Collogium habere debent cum illo.*

COLLOMELLINUS. Charta Donationis Eccleſiæ Cornutianæ edita à Suareſio: *Vela linea paragaudata, Perſica clavatura Collomellina praſina* 2. [Legendum *Coccomelina*. Vide *Melinus*.]

¶ COLLONGIA. Vide poſt *Colonus*.

¶ COLLOQUIUM, Conventus, cœtus. Reſcriptum Provincialis Præmonſtratenſis ad Abbates ſui Ordinis apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 2. pag. 416. *N. D. G. Præmonſtratenſis Eccleſiæ humilis Abbas cum univerſitate Crabbatum annus Colloquii, D. V. Magdeburgenſi Præpoſito, &c.* Hoc ſenſu Galli dicimus: *Le Colloque de Poiſſi*. Haud ſatis ſcio an eadem notione in Chronico Mauriniacenſi apud Ducheſnium Hiſt. Franc. tom. 4. pag. 377. *Luce tertia domnus Papa cum ſuo comitatu letus diſceſſit, ac maximas gratias pro hoſpitalitate reddens, ad ſuum Colloquium, quod apud Leodium fuit, proſectus eſt.*

¶ COLLOQUIUM GLORIÆ, Elogium, arbitror, gloriæ bello & armis comparandæ. Chronicon Siciliæ to. 3. Anecdot. Marten. col. 82 *Dominus Rex Frederici us præſentibus dictis ſuis filiis ..... & præſentibus etiam omnibus Syndicis omnium locorum Siciliæ fecit Gloriæ Colloquium in majori Panormitana Eccleſia, in qua propoſuit hoc problema*: Caritas non agit perperam, nec quærit quæ ſua ſunt. *Et poſt præambula, dicti Colloqui finis fuit, quod idem Dominus Rex dixit, ſe velle in dicto anno armare tempeſtivæ exſtolium galearum oſtogintæ.*

¶ COLLOSUS, à *Collis*, Clivoſus, collibus frequens: Jacobus Cardinalis in Vita S. Petri Cæleſtini: *Ipſe tamen veſtam Colloſe ceſpite terram Ingrediens Aquilam, non plenam civibus urbem.*

¶ COLLUBENTIA, Conſenſus, benevolentia, à *Collubere*, Beneplacere. Formula manumiſſionis ad Clericatum tom. 2. Annal. Benedict. p. 742. col. 2. *Igitur ego in Dei nomine Ugo... Abbas Eccleſiæ gloriosiſſimi Chriſti Confeſſoris Aniani.... te Clericum nomine Raginaldum, ex familia ejuſdem S. Aniani progeniem ducentem.... ante ſanctum altare & præſentiam Fratrum S. Aniani, unum cum Collubentia eorumdem Fratrum & deprecatione Adalardi Archiepiſcopi..... ab vinculo ſervitutis, ob amorem D. N. J. C. ad cujus militiam eligeris, publice abſolvo, civemque Romanum inſtituo: ut abbinc, Chriſto favente, in tuo jure & poteſtate conſiſtens, ita vivas ingenuus civiſque Romanus, tanquam ſi à liberis ortus eſſes parentibus, & neque nobis, atque ſu ceſſoribus noſtris quidquam noxialis debeas ſervitutis, ſed &c.* Vide *Collibentia* poſt *Conhibere*.

¶ COLLUBIUM, εὐχωστι, *Confuſio*, Supplem. Antiquarii.

COLLUCIANISTÆ, Ariani dicti: quippe Arius S. Lucianum Presbyterum Antiochenum Martyrem hæreſis ſuæ auctorem jactitabat, ac proinde ſectarios ſuos *Collucianiſtas* dicere conſueverat. *Lucianus* enim, dum in Sabellium concitus nimis fertur, lineam quodammodo viſus eſt tranſiſſe rectæ ſententiæ, materiamque Ario hæreſis ſuæ præparaſſe. Vide Marium Victorem adverſus Arianos lib. 1. Epiph. hæreſi 69. & Theodoret. l. 1. c. 5.

¶ COLLUDIUM, Colluſio. Vide *Conludium*.

COLLUM, *Collo ſuo uſque ad mercatum malefactorem*, quem quis occuluerit, *deportare*, in Capitulari de Miniſterialibus Palatinis edit. Baluzianæ c. 3.

¶ COLLI POENA, Idem quod *Pilorium*, quo *Collum* conſtringitur. Diarium Belli Huſſitici apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. pag. 144. *In armis ſuis in prætorio ſe repreſentare evocantur, ſub Pœna Colli, aut alias à civitate bannitione.*

¶ COLLUM PEDIS, Gall. *Cou de pied*, Pedis pars ſuperior & convexa. Acta SS. Junii to 1. pag. 155. de S. Pilingotto: *Pedes contractos & ad invicem retortos habuerat: itaque ambulando non pedis plantam, ſed quod vulgariter Collum dicitur, ſuper terram ponebat.*

¶ AD COLLUM EXPLECTARE, Tantum è ramis arborum amputare & ſuccidere, quantum collo vel ſcapulis poteſt aſportari, apud Stephanotium in Antiquit. Pictav. MSS. to. 2. p. 449. *Habebit etiam hominem qui explectabit ad Collum nemus de Broeis ad omnia neceſſaria domus ſuæ.*

¶ AD COLLUM FURARI, in Conſuet. Marchiæ Dumbarum ſimili modo dicitur de eo, qui ligna furatur in ſilvis, quantum collo vel ſcapulis aſportare poteſt, non amplius.

¶ 1. COLLUS, *Colli ornamentum vel procollum*: Papias MS. Vide *Collerium*.

2. COLLUS, *Urceus bibendi, vel napus.* Matth. Silvaticus.

3. COLLUS, ex Italico *Collo*, Onus navis, in Statutis Venetis l.6.c.76. *Colli, sive ballæ, sive pondera.*

¶ 4. COLLUS, mendose pro *Callus*, Eccardo Calculus, silex. Vide *Hallus.*

¶ COLLUTIO, Gargarizatus, Gall. *Gargarisme*, Oris ablutio. Medicina Salernit. pag. 166. Edit. 1622. *Quod si vero sitis vehementior fuerit, quam ut frigidi aeris inspiratæ aut oris Collutione sedari possit, aquæ frigidæ potu refrigunenda est.* Cælius Aurelian. Acut. 2.6. 28. dixit: *Utemur oris Collutione.*

¶ COLLYBISTA, COLLYBISTES, Græcis Κολλυβιστής; Latinis, Mensarius, Nummularius, Gallis, *Banquier, Changeur.* Usurpant non semel hac notione Jurisconsulti, à quibus nonnihil discrepans S. Hieronymus hæc habet in Commentario ad 21. cap. Matthæi: *Excogitaverunt & aliam technam, ut pro Nummulariis Collybistas facerent, cujus verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud illos, quæ nos appellamus Tragemata vel Vilia Munuscula: verbi gratia fritli ciceris, uvarumque passarum, & poma diversi generis. Igitur quia usuras accipere non poterant Collybistæ, qui pecuniam fœnerati erant, pro usuris accipiebant varias species: ut quod in nummis non licebat, in his rebus exciperent, quæ nummis coemuntur.*

COLLYRIDA. Joan. de Janua: *Collyrida, dicitur à collum, & est panis tenuis, & quasi subcinericius: vel Collyrida est panis modicus & triangulus coctus, & frictus detersus.* [Papias MS. *Collirida, Subcinericius panis, modicus panis triangulus.* Mox subdit: *Colliridæ, panes quadrati de similia cum oleo fartagine frixi.*] Lib. 2. Regum cap. 6. *Collyrida panis.* Gr. κολλυρίδα ἄρτου. Hinc κολλυρίζειν cap. 13. *Opus pistorium facere.* Adde Leviticum c. 7. & 8. Eadmerus de Similitudinibus S. Anselmi c. 16. *Cum nimis avide Collyridæ eduntur, quæ quasi nix candidæ videntur, spontaneque manibus vel dentibus sic atteruntur, ut resonare audiantur.* Hugo Parisiensis de Institut. Novitiorum: *Alii femicorrosas crustas, & præmorsas Collyridas, cibarias iterando infigunt, & reliquias dentium sacrum offas facturi in poculis dimergunt.* Alexander Poeta:

Collyridam panis quoddam genus esse memento.

[Collyridarum etiam meminere Tertull. de Cultu fœm. 2.7. & S. Augustinus de Genesi ad lit. 8.5. Transactio inter Abbatem & Monachos Crassenses ann. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Item debet dare dictus Dominus Abbas dicto Conventui in singulis festivitatibus....Pentecostes...trigintalibras panis frumenti...necnon nectar & Colleridas sufficienter & semel dumtaxat quolibet anno, & non in quolibet dictorum festorum.* Et in Statutis S. Victoris ann. 1531. *Item tenetur dare Pitantiarius in die Natalis Domini . . . tres Coleridas sive mensas pro quacumque pitantia.*] Nescio an huc pertineant *Colleridæ* in Itinerario Gregorii XI. PP. *Hilariter Colleridas [spargebant, velut rosarum flores.* Vide Hesych. in κολλυρα.

¶ COLLYRIDIANI, Hæretici sic dicti quod in Sacrificio uterentur *Collyridis.* B. Mariæ Virgini tanquam Deæ liba offerebant fœminæ, quæ iis erant loco Sacerdotum. Vide Epiphanium Hær. 78. & 79. & Joann. Forbesium Instructionum Historico-Theologic. lib. 4. c. 8. §. 4.

COLMENA Apum, in Charta ann. 1271. tom. 5. Monarchiæ Lusitan. pag. 306. *Vas apum*, ex Hispano *Colmena.*

¶ COLMIA, *Calamus cum spica sua.* Vet. Glossar. San-German. MS. num. 501. Vide *Colma.*

COLNA. Charta Stephani Regis Angl. ann. 1038. in Monast. Anglic. to. 3. pag. 8. *Et Colnam S. Andreæ, & duos rathenichtes, & unam Ecclesiam cum una hida terræ, &c.*

¶ COLO. Vide *Colonet* post *Colonus.*

¶ COLOBARIUM. Gloss. Isid. *Levitonarium, Colobarium lineum sine manicis.* Lege & vide *Colobium.*

¶ COLOBIA *sunt apud Hæbreos, quod vocamus Tragemata vel vilia munuscula, ut cicer frixum, uvæ passæ, poma:*

¶ COLOBISTÆ *vero dicuntur qui ea vendunt.* Papias MS. Excerpta sunt, licet minus accurata, ex Hieronymi loco in voce *Collybista* superius relato. Ibi vide.

COLOBIUM, Tunica absque manicis, vel certe cum manicis, sed brevioribus, & quæ ad cubitum vix pertinerent: ex Græco κολοβὸς, Curtus. Gloss. Græco-Lat. κολόβιον, *Colobium, subucula.* Servius ad hęc Virgilii lib. 9.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Nam Colobiis utebantur antiqui. Isidorus libro decimo nono, capite 32. *Colobium dictum, quia longum est, & sine manicis. Antiqui enim magis hoc utebantur.* Glossarium Cambronense: *Colobium vestis cuculli similis, nisi quod cucullo caret. Pectoralis tunicula sine manicis* dicitur Ammiano l. 14. Ugutio: *Colobium, pallium virginale, ut quod ad talos descendens sine manicis, & dicitur Colobium, quasi colubium, à collo depensum, vel quod sit longum.* [Eadem habet Johan. de Janua in Catholico & subjungit: *Nota quod non solum virgines, sed etiam Diaconi utebantur Collobio, loco cujus postea usi sunt dalmatica.*] S. Ambrosius Ep. 53. *Duos juvenes ephebos vestibus candidissimis, id est, Colobio & pallio indutos, &c.* Ordericus Vitalis l. 2. *Vestitur Colobio albo clavato purpura, induitur pallio alio, &c.* Vestis honestioris genus esse notavit Pithœus lib. 1. Adverss. c. 16. ex Cod. Theod. Pauperibus tamen *Colobia* erogari provident Pelagius PP. in Epistad Sapaudum Arelatensem Episcopum, apud Baron. an. 556. n. 21.

COLOBIUM, postmodum propria fuit vestis Monachorum. Cassianus de Habitu Monachi c. 5. *Colobiis quoque lineis induti, quæ vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas de reliquo circumferunt manus.* Quærit B. Dorotheus Doctr. 1. quare Monachi deferrent κολόβιον μέχρι γονάτων, τὸν δὲ λαὸν ἐγγύτερον τῶν ποδῶν, cum cætera Colobia manicata essent; aitque manicas esse signa manuum, manus autem ad practicen pertinere, Monachos vero habere non debere manus ad operandum quidpiam priſtini hominis. Mox ait Colobium Monasticum habere τὸ σημεῖον τοῦ πορφυροῦ, signum purpureum, cujus significationem pariter exequitur. Palladius in Hist. Lauſ. cap. 47. Τὸ δὲ κολόβιον ἔχω ὡς λέγετον, ὅτι ἐν τῷ κολοβίῳ τρία χερώματα. Tabular. Prioratus S. Vincentii Laudun. ann. 1281. *Quilibet Monachus habeat singulis annis 2. frocos, seu 2. Colobia cum cucula.*

COLOBIUM etiam fuit Episcoporum vestis propria. Honorius Augustod. lib. 1. c. 211. de Vestibus Pontificis: *Colobium erat cucullata vestis sine manicis, sicut adhuc videmus in Monachorum cuculli s, vel nautarum tunicis, quod Colobium à S. Silvestro in Dalmaticam est versum, & additis manicis infra sacrificium portari instituta, quæ ideo ad Missam à Pontifice portantur; &c.* Adde Alcuinum de Offic. divin. Author Vitæ S. Silvestri PP. editæ à Combefilio, de Euphrosyno Pamphyliæ Episcopo scribens, ait Euphrosynum Romam venientem Colobium S. Jacobi fratris Domini secum attulisse, eoque indutum sacra peregisse, χρῶνα λιγγυπόδητον, χιλίωσε θυσίαν τῷ Θεῷ παιῶν προσαμίζειν, μὴ μόνον τῶν ψυχῶν σὼ τῷ σώματι καθαρὰν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ δύνασθαι λελυπηκέναι. indeque factum ut Romani hactenus Sacerdotes colobiis usi sint: ἀλλ' ἐπιμένη τῶν βραχυτέρων γονάτων ἐξέγειν, διὰ μαστιγὸς μετὰ κλεισμοῦ μέλλων σωιζὴν φερομένην, ἕως ἡμέρα κολοβία. Id etiam astruit

aſtruit Anſelmus Decretorum Collector, ex Euſebio: *A ſancto Silveſtro & Presbyteris ejus Colobiorum uſus ſumpſit initium, & Marcus ac Julius & Liberius ex ordine ſunt uſi. Poſt hos autem Colobia in Dalmaticas commutata ſunt.* [*Quia*, inquit Johan.de Janua, *nuditas brachiorum cui pabatur.*] Colobium Epiſcopis præterea tribuunt Gregor. Turon.de Vitis Patrum cap.8. Pius I. PP.in Epiſt.apud Joan.à Boſco in Vienna pag. 24. Ademarus Caban.an.1010. & alii.

COLOBIUM dicitur etiam cucullus ille, ſive ſuperhumerale, quo induuntur Servientes ad legem in Anglia. Fortaſſe,ut in Encomio legum Angliæ cap.51. *Nam Servientes ad legem ipſe exiſtens toga longa inſtar Sacerdotis cum capitio penulato circa humeros ejus, & deſuper Colobio cum duobus labellulis, qualiter uti ſolent Doctores legum in Univerſitatibus quibuſdam, cum ſupra deſcripto birreto veſtiebatur. Sed Juſtitiarius factus loco Colobii, chlamide utebatur.*

COLOBIUM DANICUM, apud Ingulfum p.866. *Exuebat eum de cuculla ſua, & dato Danico Collobio, juſſit eum ubique veſtigia ſubimitari.*

¶ COLOBIIS LONGIS DE SCARLETO FODERATIS, in quadam ſolemni proceſſione uſos fuiſſe Duces & nobiles narrat Cornelius *Zantfliet* in Chronico, apud Marten.to.5.Collect.Ampliſſ.col.356.

COLOBIUM, infignibus & veſtimentis Regum Aragonenſium accenſetur, in Geſtis Innocentii III. PP. pag.135.& Epiſtola Martini IV.PP. to.5. Hiſt. Franc. pag.878.

¶ 1. COLOBUS, Gr. κολοβός, Mutilus. Translatio S.Philaſterii to.4. SS.Julii pa. 591. *Nam inter languentium jacentes cuneos deductus eſt à genitore ſuo ita Colobus puer, ut ſine vectore ſuo nequiret conſiſtere aut ambulare.*

¶ 2.COLOBUS, pro *Colpus*, Ictus, in Lege Salica tit 17.ex manuſcripto apud Eccardum pag.123. Vide *Colpus*.

¶ COLOCOCCUM. Eleuſius Presbyter in Vita S.Theodori Siceotæ tom.3.SS.April.pag.48. *Et morbi cauſam aperiens & inſidiatores patefaciens, è manu ſua ærea illi Colococca dedit: Hæc inquiens, comede & nihil tibi erit mali.* Continuator Bollandi: Κολοβ. Magnus, κόκκος. Granum eſt. Et forte hic intelliguntur grana mali punici, κόλοβ. Iæpius curtum ſeu mancum ſignificat quam magnum; quare *Colococca* erunt forte parva grana.

COLOMA, *Calamus cum ſpica ſua, & dicitur à culmus*. Jo.de Janua. Noſtris *Cbaume*. [Vide *Colmia*.]

¶ COLOMELLI. Vide *Columelli*.

¶ COLOMERARIUM, f. pro *Columbarium* Gall. *Colombier* vel *Coulombier*. Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod.ex Archivo ejuſd.Epiſc. *Domus Thefaurarii Alexandri cum Colomerario*.

¶ COLOMITAS, *Salus*. Papias MS.Lege *Columitas* pro *Incolumitas*, ut Plautus dixit, *Columis* pro *Incolumis*.

¶ COLONA, COLONANTIA, COLONARIUS, &c. Vide poſt *Colonus*.

¶ COLONECUS, pro *Colonus*. Mabill.Liturg. Gall.pag.464. *Item pro remedium animæ meæ vel ex demandatione bonæ recordationis filii mei Deorovalli villam cui vocabulum eſt Latiniaco ſita in territorio Meldinſe cum campis, Colonecis ad eadem pertinentes, cum pratis Baſilice S.Sinfuriani, &c.*

¶ COLONELLA, Italis, Parva columna. Legitur in Chronico Parmenſi ad an.1299. & 1307. Locos retulimus in *Baptiſmus* & *Capitellum*.

¶ 1.COLONELLUS, Chiliarchus vel Tribunus, Gall. & Angl. *Colonel*, apud Rymer. tom. 16. pag.14. col. 1. *Omnes & ſingulos Capitaneos, Colonellos*, *Vi-*

cecapitaneos, locum tenentes & alios Officiarios. &c.

¶ 2. COLONELLUS, Minor columna, parva pila, Gall.*Petit pilier*. Cenſualis codex Calomontis: *Banchia mercerii continens duos Colonellos in ingreſſu alæ Calomontis*.

COLONETA, COLONIA, &c. Vide poſt *Colonus*.

¶ COLONEUM, mendoſe pro *Teloneum*. Vide *Curatura*.

COLONUS, Vici incola, πάροικος. Iſidorus lib.9. cap.4. & ex eo Papias: *Coloni ſunt cultores advenæ, dicti à cultura agri; ſunt enim aliunde venientes atque alienum agrum locatum tenentes, ac debenies conditionem genitali ſolo propter agriculturam ſub dominio poſſeſſoris, pro eo quod is locatus eſt fundus*. Quæ quidem hauſit Iſidorus à ſancto Auguſtino lib.10.de Civitate Dei, cui *Coloni* dicuntur, *qui conditionem debebant genitali ſolo propter agriculturam ſub dominio poſſeſſorum*. De his præclare Salvianus lib.5. de Gubernat. Dei: *Nonnulli eorum de quibus loquimur, qui aut conſultores ſunt, aut quos conſultos neceſſitas facit, cum domicilia atque agellos ſuos pervaſionibus perdunt, aut ſagati ab exactoribus deſerunt, quia tenere non poſſunt, fundos majorum expetunt, & Coloni divitum ſiunt. Aut ſicus ſolent hi qui boſtium terrore compulſi, ad caſtella ſe conferunt, aut qui perdito ingenuæ incolumitatis ſtatu ad aſylum aliquod deſperatione confugiunt: ita & iſti qui habere amplius vel ſedem, vel dignitatem ſuorum natalium non queunt, jugo ſe inquilinæ abjectionis addicunt: in hanc neceſſitatem redacti, ut exactiones non facultatis tantum, ſed etiam conditionis ſuæ, atque exulantes non à rebus tantum ſuis, ſed etiam à ſeipſis, ac perdentes ſecum omnia ſua, & rerum proprietate carentes, & jus libertatis amittant.....Illud gravius & acerbius, quod additur huic malo ſerviliti malum. Nam ſuſcipiuntur advenæ, fiunt præjudicio habitationis indigenæ, & quos ſuſcipiunt ut extraneos & alienos, incipiunt habere quaſi proprios: quos eſſe conſtat ingenuos, vertunt in ſervos.*

Hinc patet ejuſmodi Colonos prorſus fuiſſe *adſcriptitios*, & conditionis ſervilis ac obnoxiæ, licet non omnino eſſent ſervi; ſed culturæ agrorum ad certa loca addicti. Unde in Gloſſar. Baſilic.Colonus definitur ἀλετρόγροικος, & μισθωτὸς. Vide Gloſſar.med. Græcit. Formula vetus apud Bignonium pag. 197. 1. edit. *Eo quod genitor ſuus nomine ille Colonus ſancti illius de villa illa fuiſſet*. Proſtant aliæ formulæ apud eumdem, *de evindicatis Colonis*, pag. 196. 201. 202. ubi diſerte opponuntur *francis* & ingenuis, ut & in Conſtit.Juſtiniani de Aſcriptitiis & Colonis; & perinde ac ſervi, ſi de Colonis ſuis ſe ſubſtraxerint, judicio evindicationis ad Colonatum reducuntur; quod etiam præcipitur in Conſtit. Juſt.Imp. de Filiis liberarum in Africam directa, in Pragmatico Tiberii Imp. de Filiis Colonor. & in Edicto Theoderici Regis cap. 84. cujuſmodi evindicationis exemplum profert Flodoardus l. 2. Hiſt. Remenſ. c 19. initio. Denique non modo cum ſervis junguntur paſſim, ut in Capitulis Caroli C. tit. 28. ſed & *ſervi* appellantur. Donationes factæ Eccleſiæ Salisburg. c.8. *Ad Chiemgow Truchsarium ſervum cum Colonia ſua & alia poſſeſſione*. Cap. 10. *Manentes ſervos cum Coloniis ſuis*. Cap. 1. *Servi manentes in Coloniis, &c.* Quin etiam iiſdem, quibus illi, pœnis coercebantur, fuſtuario nempe & flagellis, ut colligitur ex Lege Burgund. tit.39. §. 3. iiſdem Capitulis Caroli C. tit.9. part.2. cap.9. tit. 12. cap. 5. tit. 28. cap. 1. tit. 31. cap. 15. 16. 20. 22. tit. 38. cap. 2. & Capit. Carlomanni tit. 2. c. 4. Sed & S. Remigius Remenſis Epiſcopus in Teſtamento ſuo, apud Flodoardum lib. 1. Hiſt. Rem. cap. 18. alios Eccleſiæ Colonos libertate donat, alios in ſervitute permanere decernit.

Verum licet Coloni servis accenserentur, quod certis conditionibus ac servitiis obnoxii essent, inter liberos plerumque habebantur. Gregorius M.l.3.Ep.21. *Hi vero qui in possessionibus eorum* (Judæorum) *sunt, lices & ipsi ex legum districtione sint liberi, tamen quia colendis eorum terris diutius adhæserunt, utpote conditionem locis debentes, ad colenda quæ consueverunt rura permaneant, pensionesque prædictis viris præbeant: & cuncta quæ de Colonis vel originariis jura præcipiunt, peragant, extra quod nihil eis amplius oneris indicatur, &c.* Atque inde percipitur cur *liberi* dicantur in Lege Aleman.tit.9. *Quicumque liberum Ecclesiæ, quem Colonum vocant, occiderit, &c.* Et tit.23.§.1. *Liberi Ecclesiastici, quos Colonos vocant, sicut & Coloni Regis reddant ad Ecclesiam.* Charta Caroli C.an.22. in Tabul. S. Dionysii n. 38. *Proclamarunt Je & dixerunt, eo quod ipsi & nascendi liberi Coloni esse debent, sicut alii Coloni S.Dionysii, & prædictus Deodatus Monachus eis per vim in inferiorem servitium inclinare vel affligere velit injuste.*

Erant igitur Coloni mediæ conditionis inter ingenuos seu liberos, & servos: proindeque iidem ferme cum *Conditionales* etiam appellati, ac *Originarii & Tributales*, de quibus fuis locis agetur. Sed de Colonorum variis conditionibus copiose egit Jacobus Gotofredus in Paratit.tit.de Fugitivis Colonis lib.5.Cod.Th.& ad leg.3.de Censu.

Coloni Ecclesiarum, Qui Ecclesiarum ac ædium sacrarum proprii erant, & earum agros colebant; *Liberi Ecclesiastici*, vel *Ecclesiæ, quos Colonos vocant*, in Lege Aleman.tit.9.tit.23. §.1. tit.57. *Coloni vel servi Ecclesiæ*, in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 1. *Coloni Ecclesiastici & de casis Dei*, in Capitulis Caroli C. tit.36.cap. 29. 30. Rhenanus lib. 2. Rerum Germ. pag. 97. *Quidam etiam in illo recenti Christianismo res suas Ecclesiæ donabant, & rursum agros aut domum in beneficii modum recipiebant ad vitæ suæ tempus, non circa tamen pensitationem: nec filius post mortem patris, aut hæres, vendicare sic donata poterat; ii Coloni Ecclesiastici dicebantur.* Horum autem ea erat prærogativa, ut ab omni seculari jurisdictione & servitio soluti, Ecclesiæ soli obnoxii essent. [Præceptum Carlomanni Franc. Regis pro Monasterio S. Cæciliæ in Diœcesi Urgell. ann. 880. Marcæ Hisp. col. 812. *Concedimus etiam pro remedio animæ nostræ, vel parentum nostrorum, ut nullus judex publicus audeat à famulis tam liberis quam Colonis ipsius loci hospitaticum, mantaticum, rotaticum, silvaticum, aut inferenda aliqua exigere præsumat.*] Charta Ottonis Imp. ann. 965. pro Eccl. Hamburgensi; *Servos vero & Colonos in eisdem propriet atibus habitantes, nulli nisi eisdem Episcopis servituros, ab omni etiam nostri juris servitio absolvimus, & sub nullius hanno vel disciplina illos nisi sub illarum Ecclesiarum Advocatis esse volumus.* Vide Chartam Agapeti PP.apud Sanjulianum in Antiquitat. Matisconens. pag.277.& aliam Caroli Calvi apud eumdem in Antiquit. Tornutii pag.510.

Coloni Fiscales, Qui Fisci prædia excolebant, qui in *Colonis* fiscalibus manebant, in Edicto Pistensi c.26.*Coloni Regis*, in Lege Alemann.tit.23 *Coloni, & fiscalini*, in Capitulis Caroli M.lib.3.c.36.& in Lege Longob.lib.2.tit.32.c.6.Adde Flodoardum lib. 1. Hist. Rem.cap.20.

In Regno Cyprio, regnantibus Lusinianis, plebs divisa erat in παροίκους, & ἐλευθέρους των μαιευμάτων. Parœci erant conditione servi: Liberi vero, servi libertate donati, obnoxii tamen Dominis ratione tributi. *Thomaso Porcacchi nella Descrit. del isole del mondo: I Parici erano una condition di huomini schiavi, obligati fin della vita a lor patroni. I Lesteri erano quei Parici, che, o con danari, o per carità, o per altro erano servi della borsa, obligati a pagare ogni anno a Principe* XV. *Perperi, o piu.* Eadem habet Leunclavius in Pand. Turc.

Colones, pro *Coloni*, in vet. Charta apud Hemeræum de Acad. Par. cap. 4. *Nec de liberis hominibus, Albanisque, ac Colonibus in supradicta commanentibus, &c.*

Colona, Femina colonariæ conditionis. Formula vetus apud Bignonium p. 382. *Feminam illam interpellabat....eo quod Colona esset sancti illius de curte sua, quæ dicitur illa, &c.* Chronicon Besuense p. 523. *Dedit præfato cœnobio ancillam unam .... ut ibidem deserviret cum omni semine suo ex ea progenito... ut cæteræ Colonæ servitium omne facerent.* Vide Testamentum S. Remigii Epist. Remens. c. 18.

Colonarius Ordo, Colonorum conditio. Donatio Haganonis ad S. Martinum Turon. imperante Ludovico: *Fridegisus Abbati tradonansum nostrum indominicatum... cum hominibus ibidem commorantibus, quos Colonario Ordine vivere constituimus.* Id est, ut coloni vivere solent. [Hagano Adjutor Canonicorum S. Martini Turon. an. 819. in suo Testamento apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 20. *Colonario Ordine vivere* constituit plurimos, de quibus hæc tandem habet col. 31. *Et constituimus illos homines in omnibus prædictis locis commanentes illam terram & vineas & omnia ad medietatem collaborare; & nihil aliud eis requiratur, nec post nos nihil inquietudinis patiantur.*] *Colonaria conditio*, in Concilio Arausicano I. c. 7. Arelatensi I. c. 33. *Jus Colonarium*, apud Greg. M. lib. 3. Epist. 21.

Colonatus, Eadem notione, in Charta Ludovici Reg. Fr. an. 1179. in Tabul. S. Genovefæ Paris. [*Colonatus quæstionem movere*, in Cod. Theod.]

Colonaticum, Servitium quod colonus domino debet, vel præstat, quod *Colonorum tributum* dicitur in Epist. S. Remigii ad Falconem Epiſcop. Tungrensem. Formulæ veteres Lindenbrogianæ c. 163. *Repetebat ei, quod genitor suus aus genitrix sua ill. coloni sui fuissent & ipse ill. colonus esse debebat, & malo ordine de ipso Colonatico se abstrahebat & negligens erat.* Et infra: *Et is præsente pro Colono ipsius ill. se recredidit & recognovit.*

Colonitium, Idem quod *Colonaticum*, apud Lindenbrog. in form. 163. 164. 166. 167. apud Bignon. pag. 197. 201. 203. 203. 204. 247. 382. 1. Edit. Cujusmodi vero erant ea Colonorum servitia, operæ, ac tributa, pluribus habetur in Lege Bajwariorum tit. 1. c. 14. & in Capitulis Caroli Calvi tit. 23. cap. 14. *Ædificent villas vestras moderatis castitiis... laborent & excolant terras & vineas in tempore, cum debita solicitudine; salvent & dispensent laborata cum fideli diligentione, faciant nutrimenta congrua & necessaria: custodiant silvas unde habeant pastiones: defendant & excolant prata, unde habeant pabula.* Adde tit. 31. §. 29.

¶ Colinium, in Codice Legum Norman. cap. 9. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. pag. 169. *Ut addant pusticationem pratorum, herbagiorum & aliorum fructuum, vel cosfume, vel pagii, vel Celiaii vel aliorum hujusmodi, quæ debent emendari vel persolvi, prout requirunt usus temporum, & consuetudines villarum, mercatorum, mundinarum & passagiorum.*

Colonicatus, Colonicatus, Qui ad Colonum spectat. *Casæ Colonicatæ, res Colonicatæ*, non semel in Tabular. Casauriensi 1. part. c. 94. ch. 3. an. 900. *Una cum casis & rebus manualibus, & rebus Colonicatis, & rebus consuetis, cum terris, vineis, &c.* Charta Leonardi Epist. Cæsenatis an. 1175. apud Ughellum to. 2. p. 460. *Concedimus quoque vobis fundum unum integrum.... quem vos dominicatum habeatis, & ex parte Colonicatum.* Charta Conradi Imper. an. 1028. ibid. pag. 707. *Sive curtibus, salariis, sive in donecatis, vel Colonecatis, &c.*

&c. Alia Friderici II. Imp. ann. 1220. ibidem p. 712. *Cum hominibus, caſtris, tam de donicatis, quam locatis.*

COLONARIA MANCIPIA, Quæ Colonis addicta erant. Teſtamentum S. Aredii; *Addimus etiam mancipia quæ Colonaria appellantur & nobis tributaria eſſe perhibentur.*

¶ COLONARIA PERSONA. Sidon. lib. 5. Ep. 19. *Plebeiam potius incipiat habere perſonam, quam Colonariam.*

COLONIA, eſt Villa, ſeu villula, cum modo agri quantum colonus unus colere poteſt. Aliis, (quod probabilius) eſt habitaculum ruſticum cum ſufficienti prædio ad alendum colonum, vel familiam ruſticam. Brevius, Coloni ædes, prædium. Gregorius Turon. lib. de Gloria Confeſſ. cap. 15. *Ad boc levitas ejus, inimico ingraſſante, convaluit, ut Colonias Baſilicæ concupiſceret, quæ agro ejus erant proximæ, pervadere non timeret.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi c. 24. *Non paucos ex ruricolis obvios habuit, qui derelictis Coloniis ſuis in aliam provinciam tranſmigrabant.* Mox: *Suadebant ut eos verberari juberet, & ad domunculas unde diſceſſerant redire compelleret.* Donationes factæ Eccleſiæ Salisburg. c. 1. *Et comparavit ad eum villam, quæ dicitur Pindinga, cum ſervis ibi manentibus in Coloniis ſuis.* Cap. 3. *Comparavit ad Milonem Coloniam unam.* Adde cap. 8. Tradit. Fuld. lib. 2. c. 25. *In prædicto loco novem trado Colonias (hoc ſunt Hobunnæ) integras, cum omnibus adjacentiis & finibus ſuis, in arialis, in terris arduriis, in ſylvis, in campis, &c.* Guillelmus lib. 2. Vitæ S. Bernardi c. 5. *Addunt quæ...locum eſſe ſpatioſum ad omnes Monaſterii neceſſitates, ad prata, ad Colonias, ad virgulta, & vineas, &c.* Et lib. 2. c. 7. *Eccleſiæ ruinas reſtaurat, colligit exules, Eccleſiis antiqua ſervitia, depopulatas Colonias expulſis reſtituit.* Chron. Beſuenſe p. 569. *Tradidimus S. Petro 4. Coloniat in vico qui Altriacus dicitur.* Occurrit paſſim apud Scriptor. Hincmarum Opuſc. 60. p. 832. Flodoardum l. 2. Hiſt. Remenſ. c. 5. 6. 7. 11. 17. 18. 19. Hariulfum lib. 3 cap. 7. Baldricum lib. 2. Chron. Camerac. cap. 5. Gerbertum Epiſt. 159. Baldric. Dolenſem in Translat. capitis S. Valentini nu. 2. in Vita S. Barbati Epiſcopi Benevent. cap. 2. in Conventu Piſtenſi ann. 864. to. 2. Spicil. pag. 589. in lib. 2 Miracul. B. Bertini cap. 10. 15. apud Ughellum to. 1. Ital. ſacer. p. 107. 109. 119. Perardum in Burgund. p. 70. Sammarthanos in Abbatibus Vallis S. Stephani p. 889. in Spicilegio Acheriano to. 7. p. 185. &c.

COLONGIA, Idem quod *Colonia*. Charta Henrici Theobaldi Comitis Campaniæ filii an. 1149. pro Abbatia Jurenſi: *Grangiam S. Euſebii cum hominibus ſuis, & Colongiis & aliis poſſeſſionibus, &c.* Infra: *Cum hominibus ſuis, & terris, & aquis, & nemoribus & undecim Collongiis ad eandem* (villam) *ſpectantibus.*

Obſervandum vero *Colonias* iſtas ad ipſos colonos jure proprietatis ac hæreditatis ſpectaſſe, ſub onere & conditione tributi, penſitationis, & operarum, de quibus agitur in Lege Bajwar. & aliis locis mox indicandis: quod colligitur ex Capitulis Caroli Calvi tit. 36. cap. 30. *Et quoniam in quibuſdam locis coloni tam fiſcales, quam & de caſtis Dei, ſuas hæreditates, id eſt, manſa quæ tenent, non ſolum ſuis paribus, ſed & quibuſcumque hominibus vendunt, & tantummodo ſolam* (id eſt ædem) *retinent, & hac occaſione ſic deſtructæ ſunt villæ, ut non ſolum cenſus debitus inde non poſſit exigi, ſed etiam quæ terræ de ſingulis manſis fuerunt, jam non poſſint agnoſci, &c.* Manſum enim idem eſſe cum colonia mox docemus,

DIMIDIA COLONIA, in Chronico Beſuenſi pa. 575. & in Charta Caroli Calvi in Antiq. Auguſtodun. part. 2. p. 25.

COLONIA. Ægidius Monachus Aureæ vallis cap. 118. *Patronus Legis, quem ſuis volebatis ſpoliare aliis, in noſtram Coloniam vos redegit.* Albertinus Muſſatus lib. 3. cap. 11. *In Colonia Patavii, quam Curte vocant, natura adeo in animante vagata eſt, ut equa pullulam novipedem enixa ſit.*

COLONICA, Idem quod *Colonia*, Coloni habitatio & prædium. Lex Burgundion. tit. 38. §. 7. *Si quis in agro regio, vel Colonica voluerit adplicare, & non permiſſus fuerit, colonus fuſtigetur.* Tit. 67. *Quicunque agrum aut Colonicas tenent, &c.* [Præceptum Childeberti I. Regis Franc. pro S. Carilepho an. 528. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 3. *Et ſic per ipſum terminum venitur ad villam Leſcito nomine, quæ eſt de noſtra donatione, deinde deſcendit per terminos & lapidis fixis ad Colonicam, quæ appellatur Curtleutsachario, & ipſa Colonica determinat per lapidis fixis contra montem & ſolis occaſum.*] Gregorius Turon. in Vita S. Aridii: *Dum Noniaco Colonica ſua in honore B. Juliani Martyris oratorium conderet, &c.* Vetus Charta apud Doubletum lib. 3. cap. 2. *Villa quæ vocatur Matriur...cum termino vel Colonica ſua ad ſe pertinente.* Præceptum Caroli Calvi pro Eccleſia in Magniaco in pago Niverneníi: *Quas quindecim manſi & Colonicis quatuor, quæ ſolvunt in cenſum denarios duodecim.* Vetus Charta in Chronico Beſuenſi pag. 585. *Dedit S. Petro unum manſum cum Colonica ſua, & cæteros manſos ad ipſum pertinentes, cum Colonicis ſuis.* Ubi *Colonica* differt à *manſo*, atqui in Concilio Valentino an. 853. videtur ſumi pro manſo: *Sed & ipſi ſeculares & fideles Laici, ſi condere voluerint Baſilicas in prædiis ſuis, unam Colonicam veſtitam cum tribus mancipiis donationi gratia eis conferant.* Agitur enim hoc loco de *manſo Eccleſiaſtico*. Charta Caroli Regis in Hiſtoria Auguſtodun. part. 2. pag. 48. *Conceſſit etiam Eccleſiam S. Dionyſii cum Colonicis quinque.* Chronicon S. Benigni pag. 412. *In Lariaco Colonicas* 10. Alibi: *Sunt in Dienato Coloniæ* 15. *curtilli* 20. *& terra abſque eſtimatione.* Occurrit præterea apud Marculfum lib. 1. form. 30. in Præcepto Barnoini Archiepiſc. Viennenſis an. 881. tom. 10. Spicilegii Acheriani pag. 141. in Teſtamento Widradi Abbatis Flaviniacenſis, in Synodo Ravennenſi ann. 904. cap. 8. [in Charta Caroli Craſſi, qua confirmat Præceptum Lotharii Imp. pro Monaſterio Grandis-vallis an. 884. ejuſdem Spicilegii to. 7. pag. 185.] in Hiſt. Epiſcopor. Autiſiod c. 20. in variis Chartis apud Sanjulianum in Matiſcone p. 185. Perardum in Burgundicis p. 40. 67. 149. 150. &c. Vita S. Aldrici Epiſc. Cenoman. nu. 6. 30. &c.

COLONICA DIMIDIA, apud eumdem Perardum pag. 150.

CALONICA, Idem quod *Colonica* in Chartis aliquot Provincialibus, quas habent Joann. Columbus in Epiſcopis Vivarienſibus l. 1. num. 25. 28. 29. & Sammarthani in iiſdem Epiſc. num. 34. pag. 1179. & 1180.

COLONICULA. Conventus Piſtenſis an. 864. *Vultumniacus cum Coloniculis, in Aliaco manſa tria cum farinariis, &c.*

¶ COLONITA, apud Mabill. to. 3. Analect. pa. 103. in Geſtis Epiſcoporum Cenom. *Ego Domnolus in Chriſti nomine Epiſcopus...dono igitur Baſilicæ SS. Vincentii & Laurentii...Coloniſam cognominatam, &c.*

¶ COLONICUM, apud eumd. Mabill. ibid. p. 123. *Simili modo medietatem de Colonico Vatilonno, quem de Berone in nomine ipſius S. Eccleſiæ comparavi.*

COLONITIA. Concilium Ravennenſe ann. 904. can. 8. *Ut patrimonia ſeu ſuburbana, atque maſſæ & Colonitiæ...reddantur.* [Addit. ad Chron. Caſaur. an. 957. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 953 *Cum caſis, terris, caſalibus, Colonitiis, aldiariciis, ſalcetis, pratis, paſcuis.*]

¶ Colonitia Casa, in Chronico Farfenſi apud Sumd.Murator.col.395.

¶ Colonantia. Bulla Innocentii II. Papæ ann. 1137. pro Prioriſſa & Monaſterio de Fontanis ex Archivo ipſius Monaſterii: *Poſſeſſiones de prope Fontanis cum appenditiis earum, prata, Colonantiæ, cum omnibus ad eas pertinentiis.*

Colonatus, Idem quod *Colonia*. Synodus Romana ſub Leone IV.PP. can. 40. apud Holſtenium in Collect. Roman. *His autem* (Presbyteri) *qui Colonatus poſſeſſiones retinent, nihilominus volumus ad Epiſcopi indifferenter venire concilium. Nam ſi quaſi per contumaciam ſe, quaſi in alterius poteſtate ſubtraxerint, & proprio non ſubjiciuntur Epiſcopo, Canonicis correptionibus ſubjaceant.*

Colonetа, Simili notione, in Charta Eygili Abbat. Flaviniac. apud Mabill. to. 6. Vitar. SS. Ordin. S. Benedicti pag. 241. ſemel ac iterum. Sed forte legendum *Coloneca*.

¶ Coloniensis, Colonus, apud Mabill. Annal. Benedict. to. 2. pag. 756. col. 1. in Epiſt. D. Faroaldi Ducis Spoletani Domino Pontifici Johanni pro Monaſterio Farfenſi: *Monaſterium....per aliquas donationes noſtras in ceſpitibus & ſervis & Colonenſibus... reſtauravimus.*

¶ COLOPHIA. Gloſſ. Iſid. *Pulpidinem, Colophia.* Lege cum Pithæo in Excerptis *Colyphia*, & vide ſupra *Coliſarius*.

¶ COLOPHIZARE. pro *Colaphizare*, legitur apud Ratherium Veron. in Apologet. to. 2. Spicileg. Acheriani pag. 232.

¶ COLOPHON, Κολοφών, Faſtigium, apex; hinc que proverbium, *Colophonem rei alicui addere*, pro Summam manum ei imponere: quod ortum putant à Colophone Ioniæ urbe celeberrima: cujus Equites in præliis adeo excellebant, ut certam ſibi victoriam pollicerentur, quibus Colophonius acceſſiſſet equitatus. *Pietatis Colophonem aſſequi*, in Libro de Puritate Tabernaculi ſeu Religionis Chriſtianæ.

¶ Colophonia, Simili notione. Locum vide in *Rocha*.

¶ COLOPHUS, κόλοφος, *Articulus*. Supplem. Antiquarii.

COLOR, pro *Prætextus*, [Gallis etiam, *Couleur*.] *Colorare*, pro *Prætexere*, non ſemel in Cod. Th. & Juſtin.

Color, apud Leguleios Anglos, eſt ficta mataria, qua reus vel tenens utitur in ſuis exceptionibus. Vide Raſtallum in Expoſit. vocum Leg. Anglic.

Colore Officii, apud eoſdem: quæ verba, ait idem Raſtallus, ſemper accipiuntur in malam partem, denotantque rem aliquam perperam à judice perpetratam ſub officii ſui prætextu, &c.

Color Græcus, Vide *Lazur*.

¶ Color Indicus, Cæruleus purpureo mixtus, *Indicus* dictus, quod veniat ex India. Vita S. Anſegiſi Abb. to. 5. SS. Julii pag. 95. *Caſulas item ex cindato Indici Coloris tres, item rubei ſive ſanguinei coloris ex cindato unum.* Vide Iſid. Orig. lib. 19. c. 17. & Diction. Univerſale Trevoltii editum ad vocem *Indigo*, Planta ex qua elicitur & conficitur *Color Indicus*.

Colorarius, Εὐγρώμων, in Gloſſ. Græc. Lat.

Colorator. Gloſſ. Lat. Græc. *Colorator*, σιλβώτης. *Colorator*, ἰνδικοπλάστης. Leg. ἰνδικοπλάκτης. [Id eſt, Pictor parietum, qui colores tectoriis inducebat. Inter hos colores præcipuus erat Indicus; hinc dicti Græcis ἰνδικοπλάκται, Latinis recentioribus Coloratores. Vide Hofmannum in Lexico, & Salmaſium in Notis ad Flav. Vopiſcum in Firmo c. 3.]

Coloratus, σιλβιῶν, in Gloſſ. Lat. Gr. Eſt etiam pudore ſuffuſus, pudibundus. Rathbertus de Caſib. S. Galli cap. 11. pag. 89. *At juvenis voce magiſtri Coloratus, &c. [Titulus patrimonialis ſucceſſionis Coloratus*, in Geſtis Manfredi & Conradi Regum, apud Murator. tom. 8. col. 607. Gall. *Titre Colorè*, Apparens nec ſatis conſtans.]

Colorati Solidi. Vide *Prætextati*.

Coloratura, χρῖσμός, in Gloſſ. Græc. Lat.

¶ Colorate, *Servientiſſime*. Papias MS.

¶ Colorista, Infector, tinctor, Gall. *Teinturier*, Germanice *Farber*, Polonice *Falbiers*. Miracula B. Stanislai Canonici Regul. to. 1. SS. Maii p. 787. *Dorobeæ uxor Nicolai Coloriſtæ, alias Falbiers, de Cracovia, &c.*

¶ Colora, Macula. Onomaſticon ad calcem tomi 1. SS. Aprilis.

Colores, pro ipſis Factionibus Circenſibus, quæ ſuis Coloribus diſtinguebantur, Veneta, Praſina, Ruſſea, & Alba, apud Senatorem, lib. 1. Epiſt. 20. 32. lib. 3. Epiſt. 51. Vide Bulengerum lib. de Circo Rom. cap. 48.

Coloreus, *Coloreæ veſtes*, Vario colore tinctæ, modo hoc, modo illo, apud Vopiſcum [in Aureliano c. 46. *Idem conceſſit, ut blatteas matronæ tunicas haberent, cum antea Coloreas habuiſſent, & ut multum oxypæderetinas*. In quem locum Hofmannus recte: Non ſunt vario colore tinctæ modo hoc, modo illo, ſed quæ variorum ſunt colorum, & plures colores intextos habent.] Nos dicimus, *de couleur*. [Secundum Hofmanni correctionem diceremus, *de pluſieurs couleurs*.]

Colorus, Coloratus. Gerardus Abb. Sylvæ Major. in Vita S. Adalardi cap. 8. *Erat tamen decoris gratia venuſtus, diſcreta macie, ſatis Colorus*.

¶ Coloseum. Vide *Coliſeum*.

¶ Colossus, Colosus, Colusus, Gall. *Coloſſe*, Statua vulgo ingentis magnitudinis, hic quodlibet monumentum in memoriam defuncti. Lerbeccius in Chronico Epiſcoporum Mindenſ. apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. to. 2. pag. 178. *Et ſuper baſin lapideam leonis effigiem, quaſi Coloſſum ſuum, cum ipſe Leo vocaretur, in Brunſvicq erexit. Eſt autem Coloſſus ſive Coluſus aliqua res in memoriam alicujus mortui, ut tumuli, ymagines apud Antiquos: vel dicitur ſtatua marmorea & alta, & dicitur Coloſus quaſi Colens oſſa.* Ridiculum hoc etymon ex eo ductum videtur, quod auctor legerit, κολοσσὸς dici παρὰ τὸ κολάσειν τὰ ὄσσα, *quod minuat & retundat oculos*, vocemque ὄσσα, quæ ſignificat Oculos, pro Oſſibus accepiſſe. Cæterum *Coloſſi* dicuntur oculorum aciem retundere, quia præ magnitudine uno intuitu nequeunt comprehendi.

¶ Colotadum, σιλφεόν. Gloſſ. Lat. Gr. *Fictum*.

¶ Colothis, Hoſtia non conſecrata. Vita S. Eutychii Patriarchæ Conſtantinopol. to. 1. SS. April. pa. 561. *Ecce, inquit, Colotim (ſic enim illius regionis pueri oblatam, id eſt, panem nondum ſanctificatum appellant) deinceps percipiam*.

COLPINDACH, Vox Hybernica. priſcis Scotis uſitata, hodie corrupte *Quyach*, ſignificat juvencam quæ vitula eſſe deſiit, & nondum apta tauro, injuſtam magnitudinem non excrevit: in Legibus Malcolmi Regis Scotiæ cap. 7. § 3. c. 8. § 1. & 2. Vide Steph. Skinnerum in Etymol. Anglic. cap. de Vocib. forenſibus.

COLPO, onis, Fruſtum, noſtris *Copon*, quaſi particula abſciſſione avulſa: nam noſtri *Couper* & *Coper* abſcindere dicunt, ex Græco κόπτειν, unde κόπανον & κόπειον in Gloſſis, pro *fruſto* rei cujuslibet & fragmento. Proprie autem uſurpatur de cereis candelis minutioribus, *Copon de cire*. Rogerius Hovedenus an. 1194. *Cum autem Rex Scotiæ ad Curiam Regis Angliæ veneriſ, quamdiu ipſe in Curia moram fecerit, habebat quotidie de liberatione 30. ſol. & 12. vaſtellos dominicos... & 40. groſſos longos*

Col-

Colpones de dominica candela Regis, & &c. Colpones de alia candela.

COLPUS, Ictus, Gallis *Coup*, Italis *Colpo*, diminutivum ex *Colaphus*, ut recte cenſet Wendelinus. Occurrit paſſim in Lege Salica tit. 19. §. 1. 7. Aleman. tit. 95. Ripuar. tit. 19. § 1. in Formulis vet. apud Bignon. in Legibus Athelſtani c. 6. apud Bromptonum, & Henrici I. Regis Angliæ c. 80. &c. Vide *Procolpus*, *Colaphus*.

COLTA, Idem quod *Collecta*, Tributum, vox ea notione uſurpata in Tabulis Dalmaticis apud Jo. Lucium de Regno Dalmat. p. 275. 277. [Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1285. *De Colta quam inter ſe poſuerunt Clerici civitatis Regiæ in ſubſidio dando Communi Regiorum pro ſtrata inglaranda, qua itur Parmam.* Chronic. Parmenſe ad an. 1246. *Imperator ... percipiebat omnes vel duas Epiſcopi & magnas Coltas imponebat Eccleſiis.* Et ad an. 1303. *Ordinatum fuit, quod deinceps ſolverent Coltas ſuas & mutua per eſtimum.* Vox etiamnum ab Italis uſurpata. Occurrit eadem notione in Chron. Mutin. apud Murat. tom. 11. col. 115. 118. 119. & 120. alia vero notione in *Collecta* 4.]

¶ COLTAX, *Claudicans à Coxa*. Papias MS. Vet. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. *Coltax, Clodus à Coxa, vel claudicans.*

¶ COLTELLUS, pro *Cultellus*. Vide *Coſtalarius*.

¶ COLTIS, ſ. pro *Cortis*, apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 8. ex Chartulario Brivatenſi: *Dedit preterea manſum unum cum curte ... vineam unam habentem fines de uno latere viam publicam, de alio latere Coltem antiquam, & de fronte ſuperiore terram S. Sebaſtiani.*

¶ COLTORIUM. Vide poſt *Colum* 3.

¶ COLUBERCULUS, *Parvus coluber*, Joanni de Janua.

¶ COLUBRIMODUS, Colubrinus. Corippus in Præfatione:

Illa Colubrimodis Avarum gens dura capillis.

¶ COLUBRINA, Tormentum bellicum, à colubro dictum, Gall. *Coulevrine*. Epiſt. Magiſtri Hoſpitalitatis Jeroſol. ad Papam de Rhodo à Turcis obſeſſa an. 1480. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. p. 295. *Colubrinis & ſerpentinis deturbant ſarigansque. Breydenbach* Itiner. Jeroſol. pag. 268. de ead. Obſidione: *Colubrinis & ſerpentinis noſtros deturbant.* Leges municip. Mechlin. tit. 11. art. 20. *Nemini fas eſt intra mœnia bombardas manuarias aut Colubrinas ſecum ferre, niſi, &c.* Arioſt. in ſuo *Orlando* lib. 9.

E qual bombarda, à qual nomina ſcoppio,
Qual ſimplice cannon, qual cannon doppio.
Qual ſagra, qual ſalcon, qual Colubrina
Sento nomar, come al ſuo auctor piu aggrada.

¶ COLUBRISSARII, Factioſi homines in pago Leodienſi ann. 1466. & ſeqq. de quibus hæc ſcribit Adrianus de Veteri Buſco apud Marten. tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1288. *Colubriſſarii dominabantur, nec permittebantur duo boni cives loqui pariter, quin vellent ſcivè de quibus eſſet ſermo. Et ſi aliquis contradixiſſet ipſis, de mane invenit domum combuſtam vel horreum incenſum.* Vide ibi col. 1291. & 1348.

¶ COLUBROSUS, Curvus, detortus ad inſtar colubri. Hoc ſenſu Tertul. adv. Valent. cap. 4. dixit, *Actus Colubroſus*.

¶ COLUCULA, Colus, Gallice *Quenouille*. Gloſſ. Lat. Gr. *Colucula*, ἠλακάτη.

COLVEKERLIA, Colvekerli. Chronicon Abbatiæ S. Bertini, de Rodulfo Guinarum Comite: *Qui in terra ſua ſervitutem induxit, quæ Colvekerlia vocatur, per quem populares aſtrinxit, ut arma nullus niſi clavas deferret, & inde Colvekerli dicti ſunt, quaſi ruſtici cum clava. Nam eorum vulgare, Colve clavam, & Kerli ruſticum ſonat.* [Martenius noſter, qui hoc Chronicon edidit tom. 3. Anecd. col. 564. legit, *Colvokerlia* & *Colvokerli*.] Lambertus Ardenſ. in Hiſt. Comit. Guin. *In diebus illis fuerunt homines quidam clavati ſive clavigeri, quos vulgo Colvekerlos nominatos audivimus, in terra Ghiſnenſium habitantes: qui clavati ſive clavigeri, à clava dicebantur agnominati, &c.* Eadem ferme habet quæ ſupra Chron. S. Bertini [Ludewig. to 8. Reliq. MSS. pag. 420. in ead. Lamberti Hiſtoria conſtanter ſcribit *Colvelverlia, Colvelverli*: quibus vocibus ignominioſum omnino, præſertim mulieribus recens nuptis, ſervitutis genus videtur indicari. Ipſum locum, ſi vis, conſule.] Vide *Colum* 4.

1. COLUM, *Faſtigium templi*, Papiæ: pro *Tholus*, nĩfallor. [Vetus Gloſſar. San-German. MS. n. 501. habet: *Colum, Faſtigium templi rotundum.*]

¶ 2. COLUM, pro *Colon*, Græc. κῶλον, Inteſtinum craſſam, medium inter cœcum & rectum. Vide locum in *Longao*.

3. COLUM, Gloſſar. vetus cap. de Vaſis argenteis: *Colum, ϑώιον*. Accenſetur vulgo ſacris miniſteriis, eſtque vaſculum quoddam ſubtiliſſimis foraminibus ab imo fundo perforatum, per quod vinum ex amulis in calicem refundebatur. Vetus Charta Cornutian. edit. à Suarefio: *Hamulam oblatoriam, Colum, thymiamaterium, &c.* Ordo Romanus: *Archidiaconus accipiens Calicem ab Acolyto Archidiacono apportet vinum per Colum, quod ſiniſtra manu Romanus Ordo Archidiaconum auriculari digito ſerve jubet purgandum. Quod utique vas in id opus ex aliquo metallo formatum, in medio ſui plurima quaſi acus foramina ad excolandum vinum oſtendit, & illud Archidiaconus per totum Miſſæ officium in ſiniſtra manu, illo quo prædiximus digito, annulo ſuſpenſum portaturus eſt.*

Cola. Chriſtianus Arch. Moguntin. in Chron. pag. 384. *Erant Colæ argenteæ novem, per quas vinum potarat olari, ſi neceſſe fuiſſet, præter eam quæ attinebat calici aureo, & hæc aureæ erant.* Chron. Lauriſham. *Baccina, thuribulum, Cola, & ampullæ ponde 8. marcarum.* [S. Wilhelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 2. c. 34. *Adhuc autem ab Armario Diaconus aliquis illuc dirigitur, & accepta Cola de manu ejuſdem Sacerdotis, ſicus & ille de Subdiacono accepit, &c.*]

Colatorium, Idem quod *Colum*. Papias: *Colatorium, liquatorium*. Idem: *Colum, Colatorium: à colando muſtum*. Ordo Roman. *Archidiaconus ſumit amulam Pontificis de Subdiacono Oblationario, & refundit in calicem ſuper Colatorium*. Alibi: *Gemelliones argenteos cum Colatorio argenteo & aureo*. Hiſt. Epiſcop. Autiſiod. c. 20. *Colatorium penſ. unc. 2.* Anaſtaſius in Sergio II. *Colatorium de argento, & ſuper jacens utitur officio, deauratum unum*. In Benedicto III. *Patenam unam, Colatorium unum*. In Leone III. *Vaſa Colatoria argentea deaurata*. Latini *Colare*, dicunt per Colum tranſmittere. Manilius:

Et Colare vagos indultis retibus amnes.

Vide Chartam Philippi Epiſcopi Bellovacenſis an. 1217. in H. ſt. Drocenſi p. 244. & Cardinal. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. c. 25. n. 5.

¶ Coltorium, apud Bernardum Monachum in Ordine Cluniac. part. 1. c. 50. *Ab uno Sacerdote cappa induto exhibetur aqua etiam cum argento Coltorio, &c.*

4. COLUM, Clava, ex Flandrico *Kolve*. Chronicon Andernenſe an. 1231. *Plebes multitudini utriuſque ſexus relinquentes expoſuerunt, & vix de raſtris & flagellis, de furcis, Colis, & baculis ſeſe ſubtrahenses, &c.* Vide *Colvekerlia*.

1. COLUMBA, Vas in Columbæ ſpeciem effictum, ſupra altare appenſum, in quo pyxis ubi Dominicum cor-

corpus ad infirmorum viaticum asservari solet, includitur. Testamentum Perpetui Episcopi Turon. 1om. 5. Spicilegii Acheriani : *Amalario Presbytero capsulam unam communem de serico : item Peristerium, & Columbam argenteam ad repositorium ... do, lego.* Anastasius in Hilario PP. *Columbam argenteam pensantes libras duas.* Bernardus Monac. in Consuetud. Cluniacens. MSS. c. 37. & ex eo Udalricus lib. 2. *Prædictam autem pyxidem ... Diaconus de Columba jugiter pendente super altare ... abstrahit :* Breve de vasis Ecclesiasticis in Tabulario S. Theofredi in Velavis : *Columba desuper altare aurea , ubi Dominicum reponitur Corpus in linteo mundo servandum.* Adde lib 1. cap. 9. Amphilochium in Vita S. Basilii Cæsar. cap. 6. Lib. 1. Miraculor. S. Dionysii cap. 2.. Hermannum lib. 3. de Mirac. S. Mariæ Laudun. cap. 28. &c. ¶ Vide Durandum de Ritibus Eccles. c. 16. & quę hac de re adnotamus in Descript. S. Sophiæ num. 64. & Diurnum Romanum cap. 4. tit. 2.

2. COLUMBA, Alia notione. Charta ann. 1247. in Histor. Monasterii S. Marię Suessionen. *Et ferent tres Clerici crucem , baculum S. Vodoali & Columbam , aquam benedictam , & thuribula, &c.*

COLUMBAS de more ante Reginas præferre, apud Galfridum Monemuthensem lib. 7. c. 4.

PER COLUMBAM ELECTI EPISCOPI , id est, per Spiritum sanctum, qui per columbam adumbratur. Concil. Ravenn. ann. 1311. c. 10. *Et quod de festo B. Apollinaris , & de omnibus sanctis Præsulibus Ravennatibus per Columbam electis fiant festa per totam Ecclesiam Ravennatem sui diebus.* Vide Vitam S. Euvertii Episcopi Aurelian. & sanctum Honoratum Massiliensem in Vita sancti Hilarii Arelatensis.

COLUMBAS VENDERE. Concilium Aquisgranense ann. 816. can. 38. *Columbas quippe vendere, est impositionem manus, quas Spiritus sanctus accipitur , non ad vitæ meritum, sed ad præmium dare.* Leo IV. PP. in Epist. ad Episcopos Britanniæ : *Requiritis de his qui turpissimo lucro Columbas in templo Domini vendere non pertimescunt, &c.* Vide Joannem VIII. PP. Epist. 94.

¶ 3. COLUMBA, Ordo militaris à Johanne I. Castellæ Rege institutus ann. 1379. Segoviæ. Alii hanc institutionem tribuunt Henrico III. ejus filio an. 1399. Haud diu duravit ille Ordo , cujus insigne erat Columba. Vide Favin. l. 6. p. 1229.

COLUMBAR, Genus vinculi, propriequę ipsum vinculi foramen. Joan. de Jan. *Columbar, genus vinculi, à collo, quod sit aptum collo.* Vita S. Genulfi Episcop. n. 11. *Ut solis catenarum compedibus, durisque lacertorum Columbaribus arcerentur ab hominum morsibus , &c.* [Radulfus Cadomensis in Gestis Tancredi apud Martenen. tom. 3. Anecdot. col. 138. *Reservatur tamen superflues unus Turcorum non minus scelerum quam scelerator um princeps : is Columbari gravissimo vinculus compede, in tormentis torquetur , in temporalibus præstolatur æterna .*] Utitur Plautus in Rudent.

¶ COLUMBARE, pro *Columbarium*, Gall. *Colombier*. Legitur apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic. pag 121.

COLUMBARIUM, Pars navis, Italis *Columba*, lignum supra carenam extensum à prora usq; ad puppim . [Isid. l. 19. Orig. c. 2. *Columbaria in summis lateribus navium loca concava , per quæ eminent remi , dicta , credo , quod sint similia lassibulis columbarum , in quibus nidificant.* Papias MS. habet, *per quæ remi immittuntur, &c.*] Gaufredus Grossus in Vita B. Bernardi Abb. Tiron. nu. 31. *Remiges autem sulninum juxta cadentium factoribus affecti , mortuis similes in transtris prosternuntur, stramisque rumpentibus, remis ferientibus undas à Columbariis exsrahuntur.* Vide *Columna*.

¶ COLUMBETA, pro *Columba*, qua Spiritus Sdesignatur. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col 30. *Ibi sunt Fratres de Spiritu S. qui alicubi de Columbeta vocantur , eo quod ante pectus portant Columbam albam in veste , de regula S. Augustini .* Vide *Fratres de Spiritu Sancto*.

¶ COLUMBINA. Vita S. Francisci de Paula n. 24. tom. 1. April. pag. 112. D. *A Sociis apud patrem accusatus est , novellas ficus , quas Columbinas nominant, liguriviss e.*

¶ COLUMBINUS, *Lapis à colore avis dictus*. Papias MS. Isid. l. 19. cap. 10. addit : *Natura vicinus gypso & mollitie similimus .*

COLUMBRUS. Charta ann. 1281. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 301. *Deferrent arbores cum floribus & magnis Columbris rosarum.* Infra : *Cum arbore & Columbro rosarum.*

¶ COLUMBUM, Cloaca, Eluvies, Gall. *Egout*. Annal. Benedict. to. 2. p. 410. ex Chartario Farfensi : *In decimo (loco) coquina, id est, domus ubi pulmenta & cibaria coquuntur. In undecimo Columbum , id est , ubi aquæ influunt.* Vide *Colymbus* .

¶ COLUMBUS. Memoriale Potestatum Regiens. ad ann. 1218. de Obsidione Damiatæ : *In nocte Assumptionis sanctæ Mariæ de Augusto octo Saraceni fuerunt capti , qui veniebant natando ab exercitu Soldani , deferentes ignem , Columbos & cartas , & volebant intrare civitatem.*

¶ COLUMELLA , *Pellicula in hominis ore inflammata*. Medic. Salern. Edit. 1622. pag. 290. Laurent in Amalth. addit, *oblonga; si rotunda , Una dicitur .*

COLUMELLI. Ugutio, ubi de dentibus: *Horum primi Præcifores dicuntur , quia omne quod accipitur ipsi prius incidunt : Canini dicuntur, quorum duo in dextra maxilla, & duo in sinistra sunt; dicuntur quod ad similitudinem caninorum dentium existunt , ... hos vulgus pro longitudine & rotunditate Columellos vocant .* [Vetus Glossar. Sangerman. MS. n. 501. *Colomellos Dentes pro longitudine & rotunditate vulgus vocat : iidem dicuntur Canini* . Vide *Columnelli* .]

COLUMGERIUS. Charta Gerardi Comitis Matisconen. an. 1180. Biblioth. Cluniacens. p. 1443. *In nomore de Domenge , habet Comes 4. Columgerios in quibus Monachi nihil accipiunt .*

COLUMNA, Navium recta pars, in Glossis Græco-Barbar. Rabani Mauri, qua notione occurrit in Glossis Ælfrici p. 71. Vide *Columbarium* .

¶ COLUMNA BLADI, Cumulus frumenti , meta frumentaria, Gall. *Meule, Meulon, Gerbier*. Consuetud. Brageriaci art. 93. *Item si quis furatus fuerit munimenta aratorum in campis, aut perforatus fuerit modula sive Columnas bladorum de campis, & dicto blado furatus fuerit , &c.* Gallica versio legit : *Tout homme qui aura derobé des instrumens aratoires aux champs, ou percé les Gerbiers ou plongeons de bled des champs, &c.*

COLUMNÆ ALTARIS, Quibus altare sustentatur , & quas prehensare solebant qui confugiebant ad Ecclesiam. Epistola Clericorum Italiæ tom. 1. Concil. Gall. pag. 296. *Quo viso sanctus Papa Columnas altaris complexus est .* Aimoin. l. 2. Hist. Franc. cap. 32. *In Basilicam S. Eufemiæ confugit, genuitq; Columnam altaris.* Eadmerus in Vita S. Wilfridi c. 16. *Strato autem in parte Orientali ex quadris lapidibus pavimento, altare subnixum Columnis loco congruo collocavit.* Theophanes an. 20. Justiniani : Ὁ δὲ φοβηθεὶς τὸν ὀργὴν τοῦ βασιλέως, τῷ θυσιαστηρίῳ Σεργίου τοῦ μαρτυρήσαντος τοῦ Χριστοῦ προσέδυσεν , καὶ κιονοειδικοῖς μετὰ , κατίσχυσε τὸ βασιλέα τοῦ θυσιασθῆναι τὸν κύριον , &c. Adde Pachymer. lib. 7. c. 17. p. 31. Erant autem hæ columnæ numero quatuor ; nam , ut ait Honorius Augustod. lib. 3. cap. 106. *Mensa in tabernaculo Dei erat 4. pedibus fulta* . Interdum quinque . Vita S.

Theo-

Theodardi Archiep. Narbonenſis apud Catellum pag. 761. *Fecit autem idem B. Pontifex Audardus eidem Eccleſiæ ex magno & candidiſſimo marmore aram miro opere ſculpturæ cælatam, quinque nihilominus marmoreis ſtipitibus, quibus erant baſes, & epyſtilia marmorea locis opportunis ac congruis, ſuſtam.* Vide Codicem Carolinum Ep.92.& quæ notamus in Deſcriptione ſanctæ Sophiæ cap. 55.

COLUMNATIO, Περίστυλον. Gloſſar. Græco-Latin. Ordo Columnarum, locus Columnis exornatus. [Apuleius lib. 4. Florid. *Proſcenii contabulatio, ſcenæ Columnatio.*]

COLUMNELLI, ſeu ut habet Papias, *Colomelli, dentes qui Canini dicuntur, qui ſunt longi & rotundi ad modum columnæ.* Ugutio, Joan. de Janua. Vide ſupra *Columelli.*

¶ COLUMPNA PASCHALIS, Cereus Paſchalis, Gal. *Cierge Paſchal.* Tabular. S. Bartholomæi Bethun. fol.42. *Columpna Paſchalis debet ab ipſo Cuſtode cera tegi ſuis ſumptibus ſufficienter & honeſte.*

¶ COLVOKERLIA, COLVOKERLI. Vide *Kolvecerlia.*

COLURNUS, ex Corylo arbore. Gloſſæ Græco-Lat. Κρανία, δίδυμοι, *Colurnum. Cornus:* λεπτοκάρυον, *Avellanum, corylum.* Λεπτοκάρυον, ἢ κράνινον, *Colurnum.* Papias: *Colurnus de coryle, ſicut Quercus de quercu.* Vox Latinis nota. *Colurna vaſa,* apud Metellum in Quirinalibus pag. 153. *Colurna virga,* apud Henricum Monach. de Miraculis S. Germani Autiſiodor. c.7. Fridegodus in Vita ſancti Wilfridi c. 15.

Theoſopho ſpirans animo cognata ſynergus
Oppida diffuſo HRipis amplificare Colurno.

Ebrardus Betunienſis in Græciſmo cap. 25.

Populnus, quernus, ficulnus, tolle Colurnus, &c.

¶ COLUS. *Color.* Papias MS.

¶ COLUSUS. Vide *Colloſus.*

COLYMBUS, ex Græco Κάλυμβος, Natatio. Gloſſæ Iſid. *Colymbus, locus ubi veſte mundantur.* Ugutioni. *Eſt herba creſcens in aqua, vel tirſus virens, vel aquæ ductus, ſcilicet locus per quem diſcurrit aqua.* Papias: *Colymbus. ubi mundantur veſtimenta, vel aquarum influens locus.* Paſſio B. Thomæ apud Orderic. Vital. lib. 2. *Fecit Colimbos & lacus aquarum influentes.* Prudentius de fonte:

Nunc pretioſa venit per marmora, lubricat q; clivum
Donec virenti fluctus Colymbo.

Lampridius in Heliogabalo: *Marinæ aquæ Colymbos exhibuit.*

¶ COLYPHIA. Vide *Coliſarius.*

¶ COLISEUS. Vide *Coliſeum.*

COMA, COMAM DEPONERE. Vide *Capilli.*

COMA EQUI, pro Juba, in Lege Viſigoth. lib. 8. tit. 4. §. 3. *Si quis alieni caballi Comam turpaverit, aut caudam curtaverit.*

¶ COMAS MITTERE, Capillos nutrire. Capitula Gener. MSS. S. Victoris Maſſil. *Comas non mittant, ſed ſtatim coronas radant.*

¶ COMA, *tis.* Vide *Comma.*

COMACINUS, & *Magiſter Comacinus,* vel *Commacinus,* in Lege Longob. l. 1. tit. 9. §. 9. & 10. videtur appellari qui vulgo *Macio,* Gallis *Maçon,* unde forte vocabuli origo. Hoc loco *Comacini* vocem à loco efficſtam tradit Gloſſarium apud Lindenbrogium, à Comacina forte inſula in Romanula, ubi Longobardorum ævo peritiarchitecti fuerint.

¶ COMANDA, COMANDIA. Vide in *Commenda.*

¶ COMANDISIA. Vide *Commendiſia.*

¶ COMANS, à *Comare,* Coma veſtire: quo ſenſu hoc verbum uſurpavit Tacitus Germ. l. 18. c. 31. *Munera quibus novæ nupta Comatur.* Vita S. Viventii tom. 1. SS. Januar. pag. 806. n. 11. *Inimici etenim ut viderunt eos ſic anſugiſſe, Cymbalia Comantes apluſtria findendo Neptunia, extentis circumquaque lacertis, prevalare lembum citiſſime remis ſecere. Comani* vox Poetis frequens, ſed pro Capilloſo dumtaxat vel Chriſtato, & metaphorice pro Virenti & florenti.

COMARCHUS, COMARCHA. Vide *Commarchia.*

¶ COMARIUM, vel COMARIUS, Quoddam argenti pondus. Albert. Crantz. Metropol. lib. 1. cap. 16. pag. 204. *Richardus Rex cum pecuniam acceppiſſet, ut ferſtur, à filiis Saladini, duodecim, ut fertur, Comariorum (na tum pondus ſignificabant) ut deſereret cæteros Chriſtianiſmi Principes, conculcavit tentoria Regis Francie, & Ducis Auſtriæ, &c.*

¶ COMATA, pro *Somata,* Onus equi ſagmarii. Præceptum Borelli Comitis de ſecuritate caſtri Cardonæ ann. 986 apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 338. *Perdonamus ad omnes habitatores loci iſtius ... ill. quartam partem de illo teloneo donare ſacimus ad domum S. Vincentii, ſicut ſecerunt gentes noſtræ ex toto, & in hebdomada duas Comatas ſalis & neceſſaria ligna.*

COMATI. Vide *Comitus* poſt *Comes* 2.

COMATIO. Leges Henrici I. Regis Angliæ. *Si quis Dominum ſuum occidat, ſi capiatur, nullo modo ſe redimat, ſed de ejus Comatione vel ejus cautione, vel ita primo ſevera gentium animadverſione damnetur, &c.* Id eſt, ni fallor, comæ abſciſſione, ſeu decalvatione.

COMATORES, *dicuntur argenti tonſores, qui de ſordida maſſa lucidum comant argentum.* Ugutio.

COMBA, Locus declivis. Vide *Cumba.*

COMBARO, Dominatus particeps, *Par,* Compar, vel *Baro,* æque ac alii, Gallis *Conſeigneur.* W. Thorn. in Chron. ann. 1270. *Dominus Abbas eſt Combaro de Sandwico, & Par eorum.*

¶ COMBELLI. Vide *Combri.*

¶ COMBENNIRE, *Benna,* ſeu vehiculo comportare, Cloſſ. Lat. Gr. *Combennit,* συμβαστάζει. Vide *Benna.*

¶ COMBENNONES, *in eadem benna ſedentes,* apud Feſtum in *Benna.*

¶ COMBERE, ſi bene conjecto, pro *Cambire,* Permutare, mutuum reddere. Pactum Gregorii Ducis Neapolis, &c. cum PP. Beneventi Landulfo I. &c. apud Muratorium Scriptorum Italic. to. 2. p. 341. col. 2. *Et ſi pars noſtra terras illas poſſederit per ipſas ca r, & auctores non paruerit, & aliquid nos a parte veſtra exinde quæſierint, Comberemus parti veſtræ car ipſa, cum ſex hominibus noſtris, quales vos nobis quæſieritis: & ipſas terras habeamus abſque omni intentione.*

COMBIBIOSUS, *Qui frequenter bibit,* Ugutioni.

COMBINÆ, Διπλαῖ, Duplomata, Tractoriæ quæ dabantur curſu publico utentibus, [ad *combinanda* publica animalia & curſum uſurpandum. Gloſſ. Baſilicæ: τρακτορίαι, κλισεῖς ἐπάρχου, ἢ συμβῖναι, ἢ παρεμβολαὶ περὶ τῶν δημοσίων ζώων.] Vide Caſaubonum & Salmaſium ad Hiſtor. Auguſtam, Meurſii Gloſſar. in κομβῖναι, & Philippum Priorium in Diſſertat. de Litteris num. 10. [Κομβινογράφος, Combinæ ſcriptor apud Continuatorem Theophanis lib. 4. num. 36. Vide Gloſſar. mediæ Græcitatis.]

COMBINALE. Habetur liber olim editus hoc titulo: *Incipit partionale Grammatica juvenum, virtutes Donati juniorisſimul & regularum breviter complectens.* In fine hæc leguntur: *Explicit Partionale Grammaticæ, & dicitur Partionale, quaſi de partibus orationum juvenes primordialiter agens. Sequitur Combinale ejuſdem.* In fine: *Explicit Combinale Grammaticæ juvenum, & dicitur Combinale, quaſi de combinatione dictionum ſub forma congruitatis.*

COMBINARE, Conjungere, innectere, copulare, συνδυάζειν. Gloſſ. Lat. Græc. *Combinat,* ζευγνύει, συνάπτει. Gloſſar. Græc. Lat. ζευγίζω, *Combino.* ζεύξ ε κατα

ſis, *Combinatio*. S. Eulogius lib. 1. Memorial. SS cap. 8. *Ego ille peccator, ego dives iniquitatum, qui à principio martyrii ſui ejus amicitia fruitus ſum, Combinatus malignis meis cicatrices reverentiſſimi & delicati illius vertiſcis attrectavi, &c.* Item lib. 3. c. 10. *Ipſum denuo arbitrum, quare ſe talibus ſacrilegis Combinaret, blandis admodum verbis bortatur.* Philippus Eyſtetenſis in Vita S. Willibaldi cap. 21. *Et ſic Deus neceſſitatem ac bonam voluntatem pro varietate negotiorum Combinans, &c. Combinata dilectio*, apud Petrum Bleſenſem Epiſt. 50. Occurrit apud S. Hilarium in Pſalm. 140. Paulinum Nolanum Epiſt. 5. & in Conſtit. Sicul. lib. 1. t. 59. §. 2. [in Proceſſu de virtutibus & miraculis venerab. Mariæ de Malliaco tom. 3. SS. Martii pag. 751.] Vide *Contenare*, & Gloſſ. Meurſii in Κυβερνήτης, [necnon Gloſſar. mediæ Græc.]

COMBINARI, Matrimonio jungi. Hugo Archiepiſcopus Rotomag. lib. 3. de Hæretic. cap. 4. *Proinde ſi fuerit accuſatum, & ordi nèjudiciario comprobatum, quod in linea conſanguinitatis ſeptimo gradu vel infra fuerint Combinati, oportet eos auctoritate Apoſtolicæ ſedis ab invicem ſeparari.*

¶ COMBINATIO, *Conjunctio, compago*. Janſſonius in Auctario Gloſſarum Iſid. In Capitulo Generali Ordin. Prædicatorum ann. 1289. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1831. *Combinatio fratrum* ea dicitur, qua Frater cum alio jungitur ad egrediendum è Conventu, ibique diſtrictè prohibetur, ne ſe ſeparent *Fratres Combinati*.

¶ COMBITUMINARE, Bitumiæ conjungere. Gausberti Abb. Præfatio ad Vitam SS. Cypriani & Sabini Martyrum tom. 1. Anecdot. Marten. col. 151. *Eccleſiaſticæ ſcientiæ doctrinis ad purum elimatis, mibique caritatis glutine Combituminatis Boſoni cariſſimo, necne Friderico placidiſſimo Gausbertus Abbatum omnium ſtolidiſſimus gaudium Domini ſine fine manſurum.*

¶ COMBLESGATUS, Cumulatus, Gall. *Comblé*. Charta Radulfi *Le Bouchier* ex Parvo Chartulario Gemeticenſi: *Debet dicto Eleemoſynario octo boeſſellos avenæ Comblesgatæ, dempto ultimo boeſſello raſegatæ.*

¶ COMBLUS, Cumulus, Gall. *Comble*. Litteræ Officialis Remenſis ann. 1238. ex Tabulario Compendienſi: *Producentis ſextarius bladi perſolvendis, ſcilicet bladoad raſum & avena ad Comblum*. Adjective ſumitur in Chartulario Camalarienſis Monaſterii Diœc. Anic. *Rodavus Bellomontis dedit unam menſuram ſiliginis Comblam & Calcatam*; Gall. *Comblée & foulée*.

COMBONA, Terminus, limes. Charta Ordonii Regis Navarræ æræ 950. apud Antonium *de Yepez* tom. 4. Chronic. Ordin. S. Benedicti pag. 435. *Cum omnibus ſuis bonis, & cum ſuo ſtario integro, & cum ſua Combonas integras, quæ ſunt inter ambas ipſas Eccleſias, &c.* Vide *Bonna* 2.

¶ COMBRA, Agger in fluviis ad piſces capiendos exſtructus. Locus eſt in *Braca*. Vide *Combri*.

COMBRI, Cumbri. Geſta Regum Francor. cap. 25. & Chronicon Ademari Caban. pag. 152. *In ſylvam conſugit in Arelauno, ſecitque Combros, totam ſpem ſuam in Dei pietate transfundens.* [Hinc emendandum Chronicon Turonenſe apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 934. *In ſylvam fugit in Arelauno, ſecitque Combros, ſpem ponens in Domino*; Legendum enim *Arelano*.] Gregorius Turonenſ. lib. 3. Hiſt. cap. 28. rem eamdem narrans: *Et concides magnas in ſilvis illis ſecit, totamque ſpem ſuam in Dei pietatem transfundens*. Unde conficitur, *Combros* hìs locis uſurpari pro lignis & arboribus exciſis, quibus viæ impediuntur, unde vox noſtris nota *Encombrer*, pro impedire, viam obcludere. Sed & pro quibuſvis arboribus exciſis, atque iis quæ ad *excluſas* in aquis defiguntur, ad vivaria in iis conficienda, uſurpat Tabularium Vindocinenſe Ch. 231. *Apud Curcellos una maſura cum plexitio, & Cumbris, quæ ſunt in flumine Ledi*. Charta Guillelmi de Rupibus Seneſcalli Andegav. ann. 1219. apud Sammarthanos in Abbat. Boniloci: *Item duo molendina in Lido apud Pontem de Curia Hamonis, cum piſcariis & Combris, &c.* Tabular. Duneníe Ch. 35. *Quatuor arpennium pratorum, & Combrorum in aqua Lido conſiſtentium*. Charta Thoſſiacenſis ann. 1404. *Tenet quinque Combros ſeu plateam in qua poſſunt fieri quinque boni Combri in riparia Calaronæ juxta Combros ſeu aquas piſcarias Petri Peliſſon*. Altera Charta Thoſſiac. ann. 1520. *Quoddam Combrum vel plateam unius Combri ſitum in riparia Calaronæ.*] Vide *Concifa*. Alia Ricardi Regis Angl. in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 89. *In aquis quæ ſunt infra pontem habet Comes Combros & non Archiepiſcopus*. Vide *Ramata*.

¶ COMBELLI, Parvæ concædes, Hadriano Valeſio in ſua Galliarum Notitia p. 415. ubi conjectat vicum *Combellos* vulgo *Combeaux*, aut *Combaux*, in Briegio non procul Matrona poſitum, ab hujuſmodi *Combellis*, ſeu concædibus nomen accepiſſe.

INCUMBRARE, Impedire, quaſi *Combros* opponere. *Incumbramentum*, impedimentum, voces practicorum, apud Bractonum lib. 4. tr. 2. cap. 6. lib. 5. tr. 4. c. 9. §. 14. & in Fleta lib. 5. cap. 19. Vide Raſtallum verbo, *Quare Incumbravit*. *Ingombrare* Itali, *Encombrer* noſtri dicunt. *Ingomberare*, in Vita S. Zitæ Virg. Lucenſis num. 35. Le Roman *de Roncevaux* MS.

Et li traitres le vait contreatendant,
Par quoi le fait, c'eſt ſes Encombremens.

Charta Libertatum Pontallerii ann. 1157. apud Peradum: *Et ſe aucuns de mes homs de cels leus, ou ces choſes eſtoient priſes, ne Encombrèſt, pour ma dete cogneue, gè lou dois par mon ſerement delivrer*. Viri docti à Germanico *Kommer*, ſeu *Komber*, quod inquietudinem, ærumnam, afflictionem ſignificat, vocem deducunt. Sed potius videtur à *Combris* etymon arceſſendum; [*Combrus* autem pro *Cumulus* dictum probabiliter conjicunt. Viri quidam eruditi. Vide Menagium in voce *Encombrer*.] Ita *Decombrer*, eſt impedimentum auferre. Le Roman *du Chevalier au Barifel* MS.

Et Diex tout maintenant i euvre,
Qui ſont cuer Deſcombre, & deſcuevre.

Sgombrare, Diſgombrare, Itali hac notione dicunt.

¶ INCUMBRARE, Oppignerare, Gall. *Hypotbequer, Eugager, Incumbrer*, Hypothecæ, res oppignoratæ, Gall. *Hypotbeques, Engagemens*. Charta Raymundi Vicecomitis Biterr. ann. 1070. Marcæ Hiſpan. col. 1157. *Conveniunt namque eis prædictis jam dicti Vicecomes & Vicecomitiſſa, ut ipſas Abbatias . . cum illarum pertinentiis . . non vendant, neque alienent, nec Incombrent, neque donent alicui homini . . . exceptis ipſis Incombret, vel donationibus, quæ erant factæ in prædictis Abbatiis, & excepto ipſo ſeguio, qui per prædictos Incombras, vel donationes, advenerit per directum ad ipſos ſucceſſores de ipſos tenentes jam dictas donationes; ſed ita manſeant ipſæ Abbatiæ, exceptis prædictis Incombres & eorum ſeguio præſcripto, ſicut conſiſtebant ipſa die, quando, &c.*

¶ INCOMBRIUM, Eadem notione. Donatio Petri Comitis Biterr. an. 1054. *Neque Epiſcopus, neque Canonicus, nec ullus Clericus non audeat aliquid diſrumpere vel tollere de omni præſcripto bonore de ipſa canonica vel communia S. Nazarii neque per ſervum neque per aſlodem, neque per pignora, neque per vicariam, neque per ullum Incombrium*.

ENCOMBRATUM MARITAGIUM, cum bona uxoris à marito [oppignerantur,] diſtrahuntur, aut alienantur. Primum Regeſtum Joannis de S. Juſto in Camera Computor. Pariſ. *Inter Scaccaria Norman. De maritagio*

gio Encombrato heredes marii qui Encombravit maritagium uxoris ſuæ, re evicta à poſſidente, tenetur ei reddere pretium. Infra: *Mulier quæ poſt mortem maritagium Encombravit, agit contra poſſidentem, poſtea facit pacem, itaque dat ei 10. libras: conſanguinei mulieris volunt retrahere veniam iſtam: quæritur an poſſint; Reſpondetur quod non.* [Scacarium S. Michaelis apud Faleſiam an. 1211. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. pag. 932. *Judicatum eſt quod pueri infra ætatem non reſpondebunt de maritagio Encombrato per venditionem patris ſui.*] Vetus Conſuetudo Normanniæ MS. 2. part. cap. 43. *L'en di que bome Encombre le mariage ſa femme, quand il ſet en quelque maniere que ce ſoit, que ele en ſoit deſaiſie.* Ubi editio Latina habet *maritagium Impeditum*. Vide novam Conſuetud. art. 3. Ita etiam in Charta an. 1294. in Regeſto Philippi Pulcri incipiente ann. 1299. fol. 2. *Non veniet, nec venire aliquatenus attentabit, ratione dotis, donationis propter nupcias, maritagii Impediti, aut alia ratione quacumque, &c.*

¶ COMBURGENSIS, Qui ex eodem *Burgo*, ſeu villa eſt, Concivis, Gall. *Concitoien*. Occurrit in Conſuetud. Brageriaci art. 1. num. 2. in Codicillo Frederici Imper. ann. 1156. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 194. & apud Rymerum tom. 3. pag. 766. col. 1. Vide *Burgenſis*.

¶ COMBURIUM, Combuſtio, Gall. *Brulure*. Conventus Epiſc. apud Gerundam an. 1197. to. 3. Conc. Hiſpan. p. 401. col. 1. *Idque ſub pœna confiſcationis bonorum & Comburii corporum.*

¶ 1. COMBUSTIO, Turbæ, diſſenſio, Gallis etiam *Combuſtion*. Sebaſtian. Peruſinus in Vita S. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii p. 369. *Fuerat quondam populus ipſe in magna Combuſtione, eo quod* (multi urbe) *pulſi & exules*. Leander *timorem & formidinem* interpretatur, minus recte, ut arbitror.

2. COMBUSTIO, Stigma, cum rei facies ferro calido notatur. Burchardus Epiſcopus Vormacienſis in Lege Familiæ: *Conſtituimus ut ei tollantur corium & capilli, & in utraque maxilla ferro ad hoc facto Comburatur, & Weregeldum reddat, &c. Corium & capillos amittant ſine Combuſtione*. Rurſum: *Corium & capillos amiſtant, & ſupradictam Combuſtionem patiantur*. Occurrit ibi præterea ſemel ac iterum. Vide *Arſura*.

COMBUSTURA, Uſtura, Gallis *Bruſture*. Apitius l. 5. de Re culin. c. 5. *In alterum cacabum transferes ne fundum contingat, ad evitandam Combuſturam.*

COMDATUM. Itinerar. Willebrandi de Oldenborg. de monte cui inſtitit olim caſtrum Margath in Syria: *Qui in pede latiſſimus, & paulatim in altum conſcendens, annuatim large quingenta plauſtra Comdati novem ſuis dominis miniſtrat.*

¶ COMDORII, idem qui infra *Comitores*. Teſtam. Jacobi Regis Aragon. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 200. *Et cum Comitibus, Vice Comitibus, Comdoriis, Vaſueſſoribus & aliis Militibus, civibus, &c.*

¶ COMEA, Vetus Formula ceſſionis apud Baluz. tom. 6. Miſcell. pag. 551. *Pro benevolentia vel ſervitia tua, quæ circa nos impendis, ſed in Comea facere non deſiniſ, propterea cedimus tibi, &c.* Ubi aliæ formulæ habent, *quotidie*.

¶ COMECIA, Comitatus. Vide *Comitia*.

¶ COMEDENTARIUS, ſic à *Comedere* dicitur *Commendatarius* ab Auctore Hieratii Juris Pontificii pag. 34. *Conceſſæ ſunt Commendæ militibus, qui de Religione Chriſtiana bene meriti erant: & ſic per abuſum veteri quodam errore novi prodierunt Comedentarii, qui videntur in ſpiritualibus ὡς ἀλλοτρίοις καὶ luxuriente veſte, ut facilius in Eccleſiæ reditibus faginentur.*

¶ COMEDATARIUS, Eadem notione. Menotus Sermon. Quadrageſimal. fol. 100. verſo col. 2. *Secundo erit Prior, Abbas Commendatarius, & potius Comedatarius, quia omnia comedit.*

¶ COMEDUM. Conſtitutio Leduini Abb. S. Vedaſti de Placito generali ann. 1020. tom. 2. Ampliſſ. Collect. col. 382. B. C. *Si uxorem ex lege ſua acceperit, quinque ſolidos de Comedo, id eſt licentia, vir & femina dabit... homo ſi mortuus fuerit, quinque ſolidos de manu mortua dabit, quia prolem ſuam in hereditatem dimittit. De his quoque quinque ſolidos tam de Comedo, quam de mortua manu, decimum denarium Major Placiti habebit.* Vide *Comiatus*.

¶ COMENDA. Vide *Commenda*.

¶ COMENDATITIÆ CONSUETUDINES. Vide *Commendatitiæ, &c.*

¶ COMENTARIENSIS, pro *Commentarienſis*, Cuſtos carceris, in Conſtitutione Ludovici Regis Jeruſalem & Siciliæ an. 1352. è MS. D. *Brunet* fol. 98. *Carcerarii ſeu Comentarienſes, &c.*

1. COMES, LIBER COMITIS. Papias: *Comes vocatur ab Eccleſiaſticis congregatio cæleſtium lectionum*. Quibus verbis innuitur *Lectionarius*, quem à ſancto Hieronymo ferunt compoſitum, qui *Comitem* eum inſcripſerit, ut obſervavit Pamelius in Epiſt. ad Micrologum. Verum ſi quem nuper edidit vir doctiſſimus D. Lucas Acherius tom. 13. Spicilegii pag. 253. Prologus ad Conſtantium in eumdem librum, revera eſt Hieronymi, longe ante eum id nominis obtinuerat, quod ex illius initio colligere eſt, unde quæ de eo habet Papias excerpſerat: *Quamquam licenter adſumatur in opere congregatio cæleſtium lectionum, & ipſum opuſculum ab Eccleſiaſticis viris Comes quidem ſoleat appellari, &c.* Utcumque ſit de Prologi auctore, conſtat eam Lectionario inditam ac receptam nomenclaturam an. 471. ex Charta Donationis Eccleſiæ Cornutianæ hoc anno ſcripta, & edita à Suarelio: *Item Codices, Evangelia 4. Apoſtolum, Pſalterium & Comitem*. Unde liquet nomenclaturam iſtam perantiquam eſſe. [Gregorius Monachus in Chronico Farfenſi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 468. *Item: pro uno libro, qui appellatur Comes, valente ſolidos* 30.] *Liber Comitis* dicitur apud Bernonem Augienſem cap. 4. & in Vita S. Felicis Archiep. Trevir. n. 8. Quidam ſic appellatum volunt quod Eccleſiaſtici eum ut *Comitem* ſemper habere debeant, ut loquitur Phocas Grammaticus:

Te longinqua petens Comitem ſibi ferre viator
Ne dubites; parvo pondere multa vehis.

Ita Paulus Ægineta in Præfat. τὰς συντάξεις καὶ συναγωγὰς ejuſmodi libros vocat. Alii quod *ad Comitem* ſcriptus dicatur in antiquioribus MSS. in aliis *liber Comiti* inſcribatur. In Chartis aliquot Hiſpanicis fere ſemper *Comicus & Commicus, pro Comitus* appellatur, apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti. Charta Ordonii Regis Navarræ æræ 936. tom. 2. pag. 10. Appendic. *Libros Eccleſiaſticos, Pſalterium, Comicum, Antiphonarium, Manualium, Orationum, Paſſionum, Sermonum, Precum, & Horarum, &c.* Ita in alia ejuſdem Regis tom. 3. pag. 20. Appendicis, in Charta Gennadii Epiſcopi Aſtorienſis æræ 953. tom. 4. [unde corrigendum eſt mendum, qnod irrepſit to. 3. Concil. Hiſp. pag. 173. col. 2. ubi perperam legitur, *Liber Cominis*,] in Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æræ 930. tom. 4. in alia æræ 1060. to. 5. p. 435.

Servatur in Bibliotheca Eccleſiæ Bellovacenſis Codex Evangeliorum MS. noni ſæculi, quibus ſubditus legitur *Comes*, hocce titulo: *In Chriſti nomine anni circuli liber Comitis incipit auctus à Theotincho indigno Presbytero, rogatu viri venerabilis Heebiardi Comitis Ambianenſis: Ita tamen ut ſancta Evangeliſtarum dicta, necnon & Apoſtolorum & Prophetarum immota atque inconcuſſa ſervarentur, &c.* Qui quidem *Heebiardus* forte

forte is fuit qui *Echardus* appellatur in Proclamatione Caroli Calvi adversus Wenilonem Archiepiscopum Senonensem in Synodo apud Saponarias an. 855. Missusque ejusdem Regis fuisse dicitur in Append. Capitul. Reg. Francorum. Occurrit etiam nescio quis Eccardus Comes, in veteri Charta an. 840. apud Perardum pag. 22. quem eumdem esse cum Hechiardo existimat vir doctissimus, à quo editus nuper hic *liber Comitis* : verum is potius fuerit Eckeardus qui in eo prælio, quod actum est an. 844. in pago Inculismensi inter Pipinum filium Pipini quondam Regis, & exercitum Caroli, cum filiis duobus vitam amisit, uti narrant Annales Francorum Bertiniani. Lectionarium porro longe antea Caroli Magni cura, & mandato emendarat Paulus Diaconus Aquileiensis, ut in v. *Lectio* & *Lectionarius* attigimus. Sed & Alcuinus, eodem Augusto præcipiente, ut observatum à viro doctissimo Jo. Mabillonio tom. 5. Vitar. SS. Ordinis Sancti Benedicti p. 767. Vide Cardin. Bona l. 2. Rerum Liturgic. cap. 6. & infra in *Lectionarius*.

2. COMES, Comites, à comitando primum dicti aulæ Romanæ ac Imperatorii Palatii Proceres, quod ii Principem sectarentur, ejusque lateri adhærerent, seu domi maneret, seu in expeditionem proficisceretur. Spartianus in Hadriano : *Cum judicaret, in consilio habuit non amicos suos & Comites solum, sed Jureconsultos, &c.* Hinc *Comites Imperatorum*, vel *Augustorum*, in veteribus Inscriptionibus passim Romæ. *Necessarius Augg. & Comes per omnes expeditiones eorum*. Alia : *Comes Divi Theodorii Aug. in omnibus bellis atque victoriis*. Ita in Inscriptione Græca quæ Ravennæ exstat, Ἰσαακ Θ. τῶν βασιλέων σύμμαχος & dicitur. Glossæ Lat. Græc. *Comes*, συντροφος. S. Ambrosius in Concione in obitu Valentiniani : *Cæpit ista frequentare jejunum, ut plerumque ipse impransus conviviis solenne suis Comitibus exhiberet*. Infra : *Ecce rescriptum accipio, ut sine mora pergendum putarem, eo quod vadem fidei tuæ habere me apud Comitem tuum velles*. Idem Serm. 26. *Sapiens vir & religiosus Comes, qui quantum in bello Imperatori militat, ... sapiens inquam, qui sicut Comes Imperatoris est, ita & Comes Christi esse dedignatur*. Adde Epist. 15. & lib. 14. Cod. Theod. de Accusat.

☞ Tillemontius horumce Comitum originem refert ad ultima Augusti tempora, quibus hic Imperator Senatores aliquot elegit, ut domesticum quemdam Senatum haberet, cujus consiliis uteretur. Hi Senatores *Cæsaris Comites* appellati. Cl. Scriptorem consule tom. 1. Imperat. pag. 98. & 762. to.n. 3. pag. 389. & tom. 4. pag. 285.

Postea cum ex eorum numero adsumerentur qui ad provincias regendas mittebantur, *Comites* illi, non amplius Principis à quo aberant, sed Provinciæ dicebantur, quam ipsi cum Comitiva dignitate gubernabant. Ita etiam qui sacri Palatii ministeriis ac officiis præficiebantur, eorumdem ministeriorum ac officiorum Comites dicti, ut ex infra observandis constat. Papias : *Comes, socius à comitando dictus vel à commeando, seu à comotis, quod in usu non est : unde Consules Romani Comites dicti sunt, quia semper duo erant. Inde etiam ex ea consuetudine natus cujusque Comitatus provisor adhuc Comes vocatur, quamvis nonnisi unus sit*. Vide Salmasium ad Spartianum p. 47. 48.

Comes, Judex civitatis, ac *pagi* circumjacentis. Ita appellabant nostri Præfectos majorum civitatum : quam vocem à Romanis hauisse ex istimant plerique, alii à Comitibus Germanicis, de quibus Cæsar & Tacitus, ut Cluverius l. 1. Germaniæ antiq. cap. 48. Christoph. Besoldus in Dissertat. de Comitibus, & Rulandus in Tractat. de Commissar. part. 2. lib. 5. cap. 4. num. 26. Lex Ripuar. tit. 55. *Si quis judicem fiscalem, quem Comitem vocant, interfecerit*. Fortunatus l. 4. de Vita S. Martini, de Avitiano Comite Turonensi :

Judicis inde feri conjux ægra Avitiani :
Infra :
Territus hinc Judex, &c.
Supra :
Moribus ut timidus Comes Avitianus agebat.

Idem l. 10. Poem. 2. 5. ad Galactorium Comitem :

Judicio Regis valuisti crescere Judex.

Auspicius Episcopus Tullensis ad Arbogastem Comitem Trevirorum : *Tu autem vir eximie, Judex multorum providus*. [Vide Gregorium Mag. lib. 4. Dialog. cap. 27. lib. 7. Epist. 3. novæ Edit. Concil. Narbon. an. 589. can. 4. &c.]

Comites Provinciales, Qui in provinciis ad eas regendas delegantur, in Capitul. 1. Caroli Magni an. 802 cap. 1. Ita usurpant passim Scriptores, Senator lib. 6. Epist. 22. & seq. Greg. Turon. lib. 6. Hist. c. 8. 22. l. 7. l. 10. c. 19. & 42. idem de Vitis Patr. c. 8. Lex Ripuar. tit. 53. Chron. Moissiacense an. 815. Concil. Cabilonense II. can. 21. Asserus de Ælfridi rebus gest. p. 21. &c. Exstat formula institutionis ejusmodi Comitis in Charta Caroli Mag. apud Meibomium ad Witikindi lib. 2. *Quapropter in illa parte Saxoniæ Trutmannum virum illustrem ibidem Comitem ordinavimus, ut resideat in curte ad campos, in mallo publico, ad universorum causas audiendas, vel recta judicia terminanda : usq; advocatum omnium Presbyterorum in tota Saxonia fideliter agat, superque Vicarios & Scabinos quos se habet, diligenter inquirat, & a malvertsat ut officia sua sedulo peragant : tandem idem Comes omnia sua sibi singulariter à nobis præscripta toto conatu ac viribus perficiat, &c.* Adde Alcuinum Epist. 35. Ut autem illi mallis, seu judiciis publicis præfederint, docent Judicata & Notitiæ veteres, in Chronico Sancti Benigni & Besuensi non semel, & apud Perardum in Burgundicis pag. 34. 35. 147. 149. præterea Vita S. Walarici Abbat. Baudemundus in Vita S. Amandi n. 13. Charta Ludovici Pii pro Hispanis tom 2. Hist. Franc. p. 321. &c.

Neque *Comites* Judicum duntaxat obiere officium, sed & populares suos in prælia, & castra eduxerunt : ac demum, qui à Principe pro libito creabantur, inclinante Caroli Magni principatu, ad hæredes dignitates suas transtulerunt, Regum ipsorum nutu, vel potius impotentia, cum eo usque post Normannorum incursus, imminuta Principum potestate, Comitum crevisset auctoritas, ut ægre ab iis quibus præfuerant præfecturis amoveri possent filii ac hæredes. Quod tum primum sub Carolo Cobtinuisse ostendunt illius Capitularia tit. 43. sub finem cap. 3. *Si Comes de isto regno obierit, cujus filius nobiscum sit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet de his qui eidem Comiti plus familiares & propinquiores fuerint, qui cum ministerialibus ipsius Comitatus, & cum Episcopo in cujus parochia fuerit ipse Comitatus, ipsum Comitatum prævideat, usque dum nobis renuntietur, ut filium, illius qui nobiscum erit, de honoribus illius honorevmus. Si autem filium parvulum habuerit, cum ministerialibus ipsius Comitatus & Episcopo in cujus parochia consistit, eumdem Comitatum prævideat, donec ad nostram notitiam perveniat. Si vero filium non habuerit, filius noster cum ceteris fidelibus nostris ordinet, qui cum ministerialibus ipsius Comitatus, & Episcopo proprio ipsum Comitatum prævideat donec jussio nostra inde fiat. E pro hoc ille non trascatur qui illum Comitatum præviderit, si eumdem Comitatum alteri cui nobis placuerit dederimus, quam illi qui cum hâtenus prævidit*. Et cap. 10. *Si aliquis ex fidelibus nostris per obitum nostrum Dei & nostro amore compunctus, sæculo renuntiare voluerit, & suum vel talem propinquum habuerit qui reipublicæ prodesse voluerit, suos honores,*

nores, prout melius voluerit, ei valeat placitare. Similia habentur c.9. Ex quibus patet non temere ademptas dignitates liberis ac propinquioribus Comitum hæredibus; ad quos, interveniente tamen Regum concessu, plerumque transmittebantur. Atque inde primam hæreditariorum in Francia principatuum fluxisse constat originem, qui sub secundæ Regum stirpis exitum, prostrata fere ac dilapsa Regia auctoritate, agnosci cœpere.

COMES, apud Burgundos, *nullus vocabatur, nisi is qui Ducis honorem possidebat*, inquit Ditmarus l.7.p.92. Eadem habentur in Chronico Magdeburgensi MS. ex Bibl. S. Germani Paris. an. 1014.

COMITES promiscue ac *Duces* sese inscripsisse Armoricæ Principes palam est, ut & interdum Normanniæ Dynastas. [De primis consule D. *Brussel* tom. 1. de Feudorum usu pag. 138. & 139.] de prostremis vero vide Hugonem Flaviniacensem in Chronico pag. 184. 186. 191. Ordericum Vitalem, & Ademarum non uno loco; Glabrum Rodulfum lib. 2. cap. 8. Gaufredum Malaterram lib. 1. cap. 40. Chronicon Fontanellense in Appendice cap. 3. Anonymum de Miracul. S. Fidis cap. 14. Adamum Bremensem cap. 91. Guibertum l. 1. de Pignorib. Sanctor. cap 4. §. 1. Translat. S. Sulpitii apud Bollandum tom. 2. p. 788. Miræum l. 1. Diplomat. Belgic. cap. 29. l. 2. cap. 29. Chron. Rotomag. an. 1025. 1033. Hemerætum in Augusta Viromand. an. 1015. Spicilegium Acherian. tom. 2. pag. 671. 673. Histor. Monmorenciacam pag. 13. [Anecdota Marten. tom. 1. col. 154.] &c.

COMITUM etiam nomen interdum attributum legitur Advocatis Ecclesiarum Cathedralium, quod potissimum eruitur ex Charta Udonis Episcopi Tullensis an. 1069. apud Hieronymum Vignerium in Familia Alsatica p. 127. ex qua omnino docemur hosce Comites vasallos fuisse Episcoporum, ab iis institutos & depositos, & Advocatorum officio functos. Ejusmodi fuere Comites Cameracenses, & Virdunenses, quarum civitatum Episcopis ab Imperatoribus data est facultas *eligendi Comitem, absque hereditario jure*, ut est in Charta Virdunensi, seu *eligendi Comitem* nude, ut in Charta Henrici Imper. pro Ertwino Episc. Camerac. an. 1007. apud Colvenerium in Notis ad Baldricum. Neque, opinor, alii fuere Comites qui ratione Comitatuum suorum Ecclesiarum, & Episcoporum erant vassalli, de quibus alias.

COMITES, Centuriones, qui centuriis & turmis militaribus præerant in exercitu, dicti apud Græcos recentiores. Constantinus Porphyrogenit. l. 1. de Them. c. 1. Κομητας, τὰς τῶν στρατηγῶν. Leo in Tact. cap. 3. §. 10. Κομιτὸς ἐστιν ὁ τῆς τάγματος, ἢ τοι βάνδα ἀφηγούμενος. Idem: Οἱ κόμητες, ἤγουν ὅτι τῶν λεγομένων βάνδων ἄρχοντες. Idem Constantinus in Tactic. p. 9. Ορίσαντες κατὰ τάγμα ἕνιον βάνδα ἔχειν ἢ κόμητα ἔχειν ὀρθόνιμον ἀνδρεῖον, δυνάμενον πολεμεῖν μετὰ τῆς ἰδίας χωρίς.

COMES, COMITUS, Italis *Comito*, *Quel che nelle galee commanda alla ciurma*, Gallis *Comite*, Qui turmis ac copiis militaribus in navigiis præest. Leges Alfonsinæ part. 2. tit. 34. lege 4. *Comitres son llamados otra manera, que son cabdellos de mar, so el Almirante, e assi cada uno dellos, ha poder de acabdellar bien los de sunavio. Otrosi pueden Judgar las contiendas que nasciceren entre ellos*, &c. Acta Alexandri III. PP. *Comites Galearum cum pecunia quam ferebant, ad vestigia Præsulis accesserunt.* Pactum initum inter Michaelem Palæolog. Imperat. CP. & Genuenses an. 1261. in Probationibus Historiæ nostræ Gallobyzant. pag. 12. *Comites uniuscujusque Galeæ Perpera 6. & dimidium.* Infra: *Teneantur Admiratus, Comites & Nauclerи dictarum Tom. II.*

Galearum, &c. Eadem notione κόμης apud Græcos occurrit non semel. Nicetas in Isaacio lib. 1. c. 6. Οἱ τῶ βασιλικῶ σόλα κόμητες. Vide Leonem in Naumachicis, Annam Comnenam p. 336. & alios à Rigaltio & Meursio citatos. Διὰτῆς κόμητος, apud eumdem Annam p. 290. qui post Protocomitem erat: πρωτόκομης vero Amiralio fuberat.

COMITUS, Eadem notione. Sanut. l. 2. part. 4. c. 19. *Comiti & Naucleri in magno numero necessarii sunt habendi.* Cap. 20. *Indiget quælibet Galearum uno Comito.* Hinc emendandus Petrus de Vineis lib. 5. Epist. 78. *Comati quarumdam galearum.* Legendum enim *Comiti galearum*, ut in Charta Caroli Reg. Sicil. an. 1274. apud Joan. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. p. 180.] *Comitorum* meminerunt Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuens. ad an. 1219. Bartholom. Scriba lib. 6. ad ann. 1247. & 1263. &c.]

COMITES, in Anglia, appellantur Ducum, ut Vicecomites, Comitum filii. Vide Thomam Smith de Republ. Anglor. cap. 17.

COMES ÆRARII. *Comites sacri ac privati ærarii*, in l. un. Cod. Theod. Qui à præbit. tiron. & eq. id est, *Comites sacrarum & privatarum largitionum*, de quibus infra: qui *Comites utriusque ærarii*, in l. 2. Cod. Theod. de Quæstor. Dicuntur etiam *Comites ærarii* nude. *Comites largitionum per diœceses*, in l. 28. & 39. eodem Cod. de Appellat.

COMITES ALANI, Una è Vexillationibus, quæ erant intra Italiam in Notitia Imper. l. 2. c. 27. Erant autem ejusmodi Comites qui sub Magistris militum militabant, diversis cognominibus appellati: alii enim Comites Juniores, alii Seniores, alii Sagittarii, alii aliter dicebantur. Vide Henricum Valesium ad lib. 15. Ammiani.

COMES ANNONÆ, cui cura incumbebat annonam in urbem transportandi: in Chronico Alexandr. pag. 894. Κόμης τῶ σιτάρχη.

COMES AQUARUM, & AQUATICUS, appellatur Robertus Frisius à Galberto in Vita S. Caroli Comitis Flandr. num. 110. quod Citeriorem Frisiam, quam expugnarat sub an. 1070. Zelandiam, & vicinas regiones, quas aquæ undique alluunt, obtineret. Ita *Aquaticos Frisones*, vocat Baldricus Noviomensis lib. 3. cap. 22. Eigil Fuldensis in Vita S. Sturmii Abbat. *Aquosa Fresonum arva*. Verificator hujusce ævi, apud Henricum Rebdorff. an. 1247. de Frisia:

Frisia, sentina mundi, cui munda bovina
Est focus, urina laxiva, ferumque vina.

Vide Jacobum Eyndium l. 1. Chron. Zeland.

COMITES ARCHIATRORUM *sacri Palatii*, de quibus est titulus in Cod. Theod. & Justinianeo. Ita appellabantur ex Archiatris Palatinis ii quibus Imperatores *Comitivæ* dignitatem, interdum *primi ordinis*, interdum *secundi* pro merito concedebant, ut liquet ex lege unic. hoc titul. Apud Gothos ea erat istius dignitatis prærogativa, ut illius sententia obortæ de re medica quæstiones dirimerentur. Senator lib. 6. Epist. 19. in formula ejusdem dignitatis: *Esto arbiter artis egregiæ, eorumque distingue conflictus, quos judicare solus solebat affectus.* Arcadii Ἀρχιατρῶν καὶ κόμητος meminit Himerius Sophista pag. 71. Vide *Archiatri*.

COMES CAPELLÆ. Chartam Ludovici Regis Hungariæ an. 1358 in Historia Cortusiorum lib. 11. c. 12. ita subscribit: *Ladislaus Præpositus Calmensis Comes Capellæ nostræ.* Apud Bohemos Episc. Olomucenses, *Comites Capellæ regiæ* inscribuntur: de qua dignitate dissertationem instituit Bohuslaus Balbinus l. 5. Epitom. Rer. Bohemicar. p. 346.

COMES CASTRENSIS, Qui castrum à Principe feudi

titulo poſſidet, ut ejus *Guardiam*, ſeu *Caſtaldiam* gerere debeat, Alemannis *Burggravius*. Petrus de Andlo l. 2. de Imperio German. c. 12.

COMES CASTRI, in Geſtis Innocentii III. PP. p. 66. Vide *Caſtrenſis*, poſt *Caſtrum*.

COMITES CATAPHRACTARII, Una è decem Vexillationibus Comitatenſibus, quæ erant ſub diſpoſitione V. I. Magiſtri Militum per Orientem. Notitia Imp. lib. 1. cap. 46.

COMES CIVITATIS, Qui in civitate judicis munus implet, eique præeſt: cujus dignitatis formulam exhibent Senator lib. 6. cap. 22. 23. & Marculfus lib. 1. Form. 8. Sidonius lib. 7. Epiſt. 1. *Summatibus deinceps & tunc Comiti civitatis non minus opportunis quam frequentibus excubiis agnoſci, &c.* Gregorius Turon. de Vitis Patrum: *Armentarius Comes, qui Lugdunenſem urbem his diebus poteſtate judiciaria gubernabat.* In Concil. Toletano XIII. ſubſcribit *Valdevecus Comes civitatis Toletanæ*.

COMES CIVITATIS. In Dalmatia & Croatia ſingulæ civitates Prætores extraneos ſub titulo *Priorum* eligebant, quos ſæculis labentibus *Comites* paſſim vocarent. Hîc à Regibus confirmabantur, & cum judice, qui ex ejuſdem civitatis Nobilibus eligebatur, jus reddebant, cum ſas non eſſet Comitibus ſolis ſine judicibus ſententiam ferre, nec ipſorum ullo modo prævaleret opinio. Horum munus ut plurimum annuum erat, in Italia *Poteſtati* dicebantur. Vide Jo. Lucium l. 3. de Regno Dalmat. c. 12. l. 4. c. 5. 9. l. 6. c. 2.

COMITES CLIBANARII, Vexillatio Palatina, ſic dicta, ſub diſpoſitione V. I. Magiſtri Militum Præſentalis, in Notit. Imp. l. 1. c. 31.

COMES COMITUM. Hunc titulum habuere Comites Loretelli in Regno Neapolitano ſub Normannicis Regibus, qui interdum etiam *Palatini Comites Loretelli* inſcripti leguntur, in variis tabulis laudatis in Notis ad Cinnamum pag. 455. ubi de eorum familia fuſe ſatis eginus. Hanc autem dignitatem in Regno Siculo videntur obtinuiſſe, qualem apud Francos noſtros Comites Campaniæ, apud Anglos Comites aliquot Palatini, apud Germanos Comites Palatini Rheni: & apud Reges Italiæ Comites Lomelli: quam quidem in Sicilia Comitis Palatini dignitatem habuit etiam, ni fallor, Henricus de Claramonte, qui in Charta an. 1412. apud Ughell. to. 1. p. 268. *Admiralius Regni Siciliæ & Comes Palatinus* inſcribitur. Vide infra *Comes Palatinus*, & Ughellum to. 6. p. 868. 873. to. 8. p. 357. 359. 364.

COMITES COMMERCIORUM, Quorum munus erat, ne ultra civitates deſtinatas commercium cum Barbaris eſſet, neve privati illicitas ſpecies emerent, lege 2. Cod. Quæ res venire non poſſ. & leg. ult. Cod. de Commerc. At ne illicitæ ſpecies ad Barbaros transferrentur, *Curioſorum* munus erat, qui per litora & portus ad hoc diſpoſiti erant. *Comites Commerciorum*, in Imperio Orientali ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum plures recenſet Notit. Imp. l. 1. c. 73. *Per Orientem & Ægyptum, per Moſiam, Scythiam & Pontum*: in Occidente *unicum per Illyricum*

COMITES SACRI CONSISTORII vel CONSISTORIANI, Qui ſacro Auguſtorum Conſiſtorio intererant, quorum dignitas magna primum fuit: adeo ut ad eam admiſſi tantum Præfecti Prætorio, Quæſtores, Magiſtri officiorum, Comites ſacrarum largitionum, &c. Poſtmodum ita appellati etiam *Comites Ordinis primi*, de quibus mox. Το πριβέντιον το μετα τὸν θεῖον σηκρὶτ, in Concilio Calchedonenſi Actor. 1. Vide Epiſtol. Anaſtaſii Imp. ad Hormiſdam PP. poſt Epiſt. 6. ejuſdem Pontificis, Gruteri Inſcript. pag. 438. 1. 1053. 10. Ambroſ. lib. 2. Epiſt. 13. Jacobum Gotofredum ad Cod. Th. dicto tit. & ad l. 2. eod. Cod. ad Legem Cornel. de Sicar. p. 100. Salmaſium ad Spartianum p. 47. ubi plura de Conſiſtorianis, & Comitibus ſacri Conſiſtorii.

COMES CONTARIORUM, ſeu Præpoſitus militibus qui *Contis* utebantur, quæ κοντάρια Græci nuperi appellant. Hos κοντοφόρους vocat Leo in Tact. cap. 12. n. 41. Paſſio S. Baſilii Presbyteri n. 15. Καὶ ὁ λοιπὸς πόρτα... Κοντοφόρων διροτομεῖ αὐτόν.

COMES CORTIS. Vide Gloſſ. med. Græc. in Κόρτη.

COMES CUBICULARIORUM, Dignitas in Palatio Regum Gothorum Hiſpaniæ, cujus mentio in Concil. Toletano IX. & in Charta Cindeſuinti Regis æra 684. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 2. *Comes Cubiculi*, in Concilio Toletano XIII.

COMES CURIÆ, in Decretis Andreæ Hungariæ Regis an. 1222. §. 6. qui *Comes Curialis*, ut Charta Colomani Regis Hung. an. 1111. apud Joan. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. cap. 4. & in Hiſtor. Salonitana Thomæ Archid. cap. 39. ubi inter Proceres Curiæ Hungariæ recenſetur. Hauſerant, ut probabile eſt, Principes Hungari hanc dignitatem à Regibus Croatiæ, in quorum Palatiis præcipuum locum obtinebat, ut conſtat ex Creſcimiri Reg. Diplomate an. 1067. apud eumdem Lucium lib. 2. c. 8. in quo ſubſcribit *Boleslaus Curialis Comes*. Horum forte eadem fuit functio *r* quæ apud Germanos & Gallos Comitis Palatii.

COMES CURTIS. Vide *Coborſales*.

COMES DISPOSITIONUM, Qui *Diſpoſitionibus* Principis præerat, in Cod. Theod. & Juſtin. tit. *de Proximis*: *Comitibus diſpoſitionum, cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant*: de qua dignitate copioſe egerunt Pancirolus ad Notit. Imp. l. 1. c. 97. & Jac. Gotofredus ad d. tit. Cod. Theod. Vide *Diſpoſitio*.

COMES DOMESTICORUM, Qui equitibus vel peditibus Prætorianis, ita nuncupatis, de quibus *ſuo loco*, præerat. In Concilio Epheſino part. 1. c. 35. *Candidianus* dicitur *religioſorum domeſticorum Comes*: Κάνδιδιανὸς τῶν εὐλαβεστάτων ἰδιωτικῶν κόμης. Ita in Concilio Calchedonenſi Act. 1. Hac dignitate functi Dioclet anus, ut auctor eſt Zonaras, & Aurelius Victor, Juſtinian. & Michael Balbus, antequam imperarent. Vide Epiſt. 37. Hormiſdæ PP. Hujus mentionem agunt præterea Inſcriptiones apud Grut. 192. 1. 412. 4. & apud Ægid. Gelenium in Sacrario Colonienſi pag. 408. Notitia Imp. l. 1. c. 89. l. 2. c. 42. 43. Senator qui formulam exhibet l. 8. Epiſt. 12. S. Auguſtinus Epiſt. 79. Ammianus l. 14. 20. 26. 27. 31. Gregorius Turon. lib. 2. Hiſtor. cap. 8. 9. Eginhartus Annal. ann. 821. Anonymus in Geſtis Conſtantini M. pag. 479.

COMES DOMESTICUS ORDINIS PRIMI, in veteri Inſcript. apud Gruter. 406. 1.

COMES DOMORUM, dignitas cujus non ſemel mentio in Codice Theodoſiano, & in Notitia Imperii. Hic autem præerat poſſeſſionibus ſeu prædiis ad Principem ſpectantibus. Vide Jacobum Gotofredum ad l. 2. Cod. Theod. de Palatin. ſacr. larg. & Scholiaſtem Juliani Antecceſſor c. 82.

COMES & DUX. Teſtamentum ſeu Charta Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æra 930. apud Ant. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. ſubſcribunt *Veremundus Princeps*, deinde *Epiſcopi* aliquot & *Abbates*, quos ſubſequuntur alii, ſinguli cum hoc titulo, *Comes & dux*, quorum poſtremus eſt *Meneonus Gavini nunc Comes nunc Dux*, poſtmodum nudi *Comites* & alii.

COMES EQUORUM REGIORUM, τῶν βασιλικῶν ἱππικῶν κόμης, apud Pachymer. lib. 1. cap. 11. Vide *Comes ſtabuli*.

COMES EXCUBITORUM, Qui Excubitoribus Principis præerat, apud Vigil. PP. Epiſt. 15. Gregor. Mag. l. 1. Epiſt.

1. Epist. 31. l. 2. Ind. 11. Epist. 62. Joann. Biclarien sem an. 4. Justini, Theophanem pag. 229. in Chronico Alexandr. p. 879. &c. in sexta Synodo Act. 1. fit mentio Anastasii τὸ κόμητ. & τὸ βασιλικὸ ξεσιδί τι. Vide *Excubitus* & *Excubitores*.

COMES FOEDERATORUM, apud Anastasium in Histor. Eccles. p. 66. qui Theophani, Cedreno pag. 341. & aliis, κόμης τῶν φοιδεράτων. Τριμερὴς τάγματος τῶν φοιδεράτων, Zonaræ pag. 104. ὑγεμὼν τε τῶν φοιδεράτων τάγματος, Scylitzæ p. 487. qui præterea meminit τάγματος τῶν φοιδερατῶν p. 755. postmodum Ετα ριάρχης dictus. De Fœderatorum cohorte in Palatio Principis militante dixi ad Annam Comnenam pag. 227. Vide infra in *Fœderati*.

¶ COMES FORENSIS. Statuta Ecclesiæ Lugdun. an. 1251. apud Acher. to. 9. Spicil. p. 71. *Statutum est, ut omnes Canonici in fua inftitutione jurent, quod fervent Statuta & Confuetudines Eccleſiæ, & permutationem Comitis forenſis*: Ubi Comitem forensem non alium puto, quam Advocatum Ecclesiæ Lugdunensis. Advocatos Ecclesiarum Cathedralium *Comites* appellatos fuisse, paulo superius dictum est.

COMES FORMARUM, Qui aquæ ductibus publicis instaurandis vel extruendis præfectus erat, in urbe Roma potissimum. Sub dispositione Præfecti urbis recensetur in Notitia Imp. lib. 2. cap. 7. *Ædilis formarum*, in lapide Neapolitano apud Capacium lib. 1. cap. ult. *Curator formarum*, Senatori lib. 7. Epist. 6. ubi hujus dignitatis formulam exhibet. Istius Magistratus meminit etiam Gregorius M. l. 10. Epist. 22. Vide *Forma*.

COMES FRANCIÆ. V. *Comes Palatinus Franciæ*.

¶ COMES GALEÆ, Galeæ Præfectus. Marchisius l. 5. Annal. Genuens. ad an. 1220. *Qui ipſam & homines ejus à præſato Comite jam dictæ galeæ ... reddere nullatenus voluerunt*, Vide supræ *Comes, Comitus*.

COMES GALLIÆ. Vita S. Lupicini Abbat. Jurensis n. 8. *Vir quondam illuſtris Agrippinus ſagacitate prædituſ ſingulari, atque ob dignitatem militiæ ſæcularis Comes Galliæ a Principe conſtitutus*. In Charta Caroli Calvi apud Joannem à Bosco in Vienna: *Oduiſi Comitis Gallarum* sit mentio.

COMES GILDONIACI PATRIMONII, sub dispositione Comitis rerum privatarum, in Notit. Imp. l. 2. c. 41. quod Gildo Comes in Africa possederat, qui cum esset utriusque militiæ Magister in eadem provincia, post Theodosii Magni decessum arrepta Tyrannide, à Fratre Mesclzere jussu Honorii profligatus & necatus est, ejusque bona publicata, quæ Gildonis patrimonium dicta sunt. Vide Panci rolum.

COMES HIRSUTUS, apud Anonymum de Fund. Monasteriorum Germ. post Chron. Montis Sereni p. 277. & in Vita Balduini Luttzemb. Ep. Trevir. l. 3. c. 5. Idem qui *Comes Silveſter*, de quo infra. *Georgius Hirſutus Comes* an. 1323. *Henricus, Georgius, Conradus, Rupertus Hirſuti Comites, Frideric. Silveſtris Kirchbergæ, Joan. Silveſtris Dunæ Comites*, apud Browerum lib. 17. Annal. Trevir. p. 978. 986. 1. Edit. *Le Comte pelu*, in Chronico Flandriæ vernaculo pag. 35. 52. Gloss. Gr. Lat. *ἁυσὸς, hirſutus, piloſus*.

COMES HORREORUM, in l. un. Cod. de Pist. lib. 11. Pistrini Principis Curator.

COMITES ITALICIANI & GALLICIANI, in l. un. Cod. Theod. de Consularib. sunt Comites Largitionalium titulorum, reique tributariæ, & thesaurorum per Præfecturam Prætorianam Italiæ & Galliarum, qui alias *Comites diœceſeon*, vel *Comites largitionum per diœceſes* dicuntur.

COMES LARGITIONUM COMITATENSIUM, ὁ τῶν κομιτατησίων λαργιτιόνων κόμης, in Epistola Petri Alexandrini apud Theodoritum lib. 14. c. 22. id est, thesaurorum, qui in Comitatu Principis una cum ipso Comite versabantur. Erant enim & alii Imperatorum thesauri, in provinciis scilicet & urbibus singulis, de quibus in l. 3. Cod. Theod. de Privileg. eor. qui in sacro palat. milit. qui *Comit. largitionum per diœceſes* dicuntur in Not. Imp. lib. 1. cap. 73. & in lib. 3. Cod. Fin. regund. Hinc *Largitionales Comitatenſes*, in lib. 6. Cod. Th. de Diversi. offic. dicuntur Officiales Comitis largitionum Comitatensium.

COMES SACRARUM LARGITIONUM. Magno de Notis Juridicis: SCL. CM. *Sacrarum largitionum Comes*, Qui thesauris sacris ac publicis præerat & largitionibus Principis, quas ille Magistratibus, militibus & subditis erogabat. Mamertinus in Gratiarum actione: *Primum thesaurorum omnium mandata cuſtodia & diſpenſatio largiendi. Ærarii publici curator*, eidem Mamertino, sed maxime illius pecuniæ quæ ex Imperatoriis thesauris advecta erat, ὁ φύλαξ τῶν ἐμπεσόντων ἐν ταῖς μάχαις τὰ πρατὰ ὁ τὰ κοιλίζων ὑγρά, ut loquitur Agathias l. 3. unde & *Comes ſacrarum remunerationum* interdum appellatus Claudianus in Consul. Manlii Theodori:

Hinc ſacræ mandantur opes, orbiſque tributa.

Sed de hac dignitate passim Notitia Imperii, Codex Theod. & Justin. Senator lib. 6. Epist. 7. & alii Scriptores. Vide *Largitiones*.

COMES SACRARUM interdum nude dictus legitur, ut apud Senatorem l. 5. Epist. 40. l. 8. Ep. 16. Acta Conciliabuli Ephesini: τοῦτον κόμητα τῶν σακρῶν, ubi perperam vetus Interpres *Comitem ſacrenſem* vertit. Alibi: Κόμης τῶν σακρῶν λαργιτίνων appellatur. Ita etiam in l. 120. Cod. Th. de Decurion. in Inscript. apud Gruter. 1056. 8. & in Historia S. Clementis I. PP.

COMES LARGITIONUM, unde Magno de Notis: C. LARGN. *Comes Largitionum*. Ita porro sæpe etiam appellatur *Comes largitionum per diœceſim*, id est, specialis, qui titulo Perfectissimi gaudebat, cum Comes sacrarum largitionum inter illustres militaret. Vide Gothofr. ad l. un. Cod. Th. de Consularibus.

COMITES LARGITIONUM *per omnes diœceſes*, in Notitia Imperii, qui in singulis Præfecturis Palatii, sacras largitiones adminiſtrabant, sub dispositione Comitis sacrarum largitionum, cui respondebant. Ejusmodi fuit *Comes largitionum per Illyricum*, in eadem Notitia, &c.

COMES A LATERE. Vide *Comes Palatinus*.

COMES LEGUM, seu Professor in Jure. Epitaphium Rebuffi J.C. Magalonæ: *Orate pro Domino Jacobo Rebuffi legum Comite Monſpelii, cujus anima in domino requieſcat, qui obiit anno ab Incarnat. Dom. 1428. die 21. menſis Martii*.

COMES LIBER, *ut Fragipani, Urſini, &c. hoc eſt, Zlunii, Blagai, &c.* Ita Sambucus in Gloss. ad leges Hungaricas, & Auctor de Statu Hungariæ.

COMITES LIMITUM, vel LIMITANEI, Qui limitibus Imperii Romani præerant, & castris vel castellis in iis extructis. De his copiose egit Pancirolus in Notit. Imper. Orient. c. 139. Sidonius Carm. 2.

. . . *Comiti ſed jure recepto,*
Danubii ripas, & tractum Limitis ampli
Circuit, horratur, diſponit, diſcutit, armat.

Annales Eginharti an. 826. *Ad Baldericum & Gerbottum Comites & Avarici Limitis cuſtodes*. Infra: *Cum ſuis Optimatibus & Hiſpanici Limitis cuſtodibus*.

COMES LITTORIS *Saxonici per Britanniam*, in Notitia Imp. Occident. cap. 72. cujus munus erat littus per opportuna loca præsidiis ad Barbarorum latrocinia communire. Cum autem Romani è Britannia cessissent, Vortigernus, qui maximæ Britanniæ parti cum imperio præfuit, Cantio Guorongum præfecit, id est,

Proregem: quo nesciente, hanc regionem (ut habent Nennius & Malmesburiensis,) statim Hengisto Saxoni, in gratiam Rowennæ ejus filiæ, quam misere deperibat, gratis concessit. Hinc primum Saxonum in Britannia regnum constitutum, illis *Cantuaria-rie* dictum, quod post annos 320. Baldredo ultimo Rege defuncto, in Occiduorum Saxonum potestatem devenit, quibus ad Normannorum usque imperium paruit. Igitur contra hos Saxones Romani limitom Britannicum, qui supererat, servavere, quibus Comitem præfecerunt. Vide Cod. Theod. & Justin. tit. *de Litorum, & itinerum custodia*, Camdenum in Cantio, Pancirolum in Notit. Occident. c. 72. Ilaacum Pontanum in Disquisit. Hist. &c.

COMES MANSUARIORUM. Nithardus lib. 3. p. 372. *Mandaverant etiam hunc avunculus ejus, necnon & Gislebertus Comes Mansuariorum, &c.* Idem forte qui *Mansionarius* in Regum Francorum aula, de qua dignitate, suo loco: &

COMES MANSIONARII, in Annalibus Francor. Metens. an. 895. *Cum in regnum reverteretur, Folconem Episcopum, & Adalongum Comitem sui Mansionarii ad Arnulfum cum exenias à Carolo missis, venientes in media via offenderunt.*

COMITES MARCARUM, Iidem cum Marchionibus. *Comites marcæ Hispanicæ*, apud Eginhartum in Annal. ann. 822. *Aureolus Comes qui in confinio Hispaniæ atque Galliæ trans Pirenem .... residebat*, apud eumdem an. 809. Annales Franc. Bertiniani an. 799. *Wido Comes qui in marca Britannicæ præsidebat.* Vide sub ann. 821. Hinc ejusmodi marcarum Præfecti promiscue *Comites & Marchiones* dicuntur.

COMES MARESCALLUS, in Anglia dictus ex Comitibus qui Marescalli dignitate donabatur, cum nonnisi *Comitibus* conferretur. Ita porro potissimum dicti Comites Penbrochiæ, quos & Strigiliæ vocant, quod quasi ex hæreditaria successione hac dignitate donati fuerint. Tradit Matth. Paris ann. 1241. *Comitem Marescallum*, Gilbertum nempe Penbrochiæ Comitem, in hastiludio occubuisse. Et an. 1245. *Comes Marescallus Walterus viam universæ carnis ingressus est.* Adde pag. 432. Extincta vero prima Comitum Penbrochiensium stirpe, aliis Comitibus eadem dignitas collata. Richardus II. Rex Angliæ Thomam *de Mowbray* Comitem Notinghamiæ per Chartam suam dat. 12. Jan. an. 9. *Comitem Marescallum* Angliæ denuntiavit. Liber feodalis scriptus anno 20. Edw. III. *Prior de Massingham tenet in magna Massingham quartam partem feodi Militis de Comite Marescallo.* Vide Thomam Walsing. pag. 327.

COMES MARITIMI TRACTUS, in Britannia, apud Ammianum lib. 27. *Custodes litorum*, in Chron. Normann. to. 2. Hist. Franc. p. 524. Chronicon Moissacense an. 814. *Disposuit & marchas suas undique: nam & præsidia posuit in litore maris, ubi necesse fuit.* Vide Annales Franc. Bertin. an. 820.

COMITES MARITIMÆ, Qui *ad custodiendam maritimam deputati erant*, ut est in Capitul. Caroli M. lib. 4. c. 5. Hariulfus l. 2. Chron. Centul. c. 6. *Cui etiam ad augmentum Palatini honoris totius maritimæ terræ Ducatus commissus est.* Lib. 3. c. 9. *Ejusdem Regis Caroli ... dono & prece Comitatum maritimæ provinciæ suscepit.* Adde cap. 10. Vide eumd. in Vita Angilberti c. 1 §. 3. *Custodia maritima* apud Eginhardum Ep. 22. & in Capitul. Caroli C. tit. 13. c. 2. Annales Francor. Bertiniani an. 800. *Litus Oceani Gallici perlustravit, & in ipso mari, quod piratis infestum erat, classem instituit, prædia disposuit, Pascha in Centulo apud S. Richarium celebravit.* His suberant *Vicecomites*, qui *Maritimæ* pariter appellabantur: ut & in veteribus Chartis ii quos hodie *Vicontes de Marennes*, in Santonibus, dicimus.

COMES METALLORUM *per Illyricum*, sub dispositione Comitis sacrarum largitionum, in Notitia Imperii cap. 73. qui ex auro in metallis invento portionem Principum debitam exigebat, in fluminibus etiam, vel fodinis aurum legentes. Vide l. 1. C. de Metallar. & lib. 7. & 8. Cod. Th. eod. tit.

COMES DE MILITIA, Dux, Tribunus militum, to. 3. novæ Gall. Chr. col. 490. *Adalardus filius Henrici Comitis de militia Caroli Magni, &c.*

COMES & MAGISTER UTRIUSQUE MILITIÆ, in veteri Inscriptione.

COMES NOTARIORUM, Dignitas in aula Regum Gothicorum Hispaniæ, cujus mentio in Concilio Toletano VIII. IX. & XIII. & in Charta Cindasuinthi Regis æræ 684. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 2. Præcipuus forte inter Notarios, & idem qui *Primicerius Notariorum.*

COMES NOVELLUS dictus Bertrandus de Balcio Comes Montifcaveosi & Andriæ, *Il Conte novello*, apud Joan. Villaneum lib. 9. c. 72. &c. Albertus Argentin. an. 1345. *Socer autem prædicti Humberti, quem uxor ejus clam receperat Comes Novellus à novitate est dictus.*

COMES NUMERI, seu cohortis, eidem præfectus. Simeon Metaphrastes in Martyrio S. Georgii n. 2. Κελεύσ ας ἐγκατοικίσαι πάσῃ πόλει, κλῆσιν τὸ Νεῦμερον τῶν Ἀνικήρων ἐπωνυμίαν προσθεῖναι. Vide Anonymum in Miraculis ejusdem sancti Georgii ex Bibliot. Ambrosiana n. 9.

COMES OBSEQUII, Qui *Obsequio* & comitatui Imperatoris præerat. Epist. 1. Gregorii II. PP. septimæ Synodo præfixa: *Nexeuxias qui tum Comes obsequii ejus erat.. in peccato suo interiit.* Ubi interpres Græcus, κόμης τῆς κομητείας. Et Epist. 2. *Si quis à te purpuram ... absolvit & regii obsequii ordines: tais τέξεσι τῶν κομίτων.* Meminit præterea eadem septima Synodus Petronæ Κόμητος τοῦ θειοτάτου βασιλικοῦ ὠφικίου. In sexta Synodo, Act. 1. fit mentio Nicetæ Κομήτου τοῦ βασιλικοῦ ὠφικίου, χρηματίσαντος ὅτε καὶ. Habetur in Diurno Romano c. 1. n. 4. formula Epistolæ seu superscriptionis *ad Comitem Imperialis obsequii & Exarchum*: ubi non intelligitur quivis Palatii Comes, ut censuit Editor. Vide *Obsequium.*

COMES OFFICIORUM, Ὁ τῶν θείων κόμης, in Clementina Epitome de Gestis sancti Petri cap. 164. qui Κλήμης τῶν θείων ὠφικίων, in Martyrio sancti Clementis c. 15. apud eruditissimum & amicissimum Joannem Bapt. Cotelerium: nescio an alius à *Magistro officiorum*: de qua dignitate suo loco, Lex 2. Cod. Th. de Metallis inscribitur *ad Rufinum Comitem Officiorum*: sed Jacob. Gotofredus *Comitem Orientis* scribendum censet.

COMES ORDINIS PRIMI. Cujacius & alii observant Comitum gradus in Palatio primum distinxisse Constantinum Mag. quod ex Eusebio in Vita ejusdem Constantini lib. 4. & lib. 18. colligunt, quod ante Constantinum nulla Comitum ejusmodi mentio occurrat. At longe ante Constantinum Comitivam hanc obtinuisse contendit Henricus Valesius ad Eusebium. In tres autem gradus divisi isti Palatini Comites, quorum primus *Comitum ordinis primi* dictus est. Magno de Notis: C. O. P. *Comites ordinis primi.* Porro Comitis ordinis primi prærogativa gaudebant præcipui ex Magistratibus Palatinis, de quibus in Cod. Th. lib. 6. tit. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 20. 21. & in antiquis Inscript. apud Gruterum 347. 8. 406. 1. & apud Sirmondum in Notis ad Sidon. Carm. 9. Horum alii *Comites ordinis primi intra Palatium* dicebantur, qui scilicet in Palatio militabant, ut in aliis inscript. apud eumdem Grut. 361. 1. 363. 2. 407. 8. 493. 5. 1094. 6. vel *Comites ordinis primi in Consistorio*, apud eumdem 438. 1. 465. 8. Ea enim Comitum ordinis primi fuit prærogativa, ut iis Consistorium Principis ingredi fas esset, si vocarentur, ut est apud

Se-

Senatorem in formula *Comitivæ primi ordinis*, lib. 6. Epist. 12. Vide eumdem lib. 2. Epist. 28. lib. 6. Epist. 13. & Salmasium ad Pollion. p. 307.

COMITUM ORDINIS SECUNDI mentio est in l. 2. Cod. Theo. de Comitibus rei milit. l. 27. 18. de Proxim. Com. disposl. 8. de Agent. in reb. & apud Gruterum 361. 1. 363. 2. & 438. 1. Ex quibus colligitur Comitivam ordinis fecundi gradum fuisse ad Comitivam primi. Vide Senatorem l. 7. Ep. 26.

COMITUM denique ORDINIS TERTII mentio est in lib. 12 7. Cod. Th. de Decur. lib. 9. & 20. de Suariis, & l. 17. de Proxim. Comit. disposl. Iidem videntur qui *Comites minores & inferiores*, in quorum numero erant Tribuni, dicuntur in l. 2. Cod. Theod. Ne Comitib. & Tribun. lav. præsentur. Gloss. Græc. Lat. κόμης, ὁ τοῦ τριβούνου.

COMES ὀψαρίων, seu obsoniorum, qui eorum curam gerebat, in Chronico Alex. p. 894. Vide *Comes Annonæ*. [Alias ὀψάριον Græcis recentioribus *Piscem* sonat.]

COMES PAGI, id est provinciæ, vel civitatis, apud Lupum Ferrariensem Epist. 24. Ratpertum Monachum de Casib. S. Galli cap. 1. & in Capitulis Caroli Magni lib. 6. cap. 100. & in Fragment. Capitular. edit. à Stephano Baluzio cap. 8. &c. Additio 4. Ludovici Imper. ad Capitula Caroli M. cap. 79. *Comites autem reddant rationem de eorum pagensibus, &c.* Vide Marculfum lib. 1. Form. 8. [& Grotig. de Antiquitate Reipublicæ Bavaricæ pag. 31.]

COMITES PALATINI, generatim dicti, Qui in Palatiis Regum militabant, seu qui in eorum erant obsequio, quos vulgo nude *Palatinos* alii nuncupant. *Comites à latere* appellantur à Jona in Vita S. Columbani cap. 28. *Is Virum Dei summo gaudio excepit, seque curaturum ait, ut ad Theodeberti aulam perveniat, nec opus esse aliis à Regis latere Comitibus.* Chronicon Moriniacense lib. 2. pag. 366. *In curia Amauricis de Montefortè, post Palatinos Comites in Provincia ista viri excellentissimi.* Vide *Palatinus*. Sed præcæteris

COMITES PALATINI appellati, qui in Regum Palatiis *Juris auctoritate* judicum officio fungebantur, ut est apud Joannem Sarisber. Epist. 263. Illud autem sic describitur ab Hincmaro Opusc. de ordine & offic. Palatii cap. 21. *Comitis Palatii inter cætera pene innumerabilia, in hoc maxime sollicitudo erat, ut omnes legales quæ alibi oriæ propter æquitatis judicium Palatium aggrediebantur, juste ac rationabiliter determinaret, seu perverse judicata ad æquitatis tramitem reduceret, &c.* Cognoscebant igitur Comites Palatini de causis omnibus quæ nullo medio ad Palatium devolvebantur, quæ quidem *Palatinæ* inde appellantur in Capitulis Caroli Magni an. 797. c. 4. & alibi passim. Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. cap. 31. *Quemadmodum sunt in Palatiis Præceptores vel Comites Palatii, qui sæcularium causas ventilant: ita sunt & illi quos Capellanos Francі appellant, Clericorum causis præsunt.* Ut porro causas ad Palatium pleno jure cuivis licitum fuerit adducere, satis colligitur ex Lege Longob. lib. 2. tit. 53. §. 23. tit. 55. §. 20. Capit. Caroli M. l. 3. c. 59. &c. Vide præterea Capitulare 2. Ludovici Pii an. 819. c. 4.

Cognoscebant præterea de *Causis reipublicæ*, seu *publicis*, id est, quæ Regem spectabant, aut Regiam dignitatem, vel publicam utilitatem, uti pluribus probatum in Dissertat. 14. ad Joinvillam, ubi de Comitibus Palatii fuse satis disseruimus.

Erant denique certæ causæ, quæ ex Principum privilegiis solum Comitem Palatinum spectabant. Charta Pipini Regis Aquitaniæ pro Ecclesia S. Juliani Brivatensis ann. 835. *Liceat eis qualemcunque sibi sua ponte elegerint advocatum habere, ipsumque advocatum nemo præsumat temerario ausu distringere, vel in tortum mittere: sed nostro coram Comite Palatii Ecclesiam prælibati Martyris videlices S. Juliani absque alicujus inquietudine vel morarum dilatione liceat inquirere.* Capitulare Ludovici Pii Imper. de Monasterio S. Crucis Pictavіensi cap. 3. *Ut res Monasterii quas modo habent, non prius ab ullo auferatur, quam aut ante Domnum Pipinum, aut ante Comitem Palatii illius, præfata ratio reddatur.*

Sedebant autem Comites Palatini in Palatio cum Assessoribus, quos *Scabinos Palatii* vocat Chronicon S. Vincentii de Vulturno. Hinc legimus apud Monachum Sangallensem, *Comitem Palatii in medio Procerum suorum concionantem*. Vita S. Præjecti: *Ad Palatium properat, & ut mos est, apud Regis aulam, in loco ubi causæ ventilantur, introiit.* Vita S. Pharonis cap. 79. *Dum leges publicæ, quæ quotidie discutiebantur ipso in palatio, multos constringerent ad sæcularia judicia.*

Interdum, & sæpe Reges ipsi Palatinis istis placitis intererant, cum ipso Comite Palatii, ac causas dijudicabant. Cujus moris exempla aliquot in eadem Dissertatione indicavimus, aliudque exstat apud Ughellum to. 1. part. 2. p. 337. quibus addere hoc loco luber identidem Reges ipsos ac Principes subditis suis jus dixisse. Fortunat. lib. 6. Poem. 4. de Chariberto Rege:

Si veniant aliquæ variato murmure causæ,
Pondera mox legum Regis ab ore fluunt.
Quamvis confusas referant certamina voces,
Nodosæ litis solvere fila potes, &c.

Capitulare 3. Ludovici Pii cap. 3. *Sciatis ob hanc causam nos velle per singulas hebdomadas una die in Palatio nostro ad causas audiendas sedere: ut per hunc aut illum Comitem & providentia Missorum, & obedientia populi manifestius appareat.* Adde cap. 14. Capitul. Wormatiense an. 829. cap. 14. Addit. IV. Capitul. cap. 83. al. 115. & Concilium Parisiense VI. lib. 2. cap. 3. &c. Ut porro inter tertiæ stirpis Reges sanctus Ludovicus populis sibi subditis ad portam Palatii jura dixerit, fuse ostendimus in Dissert. 3. ad Joinvillam. His autem addam quæ in hanc sententiam habentur in secunda Curia Gener. Catalaniæ sub Jacobo Rege Arag. M. Februar. ann. 1299. *Item quod nos & successores nostri in quacumque civitate vel villa terræ nostræ erimus, qualibet hebdomada in die Veneris teneamus personaliter audientiam gentibus nostris pro tenendo jure ipsorum de eo quod coram nobis expositum fuerit. Et si in die Veneris non possemus intendere, quod in prædictis intendamus & faciamus die crastina.* Adde Foros Aragonenses pag. 15. Edit. 1624.

Neque tantum in Palatio jus dixere Comites Palatini, sed etiam in provinciis. Auctis enim & longius productis Regni ac Imperii finibus, quo subditorum levaretur labor, ac eorum impensis parceretur, mittebantur subinde Comites Palatii, qui supremo jure *Justitias*, ut tunc loquebantur, *facerent*, & causas, quas ab iis dirimi ac judicari necesse erat, terminarent. Nullis quippe, ait Theodoricus apud Senatorem lib. 4. Ep. 40. necessitatem longinquitatis imponebant Reges nostri, nisi qui suis hoc commodis expedire cognoscebant. Hinc sæpe legimus missos in Italiam Comites Palatinos, *ad justitias faciendas*. Vide Ughellum tom. 1. part. 2. pag. 337. Neque tamen iis fas erat *Potentiorum causas sine Regia jussione finire, sed tantum pauperum, & minus potentum*, ut est in Lege Longob. lib. 2. tit. 45. §. 1. in Capitul. 3. n. 812. cap. 2. & lib. 3. Capitul. cap. 7. Ejusmodi autem Comites Palatini postmodum in singulis majoribus provinciis constituti ab Imperatoribus, qui vice Regia supremo jure causas dirimerent, præsertim apud Alemannos. Specu-

lum Saxonicum lib. 3. art. 25. *Quælibet provincia terra Theutonicæ habet suum Palatin[grav]ionatum*, (i. Comitatum Palatinum) *Saxoniæ, Bavariæ, & Franconiæ*.

COMITUM PALATINORUM *in Bajoaria* mentio eſt apud Conradum Uſpergenſ. an. 1102. in Vita & Translatione S. Domitiani Ducis Carinthiæ num. 3. in Speculo Saxon. lib. 3. art. 53. §. 1. Vide Diſſertat. ad Joinvill. pag. 231.

COMITES PALATINI *in Saxonia* non ſemel etiam occurrunt, quorum Genealogiam contexuit Rhineccius in Appendice ad Witikindum; de quibus etiam copioſe liber de Fundatione Monaſterii Gozecenſis.

COMITES PALATINI *ad Rhenum* in Franconia notiores ſunt, quam ut de iis dici quidquam debeat. [De his inter alios plura Tolnerus in Hiſt. Palatinat.]

COMITES PALATINI *in Luſatia*, habentur apud Lambertum Schaffnaburg. an. 1057.

Comitem Palatinum Ottonem filium in Burgundiæ Comitatu inſtituiſſe Fridericum I. auctor eſt Golutus lib. 2. Rerum Sequan. c. 37. Ita in Anglia hanc dignitatem aliquot Comitibus attributam infra docemus.

Jam vero Comitum Palatinorum ſumma erat auctoritas, ut qui vice ſacra judicarent, & ſupremo jure. Chronic. Mauriniacenſe p. 365. de Theobaldo Comite Campaniæ: *Qui Comes Palatinus, & infra Franciam ſecundus à Rege*, &c. Charta Caroli M. apud Ughell. tom. 2. Italiæ ſacræ pag. 187. 188. *Hujus noſtræ confirmationis pagina concedimus ejuſdem Epiſcopi Miſſo vel Vicedomino, ut ſit noſter Miſſus & habeat poteſtatem deliberandi atque judicandi tanquam noſtri Comes Palatii.* Adde pag. 200. 203. & tom. 4. pag. 900. Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 522. *Quid loquar de Odone Bajocaſino Præſule, qui Conſul Palatinus erat, & ubique cunctis Angliæ habitatoribus formidabilis erat, & voluti ſecundus Rex paſſim jura dubatî principatum ſuper omnes Comites & regni Optimates habuit, & cum theſauris Cantiâ poſſedit*, &c. *Regalem habere poteſtatem in omnibus* dicuntur, apud Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 8. §. 4. & in veteri Conſtitutione, quam edidit Goldaſtus, Comes Palatinus refertur *adeo amplam poteſtatem, juriſdictionem & auctoritatem habere, ut dempta Regia dignitate, nullus omnino juſtitiariorum ampliorem, ſed neque parem habeat.* Ex eo etiam forte Comitis Palatini dignitas *Monarchia Palatii* appellatur. Liber de Fundatione Gozecenſis Monaſter. an. 1153. de Dedone Comite Palatino Saxoniæ: *Unde in expeditione Hungarica per Regem Henricum in anno Incarnationis Domini 1040. facta, quia cunctis virtute militari ſe præmulit, primus ſtirpis ſuæ Monarchiam Palatii à Rege promeruit. Mox: Eo defuncto, quia filium legitimum non habuit, Monarchiam Palatii Dominus Fridericus Germanus ejus à Rege ſuſcepit.*

COMITES PALATINOS habuit Francia noſtra, ut pluribus docuimus in eadem Diſſert. 14. ad Joinvillam, ab ipſis Regum noſtrorum incunabulis, qui in eorum Palatiis, cauſis publicis præerant, eaſque dijudicabant. Idque probavimus potiſſimum ex eorum ſerie, quam hoc loco iterum deſcribi haud gravate, ni fallor, ferret eruditus lector, cum rem præſertim haud adeo tritam Scriptorum auctoritate firmari interſit. Hacce itaque dignitate inſigniti occurrunt *Gucilio*, ſub Sigiberto Rege Auſtraliæ, apud Gregor. Turon. lib. 5. cap. 19. *Trudulfus & Bonu-fis*, ſub Childeberto, apud eumdem l. 9. cap. 12. 30. *Lambo*, ſub Dagoberto I. in Geſt. Dagob. Regis cap. 37. *Swa idregiſilus* ſub eodem Dagob. *Comes Palatii*, in Vita MS. S. Godonis Monachi, *Comes Palatinus* indigitatur in illius Vita, in Chronico Malleacenſi & apud Molanum, ut & *Badefredus*, pater ſanctæ Auſtrebertæ, in Vita ejuſdem Sanctæ cap. 1. num. 4. *Aigulfus*, ſub Clodoveo II. in ejuſdem Regis Diplomate pro Monaſterio Sandionyſiano. *Berthovius*, ſub eodem Clodoveo, in Chron. Fredeg. cap. 90. *Rigobertus* S. Bertæ parens, in Vita ejuſdem Sanctæ. *Andobaldus*, ſub Chlotario III. in Tabulis Mon. S. Benigni. *Marſo*, ſub Clodoveo III. in Placito quod habetur to. 2. ſæculi 3. SS. Ord. S. Bened. pag. 617. *Warno*, ſub eodem Clodoveo & Chilperico ibid. pag. 618. 622. *Andramnus* ſub eodem Clodoveo, ibid. pag. 619. *Chrodebertus*, ſub Theodorico II. in Vita S. Leodegarii cap. 14. qui idem videtur qui *Chunrodebaldus* nominatur apud Doubletum & Miramontium. Denique *Temulfus*, ſub Childeberto II. apud Gregor. Turon. lib. 4. de Mirac. ſancti Martini cap. 6. Alios præterea Comites Palatii Francici ſub prima Regum ſtirpe memorant veteres chartæ, apud eruditum Mabillonium in libris de Re Diplomatica, *Drutſoaldum* ſcilicet ſub Theoderico, pag. 470. *Hocobertum, Ghiſlemarum, Bertboaldum, Sigofridum* [*Bovonem*] *& Grimberchtum* ſub Childeberto, pag. 478. 480. 482. 483. *Ivaningum* ſub Clodoveo Jun. p. 378. *Anſoaldum, Arnonem, Marſonem*, & *Audramnum* ſub Clodoveo III. p. 117. [ubi etiam probat adverſus Coninginum duos plureſve ſub prima & ſecunda Francica ſtirpe nonnunquam fuiſſe *Comites Palatii*.]

Sub ſecunda Regum ſtirpe recenſentur hocce titulo donati complures, atque in iis, *Wichertus*, ſub Pipino, apud Doubletum pag. 693. *Anſelmus*, qui ſubſcribit teſtamentum Fulradi Abb. S. Dionyſii ann. 778. *Voradus*, ſeu *Voradinus*, *& Treautus*, ſub Carolo Mag. apud Eginhardum. *Ragonfredus* ſub Ludovico Pio an. 817. in ejuſdem Charta apud Stephan. Baluzium in Appendice ad Capitul. n. 34. neſcio an idem qui *Regnerus* dicitur in Vita ejuſdem Imper. eodem ann. 817. qui etiam *Regenerius* vocatur in Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. cum quo eamdem dignitatem obtinebat *Fulco*, ut eſt in p. 125. 130. 172. *Bernordus*, ſub eodem Ludovico, in veteri Charta an. 819. *Ranulfus* ſub eodem Imper. in eadem Charta, & in eadem Vita Aldrici pag. 171. *Adbalardus*, ſub eodem Principe, apud Eginhardum ann. 822. 823. 824. cui ſucceſſere ſub eodem Imper. *Bertricus*, de quo idem Scriptor, *Morbardus*, cujus meminit Theganus cap. 45. *Gebuinus & Ruodbertus*, apud eumdem Eginhard. Epiſt. 9. *Anſfridus*, ſub Lotharios, in Notit. Eccl. Belg. cap. 32. *Hucboldus*, ſub Lotario & Ludovico apud Ughell. tom. 3. pag. 35. 43. [*Heribaldus* Ludovico II. imperante in optimæ notæ Charthario Caſaurienſi MS.] *Rudolfus*, ſub Ludovico IV. in Annal. Franc. Fuld. an. 857. *Adbalardus*, ſub Carolo Calvo, in Capit. Caroli Calvi tit. 43. *Bodradus*, ibidem: *Hilmeradus*, in Chronic. Fontanell. apud Catellum in Hiſtor. Occitan. pag. 559. & Steph. Baluzium in Append. ad Capit. n. 59. *Bojo* apud Camuſat. in Antiq. Trecenſ. pag. 85. & in Tabular. Dervenſi. *Fulco*, apud Flodoard. l. 3. Hiſtor. Rem. cap. 26. eamdem dignitatem obtinuere ſub eodem Carolo: qui quidem Fulco in Tabulario ſancti Dionyſii dicitur obiiſſe iſtud munus Kl. April. anno 22. regni Caroli: fuit poſtmodum Archiepiſcopus Rotomagenſis: *Eldinus*, ſub Odone, *Guido*, ſub Carolo Simplice, in Tabulario Aremarenſi, *Robertus*, ſub Rodulfo, in Chron. S. Benigni pag. 426. *Ragenarius*, ſub Ludovico IV. in Pancharta nigra S. Martini Turon. denique *Heribertus* III. Viromandenſis & Trecenſis Comes, ſub Lothario, apud Camuſatum pag. 86.

Habuere etiam tertiæ ſtirpis Reges Francici ſuos Comites Palatinos. Nam

Hugo Bellovacenſis, hac dignitate donatus legitur ſub Roberto apud Gl'abrum Roduſf. lib 3. cap. 2. quam etiam ſibi aſſeruere Comites Toloſani aliquot, atque in iis *Poncius*, *Willelmus*, & *Raymundus Sancti-gidienſes*, ut ex eorum Diplomatibus, & monetis probavimus.

mus. Sed hanc præfertim retinuere, ab Heriberto, ut probabile eſt ſibi delatam, & jure quodam hæreditario devolutam, cæteri Comites Campaniæ & Bleſenſes. Nam[in Charta Rodulfi Regis Franciæ ann. 924. in Probat. Hiſt. Bleſenſis idem Rex *Theobaldum inclitum Comitem Palatii* vocat.]In Tabulis Abbatum Vallis Secretæ, *Odo Francorum Comes*, apud Sammarthanos in Gallia Chriſt. Idem in Charta fundationis Eccleſiæ S. Martini Spatnacenſis ann. 1032. *Odo Comes Palatinus Francorum Regis*, 10.13. Spicileg. Acheriani pag. 282. *Theobaldus* III. in Charta originali ex Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis ann. 1083. ſic inſcribitur: *Ego Theobaldus Palacii Comes, &c. Theobaldus* IV. Stephani Comitis filius in Diplomate an. 1147. *Gloriosus Francorum regni Comes Palatinus, & Henricus* I. in Necrologio S. Martini Trecenſis, quem Lotharius Rex *Comitem Palatii ſui* appellat in Charta quæ eſt in Tabulario Dervenſis Monaſt. in alia ann. 27. ejuſdem Regis in eodem Tabulario *Francorum Comes inclytus*, & in Tabulis ann. 969. ab eodem Camuſato deſcriptis, *Gloriosus Francorum Comes* vocatur. *Eudo* apud Wipponem in Vita Conradi Salici ann. 1036. *Odo de Francia*, apud Wibertum in Vita Leonis IX. PP. cap. 14. *Vicinæ Commarchiæ Francorum Comes*, in Tabulario Aganonis Carnot. *Comes Palatii* denique in Diplomate pro Abbatia S. Germani Pariſ. *Comes quarumdam provinciarum Galliæ ſcilicet & Francie* inſcribitur. *Theobaldus* III. Campaniæ & Stephanus Meldenſium Comites, fratres, *Gratia Dei Francorum Comites* ſeſe appellant in Tabulario Eccleſiæ Ambianenſis. Idem *Theobaldus Comes Palatii* in Charta Henrici Reg. in Tabul. Carnot. *Comes Bleſenſis, & Regni Francorum Procurator*, apud Rogerum Hovedenum p. 534. & in Charta an. 1076. apud virum doctiſſimum Joann. Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 761. *Comes Franciæ Palatinus*, in Diplomate quod habetur to. 6. Spicilegii Acheriani pag. 449. & in Tabulario Burguienſi fol 37. *Francorum Comes*, & *Comes Franciæ* vocatur, quo poſtremo titulo donatur *Stephanus* Comes Bleſenſis & Carnotenſis, cui tanquam primogenito Palatina dignitas competebat, apud Hugonem Flaviniac. in Chron. ann. 1095. Notkerum in Translat. S. Baſoli pag. 155. & apud Annam Comnenam lib. 11. Alexiad. pag. 324. cui Κομης φαγκιου dicitur. Denique Henricus Comes Campaniæ in Charta data in Hieruſalem ann. 1179. pro Eccleſia Ebronenſi, *Francie Comes Palatinus* pariter indigitatur. Legitur illa in Adverſariis Duchenianis. Obſervandum etiam ex Meiero ann. 863. Comites Flandriæ interdum ſeſe *Comites Francorum & Franciæ* inſcripſiſſe. Comitis Palatini titulum Balduino Comiti tribuit Willelmus Brito in Philipp.

.... *Et Balduinus honoris*
Juve Palatini clarus, præviſque ſuperbus.

Et in Miraculis S. Agili lib. 1. c. 17. apud eruditum Mabillonium, eadem Palatini Comitis dignitas Comiti Flandriæ adſcribitur. Sed vereor ne his locis *Comites Palatini* appellentur, quod *Pares Francie* fuerint, quemadmodum Matthæus Paris ann. 1249. ait Epiſcopum Noviomenſem fuiſſe *Comitem Palatinum*, & *unum de duodecim Paribus Francie*; vel certe quivis Comites Regum vaſſalli. Chronic. MS. S. Stephani Lemovic. *Ann.* 1137. 5. *Id. April.... obiit Willelmus Palatinus Comes Pictauenſis ultimus Dux Aquitanorum*. Habetur in Tabulario S. Florentii veteris Andegavenſ. Charta Gaufridi Comitis Andegav. an. 1062. cujus initium ita concipitur: *In nomine Domini, notum facere volumus. Ego Gaufridus ipſius gratia non pauci populi ſui Princeps, & Francorum Regis Comes, &c.*

Comites Palatinos habuere pariter Reges Aquitaniæ ex Familia Francica, ut colligitur ex Capitulari Ludovici Pii pro Monaſterio S. Crucis Pictavenſis c. 3. ut & Burgundiæ Reges. Habetur enim in Tabulario Cluniacenſi Charta Chuonradi Regis ann. 6. ubi *præſens fuiſſe* dicitur *Odolricus Comes Palatii*.

Comites Palatini in *Anglia* quatuor recenſentur à Covello lib. 2 tit. 2. § 7. Lancaſtrenſis, Dunelmenſis, Ceſtrenſis, & Elienſis. Primus autem hanc dignitatem obtinuit Ceſtrenſis, quam Willelmus Nothus Hugoni ex ſorore nepoti conceſſit. Comitatum enim Ceſtriæ ei dedit *adeo liberum ad gladium ſuum, ſicut ipſe Rex totum tenebat Angliam ad coronam ſuam*. Quibus verbis dignitas Palatinatus innuitur, cujus auctoritas Regiæ æquiparatur, ut ſupra annotavimus. *Ceſtrenſis Palatini Comitis* meminit præterea Matthæus Paris an. 1236. ubi illius inſignem adeo fuiſſe dignitatem ſcribit, ut *Regem ſi oberret, de jure poteſtatem habeat cohibendi*. Vide Matth. Weſtmonaſt. p. 394. 2. Edit. & Monaſticum Anglic. to. 2. p. 187. Eamdem poſtmodum dignitatem Lancaſtrenſi Comitatui adjunxit Edwardus III. Vide Sarisber. in Policratico lib. 6. cap. 16. & Willelmum Stanford. lib. 2 de Placitis Coronæ cap. 27. Ordericus Vitalis lib. 8 pag. 666. Odonem Bajocenſem Epiſcopum, Guillelmi Nothi fratrem uterinum, *Palatinum Cantiæ Conſulem* fuiſſe ait. Præterea in Statuto ann. 33. Henrici VIII. cap. 10. mentio occurrit *Comitatus Palatini de Hexham*; qui ſub eo ſæculo ad Archiepiſcopum Eboracenſem pertinebat. Sed labente jam priore Eccleſiæ, inquit Spelmannus, Palatinatuum juriſdictio inſigniter diminuta eſt ann. 27. Henrici VIII. cap. 24. eorumque juriſdictio ſub nomine Regis conſtituta. Comitatus vero de *Hexham* Statuto ann. 14. Elizab. cap. 13. omni Palatinatus privilegio exutus eſt, & in portionem Comitatus Northumbriæ redactus. Palatinatus etiam dignitatem habuere Epiſcopi Dunelmenſis & Elienſis. De Dunelmenſi Palatinatu vide Monaſticum Anglic. to. 1. p. 47. & Guill. Prynneum in Libertatib. Eccleſiæ Angliæ Anglic. tom. 3. pag. 562. 563.

Comes Palatinus *Loretelli*. Vide ſupra *Comes Comitum*.

Comes Palatinus, *in Sicilia*. Vide ut ſupra.

Comes Palatii *Ticinenſis*. Hujus mentio fit apud Joann. VIII. PP. Epiſt. 140. & Petrum Diaconum lib. 4. Chron. Caſin. cap. 18. cujus hæc ſunt: *Quæ Berta filia Compalatii Ticinenſis obtulit B. Benedicto*. Quæ vox *Compalatii*, eadem eſt ac *Conpalatii*, de qua ſuo loco, id eſt, *Comitis Palatii Ticinenſis*, ſeu Regiæ Reguæ Longobardorum, atque etiam Italiæ; qua quidem dignitate functi videntur *Comites Palatini Lumelli*, quod eſt caſtrum in diſtrictu Papienſi, ut obſervatum à nobis in Diſſert. 14. ad Joinvillam. Papias: *Lomellum, caſtrum maximum in Liguria*. Laumellum vocat Ammianus lib. 15. Itiner. 1. Anton. Tabula Peutingeri, &c. *Munfredus* Comitivam Palatii in Italia ſub Widone Imper. ann. 892. obtinebat, ut ex Diplomate colligitur, quod habetur apud Ughellum tom. 2. pag. 120. Horum Comitum ſtirpem arceſſit vetus Chronicon laudatum ab eodem Ughello to. 5. pag. 1555. à Cadoto Comite de Lomello, qui uxorem duxerat Alaxiam filiam Pipini Regis, ſororem Caroli Magni; ſed hæc admodum incerta ſunt. Memoratur *Sigefridus Sacri Palatii Comes*, in Chartis aliquot Ludovici Imp. an. 901. & Berengarii Regis ann. 903. in Hiſt. Pergamenſi to 3. p. 404. 406. 409. Vide Chronicon Novaliceuſe p. 639. & Ughellum to 4. p. 602. 604. to 5. pag. 1575.

Co-

COMES PALATINUS *in Tuſcia*. Vide Ughellum to. 3.Ital.ſacr.pag.818.821.824.

COMITES PALATII habuere etiam Beneventani in Italia Principes, ut colligitur ex Diplomate Pandolphi & Landulphi Principum,quod exſtat in Chronico S. Sophiæ Benevent.pag.661.

COMITEM PALATII deſcio quem Hamedeum Adalberonis I.Epiſcopi Metenſis Diplomatibus anni 942. ſubſcripſiſſe inter Comites alios ac proceres, obſervo apud Meuriſſium pag.307.& 309.qui quidem in Lotharingia hac dignitate donatus fortean fuit ab Ottone Imp.poſtquam hanc ſubjugavit, ut narrat Hermannus Contractus ad ann.939.

COMITES PALATII habuere denique Gothici Hiſpaniæ Reges, quos inter in Ranimiro I.Rege æra 880.recenſet Sebaſtianus Salmaticenſis Epiſcop. vetus Scriptor, *Nepotianum*, *Aldretum*, & *Piniolum*, qui ſubinde in ipſum Regem inſurgentes Regiam dignitatem uſurpare annixi ſunt: unde magnam ejuſmodi Comitum in Hiſpania auctoritatem fuiſſe, licet conjicere.

COMITES PALATII LATERANENSIS, qui olim fuerint, quæve eorum dignitas & prærogativa, docemur ex Formula conceſſionis iſtius dignitatis Caſtrucio Duci Lucano ab Imp.Ludovico IV. factæ ann. 1328. quam deſcripſit Goldaſtus tom.1.Conſtit.Imp.pag.329.qua ex aſſenſu procerum eidem Caſtrucio, & ſucceſſoribus maſculis Comitatum ſacri Palatii Lateranenſis, quem ad fiſcum & ſacrum Romanum Imperium juſtis & legitimis cauſis devolutum & applicatum pronuntiat, concedit, cum omnibus honoribus & privilegiis eidem dignitati adnexis. Quorum quidem privilegiorum prærogativam hiſce verbis exequitur: *Declarantes & nunc per hoc noſtræ Serenitatis indultum tibi & prædictis ſucceſſoribus tuis ex prædicta Comitatus dignitate competere jus aſſiſtendi perpetuo benedictioni, ſacræ unctioni, & coronationi ſucceſſorum noſtrorum Principum Romanorum, & omnibus, & ſingulis ipſius coronationis ſolennitatibus: & præcipuo ſociandi & deducendi ipſos Romanos Principes tempore coronationis faciendæ de eis, ad ſacram unctionem de ipſis faciendam, & eoſdem Romanos Imperatores ſucceſſores noſtros tenendi & jurandi in ipſa ſacra unctione & actu ipſius, & eadem unctione perfecta, eos reducendi & ſociandi ad altare & thalamum, prout & quoties Principes expediunt redire. Item jus levandi & tenendi imperiale diadema, de noſtro & ſucceſſorum noſtrorum Romanorum Principum capite, tempore quo Imperialis coronationis ſolennia celebrantur, & etiam quocumque alio tempore, quoties publice ipſum diadema expedierit elevare de capite noſtro, & ſucceſſorum noſtrorum Romanorum Principum reponi.* Aliæ iſtius dignitatis prærogativæ & jura pluribus recenſentur in Charta MS. Caroli IV.Imp.pro Amizino de Bozullis, legum doctore & Milite, & Joanne de Bozullis, Cataneis, Papienſibus civibus, quam ex veteri Regeſto Cameræ Comput. Pariſ. eruimus: *De certa noſtra ſcientia & Imperialis plenitudine poteſtatis ſacri Lateranenſis Palatii Comites facimus, erigimus, nobilitamus, attollimus, & gratioſius inſignimus, decernentes & hoc Imperiali ſtatuentes edicto, quod vos & liberi ac deſcendentes veſtri præfati ac veſtrum quilibet ex nunc in antea omnibus privilegiis, juribus, immunitatibus, honoribus, conſuetudinibus & libertatibus ſrui debeatis & gaudere, quibus cæteri Lateranenſis Palatii, ſeu cujuſque gradus hallenus Comites fruiti ſunt, ſeu quomodolibet poterunt. Quodque vos & liberi deſcendentes veſtri & veſtrum quilibet poſſitis & valeatis per totum Romanum Imperium facere & creare Notarios publicos, ſeu Tabelliones & Judices ordinarios...de prædictis per pennam & calamarium inveſtire...Concedimus & auctoritate præſentium plenam damus & omnimodam poteſtatem & omnes ſingulos & ſingulas ſpurios & ſpurias, baſtardos & baſtavdas, manzeres & nothos & nothas.... ſeu defectum natalium patientes, illuſtrium Principum, ſpectabilium Comitum & nobilium Baronum natis duntaxat exceptis, auctoritate veſtra...legitimare valeatis....ad honorem & actus legitimos, atque jura ac ſucceſſiones paternarum hæreditatum & aliorum bonorum, ſine præjudicio tamen legitimorum filiorum, ita tamen ut ipſi ſicut alii legitime æqualem hujuſmodi hæreditatum obtineant & bonorum portionem, &c.an. 1370. Comites Lateranenſes* memorat Leo Oſt. lib.2. c. 101.At unde Palatio Romano Laterani nomen inditum pluribus obſervat Baronius an.312.n.83.84.Vide Falconem Benevent.p.303.

Habuiſſe ſummos Pontifices ſuos Comites Palatinos videtur erui ex Bulla Johannis XIX.PP.quam deſcripſit Ughellus to.1.p.115.cujus frater *Albericus Comes Palatii* intereſt Judicato, quod ipſemet Pontifex protulit in Eccleſia S.Silveſtri infra Palatium Lateranenſe.

COMES PALATII. Gloſſæ MSS. *Nomenculator*, *Comes Palatii*. Vide *Nomenculator*.

COMITIS PALATINI & PALATII titulus tribuitur Ebroino Majori-domus,in Vita S.Drauſii Epiſcopi Sueſſion.n.14.& apud Philippum *Mouskes*, loco laudato in Diſſert.14.ad Joinvillam. Vide *Major domus*.

COMITES PALATINOS, Franciæ Pares Epiſcopos Noviomenſem, & Belvacenſem, Matthæus Paris an. 1257.p.634.vocat, uti ſupra obſervatum.

CONSPALATIUS, Comes Palatii, in Charta Heriberti Comitis Viromanduorum & Tricaſſium apud Camuſatum p.85.Fulco, qui Palatii Comitem Carolo Calvo imperante egerat, ut auctor eſt Flodoardus lib. 3.Hiſt. Rem. c.26. dicitur fuiſſe *ejuſdem Imperatoris Conſſpalatius*. Notitia anni 896.quæ exſtat in Tabulario Arremarenſi apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Vergiac. ſubſcribitur ab *Elduino Comite & Conſpalatio*. Apud Petrum Diacon.lib.4.Chron.Caſin.cap.18.fit mentio *Bertæ filiæ Conpalatii Ticinenſis*, ubi malim *Conſpalatii*: eſt autem, ni fallor, *Comes iſte Palatii Ticinenſis*, Comes Lomelli, de quo pluribus egimus ad Joinvillam. Scriptor MS. *de la Mappemonde* c.14.

Si manda ſon fil Loeys,
Et les Baron de lor pays,
Eveſques, Dus, & Quens Palais.

Le Roman *de Garin:*

Et dis li mès, Merveilles ai oi,
Quant Cuens Palès Roy de France aatiſt
De tornoer, & il li faut einſi.

Alius Poeta MS.

Gadifer l'engendra li Gentil Cuens Palais.

Theobaldus Navarræ Rex in Tabul. Campaniæ Thuano, *de Champagne & de Brie Cueni Palais* inſcribitur.

COMES PAROCHIALIS, apud Hungaros dicitur proprius regionis cujuſque Præfectus, qui à Rege eum conſilio Prælatorum & Baronum ex illis de eodem Comitatu eligitur. Illius Vicarius eſt *Vicecomes*, qui eligitur à Comite ex potioribus Nobilibus, & *Judex Nobilium* dicitur: qui ambo judicare & promulgare ſedes ſeu aſſiſias in ſuo Comitatu poſſunt. Vide Decretum Andreæ Regis an.1222.§.6.

COMITES PATRIMONII, quod *privatum* Imperatorum dicitur in leg.8.Cod.Th.de Jure fiſci. In Codice Juſtin.eſt titulus de *Comite ſacri Patrimonii*. Habuerunt etiam Gothi *Comites Patrimonii*, ſeu *Patrimonium*, qui patrimonium Regis & menſam procurabant. Epitaphium Senarii, qui hoc munere functus eſt ſub Theodorico Rege, apud Pithœum lib. 4. Poem. veterum:

Aulica quippe Comes rexi Patrimonia clarus.

Hujus dignitatis apud Gothos non ſemel mentio eſt apud

pud Senatorem l.1.Epiſt.16.l.5.Epiſt.7. 18.19.20. & lib. 6. Epiſt. 9. ubi formulam *Comitivæ Patrimonii* exhibet; in Concilio Cæſaraug. II. æræ 630. Toletano IX. XIII. & XVI. apud Ennodium l. 4. Ep. 7. in Lege Wiſigoth.l.12.tit.1.§.2.& in Charta Cindaſuinthi Regis æræ 684.apud Anton. *de Yepez* in Chr.Ord. S.Bened.to.2.

COMES PER UTRAMQUE GERMANIAM, apud Ammianum lib.27.

COMES PERPETUUS, apud Hungaros dicitur, cum dignitate natus, qui ſolius Regis judicio nititur. Sambucus.

COMES PILOSUS, apud Alemannos, idem qui *Silveſter*, de quo infra. Gloſſ.Græc. Lat. *ſaevus*, *Hirſutus*, *piloſus*. Willel.Btito l.10. Philipp. ubi de prælio Bovinenſi v.407.

Et Comitem, quem Theutonici dixere Piloſum.

Chronicon Flandriæ cap.15.de eodem Comite: *Et un Comte d'Alemaigne qu'on appelloit le Comte Pelu.* Quo loco Sauvagius contra MSS. fidem reſtituit ex Meiero, *Le Comte Palatin du Rhin*,ut & c.21. ubi inter Electores ſeculares Imperatorũ primus poſt Eccleſiaſticos *Le Pelu du Rhin* recenſetur.] quem Comitem Palatinum Rheni eſſe conſtat. Gaſpar Barthius ad hunc locum Will.Britonis: *Raugraffen, non Rauchgraffen intelligimus, aſperarum regionum Dominum, non ipſum hirſutum, aut pilis obſitum.*

COMES PORTUS ROMÆ, Qui navibus onerariis, ſeu victum & annonam in Urbem ex mari per Tiberis alveos invehentibus præfectus erat, ne quid iis & mercatoribus detrimenti accideret. Exſtat apud Senatorem l.7.Epiſt.9.formula iſtius dignitatis, quæ erat ſub diſpoſitione Præfecti Urbis, ut eſt in Notit. Imp. c.4. & 9. Vide eumdem Senator. l.2. Epiſt.12.

COMES PRÆSENTI, Κόμης πραισέντι, apud Theophanem p.141.Qui militibus in *Præſenti* præerat. Vide *Præſens*.

COMES PROVINCIÆ, Idemque *Rector Provinciæ*, Qui provinciæ, Comitiva primi ordinis decoratus, præeſt. Hujus dignitatis formula exſtat apud Senatorem lib.7. Epiſt. 1. ex qua colligitur dignitatem fuiſſe etiam militarem: *Tua tamen dignitas à terroribus ornatur, quæ gladio bellico rebus etiam pacatis accingitur*; præterea jus habuiſſe vitæ & necis, ſunctumque officio Judicis. Habetur titulus in Cod. Theod.& Juſtin. de *Comitibus qui Provincias regunt. Provinciarum Comites*, in Lege Wiſigoth.l.8. tit.1. §.9. Plures ejuſmodi provinciarum Comites recenſet Notitia Imperii l. 2. cap.70. & ſeq. Comitem Africæ, Tingitanæ, Britanniæ, Italiæ, Argentoratenſem, Hiſpaniarum, &c. quos *Comitiva rei militaris* etiam functos conſtat. Joannes Sarisber. Epiſt. 263. de Comitibus: *Et quidem qui hoc officii gerunt in Palatio juris auctoritate, Palatini ſunt: qui in provinciis, Provinciales.*

COMES PROVINCIALIS, Qui & *Landgraffen* Germanis, *Landgravius*, Judex ſeu Comes territorii mediterranei, ad diſcrimen Marchionum. *Dominus Provincialis*, in Speculo Saxon.l.1.art.58.§.2. Præſertim vero & per excellentiam ita nuncupatur apud Scriptores Landgravius Thuringiæ. Arnoldus Lubec.n.2.cap. 35.*Cui occurrit Ludovicus Comes Provincialis, &c.* Ita & lib.3.cap.9. In Privilegiis Eccleſiæ Hamburg.Diplomata Friderici Imp.ſubſcribit idem *Ludovicus Comes*, non ſemel, pag.182.184.185.Quin & ipſi Heſſi, *Provinciales* dicuntur in Libro Miracul. S.Ludgeri Epiſc. Mimigard. n.3. apud Bollandum: *Provinciales, qui Haſſi dicuntur*. Anonymus in Fragm.Hiſt.poſt Albertum Argentin.an.1238.*Henricus Comes provincialis Alſatiæ, &c.* qui *Landgravius Alſatiæ*. *Landgravius de Wincenbourg*, apud Albertum Stadenſem an. 1112. *Landgravius de Kirchberg*, apud continuatorem Lamberti Scaffnab.an.1304.&c.*Ludovicus Comes provincialis de Iſenac.* apud Joan.Mauritium Gudenum l.1.Hiſt. Erfurtenſis n.10.

Memorantur autem in Germania varii Landgravii qui Principum titulo gaudent: *Alſatiæ, Thuringiæ, Haſſiæ, Leuchenbergiæ, & Franconiæ*: alii qui non ſunt Principes, ſed in Comitum dignitate: ſcilicet *Barenſis, in der Baar, Briſgoviæ; Burgendiæ ſeu Burgundiæ Helveticæ, in Burgendum; Kletgoviæ, ſeu Klecknviæ; Nellenburgi; Silgoviæ; Stefrungenſis; Suntgoviæ; Sufenbergæ, Tullingiæ, vel Stuelingiæ; Turgoviæ; & Walgoviæ*. Vide Metropolim Salisburgenſem to.2.p.533.

COMES ORIENTIS, ſub cujus diſpoſitione erant Orientis provinciæ, quas Marcellinus l.14.& Notitia Imperii l.1.c.1.recenſent, ut auctor eſt Zozimus l. 5. unde hanc dignitatem αὐτόνομον ἀρχὴν vocat Libanius. Magno de Notis: COM.OR.*Comes Orientis*. Hujus dignitatis non ſemel meminit idem Ammianus, Notitia Imperii lib.1.c.10 5.Ambroſius Epiſt. 17.&c.

COMES ET RATIONALIS SUMMARUM ÆGYPTI, ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum, in Notitia Imperii l.1.cap.74. Vide *Summæ*.

COMES REGALIS. Odo Foſſatenſis in Vita Burchardi Corbolienſis Comitis: *Dedit Hugo Rex ſibi fideli Militi caſtrum Mitidunum.... Comitatumque Pariſiacæ urbis, talisque Comes regalis efficitur*, id eſt, Comes clientelæ jure Regi obnoxius.

COMES REI CASTRENSIS, apud Ammianum l.30. *Poſt dignitatem Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit Rei Caſtrenſi per Africam: unde furtorum ſuſpicione contactus, digreſſuſque, multo poſtea pari poteſtate Britannicum rexit exercitum.*

COMITES REI MILITARIS, Qui *ad provincias defendendas militi credito deſtinabantur*, ut eſt in l.3.Cod. Theod.de Comitib.rei milit. *Comes Militaris*, in Notit.Imperii l.1.cap.141. Vide Jacobum Gotofred. ad C. Th.d.tit.

COMES RERUM NITENTIUM. Magno de Notis: c.9.C.R.N. *Comes Rerum Nitentium*, Vide *Tribunus Rerum Nitentium*.

COMES RIPARUM ET ALVEI, ſub diſpoſitione Præfecti urbis Romæ, in Notitia Imperii lib.2. cap. 4. cui cura incumbebat aquarum & alvei Tiberis, & ut illius navigatio non impediretur. Is primum dictus *Curator Alvei & Riparum Tiberis & cloacarum urbis*, ut eſt in veteri Inſcriptione: quam dignitatem Auguſtum adinveniſſe auctor eſt Suetonius cap.43.

COMES RERUM PRIVATARUM, Qui præerat ærario, quod *privatis* Principis uſibus erat dicatum,cum aliud eſſet ærarium, quod Largitionum appellatione donabant, quod nempe publicis neceſſitatibus addictum erat, cui qui præerat, *Comes ſacrarum largitionum* dictus eſt. Iſtius dignitatis formulam habet Senator, l.6. Epiſt. 8. Varie autem indigitatur, nam eriam interdum

COMES REI PRIVATÆ nuncupatur, ut apud Magnonem de Notis, Ammianum l.22.& in leg.27. Cod.Th. de Petitionib. Vetus Inſcriptio:

Privatæ Comes atque rei proveſtus in altum,
Sacrarum meruit ſumere jura Comes.

COMES PRIVATARUM, abſolute in l.120.eod. Cod. de Decurion.apud Senatorem loco laudato, & Gregorium Magnum l.11.Epiſt.26.ubi perperam *Comes Privatorum* editum eſt. *Comes Privatarum largitionum*, in l.ult. eodem Cod. de Incorpor. & in Notitia Imp.l.2. cap.4.Paulinus in Eucharift.

.... *Privatæ Comitivam largitionis*
Dans mihi.

De hac dignitate paſſim Codex Th. Notitia Imperii, & Scri-

& Scriptores, præter Neotericos, Cujacium, Pancirolum, Jacobum Gothofredum, Henricum Valesium, &c.

COMES SACRARUM REMUNERATIONUM, in veteri Inscriptione, 449.7. Petronius Maximus *Sacrarum Remunerationum per triennium Comes* fuisse dicitur, id est, sacrarum largitionum: ita enim appellatur in l. 20.Cod.Theod. de Palat.& l.2.de Commeatu. Vide Senatorem lib.5.Epist.27. Idem nude *Comes Sacrarum* dicitur in Gestis Constantini Mag.unde emendandus videtur Ordericus Vitalis lib.2. p. 437. *Publius Torquea-nus Sacrorum Comes multitudini Christianorum invidit:* legendum enim *sacrarum*: tametsi nescio an sub Trajano id nominis steterit.

COMITES SAGITTARII ARMENI, Una è 6. Vexillationibus Palatinis, quæ erant sub dispositione V. I. Magistri militum Præsentalis, in Notitia Imperii l.1. c.40.*Comitum Sagittariorum* meminit Marcellinus l.18.

COMITES SAGITTARII MINORES, Una è 5. Vexillationibus Palatinis, quæ erant sub dispositione V. I. Magistri Militum Præsentalis, in Notit. Imp.l.1.c.31.

COMES SCANCIARUM, quo titulo subscribunt nonnulli Praeses in Concilio Toletano VIII. & XIII. inter *viros illustres officii Palatini*, & in Charta Cindasuinthi Regis apud Anton.*de Yepez* in Chronico Ord. S.Benedicti to.2.Eosdem esse par est credere cum iis, quos alii *Scanciones* appellarunt, nostri *Escbancens*, qui à poculis (egum sunt: hodie enim vulgari Hispanorum lingua *Escanciar*, est poculum porrigere.

COMES SCHOLARUM, Qui *Scholis Palatinis*, puta Scholis Scutariorum, Gentilium, &c. de quibus Notitia Imperii, præsent. De his Comitibus est titulus in Cod.Theod.& Justin.de *Comitibus & Tribunis Scholarum*, ubi multa suo more congessit Jacobus Gothofredus. *Licinius Comes Scholæ*, in Suggestione Germani Episcopi to.1. Epist.Rom. Pont. in Hormisda. Κόμητες σχολῶν apud Theophanem pag.118.

COMITES SENIORES, Una ex 6.Vexillationibus Palatinis sub dispositione Magistri militum in Præsenti. Notitia Imp.l.1.c.40.l.2.27.

COMES SILIQUATICORUM, apud Senatorem l. 2. Epist.12.Qui ponderibus & mensuris præerat, & ne in iis fraus admitteretur, invigilabat. Vide *Siliquaticum*.

COMES SILVESTER, in Chronico Augustensi an. 1247. & in Chronico Moguntino ann. 1251. qui vulgo *le Comte Sauvage du Rhin*. Chartam Emichonis Comitis Seynensis ann. 1273. subscribit *Emicho Comes Silvester*, apud Freherum in Orig. Palat. part.2.pag.28.apud Serrarium in Rebus Moguntinis p. 850. *Hugo Comes Silvestris & Rheni*, an.1311.[*Comes Silvester de Duna*, in Vita Balduini Lutzenburg. Arch. Trevir. lib.3. cap. 8.] *Comes Transsilvestris*, apud Albertum Argen. pag.112. Vide *Comes Hirsutus*, *Comes Pilosus*.

COMES SOLENNIORUM, apud Ammianum l.15.p. 35. ubi vir doctus *Somnorum* restituit.

COMES SPARTHARIORUM, Dignitas Palatina in aula Regum Gothicorum Hispaniæ, cujus mentio in subscriptionibus Concilii Toletani VIII. in Charta Cindasuinthi Regis æræ 684.apud Anton. *de Tepez* in Chron.Ord.S.Benedicti to.2.& apud Rodericum Toletanum l 3.de Reb.Hispan. c.19. *Comes Spartharius*, in Concilio Tolet.XIII.qui scilicet militibus circa Principem excubantibus præerat. Vide *Spartharius*.

COMES STABULI, COMESTABILIS, CONESTABILIS, &c.Qui Regii stabuli, & equorum Principis curam gerebat; *Tribunus Stabuli*, in lege un. Cod. Th. de Comitib. & Trib. & apud Ammianum l. 14. 28.30. *Tribunus Cæsaris Stabuli* l.20.*Comes Stabuli*, in leg.3. Cod.Theod.de Equor.conlat. & l.29. de Annona & tribut. Procop.l.1.Gothicorum c.7. Κονεστάβλος ἀδ, ὃς τῶν βασιλικῶν ἱππικοῦ ἄρχει, εἰς τιμὴν ἐστήκει. In veteri Inscript.Stilicho *Comes Domesticorum & Stabuli sacri* dicitur. Vita S.Lucinii Episc. Andegavens. n.7. *Comitem sui Stabuli, & omnium equorum, eorumque custodem constituit*. Aimoinus l.3.Hist. Franc.c.71. *Regalium Præpositus equorum, quem vulgo Comitem stabilem vocant*. Dignitatem ipsam *Comitatum Stabulorum* appellat Gregor. Turonens.l.5.Hist.c.48. Regino an. 807. *Burchardum Comitem Stabuli sui, quem corrupte Conestabulum appellamus*. Vide eumdem Gregorium Turon.lib.5.c.40.lib.9.ca.38.l.10.c.6. Gesta Regum Francorum c.26.& Hincmarum de Ordine Palatii c.22. [Κόμης τῶ στάβλω apud Anonymum Combefisianum in Porphyrogenito num.1.16.]

Habuerunt Gothorum in Hispania Reges suos *Stabuli Comites*, ut liquet ex Concilio Tolet.XIII. in quo subscribit *Guisclamandus Comes Stabuli*.

Petrus Pantinus observat apud Castellæ Reges Comitum Stabuli dignitatem esse perinsignem, sine administratione tamen, ac titulo tenus. Vide Blancam in Comment. Rerum Aragon. p.785.

At quæ primum in Equorum cura versabatur dignitas, militaris postmodum facta est: ita ut *Comites Stabuli* copiarum Duces præcipui fuerint. Marbodus in Vita S.Licinii Episcopi Andegavensis num. 5. *Factum est ut à Rege flagitantibus cunctis Tribunus militum crearetur, qui nunc more nostro Comes Stabuli nuncupatur*. Bene ille, *more nostro*; nam longe secus dignitatis istius munus describitur, qua donatum S. Licinium asiunt, in vetustiori Vita ejusdem Sancti: locum supra descriptimus. Certe Comitibus Stabuli apud nostros copiarum & exercituum ducatum commissum, interdum fuisse docent Fredegarius c.2. Poeta Saxonicus an. 782.& Annales Francor.ann.807.Leges Edwardi Confess.seu Additamenta ad eadem c. 35. de Heterochisis Anglicis: *Latine vero dicebantur ductores exercitus, apud Gallos Capitulares Constabularii vel Mareschallé exercitus. Conestabilem* Boemundi Principis Antiocheni copiarum non modo ducem, sed & signiferum facit Petrus Tudebodus lib.3.Hist.Hierosol.statim initio. In Monastico Anglicano tom.1.refertur Hugonem Comitem Cestriæ, Nigellum quemdam fecisse *Mareschallum & Constabularium suum, ita ut quandocumque dictus Hugo Comes exercitum moveret versus Walliam, dictus Nigellus & heredes sui in eundo præcederent, & in redeundo cum exercitu, ultimi remanerent*. Matthæus Westmonast. ann. 1254. *Coram Comite Herefordiensi, qui secundum antiquum jus, Constabularius esse dignoscitur regii exercitus*.

Ex quibus Scriptoribus colligitur non omnino verum, sub Philippo Augusto demum datum Comitibus Stabuli copiarum ducatum, post extinctam *Senescallorum* dignitatem, quod post Stephanum Paschasium vult Duchesnius lib.3.Hist.Monmorenciacæ c.1.p.112. tametsi non difficiar Senescallos non modo apud Reges nostros, sed etiam apud alios exercitus duxisse, ac vexilla prætulisse.

Jura vero, privilegia, ac prærogativæ istius dignitatis habentur in veteri Rotulo Cameræ Computor. Paris. quæ hoc loco inferere haud absurdum forte fuerit, etsi Chartæ istius meminerit Tillius: *Le Connestable de France a tel droit pour le fait des Guerres. Premierement, le Conneſtable eſt par deſſus tous autres, qui ſont en l'Oſt, excepté la perſonne le Roy, ſe il y eſt, ſoient Dux, Barons, Comtes, Chevaliers, Eſcuyers, ſodoiers tant de cheval, comme de pie, de quelque eſtat qu'ils ſoient & doivent obeir à luy. 2. Item, les Mareſchaux de l'Oſt ſont deſſous luy, & ont leur office diſtincte de recevoir les Gens d'armes, Dux, Comtes, Barons,*

rons, Chevaliers, Escuyers, & leurs compagnons; & ne puent, ne en doivent chevaucher, ne ordonner bataille, se n'est par le Connestable, ne faire bans, ne proclamations en l'Ost sans l'assentement du Roy ou du Connestable. 3. Item le Connestable doit ordonner toutes les batailles, les chevauchées, & toutes les estables. 4. Item, toutesfois que l'Ost se remue de place en autre, le Connestable prent & livre toutes les places de son droit au Roy, & aux autres de l'Ost, selon leur estat. 5. Item le Connestable doit aller en l'Ost devant les batailles, tantost aprez le Maistre des Arbalestriers, & doivent estre les Mareschaux en sa bataille. 6. Item le Roy s'il est en l'Ost ne doit chevaucher, ne les autres batailles ne doivent chevaucher, fors par l'ordonnance & le conseil du Connestable. 7. Item, le Connestable a la cure de envoier messages & espies pour le fait de l'Ost, par tout où il voit qu'il appartient à faire, & descouvreurs, & autres chevauchies, quant il veit que mestier en est. 8. Item le Connestable a de tous ceux qui sont retenus à gages le Roy une journée pour ſen droit, dès que ils sont retenus, & desque ils prennent le premier paiement, puet le Connestable recevoir ſon droit ſe il li plaist. 9. Item, de ceux qui ne prennent gages du Roy, mes ont aucun certain salaire, ou restitution d'argent, ou d'autre chose, puisque l'en chevauche à Banniere desploiée, le Connestable doit avoir ſon droit pour le service dessus dit, ſur ceuls qui prennent gaiges, despens, salaires, ou restitution, si comme dessus est dit. 10. Item, le Connestable prant devers les Tresoriers de la guerre ſes droitures de tous ceuls qui compteront pardevers luy. C'est assavoir une journée autant comme il compteront par jour, quelle ſomme que ce ſoit. 11. Item, le Connestable prant une journée de ſoduiers de cheval & de pié qui ſont devers la retenue du Mestre & du Clerc des Arbalestriers, & le Mestre & le Clerc des Arbalestriers en prennent un autre. Et ainsi il est accoustumé dès touſjours du temps passé. Ista jura Conſtabularii Franciæ fuerunt extracta de quodam Regiſtro antiquo Cameræ Computorum D. Regis cooperto corio viridi, in quo ſunt III^c.XXXVI. *folia virtute Literarum Regis de mandato in dicto Regiſtro ſuturum ſol.* IX^xx. III. *& de præcepto Dominorum die* XXVII. *Nov.* CCC. IIII^xx. *michi factio. Signat. Radulphi.*

Prælatis hæc etiam lubet addere ex MSS. Peirescianis descripta: *Philippe par la Grace de D. Roy de France, Sçavoir faisons à tous presens & à venir. Que ſur ce que nostre trés-cher & feal Couſin Raoul Comte de Eu, Conneſtable de France, disoit & maintenoit qui ceux de nostre lignage, & les Princes & Prelats, & Barons dehors de nostre Royaume, & toutes manieres de gens de cheval & de pié de quelque condition qu'ils ſoient, qui prenagnent gages ou argent ſur Nous, luy doibvent telles droitures, comme les predeceſſeurs oudit Office ont accouſtumé à prendre ſur les ſoldoiers qui prengnent gages, ou argent ſur Nous, & que de ce nul ne prengne gages, ou argent ſur Nous, ne s'en puet, ou droit exempter: aucun de nostre lignage & autres maintenant le contraire, Nous voulons ſur ce ſavoir la verité, nous en ſommes informez par ceux qui miex en peuent & doivent ſavoir la verité. Et aucunt trouvent que nostredit Couſin & ſes predeceſſeurs oudit Office, doivent prendre & avoir droiſture de toute maniere de gens d'armes & de pié qui prenoient gages ſur Nous, ou ſomme d'argent, pour nous ſervir à certain nombre de gens d'armes ſoient avec ceux de nostre lignage, ou autre de nostre Royaume, & de hors, de quelconque eſtat & condition qu'ils ſoient, qui ſervent ès hoſts de Nous, ou de nes gens pour Nous, exceptez toutevoies les perſonnes de nostre lignage, ceux de leurs hoſteux, leſquiex il maintiennent de cous & de frais, & qui ne prennent nus gages, ou ſommes, d'argent, comme dit eſt, & tous ceux qui nous ſervent au leus ſans prendre gages ſur Nous, ou ſomme d'argent en la maniere deſſuſdite, & exceptez les ſoudoiers de la Mer, eſquiez nostredit Couſin n'a nul droit. Et ce declarons nous par ces Preſentes au proffit de nostredit Couſin & de ſes Succeſſeurs, & veulons, qu'il puiſſe demander, prendre, lever, & avoir doreſnavant leurſdites droitures à la maniere deſſus dite ſans nul empeſchement, lequel empeſchement Nous pour le temps à venir mettons du tout à neant, ſaouf toutefois nostre droit en autres choſes, & en toutes l'autruy. Et donnons en mandement par ces meſmes Lettres a tous ceux à qui il puet, & pourra appartenir, que des droitures devant dites à touſjours mais laiſſent jouir paiſiblement nostredit Couſin & ſes ſucceſſeurs oudit Office, & les baillent & delivrent à nostredit Couſin & à ſes ſucceſſeurs Conneſtables de France ſans nulle difficulté, & ſans autre mandement attendre de Nous, ou de nos ſucceſſeurs Roys de France. Et pour ce que les choſes deſſuſdites ſoient fermes & ſtables à touſjours, nous avons fait mettre noſtre ſeel à ces preſentes Lettres. Donné à ſainte Levine, l'an de grace 1340. ou mois de Febvrier.*

Plura his videre potes apud R. Patrem Anſelmum in Hiſtoria Genealogica Comitum Stabuli Franciæ; ex qua placet hic contexere ſeriem horumce illuſt. Officiariorum, qui floruerunt imperantibus tertiæ ſtirpis Regibus.

ALBERICUS an. 1060.

BALDRICUS an. 1067.

ADELELMUS an. 1071. & 1072.

ADAMUS an. 1079.

THEOBALDUS MONMORENCIACUS an. 1083. 1084. & 1086.

GASCIUS vel GASTO DE CALVO-MONTE ann. 1107.

HUGO DE CALVO-MONTE an. 1111. ad an. 1138.

MATTHÆUS MONMORENCIACUS ab ann. 1139. ad an. 1169.

SIMON NEALPHÆ CASTELLI Dominus renuntiatur Stabuli Comes in ſuo Epitaphio, quod legitur in Eccleſia Vallium Sernaii: ſed nullam novimus chartam ab eo ſubſcriptam. Florebat an. 1150.

RADULFUS Comes Claromontenſis in agro Bellovacenſi obiit an. 1291.

DROGO DE MELLO ad an. 1218.

MATTHÆUS MONMORENCIACUS, ſecundus nomine & cognomento *Magnus*, vita functus eſt ann. 1230.

AMALRICUS Montis-fortis Comes Babylone, quo captivus abductus fuerat: rediens morte prævent us eſt an. 1241.

HUMBERTUS Bellijoci Dominus, occidit ante ann. 1251.

ÆGIDIUS cognomento Fuſcus, (*Le Brun*) vixit ſaltem ad an. 1272.

HUMBERTUS DE BELLOJOCO mortem oppetiit ann. 1285.

RADUFUS II. Comes Claromontenſis necatus eſt in prælio Corteriaco an. 1302.

GALCHERIUS Caſtellionis ad Matronam Dominus de vita migravit an. 1326.

RADULFUS BRIENNENSIS Augæ Comes interiit an. 1544.

RADULFUS alter BRIENNENSIS & Augæ Comes perfidiæ inſimulatus capite plexus eſt an. 1359.

CAROLUS DE CASTELLA cognomento *Hiſpanus*, Comes Engoliſmenſis trucidatus eſt ann. 1554.

JACOBUS BORBONIUS Marchiæ Comes Conneſtabularii dignitatem depoſuit an. 1356. obiitque mortem an. 1461.

GARTHERIUS BRIENNENSIS Comes & Dux

Dux Athenienſis creatus eod.an. interiit in prælio Pictavienſi.

ROBERTUS FIENNENSIS Dominus, cognomento *Morcan*, Conneſtabulatu abdicavit poſt annum 1368.

BERTRANDUS GUESCLINUS ab an.1370. ad annum 1380.quo neci occubuit.

OLIVERIUS CLISSONIENSIS Dominus abdicare coactus eſt an.1392.Vixit ad an.1407.

PHILIPPUS ARTESIUS Augæ Comes mortuus eſt an. 1397.

LUDOVICUS SANCERRENSIS naturæ ſatisfecit an. 1402.

CAROLUS Lebreti-vici Dominus atque ab eo vico dictus *Lebretus*, ann. 1415. interemtus in prælio Azencurtienſi.

VALERANNUS LUXEMBURGENSIS factione Ducis Burgundiæ, Carolo Albretenſi depoſito, Conneſtabulus declaratus eſt ann. 1411. Supremum diem obiit an. 1413.

BERNARDUS VII. Armeniacenſis Comes occiſus eſt an.1418.

CAROLUS I. Dux Lotharingiæ ann. 1418. inſtitutus, haud diu ſibi conceſſam dignitatem tenuit, obiitque an.1430.

JOANNES STWART an. 1424. quo interemtus eſt in prælio Vernolienſi.

ARTUS DE BRITANNIA extremum edidit ſpiritum an.1458.

LUDOVICUS LUXEMBURGENSIS ab ann.1465.ad 1475 quo capite damnatus eſt.

JOANNES DUX BORBONIUS ab an.1483. ad an. 1488.

CAROLUS DUX BORBONIUS creatus ann. 1515.interfectus eſt an.1527.

ANNA DUX MONMORENCIACUS ab ann. 1538. ad 1567.

HENRICUS I. DUX MONMORENCIACUS ab an 1597. ad an 1614.

CAROLUS d'ALBERT an.1621.

FRANCISCUS DE BONNE ab anno 1622. ad annum 1626. quo febri conſumtus eſt. Anno ſequenti Ludovicus XIII. Conneſtabuli dignitatem abolevit menſe Januario.

Addam juramentum à Conneſtabulis Regi præſtitum, quod exhibet idem P. Anſelmus loco citato. *Tous jurez Dieu le Createur, par la foy & la loy que vous tenez de lui, & ſur voſtre honneur, Que en l'Office de Conneſtable de France, duquel le Roy vous a preſentement pourveu, & dont vous luy faites hommage pour ce deu, vous ſervirez iceluy Sieur envers & contre tous, qui peuvent vivre & mourir, ſans perſonne quelconque en excepter, en toutes choſes luy obeirez comme à voſtre Roy & ſouverain Seigneur, ſans avoir intelligence ne particularité à quelque perſonne que ce ſoit, au prejudice de luy & de ſon Royaume: & que s'il y avoit pour le temps preſent ou à venir, ſur communauté ou perſonne quelconque, ſoit dedans ou dehors le Royaume de France, qui s' eſlevaſt ou vouluſt faire & entreprendre quelque choſe contre ou au prejudice d'iceluy ſondit Roy aume, & des droits de la Couronne de France, vous l'en avertirez & y reſiſterez de tout votre pouvoir, & vous y employerez comme Conneſtable de France, ſans rien épargner, juſques à la mort inclusivement; & jurez & promettez de garder & obſerver le contenu es Chapitres & forme de fidelité vieux & nouveaux.*

CONSTABULARIUS CASTRI, ſeu Tribunus militum, qui caſtri aut oppidi cuſtodiæ adhibetur. Concilium Turon.ann.1163.can.10.*In villis vero vel urbibus vel caſtellis, quæ Regis ſubſunt dominio, in quibus Conſtabularii ad tempus ſtatuuntur, &c.* Willelmus Brito l. 3.Philippidos;

Septuaginta viros equites pediteſque trecentos
Gaſcoſides ſecum Gilbertus habebat in arce,
Qui præfectus erat & Conſtabularius illis.

Hugo de Cleeriis: *Goffridus autem veniens præmiſit Conſtabularios ſuos, rogans ut oſtenderet ei quæ parte ſederet.* Occurrunt ejuſmodi Conſtabularii apud Richardum de S.Germano ann.1193. Matth. Weſtmonaſt. pag.369. Rogerum Hovedenum p.534. Robertum de Monte ann 1173. Walſinghamum p.118.226. &c. Vide Ducam c.144. Fletam l.1.c.15.§.3.c.20.§.7.8. l.2.c.31. ubi eorum officium deſcribitur, &c. & Edwardum Cokum ad Littleton.ſect.379. Apud noſtros etiam, vox eſt frequens. *Conneſtable de Saint Malo*, apud Froiſſartem l. vol. c. 17. *Conneſtable de Bourdeaux*, apud Berrium in Hiſt.Caroli VII. de qua ultima dignitate, ac illius functione habetur Statutum Edw. Regis Angliæ in Regeſto Conſtabulariæ Burdegal. Cameræ Comput. Pariſ.fol.78.& 145. *Conneſtabiles Portarum*, in Statutis Mediolan.part.2. cap.163. [*Conneſtabilis Portæ S.Andreæ Vercellenſis*, in Actis S.Amedei, tom.3. Martii pag.881.] In Computo Bartholomæi *du Drach* Theſaurarii Guerrarum an. 1338 paſſim fit mentio *des Conneſtables des Communes, des Portes des Villes, des Sergeants*, &c. In Regeſto Cameræ Comput.Pariſ. ſignato C.D.fol.231. deſcribitur Statutum Joannis Regis Franc.quo ſtatuitur, ut in poſterum, *tous pietons ſoient mis par Conneſtablies ou Compagnies de 25. ou 30. homes, & que chaque Conneſtable prenne doubles gages, & que les Mareſchaux pour les Genſdarmes & les Maiſtres des Arbaleſtriers pour les pietons aſſiſteront aux monſtres deux fois le mois.* Hinc *Conſtabularius Turris Londinenſis* non ſemel occurrit apud Scriptores Anglicos, de cujus Juriſdictione videndus Bractonus l. 5. de Eſſoniis cap.13.§.4. Thom.Walſinghamus pag. 147. &c. Hinc *Conſtabulatio Caſtri*, quod Continuatorem Florentii Wigorn. an. 1126. *Conſtabularia*, pro Centuria militari, apud Anonymum de Geſtis Friderici II. Imp. p. 797. Ita vocem *Conneſtablie* pro turma militari, cui præeſt *Conſtabularius*, uſurpant le Roman *de Garin* MS.

Quinze mille furent en la Conneſtablie,
A cleres armes, as deſtriers de Nubie.

Willelmus *Guiart* ſub ann.1304.

Cil trouvent les autres mi voie,
Dont chaſcune Conneſtablie
Leur venoit au pont en aie.

Infra:

Aſſemblez ſes Conneſtablies.

Rurſum:

O eus une Conneſtablie
De ſoudoyers de Piguardie.

Adde Chron.Flandr.c.113.& vide Meurſium [& Gloſſar.mediæ Græcit.] in Κονσταβλία.

CONSTABULARII PAROCHIARUM, ſeu villarum, *Conneſtables des Paroiſſes* apud Froiſſartem 2. vol. c. 96. in ſublevamen *Conſtabulariorum Hundredi*, ævo, ut dicitur, Edwardi III. introducti ſunt, talem in villis poteſtatem habentes, qualem in Hundredis Conſtabularii Hundredorum. Sunt vero apud Anglos duo plerumque in quovis Hundredo Conſtabularii, totidem in quavis Villa ſeu Parochia: & hi quidem *Inferiores & Subconſtabularii* appellantur, illi autem *Superiores & Capitales*. De ejuſmodi Conſtabulariis egit Thomas Smith.l.2 de Republ.Angl.c.25.[Fragm.vet.de rebus Ludovici VII. apud Duſcheſnium tom.4.p.430. *Hugo de Laſci & Hugo de Bello campo, qui inde Conſtabularii erant villam Vernolii viriliter & conſtanti animo defenderent*, contra Ludovicum Reg. Francorum, qui illud

illud oppidum obſidebat tum Anglicæ ditionis .]

Conſtabulariorum apud Italos quod fuerit munus , ita docet Marſilius Patavinus in Defenſore pacis part. 1.cap.9. *Unus quidem cum Monarcha ſtatuitur ad aliquod unum opus determinatum circa regimen Communitatis : tamen ut ducatum exercitus , ſive eum generis ſucceſſione , ſive pro ſolius unicæ perſonæ periodo , quomodo inſtituebatur dux exercitus Agamemnon à Græcis . Vocatur autem officium hoc in communitatibus modernis Capitaneatus , aut Conteſtabiliaria . Hic vero exercitus dux de nullo ſe intromittebat judicio tempore pacis : exercitu tamen militante , dominus erat occidendi aut aliter puniendi tranſgreſſores .* [Regimina Paduæ ad ann. 1320. *Inter quos ſuit quidam probus & ſtrenuus vir dominus Simon Philippus Poteſtas Caſtri pontis Baxanelli , & etiam Conteſtabilis & Rector* CCC. *militum Ultramontanorum & Theotonicorum .* Continuatio Chronici Andr. Danduli , apud Murator. tom. 12. col. 448. *Interjecto tempore Hungari cum Paduanis Caſtrum Romani inſultant , obſident , pugnant , ſed in pugnis deficiunt . Eamdem ſubterraneis inſidiis & unius Comeſtabilis interioris infidelitate ... Caſtrum obtinent ſalvis perſonis & rebus .*]

Constabularios, ſeu Κονσταβλας habuere etiam Byzantini Imperatores inter officia Palatina. Hi præerant Francis ad Palatii cuſtodiam addictis, uti exerte docet Pachymeres l.1.c.7.& nos pluribus oſtendimus in Notis ad Willhard.n.210.& ad Alexiad.p.395. Francos vero à primæva ſui origine Imperatorum cuſtodiæ adhibitos, videtur innuere Ammianus l.15. *Malaricbus ... adhibitis Francis quorum ea tempeſtate in Palatio multitudo florebat , exactius jam loquebatur .* Erat autem is *Rector Gentilium* , adeo ut incertum ſit an *Genziles* appellati fuerint *Franci* ad Palatii cuſtodiam adhibiti.

Conestabulus, Officium Monaſticum, de quo ita Bernardus Mon.in Conſuetud.Cluniacenſibus MSS. c.13. *Eſt frater cui eſt commiſſa obedientia , ut de equis curam habeat & mulis , quem nos vulgariter Conеſtabulum vocamus ; ipſe habet agaſonem ſuum , qui capit curam de equis , qui ad ejus obſervantiam pertinent.... habeat autem in cuſtodia ſua totam avenam & hordeum Monaſterii....ſellas , calcaria , frena , ferra habet in cuſtodia ſua , &c. Stabularium* vocat Ulgaricus l.3. Conſuetud. ejuſd. Monaſt. c.23.

Varie porro *Comitis Stabuli* dignitatis appellationem efferunt Scriptores.

Comes Stabulariorum , apud Ordericum Vital.l.3.p.501.

Constabulus, habet Regino an.807. Robertus de Monte an.1173.&c.

¶ Constabulis, in Chartulario Gemeticenſi to. 1.pag.168.

Constabularius. Ugutio: *Stabularius , Stabuli Cuſtos : unde Conſtabularius , & Conеſtabulatius , & deſignat dignitatem officii , vel officium .* Matth. Weſtmon.p.356.& alii .

Conestabilis, Tudebodus l.3.

Connestabulus , Fredegarius c. 30. 42. Geſta Dei per Francos pag. 1179. Falco Benevent. an. 1115. &c.

¶ Connestabularia, Uxor Comitis ſtabuli, in Necrologio MS. FF. Minorum Silvaneſtenſium ad annum 1548.

Comestabilis, Petrus de Vineis l.2.Ep.58.

Comistabilis, Aimoinus l.3.Hiſt.Franc.c.71.

¶ Comestabulus *Hugonis Regis Cypri* , in Commentariis prævviis de S. Alberto to.1.SS April. p.774.

¶ Comestabulus *Thuetonicorum* , apud Baluz. to.6.Miſcell.p.228.ibi vide p.268.

Constabulatus , Dignitas Comitis Stabulorum , apud Will.de Podio Laurentii c.34.[& in Charta anni 1351.to.4.Hiſt. Harcur. p.1469.]

¶ Constabularia, Eadem notione, apud Rymerum to.2.p.191.& to.4.p.78.Marten, to.1. Anecd. col. 862.& in Hiſt.Harcur.to.4.pag.1474.

Comites Taifali , Una è Vexillationibus Palatiniſub diſpoſitione Magiſtri militum præſentalis , in Notitia Imperii l.1. cap. 31. *Taifalorum* ſeptentrionalium populorum meminit Ammianus l. 17. Vide Pancirolum.

Comites de Tertio Denario appellabantur Comites in Anglia , quod Comitatuum reditus pars tertia ad illos, qui iis donati erant à Principe , pertineret : quod ab ipſo Caroli M. ævo obtinuit. Capitulare Pipini Regis Italiæ c.18.& Lex Longob.l.1. tit.2. c. 10. *De compoſitionibus quæ ad Palatium noſtrum pertinent , ſi Comes ipſum cauſam commoverit ad requirendum , illam tertiam partem ad eorum recipiant opus , duas vero ad Palatium , &c.* Capitula Ludovici Pii ad Legem Salicam cap. 1. *Compoſitionis duæ partes ei contra quem teſtati ſunt , dentur : tertia Comitis eſt .* Adde Capitula Caroli M.lib.3.c.68. Liber Monaſterii de Bello, apud Camdenum, & in Monaſtico Anglicano tom.1. p.315. *Conſuetudinaliter per totam Angliam mos antiquitus inoleverat , Comites provinciarum tertium denarium ſibi obtineri , inde Comites dicti .* Item alius Anonymus: *Comes eſt qui tertiam portionem eorum quæ de placitis proveniunt in qualibet Comitatu percipit : ſed non omnes Comites iſta percipiunt ; ſed bi quibus Rex hæreditario , aut perſonaliter conceſſit .* Leges Edwardi Confeſſ. c. 21. *De iſtis ollo libris Rex habebat centum ſolidos , & Conſul Comitatus quinquaginta , qui tertium habebat denarium , de foriſfacturis .* Joan. Brompton. pag. 1038. *Præter tertium denarium , unde Hugo Bigotb eſt Comes .* [Vide *Tertius denarius* in *Denarius* .]

Nec in Anglia duntaxat, ſed etiam in Hungaria id obtinuit. Otto Friſing lib.1.de Geſtis Friderici c.31.ubi de Hungariæ deſcriptione: *Hinc eſt ut cum prædictum regnum per 70. vel amplius diviſum ſit Comitatus , de omni juſtitia ad fiſcum regium due lucri partes cedant , tertia tantum Comiti remaneat .* Decreta Colomani Regis l.1. *De tributis autem & vectigalibus , ſicut Comitibus tertiam partem dari decrevimus , ita , &c.* Quæ quidem vectigalium tertia pars , *jus Comitatus* dicitur in Decretis Andreæ Regis §.24. *Comites jure Comitatus ſui tantum fruantur : cetera ad Regem pertinentia ... & duas partes caſtrorum Rex obtineat .* Vide *Advocatorum jura* .

Comes Thesaurorum ; in lib.14.& 22.Cod. Th. de Diverſ.Offic. & Appar.Qui in provinciis Theſauros Principis ſervabat. Κόμης θησαυρῶν , apud Palladium in Vita Chryſoſtomi p. 72. editionis Emerici Bigoti . *Comes Theſaurorum per Thracias* apud Ammianum l.29.

Dignitas etiam fuit in Palatio Regum Gothicorum Hiſpaniæ, ut ex Concilio Toletano XIII. colligitur.

Comites Vacantes, Qui poſt munus ſeu officium aliquod geſtum , *Comitivam primi ordinis* conſecuti ſunt. Ita Jacobus Gotofred.ad leg.un.Cod.Th. de Comitibus vacant. ubi multa .

Comes Vestiarii , in Notitia Imperii Occidentalis ſub Comite ſacrarum largitionum refertur , pro quo in Oriente , *Magiſtri linteæ veſtis* , & *Magiſtri privatæ* ponuntur.illius erat *Scrinium*,quod *Veſtiarii ſacri* appellantur in eadem Notitia, præteratque ſuſceptioni earum veſtium , quæ largitionibus Principis inferebâtur.

Comes Sacræ Vestis , inter *Illuſtres* recenſetur in leg.un.Cod.Theod. Qui à præbit. Tiron.&c. præteratque veſtis Principis ipſius .

COMES URBANUS, in Vita S. Adalberti Egmundani cap. 23.

¶ COMESOR, Qui comedit. Tertull. adverſ. Marc. l. 1. c. 1. *Mus Comeſor arroſit.* Vide *Comeſtores.*

COMESSALITER. Sidonius lib. 1. Epiſt. 5. *Ticini curſoriam (ſic navigio nomen) aſcendi: qua in Eridanum brevi delatus, cantatas ſæpe Comeſſaliter nobis Phaetontidas, & commentitias arborei metalli lacrymas viſi.* [Forte, inter epulas.]

¶ COMESSUS, pro *Comeſus*, Dilaceratus. Canones Hibern. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 11. *Animalia quæ à Lupis ſeu canibus Comeſſa, niſi porcis & canibus, nec cervus nec cervæ, vel capræ, ſi mortui inventi fuerint, non comedendi.*

¶ COMESTABILIS, COMESTABULUS. Vide *Comeſtabuli.*

COMESTES. Chronicon S. Bartholomæi de Carpineto lib. 4. pag. 127. 3. apud Ughellum tom. 6. Ital. ſacr. *Conſtituens Gualterum de Camarda Comeſtem ſuum hujus reſtitutionis executorem.* Forte *Comeſtabulum*: niſi *Comeſtes*, ſit σόλοικον. *Conviva*, Vide in hac voce.

COMESTIONES, quæ alias dicuntur *Paſtus, giſtum, prandium, convivium, &c.* vulgo *Mangeries.* Fori Bigorrenſes art. 17. *Ex præcepto Comeſtiones non recipit Comes, niſi ſex, unam à Vicecomite de ſilvis, &c.* Vetus Charta apud Labbeum to. 2. Miſcellan. *Exactiones quas Joannes... Epiſcopus precibus Regis Ludovici prædicto Monaſterio remiſerat, videlicet in Quadrageſima & Adventu Domini Comeſtiones, vel earum redemptiones, &c.* Charta Hugonis Comitis Marchiæ & Inculiſmenſis an. 1241. in Regeſto Inculiſm. *Pro Comeſtione vero rendali & jure quod habebamus in villa & in hominibus villæ Magniaci Prior de Botavilla reddet nobis & ſucceſſoribus noſtris Comitibus Engoliſm. centum ſolidos rendales.* Adde c. 3. de Præſcriptionibus, Specul. Saxon. lib. 2. art. 12. §. 4. Bullam Gregorii IX. PP. an. 1235. apud Ughellum to. 1. pag. 83. &c.

COMESTUS. Charta Raimundi Abbatis Moiſſiacenſis an. 1212. in Regeſto 30. Tabularii regii ch. 13. *Nunc eius autem Comitis qui venerit ad recipiendum hæc prædicta, mittet panem ſuum, & Prior loci, ad quem venerit, faciet ei alia neceſſaria Comeſtus bona fide.*

COMESTIO MATUTINALIS, vulgo *le Dejeuner.* Chronicon Montis Sereni ann. 1171. *Matutinalem Comeſtionem, quæ puerorum eſſe ſolet, &c.* in monaſteriis ſci licet.

ESUS, Eadem notione. Tabularium Nantolienſe in Pictonib. an. 1342. *Amplius Dominus Prior habet à meunum Eſum cum duobus paris Epularum* [coxatarum *& aſſatarum ad opus & perſonam ejuſdem Prioris.*

COMESTORES, Iſidor. lib. 10. Orig. *Comeſtor, à Comedendo ſatis.* Gloſſ. Gr. Lat. *Comeſtor*, κατηφαγές. Ita MS. [in Supplemento Antiquarii habetur *Comiſator*, pro quo melius legeretur *Comiſſator*, à *Comiſſari*: quo verbo utuntur Plautus, Horatius & alii ea notione, qua Græci κωμάζειν, Bibere poſt cœnam. Vide Etymologicon Voſſii pag. 151.] Comeſtores autem appellabant noſtri vel milites, vel potius apparitores & *ſervientes*, quos creditores, ex decreto judicis, in debitorum ædes immittebant, qui illorum ſumtibus alebantur, donec debita ſua exſolviſſent. *Mangeurs*, in Conſuetud. Turnacenſi tit. 27. art. 17. *Mangeurs & gaſteurs*, in Manuale placitatorum in Parlamento 1. Decembr. an. 1372. & in Charta laudata in Diſſert. 29. ad Joinvilam. Conciliũm Turonenſe an. 1282. cap. 9. *Item Statutum provinciale Concilii contra illos qui ponunt Comeſtores in religioſis domibus dudum editum, ad illos extendimus qui ponunt hujſmodi Comeſtores vel cuſtodes in domibus Prælatorum, aut aliarum Eccleſiaſticarum perſonarum, etiam quarumcunque, quas ſimili ſententiæ, auctoritate præſentis Concilii, innodamus.* Adde Conc. Redonenſe an. 1273. c. 4. & Andegav. ann. 1365. c. 24. Charta Ludovici Hutini Reg. 1. April. 1315. pro Occitanis: *Item cum peterens quod garniſiones ſervientium, ſeu Comeſtores non ponerentur pro debitis noſtris vel aliis exequendis, ſed exequerentur in bonis & perſonis debitorum per bajulos & ordinarios locorum ſuorum, quod pro debitis conceſſimus inter privatas perſonas contractis ſub ſigillis ſuis: ſerviens noſter requiret ordinarium loci quod ea exequatur, nec exequetur dictus ſerviens noſter, niſi dictus ordinarius negligens, vel plus debito differens fuerit ſuper hoc requiſitus. Et ſi ad hæc debiter ſe opponat, remittatur cognitio ad judicis ſigilli ſui examen, qui cognoſcat de dubio evidenti. Noſtra vero propria debita ubicumque ſunt, per manum noſtram, & non per aliam exequentur, nec pro hujuſmodi debitis ponentur Comeſtores, ſeu ſervientium garniſiones, quamdiu invenire poterunt bonorum emptores, niſi hoc exigeret potentia ſeu proſertus contumacia debitoris.* Areſta Parlamenti Pentecoſtes an. 1285. in Reg. B. fol. 90. verſo: *Quia per ſaiſinas, cuſtodes, ſive Comeſtores qui in Vivarandenſi, Ambianenſi, & Silvan. ballivias, in domibus & in locis debitorum pro debitis quæ debent, poni conſueverunt, creditoribus ad nullum cedebat commodum, ſed ipſis debitoribus ad maximum incommodum, cum bona ſua conſumerentur, de quibus deberent ſua debita ſolvere, nullo de dictis debitis relevamine ſubſequente: Ordinatum fuit quod pro debitis, catallis, conventionibus, pro executione literarum D. Regis, ſeu aliarum quarumcumque perſonarum, hujuſmodi ſaiſinæ, cuſtodes, ſive Comeſtores de cætero non ponantur; dum tamen ipſi debitores per captionem bonorum & corporum inſiſtuentur, ſi neceſſe fuerit. Poni tamen poterunt tantummodo pro enormi facto, vel in caſu criminis, vel ſi aliquis vellet fubter fugia quærere, & bona ſua abſcondere, ſeu diſtornare, ſeu ad alienum dominium transferre, vel eſſet ita inobediens juſtitiariis, quod non poſſet alias commode juſtitiari.* Charta Ludovici Regis Franciæ ann. 1315. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Reg. ex Tabulario regio num. 209. *Cum peterent quod garniſiones ſervientium, ſeu Comeſtores non ponerentur pro debitis noſtris, &c.* Alia an. 1318. in Tabular. Epiſcop. Ambian. *Cum peterent quod garniſiones ſervientium, ſeu Comeſtores non ponerentur pro debitis, &c.* Vide Geſta Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. cap. 41. pag. 362. [Franc. Pollet. lib. 3. Hiſt. Fori Romani cap. 2. extremo.] Ludovicum Charondam ad Summam Ruralem Buteleriij pag. 234. Loiſellum de Offic. lib. 2. cap. 4. num. 5 1. &c. Cæterum *Cœmeſor* pro *Comeſtor* dixit l. 18. D. de Ædilit. Edict.

¶ COMESTUS. Vide *Comeſtiones.*

COMETANEI, vel COMMETANEI, in Jure Hungarico, Contermini quorum territoria & agri eadem *meta* iſdemque terminis diſtinguuntur.

COMETIA. Vide *Comitia.*

COMIATUS, Ital. *Comiato*, Licentia, venia, ex Latino *Commeatus*, quod verbum uſurpatur non ſemel pro abeundi licentia: unde Græci recentiores κομιάτον & κομιάτιον eadem notione induxerunt, apud Heſychium & Leon. in Tact. cap. 7 §. 4. Atque inde Galli ſuum *Congé*, vel *Congè*, mutuati ſunt. Capitula Caroli Mag. lib. 5. c. 16. *Mulier ſi ſine Comiatu viri ſui velum in caput ſuum miſerit.* Cap. 42. *Si . . . aliquid de ſuo officio ſine Comiatu facere præſumpſerit.* Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 5. *Si nullus eos debeat recipere in vaſſallatico ſine Comiatu Senioris ſui, &c.* Tabul. Caſaurienſe 1. part. cap. 94. Ch. 3. an. 901. *Ego Rimizo . . . . vendidi vobis Elperimo .... ad veſtram proprietatem poſſidendum omnes ipſas res proprietatis meæ, quæ*

quæ mihi per cartulam obvenerunt à Ramburga filia quondam Gilonis conjuge Otteberti, per Gommiatum memorati Otteberti viri sui, sicut in ipsa cartula mea continetur. Alibi: *Ego Flora.... per consensum & Comiatum Petri viri mei dono & trado pro anima mea, &c.* Ibidem: *Ego Raymundus Comiatum dedi, (uxori) & consentiens sum.*

COMICILIUM. Descripsit Henricus Meibomius in Andronici Imp.CP. Aurea bulla Diploma Alberti Ducis Brunſwicenſis an.1309.in quo hæc habentur: *Et ſi proprietas bonorum jure terræ conſuetudinario dari debet in Comicilio: verum quia id in deſuetudinem propter defectum abiit, propter defectum Comicilii, neceſſario aliis aminiculis quæſitis & habitis, hujuſmodi datio in publicam redigitur notionem.* Neſcio an pro *Concilium* hæc vox ſumatur.

COMICTIA, aut COMICTIUM. Capitulare 5. Caroli Mag. incerti anni c.6.de Presbyteris ſeu Curionibus; *Neque ea quæ pertinent ad cultum religionis augmentaverunt, ſed ſemper Comictiis & contritionibus, aut rapina vivunt.* Dicunt eruditiores, quid ſibi hæ duæ voces velint, hic enim hæreo: an *Comictiis*, poſitum pro *Comeſſationibus*, vel etiam pro *Convitiis*? Sed cum *rapinæ* adjungantur hæ voces, vix id crediderim. *Contritiones* videntur eſſe *oppreſſiones*.

¶ COMICULA, mendoſe pro *Conucula*, quod vide.

COMICUS, pro libro Eccleſiaſtico ſic appellato. Vide *Comes* 1.

¶ COMINIS LIBER, pro *Comitis liber*. Vide in *Comes* 1.

COMINUS, Prope, juxta. Tabularium Conchenſis Abbat. in Ruthenis ch. 73. *Teſtamentum & breve memoriale de Eccleſia B. Martialis quæ eſt in pago Toloſano Cominus fluvium, quod vulgariter dicitur Saucia.*

¶ COMIS, pro *Comes*, in Liturgia Gall. Mabillonii p.469. *Tunc Siſinius Comis una cum ſpiculatoribus, &c.* Alter locus exſtat in *Diſtringere*.

¶ COMISATOR, COMISSATOR. Vide *Comeſſores*.

¶ COMISSA, συμβολὴ, *Symbolum*. Supplementum Antiquarii.

¶ COMISSARI, Laudare. Gloſſ. Lat. Græc. *Comiſſor, Laudo*, ἐγκωμιάζω.

¶ COMISTABILIS. Vide *Comes ſtabuli*.

COMISTÆ, Valdenſium ſectarii, in Conſtitut. Friderici Imp. de Hæreticis. ab urbe *Como* in Lombardia, cujus incolæ potiſſimum hac infecti erant hæreſi. Vide Matth. Paris pag. 589.

COMITALADUS. Charta Raimundi Berengarii Marchionis Provinciæ ann. 1229. apud Jo. Columbum in Epiſcopis Siſtaricenſibus lib. 3. n. 10. *Damus Radulpho Siſtaricenſi Epiſcopo albergum ſive Comitaladum de Reveſto & de Fontiana caſtrorum noſtrorum.* Ibidem forte quod *Comitatus*, ſeu feudum vel dominium.

¶ COMITALIA, Idem, ut conjecto, quod infra *Comitatus* 3. ſeu territorium vel juriſdictio alicujus loci ſuis finibus circumſcripta. Charta G. Ducis Aquitaniæ pro Adalberto Epiſc. Agennenſi inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 429. *Credatis Comitaliam quam pater meus & ego S. bonæ memoriæ Agennenſi Epiſcopo dedimus, Adalberto quoque Epiſcopo veſtro dediſſe ſimiliter & conceſſiſſe.*

¶ COMITALIS POTESTAS, Comitis dignitas, juriſdictio, territorium. Privilegium Conradi Regis an. circiter 956. inter Inſtrum. tomi 2. Gall. Chriſt. col. 259. *Omnia quæ ad monaſterium S. Theofredi.... nunc videntur pertinere, aut hic de fiſco, aut de poteſtate epiſcopali, aut de poteſtate Comitali, ſive de franchefia, & quæ in poſterum ibidem ipſi Monachi poterunt acquirere, omnia regali poteſtate deffendantur.* Teſtamentum Herivei Epiſcopi Eduenſis apud Acherium to. 8. Spicil. pag. 152. *In Comitatu etiam Auguſtodunenſi, in montibus ſcilicet eidem civitati prominentibus, manſos duos penitus abſos & omni culturæ deſtitutos, paſcuis ſolummodo animalium aptos, quos de Poteſtate Comitali domnus Jonas anteceſſor noſter regia auctoritate adeptus eſt.* Vide *Comitatus* 3.

¶ COMITANDISA HOMINICATUS, Homagium, ut videtur, ſeu præſtatio, quæ domino penſitatur ab eo qui debet homagium. Chartular. S. Vandregeſilii to. 2. p. 2062. *Terram quæ vocatur Criſtet ab Abbate & Fratribus ſuſcepi in meo dominatu & hæredum meorum in perpetuum . . . . à qua etiam terra Comitandiſam hominicatus Abbati facio, & centum ſolidos per ſingulos annos me daturum promitto.* Vide *Comitatus* 4.

COMITANTIA, Comitatus, comitiva, apud Ericum Upſalienſem lib. 1. Hiſt. Suecorum pag. 17. *Quanta ſit virorum pugnatorum in noſtra Comitantia multitudo.*

¶ COMITANUS, Paganus, ruſticus, à Græco κώμη, Pagus, vicus. Acta SS. Junii to. 1. p. 251. de S. Nicolao Peregrino: *Quidam Comitanus videndi officio ſic privatus... ante eram Chriſti Confeſſoris eſt ductus, &c. Comitatinus* ead. notione in iiſdem Actis SS. Junii to. 3. p. 936. ubi de B. Michelina.

COMITARE. Loqui cum aliquo. Vide *Comitiari*.

¶ COMITARIA, Cohors, ut conjecto, militum turba, caterva vel centuria. Jacobi de Voragine Chron. Januenſe apud Murator. to. 9. col. 16. *At Januenſes videntes tam diu negotium in curia Romana differri, & nihil ad effectum deduci, conſiderantes etiam quod tregua per ſummum Pontificem terminus aſſignatus jamerat elapſus, ideo ad complendum & perficiendum armamentum viriliter proceſſerunt; Comitarias aſſignantes, vexilla diſtribuentes, ſtentarium cingentes, & ſuper ſigna fieri facientes.*

COMITATENSIS, Qui in ſacro Principis Comitatu militat, vel qui ad ſacrum Comitatum ſpectat, ut *Comitatenſis fabrica*, apud Ammianum lib. 18. *Comitatenſe auxilium*, apud eumdem lib. 19. *Comitatenſe exercitium*, apud Ennodium lib. 4. Epiſt. 33. ubi Senarium *virum Comitatenſis exercitii* appellat, qui inter Exceptores merebat. Præfertim vero *Comitatenſes* appellabant *Palatinos*, qui ſcilicet in officio erant utriuſque Comitis largitionum, ex quorum numero ſeligebantur qui in provinciis mitterentur: unde & *Mittendarii* dicuntur, ut eſt in Gloſſis Baſilic. de quibus ſuo loco.

COMITATENSES NUMERI, Qui in Comitatu & Palatio merebant. Horum mentio apud Ammianum lib. 29. in Notitia Imperii, & in Cod. Th. non uno loco. Vide Jac. Gotofredum ad l. 18. de Re milit.

COMITATENSES LARGITIONES, in l. 7. Cod. Th. de Palatinis, eædem quæ *Sacræ largitiones*. Vide *Comes largitionum*.

¶ COMITATINUS. Vide *Comitanus*.

¶ COMITATIO, ut *Comitatus*. Charta Henrici Regis Angliæ pro omnibus Normanniæ incolis apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. ad calcem pag 111. *Recognitiones de nova deſſaiſina de morte anteceſſoris, non capiantur niſi in ſuis Comitatibus, & hoc modo: Nos quando extra regnum fuerimus & capitalis Juſtitiarius noſter, mittemus Juſtitiarius per unamquamque Comitationem ſolum in anno, qui cum militibus Comitatuum capiant in Comitatibus aſſiſias prædictas; & ea quæ in illo adventu ſuo in Comitatus per Juſtitiarios prædictos ad dictas aſſiſias capiendas miſſos, terminari non poterunt per eoſdem terminentur alibi in itinere.*

¶ COMITATIVA, Comitatus. Charta Henrici III.

Regis Angl.an.1255.de Nuntiis Regis Caſtellæ curialiter recipiendis apud Rymerum to.1.pag.557.col.1. *Es Communitati ejuſdem Civitatis, in fide qua Regi tenentur, quod aſſumpta cum eis decenti Comitatiua concivium ſuorum Londonenſium, præfatis Nuntiis extra civitatem prædictam occurrant, & eos curialiter recipiant & honorent.* Vide *Comitiva*.

¶ COMITATOR, Socius, conſors, Gall. *Aſſocié*, Charta Hugonis Epiſc.Senecenſis an. 1052. inter Inſtrum.to.3.Gall.Chr.col.200.*Nos Hugo ſupradicti donatores, laudatores, ceſſores & Comitatores hanc Chartam fieri ſcribi præcepimus, & ſub una firmitate propriis manibus noſtris ſignamus*.

¶ COMITATULUS. Vide poſt *Comitatus* 3.

¶ COMITATUM. Vide poſt *Comitatus* 3.

COMITATURA, Idem quod *Comitatus*, dominium, *Seigneurie*, in [Charta Joannis Epiſcopi Morinenſis an.1109.ex] Tabulario S.Bertini. Vide infra *Comitatus* 4.

1. COMITATUS, Palatium, aula regia, locus ubi Rex aut Imperator moratur, ſeu, ut definit Anianus ad l.20.Cod.Th.de Decurion.*Ubi rerum domini fuerint*: *à Comitibus* dictus, ſeu Proceribus qui in aula commorabantur: ſic enim Proceres Curiæ appellatos ſupra oſtendimus. Κομιτάτον Palladio in Vita Chryſoſtomi pag.73.77. &c. Marcellinus Comes: *Divi Valentiniani Magni cadaver Theodoſius Princeps ab Italia reportatum apud Comitatum regio in ſepulchro recondidit*. Alibi: *Amputata apud Comitatum auricula*. Iterum: *Solus Laurentius Anaſtaſium Imp. in Palatio pro fide Catholica ſæpe convincens apud Comitatum, ac ſi in exilio relegatus, retentus eſt*. Acta S.Sebaſtiani c. 4. *Proficiſcentes ad Comitatum cœli*. S. Ambroſius in Obitu Valentiniani: *Juſſit eam ad Comitatum venire*. Sulpitius Severus de Vita S.Martini lib. 3. *Eodem ferme tempore quo primum Epiſcopus datus eſt, fuit ei neceſſitas adire Comitatum*. Capitula Caroli Mag. lib. 6. cap. 257. *Presbyteri qui contra Canones adverſum nos ad Comitatum . . . ire voluerint*. Hincmarus in Opuſc. LV. Capitulor. adverſus Hincmar. Laudun. cap. 6. *Ad quamlibet provinciam ſine meis litteris regulariter proficiſci vel mittere longius ad Comitatum comminſtrum tuum non potes. Glorioſiſſimus Comitatus*, apud S.Auguſtinum Epiſt.68.129.152. Senatorem lib.1. Ep. 27. 78.lib.2.Ep.20.lib 3.Epiſt.22.&c. Occurrit paſſim. Vide Fragmenta S.Hilarii p.49. Canones Eccl. Afric. cap.93. 97. 106. Liberatum Diacon. cap. 10. Alypium Antiochen. in Deſcript.orbis c.23 & Juretum ad Symmachum, lib.2.Ep.82.

¶ COMITIUM, Comitatus. Acta Epiſcopor. Cenoman.pag.303.*Vir quoque illuſtris, præfulgens in ſæculo divitiis, uſque in ſui poteſtate, Comitii idem videbatur locus fore. &c.*

2. COMITATUS, Comitis, ſeu judicis dignitas, diſtrictus, juriſdictio, territorium. Papias, & Jo.de Janua: *Comitatus, Comitis dignitas, vel terra, ſive tantum ſpatium; quantum unus Comes tenet*. Guillelmus Apul. lib.1. de Geſt.Norman.

. . . . *Numero cum viribus auctus*
Omnes convenient, & bis ſex nobiliores,
Quas genus & gravitas morum decorabat & ætas,
Elegere duces: prevelüt ad Comitatum
His, alii parens. Comitatus nomen honoris
Quo donantur erat.

Comitatus nomen hac notione ſumtum antiquum eſt & jam inde à Carolo Magno, uti probat Mabillonius in ſuis additionibus ad calcem libri ſexti de Re Diplomatica. Argumento ſunt Charta Joannis Epiſcopi Siſtarienſis in eod.libro edita n.202.in qua legitur *Comitatus Siſtarienſis*, imperante Carolo Magno, *Comitatus Camliacenſis*, in Diplomate Caroli Calvi apud Doubletum Hiſt.San-Dionyſ.pag.777. *Comitatus pagi Autiſſiodorenſis*, in Præcepto Carolomanni lib.6. Diplom.Charta 123. *Comitatus Arverenſis*, ibid.Charta 116.in Litteris Caroli Craſſi. Atque hinc patet, inquit idem Mabill.ante dictos fuiſſe Comitatus, quam hi in hereditariam ſucceſſionem devenirent; quod accidit maxime Carolo Simplice regnante: tametſi ante eum filii in Comitatus, quos eorum patres adminiſtraverant, non raro ſuccedebant, ſed ex regia conceſſione, non ex hereditario jure. Vide Annales Bertinianos, ad an.839.ubi octodecim Comitatus numerantur, quibus procul dubio totidem Comites præfidebant.

COMITATUS, apud Anglos, eſt locus publicus in quo Vicecomes uniuſcujuſque provinciæ, quæ apud illos Comitatus nomen obtinet, juriſdictionem ſuam exercet. Cowell. Ingulfus, de Aluredo Rege Angliæ: *Exemplo namque, Danorumque colore, etiam quidam indigenarum latrociniis ac rapinis incendere cœperunt. Quos cupiens Rex compeſcere, & de hujuſmodi exceſſibus cohibere, totius Angliæ pagos & provincias in Comitatus primus omnium communavit, Comitatus in Centurias, i. Hundredas, & in Decimas, i. Trithingas, diviſit, &c.* Joan.Fortefcutus de Legibus Angl.cap.24. *Regnum Angliæ per Comitatus, ut regnum Franciæ per ballivatus diſtinguitur; ita ut non ſit locus in Anglia, qui non ſit infra corpus alicujus Comitatus. Comitatus quoque dividuntur in Hundreda, quæ alicubi Wapentagia nuncupantur: Hundreda vero dividuntur per villas, &c.* Vide leges Henrici I. cap. 31.41.48.51.59.

¶ COMITATUS SEDES, Eadem notione. Ulmarus de Miraculis S.Vedaſti cap. 9. *Comes Atrebatenſis provinciæ, nomine Teutboldus, ambiebat fratribus auferre quandam culturam cum horto, quia ſedes Comitatus videbatur in dominica curte cui villæ proxima erat ipſa cultura & hortus*.

COMITATUS, Conventus juridicus qui fit in Comitatu ſeu provincia, vulgo *Aſſiſia, Comité*. Leges Henrici I.Regis Angl. cap.51. *Summoneatur Comitatus 7. dies antea*. Cap.53.*Qui ſecundum legem ſubmonitus à juſtitia Regis ad Comitatum venire ſuperſederit, &c.* Quoniam Attachiamenta cap.48.§.14. *Quod debet diebus fori, vel in Eccleſia proclamari, vel in Comitatu diverſis vocibus*. Statuta ſecunda Roberti I. Scotor. Regis c.21. §.1. *Et ad hoc probandum invenerit plegium ad proximum Comitatum, ſeu ad proximam curiam, &c.* Fleta lib.2.ca.52.§.2.*Nullus Comitatus teneatur niſi do menſe in menſem*. Vide Leges Willelmi Nothi c.64. & Bractonum lib.3.tract.2.c.11.§.1.

3. COMITATUS, Territorium urbis, juriſdictio loci alicujus ſuis finibus circumſcripta. Charta Dagoberti Regis Francorum apud Freherum lib. de Lupodu no: *Omnes res juris noſtri in page Laudenburgenſi, & quidquid ad noſtram urbem ambulare viſum eſt, & omne quod ad fiſcum noſtrum pertinebat, excepto ſtipe & Comitatu, ex eo nihil dimittentes, tradimus totum ex integro*. Quæ quidem repetuntur in variis Regum & Impp. Confirmationibus pag.22. Charta diviſionis Imperii Caroli M. *Has civitates cum ſuburbanis & territoriis ſuis atque Comitatibus, quæ ad ipſas pertinent.... accipiat Karolus*. [Bulla Frederici Imp.ad Heracleum Archiep. ann. 1157. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chr. col. 17. *Conceſſimus itaque præfato Archiepiſcopo . . . omnia jura regalia . . . in Abbatiis & in earum poſſeſſionibus, Monaſteriis. . . Comitatibus, foris, ducilis, mercatis, monetis*.] Charta Henrici II. Regis Angl.apud Rogerum Hoved. *Caſtellum de Notingham cum Comitatu*, &c. Matth. Paris ann. 1234. de Civibus Romanis: *Præterea Comitatum ſuum....metis novis & am-*

& amplis, jubente Senatore, voluerunt ſibi appropriare. Mox: *Iuſtra metas illas coninentur quædam prædia & etiam civitates & caſtra .... quas Comitatui ſuo aſſignare præſumunt.* Albertinus Muſſatus lib.10. c.2. *Ne licentioſior bis abutatur conceſſionibus, timendum eſſe & urbi & Comitatui.*

Hanc porro *Comitatus* pro territorio appellationem à Longobardis fluxiſſe tradit Otto Friſingenſis lib. 2.de Geſtis Frid.cap.12.*Cumque tres inter eos ordines i.Capitaneorum, Vavaſſorum, & plebis eſſe noſcantur, ad reprimendum ſuperbiam; non de uno, ſed de ſingulis prædicti Conſules eliguntur, neve ad damnandi libidinem prorumpant, ſingulis pene annis variantur. Ex quo fit ut tota illa terra intra civitates ferme diviſa ſingulæ ad commanendum ſecum dioceſanos compulerunt, vixque aliquis nobilis, vel vir magnus, tam magno ambitu inveniri queat, quin civitatis ſuæ non ſequatur imperium, conſueverunt autem ſingulis ſingula territoria ex hac comminandi* (ſ. commanendi) *poteſtate, Comitatus ſues appellare.* Hodie Itali *Contado*, villam, pagum, rus, vicum, vocant: unde *Contadini*, ruſtici, qui ex pagis aut ex rure ſunt. Academici Cruſcani: *Contado propriamente tutto il paeſe fuori della città che ſia ſotto al dominio d'eſſa.*

COMITATULUS, Exiguus Comitatus, in Diplomate Henrici I. Imp. apud Baron. ann. 1014.n.9. quo ſenſu uſurpaſſe Italos vocem, *Comitatus*, obſervavimus: *Quatenus . . . . quemdam Comitatulum, qui in valle Auxula infra ipſius Epiſcopatus parochiam adjacere dignoſcitur, prædictæ Eccleſiæ cum omnibus functionibus, quæ de ipſo Comitatulo publice parti pertinent, concederemus.*

COMITATUM, neutro gen. Joannes VIII.PP. in Epiſt.ad Boſonem: *Ideo rogamus, ut eorum Comitata in Provincia poſita...fecuriter habeant.*

4. COMITATUS, Dominium, *Seigneurie.* Lambertus Ardenſis: *Eo quod totus terræ Popelingharum Comitatus, & univerſi juris & denominationis poteſtas ad ipſum pertinebat.* Infra: *Hic unum polkinum vel buſſellum frumenti, hic duos vel plures, hic quantamcunque poſſeſſiunculam, hic quemcumque terræ alicujus Comitatum...obtulit.* Idem: *In primis arbores quaſdam quæ in Comitatu Gbiſnenſis Comitis....plantatæ erant, abſcindere cæperunt.* Charta Guillelmi Comitis Flandr. ann.1128. *Guillelmo Groſſa bominimeo, Comitatum manſionum ſuarum quas in Miniſterio S.Bertini poſſidet, benevole conceſſi & dedi.* Alia an. 1211. *Emerunt 2. menſuras marefci . . . ſcilicet in Comitatu, & in omni jure alio libere . . . poſſidendas.* Chronicon Andrenſe ann.1214.*Quoſdam bominesnoſtros de Hottingbem occaſione Comitatus diu & multum vexaverat. . . . calumniam remiſit, & eundem Comitatum, Eccleſiæ poſſidendum perpetuo conceſſit.* Idem Chronicon: *Coram nobis recognovit ſe quendam Comitatum, quem ſuper quoſdam bominescœnobii Andrenſis habuerat, ipſi cœnobio in eleemoſynam contuliſſe.* Charta Guidonis Comitis Pontivi in Tabul. S Judoci: *Dedi Eccleſiæ præfati Confeſſoris 7. aquatias apud Waben, & unam apud Stapulas, & Comitatum à mari uſque Montawis, &c.* Charta ann.1228. *Confirmo Eccleſiæ S. Bertini Comitatum totius terræ ſuæ apud Sawringhem.* Alia ann.1241. 14. *denarios cum omni Comitatu & dominio quod ibi habebam.* Charta Widonis Epiſcopi Ambianenſis: *Dimiſi totam advocationem & Comitatum ville Coſtencei, atque ſibi adjacentis territorii, excepto quod Milites ejus de ipſo Comitatu ſuo beneficio poſſidebant.* Charta Friderici Epiſc.Tarvanenſis an.1270.apud Miræum in Donat. Belg.c.120. *Ut ſit regalis, franca, ſine reſorto, aut Comitatu...villa S.Hermetis.* Ita veteres paſſim Chartæ in Hiſtoria Guin. pag.23.26.27.262. apud Malbrancum lib.8.de Morinis cap.46.85. lib.9.ca. 5.31.35.lib.10.cap.10.18.38.40.lib.11.cap.21.Miræum in Donat.Belg.lib.1.cap.65.lib.2.cap.25.56.57.in Diplom. Belg. lib.1. cap. 66. lib. 2. cap. 34. 41. 44. in Cod. donat. cap. 50. 68. 70. 75. in Hiſt. Francomerovingica p. 809. 810. 837. 880. 1026. 1028. 1031. 1036. 1048 apud Ubbon. Emmium in Groninga pag. 53. 54. 55. in tom. 2. Hiſt. Leod. p. 108. apud Ughellum tom. 5. Ital ſacr. pag.182. 245. &c. *Comte*, in Tabulis Gallicis. Charta Arnulphi Comitis Guinenſis ann. 1264. apud Duchenium: *A vendu Eſpellexe & le fons & le Comté, & toute le droiture, laquelle li devant dis Gilles avoit en iceluy.* Alia anni 1280. *Et en rente ke jou avoie à Campaignes, & en le Comée, & ès, rués & ès Communeez, &c.*

COMITATUS, pro ipſa quæ dominii jure penſitatur præſtatione interdum ſumitur. Charta Euſtachii Com. Bononiæ an.1112.apud Malbrancum lib.9. de Morin.ca. 35. *Ab omni Comitatu & omnimoda conſuetudine, necnon ab omni prorſus exactione liberam...terram, &c.* Alia Philippi Regis Franc.ann.1063.*Sex manſa terræ liberæ à Comitatu.* Alia Idæ Comitiſſæ Bonon. ann.1096. *Ab omni Comitatu & cenſu tributario libera.* Eadem habentur apud Miræum in Cod. Donat. piar. cap. 50. 68.70.75.

¶ 5. COMITATUS. *Illa militum multitudo, cui quis præeſt.* Barthii Gloſſ.ex Hiſt.Palæſt.*Noſtri vero obſidebant illam portam magno Comitatu, Podienſis Epiſcopus & Comes S.Ægidii.*Ibid.ex Alberto Agnenſi: *Et vere Solymannus cum omni ſuo Comitatu intolerabili eandem ſilvam ex fronte altera intraverat.*Item: *Balduinus adſumptis ducentis ſociis & omni civitatis pedeſtri & equeſtri Comitatu, caſtrum Samuſat eſt aggreſſus.*

6. COMITATUS, pro *Facultas*, Commeatus, Ital.*Comiato.* Vetus diploma apud Ughellum in Sulmonenſ. Epiſcop.*Ut Domnus Carolus Rex judicavit, & in ſuo Capitulare affixit, ut quæcumque femina poteſtatem habeat per Comitatum viri ſui res ſuas vendere*, hoc eſt viro ſuo Comitata, niſi legendum ſit *Comiatum*, quod puto. Vide *Comiatus*.

¶ 7. COMITATUS. Diploma Caroli Calvi ann. 843.inter Inſtrum.tomi 1.novæ. Hiſt.Occitan. col.79. *In villis, villaribus, in Eccleſiis, tam in donaticiis & traditionibus, quam etiam in empticiis & Comitatu.* Vereor ne pro *Comitatu* legendum ſit *Comparatu*, quod labore & parſimonia acquiritur: ſenſus belle cohæreret. Si retinendum *Comitatu*, ſuſpicor eſſe appendicem, Gall. *Dépendances*.

¶ COMITELLUS. Vide *Comitulus*.

COMITES, *Modioli, vel bumeruli*, Gloſſæ MSS.

1. COMITIA, Cometia, Comitatus, ſeu Comitatus diſtrictus, vel etiam Dominium, uti vox *Comitatus* ſumitur. [Acta dedicationis Eccleſiæ Monaſterii Rivipullenſis ann.997. Marcæ Hiſpan. col.917. *Dehinc veneranda ſuccedens* (Wifredi Comitis) *propago, ad prime divinis dapibus farta, imperialibus Comiciis ſublimata, Miro videlicet atque Sunianus, haud ſecus ac genitor augmentatores tutoreſque poſſeſſionum ejuſdem Cœnobii extiterunt.*]Charta Henrici Comitis Palatini Rheni an.1197.apud Browerum lib. 15. Annalium Trevir.& Freher.in Orig.Palat.1.part.c.11.*Nos à Comitibus de Spanbeim 650. marcas mutuo accepimus, & pro hac pecunia Comitiam in Meinevelde ex illa parte Moſelle ſuper petitione annonæ & denariorum & aliorum gueſtuum, eis in pignore dedimus.* Et infra: *Impignoravimus eidem Comiti pro eadem pecunia ſub eodem tenore villas quaſdam Engelſtad & Hedeneshem bas 2. villas cum Comitia pro 550. marcis.* Chronicon Epiſcopor. Mindenſium pag. 730. & 745. *Eccleſiæ Mindenſi in ejus gratiam donat Comitiam libera-*

rum in Steynwerd, &c. Charta Ludovici Comitis Palatini Rheni ann. 1273. apud Freherum par. 2. Orig. Palat. *Godfrido Comiti Seynensi Seynensem propter suæ probitatis merita & fervitia, ... Comitiam cum omnibus suis pertinentiis contulimus titulo feodali.* Vide eumdem parte 1. pag. 81. 82. *Comitia de Monte*, apud Cæsarium lib. 8. cap. 26. *Comitia de Rineck* lib. 9. cap. 48. Occurrit præterea in Speculo Saxonico lib. 3. art. 53. 64. in Jure feudali Saxonum cap. 36. in Chron. Aulæ Regiæ ca. 1. 5. 9. &c. in Hist. Archiep. Brem. ann. 1133. 1144. & 1350. apud Hermannum *de Lerbeke* in Chron. Comitum *de Schowenberg* non uno loco, Henricum Aquilonipolensem in Adolpheide cap. 3. & de Primordiis Lubicanæ Urbis cap. 2. in Chronico Mindensi ab H. Meibomio edito non semel, [in Diplomate Ottonis IV. Imp. ann. 1213. apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 841. Literis Volradi Episcopi Halberstad. ann. 1237. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 231.] *Comitia Palatina*, dignitas Comitis Palatini, in libro de Fundatione Monasterii Gozecensis pag. 229. Vide Notas nostras ad Cinnamum.

COMETIA, Eadem notione. Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 3. *Sub isdem ferme diebus.... Rusticus Desiderii Germanus Archidiaconatus officium in urbe Rutbena suscepit : Siagrius quoque hoc tempore Cometiæ indeptus est.* Helmodus lib. 1. cap. 50. *Adolphus accepit Cometiam terræ Nordalbingorum.* Adde Albertum Stadensem ann. 1106. 1112. 1123. 1138. 1139. Arnoldum Lubec. lib. 3. cap. 1. lib. 4. cap. 9. 11. 22. & Metropolim Salisburg. tom. 3. pag. 497. [*Comecia* in Charta anni 1225. apud Miræum tom. 1. pag. 742. col. 2.]

2. COMITIA, TIÆ, pro Curia generali. Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 30. *Dum præsatus Dux in civitate Ratisponensi celebrem postea ageret Comitiam, causa nostra coram principibus & optimatibus terræ nostræ, ipsis Advocatis astantibus pollenniter innotuit.*

¶ COMITIÆ, in Glossis Isid. *dicuntur tempora bonorum, quando dant honores; item ubi milites sunt.* In Pithœanis vero : *Cometiæ dicuntur tempora bonorum, quando dant honores, Comitia sibi milites sunt commeatus.* Quid ex hac confusione possit extricari plane non video. Græcius suspicatur harumce glossarum sutores fortean scripsisse : *Comitia dicuntur tempora bonorum, quando dant honores. Commeatus cibi militares sunt* ; quod commeatus annona sit, ut notum est. Melius divinet alter.

COMITIACUS, Dignitas, cujus formulam exhibet Senator lib. 6. Epist. 13. lib. 7. Ep. 31. Erat autem ille Vicarius *Principis* (officialis etiam dicti) in urbe Roma. Vide *Senator*.

COMITIANA, κομιτιανὰ, in Novella 8. Justin. cap. 2. pro *Comitiva*, vel *Comitatus*.

COMITIANI, Officiales *Comitis Orientis*, in l. 18. Cod. Th. de Cohortal. Sic etiam appellantur Officiales *Comitis domorum*, in Novella Justin. 30. c. 1. & 2. Concil. Calchedon. act. 10. p. 302. τὶς τῶν κομιτιανῶν παραμείνων ... Κυ ἐστὶ α ὐ τ ῆ ς.

COMITIARI, Colloqui, conversari cum aliquo. Isidor. in Glossi. *Comitare, loqui in Conventu, eundo, redeundo, & ambulando*; sorte *Comitiare*, [ut habent Excerpta Pithœana.] Ducta autem metaphora ab iis, qui *Comitiis* publicis interesse solent. Guillelmus Bibliothecarius in Vita Paschal. II. PP. *Comitiari cum excommunicatis, Rex, nosti nos non debere, nec posse, eo maxime, cum Comitiis tuis interesse non liceat, dum contingat abesse, qui omnium nostrum debent interfuisse primus*; ubi *Comitium* est colloquium. Vide Salmasium ad Tertulliani pallium pag 388.

¶ COMITIDA. Joannes Diac. in Vita S. Athanasii Episc. Neap. apud Murator. to. 2. part. 2 col. 1046. VIII. *Item, paravit duas conchas argenteas appendentes libras viginti, ex quibus una nomen Sergii exaratum habebat; fecit & Comitidas, quibus cantores per festivitates uterentur.* Ex sensu conjicit Cl. Editor, *Comitidas* fuisse quoddam vestimenti vel instrumenti genus, quo Lectores in Ecclesia utebantur. Forte posset analogium intelligi, ubi lectiones legebantur, quod *Comitida* dictum fuerit à *Comite*, seu Lectionario. Vide *Comes* 1.

¶ COMITISSA, Comitis uxor. Exstant Litteræ Avæ *Comitissæ* pro Cœnobio Rivipullensi, quæ datæ dicuntur XII. *Kal. Julii an.* VI. *regnante Ludovico Rege filio Caroli*; id est, Ludovici Pii, inquit Mabill. lib. 3. Diplom. cap. 1. num. 7. quæ si vera est interpretatio, hæ Litteræ ad an. 787. revocandæ sunt : octavo igitur sæculo usurpata vox *Comitissa*. Id confirmant Carmen de S. Brigita à Chilieno seu quovis alio exaratum eodem sæculo, inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 2. p. 304. & Charta Stephani Comitis, quam ex Chartario Parisiensi vulgavit Baluzius in notis ad Capitularia col. 1061. ubi hic habetur : *Ego Stephanus Christi humilis gratia Dei Comes, necnon & Amaltrudis Comitissa..... Actum . . . in anno* XI. *imperii domni Karoli gloriosissimi Augusti*, XLIII. *regni ejus in Francia*, XXXVI. *in Italia, sub Indictione* III. Occurrit eadem vox in Bulla Johannis VIII. PP. pro Monasterio Anianensi & in sequentis ævi instrumentis passim, maxime ab initio sæculi x. quo *Comitatus* cœperunt hæreditario jure possideri.

¶ COMITISSUS, an Vicecomes? Mabillonius narrat lib. 49. Annal. Benedict. ad an. 983. n. 38. Guill. Comitem Astaracens. & Arsi-Garsiam *Comitissum* multa prædia Simorrensi Monasterio restituisse; & lib. 50. n. 8. ad an. 988. eumd. Guillelmum Comitem prædicto Arsi-Garsiæ Comitissi quamdam Ecclesiæ S. Johannis Stauli partem vendidisse, quam tandem ambo sanctæ Dei Genitrici Mariæ Simorræ contulerunt.

COMITIVA, Comitis dignitas. *Sacri Patrimonii Comitiva*, in vet. Inscript. apud Sirmondum ad Sidonium : *Apparitor illustris Comitivæ sedit*, in Collat. Charta 2. i. Fortunatus de Vita S. Medardi cap. 6. *Pontificatus in Ecclesia culmen, & in privatis Comitivam honoribus exercuit.* Occurrit passim in Codice Theodos. & Justinian.

COMITIVA, Idem quod *Obsequium*, Comitatus, viæ, Italis *Comitiva*, *Compagnia propriamente che accompagna per honorare*; Gallis, *Suite*. Bromptonus in Henrico II. *Filio suo mandavit ut sororem suam & Comitivam ejus reverenter susciperet.* Henricus Rebdorf. ann. 1360. *Cum solemni Comitiva armatorum illuc venientibus.* Matthæus Paris ann. 1249. *Pro recuperatione & defensione jurium nostrorum tam in cismarinis quam in transmarinis partibus, ad quas nuper misimus Comitivam, &c.* Thwrocz. *Perrexit cum bona Comitiva militum.* [Chron. Trivetti apud Acher. tom. 8. Spicil. pag. 587. Edmundus Cantuar. Archiep. *in Comitiva sua fratres Prædicatores habebat continue.* Occurrit in Statutis Humberti Bellijoci apud eumdem Acher. tom. 9. pag. 241. in Maceriis insulæ Barbaræ tom. 1. pag. 255. Anecd. Marten. tom. 3. col. 77. Vita B. Coletæ, &c. Adde Litteras Officialis Paris. ann. 1324. è Chartulario Montis Martyrum, ubi *Comitiva* fumitur pro pompa funebri, Gall. *Convoi*; *Item legavit unam caudam vini sufficienter ad potandum illius, qui sibi die obitus & die sepulturæ suæ facient Comitivam.*]

COMITIVÆ, etiam dictæ Prædatorum militarium Cohortes, quas vulgo *Societates* appellabant. *Comitiva*, Bri-

Brigatæ, Compagnia di Gente, Italis. Bulla Urbani V. PP. apud Waddingum an. 1364. n. 12. *Impietas quorundam virorum crudelium, quos sub titulo Comitivarum, seu Societatum immanitas congregavit.* Alia an. 1365. n. 2. *Literas ipsas & processum, quem contra Comitivas impias fecimus vobis, per harum bajulum destinamus.* Bulla Gregorii II. apud eumdem an. 1373. n. 8. *Ne faciant Comitivas ... fuis colligatis & fidelibus moriturus.* Thomas Walsinghamus an. 1366. *Interpellaverunt auxilium Regis Angliæ contra magnas Comitivas quæ debaechabaniur in Francia, &c.*

COMITIUM, Placitum. Charta an. 1123. apud Hieron. Vignerium in Stemmate Alsatico p. 110. *Cartam D. Leonis PP. & avi sui Gerardi fecit legere coram se ac Principibus suis, quæ nihil quæstus Advocatis in familiam S. Crucis ostendit, nisi tria Comitia per annum, in quibus quidquid judicio vel decreto Scabinorum, contentionaliter fuerit conditionatum, duas partes Abbatis Villicus, tertiam partem accipiet Advocatus.* Vide *Advocatus, Comitiare*, & Comitatus 1.

COMITORES, apud Catalanos, [Ruthenos & Gabalos,] dicuntur, qui in ordine Militiæ seu Vassalatus post Vicecomites, & ante *Vavassores*, recensentur in Actis Antiquis. Usitici Barcinonensi. MSS. cap. 2. *Qui interfecerit Vicecomitem, vel vulneraverit, sive defonoraverit in aliquo, emendet eum, sicut duos Comitores, & Comitorem sicut duos Vavassores.* Cap. 19. *Placitare vero debent cum Comite Vicecomites, & Comitores, & Vavassores sui, necnon Milites ubicumque eis mandaverit infra suum Comitatum.* Cap. 71. *de Curia Principis: sunt in ea Principes, Episcopi vel Abbates, Comites & Vicecomites, Comitores & Vavassores, Philosophi & sapientes, atque Judices.* Vox etiam nostris nota. Tabul. S. Eparchii Inculism. fol. 75. *Comitores de Lugerac prius condonaverant Deo & S. Eparchio illum mansum de Chasenilla, &c.* Adde fol. 123. [Vide *Comdorii*.]

COMPTORES, in Charta Philippi Regis Franc. an. 1306. pro Ecclesia Mimatensi, in Regesto Philippi Hutini Regis Fr. fol. 55. *Et super Barones, Comptores, Castellanos & alios nobiles, &c.* Ita fol. 56qq. Et in Tabulario Celsiniacensi. *Petrus Monachus de Cazlada acquisivit in gradu totum censum de obedientia S. Maximini: videlicet de annona, & de denariis, & de uno de Comptoribus de Murol, de Petro Comptor, & de uxore Calixti, & donavit ipse Petrus Monachus propter hunc censum ad supradictos Comptores 60. solidos Claromontenses ad unumquemque 20. solidos.* [Narratio de constructione Monasterii S. Flori apud Stephanotium Fragm. Histor. MSS. tom. 4. *Amblardus de Brezons vocavit Amblardum Comptorem, & dixit ei ... de qua re respondit Comptor Amblardo &c.* Pluries ibi legitur indiscriminatim *Comptor* & *Comtor*. Instrum. to. 2. novæ Gall. Christ. col. 89. *Hugo Episc. Claromont... accepit hominium Ademari Comptoris an.* 1239. Et. col. 91. *Nobilis vir Guillelmus Comptor dominus de Apchonio recognovit Episcopo castra d'Apchon & de Vaulmieres cum pertinentiis, &c.* an. 1267.] Vide quæ de ejusmodi *Comitoribus* commentatur Andreas Boschus in Catalan. p. 317.

¶ COMTOR. Chartular. S. Illidii Claromont. ex Charta *Chastel Comtors* an. 1215. *Ego Chastel Comtors de S. Niteri* (Nectario) *posui in pignore decimas, quas ego emi de Milo Danglars, Monasterio S. Illidii.*

¶ COMTORIA, Dignitas & feudum *Comitoris*. Sacramentalia Arnalli Vicecomitis de Castro-Bovo, & Ermengaudi Comitis Urgellensis an. 1185. in Appendice Marchæ Hisp. col. 1380. *Et ego Ermengaudus præfatus Comes dono & laudo & concedo illam Comtoriam, & castra & honores de Cabozed cum omnibus quæ ad illum jure pertinent; & precor & mando & admoneo te, ut non accipias illam Comtoriam & castra & honores per alium dominum nec per aliud seniorem nisi per me, & dones mihi potestatem de ipsis castris prænominatæ Comtoriæ, sicut mos est dare potestatem castrorum, & facias mihi illud servicium, quod antiquitus Comitores de Cabozez faciebani anteceſſoribus meis, secundum quod illa tenuerint. Et ego A. Vicecomes de Castro-Bovo accipio præfatam Comtoriam per te, & convenio & promitto tibi, ut faciam illud servitium de illa, quod exire debet, & non faciam alium dominum, nec alium seniorem, neque accipiam illam per alium nisi per te, & donem potestatem.*

COMITULUS, Comitellus, *Parvus Comes*, Joannis de Janua.

¶ 1. COMITUS, Præfectus navis. Vide *Comes, Comitus*, in *Comes* 2.

2. COMITUS, [Liber Ecclesiasticus.] Vide *Comes* 1.

¶ COMIXIUS, *Verbosus, loquax*. Gloss. Isid. in Pithœanis est *Camixtus*, nobis ut Græcio, æque aut ignotum, aut corruptum, nisi forte dictus fit *Commixus*, à *Comitiari*, Colloqui, de quo supra.

¶ COMLIBERTI. Vide *Colliberti*.

COMMA, Commaticus. Gloss. Isid. *Commatibus, disciplinis, Commaticus, versificator.* [An huc referri potest *Coma*, quod legitur in Vita MS. sancti Wenvaloei fol. 85. *Hujus autem Commatis, & secundum historiam & secundum etiam interiorem sensum prudentissimus rimator.*] Vide infra *Commaticus*.

¶ COMMACINUS. Vide *Comacinus*.

¶ COMMAGENUM, f. Species fructus. Locum vide in *Rosum*.

COMMALLIOLARE, Malleo in ære incidere. Hygenus: *Quicunque modus limitem excedit, Commalliari debet.*

COMMANDA, Commandaria, &c. Vide *Commenda*.

¶ COMMANDUS. Vide in *Commendatus*.

1. COMMANENTES, Dictæ mulieres, quas Concilia συνοίκους vulgo vocant, in veteri Cod. apud Henric. Valesium ad l. 7. Euscbii c. 30.

2 COMMANENTES, Manentes, incolæ. Donationes factæ Ecclesiæ Salisburg. c. 8. *Tradidit villam ... Commanentes 30. cum sylva & venatione.* Vide *Manuarii* post *Mansus* & *Manentes* suo loco.

COMMANENTIA, Mansio, *Demeure*. Philippus Eysteltensis in Vita S. Willibaldi cap. 20. *Unanimi benignitate consenserunt, ut cum ipsis & inter ipsos, quanto tempore vellet, Commanentiam & consortium haberet.* [Peregrinus Monachus lib. 1. Speculi virginum: *Cum in hoc sæculo huic Commanentiæ non parum periculum sit, si timor & amor Christi non intercesserit.* Occurrit iterum in Vita B. Willelmi Abb. to. 2. SS. Julii p. 158.]

¶ COMMANERE, Una manere, habitare. Legitur apud S. Augustin. lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. Macrobium lib. 6. Saturn. cap. 8. & Thomam *Madox* Formularis Anglic. pag. 275. &c.

¶ COMMANES, Idem qui *Commanentes* seu *Manentes*, Inquilini, coloni, vel *Cotmanni*, Rustici qui in *Cotis* seu tuguriis & mansiunculis habitant. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 28. v. *In Dineslai .... habemus homines 8. quisque tenet dimidiam virgam .... & 6. Commanes, qui tenent duas virgas, & operantur duos dies & tertia die arant, & dant quisque 8. denarios.* Vide *Cota*.

¶ Commanes-Land, Possessiuncula, quam colunt *Commanes* ab Anglo *Land*, Terra, possessio. Idem Chartular. Cadom. loco citato: *Godefone tenet 1. Commanes-Land .... Alius tenet dimidiam virgam & unum Commanes-Land, & dat per annum 7. sol ... David Clericus tenet 1. Commanes-Land.*

COMMANIPULARIS, *Simul cum alio manipularis*, Joanni de Janua. Gildas de Excidio Britan. *Sanguina-*

narios, superbos parricidas, Commanipulares, & adulteros, Dei inimicos. Commanipulones, & Commanipulatio, apud Spartianum in Pescennio nigro. [Gloss. Isidori, *Commanipularis, Conscius, Collega*. Papias *Commanipularius, Conscius, Collega*. Græv. mallet, *Conscius*. Tacitus usus est voce *Commanipularis*, quæ ignota est purioris Latini amatoribus. Hi constanter usurpant *Manipularis*, ut Tacitus ipse non semel.]

¶ COMMANIPULUS. Vetus Inscriptio apud Gruter. 46. 10. *Regressi cum Commanipulis libentes votum solverunt*. Et 532. 1. *Titus Commanipulus & heres ejus*, &c. Et 551. 4. contracte *Commaniplus*.

¶ COMMARA. Charta Roberti Nannet. Episcopi Histor. Britan. col. 348. *De oblationibus & confessionibus à Cowmaris post Pascha habitis Presbyter quartam partem habebit, Canonici & Monachi tres*. Lobinellus in Glossario Gallice reddit *Commere*, Commater; an bene?

¶ COMMARCA, COMARCHA, ut mox *Commarchia*. Præceptum concambii Lotharii Regis cum Olberto an. 861. apud Marten. to. 1. Collect. Amplissi. col. 177. *Dedit itaque prædictus Olbertus ad partem fisci nostri in Comitatu Juliacensi in Commarca Barbunbach curtilem cum arboreta unum, ac de terra arabili & prata jugera* 34. Chron. Parmense ad an. 1281. *Et tunc fuit ordinatum per Commune Parmæ, quod datium solveretur ducentibus blavam de alieno episcopatu ... & ob hoc flabant Notarii pro Communi in Comarchis, qui faciebant publica instrumenta de dicto blado conducto de alieno episcopatu*.

COMMARCHIA, Confine, limes, Gallis, *Frontiere, Comarque*, in Consuet. Solens. tit. 14. art. 27. Wibertus in Vita Leonis IX. PP. cap. 14. *Odonem vicinæ Commarchiæ Francorum Comitem in B. præsulem concitavit*. [Histor. Mediani Monasterii pag. 239. in Excerptis Joannis à Bayono de Abbatibus hujus Monasterii: *Quia illud oppidum in trium finibus regnorum, quas Commarchias vocant, positum, argenti pondera quæ Marchæ Francicæ vocantur, Francigenis solvebat*.] Leges Alfonsinæ seu *Partidæ*, part. 2. tit. 1. lege 11. *Marqués tanto quiere decir como señor de alguna gran tierra que esta en comarca de Reynes*. Vide Papebrochium to. 3. Maii p. 418.

COMMARCHIANI, Quorum *marchæ* vicinæ sunt. Hist. Erchemberti n. 32. *Invitatus itaq; Ludovicus Cæsar ... à Beneventanis, Capuanis, cunctisque Commarchianis ad tuitionem patriæ perditæ*, &c. Occurrit in Lege Bajwar. tit. 11. §. 5. tit. 16. §. 2. tit. 21. §. 11. & in Chronico S. Vincentii de Vulturno p. 695.

COMMARCUS, seu COMARCHUS, ut habet Jo. de Janua, *Princeps super Comites*. Gloss. Lat. Gall. *Commarchus, Prince ou Comte*.

¶ COMMARCANEUS, apud Joan. Diaconum in Actis S. Isid. Agricolæ n. 13. to. 4. SS. Maii p. 518.

COMMARCUS. Tabular. Deipar. Santonens. *Matrona nomine Hildegardis mater Commarci Santonice civitatis nobilissimi Viri, fecit piscationem in flumine Carentæ super montem & tenuit eam cum filio, usque quo Francos tenuit Commarcum in capitolio in prehensione sua captivum & compeditum, quem Fulco Comes veniens Santonas, secundum seniorem patriæ judicium liberavit*. Infra vero *Commarcus* is vocatur *Gaufridus cognomine Martellus*, &c. Vide tom. 4. Analect. Mabillonii p. 358.

¶ COMMASCULARE, Firmare, roborare, mascula quadam virtute perfulcire. Apuleius Milesi. 2. p. 290. *His cognitis animum meum Commasculo*. Macrob. Saturn. lib. 7. cap. 11. de Servio: *Commascula frontem, & sequestrata verecundia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiscum libere*.

¶ COMMASSARE, Massare, in unam *massam* coagmentare, Gallice *Reduire en une masse*. Venerab. Beda: *Spiritus Sanctus verbi glutino Commassata animam do formavit, & forma distinxit*.

¶ COMMASTICARE, Mandere, dentibus terere, Gall. *Macher*. Macer Carmine 2. 15.

Ægilopas curat, si quis Commasticet illam.

Et Carmine 4. 8. *Commasticatæ frondes*.

COMMATER, Mulier dicitur esse ei, cujus filium vel filiam de fonte baptismatis suscepit: vel è contra, mulier *Commater* est illius qui filium suum aut filiam suam de fonte baptismatis suscepit. Lex Longob. lib. 2. tit. 8. §. 5. *Nullus præsumat Commatrem suam ducere uxorem*. Ita in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 100. lib. 6. cap. 316. Aimoinus lib. 3. Histor. Franc. cap. 6. *Non potero te habere conjugem, cum Commatris adepta sis nomen*. Andreas Silvius in Chron. Marcianensi: *Domina mea, ex filia baptizata, Commater tua effecta est*. Vide Concil. Rom. sub Gregorio II. PP. can. 4. Petrum Damian. lib. 2. Epist. 15. &c. *Commater spiritalis tam de sacro fonte, quam de confirmatione*, in Responsis Stephani II. PP. cap. 4. & in Concilio Wormatiensi ann. 868. cap. 34. in Conciliis vetantur Monachi pueros de fonte baptismatis suscipere, *Commatres habere*, aut *facere*, apud S. Gregorium lib. 3. Epist. 40. in Concil. Autisiod. cap. 25. in Addit. Cap. 1. cap. 16. [Occurrit non semel in Statutis MSS. Augerii II. Episc. Conferan. ann. 1280.] Vide Filefaci Selectа lib. 1. cap. 3.

COMMATERNITAS, Affinitas inter *Commatres*, apud Hoelemium in Adolpho Markano cap. 3.

COMMATICUS, Incisus, brevis, ex Gr. Κομματικός. Gregorius III. PP. in Pœnitent. *Hanc Epistolam Commatico sermone perstrinximus*. Vide S. Hieron. Epist. 89. c. 2. & Epist. 21. [supra *Comma* & infra *Commenta*.]

¶ COMMATRINA, ut *Commater*, Gall. *Commere*. Vita B. Notgeri Balbuli ro. 1. SS. April. p. 589. D. *Si Commatrina sua domi sit*, &c.

¶ COMMATRONA, Matrona, Domina. Tertull. ad uxorem lib. 2. c. 6. *Nam quanto dives aliqua est Commatrona nomine inflata, tanto capacem oneribus suis domum requirit*.

COMMEARE, Iter facere, non semel in Cod. Th. leg. 16. 23. 27. de Cursu leg. 6. de Curiosis, &c. Breves *Commeare* dicuntur in leg. 2. eodem Cod. de Bonis vacant. cum mittuntur. *Commeandi officium*, id est, navicularii leg. 27. eod. Cod. de Navicul. *Frequentet maritimos Commeatus*, in leg. 7. eod. Cod. [Verbum *Commeare* Terentio notum est & Ciceroni.]

¶ COMMEATALIS, Miles cui dabatur *Commeatus*, seu pars sibi contingens ex alimentis publicis. Justinianus Cod. de Offic. Præf. Præt. Africæ lib. 2. §. 9. *Et nullum audeant Duces vel Tribuni Commeatalem de ipsis dimittere, ne dum sibi lucrum student conficere, inculsodi tas nostras relinquat provinciæ*.

1. COMMEATUS, Idem quod *Comiatus*, de qua voce supra: Licentia, facultas rei alicujus peragendæ. Concilium Vernense ann. 755. can. 9. *Si quis Presbyter ab Episcopo degradatus ... aliquid in suo officio sine Commeatu facere præsumpserit*. Adde Concilium Compendiense an. 757. can. 3. 13. 16. Chrodegangum Metensem in Regula Canonicorum c. 15. Editionis vero Labbei c. 5. ejusd. Chartam ann. 763. apud Meurisium p. 167. Utuntur etiam Latini Scriptores veteres.

2. COMMEATUS, Scriptoribus Christianis, est vitæ prorogatio, seu facultas vitam producendi à Deo impetrata. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Domina soror, jam in magna dignatione es, tanta ut postulem visionem, & ostendatur tibi, an passio sit, an Commeatus*. Apud Palladium in Lausiacis cap. 86. Melania Evagrio letaliter ægrotanti impetrat à Deo κυρίου κομιάτου, ἢ προθεσμίας ζωῆς, vitæ prorogationem. Paulinus in Vita S. Ambrosii, Stiliconem & Magnates ad Ambrosium

sium ægrotantem missſſe scribit, qui *perſuaderent illi, ut sibi viuendi peteret à Domino Commeatum*. Marius Mercator l. Su' notat. c. 7. *S. autem Deus v. te Commeatum dederit, & ad vestra tlandos bos optimos libros tuos ... tempus indulserit, &c.* Paulinus Nolan. Ep. 16. [nunc 20. ad Dalphin. n. 2.] *Denique si Dominus Commeatum donaverit, ut ad eum usſitato ſolenniter nobis tempore recurramus, &c.* [Idem Epiſt. 50. novæ edit. ad S. Auguſtinum n. 14. *Præſtante mihi ac tibi Commeatum dierum Chriſto*. Et Epiſt. 13. ad Pammachium num. 8. *Qui ſpirantis adhuc filii Commeatum poterat impetrare*.]S. Fulgentius Epiſt. 1. de Conjugali debito : *Sic ſum repentina corporis ægritudine correptus, ut febrium violenta nimietas Commeatum mihi vitæ præſentis auferret, niſi verus animarum corporumque medicus .... dignaretur medicinæ ſuæ largiri ſubſidium*.

3. COMMEATUS, pro Refectione . Concilium Æthamenſe an. 1009. can. 1. *Canonicis bonor fuerit, ſi Commeatum in Refectorio, ſomnum in dormitorio capeſſentes, Monaſterium teneant in caſtitate juxta Regulæ ſuæ rationem, & ut juſtum eſt*.

¶ 4. COMMEATUS. Vectigal tranſeuntium. Summa proventus Monaſterii Centul. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 104. *De mercato per hebdomadam 40. ſolidos, de Commeatu per hebdomadam 20. ſolidos*.

¶ COMMEMBRATUS, Conjunctus ut membrum corpori. S. Paulinus Ep. 44. alias 31. n. 4. *Commembrata in Domini corpore fidei compago*,

¶ COMMEMBRIS, Ejuſdem corporis membrum. Guibertus lib. 2. de Pignorib. Sanctorum cap. 3. §. 1. *Si enim à qualibet digne percipitur* (Chriſtus in Euchariſtia) *quid aliud quam ſummo illi Capiti cohærentem, per ſui ipſius quam ſuſcipit carnem, illico Commembris efficitur*. In Epiſtola Nuncupatoria ad eoſdem libros idem Guibertus habet : *Cibijius in cælo ſuos ſibi Commembres unit*. Vita S. Columbæ Abbat. to. 2. SS. Junii p. 225. *Quia Dominus Auſtrum nunc in Aquilonarem convertet flatum, noſtros de periculis Commembres trahendum*.

COMMEMORARE, pro *Commonefacere*, admonere, ad memoriam revocare, crebro utitur ſanctus Auguſtinus lib. de unitate Eccleſ. cap. 11. lib. poſt Collat. c. 20. lib. 1. contra Creſcent. c. 38. &c.

1. COMMEMORATIO. Hanc vocem uſurpant Latini Patres pro ea recitatione nominum eorum quos *Fideles* vocant, quæ fiebat in ſacris Miſſæ Liturgiis. Avitus Viennenſis Epiſt. 4. *Quos ſi ab ſque capitalibus culpis, in uſu conjugalis eopulæ dies ſuprema reci piat, nec damnatione dignos putamus, nec à ſacrificio Commemorationis excludimus*. Adde Epiſtolam 11. ſub finem. [Græci μνημόσυνον vocant.]

¶ 2. COMMEMORATIO, Anniverſarium, ſeu officium pro defuncto celebratum. Teſtamentum Bertichramni apud Mabill. to. 3. Analect. pag. 117. *Quidquid exinde tributum aut in ſuffragium annis ſingulis poterit obvenire, medietas ex hoc quando fuerit mea Commemoratio, aut in veſtimentum aut in aurum erogetur*. Teſtament. Bernardi Domini de Turre apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 498. *Item lego omnibus Sacerdotibus qui interveruni primæ Commemorationi, quæ fiet poſt mortem meã pro anima mea, cuilibet tres ſolidos & unum denarium*.

¶ COMMEMORATIO ANIMARUM. Vide in voce *Anima*.

COMMEMORATIONES DEFUNCTORUM, in Concil. Bracarenſi can. 39. Vide *Dypticbum*.

COMMEMORATORIUM, Optato Milevitano l. 1. idem eſt quod *brevis*, ſyngrapha, libellus. Hadrianus PP. Epiſt. 71. Cod. Carolini : *Obtuli nobis Commemoratorium, ut aſſerebat, veſtræ Excellentiæ exaratum, ſcilicet de electione Epiſcoporum Ravennatis Eccleſiæ*. [Ambroſ. de Offic. cap. 25. *Sit nobis vita majorum diſciplinæ ſpeculum, non calliditatis Commemoratorium*, hoc eſt, Inventarium. Vide Barth. Adv. 35. 22.]

1. COMMENDA, Depoſitum. Curia Generalis Cataläniæ in Villa Montiſſoni an. 1289. ſub Alphonſo Rege Aragon. MS. *Statuimus quod aliqui homines non poſſint capi vel retineri in perſona pro aliquo debito, niſi eſſet Commenda*. Charta Jacobi Regis Aragon. an. 1304. *Scriptura Commendæ ſeu depoſiti*. [Literæ Ludovici X. Franc. Reg. an. 1315. *Cum datum ſit nobis intelligi, quod Judei fuerunt à regno noſtro ejecti, bonaque eorum ad manum noſtram per gentes noſtras poſita, plura de bonis Judeorum ipſorum in inventariis ſuper hoc confectis ſcripta non fuerunt, Commendeque & accuſationes* (factiones) *dictorum Judeorum recolate, &c.* Charta Eccleſiæ Anicienſis an. 1312. *Andreas Chaberti Donatus Hoſpitalis levavit in Arragonio & aliis locis, ſe dicens eſſe Procuratorem Eccleſ. Anic. licet non eſſet, mangometas, Commendas, legata, helemoſinas factas Eccleſiæ prædictæ*. Vetus Poeta MS. è Bibl. Coisliniana :

11. mile beſans li bailla,
En ſon voyage s'en alla :
Si toſt comme il pot repaira,
Sa Commandiſe demanda.]

Vide Foros Aragon. l. 1. tit. de Immunitate Eccleſiar. Geſta Innocentii III. PP. pag. 106. Columbum in Manuſcta lib. 2. num. 42. Foros Morlanenſes cap. 11. apud Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 5. cap. 1. Foros Jaccæ apud Blancam in Comment. rerum Aragon. p. 595. [Van-Eſpen. part. 1. tit. 31. cap. 7. Acherium Spiceleg. tom. 6. pag. 34.] &c.

¶ 2. COMMENDA, COMANDA, vel COMMANDA, Societas mercatorum, qua uni ſociorum tota negotiationis cura *commendatur* certis conditionibus, Gall. *Societé en Commendite*. Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 19. *de ſocietatibus & Commandis : Conſtituimus, ut ſi quis alicui pecuniam, aut rem aliquam in ſocietate vel Commanda ad certum viagium cum ea faciendum ad aliquod locum nominatum dedit, vel conceſſit, &c.* Paſſim occurrit ibi, ut cap. 20. 21. 22. 23. & 24. ejuſd. libri, & cap. 16. lib. 2. §. 11. Vide *Commendator* 1.

3. COMMENDA. Dare in *Commendam*, vel *Commendare*, Prædia, ac beneficia Eccleſiaſtica vel Monaſtica ſæcularibus vel aliis fiduciario jure concedere. Gloſſ. Græc. Lat. παρακαταθήκη, *Commendatio*. Παρακαταθέσθαι, *Demando, Commendo*, παρατίθημι τῳ φυλακτέον, *Commendo, depono*. Luithprandus lib. 4. cap. 3. *Commendavit illi, ſeu, quod verius eſt, in eſcam dedit Eccleſias*. Tabularium Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis Ch. 13. *Vetamus autem, ut nullus homo aut femina in ipſum famdiclum aladem guardam nec Commandam neque nullam ultam non habeant, niſi ſolus Dominus, & beatiſſima virgo Fides, & Monachi Conchacenſis Monaſterii*. Ch. 29. *Et illum meum aladem, quæ habeo in Sentres, & tota Commanda, & boſcos, & prator, &c.* Ch. 250. *Illam terram de Condadenſe, quæ eſt S. Salvatoris & ſanctæ Fide de Conchas, mittimus in Commanda Bernardo de Najage, & filio ſuo Umberto, &c.* Radulphus de Diceto an. 1176. *Eccleſiam Carnotenſium indulgentia Domini Papæ tempore longo Commendatam obtinuit*. Vita Benedicti XII. PP. *Revocavit omnes Commendas factas per prædeceſſores ſuos de Eccleſiis Cathedralibus, & Abbatiis, quibuſcumque perſonis, Cardinalibus & Patriarchis duntaxat exceptis*. Chronicon Senonienſe c. 20. *Omnes obedientias fere ita ſibi retinuit, ut nullus Monachorum ſtatum Monaſterii ... ſcire poſſet ; unde in aliis locis quæcumque habebat, Commendabat*. Atque ita vox *Commenda* accipi debet to. 13. Spicilegii Acheriani p. 355. Vide Ingulphum p. 871.

¶ IN COMMANDUM MITTERE, Eodem ſignificatu. Chartularium Matiſconenſe fol. 150. *Gislebertus Me-*

ne-

uetarius in Commandum misit vineam sitam in Fontanillas Canonicis S. Vincentii, eo tenore ut si eam vendere necesse habuerit, nulli liceat eam vendere nisi dictis Canonicis.

Commendarum auctorem fuisse ajunt Leonem IV. PP. sed qui eum ab hoc abusu eximere conantur, eas revera excogitasse propter irruptionem & invasionem Saracenorum, & depræ dationem Siciliæ, & maxime partis Italiæ. in gratiam Episcoporum & Clericorum, qui suis Ecclesiis pulsi erant: factumque postea ut abusus iste longius serpserit & propagatus fuerit.

☞ De hoc abusu vehementiori stylo multa scripsit Auctor libelli cui titulus. *L'Abbé Commendataire*. Insimulari non potest Gregorius Mag. Sanctissimus Pontifex, qui Ecclesias propriis Præsulibus orbatas plerumque commendavit Episcopis vicinis, aut exulibus concessit administrandas, dum eis legitimum propriumque providere pastorem, exsulesque propriis redderet Ecclesiis. Sed longe alia fuit ratio commendarum, fecundæ stirpis Regibus in Francia imperantibus. Tum non solum Episcopis plures Ecclesiæ, sed laicis etiam potentioribus commendabantur Monasteria à suis *Commendatariis* plerumque exspolianda. Cessavit ille abusus, huicque novæ successerunt *Commendæ*, non ad spiritalem Ecclesiæ, sed ad temporalem *Commendatariorum* utilitatem excogitatæ. Juxta Leonis X. Papæ cum Francisco I. pactionem Rex Franc. defignat *Commendatarios*, quibus Abbatias vel Prioratus conferat Romanus Pontifex, hac in re pro auctoritate sua *Commendatarios* solvens antiquis canonibus, qui hujusce modi commendas non patiebantur. Verum notior res est, quam ut in illa exponenda diutius immoremur. Vide *Commendatarius*.

COMMENDARI dicebantur prædia, vel feuda, quæ ad vitam & ad tempus utenda alicui concedebantur. Pactus Legis Salicæ tit. 72. *Si quis alteri avitam terram suam Commendaverit, & ei noluerit reddere*, &c. Wil. Malmesbur. lib. 2. de Gest. Reg. Angl c. 7. *Provincia quæ vocatur Cumberland, Regi Scotorum sub fidelitate juris jurandi Commendata est*. Vide Henricum Huntindon. lib. 5. p. 355. Hugonem de Cleeriis, &c. Guillem. de Podio-Laurentii cap. 40. *Comes Tolosanus dictam terram ... Comiti Fuxensi tenendam tradidit ex Commenda, reddendaque ei quandocumque requireret sine mora, & eam in vita sua tenuit usque modo*. Adde cap. 45. Charta an. 1218. in Regesto Carcassonensi fol. 9. *Noverint, &c. quod nos Amalricus Dei Providentia Dux Narbon. Comes Tholos. & D. Montis fortis tradimus in Commenda dilecto & fideli nostro Stephano Ferriol castrum de Monteastruc, salvo in omnibus jure nostro, & ipse sub sacramento nobis facto ab ipso, nobis promisit quod in castrum illum non receptabit Pontium Mancrii vel aliquem aliii de inimicis nostris, &c. Et ego Stephan. Ferriol recognosco me recepisse castrum de Monteastruc de Commenda dicti D. mei Amalrici, ... salvo in omnibus jure suo, & promisisse ei sub juramento homagii à me sibi facti, quod in dicto castro, &c.* Alia Charta Bernardi de Mercorio mens. Januar. an. 1216. *Not. fac. &c. quod D. Ludovicus Rex Franc. &c. mihi concessit castrum suum Gredonense cum omnibus pertinentiis ejus, & cum omnibus illis quæ pertinent ad Vicecomitatum Gredonensem tenenda de eod. Dom. Rege per totam vitam meam, & post decessum meū hæc omnia ad ipsum ... revertentur*. Diplomatis titulus ita concipitur, *De recognitione D. Bernardi de Mercœia de Commenda Castri & Vicecomitatus de Greiza ad vitam suam à Dom. Rege sibi tradita*. Ejusmodi *Commendarum* aliæ habentur formulæ ac diplomata in eodem Regesto fol. 38. & in Regesto Viennensi fol. 59. [Instrum. anni circiter 1297. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 453. *Quo facto Episcopus reddidit ei dictas claves, deinde: Commendo vobis istas claves & custodiam reponis vobis de Turre; quousque nos vel successores nostri huc venientes, eas à vobis requiramus; qui Dominus eas hoc modo recepit*. Instrumentum anni 1394. quo Maria Regina & Comitissa Provinciæ mittit *F. d' Arcussia* in fiduciariam possessionem locorum *Auzet, Salignac, &c.* Camera Comput. Provinc. Regest. *Armorum* fol. 70. *Tradimus & assignamus ac damus, concedimus & donamus, ac pro se ac suis transferimus in eumdem in tenesnem & Commendam*; id est, lege fiduciariæ possessionis & non definitivæ seu absolutæ: quare in altero Instrumento anni 1490. quo Carolo VIII. ejusdem *Arcussiæ* successores in absolutam mittit illorum locorum possessionem, eadem loca dicuntur *Terres laissees en tenue, & Commende*.] Willelmus *Guiart* in Philippo Augusto:

Si ravoit en sa Commandie
La Duchè de Normandie.

Ut plurimum autem commendabatur feudum à vasfallo, cum in longinquam aliquam expeditionem, aut peregrinationem, non continuo reversurus, pergebat: ut esset qui eo absente & militiam, & alia feudalia servitia Domino exhiberet, ne in commissum eorum defectu feudum caderet. Bisariam vero commendabatur feudum a vasfallo: interdum enim Domino ipsi, quandoque extraneo. Prioris Commendationis meminit Tabularium Monasterii Longi-Pontis in diœcesi Parisi. *Dom. Guido Trossellus, postquam terram suam in manu Dom. Ludovici Commendavit, eum subnixe rogavit, ut Ecclesiam sanctæ Mariæ de Longoponte ejusque habitatores custodiret, & omnes consuetudines & res quas ubique habebat, sicut in diebus suis, & decessorum suorum tenuerat, liberas & immunes esse concederet. Cujus precibus cum omni humilitate Dominus libentissime annuit*, &c. Charta Ottonis Ducis Meraniæ, & Comitis Burgundiæ an. 1225. in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 313. *Nos non possumus Commendare Comitatum Burgundiæ alicui, neque ponere extra manum nostram, nisi in manum Comitis Campaniæ*.

Prioris istius Commendationis rationem pluribus exponunt Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. c. 182. *Qui se veaut partir dou pais, ou en oucune autre maniere laisser fon Fiè, il le doit commander au Seignor: car la Commande est plus seure shose; & mains y a de peril que l', extraict, par tel raison que fe bome commande fon Fiè, par l'assise & l' usage du Roiaume de Hierusalem, il le peut ravoir après un an & jour, toutes les fois que il le requerra; jans autre amende que le Seignor y peut avoir, se il ne li comandoit au point que il fu femons d'aucunes de femonces, que après fon dites, par que on pert fon Fiè toute plevine qui en dessaut, & se le Seignor l'a en fa main par la comande, & aucun autre fe veaut mettre, le Seignor le li doit garentier, que autre ne s'y met. Et qui commande fon Fiè au Seignor, ou à fon bailli, par l' assise & l' usage dou dit Royaume, le Seignor, ou le bailli à qui lon le comande, le doit recevoir, ou dire que il ne veault le Fiè recevoir, se Court ne l' esgarde que recevoir le doie, & dire aucune raison pourquoi. Car il est plus seure chose au Seignor de recevoir le par esgart de Court, ou par connoissance, que autremente*, &c.

Non poterat tamen vasfallus feudum suum domino Commendare, cum ab eo ad aliquod servitium erat submonitus: quia commendatio ista dolo facta præsumebatur. Infra: *Ne il ne le peut comander par raison, puis que il est femons de fervice, tant com celle femonce dure*. Quod c. 255. & 256. pluribus exponitur. Ratio autem quare vasfallus commendatum domino feudum ab eo repetere non poterat, nisi post annum exactum ea erat, ut nullum domino ejusmodi commendatio damnum afferret, & ut dum feudi reditibus fruitur, suis sumptibus

bus, si aliqua necessitas urgeret, quempiam qui feudum deserviret, præficere: unde si dominum intra anni curriculum contingeret decedere, licebat hæredi reliquo anni tempore feudum commendatum tenere; ut è contra, si vasallus intra annum fato fungeretur, illius hæres feudum, nisi exacto anno repetere non poterat. Deniq, licet ad plures annos feudum posset commendari, ea tamen commendatio vasalli vitam non excedebat.

Atque hinc percipimus, cur Guillelmo Episc. Parisiensi, in Terram Sanctam profecto, anno 1102. Ecclesiæ Regalia in manu Regia remanserint, cum quoad spiritualia vicarios constituisset, uti docemur ex Tabulario Mauriniacensi ch. 90. in qua hæc habentur: *Hanc rem confirmaverunt Stephanus Archidiaconus, Fulco Decanus, Rainaldus Archidiaconus, in quorum manu Guillelmus Episcopus dimisit curam & providentiam Episcopalium rerum.* Et sub finem: *Tempore, quo hæc firmata sunt, erat in Hierusalem Guillermus Parisiorum Episcopus, & Episcopatus erat in manu Philippi Regis, qui benigno animo hæc omnia concessit, & regali auctoritate firmavit, &c.*

Jure denique Aragonum licebat vasallo feudum ad tempus Domino commendare, quo durante, ab omni servitio liber erat, licebatque ei non aliis modo, sed & Regi guerram facere: fuper qua re audiendus Eximinus Salanova Justitia Aragonum: *Per quem forum habet qualiter potest infancio se expedire à domino Rege, dimittendo beneficia Regi, si quæ tenet ab eo, & Commendando uxorem, filios, & bona sua fidei Regis, quam expeditionem & Comandam debet Rex recipere, & custodire fideliter, sicut dominus naturalis; qua expeditione facta, potest cum aliquel alius, guerram Regi facere: salvo quod non potest ignem in terram Regis apponere: & si ad campale bellum cum aliquibus venerit contra Regem, debet transire in adjutorium Regis cum equo & armis.* Vide Foros Aragon. lib. 6. tit. de Conditione Infantionatus, & tit. seq. Præterea lib. 7. tit. de Omnibus locis, &c.

¶ 4. COMMENDA, Protectio. Litteræ Jacobi Regis Aragon. insertæ in Epistola Clementis IV. PP. an. 1268. apud Marten. to. 2. Anecd. col. 595. *Noverint universi, quod nos Jacobus Dei gratia Rex Aragonum ... constituimus in nostra protectione, & custodia, Commenda & nostro guidatico speciali vos venerabilem, & dilectum nostrum Remundum, & per eumdem Abbatem Monasterii Crassensis, & vestrum Monasterium cum castris, villis, &c.*

COMMENDA, Comanda, Præstatio quam Libertus [ac forte alius quivis Cliens] pro jure tutelæ Patrono suo exsolvit. Charta Guigonis Comitis Nivernensis & Forensis an. 1229. *Cum aliqui homines de villa S. Regneberti census sive Comandas nobis olim super suis capitibus contulissent, nos ea quitavimus, & gurpivimus Priori S. Regneberti, &c.* Charta ann. 1278. apud Thomassserium in Consuetud. Bituric. lib. 1. cap. 68. *Salvus similster & retentis nobis ... duobus denariis de Commenda, semel in anno solvendis à quolibet uxorato, &c.* Alia ann. 1285. apud eumdem cap. 70. *Quoties vero aliqui ab extra venerit, & voluerit esse homo noster, in signum homagii solvet semel in vita Priori dicti loci 2. denar. de libera Commenda.* Vetus Notitia: *Anno Dom. 1285. Cum Dominus Simon Archiep. Bituricensis esset apud S. Nazarium die Martis post festum S. Michaelis, Gaudinus Dominus de Ramefort, filius, & hæres Gaufridi Lobe, de Ramefort quondam Domini, Militis concessit coram Domino literas manumissionis centum puellarum, quas pater suus manumiti jusserat in terra sua de Maignec & de Remefort, ab omni tallia & Commenda. Cui manumissioni consenserunt coram nobis executores dicti defuncti.* [Charta anni 1058. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Ruten. n. 2. *Donamus etiam ... Comandam & convenientiam quam habemus in une manso, quod nullus potest dare aut impignorare nisi nobis, & unum multonem in ipso manso.*] Confuetudo localis Castellinovi in Biturig. tit. 22. *Sont tenus lui paier par chascun an 4. den. T'en reconnoissance, qui s'appelle la Commande.* Tabular. S. Theofredi in Velavis: *Demisit Commendam, quam exigebat in ipsa villa, &c.* Vide eumdem Thomassserium ibid. pag. 127. & 150.

Singularem hic addam Werpitionem, quam exhibet Mabillonius læc. 6. SS. Benedict. part. 1. pag. 648. ubi non video quod sit *Comanda* nisi præstatio pro jure tutelæ, quam sibi Boso arrogabat in Polliaco; sed Lector ipse judicet: *Venit Boso ad Placitum, ubi cum Geraldo Comite erant nobilissimi homines, & juravit Boso hoc sacramentum, ita dicens manu sua propria: Ego Boso, nec meus conductus, me jubente, homo nec femina ad meam artem, nec ad meum ingenium, in Polliaco nec in ejus obedientia Comandam non requiram, prensionem nullam faciam de bove, vacca, &c. Et si ego vel meus conductus homo vel femina aliquam Comandam vel prensionem fecerit, post quindecim dies postquam sciero, vel ad rationem nullus fuero per te, Geralde, vel per tuos missaticos, sive per Abbatem qui modo est, vel per ipsum qui in antea erit, & per Monachum qui ipsam obedientiam tenuerit, captam emendabo, & postea ad tuam misericordiam, Geralde, veniam, sive ad Abbatem vel Monachum, qui modo est vel in antea erit.* Vide *Commendatio* 2.

¶ COMANDIA, Eadem notione. Tabularium S. Petri Volien. fol. 31. *Gautbertus de Malamort derelinquit Deo & S. Petro Apostolo Volsensi in vita & in famitate sua totam Comandiam, quam in villa que vocatur Orgot habebat .... Similiter quoque Girbertus uno sodemque modo eandem Comandiam B. Petro Volsensi dimisit ... Deinde quidem Elias ... Gausberti nepos hujus Comandiæ participeps & par Dominus ... fecit guirpitionem de ea.*

¶ COMMANDARIA, Eadem significatione Antiq. Recognit. in Regesto *Probus* fol. 60. & 61. *Petrus Cosuneux debet Comiti de Comandaria 1. em. avenæ. Petrus Jordanz debet pro eodem 1. mai 1 avene ... Homines de Montesfecerox debent Comiti pro garda 5. sextar. Vienn. avenæ, &c. Summa avenæ de garda, & Comandaria 30. sextar.*

¶ 5. COMMENDA, Beneficium equitis Templarii, Gall. *Commenderie.* Notitia Ecclesiæ Mazarensis apud Roccum Pirrum Siciliæ sacræ pag. 548. *Alii vero ex antiqua relatione testati sunt hunc Equitem appellari Guerregium, qui cum aliis tribus Templariis ex sua Commenda ia Suria, metu Saracenorum, signum ipsud B. Virginis in navi transferendum in Italiam patriam suam curavit.*

¶ 6. COMMENDA, Certæ preces pro defuncto faciendæ. Necrologium Monasterii Josaphatensis apud Mabill. to. 2. Analect. p. 562. *Unde ad perpetuam rei memoriam in nostro Capitulo generali statuitum est, ut in hac die solemne anniversarium cum Commenda & Missa sollemni & in fine Libera super tumulum ejus perpetuo celebretur.* Vide *Commendationes.*

¶ 7. COMMENDA, vel COMANDA, Commodatum, Gall. Prer. Statuta Arelat. MSS. art. 128. *Item statuimus quod quandocumque exeatur ad arma vel cavalcatam, nullus quidem civis possit ducere duos equos nisi essent sui vel habeat eos ex causa Comande ab extraneo & non à cive.* Verso Gallica, *S'ils ne lui appartiennent ou qu'ils les aiet en prest, &c.*

¶ 1. COMMENDARE, Dare in *commendam.* Vide *Commenda* 3.

2. COMMENDARE, Rem mutuo dare, apud alium deponere, Gloss. Lat. Græc. *Commendavit, παρεκατέθετο.* Gregorius Turon. lib. 7. Histor. cap. 22. *Quod vero*

vero Commendatum habuit, publicatum est. Capitula Caroli Calvi tit. 32. cap. 5. *Si ad casum Dei aliquid Commendatum habent, ipse Episcopus, vel rector Ecclesiæ, ubi Commendatæ sunt, aut illis præsentaliter in præsentia Missorum nostrorum reddant qui eas Commendaverunt, &c.* [Litteræ Ludovici Junior. Regis Franc. an. 145. quibus pravæ consuetudines urbis Bituric. abrogantur : *Statuimus vero à patre nostro est, ut quicumque ad urbem venerint, & ibi stare vel res suas Commendare voluerint, ipsi cum rebus suis in eundo & redeundo sint securi, & si eorum dominium vel castrum unde venerint, eum regia Majestate male fuerint, nihil eis nocebit*, Eadem repetit Ludovicus VIII. in eorum Litterarum confirmatione ann. 1224.] Adde Legem Alaman. tit. 5. §. 1. Bajwar. tit. 14. cap. 4. Longobard. lib. 2. tit. 27. &c,

¶ COMMANDARE, Eadem significatione. Litteræ Caroli primogeniti Johannis Franc. Regis ann. 1357. apud D. *Secousse* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 204. num. 6. *Si quis habitantium in dicta Villa moriatur sine testamento, nec habeat liberos, nec appareant alii heredes qui sibi debeant succedere, Baillivus dicti Domini nostri & Consules dictæ Villæ bona defuncti, descripta tamen, Commendabunt duobus probonis* (probis) *hominibus dictæ Villæ ad custodiendum fideliter per annum & diem ; & si infra eumdem terminum appareat heres, qui sibi debeat succedere, omnia bona debeat integraliter sibi reddi, aliquin bona mobilia dicto Domino tradantur & etiam immobilia*.

3. COMMENDARE, Mandare, præcipere : *Commendatio*, præceptum, mandatum, *Commandement* : in Capitulis Caroli C. tit. 28. tit. 30. cap. 6. tit. 31. cap. 2. 23. 24. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 8. *Nemo ignotum vel vagantem ultra triduum absque fecuritate detineat, vel alterius hominem sine Commendante vel plegiante*. Hinc potuisset Seldenus c. 46. Legum Willelmi Nothi interpretari : *Nuls ne recoit hom ultre* 33. *nuit, si cil ne li Comand od qui il fust avis*. Id est, nisi ei præcipiat ille cum quo est, vel cum quo venit : quo casu legendum fuerit *venit* : [Tabularium Montis S. Michaelis : *Ego Ansgerius & Herveus frater meus, Commendavimus facere istam cartam*.] De hac voce vide Jacobum Gothofredum ad leg. un. Cod. Theodos. quod justit.

¶ 4. COMMENDARE, perperam pro *Contramandare*, in Charta an 1153. apud Acherium to. 11. Spicil. p. 338. & apud D. *Brussel* to. 1. de Feudorum usu p. 275. & 276. Vide *Contramandare*.

¶ 5. COMMENDARE nude, Pro aliquo preces fundere. Vide *Commendationes*.

¶ COMMENDARE ANTIPHONAM dicitur Cantor, cum prima illius verba præcinit alteri, qui eam canere incipiat. Ordo Canonicorum S. Laudi Rotomag. 13. sæc. *Hanc antiphonam* Genuit puerpera, *& tres sequentes Cantores hebdomadarii Commendant, & omnes sine penemate finiuntur*. Vetus Consuetudinarium Monasterii S. Marcellini Cantagilensis : *Cantor qui regit chorum Commendat antiphonam de Magnificat ad Sacristã quam debet dicere*. Occurrit semel & iterum in Regula Toribii Archiep. Limæ tom. 4. Concil. Hispan. pag. 668. col. 1. pag. 669. col. 1. & 2.

COMMENDARE ECCLESIAM dicuntur Patroni Laici Ecclesiarum, qui Presbyteros ut in iis munia Ecclesiastica obeant, Episcopis offerunt, in Concilio Salegunstadiensi ann. 1022. can. 13. Vide Concilium Bituricense an. 1031. cap. 22.

COMMENDARE SE AD CURTEM REGIS, in Lege Longobardor. l. 2. tit. 11. §. 1. & 3. dicitur puella libera, de crimine accusata, cum illius protectionem ac *mundium* implorat,

¶ COMMENDARE PER CERAM ET SETAM. Vide in *Cera*,

¶ COMMENDARE SE IN VASSATICUM. Vide infra *Commendatus*.

¶ COMMENDARIA, Præstatio pro tutela. Libertates Gratianopoli concessæ an. 1244. Histor. Dalphin. tom. 1. p. 23. col. 1. *Item statuimus ne aliquis ex civibus nomine Commendariæ sive gardiæ alicui de civitate donet aliquid, vel dare conveniat, & si repertus fuerit, tam dans, quam accipiens viginti solidos Curiæ dabit*. Permutatio castri de Bellacumba cum Castro de Varsia inter Humbertum Dalphin. & Aymericum de Briançone, ejusd. Hist. to. 2. p. 50. col. 2. *Item fuit actum ... quod non potesti aliqua quoquo titulo acquirere infra territorium & mandamentum Castri de Varsia, guardas vel Commendarias recipere, vel receptas retinere, nec homines dicti mandamenti in civitatibus vel villis affranchisis, vel homagia seu fidelitates eorum recipere, vel receptas retinere*. Vide *Commenda* 4. & *Guarda* 1.

COMMENDARIUS, Qui aliquem in *Commendatum*, seu in fuam tutelam fuscipit. Charta Aldegastri, filii Sylonis Regis Ovetensis, ann. 781. apud Sandovalium : *Et nullis ex eis tamen damus licentiam neque potestatem ullum dominum accipere, neque habere Commendarium, nisi soli Deo & B. Mariæ matris ejus, & Abbatem & Monachis in loco isto sancto de Obona Deo servientes, &c.*

¶ 1. COMMENDATARIUS, in Jure Canonico dicitur Oeconomus Ecclesiæ seu beneficii Ecclesiastici vacatis, dum ipsi de legitimo pastore vel possessore provideatur. Ad sex menses vulgo protrahi poterat ille Oeconomatus. Cum Ecclesiæ vacans erat sedes episcopalis, illius administratio, & cura fere Episcopo viciniori secundum jus antiquum credebatur. Hic appellabatur Episcopus *Commendatarius*. Posterioribus vero seculis regnante *Commendarum* abusu, *Commendatarius* dictus est Episcopus, qui plures simul Ecclesias obtinebat, unam cujus erat *Titularis*, alteram aliasve quas *Commendatarius* administrabat, ut plurium possit Ecclesiarum una fructus percipere. Ne plurium Ecclesiarum unus esset Episcopus Canones prohibebant : ne violarentur hæ sacræ regulæ, una nomine *tituli*, altera nomine *commendæ* possidebatur. Hæc religio temporû. Reversales Christophori Episcopi Pataviensis pro Johanne Episc. Veprinensi ann. 1397. apud Ludewig. to. 4. p. 317. *Dominus Johannes Episcopus Veprinensis Vienenses ipsique Ecclesiæ perpetuus Commendatarius*. Charta Johannis de Bavaria electi Leodiensis Episcopi ann. 1398. apud Miræum to. 2. p. 893. col. 1. *Per dominum Leodiensem Episc. Commendatarium Cameracensis Ecclesiæ supradictum*. Vide *Commenda* 3. & *Comedentarius*.

¶ 2. COMMENDATARIUS, in Monasterio Sandionysiano. Vide infra *Commendatorius*.

¶ 3. COMMENDATARIUS, Custos carceris. Concil. Salmant. an. 1335. cap. 8. *Nulli Commendatarii seu Carcerarii ab iisdem Clericis sic carceratis extorquent pecunias & alias res ... injuste*. Vide *Commentariensis* 1.

¶ 4. COMMENDATARIUS, Mercator, &c. Vide *Commendator* 1.

COMMENDATELA, Præstatio pro tutela, in Tabulario S. Cyrici Nivern. Ch. 94. Vide *Commendatio* 2.

1. COMMENDATIA, Concessio beneficii seu feudi ad vitam, *Præstaria*. Hujus formula habetur in Formulis veteribus apud Bignon. p. 409. 1. Edit. Domesdei apud Spelmannum : *Ibi liber homo Edrici Commendacio* (tenet) 20. *acr. & 3. bordar. & dimid. car. sil. ad* 10. *porc. & vales* 5. *sol*. Vide *Commenda* 3.

2. COMMENDATIA, Idem quod *Commendifia*, in Gestis Consul. Andegav. c. 11. n. 3. & in Charta Joannis

D. Balgentiaci an. 1196. in probat. Histor. Blesensis p. 16.

1. COMMENDATIO. Lex Longobard. lib. 2. tit. 44. §. 2. *Ceteri vero homines liberi, qui vel Commendationem, vel Beneficium Ecclesiasticum habent.* Id est, qui domino alicui se commendarunt, accepto ab eo beneficio, seu prædio.

2. COMMENDATIO, Tutela, protectio. *In Commendationem* autem potentiorum, se & res suas *ponebant* inferioris conditionis homines, ut essent qui se & sua tuerentur & protegerent contra inimicos aut bonorum invasores, iisque in tuitionis mercedem alicujus census persitationi se adstringebant. Vetus Charta apud Duchesnium in Histor. Ducum Burgund. pag. 32. *Philippus Abbas Ecclesiæ S. Benigni... villam prope Divionem, quæ dicitur Longus vicus ... Hugoni Duci Burgundiæ in Commendationem posuit pro centum solidis annuatim solvendis, &c.* Alia Theobaldi Comitis Blesensis ann. 1148. in Tabulario Vindocinensi Thuano fol. 203. *Robertus Abbas volens devitare injurias & infestationes malefactorum, posuit in Commendatione mea duas villas suas quas habebat in partibus Vindocinensibus,* 10. *solidos Blesensis monetæ mihi reddendo ad festum S. Joannis Baptistæ, ... pactum etiam fuit, quod ego vel hæredes mei Commendationem illam de manu nostra non ejiceremus, alicui eam tribuendo.* Ejusmodi præstatio.

COMMENDATIO passim dicitur. Tabular. S. Albini Andegavensis: *Vicecomes de Toarcio expetebat Guardam, quam Commendationem vocant, de villa, quæ dicitur Brociacus. Quare Losdelinus Monachorum Præpositus de Mairono Vicecomitem Haimericum adiit, fecitque hac de re tale placitum cum eo: Monachus de Brociaco dabit per singulos annos ad Pascha 5. solidos de Commendatione Vicecomiti: qui solidi si ipso die Paschæ redditi non fuerint, ad 8. dies reddentur sine lege. Igitur pro hac re promisit Vicecomes prædictus supradictam villam, & omnes homines ipsius villæ se ubique servaturum, & etiam ipsos homines de Brociaco, qui morantur in burgo Monachorum apud Monasteriolum, custodiet euntes, & redeuntes, quamdiu de Brociaco fuerint, &c.* Tabular. S. Cypriani Pictav. *Neque bidannum, neque alium debitum ab illis hominibus, qui habitaverint, exigant, solummodo Commendationem salvum faciendi, propter amorem Dei nobis retinemus, &c.* Charta an. 1076. apud Duchesnium in Hist. Ducum Burgundiæ: *Salvamentum sive Commendationem quam in Nerontis villa accipiebant.* Alia Gaufredi Comitis Andegavensis in Tabulario S. Laudi Andegavens. *Et de tertio sive lembo, sive navi, unum sextarium salis, & dimidiam partem Commendationis.* Alia ejusdem Comitis in Gallia Christ. Sammarthanorum tom. 4. p. 394. *Commandatio vinearum, Commendatio asinariorum vinum deferentium.* Vide *Salvamentum*.

3. COMMENDATIO, Mutuatio, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 45. Vide *Commendare* 2.

¶ COMMENDATIO ECCLESIÆ, Qua Patronus Laicus Episcopo præsentat Presbyterum, qui in Ecclesia, cujus Patronus est, munia obeat Ecclesiastica. Concil. Arelat. ann. 813. can. 5. *Ut laici à Presbyteris non audeant munera exigere propter Commendationem Ecclesiæ.* Vide supra *Commendare Ecclesiam*.

¶ COMMENDATIO PONTIFICALIS BACULI, Idem quod *Investitura*, qua Princeps traditione baculi pastoralis, Episcopum recens electum mittebat in possessionem Episcopatus. Vita S. Remberti Archiep. Hammaburg. num. 11. *Die depositionis domni Ansgarii Rimbertum omnes concorditer elegerunt. Cum cujus concordiæ pacto, ad gloriosum tunc temporis Regem Hludowicum adduxerunt eum viri venerabiles, Thiadricus Mindensis Ecclesiæ Episcop. & Adalgarius Abbas monasterii novæ Corbeiæ: susceptusque ab eo honorifice, cum pontificalis baculi juxta morē Commendatione, Episcopatus est sortitus dominium.* Quæ verba in gratiam imperialis investituræ intrusa fuisse tempore Henrici V. censet Henschenius, hæc maxime ratione ductus, quod in primariis Ecclesiæ Hamburgensis, & Bremensis privilegiis nullum hujus rei vestigium appareat. Et tamen Adamus, ut rectè Mabillonius observat, Henrici æqualis, hæc privilegia pro investitura imperiali laudat his verbis capitis 28. *Pallium Rembertus pontificale suscepit à Papa Nicolao, ferulam pastoralem à Cæsare* (Rege) *Ludowico, sicut in privilegiis dignosci potest.*

COMMENDATIO VASSALLORUM. Fulberrus Carnot. Epist. 6. *Hoc à vobis exigo, securitatem de mea vita, & membris, ... de receptu Vindocini castri ad meum usū & meorum fidelium, qui vobis assecurabunt illud: Commendationem vestrorum Militum, qui de vestro casamento beneficium tenent, salva fidelitate vestra, &c.* Id est, ut vassallos vestros, qui mei etiam sunt, mihi præstare velitis, Gall. *Prester*.

COMMENDATIONES, Officium vel Orationes pro defunctis. Ἐντολαί, apud Clementem lib. 8. Constitutionum Apostolic. cap. 43. *Officium Commendationis*, in Statutis ordinis *de Sempringham*; *quia in eo fit Commendatio animæ defuncti à Sacerdote*. Ebo Remensis, de Ministris: *Mortuos cū Commendationibus animæ & orationibus dignis obsequiis sepulturæ venerabiliter tradere*. Vita S. Deodati Abbatis num. 9. *Interea jam exanimem & quasi sopore depressum vultum roseum mitissimi Deodati aspicientes, odorem suavissimum trahentes, cum salutaribus Commendationibus operuerunt*. Concilium Milevitan. II. cap. 12. *Placuit & illud, ut preces, vel orationes, seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, sive præfationes, sive Commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur.* Παραθέσεις in Cod. Canonum Eccles. Afric. can. 103. Vide Concil. Carthag. III. can. 29. Conc. Tolet. IV. c. 13. & Tolet. XI. c. 12. (Compostell. ann. 1031. c. 2. Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 595.) *Commendare*, ἐντάσσειν, vel *dis Commendare*. εἰς τὸ γένος διαπαρατίθεσθαι, ut observatum à Casaubono ad Spartianum, ex eodem Spartiano & Lampridio.

¶ COMMENDATIONES MORIENTIUM. Ordericus Vital. lib. 5. *Denique mortem sentiens, fratres acciri fecit, ac ut sibi morientium Commendationem facerent rogavit*.

COMMENDATITIÆ CONSUETUDINES, Præstatio pro tutela. Gesta Dominorum Ambasiens. cap. 4. n. 12. *Goffridus Prulaci Consul Vindocinensis effectus, Consuetudines, quæ vulgariter Commendatitiæ vocantur, ab Ambasiensibus auferre excupiebat*. Adde cap. 6. n. 1. Vide *Commendisia*.

COMMENDATITIÆ LITERÆ, EPISTOLÆ, Quæ ab Episcopis dabantur ad alios Episcopos, quibuscumque, sive Clericis, sive Laicis suæ diœceseos peregrinaturis. ut ab iis ut fideles in sacris synaxibus admitterentur, vel ut Clerici ad ordines promoverentur, vel ut in peregrinatione eorum solatius foverentur, vel propter alias causas: has συστατικὰς vocant Græci. Glossl. Lat. Græc. *Commendatitiæ literæ*, συστατικαί. Glossl. Græc Lat. συστατικὴ, *Commendatitia*. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Συστατικοὶ ἐπίσκοποι, οἱ ἐγχειρίζοντες λαὸν ἑκόντες ἢ ἄκοντες τοῖς ὁμοδόξοις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἢ ἀναγκαίοις, ἢ ἐπὶ τῇ ἐρήμῃ πόλει ἀπιοῦσι. *Literæ Commendatitiæ, quas Formatam vocant*, apud Reginonem in Inquisit. de Presbyt. cap. 79. & in Formula 29. ex Baluzianis. Συστατικὸν mentio est in Canonib. Apost. Can. 33. in Concil. Sardic. cap. 9. in Concil. sub Menna Act. 1. &c. *Commendatitiarum* vero in Concilio Andegav. cap. 1. Venetico cap. 5. Agath. cap. 38. Remensi cap. 12. Francoford. an. 794. cap. 27. Turon. cap. 13. Parisiensi VI. lib. 1. cap. 34. apud Hieron. Epist. 48. c. 5. Crisconium c. 15. 35. Zachar. PP. in Epist.

ad Pipinum cap. 27. in Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 3. lib. 7. cap. 195. in Capitul. 1. Caroli M. incerti anni cap. 2. in Addit. 3. Ludov. Imper. cap. 49. apud Nicolaum I. Epiſt. 70. Innocent. III. PP. cap. 3. de Clericis Peregrin. in Decretis Calomanni Reg. Hungar. lib. 2. cap. 19. apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 273. Harum autem formulæ & exempla proſtant apud Fortunatum lib. 5. Poemat. 19. lib. 10. Poem. 19. Deſiderium Cadurcenſem Epiſcop. Epiſt. 16. Ruricium lib. 2. Epiſt. 7. 8. 11. 43. 52. Bedam lib. 2. de Wiremuthenſi Monaſterio, ſeu in Vita S. Benedicti Biſcopi cap. 18. Lupum Ferrarienſem Epiſt. 101. 102. 106. 107. Alcuinum Epiſt. 51. 73. Simeonem Dunelmenſem de Geſtis Reg. Angl. ann. 1125. in Formulis veteribus cap. 12. apud Bignonium, apud Pichœum in Gloſſ. ad Julianum anteceſſ. Vide *Commendatoriæ*, in Concilio Exonienſi an 1287. cap. 37. &c.

COMMENDATITIÆ LITERÆ Abbatum, Monachis ad aliam Eccleſiam tranſire volentibus datæ, apud Rainardum Abbatem Ciſtercienſ. in Inſtitut. cap. 11. Vide Bullar. Cluniac. p. 39.

COMMENDATORIÆ LITERÆ etiam dicuntur Sidonio lib. 9. Epiſt. 10. & Juliano anteceſſori conſtit. 6. §. 3. in Synodo vero Nugarolenſi an. 1302. cap. 1. *Recommendatoriæ*, cap. 2.

¶ COMMENDATITII, Iidem qui infra *Commendati*, apud Mabill. tom. 4. Annal. Benedict. ad an. 1025. num. 71. *Attribuens B. Petro, & Fratribus ibidem viventibus apud Lauriacum Liberos ſuos, collibertos, ſervos, ancillas & Commendatitios, eorumque ſubſtantias & poſſeſſiones*, &c.

COMMENDATITIUS INDICULUS, Epiſtola Cõmendatitia ab Epiſcopis pro Clericis ſuis ad Principes & illuſtres viros ſcripta, ut euntibus, & redeuntibus res neceſſarias, & ſolatia iis impendant. Hujuſmodi indiculorum formulas binas exhibet Marculfus lib. 2. form. 50. 51.

¶ 1. COMMENDATOR, COMMENDATARIUS, promiſcue enim ſcribitur: Mercator ſocius, qui uni alteri *commendat* integram negotiationis curam certis conditionibus. Statuta Maſſil. lib 3. cap. 20. §. *Si vero ſocius vel Commendator prius ea mandaret ei* (cui Commenda credita eſt) *per literas ſigillo capituli vel curiæ Maſſiliæ munitas, ut cum dicta ſocietate vel commanda completo primo viagio revertatur, teneatur ille hoc facere, niſi aliud viagium tunc jam inceperit, ex quo damnum incurreret, ſi illud non compleret*. Paſſim occurrit ibi. Vide *Commenda* 2.

2. COMMENDATOR, Officium ſeu dignitas in Ordinibus Militaribus Religioſis, verbi gratia S. Joannis Hieroſol. *Magiſter ſive Commendator. Commendator domorum*, in Militia B. Jacobi, apud Innocentium III. lib. 13. Epiſt. 11. *Præceptor*, eadem notione in Militia Templi. [*Commendator domus Teutonicæ Trajectenſis*, apud Miræum to. 1. p. 436. col. 2. *Domus Leproſorum Appamiæ*, apud Limborch. Sentent. Inquiſ. Toloſ. pag. 295. *Hoſpitalium*, in Hiſt. MS. Beccenſi p. 464. *Monaſterii B. Mariæ* vel *Dominæ noſtræ de Mercede*, tom. 4. Concil. Hiſp. p. 290. & 453. &c.]

¶ COMMENDATORIUS, vel COMMENDATARIUS, Gall. *Commandeur*, Monachus S. Dionyſii, qui pro Abbate omnimodam habebat juriſdictionem in quoſvis delinquentes in Eccleſia & in toto Monaſterii circuitu: quam exercebant Baillivus aliique officiales ad hoc unum inſtituti, ut narrat Doubletus pag. 424. Epitaphium Fr. Petri *Bochart* apud Felibian. Hiſtor. Sandion. pag. 584. *In ætate conſtanti viam ingreſſus univerſæ carnis, hujuſce domus Commendatarius Fr. Petrus Bochart, è longa ſerie Conſulum, & Præſidum ſupremi Senatus Franciæ... hic ſepultus an. Dom.* 1607. Aliud Epitaphium pag. 586. *Hic jacet F. Auguſtinus de Valles, Cantor & Commendatarius, necnon tertius Prior hujuſce domus, qui obiit quarto Nonas Aprilis an. Dom.* 1636.

COMMENDATORIÆ LITTERÆ. Vide in *Commendatitiæ*.

COMMENDATUS, Vaſſallus Domino fidelitate ac hominio aſtrictus: interdum obnoxius ratione beneficii & feudi, quod olim *Commendabatur* ſeu ad vitam concedebatur. *Qui in vaſſallitico Commendati ſunt*, in Capitul. Pipini Regis Italiæ cap. 36. Charta Caroli Magni pro diviſione Imperii c. 5. *Et unuſquiſque liber homo poſt mortem Domini ſui licentiam habeat ſe Commendandi inter hæc tria regna ad quodcumque voluerit; ſimiliter & ille qui nondum alicui eſt Commendatus*. Nithardus lib. 1. ſub an. 840. *Et quoniam olim regnum Aquitaniæ Carolo donaverat, ut illi ſe Commendarent, bortando ſuaſit, juſſit. Qui omnes Commendati, eidem, ſacramento fidem firmarunt*. Vide eumdem lib. 3. p. 371. Capitul. 3. an. 811. cap. 8. Capitul. Pipini Regis Italiæ c. 13. Præceptum Lud. Pii pro Hiſpanis an. 816. Chartas 44. & 74. in Appendice ad Capitul. Stephan. Baluzii, Legem Longobard. l. 2. tit. 9. §. 1. Concilium Duziacenſe I. part. 4. cap. 3. p. 253. & tom. 13. Spicilegii Acher. pag. 314. 315.

SE IN VASSATICUM ALICUI COMMENDARE, in Charta Privilegior. conceſſorum Hiſpanis tom. 2. Hiſt. Franc. *Noverint tamen iidem Hiſpani ſibi licentiam à nobis eſſe conceſſam, ut ſe in vaſſaticum Comitibus noſtris more ſolito Commendent*. Alia an. 816. ibidem: *Se ad Comites, ſive vaſſos noſtros, vel etiam ad vaſſos Comitum Commendaverat. Se in manus alicujus Commendare*, apud Eginhardum Epiſt. 27. 28. *Se ſolenni more Commendare*, apud eundem Epiſt. 26. Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonenſis adverſus Gaufridum Archiepiſc. Narbon. *Inſuper, quod pejus eſt & inhoneſtum, Commendavit ſe manibus ad Comitiſſam Urgelli. Homo manibus Commendatus*. Ufatici Barcinonenſes MSS. cap. 68. *De donatione facta à parentibus: Conſtituerunt Principes ſæpe dicti qualiter omne donum ſtet inconvulſum perenniter.... talem convenit adhibere firmitatem, quod etiam poſtmodum voluntatem ſuam nullatenus mutare poſſit, hoc ſcilicet ut recipiat eum ad hominem manibus Commendatum, aut donet ei poteſtatem de Caſtro, &c.* Cap. 70. *Sed poſtea non poſſunt mutare ſuam voluntatem, ſi adquiſitor jam erat homo illorum manibus Commendatus, aut propter illud ad homines receperint*. Cap. 116. *Statuerunt etiam quod ſi parentes cum filiis, aut filii cum parentibus intentionem vel placitum habuerint, parentes ſint judicati & ſeniores, & filii velut manibus propriis Commendati*. Cap. 128. *Et utraq; parte ſacramenta fiant per ſingulos homines qui ſint Chriſtiani, & homines illorum manibus propriis Commendati*. Joannes VIII. PP. Epiſt. 303. *Joannes Diaconus, fidelis Commeadatus noſter*.

Non multum abſimile fuit quod *jus applicationis* Romani appellabant, quod ab Athenienſibus ortum aiunt, apud quos peregrini ſe alicui opulento civi in clientelam dabant dicabantque. Hinc *Commendare ſe in clientelam*, apud Terentium in Eunucho. Vide quæ in hanc rem congeſſit Turnebus l. 24. Adverſ. c. 32. Sed & hac voce *applicare* eadem propemodum notione utitur. Charta Ludov. Comitis Sacricæſaris an. 1219. ex Tabul. S. Satyri: *Quod ſi aliquis de omnibus hominibus S. Satyri homini ſe domini de Sancero eſſe dixerit, & ei ſe applicare voluerit, ubi Abbas tres legitimos homines jurare fecerit, quod eum vel eos Eccleſ. S. Satyri per unũ annum & unum diem ſine calumnia tenuerit, deinceps eum vel eos in pace habebit, ſine campo & batalia, vel aliqua contradictione*.

¶ COMMANDUS, Eadem notione. Chartularium

Vir-

Virzionenſe fol. 17. *Theudorius dat ſuam Commandam quidtam de omnibus hominibus huic ſuo Commando nomine Archembaldo.*

COMMENDATI, Dicunti liberti, qui libertatem conſecuti Patroni, ſeu manumiſſoris patrocinio ſe commendaverant. Quippe per *Chartam ingenuitatis* ſervo in libertatem adſerto facultas dabatur, ſeu Eccleſiæ, ſeu alterius cujuſcumque perſonæ, quæ ejus ingenuitatem tueretur, patrocinio ſe commendandi, ut patet ex Marculfo l. 2. Form. 32. &c. Canon Lugdunenſis in Canonibus ſelectis apud Jacobum Petitum poſt Pœnitentiale Theodori pag. 242. *Quicumque contra libertos Eccleſiæ Commendatos actionem habet, non audeat magiſtratui eos tradere, ſed in Epiſcopi judicio, quæ ſunt veritatis audiantur; quia juſtum eſt ut contra calumniatorum verſutias defendantur, qui immortalis Eccleſiæ patrocinium concupiſcunt.* Concilium Tolet. IV. can. 72. *Liberti qui à quibuſcumque manumiſſi ſunt, & Eccleſiæ patrocinio Commendati exiſtunt, ... ſacerdotali defenſione à cujuslibet inſolentia protegantur.*

Legibus vero Scaniæ editis ab Andrea Suenonis Archiepiſc. Lundenſi lib. 6. cap. 5. ſervum, ſtatim atque libertatem conſecutus erat, *ex auctoritate conſuetudinis approbatæ, ingenuorum aliquis ſuo generi conjungebat, eum in ſuum conſanguineum eligendo, & qui pro factis ejus ſe ſponderet reſponſurum, & hoc facto pro parte tertia recipiendæ ſatisfactionis onus ſentiebat, vel pro parte tertia præſtandæ ſatisfactionis lucrum percipiebat cum liberto, duplo minore ſemper liberto quam ingenuo ſatisfactione pro homicidio atſinente.*

Neque tantum liberti, ſed quivis villarum incolæ, liberti & ingenui, qui ſub dominorum tutela & protectione vivebant, & in ſignum ejuſmodi protectionis certam præſtationem annuam vel ſervitium iis exſolvebant, *Commendati* dicuntur. Scribit Lactantius l. de Mortibus perſecutor. n. 21. apud Perſas eum fuiſſe morem, *ut Regibus ſuis in ſervitium ſe addicerent, & Reges populo ſuo tanquam familia uterentur.* Leges Wiſigoth. l. 5. tit. 3. §. 1. *Si quis ei, quem in patrocinio habuerit, arma dederit, vel aliquid donaverit, ad ipſum quæ ſunt donata permaneant. Si vero alium ſibi patronum elegerit, habeat licentiam cui ſe voluerit Commendare: quoniam ingenue homini non poteſt prohiberi, quia in ſua poteſtate conſiſtit, &c.* Adde §. 3. & 4. & Legem Longobardorum tit. 9. Tabularium Burgulienſe fol. 94. *Guillelmus Caſtri Mirabelli Princeps requirebat in Voſallia villa pravas conſuetudines, & homines, quos Commendatos vocant.* Neque alii ſunt de quibus agit Conventus Ticinenſis ann. 853. cap. 3. *De liberis hominibus qui ſuper alterius res ſedent, & uſque nunc à miniſtris reipublicæ contra legem ad placita protrahebantur, & & ideo pignerabantur, conſtituatum eſt, ut ſecundum legem patroni eorum vas ad placitum adducant, &c.* Domeſdei: *In eadem* (villa) *tenet Ailwi Commendatus anteceſſori* (Mallet) 60. *acr. pro manerio, tempore Regis Edwardi.* Alio loco: *Soca Abbatis in eadem 11. liberi homines 70. acr. & fuere Commendati anteceſſori Malet, præter unum qui fuit Commendatus anteceſſori Rogeri Bigot, nomine Haratinus.* Ex quibus patet Commendatos fuiſſe liberos homines, quibus licitum fuit cui vellent ſeſe commendare. Ranfredus Juriſconſult. qui vixit ſub Frederico II. in Ordine judiciario, tit. de Villanis: *Recommendati dicuntur, qui veniunt ſub alienis partibus, & habitare volunt in civitate tua, elegit patrocinium tuum, & dicit, Domine, volo eſſe tuus Recommendatus, ut habeamus tuam defenſionem annis ſingulis, & ſerviam in Paſcha vel in Natali duas gallinas, vel libram piperis, vel aliquid aliud. De iſtis multos inveniet apud Neapolim in villis eorum & Bononiæ. Iſti de jure nihil alind debent conferre; ſed Neapolitani ab iis multa exigunt, & fere omnia, quæ exigunt Domini à vaſſallis.*

Interdum tamen ita clientelæ ac patrocinio Domini alicujus ſeſe commendabant, ut obnoxiæ conditionis eſſent, & tanquam ſervi, ſi fugitivi eſſent, retraherentur, ut eſt in Lege Ripuar. tit 72. §. 5. Hac enim lege alterius poteſtati ſe commendabant, ut quoad viverent, de victu ac veſtitu ſibi ab illo caveretur, cui *ingenuili ordine*, hoc eſt abſque ingenuitatis ac libertatis præjudicio, ſervitium & obſequium ſeſe præſtituros profitebantur, hoc addito quod ab eo ſe ſubtrahendi poteſtatem non haberent, ut eſt in Formulis ſecundum Legem Roman. c. 44. Diploma Ludovici Imp. filii Lotharii an. 24. pro Monaſterio Caſaurienſi in Tabul. ejuſdem Monaſterii: *Vel quæ extrinſecus ad eandem reſpiciunt cum ſervis & ancillis, cartulariis, Commenditiis, aldionibus, libellariis, &c.* Aliud ibidem: *Necnon etiam univerſos Commenditos, Cartularios, vel libellarios ipſorum.* Alibi *Commendati* dicuntur. Occurrunt paſſim in Chartis, apud Puricellum in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ pag. 215. 216. 226. 228. 231. Ughellum tom. 2. pag. 580. tom. 5. pag. 646. Perardum in Burgundicis pag. 276. Ducheſnium in Probat. Hiſtor. Monmorenciacæ p. 34. Vide *Affidati*.

Interdum ejuſmodi Commendati ſervi ipſis accenſebantur. Quoniam Attachiam cap. 57. §. 7. *Eſt autem tertius modus natrivitatis, & bondagii, cum aliquis liber homo pro Domino habendo vel manutenentia alicujus Magnatis, reddit ſeipſum illi Domino, ſuum natrivum, ſive bondum in Curia ſua per crines anteriores capitis ſui, &c.*

COMMENDIRE, pro *Commendare*, licentia Poetica. Utuntur Alcuinus Epigr. 124. 164. 170. 214. 267. & Candidus Monach. in Vita metrica Eigilis Abbatis Fuld. cap. 24.

¶ COMMENDITUS, pro *Commendatus*. Epiſtola Faroaldi Ducis ad Joannem V. PP. apud Mabill. to. 2. Annal. Benedict. p. 756. col. 1. *Credimus, Sanctiſſime Pater, Sanctitati veſtræ non latere, qualiter Monaſterium in territorio noſtro Sabinenſi conſiſtens, per aliquas donationes noſtras in ceſſitibus & ſervis & colonenſibus locum ipſum per Thomam Abbatem & Commenditum noſtrum reſtauravimus.* Vide *Commendatus*.

COMMENDISIA, Idem quod *Commendatio*, Tutela, &c. Charta an. 1229. in Tabular. Campaniæ Thuano fol. 361. *Ego Theobaldus, &c. Quod ego retinui ſub me in Commendiſia mea Reinaudum Seiguer civem Toloſanum. Conceſſi ſiquidem ipſum peregrinum quamdiu ſub me morabitur, in Commendiſia mea fore liberum ab omni tallia, ſolta, & demanda, à juſtitia villæ, turris & gabiolæ, ab omni exercitu & chevaucheia & ab omni alia exactione. Propter hoc autem dictus Renaudus tenetur mihi vel mandato meo reddere annis ſingulis in nundinis S. Aigulfi 60. ſol. Pruvin. pro uno ſcypho argenti, unius marchæ, intertius deaurato. Actum, &c.* Alia ann. 1200. in eodem Chartul. *Ego recepi in Commendiſia mea bona fide Margaretis uxorem Petri Raymundi Toloſani. Ita tamen quod dicta Margareta reddet mihi, &c. ſcyphum argenti, &c. & per hoc volo eandem Margaretam eſſe immunè ab omni tallia, &c.* Tabular. Abſienſe fol. 52. *Pro quibus annuatim reddant Fratribus de Maſſigne 4. nummos de Commendiza.* Tabularium S. Trinitatis Vindocinenſis ann. 1083. *Terram quæ vocatur Balneolus, miſit Amelina in Commendiſiam Odoni Comiti, talem videlicet, ut unuſquiſque qui in ea terra bordam vel domum haberet, minam avenæ redderet illi ob tutamentum.* Cur vero Amelina prædium ſuum Odoni commendaverit, ſic prodit in Charta 289. fol. 67. *Sed quia* (terra apud Balneolos) *contigua catero non erat meo caſamneto, & ab illo longe manebam, ideo ad Odonem Comitem acceſſi,*

qui me valentior erat, eam tueri deprecans, ut ipſam à ſuis omnibus receptis ob amorem meum, ac ſi propriam, ſuo tutamine defenſaret; dans illi loco meredis 60. arietes, &c. Charta Hugon. Ducis Burgun. an. 1236. *Ex præmiſſis igitur plenius attendentes quod memoratus avunculus noſter D. Guill. de Vergeiaco, aut aliquis alius nullam habet guardiam aut Commendiſiam in Abbatem, & Conventum aut homines villæ Beſuenſis, niſi de voluntate Epiſcopi Lingonenſis, &c.* Vide Warda.

Eſt etiam *Commendiſia* ipſa præſtatio pro *Commendiſia*. Charta ex Tabulario Vindocinenſi, cujus titulus *De Comandiſia de Domzei*, concipitur: *Paganus de Montedublello promiſit Deo & D. Gaufrido Vindoc. Abbati ſe ſervaturum obedientiam de Domzeio, cum omnibus quæ ad eam pertinent, & ab omnibus eum quibus pacem haberet, defenſurus eo paſto, ut pro quadriga in terra ſingulis annis daretur unus ſextarius frumenti, & pro dimidia quadriga, una mina.* Idem Tabularium, Charta 86. *Donavit Conſuetudines omnes quas habebat in terra de Loirs & de Forgeiz; vicariam ſcilicet & Commendiſiam & carreium, &c.* Charta fundationis Abbatiæ omnium SS. Andegav. an. 1049. *Similiter perdonat* (Comes) *Commendiſiam villanorum Montisfortis, &c.* Tabularium Monaſterii S. Florentii: *Radulfus de Montorbelli Vicecomes cedit Commendiſiam ſive toltam, quam in terra S Florentii habuerat. Item & Goffredus de S. Quintino, qui partem iſtius Commendiſiæ in feudo tenebat.*] Chronicon vernaculum laudatum à Ducheſnio in Hiſtor. Vergiac. *Et avec ce donna auſsits Abbé, & Convent la Commendiſe qu'il avoit des hommes de Givry & de Vanne, ſans vouloir en aucune choſe venir contre la Charte de Hugues Duc de Bourgogne ſon pere, par laquelle il ne devoit prendre en Commendation les hommes de l'Egliſe de Cluny.* Vide Chopinum lib. 3. de Sacra polit. tit. 7. §. 5. Louvetum in Hiſt. Bellovac. to. 2. pag. 182. 183. Guichenonum in Probat. Hiſt. Breſſ. p. 23. &c.

¶ COMMENDITIA. Charta Gaufredi de Leziniaco pro Monaſterio Malleacenſi an. 1232. apud Stephanotium to. 4. Antiquit. Pictav. MSS. p. 409. *Commenditias autem meas da Velvento, vel aliis locis in terra dicti Monaſterii vel membrorum, de cætero recipi non permittam; nec impediam nec faciam impediri, quominus idem Monaſterium cum membris & pertinentiis ſuis plena fruatur ac perpetua libertate.*

¶ COMMANDICIA. Chartularium Virzionenſe fol. 15. verſo: *Aganus Chriſti famulorum famulus tradit Monaſterio Virzionenſi filium ſuum Ramaldum in præſentia D. Berengarii Abb. una cum Commandicia terre locis ejuſdem.*

¶ COMMENDITUS. Vide in *Commendire*.

COMMENSALIA, Symbola, quæ ad communem *menſam* conferuntur. Concilium Laodicenum can. 54. Οὐδὲν ἐκφατικὸν, ἢ κλῆρ κάτεκ συμβολὴς συμποσίου ἐσιτιλεῖν. Quæ ſic reddidit Dionyſius Mercator: *Non oportet miniſtros altaris ... ex ſymbolis, (quæ vulgus Commenſalia appellat) convivia celebrare.* Acto Epiſcopus in Capitulari cap. 55. habet *Commeſſalia*. Vide *Confertum*.

COMMENSALIS, διστραπέζ, συσσίτ, Convivus, convictor, qui ex Principis aut alterius familia & *menſa* eſt. Charta ann. 1172. apud Perardum in Burgundicis: *Accipiant de expenſa Curiæ, tanquam Commenſales Ducis in perpetuum duos ſolidos pro pane 4. ſextarios vini, &c.* Charta Caroli IV. Imper. pro Galterio *de la Rocha* Papienſi an. 1380. *Te in judicem, officialem, ſeu Auditorem cauſarum Imperialis Palatii noſtri, & Conſiliarium, familiarem noſtrum, domeſticum & Commenſalem conſtituimus.* [Index MS. Beneficiorum Eccleſ. Conſtantienſis fol. 40. v. *Rector jacet in quadam camera Prioratus, & eſt Commenſalis Prioris & Conventus*

Occurrit in Profa SS. Sacramenti & alibi non ſemel.] Vox noſtris notiſſima, qui hac appellatione domus regiæ officiales donant. Vide *Convivus*.

¶ COMMENTA, Miracula S. Apollinaris Epiſc. to. 5. Julii p. 354. *Ille vero ſuſcepto Abbatiæ imperio, ut oportebat obtemperare cupiens, in hujus initio deſcriptiunculæ, dum quinque vel ſex Commenta peregiſſet, invaſit illum quidam animi torpor, tot atque ſpem incepti operis illo peragendi ſubripuit.* Ita legit apographum Ciſtercienſe; at Trecenſe *Commata*, teſte Sollerio, quæ fere eodem redeunt, inquit; nam κόμμα Græcis eſt Inciſio. Vult itaque dicere Auctor puncta quædam hiſtorica huc ſpectantia inciſe ſeu brevater, κομματικῶς, notata fuiſſe.

¶ COMMENTARE, pro *Commentari*, Excogitare, in Vitis Patrum Emerit. to. 2. Concil. Hiſp. p. 653. col. 2. *Fraudulenta conſilia, qualiter eum interficerent, Commentavit.*

1. COMMENTARIENSIS, Cuſtos carceris, ſic dictus, quod *Commentarios*, id eſt, rationes cuſtodiarum & reorum conficeret, & inſcriptiones criminum (noſtris *Eſcroues*) reciperet. Heſychius: Κομμεντάριος, ὁ τὰς γραφὰς τοῦ γινομένου δικαίου. *Eſcroue* vero ab ἐκγράφω, quod eſt contrudere, conjicere in carcerem, deducit Cujacius. Firmicus lib. 3. Mathef. c. 9. *Erunt Cornicularii aut Commentarienſes, quibus damnatorii cura committatur, ſeu elavicularii, vel carcerum cuſtodes, & quibus publicarum catenarum cura mandatur.* Vetus Areſtum Parlam. Pariſ. ann. 1394. *Uxor Commentarienſis claves ſibi carcerum tradere noluerat*: Occurrit non ſemel in Cod. Theod. & apud Scriptores.

2. COMMENTARIENSIS, Notarius. Gloſſ. Ælfrici: *Commentarienſis, Gereſa. Commentarienſis Imperii*, in Vita Ludov. Pii an. 812. Vide Fortunatum de Vita [non extat apud Fortunatum, ſed apud Anonymum de Miraculis] S. Medardi c. 1. n. 13.

¶ COMMENTARIOLUS, Modus agri, ut videtur. Donatio anni 855. apud Martem. t. 1. Ampliſſ. Collect. col. 142. *Hæc ſunt nomina bocorum præſatæ hereditatis. In pago qui dicitur Felva ... manſor dominicales tres ... item Commentariolum de hæreditate Folcheri, quam habet in Frifia.*

¶ COMMENTARIUM, Carcer. Vita S. Athanaſii to. 1. Maii pag. 229. *Præfectorum carceres Commentaria dicta, &c.*

¶ COMMENTATOR, ut *Commentarienſis*, Cuſtos carceris. Acta S. Canionis, to. 6. Maii p. 30. *Cumque fuiſſet adductus Jacinthus Commentator, pronunciabat: Canio Chriſtianorum Epiſcopus, qui in carcere fuerat mancipatus, ecce nunc examinandus aſſiſtit.*

¶ COMMERCATIO, Mercatio. Vid. *Romanizare*.

¶ COMMERCATOR, Mercator. Gloſſ. Gr. Lat. συνέμπορος, *Commercator*. Vide infra *Commercius*.

¶ COMMERCATRIX. Vide in *Commercium* 3.

¶ COMMERCIARIUS. Vide poſt *Commercium* 1.

¶ COMMERCIONES. Vide in *Commercium* 3.

1. COMMERCIUM, Permutatio, commutatio. Gloſſ. Lat. Gr. *Commercium*, συνάλλαγή. Papias: *Commercia, commutatio mercis. Commercia, negotia.* Chronicon Beſuenſe: *Et pro tali Commercio dedit illi 25. ſol. & unam combam.*

COMMERCIUM, Merx ipſa. Gloſſæ antiquæ MSS. *Mercimonia, Commercia.* Gloſſ. Lat. Gall. *Commercium, Mercerie, ou marchandiſe.* Fortunatus lib. 3. de Vita S. Martini:

Oceanuſque negat Commercia ferre Britannis.

Capitulare Lud. Pii an. 821. cap. 1. *Ut nullus teloneum exigat, niſi in mercatibus, ubi communia Commercia emuntur ac venundantur.* Charta ejuſd. Imp. ex Tabular. S. Germani Autiſiod. *Teloneum de 4. navibus quæ per*

Ligeris flumen, seu cætera flumina propter sal & cætera Commercia discurrebant, &c. Vetus Charta sub Carolo C. apud Catellum lib. 5. Rerum Occitan. pag. 746. *Et de quocunque Commercio ex quo telloneus exigitur vel portaticus, &c.*

COMMERCIUM, Tributum quod pro mercibus seu pro Commercio, à mercatoribus penditur. Charta Balduini Reg. Hierosol. ann. 1109. apud Ughellum in Episc. Genuensib. *Commercium nullum debitis in toto terra quam habeo vel acquirere potero.* Sanutus lib. 2. part. 2. c. 4. *Quod præfata tributa, datia, & Commercia, aliaque necessaria nequaquam transferri valeant.* Conventiones Michaelis Palæologi cum Genuensibus an. 1261. in Historia nostra Gallo-Byzantina: *Item promisit & convenit quod non imponet, aut exiget, aut exigi faciet aliquod novum Commercium, datium, seu exactionem in toto imperio prædicto.* Vide Ughellum tom. 7. p. 1362. Glossæ Basilic. τελώνιον, κομμέρκιον. Anna Comnena lib. 3. Alexiad. p. 162. Μετὰ μὴν τοῦτο ἡ κατὰ τὴν τῶν ἐπὶ πράξεσι τῶν δημοσίων τέλεσι συκοφαντοῦντες ἐπιχειρεῖν βάλλει τάχα. Sæpe hac notione occurrit apud Græcos Scriptores sequioris ætatis, Vide Glossar. Meurfii, Fabroti [& med. Græcit.] Hinc

COMMERCIARIUS, Κομμερκιάρ Θ., pro tributorum exactore, in Chronico Alexandrino p. 900. apud Constantinum Porphyrog. de Administr. Imp. cap. 43. & in Actis S. Anastasii Persæ cap. 4.

COMMERCIUS, Negotiationis socius, commerciarius. Glossæ Græc. Lat. συναλλακτὴς, *Comparator, Commerciarius*. Veteres formulæ cap. 45. *In quoscumque portus civitatis, seu mercada, nullo contradicente suus vendidor, vel Commercius quodlibet negotium potestatem habeat vendendi.* Glossar. Ælfrici: *Comercimus*, Cepena pinga geprixle. Sed legendum *Commercium*, quod Saxonica videntur sonare, *rei venalis permutatio.*

2. COMMERCIUM, Idem quod *Merces*. Vide in hac voce. Charta Caroli C. Reg. Francor. ann. 3. Ind. 7. ex Tabul. S. Cyrici Nivernensis: *Nam Dominus & avus equivocus noster, sicut in auctoritate genitoris nostri continetur, ad petitionem Hieronymi quondam ejusdem loci & urbis Episcopi, pro Commercio animæ suæ ac remuneratione ipsius sancti loci ejusdemque Ecclesiæ, ex ipsis rebus propriis villas & cellulas reddit, &c.* [Annal. Bened. to. 3. p. 719. col. 1. ex Donatione facta Monasterio S. Juliani Turon. ann. 940. *Exinde sibi cælestia credunt percipere Commercia.*]

3. COMMERCIUM. Idem quod *Commarchia*, Confine, limes. Tabula Peutingeriana VII. *Fines exercitus Syriatici & Commercium barbarorum.* Annales Francor. an. 889. *Aureolus Comes, qui in Commercio Hispaniæ atque Galliæ... residebat.* Fruftra hic *Confinio* reponunt viri docti, quod idem est quod *Commercium*, quod ita apud Eginhardum legi advertant: neque enim id factum vitio librariorum, nam ita etiam præferunt Annales Bertiniani, & alii. Hinc

COMMERCIONES, qui aliis *Commarchani*, qui in confinibus ac limitibus habitant. Leges Inæ Regis Weftsaxonum c. 11. *Si quis inter Commerciones regni nostri roboriam & violentiam captionem faciat.* Saxonica editio habet gemerum, limites, confinia.

COMMERCATRIX ROMANORUM BARBARIES, in Vita Lietberti Episcopi Cameracensis c. 1. id est, Gentes barbaræ Romanorum finibus vicinæ.

¶ COMMERCIUS. Vide in *Commercium* 1.

¶ COMMERDIUM, f. Commercium, inquit Muratorius to. 3. p. 544. cap. 2. Concordia inter Benedictum Cardinalem & Thomam Patriarcham CP. &c. *De Commerdio quod infra Constantinopolim vel extra, nomine civitatis receperint, quintam decimam non dabunt. Si in ipsa civitate Constantinopolitana nomine alterius civitatis aut loci, vel alibi Commerdium solvetur, quintam decimam dabunt Ecclesiæ.* Videtur esse tributum ex Commercio solutum.

COMMESALIA. Vide *Commensalia.*

¶ COMMETANEUS. Vide *Cometanei.*

¶ COMMICIA. Vide *Cometia.*

¶ COMMICUS. Liber Ecclesiasticus, de quo supra in *Comes* 1.

COMMINARE, Idem quod *Minare*, ducere, Gallis *Mener*. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 27. *Si qualibet persona in finibus regni nostri ignem in silva Comminare ausa fuerit, &c.*

¶ COMMINATORES, *Argentarii*. Papias.

COMINELLI, COMMUNELLI, Hæretici Valdensium sectarii, sic forte dicti quod omnia sibi invicem communia essent: nam *Communalis*, idem valet ac *Communis*. Horum mentio est in Constitutione Friderici II. Imper. contra Catharos, & Patarenos, apud Waddingum in Annalib. Minorum an. 1254. n. 16. Vide *Communalis*.

COMMINISCENTIA, Compensatio, merces, *Reconnoissance*. Charta Willelmi Episcopi Acconensis an. 1163. apud Ughellum com. 7. pag. 268. *Et mihi pro hac libertate donoque prælibato 1300. Byzantios de Comminiscentia atque eleemosyna B. Andreæ, ac proborum hominum Malfetanorum ex propria deliberatione dederunt.*

¶ COMMIS, pro *Comes*. Placitum anni 852. inter Instrum. tomi 1. novæ Hist. Occitanæ col. 99. *Ad tuno nos Commis, vassi dominici hac judices interrogavimus Odilone, quid ad hæc respondere vellet.*

COMMISCULARE, Miscere. Vide *Misculare*.

¶ COMMISCULUS, Communis. Vide in hac voce.

¶ COMMISERO, una Miserandus. Tertull. l. 4. adversus Marcionem c. 9. *Sed quoniam attentius augmentatur apud illum suum nescio quem* συγκαλλιστρατεῖ, *id est Commiseronem, &* συμπαθοῦντα, *id est, coadibilem.* Ibid. c. 36. *Commiserones & coadibiles hæretici.*

COMMISSARII, apud Italos dicuntur Executores testamentorum. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 8. rubr. de Legatis & fideicom. *Commissarii dicuntur quibus committitur legatum animæ solvendum: unde in multis locis appellantur Executores testamentorum, qui exequuntur legatum animæ.* Vide Statuta Venetorum ann. 1242. lib. 4. cap. 17. & seqq.

COMMISSARIA, Actio *Commissarii*, executio testamenti, ibidem, & in Constitutionibus Nicosiensibus c. 30. extremo.

¶ COMMISSARIA, Munus *Commissarii*, cui custodia castri credita est, in Litteris Bonifacii VIII. PP. apud Illustr. Fontaninum in Appendice Antiquit. Hortæ p. 415. *Non obstantibus aliquibus literis apostolicis sub quavis forma vel expressione confectis, impetratis vel etiam impetrandis, quibuscumque personis seu personæ concessis vel etiam concedendis super institutione dicti castri vel Commissariæ, castellaniæ, aut custodiæ castri ejusdem vel alicujus partis, &c.* Rursum occurrit in Chron. Andreæ Danduli apud Murator. tom. 12. col. 391. ubi de electione Jacobi Contareno Ducis Venetorum: *Qui hunc in grandævum procuratorem S. Marci super Commissariam existentem, & per lineam rectam à Dominico Contareno Duce ortum trahentem, die 6. Sept. Ducem electum populo nunciaverunt.* Qualis sit hæc *Commissaria* mihi incompertum.

¶ COMMISSARIUS, generatim is est, cui negotium quoddam curandum creditur, v. g. causa disceptanda, lis dirimenda, tuenda in provinciis Regis auctoritas, Gall. *Commissaire*. Passim occurrit in instrumentis recentioribus.

1. COMMISSI, qui aliis & noſtris *Commendati*, de quibus ſupra. Charta Henrici Imp. ann. 1082. apud Ughellum in Epiſc. Fulginatenſib. *Largimur etiam atque confirmamus ejuſdem Eccleſiæ Priori, vel ei qui ſucceſſor fuerit, ut habeat poteſtatem ſuos liberos homines ſuoſque Commiſſos judicare ſecundum legem, & juſtum arbitrium corripere.* Ita *Committere ſe alicui*, pro Commendare eadem notione, qua ſupra, uſurpat Flodoardus in Chr. ann. 922. 924. & 940. Gloſſ. Lat. Gr. *Committi*, χωμιτεύεσθαι.

2. COMMISSI, apud Caſinenſes, dicuntur, qui aliis *Converſi*. Vide Haeftenum lib. 3. Diſquiſit. Monaſt. tract. 2. diſq. 8.

¶ 1. COMMISSIO, Legatum negotium, mandata rei alicujus provincia, Gall. *Commiſſion*. Epiſt. Principis Palatini ad Carolum VIII. Galliæ Regem apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. ann. 1497. *Poſt tardum ipſius adventum ad dictam Dietam, admiſſa excuſatione de ſua adverſa valetudine, de prædicta penſionis ſolutione, ut aſſerit, non mala Commiſſionem non habuit; ſed & regia Celſitudo de ea previſione ſolvenda, nunc ſcribendo ſuis litteris mentionem prorſus nullam facit.*

¶ 2. COMMISSIO, Confiſcatio, bonorum multatio, Gall. *Confiſcation*. Charta Philippi Regis pro Eccleſia Mimatenſi an. 1306. ex Tabulario ejuſdem: *Jure tamen Commiſſionis & extorrentiæ cujuſcumque ad nos nihil proprium de locis communitatis venire poterit, quin nobis & dicto Epiſcopo abſque recompenſatione aliqua ſit commune.* Pactum an. 1306. in Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 125. col. 2. *Item promiſerunt, ut ſupradictus Dominus Dalphinus & ejus liberi dicto D. Drodoni, Guidoni & mihi Notario ſtipulantibus ut ſupra, ſe remittere & cedere pro ſe & ſuis cum effectu ipſi Rolleto Jus Commiſſionis & offenſæ, ſi quod habebam in bonis patris ſui uſque ad præſentem diem rationem feloniæ, &c.* Vide *Commiſſum* 2. & *Laſtamia*.

¶ COMMISSIO FEUDI, Ead. notione. Vide *Caducus feudi*.

¶ COMMISSIONARIUS, Delegatus ad tractanda alterius negotia, idem qui ſupra *Commiſſarius*. Charta Elizabethæ I. Reginæ Angl. ann. 1559. apud Rymerum to. 15. p. 505. col. 1. *Aſſignavimus vos Commiſſionarios noſtros ad tractandum, communicandum, & componendum cum omnibus & ſingulis ſubditis noſtris, &c.* Gallis *Commiſſionnaire* eſt Inſtitor, qui mercatoris agit negotia.

COMMISSIONATUS, Delegatus, qui mandatum ſeu *Commiſſum* alterius defert, Gallis, *Porteur de Commiſſion*. Gloſſ. Græc. Lat. ἐντροπεύς, ὁ ἐφ' ἑτέρου, *Commiſſum*. W. Thorn. in Chronic. *Archiepiſcopus Aquinenſis fuit à D. Papa Commiſſionatus*.

¶ COMMISSIORATUS, Officium *Commiſſarii* ad cuſtodiendos regni limites delegati. Charta Edwardi IV. Angl. Regis pro Duce Glocestriæ apud Rymerum to. 11. p. 658. col. 1. *Dantes & concedentes præfato fratri noſtro poteſtatem & mandatum ſpeciale faciendi & exercendi omnia & ſingula quæ ad officium hujuſmodi cuſtodiæ & Commiſſionatus noſtri pertinent ibidem*. Similia habes ejuſdem tomi pag. 665. col. 1.

COMMISSORIUM, Donatio, teſtamentum, ſeu diploma. Vide Anton. Brandaonum lib. 8. Monarch. Luſitan. cap. 15.

¶ 1. COMMISSUM, Depoſitum, ut ſunt chartæ quæ apud Notarios deponuntur. Charta Agnetis Duciſſæ Sileſiæ ann. 1363. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 406. *Allexio Notario qui præſentia habuit in Commiſſo*. Ibidem pag. 43. in Charta Bolkonis Ducis Sileſiæ: *Thammonæ de Schellendorff noſtro Protonotario, qui præſentia habuit à nobis in Commiſſo*.

¶ 2. COMMISSUM, Bonorum multatio. Acta SS. Junii to. 2. p. 493. de Roſſelina: *Quod ſi aliquo modo contingeret d. Monaſterium de Cella Robaudi d. cenſum v. ſolidorum non ſolvere ... non ob hoc incideret in Commiſſum*. Conſuetud. Toloſ. in rubrica de feudis n. 10. *Eſt uſus ſive Conſuetudo Toloſæ, quod ſi feudatarius per annos vel amplius, vel per quantumcumque tempus ceſſaverit ab obſitu Domino ſeu Dominis feuda perſolvendis, feudum non poteſt nec debet venire in Commiſſum ipſi Domino ſeu in incurſum, ſed feudatarius debet, & tenetur ſolvere Domino feudi pro dicto feudo oblias, cenſus, & alias dominationes in cartis feudi contentas, pro tempore quanto illud tenuerit*. Vide *Commiſſio* 2. & *Committere*.

¶ 3. COMMISSUM. Confeſſio fidei Felicis Urgellit. Epiſc. to. 3. Concil. Hiſp. p. 115. *In Dei nomine Felix olim indignus Epiſcopus, domnis in Chriſto Fratribus ... Presbyteris ... Clericis in parochia Urgellitanæ Eccleſiæ degentibus, ſeu cæteris fidelibus in ſuperdicto Commiſſo commorantibus in Domino Deo Patre... æternam ſalutem.* Vox *ſuperdicto* addita voci *Commiſſo* indicat jam ſuperius dictum fuiſſe de loco, qui hic appellatur *Commiſſum*: nullus autem alter locus eſt prius memoratus, præter *Parochiam*, id eſt, Diœceſim, *Urgellitanæ Eccleſiæ*; hinc conjicio nomine *Commiſſi* intelligendam eſſe parochiam ipſam Urgellitanam forte *Commiſſum* dictam, quod Paſtoris curę & ſollicitudini committeretur.

¶ 1. COMMISSUS, Commendatus. Vide *Commiſſi*.

¶ 2. COMMISSUS, Idem qui *Commiſſarius*, Legatus ad gerendum quoddam negotium. Charta Johannis Eborac. Archiep. an. 1428. apud Thomam *Madox* Formul. Angl. p. 100. *Pro vitandis dampnis, diſpendiis atque periculis, contentionibus & debatis, que inter Commiſſos & deputatos prefati Archidiaconi, &c.*

COMMITTERE, Confiſcare, quando nempe Cliens patronum agnoſcere non vult, & temere Clientelam inficiatur. Budæus ad L. *Herennius*, de Evict. *In jure civili & apud JC. Commiſſum appellatur, quod ob veſtigal non ſolutum, vel omiſſam apud publicanos profeſſionem fiſco vindicatur*. Jure vero feudorum *in commiſſum cadere* dicuntur dominia, quæ ex delicto vaſſalli ad dominum feudi redeunt. Gloſſ. Lat. Græc. *Commiſit*, ὑπεύθυνος, ἔνοχος. *Commiſit in legem*, ὑπεύθυνος νόμου. *Committi*, ἐκκόπτεσθαι. *Committere ſon fief*, in Conſuetudinibus municipalibus noſtris paſſim. *Commiſſi legem incurrere*, in leg. 2. Cod. Th. de Sufceptor. Charta Ottonis Imp. an. 953. apud Willel. Hedam: *Terram quam Hatto in loco Ecus habere videbatur, & ad noſtrum regale jus pro ſui ipſius Commiſſu fiſcata erat, ad prædictam Eccleſiam tradidimus*. Alia an. 1250. *Eadem* (bona) *tenebant ab Eccleſiis antedictis, & ideo ſi ea Commiſerunt, non Domino Regi, ſed potius ipſis Eccleſiis fuerant applicanda*. Conſuetud. Marc hiæ Dumbarum art. 17. *Homo taillabilis alterius Domini, qui ponet ſe in franchefia alicujus alterius Domini, quia ipſe denegat, & reneat Dominum ſuum, omnes ejus res & bona Commiſſuntur Domino cujus ille erat homo taillabilis, antequam poſſius fuiſſet in franchefia prædicta, ſub tali conditione, quod ille Dominus, cujus ipſe homo denegans & reneans erat homo taillabilis ante dictam franchefiam, reddat & reddere teneatur Domino, de cujus dicta bona movevent, ſufficientem tenementariam intra annum & diem de manu mortua.*] Vide *Feudum perdere*, & Ferrarium in *Scomettere*.

¶ COMMITTIMUS, Vox Latina, quam Practici noſtri Gallicam fecerunt atque etiamnum retinent. Significat facultatem eligendi tribunal opportunum ad dirimendas lites ſuas quibuſdam conceſſam regio diplomate, in quo vox illa *Committimus* ſemper legitur; hinc que dicta *Committimus* illa prærogativa.

¶ COMMODALE, Fructus, quidquid *commodi* in agris

agris est, vel ex agris nascitur, Formula venditionis anni 1250. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. pag. 112. *Præmissa omnia vendidimus prædicto hospitali cum advocatia & utilitatibus omnibus quæ in eis nunc sunt, quæ in superficie terræ vel in subter ejus Commodalibus in posterum potuerint provenire.*

COMMODATIONES CARRUCARUM, Vide *Carruca*.

COMMODOLARE, pro *Commodare*, in Formulis Andegavensibus n. 58.

1. COMMODUM, Stipendium, salarium. Gloss. Lat. Gr. *Commoda*, χρήματα, ὑπηρεσία. Suidas: Κόμμοδα, δοῦλοι τὰ ἐπιτήδεια παρεχόμενοι. Perperam editum ἐκμοῦλ, quod non advertit Meursius. S. Augustinus, seu quivis alius, homil. 19. de Verbis Domini: *Fraudes suas ac rapinas Commodum vocant, cum ipsa præda inseratur incommodum.* Joannes VIII. PP. Epist. ad Rostagnum Archiep. Arelatensem: *Quibusdam narrantibus agnovi, quod in Galliarum . . . partibus, nullus ad sacrum ordinem sine Commodi datione pervenias.* Vide Vitruvium in Præfat. lib. 1. Senatorem lib. 4. Epist. 27. lib. 5. Epist. 5. l. 7. Epist. 15. lib. 9. Epist. 14. lib. 11 Epist. 8. Privilegium Emmonis Episcopi Senonensis in sæculo 3. SS. Ord. S. Benedicti tom. 2. pag. 614. & quæ observarunt Salmasius de Usuris p. 96. Savaro ad Sidon. l. 6. Epist. 9. Cujacius, Carolus Labbeus, Jacobus Gothofredus, & alii. Hinc

COMMODUM, pro quavis pensitatione vel etiam exactione usurpat Gregorius M. lib. 1. Epist. 42. 59. Ut & Diurnus Romanus cap. 4. tit. 2. Interdum sumitur pro pecunia quæ pro multa exsolvitur. Auctor Queroli sub finem: *In luxu autem & ofsibus loca motis, usque ad denarem solidi injuriarum Commodum placuit extendi. Censum sive Commodum aliquod imponere*, in Conventu Pistensi ann. 864. to. 2. Spicilegii Acheriani.

COMMODUM FACERE, Vide Leges Henrici I, Regis Angl. c. 79.

2. COMMODUM, COMODIUM, Cubiculum, hospitium, Isidorus in Glossis: *Comedia, hostiaria*. Perperam in Excerptis Pithœanis *Comedia*: est enim hoc loco *Commodium*, hospitium, quod per *Ostiarium* expressit Historia Australis ann. 1298. *Et venerunt cum tanta multitudine Ungarorum & Comanorum, quod vix poterant invenire hospitia in civitate, imo circumquaque extra partes civitatis receperunt se cum equis suis, in cubiculis, & stabulis, & cameris, in stupis, de suis Comodist hominibus ejectis*, Buschius in Chronico Windesem. lib. 2. cap. 45. *Missam in portasili in Commodo ubi decubuit coram ipso celebravi*, Lib. 2. cap. 57. *Cum Prior in civitates, oppida, loca, domus, & Commoda hospitum fuorum divertere contigisset*, Ex ea, 5. *Commodo satis pulchro incluso*. Ex his emendandus Anonymus in modo examinandi Valdenses: *Quotiens audivisti prædicationes eorum? ubi primam? in quot domibus istius loci? in quo Coramodo istius domus?* Legendum enim *Commodo*.

¶ COMMOLERE, Una molere. Supplem. Antiquarii: *Commolo*, συμαλῶ.

¶ COMMOMONENTUM, ἀγγεῖον, *Basilica, Palatium*, in eodem Supplemento. Infra legitur *Commonentum*.

¶ COMMONACHUS, Ejusdem Monasterii seu Congregationis Monachus, apud Thomam *Madox* Formularis Anglic. pag. 267. & Rymerum tom. 8. pag. 401. col. 1.

¶ COMMONERE PLACITUM, Litigare, litem movere, intentare. Literæ Seguini Condomensis Abbat. tom. 2. novæ Gall. Christ. Instrum. col. 443. *Ut si vim vellet inferre, vel ulla occasionis intentione Placitum Commonere, ipsi in fidelitate Dei & S. Petri placitarent; & si opus esset & contra omnes defensarent.*

¶ COMMONIALIS, Una cum aliis Monacha, apud Rymer. to. 4. pag. 314. col. 1.

COMMONITORIUM, Epistola qua aliquid præcipitur, qua quis *Commoneatur* ut rem mandatam exequatur. Lexic. Græc. MS. Reg. Col. 2062. Κομμονιτώριον, ἐπιστολὴ ἐν ἣ ὑπόμνησις, κατὰ Ρωμαίους. Qua notione pro memoriali quodam libello, quo scilicet memoria juvatur, usurpat Vincentius Lirinensis contra Hæres. in Præfat. *Me vero subleventque recordationi, vel potius oblivionis meæ gratia, Commonitorium mihimet paravi sufficerit.* S. Augustinus lib. de Hæresib. *Quæ cum dicis, unum quasi Commonitorium de his omnibus te desiderave significas: audi ergo unde commonearis, quid petas*, Nicolaus I. Epist. 27. *Dicitis enim vos præsatum commeasse Historiam, sicut in Commonitorio nobis à vobis directis legere prævaluissemus*, &c.

Alias & fere semper pro Epistola qua mandata dantur, Suidas & Glossæ Basil. Κομμονιτώριον, ἤτοι καὶ ἀπόστολος ἢ γράμμα, vel, ὑπομνηματογράφος, ἢ ἐπιστολὴ ἀποστολική. Gloss. Saxon. Æfrici: *Commonitorium, vel pithacium*, Arend.... geprit, i. *Epistola*. Proterios in Ep. ad S. Leonem PP. *Ex illo tempore, quo Commonitorium vestrum accepi*. Anastasius in Hist. Eccl. pag. 52. *Decepit Imperator Macedonium per Celerem Magistrum Commonitorium faciens ad eum, in quo se primam . . . confitebatur subscripsisse Synodum*. Alio loco: *Per Commonitorium scriptum omnibus Ecclesiis præcepit Trisagium in letaniis cum additamento dicendum*. Ubi Theophanes pro *Commonitorium*, ὑπομνηστικὸν habet. Gl. Græc. Lat. ὑπομνηστικὸν, *Commonitorium*. Balsamon ad Synod. Carthag. Κομμονιτώριον, ἤτοι γραφὴ ὑπόμνημα. Utuntur passim Scriptores, Concil. Ephesinum pag. 289. edit. 1618, Concil. Carthag. 6. cap. 6. Cod. Canon, Eccl. Afric. cap. 93. Codex Theodosian. Paulinus Epist. 9. S. Augustin. Ep. 99. & alibi, Gregorius Mag. l. 3. Dial. c. 10. Innocentius I. PP. Epist. 18. cap. 1. Guillelmus Bibliothec. in Hadriano PP. pag. 228. Flodoard. lib. 1. Hist. Rem. cap. 28. pag. 564. edit. Colvener, Vita Ludovici Pij an. 836. Lex Wisigoth. lib. 7. tit. 5. § 3. Fulbertus Carnot. Epist. 7. 63. 92. Lanfranc. Epist. 36. Ægid. Aureævallis in Adalberone Leod. Episc. cap. 34. Odo Clun. in Tract. de Reversione B. Martini à Burgundia, Vita S. Fulgentii Rusp. Episc. cap. 24. Concil. Ticinense an. 855. &c. Vide Juretum ad Symmachi lib. 3. Epist. 22, & Lindenbrogium ad Ammiani lib. 28, pag. 178.

COMMONITORIÆ LITTERÆ, Flodoardus lib. 3. Histor. Rem. cap. 23. *Pro litteris Commonitoriis, quas ipsum Regis mittebat Hugoni*, &c. cap. 28. *Quibus etiam pro reversione ipsorum Commonitorias direxit litteras*.

COMMONITORIA RESCRIPTA, SCRIPTA, Anastas. Bibl. in Greg. II. *Rescripsit Commonitorii, nisi ad Catholicam converteretur fidem; etiam exhorrem à Sacerdotali officio esse mandavit*, Et in Greg. III. *Ut ab hoc vespisceret ac se removeret errore, Commonitoria scripta, vigore apostolicæ sedis instituta, direxit*.

¶ COMMONRA, COMNORRAS, COMMONRIAS, Voces Occitanæ, quarum duæ posteriores *Commoneris*, prima *Commoneuris*, significat. Jusjurandum Guillelmi Montispessulani prælatum Johanni Episc. Magalonensi an. 1184. apud Acherium to. 10. Spicil. pag. 171. *Audi tu Johannes Magalonensis Episcope. Ego Guillelmus Dominus Montispessulani, filius Mabildis, ab ista hora in antea personam tuam non capiam vitam & membra tua tibi non tollam, nec homini nec fœmina meo consilio vel meo ingenio. Et si in illo honore quem tu hodie habes & possides, & Canonici Magalonenses habent & possidens, in communia vel in antea*

tu acquisieris meo consilio, & Canonici meo consilio acquisierint, ego Guillelmus tollerem, vel forisfactum ibi facerem, cum tu Commonras per sacramentum, vel si præsens non fueris, aut Ecclesia Magalonensis tum forte Episcopum non habuerit, Prior Magalonensis consilio Capituli Magalonensis me Commonra per sacramentum infra quadraginta dies cabalmenoendrai od cemendarai, *vel ad suam mercedem* mecontarai, *& ad mercedem Canonicorum similiter*, Infra legitur *Commorras* pro *Commonras*. Cetera voces Occitanę sponsio sunt reparationis damnorũ Episcopo Magalonensi inferẽdorũ.

COMMORSUM [vel COMMORSUS.] Lex Bajwar. tit. 36, 11. *Acceptorem non domium pro 3. sol. tribuat, Commorsum Gruarium pro 6. sol. tribuat, acceptorem mutasum pro 12. sol. tribuat,* [Eadem habet Lex Ripuariorum iisdem tit. & §. ubi *Commorsum gruarium* non male interpretatur Eccardus *Accipitrem in gruum venatione & pugna cum pis exercitatum*. Hunc Commentatorem, si vis, consule.]

¶ COMMOTARE, Commutare, Alterare; item Lædere vel potius Impellere, trudere, à *Moto*, pro *Moveo*, Canones Hibernenses apud Marten. to. 4. Anecd. col. 8. *Si quis errans Commotaverit aliquid de scriptis, ubi periculum adnotatur, triduanum aut 3. superpositiones faciat*. Ibidem col. 6. *Qui vero Episcopum sine effusione sanguinis percusserit, vel Commotaverit, dimidium* VII. *ancillarum pretium reddat*. Oct. Horatianus lib. 1. c. 8. dixit, *Assidue Commotare*, pro continuo movere.

COMMOTUM, COMOTUM, apud Cambrobritannos, Quarta pars Cantredi. Silvester Giraldus lib. 1. Itiner. Cambriæ c. 2. *Gruffino filio Resi...unius Commotii solum, id est, quartæ partis Cantredi...tunc domino, &c.* Et cap. 10. *In his autem de Cantref-Mawr finibus, Commoto videlicet de Caus, &c.* Occurrit non semel in Statutis Walliæ ann. 12. Edw. 1. apud Spelmannum, qui perperam *Commotum* dixit esse dimidium Cantredi, cum ex Giraldo constet fuisse quartam partem tantum. Vide *Cantredus*.

¶ COMMULCARE, *Complodere*. *Commulcat, Conculcat*. Gloss. Isid. Apul. Met. 8. dixit, *Commulcare ictibus*, hoc est, cædere live calcibus five pugnis. Verbo *Mulcare* hoc sensu usi sunt Latini. Vide Turnebi Adversaria, Gronovium ad Livium, Fabri Thesaurum & Daceriam in Notis ad Eunuchum Terentianum 4. 7. 4. &c. Papias Ms. habet : *Commulcat, Conculcat, Commulcet, Turbat*. Glossar. San-German. MS. n. 501. *Commulare Conculcare, Conturbare*.

¶ COMMUNA. Vide *Commune* 2. *Communia* 2. & 3

COMMUNALE, Occitanis *Coumudal*, Pastura communis. *Communaux & pasturages*, in Consuet. locali Castrimeliandi art. 64. Charta an. 1072. in Hist. Pergamensi to. 3. pag. 273. *Extra pascuum & Communalia*. [Vide *Communia* 2.]

1. COMMUNALIS, Communis, *Communale* Boccacio. *Paries Communalis*, in Charta an. 1178. apud Ughellum to. 7. p. 410.] *Aquæductus Communales*, in Chronico Farfensi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 560. [*Communalis*, familiaris, amicus. Le Roman *de Garin* ;

Feretz François, tuit sommes Communal.

Philippus *Mouskes* :

Et tout li bien sont Communel,

Gaces *Brulez* :

Mes trop parest Communaus.

Villarduinus n. 190. *Ensi furent mult Communel li Grieu & li François de totes choses, de merchandises & d'autres biens*, Adde n. 123. & Perardum in Burgundicis p. 488. a. Vide *Comminelli*, & *Communis*.

¶ 2. COMMUNALIS, COMMUNIALIS, Municeps, civis. Matth. Masus in Vita S. Gerii, to. 6. Maii pag. 160. *Communales Racanati descendunt, volentes corpus B. Gerii portare*. Eadem, ut puto, notione in Inquisitione de juribus Curiæ regalis in Auferto, è Camera Computorum Provinciæ : *Anno Domini* 1364. *die* 29. *mensis Aug.* 2. *Indict. apud Auferum existentes prædicti Domini Comissarii pro prædictis juribus Curiæ inquirendis, fecerunt adipsorum præsentium venire magistros Petrum Salloni, Petrum Auberti Notarium, Giraudum Bonafosii Communalem, &c.* Recensio eorumdem jurium ann. 1414. *Bona hujusmodi appretiantur per Communales dicti loci*.

¶ COMMUNANTIA. Vide in *Commune* 2.

¶ COMMUNARIUS. Vide *Communia* 3.

COMMUNE, Penſitationis ſpecies tam à Clericis quam Laicis pro *ſuſtentatione & defenſione ſecuritatis & pacis* publicę, quam *Treugam Dei* vocabant, in Comitatu Ruthenenſi, fieri ſolita : in Bulla Alexandri III. PP. ad Hugonem Ruthenenſem Epiſcopum edita à Marca, ad Can. 1. Conc. Claromontani : ſic porro appellata, quod *in Commune* & ab omnibus ea pecunia conferretur : *Commune autem iſtud per ſingulas parochias debet reddi cum Scripto unius parochianorum, &c.* Mox : *Quiſquis autem res ſuas amiſerit, poſtquam Commune, ſicut prædictum eſt, ſolverit, in integrum reſtituatur*. Rurſum : *Sed non dato Communi, ſi forte res ſuas perdiderint, eis nequaquam emendabuntur*. [*Commune pacis Seneſcalliæ Ruthenenſis*, in Conventionibus ann. 1344. Hiſtor. Dalphin. to. 2. p. 496. *Le Commun de la paix de la Seneſchaucie de Reergue* in Litteris Gallicis ejuſdem anni ibid. p. 488.] Vide *Compenſus*.

Obſervat Auctor Hiſt. Dalph. loco mox laudato pecuniam ex hujuſcemodi penſitatione coactam in Eccl. Cathedralib. ſervatam fuiſſe ad compenſationem damnorum, quæ paſſi fuerant ii, qui eam penſitacionem, ut jure ſecuritatis potirentur, exſolverant : quamobrem haud raro dicebatur *Compenſum pacis*. Penſitatio hæc pro *Treuga Dei* primum inſtituta, facta eſt ſuccedentibus annis tributum ordinarium, quod à ſuis vaſſallis exegere plures Epiſcopi aliique locorum Domini. Denarios ſex adulti quatuordecim annorum, duodecim denarios exſolvebant conjugati. Imponebatur etiam pecudibus cujuſcumque generis : ferratæ ſeu calceatæ duos ſolidos debebant, non ferratæ duodecim denarios ; bovibus quoque & ovibus cæteriſque animalibus, ſicut & molendinis, ſua erat æſtimata taxatio : quam aliquando Reges noſtri, deinde, ceſſione facta, Navarræ Reges perceperunt in tractu Ruthenenſi.

2. COMMUNE, COMMUNIA, COMMUNIO, COMMUNITAS, Incolarum urbis aut oppidi univerſitas, domino, vel rege concedente, ſacramento invicem, certiſque legibus aſtricta. Varie autem hanc appellationem efferunt Scriptores.

COMMUNE enim appellatur, apud Ciceron. in Verrina 4. Innoc. III. PP. lib. 13. Ep. 95. & Rodericum Tolet. lib. 8. de Reb. Hiſp. cap. 9. Ita κοινὸν, & *Commune* uſurpant l. 37. D. de Judiciis l. 5. D. ad Leg. Jul. de Vi pubb. l. 6. §. 2. D. Excuſat. tutor. l. 25. D. de Appellat. l. 16. Cod. Th. de Legat. Inſcriptiones veteres, Symmachus, & alii : κοινὸν τόπον apud Pachym. lib. 12. c. 28.

COMMUNIA, in Geſtis Lud. VII. Fr. Reg. cap. 3. apud Matth. Paris, Rigord. Willelmum Briton. l. 3. Philip. Sugerium Epiſt. 83. Radulfum de Diceto, & alios paſſim.

COMMUNIO, apud Guibertum lib. 3. de Vita ſua c. 7. Will. Malmesb. lib. 2. Hiſt. Novellæ p. 189. in Charta Baldrici Noviom. Epiſcop. apud Vaſſorium p. 805. &c. Nicolaum de Braia in Ludovico VIII. p. 315. [in Vita B. Caroli Boni to. 1. SS. Martii p. 191. & in Charta Balduini Comitis Hannoniæ an. 1169. apud Miræum tom. 2. pag. 829.]

COMMUNITAS, in Geſtis Ludov. VII.ca.1. & apud Ordericum Vital. lib.11.[necnon in Juramento Ordinum regni Daciæ apud Ludewig. to.5.Reliq.MSS. pag. 316.& in Ottoboni Scribæ Annalibus Genuenſibus ad an.1188.]

COMMUNA, non ſemel apud Radulfum de Diceto, & Rogerum Hoved.

COMMUNANTIA, in Bulla Honorii III. apud Ughellum to.1. pag.821.[& in Regininibus Paduæ apud Muratorium to.8.col.385. E.]

Primus vero ejuſmodi *Communias* in Francia Ludov.VII.Rex multiplicavit & auxit.Nam cum regnante Philippo parente regalis potentiæ vigor elanguiſſet, invaluiſſetque in omnibus ferme provinciis Procerum tyrannis, qui in Regem perinde ac ſubditos deſæviebant, *Ludovicus in primis ad comprimendam ejuſmodi tyrannidem prædonum & ſeditioſorum, auxilium totam per Galliam depoſcere coactus eſt Epiſcoporum. Tunc ergo Communitas in Francia populoris inſtituta eſt à Præſulibus, ut Presbyteri communerentur Regi ad obſidionem vel pugnam, cum vexillis & parochianis omnibus.* Verba ſunt Orderici Vitalis lib.11. pag.836.

Hinc crebro legimus in prælliis adfuiſſe & dimicaſſe urbium *Communias*, quibus prævii erant ipſi Presbyteri ſeu Curiones cum vexillis Eccleſiæ, quod teſtatur rurſum Ordericus lib. 12. pag. 855. & 856. *Epiſcopi & Comites aliæque poteſtates regni ſui ad te convenient, & Presbyteri cum omnibus parochianis ſuis ſecum quo juſſeris eant, &c.* His adjungenda ſunt quæ habet Sugerius in Vita Ludovici VI. cap.8. Cum *Communitates patriæ parochiarum adeſſent, cujuſdam caſu Presbyteri ſuſcitavit fortitudinis Roberto ſpiritum, cui contra opinionem humanam datum eſt poſſibile, quod armato Comiti & ſuis conſingebat impoſſibile, &c.*Charta Communiæ Creſpiacenſis an.1223. *Et ipſi nobis debent exercitus & equitationes, ſicut aliæ Communiæ noſtræ.*

Ita quę in Oppidis Regi ipſi obnoxiis duntaxat erant Communiæ, poſtmodum, Regibus concedentibus, in aliis, quæ Epiſcoporum erant, induſtæ ſunt. Sed ipſe Ludovicus VII. novas ſtatuit in iis quæ ſui juris erant, quibus leges dixit. Nam pleraque ex iis quæ ſuperſunt Communiarum inſtrumenta & diplomata ejuſd. Ludovici ſunt, firmata deinceps à Ludovico VIII. Philippo Aug.& aliis Regibus. Sed & regii vaſſalli in ſuis oppidis Communias pariter ſtatuerunt, quibus ſtatuendis eo magis aſſenſum præbuere Reges noſtri, quod in bellis opem ab iis expoſcere licebat: unde Ludovicus VIII. in Hiſt. Epiſc.Autiſſiod. cap. 57. *reputabat viciniores omnes ſuas eſſe, in quibus Communiæ eſſent:* nec injuria, cum eo ipſo deinceps oppidorum incolę quodammodo à dominorum dominio abſoluti, Regi ipſi directe parerent. Quod prodit auctor Hiſt. Ludovici VII.p.418.ubi tradit *Pergilacenſes Communiam inter ſe facientes, communiter conjuraſſe, quod Eccleſiæ dominio ulteriùs non ſubjacerent.* Eadem habet Aimoinus l. 5. Hiſt. c. 65. Guibertus vero l. 3. de Vita ſua cap. 10. *Inter Miſſas ferwoiem habuit de execrabilibus Communiis illis, in quibus contra jus & fas violenter ſervi à dominorum jure ſe ſubtrahunt.* Idem vero Scriptor Regia potiſſimum auctoritate erectas ejuſmodi *Communias* innuit cap. 14. *Poſt funeſtum exeidii Lauduneuſis eventum, Ambiani Rege illecto pecuniis ſecere Communiam, cui Epiſcopus nulla vi exactus debuiſſet præſtare favorem, præſertim cum & cum nemo urgeret, & inſauſtorum eventum conſtigimon lateret.*

Aſſenſum vero Reges ejuſmodi a vaſſallis Communiarum inſtitutionibus factis præbuiſſe docet Charta Baldrici Epiſcopi Noviomenſis deſcripta à Vaſſorio p. 805.[Non ſemper tamen, ut ex Chartulario Communiæ Meldenſis an. 1344. de Comite Campaniæ probat D. *Bruſſel* tom. 1. de Uſu feudorum pag. 187.] Sed ut plurimum in vaſſallorum civitatibus & oppidis ſupremo jure, & inconſultis vaſſallis Communias Reges inſtituebant, auferebantque, ſi peccaſſent incolæ, ut Laudunenſibus, poſt cæſum Galdricum Epiſcopum, Ludovicus VI. apud Sugerium in illius Vita p. 306. & Guiberrum lib.3.de Vita ſua cap.7.

Ad id denique inſtituebantur *Communiæ*, ut & dominorum ſuorum, & ſua propria jura ſubditi tuerentur. In Charta ann.1204 Alienor Regina Angliæ & Duciſſa Aquitaniæ, dicitur conceſſiſſe *Univerſis hominibus de Pictavia & eorum liberis in perpetuum Communias juratam apud Pictavum, ut eâ ipſius jura, quam ſua propria melius defendere poſſint, & magis integre cuſtodire.*

Inter Communiæ vero jura præcipua recenſentur *Scabinatus, Collegium, Majoratus, Sigillum, Campana, Berfredus, & Juriſdictio*, in Areſto an.1328. De ſigillo hæc habentur in Charta S.Ludovici Regis ann. 1235. pro Epiſcopo Remenſi: *Dicebat etiam quod* (cives Remenſes) *non debebant habere ſigillum, cum non habeant Communiam.*

In Chartis Communiarum deſcribebantur præterea leges, quibus delinquentes incolæ ſubdebantur, & penſitationes, quas præſtare dominis vel Regi debebant. Guibertus l.3.de Vita ſua c.7. *Communio autem novum ac peſſimum nomen ſic ſe habet, ut capite cenſi omnes ſolitum ſervitutis debitum dominis ſemel in anno ſolvatur, & ſi quid contra deliquerint, penſione legali emendent: cæterę cenſuum exactiones, quæ ſervis inflgi ſolent, omnimodis vacent.* Unde percipimus cur ejuſmodi Communiarum inſtitutiones in pleriſque oppidis *Libertatum* nomine donentur: quia videlicet incolæ ex iis ab omni jugo ſervitutis eximuntur, & ſibi invicem confœderati & juramento adſtricti jura ſua tuentur. Hinc *Communiæ juratæ* dictæ, & oppidorum incolæ *jurati* appellati. Vide Zonaram lib. 6. Annalium n. 15.

Communiarum à Regibus noſtris conceſſarum non pauca proſtant inſtrumenta, præſertim in Regeſto Philippi Aug.Herouvalliano, & in aliis veteribus Codicibus, quæ ipſi perlegimus: ſed multo plura à variis Principibus ſeu Regni Proceribus regiiſque vaſſallis, eorum ſubditis indulta proſtant in Tabulariis ac Regeſtis Regii Chartophylacii & Monaſteriorum, quæ fere ſemper *Libertatum* titulo donantur. Horum diplomata, præſertim quæ *Communiæ* titulum præferunt, indicaſſe haud inutile fortaſſe fuerit: aliorum qui *Libertatum* aut *Franchiſiarum* nomine edita leguntur ſparſim in variis hujuſce Gloſſarii locis indicantur, tametſi in mergitum acervo acum quærere ſit.

Abbatis ville in Pontivo Communiam indulſit Willelmus Cogn. Talvacius, Comes Pontivi, deinde Joannes ex filio nepos menſe Junio ann. 1184. Exſtat in Hiſt.Comitum Pontivi cap.18.

Ambianę in Picardia, Philippus Auguſt. ann. 1190. & 1209. Exſtat in Regeſto Philippi Aug. fol.43. & in Regeſto Scabinatus Ambian.

Aquiſmortenſis in Provincia, S. Ludovicus ann.1246. Chartam deſcripſit Gallandus in Tract. de Franco alodio.

Arcis (vulgo *ArKer*) prope S.Andomarum, Abbas S.Bertini an.1231.M.Febr. Exſtat Charta in Tabul. S. Bertini.

Argilleio in Ducatu Burgundiæ, Hugo D.Burgund. an.1234.Chartam habet Perardus p.436.

Arræ in Atrebatibus, Philippus Comes Flandriæ ann. 1188. Habetur tom. 11. Spicilegii Acheriani pag. 35.

Atbuis in Viromanduis, Philippus Auguſtus Rex ann.

ann. 1212. Exſtat in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 164.

Attrebato, Ludovicus, Philippi Auguſti Regis Filius, an. 1211. Exſtat to. 11. Spicilegii Acheriani p. 362.

Aurelianenſis Communiæ mentio eſt in Vita Ludovici VII. cap. 1.

Auſonæ in Ducatu Burgundiæ, Communiam indulſit Stephanus Comes Burgundiæ & Joann. Comes Cabilonenſis an. 1229. Chartam deſcripſit Perardus p. 412.

Bapalmis, Philippus Aug. ann. 1196. Exſtat Charta in Regeſto ejuſd. Regis f. 46.

Barro ſuper Sequanam, Theobaldus Comes Campaniæ an. 1234. Chartam habet Perardus p. 430.

Baugiaco, Guido Dom. Baugiaci. Charta habetur apud Guichenonum in Hiſt. Breſſ. p. 63.

Bellovaco, Ludovicus VI. confirmavit Ludovicus VII. an. 1144. Habetur Charta apud Loiſellum p. 271. & in Reg. Philippi Aug. f. 36.

Belne in Burgundiæ Ducatu, Hugo Dux Burgundiæ ann. 1203. Exſtat Charta apud Perardum in Burgundiæ p. 274. & ſeqq.

Biturigenſibus, Ludovicus VII. ann. 1145. & Philippus Aug. ann. 1181. Habetur Charta in Regeſto Philip. Aug. fol. 34. 53. & apud Thomaſſerium in Conſuet. Bituric. lib. 1. cap. 44. 45.

Braio in Picardia, Philippus Aug. ann. 1210. Habetur Charta in Regeſto ejuſdem Reg. f. 61.

Britolio in Normannia, idem Rex. Vide Reg. fol. 58.

Bruerüis, *Caraco*, *Norgiæ* & *Vallobo*, Philippus Auguſt. Rex Fr. an. 1186. aſſenſu Bartholomæi Epiſc. Laudunenſis. Exſtat in Regeſto Ph. Aug. fol. 39.

Burgo in Breſſia, Amedeus VII. Comes Sabaudiæ 5. Jul. an. 1397. Charta habetur apud Guichenonum in Probat. Hiſt. Breſſ. p. 22. 23.

Buxiaco, in Ducatu Burgund. Beatrix Comitiſſa Cabilonenſis. Chartam deſcripſit Perardus pag. 311.

Calvomonti, Philippus Aug. ann. 1182. Exſtat Charta in Regeſto ejuſd. Reg. p. 50.

Calvomonti in agro Baſſiniaco, Campaniæ Comes an. 1228. uti narrat D. *Bruſſel* to. 1. de Feudorum uſu pag. 186.

Capellæ d'Angillon in Biturigibus, Archembaldus de Soliaco an. 1212. apud Thomaſſerium lib. 1. cap. 55.

Carroſio ſeu *Charrot* in Bitur. Gauterius Dom. Carroſii ann. 1194. apud Thomaſſerium lib. 1. cap. 53.

Caſtellioni ad Sequanam Odo III. Dux Burgundiæ an. 1208. cui ſtabilimento multum adverſatus eſt Epiſcopus Lingonenſis. Vide D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 1. p. 187.

Caſtro-Meliandi in Biturigibus, Ebo de Dolis Dominus ejuſdem Caſtri-Meliandi an. 1220.

Caſtronovo in Turonibus, Philippus Aug. ann. 1181. in ejuſdem Reg. f. 61.

Celliſi in Biturigibus, Robertus de Cortiniaco. Charta an. 1216. deſcripta ab eodem Thomaſſerio l. 1. cap. 58.

Cernaco, *&c.* in Laudunenſio, Philippus Aug. an. 1184. Habetur Charta in Reg. ejuſdem Regis f. 38.

Coicheio in Ducatu Burgund. Hubertus D. de Monthelone & de Coicheio. Chartam deſcripſit Perardus p. 476.

Compendio Ludovicus VII. ac deinde Philippus Aug. an. 1180. Habetur Charta in Regeſto Philip. Aug. fol. 36. 50.

Corbeiæ, Ludovicus VII. deinde Philippus Aug. an. 1180. in eod. Regeſto f. 56.

Cramdeiæ, *Troiſiaco*, *Cortetono*, & *Malevalli*, idem Philip. an. 1186. Vide idem Reg. f. 37.

Credulio in Bellovacis, Ludovicus Comes Bleſenſ. & Claromont. an. 1197. MS.

Criſpiaco in Comitatu Vadenſi, Ludovicus Rex Fr. an. 1223. Exſtat to. 10. Spicil. p. 642. & in Reg. Philippi Aug. f. 151. 16.

Divioni in Burgundiæ Ducatu, Hugo D. Burgundiæ an. 1187. Exſtat Charta apud Perardum in Burgundicis p. 274. 333. 346. 356.

Dullendio in Ambianis, Guido Comes Pontivi, deinde Willelmus Comes, Guidonis ex filio nepos, confirmavit an. 1203.

Duno in Biturigib. Ludov. VII. & Philippus Aug. Vide Regeſtum Phil. Aug. f. 35. & Thomaſſerium l. 1. c. 47. 48. 49.

Erviacenſi Caſtellaniæ in Campania, Theobaldus Trecenſium Comes Palatinus an. 1199. MS.

Faleſiæ in Normannia. Vide Normannica Duchenii p. 1066.

Ferrariis in Normannia, Phil. Aug. an. 1204. Vide ejus Regeſt. fol. 58.

Graciaco in Biturigib. Petrus Dom. Graciaci. Charta an. 1246. deſcripta à Thomaſſerio lib. 1. c. 61.

Hamenſi urbi in Picardia, Odo Hamenſis Dominus an. 1158. Exſtat in Regeſto Marchionatus Increnſis.

Hiermonti in Pontivo, Willelmus Comes Pontivi ann. 1192. Exſtat Charta in Hiſt. Comitum Pontivi cap. 28.

Lauduno, Ludovicus Rex an. 1138. Exſtat in Regeſto Philippi Aug. f. 49.

Lorriaco, Philippus Aug. an. 1187. Habetur in Hiſt. Vaſtinenſi p. 170. & apud Galandum l. de Franco alodio p. 375.

Luriaco, in Biturig. Herveæus Dom. Virſionis. Charta ann. 1213. deſcripta à Thomaſſerio l. 1. c. 56.

Machau, Pillæ ita dictæ in Comitatu Regitenſi, Hugo Comes Regiteſt. aſſenſu Feliciæ uxoris & Huarti filii, in MSS.

Marquenterræ in Comitatu Pontivi, Willelmus Comes Pontivi menſe Sept. ann. 1199. in Hiſt. Comitum Pontivi c. 35.

Martello in Lemovicino ann. 1219. Raimundus Vicecomes Turenæ. Exſtat Charta apud Juſtellum in Probat. Hiſt. Turen. pag. 40.

Medanto in Vilcaſſino, Ludovicus VII. ann. 1150. Habetur Charta in Reg. Phil. Aug. f. 46.

Meldis in Campania, Henricus Comes Campaniæ an. 1179. Exſtat Charta in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 299. apud Fabrum Canterellum tract. de Feudis p. 272. [& D. *Bruſſel* tract. de Feudorum uſu pag. 183.]

Mellento, Robertus Comes Mellenti. Habetur Charta in Regeſto Phil. Aug. f. 52.

Monaſterio in Picardia, Philippus Aug. ann. 1188. in Reg. Phil. Aug. f. 37.

Monbarro in Ducatu Burgundiæ, Hago Dux an. 1231. Exſtat Charta in Burgundicis Perardi p. 419.

Montibriſonis in Comitatu Forenſi, Guigo Comes Forenſis menſ. Nov. an. 1223. MS.

Montidefideriі in Picardia, Ludovic. VII. Chartam exhibet Regeſtum Phil. Aug. f. 50.

Montiregali in Breſſia, Humbertus Domin. *de Thoire & de Villars* ann. 1207. Exſtat Charta in Probat. Hiſt. Breſſenſis p. 202.

Niorto in Pictonibus, Philippus Aug. an. 1204. Vide ejus Regeſt. f. 58.

Nivernenſi urbi, Petrus Comes Nivernenſis an. 1194. Habetur Charta in eod. Regeſto f. 55.

Noncencurti in Normannia, Philippus Aug. an. 1204. Vide idem Reg. f. 58.

Noviomo, Baldricus Epiſcopus concedente Ludovico VI. Vide Vaſſorium in Hiſtor. Noviom. pag. 805. & Reg. Phil. Aug. f. 46.

Pe-

Peronæ in Picardia, Philippus Aug.ann.1207. Habetur Charta in cod. Regesto f.58.

Pictavie, Alienor Regina Angliæ, ac deinde Philippus-Aug. an. 1204. Habetur in eod. Regesto fol. 53.

Pissiaco, Philippus Aug. Habetur Charta in eodem Reg.fol.52.

Pontallerio in Ducatu Burgund. Guillelmus de Champlita Vicecomes Divionenſis ann.1257.Chartam deſcripſit Perardus p. 486.

Ponti Audomari in Normannia, Philippus Aug.an. 1204. Vide Regeſt.Philippi Aug.f.58.

Pontiſaræ in Vilcaſſino, Philippus Auguſ.an.1188. Chartam exhibet Regeſtum ejuſdem Regis fol.52.

Prulliaco in Biturigib.Radulfus Dom. Magduni an. 1177.apud Thomaſſerium l.i.c.52.

Riomo in Arvernis, Alphonſus Comes Pictavenſis & Toloſan. menſe Julio an.1270.Habetur Charta tom. 11.Spicilegii Acheriani.

Roiæ in Picardia, Philip.Aug. Habetur Charta in Reg.Philippi Aug.f.47.

Rotomago in Normannia, Philippus Aug. Rex Fr. an.1207.Exſtat in Normannicis Duchefnii pag. 1062. 1066.& in Regeſto Philippi Auguſti f. 57.60.

Rouvreio in Burgundiæ Ducatu, Hugo Dux Burg. an.1215.Chartam deſcripſit Perardus p. 316. 317.

Saigeio in Ducatu Burgund. Aimo de Sabaudia D. Baugiaci ann. 1226. Chartam deſcripſit Perardus p. 509.

S. Defiderii urbi in Campaniæ Comitatu, Guillelmus D. de Domna Petra prid. Non. Maii ann. 1228. MS.

S.Germano de Boſco in Biturigib.Ludovicus VII.&c. an.1202.apud Thomaſſerium l.i.c.54.

S. Joanni Angeriacenſi in Pictonibus, Philippus Aug.an.1204. Habetur Charta in Regeſto ejuſdem Regis f. 53.

S. Quintini urbi in Viromanduis, Philippus Auguſtus an. 1195. Charta exſtat apud Hemereum in Auguſta Viromand.in Regeſt.pag.47. & in Regeſto ejuſdem Reg.f.66.

S.Ramberti oppido in Breſſia, Ludovicus Dux Sabaudiæ 20. Jun.1442.Chartam deſcripſit Guichenonus in Hiſt.Breſſ.p.235.

S. Richarii oppido in Comitatu Pontivenſi, Ludovicus Rex Franc.an.1126.Deſcribitur in Regeſto Philippi Aug.f.135.

Salicibus (*Saux*) in Ducatu Burgund. Jacobus D. *de Saux*, an.1246.Chartam deſcripſit Perardus pag. 460.

Seiſſello in Breſſia, Amedeus Comes Sabaudiæ an. 1285. Chartam habet Guichenonus in Hiſt. Breſſ. pag. 244.

Semuro in Burgundiæ Ducatu, Robertus Dux Burgundiæ an.1276.Exſtat Charta apud Perardum in Burgundicis p.529.

Senonenſi urbi[Ludovicus VII. anno 1146. uti legimus in Chronico S.Petri Vivi to.2. Spicilegii Acheriani pag. 776.] accedit Philippus Auguſt. an. 1189. Habetur Charta in Reg. Philippi Aug. fol. 54. Communiæ Senonenſis meminit Vita Ludovici VII. cap. 3.

Silvanecto, Philippus Aug.ann.1201.Vide idem Regeſt.f.55.

Solimiaco in Arvernis, Delphinus Comes Clarimont. MS.

Sueſſioni, Ludovicus VI. [ante annum 1136. uti patet ex Charta ejuſd. Regis, quam refert D. *Bruſſel* tom. 1. de Feudorum uſu p. 179.] confirmavit Philippus Rex an. 1181. Exſtat in Regeſto Philippi Aug. fol. 37. apud Perardum p. 336. & tom. 11. Spicil. Acheriani.

Teneremundæ, Robertus ejuſdem urbis Dominus an.1233.Exſtat Charta apud Lindanum in Teneremunda pag.93.

Tornaco, Philippus Auguſt. an. 1187. Habetur Charta in Regeſto Phil. Auguſt. f. 35. in 30. Regeſto Chartophylacii Regii Ch.382. & tom. 11.Spicilegii Acheriani.

Vaisliaco, *&c.* Ludovicus VI. ac poſtmodum Philippus Aug.an. 1185. Habetur Charta in Regeſto ejuſdem Reg. f. 42. & tom. 13. Spicilegii Acheriani pag.323.

Vernolio, Philippus Auguſtus. Vide idem Regeſt. f. 58.

Viconovo in Campania, Theob. Com. an.1228. Exſtat Charta in Tabul.Campaniæ Thuano f.155.

Villæfrancæ in Burbonenſio, Archembaldus D. Burbon.& Agnes uxor, menſ.Dec.1217.MS.

Villænovæ, in Bellovacis, Philippus Aug.an. 1200. in Regeſto ejuſd.fol.45.

Vitriaco in Campania, Theobaldus Comes Campan. menſe Aprili an.1230. MS.

Vizeliacenſis in Ducatu Burgundiæ meminit Hiſtor. Ludovici VII.418.

Wabano in Pontivo, Willelmus Comes Pontivi an. 1192.Vide Hiſt. Comitum Pontivi c.35.

¶ COMMUNELLI. Vide *Comminelli*.

¶ 1. COMMUNIA, Univerſitas urbis vel oppidi. Vide *Commune* 2.

2. COMMUNIA, quæ Feſto dicitur, *Compaſcuus, ager relictus ad paſcendum communiter vicinis*. Raſtallus: *Commun, eſt le droit que homme a de mioter ſes beaſts à paſture, ou de uſer & occuper le terre qui n'eſt ſon propre ſoile*. Bracton.lib 4. tract.1. c.38. §.1. *Eſt enim Communia in eo quod dicitur paſtura, de omni quod edi poterit, vel paſci, large ſumpto vocabulo, vel ſtricte: large, ut ſi quis habeat in alieno Communiam paſturæ ſcilicet herbagii, peſſonæ, ſive glandis, ſive nucis, & quidquid ſub nomine peſſonæ continetur; item ſoliorum & frondium: ſtricte, ſcilicet aliquod iſtorum unum vel duo*. Vide Fletam lib.4.cap.19. Formulæ veteres: *Cum terris, ſylvis, campis, pratis, paſcuis, Communiis*. Speculum Saxon.l.2.art.47. §.4. *Qui pecora ſua in Communia alterius præſidii, ſeu villæ, paſcua immiſerit, &c.*

¶ COMMUNA, Eadem notione. Charta Henrici III.Hiſt.Harcur.tom.4.p.2207. *Dedi & conceſſi...unum ferlingum ad Roichene, cum omnibus pertinentiis ejus in manerio de Tonſtoke cum paſturis & omnibus aliis ad prædictas terras pertinentibus; & præterea omnimodam Communam inter gentem meam ubique libere & quiete habendum & poſſidendum*. Charta Willelmi Patric apud *Mado*x Formul.Angl.p.188. *Cum Communa & paſtura in boſco, in plano, in viis, in pratis, in paſcuis, in aquis, in omnibus aiſiamentis dictæ villæ de Malopaſſu pertinentibus*.

Communiarum originem obſervat Aggenus Urbicus Controverſ.agror. *Relicta ſunt & multa loca quæ veteranis data non ſunt: Hæc variis appellationibus per regiones nominantur. In Etruria Communalia vocantur*. Frontinus de Limitib.Agror. *Eſt & paſcuorum proprietas pertinens ad fundos, ſed in commune, propter quod ea compaſcua multis in locis in Italia Communia appellantur*. Varias autem ſpecies Communiarum recenſet idem Raſtallus, quem conſule in verbo *Common*.

3 COMMUNIA, Bona quæ in commune poſſidentur à Canonicis Eccleſiæ alicuius Cathedralis; vel quidquid ex iiſdem bonis ac proventibus in commune iiſdem diſtribuitur; Charta Paſchalis II. Papæ ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ: *Ad hæc præceptum eſt &*

est & repetita præcepione firmamus, ne Viennensis Episcopus ulterius in illa parte Gratianopolitanæ Ecclesiæ aut pariem, aut Communiam, aut aliquam exactionem requirat. Alia Hugonis Episcopi Gratianopolit. an. 1105. ibid. *Cum consilio Canonicorum nostrorum scilicet Gratianopolitanæ Ecclesiæ S. Donati Nantelmo Ulcensis Ecclesiæ Præposito, & omnibus successoribus ejus, ut eis obedientiam promittant, & præmissa secundum Dominum in omnibus & per omnia teneant, & professionem illis faciant, & totam Communiam ipsius Ecclesiæ, quam modo habent, vel in futuro justè acquisituri sunt, eis perpetuo jure domo, salva obedientia & reverentia, subjectione & potestate Gratianopolitani Episcopi, &c.* Statuta Ecclesiæ Eboracensis in Monastico Anglic. to. 2. p. 165. ubi de Residentia Canonicorum: *Facta vero prædicta quotidiana distributione, quod residuum erit de Communia... inter solos Canonicos qui residentiam fecerunt, distribuetur: præterea soli Canonici Communiam percipiant.* Statuta Eccles. Leichefeld. ibid. pa. 244. *Si Vicarius scriptus fuerit in tabula ad cantandum, & defuerit, duas Communias amittet, scilicet diei illius, si quam acceperus fuerit, & diei sequentis. Et si propter carentiam Communę* (leg. *Communiæ*) *absentaverit se per tres dies, &c.* Infra, *Communio* appellatur: *Si Vicarius ensigne fuerit, duas noctes solummodo quietis habebit. Communionem non amittat. Commune*, ni fallor, appellatur in Charta Alexandri Conventrensis Episcopi, ibid. p. 233. Matthæus Paris pag. 590. *Congregati igitur Scholares, collectam fecerunt, & contribuerunt, scilicet qui libet secundum posse suum: & cujuslibet Communia hebdomadalis abbreviata est, ut inde Romanæ Curiæ pro parte satisfieret.* [Vita Guidonis Epiſc. Anic. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. pag. 838. *Canonicorum vero Congregatio ut partem sempiternæ remunerationis à Deo accipiant, pro ejus* (Guidonis) *rogatu promiserunt, se talem fecuritatem pro stabilitate hujus prædicti Monasterii post mortem ipsius Guidonis Episcopi à futuris Episcopis ipsius loci petere, ac pro hoc consuetudine ac lege teneri laudaverunt, qualem pro sua parte altaris & Communia.* Litteræ Societatis Archiepiscopi Camerac. cum Rotomagensi inter Concilia Normanniæ p. 632. novæ edit. *Si prædictam Ecclesiam à statu suæ prosperitatis, quod absit, labefactari contigerit, promptum sit . . . . de stipendiis, quæ nos* (Cameracenses) *Quotidianam, Rotomagenses vero Communiam vocant, ordinate & solito... parsicipio refoveri, donec Deus in auram statuerit procellam.* Charta Johannis Episc. Dolensis ann. 1208. ex Archivo ejusd. Ecclesiæ: *Nos pro Dei amore dedimus Communiæ Ecclesiæ Dolensis Ecclesiam de Episinaco in puram & perpetuam elemosinam.* Occurrit in Epistola Arnulfi Lexoviensis Episc. ad Lucium Papam apud Acherium tom. 2. Spicilegii p. 484. in Indice MS. Beneficiorum Ecclesiæ & Diœc. Constantiens. fol. 89. verso, &c.]

¶ COMMUNA, Eadem notione. Hist. Beccensis MS. pag. 448. *Concessimus etiam quod sive Abbas, sive alius Monachus Beccensis, vel de ordine Becci per Valles transitum fecerit, plenariam habeat Communam tamquam Canonicus Vellensis.*

COMMUNARIUS, vel COMMUNALIUS, Canonicus seu alius, qui *Communia*, vel *Communias* aliis Canonicis distribuit, in Mon. Angl. to. 3. p. 237. *Et si contingat quod Communarius, qui pro tempore fuerit, de bonis Ecclesiæ communibus, in manibus suis non habeat, unde nobis seu successoribus nostris Canonicis residentiariis singulis anni studiis, ac Vicariis, singulis anni mensibus, quotidianas Communias solvere valeat, ex tunc ad solvendum Communias ejusmodi, de pecunia reposita per viam præsiti, summam in hac parte necessariam mutuetur.* Pag. 249. *Communarius.* [Vide *Communicarius.*]

¶ 4. COMMUNIA, Cohors, turba, exercitus. Litteræ Alfonsi Regis Arag. an. 1289. apud Rymerum tom. 2. pag. 457. *Propter brevitatem temporis, cum nos haberemus parare cum magna Communia militum & peditum, provecipiendo tanto viro non potuissemus aliquatenus nos parare.*

¶ 5. COMMUNIA, Opera fervilis domino præstita, vulgo *Corvée*, in nova Gall Christ. tom. 1. Instrum. p. 50. col. 2. *Quo facto, concessit etiam dicto Monasterio* (S. Sepulcri Villæ Novæ) *ut qualicumque Episcopus Ruthenensis vellet Communiæ facere, secundum consuetudinem patriæ; tunc Prior congregatis agricolis vel habitatoribus, sui honoris licentiam haberet ad opera sua explenda, scilicet ad constructionem Ecclesiæ & aliorum ejusd. loci ædificiorum, ut tamdiu faceret illos sibi operari, quandiu cognoverit alios in Communia demorari.* Vide *Corvatæ*.

¶ COMMUNIALIS, Communis, generalis. Charta Humberti Delphin. Vienn. circa an. 1296. pro fundatione Carthusiæ Monialium Saletarum inter Instrum. tomi 4. Gall. Christ. col. 34. *Quibus dedit triginta solidos grossos super tallias Communialibus seu generalibus Ulciensibus ovis.* Vide *Communalis* 2.

COMMUNICALES, Vasa argentea vel aurea, quorum inter communicandum usus fuit, quæ in stationibus præferebantur: hæc Bulengerus. Anastasius in Leone III. PP. pag. 146. *Fecit vero Communicales ex argento purissimo per singulas regiones, qui præcederent per stationes per manus Acolytborum numero 24. pens. simul lib. &c.*

¶ COMMUNICANTES, Inter Anabaptistas ii dicuntur, qui more veterum Nicolaitarum omnia habent communia. Gualterius in sæc. 16. *Communicantes* alia notione fumitur post *Communio* 4.

¶ COMMUNICARE. Vide *Communio* 4.

COMMUNICARIUM, Papiæ, *Participarium, communicatio.* In Glossis Isid. *Partiarium.*

¶ COMMUNICARIUS, Qui Canonicorum *Communias* distribuit. *Le Brasseur* in Hist. Comitatus Eboicensis pa. 11. Probat. *Si autem Canonici aliquos reddituos emere voluerint & potuerint, si personæ S. Albini & alii Communicarii requisiti de suo ponere voluerint, similiter participabunt & communicabunt.* Ibidem: *Computum autem reddere Communicarii seu Receptores tenebuntur in Natali Domini, &c.*

¶ COMMUNICATIO, Sumtio sacrosanctæ Eucharistiæ. Contractus arrendamenti Monialium Artacellæ an. 1403. ex Schedis Præsidis de *Mazaugues*; *Debent dare... dominæ Sacristanæ unum justial vini, dum fit Communicatio. Communicatio utrinque speciei*, in Diario belli Hussitici, apud Ludewig. tom. 6. pag. 129. Vide *Communio* 4.

¶ COMMUNICATIO FRACTI PANIS, id est, Panis benedicti. Libellus supplex Monachorum Fuld. Carolo M. porrectus, inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part 1. p. 261. *Quod Communicationem Fracti Panis ante cibum quotidie sumere non respuatur, secundum exempla præcedentium Patrum.*

COMMUNICATORIÆ LITERÆ, Κοινωνικαὶ, κοινωτικὰ γράμματα, Palladio in Vita Chrysostomi pa. 24. κοινωτικὸν, in Nomocanone edito à Joanne Bapt. Cotelerio cap 454. dicebantur ea, quas Episcopi dabant lapsis, & exactæ pœnitentia ad Communionem recepturis: interdum etiam fidelibus peregrinaturis, & in alienam diœcesim profecturis, quo à cæteris fidelibus in Communionem reciperentur. Neque enim licebat *Clericum alienum ab aliquo suscipi sine literis Episcopi sui, neque apud se retinere, nec Laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum ordinares sine conscientia ejus Episcopi, de cujus plebe erat.* Verba sunt Concilii Carthag. I. can.

I. can. 5. Harum mentio occurrit non semel apud D. Augustinum Epist. 162. & 163. & lib. 3. contra literas Petiliani c. 1. in Concilio Eliberitan. can. 25. 58. Arelat. I. can. 9. & Agath. can. 32. Auctor est præterea S. Augustinus dicta Epist. 163. Communicatorias easd. esse cum *Formatis*: sed *Formatarum* nomen genericum esse contendit Bernardinus, atque complecti Communicatorias, Dimissorias, Pacificas, &c. Vide *Epistolium*.

COMMUNICATURA. Synodus Herbipolensis an. 1287. c. 10. *De habentibus duas vicarias: Presbyteris duas Communicaturas recipere prohibemus omnino, cum impossibile sit quod sufficienter possis Ecclesiis servire duabus*. Id est, duas Ecclesias in quibus *communicas*, seu Missam celebras; nisi legendum sit *Vicariaturas*, pro *Vicarias*.

¶ 1. COMMUNIO, Communitas hominum unius urbis vel oppidi. Vide in *Commune* 2.

¶ 2. COMMUNIO, Communis mensa, Edward. II. Rex Angl. Epist. ad Johannem XXII. Papam apud Rymerum to. 3. p. 896. col. 1. *Cum dilectus nobis in Christo, Confessor ac familiaris noster, Frater Robertus de Duffeld de Ordine Prædicatorum, propter Communionem quam habet cum aliis, dum nostro assistit latori, silentium usquequaque juxta dicti Ordinis exigentiam nequeat observare, Clementiæ vestræ supplicamus, quatinus eidem indulgere dignemini, ut in mensa loqui valeat, ac aliis suis Confratribus, vestra fretus auctoritate, loquendi in mensa ubicumque dictus Confessor noster præsens erit, licentiam tribuat, sui Ordinis observantia non obstante*.

¶ 3. COMMUNIO, nude, Communis bonorum possessio. Epist. Odonis Canonici Regul. apud Acherium to. 2. Spicil. p. 525. *In professione igitur nostra... tria ...promissimus, castitatem, Communionem, obedientiam*. Ibid. pag. 527. *Dicamus de Communione.... Quia nihil exterius proprium se videt habere, ideo Communionem se perfecte putat tenere*.

4. COMMUNIO, COMMUNICARE. Hæ voces varie sumuntur apud Patres & in Conciliis: nam *Communicare* dicuntur, qui cum aliquo communionem invicem habent, ut Christiani ac fideles. Deinde *Communicare* dicitur qui sacram Eucharistiam percipit. Pœnitentiale MS. Thuanum: *Sciendum est quod 4. modis Communicatur in Ecclesia, vel Corpus Domini sumendo, vel pacem dando, vel benedictionem sumendo, ut in fine Missæ, vel quando dicitur, Humiliate vos ad benedictionem, quod ideo in stitutum est, ut si quis hoc modo non Communices, Communices illo*. De priori notione, sic Papias: *Communio dicitur spiritualis esca, quia in commune ad vivificandas animas à cunctis percipitur dignis*. S. Joannes Damascen. lib. 4. de Fide cap. 4. ait: *Communionem* nuncupari, quia per ipsam communicamus Christo, & quia participamus ejus carne & Deitate, & quia communicamus & unimur ad invicem per ipsam. Concilium Turonense II. can. 4. *Ad orandum vero & Communicandum, Laicis & feminis, sicut mos est, patent Sanctæ Sanctorum*. Concilium Toletanum IV. can. 18. *Nonnullis Sacerdotes post dictam orationem Dominicam statim Communicant, &c.* [Active sumitur in Capitulari secundo Theodulfi Episcopi Aurelian. apud Balu. to. 7. Miscell. pag. 46. *Tunc Sacerdos det ei* (ægroto) *pacem & Communicet eum dicens: Corpus & Sanguis Domini sit tibi remissio omnium peccatorum*.]

COMMUNIONE DOMINICA privari dicitur Episcopus, qui contra Ecclesiasticam disciplinam deliquit, & à perceptione sacræ Communionis abstinere jubetur in Concilio Taurinensi can. 5. quæ *Communio Dominicorum Sacramentorum*, in Concilio Venetensi can. 3. appellatur.

COMMUNIO VIATICA, Idem quod *Viaticum*, in Concil. Aurelian. III. can. 6. Vide *Viaticum*.

COMMUNIO ECCLESIASTICA, Ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία, in Concilio Ephesino can. 5 à qua privantur qui vi sua gravioribus obstricti criminibus (neque enim soli Clerici, quod vult Morinus) in Concilio Venetensi can. 2. Aurelianensi III. can. 10. 22. Aurelianensi V. can. 7. *Communio Ecclesiæ*, in Aurelianensi I. can. 2. Aurelianensi IV. can. 16. *Ecclesiæ Catholicæ Communio*, in Concilio Arvernensi an. 533. can. 14. quæ quidem Communio non alia est a communione fidelium.

COMMUNIO SACERDOTALIS dicitur, quæ Sacerdotum erat, à qua qui deliquerat, abstinere jubebatur, donec *ad sanitatem rediret*, ut est in Concilio Arelat. II. can. 49.

COMMUNIO PACIS, in Concilio Eliberit. can. 47. quæ fit per manus impositionem pœnitenti in extremis agenti, Vide *Pax*.

A COMMUNIONE ABSTINERE, in Concilio Eliberit. can. 50. *Communionem ab Episcopo accipere debet is à quo abstentus in aliquo crimine fuerit*, in eod. Concilio Eliberit. c. 53. Concil. Nicæn. c. 5. &c.

ACCIPERE IN FINE COMMUNIONEM, aut *ea privari*, est in articulo, ut aiunt, mortis absolvi vel non absolvi ab excommunicatione, in Concilio Eliberit. can. 1. 2. 3. 5. 7. 10. 12. 13. & ibi passim, Ancyr. can. 6. 15 Toletan. XVI. can. 12. in Pœnitentiali Gregorii III. PP. can. 4. 14. &c. apud Innocentium I. Epist. ad Exuperium Tolosan. Bernaldum Constantiensem de Reconciliatione lapsorum pag. 244. &c.

ACTA POENITENTIA AD COMMUNIONEM ADMITTI, in Concilio Eliberit. can. 5. 14. 22. 31. 59. 76. post exacta in classe Pœnitentium tempora præstituta.

COMMUNIONE RECONCILIARE, Absolvere ab excommunicatione, in Concil. Eliberit. can. 72. 79. *Dominicæ Communioni reconciliari*; in eodem Concilio Eliberitan. can. 78.

COMMUNICANTES, nude, dicuntur orationum cum populo participes, absque oblatione. Concilium Arelat. II. can. 10. *De his qui in persecutione prævaricati sunt, si voluntate fidem negaverint, hoc de eis Nicæna Synodus statuit, ut quinque annos inter Catechumenos exigant, & duos inter Communicantes: ita ut Communionem inter Pœnitentes non præsumant*, Ubi Nicæna Synodus can. 11. Οσοι δὲ γνησίως μετανοοῦσιν, τοῦτο ἐστὶν ὡς ἀκροώμενοι πιστεύσεως οἱ πίπτοντες, καὶ ἔτη ὡρισμένα τοῦτο ποιοῦντες, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνοῦσι τῷ λαῷ τῆς προσευχῆς.

COMMUNICANTES etiam appellatur oratio canonis sacrificii Missæ, quæ variat in variis festivitatibus, ut & Præfatio. Sic vocatur quod semper incipiat ab hoc vocabulo *Communicantes*, nostramque cum Sanctis in cælo regnantibus communionem significet.

COMMUNIO LAICA, est illa quæ Presbyteris aut Clericis, ex delicto aliquo imponebatur per pœnitentiam, vel in pœnam, ut videlicet non ut Presbyteri & Clerici, sed inter laicos communicaret, hoc est in laicorum ordine deinceps censferentur, ita ut neq; Missam facere, neque cum Clericis in Choro communicare possent. Sanctus Cyprianus Epist. 52. *Admissus est Trophimus, ut laicus Communicet, non...locum Sacerdotis usurpet*. Epist. 68 *Episcopatum pro conscientiæ suæ vulnere deponens...satis gratulans, si sibi vel laico Communicare contingeret*. Et Epist. 72. *Eos quoq; hac conditione suscipi eum revertuntur, ut Communicent ut laici*. Ita in Canonibus Apostolorum cap. 14. Presbyter, qui in aliena Parochia commoratur, inscio Episcopo, λειτουργεῖ vocatur, jubeturque ibi κοινωνεῖν ὡς λαϊκός, id est, *Communionem inter laicos recipere*, ut loquitur Gregorius Magnus l. 4. Epist. 5. 16. Et can. 60. Clerico qui pœnarum metum Christianam fi-

dem abjuraſſet, Clerici dignitas abrogatur, ſi tamen pœniteat, ut laicus recipitur, οὐ λαϊκὸν ἀγυθέτο. In Concilio Sardicenſi c. 19. hæreticis quibuſdam interdicitur Epiſcopi nomen, & dignitas, οὐ δ λεγόμενος ἐπίσκοπος ἢ ἄλλος τις τῶν τοιούτων ἐν τῷ κλήρῳ ὢν ἀξιούσθω. Libellus precum Marcellini & Fauſtini p.47. *Nullo genere talibus Epiſcopis poſſe communicari, qui fidem illo modo quo ſupra retuimus, prodiderunt, niſi ſi laicam poſtulaverunt Communionem.* Et p.49. *Quis eſt enim, qui conſiderans vim divinæ religionis, pacem perfidorum Deo placere confidat, niſi, ut à Patribus decretum eſt, in Laicorum ſe numerum tradant, ſuæ perfidiæ dolentes?* Annales Franc. Bertin. ann. 868. ubi de Gunthario Epiſcopo: *Communionem inter laicos ab Adriano PP. accepit.* Et mox: *Accipiens autem iſdem Papa à Gunthario confeſſionem inter laicos hanc profeſſionem relectam inter laicos ab ipſo publice coram omnibus dixit illi, Tibi concedo laicam Communionem, ea conditione, ut ita quamdiu vixeris obſerves, ſicut modo profeſſus fuiſti.* In illa vero profeſſione Guntharius ait: *Judicium depoſitionis in me . . . canonice datum non reprehendo, ſed humiliter porto; unde nec ulterius ſacrum miniſterium contingere præſumo, niſi per miſericordiam mihi ſubvenire voluerit.*

Hæc quidem obtinebant, ſi levior eſſet culpa Clerici, aut Sacerdotis, vel Epiſcopi: nam ſi eſſet gravior, interdum ne laica quidem donabantur Communione, ſed ad pœnitentiam relegabantur ad fores Eccleſiæ, donec eidem reconciliarentur. Concil. Sardic. can. 1. Epiſcopum, qui à parva civitate in aliam migraverit ne quidem laica Communione donari debere decernit: ἵνα μὴ μηδ᾽ λαϊκῶν τύχωσι τοῦ τοιούτου γράμματος κοινωνίας. Concilium Agripin. ſub Julio I. PP. *Quia Euphratem Chriſtum Deum negat, conſentio eum Epiſcopum eſſe non poſſe, qui nec laicam debet Communionem accipere.*

Hinc quidem planum eſt Clericos etiam Majores, Epiſcopos videlicet Presbyteros & Diaconos *interdum ne laica quidem donaſſe fuiſſe Communione: ſed eos ad pœnitentiam relegatos fuiſſe ad fores Eccleſiæ, donec eidem reconciliarentur*, ut hic dicitur, non ita conſtat apud omnes. Qui ad pœnitentiam relegabantur ad fores Eccleſiæ, ii *publicam* agebant pœnitentiam; Clerici autem Majores nusquam adſtricti ſunt *publicæ* pœnitentiæ, ſaltem ſi lapſis tribus primis Eccleſiæ ſæculis, de quibus ſolis diſputant Eruditi, aliis affirmantibus, aliis vero negantibus, pœnitentiam publicam iis ſæculis impoſitam fuiſſe Clericis Majoribus. Hac de re conſulere potes Sirmondum in Hiſt. Publicæ Pœnit. c.6. Morinum in Libris de Pœnitentia, Dupinium tractatu de Excomm. part. 1 §.8. & Conſtantium noſtrum to.1. Epiſtolarum Pontif. Rom. pag.195.

Illi igitur quibus etiam interdicebatur *laica Communio* propter criminis gravitatem, inter Pœnitentes agebant, nec ad illam admittebantur, niſi purgato & expiato per diuturniorem pœnitentiam crimine. Concilium Tolet. I. can.4. Subdiaconus qui tertiam uxorem duxerit *abſtentus biennio, poſtea inter laicos, reconciliatus per pœnitentiam Communicet.* Concil. Tolet. IV. can.45. *Oportet Canonibus in talis ſcelere proditum à Clericatus ordine ſubmoveri, & pœnitentiæ triennio depuſari.* Clericorum qui propter facinoris atrocitatem & depoſitione mulctabantur & laica Communione privabantur, exempla extant in Can. Apoſt. can. 29. 30. 51. 62. in Concilio Eliberit. can. 20. in Concil. Neocæſar. can. 2. Laodic. can. 36. Agath. can. 68. Trull. c. 61. Tolet. IV can. 5. Tolet. VIII. can. 7. apud Vigilium Epiſt 1. c. 6. Apud Theophilum Alexandr. in Commonitorio, apud Balſamonem, &c.

Poſtremo denique Clericis exauctoratis vel excommunicatis, laica Communio in fine tantum, vel ne in fine quidem concedebatur. Quibus in fine tantum, ii ab omni fraternitatis Communione arcebantur toto vitæ tempore, præterquam quod morituris & animam agentibus reſtituebatur, ita ut nunc in laicam reciperentur Communionem, iiſque quemadmodum cæteris Viaticum, ſeu Euchariſtiæ ſacramentum præſtaretur. Synodus Romana ſub Felice III. can. 2. de Clericis qui ſe rebaptizari paſſi erant, *Uſque ad exitus ſui diem in pœnitentia ſi reſipiſcant, jacere conveniet, nec orationi modo fidelium, ſed nec Catechumenorum omnimodis intereſſe, quibus Communio laica tantum in morte reddenda eſt.* Vide Concil. Eliberit. can. 3. & Theophilum Patr. Alexandr. in Commonitorio quod accepit Ammon.

At qui ſeveriore mulctabantur judicio, iis ne quidem in morte laica Communio concedebatur, proinde nec Euchariſtiæ viatico potiri ſas erat. Concilium Sardicenſe can. 2. ſtatuit ut Epiſcopus qui artibus & fraudibus plebem alienam concitavit, quo poſtuletur Epiſcopus, ne in fine quidem laica Communione dignus habeatur, Μηδὲ ἐν τῷ τελευταίῳ ἀξιοῦσθαι κοινωνίας. Hac igitur notione accipiendam *Communionem laicam* conſtat in Epiſt. Innocentii I. PP. ad Marcian. cap. 4. in Ep. 1. Siricii PP. cap. 11. in Libello precum Marcellini & Fauſtini pag. 47. in Concilio Eliberit. can. 76. In Synodo Agath. c. 51. Aurelian. III. can. 2. 19. Synodo Sueſſion. act. 2. in Canonibus Romanorum ad Gallos Epiſc. can. 14. apud Flodoardum lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 11. Reginonem an. 865. Auxilium de Cauſa Formoſi PP. &c. De Communione iſta laica, multa habent Baronius, Pamelius, Durantus, Binius ad Concilii Nicæni can. 19. Suares Diſputat. 40. quæſt. 73. Cellotius lib. 6 de Hierarch. cap. 16 §. 1. Altaferra in lib. 4. Epiſt. Gregor. M. Morinus lib. 2. Exercit. ca. 1. & alii.

COMMUNIONEM IN ORATIONE ACCIPERE dicebantur ii, qui poſt peractam pœnitentiam ad publicas quidem admittebantur preces, non autem ad ſacræ Euchariſtiæ perceptionem: Εὐχὴν ἐπιτρέπομεν, τὴν δὲ κοινωνίαν ἐν τῷ τέλει. Concilium Ancyranum can. 4. & Nicæno c. 12. 13. idque ſtato & definito tempore, quo elapſo ad perfectionis gratiam, τοῦ τέλειον perveniebant, id eſt, ad Communionem μετὰ προσφορᾶς, *cum oblatione*, admittebantur, ut loquitur idem Concilium Ancyr. can. 5. 6. ſeu μετὰ τῶν εὐχομένων, ut Nicænum can. 13. id eſt, in oblatione & Euchariſtia communicabant, ut eſt in Pœnitentiali Gregorii III. PP. cap. 19. *Sine oblatione Communicare*, in Pœnitent. Haligarii cap. 6. *Abſque oblatione tantummodo populis in oratione ſociari*, in Capit. Caroli Magni lib. 5. cap. 69. 71. l. 7. c. 295. Addit. 4. Lud. Pii c. 43. &c. Vide Albaſpinæum lib. 1. Obſ. 6. Cellotium lib. 6. de Hierarch. c. 16. &c. Triplicem hanc Communionem prodit ſupra laudatum Concilium Ancyranum can. 16. ex veteri Interprete: *De his qui cum pecoribus mixti ſunt, aut more pecudum inceſta cum conſanguineis aut cum maſculis concubuerunt. Qui igitur ante viceſimum ætatis ſuæ annum tale crimen admiſerunt, 15. annis in pœnitentia exactis oratioſi tantum incipiant participare:* (ubi Gloſſa MS. ſuperlinearis, *ut orent cum pœnitentibus*) *& quinquennio altero in Communione ſimplici perdurantes* (ubi Gloſſ. *Ut offerant oblationem*) *poſt viceſimum cum oblatione ad Communionem ſuſcipiantur . . . Quotquot vero ultra 20. annorum ætatem & uxores habentes in hoc crimen inciderint, 25. annis pœnitentia acta ad Communionem orationis* (Gloſſ. *ut ſimul oret*) *tantum admittantur, altero vero quinquennio perdu-*

ran-

rantes, ad plenam Communionem cum oratione recipiantur; & Concil. Nannetense cap. 18. de pœnitentia ejus qui non volens fecerit homicidium: *Biennio ab oratione fidelium segregetur, non communices, nec offerat: post biennium in Communione orationis offerat, non tamen communicet; post quinquennium ad plenam Communionem recipiatur.* Adde can. 17. Ejusmodi Communionis meminit Ruffinus lib. 1. in Hieronymum: *Qui usque ad ipsum tempus etiam videre me, & salutare, & in oratione Communicare solitus erat.* Et Cumeanus Abbas de Mensura pœnitentiarum c. 3. *Plena panitentia acta ad Communionem oratione* (f. orationis) *permittantur.*

COMMUNIO PEREGRINA ea est, quæ peregre cum Formatis advenientibus Ecclesiasticis vel Laicis concedi solebat: ita ut si Episcopus peregrinus cum Metropolitani Formatis in alienam diœcesim veniret, nullo quidem in ea dignitatis suæ munere fungeretur, sed in confessu Presbyterorum, seu ut vocabant, Presbyterio, ante Presbyteros sederet, & ab Episcopo civitatis, cum cæteris Presbyteris diœcesanis sacram Eucharistiam sumeret, sicut in can. 18. Nicænæ Synodi dicitur. Idem porro erat de peregrinis Presbyteris & Diaconis qui intra Cancellos sedebant, ut peregrini tamen ab officio cessabant, sed tantum communicabant tum in oratione tum in Eucharistia, cum aliis Presbyteris, cum ea quæ erant sui ministerii exercere iis non liceret injussu Episcopi, ad cujus diœcesim accedebant. Quæ quidem Communio ideo Peregrina dicitur, quod Episcoporum & Presbyterorum peregrinorum propria esset. Qua quidem notione Communionem peregrinam accipi in Concilio Regiensi an. 439. can. 3. observat Sirmondus; quippe peregrinis Episcopis & Presbyteris cum formatis proficiscentibus *Communionem* datam liquet ex Concil. Milevitano II. can. 20. Afric. can. 73. Venetico c. 5. 9. Aurelianensi III. c. 15. &c. Sed & Celestinus PP. Ep. 4. scribit S. Athanasium Ario perfequente fugatum, Romæ *redintegratum ei fuisse statum, & in hac fede quietem Communionis invenisse, à qua semper Catholicis subveniatur.*

Factum postea ut instar peregrinæ Communionis proprie dictæ, pœnalis quædam Communio dicta sit Peregrina, rei effectu inspecto: quoties Episcopo adimitur Episcopatus, ad quem ordinatus est, administratio; nomen vero, ordo, & dignitas relinquitur, sedet, communicat cum Episcopis, abstinet tamen ab officio dignitatis, atque, ut verbo dicam, communicat ut peregrinus. Ita in Concilio Calchedonensi Act. 11. & 12. Episcopatus Ephesinus adimitur Bassiano & Stephano, qui contra Canones occupaverant Ephesinam sedem, nominis tamen honor relinquitur: unde conficitur leviorem fuisse Communionis hujus pœnam, quam laicæ, cum hac postrema Clerici gradu suo carerent in perpetuum: priori vero, si resipiscerent, locum suum reciperent, ut est in Concilio Agathensi can. 2. Communionis peregrinæ, ut pœnæ, mentio est in Concilio Agathensi can. 2. & 5. Ilerdensi can. 16. Vide Sirmondum in Historia Pœnitentiæ publicæ cap. ultim. Francisc. Florentem ad tit. 7. Decret. Gregorii IX. PP. de Translat. Episcop. Albaspinæum, Cellotium l. 6. de Hierarch. cap. 16. Altaserram ad Gregor. Magn. l. 4. Ep. 5. Bosquetum ad l. 13. Innocentii III. PP. Ep. 50. 147.

COMMUNICARE TERTIO GRADU. Benno Cardinalis de Gestis Gregorii VII. p. 41. 46. *In quibus manifeste à fide Catholica erravit, cum injuste excommunicatum Imperatorem, & Episcopos communicantes ei, excepis ab excommunicatione tertio gradu Communicantes ei.* Infra: *Ecclesiasticam scidit unitatem, dum Cæsarem & Episcopos communicantes Cæsari absque judiciario ordine excommunicabat, & tertio gradu Communicantes eis ab excommunicatione, nova pietate excipiebat, quos hujusmodi artibus & Regi subducere, & sibi allicere festinabat.*

5. COMMUNIO, Antiphona, vel cantus Ecclesiasticus, qui, dum communicant fideles, à Cantoribus cantatur, à Gregorio Magno inventus, quem ille in Missa cantari instituit, ut habent Honorius Augustod. lib. 1. cap. 90. Auctor Chronici Reichersperg an. 424. & alii. Vide Card. Bona l. 2. Rerum Liturg. cap. 17. num. 1. & alios.

¶ 6. COMMUNIO. Chron. vet. Ducum Brunsvic. apud Leibnit. to. 2. pag. 16. *Anno Domini* 834. VII. *Kal. Oct. facta est à Saxonibus occisio Thuringorum, Hæc ergo dies victoriæ læta & celebris apud Saxones communiter habita, Communio dicebatur. Unde Communes dicuntur dies, qui in Oct. servantur.* Hinc emendandus Bufchius de Reformatione Monast. apud eumd. Leibnit. ibid. pag. 494. *In Hildesheim etiam sabbato post concionem*; legendum enim *Communes*.

COMMUNIS, Accessu & affatu facilis, qui cum omnibus *communiter* versatur. Victoris Epit. in Pertinace: *Communem affatu.* In Theodosio: *Clemens animus, misericors, Communis, solo habitu differre se cæteris putans.* Ita Terentius in Seipsum cruciante, *animum Communem & lenem* dixit.

COMMUNIS, Amicus: quippe, ut est in Proverbio κάπηλος φίλος κοινός. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 23. *Pro Evrardo, quem Communem suum vocat, & ipsius filium, ut pro eo apud Ludovicum Regem... intercedat, obsecrat.* Villardhuin. n. 100. *Enfi furent Communi li Grieu & li François de totes choses.*

COMMUNIS esse præterea dicitur, qui alteri assentitur. Gregorius Turon. lib. 9. Hist. cap. 28. *Ille quoque recusante non se his verbis esse Communem.* Anastasius in S. Anastasio PP. *Fotino, qui Communis erat Acacio*, id est, qui ead. sentiebat quæ Acacius.

¶ 1. COMMUNITAS, Privilegium, immunitas. Charta an. 844. ex Archivo B. Mariæ Tolos. *Cognoscat utilitas seu solercia omnium fidelium nostrorum tam & præsentium quam & futurorum, quod vir venerabilis Samuel Tolosane Ecclesie civitatis Episcopus... detulit serenitati nostre Communitates Domini & genitoris nostri, videlicet Ludovici memorie serenissimi Imper. & Regum prædecessorum nostrorum, qualiter ipsam sedem cum Monasterio S. Martie, quod est infra muros civitatis, &c.*

¶ 2. COMMUNITAS. Universitas incolarum urbis vel oppidi. Vide *Commune* 2.

¶ COMMUNIUM, Societas, contubernium. Concil. Compostell. anni 1031. cap. 3. *Mulieres extraneæ nullum Communium neque consortium cum Episcopis.... habeant.*

¶ COMMUNUARIUS. Vide *Communia* 3.

¶ COMMUTATIVA, Commutatio, Gall. *Echange*. Charta Hugonis Ducis Burgund. pro Ecclesia Lingonensi an. 1178. Instrum. to. 4. novæ Gall. Chr. col. 188. *Comitatum Lingonensem quem à Guidone de Saux per Commutativam accepi, Ecclesiæ Lingonensi.... in eleemosynam dedi.*

¶ COMMUTUARE, pro *Commutare*, legitur in Chartul. Gemeticensi ex Instrumento anni 1027. *Vendere vel Commutuare.*

¶ COMODATARIUS *est ille, cui res aliqua datur utendæ, videlicet ipsi Comodatii.* Vocab. Juris utriusque.

¶ COMODIUM, Cubiculum. Vide *Commodum* 2.

¶ COMOMONENTUM, κέρμιον. Gloss. Lat. Gr. Domus Principis. Supra habetur *Commomonentum*.

COMONIA. Tabularium Ecclesiæ Uticensis ann.

1208. *In eis habere debes Comonias seu cavalcadas ad defendendum bona Ecclesiæ Uticensis, & pacem vel treugam, &c.* pro *Communias*, id est, plebem congregatam & armatam.

COMORBANIA, Comorbanus. Vide *Corba*, *Comortha*.

COMORTHA, Collecta, Contributio, à voce Saxon. Cymborth, subsidium, auxilium. In Statut. ann. 4. Henrici IV. cap. 27. Choraula prohibetur *Comorthas facere*.

COMOTUM. Vide *Commotum*.

COMPACTARE, Compingere, formare, fabre facere. S. Eulogius lib. 2. Memorial. c. 10. *Non filiarum affectus societati Sanctorum est præponendus, cum & illas posse Deus in sæculo enutrire, qui Compactavit in utero.* Idem lib. 3. cap. 10. *Non talem habet Christus sponsam, quæ immutari de pristina Compactione errorum ejus prævaleat.*

¶ COMPACTATUM, Pactum, Conventum, Gal. *Convention*, alias *Pacte*: quod nunc ad pactionem cum dæmone initam apud nos restringitur. Epist. Sixti IV. Papæ ad Imperatorem to. 2. Ampliss. Collect. col. 1544. *In causa Constantiensi vide quam mature à nobis processum sit, & quod Compactata nationis Germanicæ infringendi animum nusquam habuimus.* Et col. 1545. *Nam & ex forma Compactatorum, factis quibuscunque electionibus canonicis, in manibus nostris est, & illis permittitur, si quem alium magis dignum & utilem putamus...illum præficere. Compactata Bohemorum* appellata sunt, ea pacta, quæ cum Ecclesia Romana pepercussere Bohemi ann. 1433. pridie Kalendas Decembris, per quæ ad Catholicam communionem rursus admissi sunt: ab ea quippe discesserant, ex quo ineunte sciliset sæculo XV. totam ferme Bohemorum gentem Hussitarum hæresis dementaverat, Nulla autem vincendi erroris, nulla pacandæ gentis illius patuit via usque ad Basileense Concilium, ad quod vocatis Bohemis rationes concordiæ ineundæ à Patribus propositæ sunt; inter quas præcipuum obtinet locum licentia communicandi sub duplici specie panis & vini. Hæc autem pacta, quæ *Compactata* dicta sunt, compendiose exhibet Æneas Silvius in Historia Bohemica cap. 52. integre vero Gotefridus Leibnir. in Codice Diplomatico juris gentium par. 2. pag. 138. Vide ejusd. Silvii Orationem ad Summum Pontificem apud Muratorium Anecdot. to. 3. pag. 336. ubi iterum de *Compactatis Bohemorum*.

¶ COMPACTIO. Vide *Compactare*.

COMPACTUM. Gloss. Lat. Græc. *Conclusio & Compactum*, συνθηκαι. *Compactum facit*, συντιθεται. Concilium Copriacense can. 37. *Prohibemus Clericis, ne ex uno eodemque contractu mutui, emptionis bladi, vel vini, ad fecundum deveniatur Compactum, vel tertium, & sic deinceps: ne emant illicite alias, vel ut revendant.*

COMPADIATIM. Paulus Diaconus Emerit. de Rebus gestis Episcoporum Emeritensium in S. Paulo c. 1. apud Bivarium ad S. Maxim. p. 516. *Atque ipsum infantulum* (ex alvo matris) *jam putridum membratim Compadiatimque abstraxit.* Sed legendum opinor *Competiatim*, per *petias*, seu frusta; Galli dicerent, *par pieces & par morceaux*. Vel potius *Copadiatim*, per κατα δια, per frusta. Vide *Copadium*.

¶ COMPAGANUS. Vide *Compagus*.

¶ COMPAGES. Vide *Compagus*.

¶ COMPAGIA *Capita sunt ossium, dicta eo quod sibi compacta nervis velut glutino quodam adhæreant*. Isid Orig. lib. 11. cap. 1.

¶ COMPAGINARE, Conjungere, copulare, compingere; item in unum volumen congerere. S. Paulinus Epist. 32. (alias 12.) n. 10. *Hac igitur ratione perfusi, Basilicas nostras tuis, sicut & operis tempore, & vivi generis conjunctæ sunt, ita etiam litteris Compaginare curavi.* Concil. Tolet. XVI. *Quæ sit de omnibus sanctarum Scripturarum codicibus maluerimus colligere, enormis voluminis tela in nostri oris videbimur Compaginare textrinio.* Acta SS. Julii to. 2. p. 500. de S. Willibaldo: *Vestræ memoriæ apta pauca excerpere, Compaginare edissereque me libet.* Mabill. de Liturg. Gall. p. 407. ex Regul. Ferreoli Uticensis Antistitis: *Gesta Martyrum, id est passiones Sanctorum fidelium, quæ quorumdam Compaginata studio & sermone digesta sunt...recenseri in oratorio audientibus cunctis omnino decernimus.* Gunzo Epist. ad Augienses Fratres an. 969. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliss. col. 309. *Linearum compositiones ita Compaginat, ut &c.* S. Aug. Conf. lib. 13. c. 30. *Quæ tu contraheres, & Compaginares, atque contexeres*. Barthius in Glossario apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. pag. 53. ex Rudolpho Ardentio: *Ostendunt se Ecclesiæ membris non Compaginari unione caritatis.* Idem ex Anastasio Bibl. *Vetera nequitiæ opera abjicientes Compaginemur Deo, & initium puriori conventioni facimus.* Idem ex Continuatore Matthæi Paris in Henrico III. *Dolee, novit Dominus, quod per omnia nequit caritas nostra Compaginari.* Supplem. Antiquarii: *Compagino*, συναρμοζω, Copulo, *conjungo*.

¶ COMPAGINANTES Agri, vel Limites, Invicem cohærentes. Vide *Pagina*.

¶ COMPAGINATUS, σωαρμοστος, *Coagmentatio*, in Supplemento Antiquarii.

¶ COMPAGITUS, ὁμολογητης, *Compaginacio*, ibid.

COMPAGNIA, ex Ital. *Compagnie*, Militum centuria. Ranaria, apud Nicetam in Alexio lib. 1. n. 1. Petrus de Vineis l. 2. Ep. 3. *Compagnie projiciunt symbola, sumunt arma*. Passim occurrit apud Scriptores Italos Isimili notione, & interdum pro societate seu fœdere, ut in Br. Hist. Pisanæ ad an. 1171. *Quod sentientes Pisani Cæpaniam cū Florentinis fecerunt per XL. annos duraturā, & multa sibi promiserunt & juraverunt invicē observare.*]

Hac autem appellatione donabant nostri *Ruptarios*, seu militarium turmas, cujusmodi erant eæ, quas anathemate non semel damnarunt Summi Pontifices Bullis suis, quæ habentur in Chartophylacio Regio, in scrinio, cui titulus, *Contra magnas societates & Compagnias*. Hæ potissimum floruere sub Carolo V. Rege Franc. sicque describuntur in Chronico MS. Bertrandi Guesclini:

Maii ou noble Royaume avoit confusion,
D'unegrant Compagnie, & estoient foison,
Gens de maint pays & de mainte nation,
L'un Englois, l'autre Escot, si avoit maint Breton,
Hanuyers & Normans y avoit à foison
Par li pays aloient prandre leur mansion,
Et prenoient par tous les gens à raençon,
Vingz-cinq Capitaines trouver y pouvois-on.
Chevaliers, Escuyers y avoit ce dit-on,
Qui de France exillier avoient devotion,
Et il n'y demeuroit buef, vache, ne mouton,
Ne pain, ne char, ne vin, ne oye, ne chapon;
Tout pillart, meurtrier, traiteur & felon
Estoient en la route dont je fais mention.

Postmodum *Compagnias* istas in Castiliam traduxit idē Guesclinus, quibus à candida Cruce, qua insigniri voluit, nomen fumpserunt *de Compagnie blanche*. Idem Chronicon:

Et je vous chanteray une bonne chançon
De Bertrand de Glaiequin, dont je fais mention,
De la Compagnie blance, dont je fu compaignon,
Il n'y avoit en l'Ost Chevalier ne garçon,
Qui ne portaſt la Croix blance comme coton,
Pourtant la Blance Compaigne les apeloit-on.

Vide editum Chronicon ejusdem Guesclini pag. 181. 183. Matthæum Villaneum li. 9. c. 109. lib. 10. c. 84. 92. 94

Chro-

Chronicon Petri IV. Regis Aragon. lib. 6. c. 10. &c.

SOCIETATES ET COMITIVÆ, Latinis postissimum Scriptoribus vocantur. Thomas Walsinghamus an. 1367. *Sub his diebus surrexit in Francia illa famosa Societas, quæ Gens sine capite vocabatur: quæ primo parva, postea magna aggressa magnam Franciæ partem occupans sine legibus, expulsis vel subactis locorii Dominis, subjugavit, erantq; non tantum de una gente vel natione, sed de pluribus regionibus congregati.* Ann. 1361. *Magna & famosa Comitiva de diversis nationibus adunata, &c.* Adde eumdem an. 1360. Henricus de Knyghton an. 1361. *Eodem tempore crevit quædam Societas virorum fortium, vocata Societas fortunæ, & per quosdam vocata est La Grant Compaunie: & adunati sunt de diversis partibus non habentes unde vivere, &c.* Adde eumdem an. 1366. Vitam Innocentii VI. PP. p. 127. 128. Edit. Bosqueti, Albertum Argentinensem an. 1354. Waddingum an. 1364. num. 12. 13. 66. num. 1. 2. Ammiratum tom. 2. de Famil. Neopolitan. pag. 239. Gariellum in Episcopis Magalonensibus pag. 405. & seqq. &c.

COMPAGO. Gariopontus lib. 3. Passion. cap. 26. *Multa enim intervalla atque spatia sunt intrinsecus membrorum, multaque Compagines, unde ante excoquitur virtus medicaminum, quam perveniat ad locum, qui patitur.* Lib. 4. c. 1. *Sciatico apprehendimus primum ex parvo dolore ossis, qui de ilio descendit in vertebrum coxæ, sive in Compagines.*

COMPAGUM. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 93. *Si quis in humero plagietur, ut glutinum Compagum effluat,* 30. *solid. emendetur.* [Hoc est, ut humor glutinosus è Compagibus humeri effluat. Igitur *Compagum* non vox nova, sed Genitivus pluralis est à singulari *Compages*.]

COMPAGUS, Ejusd. pagi. Ethelwerdus lib. 4. c. 3. *Cernit reliquias sui Compagi socii*; ubi, *socii*, vox, videtur Glossema. *Compagauus*, in veteri Inscript. apud Gruter. 209. 1. Hinc nostra *Compagnon* dicunt, quam quidem vocem quidam aliunde arcessiunt: Lipsius Cent. 3. Epist. 44. à *Combino*: Henricus Stephanus à *Combeno*, qui eodem curru utitur. Albertus Acarisius à *Compages*: alii denique à pane, ut sint qui eodem pane vescuntur, quia veteribus *Compains* dicti qui posterioribus sæculis *Compagnons*: qua voce utuntur Chronicon Flandriæ vernaculum c. 79. & Berrius in Carolo VII. [Hoc posterius etymon ceteris præfert Menagius confirmatque ex Psalmo, ubi pro Socio dicatur, *Homo pacis meæ, qui edebat panem mecum*; vel *panes meos*, ut in Vulgata,] Vide *Compainum*, & Steph. Paschasium lib. 8. Disquisit. Francic. c. 24.

COMPAGUS, perperam pro *Campagus* editum in Bullario Cluniacensi p. 24. 36. Vide in hac voce.

COMPALATIUS, pro *Comes Palatii*. Chronicon Casin. lib. 4. cap. 18. *Berthæ filiæ Compalatii Ticinensis obtulit beato Benedicto.*

¶ COMPALLIDUS, Simul pallidus, S. Paulino Ep. 22. alias 7. cujus locus est in *Cohortales*.

COMPANAGIUM, COMPANATICUM, Quidquid cibi præter panem & potum sumitur, id est, cibus qui *cum pane* in escam datur. Will. Brito in Vocabul. MS. & auctor Mamotretti ad 14. Numer. *Pulmentum vel pulmentarium dicitur quilibet cibus præter panem, Companage in Gallico*, seu, ut efferunt Occitani, *Coumpanatge*, quæ vox id potissimum denotat, quod in hospitio præter panem & vinum expenditur. Ita Lombardi, ut auctor est Pergaminus in *Camangiare, Companatico dicono, cioe ogni cosa da mangiare, toltone il pane*. Ugutio & Joan. de Janua: *Obsonium, quilibet modicus & delicatus cibus inter alios sumptus: dicitur obsonium, quod vulgo Companaticum. Pulmentum*, & *pulmentarium* Latinis, Græcis ὀψοφάγιον. Leges Athelstani Regis Angl. cap. 12. *Si contingat eum mori, omnis congildo det unum panem, & Companagium pro anima ejus.* Leges Hoeli Boni: *Companagium 60. panum debet esse porcus, &c.* Consuetudines de Hecham: *Ad Nonam 4. panes, & 8. barincs* (haleces) *vel aliud Companagium quod tantum valet.* Monasticum Anglic. to. 1. p. 419. *Abbas Auceburius constituit omnibus leprosorum. ad quorum sustentationem dantur singuli castelli, dimidium panis habentes, & dimidium galonis cervisiæ mediocris. Præterea singulis mensibus cuilibet eorum dantur ab Eleemosynario 3. denarii ad Companagium emendum.* Statuta Hospitalis S. Lazari Placentini an. 1214. apud Petrum Mariam Campum in Regesto 2. part. Ch. 62. *Simul in Refectorio uno conveniant, edentes & bibentes de eodem pane, vino, & eodem Companatico.* [Statuta Monialium S. Salvatoris Massil. an. 1400. *Quando dictus Conventus recipiet panem, vinum, Companagium, &c.* Occurrit in Statutis Aretat. MSS. art. 80. & alibi non semel, ut & vox *Compange* in Chartis Gallicis. Hanc vocem etiamnum usurpant Provinciales.]

COMPANATICUS. Statuta antiqua Corbeiensis Monast. cap. 4. *Ceteris vero pauperibus.... solet dari quartarius, vel juxta quod Hospitalarius præviderit in majori vel minori numero aut necessitate compedire, Companaticus, aut secundum consuetudinem tribuatur.* Vetus Inscriptio Epitaphii an 1053. apud Puricellum in Monumentis Basiliæ Ambrosianæ pag. 433. *Distribuentes unicuique dimidium panem frumenti, tres fiales vini, Companaticum juxta modum, &c.*

¶ COMPANATITIUM, Eadem notione, in Lexico Philos. Goclenii.

¶ COMPANATORES, Hæretici qui asserunt panem cum corpore Christi remanere in Altaris Sacramento. Vide Hieronimum Macri.

¶ COMPANIES, Contubernium, Gall. *Compagnie*. Vide *Companium*.

¶ COMPANIS, Obsonium, quod pani addicur comedendum. Raphael Volaterranus in Vita B. Humiliance to. 3. SS. Maii pag. 411. *Quatuor tantum panes in hebdomada solita est edere, raro ac tenui vilique Companecontenta.* Vide *Compangium*.

COMPANIUM, Contubernium, societas, *Compagnie*. Pactus Legis Salicæ tit. 66. §. 2. *Si quis hominem ingenuum, qui Lege Salica vivit, in hoste in Compania de Companiei suorum occiderit, in triplo componat.* Id est, si quis hominem ingenuum Lege Salica viventem, in castris in contubernio ac societate suorum contubernalium occiderit. Galli dicerent, *En la compagnie de ses Compagnons*. Ubi Wendelinus hoc Castrensi vocabulo dictos putat, qui communi pane ac distributione buccellati, & in eodem contubernio sodalitium fovent cum altero, indeque *Compagnon & Compagnie* vocum Gallicarum etymon hauriri debere. Vide *Compagus*.

Eccardus vocem *Companium* non Contuberuium interpretatur, sed quasi scriptum esset pro *Campanium*, vult intelligi Campum militarem seu locum prælii. Utra præstet interpretatio judicet lector attentus.

COMPAR, Conjux. Glossar. Lat. Græc. *Compar, σύζυγος*. Vetus Inscriptio: *Manilia Paulla de patrimonio suo sibi & Aurelio Paullino Compari suo domum, æternam.* Alia: *Julia Matrona Aur. Aquilino Comp cum quo vixit, &c.* Vide Par.

COMPARES præterea dicti *Pares*, inter se comparati respectu superioris Domini. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 572. *Helias quoque Vicedominus* (Gerberiaci in agro Belvacensi) *cum Compari suo exulem gratanter regium suscepit . . . . morit enim illius*

metiri: in moralibus, Actiones suas ad rationis normam dirigere, ut ad optatum exitum provehantur. Charta Elizabeth II. Reginæ Angl. ann. 1559. apud Rymer. tom. 15. pag. 558. col. 1. *Sed instigatione diabolica seducti, imaginantes, conantes, & Compassantes, &c.*

COMPASSIO, Condolentia, συμπαθεία, apud Arnulfum Lexov. Epist. 12. & alios non semel. Anastasius Bibl. in Adeodato: *Peregrinis Compassionem exhibuit.*

COMPASSIOSUS, Qui facile compatitur, vel Compassione dignus, apud Knygthon. *Compassionevole* Italis.

¶ COMPASSUS, Circinus, Gall. *Compas*. Ital. *Compasso*. Liber obituum Eccl. Lugdun. fæc. 15. *Dedit ... pluviale de brodatura facta ad Compassus, casulam, dalmaticam. & tunicellam cum floribus lilii.* De re ad amussim facta dicimus, *Faite au Compas*.

¶ COMPASUM, Eadem notione. Vide locum in *Armigatus* 2.

COMPATER, Joanni de Janua: *Quasi simul ejusdem filii pater, qui filium alicujus baptizat, vel Christianum facit, vel ad baptismum, vel ad Confirmationem tenet*. Raymundus Ord. Prædic. in Summula:

Patrem, Compatrem, fratrem mihi fons parit iste,
Me levat inde pater, carnalis filius hujus
Fit mihi tunc frater: fic commater mea mater.
Sexus femineus tot depingit tibi gradus.

Folcardus in Vita S. Bertini c. 7. de eodem Sancto: *Necnon & Compater fuit* (Walberto) *secundum sæculi laudabilem ritum ad conjungenda fraternæ caritatis fœdera conservatum*. Versus descripti in libro Evangeliorum, qui Tolosæ in Ecclesia sancti Saturnini asservatur:

Præsulis officio tunc Adrianus functus in arvis
Culmen Apostolicum Romana rexit in urbe,
Principis hic Caroli claris natalibus auctam
Karlinam fobolem mutato nomine Pipin,
Fonte renascentem, & sacro baptismate lotum
Extulit oblatum sacratis Compater undis.

Inter Epistolas Stephani III. PP. exstat una cum hac Inscriptione: *Pipino Regi & nostro spirituali Compatri*. Chron. Fontanell. cap. 11. de Raginfredo Archiepiscopo Rotomagensi: *Compater etiam spiritualis regenerationis Pipini Regis, &c.* Anastasius Bibl. in Vita S. Joann. Eleemosynarii num. 21. *Talis autem amborum confirmata est ex tunc à Deo charitas, ut Compater supradicti fieret Patricii*. Quo loco Metaphrastes habet, ὡς καὶ ἀνάξιον τῶν ἀπ' ἄκρου γεγενῆσθαι τὸν Πατρίκιον.

COMPATERNITAS, Cognatio spiritualis quæ inter Compatres intercedit: *Comparatico*, Italis; *Comperage*, Gallis, Petrus Damiani lib. 2. Epist. 17. *Duo quidam viri, qui & amicitiæ invicem fœdere, & Compaternitatis necessitudine tenebantur*. Thwroczius in Gesta Reges Hungar. cap. 66. *Apud quem aliquamdiu commoratus, Compaternitatis vinculo Regi sociatur*. Vide cap. 1. & 3. de Cognatione spirit. [Statuta Augerii II. Episc. Conseran. MSS. ann. 1280. *Omnes tamen filii vel filiæ duorum Compatrum vel duarum Commatrum, ante Compaternitatem sive post genti fuerint, possunt inter se matrimonialiter copulari; illa tamen persona excepta per quam Compaternitas est contracta, &c.*]

¶ COMPATERATUS, Eadem notione. Acta S. Bertichramni tom. 1. pag. 724. Junii: *Te dulcissime Compater meus Gosse, pro amoris affectu & Compaterato ... æqualiter dividendum habere præcipio*.

COMPATERNICUM, Bona paterna, aut materna, patrimonium. Vetus Diploma apud Wadianum: *Quidquid genitor meus .... vel mater mea Beata de Compaternico, vel suo conquisito, aut comparato mihi dereliquerunt*.

COMPATESCERE, pro *Compati*. Liber Epistolarum S. Bonifacii Arch. Mogunt. Epist. 83. *Compatescere infirmitati*.

¶ COMPATIBILE BENEFICIUM, apud Thomam *Madox* Formularis Angl. pag. 271. in Instrumento dato an. regni Henrici VI. 27. Dicitur de Beneficio Ecclesiastico, quod simul cum alio potest possideri, Gall. *Benefice Compatible*.

COMPATRIANUS, pro *Compatriota*, apud Eckeardum Jun. de Casib. S. Gallic. 2.

¶ COMPATRIENSIS, Eadem notione. Miracula S. Ursmari tom. 2. April. pag. 570. *Monachus quidam ... Mosomagensis pagi indigena, amore Compatriensium à Domino Abb. Hugone, ex Reliquiis Sanctorum petiit donari sibi aliqua*.

COMPATRIOTA, Gloss. Lat. Gr. *Compatrio*, συμπατριώτης, ubi forte legendum, *Compatriota*. Gloss. Gr. Lat. συμπολίτης, *Compatriota*. Nicolaus PP. in Epist. ad Egilonem Archiep. Senonensem: *Ad te & tuos Compatriotas & consacerdotes literas direximus. Universis Compatriotæ regni*, in Legibus Edw. Confess. pag. 138. edit. Lambardi. Vide Folcardum in Vita S. Bertini num. 4. Cæsarium Heisterb. lib. 1. cap. 6. [supra vocem *Coindigena*. Acta SS. Maii to. 6. p. 79. p. 853. Martene. to. 3. Ampliss. Collect. col. 418.] &c.

¶ COMPATRIOTUS, in Laudibus Papiæ, apud Murator. tom. 11. col. 27.

¶ COMPAUPER, Una pauper, in Passione S. Victoris Mart. to. 2. SS. Maii p. 190.

¶ COMPEDERE, πεδίζειν. Gloss. Lat. Gr. *Pedicis vincire*.

¶ COMPELLARE, In jus vocare. Leges Ludovici Aug. apud Murator. to. 1. part. 2. p. 129. col. 2. *Si quis de statu suo, id est, de libertate vel de hæreditate Compellatus est, juxta legis constitutionem manniatur*. Haud absimili prorsus notione Cornel. Nepos: *Hoc crimine in concione ab inimicis Compellabatur*, id est, accusabatur vel increpabatur. Et alio in loco: *Quin eum fratricidam impiumque detestans Compellaret*.

¶ COMPELLATIO, In jus vocatio, in Legibus Luitprandi apud eumdem Murator. ibid. p. 68. col. 2.

COMPELLATIVUM. Leges Athelstani Reg. Angl. *Debet etiam* (Episcopus) *sedulo pacem & concordiam operari cum sæculi judicibus qui rectum velle diligunt, & in Compellativum adhibitionem docere, ne quis alii properam agat in jurejurando, vel in ordalio*. Quidam *Compellationum* legunt, ut Foxus & Spelmannus. Sed forte hoc loco *in Compellativum*, idem valet ac *Compellando*: ut sensus sit, Episcopum compellare debere accusatorem, eumque docere non temere adversarium ad *adhibitionem* per sacramentum vel per *ordalium* adigendum.

¶ COMPENDERE, *Compotenter operam dare*. Papias MS.

¶ COMPENDIARE, Abbreviare. Capitula Synodorum Orientalium inter Concil. Hisp. tom. 2 pag. 335. *Si quis multis nuptiis fuerit copulatus, pœnitentiam agat; conversatio autem & fides pœnitentis Compendiat tempus*. Tertull. adv. Marcion. lib. 4. cap. 1. *Compendiatum est novum Testamentum*. Et cap. 9. *Facturus sermonem Compendiatum*. Rursum occurrit apud Martene. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 1215.

COMPENDIARIA, Via brevior, συντομὴ ὁδός, in Glo. I. Gr. Lat. [Eadem prorsus ratione dixit Seneca Epist. 2. *Hanc Compendiariam excogitavit*. Et Ep. 119. *Ad maximas te dirigas Compendiaria ducam*.

¶ COMPENDIALITER, Compendiose. *Compendialiter & simpliciter*, apud Interpretem Irenæi l. 3. c. 11.

¶ COMPENDIATIM, Eadem notione, in Vitis Patrum Emeritensium inter Conc. Hisp. to. 2. p. 643. col. 2.

¶ COM-

¶ COMPENDIOSITAS, Compendium, brevitas, in Vita S. Eufebiæ tom. 2. SS. Martii p. 454. D.

¶ COMPENDIUM, COMPENDIUS, Idem quod *Precaria*, de qua fusius suo loco. Donatio villæ de Blangiaco facta Ecclesiæ Brivatensi ann. 760. apud Baluz. tom. 2. Capitular. col. 1392. *Postea cœlestis auxilio monitus super scriptam villam ipsi cassæ Dei reddere ordinavi, & duas portiones tam de terra, vineis, censu, tributo, aut ex omni re sibi pertinenti, pro mole peccatorum, vobis visus fui condonasse, ut omni tempore Missæ ibidem decensitæ esse debeant, petivi à vobis ut de ipsis duabus portionibus missi (mihi) Compendium faceretis; quod ita fecistis ut dum ego vixerem, hoc per vestrum Compendii habere debeam. Et ego pro ipso Compendio dedi vobis de ratione S. Juliani villam, cui vocabulum est Blanciago una cum agenciaria sua, vel servos, vel tributa, quod inde exire debet annis singulis, libras 12. partionum de ipsa villa Maceragio in vos visus fuit emisisse; ut si in tempore aut post tempus ego vobis perro* (f. pro hoc) *judicium favere voluero aut fecero, spondionis* (f. spondeo nos) *vobis desolvere, partibus vestris aut successoribus vestris, qui tunc temporis post fuerint, auri libram 1. & ipsam villam Blanciago in vestra revocatione ponam, & inantia vestra Compendius vos dominus recognoscat, & præsens precaria mea in vos scripta omni tempore firma stabilita perduret.*

¶ COMPENSA, Compensatio. Vita S. Canuti to. 1. Januarii pag. 396. *Quod S. Canuto in Compensam regni, quod à parente ejus Erico occuparat, ditionem aliquam dare cogebatur.* Ruricius apud Barthium Adversar. 12. 14. eodem sensu dicit; *Scripturarum Compensa.*

¶ COMPENSUM, Eadem notione. Precaria per quam Sigefridus ab Afuero Abb. Prumiensi accipit quedam prædia ann. 771. apud Marten. to. 1. Amplifs. Collect. col. 36. *Similiter hec contra in Compensu dedit jam fatus Regibaudus de ratione S. Carilesi Merolæ Episcopi, &c.* Vide mox *Compensus*.

COMPENSUS, COMPENSUM. Concilium Autisiodorense can. 3. *Non licet Compensos in domibus propriis in festivitatibus Sanctorum facere, nec pervigilias in festivitatibus Sanctorum facere.* Hic hærent viri docti, Sunt enim qui, *Compensos facere*, sic explicant, ut sit ferotinos cœtus habere, quibus mulieres certum lanæ aut staminis pensum, in votum sancti alicujus nendo, texendove conficiunt, quod pensum subinde sacris altaribus offertur: quem quidem morem adhuc in nonullis Galliæ provinciis perstare ajunt. Hoc autem fit in pervigiliis Sanctorum, & in pervigilio Natalis Christi. Sic auguratur N. *le Maistre* lib. 1. de Decimis & Oblat. cap. 41. quo spectant quæ habet Martinus Bracarensis cap. 75. *Non licet mulieres Christianas aliquam vanitatem in fuis lanificiis observare, sed Deum invocent adjutorem, qui eis sapientiam texendi dedit.* Subdit idem Nicolaus *le Maistre*, nisi fortasse velit aliquis *Compensos in domibus facere*, nihil aliud esse, quam stare domi in otio certis diebus, præsertim Maio mense, quo superstitiose feriari solebant veteres Galli, ut liquet ex eo sermone qui refertur inter tractatus Augustini tract. 20. creditur que esse Egidii Noviomensis.

At Innocent. Gironius lib. 3. Observat. Jur. Canon. c. 8. & Lalandus ad hunc canonem, *Compensos* hoc loco oblationes interpretantur quæ in domibus privatis fiebant, in quibus & vigilias quidam in festis Sanctorum peragebant, derelictis Ecclesiis: quod vetat Synodus Laodicena can. 58. Gangr. ca n. 5. 6. Antiochen. can. 5. Carthag. can. 2. Matifcon. can. 1. & Ferrandus Diac. cap. 72. unde Tertullianus lib. de Spectac. cap. 81. *Probiberi* ait *cæremonias, & religionem deorum domesticorum*, Idque firmant ex genuina vocis significatione, quam profert Glossarium Rhabani laudatum à Barthio in Adversariis: *Compensum* enim dicitur esse *oblata, collata*. Qua certe notione *Compensum* videtur usurpari in Charta Ludovici Regis ann. 1156. pro Rainaudo Uticensi Episcopo: *Adhuc etiam concedimus tibi & Ecclesiæ Uticensi in perpetuum redditus omnes Pacis, qui per totum ejusdem Episcopatum pro pace persolvuntur, quod etiam Compensum dicitur.* Ibi enim *Compensum* est collatio, præstatio. Concilium Monspelliense an. 1214. cap. 33. *Qui commonitus à Paciariis infra 15. dies ad cognitionem Paciariorum facere vel firmare noluerit, Episcopus eum excommunicet, & de Pace dejicias, & terram ejus interdicto ponat. Quod si & homines sui ei faverint; post 14. dies ejiciantur à Pace, & restituatur eis Compensum, si quid dederunt. Sed si homines ipsi voluit manditis pareve, dimittantur in pace.* Cap. 39. *Si pax fracta fuerit ab iis qui sunt intra terminos pacis, debet pax fratturam pacis quærere utroque gladio: & si non poterit vecuperare, debet emendare de Compenso, vel de nova collecta: de quo Compenso, seu nova collecta, si Compensum non sufficit, debent expensæ fieri Equitibus qui cum armis pacem seqquuntur.* [Charta Patiagii Gaballit. inter Regem & Episcopum Mimatensem ann. 1306. ex Tabulario Mimat. *Ad Episcopum & Ecclesiam Mimatensem pertinet jus . . . cudendi monetam contaminatam & monetam argentæam, levandi Compensum seu paxiagium pro pace servanda & omnia alia, & singula expletandi pro majori potestate & feigaoria sua, quæ ad majorem potestatem, regalium & majus dominium pertinere noscuntur.* Ibidem: *Compensum seu paciagium erit commune nobis & dicto Episcopo, & levari non poterit nisi communi nomine.*] Quod vero hic *Compensum* dicitur, *Commune* appellatur in Bulla Alexandri III. PP. Vide in hac voce [primo loco: ubi diximus *Commune* vel *Compensum* primo solvi solitum pro securitate & pace, deinceps evasisse tributum ordinarium, quod exegerunt Episcopi, aliique viri potentes: illud ipsum confirmant ultima laudati Patiagii verba, quibus dicitur Compensum seu Paciagium levari non posse nisi communi Regis, & Episcopi Mimatensis nomine.]

¶ COMPERARE, pro *Comparare*, Emere, apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 192. col. 1. ex Caroli Magibus: *Ut nemo præsumat aliquem hominem vendere aut Comperare nisi in præsentia Comitum*, Bartholom. Scriba Annal. Genuens. lib. 6. ad an. 1252. *Pretio octo millium librarum Comperavit.* Vide *Comparare*.

¶ COMPERDICTUS, Perditus, amissus, pro *Comperditus*. Commemoratorium de quibusdam villis S. Victori restitutis circa annum 780. tom. 1. Collect. Amplifs. col. 41. *Ardingus ille Alamannus ipsas casas Ecclesiæ Dei Massilienfis intemerato burdine . . . disvertit, & ad Himniberto suo vasso hoc beneficiavit, & postea pro hac causa ipsas casas Ecclesiæ Dei S. Mariæ & S. Victoris Martyris Comperditas, &c.* Hic desunt nonnulla ad perfectiorem hujus loci elucidationem.

COMPERNOLA, Textus vel contextus aliquot *perularum* seu margaritarum. Monasticum Anglic. to. 3. part. 2. p. 87. *Quinque Compernolos integri de auro, cum cavillo aureo, & safphyro in fine, & quatuor Compernolæ de auro.* Vide *Perna*,

¶ COMPERTIO, Inventio. *Processus Compertionis & novæ repositionis B. Wernheri*, in Actis SS. April. to. 2. pag. 706.

¶ COMPERTORIUM, Inquisitio judiciaria, Gall. *Enquete*, quæ in causis civilibus fieri solet ad cognoscendam rei veritatem. Kennettus in Antiqu. Ambrosden. pag. 575. ex Instrumento anni 1425. *Et in carnibus porcinis emptis pro Clericis domini Archiepiscopi, sedentibus super Compertorium apud Burcestre in die Mer-*

Mercurii proxime ante festum Conversionis S. Pauli 19. den. Posset intelligi locus in quo facta est ipsa Inquisitio.

COMPESCATIO, Glossi. Gr. Lat. *κωφρονισμὸς, Compescatio, κωφρονισμὸς, Coercitio, κολασμὸς.* Ita etiam Codex MS. Ibidem: *κωφρονίζω, Compesco.*

¶ COMPESCERE, sensu neutrali, Abstinere. Vita S. Canuti to. 3. Julii p. 135. *Seditiosos cunctos cum prudentibus adiit, & fermore placido ut ab insolentia ... Compescant, instigat.* Vide *Compescatio*.

¶ COMPETA, pro *Compita*, Fridegodus in Vita S. Wilfridi num. 8,

. . . Verum ille juventæ
Excursus trepidat, ne forsan mobilis ætas
Præcipitem pravæ retrahat per Competa sectæ,

Ibid. num. 34.

Pacifice qui currebant per Competa vitæ,

COMPETENTES, Baptismi Candidati, qui baptismum postulabant. Unde Gennadius de Scriptoribus Ecclesiast. ait, Nicænam Romanæ civitatis Episcopum *Compofuisse sex Competentibus baptismum instructionis libellos*. Catechumenorum enim alii fuere *Audientes*, sic dicti, quod verbo Dei eruditi eos necesse esset, prius quam ad baptismum accederent; alii vero jam eruditi & instructi qui ad baptismum admitti postulabant, dicebantur *Competentes*, quod una & simul baptismum peterent, & expectarent id temporis quo baptismus conferri solet, Sabbatum nempe, quod Pascha aut Pentecosten præcedit. Isidorus lib. 8. cap. 4 *Competentes vocatur qui post instructionem fidei competit gratiam Christi. Inde à petendo Competens vocatur*, Idem lib. 2. de Eccl. offic. cap. 21. & ex eo Papias: *Competentes sunt qui post doctrinam fidei, post continentiam vitæ ad gratiam percipiendam petendo festinant. Idcoque appellantur Competentes, id est, gratiam Christi petentes; nam Catechumeni tantum audiunt, necdum petunt*, Leidradus Episcop. Lugdun. de Baptismo cap. 1. *Differt jane inter Catechumenos & Competentes. Catechumenitaque sunt, qui primum de gentilitate veniunt, & habentes voluntatem credendi in Christo audiunt verbum fidei, sed nondum appellantur Fideles. Competentes autem sunt, qui jam post doctrinam fidei, post continentiam vitæ, gratiam Christi percipere festinant, ideoque appellantur Competentes, id est, gratiam Dei petentes*. S. Augustinus lib. de Cura pro mortuis habenda cap. 12. *Pascha appropinquante, dedit nomen inter alios Competentes*. Et Homil. 49. *Quod dico Competentibus & fidelibus audiant panitentes*. Lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. *Qui cum dedisset nomen ad baptismum*. Idem lib. de Fide & operib. cap. 6. *An usque adeo dissimulamus à fensibus nostris, ut vel nosmetipsos non recordemur quam fuerimus attenti atque solliciti quid nobis præciperent à quibus catechisabamur, cum sontis illius fa-cramenta peteremus, atque ob hoc etiam Competentes vocaremur?* Idem Epist. 155. *Desiderio ... te nomen dedisse inter Competentes vel daturum esse jam jamque cognoscerez*. Serm. 7. de Diversis cap. 1. *Ipsum vestrum nomen quod Competentes vocamini ostendit: quid enim aliud sunt Competentes, quam simil petentes?* Infra: *Competentium vocabulum non aliunde quam de simul petendo, atque unum aliquid appetendo, compositum est*. In Psalm. 62. de Baptizando: *Ante Pascha enim capit petere de Ecclesia Christi medicinam*. Vide eumdem Homil. 49. cap. 2. de Diverf. Serm. 8. Concilium Agath. can. 13. *Symbolum etiam placuit publice in Ecclesia Competentibus prædicari*. Ferrandus Diac. Carthaginensis in Epist. ad Fulgentium, de quodam Æthiope baptizando: *Propinquante solemnitate Paschali, inter Competentes offertur, scribitur, erudiur*. Vide S. Hieron. Epist. 60. ad Pammachium c. 16 S. Fulgentium Homil 78. S. Paciamum Barcinon. Episcon. Serm. de Baptismo initio. Isidor. lib. 1. de Eccl. offic. cap. 27. S. Ambrosium lib. 2. Epist. 13. Zenon. Veronensem. Serm. 7. de Paschate Raban. lib. 1. de Instit. Cleric. c. 26. lib. 3. c. 35. Honorium Augustod. lib. 3. c. 53. Missale Gallicanum vetus p. 472. Edit. Roman. &c.

¶ COMPETENTIÆ, *Verisimilitudines, analogiæ*, Barthii Glossar. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 147. ex Baldrici Hist. Palæst. Sed & Gellio nota est vox *Competentia* hac notione, ait enim lib. 1. cap. 1. *Comprehensa mensura Herculani pedis, quanta longinquitas corporis ei mensuræ conveniret, secundum naturalem membrorum inter se Competentiam modificatus est*. Eumdem vide lib. 14. cap. 1. *Sobrietatis Competentia*, Quæ competit seu convenit sobrietati, in translatione SS. Gregorii, & Aurelii, inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 2. pag. 53.

1. COMPETERE, Invadere, rapere, pervadere, Concilium Parisiense III. c. 1. *Is qui res Dei Competit*, &c. Matisconense II. c. 24. *Res alienas Competere*. Turonense II. c. 14. *Res Ecclesiæ ... quaqua temeritate pervadere, Competere, vel confiscare*. Chlotarii Regis Constitutio c. 10. *Ut oblationes defunctorum Ecclesiis deputatæ nullorum Competitionibus auferantur ... præcipimus*. Vide Concil. Parisiense V. cap. 9. Capitul. 1. an. 769. cap. 18. lib. 7. Capitul. c. 140. &c. Hujus autem vocis notio deducta videtur ab jis qui *Competitores* dicuntur in l. 1. Cod. Th. de Quinquen. præscr. qui bona damnatorum, mortuorum, aut proscriptorum vacantia à principe impetrabant, atque pervadebant. Vide tit. de Petitionibus.

¶ 2. COMPETERE, Accusare, in jus vocare. Canones Hibernenses apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 15. *Si Clericus laicum Competit, ad Judicis adstantiam debeant pervenire*. Et col. seq. *Clericus vero si qua causa Competitus fuerit, & nullam infamiam antea portaverat, in ipsius juramento causa finiatur. Quod si antea infamiam portavit, indictis juratoribus, sed causam laici ordine libret*.

COMPETIÆ, Frusta. Vita 2. S. Carthaci Episcopi num. 24. *Et per viam egredienti invenit eratem stridentem & mobilem in Competiis positam, quæ ab artificibus in aqueductu suprædicti stagni causa hædendi facta est, &c.* Vide *Pecia*.

COMPETITIO, pro Querela, in l. 5. Cod. Theod. de Censu, l. 4. & pen. de Censitoribus. [Sidonius Apollinaris lib. 2. Epist. 9. *Inter aleatoriarum vocum Competitiones*.] Vide Concilium Aurelianense III. cap. 22. & Lugdunense II. c. 3.

¶ COMPETITOR. Vide *Competere* 1.

¶ COMPILATIVE, Succincte, in Actis B. Francisci Fabriani to. 3. April. p. 985.

¶ COMPILATUS, Extructus. Narratio de Dedicatione Ecclesiæ Stabulensis apud Marten. to. 2. Ampliss. Collect. col. 63. *Nam infra muralem parietem in medio oculeus arcus cumentaria arte Compilatus*.

COMPLACABILIS, Gratiosus, Gallis, *Complaisant*. Vita B. Coletæ n. 8. *Gratiosus Complacabilis*.

¶ COMPLACENTIA, Obsequium, Gall. *Complaisance*. Prima Appellatio Universitatis Paris. pro Schismate Benedicti XIII. apud Acherium tom. 6. Spicil. p. 145. *Omnes fere aut abierunt retrorsum, Complacentias & beneficia, proh dolor! illaci sitaque venantes*, &c. Epist. Caroli VII. Regis Franc. Summo Pontifici: *Et ea jugiter agere, quæ sunt ad honorem, & Complacentiam ejusdem vestræ sanctitatis*. Charta Wenceslai Regis Bohemiæ pro Nicolao de Lobkowitz an. 1418. *Cum famosus Nicolaus de Lobkowic. pro nobis familiarium & stipendiariorum nostrorum dilectorum, de mandato nostro, & in Complacentiam nostram, de justitia sua propria qua-*

quatuor millia sexagenarium groſſ. Pragenſium dederit. Quandoque etiam ſumitur pro Delectatione, ut Lexic. Philoſ. Goel. *Complacentiam habere in aliquo, eſt illo oblectari.*

¶ COMPLACENTIA, apud Ludewig. tom. 8. Reliqu. MSS. p. 139. è veteſtis membranis; *Iringus fecit Complacentiam Reginæ.*

¶ COMPLACIBILIS, Idem quod *Complacabilis*, apud Rymerum to. 8. p. 296. col. 2.

COMPLACITATIO, Placitum, pactum initum inter quoſvis. Charta Arnulphi Imperat. *Qualiter Tuta... & ſamina quædam quandam Complacitationis inter ſe more populari perpetratæ Chartam noſtris præſentevit obtutibus, ſupplicantes noſtri edicti tenore conſolidari*, [Præceptum ejuſd. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 237. pro Sueſtra Abbatia Monialium an. 891. *Propriæ commoditatis ſuæ Complacitatione per eam affecta potenter contradat, nullo unquam ſucceſſore noſtro irrumpente neque immutante.*]

COMPLACITUM, in Capitulari Caroli Magni an. 802. c. 9. 35.

¶ COMPLACUO, *Placeo*, Placite, in Supplem. Antiquarii.

COMPLAINTA, Vox præſtationibus tributa, quæ per vim imponuntur, anſamque præbent querendi, quæ vis eſt vocis *Complainte* apud nos. Charta an. 1314. apud Dionyſium Salvagnium in Tract. de Placito Dominico p. 35. *Quod ipſi ſint liberi & immunes omni talha, tolta, corvata, Complainta, queſta, angaria, parangaria*, &c. Alia an. 1322. apud eumdem lib. de Uſu feudor. pag. 136. *Quitum & immunem ab onere tolæ, talhæ, manuoperæ, corvatæ, Complainæ, ſpecialis vel generalis, gaſchæ, clauſuræ caſtri*, &c. Charta R. Comitis Forenſis & Dom. Bellijoci an. 1270. *Cum Caſtellani noſtri, qui pro tempore fuerint in Caſtro noſtro S. Baldomeri levaverint & levare conſueverint tallias ſeu Complaintias ab hominibus de Ruias*, &c. Alia ann. ejuſd. *Exationes, collectas, Complaintas, chevalgatas*, &c. [Reget. *Probus* fol. 42. Inquiſ. de Moras an. 1262. *Complainam vero ipſis hominibus de foris nunquam fecit præter rayliam, attamen meſſem habet ab eis, & habere etiam conſuevit cujuſcumque ſint homines. Illis autem de burgo & caſtro facere conſuevit Complaintam quando acquirebat aliquid, & poſſet etiam ſi maritares filiam, vel ſi aliud faceret, quod eſſet ſibi neceſſe.* Occurrit ſemel & iterum in Hiſt. Dalph. to. 1. p. 22. col. 1 & p. 28. col. 2.]

¶ COMPLEINTIA. Conſuetudines Dumbenſes art. 2. ann. 1325. *Quilibet Nobilis* (habens altam jurisdictionem) *poteſt habere Compleintiam in caſu in quo vellet ire vel tranſire ultra mare ad voluntatem, & in caſu in quo vellet ipſe Dominus eſſe Miles novus, vel vellet filiam ſuam maritare, duplum ſervitium ei ſolvere tenentur.* Hinc palam fit certis dumtaxat temporibus imponendas fuiſſe Complaintas, non quovis caſu pro voluntate Dominorum: verum in hujuſcemodi rebus fortioris prævalet auctoritas, unde paulo ſuperius dictum eſt, *Dominum facere conſueviſſe Complaintam, ſi maritaret filiam, vel ſi aliud faceret, quod eſſet ſibi neceſſe.* His poſterioribus verbis quanta Dominis permittantur, nemo eſt qui non videat. Rurſum occurrit vox *Compleintia*, in *Cornu*, lin. *Cum cornu*, &c.

¶ COMPLANATORIUM, Inſtrumentum ad levigandum, Vide *Leviga*.

¶ COMPLANCTUM, Vide *Complantare*.

¶ COMPLANCTUS, Vide *Complangere*.

COMPLANGERE, Queri, Gall. *Se Complaindre*, Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 37. *Explicare debent ipſi Miſſi qualiter Domini Regi dictum eſt, quod multi ſe Complangunt legem non habere conſervatam.*

COMPLANCTUS, Querela, *Plainte, Complainte*, Fulbertus Carnot. Epiſt. 17. *Et ecce misto vobis utrumque ſcriptum & Complanctum ſuum*, &c. Epiſt. 42. *Epiſcopum, qui Complanctum facit de te.*

¶ COMPLANTA, Querela, Conqueſtio, Gallice *Plainte, Complainte*. Forma pacis anni 1353. apud Rymerum. tom. 5. p. 767. col. 1. *Ad obviandum querelis ſupradictis & Complantis, rancoribus, periculis, homicidiis & dampnis*,

¶ COMPLANTAGIUM. Vide poſt *Complantare*.

COMPLANTARE, COMPLANTUM, COMPLANCTUM,

COMPLANTUM vocant agrum jure uſufructuario ad complantandas vineas, certis quæ in diplomatibus recitantur conditionibus, datum. Gloſſar. Gr. Lat. φυτὸν, *Plantо, Complante, novelle.* Καταφύτευσις, *Complantatio*, Καταφυτὸν, *Complanto*. Tabularium S. Joannis Angeriac. *Erantque illius Complantæ in rem S. Andreæ, & eſt ſita in pago Piſtavo infra Quintam ipſius civitatis.* Charta anni 1028. *Dono medium junctum de vinea, quam per Complanctum acquiſivi, cum una manſione & horto.* Tabularium Abſienſis Monaſterii fol. 4. *Conceſſerunt .... ſcilicet terragium & Complantum & 4. denarios cenſus annuatim, tali conditione, ut qui hanc terram excoleret*, &c. Exſtat præclara & vetus *Dationis in Complantum*. Charta inedita Abbatis Nobiliacenſis in Pictonibus, quam hoc loco præſtat deſcribere: *Legis legum ſanxit authoritas, & Theodoſiana editio divulgatur (ut) uniuſcujuſque provinciæ jus quæ à legali auctoritate ſibimet diſcrepare non videtur, pure legitimo cuſtodiatur. Idcirco egomet Raynaldus etherea deliberatione ex canobio Nobiliacenſi Abbas, libuit mihi, atque proprio fruitus ſum arbitrio, una cum conſenſu Monachorum ibidem degentium, ad quemdam virum ... nomine, & uxore ſua nomine Aldagardim, & filio ſuo nomine Conſtantino, junctum 1. ad Complanctum impertiri deberet, quad & ultro videmur feciſſe, eo demum rite, & poſtquam in agro Falernico per quinquennium bene fuerit redacta, rectior ejuſdem Eccleſiæ medietatem in proprios uſus partibus ejuſdem Eccleſiæ retorqueri faciat. Ex alia nempe de parte, ipſi excultores annis ſingulis, ſicut mos provinciæ docet, ſumptus reddant. Quod ſi propter aliquam inſolentiam contemptores extiterint, legali inſtitutione mulctentur. Alienare vero ſi rectior ipſius Eccleſiæ conatus fuerit, temere nullatenus præſumans: de repetitione vero, id abſit, ſi nos ipſi, quam minime credo, aut de univerſa mundi climata qui fuerint, qui contra hanc Chartam aliquam calumniã inferre tentaverit, minime vindices. Inſuper cui contra litem intulerit, ſol. 30. cogatur exſolvere. Ut hæc vero carere valeat omnimodo titubationis pœna, & ubi firmitatis rigorem adipiſci, manu fultus firmavi propria, & ſubjectorum manibus ad firmitatem & ſtabilitatem perducere non deſtiti, Sign. Raynaldo Abbate, &c. Data in menſe Januario anno 8. regnante Karolo Rege* (Cbr. 898.)

DARE AD COMPLANTANDUM. Gaufridus Comes Pictavenſis in Charta fundationis Abbatiæ S. Mariæ Santon. *Ibi quoque juxta de ſilva noſtra dominica tantum delegamus ad Complantandum & hoſpitandum cultores*, &c. Tabular. Burgulienſe, ſub Hugone Capeto: *Placuit nobis, atque bona decrevit voluntas, ut aliquid de terra noſtra, quæ adjuvante Domino, ad Complantandum dare deberemus, quod ita & fecimus ... tali modo ut per 5. annos optime excolatis, & advineare faciatis.*

MEDIUM PLANTUM, Idem quod *Complantum*. Charta exarata ann. 7. regnante Radulfo Rege Burgundiæ, ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ: *In Chriſti nomine, Notum eſſe volumus quod laboratores quidam Folcherius & Aſcherius venientes paſtulaverunt Dominum Odonem Epiſcopum, ut aliquid terræ ex ratione S. Andreæ, quam per precariæ largitatem adquiſivit, ſibi & uxoribus, & hæredibus eorum tradidit ad Medium Plantum, fecun-*

secundum Galliarum morem, quod & fecit. Prædicta cessio sita est in pago Gratianopolis, in agro Salmoriacense, in villa Cotonaco, & cingitur undique ex eadem arva infra hanc defnitionem, prædictus Episcopus, ut supra tanximus, prælibatis vitis tradidit more Burgundiorum ad Medium Plantum. Si quis vero chartulam hanc, &c. Exstat ibidem alia ejusdem tenoris anni 10. Radulfi Regis. Alia Isarni Episcopi Gratianopol. anni 39. Chunradi Regis: *Isarnus Gratianopolitanensis sedis Episc, quandoquidem Adalbert & sorore sua Guiitrud nostram expetierunt paternitatem quod & fecerunt, & siquidem petierunt à nobis campum ad Medium Plantum, & ipse campus est in Comitatu Gratianopolitano, in agro Taulianense, in villa similiter, & habet fines & terminationes de uno vero latus Fura aque volvent, de secundo silva quæ nominatur Sinsei, quantum adificare potuerint usque ad quinque annos possideant, ædificent, & plantent, & de una medietate quod voluerint, post quinque annos alia medietas ad potestatem sancta Maria, & sancti Vincentii revertatur, nec vendere, nec alienare non præsumant visi à successoribus sancta Maria & S. Vincentii, & si venere noluerunt, faciant quod voluerint; hoc est vendendi, habendi, donandi seu liceat commutandi. Si quis ego ipse aut Canonici nostri contradicere voluerint, non hoc vindicent, sed componant nobis tantum, & alium tantum, quantum Medium Plantum valere potuerit, & inantea firma & stabilis permaneat cum stipulatione subnixa. Signum Isarni Episc. &c.* Alia ibidem sub Artaldo Episcopo: *Nos donatores donamus aliquid de hæreditate nostra, quæ nobis per Medium Plantum advenit & advenire debet, domino Deo & ad supradicto loco, ... tali vero tenore, ut dum ego vivo usum & fructum possideam, &c.* Alia ex Tabulario S. Andreæ Viennensis: *Dono etiam tibi ego Gaidinus terram ad Medium Plantum, ad vineã construendam usque ad annos 7. tali convenientia, & Zimo & uxor sua Arey unam medietatem habeat ad alodũ, id est, habendi, vendendi, donandi seu liceat commutandi, &c.* Tabular. Brivatense Ch. 156. *Adeverunt quidam homines ... expostulantes à nobis, & petentes ut ei quandam terram ... ad Medium Plantum concederemus ... infra autem hos dictos terminos jamdictam eis terram concedimus, ut ædificent & plantent eam, & ad perfectum usque perducant. Quinto autem anno quando vinea perfecta fuerit, à monasteriolibus nostris dividatur, & quam partem meliorem profexerint, partibus S. Juliani in stipendiis scilicet fratrum subjiciant; & reliquam partem eis habere permittant. Quam partem ipsi ab illo die, & deinceps habeant, teneant, atque possideant, vendendi aut commutandi, aut in alienam potestatem tradendi licentiam non habeant, donec præstentibus nobis in pleno capitulo denuntient: si in commune fratrum eam emere voluerint, utantur arbitrio sub, & si in commune noluerint & aliquis ex Canonicis eam voluerit emere aut commutare, vilius quam aliquis extraneus habeãt eam. Si autem & hoc noluerint, commoneat tertio: quod si nec tunc, ab ipsa die & deinceps liberam utque firmissimam in omnibus habebit potestatem faciendi quidquid voluerit. Actum Kal. April. anno 8. regni Caroli Francorum sive Equitanorum* (907.) Exstant similes Chartæ in eodem Tabular. Ch. 230. 300. *de terris ad Complantandum medietarie concessis*, ubi eædem *Complantus* conditiones recitantur, dicunturque *Charta Semiplantariæ* in eadem Ch. 300. *Facta cartula ista, quæ dicitur Semiplantaria, in mense Martio, &c.* Tabular. Ecclesiæ S. Cyrici Nivernensis Ch. 54. *Roclenus dat cuidam villano nomine Bercherio & uxori Adaliardi arpentos 2. qui conjacent in pago Nivern. in villa Valleda ad Medietatem Plantationis.* Et Ch. 58. *Nantrannus Episc. concedit terram in villa Pusco ad Medietatem Plantationis Adraldo, ann. 15. Lotharii*, hac formula: *Concessimus illis hanc terram ad Medietatem Plantationis, eo tenore, ut infra quinquennium eam teneant & possideant: & expleto quinquennio unam medietatem ad vineatam & bene constructam nobis reddant, & ex altera faciant quod voluerint.*

COMPLANTAGIUM, Præstatio ex *Complanto*. Tabular. Ablisiense fol. 229. *Rupturam terræ ejusdem vineæ, tali pacto, ut de vinea reddatur Complantagium, & denarius recepti.*

De hujusmodi *Complantis* agunt Consuetudines, Andegavenſis art. 160. Cenomanensis art. 177. Santonensis art. 18. 21. 127. Rupellensis art. 62. Pictavensis art. 39. 82. 101. Penſitatio vero quæ ex iis Domino solvitur, *Complanterie* dicitur in Pictavensi art. 75.

¶ COMPLECTERE, pro *Completi*. Liturgia Gall. Mabillonii p. 295. col. 2. in Missa Dominicali: *Deus Pater omnipotens ... deprecamur, ut ... qui se affectant osculis, puro sem per corde Complectant: atque etiam illi studeant esse pacifici, qui se non videntur labiis osculari.*

¶ COMPLEGIUM, Pignus, Gall. *Gage, Plege*. Polyptychum Fiscamnense an. 1295. *Robertus de Camachiis tenet unum masagium, quod continet circa dimidiam aëre pro triginta solidis & duobus caponibus ..., & possuit in Complegium centum solidor. Turon.* Chartular. S. Vandregesili tom. 1. p. 379. *Ego prædictus Robertus Foresta-rius & hæredes mei prædicto Johanni Louvel & suis hæredibus prædictum redditum cum omni jure & dominio, quod in prædicta pecbia terræ habebam seu habiturus eram, garantizare tenemur de dote, actionibus, querelis & minimodis; & omnibus aliis impedimentis deliberare & expedire per Complegium totius hæreditagii nostri, ubicumque sit ... Actum ann. 1244.* Gallice diceremus: *Par l'engagement de tous mes biens, vel de tous mes heritages.* Charta Radulphi *de Hercort* Armigeri ann. 1255. in Histor. Harcur. to. 4. p. 1277. *Et de omnibus prædictis faciendis & tenendis fideliter nos possumus prædicta Monachis in Complegium omnia mobilia & immobilia nostra ubicumque valeant inveniri.* Vide *Plegius*.

¶ COMPLEINTIA. Vide *Complainta*.

¶ COMPLEMENTUM JUSTITIÆ FACERE dicitur Judex aut Litigator, qui quidquid æquum est & leges postulant ad litem finiendam complet ac perficit. Vide in *Justitia*,

¶ COMPLENDA. Vide post *Completa*.

COMPLERE dicitur qui officium suum recte exequitur, implet. Ita *Monachum Complere*, dixit Sidonius lib. 4. Epist. 9. *Personam religiosi Complere*, lib. 7. Epist. 14. Vide Savaronem ad eumdem p. 428.

COMPLERE dicitur is, qui officium quod vis Ecclesiasticum *Collecta* seu oratione concludit & Complet. Gregorius M. lib. 3. Dial. c. 7. *Cumque diu orassent, Complere orationem quadragesimum Subdiaconum servus Dei jubet.* Græca habent τελεῖν τὴν εὐχήν. Ordo Romanus: *Surgit Pontifex cum Archidiacono*, (finita Missa) *& venient ad altare, dat orationem ad Complendum.* [Hanc orationem hodie vocamus *Post-communionem*. Acta SS. Junii to. 4. p. 698, ubi de Festis S. Joannis Bapt. *Tum super Oblata eadem quæ supra in Vigilia, Ad Complendum sive Post-communio*, Præsta quæsumus, &c. Vide *Complenda* post *Completa*.] Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Incumbentibus jam noctis tenebris dum ad Complenda & quæ sunt Deo reddenda cogitaret, ad domum Dei de more processit, præcunctibus ante se Clericis cum ceroferariis non minimi ponderis*, Rupertus de Divin. off. l. 1. cap. 19. *Collectæ quæ dicuntur ad Complendum, orationes sedentis in cælo capitis nostri* J. C. *signant.* Regula Magistri c. 50. *Complenti Abbati genua osculetur.* Cap. 52. *Omnes audiant Abbatem Complentem.* Cap. 53. *Orationes illas Quadragesimæ puras Complent.* Cap. 83. *Nihil aliud sit* (Sacerdotibus) *in Monasteriis liceat, nisi orationes colligere, Complere, & signare.* Adde S. Epi-

Epiphan. Epiſc. Cypri Epiſt. ad Joan. Hieroſol. inter Epiſtolas S. Hieron. Epiſt. 61. cap. 5. Dynamium Patric. in Vita S. Maximi Epiſcopi Regienſis ſub finem, Walafridum Strab. de Reb. Eccleſ. cap. 22. &c. Vide *Collectæ* 8.

¶ COMPLERE, Legi ſatisfacere ſumta de crimine vindicta. Murator. tom. 1. Scriptor. Ital. part. 2. pag. 56. col. 2. C. in Legibus Luitprandi : *Si mulier libera ſervum tuleriſ* (ei nupſerit) *& parentes ejus intra anni ſpatium in eam vindictam dare neglexerint, ſicut in anteriori Edicto continetur, tunc quandocumque poſt ipſum anni ſpatium inventa fuerit, ſit ancilla Palatii, & ipſe ſervus ſimiliter ad Palatium replicetur; & filii qui ex iis nati fuerint Curti regiæ omnino ſerviant. Nam ſi parentes ipſius mulieris vel dominus ſervi Compleverint intra ſupradicti anni ſpatium, quod anterius Edictum continet, ſic permaneant.*

COMPLETA, COMPLETORIUM, COMPLENDÆ, Officium Eccleſiaſticum, quod cætera diurna officia complet & claudit: unde dicitur ſub noctis initium.

COMPLETORIUM. Amalarius lib. 4. de Eccl. offic. c. 8. *Completorium ideo dicitur, quia in eo completur quotidianus uſus cibi ſive potus, qui neceſſario ſumitur ad ſuſtentationem corporis, ſeu locutio communis. Unde & apud Monachos tenetur uſus ex Regula S. Benedicti, ut ab eo officio clauſtra oris muniant, & ea aliena faciant à communi colloquio uſque dum iterum ad opera redeant.* Adde eumdem lib. de Ordine Antiphon. cap. 7. S. Iſidorus in Regula cap. 7. *Ante ſomnum autem, ſicut mos eſt, peracto Completorio, valedictis invicem fratribus cum omni cautela, & ſilentio quieſcendum eſt, uſque quo ad Vigilias conſurgatur.* Regula S. Benedicti c. 7. *Completorium trium Pſalmorum dictione terminetur. Horæ Completoria*, in Concilio Cabilonenſi II. c. 59.

COMPLETA. Vita S. Agili Abbat. cap. 19. *Conſuetudo talis erat, quod Janitor ut ſignum pulſabatur ad Completam, conſeſſim portas Monaſterii firmans, Abbati claves referret.* Regula Monaſt. *Quidquid ab hora nona mente maculæ adtraxerit, ante Completam confitendum eſt.* Necrologium Cenomanenſe : *Horaquo Completæ complevit dies ſuos, &c.* Ita S. Iſidor. lib. 1. de Offic. Eccleſ. cap. 21. Vita S. Bercharii lib. 2. pag. 101. &c.

COMPLENDA, Pilichdorffius contra Valdenſes cap. 29. *Ultimis collectis, quas Complendas vocamus, agimus gratias pro perceptis beneficiis.* [*Poſtcommuniones ſeu Complendæ*, in Statutis MSS. Augerii II. Epiſc. Conſeran. ann. 1280.] Hanc *Complendam conſummationem Miſſæ* vocat Miſſale Gothicum pag. 272. Alia Sacramentaria *ortionem ſuper*, vel *ad populum* vel etiam *benedictionem populi*, ut in voce *Oratio* docuimus: de qua etiam egimus in Gloſſar. med. Græcit. in V. εὐχή. Vide Durandum in Ration. lib. 5. cap. 10. Durantum de Ritib. Eccleſ. lib. 3. cap. 11. Menardum in Concord. Regul. & alios paſſim, [necnon ſupra *Complere*.]

COMPLETOR, FIDEJUSSOR, qui pacta *complenda* fidejubet. Tabul. Foſſatenſe, an. 1272. *Fecerunt & conſtituerunt plegios & principales debitores & vendidores ac Completores erga dictos religioſos, &c.*

¶ COMPLETORIUM. Vide *Completa*.

¶ COMPLEX. Charta Othonis I. Imper. an. 948. apud Miræum to. 1. p. 140. *In Comitatu videlicet Maſau, in villa quæ dicitur Maſnic quamdam terræ partem Complicemque navium per annos ſolventem ſingulos quinque ſolidos denariorum.* Vide *Complices*.

¶ COMPLEXARE, Complecti. Coripp. us Carmine de Laudibus Juſtiniani :

Portum quam geminæ Complexant brachia ripæ.

Occurrit in Præfatione Juliani Pomerii in Librum Idefonſi de incarnata Virgine, & alibi.

¶ COMPLEXIO, Corporis conſtitutio, Gall. *Complexion*, Ital. *Compleſſione*, apud Murator. tom. 3. pag. 607. col. 2.

COMPLEXIONATUS, [Certa ratione conſtitutus, ab Italo *Compleſſionare*, Gall. *Complexioné*.] Auctor de Diſciplina Scholarium cap. 3. *An inferioris naturæ Complexionat avirtutem ſive eclipſim contrahans ex planetis, an ex primis generantibus.* [Menot. Serm. Quadrageſim. fol. 215. recto col. 1. *Quamvis enim non ſit naturale ſanguinem ſudare, ſi tamen conſideremus cauſam, non eſt mirum quod corpus Chriſti erat excellentiſſime Complexionatum, &c.*]

¶ COMPLEXIVE, Breviter, compendioſe in Actis S. Stanislai Epiſc. Cracov. to. 2. Maii p. 272.

¶ COMPLICAMENTUM, Volumen. Concil. Toletan. VIII. *Quidquid productionibus loquelarum in concione diffundere potui, totum in tomi hujus Complicamento reſperſum calamo veſtræ Sanctitudini offerre decrevi.*

¶ COMPLICENTIA, Licentia, conſenſus, apud Rymerum to. 11. p. 413. col. 2.

COMPLICES, Sceleſum ſocii: nos vulgo *Complices*, Iſidorus lib. 10. Orig. *Complex, qui in uno peccato vel crimine alterius eſt applicatus ad malum: ad bonum vero nunquam dicitur.* Joan. de Janua : *Complicitas, concors inter duos vel plures doloſitas, in malo conſenſus.* Ut. untur Prudentius, Salvianus, Sidonius, Senator, & alii paſſim. Vide Olai Borrichii Cogitationes p. 68. & Gloſſ. mediæ Græcit. in κομπλατίων.

¶ COMPLICES etiam aliquando dicti ſunt qui Principis cum aliis bellantis partes tenent, Gall. *Partiſans, Fauteurs*. Chronicon Trivetti ann. 1183. *Peſt clauſum Paſche convenerunt Sylvanectis in præſentia Henrici Albanenſis Epiſcopi, domini Papæ Legati, Reges Franciæ Philippus, & Anglie Henricus tam pater quam filius, Philippus Comes Flandrenſis, & alii quiejus fuerant Complices, &c.* Charta pacis inter Ildefonſum Aragon. Regem, & Raymundum Comitem Toloſanum ann. 1176. ex Schedis Peirefcianis: *Præterea jam dicti viri illuſtres per ſe & homines & Complices ſues faciunt inter ſe bonam pacem, & firmam concordiam de guerris & malefactis & advenſis omnibus, quæ hucuſque ad invicem ſibi fecerunt.*

¶ COMPLICES CIVITATES, Confederatæ, in Annalibus Mutinenſium ad annum 1234.

COMPLIFICARE, Papiæ, *Multiplicare*.

¶ COMPLOSUS, Compoſitus. Paſchaſius Radbertus in Vita S. Adalhardi n. 87. *Sequitur ecloga duarum Sanctimonialium uno favoris planctu Compoſta, &c.*

¶ COMPLUTUS, Irrigatus, compluvius, Varroni; Gall. *Arroſé, mouillé*, Amos 4. 7. *Pluiſuper unam civitatem, & ſuper unam civitatem non pluit: pars una Compluta eſt, & pars ſuper quam non pluit, aruit.* Privilegium Univerſitati Lovanienſi per Ducem Brabantiæ conceſſum an. 1426. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1766. *Tamquam in tellure Compluta fruituns germinent preciuſum.* Legitur etiam apud Solinum c. 10. de Thracia : *Nautæ Compluti ſæpe ex illo caſu imbre ſaxatili.*

COMPLUVIUM, Pluvia denſior. Vita S. Lupicini Abbatis Jurenſis num. 11. *Si frater forſitan .... ſupiam proceſſiſſet in frigore, vel forſitan hyemali Compluvio rediiſſet infuſus.* Alias. *Compluvium, eſt locus ad quem multæ pluviæ confluunt*, Joannes de Janua. [Utitur Suetonius in Auguſto cap. 92. *Enatam inter juncturas lapidum ante domum ſuam palmam, in Compluvium Deorum penatium tranſtulit.* Utuntur & alii, ut Columella, Varro, &c. Quamobrem hinc amandari potuiſſet.]

¶ COM-

¶ COMPONAGIUM, pro *Companagium*, Cibus *cum pane* datus ad vescendum. Concordia inter Abbatem de Bordesleia & Nicolaum de Berlega apud *Madox* Formularis Angl. p. 222. *Et præterea idem Abbas concessit pro se & successoribus suis, quod prædictus Nicolaus habeat, qualibet die, si fuerit in Abbacia de Bordesleia, duos panes, scilicet unum panem Monachi & alterum panem Militis, & cervisiam & Componagium unius Monachi.* Vide *Companagium*.

¶ 1. COMPONERE, Fimo impinguare. Vide *Compostare* post *Compostum*.

2. COMPONERE, Delictum transactione & compositione interveniente expiare, ac luere, & cum læso, aut ejus hæredibus, de mulcta ac pœna propter illud irroganda, pacisci. Nam apud Germanos quævis delicta certa pecuniæ summa æstimabantur, neque homicidia ipsa morte sui lex erat, præterquam in Majestatis crimine, ut docemur ex leg. Bajwar. c. 1. tit. 7. §. 3. c. 2. tit. 1. §. 4. quod & pridem observarat Tacitus: *Luitur homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus.* Gregorius Turon. lib. 3. Hist. c. 31. *Ad Theodatum legationem dirigunt, exprobrantes de morte ejus, atque dicentes: Si hæc quæ egisti nobiscum non Compoueris, regnū tuum auferemus, & simili pœna te damnabimus. Tunc ille timens quinquagena ess millia aureorum transmisit.* Lib. 7. c. 3. *Composuit tamen filius Saxo ille mortem ejus.* Lib. 9. c. 18. *Tamen quæ contra rationem gessimus, cuncta Componere non moramur.* Et cap. 19. *Magnas mihi debet referre grates ... eo quod interfecerim parentes tuos, de quibus accepta Compositione, aurum argentumque superabundant in domo tua.* [Juramentum Ordinum regni Daciæ de fidelitate Regi Christierno præstandapud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 329. *Quod vir bellator Militem in domo communis scorti, inconsulta ira, vulneraverit, cum quo sese etiam prius quam arriperet, amicizer Compositis & concordavit. Amicabiliter Componere*, in Statutis lib. 1. c. 6. §. 3.] *De vita Componere*, in Capit. Caroli C. tit. 31. c. 25.

Quod si in judicium crimen vocaretur, nec partes de compositione inter se conveniret, tunc judex reum cum accusatore componere cogebat. Idem Gregor. lib. 7. cap. 2. *Comitibus pax usque in audientiam data est; scilicet ut in die quo judicium erat futurum, pars quæ contra partem injuste exarserat, justitia mediante, Componeret.*

➢ Quandoque & crebro mulctam ipsam pecuniariam definiebat judex pro delicti vel criminis modo & qualitate, nisi mulcta ipsa à lege definita esset. Tunc enim mulcta, quæ à lege præscripta erat, reo irrogabatur. Unde *legem & bannum Componere*, *Secundum legem Componere*, dicunt Leges antiquæ & Capitularia passim. *Compositio legalis* in Cap. Caroli C. tit. 29. quæ *Compositio secundum legem suam*, dicitur in Cap. Caroli M. l. 3. c. 65. & alibi.

Interdum etiam mulcta à lege definita, secundum criminis atrocitatem multiplicabatur, idque *Bannum duplicieter aut tripliciter Componere*. *Bannum aut legem in triplum Componere*, dicunt Capitularia. Gregor. Turon. lib. 4. Histor. c. 38. *Quid plura? quatuor millibus solidorum Archidiaconum condemnavit. Quod in præsentia Regis Sigeberti veniens quadrupla satisfactione, insequente Jovino, Compositi. Compositio simpla*, in Legib. Frisicis, quæ non duplicatur, aut triplicatur. *Compositio duplex*, quæ ad Regem spectat ex Lege Astulphi Regis Longob. apud Heroldum p. 256. *Compositio tripla*, in Capitul. Caroli Magni lib. 3. cap. 63. & alibi non semel. *Quadrupla satisfactio*, apud Gregor. Turon. lib. 4. Histor. cap. 38. Vide *Bannum* 2. *Niungeldum*, *Triniungeldum*.

Quod si crimen vel delictum, de quo mulctam pecuniariam lex statuit, publicum esset, id est, Regem vel Principem spectaret, tunc reus *cum fisco*, vel *erario Componere* tenebatur, mulcta à lege definita, vel à judice statuta. Sæpe etiam duplicem mulctam in delictis privatis statuunt leges antiquæ, alteram ærario & fisco, quod passim observare est.

Si denique compositionem complere non posset reus tunc *femetipsum invadiare* tenebatur, *usque dum plenam Compositionem adimpleret*, ut est in Lege Longob. lib. 1. tit. 14. §. 10. & in Capitulis Caroli Magni lib. 3. cap. 65.

Compositio non semper læsum, vel occisi hæredes, sed & ipsos agnatos & cognatos spectabat, inter quos dividebatur, ut ex Tacito docuimus. Andreas Suenonis l. 5. Leg. Scaniæ cap. 5. *Secundum antiqua jura, sic est persolvæ pecuniæ facienda distributio, ut unaquæque tertia principalis in tres tertias principales divisa, per vices singulas una semper partialium cadat in commodum hæredis occisi, & agnatis secunda, cognatisque tertia debeatur. Sic per agnatos omnes, & cognatos distributio pecuniæ facienda, ut semper prior gradus duplo majorem partem quam posterior consequatur*, &c. At Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 18. compositio ad propinquiores parentes, seu agnatos vel cognatos pertinebat, siquidem filia occisi tantum superesset.

☞ *Componere* etiam haud raro cogebantur conventionum & pactorum violatores perturbatoresque, ut discimus ex variis instrumentis. Charta Pontii Comitis to. 1. novæ Galliæ Christ. p. 5. Instrum. col. 1. *Sane si quis, ego, aut ullus de hæredibus nostris, qui contra carta ista donationis temere aut usurpare, aut inquietare venerit, non hic valeat vindicare quod requirit, sed Componat tibi hæc omnia superius scripta dupla meliorata; & in antea donatio ista firma & stabilis permaneat omnique tempore.* Ejusdem tomi p. 83. col. 1. in Charta Willelmi Provinciæ Comitis: *Sane si quis, nos aut hæredes nostri, vel alia opposita persona, quæ contra hanc guirpicionem ire voluerit, non valeat vindicare quod repetit; & Componat illi, cui litem intulerit, auri optimi libras* 10. Interdum verbo *Componere* additur *in vinculo*, quo major, si bene conjecto, indicatur obligatio *Componendi*, sive *Vinculum* istud seu obligatio *Componendi* à lege sit, sive à voluntate illius, qui sua constituta cupit firma esse & stabilia. Charta Gancelmi Episc. Forojulienſis ann. 1238. in nova Gall. Christ. tom. 1. pag. 83. col. 1. *Sane si ego aut quispiam de supradictis personis vel successoribus nostris, qui contra hujus donationis cartulam aliqua fraude tenzaverit, aut eam irrumpere ... Componat in vinculo centum libras auri & mille argenti.* Charta Pontii Ruthenensis Episc. an. 1079. ejusdem tomi pag. 50. col. 1. *Si quis autem Episcoporum, Clericorum vel secularium, hanc auctoritatis nostræ cartam annulare contaverit .... à consortio fidelium Dei alienus existat nisi respuerit; insuper componat in vinculo auri pondus centum librarum.* Eadem habes in Charta ejusdem ab eodem Pontio data an. 1082. ex quibus conjicit D. Dionysius Sammarthanus *Componere in vinculo* idem esse, quod Componere ante solutionem vinculi excommunicationis, quo irretitur quisquis laudatas chartas violare præsumeret. Sed aliæ sunt chartæ in quibus, nulla facta excommunicationis mentione, imponitur illa necessitas *in vinculo Componendi*: quare vinculum istud non videtur esse vinculum excommunicationis; verum potius legis vel voluntatis ejus, qui vult inviolatum id quod constituit, ut dictum est. Charta Guarachonis pro Imberto regnante Chonrado Rege Indict. VI. in Chartulario Aptensi fol. 22. *Sane si quis .... contra hanc donationem inrumpere voluerit ... Componat in vinculo auri libras decem.* Altera Charta

ejusdem Chartular. fol. 46. *Si quis sane .... velit hanc perfringere venditionem, non valeat, sed in Vinculo Legis Componat hoc ad duplum ... Acta est venditio in Abbadia S. Petri tertio Kal. Januarii, anno à Domini nostri totius Regis Incarnatione 1041. Romæ, imperante Domino nostro Jesu Christo.* Ibidem fol. 52. legitur: *Convictus per leges res ipsas in duplum Componat*: quod idem est atque *in vinculo Legis*. Vinculum igitur aliud ab excommunicatione significat: quod iisdem confirmari potest Charta Guinamandi Archiepisc. Ebredun. anno 1066. in nova Gall. Christ. tom. 3. col. 205. ubi sic legere est: *Si quis autem hanc chartam irrumpere aut contradicere voluerit .... Componat ipsis hæreditariis in vinculo auri optimi libras 15. & insuper excommunicatus & ab Ecclesia Dei separatus nisi resipuerit, &c.* quibus, nisi fallor, satis patet, *Vinculum* esse ab excommunicatione distinguendum.

¶ COMPONERE TANTUM ET ALIUD TANTUM, Chartularium Aptense fol. 47. *Si quis volens irrumpere hanc donationem... Componat tantum & aliud tantum & incurrat maledictiones Dei, &c.*

¶ COMPORTALITIUS, Portatu facilis, Gall. *Portatif*. Mirac. S. Maioli n. 21. 10. 2. SS. Maii p. 700. *Hæc quoddam Comportalitium instrui sibi fecit instrumentum, in quo aliorum manibus pontitur in eleemosyna.*

¶ COMPORTARE, Ita se habere, Practicis nostris, *se Comporter*. Tabular. Calense p. 40. in Sententia contra Hugonem de Pompona : *Item unam noam sitam prope Kalam .... prous se Comportat in longitudine & latitudine*. Declaratio an. 1255. in Hist. Harcur. tom. 4. pag. 1278. *Unam peciam terræ arabilis, sicut se Comportat in longo & lato.*

COMPORTIONALES TERMINI, apud Latinum Agrimensorem, quos Veterani vel Conjortes posuerunt in portionibus suis.

¶ COMPORTIONARII, Socii, consortes, Gall. *Associez, Consors*. Charta Philippi Episc. Pict. an. 1230. apud Stephanot. to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 796. *Dictus Miles & Comportionarii sui ... quittaverunt dicto Abbati & Monasterio suo* (Nobiliac.) *si ventiam & quidquid juris tunc habebant in tribus arbergamentis*. Homagium quoddam an. 1366. *Noverint universi, quod ego Perrotus Vichart valletus Domine de Bagnaux, pro me, & meis Comportionariis confiteor, &c.*

COMPOSCIONALIS. In formula Andegav. 31. & 33. *Seu & strumenta sua quam pluremas venditionis, dotis Compositionalis, contulitionis, pactis, commutationis, &c.* Videtur hæc vox usurpari pro *Compositionalis*, ita ut dos sit, de qua conventio facta est, non vero ex lege sit: quam vulgo *douaire conventionnel* appellamus.

¶ COMPOSITIO, Mulcta sonti imposita ad luendum crimen damnumve refarciendum. Leges Luitprandi apud Murator. to. 1. p. 75. col. 1. *Si quidem forsitan talis fuerit ipse liber homo, ut non habeat unde Compositionem facere possit, tunc publicus debet eum dare in manu mariti, & ipse in cum faciat vindictam in disciplinæ vel venditione*. Litteræ Johannis Franc. Regis an. 1356. *Item quod dicti Consules tertiam partem condempnacionum & Compositionum, quæ fient in dicto loco Avinionesi per judicem nostrum Lauraguesii, possint exigere & levare, quousque ex ipsis receperint usque ad valorem sexaginta marcharum argenti convertendarum in reparationeCastri novi Regis supradicti, dum tamen condempnationes seu Compositiones supradictæ perveniant ex delictis seu excessibus delatis per Consules supradictos, vel per alios habitantes dicte ville, remanente nobis toto residuo, videlicet duabus partibus Condempnacionum seu Compositionum earumdem*. Vide *Componere* 2.

¶ COMPOSITOR, Arbiter, qui à litigantibus eligitur ad lites & controversias amice componendas, Gal. *Arbitre*. Pactum inter Jacobum Aragonis, Regem Montisque Pessulani Dominum & Berengarium Magalonæ Episcopum ann. 1278. *Et in continenti dicta pronunciatione lecta, facta & recitata, approbaverunt eandem laudem & diffinitionem dicti D. Archiepiscopi arbitri arbitratoris seu amicabilis Compositoris*. Compromissum Wencesiai Masoviæ Ducis de Johanne Bohemiæ Rege electo in Arbitrum an. 1323. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 606. *In Principem magnificum Dominum Joannem Boemiæ & Poloniæ Regem ... tanquam in arbitrum, arbitratorem seu amicabilem Compositorem consensimus*. Vide *Bonus Dominus*.

¶ COMPOSTARE. Vide post *Compostum*.

¶ COMPOSTERIALIS MAJOR vel MINOR. Vide *Scriptura*.

COMPOSTILE, Repositorium, Petronio, à compositis in eo lancibus obsoniorum. Ita nimirum fiebat, ut non singulas mensæ lances apponerent, sed multas simul in uno compostile, seu repositorio congestas. Exstat Epigramma Ennodii, *de Compostile habente septem gravatas*. Vide ibi Sirmondum. Gregorius Turon. l. 3. Hist. c. 15. *Verum enim dico tibi, quia etiam si Regi epulum cupias præparare, fercula regia componere possum*.

COMPOSTUM, Fimus, quo impinguatur terra, Anglis *Compost*. Charta Henrici Regis Angl. apud Matth. Paris ann. 1258. *Insuper & manerium de Kingsburg cum omnibus pertinentiis suis, & cum 5 hominibus in villa de Westwike, cum Compostio Curiæ S. Albani, ad prædictum manerium meliorandum.* [Alium locum vide in *Benii*.]

COMPOSTARE, Fimo terram impinguare. Charta Thomæ D. *de Moubray* tom. 2. Monastici Anglic. p. 243. *Item concessi eis ... dictas terras excolendas & Compostandas, sive per carectam, sive per ovile, & ad dictas terras seminandas, & blada sua metenda, colligenda & cariandа.* [Kennettus in Glossar. ad calcem Antiquit. Ambrosden. *Inter Hokeday & dieu S. Martini bene possunt ibidem ducentæ quadragintа mutiones fustentari ad opus Domini ad terram suam Compostlandam.*] Vide Fletam l. 2. c. 73. §. 5. Idem forte sonat *Componere*, in Capitul. de Villis cap 37. *Ut campos & culturas nostras bene Componant, & prata nostra ad tempus custodiant*. Nam à *Componere* facta vox *Compostum*.

¶ COMPOSTURA. Chartularium S. Vandregesili tom. 1. pag. 395. *Terra antedicta non debet jacere nisi per Compostu ram*.

¶ COMPOSTUS, pro *Compotus*. Vide in *Computus*.

COMPOTIRE, *Investire, ut, Mando vobis ut Compotiatis eum prædenda sua: & derivatur à Compot*. Ita Joan. de Janua. [Plautus dixit: *Piscatu novo me uberi Compotivit*; & Apuleius Metamorph. lib. 11. *Quo me maximi voti Compotires*; hoc est, me compotem faceret.]

¶ COMPOTISTA. Vide post *Computus*.

¶ COMPOTUM, Tractus, regio. Tabularium Rothon. *Cunmael & frater ejus Judbael vendiderunt Budworeto Presbytero rem proprietatis suæ in Compoto Bachin, in villa Trebarail*. Ibidem: *Wetenglovi vendidit terram sitam in pago Brouverroe in condita plebe Sizo, in loco qui dicitur Compot-loion*. Ibidem: *Jarnwobri vendidit terram sitam in condita plebe Sizo in loco qui dicitur Compot-noial*. Pluries occurrit in eodem Tabulario.

COMPOTUS. Vide *Computus*.

¶ COMPRA, Hispanis, Comparatio, acquisitio, emtio. Acta dedicationis duarum Ecclesiarum in Monast. Lavacensi, Marcæ Hisp. col. 1012. *Ego Dacco mitta mea Comprain villa Ventolano, terras vel vineas*. Sacramentum fidelitatis Raymundi de S. Ægidio exhibitum Guilfredo Archiep. Narbon. an. 1072. *Et ego Raymundus superscriptus juro quod jurare faciam istos*

prædictos ad prædictum Gaufridum , totam medietatem civitatis Narbonæ ...de ipsâ Compras & de lingas & de omnes census. qui per terram & per aquas exeunt . Charta ann. 1067. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. Narbon. n. 8. *Omnes Compras quas fecit Bernardus Delfinus , & ipsam Compram de Petro Remigio in territorio, &c.*

COMPRARE, pro *Comparare*, Emere, in Foris Aragon. p. 146. Hispanis *Comprar*.

COMPREHENDERE, Comparare : COMPREHENSIO , Comparatum, acquisitum . Charta Germanica an. 796. apud doctissimum Henschenium ad Vitam S. Ludgeri Episcopi Mimigard. n. 22. & seqq. *Tradidi particulam hereditatis & propriis laboris , id est , totam Comprehensionem in silva , quæ dicitur Heiss , in Aquilonari ripa fluvii Ruræ , quam ibi dudum Comprehendi , inter montem & ipsum fluvium , communionemque in eandem silvam.* Alia an. 797. *Cum illis Comprehensionibus in silva , quæ notæsunt juxta Hislam.* Alia an. 799. *Sed ipse venerab. Abbas Ludgerus hanc traditionem quæ dudum Comprehensio mea esse dinoscitur , simul cum illa terra , quæ ibidem jam culta esse videtur* , &c. Alia an. 801. *Tradidit in eleemosynam suam Comprehensionem illam , quam ipse Helembaldus in propria hereditate & in communione proximorum suorum proprio labore & adjutorio amicorum suorum legibus Comprehendit & stirpavit , id est , in loco , &c. & postea postulavit ut dimidiam ipsam Comprehensionem in beneficium accipere deberet diebus vitæ suæ*, &c. Donatio Folcuini ad construendum Verdinense Monasterium ann. 855. apud Marten. tom. 1. Collect. Amplis. col. 142. *In Archi , quicquid illic habeo tam in pratis quam in Comprehensionibus . In pago qui dicitur Flethetti , in villa Brara mansos dominicales duos , Frithuric unum , Athalgot dimidium , Alsgot unum & illam Comprehensionem quam possidet Frithubodo.*]

¶ COMPRESBYTER , Una vel ejusdem Ecclesiæ Presbyter, apud S. Augustinum Epist. 228. in Testamento S. Remigii Archiep. Remensis & alibi passim .

COMPRESBYTERIUM , jam olim vocabatur, inquit Holstenius ad Symbolum Roman. fub Bonifacio II. PP. Confessus Presbyterorum, qui ab Episcopo, vel Summo Pontifice, pro emergente quapiam difficultate congregabantur. Vide *Presbyterium*.

COMPRESSARE, Comprimere. Aimoinus lib. 2. de Miracul. S. Georgii & Aure lii num. 1. *Compressantibus se hinc & inde turbis* . Tertull. adverf. Gnosticos cap. 3. *Manus erat super illos in mala , & Compressati sunt valde.*]

¶ COMPRETIATUS, ût *Appretiatus*, Gall. *Apprecié, évalué*, Cujus pretium constitutum est. *Res Compretiatæ valentes solidos centum* , in Charta anni 1060. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. Ruthen. n. 26.

¶ COMPREXIA , Spatium *comprehensum* seu conclusum . Actus notorietatis usuum stagnorum Brefflæ apud Guichenon. in Probat. pag. 170. & in Usibus Brefflæ Revelli pag. 266. & 267. *An licitum sit elongare & altiare calcatam sui stagni inferioris , & an possit propter altiationem & elongationem calceatæ ipsius stagni superioris comprehendere majorem Comprexiam prædictorum sicuti pratorum , terrarum , nemorum & aliorum consimilium absque alia recompensa Dominis utilibus faciendâ, & proprietariis rerum & prædiorum, quæ ultra & præter solitam Comprexiam aquæ dicti stagni comprehendi consueverat* .

COMPRIMITIALIS. Orig. Murensis Monasterii p. 17. *Cum ad villam Otbuigen convenissent pene cuncti Comprimitiales Principes, &c.* Forte *Comprovinciales*.

COMPRIMOTÆ, Primores . Ingulphus : *Tam Abbas quam Monachi sui universi cum omnibus Comprimotis occiduntur* .

¶ COMPRINCEPS, Simul Princeps, in Charta an. 1356. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p 578. & Tolnerum in Probat. Hist. Palat. p. 108.

¶ COMPROFESSUS, Qui monasticam vitam cum aliis profitetur in uno Monasterio . Chron. Mellicense pag. 242. col. 2. *Quidam Udalricus Egendorffer Custos hujus Ecclesiæ & Comprofessus noster* . Vide Annal. Benedict. tom. 5. pag. 106.

¶ COMPROMISSARIUS, Arbiter ad lites aliasve res definiendas ex *Compromisso* electus . Charta Comitis Atrebat. an. 1247. è Tabulario Audomarensi : *Poterunt autem dicti Compromissarii ordinare de portis habendis in claustro Ecclesiæ prædictæ ... Ordinabunt dicti Compromissarii prout eis melius videbitur expedire* . Charta Edwardi Regis Angl. an. 1366. apud Rymer. tom. 6. pag. 511. col. 1. *Dicti Compromissarii pronunciarunt & ordinarunt contra dictum Bernardum ... Dictusque Bernardus à dictis pronunciatione & ordinatione , ac sententia dictorum Compromissariorum & Locum-tenentis , tanquam ab iniquis & injustis , reclamasset , & appellasset ad dictum Primogenitum nostrum , seu ejus Curiam , prout in instrumentis Compromissi , &c.* Vide L. 41. D. de recept. qui arbitr. L. 4. de tutor. de curat. & Chronicon Parmense ad an. 1298.

¶ COMPROMISSARII etiam dicuntur, quibus electio per *Compromissum* facienda creditur : qua notione legitur in Chron. Mellicense p. 459. col. 2. & alibi non semel .

¶ COMPROMISSIO , Pactum , conventio, fœdus initum & *promissum* . Promissio fidelitatis Petri de Bosembergk Camerarii Joannis Bohemiæ Regis an. 1315. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MS. p. 37. *Tunc gratiæ Domini mei Regis memor , non obstante Compromissione illiusmodi inita*, (cum quibusdam aliis de ferendo mutuo subsidio) *ut præmittitur , cum iisdem ipsum Dominum meum Regem juvabo* .

¶ COMPROMISSOR , Fidejussor, qui simul cum aliis aliquid *promisit* . Fœdus Kasimiri Regis Poloniæ cum Imperatore an. 1356. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p. 499. *Quod de pecuniis omnibus, de quibus eædem literæ mentionem constituunt, dictus Dominus Imperator, Boemiæ Rex ac Fidejussores & Compromissores sui, liberi sint totaliter & penitus absoluti* .

COMPROMISSUM. Inter electionum in Episcopos aut Abbates formas , quarum mentio est in Decretal. Gregor. IX. tit. de Electione l. 1. una est quæ *per Compromissum* appellatur. Cum videlicet distidentes in vicem Electores, transferunt potestatem eligendi tribus vel pluribus, juramento plerumque astrictis , qui omnium vice eligant personam idoneam , & secundum formam Concilii Generalis . Hujusmodi electionis per Compromissum exemplum exstat apud Sidonium lib. 7. Epist. 9. in Gestis Innocentii III. PP. pag. 83. in Actis Joan. Majoris Episc. Andegav. to. 10. Spicilegii Acheriani, &c. Vide Leges *Alfonsinas*, seu *Partidas*, part. 1. tit. 5. lege 20. & infra in voce *Medianus* .

¶ COMPROMISSUM *de alto ia bassum & de basso in altis facere*, in Sententia arbitrali an. 1497. de iis dicitur litigantibus, qui arbitris electis suprema omnimodam; tribuunt litis dirimendæ facultatem. Vide *Alte & basse*.

¶ COMPROVINCIALIS , Ejusdem provinciæ . *Comprovinciales Episcopi*, to. 1. Concil. Hisp. p. 196. *Circulus Raceburg cum aliis Comprovincialibus Sententiis* , in Charta Henrici Ducis Saxoniæ an. 1158. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 237.

¶ COMPTABILIS, f. Numeratus, à Gall. *Compte*, Numerus. Polyptych. Fiscamn. an. 1235. *Durandus de Lametria . . reddit duo centum pipellarum & tres anguillas Comptabiles* .

¶ COMPTALIA, f. Præstatio vel servitus Comiti debita . Transactio anni circiter 1193. ex Archi-

vo S. Victoris Massil. *Donat... excepta Comptalia, & villa de Cloquerio, &c.* Vide *Comtalia*.

¶ COMPTARE, Ornare, apud Murator. tom. 2. p.103. col. 2. in Agnelli libro Pontif. *Hæc, ut dixi, valde Comptavit, sed nunc à malignis hominibus destruitur.* Vide *Compsitare*.

¶ COMPTATUS, Comitatus, Gall. *Comté*. Tabularium Rothon. *Anno 21. imperii Ludowici tenente Richowino Compiatum Nanneticum*.

¶ COMPTITARE, Comere, ornare. Agnellus in lib. Pontificali apud Murator. to. 2. p.58. col.2. *Exuna parte frontis interius trielines mundi fabricam Comptitavit*. Vide *Comptare*.

COMPTORES, Comtoria. Vide *Comitores*.

¶ COMPUGNATIO, Pugna, Gall. *Combat*. Isidorus in Additione ad librum S. Hieronymi de Viris illustr. *De Compugnatione virtutum ac vitiorum*.

1. COMPULSARE, [Omnes simul campanas pulsare.] Vide *Pulsare signa*.

¶ 2. COMPULSARE, Compellere, exhibenda in judicio instrumenta exigere, Gall. *Compulser*. Acta SS. Maii to. 3. p. 543. de S. Isidoro Agricola: *Cum facultate Compulsandi alios processus scripturasque authenticas eodem spectantes. Compulsit, συνάλασεν, Compulit*, in Supplemento Antiquarii.

¶ COMPULSATORIÆ LITTERÆ, Gall. *Compulsoires*, Quibus Tabellio adigitur ad documenta litiganti necessaria exhibenda. Legitur in mox laudatis Actis S. Isidori. Jurisconsulti frequentius dicunt, *Compulsoriales*, quam *Compulsatoriæ*.

¶ COMPULSAMENTUM, Compulsio. Fulgentius Mythol. 3. *Sororum Compulsamento percita*.

COMPULSORES, Fiscalium onerum exactores, qui publicis functionibus obnoxios ad solutionem compellunt. Ἐπείκται, & ἐκβιβασταὶ, in Basilicis, Ἐκ. πατὴ τὸ βασιλικὸν, apud Cedrenum in Leone Philos. Κατασυήγορος, Libanio Orat. contra Florent. Gloss. Lat. Gr. *Compulsio*, ἐπέσπασις, ἡ κατάτασις. Glossæ Gr. Lat. Ἐπαξ, *instantia, compulsio*. Occurrunt ejusmodi *Compulsores* passim apud Ammianum l. 22. Senatorem l. 5. Epist. 39. lib. 7. Epist. 45. lib. 9. Epist. 4. lib. 10. Epist. 30. lib. 12. Epist. 8. Ennodium l. 7. Epist. 10. in l. 7. de Executoribus l. 3. de Luc. advoc. lib. 12. Cod. l. 5. Cod. Theod. de Offic. Rector. provinc. l. 16. de Jure fisci l. 34. de Annona, & l. 15. de Exactione.

COMPULSORES EXERCITUS, apud Gothos, Qui milites in hostem exire compellebant. Lex Wisig. l. 9. tit. 2. § 2. *Servi Dominici, id est, Compulsores exercitus, quando Gothos in hostem compellunt exire. § 9. Inferiores Jane visitore ejus personæ, Thyaphad scilicet, omnesque exercitus Compulsores, &c.*

COMPULSORES, in Monasteriis, Qui officii Canonici Horas indicant, Monachos ad Ecclesiam cogunt: apud Cassianum lib. 3. de Cœnob. instit. c. 2.

COMPURE, Papiæ, *Bene, diligenter*.

¶ COMPURGATOR, Testis qui una cum reo jurabat, ut absolveretur. Inquisitores Albigensium hujusmodi Compurgatores admittebant, qui fidem facerent pro suspectis de hæresi. Modus procedendi contra Hæreticos apud Marten. Anecd. to. 5. col. 1801. *Qualiter Compurgatores jurare debeant. Compurgatores jurabunt in hunc modum: Ego talis juro per Deum & hæc sancta quatuor Evangelia, quæ in manibus meis teneo, me firmiter credere, quod talis non fuit Insabbatus, Valdensis, vel Pauperum de Lugduno, neque Hæreticis credens eorum erroribus, & credo firmiter eum in hoc juraſſe verum.* Post hoc juramentum addit ur: *Videat tamen Judex quia ex quo certum numerum Compurgatorum duxerit alicui injungendum, non est honestum, quod postea mutet, ut sic Lateranense Concilium illudatur*. Vide *Juramentum* ad lineam, *Sacramentarii*.

COMPURARE, Narrare, Gall. *Compter*. Regino lib. 2. de Eccleſiaſt. Diſciplin. cap. 231. & Burchardus lib. 7. cap. 25. *De illa parentela, quam di. unt esse inter illum & iſtam ejus conjugem, quidquid inde ſcis vel audiſti Compurare à tuis vicinis, aut tuis anteceſſoribus, quod tu per nullum ingenium..., celabis Epiſcopo tuo, &c.*

¶ COMPUTARIUS, Computatio, Computator. Vide in *Computus* 1.

COMPUTATRICES, Vide in *Cantatrices*.

1. COMPUTUS, Compotus, vel Compotum, & Computum. Joan. de Janua: *Computus, à Compute, as, numeratio, vel numeri aſſignatio, vel doctrina, vel ars. Antiqui tamen dicebant Computus, quod nos abhorremus, propter vocis abſonantiam*. Eſt igitur Computus *numeratio*, vel *numeri aſſignatio*: qua notione Julius Firmicus, ſi Scaligerum audimus, primus uſus videtur. Idem Firmicus lib. 1. c. 2. *Curſus hos ſyderum aſſiduæ obſervatione Computationis invenimus*. Infra: *Vides ut primos diſcentes Computos digitos tarda agitatione deflectant?* Lib. 3. c.p. 11. *Celeſtium rerum ſcrutatores, alii enim Computos exercent, alii difficilium litterarum, aut inventores aut magiſtri oriuntur*. Lib. 4. cap. 1. *Scient Computos, ſcient Muſicam, &c.* Cap. 2. *Cæleſtibus religionibus occupatos, ſeu peritis Computationibus ſyderum curſus interpretantes*. Lib. 6. c. 30. *Et quantacunque Computus ſecerit ſummam*. S. Hieron. Epiſt. 58. c. 2. *Omnes propoſitionum veſtrarum calles ad unum Computum confluunt*. Utitur etiam Innocentius de Caſis litterarum Verſus antiqui apud Hariulfum l. 4. Chron. Centul. c. 36.

Ex bis theſaurus ſit mercibus amplior unus,
Quem numerare nequit, vel ſi qui Compota novit.

Leges Edwardi Confeſſ. ubi de urbe Londinenſi: *In eâ itaque ſuperſunt ardua Compota, & ambigua Placita coronæ, & curiæ Domini Regis*.

Computator. Gloſſ. Gr. Lat. συμφορτὶς, *Computator*. σύμφτης, *Computator*. S. Hieronymus in Quæſt. Hebraicis: *Ipſi enim erant doctores Computatores & magiſtri ſive ad feſtivitates celebrandas, ſive ad cætera*.

¶ Computatorium, f. Menſa, qua utuntur in Computis faciendis, Gall. *Comptoir*. Memoriale anni 1364. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Uſu feudorum ad calcem pag. 121. *Dominus Rex ſurrexit de camera requeſtarum, quæ tunc ſibi fiebant, & ivit ad aliam minorem cameram bene prope, in qua erat paratum unum Computatorium*.

¶ Computorum Camera, Gall. *Chambre des Comptes*, Suprema regalium rationum Curia, cujus eſt accipere rationes dominii Regii, ejuſdem inſtrumenta omnia ſervare, lites de eo obortas dirimere, homagia vaſſallorum excipere, &c. Hæc *Camera* antiqua eſt apud nos, & ipſi Regno, ut creditur, coæva; probabiliſſimum enim eſt temper extiſtiſſe viros Patritinos, quibus *Computa* ſeu rationes ederentur denariorum fiſcalium. His rationium Præfectis nullum erat olim ſtabile domicilium: quocumque Rex pergebat, pergebant & ipſi. Sunt qui putant *Cameram Computorum* Pariſiis à S. Ludovico ſtabilitam fuiſſe: quod in illius Regis Præcepto anni 1262. legatur: *Que ceux qui auront recou & deſpendu les biens des villes, viennent à Paris pour vendre Compte à nos Gens, de leur recette & de leur depenſe*. Sed verſimilius eſt id non contigiſſe niſi regnante Philippo Pulcro, qui ut *Parlamentum* ita & *Cameram Computorum* Pariſius conſtituit. Huic *Cameræ*, quæ unica tum erat in toto regno Gallicano, rationes referebantur omnium Provinciarum: ſed aliæ poſtmodum in variis urbibus inſtitutæ ſu t, quarum juriſdictio certis limitibus coercetur. Rotomagenſis ab Henrico

rico III. institutа Curiæ vectigalium ejus urbis ab eodem Rege conjuncta est an. 1580. Aliæ sunt Divionenſis, Nannetenſis, Montiſpeſſulana, Aquenſis, Gratianopolitana, Metteniſis & Palenſis, ambæ ſupremo harumce urbium Senatui copulatæ; ac tandem Inſulenſis pro regionibus in ditionem Ludovici Magni redactis. In iis omnibus Curiis Præſides ſunt, Regiarum rationum Magiſtri, Auditores, Correctores, Advocatus & Procurator generales, ac demum Scriba, aliique, ſed inferioris ordinis Officiales ſeu Miniſtri.

¶ Suas etiam habuere *Cameras Computorum* Dalphini Viennenſes, quas *Computatorum Banchas* appellabant. De his audiendus eſt Humbertus II. in ſua Ordinatione de variis Officiorum generibus an. 1340. in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 402. *Unde cupientes*, inquit, *imitari Prædeceſſorum noſtrorum, aliorumque Regum & Principum bonos mores & antiqua conſuetudines pro reformatione agendorum ſuorum & conſulto regimine, ut Computorum examinatio, dubiorum declaratio, & negotiorum concurrentium frequens collatio, modo & forma debitis fieri poſſint, Magiſtrorum Rationalium & Computatorum Banchum in dicta civitate Gratianopolitana teneri perpetuo ſtatuimus & immutabiliter ordinamus, volentes quod quatuor inter Magiſtros Rationales & Computatores, & non plures, ad ipſum exercendum Officium ſint certitudinaliter deputati, ibidem perſonaliter reſidendo, qui Computa nova & vetera, ac præſentia & futura diligenter examinent, neminem gravando prece, preſio, timore, gratia & amore, nec jura noſtra aliquatenus obmittendo, nec minus pro dubiis concurrentibus declarandis ad nos, vel ad dictum noſtrum Conſilium debeant habere recurſum, & alia conſervare procurent quæ nos ſub ſigillo noſtro trademus iiſdem.*

¶ Superioribus quatuor Magiſtris Rationalibus & Computatoribus unus additur ad ſcribenda Computa, & ſcripturas alias opportunas Notarius fidelis & idoneus, qui nihil aliud præter ſexaginta florenos auri per annum, pro arreſtis & ſcripturis ſeu aliter ratione dicti Officii recipere teneatur; ſed de Cancellario, de jure ſigilli & de arreſtis ſatisfactionem recipiat competentem.

COMPOTUS, ſeu COMPUTUS, apud Scriptores *Eccleſiaſticos* potiſſimum intelligitur, uti definitur à Durando l. 8. Rational. c. 1. *Notitia curſus lunæ ac Kalendarum*, ſeu *ſcientia certificandi tempus ſecundum ſolis & lunæ progreſſum*. Quæ quidem methodus à Græcis Ἐφημερὶς τῶν τῆλιακῶν καὶ σεληνιακῶν ἐτῶν dicitur, Hebræis *Emboliſmus*, ſeu *myſterium embolismi*, à parte totum. In Computo autem præſertim docentur, tempus Paſchatis, Cyclus decemnovennalis, Epactæ, Biſſextus, ſaltus Lunæ, 4. Tempora, Kalendæ, Idus, &c. Concurrentes, & alia hujuſmodi. Eadmerus in Vita S. Wilfridi cap. 10. *Quatuor ab eo libros Evangeliorum, rationabilem Paſchæ terminum, aliaque nonnulla quæ in patria ſua nequiverat, didicit.*

Compoti notitiam Presbyteris & Clericis adeo neceſſariam cenſuerunt veteres, ut Statuta Eccleſiaſtica ſeu Epiſcoporum pro ſuis diœceſibus, pene omnia, illud iis magna cum ſollicitudine edifcendum præſcribant. Cap. Aquiſgran. ann. 789. c. 70. & Capitula Caroli M. lib. 1. c. 68. *Ut Scholæ legentium puerorum ſiant, Pſalmos, Notas, Cantus, Compotum, Grammaticam, ... diſcant.* Lib. 4. addit. 1. §. 5. *De Computo, ut partes diſcant omnes.* Eadem habent tur lib. 6. cap. 226. & in Capitulari ejuſdem ad Salz. cap. 5. Herardus Turon. Archiepiſc. in Capitulis: *Ut Presbyteri Compotum diſcant.* Ratherius Veronenſis in Synodica ad Presbyteros, & Inquiſitio de Presbyt. apud Reginonem cap. 29. *Compoſtum minorem, id eſt, Epactas, Concurrentes, Regulares, Terminum Paſchalem, & reliquos, ſi eſt poſſibile, ſapiat.* Ita apud Hincmarum in Capit. an. 852. cap. 8. Haitonem Baſileenſem Epiſc. in Capit. cap. 6. Walterium Aurelian. Epiſc. in Capitul. cap. 22. Joan. Abbatem S. Arnulfi in Vita B. Joan. Abb. Gorzienſis c. 3. num. 18. &c. Adde Lambecium lib. 2. Comment. de Bibl. Cæſar. pag. 212. Ea etiam notione *Compotum* uſurpat Aimoinus in Vita S. Abbonis Floriac. cap. 7. *Poſt exaratas Compoti calculationes, poſt ſolis ac lunæ viarum declaratas dimenſiones, in divinas quoque animum intendit.* Rudolphus Presbyter auctor eſt Rabanum *de Computo confeciſſe dialogum unum.* Hunc nuper edidit Steph. Baluz. lib. 1. Miſcellan. Scripſerunt præterea *Compotos* Venerabilis Beda in Carminib. quæ inſcribuntur *de Variis Computus regulis*, & lib. *de Ratione Computi*: Manfredus cujus Compotus habetur tom. 1. operum ejuſdem Bedæ: Gilda, cujus Compotum haberi MS. in Bibliotheca Cottoniana monet Uſſerius Armachanus in Epiſtol. Hibernic. Pandulphus Capuanus, ut auctor eſt Petrus Diacon. de Viris illuſtr. Caſin. cap. 26. Fulbertus in Poemat. pag. 180. Chilpericus, vel Helpericus Abbas, apud Vincentium Belvac. lib. 25. cap. 9. Trithemium & Mabillonium; Caſſiodorus, Richardus Præmonſtr. Abbas apud Pithœum pag. 256. Magiſter Anianus, Durandus lib. 8. Rational. Joannes de Janua, ut ipſe teſtatur in V. *Converrens*, & alii, præter veteres, qui de Cyclo Paſchali ſcripſere. Cujuſmodi è Græcis, S. Maximus, Andreas Creteniſis, Nicephorus Gregoras, Iſaacus Argyrus, & alii, quorum computos collegit Petavius, in Uranologio.

COMPOTISTA, *Qui docet Compotum, vel qui vocat Compoto*, Joanni de Janua. *Artis Computatoriæ magiſter*, apud Monachum Engoliſmenſem in Vita Caroli Magni ann. 787. *Calculator*, apud eumdem eodem anno: Ἐυβολιαῖος Judæis, ut auctor eſt Scaliger. Honorius cap. 88. *Victorius natione Aquitanicus, Calculator ſtudioſiſſimus compoſuit Paſchalem Curſum poſt quatuor priores Compoſtiſas, id eſt, Hippolytum, Euſebium, Theophilum, & Proſperum.* Charta Sancii Regis Navarræ 1061. apud *Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 4. *Sunt præterea bene inſtructi ad Eccleſiaſtica officia Pſalmiſtæ, Compuiſtæ, Cantores, Lectores, & fide ſancta pleni.* Thwrocius in Carolo Rege Hungariæ cap. 97. *Quorum Walachorum numerum ibi per Ungaros occiſorum ſubtilis ſollummodo infernalis Compotiſta collegit.* Epitaph. Joannis à Sacroboſco:

De Sacroboſco qui Compotiſta Joannes, &c.

COMPUTARIUS, Eadem notione, apud S. Columbanum Epiſt. 5.

¶ COMPUTORIUM, Sacrorum faſtorum liber. Vita S. Mathildis Reginæ, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. pag. 351. *Dedit etiam ei in manu Computorium*, id eſt, Kalendarium cum Necrologio communi ſolitum, inquit Mabillonius, *in quo nomina defunctorum procerum ſcripta erant, &c.*

COMPUTUS, Sertum globulorum, vulgo Roſarium. Hiſpani *Cuentas*, numerorum calculos, ſeu rationes vocant. Guill. de Thoco in Vita S. Thomæ Aquin. n. 106. *Computum ſuum, cum quo quotiens diceret orationem Dominicam, numeravet.* Vide *Capellina*.

COMPOTUS. Charta Jacobi II. Regis Aragon. an. 1307. in Foris Aragon. lib. 9. *Nobis humiliter ſupplicarunt quod faceremus augeri, & cudi dictam monetam Jaccenſem, ſub eadem lege, pondere, & figura, uſque ad quatuor Compotos & dimidium, ſic quod eſſet dimidius Compotus oboloruin, & nos quatuor Compotos & dimidium faceremus cudi à feſto S. Michaelis proximi ad tres annos continue numerandos.* Eadem habentur in Charta Petri II. Reg. Arag. ann. 1350. ibidem.

¶ 2. COMPUTUS, vel COMPUTUM, Fabula, commentum, Gall. *Conte*, *Fable*. Articuli contra Bernardum *Saget* Epiſc. Apamiarum circiter annum 1300. apud Marten. Anecd. tom. 1. col. 1333. C. *Item mandavit dictus Epiſcopus, quod haberes bonum cor & nobile, & quod omnia venirent ſibi ad votum, aſſerens prædicta poſſe fieri de facili, quia Rex omnino nihil valebat, & mandavit ſibi unum Computum de ave. Aves elegerunt in Regem quamdam avem vocatam Duc, & eſt avis pulchrior & major inter omnes aves, & accedit ſemel quod Pica conqueſta fuerat de Accipitre dicte Domino Regi, & congregatis avibus, dictus Rex nihil dixit niſi quod ſtavis Vel. Idem de Rege noſtro dicebat ipſe Epiſcopus, qui ipſe eſt pulchrior homo de mundo, & tamen nihil ſcit facere, niſi reſpiceve homines.*

¶ COMTALIA, f. Præſtatio vel ſervitus Comiti debita. Sententia arbitralis ann. 1316. inter Priorem B. Mariæ de Manuaſca, & Priorem Hoſpitalis S. Ægidii ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 157. *Faciebant exactiones, Comtalias, cavalcatas, corroatas, leſdas, taſcas, linguas bovum, & lumbos porcorum, juſtitias tam civiles puam criminales, firmantias, fidelitates, juramenta, bannum vini, &c.* Vide *Comptalia* & *Centalia*.

¶ COMTOR, COMTORIA. Vide *Comitores*.

¶ COMUE, pro *Commune* variis notionibus, de quibus ſupra. Paſſim occurrit.

¶ COMULA, Parva Coma. Legitur apud Commodian. Inſtr. 60. 11. & Petron. ut jam habetur in voce *Botalis*.

1. CONA. Joan. de Janua: *Merga, furca cum qua Cona ſegetis portatur. Merges, garba ſegetis, ſcilicet, gonnus, ſive Cona, vel manipulus.* [Epiſt. Hamburgenſium ad Henricum IV. Regem Angliæ an. 1402. apud Rymer. to. 8. p. 297. col. 1. *Habuit in ea* (navi) *decem & octo Conas allecum ad ipſos veraciter, ut idem Johannes aſſerit, pertinentes*. Hic *Cona* caduseſt, Gall. *Caque*, certam compleſtenæ alecum quantitatem. Papiæ MS. *Cena, Alta rotundetas*. Eſt Conus Latinorum, Gal. *Cone*. Vetus Gl. San German. MS. n. 501. *Cona, Poma ſilveſtria*.]

2. CONA, Clima, vel angulus, ex Gall. *Coin*. Poeta anonymus de Pontificib. Eboracenſib.

Harmoniam cæli, ſolis lunæque labores,
Quinque poli Conas, errantia ſidera ſeptem,
Aſtrorum leges, &c.

Recte pro *Cona* corrigit Valeſius in Valeſianis *Zona*: quod Anonymus noſter hauſit à Virgilio, apud quem: *Quinque tenent cælum Zonæ*, ſicut *Solis Lunæque labores & Errantia ſidera*.

¶ 3. CONA, pro *Icona*, Figura, Sacrum numiſma *voſario* appenſum. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. p. 275. in Computo anni 1333. & ſeqq. *Pro ... duobus filis de paternoſtris de curallo & duobus filis de pater noſtris de vitro, & una Cona de plumbo, &c. unc. 1. taren. 8. gran. 18.* Ibid. pag. 279. *Item, pro factura cujuſdam Conæ de mandato Domini taren. 5.* Vide *Icona*.

¶ CONABBAS, Abbatis Vicarius. Vita B. Notkeri Balbuli tom. 1. April. pag. 585. *Temporibus prædicti Grimaldi Canonici Abbatis & Harmoti ejus Conabbatis*. Vide *Caabbates*.

¶ CONABISTO, *Concludito*. Papias MS. Gloſſ. Sangerm. MS. n. 501. habet, *Concabiſto, Concludito*.

¶ CONABUS, *Phiala ænea aut pelvis*, apud Suſſannæum in Vocabulario. Gr. κόναβος, Sonitus, ſtrepitus; ſed nihil ad phialam aut pelvim.

¶ CONARDI. Vide *Abbas Conarderum*.

¶ CONARE, pro *Conari*, in Actis SS. Maii to. 6. p. 97. *Quantum auferre Conaverat*. Pluries occurrit alibi.

¶ CONATUS, *Anxius*, in Onomaſtico ad calcem Actorum SS. Benedict. ſæc. 4. part. 2.

¶ CONAUDITOR DALPHINALIUM COMPUTORUM, in Litteris anni 1345. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 529. col. 1. unus eſt ex *Auditoribus* ſeu *Magiſtris Rationalibus*, de quibus ſupra in *Computorum Camera*.

¶ CONBATUS, pro *Concubinatus*. Vide *Concuba*.

¶ CONCA. Vide *Concha*.

¶ CONCADA, Modus agri, tertia circiter parte minor arpento. Sententia arbitralis anni 1292. MS. in Archivo Monaſterii S. Gimontis in Occitania: *Arpentum computetur de centum duabus libris cum octo ſquaquis, & Concada terræ computetur de ſeptuaginta quatuor libris cum decem ſquaquis ad perticum ſuperius memoratum*. Vide *Concada* poſt *Concha* 3.

¶ CONCÆNA. Vide *Concæna*.

¶ CONCÆSA. Vide *Conciſa*.

CONCAGATUS, Concacatus, fordidatus: Gallis, *Foireux, Breneux*. Lex Salica tit. 32. *Si quis alterum cenitum clamaverit ... Si quis alterum Concagatum clamaverit*, 120. *denar. culp. jud.* Gloſſar. Lat. Gr. *Crucientus, Conchiè de ſang*. Le Roman *du Renard* MS.

Renard ſe penſe qu'il fera,
Et comment le Cbunchiera.

Philippus MOUSKER in Hiſt. Franc. in Henrico I.

Et de ſes bueſes emboës
Qui grandes eſtoient & lões,
Et del sai devier Cunchiés,
Le foula plus do ſept fiés.

Alibi:

Ce m'eſt vis que vous vendoutez,
Que mon maniel ſi Cunciés, &c.

Mox:

Quar li mantians ſu depeciés,
Deſcirés, & Cunciés.

Vide ſupra *Cenitus*, & Marcam l. 1. Hiſtor. Beneharn. cap. 16. n. 6.

CONCAMBIUM, CONCAMBIRE, &c. Vide *Cambiare*.

¶ CONCAMERA, Idem quod *Camera*. Chartular. Virzionenſ. fol. 7. *Habetur ibi caſa indominicata, Concamera, ſolaria duo, cellarium, coquina, ſenile, lavandria, &c.* Cave ne legendum ſit *cum Camera*.

¶ CONCAMERATIO, *Tranſvolatio*. Papias MS. Melius Gloſſ. MS. Sangerman. *Fornix*. Vox *Concameratio*. Vitruvio nota hæc notione.

¶ CONCAMIARE, CONCAMIUM, &c. Vide in *Cambiare*.

¶ CONCANONICUS, Ejuſdem eccleſiæ Canonicus, in Litteris Henrici Præpoſiti Canonicorum Monaſterii Novioperis ann. 1350. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. manuſcriptarum p. 79.

¶ CONCAPACITAS, Capacitas, amplitudo campi vel agri, Gall. *Etendue, Eſpace*. Anamodus l. 1. Traditionum Sant-Emmeramenſium c. 15. apud Bern. Pez to 1. Anecd. part. 3. col. 212. *Contra etiam tradidit in Reitinpon Adalpertus talem Concapacitatem & proprietatem, quam in illa Concapacitate habet, conveniente ad caſas S. Emmerammi*.

¶ CONCAPITULARIS, CONCAPITULARIUS, Cui cum ſodalibus jus eſt ſuffragii, Gall. *Capitulant*. Epiſt. Joannis *Gwarlich* Canonici ad Dominum N. Præpoſitum Monaſterii in Rayttenbuech apud Raymundum Duellium l. 2. Miſcell. p. 105. *Supplicamus vobis & veſtris Concapitularibus veſtri Monaſterii, quatenus gratioſe dignemini ſub alas veſtræ religioſæ & peruigilis animæ acceptare ad tempus noſtra revocationis exhibitorem præſentium, ſcilicet Eberardum Mertem Confratrem & Concapitularem noſtri Monaſterii in Rebdorf*. Annal. Toloſani Probat. tom. 1. pag. 86. in Arreſto Parlamenti Pariſ. an. 1335. *Capitularii in ſua domo communiter congregati ... occaſione quorumdam vulnerum Franciſco de Gau-*

Gaure eorum Concapitulario eadem die illatorum.

¶ CONCAPOLARE. Vide *Capulare*.

CONCAPTIO, Idem videtur quod *Comprehensio*, de qua voce ſupra. Charta Aleman. Goldaſti 71. *Convenit nos una cum conſenſu fratrum noſtrorum, & Advocati Emichonis, ut in Concaptione, quæ ſita eſt in marcho Wangon...bobas 3. dari deberemus*, Vide *Cæptus*.

¶ CONCAPTIVATUS, Simul captus. Vita B. Caroli Comitis Flandriæ to.1. Martii pag. 209. *Per ſex dies commorati ſunt Concaptivati*,

CONCAPULARE. Vide *Capulare*.

CONCASUS, Colliſus, colliſio. *Denium Concaſus* apud Cælium Aurelian. l.2 Acut. c.12.

¶ CONCATATUS. Sic legit Eccardus in Lege Sal. Cangius autem *Concagatus*: quod vide.

CONCATHEDRARE, Cathedræ, ſeu honoris ſui conſortem & participem facere. Pſeudo-Ovidius l.3. de Vetula:

Te ſuperexaltans, cæloſque locans ſuper omnes,
Et ſibi Concathedrant.

Infra:

Non opus eſt ut eam velis exaltare gradatim,
Sed ſimul aſſumes, ſimul & ſibi Concathedrabit.

¶ CONCATHOLICUS, Æque rectus, æque juſtus. Vide *Catholicus* 4. Canones Hibernenſ. apud Acherium to.9. Spicil. p.16. *Sors aus inter duo dubia, aut inter duo æqualia, aut inter duo Concatholica mitti debet.*

CONCAVARIUM, Aquarum receptaculum, cantharus, Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium c. 29. *Refectorium...in cujus introitu fecit veſtibulum, in quo per ſubterraneos meatus aquæ ductum fecit, quæ ſurſum ebulliens ibidem ſcaturire videtur. Concavaria huic ſuperiori receptaculo præparata, quæ per 4. foramina in ſuppoſita alia aquam cribans, ſufficientem fratribus adminiſtrationem aquæ diſtillat.*

¶ CONCAUSA. Simul cauſa, Buſchius de Reform. Monaſt. apud Leibnitium to.2. Scriptor. Brunſwic. pag. 932. *Si nobiſcum autem permanſeritis, eritis Concauſa omnium vos hic ſubſequentium æterne ſalutis.*

CONCEDENTIA, *Conceſſio, indulgentia, remiſſio, inducia, ευγχώρησις*, in Gloſſ. Græc. Lat.

CONCEILUM, Concelamentum, Concelatio, Voces forenſes apud Anglos. Monaſticum Anglican. tom.2. pag. 827. *Et ſint quieti.... de murdro, & latrocinio & Conceylis, & Urſiat, & bamſoka.* Eadem habentur in Charta alia laudata in *Ulacs*.

Concelamentum, Idem quod *Conceilum*, apud Bractonum & in Fleta lib.1. cap.38. §.2. *Cum de perjurio vel Concelamento non fuerint convicti*, &c. [necnon apud Rymerum tom.7. p.166. col.1, in Charta Richardi II. Angl. Regis an.1377.]

Concelatio, Idem quod *Concelamentum*. Vetus Charta tom.2. Monaſtici Anglic. pag. 201. *Sint quieti de ſhiris, & hundredis, & placitis, & querelis, & geldis, & denegeldis, & theuanatale, & Concelationibus, & ſcottis, & aſſiſiis, &c. Conceler*, celare, abſcondere, in Conſuetudine Normanniæ art. 394. Regeſtum Feodorum Comitatus Claromontenſis in Bellovacis Cameræ Comput. Pariſ. *Le Prevoſt prend amende de 60. ſols en pluſieurs choſes ſeur con nobles, c'eſt aſavoir ſe un boms Concele pour quel cas que ce ſoit les droit de ſon Seugneur, il doit 60. ſols.* Infra: *Concelement d'eſpaves*.

¶ CONCELARE Facinora. In iis connivere, Gall. *Les diſſimuler*. Chronicon Trivetti to.8. Spicil. Acher. p.173. *Nec valentes ratione juramenti...præmiſſa facinora ulterius Concelare, nec jura noſtra relinquere indefenſa*.

CONCELLANEUS. Vide *Cellulanus*.

CONCELLITA, Monachus qui in eadem cella vel Monaſterio habitat, ejuſdem cellæ cohabitator. Sidonius lib.8. Epiſt. 14. *In illo quondam Cænobio Lirinenſi ſpectabile caput, Luporum Concellita, Maximorumque, &c.* Vide *Syncellita, Cellulanus, Comprofeſſus*.

¶ CONCENA, Vide *Concæna*.

¶ CONCENTOR *autem dicitur, qui conſonat; qui autem non conſonat, nec concinit, nec Concentor, nec ſuccentor erit*. Ibid. lib.7. c.17. Vide *Succentor*.

CONCENTRICUS, Oppoſitus. [Malim cum Valeſio in Valeſianis, Appoſitus, Conveniens.] Paraphraſis ſymboli apud Guillelmum de Guilevilla in Peregrinatione hominis:

Numquam volo nec effici
Et Planeta erraticus,
Malo mori quam inſici
Erroribus hæretici,
Legi Dei Concentricus.

¶ CONCENTURIARE, *Inſtruere, dictum a Centurionibus, qui milites ordinant*. Papias MS. Bitur. & Gloſſ. vetus Sangerman. MS. n.501. Apud Nonium vero: *Concenturiare eſt Colligere, dictum a centuriis quæ ad ſuffragia conveniebant*. Plautus Pſeudolo: *Concenturio in corde ſycophantias*. Teren. Phorm. *Ego in inſidiis hic ero Succenturiatus, ſi quid deficies*.

¶ CONCEPTELA, Piſcina, apud Frontinum lib.1. de Aquæductibus.

CONCERGERIA, Sergenteriæ ſpecies. Tabul. S. Dionyſii ann.1221. *Cum Abbas & Conventus S. Dionyſii conceſſiſſent Joanni de Cyris ſergenteriam ſuam de Cyris, quæ dicitur Concergeria...pro qua Concergeria facienda ipſe percipiebat annuatim in granchia B. Dionyſii de Cyris 2. modios bladi, &c... Cuſtodiebat ſegetes, & pro iis cuſtodiendis accipiebat donum & meſſagium, faciebat ſubmonitiones ad mandatum Præpoſiti B. Dionyſii vel ſermens [ſervientis] ipſius & debebat facere fidelitatem ipſi Præpoſito vel ſervienti ipſius de ſegetibus cuſtodiendis fideliter, &c.*

¶ CONCERGIUS, Cuſtos domus regiæ, Gall. *Concierge*. Chartularium S. Vandregeſili to.2. p.1661. *Stephano Concergio S. Germani in Laya*. Vide *Conſergius*.

¶ CONCERNERE, Ad aliquid attinere, ſpectare, Gall. *Concerner*. Delegatio Baſilienſis Synodi an.1439. to.3. Gall. Chriſt. col. 243. *Quibuſcumque ad cauſam ſeu cauſas hujuſmodi facientibus & eas quomodolibet Concernentibus*. Eadem notione occurrit apud Rymerum to.8. p.440. col.1. in Charta Henrici IV. Angl. Regis ann.1406. Sed in Legibus Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. to.3. SS. Jun. p.xii. Iumitur pro Conſiderare, *Hoc namque æquiſſime diſponimus, prædictorum ſtatus deferentes, & ſeveritatem dictarum ſententiarum etiam Concernentes*.

¶ CONCESIA. Vide in *Conciſe*.

¶ CONCESSATUS, Conceſſus, Gallice *Accordé, Avoué*. Conſœderatio ann.1368. apud Rymer. to. 6. pag.601. col.1. *Tanquam pro judicato condemnato & Conceſſato*.

¶ CONCESSIATOR, Qui concedit jure delegationis. Fragment. viſitationis Simonis de Sulliaco Arch. Bitur. an.1284. apud Mabillonium to.3. Analect. p.505. *D. Heliæ Porta Abbas ſecularis Eccleſiæ S. Afferii Petragoricenſis diœceſis, Conceſſiator proviſionis ſeu ordinationis à ſede Apoſtolica ſuper jura primatiæ prædictæ*.

CONCESSUS, Concessio, Idem quod *Favor*, *conſilium*, *laudimium*. conſenſus nempe Domini in feudi, vel prædii diſtractione, ſeu præſtatio quæ eidem ſit pro conſenſu. Tabularium Brivatenſe Charta 110. *Et habet Conceſſum, & ubladas, & nebulas, & pigmentum*. Tabularium Vindocinenſe Charta 343. *Haimmius emit de Engilberto duos pratorum agripennos 25, ſoli-*

solidis: horum de uno Canonici sancti Georgii de Conceſſu habuerunt 3.ſol. quia de poteſtate eorum erat. Ordericus Vitalis lib.4.pag.467.enumeratis aliquot donationibus addit, *Hæc omnia ſupradicta Conceſſit dominus eorum, &c.* Et pag.496.*Nec omnia quæ Fulcoius dederat Monachis, Conceſſit Robertus de Calvimonte, qui Capitalis Dominus erat.* Et pag.575.*Et pro conceſſione auri unciam habuit.* Adde p.582.&c. Conceſſionem facere præterea dicebantur infantuli,quibus ut ii conceſſiſſe ſeu donationibus aſſenſi præbuiſſe putarentur, dabatur nummus ſeu denarius. Tabul. Abſienſe fol.126. *Et filiæ Petronilla & Nigra & quæ nõ poterat loqui,ſed nũmus ei datus eſt proConceſſione cum eſſet in Chauvin Ugo,& qui nummũ accepit proConceſſione,cum eſſet infantulus,quod fecerũt in villa,quæ vocatur Chillos.* Fol.137.*In craſtino vero apud Jalcerioam Petrus filius Joannis Maroi,& Joannes ejuſdem Petri frater, qui non loquebatur, ſed in ulnis matris ſuæ nummum pro Conceſſione accepit.* Et fol. 175.*Et alius, qui erat infantulus, pro cujus Conceſſione nutrix ſua nummum accepit.* Tabularium Vindocinenſe ann.1130.*Notandum vero & ſciendum eſt, quod Haldeburgis minor filiæ Amelinæ ſorori Rainaldi ſexto loco ſuperius nominatæ in cunabulis erat, quando hæc Conceſſio facta eſt.Mater vero ejus,quæ eam nutriebat,nomine filiæ ſuæ, ſicut mos eſt , Conceſſionem fecit.* Idem Tabular. ch.747. *Infanteſque ipſius , qui præfatæ non interfuerunt conventioni, Burchardum ſcilicet & Aremburgem & Joannem, exigendo eam ,firmare ſeu annuere fecit , datis pro hac ſingulis denariis.* Tabular.S.Eparchii Inculiſm. fol.131. *Statuimus ut denarios pellitis eorum deditos, qui de infra nominatis obedientiis in Natali Domini conſueliter debentur, unus è Monachis , quem Abbas & Capitulum elegerit , recipiat.* Tabular. Monaſterii S.Joannis Ambian.fol.221.*Cum autem Beatrix filia mea non haberes ætatem creantandi , recepit denarios, qui dari ſolent pueris in conſimili voeditione ſecundum conſuetudinem patriæ approbatam . Act. ann. 1226.menſe Maio.* Idem Tabular.fol.288.*Alii vero cum eodem haberent ætatem , quoad jurare poſſent , habuerunt denarios pro Conceſſione , qui ſolent dari pueris ,ſecundum terræ conſuetudinem approbatam, an.* 1225. Ita rurſum fol.290.258.

¶ CONCEYLUM. Vide *Concilium*.

1. CONCHA, Labrum, vas concavum, ac ſuperius patulum inſtar conchæ. Vetus Interpres Juvenalis Sat.3. *Pelves , Conchæ , in quibus pedes lavant , ut vaſa fictilia, νιπτῆρας.* Paulus lib. 3. Recept. Sentent. *Delphicæ , pelves , Conchæ , aquimanilia , &c.* Ennodius:

Parturit ita ſitim,quæ ſplendens Concha miniſtrat. S.Hieronym.Epiſt.2.de Vita Clericorum : *Baccarumque ſuccum non calice bibere , ſed Concha.* [Hiſt. Beccenſis MS.p.340.in Archivis ejuſd. monaſterii : *Fecit & aquæductum per quem adduxit fontem pulcherrimum de longinquo , qui per officinas monaſterii dividitur , & Conchæm elegantis opere juſſit effodi ad recipiendum aquam,teſtumque deſuper ædificari.* Hic agi de majori labro ſeu cratere , Gall. *Baſſin*, nihil neceſſe eſt moneam.]

¶ CONQUA , Eadem notione. Ceremoniale MS. B.M.Deauratæ Toloſ.*Et Mandato pauperum debet provideri Hoſpitalerius Deauratæ de aqua calida & de aqua frigida pro temperando,& de Conquis & bacinis,&c.*

CONCHA vero recenſetur vulgo inter vaſa ac miniſteria ſacra , cujus varii fuere uſus. Anaſtaſius Bibl.in Paſchali PP.*Pariter gue & Conchæm ad ſpongiam pro noctiurnis diligentiis ibidem ex argento conſtituit* . Vide pa. 26.28.32.&c.Chronicon Caſin. lib.3. cap.57. *Conchæm argenteam cum aquimanili ſuo* . Lib. 4. cap.90.*Conchæ duas libraturam* 8.&c.Bernardus Monach. in Conſuetud.Cluniac.MS.c.37.*Urceus argenteus cum Concha argemea* . [Rurſum occurrit in iiſdem Conſtitut. editis part.1,cap.52.] Idem Bernardus MS.cap. 56. *Candelabrorum pateras ac cereorum Conchas diligenter abradat.* Hariulfus lib.2.Chron. Centul.cap.10. *Concha argentea major cum imaginibus argenteis una* Lib.3.cap.3.*Conchæ argenteæ pendentes duæ*, ſcilicet lucernarũ vel candelabrorũ.*Κρατῆρες* vocat Paulus Silentiarius in Deſcript.S. Sophiæ. [Teſtamentum Guillelmi Raymundi Comitis Ceritaniæ ann. 1095. in Appendice Marcæ Hiſpan. col.1195. *Item dimitto ad ret abulum S.Michaelis reſtauvandum meam Concam , & ad tabulam S.Martini meas copas & cifos* .] Concilium Eliberit.can.48. *Emendari placuit , ut bi qui baptizantur , nummos in Concham non immittant , ne Sacerdos quod gratis accepit, pretio diſtrahere videatur* . Conchæ ad Baptiſmum meminit etiam Chronicon Petri Regis Aragon. editum à Michaele Carbonello , lib.1.cap.2. *E per ço en la dit dia nos nos batejaren en la cambra en una Concha. Cum Concha, aut cum manibus infanti in infirmitate poſito aquam ſuper caput fundere , & ſic baptizare* , in Reſponſis Stephani II.PP.cap.12.

CONCHÆ AD CHRISMA. Teſtamentum Riculfi Epiſcopi Helenenſis : *Candelabros cum argento 4. Conchas æreas 2. ad Chriſma conficere , &c.* Vide Sacramentarium S.Gregorii Magni pag.71.73.edit.Menardi.

2. CONCHA , Navigii ſpecies in *Conche* formam efficta, ut ſunt *Gondole Veneticæ* . Epiſtola Jacobi Regis Aragoniæ ad Carolum Regem Franc.ann.1226.to.8. Spicilegii Acheriani : *Quædam navis ſeu Concha , cujus eras ductor ſive patronus Bernardus de Ilario* . Cæſinus Scriptor Venetus an.1378. *Deſtinatis quamplurimis uſteriis , ſeu galeis greſſis , Conchis , aliiſque navigiis , &c.* Chronicon Petri Regis Aragon.edit.à Michi.Carbonello , lib.1.cap.12. *Encara hic venguer en altres navilis , e moltes naus , è Quoques , e vexeills de la ciutat de Valencia* . Cap.14.*Parti donchs la Senior Infant .....en la Quoqua d'En Bernart , &c.* Etiamnum noſtri Picardi *Coquets* , [Occitani *Conguo* , vel *Conco*] vocant vaſa lignea in quibus eluuntur panni linei, [inſtrumenta eſcalia , &c.]

3. CONCHA , Menſuræ frumentariæ ſpecies, quæ in Conſuetudine Bayonenſi tit.23.art.9. quinquaginta quatuor librarum eſſe dicitur. Adde tit.22.art.2. tit. 23.art.3.& Conſuetud.Solenſem tit.10.art.7.tit. 16.art. 7.Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis p.473. *Quatuor Conchas tritici , totidem ſextarios vini* . Pag.483.*Hæc terra ſita eſt in Coriſol , menſura decem Concarum* . [Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ MS.Bibl.San-Germanenſis: *Et* XIIII.*Concas de frumento dedit ſimiliter Sanctæ Mariæ* . Scribitur *Conqua* in exemplo ſupra relato in voce *Bladeria* .] Hinc

CONCADA TERRÆ, Modus ſcilicet agri conchæ frumenti reditus , Hiſtoria Abbatiæ Condomenſ.p.491. *Et unam Concadam terræ in pago ſancti Gorgoni , quæ reddit* 12.*Concas tritici* . Pag.476.*Dedit B Petro...unam Concadam de terra & dimidiam , & unam earraladam ad Fontem de Piſel,&c.* Pag.480.*Dedit... Concadas terræ , & eſtimante una denariata de vinea pro ſalute animæ ſuæ* . Adde pag.491. 496. [& vide *Concada* ſuo loco .]

¶ CONQUADA , ſupra legitur in voce *Arpentum* .

4. CONCHA , Pars ædis ſacræ , in qua ſcilicet ſacra myſteria peraguntur , & ubi ſtat altare ; ſic dicta , quod qua parte eſt ſημικύκλιον , ſeu *ſῖμα* , quidam in hemicylindri formam effingatur receſſus , qui ſuperne in *Conchæ* figuram clauditur. Paulius : *Totum vero extra Concham Baſilicæ ſpatium alto & lacunato culmine geminis utrinque porticibus dilatatur* . Sed de *Conchis* ædium ſacrarum , pluribus egimus in Deſcript.S.Sophiæ num.50.

¶ S.

¶ 5. CONCHA, Sepulchrum in formam *Conchæ* conſtructum. Cardinalis Aragonius in Vita Innocentii II. Papæ apud Murator.tom.3.pag.434.col.2. *Moritur & in Lateranenſi Eccleſia in Concha porphyretica ſepelitur*. Bernardus Guido in eadem Vita ibid. pag.436. col.2. *Defunctus eſt Romæ . . . & in Eccleſia Lateranenſi honorifice tumulatus in Concha porphyretica, miro opere conſtructa*.

6. CONCHA. Charta Willelmi Aquitanorum Ducis anno 1137. apud Sammarthanos in Abbatibus Angeriac. *Dono & concedo . . . quidquid in Concha de Eſaenda habebam, cum omni libertate & ſine aliqua mala conſuetudine. Hæc enim Concha tenet à cruce, quæ eſt in via uſque ad portum Sevarici, & in eadem Concha molendina, piſcatorias, vel aliud quodlibet ædificium, &c.* Nefcio an utrobique *Comba* legi debeat. Vide *Comba* 2.Vaſconibus, locus declivis.

CONCHYLIOLEGULI, vel CHONCHYLEGULI, vel CONCHYLOLEGULI, in Cod.Theod.leg.5.& 17. de Murilegul. l. 9. de Luſtrali collat. iidem qui *Murileguli*, piſcatores ac nautæ conchylii ſeu muricis κορροφεῖς. Joann. de Janua: *Conchilegus, qui conchilia legit, collegit*. Vide *Murilegulis*. Vide Gloſſar. med. Græcit. in κογχυλάπιν.

CONCIBIONES, in Gloſſ. Iſid. *Quatuor ſtellæ quæ per aſtrologiam concipientibus aptantur*. Joan. de Janua; *Concipiones, ſtellæ quæ concipientibus aptantur & ſavent*.

CONCIBUS, Conlactaneus. σύτροφος, in Gloſſ. Gr. Lat. ἀσύστροφος, *Commenſalis* in Suppl. Antiquarii. J

CONCICLA. Apicius lib.5.c.3. *Concicla cum faba coquet, &c.* Ubi Humelbergius legendum putat *Conchicla*, intelligique fabam, quam Martialis lib. 13. Epigram.7. *Conchin* vocat, fabam ſcilicet quæ *Solida* dicitur Plinio, hoc eſt integra & cum cortice ſuo decocta, ad diſcrimen fabæ freſæ, quæ molliter fracta ſine cortice coquitur: eadem quæ faba *Concicula* appellatur à Marcello Empirico c.33.pag.227.

CONCIDA, CONCIDES CONCIDUA. Vide *Conciſa*.

CONCIENIA; *Imbrium collectio, quaſi continens aquas*. Ugutio.

CONCILIABULUM, *Locus ubi in Concilium conveniturr*, Feſto: *ubi plures ſui juris ſedent*, in Gloſſar. Iſid. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Conciliabulum, locus in quo multi homines ſui juris ſunt*. Frontinus: *Prius fuere Conciliabula, & poſtea ſunt in municipii jus relata*. Ar proprie

CONCILIABULA dicuntur furtivi & clandeſtini conventus, congreſſus. Concilium Carthag. IV. can. 71. *Conventicula hereticorum, non Eccleſia, ſed Conciliabula appellantur. Conciliabula hereticorum*, in lege 2. Cod. Th. de Fide Cathol. *Conciliabula Judæorum*, in leg.1.eod.Cod.de Judæis. Ἀκροωμηδῶν, & ψιλοσοφιστῶν, in VII. Synodo Act.1. Συνέλεγον ἀφοσιατικὸν, in Concilio Epheſino part.2. Act.1. *Latrocinium Epheſinum*, quod contra Flavianum Conſtantinop. à Dioſcoro Alexandrino coactum eſt, vocant Gelaſius I.PP. Epiſt.13.Liberatus Diac.c.12.& 13. & Nicolaus I. PP. Epiſt.8. Ἀνοχικτιτικὸν Ἐφέσου ῥᾳτροκίνητον, Auctor Vitæ S.Sabæ. *Concilium Latrocinale*, Concilium Conſtantinopol.de depoſitione Ignatii Patriarchæ CP. Nicolaus I. PP. Epiſt.9. Hincmarus Remenſis, apud Floodard.lib.3.Hiſt.Rem.capite 14. *Ad Conciliabulum nuper Metis habitum: quod vocari Synodum vetuiſtis*. Vide *Martyrium*.

In bonam partem accipit Eddius in Vita ſancti Wilfridi. ubi loquens de illius abſolutione per Johannem PP. hæc habet: *Per plura ſpatia dierum & menſium ab omni piaculo ſcelere degradandi pure perfecteque excuſatus probabilis ſanctus Pontifex noſter apparuit; nam per quatuor menſes & LXX. Conciliabula ſanctiſſimæ ſedis, de fornace ignis examinandi* (ſ. examinandus,) *apoſtolica poteſtate hoc modo auxiliante purificatus, ut dicam, evaſit*. Will.Malmesbur. etiam habet: *Quatuor menſibus LXX. Conciliabula coacta*: hinc patet, uti ex ſenſu, conjunctionem & ante LXX. in Eddii textu redundare.

CONCILIALES, Conſiliarii, apud Steph. Eddium in S.Wilfridi Vita c.44.

CONCILIARE, Colligere, συμπρίζειν, in Gloſſis. Hac notione uſurpatur in Cod.Theod. lib. 2. de Liber.

¶ CONCILIARE, An convenire, adire ad aliquem. Chronicon Mauriniac. apud Ducheſnium to.4.pa. 377. *Exinde rediens Imocentius (II. PP.) ad Galliam, dum Autiſſiodoro commoratus cum tempus convocati Concilii, quod in feſtivitate B. Lucæ Evangeliſtæ Remis celebraturus erat, appropinquaret, Conciliato prius apud Turonum Gaufrido Martello nobiliſſimæ & ſtrenuiſſimæ indolis adoleſcente, Comite Andegavenſium atque Cenomanenſium, rurſumque Aurelianenſem Stampenſemque rediens provinciam, ſua præſentia Pariſius illuſtravit*.

¶ CONCILIARE SE, *Congregari*, in Gloſſario Barthii ex Anonymi Hiſt.Palæſt. *Concilia verunt ſe denique noſtri, & una voce concorditer dixerunt*.

¶ CONCILIARE ECCLESIAM, Illam ſcelere aliquo pollutam iterato conſecrare & aqua benedicta aſpergere. Chronicon Parmenſe ad an.1307. *Dominus Henricus Dei gratia Epiſcopus Rheginus venit Parmam & Conciliavit majorem Eccleſiam, quæ fuerat & ſteterat à S.Petro proxime præterito menſis Junii violata, propter quoddam maleficium cum ſanguine in ea factum in præſentia dicti Domini Ghiberti*. Vide *Reconciliare*.

CONCILITAS, διαλλαγή, *Reconciliatio*, in Gloſſ. Græc.Lat. *Reconciliatas*, διαλλαγὴ φιλίας, in eodem .

CONCILIUM, Cætus, corpus & univerſitas hominum ſimul & una convenientium. *Concilium Deorum*, apud Tertullianum. *Concilium Patrum*, pro Senatu, apud Symmachum lib.1.Epiſt.89. *Concilium Navicilariorum*, in leg.32.Cod.Theod.de Navicular. Vide de Gruteri Inſcript.305.8.321.10.325.467.5.

CONCILIUM, Nundinæ, apud Eugraphium Terentii interpretem.

CONCILIUM, Parlamentum . Vide Prynneum in Libertatibus Anglic. to.1.p.1248.

CONCILIUM CATHOLICÆ, Eccleſia Catholica, vel certe cœtus Clericorum Eccleſiæ, ac ædis ſacræ, in leg. 1.Cod.Juſt.de SS. Eccleſiis: *Habeat unuſquiſque licentiam ſanctiſſimo Catholicæ venerabilique Concilio decedens bonorum quod optaverit relinquere*. Ubi Baſilic.li. 1.tit.1. τῶν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας vertunt.

CONCILIUM MARTYRUM, SANCTORUM, Locus ubi multorum Martyrum ac Sanctorum corpora conquieſcunt, *Confeſſio*, vel etiam ipſa Baſilica: *Martyrum ſedes*, in lege 6.Cod.Theod.de Sepulcr.violat. Acta Stephani PP.III.apud Baronium ann.259. num. 24. *Nemeſius autem gratia Chriſti roboratus, circuibat cryptas & Concilia Martyrum, & ubicumque reperiſſet Chriſtianum egentem, de ſuis facultatibus ei miniſtrabat*. Anaſtaſius in S. Damaſo PP. *Hic multa corpora ſanctorum Martyrum requieſcit, quorum etiam Concilia verſibus decoravit*. *Martyrum Conciliabula*, apud S. Hieronymum in Epiſtola ad Heliodorum . Adde Martyrol.Rom.23.Junii: συναξὶς Μαρτύρων, in Concilio Gangrenſi can.20.ubi vetus Interpres vertit *Confeſſiones Martyrum*. *Martyrum tumuli*, apud S. Hier. Epiſt.7. *Martyrum limina*, Epiſt.15. *Martyrum ſepulchra*. Ep.17. *Martyres*, nude Ep.22.cap.6.Epiſt. 50.c. 6. Vide *Martyrium*.

Concilium Sanctorum. Gaudentius Brixienſis in Tract. in Dedicat. Baſilicæ XL. Martyrum: *Habemus ergo & hos XL. & prædictos decem Sanctos ex diverſis terrarum partibus congregatos: unde hanc ipſam Baſilicam eorum meritis dedicatam, Concilium Sanctorum nuncupari oportere decernimus.* Auſonius in Parent. IV. 29.

Et modo Conciliis animarum miſta piarum
Fata tui certe nota nepotis habes.

Vide *Cuſtodes Martyrum*.

Concilium, Epiſcoporum conſeſſus de rebus Eccleſiaſticis deliberantium. Gloſſ. Latino-Græc. *Concilium*, συνέδριον, συναγωγὴ, σύνοδος. Vetus Codex Canonicorum Bibl. Regiæ qui fuit S. Petri Pictavenſis: *Synodum autem ex Græco interpretari Comitatum, vel Cœtum: Concilii autem nomen tractum ex more Romano: tempore enim quo cauſa agebatur, conveniebant omnes in unum, communique intentione tractabant; unde & Concilium à communi intentione dictum, quaſi Concilium: nam cilia oculorum ſunt, unde eſt & Concilium dictum, D, in L, littera tranſeunte.* Idem Codex: *Canones autem generalium Conciliorum à temporibus Conſtantini cœperunt: in præcedentibus namque annis, perſecutione ferveute, docendarum plebium minime dabatur facultas. Inde chriſtianitas in diverſas hereſes ſciſſa eſt, quia non erat licentia Epiſcopis in unum convenire niſi tempore ſupradicti Imperatoris: ipſe enim dedit facultatem Chriſtianis licere congregari.* Facundus Hermianenſis lib. 5. c. 5. *Neque enim eſt alia faciendorum Conciliorum utilitas, quam ut quod intellectu non capimus, ex auctoritate credamus, & ſicubi ratio minus nobis occurrerit, fidei ne labamur citò ſuccurrat.* Arnulfus Sagienſis Archidiac. contra Girardum Egoliſm. Epiſc. c. 2. *Ad hoc Concilia celebrari Sanctorum Patrum ſanxit auctoritas, ut inde virtutum doctrina malorum; correctio proveniret, & velut exercitus ſui facultate conſpecta, ipſam ſe plenius Eccleſia mater cognoſceret, ut adverſum vitia feverius inſurgendo, inſtantium bellorum triumphos poſſet confidentius aſpicari.* De Epiſcoporum in Concilio conſeſſus ratione, vide Concilium Toletanum IV. can 4.

Concilium vero quadruplex diſtinctio eſt. Unum *Epiſcopale* Epiſcopi cujuſque, quod Parœciæ unius Presbyteri frequentant. Alterum *Provinciale* Metropolitani, quod ex provincia Epiſcopos habeat ſuffraganeos. Tertium *Primatis*, ad quod ex integra diœceſi ſingularum provinciarum Metropolitani convocantur. Quartum ad quod diverſarum Occidentis diœceſeon Primates convenium, cui præeſt ſummus Pontifex Romanus, qui diœceſes illas omnes præcipuo jure ac poteſtate ſubjectas habet.

Concilium Magnum, quod alias *Oecumenicum* dicitur: *Synodus Magna*, in Concilio Arelat. I. I. c. 56. Ita paſſim Nicænum Concilium appellant veteres, ut Sardicenſe, Athanaſius Apolog. 2. in principio. *Magnum & univerſale Concilium*, apud Liberatum Diacon. c. 6. Agobardus lib. de Diſpenſatione ca. 20. *Bina per annos ſingulos Concilia fieri, & Romani Pontifices decrevere unt, & Magna Concilia ſollicite commendarunt.*

Concilium Oecumenicum, ſeu Universale, vel Generale, cui adeſſe poſſunt, & ad quod evocantur totius orbis Epiſcopi. Sulpitius Severus lib. 2. Hiſt. ſacræ, de Concilio Nicæno; *Concilium ex toto orbe convocatum*. S. Auguſtinus Epiſt. 162. de eodem: *Plenarium univerſæ Eccleſiæ Concilium*. Lib. 1. contra Donatiſt. c. 7. *Plenarium totius orbis Concilium*. Adde lib. 2. cap. 4. 8. &c.

Concilium Universale, interdum idem quod *Provinciale*. Joannes VIII. PP. Epiſt. 56. & 57. *Auctoritate Apoſtolica decrevimus Reverendorum fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum Italici regni Univerſale, id eſt, totius provinciæ advocare Concilium.*

Concilium Plenarium dicebatur etiam illud cui Metropolitanus cum cæteris ſuæ diœceſis Epiſcopis intererat. *Concilium plenarium totius Africæ*, apud S. Auguſtinum Epiſt. 47. 170. 235. *Concilium plenum*, & *Tractatus plenus*, apud Vigilium Tapſenſem lib. 1. Contra Palladium p. 488. Leo IX. PP. Ep. 4. *Deus Eccleſiarum Africanarum ita conculcatum à gentibus nimium dolemus, ut modo vix quinque inveniantur Epiſcopi, ubi olim ducenti quinque ſolebant per Concilia plenaria computari.* In Concilio Bracarenſi II. cap. 9. *Integrum & perfectum Concilium* dicitur illud, *in quo Metropolitanus Epiſcopus fuerit.* Concilium Antiochen. c. 16. Τὰς ἐκτὸς τῆς ἐπαρχίας σύνοδον, ἢ συμπαρεῖναι τοῖς Μητροπολίταις.

Concilium Universale Anniversarium, Ad quod ſingulis annis ex omnibus provinciis Africæ Epiſcopi convenire in unum conſueverant, in Concilio Carthag. III. can. 7 *Generale Concilium*, in præfatione Concilii Wormacienſis ann. 868. Vide Concilia Africana can. 64. 65. Epiſtolam Aurelii Epiſcopi Carthag. apud Baron. ann. 419. n. 59. Ferrandum Diac. in Breviario c. 21. &c.

Concilia Provincialia. Bernaldus Conſtantienſis Presbyter de Reconciliatione lapſorum p. 267. *Sunt & Provincialia Concilia, quæ poſt illa univerſalia neceſſario recipere debemus, quia & in illis multa Eccleſiaſticis negotiis neceſſaria reperimus. Horum etiam obſervationem ipſa decreta Romanorum Pontificum & ſtatuta univerſalium Synodorum nobis indicunt, quæ per ſingulas provincias annuatim hujuſmodi Concilia celebrari ſæpiſſime præcipiunt.* Quæ quidem Concilia Provincialia bis in anno teneri, vel ſaltem ſemel, ſanxerunt paſſim Concilia, Nicænum c. 5. Antioch. c. 20. Carthag. III c. 2. Carthaginenſe V. c. 7. Concil. Afric. c. 60. Calchedon. c. 19. Toletan. III. c. 1. 8. Tolet. IV. c. 3. Emerit. c. 7. Regienſe c. 8. Araufic. I. c. 29. Agath. c. 48. Aurelian. I. c. 1. Aurel. II. c. 1. &c. Vide Avitum Viennenſem Epiſt. 80.

Concilium Regionale, apud Auguſtin. lib. 7. contra Donatiſt. cap. 53. *Locale*, in Concilio Bracar. I. c. 18.

Concilium Civile, Synodus Epiſcopalis, ſeu quæ ab Epiſcopo in ſua *civitate* fit cum Presbyteris ſuæ diœceſis. Epiſtola 18. Hadriani II. PP. ad Carolum Calvum, de Cauſa Herlefridi Presbyteri: *Sed nunc melius facetetis ſi quod in civili Concilio apud ſuum Epiſcopum perperam geſtum eſt, in provinciali Synodo apud vos rationabiliter & apud fratrem noſtrum Hincmarum caſſaretur. Concilium Epiſcopi*, in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 60. Ubi vide Steph. Baluzium.

Concilia Palatina. Concilium Tullenſe an. 859. c. 7. *In eorum quoque* (Regum) *Palatiis ſaltem ſemel intra biennium generalis Epiſcoporum Conventus agatur.* In Concilio Calchedonenſi, Anatolius Epiſcopus Conſtantinopolitanus interrogatus à judicibus cognitoribus in cauſa Photii, *an Synodum appellare oporteat Conventum Epiſcoporum, qui in Regia civitate diverſantur*, ita reſpondit: *Tenuit priſdem conſuetudo, ut qui in magna hac civitate morantur ſanctiſſimi Epiſcopi, cum eo temporis occaſio vocat, de emergentibus quibuſdam Eccleſiaſticis cauſis conveniant, ac ſingula definiant, reſponſoque eos dignentur qui precantur aliquid.* Vide Marcam in Diſſertat. de Primatib. c. 16.

Concinerario, Reliquiæ SS. Mirac. S. Urſmari n. 5. *Sumptis de Concineratione ſanctiſſimi corporis in ſepulchro ejus duobus dentibus.* Hinc *Cinerarios*, Catholicos appellabant Hæretici, uti ſupra in hac voce obſervatum. S. Hieron. Epiſt. 53. *Ais Vigilantium.... os fatidum rurſum aperire, & putorem ſpurciſſimum contra*

ra ſanctorum Martyrum proferre reliquias, & nos qui eas ſuſpicimus, appellare Cinerarios, & Idololatras, qui martuorum hominum oſſa veneremur.

¶ CONCINERATUS, Cineꝛe conſperſus. Tertull. de Pudicitia cap. 13. *Conciliatum & Concineratum proſternens.*

¶ CONCINIUM. Vide *Concivium.*

¶ CONCINNANTIA, Concinnitas, ornatus. Præfatio Iſidori ad Concilia tom. 1. Concil. Hiſp. p. 28. *Horum vero Concinnantiæ, ſi omnia ponerentur, ante deficeret dies, quam horum ſingula explicarem.* Vide Sidonium lib. 8. Epiſt. 4.

CONCINNARE, CONCINNATIO, voces in *luminaribus* Eccleſiæ præfertim uſurpatæ, apud Interpretem Biblior. non ſemel: *Ad luminaria Concinnanda, ad Concinnandas lucernas*, Exod. c. 25. 35. Levit. 24. numero 4. Ελαιον εἰς τὸν φωτὸς, Græco Interpreti S. Hieronym. Epiſt 26. cap. 6. *Vel lucernas Concinnant, vel ſuccendunt focum, pavimenta verrunt, &c.* Nicolaus I. PP. Epiſt. 2. *Quoniam irrationabile eſt ut Eccleſiaſtica poſſeſſio, unde luminaria & Concinnationes Eccleſiæ Dei fieri debent, terrena quæviſ poteſtate ſubtrahantur.* Concilium Metenſe ann. 888. c. 2. *Ipſe* (Presbyter) *eas* (decimas) *cum integritate accipiat in ſui ſuſtentationem, & ad luminaria Concinnanda, & Baſilicæ ædificia, &c.* Leo IX. PP. Epiſt. 9. *In ædificandis parietibus, picturis, tignis tectis, imbricibus, & præterea luminariorum Concinnationibus aſſiduis olei & ceræ, nec non lampadibus vitreis & cicindulis, &c.* Adde Braulionem in Vita S. Æmiliani c. 29. apud Bivarium.

¶ CONCINNATIO, Machinatio. Vitæ Patrum Emerit. to. 2. Concil. Hiſp. pag. 654. *Auctores vero hujus nefandi ſceleris, ut viderunt Concinnationes ſui nequiſſimi conſilii divino judicio fruſtratas .... ad domos ſuas cum amaritudine redierunt.* Vide alia notione in *Concinnare.*

¶ CONCINNATOR, *Calumniator*, Καταιτιολογητὴς, ὀχλοποιὸς, γόης. Gloſſ. Lat. Gr. Suſſannæus in Vocabulario: *Concinnator litium, Qui in longum cavillis ducere nititur.*

¶ CONCINNATORIA VASA, in L. Dig. de penu legata, id eſt, ad concinnandum, efformandum & effingendum accommoda.

CONCINNATURA, κόλλησις, in Gloſſ. Gr. Lat.

CONCINNUS, *Canticus*. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. f. *Concentus.*

CONCIO, Multitudo, congregatio, Concilium. Gloſſ. Gr. Lat. ἐκκλησία, *Concio, Concilium*. Gloſſarium Lat. MS. Regium: *Concio, conventio populi, vel converſatus, vel Eccleſiæ, vel oratio.* Idem: *Concionem, convocationem populorum.* [Feſtus: *Concio ſignificat Conventum, non tamen alium quam eum, qui à Magiſtratu vel à Sacerdote publico per præconem convocatur.*] Adde Papiam. Vita Hadriani PP.

Auribus intentis expectet Concio plebis.

Matthæus Vindocinenſis in Tobia:

Iſraelitarum Concio juſſa facit.

Infra:

Concio Clauſtralis tibi ſit, plebs Iſrael, herbæ
Diſciplina, vigor olla, Prophæta Deus.

Domnizo lib. 2. de Vita Mathildis cap. 3.

Gaudet turba Petri, turbatur Concio Regis.

Adde cap. 6. & 7. Utuntur paſſim Scriptores, Hariulfus in Vita S. Angilberti Abbatis Centul. n. 23. Bonifacius in Vita S. Livini Epiſcopi c. 9. Jonas Monachus Bobienſis in Vita S. Bertulfi Abbat. c. 3. Osbernus in Vita S. Elphegi Archiep. Cantuarienſis n. 6. Goſſelinus in Vita S. Wereburgæ virgin. cap. 3. Harmerus in Miracul. S. Maurilii Epiſcopi Andegav. Willelmus Brito lib. 4. & 8. Philipp. pag. 136. 185. Abbo Floriac. in Encyclica. Auctor vitæ S. Madelgiſii n. 3. Acta Concilii Remenſis apud Baron. tom. 10. Vita S. Aicadri cap. 30 Vita S. Magnobodi Epiſcopi Andegav. ca. 51. Vita S. Joannis Abbat. Reomaenſis lib. 2. cap. 2. Hiſtoria Invent. S. Secundini cap. 1. Charta Roberti Regis Franc. apud Sammarthanos in Epiſcopis Andegav. Orderic. Vital. pag. 468. 547. 588. 708. Dudo lib. 3. pag. 158. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 21. 46. Hildricus Abbas Caliu. in Epitaphio Pauli Diaconi. &c. Ea etiam notione uſurpatam veoem hanc à Suetonio in Veſpaſiano cap. 8. obſervavit pridem Caſaubonus. [Neque alia ratione dixit Tullius de amicitia cap. 25. *Concio ex imperitiſſimis conſtans*, & Cæſar de Belle Civilli lib. 2. c. 32. *Advocare Concionem.*]

CONCIO LEGUM. Conradus Uſpergenſis in Lothario Imp. *Nuptias cum ea apud Auguſtam civitatem, convocatis fere omnibus Principibus, magnifice celebravit, in loco qui dicitur Concio legum.* Meminit rurſum iſtius loci in Henrico VI. qui videtur eſſe *Campus* ille, quem *Martium* vocabant, de quo Velſerus in Auguſta Vindelicor. ubi ſcilicet conveniebant Imperatores & Imperii ipſius Proceres pro fanciendis Legibus.

CONCIOLA, ſeu Conciuncula, Congregatiuncula. Gloſſæ MSS. *Conciola, Congregatio.* Erkembertus in Hiſt. Longobard. p. 47. *Poſt hæc Pando creato Marino à Conciolis, Cæſarium cum univerſis libertati reſtituit.* Vita S. Hugonis Abbatis ſancti Martini Eduenſis: *Perparva primitus fratrum Conciola eſt in eodem conſtituta loco, quoniam idem Princeps dominium in promptu non habebat, quod daret.* [Hiſtoria Monaſterii S. Florentii Salmur. apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1094. *Deinde alia vice cum Matutinæ ſuiſſent celebratæ, Monachorum Conciola in dormitorium redeunte &c.*] Occurrit præterea apud Thietfridum Abbat. Epternac. in Florib. lib. 4. c. 7. &c.

CONCIONABULUM, Conciliabulum, vox deducta pariter à *Concio*, conventus. Innocentius PP. in Decretis: *Si ſtatim cederes de tuo peſſimo Concionabulo.* Vita S. Deicoli Abbatis Lutrenſ. n. 5. *Concionabulum Diaboli fecerunt Eccleſiam Chriſti.*

CONCIONARIUS, *Qui populum alloquitur.* Papias.

¶ CONCIONATIO. Concio, oratio. Charta Elizabetæ II. Angl. Reginæ ann. 1560. apud Rymerum to. 15. pag. 599. col. 2. *Ita tamen ut Concionationes ſuas ordinarias . . . per alium idoneum Concionatorem fieri curet.*

¶ CONCIONATURA, μιτηδρασία. Gloſſ. Lat. Gr.

CONCISA, Arborum everſarum ſtrages itineri præcludendo. *Concides*, Cæſari, Tacito lib. 1. Annal. Vegetio lib. 3. c. 23. S. Ambroſio in Orat. de Exceſſu Satyri, Silveſtro Giraldo in Hibernia expugn. c. 5. 26. &c. *Lignorum cædes*, Agellio l. 19. c. 19. *Caſa nemora, truncatum arborum coagmenta.* Saxoni Grammat. lib. 14. Hiſt. Danicæ. Δενδροτόκησις, Polybio, Συλοκασία, Annæ Comnenæ l. 13. Alexiad. p. 389. Paulus Warnefrid. l. 3. Hiſt. Longob. c. 4. *Factis etiam Conciſis per devia ſilvarum, irruit ſuper eos.*

CONCÆSA, apud Ammian. l. 16. *Difficiles vias . . . Conceſis elauſere ſolertes.* Sic enim in MSS. legi monet Valeſius, ubi Codex editus habet *concædibus*.

CONCIDES, Eadem notione. Gregorius Turonenſ. li. 2. Hiſt. *Franci ſimulato metu ſe in remotiores ſaltus receperunt Concidibus per extrema ſilvarum procuratis.* Alibi: *Qui conjunctis arborum truncis vel Concidibus ſuperſtantes, &c.*

CONCISA, in Lege Salica tit. 18. §. 4. aliud ſonat: *Si quis Conciſam, vel ſepem alterius capulaverit, vel in-cen-*

ceuderit, &c. Hoc enim loco Wendelinus *Coneisam* ſepimentum interpretatur, quod ſit circum agros & fundos, cum leviter ſemicæſa virgulta proclinantur, implicanturque invicem perpetua textura, eaque interim ſuccreſcente: quod firmiſſimum eſt ſepium genus, cujuſmodi in agro ſeu Comitatu Perticenſi complura cernuntur. Nec ab hac ſententia procul abeſt Salmaſius in lib. de Jure Attico. Monachus Sangallenſis lib.2.cap.2. *Inter quorum confinia plantabantur arbuſculæ, quæ, ut cernere ſolemus, abſciſſæ atque projectæ comas candicum foliorumque proferunt.*

¶ CONCESIA, Eadem notione, in Charta Thoſſiacenſi ann.1404 *Juxta pratum de Loye Conceſia & terrello dicti prati intermedio.*

At poſterioribus ſeculis hę fere voces pro *ſilvæ cædua uſurpantur: Silva* autem *cædua*, [Gall.*Bois taillis*,] illa eſt *quæ cujuſcunque exiſtens generis arborum, in hoc habetur ut cædatur, & quæ etiam ſuccisa, rurſus ex ſtirpibus aut radicibus renaſcitur*, in Provinciali Eccleſiæ Cantuar.lib.3.tit.16.lib.5.cap. ult.Charta Caroli C.Regis in Tabulario Derveníi: *Simul etiam quidquid memorati fratrum ſamuli de jam dictis ſilvarum Conciſis extirpare poterunt, totum in uſus fratrum abſque ſubtractione alicujus permaneat.* [Altera ejuſdem Caroli Charta anni 847.apud Baluzium tom.2.Capitular.Reg. col.1457.*Dedit igitur præfatus Herchenradus Epiſcopus Eccleſiæ ſibi commiſſæ, de villa quæ vocatur Fontanedus, ad partem Eginardi Abbatis & Eccleſiæ ſuæ, perpetualiter ad habendum: una cum conſenſu Canonicorum ſuorum Concidem quæ vocatur Vilcenna habentem in gyro perticas* 537.] Atque inde ſilvæ juxta Lavallum in Armoricis, *Conciæ* nomenclatura etiamnum manet: cujus quidem appellationis meminit Stephanus Epiſcopus Redonenſis in Vita S. Guillelmi Firmati num. 7. Hac igitur notione

CONCISUM uſurpat Charta Caroli C. apud Hariulfum lib.3.cap.16.*De prato bunnaria 2. & quadrellos* 48. *& de ſilva bunnaria* 20. *& de Conciſo bunnaria* 5. *&c.* Tabularium S.Bertini an.1205.*Cum ſuper quadam decima unius campi juxta Conciſum Columbei ſibi quæſtio verteretur, &c.* Hugo Flaviniacenſis in Chron. pag. 110.*Quidquid in eodem loco poſſidebat, Baſilicæ S Vitoni condonavit, in manſis, campis, oleis, pratis, paſcuis, Conciſis, ſilvis, aquis, &c.*

CONCISIÆ. Charta venditionis prædii dicti *Caſeaux: Sive conſiſtant in terris cultis & non cultis, vineis, pratis, paſcuis, ſeu paſturellis, nemoribus, ſilvis, garennis, dumis, Conciſiis, arboribus, fructiferis. & non fructiferis, &c.* Tabular.Prioratus de Paredo ſol.69.*In bordelariis, in campis, in vineis, in ſilvis, riſpis, in Conciſiis, in terris cultis & incultis, &c.*

CONCIDA, CONCIDES. Vetus precaria apud Sirmondum in Notis ad Capitul. Caroli C. *Hoc eſt in manſis, campis, oleis, paſcuis, pratis, Concidis, ſylvis, aquis, &c.* Charta alia apud Baldricum in Chronic. Camerac. lib.1.cap. 27. *Hos igitur manſos cum terris, Concidis, paſcuis, &c.* Tabularium S. Remigii Remenſis: *Habet de Concide ubi poteſt colligi clauſura, &c.* [Codex MS.Irminonis Abb.San-German. fol. 2.verſo col.1. *Ratgis habet...de vinea arip.VI.& dimidium, de ſilva Concidem parvam, habet bun.* IIII. Idem Codex fol.20. *Habet in Caſtinido Concidam duas partes de Leuva.* Et fol.52.verſo col.1. *Altmarus.... habet de terra arabili bun.* XV. *de prato arp.1. de Concidis bun.* 1..... *Aclulfus colonus....habet de terra arabili bun.*XX. *de prato arpen.1.de Concidis bun.*IIII. Annal. Bened.to.2. pag. 719. ex Charta diviſionis bonorum, quam fecit Braidingus Benedicto Abbati Aniano: *Pratis, paſcuis, ſilvis, garricis, farinariis, Conſidis, communis.*]

CONCIDUA. Charta Alberti Comit.Viromand.an. 986.apud Hemereum: *Vineam bunarii unius, pratum 1.ſylvam bunariorum 7.Conciduas bunariorum 10. cambam unam, &c. Copeis* dicuntur ejuſmodi ſilvæ cæduæ in Libertatib. villæ S. Paladii in Biturigibus ann. 1279. apud Thomaſſerium pag.113. [Vide *Copecia.*]

¶ CONCISIO, Idem quod *Arborum inciſio* in truncis plerumque factа ad limites deſignandos; qua de re ſupra in *Arbor* 1.Notitia judicati pro Monaſterio Arulenſi ann.876.in Appendice Marcæ Hiſp. col.798. *Ubi nos teſtes Conciſionem ſcimus, & pedibus circumdavimus, & manibus inſinuavimus ad ſaione jam dicto Iſſelmo.*

¶ CONCISUM. Vide in *Conciſa.*

CONCITARIUM, *Donum Imperatoris, quia excitat animos militum ad obediendum ei.* Ugutio, Joan. de Janua.

¶ CONCITO, Statim, illico. Abbo de Obſidione Lutetiæ:

Concito vitalis calor oſſa reliquit eorum,
Frigidus atque pavor poſſedit corda eorum.

CONCIVILITARE, Civem efficere. Theodericus Monachus de Inventione S. Celſi Epiſcopi Trevirenſis c.2. *Beatum Celſum.... quem haſtenus in ſupernis ſedibus Concivilitavit* (Deus) *frequentiis Angelorum.* Vide *Civilitare.*

CONCIVIUM, Civium cœtus. Adſo Abbas Derveníis, in Vita S.Baſoli cap.11.*Eodem tempore urbis Remorum florente Concivio, &c.* Ægidius Pariſienſis in Karolino lib.5.

....Illum ſublimia ſacri
Eloquii quondam ruſtantem pectore pleno:
Illum in Concivio tacitum pro voce legendi
Præſectum gradibus, &c.

Ita enim legendum pro *Concinio*, apud Ducheſnium pag.324.

¶ CONCLAMANTISSIMUS TESTIS, Fortiſſimus, locupletiſſimus, apud Mabillonium, Liturg. Gall.p.220.col.1.*Juſtum eſt.... B. Saturninum tremendi Nominis tui Conclamantiſſimum teſtem debito honore ſuſcipere.*

CONCLAMARE, pro *Clamare*, Cauſam agere, dicere. Lex Alemann.tit.36.§.5.*Ut in ipſo placito pauperes Conclament cauſas ſuas.* Gloſſ.Iſid. *Conclaſſare, Conclamare.* Vide *Clamare.*

¶ CONCLASSARE, *Conclamare, Conclaſſare, Conjungere claſſes.* Gloſſ.Iſid.Papias MS.Bituric. *Conclaſſare, Claſſes jungere.* Vet.Gloſſar.San-German. MS.n.501. *Conclaſſare, Adjungere claſſem,* hoc eſt,ut Juſtinus loquitur, adunare Claſſiarios & ipſas naves.

¶ CONCLASSARE SIGNA, Pulſare campanas. Guidonis Diſciplina Farfenſis c.4. de Sabbato ſancto; *Ad Veſperam preces faciendæ, ad ultimum Conclaſſentur omnia ſigna, &c.* Vide *Claſſicum, &c.*

CONCLAVE, Veſtiarium, *Gardaroba.* Matth. Paris ann.1245. *Domini Papæ Camera, quæ Conclave id eſt, Guardaroba dicitur.* Sic etiam vocant loeum ubi coeunt Cardinales ad eligendum ſummum Pontificem, qui pluribus deſcribitur in Ceremoniali Romano lib.1. ſect.1. [Papias MS.Biturc. *Conclave, Locus incluſus vel munitus, ſive domus quæ multis claudituv cellis, interior cella.* In Legibus municip.Mechlinenſium tit.1.ar.38.*Conclave* dicitur quidquid obſeratum eſt; *Decanus Ianificii omnes ædes ubi Ianificium fit, ut ſibi recludantur imperare poteſt, neque licitum eſt habitatoribus, obſequium aperiendi quidquid ibi eſt Conclavium, & obſeratі denegare.*]

CONCLAVUM. Gloſſ.Græc.Lat. κυβικλα, *Conclavum, Conclavia, inſula.*

¶ CONCLEATIUS, vel ut habet Papias MS.Bituric.*Concleatus, Lapis cocleis lapilliſque & arena con-*

cre-

cretus, asperrimus & interdum fistulosus. Isidor. lib. 19. Orig. cap. 10. Vide *Cochlearius*.

¶ CONCLERICUS, Clericus una cum aliis. Index vet. Canonum to. 3. Concil. Hisp. p. 8. *Nec laicus post pœnitentiam Conclericus fiat.*

¶ CONCLODERE, *Delidere*. Papias MS. Bitur.

¶ CONCLUDERE, pro Concludi, terminari. Privilegium Ordonii II. Regis pro monasterio S. Martini Compostellani to. 3. Concil. Hispan. p. 171. col. 2. *Similiter damus vobis ipsam nostram cortem de villa Patrono eautatam cum suis domibus & ædificiis, cum sua cortina, quomodo Concludit ipsum flumen Saris.*

¶ CONCLUDIUM. Leges Rotharis apud Murator. to. 1. part. 2. p. 35. col. 1. *Quod conscius non sit fraudi nec ullo Concludio faciet.* Lege & vide *Conludium*.

CONCLUSIO, Clusa, *Ecluse*. *Conclusiones aquarum*, in Legibus Wisigoth. lib. 8. tit. 4. §. 30. *Retenues d'eaux*.

CONCLUSUM, Conclusus, Idem quod *Clausum*, *Clos* Gallis, locus, seu ager sepibus septus, in Legibus Wisigoth. lib. 8. tit. 3. §. 6. tit. 4. §. 25. lib. 10. tit. 1. §. 13.

CONCOENA. Gloss. Græc. Lat. MS. συνδειπνον. *Convivа*, *Concœna*. In Edito. *Concena*. Gloss. Lat. Græc. *Concœnæ*, συνδειπνοι. [Supplem. Antiquarii, *Concœna*.]

¶ CONCOFANARIUS, mendose pro *Gontfanonarius*, Vexillifer. Vide in hac voce post *Guntfano*.

¶ CONCOMITANTIA, Comitatus. Gesta in captura Bernardi *Saget* Episc. Apamiensis circa annum 1300. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1322. *Idemque Episcopus ex tunc de Tholosa arripuit iter suum eundi in Franciam, concomitantibus ipsum prædicto Magistro Baliſtariorum ac Senescallo Tholosano... Qui in tali Concomitantia veniebat, seu ducebatur*, &c. Theologis Gallice ſcribentibus nota eſt vox *Concomitance* non prorſus abſimili ratione in moralibus, ut cum differunt de virtutum inter ſe connexione, de corpore & ſanguine Chriſti ſub utraque ſpecie panis & vini poſitis per *Concomitantiam*, quod amplius nequeant ſeparari. Bract. l. 2. tr. 1. c. 16. n. 8. *Sunt etiam quædam conſuetudines quæ ſervitia non dicuntur, nec Concomitantia ſervitiorum;* id eſt cum ſervitiis connexa, quemadmodum Philoſophi *Concomitantia* dicunt pro *Connexa*.

¶ CONCONSULES, Ejuſdem urbis una Conſules. Occurrit in Annalibus Toloſanis inter Inſtrumenta probantia to. 1. p. 39.

CONCORDANTIÆ, apud Walſinghamum in Edw. I. p. 47. *Hujus* (Johannis de Derlinghton Ordin. Prædicat.) *ſtudio & induſtria editæ ſunt Concordantiæ magnæ, quæ Anglicanæ vocantur.* [Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1244. *His temporibus floruit vita & ſcientia venerabilis dominus Ugo Cardinalis, frater Prædicatorum ordinis, qui doctor eximius doctrina ſana & prælucida totam Bibliam poſtillavit; Concordantiarum Bibliæ primus auctor fuit.*]

¶ CONCORDATUS, Compoſitus, de quo conventum eſt, Gall. *Accordé*. *Tranſactum*, *compoſitum & Concordatum*, in Charta ann. 1463.

CONCORDENSES, Valdenſium ſectarii hæretici, de quibus Conſtitutio Friderici Imp. de Hæreticis, & Reinerus contra Valdenſes c. 6. 2. *Concordia* Lombardiæ oppido dicti: iidem qui interdum *Concorezenſes* appellantur.

¶ CONCORDIA, pro Fœdere vel pacto legitur apud Thomam *Madox* in Formulari Anglicano pag. 75. Rymerum to. 4. p. 396. col. 1. & alibi. Hinc *Concordia celata* dicitur, ſi bene conjecto, de ea conventione ſeu pactione, quam inconſulto judice ineunt litigantes, poſtquam res in judicium vocata eſt: quod fieri vetant Conſuetudines Furnenſes in Archivo S. Audomari his verbis: *Quicumque plegios dederit de proſequendo clamore ſuo & non fuerit proſequutus, emendabit Comiti tres libras, & amittet clamorem ſuum: quamvis aliquis clamorem ſuum facere noluerit vel perdiderit, Juſtitiarius tamen jus ſuum habebit. Quicumque fecerit Concordiam celatam, id eſt, Haleſona, emendabit Comiti tres libras.* Vide *Haleſone*.

CONCORDIOSUS, *Concors*, Ugutioni.

CONCORDIUM, pro *Concordia*, Pactum, fœdus, *Accord*: apud Micham de Barbazanis in Hiſt. c. 6. & Cortuſios lib. 8. Hiſt. c. 5. & alibi.

¶ CONCORPORALIS, Ejuſdem corporis vel ſocietatis, in Chronico Halberſtadenſi apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſwic. p. 126. *Cives & coheredes, & Concorporales in habitaculum Dei cœdificatos.* Hauſit Scriptor ex Epiſt. ad Epheſios 3. 6. ubi dicitur, *Gentes eſſe coheredes, & Concorporales, & comparticipes promiſſionis ejus in Chriſto Jeſu per Evangelium*. Legitur etiam apud Ammianum l. 28. c. 28.

¶ CONCORPORATE, Corporaliter. *Chriſto ſedenti ad dextram Patris veraciter, Concorporate*, in Epiſtola 36. Gaufredi Canonici Regul. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 533.

¶ CONCREBARE, Crebro dicere, prænuntiare vel promittere; niſi mavis *Concrebare* ſcriptum eſſe pro *Concrepare* active ſumto, quomodo Ovidius dixit;

Rurſus aquam tangit, Temeſæque Concrepat æra.

Antiquum Epitaphium ex Agnelli libro Pontif. apud Murator. to. 2. p. 144. col. 2.

Prima fides noſtriſque Pater promiſerat olim
Perſpiciendum oculis, & Legis voce vocandum
Chriſtum Concrebans, Chriſtum ſonat, omnia Chriſtum.

¶ CONCRECATIO, pro *Congregatio*, in Inſtrumento ann. 873. tom. 1. novæ Hiſt. Occitan. col. 124.

CONCREDERE SE, dicebatur ille qui judici vel parti ſe tradebat, & delictum illius arbitrio, compoſitione expiabat. Capitula Caroli C. tit. 16. §. 3. *Quia ſi ſe Concrediderit & humiliaverit, & emendare voluerit*, &c. Flodoardus lib. 3. Hiſt. Remenſ. p. 558. edit. Colvener. *Quod placitum eidem Presbytero denuncietur ad 30. diei, ut ita præparatus veniat, quo ſe vel Canonice purificet, vel Concredat*. Definitio Concilii Duziacenſis II. de Duda Monacha cap. 4. *Et ſi ipſe Presbyter ſe Concrediderit, facilior ei erit pœnitentia: ſin autem in pertinacia ſua perſiterit*, &c. [Præceptum Ludovici Regis an. 870. de rebus Herici Prumienſi monaſterio conceſſis apud Marten to. 1. Coll. Ampl. col. 191. *Ille vero nulla ratione eas ſibi uſurpare potuit ad poſſidendum, ſed Concredidit ſibi de illis, quod eas injuſte voluiſſet, & reddidit tunc eas illis Fratribus in præſentiam noſtram.*]

¶ CONCREPARE, *Conibere*, i. e. *Conſentire*. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501.

CONCUBA, Concubina. Decretum Synodi Sardicenſis in Fragm. S. Hilarii p. 20. *Probra multa criminaque objecit, quod diceret illum Concubas & babuiſſe & habere*. Hinc *Comcubatus* pro *Concubinatus*, in lib. 3. D. de Concubinis.

¶ CONCUBIA, *Cum omnes exeubant*. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501. Livius dixit: *Hannibal Concubia nocte movit*, id eſt, cum itum eſt cubitum. Simili notione Plautus, *Concubium ſit noctis*. Vide in hac voce.

CONCUBIALITER, Continuo, perpetuo. Vita S. Vitalis Siculi nu. 6. *In hoc... Monaſterio Concubialiter perſeverant.*

CONCUBINA, Ugutioni: *Quæ ad uſum venereum non legitime tenetur*. Tria funt, inquit Cafuabonus ad

Spartianum in Ælio Vero, conjunctionis nomina apud juris auctores & alios. *Uxor*, *Pellex*, *Amica*. *Uxor*, ajebat Verus, *nomen est dignitatis*, *non voluptatis*. *Pellex* honestior est quam Amica, ut quæ accedat propius ad uxoris naturam: est enim παλλακὴ quasi legitimæ conjugis dimidium. Balsamon: Παλλακή ἐστιν ἡ γαμετὴ τὴν ἀνεῦθεν χωρὶς γάμου ἢ ὕπτιον τιτωθίαν φίλτρα λέγεται. Canones Apostolorum ex versione Dionysii Exigui can. 17. *Si quis post baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus, aut Concubinam habuerit, non potest esse Episcopus, &c.* Concilium Toletan. I. cap. 17. *Si quis habens uxorem fidelem, si Concubinam habeat, non communicet. Cæterum qui non habet uxorem, & pro uxore Concubinam habet, à communione non repellatur: tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut Concubinæ (ut ei placuerit) sit conjunctione contentus*. Quibus in locis, ut observat Turrianus l.1. pro Canonib. Apostol. c.13. non intelligitur Concubina fornicaria, sed sicut Scriptura sancta vocat Concubinas Patriarcharum, ea scilicet Concubina quæ secundum legem matrimonii, infra dignitatem tamen uxoris ducitur: *Quæ uxor Concubina* dici videtur in Charta Ludovici VI. pro Monasterio S. Cornelii Compendiensis: *Ut Clerici ejusdem Ecclesiæ sicut usque modo vixerunt, permaneant: hoc tamen præcipimus, ut Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, nullatenus deinceps uxores Concubinas habeant: cæteri vero cujuscumque ordinis Clerici propter fornicationem, licentiam habeant ducendi uxores*. Eadem etiam *Concubina legitima* dicitur, ad discrimen *ejus quæ quæstum facit*, apud Bractonum lib.3. Tract.2. c.28.§.1. cui ita appellatur uxor matrimonio copulata, quod *legitimum est quantum ad hæredem & hæreditatis successionem, & tamen illegitimum, quoad dotis exactionem cum dos constituta fuerit alibi quam ad ostium Ecclesiæ, propter verba in intentione mulieris contenta*, ut idem Bracton. ait l.4.de Actione dotis, c.8. §.2. Vide Cujacium in Paratit.ad.tit.Cod.de Concubinis, ad Nov.18.& lib.5. Observ.cap.6.Concubinas præterea olim toleratas, vel non omnino prohibitas, vel denique adeo hunc invaluisse abusum, ut eas tolerari necessum judicarint Pontifices, tametsi subinde variis in Conciliis damnatus fit, colligere licet ex Concilio Vermeriensi an.753.cap.7.ex Nicolao I. PP. Epist.59. & in Responsad Bulg.c.3.ex Joanne VIII. Epist.198. &c. Vide Crisconium in Brev.c.2 30. 231. adeo ut etiam cum uxore legitima Concubinam habere quodammodo licuerit quam uxoris appellatione donant Capitula Herardi Archiep. Turon.cap.110. Salvianus lib.4. de Gubern. Dei, de Concubinis: *Quippiam dici forsitan etiam injustum esse videatur: quia hoc in comparatione superadictorum quasi genus castitatis est, uxoribus paucis esse contentum, & intra certum conjugii numerum frenos libidinum continere. Conjugium dixi, quia ad tantam res impudentiam venit, ut ancillas suas multi uxores putent: atque utinam sicut putantur esse quasi conjuges, ita solæ haberentur uxores*. Sed & cum Concubina perinde ac cum uxore alterius adulterium fieri dicebatur. Vide S.Columban.Ep.5.

¶ CONCUBINALES ILLECEBRÆ, apud Sidon.lib.9. Epist.6.

CONCUBINATICÆ LUXURIÆ, in Concilio Meldensi an.845.cap.74.

¶ CONCUBITALIS, Ad concubitum pertinens, apud Tertullianum ad Nation.l.2.c.11.

¶ CONCUBINARIUS, Catullo & Curtio *Concubinus*, Qui Concubinam habet, Gall. *Concubinaire*. Legitur apud Lind woodum lib.1. Provincialis tit. 2. & Martenium to.4.Anecd.col.390.necnon alibi.

CONCUBITOR, Qui concubinam habet, apud Julianum Anteccessor. Nov. 82. cap. 12. Nov. 34. c. 5. *Concubitor masculorum*, ἀρσενοκοίτης. *Concubinus*, παιδίον, Quintiliano lib. 1. cap. 3.

¶ CONCUBIUM, Papiæ in MS.Bituricensi, *Excubiæ*, Gall. *Garde*, *Sentinelle*. Apud Plautum in Trinummo *Concubium* est tempus primi somni, cum omnes fere cubant, altiusque regnat silentium. Isid. Gloss. *Concubium*, *Pellicatus*. Constantienstis hac etiam notione ait: *Concubia à cubare sive dormire dicta: Concubium*, *Concubitus*, *Pellicatus*. Pro honesto & legitimo concubitu Gellius 9.10.habet: *Sed puris honestisque verbis venerandum istud Concubii pudici secretum neminem quemquam alium dixisse*. Vide *Concubina*.

¶ CONCULA, *Mensura tres cochlearesbabens*. Papias MS.Bituricensis. Glossar.MS. Sangerman. num. 501.*Concula*, *Genus mensuræ quæ fit tersent coclear triplicatur*. *Concula*, *Mensura*, *dragma una & dimidia adimpleta*. Corruperunt Isidorum, ex quo hauserunt; hic enim l.14.c.25. *Mensuranum pars minima Cochlear*, *quod est dimidia pars dragmæ*, *appendens filiquas novem*. *Qui triplicatus Conculam facit*. *Concula dragma una & dimidia adimpletur*. Vide *Concha* 3.

CONCULCATURIA Epistola, qua Dominus servi qui ingenuam uxorem duxit, *Conculcato* & irrito facto ob agnationem, quæ inter eos intercedebat, matrimonio, mulierem libertati suæ reddit. In Chartis quæ *Parensales* dicuntur, apud Bignonium, Formulæ 10. titulus sic concipitur; *Conculcaturia quam Abbas facit ad hominem suum*.

CONCULMA, *Maxima bellua*, *de cujus sanguine tingitur purpura*. Ita Ugutio MS. an *Concalina*?

¶ CONCURIALIS, Ejusdem Curiæ Judex. Charta D. Antonii Capelli Patricii in Diario Italico pag.65. *Volufianum atque Luminosum nostros Concuriales agnovimus*.

¶ CONCURRENTER, Unanimiter, concorditer. Legitur apud Rymerum to.11. p.813. col.2.& alibi non semel.

CONCURRENTES, sic Epactas solis vocat Latinus Computus, Æthiopicus Græco & vetusto nomine κανόνιον. Scaliger l.1.Canon. Isagogic. *Concurrentes*, *est numerus dierum nunquam excedens septenarium*, *qui cum regularibus compositi componunt feriam dierum*. Dionysius Exiguus de Ratione Paschæ: *Concurrentium hebdommadarum ratio*, *quæ de solis cursu provenit*, *septeno anno jugi circuitu terminatur*. Joannes de Janua: *Concurrens*, *secundum quod sumitur à Compotistis*, *est supercrescentia unius diei*, *vel plurium supra 52.septimanas*, *vel plurium*: *ideo dicitur quia in anno Bissextili supercrescunt duo dies*, *in reliquis vero annis unus tantum*, *unde versus*:

Hebdomadæ decies quinæ numerantur in anno,
Atque duæ post duas, *lux una*, *duæve supersunt*.

Et ab illo incremento originem habent Concurrentes. Alii posteaformantur uno additio, sic tamen quod septimanarii numerum non excedant, unde sciat quod primus annus cycli solaris habet unum pro Concurrente, secundus habet duos, tertius habet 3. quintus habet 4. quintus 6. propter bissextilem, sextus habet 7. septimus habet 8. & sic procedendo usque ad 28. annos inventum, qui postea revertitur ad caput procedendo per ordinem sicut prius: unde & appellatur Circulus solaris, sive Concurrentium. Si autem vis scire quantus sit annus Concurrentium, adde annis Domini 9. annos, & à totali summa subtrahe 28. quoties poteris, & quotus sit annus cycli solaris quod residuum fuerit demonstrabit, & si nihil remanserit, ultimus annus erit. Vide eumdem Scaliger.l.7. de Emendat. tempor. pa.748.775.776. Fulbertum Carnotensem in Compendio Computi, Honorium Augustod. lib.2.de Imagine mundi cap. 87.88.97. Durandum l.8. c.5. n.6.7.8. & alios Compotistas, [necnon supra vocem *Annus* col. 511.]

1. CON-

1. CONCURRENTIA. Obſervantiæ Regni Aragon.lib.6.de Privilegiis Militum §.1. *Non enim contribuent cum peyterisin exactionibus regalibus, niſi tempore guerræ, vel Concurrentiæ ad conſtructionem, refectionem, & ſuſtentationem foſſatuum, portarum villæ, &c.* Id eſt, cum omnes ad ejuſmodi opera publica *Concurrere* ſeu pergere tenentur.

¶ 2. CONCURRENTIA, Certa quædam ac determinata ſumma ultra quam non erogetur ſupra, Gall. *Concurrence*. Epiſt. Petri Infantis Maſſilienſibus an. 1332.ex Archivo S. Victoris ejuſdem urbis: *Recepit in ſolutum uſque in Concurrentiam, &c.*

CONCURRERE CUM ALIQUO, Conſentire alicui, Gallis *Concourir avec quelqu'un*. Phraſis familiaris Tertulliano l. de Spect.ac.Optato l.4.S.Auguſtino l. de Unico Bapt. cap. 14. & Epiſt.164. Dicebant etiam *Concurrere alicui*: Ita Cyprianus l.1.Epiſt.4.l.2. Epiſt. 3. Auguſtinus l. 2. contra Creſcon.cap.19. l.7.contra Donat.c.15.

1. CONCURSUS, Submonitio, vel evocatio civium ad vindicanda maleficia. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Si eas* (junctas) *exercitum facere contigerit, vel repentinum Concurſum, Appellitum vulgariter appellatum, &c.* Infra: *Sed flagitante maleficio, & Concurſu ſubitaneo concurrente, ſi maleficium fuerit manifeſtum, &c.* Vide *Hueſium*.

¶ 2. CONCURSUS, Conventus. Capitula Monachorum San-Gall. n. 1x. *Ut* Kyrie eleiſon, Amen, Deo gratias, & *verſus in unoquoque Concurſu altius & diſtinctius atque protractius honeſte dicantur*. Ibidem n. xxx.in non abſimili formula legitur in *unoquoque Conventu*.

¶ 1. CONCUS inter vaſa & miniſteria ſacra recenſetur in Donatione S. Rudeſindi pro Monaſterio S. Salvatoris de Cellanova tom2.Concil.Hiſp. p.181. col. 1. *Concos immaginatos* VII. *caſticales* 11. *vaſa vitrea, chocas acyralis* 11.*arrodamas ſic acyralis* 1x. Alterum locum vide in *Cogina*.

¶ 2. CONCUS, ſ.Angulus, Gall. *Coin*. Conditiones reparationis Monaſterii S. Andreæ Exalatenſis an.879.in Appendice Marcæ Hiſp.col.808. *Terra quæ infrontat in torrente & vinea ad illo Conco qui infrontat in vinea dominicale, & terra, &c.*

¶ CONCUTERE, ſ.Monetam cudere. Diarium Belli Huſſitici apud Ludewig.to.6. Reliq. MSS. p.182. *Rex Sigiſmundus receptis Eccleſiæ Pragenſi & Canobii S.Georgii capitibus, manibus, manphantiis cæteriſque de auro & argento clenodiis, Concutere jubet & ſtipendia præbet*. Poſſet ſolum intelligi Frangere: adeo ut ſtipendia præbuerit ex clenodiis comminutis, ſed non cuſis.

¶ CONDADUM, Hiſp. *Condado*, Comitatus, dominium. Vide locum in *Cotum* poſt *Cautum*.

CONDAMINA, vel CONDOMINA, Narbonenſibus *Condomine*, quaſi, *Condominium* à jure unius Domini dicta, vel ut alii volunt, quaſi *Campus Domini*, nam in Occitania, maxime verſus Sevennas *Camp*, aut *Con*, *Campum* ſonat; ubi hæ Condaminæ ab omni onere agrario immunes cenſentur. *Condomina*, legitur in Gloſſis Iſidori,& eſt agrorum σύγκτησις Gloſ.Greco-Lat. σύγκτησις, *Saltus*. Placitum Attonis Arelatenſis Archiepiſcopi, in Chartulario Archiepiſcopi Arelat. fol.22. *Et laxaverunt ſimiliter Archiepiſcopo Attoni affrontationem ſuæ Condaminæ quæ eſt juxta domum, cum juncaria quantum prædicta Condamina tenet*. Chronicon S. Benigni Divion. *Dedit partem unius Condaminæ. Condamina mea dominicaria*, in Tabul.Belliloc.n. 174. Vita S.Gallæ apud Bollandum 1. Febr. pa.940.*Cum meſſium tempus advenieſſet, nuntiatum eſt S.Gallæ ab Aſtore ſuo..... quod Condaminam ſuam quidam Presbyter cum meſſe tuliſſet*. Sic enim legendum, pro *Condanimam*, uti præfert Codex MS.[Charta anni 979. in Archivo S.Victoris Maſſil.num.13.Diœc. Avenion. *Condamina una quæ habet pro longo dextras de ambos latus* 238.*& in quacumque fronte dextras* 130. Notitia an.993. de conventione inter Adalardum Abb. S. Victoris Maſſil. & Willelmum Vicecomit. de villa Cathedræ apud Marten.to.1.Ampliſſ.Collect.col.350.*Abbas vero miſſis bobus cepit terram, quæ eſt ante Eccleſiam S. Damiani ambienter excolere, & huc illuc trumpere terram ad faciendam Condaminam*.Charta Alphanti Epiſc.Aptenſis ex Chartul.ejuſd.Eccleſiæ fol.44. *Eſt autem Condamina illa capiens de terra arabili mediatas tres*.] Vide Bibl. Sebuſianam Cent.2. c.7. Anton. Ruffium in Comitib. Provinciæ p.61.to.6.Spicileg.p.455. Perardum pag.208. Steph. Baluzium in Append. ad Capitul.num.90.[Marcam Hiſpan.col.765.853 984. Marten. to.6. Ampliſſ. Collect. col.458.]&c.

CONDOMINA, in Charta an. 1088. apud Catellum in Comitib.Tolof.pag.134.[in Charta an.1032. ex Archivo S.Victoris Maſſil.& in Statutis Arelat.MSS.art. 134.]

CONDEMINA. Charta an.937. in Tabul. Eccl. Auguſtod. *Suni ibi manſi abſi novem, & ſolxunt veditus terræ. Sunt alie Condemine 3.ad ſationem mod.*100.Infra: *In villa Ploado inveneruntCondeminas 3.ubi poſſunt ſeminare modios* 13.Alia Caroli Regis an.18.Ind.6.ex Tabulario Eccl.S.Cyrici Nivern. *Mercatum ibi adhærentem, Condeminam adhærentem fronti jam dictæ Eccleſiæ, &c.*

¶ CONDIMINA. Aimoinus in Translatione S.Vincentii Mart.lib.2.nu.18.*Monachi Hermengaudum Albiæ Comitem adierunt, orantes ut ab hoſtium invaſione equorumque depaſtione ſata Condiminæ ſua protegeret*.

CONDUMA, Eadem notione. Papias. *Conduma, domus cum curia & cæteris neceſſariis*. Gloſſæ MSS. *Conduma, vel Cumma, domus elevata*. Gregorius M. l.9.Epiſt.14.*Unam illi de jure Eccleſiæ deputare Conduman debuiſſes*. Idem lib.10.Epiſt.12.*Percepta prius donatione legitima, id eſt fundos campulos cum Conduma una*. Occurrit rurſum l.11. Epiſt.20. Charta Caroli C. Reg.Fr.an.18.Ind.2. in Tabul. Dervenſi: *In Almiaca certe terras indominicatas, ubi Conduma Monachorum fieri debeat, cum prato & manſis undecim & dimidio*.

CONDOMA. Charta Longobardica an.774. apud Ughellum to.8.p.35. *Conceſſimus in nominato Monaſterio S. Sophiæ Condomas 4. ex ipſo Gaſtaldo*. Infra: *In ipſo loco cortes & Condomas tres*. Adde pa.40.41. 576.583. 585.590.615.618.623.638.quibus omnibus in locis *Conduma*, & *Condoma*, idem valet quod *Condamina*: neque à *dumetis* vox formata, ut cenſet Ludovicus de la Corda.

¶ CONTAMINA. Charta an.1222. Hiſt. Dalphin. tom.2. p.505. *Imprimis concedo & confirmo donum quod Guido Comes & Mathildis uxor ejuſdem eidem domui dederunt, ſcilicet quamdam Contaminam, &c.*

CONTAMINIA, Eodem perinde ſignificatu. Charta Falconis de Jaligniaco an.1056.*Dedi.... omnia quæcumque in Treſſatio...poſſidebam: ſcilicet in Contaminiis, in molendinis, in olchis, in ordeis, &c.*

CONTAMINEA. Charta an. 1020. apud Guichenonum in Bibl.Sebuſiana Cent.1.c. 40.*Vineam indominicatam unam medietatem, Contamineam indominicatam unam medietatem, &c.*

CONDOMINICATUS. Hiſt.Epiſcopor.Autiſſiod.ea. 53.*Et campos, qui vulgo Condominati vocantur, Epiſcoporum ditioni reſtituit*.

CONDARE, CONDATOR. Gloſſ Lat.Gr *Condatoribus*, σωτῆρσι. *Condavit*, ἐφύτευσεν. [Acta ſancti Bertichramni, tom.1. SS. Junii pag. 719. &

to.3. Analect. Mabill. p.115. *Villa Umbriaco, quam Basilius & Baudegundus quondam per donationis titulū ad sanctam Ecclesiam Condeberunt*, id est, simul dederunt.]

¶ CONDARIUS. Epistolæ MS. Burgensium & Capellanorum Calvimontis in diœcesi Lingonensi hæc est inscriptio: *R.do. in Xpō Patri & Dño Dño Joanni de Montemirali, Episcopo Carpentatorensi SS.mi. D.N. Papæ Protbonotario & Condario... Burgenses & Capellani oppidi & Ecclesiæ Calvimonti.* Hic Joannes de Montemirali summo Pontifici Referendarius erat an. 1476. Hinc suspicor in autographo scriptum fuisse *Rndario* per abbreviationem pro *Referendario*, primamque litteram *R.* sic male efformatam fuisse, ut Amanuensis legerit *Co*, unde pro *Rndario* perperam scripserit *Condario*.

CONDATE, vox Gallica vetus, vel certe in Gallia familiaris, quæ confluentem denotat, quasi *à condando, seu congregando, seu confluendo*, uti vult Nicolaus Bergerius l.3. de Itinerib. Romanis c.39.n.15. Unde quæ hodie superiùs oppida id nominis, seu vernaculum *Condè* præferentia, ad ejusmodi fluviorum confluentes sita esse constat. Ita *Condate* in Aquitania, ad confluentes Durantiæ, & Insulæ, *Libourne* hodie, apud Auson. Epist. 6. & Paulinum in Epist. ad eumdem Auson. v. 156. *Condate* in Turonib. ad confluentes Vigennæ & Ligeris, apud Gregor. Turon. l.1. Hist. c.43. l. 8. c.40 & l.10. ubi obiit S. Martinus, hodie *Condè*, [vel *Cande*, uti vult Valesius in Valesianis,] *Condate*, hodie *Cosne*, ad confluentes Ligeris & fluvii dicti *Noain*, *Condatum*, hodie *Condè* ad confluentes Scaldis & fluvii dicti *Haisne*, apud Antoninum in Itinerar. & in Capitul. Caroli Calvi tit.37. [*Condatum* illud ab Antonino memorari sub hoc nomine negat Valesius; sed aliud fitum inter Nivernum & Brivodurum, hodie *Cosne*, & aliud prope Senonas hodie *Montereau-faut-Yone*, ac tandem tertium inter Lexovium & Drocum, hodie *Condè* super Itonam: quartum meminit Ptolomæus in Britannia minori hodie Redones,] *Condate* in Brigiensi agro, Principum Borbonienſium nobiliſſimus Principatus, ad confluentes Matronæ & alterius fluvioli qui Brigensem saltum percurrit. Tabular. S. Remigii Remensis an. 861. *Episcopatus autem Dom. Hincmari 17. veaiens Missus Domini Regis Caroli in villam Condatum, situm super fluvium Matronam, &c. Condate* in diœcesi Ebroicensi ad confluentes Itonis fluvii, quod loco insulam efficit vulgo *Condet*, *Condate* in diœcesi Sueſſionensi ad confluentes fluviorū d *Aisne*. & de *Veste*, *Condate* in Cestrensi agro in Anglia, hodie *Congleton*, ut censet Camdenus in Brit. p.486. Edit. 3. ad confluentes Dani & alterius fluvioli. Hæc vero præmiſimus, ut intelligatur quid velit Auctor Vitæ S. Romani Abbat. Jurensis c.1. *Reperit tandem ulterius inter fauſa convallia culturæ patulam locum, qui altrinſecus ſrijugi montium paululum ardua ſecedente natura, in planitiem aliquantulum relaxatur. Illic namque bifidi in ſolidum concurrentes naturæ, mox etiam ab unitate elementi jam conditi, Condadiſcone loco vulgus indidit nomen.* [Vide Valesium in Notitia Gall. p.153.]

¶ CONDATOR. Vide *Condare*.

¶ CONDECIMÆ, ut *Decimæ*. Locum vide in *Bavinum*.

¶ CONDECUMBERE. Buſchius de Reform. Monaſt. apud Leibnitium to.2. Scriptor. Brunſvic. pag. 480. *Pauci tamen duo vel tres ibidem permanſerunt ſecum ad tempus retinentes Moniales ſeu concubinas ſuas, quæ eis Condecumbentibus ſubſervirent.*

¶ CONDEMINA. Vide in *Condamina*.

CONDEMNARE TERRAM, vel DOMUM. Lex Salica tit.71. *Si quis terram alienam Condemnaverit, & ei fuerit ad probatum*, 11D. *den. qui faciunt ſol.* LXII. *culpabilis judicetur.* Ubi *terra Condemnata*, nihil aliud eſt, quam ager cujus fructus exciduntur: in quo damnum fit. Rogerus Hoved. pag. 804. *Captus eſt Thomas Prepoſitus, captique ſunt complices ſui quidam & incarcerati: quidam autem illorum fugerunt, veſtigia domibus & facultatibus ſuis. Rex quidem Franciæ iratus fecit domus illorum demoliri, & vineas & arbores illorum fructiferas extirpari.* Ita & domus judicis decreto diruta, *Condemnata* dicitur in Speculo Saxonico lib.5. art. 1.§.1. *Ædificia prædiorum ſeu villarum propter nullam aliam injuriam fuccidi, ſeu ad terram proſterni debent, niſi in ipſis fuerint virgines, aut mulieres violenter oppreſſæ, aut poſt factum introductæ: tunc enim domus illæ per jus Condemnantur, ſi non, ut juris eſt, excuſentur. Poſtquam Condemnata jam fuerint ædiſicia ejuſmodi, ſi reus poſtmodum abſolvitur ab actione, deſtructa jam ædificia non exſolventur, &c.* Art. 68. *Caſtrum Condemnatum à judice*, quod exciditur & deſtruitur ſententia judicis. *Facultatum Condemnatio*, in l.16. Cod. Th. de Re militari. Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Generalib. privileg. §.32. *In Aragonia quantumcumque fuerint facta diffidamenta, non poſſunt bona taleri, vel comburi, vel bona occupari, niſi tantum in perſonis guerræ, &c.*

Porro is olim atque adeo in Francia mos invaluerat, ut non corporis modo pœna, vel morte, mulctarentur rei, ſed & eorum diruerentur [vel comburerentur] domus, niſi id pecunia data redemiſſent. Joannes Presbyter apud Chappeavillum ad Joannem Hoſtemium cap. 3. *Cum tunc eſſet mos in civitate proſterni ædes malefactorum.* Ch. Philippi Aug an. 1195. pro Communia Sanquintin. *Si qui foriſfactum fecerit, de quo clamor in præſentia Majoris & Juratorum factus ſit, Major judicio Juratorum ſuper hoc emendationem accipies talem, quod domus foriſfactoris diruetur, ſi eam habeat, aut pro domo ad voluntatem eorum pecunia accipietur. De redemptione vero domorum diruendarum, muri & firmitates villa reficiantur.* Mox: *Si quis intrà villam hominem occiderit, ... de eo juſtitiarius noſter facies juſtitiam... & ſi ille malefactor domum habuerit infra banleucam, diruetur.* Guntherus l.8. Ligurini:

Qui pacis jurare modum formamque tenere
Improbus abnuerit, quæ poſſidet omnia vulgo
Diripienda patent, everſendique penates.

Philippus de Beaumanoir c. 61. *Quiconque rachete un ban, & ſet le banniſſement, ſe meſon doit eſtre abatue, & eſt l'amende en la volonté du Seigneur, &c.* Vetus Conſuet. municipalis Ambianenſis MS. *S'aucune meſons eſt jugié à abattre pour le forfaiture de celi cui le meſons eſt, ja pour chiaus à cui li cens ſont, ne le laira-on à juſtichier.* Vetus Conſuetudo Normaniæ MS. 1. part. 3. ſect. c. 6. *S'achiex que les meſons des forſbannis doivent eſtre arſes el temeignoge de leur dampnement, & que la memoire de ceux qui vendront après, le tiengnent en leurs cuers, & que s'eu aient poor & crienté: & ſe les meſons des forſbannis ſont en tel lieu, que il ne puiſſent eſtre arſes, la couverture & le meſfrein en doivent eſtre oſtez & eſrachiez, & portez en tel lieu où il puiſſe eſtre ars, ſi que aucun n'y puiſſe avoir dommage.* Ubi obſervare licet domus damnatorum incendio abſumptas, quod etiam apud Suecos obtinuiſſe tradit Joan. Loccenius l. 2. Hiſt. Suecanæ pag. 65. quo loco ſcribit, Amondum vel Amundum Regem, *Carbonarium* cognominatum, *quod legem tuliſſet de incendenda parte domus, aut totis ædibus delinquentis pro noxa damnive dati portione*: quam tamen legem abrogaſſe poſtea ait. Charta Odonis Domini Hamenſis an. 1227. *Et ſi ſore ſuſtor captus non fuerit, Major poteſt bannire eumdem de villa Hamenſi in perpetuum, & de-*

& domum ſuam diruere infra 40. dies quotieſcumque voluerit, poſtquam dies unus & nox una, ſicut dictum eſt, poſt factum tranſierit. Et ſi forte infra 40. dies Major foreſtarioris domum non diruerit, domus ſtans Domino remanebit. Et ſi domus diruta fuerit, meremma & fundus domus Domino remanebit, & de alia hæreditate faciat quod debebit.

Interdum quodam privilegio ad id indulto urbium incolæ ab hac ędium condemnatione exempti leguntur. Charta Guillelmi Archiepiſcopi Remenſis an. 1182. pro Scabinagio Remenſi: *Concedimus etiam quod ſi Burgenſis in banno noſtro conſtitutus aliqua occaſione in cauſam tractus fuerit, guamdiu ordine judiciario ſe tractari voluerit, neque ipſe, neque res ejus capientur, ſed nec domus ejus diruetur, ſi domum vel hæreditatem Remis habuerit, ſed fidem dabit, quod pro exequenda juſtitia obſides interponet, &c.* Edictum Philippi Pulcri an. 1302. pro Reformatione Regni: *Item volumus, quod ſi nos mandavimus aut præcepimus bona alicujus Prælati, ſeu alterius perſonæ Eccleſiaſticæ, vel Clerici clericaliter viventis, capi, ſeu ad manum noſtram poni, quod virtute prædicti mandati ſeu præcepti noſtri bona eorum recte mobilia non capiantur, ſaiſiantur, aut ad manum noſtram ponantur, neque domus eorum diſcooperiantur, ſeu deſtruantur.* Vide Excerpta Dionis ex Edit. Valeſii pag. 582. & ejus notas, Concilium Nugarolenſe an. 1190. can. 7. Concil. Toloſan. an. 1229. can. 6. Epiſt. Innocentii IV. PP. ad Poteſtates, Rectores, &c. c. 20. 26. Privilegia urbis Ratiſponenſi an. 1230. 1280. in Metropoli Salisburgenſi to. 1. p. 238 to. 2. p. 380. Foros Benearnenſes rubr. *de Sententiar* art. 7. Fortefcutum de Laudib. Legum Angliæ ca. 26. Duchefnium in Probat. Hiſt. Guinenſis p. 195. Molineum to. 3. p. 2147. præterea Boulerum lib. de Crimine læſæ majeſtat. p. 101.

CONDEMNATIO, pro mulcta pecuniaria, apud S. Ambroſium Epiſt. 33. Lampridium, & in Cod. Theod. Vide Jacob. Gotofred. ad l. 12. eodem Cod. de Re militari.

¶ CONDEMPSARE. Albertinus Muſſatus de Geſtis Ital. apud Murator. to. 10. col. 642. *Cum demum ruptam laceramque Caroli aciem Petrus cum Dyadego incompoſitis ſignis pæne Borræ paſſu expedit Condeprenſant, quaque valent acceleratione reintegrant. Fit pugna ingens, &c.* Malim cum MS. Ambroſiano *Condempſant*, quod ſcriptum fuerit pro *Condenſant*: id eſt, Milites diſſipatos congregant in unum.

¶ CONDEMPTIO, pro *Condemnatio*, niſi fallor. Conventionum cum Gaſtone de Inſula ratificatio Eduardi III. Angl. Regis an. 1339. apud Rymerum to. 5. p. 133. *Concedit in perpetuum omne jus, omnem actionem...quæ idem dominus noſter Rex haberet...in hæreditate, locis, villis...quæ quondam fuerunt domini Jordani de Inſula Militis defuncti, patrui quondam domini Gaſtoni, tam ex incurſu, Condemptionibus, quam ex alio quovis modo.*

CONDENSA, Papiæ, *Spiſſa, conſtipata, opaca: ſignificat ſecreta divinæ Scripturæ.*

¶ CONDENTALIS, *κυριολογικῶς*. Gloſſ. Lat. Gr. *Clavis* compactus.

¶ CONDEPRENSARE. Vide *Condempſare*.

¶ CONDERGERE, ut infra *Condirigere* 2. Teſtamentum Guillelmi Vicecomitis Agathenſis to. 1. Anecdot. Marten. col. 181. *Et dono tibi, Arſendis, Eccleſia quæ vocant S. Ponzii cum ipſo pozo, & ipſa villa quæ vocant Maloſcanos, cum ipſa Eccleſia, & alium aledem, quantum ibi habeo, & diviſit tibi, Arſindis, ipſa honore de S. Tiberio Monaſterio ad Condergendum, ad benefaciendum, ad ædificandum.* Ch. an. 925. ex Archivo S. Victoris Maſſil. num. 12. diœceſis Uſetienſis: *Convenit inter Drogonem gratia Dei S. Maſſilienſis Eccleſiæ Epiſcopum & Poncionem & uxori ſuæ Alexandriæ, & quamdiu Deus vitam conceſſerit, ipſum manſum cum bono ſtudio, cum omnia ſupradicta diligenter Condergere faciatis.*

¶ CONDERZERE, Eadem notione, apud Stephanotium to. 10. Fragm. Hiſtor. pa. 260. *Iſta terra ſuperſcripta donamus tibi...ad beneficium, ad panem & ad vinum, ad complantandum, & ad Condercendum, & ad vineam faciendam.... Facta Carta donationis iſta ſexto Calendas Aprilis regnante Lodoico Rege.*

¶ CONDESCENDENS, Condecens. Capitula Generalia MSS. S. Victoris Maſſil. *Habeant omnia neceſſaria tam in rebus medicinalibus, quam in aliis Condeſcendentibus.* Ibidem: *Diſponſator Monaſterii debeat providere de duobus pulmentis & de piſcibus & de ſalamentis & condimentis Condeſcendentibus.*

1. CONDESCENDERE, Confentire, alicujus ſententiam ſequi, ſalicui morem gerere, Gall. *Condeſcendre,* Wilelm. Brito in Vocab. *Condeſcendere, deorſum à re ſcandere, vel de vigore propoſiti deſiſtere, mitigari.* Marius Mercator in Sermone Neſtorii 12. §. 8. *Sciebat namque etiam Paulus talia facere, ne feciſſure fierent per aliquam juſtitiam coloratam, cum gratiam prædicabat, legiſque inutilitatem conſitenter arguebat; ſed Hieroſolyma veniens docetur ab Apoſtolis Condeſcendere debere ibidē habitantibus, ut non fierent feciſſure in Eccleſia, &c.* Auxilii Libellus de Formoſo Papa: *Denique id approbo, Cōdeſcendo tibi, quaſi tuis aſſertionibus favens.* S. Iſidorus li. de Juſtitia Principum: *Prodeſſe ergo debet populis princi-patus, non nocere; nec dominando premere, ſed Condeſcendendo conſulere, &c.* Gregorius Mag. Hom. 34. in Evang. *Qui de falſa juſtitia ſuperbire ſolent, cæteros quoque deſpiciunt, nulla infirmantibus miſericordia Condeſcendūt.* Lupus Ferrar. Epiſt. 113. *Ut veſtra ſublimitas meæ humilitati dignaretur Condeſcendere.* Adde Ivonem Carnotenſ. Ep. 5. & 19. &c.

2. CONDESCENDERE, Alienare. Wichbild Magdeburg. ar. 20. §. 1. *Proprium ſi unus alienare, aut reſignare, jure municipali velit, extinctis qui Condeſcendere ſeu alienare intendit, &c.* Et mox: *Quærat per ſententiam quo pacto proprium alienare & Condeſcendere debeat, &c.* [Charta qua Albertus de Swathomewicz cedit Neblaſio de Scalicz villam Pertholticz an. 1363. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 396. *Quod Albertus de Swathomewicz Condeſcendit nobis villam Pertoltiz, hoc eſt nobis eam ceſſit ſua alienatione.*]

¶ 3. CONDESCENDERE, Deſcendere ſimul, una, venire cum aliis. Charta Rodulphi Ducis Lotharingiæ pro Mediano Monaſterio an. 1341. in Hiſt. ejuſdem Monaſterii p. 355. *Præfatus Joannes Junior debet & tenetur apud nos Condeſcendere perſonaliter, videlicet in proximo feſto Nativ. Domini ad faciendam proceſſionem.*

¶ 1. CONDESCENSIO, Indulgentia, obſequium, Gall. *Condeſcendance.* Nicolaus I. Papa Ep. 9. apud Labeum to. 8. Concil. pag. 361. B. *Sed nec in Photii Sacerdotali præſtande favorem vota Condeſcenſionis noſtræ modo quolibet inclinabimus.* Hincmarus Rem. Ep. ad eumd. Papam inter Diplom. Belg. Miræi to. 1. p. 26. col. 2. *Conſentianem in hac cauſa diſſimulando vitavi, & Condeſcenſionem quaſi in tempus aliud differendo diſſimulavi. Condeſcenſio* apud Theologos Scholaſticos frequenter accipitur pro illa divina demiſſione, qua Deus infirmitati noſtræ ſeſe attemperat. Vide *Condeſcendere* 1.

2. CONDESCENSIO, apud Hungaros Legeſios, ut auctor eſt Sambucus, eſt *citatio irrita, vel litis in alios translatio*: apud Albertum Molnarium, *depoſitio & collapſio cauſæ.*

¶ 3. CONDESCENSIO, Conceſſio, alienatio. Ch. Hermanni Comitis an. 1325. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. p. 28. *Teſtes vero hujus ordinationis*

& prædictorum feodorum Condescensionis sunt honorabiles & religiosi viri, qui ipsam Condescensionem placitarunt. Vide *Condescendere* 2.

¶ CONDESCENSIVE, Indulgenter, Gall. *Par condescendance.* Bulla Johannis XXII. Papæ contra Hæreticos Marsilium & Johannem, apud Rymer. to.4. pag. 316. col. 1. Christus solvit didragma *non Condescensive & liberalitate sua pietatis, sed necessitate coactus.*

¶ CONDESCENTIA, Idem quod *Condescensio* prima notione. Vita B. Coletæ to.1. Martii p 540. *Cordialis humilitatis Condescentia officialiter oblatam.*

¶ CONDI, *Servus* (l. Scyphus) *patera.* Vetus Gloss. San. German. MS. num. 501. Vide *Condus.*

¶ CONDIACONUS. S. Auguſtinus jam Epiſcopus factus Epiſtolam 92. novæ edit. inſcribit *Sancto fratri & Condiacono Cæleſtino.*

CONDIARIUM, *Ærarium*, in Gloſſ. Iſid. [A condendo dicitur, quod in ærario cõdatur pecunia publica.]

CONDICÆRE, pro *Condicere.* Acta Epiſcoporum Cenomanenſium pag. 254. *Et poſtea ante domnum Carolum Condicavit ſuum placitum, & conquæſivit jam dictum monaſterium ad jus ſuæ ſedis Eccleſiæ.*

¶ CONDICIA, *Conditiones*, Gl. MS. Sangerm.

¶ CONDICTIO. Vox Ulpiano & Juriſconſultis aliis nota, quam ſic exponit Feſtus: *Condictio, in diem certum ejus rei quæ agitur denunciatio*, Gall. *Aſſignation, ſommation, denonciation.*

¶ CONDICTRUM, pro *Condirectum*: quod vide in *Condirigere* 2.

CONDICTUM, in Concilio Cloveshovenſi ann. 747. cap. 4. 7. quod *Decretum* appellatur cap. 10. 13. *Mandatum*. cap. 11. 18. *Edictum* cap. 12. &c. Sed in Actis fundationis Monaſt. Murenſis idem videtur quod Tribunal ubi jus dicitur: *Populus autem iſte vadit ad Conditum Epiſcopi, & quo cæteri ejus convicanei vadunt, ſcilicet ad Windeſch, ibique Eccleſiaſticum jus audiat & juſtinebit, ſicut conſtitutum eſt omni ſanctæ Eccleſiæ.*]

CONDICTUS. Henricus à Gandavo ſcribit Gerardum Monachum ſancti Quintini in Inſula, edidiſſe Antiphonas & Reſponſoria pro feſto S. Elizabethæ Turingicæ, iiſque Hymnos adjeciſſe Petrum Canonicum S. Autberti Camerac. & compoſuiſſe etiam *Cantica, quæ vulgo Conditus vocant.*

CONDIGNARE, Condignum putare. Annales Francor. S. Nazarii an. 786. *Rex nempe ſcilicet abſtinebat ab eis, ſi verum an falſum fuiſſet quod &c..... illic enim nullo modo poterant, neque Condignæ verunt hoc negare.*

¶ CONDILUS, Papiæ in MS. Bituric. eſt *Nodus*. Inde *Condilogmatica paſſio, id eſt, nodoſitas manuum, & Condilo, as, Pugnis cædo: Condilomata, id eſt, glandulæ.* Hæc à Græco Κόνδυλος, Digiti articulus & junctura.

¶ CONDIRECTA, Condirectio, Condirectum. Vide *Condirigere* 2.

1. CONDIRIGERE, Dirigere, mittere. Capitulare de Vallis cap. 8. *Aliunde unum peculiare comparando emere faciant, unde ad villas dominicas Condirigere poſſint.* Vita S. Bathildis num. 7. *Theodefredus nunc Epiſcopus, tunc vero Abbas, magno gregi fratrum præfuit, quem de Luxovio Monaſterio...ad prædictum fratrum cœnobium Condirexit.*

2. CONDIRIGERE, interdum eſt frui, uti re aliqua, eam poſſidere, regere, inſtruere, &c. Formula incerti auctoris 27. apud Bignon. *Sic taliter ut tempore vitæ meæ ipſas res habere & uſare, vel Condirigere debeam.* Alia quæ proxime ſequitur: *Quod & ita fecimus, ſic taliter, ut tempore vitæ ſuæ ipſas res per noſtrum beneficium habere, vel Condirigere, ſive uſare debeas.* Form. 50. *Et uſque ad annos tantos fructum quem ibidem Deus dederit, ad partem tuam habere debeas, & ipſam vineam Condirigere facias.* Formulæ Pithœi c. 38. *Tibi ipſa portione ad excolendum & Condirigendum, &c. Uſatici Barcinonenſes MSS. c. 65. Rochas namque habeant Poteſtates in tali donatione, ut quicumque eas habeat in ſua fevo, vel in ſua alodio, non Condirigat ſuper eas, nec juxta eas, fortitudinem aliquam, nec caſtrum, nec Eccleſiam, ſive Monaſterium, ſine licentia & conſilio Principis: quod ſi fecerit aliquis, qui ſuum honorem habeat juratum Principi, perjurus erit, & hoc ſine aliqua intermiſſione, donec dimittat Condirectionem.* Querimonia Berengarii Vicecom. Narbonenſis adverſus Guiffredum Archiepiſc. Narbon. an. 1056. *Ego autem conſenſi ipſam meam medietatem Condirectioni ipſius Eccleſiæ, ſed ille non in ejus Condirectionem, ſed in deſtructionem miſit, &c.* Charta Ludov. VII. Reg. Franc. an. 1165. pro Eccleſia Narbonenſi: *Et ut liceat jam dicto Pontio Archipreſuli & ſucceſſoribus ſuis omnia caſtra, quæ nunc habet, & poſſidet, ſive aliquis Narbonenſis Eccleſiæ, Condirigere, & efforſare, & in alio loco de novo conſtruere & transmutare, &c.*

Condirectum, Condirecta, & Condicta Terra, crebro occurrit in Chartis Occitanicis: cui vocabulo annectitur, vel opponitur *Erema: Terra erema & Condirecta.* Charta Bernardi Vicecomitis Carcaſſonenſis an. 1082. *Eremum & Condirectum, ſenſos, uſaticos, &c.* Charta Berengarii de Belpin Militis Comitatus Ceritaniæ ann. 1238. *Molendina Condirecta & deſtructa.* [Donatio Rogerii Comitis Fuxenſis circa ann. 1075. *Ego Rogerius Comes & conjux mea Sicardis Comitiſſa...donamus Domine Deo...dompno Abbati Frotardo omnibuſque Monachis Thomerienſis Cœnobii alodi noſtrum, qui mihi Rogerio advenit per alodem, ſive per aprifionem, vel Condirectionem parentum noſtrorum.... & Eccleſiam....cum ſuis decimis, & premitiis, & oblationibus, & cimiteriis atque alodiis ſuis, & Condirectis & heremis, &c.*] Litteræ vernaculo idiomate, hoc eſt Occitano ſcriptæ an. 1244. *Terras heremas & Condrezellas, & albres, domeſtiques, &c.* Aliæ anni 1246. habent *Condricbas.* Hinc emendanda Charta Trincavelli Vicecom. Biterrenſis an. 1211. apud Gallandum: *In forifacpiis & laudamentis, in heremis locis & Conductis.* Leg. *Condritis*, vel *Condrictis.* Nam occurrit

Condrictus, Eadem origine & notione. Capitulare Caroli Magni an. 809. c. 7. *Ut ſcire poſſimus qui ſint, aut qui ſuum beneficium habent Condrictum aut deſtructum.* Capitul. 1. an. 809. c. 9. *De Beneficiis noſtris non bene Condrectis.* Adde Capit. 2. an. 810. c. 9. Capit. 3. an. 812. c. 6. *Condirectum* habet Capitul. 1. Caroli Magni incerti anni c. 50. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 81. *Quomodo eadem beneficia Condricta ſint, aut quis de beneficio ſuo alodem comparavit.* Capitula ejuſdem Imper. ann. 789. c. 19. *Ut Miſſi noſtri provideant beneficia quomodo ſint Condricta, & nobis renuntiare ſciant.* Ubi Cod. alius *Condirecta* præfert. Adde ejuſdem Imp. Capitulare 2. an. 802. c. 11. Charta an. 1204. apud Catellum in Comitib. Toloſan. p. 229. *Et quod unuſquiſque vel unaquæque teneat Condrictam carreriam, quæ eſt ante ſuum honorem, cognitione Conſulum, ita quod aqua poſſit tranſire, ſicut debet Conſulum cognitione.*

¶ Condictrus. Dotalitium anni 1191. apud Acherii tom. 8. Spicil. p. 205. *Villis, campis, vineis, molendinis, cultis & inculiis hermis & Condictris, &c.*

¶ Condrecta. Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ MS. cap. 47. *In ipſo loco dabat alodem, terras & caſales, & vineas & culturas, orinas & Condregetas.*

Condrictus. Lex Ripuar. tit. 26. §. 11. *Brunisam bonam pro 12. ſol. tribuat, helmum cum directo pro 68. ſol.* ubi quidam Codd. habent *Condrictum*, alii *Condrecto*. Vide *Directum*.

CONDRITUS. Regestum Comitum Tolosan. *Acquisitiones & proprietates, heremos & Condritos.* Tabular. Eccles. Cadurcensis: *Dono illam bonorem meam quæ est in pago Caturnico, totum vel integrum, vel eremo vel Condricto S. Stephani remaneat.*

☞ Ex iis omnibus locis confici, ni fallor, potest *Condirectam terram, Condirectum beneficium, &c.* dici illa quæ recte culta sunt, & unde *Condirectiones* seu emolumenta debita possunt percipi: quæ etiam voces ad quascumque res bene curatas transferuntur; unde jam vidimus supra, *Molendina Condirecta & destructa, Condirectam carreriam*, legimusque in Transactione Abbatis, & Monachorum Crassensium an. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Quando aliquis Monachus vel Monachi in Monasterio prædicto infirmantur, semper de nocte ardeat lucerna vel lampas in camera, ubi talis Monachus vel Monachi jacent: quam lucernam seu lampadem dictus Infirmarius suis expensis, cum adjutorio tamen unius sextarii olei, tenere teneatur Condirectam*; hoc est bene curatam, & semper lucentem. Ibidem simili notione memorantur sumtus *ad puteum annuatim exhauriendum & mundandum, & ad tenendum Condirectum de cisilutis sive ferratis ex eatena & rota, sive carrello aut secto ejusdem putei*; sicut & to. 4. Concil. Hisp. p. 152. col. 2. *Canonici seu Clerici qui in domibus Capitularibus seu dignitatum, absentibus earum possessoribus, habitare voluerint, pro Condirecto dictarum domorum, & conservandis ædificiis teneantur solvere singulis annis mercedem secundum taxam ... pro singulis domibus assignatam*: ubi pro *Condirecto*, idem est ac pro conservatione, Gall. *Pour l'entretien*.

CONDIS, Modus agri apud Burgundos. Tabular. Prioratus Persiaci in Burgund. an. 933. apud Perardum pag. 42. *Dono ... Condem meam quæ resedit in Bargias, quæ terminat de uno latus, &c.* Charta an. 1367. apud W. Thorn. *Quandam porcellam cujusdam Condos juxta campum ipsorum.* Infra: *Et in condos, ut prædicitur, &c.* ubi legendum videtur *Condis*. At Somnerus, mendose, inquit, forte pro *Condos*, al. *Condot*, quod Gallis dorsum terræ, porca, vulgo *a ridge*. Vocis Gallicæ vestigium non agnoſco.

1. CONDITA, Annonæ in horreis reconditæ, repositæ ad militarem usum, & ad erogationem militaris annonæ, quæ *horreorum Condita* dicuntur in leg. 10. Cod. Th. de Numerar. *Frumentorum Condita*, Senatori lib. 9. Epist. 5. *Condita militaria*, Spartiano in Adriano. Ὁρεῶν ἀποθήκαι εἰσὶν, in Chron. Alexandrino ann. 7. Anastasii. Horum frequens mentio apud Symmachum, Capitolinum, Gregorium Magnum, & alios, S. Cyprianus Epist. 16. *Ut tritici jam purgati & Condiri*. Et Epist. 51. *Ut eum caperis frumentum dominicis horreis Condi*. Ammian. lib. 4. *Ubi Condunsur nunc usque commeatus*. Et lib. 7. *Ex annona ... portionem subtractam in iisdem Condidit castris*. Denique l. 18. *Horrea quin etiam extrueret, ubi Condi posset annona*. Arnobius in Psalm. 118. *Triticum non est in horreo, oleum non est in vasculo, vestimentum in Conditis non est, &c.* Vide titulum Cod. Th. de Conditis in publicis horreis, & Epist. 16. inter Francisca tom. 1. Histor. Franc. Caterum hujusce vocis crebra occurrit mentio in Actis Episcoporum Cenomanensium pag. 78. 190. 213. 272. apud Mabillonium to. 3. Analect. or. & in Vita Aldrici Episcopi Cenom. n. 26. 27. 28.

2. CONDITA, Locus certus, territorium, villa. Formulæ secundum Legem Romanam cap. 1. 4. & 5. *Villam juris mei nuncupantem illam, sitam in loco illo in Condita illa, cum terris, ædificiis, &c.* Tabularium S. Mauri ad Ligerim: *Hoc est aladum nostrum, qui est in pago Andegavensi, in Condita Marcianense, quæ est in Vallegia, loco nuncupato Maiminias*. Charta Isemberti Epist. Pictav. in Tabul. S. Cypriani fol. 100. *Trado in quemdam alodum situm in pago Pictavensi, in Condita Calviniacensis castelli*. Tabularium S. Junii Nobiliacensis: *Ego Ingelgerus & uxor mea Aldegardis fratri ... meo Launoni (trado) alodum nostrum in pago Pictavo, in Vicaria Igoradinse, in Condita Nivernacense, in villa Marciacus, &c.* Et mox: *Alodum nostrum in ipso pago, in Condita Briocense, in Vicaria Licinisse ... an. 6. regnante Carolo Rege*. Vita S. Richmiri Abb. apud Cenom. cap. 4. *Ordinatisque Fratersculis, quos jam in suo proprio, in Condita super fluviolum sub sancta regula congregaverat*. Vita S. Thuribii Episc. Cenoman. n. 3. *Ecclesiam quam confecraverat ... in Condita Labricianensi*. Ita enim leg endum pro *Condito*: [Præceptum Pippini Regis pro Sigobaldo Abbate apud Martenum. tom. 1. Collect. Amplissi. col. 27. *Quia Sigobaldus Abbas de Monasterio Anisola, qui est in honore S. Carilesi Confessoris constructus in pago Cinomannico, in Condita Labrocinse, ad nos venit, &c.* Testamentum Berarii Episcopi Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 213. *De Caladuno Monasterio ... quod in pago Cenomannico constructum in Condita Diablientica, in honore S. Mariæ*. Ibidem pag. 272. in Charta Ludovici Imp. pro Francone Episc. Cenoman. *Conquisivit villam quandam sui Episcopii, quæ Britanniacus nominatur, quæ est sita in pago Cenomannico, in Condita Brustlondense*.] Nescio an vox hæc sit ab horreorum *Conditis*, at aut sic appellata fuerint loca in quibus illa erant, quæ *horrea fiscalia* dicuntur in l. 16. Cod. Th. de Susceptor. cujusmodi erant in Provinciis quorum meminit Ammian. l. 8. p. 385. edit. Valesii.

¶ CONDITIA. Vide *Conditio* 1.

1. CONDITIO, Obnoxiatio, tributum, pensitatio. Appendic. Codic. Theodos. Const. 5. *Inverecunda arte defenditur, si hi ad Conditionem vel originem reposcuntur, quibus tempore famis, cum in mortem penuria cogerentur, opitulari non potuit Dominus, aut patronus*. Gregorius Turonens. lib. 2. de Mirac. S. Martini c. 4. de servo manumisso, fanato à S. Martino: *Qui uno ictu unoque momento, sine numismate auri, & corpus à debilitate, & Conditionem solvit ab onere*. Concil. Carthagin. sub Reparato Episc. an. 535. *Neque Ecclesiasticis eos Conditionibus aut angariis subdens*. Martinus Bracarens. cap. 46. *Si quis obligatus est tributæ servili, vel aliqua conditione, vel patrocinio cujuslibet domus, &c.* Chron. Casin. lib. 3. cap. 60. (al. 61.) *Ut omni tempore navis nostra cum naucleto & nautico suis libera maneat ab omni Conditione & debito pensionis*. [Notitia judicati pro ingenuitate cujusdam Laurentii ann. 874. Marcæ Hisp. col. 797. *Nos vero judices diximus Laurentio: Unde advenit ista femina Ludinia in isto breve, qui fuit soror abiæ tue, si ancilla fiscalis non fuit? Et Laurentius respondit: Nescio quomodo hic resonat; sed unum scio, quod ancilla inclinata in servitio non fuit; sed si aliundead filios fuos Conditio servilis non avenit, de parentes quod mihi conjuncta est non pertinet ad filios fuos Conditio*.] Charta Hugonis Episcopi Noviomens. an. 1039. apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fland. *Curam animarum Episcopus electo ab ipsis Fratribus Priori delegabit ipsi caterulæ, & sic erit libera ab omni Conditione, necnon & Principis potestate*. Adde Diplomata Innocentii III. & Alexandri PP. apud Ughellum to. 1. p. 783. to. 3. p. 725. & Puricellum in Ambrosiana Basilica p. 929. Vide *Conditionales*.

CONDITIA, Eadem fere notione in Statutis Mediolanensibus part. 2. c. 231. *Opera Conditia, &c.*

2. CONDITIO, pro re creata, vel creatione, non semel usurpat vetus Interpres Irenæi.

3. CONDITIO, pro ipsis verendis apud Suetonium Augusto, Capitolinum in M. Antonino & Lampridium in Heliogabalo.

4. CON-

*leucam in longum de latore procession*is, *quæ appellatur Mala-patria*], *& de alio latere est locus qui vocatur Saucitus, qui & ipse locus in ipsa leuca condonatur usque ad Anisolam.*

CONDONATUS, Idem quod *Donatus*, *oblatus*. Charta ann. 1232. tom. 9. Spicilegii Acheriani *Cum ... diu tanquam Condonati nostri in Ecclesia, & membris Ecclesiæ nostræ mansissent*. Occurrit non semel in Chartis in Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. p. 10. 73. 74. [& in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 55. & 98.] Vide *Donati*, *Oblati*.

CONDONES, *Gladiatores*, in Glossis Isidori. Vide *Condis*.

¶ CONDORMIENTES, Hæretici sæculi 13. in Germania. A Toletano quodam seducti, Luciferi imaginem adorabant in loco prope Coloniam responsa accipientes. Sine discrimine sexus ætatisque somnum capiebant, &c. Seductor in Angliam transiens profundo mersus est. Item secta Anabaptistarum. Hofmanni Lexicon ex Chronico Galterii.

¶ COMDORMITIO, Mors, obitus. Monumentum Benedicto-Buranum c. 9. apud Raimund. Duellium Miscell. lib. 2. pag. 8. *Ibi Condormitione præventus an.* 28. *pausat.*

¶ CONDORSUM. Chartularium S. Vandregesili 10. 2. p. 1562. ex Instrumento anni 1267. *Siquidem retinui ... unam virgatam terræ ad Condorsum juxta terram Vincentii Sadon.* Fortean est nomen proprium.

¶ CONDORSUS, Modus oneris, quo lignum portatur, ut opinor. Statuta Massil. lib. 3. cap. 5. *De faumatis lignorum non mutandis vel rescindis ... Decernentes similiter inviolabiliter observandum, ut nullus de cætero afferat Condorsos aliquos, sed fornil lam tantum, & si quis fornellerius contra hac ausu temerario venire præsumpserit, &c.*

¶ CONDREGTA, Condrictus, Condritus. Vide in *Condrigere* 2.

1. CONDUCERE, Salvum & incolumem præstare, Græcis διασώζειν. Dudo de Actis Norman. lib. 3. p. 145. *Misit qui Conducerent ad se Epiſcopum salvum & incolumem*. Charta Alexandri PP. in Chronico Reicherspergensi an. 1176. *Non erat nobis tutum Teutonicum regnum intrare, præsertim cum præditus Marchio, qui nos Conducere pollicebatur, puer sit annorum tredecim*. Le Roman de Garin MS.

Qui le Conduira, Sire, dit Lancelins,
Sil no poos envers vos asevir;
Que il s'en r'alast seins & saus & gariz
Je le Condui, dit Bue de Belin,
De par le Roy qui France a à tenir.

Adde Froissartem 4. vol. cap. 6.

Hinc vulgo *Conducere aliquem* dicimus, cum abeuntem deducimus & comitamur. Ugutio: *Conducere est deducere amicum abeuntem, prosequi, comitari, quod vulgale quoddam redolet.*

¶ 2. CONDUCERE, Hospitio excipere, *Mansionaticum* præbere. Charta Leonis IX. PP. in Tabulario S. Vitoni Virdunensis: *Eo tenore eis contulisti* (altaria, &c.) *ut Abbas vel Fratres libere quam voluerint personam eligant, & per se præbenda investiant, & pro cura tantum animarum suscipienda, Episcopo vel Archidiacono Conducant. Conductus vero Abbati, vel Fratribus fidelitatem faciat, & duo servitia per annum Abbati cum comitatu* 15. *Equituum in domo sua faciat, & 12. nummos in festivitate S. Vincentii pro servitio solvat, &c.* Alia Nicolai PP. ibid. *Deinde pro cura suscipienda Episcopo, & Archidiacono Conducant, postea fidelitatem Abbati & Fratribus faciant, & bis in anno Abbati cum* 14. *Equitibus, & uno summario serviant, & 12. nummos in festivitate sancti Vincentii solvant.*

¶ CONDUCHERII, Conduciarii, Clerici Canonicis inferiores, eorumque quasi *Conductitii* in quibusdam Ecclesiis, Gall. *Conduchers*. Sententia Raymundi de Baucio Principis Auraicæ inter Joannem Episc. Diensem ex una parte, Capitulum Diense, & universitates Clericorum & laicorum ex altera, an. 1294. Hist. Dalphin. to. 1. pag. 124. *Item dictus Dom. Princeps ordinavit, quod Clericos Ecclesiæ Diensis & familiares suos seu Conducherios, qui reperirentur deliquisse ... Capitulum Ecclesiæ Diensis seu Correarii dicti Capituli contra eos inquirant seu inquiri faciant, & si aliquos culpabiles invenerint, quod corrigant & castigent, prout justitia postulabit*. Ibidem: *Maxime cum ex iis, ipsius Capituli, Clericorum, Conducheriorum & familiæ eorumdem jura, privilegia, libertates, usus, mores & consuetudines, & possessio, & quasi dicti Capitulo in exercenda jurisdictione lædentur ... Omnes supradicti, vi & nominibus quibus supra, tam Capituli Conducheriorum quam Clericorum ac familiarium eorumdem, &c.* In Ecclesia Narbonensi quatuor sunt Ordines Clericorum, Canonici, Conducherii seu Conduciarii, Beneficiati & Vicarii. Post Canonicos in superioribus subselliis sedent Conduciarii, alii, ut moris est, in inferioribus. Vide *Conductitius*.

CONDUCIBILE, Quod conducit, utile est, in l. 3. C. Th. de Indictionib. l. 3. de Tironib. l. 4. de Itin. munit. [Legitur apud Plautum, Apuleium & Auctorem ad Herennium.]

Conducibilitas, *Utilitas*, in Glossis MSS. S. Germani Paris. Cod. 524.

CONDUCTELA, Conductio. *Vectigalium Conductela*, in Lunica Cod. Theod. de Vectigalibus. Joannes Biclarien sis an. 2. Mauricii: *Contra Longobardos, Francos per Conductelam movet*.

¶ CONDUCIALES Litteræ, Eædem quæ infra *Conductitiæ*, in Charta anni 1236. laudata tom. 3. Gall. Christ. col. 108.

¶ 1. CONDUCTIO, Quod domino solvitur pro securitate rerum exportandarum. Caffarus lib. 1. Annal. Genuens. ad ann. 1161. *Pacem usque ad* 15. *annos cunctis Januensibus Rex hoc modo firmavit, ut per omnes terras Moadinorum, & posse ipsorum secure Januenses cum omnibus rebus suis mari & terra debeant ire, & in aliqua terra ipsorum nisi de centum octo millia dare debeant Conductionem, exceptum Bureæ ubi decimum debent, quia quartum ipsius decimi debet reverti ad Commune Januæ*. Vide *Conductus* 2.

¶ 2. CONDUCTIO, Sententia judicialis. Canones Hibern. apud Acherium tom. 9. Spicil. p. 51. *De tarditate Conductionum & ejus brevitate. Non oportet Judices tam veloces esse in judicio, donec sciant quod probum fiat, quia dictum est*: Noli judex esse cito. *Isaias contra*: Væ mihi quia taceui. Forte judicium hic dicitur *Conductio*, quod res illius in tuto ponat, qui causam obtinet.

3. CONDUCTIO, Morbi species, quam Græci σπασμὸν vocant. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acut c. 6.

¶ CONDUCTITIÆ Litteræ, Quæ ad fidem publicam & tutum commeatum dantur. Litteræ Edwardi III. Regis Angl. an. 1367. apud Rymer. tom. 6. pag. 567. col. 2. *Ei quæ salvum & securum conductum pro se .... tam per Litteras vestras Conductitias, quam alias quibus indiguerint.*

¶ CONDUCTITIUS, *Procurator plebis vel Minister altaris, qui canonica portione minus accipiendo, subjectione indebita munus ab obsequio suo Conductori persolvit: quam speciem simoniæ beatus Papa Gregorius damnat aperte, simul cum ea quæ fit per munus a manu, vel per munus a lingua*. Sic Gerohus Præpositus Reicheſperg. in Expositione ad Eugenium III. Papam, apud Ba-

lu-

luzium tom. 5. Miscell. pag. 217. Proximo ante de Conductoribus eorum, id est, de præcipuis Pastoribus seu Parochis, qui habent hujusmodi Conductitios, *quia & ipsi domum Dei domum negotiationis faciunt*, dixerat: *Ipsi Conductores cum suis Conductitiis pari forte censendi, & quasi transgressores canonum arguendi & cavendi. Velim hic esse commonitos quosdam Episcopos & Abbates, qui sub nomine Plebanorum palliant sacrilegam Conductitiorum suorum.* Constitutiones Ecclesiæ Barchinonensis an. 1288. to. 4. Anecd. Martenii col. 608. *Noverint universi, quod nos Frater B. miserationæ divinæ Barchinonensis Episc. & Capitulum ejusd. Eccles. Barchinon. & deservientium in eadem, in melius reformare statuimus, & perpetuo ordinamus, quod omnes Clerici Beneficiati in dicta nostra Ecclesia, & alii etiam Clerici Conductitii in Ecclesia deservientes vice Beneficiatorum, continue & assidue interfint omnibus horis Canonicis in ipsa Ecclesia à Cantico Graduum usque ad Completorium, sicut in many Episcopi in præsentia Capituli promiserunt.*

¶ 1. CONDUCTOR, Qui conducit, vector. Chronicon Parmense ad ann. 1284. *Quum Commune Parmæ sacpres conduci certam quantitatem salis de versus Bononiæ Parmam, & Conductores & vecturales non venirent per stratam rectam propter guerram Mutinensium.*

¶ 2. CONDUCTOR, CONDUCTRIX, Qui & Quæ agit lenocinium. Laurentius Byzinius in Diario belli Hussitici, apud Ludewig. tom. 6. p. 183. *Item quod manifesti peccatores, adulteri & adulteræ, fornicatores, & fornicatrices, Conductores & Conductrices, ruffiani & meretrices ... non tolerentur absque pœna.*

¶ 3. CONDUCTOR, in Formula veteri apud Murator, tom. 1. part. 2. p. 127. de eo dicitur, si bene conjecto, qui Campionem seu pugilem conducit ad duellum, ut alias fieri consueverat: *Campioni cadenti dextra manus incidatur, Cæteri vero partes sestes manus unusquisque redimant. Conductor Widrigild suum tribuat.* Vide *Campiones* col. 105.

¶ 4. CONDUCTOR, Redemptor, qui certa pecuniæ summa reditus Ecclesiæ Romanæ *conducebant* vel emebant, ut ex iis quæstum facerent. Chron. Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 449. *Incipiunt relationes ex authenticis de sumptu de præjudicio, quod fecerunt nobis Abbates S. Redemptionis Ecclesiæ... Tenuo Conductor tulis de casale Orclanie horrum cum arboribus, & pecora 10. Gualdefridus Conductor tulit nobis de casale Cosminaco pecora 3. boum paria 3. De Casale Berbusano tulit Anzepertus Conductor terræ & vineæ uncias 2. pecora 8. & de Raterna unciam 1. quæ mobis retradita fuit.* Passim occurrit pagg. seqq.

5. CONDUCTOR, CONDUCTORES, Qui conductum præstant, *ductus Conductorii*, Gauterio de Siellis Antiochenis pag. 460. Δ ἀσκόλιον & κατάσκιον, Constantino Porphyrogenito de Administrat. Imper. c. 7. Luithprando in Legat. & Pachymori lib. 10. cap. 6. Gloss. Lat. Græc. *Deductores*, κατάγωγοι ὁδοιπορικοὶ τόποι. Laurentius Leodiensis in Hist. Episcoporum Virdunensium: *Ab eis Conductum pro salute sui corporis quæsivit, pallicitantibus quos vellet Conductores denominavit, &c.*

¶ CONDUCTORIA, Districtus *Conductoris* seu territorium, in quo redemtor redditus percipiebat. Chronicon Farfense apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 453. *In Bussule uncias 4. & est in Conductoria Raciperti... in Opsiano uncias 3. in Conductoria Raciperti ..., in Cisternule uncias 2. in Conductoria Sansonis .... in Creptule unciam 1. in Conductoria Luponis.* Vide *Conductor* 4.

¶ CONDUCTORIÆ LITTERÆ, Commeatus, Gal. *Sauf-conduit*. Bulla Nicolai V. PP. an. 1453. in Bullario Carmelit. pag. 237. col. 1. *Quidam etiam alii ex fratribus prædictis absque Superiorum suorum licentia, aequirentes sibi à Sæcularibus etiam Nobilibus Litteras Conductorias & defensorias contra Religionem & ad Romanam curiam pergentes, &c.*

CONDUCTURA, pro *Conductio*. Occurrit in lege Longobard. tit. 21. §. 4.

1. CONDUCTUS, nostris *Sauvegarde*, [Defensio, tutela, præsidium, comitatus, Gall. *Escorte*.] Constantino de Administr. Imp. c. 12. διασωμα τι. Charta Lotharii Regis Francor. apud Vaffor. in Annal. Noviomens. pag. 925. *Suscipimus etiam eum in Conductu & custodia nostra.* [Contractus anni 1275. inter Abbatem Mediani Monast. & Cunradum *de Laudesperg*, in Hist. ejusdem Monast. p. 334. *Dictas curias ... in protectione mea recipio & Conductu.*] Philippus Eysteretensis Episcopus in Vita S. Willibaldi cap. 16. *Ut quocunque pergere velles, eorum Conductu cum pace iret ac rediret.* [Charta Philippi Regis Franc. ann. 1091. pro Archiepiscopo Rotomag. apud D. *Brussel* tom. 1. de Usu feudorum p. 281. *Cum autem ad curiam meam veneris, mittam ei Conductum ad Calvum montem sive ad Pontem Isaræ.* Charta Johannis Regis Angliæ in Libro nigro Scaccarii p. 381. *Petiit ab eis Conductum, ut ad nos venire posset, ad quærendam pacem nostram.*] Occurrit præterea in Capitulis Caroli Calvi tit. 11. cap. 9. tit. 31. cap. 31. apud Ratherium Veronensem in Itinerario pag. 265. Fulbertum Carnotensem Epist. 93. Joannem Sarisberiensem in Procemio Policratici, Hildebertum Genomanensem Epistola 26. Ordericum Vitalem lib. 2. pag. 392. Matthæum Paris pag. 445. &c. Philippus de Bellomanerio in Consuetudinem Bellovacensi MS. cap. 67. *Toutes les fois qu'aucunz n'ose venir à droit, de peur de ses anemis, le Signor li doit bailler Conduit. Mais li Conduit & li envoi qu'il ses en autrui cort, est aus cousts de cix qui les requierront.* Le Roman de *Garin* MS.

Mès l'Empereres n'ot pas mis en obli
La felonie que li ot fet Garin,
En son Conduit li ot Guillaume ocis,
Grant felonie & grant pechié en fist.

Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Le Heraut se parti, & le cheval broche,
Le sauf Conduit du Seigneur droit à son col porta.

Saufalant dicitur in eodem Chronico:

En coste lui ala, & manda Saufalent.

Vetera Statuta MSS. oppidi Arearum, (*Yeres*) in Provincia an. 1237. *Item ès estauts que degum trop d'aver gros vo menut non ause jacer deforas, sinon que sia en Soubalat sufficiement, nun si entent de bous laurans fet à la pena de 10. sols.* Formulæ conductus exstant apud Petrum de Vineis lib. 5. Epist. 51. & 125. Formulam aliam habemus apud Hefychium Milesium lib. περὶ στρατ., & Suidam in Potamone.

2. CONDUCTUS, Quod pro rerum quæ exportantur securitate, Domino exfolvitur, alias *Guidaticum*. Charta Rodulphi Viromanduor. Comit. *Concessimus & dedimus Ecclesiæ B. Medardi de Capi ad luminaria faciendæ singulis annis 10. solidos in Conductu mercatorum, quod vulgo dicitur Guionagium, capiendos Perone, & in festo S. Remigii percipiendos, &c.* Charta Adolfi Imper. an. 1293. Insulis Rheni: *In Comitatu alicujus Comitis, qui in ipso flumine recipit teolonia & Conductus, &c.* Charta Ludovici VII. Regis Franc. an. 1153. in Tabulario Fossatensi lib. 19. *Quod in villa quæ dicitur de Seaux, Ecclesia Fossatensis habeat totum fu ndum terræ, & omnimodam justitiam in hospitibus ibi commorantibus, & Nos in eadem villa semel in anno herbergagium, Conductum, & pedagium, &c.* [Alia Charta ejusdem Regis ann. 1171. apud Baluz. tom. 2. Hist. Arvern. p. 66. *Juraverunt etiam sese nihil in stratis neque pro pedagio, neque pro Conductu sive guisagio ..., à transeuntibus accepturos.*] Vetus Charta apud Augustinum

ſtinum *Du Pas* in Stemmat. Armoric. part. 1. pag. 246. *Ita dico, ut nullus mihi conſuetudines, id eſt, teloneum & Conductus reddat.* Ita *Conduit* appellatur in Regeſto Peagiorum Pariſienſis urbis, tributum, quod exſolvitur pro mercibus quæ per urbem, & ultra ejus banleucam tranſvehuntur. [Plura vide in *Guida.*]

¶ CONDUCTUS NUNDINARUM, Qui ſolvitur à mercatoribus ad nundinas venientibus. Regeſtum Campaniæ, apud D. *Bruſſel* tom. 1. de Uſu feudorum pag. 42. *Apud Muſteriolum, in terris & hoſpitibus & in Conductu nundinarum.*

¶ CONDUCTUS, Nundinæ ipſæ, aut aliud ſimile commercium, ut videtur. Miracula B. Simonis de Lipnica, tom. 4. SS. Julii pag. 562. *Feria quarta poſt Conductum Paſche.* Et mox infra: *Infirmitas duravit à ſabbato proximo poſt Conductum Paſche uſque ad feriam quartam proximam.* Niſi idem ſit quod poſt *Clauſum Paſche.* Vide in *Paſcha.*

3. CONDUCTUS. Tabularium Palenſe in Hiſtor. Beneharn. lib. 4. cap. 11. *Dedi ei in feſcum & filiis ſuis 12. Conductus, quas ipſe Guillelmus Dux Aquitaniæ habebat in Clairac, & à Clairac uſque ad Arganjon in Bearn, & à Maria in Eleron, & omnia quæ pertinent ad ipſos Conductus de re Comitiæ.* Quo loco Marca *Conductus* appellari ait *les rentes affectées à l' entretenement des Comtes de Guaſcogne, lors qu' ils venoient faire leurs viſites & chevauchées dans le pays.* Sed videtur potius eſſe id quod *Albergatam* vocabant, ſeu *Manſionaticum*: nam & *Conductus* hoſpitia appellarunt Latini Scriptores. Seneca lib. 6. de Benefic. cap. 5. *Nec Conductum meum, quanquam ſis Dominus, intrabis.* Petronius: *Paulo ante in Conductum meum accurrit.* Julius Africanus lib. 2. Hiſtor. Apoſt. *Manſit toto biennio in Conductu ſuo, & ſuſcipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum.* Infra: *Ipſe autem Paulus manſit Romæ toto illo biennio in Conductu ſuo.* Agobardus contra Judæos: *In ipſa autem Roma biennio in ſuo habitaſſe Conductu, &c.* Concilium Bituricenſe an. 1336. can. 12. extremo: *Omnes tamen tales & ſimiles & ſingulos auctoritate hujus Concilii excommunicamus in his ſcriptis, eorumque familiam ſeu Conductum Eccleſiaſtico ſupponimus interdicto.* Sed & ita *Conductus* accipitur in Capitulis Caroli Calvi tit. 12. cap. 9. & in Edicto Piſtenſi cap. 31. Hinc *Conductor*, pro hoſpite & ſtabulario, apud Rutilium. [Haud ſcio an eadem notione, in Leonis IX. PP. Bulla pro Parthenone S. Laurentii in Heiſe, apud Lud. *Laguille* in Probat. Hiſt. Alſac. pag. 26. col. 1. *Quarta pars Eccleſiæ de Teſſelingen cum Conductu, & omni integritate. Eccleſia de Beinoylre tota cum Conductu & omni integritate.*]

¶ 4. CONDUCTUS, Canalis, tubus, Gall. *Conduit.* Hiſtor. Beccenſis MS. pag. 468. *Ut facilius ad Monaſterium deduceretur aqua, permiſit idem Willelmus, ut per totam terram ſuam per Conductum Monachi deportarent.* Acta S. Franciſcæ Rom. tom. 2. Martii pag. 104. * *Qui cum veniret per unum Conductum, omnes venas & membra... ſolebatur.*

¶ 5. CONDUCTUS, Cibus ad communem refectionem appoſitus. Charta Hugonis Abbat. Inſulæ Barbaræ, in Maceriis ejuſdem tom. 1. pag. 113. *Quotieſcumque breve Fratrum Monaſterii S. Petri foris muros portæ ad nos venerit, pulſatis ſignis, ſeptem officia plenaria in Conventu perſolventur, & per tres dies in refectorio Conductum habeant.* Privilegium Pontii Arelat. Archiepiſc. pro nova Baſilica Montis-majoris an. 1016. laudatum à Mabillonio tom. 4. Annal. Benedict. pag. 250. *Ut paſcat tres pauperes ad unum manducare de ipſo Conductu, quo ipſe manducaturus eſt.* Statuta Eccleſ. Lugdun. an. 1251. apud Acherium tom. 9. Spicil. pag. 77. *Statuimus & juramento firmamus, quod quilibet Canonicus, ſeu alius Beneficiatus, non habeatur pro reſidenti, nec aliquid capiat in diviſione terrarum, nec cotidianas diſtributiones in ſchola, niſi per dimidium annum primo fecerit reſidentiam in Eccleſia noſtra: pro reſidenti tamen teneatur. Conductus* hic idem eſt qui Convictus, communis menſa, vel faltem communis habitatio,

CONDUCTUS, [f. Ead. notione.] Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 12. *Unus manſus debet porcum unum.... multonem denariorum 8. & agnellos 2. pro recepto, excepto eo Conducto, quem deberis recipienti eos.* Infra: *Et de his omnibus bene recipere ipſum villanum, aut ſuum miſſaticum qui iſta Conduxerit.*

CONDUCTUS THESAURI, Cui obnoxii erant urbium incolæ. Charta Edwardi III. Regis Angl. tom. 2. Monaſtici Angl. pag. 71. *Sint quieta de omnibus placitis, querelis,... & de pontium & caſtrorum ædificatione, & de Conductu Theſauri, &c.*

¶ CONDULCARE, CONDULCORARE, Dulce reddere. Vetus Interpres Eccli. 27. 26. *Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abjiciet: in conſpectu oculorum Conductabit ea ſuum, & ſuper ſermones ſuos admirabitur.* Gaufredus Canonicus Regul. Epiſt. 33. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 531. *Ipſe* (Deus) *arva arentia irrigat, & torrentem ſpinarum ac mare mortuum Conductorat.*

¶ CONDULIUM, pro *Edulium*, ut puto. Continuatio Chronici Andreæ Danduli, apud Murator. tom. 12. col. 454. *Carentes autem carnibus, oleo & aliis adminiculis compellebantur muſcipulas edere atque canes, & vulgus etiam quotidie fœtidos, & fracidos, & Conductia ex lacunis legebant ad vendendum & ad cibum, ita ut ſi devotionis cauſa tantam auſteritatem paſſi fuiſſent, antiquos Patres in bereme ſuperaſſent.*

¶ CONDUM, *Conſilium*, apud Papiam.

CONDUMA. Vide *Condamina.*

¶ CONDURARIUS, Sarcinator, vulgo *Couturier.* Inquiſitio MS. pro Canonizatione B. Yvonis: *D. Yvo fecerat fieri quandam tunicam pro ſe; Conduratius venit ad domum ſuam, ut videret utrum eſſe bene facta, &c.* Vide *Coduretius.*

CONDUS, *Scyphus, patera, poculum unde bibitur.* Ita Gloſſ. Arabico-Lat. Papias, & Joan. de Janua.

CONE & KEYE, ſeu ut in Bracton MSS. Codicibus legi annotat Cowellus, *Kover & Key*, ad verbum ſignificat operculum & clavem: metonymice autem illas res quæ ſub operculo, aut clavi à prudentioribus matribus familias cuſtodiri ſolent. Apud eumdem Bractonum in lib. 2. cap. 37. §. 2. in Sockmannis, dicitur eſſe plenæ ætatis, *cum poſſit & ſciat domui ſuæ diſponere, & ea facere quæ pertinent ad diſpoſitionem & ordinationem domus, ut ſciat quæ pertineant ad Cone & Keye, quod quidem eſſe non poterit ante 14. annum vel 15. quia hujuſmodi ætas requiri diſcretionem, & ſenſum.* Idem §. 3. *Quia in tali ætate poteſt diſponere domi ſuæ, & habere Cone & Keye.*

¶ CONECTA, Capſa ſacrarum reliquiarum, Gall. *Chaſſe*, Hiſp. *Cuſtodia.* Notitia Eccleſiæ Catanenſis apud Rocchum Pirrum Siciliæ Sacræ p. 53. *Caxeſlam unam de cryſtallo cum argento deaurato circumquaque cū diverſis reliquiis multorum Sanctorum, Conectam unam de argento deaurato tam cum multis, & diverſis reliquiis Sanctorum.* Suſpicor utrobiq; legendum eſſe *Caxeſlam*, niſi forte *Conecta* dicta fuerit à *Conum*, quod hæc capſa figuram habuerit *Coni* ſeu pyramidis.

¶ CONELLUM, Dolium. Charta an. 1409. apud Rymer. to. 8. p. 576. col. 2. *Septem ardices pro quocumque dolio ſive Conello.* Lege *Tonello*, Gall. *Tonneau.*

CO-

CONESTABILIS, CONESTABULARIUS, CONESTABULUS. Vide *Comes stabuli*.

¶ CONFABULA, Socia quæ confabulatur. Vita S. Waldetrudis to. 1. SS. April. pag. 838. *Cum hanc visionem quibusdam suis Confabulabus humiliter retulisset*.

¶ CONFABULARIS, Socius, collocutor, qui confabulatur. Acta S. Cononis tom. 7. Maii p. 7. *Conon .... Confabularis Angelorum*.

CONFABULATI, [Qui ex *fabula* seu fœdere nuptiali orti sunt.] Vide *Gamales*.

¶ CONFALO, CONFALON, ut *Confano*, Vexillum; unde

¶ CONFALONERIUS, Vexillifer. Vide *Guntfano*.

¶ CONFAMILIARIS, Ejusdem familiæ, in Annal. Benedict. tom. 2. p. 456.

¶ CONFAMULANS, Eadem notione, in Chronico Parmensi ad an. 1304.

CONFANO, Vexillum, *Confanon*. Orig. Murensis Monast. p. 29. *Sunt hic & 2. offertorialia, & linteum, analogium subter Evangelium ponendum in festivis diebus, & 5. Confanones & 1. fericum super sedile Sacerdotis ponendum*. Vide *Guntfano*.

CONFANONARIUS, Vexillifer, Gall. *Confanonier*. Vita Urbani II. PP. apud Ruinartium, to. 3. Operum posthum. Mabillonii p. 183. *In festo S. Georgii super quodam equo albo, una cum Confanonariis Mediolanensibus numero duodecim*.

¶ CONFANTES, Simul fantes. Joannis Trosteri Epist. apud Raym. Duellium Miscell. lib. 1. pag. 232. *Quid est quod tanto concitato gressu, submissis cervicibus, collectis capitibus, divo quodam silentio Confantes aulam petunt regiam?*

CONFARREATIO, *Confacrorum* [sacrorum] *communicatio*. *Confarreatus, consociatus*, in Glossis Isidor. Gloss. Lat. Græc. *Confarreatus*, συμβιωτὸς χάριν ζευγνύειν. *Farre convenire in manum*, apud Ulpianum tit. 9. Charta Chlodovei I. Regis Franc. pro Fundat. Abbat. Miciacensis tom. 5. Spicilegii Acheriani p. 303. *Miciacum concedimus, & quidquid est fisci nostri intra fluminum alveos, & per sanctam Confarreationem, & annulum inexceptionaliter tradimus*. [Plinius 18. 3. *Quin & in sacris nihil religiosius Confarreationis vinculo erat*. Reſpiciunt confarreata matrimonia, in quibus alias Romani placentam in templum deferebant, ex qua gustabant receus conjugati. Vide Brissonium de ritu nuptiarum & Lipsium ad 4. Annal em Taciti c. 16.]

¶ CONFECTÆ, Fructus saccharo conditi, Gall. *Confitures*. Computum anni 1333. Hist. Dalphin. to. 2. p. 278. *De zuccaro albo libras 12. taren. 11. Item de Confectis libr. 12. taren. 12.* Alium locum vide in *Camerlengus*.

CONFECTIO, *Confectionarius. Confectio*, vulgo *Medicina*; *Confectionarius*, qui confectionem parat, Apothecarius. Constitut. Siculæ l. 3. tit. 54. §. 3. *Confectionarii vero facient Confectionem expensis suis cum testimonio medicorum*. Infra: *De simplicibus confectionibus & medicinis*. [Memorabilia Humberti II. Dalphini an. 1343. ex advertariis D. *Lancelot*: *Item die 19. April. fecit unam Confectionem de una magna olla tenente circa unum fletarium de vino pomorum Gratianopolis, de aliis pomis albis, de duobus panibus grossis saccbari, de p...bus decinerandis preciosis de auro fracto in pulverem seu limaturam, quod decostitit circa 200. floren. dicens eam invenisse in libro medicinæ, & hoc fecit motu suo contra voluntatem Medicorum, & fecit fieri unam bacignam de auro purissimo, in quo hæc omnia posuit, qui ponderabat 18. marchas auri fini*.] *Confectiones venenatæ*, apud Cortusios l. 8. Chron. c. 4. Vide Statuta Facultatis Juris Civilis Academiæ Viennensis in Austria tit. 11. §. 4.

CONFECTOR, Carnifex, qui hominem conficit. Gloss. Lat. Græc. *Confector*, ἀναῤῥίπτωρ. *Confectores*, κατασβόλαι, ubi Scaliger κατασβόλοι restituit. Glossar. Basilic. Κυμβέκτωρ, κατασκευαστὴς. Ado in Martyr. 26. Jan. in S. Polycarpo: *Ad ultimum videntes scelerum ministri corpus igni non posse consumi, jusserunt propius accedere Confectores, & corpus si ignis cesserat, mucrone transfodere*. Eusseb. lib. 4. c. 14. de eodem Sancto: Ἐκέλευσαν πρισμένοντα αὐτῷ κυμβέκτορα παραβῆναι τὸ ξίφος. Adde Epistolam Ecclesiæ Smyrnensis de Martyrio ejusdem S. Polycarpi num. 16. Apud Suetonium in Augusto cap. 43. *Confectores ferarum. Malis artibus inimicos Confecere*, in lib. 5. Cod. Th. de Maleficis.

CONFECTORIUM, Locus ubi bestiæ trucidantur. Gloss. Græc. Lat. χειροφόνιον, *Confectorium*.

CONFECTUARII, Qui bestia conficiunt, carnifices. Vetus Inscript. *Confectuariorum, & suariorum corpus*.

CONFECTURA, Clades, nostris *Déconfiture*. Rigordus an. 1198 *In illa vero Confectura capti fuerunt viri nominati, &c.* Utitur rursum ann. 1208. Vide *Disconfecere*.

CONFECTURÆ, Dulciaria, Gallis, *Confitures*. Occurrit in inquisitione de Vita & moribus B. Joannis Episc. Vicentini. [Vide *Confectæ*.]

¶ CONFEMINA, Conjux, uxor. Acta SS. Aprilis tom. 1. pag. 53. ubi de quinque Martyribus Francisci anis in India: *Contigit istem oriri inter hospitem & ejus Confeminam*.

¶ CONFEOFFATUS, Una feudo donatus. Vide *Feudum* sub finem.

CONFERENTIA, Papiæ, *Collatio, confœderatio, sacrorum communicatio*. Isidorus in Glossi. *Conferentia, collatio*: nos etiamnum *Conference* eadem notione dicimus. [Vide *Collatio apud Monachos*.]

¶ CONFERENTIA ARMORUM dicitur de obsidentibus & obsessis arma sua quasi simul *conferentibus*, dum hi illorum impetum repellere conniuntur. Epistola Magistri Hospitalitatis Jerosolymitanæ de obsidione Rhodi à Turcis apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 297. *Turci vero perpulchre armati 11c10. super muros erant confertissimi, qui secum magnam Conferentiam armorum vi propellere & loco expellere nitebantur*.

¶ CONFERIATUS, *Sociatus*. Glossar. Isid. Mallem *Confarreatus*, ni forte quis præferat *Confœderatus*. Vide *Confarreatio*.

CONFERNOVA, Una è 12. speciebus auguriorum, de quibus in verbo *Venta*, quæ delcribitur à Michaele Scoto de Phylionomia cap. 56. *Confernova est augurium quando prius invenies hominem vel avem euntem vel volantem, & se repaulet ante te in dextra parte tui, vidente te: & ipsud est tibi bonum signum super negotio*.

CONFERT, Unum è 12. Auguriis, de quibus mox. Vide *Fert*, & *Venta*.

CONFERTUM. Glossæ MSS. *Confertum, conlatum, plenum*. Item *Confertum, comportatum, plenum*. Collectio Canonum Martini Bracarensis cap. 61. Gratianus Dist. 44. *Non liceat Sacerdotibus vel Clericis, sed nec religiosis laicis convivia facere de Confertis*. In MSS. *Non liceat Sacerdotes vel Clericos, sed nec religiosos laicos convivia facere de Confertis*. Acto Episcopus in Capitulari c. 55. habet *Collatis*: *Quod non oporteat Sacerdotes aut Clericos ex Collatis, vel commessationibus convivia celebrare*. Hæc autem sumpta sunt ex Concil. Laodic. cap. 54. Οὐ δεῖ ἱερατικὸν, ἢ κληρικὸν ἐκ συμβόλου τινὸς συμποσίου ἐπιτελεῖν: ubi Isidorus Mercator, *Ex symbolis, quæ vulgus Commenſalia appellat*, vertit. Sunt igitur *Conferta*, symbolæ, seu *Collationes*, uti appellantur in Glossis veterib. *Collatio*, σύγκρισις, εἴσπνοια. Collatio, συνεισφορὰ, συνεισάκτις, συνεισακτὸς. Gloss. Græc. Lat. συνεισφορὰ,

ρ'ρο, Collationem fero, confero, conferopi, Collatio. Fertum dixerunt veteres, pro *oblatione*, ut eſt apud Iſid. lib. 6. cap. 19. Unde *Fertores, fertolibantes*, in Gloſſ. Iſid.

CONFERVETUS, Una e 12. ſpeciebus auguriorum, de quibus in verbo *Venta*, quæ ſic deſcribitur à Michaele Scoto de Phyſionomia c. 56. *Conferveтus eſt augurium, quando prius invenis vel vides hominem vel avem ſe repaſſantem in dextra parte tui, te videntem; & iſtud eſt ubi malum ſignum ſuper negotio.*

¶ CONFERUI, *Cognovi, comperi*. Gloſſ. Iſid. cum Excerptis Pithœanis.

CONFESSA, Sanctimonialis. Vide poſt *Confeſſor* 4.

¶ CONFESSARE. Confiteri, agnoſcere, declarare. Gall. *Confeſſer, avouer, declarer*. Charta Ludovici Hutini Regis Franc. inter Inſtrum. tom. 1. Annal. Toloſ. p. 61. *Quod ex nunc & deinceps perpetuo ab hujuſmodi debitis inquirendis & exigendis omnino ceſſabitur, niſi ſint adeo clara & Confeſſata in judicio coram Commiſſariis ad hoc deputatis*. Charta Annæ Dapſaco Dominæ de Monte Aſtruco ann. 1488. *Tanquam pro re clara, liquida, cognita, notoria, manifeſta & in judicio Confeſſata*. Legitur apud Baluzium Hiſtor. Arvern. tom. 2. pag. 320. in Charta anni 1354. Limborch. Hiſt. Inquiſit. pag. 39. in Lib. Sent. & Actorum Inquiſit. Toloſ. Rymer. tom. 5. p. 767. col. 1. tom. 8. p. 275. col. 1. tom. 14. pag. 468. col. 2.

¶ CONFESSARE, Peccata ſua Sacerdoti declarare, Gall. *Se Confeſſer*. Vita S. Philippi Archiep. Bituric. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1938. *Petronilla .... non ſentiebat manus, nec poterat eas movere, & ita ſtetit ab hora nona uſque ad Completorium, vel circa: tandem Confeſſata, & voto facto dicto Philippo, ſtatim ſanata fuit, & poſtmodum non habuit illam infirmitatem*. Statuta MSS. Milonis Epiſc. Aurelian. n. 4. *Si adulti fuerint ſuis Sacerdotibus Confeſſati*. Uſus Monaſterii Culturæ Cenoman. *In tribus diebus ipſis Confeſſant ſe Fratres*.

¶ CONFESSARE, Confitentium pœnitentium peccata audire. Gall. *Confeſſer*. Iſrael Canonicus in Vita S. Erici Regis Sueciæ tom. 4. Maii pag. 106. *Affligebatur animo, quod eam non Confeſſaſſet, & quod ei ſacramenta non miniſtraſſet*.

CONFESSARIUS. Vide *Confeſſor* 3.

1. CONFESSIO, Profeſſio, reſponſio, in leg. 4. Cod. Theod. de Maleficis: *Augurum & vatum prava Confeſſio. Confeſſiones teſtium*, depoſitiones, in l. ult. ad Legem Juliam de Vi, eod. Cod.

2. CONFESSIO. CONFESSIONES appellarunt veteres Sepulcra Martyrum, ſeu *Confeſſorum*, quibus ut plurimum impoſita erant ipſa altaria: unde proprie ita dictus locus ſub majori altari poſitus, quo Sanctorum reliquiæ ac corpora reconduntur. Ceremoniale Epiſcop. lib. 1. c. 12. *Locum, qui in plerisq; Eccleſiis ſub altari majori eſſe ſolet, ubi SS. Martyrum corpora requieſcunt, qui Martyrium, ſeu Confeſſio appellatur, &c.* Ordo Romanus de Dedicatione altaris: *Hac expleta* (oratione) *ponat Chriſma in Confeſſionem per angulos quatuor in Cruce, dicendo, &c. ... tunc ponat tabulam ſuper reliquias*. Gervaſius Dorobernenſis in Deſcriptione Eccleſiæ Cantuarienſis: *Ad hoc altaria nonnullis gradibus aſcendebatur à Choro Cantorum, quam cryptam vel Confeſſionem Romani vocant*. Hiſt. Translat. S. Auſtremonii: *Hæc demonſtratio facta fuit ſubtus majus altare, in inferiori crypta, quæ vocatur Confeſſio*. Ita uſurpant Sunator lib. 10. Epiſt. 2. Anaſtaſius Bibl. in Vitis PP. pag. 26. 28. 31. 32. 33. 34. 46. 108. 117. 173. &c. Guaiferius Monachus in Vita S. Secundini Epiſcopi num. 18. Triumphus S. Remacli c. 22. [Vita S. Aldrici Epiſcopi Cenom. n. 2.] & alii paſſim Scriptores. Nolim vero fidem præſtes Perdiccæ Epheſio de Thematib. Hieroſol. verſ. 139. ſcribenti de vocis origine plane ridicula. Porro κατ' ἐξοχὴν *Confeſſionem* vocat Theophanes p. 362. quod ad eam per gradus aliquot deſcenſus pateret. Sed & ipſum Martyrium *Confeſſionem* appellat Lactantius lib. de Mortib. Perſec. n. 15. *Comprehenſi Presbyteri & Miniſtri, & ſine ulla probatione ad Confeſſionem damnati*.

¶ CONFESSORIUM, Eadem notione. Laudes Papiæ apud Murator. to. 11. col. 19. *Ex ipſis Eccleſiis quinedecim vel circa reperiuntur, quæ cryptas maximas cum ſtudiinibus & columnis marmoreis habent, quæ vulgo Confeſſoria vocantur, in quibus Sanctorum corpora requieſcunt intra marmoreas aras*.

CONFESSIO interdum ſumitur pro ipſo *Confeſſionis* ſeu altaris ornamento, quod Anaſtaſius in S. Joanne PP. *Ornamentum ſuper Confeſſionem* appellat: *Poſtum eſt ornamentum ſuper Confeſſionem B. Pauli Apoſtoli de gemmis praſinis & hyacinthinis*. Idem in S. Hilario: *Confeſſionem S. Joannis Baptiſtæ fecit ex argento quæ penſabat libras 100*. Ita in S. Anaſtaſio, S. Symmacho, Honor. Leone III. & c. p. 31. 33. 46. 123. 132. 150. 156. &c.

CONFESSIO etiam aliquando pro Baſilica, vel potius oratorio uſurpatur. Joannes Archidiac. Barenſ. de Invent. S. Sabini cap. 1. *Illi autem retulerunt ei reſpondentes eandem fuiſſe Archiepiſcopatus Eccleſiam, quæ modo eſt Confeſſio*. Id eſt, Eccleſia particularis, non Metropolitana. Infra: *Altare prædictæ Confeſſionis, ... altare vetus quod erat in Confeſſione*.

CAPUT PONERE *ſuper Confeſſionem B. Petri*. Bulla Gregorii IV. PP. in Privilegiis Eccleſiæ Hamburgenſis p. 145. *Et poſito capite & pectore ſuper corpus & Confeſſionem S. Petri Apoſtoli, tibi tuiſque ſucceſſoribus vicem noſtram perpetuo retinendam, publicamque evangelizandi tribuimus auctoritatem*.

CAPILLOS (Monachi) *tonſurati in Confeſſione deponere*. Regula S. Aureliani c. 4. *Si quis laicus tonſurandus eſt, de Capillis illius in Confeſſione mittatur, ut ei teſtimonio ſit*. Id eſt, in Eccleſia.

3. CONFESSIO, ἐξομολόγησις, qua delictum noſtrum Domino confitemur, non quidem ut ignaro, ſed quatenus ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Ita Baron. an. 50. n. 17. & ſeq. ubi plura de Confeſſione & ejus apud veteres uſu. de quo etiã conſulendi Menard. ad Sacramentar. Greg. M. p. 225. 231. & ſeq. vir doctiſſ. Joan. Mabill. in Præfad to. 3. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti n. 73. & ſeq. & Steph. Baluz. ad Reginonem p. 616. & alii paſſim, ubi de formulis Confeſſionum. maxime generalium.

CONFESSIONES RECIPERE, *& pœnitentiam pœnitentibus judicare* dicuntur Sacerdotes in Concilio Remenſi II can. 12. ubi perperam *judicare*, nam *judicare* eſt decernere: hinc *Judicia pœnitentium*, de quibus in voce *Pœnitentialis*. Vide Addit. III. Capitul. cap. 31.

CONFESSIONES FACERE, id eſt, ſuum *Confiteor* dicere. Joan. Epiſc. Abrinc. de Offic. Eccl. *In capite jejunii, Nona dicta, Clerus & populus ante altare ab uno quoque Confeſſione ſingulariter facta, & pœnitentia accepta, proſternantur, & ſic ab Epiſcopo vel à majore Eccleſiæ Sacerdote abſolvantur*.

CONFESSIONES EXIGERE, *pœnitentiam cum cautione imponere* jubentur Chorepiſcopi in Charta Ebonis Remenſis de Miniſtris.

CONFESSIONES DARE dicebantur Monachi, vel Canonici, qui ad Primam canendam in Eccleſia convenientes, completo ipſo officio, ante Pſalmum 50. viciſſim *donabant Confeſſiones ſuas*, dicentes: *Confiteor Domino & tibi Frater, quod peccavi in cogitatione & opere, propterea precor te, ora pro me*; & ille reſpondet: *Miſereatur tui omnipotens Deus, &c.* Ita Cro-

degangus Metensis in Regula Canonicor. cap. 18. Pœnitentiale S.Columbani cap. 1. *Statutum est ... ut demus Confessionem ante mensam, sive ante lectorum introitum, aut quandocumque fuerit facile, quia Confessio & pœnitentia de morte liberant.* Dicebantur etiam revera *Confessiones dare*, qui ad exomologesim ad Presbyteros accedebant, ut apud Theodulfum in Capitul. c. 31. 36. Herardum Turon. in Capit. c. 75. Ordericum Vital. lib. 7. p. 643. lib. 11. p. 835. in Vita S. Bertilæ Abbat. Kalensis c. 6. &c. Hugo Flaviniac. p. 267. *Sed qui ad Patris ire difficultè exequias, ipse eo* (ejus) *qui sibi Confessionem dare, viaticum porrigere, morienti exequias facere, obsequio caruit, subita & inopinata morte defunctus.* Vide S. Columbanum de Pœnitentiarum mensura cap. 42. & infra *Pœnitentiæ* libellum.

CONFESSIO, Oratio quæ à voce *Confiteor*, vulgo incipit, de qua consulendus Card. Bona l. 2. Rerum Liturg. cap. 2. num. 5.

CONFESSIO, Locus in æde sacra, ubi Sacerdos priusquam ad Missam celebrandam accedat, confessionem seu exomologesim pronuntiat, ut auctor est Beletus de Divin. offic. c. 53.

Ita etiam appellabatur cellula in qua Presbyteri fidelium confessiones excipiebant. Hariulfus lib. 4. c. 27. *Erat enim super hoc officii ei deputata cellula, quam Fratres Confessionem vocabant, in qua ... is vir beatus multorum hominum scelerum enormitate devias per confessionis humilitatem, & suæ precis interventionem divinæ misericordiæ restituit animas.*

¶ CONFESSIONUM PATER. Vide *Confessor* 3.

4. CONFESSIO, Emolumentum quod ex fidelium confessionibus, seu exomologesi Sacerdotibus obvenit. Tabular. S. Cypriani Pictavensis fol. 27. *Arbertus de S. Jovino & Tomasia uxor ejus concesserunt monachis S. Cypriani Ecclesias de Braja in honore S. Joannis & S. Petri construct as, & sepulturam, & baptismum, & Confessiones, & offerendam, & decimam de vino & pane, & oblationes de vegationibus, & quicquid offertur ad Ecclesias, & ad altaria, &c.* Tabular. Episcopatus Ambian. an. 1281. fol. 27. *Habebit insuper Curatus gratuita quæ frequuntur: videlicet oblationes Confessionum, visitationes, vina nuptiarum, &c.* Charta Petri Episcopi Inculismensis ann. 1160. ex Tabul. S. Eparchii fol. 11. *Quicquid etiam in Confessionibus oblatum fuerit dividatur.* Tabularium Burgulienſe an. 1005. ch. 51. *Ego Alo Alonis filius ... de Ecclesiam de Villa quæ dicitur Nioli, & jevum Saerdotalem cum pane & candelis, & cum sepultura, simulque cum Confessionibus, & decima lanæ, porcorum, atque agnorum, &c.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pag. 29. *Ecclesiam S. Sulpitii cum cunctis redditibus, scilicet baptisterio, offerenda, decimis, & Confessionibus, &c. Oblationes Confessionis*, in Charta an. 1234. apud eumdem pag. 434. & in alia apud Ughellum tom. 7. Italiæ sacræ p. 274. Goffridus Vindocinens. lib. 3. Epistol 40. *Si dicitis quod ille oblationem Confessionis habere debet, cui pœnitens confitetur: similis modo dicere potestis, ut oblationem altaris habeat, à quo mortuus sepelitur, & sic minister noster totum accipiat, ut nihil oblationum in Ecclesiis, quibus die ac nocte servimus, nobis relinquat.* Vetus Charta apud Augustinum du Pas in Stemmate Tinteniacensi pag. 572. *Sed si parrochiani Tinteniacensis Ecclesiæ qui extra castellum habitant, aliquid oblationis obtulerint, id sanctæ Mariæ & Abbatissæ proprium erit ad Nativitatem Domini, ad Confessionem in Quadragesima, ad adorandam Crucem, ad baptisterium, ad festivitatem S. Mariæ requirant parochiam suam matrem Ecclesiam. Quod si forte ibi, in capella scilicet, baptismum factum fuerit, vel sponsus benedictus cum sponsa, sive Confessio data, vel hujusce modi alia, quod inde Presbyter Guillelmus habuerit, per Tinteniacensem habeat Sacerdotem.*

¶ CONFESSIONES TRICENARIÆ, f. Emolumentum ex fidelium confessionibus Sacerdotibus obveniens quolibet mense, qui tricenariis, aut circiter, diebus constat. Charta Roberti Lingon. Episcop. pro Abbate Molismensi an. 1101. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 151. *Similiter & de omnibus, quæ ad præfatam Ecclesiam pro sua dimisernnt salute morientes, tertiam ... partem Sacerdos, duas vero partes ipsi percipietis. Eamdem percipere partem vestrum est in cavitatibus, quæ vestro fuerint Sacerdoti, quomodocumque, & à quolibet parrochiano fiant. Tricenariis quoque Confessionibus & reconciliationibus; item in benedictionibus nubentium & ipsius Sacerdotis procurationibus quoties vediminutur.*

5. CONFESSIO, Pœnitentia quæ per confessionem injungitur; sed maxime ea quæ in Monasterio exigitur. Sampirus Episcopus Astoricensis in Ordonio II. Rege Hispaniæ: *Aliam quoque duxit uxorem ex partibus Galleciæ nomine Aragontum, quæ postea ab eo fuit spreta, quia non fuit illi placita, & postea tenuit inde Confessionem dignam.* Idem in Adefonso Rege æra 964. *Huic confitenti in regno voluntas evenit arripiendi viam Confessionis; & in illius operibus satagens nuntios misit pro fratre suo Ramiro in partes Virci, dicens, qualiter vellet à regno discedere, & fratri sua tribuere.* Rursum ibidem: *Ad Legionem reversus, ab omnibus Episcopis, Abbatibus valde exoratus, Confessionem accepit, & vespere Apparitionis Domini ipse se proprio regno abstulit, &c.* Vetus Charta apud Anton. de Yepez in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 5. p. 37. *Ut faciatis ibidem Confessionem in vita sancta, & tenestis ibi Monasterium de nostro dato.* Epitaphium Ansurii Episcopi Orensis, apud Ambrosium Moralem lib. 16. c. 3. *En quem cernis cavea saxa tegit compago sacra præsulis aura per omnia illustrissimi viri, affatim fuit dogma sancta, & vita militavit clara, non extitit anceps de Domini vita, quia sic prorsus faluerit Confessio pia. Sineus cathedra prædicta, conglutinans se norma monastica, ubique egit cuncta, qui Domino congruit, subjequens Domini voce, requevit in pace, &c.* æra 960. Bulla Lucii PP. in Metropoli Salisburgensi to. 3. p. 157. *Liceat quoque vobis Clericos vel Laicos à sæculo fugientes liberos & absolutos ad Confessionem recipere, & eos sine contradictione aliqua retinere, &c.* Charta æræ 976. apud Sandovallium in Episcopis Pampilonenſibus pag. 23. *Simul & orationibus fratrum* ibidem *in Confessione nominis Christi deservientium commendarem, &c.* Vide mox *Confessor* 4.

¶ 6. CONFESSIO, Fidelitatis professio. Ordericus Vitalis lib. 23. n. 29. Anno 1107. Robertus Abbas Cadomensis Faleſiæ, ubi *Confessio Procerum coram Rege* Henrico fuit, *subita agritudine percussus* interiit.

¶ 7. CONFESSIO, apud Monachos Fontanellenſes idem quod apud alios *Proclamatio*, qua frater fratris delicta coram omnibus in Capitulo declarabat. Spicil. MS. Fontanel. p. 226. *In Capitulo lecta lectione consueta de natalitiis Sanctorum debet legi de Regula B. Benedicti de hoc quod pertinet ad salutem animarum. Post agantur quæcumq; ibidem agenturConfessio, & c. Confessio celari debet; itaque si quis deprehenſus fuerit extra loqui de iis, quæ acta sunt in Capitulo, districte emendari debet.* Vide *Clamare & Clamari dicebantur, &c.* in *Clamare* 2.

¶ 1. CONFESSIONALE, Sacrum pœnitentiæ tribunal, Gall. *Confessional*. Occurrit hoc ſenſu in Concil. Valentino anni 1563. & apud Vincentium Mariam in Conſtitutionibus Dominicanorum col. 121. &c.

¶ 2. CONFESSIONALE, Liber agens de Confeſſione, quales v. g. ſunt Inſtructiones S. Caroli Boromæi.

romzi. Conc. Lima num an. 1591. *Religiosi qui in doctrinis gerent curam animarum, habebunt penes se Concilia provincialia ... itemque Catechismum & Confessionale & Sermonarium.*

¶ CONFESSIONARIUM, pro sacro pœnitentiæ tribunali, legitur in Conc. Hispalensi an. 1512.

¶ CONFESSIONISTÆ MOLLES, sic dicti Lutherani, quorum *princeps fuit Melanchthon*. Cancellariæ Imperii Regest. sub Ferdinando II. Interim imperiale an. 1529.

1. CONFESSOR. CONFESSORES dicti olim qui martyrio vitam pro Christo, quem palam confessi & contestati sunt, finierunt. Joannes Antiochenus & Synodus Orientalis in Epistola ad Cyrillum, apud Facundum Hermianensem lib. 8. *Quis autem deceptorum hominum de istis occasionem assumens, non Confessorem vocaverit, velusi propter illum passum, qui passus est ea, quæ etiam illi, qui in Ecclesia fuiserunt, passi sunt.* S. Ambrosius lib. 2. ad Imp. Gratianum: *Jam satis, omnipotens Deus nostro existo, vestroque sanguine Confessorum nece, exilia Sacerdotum, & nefas tantæ impietatis eluimus.* Paulinus Epist. 28. sub finem: *Niveas sacratorum Antistitum vittas & floridas Confessorum purpuras occurrentium manus afferent Angelorum.*

CONFESSORES interdum etiam dicti ii, qui Christum palam & coram tyrannis, seu fidei hostibus confessi, quolibet tormentorum vel pœnæ genere affecti, superstites tranquillâ mortem obierant. Cyprian. l. de Simplicitate Prælator. *Confessio exordium gloriæ est, non meritum coronæ: non perficit laudem, sed initiat dignitatem.* Mox: *Post Confessionem majus periculi est, quia plus adversarius provocatus est.* Item Serm. de Lapsis 5. *Religiosa vox Christi locuta est, in quem se semel credidisse Confessa est, &c.* Adde eumd. Ep. 7. 9. 10. 15. 30. 37. 52. 81. Pontius Diac. in Vita ejusdem S. Cypriani: *Qui tot Confessores fromium notatarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum martyrii superstites reservatos, incentivo tubæ cælestis animaret?* Lactantius de Mortibus persecut. num. 15. *Comprehensi Presbyteri ac Ministri, & sine ulla probatione ad Confessionem damnati eum omnibus suis deducebantur.* Idem n. 16. *Novies enim tormenta cruciatibusque variis subjecta, novies adversarium gloriosa Confessione vicisti.* Acta S. Saturnini & Socior. n. 1. *Confessionis etiam ipsorum pugnas atque victorias eum in litteris digerimus, &c.* Infra: *Aggrediar sanctissimorum Martyrum felicissimam Confessionem.* Adde num. 15. Victor Tunnensis in Chron. *Hunericus Vandalorum Rex persecutionem per totam Africam insistens ... Monachos atque Laicos circiter millia exilii duroribus relegat, & Confessores & Martyres facit, Confessoribusque linguas abscidit.* Alibi, de quodam Archimimo Chrisiano: *Qui cum forsis atque invictus maneret, jubet eum fubire sententiam capitalem ... sed ille ut columna immobilis, Christo solidante, forsis effectus, Confessor revertitur gloriosus, & si Martyrem invidus hostis noluit facere, Confessorem tamen noluit violare.* Acta Passionis S. Maximini: *Bis Confessor es, tertio Martyr eris per gladium.* Alexander Monachus de Inventione S. Crucis, ubi de Episcopis qui Synodo Nicænæ interfuere: ἐπὶ τούτοις ἐστὶ καὶ τὸ ὁμολογῆσαι, καὶ σὺν αὐτοῖς τῷ Χριστῷ ἐν τῷ φυλακῇ περιόδους. Vide Anastas. Bibl. in S. Fabiano, & S. Cornelio PP. p. 7. & Sidonium lib. 7. Epist. 17. &c. Obtinuit postmodum usus, ut omnes qui sancta & laudabili vita vixissent, sanctoque demum ac probato fine in Domino quievissent, Confessores appellarentur, inquit Baronius. Egbertus Archiepiscop. Eborac. in Excerpt. cap. 28. *Sancti Patres, quos Confessores nuncupavimus, id est Episcopi Presbyteri, qui in castitate servierunt Deo.* Odo Cluniac. Præfat. in Vitam S. Geraldi Auriliac. *Cum igitur Confessor à consi tendo vocetur, Geraldus tanto rectius Con fessor dicipotuit, quanto justioribus sacris Deum est confessus.* Vita S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis:

Omnis Martyr Confessor: non sic quoque Martyr
Omnis Confessor.

Innocentius III. PP. de Mysterio Missæ lib. 3. c. 10. *Ecclesia post tempus B. Silvestri cœpit sanctorum Confessorum memoriam celebrare.* Vide Filelacum ad Vincentium Lirinensem p. 105.

2. CONFESSOR, CONFESSORES, Cantores qui sunt in inferiori Clericorum gradu, in can. 11 Concilii Carthag. ita dicti, *inquit* Menardus in libr. Sacram. S. Gregorii, *quia Confiteri* passim in sacra Scriptura, est Dei laudes decantare. Concilium Toletanum can. 9. *Nulla professa vel vidua, absente Episcopo vel Presbytero, in domo sua Antiphonas eum Confessore vel servo suo faciat.* Et can. 6. *Itemque puella Dei nec familiaritatem habeat cum Confessore.* Sacramentar. S. Gregorii: *Oremus & pro omnibus Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, Acolythis, Exorcistis, Lectoribus, Ostiariis, Confessoribus, Virginibus, Viduis, & pro omni populo sancto Dei.* S. Hieronym. in Quæstion. in Genesim: *A Confessione itaque nomen Confessoris est dictum: verumtamen hic Confessio pro gratiarum actione, aut pro laude, acciptur, ut frequenter in Psalmis, & in Evangelio, &c.* Idem in can. 5. Isaiæ: *Omnis lingua cunctarum gentium barbararum non in Synagogis; sed in Christi Ecclesiis Confitetur Dnum.* Vide Clement. l. 8. Constit. Apost. c. 23.

3. CONFESSOR, Qui hodie *Confessarius*, Walafrid. Strabo de Visione Vettini Monachi:

Confessor Fratrum, quarus conferre medelam.

Occurrit apud Dittmarum l. 8. Aigradum Monach. in Vita S. Ansberti Archiepisc. Rotomag. nu. 22. In Vita Aldrici Episcopi Cenoman. n. 1. p. 5. & apud recentiores non semel. *Pater Confessionis*, in Regula Ordinis *de Sempringham* c. 3. *Sacerdos Confessionis*, cap. 5. Vita S. Bertini c. 7. *Huic vero Wauberto & conjugi pater Confessionum injunxerit*, in libro Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 31. Vide eruditum Mabillonium in Præfat. ad to. 3. Vitarum SS. Ordinis S. Benedicti n. 86. 87.

Valesius pag. 198. Valesianorum, relatis Guillelmi de Nangiaco verbis his: *Aliquando postquam jam federat* (S. Ludovicus) *coram Confessore ad confitendum*, subdit: Sic & hodieque in Asia & in tota Græcia Græci confitentur peccata Presbyteris, sedent utrique, Confessor scilicet seu Presbyter, & pœnitens confitens ve: ita ut colloqui inter se familiariter & sermones de rebus suis habere videantur: utuccepi à Monacho Jacobita seu Dominicano reformato, qui Græciæ & Asiæ insulas viderat, ibique erat commoratus, nimirum à Jacobo *Goar*.

CONFESSARIUS REGIS, quo nomine subscribit Didacus Fernandus Chartam Ordonii II. Regis æræ 947. apud *Yepez* in Chronico Ordin. S. Bened. to. 4. pag. 450.

CONFESSOR PAUPERUM. Vita S. Hugonis Abbatis Bonævallis num. 8. *Quidam famulus cellerarii infirmatus est usque ad mortem, & confessus est peccata sua Monacho pauperum Confessori, ... & injunxit illi infirmo, ut hoc confiteretur* (peccatum) *Abbati, &c.* Occurrit rursum infra.

¶ CONFESSARIUS, Qui peccata sua confitetur Sacerdoti. Chronicon Mellicense pag. 328. col. 1. in regula reformat. Monast. Mellic. *Confessarius autem nude, pure, humiliter ac breviter confiteatur eulpas suas: & Confessor habens intentionem latissimam absolvendi ... subjungat: Dominus noster Jesus Christus, &c.*

4. CONFESSOR, Monachus, qui pro expiandis delictis *Confessionem*, seu pœnitentiam, abdicata vita sæculari, Monasticam init. Vetustissimum Epitaphium Amansvindi Monachi, qui obiit æra 1020. apud Bernardum Aldretum l. 3. de Orig. linguæ Castellanæ c. 18.

Requiet in hunc tumulo, migravitque à sæculo,
Conlocatus in gremio nunc Confessorum cœtuo,

Chartam *Froylæ*, fratris Rudesindi Episcopi Dumiensis, æræ 974. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicto. 5. p. 427. subscribunt *Ovato, Hermenegildus, & Salomon Episc.* deinde subjicitur, *Confessores: Franquila, Abbas testis, Ranecalus Abbas testis, Busianus Abbas, Islarius Confessor, Lupus Confessor*, & plures alii hoc titulo. Aliam ejusd. Rudesindi æræ 930. *Ermoigius Episc. Confessor*, Aliam ejusdem Rudesindi æræ 1016. *Verisanus Præpositus & Confessor*. Aliam Sanctii Regis æræ 965. *Trasoniuz Confessor*, Charta alia apud eumdem *Yepez* eod. tom. pag. 28. *Sic eum* (Ecclesiam) *concedimus sub manibus Pontificis Domini Rudesindi Episcopi, ita ut qui in prædicta loco in vita sancta perseveraverit, tam Presbyter, Confessor, vel quem Dominus ibi duxerit, sub religione ipsius Pontificis sit in præfato loco.* Alia Bermundi Regis æræ 1007. eodem tom. *Et ab eis constitutum est in hereditate propria Monasterium construere, vocabulo S. Laurentii territorio Deza, prope fluvio Ulia, loco prædicto Algali, vocabulo Carbonario, ut esset illic habitatio Confessorum, advenientium hospitum atque pauperum refrigerium, & in illorum memoria in vita sancta ibi habitantium, sicut in eorum vita actum, & Deo annuente completum est. Post excessum vitæ vero illorum, ut fieri adsolet, de ipsorum genere natis & genitis sunt, qui literis eruditi, & in Confessione nutriti, Confessionis gradum adepti sunt, quorum unus Arias Pelagii gradum Episcopatus percipiens & tenens*, &c. Infra: *Et faciatis ibidem Confessionem, in vita sancta perseverantes*, &c. Ibid. *Abinde vobis jam dictis Ancsario Presbytero & Transvario Confessori in nomine Domini do & concedo*, &c. Rursum: *Tenentis ipsum monasterium de nostro dato, ... & post vos obtinentant eum sancti homines & eximii Confessores*, &c. Apud Græcos recentiores ὁμολογηταὶ & ἐξαγιασμένοι πατέρες dicebatur qui in Monasterio votum emittebat. Vide Archeraticon Haberti p. 575. & supra in *Confessio* 5.

CONFESSA, Monialis, sanctimonialis: quæ *Confessionem* seu *pœnitentiam* exigit in Monasterio. Charta Muniæ Abbatissæ *de Sobrade* in Hispania ann. 922. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedict. tom. 4. pag. ult. *Ego Munia, quamvis indigna Confessa, una cum consensu fratrum vel sororum permanentium in cimiterio Superadi, sive & ego Gutier Abbas cum omne collegium Clericorum vel Monachorum normam sanctitatis obtinentium in ipso præfato Monasterio*, &c. Ita mox subscribit, [Hæc Mabillonius to. 2. Annal. p. 264. refert ad an. 782. non ad an. 922. quo aliud Ordonii III. Diploma datum est pro restauratione ejusdem Superadi Monasterii Abbati Petro & Geloyræ *Confessæ* seu Abbatissæ, *vel eorum Congregationi fratrum, vel Deo devotarum utriusque sexus* inscriptum legitur æra 1006. teste eodem Mabillonio tom. 3. Annal. p. 373.] Vetus Epitaphium, apud eumd. *de Yepez* tom. 6. p. 17. *In hoc recluso lapide requiescit famula Dei Ildontia defuncta Confessa septimo Kalendas Septembris æra centesima prima post millesimam.* [Aliud apud Mabillonium sæc. 5. Actorum SS. Bened. p. 324. n. 7. *Degit hic humatum Ilduare Confessæ sanctum corpus, conditum à Rudesindo Episcopa prole sua, tertia decimo Kal. Januarii CMLXXX.* scilicet æra, quæ incidit in annum Christi 962.]

CONFESSORIÆ LITERÆ dicebantur quas *Confessores*, seu qui persecutionis tempore gloriosa voce Christum confessi erant, lapsis dabant, quibus pacem ab Episcopis acciperent, jusque Communionis reciperent, relaxata scilicet præscripta ab iis pœnitentia, & satisfactione. Ejusmodi literas cum remere lapsis darent *Confessores*, eorum importunitate victi, (de quo Cyprianus non semel conquestus est) statuit Eliberitanum Concilium can. 25. ut pro Confessoriis, *Communicatoriæ* quæ ab Episcopis scribuntur, darentur: *Omnis qui attulerit literas Confessorias* (al. *Confessionis*) *jubilo nomine Confessoris, eo quod omnes sub hac nominis gloria passim concutiant simplices, Communicatorie ei dande sunt literæ.* Quod in Concil. Arelat. I. can. 9. postea fuit confirmatum. Vide Bernardinum Ferrarium, & Philippum Priorium de Literis Canonicis.

¶ CONFESSORIUM. Vide *Confessio* 2.

¶ CONFESSUS moritur, qui ante mortem peccatorum absolutionem accipit simul & viaticum, *non Confessor* vero qui moritur neutro percepto sacramento, ut fusius exponetur in voce *Intestatio*. Hinc *Confessum facere* in Tabulario S. Vincentii Cenoman. ministrare est illa duo sacramenta. Ibi legitur: *Perrexit Abbas Radulfus apud castrum Bellimontis, & ibi visitavit Hugonem de Juliaco decubantem ægritudine, & fecit eum idem Abbas Confessum. Testes Amelina mater Hugonis & frater ejus Robertus.* Alio in loco ejusd. Tabularii: *Gervasius de Monte Betonis dedit S. Vincentio quidquid habebat in Ecclesia de Monte Betonis. Hoc factum fuit apud Carnotum, ubi idem Gervasius in quadam gravi infirmitate detentus, à Christiano Monacho S. Vincentii visitatus est. Testes Judikellus Presbyter S. Martini de Valle, qui prædictum Gervasium fecit Confessum.*

¶ CONFIBULARE, Connectere, conjungere. Novatianus de Trinit. c. 18. *In semetipso concordiam Conjibulare.* Sallas Malaspinæ apud Baluzium tom. 6. Miscell. pag. 260. *Processus .... horam pugnæ cum quibusdam commilitonibus suis anticipans ipsius burgi muris absque metu disterminiis imminentis se Confibulavit impavidus.*

¶ CONFIBULATIO, Connexio, conjunctio. Idem Novatian. cap. 19. *Mutui fœderis Confibulatione jocatum.*

¶ CONFICCATUS, Confixus, Acta SS. Junii to. 1. pag. 56. de S. Secundo: *Prætatum sepulcrum constructum placidis ferreis plumbo Conficcatis aperuerunt aliqua rimula.*

¶ CONFICISCI, Simul proficisci. Chronicon Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 77. *In cæperunt insurgere venti contrarii, non permittentes dictum exstolium versus Trapanum Confici.*

CONFIDA, *Dubitator*, in Gloss. MS. Regio 1013. & Isid. [Græv ius locum credit utrobique corruptum.]

CONFIDELES, Qui fidelitatem seu hominium cum fidelibus præstiterunt, in Hist. Cortusiorum lib. 10. c. 8.

CONFIDENTIA, Habere confidentiam in aliquo, *Avoir confiance en quelqu'un*, in Histor. Cortusior. lib. 1. cap. 3. lib. 6. c. 6.

¶ CONFINA, CONFINATUS. Charta Domini *Aubel* in Bellijocensi pago an. 1460. *Item possides de Confinio Aymonis Bergerii de Romaneseo quoddam viertrum quod fuit alias Confinatum à Marguerita Clavet*, Hic *Confina* & *Confinatus* eodem redeunt, significantque novi domini possessionem, cujus *Confinia* declarabantur ab antiquis tenentibus: hinc *Confine*, vel *Confineta* dicta est illa nova possessio.

¶ CONFINES, Exsilium, Vide *Confinare* in *Confinium*.

CONFINIUM, Σύνορον, in Gloss. Græc. Lat. *Vicinitas, locus ubi fines duarum terrarum conveniunt*, apud Joan. de Janua. Siculus Flaccus: *Alii in Confinio Domini erant.* Charta an. 1231. apud Catellum in Hist. Occitan. pag. 901. *Hæc omnia sunt in uno Confinio. Item in alio*

Con-

Confinio ſunt 2. bacini, &c. Occurrit ibi pluries. Qua quidem voce noſtra *Coin*, angulus, videtur intelligi, unde & derivatur. Occurrit pluries in Cod. Theod.

CONFINATI, CONFINATES, Eadem notione, non ſemel in Tabulario Brivatenſi ch. 172.

¶ CONFINIA. Vita S. Gregorii Papæ VII. to. 6. SS. Maii p. 141. *In illa namque Confinia, hoc eſt in Confinio Noricorum & Alamannorum, &c.*

¶ CONFINIS, Finis, meta, limes. Caius l. 35. ff. §. 8. de contrab. empt. *Si quis in vendendo prædio Confinem celaverit.* Charta anni 1209. in Hiſtor. Dalphin. tom. 2. p. 91. col. 2. *Prædictum autem locum infra dictos Confines prædictis Monachis & Monialibus ac eorum ſucceſſoribus ſic damus cum ſuis ingreſſibus & egreſſibus, nihil in dicto loco infra dictos Confines retinendo.* Charta anni 1293. apud Baluzium tom. 2. Hiſtor. Arverniæ pag. 297. *Si quis intra Confines prædictos ultimo aliquod delictum vel crimen committeret, &c.* Informatio Commiſſariorum redituum curiæ regalis an. 1377. ex Camera Computor. Provinciæ: *Item habet in caſtro de Iſtrio jus pedagii, cujus Confines ſeu diſtrictus ſunt totum territorium, quod, &c.*

¶ CONFINIUS, Eadem notione. Præceptum Childeberti I. Regis Franc. an. 528. pro S. Carilepho apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 4. *Inde deſcendit ipſe Confinius Baliavenſis, & Matrojalenſis in Axona quæ vocatur Petroſa, & ſic per Axonam & arbores vel lapides fixas vadit uſque foras ad ſummos campos.*

¶ CONFINIRE, Terminari, Gall. *Aboutir*. Annal. Bened. to. 2. p. 708. col. 1. ex Teſtamento Tellonis Epiſcopi Curienſis: *Agrum ſubter Sala modiales ſex, Confinente in via.* Paſſim legitur ibid.

CONFINIALES, Contermini, in Capitul. 4. Caroli M. incerti anni cap. 3. apud Monachum Egoliſmenſ. in Carolo Mag. an. 773. & in Annalib. Tiliianis an. 774. [Chronico Farſenſi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 440.] Hinc

CONFINARE, CONFINATIO, in Hiſtoria Cortuſior. noſtri *Confiner* dicunt, [Itali *Confinare*, Relegare, amandare. Obertus Stanconus lib. 9. Annal. Genuenſium an. 1277. *Qui ſuſpecti, & tanti criminis participes credebantur, Confinati fuerunt, qui longo tempore obſervaverunt Confines. Tandem vero ab ipſo ſoluti Confinibus, amicorum regaminum interventu, repatriandi licentiam impetrarunt.* Occurrit in Charta anni 1293. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 297. in Statutis S. Claudii an. 1348. p. 63. & pluries alibi.]

¶ CONFINIARE, apud eund. Obertum an. 1272.

CONFINIUS, *Urbanus*. Papias. [Vide alia notione in *Confinium*.]

¶ CONFINUS, Cophinus. Antiquus Ordo Rom. MS. *Vadit ad incenſandum altare & ſubſequenter Confinum, ubi eſt Corpus Chriſti poſitum.* Vide *Cofinus*.

¶ CONFIRMAMENTUM, *eſt Corpus ſydereum in homine*. Rochus *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

CONFIRMARE POPULUM dicitur Archidiaconus, Diaconus, aut Subdiaconus, dum poſt porrectam à Sacerdote Euchariſtiam eidem Dominicum ſanguinem hauriendum præbet. Ordo Romanus: *Archidiaconus... tradit calicem Subdiacono regionario, qui tradit ei pugillarem, cum quo Confirmet populum.* Infra: *Deſcendit Pontifex à ſede, tenentibus ei manus qui eum duxerunt, ut communicet eos qui in Senatorio ſunt, poſt quem Archidiaconus Confirmat. Poſtea Epiſcopi communicant populum, innuente Pontifice, & poſt eos Diaconi Confirmant, Presbyteri autem juſſu Pontificis communicant populum, & ipſi viciſſim Confirmant.* Occurrit ibi non ſemel vox *Confirmare* hac notione. Ita in Expoſitione Miſſæ, de Pontifice ſacra faciente, *Confirmat de calice* dicitur, *tenente eum Archidiacono*. Adde Eclogas Amalarii ſub finem. Vide Rabanum lib. 1. de Inſtit. Cleric. c. 29.

CONFIRMATIO, Sacramentum Chriſtianorum, ſic dictum, quod baptiſmum quodammodo confirmet ac compleat: unde ejus τελείωσις appellatur à Dionyſio Areopag. de Eccleſ. Hierarch. cap. 4. *Conſummatio*, à Cypriano Epiſt. 73. & *Perfectio* à S. Ambroſio lib. 3. de Sacram. cap. 6. *Confirmatio* igitur dicitur, quia hujus vi Sacramenti id in nobis confirmat Deus, quod baptiſmo jam operari cœperat, noſque admirabili quadam ratione ſancto Spiritu veſtit, ut loquitur Tertullianus lib. de Præſcript. hæretic. ſeu virtute ex alto induit, quod Apoſtolis dictum fuit, in quibus præcæteris vis illa divini Spiritus, & efficientia mirabiliter eluxit. Recens autem baptizati ſtatim confirmabantur ab Epiſcopo, poſtea communicabant de Corpore Domini, ut habent Alcuinus de Offic. divin. de Sabbato S. Paſchæ pag. 259. Rabanus l. de Inſtit. Cleric. cap. 29. Iſidorus, & alii: de quo in Eccleſia ſervari ſolito perinde ritu, agunt etiam Patres, Dionyſius de Eccleſ. Hierarch. cap. 2. Tertullianus de Præſcript. cap. 40. de Baptiſmo cap. 7. Cyprianus Epiſt. 70. 73. Cyrillus Cathec. 2. 3. Concil. Laodic. can. 48. Toletan. I. can. 20. Ambroſius lib. de Initiand. cap. 6. & lib. de Sacrament. cap. 1. &c. Capitula Theodori Cant. Archiep. cap. 4. *Nullum perfectum credimus in baptiſmo ſine Confirmatione Epiſcopi; tamen non deſperamus.* Hinc Jonas Aurelianenſis Epiſc. lib. 1. de Inſtitut. Laicali cap. 7. reprehendit eos, qui Sacramentum iſtud differebant.

Quod igitur Baptiſmum *Confirmatio* ſtatim ſubſequeretur, pro ipſo Baptiſmo interdum uſurpatur. Simeon Dunelmenſis de Geſtis Regum Anglor. an. 994. *Quem Rex honorifice ſuſcepit, Confirmari ab Epiſcopo fecit, ſibi in filium adoptavit, regioque munere donavit.*

AD CONFIRMANDUM TENERE, LEVARE, in Lege Longobard. lib. 3. tit. 30. in Concil. Mogunt. c. 55. Concil. Liptin. apud Fulbertum Epiſt. 13. Burchardum lib. 19. &c. Vide *Tenere, Patrinus*.

CONFIRMATORES TESTES. Teſtium, qui inſtrumenta ſubſcribebant, non eadem ſemper ratio fuit. Ad duplicem enim effectum in antiquis monumentis apponebantur. Alterum ſiquidem pro eorum robore, & firmitate, quod ſit de ſolennitatibus ſubſtantialibus contractuum, ut teſtes illorum ſtipulationi interſint; atque hos teſtes *Viſores*, & *Auditores* appellabant, & ita appellati inveniuntur: alterum vero ad temporis notationem, quo talis contractus celebrabatur, inducendam, quaſi potentiores, qui tunc apud eos degebant, nominando. Atque inde Optimatum, quod Ricos homines, & Seniores illa ætas vocavit; interdum etiam Magiſtratuum ſæcularium, & Eccleſiaſticorum nomina inſtrumentis apposita leguntur: quos ne talium contractuum celebrationi, ut priores, interfuiſſe inducerentur, *teſtes Confirmatores* appellare conſueverunt. Hæc autem hujuſmodi teſtium confirmatorum appoſitio in ſolennibus tantummodo Regum aut Principum privilegiis adhiberi conſuevit, unde paulatim ad privatorum negotiorum contractus defluxit. Hæc Hieron. Blanca in Præfat. ad Commentar. Rerum Aragon. Vide eumdem pag. 599.

¶ CONFISCALIS. Charta Bertrandi Comitis Tolоſani ann. 1109. *Quod per vim à Patre meo Raimundo Comite... Confiſcalibus ſublatum eſt, reddo illi Monaſterio* S. Andreæ. Forte legendum *Confiſcationibus*, ut ſenſus videtur poſtulare.

¶ CONFISUS, Fidus, amicus, familiaris, Gall. *Confident*. Epiſtola Jacobi Scotiæ Regis ad Caro-

lum VII. Franc. Regem apud Acher. tom. 10. Spicil. p. 243. *Christianissime Princeps, frater & consœderate amantissime ... reverendum in Christo Patrem Thomam Epiſc. Candidæ Caſæ, Johannem Dom. Lindeſſay de Byris ... noſtros Conſiliarios intime Conſiſtos ... ad eamdem veſtram majeſtatem credimus deſtinaſſe.*

¶ CONFITERI, paſſive ſumtum pro Prædicari, dici. Donatio S. Rudelindi Epiſcopi pro Monaſterio S. Salvatoris de Cella-nova, tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 179. *Qui cum eo & Spiritu S. ſic perſonaliter in ſingulis manet, ut unus adoretur, laudetur, atque Confiteatur.*

¶ CONFITURA, ut ſupra *Confectio*, ni fallor, potius quam Fructus ſaccharo conditi, quos vulgo dicimus *Confitures*. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 405. col. 2. in Ordinatione domus Humberti II. *Item quod Magiſter hoſpitii aut Proviſor, vel Theſaurarius magis eligent pro utilitate noſtra, ſieri debere in hoſpitio candelas, & torchias, & alias Confituras, quod ipſe Apothecarius eis obediat, & ſuum magiſterium fideliter exerceat in præmiſſis.*

¶ CONFLAGES. Vide *Confragmentum*.

¶ CONFLAGITIUM, ut Flagitium vel delictum commune. Epiſtola Joannis II. Archiep. Lugdun. ad G. Glaſcuenſem Epiſcopum, apud Mabillon. tom. 3. Analect. p. 492. *Rectorem Dominus Papa ordinat, qui vel per ſeipſum, vel certe per cives ejuſdem urbis Conflagitia ejuſdem loci punis & purgat.*

¶ CONFLAGRARE, active ſumtum pro Inflammare, incendere, inſtigare. Vita S. Gregorii VII. PP. tom. 2. Martii p. 175. *Nonnullos Pontificum ſimulque ſæcularium Judicum ad ejus invidiam Conflagravit hoſtis generis humani.*

¶ CONFLARE, *In unum colligere, involvere, copulare, commovere, furari. Conflatum, invol utum, contextum.* Papias.

CONFLARI pecunia dicitur, in lib. 11. Cod. Th. Si quis pecun. conflav. Gloſſ. Lat. Græc. *Conflare,* συγχωνεύειν.

CONFLATOR, Qui pecuniam conflat, in l. 1. Cod. Th. de Conlat. æris. Gloſſ. Lat. Græc. *Conflator,* χωνευτής. *Conflatorium, Locus ubi ferrum vel argentum conflatur.* Joan. de Janua.

CONFLATURA. Julius Firmicus lib. 6. Mathef. c. 30. *Falſarios faciet, aut qui pecunias publicas Conflaturarum adulteriis artificiis imitentur.*

CONFLASCERE, pro *Conflare*. Smaragdus in Præfat. Commentarii ad Regulam S. Benedicti:

Adnibilat pravum, juſtum Conflaſcit ut aurum,
Limat & examinat, & poſcendo librat.

¶ CONFLATILIS, Conflando factus, Gallice, *De fonte, Jetté en fonte.* Prudentius in Romanò v. 293.

Fabri deorum vel parentes numinum,
Qui ſi caminis inſtituſſent ſegnius,
Non eſſet ullus Jupiter Conflatilis.

Hieronym. Ep. 130. ad Marcell. *Sculptile atque Conflatile*, de idolo Mich. Judic. 17. Vide Exod. 32. 4. & Deut. 11. 12.

¶ CONFLATIM, *Copulatim. contexte.* Gloſſ. Iſid.

¶ CONFLECTA, pro *Conflicta, id eſt, Afflicta.* Papias MS. Bituric.

¶ CONFLICTUS, adject. Diſſipatus, fugatus, Gal. *Mis en deroute.* Bartholom. Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. an. 1258. *Et bello commiſſo Conflicti fuerunt noſtri, & amiſerunt noſtri galeas* 25. Occurrit in Chron. Parmenſi an. 1307 & 1309.

¶ CONFLICTUS, Subſtant. Exercitus diſſipatio, fuga, Gall. *Deroute*, apud eumdem Bartholom. Scribam ann. 1242. *Prædicios inimicos volentes intrare civitatem poſuit in Conflictu*, apud Anonymum in Chronico Veronenſi ad an. 1317. *Dominus Canis fuit poſitus in Conflictum cum ejus militia & comitiva multis ex ſuis interfectis & captis*, ibid. ad an. 1320.

CONFLIGATIO, *Prælium, congreſſio*, συμβολὴ ἐπὶ μαχήν, in Gloſſ. Gr. Lat.

CONFLIGIUM. pro *Conflictus*. Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 18. *In ultimo carnis ſpiritusque Confligio, &c.* Utitur & cap. 3. & 14. cod. lib. *Fluctuum Confligia* dixit Solinus c. 15.

¶ CONFLUENTIA, Frequentia, Gall. *Affluence. Confluentia populorum*, apud Adſonem in Tranſlatione S. Baſoli cap. 1. Utitur Macrobius pro fluxione ſeu humorum deſtillatione. *Hæc eſt*, inquit lib. 7. Satur. cap. 4. *triplex cauſſa podagræ; vel cujuslibet ex Confluentia morbi, multitudo humoris, &c.*

¶ CONFOEDERARE, Fœdus facere, inire. Legitur apud Tertull. Apol. c. 2. Prudent. in S. Laurentio v. 437. Oroſium 2. 4. & alios poſteriores.

¶ CONFOEDERATIO, apud Hieron. Epiſt. 2. de Cuſtod. Virg. c. 15. Rymerum to. 2. p. 659. in Maceriis Inſulæ Barbaræ to. 1. p. 137. 158. & alibi non ſemel.

¶ CONFOMENTUM, Chronic. Andreæ Danduli apud Murator. to. 12. col. 460. *Contra Iſtriam ſe convertit, civitatemque Juſtinopolis à fronte maritima partem defenſibilem rapſ & ſpoliat, ſalvo caſtro Leone, quod ſemper recuperandæ urbis fuit efficax Confomentum*; id eſt, quo ſpes fovebatur recuperandæ urbis.

CONFORANEUS, Ejuſdem artis: ἀγοραῖος enim dicti opifices & mercatores, quia & in foro habitant, aut in forum deferunt cum aliis inſtitoribus quæ habent venalia opificia. Gloſſ. Lat. Gr. *Conforaneus,* ὁμότεχνος. Gloſſ. Iſidori: *Conforaneus, unius fori.* Vide Salmaſium libro de Uſuris p. 340. & 341.

CONFORMIA. Anonymus de Geſtis Frederici II. Imp. p. 864. *Eſt Romæ locus ab utroque Tiberis latere circumſe poſiti diviſus, ad quem præſtant aditum pontium munitæ Conformiæ. Inſula Lycaonia ex antiqua nuncupatione vocatus.* [In MS. quem laudat Murator. tom. 8. col. 595. legitur, *munita Conformia, Inſula Livinia, &c.*] Vide *Forma* 11.

¶ CONFORTAMEN, Corroboratio. Acta S. Franciſcæ Viduæ Rom. to. 2. SS. Martii p. 109. *Amor magni Conſortaminis, qui mortuos vivere facis.*

¶ CONFORTAMENTUM, Eadem notione. Acta SS. Maii to. 7. p. 831. de S. Humilitate: *Angelos cœli omnes diligo, ſed duo mihi ſunt deliciæ gaudii, qui diu noctuque mihi dant Conforſamenta.*

CONFORTARE, Corroborare, firmare. Pſeudo-Ovidius l. 1. de Vetula:

Sed quod ſic fauces ſitibundas impleas, ut non
Conforſetur eo ſua virtus.

Utuntur alii. [Charta Eadgari Angl. Regis ann. 971. to. 1. Monaſtici Anglic. p. 17. *Ego Kinadius Rex Albaniæ adquievi. Ego Maſculfus Archipirata Conforſavi. Ego Dunſlanus ... corroboravi.*]

¶ CONFORTATIO, Corroboratio l. 2. de Imit. Chriſti c. 1. n. 4. *In tribulatione Conforſationem ſentiet.*

¶ CONFORTATORIÆ EPISTOLÆ FIDEI, Ad confirmandam fidem. Anaſt. Bibl. in Hormiſda: *Idem ſecundo miſit Ennodium ipſum & Peregrinum Epiſcopum Mevenenſem, portantes Epiſtolas Conforſatorias fidei & conſeſtationes ſecretas numero 19.*

CONFOSCERA, mendoſa vox. Vide *Gunfus*.

¶ CONFOSSATUS, Foſſis munitus. J. Epiſcopus Acconenſis ad Honorium III. Papam apud Acherium to. 8. Spicil. p. 374. *Noſtri igitur quia pauci erant, & cum Sarracenorum multitudine ſecure congredi non poterant, infra liticas Confoſſati ſuam ut civitatem cuſtodirent, commorabantur.*

¶ CONFOSSUM, Stagnum, foſſa major ubi aqua continentur. Leges Norman. c. 7. apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. p. 158. *Sciendum eſt quod nullus fluvium aliquem*

aliquem in ſtannis vel Conſeſſis ſuis detinere poteſt, niſi à ſole occidente uſque ad eundem orientem.

¶ CONFRA. Joslenus Epiſc. Sueſſion. in Expoſitione Symboli: *Sicut ergo multi convivæ Confram faciunt, id eſt Commune convivium.*

¶ CONFRACTIO. Acta SS. Junii to. 4. p. 699. de Feſtis S. Joannis Bapt. *Confractio, quando ſcilicet poſt Pater noſter Hoſtia frangitur.*

¶ CONFRACTORIUM. Liturg. Gallic. Mabillonii p. 8. *Poſt Canonem Hoſtiæ Confractio & commiſtio in calice, dum interim canitur Confractorium ſive Antiphona ad Confractionem.* Confractorium in Miſſali Ambroſiano dicitur illa oratio, quæ ſequitur fractionem Hoſtiæ. Ita Macer in Hierolexico.

¶ CONFRAGA. Vide *Confragmentum.*

CONFRAGANEUS, pro *Conſufraganeus*, Coepiſcopus, in Vita S. Theodardi Archiep. Narbonenſis apud Catellum p. 759.

¶ CONFRAGES. Vide *Confragmentum.*

¶ CONFRAGMENTUM, *Simul rugoſum, ut mons.* Gl. Iſid. ad quas erudite Grævius: Quamvis ſic quoque legatur in Excerptis & Conſtantienſi, nullus tamen dubito quin ſcribendum ſit: *Confragoſum, Simul fragoſum, ut mons.* Papias: *Confraga, loca ubi venti undique concurrunt, ac ſaxa frangunt:* quæ vox legitur apud Lucanum 11. 6. *Confraga denſis arboribus dumeta.* Talia loca dixerunt etiam *Confrages*, teſte Iſidoro Orig. 14. 8. *Confrages loca, in quæ undique venti concurrunt, ac ſaxa frangunt, ut Nævius ait; In montes ubi venti frangebant locum.* Conſtantienſis Nævii verba ſic legit: *In montibus ubi venti frangebantur*, & in prioribus quoque pro Iſidori verbis, *ac ſaxa frangunt*, apud illum melius (ut in noſtro Sangerman. Gloſſario MS. n. 501.) legitur, *ac ſeſe frangunt.* Pro *Confrages*, apud Feſtum legis *Conſiages*, quod idem eſt. Nam litterarum *l* & *r* perpetua eſt permutatio. Feſtus: *Conſiages loca dicuntur, in quæ undique confluunt venti.* Veteres dixerunt *Frago* pro quo poſteriores euphoniæ cauſa interpoſito *n* dixerunt *Frango*, ut pro *Taga*, unde *Tagax*, *Tango*; inde apud Nævium in Conſtantienſi *Fragebantur.* Apparet id quoque ex præterito *Fregi*, & Supino *Fractum*, quod eſt ab obſoleto *Frago.*

¶ CONFRARAGIUM, Quod *Confraternitatis* cauſa ſolvebatur. Regeſt. Comput. Dalphin. tit. Grayſivod. an. 1349. 24. April. fol. 64. *Item pro Confraragio ſex Confratrum relictarum in Confratria S. Spiritus de Mura per prædeceſſores Domini* IX. *ſeſtar. ſiliq.*

¶ CONFRARIA, Sacrum ſodalitium, Gall. *Confrerie.* Officialis Bitur. de percipiendis decimis in parochia de Præliaco ann. 1391. apud Thomaſſerium Conſuetud. Bituric. p. 246. *Et in caſu quo die defunctus fuit frater alicujus Confratriæ, in quo quidem luminari Confrariarum ipſi Prior & Curatus nihil percipient.* Anno qu. Recognit. in Regeſto *Probus* fol. XXXII. v. *Domus Confratriæ de Vilario pro caſali ejuſdem domus & curtili debet Comiti 1 em. frumenti & IIII. den. cenſ. & Confratria debet reddere Comiti tenementarium, qui debet dare de placito* III. *ſol.* Teſtamentum Florentii de Caſtellana ann. 1398. ex Schedis Præſidis de *Mazangues: Legavit Confratriæ S. Spiritus... ſolidos 40. parvorum.*

¶ CONFRATERNIA, Eadem notione. Proceſſus SS. Virg. Eichſellen. to. 3. Junii p. 137. *Confraternicæque ſuper atrium Decano.* Capitul. Generale Ciſterc. an. 1204. apud Martenium to. 4. Anecdot. col. 1300. *In ſuper Confraternia & queſtorum ſeu Prædicatorum collecta omnimodis inhibentur.* Interdum accipitur in malam partem ut infra *Confratria.*

¶ CONFRATERNIÆ DOMUS, in Chartario Eccleſiæ Auxitanæ c. 85.

¶ CONFRATISSA, ut *Confratriſſa*, Miracula S. Petri Ordin. Prædicat. tom. 3. April. pag. 710. *Quod viderant à Confratribus & Confratiſſis fieri,*

CONFRATRES *dicuntur quaſi ſimul fratres, ſive in Eccleſia, ſive in alio loco, vel conſortio, ſive etiam ſecundum carnem.* Joann. de Janua. Collegæ, qui eodem officio funguntur. Utuntur Ivo Carnotenſ. Epiſt. 133. & Galfridus Monemuth. lib. 1 1. c. 3 &c. [Vide *Congermanus.*]

CONFRATRIA, Societas, *Confrerie*, Hincmarus Remenſis in Capitul. ad Presbyt. parochiæ ſuæ c. 16. *De Collectis, quas Geldonias, vel Confratrias vulgo vocant, &c.* Infra: *Conventus autem talium Confratrum, &c.* Guillelmus de Podio-Laurent. in Chron. c. 15. *Obtinuit Toloſæ magnam fieri Confratriam, Confratres omnes conſignans Domine ſigno Crucis, &c.* Ibidem: *Confratria candida, alia nigra.* Helias de Roſſiaco in Abbatib. S. Martialis Lemovicenſ. *Exactionem, quam Epiſc. Lemovicenſis vel Canonici ſub nomine Confratriæ à populo violenter expetebant.... irritam fecit*, [Bern. Ytherius in Chronico apud Stephanotium to. 1, Fragm. MSS. *Confratria obolorum tunc* (an. 1197.) *orta eſt.*

¶ CONFRATRIA, Sacrum ſodalitium, noſtris etiam *Confrerie*, Ordinarium Eccleſiæ Ratomag. ad calcem libri Johannis Abrinc. de Offic. Eccl. p. 165. *Etiam debent habere* (Capellani) *quilibet unum par chirotecarum à fratribus Confratriarum.* Vox recentioribus familiaris hac notione.

CONFRATRIA & CONFRATERNITAS, in malam partem. Concil. Arelat. an. 1234. c. 9. *Quia propter conjurationes & conſpirationes, quæ Confratriæ vocantur, in civitatibus & villis & caſtris quammultæ diſcordiæ & diſſenſionis materiæ ſuſcitantur.* [*Confratriæ vel Conſpirationes*, in Statutis MSS. ejuſd. urbis art. 90.] Concilium Avenionenſe an. 1326. can. 37. *Qui in noſtrarum provinciarum partibus nobiles, plerumque & interdum alii colligationes, ſocietates, & conjurationes faciunt, tam canonibus quam humanis legibus interdictas, ſemel in anno ſub nomine Confratriæ ſe in loco aliquo congregantes, ubi conventiculas & conventiones faciunt, & pacto juramento vallata ineunt, quod ſe adverſus quoſcunque, præterquam Dominos ſuos, ad invicem adjuvent, & in omni caſu unus det auxilium, conſilium, & favorem: & interdum ſe omnes veſte conſimili cum ſignis aliquibus exquiſitis vel characteribus inducentes, unum majorem ſe eligunt, cui jurant in omnibus obedire. Ex quibus juſtitia offenditur, mortes & depredationes ſequuntur, pax & ſecuritas exulat, innocentes & inopes opprimuntur, &c.* [Conſtitutiones Synodales MSS. Augerii II. Epiſcopi Conſeran. *Diſtribe igitur præcipimus ne aliquis conjurationes, colligationes, Confratrias, ſeu alias quaſcumque obligationes fide vel juramente, ſeu qualibet alia firmitate interpoſitas facere præſumat contra Eccleſias, vel Eccleſiaſticas perſonas, ſeu contra eccleſiaſticam libertatem, ſi præmiſſas* (excommunicationis) *pœnas convaluit evitare.*] Agunt pluribus de ejuſmodi Confratriis Concilium Monſpelienſe an. 1214. c. 45. Toloſanum an 1229. c. 38. Campinacenſe ann. 1238. c. 31. Valentinum an. 1248. c. 20. & Avenionenſe an. 1281. c. 8. [Trevirenſe ann. 1310. nu. 61. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 253.]

CONFRATRITAS. S. Stephanus in Regula Grandimontenſium cap. 20. *Comeſſationes, quas populus Confraternitates vocant, nullo pacto faciant apud vos.*

¶ CONFRATRIA, Eadem notione. Commentatio prævia de S. Vincentio inter Acta SS. Aprilis to. 1. pag. 481. *Inter alia vero enormia inveni in partibus iſtius unum errorem nimis dilatatum, celebrando Feſtum ſolemniter*

piter in craſtina Corporis Chriſti, & venendo Confratrias ſub nomine S. Orientis.

¶ CONFRATERNITAS DEI, Pax ab Epiſcopis & Occitaniæ Aquitaniæque Proceribus inita regnante Philippo Auguſto, de qua dictum eſt in *Agnus Dei*.

¶ CONFRATRISSA, *Conſoror vel Congregatio Confratrum, vel Conſororum*, Joanni de Janua.

¶ CONFRATRUELIS. Homagium anni 1351. apud Ludewig. to.5. Reliq. MSS. pag. 542 *Nos Henricus Dei gratia Dux Glogovia...notum facimus, quod, quia. ...Carolus Romanorum ſuper Auguſtus & Boemiæ Rex, Dominus noſter generoſus nobis necnon illuſtri Dominæ Annæ, Confratruelinoſtræ legitimæ, hæredibus & ſucceſſoribus noſtris Ducatum Glacentiæ, qui per mortem illuſtris Principis D. Bol Konis, olim Ducis ibidem, ſoceri noſtri dilecti, vacavit & ad coronam regni Bobemiæ noſcitur devolutus.* Si bene conjecto *Confratruelis* hic conjugem ſignificat. Nulla quidem vocis & ſignificationis neceſſitudo, ſed integra contextus ſeries ad hanc notionem videtur deducere.

CONFRERIA. ut *Confratria*, in Charta anni 1296. in Probat. Hiſt. Sabaudiæ p. 45.

¶ CONFRONTARI, Adjacere, contiguum, adſitum eſſe. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 119. col. 1, in Inſtr. anni 1302. *Quod caſtrum Confrontatur cum territoriis Valriaci, Ventayroli, &c.* Ibidem p. 166. in Donatione anni 1317. *Quod quidem caſtrum de Medullione cum ſuo territorio ſitum eſt in Diœceſi Vapincenſi, & Confrontatur ab una parte cum territorio de Sederone, &c.* Decies occurrit in hoc Inſtrumento. Acta SS. Maii to. 1. pag. 64. de S. Africano: *Recognoſco me habere quaſdam domos à Baylo S. Africani, quæ Confrontantur cum Eccleſia S. Saturnini*. Charta æræ 914 apud Stephanotium Antiquit. Occitan. MSS. to. 1. p. 344. *De parte Circi in terminio de villa quæ dicitur S. Eulalia, & de Aguilonis Confrontatur uſque in Medius flumine*. Legitur in Arreſto Parlamenti Toloſani an. 1515. inter Privilegia Equitum Ord. S. Joan. Jeroſol. p. 315.

¶ 1. CONFRONTATIO, Adjacentia, limes, terminus. Charta anni 1080. apud Stephanotium to. 1. Antiquit. Occitan. MSS. p. 509. *Cum domibus, curtibus, aquis, riparüs, Confrontationibus, montibus, vallibus, &c.* Charta an. 1164. apud Acher. tom. 8. Spicil. pag. 196. *Terræ vero illorum has habent Confrontationes, &c.*

¶ 2. CONFRONTATIO, Collatio, comparatio, Gall. *Confrontation*. Acta SS. Junii to. 1. p. 369. de S. Andrea Hiſpellate: *Præſentem copiam...copiare feci, & facta diligenti Confrontatione cum eodem proceſſu convenire invenit*.

¶ CONFRUNTARI, pro *Confrontari*. Saiſimentum Comitatus Toloſ. apud *La Faille* to. 1. Annal. Toloſ. p. 36. Probat. *Bajulia & diſtrictus dicti caſtri de Villamuro Confruntantur & protenduntur verſus Rabaſtenis*.

¶ CONFRUNTATIO, Ibidem: *Aſſeruerunt quod infra dictas Confruntationes ſunt caſtra & villæ ſcriptæ propriæ Domino Regi*.

CONFUGA, Ἱκέτης, qui ad Eccleſiam confugit. Lex 4. Cod. Th. de His qui ad Eccl. *Quidquid fuerit inverjacens confugas interioris templi vice teneatur*. Vide l. Si qua per calumniam, Cod. Juſt. de Epiſcop. & Cleric.

CONFUGIUM FACERE, Fugere, confugere, in Capitulari Pipini Regis Ital. an. 795. c. 28. in Capitul. an. 793. c. 16. in Lege Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 74. in Form. 6. 10. ex Baluzianis, apud Glabrum in Vita S. Guillelmi cap. 1. *Confugium facere ad Eccleſiam*, in Decretione Childeberti c. 4. in Lege Bajwar. tit. 1. ca. 7. §. 1. in Capitulatione de partibus Saxoniæ c. 2. in Capitulari Saxonum ann. 796. cap. 10. in Capitulari 2. ann. 805. cap. 3. lib. 1. Capitularium cap. 34. libr. 1. Legis Longobard. tit. 40. §. 5. &c.

CONFUGIUM. Charta an. 906. ex Tabulario Brivatenſi; *Dantur etiam ei decimæ de ipſa villa Blaneda, totum & ad integrum, & omne Confugium ejus*.

CONFUNDERE, Pudore ſuffundere, noſtris *Confondre*. S. Ambroſius l. 1. de Offic. c. 18. *Quæ abſcondenda accepimus, & ſi caſu aperiantur hæ partes, Confundatur verecundia: ſi ſtudio, impudentia eſtimatur*. Vide lib. 4. Ne Chriſt. mancip. l. 3. 13. de Re militi. l. 25. de Epiſc. & l. 8. de Fide teſt. in Cod. Theod.

¶ CONFURANEUS, ſύντυχος. Gloſſ. Lat. Græc. Qui eamdem artem profiteur.

CONFUSANEUS, pro *Confuſus*, apud Gellium lib. 20. c. 11. *Confuſaneus panis, & diverſis conſtans*. Amalthea.]

¶ CONFUSIVE, Ignominioſe, cum dedecore & probro. Laurent. Byzinius in Diario belli Huſſitici apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. pag. 174. *Teutonici & adveniæ videntes ſe ſic turpiter a ruſticana gente proſtratos, imponunt crimen Bobemis, qui ipſis adhærebant, dicentes ſe fore ab eiſdem Confuſive traditos*.

¶ CONGADIARIA CHARTA, Mutuæ obligationis & ſponſionis, Gall. *de mutuel engagement*. Talis eſt Charta Adealdis Matronæ filium ſuum cum quatuor manſis S. Theofredi Monaſterio offerentis, de quibus pactum ineunt Abbas & Monachi to. 3. novæ Gall. Chriſt. col. 1237. *Facta eſt inde Charta Conga diaria anno ab Incarnatione Domini 991*. Vocis etymon vide in *Vadium*.

¶ CONGAMIUS, ut *Concamius*. Permutatio. Vide *Cambiare*.

CONGEARE, Dimittere, licentiam abeundi dare, Gallis, *Congeer*, *Congedier*. Arreſta an. 1265. in 1. Regeſto Parlamenti fol. 29. *Inqueſta facta...utrum Major & Pares ſi fuerint licentiare, ſeu Congiare à civitate Belvacenſi homines de ſua Communia.... Item utrum Epiſcopus Belvacenſis uſus ſit Congiatos ſeu licentiatos à civitate Belvac. per Majorem & Pares Belvac. in villam retinere ſeu revocare, &c...ejiciantur extra villam tanquam licenziati*. Compoſitio de hac re ipſa, anni 1266. apud Loiſellum in Hiſtor. Bellovac. p. 295. *Nec ipſum poterunt deadvocare propter hoc de ſua Communia, vel Congeare de villa*. Et pag. 296. *Fuit concordatum quod ex nunc in antea dicti Major & Pares in aliquo caſu Congeare non poterunt hominem de villa Belvacenſi, nec puniendo uti hoc vocabulo, Congeare, vel bannire: ſed poterunt deadvocare de Communia ſua, &c.* Ex quibus *Congiationem*, ſuiſſe ſpeciem *bannitionis*, cametſi *bannitione* mitiorem, colligim us, cum bannitio per ſententiam judicis, *Congiatio* ex mero Principis decreto fieret. Denique *deadvocatio* mitior etiam fuit *Congiatione*. Aſſiſiæ Hieroſol. c. 207. *Le Roy Aimery Cangea Meſſire Raoul de Tabarie dou Royaume de Hieruſalem, &c.* Cap. ſeq. *Se il avient que un Seignor de ſa volenté Congée un de ſes bomes de ſa Seignorie, ſans ce que il attaint de choſe de quoi il le face Congéer par eſgard, ou par conoiſſance de court, &c.*

CONGEARIUM. Charta ann. 1346. apud Sebaſt. Rouillardum in Lehuno: *Item* (Præpoſitus) *habet ratione ſui officii, jus & poteſtatem dandi omnia & ſingula Congearia in tota terra noſtra, percipiendique omnes profectus provenientes ex illis Congeariis, &c.*

CONGEDIA, ex Gall. *Congé*, in Itinerario Gregorii PP. XI. apud Maſſonum.

¶ CONGEDIUM, in Arreſto Parlamenti Pariſ. pro Ballivo Arrebat. in altero Arreſto ejuſd. Curiæ an. 1400. ex Tabulario Corbeienſi, in Proceſſu de B. Petro Luxemburg. to. 1. Julii p. 598. & alibi non ſemel.

¶ CONGEDIARE, ut *Congeare*, in Actis variis de Schi-

Schismate Pontificum Avenion.apud Marten. to. 2. Anecdot.col. 1726.

¶ CONGIATUS, ut *Congedia*. Chronicon VIII. sæculi apud Stephanotium to. 4. Fragm. Hist. MSS. *Anno 781. venerunt Franci ad placitum, & ibi fuit Taxilo dux de Bavaria, wagnaque munera præsentavit domno Regi, & per suum Congiatum vitam ad patria.*

CONGELLUS, pro *Concellaneus*, occurrit apud Notkerum in Martyrolog. Vide *Cellulanus* [& Gloss. med.Græc.ad σύγκελλ.]

CONGENERI, dicuntur duarum sororum mariti, σύγγαμβροι, apud Harmenopul.l.4.tit.6.§.14. Gl. Gr. Lat. Σύγγαμβρος, *Congener*, Hesychius & Lexic. MS. Reg.Cod.930. Δαὶς, σύγγαμβροι. Hinc συγγαμβρικὴ affinitas, Lexic.Græc.MS.Reg.Cod.2062. Καθάπερ καὶ τοῦ, καὶ συγγαμβίας. Vide Notas ad Annam Comnen.p.274.

¶ 1. CONGENIUM, ut supra *Congedium*, Licentia, permissio, Gall. *Congé*. Hist.fundationis Monasterii Cœlestinorum Suession.apud Marten.to.6.Ampliss. Collect.col.610. *Hujus doni jure fuimus sæpe usi, ut possumus per multa mandata & Congenia à dicto Domino vel suis concessa probare.*

¶ 2. CONGENIUM, pro *Ingenium*, Ars, machinatio, fraus. Formulæ Andegav.art.57. *Si quis..... contra hanc epistolam cessione ista venire aut agere forte præsumpserit, in primitus Dei incurrat judicium.... & quod repetit nullo Congenio evindicare non valeat, & hæc cartola omni tempore firma permaneat.*

¶ CONGERERE, Simul gerere, administrare. Sallas Malaspinæ li.3. Rerum Sicularum n.16.apud Baluz.to.6.Miscell.p.276. *Ad hæc Rex prædictus...quosdam regnicolas, qui penes Manfredum officiorum administrationes & justitiam ministeriose Congesserant in sui familiaritatem advocas & receptat,*

CONGERIES, CONGERIA. Gloss.Lat. Gr. *Congeries*, σωρὸς, ὄγκος. Vitalis Gromaticus: *Aliis locis Congeries lapidum fecimus*. Utuntur non semel Agrimensores. Nescio an huc pertineat quod habet Gregorius Turonens.l.1.de Miracul.c.45. *Et ascendentes ita Alpium jugæ, neque alium Congeriorum oppleta multitudine pertransierunt, atque Arvernum perlati sunt*. Quæ quidem manca sunt: fed leg.videtur, *nivalium Congeriorum*, &c. Vide *Ramata*, [& mox *Congerrones*.]

¶ CONGERIRE, Idem ac *Congerere*, Dimittere, Gall. *Congedier*. Acta varia de Schismate Pontificum Avenion.apud Marten.to.2.Anecd.col.1535. *Item, allegabant quod dictus Angelus adversarius suus solus ruperit tractatum unionis Ecclesiæ, nolendo dare seu prorogare salvum conductum nuntio dicti Petri, etiam Congeriendo eos expresse à civitate, & interdicendo suis Cardinalibus, quod dictis nunciis non loquerentur.*

¶ CONGERIUS, Salutatio ante discessum, à Gallico *Congé*. Vet.Cæremoniale MS.B.M. Deauratæ Tolosanæ: *Et ibi recipitur Congerius ab omnibus*. Infra: *Dicta Missa, sive elevata corpore Christi, sicut in prima die quilibet revertitur ad Ecclesiam suam, recepto Congerio à Canonicis S.Stephani*.

CONGERMANUS. Sebastianus Salmanticensis in Chron. *Post Froylanis interitum Congermanus ejus in primo gradu Aurelius, filius Froylani fratris Adefonsi Magni successit in regnum*. Eadem verba habet Sampirus Episcopus Astoricensis. Alius Scriptor ejusdem ævi: *Post Froilanis interitum, Confrater ejus successit in regnum*. Ubi *Congermanus in primo gradu*, est quod Hispani dicunt *primo hermano*, Græci infimæ ætatis πρωτεξάδελφος, nostri *Cousin germain*. Proinde *Confrater* idem sonat. [Confirmatio Athonis Comitis Ripacurtiæ pro fundatione Monasterii S.Mariæ de Alaon to.3.Concil.Hispan.p.135.col.2. *Comite Vaifaredo Congermano meo in Ripacurtia & in Pallaria*.] Vide Amprosium Moralem lib.13.c.21.

CONGERO, Charta an.1020. apud Catellum in Comitib.Tolos.p.103. *Nos simul in unum reminiscentes peccatorum nostrorum pondera, seu etiam timentes Congerenis antiqui timorem & terrorem, & ut eruat nos Dominus ab ejus machinamentis, & convertat cum suis astringit in cubilibus regni cælestis, &c.* Ita hic innuitur diabolus, dæmon, forte quod peccata peccatorum congerat, ut ea divino judicio exhibeat.

CONGERRONES, Qui divitias & opes congerunt. Concil.Ticinense sub Benedicto VIII.PP. *Filius Congerrones infrontati omnia congerunt*. [Fulgentius; *Congerones qui aliena ad se congregant, unde apud Romanos Gerones, Brutiani dicti*. Plauto *Congerrones* sunt focii itineris vel ludi & nugarum. Unde Continuatores Bollandi to.2.SS Maii p.290. emendato Gregorii Turonensis loco in voce *Congeries* relato, pro *Congeriorum* legunt *Congerronum*, per quos intelligunt socios itineris; sed integer locus exhibendus est; *Et ascendentes Alpium juga, Congerronum completa multitudine, ita pertransierunt, ut à nullo interrogarentur, quo tenderent &c.*]

CONGESTE, pro *Confuse*, sine ordine. Capitolinus in M.Antonio: *Ea quidem hæc breviter & Congeste. Congestim* dixit Apulejus in Apologia.

¶ CONGIARE, CONGIATUS. Vide *Congeare*.

CONGILDONES, CONGILDA. Vide *Gildum*.

¶ CONGIVE, Conjux, uxor. Vett. Formulæ, Andegav.n.45. *Igitur ego in Dei nomen inlustr vir ille necnon & Congive mea inlustra matrona illa, &c.*

¶ CONGLACIARE, mendose, ni fallor, pro *Congraciare*, Simul impertiri gratiam, simul favere. Propositio Johannis Goffredi Cardinalis Albiensis facta Henrico Regi Castellæ an.1469.apud Achcrium to. 8.Spicil.p.338. *Erge ut fabulis doctissimi homines prodiderunt tres esse Gratias, quæ Deæ & filiæ Deorum dictæ sunt, Pasithean, Egyalem, & Eufrosissam, quas Astrabentem, Obleclantem, Retinentem interpretavi, vide ut ipsæ Gratiæ fœderi Francorum & Hispanorum Congliciant*.

¶ CONGLEA, pro *Cochlea*. Vet.Gloss.San-Germ. MS.n.501. *Conce & Congiee hæc ex causa vocare, quia deficiente luna cæsantur i.e.evacuantur*. Mendum corrigitur ex Isidoro lib.12.Orig.c.p.6.

CONGLESCERE, Coalescere. Candidus Monachus in Vita Eigilis Abbat. Fuldensis cap.21.

....Templumque Deo Conglescit in almum.

¶ CONGLORIFICARI, Eadem gloria affici, amplificari. Utitur Interpres Pauli Rom. 8. 17. Tertull.de Resurrectione carnis c.40. Carolus M. Epist. ad Elipandum inter Concilia Hisp.to.3.p.113.&c.

¶ CONGRAPHIARE, Conscribere. V. *Graphia*.

¶ CONGRATULAMEN, Congratulatio. Gonzo Florinensis Abbas in Miraculis S.Gengulphi tom.2. Maii p.651. *Mox parens uterque consurgent celerrime, stata præ oculis prole, de rei hujus certificant ur veritate: salloque invicem festivo Congratulamine, Florinas properant pro gratiarum reddenda actione*,

¶ CONGREGALIS, Ejusdem gregis. Acta SS. Junii to.1.p.725.C. de S. Bertichramno, *Donet eis caballos Padi duos, & poledros Congregales duos*.

CONGREGATIO, pro *Collecta*, seu Synaxi. Ferrandus Diac. in Breviario cap.184. *Ut nullus ad Angelos Congregationem faciat*, Ubi Concilium Laodic. c.35. Οὐ δεῖ χειμαινόν... καὶ πάτερα καὶ ἀγγέλων ὀνομάζειν, καὶ συναξεις ποιεῖν.

CONGREX, Ejusdem *gregis*, Contribulis. Gloss. Gr.Lat. Ὁμόφυλος, *tribulis, Congrex, gentilis*. Hinc *Congregare*. Vide Josephum Scaligerum l.1. Ausonian.

lect.

fectionpcap.17 [Vocem *Congrex*, vel *Congregis* usurparunt Apuleius l.7. Fabul. Milef. de Asino aureo: *Equinis aimentis me Congregem pastor egregius aliquando permisceat*, Tertullian. de Pœnit. c.11. Prudent. adversus Symmachum, &c.]

¶ CONGRUENTIA, Bona cuidam Ecclesiæ aut Presbyterio addita, Præceptum Lotharii Imper. pro Ecclesia Helenensi inter Concilia Hisp. to.3. p.142. col. 1. *Villam quæ dicitur Torrente, & Alamannis villa; & pro Congruentia Ecclesiæ suæ territorium à Petrasita usque super sua claustra*.

¶ CONGRUUM, Eadem notione. Cambium ann. 1086. in Additam. ad Chron. Cæsaur. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1003. *Primo petia est in vocabulo S. Silvestri, sunt modiola sex, habet fines ex utraque parte Congruum de prædicta nostra Ecclesia*.

¶ CONGUSTUM, f. Angustus tiontium aditus, Gall. *Détroit*. Donatio Garsiæ Regis Navarr. pro Bertrando Abb. Oliv. æra 1188. apud Jos. Moret. Antiquit. Navar. pag. 657. *A Marchuellis usque ad Podium-rotundum sicut ipsa via indicat, & à Podio-rotundo usque ad Congustum Caracastelli*.

CONHIBERE, Conjungere, quasi *Connivere*, apud Ugutionem, *assentiri*. Gloss. Lat. MS. Regium: *Cohibentibus, faventibus, Cohibet, adquiescit, connivet. Conhibere, capitis motu adquiescere*. [Glossar. San-Germ. MS. n. 501. *Conibere, Consentire, Conibentia, Consensus*.] Glossar. Græc. Lat. Ἐπινεύω, *Conibeo. Μύω, Conbibeo*. Gloss. Lat. Græc. *Conbibet, καμμύει, κατνμύει*. Glossæ MSS. ad Concilia Africana: *Conspirantes, Conbibentes, vel conscientes, sive conjurantes*. Ead. Glossæ: *Cohibere, adquiescere. Cohibet, consentit. Conspiratio, Conibentia, consensio*. Martianus Capella l.9. Philolog. *Alia Cohibentia, alia discrepantia*. Aurelius Victor Schotti in Claudio: *Sceleribus Conhibentes*. Facundus Hermian. l.2. c.2. *Sanctâ illa Synodus hæresi Nestorianæ Cohibuit*. Cap. 5. *Videtur illa Synodus, ut non dicam, hæresi Cohibuisse, aliquid certe minus fecisse, &c.* Ita l.5. c.3. l.6. c.4. l.8. c.1. Anastasius, in Hist. Eccles. pag. 110. *Non enim Cohibebat tyranno*. Hincmarus Rem. de Prædestinat. *Timeo ne Cohibere sit hoc facere. Conbibere*, in l.66. Cod. Th. de Hæret. l.7. de Decurion. eod. Cod. in Novella Theodosii de Lenonibus in Capitular. Caroli Mag. l.6. c.245. in Cap. Caroli Calvi 35. p.375. 1. edit. apud Atton. in Cap. c.41. &c.

COHIBENTIA, CONLUSIO, ita legendum in Glossis Isid. pro *Conclusio*. Joan. de Janua: *Cohibentia, assensus, item Connventia & Collibentia*. Gl. Lat. Græc. *Cohibentia, Ραθυμία, συμχώ*. Gloss. Lat. Gall. *Conhibentia, Assentement. Conhibere, Assentir*. Carolus Mag. in Præfat. ad libros de Cultu Imag. *Quod opus aggressi fumus cum Cohibentia Sacerdotum*. Præceptum Ludovici Imp. an. 823. apud Marten. to. 1. Amplis. Collect. p.79. *Dedit igitur .... Tancradus Abba ex ratione prædicti Monasterii, una per consensum & Conhibentiam Monachorum ibidem degentium, &c.*] Utuntur passim hac notione Godex Theodosianus, Novella Theodosii de Tyronibus, Xystus PP. in Epist. apud Holstenium in Synodo Rom. p.93. S. Augustinus de Unitate Eccles. c.2. & Epist.93. S. Hilarius in Fragm. p.28. Facundus Hermianensis li.2.c.6.l.7.c.3.l.8.c.1. Concilium Toletanum æræ 648. Synodus Ticinensis an. 850.c.9. Lex Wisigoth. lib.3.c.2.1. Capitula Caroli Magni l.5.c.129. Concilium Duziacense l.part.5.p.298. Vita S. Sulpitii Episc. Biturig. n.28. Vita alia ejusdem n.1. Chronic. Reichelperg. p.189. Gregorius Turon. de Gloria Confess. c.75. Warinus Abbas Metensis in Ep. &c. Vide Casaubon. ad Apuleii Apolog. p.148.

COHIBENDA. Concilium Arelat. II. can.27. *Profes-*

sas viduas, si in Cohibenda perstiterint, cum raptoribus esse damnandas. Ad marg. *Cohabitatione*, perperam: idem est enim *Cohibenda*, ac *Cohibentia*, seu conniventia, consensus.

COHIBULI, alias: *Conivoli, concordes, juncti*, in Gloss. Isid. Gloss. Lat. Gr. *Cohibilis, facilis*, Ἐυχερὴς. [Glossar. Sangerm. MS. n. 501. *Conibuli, Concordes, conjuncti*.] Gloss. Lat. MS. *Conjuga, Conbibulus* [Papias: *Cohibilis, conducibilis, Cohibilius, conducibilius*. MS. unus; *Cohibilius, Constabilius, Cohibita oratio*, id est, gracilis & venusta, apud Gellium, & apud Apuleium, *Cohibitius conscribere*, est pressiori stilo scribere.]

¶ CONI, *Munusculæ, quæ pueris dabantur*, in Vocabulario Sustannæi.

¶ CONIA, *Poma silvestria vel fructus cipressi dicti quod conum imitentur*, Papias MS. Vide *Cuma*.

¶ CONJACTURA, pro *Conjectura*. Chartul. S. Vandregesili tom. 2. p. 889. an. 1305. *Tractâ ad futurum de præterito Conjactura*.

¶ CONIADA. Codex Irminonis Abb. San-Germ. fol. 72. *Ainfredus... solvit ad Nativitatem Domini porcos* 11. *ferreolos* 11. *Conjadas* VIII. hoc est, si recte opinor, Panes ovis & lacte subactos, quos etiamnum Picardi *Cuigneres*, Gallo-Belgæ *Quenieux* appellant; quoque die Nativitatis. Domini solent distribuere præfertim pueris; similes vero eo ipso die præstationes olim debitas fuisse, videre est in voce *Focacia*; & alibi. Vide *Cuneus* 3.

¶ CONIBENTIA. *Per consensum & Conibentiam*, apud Marten. to. 1. Anecd. col. 70. Vide *Conbibere*.

¶ CONIBOLI. Vide *Cohibuli* post *Conbibere*.

¶ CONIDARIUS, à Græco Κόνις, Lens, pediculus. Nomen per contemtum diabolo tributum, quasi fordidissimus esset pediculosus, aut lendibus scatens. Legitur in Vita S. Lucæ Junioris to. 2. Febr. p. 96.

¶ CONJECTA. Vide mox in *Conjectare*.

¶ CONJECTABUNDUS, Suadens, consulens, apud S. Augustinum.

¶ CONJECTANTER, Per conjecturam, apud Tertullianum.

CONJECTARE, Contribuere. Lex Salica tit. 45. §. 1. *Omnes mortui illius compositionem Conjectent*. Capitulare an. 807. cap. 2. *Et unicuique exipsis qui in hoste porgunt, fiant Conjectati solidi quinque à suprascriptis pauperioribus*, &c. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 59. *Si fursum redimendum sit, captale redimentis Conjectent*. Adde c. 58. 68. 92. *Weram & compositionem mortui Conjectare*, in Legibus Aluredi Regis West-Sax. c. 21 & 32.

CONJECTUS, Contributio, symbolum, collecta: quod quisque in unum confert ad exsolvendam certam pecuniæ summam, [vel ad colligendam certam cibariorum quantitatem.] Maxime quod à populis Regiis Missis in itinere exsolvebatur. Capitulare tertium Ludovici Pii cap. 9. *De Comitibus & Vicariis eorum, qui in aliquibus locis tantum accipiunt de Conjectu populi ad minorem legationem, quantum ad majorem*. Cap. 10. *Volumus ut talem Conjectum Missi nostri accipiant, quando per Missaticum suum perrexerint: hoc est unusquisque accipiat panes 40. frixingas duas, &c.* Annales Francor. Bertiniani an. 886. *Juxta quod unusquisque Regni primorum de bonoribus habuit Conjectum tam in argento quam & in vino, &c.* Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. c. 19. *De Conjecto Normannis dando*. Capitula Caroli Magni l. 3. c. 35. *Ut illi qui hovibannum solvere debent, Conjectum, faciant ad Heribannatorem. Conjecto* respondet *Schot* i. seu *Scot*, Germanicum & Anglicum. Charta Ludovic. Imp. apud Will. Hedam: *Ut nec bannum, aut fredum, aut Conjectum, quod ab ipsis Gesebos vocatur contingere aut*

aut exactare præsumeret. [Codex MS. Irminonis Abbatis Sangerman. fol. 70. col. 1. *Autlemarus.... habet dimidium mansum servilem....(solvit)pullos* III. *ova* X. *de Conjectu, de annona dimid. modium*, Eodem fol. v. col. 1. *Solvit ad hostem denar.* VI. *& denar.* IIII. *de capite suo, & dimidium modium de Conjectu, & modium* 1. *de spelta.*] Vide Capit. 5. an. 803. c. 17. Capitul. 1. an. 812. c. 7. Capitul. 5. an. 819. c. 26. Capit. Caroli M. lib. 4. c. 69. Legem Langob. lib. 3. tit. 1. §. 38. tit. 6. §. 2. 3. Capitularia Caroli Calvi tit. 5. §. 4. tit. 27. pag. 254. tit. 42. p. 423. tit. 42. §. 30. Chartam Dagoberti Regis Franc. apud Browerum li. 7. Annal. Trevir. p. 421. 1. Edit. aliam Henrici III. apud Meurissium in Episc. Metenſib. p. 359. [Analecta Mabillonii to. 3. p. 266. in Præcepto Caroli M. Ampliſſ. Collect. Martenii tom. 1. col. 144. in Præcepto Lotharii an. 856. Diplomata Belg. Miræi to. 1. p. 242. col. 2. in Charta Dagoberti I. Regis Franc. an. 643.]

CONJECTA, in Chronico Laurisham. an. 776.

GETA, pro *Conjecta*. Obſervantiæ ad tit. de Muneribus agnoſcendis in Foris Aragon. fol. 31. apud Michaelem *del Molino* in Repertorio pag. 73. v. *Quando debent facere Getam pro cena Domini Regis vel Domini infantis, vel pro ſubſidiis eorumdem, &c.* Occurrit ibi pluries.

CONJECTIO. Capitulare Sicardi Principis Beneventani cap. 14. *De tertiatoribus, & Conjectionibus illorum.*

CONJECTURA. Gloſſ. Lat. Græc. *Conjectura*, Συλλογισμὸς, ζητμα. Gregorius Turonenſ. lib. 6. Hiſt. c. 45. *Nihil de fiſco ſua Rex dari præcepit, niſi omnia de pauperum Conjecturis.*

CONJECTORIUM DANIELIS, Liber ſic inſcriptus de divinatione. Illius meminit Joan. Sarisberienſis in Policrat. l. 2. c. 17. *Opera ſeu Viſiones Danielis* vocat Luithprandus in Legatione. Vide Deſcriptionem noſtram Conſtantinop.

¶ CONJECTURA. Vide *Conjectare*.

¶ CONJECTURARI, Conjicere, *Conjectare*, Gall. *Conjecturer*. Proceſſus de Vita S. Thomæ to. 1. Martii p. 699. *Ipſe teſtis imaginatus & Conjecturatus eſt. Conjecturare* dixit Raymundus Capuanus in Vita S. Catharinæ Senenſis to. 3. SS. April. p. 886. Sed hoc verbum quidam dicunt à Seneca fuiſſe uſurpatum: pro quo tamen alii legunt, *Conjectura ire.*

¶ CONJECTURATIVE, Conjectando, Gall. *Par Conjecture*, in Diſſertatione Jac. Thomaſii de populo S. Johannis §. 29. apud Eccardum col. 173. Hiſt. Geneal. Marchionum Miſniæ.

¶ CONJECTUS. Vide *Conjectare*.

¶ CONIFLO, ἐμπλακῶ, *Stolidus*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ CONILLOS, ſ. Vivarium cunicularium, Gall. *Garenne*, à Gallico *Conil* vel *Conin*, Cuniculus. Charta anni 1052. ex Archivo Infirmariæ S. Victoris Maſſil. *Ego Bonifacius & uxor mea Vandalmaſia donamus medietatem beſci & duas partes Conillos cum terris, &c.* Charta anni 1043. *Medietates beſchi & duas partes Conillos cum terra, in qua boſchus ſedet.*

CONINÆ PELLES, Cuniculorum, Peaux de *Conins* vel de *Conils*. Rainardus Abbas Ciſtercienſis in Inſtitut. ejuſd. Ord. diſtinct. 14. c. 15. *Pelles ſilveſtres non operentur Converſi noſtri, non catinæ, non Coninæ, non varias, non griſias, ſeu alias hujuſmodi, &c.* Ubi antiquæ Definitiones ejuſdem Ord. diſt. 14. c. 6. habent *Coninas*. [Privilegium Leduini Abb. S. Vedaſti Atrebat. de cenſu an. 1036. è Chartul. ejus Monaſterii fol. 243. c. *Pelles agninæ* IV. *den. Penna agninæ vel pellicia* 1. *den. Griſia vel varia* IV. *den. De cattis vel Coninis* II. *den.*]

¶ CONIRE, Coire, *ſimul ire, conſilium accipere*. Papias in Amalthea.

¶ CONITIO, Populi multitudo. Vet. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Latinis *Coitio*, Conventus, congreſſio.

¶ CONIVA, pro *Conniventia*, ſumta tamen ſtrictiori modo, pro conſpiratione, pacto conſpiratorum, ſeu aſſenſu conſpiratis & rebellatoribus dato ab iis, qui eorum partes amplectuntur. Charta Henrici IV. Angl. Regis an. 1400. apud Rymerum to. 8. p. 150. col. 1. *Sciatis quod de gratia noſtra ſpeciali & pro bono ſervitio quod dilecti Ligei noſtri & Communes villæ noſtræ de Circeſtre, tam homines quam mulieres nobis impenderunt, circa captionem Comitum Kantiæ & Sarum & aliorum de eorum rebelli Coniva, conceſſimus eiſdem hominibus quatuor damas percipiendas tempore feſtæ in foreſta noſtra de Bradon, per liberationem Magiſtri foreſtarii.* Charta ejuſd. Regis an. 1403. p. 333. col. 1. de tractando cum gentibus Comitatus Ceſtriæ: *Omnes aliæ perſonæ eccleſiaſticæ, quæ contra nos in bello nuper juxta Salopiam commiſſo, armate, ſeu de aſſenſu dictæ rebellionis contra perſonam noſtram regiam extiterunt.... Et omnes & ſinguli bellum illud cauſantes, omneſque & ſingulæ gentes villæ Ceſtriæ, quæ ad idem bellum præſentes ſeu de Coniva Henrici de Percy defuncti extiterunt.* Liquet De *Coniva Henrici, &c.* idem eſſe, quod paulo ſuperius *De aſſenſu dictæ rebellionis*, ac proinde *Coniva* per *Conniventiam* ſeu aſſenſum rebellibus eſſe explicandam.

¶ CONJUDEX, Aſſeſſor, qui cum primario Judice judicat. Charta Duranni Epiſc. Cabil. to. 8. Spicil. p. 230. *Cum diſcordia verteretur... coram Decano & Conjudicibus ſuis Senonenſibus.*

CONJUGA, pro *Conjux* Burchardus Wormacienſis in Lege familiæ: *Si quis cum manu Conjuge ſua cum bono teſtimonio aliquam traditionem... fecerit, &c.*

¶ CONJUGALIS, Eadem notione. Charta Ademari & ejus uxoris Aldebergæ pro Monaſterio Nobiliacenſi apud Stephanotium to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 402. *Dono pro remedium animæ meæ, vel pro remedium Conjugale meo.*

¶ CONJUGES, in Libris feudalibus dicuntur domini & vaſſalli, teſte Salvagnio, de Uſu Feudorum c. 11. & 13. ubi docet *Conjuges* ideo dici, quod mutua, licet diſpari, inter ſe fide conjugentur & obſtringantur. Dominus vaſſallo benevolentiam debet atque protectionem; vaſſallus autem domino reverentiam, honorem, ſervitium, &c. V. *Conſortes & Vaſſalli* in *Vaſſi*

CONJUGIUM, pro *Conjuge*, in l. 3. de Re milit. & l. 14. de Epiſc. in C. Th. Vide *Matrimonium*.

CONJUGLA, CONJUNCLA, Lorum quo vinciuntur ac conjunguntur boves. Gloſſ. vet. *Conjugle*, ζάκτρις. Gloſſ. Lat. Gr. *Jungula*, ἱμὰς ζευκτικὸς.

CONJUNCLA. Gloſſ. Saxon. Ælfrici, c. de Inſtrumentis agricolarum; *Conjuncla*, priytra. Saxonibus pritha eſt lorum. Statuta antiq. Corbeienſis Monaſt. l. 2. c. 1. *Dent unuſquiſque ad hortum cui deſervit in tertio anno, aratrum, 1. jugum cum amblacio & Conjunclis, quando neceſſe fuerit.* Chron. Beſuenſe p. 538. *Acceſſit ubi boves juncti erant, & juncturas ſuper capita eorum, quas ruſtici Convinculas appellant, omnes truncavit.* Sed legendum *Conjunculas*, aut *Conjunclas*, quas *juncturas* revera vocant Paulus 3. Sentent. tit. 6. & Capitolinus in Vero.

CONJUNGERE, Pervenire aliquo. Nos etiamnum dicimus. *Joindre quelqu'un*, cum quempiam convenimus, Vita S. Macarii Romani c. 3. *Poſt hæc vero decem & ſeptem dies ambulantes, Conjunximus Jeruſalem, & ſanctam Reſurrectionem Jeſu Chriſti, & Crucem adoravimus.* Anaſtaſius Biblioth. in Stephano III. PP. *Et dum hæc agerentur, Conjunxit Romam Joannes Imperialis Silentiarius.* Infra: *Et dum valide...op-*

primerentur, subito Conjunxit Missus Regis à Francorum nomine, &c. Ibidem : *Conjungente vero eo Papiam.* In S. Adriano : *Et dum reverſus fuiſſet Sacellarius, Ravennamque Conjungeret.* Occurrit non ſemel. in Epiſt. Sigeberti Regis ad Deſiderium Epiſc. Caduricenſem, in Epiſtolis Summorum Pontific. tom. 3. Hiſt. Franc.p.745.748.760.777.&c.Gregorii Magni lib. 10. Epiſt.3.in Actis S.Anaſtaſii Perſæ cap.6.n.38.&c.Theophylactus Simocatta l.8. c.11. Ἀνεξάξιτι φησὶ αὐτὸν ἀνάγκη.

JUNGERE, Eadem notione. Epiſtola 4. ad Deſiderium Epiſc.Caduricenſem apud Caniſium tom.5.Antiq. leſt. *Flavianus autem denuntiavit, ut quinta feria apud ipſum Jungamur.*

¶ CONIVOLI. Vide *Cobiuli* in *Conbibere.*

1. CONJURARE, Simul jurare, ſimul ſacramento firmare. *Communiam Conjurare*, in Charta Theodorici Comitis Flandriæ an.1147. in Tabulario Monaſterii S.Bertini : *Conceſſerim hominibus S. Bertini ad Poparingehem pertinentibus ejuſdem pacis ſecuritate per omnia gaudere, qua Furnenſes fruuntur, quam Conjuraverunt, in qua & confirmati ſunt.* Vide Galliam Chriſtian.to.1.p.100.a.Vetus Inqueſta ann.1228. apud Petrum Mariam Campum in Hiſt.Eccl.Placent.lib.17. *De Fratribus dicit, quod neſcit aliquid emendandum in iis, niſi quod Conjuraverunt ſimul, excepto Joanne & Magiſtro Alberto, & inde debuit eſſe inſtrumentum,ſed neſcit, utrum ſit deſtructa illa Conjuratio, vel non.* Vide *Confratria.*

¶ CONJURATORES, Qui ſimul jurant ad ejuſdem rei confirmationem. Areſtum Parlamenti Pentecoſtes an.1280.in Tabul.S.Richarii : *De quibus liquebit per eorum juramenta, additis cuilibet eorum de Feuqueriis duobus vel tribus Conjuratoribus de vicinis ſuis fide dignis.* Vide *Sacramentarii* poſt *Juramentum.*

¶ CONJURARE, Jurare nude. Vett.Formulæ Andegav.num.49.*Sin melius in Eccleſia ſeniore loci in ipſa ipſa civitate hoc debiat Conjurare, quod ad morte ſæpe dicto numquam conſenſiſſet, nec eum acceſſiſſet, nec conſciens, nec conſentaniam ad hoc faciendum numquam fuiſſet.*

¶ CONJURARE TERRAM, Jurare terram, de qua liſs eſt, ad certum hominem pertinere. S. Audoen. in Vita S.Eligii apud Acherium to.5. Spicil. p.284. *Sparvus Abbas...accepit à Principe judicium, ut ſi poſſet in loco ſancto* (ad Sepulcrum S.Eligii) *terram Conjurare, ad partem utique Eccleſiæ vendicaret ; ſed ille maluit, ut idem pertinax vir, qui eam invadere quærebat, juvejurando aſſeveraret ſuam.*

CONJURATIO, Quodvis juramentum. Capitulare 3.an.779.c.10.*Et iſtas Conjurationes quas faciunt per S. Stephan.per nos, aut per filios noſtros prohibemus.*

2. CONJURARE, Submonere, in jus vocare, per fidem & ſacramentum, quo domino feudali obſtrictus eſt, quempiam citare. Charta an.1081.apud Sammarthan.in Archiepiſc. Turon. *Quapropter prædictus Radulphus ad Curiam Regis ab ipſo Rege fide & juramento Conjuratus, ut de hac re juſtitiam ſibi faceret, ire non auſus eſt.*

Ut porro vaſſallum conjurare poterat dominus, ita dominum vaſſallus, ſi de jure deficeret. Aſſiſiæ Hieroſol.MSS.c.241.*Ce ſont ceaus qui peuvent gager, ou ſemondre, ou Conjurer le Seignor de ſa foi. Celui à qui le Seignor doit aucune choſe de ſon fié, le peut ſemondre, ou gager dou ſervice, que il li doit de celui fié, ou Conjurer de ſa foi, &c.*Cap.244. *Il doit Conjurer le Seignor de ſa foy, que il le paie, ou face paier de ce que il le doit.* Cap.247. narratur vaſſallum non poſſe conjurare ſuum dominum de ejus fide, niſi poſt ratas aliquot ſubmonitiones, quarum hæc erat formula ; *Si vous Conjur comme à mon Seignor par la foi que vous me devez, come à voſtre home, que vous m'en aiés paiés, ou fait paier dedans tel jour. Et ſi le Seigneur ne le faiſoit dedans le terme, le vaſſal le pouvoit gager de ſon ſervice.* Proprie autem *Conjurari* dicuntur *Pares* feodorum, cum ad judicium exercendum in Curia ſua à Domino evocantur. Eædem Aſſiſiæ Hieroſ.c.206.*Doit requerre & Conjurer ſes Pers, ſi comme il doit, que ils deſtraignent le Seignor, ſi comme ils peuvent & doivent.* Et cap. 207. *Quant le Roy Aimery congea Meſſire Raoul de Tabarie, Meſſire Raoul requit & Conjura ſes Pers, que ils le menaſſent à droit, comme leur Per, & que il en offroit à faire à droit.* Adde vetus Chron.Flandrenſe vernac.c. 14.& 34.

Quod ſi *Pares* poſt *Conjurantem*, Domini ſuperioris judiciis non intereſſent, ad id ſeodorum ſuorum interceptione compellebantur. Statutum Caroli V. Reg.Franc.an.1363.men.Jun.*Statuimus & ordinamus quod præfati homines feodales ad judicium faciendum & reddendum ad locum conſuetum, ut moris eſt, evocati, infra ſtatutum & eiſdem aſſignandum tempus accedere & comparere teneantur ſine defectu, niſi cauſam veram & legitimam habuerint abſentiæ, quæ ſi vera & legitima non fuerit, & ad judicium evocati minime comparuerint, eorumdem hominum feoda in manu dicti fratris noſtri ad cauſam prædictam ponivolumus & arreſtari, & in ea detineri per Baillivum dicti loci Guyſiæ, quouſque dicti homines ſic contumaces, & abſentes pro duo defectu & abſentia, vel contumacia, emendam præſtiterint concedentem.*

CONJURAMENTUM, Submonitio Parium. Regeſtum-Andegavenſe in Camera Comput. Pariſ.fol.76.77. an.1363.*Homines prædicti feodales, qui in dicta villa & caſtellania Guyſiæ in Viromandia, ratione & ex debito feudorum ad Coniuramentum Baillivi dictæ caſtellaniæ Guiſiæ iudicia facere & reddere tenentur, &c.* Quod porro hic *Coniuramentum* dicitur, *Coniure & ſemonce* eadem notione vocant Conſuetudines municipales S.Audomari art.16.Tervann.art.8.Bethun.art.30. 38.Valentian.art.1.2.4.Hannon.c.56. & Summa Ruralis.

CONJURATIO, Eadem notione. Charta an.1260.in Probat.Hiſt.Guinenſis pag. 528. *Per legitimam monitionem noſtram & Conjurationem ſuper hoc ſibi factas.* [Vide alia notione in *Coniurare* 1.]

CONJURATIO, Communia, *Commune*, Juratorum conventus ; *Jurati* enim & *Conjurati* dicuntur cives unius oppidi. Charta Friderici I.Imper.ann.1161. apud Browerum lib.14.Annal.Trevirenſ.p.801.1.Edit. *Communicvivium Trevirenſium, quæ & Conjuratio dicta, quam not in ipſa civitate deſtruximus, &c.* Vide Juratus.

CONJURATIO in Legibus Canuti Regis Angl. idem videtur quod *Adjuratio*, ſeu, ut vocant, *Exorcizatio*. [Statuta Eccleſiæ Valentinæ to.3.Concil. Hiſp.p. 511. col. 1. *Nec in Eccleſiis fiant Conjurationes aquæ ferventis, vel ferri candentis, vel aquæ frigidæ conjuratæ, quia omnia iſta ſunt ſuperſtitioſa penitus & contra Deum.*]

CONJURATORES, pro *Conjurati*, in Conventu Alſatico an.1030.§.3.5.apud Goldaſtum to.2.Conſtit. Imp. & Freherum. [Vide in *Coniurare* 1.]

¶ JUDEX CONJURATOR, *dominum judicantium*, Qui *dominos judicantes* ſubmonet & vocat ad judicium ; in Edicto Philippi VI.Fr.Regis an.1344.n.6.

CONJURATUS, Eodem aſtrictus juramento. Ουρατος συνωμοτης, Nicetæ in Man.lib.7.n.1. Hiſtoria de Expedit.Aſiatica Frider.I.Imp.*Offerentes auxilium tam de ſe quam de ipſorum Conjuratis & amicis.* Vetus Inqueſta to.1.Monaſtici Angl. p. 107. *Ernaldus Mareſcallus iuratus*

vatus idem dicit per omnia, quod Ac. filius Andreæ Conjuratus suus. Vide Dissert. 21. ad Joinvillam.

¶ CONJUVES, Conjux, uxor. Formula vetus apud Baluz. to. vi. Miscell. p. 551. *Ob hoc igitur in Dei nomen & Conjuves mea illa dilectissimo amico nostro illo pro benevolentia vel servitia tua, quæ circa nos impendis, sed in comeæ facere non desinir, propterea cessimus tibi, &c.*

¶ CONIVUM, κάλυξ ῥοδοκοκκίου. *Calix, cohivum,* in Supplemento Antiquarii. Folliculus est rosæ clausus, ut explicat Martinius, qui legit *Connivum*, addit que florem *conniventem* eumdem esse ac *clausum*.

¶ CONKA, f. Pars fluminis sic dicta, quod circuluo suo quasi *concham* repræsentet. Chartularium S. Vandregesili to. 2. p. 1384. ex Charta anni 1229. *Dicti Monachi possint piscari sicut ego in Conka aquæ de Rivecors infra metas positas tempore dicti Ricberii... dicti Monachi S. Wandregisilii poterunt piscare in dicta Conka quando voluerint.*

¶ 1. CONLABORATIO, Oeconomia, administratio. Annal. Bertiniani ann. 807. *Carolus Rex Abbatiam ipsius Monasterii sibi retinuit : causas Monasterii & Conlaborationem per Præpositum & Decanum atque Thesaurarium...geri disponens.*

¶ 2. CONLABORATIO, Proventus agrorum & pratorum *labore* cultorum. Præceptum Caroli M. pro restauratione Monasteriorum apud Mabil. to. 3. Analect. p. 266. *Præcipimus, ut de omnibus Conlaborationibus terræ tam feni, quam & annonæ omnium generum, tam de sua dominicata, quam & de vassallorum suorum, de vinericiis quoque & perdonato...de melle & Conlaboratione ionibus, quæ in bortis fiunt...censum legitimum...persolvere faciant.*

¶ 3. CONLABORATIO, CONLABORATUS, Acquisitio conjugum, stante matrimonio. Vide post *Labor* 2.

¶ CONLACTANEUS, σώτροφος, ὁμογάλακτος. Gl. Lat. Græc. *Simul nutritus.* Glossæ Cyrilli : *Collactaneus*, συγγάλακτος. Vide *Collacteus*.

¶ CONLATERANUS, Transversa cognationis gradu junctus, Gall. *Collateral.* Charta S. Eduardi Regis Anglorum an. 1059. apud Felibianum in Hist. Sandionyl. p. lxxxv. *Ego Eadgyd Conlateranus ejusdem Regis hoc mihi placere cum benivolentia professa sum.*

¶ CONLATERATIO. Vide *Collateratio*.

¶ CONLATERESE, Occultare, abscondere se. Vita S. Columbæ Abbat. to. 2. Junii p. 231. *Sed frater quidam callidus explorator, alia meanus via, in cujusdam monticelli cacumine, qui eidem superemines campulo, se occulte Conlatebat.*

CONLATOR. Adulator. Vita S. Præjecti Episcopi to. 1. Hist. Franc. 675. *Sed ut est Conlatorum mos, amici cœperunt eum cogere, ut tali procausa non differret dare responsum.*

¶ CONLAUDANTES, Iidem cum *Sacramentalibus*, qui juratori ut testes adjungebantur in judiciis. Vide locum in *Forbatudus*.

¶ CONLECTOR, Qui simul legit. Utitur S. Auguſtinus Confeſſ. lib. 1. c. 17.

¶ CONLIBERTI. Vide *Colliberti*.

¶ CONLIBRUM. Vide *Collibrum*.

¶ CONLIGARE, Seſe pariter obligare, uti ſolent qui de re aliqua pacifcuntur. Tabular. Voſienſe fol. 31. *Hoc idem audierunt Petrus Abbas in cujus manu Conligatum eſt, Petrus Ainardus, &c.*

¶ CONLIMITANIUS, Cui ſunt iidem limites, finitimus, vicinus, Gall. *Limitrophe. Collimitaneus*, Solino c. 40. *Collimitanea Galatiæ Phrygia*. Hincmarus Remenſ. Epiſt. ad Ludovicum III. Regem Franc. apud Baluz. to. 7. Miſcell. p. 50 *Sicut ſacræ leges & regulæ præcipiunt, Archiepiſcopis & Epiſcopis Conlimitanio-*

rũ (ſic) *dioceſeon.* Et infra; *Dioceſi vero Conlimitania, &c.*

¶ CONLISUM. Vide *Collisum*.

CONLUDIUM. Gloſſ. MSS. ad Cod. Th. l. 1. *Conludium, eſt jurgium, rixæ*. Gloſſæ aliæ MSS. *Celludium, dolus*. Gl. Græco Lat. συμπαιγνία, *Conluſio, Conludio,* συμπαίζω, *Conludo*. Gloſſ. Lat. Gr. *Conludium*, συμδοκεῖν. *Conludit*, συμδοκίζει, συμπαίζεται [Aliæ Gloſſæ apud Eccardum in notis ad Legem Salicam, *Conludium*, συμδυναμίς, aliæ, *Compactum*, *Colluſio*.] Vide Gregor. Turon. l. 10. c. 11. l. 12. Leges Viſigoth. l. 2. tit. 3. Edictum Theoderici Regis §. 114. Legem Burgund. tit. 6. §. 3. 6. Addit. ad Legem Burgund. §. 8. Decretum Chlotarii Regis §. 1. 4. 9. Cap. Caroli Calvi tit. 31. c. 21. [Innocentium III. Papam to. 3. Conc. Hiſp. p. 431. Acta SS. April. to. 2. p. 584.] Occurrit paſſim in Cod. Theod.

COLLUDIUM. Gildas de Excidio Brit an. *Illam cujus Colludio ac ſuggeſtione tantæ ſunt peccatorum ſubitæ moles, &c.* Utuntur Sidonius, Ammianus, Symmachus, Claudianus, Mamertus, Leges Viſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 17 lib. 6. tit. 5. §. 14. lib. 7. tit. 1. §. 5. tit. 2. §. 6. Leg. Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 57. lib. 2. tit. 6. §. 6. tit. 12. §. 6. tit. 30. §. 4. tit. 36. §. 1. tit. 53. §. 24. tit. 55. §. 14. &c.

CONLUDIO, in Lege Bajwar. tit. 8. §. 6.

CONLUDIUS, in Decreto Chlotarii Regis §. 7.

COLLUSIO, apud Juriſconſ. Anglos quid ſit, vide apud Raſtallum in Expoſit. vocum Leg. Anglic.

CONLUDIOSUS, in Charta ann. 981. in Bullario Caſinenſi to. 2. p. 55. *Ego eam* (Chartam) *filens, aut occultam aut Conludioſam habuiſſem, aut detinuiſſem, &c.*

¶ CONLUMINARE, Accendere, inflammare. Charta Caroli Calvi apud Doubletum Hiſt. Sandionyſ. p. 791. *Compiacuis ferenitati noſtræ præſibato ſancto loco ad luminaria ipſius jugiter Conluminanda..... duos manſos...contradere.*

¶ CONLUSIO. Vide *Conludium*.

¶ CONMANDARE, Mutuo dare vel depoſito. Formulæ Andegav. num. 29. *Veniens homo, nomen illi, apud femina, nomen illa, qui ſui conjux illa quondam germanus illius, ante venerabile vir illi Abbate, interpellaverunt hominem, nomen illo, quaſi ſervitium qui fuerunt ipſius illi, quondam poſt ſe habuiſſi Comandatas, hoc eſt illam rem qui illi ad præſens aderat : & hoc totum fortiter denegabat. Interrogaverunt ipſius illi, ſe (ſi) habebat homines qui de præſente fuiſſent, ut vidiſſent quando ipſa rauba, ipſi illi & illi Commandaſſet.* Vide *Commendare* 2.

¶ CONMARTYRISARE, Aliquem è medio tollere per *martyrium*. Hiſt. Ingulfi p. 72. to. 1. Scriptor. Angl. *Pridie Kalendas decollatur & Conmartyriſatur.*

¶ CONMULARE, pro *Commulcare* : quod vide.

CONNA. Charta Longobardica in Chron. Benevent. S. Sophiæ : *Et paſcuum in ipſa inſula ad peculia eorum qui ibi reſidentur, & de ipſo Panatano Connas & paleas tollendum, &c.* [Alium locum vide in *Cuba* 2.]

¶ CONNERELIS, An Inſpector *finantiarum*, Gall. *Controleur des finances?* Jacobus Gelu Archiepiſc. Turon. in Vita ſua apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1948. *Dominus meus prædictus & Dalphinus, cui Rex commiſerat adminiſtrationem & regimen omnium finantiarum regni, me absentem & ignorantem conſtituit Connerelem Franciæ.*

¶ CONNESTABILIS, CONNESTABULARIA. Vide *Comes ſtabuli*.

¶ CONNEXITAS, pro *Connexio*, Affinitas, apud Rymerum to. 4. pag. 157. col. 2. *Ob Connexitatem attinentiæ, quæ inter noſtram & veſtram domus regias, &c.*

¶ CONNIBENTIA, pro *Conniventia*, Aſſenſus Pri-

vilegium Monaſterii Graſſellenſis an.684. to.1. Annal. Bened. p.700.col.1. *Hoc igitur eis indulxum Privilegium ...per omnipotentem Deum conjurare præſumimus per omnia manere inconvulſa, cum omni Connibentia fratrum noſtrorum indultum eſſe proſpexerint, quorum Connibentij conſilio ad præſens cernitur inſtitutum, roboratum manibus & conſenſionibus, &c.* Vide *Conbiberc & Conniventia*.

¶ CONNICERI, f.pro *Conjicere*, vel *Conjici*, apud Rymerum to.3.p.949.col.1. *Ex quo poterit Conniceri, quod nobis circa expeditionem guerræ noſtræ prædictæ exiſtentibus.... à tergo guerram movere contra nos fubtiole machinentur*.

CONNIVENTIA, Pactum, conventio. Gregor. Turon.lib.7.Hiſt. *Ecce manus veſtræ ſubſcriptiones, quibus hanc Conniventiam confirmatis*. Lib.9.c.19. *Sed illc non obvius do hac Conniventia, conſilium ad confirmandum pacem præbuit*.

CONNIVENTIA, Aſſenſus, apud Lampridium in Severo: *Vel per Conniventiam ſeditionem feciſſent exercitus*. Facundus Hermianenſis lib.4.c.1. *Intelligis igitur Auguſte, quod Eccleſiæ conturbatores evidentiſſimam Conniventiam ſuam, quam Eutychianis contra ſanctum Concilium præſtant, nequicquam exemplo B.Cyrilli obumbrare nitantur*. Vita S. Præjecti n.8. *Ex permiſſo & Conniventia Warnechariioptimatis*. [Diploma Ludovici & Lotharii Imperator. apud Acherium to.8 Spicil. p.128. *Cum Conniventia Metropolitani ſui Jeremiæ Archiep. & Canonicorum Eccleſiæ, cui Deo largiente miniſtrat*. Index veterum Canonum to.3.Concil.Hiſp. p.5. *Non ordinandos Clericos ſine teſtimonio & Conniventia Clericorum & civium*.] Adde Præfat.ad Concil.Turon. II.idem Concil. cap.24. Arnulfum Lexovienſem in Epiſt. ad Epiſcopos Angliæ, Sayonem Grammat. lib. 14.&c.

CONNIVERE, Conſentire. Vetus Inſcriptio Maſſiliæ: *Auguſtius Auguſtalis tutor Connivente Dunnio fratre ejus & herede ponendum curavit*.

¶ CONNIVUM. Vide *Conivum*.

CONNUBERE, pro *Concumbere*, apud Anaſtaſium in Hiſt.Eccl.p.175.

CONOPPI, Papiæ, *Somnia attendentes*, forte *Somnopti*, vox hibrida, pro ὑπνώττες.

¶ CONPARIETICI. Vide *Comparietici*.

CONPERONES. in Fleta li.2.c.41.§.24. ſed legendum *Coopersiones*. Vide *Ceppagium*.

¶ CONPLACENTIA, Obſequium. Vide *Complacentia*.

¶ CONPLACIA, f.per abbreviationem pro *Complacentia*, apud Rymer.to.9.p.508.col.2. *Nobis in hoc gratiam & Conplaciam exhibentes ſingulares*.

¶ CONPLEGIUM. Vide *Complegium*.

¶ CONPLUVIUM, *dictum aquæ partes, quæ circa ſunt, eo conveniunt*. Gloſſ.Sangerman. MS.n.501. Vide *Compluvium*.

¶ CONPTUS. Chartular. S.Vandregeſili to.2. p. 1428. *Vendidimus viris religioſis Abbati & Conventui S.Vandreg. unum modium vini annui redditus tempore vindemiarum Comptum in cava*; id eſt, ſi bene conjecto, Coctum, Gall.*Cuvé*, quod de muſto dicitur in cupis aliquandiu relicto cum vinaceis,ut firmius fiat.

¶ CONQUA, CONQUADA. Vide *Concha* 2.&3.

¶ CONQUADRARE, Adverſari, contradicere, Gall. *Contrecarrer*. Bruſchius l.2.de Reformat. Monaſteriorum c.16.p.879. *Præmiſerunt autem primo ad me unam audaſſricem, quæ me primum Conquadraret*. Apud alios legitur pro Convenire non ſemel.

CONQUADRATUS, [Scientia vel virtute ornatus, inſtructus.] Locos vide in *Quadrivium* ſub finem.

¶ CONQUATERNARE, Quaternatim jungere. Gloſſar.Græc.Lat. Συγίζω κατὰ τέσσαρα. *Conquaternatio*, Συζυγία κατὰ τέσσαρα.

¶ CONQUEREMENTUM, Acquiſitio, Bona *Conquiſita*, parta. Charta Stephani Domini *de Villars* pro Eccleſia Inſulæ Barbaræ an.1226. in Maceriis ejuſdem Monaſterii to. 1.pag.139. *Exceptis feodis Militum & guardis aliarum Eccleſiarum & Conquerementis poſt Stephani de Villas prædeceſſoris mei* (obitum) *factis*. Homagium an.1272.apud Guichenonum in Hiſt. Breſſiæ Probat.p.19. *Huguninus de Tenarre....recognoſcit ſe tenere in feodum a dicto Domino Baugiei quidquid tenet in parrochia de la Frana, ubique exceptis Conquerementis habitis à Domino Guillermo Chagrin*. Ch.Philippi Regis Franc.an.1320.apud Baluz.to.2.Hiſt. Arvern.p.153. *Cum omnibus Conquerementis & acquiſitis per ipſum factis*. Antiq.Recogn.Revel.Vienn.in Regeſto *Probus* fol.57. *Item Comes non conſuevit capere ibi in ſuis hominibus talliem, niſi pro Conquerementis facienda, vel quando vadit ad Imperatorem*. Vide *Conquirimentum & Conquiſitus*.

¶ CONQUERIMENTUM, in Franchefiis habitatoribus Belli-viſus de Marco conceſſis an.1256.per Guillelmum de Bello-videre Hiſt. Dalphin.to.1. pag.59. *Item,ſi nos & ſucceſſores noſtros Conquerimentum facere contigerit, cujus pretium ſit centum librarum vel ultra, habitatores ſupradicti nos noſroſque ſucceſſores juvare tenentur pro ſua bona & ſpontanea voluntate*.

¶ CONQUESTA, Idem quod *Conqueſtio*. Tractatus inter Edwardum Angliæ Regem & Franciſcum Ducem Britanniæ an.1468.ex Archivo Caſtri Nannet. *Si Rex Angliæ tranſeat in propria perſona ultra mare cum poteſtate & armatura ad faciendam Conqueſtã,&c.*

CONQUESTARE, Bello & armis acquirere, apud Thomam Walſinghamum p.573. [Gallis *Conqueſter*, nunc melius *Conquerir*. Vide *Conquiſtare*.]

¶ CONQUESTATUS, Gall.*Conquis*, in Litteris patentibus Edwardi III.Angl.Regis an.XXVIII.pro Rogerio David ex Archivo Turris Londin.

CONQUESTIO, CONQUESTUS, Armis aut bello quæſitum, partum, apud Bromptonum & alios, Gallis *Conqueſte*.

CONQUESTRATIO, Idem quod *Conqueſtio*, apud Thwrocz.parte 1.Chr.Hungar.c.24. *Conqueſtrare*, vincendo acquirere. apud eundem part.2.c.9. Hinc Willelmus Nothus, Britannia ſubacta, *Conqueſtor* vulgo dictus Scriptoribus paſſim.

¶ CONQUESTUS verbaliter & active ſumitur in Inſtrumento to.2.novæ Hiſt Britan.p.837. *Henricus Rex Caſtelle fuerat Conqueſtus totum regnum Caſtelle*.

¶ CONQUESTUS, pro quibuslibet bonis quavis ratione acquiſitis. Chartularium Brivatenſe apud Baluz. to.2.Hiſt.Arverniæ p.7. *De rebus proprietatis noſtræ quæ per Conqueſtum nobis evenerunt*. Nova Hiſtor.Britann. to.2.p.399. *Aſſignetur in bonis meis patrimonialibus vel Conqueſtis...In manibus Executorum meorum pono omnes Conqueſtus meos,tam in Andegavia quam in Britannia, exceptis Conqueſtis meis de Condeia & de Chalem*.Charta Ludovici Regis Franc.an.1160. è Chartulario Montis Martyrum: *Iuſuper ipſum Conqueſtum....& herbergarium, quod in Conqueſtu fecerat mea liberalitate*. Occurrit apud Thomam *Madox* in Formulari Anglicano p.217.&c.

¶ CONQUINISCERE, Quieſcere, cubare. Glaber Rodulphus apud Ducheſnium to.4.p.52. *Nocte quadam in ſtrato Conquiniſcens, ita contractus ſum membris omnibus hiſterica paſſione, ut non erigere memet, neque in latus aliud vertere ullo modo valerem*. Utitur Plautus pro Caput inclinare, ſeu totum corpus incurvare, contrahere.

¶ CON-

¶ CONQUIRERE, Armis comparare, Gall. *Conquerir*. Johan. Iperii Chronicon S. Bertini apud Marten. to. 3. Anecd. col. 465. *Duravit sic Monasterium istud donec Normanni Gentiles Neustriam Conquirentes subverterunt, Monialibus truncidatis*. Vide Barthii Glossar. apud Ludewig. to. 3. pag. 274.

¶ CONQUIRIMENTUM, ut *Conquerementum*. Commutatio inter Robertum Ducem Burgundiæ & Amedæum Comitem Sabaudiæ; *Non possimus crescere vel Conquerimentum facere in terra tota*.

¶ CONQUISITE, Jure belli, vi armorum. Vita S. Valeptini & Damiani to. 2. Martii p. 431. *Et alia plurima castella sorte & Conquisite tenebat*.

¶ CONQUISITOR, Victor gentium, qui populos suo subegit imperio, Gall. *Conquerant*. Sic appellatur in Chron. Trivetti ad annum 1136. Willelmus Dux Normanniæ subjectione regni Angl. clarissimus, qui aliis dicitur *Conquestor* vel *Conquestor*.

CONQUISITUS, Bona quæsita, vel simul quæsita, *Aquesta*, vel *Conquests*. Capitula Caroli Calvi tit. 26. *Illorum alodes de hæreditate & de Conquisitu, & quod de donatione nostri seniores habuerunt*. Capitula Ludov. ad Legem Salicam c. 2. & Capit. Caroli M. lib. 4. cap. 74. *Si quis....de qualibet causa fuerit interpellatus, verbi gratia de Conquisitu suo, vel mancipiis suis, &c.* Vide Skenæum de Verborum significat. in voce *Conquestus*.

¶ CONQUISTA, Vox Hisp. Gall. *Conquete*, Bello quæsita. Legitur in Epitome Constitut. Eccles. Valent. ab an. 1200. ad 1580. tom. 4. Concil. Hisp. pag. 155. col. 2.

¶ CONQUISTARE, Acquirere. Donatio Hugonis & Julittæ uxoris ejus S. Sepulchro Jerosol. an. 993. to. 1. Collect. Amplissi. col. 345. C. *Cum suis vel cum omnibus ad ipsa curte pertinentibus, sicut Conquisti averunt Berta Regalis & Albertus*. Testamentum Ademari Schalarum Vicecomitis to. 2. Gall. Chr. Instrum. col. 207 *Quodcumque in Gimraco & in Salle, quod de Sigeberto Sacerdote Conquistavi. Conquistar* Hispanis est Bello quærere. Vide supra *Conquestare*.

CONQUISTUM. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Totum & sub integro vobis impignorevimus pro solid. unius quadrantes duos de moneta decima, & debet de Conquisto de musto modio unos duos, &c.* Alibi; *Vobis impignoravimus pro solid. 12. usque ad annos 5. & debet in Conquisto de musto in quisque annos modios tres, &c.* Rursum: *Ut singulis annis 12. modios de vino in Conquisto reddatur*. Ubi *Conquisum* sumitur pro *censu*. [Verum, ut *Conquisitus*, pro Bonis acquisitis usurpatur in Charta Fundationis Monasterii Cantogilensis to. 3. Annal. Bened. p. 708. col. 1. *Concedo ad ipsum locum....quod mihi ex hæreditate vel Conquisto legitime obvenit*. Et in alia vet. Charta ex Archivo S. Victoris Massil. *Mansi...qui nobis per Cõquistũ obvenerũt.*]

¶ CONRADIUM, Conragium. Vide *Conredium*.

¶ CONREARIUS. Vide *Correarius*.]

CONREATORES, Gallis *Conrèeurs*, qui pelles parant, præparant, vox ejusdem originis qua *Conredium*. Charta Philippi Regis Franc. an. 1343. *Teanatores corii, Conreatores, baudrarii, cordubanerii & fuerii. Conroieur de Cordouen*, alibi. Charta Ludovici Reg. Fr. an. 1260. *Noveritis quod nos dedimus & concessimus ex nunc & in posterum Theci uxori Ivonis la Choe & ejus hæredibus magisterium Cavatorum, baudreorum, sutorum, mesgeyeiorum, & burserioram in villa nostra Parisiensi, &c.* Lemma Gallicum habet: *Lettres des cinq mestiers, c'est assavoir, Conratiers, Baudroieurs, Sueurs, Mesgisseurs & Boursiers donnez par le Roy*.

CONREDIUM, Corredium, &c. Quidquid ad alimentum, ad cibum, ad mensam datur, cibus, *Tom.* II.

mensæ apparatus, alimonium, convivium.

Conredium, Præbenda Monachi, vel Canonici, Monasticum Anglicanum to. 1. pag. 149. *Abbas & Monachi ejus loci per totum annum post obitum suum totum Conredium, sicut in vita sua perceperint, habere debent, quod alicui indigenti pro anima sua erogabitur*. Alibi: *Totam decimam Conredii domus suæ*. Et pag. 777. *In super concessimus quod ipsi* (Monachi) *& successores sui ad pensionem, Corredium, seu sustentationem aliquam alicui de Prioratu prædicto, &c.* Tom. 2. p. 32. *Duo Con-adia Monachorum*. Ibidem: *Conradium quotidianum*. [Charta anni 1218. ex Archivo Montis S. Michaelis: *Ego Ruelendus Goion, per voluntatem Roberti Goion fratris mei primogeniti dimisi Abbati & Conventui S. Michaelis quoddam Conredium, quod continebatur in portione, quæ me de paterna hereditate contingebat, quod scilicet in Abbatia percipere solebam annuatim*. Vide Will. Thorn. p. 1872. Bractonum lib. 4. tract. 1. c. 16. § 7. [Thomam *Madox* in Formulari Anglic. p. 79. Edmund. Marten. to. 3. Anecd. col. 1227.] &c.

Conredium, interdum pro *Procuratione*, seu conviviis, quæ Dominis præstabantur à vassallis ex jure definito, quoties per illorum terras pergebant. Diploma Ludovici VII. Regis Franc. an. 1157. apud Hemereum de Academia Paris. ca. 3. ex M. Pastorali lib. 19. Charta 48. *Ut nec nostro, nec aliorum tempore quedam convivia, quæ vulgo Coreede, vel Giste vocantur, in villis prænominatis exigere, vel quærere liceat*. Charta Willelmi Comitis Cabilonensis an. 1180. in Bibl. Cluniac. *Et in universa terra ejus non habet talliam, vel porcellagium, vel besonagium, vel messionagium, seu annonagium, vel Corredium. Hæreditaria Conradia*, in veteri Charta in Additamentis ad Matth. Paris p. 110 Charta Walteri Giffardi in Tabul. Fiscanensi fol. 13. *Eidem Ecclesiæ liberum & quietum clamavi Conredium, quod per singulos annos in eadem Ecclesia habebam in feodo*. Speculator tit. de Feud. l. 4. part. 3. p. 306. ait, *Imperatori servitium à vassallis deberi pro Corredo Imperiali, ut videlicet quando Imperator transierit per illum locum, contribuat in sumptibus ejus*. Adde Constit. Sicul. l. 3. tit. 18. Leges Inæ Regis Wessiax. c. 74. apud Bromptom. Gervas. Dorobern. in Stephano Rege p. 1347. & Rastallum in verbo *Corredy*.

Corrodium. Henricus Huntindon. l. 6. p. 367. *Tosti igitur furibunde discedens à Rege & fratre suo perrexit ad Herefordæ, ubi frater suus Corrodium regale maximum paraverat: ubi ministros fratris sui omnes detruncans, singulis vasis vini, medonis, cervisiæ, pigmentis..... crus, humerum, vel caput, vel brachium imposuit*. Adde Leges Ethelredi Regis c. 2 Statutum 2. Westmonast. c. 29. to. 2. Monast. Angl. p. 321. 355. 430. 532. 933. Fletam l. 4. c. 1. § 16. c. 6. § 2. &c.

Correda, & Corredum. Vetus Charta ann. 1279. apud Ammiratum in Familia Caldora to. 2. p 190. Famil. Neap. *Præpositus corporum & Corredorum navis curiæ nostræ quæ dicitur Comitissa*. Contractus navigii Regis S. Ludovici cum Venetis, to. 5. Hist. Franc. *Quarum prædictarum 5. navium qualibet cum Corredis & apparatibus suis*. Vide Joan. Lucium l. 4. de Regno Dalmat. p. 180.

Corragium, Idem quod *Conredum*. Vetus Charta Corbeiensis Monasterii inscripta, *de Mensa Abbatis: De bonis istis tenetur Abbas facere boc quod debet erga Dominum Papam, sicut in Corragiis & exercitibus suis, &c....& debet Celerarius dictis famulis suum Corragium de pane & vino & carne*.

¶ Conregium, Ead. notione. Charta Nicolai Abb. Corbeiensis an. 1158. ex Tabulario ejusd. Abbatiæ: *Illas consuetudines, quæ superius scripte sunt & omnes illas quas clamabat in horreo & curte, & in campis, &*

Conregium corvearum quod sibi deberi asserebat eo die quo illas submonebat. Vide Historiam Harcurianam to.3.p.38.& suo loco *Bicocaria*.

CONREIUM, apud Perardum in Burgundicis p.138. [Chartul.S.Vandreg.to.1.p.877.an.1218.*Procurationes, comestiones & omnia Conreia*, *&c.*Iterum occurrit in Indice MS.Beneficiorum Eccles.& Diœc.Constantiensis fol.65.verso.]

¶ CORREIUM. Chartularium idem S.Vandreg.to. 1.p.877.in Charta anni 1259.*Ego Walterus de Esquetot. ...vendidi,quitavi & omnino dereliqui in perpetuum Domino Abbati S.Vandregefilii & Conventui ejusdem loci totum Corveium* (lege *Correium*) *quod percipiebam annuatim pro me & conduclu meo in Abbatia dictorum Religiosorum...Ita quod in dicto Correio sive in pertinentiis ejusdem Correii ego vel heredes mei nichil de cætero poterimus reclamare.*

¶ COUREJUM, Eadem notione, pro *Conrejum*. Chartularium S.Vandregefili to.1. p.79. *Ego Robertus de Bellomonte Vicecomes Caleti remisi & omnino quietavi in perpetuum Abbati & Conventui S.Vandregefilii.... omnes procurationes, Coureia illa, quæ clamabam & clamare poteram hæreditarie in Abbatia S.Vandregefilii, &c.*Iterum occurrit, si fides sit Amanuensi, alioquin accurato, ejusdem tomi p.372.& p. 878. necnon tom. 2. pag. 1261. verum timeo, ne ubique legendum sit *Conreium*.

CORROGIUM, Idem quod *Conredum*. Charta ann. 1247.in Regesto Comitum Tolosæ; *Fontes, rivi, aquæ, & piscaria, questæ, & albergii, Corrogia, & adempriva, & fevvriria & bomagia, &c.*

CORRODARIUS, Cui *Corrodium*, vel alimentum datur,*Prebendarius*.Monasticum Anglic.tom.2.p.390. *Decedente vel cedente fratre non leproso, aut Corrodatio dicti Hospitalis, loco ipsius... aliis subrogetur*.

¶ CONRESARIUS, *Conrasier*, Monachus qui fratribus*Conredia* seu cibaria ministrare tenebatur ex officio *Conraserie* dicto, in Monasterio Nantensi, uti liquet ex 2.Chartis Gallicis MSS. an.1543. & 1571. ubi multa ad Conrefarium spectantia.

¶ CONREZARE, Cibis apparatis excipere, *Conredia* parare, dare. Statuta Massil. lib.2. c. 34. *Magistri sen carpentarii daissa, vel calafasi operantes in mari nullatenus audeant...accipere...per pan è bcoure, nisi unam denariatam panis...ec excepto quod quando catena navis videbitur, prima die domini navium seu lignorum, vel alii pro eis, possint prædictos magistros Conrezare, sicut consuetum est*.

CONREER, nostris *Conredia* parare. Le Roman *d'Aubery* MS.

La nuit le fait en sa maison jesir,
Et Conreer, & richement servir.

Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Li maugiers fu richement Conreé.

Alibi:

Et le mangor ferez bien Conraer.

Le Roman de *Guillaume au Cours-nez* MS.

Or li Quens l'os jouvent bien Conraé.

Hinc apud Scriptores nostros formata vox *Conroy*, pro quolibet apparatu. Tractatus MS. de Torneamentis Militum Tabulæ rotundæ; *Et ainsy par ces ordre se mesloient tant qu'il y avoit de batailles, ad ce que les Conrois estoient assemblez*. Chron.Flandriæ vernaculum c. 78. *Ils approcherent la navie du Roy de France, & tantost se meirent les Frans ois en Conroy*. Cap. seq. *Quant la chevalerie, qui à S.Omer estoit, veirent les Flamans, arranger au bout des fauxbourgs de la Ville par routes, & sans Conroy, adonc issirent tous les bannerois à toutes leurs batailles*. Chr.MS.*Saint Loys ordonna & mist en Conroi ses batailles*. Guill.*Guiart* an.1270.

Tost sont en Corrois devisez
Des Reaumes & de l'Empire.

Alibi:

Toute la gent que li Rois a,
Et qui s'est à lui arrèée,
Se retient d'autre parte ferrée
En Corroi, nul ne s'en esloche.

Conreé,in Poemate cui titulus *le Roman de Gavin*:

Conrèé d'armes, apresté, & garni.

[Le Roman *de Partonopex* MS.

Que Partonopex est levez,
Et ses vestus & Conraez.

Vide Borelli Thesaurum in voce *Conroy*.] Le Roman *de Merlin* MS. *Ains s'empassent outre ambedui mal arrèé & tout descorrèe. Cavalieri di corredo*, apud J. Villaneum lib.9.c.c.277. *Chevaliers do Conroy*, bene apparati. Vide Octavium Ferrarium in *Corredo*,[& infra *Conreix*.]

¶ CONREGIONALIS, *Ex una eademque regione*. Vetus Glossar.Sangerman. MS.n.501.

¶ CONREGIUM. Vide in *Conredium*.

¶ CONREGUARDI SOLIDI, Species monetæ. Chartularium S.Vincentii Genoman. fol. 34. *Robertus Ruandi pro anima uxoris suæ* (dedit) *unam massuram de quinque solidis Conreguardis*,

¶ CONREIUM. Vide *Conredium*.

¶ CONREIX, Turma, ab antiquo Gallico *Conroy*, de quo paulo superius. Epistola B.Reginæ Legionis & Galeciæ ad Blancham Ludovici Regis Francorum Primogeniti uxorem an.1212. *In secunda acie fuit Rex Aragoniæ cum suis & cum tribus Conreix, quos pater noster ei dedit: & de alia parte fuit Rex Navarræ cum suis,& tribus similiter Conreix,quos pater noster ei dedit*.

¶ CONRESARIUS. Vide in *Conredium*.

¶ CONRESATOR, Coriarius, alutarius, Gall. *Corroieur*. Charta Massil. *Oblata supplicatione ex parte sabaterionum contra blanqueros & Conresatores, &c.*

¶CONRESIGNARÉ, Aliquid alicui simul tradere, transcribere,traducere,Gal.*Resigner*:quod tamen verbi Gallicum restringi solet ad eos qui beneficium ecclesiasticũ vel munus aliquod gratuito transfundunt in alios. Donatio Becheman.de Scurode & aliorũ apud Ludewig. to.5.p.106.*Vendidimus rito & rationabiliter, & illis bonis renunciamus, & Conresignamus ipsa in his scripsis, talia bona de cetero nunquam impetendo, neq;repetendo*.

¶ CONREUS, vel CORREUS, Qui cum alio in jus vocatur. Ulpian.Leg.3.§.3. Digest.de liberat. legata. *Nec etiam Correus meus liberetur contra testatoris voluntatem*.

¶ CONREZARE. Vide in *Conredium*.

¶ CONROTUNDARE, Στρογγύλιν. Gloss.Lat. Græc.Rotundum efficere.

CONSA, [Laterna cœca.] Vide *Absconsa*.

¶ CONSACERDOS, Simul,Sacerdos, Coepiscopus, Collega in *Sacerdotio*. Passim occurrit apud Scriptores ecclesiasticos.

CONSACRAMENTALES, [Qui eamdem rem affirmant *sacramento*. [Vide *Juramentum*[ad lineam, *Quo vero pacto*.]

CONSACRANEUS, Συμμύστης, in Gl.Gr.Lat. id est, eorumdem sacrorum participeps.[In Supplemento Antiq. *Consecraneus*.]Glos.Lat.Gr.*Consacraneo, συμμύστης*.Maximinus apud Capitolinum in tribus Gordianis: *Sacrati commilitones,imo etiam mei Consacranei*.Tertull.Apologet.c.26.*Sed & qui Crucis nos religiosos putat,Consacraneus eris noster, &c.* [Hofmannus habet, *Consecraneus*.] Hinc emendandus Anonymus Barensis in Chr.an. 1048. *Rebellavit Tormikei cum Makedonis & Botazzi Consocraneo suo perrexit Constantinopolim, ut faceret se Imperatorem*. Legendum *Consacraneo*, id

id eſt, eodem ſacramento obſtricto, conjurato.

CONSACRARE, pro *Conſecrare*, occurrit in aliquot Inſcript. 18.6.867.5. ut *Sacranea Deæ Ceresis*, pro *ſacrata*.

¶ CONSÆPE, *Ut adſolet*. Gloſſ. Iſidori.

CONSALANEUS, Συνάλ@, in Gloſſ. Lat. Gr. Contubernalis qui eodem ſale utitur, conviva. [Vox Hieronymo nota. Hinc emenda Supplem. Antiq. ubi συνάλ@ perperam redditur *Conmarinus*.]

CONSANARE, neutraliter: *ſi Conſanaverit*, in l. 10. D. de Ædif.

¶ CONSANGUINITARE, *Sanguini propinquitare*. Vet. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501.

CONSARTUM, *Plumatum vel acute textum*, Papiæ. Vide *Sarſorium*.

CONSCAPLIUM, Interſcapulium. Gloſſ. vet. c. de Membris humanis: *Conſcapium*, μετωφρεν.

CONSCAPULA, Κύφη, in Gloſſ. Græc Lat. [in Suppl. Antiq. *Conſcapula*: Κύφη. *Dorſum*. Græcis recentioribus Κύφη eſt pars templi in concha formam ſinuata, præſertim illa in qua exſtat altare. Vide *Concha* 4. & Gloſſ. med. Græcit. in Κύφη.]

¶ CONSCARIFICARE, pro *Scarificare*. Suppl. Antiquarii: *Conſcarifico*, Κατακεύω, *Derado*.

CONSCEMATIZARE. Vide *Scematizare*.

¶ CONSCIENTIAM FACERE, Gall. *Faire conſcience*, Religioni habere. Utitur Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 139. Alia notione ſumitur in Chartular. magno S. Victoris Maſſil. *Cogitavi vobis facere Conſcientiam*, id eſt, vobis notum facere.

¶ CONSCIENTIOSUS, Gall. *Conſcientieux*, Religioſus, qui omnes actus ſuos ad recti & æqui normam exigit. Occurrit in Berntenii Chronico apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſwic. p. 445.

¶ CONSCOPARE, Scopis mundare. Vide *Arſura*.

CONSCRIPTI, Charta, contractus, libellus. Formula 49. inter Lindenbrogianas : *Quicunque contra hanc donationem, unde inter nos uno tempore Conſcriptos firmavimus, venire aut infringere voluerit, &c.*

¶ CONSCRIPTIONIS CHARTA, Eadem notione. Charta anni 1069. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. *Frejus* n. 28. *Et inde hanc Conſcriptionis Chartam fieri juſſit.*

CONSCRIPTIO. Julius Firmicus lib. 8. Matheſ. c. 30. *Qui ex ſororum vel affinium Conſcriptione filios ſuſcipiat, ex inceſtuoſo coitu conquiſitos*. Forte leg. *Coitione*.

¶ CONSECRANEUS. Vide *Conſacraneus*.

1. CONSECRARE, Terminum conſtituere, figere; vox Agrimenſorum. Gloſſ. Lat. Græc. *Conſecravit*, καθίρυσεν.

2. CONSECRARE. Gillebertus Lunicenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico : *Dedicat Pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris. Dedicare enim eſt locum Deo offerre, benedicere & ſanctificare. Conſecrat autem Epiſcopus utenſilia Eccleſiæ, quæ ſere omnia Sacerdotibus ſunt communia, veſtimenta videlicet ſacerdotalia, & pontificalia, altaris velamina, calicem, patenam, & corporalia, & vaſculum Euchariſtiæ, chriſma, oleum, vas chriſmale, thus, & thuribulum, baptiſterium, arcam vel ſcrinium reliquiarum, ciborium, id eſt, altaris umbraculum, crucem, tintinnabulum, & ferrum judiciale. Ea enim tantum Conſecrat quæ à communi uſu in cultum divinum ſeparantur.*

CONSECRATIO, τελετή, in Gloſſ. Græc. Lat. [Initiatio. S. Laurentius ad Syxtum PP. *Cui commiſiſti dominici corporis & ſanguinis Conſecrationem*; hoc eſt, Commixtionem, quæ tum fieri ſolebat in diſtributione Euchariſtiæ per manus Diaconorum : quod non ſatis intelligentes quidam è recentioribus pro *Conſecrationem* perperam ſcripſerunt *Diſpenſationem*.

CONSECRATIO VIRGINUM, in Concilio Carthag. III. cap. 4. Chartag. IV. c. 11. apud Leon. PP. Epiſt. 92. c. 15. in Concilio Wormacienſi an. 868. can. 8. 20. in Legibus Luitbprandi Regis Longobard. tit. 124. 1. & in Capitulari incerti anni Caroli Magni c. 20. ubi ante 25. annum ætatis conſecrari vetantur. *Monialis Conſecrata*, pro *Abbatiſſa*, in Concilio Oxonienſi an. 1222. c. 38. *Et ſola Monialis Conſecrata deferat annulum, & uno ſit contenta*. Vide *Benedictio*.

CONSECRARI, Baptizari; *Conſecratus*, Baptizatus. Paſchazinus Lilybitanus Epiſcopus in Epiſt. ad Leonem PP. de Paſchate : *In cujus* (Eccleſiæ) *baptiſterio, nocte ſacroſanctâ Paſchali baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla ſit fiſtula, nec aqua omnino vicina, fons ex ſe repletur, pauciſque qui fuerint Conſecratis, cum dedu orium nullum habeat, ut veneret aqua, ex ſeſe diſcedit*. Infra : *Uſque ad lucem aqua non veniente, non Conſecrati, qui baptizandi fuerant, receſſerunt*. Hinc συναγωγεῖον, pro *baptiſterio*, apud Theophanem p. 98.

¶ CONSECRARI alicujus Sancti corpus dicitur, cum è terra eximitur honoris ergo, atque inter ſacras reliquias fidelibus exponitur venerandum. Annales Mutinenſ. ad an. 1228. apud Murat. to. 11. col. 59. *Eodem anno die* XIII. *Julii Conſecratum fuit corpus S. Franciſci*.

¶ CONSECRARIA, *Perinitialis*, Papiæ.

CONSECRETALIS. Gloſſ. Ælfrici; *Symmiſtes, vel Conſecretalis*, gehala, *vel* gerunna, id eſt, domeſticus. Charta Ottonis Imp. an. 980. ex Tabulario S. Vitoni Virdunenſis : *Quare noverint omnes Conſecretales Palatii, cæterique fideles noſtri, &c.* Occurrit in aliis Imperatorum Chartis ibid. [*Conſecretalis cubicularius*, in Vita S. Eadmundi Anglorum Regis, apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col 826.]

Alibi non ſolum domeſticum vel familiarem, ſed ſecretorum participem & conſcium ſignificat. Vita S. Geraldi Epiſc. Tullenſis to. 3. Aprilis p. 210 F. *Occulta etiam ſuorum judicia conſiliorum ei Omnipotens declarabat, ac velut Conſecretali intimo, arcana ſuæ diſpenſationis certiſſime revelabat*. Vita S. Evermari to. 1. Maii p. 124. A *Sanctam quoque Gertrudem, eorum in his quæ Dei ſunt Conſecretalem, &c.* Chronicon Waticenſis Monaſterii apud Marten. to. 3. Anecd. col. 825. E. *Quemadmodum ſanctorum Conſecretalis fuit in audiendo, ita quoque cautus reum non prodidit detegendo*. Vide Acta SS. Aprilis to. 2. p. 657. & 770. &c.

CONSECTANEUS, *Ejuſdem ſectæ*, in Gloſſis vett. qua notione vocem uſurpat Sidonius lib. 1. Epiſt. 2. lib. 5. Ep. 6. & lib. 7. in Concion. & Ep. 14.

¶ CONSECUTIA. Epiſtola A. Monachi ad Odonem Epiſc. Pariſ. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1016. *Utinam malum iſtud nec tu in conſuetudinem ducas, nec exemplo tuo miſer mundus ad Conſecutiam trahat ; hoc eſt, te conſequatur* malum idem perpetrando; ſic dicimus de re ad exemplum pertinente ; C'*eſt une choſe qui tire à Conſequence*.

CONSEDERE, Invadere, per vim auferre. Antiq. Fuldenſ. li. 2. Tradit. 43. *Villiperahb & uxor ejus tradiderunt ad S. Bonfacium partem hereditatis ſuæ. Tunc contigit quod Villiperabt obiit.... & gener ejus Wolfhart injuſte Conſedit illam traditionem, quam tradiderat Williperaht & uxor ejus*. Infra : *Et ille Wolfhart ſupra dictam rem injuſte conceſſam coram Centurione illo.... & coram hominibus multis reddidit, cum ſuo jure, & emendavit quod injuſte Conſedit illam traditionem, &c.* Et Tradit. 209. *Hanc traditionem accepit Wolfmant Advocatus Abbatis, Albuin Monachus, & M. Vilicus, & Conſederunt in dominium S. Bonifacii*.

¶ CONSEEL, Secale, Gal. *Segle*, aut potius frumentum cum ſecali mixtum, unde addita præpoſitio *Con*, apud D. *Bruſſel* de Feodis tom. 1. pag. 241. ex Regeſto Magnorum Dierum Campaniæ fol. 33. *Lambertus dictus*

Li Bouchuz Miles quondam Camerarius Campaniæ eiſdem Priori & fratribus in fundatione Eccleſiæ ſuæ dedit & conceſſit ſingulis annis duos modios bladi, videlicet unum modium frumenti, & unum modium de Conſeel in quatuor granchiis quas habebat in Caſtellania de Barro ſuper Albam percipiendos. Vide *Mixtum* 2.

¶ CONSEGALLUM, Eadem notione. Litteræ Vidimus Petri Novelli Præpoſiti Eccl. Maſſil. an. 1564. è Tabul. ejuſdem Eccleſiæ: *Item pro eleemoſyna danda quolibet die Mercurii* 150. *eminæ Conſegalli pro anno....Summa bladi annonæ* 140. *eminæ, ſumma Conſegalli* 40. *eminæ, ſumma hordei* 120. *eminæ*. Vide *Conſilium*.

¶ CONSENSUS ELECTIONIS, Inſtrumentum electionis, in Vita S. Gervini Abb. Centul. apud Mabillon. ſæc. 6. SS. Benedict. part. 2. p. 321.

¶ CONSENTANIUS, pro *Conſentaneus*, Conſentiens, Formulæ Andegav. n. 49. *Nec eum occeſſiſſet, nec conſentiens, nec Conſentaneus ad hoc faciendum numquam fuiſſet*.

¶ CONSENTIARIUS, Simili notione, Conſcius, particeps criminis. Cod. Legum Norman. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 295. *Conſentiarii latronum in latrociniis, & receptores eorum alio modo ſunt puniendi*.

CONSENTIATIVUS, Conſentaneus, σύμφωνος, apud veterem interpretem Concilii Conſtantinopolit. ſub Mena, & Concilii Hieroſol. ſub Petro.

¶ CONSENTIMENTUM, Conſenſus, Gall. *Conſentement*. Chartularium Eccleſ. Aptenſis fol. 89. *Neque bona neque fœmina per meum conſilium, neque per meum Conſentimeatum*, Charta an. 1044. ex Chartulario majori S. Victoris Maſſilienſis. *Pro noſtro conſilio nec pro noſtro Conſentimento, &c. Per voluntatem & Conſentimentum filiorum ſuorum*, in altera Charta anni circiter 1063. ibid. fol. 91.

CONSEQUENTIA, Conſenſus. Lambertus in Vita S. Heriberti Archiepiſc. Colon. n. 7. *Favet in idipſum tota curia una Conſequentia*.

¶ CONSEQUERE, pro *Conſequi*, in Liturg. Gallic. Mabillonii p. 267. col. 2. *Ut gloriam mereremur æternam Conſequere*.

CONSEQUUTIVUM, Conſequentia, apud Petrum Cellenſem lib. 1. Epiſt. 15.

¶ CONSERGIA, Cuſtos mulier, ſeu uxor *Conſergii*. Computus anni 1202. apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum to. 2. ad calcem pag. CLXIV. *Conſergia Monſis Deſiderii* XL. ſ.

CONSERGIUS, Cuſtos, noſtris *Concierge*, quibuſdam quaſi *Conſervus*. [Tabularium Eccleſiæ ſancti Clodoaldi: *Aſtum Piſſiaco, adſtantibus de Palatio noſtro, quorum nomina ſubtitulata ſunt, Roberto atque Fulchardo Præpoſitis noſtris, Hugone Conſergio noſtro ....anno ab Incarn. Dom.* MCVI. *an. vero Regni noſtri* XLVI.] *Conſergius foreſtæ*, in 1. Reg. Parlam. fol. 40. De vocis etymo, vide an arrideat V. Cl. Ægidii Menagii conjectura. [Vide *Concergius*.]

¶ 1. CONSERVA, Vivarium, ubi piſces conſervantur, Gall. *Reſervoir*. Conſuetud. Brageriaci art. 93. *Qui piſces in Conſervis mercatorum & burgenſium poſitos furatus fuerit, &c.*

¶ 2. CONSERVA, Gall. *Conſerve*, Fœderatæ naves, quæ eumdem curſum tenentes ſibi mutuam opem promittunt. Sallas Malaſpinæ lib. 5. Rerum Sicul. num. 2. *Sed eo propter vicinitatem terræ perſonam è naufragio educente, omnibus fere tum naufrago ſaſto rebus, multi de Conſerva ſua conſeſtis abiectibus & cottis aperſit, è quovis inundantionum concuſſionibus perierunt*. Lancfrancus Pignolus lib. 7. Annal. Genuenſ. ad ann. 1266. *Invenis quandam galeam de Portu Veneris...& ſatis Conſerva & dicto Peſcheto Admirato ordinato diſtarum trium galearum & dictæ ſagittæ, &c.*

¶ CONSERVAGIUM, Eadem notione. Statuta Maſſil. lib. 4. c. 23. *Si qui inter ſe Conſervagium fecerint, vel facient in aliquod viagium faciendum de voluntate ſpontanea, vel mandato Rectoris, vel Conſulum Maſſiliæ illius loci, ubi Conſervagium dictum fieret in aliquod certum viagium, & panam ſibi ad invicem promiſerint de hoc obſervando, ſtatuimus ut illi qui dictum Conſervagium non obſervarent, niſi juſto impedimento interveniente hoc faceret, promiſſa pœna Conſervagium obſervare volentibus ſolvere compellantur, vel communi Maſſiliæ, ſi communi, vel alicui pro communi dicta pœna promiſſa fuerit, quam panam ſi dicti fidem Conſervagii rumpentes ſolvere nollent, Rector vel Conſules qui pro tempore erunt, eos qui eam promiſerunt ad ſolvendam dictam panam ſine mora compellant; ſi autem pœna promiſſa non fuerit, &c.*

¶ CONSERVANTIA, Conſervatio, in Vita B. Coletæ, to. 1. Martii pag. 540.

¶ CONSERVATIA, Conſervatio. Litteræ Richardi II. Regis Angl. an. 1394. apud Rymer. to. 7. p. 765. col. 2. *Conſervatores dictarum treugarum pro parte ſua deputet, & eos onus Conſervatiæ hujuſmodi in ſe aſſumere.... jurare compellat ad ejuſmodi treugas debite obſervandum & obſervari faciendum.*

¶ CONSERVATIA, Idem quod *Reſervatio*, in materia beneficiali, Gall. *Reſerve*, Reſcriptum ſeu mandatum, quo ſummus Pontifex ſibi reſervat collationem quorundam beneficiorum. Veteribus & Gratiano ipſi ignota fuerunt hujuſmodi reſcripta, quorum neque hodie ullus eſt uſus in Galliis. Litteræ Edwardi II. Regis Angl. orum an. 1324. contra Cardinalem Elienſem, apud Rymer. to. 4. p. 26. col. 1. *Magiſter Johannes de Lecopon, Archidiaconus Navarenſis, prætendens ſe Commiſſarium in quadam Conſervatia, per bonæ memoriæ Clementem Papam Quintum... ſuper beneficiis ſuis conceſſa, præfatos Commiſſarios & alios dicti Epiſcopi miniſtros, ad comparendum coram eo extra regnum noſtrum Avimionæ, in hoſpitio habitationis ſuæ, ad locum tam remotum, contra canonicas ſanctiones, citari fecit reſponſuros de præmiſſis, in juris & noſtri ac ſubditorum noſtrorum injuriam manifeſtam: præſertim cum hujuſmodi Conſervatiæ quæ à tramite juris communis exorbitant, non conſueverunt fieri in regno noſtro temporibus retroactis*.

¶ CONSERVATIO, Officium ſeu juriſdictio *Conſervatoris* Univerſitatum. Compendium jurium & conſuetud. Univerſit. Pariſ. per Rob. *Goulet* fol. 12. v. *Officiarii autem Conſervationis qui debent per ipſum Conſervatorem inſtitui & ipſi Univerſitati præſentari & recipi ad juramentum ſunt, Vicegerens Conſervatoris, Scriba Conſervationis, Promotor Univerſitatis, duodecim Notarii Conſervationis*. Vide *Conſervatores Privilegiorum*.

CONSERVATOR, [in veteri Vocabulario juris utriuſque dicitur *Judex datus ad defendendum aliquos contra manifeſtas injurias, judiciali indagine non utens.*] *Conſervatores libertatum* Angliæ, apud Matthæum Paris an 1244. p. 433.

CONSERVATORES, *Qui*, ut eſt in Concilio Herbipolenſi an. 1287. c. 39. *perſonis religioſis & Monaſteriis maxime dari conſueverunt, exemptis per ſummum Pontificem aut Legatos ejus miſſos a Latere, &c.*

¶ CONSERVATORES Romæ dicuntur Magiſtratus ſeu Scabini ad exiguum dumtaxat tempus inſtituti. Pontificale Rom. Venetiis excuſum an. 1501. *Ante Pontificem Conſervatores, Capita regionum, & alii Magiſtratus ac nobiles Urbis pedites præibunt*.

¶ CONSERVATORES PRIVILEGIORUM Academiarum ſed Univerſitatum, de quibus ſic ſcribit Robertus *Goulet* in Compendio jurium & conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 12. *Pro tuendis autem ipſius Univerſitatis & ſuorum officiorū juribus inſtituti ſunt duo Conſervatores,*

ſcilicet Conſervator Apoſtolicus, & Conſervator Regis, coram quibus ipſius Univerſitatis ſuppoſita, quaſcunque perſonas ſibi reas, & in aliqua re obligatas faciunt convenire. Vide Concil. Trident. Seſſ. 14. de Reformat. cap. 5.

CONSERVATOR JUDÆORUM *eſt in poſſeſſione cognoſcendi de omnibus cauſis criminalibus Judæorum, & injuriis per eos factis & paſſis, active & paſſive; ita quod nullus Prælatus, Baro, vel alius habens Judæos in ſuo territorio, de præmiſſis quoquo modo cognoſcere non poteſt : volumus præfatum Conſervatorem in ſua poſſeſſione manutenere, &c.* Ita Ludovicus III. Provinciæ Comes in Diplomate anni 1424.

CONSERVATORIA, Reſcripti Apoſtolici ſpecies, de qua Concilium Andegavenſe an. 1365. can 1. [Epitome Conſtitut. Eccl. Valentinæ tom. 4. Concil. Hiſp. pag. 149. col. 2. *Bulla Pauli Papæ III. Conſervatoria nuncupata in favorem Capituli ... Eccleſiæ Valentinæ ... per quam ... Judicibus per ipſum Capitulum nominandis committitur conſervatio bonorum omnium* , Epiſtola Joannis de Monſteriolo ad Nicolaum Clemangis tom. 2. Ampliſſ. Collect, col. 1424. *Præterea quæ ipſe in Conſervatoria ſeu Hortatoria pro Lucio Archia ... in recommendationem Poetarum induxit.*]

CONSERVATORIUM, in Jure Hungarico , *Sacriſtia.*

¶ CONSERVATUS. Charta Wenceslai de Zbiron pro Petro Reſſek an. 1410. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 68. *Quod ipſi præfati non poterunt vendere hominibus brigoſſii , ſeu male Conſervatis vel reprobis , ſed honeſtis & Conſervatis nobis, Communitati villæ prædictæ Obezon placentibus.*

¶ CONSERVITIUM, Mutuum officium , obſequium . Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ ann. 1163. *Et tunc prædictos Piſanos Rex ipſe allocutus eſt , promittens eis pro amore Piſani Communis amicitiam & Conſervitium gaudenter.*

¶ CONSERVITUR, pro *Conſervetur* , in Charta anni 1690. apud Felibianum in Hiſtor. San-Dion. p. 10.

¶ CONSERVITUS, pro *Conſervatus*, ibid. pag. 16. in Privilegio ann. 696.

¶ CONSERVIUM, mendum, ut puto, pro *Conſortium*. Codicillus Frederici Imper. quo rem judiciariam ordinat ann. 1156. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. p. 194. *Et ſi prædicti quadraginta Judices in aliquo diſcordaverint ... ſi quis ... innocentem condemnare attentaverit, & de hoc convictus fuerit per tres Judices ſuos , videlicet Conſortes , de Conſervio eorum ignominioſe ejiciatur.*

¶ CONSIALIUM, ut ſupra *Conſeel* , vel *Conſegallum*, Chartular. S Nicaſii Remenſis ann. 1250. bis habet; *Octo ſextaria Conſilii mercalis.*

¶ CONSIDERABILIS, Spectandus, laudabilis , tom. 3. Concil. Hiſp. p. 80.

CONSIDERARE, Decernere, re expenſa & conſiderata judicare. Epiſtola Caroli M. de victoria Avarica: *Sic Conſideraverunt Sacerdotes noſtri , & nos omnes ita apitiavimus, &c.* Nicolaus I. PP. in Reſp. ad Conſulta Bulgar. c. 26. *Penitentiæ , quam Antiſtes loci ... Conſideraverit , ſubmittatur* . Hincmarus Remenſ. Opuſc. 34. *Mandavit ſuos homines ad ſe venire præterita die Sabbathi, & voluit Conſiderare de ſervitio Regis , & de illa opera ad ſuam Eccleſiam* Capiculare ann. 828. *Item Conſideravimus Miſſos noſtros per univerſum regnum noſtrum mitteremus, &c.* Capitulare Tolofanum Caroli Calvi c. 2. *Accipiant 2. ſolidos , ... ſicut conſenſu Epiſcopi Conſiderâſſe dicuntur* , Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. num. 23. *Sanxit quoque antedictus Aldricus Epiſc. ... & Conſideravit, ut in die ordinationis ejus , &c.* Infra : *Eſt namque à prædixis Sacerdotibus & Deiſervis Conſideratum & decretum, ut &c.* [Charta Philippi Aug. Franc. Regis ann. 1194. *Qui pacem & concordiam quam Scabini Conſiderant, refutaverit, 60. libras perdet.*] *Sicut Curia Conſideraverit* , in Fleta lib. 1. cap. 34. §. 33. Vide Leges Luitprandi; Regis Longobard. tit. 42. §. 5. & Capitulare Caroli M. an. 807. c. 3. Hinc

CONSIDERATIO CURIÆ , Decretum , judicium Curiæ . Lex Longobard. lib. 1. §. 21. de Mulctis pro occiſo homine : *Majores vero ſecundum quales perſonæ fuerint , ut in noſtra Conſideratione vel ſucceſſorum noſtrorum, debeant permanere , quamdo ipſa compoſitio uſque ad 300. ſol. debeat aſcendere, amplius non* . Epiſt. 58. ex iis quæ habentur tom. 4. Hiſt. Franc. *Ita quod de querelis, quæ inter nos ſunt , mittantur in Conſideratione Archiep. Remenſis* . Charta Communiæ Meldenſis Henrici Comit. Trecenſis an. 1170. in Tabular. Campaniæ Bibl. Thuan. f. 298. *Si quis alicui de Communia injuriam illatam ad Conſiderationem Scabinorum emendare voluerit.* [Charta Philippi Aug. Fr. Regis an 1194. *Quicunque intra pacem civitatis infra ſtrauram fecerit de rapitu, vel de furto , vel de plaga ad bannileugam, juſtitia noſtra debet eum arreſtare , & coram Scabinis ducere , & illi debet facere ſecuritatem per Conſiderationem Scabinis tantum faciendi , quantum Scabini judicabunt* .] Charta an. 1240. in Tabulario Campaniæ Bibl. R. f. 366. *Conſideratione Majoris illud emendabit* . Iterum : *Ad Conſiderationem Majoris illud emendabit* , Additam. ad Matth. Paris pag. 97. *Semper paratus eſt ſtare ad Conſiderationem Parium ſuorum, quod nunquam de maritagio ſe intromiſit* , Monaſt. Anglic. tom. 2. pag. 221. *Abſtulit ei dictam terram per Conſiderationem Curiæ ſuæ* . Adde Regiam Majeſt. lib. 1. cap. 13. §. 2. Bromptonum p. 397. &c. Ducheſn. in Probat. Monmorenc. p. 87. Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. p. 438. [Librum nigrum Scaccarii p. 384.] &c.

¶ CONSIDERANTIA, in Donatione Dominæ Oneæ pro Rege Sancio , apud Morettum Antiquit. Navarræ pag. 597. *Poſt obitum vero de me Onnecha quidquid exinde facere vel judicare elegeritis , veſtra ſedeat digna Conſi derantia* .

CONSIDERATIO, Interdum Juriſconſ. Anglis eſt illud συναλλαγμα, quod contractibus vires dat . Vide Cowellum lib. 3. Inſtit. tit. 16. §. 4.

¶ CONSIDUM, *Conſilium*, in Vet. Gloſſar. MS. Sangerman. n. 501.

CONSIGILLATIO. Leges Athelſtani Regis c. 19. *Inſigilletur manus ejus, & inquiratur die tertia ſi mulaminum ſit intra Conſigillationem* . Verſio Saxonica , *manus* (*ordalio* probati , projecto jam ferro ignito , è veſtigio) *obſignetur , & inquiratur die tertia ſi munda ſit , vel immunda* , (inuſta ſcilicet nec ne) *intra obſignationem* .

¶ CONSIGLERIA, Locus conſilii, ab Italico *Conſiglio* , Conſilium. Chron. Mutin. ad ann. 1324. *Tarabotto Ancouitapo novo Prætore deſignato 23. Aug. die ; conſilio populi novum palatium in Regali ſtrata , ut inquiunt, quod vulgus Conſiglerium novum dixerunt , ædificant* .

¶ 1. CONSIGNARE, Aſſerere, confirmare, probare. Leges Aiſtulphi apud Murat. to. 1. part. 2. p. 91. col. 2. *Si quis ... poſſeſſionem ſuam per 30. annos Conſignaverit ... poſſidet & in antea* .

¶ 2. CONSIGNARE, Concedere, tradere , Geſta Aigliberti Epiſc. Cenoman. apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 193. *Villulas dnas , quas & Petro adjutore & Chorepiſcopo ſuo ſua vice Conſignare ad eandem Eccleſiam præcepit : id eſt Lantonem villam , quam ... ſegregavit ... & ad jam dictam Eccleſiam in adjutorium dedit ... & aliam villulam de ſuo Epiſcopatu ad prædictam Monaſterium S. Karileffi in adjutorium , prædicto*

Pe-

Petro Confignante, dedit, cujus vocabulum eſt Savonerolas, & Villarem, pro qua ta bactenus præfata villula in jus & dominationem prædicti Monaſterii, & jam dictæ Eccleſiæ ceſſerunt. An *Confignare* ſumitur pro *Concedere*, quod donationes Donatorum teſtiumque *confignationibus* firmarentur?

3. CONSIGNARE, Fronti baptizati oleo ſignum Crucis imprimere, ſeu *Confirmationis* Sacramentum impertiri baptizato, quod ſolius eſt Epiſcopi. Innocent. I. PP. Epiſt. 1. c. 3. *De Confignandis vero infantibus, manifeſtum eſt non ab alio quam Epiſcopo fieri licere.* Infra: *Frontem ex eadem oleo* (chriſmate) *ſignare ſolis debetur Epiſcopis, &c.* Adde cap. 6. Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Cum ad benedicendum oleum annis ſingulis, competentibus diebus, in baptiſterio veniſſet, & ingrediens cocinnulam ad Confignandos infantes, &c. Confignationem pontificalem adhibere*, in Epiſt. 9. Gelaſii I. PP. *Spiritum ſanctum per impoſitionem manus Epiſcopalis in Confignatione accipere*, in Capitul. Caroli Calvi tit. 29. §. 1. Concilium Romanum ann. 904. can. 6. *Confignationes autem ſacri chriſmatis & olei, &c. Confignatio infantum*, apud Riculfum Sueſſionenſem Epiſcopum in Conſtit. cap. 5. Anaſtaſius in S. Sil veſtro PP. *Et privilegium Epiſcopis dedit, ut baptizatum Confignarent propter hæreticam ſuaſionem.* Hac notione uſurpant Conciſium Araufican. I. can. 1. Arelat. II. can. 26. Toletan. XI. can. 8. Criſconius cap. 93. Diurnus Romanus c. 3. tit. 7. Statuta Mainardi & Joannis Cardinalium an. 1067. apud Baron. hoc an. n. 9. vetus inſcriptio Chriſtiana apud eumd. an. 367. num. 5. Capitularia Attonis Epiſc. cap. 77. Bruno Signienſis de Veſtimentis Epiſc. p. 95. &c. Vide Henric. Valeſium ad Euſebii Hiſtor. Eccl. lib. 6. cap. 43.

4. CONSIGNARE, Signo ſanctæ Crucis alicui benedictionem impertiri, in Vita S. Theotonii Canonici Regul. num. 10. & apud Cyprianum in Vita S. Cæſarii Arelat. ſub finem, &c.

CONSIGNATIO, Probatio per *ſigna*, ſeu per chartas. Capitular. Radelchiſi Principis Beneventani cap. 18. *Omnes homines qui ſub tua poteſtate ſunt, ex quocunque habent prædicta munimina ſua perdita, ſi contentio fuerit de rebus aut ſervis aut ancillis aut aldionibus eorum, ſi aut per Confignationem, aut per pugnam approbare potuerint, quoſque ad ipſum tempus quo barbaricum exortum eſt inter nos, & vos, &c.* [Præceptum Chilperici Franc. Regis pro Gauzioleno Epiſc. Cenom. & Sichaudo Abb. S. Carileſi apud Mabil. tom. 3. Analect. pag. 235. *Et poſt ejus diceſſum prædictum Monaſterium abſque ullius contradictione vel Confignatione, cum omni integritate & ſuperpoſito immelioratum, ad memoratam matrem & civitatis Eccleſiam, & ad jus & dominationem matris Eccleſiæ Epiſcoporum in integrum convertatur.*]

CONSIGNATIO JUDICIS. Veteres precariæ in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. num. 62. 66. *Nos rectores S. Gervaſii ſine ulla judicii Confignatione, aut hæredum meorum contradictione in veſtram ſociatis revocare dominationem, &c.* [Similia leguntur apud Mabillon. to. 3. Analect. pag. 105. in Geſtis Domnoli Epiſc. Cenoman.]

CONSIGNATORIUM, Locus in quo baptizati confirmantur. Joan. Diaconus in Epiſcopis Neapolitanis in Joanne, qui vixit an. 616. *Hic pulcrum conſtruxit ædificium marmoreis columnis affabre ſuffultum, atque nobilibus picturis decoratum, quod Confignatorium Albatorum vocabatur, inter Fontes nempe majores quos Sacer Epiſcopus fecerat, & Eccleſiam Stephaniam per cujus januas duas, qui ſacrum Baptiſma recepiſſent à dextera parte ingredientes, Epiſcopo qui illorum in medio conſiſtebat, efferebantur, & benedictione accepta, ordinatim à ſiniſtra parte exirent.* At Alcuinus I. ib. de Divin. offic. cap. de Sabbato ſancto Paſch. ait recens baptizatos in ſacrario confirmatos: *Pontifex ergo à fonte in ſacrarium* (procedat,) *& habens ibi compoſitam ſedem, ſedeat in ea, ut cum veſtiti fuerint infantes, confirmet eos, &c.*

¶ CONSIGNATUS, Signo ſanctæ Crucis benedictus. Vita Urbani II. Papæ pag. 260. Operum poſthum. Ruinartii: *Et ſic diebus quinque nobiſcum commorantibus, vivis ac defunctis Confignatis, cum laude & gratiarum actione diſceſſit.* Vide *Conſignare* 4.

CONSILIARE, Conſilium dare. Paſſio S. Maximiliani: *Dion ad Victorium patrem ejus dixit: Conſiliare filium tuum. Victor reſpondit, ipſe ſcit Conſilium ſuum.*

CONSILIARI, eſt *Conſultare*, Ad conſilium convenire, conſilium inire de re aliqua. Vide Gloſſ. Jacobi Gotofredi ad Cod. Theod.

CONSILIARE, Conſilium inire adverſus aliquem, mortem alicui clam machinari. *Mortem viri ſui Conſiliare*, in Concilio Vermerienſi an. 752. can. 5. *Conſiliave in mortem Regis*, in Capitul. Francoford. an. 794. c. 7. Annales Francor. & Chron. Reichersperg. an. 788. *Comprobatus eſt ad Avaros ſe poſtea tranſtuliſſe, & in vitam fidelium Regis Conſiliaſſe.* Regeſtum Petri Diac. Caſinenſis n. 409. *Contra animam noſtram cogitaverunt & Conſiliaverunt, ac inimicos infra noſtram provinciam invitaverunt, & conduxerunt, & properea res eorum noſtro fiſco deductæ ſunt.* Vide Concil. Francoford. ann. 794. cap. 9. Chronicon S. Sophiæ Benevent. pag. 598. &c. Vide Suidam in συμβουλεύειν.

CONSILIARI, Eadem notione. Lex Saxonum tit. 3. §. 1. *Qui regnum vel Regem Francorum vel in filios ejus de morte Conſiliatus fuerit, capite puniatur. Conſiliari contra animam Regis*, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 1. §. 1. *In vita Regis Conſiliari*, in Capitulari Pipini Regis Italiæ cap. 35. *In alterius mortem Conſiliari*, in Legibus Rotharis Regis Longobard. tit. 3. qui inſcribitur *De Conſilio mortis*. Paulus Warnefridus de Geſtis Longobard. lib. 6. cap. 6. *Poſtquam hoc Conſiliati ſumus.* Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. *Conſiliati ſunt milites Salomonem in templo perimere.* Ubi Theophanes habet συμβουλεύσαντες. Eadmerus lib. de Similitudinib. S. Anſelmi cap. 30. *Ut eum aliquis intuetur & auſcultat quaſdam, quot Conſiliari conſpicit, & de quibus ſuſpicatur aliquid mali.* Ubi *Conſiliari* proprie eſt ſecreto colloqui. Hiſtoria Belliſacri vernacula MS. *Saladin les trait à Conſeil comment il porroit eſploitier, &c. Parler Conſoil*, apud Joinvillam in S. Ludovico. Verus Poema cui titulus *le Deſtrinal*:

Certe l'ay grant merveille d'une caitive gent,
Qui bla ſphement les preudomes à Conſeil coiement.

Robertus Bourronus in Merlino MS. *Et qu'ant il ſe departi de vous, il vous diſt en Conſoil, en viant, &c.* Chriſtina Piſana 2. part. *Du Treſor des Dames*, cap. 7. *Et s'acointerant a Conſeil, &c.*

CONSILIUM MALUM, ſeu *Conſilium mortis*, in Legibus Luitchprandi Regis Longobard. tit. 105. §. 3. tit. 108. §. 2.

CONSILIARIS, Conſiliarius. Paſſio S. Victoris Maſſilienſis:

Ultra quemque parem faceres tibi Conſiliarem.

Occurrit etiam apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 3. qui *miniſtrum*, *Conſiliarem* vertit.

CONSILIARIUS, Conſilium particeps: Gallis, *Conſeiller. Conſiliarii Regis*, in Lege Burgund. in Prœmio, & in Capitul. Caroli Calvi tit. 16. cap. 12. & tit. 30. Conſtantinus lib. 1. de Them. Κύριε λαρίε, τυτίε βασιλεύ. Gloſſ. Græco-Lat. Τρώων, Sententia, Τρωϊκοὶ, *Conſiliarius, conſiliator, ſuaſor.* [Philippus Valeſius Franc. Rex in Litteris an. 1339. Johannem Epiſcopum Lin-

Lingonenſem *Conſiliarium ſuum* appellat, hoc eſt, *Pavem*, uti videtur Valeſio in Notitia Galliarum pag. 287. col. 1.]

CONSILIATOR, *Conſiliarius*, Gloſſ. Græco-Lat. *σύμβουλος, Conſultor, Conſiliater, Conſiliarius*. Occurrit in Charta Roberti Comitis & Abbatis Sancti Martini Turon. apud Sammarthanos in Archiep. Turon. n. 54. Utitur etiam Plinius lib. 5. Epiſt. Lactantius lib. 2. & 4. vetus Interpres Juvenalis Sat. 7. v. 124. Annal. Francorum Fuldenſes ann. 887. &c.

CONSILIATORIUM, *Locus conſiliorum*, Ugut.

CONSILIOSUS, Prudens, conſilio præſtans. Fredegarius in Chronico c. 61. *Cum eſſet cautior cunctis, & Conſilioſus valde, & plenißimus fide*. Gervaſius Tilleberienſis MS. lib. 3. de Otiis Imperial. c. 94. *In omnibus angußiis Conſilioſus*. Hinc *Conſilioſior* & *Conſilioſißimus*, apud Sidonium lib. 1. Epiſt. 1. & in Concion. apud Joannem Sarisberienſem in Policrat. in Prol. cap. 25. Epiſt. 282. Guillelmum Pictavinum in Geſtis Guill. Ducis Normann. pag. 184. & in Geſtis Domini Ambaſ. cap. 2. num. 4.

CONSILIOSE, Prudenter, cum conſilio, apud Fredegar. in Chron. c. 61. Petrus Bleſenſis Epiſt. 12. *Quidam omnia Conſilioſe diſponunt, & ſemper in contrarium eis eadit. Conſilioſißime perpendens*, apud Willelm. Malmesbur. lib. 5. Hiſt. p. 166.

CONSILIOSE, Per inſidias, apud Fredegarium in Epitome cap. 71.

¶ CONSILIS, pro *Conſul*, apud Baluzium to. 6. Miſcell. p. 547. *Honorio & Theodoſio Conſilibus*.

1. CONSILIUM, ſeu *Dies Conſilii*, qui concedebatur reo, ut ei de actori reſpondendo caveretur: *Jour de Conſeil*, in Conſuetudine Senonenſi art. 143. & in Stabilimentis ſancti Ludovici lib. 2. cap. 13. §. 1. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 46. *In aliis quærat accuſatus Conſilium, & habeat ab amicis & paribus ſuis, quod nulli jure debet defendi, &c.* Cap. ſeq. *Si quis à juſtitia Regis implacitatus ad Conſilium exierit, &c.* Adde c. 48. 49. 51. Ordericus Vitalis lib. 11. *Cumque Robertus licentiam, ut moris eſt, eundi ad Conſilium cum ſuis poſtulaſſet, eademque accepta egreſſus, purgari ſe de objectis criminibus non poſſe cognouiſſet, &c.* Areſtum an. 1260. in Probat. Hiſt. Guinenſis pag. 374. *Et habuerat ſuper hoc diem Conſilii & oſtenſionis*. Vetus Franciæ Conſuetudinarium: *Selon l'uſaige de Court-laye, il y a grande difference entre deliberation & Advis. Car jour d'Avis eſt prins par le deffendeur au commencement de la cauſe; mais deliberation eſt priſe par le demandeur, quand ſur le jour d'Advis le defendeur propoſe aucunes exceptions ou defenſes, ſur leſquelles le Procureur du deffendeur a à parler à ſon Maiſtre*. Cap. ſeq. *Le defendeur comparant en perſonne ou par Procureur aura Advis de 40. jours, & puis aura veue*. Cato Vernaculus MS.

Amis, quant tu as à plaidier,
Et tu n'as qui te voeille aidier,
Ton jugeour Conſeil demande,
La Loi du droit ſi le commande.

Vide Magnum Recordum Leodienſe pag. 60. [& ſupra vocem *Areſtum* 1.]

CONSILIUM ERUDITUM, apud Juriſconſ. Anglos, *Conſeil erudit*, qui alias Attornatus, ſeu Advocatus vel Procurator, qui pro quovis reo & accuſato in jure reſpondet, illius jura plene edoctus. At in crimine læſæ majeſtatis reus per ſe reſpondere tenetur, non vero per Attornatum. Vide Stanfordium in Placitis Coronæ lib. 2. cap. 63.

2. CONSILIUM, pro *Concilium*, Cœtus, quomodo *Conſilium* vocamus cœtum Conſiliariorum. Gloſſ. Baſilic. *Κανσέλιον, συνέδριον, ἐν σανχεδρίῳ*. [Statuta Arelat. MSS. art. 139. *Neque Clavarii ... poſſint libellum facere ſuper bona Communis ... niſi de voluntate totius Conſilii. Conſilium Communis Rupellæ*, Collegium Scabinorum & Parium, ut recte interpretatur Valeſius Notit. Gall. p. 488. col. 1.] Vide Jacobum Gotofred. ad l. 1. Cod. Theod de Legat.

MAGNUM CONSILIUM; ita paſſim in veteribus Tabulis Gallicis appellatur Conſeſſus Conſiliariorum intimorum, quod & *Privatum* interdum, ut & hodie dictum. Guill. *Guiart* an. 1276.

Cil du Privé Conſeil conuurent,
Qu'il n'ierſt pas tans de l'eſtriver.

CONSILIUM STRICTUM, ſeu *Conſeil eſtroit*, in Ratificatione Teſtamenti Philippi Pulcri per Ludovicum Hutinum menſe Decemb. an. 1314. Poſtrodum peculiari appellatione donata Curia, quæ hodie *le Grand-Conſeil* nuncupatur, inſtituta à Carolo VIII. Edicto dato Donjoni in Boiis 2. Aug. ann. 1497. & verificato Molini: in Magno Conſilio 13. Septemb. ſeq. quo idem *Magnum Conſilium* in *Collegium* redegit, conſtatum ex Cancellario, Magiſtris Requeſtarum, & 17. Conſiliariis ordinariis per trimeſtre tempus cum eodem Cancellario ſevientibus, qui cum eo de Cancellariæ negotiis, & majoris momenti litibus tum hæreditariis, tum beneficiariis, quæ in Magno Conſilio dirimi ſolebant, judicarent.

☞ In hac ſuperiori Curia hodie ab anno 1690. ſupremus Præſes unus eſt, inferiores octo, Conſiliarii 54. alterno ſemeſtri ſervientes, Advocati duo generales, Procurator unus, Scriba ſuperior, inferiores duo, &c. Hi Judices cognoſcunt de omnibus controverſiis Archiepiſcopatuum, Epiſcopatuum, Abbatiarum, &c. de donis novo Regi facien dis, de *indultis* Cardinalium & ſupremi Senatus Pariſienſis, de contradictionibus *arreſtorum*, ſtatutis Judicum, &c. Tam late patet juriſdictio Majoris Conſilii, quantum eſt regnum.

3. CONSILIUM, Favor, conſenſus, *laudimium*. Charta Guillelmæ filiæ Guillelmi D. de S. Michaele an. 1203. *Videlicet albergium duobus Militibus & tertie parißi alterius Militis, & dominium, & Conſilium, & laudimium, &c.* Charta Willelmi D. Montiſpeſſulani an. 1103. *Pertinent etiam Vicariæ omnes, donationes, & omnia Conſilia omnium bonorum, & omnium pignorum totius Montiſpeſſulani*. [Altera ejuſdem anni apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. pag. 728. *In omnibus ſupra ſcriptis domibus, dono vobis totum cenſum, & totas vendedas & Conſilia impignorandi*.] Alia an. 1246. apud Gariellum in Epiſc. Magalon. pag. 256. *Omnia laudimia, acapita, ſeu Conſilia omnium bonorum, &c.* Vide eumdem pag. 293. Regeſtum Comitatus Toloſæ an. 1231. *Patebatque idem Abbas quartam partem juſtitiarum quæ fuit dominorum de Lauriaco, quia dicebatur eſſe de feudo Eccleſiæ Galliacenſis; & quidquid fine Conſilio ejus Comes emerat, dicebat emptionem non valere de jure*. Statuta Monſpelienſia an. 1204. cap. 13. *Qui compreyt maiſon o ſol non baſtit à Monpell. dona daqui per Conſell la quinta al ſenhor*, in Statut. iisdem Latine editis: *Quicumque comparat domum, vel ſolum forte inædificatum in Montiſpeſſulano, da inde pro Conſilio quintam domino: hoc eſt, ſi vendito habuerit de pretio centum ſolidos, dat empter 25. ſolidos, &c.* Cap. 57. *Dominus Montiſpeſſulani vel ejus Bajulus nullatenus donare, vel vendere, vel concedere poteſt Conſilium, vel laudimium alicujus rei quæ ab ipſo tenetur, donec ipſius res venditio vel alienatio ſit contracta*. Vide *Conſiliare*.

¶ CONSILIUM REGNI ET JUVAMEN, honoris gratia, dictus *Robertus venerabilis Marchio*, avus Hugonis Capeti, in Charta Caroli Simplicis, an. regni 26. apud D. *Bruſſel* tom. 1. de Uſu feudorum p. 128.

CONSIMULARE, Idem quod *Aſſimilare*, Simul co ge-

cogere, *Assembler*. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 110. §. 4. *Quia non potuimus mulierum collectionem ad Arschild Comitulare, &c.*

¶ CONSIPERE. Gloss. Isid. *Consipit, saporem habet.* Gellio *Consipere*, idem est ac sapere.

CONSISTENTES, dicti ii qui cum aliis fidelibus stantes orabant: preces enim fideles stantes peragebant: συνεστῶτες in Concilio Ancyrano can. 24. 25. & in aliis apud Allatium lib. de Narthece veteris Eccles. pag. 85. Concilium Agathense can. 60. *In pœnitentium loco standi & orandi humilitatem ita noverint observandam. Consistentes feminæ*, in Concilio Romano sub Eugenio II. PP. in quo præcipitur *ne viri cum sociari permittantur*. Id est, viduæ, vel virgines quæ *pœnitentiæ benedictionem* acceperunt.

¶ CONSISTERE, Constare, certum esse. Spicil. MS. Fontanellense fol. 70. *Ex duobus quippe generibus hominum domus Religionis implenda est, vel de simplicibus, qui sensu & voluntate ad assequendam religiosam prudentiam ferventes apparuerunt; vel de prudentibus quos religiosæ, & sanctæ simplicitatis Consistit esse simulatores*.

CONSISTERIUM, Papiæ, *Rupis alta*.

CONSISTOR, Dignitas aliqua urbana, Consiliarii Consistoriani forte. Charta Walteri *de Gant* in tom. 2. Monastici Angl. pag. 848. sic clauditur: *Testibus Roberto de Gaunt, Willelmo Consistore Cestriæ, Will. de Mandeville, Lamberto Consistore*. Academici Cruscani tradunt in Republica Senensi esse Magistratum, qui *Consistoro* appellatur.

¶ CONSISTORIALIS Advocatus, Qui causas agit in *Consistorio*. Epistola Reginæ Siciliæ apud Joannem Ducem Bedfordiæ an. 1420. apud Rymerum tom. 9. pag. 865. col. 1. *Nobili & egregio viro ... utriusque juris Doctore, Advocato Consistoriali, Consiliario fideli, &c.* Dicitur *Advocatus Consistorii* in Provinciali Guillelmi Lyndwood p. 115.

CONSISTORIANI. Vide *Comites sacri Consistorii*, [& infra *Consistorium*, lin. *Stetisse autem, &c.*]

CONSISTORIUM, est quivis locus ubi consistitur. Ita Tertullianus de Resurrect. mortuor. cap. 20. *terram in qua homines consistimus*, *Consistorium* vocat. De vocabulo, Latinumne sit, an barbarum, videndus Olaus Borrichius lib. de Variis Linguæ Latinæ ætatibus pag. 73.

Consistorium, Joanni de Janua, est *vestibulum*, *porticus, locus ad consistendum*, quod iis scilicet in locis consistant qui ad januas ædis præstolantur, donec in eas admittantur. Liber Esther cap. 5. *Et ille sedebat super solium suum in Consistorio Palatii contra ostium domus*. Quod quidem Regis Consistorium non erat exterius Palatii vestibulum, seu Græcorum προαύλιον, sed interius; nam paulo ante: *Induta est Hester regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius intra basilicam Regis, & ille sedebat, &c.* Qua quidem notione *Consistorium*, exterius cubiculum, ex quo in *Silentiariorum*, & ex eo in ipsum Principis cubiculum ibatur, à consistente multitudine, & Principis audientiam præstolante, appellatum auctor est Cyrillus Scythopolitanus apud Alamannum ad Procopii Historiam arcanam. Ita etiam ufurpavit Ordericus Vitalis lib. 2. *Ecce januas hic disponam, & ad ortum solis ingressum: primo Proculam, secundo Salutatorium, in tertio Consistorium, in quarto Tricorium, &c.* Sed & ejusmodi.

Consistorium, Locus fuit Cubicullariis potissimum addictus, in quo excubabant potius quam cubabant, quo paratiores essent ad Domini præcepta. Sidonius lib. 2. Epistl. 2. *Interjecto Consistorio peransto, ubi somnolentiæ Cubiculariorum dormitandi potius quam dormiendi locus est*. Ita Monachus Sangallensis lib. 2. de Caroli M. Gest. cap. 8. ait quosdam Legatos, priusquam ad Imperatoris admitterentur conspectum, *reperisse in Consistorio Cubicularios Imperatoris circa magistrum suum*. Cum igitur in hisce locis consisterent qui Principis audientiam præstolabantur, ipseque Princeps ex interiori cubiculo in illud exterius progrederetur & veniret, quo supplices audiret, & causas ac negotia dirimeret subditorum, in eo pro tribunali sedebat, quin etiam inquirentibus in negotium, & dispicientibus Consistorianis, ut Ammianus lib. 15. ait. Atque inde

Consistorium, appellavere generatim locum in quo Princeps de rebus publicis consultat ac deliberat cum suis Consistorianis. Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Κωνσίσ᾽ριον, βασιλικὸν σκήπτρον. Alibi: Κονσίσ᾽ριος, σκηπτοῦχος βασιλικός. Ita enim legendum, pro σκηπτάριον. Concilium Calchedonense Act. 1. Σκηπτοῦχος τοῦ Σελευκοσίου. *Acta in Consistorio Gratiani* Augusti, seu *Commentaria rerum gestarum, ipsaque judicia*, habet Lex 3. Cod. Theod. de Offic. judic. cujusmodi præterea habentur in l. 2. Qui bonis ex lege Jul. in l. 1. de His quæ adiniuit. & in l. 5. & 8. de Fide test. eodem Cod. *Consistorii* Gratiani meminit Ausonius in Gratiarum actione: *In illa vero sede, ut ex more loquimur, Consistorii, ut ego sentio sacrarii tui, nullus unquam superiorum aut dicenda pensius cogitavit, aut consultius cogitata disposuit, aut disposita maturius expedivit*. Postmodum Justinianus juri dicundo *novum Consistorium* extruxit in ea urbis parte, quam Hebdomum vocabant, de quo pluribus egimus ad Villharduinum num. 85. [& in Constantinopoli Christiana.]

Stetisse autem, non adsidisse Consistorianos in *Consistorii* Principum, videtur indicare S. Ambrosius Ep. 133. *Ut sedit in Consistorio, ingressus sum: assurrexit ut osculum daret, ego inter Consistorianos steti*. Et Lex 5. Cod. Theod. de Fide test. *Patres adorum habitorum apud Imperatorem Julianum... Constantinop. in Consistorio, adstante Jovio viro clarissimo Quæstore, Anatolio Magistro officiorum, &c.* Certe stetisse Imperatorem, cum sententiam diceret, aut alloqueretur Concilium, observare est ex Sguropulo in Histor. Concilii Florent. Vide Glossar. med. Græcit. in Σκήπτριον. Interdum tamen adsedisse Consistorianos constat, ut ex Vopisco in Aureliano, Ammiano fol. 22. Procopio, & aliis observare est.

Consistorium, Exedræ ædi factæ adjunctæ, in qua forte consistebant Sacerdotes de rebus sacris cum Episcopo disceptaturi. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianæ edita à Suaresio: *Item ante regias basilicæ velalinea plumata majora fissa numero tria. Item vela linea pura tria, ante Consistorium velum lineum purum. In Pronao velum lineum parum 1. & intra basilicam pro posticia* (sic legendum) *vela linea rosulata 6. & ante secretarium vel curricula vela linea rosulata pensilia, habentia arcus 2.*

¶ Consistorium, Thronus excelsior. Odilo in Translatione S. Sebastiani & S. Gregorii Suessionem c. 43. *Missarum sollemnia Cæsar Consistorium assedens in honore Martyris fecit decantari*.

Consistorium postmodum etiam appellaverunt consessum Episcoporum aut Presbyterorum, qui pro emergente quapiam inopinata difficultate congregabantur, ex loco ubi consistebant, appellationem sortitum, uti observat Holstenius ad Synodum Romanam sub Bonifacio II. pag. 228. quomodo etiamnum vocant Cardinalium consessum coram Pontifice. Joannes Villaneus lib. 7. cap. 63. *II. Papa pienno Concistorio fece loro questa risposta*. Adde lib. 8. cap. 5. Gesta Innocentii III. PP. *Ter in hebdomada solenne Consistorium, quod in*

in confuetudinem jam devenerat, publice celebrabat, in quo auditis querimoniis singulorum minores causas examinabat per se tam subsistiter & prudenter, ut omnes super ipsius subtilitate, & prudentia mirarentur. Vide Provincialem Lyndewoodi pag. 98. 115. & 119. edit. 1679. Hist. Dalphin. to. 1. p. 125. col. 2.] De Consistorio Papali multa habet Ceremoniale Roman. lib. 1. sect. 9.

¶ Consistorium Lutheranorum, de quo Chronicon Episcoporum Merseburgensium apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 4. p. 484. *Supra jam mentio facta judicii Ecclesiastici vulgo Consistorii Merseburgi instituti. Judicium hoc ecclesiastica gaudebat jurisdictione in ventilandis causis theologicis, ecclesiasticis ac matrimonialibus.*

¶ CONSITI, f. lidem qui *Curtarii* vel *Cortasiani*, Qui colunt vel tenent *cortes*. Charta Edwardi I. Regis Angl. an. 1285. apud Rymerum tom. 2. pag. 304. *Omnibus Baronibus nostris, Castellanis, Vavassoribus Vassallis, Feodatariis, Emphiteotecariis, Consitis, Co-, Ionis nostris, &c.*

¶ CONSITUS, ut Commixtus vel conditus. Gaufredus Canonicus Regul. circa an. 1170. Epist. 43. ad Hugonem Priorem S. Martini Sagiensis apud Martenem. tom. 1. Anecdot. col. 544. *Gemens dico, cum absinthium meum respicio, cum Consita melle pocula vestra deprehendo.*

¶ CONSMUS, pro *Cosmus*, Κόσμος, Mundus. Chartularium Gemetic. to. 1. pag. 323. *Quousque hic Consmus volvetur.*

CONSOCER, Græcis συμπενθερος, de qua voce diximus in Notis ad Alexiadem p. 281. Adde Nomocanonem editum à Joan. Bapt. Cotelerio c. 492.

CONSOCRANEUS. Vide *Consacraneus*.

¶ CONSODES, Sodalis, socius. Vide *Sodes*.

CONSOLAMENTUM, Ita manus impositionem, & Baptismum appellabant *Catbari* hæretici, ut auctor est Reinerus contra Valdenses c. 6. p. 60. & 71. [& in sua Summa, quam publici juris fecit Martenius noster tom. 5. Anecd. col. 1761.] Ermengardus vero contra eosdem, cap. 14. ritum conferendi *Consolamenti* pluribus refert. [Durandus lib. 6. Ration. cap. 24. *Arnoldistæ perfidi hæretici dicentes manuum impositionem sive Consolamentum fieri posse à quolibet homine bono.* Petrus Abaelardus adversus Hæreses cap. 15. *Omnium Hæreticorum est fides, quod nullus post suum Consolamentum receptum, si carnem vel caseum, vel ova comederit, peccati salvari.* Vide Librum Sentent. Inquisit. Tolos. p. 5. & 14.]

CONSOLATI, Paterini hæretici, sic appellati in Lombardia qui *Boni-Homines* in Theutonia. Reinerus contra Valdenses c. 6. & Ermengardus contra eosdem c. 14. ita dictos ajunt, quod *Consolamentum*, seu *Consolationem*, uti habet Concilium Narbonense an. 1235 can. 29. quo nomine *manuum impositionem* & Baptismum appellabant, suis imperitiores.

1. CONSOLATIO, Serotina cena, quæ post *Collationem* fiebat à Monachis, qui quod vice *Consolationis*, & gratuitæ refectionis, post impensas orationi & lectioni horas complures iis impertiretur, detorto inde vocabulo, *Consolationem* hanc refectionem pro collatione appellarunt. Grodegangus Metensis Episc. in Regula Canonicorum cap. 8. novæ Edit. 23. *Si vero contigerit quod vinum minus fuerit, & istam mensuram Episcopus, vel qui sub eo est, implere non potest, ...impleat de cervisia, & eis Consolationem faciant.* Idem cap. 36. novæ Edit. 30. *Postquam de refectorio exierint, in caminata bibant duabus vicibus aut tribus, qualiter Consolatio fit, & obrietas non dominetur.* Conventus Aquisgranensis an. 817. & Additio 1. Capit. c. 11. *Ut certum phlebotomiæ tempus non observent, sed unicuique secundum quod necessitas expostulat, concedatur, & specialis in cibo & in potu tunc Consolatio præbeatur.* Charta an. 862. apud Doubletum pag. 793. & in Tabul. S. Dionysii Ch. 31. *Et Consolationem earuum in famulos eorum censita que illis dabatur in isdem tribus festivitatibus, & initio Quadragesimæ.* Concilium Moguntinum an. 847. can. 16. *Sancti moniales vero ... horas canonicas ... celebrent, & omnibus diebus ad Consolationem veniant, & ut cetera servent, quæ in regula sanctimonialium continentur.* Atque hac notione usurpatur in variis Tabulis apud Browerum in Antiq. Fuldenſib. pag. 207. 269. 270. [& in Privilegio an. 1323. apud Ludewig. tom. 1. Reliq. MSS. pag. 304. 305. & 307. necnon in Vita S. Aldrici Episc. Cenom. pag. 76. 92.] Vita S. Nili Junioris pag. 80. Ηυχηται τελειχθηναι την μονην καλως και μεγαλως, ... και την ημεραν παρακληθηναι λαβειν οι αδελφοι εκ των πελλων και μικραν τινα τιμην. Vide *Caritat* 3.

2 CONSOLATIO, Solatium, auxilium, in Form. 33. apud Lindenbrog. & Gloss. med. Græcit. in συμπαθεια.

¶ Consolatio Annua, f. meadum pro *Collatio*. Privilegium Philippi Augusti apud Marten. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1101. *Si vero pons fractus fuerit, similiter debent habere liberam per navem transfretationem, nihil dando, nisi quod propter hoc pro reparatione pontis datur Annua Consolatio tredecim solidorum & quatuor denariorum.*

¶ CONSOLATIUS, adverb. à ficto *Consolare*, legitur in Anecd. Martenii to. 1. col. 496. A. *Consolatorie* apud Sidonium lib. 6. Epist. 9.

¶ CONSOLATUS, ut infra *Consolatus*, Comitatus, Comitis districtus, Jurisdictio. Pactum an. 1300. inter Comitem & Cives Vapincenses, Hist. Dalphin. to. 1. pag. 53. *Super Consulatu civitatis Vapincensis & ejus jurisdictione, necnon & super medietate territorii Montis-Alguerii ad Consolatum ipsum, sicus dicitur, pertinente.* Et pag. 54. *Imprimis super Consulatu prædicto & ejus jurisdictione ordinamus, quod dictus Consolatus & jus quod olim dicebatur esse de juribus Consolatus prædicti, & percipiebatur ac tenebatur à Consulibus, dum ipse Consolatus per Consules regebatur.* Litteræ Humberti II. Dalphini ann. 1345. pro Jacobo de Ruffo Consiliario ac Profellore Juris Civilis & Canonici in Studio Gratianopolitano: *Constituentes tibi salarium quinquaginta florenorum auri per annum, quandiu ibi fueris, percipiendum per te, & habendum de & super emolumentis leydæ & bannorum nostri Consolatus Vapinci, mandantes districte Rectori dicti Consolatus moderno & futuris, vel eorum loca tenentibus, quatenus dictos quinquaginta florenos annis singulis tibi solvant.* Vide *Consul* 2.

¶ CONSONA. Ad Consonam, E regione, si bene conjecto. Ordinatio Anderii Aureilla & aliorum an. 1223. è MS D. *Brunet*. *Abevr atorium sit de* III *ter. canis in latitudine ad Consonam Petri Caurentii & protendatur à Rodano in Ornedam.* Ibid. *Abeuratorium protendatur rectà linea ab ipsa alba usque ad quandam capam, que est ultra Rodanum ad Consonam Nucra.*

CONSONANTER, *Convenienter*, in Gloss. MSS. ad Canones Concilior. ad can. 20. Concilii Niczni.

¶ CONSORCIA, Consortia, Societas, Collegium, Conventus. Tabularium Vosiense fol. 20. verso *Galterius de Varez dedit Deo & S. Petro Vosiensi ... 18. denar. in manso Delvilar in terra, ubi G. Malianus manet 6. denar. in Consorcia S. Petri.* Et fol. 25. *Ego quoque Arbertus supradictus dono post mortem matris meæ 6. denarios in manso Defetpers qui Mole vocatur, ut oblati per unumquemque ad Consortiam ejusdem Apostoli reddantur in æternum.*

¶ CON-

¶ CONSOROR, Soror, Virgo mulier ve quæ se iuaque, vel saltem bonorum suorum partem aliquam obtulerat Ecclesiæ seu Monasterio, ea vel simili ratione qua *Oblati*, de quibus suo loco. Notæ marginales veteris Martyrologii MS. Cathedralis Aquensis, in qua tum erant Canonici Regulares: *Eodem die obiit Uga Soror nostra, quæ semetipsam & filium suum Marcum dedit huic Ecclesiæ cum omnibus quæ ad eos jure pertinebant*. Ibidem. *Ipso die Azalais de Lesignana Consoror nostra, pro cujus anima Bertrandus de Lesignana maritus ejus dedit ... an.* 1210. Plures aliæ *Consorores* ejusmodi, simul & *Fratres*, ibi memorantur. Vide *Sorores*.

¶ 1. CONSORS, Conjux, uxor. Contractus matrimonii inter Ludovicum filium Regis Hungariæ, & Margaretam filiam Caroli Marchionis Moraviæ ann. 1338. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. p. 488. *Nos & serenissima Principissa, Domina Elizabeth, Regina Hungariæ, Consors nostra carissima*.

¶ 2. CONSORS, pro *Concors*, unanimis. Gesta Consulum Andegav. num. 19. apud Acherium to. 10. Spicil. pag. 467. *Ipse vero Rex licet aliquanto tempore tali facto tristis effectus, postea tamen, ut decebat, Consors Regine fuit*.

¶ CONSORTALIS. Vide infra *Consortes*, Fines agrorum.

¶ CONSORTARE, Limites habere *Consortes*, vicinos & eosdem. Charta de terra Avæ in Chartulario Aptensi fol. 57. *Quod nobis ex parentum nostrorum legibus obvenit ... & habes dextros ab Oriente* 37. *& in fronte terra S. Petri, ad Occidentem dextros* 49. *& in fronte terra Faraldi, a Meridie dextros* 40. *& inlaterat in terram Faraldi, ad Septentrionem* 80. *dextros, & Consortat in terram Lamberti*. Vide infra *Consortes*, Fines agrorum.

¶ CONSORTARI, Eadem notione. Charta anni circiter 1050. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. *Frejus* n. 69. *A septentrionali parte Consortatur grada ipsa usque ad ipsam viam de Boxa*.

CONSORTES. Gloss. Lat. Gr. *Consortis*, κοινωνός. *Consors*, συγκληρονόμος. Vetus Inscriptio: *L. Ælius ... L. Ælio Antigon. lib. Consorti*.

CONSORTES proprie dicuntur ejusdem agri vel dominii participes, qui fortes suas vicinas habent, ut apud Frontinum de Limitib. agror. p. 47. Constituto Tiberii Cæsaris, apud eumdem: *Est & aliud quod proximis ædibus unusquisque miles vel Consors condidit in portionibus suis*; quo sensu fumitur non semel in lege Wisigoth. l. 8. tit. 5. §. 5. lib. 10. tit. 1. §. 4. 6. 7. tit. 5. §. 5. in Lege Burgund. tit. 49. §. 3. apud Senatorem lib. 7. Epist. 7. &c.

¶ CONSORTES, *in libris feudorum*, ut habet Calvinus in Lexico, *dicuntur Dominus & quasi* συμμαχοι, *ejusdem militiæ socii, ejusdemque fortunæ participes*. Vide *Vassalli* in *Vassi*.

CONSORTES COLONI. Qui vicinos agros colunt, a rant. Vita S. Domitiani Confess. apud Guichenon. *Concedimus ... vineam unam supra villam quæ dicitur Deserta, & terminatur à mane, interque Consortes colonos & campum de ipsa ratione subtus viam à meridie via à fero inter Consortes colonos, &c.*

CONSORTES, Fines agrorum, termini, limites, quos *lineas Consortales*, id est, quæ consortium agros dividunt, vocat Frontinus de Coloniis: *Nam sunt termini proportionales, quos milites inter se veterani posuerunt, & custodiunt lineas Consortales*. Charta an. 1032. in Chronol. Lerinensi pag. 365. *Est autem inter Consortes de uno latere fluvius, qui nominatur Lupus, de alio, vivus Malvanus, & de uno fronte Mare magnum, de alio fronte, mons qui est supra Ecclesias, sicut demergit aqua in imo, vel si qui alii Consortes sunt*. Charta Riculphi Forojulien sis Episcopi apud Sammarthan. *Consortes de uno latere Mare magnum, de altero latere castrum Gorgia, &c.* Charta Manassis Archiep. Arel. apud eosdem: *Commutamus vobis campo culto ad ipsa Elseria Consortes de uno latus, Bermundus de alio latus, &c.* Vide de Petrum Joffredum in Nicia pag. 159. *Consors*, non semel in Consuet. *de la Peroufe* an. 1260. Scabinos, quasi *Consortes*, appellari putat Editor Thomassinus, sed videtur pro *Consules* vox usurpata.

CONSORTALES STRATÆ, in jure Vicentino lib. 1. quæ juxta *Consortes* protenduntur.

¶ CONSORTIALES COLLECTORES. Vide *Collectores*.

CONSORTIARE, In consortium admittere, vel simul partiri. Fori Olicæ Jacobi I. Regis Arag. an. 1247. f. 17. *Si unus frater ante divisionem paternorum bonorum ex ipsis bonis aliquid acquisierit, tenetur cum aliis fratribus aut sororibus Consortiare*.

CONSORTIUM, Conventus, & congregatio Presbyterorum, cum scilicet invicem de rebus Ecclesiasticis & parochiarum suarum deliberant. Concilium Nannetense can. 15. *De collectis, vel confraternitatibus, quas Consortia vocant, &c.* Walterius Aurelian. Episc. in Capitul. can. 17 *Ut quando ad Conventum quod ipsi* (Presbyteri) *Consortia vocant, religiose equitent, juniores prioribus fratribus honorem impendant*. Vide *Gildonia*.

CONSPALATIUS. Vide *Comes Palatii*.

CONSPARSUS, Aspersio aquæ benedictæ, quæ *Aqua aspersionis* dicitur Anastasio in S. Alexandro PP. Lib. 3. Sacrament. Eccl. Roman. c. 75. 76. *Benedictio aquæ spargendæ in domo. Item alia. Item ad Consparsum faciendum*. Visio S. Baronti n. 1. *Tunc tremefactus Frater, ad quotidiana arma conversus cepit se signare, & cum gemitu gravi rogabat Consparsum in ipsa mea domum facere, ut turba maligni rum spirituum exinde fugaretur*. Vide *Aqua benedicta*, & Cujacium lib. 11. Observ. c. 7.

¶ CONSPECTARE, Conspicere, videre. Acta SS. April. to. 3. p. 75. de S. Senorina: *Nam ulterius nullum hujus generis in termino illo Conspectator entoma*.

¶ CONSPERSIO, *Panis aqua Consparsus*, Panis Eucharisticus, qui per verba sacra factus est corpus Christi. Paschasius Radbertus Abb. Corbeiensis l. 20. de corpore & sanguine Domini c. 20. *Hæc igitur Consparsio de multis granis facit unum corpus, corpus inquam sinceritatis & veritatis: si tamen sumus azymi, id est absque fermento malitiæ, & nequitiæ, ut digne panem de aqua Consparsum accipere possimus*.

CONSPICABILIS Qui conspici potest, visibilis. Vigilius Taplensis lib. 7. de Trinitate p. 260. *Dum dicitur mihi, quod multifarie à Patribus in Conspicabili materia visus fuerit, ignoras in præfigurationem operis assumpti hominis, sive futuri judicii hæc cuncta in eo præostensa fuisse*. Occurrit præterea apud Prudentium.

¶ CONSPICARE, *Spicas colligere*, Johanni de Jan. Italis *Spigolare*.

¶ CONSPICATOR, Speculator, explorator, Gall. *Espion*. Albertinus Mussatus de Gestis Ital. lib. 3. rubr. 7. *Conspicatoribus trans fluvium missis, qui præcedentes acies despicerent*.

¶ CONSPICULATIO, Conspectus, in Chronico Novaliciensi, apud Muratorio to. 2. part. 2. col. 728. *Conspiculatio hominum ostendit minime nos falli*.

¶ CONSPIRARE, Simul sentire & credere. Confessio fidei Felicis Urgellitani to. 3. Concil. Hisp. p. 116. *Unum igitur Filium dicitur & Dominum Christum, per quem omnia facta sunt, principaliter quidem Deum Verbum intelligentes substantialiter Filium Dei & Dominum, Consp irantes autem assumptum Nazareth, quem unxit Deus Spiritu & virtute*.

CON-

CONSPIRATIO,apud Ciſtercienſes, dicitur *Contra ordinis diſciplinam & majorum inſtituta conſideratio.*Ita Inſtitutiones Capituli general. ejuſdem Ordinis an.1256.diſtinct.10.c.7.*Conſpiratrix* Monialis, diſtinct. 15. cap. 8.

CONSPIRATIONES,Leguleis Anglis, dicuntur duo aut plures, qui ſacramento invicem ſibi dato & firmato crimen feloniæ vel litem injuſte alteri intentant. Statutum Berwicenſe Edwardi III. Reg. Angl. an. 20. *Quicumque voluerit conqueri de Conſpiratoribus falſarum querelarum ſuſtentoribus, & inventoribus falſarum querelarum, & indo partem habentibus,& controverſiarum barganizatoribus, &c.* Statutum Edwardi I. ann. 35. *Conſpirators, ſont ceux queux ſe entrelient par ſerement, convenant, ou auter aliance, que chefcun aidra & ſuſtiendra auters entreprife, de falſement & malicioufement endiſer, ou falcement mover plees, ou maintener,& auxi ceux queux ſont enfantés deins age appeler les gens de feloines, per qui ils ſont empriſonnez, & molt grievez, ou de ceux queux receivont gentes de pays à lour voſtes, ou à lour fees, pour maintenir lour malicioufo empriſes, & pour verité eſteinder, &c.* Vide Stanſordium lib. 3. de placitis Coronæ cap. 20.

CONSPOLIUM,apud Arnobium l.7.Libi ſpecies.

CONSPONSALIS, Commater. Leges Presbyterorum Northumbrenſium cap.53. *Ut nemo matrimonium contrahat in cognatione ſua, ſcilicet infra gradum ſeu geniculum quartum, ne cum Conſponſali ſua ad ſanctum fontem.*

CONSPONSUS, *Janitrix*, ſύντμβ-, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ CONSTA.Inventar. Recogn.de Vouta to.2. fol. 343. ex Archivo Principis *de Roban*: Item *pro certis caſalibus, terris ... ſitis in perrochia Romponis veteris confront.ſum rivo ſive Conſta Johannis Rapino*. Charta anni 1060. ex Archivo S.Victoris Maſſil.Armar.Aquenſ. num. 156. *Donamus totam decimam tam in pane quam in vino, quam in carne, quam in fruſtibus, & totam plenondam, que eſt contra S. Chriſtoforum in Conſta, quæ Conſta tenet ſe cum prato.*

CONSTABILITOR,in Charta Roberti II Principis Capuani apud Michaelem Monachum in Sanctuario Capuano p. 643.

CONSTABULARIUS,Constabulatio,&c.Vide *Comes ſtabuli*.

¶ CONSTAFOLARII,*Aſſeſſores judicii*,in Amalthea. Vide *Conſtapholarii*.

CONSTAMENTUM,Constamen.Vide *Cuſtus*.

¶ CONSTANCIO,pro *Conſtituutio*.Ordinatio Philippi cognomento Pulcri Franc. Reg. in Chartulario S. Vandregeſili to.2.pag.1849. *Item hac irrefragabili Conſtancione ſanximus, &c.*

¶ CONSTANGIA. Vide poſt *Cuſtus*.

CONSTANTINUS,Solidus. Moneta aurea Imperatorum Conſtantinop. Charta Petri Salernitani Epiſcopi an.6.Principatus Gaimarii Principis menſe Martio circa an.877. apud Ughellum to.7. Italiæ facræ pag. 501. *Obligamus nos & ſucceſſores noſtros ad componendum vobis ... mille aureos ſolidos Conſtantinos*. Et pag. 504.*Componat ipſi patruo, & nepotibus eorum 50.aureos ſolid.Conſtant*.Ita p.500.978.to.6.p.844.to.8.p.302.714. 718.At to.7. p.509.*Quatuor millia ſolidos Conſtantinopolitanos* habetur. Vide Diſſertationem noſtram de Nummis Imperatorum Conſtantinopolitanorum.

CONSTAPHOLARII, Germanis ad Rhenum *die Conſtofler*: Aſſeſſores judicii, à ſtapfolo ſeu tribunali, in quod gradibus aſcendebatur, ſic appellati. Ita Browerus lib.8. Annal. Trevir. p.473.1.Edit. Vide *Staplus* [& Lexicon Calvini in *Conſtafolarius*.]

CONSTARE, pro *Stare, Demeurer*.Lex Bajwar.tit. 3. c.11. *Si quis liber à facie inimicorum ſuorum fugerit, & alius eum per vim Conſtare fecerit, &c.*

CONSTELLATIO, θέσις τῶν ἄστρων, in Gloſſar. Græc. Lat. Papias : *Conſtellationes Latini vocant ſuperſtitiones Mathematicorum, id eſt, notationes ſiderum, quomodo habeat unuſquiſque*. Poeta infimi ſæculi MS. ex Bibl. Thuana.

Conſtellatio, mors, parcæ, reſponſa deorum,
Eventus rerum, ſignantur nomine fati.

Spartianus in Ælio Vero : *Quid ſi non recte Conſtellatio ejus collecta eſt, quam credimus eſſe victurum?* Ammianus lib. 29. *Cum objiceretur illi, quamobrem Conſtellationem Principis collegiſſet*. Althelmus de laude virginitatis: *Fato & geneſi gubernantur futura, fuxta Mathematicorum Conſtellationem*, Vide Firmicum lib. 4. Matheſ. cap. 3. Hinc dictus *Conſtellator* Mathematicus. Vide *Cantellator*.

¶ CONSTIPENDIALIS,Particeps ſtipendii. Acta SS. Junii to.1. p. 525. de B.Meinwerco : *Stipendialis reſocillatio quæ convenit uni fratri Conſtipendiali ejuſdem Eccleſiæ dari*.

CONSTIPS, Papiæ, *Particeps*.

¶ CONSTIPULATIO,Idem quod *Stipulatio*,Contractus ſtipulando confirmatus. Charta Pipini pro Monaſt. Epternac.an.706.ap.Marten.to.1.Ampliſ.Collect. col. 16. *Sed præſens confirmatio ad inſtar teſtamenti, Conſtipulatione* (ſic legendum pro *Conſtipulatio*) *adnixa, omni tempore firma ſtabilitate capiat firmitatem*. Charta Sanegundis pro Rorardo Abbate apud Stephanot.Antiq.Pictav.MSS. to.3. p. 336. *Us proſpus venditio iſta omni tempore in Dei nomine valeat perdurare, Conſtipulatione ſubnixa, manu propria ſubterfirmavi*.

CONSTITUTIO,Cenſus,conſuetudo,præſtatio quæ ex *conſtituto* exſolvitur.Orig.Murenſis Monaſterii pag. 23.*Iſte locus Murz cum omnibus juſtitiis & Conſtitutionibus legitimis ad ſe pertinentibus,&c.* Pag.25. *De Conſtitutionibus autem ruſticorum, ne penitus memoriæ decedat, neceſſe eſt ut ſcribatur, &c.*

¶ CONSTITUTOR,*dicitur qui pro alio ſe ſoluturum promittit, vel aliqua facturum, & alterius in ſe transſert, vel ſuſcipit obligationem*. Vet. Vocabularium utriuſque juris.

CONSTITUTUM, Decretum. Gloſſ. Lat. Græc. *Conſtitutum* Σύνταξις, σύνταγμα. Aliæ Gloſſæ:*Conſtitutum*, ὅρος, τύπος. *Conſtitutum*, σύνταγμα. Vopiſcus in Probo: *Miraris fortaſſe quod ego imberbem Tribunum fecerim contra Conſtitutum D.Adriani*.Vigilius PP.Epiſt. 15.*Rogo te piiſſimum Principem, ut edita ſua quæ præcipit appendi, removere dignetur, & Conſtitutum commune expectare, id eſt, ut ſi eandalizati Epiſcopi Latinæ linguæ ad Synodum veniant*. Vide Codicem Juſtin. Anaſtalium in Vitis PP.paſſim,Lupum Ferrar.Epiſt.80.Baron. an.553.n.213.an.601.n.12.an.721.n.1. &c.

CONSTITUTUM, Dies conſtitutus, præfinitus. Lex Longobard.lib.2.tit.41. §. 3. *Si talis cauſa fuerit, quam deliber are minime poſſit, ponat Conſtitutum; & diſtringat hominem illum de judiciaria ſua, &c.* Id eſt, diem conſtituat,ut lib.2.tit.21.§.1. Alias ita etiam uſurparunt Varro,Cicero, & alii è Latinis Scriptoribus.

¶ CONSTORIA , Idem quod *Cuſtus* vel *Conſtangia*,Gall.*Couſt*,Expenſe.Index MS.Beneficiorum Eccl. Conſtantienſis fol.7. *Et tenetur facere Conſtoriam dicte Eccleſie dictus Rector pro dicta eleemoſyna*. Ibid. fol.29. *Et percipit* (Rector) *ex buſſellos frumenti ſupra terram que debet Conſtariam facere*.

CONSTREINUS. Fragment. Petronii: *Deſtinavi illum artificii docere,aut Conſtreinum,aut præconem, aut certe cauſidicii*.Apparitore forte, quod reū *conſtringat*.

¶ CONSTRINGERE,Cogere,coercere,Gall.*Contraindre*.Leges Caroli M.apud Murator. tom. 1. part. 2.

p.110.col.1. *Et quia sunt nonnulli, qui ... non habent res aut substantiam quibus constringi possint; ideoque circumquaque malitias exercere non cessant, &c.*

¶ CONSTUMA, CONSTUMARIUS. Vide post *Consuetudo* 4.

¶ CONSUA, f. vox scripta per abbreviationem pro *Consuma*, eadem notione, qua *Consuetudo* 4. Charta an. 1228. ex parvo Chartulario S. Victoris Massil. *Totæ Consuæ remanent in dominio S. Victoris.* Altera an. 1223. ex eodem Chartul. *Consuæ, totum affuare, scilicet & dominium & seigneuriam, & jurisdictionem omnimodam & jura universa pertinentia ad monasterium S. Victoris, &c.*

¶ CONSUETA, Liber ritualis. Constitutiones Synodal. dioecesis Valentinæ tom. 3. Concil. Hisp. p. 507. col. 1. *Statuimus quod Rectores Ecclesiarum parochialium Valentinæ Ecclesiæ habeant Consuetam secundum consuetudinem Valentinæ Ecclesiæ, per quam instruantur divinum officium uniformiter cum matrice sua Ecclesia celebrare.* Semel & iterum ibidem occurrit, necnon in Concilio Tarracon. ann. 1591. Vide *Consuetudinarius* 2.

¶ CONSUETUDINALITER, Ex more. Legitur in Vita S. Gregorii Papæ tom. 2. Martii pag. 151. in Charta anni 1019. inter Instrum. tom. 4. novæ Gall. Chr. col. 141. in Conventu Episcoporum apud Monasterium Balneolense tom. 3. Concil. Hispan. pag. 286. col. 2. & alibi.

¶ CONSUETUDINARIUM. Vide *Consuetudo* 4.

1. CONSUETUDINARIUS, Φασκωδὸς, Glossar. Græc. Lat. [Comis, affabilis. Idem etiam ac Consuetus. Supplem. Antiquariis: *Consuetudinarius, συνήθης.* Miracula S. Ludgeri n. 21. tom. 3. Martii p. 657. *Jamque finitis noctarnis cum Evangeliarum more Monachis Consuetudinario, &c.* Vita S. Leonis IX. Papæ to. 2. April. p. 659. *Illud etiam habebat Consuetudinarium, &c. Operationes Consuetudinarias* in Charta Caroli C. apud Double tum Hist. Sanctor. p. 801. *Jus Consuetudinarium*, in Charta an. 1339. apud Ludewig. tom. 5. R. cliq. MSS. p. 565.]

2. CONSUETUDINARIUS, Ritualis liber, in quo officiorum divinorum ritus formulæque describuntur, in quo Consuetudines Conventuales & Monasticæ exaratæ sunt. Bromptonus de Osmondo Sarisberiensi Episcopo: *Hic composuit librum Ordinalem Ecclesiastici officii, quem Consuetudinarium vocant.* Vitæ Abbatum S. Albani: *Duos Textus auro & argento & gemmis ornatos, sine Ordinalibus, Consuetudinariis, Missalibus, &c.* Infra: *Hic quoque consuetudines quas transmisit scriptas Lanfrancus Abbati Paulo approbavit & conservari perfusit, quas qui videre desiderat, in Consuetudinario scriptas poterit invenire.* Quibus verbis innuuntur *Consuetudines* Lanfranci Archiepisc. Cantuariensis, *quas Monachi tum in Monasteriis, tum etiam in Ecclesiis Cathedralibus observare debent.* Ejusmodi sunt *Udalrici Consuetudines Cluniacenses*, editæ ab R. P. D. Luca Acherio viro doctissimo, & *Consuetudines Floriacenses*, à Joan. à Bosco.

¶ 3. CONSUETUDINARIUS, Consuetudinibus, seu tributis obnoxius. Vide post *Consuetudo* 4.

1. CONSUETUDO, Lex municipalis. Ebrardus Bethunienſis in Græcismo cap. 12.

Mos est antiqua consuetudoque probata,
Est Consuetudo jus scriptum more statutum.

S. Gregorius Nazianzenus Carmine de Vita sua:

Ἐσθ' ὅταν τυγχάνωσι νόμον τίθεσι.

S. Cæsarius quæst. 47. Ἐν τοῖς μὲν τὸ γράμμα, ἐν τοῖς δὲ ἡ συνήθεια.

Usatici Barcinonenses MSS. editi à Raimundo Berengarii Comite Barcinon. & Adelmodi uxore, cap. 430. *Unaquæque gens propriam sibi ex consuetudine eligit legem: longa Consuetudo enim pro lege habetur. Lex autem juris est species, Mos autem longa consuetudo est, de moribus tractat tantumdem. Consuetudo autem est jus quoddam moribus institutum, quod per legem habetur, nam quod Rex vel Imperator edicit, Constitutio vel Edictum vocatur. Omne autem jus legibus & moribus constat: Mos vero est vetustate probata Consuetudo. Institutio æquitatis duplex est, nunc in legibus, nunc in moribus. Privilegia autem sunt leges privatorum, quia privatæ leges: nam privilegium inde dictum, quod in privato feratur.* Ita porro vulgo appellamus Leges municipales civitatium, de quarum tanta diversitate ac varietate liceat dicere, quod de variis gentium Legibus, quæ olim in Francia obtinuere, Agobardus lib. adversus Legem Gundobadam cap. 14. *Atque utinam placeret omnipotenti Deo, ut sub uno piissimo Rege una omnes regerentur lege, ea ipsa ad quam & ipse vivit, & proximi ejus respondent.*

2. CONSUETUDO, Regula monastica, seu vivendi ratio monastica, ab alia diversa. Orig. Murensis Monasterii pag. 18. *Qui cum constitutus esset, non tamen benedictus ad Abbatem, cæpit secundum priorem conversationem suam non tam regulariter vivere, &c.* Mox: *Contigit vero interim ut fratres de cella S. Blasii... mutarent suam priorem Consuetudinem.* Occurrit ibi pluries Ex p. 16. *Interrogavitque fratres qui sub anteriori Consuetudine hic fuerunt, si vellent obedire fratribus quos ipse huc adduxit.* Statuta antiqua Ord. Cartusiensis 1. part. cap. 14. §. 15. *Secunda die & tertia leguntur fratribus Consuetudines post capitulum Monachorum.* Quibus verbis intelliguntur Statuta, seu Consuetudines ejusdem Ordinis a Guigone II. descriptæ, uti appellantur part. 2. c. 1. §. 7. c. 3. §. 2. c. 22. §. 19. quarum hic est titulus: *Incipiunt capitula Consuetudinum Domini Guigonis Prioris Cartusiæ.* Ita *Cluniacenses Consuetudines* dicuntur ejusdem Ordinis Regulæ, ediderat primum à Bernardo Monacho, postmodum Archiepiscop. Toletano, cujus MS. Codex servatur in Bibliotheca Sangermanensi: deinde ab Udalrico, quod non primarie essent regulæ, quæ forte nullæ ab institutoribus descriptæ fuerant, sed quod suos mores, vitæ rationem ac institutum, aliis eorumdem Ordinum Monasteriis, à quibus rogati fuerant, scripto mandarent.

3. CONSUETUDO, Menstruus sanguis feminarum, qui consueto tempore redit, nostris etiamnum, *Ordinaire*. Vetus Interpres Alexandri Jatrosophistæ MS. lib. 1. Passion. *Cognoscens quod non purgabatur menstruis, pro qua re magis exinde ei expediebat detrahi sanguinem, & hoc adjutorium duplex ei fuisse remedium, manifestum est: nam & Consuetudo (id est, menstrua, sic Glossæ MSS.) regressa est, & à passione est liberata.* Mulier τὰ συνηθικὰ ἔχουσα, cap. 419. apud eruditissimum Cotelerium to. 1. Monumentor. Eccles. Græcæ.

4 CONSUETUDO, Præstatio, pensitatio quæ ex consuetudine præstatur. cujus initiû ignoratur, & à quo inducta. Charta Pipini Regis apud Doublet. l. 3. p. 694. *Et unumquemq; hominem ingenuum 4. denarios dare faciſſent, & hoc eis malo ordine tulerunt, & postea Gairebardus Comes Parisii, vel agentes sui ipsam deprecationem, quomodo invenerunt per Consuetudinem ipsos homines hoc expetebant.* Gregor. Turon. lib. 9. c. 30. *Et ille eâ juramento promisit, ut leges Consuetudinesque novas populo non infligeret.* Hist Miscella: *Ne illos prius aliqua participatione conferendarum Consuetudinum, &c.* Ubi Theophan. Μαθὼν κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν τὸν τελώνην παρεγενέσθαι. Utuntur passim Scriptores, & Chartæ veteres, Senator lib. 1. Epist. 10. lib. 3. Ep. 23. lib. 7. Ep. 2. Lex Wisigoth. lib. 10. tit. 1. §. 19. Capitula Caroli Mag. lib. 4. c. 47.

Wil-

Willelmus Tyrius lib. 3. cap. 1. lib. 12. c. 15. lib. 20. c. 20. Anaſtaſius in Vitis PP. pag. 213. Henricus Rebdorf. an. 1360. &c. Ξυνήθειαι, Græcis, eadem notione in Juſtiniani Nov. 123. 128. apud Annam Comnenam lib. 3. Alexiad. pag. 85. Leonem in Tactic. cap. 19. §. 18. &c. Gloſſ. Lat. Gr. *Salarium*, συνήθεια. *Conſuetudinario more aliquid tollere*, in Charta Hugonis Regis Italiæ apud Ughellum tom. 7. p. 193. id eſt, vice tributi. [*Officium magnæ Conſtumæ ſeu Conſuetudinis*, recenſetur inter *Officia poſitorum ad domanium* Regis in urbe Lauduno an. 1362. ex Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 57. verſo. Plurimas hujuſcemodi conſuetudines à Dominis locorum pro voluntate ſuis hominibus, altera ſtirpe Regum noſtrorum definente, impoſitas fuiſſe rite probat D. *Bruſſel* de Uſu feudorum 2. l. 031. Ibi, ſi vis, conſule.]

¶ Consuetudines Burgi, Quæ à *Burgenſibus* ſeu *Burgorum* incolis ſolvuntur. Charta fundationis Prioratus Barbezilli Ordin. Cluniac. inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 270. 2. *Dedit & cimeterium S. Mariæ liberum & omnis exactionis immunem à ſucceſſoribus ſuis, & Conſuetudines Burgi, &c.*

Consuetudo Sæcularis, Ordericus Vital. lib. 4. pag. 542. *Ab omni reatu atque Conſuetudine ſæculari omnimodis abſolvit.*

Consuetudo Consularis, Quæ Comiti debetur. Charta an. 1068. apud Beslium p. 448. *Repertum eſt omnem omnino terram S. Trinitatis Cœnobii Vindocinenſis ... ab omni Conſuetudine Conſulari liberam penitus & quietam eſſe.*

Judiciaria Consuetudo, Diſtrictio, mulcta à judice irrogari ſolita. Charta Balduini Cancellarii Henrici Reg. Franc. an. 1047. apud Hemereum in Aug. Virom. *Dedi quoque prædictum alodium ... liberum ab omni Judiciaria Conſuetudine.*

¶ Consuetudo Jacendi et Comedendi, Idem quod Jus *giſti* & *procurationis*. Diploma Ludovici VII. Franc. Regis pro Carnotenſi S. Petri monaſterio an. 1143. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 773. *Cujus inter cætera beneficia illud maximum præfata Eccleſia recognoſcit, quod terras & villas quas in Belſia poſſidet, ab omni vexatione, & gravamine Putiacenſium dominorum, & ab omni pravæ Conſuetudine jacendi & comedendi, & ab omni penitus exactione liberavit, & ſigilli ſui auctoritate communivit.* Vide *Jacere*.

¶ Consuetudines Minores, apud Stephanot. to. 1. Antiquit. Bened. in Vaſconia MSS. p. 14. *Willelmus de Lonbeyra ... Abbas S. Crucis inſtituitur anno circiter* 1284. *Ceſſit Majori & Proceribus urbis Burdegalenſis Conſuetudines dictas minores.* Vide paulo poſt *Cuſtumarius, Cuſtumator*, Publicanus.

¶ Consuetudines Voluntariæ Regibus noſtris à ſuis ſubditis primum exſolvebantur certis dumtaxat temporibus: ſed Reges eorum ſucceſſores eaſdem fecere neceſſarias & perpetuas. Vide D. *Bruſſel* tract. de Uſu feudorum to. 1. p. 410.

Consuetudo Parochialis. Charta an. 1100. in Hiſt. Monaſterii S. Nicolai Andegavenſ. *Retenta Canonicis parochiali Conſuetudine Burgenſium, videlicet annualibus, oblationibus, decimis, ſepulturis, & ſi quæ aliæ eis parochialiter competunt.*

Consuetudines Episcopales, apud Ordericum Vitalem lib. 6. pag. 604. lib. 9. pag. 722. Vide *Denarii Paſchales*.

Malæ et Pravæ Consuetudines. Vide in *Malatolta*.

Consuetudinarium. Gregor. Mag. lib. 12. Epiſt. 12. *Viſum autem nobis eſt, ut Conſuetudinaria, exceptis ejus utilitate, debeatis inferre.* [Charta Henrici IV. Imp. an. 1114. apud Eccardum de Orig. familiæ Habsburgo-Auſtriacæ col. 213. *Nullum autem aliud ſervitium, jus aut beneficium ſibi pro hoc concedi recognoſcat, nec æternam Dei mercedem & tertium bannum & Conſuetudinaria.*]

Costuma, Eadem notione, ex Gallico *Couſtume*. Charta Roberti Regis Franc. in Tabul. Fiſcanenſi fol. 21. *Neque in fredis, aut in aliquo uſu indebito, quem Cuſtumam vulgo nuncupant, &c.* Charta Fulconis Andegav. Comitis apud Sammarthanos: *Quod nullus homo poteſt in eis aliquam Cuſtumam reclamare.* Infra: *Vendas vel Cuſtumas perſolvat ſecundum conſuetudinem loci.* Vide eoſdem in Abbatib. p. 25. [& Marten. Anecdota tom. 1. col. 408. 573. & 809.]

¶ Costuma Exartorum, Quæ præſtatur propter ſilvas & dumeta ſucciſa & in agrum cultum redacta. Charta anni 1244. inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gal. Chriſt. col. 102. *Conceſſimus ſignum noſtrum de Nyore, decem modios avenæ, quinque percipiendos apud Ligniacum caſtrum noſtrum in ceſſa burgenſium noſtrorum Ligniaci, & in Cuſtuma exartorum Ligniaci.*

¶ Constuma, in Charta fundationis S. Capellæ Bituricenſis an. 1405. inter Inſtr. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 34. & in Litteris Johannis I. Franc. Regis an. 1352.

¶ Coustuma. Charta Childeberti Franc. Regis an. 705. aut 706. apud Mirgum to. 1 p. 244. col. 1. *Et quidquid ſi ſeus noſter tam de garantia quam de merceria ibidem tenuit, vel de qualibet Cuſtuma ibidem poſſiduit.* Occurrit apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1049. in Chart. S. Vincentii Cenom. fol. 44. & 124. in Bullar. Fontanel. fol. 115. in Ch. S. Vandregeſili to. 1. fol. 32. &c.

¶ Coustumia. Charta an. 1135. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 165. *Inſuper adda omnes aſenſiaſ in omnibus terris noſtris abſq; omni redditu & Couſtumia, &c.* Legitur alibi non ſemel.

¶ Coustumatio, Res obnoxia *Couſtumæ*. Leges Norman. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 7. pag. 400. *Per ſacramentum unius ſit, videlicet in mercatibus & Couſtumationibus, de quibus Couſtuma requiritur à tali, qui in bis utitur libertate.*

Custumæ, in Legibus Burgor. Scoticorum cap. 141. 142. 143. in Itinere Camerarii Scotici cap. 12. 13. in Statut. Davidis II. Regis Scotiæ cap. 49. apud Will. Thorn. p. 2796. Henr. Knyghton. an. 1340. Tabular. Albæriæ in Diœceſi Lingonenſi ann. 1176. *Qui autem in maſo domini Huonis manſerit, allodium atque Cuſtumam cuſtumabit, & ejus terragium domini Huonis erit.* Rurſum: *Neque hi, qui in maſis eorum manent, Cuſtumabiles erunt, &c.*

Custumia, Mos, conſuetudo, apud Baldric. lib. 3. Chronic. Camerac. cap. 40. [Alibi præſtatio conſueta. Conventio inter Abbatem S. Urbani & Hugonem de Villers an. 1193. ex Archivo ejuſdem Monaſterii: *Habebit S. Urbanus medietatem cum hæreditate & D. Hugo aliam, ſalvi Cuſtumiis domini cujus trefundus fuerit.*]

Cosduna, Idem quod *Conſuetudo*, Tributum. Tabularium Burgundiæ fol. 156. *Mauricius Dominus Credonis conceſſit Eccleſiæ & Canonicis omnes homines quos H. habebat in ſua feodo, abſolutos ab omnibus Coſdunis.* Infra: *Conceſſit omnes Coſduneas tam de advena, quam de talliata ſua de tota terra quam acquiſierat, &c.* Occurrit præterea in Monaſt. Anglic. tom. 1. p. 561. Charta Gaufridi Archiepiſc. Burdegal. *In curte vero de Faia ... habere ſolebat quinque ſolidos Coſdunales in anno.* Ibidem: *Quod in curte de Benays habere debebat talliatam ſuam quantum vellet: avenas quoque, gallinas, & caſeos Caſdunales, &c.*

¶ Costduma, in Privilegio Templariis Domus Montiſpeſſulani concedo per Guillelmum Dominum Montiſpeſſulani an. 1189.

Cosduma', in Charta Gaufredi Comitis Andegav. apud Sammarthanos in Episcop. Andegav. p. 125. *Concessi etiam ut omnia quæ habent ... sine retinaculo ullius meæ Cosdumæ quitta habeant.* Chopinus lib. 3. de Sacra polit. tit. 1. §. 8. qui eamdem Chartam defcribit, *Cosduna* habet. At in alia ann. 1108. apud eofdem Sammarthanos in Abbatib. S. Nicolai Andegav. pag. 690. & in alia an. 1108 apud Duchefnium in Hift. *des Chaſtaigners* pag. 4. *Cosduma* etiam fcribitur. Tabular. Dalonenſis Abbat. *Exactionem unius navis, quæ nominatur la Cosduna, ſcilicet 4. denarii & 1. cipbum ſale plenum.* [Rurſum legitur apud Marten. tom. 5. Collect. Ampliſſ. col. 1152.]

¶ Cosdupna, Cosdupena. Charta Guillelmi de Craveneze an. 1234. ex Chartulario Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Xantones: *Notum facio, quod eum Stephanum Abbatem de Vallibus impeterem ſuper caleſagio foreſte de Salix & Cosdupna quadam in eadem foreſta, que vulgariter Baſon appellatur.* Aliud exemplar habet, *Cosdupena.*

Consuetudinarii, Conſuetud inibus ſeu tributis obnoxii, *Villani, Cetarii: Conſtumiers,* in Conſuetudinibus municipalibus paſſim. Charta ann. 1092. apud Beslium: *Quicunque voluerit habitare in ipſo burgo, cujuſcunque bomo ſit exceptis noſtris dominicis & Conſuetudinariis hominibus, habitet libere.* Alia Guillelmi VIII. Ducis Aquitan. apud eumdem: *De cetere villam ... liberam concedo ex tenore, ut deinceps nullum Conſuetudinarium meum ibi recipiant. Tannatores, homines Conſuetudinarii.* in aliis Tabulis apud eumdem pag. 504. 505. 467. [& in nova Gall. Chriſt. tom. 4. Inſtrum. col. 232.] Notitia ſub Gaufrido Martello Comite Andegav. an. 1111. pro Eccleſia S. Laudi: *Volens contra conſtitutionem illuſtriſſimi Comitis habitatores prædicti loci Conſuetudinarios ſibi facere.*

Custumarii, Eadem notione. Vetus Inquiſitio apud Dugdalum in Antiq. Warwicenſis provinciæ p. 665. *Etiam omnes illi qui tenuerunt in bondagii tenura, ſolebant vocari Cuſtumarii.* Inquiſitiones de forisfacturis foreſtar. cap. 19. in Addit. ad Matth. Paris: *Si aliqui eorum habeat Cuſtumarios veddentes illis redditus annuos, &c.* Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 838. *Cum bomagiis & ſervitiis tam liberorum hominum, quam Cuſtumariorum, &c.* Tom. 2. pag. 243. *In liberis hominibus & reddditibus, in nativis & Cuſtumariis, &c.* Adde pag. 398. Flotam lib. 2. cap. 71. §. 15. & c. Stabilimenta S. Ludovici l. 1. *Se gentis feme prent bome vilain Conſtumier.* Paſſim in Legib. Francorum municipalibus, locis à Ragueilo indicatis, in quibus *Nobiles* opponuntur *Cuſtumariis.* [Sed in Stylo Leodienſi c. 3. art. 20. & apud Froiſſart. lib. 1. cap. 147. & alibi *Conſtumiers* appellantur antiqui Practici, quorum eſt teſtari apud Judices has vel illas fuiſſe & eſſe patrias conſuetudines, ad quas oporteat lites dijudicari.]

¶ Coustumagii, Iidem qui *Conſuetudinarii.* Vide locum in *Feſtagium*, Jus &c.

Coustumaria, Locus ubi *Cuſtumæ*, ſeu tributa exiguntur, verbi gratia in viis. *Conſtumiere*, in Conſuetud. Andegavenſ. art. 50. *Conſtumerie* in Cenoman. art. 62.

Custumare, *Cuſtumam*, ſeu tributum exigere, noſtris, *Lever la Conſtume.* Charta ann. 1270. in Regeſto Conſtabulariæ Burdeg. fol. 224. *Ita tamen quod nullus Cuſtumare debet ſine dicto Elia. Bona Cuſtumanda*, in Itinere Camerarii Scotici cap. 13. *Pecunia non Cuſtumata*, in Statut. Davidis II. Regis Scotiæ cap. 49. §. 9. [*Mercandiſæ Cuſtumatæ*, pro quibus tributum conſuetudinarium exſolutum eſt, apud Rymerum tom. 5. pag. 274.]

Custumarius, Custumator, Publicanus, qui tributa exigit. Iter Camerarii Scotici c. 1. *Cuſtumatores, ſeu Cuſtumarios tam parvæ quam magnæ cuſtumæ, Cuſtumarios tronæ, &c.* Cap. 12. Cujus lemma *de Cuſtumariis parvæ cuſtumæ: Primo capiunt cuſtumam largiori modo quam impoſitum eſt à D. Rege, &c.* Cap. 13. *De Cuſtumariis magnæ cuſtumæ*, Ubi *magna Cuſtuma* dicitur, quæ exigitur à ſubditis pro modo bonorum, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 49. §. 7. *Cuſtumarii burgorum qui de mandato Camerarii in dicta Cuſtuma levanda intromiſerunt.*

Consuetudinaria Terra, Conſuetudinibus ſeu tributis obnoxia. Vetus Formula: *Ita ut ab hac die ipſo campo & vinea cum grato ipſius Manſeſerii habeas, teneas, atque poſſideas, & quidquid ex eo, ſicus mos eſt aliis ingenuis ſuper terram Conſuetudinariam faciendi, facere voluerit, liberam in omnibus habeas facultatem.*

Consuetudinaria Lex. Charta Roberti Ducis Burgund. an. 1042. ex Tabular. Sangerman. *Inter cætera in villa que dicitur Gilliacus ... plures accepi Conſuetudines, ſicut ab eis didiceram, lege Conſuetudinaria.* Vide Probat. Hiſt. Burg. Duchefnii p. 7.

¶ Costumierus, Tributo *coſtume* obnoxius. Tabularium S. Florentii: *Quicumque de hereditariis in eodem cimiterio propter guerram habitare neceſſe habuerit, non cogetur aliquod ſolvere debitum. Si domum fecerit ibi, recuperata pace, poterit eam inde portare. Si vero eam cuicumque vendiderit advenæ, fiet ea tunc eadem domus Coſtumiera.*

Consuffugare, [mendoſe pro *Conſuffocare*, Suffocare.] Vide *Suffugare.*

1. Consul, & Consulatus, quid ſit in hoc Fredegarii Chronici loco, cap. 110. video inter eruditos controverti: *Eo etenim tempore bis à Roma ſede S. Petri Apoſtoli, beatus Papa Gregorius claues venerandi ſepulcri, cum vinculis S. Petri, & muneribus magnis & infinitis, legatione,* (*quod antea nullis auditum aut viſum bic temporibus fuit*) *memorato Principi* (Carolo Martello) *deſtinavit, eo pacto patrato. ut à parte Imperatoris recederet, & Romanum Conſulatum præfato Principi ſanciret.* Variant hic Editiones quoquot extant. Nicolaus Alemannus in Diſſert. de Lateranenſib. Parietinis cap. 14. *Conſulatum.* Patriciam dignitatem, & civilem urbis adminiſtrationem intelligi contendit. Id negat vir doctiſſimus Carolus Cointius in Annalibus Eccleſiaſt. Francor. ann. 796. num. 12. Nam præter quam quod pro *Conſulatum* apud Fredegarium, *Conſulum* legi debere exiſtimat, ſecundum Editionem Breſianam, quoquo modo ſe res habeat, *Conſulatus* voce Imperatoriam dignitatem intelligi inde opinatur, quod in Caroli Magni Edicto de Legibus Longobard. emendandis apud Sigonium lib. 4. de Regno Italiæ an. 801. quod etiam deſcripſere Vitus Amerbachius & Stephanus Baluzius, hæc verba reperiantur: *Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti 801. Indict. 9. anno regni noſtri in Francia 33. in Italia 28. Conſulatus autem noſtri primo.* Unde conficit per *Conſulatum*, Imperium neceſſario deſignari, cum Auguſti eo anno titulum conſecutus fuerit Carolus: adeo ut de Patricii titulo accipi non poſſit, quem longe antea obtinuerat, & à quo abſtinuerat factus Imperator, ut Eginhardus, & alii ſcribunt. Tametſi valida videatur prima fronte viri admodum eruditi conjectura, nolim tamen negare Conſulatum hocce Fredegarii pro Patriciatu accipi poſſe, qui & Martello oblatus fuit, & ab eo acceptus. Nam alias *Patricii* & *Conſules* diverſe fuere ea tempeſtate in Italia dignitates, quos ex diurno Rom. c. 1. tit. 3. &c. colligere eſt: ubi *Conſul* is intelligitur, qui Romæ vel certe Ravennæ, tum præerat, quem ad modum Υπατος in cæteris Italiæ urbibus, quod exerte indicat idem Diurnus c. 2. tit. 4. 5. 6. & c. 3. tit. 7. Extr.

Quod

Quod vero ad Caroli Magni Diploma ſpectat, vox *Conſul*, non tam revera Imperatoriam dignitatem deſignat, quam receptam apud ſequioris ætatis Græcos Auguſtos formulam, abrogata ſcilicet à Juſtiniano ea dignitate, quam ſibi ſolis deinceps reſervarunt Imperatores, tanquam *Conſules perpetui*, quem ſibi titulum arrogaſſe Vitellium legimus: quod & ipſe Juſtinianus exerte ait in Novella 5. Tum enim ii Diplomatibus annos Imperii cum annis Conſulatus adſcribebant, ita ut fere ſemper idem fuerit, & Imperator, & Conſul, cum Conſulatum una cum Imperio inirent. Sed longe antea Conſulis titulum adſcribunt Carolo Magno Verſus inſcripti libro Evangeliorum anno 780. tom. 1. Hiſtor. Francor. pag. 187.

Tempore vernali tranſcenſis Alpibus ipſe
Urbem Romuleam voluit quo viſere Conſul.

Quandoque tamen non Conſulatus annus in iis deſcriptus legitur, ſed alia formula, quomodo ſub Juſtiniano obtinuit, ſcilicet, *Poſt Conſulatum anno*, &c. quam quidem ſemper fere ſemper ſervatam conſtat à ſubſequentibus Auguſtis, qui ipſo primo Imperii anno in Diplomatibus, *Poſt Conſulatum anno primo*, ſubdebant, verbi gratia, in Actis liberatæ à dæmonio virginis, apud Baron. an. 713. num. 6. *Imperante domino noſtro piiſſimo perpetuo Auguſto Anaſtaſio* (Artemio) *magno Imperatore anno primo, & poſt Conſulatum ejuſdem Serenitatis anno primo.* Ita tamen Conſulatus annum cum Imperii anno conjungebant, ſi ſub anni initium utramque conſecuti eſſent dignitatem: ſi enim ſecus, Conſulatus annum à Kal. Januarii ſubſequentis auſpicabantur. Verbi gratia, Epiſtola Theodori PP. ad Babolenum Bobienſem Abbatem, apud Ughellum & Margarinum, *data* dicitur *quarto Nonas Maii, Imperii domini piiſſimi Auguſti Conſtantini anno ſecundo, Conſulatus primo, Indictione prima.* Unde colligitur, Conſtantinum, qui & Heraclius dictus eſt, Heraclii majoris ex filio nepotem, Conſulatum iniiſſe Kal. Januarii, Indict. 15. anno Imperii 2. quod inierat menſe Junio Indict. 14. Id pluribus diſcepatamus in ea Diſſertat. quam de Imperatorum Conſtantinopolitanorum, ſeu inferioris ævi vel Imperii, uti vocant, numiſmatibus inſtituimus.

Quo igitur Carolus Magnus recens Auguſtus dictus, eadem qua Conſtantinopolitani Imperatores dignitate ſeſe donatum oſtenderet, vel in ſe translatam totius Imperii auctoritatem ac dignitatem, iiſdem quibus ii titulis uti voluit, adſcripto ſcilicet Conſulatus perinde titulo, quem Imperatorio ii ſemper adjunxere. Quinimo in Diplomate à Sigonio laudato, omiſſus forte, notarii vel exſcriptoris vitio, Imperii annus primus, qui Conſulatus annum præcedere debuit, prout fieri conſueverat in Byzantinorum Auguſtorum Tabulis, quod etiam in Caroli ſucceſſorum Chartis factitatum obſervamus. Exſtat ſiquidem Hadriani II. PP. Epiſtola ad Actardum Namnetenſem Epiſcopum, quæ eſt undecima inter ejuſd. Pontificis Epiſtolas, quæ ſic claudiatur: *Quinto Kalendas Martias ... imperante domino noſtro piiſſimo perpetuo Auguſto Ludovico magno Imperatore anno 19. & poſt Conſulatum ejus anno 18. Indict.* 1. Ubi obſervandum annum Imperii, anno uno Conſulatus annum præcedere. Quippe Ludovicus II. à patre in Italiam miſſus, à Leone IV. PP. in Imperatorem unctus fuit ann. 850. ut eſt in Annalibus Francor. Bertinianis. Conſulatum autem iniit, ut ſane auſpicatus eſt Kl. Januarii, ann. 851. quibus hæc dignitas iniri ſolebat, uti mox docuimus. Proſtat Diploma aliud Joannis VIII. PP. pro Monaſterio Herenſi diœceſis Pictavenſis, in Spicilegio Acheriano to. 12. p. 554. datum *Imperante domino piiſſimo Auguſto Karolo à Deo coronato magno Imperatore, poſt Conſulatum ejus anno primo.* Præterea aliud pro Monaſt. S. Medardi Sueſſionenſi pag. 151. datum *menſe Januario Indict. 9. quarto Non. Januar. Pontificatus noſtri anno 4. anno 1. regnante domino piiſſimo Carolo Imperat. à Deo coronato, & poſt Conſulatum ejus anno* 1. Pro quibus quidem verbis, *poſt Conſulatum*, alia ejuſdem Pontificis Charta pro Monaſterio Trenorchienſi, apud Chifflctium, iſta habet, *& poſt Coronationem ejus anno* 1. Sed perperam, ni fallor, cum Imperator appellari cœperit demum, cum coronatus fuit. Porro dictus eſt Imperator Carolus Calvus die Chriſti natalitio anno 875. Indict. 9. Aliud Diploma Joannis PP. VIII. in Tabulario Flaviniacenſi, ſic clauditur: *Scriptum per manum Gregorii Notarii Regionarii & Scriniarii S. R. E. in menſe Maio Indict.* 10. *Bene valete. 4. Kal. Junias, per manum Anaſtaſii Bibliothecarii ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, imperante domino piiſſimo perpetuo Auguſto Karolo à Deo coronato magno Imperatore anno* 2. *& poſt Conſulatum ejus anno* 2. *Indict.* 10. Eamdem denique formulam in Diplomate Formoſi PP. pro Monaſterio S. Theuderii diœceſis Viennenſis deſcriptam legimus: *Data 7. Kal. Decemb. per manum Sergii Primicerii Defenſoris ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, imperante Domino piiſſimo perpetuo Auguſto Widone à Deo coronato magno Imperatore anno primo, & poſt Conſulatum ejus anno primo.*

2. CONSUL, Comes. Bracton. lib. 1. de Rer. diviſ. cap. 8. §. 2. *Comites à Comitatu, ſive à ſocietate nomen ſumpſerunt, qui etiam dici poſſunt Conſules, à conſulendo: Reges enim tales ſibi aſſociant ad conſulendum & regendum populum Dei, &c.* Leges Edwardi Confeſſ. cap. 2. *Quod modo vocatur Comitatus, olim apud Britones temporibus Romanorum in regno iſto Britanniæ vocabatur Conſulatus; & qui modo vocantur Vicecomites, tunc temporis Viceconſules vocabantur.* Vita S. Guillelmi Ducis Toloſani à coætaneo cap. 3. *Ambo quidem de ſummis Franciæ Principibus, Conſules ex Conſulibus, &c.* Cap. 4. *Igitur Willelmus ... ſuſcipit nomen Conſulis & Conſulatum, in rebus bellicis primæ cohortis fortitur principatum.* Et cap. 5. *Adjudicatur ei am conclamante exercitu, ut totius Aquitaniæ, quoniam dignus eſt, inveſtiatur Ducatu, & de Conſule ſublimetur in Ducem.* Ordericus Vitalis libro 6 ex eadem Vita ſancti Guillelmi: *Guillelmus ex patre Theodorico Conſule, & matre Adoana natus eſt ... nomen Conſulis & Conſulatum, & in rebus bellicis primæ cohortis fortitur principatum.* Abbo Mon. l. 1. de Bellis Pariſ. de Odone poſtmodum Rege:

Hic Conſul venerabatur, Rex atque futurus.

Et lib. 2.

Belligeri fuerant Uddonis Conſulis ambo.

Petrus Abaelardus pag. 143. *Vicem Imperatoris, cui per omnia obediitur, obtinet Diaconiſſa; ſex vero aliæ ſub ea, quas dicimus Officiales, Ducum ſive Conſulum loca poſſident.* [Chronicon S. Petri Vivi ad ann. 1108. apud Acherium Spicil. to. 2. p. 752. *Hludovicus.. multa paſſus à Proceribus Franciæ in eodem anno, præcipueque a Widone, Rubeo cognominato, qui ei fraude & dolo ſuo filiam ſuam nuptum dare volebat; quod quia dignitati regiæ indecens erat, & Conſulibus regni diſpliebat, auctoritate Apoſtolica Paſchalis PP. dimiſerat.* Et pag. 753. *Similiter & Conſul Pictaverum, & Dux Burgundiorum, & multi alii Conſules, qui ſunt ſub Rege Francorum.*] Ita uſurpant paſſim Scriptores, Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Walæ Abbat. Corbeienſis lib. 2. cap. 6. Capitula de Weregildis poſt Concilium Grateleanum ann. 928. Hildebertus Epiſc. Cenoman. Epiſt. 18. 25. 26. & in Vita S. Hugonis Abatis Cluniacenſis, Rob. Monachus lib. 3. Hiſt. Hieroſol. Sigebertus ann. 439. Vita S. Leodegarii c. 5. Matth.

Paris pag. 13. Gaufridus Groſſ. in Vita S. Bernardi Abbat. Tiron. cap. 22. [Scriptor Geſtorum Comitum Andegav. qui librum ſuum *Geſta Conſulum Andegav.* inſcripſit.] Ordericus paſſim, &c. Vide Marcam lib. 3. Hiſt. Benearn. 3. num. 2. 3. [& Hiſtoriam translationis S. Audoeni, apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1676. ubi Richardus I. *Dux* Normannorum, eorumd. *Conſul* appellatur; ſed in *Comes* 2. obſervatum hunc Ducem interdum etiam *Comitem* dictum fuiſſe.]

3. CONSUL, CONSULES in civitatibus, qui in aliis vulgo *Scabini* vocantur, quorum dignitas antiqua. Auſonius in Urbibus:

Diligo Burdigalam, Romam colo, civis in illa,
Conſul in ambabus, cunæ hic, ibi ſella curulis, &c.

[Recte Valeſius in Valeſianis pag. 130. & ſeq. adnotat, hunc locum à Cangio noſtro non ſatis intellectum fuiſſe. Auſonius quippe non ideo ſe dicit Burdigalæ Conſulem, quod hujus urbis Magiſtratus, qui Conſul dictus fuerit, dignitatem obtinuiſſet, ſed quod, qui Romæ renunciabatur Conſul, in omnibus totius imperii urbibus Conſul haberetur. Ab Auſonii temporibus ad inſtitutionem *Scabinorum*, qui in Galliis appellati fuerint Conſules, eſtluxerunt anni plus ſeptingenti.]

Conſul Barcinone, in veteri Inſcriptione apud Gruterum 429. 9. *Conſules municipales*, apud eumdem 90. 8. 351. 5. 438. 7. [Libertates ann. 1209. conceſſæ per Raibaldum de Calma hominibus terræ ſuæ tom. 1. Hiſtor. Dalph. p. 19. col. 2. *Et volo quod ſingulis annis in Calma quatuor Conſules eligantur ad feſtum omnium Sanctorum, quorum conſilio tota terra mea videatur de cetero ſubjacere; ſi tamen aliquis fecerit injuriam, vel commiſerit unde punire debeat, conſilio Conſulum punatur.* Haud ſatis ſcio an eadem notione in Charta Philippi Franc. Regis an. 1218. apud Baluzium tom. 7. Miſcel. pag. 338. *Conſpirationes aut conjurationes vel Conſules non poſſunt facere cives Anicienſes contra nos nec contra Epiſcopum nec Eccleſiam Anicienſem, quandiu Epiſcopus & Eccleſia Anicienſis erga nos ſe habuerint ut debebunt.*] Statuta MSS. Monſpelienſia art. 125. de forma juramenti Conſulum: *Statutum eſt ut 12. probi & legales viri Montiſp. jam electi ad Communitatem Montiſpeſſulani juraré debeant, quod bona fide conſulant eum quem Dominus loco ſuo ſtatuerit in hac terra, & ille teguirere teneatur conſilium dictorum 12. & eorum ſtare conſiliis, &c.* Et art. 139. *Qualiter eligitur Bajulus Curiæ: Similiter conſulant Domino & Bajulo Curiæ, & ei quem Dominus loco ſuo ſtatuit in hac terra.* [Vide Caſaubonum ad Apuleii Apolog. p. 178.]

4. CONSUL. CONSULES etiam dicuntur, qui in emporiis, ſeu portubus maris mercatorum jura ac merces tuentur. Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1268. pro Barcinonenſib. *Concedimus & donamus integram licentiam & poteſtatem vobis ... ponere & eligere Conſulem, vel Conſules, quem & quos volueritis, in partibus ultramarinis, & in terra de Romania, &c.* [Exſtat in Statutis Maſſil. lib. 1. caput integrum num. 18. *de Conſulibus extra Maſſiliam conſtituendis... in viagiis Suriæ, aut Alexandriæ vel Cæptæ, vel Bugiæ, vel alicubi alibi .. eligendis de melioribus facundia, & diſcretione, & probitate, & honeſtate, ad honorem & utilitatem communis Maſſiliæ...* & conſtituendis à Rectore Maſſiliæ, qui *pro tempore fuerit, cum conſilio & aſſenſu Syndicorum, & Clavariorum communis Maſſiliæ, & Septimanariorum capitum miniſteriorum, vel majoris partis eorum*, quibus *dentur Conſiliarii* numero ibi non determinato. Deinde plura ſtatuuntur ad eos Conſules ſpectantia, quæ longius eſſet hic referre.]

Habebant porro ii juriſdictionem in mercatores ſuæ nationis, exceptis tamen majoribus criminibus. Charta Guidonis Regis Hieroſol. ann. 1190. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſil. *Damus etiam vobis Curiam in Accon, & ut Vicecomites & Conſules de hominibus veſtræ gentis habeatis, ita quod ſi aliquis extraneus contra quemlibet de veſtris querelam moverit, ante Vicecomites veſtros debeat devenire, & ibidem judicium recipere, excepto furto, homicidio, tradimento, & falſamento monetæ, violatione mulierum, quod Rapt vulgariter dicitur, quæ omnia Curiæ noſtræ reſervamus. Vicecomes autem quem vobis ibidem ordinare placuerit, ſacramentum fidelitatis nobis faciet, & jurabit quod ſecundum terræ Conſuetudinem, Curiæ veſtræ cauſas judicabit & diſcernet.* Habetur etiam in Statutis MSS. urbis Monſpelienſis Sacramentum, quod ejuſmodi mercatorum Conſules, cum magiſtratum ſuum ineunt, faciunt lingua vernacula ſic conceptum: *Jen bom elegat en Conſol dels mercadiers navegans de Montpeſlier promet à vos 12. Conſols, que bon lial coſſel donarai à è tos à caſcuns dels dits mercadiers è de autres que ſon ni ſeran defotz mon regimen, & lur proficq enquerrai, el dan eſjurvarai, è la honor del Commun de de Monpeſlier, è de la Univerſitat deſdit mercadiers ſavai & procurerai, è dels contrats, & del clams que ſeran entvels mercadiers, &c. è totas aqueſtas cauſas entendrai per tal lo temps de mon oficizi, gitadas tota amiſtatz, è tota enemiſtat, &c.* Quotannis ii eligebantur. Dicuntur etiam *Regens dels mercadiers que van per mar*, in Charta an. 1328. De iis Conſulibus, & eorum officio pluribus egit Andreas Boſch in libro *dels Titols de honor de Catbalunya* lib. 4. cap. 24. Maxime vero liber Italicus, cui titulus, *il Conſolato del mare*, editus Venetiis an. 1570. Codinus lib. de Offic. cap. 7. num. 9. Pachymeres lib. 2. cap. 32. & Gregoras lib. 4. obſervant Piſanorum Magiſtratum qui Conſtantinopoli degebat, *Conſulem* appellatum, qui apud Venetos *Bajulus* dicebatur.

¶ CONSULES etiam dicuntur in Francia Mercatores electi ad dirimendas lites ſociorum, primum Pariſiis ann. 1563. inſtituti Edicto regio, in aliis vero præcipuis urbibus an. 1566.

¶ CONSUL REGIUS, Idem, ni fallor, qui *Conſiliarius*, apud Robertum *Goulet* in Compendio Jurium, & Conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 9. *Similiter Univerſitas expenſis ſuis diſtribuit cereos benedictos Regi, & Regine, ſi fuerint Pariſius, Dominis Preſidentibus, Prepoſito Pariſienſi, Locum tenentibus, & quibuſdam Regiis Conſulibus, &c.*

CONSULARES, appellati provinciarum Rectores, quorum dignitatem & munus primus invexiſſe videtur Hadrianus Imper. qui, ut auctor eſt Spartianus, *quatuor Conſulares per omnem Italiam judices conſtituit.* Poſtmodum aliæ etiam Imperii provinciæ per *Conſulares*, aliæ per *Præſides, Duces, Comites, &c.* gubernatæ. Per Orientem quindecim, per Occidentem viginti-duo à Conſularibus gubernatas recenſet Notitia Imperii, quorum etiam mentio paſſim occurrit in veteribus Inſcriptionibus; [Hinc illæ provinciæ *Conſulares* appellatæ, ut rite adnotat Valeſius Notit. Gall. pag. 302. col. 1.]

A *Conſularibus* etiam urbes præcipuas gubernatas, auctor eſt Conſtantinus Porphyrog. lib. 2. de Themat. Anaſtaſius in Adriano PP. *Tradidit Paulum Conſularem Ravennatium urbis. Infra: Acceſſito Conſulare Ravennatium urbis præcipit ei ipſum interficiendum Paulum.* Vide Valeſium ad Ammiani lib. 14. & JC.

CONSULARES HONORARII, ſen codicillarii. Julianus Anteceſſor Conſtit. 56. cap. 200. *Urbicaria præfectura omnibus aliis præſideat dignitatibus, id eſt, ante ſedeat, & poſt Præfectum cæteri Patricii numerentur, & Conſules quidem & qui inter eos Conſularibus inſignibus decorantur ſecundum Conſularem ordinem & prærogativas Conſulatus ſui ſedeant, ut tamen are-*

anteponantur ordinarii Conſulares honorariis Conſularibus.

1. CONSULARITAS, Dignitas *Conſularis*, non *Conſulis*, uti vult Jacobus Gotofredus in l. 74. Cod. Theod. de Decurion. ubi agitur de honoribus & dignitatibus Codicillaribus, quas inter præcipua fuit *Conſularium*, quæ exerte *Conſularitas* appellatur in l. un. eod. Cod. de Conſularibus & Præſid.

2. CONSULARITAS, Comitatus, dignitas Comitis. Charta Johannis Maclovienſis Epiſcopi ann. 1149. ſic claudit: *Actum apud Andegavum .... Eugenio Papatum obtinente, Conſularitatem vero Gauffredo.* [Vide *Conſul* 2.]

CONSULARIUS, Conſiliarius, conſiliorum particeps. Vigilius PP. in Epiſt. ad Ruſticum & Sebaſtianum apud Baron. an. 550. n. 27. *Cum Joanne Epiſcopo & Surgentio Primicerio, atque Saturnino Conſulario noſtro*, &c. Freculfus in Chron. to. 1. l. 2. c. 16. *Quidquid Diceneus eorum Conſularius præceppiſſet, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile dijudicantes fore.* [Charta Lotharii Regis ann. 950. apud Eccardum de Orig. familiæ Habsburgo-Auſtriacæ col. 157. *Manaſſes venerabilis Archiepiſcopus noſter & conſanguineus, atque Aſſo egregius Præſul reverentiſſimi Conſularii noſtri.*] Ita *Conſularium* haberi in MSS. Codd. Ammiani l. 28. monet Henr. Valeſius, ubi *Conſiliarium* ex ingenio reſtituit. Apud Heſychium, κυβερνήτης, eſt σύμπρακτος, Conſularis.

CONSULATOR, Conſiliarius, vel Conciliator. Joan. Brompton. in Chron. *Totius ſubverſionis Regni Angliæ Conſulator extitit.*

1. CONSULATUS, Comitatus, Comitis diſtrictus, juriſdictio. Leges Edwardi Confeſſoris & Willelmi Nothi cap. 1. *Fecit ſummoniri per univerſos Angliæ Conſulatus nobiles, ſapientes, & ſua lege eruditos.* Cap. 12. *Quod modo vocatur Comitatus, olim apud Britannos temporibus Romanorum in Regno iſto Britanniæ vocabatur Conſulatus*, &c. [Libertates ann. 1209. conceſſæ per Raibaldum de Calma hominibus terræ ſuæ in Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 19. col. 2. *Volo præterea, & pro poſſe meo laborabo, quod omnis terra mea ſit in Conſulatu Vapincenſi, & Ebreduncnſi, & Ciſtarienſi, & etiam in majori, ſi poterit, Conſulatu.* Occurrit pluries in Tabulariis Kemperlegienſi & Fontis Ebraldi. Vide *Conſul* 2. & *Conſularitas* 2.]

2. CONSULATUS, Dignitas Amirallii, ſeu ospremi rerum aut claſſium Præfecti, apud Saracen Eulogius Toletan. l. 2. Memorial. Sanct. de Abderramen Rege Arabum; *An. Incarnat.* 850. *æra* 888. *Conſulatus autem Habdarrahgman* 29. Occurrit apud hunc Scriptorem non ſemel. Willelmus Rishangerus ann. 1272. *Admiralius Joppenſis, natione Saracenus, quæ dignitas apud nos Conſulatus vocatur.* Sed an revera *Conſulatus*, uti hæc vox apud Claſſicos Scriptores ſumitur, viguerit apud Saracenos aut Arabes, quod vult vir doctus, pluribus diſceptamus in Gloſſ. med. Græcit.

3. CONSULATUS, Conſiliariorum conventus. Joann. à Leydis in Chron. lib. 32. c. 21. *Poſtquam autem Dominus de Arkel in æmulat Ducis Willelmi eſſet, idem Dominus de Arkel tribus vicibus coram Conſulatu prænarrati Ducis Willelmi vocatus, cum juramento narravit & manifeſtavit omnem traditionem.* [Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 782. *Item Bajulus dictæ villæ, aut ſerviens ad requeſtam Conſulum, facies præconiſare in villa S. Amantii, quod omnes veniant ad Conſulatum pro negotiis & neceſſitatibus dictæ villæ.*] Vide *Conſul* 3.

CONSULATUM DARE, Τραπέζαν, Miſſilia ſpargere, quod Conſules facere ſolebant, cum magiſtratum adibant. [Epiſtola Epiſcoporum Arelatenſis Provinciæ inter Epiſtolas Leonis II. Papæ: *In hac urbe quicumque inter Gallias ex tempore prædictorum oſtentare voluit ſubſignia dignitatis, Conſulatum ſuſcepit & dedit.*] Vetus Chron. Latino-Barbarum, apud Lambecium l. 2. Comment. de Biblioth. Cæſarea c. 8. p. 858. *Juſtinianum ab honore Imperii dignitate conantes ejicere, factionem quidam* (quodam) *die Juſtinianum hortantes ut Circum expectaret, & Conſulatum populus* (populo) *daret, eteſtum quemdam nomen Florianum volentes Imperio ſublimare*, &c. Vide Gloſſ. med. Græcit. in Τραπέζα.

¶ 4. CONSULATUS, Munus *Conſulis*, qui mercatorum jura tuetur in emporiis & portubus, in Statutis Maſſil. l. 1. c. 18. Vide *Conſul* 4.

CONSULATUS CURIÆ, Summa rerum ac præcipua adminiſtratio. Albertus Stadenſis an. 1066. *Albertus Archiepiſcopus Conſulatum Curiæ adeptus eſt, æmuliſque remotis, ſolus primatum arcenque Capitolii poſſedit.* Idem ann. 1068. de eodem: *Summam rerum, quod eſt Vicedominatus, jam ſepties Conſul meruit.* Vide *Vicedominus.*

POST CONSULATUM, Formula literis vel actis adſcribi ſolita, cum ſcilicet qui tum hoc anno quo ſcribebantur, Conſules creati eſſent, ignoraretur, & necdum nuntius Conſtantinopoli, ubi deſignari ſolebant, in regiones remotiores, ſcilicet in Africam, ubi ejuſmodi formula præfertim adſcripta legitur, allatus eſſet. Ut in Conciliis laudatis, & in Cod. Canon. Eccl. Afric. c. 56 108. 127. Concil. Milevit. II. can. 20. *Formatæ autem quæ à Primatibus, vel à quibuſdam Epiſcopis Clerici, propriis dantur, habeant diem Paſchæ. Quod ſi adhuc ejuſdem anni Paſchæ dies incertus eſt, ille præcedens adjungatur, quomodo ſolet, Poſt Conſulatum, in publicis geſtis adſcribi*: nempe cum Conſulatus iſtius anni incertus eſt. Tametſi genuina videatur iſtius canonis interpretatio, de hac tamen quidam ſubdubitant; cum verbi gratia Concilium Carthaginenſe V. celebratum dicatur poſt Conſulatum Cæſaris & Attici Maio; Carthaginenſe VII. poſt Conſulatum Honorii XII. & Theodoſii VIII. 3. Kal. Julii: Epheſinum incœptum 10. Kal. Julii; quibus tum menſibus vix, inquiunt, credi poteſt, novorum iſtius anni Conſulum creationis nuntium Carthaginem aut Epheſum nondum perveniſſe. Verum id mirum videri non debet, cum certum ſit Conſules non ſemper Kalendis Januarii ſuos iniiſſe magiſtratus. nec tum creatos, ſed eorum interdum proclamationem ac inſtitutionem dilatam in aliquot poſt Calendas Januarias menſes, pro libitu Principum; quod docet præ cæteris Libellus de Præfectis Urbi, editus à Cuſpiniano, Panvinio, & Bucherio.: in quo nominari ſolent poſt ſingula Conſulum paria. At an. Chriſti 307. hæc leguntur: *Maximiano* VII. *& Maximiano. Ex menſe Aprili factus eſt* VI. *Conſulatus, quod eſt novies.* (Cuſp. & Panvin. addunt hic *Diocleriano.*) vt. *Kal. Septembris, Juſtetius Tertullus P. V.* Et anno ſubſequenti: *Conſules quos juſſerint DD. NN. Auguſti. Ex* XII. *Kalendas Maii factum eſt, Maxentio & Romulo: quod eſt decies & Maximiano.* Anno 311. *Conſules quos juſſerint DD. NN. Auguſti. Ex menſe Septembri, factum eſt, Rufino & Euſebio.* Anno 317. *Conſules quos juſſerint DD. NN. Auguſti. Ex die* XIII. *Kalendas Martii, Gallicano & Baſſo.* Denique anno 345. *Amantio & Albino*, ſcilicet *Coſſ.* Denique anno ſequenti; *Poſt Conſulatum Amantii & Albini.* Quo quidem anno nulli Conſules creati; aliis vero annis, horum poſt aliquot à Kalendis Januarii menſes, atque adeo uſque in Septembrem interdum, dilata creatio. Unde non mirum ſi in remotioribus Imperii provinciis ea perſæpe in incerto eſſet, vel etiam ignoraretur. Vide præterea quæ in hanc rem commentantur Baronius, Panvinius, [Alemannus ad Procopii Hiſt. arcan. p. 106. 1. edit.] &

Ste-

Stephanus Baluzius in Notis ad Capitul. pag.1252. & seqq. Ut porro abrogatis Consulibus ordinariis sub Justiniano eadem formula obtinuerit, plura adnotamus in Syntagmate de Imperatorum Constantinopolitanorum numismatibus. Idem argumentum in Gloss. med. Græcit. attigimus.

¶ CONSULTA, Ital. & Hisp. *Consulta*, Gall. *Consultation*, *Consulte*, Consultatio, deliberatio. Acta SS. Mail to.1.pag.616.de B.Pio V. Papa: *Catena fuit vir insignis auctoritatis in Romana curia valde celebris, & à secretis tum Cardinali Alexandrino. tum Congregationi Episcoporum & sacræ Consultæ*: sic dictæ quod ea Congregatio pluribus de negotiis consuletur, deliberet, statuatque.

CONSULTARE. Aurelius Victor Schotti in Antonino Pio: *Quin etiam maribus frustratus, filiæ viro, Reipublicæ Consultavit*; id est, filiæ virum dans Reipublicæ consuluit. Idem in Philippo; *Usum virilis scorti removendum bonestissime Consultavit*; id est, consultius existimavit.

¶ CONSULTORES, quorum electio & officium sic exponuntur in Litteris Philippi III. Fr. Regis apud *de Lauriere* tom.1.Ordinat. p.307. *De centum vero prædictis Paribus eligentur viginti quatuor assensu centum Parium, qui singulis annis renovabuntur, quorum duodecim Eschevini vocabuntur, & alii duodecim Consultores. Isti viginti quatuor in principio sui anni, jurabunt se servaturos jura sanctæ Ecclesiæ, & fidelitatem Domini Regis, atque justitiam, quod & ipsi recte judicabunt secundum justitiam suam, quod si quidem Major forte celari præceperit, celabunt, hoc quicumque dixerit à suo officio deponatur, & in Communnie misericordia remanebit. Major vero & duodecim Eschevini convenient bis qualibet ebdomada, pro Civitatis vel Castelli Falef. negociis, & si in aliquo agendo dubitaverint de duodecim Consultoribus, quot voluerint convocabunt, eorum consilio super hoc fruituri, & duodecim Consultores cum Majore & Eschevinis quoque sabbato simul erunt & quaque quindena die Sabbati, similiter omnes simul erunt, & quaque quindena die Sabbati, similiter omnes simul Pares. Quicumque vero omnium prædictorum ad diet, ut prædictum est, sibi constitutos antequam prima cantetur, sine submonitione cum aliis non affuerit Paribus, si sit Eschevinus pagabit quinque solidos ad negotia Civitatis Rothomag. vel Castelli Falef. & Consultor absens tres solidos, & sic de aliis Paribus duos solidos, nisi idoneam excusationem die præcedenti Majori notam fecerit... Si quis Eschevinorum, Consultorum seu aliorum Parium diebus sibi constitutis, postquam pro recto faciendo cum aliis federit, si sine Majoris licentia sedem suam consiliandi causa reliquerit, pagabit XII. denarios, recto scilicet Urbi Rothomag. vel Castello Falef. & quatuor Clericis & servientibus.*

CONSULTUM, Sermo, res ipsa de qua consulitur. Est etiam Consilium per quod alicujus utilitati consulitur. S. Eulogius l.2. Memorialis Sanctor. cap.10. *Suscipit lætantibus animis venerabilis mulier pium viri Consultum*. Cap.11. *Ibi fe famuli Dei alterno fovent Consultu, roborantur invicem*. Idem in Documento martyrii: *Nostrum Consultum...ut pii patris mentibus tuis reponas*. Gregorius Magnus lib.4.Moral.c.36. *Videat sanctos Apostolos sic suscepturos Ecclesiam regere, ut ei prædicationis verbo non desinant Consultum præbere*. Vide eumdem lib.1.Epist.47.

CONSULTUM, Relatio ad Principem super aliquo dubio à judice facta, in leg.11.Cod.Theod.de Appellat. *Consultatio*, alibi non semel.

CONSULTUM, *Judicium synodale*, in Glossis Regiis MSS.Cod.1197.

¶ CONSUMMATIO, f. Officium divinum & oratio sic dicta quod sint opus *consummatum* seu perfectum. Canones Hibern. apud Marten.to.4.Anecd.col. 8. *Qui non occurrerit ad Consummationem canat* VIII. *in ordine psalmos. Si excitatus veniat post missam; quidquid cantaverunt, replicet ex ordine, Fratres*. Et col. 21. *Pœnitentia hominis bibentis urinam hominis seu ejus sanguinem*, VII. *annos in pane & aqua & in Consummatione*; hoc est, ut videtur, oratione. Vide *Complenda* post *Completa*.

¶ CONSUMMATOR, Perfector, Qui *consummat* & perficit. S. Cyprian de Lapsis c. 5. *Dominus in verbis Doctor, Consummator in factis*. Tertull. adv. Marc.l.4.c.22. *Consummator novi Testamenti*. Eodem sensu Theologi nostrates aiunt de Christo; *L'Auteur & le Consommateur de notre foi*.

¶ CONSUMMATUM, Gall. *Consommé*. Succus ex decoctis carnibus expressus. Miracula B. Joannis Tauffiani to.5. Julii p.802. *Et ita dolore erat extenuata & naturæ viribus consumpta, ut cibū nullum præter Consummatū, & illud in modica quantitate sumere valebat*.

¶ CONSUMISSI, Simul *summissi* vel *submissi*, Qui una sese submittunt. *Animo toti Consummissi*, apud Acherium to.3.Spicil.p.456.

¶ CONSUMPTUM vel CONSUMPTIO, in veteri Vocabulario utriusque juris, *est Rasio, videlicet quando dictio vel syllaba abraditur, & alia inscribitur*.

¶ CONSUTITII, id est, certa ratione, quæ varietatis indicium sit, consuti, *sotulares & rostrati* Canonicis prohibentur, in Statutis Benedicti Episc. Massil.an.1230.ex lib.viridi Episcopatus ejusdem urbis f. 10.

¶ CONTA, Species navigii. Chronicon Andreæ Danduli apud Murator.to.12 col.445. *Bonus Dux noster, ne annona civitatibus & fidelibus suis desit, semper vigilans, destinatis quampluribus ufceriis seu galeis grossis, Contis aliisque navigiis, &c.* Vix dubito quin legendum sit *Concis* pro *Conchis*. Vide *Concha* 2.

¶ CONTAGIUM. Κοντάριον duo significat apud Græcos; Hymnum brevem sic dictum à voce Κοντὸς, Parvus, eo quod paucis laudes alicujus Sancti vel Festi complectatur: & tenuem membranam, rotundo ligno, quasi jaculi fragmento (κοντὸς) circumvolvi solitam. De hujusmodi rotulis hæc habet D. Bern. *de Montfaucon* Palæographiæ Græcæ pa.53. Est vero Contacium brevis baculus, ut plurimum palmæ longitudine, cui hæret obvoluta miræ longitudinis charta membranea, ex multis foliis consequenter agglutinatis confecta, ubi descripta sunt orationes & officia Sacerdotibus recitanda, cum Sacra administrant. Sunt porro Contacia ex utraque folii parte descripta, ita ut cum ad primæ paginæ finem pervenerint, ab eadem folii extremitate, vertendo chartam, secundæ paginæ lectionem ineant, pergantque donec ad baculum, unde ab altera pagina legere orsi sunt, denuo recurrant. Vide de Gloss arium mediæ Græcitatis.

¶ CONTADINUS, Accola. Tebaldus in Vita S.Ubaldi, to.3.Maii p.635. *Mittunt interea beni cives legatum ad Contadinos suos, cum quibus guerram habebant, & eos, ut ad tanti Patris obsequium securi veniant, vocant: remittunt sibi vicissim culpas; & præcipue nobilibus Contadinis, omnes, quas per guerram contraxerant, offensas ignoscunt*. Italis *Contadino*, Rusticus, qui ruri habitat, vicanus.

¶ CONTADOR, Vox Hispana, Calculator, Præfectus ærarii. Acta SS.Mai to.7.pag.376.de S.Ferdinando Rege Castellæ: *Felix de Scudero de Spinosa, officio quod dicitur Contadoris fungens...dixit quod...cum advenissent galeones Indicæ, ipse cum aliis compluribus conscenderunt lembum Averiæ, ad excipiendos prædictos galeones*.

¶ CONTADORIA, Ærarium, seu locus ubi numera-

ratur pecunia. Acta SS. Maii to.3.p.533. de S. Isidoro Agricola : *Bartholomeus de Urena Officiarius ejus loci quem à numeranda pecunia regia Contadoriam majorem nominant.*

CONTAGIARE, Citare, in jus vocare, idem quod *Attachiare*. Petrus de Cugneriis Advocatus Regius: *Faciunt Contagiari & compelli per suos Præpositos Clericorum mulieres viduas, & nituntur habere eorum cognitionem.*

¶ CONTAGIATUS, Contagione correptus. Acta S. Deicolæ Abb. sæc. 2. SS. Benedict. p. 115. ubi de subita suffulta morte Lotharii Regis: *Ita cum suis omnibus subita aura Contagiatus atque plagatus est, ut de tanta multitudine nec inventus sit unus, cui inhæreret cibus aut pilus.*

CONTAGIUM, in Gloss. Gr. Lat. exponitur ἀφὴ νοσώδης. Virgilius Ecl. 1.

Nec mala vicini pecoris Contagia lædant.

Acta S. Quirini Mart. lib. 2. n. 42. *Bos infectus Contagio, non amplius pedibus insistens, putabatur confestim moriturus. Contagionem* dixit Salustius: *Post ubi Contagio, quasi pestilentia invasit, civitas immutata.* Hinc nostri *Contagion*, pro *pestilentia*. Vide Gloss. Jacobi Gotofred. ad Codic. Theod.

¶ CONTAGIUM CARNIS, Turpitudo, pudendum flagitium. Statuta generalia Cisterc. ann. 1195. apud Marten. to.4. Anecd. col. 1284. *Qui deprehensus fuerit in manifesto carnis Contagio, de domo illa penitus emittatur, nec nominatim alia ei assignetur.* Et col. 1458. in Statutis anni 1277. *Quicumque vero in carnali Contagio deprehensus fuerit & convictus, si Monachus fuerit, ablata sibi habitu, per decennium ultimus sit omnium & etiam novitiorum in Ecclesia.*

¶ CONTAGRUM, ignota notione, legitur in *Escoragium*.

CONTALAGIUM. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarienſis ann. 1206. pro Manuascensibus : *Nec senescaur solvere Gladagium, sive albergam, nec Contalagium, sive crvatam, nec cossias...de eorum bladis, & rebus quæ ad menſuram ſuſtari venduntur & menſuventur.* Idem forte quod

¶ CONTALATA. Regestum Comput. Dalphin. de Graisivod. ann. 1336. fol. 173. Johannes Bruni Locumtenens Castellani de Veneto in recepta granorum computat plurima de jure contalata sibi perioluta : *De Contalata S. Marcellini, de Contalata Veneti, de Contalata Castri-veteris, de Contalata Argenzoni, &c.* An præstatio Comiti debita iis in locis?

CONTALIA. Liber Rubeus Archiepiſcopatus Aquenſis ex Bibl. Regia : *Item habet Dominus Archiepiscopus annuatim in castro de Tollono pro Contalia in festo S. Michaelis sol. Cors.* 100. Occurrit ibi pluries. [Vide *Contalia*.]

¶ CONTALIS TERRA, Quæ pertinet ad Comitem, in Archivo S. Albini Andegavenſis.

¶ CONTAMEN, pro *Cantamen*, Incantatio. Vide *Canterma*.

¶ CONTAMINIA. Vide *Condamina*.

¶ CONTAMINATA MONETA, PECUNIA, Nummi argentei ære mixti. Occurrit apud Rymerum to.5.p.444.col.2.& ſupra in voce *Compenſus*.

CONTAMINIA. Vide *Condamina*.

¶ CONTANGERE, Invadere, uſurpare, manum afferre. Charta Theodorici III. Franc. Regis apud Felibianum in Hiſt. Sandionyſ. pag. IX. *Proinde per præſentæ præceptum ſpecialiter decernimus ordenandum, ut res ſuas neque vos, neque juniores, ſeu ſucceſſores veſtri, nec quilibet contradicere, vel minuere, nec Contangere, nec in ſiſcare non præſummatis.* Eadem notione dicimus, *Ne toucher point au bien d'autrui*, manus ab alieno diſtrahere.

¶ CONTANTUS, Numeratus. Acta SS. Maii to.7.p.380. de S. Ferdinando Rege Caſtellæ : *Dederunt huic Confraternitati centum quadraginta ducatos de Contantis*; i.e. numerata pecunia, Gall. *Argent Contant*, Ital. *Contanti*. Vide *Contentus*.

¶ CONTASTATUS, Captus, intercepſus, ab Italo *Contaſtare*, Impedire. Miracula B. Egidii to.3. April. p.246. *Eum arripuit quædam infirmitas valde gravis, ita quod ſibi caput omnino videbatur habere diviſum, & omnia membra Contaſtata, & legitimo actu privata*; Gall. *Entrepris & perclus*.

¶ CONTATA, Modus agri. Charta permutationis anni 1304. ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens* : *Cambiavit Bernardo & Galhardo de Sentis...omnia jura & deveria, quæ ipſe habet & habere debet in omnibus illis viginti quatuor Contatis terræ, quæ teneri dicebantur ab eodem domino Petro in decimario S. Martini Delebret villa*. Vide *Contrata*.

CONTECTALIS, Sub eodem tecto habitans, uxor, conjux, apud Ditmarum l.2.p.15 l.3.p.29. in Vita S. Kunegundis Imperat. c.11. [in quibuſdam exemplaribus habetur *Collectilis* vel *Conſectilis*.] &c. Perperam edit. *Antectalis*, pro *Contectalis*, apud Ughell. tom.1.p.501.

¶ CONTECTILIS, Eadem notione, to.3. SS. Junii p.79. de S. Aureo : *Interventu dilectiſſimæ Contectilis neſtræ*.

¶ CONTECTUM, in Legibus Caroli M. pro quo Muratorius to.1. part.2. pa.105. col.1. B. cenſet legendum eſſe *Conjectum* : *Ut de ſubannum aut aliquod Contectum pro exercitali cauſa Comes de libris hominibus recipere aut requirere non præſumat*. Vide *Conjectum* in *Conjectare*.

¶ CONTELEMPNERE, f. Perdere. amittere. Teſtamentum Aodifelini Canonici Rotomag. an. 1000. apud Marten. to 1. Anecdot. col. 121. *Quod repetit non evendicetur ſibi, ſed confuſus Contelempnat, & excommunicatus & anathematizatus recedat.* Vereor ne mendum ſit in voce *Contelempnat*.

¶ CONTEMPLABILITER, Palam. Utitur Amianus l.20.p.174.

¶ CONTEMPLATIO, Reſpectus, Gall. *Egard, Conſideration*. Epiſtola Philippi Electoris Archipalatini ad Carolum VIII. Regem Galliæ ann. 1497. apud Ludewig. to.6. Reliq. MSS. p.96. *Igitur Regiam Celſitudinem veſtram rogamus, quatenus præfatos Chriſtopherum & Anſhelmum de Regia beneficentia plurimum commendatos ſuſcipiat, noſtri Contemplatione*: id eſt, noſtri ergo vel cauſa. Similis locutio occurrit apud Rymer. to.2.p.398.col.2. nec non apud Acherium to.9. Spicil. p.289.

CONTEMPORALIS, Æqualis, æquævus, coætaneus, *Contemporain*, συγχρονος. Ditmarus lib. 6. p.77. *Carus cunctis ſumet Contemporalibus*. Utitur l. 3.7.& alibi non ſemel. *Contemporaneum* dixit Agellius lib.19.c.14.

¶ CONTEMPORARE. Eſſe eodem tempore. Tertull. de Reſurrectione carnis : *Contemporant ſatu, coætant natu*. Vide *Temporare*.

¶ CONTEMPOREITAS, in Vita B. Giraldi de Salis, apud Martenium tom.6. Ampliſſ. Collect. col.999.

¶ CONTEMPSA, Contemptus, neglectus. Privilegium Ordonii II. Regis pro Monaſterio S. Martini Compoſtellani inter Concil. Hiſp. to.3. p.171. *Quicumque... quod nos damus & concedimus inde auferre præſumpſerit, aut in Contempſa miſerit* (id eſt, neglectui habuerit) *Quiſquis ille fuerit ſit maledictus & excommunicatus*.

¶ CONTENDERE, Extendere, exponere. H inma-

marus Remens. Epist. ad Carolum Regem apud Acherium tom.2.Spicileg.p.834.*Cur autem ita vobis scientibus scribo, quia vobis tacere non audeo, patenser Contendo.*

¶ CONTENDERE TESTAMENTUM, Contendere ut irritum fiat, illud rescindere. Consuetudines quas Comes Montis-fortis stabilivit apud Pamias ann. 1212. inter Anecd.Marten.to.1.col.837.*Item, maritagia mulierum revertantur ad heredes ipsorum, ut possint inde Contendere Testamentum, si voluerint.*

CONTENEMENTUM. Vide *Continere*.

¶ CONTENERARE, Tenerum facere, macerare, Gall. *Attendrir*. Jacobus Cardinal.in Vita S.Petri Cælestini to.4.Maii p.454.

Non cicer atque fabas tymphis liquantibus unquam Contenerant, &c.

CONTENTARE, Satisfacere, nostris, *Contenter*. Synodus Sodorensis in Hibernia: *Si vir aut mulier obierit, & aulla bona ad Contentandam Ecclesiam pro sua sepultura habuerit, &c.*[Occurrit apud Acherium Spicil.to.6.p.128.Rymerum to.11.p.467.col.1. in Actis SS.Julii to.2.p.427.superius in voce *Annata* & alibi non semel.]

¶ CONTENTATIO, Eadem notione, Gall.*Contentement*. Occurrit in Hist.Dalphin. tom.2. pag. 151. & in Conciliabulo Perpinian.ann.1409. Concil. Hisp. to. 3.p.638.

¶ CONTENTIA, pro *Contentio*, Lis, jurgium, apud Rymerum to.12.p.59.col.1.

¶ CONTENTIONARIUS, Qui contendit, apud Ludewig.to.7.Reliq.MSS.p.319.

¶ CONTENTUS, Numeratus. Epistola Johannis de Monsteriolo apud Marten.to.2.Ampliss.Collect. col.1391. *Asserit uno in foro, unica expeditione, sola in hora pro duodecim florenis fcutatis auresi in Contento vendidisse*; id est, numerata pecunia, Gall. *Argent comptant*. Vide *Contantus*.

CONTERATI, Italis, *Terrazzani*. Conterranei, ex eadem *contrada*, *de meſme contrée*. Anonymus Barensis in Chron. ann. 1040. & 1041. *Et ipsi Conterati interfecerunt Chirosacti Criti*. Perperam apud Lupum Protospatham *Contrafi* in scribitur anno 1040.

CONTERRANEI, Eadem notione. Brocardus in Descript. Terræ Sanctæ; *Tales sunt hodie in Terra Sancta non pauci, qui spoliant peregrinos & Conterraneos suos*.

¶ CONTERIBUSTERIUS, Homo conditionis obnoxiæ, qui tributa domino tenetur exsolvere. Berengarius de Tarragona in Epistola ad Ildefonsum Reg. Arag.de cæde Hugonis Archiep.Tarrac.an. 1171. inter Concil.Hisp.to.3.p.383. & in Appendice Marcæ Hisp. col.1354.*Ibique cum Conteribusteriis nostris, qui inimicabantur fratri meo, fecit sacramentum, & eos fecit jurare adversus eum*. Vide *Tributales*.

¶ CONTERMINALIS, *Confinalis*, in Gloſſar. San-German.MS.n.501.

¶ CONTERMINUS, Confinis, Contingens. *Civitas Ferrariæ fluvio Pado Contermina*, in parvo Chronico Ferrar. apud Murator.to.8.col.473.

1. CONTERNARE, CONTERNATIO. Higenus de Limitibus agror. *Quod si illis permissum erit, ut inter conveniences Conternentur, Contornati sortivs debebunt, qui tres primam Centuriæ sortem accipere debeant. Conternationum fastiarum singula fratribus nomina inscribemus, &c.* Sic *Conternatio* fuit fors ea quæ in tres partes dividebatur. Gloss.Lat.Græc. *Conquaternat*, ξυγγενεσταυροσ.

2. CONTERNARE. *Vitulam Conternantem*, apud Isaiam c.15.v.5.Hierem.c.48.v.14. Μοσχοτριετεσ vertunt Græci Interpretes. *Conternans*, *dicitur ille qui est in completione tertii anni: unde dicitur Conternans, quasi complens tertium annum, quasi triennis, vel trium annorum existens. Unde Isaias c.15 Vectes ejus usque ad Segor vitulam Conternantem, id est, vitulam trium annorum; vel Segor civitatem parvam dicit vitulam Conternantem, id est, robustam: quia secundum Glossam, animalia sunt robusta tertio anno, sicut homo in trigesimo anno. Hierem.cap.48. dicitur: A Segor usque ad Oraniam vitulam Conternantem. Ubi quidam libri falsi habent, vitulam Consternantem; & secundum Papiam, Conternans est vitula tertium annum agens*. Joan. de Janua. Vide S. Hieronymum in Epitaphio S. Paulæ.

¶ CONTERRANEI. Vide *Conterati*.

¶ CONTESSERARE, Amicitiam, societatem inire cum aliquo. Tertullian.adv.Hæreticos: *Cum Africanis Ecclesiis Contesserant*.

¶ CONTESSERATIO HOSPITALITATIS, apud eumdem.

¶ CONTESTA, f.Sepimentum seu pali virgis viminei*s contexti* vel jugati.Chron.Parmense ad an.1247. *Et molendina de brachiis & equis propter defectum aquarum & canalium fatta fuerunt per civitatem & pals spezzati & strinati per omnes vicinias & Contestas & palancata. Corbes virgis Contesta* pro *contexta*, in Charta an.1439.ex Archivo Piscatorum Massil.

¶ CONTESTABILIARIA, Dignitas *Comitis Stabuli*. Vide locum in *Capitaneatus* post *Capitaneus*.

CONTESTABILIS. Vide *Comes Stabuli*.

CONTESTADA. Vide *Contestatio* 3.

2. CONTESTARE, Donare, veluti testamento, in Charta Ranimiri Regis Lusitaniæ æræ 939.apud Rodericum *da Cunha* in Hist.Episcop. Portensium 1.parte c.13.p.159.

2. CONTESTARE, Admonere, monere, seu potius repugnare, pro *Contrastare*; quomodo *Contester*, usurpamus. Lex Bajwar. tit.2.c.5. §.6. *Si servus hoc fecerit, capitali subjaceat sententiæ dominus vero ejus omnia similia restituat, quia servo suo non Contestavit, ut talia non faceret*. Capitula Caroli Magni lib.6.c.195. *Si hos corrupte fuerit...& Contestati sunt dominum illius, nec reclusit eum, occiderique virum, aut mulierem*, &c. Adde Anastas. in Vitis PP. p.50. Vide *Contrastare*.

¶ CONTESTARE LITEM. Litigare, repugnare, litem instruere. Instrumentum appellationis ann.1481.ex Archivo B.M.de Bono nuncio Rotomag. *Litem Contestando & negando, prout negarunt eumdem de Paris habere jus percipiendi decimam in eadem pecia terræ articulata*. Epistola Michaelis Episcopi Andegav. an. 1244. apud Lobinellum to.2.Hist.Britan.col.418.*Convocatis partibus, facias infra duos menses post receptionem præsentium, super singulis articulis in libello presentibus inserto contentis, litem coram te legitime Contestari*. Festo *Contestari* litem dicuntur duo, aut plures adversarii, *quod ordinato judicio utraque pars dicere solet, Testes ejtote*.

¶ CONTESTATA. Vide post *Contestatio* 3.

1. CONTESTATIO, Litis contestatio, in Lege Longobard.l.2.tit.21.§.2. Gloss. Græc.Lat. Πρωτοκατηχησισ, *Contestatio*.

2. CONTESTATIO, Libellus, scriptura, in l.8.Cod. Theod.de Famosis libell.& apud Gregor.Magn.l.5.Ep. 30.*Nec lucrno silentio in civitatis loco, Contestationem posuit in ejus crimine loquentem*.

CONTESTATIO, Testatio. Concilium Arelat. II. sub Siricio PP.can.32.& ex eo Capit.Caroli M.l.6.c.142. *Si expositus ante Ecclesiam cujuscumque fuerit miseratione collectus, Contestationis ponat epistolam*. Id est, qua testatur se eum collegisse. Anastasius in S.Hormisda; *Portantes epistolas confortatorias fidei, & Contestationes secretas numero 19.&c.*

3. CON-

3. CONTESTATIO. Ordo Romanus de Conſecratione Epiſcopi: *Pontifex ponit manum ſuper caput ejus, & dicit unam orationem in modum Collectæ, alteram in eo modulamine, quo ſolet Conteſtatio cantari.* Gregorius Turon.li.2.de Miracul.S.Martini c.14.*Cumque nos rite ſacroſanctæ ſolemnia celebrando Conteſtationem de Domini virtutibus narraremus, &c.* [Acta SS. Junii to.3. p.10. de S. Ferreolo: *Conteſtatio*, Vere dignum & juſtum eſt: *quotieſcumque pugnas Sanctorum recolimus.*] Quibus locis *Conteſtatio* idem ſonat quod

CONTESTADA; ita enim appellari in Codice Remenſi MS.monet Menardus, *Præfationem*, ſeu Orationem quæ Canoni præmittitur, qua diſponitur Sacerdos & populus ad tremendorum myſteriorum confectionem, quod, ut eſt in alio Codice Thuano, *Conteſtetur Sacerdos ſixam ac veram profeſſionem populi, id eſt, gratias referre Deo dignum eſſe.* Ita etiam in veteri Liturgia, apud Cardinal.Bona lib.1.Rerum Liturgicar.c.12.n.5.Prefatio *Conteſtatio Miſſæ* appellatur.Eumdem vide l.2.c.10.n.1.Et in l.3.Sacrament. Eccleſ.Rom. c.106.in Miſſali Gothico p.270.288. quo ſpectant iſta Gennadii de Scriptorib. Eccleſ. in Muſæo: *Compoſuit Sacramentum egregium & non parvum volumen, per membra quidem pro opportunitate officiorum & temporum, pro lectionum textu pſalmorumque ſerie & decantatione diſcretum: ſed ſupplicandi Deo & Conteſtandi beneficiorum ejus ſodalitate ſui conſentaneum.* Gloſſæ Lat.Græc. *Conteſtatur*, συμμαρτύρεται, ἐπιφωνεῖται, διαμαρτύρεται. Feſtus: *Conteſtari, eſt, cum uterque veus dicit, Teſtes eſtote.* Paulinus Natali 9.

Quid Paſchale epulum? nam verſe jugiter omni
Paſcha die cunctis Eccleſia prædicat oris,
Conteſtans Domini mortem cruce, de cruce vitam
Cunctorum.

Annales Francor.Fuld.an. 888. *Salubri utens conſilio, Conteſtans ſe malle ſuum regnum gratia cum Regis pacifice habere, quam ulla jactantia contra ejus fidelitatem ſuperbire.* Papias; *Conteſtari, ad judices; obteſtari vero ad adverſarios pertinet.* Gloſſæ Græc. Lat. μαρτυρεῖσθαι, *Conteſtatio, teſtificatio. Conteſtari ſacramentum fidelitatis*, in Capitulari 3.ann.789.c.2.

CONTESTATA, in Miſſali vet.Francor.p.422.

¶ CONTESTUS, Lis, altercatio, Gall. nunc *Conteſtation, debat*, alias *Conteſt*, præſertim Practicis. Charta compoſitionis cum Abbate Berdonenſi & Gentili de Monteſquiou. Anno 1309.ex Archivo Domini *de Monteſquiou. Cum lis, quæſtio, Conteſtus, contentio, petitio & controverſia, ſeu demanda verteretur, ſeu verti ſperaretur inter, &c ſuper quibus quæſtione, Conteſtu, contentione, &c.*

CONTHORALIS, Conjux, uxor, [interdum etiam Maritus.] Tidericus Langenius in Saxonia:

Huic Contboralis Mechtildis erat ſpecialis.

[Epiſtola Edwardi III.Regis Angl. ad Reginam Caſtellæ apud Rymerum tom.5.p.462.col.1.*Ad vos & conſanguineum veſtrum cariſſimum, illuſtrem Regem Caſtellæ, Contboralem veſtrum.* Et paulo poſt:*Penes dictum Contboralem veſtrum.* Charta Ludovici Regis Hungariæ apud Ludewig.to.5.Reliq.MSS. p.494. *Juxta continentiam dicti Domini Regis Contboralis noſtri.*] Utuntur Beka, Thwroczius, & alii.

CONTICINIUM, Concubium, nox intempeſta; cum cuncta ſilent; Iſid.l.5.Orig.c.31. Gloſſ.Lat. Græc. *Conticinium*, ὁ σιγηλὸς μεσονύκτιος χρόνος. *Noctis Conticinium*, apud Ordericum Vital.p.508.Hiſtoria Translat. S. Sebaſtiani. c.13.num.66.*Cum jam Conticinii tempus incumberet.* [Translatio S.Audoeni apud Marten. to.3.Anecd.col.1676. *Triduanum itaque prælibantes jejunium cum vigiliis & inſtantia precum, tertiæ noctis in Conticinio ſacrorum Cuſtodibus alto ſopore depreſſis, latenter ad feretrum accedunt.*] *Primum conticinium*, in Miraculis S.Adelardi Abb.n.5. Uritur Plautus.

¶ CONTIENS, f. pro *Conteſtans*. Vide *Conteſtare Iſtem*. Officialis Rotomag. ann. 1341. in Bullario Fontanellenſi fol.60.recto; *Rector dicebat & aſſerebat ſibi ratione ſuæ prædictæ Eccleſiæ de jure communi jus competere percipiendi...omnes & ſingulos groſſos fructus decimales.... dictis Religioſis in contrarium Contientibus, dicentibus, &c.*

CONTIFICIUM, vox Circi, cum beſtiæ *comtis* conficiuntur, aut *figuntur*; unde & quidam *Contifigium* legunt apud Vopiſcum in Probo, ubi de leonibus in Circo: *Qui omnes Contificiis interempti ſunt.* Lampridius in Commodo: *Virum ad conficiendas feras tantarum fuit, ut elephantum Cento tranſfigeret.*

¶ CONTIGER, Funambulus, ſic dictus, quod ad librandum corpus gerat contum. S. Paulinus in Poemate de S. Felice:

Clauſerat hic manibus vultus, & fronte ſupina
Contigere ſimilis juveni ſpectabat in altum,
Ut daret immotum libro corpore funem.

¶ CONTIGIA, pro *Corrigia*, ſi bene conjecto. Modus agri. Epiſtola Galerani Comitis Mellenti ad Eugenium III. Papam. Hiſt. Harcur. to.3.p.44. *De clauſo ſuo dimidiat Comigias & duas acras terræ.*

¶ CONTIGNARE, *Comportare*, in Gloſſario Sangerman.MS.nu.501.Supplendum puto, *Tigna*, cum Contignare ſit Tigna conjungere, quod Gloſſator expreſſerit per *Comportare*.

¶ CONTIGUATUS, pro *Contiguus*, Vicinus. Index MS. Beneficiorum Eccleſiæ Conſtantienſis; *Cujus Capellanus habet curam leproſorum ſeu parochiarum dictæ Eccleſiæ Contiguatarum.*

¶ CONTIGUITAS, *Cognatio & amicitia*, in Gloſſario Barthii ex Guiberti Hiſt. Palæſt.

CONTILE, Dominium, Comitatus: Italis enim *Conto*, eſt *Comes*. Pactum inter Thomam Comitem Sabaudiæ & Abbat.S.Mariæ Pinarol.ann.1246.*Pronunciaverunt quod prædictus Comes & ejus hæredes habeant in perpetuum pacem & guerram, & plenum Contile in tota prædicta valle, & in omnes homines in ea habitantes.* Infra: *Cum omni jure, juriſdictione, & Contili, ut ſupra, & dominio.*

¶ CONTIMINATUS, an non *Contaminatus*, Corruptus, violatus? Præceptum Ottonis III. Imp. pro Monaſterio S. Maximini circiter ann. 1000. apud Mart.Collect.Ampliſſ to.1.col. 361. *Quicumque autem hujus noſtræ auctoritatis, conceſſionis & poteſtativæ perdonationis contradictor & violator in aliqua re exſiterit; ſciat ſe componere noſtrum bannum, ita ſicut ille qui meretur Megunciæ, Colonie & Treviris contracto & Contiminato damnatus fuerit.*

CONTINÆ, Slavica lingua, Templa dicta, ut auctor eſt Andreas Abb.l.2.de Vita S. Othonis c.30. apud Gretzerum in Divis Bambergenſibus, ubi ad quæſtionem, *Quare illa templa vocabant Continæ?* reſpondetur: *Slavica lingua in pleriſque vocibus latinitatem attingit, & ideo puto ab eo quod eſt Continere, Continas eſſe vocatas.* Adde capdeq.

¶ CONTINARI, *Congredi vel coire*. Gloſſ.MS. Sangerm.nu.501.

¶ CONTINENS, dicitur de campo plura arpenta terræ continenti nullo medio ſeparata. Inſtrum.an.1248 ex Archivo Portus Regii: *Johannes Comes Montis-fortis aſſenſu Johannæ uxoris meæ do Conventui Portus Regii CCXL. arpenta terræ, quam habebam in uno Continenti.* Ead.notione Cæſar dixit, *Continentes ſilvas.*

¶ IN CONTINENTI, apud Baluzium to.6.Miſcell. p.239.idem eſt ac Statim, illico, continuo, Gall. *Incontinent.* Vide *Incontinente.*

CON-

CONTINENTES, Græcis ἐγκρατεῖς, dicti potiſſimum, qui & in caſtitate vivunt, & à ſæcularibus prorſus abſtinent: eſt enim continentia, ἐγκράτεια, ut ait Clemens Alexandr. lib. 3. Strom. neglectus corporis juxta factam Deo profeſſionem, quæ non ſolum verſatur circa caſtitatem, ſed etiam circa alia omnia, quæ prave deſiderant anima neceſſariis non contenta, &c. quam ἐγκράτειαν, profitentur Monachi. Heſychius, ἐγκράτεια, ἄσκησις. S. Hieronymus Epiſt. 24. ad Marcellam; *Nos quia ſerica veſte non utimur, Monachi judicamur, quia ebrii non ſumus, nec cachinno ora diſſolvimus, Continentes vocamur & Triſtes.*

Præſertim tamen *Continentium* vocabulo intelliguntur viri qui ab uxoribus, & feminæ viciſſim quæ à maritis abſtinent. Ita S. Epiphanius hæreſi 59. & in Expoſ. fidei. Tertullianus lib. de Præſcr. cap. 40. *Habet & Virgines, habet & Continentes diabolus & Marcion.* Et S. Gregorius Nazianz. Ὁ μᾶλλον δὲ τῶν ἐν ἁγνείᾳ καὶ ὑπερφυείᾳ, ἢ τῶν ἐγκρατευομένων ἕνεκα μετὰ γάμον τετιμηκώς. Ruffinus Aquileienſis lib. 2. in S. Hieronymum: *Nam Porphyrius te docuit de Chriſtianis male loqui, concidere Virgines, Continentes, Diaconos, Presbyteros, &c.* Zachæus l. 3. Conſultation. ca. 3. *Quidam etiam velut in poſtre mo ſed & iſtius gradu parva obſervatione continenti, tantum cælibes vivunt, ut nunquam experti matrimonia reſpuentes, vel amiſſorum recordatione commoniti, fecunda, ſi prima habuere, devitant, &c.* ubi multa de hoc vivendi genere. Salvianus lib. 5. de Gubern. Dei: *Quomodo igitur talis ipſos pœnitentiam ſe egiſſe non pœnitet? Sicut etiam illos de converſione ac Deo aliquid cogitaſſe, qui a conjugibus propriis abſtinentes, à verum alienarum pervaſione ſe non abſtinuerunt, & cum profiteantur Continentiam corporum, in incontinentiam debacchantur animorum. Novum prorſus eſt converſionis genus, licita non faciunt, illicita committunt, temperant à concubitu, & non temperant à rapina.* Lex 20. C. Th. de Epiſc. *Eccleſiaſtici, aut ex Eccleſiaſticis, vel qui Continentium ſe volunt nomine nuncupare, viduarum ac pupillarum domos non adeant.* Similia habentur in Concilio Carthag. III. can. 25. Horum prætera meminit Novella Majorani de Teſt. Clericor. ut & S. Auguſtinus lib. 5. contra Fauſtum c. 9. *Quam multi Continentes in Eccleſia & Monaſteriis, vitium & tegumentum commune habentes, & in his ipſis profeſſionibus multi fallaces.* Et Serm. 53. V. D. c. 8. *Sunt Continentes humiles, ſunt & ſuperbi, &c.* Idem Serm. de Tempore 248. *Continentia & ſobrietas non in ſola integritate carnis conſiſtit, ſed etiam in cultu & ornatu, vita pariter & moribus conſiſtit.* Vita S. Sulpitii Pii Epiſc. Bituricenſis ca. 5. n. 23. *Monaſterium...in quo virginum ac Continentium feminarum incluſerat agmen.* Mox: *Quæ dum ſapientiæ ſtudio ſemper veſtiuntur, non ſolum corpora, ſed & animas virginitati conſecrant, præparantes vaſa munda ad ſapientiam, ex quibus divini verbi concubitus ſancti os & immortales expetunt.* Vide S. Cyprianum Epiſt. 62. & lib. de Diſciplina & habitu virgin. Poſſidium in Vita S. Auguſtini cap. 28. ipſum S. Auguſtinum de Urbis excidio cap. 2. lib. de Utilitate credendi cap. 17. S. Ambroſ. lib. 6. Hexaemer. cap. 5. &c. *Veneris Continentiam* dixit Curius Fortunatus lib. 3. de Arte Rhetor. *Continentiam ſupercilii* Hieronymus ad Marcellam, id eſt, Chriſtianorum ab omni faſtu continentiam; *Continentiam vovere*, Arnoldus Lubec. lib. 7. cap. 9.

Quos vero *Continentes* Latini ἐγκρατεῖς Græci vocant: iidem ipſis Græcis ἄσκηται appellari. Ita τύπος τῶν ἀσκητῶν, in Concilio Laodiceno can. 24. Idem Concilium can. 30. Οὐ δεῖ ἱερατικὰς, ἢ κοσμικὰς, ἢ ἀσκητὰς, ἢ βελανείῳ μιᾷ γυναικῶν χρῆσθαι φάσκοντας. Quibus locis ἀσκηταὶ, *Continentes* dicuntur Dionyſio Exiguo & Iſidoro Mercatori: Joan. Phocas in Deſcript. T. S. c. 11. Καὶ ἄμφοροι γεγόνασι τῆς ἐκκλησίας ἀσκηταὶ καὶ μοναχοί. Gloſſ. Græc. Lat. *Cælibes, ἀγαμοι, ἀσκηται.*

CONTINENTES dicti præterea Fratres & Sorores Tertii Ordinis Fratrum Minorum, inſtituti ab ipſo S. Franciſco, qui & *de Pœnitentia* nuncupabantur, in Bullis Joannis XXII. PP. an. 1319. & 1320. apud Waddingum.

1. CONTINENTIA, Synopſis, argumentum, tenor inſtrumenti, συνοχὴ, κεφάλαιον, in Gloſſ. Lat. Gr. Gallis *le Contenu*: *Continentia venditionis*, in leg. 29. Cod. Theod. de Petit. *Continentia edicti*, in l. 11. eod. Cod. de Liberali cauſa. *Continentia ſcripturæ*, in l. 31. de Teſtam. eodem Cod. Thomas Catabrig. Epiſc. apud Radulfum de Diceto: *Fraternitatis veſtræ ſcriptum ſuſcepimus.....cujus Continentia plus videtur habere mordacitatis quam ſolatii.* Gervaſius Dorobern. *Litteras Regi Francie porrexerunt, quarum Continentia erat, &c.* Adde Cæſarium de Mirac. lib. 2. cap. 10. [& alios bene multos.]

¶ 2. CONTINENTIA, Continuitas, complexus, annexus. Æthicus Coſmograph. initio opuſculi; *De omni ejus* (orbis terrarum) *Continentia perlatum eſt ad Senatum.* Sic apud eumdem: *Oceani Occidentalis Continentia. Virgilianam Continentiam* Fulgentius dixit Complexum rerum phyſicarum, quæ in Virgilio continentur, in quam rem peculiaris ejus exſtat libellus. Macrob. lib. 5. Saturn. c. 15. *Continentia regionum.* Idem in Somnium Scipionis l. 2. c. 12. *Omnem operis Continentiam revolvam.*

¶ 3. CONTINENTIA, pro rebus ad victum neceſſariis, mox infra poſt *Continere*.

4. CONTINENTIA, Contreſtatio. Cælius Aurelianus li. 3. Acut. c. 5. *Utendum etiam articulorum blandi tactus Continentia.*

5. CONTINENTIA, Habitus, moris & geſtus conformatio, Gallis *Contenance*. Anonymus de Miracul. S. Urſmari per Flandriam nu. 6. *Stupuerunt, oculos humiliter demiſerunt, & quis inter eos delatus fuerit, etiamſi neſcirent, ſatis patenter ipſa ſua Continentia oſtenderunt.*

CONTINERE, Alere, ſumptus ſuppeditare; noſtris, *Entretenir*. Gregorius M. lib. 2. Indict. 1. Ep. 28. *Et locum vel actionem provideat, ex qua cotidianis ſtipendiis valeat Contineri.*

CONTENEMENTUM, Æſtimatio, & conditionis forma ac ratio, qua quis in republica ſubſiſtit, Spelmanno: ſeu potius quod cuique ad ſumptus neceſſarios ſufficit, ex voce *Continere*, de qua mox. Magna Charta Libertatum Angliæ c. 14. *Liber homo non amercietur pro parvo delicto, niſi ſecundum modum illius delicti, & pro magno delicto ſecundum magnitudinem delicti, ſalvo ſibi Contenemento ſuo, & mercatori eodem modo ſalva mercandiſa & villanus...ſalvo wainagio.* Glanvilla l. 9. c. 8. *Secundum quantitatem feodorum ſuorum, & ſecundum facultates, ne nimis gravari inde videantur, vel ſuum Contenementum amittere.* Id eſt, ne conditioni ſuæ derogare cogantur, amiſſis, vel certe imminutis ſuis facultatibus; nam ea eſt vocis notio, quidquid dicat Somnerus. Nos dicimus *Entretien*, ſeu *Intertenementum*, quod cuique ad ſuam conditionem manutenendam neceſſarium eſt, vel ſufficit.

CONTINTIA, Idem quod *Contenementum*. Gregorius M. lib. 1. Epiſt. 5. *Miror autem quod in me collatas Continentias veſtras ex hac moderna paſtoralis officii Continentia diſtraxiſtis, in qua ſub colore Epiſcopatus, ad ſæculum ſum redu ſtus.* Idem Epiſt. 43. *De ancilla Dei, quæ cum Theodoſio fuit, Extranea nomine, videtur mihi ut ei Continentiam ſuam faciat, ſi nulle conſpicis, aut certe de-*

donationem quam fecit, reddas. Lib.4. Epist.30. *Sed quia vos valde in Continentia nostra benignos invenimus, eidem benignitati vice simili respondemus*. Ita hanc vocem usurpat l.1.Epist.18.42.l.2.Indict.1.Epist.28. li.4. Epist.50.& Julianus Antec.Const.59. *Hæc constitutio.... jubet ut si quis rem immobilem eidem Ecclesiæ dederit..... & adjecerit, ut in Continentia pauperum reditus administretur, &c.* Vide *Patrimonium*.

¶ CONTINGARE, pro *Contingere*. Capitulare Arechis Principis Beneventi apud Murator.to.2. pa.336. col.1.*Omnino prohibemus nullo quolibet argumento, quod Contingaverit, vel dici humana versutia potest, his donationem facere posse, qui hoc facinus contraxit*.

CONTINIUM, Gratuitæ ad fines muniendos operæ, & militum submissio, Sambuco in Glossar.ad Leges Hungar.Albertus Molnarius habet *Continuum*, aitque Hungaris dici *Tortenetbol Valodolgoc*.

¶ CONTINOSUS, Μωύρακτ@-, *Cerritus*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ CONTINUARE, *Disputare*. Glossar.MS.Sangerman.n.501.

¶ CONTINUARE ECCLESIAM, In ea *continuo* ministrare, Gall.*Desservir*. Vetus Ceremoniale MS.B. M.Deauratæ Tolos. *Et primo nota, quod Presbyteri S. Nicholai & Capellani Dealbate debent & tenentur interesse in nostris professionibus, videlicet in istis tribus diebus Rogationum, ac etiam Capellani Curati S. Michaelis, & etiam Presbyteri qui Continuant Ecclesiam nostram*.

¶ CONTINUATIM, Continue, apud Marten. to.2.Itiner.Litter.p.149.

¶ 1. CONTIO, pro *Concio*, Congregatio, legitur in Charta Gauzlini Episcopi Tullensis apud Mabillonium to 3.Annal.S.Benedict.p.706.col.1.

¶ 2. CONTIO, *Contemptio*, in Glossario MS. Sangerm.n.501.

CONTIQUA, *Imbrium collectio*, Papiæ. Addit Joan.de Janua, *quasi continens aquam*. MS.Bituric.habet, *Contiquiæ*, & Amalthea Laurentii *Contiguia*.]

¶ CONTIQUALIS, Contiguus, vicinus. Guibertus l.2.de Vita sua c.14. *Antequam autem ad Contiqualia devolvamur*.

¶ CONTIUS, *Orsus aut locutus*. Glossar.MS.Sangerman.n.501.

¶ 1. CONTO, pro *Contus*. Otto Morena in Hist. Lauden.apud Murator.to.6. col. 1047. *Sic eos cum lapidibus & ensibus atque lanceis, ac maxime cum Contonibus urserunt*.

¶ 2. CONTO, à Græco-barb.Κόντ@-, Comes, Italis *Conte*: apud Cantacuz.l.1.c.40.

CONTOGATUS, Socius, sodalis qui toga pariter utitur. *Sodalis & Contogatus*, apud Ammian. l.29.

¶ CONTORIUM, Modus agri, à Gallico *Contour*, Ambitus, Circuitus. Instrumentum venditionis an.1276.in Chartulario minori S. Benigni Divion. *Item fuper medietatem corveyæ sitæ ad limitem de Perrigney & fuper Contorium, quod fuit Bignot sive liberorum fuorum....& fuper unam peciam terræ, quæ fuit Arberti, quæ partitur cum Contorio, quod fuit Valteri.... & fuper medietatem Contorii fiti fuper Foreſt, quod Contorium fuit au Mercier*. Vide *Conturnus*.

¶ CONTORNATUS SERMO, Bene *tornatus*, Concinnus. Epistola Decani Ecclesiæ Cenoman.apud Marten.Collect.Amplissi.to.1.col.1056.*Sic prudentissima sororis nostræ Paterburnensis Ecclesiæ stilo altiloquo & Contornato Sermone matris suæ primitivæ Ecclesiæ statum feliciorem commemorat*.

1. CONTRA, pro *Circa*, Versus. Leges Edw. Confess.c.39.*Consueverant animalia in foro mercari sine plegio ad occisiones Contra Natale Domini faciendas*.

Tom. II.

Monasticum Anglic.to.1.p.149.*Ad formitas vero in Adventu Domini debent habere* 14. *summas Contra Natale Domini, Contra Quadragesimam tantundem, Contra Pascha totidem, &c.*

2. CONTRA, Ergà, versus. Tabularium Viennensis Ecclesiæ sub Rostanno Archiepiscopo fol.60.*Pro amore & benevolentia quam contra te habeo, &c.* Tabularium S.Andreæ Viennensis: *Ego igitur in Dei nomine Rotgerius pater tuus ego in pro amore & bona voluntate mea, quam Contra te habeo, in pro ipsa amore dono tibi vineam unam, &c.*

3. CONTRA Se, Eregione, ἀντίπερα, ἀντικρύ, Gall.*Contre*. Vetus Inscriptio: *Item Contra fe porticus & ariola cum memoria ad hoc monimentum pertinet*. Vide Salmasium ad Solinum p.1094.

4. CONTRA, Pro. Lex Alemann.tit.20. *Nullus Presbyter...potestatem habeat vendendi Ecclesiasticam terram, nisi Contra alium terram*. Nos dicimus, *Contre une autre terre*. Capitulare 5.an.806.c.18. & lib. 1. Capitul. c. 125. *Sed propter cupiditatem comparat annonam aut vinum, verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, & servat usquedum iterum venundari possit Contra denarios quatuor aut sex, aut amplius*. Adde ca.19.liber Epistolarum S. Bonifacii Moguntc. Epist.100. *Tradidit eos* (servos) *in Saxoniam Contra equum unum*. Usi sunt hoc loquendi modo veteres. Varro li. 1.de Re rust. *Poma veneunt Contra aurum*. Vide Scaligerum ad hunc locum.

5. CONTRA, Prope, juxta, Gallis *Contre*. Lactantius lib.de Mortib.Perfecutor. nu.23. *Servi quoque fidelissimi Contra Dominos vexabantur: filii adversus parentes suspendebantur, &c.* Vita S.Henrici Imper.c.6. *Contra urbem ..Ecclesiam sub Canonico ordine instituit*. Charta Caroli C.Imp.apud Mabillon. l.5. de re diplomat.p.404.*Et omne teloneum annualis mercati, cum prato, ubi Contra Venittam congregari solet*. S.Audoenus de Vita S.Eligii c.10. *Sedebat fabricans indefesso* (tom. 1.Hist. Franc. pag. 628. perperam *indefossum*) *& Contra eum Thille vernaculus ejus, &c.* Cæsarius l. 1. Miracul.c.23.*Veniensque Contra Monasterium nostrum, loci nomen requisivit*. Historia fundat . Monasterii Gladbacensis c.4.*Et omnibus affluenter qui adhuc stabilis, muntisque Regis Contra Episcopum honorabiliter residentibus, &c.* Le Roman *de Garin* MS.

Et a mandé par Renaut de Bangi,
Que à Dijon fuſent Contre lui Samedi.

Ita Κοντά, hac notione dixerunt Græci nuperi pro *Contra*. Anonymus de Locis Hierosol.c.6. Καὶ κοντὰ εἰς τὴν πύρτα τὰ δεξιὰ ἐστὶ γκαζοφυλάκιον Κυρίου. Cap.9. Καὶ κοντὰ τῆς Ραδὶ τὰ γράμματα ἔβλασται. Alibi sæpe.

6. CONTRA, Capitulare 3.an.811. c. 6. *Dicunt ipsi Comites, quod alii eorum pagenses non illis obediant, nec hannum Domini Imperatoris adimplere volunt, dicentes quod Contra Missos Domini Imperatoris pro heribanno debeant rationem reddere. Nam non Contra Comitem, &c.* Ubi *Contra Missos*, pro *Missis* nude ponitur.

¶ 7. CONTRA ALIQUEM, Eo invito. Paschalis II.Papæ Epist.ad Philippum Catalaunensem Episc. Annal.Bened.tom.5.pag.420.*Præsentium igitur auctoritate dilectioni tuæ præcipimus, ne præfatum Abbatem ad festivitates tuas ire cogas, neve Monachos ejus Contra eum fuscipias*.

¶ CONTRACAMIUM. Vide post *Cambiare*.

¶ CONTRACAUSARIUS, ut mox *Contracausator*, in Placito ann.878. inter Instrum. tomi 1. novæ Hist.Occitan.col.135.

CONTRACAUSATOR, vox forensis, Reus, in jus vocatus, in legibus Henrici I.c.61.

CONTRACLAVIS, nostris *Contrecle*. Charta an. 1250. *Prohibuit hominibus & mulieribus diebus fo-*

Ignibus, ne offerrent, clavibus ſanctæ Eccleſiæ faciens quadammodo Contraclavem. [Conſuetudines Brageraci art.93. *Qui archas ſeu buchas debonaverit, aut falſas claves quæ dicuntur Contraclaves, tenuerit & eis uſus fuerit...furca ſuſpendatur.*]

¶ CONTRACTA. Vide *Contrata*.

¶ CONTRACTATIO, Contractus, negotium cum aliis initum. Capitularium an.1482. apud Rymerum to.12.p.150. *Ad hoc quod... poſſitis facere veſtram Contractationem & capitulationem cum dicto Rege Angliæ.... vel cum Ambaxiatoribus ſuis, qualeſvis Contractationes & capitula..quod ulterius non utamini dicta Contractatione & aſſenſu, quam cum dicto Rege Angliæ.* Et pag. ſequenti: *Quas viderint eſſe convenientes & concedentes* (ſ. condecentes) *quieti & amicabili & pacificatæ Contractationi ſubditorum dicti Domini Regis.*

¶ CONTRACTIO. Vide poſt *Contractus*.

CONTRACTORIUM, Muſculus qui aſtringit rectum inteſtinum, ne intempeſtive excrementa effluant. Gloſſ.Lat.Græc. *Contractorium*, σφιγκτηρ.

CONTRACTUM, [Comparatum, acquiſitum.] Vide *Adtrahere, Adtractum*.

¶ 1. CONTRACTUS, Territorium, regio, tractus. Vita S.Vindiciani Epiſcopi to.2.Martii p.77. *Cum in Contractu inſigne Monaſterium extruxiſſet.* Vide *Contrata*.

¶ 2. CONTRACTUS, pro *Contactus*. Concil.Tolet. VIII.to.2.Concil.Hiſp.p.542. *Optamus nulla prophanatione ſolius & ſummæ Divinitatis nomen exiſtere ad ſumendum, nulla perjurii ſacrilegii indebite profanandum, pullo uſpiam Contractu fallaciæ contingendum.*

3. CONTRACTUS, Mancus, membris captus, *Attratto* & *Ratratto* Italis, Gloſſæ MSS. ad Canones Concilior. *Contractis, claudis*. Tabularium Bellilocenſe in Lemovicib.n.65. *Adoleſcens etiam qui deportabatur ad tumulum Contractus, fuit in ipſius interceſſione cum magna feliciratelliberatus*,) *& ad altare B. Petri currendo feſtinus pervenit*. Vita S. Willibaldi : *Et manus ejus Contractæ ſunt ſolutæ*. Occurrit paſſim in Vitis SS. Robertus Bourronus in Merlino MS. *Urſinus l'ennemena, ſi trouverent un Contrait, quant il furent iſſu de l'oſt ; & li Rois paſſa pardevant lui, & li Contrais li prie, Rois, &c.* [Le Roman de la Chantepleure MS,

D'une vielle boçue,
Et d'un vilain Contrait,
Comment eſt l'ame belle,
Quant li cors eſt ſi lait.]

CONTRACTIO, Ipſe contracti morbus, in Hiſtoria Translat.S.Gorgonii c.15. Gloſſæ S.Bened.c.de Medicina : *Contractio*, παραλυσις.

CONTRADA. Vide *Contrata*.

¶ CONTRADERE, pro *Tradere*, Donare. Occurrit paſſim.

CONTRADICERE, Interdicere, vetare. Concilium Moguntinum an. 847. c. 30. *Contradicimus quoque ut in quarta generatione nullus amplius conjugio copuletur*. Synodus Vernenſis an.755. *Ut nec Epiſcopus nec Abbas, nec ullus Laicus pro juſtitia facienda ſportulas Contradictas accipiat: quia ubi dona intercurrunt, juſtitia evacuatur*, Capitulare 1.an.802.c.39. *Ut in feſtes noſtras feramina noſtra nemo furari audeat, quod jam multis vicibus fieri Contradiximus*. Concilium Wormatienſe an.868.c.78. *Contradicimus quoque ut in quarta generatione nullus amplius conjugio copulctur*, [Leges Pippini Regis Italiæ apud Murator.to.1.p.119.col.1. *Et ſi forſitan Francus aut Langobardus habens beneficium juſtitiam facere noluerit, ille Judex in cujus miniſterio fuerit, Contradicat illi beneficium ſuum, interim dum ipſe aut Miſſus ejus juſtitiam faciat*. [Occurrit præterea in Statutis Nicolai II. PP. promulgatis in Synodo Romana an.1059.

CONTRADICERE, Renuere, denegare, &c. Concil,Francoford.an.794. *Si quis Contradicit eos*(denarios) *in ullo loco, in aliquo negotio emptionis vel venditionis, &c.* id eſt, accipere non vult. *Res ſuas ei Contradixit*, in formula 119.apud Lindenbrogium, id eſt, denegavit, reddere nolult. Eadem notione in Lege Alemannorum tit.85. *Si Contradixerit eum* (ſervum) *& reddere noluerit. Proprietatem terræ alicui Contradicere*, tit, 84. *Conteſter la proprieté à quelqu'un. Servile opus ancillæ Contradicere* tit.18. §.2. impedire. [Charta ann, 1120. ex Archivo S, Victoris Maſſil. *Invenerunt quemdam Presbyterum ferentem vinum ad Monachos : tulerunt autem caballum & aſinos, & Contradixerunt vinum*, id eſt, ni fallor, impedierunt ne deferretur.] *Contradicere juſſionem*, in Lege Bajwar.tit.2.c.8. nolle recipere. *Contradicere ſerutinium*, in Lege Ripuar. tit.47.§.2. Id eſt, domum ad quærendum intrare cupientem prohibere, *Contradicere viam*, in Capit. pro partibus Saxon.c.26.

¶ CONTRADICTARUM AUDIENTIA, Ubi auditis partibus contradicentibus judicium pronuntiatur. Litteræ Johannis Oſtienſis Epiſcop. ac Univerſitatem Colonienſem an.1417.apud Marten.to.2.Anecd. col.1699. *Capitula concordata & ab utraque parte ſponte ſuſcepta...in Audientia Contradictarum, ... lecta & publicata*.

¶ CONTRADICTOR, Oppugnator, qui contradicit. Charta Ducis Bohemiæ ann.1048. apud Ludewig.Reliq.MSS.to.6.p.57. *Contradictores vero hujus privilegii & invaſores prænominatæ Eccleſiæ cum Dathan & Abiron...accipiant portionem*.

CONTRADICTORIA, & CONTRADICENS PARS, Oppoſita, contraria, apud Alanum de Inſulis de Planctu naturæ p.283.ult.Edit.

¶ CONTRADICTUM, Gall. *Contredit*, Controverſia. *Sine Contradicto* apud Thomam *Madox* Formularis Anglicani p.293. Vide mox *Contradictus*.

¶ CONTRADICTUS, Cui contradicitur, adverſus quem lis movetur. Conventio inter Andream Dominum Vitreii & Guill.de Guircha ann.1198. apud Lobinellum Hiſt.Britan.to.2.col.324. *Si Curia Dom. Guirchæ Contradicta fuerit de illo feodo quem tenet de Domino Vitrei, Contradictum illud ibit in Curiam Domini Vitrei...Et ſi Curia Domini de Refuerſis Contradicta fuerit, Contradictum illud ibit in Curiam Domini Guirchæ, & demum in Curiam Domini Vitrei*.

¶ CONTRADITIO, Traditio, Donatio. Occurrit in Epiſtola Stephani VI. Papæ inter Concil.Hiſpan, to.3.p.161.col.1.& alibi non ſemel.

¶ CONTRADITUS, Traditus,donatus,in Charta Caroli Regis Franc.& Longobard. apud Doubletum Hiſt.Sandionyſ.p.713.& alibi,

CONTRADRUTUM, quaſi *Contra directum, dretum*, Contra jus, noſtris *Contredoit*. Charta Alemannica Goldaſti 99. *Cum reſiderent Unfredus vir inluſter Retiarum Comes in mallo publico...ibique veniens homo aliquis nomine Hrothelmus proclamavit, eo quod Contradrutum ſuum manſum ei tollutum fuiſſet*,

¶ CONTRADUTUS, pro *Contraditus*, in voce *Tradavium*.

¶ CONTRAFACERE, Imitari, effingere imitando, Gall. *Contrefaire*. Synodus Mediolanenſ. an, 1287. apud Murator. tom. 8. col, 1061. *Item ſtatuimus, ne aliquis Religioſus, Clericus ſeu laicus Contrafaciat, vel Contrafieri faciat, aut falſificet vel falſificari faciat Literas noſtras, &c.* Occurrit apud Rymerum tom.7. pag.383. col.1. infra in v. *Implutus* & alibi,

¶ CON-

¶ CONTRAFACTURA, Imitatio, apud eumdem Rymerum to.15.p 292.col.2.

¶ CONTRAFACTUS, Fictus, supposititius, Gall. *Contrefait*, in Annal.Benedict.to.4.p.718.col.2.& apud Rymer.to.8.p.27.col.2.

¶ CONTRAFORUS, Quod contra *foros* seu leges agitur. Vide *Forus*.

¶ CONTRAGAGIAMENTUM. Litteræ Caroli VI.Fr.Reg.an. 1392. *Item, quod venientes ad dictas nundinas & mercata in loco prædicto, non possint pro aliquo Contragagiamento, seu aliquo facto gagiari seu detineri, nisi pro debito nostro, vel nisi pro delicto proprie persone, vel contractu in dicto loco facto vel inito tempore nundinarum vel mercati, durantibus ipsis nundinis aut mercato.* Dubium non est, quin *Contragagiamentum* hic idem sit, quod *Contragagium* in loco subsequenti. Id satis docent vocum affinitas & utriusque loci comparatio; sed affirmare non ausim explicationem Cangii genuinam esse. Verum quidem est Gallicum *Contragage* olim acceptum fuisse ea notione, quam voci *Contragagium* subjicit Cl. Scriptor: si tamen verborum ferem attendes, vix credas *Contragagiamentum* aut *Contragagium* aliud esse quam obligationem, debitum seu æs alienum. Nulla in laudatis locis dominorum feudalium facta mentione, omnes indiscriminatim creditores actoresve spectari videntur, qui debita confectarentur à mercatoribus ad nundinas venientibus; neque enim horum mercatorum fecuritati, quæ legis scopus est, provideretur satis, si ipsis solum à dominis feudalibus & non à quibuſvis creditoribus vel actoribus caveretur. Vide *Contragagiamentum* in v. *Vadium*.

CONTRAGAGIUM, Jus quod dominis feudalibus competit, quo possunt pro rei suæ ablatæ ab aliis vindicatione, eorum pariter res fibi adserere ac retinere: *Contregage*. Ufatica Aquarum mortuarum ann. 1246. *Quicumque extranei ad dictum locum venerint, salvi ibidem cum suis rebus consistant, nec possint occasione guerræ supervenientis, vel occasione Contragagii, vel aliqua causa simili detineri*. Vide *Vadium*.

¶ CONTRAHERE, Protrahere. Charta Henrici III. Regis Angl. an.1260.apud Rymer.tom.1. p.713. col.1. *Ibidem moram salve & secure Contrahendo*. Et p. seq. col.1. in altera Charta ejusd.Regis eod.an. *Et si contingat eamdem usque ad tempus pariendi ibidem moram Contrahere*. Pluries occurrit apud eumdem Rymerum.

¶ CONTRAJURIS, CONTRALEGIS, Gloss.Lat.Gr.Violator legis.

¶ CONTRAMAGISTER, Gall. *Contremaitre*. Proreta, secundus à Præfecto turbæ nauticæ. Legitur apud Rymerum to.13.p.37.col.1.& alibi passim.

¶ CONTRAMANDAMENTUM, Gall. *Contremandement*, Præceptum monitum ve posterius priori præcepto vel monito contrarium. Treugæ initæ inter Amedæum Comit. Sabaudiæ & Humbertum Dalphinum an.1285.Hist.Dalph.to.2.p.26. *Damus & concedimus bonas & firmas treugas...videlicet tamdiu duraturas, quousque Contramandentur, & post Contramandamentum durent per dies quindecim*.

¶ CONTRAMANDARE, Gall.*Contremander*. Dare præceptum secundum primo contrarium. Contramandum Humberti Dalphini Viennens. ann. 1338. Hist.Dalphin.to.2. p.361. *Parlamentum & Concilium generale, quod ordinaveramus teneri apud Gratianopolim in Octava B.Joan.Bapt. Contramandamus, donec iterum ipsum remandemus. Igitur vobis præcipimus & mandamus, quatenus omnibus & singulis Nobilibus, Prioribus Conventualibus, &c. significetis præsens Contramandum, intimando eis, quod parati existant venire, cum alias nos remandare contingat.*

CONTRAMANDARE, CONTRAMANDATUM, est Excusatio legitima, quam quis in judicium vocatus, coram judice, per Procuratorem, aut per alium proponit, quo minus juri stare possit. Leges Henrici I. Regis Angliæ c.59. *Si dies placiti fit Contramandatus, &c. Contramandatio*, ibidem, & c.feq ubi tota materia Contramandati expenditur. Ordinationes Parlamenti. *Diem habens in Curia, ipsa die veniat, vel Procuratorem constituat in casibus, in quibus constitui potest Procurator, vel Contremandet, si Contremandatum locum habeat, aliquin sequenti die infra prandium deficiens reputetur*. Chronicon Mauriacense l. 2. *De quo Rainaldus Abbas ante Ivonem Episcopum Carnotensem placitum accepérat: & quia nec interfuerat, nec legitime Contramandaverat, deciderat à causa*. Chronicon Besuense p.684. *Duellum inde firmaverunt, sed statuto die pugnæ, Roberto convenienter adstante, Humbertus & sui non advenerunt, neque Contramandaverunt*. In Assisiis Hierol.MSS. c.44.qui *Contramandatum* seu excusationem proponit, id facere tenetur per duos viros *ex lege Romana*, (*de la Loy de Rome*) id est, Christianos Romanos, quique ex iis non sint, *qui ne n'ont vois ne respons en Cour, & que il soient à tems, & heure, à jour que la Cour li aura donné, &c.* Atque viri isti sacramento super Evangelia præstito affirmare debent excusationes, quas afferunt, esse legitimas. *Contramandatorum* solennia sic pluribus explicant Ufatica MSS. urbis Ambianensis: *Quiconque soit entrés en gages de loi de bataille, & en ait jour devenir soussisamment dedans midi, & lui presenter contre l'averse partie, & garder sen jour, si come il doit ou il pardrois la querelle, si n'avoit Contremandé, pourtant que l'averse partie viengne avant soussisament à jour, & se presente aussi, & gart son jour, si come il doit. Derechief quiconques soit entrez est wages de loi de bataille, & ait jour de venir à Sostel de chelui & à la Justice, de Soleil luisant, le jour devant puet Contremander dus ques à quinzaine, & trois sois puet aussi de quinzaine en quinzaine Contremander, pourtant kil Contremans soussisamment de Soleil levant le jour devant à le Justiche & à sostel chelui, si veut sen ira: & sil avenoit que lequel des parties que che sust ait un de ses Contremant, l'autre partie porra de novel trois fois ensievans Contremander, & seront li Contremant kil avoit fait devant, nul. Derexief quiconques ait fait ses trois Contremans continuelement, venir ni envoier ne li convenra plus à court, si ne veut, dusques à chou kil sera rajornés. Derexief quiconques che soit qui on envoie Contremander à le Justiche & à sostel à chelui envers qui il Contremande, envoier home pour lui li convenra, & li Contremanderes dira kil Contremande dusques à quinzaine, & doit nommer chelui pour kil Contremande, & cil envers qui il Contremande par non & par seurnon, & doit dire que chil n'a ne bien, ne a droit n'a dit le Contremant, se li avoit chil pour qui il Contremande, bien & soussisament baillé, & ainsi sera li Contremans soussisament fais, & sera li Contremanderes vetenus, ou sera soussisant seurté, ou prouvera soussisamment que de par chelui est envoiés & venus pour le jour de lui Contremander. Derexef quiconques Contremande par desagié, ou par mal de son cors, ou il meimes en Contremans soit, & vient, li Contremans ne vaurra viens, ains perdra le querelle, se au jour kil a Contremandé soussisamment ne vient. Derexief quiconques soit en gages de loi de bataille, ja soit che kil ait fait ses trois Contremans continuement de mal de son cors Contremander & s'estre en se maison deseaus & sans braies, puet estre dusques à un an, & au kief de l'an sera rajourné, & venra soussisamment pour faire, che kil devera, ou il perdera le querelle: & sil avenoit cose que chil qui Contremã-*

de du mal de ſon cors, & vauſiſt dedens l'an aler avant en ſes gages & le querelle, il puet chelui par le Juſtiche rajourner dedens le quinzaine d'aler avant en le querelle; mais il ne porra plus Contremander le mal de ſon cors: & ſil avenoit que chil qui des parties qui avoient Contremandé le mal de ſon cors, & l'averſe partie puiſt monſtrer par teſmoins que chil qui Contremande, ſois ſeur piès, cauchiés & veſtus, & le puiſſe monſtrer par teſmoignage; chil avoit perdue ſa querelle ſi n'en volsit aler à nouviaus gages, & les teſmoins de cel teſmoignage lever.. Dereſief ſe Contremans eſt fais à le Juſtiche & à loſtel chelui envers qui on Contremande, & chil le noie & nit, chil qui a Contremandé par teſmoins le Contremant trouvera Kil a fait en ſe maiſon où il a Contremandé, & par ſon ſairement aveuc ſon paſſera, ſe chil ne veut lui ou ſes teſmoins tenir & revenir de che à uns autre nouviaus gages. Dereſief quiconques ſont en wages de loi de bataille, la Juſtiche puet de s'autorité trois fois de ſon droit Contremander, ou le jour alongier ou continuer. Reliqua vide in verbo *Campio*. Ex his emendanda Charta ann. 1153. deſcripta to. 11. Spicilegii Acheriani p. 338. *His dictis itum eſt ad judicium: ſed judices de judicio alium diem quæſierunt, & nos præfiximus alium diem. Epiſcopus venit, Dux Contramandavit. Iterum dedimus alium diem. Epiſcopus venit, Dux rurſus Contramandavit, &c.* Ubi perperam *commendavit* editum. Adde quæ obſervamus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 2.

CONTRAPELLARE, Calumniare, repetere. Liber Mirabilis, ſeu Tabularium Monaſterii Conchenſis in Ruthenis, ch. 23. *Guipimus nos & exvacuamus, & ſecuritatem facimus tibi Domina Garſinde Comitiſſa de ipſum aladem ſupraſcriptum quæ nos tibi antea Contrapellabamus, ut nec de iſta hora inantea, &c.* Charta 113. *Et ſi homo eſt qui iſtum aladem Contrapellaverit, &c.* Adde ch. 168. 188. 206. 313.

¶ CONTRAPELLATIO, Actio, calumnia, repetitio. Venditio facta Petro Abbati S. Victoris Maſſil. an. 1048. Amplifſ. Collect. to. 1. col. 416. *Poſſideant ſine Contrapellatione noſtrorum hæredum.* Charta ejuſdem anni ex Chartulario magno ejuſd. S. Victoris fol. 170. *Nos audita cauſatione & Contrapellatione, quam Dominus Iſarnus & Monachi S. Victoris fecerunt adverſum nos.* Chartarium Eccleſiæ Aptenſis fol. 123. *Iſta hæreditate teneant...ſine ulla Contrapellatione.* Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ: *Teneant, habeant, & ſine ulla Contrapellatione cujuſcumque mortalium poſſideant.*

¶ CONTRAPLEGIAMENTUM, CONTRAPLEGIARE. Vide poſt *Plegius*.

CONTRAPLEGII, Sponſorum ſponſores, *Plegiorum plegii*: Contrepleges, in Conſuetudine S. Severi tit. 1. art. 9. 14. 15. 18. noſtris *Certificateurs*. Vide Raſtallum in verbo *Counterplée*.

CONTRAPLEGIUM. Will. Brito lib. 6. Philipp.

Obligat & ſeſe duo fortia tradere caſtra
Botavah & Tileras, ſic aſſignando Philippo
In Contraplegium, &c.

Charta Henrici Archiepiſc. Remenſis an. 1227. *Hæc eſt autem ſecuritas quam dictus Comes debet dare; videlicet ponere Brayam, & Caſtrum celſum, cum feudis & appenditiis omnibus in ſecuritatem, & Contraplegium.* [Vide in *Plegius*.]

CONTRAPOSITIO, Repoſitio, reſponſio; *Defenſes en droit*. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 34. *Si quis in placito per juſtitiam poſito, ſui, vel ſuorum cauſam injuſtis conterminationibus vel Contrapoſitionibus difforciet, hanc perdat.*

¶ CONTRAPRISA, Repetitio rerum ſuarum vel ſimilium. Confirmatio conventionum cum Januenſibus ab Edwardo III. Angl. Rege an. 1371. apud Rymerum tom. 6. p. 681. col. 1. *Offenſio vel injuria, petitio vel requiſitio, marcha ſeu Contraprisa, detentio vel arreſtatio.* Et p. ſeq. col. 2. in Proclamatione ejuſd. Regis pro iiſdem Januenſibus eod. an. *Abſque impedimento, areſto, moleſtia, marcha, ſeu Contraprisa, ſeu gravamine per nos, &c.*

¶ CONTRAPRISIA, in Epiſtola Edwardi II. Regis Angl. ad Philippum Franc. Regem an. 1318. apud eumdem Rymer. to. 3. p. 731. col. 2. *Noſque per eaſdem veſtras literas rogaveritis cum effectu, ut à Contraprisiis hujuſmodi deſiſtii. curaremus.* Vide *Repreſaliæ*.

¶ CONTRAPUNCTUM. Vide *Cantus Contrapunctus*.

CONTRARATIO SANCTORUM, Sortilegii ſeu præſtigii ſpecies, Halitgarius Cameracenſis Epiſcopus in Pœnitentiali c. 6. *Si quis ſortes habuerit, quas Sanctorum Contrarationem vocant, vel aliquas ſortes habuerit, &c.*

CONTRARATIOCINATIO, Syllogiſmus, in Gloſſis Iſonis ad Prudentii Apotheoſin.

CONTRARCHA. *Annas*, *Contrarcha*. Papias Edit. & MS.

CONTRARE, pro *Contra ire*, noſtris *Aller à l'encontre*. Vide Ughellum to. 7. Italiæ ſacræ p. 509.

CONTRARIA, Pars altera, Gallis, *Contrepart*. Notitia Judicati an. 1028. in Tabulario Caſaurienſi: *Et reclamaverunt ipſe Abbas & Monachi de ipſis pontibus, unde habebant Contrariam, propter exitum & introitum de ipſo Monaſterio.* Aliud Judicatum ejuſdem anni, ibidem; *Pro damnietate aut Contraria de ipſo Monaſterio quantumcumque ei pertinet in Comitatu Marſicano, qui hoc fecerit componat de auro libras centum.*

¶ CONTRARIARE, Contra ire, Adverſari, Gall. *Contrarier, aller à l'encontre*. Chartularium S. Vandregiſili to. 2. p. 1110. *Quod ſi qui de cætero Contrariaverit ſcripto, ſciat ſe contra divinam & humanam juſtitiam agere & conſuetudinis Catholicorum virorum contradicere* Imit. Chriſti l. 2. c. 1. n. 3. *Qui bodie tecum ſunt, cras Contrariari poſſunt.* Occurrit alibi non ſemel.

CONTRARIETAS, Moleſtia. Diurnus Romanus c. 7. tit. 22. *Neque ullam leſionem aut Contrarietatem malam in ipſo Beati ill. Monaſterio.... inferre audeant.* Epiſtola Eugenii III. PP. ad Narbonenſem Archiepiſc. in Bullario Cluniacenſi p. 57. *Qui quoddam molendinum antefati Monaſterii fregit, & ex eo moleſtiam & Contrarietatem fratribus ipſius loci contra juſtitiã inferre præſumit.* [Chron. Farſenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 380. *Liceat nobis proprias Monaſterii terras omni tempore defendere atque animalia noſtra ad pabulandum mittere abſque cujuslibet perſone vel poteſtatis Contrarietate.* Hic intelligi poſſet Oppoſitio, ut apud Macrobium de Somno Scipionis lib. 2. cap. 15. *Nunquam ex duplicatis ſimilibus Contrarietas emergit.* Et cap. 16. *Nulla eſt Contrarietas, &c.* Hac notione uſurpant Tertul. adv. Hermog. cap. 35. Sidon. lib. 4. Epiſtola 12. &c.]

¶ CONTRARIOSITAS, Obſtaculum, oppoſitio, apud Rymerum to. 15. p. 302. *Negligentia, repugnantia ſeu Contrariositas, &c.* Rurſum occurrit p. 324.

¶ CONTRARIOSUS, Contrarius, moleſtus, calamitoſus. *Contrariosi eventus*, in Edicto Philippi Pulcri Franc. Regis 23. Martii an. 1302. apud *de Laurière* to. 1. Ordinat. p. 357.

1. CONTRARIUS, Dæmon, Diabolus. Gloſſarium vetus, *Satan, adverſarius*. S. Hieron. de Nominibus Hebraicis: *Satanas, σατανᾶς, Contrarius*. Alibi; *Satanas, adverſarius, ſive tranſgreſſor*. Et Epiſt. 33. *Vade retro Satana, quod interpretatur, adverſe*. Interpres vetus Epiſtolæ S. Barnabæ: *Cum ſint ergo dies nequiſſimi, & Con-*

& Contrarius habeat hujus ſæculi poteſtatem. Και απὸ λύκε τὸ ἑναντίε βουλεκτήρια, in Euchologio apud Morinum de ſacris Ordinat.p.103.Ita apud Paulum Silentiarium in Deſcript.ædis Sophianæ 1.par.verſ.140.αντιβόλ& dicitur: . . . . . ἄναν ἐελξιν Δικαιοσύν& ἀντιβόλιο βαρυπλούτοιειν ὑροιαις.

2. CONTRARIUS, Qui moleſtiam infert, qui aliquem in rei cujuſpiam poſſeſſione turbat. Bulla Benedicti VIII.PP.in Bullario Cluniacenſi p.7. *Warulfus de Branceduno & frater ejus Walterius Matiſconenſis Præpoſitus, qui eis Contrarii ſunt de procaria quam tenebat de ſancto Petro, &c....Girardus de Centarpennis, qui eis Contrarius eſt de villa Fontanedo, &c.*

CONTRARIUM FACERE, Moleſtiam inferre. Capitulare Caroli Mag.an.797.apud Holſtenium in Collect.Rom.§.6. *De Presbyteris ſtatuerunt, quod ſi aliquid eis, aut eorum hominibus quis Contrarium facere, aut ſollere præſumpſerit contra juſtitiam, omnia in duplum veſtituat, & ei componat.*

¶ CONTRAROTULATIO, Rationes rationibus adverſæ, Gall.*Controle*. Charta Henrici IV. Regis Angl.an.1406.apud Rymerum to.8 pag. 436.col. 1. *Per fines & redemptiones, ad opus noſtrum, illis, quos ad hoc deputari ſeceri mus, per Contrarotulationem dilecti nobis Johannis Bodenham, quem ad hujuſmodi Contrarotulationem faciendam ſimiliter deputavimus, ſolvendos pro vita, terris, &c.*

¶ CONTRAROTULATOR, Qui præeſt adverſis rationibus, Gall. *Controleur*. Charta Henrici IV. Regis Angl.an.1399.apud Rymer.to.8.p.118.col.2. *Rex de eo, quod ſibi per teſtimonium Contrarotulatoris Regis ibidem ſic ſolverit, &c.* Vide *Curioſus*.

¶ CONTRAROTULATOR AUDIENTIÆ, apud Marten.to.1.Anecd.col.1672.

¶ CONTRAROTULATOR PIPÆ, infra in voce *Groſſatores*.

¶ CONTRAROTULUM, Recognitio ſcripta, Gall. *Controle*. Litteræ Regis Angliæ Vicecomiti Gloceſtr. *Ille quem mittes ad ipſos conducendos, per viſum & Contrarotulum prædicti Willielmi de nominibus & perſonis &c.*

¶ CONTRASCRIPTOR, Idem qui *Contrarotulator*. Vetus Inſcriptio : *Contraſcriptor rationis ſummi Choragi*. Vide Salmaſium in Hiſt.Aug. p.480.

CONTRASIGILLUM, [Sigillum ſigillo ex adverſo oppoſitum, Gall.*Contreſcel.*]Vide *Sigillum ſecreti*.

¶ CONTRASIGILLATÆ LITTERÆ, Munitæ *Contraſigillo*. Charta an.1311.apud Baluzium Hiſt. Arvern. to.2.p.139. *Patentes literas...continentes duas pelles pergameni tenaci glutinio congluinatas, & ab utraque parte in principio cujuslibet junctura Contraſigillo Curiæ Riomi Contraſigillatas.*

¶ CONTRASIGNETUM, ut *Contraſigillum*. Inter Statuta S.Capellæ Pariſienſis an. 1098. habetur Proviſio de Contraſigneto,in qua ſic legere eſt: *Exstitit per eos concorditer ordinatum, videlicet quod unum ſiet parvum ſignetum, nuncupandum Contraſignetum ſacræ Capellæ,quo in omnibus & ſingulis finantiarum litteris, &c...deinceps utetur,& litteris & contrabibus eiſdē una cū præfati dictæ ſacræ Capellæ appēſione ſigilli affigetur.*

CONTRASIMILIS. Vide *Pares, qui ejuſdem ſunt conditionis, &c.*

CONTRASTARE, Adverſari, ſeſe objicere:Italis *Contraſtare*. Hiſtoria obſidionis Jadrenſis l. 1. c.27. *Jadertini potenter Contraſtabant*. Vox Sidonio nota l.2. Epiſt.2.9.Hinc noſtris *Contreſter*,& *Conteſter*. Maiſtre Vacces *au Roman de Rou* MS.

N'i a ne fort ne fieble qui à Rou Contreſtace.

Chronicon Flandriæ Vernaculum c.72. *Ils ſe doutoient que les Gentils hommes ne peuſſent Contreſter à Tom.* II.

leurs rebellions. Adde cap. 1. 51. &c.

CONTRASTARE ALIQUEM, Accuſare, alicui crimen objicere. Capitula ad Legem Alamannor.c.22.Edit.Stephani Baluzii : *Et ſi ipſam vir Contraſteterit culpabilem, & ille propter quem ei reputatur, mortuus fuerit, ille qui feminam Contraſteterit Wiregildum ejus deſolvat*.

CONTRATA, Regio, vel tractus, Italis *Contrada*,Gallis *Contrée*,Anglis *Country*,quaſi *Conterrata*, ut quibuſdam placet. Acarisius,à *Contrabo* : alii denique à *Contado*,ſeu potius à *Contea*, Comitatus, vocem effictam putant. Occurrit apud Albertum Argentin. pa. 117.Joan.Hocſemium in Theobaldo à Barro Epiſc.Leodienſi c.32.Sanutum l.1.p.1.c.6.l.2.par.2.c.2.Petrum de Vineis l.2.Epiſt.54.lib.3.Epiſt.11.Fridericum II.li.2.de Arte venandi c.11.43.Joan.Carmeſſonium in Vita S.Petri Thomaſii c.2.in Conſtit.Siculis l.3.tit.38.&c. [*Contracta urbis*, Regio, Ital.*Rione*, Pars urbis, Gall. *Quartier*, apud Ottobonum Scribam in Annal. Genuenſibus ad annum 1181. Hac notione paſſim Annal. Mutinenſ. Andreas Dandulus in Chronico & alii.]

CONTRACTA, non ſemel eadem notione apud Ericum Upſaliensem in Hiſtor.Suecor.l.1.p.6.l.4. pag.115. & alibi .

CONTRATENERE. Leges Alfredi & Godrini Daci Regis Eaſtangliæ, c.9. apud Bromptonum : *Si quis decimam Contrateneat, reddat Lashlite cum Dacis, Witamcum Anglis*. Saxonica Editio habet forhealdan, quod *contra legis præceptum, ex contemptu tenere*, vel *detinere*, ſonat.

¶ CONTRAVADIUM, ut *Vadium*,Pignus,Gall. *Gage*.Charta Alberici Archiep.Rem. an 1217. in Chartulario S.Nicaſii Rem. *In Contravadium poſuerunt viginti ſextarios frumenti*. Altera Curiæ Archidiaconi Rem.an.1256.*Pro dicta legitima garandia ferenda dedit in Contravadium omnia bona ſua*.Alia ejuſdem anni & ejuſdem Archidiaconi ; *Pro legitima garandia ferenda dederunt in Contravadium Eccleſiæ memorate bona*. Occurrunt paſſim hujuſcemodi loquendi formulæ in Chartis laudati Tabularii quibus adde Chartam Curiæ Sueſſionenſis an.1259.ex ſecundo Chartulario S.Medardi; *Item aſſeruit idem Mattheus,quod dictus Adam Miles poſuerat eidem Conventui in Contravadium pro dicto cenſu,quandam petiam terre...que quidem pecia terre honorata Contravadio ſupradicto...Mattheus loco illius pecie terre poſuit coram nobis dicto Conventui aliasi poſſeſſiones in Contravadium*.

¶ CONTREDA, Regio, Gall. *Contrée*, apud Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſtor.Britan.Vide *Contrata*.

¶ CONTRIBULARE, Conterere, affligere, in ſacris Bibliis non ſemel.

CONTRIBULES, CONTRIBUNALES, CONTRIBUNI,Conſanguinei,cognati.Gloſſ.Iſidori;*Contribules, Conſanguinei,quaſi ex eadem tribu*.Rurſum:*Contribuni, Conſanguinei,parentes*.Leges Edmundi Regis Angl. ca. *De aſſultu in itinere*: *Si quiſquam cognationis ſuæ ſirmet eum poſtea,teus ſit omnium quæ habebit erga Regem, & portet faidam erga Contribunales mortui, qui primitus reprobaverat eum*. Saxonicaapud Lambardum p.75. pege tha fæhre rith tha megde,id eſt,is jam cognatis interfecti pro inimico habetur.

CONTRIBULITAS, *Cognatio, vel conſanguinitas*, apud Will.Britonem in Vocabulario MS.

CONTRITIO. Vide *Comitia*.

CONTRITUS *aſſenſus, id eſt, impeditus ; unde pulſus Contritus, id eſt, debilis ; ut velox in principio paroxiſmorum*. Matth.Silvatic.

¶ CONTROFACTOR, Imitator, qui exprimit

aliquid imitando, Gall. *Contrefaiſeur*. *Contrefacteur miſtere monetæ*, apud Rymerum to.9.p.471.col.2. Vide *Contrafacere*.

¶ CONTROMARCHA, Facultas repetendi res ſibi ablatas in ditione Principis alieni. Forma tractatus Regis Caſtellæ cum Henrico Rege Angliæ an. 1410. apud Rymerum to.8. p. 619. col.2 *De & ſuper omnibus & ſingulis roberiis prædictis, marchis, Contromarchis ſeu aliis capturionibus quibuſcumque factis ſive perpetratis per qualcumque perſonas.* Vide *Marcha*, Facultas, &c.

CONTRAPATIO, quaſi *Contrapactio*, Compenſatio. Lex Wiſigoth. l.6.tit.4.§.5.de Servo qui in tormentis mortuus eſt: *Verum ut de ſervorum meritis omnis ambiguitas eſſet conentionis, non pro artificii qualitate excuſatio videatur haberi, ſed pro ſervis quæſtionandis, Contrapatio adhibeatur ætatis & utilitatis, &c.* Lib.10. tit.1.§.17. *Utrique domino æqualiter ſexus, numeri, vel ætatis Contrapatione noveris dividendum.* Lib.4.tit.5.§. 3. *Contrapactis his quæ tempore nuptiarum promerut*; id eſt, compenſatis. Apud Butilerium *Contrepaner* eſt Compenſare: ubi forte legendum *Contrepacter*.

¶ CONTROROTULATOR, ut ſupra *Contrarotulator*, apud Rymerum to.1.p.244.col.1.

CONTROVERSIONES, Controverſiæ, in Epiſt. Clementis PP. apud Bromptonum.

CONTUBERNIUM. Gloſſ. Lat. Græc. *Contubernium*, συμκτίσιον, συμκτίνιον, συμβιοσρατιωτών. Gloſſ. Græc. Lat. ἀνδρῶν σύσκηνε, *Contubernium*. Lex Salica tit.46.§.1. *Si quis villam alienam adſalierit, ipſe & omnes qui convivili fuerint, quod in ejus Contubernio fuiſſent, &c.* Tit.44. *Si quis collecto Contubernio hominem ingenuum in domo ſua adſalierit, &c.* Id eſt, *Contubernariis*, vel *Contubernalibus*, uti appellantur à Feſto. *Contubernium dicitur Contubernalium habitatio.* Idē Gloſſarium *Contubernarius*, συμβιοτὴς, συμβιωτὴς. Gloſ. Lat. Gr. *Contubernalis*, *Converſator*, *Contubernalis*. Apud Tacticos, *Contubernium* dicitur conſtitiſſe decem aut minoris numeri militibus. Vide Gloſſ. Rigaltii.

¶ CONTUBERNIUM malam in partem accipitur pro Cohabitatione illicita viri & mulieris, in Litteris Clementis Papæ pro Duciſſa Yolendi, apud Lobinellum Hiſtor. Britannic. to.2. col.467 *Non ignari quod gradibus conſanguinitatis & affinitatis prohibitis eſſent conjuncti, matrimonio invicem de facto, cum de jure non poſſent . . . . clandeſtine contraxerunt, & in hujuſmodi matrimonio, imo verius Contubernio, diutius minus legitime permanentes, ex illo filios & filias procrearunt.* Vide *Conturnus*.

CONTUBERNALES ET APPARITORES, in Relatione Symmachi apud Baron. an. 419. n. 6.

¶ CONTULATIO, ut infra *Contulitio*, Collatio. Formulæ Andegav. num. 32. *Strumenta cartarum vindicionis, cautionis, ceſſionis, donationis, dotis conpoſicionalis, Contulationis, pactis, commutationis, conveniensiis, fecuritatis, &c.*

¶ CONTULERE, Conferre, donare. Scriptura Mironis pro Monaſterio Biſuldunenſi in Catalonia inter Concil. Hiſp. to.3.p.183.col.2. *Et laudatus glorificatuſque Omnipotens Deus ab omni populo qui talem dignatus eſt Contulere patronum.*

CONTULITIO, Collatio, donatio. Gloſſ. Lat. Gr *Contuliſſe*, δεκαπρωτεύειν. Formulæ veteres fecund. legem Romanam c.18. *Ego in Dei nomine ille, dulciſſime conjugi meæ illi, dono tibi per hanc Epiſtolam Contulitionis, donatumque eſſe volo locellum rem proprietatis meæ, &c.* Infra: *Si fuerit ullus de hæredibus noſtris, vel quelibet perſona quæ contra hanc duas Contulitiones uno tenore conſcriptas aliquid agere....præſumpſerit.* Charta Roberti Comitis & Abbatis S. Martini Turonenſis apud Sammarthanos in Archiepiſcopis Turon. n. 54. ſic clauditur; *Data eſt hæc Contulitionis, ſeu potius reſtaurationis auctoritas, &c.* [Formulæ Andegav. art. 31. *Strumenta ſua quam pluremæ, vindicionis, dotis conpoſicionalis, Contulitionis, &c.* Vide *Contulatio*.]

¶ CONTUMACIO, Vadimonii detrectatio, Gallis Prâticis, *Contumace*. Appellatio anni 1495. ex Archivo B.M. de Bono-nuntio Rotomag. *Sic tranſit in rem judicatam, cum ad illam ferendam fuit debite convocatus, & pluribus Contumaciouibus intermediis . . . . quæ fuerunt notæ tam apud civitatem Rotomag. quam ſupra locum dicti appellantis*.

¶ CONTUMACIUM, *Inquinamentum*, in Gloſſario MS. Sangerman. nu. 501.

¶ CONTUMASSARE, Gallicis Prâticis, *Contumacer*. Vadimonii deſerti reum pronunciare. *Contumaſſare & de Contumaſſia condemnare*, in Privilegiis à Raymundo de Agouto conceſſis Johanni de Malaguisan. 1348. ex Archivo Præſidis de *Mazauques*.

CONTUMAX CAPITIS, id eſt, *vertex*. Ita Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Iatroſoph.

CONTUMELIARE, Contumelia afficere. Ado Viennenſis in Chron. anno 799. *Juſſit eos, qui Pontificem Leonem tam inhoneſte & indecenter deponendo Contumeliaverant, fibi exhiberi*. Occurrit præterea in Actis Martyrii S. Didymi & Theodoræ n. 6. apud Chriſtianum Grammaticum in Matthæum, in Legib. Henrici I. Reg. Angl. c. 39. &c.

CONTUMIA, *Deriſio*, in Gloſſ. Arabico-Lat. *Contumelia*, Joanni de Janua, [& Gloſſatori Sangerman. MS. nu 501.] Marcianus Capella lib. 4. extremo:

Populum Cecropidarum bene quo palliatarum
Bromius conciperet Contumias noſſe dolore.

Porro *Contumeliam* proprie pro adulteris dici annotat Jacobus Gotofredus ex leg. 2. Cod. Th. ad L. Jul. de Adult.

CONTUPICTA. S. Columbanus Ep. 5. *Licet enim mihi nimirum micrologo, illud cujuſdam egregium ſapientis elogium, quod dixiſſe fertur, quandam videns Contupictam, non admiror artem. ſed admiror frontem*. Ubi leg. forte *comptam*, vel *acu comptam* id eſt capillos acu diſcriminatos, vel denique, ut Editor cenſet, *compte pictam*.

¶ CONTURBARI, Commorari, ut explicat Barthius in Gloſſario ex Anonymi Hiſt. Palæſt. apud Ludewig. to.3.p.28. *Caperunt; omnes ſimul quærere, qualiter S. Sepulcri iter valerent peragere; dicentes, quoniã appropinquaverat eundi terminus, nulla erat bora Conturbandum amplius*. Nimirum, inquit idem Barthius, quia tales ſententiæ non ſine tricis turbiſque effectui dabantur.

CONTURBIUM. Capitulatio Caroli Magni pro partibus Saxoniæ cap. 8. apud Holſtenium in Collectione Romana: *Si forte inter eos aliqua diſcordia, aut Conturbium ortum fuerit*. Annales Franc. ann. 773. *Sine læſione vel aliqua Conturbio cluſas apertas....introvit*. Occurrit præterea in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 35. & in Diplomate Egicæ Regis, quod præfigitur Concilio Toletano XVI. Vide *Diſturbium*.

¶ CONTURMALIS, Ejuſdem turmæ. Ammian. Marcel. lib. 16. c. 30. *Opitulatum Conturmalibus ſuis venire*. Non ſemel occurrit apud eumdem.

¶ CONTURMARE, eidem Ammiano l. 16. c. 29. eſt in turmas ordines arcte congregare; *Cum eques in ipſo prælii articulo ſe fortiter Conturmaret*.

CONTURNUS: Marculfus l. 2. Form. 16. de Puella in vita rapta, *Dum & te ſaciente Conturno, contra voluntatem parentum tuorum, rapto ſcelere, in conjugio ſociavi*. Bignonius reponit *Contubernio*, id eſt copiis contractis, ope ſociorum & amicorum, uti vox *Contubernium* ſumitur in Lege Saliea: quo caſu, erit *Contubernii*, non

non auxilium, ſed illicita conjunctio, uti uſurpatur in l. ult. C. de Inceſtis nuptiis, qua Anaſtaſius Imp. decernit ea reſcripta viribus carere, *quæ quibuſdam perſonis permiſerunt ſceleſto contubernio nomen matrimonii imponere*. At cum *Conturno* præferant Codd. MSS. ea vox accipi poteſt, quomodo apud noſtros *Contour*, ita ut virgo deceptam ſe raptoris ſuaſionibus, ejuſque calliditate circumventam, ſeductam, & ſollicitatam dicat.

☞ Marculfi locus, qui negotium hic faceſſit, videtur à Bignonio lectus male, ſed bene interpretatus, contra à Cangio bene lectus, at interpretatus male. Itaque legendum cum Cangio & MSS. codd. *faciente Conturno* vel *Coturno*; nam nihil refert. Editio Bignoniana Pariſ. 1613. habet *Conturno* : eadem editio inſerta Bibliothecæ Patrum an. 1624. legit, *Coturno*. Chronic. Beſuenſe infra citatum utitur *Coturno* pro *Conturno*. Exponimus autem Marculfi verba ſere ut exponit Bignonius. *Faciente Conturno*, id eſt, faciente amico, amicorum, ſeu potius amici ope atque conſilio. Ea namque ætate, quod Bignonium Cangiumque fugit, ex recepto loquendi uſu *Coturnus*, Amicus dicebatur. Res confirmatur auctoritate veteris Gloſſarii MS. Sangermanen. num. 501. quod ſic habet : *Coturnus, Venaticum & agreſte calciamentum eſt, quia unius* (lege *unus*) *pedis utrique conveniat; unde ſi quis duobus diſcordantibus fuerit amicus, Coturnus dicitur*. Coturnus ergo juxta veteres Gloſſas eſt amicus inter duos diſcordantes : quæ vocis acceptio mirum quam apte Marculfo conveniat. Rapuerat aliquis puellam contra puellæ ejuſque parentum voluntatem : raptam, *faciente Conturno*, ſibi matrimonio copulavit. Intervenit amicus tum viri, tum puellæ, qui eo puellam adduxit, ut quem raptorem invita paſſa erat, non invita maritum haberet. Certe primum diſcordabant inter ſe raptor & rapta : Coturnus itaque fuit amicus, qui utrique conveniens diſcordanti, utrumque conciliavit. Sed ut ut eſt de Marculfi loco conſtat vocem *Coturnus* in Gloſſis Sangermanenſibus ſingularem habere notionem haud indignam quæ obſervaretur.

Coturnus, pro Flexu, deflexu, circuitu accipitur, in veteri Charta ex Tabulario S. Benigni, apud Perardum pag. 20. *De uno fronte terra S. Benigni, de alio latere Conturno S. Benigni & S. Stephani*, &c. Alia apud eumdem pag. 53. *De uno fronte ſtrada publica pergit, & de alio fronte Conturnus*, Adde pag. 99. [& vide *Coniorium*.]

Coturnus, pro *Conturnus*, Chronicon Beſuenſe p. 531. *Habentes terminationes de uno latere terram S. Vincentii, de alio ſtratam publicam, de una fronte fiſcum, de alia fronte Coturnum vicinorum*.

¶ CONTUS, f. pro *Comtus* vel *Conditus*, Concinnatus. Chronicon Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 20. *Cum enim magnificus Rex Conradus divæ memoriæ cariſſimus pater noſter, teſtamenta ſolleriter Comte, quondam tempore mortis ſuæ, nos tenellum & infantulum .., in manibus S. matris Eccleſiæ reliquiſſet*.

¶ CONTUTARE, Tutare Plauto, aliis Tutari, In tuto collocare, curare. Vita S. Antonii de Padua tom. 2. Junii p. 706. *Ibi ſe totum diſpoſitioni divinæ commendans, ſurſum firmiſſime ſpei anchoram Contutavit*, Concil. Gerundenſe Hiſpan. tom. 2. p. 242. *Si vero matrem in domo habuerit aut ſororem, ſecundum priorum canonum ſtatuta per earum perſonas ejus debet Contutari ſubſtantia*; id eſt, adminiſtrari & defendi.

¶ CONVADARI, Laurentio in Amalthea, *Vadimonium denunciare, Vadimonio obſtringere*.

¶ CONVADIUM, ut *Contravadium*, Pignus, impignoratio, in Annal. Bened. tom. 3. pag. 633. *Matrona quædam .. Dominis Fratribus Gaufmaro Savuiacenſis Monaſterii Abbati & Congregationi Monachorum ſub eo degenti, manſum unum in villa Scannatis, in Convadio, ſeu impignoratione dedit pro 30. ſolidis*.

¶ CONVALESCENTIA, Gall. *Convaleſcence*, Recreatio ab adverſa valetudine. Miracula B. Edmundi Archiep. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1889. *Lecto incubans & quaſi de Convaleſcentia jam deſperans*. Symmachus lib. 3. Epiſt. 11. *Jam mihi Convaleſcentiæ portus aperitur*.

¶ CONVALIDARE. Gloſſ. Gr. Lat, Στηριόω, *Conſolido, Convalido*.

CONVALLIA, *Convallis loca*, Convalles, apud Agrimenſores.

¶ CONVASARE, Furari, Janſſonius in Auctario ad Gloſſas Iſidori : *Convaſaſſem, Furaſſem, figuratum à colligendis vaſis*.

CONUCULA, Colus, Gallis *Quenouille*, Italis *Conocchia*, [Germanis *Kunckel*.) Gloſſ. Lat. Theotiſc. *Colus, Cbuncbla*. Lex Ripuar. tit. 59. §. 18. *Si ingenua Ripuaria ſervum Ripuarium ſecuta fuerit, & parentes ejus hoc contradicere voluerint, offeratur ei à Rege, ſeu à Comite, ſpatha & Conuchula. Quod ſi ſpatham acceperit, ſervum interficiat, ſi autem Conuculam, in ſervitio perſeveret*. [Tilius apud Eccardum habet *Comiculam*, male. Codex vero Gothan. *Conuglam*, & Codex Guelf. *Cuniculam*. Le Roman de *la Violette* MS.

Et beſche & Coloigne & ſuſel
Leur apporta pour labourer.

Sermo eſt de Adamo & Eva pulſis è paradiſo.] Vide Steph. Baluzium ad Capitul. Reg. p. 996.

¶ CONVEARE, Convehere, adducere, Gall. *Conduire, Amener*, apud Rymer. to. 12. p. 471. *Diverſas bernefias in hoc regnum noſtrum Angliæ pro viagio noſtro afferre & Conveare poſſit*. Vide *Conviare*.

CONVENANZERIUS, ex Italico *Convenenza*, Pactum, in Charta Longobardica, apud Ughellum tom. 7. Italiæ ſacræ pag. 566. *Convenanzeriis ſuis Convenanzam dare judicavit*.

¶ CONVENCIONARE, ut infra *Convenire*, Pactum promittere, Conventio Henrici Regis Angliæ & Willelmi Regis Scotiæ, in libro nigro Scaccarii, pag. 39. *Præterea, Epiſcopi, Comites & Barones Convencionaverunt domino Regi, & Henrico filio ſuo, quod &c*.

¶ CONVENENSA, Italis *Convenenza*, ut in *Convenanzerius* jam dictum eſt, Conventio, qua candidatis ſuis Albigenſes promittebant ſeſe eis *Conſolamentum* præſtituros. Erat hæc veluti ſecunda initiatio ad profana ſectæ myſteria. Prima vocabatur *Adoratio*, tertia *Conſolamentum*. Adorationis ritum habemus Lib. ſentent. Inquiſit. Toloſan. pag. 13. & ſeqq. *Vidit Hæreticos pluries & in pluribus locis, & adoravit eos flectendo genua ter, inclinando ſe profunde coram eis, & dicendo ter*, BENEDICITE. Iſta autem Adoratio iterabatur toties quoties. De Convenenſa ibidem his verbis : *Item fecit pactum Hæreticis, quod ipſi vocant la Convenenſa, quod reciperetur ab eis in fine ſuo ſecundum peſſimam earum conſuetudinem*. Similia leguntur p. 220.

¶ CONVENENTIO, Pars alicui competens ex conventione. Charta Matthæi de Pariniacq pro Monachis S. Sulpicii apud Thomaſſerium Conſuetud. Bituric. pag. 698. *Dant autem Conventiones in hereditibus qui naſcentur, & qui ſunt in hominibus de Cellario*. Vide *Convenientia*.

¶ CONVENGUDA, Vox Catalana. Sacramentale Poncii factum Raimundo Comiti Barcin. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 1122. *Non retinuerit integriter omnes illas convenientias, quas habet Conveagudas ad vos*. Ibid. col. 1226. in Conventione ejuſdem Raimundi cum Ermengado Comite Urgell. ann. 1064.

Que

Quæ sunt Convengudas ad eum, &c. de quibus pactum est & conventum.

CONVENIA. Tabularium S. Benigni ann. 679. apud Perardum p. 8. *Si ego ipsa, aut ullus de hæredibus meis, vel qualibet alia opposita Convenia vel persona ... venire temptaverit, &c.* [An idem qui *Convena* ?]

1. CONVENIENTIA, Pactum, Conventio, Contractus. Sicul. Flaccus de Condit. agror. *Omnes ex Conventia terminos ponebant.* Idem : *Terminos autem Conventia possessiones confirmabat*. Occurrit passim, in Capitul. an. 779. c. 16. Addit. 4. Capitul. 134. in Capitul. 1. an. 805. c. 16. in Capitul. Caroli C. tit. 1. c. 4. tit. 6. cap. 14. tit. 7. 5. cap. 8. tit. 6. cap. 11. tit. 26. cap. 12. tit. 30. c. 1. in pacto Caroli & Henrici, in Lege Longobardor. lib. 2. tit. 12. §. 9. lib. 3. tit. 19. §. 1. apud Fredegar. in Chron. cap. 187. Leonem Ost. lib. 1. cap. 24. (al. 26.) lib. 2. cap. 6. 90. in Chron. Farfensi pag. 657. in Cloveshonensi cap. 29. apud Egbertum in Dialogo cap. 13. In Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 69. &c. Vide *Conniventia*.

CONVENIENTIA, Pars, quæ alicui in re quapiam ex pacto competit. Charta, seu Testamentum Rogerii Comitis Carcassonensis an. 1062. apud Catellum p. 627. *Et dono ad ipsum Raimundum Conventia de Comitatu Redensi, quæ habeo cum fratre meo Odone Comite, & cum filio suo Arnaldo, si Odo moriatur, & filio suo Arnaldo remaneat, ad te Raimundo ipsa Conventia de ipso Comitatu, & alia Conventia, quæ habeo cum fratre meo Odone de Castello de Corba, &c.* [Charta anni 1058. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. Ruten. n. 2. *Donamus etiam ... comandam & Convenientiam, quam habemus in uno manso, quod nullus potest dare aut impignorare nisi nobis.*]

2. CONVENIENTIA, pro *Conniventia*, Consensus, in Concilio Vermensi an. 752. c. 4. & alibi sæpe.

¶ CONVENIENTIARIA CHARTA, Quæ complectitur *convenientiam* seu conventionem. Notitia quædam apud Stephanotium tom. 10. Fragm. Histor. MSS. pag. 122. *Quibus ipse dederat possidendum, partem pro dono Alcherii avunculi sui, partim quia erit ei propinquior, partim pro Charta Convenientiaria patrum.*

¶ CONVENIMENTUM, ut *Convenientia*, Pactum, vel etiam res pacto & conventione data. Charta Artaldi Archiep. Gratianop. tom. 4. Annal. Bened. pag. 732. col. 1. *Asserentes quoddam donum vel Convenimentum antiquitus Romanæ Ecclesiæ factum ab avo vel patre præfixi Ismidonis ipso confirmante & ab Ecclesia Romana, sibi esse conlatum, &c.* Transactio quædam in parvo Chartulario S. Victoris Massil. fol. 147. *Si recuperare potuerimus in ipso Convenimento permanebimus.*

CONVENIRE, Per pactum vel conventionem promittere, stipulari. Charta Ildefonsi Regis Aragon. æræ 1218. *Promitto & Convenio, quod ero vobis bonus adjutor & defensor per bonam fidem, &c.* Occurrit ibi non semel, apud Marcam in Histor. Beneharn. lib. 6. c. 1. & 5. & in Chartis Hispanicis passim. Alia Aragonensis anno 1250. apud Diago in Hist. Regni Valentiæ lib. 7. c. 45. *Demas juro & Convengo, & otorgo que tendre todas estas conveniencias, &c.* [Tabularium Calense pag. 278. *Concedens eidem Procuratori suo plenariam & liberam potestatem ... Conveniendi, reconveniendi, excipiendi, replicandi, triplicandi, proponendi, &c.*]

CONVENIUM, Conventio. Charta Ildefonsi Regis Aragon. æræ 1218. *In eodem pacto atque Convenio* : in Foris Aragon. lib. 3. de Ordine cognit. [Vetus Poëta MS. è Bibl. Coislin.

Et cil repont & fi li jure
Qu'l la portera sans faille,
Pour ce qui du Convent ne faille.]

CONVENTARE, Convenire, conventum agere, apud Cæsarium Eysterbach. lib. 5. c. 22. [Et Solinum c. 40. Tertulliano *Conventare* est *Frequenter venire*. In veteri autem Formula apud Muratorium Scriptor. Ital. to. 1. part. 2. p. 87. col. 1. A. *Conventare*, idem est ac Confentire, promittere, Gall. *Convenir* : *Petre, te appellat Martinus, quod ipse vendidit tibi unam suam casam, & Convenisti sibi dare centum solidos ; & non dedisti nisi quinquaginta.*

¶ CONVENTATUS, Doctor, ab Italico *Conventare*, Doctoris gradum in Academiis obtinere. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 1. col. 26. *Plures mittuntur ad scholas Bononiam ... de qua veniunt periti, & docti in legibus decretalibus & medicina multi & quidam in iis artibus Conventati.*

¶ CONVENTIALE SCRIPTUM, Quod pacta continet & conventa. Flodoard. de S. Gondeberto Martyre com. 3. April. pag. 620. *Unde Conventionale quoq; ue scriptum digestum apud nos adhuc reservatur, utriusque partis assignatione roboratum.*

¶ 1. CONVENTICULA, Congregatio. Ordinatio Teuderici Abb. Campirotundi ann. 962. in Appendice Marcæ Hispan. col. 882. *Conventiculam Monachorum Christo Domino ibidem fervientium aggregavit.*

¶ 2. CONVENTICULA, Conventio prava, pactum illicitum. Edictum Johannis I. Reg. Fr. tom. 3. Ordin. p. 63. *Colligationes aut Conventiculas factas aut initas in castro & villa predictis, à 20. annis circa, totaliter & imperpetuum annullamus.* Archivum Castri Nannet. armar. K. cass. H. n. 25. *Articuli contra Episcopum Rhedonensem missi per illustriss. Ducem Britannie. Novissime sunt inventi aliqui alterius generis divinatores, qui affirmantes Ducem modernum parum esse victurum, induxerunt multos ad faciendum ligas, & Conventiculas, ac etiam ad tractandum de capienda, & maritanda denuo Ducissa in eventum mortis Ducis, & habendis forzilitiis Britanniæ ad manus suas.*

CONVENTICULUM, de hæreticis proprie dicitur, ut in l. 10. & 20. Cod. Th. de Hæret. in l. 4. & 5. eodem Cod. de His, qui super religione. Concilium Carthaginense IV. can. 71. *Conventicula hæreticorum, non Ecclesia, sed Conciliabula appellantur*. Ubi alii Cod. habent *Concilia diaboli*. Hugo Dienfis Episcopus in Epist. ad Gregor. VII. PP. apud Hugonem Flavin. pag. 202. *Si pateretur ipsum, ubi posset, Conventicula, & quasi Concilia (sic ea vocans) celebrare, &c.* Vide infra *Conventus* 5.

CONVENTIO. Jus feudale Saxonum cap. 7. §. 3. *Dominus potest duobus solum feudum conferre, uni professionem, & alteri expectationem, quæ dicitur Conventio, si moriatur absque hærede feudali possessor.* Cap. 9. §. 4. *Si moriatur possessor, quia feudum Domino non vacavit, nisi forte Conventio facta fuerit, &c.*

¶ CONVENTIONALES ECCLESIÆ, Collegiatæ. *Secundum Ecclesiarum consuetudinem Conventionalium volumus ordinari*, in Charta Fundationis Eccles. Collegiatæ B. Mariæ de Mirabello, inter Instrum. to. 2. novæ Gall. Christ.

CONVENTIONARE, Pactum, conventionem inire, paciscendo convenire, promittere, pacisci. Radulfus de Diceto : *Omnes homines Scotiæ Conventionaverunt Regi, quod si, &c.* Matth. Paris : *Omnia, quæ Conventionavit Domino Regi*. Brompton. *Pro quibus Conventionavit illi Regi de terris Baronum Northumbriæ 300. marcas dare*. [Epistola Henrici Regis Angl. ad Ludovicum VII. Franc. Regem apud Duchesnium tom. 4. pag. 584. *Ego Henricus assecurabo Regi Francorum, sicut domino vitam suam & membra sua & terrenum honorem, si ipse mihi assecuraverit sicuti homini & fideli suo vitam meam & membra mea & terras meas*

meas, quas mihi Conventionavit, de quibus homo suus fuit.]

¶ CONVENTIONES, f. Qui simul *convenientes* unam & eamdem componunt familiam. Charta an. 1239. pro fundatione Marciliaci prope Avalonem inter Instrum. tomi 4. Gall. Christ. col. 100. *Buretus, & Maria ejus uxor dant circiter quindecim solidos, & duas familias hominum, scilicet Duranum de Marciliaco, Robertum Lathonum cum omnibus Conventionibus suis, suis heredibus, successoribus eorumdem, & in posterum procreandis.*

¶ CONVENTIONES REGIÆ, Jurisdictio peculiaris Nemausi, ad instar jurisdictionis nundinarum Campaniæ & Briæ, ad mercatorum hites dirimendas, à Philippo III. Franc. Rege an. 1272. instituta: de ea consule D. *de Lauriere* to. 2. Ord inat. p. 231. & 232.

¶ CONVENTIUNCULUM, ut *Conventiculum*. Vita B. Columbæ Reatinæ Maii tom. 5. p. 379. * *Quem statim tota pestilentia Conventiuncula siniſtra suggestione præveneranr.*

CONVENTORES, Partes, quæ invicem de re quapiam conveniunt, paciscuntur, in Capitulis Caroli Magni lib. 5. cap. 127.

¶ CONVENTUALIS, CONVENTUALITAS. Vide post *Conventus* 5.

1. CONVENTUS, Mallum, placitum publicum. Gloss. Lat. Gr. *Conventus*, Συνοδία, σύνοδος, ἀγορά, συναγωγή, ἀθροισις. Lex Alemann. tit. 36. §. 1. *Conventus secundum antiquam consuetudinem fiat in omni Centena coram Comite, aut suo Misso, aut Centenario. Ipsum placitum fiat de sabbato in sabbatum, aut quali die Comes aut Centenarius voluerit, &c.* Vide *Campus Martii*.

2. CONVENTUS, Græcis, σύναξις, Ecclesia, ad quam conveniunt fideles. Concilium Agathense an. 506. can. 21. *Si quis extra parochiat, in quibus legitimus est ordinatiusque Conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitatibus, ut ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, justa ordinatione permittimus, &c.* Cæsarius Arelat. Serm. 12. *Quia vos ad audiendas lectiones divinas video ad Conventum Fratrum, vel ad Ecclesiam fideliter accurrere.*

3. CONVENTUS, Districtus, diœcesis Episcopi. Concilium Toletan. IV. can. 35. *Sicut diœcesim alienam triennalis possessio tollit, ita territorii Conventum non adimit. Ideoque Basilicæ, quæ novæ conditæ fuerint, ad eum procul dubio Episcopum pertinebunt, cujus Conventus esse consisterit.* Vide Gratianum 16. q. 2. *Possessio* 16. q. 3. *Sicut diœcesim*, & Burchardum l. 3. c. 147. Ubi *diœcesis* est Ecclesia parochiana; *Conventus* vero, diœcesis, seu districtus jurisdictionis Episcopalis. Adde can. 53. [Occurrit passim in Chronico Idatii.]

¶ 4. CONVENTUS, Conventum, pactum. Codex MS. S. Stephani Lemovic. inter Stephanotii Fragmenta MSS. tom. 1. pag. 12. *Petrus de Vernolio in manu Iterii Episcopi & Canonicorum Lemovic. Præposituram Quadrivensis Ecclesiæ propter 840. solidos in Vadimonio concessit. Post ejus mortem Katardus Vicarius filiam supradicti Petri accipiens in uxorem, similiter & eamdem Præposituram S. Stephani Canonicis in Vadimonium concessit, & ab iis plus accipiens* CCCXXX. *sol. eo pacto ut Conventum, quem Petrus iis fecerat, idem ipse & uxor sua fecerunt.*

5. CONVENTUS, Collegium Monachorum. Ebrardus in Græcismo cap. 12.

Est Monachorum Conventus, nec non Monachorum,
Vel diversorum collectio discipulorum.
Sed Conventiculum dicas pietate carentum.

Ordericus Vital. l. 5. p. 542. *Ut greges duum Cœnobiorum permitterent adunari, Deigne ad laudem sub uno Abbate, & sub una Regula unum Conventum effici.* Lib. 3. pag. 480. *Dum Uticense Cœnobium nullo Conventu 40. Monachorum glorioſe corroboraretur.*

CONVENTUS, Locus, seu Camera, ubi conveniunt Monachi, de rebus suis invicem deliberaturi, Chronicon Fontanell. cap. 16. *Jussit præterea aliam condere domum juxta absidam Basilicæ S. Petri. quam Conventus, sive Curiæ, quæ Græce Boleuterion dicitur, nomine appellari placuit, propter quod consilium in ea de qualibet re perquirentes convenire fratres soliti sunt.* Chronicon Lobiense pag. 635. *Locum Conventus, quo videlicet ad sedendum & legendum Fratres convenirent, decentiori opere .. adimplevit.* Chronicon Trudon. lib. 6. pag. 401. 402. *Per eum locum, quem tunc appellabamus, & nunc habemus, Conventum.*

¶ CONVENTUS CLAUSTRI, Latus peristylii, Gall. *Coté de cloitre.* Rituale MS. Eccles. Cathedr. S. Stephani Tolos. *Et statim sit processio, ut sequitur, per claustrum pro omnibus fidelibus defunctis cum Responsorio, Libera me Domine, eundo ad S. Jacobum, transeundo per primum Conventum Claustri ... Postea exitur de Ecclesia S. Jacobi, & transeundo per quartum Conventum Claustri itur ad Ecclesiam magnam. Et post in primo Conventu ... Cantores incipiunt ... deinde revertitur ad quartum Conventum, &c.*

CONVENTUM TENERE dicitur, qui primus occurrit inter Monachos, absente Abbate vel Priore in Officiis divinis, vel in Refectorio, in libro Ordinis S. Victoris Parisiens. cap. 27. & in libro Usuum Ord. Cistercien. c. 81.

CONVENTUALES FRATRES, Monachi, qui collegialiter in *Conventibus vivunt.* Matth. Paris an. 1233. *Rex Angliæ Henricus quamdam decentem Ecclesiam & congregationem Conventuali sufficientem ... fabricavit.* Vide Waddingum in Annalib. Minor. an. 1352. num. 18. & an. 1375. n. 44.

¶ CONVENTUALIS ECCLESIA, Prioratus Canonicorum Regularium. Instrum. anni 1484. in Formulari Anglic. Thomæ *Madox* pag. 70. *Dilecto nobis in Christo Fratri Willelmo* COKE *Canonico Regulari Prioratus sive Ecclesiæ Conventualis de Erdebury, in Prioratu dicti Prioratus sive Eccles. Conventualis, per mortem bonæ memoriæ Fratris Thomæ Hay ultimi Prioris ibidem, vacantis, per Conventum præfatæ Eccl. Conventualis, quasi per inspirationem divinam canonice electo, Salutem in Domino.*

¶ CONVENTUALIS LOCUS, in Statutis Ordinis Cluniac. MSS. Monasterium in quo sunt Monachi numero sufficientes ad omnes Ordinis regulas rite observandas; *non Conventualis* autem, in quo præ minori Monachorum numero constitutiones omnes non possunt observari: *Item, quod in omnibus Locis Conventualibus Ordinis in honore B. M. Virginis cantetur à modo post Completorium alta voce & cum nota,* Salve Regina, *vel alia Antiphona de eadem. Id idem si bono modo possit fieri in aliis Locis non Conventualibus, fiat.* Paulo post: *Item, quod in Abbatiis & in quinque principalibus Prioratibus, & in aliis Locis Conventualibus dicti Ordinis, ubi in vigilia Paschæ Cereus benedicitur, & tabula Cerei scribitur anni regiminis cujuslibet Abbatis, Cluniacenses ponantur de cetero, & scribantur.* Hac notione etiamnum dicimus *Prieuré Conventuel, Prieuré simple.*

¶ CONVENTUALITAS, Societas religiosa, Gall. *Conventualité*. Occurrit in Bulis Pauli III. Papæ pro sæcularizatione Monasteriorum Insulæ Barbaræ, & Vezeliacensis; necnon in Bullario Carmelit. pag. 419. col. 1. &c.

¶ CONVENTUALITER VIVERE, in eodem Bullario pag. 220. col. 2.

¶ CONVENUSTARE, *Adornare*, in Glossar. MS. Sangerman. num. 501.

¶ CON-

¶ CONVERRA, *Commune auxilium, subsidium*. Gloſſar. Joannis Lidii ad calcem operum Nicolai de Clemangis.

¶ CONVERSA, Monacha. Martyrologium B. M. Andegav. 4. *Non. Junii obiit Domina Ermengardis Britannię Converſa. Nonis Febr. ob. Adenor Vicecomitiſſa Conſoror noſtra... 8. Idus Dec. ob. Lucia de Caſtro-Brientii Deo ſacrata & Agata de Vitreio Converſa & Monacha.*

CONVERSÆ. Mulieres, quæ à prava & diſſoluta vita ad meliorem tranſeunt, vulgo noſtris, *Converties*. Honorius Auguſtod. lib. 2. Gemmæ animæ c. 242. *Converſæ, quæ eumdem habitum* (ac viduæ) *gerunt, à Maria Magdalena formam ſumpſerunt.* Iis vero recludendis olim exſtitere domus Conſtantinopoli, prior à Juſtiniano M. extructa, cui Μετανοίας, ἐπωνύμου τοῦ τόπου, ſeu *Pœnitentiæ* nomen impoſuit, ut auctor eſt Procopius lib. 1. de Ædif. Juſtin, altera quam τὸν νέον Μετάνοιαν vocat Theophanes anno 1. Heraclii, noſtris, *Maiſon des Repentiez*. De utraque pluribus agimus in noſtra Conſtantinopoli Chriſtiana.

CONVERSA UXOR, Quæ cum mariti conſenſu Deo ſe dedicavit, in Concilio Arelat. II. c. 3.

¶ CONVERSABILIS, Comis, facilis, quocum familiariter uti licet. Goclen. in Lexico Philoſ. p. 297.

CONVERSARE, Vitam religioſam ſeu monachicâ profiteri, Charta Pipini Majoris Domus apud Doubletum lib. 3. p. 693. *Ipſi Monachi de ipſo ſancto Cænobio, qui in ipſa ſancta caſa Converſare, vel vitam degere videntur*. Marculfus lib. 2. form. 48. *Supplicaturia pro eo qui in Monaſterio Converſare deſiderat*.

CONVERSARI, Eadem notione. Lex Aleman. tit. 15. *Monachus qui ſub Regula in Monaſterio Converſatus fuerit*, S. Bernardus in Apol. de Vita & moribus Relig. c. 3. *An forte qui juxta alium ordinem Converſari vidcor, propterea huic ſuſpectus habeor*. Et cap. 8. *Sic Patres in Ægypto Converſati ſunt?*

CONVERSATIO, Monachiſmus, vita monachica. Rathbertus Monachus de Caſibus S. Galli c. 5. *Cum Converſatione habitum mutavit, & tunc demum monachicis indutus veſtimentis ſuſceptus... Abbas eſt ordinatus*. Epiſtola Dagoberti Regis in Vita S. Deſiderii Cadurc. Epiſcopi cap. 7. *Sub habitu ſæculari Chriſti militem agere, ac mores angelicos & ſacerdotalem Converſationem habere. Sanctæ Converſationis fundamenta jacere*, apud S. Hieron. in Epiſt. 8. ad Lætam. *Sanctæ Converſationis habitum tradere*, apud Gregorium Magn. lib. 2. Dial. c. 1. *In ſancta Converſatione permanere*, apud Petrum Damian. de Vita S. Romualdi cap. 15. *Habitus ſanctæ Converſationis*, apud eumdem lib. de Perfect. Monachor. cap. 15. Vide Bedam in Vita S. Cuthberti c. 28. Ordericum Vitalem pag. 477. 518. S. Anſelmum lib. 1. Epiſt. 13. &c.

CONVERSATIO, interdum vox generica, pro quorumvis vivendi ratione. Gloſſ. Lat. Græc. *Converſatio*, ἀναστροφή, διαγωγή, βίος. S. Hieronymus lib. 1. in Ruffinum cap. 3. *Eo quod te dicerent cum ſodalibus tuis indigna novitine Chriſtiana de mea Converſatione jactitare*. Adde Epiſt. 4. 24. S. Valerianus Cemelenenſis lib. de Bono diſciplina: *In hac ſolum conſtat Converſationis noſtræ ratio, ut boni ſimus*. Heirto Epiſc. Baſileenſis in Viſione Wettini Monachi Augienſis num. 9. *Quam terribilem vero ſententiam de Converſatione Comitum intulerit, quis enarrare ſufficiat?* Vide Capitul. 2. an. 811. c. 1. Capitul. 5. Caroli M. incerti anni c. 1. 2. &c.

CONVERSATIO, CONVERSATIO PUBLICA, Uſus publicus, proprie de moneta, *Cours de la monnoie*, in Cod. Theod. l. 1. de Conſtat. æris, l. 2. Si quis pecun. conſi. & l. 3. de Suariis.

¶ CONVERSIM, Perporam, præpoſtere. Epiſtola Godehardi Abbatis Tegernſenſis ad Theodulum Epiſc. apud Mabill. Analect. tom. 4. pag. 350. *Neque omnes Chriſtiani Chriſtiani ſunt, neque omnes viri viri ſunt, nec omnes Monachi Monachi ſunt. Chriſtiani tamen iſti ſunt & Monachi. Sed hæc Converſim volumus, ſed non poſſumus; nitimur, ſed infirmamur*.

CONVERSIO, Conversus, Converti, voces de vitæ monaſticæ profeſſione uſurpatæ.

CONVERTI, dicitur, qui Monachus fit. Gregor. M. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 6. *In qua lege continetur, ut nulli qui in manu ſignatus eſt, Converti liceat*. Idem lib. 7. Epiſt. 11. *Ne militiæ, vel rationibus publicis obligati ad Eccleſiaſticum habitum veniant, vel in Monaſteriis Convertantur*.

CONVERSI, Monachi. Concilium Aurelianenſe I. can. 2. *Monachus in Monaſterio Converſus*. Salvianus lib. 4. ad Eccleſiam Cathol. *Et licet de Converſorum venerabili choro eſſe videatis, licet religionem veſtibus ſimules, &c.* Exſtat Iſid. liber *de Converſis* id eſt, Monachis. Converſi autem proprie dicebantur qui à ſæculari vita, quam aliquandiu profeſſi fuerant, vitam monachicam amplectebantur, & ad morum converſionem veniebant: differebantque ii à *Nutritis*, qui ſcilicet ab infantia in Monaſteriis enutriti eamdem vitam amplexati erant. Ita enim *Converſi* intelligendi apud Anſelmum I. Similit. c. 78. non vero ii, quos *Fratres Converſos* dicimus, ut vult Haeftenus, [& alibi non ſemel, ut ſuſe probat Mabillonius in Præf. in Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 1. n. 21. & in Notis ad Vitam S. Erminonis Abb. Laubienſis eodem tom. p. 565.]

CONVERSIO, Monachiſmus. Beda lib. 4. Hiſt. Eccleſ. cap. 5. *Monachi in ea permaneant obedientia, quam rem tempore ſuæ Converſionis promiſerunt*. Capitula Caroli Magni l. 1. cap. 63. in Lemmace: *De Converſione liberi hominis. Ad Converſionem venire*, pro Monachicam vitam amplecti, in Regula S. Benedicti cap. 4. apud Petrum Venerab. lib. 1. de Miracul. c. 4 in Chron. Fontanell. c. 4. apud Ordericum Vital. lib. 3. p. 477. in Chron. S. Benigni p. 402. 415. 416. 419. in Orig. Murenſ. Monaſt. pag. 40. 48. in Vita S. Hermelandi num. 5. &c. Formula promiſſionis monachalis: *Ego promitto ſtabilitatem & Converſionem morum meorum*. Vide Filefacum lib. 1. Selector. p. 161.

CONVERSIO dicitur præterea de iis qui abjurandæ vitæ ſæcularis propoſito facto, ad ſtrictius vitæ genus pervenire ſtudent. Ita in Concilio Araſicano I. can. 22. Arelat. II. can. 43. & Agath. can. 16. ſtatuitur, *non ordinandos Diaconos conjugatos, niſi prius Converſionis propoſito profeſſi fuerint caſtitatem*. Idem de Presbyteris conjugatis ſtatuitur in eodem Concilio Arelat. II. can. 2. de Epiſcopis & Presbyteris qui de laicali ſtatu ad eas dignitates provehuntur, in Concilio Arelat. IV. can. 1. & 2. in Epiſtola Felicis IV. PP. ad Cæſarium Arelat. in Concil. Aurel. III. c. 6. Aurel. V. c. 9. & in Cabilonenſi c. 5. in quibus requiritur annalis converſio. De viduis vero & puellis quæ ad propoſitum ſervandæ in poſterum caſtitatis aſpirant, vide Epaonenſe c. 21. & Aurel. V. c. 19. præterea Filefacum lib. 1. Selector. pag. 162.

CONVERSI, in Monaſteriis, dicuntur laici Monachi, laicis exercitiis & Monachorum obſequiis addicti, vulgo *Freres Convers*. Sic autem appellati quod primitus viri laici pietatis, ſeu etiam quærendi victus gratia Monaſteriis tocos ſe darent, offerrent, & addicerent, operam ſuam locantes ad vitam ſuam: unde & *Laici*, & *Oblati*, & *Donati*, ſæpe dicti leguntur, ut ſuis locis docemus. *Converſi, qui Monachi non ſunt*, in Epiſtola Innocentii II. PP. to. 10. Spicilegii Acher. Guigo in Vita S. Hugonis Epiſcopi Gratianop. n. 11. *Duos Laicos, quos appellamus Converſos*. Vide enimdem in Statutis Cartuſienſib. cap. 78. & Statuta antiqua ejuſd. Ord. 2. part.

cap.

cap. 26. §. 3. [Acta S. Hamonis Monachi Savigneii MSS. *In prædicta Savigneii Abbatia non solum Monachi, sed etiam Laici quos Conversos nuncupant, sub habitu religionis Deo deservunt. His autem Monachus alijus præficitur, qui sapientiæ doctrina & religionis prærogativa præpollere cognoscitur. Eo ipso tempore quo eus S. Hamo præerat, accidit plures ex illis propositum relinquentes ad sæculum redire, & sfivam, quam tenere videbantur, dimittere.* Charta an. 1313. inter Instr um. Hist. Eccl. Meld. tom. 2. pag. 201. *Dignum duximus ordinandum, quod deinceps in Priorat u nostro prædicto* (S. Fiacrii) *uovem fratres Monachi, de gremio tamen Monasterii nostri* (S. Faronis) *ibidem divinis obsequiis mancipati; & una cum iis unus Conversus & una Conversa, qui eorum insistent obsequiis, sub habitu regulari per Priorem, qui denarium numerum faciet, &c.* In Tabulario Calensi ab initio ad pag. 92. plurimi memorantur *Fratres Conversi*, modo ut testes, modo ut procuratores hujus Monasterii, ac speciatim pag. 92. in Litteris P. Epise. Meld. an. 1240. pag. 114. in Sententia arbitrali Johannis Episc. Trecensis an. 1269. & p. 129. in Charta anni 1221.] Heloissa Abbatissa Paraclet. *Religionis erat de cultu terrarum, & labore proprio vivere; sed quia ex debilitate non possumus, admittimus Conversos & Conversas, ut quæ per nos administrari non permittit rigor religionis, per eos adimpleatur.* Raymund. Ordin. FF. Prædicat. in Summula:

Si fugit ex claustro laicus Conversus, & inde
Duxerit uxorem, cum crimen constat ab isto,
Hæc eat, & repetat correctus apostata claustrum,
Si fuerit sua nota professio: conjugium flet,
Si nullam fecit: tamen illos æqua voluntas
Separat; ut caste vivant injungitur istis,

[Statuta Cisterc. an. 1275. apud Marten. tom. 4. col. 1446. *Ordinat & definit Capitulum generale, quod Conversi nostri Ordinis in Provincia & Wasconia & ultra, non Conversi, sed Fratres nominentur, eo quod nomen illud in dictis provinciis abominabile habeatur propter hæreticam prævitatem*] Vide Institutiones Capit. Gener. Cistercienf. distinct. 14. & Haeftenum lib. 3. Disquif. Monast. tract. 1. disquisit. 8.

CONVERSUS AD SUCCURRENDUM, [Qui urgente mortis periculo *Conversi* vestem induit.] Necrologium Monast. S. Petri Remensis: 12. *Kl. Febr. Margareta Cbaubons Conversa ad succurrendum*, Vide *Monachus ad succurrendum*,

CONVERSOS præterea vulgo appellabant qui à Judaica vel Mahumetana superstitione ad religionem Christianam convertebantur. Narrant Matthæus Paris & Matthæus Westmonasteriensis sub an. 1233. Henricum III. Anglorum Regem exstruxisse Londini *Domum Conversorum* pro errorem Judaicum relinquentibus, *in qua ii sub honesta vivendi regula certum haberent in tota vita sua domicilium, tutum refugium, & sufficient vitæ sustentamentum*, Istius domus meminit rursum Paris. anno 1244. pag. 436. quam quidem, expulsus postmodum Judæis Edwardus III. anno regni sui 51. in Scriniorum custodiam commutavit, ut auctor est Spelmannus. [Historia Bertrandi *du Guesclin* pag. 5. *Entretandiz entra leenz une Converse qui Juifve avoit esté*, &c.]

Ejusmodi Conversis victum & vestitum primo conferebant Reges, verum cum iis impensis ob ingruentia bella sufficere minime possent, eorumque numerus sat magnus esset, in Abbatias & Monasteria singulatim illos amandabant, à quibus victus necessaria perciperent, quod potissimum ex Guil. Prynneo in Libertatib. Eccl. Angl. tom. 3. pag. 835. & sequentibus docemur, ubi nomina Conversorum, & uxorum interdum, ut & Monasteriorum quibus alendi tradebantur, recensentur.

Ejusmodi in Gallia *Conversorum*, qui ex partibus ultramarinis adducebantur, cum è Judæis, tum è Mahumetanis, frequens occurrit mentio in Computis Baillivorum Franciæ: verbi gratia in Computo ann. 1233. *Pro expensis Conversorum de partibus transmarinis* 108. *sol.* 6. *den.* In alio an. 1302. *Philippotus Conversus filiolus Regis pro roba pro medio* 30. *sol.* In alio 1333. *Philippus filiolus Regis* 8. *den. per diem & pro roba pro med.* 30. *sol. Isabella Conversa filiola Reginæ Angliæ* 3. *denar. per diem, Hugueninus Conversus filiolus Hugonis Ducis Burgundiæ den. per diem.* In aliis Computis, vulgo sub *Baptizatorum* appellatione recensentur, ex quibus percipimus Reges, & Magnates istorum Conversorum in Baptismo fuisse patrinos, iisque certos attributos reditus ad victum & vestitum, quos *Bursam Baptizatorum* appellat aliud Computum anni 1285. De Baptizatis istis habetur ipsud Arestum datum in octavis Nativitatis B.M. an. 1260. *Placuit Domino Regi quod Majores bonarum villarum habeant justitiam de Baptizatis in villis suis manentibus, quando delinquunt, in iis tamen in quibus justitia pertinet ad ipsos.* Vide Matth. Westmonast. ann. 1254. & Notas nostras ad Joinvillam p. 112.

CONVERSUS. In Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ sub Hugone Episcopo, occurrit crebrius quidam *Guigo Conversus*, fere semper primus in subscriptionibus Chartarum ejusdem Episcopi. Habentur etiam ejusdem Guigonis literæ aliquot. At fol. 86. idem Guigo dicitur *Conversus Episcopi*, hacce ratione: *Inde sunt testes videntes & audientes Guigo Conversus Episcopi, in cujus manu hæc donatio sive laudatio facta fuit, & Petrus Presbyter, &c.* [In placito Hugonis II. Episc. Gratianop. ann. 1130. ex Tabulario ejusdem Ecclesiæ nominatur inter testes, qui subscripsere, *Thedebertus Conversus Episcopi*, Quibus in locis *Conversus*, ut suspicor, sic dictus est Administrator bonorum Episcopi, ad instar *Conversorum Monachorum*, qui sæpius erant Monasterii bonorum Administrato res.]

CONVERTERE, Ad conversionem venire, seu vitam monachicam amplecti. Vetus Charta ex Tabulario Ecclesiæ Gratianop. *Quia ingredientibus Monasterium Convertendi gratia ulterius nulla sit testandi licentia, sed res eorum ejusdem Monasterii juris fiant, aperta legis definitione decretum est, &c,*

¶ CONVERTIBILIS, Qui converti potest seu mutari, Concil. Tolet. I. *Si quis dixerit vel crediderit Deitatem Christi Convertibilem esse vel passibilem, anathema sit.*

¶ CONVERTILITAS, *Conversio*. Papias MS. & Glossar. Sangerman. MS. num. 501. necnon Laurentius in Amalthea,

¶ CONVESCERE, Una vesci, to. 2, Concil. Hispan. p. 684. *Convescens*, in Actis Apost. c. 1.

¶ CONUGLA. Vide *Conucula*.

CONVIARE, Comitari, ire cum aliquo. Anastasius in S. Zacharia PP. *Ipsa vero nubes cum eis usque ad Basilicam S. Apollinaris ... tegendo Conviavit*, Infra: *Rex egressus ... eidem sancto viro Conviatus cum deduxit.* Vide Theodor. in Campedon. de S. Magno cap. 16. 19. 21. Chronic. Besuense p. 574. Confecration. Lamberti Episcopi Atrebat. tom. 5. Spicilegii Acheriani p. 544. Vitam S. Deicoli n. 15. Petrum Damianum lib. 1. Epist. 10. & alibi non semel, &c.

CONVIATOR, Comes itineris, comperegrinans. Anastasius in S. Zacharia PP. *Cum suis Sacerdotibus & Clero Conviatoribus, &c.* Ubi perperam editum, *cum viatoribus*. Occurrit præterea in Chron. Augustense ann. 1101.

¶ CONVIATES, Eadem notione. Miracula S. Henrici Imp. to. 3. Julii pag. 767. *Mulier quædam non solum incessu privata, sed & totius corporis miserabili specie de-*

for-

formis & distorta,à Convivatibus vehiculo trahebatur.

CONVICANEUS,Ejusdem vici ac parœciæ. Orig. Murensis Monasterii p.42.*Populus autem istic vadit ad condictum Episcopi, quo & cæteri ejus Convicani vadunt ... ibique Ecclesiasticum jus audiat.* [*Concives & Convicanei*,in Chron.Cornelii *Zantfliet*,apud Martenum.tom.5.Amplifl. Collect. col.443.]

¶ CONVICINALIS,Vicinus,Gall.*Voisin*,in Actis S.Isidori Agricolæ n.4.

¶ CONVICINIUM, Vicinia, Gall. *Voisinage* , in Actis SS. April.to.3.p.886.915. & Maii to.7.p.176.

¶ CONVIGUITAS . Gregorius Monachus in Chronico Farfensi, apud Murator. to.2. part.2.col.378. *Et ubicumque per bonorum hominum testimonium res veritas inventa fuerit , neque boc ulla difficultas impedit , statim hujus Monasterii pars recipiat justitiam suam,& ea tantum differantur quæ propter Conviguitatem diffiniri non possint*; hoc est ,si recte conjecto, propter æqualem contendentium vigorem, seu rationes & probationes æque verisimiles, adeo ut à quo veritas stet, non cognoscatur.

¶ CONVINCERE Terram Suam, Apud judices eam esse suam comprobare . Leges Rotharis apud Muratorium to.1. part.2. p.47. col. 2. *Si quis cassinam aut tectum alienum foris in curte , ubi viri non habitant, dum intentio est de terra , disturbaverit aut in terram jactaverit, & Terram suam , sicut Lex habet , Convincere non potuerit , restauret ipsam cassinam.*

CONVINCLA. Vide *Conjugla*.

¶ CONVINCULARE, Vinculis illigare, conjungere. Oratio sacra Ratbodi Episc.Noviomensis de Annunciatione an.1081 in antiquo Lectionario Abbatiæ S.Eligii ejusd. urbis n.3. p.29. *Dum vero eadem die,protulit in nendo moris est mulieribus , filum saliva madefaceret , filum idem linguæ inhæsit, & utraque quasi Conviculata distorsit* . Vetera Monumenta Monasterii S. Victoris apud Marten. tom. 6. Amplifl. Collect. col. 245. *Nos ergo , Frater mi dilecte , quamvis non parva chaos dis jungat intercapedo , tamen non solum carnis affinitate , verum etiam orationum in Christo devotione exopto Conviculari.*

CONVINERE. Apitius lib.6. de Re culin. c. 6. *Et jus fcilliris infundes , ut Convinet ; & ubi Convinerit , assabis* . Ubi *Convivere* , est imbibere : at Humelbergius legit, *Combiberit* .

¶ CONVINNA. Vide *Covinus*.

¶ CONVIPERINUS,Una viperinus. Vide locum in *Impudersius*.

¶ CONVIRGINALIS, Socia virginum . Acta SS. Junii to. 2. pag. 973. de SS. Anastasio, Felice & Digna Virgine : *Hæc autem puella cum pro summa humilitate atque obedientia inter Convirginales ultimam se judicaret* .

CONVITARE,Invitare,unde nostris,*Convier*.Gregorius VII. PP.lib.4. Ep.22. *Volumus etiam ut fratrem nostrum Hugonem venerabilem Cluniacensem Abbatem tecum Synodo interesse ex nostra parte Convitare rogando & multum instando procures* . [Occurrit etiam in Miraculis S. Simonis to. 2. April. p. 825.]

¶ Convitatio, Invitatio ad convivium . Statuta Massil.lib.2. c.7. §. 14. *Prohibemus ut nullus Notarius... vecipiat ... xenia vel dona , aut remunerationem, vel convivium seu Convitationem , &c.*

¶ Convitatus, Invitatus. Vita S.Zenobii Episc. Florentini tom. 7. Maii pag. 51. *Quodam die Convitatus in Cathedrali Ecclesia civitatis Florentinæ ad prædicandum* .

¶ CONVIVA, Invitator. Vita S. Canuti Regis auctore Alnotho Monacho tom.3. Junii pag. 137. *Et quibus jam Convivium pium perfecturis tradcres advocabas.* Doctissimus Editor mallet legere *Invitatorem* , quod *Convivæ* dicitur is qui invitatus est .

CONVIVÆ Regis, Ex familia , ex domo Regia . *Ministri Regis*, nostris vulgo, *Officiers Commensaux de la Maison du Roy*.Gl. Gr. Lat. Συσσιτοι, *Convivæ*. Ομοτραπεζοι, *Convivæ*. Gl. Lat. Gr. *Convictor & Convictor*, συσσιτιστης, συντεκνοποιος. Εξιστησι της τραπεζης τον βασιλεα, in cap.1. Danielis: seu απαλλαττει της τραπεζης τον βασιλικον , ut vertit Chrysostomus in hoc cap. Chronic. Alexandrin. ann. 13. Theodosii Junior. Ο δε βασιλευς Θεοδοσιος Φαυλον ωφθη, αμισασθαι τον γαμον, και συναρπασαι αυτου, επιλαβομενος αξιος ειδητι . Epitaph. Probi viri illustris :

Latabar prius mensæ regalis honore ,
Principis alloquio , Regis amicitia .

Lex Salica tit.43.§. 6. *Si quis Romanum hominem Conviuam Regis occiderit*.Lex Burgund.tit.38. *Quicumque hospiti venienti tectum aut focum negaverit, 3.solidorum inlatione mulctetur : Si Conviva Regis est*,6.*sol.multa nomine solvat.*t.Fortunatus de Conda Domestico :

Justi & egregios inter residere penates
Convivam reddens profíciente gradu .

Jonas in Vita sancti Columbani cap. 24. *Tum unus è Convivis Chrodoaldus nomine , cujus conjux erat amita Theodeberti Regis*.Et c.18.*Vir nobilis Hagnericus Regis Theudeberti Convivus , vir sapieus & consiliis Regis gratus* . Adde Vitam S. Agili Abbatis . Vetus Scheda reperta in tumba S. Canuti Regis Daniæ an. 1582. apud Ifaacum Pontanum l. 5. Hist. Danic.*Gloriosus Rex Protomartyr Dannorum Canutus pro zelo Christianæ religionis & justitiæ operibus , ut Christus , à proprio Convivæ Glacone traditus , &c.* Qui quidem Blaco in Versibus ibidem repertis, *Minister*, id est , Officialis domus Regiæ, Saxoni Grammatico lib. 11. *primam Regis familiaritatem adeptus* dicitur . Vide Ordericum Vital. p.534. Proinde Convivæ Regis, ii sunt, *qui honore mensæ regalis aliis anteponuntur , quos participes mensæ fuæ efficit*, ut est in Concilio Toletano XII. can. 3. & *quos divinis epulis adhiberi , & adorandi Principis facultatem* habuisse ait l.1. Codic. Theod. de Comitib. & Tribun. Scholar. ubi Jacobus Gotofredus plura congessit de honore mensæ Regiæ, ut & Bignonius ad Legem Salicam, Savaro ad l. 1. Epist. Sidonii, & alii . Charta Ottonis M. Imp. an. 962. & Henrici III. ann. 1045. apud Zyllesium : *Ipsi quoque quoties ad Regalem curiam venerint , de Regia mensa pascantur , & inter curiales & domesticos Regis & Reginæ qui regio cibo vescuntur, non infimi semper habeantur* . Vide Dissertat. 2. ad Joinvillam, [& Theodorum Marsilium ad Vespasianum Suetonii cap. 2.]

Conviva Apostolorum, & Martyrum Consors dicitur S. Thomas Cantuar. Archiep. à Gervasio Dorobern. lib.de Combustione Dorobern.Eccl.p.1293.

¶ CONVIVALES Denarii,Qui cibariorum loco Canonicis distribuebantur certis diebus.Consuetudines MSS. Ecclesiæ Colonienfis è Bibliotheca Atrebatensi : *In vigilia Assumptionis B. Mariæ in anniversario Archiep.Renaldi Convivales dencrii à Camerario sic dividuntur . Majori Ecclesiæ dantur* 20.*fol.& 6.denar. ad S. Geneonem* 10.*fol.&c.*

¶ CONVIVANTES,in Ecclesia Lugdunensi dicebantur Canonici,qui pro majoribus,quos percipiebant, redditibus, certum aliorum Canonicorum, Presbyterorum Clericorumque numerum excipiebant hospitio, & mensa. Scriptum de fundatione Ecclesiæ Lugdunensis: *In Ecclesia Lugdunensi sunt viginti duo Canonici qui tenent hospitia , & quilibet ipsorum tres tam Presbyteros quam Clericos , & sunt nonnulli qui plures teneat , sub spe futuri præmii . Item sunt quindecim Canonici residentes qui non tenent hospitia , quia*

non

non habent 30. lib. Viennenses in redditibus, sed comedunt cum aliis Conviuantibus. Nam est consuetudo, quod nullus Canonicus debet tenere hospitium, quousque 30. lib. Vienn. in redditibus fuerit assecutus; postquam vero eas assecutus fuerit debet tenere hospitium cum numero Clericorum, ut Conviuantes prædicti; alias nihil percipere vel alterius, Item sunt in dicta Ecclesia quatuor Capellani qui Custodes appellantur, & quilibet ipsorum percipit medietatem portionis, quam percipit Canonicus Conviuans. Et quando sit divisio terrarum, & quando quis personatum obtinens percipit septem libras, Canonici Conviuantes percipiunt quilibet quatuor libras, & simplices Canonici quinquaginta solidos.

¶ CONVIVATIO, *Convivium*, συμποσιον, Glossar. Lat. Græc.

¶ CONVIVATORIUM. Vide *Conviviarium*,

¶ CONVIVAX, ευωχος. Gloss. Lat. Græc. Qui simul vivit. Vide *Convivæ*.

¶ CONVIVIALIS, Convivalis, Pertinens ad convivium. Macrob. lib. 2. Satur. c. 1. *Convivialis lætitia*.

CONVIVIARIUM & CONVIVATORIUM, *Locus ubi conviuantur*, Ugutioni & Joanni de Janua.

CONVIVIUM, vulgo *Pastus*, *Droit de past*, cum tenens aut vassallus tenetur ex conditione feudi aut tenementi, domino *Convivium* semel aut pluries quotannis exhibere. Marculfus lib. 2. formul. 1. *Nullas functiones, vel exactiones, neque exquisita & lauta Convivia, neque gratiosa vel insidiosa munuscula ... de ipsa facultate penitus non requirantur*. Regularis concordia Monachorum Angliæ nationis, apud Seldenum ad Eadmerum p. 150. *Potentibus vero non causa Convivandi, sed pro Monasterii utilitate atq; defensione, quotiens expedierit, obviandi intra infraque Monasterium licentiam habent*. Charta S. Audomari Episc. Tarvanensis apud Folcardum in Vita S. Bertini c. 6. *Neque in agris ipsius Convivia ego, vel Pontifices successores nostri, vel Archidiaconi præparare non præsumant, &c.* Charta Henrici Regis Franciæ an. 1058. ex Tabular. Fossatensi f. 15. *Nec ullas molestias ullus fuorum servis Dei inferre præsumat, nec Conviviæ sibi preparare jubeat*. Tabul. Ecclesiæ Cadurcensis: *Damus unum mansum qui vocatur Castinel, unum Convivium cum 10. Militibus, unum porcum optum, & alium vivum*. Ibidem: *Ego Raterius de Bellosorte concedo Convivium illud, quod accepi in pignore pro 300. sol. de Vicecomite de S. Circo*. Charta Beatricis Abbatissæ B. Mariæ de Suession. an. 1232. pro Communia Aisiaci: *Nos quitavimus dictis hominibus totam talliam, quam Ecclesia nostra consuevit accipere super eos, & 4. libras nigrorum, quas Ecclesiæ nostræ debebant de Conviviis & tensamensis*. Vide *Prandium*, *Paratæ*, *Procuratio*, *Pastus*, *Cœnaticum*.

¶ CONVIVIUM RUFUM. Consuetud. MSS. Eccles. Colonensis in Bibl. Arrebatensi: *Pondus panis de rufo Convivio*. A cibis dictum videtur.

A CONVIVIIS FIDELIUM EJICI, Excommunicari: neque enim licebat cum excommunicato communicare, nec cum eo cibum capere, ut est in Conc. Autisiod. c. 38 Concil. Andegav. can. 4. *Non solum à communione habeantur alienisfed nec Conviviorum quidem admittantur esse participes*. Turon. I. c. 8. *A communione Ecclesiæ, vel à Convivio fidelium extraneus habeatur*. Concil. Veneticum c. 3. *Non solum à communione divinorum Sacramentorum sed etiam à Conviviis fidelium submovendos*. Ita passim in Concil. Aurelian. I. can. 13. 11. Epaonensi cap. 15. Arvern. c. 6. Lugdunensi II. c. 2. Parisiensi V. can. 13. &c.

CONVIVIA DEFUNCTORUM. Concilium Coyacense an. 1050. *Clerici & Laici qui ad Convivia defunctorum venerint, sic panem defuncti comedant, ut aliquid boni pro ejus anima faciant; ad quæ tantum Conviviæ vocentur pauperes & debiles pro anima defuncti*. Vide *Parentalia*.

¶ CONVIVOLA. Jansonius in Auctario Glossar. Isidori. *Compotrix, Convivola, Caobriosa*,

¶ CONVOCATOR, f. is cui cura erat Canonicos *convocandi*, ubi id erat necessarium. Epitome Constitutionum Ecclesiæ Valentinæ tom. 4. Concil. Hispan. p. 191. *Si alicui fuerit capitulariter tradita possessio dignitatum, canonicatuum, aut præpositurarum Ecclesiæ, etiamsi postea in juribus suis succumbat, amittavæ possessionem, nihilominus Scriba, Convocator res & Scholares & alii Ministri Ecclesiæ minime restituere teneantur id quod ratione sui præstiti officii in præfata possessione lucrati fuerunt & receperunt*,

¶ CONVOLVULUS, Dolor alvi, colica, Gallic. *Colique*. Medicina Salern. edit. 1622. p. 36. *Convolvulus etiam Latinis hoc malum nominatur à circumactione nimirum doloris*. Est autem *Convolvulus* vel *Convolvulus* Plinio, uti exponit Calepinus, Vermiculus minor eruca, erodens pubescentes uvas, quem alii Volvocem appellant, à convolvendo, qui se involvit in pampino.

CONVOTUS, Conjuratus, *eodem voto astrictus, obligatus*, Festo, & Joanni de Janua. Gerardus Abbas Silvæ Majoris in Vita S. Adelardi c. 5. *Quatenus eum separent à latere Regis, firmantur Convoti, ut justitiam ulterius non habendo, defensorem Regnum amisterent, &c.*

¶ CONUMNIUM. Vide *Covinus*.

¶ 1, CONUS, vel CONUM, Gall. *Coin*, Angulus seu cujuscumque rei extremitas angulosa. Chartularium S. Vandregisili to. 1. pag. 684. *Ascendendo in rectâ linea versus campum de quatuor aeris à Cono illius campi usque ad, &c.* Charta Hugonis de Chalancone an. 1313. in Chartul. S. Martini Pontisar. *A Cono seu bouto domus dicti Rectoris usque ad aliud Conum grancbiæ & jardini de suo conquestu*. Charta Philippi Regis Francorum an. 1328. ex eodem Chartulario: *Domus sita in Cono vici de Bello-Burgo*. Vita B. Colectæ to. 1. Martii p. 538. *Cujus fascia seu mappa Conos seu terminos duæ mulieres trahebant una hinc, altera illinc*. Joannis Iperii Chronicon S. Bertini apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 592. *Situltus fuit in septentrionali Cono claustri juxta introitum capituli*. Acta SS. Junii to. 1. p. 86. de S. Wiftano: *Et capus Domini sui quassantes, cum capulo letale vulnus in Cono eius infixit*, i.e. vertice.

2. CONUS, *Cuneus monetalis*, *Coin*. Leges Ethelredi Regis c. 36. *Eos etiam qui Conos faciunt in occultis, & vendunt falsariis pro pecunia, & incidunt monetam alterius mundam, &c.* Vide *Cuneus*.

¶ CONUS, *Instrumentum pistorium*, in Vocabulario Sussannæi.

¶ CONUSCUS, *Prebendus*, in Glossario MS. Sangerman. n. 501.

¶ CONVULSIO, Abolitio, violatio, à *Convellere*, Abolere. Charta fundationis S. Mauritii Agaunensis in Maceriis Insulæ Barbaræ to. 1. p. 32. *Videat ne quis violare hoc audeat, & iram omnipatentis Dei incurrat; & si tempus advenerit, quod Deus avertat, quod Convulsione aut diseeptatione contra hæc agere tentaverit, &c.*

¶ CONZATURA CORIORUM, Coriorum suffitio, seu insperso pulveris quercini cum inficiuntur coria. Ital. *Conzare*, Suffire, *Concia-corame*, Coriarius, Gall. *Tanneur*, *Corroieur*. Chronicon Richardi de S. Germano apud Murator. to. 7. col. 1030. *Jus coriorum pro Conzatura dimittitur in forma antiqua, Factum canapis omnino remittitur*.

¶ COODIBILIS, Qui omnibus odio est. Tertull. lib. 4. adv. Marc. συμμισητος, *id est Coodi bilem*,

¶ COOPERATOR, Qui domos *Cooperit*, Gallice *Couvreur*. Polyptych. Fiscamn. ann. 1235. *Nicolaus de Monte tenet unum bordagium ... & debet ex-*

cubare grangiam & ministrare Cooperatori & Cementario & mondare grangiam. Vide *Coopertor*.

¶ COOPERATOR EPISCOPI, Coadjutor, in Præfatione Rabani ad libellum de sacris Ordinibus.

¶ COOPERTA NAVIS, Superius tabulatum. Ital. *Coperta*, Gall. *Tillac*. Pluries occurrit in Statutis Massil. lib. 4. cap. 20.

COOPERTIO. Additamenta ad Matthæum Paris: *Inquiratur qui ceperint Coopertiones, ceppagia, & ejectaetas quercuum, sive aliarum arborum*. Ubi Watsius *Cooperiones* interpretatur, *sive ramos arborum succisarum*.

¶ COOPERTOR, ut *Cooperator*. Rymer. to. 9. pag. 40. col. 1. *Nullus Burgensis ... aliquam domum... nisi cum tegulis vel sclatis de novo cooperiat sub pœna foris faciendi nobis domum istam & Coopertorem banniendi*.

COOPERTORIUM, Stragulum quo lectus instenitur, Κατακλίντηρ in Chronico Alexandrino pag. 902. S. Augustinus in Psalm. 33. *Nolite interrogare stratos pretiosis vestibus lectos, & carnem multis divitiis obvolutam*. Vegetius l. 3. de Re veterin. *Calidis Coopertoriis involutus*. S. Bernardus de Vita & morib. religiosor. cap. 10. *An non posset dormiri nisi supra varium stratum, aut sub peregrino Coopertorio?* Vincentius Belvac. lib. 28. cap. 95. habet, *sub silvestri Coopertorio. Coopertorium matrinum*, & *Coopertorium de Alfanez*, in Testam. Arnoldi Ep. Tolos. Vide Statuta Ordinis *de Sempringham* p. 719. Petrus Cluniac. in Statutis Cluniac. 17. *Nil se habere non parva piorum, eisque adhærentium multitudo putabat, nisi ex pilosis illis & condenſis Numantinorum, hoc est, juxta modernos, Amorensium cattorum pellibus contexto multi pretii Coopertorio, lectus muniretur pariter & ornaretur*. Rotulus Camer. Comput. Paris. a nobis laudatus ad Joinvillam p. 66. *Pro ſcallatis radiatis & Tiretan. perſia & viridi pro Coopertorio*. Ibidem: *Unum Coopertorium ſortatum de erminis Convertoirs Hermins*, in Poem. *de Gariu le Loherans*. Confule Notas noſtras ad Joinvillam p. 65.

COOPERTORIA inter veſtes ſacras, vel miniſteria ſacra, recenſentur ab Anaſtaſio in Sergio PP. *Hic fecit Coopertoria, vel vaſa aurea & argentea plura per diverſas Eccleſias ad uſum & ornatum Eccleſiarum Chriſti*. Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 8. *Dans Coopertorium Sarmaticum, quo altare Dominicum cum oblationibus tegeretur*. Et mox: *Coopertorium vero, quia varum eſt, non ponatur ſuper munera altaris, quia non exinde plene tegitur myſterium Corporis Sanguinisque Dominici*. Decreta Stephani Regis Hungar. l. 2. c. 34. *Veſtimenta vero, corporalia, & Coopertoria Rex* (Eccleſiis) *provideat*. Vide *Palla* 2. & *Pallium* 2.

¶ COOPERTORIUM, Teſtum. Computus anni 1202, apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feudorum ad calcem pag. 154. col. 1. *Ad faciendum Coopertorium turris Exoldun*, 18. *l*.

COOPERTORIA EQUORUM, Quibus iis inſternuntur. Vegetius lib. 3. Artis veterinariæ cap. 77. *Animal calidis Coopertoriis involutum deambulet*. Κυρτέριον, apud Codinum de Offic. cap. 3. num. 8. Vide *Sagum*, [& mox *Coopertorius*.]

COOPERTORIUM, Idem quod *Feſtum*, Culmen. Monaſticum Anglic. tom. 2. p. 813. *Conceſſi eiſdem fragium, focalia & Coopertoria ſufficientia in omnibus mariſcis & communibus villæ, &c.*

COOPERTORIA. Fridericus II. lib. 2. de Arte venandi cap. 24. *Pennæ majores ſunt recollectæ ſub duabus, quæ dicuntur Coopertoria*. Cap. 48 *Pennas caudæ tenet recollectas ſub duabus mediis ſuperioribus, quæ duæ vocantur Coopercula*. Vide *Coopertum*, & Gloſſar. med. Græcit. in Καλυπτῆρες.

¶ COOPERTORIUM & COOPERTOREUM FERREUM, Species armaturæ qua corpus vel pars corporis tegitur, Gall. *Cuiraſſe*. Teſtamentum Bartholomæi de Lega apud Th. *Madox* Formularis Anglic. p. 423. *Item G. nepoti ſuo loricam & Coopertoria ferrea & caligas ferreas*. Teſtam. Hengeromi de Bubdlees apud eumdem *Madox* pag. 424. *Item Coopertorea ſua ferrea & unam loricam*.

¶ COOPERTORIUS, Qui facit equorum *Coopertoria* ſeu ſtragula. Statuta Avenion. *Sellerii & Coopertorii teneantur fideliter facere officium ſuum, & non apponantur in bardis, bardonibus, ſellis & Coopertoriis niſi boriam & cotonum*.

1. COOPERTUM, vox foreſtarum, Gall. *le Couvert*, Dumetum, locus nempe in foreſtis, arbuſtis & dumetis conſitus, ubi feræ latitare ſolent, cum venatores eas inſectantur. Charta Joannis Regis Angl. de Foreſtis apud Matth. Paris ann. 1215. *Unuſquiſque liber homo de cætero ſine occaſione faciat in boſco ſuo, vel in terra ſua quam habet in foreſta molendinum, vivarium, ſtagnum, marleram, ſoſſatum vel terram arabilem, extra Coopertum in terra arabili*. Monaſt. Anglic. to. 2. p. 318. *Et illum campum adhuc tenent ad voluntatem uſque ad præſens tempus, qui eſt de propriis dominicis terris, & extra Coopertum foreſtæ*. Et to. 3. p. 236. *Habeant & teneant boſcos prædictos cum venatione, vaſto, & omnibus pertinentiis ſuis quibuſcumque, tam infra Coopertum, quam extra de afforeſtatos, liberos & quietos de foreſta & plateis, foreſta, &c.* Adde Fletam lib. 2. c. 41. §. 2. 3.

COOPERTORIUM, Eadem notione. Leges foreſtarum Scoticarum c. 1, §. 1. *Inhibitum eſt ... ne qui coopertorium ſilvarum intrent cum animalibus ſuis*.

¶ 2. COOPERTUM, Libri tegumentum, Gall. *Couverture*. Inventio linguæ S. Cataldi to. 2. Maii pag. 576. *Invenies quemdam librum plumbeum ſubtus dictam crucem cum Coopertis plumbeis*. Vide *Coopertum*.

¶ 1. COOPERTURA, Teſtum ædificii, Gall. *Couverture*. Chartularium S. Vandregiſili to. 1. p. 279. *Et debent dicti Jobannes & Guillelma ejus mater managium dictorum Religioſorum exiſſens apud Daregni bene, legitime & ſufficienter retinere tam de Coopertura quam de clauſura ... Actum an. D. 1231. Coopertura tegularum* apud Th. *Madox* Formul. Anglic. p. 145.

¶ COOPERTURA ARCÆ, Operculum, Gall. *Couvercle*. Miracula S. Eutropii to. 3. April. p. 738. *Et apprehenſum tandem militem in quadam arca fortiſſima, cujus Coopertura erat de ære fortiſſimo, incluſerunt*.

2. COOPERTURA, Prætextus, Italis *Covertura*, noſtris *Couverture*, in Statutis Venetis an. 1242. lib. 1. c. 5.

3. COOPERTURA, vox forenſis apud Anglos, Matrimonium, *Couverture*. Raſtallus: *Couverture, eſt quant un home & un feme ſont eſpouſé enſemble: ita ut quod conſtante matrimonio de bonis uxoris diſponit maritus, dicatur factum eſſe durant la Coverture, & le feme eſt appel un feme Couvert*. Statutum Henr. VI. Reg. Angl. an. 20. c. 9. *En quel Statut n'eſt mie mention fait, coment femes Dames de grande eſtate, per cauſe de lour Baront, Pieres de la terre, Convertes, ou ſoules, ſçavoir Ducheſſes, Counteſſes ou Baroneſſes, ſeront miſes à reſpondre, &c.* Vide Littletonem ſect. 31. 38. 403. 559.

4. COOPERTURA, Stragulum, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 82, & in Statutis S. Claudii p. 79.]

¶ COHOPERTURA. Garniſiones inventæ in caſtro civitatis Carcaſſon, an. 1294. v. *Coboperture ferri equorum*. 23. *Cobopertura equorum de tela punctâ*.

¶ COOPERTURÆ DIETA. Vide *Dieta* 4.

COOPERTUS MANSUS, qui alias *veſtitus*, Charta Ermengardis Comitiſſæ Ceritanenſis an. 893. *Et in aliis locis in rio Ferrario ſuperiore manſos Coopertos, cum curtes, ortos &c.* Infra: *Videlicet omnes ſupra nominatis manſis, caſis, caſalibus, Coopertis, &c.*

di-

discoopertis (id est, abſis) *quintanalibus, curtis, curtalibus, bortis, &c.*

3. COOPPIDANUS, Concivis, Gall. *Concitoien*. Legitur in Tabular. Nantolii & apud Rymerum tom. 8. pag. 273. col. 1.

¶ COORDINARE, Simul ordinare, decernere vel præscribere, apud Albertinum Muſſatum de Geſtis Ital. tom. 10. Muratorii col. 729. *Interdum cum Spineta Lucenſi Marchione in colloquia ſecreta ... convenire, res novas tentare, Coordinare, &c.*

¶ COORS. Vide *Cortis*.

¶ COOSTRUM, *eſt media pars ſepti tranſverſi vel diaphragmatis*. Rochus *Le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

COPA. Vide *Cupa*.

COPADIUM, Κοπάδιον. Papias: *Copadium, particula carnis, quod Græci Copadium dicunt.* Ita MS. habet pro *Copium* [ſeu *Copian*, ut alter MS. Bituric.] Apicius lib. 7. cap. 6. *In Copadiis jus album, Jus in Copadiis, Jus in elixa*. Pelagius in libello 4. num. 63. *Et accipiens Archiepiſc. unum Copadium, dedit juxta ſe recumbenti*. Gloſſæ veteres: *Copadia*, κοπάδια. Gloſſ. Græc. Lat. τίμαχος, *Copadium, fruſtum*. Apophtegmata Patrum in Theophilo [n. 3. Λέγουσι, ὅτι τὸ τοῦ καλοῦ κοπάδιον ἐστὶ, φάγε, Ἀββᾶ. *Ecce iſtud Copadium bonum eſt, manduca, Abba*. Hic agitur de carne vitulina.] Vide ſupra in *Compadiatim*.

¶ COPAGIUM. Vide in *Cupa* 3.

¶ COPARE, Alligare, adnectere, Ital. *Copipare*. Charta Viſitationis Monaſt. Caſtrenſis an. 1261. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. mixto rum Albienſ. n. 53. *Helemoſinarius faciat natas in clauſtro & capitulo, & eas Copari & innitari ac etiam paleari in feſtivitatibus Natalis Domini, Paſche, &c.*

¶ COPATOR MONETÆ, Qui ſcindit monetas prohibitas, ut nemo deinceps iis utatur. Præceptum Johannis Franc. Regis an. 1353. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 519. *Noſtre inſuper intentionis exiſtit, quod deinceps præfati fractores ſeu Copatores monetarum prædictarum hujuſmodi officio noſtro non poſſint uti, imo ſint penitus revocati, niſi in caſu quo moneta prohibita extra regnum portaretur, literis in contrarium impetratis ſubrepticiis vel impetrandis non obſtantibus quibuſcumque*. Ibidem dicuntur *Scifores monetarum*. Aliud Præceptum ejuſdem Regis an. 1355. Ordinat. to. 7 p. 27. *Item, que nous avons oſté & rappellé, oſtons & rappellons tous Coupeurs de monnoyes; mais teutes voyes nous pourvertons par bon conſeil comment nulles autres monnoyes que les noſtres n'ayent cours en noſtre Royaume & que le billon ne ſoit perté hors de noſtre Royaume*. Ibid. pag. 113. Litteris an. 1356. *Tollentur Copatores monetarum qui pocius dici poſſunt depredatores*. De iis monetarum *Copatoribus, Sciſoribus*, vel potius *Sciſſoribus* ſic continuator Chron. Guillelmi de Nangis ad an. 1346. apud Acherium to. 11. Spicil. p. 803. *Tunc etiam & deinceps & antea ſuper ſcindebantur floreni propter novas monetas, quæ noviter fiebant; & ſuper quos inveniebantur alia monetæ quam illæ, quæ erant noviter factæ, ſine miſericordia ſcindebantur, & adhuc illi cujus erant, tradebant ſalarium non voluntarium Scindentibus pro labore, & tunc oportebat tales pecunias tradere camſoribus cum damno non modicæ quantitatis*.

¶ COPECIA, Copicia, Silva cædua, Gall. *Bois taillis*, Angl. *Coppis*. Charta Henrici Dawbeni Militis apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 215. *Sciatis me ... conceſſiſſe... præfato Thomæ Arundell omnes illas quinque Copecias boſci & boſca mea exiſtentia in Crachill ... quarum una prædictarum Copiciarum vocatur Overekyll Copys, ſecunda vocatur Feyroke Copys, tertia &c. ſuper & in quibus prædictæ quinque Copiciæ boſci & boſcum prædictum creſcunt & ſtant*.

¶ COPEIZ vel COPPEIZ, ut habet MS. Coiſlin. Eadem notione, ſeu ſilva cædua recens ſuccisa, Charta Guidonis Archiepiſc. Bituric. ann. 1279. apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 113. *Si in illa foreſta eſſent Copeiz, animalia ſua in dictis Copeiz non poſſent paſcere ... ſolvent emendam, ſcilicet quinque ſolidos Pariſ. pro omnibus animalibus cujuſlibet boſpitis in dictis Copeiz ſive arſeiz inventis*.

¶ COPERCHIUM, Operculum, Ital. *Coperchio*. Acta SS. Junii to. 1. pag. 367. de B. Andrea Hiſpellate: *Crucibus tribus laminarum ferri à parte ſuperiori in Coperchio d. capſæ*.

¶ COPERTA, Tabulatum navigii, Ital. *Coperta*, Informationes Civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino è MS. Sangerman. *Hee ſunt menſure navium de tribus Copertis ... Prima & inſima Coperta &c.*

¶ COPERTA, Operculum. Acta SS. Maii tom. 4. pag. 623. de B. Auguſtino Novello: *Vidi duos libros in quarto folio, alterum in charta pecudina cum Copertis ligneis*.

¶ COPERTARIA EQUORUM, Quibus equi inſternuntur, in Hiſtor. Dalphin. tom. 2. p. 280. Vide *Coopertoria equorum*.

¶ COPERTERIA PRO CAPITE, Quibus caput tegitur, ibidem. Locum vide in *Cappula*.

¶ COPETIUM, f. pro *Capetium* vel *Capetum*, de quo ſupra, Statuta Equitum Theut. art. 72. apud Duellium lib. 2. Miſcell. p. 59. *Frater qui geris vicem Magiſtri poteſt deferre vexillum & Copetia, & magnum tentorium & alia quibus eum conſtat indigere*.

¶ COPHA, Tegmen capitis. Vide *Cuphia*.

¶ COPHANUS, Cophinus ſeu ſporta major, quæ ſoler terra oppleri ad munimentum, Gall. *Gabion*. Marchiſii Annal. Genuenſ. apud Murator. to. 6. col. 443. *Inſuper Cophanum unum plenum lapidibus, & muratum ante faucem Vintimilii pro ipſa claudenda demerſit*.

¶ COPHIA, Tegmen capitis. Vide *Cuphia*.

COPHINUS, Corbis qua terra portatur, apud Vegetium lib. 2. de Re milit. c. 10. & ult. & lib. 1. de Re veterin. c. 56. lib. 2. c. 33. & Iſidor. lib. 20. c. 9. Monachus Pegavienſis p. 11. *Wigberto conſulueruntque proprius humeris per 12. angulos fundamenti totidem Cophinos lapidum primus deferret, ſcilicet, imitando factum religioſiſſimi Principis Conſtantini, qui primus ac potiſſimus Eccleſiarum fundator inter Principes extitit*.

COPHINUS, in miniſteriis ſacris. Anaſtaſ. in Vitis PP. p. 188. *Necnon & ſuper columnas ipſius Ciborii, propter amplam pulcritudinem ex argento puriſſimo fecit Cophinos numero 4. penſant. lib. 42*.

¶ COPHINUS, Arca, Gall. *Coffre*, potius quam corbis viminea, qua notione Latinis accipitur. Teſtamentum Hugonis Aycelini Cardinalis Epiſc. Oſtienſ. an. 1297. *De Samitis eſtam & zendatis noſtris que invenientur in Cophinis noſtris ordinabunt executores noſtri*,

¶ COPHINUS MARMOREUS, in quo corpus B. Jacobi Philippi requieſcebat inter Acta SS. Maii tom. 6. pag. 175.

IN COPHINO SERVIRE. Pſalm. 80. *Manus ejus in Cophino ſerviunt*; id eſt, *in ſervitute*, uti interpretantur Eucherius & Senator. *Iſmaelita cum Cophino*, apud Sidonium l. 7. Epiſt. 6. Gregorius Turon. lib. 5. Hiſtor. cap. 48. *Sed quia lippis erat in adoleſcentia oculis, quibus fumi acerbitas non congruebat, amotus à piſtillo promovetur ad Cophinum. Sed dum inter fermentaſtas maſſas ſe delectari conſimulat, ſervitium fugam inierat deraliquit*.

COPHTI, à Mahumetanis confictum vocabulum, quo Chriſtianos Ægyptios, ſeu Monachos, alioſque religioſæ vitæ ſectatores, quaſi *inciſos*, per contemptum ap-

pellare ſolent. Diverſos porro à *Coptis*, à quibus lingua Coptica, ſeu Ægyptia antiqua nomen deduxit, pluribus oſtendit Athanaſius Kircherus in Prodomo Copto cap. 1. De iis etiam agit Franc. Quareſmius lib. 1. Elucidat. Terræ Sanctæ c. 49. Vetus Scheda continens ſeriem Regum Ægypti edita à Druſio poſt Hiſtor. Severi Sulpitii: *Secundus* (Ægyptiorum Rex) *Cabtim, unde denominati ſunt Cophti.* Vide Scaligerum l. 7. de Emendat. temp. p. 705.

COPIA, Exemplum ſcripti, Chartæ, πρωτοτύπον, ſeu *originalis*, ἀπόγραφον, ἀντίγραφον, ἐπίτυπον, Gallis *Copie*. Vetus Interpres Concilii Conſtantinop. ſub Menna, ἐκ τῶν πραξίων ἀναγίνων, &c. *Copia actionis formatæ contra Petrum*, &c. Occurrit apud Joan. Hoſchemium in Adolpho à Marka Epiſc. Leod. cap. 6. in Statuto Philippi Pulcri pro reformat. Regni art. 13. in Chronico Magno Belgico pag. 318. [in Statut. Eccleſ. Forojul. MSS. an. 1276. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Forojul. num. 163.] &c. Vocem ita efficiam à recentioribus cenſet Reinhartus Robigius lib. 10. c. 15. quod inſtrumentis multiplicatis inde eorum *Copia* emergat. Vide Oct. Ferrarii Orig. Ital.

COPIA ROTULORUM CURIÆ, eſt Exemplum aut antigraphon actorum quæ in Curia Baronis expediuntur: quorum hoc unum eſt in pleriſque, ſi non præcipuum, ſcilicet, *Venit talis tali die, & ad petitionem ſuam admiſſus eſt ad talem terram*, &c. Qui autem ſic tenet, hujus actí ſolum exemplum tituli loco habet. Cowellus. Atque hi

COPITENANDS, Anglis *Copiholders*, appellantur: Villani ſcilicet, Sokmanni, Coſtumarii, quod, ut dictum eſt, nullum aliud tenementorum ſuorum habeant inſtrumentum, quam *Copias Rotulorum Curiæ*, unde & Tenentes *per Copie du roole de Court* dicuntur. De iis agit Littletonus ſect. 73. 75. Vide præterea Spelmannum in *Bocland*.

¶ COPIADUM. Vide *Copadium*.

¶ COPIARE, Exſcribere, Gall. *Copier* Vita B. Torelli to. 2. Martii pag. 504. *Supraſcriptum exemplum ex quadam Copia... tranſſumpſi & Copiavi*. Occurrit tom. 2. April. pag. 193. tom. 7. Maii p. 74. to. 3. Julii p. 112. & alibi ſæpe.

¶ COPIATA, Oeconomus, ſ. ſic dictus, quod illius ſit vitæ neceſſariorum *Copiam* miniſtrare. Hierat. Juris Pontif. p. 134. *Copiatas ſeu Oeconomos Commendatarius poſſideat*.

COPIATÆ, Veſpillones. Gloſſ. Lat. Gr. *Biſpelliones*, Νεκροβάσται, Κοπιάται Epiphanius l. 3. contra Hæreſic. Κοπιάται, Κοπιάται, οἱ τὰ σώματα περιβάλλοντες τῶν τεθνηκότων. Clerici videntur accenſeri in l. 1. Cod. Theod. de Luſtrali conlat. quæ eſt Conſtantii, ubi recens inſtituti dicuntur, ſed & in l. 15. de Epiſc. quæ eſt Juliani: unde coſdem, quos *Faſſarios* vocabant, haud abſurde conjectant viri docti. De iis etiam, tacito licet nomine, agit l. 2. Cod. de Veteranis: *Dum ſe quidam vocabulo Clericorum, & infauſtis defunctorum obſequiis occupatos, non tam obſervatione cultus, quam otii & ſocordiæ amore defendunt*. Adde Novell. Juſtin. 59. Vide *Faſſarius*.

COPIDERMUS, Κοπίδερμος, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ COPINA. Gall. *Chopine*, Oenophori Gallici pars quarta. Utitur Menotus in Sermon. Quadrageſimal. fol. 40. verſo col. 2. Vide *Choopina*.

¶ COPIOSITAS, Copia, abundantia, legitur apud Laurent. Byzyntium in Diario Belli Huſſitici, & Rymerum to. 4. p. 687. col. 1.

¶ COPISTA, Librarius, qui chartas & alia id genus tranſcribit, Gall. *Copiſte*. Adviſamenta ſtyli Curiæ Eccleſiæ Brioc. *Juramentum Copiſtæ. Quod litteras produ&tas fideliter exemplabo ſeu copiabo, nec animo partes vexandi eas copiare differam, ſed mediante ſalario competenti, ſine ulla procraſtinatione exemplar ſeu copias partibus tradere non tardabo. Dum in litteris exemplandis aliquid ſuſpectum in raſura, cancellatura, data, ſigillo ſeu aliis comperero, Judici revelabo*.

¶ COPITENANDS. Vide poſt *Copia*.

COPKINUS, Moneta argentea, cujus mentio fit in Legibus Opſtalbomicis Friſicis cap. 21.

COPLA, Acta Proconſularia ſub Munacio Felice, apud Bar on. an 303. n. 12. *Tunicæ muliebres paria 47. Coplæ ruſticanæ 19*.

¶ COPO, *Negotiator*, in Gloſſario MS. Sangerman. num. 501. eſt pro *Caupo*.

COPONAGIUM. Vide *Cupa* 3.

¶ COPONICULA, Κωνάριον. Gloſſ. Lat. Græc. Eſt à *Caupona*.

¶ COPONUM, Species cerei ſeu tædæ. Obituarium MS. Eccleſ. Morin. fol. ultimo: *Thefaurario pro vino, & luminaris redemptione, quod eſt dictum cereorum in altari, unius thecæ accenſe ab elevatione SS. corporis D. N. J. C. uſque Poſt-communionem, duorumque Coponorum pro vicariis hyemali tempore* 10. *ſol*. Eciamnum in quibuſdam locis Belgii Gallicæ finitimis *Copons* vocitantur fila cerata, quæ nos *Bougies* appellamus. Sic, ni fallor, dicuntur à Gall. *Couper*, quod præ longitudine ſæpius ſecentur.

¶ COPONUS. Vide in *Cupa* 3.

¶ COPOUS, Aſſula, Reciſamentum, Gall. *Copeau*. Inquiſitio MS. pro canonizatione S. Yvonis: *Vidit lectum qui fuerat D. Yvonis, qui erat de fruſtis lignorum, ſeu Copous, ſuper terram & aliquantulo de paleis deſuper, cum quodam cobopertorio de cannabe modici valoris*.

1. COPPA, Cæſio, ſectio, Gallis *Coupe*: *Coppare*, cædere, ſecare, *Couper*. Will. Thorn. in Chronico: *Pacti ſunt homines de Halmoto ... fruges omnes ſuas Coppare ex tunc & deinceps, & ſic per Coppas omnes, decimas ſuas ipſi & hæredes ſui amodo & in æternum*. [Fere maluerim interpretari *Coppas* Cumulos, & *Coppare*, Cumulare, quam Cæſiones & Cædere: quod Saxonibus *Coppe* & Armoricis *Coppa* vel *Koppa*, ſit Apex, vel Culmen. Deinde fruges in cumulis diſponi ſolent antequam decimentur.] Vide *Cupa*.

2. COPPA, *Cataplaſma quod ponitur juxta patientem partem*. Ita Gloſſæ MSS. ad Alexand. Jatroſoph.

¶ COPPARE. Vide *Coppa* 1.

¶ COPPEIZ. Vide *Copeiz* in *Copecia*.

COPPETELLA, Parvula *coppa*, ſeu vaſculum. Chron. Caſin. l. 3. c. ult. *Coppetella de pernis tres, calices onychinos* 2.

¶ COPPIRE DOMUM, Tegere, cooperire, tectum impenere, Gall. *Couvrir*. Kennetus in Gloſſario ad calcem Antiquit. Ambroſden *Johannis Banbury tegulatori capienti in groſſo ad Coppiendam prædictam domum* 4. *lib.* 1. *den*. Verbum hoc Kennetus derivat à Saxonico *Coppe*, Apex, culmen, faſtigium. Vide *Coppus*.

¶ COPPIS, Vox Anglica, Silva cædua. Vide Spelmanni Gloſſarium pag. 44. col. 2. edit. 1664. & ſupra *Copecia*.

¶ COPPONAGIUM. Vide poſt *Cupa* 3.

¶ COPPULA, pro *Cappula*: quod vide. Inſuper prol parva *Cupa*, ut in hac voce.

COPPUS, Tegula, Itali *Coppo*, in Pacto inter Venetos & Tragurienſes an. 1322. apud Joan. Lucium l. 4. de Regno Dalmat. c. 14. [Vide *Coppire*.]

¶ COPS, *Copia*. Gloſſarium Sangerman. MS. n. 501. Amalth. *Cops, Coops. Simul opulentus, Ops, Opulentus*. Vide *Copus*.

¶ COPSUS, *Copioſus*. Ibidem.

COPTUMUM, *Couſtuma*, Tributum, præſtatio. Bulla Honorii III. PP. an. 1217. apud Ughell. in Epiſc.

pisc. Ingeramn. *Si dominus molendini retinuerit molendinum, ita quod non det aliis ad partem, vel Coptumium, similiter solvat unum vaserium annonæ, &c.* Occurrit ibi non semel ac iterum. Vide *Consuetudo* 4.

1. COPULA, Charta Communiæ Hamensis: *Nullus famulus Hamensis domini, neque Castellani, accipiat Copulam, aut funem in foro, nisi tantum bis in anno, in Martio videlicet & in Septembri.* Eadem Gallice: *Nus Sergent li Seigneur, ne li Castellain de Ham ne prenge Couplel ne corde au marquié, fors que tant seulement, deux fois en l'an, &c.* Vide *Cupla*.

¶ 2. COPULA. Vita S. Bernardini Epiſc. Senenſis to. 5. Maii p. 275. " *Cum accepiſſet quod quædam devota mulier haberet parem biretiſanctiviri, quam Copulam appellant, magna devotione conſervatam:* An ſuperior pars ab Armoricano *Cappa*, Apex? Johannes in Vita S. Petri Damiani n. 46. *Unde factum eſt inter cætera, ut projicerent Copulas, quibus quaſi quibuſdam pileis capita contegebant.* Non dubitat Mabillonius fæc. 6. part. 2. SS. Benedict. p. 264. quin legendum ſit *Cofulas*, Tegmen capitis, de quo ſuſe in *Cuphia*; erit forte qui retineat *Copulas*, quod etiam legatur in Vita ſancti Bernardini mox laudata. Vide *Cappula*.

COPULARIUS, *Vinculum in collo canis*. Joannis de Janua.

¶ COPUS VINI, Cyathus unus, Gall. *Un Coup de vin*. Conſuetud. Feſtorum Monaſterii Solemniac. MSS. *In Dominica Septuag... ad cenam farinam coctam adipe & Cepos de vino puro. Ibidem: Et ad cenam Cops de vino puro.*

COQUA, Species navigii. Vide *Cogo*.

¶ COQUEARIUM, Cochlear, Gall. *Cuilliere*. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Pro ſiphis, amphoris, faleriis, butellis & Coqueariis in refectorio 25. ſol. Turon.*

¶ COQUELUCA, Cucullus, Gall. *Coquelu chon*. Statuta Synodal. Eccleſ. Andegav. ann. 1423. n. 12. *Prohibemus univerſis & ſingulis perſonis eccleſiaſticis... ne ipſi tunicas & veſtes ſuperfluas... in latere atque retro Coquelucas ac retro fixas, zonas auro cum clavis clavatas, &c.* Vide *Quoqueluca*.

¶ COQUERIA, ut *Coquearium*, Cochlear. *Provalore quarumdam taſſiarum & Coqueriarum & baſſini de argento*, in Charta Maſſil. an. 1352. Joan. *Silveſtre* Notario.

¶ COQUETTUM, COQUETUM, ab Anglico *Cocket*, Portorium ſeu ſignum, quo Publicanus obſignat merces, quæ portorium exſolverunt. Charta Edwardi V. de Cancellario Hiberniæ conſtituto anno 1483. apud Rymerum tom. 12. p. 182. col. 1. *Necnon de Cuſtumis & Coquettis noſtris, de coriis, pellibus lanatis, & aliis merchandiis & rebus quibuſcumque cuſtumalibus.... & aliorum occupatorum eorumdem cuſtumarum, & Coquettorum pro tempore exiſtentium, ac etiam de feodi firma*. Dilucidatio articulorum tractatus anni 1559. apud eumdem Rymer. to. 15. p. 525. col. 1. *Qui ſufficientem habent notitiam per Coquetta, ſive alia evidentia & documenta... dummodo per hujuſmodi Coqueta ſive documenta evidenter conſtet eiſdem, quod alterius partis ſubditi naves & bona ſint*. Vide *Cokes*.

COQUIBUS, Species *capuții*. Statuta ultima Capituli Senon. *Omnes Canonici tam majores quam minores poſſunt portare caputia officiando in choro tempore capparum nigrarum, ſed in feſtis annualibus, ſi Præcentor jenendo chorum capucium ſeu Coquibus non habuerit, tunc Choriales non habebunt*.

¶ COQUIMELLA, Prunus, Gall. *Prunier*. Iſid. Orig. lib. 17. cap. 7. *Coquimella quam Latini ob colorem Prunum vocant: alii à multitudine cuixi fructus Nixam appellant, &c.*

¶ COQUINA, Cibaria cocta. Acta SS. Maii to. 4. p. 435. de S. Petro Cœleſtino: *Faciamus hac nocte bonum officium ad honorem B. Joannis, & eras dabo vobis Coquinam*. Chronicon Melliceuſe p. 333. col. 2. in Regula reformat. ejuſdem Monaſterii: *Non tamen ſonet, niſi prius ſciat à coco, ſi Coquina ſit parata*. Antiqui uſus Fontanell. MSS. fol. 94. *Capient panem & vinum & Coquinam*. Chartul. S. Vandregiſili to. 1. p. 716. in Litteris an. 1262. *Quidquid reclamare poteram, tam in pane quam in vino, & Coquina, &c.*

COQUINARE, vulgo, Coquinam facere. Regula Magiſtri c. 19. *Poſt Sextam inchoent Coquinare, ut dicta Nona omnes exeant ad menſam*. Regula Canonicorum Metenſium Chrodegangi c. 3 *Laici coqui ad Coquinandum tantum ingrediantur*.

¶ COQUINARIUS, Præfectus coquinæ. Actum capitularem pro unione Prioratus de Biſchiis an. 1329. ex Archivo B. Mariæ de Charitate, ſubſcribunt inter alios *Guillelmus Burſarius, Johannes Granetarius, Stephanus Coquinarius, &c.* Diploma Adephonſi Regis Hiſp. an. 1094. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 549. *Sancius Pincernarius Regis confirmat. Diacus Coquinarius Regis confirmat. Pearnus Cornes confirmat.* Occurrit alibi non ſemel. Vide *Coquus*.

COQUINATOR, Coquus. Sanutus l. 2. part. 4. c. 19. *Quelibet galeatum habet unum Coquinatorem, qui ſemel in die pro gente galeæ coquinare tenetur, &c.* Utitur & cap. 20. [Guidonis Diſciplina Farfenſis lib. 2. cap. 26. *Cum viderint Fratres Coquinatores opus eſſe, ut bulliantur ſcutellæ propter adipem, dent eas Cellerario... & faciat eas abluere, & iterum reddant eas Coquinariis*.]

¶ COQUINULA, Parva coquina. *In quo ſolario eſt Coquinula cum camerula*, apud Fantonum Hiſtor. Avenion. p. 178.

COQUINUS, [Homo viliſſimus nec niſi infimis *coquinæ* miniſteriis natus, interdum etiam. Nequam, Improbus, ut noſtrum Gallicum *Coquin*. Proceſſus de Vita S. Yvonis to. 4. Maii p. 545. *Et ex hoc dictus juvenis diebat verba opprobriosa D. Yvoni, vocando ipſum Coquinum & Truannum*. Ejuſd. B. Yvonis Acta MSS. *Erat autem puus pulcbrumque ſpectaculum, aliquando Yvonem ſanctum Domini, licet generoſum & in cunctis ſpectabilem, ſubſannationibus & blaſphemiis impugnatum, & Coquinum communiſſime vocatum, placido. & bilari vultu, gratis & rationalibus reſponſis adverſarios convincentem*.] Vide *Cociones*,

COQUUS. *Magnus coquus*, Dignitas in Palatiis Principum, eorum ſcilicet qui coquinæ ac cibis præſunt. *Coquorum Præpoſitus*, in Legibus Viſigoth. lib. 2. tit. 4. §. 4. Fortunatus l. 6. Poem. 10. de Coquo Regio:

Venimus ut Mettin, Cocus illic regius inſtans
Abſcati nautas abſtulit, atque ratem.
De flammis ardente manu qui diripit eſcas, &c.

Apud Herimannum de Reſtauratione Monaſterii S. Martini Tornacenſis c. 94. Fulcherus Epiſcopus Novionenſis dicitur fuiſſe *ſpurius generatione, ex patre ſcilicet ignobili natus, filiuſque Principis Cocorum Regis Franciæ*. Ita apud Gregorium Nyſſenum lib. 1. contra Eunomium, quidam Demoſthenes dicitur ὁ τῶν τοῦ-ψον τεταγμένος, καὶ μαγείρου ἀρχων, & apud Theodorium lib. 4. c. 17. Τῶν Βασιλικῶν τραπεζάκις θ-ῶν. Theodulfus Epiſc. Aurelian. lib. 3. Carm. p. 187.

Pomifluæ ſoleri veniat de ſede Menalcas,
Sudorem abſtergens frontis ab arce manu.
Quam ſæpe ingrediens piſtorum ſive Coquorum
Vallatus cuneis jus Synodale gerit.
Prudenter qui cuncta gerens, epulaſque, dapeſque
Regis honoratum deferat ante thronum.

De eodem Menalca, Alcuinus Poem. 221.

Ipſe Menalca Coquos nigra caſtiges in aula,
Ut Calidos habeat Flaccus per fercula pultes.

Fleta lib. 2. cap. 75. ait *officium Coqui eſſe de ſingulis ferculis ratiocinium reddere ſingulis diebus.* Noſtri eoſdem officiales in Palatiis *Grans Queux* vocant, id eſt, *Magnos Coquos.* [Vide *Magiſter coquinæ.*] Lꝫ Roman *de Garin*:

N'os Panetier qui le deuſt ſervir,
Queu de cuiſine, n'Eſchançon de vin,
Ne Chamberlanc, qui puiſt avoir roncin, &c.

Alibi:

Cuez de cuiſine plus de quarante cinq.

Chron. MS. Bertrandi *du Gueſelin*:

Dignes d'eſtre Queux pour les ſouppes mauger,

Joannes de Condato MS.

Gibiers li Cas ſut enfaiſine
D'eſtre grand Queus en la cuiſine.

Votus Poema MS. de Vulpe Rege coronato:

Ranginer, meſire Talpa,
Furent maiſtre de la cuiſine.

Idem Poeta *du Roman de Garin*, deſcribens nuptias Pipini Regis:

Vers la cuiſine fu Bues le Marchis
Qui del mengier devoit li Rois ſervir.

Id autem muneris in Regum noſtrorum Palatiis obiiſſe leguntur

ROBERTUS COQUUS, ſub Henrico I. & Philippo I. an. 1060. & 1065. in Martinianis p. 6. 17.

HENRICUS COQUUS, ſub eodem Philippo I. anno 1070. in Martinianis p. 19.

HARCHERIUS *Regis Franciæ* COQUUS, *& Miles inſignis* an. 1124. Apud Ordericum Vitalem lib. 12. p. 878.

ADAM COQUUS, ſub S. Ludovico, ann. 1243. Veteres Tabulæ S. Martini de Campis.

¶ RADULPHUS de BELLOMONTE, ann. 1298. & ſeq. de quo vide R. Patrem Anſelmum.

¶ ANSELLUS CAPRUSIO, an. 1302. apud eumdem Patrem Anſelmum.

GUILLELMUS de HARICURIA, D. de Salceia, Magnus Franciæ Coquus ſub Philippo Pulcro an. 1312.

¶ PETRUS de MARCHENY, ann. 1311. Vixit ſaltem ad ann. 1334. Vide Patrem Anſelmum.

¶ GUIARDUS de BELLOMONTE, apud Patrem Anſelmum.

¶ STEPHANUS de CAPELLA, an. 1320. apud P. Anſelmum.

¶ ADAM de TAVERNY, apud eumdem.

¶ GUILLELMUS SICARTUS, apud eumdem.

¶ JOANNES BATAILLE, ante annum 1326. apud eumdem.

¶ JOANNES BONNET, ante ann. 1324. apud eumd.

JOANNES de CASTELLIONE, Dom. *de Gandelus* M. Franciæ Coquus, ſub Philippo VI. anno 1344. [Hac dignitate jam donatus erat an. 1328. juxta P. Anſelmum.]

¶ BERNARDUS, Dominus Morolienſis, 24. Sept. an. 1344. juxta P. Anſelmum.

JOANNES de NIGELLA, an. 1345. & ſeqq. apud P. Anſelmum,

JOANNES de DAMPETRA, Dom. S. Deſiderii, & Vangionis rivi M. Coquus, ſub Carolo VI. anno 1360, [ſaltem ad annum 1367.]

N. CASTELLANUS BELLOVACENSIS, M. Coquus, ſub Carolo VI. an. 1388. [ad 1390. quo obiit.]

¶ CAROLUS de CASTELLIONE, ab an. 1390. ad 1401. quo vita functus eſt.

¶ PHILIPPUS Dominus de Linario ab an. 1401. ad an. 1412.

¶ JOANNES ejus filius à morte patris. Vixit ſaltem ad an. 1432.

GUILLELMUS de CASTELLIONE, D. Feritatis in Pontivo, M. Franciæ Coquus, ſub Carolo VI. an. 1418. Vide Ducheſnium.

ANTONIUS de PRIA, Dom. *de Buzançois*, M. Franciæ Coquus an. 1431.

LUDOVICUS de PRIA, Antonii filius, M. Franciæ Coquus, an. 1490. Vide Probat. Hiſtor. *des Chaſtaigniers* pag. 103. Suppreſſa poſtmodum hæc dignitas, uti habet Tillius, qui obſervat præterea Comites Campaniæ habuiſſe ſuos *Magnos Coquos* hæreditarios.

Porro Magno Coquo ſuberant Officiales, ſeu Miniſteriales aliquot, qui ita recenſentur in Compoto Hoſpitii Regis & Reginæ an. 1385. *Queux, Aideurs, Aſſeurs, Paiges, Souffleurs, Enfans, Sauſſiers du Commun, Sauſſier devers le Roy, Sommiers, Poulliers, Huiſſiers.* In alio Computo facto Lortiaci ann. 1317. *Eſcuiers, un Maignen, Clerc Sauſſier, Clerc de Cuiſine.*

☞ Hæreditarium olim fuiſſe in Prioratu B. M. de Argentolio Coqui officium diſcimus ex Charta ejuſdem Monaſterii an. 1200. quam hic integram exſcribere viſum eſt, quod & ſingularis ſit, & omnia hujus miniſterii jura fuſius exponat: *In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, amen. Hugo Dei gratia B. Dionyſii Abbas, & Hugo Prior de Argentolio & ejuſdem Eccleſiæ conventus omnibus præſentem paginam inſpecturis, in vero Salutari ſalutem. Noverit univerſitas veſtra quod controverſia erat inter Conventum Eccleſiæ de Argentolio & Stephanum Coquum ſuper caritatibus & pitanciis ejuſdem Conventus, que aſſenſu noſtro taliter ſopita eſt. Stephanus Coquus & heres ejus in omnibus communibus cibis & pitanciis predictæ Eccleſiæ Conventus, quicumque dederit, undecumque venerint, ubicumque diſtribute fuerint infra ambitum ejuſdem loci, integram portionem percipiet, ſicut unus de Monachis ibidem commorantibus, ſimulque omnia jura ſua integre percipiet in bibdem cibis & pitanciis, ac ſi Prior ejuſd. Eccleſiæ vel quilibet pro eo emiſſet, vel gratis contuliſſet. Si autem Conventus pitancias de carne emeriit vel alias pro Conventu ſeparare non poterunt jura ejus poſtquam junctæ vel cobertenia viderint & invenerint, cum venerint ad emendum. Præterea jus ſuum habebit in pitancia que ferzur ad diſcum ejuſdem Eccleſiæ. Si vero aliquis Monachorum ſepediti Conventus vel Eccleſiæ B. Dionyſii ſuperveniens aves emerit, cujuſcumq; generis ſint aves, in domum ejuſdem Stephani deferentur ut, ibi diligenter preparentur: Si anſer fuerit domeſticus idem Stephanus plumam tantum & boellos percipiet; de ceteris avibus nihil habebit preter plumam*** Si aves vel quelibes alia que à prediclis Monachis comparentur ad menſam Prioris, idem Stephanus jus ſuum inde percipiet, ac ſi Prior emiſſet. Idem vero Stephanus vel quem voluerit pro eo panem ſuum in refectorio recipiet, qualem Conventus comedit, & tale vinum quale conventus bibit, ad eandem menſuram qua menſuratur Monachis ibidem commorantibus. Prediclus Stephanus propter pacem hanc conferendam ſponte nens prædicto Priori & Conventui remiſit tenebras, & caudas omnium piſcium preterquam ſalmonis quas ſine contradictione percipiebat; ſalvis omnibus aliis conſuetudinibus ſibi & heredi ejus, & duos ſol. Pariſ. capitalis cenſus eis in perpetuum conceſſit habiturus: ſcilicet 12. denar. ſuper domum que ſita eſt in Marcheit & 12. denar. ſuper duas vineas ſimul junctas in Orgemont. Quod ut ratum permaneat preſentem paginam ſigillis noſtris fecimus roborari. Actum Incarnati Verbi* 1200. Etiamnum in monaſterio Exaquienſi hæreditarium eſt & feodale Coqui officium.

1. COR, Medium cujuſvis rei. Ordericus Vitalis lib. 10. p. 767. *Tyrum opulentam urbem, in Corde maris ſitam, per mare obſedit.* Adde p. 849. 856. [Καρδία θαλάσσης, apud Nicetam p. 292.]

COR-

CORDE, Ex CORDE, CORDETENUS, Memoriter, noſtris *Par cœur*, Occitanis Decoura.

CORDE. Rainerus contra Valdenſes c. 3. *Magnam partem veteris* (Teſtamenti) *ſciunt Corde*.

CORDETENUS, Vita MS.S.Magnobodi Epiſc.c.5. *Corde tenus omneu peragens perlegit libri paginam*. Alphanus Archiep.Salernitan. Carm. ad Tranſmundum : *Fertur corde tenus ſic homilias*

Quadraginta legens ſcire, &c.

Utuntur liber Ordinis ſanctæ Victoris Pariſienſis, S. Bonaventura in Specul.part.1. c. 14. Willelmus Abbas Andrenſis in Chron. pag. 456. Herimannus de Reſtaurat. S.Martini Tornacenſis c.108.Herbertus lib. de Miracc.32.Petrus Bleſenſis Epiſt.101. Petrus Diacon. lib.4.Chronic.Caſin. cap.41.& Lib. de Viris illuſtr. Caſin.c.36.Andreas Abbas in Vita Ottonis Bambergenſis Epiſc.c.5. Regula Ordinis de *Sempringham* p. 718.770. Matth. Paris in Vitis Abbatum S.Albani p.70.Silveſter Giraldus de Topogr.Hibern.c.34.Thomas deCantipratо, Radulfus de Hengham in Summa p.1. & alii.

EX CORDE. Hincmarus Rem. in Capitul. ad Presbyteros parochiæ ſuæ c.1. *Pſalmorum etiam verba & diſtinctiones regulariter & ex Corde eum Canticis conſuetudinariis pronuntiare ſciat*. Occurrit etiam non ſemel apud Scriptor, in Reg.S. Benedicti c.9.12. in Vit. Patr. 1.5.Libell.n.4.n.57.Libell.10.n.91.in Capitulari Ahytonis Epiſcopi Baſileenſis c.4. apud Ratramnum Monachum Corbeienſem in Synodica ad Presbyter. &c. Ita Græci recentiores ἐκπίπτειν uſurpant, ut Joannes Tzetzes in Chiliad.pag.6.Unde ἀπεκπίπτειν formarunt, pro *memoriter dicere*. Vide Meurſium in hac voce. Ἀποεκπιπτίζειν, in Syxanariis 22.Jan in S.Anaſtaſio Perſa.Ex ſupra laudatis Scriptoribus liquet, Pſalmos memoriter & ex *Corde* Clericos ac Monachos tenuiſſe. Vide præterea Altaſrerам ad lib.4. Ep. 45. Gregorii Magni, & Stephanum Paſchaſium lib.8.Diſquiſit. Francicar.8.

¶ 2.COR, Quercus. Charta Petri de Roteys Vicarii Toloſæ ad Bajulos de conditione materiæ an.1272. ex Codice MS,Conſuetud.urbis Toloſæ fol. 27. è Bibl. D. de Croza: *Requirimus.... quateuus amodo faciatis fieri per Magiſtros & carpentarios veſtros .... juſtas bonas & pulchras & de legitimis peciellis, videlicet quod peytrales de Cor & de abiete de vi. brachiatis, & de v. & de iv.quod illas habeat infra eſchalamentos ſecundum longitudinem cujus debent eſſe ... & quod filæ de Cor & de abiete. &c.*

¶ CORA, Conſuetudo, Statuta ex quibus lites judicantur: item Cœtus ipſe *Coratorum* ſeu judicum juxta has leges judicantium. Leges & Conſuetudines Furnenſ.ex Archivo S.Audomari: *In nomine P. & F. & Sp.S.amen. Anno Domini* MCCXL. *menſe Julio facta eſt hæc lex & Conſuetudo, quæ Cora vocatur, in terra Furnenſi à Thoma Comite & Johanna Flandriæ & Hannoniæ Comiteſſa. Ordinatum eſt in primis, quod qui Scabini erunt, erunt & Coratores, & ſilos jam inſtituit Comes & uſque ad voluntatem ſuam fecit eos juravre Scabinagium & Cor.*Infra:*Emendabit Comiti* III.*libras & ei cui factа fuerit violtria quidquid* Cora *judicabit.* Rurſum infra: *Si tertio nihil de eo dicet Coria de eo dominus Comes facict juſtitiа pro voluntate ſua*. Paſſim occurrit ibi tam pro ipſa lege, quam pro conſilio *Coratorum* ; qui judices paſſim etiam memorantur ibidem. Charta Gallica Comitis Flandriæ ann. 1274. ex eodem Archivo: *Nous N. Cuens de Flandre & Marchis de Namur faiſons à ſcavoir à tous que comme lui Eſcbevin luy Qoeriers & Communité de notre terre de Furnes nous requiſſiſſent, que nous aulcuns points, qui ſont au brief de leur Cuere, leur amendiſſiens & amoienſſiens, Nous à leur requeſt pour Dieu & pour le paix de noſtre terre de ces points & les articles, qui chi deſſoubs ſont expreſſe, leur ostroions & amoïons ainſi que chi deſſoubs eſt eſcript. C'eſt à ſcavoir que comme en leur Cuere ſoit contenu quiconque faiche & aultrui treſpaſſant ; que on diſt Dorghinghe ou aſſoluerre d'oel ou de membre qui ſoit ad ire paye envers le Majeres & envers nous en merchi de tous ſon avoir*. Ibi *Cora* indiſcriminatim redditur *Cuere*, vel *Cœure* ; *Coratores* vero *Queriers*, Coriers & *Cœuriers*. Vide *Chora*.

¶ CORAAGIUM, Impoſitio quædam extraordinaria, ut Thomæ *Blount* videtur, è frumento percipienda, atque ſic dicta à *Corus*, Menſura frumentaria. Bracton. l.2.c.116. *Sunt etiam quædam communes præſtationes, quæ ſervitia non dicuntur, nec de conſuetudine veniunt, niſi cum neceſſitas intervenerit, vel cum Rex venerit, ſicut ſunt bidagia, Coraagia & caruagia, & alia plura de neceſſitate, & ex conſenſu communi totius regni introducta, &c.* Vereor ne legendum ſit *Cornagium*, quod vide.

CORABELLA, Corbis, ex Gallico *Corbeille*. Kalendar. Eccleſ. Lemovicenſ. apud Labbeum to.2. Bibliоth. *Unam Capellam viridis coloris munitam, & duas Capellas nigras, cum novem Corabellis*. [In ipſo MS. cod. legiſſe ſe nos admonuit Cl. D. *David* ejuſdem Eccleſiæ Canonicus, *Corſibellis* : ſunt vero *Corsibellæ*, Dalmaticæ Diaconorum & Tunicæ Subdiaconorum, quæ etiampum apud Bituricenſes, Santones, alioſque Galliarum populos dicuntur *Corsibaus*. Hanc vocem deducit Nicor. à *Curta Tibenna*, quod Arcadius quidam nomine Tebennus hujuſmodi veſtes *curtas* adinvenerit ; Menagius autem à *Curtum ſibiale*. Vide *Curcinbeldus*.]

CORACULUM. Statura Veronenſia lib.4. c. 33. *Nec apud ipſum fluvium habeo per tres perticas aliquod Coraculum, dugale, vel foſſatum, &c.*

CORAGIUM, *Quod ex ſolo & intimo corde petitur*, à *Cor*, & *ago*. Ita Joan. de Janua. Ugutio : *Coragium, ſuffragium & Coragium eſt virginale ſignum, vel pompa virginalis, quam ſolent virgines facere in quibuſdam locis contra mortuum, ſcilicet chorea, & quælibet chorea ſic poteſt dici*. Græci χορεύτορ, χορευτήριον, & χορευτήριον locum vocant, in quo chori & chorеæ ducuntur. Gl.Alfrici : *Coragium* : medena bergen. Vox meden, puellam & virginem ſonat. Sed quid hoc loco bergen velit, mihi non liquet. [Vide *Corugio*.] Occurrit vox *Choragium*, non omnino certæ notionis, in Vita S.Wilfridi c.9.

Utpote præterite recolens Chorагia vitæ.

¶ CORAILLATOR, Qui vendit Corallium, vel facit opuſcula è Corallio. *Antonius de Templo Corailator*, in Charta Maſſil.an.1327.

¶ 1.CORALE, Privilegium Wifridi Comitis Barcinon. pro Monaſterio Ripullenſi in Catalonia to. 3. Concil.Hiſp.p.165. *Ex alio vero latere deſcendit de ſerra ſuper Coralę & pervenit per ipſa grita uſque in flumine Febreti*. Agitur hic de limitibus. Coral vel Corale vocant Hiſpan. in America locum ubi porci nutriuntur. An hic quid ſimile poteſt intelligi?

¶.2. CORALE, Opus corallinum, ſeu ex Lithodendro, Gall.*Coral*, Epitome Chronicorum Caſinenſium apud Muratorium to.2.p.366.col.1. *Item tertio tulit in coronis, baris, annulis, Coralibus & codeariis* (vel *cocleariis*) *argenti libras* CCCCC. *& aureos quatuordecim mille*.

CORALES PENNÆ, [dicunt in alis avium quatuor pennæ corpori propinquiores.] Vide *Vani*.

CORALIS. Gregorius Turon.lib.5. Hiſt. cap. 35. de quadam lue, ſeu dyſenterico morbo ; *Ea vero quæ ex ore projiciebantur, colore croceo, aut certe viridia erant ; a multis autem aſſerebatur venenum occultum eſſe. Ruſticiores vero Corales, hoc eſt, Pufulas, nomi-*

nominabant: Papiæ; *Coralis*, est *regionarius*, à χορὸς forte.

¶ CORALLITICUS, Isidoro lib. 19. Orig. c. 5. de marmoribus; *in Asia repertus mensuram* (Gloss. Mss. Sangerm. *mensure*) *non ultra cubitos binos, candore proximo choris ad quandam similitudinem à diverso niger*.

1. CORALLUM, *Interior pars*. Gloss. Mss. ad l. 2. Passion. Alexandri Iatrosophistæ: *Corallum abietis*. Nos dicimus etiamnum *le Cœur d'un arbre*. Olim vero *Corailles* corporis interiora, seu intestina appellabant nostri, quæ Itali *Corata* & *Coratella*. Le Roman *de Garin* MS.

L'escu li tranche & auberc li failli,
Que la Coraille del cuer qui desoz tint,
Bien le sachiez; li à trenchié parmi.

Robertus Bourronus in Merlino MS. *Et se fiert de si tres-grand force parmi la Coraille, qu'il en fait la point pavoir parmi le dos de l'autre part*.

¶ 2. CORALLUM, f. Clathri, nostris olim *Catoles*. Computus ann. 1202. apud D. *Brussel* to. 2. de Usu feudorum ad calcem p. CLXIX. *Pro domo Meriaci reficienda, & pro feris & pro Corallis carceris, & pro prima catena* XX. *s.* Vide *Cavola*.

¶ CORAMARIUS, Coriarius, to. 7. Maii p. 373. de S. Ferdinando Rege Castellæ: *Cum ego infrascriptus Notarius dederim Extremam unctionem in mea parochia S. Marinæ cuidam viro, qui dixit vocari Gabriel Perez Coramarius*.

¶ CORAMEN, Corium. Litteræ Ducis Januensis ann. 1382. ex Archivo Communis Massil. *Franchesius de Montexoro cordoanerius cum certis mercibus & Coramibus, per quandam galeotam de portu Massiliæ patronisatam exitit captus*.

¶ CORANUS, *Lapis albus & durus*. Papias MS. Glossar. Sangerm. MS. n. 501. *Coranus, lapis albus est durior que Pario*; ex Isidoro lib. 16. cap. 8.

¶ 1. CORARIUS, Puer Clericus addictus Choro, Gall. *Enfant de Chœur*. Rituale MS. Ecclesiæ Tolosanæ: *Vadit Episcopus vel Sacerdos oraturus stola & planeta ante fores Ecclesiæ, & cum eo Diaconus, ... & cum eo duo Corarii portantes candelabra accensa, & alius Corarius qui sal & cacabum argenteum plenum aqua defert*.

¶ 2. CORARIUS, Coriarius, Gall. *Corroyeur*. Leges Sanseverenses circa annum 1104. apud Stephanotium to. 1. Antiq. Bened. MSS. in Vasconia p. 486. *Si extranei causa vendendi in animalibus vel plaustris aliquid abstraxerint, in exitu portarum lemmam perfolvant. Idem dicimus de Corariis, quod lemmam debeant dare*.

¶ CORASTUS. Vide *Corausius*.

¶ CORATA, Exta, Viscera, Intestina, Gall. *Corée* vel *Courée*. Regest. Chartarum Philippi Pulchri an. 1310. 1311. & 1312. num. XLVI. tit. 203. *Macellarii Matisconis deberunt & concesserunt omnes Coratas animalium, scilicet boum, vaccarum, arietum, & ovium, infirmis hospitalis Matisconis, & lepresis ejusdem civitatis*. Le Roman *d'Athis* MS.

Le for qu'il ot en son trenchaut
Lui mist parmi le jaserant,
Ou corps lui trenche la Courée.

¶ CORATERIUS, ut infra *Corraterius*, Proxeneta, Gall. *Courtier*. Statuta Avenion. *Statuimus quod Coraterii non fint participes emptionum vel aliorum contractuum quorum sunt Coraterii*.

CORATIUM, Thorax ferreus: Ital. *Corazza*, Gallis *Cuirace*, Κορατία κορατίζα, Græcis recentioribus. Sanutus l. 2. part. 4. c. 8. *In maris navigio tot Coratia debent esse cum collariis & ferreis chirotbecis*. Joan. Villan. l. 7. c. 144. *Armati di Corazze*.

CORAZARII, Thoracum confectores, *Cuiraciers*, apud eumd. Sanutum c. 4. 21. *Corrazarii & etiam, qui faciunt facere arma capitis*.

¶ CORATORES. Vide in *Cora*.

CORAULA, seu CHORAULA, *Jocularius*, in Gloss. Isidor. ex Græc. χοραύλαι. Annal. Franc. Metenses an. 837. *Cum Coraulis & cytharistis*. Fragmentum Petronii de Cœna Trimalcionis pag. 37. *Nam & comædos ememeram: & malui illos Attelam facere, & Choraulem meum jussi Latine cantare*. Ordericus lib. 12. p. 881. *Indecentes de me cantilenas facetus Coraula compofuit, ad injuriam mei cantavit*. [Guibertus l. 2. de Vita sua cap. 1. *Non in morem nostrorum ordo dispositur sepulcrorum unius multa ambitus*: id est choreæ seu coronæ.]

CORAULARE, *Conculcare, concutere, concussare, complodere*. Ugutio. [Britonibus nostris *Corolli* saltare est, quod faciunt maxime in conculcandis novis arcis.]

¶ CORAUSTUS, *Superior linea cujuslibet figuræ* (geometricæ.) Papias in Amaltbea. In MS. Bituricensi habet *Coralsus*.]

1. CORBA, CORBANUS, apud Hibernos idem fonat, quod apud nos Plebanus, Decanus ruralis, Archipresbyter, Chorepiscopus, unde & nomen fortitum videri quidam censent. Isidorus Mosc ovius de Majestate militantis Ecclesiæ lib. 1. c. 13. *Corbonatus, sive plebanatus, dignitas est....In matrice Ecclesia debet necessario esse initiatus sacris Ordinibus, omnesque decimas pertinentes ad hanc debet habere, & beneficia adjuncta huic, ipsius sunt, eorumque conferentiam habet & præsentationem. Dictum hoc nomen quia populo & plebi Ecclesiasticæ matricis Ecclesiæ præsunt. Certum numerum Sacerdotum quasi Collegialium debet habere secum. Primum stallum vacuum in Ecclesia Cathedrali, & vocem in omni Capitula tam publico quam privato. Inscribitur Romano Registro, ideoque dignitas est*.

COMORBANIA SIVE RECTORIA, in Chartis an. 1406. & 1473. apud Spelmannum, *Corbanatus*, dignitas *Corbæ*. Colganus ad 17. Feb. in Vita S. Lomani ait, *Comorbanum* successorem significare. Vide præterea Jacob. Waræum in antiquit. Hibernic. pag. 91. 95. 152.

¶ 2. CORBA, Corbis. Vide post *Corbus*.

¶ CORBADA, ut *Corvata*, Gall. *Corvée*. Cod. MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 24. col. 2. *Arat ad hibernaticum perticas* IIII. *ad tramisem perticas* II. *Corbadas Capituli nostri caroprimanuop. ubi ei injungitur*. Alium locum vide in *Hostilitium solvere* post *Hostis*.

¶ CORBAN, Panis sacrificalis Copticus. Vide Acta SS. Junii to. 5. pag. 72. de S. Benjamino Anachoreta. קרבן Hebraice generatim significat omne donum Deo factum vel hominibus, specialius oblationem seu victimam. Marc. 7. 11. *Vos autem dicitis: Si dixerit patri aut matri, Corban, quodcumque donum, quodcumque ex me, bibi profuerit*. Vide *Corbona*.

¶ CORBANATUS, CORBANUS. Vide *Corba* 1.

CORBECULA, CORBULA, Corbis, *Corbeille*. Ermentarius lib. 3. de Vita & Translat. S. Philiberti c. 19. *Advehitur humeris hominum in quodam vasculo, quod Corbes dicitur, quædam femina, &c.* Cap. 27. *Videres aliquos carrucis, Corbeculis, sellis gestatoriis, atque scalis advehi*.

CORBULUS, *Parvus corbis*, apud Joan. de Jan. Gl. Græc. Lat. Κόφ-, *Corbis, hæc Corbula, qualus*. καρδίλακιον ὄνου, apud Joannem Cananum de Bello CP. p. 189. *vitium truncos* vertit Altatius.

CORBELIA, Corbula, ex Gallico *Corbeille*. Charta Guillelmi Episcopi Carnotensis an. 1166. in Histor. Pertcensi p. 195. *Durare autem forum dicitur, quamdiu tres Corbeliæ sutorum cum mercibus in foro invenientur*.

GORBILLA, in Charta pro Vicariis Bituricensib. ex

Ta-

Tabulario S. Sulpicii Bituric. *Sutores non mittent Corbillas suas in foro sine jussu Vicarii, &c.*

¶ CORBELLA. Index Reditum Monast. Corbeiens. *Balneagerii debent Corbellas ad vindemiandam vineam.* Legitur etiam apud Thomam *Modox* in Formulari Anglic. p. 27.

CORBILLARIUS, seu CORBILLIERS, Canonicos Semiprædendatos in Ecclesia Andegavensi vocari auctor est Renatus Chopinus lib. 1. de Sacra politia tit. 3. n. 4. [Macer in Hierolexico melius eos appellat *Corbicularios*, sic dictos, inquit, à *Corbula*, quæ apud Gallos idem est quod *Rocbetum* Clericorum. Vide Itiner. Liturgicum editum an. 1717 p. 83. ubi de urbe Andegavensi.]

CORBELLI, Pollinctores, libitinarii, vulgo *Corbeaux*, aves mali ominis. Miracula S. Wilfranni Episcopi n. 32. *Quidam ex eorum hominum genere, quos vulgus* (in Oximensi pago Normannico) *Corbellos vocat, equum quasi suo domino, qui ad villam erat, apud Curiam ducendum, accepit, &c.*

¶ CORBEL-STONES, f. Lapides politi sic in muro dispositi, ut statuam possint continere, ab antiquo Anglico *Corbel*, vel *Corbetel*, Statuæ loculamentum, Gall. *Niche*. Antiquit. Ambrosden. pag. 575. *Ei in solutis Johanni Chepyn Latamo apianti & facienti* XVIII. *Corbel-stonys ponendis in prædicto muro v. sol.* IV. *den. &c.* Vide Kenetti Glossarium ad calcem Antiq. laudatarum.

¶ CORBESTIERUS, *Corbestiero* Calabris, Pellio, nomine ex corio & bestia derivato. Vita S. Francisci de Paula to. I. April. pag. 187. *Erant magistri Corbestieri & vendebant pelles.*

¶ CORBICULARIUS, V. *Corbillarius* post *Corbocula.*

¶ CORBILLA, CORBILLARIUS. Vid. post *Corbocula.*

¶ CORBINUS, *Corda multiplex*, Papias MS. Vide *Corbius.*

CORBIS, Mensuræ frumentariæ species, apud Bononienses Italos, Rollandinus in Summa Notariæ cap. 5.

CORBITA, *Navis oneraria, & dicitur à Corbis*, Joan. de Janua.

CORBITARIA. Legis Rotharis Regis Longobardorum Edit. Heroldi titulus 10. inscribitur *de Uneg worfin*, id est, *Corbitaria*. Ubi agitur de iis qui *viam antestant*, vel *in via se antegnunt*, quod Lex Frisionum vocat *alteri viam contradicere*, quod crimen Germani *Straetschenderye* dicunt. Sed hic non *Corbitaria*, sed *Chorditaria*, vel *chorditare* legendum censet Goldastus in Notis ad Parænses Tyrolis Regis Scotorum, quod *Chorda* expansa, vel vimineis cratibus viam clauderent, ac ita homines exspoliarent. Nescio an huc pertineat vox *Corbiere*, in Chronico MS. Bertrandi Guesclini;

Bertran le choisi bien emmi une Corbiere.

¶ CORBITOR. *Simpludearei funeribus Corbitores adhibitos*, fuisse Festus ait. Guntherus l. 21. de jure Manium vult hos fuisse comestores & helluones, qui epuli reliquias in cordibus exportatas ad rogum & sepulturam pauperiorum avidius absumerent; distentoque ventre convivas scurrili saltatione oblectarent, rejectis & inversis post tergum manibus ad circuli modum caput deorsum ad pedes usque inflectentes, &c. Thesaurus Fabri, Laurentius in Amalthea: *Corbitores, Corvitores*, similes corvis. *Item, Funambuli, ad corcorbes in summa navium scandentes per funes.*

CORBIUS, *vel Corbinus, Qui duplex habet cor; versipellis, inconstans.* Joan de Janua.

CORBONA, Gazophylacium, Papias: *Corbonam, gazophylacium, ubi pecunia Sacerdotum erat & interpretatur oblatio, & ut dicitur in historiis super Actus Apostolorum, Corbonan erat arca in qua reponebantur denaria Sacerdotum;* Ugutio: *Corbon interpretatur oblatio unde hæc Corbona, e, vel Corbonam, indeclinabile, ultima acuta, id est, gazophylacium, ubi divinæ oblationes reponuntur,* [Matth. 27. d. *Non licet eos mittere in Corbonam, quia pretium sanguinis est.*] Cyprianus lib. de Oper. & eleem. *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare se credis, quæ Corbonam omnino non respicis.* [*Corbona* vernacule dicitur *los Corbranz*, in Instrumento anni 1339. to. 2. Hist. Dalphin. pag. 386. col. a.]Vide Bernardum Aldretum in Antiquit. Hispan. l. 2. c. 2. p. 192.

CORBULO, Papiæ, *Gestator manualis, laturarius.* Ita MS. pro *latuarius.* In alio MS. est *Corbillo.* [Amalthea: *Corbule, Dossuarius bajulus, gerulus*, Gall. *Crocbetour.*]

¶ CORBULUS. Vide *Corbecula.*

CORBUS, Idem quod *Corbis*: Mensura frumentaria Capitulare de Villis c. 9. *Volumus ut unusquisque Judex in suo ministerio mensuram modiorum, fextariorum, Corborum eo tenore habeat, sicut & in palatio habemus.* Adhalardus in Statutis Corbeiensis Monasterii l. 1. c. 6. *Volumus ut singulis annis veniant de Spelta bene ventilata atque mundata Corbi* 750. Chron. Trudonense l. 2. *Habent ipsi Fratres ad proprium usum deputatam spel-tam ad panem faciendum, Corbes eorum & viginti, quod colligitur ad modios mille fexcentos; ad cervisiam faciendam ordei Corbes* 192. *quod colligitur ad modios* 1920. *&c.* Tabularium S. Remigii Remensis; *De spelta solvit in Corbe modios* 10. *pullos* 8. *ova* 25. Infra; *Donat annis singulis in Corbo de spelta mod.* 12. *aus inter frumentum & sigalam modios* 6. *& debent unum Corbum inter se compartire,*

CORBA, Crescentio in lib. de Agricult. est etiam mensura species; *Tre paia di Colombi sanno una Corba di columbina.* [Chronicon Parmense apud Murat. to. 9. col. 765. *Eo anno* (1237.) *per totam Italiam fuit magna fames....& in civitate Bononiæ Corba frumenti vendebat* XX. *solidos Imperiales.* Annal. Mutin. apud eumdem Murator. to. 11. col. 65. *Eo anno* (1258.) *valuit Corba frumenti Bononiæ libras tres Bononienses.* Vox etiamnum in usu apud Italos.]

In Gloss. Anglos. *Corbus* exponitur, radulboga. In alio, radol-boga, *carpella*, Gallice, inquit Somnerus, arcus ephippii, pars anterior ephippii, *à Sadlebow*, Anglis, Belgis vero *Sadelbagen.*

¶ CORCHA, Urna, Gall. *Cruche.* Inventar. an. 1342. ex Archivo S. Victoris Massil. Armar. Dinienf. n. 38. *Item unum morterium & unum pestellum; item unum grayale; item duas Carobas, &c.*

¶ CORCIZARE, Cornu canere, Gall. *Sonner du cor.* Statuta General. Ord. Cisterc. an. 1240. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1372. *Statuitur, ut quicumque ferviens Abbatum venientium ad Capitulum generale, maxime apud Divionem, movere rixam, Corcizare, vel aliquid aliud facere, unde grave scandalum oriatur, præsumpserit, à servitio totius Ordinis irrevocabiliter expellatur.*

¶ CORCUBA, Vide *Cucurba.*

CORCULA, *Joculator*, Ugutioni: *Joculatrix*, Joanni de Janua. Sed videtur legendum *Coraula.*

1. CORDA, Modus agri terræ, *Corde*, in Consuetudine Dunensi art. 51. ubi *Corda* 32. pedibus, & aripennis centum cordis constare dicuntur. Charta an. 1167. *Ego Guillelmus Dominus Montis pessulani filius Sibillæ...concedo Ecclesiæ S. Mariæ de Gazano, & tibi Joanni Priori, & successoribus tuis, spatium & locale duarum Cordarum terræ, inædificatum, vel ædificatum, ubi acquirere poteritis extra vallum Montis pessulani;*

juni : si vero amplius usque ad tertiam Cordam acquirere voluerit, liceat vobis, &c. Chartæ Philippi Regis Franc. an. 1216. *Nos* 38. *arpennos terræ ad Cordam nostram....concessimus.* (Statuta Civitatis Avenion. *Statuimus de Corda & hoc plusquam ad Cordandum duo boni viri eligantur, qui jurent fideliter Cordare.*)

¶ CORDIA, Eadem notione. Charta an. 1236. è Tabulario Cartusiæ Belli Larici : *Tendit ad quarregia & dissat à quarrogis quatuor Cordiis, & ab ipsa fayа tendit ad planum.*

2. CORDA, Tributi species, apud Occitanos [& alios. Videtur esse tributum pro rebus mensuratis exsolutum, ut *Quintale* pro ponderatis ; sic autem dictum puto, quod *Corda* fuerit nomen mensuræ, qua res illæ mensurabantur.] Charta an. 1060. *Medietatem Cordæ & piscationem Atacis, scilicet de molendino, de filo usque in stagnum.* In Tabul. Episc. Autisiodor. *Costumæ de Cordis & polanis, & minagium sunt Comitis.* Charta Raymundi Comitis S. Ægidii an. 1164. in Bibl. Sebusiana lib. 2. c. 50. *Et in Corda & in leda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum.* Alia an. 1242. in Notis ad Concilia Narbonensia : *Item medietatem ponderis ferri & mensuræ Cordæ, & medietatem mensuræ vermeilh.* Ufatica Aquarum mortuarum ; *Item molendina, quintale, & Corda, & furni erunt omnes nostri, cum laudis & omnibus usaticis, & accipietur ad quintale, & Cordam tantum.* Charta an. 1066. *Habeat medietatem leddarum quæ veniunt in civitate sive per terram, sive per aquam, medietatem Cordæ & piscationem Atacis, justitias & balbias, & forchias, & gistos, & Alvergas, & Acaptes, &c.* [Charta an. 1164. ex Schedis D. *Lancelot* : *In quintalio & Corda & in leda de mercato medietas erit mea & medietas illorum.* Conventio inter Comitem Provinciæ & Matrem Bausenquorum è MS. D. *Brunei* : *Nec ibi habeant Cordam & quintale.*] Charta an. 1070. n. 465. Regest. 80. Chartophylacii Regii : *Molendina, quintile & Corda & furni omnes erunt nostri...accipietur ad quintale & Cordam tantum ab extraneis, quantum continetur in libertatibus concessis à nobis universitati mercatorum.*)

¶ 3. CORDA, pro *Charda*, Funis, Gallice *Corde*. Passim occurrit : hinc

CORDARUM TORMENTA, Quibus, quasi super equuleum, reus tensus torquetur, elicienda veritatis causa, apud Gobelinum Personam in Cosmodromio p. 258.

¶ CORDÆ PASSÆ. Hist. Dalphin. to. 1. pag. 275. *Pro Cordis passis quadrag. pro camera Domini ad cursandum tarent.* 11.

¶ CORDÆ TORTORERIÆ, ejusd. Hist. p. 245. *Item, die* XXVII. *Julii solvit Petro Corderio civi Gratianopol. pro dimidio quintali & 11. libris Cordarum tortorerianarum missarum Dom. Jobauni de Austedano pro charteyanadis ingeniis quæ erant in portu de Moyrenco versus Moyrencum & Pereriam* XVIII. *s. VI. d.*

¶ CORDAGIUM, Funis, restis à Gall. *Cordage* ; quod proprie significat Apparatum funium navi necessariorum : *De carcandis ducensis garbis sagittarum, & ducendis Cordagiis pro arcubus*, apud Rymerum.

¶ CORDAPSUS, vel ut habet Amalthea *Cordapsum*, Græcis σπαρτὸς vel χόρδαψος, Tumor tenuis intestini, ut videatur intestinum ad chordæ similitudinem convolutum. In Glossario Sangerm. MS. n. 501. habetur *Cordapsa* ; *Cordapsum* verò apud Papiam in MS. Bitur.

¶ CORDATA, Certum pondus, vel certa mensura, ut videtur. Cod. MS. Eccl. Audomar. ubi de oneribus navium : KERKA *bresil* IV. *den. dimidia Kerka* II. *d. dimidia Cordata* IV. *d. Kerka alim* IV. *d. dimidia* II. *dimidia Cordata* IV. *d. Kerka grani* IV. *den. dimidia* II. *d. dimidia Cordata* IV *d.* Semel & iterum occurrit ibid. cod. constanter ad *Kerkam* servata ratione.

¶ CORDATÆ TUNICÆ prohibentur in Concilio Vallisoletano an. 1323,

CORDAVIA, apud Papiam MS. *Interior cella*. Edit. *Corclavia* ; sed videtur legendum *Conclavia*.

1. CORDAX. Fragm. Petronii ; *Nemo*, *inquit*, *vestrum rogat Fortunatam meam. us saltet : credite mihi, Cordacem nemo melius ducit.* Κορδακιστὴς, Græcorum.

¶ 2. CORDAX, Alia notione, apud Joannem Longini Canonicum Cracoviensem in Vita B. Kingæ Virg. to. 5. Julii p. 735. E. *Puerilem adhuc ætatem agens Nicolaus...Cordacis, existens etiam tunc puer, conditionis, nimio fletui ex levi momento & causa, plus quam illi convenire ætati, indulgebat.* Recte doct. Sollerius in notis ; Cordacem hic vocat conditionem pueri, cui *cor* tenerum est & propensum ad tristitiam ac lacrymas ciendas.

¶ CORDEBANARIUS. Vide post *Cordebisus*.

CORDEBISUS, Pellis de Corduba, corium caprinum alutariorum arte præparatum, Gallis *Cordouan*, Ital. *Cordouano*. Glossi. Lat. Gall. MS. Thuanum : *Alutarius, Cordouanniers. Aluta, Cordoua.* Ugutio : *Aluta, pellis canuta cavata, vulgo Cordouan.* Chronicon Fontanellense p. 246. *Ad pelles hircinas 60. compositas lib. 3. ad Cordebises 40. comparandum lib. 3. ad coria bovina 20. lib.* 1. Tabularium Casauriense anno Caroli Calvi in Italia 3. *Et censum vobis do, Romane Abbas, vel successoribus tuis reddendum annualiter de mense Maio bovem unum bonum, & inter pannos & argentum & Cordebisi valentem usque ad solidos quinque Francisci.*

CORDOVERSUS. Charta Ludovici Pii apud Doublet um l. 3. Hist. Sandionyf. c. 7. *Ad Cordovefos*, & *in solas eorum componendas, modia unctii* 200. Alia Caroli Calvi in Tabulario ejusdem Monasterii Ch. 31. *Et pro* 200. *unctis qui debantur fratribus per singulos annos ad Cordovefos eorum, & coria componenda, & diverfis aliis fratrum neceſſitatibus.*

¶ CORDOANUS, in Charta pro Communia de Balneolo ana. 1288. inter Schedas D. *Lancelot*, & in Statutis Massil. l. 1. cap. 38. §. 2. *Sotulare de Cordoan*, in Chartul. S. Vincentii Cenom. fol. 72.

¶ CORDUANUS, in Hist. Dalphin. to. 1. p. 87. col. 1. *Groſſa beſtia onerata de Corduanis.*] *Sotulares Corduani* apud Ordericum Vitalem p. 591. 596.

CORDEWAN, Idem quod *Cordebiſus*. Statuta Ordinis de *Sempringham* pag. 783. *Noc ſotulares de Cordewan ab aliquo accipiant.* Matthæus Paris in Vitis Abbatum sancti Albani : *Calceamenta quæ de vili corio, quod vulgariter bazan dicitur, in alutam, id eſt, Cordewan civiliter commutavit.* Rogerus Hovedenus in Ricardo I. p. 715. *Melega civitas, ubi ſit copia de Cordewan vermeil.* [Codex MS. Ecclesiæ Audomar. De *Zina de Cordewan.* 11. *den.*] Tabularium Vindocinense Ch. 508. *Cedis Willelmus Monachus calceos de Cordevano.* Vide Hist. Monasterii S. Nicolai Andegav. pag. 61. Willelmus *Guiart* an. 1202.

Nus & de chauces deſchauſiez,
Et de ſoulers & de Cordouan.

Le Roman *de Jordain* MS.

Chaucer de paille, ſoliers de Cordouant.

A *Corduba* Hispaniæ oppido celeberrimo deducta hæc vocabula, vulgo *Cordoua*, ubi præparabantur pelles, &, ut ait Rebuffus Tract. de Mercat. min. vend. Glossi. 11. *Quia ab urbe deportari ad cæteros ſolent pretioſi corii ſpecies. Unde* subdit quasi *Cordubones* dictos Cerdones *Cordowanniers. Calcei de Corduba*, apud Guibertum lib. 1. de Vita sua c. 11. Theodulfus lib. 1. Carm. p. 138.

Iſte

Iſte tuo dictas de nomine Corduba pelles,
Hic niveas, alter protrahit inde rubras.

Inde *Cordubanarii*, Sutores, in Diplomate Ludovici VII. Regis Franc. an. 1144. apud Gallandum de Franco-allodio pa. 343. *Cordouanniers*, Monſtrelleto 1. vol. p. 319. qui noſtris hodie *Cordonniers*.

¶ CORDUBANASII, in Charta Comitis Nivern. an. 1166. & Tabulario B. M. de Charitate.

¶ CORDUBENARIUS, in Charta Philippi Regis Fr. ann. 1328. & Chartulario S. Martini Pontiſar.

¶ CORDUARIUS, in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 38.

¶ CORDEBANARII & CORVESARII, in Charta Officialis Rotomag. an. 1267. tom. 3. Hiſt. Harcur. pag. 149.

¶ CORDOANERIUS, in Litteris Ducis Januenſis an. 1382. ex Archivo Communis Maſſil.

¶ CORDELATUS, Vide *Cordellatus*.

¶ CORDELERIÆ, Sanctimoniales Franciſcanæ, noſtris vulgo, *Cordelieres*. Memorabilia Humberti II. Dalphini ex Adverſariis D. *Lancelot*: 1344. *item die* XV 1. *Septemb. apud Moirencum ordinavit fieri juxta Fratres Minores Monaſterium Dominarum Cordelariarum S. Claræ, & fecit cavari & ſignari, &c.*

CORDELIA, Chordula, *Cordelle*. Occurrit apud Rigordum an. 1214.

¶ CORDELITA, Franciſcanus, à *cborda* ſeu fune quo cingitur, vulgo dictus *Cordelier*. Chronicon Auſtrale ad ann. 1206. *Minores Chriſtum prædicant ut Iſvaelitæ ſub Innocentio, ſed & Cordelitæ*. Vide *Cordiger*.

¶ CORDELLATUS, *Corda* ſeu fune ligatus. Statuta Synodal. Eccl. Biterr. an. 1368. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 628. *Et ut manicis conſutitiis amplis aut ſolaribus Cordellatis ſeu diverſſtrate foraminum pictatis laicali abuſione non utantur*. Ejuſd. tomi col. 664. in Statutis ejuſd. Eccl. an. 1375. *Veſtes deferant Cordelatas anterius, & à ſummo uſque deorſum*. Occurrit iterum in Statutis Eccl. Nemauſenſis ibid. col. 1044.

¶ CORDERIA, Gall. *Cordevie*, Officina vel jus funium texendorum. Charta Lugdunenſ. an. 1308. *Ite m 12. denar. Vienn. pro Corderia de l'Echerveno ſuper pontbem Rodani. Cbeveno* cannabim appellant ruſtici Lugdunenſes: *L'echerveno* igitur idem eſt quod Cannabinus.

¶ CORDERIUS, Reſtio, textor funium. Gall. *Cordier*. Vide locum in *Cordæ tortoriæ* poſt *Corda* 3.

¶ CORDETENUS, Memoriter. Vide in *Cor*.

¶ CORDETUM, Pannus vilior. [Vita B. Yvonis to. 4. Maii p. 539. *Tunicam & epiſogium de panno albo groſſo, vocato Burello ſeu Cordeto modici pretii*. Legitur etiam in Inquiſitione MS. pro canonizatione ejuſd. B. Yvonis.

¶ CORDEWAN, CORDEWANARIUS. Vide in *Cordebiſus*.

CORDEX, *Qui facit cordam*, Joanni de Janua: Forte *Cordiſex*. [Papias in MS. Biturienſi: *Cordex, Concordatus, vel qui canit cum cordis vel qui facit illas*. Laurent. in Amalthea: *Cordex, Qui canit corda vel facit illam. Cordex* præ conſtantiori lectione videtur retinendum.]

¶ 1. CORDIA, ut *Corda* 1. Ibi vide.

¶ 2. CORDIA, pro *Concordia*. Charta Guillelmi Comitis Cabilonenſis ann. 1174. in Tabulario Floriacenſi: *Feci duas cartas fieri...ut ſi de aliquibus rebus inter nos diſcordia ſurrexerit...cartarum teſtimonio ad Cordiam revocemus*. Rurſum occurrit in Charta an. 1085. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Forojul.

¶ CORDIACUS, CORDIATUS, CARDIACUS, *Morbus naſcens ob nimiam imbecillitatem corporis languente ſtomacho*. Amalthea. Miracula S. Amalbergæ to. 3. Julii p. 108. *Quædam Domicella patiebatur Cordiacum, id eſt morbum cordis gravem. Cordiatus*, καρδιακὸς, *Cardiacus* in Supplemento Antiquarii.

¶ CORDIALE. Bern. Pez Anecdot. to. 1. pag. LXXIX. meminit Codicis Mellicenſis, cui titulus: *Cordiale ſeu Tractatus de quatuor noviſſimis*. Quod cor ſeu animum commoveat, dictum puto *Cordiale*.

¶ CORDIALISSIMUS, intimo cordis affectu dilectus, Exſtat Epiſtola apud Duellium Miſcell. lib. 2. p. 103. cujus hæc eſt inſcriptio: *Cordialiſſimo ſuo fratri Oſwaldo Tuxlhauſer illuſtris Principis Heinrici Bavariæ Ducis Cancellario*.

¶ CORDIALISSIME PRECES FUNDERE, in Vita B. Lidwinæ to. 2. April. p. 347.

¶ CORDIALITAS, Ital. *Cordialita*, Gall. *Cordialité*, Singularis & ſincerus amor, in Laudibus Papiæ apud Murator. to. 11. col. 27.

¶ CORDICCA, Funes navium, Gall. *Cordage*. Informationes Civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino, è MS. Sangerman. *Item debet habere ipſa navis duas puegas & VI. gratillos & ſarciam ſubtilem pro faciendis Cordiccis VI. quintals*.

CORDICITUS, *Corde tenus*, Joanni de Janua. Penitus, intime. Sidonius l. 4. Epiſt. 6. *Prudentibus Cordicitus inſitum eſt vitare fortuita*.

¶ CORDIDICIA, δυσπεψία, *Pædor, ſqualor*, Supplem. Antiquarii: Lege *Sordiția* & vide *Sordities*.

¶ CORDIGER, Franciſcanus, idem qui *Cordelita*. Regulæ pro Theologis Pariſ. apud Acherium Spicil. to. 6 p. 381. *Sermo de mane & collatio in veſperis in Cordigeris vel in Jacobitis*. Occurrit iterum in Obituario MS. Eccleſiæ Morinenſis fol. 21.

¶ CORDINA, CORDINES. Vide in *Cortis* 2.

¶ CORDINARIUS. Sutor, Gall. *Cordonnier*. in Charta Officialis Rotomag. an. 1267. Hiſt. Harcur. to, 3. p. 149. Vide *Cordebiſus*.

¶ CORDINTIME, Ex intimo corde. *Petimus Cordintime*, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 895.

¶ CORDINTIMUS, Amicus ex animo, in Vita B. Lidwinæ to. 2. April. p. 316.

CORDIPUNGUS VERSUS, *vel quodlibet corda pungens*. Papias.

CORDISCERE. Gloſſ. Arabico-Lat *Cordiſcoſio, agnoſco*: ubi viri docti emendant, *Condiſco, ſcio*: ego vero ſic puto, *Cordiſco, ſcio*: eſt enim *Cordiſcere, ex corde*, ſeu memoriter diſcere, ſcire. Vide *Cor*. 1.

¶ CORDITER, Amice, ex corde, apud Rymerum to. 3. p. 314. col. 2.

¶ CORDIVARIUS, pro *Cordinarius*, in Charta Officialis Rotomag. in *Cordinarius* laudata.

¶ CORDIVOLENTIA, Benevolentia. Scriptum Caroli Simplicis an. 921. pro Monaſterio Elnonenſi, apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 278. *Ideo ſit notum omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ...quia adiens noſtram Cordivolentiam venerabilis Abba Cænobii S. Conſeſſoris Chriſti Amandi Roberſus, &c.*

¶ CORDO, Cingulum, vitta, Gall. *Cordon*, Ital. *Cordone*. Translatio S. Antonini to. 1. Maii p. 768. *Cingulo ſive Cordone cinctus*. Ceremoniale vetus MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Prædicta crux debet pendere cum uno Cordone de cyrico*. Vita S. Franciſci de Paula tom. 1. April. p. 177. *Poſuiſti iſtum cingulum, quem eorum lingua Cordonem appellant*. Vide *Cordonus*.

¶ CORDOAN, CORDOANUM, CORDOANERIUS. Vide *Cordebiſus*,

CORDOLENS, Cardiacus, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 5.

CORDONA. Chronicon S. Vincentii de Vultur-

po p.685. *In Eccl esia vero S. Dei Genitricis Mariæ...præceptum obtulit de duodecim Cordonis servorum.*

¶ CORDONARIUS, Sutor, Gall. *Cordonnier*, in Enumeratione jurium Comitis Biterr. in Civitate Albiensi ann. 1252. & in Codice obit. S. Geraldi Lemov. ann. 1491. Vide *Cordebisus*.

¶ CORDONUS, Vitta; Gallis & Hispanis, *Cordon*. Statuta Petri Episc. Helen. an. 1375. Concil. Hisp. to. 3. p. 605. Per *litteras sigillo præfati Domini Legati cerâ rubeâ in cera albâ impressô, in quodam Cordono sericeo viridis coloris impendente sigillatas. Litteræ Cordono ciriceo Sigillatæ*, in Regesto 87. Cameræ Compot. Paris. *Sigillat um, ut prima facie apparebat, magno sigillo Dalphinali rotundo in cera rubea pendenti in quodam Cordono grosso & quadrato cirici viridis*, in Litteris ann. 1358. apud D. *Secousse*, to. 3. Ordinat. Reg. p. 271. Vide *Cordo*.

¶ CORDOUANUM, Cordovesus, Cordowan, Corduanum. Vide *Cordebisus*.

CORDUBANARII, Cordubenarii. Vide *Cordebisus*.

¶ CORDUCTUM, Sericum. Vide *Mataxa*.

CORDUELLUM, Idem forte quod *Corduanum*, de quo supra. Regestum Castri-Lidi in Andibus fol. 31. de Pedagiis: *Quadriga onerata de Corduello, equui 4. d. ad tractum quadrigæ*. Occurrit alibi.

¶ CODULA, Botellus, Gall. *Saussisse*. Vide *Mazaccara*.

¶ Cordula Musica, Parva *chorda* instrumenti musici. Statuta Canonicorum S. Augustini apud Duelium Miscell. l. 1. p. 86.

Non vox, sed votum, non musica Cordula, sed cor,
Non clamor, sed amor cantat in aure Dei.

¶ CORDULATIO, Quidam futuræ modus ad ostentationem in vestimentis. Statutum Capituli generalis S. Victoris Massil. sub Stephano Abbate ann. 1378. *Statuimus quod nullus vestes inhonestas, scilicet appellandas, vel cocardias, froncicas aut cum colari cum manicis largis ultra modum vel Cordulatione in capstina nec in manicis*.

¶ CORDULUM, Parvus *cordo*, in Inventario Ecclesiæ Anicien. ann. 1444.

¶ CORDURA, à Provinciali *Cordure*, Gall. *Couture*, Sutura. *Cordura vestium*, in Statutis Arelat. MSS. art. 53. *Cordura de uno vestimento*, in Statutis Massil. lib. 2. c. 39. *de Sartoribus*. Occurrit etiam ca. 38. de iisdem.

CORDUS, *Serotinus, dicitur à Cor: unde & uva quæ tarde veniunt ad maturitatem, Cordæ dicuntur, secundum Ugutionem & Papiam. Cordum, serotinum quod tarde nascitur*. Joan. de Janua.

¶ COREARIUS. Vide *Correarius*.

¶ COREDULUS, *Genus quoddam volatilis, quasi Coredens*, apud Isid. lib. 12. c. 7.

¶ COREEDE. Vide *Conredium*.

¶ COREHIZARE, pro *Choreizare*, Choros agere, in Synodo Mediolan. an. 1287. apud Murator. to. 8. col. 1056.

¶ CORELLUS, inter ornamenta ecclesiastica recensetur, in Notitia Ecclesiæ Dinien sis per Gassendum p. 151. *Item duo pallia alba diaspreti... duos Corellos de serico antiquo*.

¶ COREMEDE, Corenioda. Vide *Curmedia*.

¶ COREPH, *Calvaria vel Campestria. Corepb, Lumbaria vel Tegimenta*. Gloss. MS. Sangerman. n. 501.

¶ COREPISCOPUS. Vide *Chorepiscopus*.

CORETES. Hist. Landavensis Ecclesiæ, in Monastico Anglic. to. 3. p. 188. *Et cum finibus istis... usque ad mare totum infra Taf & Elei, cum piscibus & Coretibus suis omnibus, & cum omni sua dignitate*, &c. Pag. 195. *Et cum corporibus suis ad sepulturam suam, in ecclesia sua, & cum suis piscibus*, &c. *Et Coretibus anguillarum, & cum toto territorio suo*, &c. Et pag. 211. *Et cum libera applicatione navium in ostio Tavei, & cum Coretibus suis omnibus sine ullo censu ullis hominibus, terram*, &c. In Glossario Wallico Cambro Buxhornii Coyed, *cataractæ* exponitur.

CORETUS, Menfuræ Germanicæ species. Wichbild Magdeburgense art. 19. *Proconsul... potestatem judicandi habebis super injustas mensuras potabilium, & pondera & injustos Coretos, & cujuslibet cibi & potus mercimonia*.

COREUM, pro *Corium*. Statuta Ordinis de *Sempringham* pag. 720. 784. *Non fiant marsupia... nisi de Coreo albo, & sine serico colorato*. Alibi: *Omnium Canonicorum fotulares, tam diurni quam nocturni, rubei Corei sint*. Utitur etiam Cæsarius l. 4. c. 12. 13.

CORFICINA, *Macellum*. Papiæ, & Gloss. MS. Regio Cod. 1013. pro *Carnificina*.

CORGENARIUS. Charta Ludovici D. Belijoci pro Libertatib. Villæ Bellijocen sis an. 1274. *Judæi non debent commorari in franchesia Bellijocensi, nec Corgenarii ludere in eadem, nec Corsini debent commorari in villa Bellijoc. nisi voluntate domini & burgensium dictæ villæ*.

¶ CORGO Stirps, truncus. Statuta Civitatis Avenion. *Si quis vineam de die talaveris vel eradicaverit, talari, vel eradicari fecerit, pro singulis Corgoubus talatis seu eradicatis solvat Communi uomine pœnæ 3. sol.*

CORIAGO, Morbus in armentis, cum *corium* adhæret costis. Vide Vegetium l. 3. Artis veterin. c. 54. & Columellam l. 6. c. 12.

¶ CORIALINSE, Corium. Constitutio Ansegisi Abb. inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1. p. 639. *Cerâ ad illam Ecclesiam libras* CC. *ad opus Fratrum* C. *Sevo libras* CC. *de Corialinse calcibus* XXIV. *bragal* LX. *ad faccos autem faciendos drappos albos* II.

1. CORIARE, Idem Architectis quod *Loricare*. apud Varronem l. 1. de Re rust. c. 57. tectorio & crusta parietē tegere. *Coriis loricare* dixit Plinius l. 8. c. 24. *Loricare de Saxo*, apud veterem Scriptorem de Re architectonica c. 19. Ubi Charta an. 1223. in Tabulario Ducatus Guisiæ fol. 46. dixit, *fossatum Coriare de lapidibus*. versio Gallica habet ibidem, *& porra embraidir le fossé de pierre*. Est autem nostris, *brai*, limus, seu terra humida. Vide Philandrum ad Vegetium lib. 7. c. 1. & 3.

¶ 2. CORIARE, Consuere. Janus in Supplemento Antiquarii: *Coriet, ῥάπτει, Consuat*.

¶ CORIATOR, Coriarius, Gall. *Corroyeur, Tanneur*. Fragmentum Chartularii Sand-Hippolytensis apud Duellium Miscell. lib. 2. p. 443. *Nos Haimricus Dei gratia Præpositus S. Hippolyti constituimus Coriatorum civitatis, quas inter se de communi consensu fecerunt, pro parte nostra approbamus. Coriatores bona & legitima coria vendent competenter tannata*, in Litteris Philippi VI. Fr. Regis an. 1329.

¶ CORIATUS, Ligatus. Magister Joannes in vita S. Petri Parentii to. 5. Maii p. 94. D. *Hæc feabella duo ferens in manibus, repens super terram, tibias, crura & pedes Coriata post se trahebat. Lectica lignea Coriata*, in Annal. Benedict. to. 2. p. 636. hoc est, Corio vestita. Vide *Coriare*.

¶ CORICILLUM, pro *Coreulum*. Fragmentum Petronii p. 71. *Virtute mea ad hoc perveni, Coricillum est quod homines sacci, cætera quisquilia omnia*.

¶ CORIETUM. Leges Normann. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 277. *Ad diem autem duelli assignatam debent se pugilles in curia Justiciario offerre, antequam bora meridiei sit transacta; apparati in Corietis vel iuniciis confectis, & cū scutis & baculis cornutis armati*.

¶ CO.

¶ CORIGARE, Choreas agere, Saltare, Gall. *Danser*. Vita S.Franciſcæ Viduæ Rom. to.2. Martii p. 170. *Vidit vanorum Corigantium animas, quæ propter tale peccatum ab eis commiſſum, imponebantur in quodam magno palo ferreo, &c.* Vide *Corizare*.

¶ CORILETUS, f.*Cursile*, Hortus ruſticus, Gall. *Cortil*. Chartular. Gemeticenſe tom.1.p.326. *Habebunt ipſi Monachi propriam eam partem territorii de Beu, quam via Drocenſis tendens ad Coriletum Henrici dividit à caſtello de Beu*, Vide *Cortis* 1.

CORIMBATA, *Navis*, Iſidoro in Gloſſis.

¶ CORIMEDE. Vide *Curmedia*.

¶ CORINA. Occitanis Occidens, Gall. *Coucbant*. Venditio Pontii Bernardi *Catel* factæ Templariis ann. 1215. *Terminatur ab aquilone cum ſylva dominorum de Portu, à Corina cum ſylva Capituli Magalonæ, à vento cum mari, à Circio cum ſtagno*.

CORINDA, in Lege Aleman.tit.99.§.19. Editiones Heroldi & Lindenbrogii *Cornicula*, Tiliana habet *Corinda*.

CORINEUS, *Acervus lapidum*. Papias.

CORIOCUS. Vide *Caragus*.

CORIOSUS, *Corio veſtitus*, Ugutioni. Papias vero *Coriofum*, *ſpuma*, *corio veſtitum*. [MS.Bituric.habet, *Coriolum*, *ſpuma*, *corio veſtita*.]

CORISCUM. Charta Willelmi Archiepiſc.Rotomag.ann.1196.apud Radulf.de Diceto: *Quia vero authenticum non inſpexeramus, cujus mentio Literis noſtris imprimi debuerat, tanquam illi coherentibus, & vigorem, ſi quem habituræ erant, contrahentibus, Coriſco cooperto, & ſcripto nobis ignoto aſſenſum nobis præbere, vel illud confirmare, quod deteſtum tenebamur abhorrere, deteſtari & redarguere minime voluimus*. Forte *Codiſco*, parvo *codici*.

¶ CORISTA, pro *Choriſta*, Gall. *Choriſte*. Legitur apud Rymerum to.14.p.161.col.2.

CORITA, *Equus maſculini generis*, Papiæ. In MS. *Coritba*.

CORIUM. Apicius l.4.c.2. *Et in patella alterius de ſrulla refundes cum piperi granis integris, & nucleis ſpineis, ita ut per ſingula Coria ſubſternas diploidem in laganum*. Ubi Humelbergius: *Per coria intelligo impenſarum in ſtruendo ordines, quemadmodum Vitruvius* (l.2.c.8.l.7.c.3.) *laterum in parietibus ſtruendis ordines Coria etiam vocat, quæ vulgo turba opificum Curſus appellat*.

CORIUM CERVI. Vide *Cervicorium*.

CORIUM FORISFACERE, Ad verbera damnari, vapulare, quæ erat ſervorum pœna. Leges Inæ Regis Weſt-Saxon.c.6. *Si quis Corium ſuum forisfaciat, & ad Eccleſiam incurrat, ſit ei verberatio condonata*.

CORIUM PERDERE, Eadem notione. In Legibus ejuſdem Inæ c.3. apud Brompton. *Si ſervus ſine teſtimonio domini ſui operetur, Corium perdat*. Leges Alfredi & Goduini c.11. *Si liber feſtis diebus operetur, perdat libertatem...ſervus Corium perdat, vel bigildum*. Eadem habetur in Legibus Kanuti cap. 68. & in Legibus Presbyterorum Northumbrenſium cap.40. Lex familiæ Burchardi Epiſcopi Wormacienſis: *Conſtituimus ut ei tollantur Corium & capilli*. Infra: *Corium & capillos amittant, perdant, &c.*

CORIO CARERE, Eodem etiam ſignificatu. Leges Kanuti c.71. *Si ſervus tale quid egerit, careat Corio, vel redimat ſolutionem Corii pro facti qualitate*. Adde ejuſdē Kanuti Leges de Foreſtis c.22. & infra in voce *Crinis*.

CORIUM REDIMERE, Virgas redimere, vel componere de flagello. Lex Friſionum tit.3.§.4. *Servus vapulet, niſi dominus ejus 4. ſolidis Corium ejus Redimere voluerit*. Leges Kanuti c.71. ſupra laudato: *Redimat ſolutionem Corii*,

CORIO COMPONERE, Virgis cædi. Leg. Ethelredi c.2. *Si quis jejunium ſuum infringat, ſervus Corio ſuo componat, &c.* In Lege Salica tit.42.§.2. *Solidos pro dorſo ſuo reddere*.

PRETIUM CORII *ſui domino reddere in ſignum manumiſſionis*, in Legibus Henrici I. Regis Angliæ c.78. Vide *Hidgilde*, & *Decorticare*.

CORIUM TOLLERE ET CAPILLOS. Charta Henrici Claudi Imperat.in Chronico Laurishamenſi p.75. & apud Browerum l.3.Antiquit. Fuld.c.15. *Si quis.....aliquem ſervorum S.Bonifacii, vel ejus curtem, ſive domum infregerit...illi qui hujus facti Dux & Princeps fuerit, tollatur Corium & Capilli, & utraque maxilla ferro candenti comburatur, reliqui ejus ſequaces cute & capillis priventur*. Vide *Capilli*, & *Decorticare*.

¶ CORIUS, pro *Corium*, habetur in *Frandevola* poſt *Fundabulum*.

¶ CORIZA, *cum inconcuſſio capitis in os venerit & præfocationem narium fecerit cum ſternutatione*. Papias MS.Bituric.Haud multo clarius apud Iſidorum l.4.Orig. c.7. *Coriza eſt quoties infuſa capitis in oſſa venerit narium & præfocationem fecerit cum ſternutatione, unde & Coriza nomen accepit*. Eſt pro κόρυζα, Morbus cerebri, cum crudus humor è capite in nares diſtillat. Itali etiamnum dicunt *Coriza*.

¶ CORIZARE, ut *Chorizare*, Choreas agere, Saltare. *Breydenbach* Itiner. Hieroſol.p.216. *Omnis hoſpitis noſtri familia inſanire cæpit & cantare & Corizare, & cum inſtrumentis muſicis ludere*.

CORLINUS, ſeu potius *Corlivus*, Avis, quæ noſtris *Corlicu*. Fridericus II. Imper.de Venat.l.1.c.12. *Ut ſunt genera Corlinorum, vanelli, pluerii, & ſpeciei ſuæ ſimiles, habentes roſtrum longum ad modum Corlinorum, quorum major pars vitæ eſt cavare ſub terra*. Adde c.13.14.18.

¶ CORMEDE. Vide *Curmedia*.

¶ CORMETA. Inquiſitio Jurium Dalphinalium in loco Argentariæ an.1220.Hiſt.Dalphin.to.1.p.92.col. 1. *Et capit in quibuslibet ſexdecim marchis provenientibus de argenteria, ſex uncias & unum quartayronem, & hoc non eſtimabitur, & in qualibet Cormeta dellis quæ venditur ibi, ſex denarios pro dominio ſuo*.

¶ CORMIUM. In antiquis Regulis Officiariorum S.Martialis Lemov.dicitur de Thelaurario, ipſius eſſe, Cuſtodire *caſulas, & coritballos & Cormia*: pro qua poſteriori voce forte legendū eſt *Cornua*, hoc eſt vaſa; *Cornu* nāq; inter vaſa eccleſiaſtica recēſeri ſuo loco dicitur.

CORNAGIUM, Præſtationis aut tributi ſpecies. Fleta l.3.c.14.§.9. *Sunt etiam aliæ præſtationes, ut auxilia in Comitatu Vicecomitum....hydagia. Cornagia, cariagia, ſectæ, &c.* Charta Henrici III. Regis Angl.to. 2.Monaſt.Angl.p.1032. *Et ſint quieti & homines ſervientes ſui...de geldo, ſcuagio, & hidagio, carvagio, & Cornagio, & ſummagio, &c.*

CORNAGIUM pariter apud noſtros, præſtationibus accenſetur. Charta Theobaldi Comitis Franciæ Seneſcalli & Aalidis uxoris in Hiſt.Bleſenſi pag. 301. *Nec Cornagium ultra capient*. Teſtamentum MS. Humberti D.Bellijoci Conſtabilis Franciæ, menſ.Julii an.1248. *Et conceſſi hominibus & burgenſibus meis & hominibus Eccleſiarum pro Cornagio ſicuti continentur in libertate quam dedi hominibus meis & hominibus Eccleſiarum: & hujuſmodi Cortnagium juravi pro me & hæredibus meis, quod de cætero in terra mea non ſit factum*. Libertates Villæ de Moneto ann.1260.in Biturigib.apud Thomaſſerium lib.1.cap.65. *Si Milites mei Cornagium vel aliud donum mihi dederint in beſtiis terræ meæ, &c.* Libertates Sacri Cæſaris an. 1327. apud eumdem lib. 3. cap.10. *Videlicet Cornagium, hoc eſt, pro cornu cujuſlibet animalis certam pecuniam, &c.* In Computo de Bladis Comitatus Campaniæ an. 1358. eſt titu-

ſus: *De la recepte de froment & d'avoine de la Ferté ſur-Aube, des Cornages de Villers, de la ville d' Eſſoy, &c. tant de boiſſels de bled & d'avoine.* Alibi: *Des Cornages de beſtes traihens de Montigny 10.rasceaux,2.bichots.* Infra: *De Cornaiges & des eſcbieg des beſtes traihens de Montigny.* Ubi *Beſtes traihens*, ſunt animalia araſoria, vel quæ carris apſantur: præſertim vero ea quæ *cornibus* inſtructa ſunt, ut boves, unde præſtationi nomen inditum. Inde Callimacho hymno in Dianam v. 179. boves dicuntur κερατηλάται, βάτιν τῆς κέρατ' ἔχουσι πάσσυρτοι, inquit Scholiaſtes. Recte enim Raguellus ait, Cornantem eſſe præſtationem bladi, quæ pro quovis bove arante domino exſolvitur [ab iis, inquit D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to.1.p.396. qui in illius Domini ſilvis jus habent paſcendi animalia *cornibus* inſtructa.] Tabular. Montiſmorilionis in Pictonibus fol. 59. *Ipſi agricolæ ex unaquaque domo, ubi boves arabiles erunt, reddent nobis unum ſextarium avenæ, de ſoſſore vero eminam.* Id præterea docet Conſuetudo localis *de Troi* in Biturigib. art. 5. *Et auſſi (a droit de prendre) ſur chaſcun ayant beufs 4. Pariſis pour couple de beufs, & ſe appelle ledit droit de Cornage.* Vide *Hornegeld*.

CORNAGIUM, & *Tenere per Cornagium*, quid fuerit apud Anglos, docet pariter Littleton ſect. 156. *Item, il eſt dit que en le marches de Scotland, aſcuns teignent de Roy per Cornage, c'eſt à ſçavoir purvenetier un Cornu, pour garner bomes de pais, quant ils oyent que le Scottes, ou autres enemies veignont, ou voilent entrer en Engleterre, quel ſervice eſt graund ſerjaunty, &c.* Camdenus in Muro Pictico: *Sed cum murus nunc jaceat & rubulus ſit nullus multi hic circumquaque prædia & fundos in Cornage (ut Juridici noſtri loquuntur) à Regibus noſtris tenent, videlicet ut Cornu irruptiones boſtium vicinis ſignificent, quod à veteri Romanorum inſtituto deducſum nonnulli exiſtimant.* Vide *Warde corne*.

CORNALE, Vicus, pagus, diſtrictus; *Cornau*, apud Vaſcones & in Conſuetudine Aquenſitir. 11. art. 19. vel vici, ſeu pagi regiones, *Quartiers*. Regeſtum Conſtabulariæ Burdegalenſis fol. 92. *Præpoſitura de Vaſato, & primo de parochia d'Eſton, & dicta parochia dividiur in pluribus partibus, quæ nominantur Cornalia.*

CORNALIA, Concilium Avenionenſe an. 1326. can. 57. ubi Judæi *jubentur deferre ſignum rotæ in veſtc circa pectus.* Mox additur: *Mulieres autem Judææ à 12. annis & ſupra, Cornalia deferant extra domum*: ad marg. al. *cornu*.

¶ CORNAMUSA, Vox ab Italis & Hiſpanis uſurpata, Gall. *Cornemuſe*. Uter ſymphoniacus. *Cornamuſam pulſanti taren.* 1. in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 274.

¶ CORNARDI. Vide *Abbas Conardorum*.

CORNARE, Cornu inflare, Gall. *Corner*. Charta Foreſtarum apud Matth. Paris p. 181. *Facias Cornari, ne videatur ſurtive facere.* Froiſſartes 1. vol. c. 19. *Et faiſoient grand bruit de Corner & de huier, Cornu ſufflare* venatores dicuntur in Speculo Saxon. l. 2. art. 61. §. 2. Robertus Gaguinus in Poemat. vernaculo:

Par ce moyen il eſt permis
Aler gayement par les bois
Corner, chaſſer dains & conins.

[Chartularium S. Vandregeſili to. 2. p. 1990, in Inſtrumento Gallico anni 1307. *A tous ceux qui ces preſentes lettres verront ou orront Symon dit Moleis Baillif de Rooni ſalu & bonne amor. Comme diſcort fuſt meu entre noble homme Monſeignor de Rooni d'une part, & bommes religieux & boneſtes l'Abbé & le Convent de S. Vandrille d'autre, ſur cen que ledit Seignor avoit fait arreſter le bac de ſdis Religieux por le travers de por yins qui paſſoient à Mante par le travers dudit Seignor, leſdis Religieux diſans & maintenans, que il devoient paſſer quites parmi ledit travers por Corner en paſſant parmi ledit travers*, Ex hoc privilegio manavit Normannicum proverbium: *Croiſſu en être quite comme les Moines de S. Vandrille en ſiflant?*] De cornibus vice buccinarum, plura Olaus Wormius lib. de Cornu aureo pa. 25. &c.

CORNARE, Cornu inflato rem quampiam promulgare: voce præconia nuntiare, *Publier à ſon de trompe*. Ufatici Barcinonenſes MSS. cap. 112. *Facerent Cornare, ut nobiles & ignobiles venirent, &c.* Curia Generalis Barcinon. an. 1291. *Et quod nos poſſimus ibi Cornare & eligere Officiales*. Guibertus lib. 1. de Vita ſua cap. 11. *Sacroſanctæ verecundiæ pallio tegebantur indigna, ac idonea Cornabantur*, id eſt, diſſeminabantur. Ubi fruſtra *coronabantur* reſtituit vir doctus. V. *Cornagium*.

CORNARIUS, K ερατεύς, in Gloſſ. S. Benedicti c. de Artificibus, [Poliens cornua. Vide leg. fin. de Jure immun. Liber niger Scaccarii p. 256. *Unuſquiſque de* 111. *Cornariis* 111. *d. in die*. Ubi Hearnius: Qui non tantum cornua inflare ſolebant, ſed & iiſdem ita præfuerunt, ut ad ipſos eorumdem pertineret cuſtodia: nihil obſtat, quo minus *Cornarios* lingua vernacula (Anglica) *Cornets* appelles.]

¶ CORNATGIUM. Vide *Cornagium*.

¶ CORNEA. Gloſſar. Sangerman. MS. nu. 501. *Cava, Cornea, buccina*.

¶ CORNELIANA, *Genus carte a Cornelio Gallo Præſecto Egypti primum confecta*. Idem Gloſſarium. Papias ſolum habet: *Corneliana, Genus carte à Cornelio*. An Leges intelligunt à Cornelio latas, quas alii *Cornelias* appellant. Plures ſunt hujus nominis leges à variis Corneliis datæ; ſed nullam novi latam à Cornelio Gallo Ægypti Præpoſito.

¶ CORNEMANNUS, pro *Choremannus*, de quo dictum eſt in voce *Chora*. Charta Eduardi III. ann. 1376. pro Burgenſibus villæ Caleſii apud Rymerum to. 7. p. 1. 16. col. 1. *Conceſſimus inſuper vobis quod, loco Baillivi, Scabinorum & Cornemannorum, ibidem antiquitus ordinatorum, habeatis in eadem villa unum Majorem, & duodecim Aldermannos*. Vide *Chora & Cora*.

CORNEOLUS. Fragm. Petronii: *Sed Corneolus fuit, ætatem bene ferebat, niger tanquam corvus*.

CORNERIA, Angulus, *Cornière*, Vaſconibus: noſtris *Cornet*. Vetus Charta in Monaſtico Anglicano tom. 2. pag. 874. *Verſus Hamburi uſque ad Cornerium prati de Adgaref.* Infra: *uſque ad Corneriam baiæ Walteri Karles*. Alia an. 1303. in Regeſto 49. Chartophylacii Regii num. 32. *Juſques à la Corniere de ladite maiſon, laquelle Corniere eſt pardevers la porte du Seigneur de ladite Ville*. V. Leges Maris Oleronenſes c. 26.

¶ 1. CORNERIUM, ut *Corneria*. Charta an. 1424. *Debet 2. ſol. de ſervitio ſuper quodam Cornerio nemoris ſito in nemore d'Allieu*. Charta Domini Barbarelli in Dumbis an. 1407. *Illud Cornerium vineæ continens operaturam unius hominis vineæ ſub ſervitio 9. den. ex una parte & unum denarium de cremento, adeo quia ipſum Cornerium vineæ erat de manſo taillabili dicti domini, qui remittit ad ſervitium recognoſcibile*.

2. CORNERIUM, Monaſticum Anglic. to. 3. pa. 107. *Sciendum eſt quod iſti ſupranominati tenent de illo burgagio ad Cornerium, de quo burgagio prædicta domus Hoſpitalis debet ſolvere domino Regi per annum 12. den.,, Item de Cornerio quod Adam Pelliparius tenet,,, ad Orientalẽ partẽ ſancti Nicolai ultra pontem per annum 2. ſol.*

CORNESAGIUM. Charta Guillelmi Epiſcopi Carnotenſis ann. 1166. apud Ægidium *Bry* in Hiſt. Perticenſi p. 195. *Botagium & Cornefagium Vicecomitis eſt* (Caſtriduni.) Idem forte quod *Cornagium*. Vide in hac voce.

CORNETA, Bireti ſpecies in cornu formam deſinens, quomodo hodie Ducum Venetorum, ex Gall. *Cornette*, quæ vox etiãnũ uſurpatur pro tegumẽntis capitis

nocturnalibus muſierum noſtratium. Concilium Rotomagenſe ann.1343.can.32. *Item inhibet ne Clerici præſertim in ſacris Ordinibus conſtituti longas & amplas Cornetas in ſuis Capuciis deferant, ſed breves & decentes.* [Similia habes apud Marten.tom.4.Anecdot. col.527. & 528. in Statutis Eccleſiæ Andegav. an. 1423.& col.393.in Concilio Avenion.ann.1509. apud Acherium to.5.Spicil. p.626. in Concilio Senonenſi. *Nullus Monachus noſtri Monaſterii præſumat portare capitium cum longiori Corneta*, in Statutis Lirinenſibus an.1453.Synodal. Conſtitut. Ludovici de Carnoſta Epiſc. Bajoc. an. 1515. *Quotidieque capitium ſeu domino panni nigri deferant. Et pileo atque Corneta, præcipue in Eccleſia officiando depoſitis, utantur à cetero caputio vulgariter, ung Domino.* Le Roman de Partonopex MS.

Il s'en vont droit ſuiant à Chars,
Et ont gîte lor Corniars.]

¶ CORNETARII, Canonici, Capellani, à *Cornetæ* ſic dicti. In Chartulario SS. Trinitatis Cadom. fol. 18 ubi deſcribitur Charta Willelmi Angl. Regis paulo recentiori manu adjectum legitur ad marginem *Cornetarii*, ſcilicet è regione ſequentis articuli : *Conſtituerunt quoque in eodem canobio quatuor Canonicos, quibus domos dederunt ante Eccleſiam & quadraginta acros terræ.* Ex quo colligitur hujuſmodi Capellanos ſeu Canonicos aliquando vocitatos fuiſſe *Cornetarios*.

CORNETUM, Angulus, idem quod *Cornuta*, Gallis, *Cornet*. Monaſticum Anglic.to.2.p.318. *Item alius locus vocatus...juxta Cornetum de Haydale*. Alias *Cornetum* eſt locus ubi *corni* creſcunt. [Vetus Gloſſar. *Cornetum*, Κρανιὸν.]

CORN-GAVEL. Vetus Charta Cantabrigienſis apud Somnerum in Tractatu *de Gavelxind* p. 16. *Et quod 4.ſwillingæ refiduæ tenebantur & tenentur de prædictis Abbate & Conventu per fidelitatem & relevium, & per redditum & ſervitium vocatum Corn-Gavel, videlicet reddendo eiſdem Abbati & Conventui & ſucceſſoribus ſuis annuatim in feſto S. Michaelis Archangeli de qualibet ſwillinga earumdem 4. ſwillingarum quindecim quarteria, & 5. buſchellos ordei paimalis, &c.* In alia Charta ibid.dicitur *Gavel-Corn*.

CORNICARE, Cornu inflare, corpare. Matth. Weſtmon.an.870.*Receſſit venator...& canes Cornicando ad ſe vocavit*. Will.Brito l.1.Philipp.p.90.

Nec jam venantum voces, nec Cornua poſſet,
Lastratuſve audire canum.

Silveſter Giraldus l.1.Itinerarii Cambriæ cap.2. ubi de Cornu S.Patricii : *Cujus virtus ex fatua & inepta Bernardi Presbyteri Cornicatione, &c.*

CORNICARE, *In aurem alicujus aliquid inſuſurrare*, quod faciunt qui ſurdis per *cornicula* ad aurē appoſitos ſua inſinuant. Marius Mercator libro Subnotationum ad Plentium Presbyter. *Nec ea* (quæſtio) *palam proferatur, ſed ab ipſis, qui de ea Cornicantur, velut Catholicis intra Eccleſias interim retinetur*. S. Hieronymus Epiſt.4. *Alii ſubſanis in altum humeris, & intra ſe neſcio quid Cornicantes ſtupentibus in terram oculis, tumentia verba trutinantur*. Joan. Monachus lib. 1. Vitæ Odonis Abbatis Cluniac. *Caperunt interea vabido latra tu omnes Canonici Cornicari contra eum. Quid agere vis, inquiunt, &c.* Galli dicunt, *Corner aux oreilles de quelqu'un*. Perſio Sat.5 *Cornicari*, eſt vocem cornicis imitari :

Neſcio quid tecum grave Cornicaris inepte.

Gozechinus Scholaſticus in Epiſt.ad Diſcipulum : *Profecto non ut Cornicaris. dedi ei libellum repudii, non elogii notam, ſed honoris coronam.*

CORNICULARE, Eadem notione. Matth. Weſtm. an.940. *In ſilva Cornicularium ſtrepitus reſonabat venatorum. Chaſſer à cor & à cry*, in Conſuetudine Meldenſi locali ;

¶ CORNICATIO, Clamor cornicis. Vide *Cornicari*.

¶ CORNICITARE, ut *Cornicare*. De excidio urbis Acconis apud Marten.to.5.Ampliſ.Collect.col.784. *Alii....poſt feras inſiſtende cum canibus, tota die Cornicitantes, &c.*

CORNICIUS, Apertura fluminis, per quam derivantur aquæ in agros, in Statutis Mediolan. c.329.

¶ CORNICUARI dicuntur cornices in Chronico Novaliceníi apud Muratot.to.2.part.2.col.743. *Detulit autem eum verſa vice ad abſidam S. Dei genitricis ad crucem, & ibi eum ſepelivit ſub quercu quadam. Cornices vero quæ ibi Cornicuabantur, videntes puerum non integre coopertum, nitebantur comedere eum....A Cornicatione harum excitati genitores cognoſcunt illorum fuiſſe filium*. Vide *Cornicare*.

CORNICULA, Cornix, Gallis *Corneille*, Ital. *Cornacchia*. Gloſſæ veteres: *Cornicula*, Κορώνη. Vita S.Sori Eremitæ apud Petragorios n.19. *Aliaſque domeſticas aves, quas vulgo Corniculas dicimus, tranſmiſit*.

¶ CORNICULARE. Vide *Cornicare*.

CORNICULARIUS, Officium ac munus, cujus frequens mentio in Notitia Imperii, & apud alios Scriptores. *Cornicularius Præfecti Prætorio*, in Inſcriptionibus apud Gruterum 350.1.475.1.& in l.8.Cod.Theod. de Diverſ.offic. *Cornicularii Præfecturæ*, in l. 8. Cod. Theod.de Diverſ.offic.Vide Acta SS. Valeriani, Tiburtii,&c.n.14. *Cornicularius Secretarii Prætoriani*, apud Senatorem l.11.Epiſt.36.*Cornicularii cujuſcumque provincialis officii*, in leg.32.Cod. Theod. de Erogat. milit.annon. *Cornicularius Conſulis*, in veteri Inſcript. Vide in *Adjutores*. *Cornicularii legionum*, in Inſcript. apud Joffredum in Nicia p.19.& Gruter.177.nu.9.545.5. *Cornicularius Sub præfecti Vigilum*, Gruter.523.4.

Salmaſius ad Solinum *Cornicularios* dictos ait à *Corniculo*, ſeu apice galeæ, qui κέρας Græcis nuncupatur, eoſdemque eſſe qui κερατοφόροι. Heſychio : quaſi vero *Corniculariorum* munus fuerit militia. Quin potius conſtat *Cornicularios* fuiſſe Exceptores & Commentarienſes : iis enim accenſentur à Firmico l.3.c.6. *Erunt... Exceptores earum ſententiarum quæ de hominum capitibus proferuntur, aut Cornicularii, aut Commentarienſes*. Unde recte à *Corniculis* appellatos cenſent viri docti, id eſt, atramentarii : quam appellationis rationem attigit Senator l.11.Epiſt.36.ubi de Cornicularios : *Præfuit enim Cornibus Secretarii Prætoriani, unde ei nomen derivatum*. Eorum autem munus fuit ad *Cornua* Secretarii ſtare, & miniſtrare judici agenti, loquenti, ſcribenti, reſcribenti, cujuſmodi fuit *Canicliniorum* apud Byzantinos. Horum munus annuum erat, ut colligitur ex l.8.Cod.Theod.de Diverſ.offic.De eorum dignitate vide quæ annotant Jacobus Gotofredus ad leg. 10. Cod.Theod.de Cohortalibus, ex Symmacho l.10.Epiſt. 56.eodem Senatore l.11. Epiſt.18.19. & Juretus ad eumdem Symmachum.

CORNICULO MERERE, apud Suetonium. *Poſt tranſactos Cornicules*, id eſt, poſt exactum *Cornicularii* munus, in l.8.Cod.Theod.de Diverſ.offic. Vide Inſcript. Gruteri 431.9. & Eckeardum Junior. de Caſibus S. Galli c.10.pag.81.

¶ CORNICULI. Vide *Cerniculi*.

¶ CORNIFICATUS, Curvatus ad inſtar cornu. Mantuanus in Thefauro Fabri :

Sidera in obliquos Cornificata ſinus.

CORNIFICIUM OPUS, Ex cornibus confectum Vita S.Sori Eremitæ c.4. *Atque in adjutorium ædificii eſtium ei opere Cornificio aptatum miſit*.

¶ CORNIOLA, vox Italica, *Cornum*, Gall. *Cornouille*. Acta S.Franciſcæ viduæ Rom.tom.2.Martii p. 112. * *Nonus vero lapis erat ſimilis Corniolæ*,

qui denotabat virginis virilitatem. Vide *Cornolium*.

¶ CORNIPETA, *Bos ferus. Cornipeta, Qui cornu petit quemqu am.* Gloſſar.MS.Sangerman. n.501. Vide *Cornupeta*.

1. CORNIX, Gallina. Joannes Italus in Vita S. Odonis Cluniacenſis lib.3.*Ibat autem circa pedes grex Cornicum quas nos Gallinas vocamus*.

¶ 2. CORNIX, Limbus. Onomaſticon ad calcem tomi 5.Act.SS.Junii.

CORNOLIUM, Cornus, arbor, *Corno* Italis, *Cornolier* Gallis. Vetus Scheda apud Ughellum in Epiſcopis Anglonenſib. *Caſtaneis, fagis, quercubus, Cornoliis, & reliquis hujuſmodi arboribus*.

1. CORNU, Vas quo bibitur. Cornibus uſos Veteres ante pocula obſervat Scholiaſtes Homeri ad Iliad. Θ. ὁρῶ τὰ ἐκ βοὸς κέρατα ποτήρια γράφειν, εἰς κέρας ἀπο-βλέποντα. Vide auctorem Etymologici in κέρατα. *Corneus ſcyphus*, apud Saxonem lib.7. & Ordericum Vitalem l. 5.*Scyphus cum Cornu & argento*, in Teſtamento S.Everardi apud Mirꝛum in Cod.Donat.Belgic.c.21.Charta Witlafii Regis Merciorum, apud Ingulfum : *Et Cornu menſæ meæ, ut ſcoes Monaſterii bibant inde in feſtis Sanctorum*, &c. Vetus Chronicon laudatum ab Camdeno in Brigantibus, & Olao Wormio ad Faſtos Danicos : *Ulphus Toraldi filius Eboracum diverſit, & Cornu quo bibere conſuevit, vino replevit, & coram altari DEO & Petro Apoſtolorum Principi omnes terras & reditus flexis genibus propinavit*. Eadmarus de Similitudinibus S.Anſelmi ca.18.*Aliquando deleſtat domum interius ornatam conſpicere, ebrioſos in ea decantantes audire, ibidem & vinum Cornibus deauratis potare, & flores per domum diſperſos olfacere, ipſoſque, vel Cornua aurea, vel alia tactu deleſtabilia contrectare. Tenere per Cornu* terram aliquam,apud Malmesbur.In Concil. Calchutenſi an.787 can.10.vetatur *ne de Cornu bovis calix aut patena fieret ad ſacrificandū,quod de ſanguine ſuo*.

¶ CORNUA, Vinum *cornu* contentum. Charta Arnoldi Præpoſiti B.M.ad Gradus in Moguntia, de Præbendis an.1222.Rer.Moguntiac.to.2.p.668. *Item à principio Adventus Domini uſque ad diem Innocentum, vinum quod Cornua nuncupatur*.

Obſervat idem Wormius in veteribus Faſtis Danicis feſtum Nativitatis Domini *cornu* indicari, quod inquit, id temporis lætitiæ & exhauriendis poculis idoneum habitum ſit. Vide eumdem in Diſſertatione de Cornu aureo, pag.23.ubi multis probat, ut & Stephanius ad Saxonem Grammaticum c.127.jam olim poculorum vicem obtinuiſſe cornua, & Janum Dolmerum ad Jus aulicum Norvegicum vetus p.461.& 533.

2. CORNU PASTORUM, in Lege Alemann.tit.79. §. 1.

CORNU METALLINUM, pro Tuba, apud Joan.Bekam in Hereberto Epiſcopo Ultrajectenſi.

CUM CORNU CLAMOREM LEVARE. Charta Raimundi Comitis Forenſis ann.1262. *Quitam, francam, liberam & immunem ab omni toulta, tallia, cavalgata, Cornu, crito, meſſe Præpoſiti, Chaslani recognitionibus & compleintis, & ab omnibus aliis exactionibus, & ſervili conditione*, &c. ubi *Critus*, idem valet ac *clamor*, ex Gallico *Cri*. Vide *Hueſium*, & Judicia Withredi Regis Cantuar.c.28.

CORNU SUFFLARE dicuntur venatores, in Speculo Saxonico l.2.art.61.§.2.*Cornea tuba*, in Cronico Novalicenſi, [& Pſalmo 97.]

3. CORNU, Atramentarium. Ugutio : *Calamarium, Cornu quo tenetur incauſtum*. Willel. Brito in Vocab. *Atramentarium dicitur vas in quo reponitur atramentum,Cornu etiam ſcriptoris.* NoſtrisCornet.Charta Hervei D.*de Stafford* to.1. Monaſtici Angl.p.559.*Teſtibus his...& Uberto Vicecomite,& ipſo domino Radulfo teſtante, qui tenuit Cornu dum ſcriptor notavit...ſupradicta*. [Charta anni 1053.de Chartulario Eccl. Biterr. *Iſimbertus Canonicus S.Nazarii tenuit Cornu cum tincta, de quo fuit ſcriptum teſtamentum.*] Statuta antiqua Cartuſianorum a.par. c.16. §.8. de ſuppellectile ſcriptoria:*Pennas,cretam,pumices duos,Cornua duo, ſcapellum unum,ad radenda pergamena novaculas ſive raſoria 2. & punctlorum 1.ſubulam 1.plumbum,regulam,poſtem ad regulandum,tabulas,graphium*. Vide *Cornicularius*.

¶ 4. CORNU, pro Charta ſeu Scriptura accipi videtur apud Kennettum Antiquit. Ambroſden.p.73.ad an. 1091. *Willi anteceſſores ante conqueſtum Angliæ tenuerunt jure hæreditario terram, boſcum & ballivam prædictas de Domino Rege per unum Cornu, quod eſt Charta prædictæ foreſtæ, & per ſervitium reddendi Domino Regi pro terra prædicta* x. ſ. & *pro foreſta prædicta* XL. ſ. Vide *Outborn*.

5. CORNU. Vas Eccleſiaſticum. Chronicon Fontanellenſe c.14.*Urceos Alexandrinos cum aquamanilibus duos, Cornu fabricatum unum*, &c. Hugo Flaviniacenſis in Chronico p.167.*Capſam auream inſignitam reliquiis 12.Apoſtolorum, & Coraua 2. eburnea identidem reliquiis conſerta*. Charta Ethelſtani Regis in Monaſtico Anglic.to.1.pag.40.*Quatuor magnas campanas*, & 3. *Cornua auro & argento fabricata, & 2. vexilla*, &c. Vide to.3 p.313.1.Samuelis c.16. v.1. & Caniſium tom. 5.Antiq.lect.pag.786.

¶ 6. CORNU, Extremitas veſtis in acumen deſinens. Statuta Eccleſiæ Andegav.n.16.*Prohibemus... ne quis ſeu aliqua in veſtimentis caudas & Cornua, coloratas reverſas manicas...habere & deferre...præſumat*.

¶ 7. CORNU, Inſtrumentum, quo ægris jumentis medicina ſeu potio in os infunditur. S. Gregor. in Vita S.Benedicti ca.30.*Quadam die dum ad B Johannis Oratorium, quod in ipſa montis celſitudine ſitum eſt, pergeret,ei antiquus hoſtis in mulo medici ſpecie obviam factus eſt, Cornu & tripedicam ferens*.

8. CORNU, Vox in hac notione nota. Carmen de Curia Romana. v.

Femina ſi qua ſuo quæſivit Cornua ſponſo.

[Occurrit eadem notione apud Joan.Berberium in Vitoriis utriuſque Juris part.1.Rubrica de adulteris. Vide Etymolog.D.de *Caſeneuve* ad V. *Cornard*.]

CORNU ALTARIS. Honorius Auguſtod. lib. 1. c.60. de templi dedicatione agens : *Poſt hæc quatuor Cornua altaris ſignavit, dum quatuor mundi partes cruce ſalvavit. Ante Cornu altaris ad Eccleſiaſticos ordines promovere*, in Capitul.Caroli Magni c.88.& Formul. 101. ex Lindenbrogianis. *Ante Cornua altaris* manumittere, in Formula 91.97. apud eumd. Lindenbrogium, in Capitulari Aquilgran.an.816. c.6. &c. Theophylactus Simocatta l.8.c.8. Ἡκουεν Μαυρικίου τὸν κέρατων τὰ θυσιαστήρια καλοῦντος τῶν Τριβαλλῶν γυνῆ. Occurrit paſſim apud Moyſem & alios.

¶ CORNU CERVI *Spagyrice eſt Roſtrum alambici*, apud Rochum *le Baillif* in Diction.Spagyr.

CORNUA ENSIS, apud Gregorium Turonenſem li. 4.Hiſt.c.38.*Evaginat gladium, Cornuaque enſis pedibus calcans, acumen ad pectus evexit*, &c. Capulum qua parte reflectitur, ut manum tegat.

¶ CORNU EPISTOLÆ, CORNU EVANGELII, Latus altaris, ubi Epiſtola vel Evangelium legitur. Occurrit in Synodo Valentina anni 1590.& apud Scriptores Eccleſiaſticos recentiores paſſim.

CORNU in maleficiis. Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum an.743.c.22.*De tempeſtatibus & Cornibus, & cochleis*.

CORNU SUB CORNU. Hiſtoria fundationis Abbatiæ Saltreenſis in agro Huntindonenſi, tom. 1. Monaſtici Angl.p.853. *Convenerunt... ut paſturæ eis eſſet omnibus com-*

communis, id est, Cornu sub Cornu, pro pace & concordia inter se tuenda, per se sine scitu & permissu aliorum Dominorum concesserunt.

CORNIBUS VENTILARE. Joann. Sarisber. lib. 7. Policrat. cap. 21. *Et quasi Cornibus gemine paxtatis Ecclesiam in cujus sinu quiescunt, & proteguntur umbra, ventilare non cessant.* Chronicon S. Vincentii de Vulturno: *Positoque præsidio pugnatorum in Canusia, præcipue eos Cornibus ventilabat.* Utitur etiam Stephan. Tornac. Epist. 152. ex Psalmo 44. Machab. lib. 1. c. 7. v. 46. Zachar. c. 2. v. 21.

¶ 1. CORNUA, Mitra. Acta SS. Junii to. 4. p. 264. B. de S. Eberharda; *Et exorsa Cornua Metropolitani fronte infigniunt.*

¶ 2. CORNUA, Massilienſibus *Cornude*, Italis *Cornuta*, Species ſirulæ vel cadi cum anſis, cornuum formam quodammodo referentibus, unde nomen. Inventar. an. 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Dinienſi n. 38. *Item tres Cornuas*; *item unum andelum pigram* (ſic;) *item unam mapam piſte*, &c. Vide alia notione in *Cornu* 1.

¶ CORNUAGIUM, Præſtatio eadem quæ *Cornagium*. Charta Guillelmi Abbatis Floriacenſis an. 1296 Burgenſes de Caſtellione *remanebunt & erunt quitti & immunes...de omni hoſpitagio, de feroulis nuptiarum vocatis Eſpaules, de agrétio...de Cornuagio, charruagio, &c.*

¶ CORNUARE, ut ſupra *Cornare*, Cornu canere, Gall. *Corner*. Ceremoniale vetus MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Quibus candelis extinctis tubicinatur, Cornuatur, pulſatur ſive maſſatur ab omnibus cum cornibus, tubicinis, & fuſtibus.* Vide *Menetum*.

¶ CORNUBIA. Jacobus Cardinalibus de Coronatione Bonifacii VIII. inter Acta SS. Maii to. 4. p. 470.

At litui ſtridere vices & cymbala ſtridunt:
Tympana congeminant ſonitum, nec verbere tunſa
Diſcunt ferre gradum, tibi ſed Cornubia ſubſtant
Quæ digitis commota canis.

Hic Continuator Bollandi: Cornubia quidem nomen eſt civitatis in Anglia, ſed Auctor per quamdam alluſionem eo eſt uſus, aut quia Cornubiorum inventum eſſe credidit, tympanorum pulſum ad fiſtulam regere, aut quia ſignificatam voluit fiſtulam, non illam rectam inſtar tubi, quali utuntur Germani, ſed cornu inſtar reflexam, quæ vulgo Cornetta appellatur. Hanc expoſitionem exſcribit Murat. Script. Ital. to. 3. p. 653. col. 1.

¶ CORNUGALLIA, Cornubia, Regio Britanniæ minoris, Gallis *Cornuaille*. Annal. Benedict. to. 4. p. 203. *Erat & ipſe Brito Armoricanus ex Cornugallia*. Guill. Malmesbur. de Geſtis Regum Angl. l. 2. p. 50. *Inde digreſſus in Occidentales Britones ſe convertit, qui Cornewallenſes vocantur quod in Occidente Britannia ſiti, Cornu Galliæ ex obliquo reſpiciunt*:

¶ CORNUM, ωπ. *Cornu*, in Supplemento Antiquarii. *Baliſtæ de Cornu vel de Corne*, in Statutis Maſſil. editis p. 153. & 154. fed perperam pro *de cornu vel de torno*, ut in *Baliſta* jam obſervatum.

¶ CORNUPETA, *Cornu appetens bos*. Papias ex Auguſtino. Labbæi Gloſſar. ex veteri Onomaſtico: *Cornupeta*, κερατίζων. Gloſſar. Cyrilli; *Cornu petit*, Κερατίζει; *Cornupeta*, Κερατίζον. Legitur Exod. 21. 29. & 36.

¶ 1. CORNUTA. Æneas Sylvius in Oratione ad Fredericum III. Regem Rom. an. n. 447. apud Baluz. Miſcell. 10. 7. *Cibaria in Cornuta feruntur clauſa*. Et paulo poſt: *Cornutarium nomine nihil aliud intelligar, quam ciſtas ligneas depictas & armis cujuslibet Cardinalis ornatas*. Iis utuntur tempore Conclavis ad cibaria Cardinalibus deferenda. Hujuſmodi ciſtæ *Cornutæ* dicuntur à binis cornibus ſeu anſis in extremitatibus poſitis, per quas haſta tranſagitur, ut commodius ferri poſſint. Idem Æneas l. 2. Hiſt. Concilii Baſileenſis: *Cibaria com-*

parabant quæ horis inidictis in lignea capſa depicta; quam Cornutam appellant, uſque ad Conclavis oſtium deferebant. Cerem. Rom. l. 4. *Prælati cuſtodes Cornutam aperiant; fercula & omnia quæ intus ſunt, diligenter perſcrutentur, ne quid litterarum inſit*.

¶ 2. CORNUTA, Species placentæ cornuæ, Lemovicibus *de la Cornuda*. Vetus Necrolog. S. Martialis Lemovic. *Die ipſo omnibus Fratribus manentibus in clauſtro & ſupervenientibus Cornutas dabit & nihil amplius. Ex alia parte acceptis ab Helemoſinario Cornutis viginti ſexcies, quæ fient de ſex ſextariis frumenti empris à D. Abbate*. Liber MS. Conſuetud. S. Auguſtini ejuſd. urbis fol. 3. *Miſſa finita pauperes revertantur ad parvum clauſtrum, & dentur eis una Cornuta & ſcutella plena de fabis coctis mediocriter*. Occurrit etiam pluries in Conſuetud. MSS. Monaſterii Solemniacenſis.

¶ CORNUTERIUS, Fabricator opuſculorum corneorum, *Ouvrier en corne*. Recenſetur inter varios artifices & ſodales Confratriæ Nativitatis B. M. Virginis inſtitutæ in Eccleſia B. M. Deauratæ.

¶ CORNUTUS, Curruca. Concil. Mexican an. 1585. inter Hiſpanica to. 4. p. 311. *Idemque ſervetur cum quis hæc convicia & opprobria, quæ majora ſunt conjecerit, illum Sodomitam, Proditorem, Hereticum, aut eo convicii genere, quod vulgus Cornutum, appellando*.

¶ CORNURUS, haud ſcio qua ratione, pluries appellatur Theodoricus *de Perweis* Pſeudo-Epiſcopus Leodienſis ann. 1405. electus: cujus etiam fautores fere *Cornutos* vocat Cornelius *Zantfliet* in Chronico, apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 369. 380. 386, 387. 389. & 397.

¶ CORNUTUS PARVUS ARGENTEUS, ſub Philippo IV. Vide *Moneta argentea*.

¶ CORNUZULÁ, Cicindela, ſampiris, vermis lucens. Bertramnus in Vita S. Francæ Abb. to. 3. April. p. 391. *Statim ſic loquenti apparuerunt luminaria multa & innumerabilia quaſi Cornuzulæ vel Padigaolæ*.

COROATA, CORROATA, Idem quod *Corvata*, Gall. *Corvées*, in Statutis Delphinalibus p. 38. *Corroata*, apud Dionyſium Salvagnium in Tractatu de Juribus dominicis p. 395. 397. Tabularium Monaſterii ſancti Andreæ Viennenſis: *Similiter de paſcuis de Liars non conſtringam homines de Criſnicaco, neque per conſuetudinem requiram eis Coroatam, aut aliquod beneficium, niſi gratis mihi fecerint*. [Occurrit alibi non ſemel.]

¶ COROHATA, Eadem notione. Inſtrum. an. 1390. in Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 34. col. 1. *Solvere debeant anno quolibet dicto Domino Geriæ unam Corohatam cum bobus ſuis*, &c. Semel & iterum ibidem occurrit.

¶ CORROADA, Eodem intellectu. Tranſactio anni circiter 1185. in parvo Chartul. S. Victoris Maſſil. f. 146. *Duas tantum ſolas Corroadas de bobus, unam in annona, alteram in ordeo*. Occurrit ruſus in Charta an. 1177. ex Archivo ejuſd. S. Victoris.

¶ COROLLARIA, *Furta*, *Preda*. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501.

CORONA CLERICALIS, Tonſura Clericorum, & eorum qui ſacris Ordinibus initiati ſunt in modum coronæ; στεφανίτης Græcis recentioribus, cujus auctorem S. Petrum Apoſtolum fuiſſe ſcribit Gregorius Turon. lib. 1. de Miraculis cap. 28. & quam inſtar Coronæ ſpineæ Domini noſtri effictam docet Beda lib. 5. Hiſt. c. 22 [Vide Domnum *Couſtant* to. 1. Epiſt. Rom. Pontific. in Aniceto Papa, &c.] Stephan. Eddius in Vita S. Wilfridi; Epiſcopi Eborac. cap. 6. *Etenim ſervus Dei Wilfridus deſiderio concupiſcens tonſuræ Petri Apoſtoli formulam, in modum Coronæ ſpineæ caput Chriſto cingentis à ſancto Dalfino Archiepiſcopo libenter ſuſcepit*. Idem cap. 41. *Ad verumque Paſcha, & ad tonſuram in modum coronæ, quæ antea poſteriori capitis abraſa vertice, ſecun-*

dum Apoſtolicæ Sedis rationem totam Ultraumorenſium gentem permutando converterent. Ubi *coronam* Scotorum primæ vam indigitat. Vide Jacob. Waræum in Antiq. Hibernic. cap. 21.

Ita autem Clericorum erant olim coronæ, ut ſuperior omnis capitis pars nudaretur, circulus in infima capillitii parte coronam formaret, ut colligitur ex Gregorio Turon. in Vitis Patrum c. 17. Joanne Diacon. in Vita Gregor. Mag. PP. lib. 4. cap. 48. Concilio Aquiſgran. c. 1. Toletano IV. c. 40. Ænea Pariſienſi Epiſc. adv. Græcos c. 194. Concilio Albienſi ſub Zoeno Avenionenſi Epiſcop. Legato S. A. c. 15. &c. *Coronæ apertæ* appellantur in Concilio Vercellenſi an. 1050. c. 7. *Patentes*, apud Ailredum Abb. Rievall. apud Selden. ad Eadmer. p. 161. in Concilio Londinienſi an 1102. & in Vita S. Gisleberti *de Sempringham* p. 673. *Patulæ*, in Conc. Rotomagenſi an. 1189. can 5. Liber Ordinis ſancti Victoris Pariſienſis MS. cap. 62. *Iſte eſt ordo tonſure: Comam defubtus in rotundum attondeant, uſque ad ſummum auriculârum, fronte libera apparente, & collo prorſus detecto: Corona deſuper lata & ſimiliter rotunda formetur, ſeilicet ut ambitus capillorum inter medium caput cingens latum modicus & æqualiter rotundus appareat*. At poſterioribus ſæculis coronulam ſub frontem detuliſſe Clericos, auctor eſt Ethelvredus l. 4. c. 9.

Advenit & populus pariter ſine nomine turmæ,
Quin etiam ferro ſincipite raſi Corona, &c.

Guillelmus de Podio Laurentii in Præfat. ad Chronic. *Clerici quoque ſi prodirent in publicum, Coronas modicas prope frontem pilis occipitis occultabant*. Atque id obſervare eſt in veteribus Tabellis. Vide Concil. Toletan. IV. can. 41. Quid autem in Clericis denotet corona, pluribus docent, Iſidorus lib. 2. de Offic. Eccleſ. c. 2. Æneas Pariſienſis loco laudato, Joannes Abrincenſis Epiſc. de Offic. Eccleſ. p. 2. 3. Hugo Archiep. Rotomag. l. 3. de Hæretic. cap. 2. Hucbaldus Monachus Elnonenſis in Vita S. Riſtrudis c. 15. Joannes de Janua in verbo *Clericus*, Durandus in Rationali li. 2. c. 1. Francifc. Turrianus l. 5. pro Epiſt. Pontific. cap. 19. Haeftenus lib. 5. tract. 9. diſq. 4. & alii. Vide Baron. an. 58. n. 127. & ſeqq. & Menardum ad Concord. regular. & in Sacramentar. Gregor. Magn. Haeftenum l. 5. Diſquiſit. Monaſt. tract. 9. diſq. 1. &c.

CORONAS FACERE, DARE; id eſt, Tonſuras, primas nempe: *Donner la Tonſure*. Liber S. Petri Carnotenſis, qui *Apothecarius* inſcribitur: *Die Lunæ D. Epiſcopus in diſta Eccleſia fecit Coronas multas, & tonſuravit*. Joannes Epiſc. Signienſis in Vita S. Berardi Epiſcopi Marſorum: *Hujus viri conſtantiam cerneas, Corona, & cæteris Eccleſiaſticis ordinibus, certis temporibus rite datis....Acolythum ordinavit*.

BENEDICTIO CORONÆ, Prima tonſura. Concilium Piſtavenſe an. 1109 can. 1. *Ut nullus præter Epiſcopum Clericis Coronas benedicere præſumat, exceptis Abbatibus, qui illis tantummodo Coronas faciant, quos ſub Regula B. Benedicti militaturos ſuſceperint*. Exſtat in Tabulario S. Bertini Bulla Alexandri IV. PP. qua Abbati ejuſdem Monaſterii & ſucceſſoribus facultatem concedit *benedicendi pallas altaris, corporalia quoque, ac alia indumenta ſacerdotalia, dandique benedictionem primæ tonſuræ, ſeu Coronæ*. Statuta Ord. Præmonſtr. diſt. 1. ca. 55. *Nullus veſtiatur, antequam tonſuram habeat Clericalem, niſi in Eccleſiis, ubi Abbates habent à Domino Papa indulgentiam ſpecialem ſuis Monachis faciendi Coronas*. Benedictionis vero coronæ Monachorum, quæ ad Abbates pertinent, mentio eſt in Uſibus antiquis Ordinis Ciſtercienſis c. 102. 110. 111. in Statut. Ordinis Præmonſt. diſt. 1. c. 15. diſt. 2. c. 1. & apud Bernardum Monachum in Conſuet. Cluniacenſib. MSS. c. 36. 61. de qua etiam Vita B. Bernardi Abbatis Tironenſis c. 59. *Ad extrema veniens, quod baſtenus celaverat, innotuit, benedictionem Coronæ, quam necdum acceperat, cum viatico accepit, & obiit*.

CORONAS BENEDICTAS habere dicuntur Clerici in Concilio Rotomagenſi an. 1072. can. 11. *Qui Coronas benedictas habuerunt, & reliquerunt, uſque ad dignam ſatisfactionem excommunicentur*, Id eſt, qui clericatum dimiſerunt.

CORONAM CAPITIS AMITTERE, Clericatura excidere, in Regula S. Fructuoſi ca. 16.

CORONA, Clericus, *Coronatus*, tonſuratus. Magiſter Robertus de Flamesbura, in Pœnitentiali MS. laudato à Jacobo Petiro in Notis ad Pœnitentiale Theodori p. 155. *Inſtituuntur autem miniſtri Eccleſiæ non à quolibet, ſed ab Epiſcopo ſuo vel Sacerdote, ut ordo Pſalmiſtæ, ſive ille qui dicitur Corona apud nos, à Lombardis Clerico, id eſt, Clericie*, niſi ita legendũ ſit. V. in hac voce.

MALA-CORONA. Sic appellati olim quidam Clerici, qui Clericatus charactere abutebantur. Willelmus Gemeticenſis l. 7. c. 10. *Rodulphus autem frater ejus cognomento Clericus, quia copioſe literatus erat; & Mala-corona quia militaribus exercitiis inſerviens, Clericatus gravitatem male ſervabat*. Ordericus Vitalis l. 3. de eodem Rodulfo p. 464. *Clericus cognominatus eſt, quia peritia literarum...apprime imbutus eſt. Hic & Malacorona vocabatur, eo quod in juventute ſua militaribus exercitiis & levitatibus detinebatur*. Adde p. 477. Arnoldo Patriarchæ Hieroſolymitano id nominis etiam, eamd. forte ob cauſam, adſcribit Willelmus Tyrius l. 18. c. 6.

CORONA, Dignitas Clericalis, Sacerdotalis, Epiſcopalis, Pontificalis: quia *corona* eſt inſigne præcipuum Clericatus & Sacerdotii S. Auguſt. Ep. 147. ad Proculianum: *Per Coronam noſtram nos adjurant veſtri, per Coronam veſtram vos adjurant noſtri*. Lex unica Cod. Theod. de Epiſc. ordin. *Cum igitur Sedis Apoſtolicæ Primatum S. Petri meritum, qui Princeps eſt Epiſcopalis Coronæ, & Romanæ dignitas civitatis, &c.*

Hac etiam voce, ut illuſtri honoris titulo, compellabantur Summi Pontifices & Epiſcopi. Ennodius lib. 4. Epiſt. 22. ad Symmachum PP. *Erigat parvulos implorata Coronæ veſtræ miſeratio*. Tarraconenſes Epiſcopi Epiſtol. 2. ad Hilarium PP. *Provinciali literario ſermone debita Coronæ veſtræ obſequia deferentes*. Anaſtaſius in S. Cornelio PP. *Cornelius reſpondit, Ego de Corona Domini* (Cypriani Epiſcopi) *literas accepi non contra rempublicam*. Marculfus lib. 1. form. 26. quæ inſcribitur, *Indiculus commonitorius ad Epiſcopum: Præſentem indiculum ad Coronam beatitudinis veſtræ direximus*. Epiſtolæ Francicæ ex Edit. Freheri Epiſt. 17. *Non tamen credit Coronæ veſtræ magnitudo ſuffiere, &c.* Epiſt. 24. *Humilitati meæ Coronæ veſtri Apoſtolatus veniam dare dignaretur*. Adde Epiſt. 30. 44. Ita paſſim utuntur S. Hieronymus Epiſt. 81. Paſchaſinus Lilybit. in Epiſt. ad Leon. Florianus in Epiſt. ad Nicetium. Quodvultdeus Diac. in Epiſt. ad ſanctum Auguſtinum tom. 6. Oper. ejuſdem Auguſt. Sidonius lib. 6. Epiſt. 4. Paulinus in Ep. 18. 45. Braulio Cæſaraugust. in Epiſt. ad Iſidorum Hiſpalenſ. Andreas Epiſcopus Prevalitanus in Relat. poſt Ep. 39. Hormiſdæ PP. Fortunatus in Epiſt. præfixa libris de Vita S. Martini, & lib. 5. in Epiſt. ad Martinum Gallic. Epiſcopum, Beda in Præfat. ad Vitam S. Cuthberti Epiſc. n. 2. S. Bernardus Ep. 205. ad Epiſc. Roffenſ. [Petrus Cluniac. Abbas Epiſt. ad S. Bernardum inter hujus Opera tom. 1. col. 211. Edit. 1690. *Non multum temporis eſt, ex quo ſcribens ad vos Coronam veſtram debita veneratione ſalutavi, & non reſpondiſtis mihi verbum*.] &c.

Ead. notione Græci Patres Στέφανον uſurpant, Αλλαξάτω τὸν κατὰ σῶμα στέφανον τὸν ἐμὸν στέφανον, ἵνα, &c.

Co-

CORONATI, Clerici, Tonſura, ſeu corona Clericali donati, Hiſpanis *Clerigos de Corona* quibus opponuntur *Clericos de Orden ſacro*, in lib. 3 8. Cod. Theod. de Epiſcop. & Cleric. Aſſerus de Rebus geſtis Ælfredi pag. 14. *Injuſtum mihi videbatur illa tam ſanctæ loca, in quibus nutritus, & doctus & Coronatus fueram, atque ad ultimum ordinatus, pro aliquo terreno honore & poteſtate relinquere*. Eckeardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 6. *Vidi egomet ipſe Conradum Imper. Ingilenheim Paſcha agentem S. Galli Monacho Scholas Magunciæ curante, officium ut ſolitum eſt, in medio chori crebro Coronati inſpectu agere*. Ordericus Vitalis lib. 4. pag. 523. *Sicut tyronibus ſuæ à Principibus erogabantur ſtipendia militiæ, ſic quibuſdam coronatis pro famulatu ſuo dabantur à Laicis Epiſcopatus & Abbatiæ, Eccleſiarum præpoſituræ, &c.* Ita lib. 12. & 13. pag. 867. 904. Le Roman *du Renard* MS.

Nul ne doit eſtre Chapeleins,
Se cil n'eſt Couronné au maint.

Infra:

Se je puis un vaſoir trouver,
Je vous voudroi ja Couronner.

Le Roman *de Vacce* MS.

Jehan fu clers & Coronnez.

apud Petrum Cellenſem lib. 7. Epiſt. 16. *Poſtulat ut de manu veſtra præmittat Clericatus, id eſt, Coronam accipiat*.

CORONATI, appellati etiam gentilium Sacerdotes. Innocentius PP. in Epiſt. ad Epiſcopos in Synodo Toloſana conſtitutos: *Neque de curialibus aliquos ad Eccleſiaſticum ordinem venire poſſe, qui poſt baptiſmum Coronati fuerint, vel Sacerdotium, quod dicitur, ſuſtinuerint, & editiones publicas celebrant*. Firmicus l. 3. Math. c. 4. *Alios per totam viam ſuam facit Coronatos*. Cap. 7. *Facit etiam Coronari inſulis & coronis*. Et cap. 14. *Erunt autem aut Coronati, aut Sacerdotibus præpoſiti, aut ſacrorum bajuli ſimulacrorum*. Vide Carolum Paſchalium lib. 4. de Coron. c. 13. 19.

CORONA IMPERIALIS, ſeu Imperatorum Occidentis, ſic deſcribitur ab Honorio Auguſtod. in Gemma animæ lib. 1. c. 224. *Corona Imperatoris eſt circulus orbis. Portat ergo Auguſtus Coronam, qui declarat ſe regere mundi Monarchiam.. Arcus ſuper Coronam curvatur, eo quod Oceanus mundum dividere narratur*. Et in Ceremoniali Romano lib. 1. ſect. 3. cap. ult. *Differt forma Coronæ Imperialis ab aliis: nam ea ſub ſe tiaram quamdam habet in modum fere Epiſcopalis mitræ, humiliorem tamen, magis apertam, & minus acutam: eſtque ejus apertura à fronte, non ab aure, & ſemicirculum a lium habet per ipſam aperturam aureum, in cujus ſummitate crux parvula eminet*. Porro corona aurea illa eſt qua Romæ à Summo Pontif. donatur, tanquam Imperator: quippe triplici corona coronatur Imperator Germanicus, argentea, ferrea, & aurea: argentea, tanquam Germaniæ Rex Aquiſgrani: Modoetæ ferrea, ut Rex Longobardiæ: demum aurea Romæ, ut Imperator. Albericus in Indice, verbo *Corona*: *Imperator triplicem Coronam recipit, primam argenteam pro Alemannia, ferream in Modoetia Comitatus Mediolani, & auream in diverſis locis*. Tradit Otto Friſingenſis Fridericum I. coronis quinque aureis fuiſſe decoratum: prima de Regno Francorum apud Aquiſgranum, ſecundam Ratiponæ de Regno Germaniæ, tertiam Papiæ de Regno Longobardico, quartam Romæ pro Romano Imperio ab Hadriano IV. quintam vero Modoetiæ pro Regno Italico ſuſcepiſſe. Ita legimus in Annalibus Francorum Fuldenſibus an. 869. Carolum Calvum Regem, comperta Hludovici fratris ſui infirmitate, Regnum Hlotarii invaſiſſe, & in urbe Metenſi diadema capiti ſuo ab illius civitatis Epiſcopo imponi, & ſe Imperatorem & Auguſtum, quaſi duo Regna poſſeſſurum, appellari præcepiſſe. Vide Hieronym. Balbum l. de Coronatione c. 3.

CORONA ARGENTEA illa eſt qua Imperatores adornantur, cum Aquiſgrani inaugurantur, Regeſque Alemanniæ renuntiantur. Beka de Coronatione Wilhelmi Regis: *Rex Bohemiæ Rex Pincerna de conſenſu Colonienſis Archiepiſcopi Coronam argenteam capiti ſuo ſuperimpreſſit*. Similia habent de Adulpho Ferretus lib. 2. Hiſt. ſui temporis, de Henrico VII. idem Ferretus & Georgius Merula l. 7. Vicecomit. antiquit. de Carolo IV. Marius Æquicola in Commentar. Italic. rerum Mantuanar. Ex quo errare auctorem Vitæ Clementis VI. PP. colligitur, qui tradit Archiepiſcopum Colonienſem in oppido ſuo Bunnenſi ſupra Rhenum Adolphum coronaſſe corona ferrea quod Aquiſgranum tunc Bavari partes ſectaretur.

CORONA FERREA Modoeciæ, quæ Radevico *Modoicum*, Gunthero lib. 8. *Modionum*, (niſi reſtituendum ſit *Modoicum*, quod puto) Italis *Monza* dicitur, donatur Imperator, poſtquam argenteam Aquiſgrani excepit, tanquam Longobardici Regni, & Italiæ Rex. Landulfus de S Paulo in Chronico Mediolanenſi c. 39. *Anſelmus* (Archiepiſcopus Mediolanenſis) *in Caſtellis habitans, intellexit quod Clerus & populus Mediolanenſis nobilem Principem Conradum cum Eccleſiaſtica pompa & civili triumpho conveniente Regi naturali ſuſcepit. Cum autem Clerus & populus, idem Anſelmus à Leuco deſcendis ad Modoetiam, qui eſt primus locus Coronæ Regis, ibique pernoctavit, &c.* Infra: *De cætero ipſe, quaſi conſentiente communi omnium gentium voto, in Eccleſia S. Michaelis, quæ eſt Modoetiæ, benedixit, & unxit, & Coronam electo Conrado in feſto S. Petri poſuit, altero Epiſcopo aſtante Regi coronando*. Deinde: *Eandem quoque ſolennitatem Coronationis in Eccleſia S. Ambroſii .. celebravit*. Radevicus de Friderico I. *Princeps Romanus à Mediolano caſtra movens apud Modoicum ſedem Regni Itali Coronatur*. Guntherus:

Tunc demum victa Fridericus ab urbe receſſit,
Modoinumque petens, priſco dignatus honore
Illuſtrare locum, ſacro diademate crines
Induit & dextra geſtavit ſceptra potenti.

Interdum tamen alios Imperatores non Modoeciæ, ſed Mediolani in Ambroſiana Baſilica *Corona Ferrea* coronatos legimus, ut Henricum VII. apud Albertinum Muſſatum lib. 1. Hiſtor. Rubr. 12. Levoldum Northovium in Chron. Markano an. 1310. in Hiſtoria Cortuſiorum lib. 1. cap. 12. apud Continuatorem Nangii an 1310. Ughellum tom. 4. pag. 1109. 1110. & Corium in Hiſtor. Mediolan. part. 2. qui obſervat Henricum Modoecenſibus conceſſiſſe diploma, quo eorum juribus cautum decrevit. Idem de Ludovico Bavaro ſcribunt Albertus Argentin. pag. 124. & Continuator Nangii an. 1327. De Carolo IV. teſtantur illius Tabulæ, quas deſcripſit Auctor Bohemiæ facræ pag. 59. & Marius Æquicola in Comment. rer. Mantuan. præterea Albertus Argentin. pag. 163. Ita Fridericus III. Romæ corona ferrea donatus eſt à Nicolao PP. ob peſtem quæ Modoetiæ graſſabatur. Ceremoniale Romanum lib. 1. ſect. 4. *Et Corona Regni Longobardici ſive Italici, quam ſuperiores Imperatores Modoecie ſuſcipere conſueverunt, cum Fridericus peſtis timore illuc accedere non potuiſſet, Pontificis manibus coronatus eſt in Baſilica S. Petri apud altare majus, quæ Corona Ferrea, licet ærea ſit, nuncupatur*. Infra de eadem Corona ſect. 5. *Quæ quidem Corona ideo appellatur ferrea, quod laminam quandam habeat ferream in ſummitate, alioquin aurea & pretioſiſſima*. Vita Balduini Lutzemb. Archiepiſc. Trevir. lib. 2. c. 10. *Et ibidem dictus D. Henricus Rex ſequen-*

ri die Epiphaniæ Domini in S. Ambrosio à Mediolanensi Archiepiscopo una cum sua Regina Corona Ferrea ad instar lauri margaritis pretiosis ornata, de calibe tamen per ipsum Henricum Regem cunctis successoribus facta, eo quod Corona Regum antiqua ex negligentia esset amissa, nam à nullo Regum de tempore Fredevici Imperatoris fuerat requisita, gloriosissime extitit coronatus, &c. *Lauream* à Modoecenibus peculiari vocabulo appellatam coronam istam ferream auctor est Rollandinus in Chron. ut & Albertinus Mussatus lib. 1. Rubr. 12. Vide Constitut. Imper. Goldasti tom. 1. p. 320. Zucchum in Historia ferreæ coronæ, Puricellum in Ambrosiana Basilica, ex Galvaneo Flamma, & aliis, p. 177. 178. 179. 277. 278. 580. 583. 1091. &c. Sed an ea corona à temporibus Caroli Magni obtinuerit, quod tradidit Sigonius lib. 4. de Regno Italiæ, pluribus disquirit vir doctissimus Carolus *le Cointe*, in Annalib. Ecclesiast. Franc. an. 774. num. 30.

CORONÆ Ducum, Comitum. Continuator Aimoini cap. 32. de Carolo Calvo: *Romam exiens Papiam venit, ubi & placitum suum habuit, & Bosone uxoris suæ fratre Duce ipsius terræ constituto, & Corona Ducali ornato ... ad Monasterium S. Dionysii pervenit.* Rogerus Hovedenus de Joanne Comite Moritaniæ, postmodum Rege Angl. *Accinctus est gladio Ducatus Normanniæ in matrici Ecclesia per manum Walteri Rotomagensis Archiep. & prædictus Archiepiscopus posuit in capite Ducis circulum aureum habentem in summitate per circuitum rosas aureas.* Ordo ad benedicendum Ducem Aquitaniæ: *Post hæc imponit Episcopus capiti Ducis circulum aureum, cum oratione ista, &c.* Le Roman *de Garin*, cujus auctor vixit sub Ludovico VII. circulum aureum Ducibus tribuit:

Frans estre Dame, gentis Dus Segnoris,
Ains de ces eli plus biele ne vis,
Sire feras de treslot cest pais,
Le cercle d'or tenrez el chief assis.

Ægidius de Roya an. 1313. *Rex Franciæ solennem Curiam Parisiis tenuit, in qua omnes Principes sub Corona fuerunt, dempto Roberto Comite Flandriæ, unde Rex mirabatur, &c.* Vide Observata ad Joinvillam.

CORONAM de racemis, quam annuatim debebant Abbas & Conventus Humolariensis, remittit Ludovicus Rex Charta an. 1223. quæ habetur apud Hemerenm in Aug. Virom. pag. 52. Nefcio an huc spectet quod habet Capirulare de Villis cap. 22. *Coronas de racemis qui vineas habuerunt, non minus tres aut quatuor habeant* (judices.)

CORONA OBLATIONIS, Panis benedictus in modum coronæ, seu forma rotunda confectus. Gregorius M. lib. 4. Dialog. cap. 55. *Tunc duas fecum oblationum Coronas detulit.* Et mox: *Iste panis sanctus est, ego hunc manducare non possum.* Græca Zachariæ habent: Δύο στεφάνους ἄρτων προσφορᾶς ἀνέβη, &c. Vide *Oblata*.

CORONA, Nimbus, circulus, qui circa Sanctorum capita depingitur. Honorius August. lib. 1. cap. 133. quod *de Corona in Ecclesia* inscribitur: *Lumina quæ circa capita Sanctorum in Ecclesia in modum circuli depinguntur, designant quod lumine æterni splendoris coronati fruuntur. Idcirco vero secundum formam rotundi scuti pinguntur, quia divina protectione, ut scuto nunc muniuntur, &c.*

CORONÆ, vox Agrimensorum: Loca circumposita quibus scilicet oppida circumducta sunt. Vide Frontinum p. 96. 115.

CORONA, Nummus aureus Francicus. In veteri Regesto 7. Febr. an. 1339. *Fiebant Coronæ ponderis* 45. Vide *Moneta*.

CORONA. Rabanus Maurus in Glossis Latino-Barbaricis: *Circulus, quo à pupilla albæ partes oculi separantur, discreta nigredine corona dicitur.*

CORONA, Candelabrum in modum coronæ ac circuli, variis lucernis instructum, ab Ecclesiarum laquearibus dependens. Anastasius in S. Silvestro ℘. *Coronam ex auro purissimo, quæ est Pharus cantharus, &c.* Vita S. Desiderii Episcopi Cadurcens. c. 9. *Micant Coronæ, candelabra resplendent.* Joannes Diaconus in Episcopis Neapolitan. *Multas ibidem fecit æreas Coronas, e quibus scilicet lucernæ feriatim dispositæ dependerent.* Gervasius Dorobernensis in Descriptione Ecclesiæ Cantuariensis: *In medio Chori dependebat Corona deaurata vigiti quatuor sustinens cereos.* Ægidius Aureæ Vallis Monachus cap. 53. *Augustæ operositatis Corona, quæ pendebat in medio Monasterio.* Vita B. Joannis Gorzienfis c. 10. *Tacco Coronas tam luminoso fulgore à laquearibus dependentes.* Versus inscripti à Theodorico Epist. Metensi *Coronæ* quæ etiamnum in æde sacra Metensi conspicitur apud Meurisium:

Cujus in æde sacra rutilans micat ista Corona,
Ad lumen turbæ, vel decus Ecclesiæ.

Continuator Historiæ Episcoporum Virdunensium n. 4. *Templum S. Mariæ ita Coronis ornavit, ut si manu primam tangeres, usque ad novissimam omnes moverentur.*

CORONÆ PHARALES, apud Anastasium in Vitis PP. p. 25. 26. Vide *Phara*.

¶ CORONA ECCLESIÆ, f. Pars Templi choro postica, quod ea pars fere desinat in circulum. Charta anni 1170. in Tabulario B. Mariæ de Charitate: *Duo altaria in Corona Ecclesiæ.*

CORONÆ CUM DELPHINIS ET LILIIS, apud Gregorium Magnum lib 1. Epist. 66. & Anastasium in Vitis PP. pag. 17. 18. Vide Descriptionem nostram sanctæ Sophiæ nu. 48. Ejusmodi coronas recensent passim Scriptores, Honorius Augustod. in Gemma animæ lib. 1. cap. 141. Hariulfus lib. 2. Chron. Centul. cap. 10. Anastas. in S. Silvestro, in S. Cælestino, in S. Marco, in Sergio pag. 13. 16. 17. 19. 60. Ardo Mon. in Vita S. Benedicti Anian. c. 5. n. 23. Vita S. Silvini Episc. c. 2. n. 21. Continuator Hist. Episcop. Virdunens. nu. 3. Rathertus de Casib. S. Galli c. 9. Ilo Magister de Mirac. S. Galli c. 8. Udalricus in Statut. Cluniac. l. 2. c. 11. Petrus Venerab. in Stat. Cluniac. c. 52. Flodoardus lib. 3. Hist. Rem. cap. 5. lib. 4. c. 13. Chronicon Casinense lib. 3. cap. ult. Milo Monachus Elnonensis in Præfat. ad Vitam S. Amandi, S. Bernardus de Vita & morib. Cleric. c. 11. Fulcardus de Miraculis S. Bertini c. 2. Chron. Antinense p. 501. &c.

CORONÆ, inter cimelia & ministeria sacra, non semel occurrunt in Chartis Hisp. Charta Christinæ filiæ Bermundi II. Regis apud Anton. *de Yepez* in Chronic. Ord. S. Bened. tom. 5. *Ad ministeria Ecclesiæ, cruces duas argenteas, calices duos argenteos, cum suis patenis, Coronas duas argenteas, cum candelabro uno argenteo, signos de metalos, &c.* Alia æræ 1016. ibid. *Cruces, & calices & Coronas pro in Ecclesia, &c.* Alia æræ 1111. 1046. *Capsa argentea exaurata pensante solid.* CM. *dictatos pensante sol.* 10. *Corona argentea pensante sol.* 30. *&c.* Alia Ferdinandi M. Regis æræ 1101. apud eumdem tom. 6. *Alias similiter tres frontales argenteos singulis altaribus, Coronas tres aureas, una ex his cum sex alphas* (unionibus) *in gyro, & Coronas de ∴ intus in ea pendens. alia est de ∴ cum olivitreo aurea, tertia vero est diadema capitis mei aureum, & arcellynam de crystallo auro coopertam, &c.*

CORONA CONSECRATA, apud Anastas. Bibl. in sancto Zephyrino

CORONA LINEA. Constitutiones Petri Episcopi Ruthenensis Legati Apostol. in insula Cypro an. 1313. *Nec Coronam lineam ut Miles laicus, seu vayletus deferant Clerici.*

Co-

CORONÆIN NUPTIIS. Tertullianus de Corona Militis c. 13. *Coronant & nuptiæ sponsos.* Sidonius lib. 1. Ep. 5. *Jam quidem virgo tradita est, jam Corona sponsus, jam palmata consularis, jam cycladæ pronuba, jam toga Senator bonoratur.* Nicolaus I. PP. in Responsis ad Consulta Bulgaror. cap. 3. *Post hæc* (post peractam benedictionem nuptialem) *de Ecclesiæ egressi Coronas gestant, quæ semper in Ecclesia ipsa solitæ sunt reservari.* Anonymus in feminam loquacem pag. 6. Εἰ δὲ μὴ κρεῖττον ἐστὶ σιγᾶν τὸ μέτον τῶν ἀμων. Λαμβάνει τὰ γαμήσιά σου στέφανα, apud Theophanem in Chronico pag. 374. 307. 409. [Anonymus Combefisianus in Romano Lacapeno num. 23. Καὶ ἐδόξασεν Ἰὸν ρον καὶ Μαρίαν, καὶ τοὺς γυμφονύτους στεφάνοις ταῖς αὐτῶν κεφαλαῖς κεραύνοις. Theophanes Cerameus Homil. 6. Καὶ τὸν στέφανον ὃν προσέλαβε, καὶ τὸν παῖδα τὸν ὑμέναιον. Adde Leonem Grammaticum pag. 449. 458. 479. Hinc Στεφανόομαι pro nuptiis, in Euchologio, & Στεφανῶται, conjugio nexi, apud Theophanem in Chronico pag. 368. & ejus Continuatorem pag. 441. Bigami autem non coronantur, ut est in Nicephori Confessoris canone 10. Vide Chronicon Orientale ab Ecchellensi editum p. 137. Goarum ad Euchiolog. [& Gloss. med. Græcit. in στέφανοι.]

CORONÆ in mundo muliebri. Vetus Statutum an. 1283. *Nul Bourgeois ne Bourgeoise ne portera verd ne gris, ne ermine, & se delivreront de ceux qu'ils ont de Pasque prochain en un an, & ne porteront & ne pourront porter or, ne pierres precieuses, ne ceinture d'or ne à perles, ne Couronnes d'or ne d'argent.*

CORONAMENTUM, Festum Regium, Curia Regalis, in qua Reges coronari solenni ritu solebant. Hugo de Cleriis de Senescallia Franciæ: *Si vero ad Coronamenta Regis Comes ire voluerit, Senescallus præparare & liberare facuet hospitium, &c.* Occurrit ibi non semel hac notione, ubi & *Dies coronæ Regis* dicitur. [*Rege Angliæ propter Coronamentum suum in Anglia commorante*, in Chron. Turon. apud Martenatom. 5. Amplisf. Collect. col. 1038.] Vide *Curia coronata*.

CORONARI dicitur civitas, cum festa gaudia concelebrat. Luithprandus lib. 3. cap. 7. *Tota mox civitas Coronatur, & Romanus Pater Basileos appellatur.* Otto de S. Blasio cap. 39. *Tota Coronatur civitas, tapetibus sertisque diversis generis & pretii compita illustrantibus, thure, myrrha, aliisque pretiosis odoriferis, intus & extra civitatem redolentibus plateis.* Et cap. 51. *Ortoncmque Regem regali ambitione Coronata civitate cum maximo triumpho susceperunt.* Theophanes in Constantino Magno de Constantinopolitanis: Τὴν πόλιν στεφανώσαντες ἐξῆλθον μετὰ χαρᾶς τὸν νικητὴν Κωνσταντῖνον, &c. Theophylactus Simocatta lib. 1. cap. 10. de Nuptiarum Mauricii solemnitate: Ἡ δὲ πόλις ἐστεφανωδεῖτο ἐνθυμήμασι τοιάδε, ἀγορὰ ἐστὶ στεφανοῦται σκιάς, &c. Ex Tertulliano in Apol. cap. 35. ad Uxor lib. 2. cap. 6. & de Idol. cap. 15. docemur in hisce occasionibus ædium postes corollis exornari solitos. Vide Glossar. med. Græcit. in Στεφανεῖν.

CORONARIUM, Στεφανόομα, in Glossis Gr. Lat. Vide *Aurum*.

CORONARIUM OPUS, apud Vitruvium lib. 7. cap. 6. & Anonymum de re architectonica cap. 23. de quo Philander ad eumdem Vitruvium.

CORONARIUS. Στεφανοπλόκος, in Gl. Gr. Lat.

CORONARII, idem qui *Coronatores*, de quibus infra, apud Radulphum in Miraculis S. Richardi Episc. Cistercienf. n. 11.

CORONATOR, Anglis, dicitur Judex placitorum *Coronæ*, seu quorum cognitio ad *Coronam* speciatim pertinet; verbi gratia de homicidiis, murdris, & aliis hujusmodi criminibus Coronam Regis spectantibus. Spelmannus: *Coronator, apud nos Coronæ Officialis pervetustus est, ad tuendam pacem, & dignitatem Regiam in quovis Comitatu populi suffragiis constitutus. Olim non minor equite aurato, sed diminuta hodie potestate, quatuor plerumque eliguntur, qui in exquirendis homicidiis operam præstrinuavant. Universis præsest Capitalis justitiarius Banci Regis, qui ideo sum nus Angliæ Coronator habitus est.* De ejus officio & auctoritate multa habent Leges Malcolmi II. Scotor. Regis cap. 15. 16. Statutum 1. Westmonasteriense c. 10. Bracton. lib. 3. tract. de Corona c. 5. Fleta lib. 1. cap. 18. 20. Joannes Brito Herefordiensis c. 1. Guillelmus Stanfford. lib. de Placitis Coronæ c. 51. 52. Rastallus in Expositione vocum Juris Anglici, & Skeneus lib. de Verbor. significat. verbo, *Coroner*.

Addit idem Stanffordius lib. 2. c. 31. Majorem Londinensem *Coronatoris* officio semper fungi, id est, illius jurisdictionem ac cognitionem eamdem esse ac *Coronatorum*, ex indulto scilicet Henrici I. qui habetur in Legibus ejusdem Regis post caput secundum. Id etiam privilegii concessum Sandwico & *Stonores* tradit Willelmus Thorn. an. 1367. *Necest in prædicta villa de Sandwico & Stonores aliquis Judex Coronæ, qui vulgo dicitur Coroner, nisi ipse Major cum suis juratis.* Ejusmodi Coronatorum passim mentio occurrit apud Scriptores & Historicos Anglicos. Vide *Placita Coronæ*.

¶ CORONATORIA, Dignitas Coronatoris, apud Rymerum to. 12. part. 78. c. 2. Vide *Raglorium*.

CORONATORIUS, Coronarius, Pertinens ad Coronam regiam. Sallas Malaspinæ Rerum Sicularum lib. 4. n. 9. apud Baluz. Miscell. to. 6. pag. 299. *Aciei primæ præerat Jacobus de Gaucelino, secundæ regius Marescallus, qui regis Caroli veros similiter simulabat personam, pro eo quod ejus receperat Coronatoria munimenta, & insignem sedebat sonipedem phaleris more regio & cooperturis ornatum.*

¶ CORONATUS, Clericus, vel Gentilium sacerdos Vide *Coronati* post *Corona clericalis*.

2. CORONATUS, Nummus aureus Ducum Burgundiæ & Comitum Flandriæ. Vide Froissartem 4. vol. cap. 67. extremo.

☞ Non semel etiam memorantur *Coronati* in Chartis Provincialibus 13. sæculi & seqq. *Coronati Regales*, in Statutis Massil. lib. 1. cap. 40. 69. &c. ut & in Litteris Johannæ Reginæ pro Massiliensibus an. 1364. ex Schedis D. *Le Fouraier*. *Provinciales Coronati veteres, & novi*, in Charta Guillermi Estandardi Senescalli Provinciæ ann. 1267. è MS. D. *Brunei* fol. 70. *Coronati parvi*, in Homagio Hugoni Episc. Aptensi præstito an. 1310. cujus loco refertur in voce *Casbovis*. Vide *Moneta*.

3. CORONATUS CORONATORUM COHORS, cujus Tribunus exstitit Valentinianus, postmodum Imperator, ut scribit Theophanes pag. 43. Τριβοῦν· τοῦτ ἐστὶν ἡγεμόνα κορυφαίων τῶν ἡμετέρων, Sed Κορυφαίων restituunt viri docti.

¶ CORONELLUS, Hisp. *Coronel*, Gall. *Colonel* Chiliarcus, Tribunus. Gomerius lib. 6. de Gestis Francisci Ximenii p. 108. *Erat in hac sententia ut militones tribunos, quos Coronellos appellari diximus, &c.*

¶ CORONIX, Tabellæ margo quadrata, Gall. *Quadre*, ab Italo *Cornice*, Gall. *Corniche, Bordure de tableau*. Joan. Ant. Gaburius in Vita B. Pii V. PP. tom. 1. Maii p. 718. *Alterius pontificis imaginem cum ligneæ Coronice combustæ.*

¶ CORONULA, Parva *corona* seu parvum candelabrum in modum coronæ. Translatio S. Gorgonii Martyris inter Acta SS. Benedict. sæc. 3. part. 2. p. 213. *Pervenit demum ad stationem Abbatis, ubi ex more dependebat Coronula argentea cum candela.* Vide *Corona*, Candelabrum:

CO-

¶ COROPLASTES, Κορωπλάστης, Effictor puparum, quibus virgines in prima pueritia lusitare solent.

¶ COROVATA, pro *Corvata*, Operarum præbitio, Gall. *Corvée*. Vide Jocum in *Cignonus*.

¶ CORPALASIUS, CORPALATIUS. Vide in *Cura* 5, CORPODICINA, in Gloss. Lat. Græc. Μαχαλλάτης, Vide *Corficina*. [Lege & vide *Corporicida*.]

CORPORALE, Palla, qua *Sacrificium* contegitur in altari. Leges Alphonsi IX. Reg. Castellæ part. 1. tit. 4. lege 37. *Corporales, son dichos aquellos pannos blancos, que ponen sobre el caliz, con que lo cubren, quando sazze el clerigo el sacramento del Corpus Domini, e estos non deven ser de sirgo, nin de panno sintoso, mas de panno de lino puro e blanco. Sindone quam solemus Corporale nominare*, apud Amalarium lib. 1. de Eccles. offic. c. 19. *Christmale, quod à quibusdam Corporalis appellatur*, apud Glabrum Rodulfum lib. 5. cap. 1. *Corporalis palla*, in Ordine Romano, & in Libro Sacramentor. Gregorii Magni, in Missali Francor. vet. p. 400. in Capitul. Caroli Magni lib. 7. cap. 234. in Vita S. Theotonii Canonici Regular. c. 1. num. 5. apud Innocent. III. PP. lib. 2. Myster. c. 56. & Durandum l. 4. c. 29. *Corporale pallium*, in Epist. 11. S. Bonifacii Archiepiscopi Moguntini: *Pallium altaris, Pallium quo sacra munera conteguntur*, apud Gregorium Turon. lib. 7. cap. 2. *Coopertorium, quo altare dominicum cum oblationibus tegitur: quod ponitur super munera altaris*, apud eumd. de Vitis Patrum cap. 8. κανόνιον, in Vita S. Lucæ jnnioris cap. 6. num. 42. Bernardus Monachus in Consuetudinibus Cluniacensibus MSS. cap. 37. de Corporali: *Nam & alterum simplum semper servatur in scriniolo super siniſtrum corvu altaris, sicut ego accepi, propter hoc maxime, ut ad manum possit esse contra periculum ignis, contra quod si forte contigerit, creditur à multis quod multum valet expansum*. Atqui *Corporale Dominico corpore confectum ad extinguendum incendium* projici vetat Concil. Salegunstadiense ann. 1022. can. 6. *Corporalia* autem linea esse jubentur. Alcuinus lib. de Divin. offic. & ex eo Remigius Autisiodor. lib. de Celebrat. Missæ: *Corporale, cui superponitur Dominicum corpus, non aliud quam lineum oportet esse, quoniam Joseph linteum mundum emit, unde Corpus Dominicum involvit*. Honorius Augustod. lib. 1. c. 89. *Silvester PP. Lineo Corporalis offerri statuit*. Vide eumdem cap. 46. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 20. *Corporalia autem de purissimo & nitidissimo panno præparari oportet, & in capsulis mundis vel lineis sacculis diligenter complicata reponi*. [Similia leguntur in Statutis Ecclesiæ Biterrensis an. 1368. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 634.] Quomodo autem ea abluantur, habes in Libro Sacramient. Gregorii M. pag. 235. apud Udalricum in Consuet. Cluniac. lib. 3. cap. 14. & Lanfrancum in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap. 6. Vide Ditmarum p. 108. Petrum Diac. lib. 4. Chron. Casin. cap. 72. Rigordum an. 1183. Durandum lib. 4. Rational. cap. 29. num. 2. &c.

CORPORALE CRIMEN, Lapsus carnis, *lapsus corporalis, & carnale delictum*, apud Isidorum Ispalensem in Epist. ad Messeunum Episcopum. Gregorium M. lib. 1. Epist. 34. *Paulum Diaclynæ civitatis Episcopum inter alia mala in Corporale crimen lapsum. Corporale peccatum*, apud Ferrandum Diacon. in Brev. c. 117. ex Conc. Neocæs. c. 8. al. 9.

¶ CORPORALIS. Epist. Johan. de Monsteriolo ad Nicolaum de Clemengis apud Marten. tom. 2. Ampliss. Collect. col. 1341. *Quorum tamen Capitaneus, &, ut ipsi vocant, Corporalis, permodico ante tempore, ad Regem legatum cum aliis civitatibus Venetis, fuerant me sciente quam multipliciter honorati*.

¶ CORPORALIS FIDES, Idem quod *Corporale Juramentum* in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 74.

¶ CORPORALE JURAMENTUM, Quod præstatur protensa manu, tactis sive inspectis sacrosanctis Evangeliis, Cruce Dominica, vel Sanctorum reliquiis admotis. Charta Stephani Dom. *de Villars* pro Ecclesia Insulæ Barbaræ an. 1226. in Maceriis ejusdem Monasterii fo. 1. pag. 140. *Quittavi & pro me & successoribus meis promisi Corporali præstito Juramento*. Similia occurrunt apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS, pag. 460. & 465. & plura in voce *Juramentum*.

¶ IN CORPORALEM POSSESSIONEM *Aliquem mittere*, Aliquem verum rei alicujus possessorem solemni ritu declarare, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 1. pag. 266. & tom. 5. p. 558.

¶ CORPORALITAS, Res corporea. Utuntur Tertull. de Anima cap. 7. & 9. Guibertus lib. 4. de Pignoribus Sanctorum cap. 1. §. 2. & c. 2. §. 2.

CORPORALITER, *& legitimo jure prædia possidere*, in Edicto Theoderici Regis c. 142. [*Corporaliter jurare* pro *Corporale Juramentum* præstare apud Rymerum tom. 1. pag. 353. col. 1. *Altare Corporaliter tangere*, simili notione, in Hist. Dalphin. to. 2. p. 130. col. 2.]

CORPORARE, *Sauciare, ferire*, in Gloss. MS. Reg. Cod. 1013. Apud Joann. de Janua est *Corporem facere, vel impingnare, vel im corpus immittere, vel ad sustentamentum & augmentum corporis sumere*. Gloss. Isonis: *Indidit, Corporavit*: ubi Prudentius Hymn. 11. v. 51,

Hic ille natalis dies,
Quo te Creator arduus
Spiravit, & limo Indidit,
Sermoae Carnem glutinans,

Vide *Incorporare*.

¶ CORPORASCERE, Corpus fieri, apud Claudium Mamertum l. 1. c. 14.

CORPORATI, Urbium incolæ, qui ex certis *Corporibus* erant, præfertim artificum: quippe, ut est apud Lampridium, Alexander Severus Romæ *Corpora* constituit, pene omnium omnino artium. In provinciis etiam extitere. Corporatio civitatis Alexandrinæ memorat lex un. Cod. de Alexandr. pleb. primat. Id etiam patet ex Cod. Theod. non uno loco. Liberatus Diac. cap. 20. *Habens autem confentaneos aliquantos ex Clero, & possessores civitatis, & Corporator, & milites & nobiles*. Erant autem *Corpora publicis obsequiis deputata*, ut est in Novella Severi 2. cujus meminit Papianus tit. 46. Relatio Symmachi P. V. apud Baronium an. 418. n. 73. *Corporates Officii quoque interminatus sum*. Infra an. 419. n. 32. *Ego autem tam Corporatis directis, quam omni Officio, ideo illuc ire non potui, &c.* Vide titulum Codicis Theod. de Privileg. Corporat. & ibi Gotofredum.

1. CORPORATIO, Christi incarnatio, in Missa Mozarabum: [ubi etiam *Corporatio* vocatur prima novem partium confractæ Hostiæ, ut in voce *Hostia* dicetur. S. Ambrosius in altera Apologia David n. 33. *Dicit aliquis: Qua ratione & adulterium & homicidium commiserit Dominici generis Auctor electus à Deo? Aliud dico: Talis Auctor Dominici fuit corporis eligendus. Quid est enim Corporatio, nisi remissio peccatorum?*] Vide *Corporare*, [& *Corporatus*.]

2, CORPORATIO, Vox Leguleiorum Anglicorum, qua denotant rem permanentem quæ potest habere successionem. Est vero *Corporatio* composita ex diversis partibus, & in unum corpus coacta, quarum aliæ caput sunt, aliæ membra, totum vero simul junctum *Corporationem* faciunt. Multiplex autem est *Corporatio*: alia enim spirituralis, quæ constat ex personis religiosis & manumortuis in Lege, ut sunt Abbas & Conventus: alia spiritualis, & personarum quæ in Lege sunt, ut sunt Decani, & Capitula, & Magistri Collegiorum, vel Hospitalium: alia est præterea *Corporatio*

sio temporalis ex Legis auctoritate, ut sunt Majores & Communitates: denique est *Corporatio temporalis* ex usu recepto & communi Lege, uti sunt Parlamentales Conventus. Ita Raſtallus.

CORPORATURA, Σωματικὸν, in Gloſſ. Gr. Lat. Exercitatio corporis. In MS. habetur *Corporatum*. Occurrit vox *Corporatura* in Notis Tyronis.

¶ CORPORATUS, Incarnatus. *Verbum Corporatum*, in Concilio Toletano XVI.

¶ CORPOREITAS, Statura. Vito Carnotenſis in Vita B. Humiliance tom. 4. Maii p. 391. *Occurrit ad proprium ſui formam, ſcilicet ſerpentinam, quam abhorrere conſueverunt maxime mulieres; & ipſa forma magnæ Corporeitatis ſuſceptæ ſubito ſibi apparuit.*

CORPORICIDA, Lanio, macellarius, μακελλάτης, in veteribus Gloſſis.

CORPOROSUS, *Corpulentus*, τῦ σωμ@-, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ CORPORUPTUS, Hernioſus, ramicoſus, Gall. *Hernieux*. Miracula B. Simonis Eremitæ tom. 2. Aprilis p. 822. *Erat impedita & ſanchata ab utraque parte, & Corporupta ante.*

CORPUS. Homo de Corpore. Vide *Homo*.

Corpus Domini, Hoſtia ſacra. Joann. Villaneus lib. 8. c. 80. *Promiſe tutto per ſacramento in ſul Corpus Domini*. Idem lib. 12. cap. 2. *Giurato ſopra il Corpus Domini*. Adde c. 15.

Corpus Politicum, dicuntur Epiſcopi, Abbates, Priores, Decani, Eccleſiarum participes, & ejuſmodi, qui ſuccedunt perſonaliter tantum. Raſtallus.

Corpus Castri. Caſtrum ipſum, abſque adjacenti *Burgo*. Conſtitutio Petri I. Reg. Aragon. an. 1228. MS. *Item manſiones aliquit non incendat, vel alius ignem ſubponat ad nocendum. Si vero Barones noſtri vel Milites guerram inter ſe habuerint, & ad expugnandum caſtrum vel fortitudinem inimicorum ſuorum venient, & in expugnando ipſo Corpore caſtri vel fortitudinis, ſi ignem ſuppoſuerint, non teneantur pro pace fracta*. Villhardouinus p. 203. *D'autre part le bras de S. George ne tenoient que le Cors de l'Eſpigal, & tote la terre ſi tenoit Toldres Laſeres*. Adde Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 38. 59.

¶ Corpus Corporatum, Collegium ſodalitium apud Rymerum tom. 15. p. 108. col. 1. & alibi.

¶ Corpus Eccleſiæ, pro Navi Eccleſiæ ſeu pro priori ejus parte, Gall. *Neſ*, accipitur in Concilio Mexicano an. 1585.

Corpus Juris, ita vulgo Codices Juris civilis appellamus in Formula 16 ex Baluzianis: *Ut lex mundana Theodoſiano Corpore arbitratus diſcernit*.

¶ Corpus Præbendæ, Præbenda ipſa, ſeu Portio bonorum Eccleſiæ ad unum pertinens Canonicum. Charta anni 1367. apud Miræum tom. 2. Diplom. Belg. pag. 893. edit. 1723. *Item quod quilibet Canonicus, qui nunc eſt, ſit contentus de Corpore ſeu groſſo ſuæ prebendæ, quod habuit ante erectionem dictæ Eccleſiæ Collegiatæ*. Vide *Prebenda*.

¶ Corpus Signaturæ. Bleynianus Inſtitut. l. 1. p. 89. *Cæterum quod ex ſubſcriptionibus & annotationibus hujuſmodi ſuæ juncti ſi ſupplicationi emergit, Signatura ... appellatur. ... ipſaque ſupplicatio in fine ſubſcripta, Corpus ſignaturæ ... dicitur*.

CORR. Capitulare Ludovici II. Imper. tit. 3. c. 16. Edit. Baluzianæ. *Porcellum unum, annonam ad caballos modios ſex, ſonum Corr. tres, mel, &c.* Vide *Conredium*.

CORRATA. Charta Guidonis Fulcodii apud Columbum lib. 3. de Epiſcop. Vaſion. *Corratas in ſuper & ligna in vigilia Natalis Domini in omnibus hominibus totius civitatis eidem Domino Epiſcopo adjudico, exceptis Clericis & militibus*. Legendum forte *Corvatas*. Vide *Corvata*. [Crediderim potius eſſe Præſtationis genus. Recogn. de Vouta apud Vivarienſes tom. 2. fol. 356. verſo: *Sex denarii Turon. pro Corratis unius Caponis cum dimidio*. Et fol. ſeq. *De frumento 1. carter. cum dimidia pro una Corrata*.]

CORRATARIUS, ut mox *Corratrius*, Pactum inter Jacobum Aragoniæ Regem Montiſque Peſſulani Dominum & Berengarium Magalonæ Epiſc. an. 1278. *Quia Carratarios & proxenetas habitantes, partem ſuam voluit recipere ad ſacramentum, &c.*

¶ 1. CORRATERIA, Officium *Corraterii* ſeu proxeneteæ. Vide in *Corraterius*.

¶ 2. CORRATERIA, Officina ubi coria ſubiguntur. Statuta Avenion. *Rectores duas perſonas eligant ſuſpicione cavenes, quæ curam habeant Corraterie & blancarie, & operatores coriorum aptent coria prout melius poterint*. Vide *Corrateria de peilha* in *Corraterius*.

CORRATERIUS, Proxeneta, pararius, *Courtier*, ſeu *Courejer*, noſtris: *Courater*, in Conſuetud. Burbonenſi art. 131. Nivern. cap. 32. art. 21. Aurelian. art. 338. 429. & aliis ſic dictus *ab intercurrendo*, ut ait Salmaſius. Verdala in Epiſcopis Magalonenſibus ſub an. 1278. *Item quod homines partis Epiſcopalis recipiantur per Curiam Regis in Corraterios vel Proxenetas*. [Statuta Maſſil. lib. 1. c. 40. *de Corrateriis*: *Conſtituimus ut omnes Corraterii rerum mobilium vel immobilium teneantur annuatim in feſto S. Mariæ Candelariæ innovare, & de novo facere ſacramentum curiæ Maſſiliæ eo modo quod conſtitutum eſt; & nullus niſi civis Maſſiliæ poſſit eſſe Corraterius, nec ſe audeat intromittere de Corrateria exercenda ... Quot in officio Corraterii eſſe debeant, ſit in proviſione Curiæ, & nullus Corraterius, & quod ſcienter non faciet vel juſtinebit damnum civium Maſſil ie in emendo vel vendendo*. Plura ibi, quæ potes conſulere. Ruſus memorantur *Corraterii* apud Limborch. Inquiſ. Toloſ. pag. 152. in Catalogo in MS. ſodalium confraternitæ B. Mariæ in Eccleſia ejuſdem B. M. Deaur. Toloſ. an. 1328. &c. Vide *Corretarius*.] Joannes de Condato in Poemate contra Dominicanos MS.

De maint marcié ſont Couratier,
Encore plus il ſont Curatier
De mariages,

Corraterii Peilhæ, ſeu pellium, [Qui ſubigit & vendit pelles.] in Conſuetudine Toloſæ part. 2. rubrica de debitis.

¶ Corrateria de Peilha, ibid. Uxor *Corraterii peilhæ*, quæ vendit pelles.

¶ CORRAZARIUS, Thoracum confector. Vide *Coratium*.

¶ CORRE, Piſcandi modus, quo è navicula rete jacitur ſecundum aquæ curſum, factoque longiori circuitu eo retrahitur, ubi jactum fuerat. Statuta Piſcatorum Maſſil. *De non piſcando à feſto Reſurrectionis Domini uſque ad feſtum S. Jobannis ad tonairas dictas vulgariter de Corre*. Infra: *Non audere piſcari ad tonairas vulgariter de Corre ſub grandi pœna*. Præceptum vernacule ſcriptum Vicarii Maſſil. an. 1479. *Sous la peine per caſcun que correra ny farà l' art de la tonaire de Corre per caſcuna vengude cinquanta marés d' argent fin & confiſcation de las barquas, eugiens, ambeque correran & ſaran l' art de Corre de las tonaires*. Pluries memoratur ars illa piſcandi in laudatis Statutis aliiſve Chartis Archivi *Proborum hominum* ſeu Piſcatorum *quarterii S. Jobannis* Maſſil.

CORREARIUS. Charta Guilielmi Epiſcopi Gratianopolit. an. 1279. *Corearioſeu Procuratori noſtro, &c.* Bulla Gregorii X. PP. an. 1274. apud Paradinum lib. 2. Hiſt. Lugdun. cap. 52. & Petrum Mariam Campum in

Hi-

Hiſtor. Eccleſ. Placentinæ in Regeſto 2. part. nu. 1188. *Curiam vero ſupradictam infraſcripto modo decernimus ordinandam: videlicet ut ipſe Archiepiſcopus rectorem & directorem Curiæ, Correarium, ſive Præpoſitum, vel aliter, prout ipſe voluerit, nominandum, ac judicem, ſive judices, necnon & ſilligiferum inſtituat,* [Proceſſus inter Archiepiſcopum Vien. & Humbertum Dalphin. coram Domino Papa ann. 1339. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 128. *Ad officium Correarii ſpectat facere exequi ſententias, & facere executiones damnatorum per ſententias ad mortem, feu alias corporaliter, vel ad panam ſanguinis & omnes alias ſententias, condemnationes & multas pecuniarias & reales pro dicto Archiepiſcopo. Item dictus Correarius eſt in poſſeſſione inquirendi, & perquirendi malefactores & delinquentes in civitate Viennenſi, & hujuſmodi malefactores & delinquentes capere & captos ducere & duci facere ad carcerem Archiepiſcopi, & ipſos captos tenere in carcere præfate, quouſque de ipſis facta fuerit juſtitia ac condemnati fuerint. Ac etiam facere excubias die ac nocte in civitate & territorio prædictis pro dicto Archiepiſcopo, & hujuſmodi malefactores & delinquentes in civitate & territorio prædictis capere, & captos ducere & duci facere ad carcerem præfati D. Archiepiſcopi.* Ibid. p. 124. col. 1. in Sententia Raymundi de Baucio Principis Auriacæ inter Joannem Epiſc. Dienſem ex una parte, Capitulum Dienſe & Univerſitates Clericorum & Laicorum ex altera an. 1292. *Dominus Epiſc. inſtituat Correarium ſuum bonum, & legalem & ſufficientem, & Officialem Juriſperitum bonum, & legalem & ſufficientem, qui jurent in præſentia civitatis Dienſis, ſecundum formulam libertatum Civium Dienſium, reddere & facere jus unicuique tam extraneis quam privatis & qui jurent punire delinquentes in civitate prædicta & ejus territorio & diſtrictu, & qui jurent ſpecialiter inquirere veritatem ſuper delictis commiſſis erga ipſum Dom. Epiſcopum, &c.* Et col. ſeq. *Capitulum Eccleſiæ Dienſis ſeu Correarii dicti Capituli contra eos inquirant ſeu inquiri faciant, & ſi aliquos culpabiles invenerint, quod corrigant & caſtigent, &c.* Infra: *Præcepit Dom. Princeps prædictus fieri per Capitulum memoratum, ſeu Correarium & officialem ejuſdem infra duos menſes, numerandos à tempore denuntiationis per dictum Dom. Epiſc. vel ejus Officiales facienda, aliquin poteſtas inquirendi, puniendi & emendam fieri faciendi ſuper prædicta, poſt dictum terminum devolvetur apud Dom. Epiſcopum.* Ex his non ſolum liquet quodnam fuerit Correarii munus, ſed etiam alium fuiſſe Epiſcopi, alium Capituli Correarium. Illius amplior juriſdictio ad omnes cives, hujus minor ad ſolos Capituli Clericos & domeſticos extendebatur, Hunc è gremio Capituli fuiſſe docent ſequentia: *D. Jordani Canonicus & Procurator & Correarius dicti Dienſis Capituli.* Ille Laicus fuit & *Lacum-tenens* Epiſcopi *in temporalibus.* Ejuſdem tomi p. 105. legimus: *Nobilis & potens vir Dom. de Groſlea Miles, Correarius Vienne, Lacum-tenens Dom. Archiepiſcopi in temporalibus.* Vide p. 24. col. 1. p. 26. col. 1. tom. 2. p. 134. col. 1. &] Petrum Columbum in Hiſtor. Epiſc. Valentin. p. 212. 228. *Correarios, ſeu Courriers*, etiamnum hodie judices ordinarios & Matricularios Confraternitatum vocant Lugdunenſes. [Vide *Chorearius* & *Corregidor*.]

¶ CONREARIUS, Idem. Proteſtatio Bernardi de Valle-Bona Vicarii Archiepiſcopi Ebredun. an. 1297. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 80. col. 1. *Tandem dictus Dom. Vicarius una cum diſcreto viro Dom. Petro Durandi Conrearo & Judice terræ dicti Dom. Archiepiſcopi.* Occurrit iterum in Inſtrum. tom. 3. novæ Gall. Chriſt. col. 80.

¶ CORRERIUS, Eadem notione. *Correrius aut alius Officiarius Dom. Archiepiſcopi*, in Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 125. col. 2. Capitulum Generale S. Victoris Maſſil. ann. 1342. ex Archivo ejuſdem Monaſterii: *Cum Commiſſarii, Notarii, Correrii Epiſcoporum ſuperveneriat ad Prioratus dicti Monaſterii pro tenendis aſſiſiis, aprifiis, inquefiis ſeu executionibus faciendis contra Clericos ſeculares, &c.*

¶ COURRERIUS, in Hiſt. Dalphin. tom. 1. p. 106. *Publicaverat ex parte dicti D. Epiſcopi & ejus Correarii ſeu Courrerii quod omnes & ſinguli habitantes & incolæ civitatis prædictæ parati ſint & ſe parent ſequi vexillum & cavalcatas dicti Dom. Epiſcopi quandocumque tubicinabitur ad cornu vel ad ſonum cornu.* Ibidem pag. 128. col. 2.

¶ CORRECTIONALIS JURISDICTIO, in Maceriis Inſulæ Barbaræ tom. 1. pag. 274. dicitur Jus Monachos delinquentes corrigendi & ſtatuendi quidquid monaſticam ſpectat diſciplinam. Defenſiones Monachorum adverſus Cardinalem Ferrariæ Archiep. Lugdun. *Et primum de juriſdictione, certe in ea nihil cavetur in Bullis in ſui præjudicium, & non impediunt Impetrantes, quin habeant juriſdictionem contentioſam, quam habuit antea; ſed de Correctionali & ea quæ concernit ſtatuta, mores & ritus & Eccleſiæ & aliarum rerum, & quam reſpective ſemper habuerunt dictus Abbas; & etiam Prior & Capitulum illam ſemper habere debent.*

CORRECTOR LITTERARUM APOSTOLICARUM, apud Innocent. III. lib. 15. Epiſt. 166. Vide Vorſtium.

¶ CORRECTORES CAPELLANORUM & *Clericorum litterarum Curiæ Eccleſiæ Lugd.* ſupra in *Batitores.*

¶ CORRECTORES INDORUM, dicuntur Præfecti ſeu Judices à Regibus Hiſpaniarum in Indiam miſſi, ut ibi præſint, lites dirimant, corrigant delinquentes, &c. Sæpius memorantur in recentioribus Conciliis Hiſpaniæ.

¶ CORRECTORES alias dicebantur Grandimontenſium Superiores, ut hodie Minimorum. Tabularium Monaſterii de Criſenone ad ann. 1258. *Cum inter Curatum de Chaciaco, nomine Eccleſiæ ſuæ ex una parte, & Correctorem domus de Veteri-pediculo Ordinis Grandimontenſis nomine domus ſuæ ... contentio verteretur, &c.* Ibid. decies occurrit & in Anecdotis Martenii,

¶ CORRECTUM *eſt Acetum deſtillatum*, Rocho *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

¶ CORREDA, CORREDIUM. Vide *Conredium*.

¶ CORREDOR. Vide *Curſor* 4.

CORREDUM. Vide *Conredium*.

¶ CORREGIA, pro *Corrigia*, Gall. *Courroie*, in Concilio Avenion. an. 1509. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 393.

¶ CORREGIDOR, Vox Hiſpana, Concil. Liman. anni 1591. *Prætores locales, vulgo Corregidores, & alii Miniſtri juſtitiæ ſeculares, &c.* Vide *Correarius*.

CORREGIONALIS, *Ex una regione*, Joanni de Janua. Uritur S. Auguſtinus Epiſt. 76. [& alii.]

¶ CORREGIUM. Vide poſt *Conredium*.

CORRELAGIUM, Præſtationis ſpecies. Computus Baillivorum Franciæ an. 1295. *Partes domaniorum Caſtellaniæ de Loches. De Correlagio de Loches, pro toto 29. ſolid.* [Vide *Carretagium*.]

¶ CORRELIGIOSUS, Ejuſdem Ordinis vel Cœnobii Religioſus, Monachus, in Actis S. Franciſci de Paula tom. 1. April. pag. 152.

¶ CORREPTITIUS, *Numiæ captus*, Διάκοπτος. Gloſſ. Lat. Græc.

¶ CORRERIUS, Curſor, tabellarius, Gall. *Courvier*, Ital, *Corriere*, in Chron. Parmenſi ad an. 1283. apud Murator. to. 9. col. 802. Vide alia notione in *Correarius*.

CORRESPONDENTER, Eadem tempeſtate. Ericus Upſalienſis lib. 2. Hiſtor. Sueccr. *Circa hæc tempora*

para Romanum Imperium regebat Otto Ruffus, ſeu Rubeus, Correſpondenter huic Hacquino.

¶ CORRETAGIUM, Jus vel munus proxeneta-rum, Gall. *Courtage* apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. pag. 410. 27. lib. 14. *fol. 6. denar. in coperturis equorum & Corretagio*, Vide *Corretarius*, *Corretaria* & *Courtagium*.

¶ CORRETARIUS, Proxeneta, Gall. *Courtier*. Archivum Eccleſiæ Maclovienſis: *Anno* 1423. 13. *Sept. fuit creatus in Capitulo Johannes Fortin in Profenetam ſeu Corretarium villæ civitatis Maclovienſis, per duos dictæ Eccleſiæ Canonicos, qui juraviit in dicto officio fideliter ſe habere, contractuſque mercatorum damnum evitare, jura dominii in venditionibus, & revenditionibus Receptori generali Eccleſiæ diligenter reportare.* Vide *Corraterius*,

¶ CORRETERIUS, ut *Corretarius*, in Statutis Maſſil. lib. 4. cap. 25,

¶ CORRETTARIA, Idem quod *Corretagium*. Ordinacio Humberti II. Dalphini Vienn. an. 1340. in Hiſtor. Dalphin. p. 395. col. 2. *Item, quod ipſe Magiſter Sartor .. à mercatoribus vendentibus pro nobis ſolraturas vel veſtes, nullam Corretariam in pecia vel rebus præfatum recipere publice vel occulte, ſed totum noſtris commodis applicari.*

¶ CORREUM. Vide *Conredium*.

¶ CORREUS, Simul reus, in Hieratio juris Pontificii p. 107. Vide *Conreus*.

¶ CORRICULA, *Initia infantium*. Papias MS. f. pro *Curricula*,

¶ CORRIDIUM. Cibus, alimonium. *Corridium duorum hominum, & quatuor ſervientes capellæ unuſquiſque duplicem cibum*, in libro nigro Scaccarii p. 342. Vide *Conredium*.

¶ CORRIDORUM, Via terreo aggere tecta, Ital. *Corridore*, Gall. *Corridor, Chemin couvert*. Chron. Andreæ Danduli apud Murator. to. 12. col. 447. *Murus quoque fortiſſimus erat à mari uſque ad mare claudens Monaſterium habenſque tres foveas, ſucceſſive bitifreda & Corridora eum bombardis abunde, ita ut omni ex parte opponeretur adventui hoſtium galearum*.

1. CORRIGIA, Modus agri. Diploma Roberti Regis Neapol. ann. 1321. apud Waddingum: *Item alia petia de terra arbuſtata, quæ eſt quaſi duæ Corrigiæ de terra, una juxta aliam conjuncta*. [Charta anni 1098. è Tabulario B. Mariæ de Charitate: *Dalmatius de Sinemuro donat Monachis Charitatis terram de Magabrio ... uſque ad viam quæ venit ex certa Corrigia, quæ à dextra parte ejuſdem montis, &c.*]

Corrigia Jugalis, apud Innocentium Agrimenſorem: *Montem in medio uſque in jugalem Corrigiam permittit*. Id eſt, qua parte mons vel collis in jugem ſeſe erigit.

2. CORRIGIA, [Faſciola chartis appenſa.] Charta an. 1122. ex Tabulario Fontevraldenſi fol. 102. *Ego Aimericus Prior de Brajerac propria manu ſubſcripſi, & in Corrigia, quæ in charta dependet, nodum feci.* Infra: *Ego Willelmus de Scannis propria manu mea præſenti chartæ ſignum Crucis impreſſi, & nodum in Corrigia quæ de ✠ pendet, feci.*

Corrigiam sibi in Collo Ponere, in ſignum ſervitutis. Chronicon Moſomenſe p. 641. *Corrigiam ſibi in collo poſuit, ancillatui ſe ſubdidit, capitaticum ſuum repromiſit.* Anonymus de Miraculis S. Vedaſti n. 6. *Surrexit ire ad capitium, quaſi per Corrigiam ſui veſtimenti Sancto ſeipſum dediturus*. Hiſt. Translat. S. Gorgonii c. 17. *Corrigia diſcinctus collum ſuum circumdedit, atque per eumdem ſe ſancto Gorgonio famulum contradidit*, &c. [Joan. Villaneus lib. 6. c. 65. *Venne à Firenze colle Corregge in collo, chiedendo mercè*.

Corrigiæ Boum, inter malas conſuetudines recenſetur in vet. Charta ex Tabul. Celſinianenſi: *Et agnos, & civadam, quam apprehendebat, & Corrigia boum, & ſænum & paleas, &c.* Corrigiæ ſcilicet, quæ bobus aratoribus miniſtrare tenebantur tenentes,

¶ 3. CORRIGIA, Zona, cingulum, Gall. *Ceinture*, Hiſt. Dalphin. to. 4. p. 274. in Computo annorum 1333. & ſeqq. *Pro una Corrigia pro Comitiſſa redimenda, quæ erat in pignore de mandato Domini, &c. unc. 1 1. taren. 15.* Pag. 276. *Pro una Cerrigia de auro & argento pro Domino, taren. 27.* Et pag. 281. *Item, pro una Corrigia de ſeta empta pro Domino munita de argento albo, 5. ſlor.* Miracula S. Simonis, tom. 2. April. pag. 819. *Quædam mulier ... ſacramento affirmavit, quod erat impedita, & contracta à Corrigia infra*. Eo quod cingi ſoleant, hic renes ſunt intelligendi. Quandoque *Corrigiæ* reconſentur inter ornamenta ſacra: *Nonis Auguſti Corrigiam de ſerico 5. Idus Septembris duas Corrigias argenteas*, in quodam Necrologio MS. Eccleſiæ Remenſis.

Corrigiam Super Tumulum Projicere, id eſt, bonis defuncti renunciare. Vide tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 264. & Pithœum in Conſuet. Treceſſ. tit. 2. art. 12.

¶ CORRIGIAMEN, Corrigia, lorum. Engelbertus de Longævitate ante diluvium cap. 14. apud Bern. Pez Anecdot. tom. 1. col. 460. *Qualiter exemplificat Philoſophus ibidem in catulis nobilium mulierum, quibus circumligantur panni, & Corrigiaminibus involuuntur & colligantur, & cibus eis ſubtrahitur, ut parvi remaneant non creſcendo amplius*.

CORRIGIUNCULA, Nola, ſeu campanula quæ percutitur in Monaſteriis, cum *Diſciplinæ* dari debent: *à correctione* dicta. Liber Revelationum Anonymi c. 6. *Quo perveniens audivi mox ſonitum Corrigiunculæ poſt me factum à fratre illo à quo diſciplinas expectabam ſuſcipere. Relictis itaque bis quæ ibi videram, neſcio quali modo in capitulum confeſtim devenio, & poſt, diſciplinas, ut prius feceram, accepi ſex vicibus, &c.*

¶ CORRITORIUM, Opertum iter in ædificiis, Gall. *Corridor*, Ital. *Corridore*. Chronicon Parmenſe ad an. 1302. apud Murator. tom. 9. col. 844. *Incæptum fuit fieri Corritorium ſuper baptiſterio de columellis lapideis*.

CORROATA, Corroada. Vide *Coroata*.

¶ CORROBORAMENTUM, Scriptum quo aliquid *corroboratur* ſeu confirmatur. Charta Gaudini de Bruiſmo pro fundatione Ungiaci inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 85. *Factum eſt hoc Corroboramentum anno ab Incarnatione Domini 1106.*

¶ CORROBUCUM, Idem quod *Cordebiſus*, Corium caprinum alutariorum arte præparatum, ſic dictum, quaſi *Corium Buci* ſeu Capri Gall. *Bouc*. Charta *Vidimus* Offic. Rotomagenſis an. 1267. Hiſt. Harcur. to. 3. p. 149. *Sciatis quia conceſſi Willelmo Carnuto ... & ſociis cordebanariis & corveſariis Rotomagenſibus, ut habeant gildam ſuam .... & nullus faciat miniſterium de Corrobuco, deſt illam gildam habuerunt tempore Vuillelmi Regis avi mei*. In confirmatione habetur: *Et nullus faciat miniſterium eorum niſi per eos*. Ex quo liquet hic agi de arte futoria, quam nulli liceat præterquam Cordebanariis *gildæ* inſtitutæ.

CORRODIUM, Corrodarius. Vide *Conredium*,

CORROGATA, Tabularium S. Remigii Remenſis: *Ad hibernaticam ſationem map. 1. continentem in longitudine perticas 40. in latere perticas 4. ad eſtivaticam ſimul facit Corrog. 9. donat annis ſingulis in hoſtelina denar. &c.* Infra: *Facit in anno Corrog. 9.* Rurſum: *Aiioldus tenet manſum ingenuilem 1. facit in anno map.*

habent in unaquaque in long. perticas 40. in lar. 4. & Corrogat. 3. donat pullos 3. ova 15. Occurrit ibi pluries . Tabularium Deiparæ Santonensis : *Tres dies plenæ Corrogatæ* . Idem videtur, quod *Corvatæ*, quod ejusmodi operæ à singulis corrogentur . Glossæ veteres: *Corrigatio, τρανσους* . Vide *Corvata* .

CORROGIUM. Vide *Conredium* .

¶ CORRORARE, pro *Corroborare* , Confirmare. Charta Caroli Calvi pro Monasterio Vedastino: *Ad Corroranda um etiam amplius quam ad fulciendum nostræ Celsitudinis præcepium.* Moretus Antiquit. Navarræ p. 131. *Facta Carta & Corrorata Era 1170. in mense Marci, in illa populatione ad Cantabrica* .

¶ CORROSITAS, Caries qua aliquid *corroditur* & consumitur. Vita B. Ursulinæ Parm. to. 1. April. p. 738. *Nulla penitus putredine aut Corrositate vitiatum* . Transactio inter Abbatem , & Monachos Crassenses an. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Et in casu quo sigilla ipsa Corrositate aut alio casu rumperentur* .

¶ CORROSOR, Qui aliorum bona *Corrodere* , & invadere nititur. Donatio Monachis S. Salvatoris de Thyrone apud Stephanotium in Antiquit. Aurelian. MSS. p. 554. *Concessit ... tali siquidem conditione, ut deinceps contra omnes Corrosores sive quoslibet calumniatores terram illam Monachis tueretur* .

¶ CORROX, Idem quod *Conredium* , Quod datur ad cibum. Consuetudines MSS. urbis Tolosæ fol. 19. ex Bibl. D. Abbatis *de Croyat* : *Habitantes vero extra dictos terminos vicariæ Tholosæ solvunt ... fromagium, & ovagium, & Corrox & gallinas, &c.*

¶ CORRUA, ut *Corvea*, Gall. *Corvée* . Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 126. *Ab biennio , equitatu , carreio, & omni Corrua liberi & absoluti* . Vide *Corvatæ* .

¶ CORRUEA, CORRUEYA , Ead. notione. Charta Joannis Lotharing. & Brabant. Ducis in Chron. Bonæ Spei pag. 264. *Tenebuntur exhibere singulis annis mille & sexcentas telas Corrucas tantummodo , de curribus munitis & ossossatis rationabiliter sine dolo .... servitium unius currus sossati per unum diem pro una Corrueya reputabitur* .

¶ CORRUWEIA pluries occurrit eadem notione, ibidem pag. 264. 310. 311. 312. &c.

CORRUPTICOLÆ, Hæretici qui Corpus Christi perinde ac nostrum detrimenta pati , propter quæ reparanda esuriret, opusque haberet cibo , & fatigaretur , ac egeret requie ad reficiendas vires asserebant. De his Liberatus Diaconus in Breviario cap. 19. 20 ubi confulendus vir eruditissimus Joannes Garnerius ad idem cap. 19.

¶ CORRUPTIO, Actus quilibet venereus sive licitus sit sive illicitus. Papias in MS. Bituric. *Continentia est post Corruptionem sexus renuntiatio ... Continens non solum in castitate post Corruptionem , sed ab omni vitio* . Eidem Papiæ, *Corumpere, Devirginare* .

CORRUPTIO SANGUINIS, apud Leguleios Anglos, dicitur, cum quis feloniæ vel Majestatis criminis convictus est : tunc enim illius *sanguis corruptus* dicitur, quia neque liberi, neque ullus ex illius sanguine, sive consanguineus, illius hæreditatem percipere potest . Præterea si nobilis sit , ejus liberi ignobiles fiunt , ita ut paterna nobilitate frui non possit , nisi auctoritate Regia . Rastallus .

¶ CORRUWEIA. Vide in *Corrua* .

¶ CORS. Vide *Cortis* 1.

¶ CORSARE, proprie Piraticam exercere, ab Italico *Corsare* , quod idem significat ; generalius quasvis prædas agere . Prosper Sanctacrucius de civilibus Galliæ dissentionibus , apud Marten. tom. 5. Collect. Ampliss. col. 1446. *Ita & ad vindictæ studium , ad cupiditatem rapiendi , quod in his tumultibus semper aliquid Corsari solet . . . animos confirmant* .

¶ CORSARIUS, Pirata, prædo maritimus, Gallice *Corsaire*, Ital. *Corsare, Corsario & Corsaro* . Etymon Ital. *Corso*, Cursus. Chron. Richardi de S. Germano, apud Murator. to. 7. col. 960. *Excommunicationis vinculo innodat Corsarios & Piratas, qui capiunt transeuntes*. Eadem notione Κορσαριους dicunt Græci recentiores. Vide Glossar. mediæ Græcit. in Κορσαριος .

¶ CORSERIA, Via in mœniis ad hostes propulsandos accommoda, per quam tuto *curritur* ab una turri ad aliam ; unde nomen . Charta Thosiacensis ann. 1449. *Licentia datur faciendi apanfam supra Corserias villæ apponsatam muris tali modo, quod desfubus possit transire una charrata seni* . Altera an. 1404. *Juxta ruatam vocatam Les Corseres de la ville* . Tertia anni 1462. *Juxta muros dictæ villæ, Corseriis dictorum murorum intermediis ex meridie, & juxta dictas Corserias ex occidente*. Vide *Curseria* .

¶ 1. CORSERIUS, Equus bellator , Gall. *Courssier*. Comput. Johannis Humberti fub Guigone Dalphino an. 1328. *Item pro uno Corserio morelle affollato in Flandriis, quem reddit apud Montem fleuritum Aymaro no de Bello visu mareschallo Domini Dalphini 35. flor.* Regest. Dalphin. de Grayssvod. ann. 1336. fol. 149. *Pro Corseriis, palafredis & roncinis habitis ab eodem* . Vide *Cursor equus* .

2. CORSERIUS, Ratis amnicæ species, apud Occitanos . Charta anni 1231. in Regesto Comitum Tolosæ pag. 39. *Possunt piscare quandocumque voluerint per Garonnam , & per Agriam , & navigare , & arripare cum eorum Corseriis libere* . Et infra : *In istis duabus aquis prædictis ubi possunt ingredi cum Corseriis*. Vide *Cursoria* .

¶ CORSETUS, Tunica, thorax, Gall. *Corset*. Computum anni 1324. in Hist. Dalphin. tom. 1. p. 133. col. 1. *Item pro duobus Corsetis Domini Dalphini & Humberti de Vilars & pro duobus paribus caligarum, ut feliciter pro septem ulnis de virido , computata qualibet ulna 32. sol. valent. 11. lib. 4. sol.* Vita S. Philippi Archiep. Biturig. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 931. *Et quadam die dum obviaret pauperi trementi frigore ... Corsetum fodetratum quo erat sub cappa indutus exuit , & pauperi tradidit fecit* . Ordinatio Humberti II. Hist. Dalphin. to. 2. p. 315. col. 2. *Item , quod in festo Paschæ Corseti prædictarum Dominæ Dalphinæ & aliarum Dominarum ac Domicellarum sint longæ cum caudis* . Corseti mulieb res rursus memorantur ejusdem tomi p. 275. 334. col. 1. & 406. col. 2. *Corseti ferri* recensentur inter Garnisiones seu munitiones inventas in castro civitatis Carcassan. 1294. Vide *Cursetus* .

¶ CORSINI . Vide *Caorcini* .

CORSNED . Glossæ Sax. tempore Edw. III. exaratum : Corsned, *panis conjuratus* . Anglo-Saxonibus, ait Lambardus , erat in more positum , panem certis quibusdam destinatisque sententiis consecratum reo gustandum offerre : habebant enim penitus insitam opinionem , non posse quemquam mali conscium panem hoc modo dedicatum deglutire . *Offam judiciariam* dixerunt. Cors autem, Saxonibus, *execratum* sonat : sneth, vel snid, est offa, bolus , vel ned, aut neod , id est , *necessitate dictum* . Unde Nedbread idem quod *Eucharistia* . Reus enim , seu accusatus , crimen objectum qui negabat , panem vel offam illam sumere , & comedere cogebatur in purgationem . Leges Kanuti Regis c. 6. apud Bromptonum : *Si quis altari minis tranium accusetur , & amicis destitutus sit , cum sacramentales non habeat , vadat ad judicium, quod Anglice dicitur Corsned , & fiat , sicut Deus velit , nisi super sanctum Corpus Domini jermittatur ut se purget* . Cap. seq.

Si

Si quis Ordinatus homicidii particeps, vel auxilio fuisse compellatur, purgetſe cum parentibus, quorum interest occiſionis factionem tolerare, vel emendare. Si parentes non habet, cum ſocius ſe purget, vel jejunium ineat, ſi opus ſit, & applicetur ad Cerſued, & fiat voluntas Dei.

Exſtat hujuſce purgationis exemplum apud Ingulfum pag. 878. *Cum Godwinus Comes in menſa Regis de nece fui fratris impeteretur, ille poſt multa ſacramenta tandem per buccellam de Lutiendam abjuravit, & buccella guſtata continuo ſuffocatus interiit.* Id ipſum ſic enarrat Philippus *Mouſkes* in Hiſtor. Francorum MS.

En dementiers que il mangoient,
E de mult de coſes parloient,
Li Quens ſeoit devant le Roi,
Sire, dit-il, entendes moi,
Bien ſai que vous me meſcrées,
De vo frere KI ſu tuës,
Mais treſtous auſſi voirement,
Puiſſe jou manger ſainement
C'eſt morſel de pain que je tieng,
Que par efort, ne par engien,
N'eue coupe en la mat vo frere,
Ne adonques de rait bien nere,
Ne dont ne or ne m'enſu biel.
Lors ſaina li Rois le morſel
De cuer & de proïere doue,
Et li Quens le miſt en ſa bouce,
Li ſu eſranment eſtranïés.
Voiant le Roi qui ſu d'alés,
Qui l'eſgarda mult volentiers,
Conſu li miracles premiers
Que Dieu fiſt pour le Roi Euuart
Ki pourſu ſains en ſon eſwart.

Vaccès au Roman *de Rou* MS. de eodem Godwino;

Godwine puis remains iſſi,
Le Rois en pais le conſenſi,
Je ne ſai combien il dura,
Mes je ſai bien qu'il s'eſtranglа,
D'un morſel que le Roi ſeigna,
A Odihan où il manja.

Ubi obſervandum buccellam panis cum aliquot precibus ſigno Crucis à Rege ſignatam.

Huc etiam referri poteſt quod habet Hiſtoria Trevirenſis p. 235. *Poſt multum vero temporis cum idem Dux* (Limburgenſis Henricus) *inflictum ſibi anathema parvipenderet, & in malis ſupradictis & ſimilibus perſeveraret, accidit ut quidam de Militibus ejus die quadam in domum ejus advenieſſet, & facta hora prandii, appoſita menſa coram ipſo, panem comedere debuiſſet, & Dux illi illuderet, Surge, ait, & foras egredere, coram me comeſturus non es, excommunicatus enim es. Et ille, Ubi inquit, & quis me præter eum qui & te excommunicavit? Cui Dux ait: Ecce nunc vide, & jam pareſti, ſi ita ſumus excommunicati, ut aliquid nobis exinde moleſtiæ poſſit accidere: ſi hic canis, (qui forte illis edentibus aderat) buccellam quam illi dedero, comederit, non pertimeſco. Sin autem, timenda eſt nobis excommunicatio. Et hoc dicto, miſit buccellam, quam canis ut naribus adhibuit, ultra contingere non curavit: & ne quis hoc fauſtitati canis poſſet imputare, cum alius illi buccellam misereret, feſtinus arripuit. Unde omnes qui aderant ſumma admiratione ducti, una voce dixerunt: Oportet eos ad ſatisfactionem venire; & ita fecerunt.*

Exſtat apud Lindenbrogium poſt veteres Formulas *Exorciſmus panis bordeacei, vel coſei ad probationem veri*, pag. 107. Orationes vero quæ in hocce judicio recitabantur, ejus effectum ſatis declarant; ac prima quidem ex iis: *Fac cum, Domine, in viſceribus anguſtiari, ejuſque guttur conclude, ut panem vel caſeum iſtum in tuo nomine ſanctificatum devorare non poſſit hic qui injuſte juravit ac negavit illud furtum vel homicidium, aut adulterium, ſive maleficium quod quærebatur, & juriſjurandum pro nihilo habuit, & nomen tuum nominavit, &c.* Altera: *Præſta quæſumus per ſanctum ac mirabile nomen tuum, ut qui reus erit hujus furti vel homicidii, aut adulterii ſiu maleficii, de quo hic requiritur, vel in facto vel in conſcientia, ad adpoſitam ei pro oſtenſione veritatis eructam panis ſanctificati vel caſei faux ejus claudatur, guttur ejus ſtranguletur, & in nomine tuo ante illud rejiciatur, quam devoretur.* Hinc noſtris loquendi formula manavit, *Que ce morceau de pain m'etrangle, ſi ce que je dis, n'eſt vray.* Sed cur panis hordeaceus potius adhibitus fuerit quam alius, non comperi. Hanc porro divinationis aut ſortis ſpeciem videtur intellexiſſe Concilium Autiſiodorenſe an. 578. can. 4. ubi *ſortes de pane & ligno vetantur.* Huc etiam referri poteſt ξύσμα τῶν ἱερῶν τῶν γραμμάτων, de quo Matthæus Blaſtares Litt. M. cap. L. Vide *Euchariſtia.*

¶ CORSORIUM, Agri portio. Vide *Curſerium.*

¶ CORSOYRUM, Parvus agger quo præterfluens aqua coercetur. Conſuetudo Lemovic. art. 40. *Item quia quicumque ædificat in dicto caſtro, debet ita ædificare, quia non dimittat aliquam terram ad faciendum Corſoyra infra domum ſuam.* Verſio Gallica: *Item, celui qui bastira audit chateau, doit tellement batir, qu'il ne laiſſe croupir en rue ſes terres ou ciments devant ſa maiſon pour arreſter les eaux courantes, & empecher la liberté du paſſage.*

¶ CORSURA, Species præſtationis è bladis. ſ. ead. quæ Coſſa 1. Charta an. 1312. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Salva & retenta dictis dominis & colonis trezeno, Corſura & balagio bladorum & culiſis olivarum de decimis in terminio de garriga habitantium.*

¶ CORTAL CORTALIS. Vide in *Cortis* 1.

¶ CORTALINI. Vide *Cohortales* ſuo loco, & *Cortinarii* poſt *Cortis* 3.

¶ CORTANEUM, CORTARIUM. V. in *Cortis* 1.

¶ CORTELINI. Vide *Cortinarii* in *Cortis* 3.

¶ CORTESANI. Vide in *Cortis* 4.

¶ CORTHECA, An Chirotheca? Chartularium S. Vandregiſili to. 2. p. 1397. *Et eliam quaſdam Corsbecas & unam ſarpam, quas mihi perſolvere de bebant.*

CORTIBALDUS, CORTIBALLUS, &c. Vide *Curcinbaldus.*

¶ CORTICANUS, CORTICELLA, CORTIFER, CORTIGIUM, CORTILE, &c. Vide in *Cortis* 1.

¶ CORTINA, CORTINALE, &c. Vide in *Cortis* 2.

¶ CORTINARII. Vide in *Cortis* 3.

1. CORTIS, CURTIS. Palladio lib. 1. de Re ruſt. cap. 22. *Cors*, Varroni lib. 1. cap. 13. lib. 3. cap. 3. *Cohors*, eſt atrium ruſticum ſtabulis, & aliis ædificiis circumdatum. Velius Longus de Orthographia: *Talis quæſtio eſt circa cohortes, & coortes: ubi diverſam eſſe ſignificationem voluerunt Grammatici, ut Coortes ſint villarum, unde homines cooriuntur ... at Cohortes militum, à mutua cohortatione. Nam Cortes quidem audimus vulgo, ſed barbare dici.* At Scriptoribus inferioris ævi, eſt villa, habitatio ruſtica ædificiis, colonis, ſervis, agris, perſonis, &c. ad rem agreſtem neceſſariis inſtructa, alias *Colonia* dicta. Lindwodo ad Provinciale Cantuarienſis Eccleſiæ lib. 3. tit. 16. *Curtis* eſt manſio vel manerium ad inhabitandum, cum terris, poſſeſſionibus, & aliis emolumentis ad tale manerium pertinentibus. Herimannus de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis cap 71. *Deinde 4. domos ſive manſiones, quas abuſive Curtes vocamus, in pago Tornacenſi ... conſtruxit,*

Marcæ Hiſp.col.792.*Cum domibus,ædificiis,Curtiferis, viridigariis,hortis, vineis ,&c.*] Donationes factæ Eccleſiæ Salisburgenſi cap. 8. *Tradidit quoque ad Cbuchil caſam cum Curtifero ſuo, & territorio , & manentes novem cum coloniis & aliis appendiciis ſuis* . Occurrit iterum c.4. & alibi . Traditiones Fuldenſes lib.2.cap.148. *Trado S. Bonifacio ... unum integrum Curtiferum.* Chronicon Beſuenſe: *Manſum cum ſuprapoſitis,campis, pratis,Curtiferis,ſilvis, &c.* Alibi : *Manſa, ſervos, ancillas, Curtiferos, terras,ſilvas , &c.* (Chronicon Novalienſe apud Murator. tom. 2. part.2.col.747.*Cum ædificiis,Curtiferis , exavis ,ortis, vineis , campis* .] Adde Perardum pag. 44. & Formulas veteres 18. 19. 50. 58. 79. & Merropolim Salisburgenſem paſſim , ubi Wiguleius Hondjus to. 3. p. 2. *Curiam* & *Curtiferum* confundit .

¶ CULTIFER, in Chartulario S.Sulpitii Bituric.fol. 11. verſo: *Domibus ædificiis cum appendiciis earum , urtiferis & Cultiferis, viridigariis, &c.*

¶ CURTIFICIUM. Hiſt.Novientenſis Monaſterii , inter Anecd.Marten.to.3. col. 1131. *In Sulza curtis dominica cum omnibus appendiciis ſuis , Eccleſia videlicet matrice cum decimis ſuis , manſus cenſuales atque ſerviles, agri cum vineis ac pratis , curtes cum Curtificiis , familia miniſterialis ſervilis & cenſualis .*

¶ CORTAL, CORTALIS, Eadem ſignificatione . Literæ an.1358. ex Chartophylacio regio Regeſt.89. Ch. 521. *Ipſe accedens ad quamdam bordam ſive Cortal Petri Couvilli dicti loci,ubi prædicti inimici ſe poterant retrahere* . Charta Guifredi Comitis Ceritaniæ an.1035. *Dono .... domos , cortes , Cortales , bortos , bortales , areas & palumbarios , terras cultas , & eremas , ſilvas , prata .... molendina , & molendinaria cum capuaquis, &c.*

CORTARIUM, Idem quod *Cortis*, *Curtis*, *Curtilis* , Charta Hugonis de Feritate in Hiſt.Monaſterii S. Audoeni Rotom.p.460.462. *Et in ipſa villa terram unius carruce,& unum manſum,& 10.Cortaria.* In alia Hugonis,prioris filii: *In eadem villa o.to Cortes,&c.*

¶ CORTORIUM,vel *Cortoria* . Donatio anni 1054. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 1100. *Cum Cortoriis & matrocibus & planitiis & cum omnibus adjacentiis earum* .

CURTARII,Curtium poſſeſſores, vel tenentes. Charta Anſelmi Abb. Lauresham. apud Freherum in Orig. Palatin. *Aream & vineas in Scriezesheim , cum bobariis atque Curtariis,præter ea que in ſervitio habuerunt, ſub annua penſione jure hæreditario contradidit* . Infra: *De 12. bobariis pro ſervitio & reditu ſolvuntur 8.libræ: de dimidiis vero bobariis & molendinariis & aliis Curtariis 8. talenta & 14. ſolidi .*

¶ CORTICIUM,Idem quod *Cortis*.Diploma Ferrandi Caſtellæ Regis an. 1224. pro Militia Fratrum Silvæ-Majoris, apud Marten. tom. 1 Anecd. col. 916. *Ad faciendum in ſuper vobis Corticium in Altalaya do Ferrus me obligo , in quo poſſitis competenter habitare , & ad dandum vobis 20. paria boum cum neceſſariis eorum ad populandum agriculturam uſque ad annum , & vitalia ad cuſtodiendum caſtrum & caveas memoratas duobus primis annis , prout aliis ſpeculatoribus eorum tradidi uſque modo .*

CURTILE, Curtillum, Spelmanno, Locus vel ſedes curtis: Vadiano, villula aliqua paucis ædificiis conſtructa, domus ruſticana prædiolo conjuncta: rectius, cui adjunctus eſt hortus, nam *Curtile* proprie hortum ruſticum,ſeu curtis ſonat.Gloſſ.Lat.Gall.*Ortus,Courtil.* Charta Caroli Calvi: *Cellulam S. Clementis una cum Curtili in quo Monachi ibidem Deo famulantes labores manuum exercere videntur, vel in quo res illorum conſiſtunt,&c.* Ita Chartæ Alamann.Goldaſti n.28.62. Tra-

dit. Fuld. lib. 2. cap. 210. Chronica S. Benigni & Beſuenſe p.419. 451. 512. 544. Geſta Abbatum Gemblacenſ. p. 533. 534. & Scriptores alii paſſim . Le Reclus *de Moliens* in *Miſerere* MS.

Il convoita par grant ſoiblece ,
La piour pome de Courtil ,

Le Roman *du Renard* MS.

La bonne femme du Maiſnil
A ouvert l'ouis de ſon Courtil .

¶ CURTILIS. Johan. Iperii Chronicon S. Bertini an. 871. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 534. *Curtiles duas cum caſilicis , terrans arabilem & pratum bunariorum quadraginta octo, &c. Actum an. 35. Caroli Regis .*

¶ CORTILE, in Teſtamento Guillelmi Comitis Arverniæ an. 910. de Fundatione Cluniaci inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall Chriſt. col. 272.

¶ CURTILE, apud Fantonum in Hiſtoria Avenion, pag. 167.

¶ CORTILIS, in Obituario S. Gerardi Lemovic. fol. 34.

CORTILIUM, in Chronico Gemblacenſi p. 533. 534. [in Inſtrumento 1. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 1. & etiam alibi .]

CORTILIO, Eodem ſignificatu, in Charta Rainoldi Archiepiſcopi Remenſis apud Locrium in Chron Belgico an. 1129.

¶ CORTILLUM, in Charta Johannis Michael an. 1256. ex Archivo B. Mariæ de Bono-Nuntio Rotomag.

¶ CORTILLUS, in Inſtrumento jurium Capituli Ambian. in villa de Camons, ex Archivis ejuſdem Capituli: *Item in veteri villa ſunt 32. Cortilli , quorum unuſquiſque ... per ſolvit ... tres denarios, &c.*

¶ COURTILLUM, Index MS. Beneficiorum Eccleſiæ & Diœceſ. Couſtantienſ. fol. 18. è Muſæo Domini *de Cangé*: *Habet manerium cum Courtillo .*

¶ CURTILUS. Charta an. circiter 1000. ex Chartulario Savviniaci fol. 101. *Dat Curtilum , ortum , & vercheriam ſeu dimidium manſum* . Charta Præpoſiti Bargenſium Cuciaci an. 1375. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. p. 208. *Manſis, maſagiis, & Curtilis ad dictam terram ſpectantibus.* Iterum legitur pag. ſeq.

CURTILLUM, Idem quod *Curtile* . Leges Inæ Regis Weſtſaxiæ c. 42. *Ruſtici Curtillum debet eſſe clauſum æſtate ſimul & hieme, &c. [Decimam herbarum & Curtillorum,in* Hiſt.MS.Monaſterii Beccenſis fol. 465.]

CORTILAGIUM, CURTILAGIUM, Idem quod *Curtile*. Lindwodo ad lib. 3. Provincialis Cantuar. tit. 16. Locus adjunctus curti, ubi leguntur herbæ vel olera. Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 466. *Tertiam partem decimæ, & quinque Cortilagia.* [Polyptych. Fiſcamn. an. 1235. *Tenet unum vilanagium de 14. acris ad decimam & campartum , & reddit ſex denarios de Cortilagio ad feſtum S. Petri ad Vincula* . Venditio an. 1344. *Vendidit ... domum , pratum , & Cortilagium ſitum in loco dicto Apud Tuſcham* .] Monaſticum Anglican. tom. 1. pag. 256. *Et etiam ſi in Curtilagio alienjus bladum feminaretur, decimam gerbam illius bladi, ſicut in campis, percipiet.* Tom. 2. p. 89. *De una virgata terræ, in Stodleya ... cum duabus Curtilagiis ad eam pertinentibus* . Pag. 306. *De uno meſuagio cum Curtilagio in villa de Mellyng.* Will Thorn. pag. 2098. *Minutas decimas, cum decimis ſœni & Curtilagiorum* . Pag. 2101. *Super decimis quibuſcumque garbarum & bladorum de ortis ſeu Curtilagiis aut aliis terris , & locis plantatis , &c. Courtilages*, in Conſuetudine Montenſi cap 50. Will. Guiartus an. 1296.

Et s' eſpendirent ſols & ſages
Cà & là par les Courtillages ,

Charta Stephani Comitis Burgundiæ,& Joannis Comitis Cabilonen. an. 1229. pro Libertatibus oppidi Auſſo-

nensis: *Li Courtilagie de la Ville ſerons febur en telle maniere que l'on'y peut riens prendre de par nous, ſi par achat non: iceux deux choſes de ſoin & de Courtilagie ſont ſans creance, &c.* Infra: *Cils qui ſera dommaige de la cloſon de la ville, & de la cloſon des Courtils, & des Courtillagies, & des fruits & des arbres, s'il le fait à aiciant, il doit amender le dommaige, &c.* Vide Innocent. III. PP. lib. 13. Epiſt. 76. Statutum 2. Weſtmonaſt. c. 50. Fletam lib. 2. c. 71. §. 3. Britonem p. 109. v. &c. Vetus Charta: *Courtillage eſt toute maniere de poirée, poix nouveaux, feves nouvelles, en coſſe, &c.* [Edictum Johannis Fr. Reg. an. 1350. apud *Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 368. *Nuls laboureurs de boue ne pourront labourer de boue ou de beſche qu'en vigne, excepté es terres ou les chevaux ne pourroiẽt labourer, & auſſi les terres à gueſtes & Cortillages.*]

¶ CURTILIARUM. Vetus Conſuetudo Corbeienſis in Tabulario ejus Abbatiæ: *Omnes generaliter preter liberos debent ſex diebus pro ſingulis manſis ad opus manuale, ad foſſatum, & debent ſubmoneri à portariis in Têplo: Qui non ſolverit, emendat. Et hoc debent annuatim ad foſſatum, ad Curtiliarium & ad ortiliarium.*

¶ CORTICANUS, CURTICANUS. Præceptum Carlomanni Regis an. 884. apud Mabil. de Re Diplom. p. 550. D. *Omnes clauſi indominicati, ſcilicet ille qui adhuret Monaſterio, & campanie, plant e, habus dantia, Curticanus, & claufellus cum aliis vincelis de Parrviniaco.* Legitur *Corticanus* in Annal. Bened. tom. 3. p. 61.

¶ CORTANEUM. Chronicon Caſinenſe l. 1. c. 19. an. 636, *Dachopertus quidam Capuanus genere obtulit B. Benedicto caſalem ſuum in loco, qui Colimniana vocatur, cum caſis & Cortaneis, & omnibus ex integro pertinentiis ejus,*

CURTILARIUS, Officium monaſticum cujus curę potiſſimum incumbebat, ex curtili Monaſterii, aut aliunde olera & pulmentaria Monachis ſubminiſtrare, quod poſtea in beneficium & feudum Eccleſiaſticum Summo Pontifici obnoxium tranſiit, ut docemur à Doubleto in Hiſt. Sandionyſiani Monaſterii lib. 1. c. 59. quem lingua vernacula *Courtillier* appellari annotat. Catholicum parvum: *Ortilio, Ortelain, Courtillier*, Gloſſ. Lat. Gall. *Olitor, Courtiller*. Alibi: *Ceparia, Courtilliere*. Rurſum: *Orticola, Courtiller*,

¶ CURTICULARIUS, in Epitaphio Fratris Jacobi *Pouſſemotte*, apud Felibianum in Hiſtor. San-Dionyſ. pag. 586.

Alia interdum notione videntur nuncupari *Curtilarii, ſeu Curtiliers*: dicti enim qui domini ſui principalis ſeu capitalis *Curiam* ſequi tenentur, & ejus placitis intereſſe. Charta ann. 1244. in Tabul. Corbeienſi: *Après en autel fait il tors de le terre le Viſconte, ki eſt Courtilliers de l' Egliſe. In altera Joan. de Mainieres* Militis an. 1283. ibid. *Chieſt aſſi voir que come li Abòs deſiſt que je fuiſſe leur Courtilliers, & vouloit, que je alaſſe à ſes plais, & juſtiſſe auſſi come autre Curtillier, il eſt enſi ordenè que je & mi hoir irons à trois plais generaux chaſcun an, jugerons & ferons auſſi come li autre Courtillier.* [*Come il deiſſent & propoſaſſent contre mi, que je ne peuſſe ne ne deuſſe lever, mener, ne carier nus des fruits de mes teres, ke je tieng d'aus en Courtillage, ne blè ne marchiannes, duſques adont qu'il ou leur Serjant euſſent terchiè, & que je ou mes Serjans euſſent meu le leur terage en leur grange à Mainieres.* Similia habes in altera ejusdem anni Charta Dominæ Altemi de Maineriis fratris ſupradicti Joannis: *Li dis Abbè & Convens diſoient ke li dis meſire Willames mes peres m'avoit donnè une partie de le terre, que il tenoit d'aus à Mainieres en Courtilage, par lequel coſe il voloient que je fuiſſe leur Courtilliers, & feſiſſe en toutes coſes auſſi comme li autre Courtillier, tant de venir à leur plais, de faire reſeandiſe, de carier les terages, & du tertier, & de toutes autres redevanches, ke leur Courtillier leur doivent.* In hiſce Chartis *Courtilliers* ii ſunt qui poſſident terram *terragio* obnoxiã, *Courtilage* vero aliud nihil eſt, quã *terragiũ*, & *Courtil* vel, ut interdum habetur, *Courtiex* eſt ipſa terra obnoxia terragio.]

CORTISANI, CORTISIANI, Qui *Cortes* curant, vel colunt, aut incolunt. Charta Longobardica ann. 774 apud Ughellum in Archiepiſc. Benevent. *Necnon in Gaſtaldato Biſernenſi conceſſimus Cortiſanos, bi ſunt cum uxoribus ſuis & omnibus ſibi pertinentibus.* Alia ibid. *Sed & ſubſtantiam Galendini Cortiſani noſtri qui habitare viſus fuit in Uriniano.* Chronicon Monaſterii S. Sophiæ Benevent. *Subſtantiam quæ Auroaldi fuit Curtiſani noſtri.* Charta Ludovici Pii in Chronico S. Vincentii de Vulturno: *Statuimus quoque ut nullus ex ſervis, aut ex familia ejuſdem Monaſterii, vel eor, quos Cortiſanos vocant, audeat inquietare, aut quodlibet penſum ejus exactor tollere, vel exigere præſumat.* Adde eumdem tom. 6. pag. 297.

Servatur ejuſce appellationis memoria in ſæcialium libris, uti appellant, *Provincialibus*, in quibus inter Flandrenſium nobiles familias mentio fit *Cortiſani Flandriæ*, ex Curtriaca geste, cui pro inſignibus tres cantherios miniatos in campo aureo adſcribunt. Idem videtur eum eo qui *le Sire de Cortefiex* dicitur non ſemel Guillelmo Guiarto. Chronicon Flandr. vernaculum cap. 72. *Si fest prendre un Chevalier de Flandres, qu'on appelloit Courtoiſien.* Adde cap. 46.

2. CORTIS, CURTIS, Atrium, impluvium ædificiis cinctum, noſtris, *Court*. Monachus Sangallenſis lib. 2. de Carolo M. c. 31. *Pauperes panos jucundiſſime deal batã Kyrie eleiſon Ludovico beato per latiſſimam Curtem, vel Curticulas Aquarũ Granũ, quas Latini uſtatius Pofticum nomine vocant, uſque ad cælum voces efferrent, &c.* Hariulfus l. 3. Chronici Centul. c. 1. *Juſſit portari in ſuæ domus atrium, quod vulgus Curtem dicit, & ut fieri aſſolet, ante januam jactari*, S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. 8. *Quadam nocte per contiguum infra Cortem domus hærens tugurium, celſum pariotem, Deo juvante, ſcandens, &c.* Eckeardus junior de Caſib. S. Galli cap. 10. *At equus exaltanter eum geſtans, in poſtem valvarum Curtis hominem ... impegit.*

CURTIS MONASTERII, apud Joannem Diac. lib. 4. de Vita S. Gregorii Magni c. 97. id eſt. *claufura*, uti Cortis appellatur in Lege Salica tit. 8. §. 1. ubi Pactus Legis Salicæ habet *claufuram*. Vide *Curia*.

¶ CORTIS COENOBII. Miracula S. Bercharii Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 2. p. 853. *Fideliſſimus Dei Abbas Berengerius audiens quoſdam à partibus Tullenſium volentes cupiditate prædæ, & ſpoliorum effringere iſtud Monaſterium, indixit ut ipſa Cortis Cœnobii validè muniretur, & vigiles ipſam circumeuntes omni nocte inſiſterent.* Rurſum occurrit ibi p. 857.

CURTIS CLAUSA. Charta Alaman. Goldaſti 60. *Hoc eſt, caſa cum caſalibus, Curte clauſa cum omnibus officiis ejus.* Ch. 64. *Curte clauſa, aliiſque ædificiis, &c.* Vita Burchardi Wormacienſis Epiſcopi: *Curtim ſuam muro, civitatem inſtar caſtelli circumdedit.*

CORTINA, CURTINA, Minor *Cortis*, ſeu ruſtica area, quæ muris cingitur. *Cortis clauſa*, in laudatis Chartis Alamannicis Goldaſti 60. & 64. Vetus Notitia apud Ughellum to. 5. pag. 1538. *Demuncula minor cum Cortina, vinea, &c.* Paulus in Vita S. Hilarii Abbatis Galeatenſis num. 8. *Ateequam ad Cortinam ipſius Monaſterii ingrederetur, &c.* Alia ann. 1210. apud Guichenonum in Bibl. Sebuſiana cent. 1. cap. 78. *Cum terris, Cortina, juſtitiis, pedagiis, albergiis, &c.* Tabularium Caſaurienſe: *Concambiavi Curtinam meam de terra & vinea ſub ipſa curtina cum ſiſcariis ſuper ſe habentem.* Thwroczius in Salomone cap. 52. *Miſues autem Ladiſlai agmina Salomonis tanquam in Cortinis*

con-

concluſerunt. Paulus in Vita S.Hilarii Abbat.n.8. *Antequam ad Cortinam hujus Templi accederet, &c.*

... Inde murorum loricæ, ſeu prominentes urbium muri, *Cortinæ* appellari videntur noſtris, quod iis veluti *Cortes* incingantur; *Cortes* enim *rotundæ ſunt*, ut ait Varro in Origin. Unde *Cortinæ*, ſeu Tripodis Apollinis, etymon accerſit Joſ.Scaliger, etſi Varro & Servius aliter cenſeant. Anna Comnena l.11.Alexiad.p.309. Κορτίνας vocat muros urbis, ſeu loricas, inter binas turres: Τὰς ἀνὰ μέσον, ᾗ τοῖς αὐτοῖς πύργοις ἐπαλλήλους ἐπενόησαν. Synod.Romana ſub Silveſtro PP.c.1. *Quoniam bonum eſt ut fixas Cortinas habeat Eccleſia, ut regia Eccleſiæ non vacillet, ſed ſit firma, & claudat oſtium propter perſecutorem*. [Hiſt.Dalphin.to.2.p.104.col.1.in Inſtrum.an. 1300. *Dominus R.infra Cortinas ſortalii dicti Caſtri conſtitutus in præſentia nobilis Domicelli, &c.*] Neque aliunde petenda origo *Cortinarum*, ſeu velorum, vel aulæorum, quibus altaria clauduntur apud Chriſtianos, atque adeo lecti ipſi noſtrates. Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo:

Velum Cortina, velum Tectura vocatur,
Alibi:

Aulæ dicuntur Aulæa: Petaſmata Templi: Cortinæ Thalami: Volaria, vela Theatri.

Iſo Magiſter in Gloſſ. *Aulea, proprie Umbhang, ab aula Attali Regis dicta, proprie Cortina*: Auctor Breviloqui: *Cortina eſt ornamentum Eccleſiarum, vel tabernaculorum, ſicut vela depicta, quæ in lateribus altarium ſuſpenduntur, ne Sacerdos aſpectu circumſtantium confundatur*, S.Auguſtinus l.2.Quæſt.ſuper Exod. cap. 174. Αὐλαίαις, *quas Græci appellant, Latini Aulæa perhibent, quas Cortinas vulgo vocant*. S.Hieronymus l. 1.in Lamentat.Hierem.c.2. *In tentorii nomine & tabernaculi, quamvis unum videatur ſonare, eo quod tabernacula inde ſint dicta; quod Cortinæ diſtentæ funibus tabernaculis infra ſtantibus appenderentur, quæ tentoria ſuſtinerent*. Monachus Sangallenſis l.1.c.2. ex emendatione Codicis Cæſarei apud Lambecium: *Tunc adoleſcens ille, quem poſt Cortinam, juxta quam conſederat Rex, ſtare præceperat, ut audires quomodo ſinguli ſupplicarent, cum ipſa Cortina ipſum circumplexus, in hos quæſtus erupit, Domine, &c.* Anaſtaſius in Leone III. PP. *Fecit Cortinam ſericam albam habentem periclyſim & crucem defundato*. Occurrit apud eumdem non ſemel, Continuatorem Floriſepi mag. 672.in Geſtis Regum Francorum c.14.& alios. Vide Durandum l. 1. Ration.c.3.n.39.

CORTINÆ REGIS, Signa, vela regia, quæ bonis debitorum Fiſco addictis appendebantur, tituli. S. Ambroſius Epiſt.33. *Dum hæc tracto ſuggeſtum eſt mihi Cortinas Regias eſſe collectas, refertam autem populo Baſilicam præſentium mei poſcere*. Infra: *Poſtea vero quod cognoverim Cortinas Regias inde eſſe ſublatas*. Vide *Titulus, Velum*.

CORTINA, Panni vel ſerici ſpecies, ſic dicta, ut pallium, pro palliimateria. Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ fol.144.ubi de Bonifacio VIII.PP. *Item 4. camiſas de Cortina cum pectoralibus & gramiciis de opere Cypreni...Item tria ſuperpellicia de vunipa & Cortina*.

¶ CORDINA, pro *Cortina*, Velum, aulæum.Statuta.MSS. Augerii II.Epiſc.Conſeran.an.1280. *Sub pœna ſuſpenſionis ab officio prohibemus ne capuellæ baptizatorum ponantur in aliis quam in eccleſiaſticis uſibus; videlicet inde faciant ſuper capellitia vel Cordinas*. Altera manus habet *Cordines*, minus recte.

¶ COURTINA, Eadem notione. Charta an.1458. ex Archivo B. Mariæ de Bono Nuncio Rotomag. *A nonnullis Chriſti fidelibus dati fuerunt & erogati theſauro dictæ Eccleſiæ ... tres ſolidi Turon. convertendi ... pro manutentione cujuſdam Courtinæ ſuper altare B. Mariæ*.

¶ CURTINA. Charta an.855.in Appendice Marcæ Hiſp.col.788. *Septelantos tapites 11. cupertorio ſiricio 1. & vellatas XI. & quadincos XL. & vadelincos VIII. Curtinas 11. pellicas VI. &c.*

INCORTINARE, Tapetibus & aulæis ornare. Matth. Paris ann.1249. *Juſſit autem Rex ut civitas mundata ſtipitibus, truncis, luto & fimo, Incortinaretur*. Boccacius: *Un belliſſimo letto Incortinato*. *Curtiner*, Includere, apud Brittonem p.144.

CORTINUM, Idem quod *Cortina*, Cortis ſeu ruſtica area. Charta 33.inter Alamannicas Goldaſti: *Vendiderunt Cortinum ayuncale, quem habuerunt de ſui patris, &c.* Occurrit ibi pluries.

¶ CURTINUM, Teſtamentum Tellonis Epiſcopi, in Annal.Bened.to.2.p.708.col.1. *Item Curtinum. . cum pomiferis ſuis*. Miracula B. Henrici Baucenenſis, to. 2. Junii p. 376. *Moratur cum Jacobo in Curtino S. Martini*.

CORTINALE, Atrium, *La court d'une maiſon*. Verdala in Epiſcopis Magalon. apud Gariellum p.105. *Lavatotium clauſtri ſuperioris ſimiliter fecit, Cortinale & portalia & murum quo clauditur*.

CURTICULA, Atrium Eccleſiæ, vel Palatii, porticibus circumdatum, atque adeo ipſa Porticus. Monachus Sangall.l.1.c.33. *In Eccleſia, vel in porticu, quæ tunc Curticula dicebatur, &c.* Lib.2.c.31. *Per latiſſimam Curtem, vel Curticulas Aquarum Grani, quas Latini uſitatius Porticum nomine vocant, &c.*

3. CORTIS, CURTIS, Tentorium Principis, vel Ducis exercitus. Jornandes de rebus Geticis, ubi deſcribit Attilæ tentoria: *Videres Triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticus in omni decore diſpoſitas. Area vero Curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipſam regiam auleam oſtenderet*. Anaſtaſius in Hiſt.Eccl. *Aulam incendit quæ dicebatur Curtis Crummi*. Ubi Theophanes: Ἐπῆρσε δὲ καὶ τὴν λεγομένην χρηματιστὴν Κοῦρτιν, ἣν ἐπίκλησιν βασιλικὴν ὠνόμαζον. Eadem habet Cedrenus. Ita hanc vocem uſurpant ex Græcis, Leo in Tacticis c.11.§.21. Conſtantinus Porphyrogen. in Baſilio cap. 15. (ubi vim vocis non percepit Interpres Allatius;) Codinus de Offic. cap.5.n.52. & in Orig. Conſtantinop. ubi de Columna Fori, pag.23.Edit. Regiæ. Hinc

CORTINARII, qui & CORTELINI, Qui *Cortem* ſeu tentorium Principis obſervabant & ſervabant, qui inter κτίσματα, & ὑπηλίκια reponuntur à Conſtantio l.1.de Themat.c.5.& in Gloſſis Baſilic. Κορτελίνων, τῶν ὑπηλίκων. Κορτιλίνοι, ὑπηλίκι, θυραυροὶ τῶν σκευοφυλ. Nam his locis eoſdem eſſe cum *Cortinariis* (quidquid dicat Meurſius) ex Codino de Offic.c.5. num.52. ſatis conſtat: ſiquidem, ut *Cortinarii*, miniſtrabant ad tabernaculum Imperatoris, & in ſymbolum viliſſimæ conditionis, ex veteribus tabernaculi pannis veſtes confectas habebant. *Cortinariorum* meminit Pachymeres l.4.c.29. *Cortalini* autem videntur dicti primitus *Cobortales*, de quibus ſupra. [Liber niger Scaccarii p. 356. *Cortinarius in domo comedet, & quando faciebat cortinas portare, habebat liberationem ad i. hominem ad 1. ſumar*. Hic *Cortinarius* Hearnio non magis videtur ſignare cuſtodem *cortis*, quam curatorem *cortinarum* ſeu aulæorum ipſi *corti* lectoque regio neceſſariorum.]

4. CORTIS, CURTIS, Regia, Aula, Palatium ipſum, incinctus Palatii. Ugutio: *A Curta hæc Curtis, tis, pro diſtricta aliquo caſtri vel villæ*. Lambertus Schafnaburg.ann.1066. *Qui ſtatim raptis armis Curtem regiam circumdederunt*. Mox: *Ejectus eſt de Curte Regia cum omnibus tyrannidis ſuæ fautoribus*. Warnerius MS.in Macrum Scottum Poetam:

Per

Per totam Cortem verſus ruebat obſervans,
Dignos conſertis ſtercore pagmulis.

Vide Legem Bajwar. tit. 2. c. 12. §. 1. c. 13. §. 1. Monachum Sangal. l. 1. c. 12. 33. & Eckeardum juniorem de Caſib. S. Galli c. 10. [Vide *Curtus* in *Cortis* 1.]

CURTISANI Regis vel alterius Principis aulici, *Courtiſans*, qui in Regis *Corte* verſantur, apud Gobelinum Perſonam in Coſmodromio ætate 7. c. 77. 88. in Chronico Montis S. Agneris apud Gerſonum in Serm. de ſancto Antonio, [in Chronico Marienrod. apud Leibnitium to. 2. Script. Brunſvic. in Chronico Epiſcoporum Merſeburg. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. pag. 427. & in Chronico Cornelii *Zanfliet*, apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 480. &c.]

¶ CORTESANI, Eadem notione, in Vita Eugenii IV. Papæ, apud Baluzium Miſcell. to. 7. p. 507. Bulla Benedicti XIII. Pſeudo Papæ. ex Archivo Civitatis Maſſil. *Majeſtatis noſter habet juriſdictionem civilem & criminalem in Cortefanos ſeu nos & Curiam noſtram ſequentes.*

CORTIS, CURTIS, Comitatus: noſtris, *La Cour du Prince*. Hincmarus Remenſis Opuſc. 17. *Cum valde veſperi à Corte Regis noſtri ad manſiones noſtras... feſtinarem.* Mox: *Cui reſpondi, ut teneret ipſum hominem ſecum...donec ad Cortem vedirem.* Capit. Caroli Magni tit. 11. *Qualiter honeſte & ſine indigentia in Curte noſtra, ſicut anteceſſores noſtri fecerunt, vivere poſſimus.* Tit. 26. & 27. *In hoſtem, vel ad placitum ſive ad Curtem veniens.* Tit. 39. cap. 1. *Si ad Cortem noſtram venerit.* Capitul. Carlomanni tit. 2. §. 6. *Dum ad Curtem pergunt.* Vide Synodum Conſluentinam ſub finem, & Capitula Caroli Calvi non uno loco, Ditmarum pag. 88. &c. Idem: *Interrogavi ſuat qui in Corte degebant.* Ratherius Veronenſis in Qualit. Conject. *In exercitum nunquam, ad Cortem raviſſime, &c.* Rabertus de Caſibus S. Galli c. 9. *Harmotus...omnes labores & itinera, ſivè ad Curtem, ſive in expeditionem, & ad omnes alias neceſſitates vice illius ſtrenue acceptt.* Agio Narbonenſis Epiſcopus apud Catellum in Comitibus Toloſanis p. 83. *Audivimus, quod vos Curtim pergere his diebus debetis.* Ita apud Brunonem de Bello Saxon. & alios non ſemel.

CORTIS, GURTIS, Familia & domus Principis. Epiſtola Epiſcoporum provinciarum Remenſis & Rotomagenſis ad Ludovicum Regem: *Quin potius habeatis unde ſufficienter & honeſte cum domeſtica Corte veſtra poſſitis vivere.* Vide Capitula Caroli Calvi tit. 11. c. 5. tit. 23. c. 14.

CURTIS REGIA, Fiſcus Regius. Lex Longobard. l. 1. tit. 2. §. 9. *Compoſitionem dupiscem exigere videtur..... ſicut Curtis Regia exigere videtur.* Tit. 9. §. 12. *Tunc ipſa compoſitio....ad Curtem Regis perveniat.* Tit. 10. §. 1. & 2. *Tunc illi Curtis Regia ſuccedat.* Lib. 2. tit. 14. §. 1. *Et ſi intentio fuerit contra Curtem Regis, &c. §. 6. Tunc Curtis Regia ſuſcipiat ipſas 4. uncias.* Lib. 3. tit. 1. §. 17. *Et tam Curtis Regia, quam Longobardi, tales ibi habeant dominationes, &c.* Adde §. 13. 18. 19. 25. tit. 35. §. 1. &c. Quæ vero his locis compoſitiones ad *Curtim Regiam*, alibi, *ad Palatium* pertinere dicuntur, lib. 1. tit. 2. §. 10. tit. 25. §. 50. & alibi paſſim. [Vide alia notione in *Cortis* 1.]

¶ CORTISANI, CORTISIANI. Vide poſt *Cortis* 1.

¶ CORTIVIA *dicitur Morſus freni, vel ſecundum alios, illud quod comæ equi imponitur, ut curvetur.* Vocabul. Juris utriuſque.

¶ CORTORIUM. Vide in *Cortis* 1.

CORVA, CORVIS, Prædium, vel modus agri. Charta Longobardica an. 774. apud Ughellum in Archiepiſc. Beneventan. *Conceſſimus & prædicto Monaſterio S. Sophiæ Corvam quæ videtur eſſe in campo Senerci-nis...integram ſanctæ Sophiæ Monaſterio conceſſimus poſſidendam... ſed & Corviam ad Pontem Bajanum, quam comparavimus à Joanne, &c.* Infra, ſemel ac iterum *Corvis* ſcribitur, ut & crebro in Chronico S. Sophiæ Benevent. pag. 585. 586. 587. 589. &c. [Vide *Corvata*.]

¶ CORVADA, CORVAGIUM. Vide in *Corvatæ*, CORVANA. Charta Luſitanica apud Brandaonum in Hiſtor. Luſitanica to. 3. p. 382. *Homines de Bolon dent vobis quartam partem, & nos Corvana.*

¶ CORVATA, Ager, non unius quantitatis. Inquiſitio ann. 1220. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 129. col. 1. *Item dominus Comes habet apud Avalonem in dominico 1. Corvatam ad Capellam Albam continentem 18 jornalia terræ, in quibus miſtrales capiunt 4. gerbas & crienta & ſolagium... & pro iis quæ miſtrales capiunt in dictis Corvatis, debent facere arare, ſeminare & berciare eas quando ſeminantur, & bladum recolligere & facere apportare ad granarium Comitis, & alias operas circa culturam earum neceſſarias, &c.* Vide *Croada* 2.

¶ CORVEIA, Eadem notione. Inſtrumentum concordiæ inter Capitulum Eduenſe & Dominum de Perreria ann. 1257. *Præterea habent Decanus & Capitulum in finagio dictæ villæ tres Corveias, quæ continent undecim jornalia terræ.*

¶ CORVATIS, Feodem intellectu. Charta Godefridi magni Lotharingiæ Ducis pro Monachis Gorzienſibus ann. 1069. apud Miræum tom. 1. pag. 353. col. 1. *Donamus etiam eis vineam apud villam vocabulo Columbariam, & pratum quod dicitur ad Canirol..ſed & Corvatem in loco qui vocatur Blatigis-fontana.* Vide *Corva*.

CORVATÆ, CORVEIÆ, COURBIÆ, CURVATÆ, Operæ quas ſubditi ac ruſtici dominis ſuis præſtare ex Lege tenentur: *Corvées*, noſtris, quas Cujacius ad l. un. C. Ne operæ à collatorib. exig. lib. 10. ait operas eſſe *à noſtris ſic dictas* quaſi *Corpées, ſcilicet opera corporalia*: quomodo dicuntur *corporales moleſtiæ*, in leg. 126. Cod. Theod. de Decurionib. Nam & Lugdunenſibus *Vee*, operam ſignificare addit. Alii à *curvando* deducunt, quia præſtando hujuſmodi operas homines curvantur: unde *Curvadæ, Curvatæ & Courbiæ*, interdum appellantur. Alii quaſi *Corrogatas* dictas putant. Vide in hac voce. Rigaltius in Gloſſ. ab *Angariis* deducit. Sed potior videtur Cujacii ſententia, non quod ſint *opera corporalia*, ſed quod præſtarentur ab iis quos *homines de corpore* appellabant, qui ejuſmodi operis ſoli obnoxii erant. [Vide *Corrua*.]

CORVATA. Chronicon Beſuenſe: *Tali ſervitio, ut in omnibus annis in Corvata Monachorum, jornalem unum de tritico, & alium de avena perſolverent.* Alibi: *In villa noſtra...voluerunt aliquando Corvatam Conſuetudinaliter facere.* Tabularium Burguilenſe Ch. 97. *Curtis vero ipſa libera eſt ab omni hominum extraneorum conſuetudine, Corvata, bduanne, &c.* Adde Libertates villæ Montis Regal. an. 1287. apud Guichenonum in Hiſt. Breſſenſi p. 206.

CURVATA, & CURVADA. Epiſtola Abbatis S. Germani to. 4. Hiſtor. Franc. p. 737. *Curvadas ſuas in melioribus terris noſtris ponit.* [*Curvada* legitur paſſim in Codice MS. Irminonis Abb. San-German. ut fol. 20. col. 2. fol. 40. col. 2. fol. 41. col. 2. fol. 59. col. 3. &c. *Curvata* vero fol. 28. col. 2. & fol. 79. col. 2.] Charta anni 1101. to. 1. Spicilegii Acheriani p. 238. *Curvatæ ruſticorum. Droit de Courvage*, in Conſuet. Pertic. art. 39.

CORVADA. Capitularе de Villis c. 3. *Non Corvadas, non materiam cedere, &c.* Charta an. 1058. apud Duchenium in Hiſt. Caſtrovillana: *Neque banuum neque Corvadam, neque ullam ibi accipiet conſuetudinem.* [Codex MS. Irminonis Abbatis Sangermanen-

man. fol.2. col. 1. *Gautselmus colonus.... habet de terra avabili bunaria* XII. *facit inde perticas* VI. *Corvadas donat.*]

¶ CORVEDA, in Chartulario Parthenonis SS. Trinit. Cadom. fol. 22. v. in Charta Hugonis *de Villers* ann. 1193. ex Archivo Monaſterii S. Urbani, & apud Miræum to. 2. p. 1152. col. 2.

¶ CORWEDA, in Litteris Geraldi Epiſc. Tornac. pro Monaſterio Elnonenſi, apud Marten. to. 1. Anecd. col. 432.

¶ CURBADA, Eadem notione. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 21. v. col. 1. *Ingenulfus colonus S. Germani debet pullos* IV. *ova* XV. *carop. manuop. Curbadas, ubi ei injungitur.*

CROADA, CROATA, Idem quod *Corvada*. Charta ann. 950. apud Meurisium in Epiſcopis Metenſib..... *Foreſtam quæ aicitur Heis, cum integro banno, eidem loco concedimus, inomnes uſus, cum redditibus ſuis, id eſt, Croada & ſuſſuſa, quas debent ſolvere quincumque de adjacentibus exinde voluerit ſocariam de mortua ſilva habere, & plauſtra ad aratra ſua, ſtabula etiam facere.* Chronicon Senonienſe c. 9. *Adveniente tempore veris, quo agricolæ ad colenda arva & bortos procedere ſolent, ille malorum adinventor Renaldus prohibuit, ne homines Eccleſiæ Senonienſis Croadas debitas perſolverent, nec bortos, prout ſolebant, excolerent.* Cap. 10. *Præcepit ut homines Eccleſiæ noſtræ Croadas & bortos, ſicut antea ſolebant, excolerent.* Tabularium S. Vitoni Virdunenſis: *In Meraldi curte habebamus antiquitus Croatam unam indominicatam, quam quidem Præpoſitus noſter ſine conſenſu & conſilio Capituli cuidam homini ejuſdem villæ Duranno nomine vendidit, &c.* Ibidem: *Solum manſa* I. *carratam de virgis, & 40. noctes, & 12. Croadas, unam herbe, alteram ſæni, idem tres carratas herbæ, alteram ſeni.* Rurſum: *Duos dies ad Croadam homo de poteſtate facit cum beſtiis ſuis, quibus ſi caret, cum foſſorio totidem dies.* [Scherus de Primordiis Monaſterii Calmoſiac. inter Anecd. Marten. to. 3. col. 1197. *In feſto S. Remigii duos nummos debet, etiam ſuo tempore Croatam, bruillium & furcam. Cenſus broilii & Croatæ in* Hiſt. Mediani Monaſterii p. 316. Vide alia notione ſuo loco.] Hinc, ni fallor, emendanda vetus Charta Luxovienſis, edita in operibus S. Columbani p. 355. *Similiter & decimas proprii laboris omnium dominiorum quoquo modo laborantium, & Croacarum bovariarum, jugerum, coloniarum, nemorum, &c.*

¶ CORVEA. Chartular. S. Vandregeſili to. 1. p. 670. in Charta anni 1265. *Promalia & Corveis, quas dicti Religioſi petebant à me ratione feodi mei.* Charta anni 1282. inter Inſtr. tom. 4. nove Gall. Chriſt. col. 191. *Salvis Corvea & falce & furca & aliis conſuetudinibus.* Vide alia notione in *Corvata*.

CORVEIA. Charta ann. 960. apud Hemereum in Auguſta Viromand. *Quod eandem terram tenentes, ei bis in anno carrucam Corveiam facerent.* Id eſt, agrum domini gratis ararent. *Corveias ſubmovere.* Regeſtum Philippi Aug. f. 125. *Singulis annis in Natali Domini ſubmonebat Corveias ſuas. Corveiæ vanni, ſacci, baleis, carrugarum* in Charta an. 1230. ex Tabular. Foſſat. f. 50.

COURBIA, in Conſuetudinibus *de Boiſdecenè* in Pictonibus an. 1265. *Habent Courbiam in terra, ſed ſciendum quale: talo eſt enim ad domos faciendas in eſtagiis ſuis & in illis eſtagiis claudendum & emand (f. eundum) cum tot bobus cum quibus terram ſuam unuſquiſque coluerit, vel cum corpore ſuo, ſi dominus ſubmonere ipſum fecerit. Habent etiam Courbiam ad ligna adportandum, &c.*

¶ CORVEAMENTUM. Tabularium Compendienſe: *Dicti homines ibunt de cætero ad Corveamenta & equitationes Domini Johannis, ſicut ire ſolent.*

¶ CORVERIA. Charta Philippi III. Fr Regis ann. 1275. Ampliſſ. Collect. Marten. tom. 1. col. 1279 *Eidem Petro damus... manerium noſtrum & villam de Fontibus Cadoci, cum eorum pertinentiis & juribus, ſcilicet campipartibus, cenſibus, pratis, Corveriis carrucarum, caponibus, gallinis & ovis reditualibus.*

¶ CORVIATA. Chartular. Prioratus S. Petri de Domina: *Debet taſchiam de manſo Totani . . . procurationem unam Miniſtrallo cum uno ſocio cum duobus & Corviatam unam.*

¶ CORVEABILIS, Homo *Corveis* obnoxius. Charta Villæ novæ in Dumbis ann. 1426. *Joannes Buro recognoſcit ſe eſſe homo taillabilis, Corveabilis, juſticiabilis, explectabilis, manus mortuæ & ſervæ conditionis atque burgenſis Domini Ducis Borbonii.*

¶ CORVAGIUM, Idem quod *Corvata*; Jus etiam exigendarum *Corvatarum*. Statuta Andegav. pag. 147. *Prohibetur diſtrictè ne aliqua perſona eccleſiaſtica Domino terræ Corvagium aut aliquid tale facere præſumat, donec habeat ſuper hoc Epiſcopi ſui conſilium, ut ejus auctoritate fiat quod fuerit faciendum.* Charta Johannis Epiſc. Carnot. ann. 1180. apud Mart. Anecd. to. 1. col. 596. *Vindicabat enim in illis ſibi jus hoſpitandi, talliam, Corvagium, avenagium, juſtitiam cruoris & latronis.*

¶ CORVEAGIUM, Idem in Statutis Eccleſiæ Nannetenſis apud Marten. Anecdot. to. 4. col. 954.

CORVESARII, Sutores veterinarii, qui *Corio veteri* utuntur; Gall. *Sueurs de vieil, Savetiers.* Charta Ranulfi Comitis Ceſtriæ in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 987. *Quapropter prohibeo ſuper amorem meum, ut nec mercator, nec inſtitor, nec pertentarius, nec Corveſarius, nec ullus miniſter volens vendere vel emere non vendat, &c.* Diploma Henrici I. Regis Angl. in Regeſto Chartarum Normanniæ: *Sciatis nos conceſſiſſe Willelmo Canuto & Osberto filio Huardi, & ſocii Cordewanariis & Corverſariis Rotomag. ut habeant gildam ſuam bene & honorifice & plenarie de miniſterio ſuo, ſicut eam habuerunt.* In Regeſto Feodor. Carnoti p. 16. *Les Corvoiſiers qui vendent ſoulers ou marchié, doivent chaſcun obole.*

¶ CORUGIO, *Puer. Eſt ludus, quando proverbia dicunt. Alibi ſignatur: Coragium, pars eſt in ludis quando proverbia dicuntur.* Gloſſ. Iſid. Vide *Coragium*.

¶ CORVIATA. Vide poſt *Corviate*.

CORVILLA, Corbula, *Corbeille*. Gloſſæ Bibl. MSS. *Cartallum, Corvilla.*

¶ CORVINIUM. Vide *Covinus*.

¶ CORVIS. Vide *Corva*.

CORUS, CHORUS, Menſuræ annonariæ ſpecies apud Anglos & Germanos. Bract. l. 2. c. 16. §. 7. *Decem Coros tritici, ſive decem quarteria.* Nicol. Trivetus an. 1194. *Coros frugum, vel modios rerum venalium, ſive quaſcumque menſuras... fieri ſtatuit uniformes.* Apud Iſidorum l. 14. Orig. c. 26. *Corus* 30. *modii impletur. Hic ab Hebraico ſermone deſcendit, qui vocatur Cora à ſimilitudine colli: Cora enim Hebraice colles appellantur. Coacervati enim modii* 30. *inſtar collis videntur, & onus cameli efficiunt.* [Papias MS. *Corus qui eſt triginta modiorum.*]

CHORUS, Eadem notione. Chronicon Montis Sereni ann. 1217. *In Szoberiz quidem* 25. *Chori, hoc eſt, Wiſchepele triticum, reliqui vero duabus* 6. *Chori ſiliginis, & 19. marcæ, ſertone minus. Porro manſi de Nienborch in ſoribus Eccleſiæ poſiti ſolvebant* 80. *Chori de 4. generibus frumenti, & ſervitium ruſticorum.*

CORUSCUS, Fulgetrum, *Acpavi*; *Eſclair*, noſtris. Plinius: *Fulgetrum prius cernitur, quam tonitrum*

strum auditur. Coruscare, apud Apuleium de Mundo, *Elelairer, ἀφανιτιν*, Gloss. Lat. Gr. *Fulget, α' ριπτει. Coruscatio* apud Solinum, & Matth. Westmonast. ann. 1198. 1218. 1230. 1246. Ebrardus Bethuniensis in Græcismo :

Sol radiat, mucroque micat, fulgorque Coruscat.
Quum fulgor supra nos paret, tunc fulgurat æther.

Vetus Interpres Juvenalis Sat. 15. v. 223. *Nam ex nimio flatu vel certamine ventorum nubes inter se collisæ tonitrua & Coruscos facunt, veluti saxa inter se collisa ignem faciunt.* Gregor. Magn. l. 2. Dialog. c. 15. *Roma à gentibus non exterminabitur, sed tempestatibus, Coruscis, turbinibus, ac terræ motu fatigata, materiæ in semetipsa.* Cap. 23. *Tunc vir Dei inter Coruscos & tonitruos atque ingentis pluviæ innundationem, &c.* Gregorius Turon. lib. de Mirac. S. Martini c. 29. *Factus est super illos splendor Corusco similis.* Fortunatus l. 3. Poem. in Epistola ad Felicem Episc. *Et soporantes oculos, quos mihi aperuistis tonitruo, clausistis Corusco.* Hugo Flaviniac. in Chron. p. 245. *Inter Coruscos & turbines tempestatis imminentis*, Occurrit præterea apud Redam l. 4. Hist. Angl. c. 3. Petrum Damian. l. 6. Epist. 23. extrema, Cæsarium l. 2. Mirac. c. 27. &c. [*Coruscifieri laguearia cœli*, apud Martian. Capellam.]

CORUSCUS. Ugurio : *Coruleus, splendidus, crispus, tremulus.* Gloss. Græc. Lat. Α *ρπακτικὸς, Coruscus.* [Haud ab simili notione Virgilius Æneid. 2. *Stat ferri acies mucrone Coruſco.* Unde Servius ; *Coruſcum alias fulgens, alias tremulum est.*]

CORYNETUS, Petrus Damian. l. 1. Epist. 20. *Si à Corynetis suis matrona potens negligit arcere petulcum, quid mirum si in eam quoque ille postmodum insaniæ suæ porrigit appetitum.* Ubi Editor ad marginem. *famulatus.* Sed legendum videtur ex *cætonitis*, ex Græc. Κοιτωνῖτις, cubicularius, eunuchus.

COS, *Ocularis, id est, qui oculis valet, & est vividis coloris.* Sic interpretantur Glossæ MSS. ad lib. 1. Passion. Alexandri Iatrolophistæ. [Medicina Salernit. p. 104. edit. 1622. *Cos vulgari joco appellari solet Vinum ob colorem, odorem & saporem.*]

COSA, pro *Causa*, Res, in veteri Charta apud Ughellum tom. 3. Ital. sacr. p. 40. 41. [Hinc Gallicum *Chose*.]

¶ COSAMATTA, Species munitionis, Italis, *Casa armata* Hispanis, *Casamata*, Nostris *Casemate* : Ima crypta est ad latera propugnaculorum. Utitur Melchior *de Redern* de Oblidione Varadinensi apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 329.

¶ COSCA. Vide *Cossa* 1.

COSCEZ & COSCET Domestici tit. *Wiltshire, Rogerius Comes : Ollo villani, & ollo Coscez cum quinque carucis.* Vox, inquit Spelmannus, in lustratione hujus Comitatus frequens, uti & *Coscet*, quæ *bordariorum* loco villanos plerumque sequitur. In burgo autem Malmesburia cum bordariis sæpe jungitur. Agardus opinatus est operarios pauperes significare : nos, ait idem Spelmannus, id quod *Cotmanni & Cotarii*, id est, *Cotorum* habitatores : nam *Coshe* idem apud veteres Anglos quod *Cote*, id est, tugurium. Iidem videntur qui *Cothseti*, in Legibus Henrici I. c. 30. & 31. Vide *Cota* 2. [Le Roman de *Partonopex* MS.

Quar donc est li termes pleniers,
Que porrois estre chevaliers,
A donc à primes à henor
Vos porrat estire à seignor ;
Quár ne lor ſerois bonne bel
Qui n'oiſiſſe à prendre un Cosel.]

¶ COSCIA, vox Italica, *Coxa* Gall. *Cuisse*. Acta SS. April. to. 2. p. 954. de S. Joagnolo : *Pateretur anguillem in vivia seu Coscia ex parte sinistra* : Junii tom. 1. p. 333. de S. Davino Peregrino : *Coscia, genua, crura cum pede sinistro, &c.*

COSCINUS, Coscina, Mensuriæ frumentariæ species apud Italos. Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. apud Ughellum in Archiepiscopis Benevent. *De quo sex Coscinas frumenti unoquoque mense & alia quædam proveniunt, &c.* Vide Chartam Alexandri IV. Pontif. apud Petrum Mariam Campum in Histor. Eccl. Placentinæ, in Regesto Privileg. p. 364.

COSDUNA, Cosdupena, Cosdupna, &c. Vide *Confuetudo* 4.

COSIA. Otto Morena in Hist. Rerum Laudensium p. 30. *Nullo titiam fossato, aut Cosia, nullis arboribus inter utramque partem existentibus.* Ubi legendum *Cesia*, ex Cod. MS. monet Felix Osius, quæ vox, vel *Cesa*, Italis sepem sonat. Vide *Concisa*.

COSIMENTUM, Protectio. Homagium Mariæ Viccomitissæ Beneharnensis ann 1208. factum Ildefonso Regi Aragon. apud Marcam l. 6. Hist. Beneharn. c. 1. §. 2. *Ego recipio vos in Dei Cosimento & meo, & promitto vobis, &c.*

COSINUS. Vide *Cussinus*.

COSMARIUS, *Dominus mundi*, Joan. de Janua. Ex Κοσμάρχης.

COSMETA, Ornator, exornator, cujus circa cutim occupatur industria ; interdum vespillo, pollinctor. Hesychius : Κοσμητὴς, κειρὰς, ἀποτριμματὴς. Gl. Græc. Lat. Κοσμήτρια, *ornatrix*. Erotianus in Lexico Hippocrat. Κοσμητὰς λέγουσι τὰς ἀπάτας, τὰ τὰ νεκρὰ κοσμοῦσας πρὸ τῆς ταφῆς. Papias : *Cosmetæ, dicuntur ornatrices crinium, à comando.* Petrus Damian. l. 7. Epist. ult. p. 680. de nobili Constantinopolitana Ducis Venetiarum uxore : *Corpus ejus omne computruit, ut nec quispiam tantam perferre narium injuriam potuit, non Cosmeta, non servulus, vix una duntaxat ancilla, non sine speciei redolentis auxilio, in ejus obsequii sedulitate permansit.* Κοσμητὰς ἀνδρῶν, *exornator adolescentum*, in veteri Inscript. 79. 6. 317. 3. dignitas apud Græcos, qua qui insignitus erat, κοσμητεύειν dicitur ead. p. 317. 1. Vide Casaubonum ad Spartianum in Adriano.

¶ COSMICUS, Mundanus. Gloss. Græc. Lat. Κοσμικὸς, *Secularis*. Addit Laurentius in Amalthea, *Extra clerum*. Vide *Cosmus*.

¶ COSMITES, Id dis sacræ navis in formam crucis facta, quod quatuor mundi, Κόσμου, plagas repræsentat, dicta à S. Germano. Sed & *Cosmodin* nomen aliquot Templorum Romæ alibique ab eadem origine arcessendum. Sic Romæ hodieque exstat in regione Ripæ Ædes Diaconiæ, quæ dicitur, *S. Mariæ in Cosmodin, vel Cosmedin*, ut in Chron. Casin. Vide Hieron. Fabrum Memor. sacr. Ravennæ antiqq. Carol. Macrum in Hierolexico.

¶ COSMOPEIA, Græc. Κοσμοποιΐα, Mundi fabricatio. Utitur Christoph. Mullerus in Introduct. ad Hist. Canonicæ Sand-Hyppolit. apud Duellium Miscel. lib. 1. p. 312.

COSMUS, Κόσμος, Mundus. Turpinus de Vita Caroli M. c. 11. *Cosmi potentiores, fortiores, &c.* Alius Codex MS. habet *mundi*. Lib. Miracul. S. Bertæ Abbatissæ parte 1. c. 1. *Sciatis vos ipsos non hujus Cosmi cum honore esse vestitos*. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 4.

Cosmica si spreto repetam contagia Christo,

[Charta MS. Hugonis Archiepisc. Bisuntini ann. 1033. sic incipit : *Cum Cosmi decidentis varianæ procellæ, &c.*] Adde Itinerar. S. Willibaldi n. 7. Edgarum Regem Angl. in Legibus Monachorum Heydensium c. 2. Epitaphium Isidori Hispal. in ejus Vita n. 39. &c.

¶ COSPATICUM, pro *Cespaticum*. Charta Pippini Regis apud Stephanotium in Antiq. Pictav. MSS.

to.2.pag. 406. *Nullus ab eis Cofpaticum, repaticum, pulveraticum..... aut ullam exactionem temptet inquirere.*

1. COSSA, [Cosca ,] Cossia , Penſitationis ſpecies Provincialibus noſtris nota. *Coiſſe ou droit de meſurage*, exponitur in Hiſtor. Monaſt. S. Barbaræ Lugdun. c. 40. n. 4. [Charta pro Communia de Balneolis an. 1208. inter Schedas D. *Lancelot*: *De omnibus illis quæ ad menſuram venduntur vel emuntur datur de ſextario una Coſſa , quarum* XXX 11. *complent eminam.*] Charta Beatricis Comitiſſæ Provinciæ an. 1245. *Salvis... leſdis , & Coſſis, & pedagiis , & boagiis conſuetis.* [Sententia anni 1216. in parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 157. v. *Item homines Eccleſiæ immunes ſunt à leſdis, Coſcis , à talliis & quiſſiis & exactionibus quibuſcumque,* .] Charta Willelmi Comitis Folcalcarii ann. 1206. pro Manoſcenſibus, apud Columbum p. 470. *Nec teneantur ſolvere...bladagium , ſive albergam , nec contalagium , ſive civatam , nec Coſſias , ſive medias Coſſias de eorum bladis , & rebus quæ ad menſuram feſtarii venduntur & menſurantur.* [Donatio Reg. Ludovici Comitis Provinciæ ann. 1349. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Coſſias bladorum & partem quam percipit curia Regia in leſdis , foragiis caſtri, &c.* Statuta Avenion. l. 1. rubr. 25. art. 1. *Molendarius habere teneatur duas menſuras , vulgo vocatas Coſſas ſignatas ſigno Curiæ.* Exiguam hanc menſuram Provinciales etiamnum appellant *Cueſſo*: qua menſura cum uterentur in percipiendis penſitationibus frumentariis, hujuſcemodi penſitationes *Coſſas* vel *Coſſias* vocavere. Vide *Capanagium* in *Cupa* 3.]

Cocia, Eadem notione. Tabularium Eccleſ. Dignenſis: *In Cociis bladorum , leguminum , nucum, &c.* Quo loco Gaſſendus , *jus cociarum* , menſuræ jus in dividendis frumentis , leguminibus , & nucibus interpretatur p. 21. Notitiæ ejuld. Eccleſiæ. Vide Claudium Expillium orat. 15. p. 169.

☞ Interdum accipitur pro menſura vinaria. Statuta Civitatis Avenion. *Qui vendiderit vinum minutatim teneatur habere ad minus mediam Cociam , quartinem & pogeſiale , quibus teneatur menſurare ſine ſuperverſo.*

¶ 2. COSSA, pro Coxa, Coxendix , Gall. *Cuiſſe, Hanche*, Ital. *Coſcia*. Miracula B. Henrici Bauconenſis, to. 2. Junii p. 377. *Antonia... fratla in Coſſa dextra à quatuordecim annis circiter , & non poterat ire ſine baculo.*

COSSÆ, Siliquæ , Gallis *Coſſes*, ut ſiliquæ fabarum &c. Hiſt. Translat. S. Guthlaci n. 17. *Porcum quaſi bimum ſpe futuræ utilitatis nutriverat , & ſiliquis , & Coſſis , & migmate depaſtum impinguaverat.*

¶ COSSALUM, Ferreum feminis ſeu *coxæ* tegumentum , Gall. *Cuiſſart* . Hiſt. Dalph. to. 2. p. 278. *Item, ſolvit pro gamberiis , Coſſalis , bracheriis pro ante & retro , & quantis lattunatis , unc.* 11. *taren.* XII. Vide *Coſſerium* & *Coſſa* 2.

COSSATUM, Penſitationis ſpecies, eadem forte quæ *Coſſa* 1. Vide *Exbonagium* [poſt *Bonna*.]

¶ COSSATUS, vel eſt pro *Caſatus* , vel pro Obnoxius præſtationi *Coſſatum* dictæ . Diplomatarium Ludovici Ducis Brandenburgici num. 142. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 119. *Volumus quoque prædilectarum incolas , agricultores & Coſſetos , ultra penſum , ut præmittitur , per ipſos non aggravari.*

¶ COSSERIUM, ut *Coſſalum* , Armatura coxæ. Hiſt. Dalphin. tom. 2. p. 274. *Pro gamberiis , Coſſeriis , guantiletis , & aliud armenſe pro perſona Domini, unc.* 1v. Et p. 276. *Pro uno paro de platis cum Coſſeriis & gamberiis , unc.* 11. *taren.* XII. Vide *Coſſignerium*.

COSSI , Vermes qui in equis naſcuntur . Vegetius l. 1. de Arte veterinaria c. 52. *Ita omnes vermes , quos Coſſos appellamus , & tineolas purgabis* . Feſtus *Coſſos* , vermes ligno editos appellari auctor eſt , nos *Coſſons* vocamus . [Papias in MS. Bituric. *Coſſi , Vermes in ligno qui & Teredones dicuntur*. Armoricanis etiamnum *Coſſet* , Inſectorum genus eſt , quod triticum & piſa corrodit.]

¶ COSSIA. Vide *Coſſa* 1.

¶ COSSIGNERIUM, An non idem quod *Coſſerium* ? Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 307. col. 1. *Item , apud Avinionem pro duobus Coſſignerris & una enſe & uno pari caligarum pro Domino , 111. ſ. 1v. d. gr.*

¶ COSSIM. Vide *Coſſus*.

¶ COSSINUS, Pulvinus, Gall. *Couſſin*. Inventar. Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Coſſinus ad ponendum ſubtus libram*. Occurrit etiam in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. p. LVI. Vide *Cuſſinus*.

COSSIO, Porcellus, ex Gallico *Cochon* , in Charta Arcembaldi D. Borbonii an. 1217. pro libertatibus Villæ franchæ . [Vide *Couſio*.

¶ COSSORIUM. Vide *Curſorium*.

COSSUS, [*Rugoſus & Contractus & curvus* , in Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Papias in MS. Bituric. *Coſſum , Rugoſum , contractum , curvum*.] Fridegodus in S. Wilfrido c. 12.

Præterea Andreæ germana diaulia ſancti
Ingreſſus dictu mirabile? poplite Coſſo
Ingentes animos labiis patefecit apertis.

Id eſt , *genibus flexis* . Pomp. Porcaria , apud Nonium; *Sciunt omnes , quantum eſt , qui Coſſim cacant* . [Apuleius l. 3. Miles. *Complicitis demique pedibus ac palmulis inter alternas digiterum vicisſitudines ſuper genua connexis , ſic grabatum Coſſim infidens , ubertim flebam.*]

1. COSTA, Clivus, latus montis, Italis *Coſta* , noſtris *Coſte*, Charta Hugonis, & Lotharii Regum Ital. apud Joan à Boſco in Vienna : *Donamus atque largimur Coſtam unam juris noſtri , quæ Caſtaneto inferiore nuncupatur...una cum manſis , caſis , terris , vineis ...ad ipſam Coſtam aſpicientibus* . [In *Coſtis* 2. Cangius ipſe legit *Coſtem* pro *Coſtam* . [Alia ann. 1196. in Probat. Hiſt. Sabaudicæ : *Coſtam totam quæ eſt à muro inferius ex parte Abbatiæ , & domum confrariæ retinuimus nobis* . [Regeſtum 87. Chartophylacii Regii : *Item tenet....quædam nemora & quoſdam eſſartos ſit, in Coſtis montis Allodii*. Ibidem : *Item unam peciam nemoris.... ſit. in Coſtis ſuper montem Alodium. Coſtagium montis Alodii* , ibid.] Creſcentiaus de Agricultura : *Nella quale aſſai preſſo à Salerno è una Coſta ſupra il mare riguardante , la quale gli habitanti chiamano la Coſta d' Amalfi*. Dantes in Inferno cant. 19. *Vidi per le Coſte & per lo fondo*. Adde Ottonem Morenam in Hiſt. Rer. Laudenſ. p. 30. 34. to. 5. Ughelli p. 1553. &c.

¶ Costeria Montis , in Chronico Dominici de Gravina , apud Murator. to. 12. col. 611. & 617.

Costa Maris apud Matth. Paris p. 179. Gall. *Coſte de la mer*, Ora maritima . Ital. *Coſta*.

2. COSTA, Alia, ſed incerta mihi notione. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Fecit ....Angelos 4. ex argento, qui ſunt in pedibus quinis , Coſtas cum crucibus tenentes* . Hinc

Costula . Capitolinus in Maximino juniore : *Reticulum de præſinis undecim , dextrocherium cum Coſtula de hyacinthis quatuor* . Vide ibi Salmaſium pag. 255. [An ejuſdem eſſet notionis , cujus eſt in ſequentibus exemplis, ubi

¶ Costa, Latus, Gallis *Coſté*, Anonymus apud Acherium to. 5. Spicil. p. 146. de Craticula S. Laurentii : *Hæc vero fuerunt capita virgarum , quæ per tranſverſum jacuerant Coſtis exterioribus infixa* . Rymer. to. 7. p.

160.

160.col.1. *Ad dextoram vero Coſtam dictæ aulæ tenebant principalem menſam Barones quinque portuum... & ad alias menſas inferiores, in eadem Coſta...& ad menſas in ſiniſtra parte ejuſdem aulæ, Vicecomites, &c.* Vide *Coſtis* & Ottonem Friſingenſem Epiſc. lib.1. de Geſtis Friderici I.Imp.in Prologo,

¶ 3. COSTA, Hiſp.*Coſta*, Gall. *Couſt*, Expenſæ, ſumtus. Charta Johannis Abbatis Compendienſis an.1264.in Tabulario e.uſd.Monaſterii: *Ipſis negantibus eſſe homines noſtros, immo ſe eſſe liberos ex omni Coſta.* Charta an.1233.ex Archivo Communis Maſſil. *Conqueri occaſione leſdarum,uſaticorum,Coſtarum,ribagiorum ſeu gabelarum & aliarum dacitarum.* Sententia compromiſſoria anni 1339.menſe Febr.ex Schedis Præſidis *de Mazanguet: Poſſint immittere infra prædictam ſylvam aguas & hados,qui nondum annum compleverint abſque præſtatione pecuniæ,ſeu rei alterius cujuſcumque, quod alias vulgo dicitur ſine Coſta.* Vide *Cuſtus* 1.

Coſtæ Circulorum. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol.110. *Et 5.ſextarios avenæ, & 1 de fabis, & taſebam, & dimidium decimum, & 2. boxias, & 3. Coſtas circulorum, & 4.pulzinos, &c.* Fol.114.*Et 50.eſſendolas, obra & manobra, & per vindemias 2.Coſtas.* Ch.171.*Præterea* prædicti fratres *promiſerunt ſe redditurus omni anno prædicti Monachis menſe Septembrio* 30.*Coſtas circulorum, & in Nativitate D.2.ſol.& dimidium.*

¶ COSTAGIUM, ut *Coſta* 3. Vide *Cuſtus*. Occurrit etiam ead.notione qua *Coſta* 1. ut ibi dictum.

¶ COSTALARIUS, Acinaces, Gall.*Coutelas*, Hiſp.*Alfange*.Concil.Hiſp.to.3.p.519.col.2. *Arma portant diverſorum generum & ſignanter Coſtalarios & gladios...Statuimus quod de cætero non portent de die neque de nocte Coſtalarios neque cultellos.* Statuta Eccleſiæ Cadurcenſis apud Marten.to.4.Anecd.col.726.*Baliſtas & arcus, lanceas, falſones, Coſtalarios ſeu alia arma non deferant.* De Coſtalario puto intelligendam eſſe veteris Poetæ Gallici vocem *Coterel* apud Borellum in Dictionario, ubi de homine ſordido,

Si le convient armer,
Pour la terre garder;
Coterel & baunet,
Et maçue & guilet,
Arc & lance enſumée,
Qu'il n'ait ſoin de melée,
Qu'avec lui ait coubiée
L'eſpée entrouillée,
Puis ait ſon viel eſcu,

¶ COSTAMENTUM, Impenſæ. Vide *Cuſtus* 1.

¶ COSTARE, Conſtare, Gall.*Couter*, Hiſp.*Coſtar*, Ital.*Coſtare*. Teſtament. Johan.de Seliniaco D. de Bellomonte prope Autiſſ. an.1268. *Item pro fabrica ſepulturæ meæ, uno militeſuperſculpto quindecim libras, vel quantum Coſtare poterit ad reſpectum executorum meorum.* Pluries occurrit in Informationibus Civitatis Maſſil.de paſſagio tranſmarino è MS.San-German.

COSTAREZ. Charta Ricardi Regis Angliæ, apud Sammarthanos in Archiepiſc.Turonenſib. *Et foagium de Maumine, & unam faumam mellis, cum vaſis, quæ dicuntur Coſtarez, &c.* In alia Henrici Regis Angl.an.1277.in Regeſto Caſtri Lidi in Andibus, fol. 3.v.ſcribitur *Coſtevez*. Vide *Coſtrelli*.

1. COSTARIUM, *Locus Coſtarum*, Ugutioni.

¶ 2. COSTARIUM,Costerium, ut *Coſtrellus*, Poculum vinarium. Chartularium S.Vincentii Cenoman.fol.1. *De quitatione quinque Coſtariorum vini à Willelmo Clerico Lancelini facta an.1208.... Willelmus Clericus filius Simonis Lancelini dedit & conceſſit in puram & perpetuam eleemoſynam Monachis B. Vincentii Cenoman.quinque Coſteria vini, quæ Guſternus de Pia-*

ve ei dederat charitative, & quæ ei Monachi debebant de vinea apud Mareſche ſita. Vide *Coſtrelli* & *Coſtarez*.

¶ COSTDUMA. Vide *Conſuetudo* 4.

¶ COSTELLUS, Inſtrumentum ſupplicii, idem, ut videtur, quod *Collaria*, Gall.*Carcan*; ſed unde dictum? Pactum anni 1300.in Hiſt.Dalphin.to.2.pa. 54. *Coſtellus etiam qui ſimiliter pertinere olim ad dictos Conſules dicebatur, ſit ipſius D.Epiſcopi, & ad ipſum ſolum pertineat & pertinere debeat in futurum, hoc ſalvo quod ubi propter bannum fractum aliquis non habens unde ſolvat, ponendus, ut moris eſt, fuerit in ipſo, ponatur in ipſo communiter nomine Dominorum Epiſcopi & Comitis prædictorum, & quantum ad caſum iſtum duntaxat Coſtellus ipſe dictis Dominis Epiſcopo & Comiti ſit communis.* Libertates Regni Majoricarum MSS.*Flecaria, ſi vendiderit panem de minus penſo,vel ponatur in Coſtello, vel donet quinque ſolidos.* Charta pro Communia de Balneolo ann.1300.*Quiſque macellarius teneatur ſagnare animalia ſua in die merenti ſub Coſtello & recipere ſanguinem, vel tempore pluvioſo ſit ſagnare volnerint in macello,teneantur recipere ſanguinem in aliquo vaſculo.* Statuta Maſſil.l.5.c.19. §.4. *Si hoc bannum ſolvere non poterit ſuſtigetur per civitatem vel ponatur en lo Coſtell.* Eadem repetuntur ibi §.7. Statuta Avenionenſia: *Si autem aliquis panam & bannum ſolvere & reſtitutionem dampnum paſſo facere nequiverit, ponatur in Coſtello à publbundis ſuperius nudus vel nuda, & iſtud bannum dures poſt vindemias in omnibus prædiis uſque ad feſtum omnium Sanctorum.* Privilegia Johanni de Malalgis ann.1348.24. Aprilis conceſſa, ex Archivo Præſidis *de Mazangues: Poſſit habere carcerem...Coſtellum...adeatbenare...& citra ſanguinem juſtigare.* Vide *Cruſtellum*.

COSTER. Inventar.ſacræ Capellæ Weſtmonaſter. in Monaſt.Angl.to.3.parte 2.p.81.*Panni. In primis duo Coſters panni magni de velveto, pro principalibus feſtis, &c.*[Species eſt veli ſeu aulæi, *Madox* Formul. Anglic. p.432.*Item do & lego Ricardo de Nevill i.o meo...unum lectum de arvas,cum Coſteris paled de colore rubeo, qui ſolebant pendere in magna camera.*

COSTERA, Ora maritima, Gallis *Coſtiere*. Magna Charta libertatum Angliæ: *Omnes bedelli deponantur per Tamiſiam, Medelweiam, & per totam Angliam, niſi per Coſteram maris.* Apud D.*Bruſſel*.de Uſu Feudorum to.2.ad calcem pag.v.habetur *Coſteria*.] Bromptonus: *Qui voluerit tranſire à capite Turkiæ per Coſteram Romaniæ, tranſibit, &c.* Hiſtoria Bellorum Hieroſol.vernacula: *Ala conquerre un Royaume ki eſtoit...par delà Tabarie en la Coſtiere de la mer.*Creſcentius de Agricultura: *Nella Coſteria del monte.* Alibi: *Intorno alle ſue Coſtiere.* Vide Leges Maris Oleronenſes p.101.& ſupra *Coſta* 1.

¶ Costera Montis,ut *Coſta* 1.Latus Montis apud Thomam *Madox* in Formulari Anglic.p.46.& 252.

¶ COSTEREZ, Genus menſuræ vini apud Lobinellum in Gloſſario ad calcem Hiſtoriæ Britann. Vide *Coſtarez*.

¶ COSTERIA. Vide in *Coſta* 1.

¶ COSTERIUM, Pars alicujus loci. Limborch. Senaent.Inquiſit.Toloſ.p.107. *Vidit prædictum Petrum... in eadem domo in quadam Coſterio dictæ domus.*Pag.190. *Infirma fuit mutata ad quoddam Coſterium domus.* Et alio in loco: *Steterunt ibi jacendo in quodam Coſterio domus.* Vide alia notione in *Coſtarium*.

CONSTILATUS ſeu potius *Coſtulatus*, Coſtulis diſtinctus, vel in *coſtularum* ſpeciem diſpertitus: Gall. *Coſtelé*. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis anno 1295.in Monaſtico Anglic.to.3.p.310. *Duæ phialæ argenteæ Coſtilatæ & deauratæ cum alternis vineis,quarum una deauratæ, &c.* Salmaſius ad Pollionis locum

in

ia Galieno, *His auratos Conſtellatoſque bulthos rapuiſſe perhibetur*, monet in Codice Palatino legi *Coſtilatos*, ubi neſcio an bene reſtituat *puſtulatos*. Hunc vide & expende.

1. COSTIS. Lex Ripuar. tit. 32. §. 4. *Quod ſi ipſe ſtrudem contradicere voluerit. & ad januam ſuam cum ſpatha tracta acceſſerit, & eam in porta, ſive in Coſte poſuerit. tunc judex fide juſſores ei exigat, &c.* Id eſt, ad latus, Gallice, *à coſté*.

2. COSTIS, Prædii ruſtici ſpecies, forte pro *Cortis*. Charta Hugonis & Lotharii Regum Italiæ an. 945. in Tabulario Eccleſiæ Viennenſis fol. 12. *Donamus atque largimus Coſtem unam juris noſtri, quæ Caſteneto inferiore nuncupatur, &c.* Infra: *Cum... ſervis quoque & ancillis, et dionibus & aldiabus ad ipſam Coſtem & res aſpicientibus*. [Vide *Coſta* 1.]

¶ COSTORARIUS, Sartor, Gall. *Couturier*. Mirac. S. Angeli Mart. to. 2. Maii p. 84. *Qualiter ab octavo ſuæ ætatis anno manſerit apud quemdam Mag. Gregorium Coſtorarium artis diſcendæ cauſa*.

COSTRELLI, Pocula vinaria, *Chaucero*. Lexicon Cambro Britannicum: *Coſtrel, Lagena, uter, obba*. Matth. Paris an. 1258. *Vaſa quædam quæ Coſtrelli vocantur, veneno reperierunt plena*. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 550. *Habebit de Celerario 5. albos panes, & Coſtrellos ſuos plenos cerviſiæ*. Vide *Coſtarez*.

¶ COSTRUS. Vide *Chofdrus*.

¶ COSTUCIA. Charta Philippi Auguſti de Privilegiis S. Martini Turon. an. 1211. Ampliſſ. Collect. Marten. to. 1. col. 1101. *Tantum capit Eccleſia S. Martini, quantum Comes: & qui ea recipit debent eſſe per fidem conſtricti ſervientibus B. Martini, & qualibet ſeptimana eadem Eccleſia debet habere conſuetudinem miniſtrorum & Coſtuciæ carnificum*. An pro *Coſtuma*, Tributum ex conſuetudine debitum?

¶ COSTULA. Vide *Coſta* 2.

COSTUM. Charta Aldrici Epiſcopi Cenoman. in illius Vita num. 31. *De vino autem optimo modios 4. inſuper & de Coſto optimo modium unum*.

COSTUMA. Vide *Conſuetudo* 4.

COSTURA. Vide *Cultura* 1.

COSTUS. Vide *Cuſtus* 1.

¶ COSUERE. Vide *Cuſire*.

1. COTA, Cotta, Cottus, Tunica Clericis propria, Gall. *Cotte*, Germ. *Cutt*. Concilium Moguntiacenſe apud Reginonem 1. 1. c. 335. & Burchard. li. 2. cap. 208. *Ut laicalibus veſtimentis Clerici non utantur, id eſt, mantellum, vel Cottam ſine cappa, &c.* Alexander IV. PP. l. 6. Ep. 156. *Clerici induti veſtimentis ſericis, aut ſuperpelliciis, ſive Cotis vadant proceſſionaliter*. Idem Epiſt. 24. an. 7. ex Regula Canonicorum S. Marci de Mantua: *Canonici non liceat uti Cottis, niſi tantum in Capitulo & in Choro, divinis officiis, & obſequiis circa altaria exhibendis, & cum ad opus Dei vadunt, & inde redeunt, & in afferendo ignem & aquam, & alia quæ neceſſaria ſunt divinis officiis*. Infra: *Cotas minus ſubtiles vel etiam ſumptuoſas nullus faciat*. Ch. an. 1428. in Hiſt. Eccleſ. Placent. l. 17. *Item, dicit, quod fratres bene interſunt divinis officiis, & in decenti habitu, cum cappis & Cottis &c.* Statuta Synodalia Alberici Epiſcopi Placentini an. 1298. *In decenti habitu, ſcilicet in cappa clauſa, vel Cotta &c.* Bulla Nicolai III. PP. apud Bzovium ann. 1280. n. 5. *Lineis togis ſuperpelliceis ſive Cottis*. Charta Petri Epiſc. Anagnini apud Odor. Raynald. an. 1299. n. 30. *Diaconus ſtet cum Cotta & ſtola, & Subdiaconus & Acolythus cum Cotta*. Concilium Budenſe c. 29. *Rectores & ſimplices Sacerdotes cum Cottis, ſeu ſuperpelliciis & ſtolis tantum, inferioris vero ſtatus vel ordinis Clerici cum Cottis Synodum intrent*. Conſtit. Joannis Archiep. Nicoſienſis an. 1330. c. 3. *In hieme Canonici capis, & Aſſiſis & alia Beneficiati capis in æſtate ſuperpellicio ſine Cotta, & Canonici cum almutiis*. Eadem notione uſurpat Michas Madius in Hiſt. Spalatenſi c. 25. Apud Ughellum to. 3. p. 633. *Cotta ſeu camiſia ſuperanea*, ubi perperam bis editum *Cocca*. [Armoricis hodie *Cod* vel *God* eſt Veſtimentum tegens pectus. Vide Octav. Ferrarium l. 3. de Re veſtiaria.]

¶ Cotta Candens, Superpellicium, quo utuntur Canonici Regulares S. Auguſtini. Statuta eorumdem art. 66. apud Duellium Miſcell. lib. 1. p. 98.

Interulas, bracas, caligas, ſoccoſque coturnos,
Pelles, pellicia, tunicas, pedibuſque diurnos
Veſtitus, Cottas candentes, omnia bina
Ad minus (habeant.)

¶ Cottis. Vita S. Meinwerci Epiſc. tom. 1. Junii p. 523. *Cum una camiſia, una braca, uno Cotte, una tunica, duabus caligis*.

Cottus. Conciulum Metenſe ann. 888. can. 6. *Nemo Clericorum arma portet, vel indumenta laicalia induat, id eſt, Cottos vel mantellos ſine cappa non portet*.

Cocta, in Concilio Ravennenſi an. 1314. can. 6. *Et in Miſſa parati Coctis, amictis, pluvialibus, &c.* Supra: *Cum Coctis & pluvialibus*.

¶ Cotæ ad Armandum, recenſentur inter *Garniſiones* ſeu munitiones Caſtri Carcaſſon. an. 1297. Gall.] *Cotte à armer*, Paludamentum, chlamys militaris, tunica quæ armis ſuperinduitur. Vido in *Zatouin*. *Cotte à plates*: Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. *Pour deux aunes de camocas de Luſques à or à faire autres Cottes à plates*.

Vocem Cottæ Joſephus Scaliger in Append. ad Virgil. & alii à *Crocota* derivant, decurtata parte anteriori. Vide *Cotsum*.

¶ Cota, Tunica laici. Computa Grayſivod. ann. 1332. fol. 56. *Item pro duabus Cotis & duobus mantellis emptis à dicto Giraudo ad opus Domini Guidonis de Grolea & Domini Johannis Humberti, mandato Domini* XXIIII. *ſ. groſſorum*.

¶ Cotella, Parva tunica. Notitia de Concordia Ernaudi fol. 3. verſo Charcularii S. Vincentii Cenoman. *Notum autem fiat, quod* XXX. *ſol. Ernaudus pro hoc facto habuit, & filius ejus Hugo Cotellam de Brugedio & caligas & ſandalia*.

2. COTA, Tugurium, latibulum, à Saxon. Cote, ſpelunca, latibulum. [Cambro-Brit. ex Johanne Davies, C. W.] Hinc ruſticorū manſiunculæ, quę noſtris *Bordariæ*, ita appellatæ ſunt, à qua voce ſequētes deducūtur.

Cotagium, Tenementum villanum, ruſticum, *villenagium*, *Borderie*. Tabul. S. Dionyſii an. 1236. *Super quodam cenſu, quem ipſi dicebant eſſe Cotagium, &c.* Ingulphus & Charta Witlafii Regis Mercior. to. 1. Monaſtici Anglic. p. 167. *Tres bovatas terræ, unam manſionem, & tria Cotagia*. Vetus Charta to. 1. ejuſdem Monaſt. ci p. 306. *Iſtos ſervos meos & omnia bona & catalla eorum, cum omnibus Cotagiis meis ſituatis in Orientali parte fluminis, &c.* Charta alia p. 427. *Et dicunt quod prædicta* 34. *meſſuagia valent per annum ultra reditum reſolutum* 11. *ſol.* 3. *den. & non plus, quia non ſunt niſi Cotagia*. Vide tom. 2. pag. 196. 279. 293. 401. 461. Edw. Cokum ad Littlet. ſect. 69. & Dugdalum in Antiquitat. Warwic. pag. 665. [Lobinellum in Hiſt. Britan. tom. 2. pag. 162. Codicem MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. Teſtamentum Rotherami Epiſc. Eborac. ann. 1498. in Libro nigro Scaccarii p. 672.] *Cotage*, in Charta Gallica tom. 1. Monaſt. Anglic. pag. 903.

Cotagius Census, in Charta an. 1233. apud Gallandum de Franco alodio p. 89. *Cens cottier*, apud Philippum de Bellomanerio cap. 23. Idem qui *Surceus*, nempe

census qui præter *rectum censum* prædio imponitur.[Vide *Census cheſcens*.]

COTARIUS, COTTARIUS, COTERIUS, *Cotæ* habitator, *Bordarius*, *manſionarius*, noſtris, Domeſdei tit.Midleſex. *S.Petrus.Unus Cotarius de 5. acris qui reddunt per annum 40.ſol.pro hortis ſuis*. Alibi, ex Monaſt.Anglic.to.3.p.305. *Ibidem 12.bordi*, & 16.*Cottarii*, 11.*ſervi*, &c.Apud Seldenum in Præfat. ad Eadmeri Hiſtor. p.15. *Hic ſubſcribitur inquiſitio tegrarum*, &c. *Deinde quomodo vocatur manſio, quis tenuit eam tempore Reg. Edwardi, quis modo tenet, quot bidæ, quot carrucatæ in dominio, quot hominum, quot villani, quot Cottarii, quot ſervi, quot liberi homines, quot ſochemani*, &c. Charta Alexandri Conventrenſis Epiſc. tom. 2. Monaſtici Anglic. pag. 266. *Decimam 8.acrarum, quas Cotarii dicti Prioris tenebant*. Charta Aliciæ Comitiſſæ Augi, ibidem p. 976. *Ipſos nativos cum omni ſequela ſua*...& 6. *Coterios in Hoton, videlicet Rogerum qui tenet* 2. *Coterios, Willelmum*, &c.[Conſuetudines Brageraci art. 99. *Item ſi Cotarius de dictis fructibus accipiat, ſive ſint de vineis, ſive de hortis, ſive de die, ſive de nocte, eo quia tenetur eos cuſtodire, ut ſupra dictum eſt, puniatur...De inventione vere & perceptione dictorum fructuum contra dictum Cotarium, ſtabitur & credetur Domino ſeu Dominis fundorum per ſuum juramentum & nuncio ſuo cum una alia perſona*.] Vide to.2.Monaſt.Angl.p.480. & Knyghton.an.1340.[Kennettum in Gloſſar.ad calcem Antiquitat.Ambroſden.Teſtamentum]. *de Nevill*,apud *Madox* Formul.Anglic.p.428.*Omnibus tenentibus meis, videlicet Husbandis, Cotiers & Bond*.] *Tenans Cottiers*, in Conſuetud. Ambianenſi art.42.43.Pontivenſi art.72. 93. Monſtrolienſi art. 5. 8. Fullienſi art. 1. Audomarenſi art. 18. *Hommes Cottiers*, in Arteſienſi art. 1. Bononienſi art. 46. 52. 55. Cameracenſi tit. 5. art.2.&c.

COTLANDA, COTLANDUM, Idem quod *Cotagium*, Terra *cotalis*, ex Cot, & Land, terra. Ch. Roberti de Albineio to.1.Monaſtici Anglic.p.525.*Item una virgata terræ, cum dimidia unius Cotlandi tota, ſicut fuerat Walteri*. Alia tom.2.pag.128.*Vendiderunt, ſcilicet unam waram*, & 2. *Cotlandas cum dominio & prato quod ei in matrimonio dederamus*. Infra ſcribitur *Cotelanda*.

¶ COTHLANDA, apud Thomam *Madox* Formularis Anglicani p.277.*Pro una virgata terræ & una Cothlanda, quas idem Radulphus & Robertus tenuerunt de præfato Willelmo de Buckingham*,

¶ COTSELDA. Chartular.SS.Trinit. Cadom. fol. 49. *Semel pro una Cotſelda quaque hebdomada duobus diebus debet operari, Robertus pro una Cotſelda ejuſdem ſervitii eſt*. Et fol.50.*Hernaldus pro una Cotſelda, ſicut alius Cotſeldus*.

COTSETHLANDA. Liber Rameſienſis ſect.265. *Dedit prædictus Aubas prædicto Hugoni...unam Cotſethlandam cum libero ſervitio*. Et mox: *Et inſuper 60. ſterlingorum ſolid.Cotſethlandam*.

COTSETI,Cotarii.Leges Henrici I.Regis Angl.c.30. *Willani vero vel Cotſeti, vel Perdingi, vel qui ſunt hujuſmodi viles vel inopes perſonæ, non ſunt inter Legum judices numerandi*. Adde c.18.Vide *Coſcez*.

COTMANNI, *Cotarum* poſſeſſores, qui alias *Cotarii*, *Gens de cote*. Domeſdei apud Spelman. 8. *bordarii & Cotmanni cum 2.carucis*. Vide *Coterelli*.

¶ 3.COTA,Rata pars,Gall *Cotte* vel *Quote*. Concilium apud S.Tiberium an. 1389. inter Anecdota Marten.to.4.col.344.*Quod indicatur in tota provincia Narbonenſi unum tallium de mille francis incontinenti levandum, & in ſingulis diœceſibus levandum pro Cota ſua*. Teſtamentum Guidonis de Turre an.1375.apud Baluz. Hiſt.Arvern.to.2.p.616.*Volo & ordino, quod dicta Ludovica & aliæ filiæ meæ, quæ tunc vivent, reſiduum terræ & bonorum meorum inter ſe æquis portionibus dividant, & ipſarum quamlibet, videlicet dictam Ludovicã in dictis Caſtellania & terra de Turre cum mille libratis terræ prædictis, & ipſam & quamlibet aliarum filiarum mearum in Cota ſeu ſerva ſua reſiduorum terræ & bonorum meorum mihi & dictis Bertrando & poſtumo heredibus ſuis inſtituendis & ſubſtituendis heredes ſubſtituo*. Vide *Quota*.

¶ 4. COTA, Navis ſpecies. Johannis XXII.Papæ Proceſſus in Ludovicum Bavarum apud Marten.tom.2. Anecd.col.751. *Arreſtatus, ad porium ſupradictum devenient, ſeque reddent cum dictis complicibus fugitivum, primo quamdam navem ſeu Cotam, ac deinde galeam ſupradictam conſcendit*. Sed legendum eſt *Cota* ſeu *Cocca*. Vide *Cogo*.

¶ COTACELLI, Militum genus, de quo in *Mainada* poſt *Maiſnada*.

¶ COTAGIUM. Vide *Cota* 2.

COTALATA.Charta Guidonis Fulcodii,apud Columbum in Epiſcopis Vaſion.l.3.p.396.*Hoc ſalvo, quod Dominus Comes in civitate & caſtris ſupradictis Cotalatam, ſeu albergam habeat, quantum haſtenus Comites habere conſueverunt, & cavalcatam*, &c. In alia Guilelmi Comitis Forcalcarii pro Manoſcenſibus,apud eumdem, ſcribitur *Contalagium*, neſcio an prave : *Nec bladagium, ſive albergã nec Contalagiũ ſive civatã*, &c.

¶ COTANUM,Cydonium malum, Gall. *Coin*. Laurent.in Amalthea:*Cotana, Mala cotonia*,Ital.*Cotogni*.S. Wilhelmi Conſtitut.Hirſaug.c.10.*Pro ſigno Cotani, generali ſigno præmiſſo ſignum lapidis addit*. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarviſina lib. 1. cap.13. *Torrellis, pyris & Cotanis, roſis, liliis*. Vide *Cotanum*.

¶ COTANUS, Cydonia malus. Gall.*Coignaſſier*. Vide Acta S.Francicæ viduæ Rom.to.2.Martii p.92. cum adjuncta nota,

COTARDIA, Cotæ, ſagi vel tunicæ ſpecies, viris perinde ac feminis familiaris. Statuta Maſſilienſia MSS.ann.1276.& 1293.*Item de Cotardia ſine penna cum collario*, & 12. *botonis poſitis in utraque manica* 20. *denar*. Homagium Gerardi de Ventadorio an.1362. *Amotis capuitis & jupileis, & remotis zonis, & cultellis, & in Cotardia, cum deſubtus Cotardiam, ut dixerunt, tunicam aliam decentem non haberent, genibus flexis*, &c.[Concilium Maſſil. ſæculi XIII. vel XIV.*Nullus homo cujuſcumque conditionis exiſtat in civitate Maſſiliæ de cetero portare audeat ſupertunicale, tunicam, Cotardiam, jaquetum, giponem: quando deſuper portabitur veſtis illa, ſuperior ſit & eſſe debeat longitudinis uſque genu, niſi ſit marinarius navigando, curſor, leno vel latro, aut alius brevis conditionis; quæ veſtis ſuperior ſit in rotunditate ſex palmorum ad minus*.] *Cottardita*, apud Matthæum Villaneum l.3. c.79. *Cotte hardie*, in Computo Stephani de la Fontaine anno 1351. *De ſtatis garniſons pour 2. mabres bruns des Cours de Broiſſelles baillez à Huiſtace du Brulle, pour faire Cottes hardies fourrées d'aigneaux, & houces à chevaucher en eſtat d' Eſleurie, pour noſſeigneurs qui furent faits Chevaliers à la feſte de l'Eſtoile, c'eſt à ſavoir Meſſeigneurs Jean & Philippe de France, Loys de Bourbon, Philippe & Loys de Navarre, & Charles d'Artois. Neant*. In Capitulo *des pennes & fourrures* : *Pour fourrer une Cote hardie que ledit Seigneur ot ou mois de Juillet*, &c.Alibi: *Il eſt à ſavoir que des draps deſſuſdits pour la Chevalerie des Seigneurs deſſus nommez, l'en a délivrè à chaſcun pour Cote hardie & houce ſix aunes & demie*, &c.*Pour fourrer une Cote hardie de camelin à bois, que ledit Seignor ot aprez la feſte de S. Michiel*, &c. *Pour fourrer une Cote hardie d'un blãc caignet,&c. Pour fourrer à chaſcun une Cotte hardie d'un grun tanné qu'il orẽt*

de

de livrée ensemble, & avec eux ceux qui furent faits Chevaliers en leur compagnie, pour chascune Cote une penne d'aigneaux noirs, & un chapperon fourny de semblables aigneaux d'Arragon, pour chevaucher en estat d'Escurie. Alibi: *Pour un fin camelin de Chasteaulandon à faire pour ledit Seigneur Cotes hardies fourrées de menu ver, & bouces fengle pour aller en son déduit.* In Computo ejusdem anni 1349. 20. *aunes de draps tannez de Louvain, pour faire 6. Cotes hardies à relever de nuiz pour les Damoiselles & Femmes de chambre de ladite Duchesse.* Alibi: *Cotte hardie d'byver.* Litteræ Joannis Regis Franc. de institutione Ord. militaris *Stellæ*, 6. Novemb. 1351. *Porteront une Cote blanche, un fercot, & un chaperon vermeil, quand ils seront sans mantel, & quand ils vestiront mantel, qui sera fait à guise de Chevalier nouvel à entrer & demourer en l'Eglise de la noble maison, il sera vermeil & fourré de vair, & non pas d'ermines, de fendail ou famit blanc, & faudra qu'ils aient dessous ledit mantel fercot blanc, ou Cote hardie blanche, chauces noires, & souliers dorez, & portent continuellement un annel, entour la verge duquel sera escrit leur nom & surnom, auquel annel, &c.* Balduinus de Condato vetus Poeta MS. de Joculatoribus:

Ils ont mis jus les heraudies,
Et vestent les Cotes hardies,
Et les robes as Chevaliers.

Continuator Gallicus Nangii ann. 1378. de Rege Carolo V. *Et estoit vestu d'une Cote hardie d'une escarlate vermeille, & d'un manteau à fonds de cuve fourré.* Guillelmus *Guiart* sub an. 1248. ejusmodi saga intellexit:

Li Rois & son Conseil privé,
Ou gens à hardies & à oses,
Parlent entr'eux de maintes choses.

Denique Christina Pisana *au Trefor de la cité des Dames*, 2. part. c. 11. *Compioit l'autre jour ung Taillandier de robes de Paris, qu'il avoit fait pour une Dame simple, qui demeure en Gaslinois, une Cote hardie, où il y a mis cinq annes à la mesure de Paris de drap de Bruxelles à la grãd moison, & traine bien par terre trois quartiers de queue, & aux manches à bonbardes qui vont jusques aux pieds.*

¶ COTARIUS. Vide in *Cota* 2.

¶ COTE-ARMURS, Sagum militare, Gall. *Cotte-d'armes*, apud Rymer. to. 4. p. 371. in Charta Edwardi III. Angl. Regis ann. 1328. *Mandamus vobis, quod omnes armaturas, tam Cote-armurs, quam alias... libertis.* Vide Cotæ *ad armandum* in *Cota* 1.

¶ COTECLS pro *Codices*. Formulæ Andegav. art. 1. *Defensor principalis simul & omnis Curia publica dixerunt: Parati sibi Coteclis publici, prosequere quæ optas.*

¶ COTELANDA. Vide *Colanda* post *Cota* 2.

¶ COTELLA. Vide *Cota* 1.

COTERELLI. Iidem qui *Cotarii*. [Eos distinguendos esse putat Kennetus in Glossario ad calcem Antiquit. Ambrosden. aitque se in MSS. codicibus observasse, Cotarios liberos fuisse bonorum suorum possessores ea conditione, ut certam pecuniæ summam vel frumenti quantitatem, *corvatas* quasdam Dominis suis præstarent; Coterellos vero neque juris fui fuisse, neque liberos bonorum, quæ tenebant, possessores, sed ut bona ita & personas ad Dominos absoluto jure pertinuisse. Vellem hujus discriminis probationes attulisset.] Domesdei, in Monast. Anglic. to. 3. p. 305. *Septem villani quisque de una virgata, & 16. Coterelli, & 2 servi.* Charta Edwardi III. Regis Angl. to. 2. ejusdem Monastici p. 94. *Cum wardis, releviis & escaetis, nativis & Coterellis suis, & eorum Catellis & sequelis.* Charta alia to. 3. p. 69. *Una cum omnibus villanis, Coterellis & eorum catallis, servitiis, sectis, &c.* Extenta manerii apud Spelman. *Inquirendum est de Coterellis, quæ cotagia, & curtilagia tenent & per quæ servitia.* Hinc

COTERELLI, Prædones militares, qui alias *Ruptarii*, quos à Philippo Augusto ann. 1183. deletos narrant Rigordus p. 11. Willelmus Brito lib. 1. Philipp. pag. 108. & de Gestis ejusdem Regis p. 72. Guillelmus *Guiart*, Nangius in Chron. ann. 1183. & alii Francorum Historici, Albericus anno 1183. & Guillelmus Armoricus in Philippo Augusto ann. 1182. *Coterelli, qui vulgo dicuntur Ruptarii.* Hoveden. p. 585. *Basili & Coterelli.* Historia Franciæ MS. vernacula ex Bibl. Memmiana fol. 199. *En celle annèe furent oceis en la contrèe de Bourges en Bery sept mille hommes & plus, appellès Costereaux, que aucuns gens appellent Brigans. Tels gens comme Costereaux, Brigands, gens de compagnies, pillars, voleurs, larrons, c'est tout un: & sont gens infames & diffolus & excommuniez. Ils ardoient les Monasteres & les Eglises, où le peuple se retraioit & tourmentoient les Prestres & les Religieux, les appelloient Cantatours, par desrision, & leur disoient quand ils les battoient, Cantatours cantez.* Agunt de Coterellis præterea Concilium Lateran. an. 1179. c. 27. Chron. Vofiense c. 73. Chronicon Marcianense p. 894. Chronicon M. Belgic. p. 190. Rad. de Dieto ann. 1199. Gilbertus in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 117. 141. Stephanus Tornac. Epist. 90. &c.

Censet Marca l. 6. Hist. Beneharn. c. 14. *Coretellos* nuncupatos ejusmodi prædones, quod majoribus cultellis armati & instructi essent, *quos Tolosani vulgo* Cotterels *vocant*, eosdemque esse qui *Cultellarii* dicuntur in Statutis Raymundi Comitis Tolosani ann. 1152. apud Catellum l. 2. Hist. Tolosan. 218. 219. Certe ita gladios istos vocari docet *le Roman de la Prise de Jerusalem par Titus MS.*

Vestu ont les clavains, & les bons Coteriaus.

In Regesto Ducis Andegavensis fol. 93. fit mentio *de Cotellerie, & de ceux qui vendent & achetent ferremens esmolus.* Alii *Cotarelles*, à *Cotis*, & *Cotarii*, & *Cotarellis* dictos volunt, ita ut collectitia ista prædonum manus conflata fuerit ex agricolis & rusticis, qui bellorum abusi licentia prædationi sese addixerant.

¶ COTERIUS. Vide in *Cota* 2.

COTEROTUS, Mensura liquidorum, forte pro *Quarteratum*, Tabula Fossatense: *Percipit Ecclesia Fossatensis in pressorio... unum Coterotum vini albi.*

¶ COTETUS, Ead. notione. Charta Officialis Autissiod. ann. 1277. *Johannes Clericus filius defuncti Guillelmi Talnerii de Bello-videre recognovit se recepisse à Yener. viris Decano & Capitulo Autissiod. clausum ipsum de Bello-videre, & XVIII. bichetos avenæ & duos modios & tres Cotetos vini annui reditus.* Statuta reformationis S. Claudii an 1448. p. 81. *In die Nativitatis Domini debet Pitantiarius in unum receptum, secundum consuetudinem Monasterii, in quo pigmentum, videlicet cuilibe Religioso unum Cotetum & quatuor pintas vini, quinque vossolas & unum magnum panem.*

¶ COTEUS, *Iracundus*, in Glossario Sangerman. MS. n. 501. Est à Græco Κότος, Ira vetus manens alta mente repofita.

¶ COTHIDIE, pro *Quotidie*, in Capitulis general. MSS. S. Victoris Massilienfis.

¶ COTHLANDA. Vide in *Cota* 2.

¶ COTHOFLE, Massilienfibus *Goudouflet*, Scyphus vel lagena. Statuta Massil. l. 1. c. 39. *De dolio vini* (præco habebit) *unum denarium & unum Cothofle vini.*

¶ COTHON, Portus artificialis. Servius ad illud Virgilii Æn. 1. 431. *Hinc portus alii effodiunt*, id est, *Cothona faciunt. Cothona sunt portus in mari non naturales, sed arte & manu facti. Est autem & masculini & neutri generis. Nam & Cothon hujus Cothonis facit, & Cothonum hujus Cothoni.* Festus: *Catones appellantur portus in mari interiores arte & manufacti.* Lege *Corbones*.

Gloſſ.Lat.Gr.*Cotones*, κώπαι. Κώδω Græcis poculi genus eſt Laconici & militaris, aliquando ſumtum pro Compotatione ipſa; quod maximus *Cotboni* in compotationibus uſus eſſet.

¶ COTHURNOSUS, Superbus, faſtoſus, quaſi *Cothurno* gradiens, ſeu ſubere altius elevato. Vita S. Medardi tom.2. Junii p.86. *Pergit vir ſanguinarius Coburnoſo greſſu ante Sanctæ tumulum, cruentis manibus oraturus. Cothurnatum* dixere Seneca,& Ovidius eum, qui Cothurnis utitur ſeu calceis alt ius elevatis, Martialis vero eum,qui ſublime dicendi genus adhibet:

Grande Cothurnati pone Maronis opus.

Alcimus denique Avitus *Cothurnatum* intelligit hominem illuſtrem & ſplendidum, quoniam qui in tragœdiis utebantur *cothurnis*, nonniſi perſonas agebant illuſtriores. Sic igitur hic Scriptor hominem divitem ex Evangelica parabola deſcribit:

Ipſe Cothurnatus gemmis, & fulgidus auro,
Serica bis coctis mutabat tegmina blattis.

¶ COTIA, Ora maritima, Gall. *Cote*. Charta an. 1213. ex Archivo Civitatis Maſſil. *In juſtitiis, terris, vel portu, ſeu ribagio vel Cotiis, vel cenſibus, &c.* Vide *Coſta* 1.

¶ COTIARIUS, Qui acuit *cotes*. Gloſſar. Sangerman. MS. *Samiarius*, *Cotiarius*, *Acutiator*, Ακονιτὴς. Gloſſ. Gr. Lat. Ακονιτὴς, *Cotiarius*, *Acutiator*.

¶ COTIDIANARIUS, Quo ſingulis diebus utimur. Geſta Hildeberti Epiſcopi Cenoman. apud Mabill. Analect. to.3.p.311 *Dedit ad componendum thuribulum Cotidianarium 11. marcas argenti.*

¶ COTIDIARE, *Aſſiduum eſſe*. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501.

¶ COTIDIE, ut *Quotidie*, Aſſidue, unoquoque die. Legitur in Barthii Gloſſario ex Hiſtor. Palæſt. & alibi.

¶ COTIDINIANITAS, *Aſſiduitas*. Gloſſ. Sangerman MS. n. 501.

¶ COTIERS. Vide *Cotarius* in *Cota* 2.

¶ COTILE, *id eſt*, *Ciatus*. Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. Eſt pro Cotula vel Cotyla, Menſura quæ medium ſextarium continet. Vox Cotyla nota eſt Martiali.

¶ COTIO, *ad acuminandum*. Idem Gloſſar. Eſt *Cos*. In Papiæ MS. Bituric. habetur: *Cotis limacii, Cocio ad Comminandum*.

¶ 1. COTIS, ὄνυξ, *Cos*. Item, ὀξυδὶς, *Ira*, in Supplemento Antiquarii. Poſterior notio eſt Græci Κότος, vel κοτὰς Heſychio, Ira vetus.

2. COTIS, *Dignitas corporis*. Papias. An *Dotes*? [Vide *Cotio*.]

¶ COTISARE, Tributum imponere, Gall. *Cotiſer*. Chronicon Bonæ Spei: *His temporibus Quæſtor ſeminarii Namurcenſis prætendens Cotiſare noſtra bona diœceſis Namurcenſis condemnatus eſt*.

¶ COTLANDA, Cotmannus, &c. Vide *Cota* 2.

¶ COTO, Goſſipium, Gall. *Coton*. Inventar. Eccleſiæ Anicienſis ann. 1444. *Item aliud terſonum* (terſorium) *de lino habens in quolibet capite duas barras de Cotone albo*.

¶ Cotonum, Eadem notione. Præceptum Philippi Pulcri Franc. Regis ann. 1304. *Cendala, telas, ſericum ſeu Cotonum, &c. Boria vel Cotonum*, in Statutis Avenionenſibus.

¶ Cotonum Pomum, ut *Cydonium*, Gall. *Coing*, Ital. *Cotogno*. Acta S. Franciſcæ viduæ Rom. Martii to. 2.p.92. *Et in horto ſpeluncam ſibi quandam ſub arbore cujuſdam pomi Cotoni conſtituit*. Amalthea habet, *Cotoneum*, *Cydonium*, *Pomi genus*.

¶ COTSELANDA, Cotselda, Cotsetus. Vide *Cota* 2.

¶ 1. COTTA, Tunica. Vide *Cota* 1.

2. COTTA, Tugurium, Cottarius. Vide *Cota* 2.

¶ 3. COTTA, f. pro *Cocca*, Species navis, de qua in *Coga*. Litteræ Seneſcalli Provinciæ ad Maſſilienſes an. 1326. ex Schedis D. *Le Fournier*: *Se muniant de biſcoto cum Cotta, quam expectamus de Napoli venturam*.

¶ COTTIS, Tunicæ Species. Vide in *Cota* 1.

¶ COTTONUS, Ital. *Cottone*, Gall. *Coton*. Goſſipium, Tela è filo xilino texta, apud Jacobum Auriam l.10. Annal. Genuenſ. ad ann. 1282.

COTTUM, Culcitra, ex Gallico *Coite*. Statuta antiqua Monaſterii Corbeienſis l.1.c.3. *Cappam vero de ſago & pelliciam, Cottum aut lectiarum, ſive ſagum in tertio anno accipiant*. Statuta antiq. Cartuſienſ. 2. part.c.16.§.1. *Accipit incola celle ad lectum paleam, filtrum, ſi poſſit haberi, ſin autem pro eo pannum groſſum ſimplicem, non duplicatum, pulvinar, Cotum, vel coopertorium de groſſis ovium pellibus, & panno groſſo coopertum*. Udalricus lib.3. Conſuetud. Cluniac.c.11. *Ad lectum, capitale, coopertorium, Cottum, ſtragulatum, brachiolineum quo ſemoralia ſuccinguntur*, &c. Uſus antiqui Ordinis Ciſtercienſis c.72. *Nec jaceant ſuper Cotos, præter minutos & infirmos qui extra chorum ſunt*. Cap.90. *Super Cotos in lecto quieſcere*. [Capitulum generale ejuſdem Ordinis an. 1186. apud Marten. to.4. Anecd. col.1261. *De Cotis & omnibus coopertoriis Converſorum ubique generaliter teneatur ſicut tenetur apud Ciſtercium, & in quatuor primis domibus, niſi forte in frigidiſſimis regionibus aliquid à Capitulo diſpenſetur*.] Bernardus Prior Portarum in Epiſt. ad Incluſum. *Ad lectum habeto ſtramen, filtrum, coopertorium de groſſis ovium pellibus, ruſtico panno coopertum, vel Cotum, & pulvinar*. Petrus Damian l.2. Epiſt.15. de Monacho: *Qui feſſa in lectulum membra profliceni, jacendo Canonicas Horas complebat. Tunc, ait* (Dæmon) *ille es, qui ſub Cotto quotidie Completorium inſuſurras?* Male Voſſius *Cotsum* pro caſa ſeu tuguriolo uſurpari hic putat. [Le Roman *de Narciſſe* MS.

Ge m'en ſuis bien aperceue,
La Coute ne fut pas meue,
La plume n'eſt pas remuée,
Ainçois eſt toute amoncelée.]

Cottus, Cotus. Statuta Ordinis *de Sempringham*: *Non jaceant ſuper Cotos, præter minutos & infirmos*. [Bernardi Ordo Cluniac. part.1.c.17. *Pro ſigno Cotti, trahe manum per brachium eodem modo quo trahitur pro coopertorii, & hoc adde, ut cum digitis teneas manicam frocci, quia virumque & froccus, & Cottus eſt de lana*.] Vide *Cota* 1.

COTUCA. Thomas Walſingbamus in Edw.II.pa. 114. *Ad arma proſiliunt, & Milites quidam ſuper armaturas Cotucas induerunt vocatas Quarteloys: armigeri vero indumenta bendas habuerunt*. Legendum forte *Cottas*, noſtris *Cottes d'armes*, *quartillatas*, quadrifido colore diſtinctas. Vide *Quartillatus*.

¶ COTULA. *Coxa*. Papias in MS. Biturienſi.

COTULOSUS Campus, in Provincia ad Rhodanum, qui vulgo *la Crau* dicitur, quod inſpergatur *lapidibus Cotuloſis*, eſt, qui quaquaverſum latera habent acuminata, forte in modum *Coſtæ*, uti vocem *Cotu* noſtri uſurpant. Vetus Charta de juribus Eccleſiæ Arelatenſis apud Gueſnaium in Annalib. Maſſilienſib. an. 1266. n. 40. *Poſſidebat inſuper eadem Eccleſia pleno jure Campum Cotulo ſum, qui Cranus* (leg. *Cravus*) *dicitur, plenam ibi juriſdictionem privatam & publicã exercẽdo*.

¶ COTUM, Tributum pro mercimoniis venditis exſolvendum. Statuta Eccleſiæ Leodienſis ann. 1287. inter Anecdota Martenii to.4. col.879. *Præterea omnes Beghinas negotiatrices & mercatrices manifeſtas amplius quã decem marcharum in negotiationibus habentes, à privilegiis Beghinarum excludimus, nec à ſolutione Cotorum ſeu exactionum volumus eſſe liberas*. Vide *Cota* 3. & *Cotus* 2.

¶ CO-

¶ COTUNUM, Gossipium, Gall.*Coton*. Inter Iaeras Ecclesiæ S. Luciani Belvacensis Reliquias visitur theca cum plurimis inscriptionibus Gothice exaratis quarum una est : *De Cotuno unde terſa ſunt vulnera Domini*. Vide *Coto*.

¶ COTURA. Vide *Cultura*.

¶ COTURNUS. Vide *Conturnus*.

1.COTUS,[Custos hortorum,agrorum & vinearum. Charta Philippi Franc.Regis ann.1187.*Voluit etiam dictus Bertrandus,quod Cotus & garda dicti caſtri & ejus honores.....nobis & ſibi ſint communes*.] Pactum inter Dom.& Consules Brageraci ann.1372.MS.[in Consuetudinibus editis art.13.]*Item quod in Caſtro & Caſtellania Brageracenſi ſit Cotus ſive gardiagium:videlices in terra dicti Domini & diſtrictu qui nunc eſt vel erit in futurum, inter flumen vocatum La Tla , & c. cujus quidem Coti ſeu gardiagi erit guagium 4.ſolidorum, & infra ſecundum conſuetudinem villæ prædictæ, in quibus damnū dare*[Edit.*dans* melius.]*tenebitur ratione guatgii, & ultra hoc emendare damnum paſſo. Itaque* [vel potius *ita quod*,ut in Edito]*pro dicto Coto de cætero infra dictos terminos gagium novem,nec ſex ſolidorum,quod conſuevit exigi ſeu levari,de cætero non levetur*. Ad marginem ſcriptum *Droit de Quot*.[Eædem Consuetud. editæ art.97. *Item ſi quis intraverit hortos clauſos vel non clauſos de nocte,& cæperit inde furtiva de fructibus excreſcentibus inde ad valorem duodecim denariorum,curres villam , & ponetur in iſpillorio,vel ſolvet ſexaginta ſolidos Domino , necnon & ſolvet duplex gatgium Coti,& ultra hoc damnum paſſo emendabit*.Art.98. de eo qui furatus fuerit de fructibus vinearum dicitur : *Solvet,ſi ſit de nocte,duplex gatgium Coti ; ſi vero de die , gatgium ſimplex*. Et art. 101.de animalibus terras, hortos , &c. vaſtantibus : *Dominus animalis tenebitur de damno dato , & ſolvet pro dicto damno pro quolibet bove & vaca decem & octo denarios pro gatgio Coti , & ultra hoc emendabit damnum paſſo; pro quolibet roncino.... ſolvet pro gatgio Coti duodecim denarios*. Eadem notione fumitur vox *Cotavius* in iisdem Consuetud.Bragerac.art.99. cujus locus exſtat in hac voce poſt *Cota* 2.] Vide *Quota*

2. COTUS, pro *Quota* , ſeu quantitas pecuniæ . Fori Cæſar-auguſtæ an.1301. ſub Jacobo II. Rege Arag. *Cum per cartam ſeu ſtatutum uſurarum..ſit ſtatutū quod omnes Chriſtiani teneantur jurare in contractibus uſurariis,quod in illo cōtractu nō erat uſura,nec machinatio ultra Cotum in dicta carta uſuraria contentum,&c.*[Edictū Jacobi I.Regis Aragon.an.1242. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 1437. *Chriſtiani qui pignora tenent vel tenebunt in poſterum , ſaltem poſtquam eis ſecundum formam Coti Judeorum fuerit ſatisfactum , pignora & inſtrumenta debiti libere , ſimpliciter & abſolute reſtituero compellantur*.] Vide Obſervantias Regni Aragon.lib. 6.tit.Interpretat.§.7. & infra in *Quota*.

¶ 3. COTUS, Locus defenſus. Vide in *Gautum* 2.

¶ 4.COTUS, Equus bimus . Magnum Chartularium S.Victoris Maſſil.fol. 13.*Comparaverunt unam ſemodiatam terræ & dederunt pro ea unum optimum Cotum & VIII.alnas de cannabas*. Ibidem fol.91. *Pro ipſa quarteirada dedi unum Cotum*.

¶ 5.COTUS, Culcitra. Vide *Cottum*.

COTZIA. Chronicon Cafaurienſe lib. 3. *Stans in ipſo ponte ante portam inſulæ in habitu peregrini cum Cotzia & palma ei apparuit*.

COTZUMBER. Vide *Cocumber*.

COVA, Cavea, locus cavus. Lucas Tudenſis p. 72.*Ecce in iſta Cova incluſa eſt maxima pars militiæ Gothorum*, &c. Infra *Spelunca* dicitur . Leg.f.*Cava*.

COVALUM. Hiſt.Cortuſiorum l.7.c.12.*Et capitur Covclum de Cuſtoza,quod multis deliciis ſpoliatur*.

¶ COVALUS, *Qui luſu aſſimulato fallit* , *vel pa-*

raſitus , vel blatero , hallucinatorque vel præda , vel ſicarius. Vocabularium Suſſannæi.

COUCA. Conſuetudines Eccleſiæ de Regula apud Labbeum p.745.*Molendinarius de unoquoque molendino unam Coucam unoquoque die , ſi voluerit , accipiet ad molendinum*. Sed legendum *Concham*.

¶ COUDERCUM, apud Anicienſes, *Coudere* , Ager compaſcuus, Gall.*Communal*. Legitur in Charta S.Crucis Savignicanenſis .

¶ COUDRA, Corylus, Gallice *Coudre*, *Coudrier*, Charta Petri de Roteys Vicarii Toloſan.1272.in Codice MS.Conſuetud.ejuſd.urbis fol.27.& Bibl. D.Abbatis *de Croyas*. *Nullus fuſteriorum Tholoſæ fis aufus emere aliquas fuſtas ſeu trabes vel perticas de podio.....niſi Coudram & mairannum & maſtz & virgas*.

¶ COUDURERIUS, Sartor, Sarcinator, Gall.*Couturier* , *Tailleur* . *Galterius Couduverius* inter teſtes recenſentur in Inſtrumento an.1309. Hiſt. Dalphin. to.2, p.144.col.2. Vide *Coduverius*.

¶ COVENTIO, pro *Conventio*, apud Thomam *Madox* Formul.Anglic.p.74.

COVENUM, *Indigeſtio*, Papiæ. Idem : *Covium, inane vel vacuum*.

¶COVERELIUM, Angl.*Coverlet*, Gall.*Couverture*, Stragulum, apud Rymerum to.10.p.470.col.1.

COVINA. Liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace*,p.69.v.*Si aliquæ perſonæ ex earum conſpiratione & Covina aliqua falſa facta & munimenta imaginati fuerint, ſeu fabricaverint, &c.*[Pluries occurrit apud Rymerum eadem notione,ut to.6.p.642.col.2. to.7. p.539.col.1. to. 8.p.774.col.1.&c.]Vox Anglica *Covin*, ex vetere Francico *Convine* , quæ vox agendi rationem ſignificat , interdum rerum ſtatum . Vide Gloſſarium noſtrum ad Villharduinum , [& ſupra vocem *Conviva* .]

¶ COVINARIUS , Vide mox in *Covinus*.

COVINUS, Gallorum & Britannorum veterum currus. Gloſſ.Lat.Græc.*Covinnus* , κάρρον τετροκύκλον, id eſt, currus cathedra inſtructus . Papias : *Covinum genus vehiculi quo Belvacenſes utuntur*. Belgas enim Bellovacos alibi interpretatur: *Belga, eſt Belvacum civitas* .[Hinc corrige Codicem Bituric.ubi male *Conumnum,Genus vehiculi &c.*Gloſſar. MS.Sangerman. ubi *Convina , Genus vehiculi* , & alterum MS. ubi *Corvinum* .] Pomponius Mela de Britannis: *Dimicant non æquitatu modo aut pedite , verum bigis & curribus Gallice armati . Covinos vocant , quorum falcatis axibus utuntur*. Martial.l.12.Epigramm.24.

O jucunda , Covine , ſolitude ,
Carruca magis eſſedoque gratum
Facundi mihi munus Heliani :
Hic mecum licet bic , Juvence , quicquid
In buccam tibi venerit , loquaris , &c.

Lucanus l.1.

Et docilis rector monſtrati Belga Covini.

Ubi quidam legunt *conſtrati*. Willelm.Brito l. 9. Philip.

Belga Covinorum Lucano teſte repertor.

Inde *Covinarius*, apud Tacitum, pro auriga. Monet Cambdenus hodieque Anglis, *Covayn vehiculo vehi* ſignificari .

¶ COULEVRINA, Gall.*Coulevrine* , Tormentum bellicum à Colubro ſic dictum . Vide Lobinellum in Onomaſtico ad calcem Hiſt.Britan.

¶ COUPA, Cuppa, Gall.*Coupe*, Calix , Patera,crater.Inventarium Eccleſiæ Noviom. an.1419. *Item caput B.Achariі in quadam Coupa argentea*.V.*Cupa* 2.

¶COUPIATOR,à Gallico *Couper*,Cædere; Lignator, Qui cædit ligna , Gall. *Bucheron*. Litteræ Regis Angliæ apud Rymerum to.2.pag.207. & 208. *Rex Vicecomiti Glouceſtr.ſalutem. Quia ad paſſus amputandos in partibus Walliæ Coupiatoribus multum indigemus ,*

quod...provideri faciat de centum Coupiatoribus... ita quod quilibet eorum habeat unam bonam, magnam & fortem bachiam vel fecurim ad grossas & parvas arbores succidendas. Occurrit iterum ejusdem tomi p.345.

COUQUACIUM, Cubatio, pernoctatio, Gallice *Couchage*, seu ut Picardi efferunt. *Coupuage*: nam & *Couguer*, pro *Concher* dicunt. 1. Regest. Parlamenti Parisin Arestoann. 1257. fol. 8. *Petunt cosumam in foresta de Leonibus...herbagium & Couquagium ad oves, vaccas, boves, porcos, & alia animalia, exceptis caprì*, hoc est, facultatem immittendi oves, &c. in foresta ad pernoctandum.

¶ COURANTIA, pro *Cobrantia*, Acquisitio. Charta Audeberti Abb. Nobiliac. an. 1310. apud Stephanot. to. 3. Antiquit. MSS. Pictav. p. 953. *Necnon omnes donationes quæcumque eidem Priori factas à Reverendo in Christo Patre Domno Helia Episcopo Eduensi prædicto, tam de Courantiis suis factis tempore quo nostra Monasterio præsidebat, quam de Courantiis per prædecessores dicti Prioris hactenus factis, & specialiter de domo de Brioco... quam dictus Dominus Eduensis acquisivit sive Courantiavit, ratificamus.*

¶ COURARE, pro *Cobrare*, Acquirere. Vide *Courantia*, & *Curantia*.

¶ COURATAGIUM. Vide *Courtagium*.

COURBIA. Vide *Curvatæ*.

¶ COURBIUM. Vide in *Convedium*.

¶ COURRATAGIUM. Vide *Courtagium*.

¶ 1. COURRERIUS, Officialis, Vicarius seu Judex Episcopi. Vide *Correarius*.

¶ 2. COURRERIUS, Cursor, Gall. *Courrier*. Epistola Ruperti Regis Romanorum an. 1041. apud Marten. Anecd. to. 1. col. 1683. F. *Desiderantes vos litteram eamdem per velocem Courrerium vestrum præfato Duci Venetorum diu noctuque absque medio præsentare*.

¶ COURTAGIUM, Munus proxenetæ, Gall. *Courtage*, vel *Courretage*. In Memoriali Cameræ Comput. Paris. fol. 57. v. inter officia domanii Regis in urbe Lauduno recensentur, *Officium Courtagii vinorum, Officium Courratagii & alnagii pannorum, Officii Courratagii vacarum, Officium Courratagii equorum & cadrigarum*. Hæc anno 1360. Vide *Correragium*.

¶ COURTILLUM. Vide in *Cortis* 1.

¶ COURTINA. Vide in *Cortis* 2.

¶ COUS, *Proximus*, in Glossario Sangerman. MS. nu. 501.

¶ COUSIO, Porcus, Gall. *Cochon*. Privilegium Archembaldi Borbonii pro Villa-Franca apud Thomasserium in Biturig. pag. 226. *Quisque pellifex dabit duos denarios, quilque panifex duos denarios.... de sex Cousionibus unum obolum*. Vide *Cossia*.

¶ COUSSINUS, Gall. *Coussin*, Pulvinus. Inventar. Ecclesiæ Noviom. an. 1419. *Una toya operata de serico ad faciendum Coussinum*. Vide *Cussinus*.

¶ COUSTAMENTUM, COUSTANGIA. Vide in *Custus* 1.

¶ COUSTORIA. Vide *Custoria*.

¶ COUSTUM. Vide *Custus* 1.

¶ COUSTUMA, COUSTUMIA, COUSTUMAGII, COUSTUMATIO. Vide *Consuetudo* 4.

¶ 1. COUSTURA, Ager cultus. Vide *Cultura* 1.

2. COUSTURA. Charta Burchardi D. Marliaci an. 1240. apud Duchesnium in Hist. Monmorenciaca p. 410. *Absque alio servitio, consuetudine, vel Coustura*. Sed legendum *Cousturna*.

¶ 1. COUTA, Culcitra, Gall. *Coite*. Hist. Dalphin. to. 2. p. 274. in Computo an. 1333. & seqq. *Colino de Camera pro emenda una sartagine, uno pulzinetto & una Couta pro Domina taren. VI. gran. XVII.*

¶ 2. COUTA, pro *Colta*, Collecta, tributum. Conventiones Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatensibus an. 1385. è MS. D. *Brunet* fol. 7. *Item quod dicti domini Regina & Rex ...aut aliquis eorum nomine, non possit facere talliam, quæstam vel Coutam, exactionem novam seu indictionem*. Vide *Colta*.

¶ COUTERINUS, Uterinus, Gall. *Uterin*, Ex eadem matre natus. Bulchius de Reformatione Monasteriorum apud Leibnit. to. 2. Scriptor. Brunsvic. p. 810. *Et habuit Fratrem Johannem Bodiser, quasi Couterinum suum, in omnibus coadjutorem*.

COUTHUTLAUGHE, Qui exlegem scienter recipit: vox Saxonica, ex Couth, sciens, utlagh, exlex. Ita Bractonus l. 3. tr. 2. c. 13. § 2.

¶ COUTURA, Ager cultus. Vide *Cultura* 1.

¶ COWELE, Vas ansatum, quod à duobus baculo transverso portari potest, apud Kennettum in Glossario ad calcem Antiquit. Ambrosden. *Pro novo Cowele empto IX. den.* Vide *Crocca Cowelles*.

¶ COUVERTUM, Simulatio, causa, prætextus, Gall. *Couverture, prétexte*. Litteræ Philippi III. Franc. Regis an. 1275. insertæ Litteris Johannis Regis an. 1356. tom. 3. Ordinat. pag. 62. *Illam vero exactionem obolorum...de cetero non levabuni, nec eis de cetero aliquam exactionem sub Couverto vel figmento mutui vel alterius fraudis imponent*.

¶ COWIRANNUS CABALLUS, f. Scabiosus equus, Elephantiacus, ab Aremorico *Cowin*, Pestilentia, lues. Tabularium Rothonense: *Emptor das pro pretio caballum unum cannum, non Cowirannum, contra solidos XX. & X. in argento*.

¶ COUVIVA, pro *Covina*. Charta Henrici IV. Angl. Regis apud Rymer. to. 8. p. 525. col. 2. *Dimisit prædictum hospitale in dicta terra nostra Hiberniæ per abbetamentum, fraudem, Couvivam, &c.*

¶ COVUS, Ital. *Covo*, Merges, manualis fascis cubus, Gall. *Javelle*. Memoriale Potestatum Regiensium ad an. 1218. apud Murator. to. 8. col. 1093. *Sicut campum est plenum de Covis cum metitur, ita campum & fossatum erat plenum de Saracenis mortuis*.

COWYLL, vox Wallica, Vestimenti muliebris species, in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ c. 13.

COX, Cubiti, verfuræ: vox Agrimensorum. Siculus Flaccus: *Termini in omnibus angulis Coxisque positi*.

COXALE, *Lumbatorium*, in Gloss. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. Hinc corrigendum Isidori Glossarium, ubi male, *Libatorium, Coxale*. Papias: *Femina sunt mulierum, femora virorum. Dicuntur enim femora proprie inter Coxalia, quibus equis insidemus*. Italis *Cosciali* est *armatura de gambe*. Boccacius in Philocal. *Primieramente gli fece calzare due bellissime calze di maglia: sopra le calze gli mise le gambiere, & un paio di Cosciali*. Chronicon Bertrandi Guesclini MS.

Leurs Cuisseres ostrent trestous communément,
Pourquoi aler puissent trop plus legierement.

COXALE, Os, quod ad coxam extenditur, apud Adamannum in S. Columbano.

¶ COXIA, pro *Coxa*, Italis *Coscia*, Gallis *Cuisse*. Legitur in Actis SS. Aprilis to. 3. p. 526. & Maii to. 7. p. 158.

¶ COXIGARE, Claudicare. Gloss. Lat. Græc. *Coxigat, χωλαινει*.

¶ COXUS, Claudus. Gloss. Lat. Gr. *Coxus, χωλος*. Vide *Catax*.

¶ COYFFIA, Coysia. Vide *Cuphia*.

¶ COYRARIUS, Coriarius, Qui parat corium. Gall. *Corroyeur, Tanneur*. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hist. Arvern. to. 2. p. 783. *Drapparii, Ferrarii & Coyrarii, Sutores sotularium, Pellipatrii, &c.*

¶ COYRATERIUS, Eadem notione, apud Marten.

ten. Anecd. to. 4. col. 191. *Anno Domini 1280. mense Aprili ordinatum fuit in Concilio Bituricensi, quod Clerici exercentes vilia officia monearntur in casibus infra scriptis. Inprimis Fabri ferrarii & Parcolerii ... Item, Coyaterii sive Balneatii coriorum.*

¶ COYSINUS, Pulvinus. Vide *Cussinus*.

¶ COYZIUM, Species mensuræ frumentariæ, f. eadem notione quæ aliis *Coker*. Charta an. 1295 ex Chartulario S. Vandregesilii to. 2. p. 1333. *Concessi viris Religiosis..., duas minas ordei duobus denariis minus Coyzio, sitas supra totum hereditagium meum ubicumque e sit.*

¶ COZAMBER. Vide *Cocumber*.

COZARDUS, Aviculæ species, apud Fridericum II. Imperat. in lib. 1. de Arte venandi c. 46.

COZUMBER, COZUMBRIS. Vide *Cocumber*.

COZZO, Vestis species. Historia de Fratribus conscriptis tom. 2. Alamannicorum Goldasti : *Aut camisile subtile ad grande, seu Cozzonem, sive lenam* [f. *lanam*] *opere plumario contextam ... perceperunt.* [Opinor *Cozzonem* hic idem esse quod *Cotonem*, Gossypium, Gall. *Cotton*.]

¶ CRAANTARE, CRAANTUM. V. *Creantare*.

¶ CRACARE, Crocitare. Gloss. Isid. *Cracat, Cracerrat*. Pithœus : *Cracat, Cracerat*. Alter addit, *Acerbat*. Saxon. Cracettan, *Crocitare*. Ital. *Cra cra*, Crocitus.

¶ CRACENTES, *Graciles*, Gloss. Isid. Festus addit ex Ennio :

Succenti gladiis media regione Cracentes.

Vide *Cragentes*.

¶ CRACERARE, CRACERRARE. Vide *Cracare*.

¶ CRAFI, CRAFONES. Vide *Cratones*.

CRAGENTES, *Graciles*. Papias. Infra, [ut & in Glossario Sangerman. MS. n. 501.] *Creantes, Graciles*. [Vide *Cracentes*.]

¶ CRAIERA, Navigii genus apud Septentrionales. Charta Edwardi III. Regis Angl. an. 1360. apud Rymer. tom. 6. p. 174. col. 1. *Dominis sive Magistris navis vocatæ La Berthelemeu de Plummuth ... & Johanni Sely Domino sive Magistro Craieræ vocatæ La Berthelemeu de Plumuth, salutem ... Vobis mandamus quod dictas tres naves & Craieram, duplici eskippamento & aliis necessariis, pro periculis & aggressibus inimicorum nostrorum supra mare eminentibus, evitandis, & easdem naves & Craieram Constantiæ pro passagio suo & hominum suorum prædictorum ad dictas partes Britanniæ, liberari faciatis*. Charta Henrici IV. Regis Angl. ann. 1405. apud eumdem Rymer. tom. 8. p. 404. col. 2. *Mercatorem de regno Daciæ, Magistrorum, & possessorum duarum Craierarii, &c.* Pluries occurrit ibid. Vide *Creyera*.

¶ CRAIERA CALSATTATA. Charta Richardi II. Angl. Regis an. 1386. de navibus & marinariis arestandis pro passagio ad partes Hispaniæ : *Sciatis quod assignavimus te* (alloquitur *Servientem ad arma*) *ad viginti naves & Craieras Calsattatas, de portagio sexaginta & decem doliorum & ultra, pro passagio Johannis Regis Castellæ*.

¶ CRALLEN, Germanis per syncopen pro *Coralen*, Corallium, Gall. *Corail*. Bulchius de Reformatione Monasteriorum apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. tom. 2. p. 889. *Summa argenti & Crallen, quæ in pondere valent, sicut totum puri & argenti, triginta tres marcæ puri argenti*. Et p. 891. *Summa in auro, argento & Crallen, &c.*

CRAMACULUS. Capiculare de Villis c. 42. inter utensilia rustica villarū recensetur *andedas, catenas, Cramaculos, delaturas, fecures, &c.* Ubi *andedæ* videntur esse *andenæ* (*landiers*) & *Cramaculi*, cremastores focarii, *Cramaillieres*. Pro *delaturas*, leg. *dolaturas*.

CRAMESINUM, à voce *Kermes* Arabica, Coccus : unde *Kermesinus color* pro purpureo lucidiore. Ita Gorop. Bexanus lib. 3. Gallic. p. 139. nostris *Cramoisi*. Laonicus lib. 3. extremo : *Φίρατδὲ κρίμιζ ὑ σημαίνων καλλιστον πορφυρᾶν, ἴσως τὰ ἱμάτια, τάτε ἀπὸ τὸ ἔριον κ σπάρτ, βαφὴ ἐρυθροειδὴς ἀπὸ κόκκου*.] Vide *Carmesinus*.

¶ CRAMPA, Spasmus, seu manuum pedumve contractio vel extensio. Gall. *Crampe* à German. *Krampff*, Vide Goclenii Lexicon Philosophicum.

¶ CRANAGIUM. Vide in *Cranobari*.

¶ CRANEA, pro *Cranium*, Calva, Gall. *le Crane*, in Vita B. Kingæ, to. 5. Julii p. 743.

¶ CRANEUM. Papias in MS. Bituric. *Colores, Candidum, pallidum, rubeum, Craneum, nigrum, &c.* f. legendum est *Croceum*.

¶ CRANIHARI. Vide *Cranobari*.

¶ CRANNA, Tributum è porcis faginatis. Analecta Norbertina inter Acta SS. Junii tom. 1. p. 869. *Dum post pastionem glandium porci taxantur, quod Crannam vocant, Officialis fratrum decimam omnium porcorum vel denarios pro porcis accipiat*.

¶ CRANNOCA, Mensuræ genus apud Hibernos. Litteræ Communitatis de Gragfergus an. 1275. apud Rymerum tom. 2. pag. 1061. *Cui quinque villas, cum duobus millibus Crannocis bladi, tribus molendinis combusserunt*.

¶ CRANNOCUS. *Centum Crannocor frumenti*, apud eumdem Rymerum to. 1. p. 341. & 342.

CRANOHARI, seu *Commorsus gruarius*. Lex Bajwariorum tit. 20. c. 1. §. 1. *Accipiser qui Cranobari dicitur* MS. *Cranihari*, sed legendum censet Lindenbrogius *Cranichapich*; Germanis enim *Cranich* & *Cranen*, est *grus*; *hapich*, accipiter: atque is ipsus est qui in Lege Alemannorum tit. 99. vocatur *Accipiter qui gruem mordet* : de qua accipitrum specie, Heildebertus Rex Cantiæ in Epist. ad S. Bonifacium Episcop. Moguntin. *Unam rem præterea à vobis desidero mihi exhiberi, quam vobis acquirere valde difficile esse, juxta quod mihi indicatum est, nullatenus reor, hoc est, duos falcones, quorum ars & artis audacia sit grues velle libenter captando arripere, & arripiendo consternere solo ... quia videlicet perpauci hujus generis accipitres in nostris regionibus, hoc est, in Cantia, reperiuntur, &c.* Vide Baron. an. 715. n. 18.

Anglo-Saxonibus Cræn, Cambro-Britannis garan, gruem, & machinam elevatoriam significat : unde *Cranagium*, tributum pendi solitum pro usu gruis seu tollenonis, machinæ ad trahendas è navе merces. Skinnerus in Etymol. Anglic.

¶ CRANTANEUS, CRANTARE. Vide *Creantare*.

CRAPALDUS, Busо, ex Gallico *Crapaud*. Lucas Tudensis lib. 3. contra Vald. cap. 15. *Mire magnitudinis buso, qui alio nomine Crapaldus vocatur*. [Vide *Crapullus*.]

¶ CRAPINUM, f. Palea minutior sic dicta à Belgico *Krappen*, Excidere, quod hujusmodi palea minor à crassiori excidatur & separetur. Charta Theodorici Comitis Flandriæ ann. 1163. in Tabulario S. Nicasii Remensis : *Stramen & Crapinum & paleam prædictis monachis in eleemosynam contulit*. Vide *Crappa*.

¶ CRAPOLLUS, Busо. Acta SS. Maii to. 4. p. 423. de S. Petro Cælestino : *Item in loco illo reptilia erant, serpentes, scorpiones, stelliones, & hujusmodi : unde aliquando cum dormiret, qui vulgo dicuntur Crapolli, intrabant in pectus ejus*. Vide *Crapaldus*.

CRAPPA. Fleta lib. 2. c. 82. §. 2. *Abjectio vero bladi, ut Crappæ hujusmodi quæ in anno remanserint, recolligatur, ac potius trituretur*. Etiamnum Galli *Crappe*, fæces appellant. [Vide *Crapinum*.]

¶ CRAPULARI, Inebriari. Psalm. 77. 65. *Tanquam potens Crapulatus à vino*. Hieratium Juris Pontificii p. 146. *Nunc sunt ut plurimum convivarum seu po-*

potius convitiorum hoſpitia, non ara Sacerdotum, ſed hæc vara Crapulantium. Improbat hoc verbum Voſſius de Vitiis Latinitatis. *Crapulatus cibo nimio*, in Vitis Patrum Emerit. tom. 2. Concil. Hiſp. pag. 641. col. 2. *Crapulatus pinguedine imperii*, in Chronico Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 65.

¶ CRAPULATIO, Crapula, apud Leibnitium tom. 1. Scriptor. Brunſvic. p. 999.

¶ CRAPULENTUS, Crapula gravatus, apud Ammianum Valeſii.

¶ CRAPULOSUS. *Gulæ Crapuloſis libidinibus ſervient*, apud Firmicum lib. 8. c. 20.

CRASPISCIS, Qui alias *Piſcis craſſus* noſtris & Anglis dicitur, ſicut Balæna, & ad Regem peculiari ac Regio jure pertinet: unde Piſcis Regius vulgo dictus, ut in hac voce docemus: Spelmanno *Grampois*, quaſi *grand poiſſon* dicitur: Bractono *Craſſus piſcis*, lib. 3. c. 5. §. 7. c. 34. §. 1. lib. 3. tr. 2. c. 2. §. 4. *Poiſſon à lard*, in Legibus Maris Oleronenſib. art. 37. 38. 44. Leges Æthelredi Regis c. 23. *Qui ad pontem venierbat cum bote, ubi piſcis inteſt, 1. obulus dabatur in telonium, & de majori navi 1. denar. Homines de Rosbomage qui veniunt cum vino vel Craſpiſce ... monſtrabant res ſuas & extolneabant.*

Neque tamen ſemper Regis erat *Craſſus* piſcis, ſed interdum dominorum feudalium, ſi hoc jus alias iis per chartam indultum eſſet. Charta Guillelmi Nothi Regis Angliæ in Monaſtico Anglic. tom. 1. pag. 317. & apud Prynneum in Libertatib. Angl. tom. 1. p. 1192. *Et ſi piſcis, qui Craſpeiſe vocatur, illic advenerit, Abbatis & Monachorum ſit totus.* Charta Henrici III. Reg. Angl. apud eumdem Prynneum tom. 2. p. 739. *Cum nullus in regno noſtro jus habeat hujuſmodi regium piſcem vendicandi, ubicunque applicuerit, niſi de jure ſpeciali a vobis vel prædeceſſoribus noſtris ei fuerit indultum.* Adde p. 982. Monaſticum Anglican. tom. 2. pag. 961. *Totam terram quam Acelinus Clericus ibi in Sotavilla tenuit, & duas naves ad Craſſum piſcem, & 2. ſalinas, & dexteram alam de Craſſopiſce, & fruſtum unum de Craſſo ejuſdem piſcis, & aliud de macro.* Charta Roberti Comitis Augi ann. 1059. ex Tabulario S. Michaelis de Ulteriori-portu: *Si homines Abbatis piſcem qui dicitur Sturjon, capiunt, totus erit S. Michaelis. Craſſus piſcis, ſi captus fuerit, ala una & medietas caudæ erit Monachis.* Idem habetur in Charta Philippi Regis Franc. ann. 1301. Radulfus de Diceto ann. 1194. *Circa dies iſtos piſcis quidã vocatus vulgo Craſſus piſcis, vi ventorum & impulſu maris appulſus eſt apud ... villam Canonicorum S. Pauli Londoniæ: cum quæſtio moveretur utrum ad Regem, an ad Canonicos piſcis pertinere deberet, ſententiatum eſt, piſcem non ad Regem, ſed tam ad Decanum, quam ad Capitulum ſpectare debere.* Areſta Pentec. ann. 1271. in Regeſt. Parlam. fol. 73. *Super eo quod D. Guillelmus Criſpini intendebat probare ſe eſſe in poſſeſſione, & uſu habendi groſſum piſcem quocumque nomine vocetur, qui valeat 50. libras, vel plus aut minus, quando contingit quod idem piſcis arreſtatur ad littus maris apud Popevillam, &c. Ballivo contradicente pro Rege, quod Conſuetudo generalis eſt in Normannia, quod quando talis piſcis invenitur in littore maris, quod Baro, nec Miles, nec alius, qui à Rege teneat, talem piſcem habet, ſi valeat ultra 50. lib. os, niſi per cartam eum habeat, ... Pronunciatum fuit quod dictus Guillelmus ipſum balenam non debebat habere, nec erat ſuper hoc audiendus.* Vide Argentræum l. 1. Hiſt. Britan. c. 9 & *Aquaria*.

CAMPARTURA CRASSI PISCIS, in Charta Richardi de Haya, apud Columbum in Blancalanda pag. 550. Vide *Genſpecia*.

¶ 1. CRASSA, Species exactionis. Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1351. quibus confirmat Statuta Sartorum Monſpeilienſium, tom. 2. Ordinat. pag. 469. *Sartores infra ſcripti dixerunt & proteſtati fuerunt ibidem, quod per infra ſcriptas ordinationes & conventiones, non intendunt facere Craſſam, naſſam, ſeu monopolium, nec eaſdem facere in prejudicium juris, ſed tantummodo ad honorem Dei ... & ad utilitatem caritatis, artificii, ſeu miniſterii ſartorie.* Sed legendum *Traſſa*. Vide in hac voce.

¶ 2. CRASSA, Adeps, Gall. *Graiſſe*. Canones Hibern. apud Marten. Anecd. tom. 4. col. 19. *Carnes fuilleſi morticinum comedeat, Craſſa vel pinguis, ut morticinum quo pingueſcunt fues, refundende ſunt.*

CRASSANTIA. Albertinus Muſſatus lib. 2. de Geſtis Italicor. p. 84. *Viro ſapienti, nobiliique expedire, inquiens, non ob juvenis Ubertini impetum, Craſſantiæque uniusexceſſum, ſtatum hunc periculoſum urbis concutere.* Utitur alibi: pro *graſſatione* dictum quidam putant.

CRASSANTUS, Piſcis ſpecies. Eucheria lib. 4. veterum Poemat. p. 188. & to. 1. Analector. Mabill. p. 368.

Auratam Craſſantus amet ſaxatilis Anguem,
Limacem pariter nunc ſibi Truſta petat.

¶ 1. CRASSARI, Turgeſcere, tumeſcere, Gall. *Enfler, Groſſir*. Sebaſtian. Peruſin. in Vita B. Columbæ Reatinæ tom. 5. Maii pag. 335. ' *Cum adverriſſet Craſſatos admodum pedes & horriſiles viſu*. Translatio S. Athanaſii Epiſc. Neapolitani apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 1074. *Adoleſcens quidam oppleto capite morbo oculorum lumen amiſerat, cujus palpebræ Craſſantes ſupra genas.* Apul. lib. 3. de Aſino. *Pili Craſſantur in ſetas*, id eſt, Craſſiores fiunt inſtar ſetarum.

¶ 2. CRASSARI, pro *Graſſari*, & CRASSATURA pro *Graſſatura*. Vocabular. utriuique Juris: *Craſſaturæ dicuntur quæ fiunt à latronibus in itinere, dum crudeliter contra tranſeuntes Craſſantur*. Annal. Mutinenſ. apud Murator. tom. 11. col. 63. *Eodem anno* (1247.) *Mutinenſes caſtramentati ſunt ... prope Bazanum ... & do nocte die 23. Julii Bononienſes Craſſati ſunt eos, & Bononienſes confliti ſuerunt, & mortui ſunt multi ex utraque parte*.

CRASSATUS & *Incraſſatus porcus*, Gallis, *Un porc mis en graiſſe*. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 24. §. 1. *Craſſati autem porci non his, ſed domeſticis cibariis applicantur*. Lib. 3. art. 51. §. 3. *Porci Incraſſati*.

CRASSEDO, Apud Fulgentium Placiadem de Virgiliana continentia: *Adipata Craſſedo ingenii*.

¶ CRASTERIUS, an Operarius, Gall. *Manœuvre, Homme de journée*, à voce *Cras* ſic dictus, quali qui diurno quæſtu propulſat famem, nihilque ſervat in Craſtinum, ut Galli dicimus, *Qui vit au jour la journée!* Saiſimentum Comitatus Toloſæ num. 23. inter Inſtrumenta probantia Annal. Toloſ. to. 1. p. 16. *Item de quolibet Craſterio unum jornale ad fodiendam vineam Domini, & aliud jornale ad faciendum ligna, ſalvo victu ipſorum ad feſtum Natalis Domini*. Laurentius in Amalthea: *Craſterium, Ligna quatuor ſunt colligata ad pabulum jumentis ferendum*. Quid hinc elici queat ad expoſitionem vocis *Craſterius* non video.

¶ CRASTINUM CRASTINI, Dies perendinus, Gall. *Après demain*. Robertus *Goulet* in Compendio Juriun Univerſit. Pariſ. fol. 5. verſo: *Eorum examen in Craſtino Craſtinii poſt feſtum Regum aperitur, & in feſto Purificationis claudiitur*.

¶ CRATA, pro *Crates*, Gall. *Grille, Baluſtre*. Miracula B. Simonis de Lipnica tom. 4. Julii pag. 541. *Et à Crata chori Eccleſiæ Fratrum uſque ad ſepulchrum ... geniclinavit*.

CRATARE, ex Gallico *Grater*, Scabere, vel ſcalpere. Addit. Legis Friſion. tit. 3. §. 44. *Si quis alium unguibus Crataverit, &c.* Sicama vocem à Græco κρατεῖν, ſeu Latino *Caravare* deducit.

CRATENA. Monaſt. Anglic. to. 2. p. 432. *Quantum vero*

vero ad reſtagnationem aquæ vivarii... & ejuſdem Craſenæ moderationem, ac diviſionem prati, &c

¶ 1. CRATER, *Catena, filiola, vel vas habens tres urnas.* Papias in MS. Bituricenſi.

2. CRATER, Lampas, ſeu diſcus lampadis. Itinerarium S. Willibaldi n. 18: *Et ibi ſtant in lecto 15. Crateres aurei cum oleo, ardentes diù nocteque.* Κρατὴρ χρατὸς εἰς, eadem notione apud Paulum Silentiarium. Vide Deſcriptionem ædis Sophianæ à nobis editam cum Cinnamo num. 58.

¶ CRATERA, Corbis, ut videtur, Sporta, qualus, Gall. *Panier.* Vita S. Gregorii Papæ tom. 2. Martii pag. 132. *Obtinet is à negotiatoribus, ut in Cratera occultatus educeretur ab urbe.* Iſid. Orig. lib. 20. c. 5. *Fiebant autem primum* (Crateræ) *à connexionibus virgularum unde & dictæ Crateræ ἀπὸ τὸ κρατεῖν, id eſt quod invicem ſe teneant.*

¶ CRATICEA, Crates, Gall. *Grille, Treille, Baluſtrade.* Acta SS. Junii to. 1. p. 57. de S. Secundo: *Prope altare majus, arca marmorea & Craticea ferrea ære publico conſtructis.*

CRATICULÆ. Vita S. Pardulphi: *Et rurſum ſe erigens ad Craticulas, ubi fratres ad pſallendum ſe ſupponere ſoliti ſunt.* Polycandeli ſpecies in formam *cratis* efficta.

¶ CRATICULATUS, De S. Laurentio in craticula toſto dicitur apud Marten. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 959. & in Vita S. Heriberti to. 2. Martii p. 473.

CRATIS, Repagulum ferreum in modum cratis, quo Sanctimonialium locutoria clauduntur, noſtris, *la Grille.* Regula Monialium Damianitarum c. 5. *Non licet Sororibus loqui ad locutorium, vel ad Cratem, ſine licentia Abbatiſſæ, &c.* Mox: *Ad Cratem vero pannus interius apponatur, qui non removeatur, niſi cum proponitur verbum Dei, vel aliqua alicui loquenda. Crates ferreæ* per quas Communio accipitur, in Regula Clarissarum, *quibus apponitur pannus interius, ita ut nulla inde valeat exterius in Capella aliquid intueri.*

CRATONES, Cibi genus. Udalricus lib. 2. Conſuetud. Cluniac. cap. 4. *Pro ſigno rufeolarum, vel ut Theutonici loquuntur Cratonum* (al. *Craſonum*) *præmiſſo ſigno generali panis, ſimula cum duobus digitis illas minutas involutiones quæ in eis ſunt factæ, ex ea parte qua ſunt complicatæ, & quaſi rotundæ.* Forte legendum *ſtatonum.* Vide in hac voce. [Apud Bernardum in Ordine Cluniac. part. 1. cap. 17. ubi eadem habentur, pro *Cratonum* legitur *Craſorum.* His rectè ſubſtitueretur *Crapforum* vel *Grapforum* ſeu *Grapſonum*, à Theutonico *Grapfen*, Species placentulæ in altum erectæ ex farina & butyro confectæ.]

CRAVARE, Poſtulare impetere, in judicium mittere; vox Anglo-Saxon. Craſian, quæ idem ſonat. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 80. *Si homicida divadietur ibi, vel Cravetur, ſi witam recipiat.* Cap. 94. *Si homines unius homitis* (al. *domini*) *pugnent cum ſanguinem faciente, vel non faciente, ſive in præſenti, ſive poſtea, quoniam Cravetur, non remanet wita domini. Si ſint duorum dominorum, & alius alium verberet ecclis illius & non cruentis, ſive Cravatur ibi ſit, vel non convictus noxæ, witam emendabit domino eujus hominem verberavit. Si ſanguinem ei faciat, & recedat ſine Cravatione, & divadiatione, witam domini retulit, & non habebit eam dominus, cujus hominem vulneravit.* Hinc

MISCRAVATIO, in iiſdem Legibus cap. 22. pro injuſta poſtulatione.

Crebro etiam in iiſdem Legibus *Curvare*, & *Curvatus*, pro *Cravare* & *Cravatus*, legitur, cap. 41. 81. 82. 88. & 94. ubi tamen plerique Codd. MSS. *Cravare* præferunt. Interdum

GRAVATIO ſcribitur, ut in Legibus Ethelredi Regis c. 19. *Et qui permanet ſine Gravatione & calumnia, &c.*

INGRAVARE, Impetere, poſtulare, in Legibus Edmundi Regis apud Culintonam editis, §. 7. *Omnes infamati, & accuſationibus Ingravati ſub plegio rediganțur.*

CRAVER, Χυρὶ κυρι Ϡ, in Gloſſ. Græc. Lat. MSS. Editum habet *Traver.*

¶ CRAXARE pro *Charaxare*, de quo ſupra, Scribere. Adamnanus de Locis ſanctis, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. p. 502. *Mihi Alamano hæc univerſa, quæ infra Exaranda ſunt, experimenta diligentius perſcrutanti, &c.* Ubi Mabill. pro *Exaranda* legendum monet *Craxanda* vel *Caraxanda*, ut infra p. 506. *Hanc quam nunc Craxamus narrationem, &c.* Rurſum p. 513. *Huc uſque de ſepulcris Patriarcharum ſufficiat Craxaſſe.*

¶ 1. CREA, *Stercus, ſpurcitia, unde Excreare dicimus, Spurcitias ejicere.* Gloſſ. Iſid. Vide *Serea.*

¶ 2. CREA, *Agreſtis capræ*, in Gloſſario MS. Sangermann. n. 501. Vide *Creas.*

¶ CREACRÆ, (melius *Creagræ*) *Tridentes fuſcinulæ ad carnes de caldaria proferendas.* Papias. Eſt à Græco κρέαγρα. Vulg. Interpres 2. Paralip. 4. t. 1. *Fecit autem Hiram lebetes, & Creagras & phialas.* Legitur iterum Jerem. 52. t. 8. Gloſſ. Iſid. *Creagras, Tridentes.* Auctorium Janſſonii: *Creagræ, Fuſeinæ ad carnes de caldariis proferendas.* Martian. Capella lib. 9. p. ult. Artes *Creagris vix amiea Atticis.*

¶ CREALIS, *Vitreis.* Papias MS.

CREANTARE, ex Gallico *Creanter*, Fide aut ſacramento interpoſitis promittere, cavere, ſtipulari. Catholicon Armoricum: *Cret, Gall. Plege, Fidejuſſor. Cretat, Pleiger, Fidejubere.* [Charta Petri Epiſcopi Tarvanenſis ann. 1244. inter Inſtrum. novæ Gall. Chriſt. col. 126. *Promiſerunt que & Creantaverunt fide interpoſitæ.* Charta Philippi Auguſti Collect. Ampliſ. to. 1. col. 1041. E. *Quando nos illud caſtrum dedimus eidem Vicecomiti, & ſalvis conſuetudinibus ejuſdem caſtri, quas nos eitenere Creantavimus.* Charta Galcheri Comitis S. Pauli ann. 1216. inter Anecd. Martenii tom. 1. col. 853. E. *Ego & filius meus Hugo ei Creanta vimus, quod ipſam redderemus immunem.*]Charta Roberti Epiſcopi Claromont. an. 1212 apud Juſtellum: *Nos autem Creantavimus quod caſtrum illud bona fide cuſtodiemus.* Alia apud eumdem: *Ego Rainaldus & Ida Comitiſſa uxor mea Creantavimus Domino Philippo Regi Franciæ, quod nos Mathildem filiam noſtram dabimus in uxorem Ph. ippo ejuſdem Regis filio, &c.* Tabularium Abbatiæ S. Joan. Ambian. an 1226. *Cum autem Beatrix filia mea non haberet ætatem Creantandi, precepit denarios qui dari ſolent pueris in confimili venditione ſecundum conſuetudinem patriæ apprebatam.* Alia ann. 1223. *Alia vero cum necdum haberent ætatem, quoad jurare poſſent, habuerunt denarios pro conceſſione que ſolent dari pueris ſecundum terræ conſuetudinem approbatam.* Ibidem t. 290. *Joannes etiam filius meus habuit denarios qui ſolent dari pueris pro conceſſione venditionis ſecundum terræ conſuetudinem approbatam.* Fol. 338. *Cum autem Elizabeth ſoror Ingerrami nondum ætatem haberet jurandi, habuit denarios conceſſionis que ſolent dari juxta conſuetudinem terræ approbatam.* Adde fol. 458. Le Roman *de Garin:*

Eſt Craantez, & li jors eſt aſſis.

[Vetus Poeta MS. in Bibl. Coiſlin.

O lui doige faire danger,
Ou Creanser ſans atarger.

La Bataille du Careme & du Charnage MS.

Ains que le pays ſoit Creantée,
Que ſa gent ſoit abandoanée,
En totes faiſons ſans danger
A ceux qui en verront manger.

Bellomanerius c. 59. *Cil qui eſt en autri poeſte ne puet*

mie me Creanter convenant que une cose ſi ſoit après la mort à celui en cui poeſte il eſt. Tradit. des Inſtitut. *Marchebes eſt ſes ſi-tot comme il eſt Creantez à tenir.*] Chronicon Flandr. cap. 71. *Et leur fit Creanter par la foi du corps, comme fils à pere, qu'l tiendroit celle alliance juſques à la fin.* Ubi perperam editum *Creancer*. Vide Gloſſar. ad Villharduinam.

¶ CRAANTARE, Eadem notione. Charta Adami Porci an. 1197. & Chartulario Montis-Martyrum: *Ab ipſis & omni eorum genere imperpetuum garandiam ferre Craantaverunt.*

¶ CRANTARE. Charta Nicolai Abb. Mediani Monaſterii ann. 1238. in Hiſt. ejuſdem Monaſterii pag. 316. *Villicus, ſi neceſſe fuerit, debent Crantare pro expenſis Abbatis uſque ad 20. ſolidos Tullenſes, & pro Advocatis uſque ad decem.*

CREANTUM, Cautio de re quapiam facienda, *Creût*, Statut. Philippi Auguſti Reg. Fr. apud Rigordum an. 1188. *Faciant creditoribus per fidejuſſores, vel per vadia, Creantum ſuum ſolvendi debita ad prædictos terminos. Crant ou ſeuretè*, in Conſuetudine Hannonienſi c. 88. 89. 90. [Litteræ Matthæi Ducis Lotharingiæ ann. 1220. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 881. *Videlicet de tribus millibus libris Metenſibus, de quibus tenentur facere Creantum ipſius Comitis Barri-Ducis.* Concil. Trevir. an. 1310. n. 152. inter ead. Anecd. to. 4. col. 282. *Statuimus ut iidem Tabelliones non occulte in privatis domibus, ſed publice & in loco publico hujuſmodi protbocolla & Creantæ ſuper conficiendis ab eis inſtrumentis recipiant, adhibitis ad minus duobus teſtibus fide dignis, niſi contrarius talis ſit, qui de conſenſu partium contrahentium uſque ad certum tempus, vel ad voluntatem eorumdem contrahentium teneri debeat in ſecreto.*] *Promeſſes Creç*, in Conſuetudine Britanniæ art. 686.

GRANTUM, Eadem notione. Forma pacis inter Reges Franciæ & Angliæ apud Rogerum Hovedenum p. 729. *Si autem Hugo noluerit obedire ad Regem Angliæ cum terra, quam de Rege Franciæ tenet ... oportebit Regem Angliæ facere Grantum Hugoni rationabiliter.* Infra pag. 730. *De Driencurt, & de Archis, Senefcallus Normanniæ faciet pro victualibus & cuſtodia ad Grantum & voluntatem Archiepiſcopi Remenſis. Faire grant*, apud Littletonem ſect. 359. & in veteri Conſuetudine Britanniæ art. 177.

GRANTARE, Idem quod *Creantare*. Hiſtor. Fundationis Prioratus Wigmorenſis in Anglia to. 2. Monaſt. Angl. p. 214. *Et l'Abbé Granta lour requeſt, & envoya illecques 4 freres nbes & norris an Engleterre, &c.* Ibidem p. 215. *Si jeo uſes, dit-il un Abbé*) *tuez les biens que Olyver lor donna, lor Granteray, & plus à ceo lor dorray.* Ita vocem hanc uſurpant Chartæ aliquot Gallicæ apud Knyghtonem p. 2558. 2689.

GRATUS, GRATUM, Idem quod *Creantum* & *Crantum*; unde nata vox noſtris uſitata, Grè, pro aſſenſu, voluntate, quod qui *creantat*, ſeu cavet alicui, ultro fidem præſtet. Capitula Caroli Calvi tit. 24. *Ipſe autem de ſuo Gradu reſpondit, quod in illud ſcriptum non intraret.* Ubi Sirmondus, forte *de ſuo Gratu*, ſua ſponte, ultro. At Itali *grado*, pro *grato*, eadem notione dicunt. Vetus Charta apud Besliun p. 392. *Tu qui meus es quomodo teneas hoc quod ego non dedi tibi extra meo Gratu?* Ratherius Veronenſis de Qualit. conjectura: *Sufficeret ei quod ipſe dederat caſtrum, & ille remandaſſet ei, quod ſic vellet eum tenere pro ſuo Gratu, ſicut pro uno fellone.* Infra: *Numquid vero non ſatis haberem ad meum vivere terram, ſi eam ſaltem quam parochiani mei ſine Gratu meo tenent, tenerem?* Charta an. 1197. in Probat. Hiſtor. Vergiac. p 122. *Idem feodum à manu Monachorum alienare non poſſumus, niſi Grato & voluntate Ducis Burgundiæ.* Adde aliam an. 1243. in Probat. Hiſt. Ducum Burgundiæ p. 138. *Faire grè*, Creantare, in Uſaticis MSS. civitatis Ambianenſis. *Se il avient que uns hom ſeſiſt ſemonrre un autre pardevant le Juſtiche por dete, & cil de qui on ſe clamerait, ne ſeroit mie de le quemugne, ſi connuiſſoit le dete, il ſeroit tantoſt à 2. ſols & demi, & ſe li convarroit faire ſon Grè s'il avoit de coi; & s'il deſconnoiſſoit le dete, il demouerait quites.*

MALO-GRATO, Gallicum *Malgrè, Maugrè*, Invitus, nolens. Matth. Paris ann. 1245. *Libertatem Eccleſiæ, quam ipſe nunquam auxit, ſed magnifici anteceſſores ejus Malo-grato ſtabiliverunt.* Id eſt, Gallice, *Malgrè lui.* Idem ſub an. 1252. *Malo-grato Dei*, id eſt, *Malgrè Dieu*, invito Deo. Le Roman de *Rou* MS.

Guert out ſi le Conſeil troublé,
Que puis n'i out homme eſcouté,
Qui de faire pais ait parlé,
Qui des plus riches n'ait Malgrè.

Hemricurtius de Bellis Leodienſibus cap. 38. *Car ilh s'eſtoient tos bin wardeis, fans avoir Mal-greit de nulle de parteis.*

¶ CRANTANEUS, Spontaneus, gratus. Sententia Gilonis de Verſaliis, & Sigesberti de Lauduno Domini Regis Bailliviorum an. 1219. ex Tabulario Corbeienſi: *Notum facimus, quod Radulfus Decanus de Colomellis & homo venerabilis viri domini Abbatis Corbeiæ in aſſiſia Monsii Deſiderii coram nobis conſtitutus Crantaneæ voluntate Creantavit, quod ſi ipſe aliquo modo, quod abſit, interciperet de pace facta inter Abbatem Corbeiæ & ipſum, ſi tamen monſtrari poterit vel probari, quod hoc fecerit, quod ipſe erit in fuga Domini Regis & hoc faciendo ſe adhonavit.* Similia leguntur in altera ejuſdem Gilonis ſententia de eadem re, eodem anno.

GRATARE, Idem quod *Creantare*. Charta Joan. Ducis Britan. ann. 1239. apud Argentreum lib. 5. *Inſuper Gratamus & concedimus, quod heredes noſtri, &c.* Noſtris olim *Grèer*. Hinc in Chartis Gallicis an. 1292. 1307. *Grèer, Loer, Approuver*, apud Ducheſnium in Prob. Hiſt. Drocenſ. p. 288. & *Aggrèer*, ratam habere.

¶ CREANTES. Vide *Cregentes*.

1. CREARE. Gloſſæ MSS. ex Cod. Regio 1013. *Gnatus, natus, generatus, filius, Creatus, vel nexus, vox Gallica*. Paulo aliter Gloſſæ Iſid. *Gnabat, natus, generatus filius; Creatus, vel enixus, lingua Gallica*. Ubi Pithœus, f. *gnatatus*. Sed hæc aliter emendanda cenſuerim, ut *gnatus*, vel *gnabat*, Gallis, fuerit idem quod *natus, filatus, creatus, vel nexus*, ſicque omnino legendum ſit. Vocem *creare* uſurpat Joannes Guillemannus de SS. Herlinde & Renilde Virgg. num. 5. *Simili etiam modo in univerſi operis arte, quod manibus feminarum diverſis modis ac varia compoſitione fieri ſolet, boneſtiſſime fuerant inſtructæ, videlicet nendo, ac texendo, Creando, ac ſuendo, &c.*

Quæcumque ſit vocis *Creare* notio in hocce Gillemanni contextu, quam vocem Mabillonius generatim reddit, *Aliquod muliebre opus facere*, probare non poſſum longius arceſſitam Gloſſarum Codicis Regii & Iſidori emendationem. Simplicius reſtitui poteſt ex utroque loco ſimul collato, *Gnatus, natus, generatus, filius, Creatus vel enixus*. Synonymæ ſunt hæ voces omnes. *Gnatus* pro *Natus* Terentium & alios uti, notum eſt omnibus. *Generatus, Filius, Creatus*, eadem eſſe quis dubitet? Neque alia eſt vocis *Enixus* ſignificatio. Ut *Enixi* pro Parere Livius, Suetonius, Quintilianus, &c. ſic *Enixus* paſſive pro Partus dixere noſtri Gloſſatores, ut & Patres Concilii Toletani XVI. ubi aiunt. *Qui eſt ante ſæcula ex Dei Patris ſubſtantia geniti, in fine ſæculorum de virgine Maria Evangelio teſte Enixus*. Hinc referri poteſt vox *Creatus*, quam Morettus *Alumnus* vertit in Antiquit. Navarræ p. 272. *Facta Carta ſub Era 966. regnante Secveno Garſeanes, & ſuo Creato Domno*

Gar-

Garsena in Pampilona. Vide Grævium ad Glossas Isid. in voce *Gnobat*.

2. CREARE, Acquirere. Fori Alcaçonenses: *De omnibus, quæ seminaverint & plantaverint, & acquisiverint & Creaverint*,

¶ CREAS, *Agrestes*. Papias MS. Vide *Crea*.

¶ CREATIO, Res acquisita, in Annalibus Bened. tom. 2. p. 273. Vide *Creare* 2. & *Creatores*.

¶ CREATIUM, An pro κρέατα, Species nummi, de qua in Glossario mediæ Græcit. Chartarium Ecclesiæ Auxitanæ cap. 36. in Charta Bernardi Comitis Wasconum: *Duo modia frumenti, & tres porcos & unum Creatium, & duodecim sextarios vini*.

CREATORES, Qui ad publica munera alios nominant, in leg. ult. Cod. Theod. de Decurion. & lib. 1. de Curator. Kalend. *Creare magistratum*, vox frequens apud Jurisconsult. ut *Creer*, apud nostros in ejusmodi nominationibus. Glossæ Græc. Lat. Χειροτονητὴς, *Creator*, Χειροτονία, *Creatio, procreatio, creatura*. Adde Glossas Lat. Græc.

CREATURA, Res quævis. Vetus Pœnitentiale MS. *Si aliquis Creaturam perdiderit, hoc est, thus, thuribula, tabulas, aut fœdulam, &c.*

¶ CREATURÆ BELLUARUM, Belluæ, apud Marten. to. 2. Itinerarii p. 365. ex Indico Itiner. Balthasaris *Spinger*: *Ammirabimur illic præclara opera & mirabilia, varia bestiarum genera, & Creaturas belluarum*.

CREBANTARE. Fori Alcaçonenses æræ 1267. *Et qui Crebeataverit sinal cum sua muliere, pectet ad judic. ... & mulier, qua leixaverit maritum suum de benedictione pectet 300. sol. à palatio Episcopi: Et qui Crebantaverit brachium, aut oculum aut dentem, pro utroque membro pectet 100. sol. alisiado*.

CREBARE. Formula barbare scripta, quæ est 14. ex Baluzianis: *Non est homo, hic miser talis latrat, sed non ut canis, psallat de trapa ut linguaris dilator major, nullis talis salsator grunnis, post talone buccas inflat, in rotore Crebat, & currit in sudore, fleumas jactat in pudore, &c.*

CREBE. Isidorus Pacensis in Chronico, de Heraclio Imp. *Sedultus à laudibus populi, non Deo, sed sibi, ut ferunt, honorem victoriæ exaggerando increpationum per visum non modicum graviter præfagando Crebem expavit*, (lege *expiravit*.)

CREBRARE. Fori Alcaçonenses: *Qui linde alieno Crebraverit, pectet 5. ß. & 7. à palatio Episcopi*. Ubi forte leg. *Liude*. Vide *Leudis*.

¶ CREBRO, *nis, Porca, terra inter duos sulcos eminens*. Gloss. Isid.

CREBROSITAS, Frequentia, in Vita Burchardi Episcopi Wormacienſis: *Regalis Crebrositate serviminis ... impeditus, &c.*

¶ CRECA, Crecca, Anglis *Creek*, Parvus sinus vel portus, littus, crepido is, Nautis Galli *Crique, petite Baye, petit Port*; apud Rumerum tom. 12. p. 796. col. 2. *Si per terram vel portus & ipsorum Crecas ac villas & villagia, super littoribus ipsorum portuum & Crecarum existentia*. Et pag. 809. col. 1. *Portus & ipsorum Crecas ac villas, &c.* Tom. 15. p. 129. col. 1. *Visuque corporum mortuorum in mari vel Crecis maris, aut aliis rivis, &c.* Iterum pag. 158. col. 1. *Per mare littoraque Crecas que aut costeras maris rivos seu Creccas quascumque, &c.*

CRECHE, Hydria, situla, crater: Gallis *Cruche*. Monasticum Anglic. tom. 1. pag. 104. *In æstate vero constituit ad cœnam fratrum lac acidum in vasis pulcherrimis, quæ Creches vulgari onomate dicuntur*. Mox: *Vas vero quod Creche nuncupatur*, 7. *pollices continet, videlicet ad profundi statem à summitate unius, usque ad profundum lateris alterius*.

¶ CREDA. Vide *Crida*.

¶ CREDEMICA. Chartular. S. Vedasti Atrebat. fol. 264. *Ad ponem de Wendin debet Cellerarius 12. sol. letæ & Credemicas*.

¶ CREDENDARIUS, Fidus, cui secreta creduntur. Acta SS. Maii to. 7. p. 24. de S. Maximino Episcopo: *Carolus Credendarium vocans suum*. Vide *Credentia* 7. & *Creditarius*.

¶ CREDENSA. Vide *Credentia* 6. lin. *Denique adeo, &c.*

¶ CREDENSERIUS, Vectigalium & tributorum exactor. Tabularium S. Victoris Massil. an. 1389. Armar. Forojul. num. 38. *Maria Reginæ Jerusalem & Siciliæ, &c. Officialibus regiis necnon Gabellotis, Arrendatoribus & Credenseriis regiæ gabellæ, &c.* Vide *Credenzerii* post *Credentia* 7.

¶ CREDENTERIUS, Eadem notione legitur in *Gabelloti* post *Gablum*.

1. CREDENTES, Fide digni, *Hommes de Creance*, Lex Longobard. lib. 2. tit. 52. §. 15. *Ut judex unusquisque faciat jurare ad Dei judicia per civitates homines Credentes, &c.* Infra: *Et si Credentes homines fuerint, in manu Comitis sui dextram dent*. Charta Ludovici II. Imp. pro Ecclesia Volaterrana: *De rebus seu familiis Episcopi ipsius, tanquam Dominicatis nostris, per idoneos, & Credentes homines inquisitionem fieri jubemus*. Charta Udonis Episc. Tullensis ann. 1069. *Utrorumq; decernantes sacramento 7. hominum bene Credentium. Testimonis de credence*, Fide digni, in Stylo Normannico, qui simpliciter ac nude deponunt *se ita credere*.

2. CREDENTES, Qui hæreses sectantur, aut hæreticis opinionibus imbuti sunt. S. Aug. lib. de Utilitate credendi cap. 1, discrimen statuit inter *Hæreticos*, & *Credentes*, *Hæreticos* enim esse ait, *qui ælicujus temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusque gratia, falsas ac novas opiniones vel gignunt, vel sequuntur*: illos autem *qui hujusmodi hominibus credunt, homines esse imaginatione quadam veritatis & pietatis illusos*. In eamdem sententiam Salvianus libro quinto de Gubernatione Dei, de Hæreticis: *Veritatis apud nos est, sed illis apud se esse præsumunt. Honor Dei apud nos est, sed illi arbitrantur honorem divinitatis esse quod credunt .... Errant ergo sed bono animo errant, non odio. Sed affectu Dei, honorare se Deum atque amare credentes. Quamvis non habeant rectam fidem, illi tamen hoc perfectam Dei existimant charitatem. Qualiter pro hoc ipso falsæ opinionis errore in die judicii puniendi sint, nullus potest scire, nisi judex*.

Quos porro *Credentes* appellarunt nostri, cum in hæreticos Albigenses gravius animadverterent, docet Concil. Narbonense an. 1295. can. 29. *Sane inter culpas ex quibus Credentes possunt judicari, ne ulterius dubites, has esse firmiter arbitramur, si reverentiam fecerunt hæreticis, ubi Credentes, orationes ipsorum implorantes, & Bonos homines profitentes, quasi adorant illos: si Confessiones eorum, ubi eum, quem confitantur, in hæreticum recipientes, per impositionem manuum se salvare proditionaliter mentiuntur: aut servitio eorumdem, sub Majore ipsorum librum tenente apertum, per ipsum, quasi sub generali Confessione, remissionem intelligunt fieri peccatorum: aut Cœnæ Valdensi ... nos causa prodendi vel reprehendendi eos, vel alia commendabili seu excusabili affuerunt: si eisdem Valdensibus peccata sua confessi sunt, &c.* Infra: *Quæ etsi quidam ex his similiter negent se illorum errores audivisse, vel audiisse credidisse, à participatione tamen credendi eisdem erroribus, saltem implicite, immunes esse non sinunt*. Jacobus I. Rex Aragon. in Constitut. Catalaniæ MSS. ann. 1233. *Statuimus ne aliquis Credens, vel hæreticus puniatur, nisi per Episcopum loci, vel personam Ecclesiasticam, quæ habeat potestatem cognoscendi, sive Credens vel hæreticus habeatur*. Infra;

con-

contra hæreticos & eorum Credentes .... Eligantur qui hæreticos vel Credentes & receptores eorum in suis parochiis perquirere teneantur. Gesta Innocentii III. PP. pag. 135. 136. *Receptatores, fautores, defensores, & Credentes eorum* (Patarenorum.) Guillelm. de Podio-Laurentii in Prologo ad Chron. *Domos latissimas in quibus hæreses publice publicarent suis Credentibus, venditantes.* Adde Concilium Tolosanum an. 1229. cap. 17 Arelatense an. 1234. cap. 4. 21. & alia passim Concilia acta contra Albigenses.

¶ 1. CREDENTIA, Fides, opinio, hæresis, Gall. *Croyance* Liber Sententiarum. Inquisit. Tolos. p. 10. *Interrogamus de Credentia hæreticorum, respondit quod non credidit eis.* Passim ibidem occurrit. Miracula S. Zitæ to. 3. April. p. 523. *Hæc ei fecerunt secundum suam veram Credentiam.* Concil. Tarraconense inter Hispan. tom. 3. p. 499. *Dubitatio etiam oritur apud quosdam, utrum volapsi in Credentiam, & hæretici dogmatizantes, si postquam fuerint deprehensi, voluerint pœnitere, relinqui debeant judicio seculari.* Vide Credentes 2.

2. CREDENTIA, Abacus, Tabula seu mensa, in qua vasa ad convivia reponuntur, vel etiam mensula quæ vasa altaris continet : Italis *Credenza*, *Credentiera*, [Gallis *Credence.*] Cæremoniale Romanum lib. 1. sect. 3. *Credentiam appellant mensam supra quam vasa argentea, sive aurea ad convivium opportuna præparantur: & similiter in divinis, supra quam ad sacrificandum necessaria continentur. Dicitur & Credentia actus ipse perfustationis ciboriorum, & aliarum rerum.* Describitur pluribus in Cæremoniali Episcopor. lib. 1. cap. 12. Credentia Ecclesiæ.

3. CREDENTIA, Locatio, conductio, *Bail.* Constitutiones Siculæ lib. 1. tit. 59. §. 1. *Sancimus, ut omnes Camerarii & Bajuli, præsquam in gabellam vel Credentiam bajulationes nostras administrandas suscepererint, ... corporalia subeant sacramenta, &c.* Tit. 61. *Locorum bajuli ... quamquam in Credentiam, vel in extalium bajulationem recipiuntur, &c.* Tit. 68. de iisdem Bajulis: *Sive in extalium, sive ad Credentiam collocentur.*

4. CREDENTIA, Fides data, interposita, *Creance* Gallis, *Credenza* Italis, quibus etiam *Far la Credenza*, est fecuritatis gratia cibos prægustare, ut observat Scipio Ammiratus in Stemmatibus Neapolitanis tom. 1. pag. 53. Annales Francorum an. 785. *Fetenibus illis ut Credentias haberent, quod inlæsi fuissent.* Charta divisionis Imperii Caroli M. cap. 8. *De obsidibus autem qui propter Credentias dati sunt, &c.* [Instrumentum an. 1394. apud Acherium Spicil. tom. 6. p. 74 *Supponatur eisdem Credentia expolita mense Octobri per Nuntios apostolicos Domino Regi missa, & responsio tunc eis facta.* Litteræ Ducis Andriæ ad Massilienses ex Schedis D. *Le Fournier : Verba Credentiæ commissimus venerabili viro Abbati Johanni de Caramanno Abbati S. Martini ad Flebem ... cui placent, ut nobis, dare Credentiæ plenam fidem.* Vita B. Deicolæ, apud Eccardum in Probat. Originum Habsburgo-Austriacarum col. 167. *Si divinæ providentiæ placet, ut moveam de loco isto, & vestro ecclesiæ dam hortamento, talem facite Credentiam mihi in conspectu fratrum nostrorum cæterorumque fidelium, ut omnia divini officii ornamenta, quæ penes me habeo, salva atque intacta illuc deferatis.*

Litteræ de Credentia, apud Matth. Paris an. 1252. *Litteræ Credentiæ & favoris*, apud eumdem ann. 1259. Litteræ scilicet, per quas quis petit, ut Legato aut Missi suo plene credatur, ac fides habeatur in iis negotiis pro quibus mittitur. *Credentiales literæ*, apud Ericum Upsalienſem lib. 2. Hist. Suecorum pag. 37. [Acherium Spicil. tom. 7. pag. 301. Murator. tom. 12. col. 709. & Marten. Anecdot. tom. 1. col. 1665. & 1675.] Nostris, *Lettres de Creance*, [*Bulla Credentialis* in Epist. Petri de Luna. Concil. Hispan. tom. 3. pag. 635.]

Credentiam Tenere, Italis *Tener Credenza*, Secretum servare. Charta an. 1179. *Item juraverunt quod Credentiam tenebunt Consulibus Papiæ, & illi qui regimen Papiæ habuerit.*

5. CREDENTIA. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi in Prologo: *Quædam* (instrumenta) *sunt in instruendo ipsas* (aves rapaces) *exire de manu & ad manum redire, ut id quod Falcria, seu Credentia dicitur, loyrum cum carnibus & sine carnibus, & alia cum quibus revocantur ad homines.*

6. CREDENTIA, Creditum, Italis *Credenza*, Gallis *Credit*, & *Creance*, ut in Consuetudine Pictavensi art. 79. Matthæus Paris an. 1247. *Et cum sacros apices Papalis mandati eminus dejurantes præcipue de Credentia pecuniæ, nam ... sex millia videlicet marcarum ex Episcopatu suo exigebant.*

Credentiam, vel *Creditionem* habere dicebantur domini, jure quodam peculiari, in rebus præsertim ad victum necessariis, quas emebant à subditis, quasve ab illis mutuo sumere iis fas erat, quæ *Creditio rationabilis* appellatur in Charta Communiæ Mellentensis, quod ea certis finibus coarctaretur, nec obvia ac indefinita esset. Quippe in tabulis, seu potius pactis initis inter dominos & subditos, plerumque definiebantur pecuniarum summæ, ad quas creditio ista extenderetur. Charta an. 1243. de Lege Landousiarum in Tabulario Foissiacensi : *Ditior nihil Credet communibus dominis, nisi panem, vinum, aus carnes, & hæc usque ad 5. sol mediocriter dives usque ad 3. sol. pauper usque ad 12. denarios. Du Pas* in Familiis Britann. pag. 398. & 500. *Guiguenus Archiepiscopus dedit Ruellano fratri suo ... feuda 12. Militum, & masuras quæ habet in burgo S. Maviæ, & Creditiones mille solidorum in Dolo.* [Charta Balduini Comitis Flandriæ pro Abbatia S. Amandi an. 1116. apud Mirræum to. 2. pag. 1346. *Neque Creditionem ullam unde damnum aliquod homines Sancti sustineant, habeat, neque exactionem, quam vulgo Tolpri vocant.* Occurrit in altera Charta an. 1123. apud eumdem Mirræum to. 1. p. 373. in alia an. 1158. ex Tabular. Majoris-monasterii, in Charta Philippi Franc. Regis an. 1187. de Consuetudinibus Lorriaci ex Archivis Archiepiscopi Senon. in Charta Comitis Mellenti tom. 4. Hist. Harcur. p. 2173. &c.]

Interdum etiam res ipsæ designabantur, quas dominis mutuo sumere jus erat, quæ fere semper eæ fuere quæ ad victum sunt necessariæ, ut panis, vinum, & carnes. Nam mutui datio consistit in his rebus, quæ pondere, numero & mensura consistunt, ut est in l. 2. D. de Rebus creditis. Tabularium S. Dionysii de Capella, Charta 17. & 23. *Habebit quoque Creditionem in villa in pane & in carnibus, & in omnibus aliis rebus venalibus usque ad 14. dies. In vino autem quod venditum fuerit, habebit Creditionem post 14. dies venditionis vini.* Lex Vervinian. 1233. art. 26. *Ditior nihil Credet domino nisi aut panem, aut vinum, aut carnes, & hæc usque ad 5. solidos: mediocris dives usque ad 3. solidos, pauper usque ad 12. den. nec plura, donec dominus ea solverit.* [Bulla Innocentii Papæ ann. 1249 in Archivo Castri Nannet. *Multa etiam idem Comes sub Credentia recepit ab hominibus Ecclesiæ Nannetensis, videlicet in pane, vino, carnibus, & aliis comestibilibus & pannis.*] Vide Thomassinum pag. 239.

Rerum creditarum pretii exsolvendi tempus ipsis interdum tabulis præfinitum erat. Charta anni 1145. in Tabul. Epifcop. Autisiod. *Credentiam habet Episcopus in omnibus victualibus 40 diebus, & inde donec rediderit, ab eis quibus debetur, nihil Credetur.* Consuetudo Lorriaci an. 1187. *Lorriaci autem habebimus Creditionem in cibis ad nostrum & Reginæ opus ad dies 15, con-*

completos persolvendum. Charta Libertatum Bellevillæ an. 1233. *Bellijocenſis Dominus debet habere Credentiam in villa Bellevillæ per 14. dies*. Charta Libertatum villæ S. Laurentii ſuper Barenjonem an. 1234. art. 11. *In villa autem ſancti Laurentii habebimus Creditionem in cibis ad noſtrum & uxoris noſtræ opus ad dies 25. completos perſolvendum*. Alia Ludovici Comitis Bleſenſis & Clarimontis pro villa Credulienſi an. 1197. *Creditionem in cibis meis & Comitiſſæ Credulii emendit ad tres menſes habeo perſolvendum*. Ita etiam in Charta Communiæ Sueſſionenſis, [in Compendienſi,] & in alia an. 1310. apud Ducheſnium in Hiſt. Montmorenc. pag. 339. [in Charda Guidonis Comitis Nivern. an. 1231. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. pag. 116.] Adde Perardum in Burgundicis p. 274. 333. 529. Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. lib. 1. c. 58. 61. 65. 66. lib. 3. cap. 6. [Hiſtoriam Dalphin. to. 1. pag. 123. col. 2. & pag. 126. col. 1. & Hiſt. Eccleſiæ Meld. tom. 2. pag. 657.] &c.

Interdum præterea dominis res ad victum neceſſarias mutuo à ſubditis ſumere licuit, ſed dato pignore, vel vadimonio præſtito. Charta Joannis II. Comitis Pontivi an. 1184. pro Communia Abbatiſvillæ cap. 26. *Nec credent mihi, neque alicui dominorum, ſine vadimonio, niſi ex propria voluntate, niſi tale fuerit tenementum, cujus poſſeſſor certam ſummam domino ſuo ex debito credere teneatur*. Charta Libertatum urbis Auſſonæ an. 1229. apud Claudium *Jurain* in Hiſt. urbis iſtius, & Chiffletium in Beatrice Cabilon. *Li Courtilaige de la ville ſeront ſobur en telle maniere que l'on n'y peut viens prendre de par vous, ſi par achat non, iceux deulx choſes do foin & de courtilaige ſont ſans Creance, mais que par le gaige rendant, tans que cils qui le vent, en ait ſon grantey, & qui ſe briſera, il lui couſtera 60. ſols. A ceux qui vendent à derraul, comme cil qui achotent pour revendre, avons nous 40. jours de Creance, en tel maniere que ce qui vendront les danrées, doivent avoir bon gaige en bonne feurreté: & après les 40. jours cil qui auront les gaiges, les pourroat vendre ſans toutes accuſons, ſe il ne ſont payé*.

Rei creditæ & mutuo datæ pretium imponebant, ex condicto, viri ſelecti. Libertates MSS. villæ S. Deſiderii in Campania an. 1228. *In eadem villa habebit dominus appretiationes eſcarum ſuarum, ſive eodem modo quo Comes Flandrenſis habet in villa Ypræ, & expectabitur de debito, ſicut expectatur dictus Comes in dicta villa*. Charta Henrici D. Solliaci an. 1301. pro Libertatibus oppidi *des Ais* in Biturigibus: *Credentiam meam habebo, & cibos meos & uxoris meæ, ita quod tenebor pagare de tribus menſibus in tribus menſibus, & duas logiſimas bominez, ſicut credam in dicta villa bona fide eligam, qui per ſacramentum ſuum cibos meos appreciabunt*.

¶ Seligebantur etiam aliquando viri, qui nomine Dominorum peterent Credentiam, ſacramento prius præſtito ſeſe in illa poſtulatione bona fide acturos eſſe, Ordinatio Gregorii X. Papæ ann. 1274. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 126. col. 1. *Archiepiſc.* (Viennenſis) *amodo certos deputet ad petendam dictam Credentiam, qui ad ſancta Dei Evangelia juront, quod bona fide, ſine dolo & exactione aliqua, juxta facultates hominum, petent Credentiam fieri do iis quæ exponuntur venalia, quæ neceſſaria fuerint ad uſum dicti Dom. Archiepiſc. & ſuorum, & quod elapſo ſtatuto tempore ad ſolvendum, ſi non ſolverit dictus Dom. Archiep. non petent ab illis, quibus perſolutum non fuerit, Credentiam, nec illi tenebuntur Credere: ſi vero certo ſtatuto tempore non ſolverint eiſdem, non petent etiam ab aliis ejuſdem negotiationis, ſou qui vendunt merces conſimiles, Credentiam* (id quoque notandum) *neque ipſi tenebuntur facere, donec dicta Creditori fuerit ſatisfactum*.

Ordinantes & præcipientes, quod occaſione ſeu timore hujus Credentiæ dicto Dom. Archiepiſcopo faciendæ, dicti homines, nec aliquis eorum expoſita venalia, vel quæ alias eſſent vendituri non occultent, nec ob hoc vendere ſeu exponere ad vendendum prætermittant; & hoc volumus & præcipimus, quod furent etiam, cum ſuper iis fuerint requiſiti à petentibus Credentiam juratis.

Quod ſi dominus jure credentiæ abuteretur, nec premium rerum creditarum exſolveret, eo excidebat, donec ſatisfeciſſet. Tabularium Monaſterii S. Sergii Andegav. fol. 143. *Tali conventientia, ut Credentiam habeat in burgo, ſicut prius habuerat cum omnibus hominibus illius burgi, uſquequo injuriam illis faciat: & ſi injuriam illis fecerit, perdat Credentiam, donec reddat; & poſtquam reddiderit, ſuam habeat ſicuti prius Credentiam*. Pactum inter Clericos Eccleſiæ Lugdunenſis & Guigonem Comitem Forenſem an. 1167. *Archiepiſcopus & Comes communiter habent per totam civitatem, excepto clauſtro, Credentiam in cibo & potu tantum, eo excepto quod ab extraneis vendendi cauſa defertur, ita tamen ut quater in anno Credentias perſolvant. Si vero perſolvere noluerint, Credentiam amittant, quouſque ſolverint*. Charta Communiæ Meldenſis an. 1170. in Tabulario Campaniæ Thuano fol. 290. *Homines mihi de pane & vino & carnibus, & aliis victualibus die quo Meldis venero, & in craſtino, ſi tamen ibi fuero, Creditionem facient: & ſi infra 15. dies Credita non reddidero, nihil amplius mihi Credent, quouſque iis debita perſolvantur*. Charta Petri filii Regis Ludovici VI. an. 1170. pro Montargiaco: *Homines de Monteargo dominio ſuo de rebus ſuis pro victu Creditionem per unum menſem facient. Et ſi Præpoſitus Montiſargi debitum domini non perſolverit, dominus facta conqueſtione à Creditoribus illud infra menſem alium perſolvi faciet*.

Denique adeo in valuerat jus iſtud Creditionis, ut pro ordinario & ab omnibus recepto haberetur: ita ut cum domini ſubditis ſuis immunitates ab conſuetis oneribus impertiebant, fere ſemper *Creditionis* immunitatem adjungerent. Charta Radulfi de Balgenciaco in Tabulario Vindocinenſi fol. 193. *Et in dicto burgo, vel in omnibus rebus ad jus Monachorum pertinentibus ipſe per vim nihil faciet, nec quenquam ſuorum facere jubebit, aut conſentiet, ſed à nullo burgenſium Creditionem quæret, aut mutuum & hoſpitalitatem in domibus eorum, vel ſuorum, vel extraneorum*. Charta Libertatum Villæ-francæ apud Gallandum: *Non hoſpitabitur ibi Archembaldus, nec habebit ibi Credenciam*, [ſeu *Credenſam*, ut legit Thomaſſerius in Conſuetudinibus Bituric. pag. 227.] Charta Communiæ Meluntenſis in Regeſto Rerum Normannicarum ſignato P. ex Camera Comput. Pariſ. *Ut qui in eadem permanebunt Communitate, ab omni tallia ta, injuſta captione, Creditione, & univerſe rationabili exactione ſint liberi, & immunes*. Vide Mirzæum in Diplomat. Belgic. lib. 2. cap. 44. & Thomaſſerium in Conſuetudinibus localibus Bituricenſibus cap. 29. [Hiſtoriam Dalphin. tom. 2. pag. 593. initio.]

¶ CREDITENSIA, Eadem notione. Tabularium Morignicenſe: *Creditenſiam facere non cogantur*.

7. CREDENTIA, dictus in Italia publicus civium conventus de rebus publicis deliberandi cauſa coactus. Quippe cum in civitatibus Conſules eſſent qui curam Reipublicæ gererent, liceſque ac controverſias civium dirimerent, ſiquando res majoris momenti agenda incumberet, ex ſingulis arcificum corporibus ſeligebantur, qui conſiliis iſtis publicis intereſſent, ſualque in iis ſententias rogati exprimerent, quos inde *Credenſiarios* appellabant, quod in *Secretarum* Reipublicæ partem adhiberentur, cum eorum fides prudentiæ

que publica negotia à contribulibus *crederentur*. Atque inde Sigonius lib.7. de Regno Italiæ an. 995. *Credentiæ nomine* appellatos dixit reliquos cives, *qui artes opificiaque tractabant*. Charta Friderici I. Imp. an. 1185. apud Puricellum in Ambrosiana Basilica pag. 1031. 1032. *Item etiam sacramentum faciemus præstare Regem Henricum filium nostrum in animæ suæ, & parabola sua facicndum, ad terminum quem Consules Mediolani cum consilio Credentiæ nobis dixerint*. Otto Morena in Histor. Rerum Laudensium pag. 5. *Quo sic peracto, prædicti Laudenses à Curia discedentes, Laudamque redeuntes, ac convocato Consulum consilio, aliorumque Sapientum de Laude, qui Credentiam Consulum pararent omnia quæ ad Regem fecerint, per ordinem eis patefecerunt.* Infra: *Omnes Consules aliosque de Laude Sapientes qui de Credentia fuerant, ad se insimul venire præcepit.* Eadem Hist. pag. 109. *Qui cum venissent Laudam, & totam insimul Laudensium Credentiam habuissent, &c.* [Jacobus Auria lib. 10. Annal. Genuens. an. 1282. *Creatum fuit de novo quoddam Consilium in Janua de hominibus 15. quod Credentia vocabatur... Ordinatum fuit etiam per Sapientes Credentiæ, quod &c.* Idem ann. 1290. *Ipso etiam anno & mense fuit Januæ Consilium celebratum... in quo ordinata est Credentia de novo, in qua homines 14. tantum erant, quibus circa prædicta data est in omnibus potestas plenaria: quæ Credentia statim armare fecit... unum galeonum. Sapientes à Credentia eligebantur*, in Regiminibus Paduæ ad an. 1293. *Conciliium Credentiæ populi*, in Chronico Parmensi ad an. 1292. Florentiæ octoginta erant Credentiæ Senatores, qui duodecim viris urbem administrantibus consilium conferebant. Vide Jacob. Willel. *Imhoff.* in Genealogiis viginti illustrium in Italia familiarum,] & Felicem Osium in Notis ad Historiam Laudens. Otton. Morenæ.

CREDENTIARII, Italis, *Credenzeri*: de quibus supra. Regestum Privilegiorum civitatis Vercellarum an. 1358. *Convocato & congregato generali consilio Credentiæ communis Vercellarum, ... ad quam Credentiam interfuerunt centù Credentiarii & ultra in dicto consilio.* Alia Char. *Prædicti omnes Credentiarii feu Consiliarii.*

CREDENDARII, in Concilio Ravennensi an. 1311. can 26. *Consiliarios vero, Credendarios & Præsidentes ipsi civitati, &c.*

CREDENZERII, in Charta Joannæ Reginæ Siciliæ an. 1378. apud Ughellum to. 9. p. 221. 213.

¶ CREDENTIERII, in Chronico Cremonensi apud Murator. to. 7. col. 644.

¶ CREDENTIARIUS, *Prægustator*, qui Principis cibos prægustat, apud Goclenium in Lexico Philosoph. Vide *Credentia* 4.

¶ CREDERE, sine præsenti pecunia vendere, Gal. *Vendre à credit*. Charta Wilboldi Abb. de Translatione villæ Longiæ ann. 1138. tom. 2. Ampliss. Collect. Marten. col. 108. *Qui vero carnes aut panem seu cervisiam vendent, Credent nobis 12. denarios, & venditor vini 5. sol. ultra quos nobis Credere ex justitia non habebunt.* Vide *Credentia* 6.

¶ CREDIBILES VIRI, Viri probi & fide digni. Chartular. Monasterii Aquicinctensis fol. 38. *Coram duobus Scabinis, si in villa præsto sunt, sin autem coram duobus Credibilibus viris.* Vide *Credentes* 1.

¶ CREDICIO, ut *Creditio* superius in *Credentia* 6. Legitur in Charta Communiæ Divion. MS. & apud Perardum in Burgundicis: *Credicio de pane & vino & aliis victualibus, &c.*

CREDITANTIA. Vide *Credentia* 6.

CREDITARIUS, Fidus, Joanni de Janua, *Consiliarius, vel Camerarius, cui secreta committuntur*. Fredegarius Scholasticus in Historia Francorum epitomata cap. 11. *Misit puerum Creditarium sibi cum media parte auri, &c.* Fortunatus Pictavensis in Vita S. Radegundis cap. 8. *coram domus commitsens Creditariis, &c.* Vita Ludovici Pii ann. 814. *Per universas regni sui partes fidelesac Creditarios à latere suo missi.* Vide Baronium an. 259. num. 25. *Vicarii* vocant Græci. Acta SS. Sadothi Episcopi & socior. 20. Febr. Ἀγχιστρατηγοὶ: ubi de vocis notione nescio an recte conjicit vir doctissimus.

CREDITARIA, in Glossis Isidori, & apud Joann. de Janua, *Cameraria*. [Sed apud S. Bernardum in Charta mox laudanda *Creditaria* idem est quod *Creditio* seu jus *Creditionis*, de quo fusius in *Credentia* 6. *Creditariam habet Episcopus in omnibus victualibus quadraginta diebus; donec reddiderit, ab iis quibus debetur, nihil ei credetur.*

CREDITARIUS, Alia, ut videtur, notione. Charta S. Bernardi Abbatis Clarevallensis ann. 1145. in Tabulario Ecclesiæ Autisiodor. *De illis qui pisces vendunt, Comes habebit quatuor Creditarios, in quibus Episcopus nihil accipiet.* Ubi *creditarii* sunt, aut viri fidi & amici, aut piscarii propolæ, qui Comiti soli, non vero Episcopo pisces sub crediti fide dare tenebantur.

¶ CREDITIO. Vide *Credentia* 6.

¶ CREDITIVUS, Qui credit. Epistola an. 1401. inter Anecdota Martenii tom. 1. col. 1675. *Cui in dicendis supplicamus fidem dignetur adhibere Creditivam.* Sic etiam alibi, pro quo legitur in Epistola seq. *Quatenus in referendis hac vice parte nostra fidem Crediuam velitis adhibere.*

¶ CREDITOR, Curator, Cui creditur res aliqua administranda. Vita S. Germerii to. 3. Maii p. 592. *Ex quibus unum Sanctum à sacris fontibus assumpsit, alium Jus rei Creditorem præfecit.* Notum est Creditorem Jurisconsultis eum esse qui dat mutuo, Gall. *Creancier*: quo sensu pluries occurrit supra in *Credentia* 6.

¶ CREDITURUS, pro *Credendus*. Concil. Pampilonense an. 1203. *Concedo illi dominatui S. Salvatoris posthac Creditura pertinere.*

CREDITUS, Idem qui *Creditarius*, Fidus, cui creditur, & fides adhibetur: Gallis: *Accredité*, Glossæ Græc. Lat. πιστὸς ἀξιόπιστος, *credibilis, fidelis*. Gregorius Turon. L. 7. cap. 40. *Statimque misit Rex viros qui hæc deferre deberent, cum uno puero, quem valde Creditum Mummolus habent, hæc ei commendaverat*, Lib. 9. c. 10. *Transmitte Abbates, & Creditos tuos, ut hæc quæ loquor, exponant.* Vita S. Eligii lib. 2. cap. 74. *Multos ex publica moneta misit solidos per Creditam personam.* Occurrit ibi supra semel. Capitulare de Villis c. 5 *Missum bonum de familia nostra, aut alium hominem bene Creditum... dirigat.* [Acta SS. Junii to. 1. p. 771. de S. Gerardo: *Quædam bonestæ vitæ, Credita & nobilis matron.*]

CREDRA. Fragmentum Petronii: *Lana, Credræ, piper, lac gallinaceum, si quæsieris, invenies.*

CREDULITAS, Professio fidei Christianæ, vel potius fides ipsa: Gall. *Croyance*. S. Cyprianus Epist. 78. *Dum non desinis tractatibus tuis sacramenta occulta nudare, sic nos in fide sacis crescere, & de sæculo homines ad Credulitatem accedere* Sedulius lib. 1. Paschalis operis cap. 22. *Hæc est vera fides, & firma Credulitas.* Ratherius Veronen. in Synodica ad Presbyteros: *Fidei autem, id est, Credulitas Dei, &c.* Adde eumdem in Itinerario pag. 271. Anastasius in S. Urbano PP. *Hic Jua traditione multos converiit ad baptismum & Credulitatem.* Idem in sancto Victore: *Christiana confessione Credulitatis clarificata.* Vita MS. S. Arnulphi Archiep. Turon. *Discedens enim confundebatur iniquitas, & gaudens augebatur in Christo Credulitas.* Occurrit in Concilio Eliberitano can. 42. 44. apud Salvianum lib. 3. de Gubern. Dei. Nicolaum I. PP. in Resp. ad Bulgaros c. 1. Gennad. de Script. Eccl. in Pastore

Epi-

Episcopo, Petrum Chrysologum ferm. 159. Valerianum Cemelienſem Epiſt. ad Monachos, Gregor. Turon. lib. 5. Hiſt. c. 45. lib. 9. c. 15. Theodulfum de Ordine Baptiſmi cap. 7. & 8. Odon. Cluniac. in Credulitate, Othlonum lib. 2. Vitæ S. Bonifacii Mog. cap. 10. in Capitulari Gregorii Magni PP. apud Caniſium tom. 1. Antiq. lect. in Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 1. apud Aimoinum lib. 1. Hiſt. Fr. c. 16. lib. 3. c. 41. Saxonem Grammat. lib. 14. Alanum lib. 6. Anticlaud. c. 1. Stephanum Eddium in S. Wilfrido c. 17. &c.

CREDULITAS. Apud Leidradum Epiſcop. Lugd. lib. de Baptiſmo, cap. 5. inſcribitur *de Credulitate* ;] & in veteri Expoſitione Officiorum divinorum, ad calcem libri Joan. Abrincenſis de Offic. Eccleſ. pag. 397. idem eſt quod Symbolum Apoſtolorum : *Oratio Dominica & Credulitas, & preces quæ ſequuntur pro minimis dicunſur peccatis.*

¶ CREENTATA PALEA. Janſſonius in Auctario Gloſſarum Iſid. *Quiſquilie, Frumentorum purgamenta, vel palea Creentata.*

¶ CREENTUM, Eadem, opinor, notione. Charta Guillelmi de Jociaco Epiſc. Autiſſiod. & Arraudi Abb. Floriac. de Concordia quam ſtatuerunt inter Eccleſias S. Laurentii de Abbatia in Diœceſi Autiſſiod. & S. Hilarii Pictav. an. 1178. *Controverſia erat ſuper quibuſdam conſuetudinibus, quas Terricus ſerviens S. Hilarii dicebat ſe habere debere in quibuſdam villis prædictæ Eccleſiæ S. Laurentii ... aſſerens, quod homines prædictarum villarum non habebant in remore mortuo de Lonna uſuarium, niſi meſſionem annuatim ei darent, & Creentum ſuum facerent*, id eſt fortaſſis, Frumentum detererent, & purgarent, *Creentum* à frumento ſeparando, vel forte darent ei *Creenta* ſeu frumentorum purgamenta. Nota eſt hæc præſtationis ſpecies. V. *Caprinum*, & *Crienta*.

CREISAMENTUM, CREISENDARIUS. Vide *Creſſementum*.

¶ CRELHAT. Necrologium Parthenonis S. Petri de Caſis 4. *Auguſti ob. D. Petrus Eſtelatz, qui dedit Conventui unum librum mixtum & unam Crelhat apres lo mas pro pitancia.*

CRELIACA. Hiſtor. Trevirenſis tom. 12. Spicilegii Acheriani p. 245. *Veniſtruxu, quod Creliacam nuncupant, vexabatur.* Sed legendum *Culiacam*, κοιλιακὴν, nemo non videt.

CREMA. Papias: *Opium, Crema vitium appellatur, quoniam apud renas naſcitur: eſt autem ſuccus laſſar, herbæ.*

¶ CREMA LACTIS, Cremor, Gall. *Creme*. Vita B. Lidwinæ tom. 2. April. p. 275. *Miſcebatur quoque ſupradictiis in emplaſtris confectione Crema lactis, vel arvina de albis anguillis.* Vide *Cremum*.

¶ CREMALLERIA, Catena uncinata vel lamina denticulata ſuſpendendis in foco lebetibus, Gall. *Cremaillere* vel *Cremillere*. Recenſio munitionum caſtri Sommeriæ an. 1260. Item 50. *forcipes, item quoddam englumen, item 1. Cremalleriam.*

¶ CREMATESCENTES, *Diſſinientes*. Papias MS. Forſitan eſt à Græco χρεματίζων, Rebus explicandis conſtituendiſque vacare.

¶ CREMATIOSUS, *Pecunioſus*. Gloſſ. Sangerm. MS. n. 501. à Græco χρήματα, Pecuniæ facultates.

CREMATIUM, pro *Cermatium*, ex Gr. Κρμάτιον. Excerpta Pithœana, *Cremantium, colibum*, κρμάτιον. Perperam apud Iſidorum, *Crematum, collybum*.

¶ CREMENSINUS. Vide *Carmeſinus*.

¶ CREMENTUM, Incrementum. Gloſſ. veteres: *Crementa, αὐξήσεις*. Supplem. Antiquarii : *Crementum, προσθήκη, Auctus*. Occurrit in Actis SS. Jan. tom. 1. p. 111. Martii tom. 3. p. 564. in Computo an. 1261. apud *Tom.* II.

D. *Bruſſel*, de Uſu feudorum tom. 1. p. 475. ſed & apud Varronem referente Nonio 2. 767. Tertullianum de Reſurr. carnis cap. 58. &c. Verum alia notione ſumitur, pro Fundo in Bernterni Chronico Marienrod. apud Leibnitium Scriptor. Brunſwic. to. 2. p. 452. *Miniſtrabant de diverſis ſerculis, cereviſiis & de vino noſtri Crementi*, Gallice *du vin de noſtre Cru*. Chartularium S. Vandreg. tom. 1. p 214. *In quodam Cremento terræ ſito in parrochia de Betteville ... Actum an. D. 1266.* Iſidorus lib. 9. Orig. cap. 5. *Crementum eſt Semen maſculi, unde animalium & hominum corpora concipiuntur. Hinc Creatores parentes dicuntur.*

¶ CREMENTUM, Secundarium vectigal; Gall. *Surcens*. Locus exſtat in *Cornerium*. Vide *Cenſus Creſcens*.

¶ CREMESINUS. Vide *Carmeſinus*.

¶ CREMIA. Ogerii Panis Annal. Genuenſes lib. 4. ad ann. 1211. *Et ut ſtrata fecurior iret, fecit fieri Poteſtas viam levatam à Gavi uſque Cremiam Montiſcuceli*. An locus pendens ſeu præruptus à Græco Κρημνὸς? Sed legendum eſſet *Cremna*, non *Cremia*.

¶ CREMISTA, Poſſeſſio, à Græco χρήματα, Bona, facultates. Litteræ Præpoſiti de Caldenborn pro Eccleſia Novioperis an. 1251. apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p. 51. *Noverint univerſi, quod cum Eccleſia noſtra debitis augeretur, quandam caſam inter antiquas Cremiſtas Hallis ſitam ... pro quatuor marcis, & dimidia vendidimus & contulimus Eccleſiæ Novioperis*.

CREMIUM, *à Cremare : ſiccamentum lignorum vel frixorum in patella, & etiam quod remanet in patella avidum de carnibus poſt pinguedinem liqueſactam, dicitur Cremium, unde Propheta, Oſſa mea ſicut Cremium aruerunt*. Joan. de Janua. Paſſio Sanctarum Hilariæ, Dignæ, &c. apud Velſerum in Auguſta Vindelicorum : *Impleto memoriam Cremiis, & ſiccis ſpinis, & claudite ſuper eas ipſam memoriam, & ita demum ignem ſupponite : ut nulla ex eis evadat*. [Odo de varia fortuna Ernesti Ducis Bavariæ inter Anecdot. Marten. tom. 3. col. 356.

Dux protinus ignem
Excuſit ſcilicet ex dura, quem vivere ſicco
Efficiunt Cremio.

Sed & ipſe Columella 12. 19. *Levi primum igne, & tenuibus admodum lignis, quæ Cremia ruſtici appellant, fornacem incendemus*. Gloſſ. Græc. Lat. ῥῶγανον, Cremium. Papias MS. *Cremium, Frixorium*.]

¶ CREMNARII. Vide *Crenkinarii*.

CREMUM, Cremor, noſtris, *Creme*. Fortunatus lib. 11. Poem. 13.

Aſpexi digitos per lactea munera preſſos,
Et ſtas picta manus heic ubi Crema rapis.

CREMUTIUM, *Holocauſtum*, in Gloſſ. Iſid. Joannes de Janua *Cremium* habet. [Martinius vult legi, *Crematium. Hypocauſtum*.]

¶ CRENELLUS, Pinna, Gall. *Creneau*. Locum vide in *Ballium*.

CRENKINARII, ut ſcribit Chapeavillus in Erneſto Epiſc. Leodienſi c. 14. dicuntur *Juſtitiæ miniſtri*, apud Leodienſes : *Crequeniers*, in Stylo Leodienſi cap. 12. art. 5. ſic nuncupati ab arcubaliſta quam deferebant quæ *Kraeneke* Kiliano dicitur. Apud Froiſſartem 4. vol. c. 77. Monſtrelletum 3. vol. pag. 44. 59. & Cominem in Ludovico XI. c. 11. *Crannequiniers* ſunt milites arcubaliſta inſtructi, ut plurimum equites. De vocis origine egit Fauchetus lib. de Militia Francica, [& Menagius in Etymol. Gall.]

¶ CREMNARII, Iidem. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1104. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 236. *Præcepit etiam & interdixit, ne quis venatorum ſuorum, vel Cremnarii ſui, ne aliquis ſerviens ejus in Floriaco queſtum, nec violentiam faceret.*

¶ CRENTER vel CRENDER, Armorice Rotunditas seu Res corrotundata. Necrologium Abbatiæ de Daoulas Diœcesis Kemperleg, *Dedit nobis Clausſtralibus cyphum argenteum ponderis unius marchæ, vel Crenter, quod nullo modo poteſt alienari.* Germanis *Crenker* eſt libella argenti: quod melius huic loco convenit, quam notio Armoricana. *Marcha* ſeu bes eſt felibra Francia.

¶ CLEOPENSORIUM, vox ibrida à Græco Κρέας, Caro, & Latino *Penſorium* à Pendere effecto, Uncus ad ſuſpendendum aptus. Buſchius de Reformat. Monaſt. l. 3. cap. 22. *Ubi omnes illi Fratres inobedientes, ſunibus per colla eorum conſtrictis, in Creopenſorio ad trabem pendebant, quidam ſpiritum jam, alii extremum ſpiritum jam trabentes.*

CREPA, [pro *Crypta*, ut videtur, Fornix, Gall. *Voute* vel *Caveau*. Chronicon Erfordienſe inter Vindemias Litter. Freder. *Schannat* pag. 92. *Hoc etiam anno* (1226.) *Norimbergæ in Nuptiis Heinrici Regis rupta Crepa* 30. *milites & 20. ſervi cadentes interierunt.*] Vide *Repa*.

CREPARE OCULUM, Phraſis Gallica, *Crever l'œil*. Oculum ita à capite avellere ut exeundo crepet. *Excutere oculos* dixit Plautus, & Suetonius in Julio: *Oculos exculpere*, Terentius; *eruere*. Valerius Max. lib. 3. c. 2. *Effundere*, Ulpianus. Leges Henrici I. cap. 93. *Si quis alii crepet oculum, ſolvat ei* 60. *ſol.* Vide *Abacinare*. Italis *Crepare*, *romperſi*, *fenderſi*. Virgil. lib. 5. Æneid.

. . . . *Et acuto murice remi.*
Obnixi Crepuere.

[Papiæ ad vocem *Decrepitus*, *Crepare loqui* eſt.]

CREPATIÆ, Morbus equinus, *inter junctturam cruris & ungulam, ubi corium rumpitur & caro ad ſimilitudinem ſcabiei, &c.* apud Petrum de Crefcentiis lib. 9. de Agricult. cap. 45. ubi vetus ejus Gallicus Interpres vertit *Crevace*.

CREPATURA, Italis *Crepatura*, Fiſſura, rima. *Crepatura apoſtematis*, apud Conſtantinum Afric. lib. 5. de Morborum curat. cap. 4. *Creveure d'apoſteme.* Magiſter Ægidius de Urinis:

Miſtio ſit para vene chilis ex Crepatura.

Charta an. 1320. apud Julianum Saracenum in Hiſtor. Anconit. p. 162. *Viſa etiam Crepatura, ſive ſciſſura aliorum murorum, &c.* Hinc ſortie emendandus Michael Scotus lib. de Phyſionomia cap. 20. *Animalium quædam habent dentes in ore, ut homo, canis, &c. quædam Scripturam, & non dentes, ut aufer.* Legendum enim *Crepaturam*, id eſt, fiſſuram. [Miracula B. Gerlandi, tom. 3. Junii p. 660. *Paſſus eſt in genitalibus Crepaturam*; hoc eſt, Herniam. Legitur iterum hoc ſenſu to. 3. April. p. 987.] Vide *Cripatura* [& *Crepido*.]

¶ CREPATUS, Ruptus hernia. Miracula B. Simonis Erem. Auguſt. April. to. 2. p. 819. *Franciſcus erat Crepatus, & virtute B. Simonis & merita ejus liberatus eſt*. Legitur iterum p. 820. & 822.

CREPECTATOR. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis, apud Hieron. Blancam in Commcnt. Rerum Arag. *Crepectatorum officium, quod Cambium appellatur*.

¶ CREPEDA, f. Crepida, Genus calceamenti. Chartularium S. Vigoris de Ceraſio: *Remittimus unam n inam de braſio & Crepedas quas anteceſſores mei habere conſueverant.*

CREPEDO, Rima. Kecellus in Miracul. S. Joan. Beverlac. num. 28. *Unde penitus defectis humoribus rimarum Crepedine circumquaque debiſcens, &c.* [Vide *Crepatura & Crepido*.]

¶ CREPERE. Vide *Creperus*.

CREPEREGICUS. Fortunatus l. 3. Poem. in Ep. ad Felicem Epiſc. *Et ſi res exigeret, plauſum Creperegico Oetan Thirynthiam, cum Pindaro ſpirante, pulſaſſem.*

CREPERUS, vox antiqua, pro *dubius*. Papias: *Creperum, aſperum, dubium, incertum, inde & crepuſculum. Crepere, ſpiſſare, dubitare.* Utuntur Auſonius, Martianus Capella lib. 1. Symmachus Epiſt. 1. Ennodius lib. 2. Epiſt. 22. Hepidannus lib. 1. de Vita S. Wiboradæ c. 33. Gerardus in Vita S. Adelardi cap. 9. Ratherius Veron. in Vita S. Urmari cap. 1. Conradus de Fabaria de Caſibus S. Galli capite 19. &c.

¶ CREPIDES, Papiæ, *Pavimenta, vel ut quidam dicunt Calciamenta... Eſt autem nominativus ſingularis Crepis*; à Græco videlicet κρηπὶς, pro quo Latini dicere Crepida. Idem Papias in MS. Bituricenſi: *Coturni, Tragica calciamenta, quibus calciabantur dicturi in theatro alta voce, ſimiles Crepidibus. Hii Calones dicuntur.* Vide Iſid. l. 19. Orig. c. 34.

¶ CREPIDO, Fiſſura. Vita S. Alferii tom. 2. SS. April. p. 101. *Cutis gingivæ dolentis crepuit, atque per illius vulnus Crepidinis emiſſa putredine, & faciei tumorem perdidit & dentium dolorem.* Vide *Crepedo*.

CREPITUDO, [Eadem notione. Vita S. Drogonis tom. 2. April. p. 444. *Sepulcrum viri Dei adeo eſt elevatum, quod fontium fundamenta corruerunt, & per quaſdam Crepitudines interiora ſepulcri patuerunt.*] Garionpontus lib. 3. Paſſionarii cap. 34. *Emanatio ſanguinis, & venarum, & renum Crepitudo & loco dolenti deducitur.* Cum crepant.

¶ CREPIUS, pro *Crebrius*, in Teſtamento anni circiter 690. apud Felibianum pag. 11. Probat. Hiſtoriæ San-Dionyſianæ.

CREPOLUS, *Madidus*, Papiæ.

¶ CREPOR, à *Crepo*. Gloſſ. Iſid. *Creporem ferri, ſonum catenæ*.

¶ CREPULUM, *Imber cum ſono gravi ruens*. Papias MS.

¶ CREPUNDIA, Μοδιμεντα, Τροφεωτα, Ἀναθεσεις. Gl. Lat. Græc. Prope Crepundia dicuntur Deleſtamenta puerorum & etiam ſigna, quæ cum infantibus olim exponi ſolebant, unde poſſent agnoſci ut erant litteræ, annuli, &c. unde Plautus Rud. 4. 4. 125. *Sunt Crepundia, ſcilicet aureolus, ſecuricula aurea, ſicula argenteola, & duæ conexæ maniculæ, & ſuculæ, & porculi, & bulla aurea.* Arnulphus Sagienſ. Archidiac. contra Girardum Engoliſm. Epiſc. apud Acherium Spicil. to. 2. p. 341. *Quod dum pater infoleſtiam criminis divinitatis ſuæ contemptum civibus incredibile videtur, parturienti Abbatiſſæ gemitus, & novi partus Crepundia fidem fecerunt.*

¶ CREPUSCULASCERE, Illuceſcere. Sidon. lib 8. Epiſt. 3. *Cum me defatigatum ab excubiis ad diverſorium Crepuſculaſcens hora revocavit.*

¶ CREPUSUM, Τρυξ. Gloſſ. Lat. Gr. Uva acerba.

CRESAMENTUM, Augmentum. Gallis, *Accroiſſement*. Placitum Childeberti III. Reg. Fr. apud Mabillonium in Re diplomat. pag. 477. *Interrogatum fuit ei, ſe ipſi genitur ſuo Ibbo quondam ipſa portione ſua in ſuprafcripto loco ordinio ipſius Hainoni Abbati per ſuo Creſamentum delegaſſet vel firmaſſet.* Supra: *Quicquid ibidem ſua fuit poſſeſſio pro ſuo Creſamentum delegaſſe vel firmaſſe.*

¶ CRESCENTIA, Fructus in aliquo fundo creſcentes, necnon etiam locus ubi creſcunt, & unde advehuntur; quem locum Galli dicimus, *Cru*. Sigillum Ludovici VI. Regis Franc. an. 1124. tom. 1. Collect. Ampliſs. col. 683. *Dono ſimiliter & decimam annonæ meæ, & avenæ, & leguminum de Aquilina, & omnium Creſcentiarum mearum, ſi quæ in ea fuerint factæ.* Pluries occurrit apud Rymer. ut to. 12. pag. 7. col. 2. *Mercandiſas quaſcumque, de quacumque Creſcentia, tam de bonis ſuis propriis, quam alterius cujuſcumque.* Pag. 81. col. 2. *Pro aliis novis ejuſdem Creſcentiæ & patriæ cujus ſunt ve-*

veteres (lanæ.) Et pag. 166. col. 1. *De trigintâ & tribus doliis vini annuatim de Crescentiis partium Franciæ, Gasconiæ, & Burdegaliæ in regnum Angliæ adducendis.*

CRESCERE. Prima Curia Generalis Catalaniæ ſub Jacobo Rege Arag. an. 1291. MS. *Quod ſi aliquis fuerit reptatus de baudiâ, quod ille qui reptabit, non poſſit Creſcere de diviſiis parem, quem ſibi voluerit dare: quod ſi ipſi fecerint, quod diviſiæ ſint ſui & ſuorum in perpetuum, ſic quod non poſſint renunciare ipſe ante dominationem, vel poſtea.* Capitis lemma ſic concipitur: *qualiter ille qui reptat, poteſt Creſcere parem, quem voluerit dare batayam.*

¶ CRESCERE SE SUPER ALIQUEM, apud Lobinellum in Hiſtoria Britan. tom. 2. pag. 324. eſt Invadere res alienas, Gall. *Empieter ſur quelqu'un; Alter eorum ſuper alterum ſe Creſcere non poterit.*

¶ CRESCITIVUS, *Celeriter creſcens*, Onomaſticon ad calcem tomi 1. SS. Junii.

¶ CRESERE. Vide *Croiſare*.

¶ CRESPELLÆ, Ex herba, farina & oleo. Onomaſt. ad calcem to. 7. SS. Maii. Vide *Criſpellæ*.

¶ CRESPULUS, Gloſſ. Græc. Lat. κρὸμμ'ς, *Matutinus, Creſpulus.* Melius legeretur *Crepuſculus*.

¶ CRESSA. Inſtrum. novæ Gall. Chriſt. tom. 2. col. 433. *Sciant cunctî quod anno Incarnat. Domini 1364. die 14. menſis Sept. apud Abbatiam de Moyſiac. Caturc. diœceſis, in exitum magnæ Creſſæ RR. in Chriſto Pater, & Dominus Remundus de Salz, Dei gratia Patriarcha Antiochenus, &c.* In hanc vocem Editores: Creſſa Nomen proprium loci, forſan deſumtum à Creta, quæ ibi abundaret, aut ex qua locus eſſet conditus. A creta derivata eſt *Creſſa nota: Creſſa nicarea pulcra dies nota*, apud Horatium. Si legeretur *Criſtæ*, explicatio eſt facilis; nam cenſeretur hoc juramentum, vel hæc recognitio data in exitum magnæ Creſſæ ſeu Criſtæ, id eſt circa exitum loci ſublimis; nam Creſta & Criſta ſignificant verticem montis vel collis. Facilis fuit lectio *Creſſæ* pro *Creſtæ*: quare ad hanc conjecturam lubens accedo.

CRESSEMENTUM, CREISAMENTUM, CREISENDARII PORCI. Rainardus Abbas Ciſtercienſis in Inſtitut. Ciſtercienſ. c. 26. *Nullam eum ſæcularibus ſocietatem in pecoribus nutriendis, ſeu terris excolendis habere permittimus: videlicet dando vel accipiendo mediatariam vel Creſſementum.* Tabularium Monaſterii S. Gemmæ in diœceſi Santonenſi: *Cum Seguinus Beraldi charnagium peteret de porcis Creiſendariis, quos Monachi S. Gemmæ ſuſceperunt ad Creiſamentum.* Ubi *Creiſamentum*, eſt id quod *Bail à croiſt & à chapſel* noſtri vocant, cum ſcilicet pecus datur, ſed æſtimatum, ita ut id in fructu & augmento habeatur quod pretium pecoris excedit, ut ait Raguellus. Proinde *Porci Creiſendarii* hic dicuntur, qui locati ſunt ſub hac augmenti conditione. Vide veterem Conſuetudinem Bituricenſem editam à Thomaſſerio c. 89.

¶ CRESSIMENTUM, Acceſſio, appendix, Gall. *Dependance*. Fundatio Monaſterii de Altaripa an. 1137. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 311. *Primo dedit ... grangiam de Combis & Creſſimentum circumquaque in campis, in nemore; item 24. jugera cultæ terræ apud Eſcuvillens, juratum quoque Daſſel, &c.* Italis Creſcimento eſt Accretio, augmentum, Gallis *Accroiſſement*.

CRESSO, Naſturtium, *Creſſon*. Matth. Silvaticus: *Olus aquæ, id eſt, ſenationes, vel Creſſones.* [S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. c. 12. *Pro ſigno naſturtii, quod vulgariter Creſſo dicitur, &c.*]

CRISONIUM, Eadem notione. Vita S. Amalbergæ: *Herbam, quam vulgo Criſonium vocant, circa irrigua Sennæ fluminis, &c.*

¶ CRESSONARIA, Gall. *Creſſoniere*, Locus ubi creſcit Creſſo. Charta Johannis Hamenſium Domini an. 1248. ex Tabulario Corbeienſi: *Ortos prata & Creſſonarias faciendo.*

CRESTA. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli London. an. 1295. in Monaſtico Angl. to. 3. p. 309. *Morſus Willelmi de Ely argenteus, &c. Creſta ejuſdem argentea cum triphorio exterius aureo, & lapillis inſitis, &c.* Habetur ibi pluries. Vide *Criſta*.

¶ CRESTATA. Vide in *Criſta*.

¶ CRESTEGNUS, Caſtaneus. *Archa Creſtegna*, in Inventario ann. 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. n. 38. Diœceſ Din. Gall. *Coffre de Chataigner*.

¶ CRESTO, Caper, Gall. *Bouc*. Conſuetud. Brageriaci art. 93. *Boues, vaccas, ovet, porcos, fues ſive troyes, mutones, Creſtones, capras, bedulos, &c.* Gallica verſio: *Beufs, vaches, brebis, pourceaux, truyes, moutons, Boucs, chevreaux, &c.*

CRETELLÆ, *Cletellæ*, vel *Citellæ*, in Gloſſ. MSS. Regio Cod. 1013. & Iſidori.

1. CRETICARE, In criſin, ut vocant Medici, incidere, quam ſcite *paſſionis atque naturæ conflictum* vocat Cælius Aurelianus lib. 2. Acut. cap. 19. Philippus Eyſtatenſis Epiſcop. in Vita S. Willibaldi cap. 33. *Eadem die Creticavimus, & brevi poſt in tempore. ſanitati omnimode reſtituti ſumus.* Thomas Cantiprat. lib. 2. de Apib. cap. 54. num. 14. *Tertia igitur die, digeſta materia, Creticavit, & ad ſe rediit compos mentis.* Alexander Jatroſophiſta lib. 2. Paſſion. cap. 66. *Cretica, id eſt, determinativa. Creticos dies*, ait Iſidorus lib. 4. Orig. cap. 9. *Medici vocant, quibus ut creditum, ex judicio infirmitatis illud nomen impoſitum eſt, quod judicent hominem, & ſententia ſua aut puniant aut liberent.*

2. CRETICARE, *Cracitare*. Vetus Gloſſ. Lat. Gall. *Creticare, Grailler à la maniere de corneille*.

¶ CRETIFODINA, Locus, ubi effoditur creta. Donatio anni 1294. Hiſtor. Dalphin. tom. 2. pag. 74. col. 1. *Creiſfodinis, lapidicinis, argenti fodinis, auri fodinis, &c.*

¶ CRETIVA Aquæ, Abundatio aquarum, eluvio. *Creue d'eau*, apud Rymer. to. 10. pag. 244. col. 2. *Volumus etiam quod, ſi contingeret quod dicti molendini feriarent, ſive jacerent propter Cretivam aquæ, vel propter defectum aquæ, &c.*

¶ CRETURA, Quod cribrando rejicitur. Pallad. l. 1. de Re Ruſtica tit. 24. inter columbarum pabula refert *Triginta columbis volantibus diurni tres ſextarii tritici ſufficient, aut Creturæ.*

CREVEDELLA, Mali ſeu pomi ſpecies, in Capitulari de Villis, cap. 70.

CREVENTIA. [Societas, Gall. *Aſſociation.*] Capitulare Radelchiſi Principis Beneventani cap. 27. *Si vero populus partionis mee cum populo veſtræ partis ierint per Creventiam in exercitu, quocumque, & quolibet modo occiderint vel apprehenderint veſtros honoratos ac vaſſallos.*

¶ CREVESCERE, pro Crebreſcere, vel Creſcere. Capitulare Arechis Principis Beneventi apud Muratorium to. 2. p. 336. col. 1. *Nonnulla flagitiorum veteres Jurisperiti, dum fieri poſſe non crederent, decernere præcavantes, poſteritati erronea relinquere veſtigia: at nunc Creveſcentibus malis, & fieri poſſe creduntur, & quod dictum nephas eſt, facta videntur.*

¶ CREUTA, Accretio, acceſſio, Gall. *Creue*. Præceptum Johannis Franc. Regis ann. 1350. pro Magiſtris monetarum, tom. 2. Ordinat. pag. 336. *Mandamus vobis ex cauſa, quatenus, viſis præſentibus literis, faciatis daro & ſolvi in omnibus, & ſingulis monetagiis, ultra pretium quod datur ad præſens, ſeptem ſolidos*

Turonenſes de Creuta, pro qualibet marchabilloni, &c.

¶ CREWET, Anglis, Urceolus, Gall. *Burette*. Teſtamentum Rotherami Eborac. Epiſc. an. 1498. in Libro nigro Scaccarii pag. 673. *Item dedi collegio meo prædicto unum par Crewets deauratum, & ſcribitur ſuper eiſdem Ihesus Chriſtus.*

¶ CREYERA, vel CREYERIS, Navis ſpecies, eadem quæ *Craiera*. Charta Edwardi III. Regis Angl. apud Rymer. to. 5. p. 243. *Volumus quod centum naves vocatæ Peſſonferæ & Creyeris & aliæ minutæ naves... ad opus noſtrum provideantur & areſtentur.*

CRIACIO, Creatio, vox Hiſpanica. At in Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Ovetenſis an. 781. apud Sandovallium, videtur ſumi pro *ſervis*, quomodo *Creatures* appellamus, quos enutrivimus: Nutritii. *Damus ſiquidem noſtras Criaciones, nominatas Saderno cum filiis & filiabus ſuis, Thomiro cum filiis & filiabus ſuis, ... & iſti ſerviant Monaſterio de ſancta Maria, de Obona, in quantum, & quale ſervitium ab Abbate vel Vicario hujus Monaſterii eos vocaverint vel injungerint.*

¶ CRIAFORA, Clamor excitans ad irruendum in aliquem, Gall. *à courir ſus* vel *à ſe jetter ſur quelqu'un*, ad injiciendas manus in aliquem. Sententia data contra Franciſcum de Bardonelchia per Dom. Dalphinum an. 1334. *Si quis eum viderit vel ſciverit infra juriſdictionem & terram noſtram, ipſum debeat capere vivum vel mortuum & Curiæ noſtræ præſentare, & ſi capere non poteris, vel ad eum capiendum ſe imbecillem vel non fortem reputaverit, vaydam ſeu Criaforas faciat & moveat patriam contra eum pro eo, ut ſupra dictum eſt, capiendo.*

CRIAGIUM. Charta Philippi Regis Franciæ ann. 1182. in Tabul. S. Dionyſii: *Noverint univerſi ... quoniam Guido Buticularius noſter Silvanectenſis, & Guido filius ejus fideli ſervienti noſtro Rogero Picæ Criagium ſuum de Stampis dederunt, & ipſi & hæredibus ſuis libere & quiete in perpetuum poſſidendum conceſſerunt. Quia vero res hæc de feodo noſtro eſt, & ad Buticulariam pertinet, nos ad petitionem utriuſque partis prænominatæ donum ſtabile eſſe volumus & præcipimus.* Sed in Charta lemmate habetur *griagium*. Vide in hac voce [poſt *Gruarius*.]

CRIARE, ex Gallico *Crier*: Per præconem publicare. Charta an. 1221. apud Sammart hanos in Epiſcopis Cabilonenſi. nu. 39. *Si Crietur pro communitate ville, Criari debet aſſenſu Epiſcopi.* Charta Caroli M. an. 779. inter Inſtrum. tomi 4. nove Gall. Chriſt. col. 225. *Nullus judex publicus, nec ulla poteſtas ad cauſas audiendum, vel frida Criandum, aut fidejuſſorem tollendum ... ibidem ingredi non deberemus.*]

CRIARIA, Officium eorum quos hodie Lutetiæ Pariſiorum *le Crieurs de corps & de vin* dicunt. Charta Philippi Auguſti Regis, in Regeſto Herouvalliano: *Phil... Notum ... quod nos mercatoribus noſtris banſatis aquæ Pariſius concedimus Criarias Pariſius in perpetuum tenendas, & in eo puncto quo Simon de Piſſiaco eas tenebat, & in eo puncto in quo eas poſtmodum tenebamus, & terram dicti Simonis quæ erat in firma Criariarum Pariſ. Mercatores autem poterunt clamatores ponere & amovere pro voluntate ſua, & menſuras ponere, &c. anno 1220.*

¶ CRIBELLATUS, Cribratus. Gall. *Criblé*. Vide locum in *Plagella*.

CRIBLUS, [Cribrum. Gall. *Crible*.] Charta Edwardi II. Regis Angl. tom. 2. Monaſtici Anglic. pag. 424. *Viginti ſolidi annuatim percipiendis de molendino .... & 4. Criblis farinæ avenarum de molendino bladonico, &c.*

¶ CRIBRARIUS, Qui cribra conficit. Gloſſ. Græc. Lat. Κοσκινοποιὸς, *Cribrarius*.

CRIBRIONES, In Zala executores, ac miniſtri juridici, juxta Sambucum. Decreta Andreæ Regis Hung. cap. 24. *Comites jure Comitatus ſui tantum fruantur, certa ad Regem pertinentia, ſcilicet Cribriones, tributa, boves & duas partes caſtrorum Rex obtineat.* Idem Decretum apud Raynaldum ann. 1232. num. 18. habet *Ibriones*.

¶ CRICA, ut *Creca*, Parvus portus. *In portubus & Cricis*, apud Rymerum to. 11. p. 511. col. 2.

CRICELLA, Avis ſpecies. Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Jatrofophiſtam Cod. Reg. 1486. *Attagines, i. Cricelle, quædam aves quæ vaduntjuxta flumen.* Nos *Crecerelles* appellamus hos accipitres, quos Latini *Tinnunculos* vocant. Vide Julium Scaliger. in Ariſt. de Animal. p. 250. & Salmaſium ad Solinum p. 340.

CRIDA, Bannum, proclamatio quæ per præconem fit: *Grida* Italis, Gallis *Cry public*: [*Crida quæ fiet, &c.* in Conventionib. Caroli I. Andegav. Comitis Provinciæ cum Maſſilienſ. an. 1257. *Præconiſationes ſive Cridæ*, in Charta Philippi de Sangineto an. 1317. è MS. D. *Brunet. Vendere ad Cridam*, in Litteris an. 1319. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 259. *Injungere Cridas*, in Proceſſu anni 1339. Hiſt. Dalphin. tom. 1. pag. 128. col. 2. *Creda*, in Conſuetud. Mediolan. cap. 428. *Crieria*, in Præcepto Philippi Franc. Regis ann. 1274. to. 2. Ordinat. p. 435.] *Criée*, in Charta 1314. apud Guichenonum in Hiſt. Sabaudica p. 147. *Cride*, in Conſuetudine Solenſi tit. 29. art. 13. 19. & Baionenſi tit. 15. art. 1. 6. [*Criage*, in Edicto Caroli VI. Francorum Regis ann. 1413. art. 22.] *Cridar* Itali, Nos *Crier*. A *Quiritare* deducit Scaliger ad Priap.

¶ CRIDA PIGNORUM, Tributum à Dominis locorum perceptum pro rebus haſta poſita venditis. Vide Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 374. nota K.

¶ CRIDAGIUM, Simili notione, ſeu tributum pro proclamatione vini venalis exſolutum. Extenta jurium quæ levantur à Comite Sabaudiæ apud S. Simphorianum de Auzone ann. 1299. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 97. col. 1. *Item habet Dominus in villa S. Andreæ menſuras vini & Cridagium, & pedagium beſtiarum portantium vinum venale per terram, &c.* Et p. ſeq. col. 1. *Item de quolibet veyſſellata vini expoſita venditioni in villa prædicta, levantur quatuor denarii*; *videlicet unus denarius pro Cridagio, & tres denarii pro menſuris, &c.* Vide ejuſdem tomi pag. 77. ſub finem. Jus illud appellatur *Criage* in antiquo Inſtrumento Gallico Tabularii Calenſis pag. 171. *Item les meſures à blé & à vin ſunt de l'Egliſe, & le Criage du vin, & le minage du blé & des maarz, &c.*

¶ CRIDARE, Clamare, proclamare, de iis dictum, qui vendunt haſta poſita. Regeſtum Parlamenti an. 1491. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. p. 642. *Pro eadem bona Cridando & ſubhaſtando, ac plus offerenti & ultimo incarianti vendendo, &c.* Rurſus occurrit apud Muratorium tom. 8. col. 432. & 434.

¶ CRIDERE, Eadem notione legitur in Statutis Maſſil. lib. 1. c. 39.

¶ CRIDIA, Proclamatio, ut *Crida*. Arreſtum Parlamenti Toloſani pro Epiſcopo Albienſi an. 1498. die 2. Martii: *Officiarii fieri facient Cridias & præconiſationes in ipſa Civitate Albiæ.*

¶ CRIENTA. Inquiſitio anni 1220. Hiſtor. Dalphin. tom. 1. pag. 129. col. 1. *Item Dom. Comes habet apud Avalonem in dominico 1. Corvatam ad Capellam Albam continentem 18. jornalia terræ, in quibus Miſtrales capiunt 4. gerbas, & Crientas, & ſolagium.* Adnotat eruditis Auctor *Crientas* dici pro *Carrientas*; ſed qui ſunt *Carrientæ*? Retinerem *Crientas*, quas idem puto, quod ſupra *Creentum*.

¶ CRIERIA. Vide *Crida*.

¶ CRI-

¶ CRIFIA. Vide *Cryphia*.

CRIGNUM, Panis vel cibus qui fit ex tribus partibus farinæ, hordei grossi, & una parte subtili. Matthæus Silvac.

¶ CRIMINALITAS, Crimen capitale. Vide *Civilitas*, Mulcta pecuniaria.

¶ CRIMINALE, Crimen alicui impingere, de crimine accusare, apud Matthæum Paris an. 1251. *Miles super hoc Criminatus attachiabatur.* [Concil. Legion. an. 1012. can. 15. *Et si juvare noluerit ex parte Regis, Criminatus habeat licentiam furandi.*]

CRIMINOSUS, Reus. Auxilius de causa Formos. *Quidam itaque Presbyter, ut puta heri baptizavit, & ipse Criminosus, &c.* [Occurrit alibi non semel.]

¶ CRIMINOSUM CRIMEN, Gravius delictum, in Statutis Augerii II. Ep. Confer. MSS. an. 1280.

CRINALE, Cereus instar plicæ seu Crinium complicatorum, cujus passim usus in Cracovienſi Eccleſia in Proceſſionibus publicis. Occurrit in Vita S. Stanislai Canonici Regularis Lateranenſis.

¶ CRINALE, Diſcerniculum ſeu Acus comatoria. Odo de varia fortuna Erneſti Bavariæ Ducis inter Anecdota Martenii to. 3. col. 345.

.....Subcitrinos Crinale capillos
Criſpat, & inferto nexus caſtigat in auro.

Agitur de virgine. Apuleius dixit, *Crinalis acus*; Ovidius vero, *Cerrum Crinale*.

¶ CRINARIUM, ſ. Idem quod *Crinile*, Sertum. Narrat Anonymus in Libello de Vita S. Beregiſi, apud Mabillonium in Actis SS. Benedict. ſæc. 4, part. 1, p. 294. ſanctum Abbatem Pippini indignationem incurriſſe, *eo quod*, cum quondam in Eccleſia *ſolus Crinarii ornamentum* geſtaret, nec deponere vellet Pippinus, ipſum ad oſculum admittere noluit.

CRINES. *Punire in cute & Crinibus*, in Speculo Saxon. l. 2. art. 13. § 1. *Crinis & cutis tormentis ſubjici*, art. 28. § 3. *Ad cutem & Crines condemnari*, l. 3. art. 3. § 1. *Demereri cutim & Crines*. in Wichbild Magdeburgenſi art. 19. § 1. art. 44. § 1. art. 96. *Cute & capillis privari*, in Chron. Laurisham. p. 74. 75. *Cutem & capillos amittere*. in Lege familiæ Burchar-di Epiſc. Wormacienſis. Vide *Decalvatio*, & *Cutis*.

CRINES LIBIDINOSE VIRGINI DETRAHERE, in Lege Bajwar. tit. 7. § 5. Quibus ad amoris incitamentum malis artibus uti ſolent.

CRINES MULIERI INCENUÆ CAPULARE, in Lege Burgund. addit. 1. tit. 5. Vide *Capilli*.

¶ CRINEUM, ſ. pro *Serinium*, Arca in qua res aſſervantur pretioſiores. Chronicon Comodoliac. inter Frag. Hiſt. Stephanotii MSS. to. 2. *Hic jacet in ipſo vaſe corpus S. Juniani, in quo ſepelivit eum Roricius Epiſcopus*; *Rainaldus vero Petragoric. Epiſcopus, qui meruit Martyr fieri, collegit eum in Crineis ligneis infra vas repoſitis*.

CRINILE, Sertum. Albertus Argentinenſis in pag. 114 *Prandentibus autem illis cum Rege ejuſque filiis, Rex cuilibet filiorum & Joanni Duci unum Crinile roſarum poſuit ſuper caput*. [Proceſſus de SS. Virg. Eichſellen. to. 3. Junii p. 136. *Quoddam Crinile ſive ſertum, quod S. Chriſtiana in capite ſuo ſanctæ, dum vixit, tuliſſe & habuiſſe dicitur*.]

CRINILE nupturarum virginum, pro quo eis reformationem dotis non habentibus ſolvuntur marcæ 30. (marito mortuo) aut poſſeſſio, ubi 3. marcarum ſit proventus: nam indotatæ mulieri 30. marcæ ſolvuntur, ex Conſuetud. terræ Cracovienſis.

¶ CRINIOSUS, Crinitus. Vita S. Columbæ Abb. tom. 2. Junii p. 232. *Quemdam Crinioſum igneum globum & valde luminoſum de vertice S. Columbæ... ſurſum aſcendentem vidit*.

CRINISATUS, Ex crinibus factus vel natus. Sidon. Carmine 22.

Hic Crinisatas jungebat Pegaſus alas.

Vide Sirmondi Notas.

CRINITI, CRINOSI, Ἐγκόμαιοι, in Gloſſ. Gr. Lat. apud Francos Reges dicti, & præcipui ex nobilitate, quod iis ſolis crines promittere liceret, *Merovingi, ſeu Crinitι*, in Chron. Andrenſi p. 338. Lex Salica tit. 26. § 1. *Si quis puerum infra 12. annos Crinitum, ſive incrinitum occiderit*. § 2. *Si quis puerum Crinitum, ſine voluntate parentum totonderit*. Decretio Childeberti Regis § 2. *Ut nullus de Crinoſis inceſtum uſum ſibi ſocien conjugio*. Vide Stephanum Baluzium ad hunc locum. Chronicon Moiſſiacenſe: *Ille dedit eis conſilium, ut eligerent Faramundum.....& levarent eum in Regem ſuper ſe ex genere Priami Crinitum*. Ado Viennenſis in Chronico, ubi de Chlodione: *Abbinc Franci in finibus Thoringorum habitantes, Crinitos Reges habere cœperunt*. Avitus Viennenſis Epiſt. ad Clodovechum Regem: *Cum ſub caſſide Crines nutritos ſalutaris galea ſacræ unctionis indueret*. Gregorius Turon. l. 6. c. 24. *Hic cum natus eſſet in Gallia, & diligenti cura nutritus, ſus Regum iſtorum mos eſt*) *Crinium flagellis per terga demiſſis*, &c. Vide Aimoinum l. 3. c. 61. Idem Gregorius l. 8. c. 10. *Sed cum ignorarem quiſnam eſſet, à Cæſarie prolixa cognovi Chlodoveum eſſe*. Et mox: *Una tantum pars capillorum quæ ſubter fuerat, jam defluxerat; alia vero cum ipſis Crinium flagellis intacta durabat*. Idem de Vitis Patr. c. ult. *Nec ille ut quidam dimiſſis capillorum flagellis aut barbarum dimiſſione plaudebat, ſed certo tempore capillum tondebat & barbam*. Geſta Dagoberti I. c. 14. *Rex autem ſuper ripam fluminis ſtans, galea induto capite, Crimeſque cum canitie obvolutos habens, & hæc audiens, galeam celerrime à ſuo capite depoſuit: cum nudatum à galea apparuiſſet caput Regis, agnovit eum Bertholadus Regem eſſe*, &c. Erchanbertus de Majorib. domus: *Danielem quondam Clericum cæſarie cacitis crescente Regem Franci conſtituunt, quem Chilpericum nuncupant...quia Merovei, ut aiunt, ſicut antiquitus Nazarei, nullo capitis crine inciſo erant*. Eginhardus in Carolo Magno: *Neque Regi aliud relinquebatur, quam ut regio tantum nomine contentus, Crine profuſo, barba ſubmiſſa, ſolio reſideres*. Sidonius l. 1. Epiſt. 2. Theodoricum Gothorum Regem deſcribens, ait, *aurium legulat ſicut mos gentis eſt) Crinium ſuperjacentium flagellis operiri*. Carm. 5. de Francis:

....Rutili quibus arce Cerebri
Ad frontem Coma tracta jacet, nudataque Cervix
Setarum per damna latet,

Ubi Savaro & Sirmondus. Scribit Scylitzes pag. 522. apud Armenios præcipuam fuiſſe τὸν Κρινίτων familiam, utpote Regiam. Manilius lib. 5. deſicatorum fuiſſe ſcribit:

.....Tortos in plexum ponere Crines,
Aut nodis revocare, & ruſus vertice denſo
Fingere, & appoſitis caput emutare capillis.

Ut & Martialis l. 4. Epigram. 42.

.....Molleſque flagellent
Colla comæ: torqat non amo, Flacce, comas.

Hinc Starcharterus apud Saxonem Grammaticum lib. 6 *Virilibus comis mulierbre redimiculum injici non oportere monet*. Idem Saxo:

Splendida nexuerant tortum redimicula Crinem.

Ejuſmodi in Regibus prioris ſtirpis crinium flagella intueri licuit in Portali Eccleſiæ S. Germani Pratenſis Lutetiæ. Vide Annulum Childerici apud Chifletium.

Cæteri è plebe tonſi erant, ut auctor eſt Agathias l. 1. Greg. Turon. l. 3. Hiſt. c. 18. *Debet velociter adeſſe Pariſius, & habito conſilio pertractari oportet, quid de his fieri debeat: utrum inciſa cæſarie, ut reliqua plebs*

hæ-

habeantur, *&c.* Vide Savaronem & Sirmondum ad Sidonium l.1. Epist.2. Bignonium ad Legem Saljcam tit. 26. Hotomanum & Matharellum in Franco-Gall. c.7.

At hæc quidem obtinuere sub prima Regum Francicorum stirpe: nam sub altera Reges non promissos ac in flagella digestos, sed decurtatos crines, atque adeo cæteri è plebe gessere: quod potissimum colligi datur ex Caroli Magni & Ludovici Pii sigillis, & Lotharii & Caroli Calvi imaginibus, quas delineari curavit Stephanus Baluzius in Notis ad Capitularia Regum Francorum pag. 1276. 1278. 1279. 1284. 1305. 1307.

¶ CRINON, κρίνον, Lilium. Locum vide in *Rosum*.

CRINONES, [Barba infra nares.] Vide *Grani*,

¶ CRINOSI. Vide *Criniti*.

¶ CRIOBOLIUM, κριοβόλιον, Sacrificium Martri Deum vulgo oblatum, sic dictum ab arietibus cæsis, ut *Taurobolium* à bobus. Memorantur Criobolia in Inscriptionibus Gruteri 27.3, & 4. apud Muratorium 10.3. pag. 74. Vide Salmasium in Notis ad Lamprid. in Heliogabalo cap. 7.

¶ CRIOLLA. Tiburtius Navarrus in Miraculis S. Francisci Solani, Julii tom. 5. p. 894. *Floriana nigra Criolla ab artuum debilitate* (sanata fuit.) In hunc locum Sollerius: Hispani vulgo appellant Criollos, qui ex patre Hispano & matre Inda nascuntur. Hinc *Criolla* vocatur mulier, quæ hoc modo nata est.

¶ CRIPA, pro *Crypta*. Vide in *Cumba* 2.

¶ CRIPHIA. Vide *Cryphia*.

¶ CRIPHICUS, *Fraus*. Papias MS.

¶ CRIPIDO. Vide *Crispido*.

¶ CRIPPA, Panni genus, f. idem quod Galli dicimus *Crepe*, Itali *Crespo*, Bombycinus pannus crispus tenuisque. Vita S. Moduennæ tom. 2. Julii p. 303. *Præter vestes nostras communes nihil portabimus de omni Crippa*.

¶ CRIPTA, CRIPTELLA. Vide *Crypta*.

CRIPTURA, Ruptura, fractura. Italis *Crepatura*, nostris *Creveure*. S. Audoenus in Vita S. Eligii li. 2. c. 32. *Vidit ex fronte Basilicæ... parietem ex parte disspatum, Cripturamque imminentem ac ruinam minitantem instare*. Et c. 45. *Apparuit subito in pariete... veluti arcus in rotundo præruptæ ingens Criptura, ut liquido cunctis pateceret, Dei id nutu fieri quod disponerent, ac per eum locum materiam debere everiere, quo nimirum viderent hoc opus Cripturam præire*. Vide *Crepatura*.

CRISEUS, Canus, nostris *Gris*. Durandus lib. 7. Rat. c. 25. *Capilli ejus nigri & Crisei, caro candida, &c. Chevenx gris*. Vide *Griseus*.

¶ CRISIBE, *in Prophetа, Erugo vel rubigo messium*. Papias MS. Bituricenfis.

¶ CRISIS. Glossographus ad cap. Significasti. De electt. *Apocrifiarii dicuntur Nuntii Dom. Papæ, q. Secretarii, nam Crisis quandoque dicitur Secretum*.

CRISMA, pro *Chrisma*, in Indice MS. Beneficiorum Eccl. esiæ & Diœc. Constantiens. fol. 4. *Dicti Rectores solvunt... pro Crismate* xx. *den*.

¶ CRISMON, *Nota quæ in libro ex voluntate uniuscujusque ad aliquid notandum ponitur*. Papias in MS. Bituric. *Crismon* vel *Chrismon* proprie est Monogramma Christi sic expressum ☧. Vide *Benevalete*, & *Chrisimus*.

CRISOBOLUM. Vide *Chrysobolum*.

¶ CRISONIUM, Nasturtium. Vide *Cressо*.

¶ CRISPA, Plica, Gall. *Pli*. Translatio S. Antonini to. 1. Maii p. 767. *Recognovit... plegas seu Crispas vestis ipsius, juxta Regulam & Ordinem S. Dominici, similiter inibi depictas. Quod depositum, imaginem, vestem & Crispas, &c.*

¶ CRISPATIO, in Musica forsan est Sonus inflexo crebrius spiritu variatus, Gall. *Fredon*. Notker apud Mabill. Annal. Bened. to. 4. pag. 688. de significatione litterarum in superscriptione cantilenæ: *R retitudinem vel rasuram non abolitionis, sed Crispationis rogitat*.

CRISPELLÆ, Liber Ordinis S. Victoris Parisiis MS. c. 25. & Udalricus lib. 2. Consuetud. Cluniac. c. 4. ubi de signis: *Pro signo Crispellarum*, (addit Udalricus [cum Bernardo Ord. Cluniac. part. 1. c. 17.] *vel ut alii dicunt, frygdolarum*) *cum pugno accipe crines, quasi cupias eos facere crispos*. Rustici apud Normannos vocant *Crespes*, ova pauca mixta cum farina, & in fartagine frixa.]

¶ CRISPICAPILLUS, ὀθλιοχαίτης. Gloss. Lat. Græc. *Qui Crispos habet Capillos*.

CRISPIDO, *Propiciatorium, vel 4. anguli altaris*. Ita Papias: sed *Crepido* legitur in Levit. c. 1. 15. & apud Ezechiel. 45. 19. ubi de *Crepidine* & *angulis Crepidinis altaris*. [Glossar. Sangerm. n. 501. habet *Cripido*.]

¶ CRISPIRE, de clamore gallinarum dicitur in voce *Baulare*.

¶ CRISSARE, *Cevere, Clunem movere*. Papias MS. Codex Bituric. habet: *Cevens, Crissans, Clunem agitans*. Apud Juvenalem & Martialem, *Cevere* est canum more caudam clunesque movere, & translate apud Persium est adulari, quia dum canes adulantur, caudam & clunes movent. Remig. Autissiod. Commentar. in librum de Musica Martiani Capellæ MS. in Bibl. Reg. *Hoc tamen in cordis non potest reperiri, nisi in humana voce quando Crissatur vox in ascendendo & descendendo*: id est, quando movetur vox & varie flectitur. Verbo *Crissare* etiam utitur Lucilius apud Nonium; *Medullinæ frictus Crissantis*, apud Juvenalem.

CRISSARIUS. Conradus Fabariensis de Casib. S. Galli c. 19. *Hujus auxilio protectus, non solum, sed & optime, prout decuit Principem, Regis, ut ita dicam) Crissarium, susceptus est, ac aliquanto tempore bononorifice habitus*. Ubi *Crissarius* perperam pro *Apocrisiarius*, editum videtur: [à *Crissare* congruenter derivatus, erit idem qui adulator, seu Regi gratiosus, Gall. *Favori*: quæ notio recte cohæret.]

CRISTA, Mons, collis, montis apex. Charta Roberti Principis Capuani an. 1121. *Ecclesia S. Angeli sita in Crista montis ditionis suæ*. Leo Ost. lib. 3. c. 28. *Statuit... ejusdem montis faxeam Cristam igni ferroque exsindere*. Will. Brito l. 7. Philipp.

Nec rupis Cristam, qua turris pes erat imus.

Charta an. 1157. apud Guichenonum in Bibl. Sebus. cent. 1. cap. 81. *Et inde per Cristam collis usque ad summitatem montis Orfelli pervenit*. Occurrit etiam in Chartis Ital. apud Ughell. to. 7. p. 199.

CRESTATA, Eadem notione. Charta Amedei Comitis Sabaudiæ ann. 1360. apud Guichenon. in Episcop. Bellicensib. *Et à dicto loco rectè protendendo inferius semper per summitatem, seu Crestatam montis de Myeimont*,

CRISA, Apex feretri operculo imminens. S. Audoenus l. ib. 1. Vitæ S. Eligii cap. 32. *Fabricavit etiam Eligius mausoleum sancti Martyris Dionysii in Parisiensi civitate, & super illud tectum* (al. *tugurium*, f. tegurium,) *marmoreum mirifice opere, auro & gemmis ornatum, Cristam quoque & species de fronte magnifice composuit*. Sugerius lib. de Administratione sua cap. 32. *Dum illam admirabilem S. Eligii cum minoribus crucem, dum incomparabile ornamentum, quod vulgo Crista vocatur, aureæ are superponi intueremur, &c.* Rigordus, de Carolo Calvo: *His attulit ad Ecclesiam sancti Dionysii clavum & spineam coronam... & Cristam auream cum gemmis pretiosissimis, & preciabilem, &c.* Vitæ Abbatum sancti Albani, ubi feretro S. Albani

Cri-

Criſtam tunc temporis minime perfecit, expectans ad hoc tempora commodiora, quibus ad hoc auro & argento ac gemmis uberius abundaret. Et mox: *Propoſuerant tamen illam Criſtam adeo nobilem & ſumptuoſam procul dubio facere, ut ex ea totius operis ſeries veneuſtatem ſortiretur, & pluris foret quam totius feretri coopertura reſidua.* Vide *Repa*.

CRISTATICUM, *Genus humi*, Papiæ: ſed legendum *numi*, licet MS. præferat *vini*. Intelliguntur enim numi Imperatorum Conſtantinopolitanorum, in quibus Auguſti cum camelaucio criſtato effinguntur: de quibus copioſe egimus in Diſſertat. ad Joinvillam 24.

CRISTATUS. Gloſſ. Lat. Græc. *Criſtatus ἐχέτιων*. Iſidor. Gloſſ. *Criſtatus, boneſtus, decens*, Item galeatus. Abbo l. 1. de Bell. Pariſ.

Criſtatoſque vident cunctos, &c.

[Hac voce utuntur Latini pro Criſta ornatus, *Criſtatus Achilles*, apud Virgilium, *Galea Criſtata*, apud Livium, &c.]

CRISTEGUM, Cryſtallus, vitrum cryſtallinum. Diploma Lotharii Imp. apud Browerum l. 8. Annal. Trevir. p. 504. 1. Edit. *Et aliam item capſulam modicam altari ſuperpoſitam, necnon & crucem auream altari affixam cum diverſis Criſtegis binc inde connexis optimi generis, gemmis undique decoratam.*

¶ CRISTEUS ALES, Criſtatus Ales, Gallus. Jacobus Cardinalis in Vita S. Cœleſtini PP. apud Murat. to. 3. p. 637. col. 2.

.....dum terrea virtus
Suſcipitur ſciſſura boras, & Criſteus ales.

Martialis dixit, *Criſtatæ aves*.

¶ CRISTILIA, Cuſpis haſtæ, ut interpretatur Colganus. Vita S. Columbæ Abb. tom. 2. Junii pag. 211. *Sub navi reſidens, cultello proprio Criſtiliam de haſtili eradebat*.

¶ CRITHOPHAGUS, Hordeo veſcens in Onomaſtico ad calcem to. 2. SS. Januarii. Vox Græca eſt.

CRITI TU BILU. Anonymus Barenſis in Chron. ann. 1032. *Deſcendit Michail Protoſpata Criti tu bilu, ke tu ypodromu*. Id eſt, κρατὸς τὸ βάλε, καὶ τὸ ἱπποδρόμιον. De dignitate *Judicis veli*, quædam adnotavimus ad Cinnamum p. 485.

¶ CRITICARE, Reditus febriles pati. Vita S. Franciſci de Paula to. 1. April. p. 126. *Concluſerunt, quod permitteretur natura Criticare, & non darent plures medicinas*. Acta S. Lutgardis to. 3. SS. Junii p. 240. *Unde aliquando accidit, ut acutiſſima febre laborans, ſtatim ubi die debito Criticavit, de lecto ſurgens, ſine omni difficultate, conventum & chorum ad cantandum intraret*. Vide *Creticare*.

¶ CRITICI DIES, Medicis dicuntur ii, quibus & morbus magis pareſit, & ægri majori ſunt in periculo moriendi. Gall. *Jours critiques*. Memorantur in Miraculis S. Alexii to. 4. Julii p. 260.

¶ CRITUM, Septum, inquit Henſchenius in Onomaſtico ad calcem to. 1. SS. Aprilis. Acta S. Franciſci de Paula tomi citati p. 166. *Item cum nonnulli venatores caprum adinveniſſent, & cum cum canibus inſequerentur, ſi vero fugeret, & intra Crita B. Franciſci pro fuitutela ſe reciperet*. Legerem lubens, *intra Cryptam*, Antrum, Cavernam, ſpeluncam.

¶ CRITUS, Clamor, Gall. *Cri*. Vide *Cornu*, lin. *Cum cornu clamorem levare*.

¶ CRIZARE, Κλαυτίζειν. Gloſſ. Lat. Græc. *Equitare*, Celere eque vehi.

1. CRO, CROO, CROY, Scotis, eſt Compoſitio vel ſatisfactio pro delicto, pretium hominis occiſi, capitis æſtimatio, *Weregildus*. Regiam Majeſtatem li. 4. cap. 24. §. 1. *Ita quod mortem inde jubierit.... reddat pro homine mortuo & taliter occiſo Croo & Galnes, quaſi eum propriis manibus occidiſſet*. Diverſa porro fuit iſtiuſmodi capitum æſtimatio pro dignitatis ratione, uti ſtatuitur c. 36. Nam *Comitis Cro* fuit 140. *vaccæ*, 3. *oræ pro vacca: filii Comitis* 100. *vaccæ: filii Thani* 66. *vaccæ*, &c. Videtur autem ſpectaſſe compoſitio iſta parentes interfecti. Ibid. c. 38. §. 5. *Si uxor liberi hominis ſit occiſa, vir ſuus habebit le Kelchin, & parentes ejus habebunt le Cro & le Galnes*. Adde §. 6. Statuta Jacobi I. Parl. 6. c. 89. *Homicida pendere jubetur Regi* 40. *lib. le Croy vero proximis interfecti*.

2. CRO, CROY Anglis, eſt Cœnoſa & cruda terra, vel paluſtris. Ingulfus p. 853. *Et quia paluſtris hujus Croyland, ut ipſum nomen indicat, nam crudam terram & cænoſam ſignificat, &c.* Eadem habet Ordericus p. 541. ex Vita S. Guthlaci c. 41.

CROIA, Eadem notione. Prima Statuta Roberti I. Scotorum Regis c. 12. *Omnes illi qui habent Croias vel piſcarias, ſeu ſtagna, aut molendina in aquis ubi mare aſcendit, & ſe retrahit, & ubi ſalmunculi, vel ſmolti, vel friæ cujuſcumque generis piſcium maris, vel aquæ dulcis, aſcendunt, vel deſcendunt, tales Croiæ & piſcariæ machinæ interpoſitæ ſint ad minus 2. pollicum in latitudine*. Vide Skenæum lib. de Verbor. ſignificat.

¶ CROACA. Vide *Croada* in *Corvatæ*.

1. CROADA, Operarum præbitio. Vide *Corvatæ*.

¶ 2. CROADA, Ager non unius quantitatis. Privilegium Pibonis pro Abbatia S. Leonis apud P. *Benoit* Hiſt. Tullenſis pag. LXXXV. *Repoſuimus etiam ſuper ipſum altare B. Leonis in banno & poteſtate maſeriorum Croadam quamdam de ſuper ipſam villam inter vineas & prata jacentem, omni decimatione & cenſu liberam*. Litteræ Innocentii II. PP. ann. 1140. in Hiſt. Mediani Monaſterii p. 286. *Apud Manierias decimas de avenigis & Croadis, quod fuit de beneficio ipſius Mediani Monaſterii*. Excerpta Johannis à Bayono de Abbatibus ejuſd. Monaſt. ibid. p. 271. *Hic autem Hugo circa finem vitæ ſuæ conſulit ex indominicatura in alodio ſuo duas Croadas cum parte prati in territorio Purenſi pro anniverſario ſuo*. Eadem notione accipienda videtur Gallica vox *Crovée* in Inſtrumento Gallico cui titulus *Declaration des heritages de l'Egliſe notre Dame de Sommiere de l'an* 1497. *par Colin la Heyre Notaire*, in Codice MS. Commerciaco p. 205. *Item l'autre Crovée eſt en Jonchery vers le ban de Saulx contenant environ cinquante jours*. Vide *Corvata* & *Curvalis*.

¶ CROATA. Vide *Croada* in *Corvatæ*.

CROCA, Suſtentaculum, baculus incurvus, vulgo *Croce*. Miracula S. Petri Archiepiſcopi Tarentaſ. 20. *Adducunt ei mulierem, quæ... junctura femoris oſſibus diſlocatis, niſi cum Crocis, & aliquo ſuſtentante non valebat incedere*. [Vita S. Arnulphi inter Acta SS. Bened. ſæc. 2. p. 157. *Per idem namque tempus homunculus fuit nomine Cicero nequiter pedibus contractus... Hic cum Crocis ſuis & c.* Vide *Croceus*.]

CROCARDUS, Reprobum nummi genus. Pembrigius anno 1300. *Numiſma Pollardorum prohibetur in Anglia & Hibernia*. Matthæus Weſtmonaſter. ann. 1299. *Hoc anno corrupta inſula Angliæ de falſa moneta, quæ dicitur Crokard & Pollard, in Natali S. Stephani fuadebatur, & pro obolo habebatur*. Adde eumdem an. 1300. initio. H. Knyghton: *Rex Edwardus damnavit ſubito monetam ſubreptitiam & illegitimam, quam Pollardos, Crocardos, Roſarios nominabant, qui paulatim & latenter loco ſterlingorum irrepſerant. Et primo eos valere obolum fecit, deinde eos omnino exterminavit*. Thomas Walſinghamus in Edw. I. an. 1300. p. 77. 78. *Cocodones* vocat. Vide in hac voce. Pollardos vero valuiſſe medietate nummorum ſterlingorum obſervat Jacob. Waræus.

¶ CRO-

¶ CROCATA Charta. Vide in *Charta*.

CROCCA Cowellet. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 78. *Et si plures aliqui faciant homicidium quorum Crocca cowellet, si velint, simul componant.* Id est, quorum olla simul bullit: à Saxon. Crocca, olla, & fællen, bullire. Co præpositio, quod ut Con, in compolitis *simul* notat.

¶ CROCCIA. Vide *Croceus*, & *Crucca*.

¶ CROCCUS, Gall. *Croc*, Uncus. Vide locum in *Branca*. *Crocii ad opus baliſtarum*, in Recensione munitionum caſtri Sommeriæ ann. 1260. *Croci*, in altera caſtri Carcaſſon. ann. 1294.

1. CROCEA, *Genus chlamydis longe ad terram uſque à parte anteriori aperta, à ſummo ad imum rugoſa, in formam capparum Prælatorum, ſi demas cuculum*. Ita auctor Ceremonialis Romani l. 1. ſect. 1. qui Cardinalium veſtem eſſe ait, ut & l. 3. ſect. 3. ſed nescio an non legendum *Clocca*: nam *Cloccas* ſeu *Cloches* noſtri vocabant, ut in voce *Cloca* docuimus.

Retinendum *Crocea* conficitur ex Commentariis Jacobi Cardinalis Papienſis, ubi ſic: *Mane Patres indutis pallíis à ſummo deorſum, quos Croceas vocant, in cellam B. Nicolai quæ ad dexteram primæ aulæ eſt, ſilentio convenire*, &c. Loquitur de Conclavi inquo creatus eſt Pontifex Paulus II. Vide Hierolexicon Macrorum fratrum, ubi Cardinalem repræſentant hujuſmodi clamyde decoratum.

¶ 2. CROCEA, Baculus paſtoralis. Ordinarium Eccleſiæ Lexov. MS. *Cuſtodes cinerem miniſtrant, qui benedicitur, & capas purpureas Epiſcopo & hebdomadario, & Crocea eburnea Epiſcopo traditur*. Vide *Crocia* 2.

¶ Crocea Charta. Vide in *Charta*.

¶ CROCEOLUS. Vide *Croceus*.

¶ CROCEUM, Idem quod infra *Crocium*. Charta Edwardi II. Angl. Regis ann. 1319. pro Johanne de Bermyngeham apud Rymerum to. 3. p. 768. col. 2. *Salvis etiam & reſervatis nobis & hæredibus noſtris Croceis in dicto Comitatu de Leveth, ſicut in aliis Comitatibus libertatum in terra noſtra Hiberniæ nobis reſervantur*.

CROCEUS, Croceolus, Fulcrum ſubalare in modum Crucis ſuperne efficitum, vulgo *Potence*. Hiſtoria Translationis S. Gorgonii num. 9. *Virtute renum carens, curva ſuper Croceos quodam veſpere acceſſit, & recuperata virtute dimiſſis Croceolis... rediit*. [Stepelinus in Miraculis S. Trudonis lib. 1. n. 10. *Dum quidam Croceis hinc inde ſuſtentatus ibidem à Domino medelam ſoſpitatis ſimiliter expeteret, continuo ſe ſenſit cœleſti medicina ſalvatum, & baculis... ſuper fores Monaſterii ſuſpenſis*, &c.]

Croccia, Eadem notione. Geminianus in Vita B. Finæ Virg. n. 14. *Qui ſine baculorum ſuſtentaculo, qui Croccíæ dicuntur vulgariter, ambulare non poterat*. [Miracula S. Zitæ to. 3. April. p. 515. *Vidit eum bene ſanum & ſine Crociis ire & redire*. Legitur iterum p. 455. ubi de S. Raynerio.]

¶ CROCHA, f. Uncinus, hamus, Gall. *Crochet*. Locum vide in *Saurarium*.

¶ CROCHETUM, Contus uncatus, uncus, harpago, Gall. *Croc*, *Croebet*. Proceſſus de Vita S. Yvonis, Maii to. 4. p. 577. *Nauta civitatis Trecorenſis Crochetum ligneum quod perdidit in Sequana... invenit ad invocationem dicti Yvonis*. Litteræ de *Vidimus* Ludovici Regis Franc. ann. 1236. menſe Decembri è Chartulario Montis Martyrum: *Dicti vero homines de Maiſnilio in dicto nemore noſtro de Coberto habent mortuum ramum ad atrochandum cum Crocheto per mortuum nemus*.

¶ Crochetum, Croquetum, Uncinus, fibula, Gall. *Crochet*, *Agraſe*. Concil. Aptenſe ann. 1363. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 334. *Ut noſtrum qnilibet veſtes ſuis Domicellis Scuiſeris, fieri faciat longitudinis competentis... cum botonis vel Croquetis*. Ejusd. tomi col. 393. in Concilio Avenion. *A cetero veſtis à parte poſteriori altioret, quod colla eorum* (Clericorum) *non ita pateant, & ita à parte anteriori cum Crochetis clauſas deferant*. Ibidem col. ſeq. *Non ultra accedant capuciati cum botonis vel Croquetis*.

¶ 1. CROCHIA, Excubatio. Charta Agnetis Comitiſſæ Nivern. ann. 1191. ex Chartulario Eccleſiæ Autiſſiod. *Ab omni exercitu & chevalchia & excubatione, quæ vulgo Crochia dicitur, quittavimus*.

¶ 2. CROCHIA, Pedum. Vide *Crocia* 2.

CROCHUM, Uncus, quo arcubaliſtæ tenduntur. Sanurus l. 2. part. 4. c. 22. *Expediti etiam dari tendentibus baliſtas validas Crochorum bonorum auxilium, & largorum: præſertim quod à parte poſteriori ſint ampla Crocha præfata, & quod prædictas baliſtas tendentes utantur prædictis Crochis tam tendendo, quam etiam baliſtando*, &c.

1. CROCIA, Fulcrum ſubalare, in Miraculis S. Richarii l. 2. c. 9. *Cæpit jam ſuſtentaculo iter ſuum agere, quod vulgari nomine Crocia vocatur*. Vide *Crucca*, [*Croceus* & *Croſſa*.]

2. CROCIA, Pedum, baculus paſtoralis, Epiſcopalis. Papias: *Crocia, dicta à ſimilitudine eruei*. Hariulfus l. 4. Chron. Centul. c. 28. *Virga paſtoralis quam vulgus Crociam vocat*. [Charta an. 1086. in Tabulario S. Florentii: *Quod cum ipſo baculo Abbatis, qui Croeia dicitur, factum eſt*. Concil. Lugdun. anni 1527. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 399. *Baculo paſtorali Crociæ nuncupato*. Occurrit rurſus in Hiſtoria Translationis S. Wandregeſili, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 206.] Vide *Cambuta*, *Inveſtitura per Crociam*.

Crochia. Charta Joannis Archiepiſc. Capuani an. 1301. *Item Crochiam unam cum baculo de ebure*. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 97. *Et Dominus Epiſcopus laudavit & confirmavit per Crochiam ſuam in manu Dom Hugonis Prioris*. Philippus *Mouskes* in Hiſt. Franc. MS.

En cel tans ſi fu aſolès,
L'arcevesKes du Ruen Maugers,
Qui Dieu ſervi mult volentiers,
Et il a ſa Croce rendue:
Mais li Dus fans longue attendue
Donna la Croce à Amaurri,
Moine de Feſcans, nè de Berri.

Crocia. Charta Anglica apud Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 254. *Mandatum eſt etiam eidem quod faciat habere.... Rogero omnes reditus & res Clericorum habentium reditus de feudo ſuo.....& res Abbatum de feudo ſuo, ſi alicujus Crociæ habent de dono ſuo & Priorum, ſeu cujuſcunque domus religioſæ, ſi ſit de dono ſuo, quia ipſe Domino Regi inde reſpondebit*.

¶ CROCIO, Bos vetulus. Statuta General. Ordin. Ciſterc. an. 1156. vel 1158. n. 38. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1249. *Crociones, id eſt vetulos boves emere conceditur, ne longius coria perquiramus*.

CROCIUM. Diploma Henrici II. Regis Angl. pro Hibernis: *Exceptis foreſtallis, theſauro invento, Crociis*, Ubi Spelmannus *Crocium* idem valere quod *Cro* 1. de quo ſupra, ſuſpicatur. [Vide *Crocenm* & *Crochia* 1.]

¶ CROCOMAGINA. Vide *Chrocomagina*.

¶ Crocótia, Crocotula. Vide *Crocyphantia*.

¶ CROCUS, Harpago, Gall. *Croc*. Proceſſus de B. Petro de Luxemburgo, to. 1. Julii p. 593. *Ipſum loquentem cum quodam hamo ſive Croco de aqua extraxerunt*. Vide *Croccus*.

CROCUS, Cincinnus, Capillus in uncum, quem *Croc* dicimus, retortus. Charta Henrici III. Regis Angl. apud Guil. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 479. *Sciatis quod concessimus & plenam potestatem vobis dedimus, capillos Clericorum nostrorum, qui sunt de hospitio nostro, & familia nostra, longos crines habentium, & ad Crocos capillorum suorum deponendos, &c.*

¶ CROCYPHANTIA, vel, ut malunt aliqui, *Crocotia*, *Crocotula*ve, apud Ulpian. leg. 25. §. 10. ff. de auro argento legat. sunt, ut quibusdam placet, muliebria ornamenta villosa reticulata. Gloss. vet. Philoxeni, Κροκυφαντον, *Reticulus*. Turneb. l. 28. Adversar. c. 23. interpretatur ornamenta sine ullo stamine contexta. Glossar. Græco-Lat. Κροκύφαντον, *Peplus seu velum ex trama textum*, Vide Calvini Lexicon Juridic.

CROERELA. Lex Alamannor. c. 99. §. 19. *Cornicula*, *columba*, *& cobua*, *& Croerola*, *&c.* Ubi Editio Heroldi, *barocralu*, Lindenbrogii *querola*. Forte avis nocturna, quam nostri *Crecerelle* dicunt, proinde legendum *Crecerola*.

CROFFERA, Hara porcorum. Vide Skenæum de Verbor. significat.

CROFTUM CROFTUS, CROFTA, Saxonibus, Croft & Cruft, locus secretus. Est autem *Crofium*, inquit Spelmannus, prædiolum prope habitaculum rusticum à latioribus campis ideo distinctum, ut animalia rustica fubitis usibus exhibeat: agellus inclusus, apud Somnerum: nostris *Clos*. Charta Eadredi Reg. Angl. apud Ingulfum, & to. 1. Monastici Angl. pag. 168. *Possunt etiam dicti Monachi de eisdem mariscis versus Occidentem adjacentibus pro se & hominibus sive tenentibus suis includere Crofios, sive pratum seperariter, quantum illis placuerit.* Charta Edw. II. tom. 2. p. 256. *De quodam mesuagio & Crofto adjacente.* Infra: *Cum ædificiis & curtilagio, & Crofto incluso.* Ibidem: *De uno mesuagio cum orto & Crofto, & cum medietate Crofti palmerii.* Willelm. Thorn: *Cum gardino & Crofto, Tofta & Crofta* in Monastico Angl. to. 2. p. 55. 99. 116. & to. 3. p. 139. Ingulfus pag. 875. *Possunt etiam includere Crofios sive pratum circa pontem seperaliter, quantum illis placuerit.* [*Madox* Formul. Anglic. p. 43. *Unam Crofiam que jacet inter pomerium ipsius Roberti & magnam viam.* Hist. Harcur. to 4. p. 2200. ex Regist. Abbatiæ S. Mariæ de Pratis Leicestriæ. *Dedit nobis unam virgatam terræ in Schepisted cum opsto & Crofto.* Et p. 1378. ex Chartulario Abbatiæ Mortuimaris: *Cum tofsis & Crofsis, pratis, pascuis,*] Historia vernacula Prioratus de Wigmore in agro Hereford. to. 2, Monastici Anglic. p. 219. *Roger....demanda des autres quele fu cele place que on apela le tresor de Mortimer, & li fut dist que ce fut une Crouste joignant a l'Abeye, assés bonne terre & large, & a merveille bien fruktifiante.* Eadem Historia Latine scripta: *Fertilissimum campum prope Monasterium situatum, Thesaurum Mortimer nuncupatum in....ei eomosynam donavit.* Catholicon Armoricum: *Crou an devet, Gallice Bergerie ou Clais ou couchent les brebis aux champs. Lat. Caula, ovile. Crou an gueffe....caprile. Crou an moch..hara. Crou un boven, boftar.*

CROIA. Vide Cro 2.

¶ CROISARE. Ricobaldi Ferrariensis Hist. Imperatorum ad an. 1268. apud Murator. to. 9. col. 137. *Convadus igitur cum Duce Austriæ ac paucis nobilibus statuit furtive aditu in regnum prodire, quod pro majori parte in Karnium se Crescerat, vel Croisaverat*, ex additione doctissimi Editoris, qui ibidem annotat in Estensi Codice legi, *se erexerat*, melius quam alibi, ut puto: hic enim agitur de Siculis, qui à Carolo Siciliæ Rege discesserant.

¶ CROISCENS. Vide *Census crescens*.

¶ CROISIATUS, Ad modum crucis efformatus, Gall. *Croisé*. Inventar. an. 1419. in Archivis Ecclesiæ Noviom. *Quatuor panni linei Croisiati nigro fendapillo ad ponendum supra corpora defunctorum*.

CROISUM, [Vas apum.] Vide *Truncus*.

¶ CROIZATUS, Gall. *Croisé*. Insignitus cruce ad sacram militiam. Chronicon Bern. Ytterii Monachi S. Martialis Lemov. inter Fragm. MSS. Stephanotii to. 1. *Causa tanti gaudii fuerunt Croizati qui alicriter de patria exire volebant*, *&c.*

¶ CROLLERIUS, pro *Trollerius*, Olearius, perperam legitur in Commentariis ad Histor. Dalphin. Edit. Paris. p. 133. col. 2. Vide *Trollerius*.

¶ CROMA, *Humores*. Insuper: *Frons astrii*. Glossar. Sangerman. n. 501,

¶ CROMATICUS, ibidem, *Qui non confunditur, nec colorem mutat*. Est à Græco χρῶμα, Color; unde pro *Croma*, *Humores*, f. leg. *Colores*.

CRONCULUS, Saxonice, Angsera, in Gloss. Ælfrici: id est, pustula, pusula, unde Somnerus *Furunculus* restituendum putat.

¶ CRONICA, pro *Chronicum*. *Per testes, literas, Cronicas, formam, &c.* apud Rymerum to. 5. p. 808. col. 2. Vide *Chronica*.

¶ CRONIS. *Nota quæ in fine tantum libri ponitur.* Papias & Glossar. San-German. n. 501. Legendum, *Coponis*.

CRONTOCHIUM. Ordericus Vitalis libro 12. p. 872. *Dormitorium & Crontochium, & reliqua Cœnobitarum abdita...scurris ac meretricibus patuerunt.* Quid hoc loco sit *Crontochium*, non facile est divinare, etsi Græcam vocem sapere videatur. Unde nescio an eo expresserit *Gerontocomium*, quod γηροτροφεῖον, appellatur à Scylitze p. 790. γηροκομεῖον à Codino in Originib. Lambec. p. 48. 48. & 53. & in Menæis ad 27. Febr. Est autem *Gerocomium*, uti definitur à Juliano Antecessore Constit. 7. c. 32. *Locus venerabilis in quo pauperes & propter senectutem solam infirmi homines curantur.* Hinc qui præerat, *Gerontocomus* dicitur in Novella 7. Justin. Certe in Monasteriis domicilia *senibus* & *infirmis* destinata extitisse, colligere est ex Regula Sanctimonialium canonice viventium c. 23. in Concilio Aquisgranensi. Sed potius videtur vox conficta ex γεροδοχεῖον, tametsi vix occurrat.

¶ CROO. Vide *Cro* 1.

CROPA, Equi tergum, Gall. *Croupe*. Petrus de Crescentiis l. 9. c. 7. *Caudam habeat longam cum paucis & planis crinibus: Cropas latas & bene carnosas, &c.*

¶ CROPARIA, CROPERIA. Vide *Croparia*.

¶ CROPPUS, ab Anglico *Crop*, Fruges per annum nascentes, messis, Gall. *Moisson, Coupe, Recolte*. Saxonice Croppas, Spicæ, racemi. Kennettus in Glossario ad calcem Antiquit. Ambrosden. *Idem Abbas ex mera liberalitate sua Croppum de dicta crofta præfato Priori instanter concessit pro hac vice. Madox* Formul. Anglic. p. 131. *Hanc dimidiam hidam terræ cum omnibus pertinentiis suis, receperunt præfati Monachi ad Nativitatem S. Johannis Bapt. anni Interdicti sexti, tenendam bene & in pace usque ad terminum duorum annorum sequentium, scilicet donec inde duos Croppos perceperint, pro viginti solidis quos &c.*

CROPRIA, Concilium Londinense an. 1342. can. 2. de abusu Clericorum in vestibus: *Caligis etiam rubeis ac scaccatis, viridibus, foularibus etiam rostratis & ineisis multimode, ac Croprijs ad fellas, cornibus ad colla pendentibus, &c.* Forte legendum *Croperiis*, id est, posilenis, quas *Croupieres* Galli dicunt; [vel *Croparijs*, ut apud Lyndwoodum in suo Provinciali legitur p. 123. edit. 1679. *Caligis etiam rubeis, scaccatis & viridibus, fellis cum Croparijs, &c.*]

¶ CROQUA, Baculus pastoralis, Gall. *Crosse*. Charta fundationis Monasterii S. Catharinæ an. 1233. in Archivo S. Victoris Massil. *Episcopus non intret Monasterium Monialium S. Catharinæ nisi cum mitra & Croqua*. Vide *Crocia*. 2.

¶ CROQUETUS, Uncinus, fibula, Gall. *Crochet*, *Agrafe*. Inventar. Ecclesiæ Anicensis an. 1444. *Item unus parvus Croquetus cum duabus franguis rubeis deargentatus in duobus capitibus quasi longitudinis unius unciæ digiti*. Vide *Coochetum*.

¶ CROS, f. Species antiquorum armorum, ut *Croce* apud Borellum in Dictionario. Epistola Guidonis de Dampetra ad Philippum Aug. an. 1113. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliss. col. 1114. *Gualerannus de Corbelles & Robertus tradiderunt mihi de munitione de Tornoilles ....duas arbas quarrellorum, unam ad estrif, & alteram ad duos pedes, & 11. tors, & 11. Cror, & 11. glomos fili, & c. libras ceræ*. Anglis *Cross bow* est *Arcubalista*, Gall. *Arbalete*.

¶ CROSA, apud Dumbenses, Lacuna, Gal. *Creux*, *Ravin*. Charta Thoffiac. ann. 1462. signata *Bonner*: *Juxta Crosam vocatam de Jargeat ex meridie*. In altera Charta legitur, *Juxta Crozam*. Vide *Grossa* 1. *Crosum* & *Cuma* 4.

¶ CROSATUS, Ad instar crucis effornatus, Gall. *Croisé*. Statuta Massil. li. 3. c. 14. §. 2. *Omnes autem eminentiæ... sint semper Crosatæ cum ferro, sicut consuetum est*. Codex MS. præfert *Crozata*.

¶ CROSCUS, pro *Croceus*. Charta Capituli Tolos. apud *la Faille* Annal. Tolos. to. 1. p. 57. Instrum. *Nec cancellatam, nec abolitam in aliqua sua parte, cum vero & integro sigillo ceræ quasi Croseï coloris*.

¶ CROSERIA, Fenestra, Gall. *Croisée*. Transactio an. 1490. ex Schedis Prædictis de *Mazaugues*: *Liceat eisdem conficere Croserias & fenestras lapidum quantumcumque*.

¶ CROSIA, Pars illa templi chorum inter & navem ad crucis formam exstructa, Gall. *Croisée*. Johannis Iperii Chronic. S. Bertini continuatum, apud Marten. to. 6. Ampliss. Collect. col. 623. *Hic toto suo tempore, licet parvo, in ædificiis fuis à prædecessoribus incæptis, scilicet novo choro, Crosia juxta claustrum atque aliis diligens extitit*. Et col. 624. *Circa altaris ornamenta non mediocriter honestus fuit, Crosiam Ecclesiæ ab Johanne VI. incæptam cum fenestris consummavit*.

CROSNA. Vide *Crusna*.

1. CROSSA. Charta fundationis Abbatiæ de Miratorio Ordinis Cisterciensis, to. 13. Spicilegii Acheriani p. 312. *Et à termino illo per juxta campum usque ad Crossam Vongeii, & à Crossa illa usque ad terminum Bellifortis & Calendiniaci*. Forte pro *Crux* vice termini.

☞ Potius crediderim *Crossam* pro *Crosa*, Lacuna, positam esse, quam pro Cruce. In Bressia, ubi situm est Monasterium de Miratorio, multa sunt hujusmodi loca lacunosa; deinde *Vongeium* idem puto quod Gallicum *Fange*, Lutum, cœnum. In lacunis lutum esse non est opus dicere.

¶ 2. CROSSA, Fulcrum subaxillare, Gall. *Bequille*, alias *Crosse*. Acta SS. April. to. 2. p. 259. de S. Benedicto Avenion. *Dimittebant Crossas Ecclesiæ & recedebant recti*. Vide *Croceus*.

¶ 3. CROSSA, Lituus pontificius, Pedum, Gallis *Crosse*. Consuet. MSS. S. Augustini Lemovicensis *Induat se Dompnus Abbas cum stola & Crossa & vestimento parato*. Diploma anni 1307. de Jurisdictione Canonicorum Attanensium inter Fragm. Hist. Stephanorii MSS. to. 2. *Abbas indutus sacerdotalibus & Crossa*. Occurrit apud Gassendum in Notitia Ecclesiæ Dinien. sis ad an. 1430. Bal. Hist. Arv. to. 2. p. 596. &c. V. *Croc* 1 a 2.

¶ CROSSALIS BACULUS *sive pastoralis*, apud Stephanotium Antiq. Wafcon. MSS. to. 1. p. 586.

¶ CROSSEA, Idem quod *Crossa* 3. Invent. Ecclesiæ Noviom. an. 1419. *Item una parva Crossea argentea ad baculum nigrum pro Episcopo Innocentium*.

¶ CROSSENEYHT, apud Rymerum to. 2. p. 247. *Nobis nuper... Aviauus & filii Walenses, partem illam pretiosissimi ligni Crucis, quæ à Walensibus Crosseneyht vocatur reddiderunt. La Croix neyht* appellatur ejusd. tomi p. 1022. & 1023.

¶ CROSSERIUS, Episcopalis, si bene conjicio, à *Crossa* 3. Baculus pastoralis. Hist. Dalphin. to. 2. p. 76. col. 1. in Excerptis Chartularii Ebredun. an. 1295. *Die 25. mensis Junii convenerunt in camera Crosseria prædicti D. Archiepiscopi*.

¶ CROSSUM. Vide *Crosum*.

1. CROSSUS, pro *Grossus*. Leo Ost. l. 3. c. 31. (al. 33.) *Decem iconas... Crosso argento sculpsit ac deauravit*. Infra, *Crossa maceria*. Vide *Grossus*.

¶ 2. CROSSUS, pro *Crocus*, ut puto, Gall. *Safran*. Statuta Arelat. MSS. art. 45. *Statuimus quod Crossi & alie hortorum herbe infra Arelatem nullo modo crementur*.

¶ CROSUM, Caverna, excavatio, lacuna, Gallice *Creux*, *Ravin*. Hist. Dalph. to. 1. p. 41. col. 1. in Inquisit. an. 1323. *Item quod dictus Castellanus minatus fuit valde palam & publice Guigonem Radulfi, qui facit Crosum argenteriæ de Brandis, quod ipsum Guigonem Radulfi & ejus fidejussores, pignoraret de quingentis libris, quas habuerat a Domino Præfecto dictæ argenteriæ, ex eo quia dictum opus non faciebat*. Ordinatio Raimundi Anderii, de abevratoriis parvi Rhodani, an. 1223 è MS. D. *Brunet* fol. 67. v. *Quoddam abevratorium habeat in latitudine duas cannas, sit de cetero ad Crosum de Vatona inter terram Domus militiæ & terram uxoris Bertrandi*. Eadem notione *Crossum* habetur in Transactione Florentii Domini de *Masalguis* cum incolis ejusdem loci anno 1438. ex Archivo Præfidis de *Mazaugues*. Vide de *Crota* 2. *Crotum* & *Cuma* 4.

1. CROTA. Rupes. Will Brito l. 10. Philippid.

Dum tu conaris Monachi subvertere Crotam.

Quo loco intelligit castrum quod *Rupes Monachi* dicitur, seu *Roche du Moine*. Supra:

....Monachi rupem confundere demum
Funditur horrescens, armis verbisque minantur.

2. CROTA, Antrum, Specus, nostris *Grotte*, vel *Grotte*, ex *Crypta*. Ita censet Bernardinus Balbus ad Vitruvium, [*Crota S. Laurentii*. in Charta ann. 1219. ex Libro flavo Episcopatus Massil. p. 25.] Le Roman de *Garin*:

Li destrier sont leans el soulerrin,
En une Crote que firent Sarazin.

Alibi:

Ne trouve Crote que il ne face emplir,

[Le Roman d'Athis MS.

Debors les murs d'antiquité
Trouva une Crouste soubs terre,
La se tourna pour la mort querre,
Et dit que jamais n'en istra,
Mais la dedans de duel mourra.]

3. CROTA, Domus. Charta an. 1157. apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 128. *Uxor Guillelmi de Tortosa, timens mortem, in Crota turris majoris ante diem Jovis qua ipsa mortua fuit, dixit, &c.* Tabularium Ecclesiæ Uticensis ann. 1208. pag. 5. *Acta sunt hæc apud Ucetiam in Crota Domini Episcopi, &c.* Charta Avenionensis apud Fantinum Castrucium to. 1. Hist. Avenion. p. 177. *Item solarium supra Crotam Magistri Raimundi Praterii*. [Ibid. p. 176. *Hospitium habendum Pontii Porcelli exceptis Grota & duabus apothecis de-*

de ſuper ; ubi pro *Grotæ* puto legendum *Crotæ*. Charta anni 1288. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Reg. n. 11. *Altum in Caſtro Regii in Crota domus dicti domini Epiſcopi*. Inſtrumentum anni 1242. to. 3. Gall. Chriſt. col. 214. *Cum Crota & furnello & turre & fundamento ſupra, cum camera ſuperiori, &c.* Inſtrum. ann. 1228. in parvo Charturio S. Victoris Maſſil. fol. 128. *Videtur impedire elevationem ſive exaltationem prædictæ Crotæ turris veſtræ*. Conceſſio anni 1253. Hiſtor. Dalphin. to. 1. p. 30. col. 2. *Altum apud Venetum retro Crotam Eccleſiæ*. His omnibus in locis non *domus*, ut Cangius exponit, ſed pars domus, ut crypta vel cella inferior, vel quivis alius locus concameratus debet intelligi. Provincialibus *Croto* Cavea eſt, *Crouta* vero Concameratus : quo referri poſſunt, quæ Browerus ſcribit in Fortunatum pag. 181. *Manet in Francico juxta Gallicoque ſermone, ut teſtudines Crotte appellitent. Qua de re viſum eſt ſubnectere viri eruditi judicium, Crottam ſcribentis, aut durius Crottam, eſſe omnino teſtudinem ſubſtructionis in ædificio ſubterranee, voce Gallica, quæ Græcis κρύπτη, vel κρυπτὰ. Unde & Sidonio & Plinio Juniori uſitatam Cryptoporticum Francos appellare Grotte & Groteſques, Leodienſes Crotte*.]

¶ CROTERIUM, ut *Croſum*, Gall. *Creux*, Excavationes, quas ſodiunt metallici ad eruendũ è fodinis metallum. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 93. Edit. Genev. & p. 96. Edit. Pariſ. in Inquiſitione anni 1220. *Si alius minator dimittit Croterium ſuum in minaria, illud D. Comiti remanet pro voluntate ſua faciendo : inde & ſi alius eorum incipiat aliud Croterium, debet illud ei manutenere de omnibus per quinque teſſas in latere*. Vide *Crota* 2.

CROTINA. Vide *Cruſina*.

¶ CROTONUS. Nova Gall. Chr. to. 3. col. 1144. ex Regeſto Hugonis Bonifacii ad an. 1461. *Iſnarda de Marculfo, Monialis, Vicaria nobilis & magnificæ Dominæ Johannæ de Medullione, Abbatiſſæ Monaſterii Dignæ, Siſtarici & de Subripis Procuratorem conſtituit ad conſtituendum quemdam Crotonum, in apotheca domus dicti Monaſterii ſitæ Dignæ, in porta Durandorum*. Idem videtur quod *Crota* 3.

CROTTA. Vide *Chrotta*.

¶ CROTUM, Gall. *Creux*, Foſſa, lacuna, locus cavus. Charta Thoſſiac. ſignata *Bonnet* ann. 1462. *Juxta Croium de la Caeſe ex meridie*. Altera anni 1404. *Juxta Crotum vel foveam vocatam La Foſſe, &c.* Index MS. beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtantienſ. fol. 25. verſo : *Rector percipit decimam quindecim virgatarum terræ in Crotis de Catheuill. & novalia & minutas decimas totius parochiæ*. Sed in hoc poſteriori loco puto legendum *Croſtis* pro *Crotis*, quod Diœceſis Conſtantienſis non multum diſtet ab Anglia, ubi vox *Croſtum* frequentiſſima eſt. Vide *Croſtum*.

¶ CROUTURA, Locus ſeptus, à Gall. *Clouture*, Sepimentum. Chartular. S. Vandregeſili tom. 2. p. 388. *Totum maſagium meum ſitum apud Fontaine intra maſuram Gilleberti ſutoris & Crouturam Galteri de Praſelles, ...Altum an. D.M. CCXXXI.* Alter Amanuenſis emendavit *Clouturam*.

¶ CROXATI, Iidem qui *Crucefignati*, apud Ogerium Panem lib. 4. Annal. Genuenſ. ad an. 1203.

¶ CROZA. Vide *Croſa*.

¶ CROZATUS. Vide *Croſatus*.

¶ CROZOLA, Baculus ſuperne roſtratus vel in formam crucis efformatus, Gall. *Beguille*. Miracula B. Henrici Baucenenſis to. 2. Junii p. 377. *Contractus in anchis, & non poterat ire ſine Crozolis aliqualiter, & modo vadit ſine Crozolis*. Vide *Crucca* & *Croceus*.

CRUCA, Cremaſter, Gallis *Cremaillere*, ex Anglico *Crook*, aduncus. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 3. §. 4. *De homine condemnato ad mœrſem, coram Juſtitiario, Tom. II.*

Coronator habebit...omnia utenſilia infra interiorem partem domus, videl. infra Crucam ſuper ignem pendentem.

CRUCCA, Furca ſubalaris, qua claudi ſeſe ſuſtentant, quod pars ſuperior in crucis formam, ſeu T effícta ſit. Joannes Monachus Bertinianus in Vita S. Bernardi Pœnitentis n. 10. *Ambo non niſi cum Cruccis incedere valentes, ad Sanctum venerunt*. Vide *Croceus*.

CROCCIA, in Vita S. Zitæ Virginis Lucenſis nu. 18. Vide Skinnerum in Etymologico Anglico in *Cruſchet*.

CRUCEOLA, pro *Crucecula*. Lambertus Ardenſis : *Fecit ſibi apportari parvam Cruceolam, quam in collo ſuo per argenteam catenulam appenſam de ſepulcro Domini reportaverat*. Vide *Croceus*.

¶ CRUCES. Charta Alexandri III. Papæ pro Capitulo S. Mammetis Lingon. an. 1170. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 186. *Confuetudines ſeu reditus, quos Cruces appellant de toto epiſcopatu Lingonenſi, exceptis illis, qui ab Epiſcopis Lingonenſibus conceſſi ſunt Eccleſiis aut Monaſteriis ejuſdem Epiſcopatus, & ſcripto eorum corroborati noſcuntur, vobis auximus confirmandas. Hic Cruces* intelligo Oblationes fidelium *proceſſionaliter* ad quamdam Eccleſiam confluentium, quæ in voce *Crux* dicuntur *Cruces bannales* ex Catalogo Abbatum Andainenſium ; eademque notione accipiendum puto locum Codicis MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. *Denarii pro Crucibus Kalendarum Maii circa LII. librat ;* hoc eſt, ſi bene conjecto : *Denarii* qui offeruntur tempore *Crucium* ſeu proceſſionum, quæ fiunt Kalendis vel circa Kalendas Maii, quales ſunt *Rogationum* proceſſiones.

¶ CRUCESIGNATI, Qui ſacræ Crucis militiæ nomen dabant, Gall. *Les Croiſez*. De his infra poſt vocem *Crux*, lin. *Crucem aſſumere*. Verum alii fuerunt *Crucefignati* apud Toloſanos : ſic enim appellabantur, qui ab Inquiſitoribus comprehenſi & carceri aliquandiu mancipati propter hæreſim, tandem erroribus abjuratis, pœnitentia & abſolutione receptis, liberi dimittebantur. Inter pœnitentias impoſitas prima recenſetur Crux, quæ ſimplex † aut duplex ‡, ante & retro, pro delictorum ratione erat deferenda. Harum crucium formam expreſſam habemus in libro Sententiarum Inquiſitionis Toloſanæ à Philippo Limborch. edito p. 13. *Imponimus & injungimus pro pœnitentia duas cruces de ſiltro croceï coloris portandas, unam anterius & aliam poſterius in omni veſte veſtra, præterquam in camiſia... quarum quantitas in longitudine ſit duorum palmorum & dimidii brachium unum, & duorum palmorum brachium aliud, ſcilicet tranſverſale & trium digitorum in latitudine utrumque brachium... Et quia tu Maetbee, & c. amplius deliquiſti... ſuperaddimus vobis, quod cruces, quas vobis imponimus, ſint duplices*. Vide de *Crux* lin. *Cruces binas*.

¶ CRUCHIGLIA, Idem quod *Crucca*, Fulcrum ſubaxillare. Acta SS. Junii to. 1. p. 797. *Erant duo anni, quibus nunquam potuit irre ſine Cruchigliis*.

¶ CRUCIA, Eadem notione. Magiſter Joannes in Vita S. Petri Parentii, to. 5. Maii p. 93. *Nec aliquo modo poſſet incedere, niſi duas Crucias aſcellis haberet ſuppoſitas*.

CRUCIARIUM. Commodianus Inſtr. 32.

Auro licet cenſeantur, bacchent aulica ſemper
Cruciarium Domini ſi non adoraſti, periſti.

Crucem, vel cruciatum Chriſti interpretatur Rigaltius. Vide, an aliud ſit σκαφεῖον, de quo Nicetas Rhetor in Paſſione S. Stephani & corporis ejus invention : Πρὸ πάσης σὺν τοῖς ἄλλοις ἐκείνης ἐπὶ τὸν τάφον ἀναβαίνουσι σκαφεῖον ὀθνεῖον ἐπὶ τοῖς ὤμοις ὑποδεξάμενος τῷ ἄρματι, &c.

CRUCIATÆ, Expeditiones ſacræ contra Saracenos & Hæreticos, quod, qui iis ſeſe adjungerent, Crucis

signum in veſtibus deferrent. Occurrit non ſemel apud Will. Thorn. & apud Ericum Upſalienſem l. 3. Hiſt. Suecor. an. 1292. ubi Loccenius, neſcio quam *hiſtoriam de Cruce Chriſti* ſomniat: vulgo *Croiſade*. Vide infra *Crux*.

CRUCIATIO, Miſeria, calamitas, tormentum. Vita S. Urſmari Abbatis Laubienſis n. 5. *Neque audivimus quemquam, qui in corpore tale aut tam prolixum ſuſtinuiſſet martyrium, aut qui tantam Cruciationem ſtinuiſſet in vita præſenti*.

CRUCIBULUM, Ugutioni, *Lucerna, ad quam vigilamus, quod Cruciet bolum, id eſt, bolum ſepit*. Riſum contine. Gloſſ. Lat. Gall. *Crucibolum, Lumiere de nuit*. Catholicon Armoricum: *Creuſeul, Gall. Croiſol. Lumiere de nuit, Crucibolum, vel Crucibolus*. Vitæ Abbatum S. Albani p. 70. *Legebantur autem eadem voce* 12. *de B. Virgine lectiones, quas corde tenus ſine candela bajuli eranſcurrere conſueverunt, cum ſuis, quæ ſequuntur reſponſoriis, tenui tamen lumine Crucibuli per vitrum dia phanum translucente*. Vita B. Colettæ n. 74 *De nocte proferenti ſæpius extinguebat candelam, Crucibulum & oleum effundebat*. [Apud Lobinellum Hiſt. Britan. to. 2. pag. 345. *Monaſterio igitur Kemperlegienſi, quod villicus ſuus Kemperlegienſis debet, hoc eſt .... Ad ſolem pittatem de dedicatione S. Michaelis in Monte Gargano duo ferrea Cruciboła annuatim*.] Quidam à *Cruca*, Gallis *Cruche*, German. *Cruyke*, deducunt: malim ego, quod ejuſmodi lucernæ in formam Crucis efficiæ quadrimyxæ ſint. Hinc forte noſtri Picardi, *Craceis* vocant, quaſi *Crucets*: vel certe quod uncis ferreis ad parietes appendantur, quos *Crechets* vulgo dicimus. Sed & *Cruciviolo* Itali appellant vas fictile, in quo metalla fundunturſ, noſtri *Creuſet*, quod ejuſdē formæ eſt ac materiæ, ex quibus eſt vas illud, in quo infunditur oleū ad lucernas iſtas. Nam & Rulandus in Lexico Alchymiæ, *Crucibulum* dixit *vas eſſe fuſorium, ex terra igni conſumaciſſima factum, acutiore breſi & tereti, in amphorem capacitatem, forma triangulari, vel rotunda deſinente, ad fundenda & eliquanda minevalia & metalla formatum*. Sic Geber Arabs lib. de Inveſtigatione magiſterii: *Ponatur veneris ſtratum ſuper ſtratum de ſale communi optime mundato in Crucibulo*. Vide Stephan. Skinnerum in Etymologico Anglico, verbo *Crucible*. Meminit Saxo Grammaticus l. 8. neſcio cujus *Froſti, cognomento Crucibulum*.

CRUCIBOLUS, Scyphus. Charta Witlaſii Regis Merciorum apud Ingulphum p. 857. *Scyphum meum deauratum, & per totam partem exteriorem vinitoribus ad dracones pugnantibus cælatum, quem Crucibol um meum ſolitus ſum vocare, quia ſignum Crucis per tranſverſum ſcypbi imprimitur interius, cum quatuor angulis ſimili impreſſione prouberantibus, &c.* Cruciboli Witlaſii meminit rurſum infra Ingulfus p. 870 Hinc forte Germanis *Kraus* eſt genus poculi, ut eſt in Turcograph. Cruſii p. 490.

¶ CRUCICHIUM, Quadrivium, Italis *Crocicchio*, noſtris *Carrefour*. Hieronymus Radiolenſis in Miraculis S. Joannis Gualberti to. 2. Julii p. 392. *Ad compitum ſeu drvorticulum, quod vulgares & plebeii Crucichium dicunt, eo quod viæ quatuor in crucis formam ad loca tendant diverſa*.

CRUCICOLÆ, appellati Chriſtiani ab Ethnicis. Vide Alchelmum de Laudibus Virginit. c. 17.

¶ 1. CRUCICULA, Crux parva. Chronic. Fontanell. apud Acherium to. 3. Spicil. p. 229. *Hic dedit in Eccleſia S. Petri Cruciculam auream unam, inaures ſex, fibulam unam*. Vide *Crucilia*.

¶ 2. CRUCICULA, Furca ſubalaris. Richardus Abb. Virdun. in Miraculis S. Vitoni, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 6. part. 1. p. 567. *Lignea vero ſuſtentacula, quæ vulgo Cruciculas vocant, ſine quorum adminiculo, nec paſſum quidem pedis claudus ille ambulare poterat, in teſtimonium tanti miraculi, ſuſpenſa ſunt multo tempore in pariete ſacri Templi*. Vide *Croceus*.

CRUCIENTATUS, in Gloſſ. Latino-Gall. *Conchie de ſang*. Sed legendum *Cruentatus*, ut apud Joan. de Janua.

1. CRUCIFER, Qui Crucem ante Papam defert, apud Pandulfum in Actis Gelaſii II. PP. [Vide *Cambucarius* poſt *Cambuta*.]

¶ 2. CRUCIFER, Species monetæ, in Chronico Mellicenſ. p. 572. col. 1. *Singuli ſtatus Hungarorum & Auſtralium & perſonæ donaria conferunt: Epiſcopus v. flor. Abbas & Præpoſitus ſub infula 1v. flor.... Ruſticus, ſervus, familia* (lege *famula*) *de talento Cruciferum, mercenarius & mercenaria x. num*.

CRUCIFERI, Ordo Monaſticus, ſic dictus, quod Monachi Cruces in baculis deferrent, ut auctor eſt Matth. Paris an. 1244. p. 439. Falciculus Temporum, & M. Chronic. Belgic. *Circa hæc tempora Ordo Crucieferorum renovatus eſt per Innocentium III. anno Pontificatus ſui 18. jam devicta hæreſi Albigenſium per Cruce ſignatos*. Addunt quoſdam ſcribere, B. Quiriacum Jeroſolymorum Epiſcopum, iſtius Ordinis primum auctorem extitiſſe, & ſub Innocentio IV. apud Lugdunum creviſſe, & privilegiis donatum ab eodem, anno ſcilicet 1248. præterea primum & initiale Monaſterium totius Ordinis extitiſſe in Hoio in diœceſi Leodienſi ab Joanne Epiſcopo Leod. ædificatum an. 1233. Vide Aubertum Miræum l. 1. Originum Monaſtic. c. 12. 13. 14.

CRUCIFEROS etiam vocat Chronicon Aulæ Regiæ c. 11. & 17. Fratres & Milites Ordinis Theutonici: ut & Ericus Upſalienſis l. 3. Hiſt. Suecicæ p. 61. l. 5. p. 148. & alibi. Vide Chronicon MS. Andreæ Danduli an. 1154. & Bohuslaum Balbinum in Epiſtola rerum Bohemic. pag. 270.

Exſtat Epiſtola Urbani III. PP. ad Magiſtrum & Fratres Cruciferos Hoſpitalis Bononienſis, qua eorum Ordinem approbat: poſt Epiſt. 4. in nupera Conciliorum Collectione.

CRUCIFERUS. Charta Ottonis Epiſcopi Friſingenſis an. 1154. apud Wiguleium Hondium in Metropoli Salisburgenſi to. 2. p. 243. *Unus Cruciferus apud Hachin, cum molendino aliiſque pertinentiis, &c.* Alia apud eumdem Hondium to. 3. p. 469. *Cum tribus Cruciferis, quæ ad poſſeſſionem Monaſterii pertinebant, &c.* Sed legendum videtur *Curtiferis*, ut alibi paſſim. V. in *Cortis* 1.

¶ CRUCIFICIO, *Crucifigo*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ CRUCIFIGIUM, Crucis ſupplicium, Gall. *Crucifiement*, Epiſtola Joannis de Monſteriolo, Collect. Ampliſſ. Martenii to. 2. col. 1395. *Ut ille cujus Crucifigio ſalvi fumus, &c.*

¶ CRUCIFIXORES, Qui Chriſtum Dominum crucifixerunt. Occurrit apud S. Paulinum Epiſt. 18. n. 7. novæ edit. & Joannem Sariſb. Epiſt. 286. & alios.

¶ CRUCIFIXUS, Crucis infignitus. Miracula S. Cunerę Virg. Junii to. 2. p. 566. *Cum oblatione duorum cereorum oculorum atque denario Crucifixo*.

CRUCIFRATRES, ſeu FRATRES CRUCIS: ita ſeſe appellitabant quidam hæretici, exortu in oppido *Sangerbuſen* in Marchionatu Miſnenſi ſub an. 1414. qui etiam *Fratres Flagellatores* dicebantur: de quorum hæreſibus conſulendus Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 93. diverſi ab iis, qui *Fratres Crucis* appellatis ſub annum 1309. Vide *Crux*.

CRUCIGIRA. Ephemerides Monaſterii S. Galli: *Eodem die dantur 4. furcula, ſcilicet carnes, caſeus, ova, Crucigira, cum vino & majori leib*.

CRUCILLÆ, Cruces per vias erectæ, ex Gallico Croi-

Croisilles. Concilium Sueſſion. an. 744. *Conſtituimus, ut illas Crucilias, quas Adalbertus per parochiam plantaverat, omnes igne conſumantur*. Codd. alii habent *Cruciculas*.

CRUCIOLA, Crucicula, in Actis Monaſterii Murenſis p. 26.

¶ CRUCIOLATUS, Crucibus ſignatus. Teſtamentum Ermentrudis illuſtris Matronæ apud Mabill. de Liturg. Gall. p. 463. *Nepti meæ Deorovatæ ſcutella argentea Cruciolata*.

¶ CRUCIUM, *Vinum infuave & nimio plus auſterum, aut aſperum*, in Vocabulario Suſſannæi.

CRUCIZARI, Crucem aſſumere, cruce inſigniri ad peregrinationem Hieroſolymitanam. Hiſtoria Hieroſolymitana in Geſtis Dei p. 1156. *Rex Franc. Philippus & Rex Angliæ Henricus apud Gizortium Crucigantur*. [Radulf. Goggeshale in Chronico Terræ-Sanctæ apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 573. *Fere univerſi Proceres ut riuſque regni Crucigantur*.]

CRUDARIUM, Θωλιτηριον, in Gloſſ. Græco-Lat. [Linum crudum, linteum nondum ſole curatum, ut adnotat Martinius ex Vulcanio.]

CRUDITARE, *Non digerere*, ἀπεπτεῖν, in Gloſſ. Gr. Lat. [Tertull. de Jejunio cap. 6. *Populus carnis avidiſſimus uſque ad cholteram ortygometras Cruditando*.]

¶ CRUETTUS, Angl. *Cruet*, Gall. *Burette*. Urceolus. *Cum duabus Cruettis & uno tintinabulo argenteo*, apud Rymerum to. 9. p. 273. col. 2.

CRUMA, *Crumena*. Joan. de Janua.

CRUMELUM, Gregorius Turon. de Gloria Conf. c. 98. *Sæpius in hoc vaſculo vel olus, vel Crumelum coctum cum illo ſumpſiſſe*. Occurrit in Notis Tyron. p. 112.

CRUMENIA, *ſunt proprie fragmenta auri*. Gloſſæ Iſonis Magiſtri.

¶ CRUMENIFER, Qui fert crumenam, Gall. *Bourſier*. Magiſter Giraudus in Vita S. Joannis Epiſc. Valentin. in Anecdotis Marten. to. 3. col. 1696. *Cum à portonariis naulum propter multitudinem carnitive exigeretur, Crumenifero ut perſolveret imperavit*.

¶ CRUMILUS. S. Paulinus Ep. 23. n. 7. *Et ut totam ju xa Dei verbum confectionem Prophetici panis impleret, lentem quoque & hordeum & viciam miſcuiſſet in Crumilum*. Editor in notis: Forte legendum, *Grumulum*. MS. Reg. *Crubilum*. Edit. Roſweidi, *Cumulum*, Schot in marg. *Cumerum*, ut & Cauchius.

CRUMINARE. Portunatus l. 2. de Vita S. Martini:

Et levis umbriferæ volitavit imago figuræ,
Viſibus excluſus cellam pedore Cruminans.

Ubi Interpres: *Crumina*, facculi genus apud Plautum: unde *Cruminare*, priſci feſtive traxerunt ad eam corporis partem, qua operari naturæ ſolemus. Id ſatis in illo expreſſit. [Gloſſ. Iſid. *Cruminat, Ruminat*.]

¶ CRUOR. Charta Joannis Epiſcopi Carnot. ann. 1180. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 596 *Vindicabat enim in illis ſibi jus hoſpitandi, talliam, corvagium, avenagium, juſtitiam Cruoris & Latronis*; id eſt Sanguinis effuſionis & latrocinii.

¶ CRUPA, Tergum equi, Gall. *Croupe*. Proceſſus de Vita S. Yvonis, Maii to. 4. p. 567. *Neſcit quomodo invenit ſe ſuper Crupam equi ſui, & tenens ſe ad ſellam, equus natando portavit eum ſanum & incolumem ad ripam maris*.

CRUPELLARII, Gallorum gladiatores cataphracti. Tacitus l. 3. Annal. *Adducuntur è ſervitiis gladiaturæ deſtinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen, Crupellarios vocant*. Boxhornius ab Hebræo *Cirbel*, amicire, vocem deducit.

CRUPPA, Crupes. Gloſſ. Lat. Græc. *Cruppa*, κακῶς παχυτὴς. *Crupes*, χροπὸς, *junis*. [Amalth. *Crupes, Funiculi. Cruppa, Rudens*.]

CRUPPONUS, Unopygium, ſumma clunium, vulgo *Croupion*. Fridericus II. Imp. l. 1. de Venat. c. 36. *A lumbis vero deſuper venes uſque ad principium caudæ ſuper anum, dilatantur ſpondilia, & intercipiuntur inter duo oſſa ancharum, & in quibuſdam ovibus dilatantur plus, in quibuſdam minus: & hinc locus à quibuſdam appellatur Crupponus, & ſolidiores ſunt ipſorum juncturæ, & foramina illic ampliora, &c.*

CRUPTA. Vide *Crypta*.

CRURALIA, quibus *crura* veſtiuntur. Vita Ludovici Pii an. 786. *Habitu Vaſconum... induitus, amiculo ſcilicet rotundo, manicis camiſiæ diffuſis, Cruralibus diſtentis, calcaribus caligulis inſertis, miſſile manu ferens*. Vide *Coxale*.

CRURARIUM, Σκιλίπεμα, in Gloſſ. Græc. Lat. Faſcia cruralis, noſtris, *Jarretiere*.

¶ CRURIFRAGIUM, CRURIFRANGIUM. Gl. Lat. Græc. *Crurifrangium*, Σκελοαγὶς ἢγουν σκελοκοπία, *Cruris fractio vel ſectio*. Apul. Met. l. 9. *Crurum ejus fragium abominata*. *Crurifragium* Plautus appellat ſervũ, cui crura debeant ſuffringi: ſed alii legunt *Crurifragum*, ut rectus caſus ſit *Crurifragus*, non *Crurifragius*.

¶ CRUSCIRE, Crepitare, Gall. *Craguer*. Vita S. Eligii c. 27. apud Acherium Spicil. to. 5. p. 181. *Omnes qui aderant, audiebant cum magno ſtupore juncturas & nervos atque omnia oſſa elaudi illius Cruſcire ac ſolidari*.

CRUSCUMULUS, *Tumor crurum*. Joan. de Janua [& Laurent. in Amalthea, ubi etiam *Cruſſiculus*.]

CRUSELINUM, Vas potorium parvulum fictile, cujuſmodi ſunt, quæ *Creuſets* vocamus. Cæſarius lib. 12. c. 41. *Portabat enim vas parvum & fictile, quod vulgo Cruſelinum dicitur, in manu ſua, in quali in taberna potare ſolebat*.

CRUSELLUS Charta ann. 1144. apud Catellum l. 2. Rerum Occitan. c. 17. *De Cruſellis, quos extranei attulerint, & vendiderint, præbeant domino 4. den. & de barba duos*.

¶ CRUSERIUS, An *Crucifixus* ſeu Figura D. N. J. C. in cruce pendentis, quæ in Eccleſiis apponi ſolet ad pietatem, Gall. *Crucifix*. Charta Abbatiæ Savigniac. Lugdun. Diœceſ. an. circiter 1300. *Prior d'Alix habet locum & ſtallum ſuum, quando venit in Monaſterium in choro dextro poſt Cruſerium*.

CRUSNA, Crosna, Crusina, Pallii, ſeu veſtis genus, Maſtruca, vel maſtruga. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Maſtruga*. Cruſne. Somnero Cruſene dicitur, tunica ſcilicet ex ferinis pellibus. Hinc emendandæ Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Vocamus etiam maſtrugas Renones, quæ ruſtice Crotina vocatur*. Legendum enim *Croſina*. Hincmarus Remenſis Opuſc. 57. *Mitto vobis per eum Cruſnam de pellibus variis, cum panno coloreo ſuo vario*. Charta an. 1180. apud Ughellum in Epiſcopis Vercellenſ. *Et ad hanc confirmandam promiſſionis chartam, accepimus nos Otbonus & Alius Launcſcbildt Croſnam unam. ut noſtra hæc promiſſio, ſicut ſupra habetur, firma permaneat atque perſiſtat*. Statuta Veneta l. 1. c. 55. *Accipiet etiam de bonis Viri per Croſnam & pelliciam vidualem, quam mulieres ex conſuetudine habent*. Quam vocem non intellexit Interpres Italicus. Charta Ottonis M. Imp. an. 937. apud Meibomium: *Niſi tantum ſingulis annis unum cavallum, ſcutum & lanceam, vel duas Cruſinas dent, ut ſciant in mundiburdio Regis ſe eſſe*. Chriſtianus de Scala in Vita S. Wenceslai p. 55. *Tribuens abunde auri vel argenti copiam, Cruſina mantipreviaque, vel veſimenta bilariter largiens*. Ubi perperam Edit. *Truſina*. Bluno de Bello Saxonico p. 135. *Unus ex ipſis cujuſdam nobilis ex Curia Cruſinam gulis ornatam, quaſi furtim præcidit, & inde quaſi furtum volens abſcondere receſſit, & tamen volebat deprehendi, ut acciperet, quod accepit. Nam ille, cujus honeſta*

veſtis erat dehoneſtata, ut illum, qui ſuæ veſtis partem geſtabat, inſequutus eſt, colaphum ei tantum dedit, ſuique veſtimenti particulam recepit. Quo loco *Cruſina gulis ornata*, eſt pallium, pellibus rubricatis ornatum. Hinc *Cruſinatus* apud Ditmarum l. 5. p. 54. *Vivente egregio Hudone, pater iſtius Miſeco, domum, in qua eum eſſe ſciebat, Cruſinatus intrare, vel eo aſſurgente, nunquam præſumpſit ſedere.*

¶ CRUSSICULUS, Vide *Cruſcumulus*.

CRUSTA, Veſtis ſpecies variegato colore ex purpura & alio mixta, Lex 11. Cod. Theod. de Scenicis: *Nulla mima gemmis, nulla ſigillatis ſericis, aut textis utatur auratis, his quoque veſtibus noverint abſtinendum, quas Græco nomine à Latino Cruſtas vocant, in quibus alii admixtus colori, puri rubor muricis inardeſcit.* Sic videntur appellatæ cruſtæ, quod ut cruſtæ parietes dicuntur, qui ſubinde cruſtis marmoreis exornantur, ita ejuſmodi veſtes aſſutis in *cruſtarum* modum ſegmentis vel limbis diſtinguerentur. Nam *Cruſtæ* non modo de marmoribus dicuntur, ſed etiam de vaſis auri & argenti, quæ interdum *Emblemata* vocantur, uti uſurpat Tullius Orat. 5. in Verrem, & Paulus JC. in l. 32. §. 1. D. Auro, arg. leg. *Cymbia argentea Cruſtis aureis illigata*. Vide *Cruſtum*, *Purpura*.

¶ CRUSTACIA. Papias: *Lentaculum, Cruſtacia*.

CRUSTALIA, in Notis Tyronis p. 161. inter lapillos pretioſos.

¶ CRUSTALLUM, ὑέλου εἶδος. Gloſſ. Lat. Græc. Strepitus pedum.

¶ CRUSTARE, vulgo Cruſtam inducere; ſed contraria notione ſumitur pro Cruſtam tollere de vaſis auro vel argento cruſtatis in Ottoboni Annalibus Genuenſibus l. 3. apud Murat. to. 6. col. 388. *Poſtmodum vero obliti Dominicæ Crucis recuperationem & ipſam crucem prajicientes, Conſtantinopolim perrexerunt, & cruſtatem ceperunt & exſpoliarunt, Eccleſias ſpoliantes & cruces, & textus Evangeliorum Cruſtantes, & Reliquias Sanctarum inter ſe dividentes, huc & illuc miſerunt*. Vide *Cruſta*.

¶ CRUSTARIA TABERNA, *à vaſis cruſtatis*. Gl. Iſid. Feſtus habet: *Cruſtariæ tabernæ, à vaſis potoriis cruſtatis dictæ*. Vide *Clepſedraria* poſt *Clepſydra*.

¶ CRUSTELLUM, ut ſupra *Coſtellus*: quod hic quoque forſitan legendum. Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conferan. an. 1280. *In dictis quoque locis* (cœmeteriis & atriis Eccleſiarum) *& infra ſpatia vel* (f. iis) *adhærentia à jure privilegiata paticulas*, (patibula,) *furcas, Cruſtella & ſimilia poni, & poſita teneri, vel quælibet alia inhoneſta fieri diſtrictius inhibemus*.

CRUSTIBIA, *Crux, Cruciatus*, in Gloſſ. Arabico-Lat. ubi forte legendum *Crucilia* Vide ſupra.

CRUSTICA, Cenſus, qui pro agris & prædiis ruſticis Imperatori, vel domino feudi penſitabatur apud Græcos. Innocentius III. PP. l. 3. Epiſt. 192. *Salvo tamen terrarum cenſu, qui Cruſtica Græco vocabulo nuncupatur, & dudum ſalvebatur à Græcis*. Lib. 14. Epiſt. 110. G. de *Villehardouini, ad quem ratione feudi dicta Cruſtica pertinebat*. Occurrit hæc eadem vox non ſemel in Epiſtolis ejuſdem PP. Eſt autem *Cruſtica*, cenſus qui agri nomine pendebatur, Græcis ὑπερόριον, noſtris *agrarium* dictus. Conjecturam noſtram firmat Epiſt. Roberti Imp. Conſtantinop. in Regeſto Honorii III. PP. l. 6. Epiſt. 85. apud Odoric. Raynald. in Annal. Eccleſ. an. 1221. n. 25. *Omnes Eccleſiæ Caſtebredates habeant poſſeſſiones ſuas, quas habuerunt tempore Alexii Bambacoracii Imperatoris libere ab omni exactione, & laicali juriſdictione, ſalvo tamen debito, & juſto Acroſtico, ſi quod debent pro poſſeſſionibus ipſis*. Vide *Ager*, & *Acra*.

1. CRUSTUM, *Cruſtulum*. Joan. de Janua: *Cruſtum, vel Cruſtulum, pro fragmento panis*. Ita Servius ad 3. Georgic. & 7. Æneid. *Cruſtum de his, quæ comedi poſſunt*. dici ait. Gloſſ. Græc. Lat. κρουστὸν, *Cruſtum*, Κρυστὸν, *Cruſtulum*, κρύσταλλα de panibus dici annotat Athenæus. Spartianus in Adriano meminit tetrapharmaci, *quod eras de faſiano, ſumine, perna, & Cruſtulo. Perna cruſtulata* apud eumdem in Ælio Vero. Vide S. Hieronym. Epiſt. 12. initio, præter Horatium & alios. At longe aliud eſt

2. CRUSTUM, in Charta Eadredri Regis Angl. to. 1. Monaſtici Angl. p. 210. *Duas patenas argenteas, auro decenter ornatas, cum 2. urceolis pretioſiſſimis, & Cruſta aureo, columnis de liciis 96. à Rege Henrico Eccleſiæ donata in ſua extorſit*. Et apud Matth. Paris an. 1252. *Auri ſititor, talenta, vel Cruſta, vel jocalia emunxit*. Eadem videntur hoc loco *Cruſta aurea*, quæ *Cruſtæ* dicuntur Scriptoribus Latinis, ſeu *Emblemata* vaſorum. Vide ſupra *Cruſta*.

¶ CRUSUL, Species lucernæ, de qua fuſius in *Crucibulum*, Conſuetud. Eccleſiæ Colon. MSS. in Archivo Arebat. *Magiſter coquinæ providebit qualibet nocte unum Cruſul*.

CRUTA, Caverna, habitatiuncula ſubterranea, quibuſdam in locis, *Creute*. Charta Simonis Comitis Meldenſis pro Monaſterio Rodolienſi ann. 1160. inter Inſtrum. Hiſt. Eccleſ. Meld. to. 2. p. 49. *Quia vero ad nos pertinchat providere, unde Monachi ſuſtentarentur, dua molendina, quæ ſunt ſuper Crutas cum prato, &c.* Vide *Crota*.

CRUX, CRUCEM FIGERE, σταυρὸν πηγνύειν, in Nov. Juſtiniani 5. c. 1. Nov. 67. c. 1. Nov. 14. c. 7. in ſignum ſcilicet Dedicationis Eccleſiarum. Julianus Anteceſſor Conſt. 61. *Nullus audeat ædificare Eccleſiam, vel Oratorium, antequam cruciatis Epiſcopus veniat, & vota faciens ſanctiſſimam Crucem infixerit in eodem loco, publice procedens, & rem omnibus manifeſtam faciens*. Ennodius in Vita B. Epiphanii Epiſcop. Ticinenſis pa. 388. *Jam jamque tamen faſtigia perfectionis majoris Eccleſiæ opus attigerat, ædificio & dedicationis inſignibus adornato*. Capitula Caroli magni l. 5. c. 229. *Nemo Eccleſiam ædificet, antequam cruciatis Epiſcopus veniat, & ibidem Crucem figat publice*. Eadem ſtatuuntur & habentur in Ordine Romano & apud Herardum Turon. Archiepiſc. in Capitul. cap. 46. quibus conſona tradunt Balſamon in can. 7. Synodi VII. Libri Baſilicon Eclog. 4. Theophylactus in Epiſtola à Meurſio laudata, qui ejuſmodi crucis fixionem ⟨αυροπαγιαν⟩ appellant: qua de voce multa habent Gretzerus tom. 1. de Cruce lib. 2. cap. 8. & in Apolog. pro S. Cruce cap. 8. p. 1022. Cruſius in Turco-Græcia p. 300. Meurſius in Gloſſ. Allatius de Conſenſu utriuſque Eccleſ. pag. 269. Goarus ad Euchologi Græcor. p. 612. & eruditus Poſſinus in Gloſſ. ad tom. 1. Pachymer. pag. 414. Neque vero Epiſcopo licebat in aliena diœceſi Oratorium aut Eccleſiam dedicare, ut eſt in Concilio Arauſic. can. 10. & Arelat. II. can. 36.

CRUCEM UBIQUE PRÆFERENDI jus habet ſummus Pontifex. Anaſtatius in Leone IV. *Fecit iſdem beneviſſimus Crucem auream: noviter & ipſa Crux, ut mos antiquitus eſt, Subdiaconi manibus ferebatur, ante eum prædeceſſorum Pontificum, quam Deo juvante in auro & argento ac gemmis melius renovavit*.

Majores Patriarchæ ubique etiam habent jus præferendi Crucem, præterquam in urbe Roma, & niſi ſummus Pontifex extiterit, vel Legatus ejus utens inſignibus Apoſtolicæ dignitatis c. Antiqua, extr. de Privileg.

Primates & Metropolitani, & qui jus habent pallii, intra Primatus ſui limites, Anſelmus Cantuar, Archiepiſc. l. 3. Epiſt. 72. ad Samuelem Dublinienſem Epiſcopum: *Præterea audivi, quia facis portari Crucem ante te in via. Quod ſi verum eſt, mando tibi ne amplius hoc facias: quia non pertinet niſi ad Archiepiſcopū à Romano*

Pon-

Pontifice pallio confirmatum, Vide eumdem lib. 4. Epiſt. 27.

Patriarchis, Primatibus, & Epiſcopis in præſentia Cardinalium ante ſe deferri vetuit Gregorius XI. PP. ea Conſtitutione quæ deſcripta legitur in to.2. Concil. Angl.& in nupera Concil. Editione Pariſienſi. Vide Willel.Neubrigenſem l.6.c.16.Gervaſium Dorobernenſem ann.1193. p.1584.1585. Continuatorem Florentii Wigornienſis an.1226.Geſta Innocentii III.PP. pag.61. Bromptonum ann.1125.Matth.Weſtmonaſt.ann.1279. Will.Thorn.an.1378.Monaſtic.Angl.to.3.p.147.Petrum Mariam Campum in Hiſtor.Eccl.Placentinæ in Regeſto parte 2.num.167.& Baronium an. 1177. ubi de Romualdo Salernitano Archiepiſcopo ex ejus Chronico, &c. præterea Sauſſaium in Tractatu ſuper hoc edito, & Marcam in Diſſertat. de Primatib. num.128.

Moris hujus ante Epiſcopos ferendæ crucis antiquitas patet ex Vita S.Samſonis Dolenſis Epiſcopi, qui florebat medio ſæculo ſexto; ſic enim ejus Vitæ Scriptor fere æqualis l.2.n.10.inter Acta SS.Bened.to.1.p.183 *Poſt cujus obitus aliquod intervallum imago Crucis, quæ ante eum ferri ſemper ſolebat, quamque benedixerat, quæ denique auri & argenti* (laminis) *circum fuerat ſolidata, à quodam malefico ac peſſimo homine furtim deteſta ac debonеſtata eſt.*

Crucem de Chrismate faciunt Epiſcopi in Eccleſiæ parietibus, cum illam conſecrant. Ordo Romanus: *Et facias Crucem per parietes cum pollice ſuo de ipſo chriſmate in 12.locis*. Vide Librum Sacrament. Gregorii Magni, Ivonem Carnotenſem de Sacramentis; & Petrum Damiani Serm.1.de Eccleſiæ dedicat. Solebant vero Chriſtiani ſigno crucis actiones omnes ſuas munire, juxta illud Hieronymi Epiſt.22. c.15. *Ad omnem inceſſum manus pingat Crucem.* [Similia habet Tertull.de Corona militis.]

Cum Cruce Signare, Epiſcoporum tantum fuit. Privilegium conceſſum ab Urbano II. PP. Abbati Cavenſi: *Concedentes...ut, inquam, ſucceſſores tui per terras tui Monaſterii habitas & habendas libere poſſit Eccleſias conſtruere, cum Cruce ſignare, aliaque Pontificalia & ſpiritualia exercere, &c.*

In Cruce, vel Ante Crucem, *in altaribus, vel ante altaria* oblationes facere, in Charta ann.1123. apud Puricellum in Monumentis Baſilicæ Ambroſianæ p.568.569.

Crux Pectoralis, Ἐγκόλπιον, quam Epiſcopi ad pectus appenſam deferunt, in Ceremoniali Epiſcopor.lib.1.c.29.l.2.c.38.[Hiſt.Translationis S.Antonini: *Et collo ſupra pectus aptata Crux aurea cum imagine Chriſti, quæ Crux Pectoralis appellatur.*] Vide *Encolpium*.

Crucem ex Cinere *& aqua ſuper pectus infirmi* faciebat olim Sacerdos cum Extremæ-unctionis conferebat Sacramentum. Vide Ratoldum Abbatem de Ordine unctionis infirmi, apud Menardum in Librum Sacram.Gregor.p.337.339.345.

Crucem Bajulare. Otto Morena in Hiſt.Rerum Laudenſium p.3.*Quæ prædicti Laudenſes qui aderant, conſideRantes, placuit eiſdem de mercato, quod Mediolanenſes Laudenſibus abſtulerunt, ante ipſum Regem querimoniam proponere: ſtatimque in quandam Eccleſiam introeuntes, duaſque inde maximas Cruces ad humeros levantes, coram ipſo Rege* (Friderico I. Imp.) *eæteriſque Principibus redierunt, & precibus ipſius Regis cum ipſis Crucibus proſtrati ſunt, maxime lugentes, &c.*Radevicus l.4.de Geſt.Frider.c.5.*Videns autem multitudinem eorum, qui Cruces bajulaverant: is enim Italorum mos eſt, ut habentes querelas, Crucem manibus præferant, miſertus illorum, ait, &c.*Guntherus l.8. Liguriui:

...Ex omnibus undique multi
Urbibus ac vicis aderant, querulogue ferebant
Innumeras clamore Cruces, hoc quippe querelas
More ſolent aperire ſuas.

Conradus Abbas Uſpergenſis: *Poſtremo cives ad id devenere conſilii, ut ſe & ſua Imperatoris traderent voluntati. Gladios itaque denudatos ſuper colla ponentes, Cruces quoque & alia inſignia præferentes, nudis plantis ad pedes Imperatoris miſerabiliter ſe proſtraverunt.* Vide Glabrum l.5.Hiſtoriæ c.1.extremo.

Bajulatio Crucis. Charta Edw.I. Reg.Angl.an. 6.apud Gul.Prynneum in Libertatib.Eccl.Angl.to.3.p. 215. *Portiorem agiſtamenti paſtura à feſto Paſch. uſque ad feſtum Penteoſt.quæ ceſſit bajulationi Crucis Archiepiſcopatus illius* (Cantuar.) *pro rata temporis ſui, &c.*

Crucem Levandi, Ponendi, Portandi ubilibet Parochis & Curionibus facultatem concedebant Epiſcopi.Charta Amati Archiepiſc. Salernitani, apud Ughellum to.7.p.508. *Vel ad ipſos Presbyteros, qui in ſupradictis Eccleſiis fuerint ordinati, nullam angariam aut ſervitium pars noſtri Archiepiſcopii illorum imponere queat, neque ad Cruces levandum, vel Codices aut Baptiſmum faciendum, aut illos excommunicare, &c.* Infra: *Et poteſtatem habeant, quando meruerint, cereum benedicere, & Baptiſmum facere, & aquam ſanctificatam per vices vicinantes ſpargere, & Cruces ponere, & mortuos ibidem ſepelire. &c.*Charta Alphani Archiepiſcopi Salernitan.apud eumdem p.541.*extra ipſam Eccleſiam ſepelire, & per domos eorum qui ad ipſam Eccleſiam annualiter ad Dei officium audiendum ierint, ire, & aquam ſanctificatam ſpargere, & Crucem in ipſis domibus ponere abſque mea...contrarietate.* Alia Urſonis Archiepiſcopi Barenſis, p.853. *Habeat etiam poteſtatem recipere mortuos, & ſepelire in ſepulturis ſuis, & portare Crucem ſuam ubi voluerit, ut adducat mortuos qui debent ibi ſepeliri.* Vide Monumenta Paderborn.p.134.

Crucis Adoratio in die Paraſceves. S.Stephanus in Regula Grandimontenſium c.5.*Rurſus Crucem ſanctam in die ſancto Paraſceves nullis ad Eccleſias ſuas eodem die recurrere valentibus, in Eccleſiis veſtris adorare permittatis.* Vide *Oblatio Crucis*. Ad *Crucis oſculum*, in die S.Paraſceves, neminem accedere debere, niſi qui à mortali peccato immunis ſit, ſancit Synodus Nemauſenſis an.1248.c.*de Euchariſtia.*

De Cruce Cantare. Capitula Adalhardi Abbat.de Admonitionibus in Congregatione c.7.*De Cruce decantare & legere qui non poteſt, dimittat, & qui poteſt, ſe non ſubtrahat; & qui negligenter facit, corrigatur.* Hoc eſt, ni fallor, de ambone, de pulpito, ubi major Crux etiamnum ſtatuitur, adeo ut qui voce non valeret, in eo canere vel legere non præſumeret. Vide *Pronuntiator*.

Crucem Apponere ſolebant in Wallia, qui rem ſibi competere aſſerebant, *ſaiſiebant*. Charta Edwardi I. Reg.Angl.apud Guil.Prynneum in Libertatib.Eccleſ.Angl.to.3.p.219.*Quod quidam de partibus illis aſſerentes quedam blada, quæ idem David...emit....fua eſſe, quandam Crucem ſuper blada prædicta, prout moris eſt in partibus illis, apponi fecerunt: occaſione cujus Crucis prædictus David aliquam adminiſtrationem de bladis illis habere non poteſt, &c.*

Crucem Sanctificare. Capitula Theodori Cantuar. c.49. Edition. Acheriana: *Presbytero liceat ſoli Miſſam facere, ſi neceſſe eſt, & populum benedicere in Paraſcevem, & Crucem ſanctificare.* Totidem ferme habentur in Pœnitentiali ejuſdem Theodori c.2. Editionis Jacobi Petiti.

Jurare in Cruce *conſecrata, pejerare*, in Pœ-

nitentiali [Cumeani Abbatis c.5.] Gregorii III. PP. c.7. Bedæ c.3.12.

AD CRUCEM CONFUGERE, veluti ad locum asyli & immunitatis jure donatum, in Concilio Claromontensi ann.1093.can.29.*Si quis ad aliquam Crucem in via perfequentibus inimicis, confugerit, liber ac si in ipsa Ecclesia permaneat. Quod si quis pro securitate Ecclesiæ vel prædictæ Crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam vel Crucem confugerit, accepta securitate vitæ & membrorum, reddatur justitiæ.* Vetus consuetudo Normanniæ cap.23.*Si comme il advient de ceux qui sont fuitifs pour aucun crime, ou qui sont en chartre, ou en lieux, qui echappent & s'enfuient en l'Eglise, où ils embrassent une Croix.* Cap.82.*Se aucun damné ou fuitifs enfuit à l'Eglise, ou en cymitiere, ou en lieu saint, ou si il s'aert à une Croix qui soit fichée en terre, la Justice laye le doit laisser en paix par le privilege de l'Eglise, si qu'elle ne mette la main à luy, &c.* Ubi Latina Editio, *vel Crucifixe adhæret.* Vide Anonymum Combefilianum in Leone Philos.n.22.

CRUCE SUPER CAPUT POSITA JURARE. Vide *Juramentum.*

CRUCIS JUDICIUM, quo quis reus cujuspiam factus delicti seu criminis, sese expurgabat, cujusmodi per Crucem purgationis mentio est passim apud Scriptores ævi medii. Synodus Vermeriensis ann.751.can.17. *Si qua mulier se reclamaverit, quod vir suus nunquam cum ea manssisset, exeant inde ad Crucem, & si verum fuerit, separentur.* Charta Divisionis Imperii Caroli Magni c.8.*Si causa, vel intentio controversiæ talis inter partes, propter terminos aut confinia regnorum, orta fuerit, quæ hominum testimonio declarari, vel definiri non possit, tunc volumus, ut ad declarationem rei dubiæ judicio Crucis Dei voluntas, & rerum veritas inquiratur, nec unquam pro tali causa cujuslibet generis pugna, vel campus ad examinationem judicetur.* Similia leguntur in Præcepto Ludovici Pii de Divisione Imperii cap.10. nisi quod pro *judicio Crucis*, habetur *vexillo Crucis*: quæ quidem *purgatio* usurpari potissimum solita fuit in controversiis Ecclesiasticis. Capitula Ludovici Pii ad Legem Salicam: *In seculari quidem causa hujusmodi testium diversitas campo comprobetur: in Ecclesiasticis autem negotiis, Crucis judicio rei veritas inquiratur.*

At qualis illa fuerit Crucis examinatio, ambigunt doctiores, & in varias varii secedunt sententias. Quidam enim, atque in iis Delrius lib.4. Disquisit. magic. sect.3.quæst.6.§.2. Lindenbrogius in Gloss. & alii, genus fuisse purgationis per sortes, quibus ad Crucem aliquam manus imponens, vel eam amplectens, quis sese expurgabat. Certe ad Crucem juramenta exacta testantur passim Scriptores. Nithardus lib.2.Hist.ann. 841. *Quæ dum previssent, classisque appropinquari viderent, Crucem in qua juraverunt, & Karolum ut cognoverunt, relicto littore protinus fugerunt.* Beda de Remediis peccat.c.4.*Qui perjurat in manu Episcopi, aut Presbyteri, vel altari, vel Cruce consecrata, unum annum pœniteat.* Pius PP.I. apud Gratian.12.quæst.5. *Qui pejerat se in manu Episcopi, aut in Cruce consecrata, tres annos pœniteat. Si vero in Cruce non consecrata, unum annum pœniteat.* Eadem habentur in Pœnitentiali Gregorii II. PP.c.a.7. apud Rhabanum in Epist. ad Heribald.c.18. Reginonem l.2.c.331.332. & Burchardum l.12.c.5.

Censent præterea idem Delrius, Spelman. & Lalandius examen Crucis istud forsitan esse quod in Legibus Frithon.c.14. describitur, & fit per duos ramusculos, seu *tenos*, uti vocantur, quorum alter Cruce insignitur, altari impositos.

Alii, quos inter Gretzerus to.1.de S. Cruce l.2.c.21. & tom.3. l.5. Paralip.ad cap.cit. & Ferrandus l.2. Disquisitionis reliquiarii 1.part. c.3. putant hanc Crucis explorationem factam ipso Crucis signo in ignem conjecto, ut si illæsum permansisset, res absolutus fuerit; si contra, damnatus.

Verum hisce repugnant sententiis istius examinationis per Crucem formulæ, quibus eæ conceptæ leguntur, *Crucem contendere, decertare*, in Capit.4.an.803.c.3.in Lege Langobard.l.2.tit.28.§.3.tit.55.§.22.Capitul. Caroli M.l.3.cap.46.lib.4.Append.2.§.33. Unde quidam, ait Delrius, *Crucem* fuisse genus armorum, frustra hariolati sunt.

Legimus etiam non semel *Stare, Adstare ad Crucem.* Capitul.ann.779.c.10.& Additio 4. c. 129. *Si accusator contendere voluerit de ipso perjurio, stet ad Crucem.* Formula vetus edita à Bignonio & Lindenbr. *Talitur fuit ei judicatum, in ipso placito ante ipsum Vigarium, vel ante ipsos pagenses, ut ad Crucem, ad judicium Dei, pro ipsa terra in noctes 42. in ipso placito pro hoc debevent adstare, quod ita & fecerunt. Exire ad Crucem*, in Concilio Vermeriensi an.752.can.17. Ordo Romanus: *Singula quæque dijudicet, & aliquos à cibis abstinendo, alios eleemosynas dando, nonnullos sæpius flectendo genua, sive in Cruce stando, aut aliquid aliu l hujusmodi quod ad animæ salutem pertines.* Eadem habet Beda in Præfat.ad lib.de Remediis peccator.

Exstat porro aliud præclarum istius judicii exemplum in veteri Notitia, quam in Cancellaria Canonicorum Veronensium asservari auctor est Hieronymus *dalla Corte* l.4.Hist.Veronensis p.178.quo non minime illustrantur quæ paulo videntur intricatoria in supra allatis verbis, etsi rem non omnino expediant. Sic autem Chronicon istud sub ann.798.*Tandem habito consilio pacti sunt, ut hæc Dei & sancti Spiritus reservarentur judicio, eligentes duos juvenes Clericos, sine ullo crimine existimatos, statuerunt in Ecclesia S. Joannis Baptistæ ad Domum, & ad Crucem stare fecerunt, quorum unus Aregaus, post Archipresbyter Ecclesiæ majoris, nomine, ex parte publica, alter vero ex parte S. Zenonis, Pacificus videlicet, qui post Archidiaconus Ecclesiæ majoris fuit. Hi ambo ab introitu Missæ usque ad mediam Passionem tantum, quæ est secundum Matth eum, pariter starent, ille qui de parte publica datus fuerat, in terram velut exanimis corruit, Pacificus vero usque ad finem Passionis stetit. His gestis, & omnibus gratiat Deo agentibus quartam partem tam civitatis, quam castelli, pars Episcopi... accepit.* Notitiam integram describsit ex Panvinio Ughellus in Episcopis Veronensibus p.610.

Ex his plane docemur eos qui hujusmodi subibant examen, revera in pedes stetisse, illumque qui hoc victus divino videbatur judicio, in terram corruisse: quod & indicant verba laudatæ à nobis Formulæ: *Sed & ipse in ipso placito ad ipsam Crucem visus cadisse. sed dum hæc causa sic fuit inventa, quod ipse ille qui ad ipsum judicium, vel ad ipsam Crucem cadisset, &c.* Eo etiam referenda videntur quæ habet Agobardus Lugdun. lib. contra Judicium Dei n.1. *Jube ferrum, vel aquas calefieri, quas manibus inlæsus attrectem: aut confiteor Cruces, ad quas stans immobilis perseverem.* Illius autem qui ad Crucem ceciderat, & hac examinatione victus fuerat, *Crux evindicata* dicitur in lemmate ejusdem Formulæ.

Sed ut verum fatear, quale fuerit ad Crucem examen, ex his non omnino percipi constat. An enim qui illud subibant, ante Crucem aliquam in pedes stabant, quod vult Hyeronym. *dalla Corte? E davanti ad una Croce gli fecero in piedi formare.* An vero ad Crucem *stetisse* dicti sunt, quod expansis brachiis, efformata quodammodo Crucis specie, certo temporis spatio starent,

quæ

quæ fuit pœnitentiæ ſpecies, potiſſimũ apud Monachos, uti mox indicabimus? Verum nodum videtur ſolvere Rudolph. Fuldenſis in Vita S. Liobæ Abbatiſſæ Biſcofheimenſis cap. 15. Cum euim infantulus recens natus in ſtagno Monaſterio vicino inventus fuiſſet, crimenque alicui è Sanctimonialibus adſcriberetur, Lioba Abbatiſſa ut an revera alicuius è ſuis Sanctimonialibus partus eſſet, detegeret, *præcepit omnibus Oratorium ingredi, & extenſis in Crucis modum brachiis ſtare, quoadusque ſingulæ Pſalterium totum ex ordine pſallendo complerent, & deinde per tres vices in die, hoc eſt, tertia hora, ſexta, & nona, vexillo Crucis elato, cum Litaniis Monaſterium circuire, & pro purgatione ſua divinam miſericordiam invocare. Quod cum feciſſent, & in hoc ordine jam bis expleto & hora nona omnes Eccleſiam intrarent, cunctuſque populus pariter congregatus adeſſet, beata virgo Lioba perrexit ac altare, & ſtans ante Crucem, quæ jam tunc tertio portanda parabatur, extendit manus in cælum, & cum gemitu ac lacrymis precabatur dicens: Domine Jeſu Chriſte Rex Virginum, integritatis amator, invictiſſime Deus, oſtende virtutem tuam, & libera nos ab hac infamia, quia improperia improperantium tibi cecidêrunt ſuper nos. Hoc cum dixiſſet, paupercula illa* (mendica) *antiquis hoſtis & captiva pariter & miniſtra, damonio repletur, & quaſi flammis circumdata, nomen invocat Abbatiſſæ, crimenque quod commiſerat confitetur. Tum vero in cælum clamore ſublato, plebs omnis obſtupuit miraculo, &c.* Ex his, inquam, percipitur eos, qui Crucis judicium ſubibant, expanſis in Crucis formam brachiis, ad Crucem revera ſtetiſſe certo ac definito tempore, & donec recitaretur, vel Evangelium, vel Oratio Dominica, &c. qui ſi immobiles permanerent, innocui; ſi vero divino quodam judicio caderent, aut crimen fateri ultro cogerentur, rei habebantur. Proinde eo referendum exiſtimaverim quod habet Halitgarius Cameracenſis in Pœnitentiali cap. 10. *Si vitubaverit Sacerdos ſuper Orationem Dominicã, quæ dicitur Perículoſa, una viee* 50. *Pſalmos, ſecunda vice centum plagis*. Eadem ferme habet Cumeanus Abbas de Mentura pœnitentiaria cap. 13. [Vide Mabillonium lib. 6. de Re Diplomat. Charta 51. & notam adjunctam, ubi examen Crucis eodem modo explicatur, quo hic à Cangio. Huic explicationi ſubſcribit etiam doctiſſimus Muratorius Scriptor. Ital. tom. 2. part. 2. pag. 101. col. 2. Verum Sirmond. in Gloſſario ad calcem Supplementi Conciliorum Gallię alio prorſus modo rem expedit. Examinationis Crucis, inquit, forma ſic deſcribitur ab antiquis. Duæ præparabuntur teſſeræ, quarum una pura, altera Crucis charactere inſignita ſit, quæ duæ linteo obvoluntur ſeorſim, ne internoſci poſſint, & in Eccleſia ſuper altare, foras ſuper Sanctorum Reliquias ponuntur: deinde poſt varias ad Deum preces, Presbyter aut puer innocens, altero abſente, harum unam tollit, quæ ſi ea ſit, quæ Cruce ſignatur inſontem pronuntiant accuſatum, ſin vero pura, reum judicant. Huc uſque Sirmondus. Veſſem ut vel unus ex illis antiquis conglobatim laudatis nominaretur, cum hæc expoſitio nullo modo conveniat dictis hactenus.]

Hanc demum per Crucem examinationis, & judicii ſpeciem abrogavit Ludovicus Pius Imp. ut habetur in Capitulari Aquiſgran. an. 816. cap. 27. in Lege Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 32. & in Capitulis Caroli Magni l. 5. c. 102. *Sanctum eſt, ut nullus deinceps quamlibet examinationem Crucis facere præſumat, ne Chriſti Paſſio quæ glorificata eſt, cujuslibet temeritate contemptui habeatur*. Sed &, ut ſupra attigimus.

Ad Crucem Expansis Brachiis *ſtare, vel ſe proſternere*, pœnitentiæ ſpecies fuit, ut legere eſt in Canonibus Saxonicis Edgari Regis cap. de Magnatum pœnitentia §. 3. *Sæpe etiam ſe extendat ſuper ſignum Crucis, nunc erectus, nunc in terram proſtratus*. Chrodogangus Metenſ. Epiſc. in Reg. Canonicor c. 33. *Si quis Clericus contumax aut inobediens... aut indicti jejunii tranſgreſſor, aut juxta Crucem ſtandi & adorandi contemptor ... fuerit, &c.* Ubi Editio Labbei c. 17. *aut ad Cruceм ſtare juſſus contempſerit, &c.* Eo etiam referenda, quæ habet auctor Vitæ S. Auſtreberte n. 15. *Evigilanſque Præpoſita, neſciente eſſe Dei famulam, valde eam increpavit, dicens: Cur ita agis, Soror? quare inquietas quieſcentes? vade, inquit, ad Crucem. Illa autem gaviſa, cucurrit quantocius, ſteti itque immobilis, pſallens, donec bora competenti, ſigno dato, conſurgerent omnes*. Ubi recte *repetenti* obſervat fuiſſe in uſu ea ætate apud Monachos ejuſmodi pœnitentiam, idque firmat ex Vita S. Lamberti [apud Canſium to. 2. Var. Lect. p. 176.] quæ quidem inde videtur fluxiſſe, quod qui criminis arguerentur, in purgationis judicium, ita ad Crucem ſtare cogerentur. Præallatis addo quæ habet Petrus Damian. lib. 1. Epiſt. 19. *Is itaque quandam ſeripſitinuenſam reperit, ubi dicebatur, quia ſi quis duodecim illic notatos Pſalmos vices quater erectis in modum Crucis manibus caneret, pro uno poſſet anno pœnitentiæ regulariter compenſare, &c.*

¶ Ad Crucem Comedere, alia pœnitentiæ ſpecies fuit in Monaſterio S. Victoris Maſſil. uti patet ex Capitulo generali anni 1312. in quo *pro bono pacis* ſtatuitur, *quod Prior clauſtralis abſtineat ſe à correctione Monaeborum, nec comedat ad Crucem, nec det licentias comedendi*. Ex quibus verbis conjicere eſt hujuſmodi pœnitentiam modo ſpontaneam, ut in Monaſteriis fit, modo coactam fuiſſe.

Cruces appellatæ Litaniæ publicæ, ſeu Proceſſiones Eccleſiaſticæ, in quibus præferri ſolent Cruces, [ut eſt apud Sozomenum lib. 8. c. 8.] Viſiones Florildæ: *Cum veniſſent ad civitatem homines illarum villarum, inter quos habitabat, Deum precaturi cum Crucibus, vidit B. Remigium & S. Martinum deſoris eiſdem Crucibus obviantes*. Wolfardus Presbyt. lib. 3. de Miraculis S. Walburgis n. 11. *Hebdomadam Crucium* vocat, quæ noſtris *Rogationum* dicitur. Ibidem: *Aecidit... ut eo tempore, quo per univerſum mundum Cruces in Rogationibus ſolenniter ſolent elevari, &c.* Infra: *Dum paratit omnibus Cruces à fidelibus efferrentur*. Vita S. Cunigundis Imp. n. 12. *Dum ipſa cum Conventu Crucem* (*nam dies Dominicus erat*) *ſequitur, Abbatiſſa deſuit*. Num. 12. *Cum ad ſua à Cruetibus homines eſſent reverſi, nam dies Rogationum inſtabant, &c.* Vita S. Arnulfi Metenſis Epiſcopi cap. 10. *Extra civitatem cum Crucibus atque promiſcuo genere populi orandi gratia ſecundum morem proceſſit*. Supplex Libellus Monachorum Fuldenſium Carolo Magno oblatus c. 19. *Ut Cruces gloriatio in ſingulis diebus Dominicis fiat ante Miſſam, fratribus omnibus circa vicina quæque loca Monaſterii Crucem ſequentibus, Hymnos & Antiphonas cantantibus, ſicut apud majores noſtros uſus erat, in diebus Dominicis Paſſionis & Reſurrectionis Domini gloriam celebrari, & quod in diebus jejuniorum ab Epiſcopo decretis, Crucem portare, & Litanias facere liceat*. Quo loco, *Gloriatio Crucis*, non eſt adoratio, uti vult Browerus, ſed *elevatio*. Areſta an. 1260. in 1. Regeſto Parlamenti fol. 22. *Super equo, quem Dom. de Bailleul debet ipſi Dom. de Caumont reddere in domo ſua de Caumont quolibet anno; ſuper que Dom. de Caumont facit eum ſubmoneri quolibet anno ad primas Cruces*. Id eſt, quæ fiunt in die S. Marci 25. April. nam ſecundæ ſunt, quæ in Rogationibus. Proceſſiones porro etiamnum in Andaino & vicinis locis in Ducatu Lucemburg. *Cruces* appellari, auctor eſt Jo. Rotbertus ad Vitam S. Huberti c. 4. Vide Eckeard. junior de Caſib. S. Galli c. 6 & Chronic. Montis-Sereni p. 125. Præterea Nov. Juſtiniani 123. c. 31. & Eclog. Leonis & Conſtantini Impp. tit. 9. §. 17.

Cru-

Cruces Nigræ, ita dicta Litania major, seu Gregoriana, quod, cum agebatur, ædes sacræ, altaria, atque adeo populus ipse nigris ornamentis & vestibus indueretur. Durandus lib.6.Ration. c.102. n.2.10. *Litania hæc dicitur Gregoriana vel Romana: vocatur etiam Cruces nigræ, quoniam in signum mœroris ex tanta hominum strage & in signū pœnitentiæ homines nigris vestibus induebantur, & Cruces & Altaria nigris velabantur,* Quo spectant, quæ ab ipso Gregorio scribuntur in Epist. ad Episcopum Ravennatem, in qua Litania ista: *Tempus cineris & cilicii* appellatur: & in Ordine Romano, & ab auctore Micrologi c.57. narrantibus eam ob causam à Patribus sanctum, *non equitando, non vestibus pretiosis utendo; sed in cinere & cilicio* peragere tur. Meminit porro Joinvilla *Crucium nigrarum*, dum ait, natum S.Ludovicum in festo die S.Marci Apost. *Celui jour portoit on les Croix en Procession en plusieurs lieux de France, & les appelloit-on Croix noires.*

Cruces Bannales. Peregrinationes & Processiones, non quæ Imperiali banno & Edicto statutæ & confirmatæ erant, ut censet Joannes Robertus, sed quæ intra parœciarum seu Ecclesiarum *bannum* & districtum peragebantur, vel potius Processiones districtus cujusvis parœciæ, ut docuimus ad Joinvillam. Catalogus Abbatum Andainensium, apud eumdem Robertum: *Item obtinuit confirmari Monasterio oblationes fidelium, quæ vulgo Cruces bannales dicuntur de tribus Decaniis.* Charta Guidonis Cardinalis Prenestini an.1202. apud Bollandum 22.Martii p.391. *Dilecti filii fratres Eykensis Ecclesiæ humiliter à nobis postularunt, quod Sacerdotes & parochianos quarumdam villarum Ecclesiam suam infra milliare circumjacentium .. literis nostris commoneremus, ut singulis annis cum bannalibus Crucibus sicut de jure & antiqua consuetudine ad alias Conventuales Ecclesias per Episcopatum Leodiensem fideles solent convenire, ipsi quoque pro salute animæ suæ peregrinantes, infra 4. dies Pentecostes prædictam Ecclesiam visitarent, &c.* Alia Charta pag. seq. *Et singulis annis cum bannalibus Crucibus suis & eleemosynis suis Eykensem Ecclesiam visitarent.*

¶ Crux Tensa, Erecta ad Processionem. Testamentum Guillelmi Comitis Narbon.an.1397. inter Anecd. Marten.to.1.col.1630.E. *Et ipsa Missa dicta & celebrata, volumus & testando ordinamus, quod omnes illi dictam Missam cantantes & celebrantes, veniant cum Cruce tensa, & aqua benedicta, ad dictos tumulos, nostrum & dictæ Domine matris nostræ, ubi cum fuerint, spargant aquam benedictam super dictos tumulos, & ibi decantent & dicant absolutiones & orationes pro mortuis dici & cantari consuetas.*

Schola Crucis, seu eorum, qui in processibus Cruces præferunt. Cencius Camerarius in Ceremoniali: *Præfecti navales, schola Crucium, & Capellani tale Presbyterium .. accipiunt.*

Cruce Subscribere, seu Signum Crucis, subscriptionis vice, chartis & instrumentis apponere. [Diploma Witredi Cantiæ Regis editum in Synodo Becacledensi ann. 694. quo Diplomate sancit non esse licitum cuiquam usurpare, *Quod aurea fuerat Domino concessum, & Cruce Christi firmatum atque dedicatum.*] Concilium Celichytenie an. 816. can. 6. *Sancitum est, ut non frangantur judicia Episcopor. quæ a nobis nostrisq; prædecessoribus synodali decreto constituta sunt, .. seu etiam de omni re quæcumq; cum vexillo sanctæ Crucis Christi roborata est, sic stare servareque præcipimus.* Concilium Triburiense an. 821. can ult. Et *Imperator & pene omnes Galliæ & Germaniæ Principes subscripserunt, singuli singulas facientes Cruces*, Charta Philippi Regis Fr. an.1076. in Chron. Abbatiæ S.Joannis de Vineis: *Sicut usus postulat, impositæ Cruce, & imposito meo sigillo regali adstipulationem litteris retractā confirmavi.* Charta Henrici II. Regis Angl. in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 7. *Has donationes, & ordinationes confirmarunt, & Cruce signarunt Henricus Rex & Mathildis Regina, &c.* Ordericus Vitalis lib. 4. *Dunstanus etiam Archiepiscopus suffraganeis suis prædictarum rerum donationem facto Crucis in Charta signo corroboravit.* Idem lib.12. *Ipse vero* (Rex) *libenter eam* (Chartam) *Cruce factā firmavit, & optimatibus suis, qui aderant, Crucis signo similiter corroborandam tradidit.* Adde lib.11. pag.840. Arnulfus Lexoviensis Episcopus in Epist. ad Abbatem S. Ebrulfi: *Qui obedientiam Prælato suo viva voce & scripto, juramento etiam corporaliter interveniente, adhibita salutifera Crucis impressione signavit.* Ingulfus: *Nam chirographorum confectionem Anglicanam, quæ antea usque ad Edwardi Regis tempora fidelium præsentium subscriptionibus cum Crucibus aureis, aliisque signaculis firma fuerunt, Normanni condemnantes, chirographa Chartas vocabant, &c.* Ubi observare licet, in subscriptionibus effictas cruces aureas, ut & apud Matthæum Paris in Vitis Abbatum S.Albani p. 52. *Cumque inspicerentur Regum Anglicanorum, Osse felicet ac ceterorum scripta, in quibus pro figillis novo more dependentibus veteri consuetudine Cruces aureæ manu Regum depictæ, in principio positæ erant, &c.* Istius porro moris Crucem apponendi in subscriptionibus prostant passim exempla, præsertim in Chartis Anglo-Saxonicorum Regum, apud Ingulfum, & in Monastico Anglicano tom. 1. pag. 14. 15. 17. &c. Vide Ordericum pag. 603. [& Mabillonium de Re Diplom. lib. 2. cap. 21. num. 9. ubi docet idem fuisse ab Hispanis Regibus observatum.]

Interdum vero in ipsis Chartulariis *Crux* subscribebatur ab iis, qui quidpiam Ecclesiis donabant. Liber Chirographorum Abbiæ fol. 61. *Concessis iisdem Monachis omnia dona matris fuæ, faciendo Crucem cum matre in Chartulario.* Hujusce modi subscriptiones complures exstant in Tabulario ejusdem Monasterii, hisce formulis ad Crucis figuras adscriptis: *Hanc Crucem fecit Goffridus Rufus: Hanc fecit Paganus frater ejus. Istam fecit Raginaudus frater ejus, &c.*

Quin etiam is mos apud Græcos obtinuit, ut perinde Cruce subscriberent. In Synodo VIII. act. 10. subscribunt Imperatores Basilius, Constantinus, & Leo ὁ πιστὸς ἐν Χριστῷ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων τὸ τίμιον σταυρὸν τοῦτον, ... γνησιόφρων τὰς ἐκκλησίας ὑπογράψας. S. Joannes Damascenus in Synodica ad Theophilum Imp. pag. 134. Ἀλλὰ καὶ πρὸς πλείονα πληροφορίαν, τὰς ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ τῷ σταυρῷ ὑφ' ἡμῶν γράφω τῷ τῆς ὀρθοδοξίας βεβαλωτηρίῳ. Infra: παραδόντος τῶν ἐθνῶν τὸν σταυρόν, dicitur perjurus, vel qui fidem scripto confignatam fallit, qui ἐπιορκάτης aliis appellatur. Nicetas Paphlago in Vita S. Ignatii Patriarchæ Constinop. Τὸ τίμιον καὶ τὸν τίμιον τοῦ Χριστοῦ κατασημειούμενος σταυρόν. Scylitzes in Michaele Calaphate qui jusjurandum ruperat, p. 730. Ἡ μὲν ἐκκλησία τὸν Καλοκύρην βασιλέα ἀνεθεμάτισεν. Auctor incertus post Theophanem p. 436. Καὶ δὴ τὰς τῶν σταυρῶν καὶ τὰς τῶν ἁγίων γραφὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐκφραγισθείσας τὸ ἀναστῆναι ἐμήνυσε.

Interdum quo solennius ac firmius esset pactum, quod subscribebatur, cruces ipsæ exarabantur calamo in pretioso Christi sanguine intinctæ: cujus rei exempla produnt Theophanes sub ann.20. Heraclii pag.275. Leo Grammaticus in Michaele Theophili filio p. 465. [& Symeon Logotheta in eodem Michaele n.40.] Vide Chronici veteris fragmentum apud Baluz.ad Agobard. pag. 129. Et Allatium lib. de utriusque Ecclesiæ perpet. Consens. pag. 1634. 1635. Denique cruce subscribebant, qui literas nesciebant. Vide Gloss. med. Græcit. in σταυρός.

Inde porro origo vocis *signum*, pro *subscriptione* petenda

da, quod qui ſubſcriberent, *ſignum Crucis* non modo exararent; ſed & in iiſdem ſubſcriptionibus *ſignum ſanctæ Crucis* imprimere, vel *ſigno ſanctæ Crucis* chartas firmare ſe teſtarentur: quod quidem adhibuere ut plurimum fideles, tanquam ſymbolum juramenti, ſeu ſacramenti: cum duplex ſit Sacramentum, corporale ſcilicet, & quod in Inſtrumento continetur: *Inſtrumento* enim *jurare* dixit Lex 3. Cod Si quis minor ſe majorem dixerit, ut *manu jurare*, vetus Sceda Abbatiæ Moiſſiacenſis. *Comes Toloſanus hanc eandem donationem ibi deveniens rogatu noſtro corroboravit, firmavit, manuque propria juravit*, id eſt, ſubſcriptione ſanctæ Crucis. Nam ut ſacramentum corporale fiebat tactu ſanctæ Crucis, ita ſacramentum inſtrumentale, ut ita dicam, fiebat appoſitione, & impreſſione ſigni ejuſdem ſanctæ Crucis. Atque ita cenſet vir doctiſſimus Marca lib. 5. Hiſt. Benenarn. c.25. Vide *Sigum*.

¶ Aliquando præ litterarum ignorantia ſignum crucis in Diplomatibus appoſitum fuiſſe teſtes ſunt locupleriſſimi, Withredus Cantiæ Rex apud Spelmannum to.1. Conc. p.198. qui ſubſcribit in hunc modum: *Ego Withredus Rex Cantiæ omnia ſupra ſcripta confirmavi, atque à me dictata propria manu ſignum ſanctæ Crucis pro ignorantia litterarum expreſſi*: quod iterum repetit ibid. pag. 193. Taſſilo Dux Bajoariorum, qui Chartam pro Attone Abbate Saltzburgenſi ita concludit Metrop. Salisbur. to.1. p.125. *Quod manu propria, ut potui, characteres chirographi inchoando depinxi coram Judicibus atque optimatibus meis.* ✠ *ſignum manus meæ propriæ Taſſilonis, &c.* & Heribaldus Comes ſub Ludovico II. Imperatore in Charta, quam exhibet Mabill. lib.6.de Re Diplom. p.543. & 544. ✠ *Signum Heribaldi Comitis facti palatii, qui ibi fui, & propter ignorantiam litterarum ſignum ſanctæ Crucis feci.* Juſtinian. Novella 73. cap.73.c.8. præcepit, ut Contrahens illiteratus paucas ad minus litteras ſcribat, teſtibus quinque præſentibus, quorum unus addat quæ poſt illas paucas literas fuerint addenda. Et Leo Philoſophus Novella 72. ut ſigno Crucis à Contrahente appoſito fides habeatur: *Etiam ſi qui pactum inierunt ſua manu ſacro-ſanctæ Crucis nota ſcriptum ſignarint*,

Crux Collaria, quæ collo appenditur, Ἀντίδωρα, Epiſcoporum ſcilicet apud Osbernum in Vita S. Elphegi Archiepiſc. Cantuarienſ. n. 40.

Crux Triumphalis, dicta Durando lib. 1. Ration. cap. 1. n. 41. *quæ in pleriſque locis in medio Eccleſiæ ponitur. Crux triumphalis*, Crux Dominica, quam *Veram Crucem* vulgo dicimus, apud Vincent. Belvacenſ. lib. 32. c.97. in Charta Balduini II. Imp. Conſtantinop. an. 1247. ſit mentio *Crucis triumphalis*, quam Byzantio in Franciam ad S. Ludovicum Regem miſit idem Princeps. Vide Addit. ad Matth. Pariſ. c.108. & Notas ad Villharduinum p.311.

Cruces vices terminorum, in agrorum confiniis, non ſemel occurrunt. [Præceptum Childeberti I. Franciæ Regis an.528. pro Carilepho Collect. Ampliſſ. tom. 1. col.2. & 3. *Et inde pergit in dextram uſque ad ſummum montem, & iterum deſcendit uſque in vallem, ubi Cruces in arbore & lapides ſubtus infigere juſſimus. Et illa in ſiniſtra parte relicta peragitur per terminos & lapides fixos, propter ſtratum veterem per ſummum fraſſetum, ubi Cruces in arbores quaſdam, ſed & clavos & lapides ſubterfigere juſſimus, & pervenit ad locum, ubi jungunter fines Sunemurenſes & Baliavenſes & Mavolenſes, ibique in arboribus Cruces facere & ſub ipſas lapides ſubterfigere juſſimus.*] Charta Childeberti II. an.706. apud Mabillon. de Re Diplomat. p.481. *Et oratorio ille ad Crucem, qui conjungitur ad ipſo termeno de ipſa villa Solemio, &c.* Charta fundationis Abbatiæ S. Guillelmi in deſerto an. 838. *Omnia hæc cum omni integritate, ſicuti à Miſſo genitoris noſtri Caroli Levdrath Archiep. traditum eſt in arboribus per Cruces & terminationes aſſignatum fuit.* Liber Mirabilis, ſeu Tabularium Abbatiæ Corbeienſis in Ruthenis Ch. 1. *Per concava loca, & ſicut mons dividitur per Cruces, quas manibus noſtris poſuimus & ibi conſtruximus*, Charta Calixti PP. ann. 1120. pro Eccleſia Matiſconenſi apud Chiffletium in Tornutio: *Infra quos videlicet terminos, ſicut per Cruces juxta terræ conſuetudinem diſtincti ſunt, captiones, deprædationes, ... penitus prohibemus*. Charta an. 1277. pro Libertatibus Villæ Pruliacenſis: *Si aliquis ex juſtitia noſtra alicui de burgo intra Cruces injuriam intulerit, &c.* Id eſt, intra banleucam. Vide Catellum in Hiſt. Sandionyſiana lib. 3. cap. 12. p. 835. Mabillon. tom. 5. Vitarum SS. Ordinis S. Benedicti p. 90. Hiſtor. Monaſterii S. Nicolai Andegav. pag. 59. Ingulfum p. 856. 878. 881. Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. lib. 1. c. 16. 57. & p. 143. &c. Hiſpani porro *Encruzijada*, appellant vias duas, quæ ad unam Crucem tendunt, vel deſinunt.

Fidantiam de prima, ſecunda & tertia Cruce, appellant Fori Aragonenſes, & Vitalis Oſcenſis Epiſc. apud Hier. Blancam in Comment. Rer. Arag. cum quis idoneum fide-juſſorem tenebatur dare. Siquidem in in villa iſta, in qua morabatur, in venire non poterat, qui in ea hæreditatem, id eſt, prædia vel immobilia poſſideret, jurando quod non poterat habere, alium tenebatur è duobus proximioribus oppidis dare. Quod ſi neque id, tunc ſe tradere debebat cuſtodiæ creditoris. Et hanc veteres Fidantiam, de prima, ſecunda, & tertia Cruce appellabant, nempe à lapideis vel ligneis crucibus, quæ ad locorum portas, ſeu ad bivia poni ſolent, Martinus Didacus *Daux* Juſtitia Aragon. in Obſervantiis lib. 4. tit. de Fidejuſſorib. §. 29. *Fidancia de Cruce dicitur, qui habet bona ſufficientia*. Fori Oſcenſes an. 1247. fol. 8. *Ipſa fidantia debet infantionia, & etiam quod ſit heres de illo loco, ſecundum quod judicat Forus: quod ſi forte habere non poterit de illo loco, donec eam de Cruce. Si pignoratus non p teſt dare fidantiam de loco, ubi habitat pignorator, det eam de prima Cruce: quam ſi habere non poteſt, jurando quod non poteſt, det de ſecunda Cruce: quam ſi adhuc hab ere non poteſt, jurando quod non poteſt habere, det eam de tertia Cruce: quam ſi habere non poteſt, tradas ſe cuſtodiæ Curiæ, quouſque jus compleat conquerenti*.

Cruces Erigere. Statutum 2. Weſtmonaſterienſe c.37. *Quia multi tenentes erigunt Cruces in tenementis ſuis, aut erigi permittunt in præjudicium Dominorum ſuorum, ut tenentes per privilegia Templariorum & Hoſpitalariorum tueri ſe poſſent, contra capitales dominos feodorum: ſtatutum eſt, quod hujuſmodi tenentes capitalibus dominis aut Regi incurrantur*.

Cruces Erectæ, in magnatum funeribus, iis locis, in quibus paufabant, qui feretrum deducebant; quod docet etiamnum ſtantes in eo itinere Cruces, quod à Lutetia Pariſiorum ad Monaſterium Sandionyſianum ducit, in quo Regum Franciæ humo recondunturque cadavera. Liber Miraculor. S. Wandregiſili, de ejuſdem Sancti reliquiis: *Ipſo autem fluvii ponte beatiſſimis cum corporibus tranſito, in loco, ubi pauſaverant, Crux lignea à fidelibus populis ponitur*. Thomas Walſingha mus an. 1291. de Reginæ Angliæ Edw. I. uxoris funere: *In omni loco & villa, quibus corpus pauſaverat, juſſit Rex Cruces miro tabulatu erigi, ad Reginæ memoriam, ut à tranſeuntibus pro ejus anima deprecatur, in qua Cruce fecit imaginem Reginæ depingi*.

¶ Crux Erecta *in Monumentum Miraculi*. memoratur in Vita S. Liudgeri Epiſcopi, Auctore anonymo, qui ſcribebat nono Eccleſiæ ſæculo, inter Acta SS. Benedict, ſæc. 4. part. 1. p. 43.

CRUCEM ASSUMERE dicebantur, qui ad sacra bella profecturi Crucis symbolum palliis suis affuebant, & affigebant, in signum votivæ illius expeditionis, cujus originem Concilio Claromontano sub Urbano II. adscribunt Scriptores omnes Rerum Hierosol. & alii passim.

Accipiebantur autem Cruces ab Episcopis, Abbatibus, & majoris dignitatis Prælatis, cujus moris exempla proferunt Guibertus lib. 2 Gestor. Dei c. 2. Otto Frisingensis lib. 1. de Gestis Friderici c. 37. 40. Joinvilla in Histor. S. Ludovici, Villharduinus n. 22. Matth. Westmonasteriensis an. 1178. Godefrid. Monach. an. 1188. Malbrancus lib. 11. de Morin. c. 12. & alii fine numero.

Varie porro in his expeditionibus sacris Cruces vestimentis suis affixere peregrini, Nam in Hierosolymitanis, eas in dextris scapulis posuere. Urbanus II. PP. apud Robertum Monachum lib. 1. Hist. Hierosolymit. *Qui vero voti compos ingredi voluerit, inter scapulas* (Crucem) *retro ponat.* Tudebodus lib. 1. *Franci audientes talia eloquia, protinus in dextra facere Cruces fuere scapula.* Isidem consona habent cæteri Scriptores Rerum Hierosolymitanarum; præterea Lupus Protospata ann. 1096. Galterus Tervan. in Vita Caroli Comitis Flandr. cap. 3. Willelmus Neubrig. lib. 3. cap. 23. Gesta Ludovici VII. cap. 3. Villharduinus num. 22. &c. Quibus hæc addo ex Poemate MS inscripto *le Roman du Renard*;

Mais oemont que il en doie estre,
La Croix est en m'epaule destre,
L'eschappe & bordon li apoent, &c.

Erant Cruces illæ ut plurimum fericæ, vel auro textæ, ac denique ex quolibet panno in *chlamydibus*, *aut birrhis*, *sive tunicis*, seu *in vestibus superamictis*, assutæ, ut habent Guibertus lib. 2. c. 5. Fulcherius Carnotens. lib. 1. c. 1. & Baldricus Dolensis. Sed ut plurimum earum color erat coccineus, ut est apud Annam Comnenam lib. 10. Alex. p. 284. Postmodum in ea, quam anno 1188. Philippus Francie & Henricus II. Angl. Reges inierunt Hierosolymitana expeditione, *prædicti Reges in susceptione Crucis, ad cognoscendam gentem suam, signum evidens sibi & suis providerunt. Rex namque Francie & gens sua susceperunt Cruces rubeas, & Rex Angliæ cum gente sua susceperit Cruces albas & Philippus Comes Flandriæ susceperit Cruces virides.* Ita Hovedenus, & alii à nobis laudati ad Alexiadem p. 350.

In expeditione, quæ contra Manfredum Siculum, tanquam hæreticum decreta est an. 1264 Crucem detulere peregrini *partitam* ac *divisam*, cujus pars una alibi, altera rubei erat coloris. Chronicon MS. quod exstat in Tabulario S. Maglorii Parisiensis:

L'an mil deux cens soixante-quatre
S'alla Charles li Rois combatre,
En Puille encontre Mainfroy,
Alors fu une Croiseric,
Dont on portoit la Croix partie,
Les Croix furent si come femble,
De blanc & de vermeil ensemble.

In aliis aliquot expeditionibus sacris, ad diserimen Hierosolymitanarum, non in scapulis, sed alibi assutæ Cruces leguntur. Verbi gr. in ea, quæ contra Albigenses suscepta est, in pectore eas detulere Peregrini, ut observant Rigordus an. 1213. Chronicon Andrense an. 1212. & Chronicon Flandriæ vernaculum cap. 13. Nicolaus de Braia in Ludovico VIII.

Vexilloque Crucis munito pectore Regis,
Tota cohors Procerum signo se munit eodem.

Et Chron. MS. Tabularii S. Maglorii Parisiensis:

Et lors fist l'en nu Croisement,
Don l'en portoit la Croix devant.

In prælio contra Mauros Hispanos anno 1212. Christiani pariter Crucem in pectore detulere, ut est in Epistola Arnoldi Archiepiscopi Narbonensis, quam descripsit Ughellus in Episcopis Sabinensibus p. 191. In ea expeditione, quam Saxones adversus vicinas quasdam gentes idolorum cultui deditas suscepere, Cruces ii assumpserunt, quæ *non simpliciter vestibus assutæ erant; sed à rota subter posita in altum protendebantur*, ut ait Otto Frising. lib. 1. de Gestis Frid. c. 40.

Ut porro Crucesignati, domo excedentes, solenni ritu, cum Ecclesiastica Processione deducerentur extra Parochiæ fines, vide in verbo *Peregrinatio*.

CRUCIS PRIVILEGIUM, seu Crucesignatorum, multiplex fuit; summi quippe Pontifices ac Principes, quo fideles ad expeditiones Hierosolymitanas subeundas pro Terræ-Sanctæ tuitione provocarent, eos identidem variis donavere privilegiis, in quibus sequentia recensentur.

A debitis personis vendis induciæ eis concedebantur, donec redissent ab expeditione, vel aliquot definitos annos, ut est in Constitutione S. Ludovici mensis Octob. an. 1245. tom. 6. Spicilegii Acheriani p. 467. & apud Rigordum p. 26. &c.

Ab usuris pecuniarum sibi à creditoribus creditarum exempti pariter erant, ex Conciliis Lateranensi IV. & Lugdunensi, Vide Otton. Frisingensem lib. 1. de Gest. Friderici cap. 35. Rigordum an. 1188. Gesta Innocentii III. p. 77. &c.

A collectis & talliis erant immunes, nisi illæ essent reales. Vide Concil. Lugdun. an. 1245. apud Matth. Paris, & Spicil. Acher. to. 6. p. 466. 467. Sed &

Licebat Crucesignatis terras sive possessiones suas inconsultis dominis, Ecclesiis vel personis Ecclesiasticis, vel aliis quoque fidelibus pignori dare, ex Rescripto Eugenii PP. apud Ottonem Frising. lib. 1. de Reb. Frider. c. 35. & Will. Neubrig. lib. 3. c. 23.

Eorum bona & personæ post Crucem assumptam erant in protectione B. Petri & summorum Pontificum, atque adeo omnium Prælatorum, ut est in eod. Concilio Lugduo. & Lateranensi IV. apud Rogerum Hovedenum pag. 639. Petrum Fontanetum nostrum in Consilio cap. 17. § 7. 14. Chopin. lib. 3. de Sacra Polit. tit. 4. § 15. &c.

Eorum lites ac causæ agitabantur in foro Ecclesiastico. Vide Innocent. III. l. 15. Epist. 197. Gervasium Dorobern. pag. 1522. tom. 6. Spicilegii Acheriani pag. 467. 468. veterem Consuetudinem Normanniæ cap. 45. Sammarthanos in Archiepisc. Rotomagens. sub an. 1267. & quæ notamus ad Stabilimenta S. Ludovici pag. 180.

Cessabant tamen ejusmodi privilegia in casibus criminalibus. Vide eadem Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 82. Consuetud. Britan. art. 666. & Regestum 31. Chartophylacii Regii fol. 7. & 8.

Cum igitur ejusmodi Crucesignatorum privilegia non creditoribus modo, sed ipsis etiam Crucesignatis damnosa essent, ut quæ ex alienum propter ingruentes necessitates contrahendi facultatem ii adimerent, inducta postmodum in eorum favorem, & creditorum in contractibus publicis, *Renunciatio privilegio Crucis*, vel *Crucesignatorum*, quam iis verborum formulis conceptam legere est in Charta an. 1273. in Regesto Comitum Inculismensium: *Renuncians per fidem in hoc facto exceptioni doli mali, actioni in factum, omni privilegio Crucesignatorum & Crucesignandorum indulto & indulgendo, &c.* Et in alia vernacula an. 1272. in eodem Regesto: *Et ont renoncié au privilege de Croix prise ou à prendre, au benefice de division, à l'aide de fait, à l'Epistre Velleien.* In alia denique an. 1278. *Renuntiantes... immensæ donationi, & cuilibet ingratitudini, & privilegio Crucis sumptæ & sumendæ, &c.* Occurrit e-

jus-

jusmodi formula in Chartis aliis apud Ægid. Menagium in Originib. Gallic. pag. 830. 831. Guill. Pryneum in Libertat. Angl. to. 2. p. 981. &c. His videntur addenda, quæ habet Statutum Philippi Pulcri an. 1303. quod descriptum legitur in Regesto 36. Chartophylacii Regii, Charta 133. *Item ordinamus, quod si quis expresse & ex certa scientia renuntiaverit privilegio exercitus Crucis, nova bastida seu quinquennalium induciarum, in instrumento debiti, vel alterius contractus expressi, non possit ex tunc se juvare dicto privilegio.*

¶ MUNERE CRUCIS ARMARI. Ermoldus Nigellus lib. 3. Carminis Elegiaci in honorem Ludovici Imp. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 53.

Sæpius inde means mox dictam visitat urbem,
Se Crucis armari munere queris ope.

Quo in loco sic constructo, *Quærit se armari munere & ope Crucis*, clarissimo Editori videtur quodammodo elucere aliquid simile consuetudini necdum iis temporibus invectæ, scilicet eos Cruce signandi, qui expeditionem bellicam pro Christiana religione susciperent.

CRUCES BINAS in vestibus deferre jubentur hæretici sponte conversi, in detestationis veteris erroris argumentum, in Concilio Tolosano ann. 1229. can. 10. *alterius coloris quam sint vestes eorum, unam à dextris, alteram à sinistris*. Ita in Conc. Biterr. an. 1233. can. 4. Tarracon. an. 1242. Biterrensi an. 1246. in Concil. Archiepisc. Narbon. c. 26. &c. [Vide *Cruce signati* suo loco.]

CRUX, pro acie militari, quæ nostris olim *Schola* & *Scara*. Laurentius Veronensis de Bello Balearico:

Inde viris nummi veniunt, Balearque ruina,
Pisanos equites cunctos jugulare, simulque
Constitit in totis circumdare noctibus agmen:
Trefque Cruces noctis quibus alternare labores
Continuos possent, & se recreare quiete,
Sub tribus egregie generosis distribuerunt.
Ergo Crucis primæ curam Gualandus habebat,
Gualando genitus, fuit Ildebrande secundæ
Tradita cura tibi, Otti pulcherrima proles.
Præsides extremæ Leo, clara propago Leonis.
His loricati sociis Comitatibus ibant
Murales aditus crebro terrore petentes, &c.

FRATRES CRUCIS. Leveldus à Nortoff in Chron. Markano an. 1309. *Eo anno Crucesignati, qui Fratres Cruciswocabantur, in diversis terris & nationibus se per turmas collegerunt, & ad Romanam Curiam concurrerunt intendentes, ut dicebant, mare transire in subsidium Terræ Sanctæ. Sed cum venirent Avenionem vel ad mare, divisi ab invicem per vias diversas redierunt.* Iidem qui *Pastorelli*. Vide in hac voce, & supra *Crucifratres*, & in verbo *Stauria*.

CRUX, Pars Ecclesiæ, quæ vulgo *la Croisade* [vel potius *la Croisée*,] nostris dicitur. Vide in *Cancellus*.

¶ CRUX, in monetis dicitur pars illa, in qua Crux representatur, *Pila* vero pars aversa: & si forte nulla sit in alterutra parte crux insculpta, tum pars illa, in qua Principis effigies exstat, Crux appellatur, retenta semper averſæ parti *Pilæ* nomenclatura. Hujus rei vestigium exstat in Transactione Gaufredi II. Episc. Apt. & Raubaudi de Agouto an. 1233. ex Schedis Præsidis *de Mazauguet*, in qua Transactione *Raimundus Bot* dicitur *figillasse* cum denario Guillelmensi *ex parte Crucis, quia figillum non habebat*. Vide *Pila*.

CRUX, Fulcrum subalare in formam crucis vel Tsiguratum. Miracula S. Vincentii Madelgarii, Julii to. 3. pag. 686. *Adminiculis* (*Crucem vocant*) *fulta, Moniali quoque quadam suppetias ferente, conabatur ingredi*. Vide *Crocens*.

¶ CRUXALIS POENA, Crucis supplicium. Charta P. Maclov. Episc. an. 1198. apud Lobi nellum Hist. Britan. to. 2. col. 338. *Et si Prior ceperit latronem, Prior faciet eum judicare in Curia sua, & tradet eum Oliverio Cruxalem recepturum ab eo. Crug* vel *Croug* & *Cronga* Armoricis Sulpendere, *Crougbet* Sulpensus.

¶ CRUZATA. Concil. Tolet. an. 1323. cap. 18. to. 3. Concil. Hisp. pag. 575. *Grandis malitiæ occasionem in congregatione & distributione eleemosynæ captivorum, & quæ vulgariter Cruzata dicitur, adhiberi solitam tollere, ut est possibile, cupientes, in archipresbyteratibus Arebipresbyteros, in Vicariis vero Vicarios esse volumus collectores.*

¶ CRYPHIA, *Circuli pars inferior cum puncto ponitur in iis locis, ubi quæstio dubia & obscura aperiri vel solvi non potuit* ·ᴗ· Iſid. Orig. lib. 1. c. 20. Papias MS. Bituric. habet *Cripbia*, Glossar. Sangerman. num. 501. *Crifia*. Legendum cum Isidoro *Cryphia*, à Græco Κρίπφια, Abditus, occultus. De *Cryphiis*, quos ostensos fuisse memorant veteres inscriptiones Romanæ in ceremoniis Deo Mithræ sacratis consulendus est Reinesius Epistola 69. p. 650.

CRYPTA, CRIPTA, Locus subterraneus, quomodo *Cryptas* usurpat Ulpianus in leg. 1. §. 5. D. Ubi Possid. Gloss. S. Benedicti cap. de Civitatibus. *Crypta*, βαίτη f. βαίτακ. Gloss. Lat. Græc. *Crupta*, Βαίτης. Hesychio vero βάιτις, est τὸ ἀπόκρυφον μέρος τοῦ ἱεροῦ. At unde vox βάιτις & βαίτης, plane incertum; [ab Hebræo בִּירָה *Baita*, domus pars interior.] Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. cap. 6. *Cryptæ sunt specus subterraneæ, dictæ à profunditate abruptæ, sicut & Crepidines dicimus abruptas summitates quorumlibet corporum*. Senator lib. 4. Epist. 51. *Caveas illas saxis pendentibus absidatas, ita junctoris absconditis in formas pulcherrimas convenisse, ut Cryptas magis excelsi montis crederes, quam aliquid fabricatum esse judicares*. Gregorius Turonlib. 10. Hist. Franc. c. 31. *Ac per Cryptas & latibula cum pauci Christianis per eum conversis mysterium solemnitatis diei Dominici clanculo celebrabat*. Vide Gregor. Magn. lib. 9. Epist. 38. Anastasius Biblioth. in S. Hadriano PP. *Constituit Monasterium S. Hadriani atque Laurentii, quod in ruinis marcescebat à prisci temporibus, & tanquam Crypta à sæculariibus inhabitabatur.* [Greg. Monachus in Chronico Farfensi, apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 511. *Et terra pastinata arboribus olivarum & nucum & cæterorum pomorum pomiferorum, fructiferorum & infructiferorum, & cum Cryptis ac terris sementariciis*. Et col. 525. *Recepit ab eis curtem & domum cum puteo aqua vivæ, & majori Crypta, post eam finito opere cooperta, sicut à pariete antiquo cir cumdata videbatur.*] Sed in *Cryptis* condita & sepulta Martyrum & aliorum corpora, docent S. Hieron. lib. 12. in Ezechiel. c. 40. Gregorius Turon. lib. 1. Hist. c. 59. &c.

CRYPTÆ potiſſimum appellantur Oratoria & Sacella subterranea, cujusmodi plurima etiamnum occurrunt in vetustioribus ædibus sacris, quæ in quibusdam provinciis *Croupes* dicuntur. Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. c. 8. *In qua Basilica est Crypta abditissima, &c.* Cap. 43. *Hujus enim altare, positis in altum pulpitis, locatum habetur, cujus pars inferior in modum Cryptæ vestio clauditur.* Cap. 50. *Hic in Crypta Basilicæ B. Joannis sub altari est sepultus*. Adde eumdem lib. 4. Hist. c. 12. Hist. Episcoporum Autisiod. cap. 44. *Patefecit quoque mediam Cryptam ipsius cochleæ ad introitum commeantium*. Cap. 45. *Ambonem ibi volem aspiciens, Cryptis bene site compositis desuper honorifice construxit locavit*. Cap. 52. *Parietes Chori Ecclesiæ vitreavit, deinde Cryptas, antea nimium tenebrosas, geminis ingressibus illustravit*. Lanfrancus in Decretis pro Ord. S. Benedicti sect. 12. c. 3. *Egresso toto Conventu, accepta absconsa, si nox est, vadit per Cryptam, & cætera membra Monasterii*. Cap. 4. *Circumeat omnia altaria in Cryptis, & quæ ex utraque parte Chori subtus sunt*. Anselmus

mus Leod.cap.65. seu potius Ægidius Aureæ vallis Monachus:

Cujus præscriptam titulavi nomine Criptam.

Hariulfus lib.4. Chron. Centul. c.18. *Unde & Cryptam satis infiguem condidit... quam confecrare obtinuit ad honorem S.Dei Genitricis Mariæ. In qua Crypta per 4. quæ ibi sunt altaria... Sanctorum reposuit pignora.* Infra: *Quarum* (Reliquiarum) *multitudine decoratur majus altare Cryptæ Centulenſis.* Aimoinus lib.2. de Mirac. S. Benedicti c.6. *Cryptas ipsius Eccleſiæ ingreſſa eſt, in quibus pretioſi Patris noſtri Benedicti oratorium habetur.* Canidius Monachus Fuldenſis apud Browerum lib.2. Antiq. Fuld. c.2.

Arcubus atque interpoſitis binc inde columnis.
Binas magnifice erexit pulcro ordine Cryptas.

Infra, cryptas iſtas *ſpelei & antri* appellatione donat:

Nec minus hoc ſpeleum capit is in vertice geſtat
Altare, &c.

Et mox:

In parte Occidua conſtructum cernitur antrum, &c. Will. Thorn.p.1992. *Ut iſta Collecta ... in Miſſa ſanctæ Mariæ in Criptis habeatur perpetuo.* Vide Ditmarum l. 6. p.66. Baldricum in Chron. Camerac. lib. 3. c. 19. Ughell. to.6. p.867. &c.

GRIPTA, pro *Crypta*, in Charta ann. 1157. apud Ughellum tom. 5. p. 1529. *Confecramus Griptam majoris Eccleſiæ, quæ eſt ſedes Reatini Epiſcopatus, cum majori altari in eadem Gripta poſito, &c.* Adde tom. 6. pag. 269.

CRYPTATIM, In modum & ad inſtar cryptæ, ſeu porticus cameratæ. Nam *cryptæ* Latinis Scriptoribus ſunt porticus ſubterranææ, quæ ideo etiam *Cryptoporticus* dicuntur Vitruvio, Plinio, Sidonio, & aliis: & cryptas cum porticibus jungit Spartianus in Adriano. Ado Viennenſis in Chron. *Non multo poſt venerabilis etiam Bonifacius Pontifex Eccleſiam S. Michaelis Archangeli nomine conſtructam dicavit in ſummitate Circi, Cryptatim miro opere altiſſime porrectam.* Auctor Mamotrecti ad Legendam ejuſdem S. Michaelis: *Cryptatim, id eſt, per cavernas ſive Cryptas porrectam, & extenſam.* Vide Baron. ad 8. Maii Sidonius lib. 5. Epiſt. 5. *Vel certe pervii pontes, quos antiquitas à fundamentis ad uſque aggerem, calcabili ſilice cruſtatum Cryptici arcubus fornicavit.* Gregorius Turonenſ. lib. 1. de Miracul. c.38. *Crypta ſuper eos miro opere fabricata eſt, quæ in arcum modo tranſvoluta, firmiſſima ſtabilitate ſubſiſtit.* Hieronymus Præfat. in Daniel. *Cum & quaſi per Cryptam ambulans, rarum deſuper lumen aſpicerem.* Monachus S. Mariani an. 1024. *Quam* (Eccleſiam) *protinus idem Præſul cæpit majore ambitu ac Cryptarum curvaturis, quadris lapidibus certatim readificare.*

CRYPTATUS, In cryptæ modum fornicatus. Vitæ Abbatum S. Albani pag. 92. *Cum vero & ſubaula, quæ Palatium regium, quia duplex eſt & Cryptata, dicitoteſt.*

¶ CRYPTELLA, CRIPTELLA, Parva Crypta. Miracula S. Martialis to.5. Junii p. 555. D. *In Cryptam, ubi conditum corpus ſanctiſſimi Confeſſoris quicverat, introgreſſus, ſe in tertia Cryptella retro tumulum Ducis quondam Stephani occultavit.* Geſta Abbatum Mediani Monaſterii inter Anecd. Marten. to.3. col. 1113. *Poſt plurimorum curricula annorum honeſte reconditi jacent in quadam Baſilice S. Maximini Criptella.*

¶ CRYPTUNCULA, Eadem notione. Acta SS. Maii tom.1. pag.405. de S. Juvenale Epiſcopo: *Requieſcebat in quadam Cryptuncula à natura condita.*

¶ CRYPTICUS, *Occultus, ſubterraneus, fidelis.* Amalthea. Pro Subterraneo legitur ſupra in *Cryptatim*; pro Fideli vero ſeu pro homine abdito & taciturno, cui ſecreta tuto committi poſſunt, apud Julium Firmicum lib.3. Matheſ.

CUADA. Gloſſ. Arabico-Lat. *Ros, Cuada.*

1. CUBA, Cifterna, Syris. [Arabibus *Gubb*, Cifterna, Carcer in agro, Hebr. ובג, *Gebe*, Lacus.] Hieronym. in Vita S. Pauli Eremitæ c. 5. *In cifterna veteri, quam gentili ſermone Syri Cubam vocant, quinque caricis per ſingulos dies ſuſtentabatur* [Gravius legit *Gubam.*] Vide eumdem Hieronym. ad c.6. Hierem.

2. CUBA, Cupa, labrum, Gall. *Cuve.* Ratherius Veron. in Itinerario: *Cubam frumento onerari præcepit.* Hepidanus de Vita S. Wiboradæ c.20. cujus lemma ſic concipitur: *Qualiter diſſoluta Cuba, ejus precibus rejuncta eſt*, in ipſo textu *tyna*, pro *cuba* ponitur. Occurrit præterea apud Monach. Sangallenſem in Carolo M. lib.1. cap.17. Tabularium Conchenſis Abbat. in Ruthenis Ch. 252. *Cum manſione, cum trolio, cum tonnas, cum Cubas, cum bortos, &c.* Ch. 298. *Cum ipſa vinea & cum ipſas Cubas, &c.* [Notitia Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Santonas, inter Inſtrum. to.2. novæ Gall. Chr. col. 474. *Dederunt & alia multa, ſcilicet terras, vineas, decimam totius parochiæ tam panis quam vini; ita quidem ut meſſis ad aream à colonibus deportaretur, & vindemia ad Cubas.* Legitur iterum in Charta Thomæ Abb. S. Germani Prat. an. 1250. ex Tabulario ejuſd. in Actis S. Auſtregiſili, to.5. Maii p.230. * in Actis SS. Bened. ſæc.6. part.2. p.8. &c.

3. CUBA, Alia notione, forte pro *Cumba*, Locus ſubterraneus. Rufinus Monachus S. Sabinі apud Ughellum in Placentin. Epiſc. *Ad pedes B. Sabini eſt altare S. Martini... in alia Cuba, juxta Orientem, ſepulchrum SS. Victoris, Domnini, &c.*

4. CUBA, in Gloſſario Cambronenſi, *extrema pars navis, dicta quod incubet aquis. Cumba vero dicitur lectica, à Cubando.* Vide *Cumba.*

¶ CUBALUM. Rolandinus Patavinus de Factis in Marchia Tarviſina lib.9. cap.10. *Apertum eſt Cubalum de villa quæ appellatur Caſtodia. Inter cetera namque Cubala five cavernas, quæ ſunt multæ per montes illos, hæc eſt caverna præ ceteris mirabilior ſubiter motem, longa per milliare & ultra, in altum ardua, in latum ampla, hyemali tempore ealida, frigidiſſima in æſtate, obſcura omni tempore, ſi non ilicis lucceant cerei aut faces; hinc vina optima quæ tamquam in cellario cuncti de circumſtantibus villis tempore vindemiarum reponunt.*

¶ CUBANTES ET LEVANTES ii dicuntur, qui in alicujus domini territorio ſedem habent ſtabilem, eique ſunt obnoxii. Regeſtum magnorum dierum Campaniæ apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 1. pag. 231. *Dictus vero Dominus Johannes in dicta Curia perſonaliter conſtitutus dicebat, quod erat Cubans & Levans in poſſeſſate & juriſdictione Domine de Lymeriis, quæ in terra ſua & poteſtate habet omnimodam juſtitiam altam & baſſam ſuper ſuos Cubantes & Levantes.* Vide *Levantes* in *Levare.*

¶ CUBARE, active ſumptum, pro lecto aliquem commendare. Proceſſus de Vita S. Yvonis, to.4. Maii p. 557. *Lectos ipſemet faciebat & Cubabat pauperes.* Legitur etiam apud Lobin. to.2. Hiſt. Brit. p. 563.

CUBARE OVA, pro *Ovis incubare*, ex Gall. *Couver*, apud Frider. II. lib.2. de arte venandi c.7. *De tempore Cubationis avium rapacium certi non ſumus ... opinamur tamen ipſas Cubare ova ſua infra 40. dies.*

¶ CUBATOR DOMINICI PECTORIS, Johannes Evangeliſta, S. Paulino Ep. 21. ad Amandum n. 4.

¶ CUBEBA, Fructus inſulæ Javæ Pharmacopolis notus, haud multum abſimilis piperi, Gall. *Cubebe.* Iter B. Odorici Ordinis Minorum inter Acta SS. Januarii to. 1. p. 989. *In ipſa* (inſula Java) *naſcitur camphora*, *Cu-*

Cubebæ crescunt & melegetæ, nucesque muſquatæ. Hiſt. Dalphin. to.2.p. 284. *Item, pro quinque libris de pipere, quinque de zinzibero, & duabus de candela, & una libra cum dimid. de ſufferana, una libra de gariofolio, dim. quart. de Cubebes, &c.*

¶ CUBELA, Diminut. à *Cuba*, Labrum. Liber Pontif. Agnelli, apud Murator. to.2.p.158. col.2. *Tunc extrahantur* (recèns baptizati) *de Cubela, & permaneant in Eccleſia uſque dum Miſſa celebratur, & Dominicis Sacramentis confirmentur.*

¶ CUBELLUM, Arvernis, *Cubel*, Dolium, Gall. *Tonneau*. Stephanot. Antiquit. Pictav. MSS. to.3. pag. 527. ex Codice Nobiliacenſi : *Apud Mazerol percipit Abbas in toto territorio decimas & terragia de omnibus bladis : in Prioratu percipit duo Cubella vini.*

¶ CUBERTORIUM, Arvernis, *Coubertoire*, Cooperculum, Gall. *Couvercle*. *Cubertorium argenti*, in Teſtamento MS. A. San-Severini Epiſc. Agathenſis ann. 1378.

¶ CUBESSELLUM, ut *Cubertorium*. Inventarium an. 1358. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Unam navicu-lam argenteam pro tenendo ibure habens Cubuſſellum argenteum frechifum.*

1. CUBIA, Idem quod *Excubia* : Gallis, *la Garde*. Charta Libertatum Baugiaci ann. 1250. apud Guichenon. & Charta Libertatum Sangiaci ann. 1280. apud Perardum p. 510. *Item ſi Cubia vel excubia alicui impoſita fuerit, & eam per ſe, vel per idoneum ſubſtitutum non impleverit, vel fecerit, nobis in 3. ſolid. teneatur.* Charta Libertatum Jafferonis apud eumd. Guicheonum : *Non tenentur nos juvare ad guerras noſtras... nec Cubiam, vel excubiam in Caſtris noſtris facere.*

¶ 2. CUBIA, *Poculorum genera*. Papias MS. Bituric. Vide *Cubila*.

CUBICULARIS. Sofipater Chariſius lib. 1. Inſtitut. Grammat. & ex eo Beda. Ide Ortthogr. *Cubicularius, Cuſtos cubiculi*: *Cubicularii vero, lecti ac cubiculo aptus. Cubiculares & triclinares lecti*, apud Lampridium in Heliogabalo. [*Camera Cubicularis*, ubi cubatur, apud Muratorium to.3. p.420. col.2.]

CUBICULARIS PUELLA, in Vita B. Mathildis Reginæ n. 4. & apud Beraldum Archidiac. in Vita Geraldi Archiep. Bracarenſis n. 12.

CUBICULARIUS. Papias, ex Soſipatro : *Cubicularius, Cuſtos cubiculi*. Gloſſ. Græco-Lat. Κοιτωνίτης, *Cubicularius*. Præfertim vero ita appellati Eunuchi, quod præcipuum illorum fuerit munus, ut ait Corippus,

Conſervare domum, ſanctumque intrare cubile.

Gloſſ. Lat. Græc. *Cubicularius*, εὐνοῦχος. Lex penult. Cod. de Præpoſitis ſacri cubiculi : *Cum quis dederis Eunuchum ſacri cubiculi miniſteriis adhæſurum*. Sabiniſtes Juliani Anteceſſ. ad cap. 83. *Queſtum eſt, & quid Cubicularii non ſunt ſervi ? & dictum eſt, immo & conſtitutio poſita eſt Leonis, ut mox oblatus fuerit aliquis Eunuchus Principi, mox in ipſa oblatione fiat liber.* Evagrius lib. 4. Οἱ τοῖς βασιλικοῖς ἐξυπηρετοῦντες κοιτῶσι, ἃς Εὐνοῦχοι οἱ συνήθως καλοῦ. Sed & à cubiculi cuſtodia Εὐνοῦχοι appellatos indicat Novella 98. Leonis : Καὶ τῶν εὐνουχούντων φύλακας εἶναι, τέτοι γὰρ ἡ κλῆσις ἐγγυᾶται.

Cubiculario Regum Franciæ 1. & 2. ſtirpis aliquot commemorant Scriptores, ac Eberonem ſub Childeberto Auſtraſiæ Aege, *Faraulfum* ſub Chilperico I. *Eberulfum*, ſub eodem Chilperico, & *Chundonem*, ſub Guntchranno, Gregorius Turon. lib. 7. c. 13. 18. 21. lib. 10. c. 10. *Bertharum*, ſub Theodorico II. Fredegarius c. 38. *Auſtrapium*, ſub Dagoberto I. vetus Charta pro Monaſterio S. Dionyſii apud Miramontium. *Adalgiſum* ſub Carolo Magno Eginhardus Poeta Saxonico & alii ad an. 782. *Reginfredum*, ſub eodem Carolo, Annales e-

juſdem Eginhardi an. 791. *Rothbernum*, ſub Carolo Calvo, ann. 852. Audradus in Revelat. &c.

CUBICULARII, apud Julianum Anteceſſor. Conſtitut. 60. *Chartularii*, ſciliçet *ſacri cubiculi*, intelliguntur, ut eſt apud veterem Scholiaſtem.

CUBICULARIUS TONSURATUS, in familia Summi Pontificis, in Ordine Romano, ad diſcrimen *Cubicularii Laici*, cujus etiam meminit Liber. *Tonſurati* autem munus erat circa veſtes Eccleſiaſticas, ut Laici circa quotidianas. *Laico* autem, ut eſt in eodem Libro, *hoc cura eſt præſcripta, ut ſella Pontificis ſacrario ſit parata, donec ille veniat celebraturus divina Myſteria*. De Tonſurato, idem alio loco : *Pontifex autem per manus Subdiaconorum mutat veſtimenta hoc ordine : defert ea plicata Cubicularius tonſuratus, accepta de manibus Oſtiarii*. Eligebantur autem Cubicularii iſti Pontificii ex Schola Cantorum. Idem Ordo Romanus : *Primum in quiacumque ſchola reperti pueri bene pſallentes tollantur inde, & nutrianiur in Schola Cantorum, & poſtea fiant Cubicularii. Si autem Nobilium filii fuerint, ſtatim in cubiculo nutriantur, & hanc accipiant poteſtatem ab Archidiacono, ut liceat eis ſuper lineum villoſum ſedere, quod mos eſt ponere ſuper ſellam equi*. Ceremoniale Roman. lib. 1. Sect. 2. *Hos ſequuntur quatuor nobiles, pilea gaunice ſupra baculos quoſdam deferentes, qui Scutiferi honorarii vocantur Cubicularii.*

CUBICULARII, Idem, qui apud nos *Capellani* Sacellorum, ſeu *Cubiculorum*, de quibus mox cuſtodes. Anaſtaſius Bibl. in S. Leone I. PP. *Hic conſtituit ſuper ſepultura Apoſtolorum cuſtodes, qui dicuntur Cubicularii ex Clero Romano.*

CUBICULARIUS ECCLESIÆ, Ædituus, *Manſionarius*. Itinerarium S. Willibaldi num. 25. *Et primo anno illuc veniens, Cubicularius fuit Eccleſiæ : & in ſecundo Decanus erat in Monaſterio.*

CUBICULARIUS NOVÆ ROMÆ. Ita indigitatur quidam Monachus apud Ughellum tom. 5. Italiæ Sacræ pag. 1505. *Hi'arius Sacerdos & Monachus, & magnæ Eccleſiæ novæ Romæ Cubicularius.* Quæ quidem dignitas alia non videtur ab ea, quam Κελλαρίτσιος appellat Pachymeres lib. 12. cap. 2. qua etiam donatus fuit Romanus quidam Κελλαρίου τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγίας καὶ μεγάλης Ἐκκλησίας, Προτοπαπᾶς τε βατικανοῦ ἔχων τὰ Μυρεψικὰ χειροδόξια, cujus liber περὶ ὀφίκιων laudatur à viro doctiſſimo Petro Lambecio lib. 6. Comment. de Bibl. Cæſarea pag. 141. ut & Joannes Cameniata, cujus narrationem de Excidio urbis Theſſalonicæ edidit Leo Allatius, in cujus Epigrapha dicitur Κυρίου τοῦ κελλαρίου. Hujus etiam dignitatis Eccleſiaſticæ meminit Balſamon ad Concil. VI. can. 7. [& jus Græco-Roman, lib. 3. p. 204.] Sed quæ illa fuerit, haud omnino promptum eſt definire, cum de ea ſileat Codinus in Catalogo dignitatum Eccleſiæ Sophianæ. In Concilio Nicæno II. act. 1. & 4. memoratur Coſmas Diaconus, Νοτάριος καὶ Κελλαρίου τῆς ἁγίας Πατριαρχείας. In Act. 5. κελλαρίσιον dicitur. Eadem forte dignitas, quæ Κελλανὸς appellatur in Catalogo dignitatum S. Sophiæ Medoniano, ubi ejus officium ſic deſcribitur ; Ὁ Κελλανὸς, ὅτι βαστᾷ τὸ Πετατόριον τῆς Λαμπρίας, ὅταν κηρικατᾷ. Ita Cubuclefius fuerit Capellanus Patriarchæ. Vide *Cubicularius*.

CUBICULARIUS, interdum idem qui *Camerarius*, ſeu Theſauri Regii cuſtos. Ita apud Ealredum in Vita S. Edwardi Confeſſ. c. 2. n. 9. *Camerarius acceſſit ad theeam, in qua ea Regum ſervabatur*. Et mox : *Hoc enim Cubicularii nomen erat, &c.* Adde Vitam S. Wiſtani Epiſcopi Wigorn. apud Cappravium cap. 2. Ughellum to. 1. p. 121. &c.

CUBICULUM, Cubile, lectus. Vita S. Joannis Tra-

gurienſis Epiſc. *Nec ſecus toto vitæ ſuæ curſu fuit uſus ſbalami proprii Cubiculo, quod à Cubicularijs ejus egregiè ſpernebat ,... & admiſſo ſecretius paupere eum in memorato cubili locabat .*

CUBICULUM, Tumulus, ſepulcrum, cubile, quomodo *lectus* eadem notione dicitur. Liber Miraculorum S. Andeoli , apud Columbum in Epiſcopis Vivarienſibus lib. 2. pag. 220. *Cum frequens oratorio eſſet cuncto populo, ut dominus Cubiculum ſervi ſui revelaret, &c.*

CUBICULUM, Oratorium, Capella. Paulinus Epiſt. 12. ubi templum S. Felicis Nolanum deſcribitur: *Cubicula intra porticus quaterna longis Baſilicæ lateribus inſerta, ſecretis orantium, vel in lege Domini meditantium, præterea memoriis religioſorum ac familiarium accommodatos ad pacis æternæ requiem locos præbent. Omne Cubiculum binis per liminum frontes verſibus prænotatur.* Anaſtaſius bibl. in Marcellino: *Hic ſepultus eſt in cœmeterio Priſcillæ in Cubiculo claro.* In Symmacho PP. *Fecit autem oratoria ... S. Joannis Evangeliſtæ , & S. Joannis Bapt... quæ Cubicula omnia à fundamento perfecta conſtruxit .* In Sergio I. *Hic tectum & Cubicula, quæ circumquaq; ejuſdem* (S. Petri) *Baſilicæ ſunt ... ſtudioſus innovavit & reparavit .* Ita *Cubiculum* hac notione uſurpat Anonymus de Locis SS. c. 1. Κα τὸ τὸ μέσον τῶν τριῶν ἱερῶν τοῦ ἁγίου τὰς χεῖρας κεφάλαιον ὡς τρίπυον ὁρᾶται. Cap. 15. Ενα τὸ μνημεῖον τοῦ Ραχαηλ, τὸ ἐκεῖ ὡς τρίπυον. Vide Deſcriptionem noſtram ædis Sophianæ numero 39.

CUBICULUM, Idem quod *Camera*, Ærarium, Theſaurus Principis, ſeu locus, ubi reconditur. Annæ Comnenæ lib. 2. Alexiad. p. 56. Ita uſurpat non ſemel Senator lib. 4. Epiſt. 51. lib. 5. Epiſt. 14. 39. 44 lib. 11. Epiſt. 15. Inde *Cubicularius* , Regii ærarii cuſtos. Vide *Bibliotheca* .

CUBICULUM SECRETUM, Latrina, quam *Chambre aiſée* appellant aliquot ex noſtris Conſuetudines municipales. S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. 1. *Cum ad purgandam alvum ſecretius Cubiculum peteret* . Vide *Privata* .

CUBICULUS, pro *Cubiculum*. Itinerarium Burdegalenſe. *Ibi etiam conſtat Cubiculus , in quo* (Salomon) *ſedit , & Sapientiam ſcripſit: ipſe vero Cubiculus uno lapide eſt tectus* .

¶ CUBICUTA, Cubitus, Gall. *Coudée* . Chartular. S. Vandregeſili to. 1. p. 240. an. 1404. *Quælibet candella continens unam Cubicutam de longo* .

CUBIERTA, vox fori Hiſpanici. Martinus Didacus *Daux* Juſtitia Aragon. lib. 2. Obſervantiar Regni Aragon. tit. de Probationibus §. 4. *Vel poterat petere pecuniæ aliquam quantitatem , vel alia, quod fuerat pactum in fide , vel pro Cubierta , non admittetur hoc ad probandum per teſtes, &c.* Lib. 9. cod. tit. §. 17. *Si dicatur , quod inſtrumentum fuerit factum pro Cubierta , non admittitur probatio cum aliis teſtibus, &c.*

CUBILA, *Poculorum genera*. apud Papiam MS. Edit. habet *Cubia, Copulorum genera*. [Vide *Cubia* 2.]

CUBILARIS, Prædium ruſticum, villa. Charta Alarici Regis Aragon. æræ 608. ex Tabular. S. Joannis Pennenſis apud Bivarium ad Pſeudomaximum pag. 570. & Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi lib. 2. c. 6. *Inſuper ego Rex do illum Cubilarem , qui nominatur Aramela , &c.* Occurrit non ſemel in Charta Sanctii Majoris Regis Navarræ æræ 1032. apud Sandovallium in Epiſc. Pampilonenſib. p. 32.

CUBILE, Cubiculum. Caſſianus lib. 4. c. 12. *Conſidentes intra Cubilia ſua, & operi ac meditationi ſtudium impendentes* . S. Hieronym. Epiſt. 22. *Et quia nobis extra orationes publicas in ſuo Cubili unuſquiſque vigilat , &c.* Paulinus Nat. 5.

Ergo Dei duſtu capis in regione remota
Compluvium , anguſto brevia inter tecta Cubili .

Berengoſius Abbas l. 3. de Invent. S. Crucis c. 2. *Sed & Cubile ejus aureis ſerie inſtructum & inſignitum , nobiliſtatem in ea* (D. Helena) *quaſi Romanorum teſtabatur* , Vide Caſſiodor. lib. 6. Epiſt. 13. Leonem Oſtien. lib. 3. Chron. Caſin. cap. 26. al. 28. & Heraldum in Adverſariis p. 64.

CUBILIA, *Promptuaria* , in Gloſſis MSS. ad Canones Conciliorum .

CUBIO, *Maſculus* , in Gloſſ. Iſid. & apud Joan. de Janua .

CUBITAL, Ἀναβολεύς, in Gloſſis Lat. Græc. MSS. S. Germani Pariſ.

CUBITALE, *Super quod cubitum, vel cervicem reclinamus, ut aureala, id eſt, pulvinaria* . Ugutioni. Gloſſæ antiquæ MSS. *Pulvinar, Cubitale* .

¶ CUBITALES LITTERÆ, Eædem quæ *Grandes , Quadratæ, UncIales* ; quo poſtremo nomine vocabantur litteræ majuſculæ , quoniam uncia id eſt pedis duodecima parte , conſtabant . Ita Mabill. lib. 1. de Re Diplom. cap. 11. n. 4.

CUBITARE, Cubito inniti. Hugo Pariſienſis de Inſtit. Novitiorum: *Alii caput jactant, comam excutiunt, veſtimenta adaptando componunt , & latera Cubitando , pedeſq; extendendo ridiculam ſatis oſtentationis formam ſinguni* . Vide *Accubitare* in *Accubitus* .

¶ CUBITARE, Cubito metiri. Conſuetud. Lemovic. art. 16. *Item , quia dicti Conſules nomine ſuo & dictæ Communitatis habent in domo ſua communi pondera & menſuras frumenti , vini , ſalis & olei , ulnas & Cubites, ad quorum exempla menſuratur, ponderatur , ulnatur & Cubitatur* .

¶ CUBITELLUM, ut infra *Cubuecllum*. Greg. Monachus in Chron. Farfenſi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 474. *Item pro ſolidis centum Rome in regione nona in Scorticlum crytam Sinino opere conſtructam habentem poſt ſe arcus 4. cum Cubitellis ſuis* .

CUBITORIUM. Ceremoniale Cencii Camerarii lib. 2. *Tranſeat autem Pontifex per ipſam Baſilicam , intrat cameram ſuam , ubi in ſcypho argenteo à Camerario Presbytero , eoque ſicut in Natrivitate Domini , erogato , ſurgit , & ducitur à Magiſtro, Seneſcalco & Pincerna in locum , qui dicitur Cubitorium* . Ubi Alemannus in Diſſertat. de Lateranenſibus Parietinis cap. 4. *Cubitorium* , ait fuiſſe lectum , qui Pontifici ſternebatur ſub tribunali , nempe ſummo triclinii , in quo cum Clero & Proceribus epulari ſolebat , loco , quaſi forte *accubitorium* .

CUBITUS, Verſura, flexus, Græcis ἀγκών Auctor incertus inter Agrimenſores : *Peniconum , quod interpretatur Cubitos quinque* . Eide Plin. lib. 3. cap. 13. ubi de Ancona .

CUBITUS USUALIS. Will. Brito in Vocab. MS. *Cubitus , menſura geometrica , à qua differt Cubitus noſter uſualis* . Id obſervare eſt ex auctore Auroræ, ubi de Arca Noe :

Hæc menſura fuit geometrica quæ facit arebam ,
Non aliter caperet tanta tot illa filex .
Hic cubitus quo menſor habet geometricus uti ,
Senos ſeu novem ſertur habere pedes .
Sed Cubitus noſter , quem communis tenet uſus ,
Ex uno conſtat dimidioque pede .

Apud Herodem in Belopoeeis cubitus geometricalis eſt digitorum 24. Apud Vitruvium pes duas tertias partes cubiti continet , hoc eſt , digitos ſexdecim . [Papias ſic diſtinguit Cubitos : *Cubitus duorum ſit palmorum. Cubitus habet pedem & dimidium . Cubitus geometralis ſex non. habet Cubitus . Cubitus dupl. Unus à cubito ad digitorum extremitatem protenditur , qualis*

Moy-

Moyses Arcam mensuravit. Alius ... major dicitur, qui brachiò extenſo toto cubito capiti prælato ſe eſſe demonſtrat, quo Area Noe demetita eſt.] Dimenſio per cubitos familiaris fuit Hebræis, ut ex Libris ſacris colligitur.

CUBITUS TERRÆ, Modus agri, in Charta an. 1152. rom. 11. Spicilegii Acheriani p. 335.

CUBITUS CANDELÆ, in veteri Charta apud Catellum lib. 5. Rer. Occitan. p. 873. [*Ex to. 4. novæ Gal. Chriſt. col. 909.* Idem eſt quod *Candela Cubitalis*.]

¶ CUBLISMONARIUM AURUM. Teſtamentum Adalaidis an. 978. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 97. *Candelabra duo de argento, unum cum votis, & ſuccinctam, unum cum auro Cublismonario, & det pro eis ſolidos* 50.

¶ CUBRECELLUM, Operculum, Gall. *Couvercle*. Vide locum in *Capſia*.

¶ CUBUCELA, ut *Cubucellum*. Locum vide in *Ludis*.

CUBUCELLUM. Vetus Charta apud Ughellum to. 5. p. 539. *Oratorium S. Pantaleonis ſuper puſterula, cum ſcala marmorea, & duobus Cubucellis, uno terreneo, & alio ſolariato, ſubtus tunc caſtellum Ponte, &c.* [Vide *Cubitellum*.]

CUBUCLARIUS, pro *Cubicularius*. Vetus Inſcriptio Romæ: IIII. I. M. LIVIUS, AUGUSTÆ. L. AMARANTHUS. SUPRA. CUBUCLARIOS. Alia: DIS. MANIBUS. POLYBI. CUBUCULARI. Sic Græci κοβικλαριον, pro *Cubiculum* dixerunt, uti obſervatum à Meurſio. Vide ſupra *Cubicularius Novæ Romæ*.

¶ CUBUCLESIUS, Eadem notione, in Actis SS. Maii to. 5. p. 304.

CUBULUS, Menſura vinaria apud Hungaros. Vide Innoc. III. PP. lib. 15. Epiſt. 7. Brocardus in Deſcript. Terræ ſanctæ lib. 2. c. 2. Edit. Venetæ an. 1519. *Chriſtiani in lapidibus ſignum Crucis inſcripſerunt, illi autem ſignum Cubuli*. Sed an hæc vox idem ſonat quod apud Hungaros, non definio.

¶ CUCHO, Meta, metula, parvus fœni cumulus, Ruſticis Breſſiæ, *Cuchon*, Gall. *Meule*, *Mule*, *Mudon*. Charta Domini de Verſay & S. Nicetii in Breſſia an. 1459. *Clauſum prati continens plateam minus Cuchonis feni*.

¶ CUCIBOLDUS. Vide *Curcimbaldus*.

¶ CUCINA, *Carnificina*, Μαγειρεῖον, Gloſſ. Lat. Gr. Vide *Cocina*.

¶ CUCINGA, Pedules villoſi. S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. cap. 16. *Pro ſigno pedulum villoſorum, qui uſitato more Cucinga vocantur, idem quod pro calceis diurnis præmiſſum eſt, facies, addito pellicii ſigno*.

¶ CUCIONES. Vide *Cuſiones*.

¶ CUCTIO. Vide *Cociones*.

¶ CUCTO, Goſſipium, Ital. *Cottone*, Nobis *Cotton*. Chronicon Richardi de S. Germano apud Murator. to. 9. col. 1031. *De jure lini idem; de jure cannarum idem; de lana Syriæ idem; de bambace, & de arcu Cuctonis idem*. Vide *Cottonus*.

CUCUBA, Noctua, apud Papiam. Ita emendat Meurſius pro *Cucuma*: unde *Cucubare* in Carmine de Philomela, quod Ovidio adſcribitur. Hefychius κοκκόβα, ἡ γλαυξ. Ita etiam emendat idem Meurſius: hinc κακκαβίσω, cæſius, noctuinus, apud Scholiaſtem Oppiani. Noſtri *Concous* Cuculos vocant.

¶ CUCUBARE, Caput in terram defigere pedibus ſurſum erectis. Hierolex. Macri ult. edit. ex Dion. Carthuſ. in 4. Reg. c. 2. art. 3. Vide *Cucuba*.

CUCUCIA. Vide *Cugucia* poſt *Cugus*.

CUCUFA, CUCUFARIA, CUCUFATUS. Vide *Cuphia*.

¶ CUCULARE, dicitur de clamore cuculorum. Auctor Philomelæ verſ. 35. *Et cuculi Cuculant*.

CUCULATA. Gloſſ. Arabico-Lat. *Lodix, Cuculata*.

CUCULLUS, CUCULLA, CUCULLIO. *Cucullus*, Veſtis nota Scriptoribus Latinis, qua fcilicet caput operiebatur. [Gall. *Cucule*, alias etiam, *Coules*, *Goules* vel *Gules*. Armoricane *Cougoul* Operimentum capitis eſt & humerorum.] Vetus Scholiaſtes Juvenalis *Cucullum* eſſe ait *galerum fuſcum & horridum ardeliunculum, quales ſunt latrunculorum. Noctuni Cuculli*, apud eumdem Juvenalem Sat. 6. *qui noctuantes* Sidonio lib. 7. Epiſt. 16. *Cucullus talaris*, apud Guibertum lib. 2. Hiſt. Hier. cap. 8.

CUCULLA, fem. gen. dicitur præterea id genus veſtis aliquot Scriptoribus; ſed ævi inferioris, S. Ambroſio Serm. ult. S. Hieronymo de Teſtamento Hilarionis, Paulino in Epiſt. ad Citherium, Ennodio, & aliis: ſed præſertim iis, qui monachicam veſtem faciunt. Vita S. Deicoli Abb. Lutrenſ. n. 9. de eodem Sancto: *Succinctus Cuculla non Cucullo*.

Cucullarum monachicarum forma varia fuit pro temporum ratione. Caſſianus de Habitu Monachi lib. 1. c. 4. *Cucullis perparvis uſque ad cervicis humeroruma; demiſſis conſinia, quibus tantum capita conſegant, indeſinenter diebus utuuur ac noctibus*. Additio 1. Cap. c. 2. *Ut menſura Cucullæ duobus conſiſtat cubitis*. Ardo in Vita S. Benedicti Abbatis Anianæ num. 40. *In habitu quoq; diſſimiles feceras multorum conſuetudo: ſiquidem nonnullis uſque ad talos Cucullæ pendebant. Quamobrem vir Dei uniformem cunctis venendum Monachis inſtituit modum, ut non amplius à duobus cubitis exceederet menſura, vel uſque ad genua pertingere poſſent*. [Guidonis Diſciplina Farfenſis cap. 4. de veſtimentorum menſura: *Cucullæ quæ noſtro ſiagulariter convenit Ordini, quod veſtimentum antiquitus vocabatur Colobium n, id eſt Tunica ſine manicis: tamen debet habere latitudinis, ut amboubus convenienter aptetur cubitis; longitudinis vero tantum antea, quod ad callum pedis uſq; pertingat: & ſit apta corpori, ut ſit ex omni parte rotunda. Capellum ipſius præter limbum integrum virilis pedis ex omni parte quadratam debet continere menſuram: apertura ſuperior habeas cubitum uſque ad pallicii ſummum, inferior cubitum integrum & trium digitorum; in ante appareat latitudo Cucullæ cum capitio*. Vide Menardum in caput 62. Concordiæ Regularum, & Smaragdum in Regulæ caput 55.] Apologia Henrici IV. Imp. pag. 230. *Cucullæ eſt tunica talaris, & cucullata aſq; manicata, habens ſpeciem Crucis per quatuor partes extenſæ, &c.*

Cucullam, autem, & *Caſulam*, & *Capam* vocitatam apud Monachos conſtat. Papias: *Cucullæ per diminutivum dicitur à Caſula, quaſi minor cella*. Infra: *Cucullus, genus veſtis monachalis, quam Capam dicimus*. Theodemarus in Epiſt. ad Carolum Mag. *Cucullam nos eſſe dicimus, quam alio nomine Caſulam vocamus. Et inde eſt, quod in hieme villoſam, in eſtate puram aut veteſtam Beatus Pater habendam inſtituit, quia ſcilicet hoc genus indumenti ſolet vilius intexi. Illud autem indumentum, quod à Gallicanis Monachis Cuculla dicitur, nos Capam vocamus*. Ut *Capa* caput tegebat, ita & *Cucullæ*. Ugutio: *Cucullus vel Cucullæ, veſtis caputiata, & lata, humoros tamen & caput tegens inſtar capucii*. Papias: *Cucullus, generis maſculini, velamen nigrum vel venetum capitis eſt*. M. Juſtinus Lippienſis in Lippiſtorio.

Veſtis longa tegit corpus, caput ampla Cucullæ.

Poeta ſeu Grammaticus ævi infimi MS. poſt Vocabularium W. Britonis:

Dic Monachi cullam veſtem ſare, ſive Cucullam.
Veſtis lata tegens caput, armos, eſta Cucullus.

Gregorius Turon. lib. 7. Hiſtor. cap. 39. *Dum obtectis*

capite fugere niteretur, extracto quidam gladio, caput ejus cum Cucullo decidit. Vide Addit. 1. ad Capit. Caroli M. cap. 35.

Nec desunt, qui Cucullum cum *Floceo* confundunt, Gloss. Lat. Gall. *Cuculla, Froc ou Coule de Moine.* At Clemens V. in Concilio Viennensi discrimen inter utramque vestem statuit: *Cucullæ nomine habitum longum & amplum; sed manicas non habentem: nomine vero Flocci habitum longum, qui longas & amplas habet manicas, nos intelligere declaramus.* [Cucullam & Froccum pariter distinguit S. Willelmus Constitut. Hirsaug. lib. 1. c. 70. *Ergo cum ad lectum venerit, si est Froccq & Cucullæ indutus, Froccum plicat & super tabulam, vel si opus habet, sub capitale ponit ... Postea pedibus aqualiter levatis, & in lectum collocatis, Cucullam non prius exuit, quam cooperterium sub cubitos trahat. Tunc quidem eam exuit am, sive sit cum pellicio, sive non, complicat, & ad caput ponit; vel si tale frigus habet, super se extendit, capitio tamen ad caput verso.* Hic observare est Monachos in lecto jacentes cucullam exuisse; ac secus in Monasterio Palatiolo, ut satis indicat Andreas ejusd. loci Abbas in Vita S. Walfridi num. 12. *Præterea frater quidam, qui suæ negligentiæ usu ducebatur, & nocturnis vel meridianis temporibus extra Cucullam illicite jacere præsumpsit, eisque per visum apparens* (B. Walfridus) *fortiter increpavit, & ubi suam haberet Cucullam inquirebat. Et dum ipse per somnum ubique quasi angustians Cucullam quæreret, ab eo ferula quam tenebat manibus cæditur, & sic fortiter, ac si nervis ab aliquo cæderetur.* In Actis S. Bernardi Abbatis Clarevallensis lib. 2. cap. 8. id de Eugenio PP. III. ejus discipulo observatur, quod Pontifex factus nunquam sine *Cuculla* ibat. Jam vidimus ex Cassiano Monachos *Cucullis* usos fuisse *diebus ac noctibus.*] Vide Haeftenum p. 474. & in V. *Cullæ.*

CUCULLA MEMORIALIS, Cucylla, quam deferre jubebantur Canonici Regulares, qui Ordinem Regularem Canonicorum, sine Abbatis licentia deseruerant, & monasticum susceperant: ii enim in Choro ultimi sedere, *in memoriam* (unde adjectivum) & pœnam deserti ionis jubebantur. Quippe id erat contra Sanctiones Ecclesiasticas. Concilium Aquisgran. *Ne Canonici Cucullas Monachorum induant.* Ratherius Veron. in Apologet. de Clericis in Abbatiam introductis: *Cucullum nemo illorum portet.* Urbanus II. PP. can. 2. 19. qu. 3. *Præcipimus, ut redeat, & deinceps memorialem Cucullam deferat, & ultimus in choro maneat.* Perperam editum *Cellulam*, apud Steph. Tornac. Epist. 1. ubi hic canon laudatur. Innocentius III. PP. lib. 2. Epist. 12. de Canonico, qui habitu Regularium Canonicorum rejecto, sine Abbatis sui licentia monasticum susceperat Ordinem: *Ad Ecclesiam redire priorem ... compellas, ubi & memorialem eum Cucullam deferre facias, & ultimum in choro manere.* Et in Cap. Intelleximus, de ætate & qualit ord. *Ultimus in Choro manendo Cucullam ad memoriam delaturus.* Narratio de ejusmodi Canonico, qui cucullam induerat: *Nuper te, frater Rigranne, Canonicum dimisi, & modo Cucullatum video*, in Appendice ad Capitul. n. 88. Vocem *memorialis* eadem notione usurpat Vita S. Theodardi, Archiepiscopi Narbon. apud Catellum in Histor. Occitan. pag. 752. ubi *memorialis conditio* dicitur, quæ in memoriam rei alicujus imposita dicitur.

CUCULLA ECCLESIASTICA, qua in sacris Liturgiis utuntur Diaconi & Sacerdotes Monachi, in Statutis antiq. Ord. Cartusiensis 1. part. c. 37. §. 27. c. 43. §. 6. c. 46. §. 1. Statut. an. 1368. 3. part. c. 5. §. 20.

CUCULLA, in Capit. Theodori Cantuar. Archiep. c. 2. *Septem dies velat caput Cuculla sua.* Vide ejusd. Pœnitentiale c. 3. [& superius vocem *Capitra.*]

CUCULLUMPEDO, & PEDOCUCULLUM, in Notis Tyronis pag. 157.

CUCULLARE, Idem quod *Monachizare*, Cuculla obtegere, κουκουλλειν apud Demetrium Zenum in Batrachom. Liber de Fundat. Monast. Gozecensis p. 230. *Laicus erat, se tonsuravarat, se Cucullavarat*, Will. Westmonast. an. 1254. *Loco eorum, qui recesserant, indignos Cucullavit.* Hinc

CUCULLATI appellati S. Æmilianus Confessor, & Petrus Abælardus ab aliquot Scriptoribus, uti observatum ad Alexiadem p. 349. 1. Monachi, Certe ita usurpat Petrus Cellensis lib. 7. Epist. 14.

¶ CUCULLARIUS, Idem qui *Cucullatus*, in Vita S. Adalberti tom. 5. Junii p. 103. inter Acta SS. Bened. sæc. 3. part. 1. p. 637. & 10. 3. Annal. Bened. p. 648. Hujus tomi p. 339. Notkerus sese ipse dicit *Cucullariorum S. Galli novissimum*,

¶ CUCULLATA CONGREGATIO. Ordo Monasticus. Charta Agnetis Comitissæ Pictav. pro Ecclesia Collegiata S. Nicolai an. circiter 1060. *Si quis ... Canonicis expulsis Cucullatam Congregationem, dico autem Monachos, inducere maluerit ... perpetuo anathemati subjaceat.*

CUCULLIO. Gloss. Lat. Græc. *Cuculio*, σκιαποδιον, ubi Casaubonus reponit σκιαποδιν, id est, quo caput tegitur.

CUCULLIO VIATORIUS, Cucullus, quo peregre profisciscentes utebantur Capitolinus in Heliogab. *Qui nosse vagabantur obtecto capite Cucullione viatorio.*

CUCULLIO MULIONICUS, Quo muliones utebantur, apud Lampridium in Heliogab.

¶ 1. CUCUMA, Clava. Vide *Cucurma.*

¶ 2. CUCUMA, Noctua. Vide *Cucuba.*

3. CUCUMA, Vas æreum, in quo aqua calefit, aut aliquid maceratur, late ventre instar cucumeris. Gloss. *vet. Cucuma*, Στρυκανον, Gloss. Æ lfrici: *Cucumas*, Cyperen hper, i. æreus lebes. Ugutio: *Cucuma, à fono ferroris. sicut & cucabus, i. vas æneum dicitur coopertum, in quo aqua vel cibus coquitur.* Acta SS. Juliani & Basilissæ c. 5. *Dii vestri aut erei sunt, aut lapidei: si æreisunt, meliores sunt illis Cucuma, quæ ad usus hominum ex ipso metallo fiunt.* S. Ambrosius in Vita S. Agnetis cap. 2. *Dii autem tui æreisunt, ex quibus Cucumæ melius fiunt ad usus hominum.* Historia Miraculi S. Georgii in Puero Paphlagone n. 27. Τ᾽ τε ὑδρια ἀγγεῖα, ὑπερ ἐλαβεν ἡ γυνὴ ὑδατος κ χαλκου καλκ..., &c. Vide Fortunatum in Vita S. Germani Episc. Parisi. c. 4 Collationem Legis Mosaicæ tit. 1. Casaubonum ad Theophrasti Characteres p. 219. & Meursium in Κυκεωνα.

CUCUMELLUM, diminutivum à *Cucuma*, inter sacra ministeria vulgo reponitur. Indiculus rerum, quas Paulus Cirtensis Episc. tradidit Felici Flaminii curatori. apud Baron. an. 303. n. 12. *Calices 2. aureis, item calices 6. argentei, Cucumellum argenteum, lucernæ argenteæ 7.* &c. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Calin. c. 90. *Concas duas librarum octo, Cucumellum librarum sex.*

CUCUMULA, Minor cucuma, apud Cyprianum lib. 1. Vitæ S. Cælarii Arelat. n. 13.

CUCUMERARIUM. Gloss. Ælfrici Saxon. *Pomarium vel Cucumerarium*: æppel-hus, i. pomorum domus. [Vet. Interpres Isaiæ 1. 8. *Cucumerarium* locus est ubi crescunt Cucumeres: *Et derelinquetur filia Sion, ut umbraculum in vinea, & sicut tugurium in Cucumerario.* Vide Tertull. adv. Judæos cap. 3. & 13. & adv. Marc. 2. 23.]

¶ CUCUMULA. Vide in *Cucuma.*

CUCURBA. Isidorus lib. 10. Orig. & ex eo Papias: *Spiræ, funes, quibus in tempestatibus utuntur, quos nautici suo more Cucurbas vocant.* In aliis exemplaribus habetur *Curcubas.* Gloss. Arabico-Lat. *Corcuba, Larum*, Ita

Ita emendant viri docti, pro *Lorcum*. Vide *Cucurma*, *Curcuma*.

1. CUCURBITA, *Ventoſa, unde trahitur ſanguis*, Joan.de Janua. Vox Celſo & Medicis notiſſima.

¶ 2. CUCURBITA, Inſamis adulterio. Papias: *Argas, Cucurbita*. Boherius in Longob. lib. 1. tit. 3. leg. 1. *Argam i. Cucurbitam quæ eſt nomen verbale ſecundum Gloſſas*, ſcilicet à *Cucurbitare* 2. quod vide.

1. CUCURBITARE, Cucurbitam, ſeu *ventoſam* adhibere, more Medicorum, inſtrumentum nempe concavum, in cucurbitæ formam efficitum, cum flamma corporibus adhibetur. Cælius Aurelianus lib. 2. de Tardis paſſion. *Poſt Cucurbitationem, atque dropacis uſum, &c.* Vide Gariopontum l. 3. c. 24. & Gorræum in Definition. medic. verbo Σικύα. Nefcio, an ea ſignificatione *Cucurbitare* intelligant Gloſſaria, an vero ſequenti. Gloſſ. Lat. Græc. *Cucurbitat*, σικυάζει. Gloſſ. Græc Lat. Σικυάζω, *Cucurbito*.

2. CUCURBITARE, Uxorem alterius adulterio polluere: proprie de vaſſallo, qui domini uxorem adulterio polluit, & ejus ventrem inſtar *cucurbitæ* inflat, i. impregnat. At Rodolphus Goclenius in Lexico Philoſoph. pag. 298. vocem efficiam ait à *Corbita*, Longobardico vocabulo, quod *ſuprum*, ſeu *infamiam* ſonat. Henrici Imper. Edictum, cui titulus: Quot teſtes ſunt neceſſarii ad probandam ingratitudinem: *Si vaſſallus inhoneſtis factis atq; indecentibus machinationibus dominum offenderit, ... vel ſi eum Cucurbitaverit, ſeu in campeſtri bello ſuum dominum dereliquerit, feudo privabitur*. Liber feudor. lib. 1. tit. 5. §. 1. lib. 2. tit. 38. §. 37. lib. 3. tit. 2. §. 1. *Si fidelis Cucurbitaverit dominum, id eſt, cum uxore ejus concubuerit, ... vel ſi cum filia, &c.* Ubi vetus Interpres Gallicus MS. *Si avient que le vaſſal giſe charnellement avec la ſeme du Seigneur, dont il vient fié, il pert ſon fié. Si geve laidement à li, ou ſi giſt avec la niéce du Seigneur, &c.* Exſtat apud Boncompagnum in Arte dictaminis MS. lib. 1. ejuſmodi Epiſtola: *Audeo veſtræ conſulere ſapientiæ, ut poſpoſito ſtudio literarum ad propria reverti curetis, quia uxor veſtra eſt plurimum habilis & formoſa, unde ſancti Spiritus igne non uritur, ſed carnalis amoris; & multi ſtudent parietibus, & laborant, ut ſundum Cornelianum mercaemini poſſidere, in quo vobis plantabitur Cucurbita ortolana*. Vide Stabilim. S. Ludov. lib. 1. cap. 50. Continuatorem Nangii an. 1314. & Conſuetud. Andegaven. art. 193.

¶ CUCURIRE. Auctor Philomelæ verſu 25.

Cucurire ſolet gallus, gallina grocillat.

CUCURMA. Joannes de Janua: *Cucuma, vel Cucurma dicitur quoddam genus clavæ*. In l. 1. D. ad Leg. Aquil. *Si clava percuſſit aut Cucuma*. Ita etiam legitur in Collatione Legum Moſaic. tit. 1. Vide *Curcuma*.

CUCURUM, Pharetra, corytus, theca ſagittarum, ex Germ. *Koker*, theca. Capitularе de Villis c. 64. *Et ad unum quoque carrum, ſcirtum, & lanceam, Cucurum, & arcum habeant*: κάμαρον Græcis inferioris ævi, Conſtantino in Tacticis pag. 10. Cedreno pag. 441. & aliis à Rigaltio & Meurſio laudatis Scriptoribus.

¶ CUCUS. Vide *Cugus*.

¶ CUCUSARE, de clamore cuculorum dicitur in voce *Baulare*. Vide *Cuculare*.

CUCUSSUS, Cucutiatus. Vide *Cugus*.

¶ CUCUTERA. Concil. Trevir. an. 1310. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 240. 14. *contra gerentes Cucuteras & rigatas*. Sic eſt titulus arti uli, in cujus corpore pro *Cucutera* melius legitur *Cucuſa*. Vide in *Cuphia*.

¶ CUCUTIA. Vide *Cucuzia* in *Cugus*.

CUCUTIUM. Trebellius Pollio in Claudio: *Bardoculum unum, Cututia villoſa duo, &c.* Cucullorum ſpeciem hic auguratur Caſaubonus. Vide Salmaſii Conjecturas pag. 344.

CUDA. Charta ann. 837. apud Ughellum to. 1. Ital. Sacr. p. 815. *Et per jam dictum callem deſcendis in foſſatum, quod vulgari nomine dicitur Cuda*.

CUDIS, in Gloſſ. Lat. Gall. *Coing à faire monnoye*, Inſtrumentum, quo moneta cuditur. [Gloſſ Lat. Græc. in MS. Sangerman. *Cudis, Incus*, ἄκμων.]

¶ CUDO. Miſcell. Theodiſca apud Bern. Pez tom. 1. Anecd. part. 1. p. 400. *Teſtudo, Sneece; Mango, Choupbo, Cudo, Smid*. Saxonibus & Belgis *Smid* eſt Faberferrarius, Angl. *Smith*, Germ. *Schmied*, *Cudo* dictus à Cudere. *Cudo*, ἄκμων, in Gloſſis Lat. Græc. MSS. Sangerman. *Incus*. Additur in Supplemento Antiquarii. *Item*, ἐξάδακτυλοι πρικτοβλακίαι, *Galea pellicea*. Silio Italico Poëtæ, qui ſcripſit de Bello Punico *Cudo* vel *Cudon* eſt ſpecies galeæ non ex coactili lana, ſed hircorum pilo vel durioris pelle conexta & quaſi ſuceuſa, unde ſic lib. 8. v. 494. *Capiti Cudone ferino ſat cautum*. Vide Salmaſium ad Capitolin. in Pertinace cap. 8. & Lampridium in Alexandro Severo cap. 40.

CUDREACH, Hibernis, Plegius, ſeu fidejuſſor, quem quis poſt tergum ſuum, vel poſt ſe relinquit. Nam qui petit aliquem rem itti ad Curiam domini ſui, debet fidejuſſorem dare, & relinquere in Curia, à qua petit hominem replegiari. ſi ſcilicet replegiatio fuerit admiſſa per judicem. Hęc Skeneus ad c. 8. §. 4. Quoniam attach. *Relinquet ibidem unum Cudreach, ſcilicet unum plegium, &c.*

CUETELLA. Ugutio: *Laganum, quoddam genus cibi, quod prius in aqua coquitur, poſtea in oleo frigitur; & ſunt lagana da paſta quaſi quædam membra iliaca, quæ quando in oleo ſtatim friguntur, poſtea melle conduntur*, (conduntur) *illa vulgo dicuntur Cuetella, iſta Laſſaaia: & dicuntur ſic, quia ſunt ſuavia ad comedendum, &c.*

1. CUFA. Gloſſ. Lat. Græc. *Cuſa*, κάμακιον. Eſt autem κάμακιον, cerebri pars ſuperior, in cameræ formam efficta. Atque inde forte *Cofiarum* etymon petendum, ejuſmodi ſcilicet capitis tegumenti, quod vulgo *Coiffe* dicimus, quod ſupremam capitis partem, ſeu cerebrum tegat: quomodo *Cervellerium* appellarunt noſtri eam Capitis armaturam, quæ caput, & cerebrum tegit. Vide *Cuphia*, & *Cervellerium*. At Salmaſius ad Hiſtor. Aug. pag. 390. pro κάμακρα, reſtituendum κάμακια cenſet. [Janus in Supplemento Antiquarii habet, *Cufa, κόμαρα, Fornix*.]

2. CUFA, Cucurbita, σικύα, Ventoſa. Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Jatroſoph. *Ceber, id eſt, Cuſa, quæ dicitur Ventoſa*. Matth. Silvaticus: *Sicia, ventoſa, Cuffa, cucurbita chirurgicorum*. Vide Gariopont. l. 1. c. 5. 8. 9. &c. & *Cuphia*.

¶ CUFIA, Cuffia. Vide *Cuphia*.

¶ 1. CUGNUS, Typus quo nummi percutiuntur & ſignantur, Gall. *Coin*. Charta Capituli Autiſſiod. ann. 1360. *Sub annuo reditu ſexies viginti & decem florenorum auri ad ſcutum de Cugno Domini noſtri Regis Franciæ*. Altera anni 1364. ex Archivo Caſtri Brientii: *Decentos florenos auri de Cugno Domini Johannis Francorum Regis*. Occurrit in Actis SS. Maii to. 1. p. 65. apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 209. Marten. tom. 1. Anec. col. 1631. in Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 96. Edit. Genev. & pag. 99. Edit. Pariſ. & alibi non ſemel. Vide *Cubus* & *Cuneus* 2.

¶ 2. CUGNUS, Angulus, Gall. *Coin*, alias *Coing*. Edictum Caroli Regentis an. 1358. inter Ordinat. Reg. to. 3. pag. 242. *Concedimus prædictis Decano & Capitulo, quod ipſi dictam ruellam à Cugno dicti refectorii uſque ad capellam S. Joannis Evangeliſtæ dictæ Eccleſiæ Meldenſis valeant claudere & firmare*. Vide *Cuneus* 1.

¶ 3. CUGNUS, Cuneus, Gall. *Coin*, Instrumentum ferreum ligneumve findendis lignis & aliis usibus accommodum. Chron. Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 678. *Qui de nostris concivibus retinent in cippis ligneis calcatis pedibus Cugno ligneo velut canes.* Pluries occurrit apud hunc Scriptorem. Vide *Cuneus* 4.

¶ CUGUCIA. Vide *Cucucia* in *Cugus*.

CUGUS, Gallis *Cocu*, vel *Coucou*, *Cornard*, Occitanis *Couyoul*, nostris olim *Couz*. Lexicon Lat. Gall. *Niminvir*, *Couz*, *c'est de qui sa femme fait avoueterie*. Ufatici Barcinonenses MSS. c. 67. *Si quis ... appellaverit aliquem Cugus, propter damnum emendet ad Principem 20. unciis auri*. Ufatica Regni Majoric. an. 1248. *Si quis dixerit alicui Cugus, vel Renegat, & statim ibi aliquod damnum acceperit, non teneatur respondere alicui domino, vel ejus locum tenenti*. Joannes de Condato MS.

Ce fu li Kuqus de pute aire.

Occitanis *Cougot*, idem valet ac *Cagot*, *Casart*, iners, piger: cujusmodi sunt viri, quorum uxores mœchantur, iis tacentibus, quos ideo *Argas* vocabant Longobardi. Vide in *Arga*, [& in *Cucurbita* 2.]

Has vero voces nostri unde usurparint, non plane constat, cersi plurimi in eam concedant sententiam, ut ita dictos censeant adulteratum conjuges, à cuculis avibus, quæ in aliarum avium nidis ova edunt. Nam *Cucus*, pro *Cuculus* inferior ætas dixit, uti in Glossario Arabico-Lat. restituit Meursius, pro *Tucus*, *Cucus*, *quem Spani Cuculum vocant, à voce propria nominatus*. [Vetus Poeta MS. è Bibl. Coislin.

Quand du Cucu oient le cri,
Ne forent quel oisel ce fu,
Mais que soſtens disoit Cucu.]

Suidas: Κόκκυξ, ὄρνεον, ὃ παρ' ἡμῖν κόκκυξ. Le Songecreux fol. 51.

Plusieurs l'aiment pour ſa beauté,
Et par amour complaint a tous,
Garder dons ne peult ſeauté,
A ſon mary, mais le fait Coux, &c.

At nostri olim non *Cocu*, ſed *Coux* dicebant; ita ut *Coeu*, vox ſit *Coux* repetita, tametsi istius etymon haud planum ſit. Apud Philippum Bellomanerium quæſtio proponitur de eo, qui alium interfecerat, quod ſibi exprobrasset *d'avoir geu o ſe feme, & l'avoir fait Cos*. Le Roman *de la Roze*:

Suis-je mis à la Confrairie
Saint Arnoul le Seigneur des Coux.

Vide quæ de vocis etymo conjectarunt viri doctiſſimi Ægidius Menagius, & Octavius Ferrarius in voce *Becca*.

CUCUSSUS, CUCUTIATUS, Idem quod CUGUS. Petrus Rex Aragon. in Conſtitutionibus Catalan. MSS. *Statuimus, quod ſi quis uxorem, quæ nondum 15. annum explevit, deflorat am exiens de terra noſtra per 7. annos reliquerit, ſi poſtea forte eam accuſaverit, id eſt, Cucuſſum fecerit, non teneatur, nec pœnam aliquam patiatur*. Infra: *Et hæc ipſa ratione ipſe accuſatus, id eſt, Cucuciatus fuerit, &c.*

CUCUCIA, CUGUCIA, Adulterium, vel raptus virginum, aut viduarum: proprie Placitum, quod in Gallia *Raptus* dicitur. Ufatici Barcinonenſes MSS. cap. 99. *De rebus & poſſeſſionibus Cucuciorum, ſi maritis nolentibus erit facta Cucucia, ipſi & eorum ſeniores æqua portione habeant partem totam adulterantium conjugum. Si vero, quod abſit, maritis, volentibus, & præcipientibus ſive aſſentientibus fuerit facta ipſa Cucucia, illorum talium jus & juſtitiam habeant integriter illorum Seniores*. Alibi: *Cum vero ambo ſimul fuerint, & eam* (uxorem) *maritus ſæpe & ſæpius aggregaverit & moleſtaverit, vel male inductam ſecum habuerit, & hac vatione ipſe accuſatus Cucutiatus fuerit, nullo modo ipſa increpetur, aut in aliquo puniatur*. Charta Raimundi Comitis Paliarenſis an. 1055. edita à Stephan. Baluzio: *Valentiam filiam veſtram in conjugio accipio, & vobis manifeſte convenio, ut eam ſemper cum bonore tencam, ſicut bona debet tenere ſuam legitimam uxorem, & nunquam eam dimittam, dum vixero, niſi propter Cucuciam, quam ipſa mihi faciat, & ipſa Cucucia mihi ſit probata à me legaliter, & manifeſte convicta, & non ſit facta per meum aſſenſum, nec per meum conſilium, nec per meum ſtabilimentum. Lenocinium*, in Gloſſis antiquis MSS. dicitur *eſſe uxoris meretricatio mariti conſenſu*. Vide *Licentia mala*. Charta Hugonis de *Belpin* Militis, qua Gaucerando de *Pinos* vendit villam *de Pi* in Ceritania an. 1238. *Et oſtem, & cavalcatas, & ſequis, & Cucuciat, & exorquias, & homicidia, & inteſtationes, & arſinas, &c.* Alia Rogerii Comitis Fuxenſis 13. Kl. Madii 1250. *Enfranquimus omnes & ſingulos homines & feminas de valle de Meranges & eorum proles in perpetuum de exorquia, inteſtia, arſena, & Cucugia, ... & de queſtit ... juſtitiis, monetaticis, exceptis exercitibus & cavalcatis, &c.* Alia an. 1304. *Item pronuntiamus, quod Vicarius Ceritaniæ det tertiam partem de bis, quæ habebunt vatione juſtitiarum, extorquiarum, Cogociarum & arſinarum ab hominibus Ceritaniæ, &c.* [Charta ann. 1153 Marcæ Hiſp. col. 1318. *Scilicet Cogocias, homicidia, adulteria, furta, &c.* Alia anni 1068. col. 1144. *Cum baucias, Cugucias & exerquias & homicidiis, & omnia placita quæ pertinent ad ſeniorem majorem*. Alia anni 1141. ibidem col. 1288. *Incendia atq; homicidia, ruptiones* (*fraptiones*) *atque Cucucias & omnia placita, &c.*] Alia vetus Charta Hiſpanica MS. *Ego Minimill D. de Plano de Curtis accipio per te Oliba Comitem meum Seniorem ad ſevum... meum alod de Placurt.... & ego Oliba Comes ... & ſic totum dono & firmo & laudo, videlicet homicidias, Cugucias, firmancias & juſtitias, quæ ibi eſſe poſſunt, &c. Facta eſt ſcriptura 5. Kl. Aug. an. 22. regnante Leutario filio Leudarii*. In alia Charta, *Cugucia* videtur reddi per *raptum virginum & viduarum*. Michael Carbonellus in Chron. Hiſp. fol. 97. *Eſpecialment los enfranqui quels vene los uſos e coſtums mals: goc e inteſtiei, exorquies, Cucuciet, e arſiet; bon encara lo botvage, rebotvage, e herbage à tots aquells, qui volguereen e comprar ne pogueren*. Vide tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 268. 270.

¶ CUIDERE, Servire. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. pag. 14. *Si vero aliquo caſu eveniret, quod nullus de ſcutiferis noſtris ad Cuidendum coram nobis deſtinatis præſens eſſet; tunc unus ipſorum qui potus curam habent, qui antiquior erit officio... prædictorum abſentium officium ſibi aſſumat faciendum*. Alias Gallis *Cuider* vel *Quider*, Cogitare, æſtimare.

¶ CUIGNUS, Forma, qua monetæ percutiuntur, Gall. *Coin* vel *Coing*. Necrologium Conſtratriæ Clericorum apud Pontiſaram: *Item tres florenos auri ad ſcutum de Cuigno Regis Philippi*. Vide *Cugnus* & *Cuneus*.

¶ CUILIBET, Vocabulum in Capitulo Bellovacenſi uſitatum, pro Cumulo minutarum obventionum & diſtributionum, quæ fiebant *Cuilibet* præſentium pro diurnis Horis, Miſſis extraordinariis, &c.

¶ CUILLA, Navis ad tranſvehendum. Lobinellus in Gloſſario ad calcem Hiſtor. Britan. *Petrus de Craon cum ſuis gentibus, in tribus Cuillis mare intravit*. An ſic dicta navis per ſynecdochen à Carina, quam vulgo dicimus, *Quille*, uti Poetæ Carinam pro navi dixerunt aliquando?

¶ CUJORUM, pro Quorum. *Cujorum intereſt*, apud Rymerum to. 2. p. 115.

¶ CUIS-

¶ CUISSELLUS, Ferreum femoris tegumentum, Gall. *Cuissard*. Teſtamentum Odonis de Roſſilione Militis ann. 1298. apud Marten. Anecd. to. 1. col. 1306. *Meos Cuiſſellos, meos chantones, meum magnum cultellum & meam parvam euſem*.

¶ CUISSERIUS, ut *Cuiſſellus*. Garniſiones ſeu munitiones inventæ in caſtro Carcaſſonenſi an. 1294. 11. *paria camberiarum ſive Cuiſſeriis, 1. par camberiarum ſine Cuiſſeriis*.

¶ CUISSETUS, An genus panni? Teſtamentum Garini *Goujons* ann. 1314. *Unum ſupertunicale de cindalo, unam pliciam de Cuiſſetis*.

¶ CUISSIA. Coxa, Gall. *Cuiſſe*. Onomaſticon ad calcem to. 2. SS. Aprilis.

¶ CUISSINUS, Pulvinar, Gall. *Couſſin*. Charta Ludovici IX. Franc. Regis ann. 1228. apud Marten. Colect. Ampliſſ. tom. 1. col. 1221. B. *Cum hoſpites noſtri de S. Germano in Laya...teneruntur nobis providere de culcitris & Cuiſſinis, quandocumque in eadem villa jacebamus*. Vide *Cuſſinus*.

¶ CUISTA, vel CUISTUM, QUISTUM, Collecta, tributum à ſubditis exactum, collectum, *quæſtum*. Venditio Comitatus Rellaniæ per Ludovicum II. Comitem Provinciæ facta Petro *d'Acigné* Seneſcallo ann. 1410. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Cum...albergis, cavalcatis, adempris, taſquis, Cuiſtis, vinzenis, &c.* Inquiſitio jurium Curiæ regalis in loco Aufeto an. 1364. ex iiſdem Schedis: *Item habet ibi in dicto feſto* (Paſchæ) *pro Quiſto dictarum cavalcatarum ſolidos 4. & denarios 8*. Quod autem hic *Quiſtum*, *Collectio* dicitur in Recenſione anni 1414. *Item habebat ibidem dicta Curia pro Collectione dictarum cavalcatarum ſolidos 4. denarios 8*. Vide *Collecta* 1. & *Quæſta*.

CUJUSMODI, pro *qualibuſcumque*, utitur crebro S. Auguſtinus. Vide lib. 2. de Ordine c. 14.

¶ CULAGIUM, Tributum à ſubditis matrimonio jungendis Domino exſolvendum, *Cullage* in quodam Inſtrumento anni 1507. quod laudat D. *de Lauriere* in ſuo juris Gallici Gloſſario. Polyptych. Fiſcamn. ann. 1235. *Cum villanus mariat filiam ſuam, extra villanagium, debet tres ſolidos de Culagio*. Vide *Marcheta*.

CULBARE, *Subſillare*, σφυγμίζειν, in Gloſſ. Gr. Lat. ibid. σφυγμοειδία, *Culbicio, ſubſillatio*.

CULCA, CULCARE. EXCULCATOR. Vide *Collocare*.

CULCITA, CULCITRA. *Culcitarum* vel *Culcitrarum exactiones*, quæ fiebant à vaſſallis & tenentibus ad dominorum exceptiones, cum peregre ibant. Quæ quidem *Culcitarum præbitiones* Comitibus vel Tribunis, aliiſve Magiſtratibus fieri vetantur in l. 2. 3. Cod. Theod. de Salgamo hoſpitibus non præbendo. Charta Willel. Nothi Regis Angl. pro fundatione Abbatiæ S. Trinitatis Cadomenſis an. 1082. *Sed & gablum & conſuetudinem Culcitrarum, quod in eadē parte burgi habebat, Eccleſiæ S. Trinitatis adſcribis*. Charta Comitiæ Bituricenſis ann. 1281. *Ab omni tolta tallia & botagio, & Culcitrarum exactione quieti & liberi erunt*. Charta Hugonis Decani Autiſiodorenſis an. 1280. in Tabular. Eccleſ. Autiſiodor. fol. 249. *Item conſuetudinem de Culcitris tradendis, quotieſcunque Decanum, vel Camerarium, ſeu aliot Canonicos ad locum illum declinare contigerit, & ibidem pernoctare, remittimus*. Tabularium Foſſatenſe: *Tenentes dictas terras de quarta debent Culcitras & linteamina ad opus D. Abbatis & ejus familiæ, quando pernoctat ibidem*. Charta Beatricis Abbatiſſæ B. Mariæ Sueſſion. ann. 1232. pro Communia Aſiaci: *Item ſi contingat nos Abbatiſſam in dicta villa jacere, homines villæ tenentur nobis miniſtrare in qualibet hoſtiſia Culturam* (f. culcitram) *& pulvinar ad petitionem majoris, vel alicujus Scabinorum, ubi videris bona fide, quod haberi poſſit, &c.* Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus fol. 47. *Quando Dominus Suſæ, vel Domina ad Suſam venerint, Preco debet quærere paleam & bucham, & Culcitras, & lintea, & napas, & cyphos per domos burgenſium, per amorem, non per feodum: & debet quærere ea, quæ neceſſaria fuerint in hoſpitio Domini*. Charta Alani Epiſcopi Autiſiodior. apud Sammarthanos: *Si Epiſcopus venerit in villam, vel hoſpites ei ſupervenerint, accipiet pastellum, cacabum, ſcutellas, aphos, Culcitras, quiſſinos & pannos ad jacendum*. Tabularium Fiſcanenſe fol. 67. *Et 2. coverias ad opus fœnorum ſuorum, & accommodationem Culcitrarum & linteaminum meorum, & foragium vinorum meorum, &c.* Charta ann. 1210. in Chronico Andrenſi: *Conſuetudinaliter ſolebamus habere apud Hames...dimidiam freſcengam, tres buſtellos avenæ, unam Culcitram, quoties ſupervenirent hoſpites*. Charta Philippi VI. Regis Fr. an. 1340. *Quod fuerint in poſſeſſione & ſaiſina talis libertatis & immunitatis, quod dictus Archiepiſcopus exiſſens in villa Remenſi, aut gentes ſuæ, lectos, Culcitras, cuſſinos, coopertoria, aut alia lectorum eſtoramenta, in domibus iſtorum conquerentium capere nequeunt, niſi ad hoc eorundem conquerentium voluntas occurrat, &c.* Compotus Præpoſituræ Pariſienſis pro termino Aſcenſionis ann. 1333. per Joannem de Milone Præpoſitum Pariſienſ. *De Præpoſitura Montiſlerici: De ballagio...de pondere & coſtuma beſtiarum, de egruno, de arrivagio, ...de trubla, ...de coſtuma Culcitrarum, &c.* Majus Tabular. Corbeienſe, ubi de juribus Abbatis: ... *Item pluiſeur de ledite ville li doivent Contes à coure, quant il en ſont ſemont*. Charta ann. 1247. apud Perardum in Burgundicis: *Que mes ne eu noſtre venuë, ne ſens noſtre venuë, ne pregue à Rouve, geline, ne pucin, ...ne Coutte, ne cuiſſin, ne charrot, &c.* [Edictum Johannis Fr. Regis ann. 1355. to. 3. Ordinar. Reg. p. 28. *Notre tres chiere compaigne & noſtredit fily allanz par chemin par noſtre royaume, nos maiſtre d'oſtel pourront hors bonnes villes, faire prendre par la juſtice des lieux, fourmes, tables, treſtiaux, Couſtes, couſins, feurres, &c.*] Acta Murenſis Monaſterii p. 39. *Adducit etiam ante Nativitatem Domini duo plauſtra ligni, & ter in anno Lectos hoſpitibus præſtabit*. Charta ann. 1312. in 48. Regeſto Tabularii Regii n. 179. *Tam in Corveis, quam in captione Culcitrarum, & aliis quibuſcunque, &c.* Neque opinor, aliud fuit ſervitium, cujus non ſemel mentio in Charta Grodegangi Epiſcopi Metenſis ann. 765. apud Mcurifſium: *Debent autem curtim indominicatam muro circumdare, vineas vallo munire, vigilare, Lectos dare, arare, &c.* Adde Chartam Libertatum villæ S. Hilarii ann. 1324. in Probat. Hiſt. Caſtilionenſis.

CULCITRAM AUFERRE, jure *Mortuæ manus*. Magnum Chronicon Belgic. an. 1133. de Adalberone Epiſcopo Leodienſi, qui *Mortuæ manus* jus in ſua diœceſi extinxit: *Maxima pax Leodienſium hoc tempore fuit: unde de nocte dicitur orare ſolitus hic Epiſcopus pro grege ſibi commiſſo ante feres diverſarum Eccleſiarum, niſi femel vidit mulierem flentem mortem mariti ſui, & præſertim propter mortuum maritum Culcitram ſuam auferri ab Epiſcopo*.

CULCITRA PUNCTA, Gall. *Coute pointe*, quam perperam vulgus *Courtepointe* vocat. Ebrardus in Græciſmo c. 12.

Eſtque Thoral lecto quod ſupra ponitur alto,
Ornatus cauſa, quod dicunt Culcitra puncta.

Perperam editum *picta* in editione Lugdunenſi an. 1490. Rainaudus Abbas Ciſtercienſis in Inſtitutis ejuſdem Ordinis c. 29. *Nullus ferat ſecum in via punctam Culcitram ad jacendum, niſi is, cui in Capitulo conceſſum fuerit*. Ubi *Manrique* perperam *pulvinum ſelle equeſtri impoſitum* interpretatur. [Antiquæ Conſtitut. Val-

Vallis-Caulium in Anecdotis Marten. to.4. col.1661. *Nullus prior extra domum ferat Culcitram punctam vel coopertorium, exceptis his qui sunt in Scotia, vel qui longem iter arripuerint.*]

¶ CULCITRARUM PORTITOR, inter Ministeriales Curię recenſetur in Charta Joann.de Avenis Comitis Hannoniæ ann.1287.apud Miræum to.1.p.777. col.1. *Miniſteriales quoque in Curia Feodatos ſcilicet, Dapiferos, Pincernas, Piſtores, Camerarios, Portarios, Coquos, Culcitrarum Portitores, Ballivos, &c.* Eorum, opinor, cura erat culcitrarum ferendarum quocumque pergeret Comes.

¶ CULCITRARE, *Calcare plumis, farcire*, apud Laurentium in Amalthea.

¶ CULCITRARIUS, *Qui facit culcitras*. Ibidem. Occurrit in Mirac.S.Angeli Mart.to.2.Maii p.94.

Culcitarum uſu ac nomen à Gallis primum promanaſſe, ſunt qui putant, ex hoc Plinii loco l.1. c.18. *Sicut in Culcitris præcipuam gloriam Caduci obtinent, Galliarum hoc & tomenta pariter inventum.*

¶ CULCITERNUM, Pulvinar, Gall. *Couſſin, Oreiller*. Teſtamentum Guidonis de Cuiſiaco Militis ann.1247.Hiſt.Eccl.Meld.to.2.p.150. *Unicuique domorum Dei de Porta S.Meloni Meldenſis, de Cornillo, de Dompno-Martino, de S.Patuſio, de Remeya, de Wareddis unam culcitram cũ Culciterno & duo linteamina.*

¶ CULDEA, ϖεῖρᾶ, *Calx, calcaneum*, in Supplemento Antiquarii.

CULDEI. Vide *Colidei*.

CULEATA. Charta an.1290.in Tabulario S.Maglorii Pariſienſis fol.96. *Habent mortuum nemus tam in communi, quam in defenſo, quoquo modo ceciderit, remota Culeata*, [Id eſt, Securi. Vide *Cuneata*.]

CULFUM, Sinus maris, Italis *Colfe*, noſtris *Golfe*. Occurrit non ſemel apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25.

CULHERIUM, Cochlear, Gall.*Cuillier*. Onomaſticon ad calcem Anecd. Marten. *Unum Cuilherium argentii.*

¶ CULIARIS, ut *Culberium*. Scriptura Principis Adelgaſtri pro Monaſterio S.Mariæ de Obona, inter Concilia Hiſp.tom.3. p.90. *Damus... quatuor tapetes & tres vaſos Salomoniegos & duodecim Culiares argenteos.*

CULINA. Iſid.Gloſſ *Culina, latrina, feceſſum*. Gloſſ. Lat. Græc. *Conclavis & Culina*, οἰκήμᾰ, ἀπόθετον. *Culina*, ἀποθέτον. *Culina*, λατρεῖον. Gloſſ. Græc. Lat. ἀποθέτον, *Culina, Receſſum*.

CULINA, Polyandrium. Aggenus de Limitibus agror.lib.1. *Sunt in ſuburbanis loca publica inopum deſtinata ſepulturis, quæ loca Culinas appellant*. An hæc notione ſumatur *Culina* in veteribus Inſcript. apud Gruterum 242.2.49.3.& in alia apud Jacob. Sponium in Itinerario to.3.p.47. plane incertum.

¶ CULIT, *Vehementes percuſſit*. Gloſſ.Iſid.Eſt ab inuſitato verbo *Cellere*; de quo Perottus ait: *Item à Cedo eſt Cello, quo veteres utebantur pro Cedo. Nunc compoſitis tantum utimur, Excello & Præcello, quod eſt Excedo & Antecedo*. Habet vero etiam, ut rite obſervat Martinius, percutiendi ſignificationem: unde *Percello, Procello, Recello*.

¶ CULITIA OLIVARUM, Præſtatio ex olivis. Vide locum in *Corſura*.

CULLA, *Genus veſtis Monachorum, unde Cuculla, id eſt, parva Culla, & Cullatus, Culla indutus*. Ita Joan. de Janua, qui addit *Cullam* idem eſſe quod *Cuculla*, ſic dicta, quaſi minor *Culla*, Poeta infimi ævi MS.

Dic Monachi Cullam veſtem ſore ſive cucullam,
Veſtis lata tegens caput, armos, eſto cucullus.

[Armoricani Cwſt vel Cwl appellant.] Certe in Ordine Ciſtercienſi Moniales amplum & latum pallium, quo in maioribus Feſtis utuntur, etiamnum *Coule* vocant. Le Roman *de Vacces* MS.

Du chef de ſon brater une clef deſfermerent,
Et Cole & eſtamine, & un froc en oſterent.

Vide *Cuculla*.

¶ CULLEA, Scrotum. Miracula S.Zitæ, to.3.Apr. p.510.*Semper fuit in Cullea rupius, & quod habebat groſſam Culleam propterea ire non poterat*.

¶ CULLICOLUM. Σικκίον, *Culeus*, in Supplemento Antiquarii.

CULMEN, Tectum domus, noſtris *Comble*. Gloſſ. Lat.Græc.*Culmen*, ὑρῶφ. Servius ad Ecl. 1. *Culmen* dici ait tectum, quod veteres ædificia culmis tegerent, id eſt, paleis è meſſibus. Ita etiam Iſo Magiſter in Gloſſis ad Prudentium. Lex Bajwar.tit.9. de Incendio domorum, c.1.§.2.*De ſcuria vero liberi, ſi concluſa parietibus, & peſſulis cum clave munita fuerit, cum 12. ſol.Culmen componat*. Cap.6.*Si quis...liberi Culmen ejecerit, domino domus cum 40.ſol.componat*. §.2.*Si eam columnam, à qua Culmen ſuſtentatur... ejecerit, &c,* Beda in Vita ſancti Cuthberti Epiſc. Lindisfarn.nu.29. *Culmina vero* (habitaculo) *de lignis informibus & fœno ſuperpoſuit*. Charta Edgari filii Malcolmi Regis Scotor. to.1.Monaſtici Anglic.p.45.*Quæ* (Eccleſia) *cum per 15. annos deſerta ſine tecto duraſſet, eam Monachi Culmine impoſito revocaverunt, & per tres annos poſſederunt*.

CULMEN, Titulus honorarius ſummorum Magiſtratuum, qui crebro occurrit in Conſtitutionibus Impp. in utroque Codice. [*Culmen regium*, in Chronico Andreæ Dãduli,apud Murat.to.12.col.393.& 494]

CULMEN, Culmus, calamus, Gallis, *Cẽaume*. Tabularium S.Egidii Pontis Audomari: *Habet...unam dictam ad garbas quadrigandum, unam ad poma terendum, unam ad Culmen colligendum*.

¶CULMINARE, *Culmen agere vel accumulare*. Papias MS.Mart.Capella lib. 9. pag. 309. *Quæ ſenatum lumina Deum verendo Culminatis vertice*: id eſt Extollitis.

CULMITES, *pro Divites ponitur*. Papias. [Gloſſ. Sangerman.MS.n.501.*Culmites pro Divites poni puto*. In edit. Gloſſarii Gangiani Francofurd. male legitur *Culmiſes*.]

CULMUS. CULMO *ſubnixa, connixa*, [hoc eſt,traditione culmi vel ſtipulæ roborata & confirmata.]Traditiones Fuldenſes lib.1.tradit.5.& li.2.trad.16.21.28.42.43. *Firmiſſimam habeatis poteſtatem Culmo ſubnixam*. Alibi: *Hoc ſit actum coram teſtibus ſubterpoſitis Culmo ſubnixum*. Tradit.11.*Firmiſſimamque habeatis poteſtatem ſtipulatione ſubnixam*. Unde liquet, *Culmum & ſtipulationem* idem ſonare. Eſt autem *Culmus* idem quod ſtipula. Gl.Lat. Græc. *Culmus*, κάλαμος, κάγυξ. Will.Britto in Vocab.MS.*Stipula ſunt folia ſeu vaginæ, quibus Culmus ambitur, atque fulcitur, ne pondere fuges* * *cũetr*. [*ſ.curventur*.] Vide *Stipulatio*.

¶ CULPA, ut *Colpus*, Ictus, interprete Eccardo. Lex Salica tit.20.art.8. *Si vero ſanguis exierit, taliter Culpam componat, quantum ſi eumdem ferramento vulneraſſet*.

CULPAM FACERE, Culpam expiare, agnoſcere. Hugo Flaviniac.in Chron.an.1097 *Pro retentione Culpam fecit, & abſolutus eſt*. Infra: *Multo tempore à nobis excommunicatus, tandem culpam fecit apud Conedam, & abſolutus à nobis eſt*. [Schramb. Chronicon Mellicenſe pag.334.col.2. in Regula reform.ejus Monaſterii; *Similiter ſervitores excedentes venias faciant, nihilominus de gravioribus in Capitulo fratres Culpas ſuas faciant*.]

CULPA GRAVIS, & GRAVIOR, dicitur non modo gravius Monachi delictum, quod graviori pœna expiatur, sed etiam ipsa pœna, qua punitur. Joannes Monachus lib.1. Vitæ S.Odonis Abbatis Cluniac. *Ab illis non solum est auditus, verum contra sub gravi Culpa adjudicatur.* Bernardus Monach. in Consuetud. Cluniac.MS.c.60. *Nec silendum est, quod omnis, qui ei, qui in gravi Culpa est, loquitur. aut signum facit sine Abbatis jussu, dignus est poni in eadem Culpa.* Udalricus l.3.Consuet.Cluniac.c.2. de Abbate: *Sibi soli repositum est, ut quemlibet fratrem mittat, ut aiunt, in eulpam gravioremm.* Quæ autem sit ista *Culpa*,seu potius pœna *gravior*, pluribus docet cap. proxime seq. Vide Statuta Ord.Præmonstrat.Dist.2.c.2.Dist.3.c.1.2.3.4.5. 10.Constitut.Fratrum Caritatis B.Mariæ c.18. & seqq. Stat. Prædic.&c.

¶ CULPA GRAVIS, Capitulum ubi hujusmodi culpæ seu pœnæ injungebantur, vel forte locus ubi expiabantur. Hist.Gemmetic.p.65. *Epitaphium Domini Engilberti seu Exulsberti quiescentis in claustro coram Gravi Culpa, sculptum in lapide impresso in muro prope fenestram Gravis Culpæ respicientis in claustro.*

¶ CULPABILIS, Gall.*Coupable*, Sons, nocens, in veteribus Chartis non semel, ut & apud Apuleium, Tertullianum, Arnobium, Salvianum, &c.

¶ CULPABILITER, Nocenter, apud Symmachum,S. Augustinum, S. Paulinum & alios inferioris ætatis.

¶ CULPALIS, ut *Culpabilis*. Chartular. Ecclesiæ Aptensis fol.137.v.*Sane si quis...inquietare voluerit, non hoc valeat vindicare quod quærit, & sit Culpalis & impleturus auri libras duas.*

CULPARE, Delinquere. Capitulare Pipini Regis Italiæ c.17.& Lex Longobard.l.2.tit.56.*Pro satisfactione hominis illius, contra quem Culpavit, secundum ipsius legem,..emendet.*

1. CULPATURA, Culpa, delictum. Charta Sancţij Regis Navarræ æræ 1125. apud Sandovallium in Episcopis Pampilon.p.76. *In diebus vero mercati, si homines sanctæ Mariæ cum aliis hominibus in illo mercato Culpaturam fecerint, habeat sancta Maria medietatem de calumnias, & senior mercati aliteram medietatem.*

2. CULPATURA, Cæsio, scissio, ex Gallico *Coupeure*. Rogerus Hovedenus p.784.*Qui autem forifecerit in foresta Regis de viridi, sive per Culpaturam, sive per esbrancaturam, sive per foditionem turvarum, sive per excoriationem more, sive per culpationem desub nemore, sive per essartum, &c.*

CULPONES,vel CULPONEI, Papiæ & Ugutioni, *Rustica calcimenta*. Romualdus Salernitanus Archiepiscopus in Chronico MS. an.1132. *Sacramenta Ecclesiæ, id est, sanctum chrisma, in suis peronibus deferendo, seu Culponibus fundebant.*

¶ CULTA, Ager cultus. Mabillonius narrat to. 3.Annal.Bened.p.229.in Caroli Crassi Diplomate pro Monasterio Brumadensi in Liguria memorari Carolum Magnum, ac Ludovicum Pium, necnon Lotharium & Ludovicum Imperatores, qui eidem Monasterio *quandam Cultam, quæ vocatur Accola*, cum adjacente silva, unus post alterum, suis præceptis confirmarunt. Vide *Cultura* 1.

¶ CULTARE, Colere, Gall.*Cultiver*. Chronicon Farfense apud Murator. tom.2.part.2.col.397. *Constituit libertos ipsius ad Cultandum & meliorandum in libellario nomine... & ad persolvendum annualiter...bordei modia* x.Et col.398. *Constituit ipsius libertos... ut ipsas res Cultarent & meliorarent & annualiter persolverent bordei modia* x.Vide alium locum in *Precaria* lin. *Alia precariæ formula, &c.*

¶ CULTELLA, f.Scutella, species lagani, de qua Ugutio in *Scutella*, Jura & reditus Ecclesiæ Nobiliac. apud Stephanot.to.3.Antiquit.Pictav MS. fol. 532. *In festo omnium Sanctorum percipit à Priore Mairiaci quadraginta solidos & quinquaginta Cultellas parvas & magnas. Similiter in Resurrectione & in festo B. Juliani.*

CULTELLARE, *Cultellare vestes*, de vestibus, quas Franci nostri subinde in ligulas incidere solent: *Taillader les habits taillader*. Cæsarius Heisterbach. lib.4.Mirac.c.15. *Superbia vero sic in eis regnavit, ut cogitare non sufficerent, quali modo vestimenta sua inciderent, stringerent, atque Cultellarent.* Idem l.5.c. 45.*Demonem in specie viri, tunica Cultellata contra se stare conspexit.* Lib.10.c.11. *Erat indutus vestibus purpureis atque Cultellatis*, Et mox: *Concedam tibi unam jugulam pallij mei.*

Ejusmodi vestium scissuras, quæ frequentes fuere apud nostros, damnarunt passim Scriptores. Vita S. Gerlaci Eremitæ c.9. *Milites de percussione & scissura vestium, de oppressione pauperum, de vanitate aleatum...arguebat.* Chronic. Volisiense: *Debinc reperæ sunt pretiosæ ac variæ vestes, designantes varias omnium mentes, quas quidam in sphærulis & jugulis minutissime frepantes, pitti Diaboli formam assumunt.* De hujusmodi vestibus sic statuit Jacobus I. Rex Aragon. in Constitutionibus Catalaniæ MSS. *Item statuimus, quod nos, nec aliquis subditus noster non portet vestes incisas, listatas, vel trepatas; nec portet aurum vel argentum, nec aurifrigium, nec setam fudam, nec sembellinum, nec erminium, nec lutrium, nec aliam pellem fractam, nec affiblays cum auro vel argento: sed erminium, vel lutriæ integram simplicem solummodo in longitudine incisam circa capucium capæ, & operturas manicarum, quæ dicuntur Brasaleres, & in capitibus manicarum, & in mantellis similiter & cotis, sive garnatiis.* Balduinus de Condato MS,

....*Et quis homs es tu,*
Qui voiſi faitement veſtu
De draps ouvers & Fenestrez.

Ejusmodi scissæ vestes Clericis potissimum interdicuntur in Concilio Melfitano can. 13. & Remensi can. 2.

¶ CULTELLARE AGRUM, Frontino de Limitibus agror.*est agrum eminentiorem ad planitiem redigere*, & quasi cultello decidere tumores. *Cultellatus ager*, est librarius, & ad planitiem exæquatam redactus. Vide Salmasium ad Solinum p.690.

¶ CULTELLARII, Milites *cultellis* instructi. Vide post *Cultellus*.

¶ CULTELLARIUS, Μαχαιροποιός, Gloss.Lat.Gr. MSS.Sangerman,Cultorum artifex, Gall.*Coutelier*.

¶ CULTELLARIUS, Theca cultelli, Gall.*Gaine*. Apud Rymerum to.8.p.428.inter supellectilia Episcopi recensentur *Duo Cultellarii cum cultellis.*

¶ CULTELLIFERI, Matthæo Paris ii dicuntur, qui alias *Assassini*, qui scilicet accepta mercede homines jugulant. De iis actum in *Assassini*.

¶ CULTELLINUS, Scalpellus acuendis calamis scriptoriis, Gall.*Canif*. Anonymi Epist.ad Joannem de Monsterolio apud Marten.Amplissi.Collect.to.2.col. 1455. *Habui munera tua,.. videlicet instrumenta scriptoria.... forficulas & Cultellinum argenteum & ornatum.*

¶CULTELLUM-PODARE, Massilienſibus *Pondadoire*, Species falcis vinatoriæ. Legitur in quodam Inventario Massilienſi an.1294.

¶ CULTELLUS, Dentale, dens aratri: Plinio; *Culter prædensam proscindens terram:* nostris *Coultre*. Lex Salica tit.29.§ 12.*Si quis Cultellum alienum furaverit, &c.* Vide *Cultellare*.

CULTELLUS, Inter arma bellica recenſetur in Mandato Regis ſuper juratis ad arma: *Unuſquiſque habeat Cultellum*. Rigordus an.1214. *Habebant Cultellos longos, graciles, triacuminos, quolibet acumine indifferenter ſecantes, à cuſpide uſque ad manubrium, quibus utebantur pro gladiis*. *Couſtilles* vulgo. Chronicon MS.Bertrandi Gueſclini:

Et s'avoient Couſtilles, qui bien furent tranchans

Infra:

Chacun lance deus cos, ains qui fuſſent finez,
Puis traient les Couſtilles par vive poeſté.

Hinc

CULTELLARII, Milites ejuſmodi cultellis inſtructi, quemadmodum *Sicarii*, de quibus Joſephus & alii. Statutum Raimundi Comitis Toloſæ an.1152.apud Catellum in Comitibus Toloſanis p.218.219. *Si quis aliquem hominem malum, quem Cultellarium dicimus, cum cultellis eumtem noſte cauſa furandi occideri, nullum damnum patiatur propter hoc*. Occurrit paſſim infra. *Couſtilliers* appellantur à Froiſſarte 1.vol.c.19. Monſtrelleto 3.vol.p.29.Berrio in Hiſt.Caroli VII. pag.144. 156. & Raveſtano in Tacticis p. 81. Vide *Cutellus* & *Cutrelli*.

CULTELLI BARBARINI. Statuta antiqua Ordinis Cartuſienſis 2.part.c.19.§.21.de Mercenariis: *Cultellos barbarinos non portent*, *&c*. E Barbaria, ſeu Africa forte allatos.

¶ CULTELLI FERITORII. Chron. Dominici de Gravina, apud Murator.to.12.col.599. *Factis per eos quaſi ſcalis cum Cultellis feritoriis*. Italis *Feritore*, Qui *ferit*, vulnerat, cædit.

CULTELLI, in alis avium, Fridericus II.Imp. lib. 2.de Arte venandi c.24. *Pennæ majores alarum, tam cooperte, quam ille, quæ cooperiunt, quas cooperientes vocamus Vanos, & cooperias vocamus Cultellos, funt planæ, non erifpæ, amplæ, & duræ: Couſteaux* ejuſmodi pennas etiamnum vocant.

¶ PER CULTELLUM TRADERE. Vide *Inveſtitura* ad lin. *Per Cultellum*, *&c*.

¶ CULTELLI TABLARII SIVE MENSALES, in Charta an.1256.& Tabulario S.Germani à Pratis. Gall. *Couteaux de Table*.

¶ CULTERA, Culcitra, Gall. *Coite*. Statuta Equitum Theutonic.c.4.apud Duellium Miſcell. lib. 2. pag. 23. *Ad lectiſterna vero ſaccum.... & Culteram de lino vel de* BUKkerano *& cervical habentes ſint contenti*.

CULTERARE, nude, Laurentio in Amalthea idem quod ſupra *Cultellare agrum*.

¶ CULTIBILIS TERRA, Quæ colitur vel coli poteſt, Arabilis, Gall. *Labourable*. Occurrit in Annal. Bened.to.5.p.118.n.11.ex Charta an.1077.apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum to.2.p.884.ex Charta an.1200. in Anecd.Marten.to.1.col.769.& in Formulari Anglic.Thomæ *Madox* p.188.&c.

¶ CULTIFER. Vide poſt *Cortis* 1.

¶ CULTILUM. Vide poſt *Cortis* 1.

¶ CULTIVA TERRA, Terra culta, Gallice *Terre Cultivée*. *Manuperator, qui terram Cultivam non habet*, apud Martenium to.1.Anecd.col.654.

¶ CULTIVARE. Colere, à Gallico *Cultiver*. Sentent.arbitr.an.1446.ex Tabulario Corbeienſi: *Quod ſi contingat aliquem incolam villæ de Baivillers... Cultivare vineas in parrochia...quod ipſe vens... fuit tempore Cultivationis ipſarum venearum incola dictæ villæ.... Cultivavit quoque per ſe vel ſuos*. Charta anni 1284.ex Schedis D.*Lancelot*: *Diviſerunt majorem partem ipſius territorii incolis dicti loci ad Cultivandam ad novum accapitum*.

¶ CULTOR ECCLESIÆ, Idem, ut videtur, qui *Colonus*, Cultor agrorum Eccleſiæ. Concil. Legion. an.1012.can.2. *Si vero Eccleſia aliquid jure tenuerit, & inde teſtamentum non habuerit, firment ipſum jus Cultores Eccleſiæ juramento*. Teſtamentum Beatricis de Alboreya Vicecomitiſſæ Narbonæ ann.1367. inter Anecd.Marten.tom.1. col.529.ſubſcribit *Stephanus Paſcalis Cultor Narbonenſis*.

¶ 1. CULTRA, Culcita, vel Stragulum. Chartularium Compendienſe: *Utenſilia Pariſius*. VIII. *Cultras cum v. pulvinariis & duo paria pannorum de lecto Domini Abbatis*, Raimundus Capuanus in Vita S.Catharinæ Senenſis, April.to.3.p.950. *Contigit eam lavare quoddam coopertorium lecti, quod de lineo panno & Bombyce conficitur, & vulgari vocabulo Cultra vocatur*. Mag.Joannes in Vita S.Petri Parentii, tom.5. Maii p.89. *Sepulto itaque Domino Petro Parentii, non lapide, ſed Cultra tendadi coopertum eſt medico tempore monumentum*. Chartul. S.Petri de Domina fol. 87. *Donavit Domnus Auſertus Prior Stephano quindecim ſolidos & Culcitram*. Legitur etiam apud Murator.to, 7.col.951.953.

¶ 2.CULTRA, κυχεῖον τοῦ ὄνου, *Novaculæ*, *cultri tonſorii*. Supplementum Antiquarii.

¶ CULTRIX, apud Rymerum to.7.p.356.col.1. idem quod *Cultra* 1.Culcita: *Unam magnam Cultricem pro lecto*.

¶ 1. CULTRUM, pro *Cultra* 1.Statutæ Equitum Theuton.art.74.apud Raimundum Duellium lib.2.Miſcell.p.59. *Quibibet fratrum debet habere...carpetam, linteamen, cuſſinum & Cultrum*. In Onomaſtico ad calcem to.5.SS.Mai, *Cultrum* redditur Jugerum.

2. CULTRUM, *Patella*, Joan.de Janua. *In Cultrum poſita*, *collocata*, dicuntur apud Vitruvium l.10. c.14.ea, quæ perpendiculariter ſunt collocata, ita ut opponantur plano.

¶ CULTRUS, Σφυγίς. Gloſſ.Lat.Græc.MSS.San-German, Σφυγίς quandoque victimam, quandoque *cultrum*, quo jugulatur, ſignificat. In Supplemento Antiquarii habetur: *Cultrus*, μαχαίρα σφαγῆς, *Secespita*, *Securis poparum*, ubi puto legendum σφαγίς.

1. CULTURA, Ager cultus, Gallis, *Couture*. Gloſſ.Lat.Græc. *Cultura*, Γεωργία, γεωργία. Lactantius de Mortibus Perſecut. n.7. *Ut enormitate indictionum conſumptis vitibus colonorum deſererentur agri, & Cultura verteretur in ſilvam*. Lex Viſigoth. l.10.tit. 1.§.9. *De ſilvis, quæ indiviſæ forſitan refederunt...,...& forſaſſe fecerit Culturas*. Adde §.13. Polyptychus Floriacenſis: *Nonus manſus eſt indominicatus, ubi habet Culturas 5, & pratum, & ſilvas, & aquas cum farinario*. Fulcherius Carnot l.3. Hiſt.Hieroſ.c.37. *Hic poſtiur vineis, ille Culturis*. Sugerius de Reb.à ſe geſtis c.12. *Culturas noſtras, quas ibidem habebamus domiscast...colonis, qui ibidem inhabitarent, conſules fecimus*. Charta Gaufredi Comitis Andegav.apud Chopin. l.3.de Sacra polit.tit.1.§.8. *Terram quoque, quam pater meus bubus propriis excolebat, & dicebatur Cultura Comitis*. [Codex MS. Irminonis Abbatis San-German. fol.94. col.2. *Habet ibi de terra arabili Culturas* VIIII. *quæ habent bunaria* CCCIIII. Index MS. Beneficiorum Eccleſ.& Diœc.Conſtantienſis fol.24. *Excepiis Culturis ſupra quibus Rectores duarum portionum percipiunt decimam*. [Fleta l.2.c.71.§.3. *Quot compi, & quot ſunt Culturæ in dominico, & quot acræ arabiles in qualibet Cultura*. Occurrit hæc vox paſſim in utroque ſignificatu, apud Gregor.Turon.l.6.Hiſt.c.20.l.9.ca.24. Ingulfum p.888.Silveſtrum Giraldum l.1.Itiner.Cambrię c.2.Hemeræum in Auguſta Viromand.p.228.in Probat. Hiſt.Vergiac.p.145.apud Doubletum p.882.Vaſſorium in Hiſt. Noviomenſi p. 925. Perardum pag. 17.21. 22. 47. in Miraculis S. Vedaſti n. 40. &c. Habe-

tur

gur etiam pluries apud Agrimenſores, locis à Rigaltio indicatis.

CULTURA ſæpe ſumitur pro modo agri, qui colitur & aratur. Tabularium S.Remigii Remenſis: *Sunt ibi Culture tres, ubi poſſunt ſeminari inter utramque ſationem, ſigule, frumenti, bordei, modii 116.* Chronicon Valcidioreníe p.526. *Ipſe vero Comes, quæ ſidem Abbatiæ ab eodem Rege conferebantur, ibidem replicavit, & deſignatis 95. terræ manſis, Culturis 30. cum magnis redditibus, &c.* Baldricus Novjom.l.1.c.25. *Manſos 60. Culturas 11. Eccleſias 11.* & c. Κατὰ χρῆσιν eadem notione in Diplomate Rogerii Comitis Siciliæ apud Ughellum to.1.pag.1023.

COSTURA, Idem quod *Cultura* ex Gallico *Couture*, in Charta Hugonis Comitis S.Pauli ann. 1229. *Et duo arpenta terræ in Coſtura noſtra deſuper Volengiatum.* Chartularium S.Vandregeſili to.1.p.148. *Pratum.....ſitum intra bardineas ex una parte & Coſturam S.Vandregeſilli ex altera.....Actum ann.* MCCLV.] Maiſtræ Vacces *en ſon Roman de Rou* MS.

N'y a beuf ne charue, ne villain en arée,
Ne vigne proiegnie, ne Couture ſemée.

Le Roman *du Renard* MS.

La ſus emmi cels Couture,
Me faites une ſepulture,

¶ COTURA, Eadem notione. *Madox* Formul. Angl.p.184. *Ego Simon de Pinkeni dedi & conceſſi.....Roberto filio Hernaldi, pro homagio ſuo & ſervitio, & pro* IV. *marcis de gerſuma, totam Coturam meam de Borthfurlong wannebilew, & tantum pratum quantum habui ibi, in campo Orientali Caturam*(Coturam) *meam ſuper Hethul juxta terram molindinarii.... & ſuper aliam Coturam de Hetbul deſuper, duas foreras cum capuciis prati.*

¶ COUTURA, Eodem ſignificatu, Chartularium SS.Trinitat. Cadomenſis fol.70.v. *Couturæ quæ eſt juxta maſuram Leſceline quatuor acrarum eſt, & valet quinque ſext. frumenti.* Chartular. S.Vandregeſili to.1. fol.22. *Vendidi...unam pecbiam terræ...intra Couturam Monachorum S.Vandregeſili.*

¶ COUSTURA, Idem. Charta Odonis Abb.Cazianenſis pro Eccleſia Reſbacenſi an.1264. ex Archivo hujus Monaſterii: *Noverint univerſi nos tenere ab Eccleſia Reſbacenſi terram des Eſſarts uſq; ad undecim quarteros continentem, mediatatem Couſture de Luquie, &c.*

¶ CUSTURA. Bullarium Fontanell.fol.17.v. *De Culturis quas ego vel homines mei in paluſtribus ejuſdem villæ facimus vel facere poterimus... Ann.* MLXXXVI.

2. CULTURA, Cultus, adoratio, in Jeg.un.Cod. Theod.de Imag.Imper. [*Cultura idolorum*, in S. Ildephonſi additione ad librum S.Iſidori de viris illuſtribus, inter Conciliis Hiſp.to.3.p.78.]

¶ CULTURARE, Colere. Papias: *Helerare, Olera Culturare*, Gall. *Cultiver*. Onpmaſt.ad calcem to.3.SS. Maii: *Culturare, ad Culturam aptare.*

¶ CULVERTA. Libellus ſupplex anni circiter 1106.apud Murator.to.2.part.2.col.663. *In tantum Eccleſiam affligebant, ut Culvertas ſuas mitterent, quas offertiones de manu Presbyteri per vim diſtraherent, in quorum manibus, qui offerebant, oſculum præbebant.* Cl.Editor *Culvertas* ſervos viles intelligit. Recte quidem; id ſatis patet ex ſequenti voce *Culvertagium*. Sed cum non una fuerit ſervorum vilium conditio, reſtat inveſtigandum, quænam fuerit *Culvertarum* propria. Illam, mea quidem ſententia, retegit Caput 96. libri 1. Stabilimentorum S.Ludovici cum veteri Conſuetudine Andegavenſi comparatum. Hoc caput inſcribitur in Stabilimentis: *De bons meſconnu en terre de gentilhons*, vel ut præfert codex MS.DD.Cancellarii; *De home meſeru de ſon ſeigneur:* in Conſuetudine vero Andegavenſi notis illuſtrata: *De home eſtrange & Cuvert.* Idem ſonant *Meſconnu, Meſeru, Eſtrange & Cuvert:* ſunt autem *Meſconnus* vel *Meſerus* hoc in loco, ut rite probat D.*de Laurière* to.1. Ordinat. p.187. Albani ſeu advenæ ex alio regno egreſſi, quorum origo incerta eſt & incognita. Hujuſmodi advenas pluribus in locis cum ſervis annumeratos fuiſſe teſtis eſt inter alios Bellomanerius cap.45. *Des Aveux* pag. 254. *Il y a de telles terres, quant un franc home, qui n'eſt pas gentilhome de lignage, a va manoir & i eſt reſident un an & un jour, il devient ſoit home, ſoit femme, Serf au ſeigneur ſous qui il vient eſtre reſident.* Statuta Davidis Regis Scotiæ l.2.c.3. *Homo qui in terra Domini Regis ſine domino inventus fuerit, poſtquam breve lecſum fuerit in curia domini Regis, habeat ſpatium quindecim dierum pergirendi ſibi dominum. Et ſi ad proximum ſibi terminum dominum ſibi non invenerit, juſtitiarius domini Regis ſcito vacces de eo capiet, & hominem ad opus domini Regis cuſtodiat, donec dominum invenerit.* His addit D.*de Laurière* Conſuetudines Vitriaci art.72. & Campaniæ art.58. necnon *Inquiſitionem alienigenarum Calniaci* relatam in Gloſſario Juris Gallici in voce *Aubaine*: ex quibus liquet alienigenas ſervituti ſæpius obnoxios fuiſſe. Sed illud ipſum comprobant Stabilimenta S.Ludovici c.96.primum laudato, ubi: *Se gentilhons a bons meſconeu en ſa terre, ſe il Servoit le gentilhons*; vel ut habet MS.DD.Cancellarii, *S'il eſtoit Serf*: pro quo Conſuetudo Andegav. *Si gentilhome a homet Cuvert en ſa terre*: quibus non ſolum declaratur ſervitus alienigenarum, ſed vocum *Meſconnu* & *Cuvert* una & eadem notio confirmatur. His poſitis, nemo eſt qui non videat, quam facile explicentur loci, quos in voce ſubſequenti Cangius exhibet. Unus ſit inſtar omnium: *Rex Francorum omnes cum equis juſſit ſub nomine Culvertagii convenire*, id eſt, Sub pœna dejectionis in conditionem *Culvertarum* ſeu ſervorum extraneorum: quo pœnæ genere congruenter plectuntur qui militiam detrectant, quam amore patriæ, ubi bellum urget, ultro ſequuntur fideles indigenæ: hincque magis ac magis ſvincitur *Culvertas* extraneos fuiſſe infimæ conditionis & incognitæ. Neque fortaſſis aliunde arceſſendum vocis etymon, quam quod hujus ſortis homines parum noti eſſent & obſcuri. Ad hanc notionem proxime accedit vox noſtra *Couvert*, Tectus, velatus, occultus: quam alias *Culvert* vel *Cuivert* efferre potuerunt. Huic conjecturæ non parum favet vox ſynonyma *Meſconnu*, ignotus. Sunt qui deducunt à *Calliberstus* ex aliquanta vocum affinitate, quæ me non multum movet, quod non eadem ſit *Culvertæ* & *Calliberti* notio. Vocem *Cuivert* uſurpavit Helinandus in ſuo Poemate *de la Mort*:

Mort fait franc homme de Cuivert.

Hoc eſt, è ſervo facit liberum, ut recte interpretatur Menagius.

CULVERTAGIUM, Matth. Paris anno 1212. *Rex Francorum omnes cum equis juſſit ſub nomine Culvertagii convenire, ne crimine læſæ majeſtatis damnum exhæredationis incurrere videretur, &c.* Infra: *Rex Joannes brevi ſuo ad Vicecomites juſſit, ut nullus remanſat, qui arma portare poſſit, ſub nomine Culvertagii, & perpetuæ ſervitutis.* Ibidem: *Nihil magis quam opprobrium Culvertagii metuentes, &c.* Eadem habet Matthæus Weſtmonaſterienſis an.1213. Vide Gul. Prynneū in Libertat. Angl.to.2.p.269. Vox ſervitutem quamdam ignominioſam denotans Francis perinde ac Anglis; ſed incertæ & ignotæ prorſus ſignificationis utrique genti ſcriptoribus. Nam vix eſt, ut quampiam ex prolatis à Spelmanno in *Nidering*, ut & à Watſio, Somnero, & Twiſdeno ſententiis amplectar, qui à *culum vertere*, ſeu fugam arripere, vocis etymon accerſunt, nullo

pullo ſane fundamento. Si tamen cum aliis divinationi licear indulgere, *Culvertagium* idcirco valet hoc loco quod *confiſcatio*, feudorum ſcilicet. Nam in Conſuetudine Solenſi tit.10.art.8.*Couvrir le feu de ſon fourtier*, ſeu ignem ſui vaſſalli operire, dicitur dominus, cum ex defectu vel delicto aliquo, vaſſallorum feudalium feuda ac tenementa in manu ſua ac poteſtate ponit. Verba autem *ſub nomine Culvertagii*, idem ſonant, quod ſub pœna confiſcationis. [Vide *Culverta*,]

CULULLI, *Calices fictiles*, Papias,

CULUSTA. Fragmentum Petronii: *Nam mihi nihil novi poteſt afferri, ſicut ille feri Culuſta mel habuit praximi.* [Valeſius in Valeſianis p.233. hunc locum Petronio perperam attributum ſic corrigit: *Sicut ille feroculus, tamen habuit praxim.* Non multo clarior evadit locus obſcurus ingenioſa correctione. Hinc tamen ſit, ut vocem *Culuſta* credamus fictis vocibus annumerandam.]

¶ 1. CUMA, *Poma Silveſtria*. Gloſſ. Iſid. Grævius monet legendum ex Conſtantienſi, *Corna*, *Poma ſylveſtria*. Virgil. 3. Æneid.

Victum infelicem baccas lapidoſaque Corna
Dant rami, &c. Vide *Coſnia*.

¶ 2. CUMA, κοπάρισις, in Gloſſis Lat. Græc. *Aſpataguſ*.

¶ 3. CUMA, *Brevis dictio*, in Gloſſar. San-Germanenſi num. 501. Legendum *Comma* ut in Gloſſ. Iſid. Vide l.1. Orig. c.9. & l.2. c.8.

¶ 4. CUMA, Coma, ut infra *Cumba*, 2. Locus declivis, propenſus, in vallem deſinens. Acta conſecrationis Eccleſiarum S.M. & SS. Petri & Pauli in valle Albania ann. 955. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 875. *His affrontationibus includuntur, à parte orientis in Cuma croſa, & pergit per ipſa Cuma de pugo rotundo.... & vadit per ipſa Cuma qui pergit ad manſione Radone..per ipſam vocham de Marganedo, & per aliam Cumam quæ dicitur Gotalia*. Pluries occurrit ibi, atque bis aut ter ſcribitur *Coma*.

CUMACUS. Epiſtola Valeriani apud Pollionem in Claudio: *Fibulam auream, Cumacum, cypreum unum*. [Forte legendum, *Cum acu Cyprea una*.]

CUMADA. Capitulare de Villis c.42. *Unaquæque villa....habeat....catenas, cramaculos, delaturas, ſecures, id eſt, Cumadas, terebras, &c.* Ubi legendum judubie *Cuniadas* ex Gallico *Coignée*, ſecuris. Vide *Cuneata*,

¶ CUMASCLE, Provincialibus, Catena ferrea ſuſpendendis in foco lebetibus, Gall. *Cremalliere*. Legitur in Inventario anni 1294. ex Schedis D. *le Fournier*.

¶ CUMATICUS, *Verſificator*, Gloſſ. San-Germanenſ. num. 501. Lege *Cammaticus*, ut in Gloſſis Iſidori. Vide *Comma*.

CUMATILIS, vox formata ex Græc. κῦμα, fluctus; unde Commodianus, de Neptuno:

Patet eſſe Deum Cumatilem illo paratu,

[Nonius Marcellus c.1 6.de genere vel colore veſtimentorum, n.1. *Cumatilis, aut marinus, aut cæruleus à Græca tractum, quaſi fluctuum ſimilis, &c.*]

1. CUMBA, Cymba, navis, ſeu potius navis ſpecies, Gloſſar. Arabico-Latinum: *Lembus navicula brevis, dicta & Caupulus, & Cumba, & Lintris*. Papias: *Cumba, navicula, locus navis*, Gloſſ. Gr. Lat. Σκάφη, τὸ πλοιάριον, *Alveum, Alveus, Cumba*. Alibi: Ἀκάτιον, *Cumba*, Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Cumba, vel caupolus, &c.* Lexicon MS. Regium: Κύμβα πλοῖα πεμφρηματικά, Ugutio; *Cumba & Cimba, ima pars navis & vicinior aquis, ſic dicta, quod aquis incumbit, unde & ipſa navis, & præcipue parva dicitur*. Feſtus Avienus in deſcript. Oræ maritimæ;

...Cumbis turbidum late fretum
Et beluoſi gurgitem Oceani ſecant,
Flodoardus l.14. Carm. 18.
Siſtere ſic triduo cogens ſine gurgite Cumbam.

Alibi:

Applicitas quæ littoribus propellere Cumbas
Iuſſurunt.

Utitur & Prudentius lib. Periſteph. Hym. 2. v. 25. Occurrit etiam in Notis Tyronis. Hinc forte Κυμβάριον, navigium majus, apud Conſtantin. Porph. in Baſilio cap. 42. Τριακοντοφόρων μονήρων, ἀκολάδεια ἢ γάγγραι. Cap. 43. Ἑξηκοντόκωπα. Utitur etiam Leo Imp. in Tactic. cap. 18. §. 140. (qui à Saracenis vocabulum accerſit, dicto ca. 18.) & cap. 19. §. 70. ut & Cedrenus p. 580. 581. Edit. Reg. & Zonaras in Baſilio, κουμβάριον idem Conſtantinus dixit l. 2. de Themat. c. 11. p. 106. *Cumbarias* vocat Andreas Dandulus in Chron. MS. ann. 992. *Naves, quas Veneti Gombarias nominant, contra, contra Narentanos Sclavos miſit*. Vide Gloſſar. med. Græcit. [& ſupra *Caupulus*.]

¶ Cumbus, Eadem notione in Agnelli Libro Pontificali apud Murator. to. 2. p. 60. col. 2. *Alia vero die, Cumbum ingreſſus propitiis ventis properavi ad iſtam ſervatam à Deo civitatem Ravennæ*.

2. CUMBA, Hiſpanis *Comba*, eſt Curvatura, Vaſconibus locus declivis & propenſus, qui in vallem deſinit. [Armoricis *Combant*.] Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. & Gloſſæ Iſidori: *Cumba, cuneus, crypta, Cripa*, in Gloſſis Iſid. ubi alii pro *Cuneus*, legunt *Cuniculus*. Anglo-Saxonibus etiam *Camb* eſt vallis, montibus undique obſita, quemadmodum veteribus Britannis *Kum*, ut obſervat Cambdenus in Dammoniis. Sic autem dicta, quod *Cumbæ*, ſeu navigii ita nuncupati, quod cavum eſt, & longius, ſpeciem referat; ſeu ab alveo navis, qui Cumba etiam dicebatur. Hiſtoria fundat. Monaſterii Miratorii in diœceſi Lugdunenſi MS. *Tempore vero præcedente D. Guerricus prædicti Humberti filius anno 1156. Cumbam Oſſei, & omnem terram prædictæ Cumbæ circumquaque adjacentem prædicti fratribus vendidit*. Tabularium Bellilocenſe in Lemovicibus n. 83. *Manſos meos in Bretenis dimitto tres...ita quidem dimitto, ut frater meus Raibodus teneat ad obedientiam S. Stephani ad ſacrarium denarios 2. de vinea in Tiberia intrante in illa Cumba*. Eadem habentur in Charta an. 1131. to. 13. Spicilegii Acheriani pag. 311. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis pa. 116. *Et in circum volvitur per rupes, infra quas Cumba per maxima tendens ad curſum Suſionis, & per ipſum curſum pergit uſque ad terram, unde fluunt alle*. [Charta anni 1068. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 1143. *Et extra hoc habeat ibi Agerenſis Eccleſia duas parillatas terræ...in Cumba de Arteſia*. Vide *Cuma* 4. & Valeſii Notitiam Galliarum pag. 415. col. 2. ubi obſervat Provinciales, Dalphinates ac Sabaudos præter cæteros Convalles *Cumbas* appellaſſe.]

Comba, Eadem notione. [Pactum inter Jacobum Arragoniæ Regem & Berengarium Magalonæ Epiſc. an. 1272. de limitibus juriſdictionis utriuſque; *Fluit aqua pluvialis ad ipſum flumen per filum Combæ quæ eſt juxta ipſam rupem. Comba Rogerii*, in qua ſitæ erant vineæ, pluries memoratur in Regeſto 87. Chartophylacii regii.] Charta Henrici Comitis Augi tom. 1. Monaſtici Anglic. p. 920. *Werſham cum Comba juxta fareſtam meam, &c.* Chronic. Veſuenſe p. 620. *Et pro tali commercio dedit illi 25. ſolid. & unam Combam, quam plantaverat*. Occurrit præterea in aliquot Chartis apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Vergeiacenſis p. 135. 143. & Guichenonum in Probat. Hiſt. Sabaud. p. 5. Le Roman de *Garin* MS.

Par chevauchier le bruel de Selve longue,
Si deſcendirent lès une baſſe Combe.

Hinc *Altacomba* in Sabaudia, & *Combalonga* in Con-

forannis, Monasteria seu Abbatiæ, nomen accepere ; quod in altis, profundis, & longis vallibus exstructæ sint. Vide *Catacumbæ*.

¶ CUMBUS, apud Moretum Antiq. Navarræ p. 300. & 301. ex Archivo S. Joannis : *Dedit illis unam spelunca, quæ est sub Orolis facie ... & inde devallat contra illa serra de tras illos Cumbos de fonte frigida*. Ubi versio ejusdem Moreti : *Les dio una cueba a la vista del Uruel... y de alli corre por valle contra la serra de aquellos Cumbos de fuen frigida*.

SUBCUMBUS, Terminus cavus. Latinus de Terminis: *Terminus si Subcumbus positus fuerit, limitem ostendit : quidam maxime per convallia pergunt. Si autem in plano Subcumbus positus fuerit, ubi valis non sit, in proximo ante se claudet finem.* Alius Agrimensor : *Terminus decem 10. habuerit, quadrifinium exponet : si Subcumbum fuerit, limitem ostendit, aut vallem defiderat*.

¶ 3. CUMBA. Theloneum Monasterii S. Bertini : *Carteia de Cumbis fulconum 2. den.*

CUMBRI. Vide *Combri*.

CUMBUS. S. Audoenus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 5. *Arrepto Eligius sarculo cœpit ... terram sanctis effodere manibus : mox reperit Cumbum sane veterrimum, vegetieni corpus sacratum*. Ubi legendum puto *Tumbum*, seu *tumulum*, id est, *Tumbam*. [Vide *Cumbus*, aliis notionibus in *Cumba* 1. & 2.]

CUMERA, *Vas frumentarium de festucis*. Ugutio, [Papias MS. Bituric. *Cymeras, vas frumentarium*.]

¶ CUMERUS, *Urbanus*. Gloss. Isid. Conjectores restaurant : *Camerus, Curvatus*. Mallem, *Comes*, *Urbanus*. Mihi favet Constantiensis, ubi : *Cumes*, *Urbanus*, *Nomen civitatis*. Ultima verba pertinent ad vocem præcedentem, *Cume, Civitas Campaniæ*. Hæc fere Grævius.

¶ CUMEX, Scutella profundior, Belgice *Komme*, Acta SS. Julii to. 1. p. 320. de S. Coemgeno : *Coemgenus jam non inveniens patellam, lac effudit in Cumicem ligneam, posuitque manibus suis super ignem, & ignis nullo modo ligno nocuit*.

¶ CUMLATERATIONES, Limites. Charta Alcherii Aurucii pro Abbate Sichardo, apud Stephanotium to. 1. Antiq. Occitan. MSS. p. 368. *Quantum infra istas affrontationes vel Cumlateraliones includunt, sic vendidimus vobis*. Vide *Collateratio*.

¶ CUMMA. Vide *Conduma* post *Condamina*.

¶ CUMPADIS, vel CUNPADIS. Agnellus lib. Pontif. part. 2. c. 3. *Aiunt alii quod post mortem ipsorum post plura tempora Romæ in concilio hæc causa discussa fuisset; qui providentia Episcoporum quasi pro depositione illorum inciderunt fummitatem Cunpadis* (vel *Cumpadis*, ut in nota) *pedis dextri*. Quid hoc sit post eruditissimum Editorem Muratorium ultro fatemur nos ignorare.

¶ CUMULATUS, *Cumulus*. Barthius in Glossario ex Historia Palæstina.

CUNA. Vide *Cuva*.

¶ 1. CUNAGIUM, à *Cuneus*, Gall. *Coin*, Typus, seu ipsa typi percussio, qua signantur monetæ aliaque quam plurima è metallo confecta ; Tributum pro impressione typi exsolvendum. Charta Edwardi III. Angl. Regis an. 1337. apud Rymerum to. 4. p. 736. col. 1. *Dedevimus eidem filio nostro stannariam nostram in Comitatu prædicto, una cum Cunagio ejusdem stannariæ*. Et paulo post : *Cum omnibus ad prædicta stannariam & Cunagium ac curiam qualitercumque spectantibus ... una cum Cunagio ejusdem stannariæ, & cum omnibus exitibus ... curiæ prædictæ*. Ejusdem tomi p. 748. col. 1. in Charta ejusd. Reg. pro Willelmo de Monte-acuto super exitibus Cunagii : *Rex Collectoribus sive Custodibus Cunagii stanni in Comitatu Cornubiæ salutem ... Concesserimus ... de exitibus Cunagii prædicti per manus vestras*,

& aliorum Collectorum & Custodum ejusdem Cunagii, &c. Ibid. pag. 748. col. 6 in alia Charta ejusd. Edw. de compositione super emolumentis Cunagii : *Nisi tantum tertias partes emolumenti dicti Cunagii*. Et to. 7. p. 41. col. 1. in Charta ejusdem de moneta Scotiæ, ad Joan. de Bolton an. 1374. *Pro eo quod gentes Scotiæ per fubtilitatem fuam bonam monetam argenti extra regnum noftrum Angliæ fubtraxerunt, & in Cunagium fuum, ad minorem valorem quam monetæ Angliæ extitit, posuerunt, & sic currit in solutione in regno prædicto, ad grave dampnum & deceptionem noftram*, &c. Deniq; tom. 9. p. 471. col. 2. in Charta Henrici V. Angl. Regis an. 1417. *Controfactor miftere monetæ & Cunagii multiplicator, & lotor auri & argenti cum cuneo noftro Cunatorum*.

¶ 2. CUNAGIUM, fut *Cuniculatia*. Vivarium cuniculorum. Tabularium Calense pag. 40. *Metæ rerum prædictarum ... sunt, hæc videlicet prædicta noa ... usque ad ardillariam, & de illa ardillaria usque ad Canagium S. Andreæ & de illo Cunagio usque ad vineam Petri*, &c.

¶ CUNATUS, *Cuneo* seu typo percussus. Vide *Cunagium* 1.

¶ CUNCIDA, ut *Concida*, Sepimentum. Lex Salica tit. 19. art. 10. Edit. Eccardi : *Si quis Cuncidam alienam capulaverit*, &c.

¶ CUNCTABILIA, Moræ, dilationes ut conjicit Sollerius. Acta S. Reginswindæ, Julii to. 4. pag. 95. *Et tanta illum disciplina stigmatizavit, ut videlicet lividæ cutis apta vestigia divinæ visionis Cunctabilia omnia facerent credibilia*.

CUNCTALIS, *Generalis*. Papias. [Mart. Capella lib. 1. pag. 6. *Lar omnium Cunctalis*, i. e. Generalis, oppositus familiari.]

¶ CUNCTARI, Inficiari, negare, aut saltem dubitare, quia qui *cunctautur* quasi dubitant inquirendo num acturi sint necne : hæc propria vis verbi Cunctari. Christophorus Papa in confirmatione Privilegiorum Corbeiensium, apud Acherium to. 6. Spicil. p. 415. *Nulli Cunctaudum est, quod cunctæ Ecclesiæ paci, saluti & quieti prospicere nos oporteat*.

¶ CUNCTICINUS, Omninosus. Mart. Capella lib. 9. p. 306. *Plenitudo Cunctiçinæ voluptatis*.

CUNCTIGENA, Omnis generis, in Decretis Synodi Æthamensis ann. 1009. can. 22. *Nequitiæ Cunctigenæ*, &c.

¶ CUNCTIO. Vide *Cociones*.

¶ CUNCTIPARENS, Parens omnium. Prudent. Pass. S. Agnetis v. 128. *Cui posse soli Cunctiparens dedit*.

¶ CUNCTIPATER, Omnium pater Deus. Theodulphus 1. Carm. v. 69. de Hifsia Rege :

Cui tria Cunctipater voluit superaddere lustra.

CUNCTIPOTENS, pro *Omnipotens*. *Cunctipotentia*, in Prologo ad Vitam S. Turiani, Episcopi Dolensis. [Prudent. in Pass. S. Quirini v. 56. *Jesu Cunctipotens*. Legitur & alibi.]

¶ CUNCTITENENS *& Omnipotens*, in Præcepto Ludovici Balbi an. 879. apud Mabill. de Re Diplom. lib. 6. pag. 549.

¶ CUNCTITONANS DEUS, in Actis SS. Julii to. 1. pag. 133. de S. Swithuno.

¶ CUNCTIUM, Restauratio, reparatio. Acta SS. Junii to. 3. p. 936. de B. Michelina : *Res relictas Ecclesiæ prædictæ expendendas in Cunctio Ecclesiæ prædictæ*.

CUNCTUS, *Scyphus*, *patera*. Ita Papias MS. Edit. habet *Cundus*. [MS. Bituric. habet etiam *Cunctus*.]

¶ CUNDUS. Vide *Cunctus*.

CUNEATA, Gall. *Coignée*, Securis. Tabularium Vindocin. Ch. 54. *Favente Hilgodo fratre suo Securi, sive, ut vulgus loquitur, Cuneata cognominato*. Vide Merfium in Κ΄ννεο΄, & supra in *Cumada*.

¶ CUNELA, θύμβρα. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. *Thymbra*. Lege cum Plinio, *Cunila*, Herba odorifera, quam vulgo dicimus, *Sariette*.

¶ CUNENEA. Conputus an. 1201. apud D. *Brussel* de Feudorum usu ad calcem to. 2. p. 154. col. 1. *Pro Cuneneæ faci enda veteris turris & pro aula dealbanda & capella* 20. *s.* Suspicor legendum esse *Caminea*, Gall. *Cheminée*, Camini spiraculum. Erit forte qui malit *Cuneeam* esse Angulum Gall. *Coin*.

¶ 1. CUNEUS, Angulus, Gall. *Coin*. Charta Philippi Augusti an. 1211. tom. 1. Ampliss. Collect. col. 1100. *Ab era S. Venantii usque ad Cuneum muri, &c.* Charta Philippi III. Franc. Regis ann. 1272. in Hist. Sangerman. Jacobi *Bauillart*. pag. 65. col. 1. *A Cuneo adquatoriis ... eundo ad portam S. Germani de Pratis*. Liber Anniversf. ejusdem Abbatiæ fol. 70. *Super domo quæ facit Cuneum, &c.*

2. CUNEUS, Sigillum ferreum, quo nummi cuduntur, Gallis *Coin*: à cudendo dictum censet Cokus ad Littletonem fect. 333. Alii à cunei figura, & probabilius. Lexicon Gr. MS. ἀργυροκοπεῖον, ἐν ᾧ κόπτεται τὰ νομίσματα, ὃ τὸν ἐπιστροφὸν καλοῦσι. Leg. στόμωτρον. Matth. Paris an. 1248. *Cuneus monetalis* : *Cunei emolumentum*. Monast. Angl. to. 2. pag. 308. 313. *Carucatam terræ, quæ jacebat olim ad Cuneos monetæ*. Adde Will. Thorn. in Chron. p. 1816. Fleta l. 1. c. 22. § 5. *Fabricatores Cunеorum*. § 6. *Fabricatores falsæ monetæ sine Cuneo*. Vide *Moneta*.

Sæpe etiam sumitur pro ipso jure cudendi monetam, in Assisiis præsertim Hierosol. MSS. *Le chief Signor a Cour, Coins, & Justice, qui est la haute Cour*. Passim ibi.

3. CUNEUS, Species vel forma panis. Chron. Windesem. Buschii lib. 2. c. 43. *Una Cuneo, hoc est, alio pane, medicisque ciharis in hebdomada sustentabatur*. Picardi *Cuignet* etiamnum appellant, panem lacte subactum, & in varios angulos formatum. Auctor Mamotrecti 7. Levit. *Collyridis, id est, panes similagineos triangulos, vel circulos*.

4. CUNEUS, Latinis, est instrumentum ferreum, aut ligneum, quo finduntur ligna. Vita S. Joann. Episc. Tragurien sis: *Accedentes autem plures prioribus, adjectis ferreis palis & Cuneis, submovere illum* (lapidem) *non potuerunt*. Miracula S. Richarii Abb. lib. 1. c. 1. *Cum findere tentassent cum malleis & Cuneis, & omni hujus generis machinamento, &c.* Vide Ordericum Vital. lib. 8. pag. 698. & Meurs. in Κυπρία.

¶ CUNGNUS, Angulus, Gall. *Coin*, alias *Coing*. Consuetudines MSS. Tolosanæ ex Bibl. D. Abbat. de *Crozat* fol. 18. vel 19. *Et exinde usque ad crucem de Cungno*. Vide *Cuneus* 1.

¶ CUNHUS, Typus quo moneta cuditur & signatur, Gall. *Coin*. Extractum computi Siardelli Massariliæ Magistri monetarum ann. 1339. Hist. Dalphin. to. 1. pag. 95. *Primo videlicet, quod fierent, denarii curribiles .... sub forma & Cunbo, &c.* Pluries repetitur eadem vox ibidem. pro qua bis habetur *Cugnus*. Vide in hac voce & *Cuneus* 2.

¶ CUNIADA, Securis. Vide locum in *Csradrus* & supra vocem *Cuneata*.

¶ CUNICULA. Vide *Concula*.

CUNICULARIA, Vivarium cuniculorum, Gallis *Lapiniere, Garenne*. Occurrit semel in Fleta lib. 2. c. 52. § 12. c. 71. § 12. cap. 72. § 14. &c.

CUNICULARIS, Qui cuniculos venatur. Fori Leyrenæ : *Cunicularis post unam noctem det unum Cuniculum cum sua pelle*.

¶ CUNICULINA CARO, in Epistola Evantii Archidiaconi, inter Concil. Hisp. to. 3. pag. 87. *Cuniculinæ pelles*, id est, *Cuniculi*, apud Johannem de Janua.

CUNICULUS, Mendose pro *Duiculus*. Ibi vide.

¶ CUNIRE, *Cuneo* notare, Typo signare, Gall. *Marquer au coin*. Præceptum Edwardi III. Angl. Regis an. 1338. de stanno capiendo ad bellum apud Rymerum to. 5. p. 39. *Assignavimus vos conjunctim & divisim ad capiendum ad opus nostrum totum stannum in Comitatibus prædictis Cunitum & etiam Cuniendum, cum Cunitum fuerit & in eisdem Comitatibus jam inventum*. Apud Festum *Cunire* est Stercus facere, quod de infantibus faciasin *cunis* polluentibus maxime intelligendum est. Vide *Cunagium* 1.

CUNITÆ, Hæretici, quorum auctor *Cunus* quidam, in Anglia noti an. 1147. M. Chron. Belg.

¶ CUNPADIS. Vide *Cumpadis*.

1. CUPA, Vas vino condendo paratum, Latinis, à *Koupar* Anglis, nostris, *Cuve*, [Germanis *Kuffe*] Lucanus lib. 4. de Bello civ.

. . . *Ratem vacuæ sustentant undique Cupæ*.

Vide Petrum Blesens. Epist. 63. *Navis capacitatis* 40. *Caparum*, in Novella Valentiniani de Naviculariis amnicis. Nos dicimus: *Un vaisseau de* 40. *tonneaux*. Gloss. Æl frici: *Cupa*, cunne. [Computum Capituli Autissiod. an. 1247. *Eodem anno babebat Capitulum duo de prælsoria munita, & 22. tonnas, & quinque csnales ad eas implendas, & septem Cupas cum quadam parva, in qua vinum colatur*. Jonas Monachus in Vita S. Columbani nu. 53. *Reperit eos sacrificium profanum litare velle, vasque magnum, quod vulgo Cupam vocant, quod 26. modios amplius minusve capiebat, cervisia plenum in medio habebant positum*. Vita S. Austregisili Episc. Bituric. inter Acta SS. Benedict. t. 2. c. 2. p. 97. *Repleto vase musto, unum quod illi vocant Cupam, ferme viginti mestra capiens repedit vacuum*. Sed & apud Ulpianum inter *vasa vinaria* numerantur *Cupa & dolia, quæ in cello fixa sunt*. Bertha Monacha in Vita S. Adelheidis Abbatissæ n. 15. *Celleriariam enim aliquando, vinum de Cupa producentem, festinanter per nuntium accersivit : quæ in obedientia nescions moram, ejus præsentiam velociter adivit, ore Cupæ non obstrmato, sed ducibulo secum in manibus asportato*. Occurrit eadè notione pro dolio vel doliolo, in Vita S. Willibrordi, inter Acta SS. Benedict. sæc. 3. part. 1. p. 619. nu. 18. in Vita S. Genovefæ, to. 1. Januarii p. 140. 145. Sic. Isid. lib. 2. Orig. cap. 6. *Cupas, à capiendo, id est, accipiendo aquas vel vinum vocatas volunt*. Genuinum etymon κύπη, species navis de qua mox in *Cupa* 2.]

¶ CUPPA, Eadem notione. Charta anni 1047. inter Instrum. to. 2. Gall. Christ. col. 480. *Item de sylva nostra ... ad domos scilicet ædificandas vel restaurandas, ad Cuppas, ad dolia, ad vallum, ad naves, &c.* Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. c. 47. *Cuppæ quatuor, una ad fabas servandas, quando fuerint bainatæ, altera in quam cadit aquæductus, tertia in qua levantur scutellæ, quarta ad hoc ut aqua calida in eam mittatur ad Mandatum & ad rasuram Fratrum*.

CUPELLA, Minor cupa. Epistola Bonifacii Archiep. Moguntini : *Vice osculi duas Cupellas vini Celtis studino vestræ transmisimus*.

2. CUPA, CUPPA, COPPA. Hesychius : Κύββα, ναυτικὸν σκεῦος. Gloss. Lat. Gr. *Cupa*, βύττη ἐκ μεγάλης, ἣν τινες γαυλὸν καλοῦσιν. Est autem γαυλὸς, certa navigii species : & apud Hesychium, κύπαι, ἰδίως τινές, pariter esse dicuntur. [Sic vocem *Copa* Nicolaus Specialis usurpat lib. 7. de Rebus Siculis cap. 17. apud Murator. tom. 10. col. 1070. *Sed die tertia, ut ipsos defensores urbis in multarum partium defensione distraherent, quo debilitatam urbem viris bellatoribus facilius superarent, cathenam quæ portum urbis concluserat, præmissis portennis, quas vulgo alii Filvas, alii Copas vocant, magnisque navibus succedentibus infringere conabantur*.] Idem Glossarium κύλιξ, urna, *hydria*. Ubi forte legend. Κίστα. At apud Heronem Mathematicum, κάπα, & βάττις, pro vasis vina-

vinariis ſumuntur; ſed *Cupa* major eſt *butti*. Recentioribus vero *Cupa* & *Cuppa*, uſurpantur pro poculo, ſeu vaſe potorio ,quod videtur ſic appellatum, quod *Cupæ* formam referat. Noſtri *Coupe* appellant, [Armorici *Cop*.] Vita S.Guidonis Abbatis Pompoſiani : *Cuppam, qua bibebat Abbas, ab eo ſibi petiit porrigi.* [*Cupa S.Columbani*,in ejus Vita inter Acta SS.Benedict. ſec.2. pag. 53.] *Cuppæ aureæ & argenteæ*, in Conſtitut. Siculis lib. 3.tit.36.§.1.Liber de Contemptu mundi :

Inſigneſque thori, Cupæ, cyphique decori.

Vide Lupum Ferrarienſem Epiſt.85. Salmaſium ad Hiſtor. Aug.p.253.[Nævium ex quo laudatur : *Duas Cupas mero plenas exhauſit.* & Anecd. Marten. tom. 1. col. 1525. & 1527. *Coppa una argentea*, in Chron. Romualdi II.Archiep.Salern.apud Murator. to.7. col.242.*Cuppa argenti fuſilis*, quam Calicem interpretatur Mabillonius,in Translatione S.Filiberti, inter Acta SS. Bened. ſæc.4. p.1.p.552.]

CUPPA, Eadem notione,apud Simeonem Dunelmenſ. Charta Æthelſtani Regis Angl. to.1. Monaſtici : *Tria tapetia, & duas Coppas argenteas cum cooperculis . Cuppas* vocat mox idem Dunelmenſis . Eckeardus junior de Caſib.S.Gallic.t.1.*Coppam auream Domini ſui ... pincernæ meo confeſtim offero.* Supra *cantharum* appellavit . Chronicon Caſinenſe lib.3. c.57. (al. 58.) *Coppas duas argenteas deauratas cum nigello librarum* 15. Romualdus Salernitanus in Chronico MS. *Serinium Hugolini Boni Comitis fregerunt, & ex eo Coppam unam argenteam, & privilegium , quod Rex Imperatori fecerat , aſportarunt* . Otto Morena : *Et ipſi unam Copam auri & denarii pienam ipſi Regi porrexerunt* .

¶ COPA FERREA, recenſetur inter coquinæ vaſa , in Inventario anni 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Din. n.38.

CUPARIUS MAJOR, dignitas in aula Regum Luſitaniæ . Vide Brandaonum in Monarch. Luſitan. tom. 5. pag. 304. v.

¶ CUPPARIUS. Traditiones San-Emmeram. apud Bernardum *Pez* tom.1.Aneed. part.3. col.171. *Udalric Swarſcepſe Cupparius* .

¶ CUPHA. Idem quod *Cupa* 2. Vita S.Godehardi n. 62. *Petendo eum, ut benedicat parum vini in Cupha vel ſcypho ſuo* .

CUPELLUS, vel CUPELLA , Vaſis potorii ſpecies, ex *Cupa*,aut à Græco κυπελλον, quod Heſychio eſt ἱπ ϑ ποτηριδιον. Ubi forte legendum ὁπ ϑ ποτηριδιον, in formam ovi. Alii à Germanico, *Kuebel* deducunt . Gloſſ. Lat. Græc. *Cupillum*, γαυλιδιον, ſ. γαυλιον , poculum quo vini guſtus capiebatur, apud Athenæum: *Guſtatorium*,in Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis.Apitius lib.1.c. 2. *Piper tritum eum melle diſpumato in Cupellum conditi modo mittito* . Alia Editio habet *Cupellam* .

CUPELLA,Vas potorium.[Supplem.Antiquarii : Cupella ϑυτηριον,*Gaulus*.] Vita S.Paterni Epiſc. Abrincat. cap.5.*Potum per Cupellas diſpeſtum evellere voluerunt.* Eſt etiam *Cupella*, parva cupa apud Gregorium Turon. lib.2. de Mirac. c.35.

¶ CUPELLA APUM, Vas apum, Alvus, Gall. *Ruche*. Inſtrumentum anni 1267.ex Archivo S.Victoris Maſſil. *Rector hoſpitalis S.Andreæ ... inter alia promittit reddere Priori ejuſdem Sancti à S. Victore dependentia Cupellas apum quadraginta* .

¶ COPPULA,Cupa minor. Computum an.1333. Hiſt. Dalphin. to.2. p.277. *Item pro duobus bacilibus de ære pro Domino, taren.8. gran.3. Et pro Cuppulis ſex pro Domino, taren.3.*

CUPPA . Charta Henrici III. Angl.Reg.apud Prynneum in Libertatib.Eccl Angl.tom.3. pag. 834. *Cum ex conſuetudine approbata & obtenta habere conſueverimus palefridos & Cuppas Epiſcoporum & Abbatum regni Tom.* II.

cedentium & decedentium, *&c.* Habentur ſimiles aliæ Chartæ aliquot tom. 3. hujuſce juris Regii teſtes , Vide *Heriotum* .

CUPPA vel COPA *ad reponendam Euchariſtiam* . Necrologium Eccl. Pariſienſis Id.Aug. *Dedit nobis calicem aureum cum patena ponderis 4. marcarum auri , de quo facta fuit Cuppa ad reponendum Euchariſtiam* : Charta Anglica apud Prynneum in Libertatib. Angl.to.3. pag. 798. *Mandatum eſt Juſticiario Hiberniæ, quòd in ſingulis Eccleſiis Cathedralibus Hiberniæ inveniat unâ Cuppam ad Euchariſtiam in ea reponendam.* [Chartularium S.Martialis Lemovic.*Capſa capitis Apoſtoli* (S.Martialis)*manet renovata & Copa ubi Corpus Dom.reſervatur.*]

¶ COPPA,apud Martenium Itiner.to.2 p.241.ex antiquo Inventario Theſauri Monaſterii Abdinghoff.Paderborn.*Aureus calix 1.cum patena 70. lapidum decoratus ornatu. Argentei vero 7.Coppa 1.argentea*,An ad reponendam Euchariſtiam,non ſatis liquet .

¶ COPA CALICIS, In Notis marginalibus antiqui Martyrologii Eccleſiæ Aquenſis .

3. CUPA, Menſura frumentaria . Charta an. 1241. tom.10.Spicileg.*Super ſexterali,& corda,ferro, pondere, & Cuppis*.[Antiquæ Recogn.de *Morat*,in Regeſto *Probus* fol. 35. *Guigona Panalli tenet de Comite 1. emin. terræ, & debet inde* 8. *Cupas frumenti* . Eſt autem *Cupa* nude dicta, in quibuſdam locis, ut Bellijoci , quarta pars Bicheti , ſexque *Coponos* continet ; *Cupa* vero *tertia* Bicheti pars tertia eſt,& octo *Coponos* complectitur. Coponi viginti quatuor faciunt Bichetum . Sed omnium locorum non eadem ratio eſt . In agro v. g. Atrebatenſi *Cuppa* eſt quarta pars Mencoldi, Burgi apud Sebuſianos in Breſſia *Cupa* eſt viginti quatuor libraram , &c.]

CUPA OCTAVALIS. Conſuetudines MSS. Solemniacin Arvernis: *Omnes homines de dicta communitate debent molere unum ſextarium bladi pro una Cupa octavali , perſolvenda de tali bladoꝰ quo perſolvi conſuevit , nec debent deſengranari* .

CUPELLUS,Menſura frumentaria . Libertates MSS. villæ S. Deſiderii in Campania ann. 1228. *Molendina habebit dominus in dicta villa bannalia, & erunt Cupelli rationabiles & menſurabiles , quorum Cupellorum ſexdecim faciunt ſextarium* .

COPA , Menſura frumentaria minutior , vox pariter formata à *Cupa* . Charta Alphonſi Comitis Toloſani ann. 1144. pro Montalbanenſibus apud Catellum lib.2. Rerum Occitanar. cap. 17 . *Uſus talis eſt : de duobus ſextariis avenæ , quam aſportabunt extranei ad vendendum , habeat dominus unam Copam , de uno ſextario mediam Copam ... de ſaumata ſalis ... habeat dominus unam Copam*. Charta an. 1246. in lib. 1. Feodorum Burboneaſis dominii fol. 96. *Gerardus de Beria duas Copas ordei ſiſenali* , & 2. *denarios* , *&c.* Infra : *B. Raimundi* 4. *Copas ſiſenalis ſiliginis* , *&c.* Occurrunt hæc verba pluries .

¶ COPPA, Eadem notione.Antiquæ Recogn.Alberipæ in Regeſto *Probus* fol. 64. verſo : *Refebi tenet de Comite* 1. *pedam & debet inde* 2. *Coppas frumenti* , & 1. *quart. vini & 4. den. pro eſpalla , & habet ibi cibum ; quando ſolvit cenſum* . Charta Roberti Comitis Arverniæ ann. 1284. apud Baluz. in Hiſt.e jus familiæ tom. 2. p.134. *De quolibet ſextario bladi debent levari & percipi pro moltura due Coppæ raſæ à feſto Nativitatis B. Jo. Bapt. uſque ad Natale Domini , & pro reſiduo temporis ... debet levari ... una Coppa cumulata & rata Coppæ pro rata bladi quod ibidem molet , & ſic* 12. *Coppæ raſæ dictæ menſuræ debent complere , & perficere cartam fori de Vico* . Chartularium primum Monaſterii Aquicinctenſis fol. 25. *Lamberius tenet partem unius modii una Coppa minus, alii hoſpites catera & ſil-*

vam, de quæ censum habemus quinque dozellos avenæ.

¶ CUPPA, Idem. Litteræ Radulfi Epiſc. Atrebat. pro Monaſterio Strumenſi ann. 1204. *Recognovit ſe vendidiſſe... dimidiam mencoldatam & dimidiam Cuppam... & pro terra illa ſolvebat dictæ Eccleſiæ tres mencoldas frumenti & dimidium, & dimidiam Cuppam.*

COPONAGIUM, COPPONAGIUM, Jus exigendi ejuſmodi *Copas* ex frumentariis mercibus, quæ in mercatis veneunt. Charta Odonis Ducis Burgundiæ ann. 1266. apud Perardum p. 511. *Item homines dictæ villæ ad præſtandum, leida & pedagio penitus ſunt immunes: Coponagium vero debent die mercati ſolvere tantummodo, & non aliis diebus. Copponagii* mentio occurrit in aliquot aliis Tabulis apud Guichenonum in Probat. Hiſtor. Breſſenſis p. 64. 107. & in Genealogia Dominorum *de Thoiré*, pag. 231.

¶ COPAGIUM, Eadem, ut puto, ſignificatione. Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1336. Ordinat. tom. 3. pag. 75. *Primo, quod in univerſo omnes habitatores dicti loci Avinionenſi qui nunc ſunt & qui pro tempore erunt, poſſint ſine licentia cujuſlibet, uſque ad tres annos à die conceſſionis preſentis noſtræ gratiæ computandos, à regno noſtro extrahere paſtellum cretum in terris propriis eorumdem, & etiam bladum cretum in eiſdem, uſque ad mille cartones pro quolibet dictorum trium annorum; proviſo tamen quod dicte mercature ſeu aliquid ex eis ad noſtros vel regni noſtri inimicos nullatenus transferantur vel portentur... Item, quod omnes venientes ad locum ſeu forum de Avinioneto predicto cum ipſorum mercaturis, ſint immunes & liberi die fori dicti loci, emendo & vendendo, à leuda ſeu Copagio per tres annos, à die conceſſionis præſencium computandos. Item, quod omnes venientes ad nundinas dicti loci de Avenioneto, eundo & redeundo, vendendoque & emendo, ſint immunes à Copagio leuda & barra, atque gabella per tres annos continuos à die conceſſionis præſentium numerandos.* Ex integro textu liquet inter *mercaturas*, de quibus hic agitur, potiſſimum recenſenda eſſe *bladæ*, quibus belle convenit notio *Copagii* à nobis præmotata.

¶ COPA, Menſura agraria in Comitatu Viennenſi, f. tanta quæ capiat ſeminis unam Copam frumenti. Inſtrumentum an. 1309. in Hiſtor. Dalphin. tom. 1. p. 97. *Dominus Comes habet apud S. Simphorianum in dominio ſuo unum curtile ſitum juxta foſſata caſtri prope caminum Vienne contineus tres Copas terræ. Item habet ibi molendinum dictum de Novet infra villam, ubi ſunt duæ rotæ, &c.*

¶ CUPATA, Eadem notione. In agro Dumbenſi, interdum eſt media pars *Bicheratæ*, modo tertia, modo quarta ſecundum locorum varietatem.

¶ CUPA, Menſura oleariaetiamnum in uſu pluribus in locis, ſed diverſa in diverſis regionibus. Memoratur in Charta anni 1130. ex Chartulario Aptenſi fol. 69. verſo & in Charta anni 1252. apud Columbum Geneal. Simian. p. 592.

4. CUPA, CUPPA, Tributi vel penſitationis ſpecies apud Occitanos, eadem forte quæ *coponagii*. Charta an. 1292. apud Sammarthanos in Epiſcopis Magalonenſibus. *Quantum ad Cupas & leudas.* Uſatica, ſeu Leges municipales MSS. urbis Monſpelienſis cap. 71. *Quilibet habitator Montiſpeſſulani pro domo, vel locali ſuo, cujuſcumque ſit preſti, debent ſalvare Cuppas & leſdas, & Bajulus Montiſpeſſul. debet ei laudare illam domum vel locale.* Vernaculum ſic concipitur: *Caſqun habitaire de Monpeslier per maiſon & per logal ſien de qel près que ſia petito gran, deu ſaluar Copas e leidas, &c.* Et cap. 91. *Capitularius non debet præſtare Leſdam vel Cuppas, niſi pro ea parte pro qua pertinet ad eum lucrum jam Curiæ acquiſitum.* Vernaculum. *Capitalier non deu donar leiſas ni Copas, ſi non per aquella parte per la qal azel perten lo capital, o per aquella part, par laqal partien azel la garanh que a dona.* Charta ann. 1231. in Regeſto Comitum Toloſæ: *Item petebat medietatem del Cop, qui datur ab illis, qui vendunt bladum in villa Galliacenſi ad pilam.* Infra: *Abbas autem & Monaſterium Galliacenſe habebit tertiam partem in toto blado, quod colligitur del Cop, ab illis qui vendunt bladum in villa Galliaci.* Charta Libertatum oppidi de Meneto in Biturigib. ann. 1260. *De tous bleds de fextier une Cope de laide, &c.*

5. CUPA, Urna, arca ſepulcralis. Vetus Inſcriptio Romæ: *D.M.D. Apuleus Jonicus fecit Eutychiæ ſorori ſuæ & Eutycheti filio ejus, in hac Cupa mater & filius poſiti ſunt.* Vetus Scheda apud Ughellum to. 2. Ital. ſacrę p. 247. *In alia Cuba juxta Orientem ſepulcrum SS. Victoris, Dominici, &c.* Vide *Cuba*.

¶ CUPARIA, Arborum extremitates, ſeu Rami deciſi, Gall. *Coupiers*. Charta Hugonis Abb. Corbeienſis an. 1183. e Tabulario ejuſdem Monaſterii: *Hugo guerpivit nobis quæ in nemoribus noſtris tam ipſe quam prædeceſſores ſui reclamare conſueverat, videlicet nemus mortuum, geneſtas, Cuparia, ramoſque reſiduos, circum, cuſtodiam.*

CUPATA DOMUS, in modum Cupæ ſeu *Capellæ* tecta, in Charta ann. 1356. in Hiſt. Bononienſi Ghirardacci lib. 1. p. 25. [Vide *Cuppus*.]

¶ CUPBURD, Anglis *Cup-board*, Abacus, Gall. *Buffet*. Charta Henrici IV. Regis Angl. an. 1405. apud Rymerum tom. 8. pag. 384. col. 2. *Quatuor veteres tabulas pro camera & aula... unum vetus Cupburd, duo groſſa plumba in fornacibus poſita.*

¶ CUPEDIUS. Vide *Cuppes*.

¶ CUPELLA, CUPELLUS. Vide *Cupa* 2. & 3.

CUPERAMENTUM, Acquiſitio, *Recuperamentum*. Tabular. Montismorilionis in Pictonibus: *Joannes Arcos donavit pauperibus Dei de Monmorlo ſe & omnia ſua Cuperamenta, quæ fecit in vita ſua.* Et fol. 44. *Donaverunt Pauperibus domus Dei de Monmorlo... omnia Cuperamenta ſua, quæ Cuperaverant Domini domus Dei, vel quæ Cuperaturi fuerant in omni terra ſua, &c.* Occurrit ibi non ſemel.

CUPERIA, [Quæ vendit ſalem cum *Cupa* ſingulatim.] Charta Ildephonſi Comitis Toloſæ apud Catellum in Comitib. Toloſ. p. 192. *Et feminæ Cuperiæ, quæ ſalem voluerint revendere, emant ad ſalinum, &c.*

¶ CUPERTORIUM, ut ſupra *Coopertorium*, Stragulum quo lectus inſternitur. Donatio anni 855. Marcæ Hiſp. col. 788. *Septelanios tapites 11. Cupertorio ſiricio 1. & vellatas 11. &c.*

¶ CUPES. Vide *Cuppes*.

¶ 1. CUPHA, Scyphus. Vide *Cupa* 2.

¶ 2. CUPHA, Cucurbita medicinalis, Gall. *Ventouſe*. Vide *Scupha*.

CUPHIA, &c. Tegmen capitis, quod caput tectum ambiebat. Ugutio: *Calepira proprie dicitur Cuphia equi.* Olim virorum maxime, nunc maliérum, Gall. *Coiffe*, Papias: *Cydaris, mitra, tyara, pileus ſacerdotalis, Cuphia.* Alcuinus de Offic. divin. ait, Græcos *pileos*, *id eſt, Cuphiar geſtare in capite, dum aſſiſtunt altaribus.* Joan. de Janua: *Calepirum eſt proprie Cuſiæ* (al. *Cuphia*) *equi.*

¶ CUFFIA, apud Lobinell. in Gloſſario ad calcem Hiſt. Britan. *In poſſeſſionem miſit per Cuffiam Comitis.*

COFFIA, COFIA. Chronicon Voſienſe cap. 74. *Mitras in capite geſtabant juvenes utriuſque ſexus, quas vocabant Benetos, poſt Capellos de lino, vel Coffias, deinde Capellos de pilis cameli.* [Clemens IV. PP. Epiſt. 427. n. 52. inter Anecd. Marten. tom. 2. col. 485. *Item, quod ipſi Clerici vel Canonici .... nec cappas quarum ca-*

caputia alterius coloris exiſtat, nec cum capellis ſeu Coffiis lineis apparentibus incedant.

COFEA. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 13. *Stapionem, camiſas, manicas, Cofeas, fibulas, cunctaque auro, quæ dam gemmis exornata....ſanctо tradit altari.*

¶ COYFFIA. Computum Johan. Humberti ſub Guigone Dalphino ann. 1328. *Item Judææ pro Coyffiis Dominæ augmentandis 12. ſol.*

¶ COYSIA. Ordinatio Regis Angliæ contra Majorem & centum Pares Baion. apud Rymerum to. 2. p. 169. *Ordinamus, laudamus & dicimus, quod...Major & alii prædicti...centum Pares, procеſſionem ſolempniter faciant...in ſola tunicâ, ſine corrigia & Coyſia, &c.* Puto legendum *Coyfia, &c.* Puto legendum *Coyfia.*

CUCUFA, Eadem notione. Geſta Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. c. 22. *Omnibus ornamentis Pontificalibus etiam caſula, & mitra albis, videlicet de bougran reveſtiti, & etiam propter unctionem, Cucufati quadam magna Cucufa ſubtus mitram.* Occurrit rurſum infra, & in ejuſdem Statutis Synodalibus an. 1314. Regeſtum Parlamenti Pariſ. ſign. B. fol. 44. inter Areſta an. 1277. *A diſtantia unius leugæ venient pedites in caligis ad domum dicti Militis, in tunicis ſine zonis, ſine capuciis & ſine Cucufis, &c.* Occurrit etiam apud Continuatorem Nangii ann. 1326. & in Statutis Collegii Navarræi an. 1215. apud J. Launoium in Hiſt. ejuſd. Collegii p. 89.

CUCUFATUS, Cucufa caput tectus, in Synodis Rotomagenſib. an. 1299. & 1313. can. 1.

¶ CUCUFARIA, Quæ facit aut vendit *cucufas.* Codex MS. redituum Epiſcopi Autiſſiod. *Vendentes culcitras debent de qualibet culcitra unum denarium. Qualibet Cucufaria debet unum denarium & duas leuſtas ad manum.* Eadem vox, ſed incerta mihi notione legitur in Obituario Bellijoci ante annos trecentos exarato: *Dedit domum ſuam ſitam ante Cucufariam.* An taberna *Cucufariæ* ſeu vendentis *Cucufas?*

¶ CUCUTERA, pro *Cucufa.* Articulus XIV. Concilii Trevir. an. 1310. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 240. inſcribitur. *Contra gerentes Cucuteras & rigatas;* ſed in ipſius articuli corpore vetantur *mitræ ſeu Cucufæ.*

Σκεφὶς dixit Codinus de Offic. c. 2. n. 52. Corona pretioſa *ſtrophia*, capitium. Galli etiamnum dicimus *Scoufion.* Vide Pſeudo-Chronicon Luithprandi p. 322.

COIFIS hodie etiam caput operire *Servientes ad legem* in Anglia, teſtantur Spelmannus & Watſius, ad tonſuram celandam Clericalem uti opinatur idem Spelmannus, indeque vulgo vocari *Sergeants of the Coife.*

COFA, Caſſis, galea ferrea. Statuta Bajuliæ Forojul. ann. 1235. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Pediem armatum intelligimus armatum ſcuto & propunctо ſeu aſpergoto, & Cofa ſeu capello ferreo, & cargan vel ſine cargan vel ſcutum inter duos pedites.*

¶ COIFA FERREA. Teſtamentum Bartholomæi de Lega apud Th. *Madox* Formul. Angl. p. 423. *Item W. Bordel loriculam ſuam cum Coifa ferrea.*

¶ COPHIA. Vita S. Guillelmi tom. 5. SS. Junii p. 117. *Ut & galeatus poſſet ad bellum procedere, ad modum ſui captis ferreum tegumen fieri juſſit, quod vulgo Cophia dicitur, quam poſtquam Domini miles in capite ſumpſit, eam ulterius non removit.*

¶ COPHA, Eodem ſignificatu. Statuta Maſſil. l. 2. c. 38. *Qui arma pilla faciunt ſive faciens in Maſſilia, vel Cophas, vel galeas, &c.*

Coſiarum Ferrearum meminit Froiſſartes 4. vol. c. 38. *Cottes de fer, Gantelets, Coiffettes d' acier.* Guill. Guiart an. 1301.

Boucliers et poins, Coifes lacіées.
Et blanches eſpées ſachіées.

Idem an. 1304.

Armées de cotes à leur tailles,
Et de bons hauberjons à mailles,
De fors gans, de Coiffes ferrées,
De gorgierets & d'eſpées.

Le Roman de *Garin:*

Parmi la Coiffe de blanc haubere ſaffrè.

Charta Odardi Dom. Hamenſis an. 1328. *Haubregon, bachines, Coiffete, ou plaute ou autre armeure ſemblable.*

Hoc porro tegumen to Clerici caput operiebant, præſertim cum itineri ſeſe committebant: nam alias id iis vix indultum. Conſtitutio Ottoboni apud Lindwodum, ſeu Concil. Londinenſe an. 1268. can. 5. de habitu Clericorum: *Clerici non niſi in itinere conſtituti unquam aut in Eccleſiis, vel coram Prælatis ſuis, aut in conſpectu communi hominum publice infulas ſuas, vulgo Cloyphos* (Lindwodus legit *Coyfas*) *vocant, portare aliquatenus audeans vel præſumant.* Alibi: *Quin tamen bujuſmodi Cloypham vel tenam portare poſſi in burſa, vel crumena ſua ad utendum de nocte. Coifam* Clericis etiam tribuit Matth. Paris an. 1259. *Willelmus de Buſſey ....cum non poſſet objectis reſpondere, quia multis irretitus erat ſceleribus, voluit ligamenta Coifæ ſuæ ſolvere, ut palam monſtraret tonſuram ſe habere Clericalem.* At in Conſtitutione Petri Epiſcopi Rutenenſis in inſula Cypro an. 1313. *Coifæ* interdicuntur Clericis c. 8. *Et repertus portare Coſiam, ſolvat pro pœna 2. ſolidos, & perdat Coſiam.*

CUPIDENARIUS, *Mercator, cupidus denarium.* Ita nugatur Ugutio, pro *Cupediarius.*

¶ CUPIDICINUS vel CUPIDICOENUS, Cupidus cœnæ, epulo, parasita. Gloſſ. Lat. Græc. *Cupidicœnus*, Τρυχόδωρος. MS. Sangerman. *Cupidicinus*, Τρυχόδωρος, Qui currit ad cenam.

¶ CUPIDINARIA FASCINATRIX, Cupiditas prava, effrenatus appetitus. Godehardus Abbas Tegernſenſis ad Theodulum Epiſcopum, in Analectis Mabillonii to. 4. p. 350. *Abſit à me deceptrix cupiditas, ut aliis tam impie vellem inhiare, quamquam ſine veſtris nullo modo vivere poſſem. Veneria, quin immo Cupidinaria faſcinatrix ita penitus fiat in me ſopita, ut alterius copulæ junctam vel concupiſcibilis oculo indevioſe inſpicere præſumam.*

¶ CUPIDINARIE, Cupide, mala cupiditate. Charta Hugonis Archiep. Biſuntini ann. 1041. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 165. *Viſum fuit noſtris Fratribus, ut quod antea Cupidinarie fuerat actum, caritative eſſet emendatum.*

¶ CUPIDINARIUS, *Voluptarius.* Papias. MS. Bituric. habet *Voluntarius.*

¶ CUPIDINEUS, Avarus, Cupidus pecuniæ. Gocelinus Monachus in Vita S. Auguſtini Cantuar. Maii to. 6. p. 407. *Sed pecuniam, non pretium ſanctitatis brutо intellectu penſabat. Hinc ſemen Cupidineæ vanitatis, &c.*

¶ CUPIDINOSUS, ut *Cupidineus.* Miracula S. Maximini, to. 7. Maii p. 28. *Noſtris Cupidinoſam injuriam proclamantibus, cauſa refertur ad Comitem.*

¶ CUPIDIOSUS, ut *Cupidineus.* Gocelinus Mon. in Miraculis S. Auguſt. Cantuar. Maii to. 6. p. 407. *Creſcebat ævo, creſcebat & avaritiæ ſtudio. Jam canis albeſcebat, & Cupidioſa mente nigreſcebat.*

CUPIDITIA, pro *Cupiditas.* Ratherius Veronenſis Epiſc. in Synodica ad Presbyter. *Qui Cupiditia æſtuant, qui invidia vel odio tabeſcunt.*

CUPIENTIA, Ἐπιθυμία. in vett. Gloſſis, Cupido.

CUPILLUM. Gloſſ. Lat. Græc. *Cupillum*, Ἀσκίδιον. [Vide *Cupellus* poſt *Cupa* 2 & Lexicon Martinii.]

¶ CUPISCERE, Cupere. Acta S. Caſſiani apud Ill. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ p. 349.

....Animo & præſtanti corde Cupiſcens,
Has ſitiens epulas, ne quid ſperaret, habebat, &c.

1. CUPLA. Papias; *Cuplæ in tectis domorum, quod copulens in se luctantes.* Addit Joan. de Janua derivari *a copulare & luctantes* appellari, quod erecti invicem se teneant more luctantium. [Quæ omnia desumta sunt ex Isidoro Orig.lib.19.c.18. Pro *Cuplæ* Martinius in Lexico legit *Cupæ*. Unde, nescio.] Vide Philandrum ad Vitruvium l.4.c.2.

2. CUPLA, Copula canum venaticorum, Gall. *Couple*. Capitula Caroli Magni an.879. c.15. *Episcopi & Abbates & Abbatissæ Cuplas canum non habeant nec falcones, nec accipitres*. Capitula Placitor. Coronæ sub Ricardo I. Rege Angl. apud Hovedenum: *Qui.... canes duxerint sine Copula per foresta m.....Regis...erit in misericordia Regis. Copula*, est ἁλυσίδιον, in Gloss. Lat. Græc. id est, interprete Suida, πλεκτὸς γύρος σιδηροῦ τῶν τροχῶν. Ovid.7. Metamorph.

Copula detrahitur canibus.

Et l.5. Trist.

Utque canem pavidæ nactum vestigia cervæ
Luctantem frustra Copula dura tenet.

Nemesianus in Cynegetico:

Libera nunc primum confuescant colla ligari,
Concordes & ferre gradus, clausique teneri.

Σωφρόνισον τὸν νέον, apud Xenophontem de Venat.c.10. Vide Sidon. l.8. Epist.6. Roger. Hoveden. p. 785. & in verbo *Discopulare*. Le Roman *de Garin* MS.

Cueillierent ces Coples por ces chiens retenir.

¶ 3. CUPLA. Vita S. Drogonis, to.2. Aprilis p. 444. *Tanta plebium multitudo ad sepulcrum B. Drogonis confluebat, quod non poterant omnes sepulcrum præ multitudine plebis attingere, sed aptatis Cuplis oblationes suas...apponebant*, hoc est, munera sua simul *copulabant* sive colligabant, ut per manus tradita facilius offerrent.

CUPPA. Vide *Cupa*.

CUPPA MAZERINA. Vide *Mazer*.

¶ CUPPATUS. Vide in *Cuppus*.

¶ CUPPES, *Fastidiosus, Cupidus*. Gloss. Isid. Papias addit, *Superbus*, quod idem est ac *Fastidiosus*, ut in illo Poetæ:

Carpit singula dente superbo.

Plauto *Cupes* est Sectator Cupediarum:

Blandiloquentius, harpago, mendax, Cupes, avarus.

Festus: *Cupes & Cupedia antiqui lautiores cibos nominabant*, &c. Scaliger pro *Cupes* dictum fuisse *Cupedius* asserit: hunc consule ad Festum.

¶ CUPPLANTARE, Impedire, compedibus irretire. Supplem. Antiquarii: *Cuppланto, συμποδίζω, Impedio*. Puto legendum *Suppланto*.

1. CUPPULA, CUPULA, Tholus, trullus, fornix rotundus in altum porrectus, & in modum *cupæ* effictus: *Cupola*, Italis; *Coupele*, Gallis. Occurrit apud Baron. an.682. nu.41. [Translatio SS. Prosperi & Venerii to.5. Junii p.70. *Retento sibi en dicit reliquiis frustulo, ad effectum illud collocandi, ut dixit, in cruce Cupulæ Ecclesiæ prædictæ*. [Matthæus Villaneus l.3. c. 42. *Una sol gore cadde in Roma, & perciosse il campanile at janto Petro, & abbate la Cupola*. Ita apud Hesychium κιονίον, est καμαροσκεπὴς τῶν ἀκροκιονίων νεῶν, tegumentum currum in *cupæ* formam cameratum. [Bernardinus Balbus in Vitruvium ait, tholum etiam vocari *Cubam* & *Cupolam*, & hæc Arabica esse censet. Etenim, inquit, *Cababu* Rotundavit, contraxit, & *Thacbbabo* Rotundatio, contractio: unde Cuba Podium, menianum, tholus, fastigium, camera. Simplicius à *Cupa* derivaveris Vide *Cappus*.]

2. CUPPULA. Charta Eberhardi Archiepisc. Saltzburgensis an.1246. apud Wigueium Hondium to.2.p.69. *Nudis salis libram dimidiam Cuppularum ...in salina nostra tradidimus annuatim*. Vide *Cupa* 3.

¶ CUPPUS, Tectum in modum *Cuppæ*. Chronicon Parm. ad an.1247. apud Murat. to.9. col. 772. *Asportantes Cuppos, lateres & alia ædificia domorum, ut suas domos de ipsis ædificarent*. Ibid.col.773. *Ædificavit civitatem nomine Victoriam & construxit burgos, & domus muratas & Cuppatas, faciens ibi circumquaque foveas magnas valde & planeata, bitifredos & betrescbas, & pontes levatores, &c.* Vide *Cupata Domus*.

CUPPUS, pro *Cuppa*, in veteri Charta sub Justiniano scripta, apud Brissonium de Formulis p. 647.

CUPRUM, Latinis *Cyprum*, five *æs Cyprium*, vel etiam quodlibet æs: nostris *Cuivre*. Spartianus in Caracalla: *Ex ære & Cupro cancelli superpositi esse dicuntur*. Chronicon Abbatiæ S. Trudonis l.1. *Item Cruciculas aureas 3. argenteas 6. ex Cupro 2. &c.* Occurrit apud Vegetium de Re veterinaria non semel, & apud alios Scriptores. Hinc *Cupratus, Cupreus*, apud Ebrardum Betun. in Græcismo c.25. [& alios. Statuta Arelat. MSS. art.99. *Commune habeat mensuram Cupream, qua legi timentur barratia*.] Commendatur vero præfertim cuprum Hispanicum. Gesta Francor. usque ad Robertum Reg. MSS. ex Bibl. Loiselliana ann. 1014. *Cborum etiam psallentium tabulis Hispanici Cupri circumdedit opere fusili. Hispanicum metallum* paulo ante appellatur. Sed & *Cyprum*, pro Cuprum, dixit Ethelwelfus, li. de Abbat. Lindesfarn. c.14.

Nec minus ex Cypro fonitant ad gaudia fratrum
Æneu vasa cavis crepitant queis pendula fistris.

Vide in *Cyprinum*.

CUPSONES. Vox incertæ notionis apud S. Augustin. in Sermonibus.

CUPTARE, Papiæ, *Cupere multum*. Alia notione vocem usurpat Pactus Legis Salicæ tit.61. §. 1. *De eo, qui chrenecrudam* peragit, de qua supra: *Et postea debet in casam suam intrare, & de quatuor angulis terræ pulverem in pugno colligere, & postea in duropello stare, & intus casam Cuptare debet, & sic de sinistra manu trans suas scapulas jactare super proximiorem parentem*. Lex Salica recentior habet: *Et stare in durpilo, hoc est, in liminari, & intus Captare, &c.* Ubi Wendelinus *Cuptare* idem esse vult, quod Belgis *Kuppen*, obtegere, occultare, ita ut ille se intra casam ab aliorum conspectu se submovere debeat. Nescio, an à *Captare*, quæ in aliis Editionibus occurrit, vox nostra *Cacber*, pro *Occultare*, deduci debeat. [Eccardus aliter interpretatur *Cuptare* vel *Captare*, nimirum per Respicere. Respicere autem, inquit, & Circumspicere nobis olim *Capen* vel *Capsen* jam *Gassen* dicitur.]

¶ CUPULA. Vide *Cuppula*.

CUR, pro *Quia*, usurpat Lucifer Calaritanus p.24.

1. CURA, Dignitas seu munus Curionis, *Cure*. Concilium Rotomagense an.1072. *Venduntur Cure Pastorales, scilicet Ecclesiæ Parochiales*. Stephanus Tornacensis Epist.179. *Laboras & murum fe opponis contra filios inobedientiæ, qui extra cl austrum sub obtentu parochialium Curarum morari desiderant atque mori, &c.* Ubi plura in hanc sententiam. Braulio Cæsaraugustanus in Vita S. Emiliani c.5. *Quapropter in Ecclesia Bergegii Presbyteri est sanctus officio. Tunc relicti, quibus dediti esse solent ipsius ordinis, nostri quidam homines temporis sanctam impartiebatur Curam, &c.* S. Bernardus Epist.42.c.7.n.27. ad Henricum Senon. Archiep. *Curritur in clero passim ab omni ætate & ordine, à doctis pariter & indoctis ad ecclesiasticas Curas, tanquam fine curis quisque victurus sit, cum ad Curas perveneris*. Occurrit alibi passim.]

CURA, Domus Curionis. Odo Cluniac. l.4. Collat. p.243. *Timentes eos, in Curam Ecclesiæ diverterunt*.

2. CURA, in Monasteriis, qui curam hospitum habet, seu *Hospitalis*. Statuta Monastica in Vitis Abbatum S. Albani: *In æstate statim post Fratrum refectionem, &*

gra-

gratiarum actionem, in locutorio bospitum divertant. seu in alio quolibet loco sibi deputato Curæ cum ipsis existentes, qui propter Ordinis disciplinam, hora illa cum eis remaneat. Infra: *Hora vespertina semper remaneant, Curæ cum ipsis remanente, qui cum ipsis manducet, &c.* Eadem nempe forma, qua *Curæ Palatii*, dignitas, de qua mox, *Curæ Prætorii*, genus servi apud Trebellium Pollionem, *Curæ Epistolarum*, inter officia Præfecti urbis in Notit. Imperii, *Curæ domus*, in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 127. *Cura hæræ*, pro fabulco, apud Ovid. in Epist. Penelop.

¶ 3. CURA, vox Provincialis, Purgatio, ablatio sordium & luti. Capitula pacis inter Carolum I. Comitem Andegav. & Provinciæ cum Massiliensibus ann. 1257. *Quod ad Curam portus Massiliæ eligantur, ut ceteri officiales, tres probi viri, quibus Vicarius annis singulis dabit 300. libras regalium coronatorum vel Massiliensium minutorum ... de quibus facient expensas ad Curandum portum*; id est, ad purgandum. Gallis, *Curer*, ut Italis *Curare*, Purgare.

¶ 4. CURA, Curatio vulneris, Gall. *Cure*. Litteræ Elizabethæ Reginæ Angl. an. 1562. apud Rymerum to. 15. pag. 627. col. 1. *Ordinamus & facimus habendum, tenendum, gaudendum & occupandum dictum officium fervientis chirurgorum nostrorum tam le bouge de courte bospitii nostri, quam vini, ceræ & aliorum requisitorum pro Curis, & aliis proficuis commoditatibus, &c.* Similia legantur 9. 659. col. 1.

¶ 5. CURA. Epitaphium vetus apud Claudium *Menestrier*. Hist. Lugdun. p. 34. *D. M. & memoriæ æternæ Aufidi Militaris, qui vixit ann. 22. cujus suprema talia fuerunt. Hic iens in Curam per amnem Arar. subito casu abreptus. Hunc tumulum posuit L. Ignius Chorito sorovius ejus & Claudianus Dulcicius soror.* Quidam pro *Curam* legerunt *Curiam*, alii *Curru*, non satis attendentes, inquit laudatus Historiographus, *Curam* prædium esse Ulpiano leg. Absl. D. de Judic. §. *Si quis tutelam, vel Curam, vel negotia vel argentarium, vel aliquid aliud, unde obligatio oritur, certo loco administravit*. Hæc Menestrierius, qui & ipse non satis attendit *Curam* hic Ulpiano non esse prædium, sed tutelam vel bonorum pupillarium administrationem; Gall. *Curatelle*, quæ tutelæ solet adjungi: quocirca si neque *Curiam* neque *Curru* legendum est in Epitaphio superiori, crediderim *Curam* munus esse, officium, vel administrationem, qua notione Cura non semel legitur apud Scriptores Latinos. Tacitus lib. 4. Hist. *Aretinum Clementem Prætorianis præposuit, patrem ejus sub Caio Cæsare egregie functum ea Cura dilitans*. Suetonius in Claudio c. 25. *Provincias Achaiam & Macedoniam, quas Tiberius ad Curam suam transtulerat, Senatui reddidit*.

CURA-PACIS, apud Anianum ad leg. 1. Cod. Theod. de Pignorib. in qua *Præfectus pacis* is dicitur, qui Græcis εἰρηνάρχης. Vide Jacobum Gothofred. ad hanc legem.

CURA PALATII, Dignitas Palatina, cui Senator lib. 7. Epist. 5. Palatinorum ædificiorum instauratorem, & de novo extruendorum curam potissimum incubuisse ait: qua qui donatus à Principe fuerat, *aurea virga decoratus inter obsequia numerosæ ante pedes regios primus incedebat*. De qua quidem virga videtur intelligendus S. Asterius Orat. in Oeconomum iniquit. Τί δὲ τὸν ὑπερχόντα ἀξίωσιν, τὸ ἀργυροῦν ξύλον, ἢ καλαύκη ἢ χρυσῆ. Ejusmodi est dignitas illa apud Reges nostros: *Intendant des bastiments du Roy*.

Certe quidquid fit de *Cura Palatii*, cujus muneri ædificia Palatina incumbebant, apud Gothicos fortasse Italiæ Reges, alia fuit istius dignitatis functio apud Augustos Byzantinos, quantum conjectura licet assequi, qua donatos Apollinarem & Saturninum sub Constantio tradit Ammianus lib. 14. & 22. de Apollinare: *Paulo ante agens Palatii Cæsaris Curam*. De altero: *Saturninus ex Cura Palatii*. Idem l. 31. *Tribunus Æquitius, cui tunc erat Cura Palatii credita*. Sidonius carm. 23.

Intra aulam soceri mei expetitus,
Curam cum moderatus es Palatii.

In Codice Theod. *Curæ Palatii* mentio occurrit, jungiturque *Tribuno & Comiti Stabulorum* in leg. unic. de Comitib. & Trib. Schol. & leg. 1. Qui à præbit. tyronum excusentur. Sed quod illius potissimum fuerit munus, non omnino constat: etsi probabile sit, eosdem fuisse ejusmodi officiales, qui postmodum *Curatores Palatiorum*, vel qui *Præpositi Palatii* appellati sunt. At Alamannus existimat, eum, qui vulgo *Cura Palatii*, & postmodum *Curopalates* appellatus est, esse, qui Scriptoribus aliis *Præfectus Prætorio* aut *Prætorianorum* indigitatur, quique Prætorianis militibus præerat: idque potissimum elicit ex Procopio, in Hist. Arcana scribente, Justinum Principem custodem Palatii constituisse ab Anastasio Augusto: Ἀργυραγυρίου Ἀνασταίου Βασιλεὺς κατεστήσατο τοὺς Παλατίου φύλακας. Quæ quidem dignitas eadem est, quæ *Curopalatæ*. Nam cæteri Scriptores hac donatum passim tradunt. Evagrius lib. 5. c. 1. Ἰωάννου τὸν φύλακα τῶν δωμάτων τῶν βασιλείων, τὸν Κερατιαστὴν ῥωμαίων λεγόμενον. Vigilius PP. Epist. 15. *Sed & Justinum Exconsulem & Curopalatii*. Cujus quidem dignitatis auctoritas magna erat, ut quæ primas ab Augustali teneret, ut habent Theophylactus Simocatta lib. 3. cap. 18. S. Nicephorus in Breviario pag. 16. primæ Edit. Photius in Biblioth. &c. Coripp. lib. 1. de Laud. Justini Junioris:

Pax extans Curis, solo diademate dispar
Ordine pro rerum, vocitatus Cura Palatii.

Et lib. 2.

Dispositorque novus sacræ Baduarius aulæ
Successor soceri, factus mox Cura Palatii.

Hinc viros primarios, & qui proxima Augustos attingebant necessitudine & affinitate, hac potissimum donatos legimus, in Chronico Alexandrino p. 868. apud Luitprand. in Legatione, Zonaram p. 82. 126. 166. &c. apud Gregorium Turon. lib. 2. Hist. c. 8. Aetius *Curam Palatii gessisse dicitur*, quo loco meminit *Joannis Cura-Palatii*.

CUROPALATAS Iberiæ Principes appellatos docemur ex Constantino de Adm. Imp. c. 43. 45. & Zonaras pag. 178.

CUROPALATES. Paulus Diac. lib. 4. Chron. Casin. c. 108. *Maurum quoque Curopalatem Palatii Imperatoris Constantinopolitani*.

CHOROPALASIUS, eidem cap. 17.

CORPALATIUS, apud Baldricum in Hist. Hierosolymitana p. 93.

CORPALASIUS, apud Petrum Tudebodum lib. 1. Vide *Major domus*.

¶ CURACÆ, Primores apud Indos Hispanos. Concil. Liman. an. 1582. *Vitia Primorum inter Indos, quos illi Caciques aut Curacas vocant, facile dissimulantur*. Alterum ejusd. urbis Concil. ann. 1594. Indorum Parochi *caveant ne Indos ad offerendum ... compellant ... claudendo portas Ecclesiæ, ne sine oblatione facta egrediantur ... nec mittendo petitum eleemosynam ad ipsorum domos per ipsorum Curacas seu Rectores aut Officiales vel Ministros*.

¶ CURACULUS. Vide *Curagulus*.

CURADIA. Charta ann. 1149. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Eccles. Placentinæ in Regesto 2. part. Ch. 41. *Super causa quæ vertebatur inter D. Theobaldum Episcopum Placentiæ ex una parte & Consules & Commune Placentiæ ex alia, de pedato Florenciolæ, de advocatia, & Curadia, &c.* [Forte melius legeretur *Curaduria*, Hispanis, Pupillarium bonorum curatio, Gall. Cu-

Curatelle. Saltem eadem est notio. Hic *Advocatia* pro Tutela sumitur. Vide *Curatura*.]

CURAGENDARII, qui & *Curiosi*. in leg. 1. Cod. Theod. de Curiosis, *qui Curas agunt*, in leg. 2. 4. & 5 eod. *Curam publicam agentes*, in veteri Formula. Historia S. Clementis Episcopi: *Post mysteria autem facta, prostravit se ad pedes B. Clementis Theodora, dicens, virum suum Curas agentem secretorum Domini nostri J. C. cacitatem incurrisse oculorum amborum, & utrarumque aurium audituum perdidisse*. Cum is nimirum ad Christianorum collectas venisset, inspecturus, quid in iis ageretur. Paffio S. Bonifacii Martyris edita ab Holsten. *Habens sub se septuaginta & tres Procuratores, qui Curas agebant in possessionibus ejus*. Vide *Curiosus*.

CURAGULUS, Curam gerens. Gloss. MSS. *Curagulus, sollicitus*. Gloss. Isidori, *Curagulus, Curiosus*, [vel ut eas exhibet Georg. Grævius: *Curagulus, id est, Curiosus. Curaculus, Curiosus*.] Quæ verba videtur hausisse à Prisciano l. 4. Partitionum, qui tamen non dicit idem fonare *Curagulum*, ac *Curiosum*; sed vocem utramque à *Cura* derivari. Charta Edmundi Regis to. 2. Monastic. Anglic. *Ego Edmundus ... Rex Anglorum, & Curagulus multarum gentium*.

¶ CURALLUM, pro *Corallum* vel *Corallium*, Gall. *Corail*. Histor. Dalphin. to. 2. p. 275. *Pro .. duobus filis de paternostris de ambo, & duobus filis de paternostris de Curallo, &c. Paternoster de auro cum gaudiis de Curallo ... Paternoster de Curallo cum gaudiis de ambro*, apud Rymerum tom. 9. p. 276. col. 2.

¶ CURAMENTUM, Cura, curatio, Gall. *Soin, Administration*. Chartular. S. Vandreg. to. 2. fol. 1282. P. *miseratione divina Rot bomag. Archiepisc. dilecto filio Decano S. Georgii salutem in Domino. Tenore præsentium tibi mandamus, quatenus Ricardum Presbyterum latorem præsentium ex parte Abbatis S Wandreg. præsentatum & à nobis receptum, cui contulimus curam de Curamento Ecclesiæ de Cravencon auctoritate nostra in stitiuas in eadem ... datum apud Pratum S. Gervasii an.* 1240.

CURANDERII telarum, in Charta an. 1337. in M. Pastorali Eccl. Parif. p. 368. *Curatores*, Ἐπιμεληταὶ, seu κηδεσται, Theophilo Antecessori.

CURANTIA, A. quisitio. Charta Philippi Episc. Pictav. an. 1236. apud Beslium in Episc. Pictav. pag. 82. *Si vero in dicta Ecclesia aliquem monachando, seu consensu proprio aliquo modo acquisitionet, sive Curantias fecerit, eidem permanebunt propriæ, & si Capellanus ibidem fecerit sumptibus propriis acquisitiones, seu Curantias, eidem & successoribus suis remanebunt*. [Vide *Covrantia*.]

1. CURARE, Ἐπιμελεῖσθαι, Curare funus, lavare, ungere, sepelire, & omnia præstare, quæ requiruntur ad sepulturam. Palladius cap. 10. *Quem cum ego Curassem, & linteis sancti corpus involvissem, & depositem, &c.* Vide *Procurare*.

¶ 2. CURARE, Hospitio & convivio excipere. Vide *Procurare*.

¶ 3. CURARE, Purgare, Gall. *Curer*, Ital. *Curare*, in Statutis Massil. lib. 2. c. 41. Arelat. MSS. art. 159. in voce *Cura* 3. &c.

¶ CURASSIA, Gall. *Cuirasse*, Thorax, lorica. Appellatio Conventus Monasterii S. Victoris Massil. ad Concilium generale an. 1424. *Lanceis & bombardis, Curassiis & cassidilibus, &c.*

1. CURATA, [Species telonii.] Vide *Curatura*.

¶ 2. CURATA, Idem, ni fallor, quod *Procuratio*, seu Hospitium & convivium ab Ecclesiis debita Episcopis & Archidiaconis, cum ab eis visitabantur. Charta fundationis Prioratus S. Fromondi ex Archivo Monasterii Carisiac. *Concedeute etiam Hugone Constantiensi Episcopo prædictam Ecclesiam esse quietam & liberam ab omni synodo & Curata & consuetudine*. Vide *Procurationes Episcoporum*.

¶ 3. CURATA, Fossa, quæ purgari solet sæpius, unde egeruntur fordes, quas Galli dicimus *Curures*, Purgamenta. Charta Calomontis: *Juxta domum & pedam liberorum Petri Boneti, quadam Curata intermedia, juxta muros villæ & carrerium publicum*. Computum anni 1324. Hist. Dalphin. to. 1. p. 132. col. 1. *Pro garita faciendæ... Pro Curatis, dictæ garitæ faciendis centum solid.* Hic Curatæ sunt effossa *garitæ* fundamenta. Vide *Curare* 3.

¶ 4. CURATA Ecclesia, Parochialis, cui præest Curio. Legitur in Charta Conradi Ducis Silesiæ ann. 1345. inter Reliq. MSS. Ludewig. to. 5. p. 635. *Curata Capella*, ead. notione, in Indice MS. Beneficiorum Diœcesis Constantiensis fol. 61. Vide *Ecclesia*.

¶ CURATELA, Curatio, Pupillarium bonorum administratio, Gall. *Curatelle*. Occurrit in Arresto Parlamenti Parisan. an. 1440. Hist. Harcur. to. 3. p. 328. & apud Rymer. to. 16. p. 178. Vox Jurisconsultis nota.

¶ CURATERIA, Ars coriaria. Statuta Massil. lib. 2. c. 41. *Constituimus ut omnes illi, qui erunt constituti à curia tam super ministerio Curateriæ quam blancariæ teneantur speciali sacramento, quod ipsi bona fide & sine dolo faciant jurare omnes blancarios qui faciunt aptari, & operarios suos qui pelles aptandas accipiunt, &c.* Vide *Corrateria* 2.

¶ CURATERIUS, Sutor, Gall. *Cordonnier*. Charta pro Communia Balneoli ann. 1300. *Ordinaverunt quod unusquisque sabaterius & Curaterius de Balneolo possit & debeat tenere unam bancam in mercato ... & si sabaterius esset Curaterius, vel Curaterius sabaterius existeret, in hoc casu sibi liceat tenere duas bancas in mercato, unam scilicet in loco ubi & alii Curaterii suas bancas tenent, & aliam in illo loco, ubi & sabbaterii tenerent bancas suas*. Alia an. 1344. ex Schedis D. Lancelot: *Item statuerunt quod Curaterius sive femellator aut sabaterius sit ausus tenere in mercato villæ Balneolis banc, nisi &c.* Concil. Biterrense an. 1299. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 225. *De Clericis qui carnifices, pelliparii, sutores, sotulariumCuraterii seu aluderii, sive fabri communiter publici ac manifesti existunt, vel alia mechanica viliora communiter & publice exercere noscuntur, auctoritate præsentis Concilii innovamus*, quod in alio superiori Concilio vetitum est.

¶ CURATIUS, Accuratius, curiosius. Acta SS. Julii tom. 3. pag. 150. de S. Udalrico: *Accepit provinciam, in spe hoc Curatius loco, divinis ineptum servitiis, & commodis Monachorum necessariisque adversum deprehendit*.

1. CURATOR. CURATORES in civitatibus dicti, qui rebus venalibus pretia imponebant, Curialibus præerant, vectigalibus ac tributis persolvendis invigilabant, ut est in *Curatoris civitatis* formula apud Senatorem l. 7. Epist. 12. ex qua præterea Curatores civitatibus ac Principibus datos docemur: quod firmant etiam aliquot veteres Inscriptiones apud Gruterum. Capitolinus in Antonino Philosopho: *Curatores multis civitatibus à Senatu dedit*. Reditus etiam civitatis colligebant: unde & Λογισταὶ dicti. Gloss. S. Benedicti cap. de Magistr. *Curator*, ῥητορικὸς, λογιστὴς. Glossæ Nomicæ MSS. Κηρατορ, ῥητορ τῶν. Julius Firmicus lib. 5. c. 1. *Faciet... Curatores vel principales civitatum publicis rationibus præpositos, Rationales & qui fiscales ratione fideli semper officio exigant. Curatores pecuniæ publicæ, erarii* in aliquot Inscriptionibus: *Curatores urbis*, aut *civitatis*, nude in aliis. *Curator civitatis*, in Actis Proconsularibus Martyrii SS. Didymi & Theodoræ n. 1. *Curator urbis*, apud Ammian. l. 14. Apud Augustinum l. 3. contra Crescon. c. 29. ex Actis Munatii Felicis: *Flaminis perpetui*

Cu-

Curatoris Coloniæ Cirtenſis: in Collat. 1. contra Donat. c. 1. fit mentio *Curatoris celſæ Carthaginis* : *Curatoris Alexandriæ*, apud Pollionem in Æmiliano : *Curatoris Aquini*, apud Spartianum in Peſcennio, &c.

MEGAS CURATOR, Dignitas in aula Byzantina. Habetur to. 1. Hiſtor. Francor. Epiſt. Childeberti Reg. inſcripta *Viro glorioſo Meganti Curatori*: qui, niſi fallor, non alius ab eo, qui *Curator Imperialium domorum* dicitur in Hiſt. Miſcella, lib. 18. Κυράτωρ τῶν βασιλικῶν οἴκων, Theoph. p. 220. τὸν Στέφανον, in Novella Tiberii Imp. c. 1. Agathias l. 5. de Anatolio: Ἀνδρα τὰ τῶν ὑπάτων ἀξίᾳ τιτυπωμένον, καὶ φρόνημα τὸ ῥοπὴν ἐπὶ τὸ σεμνὸν ἔχον, καὶ ἐπιμελέσθαι τῶν Βασιλείων οἴκων τε καὶ κτημάτων ἐρρωμένως ἐλπίσαντα. Κυράτορας δὲ τότε καλεῖσθαι Ρωμαῖοι. Tradit Theophanes p. 412. Nicephorum Imperator. præcipua ſubditorum prædia εἰς τὸν βασιλικὸν κυράτορίαν redegiſſe, id eſt, Magno Curatori ſubjeciſſe, qui eorum reditus fiſco inferret. [Anonymus Combefiſianus in Lacapeno num 24. ait eumdem Imperatorem capta Melitene, hanc εἰς κυράτορ' ὧν redegiſſe, multis inde auri argentique millibus quotannis & tributis eo illatis. Vide *Curatura* ſub finem.] Exſtat apud Gregorium Magnum l. 8. Epiſtola (quæ eſt 7.) inſcripta *Theodoro Curatori*, ex qua colligitur, Curatorem dignitate admodum illuſtrem, militeſque illius quodammodo imperio fuiſſe ſubditos. *Summus Curator*, occurrit in veteri Inſcriptione 431. 1. ſed alius forte à *Magno Curatore*.

CURATOR DIVINÆ *& dominicæ domus*, in leg. ult. Cod. de Quadrienn. præſcript. & Nov. 1. Juſtin.

CURATORES vero ſingulorum *Palatiorum* non ſemel memorant Scriptores Byzantini: *Curatorem Palatii Hormiſdæ*, ſexta Synodus Act. 1. & Chronicon Alexandrinum p. 868. 870. *Curatorem Palatii Manganorum*, Leo Grammaticus p. 496. *Curatorem Palatii Antiochi*, Chronicon Alexandr. p. 870. *Curatorem Palatii Marinæ*, Theophanes an. 35. Juſtiniani. Ita porro appellati, non quod ipſorum Palatiorum curam haberent; ſed arariorum, quę in iis repoſita erant, & aſſervabantur, quod ex Scriptoribus Byzantinis licet colligere. Vide Henr. Valeſium ad Evagrium lib. 5. cap. 18.

CURATORES OPERUM PUBLICORUM,
CURATORES ÆRARII,
CURATORES ANNONÆ,
CURATORES AQUARUM,
CURATORES VIARUM,
CURATORES CALENDARII,

CURATORES ÆDIUM, &c. habent paſſim veteres Inſcriptiones, quas indicant Index Scaligeri, & JCtorum Libri.

CURATORES DOMUS, vetantur eſſe Clerici & Monachi, id eſt, *villici*, in Capitulis Caroli Magni lib. 6. c. 122. Vide Meurſium in Κυρατορεῖα.

CURATORES REGIONUM, in veteri urbis Conſtantinop. deſcript. in inſcriptionibus apud Gruterum p. 250. 251. apud Capitolinum in Antonino Philoſopho, &c.

¶ 2. CURATOR, Prior, Superior apud Cartuſianos. Chronicon Trivetti ad ann. 1200. Henricus II. Rex Angl. *vix multis precibus, ut* (Hugo) *in domo quadam ejuſdem Ordinis* (Cartuſiani) *in Anglia ... Curatoris admitteret officium, petuit obtinere. Quem ... vacante ſede Lincolnienſi, ſuaſit Canonicis, ut Priorem domus ſuæ Hugonem in Epiſc. eligerent & præficerent in Paſtorem*.

¶ CURATORIA, Officium Curatoris pupillorum. Vox forenſis. Vide Leg. 1. & 2. Digeſt. de Excuſationibus tutorum.

CURATORICII EQUI. Lex 29. Cod. Theod. de Annona & trib. *Ut vicenis ſolidis, qui in præteritum pro equis Curatoriciis petebantur, duo ſolidi detrabantur*. Meminit præterea l. 2. eodem Cod. de equorum collat. *Equorum, qui Curatoricio nomine flagitantur*. Ubi ejuſmodi equos dictos putat Jacobus Gothofredus, quod iis uterentur *Curatores*, & *Curagendarii*, vel *Palatini*, qui *ad agendas curas reipublicæ* in provincias deſtinabantur. Vide alias ejuſdem conjecturas ad has Leges.

CURATORIUM, Ædes curatoris. Lexic. Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Κυρατορεῖον, ἐν ᾧ ὁ κύρατωρ.

¶ CURATORIUS, Speſtans Curatorem pupillorum. Inſtrumentum an. 1332. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Cauſa ventilata inter Petrum de Brandiſio de Maſſilia Curatorem & Curatorio nomine Bartholomææ neptis ſeu feleczenæ ſuæ*.

CURATURA, vel CURATA, Telonei ſpecies ex mercibus in nundinis diſtractis. Charta Berengarii Imper. ann. 916. apud Ughellum to. 4. p. 794. in Epiſcopis Cremonenſibus: *Placita cuſtodire, manſionatica facere portatica tollere ac teloneа, ac Curatam publiciter erigere quærebat*. Infra: *Aut Curatam aut portaticum ibi tollat nemo, &c.* Ita pag. 817. At

CURATURA, ſcribitur in Charta Henrici Imp. ibidem p. 808. Alia Ardoini Regis Italiæ an. 1011. apud Guichenonum in Biblioth. Sebuſiana p. 249. *Omnem diſtrictum, mercata, teloneum, Curaturam, &c.* Alia Anſelmi Archiepiſcopi Mediolan. an. 1100. apud eumdem Ughellum, & Puricellum p. 482. *Stabilitur quoque & communi inſtitutione à nobis laudatur, quatenus ibi ſit mercatum annuale omnium rerum fluens & venale, ex quo nullus præſumat Curaturas quærere, &c. Turadia*, perperam pro *Curadia*, editum apud eumdem Puricellum p. 519. *Coloneum* (i. teloneum) *quod vulgo Turadia dicitur, ſive Portenaticum*. Sed &

CURRITA, perperam, ni fallor, exaratum legitur in Charta Lotharii III. Imper. an. 1133. apud eumdem Ughellum & Cæleſtinum in Epiſcopis Bergomenſib. *Teloneum videlicet, quod Currita vulgariter dicitur, de omni mercato, quod infra civitatem ſit, &c.* Ut &

CURRITURA, in Charta Friderici I. Imper. an. 1156. apud eumdem Ughell. ibidem: *Cum uſibus, conditionibus, fodro, diſtrictu, atque teloneo, q uod vulgo Curritura dicitur, ubicumque mercatum fuerit &c.* At unde dictum ejuſmodi teloneum, non plane aſſequor, niſi debitum illud fuerit civitatum *Curatoribus*, tametſi extremis ſæculis ejuſmodi dignitatis vix mentio occurrat; vel potius, quod tributa in *Curatorias*, de quibus ſupra in voce *Curator* 1. inferrentur.

¶ CURATUM BENEFICIUM, Sacerdotale, ad quod pertinet Cura animarum, Gall. *Benefice cure*, vel *Benefice à charge d'ames*. *Beneficium Curatum & non Curatum*, apud Rymer. to. 8. p. 293. col. 2. Vide *Curata* 4.

1. CURATUS, Curio, Sacerdos Eccleſiæ, vulgo, *Curé*. Thomas Walſinghamus p. 275. *Docuit etiam decimas & oblationes ſubtrahendas Curatis, ſi conſtaret ſubjectum eas Parochianum meliorit vitæ fore quam Curatum ſuum*. Charta Joannis Regis Franc. ann. 1363. de Epiſcopo Pariſienſi; *Inter aliat dignitates prælatus eſt & quaſi Curatus Regum Francie*. [Occurrit alibi non ſemel. *Capellani Curati*, in Laudibus Papiæ, apud Murator. tom. 11. col. 38.]

¶ 2. CURATUS, Purgatus, in Charta anni 1471. ex Camera Comput. Provinciæ Regeſt. *Columba* fol. 282. Vide *Curare* 3.

CURBACULUM, Inſtrumentum ad capiendas aves tempore nivium, ex paucis virgulis confectum, interius concavum, & in parte poſtrema acutum, habens oſtiolum, quod in terra jacet, coopertum palea, quod cum uno vimine in terram infixo elevatur, & poſterius percutit ad eſcam intrantem quæ intus eſt, quam aliunde accipere nequit, cum ſit undique terra teſtum. Petrus de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. c. 28.

¶ CURBADA, ut *Corvada*. Vide in *Corvatæ*.

¶ CURBITA, Stuprum, Infamia, in Legibus Lon-

go-

gobard. teste Martinio. Hinc *Cucurbitare*, de quo supra.

¶ CURCEBOLDUS. Vide *Curcinbaldus*.

¶ CURCILLA, *Oppilago*. Gloss. Isid. & Papias. Martinius vocem hanc ducit à *Curculio*, quod guttur, inquit, exerceat edendo. *Oppilago*, quasi *Oppilatio*, quod corpus Oppi'et cibis & oppleat.

CURCINBALDUS, CURCEBOLDUS, Vestis species Odo Cluniacens. lib. 2. de Vita S. Geraldi c. 23. *De suo quoque vestimento, videlicet Curcinbaldo indutum latenter extra tentoria deduci fecit.* Wolphardus Presb. l. 1. de Vita S. Walburgis n. 19. *Curceboldum, quem prius ad texendum erexerat flexis digitulis texere cœpit.* Quidam Codd. habent *Curciboldum*, alii *Cuciboldum*. Innocent. III. PP. lib. 1. Epist. p. 31. Edit. Venetæ, & 29. Edit. Colon. de Canonicis Regularib. *Cortibaldum insuper, subaros tam quoque in hieme, soulares habeant in æstate, caligas tam quoque in hieme, soulares habeant in æstate, caligas tam duplicinea quam laneas, & scafones similiter habeant duplicinea quam laneas, & scafones similiter habeant nadator, scapas nigras singuli de mantellario habeant vel nadator, scapas nigras singuli de mantellario habeant vel nadator, scapas nigras singuli de mantellario habeant vel

non inaniter appellavit Minorem Senatum, nervos quoque vocitans ac viscera civitatum. Ausonius in Mosella:

. . . . *Quos Curia summos*
Municipum vidit proceres, propriumque Senatum.

Adde S. Auguſtinum in Pſalm. 121. Marculphus lib. 2. form. 37. *In civitate illa adſtante viro illo laudabili Defenſore, & omni Curia illius civitatis*, Vide Bertherium lib. 1. Pithan. c. 10. Jacobum Gothofr. ad tit. Cod. Theod. de Decurion. & Juriſconſult.

CURIÆ OBNOXIUS dicitur, qui *ad munera Curialia*, aut *ad Curiam devocatur*, ut eſt in leg. 7. & 11. Cod. Theod. de Epiſc. Nam olim pœnæ genus fuit *Curiis* mancipari, quod graviſſima Curialibus onera incumberent, quibus ex eo nec *Curiam* deſerere ſas erat, lege 122. Cod. Theod. de Decurion. &c. Anaſtaſius in S. Bonifacio: *Nec ſervum Clericum fieri, nec obnoxium Curiæ. Pœnitentiæ, vel Curiæ, vel cuilibet conditioni obnoxius*, apud Gregorium Magnum lib. 2. Ind. 10. Epiſt. 25. S. Ambroſius Epiſt. 17. *Miniſtri Eccleſiæ retrahuntur à munere ſacro, & Curiæ deputantur*. Concilium Ticinenſe ſub Benedicto VIII. PP. *Ecce Clericos Curiæ & ſervos legibus traditos, num mutire ſas erit? Si ſervi ſunt patres, ſervi erunt & filii: ſervient itaque cum filiis patres in Curia; id eſt, curam ſuper his tantum in publico habebunt, quæ ad ſolam Eccleſiæ utilitatem forenſem pertinebunt. Nulli obnoxius civitati*, in Edicto Theodorici c. 64. *Curialis conditio*, in Capitulis Caroli M. lib. 6. cap 126. At Valentinianus l. 66. Cod. Theod. de Decurionibus vetuit ſuppliciis loco quempiam in Curiam adgregari, mitti, addici. Adde l. 108. infra.

CURIA, nude, pro foro ſæculari ſæpe ſumitur. Jura & Conſuetudines Normanniæ c. 53. *Laicalis Curia eſt congregatio eorum certo loco & die aſſignato, per quos jus eſt ſuper querelam contentionis placitantibus exhibendum*. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Hic conſtituit, ut nullus Clericus propter cauſam quamlibet in Curiam introiret, nec ante judicem civilium cauſam diceret, niſi in Eccleſia.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 51. §. 12. *Nemo Clericus, vel Diaconus, vel Presbyter pro qualibet cauſa intret in Curiam, nec ante judicem cauſam dicere præſumat: quoniam omnis Curia à cruore dicitur & immolatione ſimulacrorum.* Hildebertus Cenomanenſis Epiſc. Epiſt. 30. *Reos tormentis afficere, vel ſuppliciis extorquere confeſſionem, cenſura Curiæ eſt, non Eccleſiæ diſciplina*. Ivo Carnotenſis Epiſt. 22. *Calumniatoribus meis... reſpondere non ſubterfugiam, vel in Eccleſia, ſi Eccleſiaſtica ſunt negotia, vel in Curia ſi ſunt Curialia*. Epiſt. 53. de quodam Clerico: *Verberatum, ſpoliatum per manus ſervorum trahi feciſſe ad carcerem, & Curiæ traditum nulla conſolatione reſovi ſſi*. Epiſt. 137. *De Curia autem in cauſis Clericorum vitanda, &c.* Adde cap. *Novimus*. Extra de Verbor. ſignific. Ita Clerici *Curiæ tradi dicuntur*, cum de crimine, quod vitæ diſpendio luitur, accuſantur, in Vita S. Anſelmi Lucenſis Epiſcopi n. 8. & apud Willelmum Neubrig. lib. 1. cap. 19. Vide Capit. Caroli Magni lib. 5. cap. 228. &c.

¶ CURIA APPELLATIONUM Maſſiliæ ad hoc unum inſtituta, ut audiret cauſas eorum, qui à ſententiis à Judicibus aliarum curiarum latis appellabant. Exſtat de jure hujus Curiæ caput integrum in Statutis ejuſdem urbis lib. 1. pag. 27. & ſeqq.

CURIA BARONIS, Anglis, eſt locus pedaneus, in quo dominus feudi intra limites feudi ſui juriſdictionem in tenentes ſuos exercet. *Baro* enim in hac ſignificatione à Domino feudi nihil differt. Ita Cowellus. Leges Edwardi Confeſſ. c. 9. *Barones vero, qui ſuam habent Curiam de ſuis hominibus, videant, ut ſic de eis agant, quatenus erga Deum reatum non incurrant, & Regem non offendant*. Mox: *Si quis Baronum juſtitiam non habet, in hundredo, ubi placitum habitum fuerit, ad propinquiorem Eccleſiam, ubi judicium Regis erit; determinandum eſt*. Adde cap. 21. 35. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ: *Nullus Baro vel Comes... recipiabit maleſactorem aliquem... infra dominationem ſuam ſub pœna amiſſionis Curiæ ſuæ in perpetuum*. Aſſiſiæ Hieroſol. *Il y a au Royaume de Jeruſalem 4. Baronies & pluſieurs autres Seigneuries, qui ont Cour, Coin & Juſtice*, In Statutis Alexandri II. Scotiæ Regis, cap. 14. Barones non poſſunt tenere Curias ſuas niſi Vicecomes Regis, aut ſervjens Vicecomitis nomine, interſit, ad videndum ſi Curia recte tractetur: & in omnibus eorum Curiis 4. placita reſervantur ad Curiam Regis, videlicet de raptu mulieris, de incendio, de murdro, & de roboria, quæ dicitur rapina. Quilibet autem Dominus ſeu Baro perdat Curiam ſuam, docent pluribus Leges Baronum Scoticorum, ſeu Quon. Attach. c. 8. & 9. Agitur etiam de Curiis Baronum ibid. c. 34. Britton. c. 27. ubi Rex loquitur: *En Countes avons-nous double Court, une des pleez de noſtre peas, lequel tiennent nos Coronnes & les Suters*, (ſectatores) *& dount les Coroners ſeulement ont record. Et ſi avons Court come Court de Baron, & dont les Suters ſount chargez de jugement, & n'ont point de records bors de leur Court, &c.* Exſtat in Libro Anglico, inſcripto *Juſtice of peace*, forma procedendi in Curiis Baronum, pag. 82. & ſeqq.

¶ CURIA LETA, iiſdem Anglis *Court-leet*, minor eſt & inermis Juriſdictio, Gall. *Cour ſonciere*, vel *Baſſe juſtice*. Charta Henrici VI. Regis Angl. ann. 1443. apud Rymerum to. 1 p. 4 t. col. 1. *Feriis, mercatis, ebacciis, parcis, warennis, Curiis Letis, viſibus franciplegiis, conſuetudinibus, libertatibus, &c.*

CURIA CHRISTIANITATIS, Britoni pag. 46. v. *Cour Chreſtienne*, aliis *Cour de Chreſtienté*, Juriſdictio Eccleſiaſtica, forum Eccleſiaſticum, in quo cauſæ ac quæſtiones, quæ ad religionem pertinent, agitantur. Quippe ex leg. 1. Cod. Theod. de Religione, *quoties de religione agitur, Epiſcopos convenit judicare, cæteras vero cauſas, quæ ordinarios cognitores vel ad uſum publici juris pertinent, legibus oportet audiri*. Ita in leg. ult. de Epiſcopali judicio eodem Cod. in Nov. Valentiniani III. de Epiſc. judicio, &c.

Religi onis porro voce Epiſcopi de inceps juriſdictionem ſuam adeo porrexerunt, ut ordinariis judicibus nihil fere judicandum relinquerent; ex quo ſubinde graves querimoniæ exortæ de Eccleſiaſticis judicibus, qui Ordinariorum juriſdictionem contra faſ ſibi adſcribebant ac uſurpabant: de quibus vide Chartam an. 1204. *De interceptionibus Clericorum adverſus Do. Regis Juriſdictionem*, in nupera Conciliorum Eccleſiæ Rotom. Editione, Regeſtum Parlamenti ſignatum *Olim* fol. 63. Librum Jacobi de Cugneriis Advocati Regii an. 1329. cui titulus: *Hæc ſunt gravamina & uſurpationes, quæ & quas Prælati Franciæ, & aliæ perſonæ Eccleſiæ Regni Franciæ, vel eorum officiales & judices pro ipſis fecerunt & faciunt in præjudicium juriſdictionis temporalis D. Regis, Baronum & aliorum ſubditorum ſuorum dominarum temporalium*: & Reſponſionem Cardinalis Berrandi ad eumdem librum; Brittonum in Legib. Angl. cap. 3. Philippum Bellomanerium cap. 61. 66. veterem Conſuetudinem Franciæ, Will. Stanfordium lib. 2. de Placit. Coronæ c. 41. & ſeqq Guliel. Prynneum in Libertatibus Angl. paſſim, &c. Ad juriſdictiones denique iſtas Epiſcopales hæc ſpectant Guilielmi Neubrigenſis lib. 2. c. 16. *Namque Epiſcopi dum defendendis magis Clericorum libertatibus vel dignitatibus, quam eorum vitiis corrigendis reſecandiſque invigilant, arbitrantur obſequium ſe præſtare Deo & Eccleſiæ, ſi facinoroſos Clericos, quos pro officii debito, Canonicæ rigore cenſuræ coercere vel nolunt, vel negligunt, contra publicam tuentur diſciplinam.*

Cu-

Curiæ igitur *Chriſtianitatis* ampliſſima fuit juriſdictio, cum quæſtionum ac cauſarum omnium, quæ non modo res Eccleſiæ, ſed & ſacramenta, & quidquid ex iis dubietatis oriretur, ſpectant, cognitionem ſibi arrogaſſet. Cognoſcebat enim

De cauſis Clericorum & conſuratorum. Vide Appendicem Cod. Theod. Conſtit. 6. 17. Capitul. 3. an. 811. c. 1, yeterem Chartam apud Diago de Comitib. Barcin. lib. 2. c. 31. Bractonum lib. 5. tract. 5. c. 2. §. 5. c. 10. §. 1. &c. Petrus de Cugneriis in Gravaminibus, ait, Prælatos, ut juriſdictionem ſuam augerent, & omnium pene ad ſe cauſas traherent, *ſolere facere magnam multitudinem conſuſarum pueris ætate minoribus*.

In rebus criminalibus Clericorum judex Eccleſiaſticus non habet juriſdictionem, ſed tantum judicii executionem, v. gr. degradationem. Vide Matth. Paris pag. 113. & Bracton. lib. 5. tract. 5. c. 9. §. 3.

De cauſis ſpiritualibus, vel ſpiritualitati annexis, &c. Vide Bracton. lib. 5. tract. 5. c. 2. §. 5.

De decimis & aliis Eccleſiæ proventibus. Vide eumdem Bractonum lib. 5. tract. 5. c. 2. §. 5. cap. 10. §. 1, 6. cap. 16. §. 1.

De cauſis, in quibus fidei aut ſacramenti interpoſitio occurrit. Vide Matth. Paris pag. 113. Bracton. lib. 4. tr. 1. cap. 12. Aſſiſias Hieroſol. cap. 20. Concilia Rotomagenſia pag. 185. &c.

De Hæreticis. Vide Matth. Weſtmonaſt. pag. 333. & Gariellum in Epiſc. Magalonenſ. p. 275.

De infractura Eccleſiæ vel atrii, de læſione Clerici, de oppreſſione & violatione feminæ. Vide Conſuetud. S. Audomari an. 1127. in Probat. Hiſt. Guinenſis p. 194.

De advocationibus Eccleſiarum. Vide Regiam Majeſtat. lib. 1. cap. 2.

De privilegiis Cruceſignatorum. Vide eumdem Bractonum lib. 5. tr. 5. c. 9. §. 1. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 82. &c. nuperam Edit. Concil. Rotomag. Eccl. pag. 179. 180. 181.

De cauſis matrimonialibus, dotibus, & earum acceſſoriis. Vide Joannem Sarisber. Epiſt. 89. Regiam Majeſt. lib. 1. cap. 2. Matth. Weſtmonaſt. ann. 1247. pag. 333. Matth. Paris p. 113. 488. Bracton. lib. 5. tr. 5. cap. 2. §. 2. cap. 10. §. 1. c. 12. §. 3. Stabilimenta ſancti Ludov. lib. 1. c. 18. 131. Aſſiſias Hieroſ. c. 20. Rocchum Pirrum to. 1. p. 145. Concilia Rotomagenſia p. 185.

De adulteriis. Vide eumdem Rocchum Pirrum in Notit. Eccleſ. Sicil. tom. 1. p. 125. veteres Chartas apud Ughellum tom. 7. p. 400. 1327. [& Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ c. 296.]

De baſtardia, legitimatione, ſeu de natalium jure. Vide Regiam Majeſtatem lib. 2. c. 50. §. 4. cap. 59. §. 4. Bractonum lib. 4. tract. 3. cap. 19. lib. 5. tract. 5. cap. 6. §. 1. c. 19. §. 1. Matth. Paris p. 488. veterem Conſuetudinem Norman. cap. 27. Guliel. Prynneum in Libertatibus Angl. to. 2. p. 393. &c.

De Teſtamentis & cauſis teſtamentariis. Vide Regiam Majeſtatem lib. 1. c. 2. Matt. Paris p. 113. 488. Bractonum lib. 2. c. 26. §. 2. l. 4. tr. 1. c. 12. lib. 5. tr. 5. c. 2. §. 3. cap. 10. §. 1. 2. 4. Fletam lib. 2. c. 57. §. 13. Aſſiſias Hieroſol. c. 20. Foros Beneharn. Rubr. de *Jugiament*, art. 8. Rocchum Pirrum pag. 145. Sed per Areſta Pariſ. 11. Januar. 1355. 18. Novemb. & Decemb. 1372. 14. Novemb. 1376. 15. Dec. 1377. &c. dictum fuit, Regem de jure & uſu habere præventionem in cognitione teſtamentorum omnium in regno ſuo decedentium.

De catallis, quæ ſunt de teſtamento vel matrimonio. Vide Concil. Inſulæ bonæ an. 1205. Bractonum lib. 5. tr. 5. c. 2. §. 5. 6. c. 5. §. 1.

De uſuris. Vide Matth. Paris p. 113. Matth. Weſtmonaſt. c. 333.

De feudis & tenementis, datis in liberam elecmoſynam. Vide Bractonum lib. 5. tract. 5. §. 1. c. 10. §. 1. Inter querelas, quas Barones Franciæ Regi Ludovico VII. detulerunt contra uſurpationes Eccleſiaſticorum, illa eſt: *Quod Clerici trahunt cauſam feodorum in Curiam Chriſtianitatis, propter hoc quod dicunt, quod fiducia vel juramentum fuerunt inter eos, inter quos cauſa vertitur, & propter hanc occaſionem perdunt Domini juſtitiam feodorum ſuorum. Reſponſio. In hoc concordati ſunt Rex & Barones, quod bene volunt, quod ipſi cognoſcant de perjurio, & tranſgreſſione fidei: ſed nolunt, quod cognoſcant de feodo. Et ſi convictus fuerit de perjurio, vel tranſgreſſione fidei, injungant eis pœnitentiam: ſed propter hoc Dominus non perdet juſtitiam feodi, nec propter hoc ſe capient ad feodum*. Sed de fori Eccleſiaſtici origine & uſu conſulendus Morinus lib. 1. de Pœnitent. c. 9. [& D. *Fleury* in Præfatione ad to. 19. Hiſt. Eccleſiaſt.]

¶ CURIA ARCHIDIACONI, in qua Archidiaconus juriſdictionem exercebat ſuam. *Pro emolumento ſigilli Curiæ Archidiaconalis*, in Charta an. 1340. inter Probat. Hiſt. Eccl. Meld. to. 2. pag. 218. In Charturlario S. Nicaſii Remenſis plures habentur Chartæ *Curiæ Archidiaconi*, vel *Archidiaconatus Remenſis*. Vide *Archidiaconus*.

CURIÆ DOMINICALES, Germani *Dinckæf*, quæ Dominis villarum vel territoriorum competunt: de iis Zazius part. 11. de feud. §. 3.

CURIA INFERIOR, ſeu BARONIS, *Cour baſſe*, in Conſuetud. Aquenſi tit. 14. art. 1.

CURIA MAJOR, ſic appellata apud Beneharnenſes Curia illa, in qua reſidebant Epiſcopi duo, totidem Abbates, cum Provinciæ magnatibus, qui de majoribus & publicis negotiis, & de vaſſallorum litibus ſupremo judicio dijudicabant, ut auctor eſt Marca lib. 5. Hiſt. Beneharn. cap. 3. num. 2. Vide Foros Beneharnenſes Rubr. *de Cors Major*, ubi de illius juriſdictione, & eumdem Marcam lib. 4. Hiſtor. Beneharn c. 17. n. 6. lib. 6. c. 23. n. 3. c. 24. n. 7.

¶ DARE JUDICES AD CURIAM, dicebatur de Judicibus quos ad dirimendas lites exortas inter ſe & ſubditos Domini conſtituebant, qui judices ab adverſa parte primum erant approbandi. Conceſſio feodi per Guillelm. Bertrandi pro Odone Alamandi coram *Judicibus datis pro Curia*. Hiſt. Dalph. p. 20. *Anno* 1282. *Ind.* to. 14. *Kal. Julii ad requiſitionem nobilis viri Odonis Alamandi Domini de Campis fuit confeſſus & publice ſolemniter recognovit ex ſua certa ſcientia & ſpontanea voluntate Do. Guillelmus Bertrandi Miles, in præſentia Petri Domini de Bucurione & Falconis Domini de Canuto datorum pro Curia à prædicto Domino Odone Alamandi, & per prædictum Dominum Guillelmum Bertrandi approbata & recepta, ſe habere & tenere in feudum & nomine feudi ab ipſo Domino Alamandi, & de feudo & dominio ipſius Domini Odonis, quidquid ipſe habet, tenet & poſſidet, &c.* Vide to. 2. p. 20. col. 1.

¶ PONERE JUDICES PRO CURIA SUA, Iiſdem notione & conditione. Recognitio facta per Vuillelm. de S. Martino Annæ relictæ Petri Selvon an. 1259. ibid. to. 1. p. 6. *Ad requiſitionem ſeu interrogationem Domine Annæ uxoris quondam Petri Selvon, coram Gorta de Monte Bononi & Guiffredo de Valle S. Stephani, quos dictæ Annæ poſuerat pro Curia ſua, quam quidem & approbavit dictus Vuillelmus de S. Martino*.

¶ CURIAM HABERE dicuntur Domini qui facultatem habent judicandi ſubditos ſuos in *Curia ſua*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 51. *Si homines Monachorum eiuſdem Nundinis foriſfacerent, vel quod eis eſſet aliquid foriſfactum, Monachi haberent Curiam & emendas ſuorum hominum. Madox* Formul. Anglic. p. 38. *Quod ſi hujuſmodi foriſfactura ſuper terram Eccleſiæ evenerit, præcipio quod Prior & Monachi inde ſuam plenarie habeant Curiam; & defendo ne in aliis locis quæcunque

cunque modo placitentur, nisi in eadem Curiæ S. Mariæ & suæ.

¶ CURIAM PETERE, Litem aliquam ad ſuam Curiam advocare. Conſuetudines Brageriaci art. 62. Item ſi duo Feodatarii ad invicem litigent, & Dominus feodalis petat Curiam ante litis conteſtationem, &c. Gallica verſio ſic habet: Si deux Tenanciers plaident l' un contre l'autre, & le Seigneur feodal demande le renvoy avant la conteſtation, &c. Vide mox Curiam reddere.

STARE IN CURIA, & in Curia detineri, apud Venetos, quid ſit, docent Statuta Venetorum, edita à Jacobo Theupulo Duce an.1242.lib.1.c.51. Quippe debitor, qui judicis ſententia ad ſolutionem debiti condemnatus erat, ſubmonebatur & citabatur per miniſterialem à Duce, ut in Curia ſtaret, & debitum exſolveret intra 8.dies, aut pignus vel vadium daret. Quod ſi juri non ſtaret, capiebatur, & detinebatur in Curia. Stare autem in Curia ſic intelligimus (verba ſunt Statuti) ut in territorio Eccleſiæ S. Marci per dies 30. ſtet, ita ut pontem aliquem non tranſeat: quod ſi tranſierit pontem aliquem tranſierit, Dux faciat eum capi, & in carcerem retrudi, ubi erit per 30. dies. Si vero à Curia non receſſerit, ſed præfato modo in Curia & in territorio S. Marci ſteterit, & creditori ſuo infra eoſdem 30. dies non perſolverit debitum, debet in carcerem retrudi uſque ad alios 30. dies: quibus expletis, ſi debitum non perſolverit, jurabit manifeſtare quidquid habet, quod Dux accipient dabit illud creditori. Pro his vero, quæ defecerint creditori ſuo de ſuo debito, faciet debitor cartulam promiſſionis, & jurabit quod de omnibus, quæ lucratus fuerit, tertiam partem creditori ſuo dabit, uſque quo redditum erit debitum univerſum. Alioquin ſtabit in carcere, donec hæc faciat, aut perſolvat. Id poſtea immutatum à Franciſco Dandulo Duce lib.6. cap.14. eorumdem Statutorum, ubi ſtare in Curia, eſt tenere recluſum in carceribus Communis Venetiarum, ubi incarcerari ſolent debitores, de quo exire non poſſit, niſi poſt 2. menſes: quibus exactis, ſtare debent in Curia S. Marci per alios 2. menſes, ex qua exire ei non licet: quod ſi exeat, vel pontes tranſeat, à Duce rurſum in carcerem conjicitur, in quo per alios 2. menſes detinetur, ſi debitum non ſolverit.

CURIAM TENERE, eadem ferme notione habent Libertates urbis Barcinonenſis à Petro Rege Aragon. conceſſæ an.1283. In electione eſt creditoris vel convenire principalem debitorem, vel fidejuſſorem, ſalvo quod poſſit tenere Curiam per unum annum.

CURIA PEDIS PULVERIZATI, [id eſt, peculiari extraneorum mercatorum in nundinis.] Vide Pede pulveroſi.

CURIA PUBLICA. Formulæ veteres apud Bignonium cap. 3. Geſtis municipalibus cum Curia publica, & defenſore proſequi & alligare deberem. Id eſt, la Cour aſſemblée.

CURIAM REDDERE, dicitur Dominus aut vaſſallus, cum ad vaſſallum, aut Dominum lis ante alterutrum intentata remittitur. Rendre la Cour, in Conſuetudine Andegavenſi art. 79. 80. & Cenomanenſi art.9. Regeſtum Parlamenti B.fol.67. Cum ... tenens locum Comitis Campaniæ Curiam ſibi reddi petiiſſet, &c. Curiam repetere, amittere, fol.70. Occurrit paſſim in hoc Regeſto. [Vide D. Bruſſel de Uſu feodorum tom.1. p. 223.]

CURIA FRANCIÆ, in Charta Galcheri de Caſtellione Comitis Porceani & Comitis Stabuli Franciæ 20. Febr. ann.1316. apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Caſtilion. pag. 209. videtur fuiſſe Magnatum ac Procerum Francicorum Conventus poſt mortem Ludovici Hutini Regis ad Regni gubernationem coactus, donec Clementia Regina ad partum veniret: ſeu Curia Baronum, vel Parium Franciæ, hoc eſt, Curia Parlamenti Pariſienſis. Ubi hæc verba ſubinde repetita notanda: Par jugement de nos grans Seigneurs: Par le jugement de la Cour de France: Et avons encore promis ... loyaument & en bonne foy, & en nom de nos grans Seigneurs deſſuſdiz, que ſi-toſt comme on commencera à eſcrire & à ſceller au nom de cellui ou de ceus, qui le Royaume de France deveront gouverner, nous leurs bailleron Lettres ſeelées, &c. Habetur Regeſtum vetus, cujus titulus ita concipitur: In nomine Domini noſtri J. C. incipit Regiſtrum Curiæ Franciæ de litteris & inſtrumentis ſigillatis cum ſigillis authenticis, prout ipſæ litteræ & inſtrumenta fuerunt in ipſa repoſita per Magiſtrum Bartholomæum de Podio, Clericum D. Regis Judicem Carcaſſonenſem, cum mag. Nicolao de Autbolio D. Regis Clerico, & quandoque cum Dom. Joanne de Murleno Canonico Capellæ Dom. Regis in ſex ſcriniis per numerum, & ordinem, de mandato Dom. Ludovici inclytæ recordationis Regis Francie an. Dom. 1269. menſibus Octobr. Novembr. & Decembr. quæ quidem ſcrinia ſunt bis litteris ſignata in theſauro Capellæ Pariſius ejuſdem Dom. Regis. Deinde: Hoc eſt Regiſtrum Curiæ Franciæ D. Regis de Feudis & negotiis Seneſcallíarum Carcaſſonæ, & Bellicadri ac Toloſæ & Caturcenſis & Rutenenſis an. 1269.

CURIA de ARCUBUS, ita appellatur Curia Archiepiſcopi Cantuarienſis Londini, quod teneatur juxta Eccleſiam B. Mariæ de Arcubus, ut Raſtallus auctor eſt: quæ quidem Curia, Fama celebris, dicitur in Synodo Cantuarienſi an. 1295. in Præfat. Ea autem Synodus continet Statuta Roberti Winchelſei Archiepiſcopi Cantuarienſis pro meliori ejuſdem ſuæ Curiæ regimine: ubi Conſiſtorium de Arcubus appellatur c.2.32.&c.

CURIA ROGATIONUM. Libertates villæ Martelli in Lemovicenſibus an.1219. apud Juſtellum: Nemo debet vendere ad talum res extraneas, niſi per conceſſum procuratoris particularis in Curia Rogationum, & qui fecerit, pro juſtitia 60. ſolidos dabit.

5. CURIA, Prædium ruſticum, poſſeſſio, Curtis, manſus. Charta Leonis IX. PP. apud Meurisium in Epiſc. Metenſib. pag. 355. Cum Eccleſia & decimatione in villa ſive Curia, quæ vocatur Rumeliacum. Charta Ruperti ſenioris Comitis Palatini Rheni an. 1380. apud Freherum lib.2. Originum Palatin. Curtes, ſive Curias in Nuwenhoffe prope villam Altripf. Speculum Saxonicum lib.2. art.54.§.3. Ubi pretium Paſtori ſolvitur de manſi, ſeu Curtis. Art.49. Unuſquiſque tenetur partem Curiæ ſuæ ſepire. Art.50. Qui Curiam ſepit virgis, &c. Adde art.48.§.7. & Wichbild Magdeburg. art. 124.§. 1. art. 126 § 1. Chronicon Laurishamenſe pag. 91. Tres Abbatiæ Curias, videlicet Obbenheim, Wibelingben, Cingen regiæ poteſtati in concambium tradidit. Et infra: Preter hæc etiam fratrum utilitati conſulens, 2. huobat cum area in Winenheim ſitas, multa pecunia ab hæredibus comparatas, itemque Curiam cum vineis in Hopbenheim ipſorum victualibus adjecit. Curia Marſnenſis in Diplomat. Friderici I. an. 1152. apud Mirræum in Donat. Belgic. [Curia Haneberg quæ quinque manſos habet, apud eumdem tom. 1. pag. 281. col. 2. edit. 1723. in Charta Philippi Heinbergi Archiepiſcopi Colon. an. 1180. Curia de Maidieres cum appenditiis, & pertinentiis ejus, in Charta anni circiter 1227. tom. 3. novæ Galliæ Chriſt. Inſtrum. col. 140. Curiæ dominicales ejuſdem tomi col. 153. in Charta anni 1155.] Burchard. de Caſtibus Sancti Galli cap. 8. In hac peſtilentia, fideles hujus Eccleſiæ poſſeſſiones noſtras dividebant, optimos manſus Curiarum noſtrarum eligebant. Cap. ult. & alibi non ſemel utitur. Lib. 2. Feud. tit. 51. Quidam Capitaneus in quadam Curte ſua beneficium dedit militibus, & poſtea eandem Curiam

riam vendidit. Charta Cunradi Regis in Privileg. Eccleſ. Hamburg. p. 178. *Inſuper duas curtes Wiſelam & Goganbeim ... matri ſuæ dedit hac interpoſita rationis conſtantia, ut non ex jure beneficii eaſdem Curias teneans*; ſed, &c. Adde p.190. Vide præterea Statuta Ordinis Præmonſtratenſis diſt. 4. cap. 2. 10. Diploma Joannis Comitis Holſatiæ an. 1330. apud Pontanum lib.7. Hiſt. Danicæ p.552. Conradum Ulpergenſem an. 1209. Albertum Stadenſem ann. 1105. 1112. [Hiſtoriam Mediani Monaſterii pag. 330. 331. & Schilteri Gloſſarium in *Curt.*] &c.

CURIA CAPITALIS, Prædium præcipuum, Domus principalis eadem quæ *Caput manſi*, quod vide. Charta Edw. II. Regis Angl. to. 2. Monaſtici Anglic. p. 271. *Cum omnibus libertatibus, liberis conſuetudinibus, & omnibus aliis rebus ad Capitalem ſuam Curiam de Worle pertinentibus*. Alia ibidem p. 326. *Dedit etiam totum manerium de Thorne, cum Curia Capitali & virgulto, &c.* [Kennettus Antiquit. Ambroſden. an. 1193. pag. 150. *Ego Thomas de S. Walerico dedi . . . Deo & Eccleſiæ B. M. de Oſeneia . . . totum manerium meum Mixebury . . . cum capitali Curia, & cum omnibus pertinentiis, &c.*]

¶ CURIA JUMENTALIS, ſic forte dicta quod pleraque eſſent ibi jumenta. Litteræ Leopoldi Ducis Auſtriæ an. 1202. apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 4. pag. 182. *Confirmamus eidem Monaſterio* (Admontenſi in Styria) *Curiam jumentalem dictam Worwiz in præbendæ ſubſidium datam fratribus cum omnibus aiptibus paſcualibus, ſilvis, vallibus ad eandem Curiam pertinentibus*.

6. CURIA, Atrium, impluvium quod vulgo *Cour* dicimus, Ebrardus in Græciſmo, c. 10.

Curia planities in terris; Curia Regum;
Sed Curtis proprie dicitur Canonicorum.

Leges Edwardi Confeſſ. *Si* (reus) *fugendo domum Sacerdotis vel Curiam ejus intraverit, eamdem fecuritatem & pacem habeat, quam & apud Eccleſiam: dum tamen domus Sacerdotibus & Curia ejus in fundo Eccleſiæ conſiſtant*. Ita paſſim Scriptores. Vita Ludovici Pii an. 811. Cæſarjus Heiſterb. lib. 4. Mirac. cap. 76. 77. 94. lib. 5. cap. 28. l. 8. c. 96. lib. 11. c. 63. l. 12. c. 5. Speculum Saxon. lib. 3. art. 51. §. 1. Thwrocz. 1. part. Chronic. Hung. 41. &c.

CURIA, Ambitus, incinctus domus. Charta Ludovici Regis Franciæ an. 1120. pro Monaſterio Sandionyſiano apud Ducheſnium in Hiſtor. Drocenſi p. 220. *Curiæ etiam & propriis domibus Beatorum Martyrum in eadem Curia perennem indulgemus libertatem, vicariam omnimodam in Curia ipſa, & in Curiæ domibus conferimus*. Quod vero *Curia* hic dicitur, *Curtis Monaſterii* appellatur Joanni Diacono lib. 4. Vitæ S. Gregorii cap. 197.

¶ CURIA BEGHINARUM, Clauſtrum in quo Beghinæ commorantur. Statuta Eccleſiæ Leodienſis ann. 1287. inter Anecdot. Marten. tom. 4. col. 879. *Item, præcipimus, quod omnes Beghinæ privilegio Beghinali gaudere volentes, intrent Curiam Beghinarum, & præcipimus commorantibus extra Curiam Beghinarum, quod diſtinguant habitum ſuum ab habitu Beghinarum, & ſi aliqua Beghina extra Curiam acceſſerit moratura, vel ejecta fuerit propter inconſuetudinem vel aliud deliſtum, habitum non deferat Beghinarum . . . alias autem in Curiis commorantes declaramus ad præmiſſa non teneri*.

¶ CURIA CANONICORUM, ſimili notione, apud Kennetum in Antiq. Ambroſden. ad ann. 1212. pag. 176. Charta Johannæ Prioriſſæ S. Trinit. de Boſco: *Noveritis quod nos dedimus ... Hervico Priori de Bernceſſter & ejus loci Canonicis duos ſeliones in Hodesham qui jacent juxta vivulum extra Curiam diſtorum Canonicorum ba bendos & tenendos diſtis Canonicis in perpetuum*. Canonicorum domum interpretatur Kennett. in Gloſſario, ſed forte melius intelligeretur Prædium ruſticum. Vide *Curia* 5.

7. CURIA, Regius Comitatus, vulgo, *la Cour*. Monachus Sangallenſis lib. 2. c. 41. *In qua etiam cunctis in Palatio miniſtrantibus, & in Curia Regia ſervientibus, juxta ſingulorum perſonas, donativa largitus eſt*. Guntherus lib. 4. Ligurini:

Nec tamen emiſſa tantorum plebe virorum
Vel Princeps vacuus, vel Curia ſola remanſit.

Et mox:

Sive novi veniant, ſeu qui venire recedant,
Semper inexhauſta celebratur Curia turba.

CURIA, nude pro Papali, vulgo, *la Cour de Rome*. Geſta Abbatum S. Germani Autiſſiod. c. 15. *Pro qua poſtulatione ... miſſus fuit ad Curiam: ſed Papa poſtulationem hujuſmodi non admittens, &c.* Rythmi antiqui de origine Monaſterii Pratenſis in Flandria:

Bis perrexit ad Curiam formam nequiens habere,
Paucam habebat monetam, nihil poterat præbere,
Et qui nihil poteſt dare, non eſt opus in Curia.
Bonum facit variare plures atque pecunia.

Adde Joannem Sarisber. lib. 5. Policrat. c. 6. Michaelem Scotum lib. 4. Menſæ Philolophicæ c. 30. & alios paſſim. Carmen de Curia Romana:

Verſibus eloquere, quis ſit ſtatus Urbis avitæ
Detur materiæ Curia noſtra tuæ.

Infra:

Plurimus impugnat Romam detractor, & ipſa
Curia multorum morſibus alma patet.

8. CURIA. *Curiæ* præterea dicti illi ſolennes Regum Conventus, quos in præcipuis anni feſtivitatibus celebrabant, advocatis omnibus Regni Magnatibus, & Prælatis: iiſque *Curiarum* nomen inditum, quod ut plurimum majoris momenti negotia in ipſis diſceptarentur, & lites ac controverſiæ Magnatum dirimerentur. Eæ porro

CURIÆ SOLENNES appellantur apud Hariulphum lib. 4. c. 6. Petrum de Vineis libro 3. Epiſt. 1. 21. Thwroczium part. 1. c. 15. 17. in Charta anno 1129. apud Ducheſnium in Hiſtor. Drocenſi p. 221. &c.

CURIÆ GENERALES, apud eumdem Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 5. 77. in Chronico Longipontis p. 8. in Hiſt. Curtuſior. lib. 6. c. 2. &c.

CURIÆ AUGUSTALES, in Vita S. Ermenoldi Abbatis lib. 1. c. 3. n. 3.

CURIÆ PUBLICÆ, in Diplomate Friderici II. Imper. ann. 1220. apud W. Hedam. in Epiſcop. Traject.

CURIA PASCHALIS, quæ in feſto Paſchatis tenebatur, apud S. Anſelmum lib. 2. Epiſt. 26. [*Curiæ Paſchæ*, in pleriſque diplomatis.]

¶ CURIA EPIPHANIÆ ſimilem ob rationem dicitur in Charta Philippi I. Miliduenſi cœnobio conceſſa; cujus meminit Mabill. l. 2. de Re Diplom. num. 28. ubi etiam obſervat iiſdem majoribus feſtivitatibus, alios etiam Principes Curiam ſuam habuiſſe, & Diplomata condidiſſe, ut probat exemplo Balduini Comitis Flandriæ, qui Bergis diploma dedit *in ſollemni Curia Penteoſtes* an. 1067. Vide lib. 3. c. 1. n. 8.

CURIÆ iſtæ indicebantur, & *banno* ſeu edicto publico Magnates prælati, & urbium ac civitatum nuncii totius regni ad eas ſubmonebantur. Hinc *Curia indicta*, quæ *Corte bandita*, Scriptoribus Italis dicitur, Fridericus II. Imper. apud Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 1. *Apud Parmam ſolennem Curiam duximus indicendam, ad quam ab Urbe citra omnes urbium Italiæ nuncios invitamus*. Epiſtola 5. *Indicta etiam Moguntina Curia generali, &c.*

&c. Adde Ep. 70. & Arnoldum Lubec. lib. 3. cap. 9.

In his porro Curiis quid potiſſimum ageretur, multis proſequitur Richardus de S. Germano in Chronico ann. 1233. ut & Anonymus de Geſtis Friderici II. Imp. p. 852. ubi earum magnificentiam deſcribit: de qua adjungam, quæ habet Ditmarus lib. 4. pag. 36. *Celebrata proxima Paſchali ſolennitas in Quidlingeburg à Rege* (Henrico Imp.) *ubi quatuor miniſtrabant Duces, Henricus ad menſam, Conradus ad Cameram, Hecil ad Cellarium, Bezzelinus equis præfuit.* Albertus Argentin. ann. 1356. *Eodem anno venit Carolus Imperator ad civitatem Metenſem in Adventu Domini celebrans ibidem Natalem Domini: fuerunt que ibi Electores & Officiales ſeu Miniſtriales Imperii, quorum quilibet miniſtrabat Imperatori ſedenti in menſa, in officio ſeu miniſterio ſuo proprio. Quilibet autem veniebat ſuper equo uſque ad menſam, Deſcendentes vero de equo coram menſa, biſtrionibus & mimis dabatur equus, & aliæ plures ſolennitates fiebant ibi, &c.*

Interdum ob anguſtias civitatum ſeligebantur ad ejuſmodi ſolennes Curias amplæ planities, in quibus & tentoria, & ædes, & Palatia ex lignis tumultuario opere erigebantur, ut in illa Curia ſolenni, quam ad Mogunatiam tenuit Fridericus I. an. 1182. apud Arnoldum Lubec. loco proxime laudato, ubi multa perinde habet de harum Curiarum magnificentia, in qua *officium Dapiferi ſeu Pincernæ, Camerarii ſeu Marſchalci, non niſi Reges, vel Duces, aut Marchiones adminiſtrabant.*

Reges ac Principes in hiſce occaſionibus coronati procedebant, & ſacris Liturgiis intererant, & conviviis publicis, *in tribus ſolennitatibus*, ut eſt apud Gillebertum Lunicenſem Epiſcop. de Uſu Eccleſiaſtico ſub finem, cujus moris paſſim exſtant exempla apud Scriptores: in Geſtis Dagoberti Regis c. 51. in Annalib. Francor. Metenſib. ann. 837. apud Witkindum lib. 2. pag. 32. Wipponem ann. 1039. Conradum Uſpergenſ. p. 305. Edit. 1540. Godefridum Monach. S. Pantaleon. an. 1231. 1235. Rogerum Hoveden. pag. 401. Will. Neubrigenſem lib. 4. cap. 42. Hermannum Monach. lib. 3. de Miracul. S. Mariæ Laudun. cap. 22. Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 515. 516. 669. 699. Ivonem Carnotenſ. Epiſt. 66. Continuatorem Florentii Wigorn. an. 1126. Turpinum cap. 20. Albertum Aqu. lib. 12. cap. 7. Gaufridum Monemuthenſem lib. 5. cap. 5. lib. 7. c. 4. Sugerium in Ludovico VI. p. 318. in Legibus Alfonſinis part. 2. tit. 5. apud Ægidium de Roya anno 1313. in Chron. Eland. cap. 52. apud Prynneum in Libertatib. Angl. to. 1. pag. 1248. & alios à nobis laudatos Scriptores in Diſſertat. 5. ad Joinvillam, & in Deſcript. ædis Sophianæ num. 43.

Corona vero eorum capitibus imponebatur inter ſacræ Liturgiæ ſolennia ab Archiepiſcopis vel Epiſcopis, ut obſervare eſt ex iis, quæ habent S. Anſelmus ad Ernulphum Priorem lib. 3. Epiſt. 90. Eadmerus lib. 4. Hiſt. Novor. pag. 105. Ivo Carnotenſis Epiſt. 66. 67. 84. Joan. Sarisburienſis Epiſt. 34. Baldricus lib. 3. Hiſt. Camerac. c. 55. Bromptonus an. 1125. p. 1016. Willelm. Neubrigenſ. lib. 1. cap. 18. &c. Hinc ſolennes iſti Regum Conventus.

CURIÆ CORONATÆ appellantur in Charta Ludovici VI. Regis Franc. an. 1128. pro Communia Laudunenſi: *Dies Coronæ Regis*, apud Eadmerum lib. 4. & Hugonem de Cleeriis de Seneſcallia Franciæ; denique *Coronamentum* nude apud eumdem Hugonem.

Deſcripta legitur Charta S. Ludovici Regis anno 1260. in Tabular. S. Dionyſii, quas duas coronas aureas cum lapidibus pretioſis, quæ à Rege Philippo avo pro coronandis Regibus & Regiis Franciæ, olim factæ, in Theſauris Regiis ſervabantur, & unam coronulam auream cum lapidibus pretioſis, quam confueverat Rex die coronationis ſuæ in prandio deportare, Abbati & Conventui S. Dionyſii cuſtodiendas, & in Theſauro Eccleſiæ deponendas ſtatuit, ut de ipſo Theſauro cum aliis indumentis & ornamentis regalibus pro coronandis Regibus & Reginis Franciæ aſſumantur, &c. Exſtat alia in hanc rem Matthæi Abbatis S. Dionyſii im. Octobr. ejuſdem an. quæ quidem Chartę de Coronationibus Regum in præcipuis feſtivitatibus accipiendæ ſunt.

CURIAM TENERE, ſeu ſolennem Conventum celebrare, apud Turpium de Carolo Magno cap. 20. Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 77. in Addit. ad Willelmum Gemeticenſem p. 327. &c.

CURIÆ GENERALES ARAGONUM, de Foro, celebrantur de biennio in biennium. Has Rex in quocumque loco regni ad arbitrium convocat: cui ſoli interſunt, qui revera Baronism habent. His præeſt Juſtitia Aragonum, &c. Vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. p. 79.

CURIA GALLORUM, [Celebrior Gallorum conventus in campo Roncaliæ ſuper Padum celebrari ſolitus.] Vide *Roncalia* [poſt *Runcalis*.]

CURIA JESU CHRISTI, vel DEI. Godefridus Monachus S. Pantaleon. an. 1188. *Lætare Hieruſalem, Curia celeberrima apud Mogunciacum celebratura totius Teutonici regni Capitaneis, tam de Clero, quam de ordine Laicali, præſente Henrico Cardinale, quæ à Sereniſſimo Imperatore & filio ejus Rege Curia Jeſu Chriſti ante fuit intitulata.* Quod nempe indicta eſſet ad decernendam *Cruciatam* contra Saracenos. *Curiam Dei* dictam ſcribit Silveſter Giraldus lib. 2. de Expugn. Hibern. cap. 26. [*Curia Dei* alia notione ac forte pro Valetudinario publico, Gall. *Hotel Dieu* ſumitur in Computo generali reddituum Galliæ an. 1202. quem D. *Bruſſel* exhibet ad calcem tomi 2. de Uſu feudorum pag. CXL. *Moniales de hoſpitio* XX. *l. Curia Dei* X. *l. Cantoſium* LX. *l.*]

CURIA PLENARIA. Hugo Flaviniacenſis in Chronic. pag. 243. *Eodem anno Aymo reddidit* 3. *ſolidos cenſuales ... de terris in circuitu caſtri ad jus Eccleſiæ Flaviniacenſis pertinentibus in feſtivitate S. Petri, in plenaria Curia, quos retinuerat pluribus annis, &c.* Charta Willelmi Nothi Regis Angl. in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 44. *Et ut Curiam ſuam plenariam & Wreeb in terra ſua habeant, concedo.* Charta Henrici II. Reg. Angl. to. 2. p. 281. *Et Curiam ſuam plenariam, præterquam de furtis & de propriis hominibus ipſius Comitis, &c.* Charta Petri Comitis Bigorræ in Regeſto Bigorræ fol. 43. *Curia namque erat magna & plenaria.* In Tabulario Vindocinenſi fol. 250. extat Judicatum, *plenaria Curia vidente.* Chron. MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Et toute ſa vaiſſelle face amener droit là,
Pour ce que Cour plainiere ce dit tenir voudra.

Curiam autem *plenam* & *plenariam* proprie vocabant, quæ conſtabat pluribus *Paribus*, ſeu vaſſallis judicibus. Id poſtiſſimum diſcimus ex Conſuetudine Bellocuercenſi art. 5. *Le Seigneur de fief, qui a un homme de fief, que l'on dit communement de Court, ou pluſieurs hommes de fief, que l'on dit plêine Court, il a Juſtice de Vicomte: & s'il n'a qu'un homme de fief, il peut emprunter hommes pour faire ſes Jugemens.*

MAGNA CURIA, à Friderico II. Imp. inſtituta, cui præſidebat Magiſter Juſticiarius, qui in Curia cum Imperatore commorabatur, & cum 4. aſſeſſoribus judicibus de crimine læſæ majeſtatis, de feudis, de appellationibus ordinariorum, ſeu delegatorum interjectis, de cauſis Curialium, ſeu eorum, qui Curiam ſectabantur, &c. cognoſcebat. Vide Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 37.

¶ CURIA MAGNA, Dalphinalis dicebatur illa, cui

præfidebant Magiſtri Rationales, ut patet ex Litteris Humberti Dalphini an. 1334. directis Judici Graiſivodani, Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 265. *Præcipimus dilectis noſtris fidelibus Magiſtris magnæ noſtræ Curiæ Rationalibus, ut &c.*

¶ 9. CURIA, Conventus, cœtus publicus ad ludos, choreas &c. Statuta Eccleſ. Argentin. an. 1435. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 550. *Choreas quoque omnibus Dominabus quorumvis Monaſteriorum noſtræ Dioceſis & ſpecialiter in publico, ſeilicet in ſtupis virorum, quæ dicuntur* Trinkaſtuben, *& in Curiis & ſolemnitatibus quæ fiunt pro baſtiludiis* (haſtiludiis) *vel ſponſalibus, diſtincte inhibemus.* Pariſius de Cereta in Chronico Veronenſi ad an. 1242. *Eo anno Dominus Henricus de Egna tunc exiſtens Poteſtas Veronæ fecit magnam Curiam militum & dominarum cujuſcumque conditionis in palatio communi Veronæ, & in foro ſeu mercato Veronæ milites bagordeaverunt, & tunc domine ballaverunt in ponticellis factis extra palatium communis Veronæ.* Rolandinus lib. 2. Chronici c. 14. *Erat nempe conſtituta Curia quædam cauſa ſolatii Venetiis, ubi fuit Azo Marchio pater Marchionis iſtius, & alii de Marchia nobiles & parentes, quam Curiam pater meus honorare deſiderans, ſecum habuit* 11. *Milites & ipſe exſtitit duodecus, quorum omnia ſimilia fuerunt veſtimenta, &c.*

¶ 10. CURIA, Capitulum ubi Monachi ſolent congregari. Vita S. Anſelmi Abbat. Fontanell. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4 part. 1. p. 635. *Juſſit præterea aliam condere domum juxta abſidam baſilicæ S. Petri ad plagam ſeptentrionalem, quam Conventus, ſive Curiæ, quæ Græce Eleuteterion dicitur, appellari placuit; propter quod conſilium in ea de qualibet re perquirentes convenire Fratres ſoliti ſint.*

¶ CURIACA, Lorica, thorax, Gall. *Cuiraſſe*, Ital. *Corazza*. Informationes Civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino, è MS. Sangerman. *Secuntur arma neceſſaria pro galeis, videlicet centum viginti Curiace pro galea; item centum viginti ferveliere. &c.*

1. CURIALES, *iidem & Decuriones*, ait Iſidorus lib. 10. c. 4. *Et dicti Curiales, quia civilia munera procurant.* Senator lib. 9. Epiſt. 2. *Curiales, quibus à provida gubernatione nomen eſt.* Gloſſ. Græc. Lat. Βουλευτὴς, *Decurio, Curialis.* Πολιτικὸς ἄνθρωπος, in Novellis Juſtiniani. Salvianus l. 3. *Quanquam non ſolum injuria contemnamus Deum, qua contemni à ſervis ſuis Curiales ſolent.* Infra: *Quid aliud eſt Curialium quam iniquitas?* Idem lib. 5. *Quæ enim ſunt non modo urbes, ſed etiam municipia atque vici, ut non quot Curiales fuerint, tot tyranni ſint?* [Litteræ Petri Ducis Borbonii an. 1345. confirmatæ Litteris Johannis Franc. Regis an. 1356. tom. 3. Ordinat. p. 159. *Item, concedimus quod Bavilus ſeu alii Curiales dicti Caſtri* (S. Geneſii) *& ejus mandamenti, non poſſint nec debeant procedere contra aliquam perſonam dicti mandamenti ad inqueſtam, niſi priùs facta de crimine legitima informatione.* Ubi *Curiales* ſunt *Ballivi* Conſiliarii ſeu Aſſeſſores. Enumeratio jurium Comitis Bitert. in Civitate Albienſi an. 1252. *Cum dictus Epiſcopus & cives Albienſes nuper citari fuerint ad parendum juri in curia veſtra, idem Epiſcopus confœderavit ſe juramento interpoſito cum quibuſdam civibus Albienſibus, qui detinent poſſeſſiones & bona fidiitorum & de hereſi condemnatorum & alia jura ad dictum Regem pertinentia, ut omnes infimul ſe deffenderent contra Curiales domini Regis, qui peterent præmiſſa ab ipſis.*] Maxime vero

CURIALES dicuntur, qui *Curialium* oneribus & præſtationibus obnoxii ſunt & adſcripti, apud Juriſconſultos. Vide Edictum Theodorici cap. 27. 52. 69. 113. 126. & Legem Viſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 19. Πραγματικὸν, in Concilio Calchedon. Act. 13. Ἐπιτάγμα τῶν τόκων, ἢ λαβεῖν ἀπὸ Νικαίας φραγματευομένης κατέσπευσε ἐκεῖ. Ubi Interpres *Curiales* vertit.

CURIALES dicuntur etiam *Homines Curiæ, Hommes de Cour*, in Conſuetudine Belloquercenſi. Charta anni 1275. in Tabulario S. Flori Arvern. *Si vero aliquis de prædicta familia noſtra ... tale crimen committeret, per quod cognitum Curiam noſtram debere decapitari vel puniri, judicatus hujuſmodi per Curiales noſtros tradere tur Curialibus veſtris ad ipſius judicati ſententiam exequendam.* Statuta Philippi Pulcri Regis Franc. an. 1302. art. 3. pro reformatione Regni: *Et volumus, quod in Parlamento & Curia per Curiales noſtros tractentur.* Vide Ægid. Aureæ Vallis Monachum cap. 26.

CURIALI JURE feudum poſſidere dicitur, qui illud poſſidet ſine homagio, ut Miniſteriales. Vide Jus feudale Saxonum c. 22. §. 2.

1. CURIALES, Palatini, Magnates, Regum Officiales, & cæteri, qui Principum Curias ſectantur, vulgo *Courtiſans*. Gloſſar. Latin. Gall. *Aulicus*: *Curiauæ*. Sueno de Legib. Curialib. Danicis c. 5. *Priſcorum autem Curialium, qui & nunc Militari conſentur nomine, hæc virgebat conſuetudo, &c.* Petrus Damiani lib. 2. Epiſt. 3. *Sicut ii, qui Eccleſiæ militando promoti ſunt, vocantur ex more Pontifices: ita qui famulando Principibus ſiunt, dicuntur à Curia Curiales.* Will. Tyrius l. 20. c. 25. *Ibi vero occurrentibus ei magnis ſacri Palatii Principibus, cum maximo Curialium numero.* Lib. 22. c. 4. *Si famulorum & Curialium numeroſitatem ſcripto comprehendere tentemus.* Charta Simonis Comitis Leiceſtriæ ann. 1211. qua donat Raimundo de Cadurco caſtrum *de Tornes, conſilio Procerum & Curialium ſuorum.* Alia ann. 1126. *Actum eſt hoc ſub præſentia ſtrenui Comitis Theobaldi & ejus Curialium apud Vitriacum.* Libertates, conceſſæ Villæ Montisbruſonis à Guigone Comite Forenſi an. 1223. MSS. *Si aliquis de Curialibus, vel de familia Comitis verberaverit aliquem de villa, &c.* Vide Joan. VIII. PP. Ep. 199. Conſtit. Sicul. l. 1. tit. 9. tit. 37. tit. 29. §. 2. &c.

MAGNUS CURIALIS, Dignitas in civitatibus. *Grand Curial de Baugé, d'Yenne* apud Guichenonum in Probat. Hiſt. Breſſenſis pag. 51. 59.

Recenſendum non eſt inter dignitates civitatum Magni Curialis officium. Curialis Balgiaci *Magnus* dictus eſt, quod eſſet Scriba Judicis Balgiaci, majorque Caſtellanorum Curialibus, qui & ipſi inter Dignitates urbium in Breſſia non debent annumerari. In ultibus aut actu Notorietatis ſtagnorum Breſſiæ, apud eumdem Guichenonum in Probat. p. 170. & apud Revellum pag. 265. Curialem & Scribam unum eumdemque fuiſſe aperte claret: *Teſtes coram nobis Petro Caſtellani Caſtellano de Villariis & manibus mei Curialis ſubſignati de & ſuper prædicta confuetudine interrogati ... ann.* 1502. De iis Curialibus eorumque muniis fuſius agunt Revellus p. 261. & Colletus p. 174. & ſeqq.

3. CURIALIS. Bulla Benedicti VIII. PP. Ind. 1. apud Ughellum in Epiſc. Portuenſib. *Concedimus vobis & veſtris ſucceſſoribus in perpetuum de civitate Portuenſe duos piſcatores, & duos Curiales, quales vos eligere volueritis de ipſis hominibus, qui ibidem fuerint.* Et infra: *Ipſi namque duo piſcatores & duo Curiales ulterius nullam dationem aut ſervitium facient.* Charta Libertatum villæ S. Germani in Foreſio an. 1247. *Quod ſi aliquis de Curialibus vel de familia noſtra verberaverit aliquem de villa ... niſi Curialis fecerit illud cauſa correctionis, &c.* Ubi *Curiales* iidem videntur, quos *Hoſpites* & *Manſionarios* vocabant: *Curiæ* & præſtationibus ac muniis *Curialibus* obnoxii.

4. CURIALIS. Joann. de Janua: *Comis, ſuavis, Curialis*, [Gall. *Courtois*.] Henricus Huntidonenſis de Contemptu mundi c. 1. *Guilebertus verſibus & proſa & habitu Curialiſſimus.*

CURIALITAS. Joan. de Janua: *Comitas, Curialitas, vel suavitas.* Alibi: *Facetia, Curialitas*, Gallis *Courtoisie*. Philippus de Pergamo in Catone moralizato *Curialitas est quæ dicit idem quod nobilitas morum*: Mox: *Sicut virtus legalis, quæ est justitia, est omnis virtus ex eo, quod facit actum omnis virtutis: sic Curialitas, quæ dicitur à Curia, est magna domus Nobilium, quantum ad mores, &c.* Deinde: Ille, qui *Curialis est, liberalis est, quia prompte tribuit: & est magnificus, quia magnos sumptus facit in magnis operibus, & est temperatus ... affabilis, &c.* Metellus in Quirinalibus:

Us convivarum primo summoque fuorum,
Et Curialitate se vivere mandat adhuc.

Nangius in S. Ludovico pag. 365. *Eos adtrahebat ad pacem & benevolentiam suis Curialitatibus & auxiliis opportunis.* Rodericus Toletan. lib. 5. de Reb. Hispan. cap. 2. *Quos Curialitate, affabilitate & bonis moribus sic instruxit, &c.* Hist. Cortusiorum lib. 7. cap. 4. *Tantæ Curialitatis & largitatis, ut vix sibi equum & tunicam retineret.* [Charta anni 1209. ex Archivo Monasterii B.M. de Bono Nuntio Rotomag. *Monachi de Curialitate sua michi dederunt quinque libras Andegav.* Charta anni 1303. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 935. *Concessit ... Heliæ Guidonis ... pro Curialitatibus & multimodis gratiis, &c.* Regest. Parlamenti an. 1456. apud Baluz. to. 2. Hist. Arvern. p. 433. *In recompensationem plurium Curialitatum & servitiorum, &c.*] Charta vernacula ann. 1309. in Hist. Vergiacensi lib. 5. cap. 4. *Les longs & agreables services & Curialitez qu'elle m'a fait au tems passé.* Vide Guichenonum in Epiſcopis Bellicenſib. p. 44. 79. Hemeræum in Auguſt. Viromand. p. 202. [Acherium Spicil. tom. 6. p. 664. Acta SS. Martii tom. 2. p. 123. Maii to. 7. p. 831. 832. & 836. &c. Murator. to. 12. col. 690.]

CURIALITAS ANGLIÆ & SCOTIÆ. Ea olim, neſcio an & hodie, inoleverat in Anglia Lex, qua, qui uxorem duxerat feodo ſimplici vel talliato laiſitam, illa extincta, ſi liberi, qui ex eorum matrimonio nati fuerant, ſeu mas, ſeu femina, vel ſtante matrimonio, vel poſt uxoris mortem obiiſſent, feodo illo frueretur ad vitam. Quæ quidem Lex *Curialitas Angliæ* ideo dicta, quod in eo tantummodo regno locum haberet, inquit Littleton ſect. 35. cujus lemma concipitur: *Curtesie d' Angleterre.* Monaſticum Anglic. tom. 2. p. 645. *Lequel Sire Jean (le Spenſer) engendra ſur ly un fis, ou une fille, que mouruſt, iſſi ke après la mort Jeanne, Sire Jean le Deſpenſer tint le maner du Chaſtel per la Curtayſie de Engleterre.* [Vide Nomolexicon Thomæ *Blount in Curteſie of England.*]

Neque tamen in Anglia duntaxat locum habuit *Curialis* ſeu officioſa Lex illa, ſed & in Scotia; atque adeo in burgaiis. Leges Burgorum Scotitorum c. 44. cujus lemma eſt *De Curialitate Scotiæ in burgo: Si aliquis capiat burgagium cum aliqua in liberum maritagium, & cum ea genuerit maſculum vel feminam, & caſu contingente moriatur uxor viri illius, & poſt mortem, ſi filius vel filia vivat, vel moriatur, vir illo burgagio omnibus diebus ſuis vitæ gaudebit, &c.* Vide *Tenens*, & *Viduitas*: præterea Skeneum de Verbor. ſignificat. in verbo *Curialitas*.

CURIALITER, Comiter, humaniter, *Courtoiſement*: more *Curialium, à la maniere des Courtiſans*. Auctor de Diſciplina Scholarium cap. 4. *Quæſivit, cujas eſſet: ſecumque me adduxit, Curialiter conſolans, &c.* Adde c. 5. Fulbertus Carnotenſ. Epiſt. 21. *Qui noſter neque Monachus ſit, neque Clericus, & plures habeat teſtes Curialiter agitandi, (ſ. agendi) quam monaſtice vivendi.* Nangius in S. Ludovico pag. 356. *Et omnia neceſſaria ... abundanter & Curialiter miniſtrari fecit.* Occurrit non ſemel in Hiſtor. Cortuſiorum, lib. 4. cap. 10. lib. 6. cap. 7. lib. 7. cap. 19. &c. Huic voci opponitur alia.

INCURIALITER, in Concilio Avenionenſi anno 1326. can. 4. *Manus temerarias ad capiendum Clericos aliaſque perſonas Eccleſiaſticas Incuriali ter ... extendere non verentur.* Ubi vir doctus ad marginem, *ſ. incivili ter*: ſed perperam.

5. CURIALIS. Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Oveten ſis, an. 781. *Quatuor tapetes, & tres vaſos Salomoniegos, & duodecim Curiales argenteas, & unum (aquimanile) argenteum.* Ubi Sandovallius editor vertit, *doze cuchavas de plata, y un aguamanil de plata*. Proinde *aquimanile* deeſt in Latino. Eſt autem *Cuchara*, Hiſp. *Cochleare*, noſtris *Cueilliere*.

CURIARIA, Prædium, *Curia*, Curtis. Charta Bareſoni Reg. Sardiniæ ann. 1164. apud Ughellum tom. 4. p. 1203. *Dabo etiam operi S. Laurentii duas Curiarias, quas conſules Januæ præelegerint in tota Sardiaia, ex quarum reditibus ipſa Eccleſia perficiatur.*

¶ CURIARIUS. Charta Hugonis Abb. Corbeienſis an. 1177. ex Tabulario ejuſdem Monaſterii: *Ipſe Everardus ſtve ejus in Curiariis, id eſt, Curiam S. Petri inhabitantibus, ſive in hoſpitibus in terra de dote altaris manentibus, ſive in culturis, ſive in cambariis nullum dominii jus poſſidebit.*

CURIATIO, Curia, ſeu Comitatus, vel etiam *Curia ſolennis*, Concilium Budenſe ann. 1279. cap. 2. de veſtib. Prælatorum: *Cum ad exercitus, ſeu Curiationes, aut expeditiones ex certis & neceſſariis cauſis eos contigerit proficiſci.*

CURIA-TOGA, *id eſt, advocatio juridica*. Papias.

¶ CURIATUS, Curia, Senatus. Statuta Philippi Regis an. 1303. in Cod. MS. Conſuet. Tol. fol. 35. *Item quod Notarii Curiatus Tholoſ. ſcribant acta bene, & fideliter, &c.*

¶ CURIFUGIUS, Qui fugat curas, & tædia diſpellit. Angelus Rumplerus l. 3. Hiſt. Monaſt. Frambacenſis apud Bernard. *Pez* tom. 1. Anecd. part. 3. col. 466. *Scribis Perotius bono doctiſſimus de villa ſua, quam Curifugiam nominavit ... Ego illud caſtrum præfero, quod & Curifugium genere neutro appellavero.*

¶ CURIO, *Sanguis*, in Gloſſis Iſidori. Patet legendum *Cruor*.

¶ 1. CURIOSUS; *Facetus, dicax, urbanus*. Papias MS. Haud abſimili prorſus ratione Gallice quandoque dicimus, *Curieux*, pro Concinno & eleganti.

2. CURIOSUS. Κυριόσεις, Palladio in Vita Chryſoſtomi p. 15. Edit. Emerici Bigotii. Gloſſ. Baſil. Κυριοσ, τὸ ἐξώνυστ. Sic autem appellabantur, qui delecti ex *Memorialibus*, atque etiam ex *Agentibus in rebus*, ab Imperatoribus per ſingulas provincias, modo duo, modo ſinguli, annuum munus aſturi mittebantur, qui & curſui publico invigilarent, ne videlicet citra evectionem quis eo uteretur, & omnia, quæ geri in Republica viderent, ad Principis notitiam deferrent. Unde recte Scaliger ad Manilii l. 5. dixit, *Curioſos* idem munus obiiſſe, quod in in Gallia *Contrarotulatores* diſpoſitorum equorum, *les Controlleurs des Poſtes*. In Notitia Imperii occurrunt *Curioſi curſus publici præfentalis*, & *Curioſi per omnes Provincias*, ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum: *Curioſi litorum*, in Novella Theodoſ. & Valent. de Tribut. fiſcal. Curioſorum ſit etiam mentio apud Firmicum l. 3. cap. 13. Tertullianum lib. de Fuga in perſecut. Athanaſium Apolog. 2. Suidam in Vita Chryſoſtomi, &c. qui cum multiplici nequitia & concuſſionibus infamarentur, ſublati demum ſunt à Juliano Imper. De his pluribus agit præterea titulus in Cod. Theodoſ. de Curioſis, & ibi Jacobus Gothofredus.

CURIOSI apud Ordericum Vitalem lib. 8. p. 704. videntur iidem, qui *Curiales*.

CURIOSI & *Correctores Fratrum Ordinis Grandimontis*, in Areſto Parlam. Pariſ. 15. Jan. 1322. [Antiqua

tiqua Statuta ejusdem Ordinis in Anecd. Marten. tom. 4. col. 1232. n. 15. *Ad portam est ille quem Correctior & Curiosus hujus officio deputandum decreverit pro communi utilitate & pace.* Literæ Simonis Archiep. Bituric. ann. 1223. pro iisdem Grandimontensibus, Anecd. Marten. tom. 1. col. 910. *Duobus singularum domorum ministerio deputandis, unovidelicet Clerico, alioque Converso: quorum alter, Conversus scilicet Curiosi, Clericus vero Correctoris officium gereret, secundum quod etiam nunc observatur in Ordine supradicto.* Corrector spiritualium curam gerebat, Curiosius temporalium.]

CURITA. Vide *Curatura*.

CURITIS, pro *Curtis*. Occurrit non semel in Diplomate Mathildis Comitissæ anno 1078. apud Fr. Mariam in Mathilde.

CURITZE, Modius, Slavorum lingua, apud Helmodum lib. 1. cap. 88.

CURMEDIA, fervitutis species in Germania, quæ ejusmodi erat, ut obeunte aliquo obnoxiæ conditionis, dominus jus haberet rem, quam vellet, in illius bonis, verbi gratia equum, vestem, annulum, &c. feligere, sibique afferere. Quæ species est *laudimii*, seu *relevii*, Germanis *Chur muart* dicta, ut auctor est Rosentalius lib. de Feudis c. 2. §. 39. cap. 5. §. 131. Cæsarius lib. 4. Miracul. c. 62. *Cui cum Conversus respondereet: Talis homo eum* (pullum equinum) *nobis legavit; ait Præpositus, utrum ex devotione, vel ex aliquo jure legavit eum? Respondit Conversus: Ex decessu illius emersit, nam uxor ejus, eo quod esset de familia nostra, jure Curmediæ illum obtulit.* Charta Caroli IV. Imper. an. 1349. apud Willelm. Hedam p. 360. 1. Edit. *Super solutione census, ceræ, pecuniæ, vestium, equorum, pecorum, & jurium* (vulgariter Cormede) *aut aliarum quarumcumque rerum, quæ in vita vel post mortem cujuslibet hominis, conditionis hujusmodi* (servituti obnoxii) *Episcopis & Prælatis ac Ecclesiasticis personis baclenus dari consueverunt.* Huc etiam pertinet Diploma Henrici Imperat. & Cunegundis pro Fundatione Monasterii S. Michaelis Bambergensis apud Bruschium de Monast. Germ. p. 87. Hæc servitus, inquit Molanus lib. 3. de Canon. c. 36. multis in locis primum redempta fuit pecunia, deinde ex magna summa in parvam est derivata, & paulatim per negligentiam & rebellionem evanuit. Vide *Catallum melius*.

¶ COREMEDE, CORIMEDE, Eadem notione. Diploma Abbatialis Ecclesiæ Bilisiensis ann. 1181. apud Joan. Mantelium Hist. Lossensis part. 2. p. 2. *Notum facimus tam futuris quam præsentibus, quod quædam mulier Margareta liberis orta natalibus, titulum suæ ingenuitatis in liberiore Dei redigens servitute, Ecclesiæ B. Amoris contidit, hocque conditionis tenore, quod tam ipsa quam omnes posteritatis suæ sobotes, singulis annis ibidem ad altare prædicti patronis sui duos persolvent denarios; mulieres libere nubentes in obitu suo 12. denarios pro Coremede darent; viri vero alienas ducentes 12. denarios ad licentiam solvent, totidemque in orbitu suo darent, nullumque advocatum habentes præter altare suum, nullis placitis nullisque exactionibus tenerentur obnoxii.* Ibidem pag. 3. in Diplomate anni 1040. *Tota autem illa cognatio post mortem suam de capite suo, pro jure quod vulgo attulit, sive Corimede dicitur, tantum 12. denarios, & nihil amplius solvat.* Hinc, ni fallor, emendandus alter locus Tabularii S. Trudonis ibid. part. 1. p. 81. laudatus: *Cæterum licet Abbati vel ab ipso constitutis, de quocumque negotio sine Advocato placitare, id est, placito sive judicio decernere... scilicet de terris, de domibus, de exterris uxoribus, Coreniedis sive citermiædis & familiis*; melius enim *Coremedis*, quam *Coreniedis* legeretur.

CURMEN, Κῦρμα, Dioscoridi lib. 2. c. 110. aliis *Furmen*, Potus quidam ex hordeo, similis zytho. Gloss. Lat. Græc. *Curmen*, ζῦθος ἐκ κριθῆς. Occurrit apud Ulpianum. Vide Hadrian. Junium l. 2. Animadvers. cap. 12. Salmasium ad Inscriptionem Herodis p. 51. & Camdenum in Agro Dorbiensi.

CURÓPALATES. Vide supra in *Cura* 5.

CURRABIUS, Species navis. Laurentius Diaconus Veronensis de Bello Balearico lib. 1. p. 899.

Hoc variæ fiunt diverso robore naves,
Gatti, Dromones, Carabi, celereque Galeæ,
Barcæ, Currabii, Lintres, grandesque Saginæ,
Et plures aliæ variantes nomina naves.

Ubi f. leg. *Currarii* vel *Cursarii*. Vide in hac voce.

CURRALE, Curtis atrium. Fori Ofcæ ann. 1247. fol. 5. *Qui pignorat boves, bravos,* (branas) *equas, vacas, vel oves, & miserit eos in Currali, peytet pro calonia 60. sol. &c.*

¶ CURRATERIUS, apud Hofmannum, Idem qui supra *Corraterius*.

¶ CURRATORIA. Charta fundationis Turritani Monasterii in Sardinia an. 1205. *Prædictus judex dedit præfato Conventui Paules cum pertinentiis fuis, in Curratoria de Romagna curiam de Save cum pertinentiis fuis omnibus... & in Curratoria de Nolauro curiam de Obneto cum omnibus pertinentiis.* Sic lego pro *Incurratoria*, ut scribitur to. 1. Anecd. Marten. col. 800. *Curratoriam* autem puto idem esse quod Parochiam ab Italico *Curato*, Parochus, Curatus.

CURRAX, in leg. 18. D. de Ædil. Edict. ut *Vigilax* eodem loco. [Gloss. Lat. Gr. *Currax*, ὀρμιεῖς. Gratius Cynegetico v. 89.

Nam fuit & laqueis aliquis Curracibus usus.

Ubi *Laqueis Curracibus* dicuntur qui facile currunt, curenteque nodo, Gall. *Nœud Coulant*, illaqueant & nectunt.]

¶ CURRELLUS, Currus. Charta Consulum Avenion. an. 1195. apud Fantonum to. 2. Hist. p. 83. *Concessimus ut de singulis equitionibus duos denarios, de asino unum denar. de Currello quatuor denar. de singulis pedibus singulos obulos, &c.* Vide *Curellus* 1.

CURRERE dicebantur, qui ob crimen aliquod per urbem traducebantur. Charta R. Abbatis Caroffensis ann. 1308. ex Regesto 2. Philippi Pulcri Regis Franc. n. 11. in Tabulario Regio: *Item adulter & adultera, si deprehensi fuerit in adulterio, si inde factus fuerit clamor, vel per homines fide dignos convicti fuerint, vel confessi in jure, quilibet in centum solidis pro justitia puniatur, vel nudi Currant per baslidum, & sit optio eorumdem... Item quicumque aliquid valens duos solidos vel infra de die vel de nocte furatus fuerit, Currat villam cum furto ad collum suspenso, & in quinque solidos pro justitia puniatur, & restituat furtum, cui furatus est, &c.* Vide Trotare.

1. CURRERIUS, Apparitor, *Sergeant*. Charta an. 1258. apud Petrum Mariam Campum in Hist. Placentinæ Ecclesiæ, in Regesto 2. part. Ch. 98. *Citatis dictis vicinis, & ipsis Templariis per parabolam Curreris Communis ostiatim, ad quos ista divisio pertinere videbatur.* [Statuta Massil. lib. 1. c. 9. §. 3. *Licet autem inter officiales curiarum intelligamus nuntios curiarum, excipimus tamen... Curreros palatii & curiarum.* Vide *Currens*.]

¶ 2. CURRERIUS, Cursor, Tabellarius, Gallice *Courier*, Ital. *Corriere*. Caffarus Annal. Genuens. lib. 1. ad an. 1162. *Consules vero ne galeæ à civitate recederent, donec literas diffidentiæ Pisas mitterent, præceperunt, & sine mora Currerium quemdam cum literis Pisanos diffidando Pisas miserunt.*

¶ CURRERUS, Apparitor. Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 26. *Omnes homines collegium facient, quod Paraticum vocant, etiam usque ad Curreros*

feros Communis, quos Missos vel Servitores appellant.

¶ CURRIBILIS MONETA, Quæ *currit*, ut in Chartis non semel, sive quæ in usu est, Gall. *Qui a cours*. Capitul. General. MSS. S. Victoris Massil. *Libras quindecim Turonenses argenti cum O ro tundo boni & Curribilis*. Occurrit alibi non semel.

CURRICULO, *Celeriter*. Papias. [Utuntur Plautus & Terentius.]

¶ CURRICULOSUS, Currens. Vita B. Idæ Comitissæ, tom. 2. April. pag. 145. *Festivitates SS. Viduarum Curriculosa per anni tempora dum revolvimus*. Vide mox *Curriculum*.

1. CURRICULUM, Annus, *le Cours d'un an*, nostris : quomodo *anni*, & *annorum Curricula* non semel in Cod. Theod. [& in Præcepto Ludovici Imp. an. 823. in Appendice Marcæ Hispan. col. 768.] Vetus Diploma profert *Diago* in Comitibus Barcinon. lib. 2. cap. 34. quod sic claudit : *Actum est hoc annorum Dominicæ Incarnationis quater quinquagenis & quinquies, quinis lustris, & tribus Curriculis, mensibusque quinque peractis*. Ubi innuitur annus 1228. nam quater 50. conficiunt 200. rursum quinquies 200. conficiunt 1000. quinque lustra 25. tria curricula 3. annos.

2. CURRICULUM, Semita, via. Charta donationis Ecclesiæ Cornutianensis edita à Suaresio : *In pronao velum lineum ... ante secretarium, vel Curricula, vela linea vsolutata pensilia habentia arcus duos*. .

CURRILES *aquæ*, & *incurriles*, quæ fluunt, *cursum* habent, aut non habent, in Chartis Alfonsi VI. Regis Hispan. apud Antonium de Yepez in Chronico O rdinis S. Benedicti tom. 6. p. 489. 490.

¶ CURRISARE, Curru vehi. Acta Capituli General. Ordinis Prædicator. an. 1264. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 1738. n. 12. *Item quicumque fratres equitaverint vel Curriſaverint, secundum gravit atem culpæ gravius puniantur*.

¶ CURRITA. Vide in *Curatura*.

1. CURRITORES, Iidem, qui *Cursores*, Infra. Tudebodus lib. 1. Hist. Hierosol. p. 788. *Coperunt Curritores nostris anteire, donec pervenerunt ad Eracleam*,

2. CURRITORES, Proxenetæ, nostris *Courretiers*. Curia Generalis Catalaniæ in villa Montis-albi an. 1333. sub Alphonso Rege Arag. MS. *Mercator vel drapertus, & eorum negotiatores seu factores ... hoc idem observari jubemus in Curritoribus & peleriis, qui pelz o robes recipiunt ad vendendum, &c.* Vide *Cursor*, *Corraterius*.

¶ CURRITORIUM, f. Opertum iter ex altera parte domus in alteram, ab Italo *Coridore*, vel Hispano *Coredor*, nostris *Corridor*. Testam. Guillelmi Vencienf. Episc. an. 1257. inter Instrum. tomi 3. novæ Gall. Chr. col. 195. *Actum in dicto Monasterio* (S. Victoris Massil.) *in quadam turri quæ est juxta Curritorium*. Vide *Curseria*.

CURRITURA. Vide *Curatura*.

CURRODREPANUS, vox hybrida, Currus falcatus ; ex *Currus*, & Δρεπανον, *Falx*. Exstant apud Anonymum de *Rebus bellicis*, subjectum Notitiæ Imperii, *Expositiones Currodrepani*, *Currodrepani singularis*, & *Currodrepani clypeati*, quas consulere poterit, qui volet.

¶ CURRULUS EQUUS, Δρομικὸς ἵππος, *Tolutarius*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CURRUPIRE, *Invadere*. Glossar. Sangermanum. 501. f. *Corrumpere*.

¶ CURS, Cortis. Vide in hac voce.

CURSA, Gall. *Course*, Excursus militaris, incursio, præda ipsa, in Capitul. Sicardi Princip. Benev. in Præfat. [Fragmenta Hist. Dalphin. to. 2. p. 624. col. 1. ad an. 1346. *Baillivus Viennæ, cucurrit vexillis erectis, in qua Cursa ... omnia mala fecerunt quæ potuerunt excepto incendio*.] Vide *Cursus* 3.

¶ CURSABILIS MENSURA, Quæ in usu est, in Charta anni 1262. ex Chartulario S. Vandregesili tom. 2. pag. 1566.

¶ CURSABILIS MONETA, Eadem notione, Gall. *Monoie qui a cours*, in Charta Bartholomæi Laudun. Episc. an. 1138. apud D. *Du Plessis* in Hist. Cociaca p. 139. Vide *Cursalis*.

¶ CURSALICA LITTERALIS. Vide *Scriptura*.

¶ CURSALIS, Idem qui *Cursarius*. Ottoboni Annal. Genuenses lib. 3. ad annum 1192. *Præfati Consules armaverunt 8. galeas pro fugandis galeis Cursalium de Provincia, quæ capiebant ligna per mare*. Iterum utitur ad annos 1171. 1194. 1195. 1205. & 1211.

¶ CURSALIS CANIS. Vide *Canis*.

¶ CURSALIS MENSURA, ut *Cursabilis*, in Charta anni 1233. ex Archivis Abbatiæ de Lanvaux.

¶ CURSALIS MONETA, ut *Cursabilis*, apud Acherium to. 13. Spicil. p. 629. Vide *Cursibilis*.

CURSARIA. Vide *Cursoria*.

CURSARII, Prædones mari, nostris *Corsaires*, Piratæ. Leges Alfonsinæ part. 2. tit. 14. lib. 18. *Mas por razon de furto no deve matar, ni cortar membro ninguno, fueras ende si fuesse ladron conocido, que manifestiamente tuviesse caminos, e que robasse otres en la mar, con navios armados, aquien dizen Cursarios, &c.* Tit. 26. leg. 31. *Cursarios fazen muchas vegadas grandes danños sobre mar, matanda los omes, e prendiendo los, erobando les lo que traen, &c.* Epistola Gregorii PP. apud Matth. Paris anno 1234. *Cursarii & piratæ nimis impediunt subsidium Terræ Sanctæ*. Utuntur idem Paris an. 1245. Jacobus à Vitriaco in Hist. Occident. cap. 2. Sanutus lib. 1. part. 5. cap. 2. &c. Ita Græco-barbaris κερσάλιοι, in Gloss. Meursii. Ex quo emendare licet Glossas Basilicor, pag. 5. ἱστιοῦροι, διφοῖται, ἁρπαγεῖς καὶ λῃστοπειρᾶται, legendum enim κερσάριοι. Vide *Cursor* 3. & *Cursus* 2.

¶ CURSATOR. Vide *Cursatores* in *Cursor* 4.

¶ CURSERIA, Via in muris urbium ad hostes in expugnationibus propulsandos dispositа ; per quam ex una turri in aliam fit transitus : unde Curseriæ dictæ. Litteræ Philippi Regis Franc. an. 1280. de compositione murorum civitatis Carcassonæ inter Anecd. Martenian. tom. 1. col. 1160. *Item, concessimus eidem Episcopo & dictis successoribus suis, quod unam de turribus quæ construuntur in muris prædictis habeant, teneant & possideant à parte inferiori usque ad Curserias, quæ sient desuper in muris prædictis : parte vero dictæ turris supra Curserias prædictas semper nobis & nostris gentibus remanente ... Fiant siquidem clausuræ, sive portæ desuper in dictis Curseriis, ubi muri incipiunt domibus Episcopalibus jungi in utroque capite dictarum Curseriarum à parte domuum episcopalium, ne transitus & aspectus in eisdem domibus pateat cuilibet transeunti*. Vide *Curritorium* & *Curseria*.

¶ CURSETUS, Idem quod supra *Corsetus*, Thorax, tunica, Gall. *Corset*. Hist. Dalphin. to. 2. p. 283. in Computo annorum 1333. & seq. *Item pro quinque alienis de zentato pro Dom. Andrea filio Domini, ad faciendum duos Cursetos, 29. fol. Vienn.*

¶ CURSIBILIS MONETA, in Statutis Capituli Tull. an. 1497. cap. 11. de Præpositis, Moneta communis, publice recepta. Gall. *Monoie courante*. *Pecunia numerata, bona & approbata, Cursibilis*, in Tractatu Matrimonii ann. 1283. Hist. Dalphin. to. 2. p. 26. col. 1. *Cursabilis & Cursualis*.

¶ CURSILIS MONETA, ut *Cursibilis*, in Charta an. 1254. ex Archivo Castri Nannetensis.

¶ CURSILITAS, Ad cursitandum propensio. *Va-*

Vagabunda Cursilitas displicet, apud Fulgentium 3. Myth.

¶ CURSINARIUS. Vide *Cursarius in Cursus* 2.

CURSITORES, lidem qui *Curſores*, *Coureurs*. Apud Ordericum Vitalem lib.9. p.731.732.

¶ CURSIVA Italica. Vide *Scriptura*.

1. CURSOR, Tabellarius, ifve, qui ad aliquid perferendum mittitur. Gloſſ.Græco-Lat.*Exercipes*, Ταχυδρόμος, ἀγγελιαφόρος, ἀγγελος. Gloſſ.Lat. Græc.*Curſor*, δρομεύς. Geſta Purgationis Felicis: *Subornatus eſt quidam privatus homo, qui modum Curſorii haberet*. Vetus Inſcriptio Trevirenſis, apud Browerum in Treveri:

Nuncius auguſti, velox pede, Curſor ut aura.

In alia Chriſtiana Inſcript. apud eumdem: *Urſacius Curſor Dominicus*. Lupus Ferrar. Epiſt.ult. *Curſor noſter, donec veniamus, pauperis apud vos locum implebit*. Matthæus Paris an.1276.*Cum... contra Regem tenere auſi fuiſſent, & paulo ante Curſorem Regis apprehendiſſent, & ſibi manum amputaſſent. Curſores ordinis*, Tabellarii, in Nomaſtico Ciſtercienſi p.335. Vide Fabrotum in Gloſſ. ad Cedrenum, verbo Κεφαρ, & Caſaubonum ad Spartianum.

CURSORES, ut eſt apud Academicos Cruſcanos, *ſono detti in Roma i Mandatarii publici del Papa, che intimano i Cardinali à Conciſtoro, & ad alli atti publici.&c.* Concilium Avenionenſe anno 1279. *Si Officiales vel locorum domini quilibet ſeculares, ſeu eorum Curſores aut Bannerii ceperint Clericum aliquem, &c.* [Hoc in loco debet Apparitor intelligi, Gall.*Sergent, Huiſſier*, ut alibi non ſemel. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 33. *De Nuntiis ſeu Curſoribus curiæ & baculis curiæ ſignatis... Curſor pro loquerio cujuslibet perſonæ de qua quis conqueretur, pro ſingulis vicibus, quibus ipſum invenies vel ibi ad domum ejus, ab illa perſona unum obolum habeat*. Infra: *Statuentes etiam quod illi, qui voluerint eſſe Curſores... jurent ad ſancta Dei Evangelia, quod fideliter faciant per totum annum annum meſſajarias & omnes alias cauſas, & ea quæ pertinebunt ad officium curiæ... & quod portent baculos & calotas de ſigno communi Maſſiliæ*. Rurſum memorantur cap.6. §.2. Charta Caroli Comitis Provinciæ, de pignoribus an.1290. & MS. D. *Brunet* fol. 76. *Nullus... Curſor ſeu executor, vel alius officialis pignoret de bobus aut beſtiis aliis arantibus*. Occurrit hac notione in Statutis Avenion. lib. 1. rubrica 3. art. 2.]

2. CURSOR. Cursores, Taſticis dicuntur, qui aciem in prælii antecedunt. Vide Leonem in Tacticis cap. 4. §. 20. cap.7. §. 36. & alios, quos laudat Meurſius in Gloſſ. Qui iis præerat, Πρωτοκούρσωρ dictus. [Adde Gloſſ. med. Græcit.]

Cursores, Qui agmen Imperatorii comitatus præcedebant, & in Palatio cum Decanis, Lampadariis, Menſoribus, & aliis militabant. Corippus lib. 3. de Laud. Juſtini:

. . . Jamque ordine certo
Turba Decanorum, Curſorum, in rebus Agentum, &c. Lampadariis adjunguntur in leg. ult. Cod de Diverſ. Offic. de quibus idem Corippus.

. . . . Prænuntius ante
Signa dedit Curſor peſita de more lucerna.

Ubi tamen alii legunt *lacerna*. De iis etiam intelligendus Philoſtorgius lib. 2. cap. 4. Videntur id muneris obiiſſe, quod in Regum noſtrorum Palatio *les Guides des chemins*, qui Comitatum Regum præcurrunt, ne quod in viis impedimentum obſtet, quibus qui præeſt, *Capitaine des Guides* dicitur. Qui curſoribus Palatinis præerat, *Præpoſitus Curſorum* dicitur in vetere Inſcriptione: *Sep.Aug. lib. Zibi Præp. Curſorum*.

3. CURSOR. Cursores, Ταχυγράφοι, ἐξαρχοντες, Joanni Euchaitarum Epiſc. pag. 16. Ταχυγραφεῖς, apud Eunapium in Proæreſio, & Damaſcium in Vita Iſidori. Notarii, qui notis verba curſim expediunt, in leg.33. D. Ex quibus cauſis majores. Ita delcribuntur à Nicolao de Clemangis Ep.109. *Ceſſavit igitur cum dictatu antiqua ſcribendi formula, quæ perfectam ac rite formatam litteram cum certa diſtinctione clauſularum notiſque accentuum tractim antiquarii ſcribebant, & ſurrexerunt ſcriptores, quos Curſores vocant, quæ rapido juxta nomen curſu properantes, nec per membra curant orationem diſcernere, nec pleni aut imperfecti ſenſus notas apponere, &c.* Sidonius lib.9. Epiſt.11. *Tribuit, & quoddam dictare celeranti ſcribarum ſequacitas ſaltuoſa, compendium, &c.* Vide *Brodiator*.

Cursarii videntur appellari in Fleta lib. 2. cap. 36. § 1.

4. CURSOR. Cursores, Proxenetæ, qui aliis *Curaterii*, & *Curritores*. Libertates Barcinonæ an.1283. *Quod aliquis non poſſit repetere aliquam rem ab illo, qui emerit eam par Curſorem publicum, & publice, niſi reſtituerit pretium*. In alio capite *Corredores* & *Curritores* dicuntur.

Cursatores, Eadem notione in Charta Libertatum Caroffenſ. oppidi in Biturig. anno 1194. apud Thomaſſeri um.

5. CURSOR Publicus, Præco, qui ſubhaſtationi præeſt. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Ofcæ an. 1247. fol.2. *Tamen ſi voluerit pignoratus, quod beſtia illa penatur in manu Curſoris publici, & vendatur, pretium illud tribuatur pignoratori*. Fol. 3. *Si ille, qui miſit in pignore hæreditatem ſæpe dictam, non habuerit, unde poſſit eam redimere, dicit Forus, Per buccam Juſtitiæ mittatur ipſa hæreditas in manu Curſoris, & ex illa die, quæ fuerit poſita in manu Curſoris, uſque ad 30. dies vendatur, &c.* Obſervantiæ Regni Aragon.lib.6. tit.de Generalib. privileg. §.39. *Et facta eſt vendatio ſiat traditione, & ſine carta, & ſine arra, & ſine Curſore, &c.* Lib. 8. tit. de Contumacia, §. 12. *Et poſt 30. dies Curſor faciat fidem de præconizatione*. Lib. 9. tit. *Declarationes* §. 2. *Curſor ſeu Sagio*.

6. CURSOR. Cursores, apud Nicolaum Uptonum lib. 1.de Militari officio cap.9. dicuntur *Nuncii peditantes* Imperatorum, Regum, & Principum, *quorum officium eſt pedibus tranſire, qui inſuper portant arma Dominorum ſuorum in pixidibus depicta, pendentibus in ſuis cingulis, ſive cinctoriis ſupra renes. Nec eis eſt permiſſum ſuorum Dominorum arma alio aliquo loco portare. Et iſti poſſunt eſſe Milites propter peritiam in officiis habitam, non tamen ſunt nobiles, & vocantur Milites Caligati, ut C. de Nuptiis, L. A caligato, per Accurſium*. Vide *Proſecutor*.

Cursores Baccalarii, [Theologiæ Candidati, qui ad *curſum* Theologicum explicandum admittuntur in Academiis.] Vide *Baccalarii* 3.

Cursores de Oreia, qui dicantur apud Cæſarauguſtanos, vide Michaelem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. p. 79.

Cursor Equus, *Courſier*, in Conſuetudine Andegavenſi art. 47. & Cenomanenſi art. 55. Willelmus Malmesburienſis lib. 2. de Geſtis Angl. cap. 6. *Equos Curſores plurimos, cum phaleris fulvum, ut Mavo ait, mandentes ſub dentibus aurum*. Guncherus lib. 7. Ligurini:

Non tamen aut galea muniri tempora curat,
Aut Curſoris equi, quo prælia ſemper agebat;
Officio fungi, &c.

Conſtitutio Caroli Craſſi pro Expeditione Romana anno 884. *Bini ducantur equi, unus Curreus, alter ambulans. Curſoris equi*, apud Ingulfum pag. 878. Et apud Bernaldum Archidiacon. in Vita B. Geraldi Archiep. Bracarenſis n. 11. [Vide *Corſerius*.]

CUR-

CURSORIÆ, Naves expeditiores, veloces, Isidoro lib. 19. c. 1. *Navires de Courses*. Sidonius lib. 1. Epist. 5. *Ticini Cursoriam (sic navigio nomen) ascendi, qua in Eridanum brevi delatus, &c.* Willelmus Brito lib. 7. Philippid. p. 171.

Septuaginta rates, quibus est Cursoria nomen.

Naves Cursoriæ Rigordo an. 1213. Rogerius Hovedenus in Richardo I. *Anno eodem applicuerunt ibi naves & buscie plusquam 300. exceptis galeis & Cursoriis, quæ multæ fuerunt.* Bromptonus habet *Cursariis*. Vide Scaligerum ad Ausonium. lib. 2. cap. 6. *Courans* videntur appellari à Guiarto:

Engins n'ont de part & d'autre,
De fust parfait & achevez,
En nez & en Courans levez,
Desquiex grosses pieces s'eschappent.

¶ CURSORIE, Cursim, celeriter. Ordinarium MS. Piperac. Abbatiæ an. 1301. *Antiphona dicitur Cursorie. Madox* Formul. Anglic. p. 339. in Charta anni 1503. *Et insuper quod septimanatim quolibet anno, perpetuis futuris temporibus, unus Presbyter Canonicus ipsius Monasterii per Abbatem ejusdem ... Cursorie assignandus, Missam cum speciali Collecta pro animabus ipsorum ... celebrabit.* Hic vox *Cursorie* ducta videtur à *Cursu* seu Officio Ecclesiastico, quod quotidie certo ordine decantandum est, ac proinde idem sonare quod *per ordinem assignandus*.

¶ CURSORIUM, Arelatibus *Cossou* vel *Coussou*, Sic vocantur apud Arelatenses singulæ pascuorum portiones, quas in planitie de Cravo singuli tenent pascendarum ovium causa hyemis tempore. Vocis etymon à *Cursu*, quod intra *Cursorii* limites pecori liceat Currere & pascere. Charta an. 1221. pro Archiepiscopo Arelat. in Libro viridi fol. 119. verso: *Concedimus & confirmamus in perpetuum Cursorium quoddam de Cravo, quod vocatur Malcresset cum omni jure & pertinentiis, &c.* Charta Ludovici Regis Siciliæ è MS. D. *Brunet* fol. 108. *Cursorium Avellini Comitis vulgariter appellatum, scitum utique in Cravo.*

¶ CORSORIUM, Eadem notione. Charta Curiæ Arelatis an. 1225 è MS. D. *Brunet* fol. 84. *Hec est carta continens quantum quodque Corsorium debeat continere ... Corsorium, de Meliarie .. habuit 315. cannas in longitudine & 260. in latitudine.* Non semel occurrit ibi.

¶ COSSORIUM, Eodem significatu. Conventio inter Ludovicum Regem Siciliæ & urbem Arelatem an. 1385. è MS. D. *Brunet*, fol. 3. verso. *Possidere bona ac acquirere de novo mobilia & immobilia, atque jura, census, redditus, patua, Cussorie, salinas.*

¶ CURSORIUS. Vide supra *Cursor equus* & infra *Cursus* 1.

¶ CURSORIUS, Scriba citissimus, idem qui *Cursor* 3. Vide *Brodiator*.

¶ CURSORIA NOTA DECANTARE, in Capitulo generali S. Victoris Massil. an. 1348. Cursim, celeriter, non protrahendo.

¶ CURSOTENUS, Juxta cursum. Supplementum Vitæ S. Bonifacii Mart. to. 1. Junii p. 474. *Et sic Cursotenus fluminis Fuldæ nesciendo errabat.*

¶ CURSUALES EQUI. Vide *Cursus* 7.

¶ CURSUALIS MONETA, id est, Communis & recepta, Gall. *Monnoye courante*. Legitur in Charta Mathildis Comitissæ Autissiod. pro Monasterio S. Mariani an. 1226. Vide Lobinellum in Glossario ad calcem Hist. Britan. & supra *Cursibilis*.

1. CURSUS LIMITIS, *Cursorius terminus, Cursorium*, voces Agrimensorum, apud quos ita dicitur limes, terminus procurrens, quomodo se exporrigit in latitudinem, vel longitudinem. Vide Glossarium Rigaltii ad Agrimensores.

2. CURSUS, Officium Ecclesiasticum, seu series Orationum, Psalmorum, Hymnorum, & cæterarum precationum, quæ quotidie in Ecclesia decantantur, quam à D. Hieronymo, Damasi PP. rogatu, disposita scribit Honorius Augustodunensis lib. 3. cap. 1. Concilium Calchutense an. 787. c. 7. *Ut omnes Ecclesiæ publicæ Canonicis horis Cursum suum cum reverentia habeant.* Asserus de Ælfredi reb. gest. *Post hæc Cursum diurnum, id est, celebrationes horarum, &c.* Item: *Libellum, in quo diurnus Cursus & Psalmi scripti habebantur.* Beda lib. de Gest. Angl. cap. 18. *Accepit & præfatum Joannem Abbatem in Britanniam perducendum, quatenus in Monasterio suo Cursum canendi annuum ... edoceret.* Abbo lib. 2. de Bell. Paris.

Qui Missas, Cursusque sacros illic celebrassent.

Eckeardus Junior de Casib. S. Galli c. 3. *Plerumque Cursus & Missas negligebat.* Cap. 4. *Matutinas deinde Laudes, Cursum de S. Cruce ... persolventes.* Passim Scriptores, Gregorius Turon. lib. 5. Histor. cap. 21. lib. 8. cap. 15. lib. 10. c. 19. lib. 1. de Mirac. cap. 11. de Gloria Confess. cap. 38. Anastasius in S. Telesphoro PP. S. Bonifac. Moguntin. Epist. 17. Cæsarius Heisterbach. lib. 1. cap. 6. Vita S. Bertilæ cap. 2. c. 6. Vita S. Alberti Gambron. num. 12. Leo IV. PP. de Cura Pastorali, initio: S. Audoenus lib. 2. Vitæ S. Eligii cap. 20. Jonas lib. 2. Vitæ S. Joan. Abbat. Reomaens. cap. 7. Lib. de Miracul. S. Quintini cap. 18. Willelm. Malmesb. lib. 2. de Gest. Angl. cap. 4. Hariulfus lib. 4. cap. 35. Vita S. Odon. Abbat. Cluniac. lib. 1. pag. 27. Paulus in Vita S. Hilari Abbat. Gal. et. num. 9. Vita S. Ottonis Episc. Bamberg. lib. 2. cap. 44. Egbertus Eborac. Archiepisc. in Pœnitent. pag. 14. Vita S. Geraldi Auriliac. l. 2. cap. 9. Baudovinia in Vita S. Radegundis c. 18. &c. Wandelbertus in Vita S. Goaris, Histor. Episc. Saltzburg. pag. 250. Fortunat. in Vita S. Germani Episcopi Paris. cap. 63. 76. idem lib. 2. Poem. 19. & in Vita S. Radegundis c. 4. 11. 18. 22. Beda lib. 1. de Witenuthensi Monast. cap. 14. Riculfus Suessionensis in Constit. c. 3. Vita Burchardi Wormacien sis Episcopi. Vita S. Valarici cap. 26. Vita S. Goaris cap. 4. 5. Vita S. Serenici cap. 9. 15. Vita S. Fructuosi Episc. Bracar. cap. 13. Vita S. Eparchii cap. 17. Vita S. Nicerii Lugdun. Episc. pag. 97. Honorius Augustod. lib. 2. cap. 63. 65. Amalarius de Ordin. antiph. c. 1. Regulæ SS. Patrum parte 2. c. 5. Regula S. Macarii c. 9. S. Ferreoli cap. 12. S. Columbani cap. 7. 10. S. Aureliani ad Virgines c. 38. Sic δρόμος, Græcis. Vide Joan. Phocam c. 1.

REGULA ET CURSUS *Sancti Benedicti*, in Charta S. Drausii Episcopi Suessionensis.

CURSARIUS, CURSINARIUS, Liber Ecclesiasticus, continens *Cursum*, seu Officium Ecclesiasticum. Acta Murensis Monasterii pag. 10. *Lectionarius autem vetustus, & Cursarius antiquorum, & Liber regulæ, &c.* Alibi: *Sunt & duo Cursinarii, & tres Benedictionales libri.*

3. CURSUS, Excursus, præda, quæ in ipsis excursibus capitur. [Gall. *Course*.] Gregor. Magn. lib. 12. Epist. 23. *Hostem collectum habet, .. & si huc cursum Deo sibi irato mittere voluerit, vos loca ipsius, quantum vos Dominus juverit, depræ damini, &c.* Ubi *mittere Cursum*, nihil aliud sonat quam *mittere ad prædam*, seu prædatores. *Cursus* enim, ut Tacticis Græcis Κέρδος, prædam sonat. Leo in Tactic. cap. 12. §. 27. Αὐτὸ κυρτόρον, ὅπερ τινὲς λέγουσι τὸ τεταγμένον τῶν πρατιωτῶν. Joannes Cananus: Ὅτι τὰς σφαλερὸν τι τὸ πᾶν τὸν ... εἰς διαπλεῖν παραδίδη, καὶ κέρδος τοῖς Μουτουλμάνοις. Et mox: Οἱ ἐκ σμυρνῆς εἰς τὰ κύβου. Hinc Κερδίζειν, prædari. Historia Bellisarii MS. Ἀναλάτας, κερτίζοντες τὰς χώρας τῶν Ῥωμαίων. Alia suggerunt Rigaltius, Meursius, & Fabrotus in Glossariis Gr. [Obertus lib. 2. Annal. Genuensium apud Muratorium tom. 6. col. 303. *Deleo quod galea ista exivit*

exivit nunc de portu iſto & vadit in Curſum. Ibidem col. 394. *Supradicti vero Conſules maris tres magnas naves cum tribus galeis, tribuſque barchis, tribuſque camberiis magnis viriliter armaverunt & in curſu miſerunt.*]

4. CURSUS. Fori Morlanenſes art. 32. de Homicida: *Si vero iſtas leges dare nequiverit, quidquid habet, ſit in Curſu meo, & ſepeliatur ſubtus mortuum.* Ubi legendum, *in curſu meo*, [i.e. multam *incurrat.*] Vide *Incurſus* [1. poſt *Incurrimentum.*]

¶ 5. CURSUS, Locus ludicri certaminis. Vita S. Magdalenæ de Pazzis, to. 6. Maii p. 251. *Erant autem parentum ædes ad plateam, quam Curſus appellant. Cum ergo circa feſtum S. Johannis ... publicæ decurſiones ad pallium, ut aiunt, celebraverintur, &c.*

CURSUS EQUORUM, ἱπποδρόμιον. Libertates conceſſæ Villæ Franchæ ab Archembaldo D. Burbonenſi an. 1217. *Dom. Archimbaudus & Agnes ejus uxor conſtituerunt Curſum equorum apud Villam Francham in craſtinum nundinarum, quæ ſunt in octabis Penteocſtes, & dederunt illi, qui Curſum lucraretur, unam marcham argenti, & illi, qui equos equaret ad pontem de Baria S. Sol.* Vide Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. lib. 1. c. 100. 101.

6. CURSUS MONETÆ, [dicitur de Moneta, quæ in uſu eſt.] Vide *Moneta.*

7. CURSUS, CURSUS PUBLICUS. Vehicularius, cujus Auguſtum auctorem memorat Suetonius in Aug. c. 49. Trajanum, Aurelius Victor Schotti c. 13. De cujus uſu, & cæteris ad hanc rem pertinentibus, vide Titulum de Curſu publico in God. Theod. & quæ ibi notavit Jacobus Gothofredus, Caſaubonum ad Spartianum, Savaronem ad Sidonium, &c.

CURSUALES EQUI, Ad curſum publicum deſtinati, in l. 64. God. Theod. de Curſ. & apud Senatorem lib. 4. Epiſt. 47. lib. 5. Epiſt. 5. *Qui ad continuos Curſus conſtituti ſunt* lib. 1. Epiſt. 29. *Curſualis tractus*, apud eumdem Senatorem lib. 5. Epiſt. 5. *Præpoſiti Curſus publici*, in leg. 35. God. Theod. de Curſ. l. 9. de Curioſ. *Primi quibus Curſus publici cura ſolliciudoque mandatur*, Firmico lib. 3. c. 4. *Mancipes Curſus publici*, lib. 15. de Curſ. &c. Gregor. Magn. lib. 3. Dial. c. 8. *Andreas ... qui quondam in ſtabulis itinerum Curſum ſervaverat equorum.* Vetus Inſcriptio, apud Gualterum in Tabul. Sicul p. 18. *Juſtante Fl. Valeriano Ducenario Agente in reb. & PP, Curſus publici.* Exſtat Dialogus Theodori Abucaræ Scriptus Περὶ τῶν τῆ θείᾳ Εὐσεβείᾳ σπουδῶν.

¶ 8 CURSUS, Prædium. Diploma Rudolphi Reg. Rom. de Dotalicio Filiæ Regis Angl. apud Rymerum tom. 2. pag. 112. *Damus & aſſignamus ... oppidum Zuge & Curſum ſeu curiam ibidem.* Donatio anni 1078. apud Joan. Mantelium Hiſtor. Loſſenſis part. 2. pag. 14. *Hujus autem boni operis beatæ memoriæ Dominum Epiſcopum Henricum incentorem habuit & dev tiſſimum Juſſragatorem : & ut hoc libentiſſime peragerei, quorumdam Epiſcopi Curſuum delegavit et redditus, donec viveret.*

¶ 9. CURSUS, Ordo laterum in ſtruendis parietibus. Vide *Corium.*

¶ CURSUVIROTOS. Vide *Furſuvirotos.*

¶ CURTA. Vide poſt *Cortis* 1.

CURTALINUS. Vide *Cohortalis* & *Cortinarii* in *Cortis* 3.

CURTAMISIA. Hiſtoria de Fratribus conſcriptis tom. 2. Alamannicorum Goldaſti: *Unicuique fratrum pellicium cum pelle ..., Curtamiſia dari præcepit. An cum pelle & curta camiſia?*

1. CURTANA, CURTEIN. S. Edwardi Confeſſoris Angl. Regis gladius, vel enſis, qui in Regum Anglorum coronatione à Ceſtrenſi Comite præfertur, cuſpide acieque retuſus, in ſignum miſericordiæ, populis à Rege præſtandæ, unde nomen. [Hodie defertur inter duos gladios, alterum Juſtitiæ temporalis, alterum ſpiritualis.] Matth. Paris de Apparatu nuptiarum Henrici III. anno 1236. *Comite Ceſtriæ gladium S. Edwardi, qui Curtein dicitur, ante Regem bajulante, in ſignum, quod Comes eſt Palatinus, & Regem, ſi oberret, habeat de jure poteſtatem cohibendi.* Id etiam juris ſpectaſſe Ducem Lancaſtriæ, docet Proceſſus factus ad coronationem Regis ... 2. *Joannes Rex Caſtiliæ & Legionis, Dux Lancaſtriæ, coram dicto D. Rege, & Conſilio ſuo comparens clamavit, us Comes Leiceſtriæ officium Seneſcalciæ Angliæ, & ut Dux Lancaſtriæ ad gerendum principalem gladium D. Regis vocatum Curtana, & ut Comes Lincolnenſis ad ſecundendum & ſecundum coram ipſo D. Rege ſedente ad menſam dicto die coronationis, &c.* apud Edw. Coxum ad Littleton. ſect. 35. [*Curtens* appellatur apud Rymerum to. 3. p. 63. c. 2. ubi de Coronatione Edwardi II. an. 1308. *Gladium qui vocatur Curtens portavit Comes Lancaſtriæ.*] De hoc enſe ſic etiam Poeta noſtras neotericus Morellus in Triumpho Henrici Magni:

Ces lames de Damas, ces coutelas chantez,
Ce brane que nos guerriers portoient à leurs coſtez,
Sous des titres pompeux brulent dedans l'Hiſtoire,
Mais Joyeuſe, Corto, Flamberge, Dordonnois,
Rompée, Durandal, & Courtin le Danois,
Cedent à ſon taillant, & bien plus à ſa gloire.

Neque d Anglis duntaxat familiare fuit, ut enſis Regius peculiari interdum nomine donaretur. Nam ſimilia narrantur de enſe Regio Danic. apud Saxonem lib. 2. *Biarco uebatur præſtantis acuminis, inuſitatæque longitudinis gladio, quem Lovi vocabat.* Lib. 4. *Eras Regi inuſitati acuminis gladius Sicrep dictus, qui quodlibet obſtaculi genus uno ferientis ictu medium penetrando diſſinderet.* Et lib. 7. *Haldenus avitos à matre gladios recepit, quorum alter Liuſingus, alter Hwyntingus ob collimati acuminis nitorem vocabulum habuit.* Ita Arthurii Brittonum Regis gladius *Caliburne* dictus, ut auctor eſt Rogerus Hovedenus in Ricardo I. Vide Garaſſum in ſacris Remenſibus cap. de enſe Regio, & infra in verbo *Durandal.*

¶ 2. CURTANA, Scripturæ genus. Vide *Scriptura.*

CURTARE, Gloſſ. Lat. Græc. *Curtatus*, Κολοβός, Gl. Græc. Lat. Κολοβός, ὁ μὴ ἔχων τὰ ἄκρα δάκτυλα, *mutilus, truncus, Comam alieni caballi turpare, aut caudam curtare*, in Legib. Wiſigoth. lib. 8. tit. 4. §. 2. *Curtatus caballus*, in Lege Burgund. tit. 73. §. 3. cui cauda deciſa eſt. *Curtus canis*, apud Auctorem Queroli. *Membris decurtare*, in Epiſtola inter Sugerianas 59. [Horatius ipſe 2. Sat. 3.

Quantulum enim ſummæ Curtabit quiſque diem.]

Vide *Decorticare, Caudatus.*

¶ CURTARIUS. Vide poſt *Cortis* 1.

¶ CURTE. Vide *Cortis* 1. initio.

¶ CURTEIN, CURTENS, Vide *Curtana* 1.

CURTESTA. Otto Morena in Hiſtor. rerum Laudenſium p. 18. *Papienſes vero iterum viriliter pugnantes, omnes Mediolanenſes tunc debellaſſent, ac maxima Curteſia eos cepiſſent, niſi Dominus ſua pietate ... quandam pluviam eis tribuiſſet, &c.* [Murator. Scriptor. Ital. to. 6. col. 985. pro *Curteſia* reſtituit *Virtute*, additque in notis, obſervato primum apud Oſium legi *Curteſia*, & ab Oſio Cangium vocem hanc deſumpſiſſe: Si meam de hac re ſententiam proferre debeam, expungendum prorſus dicerem peregrinum hoc antiquitatis vocabulum, cum illud cenſeam purum amanuenſis mendum, qui in conſulo aut corrolo codice, male intellectis primis ſyllabis *Virt* pro *Curt*, reliquas pejori errore corruperit. Ingeniola eſt pro more & veriſimilis clariſſimi viri conjectura.]

1. CUR-

1. CURTI Tudebodus l.4. Hist. Hierosol. p.794. *Saracenos, Publicanos, & Azymitas, & Curtos, & Persas, & Agulanos, & alias multas gentes*, Horum meminit rursum sub finem lib. 5. p.814. Populi ita appellati; sed qui ii fuerint, & an nomen factionis sit, ut *Publicani*, & *Azymitæ*, mihi non constat, nisi iidem fuerint cum Turcis, quomodo vocem hanc usurpare constat Albertum Argentin. p.141. *Eo tempore Humbertus Delphini, qui per annum erat inter Curtos, & c. Rex enim Curtorum, cum venisset Delphinus in terram suam, & c.* Vide Hist. nostram Franco-Byzantinam lib.8.c.6. ubi de hac Delphini expeditione.

2. CURTI. Tabularium Abbat. Conchensis in Ruthenis Ch.415. *Et habet censum ad Calendas duos solidos de Curtos, & 2. gallinas ... & in Augusto duos solidos de Curtos, & unum porcum, & c.* [Vox *Curtus* quandoque sumitur pro *Curtis*, ut in hac voce dictum est post *Cortis* 1.]

¶ CURTICELLA. CURTICLIS, &c. CURTIFER, CURTILAGIUM, CURTILE, &c. Vide in *Cortis* 1.

¶ CURTIDUS, mendose pro *Curticlus*. Vide *Curticlis* post *Cortis* 1.

¶ CURTIMARCHIA, Terminus curtis. Quidquid ad eam pertinet. Præptum Henrici II. Imper. apud Freder. *Schannat* pag.41. Vind. Litter. *Ergo curtes & Curtimarchias cum bis quæ præscripta sunt, Monasterio S. Michaelis ... nostra imperiali donatione contulimus*. Vide *Curtis* 1. & *Marchia*.

¶ CURTINA, CURTINUM. Vide post *Cortis* 2.

¶ CURTIS. Vide *Cortis*.

¶ CURTIS BASSA. Vide *Bassa Curtis*.

¶ 1. CURTISANI, Aulici. Vide post *Cortis* 4.

¶ 2. CURTISANI, Qui *Cortes* curant. Vide *Cortisiani* post *Cortis* 1.

CURTORIA Charta Henrici II. Regis Angliæ pro Monasterio de Bernaio in Norman. in 106. R regesto Tabularii Regii Ch.84. *Videlicet villam quæ dicitur S. Albini, & Ecclesiam ejusdem villæ, fagetum, legias, Curtorium, cum suis appendiciis, & c.*

¶ CURTUS. Vide in *Cortis* 1.

CURVADA. Vide *Corvata*.

¶ CURVALICA SIMPLEX, CURVALIS ANTIQUA, Species Scripturæ. Vide *Scriptura*.

¶ CURVALIS, Modus agri. Charta Adeberti Moguntini Archiep. Rer. Mogunt. tom. 2. p.464. Edit. 1722. *Madtildis vidua, soror Wolffmanni 23. Curvales, Wolffmannus & frater ejus decem & dimidium, Guzecha tres & dimidiam fretam ... eorum Fratrum ufibus mancipavit*. Vide *Croada* 2.

¶ CURVANA INÆQUALIS, Species scripturæ. Vide *Scriptura*.

CURVARE. Vide *Cravare*.

¶ CURVATA. Vide *Corvata*.

CURVATURA. Index errorum Valdensium §.25. *Omnia paramenta Episcoporum, insulas, ebirotecas, Curvaturas, annulos* (reprobant.) Legendum forte *paraturam*, nisi *Curvaturæ* nomine intelligatur pedum Episcopale incurvum.

CURUCA, Navis, alias *Carrucba*, nostris *Carrache*. Gildas in Epist. sect. 15. *Itaque de illis ad sua remeantibus emergunt certatim de Curucis, quibus sunt trans Stysicam vallem evecti, quasi in alto Titane, & c.* Polydori Virgilii Editio *Carrucbis* præfert; Editio Jon. Josselini *Curucis*.

CURVIS. Vetus Charta Longobardica in Chronico Monasterii S. Sophiæ Beneventani p.613. *In primis casas cum Curvibus & ortis, molimo, balaco, seu clausuris, & c.* Videtur legendum *Curtibus*.

CURULLUM, Supellectilis mensariæ species. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis: *Ut quicunque Canobita deinceps sacrilegium facere ausus fuerit, subripiendo de Refectorio cyssum, aut Curullum, aut mantile, aut quodlibet utensile refectorii, ultimus magnas ubique zelus fur.* [An *Cycblear*, Gall. *Cuillier*?]

¶ CURULUS, βραχιόνιον, *Sella Curulis*, in Supplemento Antiquarii.

¶ CURUSTIUS, *Magnus*. Gloss. Isid. Excerpta legunt, *Corusicus*. Cerda in Adversariis emendat: *Grossus* vel *Crassus, Magnus*.

¶ CUSARE, Frequenter cudere, apud Prisc ianum pag. 890. Sed infra in *Cusire* idem est quod Suere, Gall. *Coudre*.

CUSCHA. Charta anno 1158. apud Ughellum in Archiepiscopis Mediolan. *Cum ... campis, pratis, vineis, Cuschis, gerbis, & c.* Forte *Tuschis*. Vide *Tasca*, *Tuschia*.

¶ CUSCHINUS, Anglis *Cushion*, Pulvinus, Gall. *Carreau, Coussin*. Charta Richardi I. Angl. Regis an. 1382. apud Rymer. to 7. p.356. *Cortinas pro lectis blueis coloris continentes sex pecias, unam magnam cultricem pro lecto, & sex Cuschinos pro camera*. Vide *Cussinus*.

¶ 1. CUSINUS, Gall. *Cousin*, Consobrinus, Patruelis. Miracula B. Henrici Baucenenf. to 2. Junii pag. 384. *Testis Benedictus de Tonello ejus Cusinus*.

¶ 2. CUSINUS, Pulvinus. Vide in *Cussinus*.

CUSIRE, Isidoro in Gloss. *Consuere*. Italis *Cucire*, Gallis, *Coudre*, Gloss. Græc. Lat. πῆρ ράπτω, *Suo, Cusio, Cusuere, ράπτειν*, in Gloss. Lat. Græc. Gloss. Arabico-Lat. *Insuo, sagitto, Cosuo*. *Cusare* dixit Pelagius in Vitis Patrum: *Faciebat quoque plectam de ipsis palmis, & Cusabat usque ad horam sextam*. Occurrit præterea lib. 2. de Miracul. S. Bertini c. 5.

¶ CUSOR, χλωτὴς χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, *Fur auri aut alterius materiæ*. Supplementum Antiquarii.

CUSORES LINARII, in leg. 1. de Excusat. artif. l. 10. Τῶν ταρίχων κτίσεις, qui cudunt lina. Cujac.

CUSPUS, Lignеum fandalium. Gloss. Latin. Græc. *Cuspus*, ξύλινον σανδάλιον. Gloss. Basilicon: κοῦσπε ξυλόπεδον. Regula Magistri cap. 81. de calceis Monachorum. *Ad Nocturnos vero in æstate lignos Cuspos utantur, ne inquinatis pedibus ad sunm revertentes stratum, lectorum sagos coinquinent*. Ita Codex Regularum apud Menardum.

Græcis recentioribus, κοῦσπα, est *Cippus*, genus tormenti, quo servi torquentur, Gloss. Basilic. Πόδοκκα, ξύλον τετράγωνον, ἐν ᾧ τοὺς δούλους κλοῦσι ἔχων τρεῖς ὀπὰς Ρωμαϊστὶ καὶ τοῦσπα. Gloss. Lat. Græc. *Cippus*, ποδοκάκη. Vide Gloss. Meurs. & Fabroti ad Cedrenum, [ac med. Græcit.]

¶ CUSSINUM, Cervical, Gall. *Coussin, Oreiller, Chevet*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 17. *Pro signo capitalis, vel quod vulgariter Cussinum dicitur, & c.* Bis legitur in Testamento Abbonis Canonici Aurisf. an. 1191,

CUSSINUS, Pulvinus, Gall. *Coussin*. Occurrit apud Arnoldum Lubecenf. lib. 3. cap. 29. in Speculo Saxon, art. 22. §. 4. art. 24. §. 2. in Chron. Centul. Hariulfi lib. 3. c. 3. in Vita B. Dodonis *de Hasch* Ord. Præmonstr. num. 2. in Chronico Abbatiæ S. Trudonis lib. 1. p. 350. apud Michaelem Scotum lib. 4 Mensæ Philosophicæ cap. 43. &c. Ex quibus emendandum Testamentum Riculfi Episcopi Helenensis an. 915. *Faciftergio uno, Cessinos, pallio uno, & c.* Legendum enim *Cussinos*. Videtur autem vox hæc Gallica *Coussin*, efficta, quasi *Coessin*, derivarique à *Colte, Culcita*. [Derivatur à Germano *Kussen*, quod idem significat.] Vide *Cottus*, & [*Coisinus*.]

CUSINUS. Epistola Incerti ad Pipinum, tom. 2. Hist. Franc. p.664. *Dirigo munusculu parvu, non tamen parvo voluntatis affectu, id est, Cusinos 2. & c.*

¶ Co-

¶ COSINUS. Eadem notione, in Statutis Cardinalis Trivulcii Abb. S. Victoris Massil. an. 1531.

¶ COVSINUS. Charta anni 1377. ex Archivo S. Victoris Massil. *Item tres Covsinos pro tenendo Missale*.

¶ CUZINUS. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii tom. 3. p. 72. *Necnon tuabola, & Cuzini, & frontalium, & alia de quibus in Ecclesia eopisse habeti nostræ intentionis est*.

¶ CUSSYNS, Anglis *Cushion*. Chartula an. 1388. apud Rymerum to. 7. p. 590. col. 1. *Sex banthalia, duas duedenas de Cussyns do opere tapseriæ, viginti candelabra de laton, &c.*

¶ CUSSIO τῆς κνήσεως, *Percussio mouetæ*, in Supplemento Antiquarii. *Cussio monetæ*, apud Rymerum to. 5. pag. 506. col. 2.

CUSSOLS, Species tributi, ac pensitationis. Curia Generalis celebrata Barcinone an. 1291. à Jacobo II. Rege Aragon. MS. *Item quod Clerici & Milites non teneantur solvere in Ilerda, vel in aliis locis leudas, pedagia, vel Cussols de veditibus eorum propriis*.

¶ CUSSUS, Cusus, percussus. *Cussa moneta*, apud Rymerum to. 4. p. 609. & to. 5. p. 71.

CUSTAGIUM, CUSTAMENTUM, CUSTANCIA, CUSTARE. Vide in *Custus*.

1. CUSTODIA. CUSTODIÆ, Vigiliæ, excubiæ Latinis Scriptoribus. Decretio Chlotarii II. Regis cap. 1. *Decretum est, ut quia in vigilias constituta nocturnos fures non caperent, eo quod per diversas intercedente conludio scelera præmissa Custodias exercent, Centenas fieri*. Infra: *Capitale tamen qui perdiderit, à Censenilla accipiat absque dubio, hoc est, de secunda & vel tertia Custodia*.

Sumitur etiam pro ea obligatione, qua tenentur vassalli *excubias* facere in castris dominorum quas vulgo *Gardes* vocant. Regestum Castri Lidi in Andibus fol. 22. *Hi sunt homines, qui debent Custodiam apud Castrum Lidi, Dominus Montis aurei per duos menses, &c.* Fol. 26. *Hi sunt, qui debent Garde apud Castrum Lidi. Alaianus de Semblençai duos menses, &c.* Fol. 37. *Comes habet in terra de Corcillon bostem, Custodiam, talliatam, &c.* [Regestum Campaniæ apud D. Bruſſel tom. 1. de Feudorum uſu pag. 124. *Lucans de Triaus & Gervasius de Vienna debent facere continuum estagium in castro sanctæ Menoldis ab instanti festo S. Remigii, quod est anno Incarnationis Dominicæ millesimo ducentesimo primo, in duos annos completos. Et deinceps unusquisque eorum faciet in eodem castro singulis annis sex septimanas de Custodia. Ego autem Blanca Comitissa (Campaniæ) dedi unicuique illorum sexaginta libras pro domibus faciendis*. Pag. 125. *Heres Galteri Chaise feneratoris, tres menses Custodiæ; & quoniam Custodiam fecit, Comes dabit ei centum solidos.*] Vide *Warda*.

CUSTODIA TERRÆ. Vetus inquesta in Regesto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 163. *Hugo de Bolcio tenet Custodiam terræ suæ, unde debet duos menses de Custodia*. Infra: *Unde debet exercitum & equitationem ad custodiam domini, & unum menſem de Custodia ad ſuum*. Vide *Stagium* 2.

CUSTODIA, Idem qui *Circa*, *Circator*, qui vigilias circa Monasterium noctu obit. Vita S. Aicadri Abbatis Gemeticensis cap. 18. *Quadam nocte ille pastor egregius vigilias divinas super gregem dominicum faciens, fratribus omnibus præter custodias soporatis, vidit, &c.* [*Ne Prior Claustralis faciat Custodias*, prohibetur in Capitulo Generali S. Victoris Massil. an. 1312. ex Archivo ejusdem.]

2. CUSTODIA, sic Monasterium suum, seu *Custodia* Monasterii dignitatem vocant Francisceni quomodo Græcis διακονίαι dicuntur maliergum Monasteria, apud Palladium in Hist. Lausiaca c. 15. Ὁ μὲν γὰρ πάντε διακονησάμενος ἄξιος ἐκκλησίας, καὶ ἐκκλησιαστὴς, καὶ φυλακῆς. *Idem* cap. 39. Οἰκονομήσας τὰ τῶν γυναικῶν Μετανοίας καὶ φυλακῆς. Adde c. 144.

¶ CUSTODIA CANONICORUM, Simili notione pro Collegium. Præceptum Caroli Simplicis an. 919. apud Mabill. lib. 6. Diplom. p. 163. delinente: *Denique dispenimus in eadem capella Custodiam Canonicorum, qui ibi sint jugiter, ac die noctuque Deo laudes horis psallant competentibus*.

3. CUSTODIA, Dignitas Custodis Ecclesiastica, apud Ughellum to. 4. p. 410.

4. CUSTODIA dicitur, quoties judex officialibus suis reum custodiendum tradit, quæ *Custodia officii* dicitur in leg. 2. Cod. Theod. de Exhib. reis & lib. 4. de Abolit.

CUSTODIA CAPTORUM, ad quam tenebantur ex Lege, urbium aut oppidorum incolæ. Charta Ludovici Comitis Blesensis & Claromontis pro villa Crediliensi, seu *de Creil*, anno 1197. *Nullus Credulii manens extra villam corvatam faciet. Custodiam captivorum quivis, &c.* Eadem habet Charta Communiæ Britul. an. 1224. Vide *Escapium*, *Prisa*.

¶ CUSTODIA PUPILLORUM. Vide post *Custor*.

5. CUSTODIA. Visitatio Thesaurariæ S. Pauli Londinensis an. 1295. *Item aliud Omelium*, (Homelarium) *... incipiens, præter ea, quæ scribuntur in Custodiis, Dominica prima Adventus, in illo Evangelio, &c. præter ea, quæ scribuntur in Custodia .... Item novum sanctorum Ricardi de Ely, incipiens in translatione S. Thomæ Martyris, quasi in pri nis Custodiis, & initio aliarum legendarum anni, & finit in legenda S. Edmundi Archiepiscopi*.

6. CUSTODIA, Theca, Gall. *Custode*. Charta an. 1321. apud Catellum in Hist. Occit. pag. 921. *Et unum amictum, & quadam palla, & 2. Custodiæ, & quidam manipulus de aurefriso, &c.* Petrus de Aleciis Episcop. Senogallensis in Itinerario Gregorii IX. *Reservata Eucharistia, repositaque per suas manus sacratissimas in Custodia*. [Constitutiones Ecclesiæ Valentinæ inter Concil. Hilpan. to. 4. p. 177. *Collatio sive gustatio hactenus dari solita per Subpœrarium Ecclesiæ Canonicis aliisque Presbyteris atque ministris deferentibus Custodiam in processione SS. Corporis Christi, &c.*] Occitanis, *Custodio* exponitur, *Coffre ou poitrine d'animal, Squelete*, in Dictionario Occitanico Goudelini.

CUSTODIAM DARE. Species infeudationis, forte ad vitam. Benedictus Abbas in Histor. Henrici II. Regis Angliæ: *Tradidit autem Rex Willelmo filio Aldelmi Dapifero suo civitatem Wexfordiæ in Custodia, cum omnibus pertinentiis suis, & statuit, ut subscripta in posterum pertinerent ad servitium Wexfordiæ, Arkelow cum pertinentiis suis, &c.* Infra: *Tradidit autem ibidem Dom. Rex Roberto le Poer in Custodiam civitatem Waterfordiæ cum omnibus pertinentiis suis, & statuit ut hæc subscripta in posterum pertinerent ad servitium Waterfordiæ, &c.* Rursum: *Postquam autem Dom. Rex apud Oxenford in prædicto modo terras Hiberniæ, & eorum servitia divisisset, fecit omnes, quibus Custodias commiserat, homines suos, & Joannis filii sui devenire, & jurare iis ligeantias & fidelitates de terris Hiberniæ*. Vide *Feudum Gardiæ*.

¶ CUSTODIANATUS, Officium Custodis, seu *Guardiani*, Gall. *Gardiennat* apud Fratres Minores. Necrologium MS. Fratrum Minor. Silvanect. *Feb. obiit an. Dom. 1380. v. 9. die mensis Februarii bone memorie fr. Job. Hale quondam Custos Parisi. & de Conventu isto nativus, recepit me ad sacrum* (Ordinem Francisc.) *videlicet fr. Petrum Paymont pro tempore sui Custodianatus 8. die Aprilis*. Vide *Custodiatus* & *Custodia* 2.

¶ CU-

¶ CUSTODIARIUM, ſpeeula, tugurium Cuſtodis. Tertul. adv. Judæos: *Derelinquetur filia Sion ſicut caſa in vinea, & ſicut Cuſtodiarium in cucumerario.* Vide eumdem ad Martyres c. 2. Laurentio in Amalthea *Cuſtodiarium*, eſt *locus ubi aliquid cuſtoditur*.

CUSTODIARIUS, Ugutioni & Joan. de Janua, *Cuſtos*. Vetus Inſcriptio: *Sanctiſſimo. Herculi. invicto. corpor. Cuſtodiar. L. Curtius, &c.*

¶ CUSTODIATUS, Idem quod *Cuſtodianatus*. Miracula S. Antonii de Padua, to. 2. Jun. p. 730. *Cum vero poſtea à Cuſtodiatu Lemovicenſi exoneratus, de Lemovicio verſus Italiam tendens, &c.*

CUSTODIRE FESTUM, ſeu obſervare feſtum alicujus Sancti; quomodo *Garder une Feſte*, dicimus. Anonymus de Miraculis S. Bertini c. 14. apud Mabillonium: *Nulla iſtic antiquitus de præfato Chriſti martyre Cuſtodito agebatur ſolennitatis, niſi tribus lectionibus totidemque reſponſoriis.* Infra: *Aram ipſius Martyris in eodem* (Oratorio) *juſſi conſtituo, & ex tunc omni anno ejus natalem in albis cum omni devotione decentiſſime Cuſtodiri. Obſervare*, cap. 29. [Ita ϑυϑέστερον uſurpat Typicum S. Sabbæ cap. 14. Vide Gloſſ. med. Græcit.]

CUSTODIRE ſeſe in vicem dicuntur virgines Deo ſacratæ, in Capitulari 1. Caroli Magni incerti anni cap. 20. tanquam vitæ teſtes: *Ut virgines Deo ſacratæ ſimul habitantes invicem ſe Cuſtodiant, nec paſſim vagando Eccleſiæ lædant exiſtimationem.* Vide *Syncellus*, & *Concellaneus*.

¶ CUSTODRIX, Cuſtos feminæ. Hyppol. Florentinus in Miraculis S. Humilitatis, Maii to. 4. p. 403. *Petiis à Domina Giſla Cuſtodrice ejus.*

¶ CUSTOR, ſ. pro *Cuſtos*, niſi mavis *Cuſtores* hic dici Procuratores à voce *Cuſtus*, quod ipſi *Cuſtus* faciant ſeu expenſas. Charta anni 793. apud Schannattum Tradit. Fuld. p. 51. *De ſupradictis ac ſupradictus Abbas habendi, donandi, dominandi, poſſidendi, vel Cuſtores illius ... habeant poteſtatem.* Vide *Cuſtos* 4.

¶ CUSTORIÆ, f. Expenſæ à Gallico *Couſt*. Index MS. Beneficiorum Eccl. & Diœceſ. Conſtant. fol. 29. *Rector habet manerium presbyteratus continens ſeptem virgatas terræ, & debet facere Cuſtoriam.* Et fol. 41. *Rector habet manerium continens unam acram vel eo circa, pro cujus parte facit Cuſtoriam.* Vide *Cuſtus*.

¶ COUSTORIA, ibidem fol. 39. verſo: *Presbyteratus continet duas partes unius virgatæ terræ: & debet facere Couſtoriam.*

1. CUSTOS, Presbyter aut Clericus, cui Eccleſiæ ſeu templi cura incumbit, ædituus, qui *Cuſtos Eccleſiæ* dicitur in Ordine Romano. Adrevaldus lib. 1. de Miraculis S. Benedicti cap. 26. *Excubitorum officium ſacris templis dicatum non modo modernis temporibus conſtat: verum priſca ætate ſub B. Moyſe à Domino legimus tabernaculo ſacrato Cuſtodum munia ſubrogata: quæ proceſſu temporis à ſancto Propheta necnon Rege mirabili David, ampliori diſpoſitione ordinata, morem nobis noſtræque religioni, ut ita dixero, ſuggeſſere. Et quidem vetuſta ætas idem officium per ſucceſſionem prolis excipiebat: noſtra vero non propagatione proliſ ſed magis puritate vitæ, morumque probitate Officiales admittit, &c.* Cuſtodis munus ſic deſcribit S. Iſidorus in Regula cap. 19. *Ad Caſtodem ſacrarii pertinet cura vel cuſtodia templi, ſignum quoque dandi in veſpertinis nocturniſque officiis, vela, veſteſque ſacræ, ac vaſa ſacrorum, codices quoque, inſtrumentaque cuncta, oleum in uſus ſanctuarii, cera & luminaria.* Similia habentur ex Concilio Toletano lib. 2. Decret. tit. 27. c. 2. & apud Bernardum Præpoſitum Papienſem lib. 1. tit. 19. cap. 1. Walafridus Strabus de Vita S. Othomari c. 11. *Presbyter quidam ... dum in Eccleſia Cuſtodis officium gereret, nocturno quietis tempore profi ciendis luminaribus Baſilicam ſolitus introire, &c.* Udalricus lib. 3. Conſuet. Cluniac. c. 8. *Cuſtodi Eccleſiæ, quando ſunt omnia ſigna pulſanda pro anniverſario cujuſque, &c.* Willelmus Abbas Andrenſis in Chron. *Quidam ejuſdem loci ædituus, quem noſtro more Cuſtodem vocamus.* Eadmerus l. 1. Vitæ S. Anſelmi Archiep. Cantuar. cap. 20. *Ricuiphus Secretarii, id eſt, Cuſtodis, officio in ipſo Canobio fungebatur.* Adde cap. 33. Ea notione occurrunt *Cuſtodes Baſilicarum*, ſeu *Eccleſiarum*, apud Julianum Anteceſſor. Conſtit. 61. in Lege Longobard. lib. 2. tit. 55. §. 18. lib. 3. tit. 10. §. 1. in Capitulis Caroli Magni lib. 5. cap. 229. apud Matth. Paris an. 1244. & in Vitis Abbatum S. Albani p. 35. Will. Thorn. p. 1927. Paulum Warnefrid. lib. 5. de Geſtis Longobard. c. 40. Baron. an. 872. n. 15. &c. Adde Gregorium VII. PP. lib. 2. Epiſt. 10.

CUSTOS ALTARIS. Idem qui *Cuſtos Eccleſiæ*. Charta Ifarni Toloſani Epiſcopi, apud Catellum lib. 5. Rerum Occitan. *Statuo & firmo eum Hunaldo Abbate Moiſſiacenſi de loco S. Saturnini, quem ego laudo & committo domino Hugoni Abbati Cluniacenſi & Hunaldo ſupraſcripto ... hoc videlicet pacto, quod habendum ſemper retineo quartam partem omnium oblationum Eccleſiæ ſupradicti Martyris, & proprium Cuſtodem altaris, & victum ipſius Cuſtodis de Clauſtro accipiendum, & domum ad opus Cuſtodis prope oſtium Eccleſiæ, &c.*

2. CUSTOS. CUSTODES in Collat. 1. Carthagin. c. 132. 224. dicuntur, qui Notariis vel Exceptoribus publicis ac delectis adjunguntur, ne quid contra veri fidem in acta referant: *Qui Notarius & Exceptoribus videntur appoſiti*, ut eſt in Collat. 2. cap. 19. Adde cap. 53.

3. CUSTOS ANGLIÆ, qui alias *Gubernator*, *Rege abſente*, noſtris *Regent*. Florentius Wigorn. & Simeon Dunelmenſis ann. 1067. Rex *Guillelmus Normanniam repetiit ... fratrem que ſuum Odonem Bajocenſem Cuſtodes reliquens, &c.* Tradit Matthæus Weſtmonaſter. anno 1254. Henrico 3. in Vaſconia agente, *Regnam & Richardum* (Cornubienſem) *Comitem regni Cuſtodes* fuiſſe: Henricus Knygthon Comitem Cornubiæ *Gardianum terræ Angliæ* conſtitutum an 1284. ab Edwardo I. in Vaſconiam proficiſcente: & Seldenus, Joannem Bedfordiæ & Humfredum Gloceſtriæ Duces, quibus viciſſim regimen Angliæ, Henrico Rege V. in Galliis agente, permiſſum eſt, *Cuſtodes Angliæ* vocitatos. Sic Arthurus Princeps Walliæ *Cuſtos Angliæ* conſtitutus eſt, Henr. Rege VII. ex Anglia profecto. Sic Petrus Gaveſtonius *Cuſtos Angliæ* erat, Edwardo II. Rege in Galliis agente. Sic alii. Adde Chronicon Flandr. cap. 74. Sed & Hiberniæ Prorex, *Cuſtos Hiberniæ*, & dignitas ejus, *Hiberniæ Cuſtodia*, ſtylo ſolenni, Joannis & Henrici III. Regum maxime ævo nuncupabatur,

CUSTODES REGNI: dicti etiam apud noſtros, qui poſtmodum *Regenter* in Epiſt. 116. ex Sugerianis. Exſtat Charta Philippi III. Regis an. 1270. data in Caſtris juxta Carthaginem deſcripta à Duchenſio in Probat. Hiſt. Caſtilionæ p. 69. qua, ſi quid ſibi humanitus contingeret, fratrem ſuum Carolum *Cuſtodem Regni* conſtituit, donec Ludovicus filius Regis annum 14. compleviſſet. Vide *Regent*.

¶ 4. CUSTOS, Syndicus, Procurator in Monaſterio S. Bertini. Chron. Joannis Iperii inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 757. *Primum officium fuit Cuſtodis, cui addiderunt officium Procuratoris ad cauſas Eccleſiæ defendendas & proſequendas, cum bonis Cuſtodiæ ab antiquo deputatis.*

CUSTOS ASSISARUM, in Fleta lib. 1. c. 20. §. 22.

CUSTOS CAMBII, apud Anglos, in Fleta lib. 1. cap. 22. §. 12. Liber Rubeus Scaccarii Dublinenſis apud

Jac. Waræum in Antiquit. Hibernicis cap. 25. *Magister Guillelmus de Wimundham Custos Cambiorum Dom. Regis in Anglia*.

Custodes Castrorum *vel Maneriorum Regis*, in Fleta lib. 1. c. 20, 114, qui alias *Villici*.

Custos Ciborum, Officium in Coquina Regia, in Ordinat. Hospitii S. Ludovici Regis Franc. an. 1269. vulgo *Garde-manger*.

Custodes Civitatis *ad recognitiones debitorum accipiendas deputati* in Fleta lib. 2. c. 68. §. 2. 7.

Custodes Communiæ, Major & Scabini urbis, penes quos observationis Chartæ Communiæ cura incumbebat, in Charta Communiæ Belnensis an. 1202. apud Perardum pag. 275. & Valliaci an. 1187. tom. 3. Spicilegii Acheriani pag. 325. Vide Chron. Flandr. cap. 76.

Custos Corporis Regis, Qui vestium Regis curam habebat, *Vestiarius*. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Evocat sui corporis Custodem, & ut aliud sibi ejusdem generis deferat ornamentum, humillimis verbis imperat*,

Custos Crucis, Cui sacræ, ut opinor Crucis Christi Hierosolymis in sancta Anastasi servandæ cura incumbebat, ut in aliis Ecclesiis reliquiarum Martyrum custodia penes eos erat, qui *Custodes Martyrum* & *Martyrarii* nuncupati sunt. Victor Tunnensis in Chron. in Anastasio: *Elias Episcopus Hierosolymitanus ... exilio traditur, & pro eo Joannes Crucis Custos Episcopus ordinatur*. Ubi Theophanes p. 134. Καὶ ἐγκατεστήσατο Ἰωάννης ἀπὸ σταυροφυλάκων. Sane Francis nostris Hierosolymitanum regnum obtinentibus, hocce titulo, Dominicam crucem servabat Canonicus sanctæ Anastaseos, Vide Gretzer. de Cruce p. 256. & 2584.

Custos Dominicorum Regis, apud Anglos, in Monastico Anglic. tom. 2. pag. 278. id est, Domanii Regii,

Custos Domus Infirmorum, Officium Monasticum, idem quod *Infirmarii*, de quo Chronicon S. Trudonis lib. 10. p. 464.

Custos Dormitorii, in Libro MS. Ordinis S. Victoris Parisiensis c. 68. Cui Dormitorii Monastici cura incumbit,

Custos Ecclesiæ. Vide supra *Custos* 1.

Custodes Ecclesiarum *& sanctorum locorum*, in Leg. 26. Cod. Theod. de Episcop. quam legem de Ecclesiis & locis SS. Palæstinæ interpretantur viri docti. Vide Baron. an. 381. n. 16. & *Warda*.

Custodes seu *Magistri*, *& Custodes Foresta rum & Aquarum*, in Statuto Philippi Pulcri pro reformatione Regni ann. 1302. art. 7. nostris: *Maistre des Eaux & Forests de France*. Vide *Forestarius*.

Custodes Gaolarum, seu carcerum, quorum munus fuit quandoque in feodo, & quædam *Serjantia* reputabatur, ut est in Fleta lib. 1. c. 26. §. 5.

Custodes Gaugeriæ, in Itinere Camerarii Scotici c. 1. Vide *Gageria* post *Vadium*.

Custodes Hostiorum *in itineribus*, *qui virgam portant coram Justitiariis de Banco*, de quibus Fleta lib. 2. c. 39. & Statutum 2. Westmonast. c. 48.

Custos Laboris, Qui Monachorum labori invigilat, in Usibus antiquis Cisterc. c. 75.

Custos Martyrum. Vide *Martyrarius*,

Custos Meretricum, Charta Roberti Ducis Normanniæ Richardi filii, in Regesto Normanniæ sign. P. in Camera Computorum Paris. *Et prædictus Baldricus & Regardator & Panagator meorum foresta rum habent tantum in donis & liberationibus reguardi, & panagii, quantum unus ex Magistris reguardatoribus & panagatoribus meis per totam Normanniam & Custodum meorum ad justitiam gladii mei pertinentium*, & *Custos meretricum publice venalium in lupanari de Rotb. & Marescallus meus, quando moror Rotb. habens unaquaq; die pro ordinationis meæ Rotb. de liberatione 6. panes, & 6. fercula coquinæ, & unum sextarium vini, &c.*

¶ Custos Monasterii, Idem qui *Ecclesiæ* Monachorum. Epistola Monachorum Burgidolensium, vitam Hervei continens, libro suo ab eo conscriptos, apud Acher. Spicil. to. 2. p. 516. *Librum etiam non minimum fecit de miraculis S. Mariæ Dei genitricis, quæ eadem invio lata Virgo temporibus ejus gessit in Dolensi Templo, quæ ipse mox postquam gesta erant, sicut audierat ab ipsis, in quibus fuerant, & a Monacho Custode Monasterii, sine aliqua dilatione scribebat*.

Custodes Monetæ. in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ c. 46. §. 2. qui Monetæ cudendæ præfectus est, nostris: *Garde de la Monnoie*. Statuto S. Ludovici Regis: *Le Garde de la Monnoie devoit jurer, que il garderoit bien & loiaument la Monnoie, & que les Trousseaux & les Piles, que li s'ilseur d'icelle monnoie lui baudra, que il les garderoit bien & loiaument, & ne les baillera à nulli, fors que as monnoiers, qui la monnoie monnoieront*. Custodes Monetæ in unaquaque officina monetaria ad duos reduxit Carolus V. Regens, 27. Februar. an. 1359.

Custodes Nundinarum Campaniæ, in Statuto Philippi Pulcri an. 1302. pro reformatione Regni §. 7. qui quidem ut plurimum ex Militari & Nobilium ordine erant, & mercatorum, qui ad has nundinas confluebant, lites & controversias dirimebant. In Regesto Magnorum dierum Campaniæ fol. 34-35. mentio fit Joannis *de Breonne*, & Guillelmi *de Villarcey* Militum Custodum nundinarum Campaniæ, quo loco hæc habentur: *Ratione Custodiæ & officii nundinarum prædictarum, vel secundum usus & consuetudines dictarum nundinarum, si Custodes earumdem nundinarum ponunt, vel poni faciunt in prisonem aliquem debitorem de corpore nundinarum, ad requisitionem alicujus mercatoris, si evadat à dicta prisione sine voluntate & assensu dicti mercatoris, dicti Custodes ratione dicti officii, & Dominus Campaniæ, cujus persona m repræsentant, in casu isto tenentur reddere & solvere, seu reddi & solvi facere mercatori prædicto suum debitum, ratione cujus dictas nundinas frequentantes erant & fuerant in tali prisione*. De nundinis vero Trecensibus, ita Monachus S. Mariani anno 1189. *In crastinum ejusdem festi* (S. Magdalenæ) *Trecæ civitas populosa, referta opibus, tectis amplissima, repentina conflagratione fere funditus est eversa. Celebrabantur ibi nundinæ, in quibus diversas congesserant opes, qui de diversis partibus confluxerant institores*. [Instrumentum Tabularii Calensis pag. 208. inscriptum: *De quadam vendicione facta de mandato Magistrorum nundinum. De mandato discretorum virorum Domini Joannis de Brena Militis & Genciani de Parisiis Domini Regis Francie Pennetarii, Custodum nundinum Campaniæ & Briæ à Domino Rege deputatorum, &c.*] Vide Statuta secunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 20, & infra in verbo *Nundinæ*.

Custodes Ordinis appellantur *Decani* in Ordine Cisterciensi, ut observat Haeftenus lib. 3. Disquisit. Monast. tract. 6. disqu. 4. Vide Ughellum tom. 4. pag. 1209. Historia depositionis Arnulfi Remensis Archiepiscopi: *Habitaque ratione totius summæ Synodi, dignitas, prælatura ac potestas quasi judiciaria sieti penes Archiepiscopum Siginum* (Senonensem) *quem & ætas & vitæ meritum ac scientia commendabat. Arnulfus autem venerabilis Episcopus* (Aurelianensis) *Ordinis Custos, a cunctis gerendorum interpres declaratus est, eo quod inter omnes Galliarum Episcopos sapientia & eloquentia clarior haberetur*. Consuetud. Eoveshamensis Cœnobii in Anglia: *A Celebratio igi-*

igitur ſingulis diebus debent venire in Refectorium 72. panes monachales, quorum quilibet erit ponderis 65. ſolidorum: ex quibus ſinguli Monachi ſingulos percipient: Prior & per duplum, niſi cum Abbate comederit. Nihilominus qui ad ſuperiorem menſam, & Cuſtos Ordinis, ſederit, duplum: qui Miſſam majorem celebraverit, duos, &c.

CUSTODES & *Gardiani pacis*, in Anglia, qui à Rege ſtatuuntur, ut in delinquentes contra pacem Regiam animadvertant, eamque curent & tueantur. Hi ſub Edw. III. *Juſtitiarii pacis* appellari cœpere. Multi horum, ait Spelmannus in ſingulis urbibus & Comitatibus, cum è majori nobilitate, tum è minori, à Cancellario ſeu Cuſtode magni ſigilli Angliæ deſignati. Prima inſtitutione duo vel tres ſolummodo, & juxta Statutum 13. Richardi II. non ultra ſex: ſed aucto in die eorum munere, reperti demum ſunt 60. atque eo amplius in aliquo Comitatu, ad hoc ſuſtinendum. Erant olim *pacis Cuſtodes* à populo electi in Comitatibus: nonnulli ex tenuræ ratione, & quidam virtute officii, de quibus Lambardus Eirenar. lib. 1. cap. 3. Vide *Paciarus*, in *Pax*.

CUSTOS PALATII. Quidam Ludovicus hac dignitate donatus, inter *Miniſteriales* ſubſcribit Chartam Lotharii Imper. an. 1131. apud Ducheſnium in Probat. Hiſtor. Luxemburg. pag. 34. Idem forte, qui *Cura Palatii*.

CUSTODES QUINQUE PORTUUM ANGLIÆ. Vide *Barones quinque Portuum*.

CUSTOS PUERORUM REGIS, *Maitre des Pages du Roy*. Guillelmus Carnotenſis de Vita & Miracul. S. Ludovici. *Dominus Petrus de Lauduno Miles Cuſtos puerorum Domini Regis Philippi*.

CUSTOS PUERORUM, INFANTIUM, ſeu eorum, qui adhuc pueri Monaſterio oblati erant, Magiſter, qui iis præfectus eſt: nam *Cuſtodes* proprie juvenum & puerorum dicuntur, ut ex Tullio annotat Servius. Horatius:

Imberbis juvenis tandem Cuſtode remoto.
Gaudet equis, &c.

Udalricus lib. 1 Conſuetud. Cluniac. cap. 41. *Et ſinguli* (Fratres) *ſedent in ſedili ſuo capite cooperti, juvenes, qui in Cuſtodia ſunt, juxta Cuſtodes ſuos, de quibus ſummopere cavetur, nec ſimul ita ſedeant, ut non habeant inter ſe probabilem & boni teſtimonii mediatorem*. Lib. 3. cap. 4. ait, *Circatores, Magiſtros puerorum, juvenum Cuſtodes*, ſubeſſe Priori Clauſtrali. Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. cap. 14. *Ut humilitatis ejus conſtantia certius noſceretur, factus eſt Puerorum Cuſtos, ut qui Dei indicio paſtor animarum erat eligendus. Cuſtodes Infantum*, apud Florentium Wigorn. pag. 621. Vide Conſuetud. Floriacenſis Monaſter. pag. 399. Chron. Trudonenſe lib. 3. 6. 8. pag. 381. 400. 439. S. Bonifacium Moguntin. Epiſt. 17. & Haeftenum lib. 4. Diſquiſit. Monaſt. tract. 1. diſquiſit. 6.

CUSTODIA PUPILLORUM, quæ dominos feudales ſpectat in Vaſſallis. Duplex autem eſt, altera *Regalis*, altera feudalis. *Garde noble Royale & garde noble Seigneuriale*, in Conſuetudine Normanniæ art. 214. *Cuſtodia Pupillorum Regalis* illa eſt, quæ ad Regem ipſo jure devolvitur ratione feudorum ab eo nude pendentium, qui non modo ejuſmodi feudorum pupilli vaſſalli, ſed etiam aliorum feudorum & *vupturarum* ab iis dominis feudalibus pendentium redditibus fruitur, teneturque tanquam bonus paterfamilias & tutor ædificia ac prædia in bono ſtatu continere, pupillumque juxta ejus natalium prærogativam alere & educare. Dominus vero feodalis iis tantummodo feodis nobilibus vaſſal lorum gaudet, quæ ab ipſo nude pendent, ut eſt in eadem Conſuetudine Norman. art. 215. & 216. Jus feudale Saxonum art. 18. §. 6. *Dominus etiam eſt tutor pueris in bonis, quæ de ipſo tenet infra annos pueriles, dum nulli contulit hoc emolumentum: & debet inde redditus accipere, donec puer ad annos perveniat ſupraſcriptos, infra quos puer ſe negligere non valebit, ſi à Domino non potuerit inveſtiri*. Charta Libertatum Angliæ an. 1215. *Si autem alicujus heres talium fuerit infra ætatem & fuerit in Cuſtodia, dominus ejus non habeat Cuſtodiam ejus, nec terræ ſuæ, antequam homagium ejus ceperit, perdat Curiam, & poſtquam talis heres fuerit in Cuſtodia, & ad ætatem pervenerit, ſcilicet viginti & unius anni, habeat hæreditatem ſuam ſine relevio, & ſine fine: ita tamen, quod ſi ipſe, dum infra ætatem fuerit, fiat Miles, nihilominus terra remaneat in Cuſtodia dominorum ſuorum uſque ad terminum prædictum. Cuſtos terræ hujuſmodi hæredis, qui infra ætatem fuerit, non capiat de terra hæredis, niſi rationabiles conſuetudines, & rationabilia ſervitia, hæc ſine deſtructione, & vaſto hominum vel rerum, &c.* De Cuſtodia Regali, hæc etiam habet Willelmus Malmesbur. l. 5. de Ricardo Ceſtrenſi Comite pag. 157. *Erat ille tunc pro ætate parvulus, & Regis fidei tutelæque accommodatus*. [Henricus vero Rex Angl. in Charta an. 1155. apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. p. 5. ad calcem: *Nos non habemus Cuſtodiam hæredis vel terræ alicujus, quitenet de alio per ſervitium militare, occaſione alicujus ſerjaturæ, quæ tenetur de nobis per ſervitium reddendi catellos vel ſagittas, vel hujuſmodi.*] De *Cuſtodiarum exitibus, ſpectantibus ad coronam*, rationes inibantur, ut eſt apud Matthæum Paris p. 258. 277.

Cuſtodias iſtas Regales Rex aliis donare, vel vendere ut plurimum conſuevit, qui de iis computa ad pupillorum commodum reddunt, ut eſt in Conſuet. Normanart. 215. Matth. Paris ann. 1231. p. 253. *Ad hæc Rex dixit Comitem præfatum de ſe tenere in capite, & vacantes Cuſtodias Comitum & Baronum & eorumdem hæredum ad ſuam Coronam uſque ad ætatem legitimam pertinere: unde ſibi licere propoſuit tales Cuſtodias cui voluerit vendere vel conferre*. Idem an. 1245. pag. 445. *Obiit... Gilbertus de Humfrevilla parvulum ſuum quemdam relinquens hæredem, cujus Cuſtodiam ſtatim conceſſit Rex Comiti Legeceſtriæ*. Idem ann. 1257. *Conceſſa fuit Regine Cuſtodia terræ Willelmi de Cantelupo, quæ prius conceſſa fuerat Edwardo, & Cuſtodia terræ Willelmi Longaſpathæ*. De ejuſmodi cuſtodiis pupillorum vide præterea eumdem Matthæum Paris pag. 253. Rogerum Hovedenum pag. 549. Leges Malcolmi Regis Scotiæ cap. 1. §. 3. Regiam Majeſtatem lib. 2. cap. 41. 42. & ſeqq. Quoniam attachiamenta c. 18. Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 115. veterem Conſuetudinem Normanniæ c. 33. novam art. 129. 213. & ſeqq. Bracton lib. 2. cap. 35. §. 1. 6. cap. 37. §. 1. 3. 5. Fletam lib. 1. cap. 9. §. 2. Brittonem cap. 66. Litcletonem ſect. 103. & ſeqq. & ſect. 125. Chriſtophorum de S. Germano de Conſuet. Angl. cap. 7. pag. 25. Froiſſartem 4. vol. cap. 90. pag. 271. Thomam Smith. de Republ. Angl. lib. 2. c. 4. Chopinum lib. 1. de Domanio tit. 1. num. 18. lib. 3. tit. 19. num. 8. 9. 10. Cambdenum in Britannia pag. 108. Edit. 3. &c.

¶ CUSTODES REGALIARUM. Vide *Regalia*, Fiſcus.

CUSTOS REGALIS. Ita indigitatur Samuel Abbas S. Joannis Reomaenſis ſub an. 691. in Catalogo Abbatum ejuſce Monaſterii. Vide Conjecturas Petri Roverii de hac nomenclatura n. 93.

CUSTOS REGIS. Ingelrannus ſubſcribit cum aliis Proceribus Præceptum Philippi Regis Franc. ann. 1060. Regis Philippi primo quo vix ſeptennis, Rex erat. Vide *Bajulus*.

CUSTODES SALTUUM *villarumque regiarum*, in Chronico Fontanellenſi c. 1. p. 194. iidem, qui *Saltuarii* ac *Villici*.

CUSTODES SEPULCRORUM. Julius Firmicus lib. 1. c. 11. *Pollinctores, & funerarios, mortuorum cadaverum Custodes, aut sepulcrorum faciet janitores.* Lib. 4. c. 1. *Facies quoque pauperes, miseros, destitutos ... Custodesque sepulcrorum, &c.* Vide c. 6. *Monumentorum Custodes*, lib. 8. c. 26. in Concilio Parisiensi III. can. 9. *Degeneres servi, qui sepulcris defunctorum pro qualitate ipsius ministerii deputantur.* Vide leg. 2. Cod. Theod. de Sepulcr. violat. Alii Christianis fuere *Custodes sepulcrorum*, qui scilicet corpora, reliquias, & confessiones Martyrum custodiebant. Ademarus Cabanensis in Abbatibus S. Martial. Lemovicensis pag. 272. *Et intra 15. dies crypta aurea cum gemmis à novo restaurata est à Josberto Custode sepulcri* (S. Martialis) *Monacho.* Vide *Martyrarius.*

CUSTODIA SIGILLORUM REGALIUM. Statutum Philippi Regis anni 1302. pro Reformatione Regni: *Item volumus, & tenore præsentium sancimus, quod sigilla Senescalliarum & Bajuliarum, Vicariarum & Judicaturarum regni nostri de cætero non vendantur; sed in Custodia tradantur personis legalibus & bonæ famæ.* Idem Statutum legitur à Philippo Rege 13. Maii ann. 1347. in Regesto *Olim* fol. 20. Vide *Cancellarius.*]

CUSTODES SILVARUM. Vide *Forestarius.*

¶ CUSTOS SPIRITUALITATIS, Cui rerum spiritualium & ad animarum salutem pertinentium cura committitur, episcopali sede vacante. Provincialis Lyndwoodi pag. 323. Edit. 1679. *Solis Episcoporum bujusmodi personis* (incestis) *absolutionem sententiæ reservantes, excepto mortis articulo, in quo absolvi valeant à qualibet Sacerdote; sic ut si convaluerint, peccatum suum hujusce modi teneantur sub pœna anathematis infra spatium trium mensium propriis Episcopis confiteri, aut sede episcopali vacante, Custodi spiritualitatis, aut Decano Ecclesiæ Cathedralis.* Vide ibi notam l.

CUSTOS SUMMARIORUM *& carectarum Regis*, in Fleta lib. 2. c. 14. §. 4.

CUSTODES VINEARUM, in lege Burgundion. Addit. 1. tit. 1. §. 3. Vide *Messarius.*

CUSTOS VINI. Vide *Vinarius*, Officium Monast.

CUSTRIX. Officium, seu dignitas in Monasteriis seminarum, ut *Custodis* in virilibus, cui scilicet incumbebat Ecclesiæ cura: occurrit hac notione apud Wolfardum Monachum l. 3. de Vita sanctæ Walburgis c. 2.

CUSTRIX, Abbatissa. Formulæ vett. Lindenbrogianæ 21. 22. *Ubi illustris Abbatissa ill. Custrix præesse videtur, una cum norma plurima ancillarum, ibidem consistentium.*

¶ CUSTULARIA, Cultrorum officina, Gall. *Coutelerie. Vicus Custularie*, in Charta anni 1369. è Chartulario S. Mellani Pontisarensis.

CUSTUMA, CUSTUMARE, CUSTUMARIUS. Vide *Consuetudo* 4.

¶ CUSTURA. Vide *Cultura.*

¶ CUSTURARIUS, à Gallico *Couturier*, Sartor, Sarcinator, in Chartulario S. Martini Pontisarensis.

1. CUSTUS, COSTUS, COSTAGIUM, &c. Expensæ, impensæ, ex Gallico *Cousts*, Hispan. *Costa*. Matth. Paris ann. 1244. *Ad proprium suum Custum ipsum compellent.* An. 1258. *Sine omni Custu apponendo.* Occurrit apud Will. Thorn. non semel & in Prob. Histor. des *Chastaigners* p. 53. [apud Rymerum to. 8. p. 727. col. 1. D. de *Laurière* tom. 2. Ordinat. Reg. pa. 26. in Chartulario S. Vandreg. to. 2. p. 1673. & alibi passim.]

COSTUS, ex Anglico & Cambro-Britannico *Cost*, Sumptus. Regiam Majest. l. 3. c. 3. *Si res talis fuerit, quod expensas, aut Costum, vel sumptus exigat necessarios.* [Apud Lobinellum Hist. Britan. to. 2. col. 324. *Faciet servitium decem militum... ad Costum & expensam ejusdem.*]

¶ COUSTUM. Charta S. Martini Pontisar. an. 1244. *Dampna & deperdita & Cousta inde habita Priori picturæ restituantur.*

CUSTAGIUM, in Fleta lib. 2. c. 1. §. 27. [& in Formulari Anglic. Thomæ *Madox* p. 148.]

COSTAGIUM. Statuta secunda Roberti I. Scotorum Regis c. 19. §. 10. *Et reserventur semper mercatori sua damna & Costagia necessaria & rationabilia*, &c. Knyghton. an. 1357. *Convenerunt dare Duci 100. mille sextorum pro suis Costagiis.* Histor. Prioratus Wigmorien sis tom. 2. Monastici Anglic. *Et vesquis entre les Chanoines à ses Costages demeines.* Ibid. *Mès après il l'achevy à ses Costages demeines*, Et mox: *Laquelle il fist tost perfere à ses Costages.* Id est, propriis impensis.

CONSTANGIUM, seu forte, *Coustangium*: in Chronico Senonensi cap. 16. *Unde contigit Abbatem ipsius Monasterii Constangii dictorum ornatorum ita attritum, &c.* [Gesta Trevir. Archiepiscoporum apud Marten. to. 4. Ampliss. Collect. col. 376. *Statim Ecclesiæ suæ terras plurimas & redditus pignorali cautione, & litterali obligatione, Constangius gravibus damnisque datas impignoratasque per maxima debita contraxit, de quibus parum dicitur per solvisse.*] Octavianus de *S. Gelais* in Viridario honoris.

Lesquels après merveilleuse Coustange
En ceslui cas acquirent grand louange.

¶ CONSTANGIA, Gall. *Coustange*. Charta Hugonis Comitis Registestensis de Maceriis ann. 1233. è Musæo D. de *Cangé*: *Ipsos possum ducere in exercitum ... per unam jornatam ad ipsorum Constangias.* Gall. Christ. tom. 4. col. 781. ex Charta Guidonis de *Rochefort* Episc. Lingon. ann. 1265. *Priori & Fratribus restit uimus & reddidimus pro injuria sibi à nobis illata, in terra ipsorum construendo stagnum, Constangias, quas illud faciendo fecimus, concedentes eis de m ut ab hac hora dictum stagnum pacifice possideant.* Utitur etiam Richerius Chronographus in Vita S. Hildulphi Episc. Trevir. inter Acta SS. Benedict. sæc. 3. part. 2. p. 480.

¶ COUSTANGIA, legitur in *Hostis*, Lin. *Paulo aliter, &c.*

CUSTANCIA, in Domesdei, in Monastico Anglic. to. 3. pag. 306. *Dictum manerium reddit duas firmas in pane & cervesia, & Custancias pistrini & bracini, &c.*

CONSTAMENTUM, Eadem notione, unde vocabula priora à *constare* deducunt viri docti. Scriptum de servitiis Militum Normann. post Ordericum Vitalem: *Richardus filius Rou, 1. Mil. . . . uno die cum Constamento suo, & deinceps cum Constamento Comitis.* Occurrit ibi pluries. Henricus Huntindonensis de Contemptu mundi c. 6. *Quibus jam dudum magni Constamenti servitium impendere jocundum mihi videbatur. Costement*, apud Wilhardui num numero 101.

¶ CONSTAMENTUM, alia notione sumi videtur, ac f. eadem qua *Stallum* in Charta Philippi Regis Franc. an. 1210. è Chartulario Montis Martyrum: *In his autem omnibus tam in stallis, quam in prædicta domo ponens sæpefati carnifices omnia Constamenta.* Charta Officialis Curiæ Paris. ann. 1264. *Dictus Guillermus prædictas nundinas logiare tenetur, & omnia quæ ad ea pertinent de omnibus Constamentis facere suis propriis sumptibus, & expensis.* Sunt autem *Stalla* sedes & apothecæ mercatorum in nundinis, ut suo loco dicitur.

¶ CONSTAMEN, ut *Constamentum*, Expensæ, sumtus. Gesta S. Anselmi, tom. 2. April. pag. 907. *Quod enim sine multis periculis magnoque labore atque Constamine obtinere non posset.*

¶ COUSTAMENTUM, Idem. Litteræ Officialis Paris. an. 1241. è Tabulario Portus Regii: *Ipse reddere tenetur Monasterio pro damnis & expensis 40. libras Paris. salvis omnibus legitimis Coustamentis*, Chartular. S. Mar-

S.Martini Pontifar. *Excepti is vindemiis nihil omnino Conſtamenti in vinea, quæ dicitur Hortus Monachorum, ponemus.* Legitur iterum in Charta Monaſterii S.Germani Autiſſ. an.1256.

¶ COSTAMENTUM, Eodem ſignificatu. Litteræ venditionis caſtri de Glane ann. 1294. ex Chartulario Æduenſi: *Damna deperdita, miſſiones, Coſtamenta, quæ dictus Epiſcopus fecerit vel incurrerit ob defectum garantiæ, tenebitur dictus Johannes eidem Epiſcopo reſtaurare.* Charta Simonis domini Rupisfortis ann.1232. ex Archivo Monaſterii Bonevallis: *Volo etiam & concedo quod dictus Abbas & Monachi adquirant, ſi potuerint, & pacifice poſſideant, ſine Coſtamentis erga me vel heredes meos factis, decimam Roberti de Eſcuretis, quam Robertus habet in parrochia de Danciaco.* Quæ fere totidem verbis reperiuntur in Charta Galteri Archiepiſc. Senon. eodem an. & ex eodem Archivo. Occurrit apud Rym. tom.2. p.303. Marten. tom.1. Anecd. col.887. & D. *Bruſſel* de Uſu feudorum pag. 189. ad calcem tomi 2.

¶ CUSTUMENTUM, Eodem intellectu, apud Rymer.to.3.p.16. col.2.

¶ CUSTAMENTUM, apud eumdem Rymer. to. 10. p. 244. col. 2.

¶ CUSTARE, Conſtare, Gall. *Couter*. Tabularium S. Bartholomæi Bethun. ad annum 1226. fol. 38. verſo: *Pratum quoddam quod habemus ſitum in parrochia de Gorga juxta buſcum Hermanni ... ita quod ſi ... aliquid Cuſtiaret, dictus R. & heres ſuus teneretur Cuſtum reddere. Quantum poterit Cuſtiare reparatio ſeu refectio dicti pontis*, in Litteris Johannis Franc. Regis an. 1356. tom. 3. Ordinat. p. 82.

¶ 2. CUSTUS, apud Rymerum to. 10. p. 508. col. 1. *In via & extra viam, redeundo, deferendes, ſive non deferentes gladios, dagaria & parvos Cuſtus*. Et col. ſeq. *In via & extra viam, redeundo, gladios, dagaria, Bouges*. Hæc vox *Bouges* idem ſignificare videtur, quod *Cuſtus*: ſunt autem *Bouges*, ſi bene conjecto, Bulgæ ſeu Sacculi ad ſellam equi vel ad brachium pendentes, noſtris *Bougettes*, Anglis *Bouges* & *Budget*. Erit forte qui *Cuſtus* pro Cultros poſitum conjiciat.

¶ CUSUERE. Vide *Cuſire*.

¶ CUSURA *eſt ſpecies luti, quæ dicitur Magra*, Matt. Silvatico.

¶ CUSUS, ξύλον κεφάλης. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerm. Eſt pro *Caſſus*, Vermis in ligno.

CUT, Tributi ſpecies apud Scotos. Leges Burgorum Scoticorum c.59. *Et ſciendum eſt, quod ſtallangiator non poteſt habere lot, Cut, vel cavel, ullo tempore de aliquo mercimonio cum burgenſe, niſi infra nundinas.* [Vide *Cutum*.]

CUTARIA. Charta an. 1179. exarata Papiæ, MS. *Cum omnibus honoribus, conditionibus, diſtrictis, albergariis, fodris, bannis, collectis, Cutariis, & aliis rebus, &c.* In alia an. 1298. *Fodris, bannis, teloneis, Curaduis, & aliis rebus*. Idem valet ac *Conredium*. Vide in hac voce.

¶ CUTELLA *argenti, in qua Dominicis diebus ſal ponitur*. Sic Inventarium S. Martialis Lemovic. ubi etiam: *Item major Cuſella & minor argentea*. Utrobique videtur eſſe pro *Scuſella*.

CUTELLUS, pro *Cultellus*, ex Hallico *Couteau*. Will. Brito lib. 5. Philipp.

. . . *Et nudis agitur res dura Cutellis*.

Lib. 8.

Haſtis nil agitur, gladius ſoluſque Cutellus.

Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 25. *Pro ſigno Cuſelli, &c.* [Capitul. Gener. S. Victoris Maſſil. MSS. ſtatuunt *ut nullus Clericus vel Laycus reſidens & moram in Monaſterio faciens ... præſumat privatim vel manifeſte Cutellos vel alia arma quæcumque deportare*. Hic *Cutellus* videtur eſſe Acinaces, Gall. *Couſelas*.]

CUTICA, Cutis, cuticula. Lex Longobard. lib. 1. tit. 7. §. 2. *Si quis aliis plagam feceris in capite, ut Cutica tantum rumpatur, quam capilli cooperiunt, &c.* Occurrit rurſum tit. 8. §. 16. Dantes in Inferno cant. 32.

Alhor li preſe per la Cuticagna.

Id eſt, per capillos.

CUTIONES, vel CUCIONES, inquit Marcellus Empiric. c. 9. & 15. *Beſtiolæ ſunt multipedes, cute dura & ſolida, quæ tactæ complicant ſe in orbem pilulæ rotundiſſimæ; Polypodes Græci appellant*. Noſtri *Clauſportes* vocant; ſed male, ait Salmaſius ad Solinum pro *Clauſpores*. Certe *Porcelliones* dicuntur Cælio Aureliano lib. 1. de Tardis Paſſion. c. 4. *Porcelleis* Campanis noſtris, atque inde vocem *Cochea*, pro porca, & *Cochons*, pro porcello deducunt viri docti. [Laurentio in Amalthea *Cuſanes* iidem ſunt qui ſupra *Cocliones*.]

1. CUTIS OLEARIA, perperam, ni fallor, ſcribitur pro *butis olearia*, in Charta plenariæ ſecuritatis apud Briſſonium lib. 6 Formul. p. 647.

2 CUTIS, [*Cute privari*, Fuſtibus vel virgis cædi. Conſtitutio Henrici II. Imper. de contentionibus inter Fuldenſem & Hersfeldenſem Eccleſias apud Eccardum in Addit. ad Legem Salic. p. 201. *Illi qui bujus factis dux & principes fuerit, tollatur eorum & capilli, & inſuper utraque maxilla ferro candenti comburatur; reliqui ejus ſequaces Cute & capillis priventur.*] Vide *Crines*.

¶ CUTTELLUS, ut *Cutellus*. Charta Bernardi Domini de Turre ann. 1308. apud Baluz. Hiſtor. Arvern. tom. 2. pag. 782. *Et ſi percuſſerit Cutello, debet ſex libras Domino*.

¶ CUTULLUS, κύκων, *Cubitus*. Supplem. Antiq.

¶ CUTUM, *Idem quod ſupra Cus*. Edward. II. Rex Angl. pro Univerſitate villæ Florentiæ ann. 1317. apud Rymer. to. 3. p. 675. col. 1. *Cum Univerſitas ipſa & Conſules ejuſdem à tempore conſtructionis villæ prædictæ ... Cuto & gardiagio uſi ſunt hactenus & gaviſi*.

¶ CUTURNUS, *Supercilium, faſtus*. Gloſſar. Sangerman. n. 501. Eſt pro *Cotburnus*, Calcei Tragœdorum altiores, & metaphorice Superbia.

CUVA, Cupa, ex Gall. *Cuve*. Domeſdei tit. Ceſtria: *Quando Rex ibi veniebat, reddebat ei unaquaque carrucata 200. beſtas & unam Cuvam plenam cervuſiæ*. Ubi Spelmannus perperam *Cunam* legit. Vitæ Abbatum S. Albani: *Unam majorem Cuvam de draſco*. Alibi: *Cuva plena aquæ*. Rurſum: *Quidquid in corpore repertum eſt, in quadam Cuva repoſitum eſt*. [Bernardus Guido in Hiſtor. fundationum Conventuum Prædicat. apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 521. *Excepiis torculari, & Cuvis, & doliis, & aliis lignis, quæ in dictis domibus non ſunt infixa*. Pro minori capſa ſumitur in Actis SS. Junii tom. 2. pag. 64. ubi de S. Syria Treceſi: *Et intra eamdem capſam quandam Cuvam ſeu capſam parvam*.] Vide *Cupa*.

¶ CUVA, ſ. Locus clauſus ira dictus, quod extructus eſſet in formam *Cuvæ*: vel ſ. legendum *Cava* pro Cavea. Locus ſubterraneus ſeu Sacellum inferius & ſubterraneum, cujuſmodi pleraque videntur in quibuſdam Eccleſiis. Geſta Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegav. cap. 22. Spicil. Acher. tom. 10. pag. 498. *Inchoata fuit Miſſa ... Dum autem ad Oblationem ventum fuit, intravimus unam Cuvam, ne preſſura hominum in oblatione currentium gravaremur*.

¶ CUZINUS, Vide *Cuſſinus*.

¶ CUZUPITÆ, Montenſes. Rupitani Romæ olim, qui alias Donatiſtæ appellati ſunt. Hofmanni Lexicon.

¶ CYANEA, *Scythiæ gemma cæruleo coruſcans nitore, purpura interdum & punctulis intermicantibus auratis pulviſculis varians*, Iſidoro lib. 16. Origin. c. 9. Perperam

in Gloſſario San-German. MS. *Cianea*, eſt enim à Græco κυάνεος, vel κυάνη, cœruleus, pro quo Plinius dixit *Cyaneus*.

¶ CYBIARIUS, qui vendit Cybia, piſces Plinio, Varroni & Feſto notos, f. à Græco κύβιον ſic dictos, quod formæ eſſent cubicæ ſeu quadratæ. Salmaſius in Solin. pag. 174. novæ edit. *Cybium* non piſcem, ſed quadratum intelligit fruſtum ſalſamenti. Arnob. lib. 2. *Quid Cybiarios, Salinatores, Bolonas, Unguentarios, Auriſices, Aucupes, &c.*

CYBURIUM, Ciburium. Vide *Ciborium*.

¶ CYCARDIA, pro *Circadia*, Cenſus Epiſcopo vel Archidiacono pro viſitatione ſolutus ab Eccleſiis. Charta an. 1269. Hiſt. Eccleſ. Meld. tom. 2. pag. 171. *Perpetuo ſine aliquo onere liberam præterquam de Cycardia. & ſynodo liberaliter concedimus, & donamus*. Vide *Circada*.

¶ CYCEON, Κυκεών, Miſcellanea potio. Arnob. lib. 5. *Ebibi Cyceonem*. Laurentio in Amalthea, *Cyceon, Cynnus, Miſcellanea potio liquidorum ex vino cum farina & caſeo, vel ex multis herbis ad ſedandam ſitim*.

CYCLAS, Veſtis undique clauſa per extremum ambitum, ſinuoſa, & dum terram verrebat, circulum quempiam efficiens, unde nomen à Græco κύκλος inditum videtur. Papias: *Cyclas, genus veſtis, à rotunditate dicta, ſurſum ſtricta, deorſum ampla*. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Cyclas, vel oraria*, Orlas. Saxonibus Orl eſt limbus. Gloſſ. Gr. Lat. Κυκλάς, ἡ περὶ τὴν χλανίδα πορφυρᾶ κύκλος, *limbus*. Ibid. Πῆχυς, ἡ κυκλὰς, *limbus*. Iſidorus lib. 19 Orig. c. 24. *Circumtextum eſt, quod Græce* κυκλὰς *dicitur de quo Virgilius*:

Et circumtextum roſeo velamen acantho.

Circumtextum autem dictum, quia eſt rotundum pallium. In vocis origine aberrat Guillelmus Britto lib. 9. Philippid. qui à *Cycladum* inſularum incolis primo adinventas ejuſmodi veſtes putavit:

Stamina Phœnicum, ſerum, Cycladumque labores. Cyclas autem propriæ feminarum fuit. Britannicus ad Sat. 6. Juven. *Cyclas veſtis eſt muliebris tenuiſſimæ & rotundæ*. Hanc pronubis tribuit Sidonius lib. 1. Epiſt. 4. *Jam Cyclade pronuba*. Regino an. 753. *Sed & Bertradam conjugem ipſius Regis, indutam Cycladibus regiis*. Et Monachus Pegavienſis an. 1096. *Judithæ Comitiſſæ, filiæ Uratiſlai Boiemici Regis, coronatæ, & auro textis induviis regaliter adornatæ, proceſſit, & coronam auro gemmiſque inſignitam, & Cycladem auro textam, inſtar Dalmaticæ, & preciоſiſſimi operis, quam ſub mantello ferebat, etiam auro texto induta*. Coſmas Pragenſis an. 1086. *Et impoſuit diadema ſuper caput ipſius, & ejus conjugis Zuatawæ Cyclade regia amictæ*. S. Anthelmus de laude virgin.

Et peplo oblamydis necnon Cycladibus ornat.

Et alibi de S. Anaſtaſia:

Ut nullus membris poſſet auferre Cycladem.

Vide Lampridium in Alexandro, Vopiſcum in Saturnino, Chilienum in Vita S. Brigidæ virg. c. 1. n. 9. Chronic. Reichesſpergenſe ad annum 753. &c.

Cyclas virorum etiam fuit. Anonymus in Revelatione corporis S. Auſtremonii: *Podere quoque & Cycladem, quarum amiciebantur regmine, nivium ſuperabant candorem*. Matth. Paris ann. 1236. de civibus Londonienſibus: *Sericis veſtimentis ornati, Cycladibus auro textis circundati*. Joannes Monachus Majoris Monaſterii lib. 1. Hiſtor. Gaufredi Ducis Norman. deſcribens cerimonias in Militia ejuſdem Ducis obſervatas, tradit poſt corporis ablutionem, *Gaufredum byſſo retorta ad carnem induitum & Cyclade auro texta ſuperveſtitum*. Joan. Sarisber. lib. 8. Policrat. cap. 12. *Alter ſolis lineis brumæ horrores excludit, & dum omnia gelu conſtricta rigent, tenui ſudat in Cyclade*. Anonymus vernacu-

lus in Ritibus creationis Militum *de Balneo, Cyclade* pariter novitios tyrones veſtiri ſolitos refert, apud Edwardum Byſſæum: *Il fera amendè, c'eſt aſſavoir avec un couverton d' or, appellè Sigleton*. Et infra, *avec le Singleton*. Sed & veſtem militarem facit Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Voit ſon frere venir, qui Haurjot à nom,
Qui devant ſa bataille venoit ſur un Gaſcon,
Armez, de haubregon, couvert d' un Singlaton,
C' eſtoit Haurls armés à loy de champion.

Iſtiuſmodi veſtimenti non ſemel etiam meminit le Roman de *Garin* MS.

Si a veſtu un bermin peliçon,
Et par deſeure un vermeil Ciglaton,
Mantel a riche, que n' eſt mie trop lon.

Alio loco:

Vent & engage tes alues & tes fiés,
Emprunte pailles, & Ciglatons plaiés,
L' or & l' argent, les mars, les deniers.

Le Roman de *Roncevaux* MS.

Haſcons couvert d' un vermoil Syglaton.

Fatendum tamen his locis pro pretioſo panni genere, ex quo confici debantur, cyclades interdum uſurpari: unde Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo *Cycladem*, pannum eſſe dixit:

Eſt Cyclas pannus, circundat cyclada pontus.

Joan. Bromptonus: *Portabant autem diverſi generis ſpecies preciоſas, aurum & argentum, pallia oloſerica, purpuram, Sicilades, oſtrum, & multiformium veſtium ornamenta*. Et Knyghtonus an. 1392. *Veſtibus cultioribus, aureis & argenteis, velvetis, ſyndonicis, Sicladibus, aliiſque preciоſis, &c.* Ubi forte legendum *ſyndonibus*. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis Idibus Aug. *Dedit nobis unum Cycladum preſio 12. libr.* Charta Aldephonſi Imper. Hiſpaniæ æræ 1191. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti tom. 7. *In ornatum Eccleſiæ trium marcarum preſio, tres frontales, duos de Cicloton, infulas tres, unam de Cicloton, aliam de palio, duas dalmaticas paliæ, unam capam de Cicloton, duo veſtimenta linea cum ſtolis & manipulis, &c* Monaſticum Anglic. tom. 3. pagina 316. *Capa Joannis Maunſelf, de panno aureo, qui vocatur Cicloteun*. Adde pag. 314. &c. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1352. *Pour une piece de Cbigaton de Lugues ocbetée, &c.*

¶ CYCLICUS, Pirata. Vita S. Gudwali, tom. 1. Junii p. 743. *Gens totius Britannie à Cyclicis, quæ & Piratæ, undique infeſtata*. A *Cyclo* ſic videntur dicti.

Cyclus, Circulus, κύκλος. *Cyclum orbis peragrare Sol & Luna* dicuntur, apud Victorinum Afrum de Principio diei, p. 199.

Cyclo Curare, Certo modo ac methodo curare, cum imperata dierum aliquot abſtinentia, aut præſcripto corporis exercitio, non primo ſaltu aut impetu procediturz ſed ordine ſervato per augendi ac minuendi ſtatus vices. Occurrit apud Vegetium lib. 2. de Re veterinaria cap. 5. 6. Cœlium Aurelian. lib. 1. Tardarum Paſſion. cap. 1. Octav. Horatianum lib. 2. Rer. medic. cap. 15. &c. Hoc genus curationis, Græci Περιοδικὴν vocant Περιοδικὴν, *Cyclo curare*, apud Pelagonium c. 187. & 333. Interdum quolibet modo ac methodo curare, apud Eumelium c. 535. 653. 654.

Cyclus Metasyncriticus, & Cyclus Resumptivus, voces Medicorum, de quibus idem Cœlius Aurelian. libro 1. Chron. c. 1.

Cyclus Paschalis, ad Lunæ ætatem inveſtigandam & diem Paſchatis inveniendum. Vide Iſidorum lib. 6. cap. 17. Durandum lib. 8. Ration. cap. 13. Scaligerum l. 2. de Emendat. temporum, Bucherium ad Canones Paſchales in Præfat. Gaſſendum in Kalendario

rio Rom. c. 4. [Mabillonium tom. 3. Analect. pag. 166. 194. 581. ſupra vocem *Annus*,] &c.

CYCLUS AUREUS, de quo Compoſitæ paſſim, & ſequentes Verſus in MS. Thuano, quos hic apponam, ne pereant.

Prima dies Jani, quæ ianua dicitur anni,
** Taurum tenet, ne poſterus ordo vacillet.*
Majori numero debetur tertius ordo,
Sicque minor ſequitur, majori continuatur
Per duodena loca, non eſt hæc regula vera.
Undeno Februi numerum conjunge ſequentem.
Sunt quoq; ſex menſes, Julius prior, atq; ſequentes,
His, quamvis creſcat, undenis ſumma propinquat.
Octavo minor numerus ſequitur, nec continuatur,
Octavo ſuccedentem conjungit, a in au.
October quintus prope debet habere ſequentem,
Nonarum quartis duodeni denique menſis
Terdecimum numerum conjunctos atque ſecundum,
Linea ſola tamen nemo ſic eſſe recuſet:
Tali quippe modo componitur Aureus ordo.

CYCLUM, ſeu ΚΥΚΛΟΝ Græci vocabant Indictionem: ΕΠΙΛΥΣΙΝ vero ΚΥΚΛΟΥ, id eſt, *partitionem circuli*, annum Indictionis. Vide Henricum Valeſium ad Evagrium lib. 3. c. 33.

¶ CYCNUS, Ordo Militum Cliviacorum an. Chriſti 711. poſt obitum Theodorici Cliviæ Ducis inſtitutus. Hujus enim ſine maſcula prole decedentis unica filia Beatrix, ditionum paternarum hæres, à vicinis exagitata, nobili viro Eliæ, à quo fortiter fuerat defenſa, nupſit; qui in clypeo Cycni geſtare imaginem, hinc Ordini occaſio. Ita Hofmanni Lexicon ex Favyni Theatro Honor. & Eq. to. 2. l. 7. p. 1373.

¶ CYFRA. Vide *Cyfre*.

CYFUS, aut CYPHUS, Scutula, vel *Scyphus*. Burchardus de Caſib. ſancti Galli c. 7. *Præter* 14. *Cyfos lampadum*. Occurrit paſſim. [*Cyphi lignei & ſcutellæ*, in Conſuetudinibus MSS. Eccleſiæ S. Audomari, ubi de oneribus navium.] Vide *Crater*.

CYGNOS habendi jus non omnibus erat. Tabularium S. Bertini Ch. 83. *Super jure habendi Cygnos in mera, & ſuper jure tendendi retia ad capiendas aves in mera eadem, &c.*

¶ CYLIACISIS, *Solutio aſſidua ventris*. Gloſſ. Sangerman. n. 501. Eſt à Græco κοιλιακὸς, Venter; unde κοιλιακὸς dicitur qui hujuſmodi morbo laborat.

¶ CYLLEUS, Βάρβαρος, Cœnum. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman.

¶ CYMBALIA COMARE ALFUSTRIA, Metaphorica locutio pro Navigare. Vide locum in *Comare*.

CYMBALUM, Campana, qua Monachi cientur ad refectorium, quæque appenditur in clauſtro, ut obſervat Durandus lib. 1. Ration. cap. 4. num 11. & Chronicon Abbatiæ S. Trudonis lib. 9. pag. 406. *Cymbalum refectorii*, lib. 4. Hiſtor. Vezeliacenſis pag. 643. Lanfrancus in Decretis pro Ordin. S. Benedicti cap. 1. *Cantate Nona exeant, Prior ad percutiendum Cymbalum, Hebdomadarii coquinæ & cæteri, qui ſervituri ſunt ad injuncta ſibi officia*. Alibi: *Qua* (Nona) *cantata, pulſato Cymbalo à Priore, pergant omnes in refectorium*. Conſtitut. Ordinis Prædicatorum diſt. 1. cap. 5. *Poſtmodum pulſetur Cymbalum, ſi cibus ſit paratus*. Vita S. Willelmi Abbat. Roſchild. num. 20. *Hora refectionis acceſſit ad Cymbalum, & percuſſo Cymbalo convocavit Conventum*. Liber Ordinis ſancti Victoris Pariſienſis MS. cap. 11. *Pertinet ad Cellerarium, ut auferat malleolum, qui pendet ad Cymbalum*. Acta Epiſcoporum Cenoman. pag. 303.

Hoc tantum paucis volui concludere verbis,
Quod dedit Eccleſiæ duo Cymbala maxima noſtræ.

Et pag. 308.

Detulit plane duo pretioſa Cymbala, &c.

Cymbalum porro ita expreſſit Ethelwlfus de Abbat. Lindisfarn. c. 10.

Continuo inſonuis pereuſſis cudo metallis,
Malleus & vacuas volitans cum verberat auras.
Jam eunam fratrem pediſans caldor eos ornat.

Occurrit crebrius in Ordine Romano, in ordine conventionis monaſticæ c. 11. & in Vitis Abbat. S. Albani.

CYMBALUM etiam pulſatum ad mortuos indicat Gregorius Magnus lib. 1. Dialogorum c. 9. Vita & obitus S. Leonis IX. PP. apud Ughellum to. 8. *In cujus obſequio B. Petri Cymbalum à ſemetipſo, nullo cogente, ſonare cæpit*. Ad Eccleſiam perinde acciti *cymbalo* Monachos, colligitur ex Vita S. Telliai Epiſcopi Landavenſ. c. 2. apud Capgr. & Bolland. 9. Feb. *Cymbalum* denique in Choro etiam ſtatuit Beletus de Divin. Offic. c. 86. & ex eo Durandus loco citato.

CYMBILLIA, pro *Cimelia*, apud Anaſtaſium Bibl. in S. Severino PP. p. 47. *Sigillaverunt omne veſtiarium Eccleſiæ, ſeu Cymbilia Epiſcopi*.

¶ CYMBIUS, Fornix, concameratio, quod *Cymba* formam quodammodo referat forte ſic dicta. Acta apocrypha S. Torpetis, Maii tom. 4. pag. 9. *Tunc ædificavit Eccleſiam miræ magnitudinis fundatam cancellis & Cymbio aureo fulgentem*. Corippus Grammat. Afer lib. 3. in laudem Juſtini Junioris apud Voſſium de vitiis ſermonis;

Quas ſuper ex liquido præfulgent Cymbius auro,
In modico ſimulans, convexi climata mundi,
Immortale caput ſoliumque ſedentis phumbrat.

CYMBOLA. Vita S. Heldradi Abbatis Novalicenſis n. 24. *Ob frequentiam itaque populi, cuſtodibus per Eccleſias deputatis, unus de ipſius Monaſterii clientibus ad B. Heldradi Oratorium accedens, Cymbolum à cuſtode petiit; ſed non impetravit. Inſtinctu igitur diaboli, cuſtode neſciente, Cymbolam de altari furtiva temeritate capere præſumpſit*. Ubi vir doctiſſimus Henſchenius *ſymbolam* legendum cenſet, eſſeque aut intelligi rei alicujus eſculentæ oblationem, quæ ſuper altare fieri ſolita eſſet à tenuioris fortunæ Fidelibus.

¶ CYMBORIUM. Vide *Ciborium*.

¶ CYMENTERISA. Charta Teuderici Aptenſis Epiſcopi de Canonicorum inſtitutione in Eccleſia Aptenſi an. 991. inter Inſtrum. tomi 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 75. col. 1. *Concedimus ad ipſos Canonicos omnes Eccleſiis noſtris quæ ſunt in Apta civitate, vel in circuitu ejus, vel quidquid in poſſeſſionibus tam vineis quam campis cultis & incultis, auri & argenti, & omnibus rebus tam mobilibus, ſive in Cymenteriſis, vel in nomine Canonicorum conſtatum eſt, vel donatum Deo propitio in antea fuerit, totum & ad integrum tradidimus atque tranſfundimus perpetualiter ad poſſidendum, pulſa omni contradictione*. Lubens legerem *Cymeliis*. Vide *Cimelia*, Suppellex Eccleſiaſtica.

¶ CYMERA. Vide *Cumera*.

¶ CYMETERIUM. Vide *Cimiterium*.

¶ CYMILIA. Vide *Cimelia*.

¶ CYMINALE, Globus vel fluxus ſanguinis ab Italico *Cbimo*, Sanguinis maſſa in jecore efformata. Acta SS. Junii tom. 3. p. 465. de S. Rayneric: *Erat in Sicilia cum ſociis ſuis, fluxu ſanguinis intercepto eſt novem diebus per os ſuperius & longaonem inferius. Tria vel quatuor Cyminalia erant in die*.

¶ CYMITERIUM. Vide *Cimiterium*.

¶ CYNDOUWE. Vita S. Lidwinæ, tom. 2. April. pag. 276. *Ex bac igitur aqua cum aqua Cyndouwe permixta, cum aliqua feciſſet emplaſtra, & prædicto foramine per aliquantos annos ſuperpoſuiſſet, foramen illud curatum fuit*. In hunc locum Henſchenius.

Ita

ita MS. Vereor ut satis sincera lectio sit. Videtur autem nomen esse detortum à Centauria, quam Botanici nostri corrupte *Santorie*, *Centorie* & *Cintorie* appellant, estque tantæ efficaciæ herba ad leniendos membrorum internorum externorumque dolores, fananda vulnera, &c. ut sint qui putent ipsam esse formosam illam Poetarum *Panacea*, & à Germanis appelletur *Thausent-gulden kraut*, Herba mille florenorum, quasi nullo satis pretio æstimanda.

CYNEBOT, vox Anglo-Saxonica: idem quod Cynegild & Cenegild, Compensationis pars, quæ populo debetur ob Regis cædem. Saxonibus Cyn, est gens, both, & gild compositio. Vide *Both*, & *Gildum*, Leges Athelstani, & Concilium Grateleanum an. 928. an. 3. de Regis cæde: *Ipsum natale ejus pertinet cognationi, & Cynebot ipsius, terræ nationi,*

CYNEDOMAS. Leges Athelstani Regis apud Bromptonum pag. 845. & Concilium Grateleanum an. 928. cap. 13. *Regis weregildum est cum Anglis in jure publice triginta millia trihrimsa, id est, trium, quindecim millia trimsa sunt de wera & quindecim millia Cynedomas, id est, regiæ censuræ, ipsum natale ejus pretium pertinet cognationi, & Cynebot ipsius terræ nationi*: Est autem Anglo-Saxonibus Cynedome, imperium, regnum, Cynedomas, fasces, dignitas, magistratus.

¶ CYNEGILD. Vide *Cenegild*.

¶ CYNIPHES, Muscæ minutissimæ, de qui bus in *Cinifes*. *Cynipbes* dixit Augustinus de Trinit. 3.7.

¶ CYNITUS. Vide *Cenitur*.

CYNOGAUMA, Æstus, Caniculæ, ex Græc. κυνέκαυμα. Ruricius Episcopus Lemovicensis lib. 1. Epist. 17. *Et sic inundatio roris aspergit, ut contracti frigore, vel coacti apricitatem ignis plurimi diebus Cynecaumatis quærimus*.

¶ CYOLA. Vide *Ceola*,

¶ CYPHUS. Vide *Cyfus*.

CYPIACUS. Vide *Cippus*.

¶ CYPPUS, pro *Cippus*, de quo supra, carcer. *Exitibus & redditibus, & banno & Cyppo*, in Charta Lotharii Imp. apud Lud. *Laguille* in Probat. Hist. Alsac. pag. 4. & Eccardum de Origin. familiæ Habsburgo-Austriæ col. 108. Rursus occurrit apud eumdem *Laguille* pag. 5.

¶ CYPREA. Vide *Cumacus*, & *Cyprinum*.

CYPRENSE Opus. Liber anniversariorum Basilicæ Vaticanæ apud Joan. Rubeum in Vita Bonifacii VIII. PP. p. 345. *Quinque aurifrygia, quorum tria sunt opere Cyprensi nobilissima, & unum est de opere Anglicano, &c. ... item 4. camisas de cortina, cum pectoralibus & gramiciis de opere Cyprensi*.

CYPRIANA. Ita annuum festum S. Cypriani vocabant Carthaginenses, quod ii ad ejus ædem sacram, ante urbem ad littus maris sitam, solenni cultu celebrabant: quo etiam nomine donabatur à nautis insignis quædam ac periculosa tempestas: quæ in mari circa id festum fere semper oriebatur. Vide Procopium lib. 1, Vandal. cap. 20. & 21. & Gregor. Nazianzen. Orat. 18.

CYPRINUM Metallum, Cuprum, æs Cyprium: in Cypro enim prima æris inventio fuit, ut ait Plinius, lib. 34. cap. 2. unde *æs Cyprium* & πολύχαλκος appellant Veteres, ut auctor est Festus. *Cyprini clavi*, Palladio, *Acutum Cyprinum*, clavus æreus, apud Innocentium Agrimensorem. *Acus Cyprea*, in Epistola Valeriani apud Pollionem. *Cypria trabs*, pro ærea, apud Horatium. Anastasius in Leone III. PP. pag. 139. *Alias fenestras ex metallo Cyprino reparavit*. Idem pag. 128. *Necnon & fonostras ipsius Ecclesiæ ex metallo Cyprino decoravit*. Sed ibi legendum *Gypsino* censet Salmasius: est enim *Gypsum* specularis lapis, quo erant decoratæ fenestræ, λίνοπτα & διαφανῆ. Vide *Cuprum*,

CYPSINUM. Vide *Cyprinum*.

¶ CYRCBOTA. Vide *Circbota*.

CYREATH, vox Anglo-Saxonica, Jusjurandum electum, id scilicet quod quis cum aliis conjuratoribus, è majori numero selectis præstat, cui opponitur *Rimeath*, quod vide. Leges Athelstani cap. 15. *Et jurent, quod illud pecus N. interstatum in peculio suo natum sit sine rimath, & stet thes Cyreath, id est, jusjurandum electum super* 20. *den*.

¶ CYREGRAPHARIUS. Vide in *Chirographum*.

¶ CYRICBOTA. Vide *Circbota*.

CYRICSEAT. Vide *Circsetum*.

¶ CYRICUS, pro Sericus, apud Baluzium tom. 2. Hist. Arvern. p. 727. & alibi.

CYRIUS, Dominus, ex Græco Κύριος. Aldhelmus Abbas Malmesburriensis: *Ad doxam onomatis Cyrii* : πρὸς δόξαν ὀνόματος Κυρίου.

¶ CYRLISCA, Uxor hominis primæ classis, apud Saxones. Vide *Hindeni*.

CYRLISTUS. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 76. *Eodem modo per omnia de Cyrlisti vel Villani wera fieri ... diximus*. Saxonibus Cyrlice, est Ecclesiasticus. Forte igitur hæc vox defignat colonum vel servum Ecclesiasticum.

CYROGRAPHUM, [Cyrographare, &c.] Vide *Chirographum*.

CYROGRILLUS. Vide *Chirogrillus*.

CYROICUS. *Modicus Cyroicus*, Chirurgus, in Statut. Mediolanensi, 2. part. c. 354. cui opponitur *Medicus Physicus*. Vide *Physicus*.

¶ CYROLOGUS, Chirurgus. Miracula B. Henrici Baucenensis, Junii tom. 2. p. 387. *Magister Guido Cyrologus, qui eum tensavit & asservit eum liberatum*.

¶ CYROSTRATA. Vide *Ceroestata*.

¶ CYROTHECA. Vide *Chirotheca*.

¶ CYRUPUS, pro *Syrupus*, vox Medicis nota, Gall. *Sirop*. Occurrit pluries in Statutis Massil. lib. 2. c. 25. de Medicis, & in Statutis Arelat. MSS. art. 137.

¶ CYSURGIUM. Vide *Cisurgium*.

¶ CYVARIUM. Vide *Civata*.

CYULA. Vide *Ceola*,

¶ CZOTATA Vestis, An eadem quæ *Crustæ*, de qua superius? Laurent. Byzynius in Diario Belli Hussitici apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. p. 183. *Vestes superbas non portent nec portare permittant contra Dominum Deum pretiosas nimis, sicut purpuratas, prætextas, picitas, deargentatas, Czotatas, sectas*.

¶ CZUDARUS, Castellanus, ut puto, à *Zuda*, Castellum. Privilegium Nobilium Hamsburg. datum à Wenceslao an. 1383. apud Ludewig. to. 6. p. 65. *Mandantes Camerario nostro supremo, nocnon omnibus Beneficiariis, Czudaris, Justiciariis sive Trvednikonibus, qui sunt vel tempore fuerint, quatenus in casu quocumque eundem Willelm. ultra modum præsentis gratiæ nostræ citare vel judicio convenire præsenderit, eandem vel easdem citationes non advertant*.

D

D LITERA numeralis quæ 500. denotat. Unde versus:

Littera D velut A quingentos significabit.

Seu, ut legit Ugutio:

Alpha D. compar duo sic tria nomina prodat.

al. *portat*.

Eidem literæ ſi recta linea ſuperaddatur, quingenta millia ſignificat.

D. *In ſuperſcriptione cantilenæ, ut deprimatur demonſtrat.* Notkerus Balbulus Opuſculo, *Quid ſingulæ literæ in ſuperſcriptione ſignificent cantilenæ*. Vide *A*.

¶ D. nonnunquam pro *B*. ſcriptum. Sic à Græco Δὶς factum eſt Latinum *Bis*, & à voce *Duellum* vocem *Bellum* ortam arbitrantur. Mutatur in *T*. non ſemel, ut *Set* pro *Sed*, aut viciſſim, quod Arragonenſibus præſertim familiare eſt, ut *Dada* & *Data*. *D*. etiam non raro tranſit in *Z*. ut *Zabulus* pro *Diabolus* apud Cyprianum, *Zarrhytus* pro *Diarrhytus* in Itinerario Antonini. Apud veteres proclivis eſt in nominibus propriis mutatio litteræ *D* in *T* & maxime apud Germanos, & litteræ *G* in *D*, ut obſervat Mabill. nu. 5. Præfat. in part. 2. ſæc. 4. SS. Benedict. pag. 11. In compoſitis mutatur in *N. P.* & *S.* ut *Annitor*, *Appareo*, *Aſſideo*, pro *Adnitor*, *Adpareo*, *Adſideo*. Rariores ſunt aliæ commutationes apud Latinos.

¶ D. inverſum ſit ɖ pro *Depoſitus* legitur apud Mabillonium in Supplem. Diplomaticæ p. 113. ubi refert hanc inſcriptionem in Romano cœmeterio ante quatuor annos, dum ſcribebat, repertam:

ANIME INNOCENTI
GAUDENTIAE
QUE VIXIT AN. V. M. VII. D. XXI. IN PACE
MERCURIUS PATER FILIAE ɖ VI. ID. NOVEMBRIS,
URSO ET POLEMIO COSS.

Quales literæ inverſæ nonnumquam in Romanis inſcriptionibus occurrunt ut apud Fabrettum p. 566. Inſcript. cap. 8.

DA, pro *De*, præpoſitione, occurrit non ſemel in Chartis Longobardicis in Bullario Caſinenſi tom. 2. p. 14. 54. 67. &c.

¶ DABILIS, pro *Dandus*, in Concilio Piſano apud Acherium Spicil. to. 6. p. 271. *Nunquid non ſunt Dabiles aliæ viæ rationabiles pro habendo unionem Eccleſiæ ſanctæ?*

¶ DACA. Vide *Dagger*.

¶ DACHBRAND. Leges & Conſuet. Furnenſes in Archivo S. Audomari: *Dominus Comes retinet ſibi ad juſtificandum per curiam ſuam... combuſtionem de die factam, id eſt, Dachbrand*. Belgis *Dach*, Des, & *Brandt*, Combuſtio. Vide *Daghbrant*.

DACIA, Dacio, Dacitum. Vide *Data*.

DACRA, vel Dacrum, *conſiſtit ex* 10. *coriis; decem vero Dacra*, vel *Dacræ*, *conficiunt unum laſtum coriorum*, Ita *Dacrum chirotbecarum conſiſtit ex* 10. *paribus chirotbecarum: Dacrum vero ferrorum equorum ex* 20. *ferris*. Hæc Fleta l. 2. c. 12. §. 3. Statuta Gildæ Berwicen. c. 43. *In dimidio quarterio pellium, & dimidio Dacræ coriorum, & duobus petris lanæ*. Teloneum urbis S. Audomari, in Tabular. S. Bertini: *De Dacra pellium burorum 2. den... de Dacra de pellibus falſis, &c.* [Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 47. verſo: *ſoduinus pro una virga 16. den. & ferramenta 4. carrucbis... & amandare penſuras boſtiarum, & gũs, & haſpas, & unam Dacram de ferris*].

¶ DACUSATA, *Ornata*. Papias, à *Dacuſa civitate* de qua idem Scriptor. in Bituric. MS. habet *Hornata*.

¶ DADA, pro *Data* ſæpius apud Arragonenſes.

DADEA. Charta an. 1220. apud Georgium Pilonum in Hiſt. Bellunenſi p. 110. v. *Et juraverunt ſequi Poteſtatem vel Conſules ſecundum quod alii cives civitatis Tarviſii faciens: & quod facient coltam*, (collectam) *milites, & Dadeam, quandocunque facient, & eodem modo*. [Eſt pro *Datea*, quod idem eſt ac *Dacia*. Tributum, penſitatio. Vide *Data*.]

DADSISA. Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum, ex Concilio Liptinenſi an. 743. *De ſacrilegio ad ſepulcra mortuorum. De ſacrilegio ſuper defunctos, id eſt, Dadſiſas*. Quo vocabulo, ni fallor, intelliguntur *dapes*, ſeu convivia quæ fiebant ſuper ſepulcris mortuorum, Vide *Convivium*.

DADUS. Vide *Decius*.

DAE, *Striæ*. Ita Papias MS. Editus vero, *Daba, Scotiæ*. An pro *Deæ*?

DÆMON, Dæmonium, quid apud Græcos ſignificarit, non diſputo: id conſtat apud Chriſtianos hac voce ſemper intellectos ſpiritus immundos & malignos, hominumque inimicos, vexatores & ſeductores, & quicquid occulaculorum & terricalamentorum ſive noctu, ſive interdiu, nobis adverſatur, obſiſtit, & perturbationi eſt. In qua ſignificatione accipitur ab Apuleio lib. de Virtutibus herbarum c. 10. ubi de Artemiſia: *Fugat & Dæmonia in domo poſita, &c.* Et c. 19. §. 6. *Si infans conſtrictatus fuerit, berba ariſtolochia ſuffumigabis infantem, bilarem facit & convaleſcit infans, fugato Dæmonio*. Neque aliter accipi videtur.

Dæmon Meridianus: apud Gregorium Turonlib. 4. de Miracul. S. Martini c. 36. *Cum de cultura rediret, ſubito inter manus delapſa comitantium terræ corruit, ligataque lingua nullum verbum ex ore potens proferre, pbmutuit. Interea accedentibus accolis, ac dicentibus eam meridiani Dæmonis incurſum pati, ligamina berbarum, atque incantationum verba proferebant, &c.* Mox addit, adhibito oleo de ſepulcro S. Martini, *ſermone reddito, ſequitæ dolo perempto, convaluiſſe*. Vita S. Rufticulæ Abbatiſſæ Arelat. c. 27. *Una de Sororibus, cum graviter ab infeſtatione Meridiani Dæmonis nimiam fatigationem ſuſtineret, & corpore tremebunda nullatenus ſe erigere poſſet, &c.* Miracula S. Jovini Abb. *Erant duo pueri in via publica circa meridiem foris ſtantes, qui valido impulſu turbine graviter infirmati, quaſi inſanire cœperunt, & parentum ſuorum neminem recognoſcere valuerunt,... qui meritis SS. Martini atque Jovini à Dæmonio Meridiano ſunt liberati*. Ea prædicta eruit vir apprime doctus Joa. Mabillonius, incurſum dæmonii meridiani; eſſe ſubitam quamdam & apertam morbi violenti incurſionem, qua quis ſenſuum mentiſve facultate privatur, ſic dictum, quod à dæmone imprimi crederetur, tum quod ſummo die proveniret. Pro quovis diaboli impulſu ac ſuaſu videtur ſumere Gregorius in Vita S. Baſilii Junioris nu. 15. χλιανζόμενον τὸ ἐξαπίνης αὐτὸ μεσημβρινὸ δαίμονος. Pachymeres lib. 11. c. 8. de quodam agyrta, qui deſperatione adactus, laqueo ſe ſuſpendebat: καὶ μεσημβρινόν τινα δαιμονιον τι ἐπιπνεύσας... καὶ ἐπὶ ὀλίγας ἀναψυχὰς βραχὺ, διαπεφώνηκε. Ex Pſalmo 90. *6. A ſagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incurſu & Dæmonio meridiano* Evagrius de octo cogitationibus ait, ἀκηδίαν eum eſſe δαίμονα, ἢ με-

μονιωδῶς κακοῦνται, τῶν δαιμόνων βαρύτερον. Vide quæ in hunc locum habent Genebrardus & alii Commentatores, & infra *Incursus*.

DÆMONIACUS, Dæmone correptus, energumenus. Agobardus in Epistola ad Bartholomæum: *Ita ut caderent quidam modo epileptico rum, vel eorum quos Dæmoniacos vulgus putat vel nominat.* Rogerus Hovedenus: *Quidam civis ... factus est energumenus, id est, Dæmoniacus.* Occurrit passim, apud D. Gregor. lib. 1. Dial. cap. 10. Gelasium I. PP. Epist. 9. in Lege Longob. lib. 1. tit. 19. §. 15. lib. 2. tit. 1. §. 3. Δαιμονιώδης, apud Niceram in Isaacio Angelo: *Οἱ γὰρ δαίμονες, ὑπείκοντες τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων*; apud Chrysostom. *Κατεχόμενος καὶ δαιμονιώδης*, apud Strabon. Δαιμονιόβρητος, *ὁ δαίμονι δίδοτος*, apud Epiphanium, &c.

DÆMONIACI dicti præterea Epileptici. Garioponus lib. 1. c. 6. *Epilepsiæ genera, duo sunt, unum est, in quo subito eadunt, resolventes, & contractionem manuum pedumque patiuntur, & cervicis tremorem. Aliud in quo spumant & flertunt, nec contrahuntur ut membra, cum cecidermt, quos vulgus Dæmoniacos dicit.* Et c. 7. iisdem Epilepticis: *Qui eum tremore totius corporis tenentur, à Dæmonibus teneri dicuntur.*

DÆMONIACI ADVEXATICII, apud Amulonem Lugd. in Epist. ad Theodboldum, i. à dæmone *vexati*: qui χειμαζόμενοι dicuntur, Arreptitii qui malo spiritu agitantur, vexantur, *Tribulantes*, in Epistola Nicetii Episc. Trevirensis ad Chlodosvindam. *Qui Dæmonio infestantur*, in Concil. Arausicano I. c. 14. & Arelatensi II. cap. 39. Concilium Ancyranum c. 16. Τοὺς ἀλογιστικοὺς καὶ λυπρῶς ἔχοντας, ἤτοι λυπρῶς ἀγοντας, τέτους πρωτίστως ἡ ἁγία σύνοδος ἐπιτέτηκε γνησιωτέρως ἐξετάζειν. Ubi Hisdorus Mercator: *Placuit inter eos orare qui tempestate jactantur, qui à nobis Energumeni appellantur.* Quo loco Cellotius lib. 6. Hierarch. c. 19. §. 1. Χειμαζομένους censet esse pœnitentes, qui extra Ecclesiam stabant pluviæ & hiemi obnoxii, in quos tempestates & aeris injuriæ omnes depluunt. Cujusmodi erant τῶν εἰσακουστῶν, qui ἐξω τῆς πύλης τῶν ναῶν ἑστῶτες, stabant, cum ἀκροώντες & ὑποπεπτωκότες τῇ θείᾳ τῶν λόγων ἐξηγήσει τῷ ἱερεῖ consisterent, ut est apud Gregor. Thaumaturgum Can. 11.

¶ DÆMONIATUS, Eadem notione. Miracula B. Simonis Erem. April. to. 2. p. 826. *Erat à dæmone vexata, & opera faciebat, ut faciunt Dæmoniatæ.*

¶ DÆMONICOLA, Cultor dæmonum. *Dæmonicola civitas*, apud S. Augustinum de Civit. Dei lib. 18. cap. 4. Idem Conf. lib. cap. 2. *Offendere superbos Dæmonicolas.*

DÆMONIOSUS, Idem qui *Dæmoniacus*, apud Julium Africanum lib. 8. Hist Apost. pag. 97. Bedam in Vita S. Cuthberti Episcopi num. 23. in Vita S. Altmanni Episc. Patavienſis pag. 50. apud Ordericum Vitalem pag. 400. &c.

DÆMONIZARE, Dæmonio corripi, dæmoniacus fieri, in Miraculis S. Pelini Mart. apud Ughell. tom. 9. pag. 37.

¶ DÆMULUS, *Ejusdem artis æmulator.* Papias.

DAERIA. Fleta lib. 2. c. 82. §. 3. *Seu casei, butiri. vel Daeriæ.* Cap. 87. de Caseatricæ: *Androchia pudica esse debet ... & laboriosa in officio Daeriæ.* Vide *Androchia*, Habent Campani nostri ac Lotharingi vocem *Dayer*, sed alia notione. Ita enim appellant, ut auctor est Jacobus *Bourgoing*, de Origine & usu vulgarium vocum pag. 27. conventus ferotinos quos mulierculæ pensa agentes sub vesperum facere solent, quos Belgæ nostri *Series* vocant, [Vide *Dayeria*.]

¶ DAGA, DAGARIUM, DAGARIUS. Vide *Dagge*.

DAGASCALCI, [Servi seu operarii diurni à Teutonico *Dag* vel *Tag*, dies, & *Scalc* Sa on, Servus.] Charta Henrici IV. Imper. an. 1065. pro Abb. S. Maximini Trevir. *Præbendarii autem ... vel qui foris ad curtes, Dagascalci vel piscatores, aut pistores dicuntur, nulli Advocato vel Hunoni subjaceant, sed tantum Abbati sicut cereales, vel censuales pro quibuscumque rebus respondeant.* Alia Henrici III. Imp. an. 1056. apud Zyllesium habet *Dagescalci*. Alia Henrici IV. Imper. an. 1116. apud eumdem: *Præbendarii etiam sive manſionatis fratrum circa Monasterium infra milliare unum à vicino manentes, sive Dagescalci, aut Cerearii foris ubique per villas positi, nullius Advocati vel Hunnonis placitum ... vesperiant.*

¶ DAGEN, Operæ, Schiltero in Glossario Teutonico, ex Diplomate Sigismundi Imp. an. 1417. pro Monasterio Lucellensi: *Cum piscatione, molendinis, Dagen, hortis, lignis, sylvis, nemoribus, &c.*

DAGEWARDUS, [Operarius, servus inferior *Fiscalino*, ut recte Schilterus.] Burchardus Wormacienſis Episcopus in Lege Familiæ: *Si quis Fiscalinus homo ex familiarem aliquam magnam vel parvam ad injustitiam patr, verit, ad bannum Episcopi 5. solidos, ut Dagewardus, vadetur, & 5. solidos componat ei cui iniquitas facta est.* Infra: *Si Fiscalinus homo Dagewardam accepit, ut filii qui inde nascantur, secundum pejorem manum vivant: similiter si Dagewardus Fiscalinum mulierem accepit.* Rursum: *Si quis Fiscali viro justitiam suam infringere voluerit, id est, ad Dagewardum, vel ad censum injustum, Fiscalis vir cum septem proximis suis non mercede conducti is justitiam sibi innatam obtineat, & sic ex patris parte vituperetur, ex eadem parte duo cognatorum suorum & tertia ex jure assumatur.*

¶ DAGGA, ut mox Dagger. *Habens sicam vel Daggam ad latus*, in Chronico Cornelii *Zantfliet*, apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 357.

DAGGER, DAGGERIUS, DAGGARDUM, Pugio, sica, Anglis Dagger, Hiſpanis Daga, Gallis Dague, Cambro-Britannis Dagger & Dagr. [Kilianus. Dagge, Dagger, Pugio, Sica, Dolch.] Catholicon Armoricum: *Dac, Gall, Dague, Lat. Pugio, ou c'est badelaire.* Statuta Willelmi Regis Scot. c. 23. *Habebat equum, habergeon, capitium è ferro, ensem, & cultellum qui dicitur Dagger ... Habeat arcum & sagittas, & Daggarium & cultellum.* Thomas Walſinghamus p. 252. *Mox extractio cultello, quem Dagger vulgo dicimus, ictum Militi minabatur.* Alibi: *Extractio cultello Daggardo ejus cerebrum perforavit.* Henr. Knyghton in Edw. III. *Habentes cultellos, quos Daggerios vulgariter dicunt.* Liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace* pag. 730. *Longum Daggarum ſuum extraxit, & in præſatum N. inſultum fecit.* Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Harnois complets de fine armurerie,
Trez, arbalestres, Dague de Praguerie.

Alibi:

A ſon coſté chaſcun la courte Dague.

Rursum:

A leur coſté l'eſpée longue & large,
La courte Dague pour ſon homme aborder.

Vide Monſtrelletum 1. vol. c. 94. p. 143. Chron. Fland. p. 233. Joinvill. in S. Ludovico p. 105. &c. Vocem à Dacis quasi eorum propria fuerint arma, quidam deducunt, vel ab Hebræo *Dacach*, Acuere.

¶ DAGA, Eadem notione. Concilium II. Pisanum pag. 159. *Nbe Dagas ſeu cultellos ferant ultra longitudinem palmi unius, præter Palafranarios, cum Dominos comitabuntur.* Rursum occurrit in Synodo Taraconen. an. 1591. *Daga argentea*, apud Th. *Madox* in Formulari Anglic. p. 431. bis.

¶ DAGARIUM, apud Rymerum tom. 10. pag. 508. col. 1. *Deferentes ſive non deferentes gladios, Dagaria, &c.*

¶ DA-

¶ DAGARIUS, apud eumd.to.12.p.583.col.1.

¶ DAGA, non semel in Philippide Guillelmi Britonis, & in Statutis Arelat. è MS. D. Brunet. fol. 21. verso.

¶ DIGA, *sive magnus cultellus*, in Hist. Translationis S. Apollinaris to.5. Julii p. 384.

¶ DAGUIFICARE, Dagis confodere. Chronicon Siciliæ inter Anecd. Marten. to.3. col.41. *Rogerio de Lauria, viro utique strenuo & sollicito ad manutenendum Siculos & Daguificandos hostes.*

DAGHBRANT, Incendium quod interdiu excitatur, ex Fland. *dag*, dies, & *brant*, incendium. Consuetudines Arkenses an. 1231. in Tabulario S. Bertini: *Majores causæ, ut sunt Raptus mulierum, heroï, mordad, Dagbrant, à Choremannis in Curia de Arkes audientes, sed earum emendæ per francos homines Ecclesiæ judicabuntur.* [Vide *Dachbrand.*]

DAGLA. Charta Adalberonis I. Episcopi Metensis apud Meurissium p. 309. *Statuimus quoque ad usus fratrum, in prædicto loco militantium, quandam Daglam in finibus villæ nostræ sitam, nomine Furnedo, ubi etiam mundiliones plurimi B. Arnulphi commanent, atque commanentes eandem supradictam Daglam legitima sanctione custodiunt ac procurant.*

¶ DAGNIFICARE. Damnum inferre. Chartularium S. Vaudreg. to.1. p.178. *Nec licebis mihi fide media, nec meis hæredibus prædictum Johannem nec suos hæredes à prædictis 9. solidis & prædictis 9. denariis de cætero molestare, Dagnificare, nec gravare in foro sæculari vel ecclesiastico... Actum an.* D. 1260. Vide *Damnificare.*

¶ DAGUBITA. Agnelli Lib. Pontif. de S. Neone: *Denuò infra Episc. Ursiane Ecclesiæ, quæ vocatur Quinq; Dagubitas à fundamentis construxit, & usque ad effectum perduxit.* In quem locum eruditissimus Muratorius: *Dagubita* idem fere, ut arbitror, significat ac *Accubita* Scriptoribus corruptæ Latinitatis, & κατάκλιτον apud Auctores corruptæ Græcitatis. Est autem *Accubita*, ut suo loco dictum est, Locus editior ad quem accumbimus, seu Mensa ad quam accumbunt convivæ.

¶ DAGUIFICARE. Vide in *Dagger.*

DAGUS. Glos. Gr. Lat. Editum & MS. τριπόδιον, *subsellium*, Dagus, Meurius censet esse Gallicum, *Dais*, scilicet tapetem, qui sellæ insternitur. At Galli ita vocant umbellam quæ Throno Regio interponitur; unde legendum *superfellium* videretur: cujus quidem vocis *Dais* meminit Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 92. ubi de Abbates recens electo: *Solus in Refectorio prandebit supremus, habens vastellum, Priore prandente ad magnam mensam; quam Dais vulgariter appellamus.* Galli etiamnum *Dais* appellant umbraculum quod capiti fedentis aut prandentis vel cœnantis superponitur. Proinde si ad *vastellum* referatur, idem significaverit, tametsi vocis notio plane incerta sit ipsis etiam Anglis. Si ad *mensam*, quod vox *que* videtur suadere, non facilius est divinare quid hoc loco sonet.

Putaverim tamen *vastellum* ipsum esse nostrum *Dais*, sicque appellatum ex Anglo-Saxonico ratel, *regulum*, *segmen*, umbraculum. Alii melius divinent. Cæterum hæc verba, *habens vastellum*, &c. absunt in Conciliis Anglic. tom. 2. ubi eadem recitantur, de modo constituendi Abbatis exempti cap. ult. sub an. 1235. Ejusmodi umbraculum, sic describit Menander Protector. in legat. p. 131. Τεθείκασι καθέδρας χρυσᾶς, ὑπτάσεις τῶ ἐκ δυολίθου ὑφασμένου σκιάσεως ἐπὶ τούτοις αὐτοῦ, ὅπερ καλοῦσι τινὲς. Nostri porro olim *Dois*, pro *Dais* dixere. Le Roman *de Garin* MS.

Quand fu la Cort des Chevaliers de pris,
Li mangiers fu appreſtez & garnis,
Leue demandent, au mangier sont assis,
Au plus haut Dois fist li Rois Anseis

De joute luisa moillier au clervis.

Vocis etymon quidam ducunt à Gallico *Ais*, Assis, tabula, ita ut primum scriptum fuerit *d'ais*, ex assibus, quoniam alias umbellæ compingebantur tabulis, quibus annectebantur panni pretiosiores ad ornamentum. Huic etymo non favet antiquus scribendi modus *Dois*: quare Menagius à *Dossium* vel *Dossum*, quod pro *Dorsum* scripserint veteres Glossatores, putat esse arcessendum; observarque simili modo olim à nostris dictum fuisse *Ders*, *Derselet*, à *Dorsum* scilicet ac *Dorsletum*. Ordo Henrici II. Franciæ Regis pag. 321. Ceremonialis Godefridi: *Contre la cheminée de ladite chambre y avoit un riche Ders, tout couvert, pentes, fonds & dossiez de broderie à personage.* Et pag. 335. *Le Roy se vint mettre à table sur un haut Ders, fait & preparé en la grande salle du logis Archiepiscopal, sous un grand Ders: le fond duquel etoit tout d'or.* Et pag. 312. *Le dit Seigneur se mit à genoux sur un grand drap de pié & deux carreaux, sous un grand Der selet de velours cramoisi.* Vide *Dossum*,

¶ DAHÆ. Vide *Dae.*

DAIENUS, Judex, Judæis Hispanicis sic dictus, Vitalis Episcopus Oscensis: *Inter Judæos vero est Daien, id est, Judex, ad cognoscendum de omnibus causis magnis, parvis, & minimis constitutus.* Huc forte spectant quæ habent Notæ veteres ad Itinerarium Burdeg. de verbis Gallicis: *Rhodanum, violentum: nam Rho, nimium, Dan, judicem, boc & Gallice, hoc & Hebraice dicitur.* Glos. Basilic. Δαν, ὄνομα ιυδαϊκὸν ἑρμ. μεθ. Πέτρας ἔστι τόπος ἐν τῇ Μαγρόρι ὡς τὰ ἅγια Σιῶν.

DAILUS. Vide *Dayla*,

DAIS. Vide *Dagus*.

¶ DALERUS vel THALERUS, à Saxonico *Dal*, vel Germanico *Thal*, Vallis. Nummus argenteus uncialis sic dictus, inquit Kilianus, *quod ex vallibus materia ejus argenti defodiatur*; sed potius ex montibus juxta Martinium; qui *Dalerum* vocat etiam *Joachimicum* à villa Joachimica, *Joebemsthal*, in Saxonia, ubi illa moneta cusa est. Germani *Thaler* appellant & *Reichdale*, Nostri *Richedale*. Tres valet libras, ut Scutum nostrum argenteum. In nova Gall. Christ. tom. 3. col. 786. narratur Godefridum II. Abbatem Veteris-Campi an. 1585. *Captivum pro libertate recuperanda pendere 6000. Dalerorum coactum fuisse.* Petrus à Beek de Ecclesiis Aquisgran. pag. 25. in-4. *Poscebat siquidem quinquaginta Dalerorum millia.* Et infra: *Volentes nolentes illius petitioni assentiri coacti sex viginti Dalerorum millia, una cum, &c.* Legitur alibi non semel apud Scriptores Germanos, Vide *Dalrus*.

¶ DALFINUS. Vide *Delphinus*,

¶ DALMATA, *Vestis Sacerdotalis candida cum clavis purpureis*. Glos. Isid. Vide mox *Dalmatica*.

DALMATICA, Vestis sic dicta, quod in Dalmatia primum sit reperta, ut habent Isidorus lib. 19. Orig. cap. 22. Alcuinus lib. de Divin. offic. Papias, Durandus lib. 3. cap. 11. & alii. Usum autem Dalmaticarum in Ecclesiam primus invexit S. Silvester PP. cum antea colobiis uterentur Sacerdotes, veste scilicet sic dicta, quæ manicis carebat. [Longe ante Silvestrum Pontius in Vita S. Cypriani scribit: *Et cum se Dalmatica expoliasset* (Cyprianus) *& Diaconibus tradidisset, in linea stetit.*] Sed cum nuditas brachiorum à plerisque culparetur, Dalmaticarum à B. Silvestro usus inductus est, ut ait idem Alcuinus, à quo dicitur esse *vestimentum in modum Crucis, habens in sinistra sui parte fimbrias, dextra iis carente; inconsutile, & cum largis manicis*. His consentit Gil-

lebertus Lunicenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico, ubi de Diaconis: *Stolam etiam ſuper humerum ſiniſtrum ferre, & indui Dalmatica in ſolemnibus, id eſt tunica amplis manicis*, Dalmaticam vero in modum crucis factam docet præterea Miſſa Antiqua à Matthia Illyrico edita. Bruno Signienſis de Veſtimentis Epiſcoporum: *Dalmatica magis ad ornatum, quam ad ſignificationem pertinere videtur, quæ etiam poſt alia indumenta inventa eſſe probatur. Fimbriæ tamen quæ in Dalmatica à ſiniſtro latere pendent, hujus vitæ impedimenta, & ſuperfluitates, & ſollicitudines ſignificare poſſunt, quæ quoniam in altera vita non ſunt, merito neque fimbriæ in dextro latere ponuntur, &c.* Robertus de Flamesburc Canonicus S. Victoris in Penitentiali: *Dalmatica etiam qua utuntur Leviæ, latitudine ſui idem ſignificat quod caſula, caritatem; per duas lineas coccineas, quibus infra ante & retro à ſummo uſque deorſum decoratur, atriuſq; teſtamentum, prædicatio Dei & proximi dilectio figuratur. Duodecim fimbriæ linearum utrimque 12. ramos caritatis exprimunt, quos Apoſtolus enumerat, dicens, Caritas patiens eſt, benigna eſt, &c. Tertia linea qua eſt inter duas, & tribus fimbriis ante & retro inſignitur, caritatem fide S. Trinitatis concordatam demonſtrat; per fimbrias in ſiniſtro latere ſollicitudo activæ vitæ circa plurima intelligitur. Dextrum latus, quod caret fimbriis contemplatio cæleſtium ſine multitudine perturbationum ſignificatur.* Fimbriarum Dalmaticæ, meminit Theodulphus Aurelian. in Parænefi ad Epiſcopos p. 238.

Candida ut extenſis niteat Dalmatica rugis,
Fimbria neve erret huic ſine lege levis.

Neque alia eſt fimbria Dalmaticæ, à clavis purpureis. Gloſſæ Arabico-Lat. *Dalmata, veſtis ſacerdotalis candida cum clavibus purpureis.* Epiphanius: Δαλματικάς, εἴτ' ἐγκολπίους, ἢ πλατυτάτους ἢ περιρρύτας ἢ ἐλευθερώτατας. Vide Amalar. lib. 2. de Eccleſ. offic. c. 21. Rabanum lib. de Inſtit. Cleric. cap. 7. 20. Walafrid. Strab. lib. de Reb. Eccl. cap. 24. Petr. Dam. l. de Dominus vobiſcum cap. 17. Hugo à S. Victore lib. 1. de Sacram. cap. 53. Speculo Eccleſ. cap. 6. Honor. Auguſtodun. lib. 1. cap. 211. Innocent. III. lib. 1. Myſter. Miſſæ cap. 40. 56. Jacob. Vitriac. in Hiſtor. Occident. cap. 35. &c.

Dalmaticam propriam Epiſcoporum veſtem fuiſſe docent laudati Scriptores. Zacharias PP. in Epiſt. ad Auſtrobertum Epiſc. Viennenſ, apud Joan. à Boſco: *Dalmaticam uſibus veſtris miſimus, ut quia Eccleſia veſtra ab hac fede doctrinam fidei percepit, & morem habitus ſacerdotalis, ab illa etiam percipias decorem honoris.* Hanc ſub planeta poni ſolitam ſcribit Joannes Diacon. in Vita S. Gregorii Magni lib. 4. c. 83. 84.

Fuit etiam *Dalmatica* Diaconorum veſtis propria, uti ſupra innuimus. Amalarius in Eclogis de Officio Miſſæ: *Diaconi retro ſtant, ... qui & miniſtrantes ſunt in ſancto altari & Dalmaticas portant, quas ſolebat miſtiaris uſus portare.* Herbertus lib. 2. de Miracul. cap. 9. *Subdiacones tunicæ præcioſæ, Diacones Dalmaticæ fulgidæ decorabant, ipſoſque Presbyteros planetæ oloſericæ inſigniter adornabant.* Dalmatica tamen Diaconi non utebantur, niſi in majoribus feſtivitatibus, ut eſt in Concil. Salegunſtadienſi c. 2. & apud Gillebertum Lunicenſem Epiſcopum. Porro Silveſtri PP. Inſtitutio fuit, *ut Diaconi Dalmatica uterentur in Eccleſia, & pallio linoſtino lævæ eorum tegeretur*, ut auctor eſt Anaſtaſius p. 13. Diaconis vero videtur tribuere Ammianus lib. 14. *Pectoralem tuniculam ſine manicis textam.* Unde diverſa illa fuerit à Dalmatica manicata, quam *Chirodatam* vocat Capitolinus, noſtrique Diaconis adſcribunt.

Sed maxime Diaconorum Eccleſiæ Romanæ fuit Dalmatica, cum cæteris nonniſi ex indulto ſummi Pontificis hac uti fas eſſet, qui eam interdum tranſmittebant, ut habet Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 113. Idem lib. 4. Dialog. c. 41. ubi Paſchaſio Diacono Eccleſiæ Romanæ *Dalmaticam* adſcribit. Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelatenſis: *Speciali quodam privilegio pallii uſum ei permiſit, & Diaconos ejus peringe, ut Romanæ Eccleſiæ Diaconos, Dalmaticis uti voluit.* Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 1. c. 8.

Nos Levitarum cuneus, nos illa Senatus
Dalmaticas veſtita togas.

Cappa Dalmatica, in libello de Fundat, Monaſt. Bigaugienſis p. 253.

Dalmaticis etiam indutos Reges ac Imperatores in præcipuis ſolennitatibus, eorumque inauguration ibus, palam eſt ex iis præſertim quæ habet Hartmannus Maurus lib. de Coronatione Caroli V. qui inter ſolennia illa indumenta quibus induuntur, recenſet *Dalmaticam albam holoſericam pretioſis margaritis gemmiſque diſtinctam auream ſtolam margaritis quoque adornatam, cappam holoſericam violacei coloris cui aurum in modum aquilæ intextum eſt, & amiculum rubei coloris contextum pari modo magna aurea aquila*, Petrus Rex Aragon. in Chronico, quod ipſe conſcripſit, lib. 2. cap. 9. ubi de ſua Coronatione: *E lendema mati, que fon diumenge, nos fom apparellats bora del ſol exit ab noſtra Dalmatica, e ab aquell arreament quis pertanya Rey preadre Coronacio.* Et lib. 3. cap. 16. de ſolenni in urbe Majorica proceſſu: *E lo diumenge per lo matinos is quem de la Sacriſtia de la Seu, veſtits e appareillats in fede Majeſtatis, co es ab una camiſa Romana d'un drap de ſeda primvert ab alcuns fullatges ſens tos obres, e apres una Dalmatica de drap vermell hiſtoriat, ab obres d'aur, e ab fullatges, &c.* Adde c. 33. & Raym. Montanerium cap. 296.

¶ DALMATIUM. Hiſt. Mediani Monaſt. p. 242. *Caſulæ tres de pallio, capæ 9. Dalmatia quatuor de pallio.*

¶ DALMUTIA. Inſtrum. ann. 1532. ex Archivo Rhedon, *Cum cappis abſque Dalmutiis ſe congregaverunt in Eccleſia.*

DALMATICATUS, Dalmatica indutus apud Lampridium in Commodo.

DALMATICA, in Gloſſ. Gr. Lat. Δαλματικὴ, idem quod *Dalmatica*: nam *Dalmatia*, pro *Dalmatica*, occurrit non ſemel in Nummis apud Aurel. Victorem in Auguſto, Claudio, &c.

¶ DALPHINUS. Vide *Delphinus*.

¶ DALRUS, ut *Dalerus*. Wernerus Titianus in Præfatione ad Annal. Noveſienſes: *Poſt reſciſſam unionem nos coegit, quatenus Conventui corporis Chriſti ultra 4000. Dalros pro tam brevi cohabitatione unionis tempore numeraremus.*

DALTINI, Scurræ, ve lites, ſeu ſervi à pedibus Hibernis, apud Stanihurſtium libro 1. de Reb. Hibern. & Jac. Waræum in Antiquit. Hibern. c. 12.

DALUM. Ælfricus in Gloſſ. Sax. cap. de Navibus: *Dalum*, Liteſſegel, i. parvum velum. Papias & Ugutio: *Dalum, minimum velum ad proram fixum.* Inde ſortean velum, quod Throno Regio ſuperponitur, *Dais* appellarunt noſtri. [Legendum eſt *Dolon* ex Iſidoro lib. 19. Orig. c. 3. *Dolon, Minimum velum ad proram defixum*. Græcis quoque δόλων: Procopius lib. 1. de Bello Vandal. cap. 17. Χαλάσαντας τὰ ὑπόλαια, ἃ δὴ τοῖς μικροῖς (ξᾶβα δόλωνας καλοῦσιν) ἱστᾶσθαι. Heſychius: Δόλωνες, μικροὶ ἱστοί &c. Livius: *Dolonibus erectis altum petere intendit.*]

¶ 1. DALUS, *Ticio*. Papias in MS. Bituricenſi.

2. DALUS, Alia notione. Vide *Dayla*.

¶ DAMACIUS, Bombycinus pannus operis Damaſceni, Gall. *Damas*. Inventar. Eccleſ. Anicienſ. an. 1444. *Item alter taſſellus operatus ad modo Damacii*

macii cum lapidibus modici valoris. Vide *Dameus*.

DAMADARIUS, Hebdomadarius. Charta Corbeiensis vetus MS. de Menſa Dom. Abbatis: *In illa firma in quæ ſerviunt Damadarii de coquina, &c.* Alibi: *Hoc totum debent præparare & adminiſtrare Damadarii de coquina ad feneſtram refectorii*. Vide *Hebdomadarius*.

DAMALIO, ex Gr. δάμαλις, Juvenca. Lampridius in Alexandro Severo: *Ne quis ſuminatam occideret, ne quis lactantem, ne quis vaccam, ne quis Damalionem*.

¶ DAMASCENA, Pruni ſpecies, Gall. *Dames*, *à Damaſco oppido, unde prius aſportata eſt, dicta*. Iſid. lib. 17. Orig. cap. 7. Plinius l. 15. c. 15. cap. 13. *In peregrinis arboribus dicta ſunt Damaſcena, à Syriæ Damaſco cognominata*.

¶ DAMASCUS, ut *Damacius*. *Damaſcus albus*, in Apparatu bellico Caroli VIII. Regis Fr. in Italiam, apud Marten. Itinerarii to. 2. p. 398.

¶ DAMAYSELLA, ut *Domicella*, Gall. *Damoiſelle*, in Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 153.

¶ DAMEIGIUM, Idem, ut puto, quod *Damnum* 2. Chartularium S. Vandreg. to. 2. pag. 1240. *Pecham terræ... ſitam inter maſuram Sibillæ de Puteo ex una parte, & ex altera juxta maſuram Emelinæ Gripe, & abbatiat ad kaminum Domini Regis ad unum caput, & ad aliud ad Dameigium noſtrum*.

DAMEUS, Damaſcenus. *Veſtimenta Damea* in Teſtamento Bertichramni Epiſc. Cenom. Locum vide in *Paricula*.

¶ DAMICELLA, ut *Domicella*, in Vita S. Franciſci de Paula. *Damiſella*, in Hiſt. Dalph. to. 2. p. 278.

¶ DAMITUM, f. pro *Samitum*, Pannus holoſericus. Teſtamentum Hug. Aycelini Cardinal. Oſtienſ. ann. 1297. *Item Eccleſiæ Clarimont. legamus paramenta ſeu indumenta noſtra de Damito viridi*. Vide *Exametum*.

¶ DAMIUM. Gloſſ. Lat. Græc. S. Germani Pariſ. *Damium*, θυσίας, καὶ ἀναίρεσις γινόμενον. Feſtus: *Damium, Sacrificium, quod fiebat in aperto, in honorem Bonæ deæ, quod minime eſſet δῆμιον, id eſt, publicum. Dea quippe ipſa Δαμία & Sacerdos Δαμιάς appellatur*. Hic monet Scaliger, ita dictum, quod pro populo fieret: eſt ergo à δῆμος Dorice pro δῆμος, Populus. Vide Voſſium Orat. Inſtitut. lib. 4.

DAMMA, Emiſſarium, cataractæ clauſtrum, quo mare excluditur, vel admittitur, Theutonibus *Dam*: unde locorum nomina, *Amſter-dam, Roterdam, &c.* Ordinatio Marifci Rameſienſis: *Non liceat alicui de cætero facere Dammas, aut fordas, aut alia impedimenta in aliquibus landeis, watergangeis, foſſatis, ſive aquagiis, &c.*

DAMNABILITAS, Κατάρατος, ἔνοχος, in Gloſſ. Lat. Gr. Condemnatio, exilium. Ita *Damnatio perpetua*, pro perpetua deportatione, in l. 1. Cod. Th. de Falſa mon. *Damnabilis injuria ductus*, apud Trebellium Bolionem: *Damnabilis cohibentia*, in l. 8. Cod. Th. de appellat.

¶ DAMNABILITER, Damnoſe, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 70. & alibi.

¶ DAMNARE, Damnum inferre, nocere. Radulphus *Coggeshale* in Chronico T. S. apud Marten. tomo 5. Ampliſſ. Collect. col. 568. *Videns denique Saladinus quod nihil proficeret, nec ſic quidem poſſe Damnare civitatem, capit cum ſuis circuire & infirma civitatis perſcrutari, quærendo locum ubi machinas ſuas ſine timore Chriſtianorum poſſet erigere, &c.*

¶ DAMNATICUS, Ad metalla damnatus. Acta S. Cæciliæ Virg. & Mart. *Cæcilia dixit: Miror ut non intelligas figuras fictiles, gypſeas, ligneas atque lapideas, vel cujuſcumque metalli Deos eſſe non poſſe, quas aranea texunt, & aves ſtercorant, in quorum capitibus ſolent ciconiæ nidos inſtruere, quas Damnatici faciunt. Nam ad omne metallum pro criminibus Damnati mittuntur. Ergo à Damnatis initium accipientes, quomodo poſſunt Dii vel æſtimari vel credi?*

¶ DAMNATILIA & DAMNATITIA MEMBRA dicuntur in Miraculis S. Maioli Abb. quæ paralyſi laborant. Similiter *Damnatio linguæ* pro Lingua eodem morbo impedita, ibidem.

DAMNATIO, Damnum, Gall. *Domage* & *damage*. Epiſt. Caroli Martelli ad Epiſcopos: *Ut ei nemo aliquam contrarietatem vel Damnationem adverſus eum facere præſumat*. Matth. Paris anno 1267. *Ne voberias vel Damnationes faceremt*. *Damge*, in Legib. Normanicis Willelmi Nothi cap. 38. Vide *Excommunicatio*, & Ægid. Menagium in Originibus Ital. in *Dammagio*.

¶ DAMNATITIUS, *Dedititius*. Gl. Iſid. Κατάδικος, in Gloſſ. Lat. Gr. ubi etiam *Damnatitium*, καταδικον, κατάδικον. Conſtantienſis: *Damnativus*, *Dedititius*. Dicebatur autem Dedititius, qui à Judice creditori addicebatur & debebatur ob debita, cum non eſſet ſolvendo, ut apud eum ſerviret. Hic in Gl. dicitur, ἔνδοτος ἐπὶ χάμασιν, κατάκριτος, ἐκδεδόμενος, propter quam cauſam videntur etiam dicti *Damnatitii*, ut apud Græcos καταδικασμένοι, quia damnati erant à Judicicibus. Heſychius: ἀγογίμιον ὅτι μὴ ῥαπτόν, ὅτι δὲ καταδίκασιν ἔχον. Ayώγιμοι appellabantur, qui Judicum ſententia damnati in creditoris domum abducebantur. Alii fuere *Dedititii* de quibus infra in *Datitius*.

¶ DAMNATUS, Detentus in purgatorio. Viſio Wetini inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. parte 1. pagina 266. *Circumibat maximus fluvius igneus, in quo innumerabilis multitudo Damnatorum pœnaliter incluſa tenebatur, &c.*

¶ DAMNIETAS. Vide *Damnitas*.

DAMNIFICARE, Damnum inferre. Pſeudo-Ovidius de Vetula:

Damnificanſque boſtem numeris quibus egerat illas.

Ucuntur præterea Jacobus de Vitriaco lib. 3. Cæſarius Heiſterb. Will. Brito lib. 4. 5. 6. to. Philippid. & alibi. [*Damnificari*, Damnum pati, in Conſuetud. MSS Auguſtæ Auſciorum an. 1301. art. 92.]

¶ DAMNIFICATIO, DAMPNIFICATIO, ut *Damnitas*. Tranſactio Rogerii Siciliæ Regis de quadam lite, apud Rocch. Pirrum Sicil. Sacræ p. 394. *De terris autem Flomariæ ordinatum eſt ſic; Quod quantacumque homines Epiſcopi habeant, remaneant apud eos abſque Damnificatione, in perpetuum teneant & cognoſcant ea tanquam ab Epiſcopo*. Compoſitio Univerſitatis villæ de Mari cum Procuratore Monaſterii Silvæ Regalis an. 1321. ex Schedis D. *de Mazauges*: *Ipſi poſſint facere levatam piſcium ſemel in ſeptimana ſine Dampnificatione retium piſcatorum*.

¶ DAMNIFICATUS, Damnum paſſus, cui damnum factum eſt ſeu illatum. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 53. §. 7. *Addentes huic capitulo, quod totius defectus farinæ debeat reddi, ut, dictum eſt, Damnificate perſone. Damnificata perſona* rurſum legitur hac notione ejuſd. lib. cap. 41. 54. & libro 5. c. 19. §. 24. Vide *Dampnificare*.

DAMNITAS, Idem quod *Damnatio*, damnum. Vetus Notitia apud Franc. Mariam in Mathilde Comitiſſa: *Ulla Damnitas, aut intentionem, vel moleſtiam deveniat per aliquid ingenium, &c.* Charta Caroli M. apud Perardum pag. 13. *Neque Monachi aliquam moleſtiam neque Damnitatem præſumant*. Occurrit præterea in Capitulari Radelchiſi Principis Beneventani cap. 3. 8. 20. apud Ughellum tomo 3. 301. &c. apud Gregor. VII. PP. lib. 1. Ep. 18. &c. [& in Additamentis ad Chronicon Caſaurienſe an. 1028. apud Murator. tom 2. part. 2. col. 993.]

DAMNIETAS, Eadem notione, apud Marculfum

lib. 1. Formul. 32. lib. 2. Form. 18. & in Legib. Longob. l. 2. tit. 29. §. 1. 6. lib. 2. tit. 55. §. 17.

1. DAMNUM, Mulcta Judicis sententia irrogata. Charta Sancii Lafcarensis Episcopi an. 1001. apud Marcam: *Si forte his duellum vel aliqua dvvisio advenerit, Damnum eis concessit.* Alia apud eumdem: *Liberaverunt totum proprium honorem S. Mariæ de tot carrei, & de toto Damno. & de tot carnal, &c.*

2. DAMNUM, quod nostri *Danger* vocant Proinctum, seu territorium, in quo si qua ob commissa crimina, irrogantur mulctæ, eæ Dominorum sunt: maxime vero usurpatur pro animalibus damnum facientibus in alterius prædio. Leges Rotharis Regis Longob. tit. 105. §. 30. *Si qui peculum de Damno suo ad clausuram minaverit, &c.* Mox: *Habeat ille id peculum qui in Damno invenerit.* Leges Luitprandi tit. 61. *Si quis cabalium in Damnum suum invenerit, &c.* Magna Charta de Libertatibus Angliæ: *Exceptis averiis in alieno Damno inventis.* Reg. Majestat. lib. 4. cap. 23. §. 2. *Si quis Latronem in Damno suo invenerit cum furto.* Leges Burgor. Scoticor. cap. 129. §. 4. *Si quis invenerit in Damno suo aucas, gallinas aut capros, &c.* Bracton. lib. 3. tract. de Corona cap. 37. §. 9. *Dicere enim poterit captor, quod juste cepit averia sua, quia invenit in Damno suo, & secundum consuetudinem regni imparcavit illa.* Fleta lib. 2. cap. 49. §. 1 *Possunt enim captiones advocari, eo quod dici poterit quod averia capta fuerunt in loco certo in Damno suo, vel in prato, vel alibi in suo feparali.* Monasticum Anglic. to. 2. pag. 862. *Animalia in Damnis dictorum fratrum inventa.* [Chartularium Montis sancti Michaelis articulo *de Messeria*: *Messorius si caperit aliquam bestiam in Damno cujuslibet hominis S. Michaelis de Genesio, debet eam reddere homini in cujus Damno eam ceperit, & homo debet Messorio unum Turonense dare.*] *Bestes trouvées prinses en Domage*, in Consuetud. Hesdinensi art. 32. Vide *Dangerium*.

¶ 3. DAMNUM, Sumtus, impensæ, Gall. *Depens*. Chronicon S. Trudonis apud Acher. Spicil. to 7. p. 388. *Cumque altero die sedens* (Herimannus Metensis Episc.) *in cella Abbatis de negotiis suis strenue agere, prandiumque ingens ex Damno nostro paratum interea expectaret ..... Excepto autem Damno quod de magnifice sibi parato servitio afflictæ Ecclesiæ nostræ, duos ei Herimannus* (Abbas) *equos transmisit, pro quibus molendinum de Stades in vadio positum fuit.*

¶ DAMPNIFICARE, ut *Damnificare*, Damnum inferre. Charta anni 1272. ex Archivo Monasterii de Bono Nuntio Rotomag. *Et si forte contigerit, quod deinceps dicti Religiosi Dampnificati fuerint super hoc... nos tenebimur ... illud eisdem penitus & plenarie refarcire.* Tabularium B. Mariæ Piperacensis: *Ecclesia valde Dampnificata*, id est, Cui magnum damnum illatum est. Charta Guidonis Archiep. Turic. an. 1279. apud Thomassterium in Bitur. p. 116. *Ita quod læsus inutilis fiat, vel quod propter ictus prædictos non apparentes moriatur vel corporaliter Dampnificetur*, hoc est, damnum patiatur. Occurrit alibi.

¶ DAMPNIFICATIO, Vide *Damnificatio*.

¶ DAMUS, Dama masculus, apud *Madox* in Formulari Anglic. p. 304. & apud Rymer. tom. 1. pag. 557. col. 1. Vide *Darnus*.

¶ DANANTBRAS, pro *Davantbras* vel *Devantbras*, Brachiale ferreum, Gall. *Brassart*. *Ducentos arcus, duodecim loricas, octo paria Danantbras, seu paria de ganteletz*, apud Rymer. to. 8. p. 754. col. 1.

DANEGELDUM, Triburum Anglis indictum, ob pacandos, vel vi propulsandos *Danos*, Angliam sæpius incurrentes. Joan. Bromptonus: *Danegeld est tallagium datum Danis, id est, 3. den. de qualibet bovata terræ.* Leges Edwardi Confess. c. 11. *Danegeldi redditio propter piratas primitus statuta est. Patriam enim infestantes, vastationi ejus pro posse insistebant. Ad eorum quidem insolentiam reprimendam statutum est Danegeldum annuatim reddi, scilicet 12. denarios ex unaquaque hida totius patriæ, ad conducendos eos qui piratarum irruptioni resistendo obviarent.* Vide Leges Henrici I. c. 15. Ab hac pensitatione exempta est Ecclesia Anglic. ut in iisdem Edwardi Legibus narratur, quæ videntur esse recentioris Scriptoris, & forte Henrici *de Knyghton* libro 2. apud quem ea reperiuntur pag. 2357. nisi ille ab alio hauserit.

Tunc vero primum indictum est, cum Swanus Danorum Rex Britanniæ insulam, quam magna ex parte occupaverat, vastaret & spoliaret, Ethelredo regnante, ut est apud Joannem Saristber. lib. 8. Policratici cap. 21. Henricus Huntindon. l. 5. pag. 357. *Edelredi Regis an. 13. primum statuerunt Angli consilio infausto Sirici Archiepiscopi, quod ipsi censum Dacis persolverent, quatenus à rapinis & cæde cessarent, & dederunt eis decem mille libras.*

At quod ex necessitate, & Danicarum incursionum occasionibus indictum est miseris Anglis tributum, propulsis postmodum & intra proprios limites sese continentibus Danis, continuatum est. *Hoc autem malum*, inquit idem Scriptor, *usque in hodiernum diem duravit, & diu, nisi Dei pietas subveniat, durabit. Rebus namque nostris modo persolvimus ex consuetudine, quod Dacis persolvebatur ex ineffabili terrore.*

Sed onus Anglis gravissimum ab eorum cervicibus auferre, illudque relaxare primus aggressus est S. Edwardus. *Ferunt enim*, verba sunt Ingulfi p. 897. *Regem sanctissimum, cum dictum Danigeld cubicularii sui collectum in Regis cameram intulissent, & ad videndum tanti thesauri cumulum ipsum adduxissent, ad primum aspectu exhorruisse, protestantem se demonem super acervum pecuniæ saltantem, & nimio gaudio exultantem protspexisse. Unde pristinis possessoribus justis statim reddere, & de tam fera exactione ne iota unum voluit retinere; quin in perpetuum remisit, anno scilicet 38. ex quo tempore Regis Ethelredi patris sui Swanus Rex Danorum suo exercitui illud solvi singulis annis imperavit.* Similia narrant Ælfredus in Vita S. Edwardi cap. 7. n. 23. & Bromptonus pag. 942.

At Willelmo Notho Angliam obtinente, rursum Anglis eadem pensitatio indicta servata, *Danegeldi* appellatione, licet Dani cæterique maris prædones Septentrionales incursus suos cohiberent. *Cum ergo diu solvissent terra sub ejusdem Regis Imperio, noluit hoc ut annuum solvi, quod fuerat urgente necessitate bellicæ tempestatis exactum; nec tamen omnino propter inopinatos casus dimitti. Raro igitur temporibus ejus, vel successorum ipsius solutum est, hoc est cum ab exteris gentibus bella vel opiniones bellorum ingruebant.* Ita I. Scacarii l. 1. c. 11.

Præterea exsolutum sub Willelmo Juniore cum Normanniam invasit, fratre suo Roberto in expeditionem Hierosolymitanam profecto, tradit Knigthon loco citato. Henrico I. denique regnante, *Danegeldum* inter jura Regia recensetur in ejusdem Regis Legibus c. 10. quod fortassis ejusmodi pensitationem populis indicere solius esset Regis, vel potius quod ad Regium fiscum deferretur: *Hæc sunt jura quæ Rex Angliæ solus & super omnes homines habet in terra sua, commoda pacis & securitatis institutione retenta, infractio pacis per manum vel breve date, Danegeldum, placitum brevium, &c.* Atque inde forte *Danegeldum Regis* vocitatur in aliquot Chartis illo regnante descriptis tom. 1. Monastici Anglic. pag. 111. & to. 2. pag. 206. 207. in quibus terræ concessæ dicuntur liberæ & quietæ ab omni sæculari exactione & omni re quæ ad Regem pertinet, *excepto Danegeldo Regis*. Henrico etiam Imperante illud obti-

obtinuisse in Anglia docet adhuc caput 16. earumdem Legum: *Danigildum, quod aliquando Ringe manus* (alias *Ringemæus*, Spelmannus legit *Inglisman*) *dabatur, id est*, 12. *den de unaquaque hyda per annum, si ad terminos non solvatur, wyta emendetur*. Refert etiam Ranulfus Cestrensis lib. 7. c. 17. Henricum in redemptionem peccatorum suorum vovisse circa ann. regni sui 30. *septem annis Danicum tributum relaxaturum*.

Sed longe religiosior fuit Henrici successor Stephanus Rex: nam in die Coronationis suæ inter alia *vovit, quod Danegeldum, id est, duos solidos ad hidam, quos antecessores sui accipere solebant, singulis annis in æternum condonaret*, ut auctor est Henricus Huntindon. lib. 8. p. 387. à quo haustit quæ habet in hanc rem Bromptonus. Nulla deinceps mentio occurrit Danegeldi apud Scriptores. Vide Analecta Seldeni 1. 2. c. 6. [Vocis origo Saxonicum gild, Solutio. Vide *Gildum*.]

DANELAGA. Vide *Lex Danorum*.

DANGERIUM, seu *Danger*, vocant nostri, quidquid juri stricto, atque adeo *confiscationi* obnoxium est: ita ut res dicatur esse *in Dangerio domini feudalis*, quæ, nisi quod de ea statutum est adimpleatur, confiscari possit. Ita *fiefs de Danger* vocant Consuetudines aliquot municipales, Trecensis art. 37, Calvimontensis art. 56. Barrensis art. 1. &c. ejusmodi feuda, quæ à vassallis adiri non possunt, nisi post præstitum Domino hominium: alioquin in commissum cadunt. Histor. fundationis Abbatiæ Pipwellensis in agro Nortampton. *Nec audebant Abbates eidem resistere, quia aut pro denariis, aut pro bladis semper fuerunt Abbates in Dangerio dicti Officialis*. Charta Philippi Regis Fr. 1283. *Poterunt suas fagenas ponere & retia exsiccanda in sicca terra, sine Dangerio Garenariorum, ... salvo in prædictis omnibus Dangerio traversi de Archis, quod retinemus*. [Charta pro Monialibus Belli-prati ann. 1270. apud Miræum, to. 1. p. 418. col. 2. *Nec mihi vel successoribus meis aliquod in eis dominium vel Daugerium* (*Dangerium*) *develiqui; sed omnia ipsis libera & quieta omnibus decrevi temporibus permanere*.] Philippus Mouskes in Chilperico:

Et si ont les pous qu'estesnent,
Si ont les balances sans trecer,
La signorie & le Dangier

In Carolo Magno,

Tous les avoit à Dangier,
K'il ne poost sans eus mangier,

Vide *Domigerium*.

DANGERIUM, in re foresiaria, dicitur Jus quod Rex habet in foresiis & silvis Normanniæ, in quibus proprietarii cæsionem facere non possunt inconsulto Rege, aut illius Officialibus, sub commissi pœna, quam *Danger* vocant Regestum Cameræ Computor. Paris. *Tiers & Danger sont, que toutes les forests de Normandie, qui ne sont du tresfond du Roy, desquelles les tresfonciers n'ont speciale exemption par chartere & usage, sont tenus à tiers & Danger du Roy; est à sçavoir qu'aceux tresfonciers ne peuvent faire vente ordinaire ni exploiter en leurs tresfonds sans licence du Roy, qu'il ne perdent toute la vente, laquelle pour ce est forfaite*. In Charta 17. Jul. ann. 1471. *De noble homme de Guillaume de Casenove dit Coulomp Escuier Viceadmiral de France, 17. Maistre Enquesteur & Examinateur des Eaux & forests du Roy*. Dangerium dicitur esse *decima* acrarum silvæ: verbi gratia in 30. acris silvæ seu bosci, *Tertium & Dangerium* 13. acras conficiunt; 10. pro *Tertio*, & 3. pro *Dangerio*, quæ & decima dicitur: *C'est à sçavoir pour le seuers, des* [*aix*] *acres: & pour le Dangier ou disme, 3. acres*, Quæ verba infra rursum repetuntur. Hinc *Tertium & Dangerium*, in Charta Ludovici Hutini pro Normannis ann. 1315. art. 9. 10. &c. Vide *Tertium* & *Domigerium*.

DANGIO. Vide *Dunjo*.

¶ DANIGELDUM. Vide *Danegeldum*.

¶ DANJO. Vide *Dunjo*.

¶ DANISTA. Vide *Darnus*.

DANSARE, Gallis *Danser*, Saltare: Cambro Britannis *Dawnsio* idem sonat.

¶ DANSATOR, Gall. *Dansseur*, Saltator. Hist. Monasterii S. Laurentii Leodiensis pag. 1118. *Venerunt Dansatores Aquisgrani, deinde Trajectum*. Mimi sunt & circulatores.

¶ DANSATRIX., Saltatrix, Gall. *Danseuse*, in Chr. Cornelii *Zantfliet*, apud Marten. to. 5. Ampliss. Collect. col. 309.

¶ DANTI, pro *Dextri*, ut conjecto. Præceptum Caroli Simplicis ann. 919. apud Martenn. Collect. Ampliss. to. 1. col. 275. *Et insuper areas .... intra muros Turonicæ urbis sitas cum muro & posterula, habentes in circuitu à porta Aurelianensi usque ad arenas perticas nonaginta sex Dantos*. Vide *Dextri*.

¶ DANUS. Vide *Darnus*.

¶ DANZA, Hispanis Saltatio, Gallis *Danse*. Legitur in Concilio Tolet. anni 1582.

¶ DAPAR, f. *Procuratio* seu Convivium, vel certa præstatio loco convivii, à Latino *Dapes*, Largior & opiparus ciborum apparatus, unde *Dapinare victum alicui*, apud Plautum. Testamenti Manigundis Langobardæ pro erectione puellaris Monnasterii Cairatian. 20. Luitprandi & Heldeprandi Regum, apud Mabill. tom. 2. Annal. Bened. p. 705. col. 1. *Dare debet Dapar sanctæ Ticinensis Ecclesiæ, & debet & facere dare & consignare Abbatissæ, quæ pro tempore præordinata erat, ad omnum ipsius sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Antistitis, per ante dictas ferias de Domini Nativitate. Et si Dapar ipsius Mediolanensis Ecclesiæ Antistitis alia superimposita sacta fuerit, quam supra judicavit: tunc volo & judico, ut habeat potestatem, commendationem & conservationem in qualem Episcopum vii ipsa Abbatissa, quæ pro tempore præordinata erat, cum ipsa munera, qualiter superius judicavit, alia superimposita eis da nulla per non fiat*; forte pro *Nulla Dapar non fiat*. Sed & hæc obscura.

DAPAX, Dapaticus, Dapticus. Ugutio, & ex eo Joan. de Janua: *Dapax, loquax & facundus ex cibo. Dapaticus, & Dapticus, i. manifestus, aptus, & largus, dapsilis, munificus. Dapatice, id est, magnifice, large, dapsiliter*. Vide Festum.

¶ DAPERE à *Dapes*, Epulari. Gloss. Lat. Gr. *Dapet*, ἐυωχεῖται.

DAPIFER, Idem qui *Senescallus*. Chr. Morinicense l. 2. *Willelmus Dapifer, qui & Senescallus appellatur*. Leges Henrici I. Regis Anglor. c. 41. *Qui residens est ad domum suam, summonsi debet de quolibet placito cum testibus, & si domi est, eidem dicatur, vel Dapifero, vel deniique familiæ suæ libere denuntietur. Dapifer vel minister manerii*, cap. 92. Vide Seldenum de Titulis honorar. 2. part. pag. 656. 695. 840. & infra in *Senescallus*.

¶ DAPIFER, Officialis monasterii idem qui alias *Refectuarius*, modo *Depositarius* vel *Cellerarius*. Fol. 23. Tabularii Virzionensis post Humbald. Abbatem subscribunt Monachi plures, inter quos *Rainaldus Monach. Dapifer*. Onomasticon vetus: *Dapifer*, σιτοφόρος.

¶ DAPIFERA, in Necrologio Lauresham. pag. 34. Vindemiarum Litterariar. Schannati: *Agnetis Dapiferæ, &c.*

DAPIFERIA, Dapiferi dignitas, in Charta ann. 1318. apud Isaacum Pontanum lib. 7. Rer. Danicar. [*Dapiferia & Senescallia Franciæ*, in Edicto Philippi cognomento Pulcri an. 1309.]

DAPIFERATUS, Eadem notione, apud Hugonem de Cleeriis, Robertum de Monte & Nicolaum Trivettum

ann. 1164. Leoldum Northovium in Chron. Marcano an. 1307. & alios.

DAPIFERATIO, Idem quod *Dapiferia*. Tabular. S. Remigii Remensis: *Hæc sunt feoda quæ tenet in manu sua Dapiferationem, terram de Condato, &c.*

DAPIFICUS, Condimentarius, seu potius Cocus, qui *dapes* parat aut conficit. Matt. Paris an. 1258. *Dapifici sui, Cocos, & Pincernas, &c.*

¶ DAPISCIDA, a *Dape* & *Cædo*, Sector mensarius, Gall. *Eouyer tranchant. Philippum Wentworth Militem unum Dapiscidarum nostrorum*, in Indentura treugarum Scotiæ an. 1457. apud Rymerum, to. 11. p. 397. col. 2. Rursus occurrit ejusdem tomi p. 834. col. 2.

DAPOCLEORIUM, Papias MS. *Dapoclegrium, Faldistorium*. Vide *Cliothedrum*.

¶ DAPSIBILITER, ut *Dapsiliter*, Laute, large, liberaliter, Vita S. Droctovei to. 2. Martii pag. 40. *Avaritiam omnino vitabat & Dapsibiliter miserorum inopiæ subveniebat.*

DAPSILIS, Vox Latinis cognita. Glossæ Lat. MS, Regium Cod. 1013. & Papias: *Dapsilis, Largus, profusus, vel qui satis erogat escas.* Joann. de Janua. *Dapsilis, largus, præcipue in cibis*, Ebrardus Bethun.

Dapsilis est dapibus, aliis rebus quoque largus, Gloss. S. Benedicti; *Largus*, δαψιλὴς. Glossæ aliæ: *Dapsilis*, δαψιλὴς. Fortunatus de Vita S. Medardi cap. 7. *Erat enim frugalitate laudabilis ... Dapsilis in pauperum receptatione, &c.* Ordericus Vitalis lib. 4. *Hic non Dapsilis, sed prodigus erat.* Occurrit in Notis Tyronis, & alibi passim.

DAPSILITAS, Liberalitas, Ordericus Vital. l. 12. *Quem pro affabilitate sua & Dapsilitate oppido diligerunt.* [Vita S. Genulphi Episc. to. 2. Jan. pag. 84. n. 17. *O Serve Dei inclyte, o mi care Domine, obsecro Dapsilitatem tuæ magnificentiæ, ut declines in domum meam.*] Matth. Paris ann. 1248. *Qui omnes Milites circumdegentes Dapsilitatis & hospitalitatis multiplicatis bonoribus superaverat.* Ann. 1249. *Nec tamen hospitium ejus Dapsilitatis alicujus inde suscepit incrementum.* Vide p. 251. d. 535. f. Vitam S. Adheleid. cap. 8. Henricum Huntindon. lib. 8. Stephanium ad Saxonem Grammaticum p. 177. [Anonymum in Vita S. Gerardi Abb. inter Acta SS. Benedict. sæc. 5. p. 270.]

¶ DAPSILITER, ut *Dapsibiliter*. Large, Liberaliter, Chron. Fontanell. apud Acherium Spicil. to. 3. pag. 259. *Eum satis bonorifice suscepit, necessaria Dapsiliter indulsit.* Sueton. in Vespasiano *Dapsile* dixit eadem notione.

¶ DAPTICUS. Vide *Dapax*.

¶ DARAMARE vel *Daraniare bellum* Spelmanno in *Adrhamire*, idem est quod Denunciare, Proferi. Vide *Adramire*.

¶ DARDA, ut *Dardus* infra, Memoriales potestatum Regienlium ad annum 1284. apud Murator. to. 8. col. 1165. *Quod audien iste infans, statim cum cultro suo, sive cum Darda percussit Episcopum & perfocavit corpus ejus.*

¶ DARDANA PUCNA, Ludi genus. Vide *Senio*.

DARDANARII, Seplasiarii, Pantopolæ qui nostris, *Regratarii*. [Qui merces, maximeque annonam emunt, ut postea carius vendant & iniquius.] Gl. Lat. Gr. *Dardanarius*, Παντοπάλης, φαρτοπράτης, σιτοφύλαξ. Gloss. Lat. Græc. Μετάβολος, *Dardanarius, cociator, artilator*. Alibi: Πανηγυρέμπολος, *Dardanarius*. Vide Cujacium lib. 10. Observ. cap. 19. & Turnebum lib. 9. Adversar. cap. 7. [Leges Municip. Mechlin. tit. 11. art. 17. *Dardanarii qui annonæ pretium intendunt, in crate traducendi à Suprema ad portam Neptuni, quam Neccarium vocant atque ita eliminandus est sine ulla relaxatione pœnæ in æternum exilium.* In hujusmodi homines invehitur S. Ambros. Offic. 3. 6. Vide Lexicon Martinii.]

¶ DARDANUS Equus, Subniger, *Brunus*, Vide *Brunicus*.

DARDIARII, Milites qui *dardos* gestant, apud Albertinum Mussatum lib. 5. de Gestis Italicor. rubrica 2.

= DARDUS, Jaculum, Gallis *Dard*. [Italis & Hisp. *Darda*.] Cambro-Britannis *Dar*, est quercus, robur, *Dart*, telum, jeculum. Abbo lib. 1. de Bellis Parisiac.

At turris nocturna gemit Dardis terebrata,

Infra:

... Dardumque ferens Castella petivit
Illorum,

Lib. 2.

Scuta tenaut, Dardique volant.

[Hist. Dalph. to. 2. p. 510. in Conventionibus an. 1345. de armis ad guerram ne cessariis: *Plate cervellerie cc. gorgerie, cc. clxxx. pavesii, cc. lances, cccc. Dardi.*] Guill. *Guiart*. ann. 1302.

La vessiès au remuer,
Lances brandir & Dars ruer,
Qui traper ent coton & bourre,

Henr. *de Gauchi* in versione MS. libri de Regimine Principum: *La terce chose est con leur doit apenre à traire lances, à lancer des Dars, & ferir des lances*, Mox: *Et sachiès qu'à bien jetter une lance, on un Dard, on le doit brandier, & puis jetter rudement.* In vibrandis *Dardis*, seu jaculis maxime industrii fuere Genuenses, eoq; nomine commendantur non semel in Chr. Bertrandi Guesclini MS.

Et vint mille Genois, qui vont tous Dars lançant

Alibi:

Vinrent li Genevois desus giennes seans,
Qui lancerent de Dars ainsi que Payens.

Octavianus de *S. Gelais* in Viridario honoris:

Becs de faulcons, Dar des Porsingaloises.

¶ DARE, Statuere. Leges Ludovici Augusti è Codice Ambrosiano apud Murator. to. 1. part. 2. p. 128. col. 1. *Quomodo Ludovicus Imp. Dedit quomodo Missi & Comites de Ecclesiasticis, &c.*

DARNUS, Fœnerator. Papias: *Darnus* (Dαrn) *fœnus, lucrum, Græce, quod rustice Darnus, sive fœnerator* [*vel fœnus dicitur*: Excerpta Pithœana: *Darnus, Fœnerator, Danista*. Hinc corrigendæ Glossæ Isidor. ubi perperam, *Damus, Fœnerator*: quod non vidit Grævius vir aliquin oculatissimus.] Cambro-Britannis *Darn* est pars, portio: *Darnio*, in partes & frusta dissecare. Ita etiam in Catholico Armoric. Arvernis, *Dearne*, eadem notione; unde *Darne de Saumon*, portio Salmonis.

¶ DARRUS, ut *Dardus*. Locum vide in *Buchsen*.

¶ DASGASTALDUS, Procurator. Testamentum Bertichramni Episc. Cenom. an. 615. inter Acta SS. Jun. to. 1. p. 725. *Dasgastaldi qui voluerint ex ipsis cum ipso Abbate confistere vel Basilicæ deservire, de rebus sanctæ Basilicæ dicentur*. Vide *Gastaldus*.

¶ DASIUM, Mensa ceteris excelsior in refectorio S. Germani Paris. sic olim, ut puto, dicta, quod supra esset umbraculum, Gal. *Dais*, unde nomen. Veteres hujusce Monasterii Consuetudines, apud Marten. de antiquis Monachorum ritibus p. 109. ubi de Collatione ante Completorium: *Conventus ascendet ad mensas; sed non sedebunt quousque Prior sederit ad Dasium, & sederit super sedem. Si vero Abbas fuerit ad Collationem, Conventus non erit superius ad mensas, sed stabunt inferius donec Abbas transierit, & sederit ad Dasium supradictum... Primo versu dicto lectionis, quidam juvenis pulsabit uno ictu campanam quæ pendet super petram elemosinæ, & tunc surgent quatuor, aut quinque, vel plures, & accipient medellos vitreos, vel argenteos, & implebunt eos vino. Et cum impleti fuerint, juvenis pulsabit campanam supradictam; & tunc ibunt illi quatuor ordinate, unus juxta alium, versus Dasium, & illic inclinatis coram primo gradu ascensus Dasii, Cantor incipiet: Benedicite,*

&c.

&c....Tale debet esse luminare in refectorio per totam hyemem, dum bibit Conventus... Refectorarius debet accendere ad Dasium duos cereos, & in unaquaque tabula inferius tres cereos. Postea dabunt illi, qui modellos tenent, bibere Priori & Conventui, unicuique in ordine suo. Schedula de Officio defunctorum inter Probat. Hist. ejusd. Monasterii San German. p. 169. *Postmodum in prandio, panis, vinum, generale cum pictantia, si venerit, debet ad Dasum reponi per triginta dies & pauperibus erogari.* Idem sunt, si bene conjecto & prioris loci Petra *eleemosyna*, & hujus posterioris *Dasum*, ideo f. sic dictum, quod vel esset extrema pars illius mensæ excellsioris *Dasium* appellatæ, vel locus quidam peculiaris ipsi mensæ proximus, ubi cibus pauperibus destinatus ponebatur, usque dum iisdem distribueretur, finitis prandio vel cœna. Vide *Deis* & *Dagus*.

1. DATA, Datio, Dacio. Tributum, pensitatio, vectigal: nostris *Dace*. Ejusmodi autem tributis nomina indita, quod primitus gratuita essent, & ultro Dominis *darentur*, & pensitarentur. Glossæ vett. *Data, δόσιμα*, Græcis *Παροῦσι*, Præceptum Pandulfi Principis Capuæ apud Camillum Peregrinum in Hist. Langob. *Ut faciant illi fuorumque avedum tibi qui supra Adelmundo, tuisque avedibus omne servitium & imperationem & Dationem, bofle & data, quæ est pensio publica.* Præceptum Roberti II. Principis Capuæ an. 1128. apud Angelum à Nuce pag. 521. *Concedimus ... scilicet trecentos Tarenos quos singulis annis accipiebamus ab hominibus de Casa Genzana pro Data.* Adde Petrum Diac. l. 4. Chr. Casin. cap. 96. Charta Alexandri Comitis Cupersanensis an. 1102. apud Ughellum tom. 7. Ital. sacr. pag. 864. *Data, vel angaria, aut adjutorium quod ex nostræ gentis consuetudine Collectæ vocatur, vobis non auferet, &c. Datæ vel clamæ*, in Statutis Delphinalibus p. 37. [ubi *Datæ* pro speciali tributo litigantibus imposito sumitur. Cum enim aliqua de re disceptabant in Curia Dalphinali, tum *Datas* vulgo duorum assium pro libra rei litigiosæ solvere cogebantur, medietatem scilicet ante, alteram medietatem post latum judicium. Si vero ante sententiam Judicis lis amice componebatur, *Data* erat solummodo sex denariorum pro libra, uti nos docent Privilegia urbi Ebreduno concessa: *Dicti Cives non teneantur sportulas sive Datam dare in Curia de aliqua causa, nisi tunc demum cum libello data lis fuerit contestata, vel responsio facta sine libello; & tunc teneantur dare medietatem sportularum, in fine vero causæ aliam medietatem. Ante responsionem vero si partes discedant à lite, teneantur quelibet dare Curiæ sex denarios pro libra ratione sportularum.* Has datas sustulit Humbertus II. Vide Hist. Dalphin. to. 2. pag. 374.] *Tributum annuum Datare* dixit Sidonius l. 5. Ep. 13. id est, vectigal quotannis & sæpius persolvere.

¶ Dacium, apud Rymer. to. 8. pag. 234. to. 12. p. 283. Marten. Anecd. to. 2. col. 905. & 906.

Datium, Italis *Dazio*. Sanutus l. 2. part. 2. c. 4. *Tributa aut Datia & commercia*. Vide Hist. Cortusior. l. 3. cap. 14. l. 7. 18. Joan. Villaneum lib. 1. c. 28. [Bullam Bonifacii IX. PP. an. 1396. apud Illust. Fontaninum in Append. Antiq. Hortæ pag. 438.] &c.

☞ Pro Pretio rei emtæ sumitur ab Anonymo in Chronico Parmensi ad an. 1281. apud Murator. to. 9. col. 795. *Item eodem tempore & anno fuit earum tempus, ita quod sextarium frumenti vendebatur 6. solidos imperiales, & starium speltæ 2. solidos imperiales. Et tunc fuit ordinatum per Commune Parmæ, quod Datium solveretur ducentibus blavam de alieno Episcopatu, 16. imperiales de stario frumenti, & 8. imperiales de stario cuilibet alterius bladi.... Et etiam fuit ordinatum, quod quilibet habens valimentum CCC. librarum mutuatæ Communi XX. solidos imperiales pro dicto Datio sol-*

vendo, & ut [melius bladum haberent pro subsidio populi Parmæ.

Datia. Albertinus Mussatus lib. 12. de Gest. Italic. post Henricum VII. p. 86. *Populo communes Datiæ, exactiones que & mutua publica & privata subjiciebantur.* Utitur etiam Thomas Archid. in Hist. Salonitana cap. 35. Hist. Cortusior. lib. 3. c. 14. [Regimina Paduæ an. 1291. Chronicon Veronense ann. 1325. & Philip. Aug. in Privilegio ann. 1273. apud Miræum tom. 1. p. 437. col. 1.] &c.

Dacia. Petr. de Vineis l. 5. Epist. 113. [Charta Alberti Ducis Austriæ pro Cœnobio S. Crucis Viennæ anno 1286. apud Lude Wig. tom. 4. Reliq. MSS. pagina 267. *Ad nullas teneantur collectas, contributiones, Dacias sive steuras.*]

¶ Dativa. Anonymus de Gestis Manfredi & Conradi Regum apud Murator. to. 8. col. 609. *Omnes angariæ, perangariæ, collectæ, tagliæ, Dativæ, contributiones exercituum, &c.* Utitur Leo X. PP. apud Illust. Fontaninum in Appendice Antiquit. Hortæ pag. 493. & 494.

Datiarius, Qui *Datias* colligit, Telonarius, in Charta Henrici Imp. anno 1311. pro Monast. de Aqua frigida in Italia, [& in Bulla Calixti Papæ an. 1456. in Bullario Carmelitano p. 245. col. 2.]

Datio, Eadem notione. Gloss. Lat. Græc. *Datio, Δόσις.* Synodus Romana sub Eugenio II. PP. ann. 826. c. 26, *Nulli licent Episcoporum à subjectis Sacerdote, vel aliquo quolibet loco & piis locis Dationes ultra Statuta Patrum exigere.* Charta Ottonis I. Imp. apud Baron. an. 962. n. 7. *Nec non & censum & pensionem, & cæteras Dationes quæ annuatim in Palatium Regis Longobardorum inferri solebant de Tuscia.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. cap. 34. *Ut nullam Dationem vel censum inde exigeret.* Pactum inter Venetos & Hierosolymitanos Barones apud Will. Tyrium lib. 12. c. 25. *Venetici ... de nulla penitus causa aliquam Dationem persolvere debent, nisi solum quando veniunt, aut exeunt cum suis navibus Peregrinos portantes.* Occurrit ibi non semel. Vide Italiam Sacram to. 1. p. 197.

Sic etiam appellabant Dalmatæ & Croati dona seu xenia, quæ bis quotannis dabantur Banis, Comitibus, & Castellanis, scilicet diebus Nativitatis Domini & Paschatis, ut auctor est Joan. Lucius libro 6. de Regn. Dalm. c. 1.

Daticum. Chronicon Farfensis Monasterii pag. 657. *Similiter hominum nostrorum sine Datico, herbatico, scatico, ant glandatico, &c.*

Dacitum. Conventiones Communis Januensium & Imperatoris Græcor. an. 1261. in Hist. Gallo-Byzantina: *Nec exigi faciet ab aliqua persona aliquod novum commercium, Dacitum, seu exactionem, &c.* [Alterum locum vide in *Bullatura*.]

¶ Dacita. Caffarus lib. 1. Annal. Genuens. an. 1158. *In mercationibus fuis solvant innumeras Dacitas.* Occurrit rursus in Annal. ejusdem urbis per Ogerium Panem lib. 4. ad an. 1205. & in Statutis Massil. lib. 1. cap. 44. *Quod nemo teneatur bis Dacitam præstare pro eodem avere.* Occurrit ibi non semel, & alibi.

Dacitari, Idem quod *Talliari*. Vetus Charta apud Gariellum in Episcopis Magalonensib. pagina 293. *Sedenfque pro tribunali de dacitis & Clericorum collectis judicavit, ac clericos benefte ac clericaliter viventes non debere Dacitari, nec bonorum fuorum occasione collectari pronuntiavit.*

2. DATA, Donatio, cessio, in Chartis Italicis apud Georg. Pilonum in Hist. Bellunensi p. 117. 119. [Litteræ anni 1361. ex Chartophylacio Regio Regest. 91. Ch. 221. *Ita tamen quod morte alterius ipsorum provenia, ad alios fratres ac eorum quemlibet natos & nascituros ac ipsorum liberos mascsulos in matrimonio procreandos, ut*

præfertur, gradatim & successive tota Data, prout se comportat & superius continetur, devenisset consequenter.]

3. DATA, seu DATUM, Anni, mensis, dieque & loci Diplomati seu Chartæ adscripta notatio. Suidas & Glossæ Basilic. Δατὸν σταρὰ Ῥωμαίοις σημαίνει τὸ ἀμέρας, καὶ τὸ καιρὸς, ὅτι τισὶν ἀπλοῦς, ἢ ἐν τινὶ τόπῳ ἀπεσταλῆ, Notæ Magnonis: DAT. *Data*. Concilium Lugdunense III. can. 21. *Dies Datarum, & pretia constituta... ibidem inserantur*.

DATARE, Annum & diem literis adscribere. Subscriptio Chartæ apud Hugonem Flaviniac. in Chr. pag. 270. 271. *Ego frater Milo Datavi in mense Maio, &c.* Alia ibidem Achardi Lingonensis Episcopi Diplomati apposita: *Ego Willelmus Levita indignus ad vicem Rotherii Archicancellarii hanc scripturam scripsi & Datavi 6. Idus Julii, &c.* Vide Perardum in Chartis Burgundicis pag. 8. 9. 11. 12. 14. &c. [& supra *Data* 1.]

DATUM. Chartæ Regis Chlodovei III. apud Mabillonium to. 4. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti pag. 617. 618. 619. sic claudunter, *Datum sub die, &c.* [Instrumentum 11. fœculi in Archivo S. Victoris Massil. *Literarum paginulis pro affirmatione inseratur. Antiquitus valebat Datum, nec tamen incartatum... modernis temporibus subscriptionem facimus, cum aliquid donamus*. Gerardus de Arvernia in Epistola nuncupatoria ad Ivonem Abb. Cluniac. in Chronicon Cluniac. an. 1282 inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1189. *Verum præsens Opusculum in novem particulas est divisum. Prima enim pars continet historiam ab Adam ad Noe... Porro octava & nona particula carent Dato*; id est, nullam præferunt inscriptionem notis chronologicis distinctam atque determinatam. In quibusdam Chartis simul occurrunt *Datum & Actum*, v.g. in Placito Pippini pro Dionysianis Monachis: *Data nono Kal. Octob. an. 17. regni nostri. Actum in ipso Monasterio sancti Dionysii*: quæ duo non sunt confundenda. *Data* seu *Datum* tempus confecti diplomatis; *Actum* rem transactam significare: quorum alterum alteri indifferenter præponitur aut subjicitur, Utriusq; formulæ exempla in Pipp. Rege invenies. Aliud tamen significare possunt *Actum & Datum*; nempe ut *Actum* tempus confecti instrumenti denotet. *Datum* concessi, cum scilicet instrumentum in manus impetrantis tradebatur, ut in Pontificum Romanorum litteris sæpe. Ejus rei luculentum exstat argumentum in Diplomate Gerbergæ Reginæ apud Marlotum Metrop. Rem. to. 1. p. 607. quod est *Actum 3. Idus Febr. an. Incarnationis Dominicæ* DCCCCLXVIII. *Datum prid. Idus Februarii manu Dominæ Reginæ, & subscriptum à Domino Abbate Hugone*. Ubi *Actum* biduo *Datum* præcedit. Mabillonii observatio est lib. 2. de Re Diplom. c. 26. n. x.]

DATARIUM, Idem quod *Data*. Suggestio Dioscori Diaconi inter Epistolas Hormisdæ PP. *Subscriptio ab eodem facta est libello conveniens, similiter & Datarium, cujus exemplaria & Græce & Latine Apostolatui vestro direximus*. Hormisdas Epist. 62. *Datarium quoque literis vestris adjungite, ne vobis portitoris tarditas possit adscribi*. Amalaricus l. 4. c. 48. apud Mabillonium: *Videlicet ut eadem Datario quo accidit, si non potest persolvi, crastino reddatur plenarium solenne*. [Petrus Diaconus Opusculo de Viris Illust. Casinensibus cap. XXVI. *Quomodo regula terminorum Hebræorum ex cursu solis inveniatur ad feriam unius cujusque diei inveniendam. De quatuor temporibus, in quibus Datariis solstitia veraciter esse debeant, ubi æquinoctia veraciter credantur esse*.]

¶ DATARUM, Eadem notione. *Facta electione prescripto mense, ipsius quoque Datario regnante Francorum Rege Rodberto an.* MIV. *trabeationis Dominicæ*, in Archivo S. Victoris Massil. armar. Massil. n. 918.

¶ DATARIUM, Necrologium, ubi Data seu tempus obitus annotatur. Necrolog. MS. FF. Minorum Silvanectens. 12. *Id. Aug... Dedit Conventui 59 sextos, ut orarent Fratres pro ea & ut in Datario poneretur*. Occurrit ead. notione in Tabulario S. Martialis Lemovicensis.

¶ DATARIUS, Primus Cancellariæ Romanæ minister, Prælatus semper, interdum Cardinalis, sic dictus à literis expeditis, quibus vulgo addit *Datum Romæ, &c.*

¶ DATARIA, Officium vel Officina Datarii Romani.

DATA. Charta Rogerii I. Regis Siciliæ apud Ughell. to. 9. p. 45. *Concedimus... villanos 80. denarios nostros qui reddant singulis annis in duabus Datis 40. Michalatos, & centum Miliarenses*. Id est, ut loquimur, *en deux paiemens*, vel *en deux dates*.

Hujus autem vocis origo inde manavit, quod Imperatorum Constitutionibus, quæ Præfectis Prætorio, aut aliis Magistratibus in provincias mittebantur, dies quo *datæ* essent iis à quibus perferebantur annotaretur, ut & dies quo *acciperentur* seu reciperentur. Hinc crebro in Constitutionibus iisdem hæc verba leguntur, *Data* tali die, *Accepta* tali die. Verbi gratia in Epistola Anastasii ad Hormisdam PP. *Data quinto Kl. Januarias Constantinopoli Senatore V.C. Consule. Accepta pridie Idus Maii Florentio V.C. Consule*. Vide Baron. an. 314. n. 72. 319. n. 30. 331. n. 23. Jacobum Gotofred. in Prolegom. ad Cod. Theod. cap. 9. [& Mabillonium lib. 2. de Re Diplomatica cap. 25. & seqq. ubi varias Datarum seu notarum Chronologicarum species, quæ literis Ecclesiasticis, regiis & privatis pro temporum ratione appositæ sunt, fuse recenset & accurate.]

¶ DATES, Palmæ fructus, Gall. *Dattes*. Codex MS. reddituum Episcopatus Autisiiod. è Chartophylacio ejusd. Epist. *Res quæ non debent paagium: figue, amigdale, risus, Dates, castaneæ, &c.*

DATI, qui alias *Oblati*, & *Donati* in Monasteriis. Concilium Senonense an. 1269. can. 6. *Sane intelligimus quod Templarii & alii Religiosi privilegio exemptionis gaudentes de Regno Franciæ, hospites suos qui Dati Ordinum eorum, seu Oblati dicuntur, vel qui aliquem censum modicum eis solvunt, per se ac conservatores à Sede Apostolica deputatos, privilegiorum prætextu defendunt, &c.* Vide Concil. Later. an. 1215. cap. 57. & *Oblati*.

¶ DATIA, DATIARIUS, DATICUM. Vide *Data* 1.

¶ DATICUS. Vide *Datitii*.

¶ DATIM, *Per manus*. Papias. Videtur esse pro *Datatim*, quod usurpat Plautus.

¶ DATIO. Vide *Data* I.

DATIORA. Ugutio. *A Do, pluraliter Datiora, orum, quoddam instrumentum fabrile, vulgo forceps*.

DATITII, Gregorius M. lib. 1. Epist. 73. *Ita ut non parva loca patrimonii ejus proprius nudata cultoribus largitis Datitiorum habitatoribus restauraverit*. Quo loco *Datitios*, dedititios interpretatur Dadinus Altaserra. Glossæ Isidori: *Datitius, Latinum non est, sed deditius. Si barbarus dedas se Romanis, deditius is est*. Papias: *Daticius Dedititius, pro filiis datus, qui victus hosti se tradit*. [Gloss. Sangerman. num. 501. *Datici, Hostes qui victi traduntur se in servitute*.] Concessa igitur nudata cultoribus loca *Datitiis*, qui ea colerent. Sed hoc sensu sententia non omnino constat, nisi *largitis Datitiorum habitatoribus* idem valeat, ac ex *Datitiis*: vel *Datitiorum habitatores* fuerint incolæ prædiorum concessorum ad colendum, quæ *Datitia* appellata fuerint.

DATIVA, *Donativa*, in Gloss. Isid. [Vide *Data* 1.]

DATIVUS, de moneta quæ in usu, commercio & conversatione est: *Denarii Constantienses vel Hallenses usuales & Dativi*, in Charta Caroli IV. Imper. ann. 1351. descripta in Chronico Constantiensi p. 626. [*Debent dari quinque solidi Dativorum denariorum*, apud Leibnitium Script. Brunsvic. to. 2. pag. 474.]

¶ DATIVUS JUDEX, Idem qui Jurisconsultis *Datius*,

tus, Delegatus, cui litis cognitio, vel pronunciatio, vel etiam utrumque commiſſum eſt. In Placito anni 999. quod ſuis Annalibus inſerit Mabill. to. 4. p. 129. & ſeqq. *Letus* quidam indiſcriminatim dicitur *Dativus* vel *Datus Judex*: aliiquoque ibi memorantur *Dativi judices*, ut & in Notitia anni 1005. apud Ill. Fontannum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 395. & 396. necnon in veteri judicio apud D. *Le Blanc.* in Diſſert. Hiſt. de Monetis pag. 90.

¶ DATIVUS TUTOR, Qui teſtamento datus eſt, apud Ulpianum; *Dativus* tamen & teſtamentarius tutores diſtinguit. Sed de his conſulendi Juriſperiti.

DATORES. Leges Hoeli Boni Regis Walliæ c. 15. *Si qua mulier Datores habuerit, ſi vir ſub dote ſua uſq; ad 7. annos: & ſi habuerit tres neſt. de ſep. an, totius ſubſtantiæ ejus medietatem in divortio eorum mulier habebit.*

1. DATUM. Ordo Romanus: *Et bibent de Dato Presbyteri.* Id eſt, de vino quod conceditur Preſbyteris. Ceremoniale Cencii Camerarii: *Capellani tale Presbyterium, & taliter Datum accipiunt, quale in die Paſchæ ſuperius nominatum recipiunt.*

¶ 2. DATUM, Statutum, decretum. Radulphus de Geſtis Friderici I. Imp. apud Murator. tom. 6. col. 1184. *Et ſtatuis* (Legatus Papæ) *ut omnia Data quæ facta erant, vel exinde fierent à Frederico Imperatore, donec non haberet pacem cum Eccleſia, vacua eſſent & irrita.* Vide *Dare*, & *Data* 1.

DAVATA TERRÆ, Agri portio, apud priſcos Scotos, quæ continet 4. aratra terræ, quorum unumquodque trahitur 8 bobus. Alii 4. aratra duplicia intelliguntque ſunt 8. ſimplicia. Scotis *one dawvatbof land.* Leges Baronum, ſeu Quoniam Attachiamenta cap. 23. *Ita ſcilicet quod ille Husbandus oſtavum partem unius Davatæ tenuerit.*

Interdum pro Baronia, ſeu diſtrictu, ſumitur. Statuta Davidis Regis Scotiæ cap. 48. *Non fiet taxatio juxta numerum Davatarum, ſeu Baroniarum, ſed ſecundum verum valorem bonorum.*

¶ DAUBATURA, ab Anglico *to Dawb*, Parieti arenatum inducere, Parietem calce arenaque perpolire, Gall. *Enduire*. Thomas *Madox* Formul. Anglic. pag. 145. *Prædictus Willelmus Skrene & hæredes ſui, in principio termini, reparabunt & emendabunt omnes domos manerii prædicti..tam in coopertura tegularum, quam in coopertura ſtraminis, & etiam in Daubatura domorum manerii prædicti.*

¶ DAUGERIUM. Vide *Dangerium*.

1. DAVID, Ægyptiis, eſt Archimandrita, aut quivis Monaſterii Præfectus. Atque inde cum aliquem cum ſyſtaticis ſive formatis mittunt, ipſe Præfectus Monaſterii iis ſubſtribit nomen, *Ille David illius loci*. Hujus priſci moris veſtigia habentur in Decreto Gratiani de Formatis, in quarum fine *David* ponitur. Ita Scaliger.

¶ 2. DAVID, Pſalterium Davidis dictum. Vita SS. Patrum cap. 10. p. 320. to. 3. Bibl. PP. Aſcet. edit. 1661. *Scripturas omnes didicimus, ex corde David conſummavimus*; id eſt, Pſalterium memoriter recitavimus.

¶ DAUNUS, ἀφυν. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. S. Germani à Pratis, Inſipiens, demens.

¶ DAURA *eſt Elleborus*; *alii aurum ſoliatum intelliguntque*. Coch. *le Baillif*, in Dictionario Spagyrico.

¶ DAYERIA, DAYRI. Anglis vel DAIRI, Cella lactaria, Gall. *Laiterie* ſeu locus ubi butyrum caſeuſque conficiuntur. Antiquit. Ambroſden. p. 580. ad an. 1425. *Et de* LVI. *ſol.* VIII. *den. receptis de Johanne Yve pro firma novi clauſi juxta Gravenhull per annum. Et de* 35. *ſol.* 6. *den. receptis de Dayeria de la Breche*, &c. Ibid. p. 548. ad ann. 1407. *Compotus Henrici Deyc & Johannæ uxoris ſuæ de omnibus exitibus & proventibus de Dayri Domini Prioris de Burneſtre apud clauſum ſuum de le Brech*, &c. Vide Kennetti Gloſſarium ad calcem earumdem Antiq. & ſupra *Daeria*.

DAYLA, DAILUS, DALUS. Charta Henrici III. Regis Angliæ to. 2. Monaſtici Anglic. pag. 211. *Et ſotam Daylam marifci tam de Roſſa quam de prato.* Charta Simonis Comitis Northampton. to. 1. pag. 680. *Et in eadem villa terram trium carrucarum, & tres Dalos prati, & unum bulmum.* In alia, *Dailos*, ſcribitur. *Dala*, Anglis eſt *vallis*, vel *foſſa*. Ita Hector Boethius in Deſcript. Scotiæ pag. 6. [Derivatur à veteri Teutonico *Dal*, quod idem ſignificat.] In Confuetud. Britanniæ art. 698. & Claromontenſi art. 221. *Dalle*, vel *Dale* ſumitur pro foſſa, in quam educuntur fordes. At hic *Dalus* & *Dayla* videtur uſurpetur: nam Occitanis, *Dailla*, *Dailba*, eſt falcare; *Dailhayre*, falcator; *Dalbe*, falx qua fœnum fecatur. In veteri Charta apud Meurſſium in Epiſcopis Metenſibus pag. 112. *Pratum ad falces 30.*

¶ DAYNA, Dama, Ital. *Daino*, Gall. *Daim*. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. c. 11. *Quis occaſione venationis inhibitæ, ut eorum auferrent ſubſtantiam, cervorum, dorcadum & Daynarum pelliculas in eorum capitibus clanculum ſubmittebat?*

¶ DAYRI. Vide *Dayeria*.

DAYWORKE. Vide *Dies* 3. initio.

¶ DEABLAGIUM, ut *Bladagium*, Jus percipiendi partem *blandorum* demeſſorum, Gallice *Champart*. Charta Emmæ de Vitreio ex Archivo Majoris-Monaſterii: *Quando eram uxor Hugonis de Aleia, de propriis denariis meis comparavi de Willelmo de Aſtilleio medietatem Deablagii de Charvra cum pratis ad illud pertinentibus, & filio meo Johanni tenendâ, jure hæreditario tradidi. Hæc conceſſi Monachis Vitrei*, &c. Vide *Debladare* poſt *Bladum*.

DEADVOCARE, Denegare, inficiari. *Deſavouer*. Bracton. lib. 2. cap. 5. §. 9. *Si donationes & chartas Deadvocaverit. Dominum Deadvocare*, eidem l. 2. c. 35. Adde Fletam lib. 1. c. 15. §. 4. *Deſavouer Seigneur*, dominum non agnoſcere, apud Petrum de Fontanis c. 13. §. 15. in Conſuetudine Meldenſi art. 185. Britannica art. 142. Bituricenſi tit. 5. art. 29. & aliis.

¶ DEADVOCATIO, ut *Advocatio* apud Anglos, Jus præſentandi ad beneficium vacans. Charta Henrici Regis Angl. an. 1155. pro Normannis apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. p. 6. ad calcem: *Omnes Patroni Abbatiarum, qui habent terras in regno Angliæ, Deadvocationem vel antiquam teneuram vel poſſeſſionem, habeane earum cuſtodiam cum vacaverint, ſicuti habere debent.*

¶ DEÆDIFICARE, A vera pietate revocare, dimovere. Dicta B. Ægidii in Actis SS. April. to. 3. p. 230. *Beatus ille quem nulla res à cœlo inferius Deædificabit, & quem omnia quæ videbit & audiet vel ſciet ædificabunt, & de omnibus ſtudebit eligere utilitatem ſuam.*

DEAFORESTARE. [Silvam in paſcua vel culturam redigere.] Vide *Foreſta*.

DEALBARE. Liber niger Scaccarii cap. *De officio Clericorum Cameratiorum*, apud Spelmannum: *Memorandum vero, quæ de firma blanca ſemper fieri ſolet tallia, paulo brevior eſt: quia facto eſſaio per quod firma Dealbatur, prima illa confringitur, & appoſita ſibi tallea combuſtionis.* Eodem lib. fol. 17. *Per hanc taleam combuſtionis Dealbatur firma Vicecomit.* Et cap. *Quod aliter de firmis, aliter de cuſtod. reſpond.* Fol. 22. *Soluta hoc termino a Vicecomite firma, de qua examen* (per combuſtionem) *facta eſt*, &c. *Deinde facta detractione per combuſtionem, ſicut ſupra dictum eſt, eadem Dealbatur.* Et mox: *Similiter quod ſoluerum fuit termino Paſchæ & Dealbatum.* Rurſum: *Sicut quæ in the-*

thesauro solvuntur Dealbata per combustionem. Hic hæret Spelmannus: tametsi ut & Somnerus hæc verba ad *Dealbationem monetarum* referri conjiciat. Sed quid commune habet *Dealbatio firmæ* cum monetæ dealbatione? In Fleta lib. 5. cap. 22. §. 9. *Dealbare* rursum reperio: *Si contra mentem judicaverit, tunc falsum reddit judicium, quamvis Dealbatum, & quo casu tenebitur ex malefacto, male pronunciando, &c.*

☞ An non dici posset *Dealbare* idem esse quod Declarare liberatum ære alieno? Notionem hanc pati videntur loca citata, neque longius arcessita videretur metaphora.

DEALBATIO dicitur de moneta, quæ priusquam signetur, ab artificibus monetariis nativo colori restituitur: *Blanchissage*, nostris. Matthæus Paris an. 1248. *Pondus veteris monetæ præpondere novæ debatur trutinatum, & præterea pro opere fabrili, id est, monetationis, quam vulgariter Dealbationem vocabant, pro qualibet libra*, 13. *denarii solvebantur*.

DEALBATORES, recensentur inter artifices, qui à publicis muneribus excusantur, in l. 1. de Excusat. artif. lib. 10. Ubi Cujacius *Dealbatores* ab *Albinis* ibidem memoratis distinguit, quod *Albini* parietes dealbarent, hi alia quælibet. Gloss. Lat. Gr. *Dealbat*, λευκαίνει.

DEALITAS, pro *Deitas*, seu *Divinitas*, occurrit non semel in Conflictu Arnobii junioris cum Serapione l. 1. & 2. & apud Luciferum Calaritan. l. 1. pro S. Athanasio pag. 79.

¶ DEAMBULATIONES Stercorum, Latinæ seu loca alia quævis ad exonerandum ventrem. Vita S. Batildis Reginæ num. 11. *Ita humilitatis magnæ fortiter exhibebat exemplum, ut ipsa quoque in coquina ministraret fororibus & mundities vilissimas, etiam Deambulationes stercorum ipsa mundares*.

DEAMBULATOR. Vide *Ambulator*.

DEAMBULATORIUM, *Quod proprie dicitur Lobium, quod sit juxta domos ad spatiandum*. Jo. de Jan. Occurrit apud Capitolinum in Gordiano III. *Dambulatoria Claustrorum*, apud Guibertum Abbat. de Combustione Monasterii Gemblac. an. 1137. *Deambulatoria Ecclesiarum*, porticus Ecclesiæ corpus ambientes. Vita S. Geraldi Abbat. Grandis-Silvæ n. 12. *Purgavit templum, composuit sedilibus, & ornavit desuper columnalia cum fenestris, chorum purgavit & Deambulatoria aptavit, inibi locatis decenter altariis*. Vita Aldrici Episcopi Cenoman. num. 3. *Deambulatoria siquidem sursum per totum in circuitu ipsius Ecclesiæ fecit, in quibus & altaria quinque nobiliter construxit atque sacravit*. Vide in *Nebula* [& in *Destraria*.

Deambulacrum, eidem Ianuensi.

¶ DEANGILERE, An Confiscare & unde? Chartular. Vedastinum notatum V. pag. 144. *Rex Francorum Ludovicus filius Ludovici Regis cognomento Grossi... eum gravi flomacatione missis nuntiis & propriis dispositis clientibus bona nostra Deangilevit & bannivit*.

DEANTEA, pro *Antea*, quomodo Galli dicunt *Devant*, in Epist. 77. inter Francicas. [De *ante* eodem intellectu, apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 179.]

¶ DEARESTARE, Quod *arrestatum* erat seu retentum relaxare, liberare. Litteræ Philippi Regis Franc. pro Mercatoribus Rotomag. apud Rymer. tom. 2. pag. 127. *Fecisse tis Dearestari penitus, ut credimus, mercimonia prædicta*. Occurrit ejusdem tomi p. 285. & tom. 3. p. 667. Vide *Arrestare*.

¶ Dearestatio *& Deliberatio Benedicti & Edwardi sociorumque suorum*, apud eumdem Rymerum tom. 3. pag. 309.

¶ Dearestatus, Qui post delictum non est comprehensus, liber. Charta anni 1250. apud Miræum to. 2. p. 1231. col. 2. *Qui fecerint forefactum vel delictum, vecederent de terra nostra prædicta Dearrestati, hoc est, antequam caperentur*.

¶ DEARGENTARE, Obducere argento. *Crucifixum Deargentavit*, in Chartul. S. Martialis Lemovic. *Deargentata arma*, apud Orosium 3. 22. *Deargentata columna*, apud Augustinum Epist. 23. ad Bonifacium. *Columbæ Deargentatæ* Psalm. 67. 14.

¶ DEASSECURARE, Alicujus fecuritatem perturbare damnum inferendo, aliisve injuriis eum, violata fide, lacessendo. Statuta Eccl. Leodiensis an. 1287. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 853. *Excommunicator denunciamus omnes laicos & alios quoscumque qui Clericos Deassecuraverint, maxime coram suo Judice, volentes facere justitiæ complementum, nisi infra octo dies eosdem assecurent, & à præmissis desisterint*. Ibid. col. 886. Item *aliam* (constitutionem) *quæ scripta est sub titulo*, De Vita & honestate Clericorum, *in qua excommunicantur & excommunicati denuntiantur omnes laici, & omnes quicumque in Clericos Deassecuraverunt, &c. mitigamus in hunc modum, quod pœnam excommunicationis in eis latam revocamus, ita tamen quod si qui fuerint laici vel alii qui Clericos Deassecuraverint, nec eos postea assecuraverint, Nos & alii Judices competentes præcedimus, prout de jure fuerit faciendum*. Charta Caroli IV. Imp. pro Ecclesia Camerac. ann. 1377. apud Miræum tom. 2. pag. 1243. col. 1. *Prædictos quoque Præpositum, Decanum, Capitulum & Ecclesiam, ac villas & subditos eorumdem, in corporibus & rebus Deassecurans pariter & diffidans, ac multas alias injurias intolerabiles ipsis inferunt & inferri procurant*. Ibid. pag. 1246. col. 1. *Qui præfatos Præpositum, Decanum, Capitulum & Ecclesiam, aut villas vel subditos, familiares & servitores eorumdem Deassecuraverint vel diffidaverint, &c.* Ibid. *Necnon impeditores, turbatores, molestatores, occupatores... Deassecuratores aut diffidatores, ac alios offensores, &c.* Vide *Assecurare*.

¶ DEASTRICOLA, Vox probrosa in Catholicos Sanctorum cultores. Hist. Martyrum Gorcomiensium inter Acta SS. Julii tom. 2. pag. 784. *Ab veterane proditor, inquientes, nimium tibi tuisque sociis proditoribus ac Deastricolis indulgetur*.

¶ DEAUCTORIZARE, Exauctorare, in Onomastico ad calcem tomi 6. SS. Maii.

¶ DEAURARE. Gloss. Græco-Lat. χρυσόω, *Auro, inauro*, Deaure. Legitur apud Tertul. de Idolol. cap. 8. & in Cod. Theod. leg. 1. de Fabricens.

¶ DEAURARII, ut *Deauratores*. Consuetud. Lemovic. art. 42. *Aurifabri sive Deaurarii & escampsores annulos, monilia, zonas & garlandas argenteas postquam emerunt*, &c. Versio Gallica *Aurifabros & Deauratios* reddit uno *Orfevres* vocabulo.

DEAURATORES, recensentur inter opifices, qui jure immunitatis gaudent in l. 1. C. de Excusat. artific. lib. 10. Ubi Cujacius, alios esse ait *Deauratores*, alios *Aurifices*, χρυσοχόους & χρυσοχόας in veteribus Glossis.

DEAURATURA, Auratura, *Dorure*. Capitula Caroli Calvi tit. 31. §. 24. *Illud vero aurum quod coctum quidem fuerit, sed non tantum, ut ex eo Deauratura fieri possit, &c.* [Notitia Ecclesiarum & prædiorum Abbatiæ Stabulensis apud Miræum Diplom. to. 1. pag. 686. col. 2. *Hoc opus fecit Abbas Wibaldus, in que sunt argenti meri 60. marcæ, in Deauratura sunt auri meri 4. marcæ*.]

¶ DEBACCHATUS, Ebrius. Vita S. Catharinæ Sen. n. 200. April. to. 3. p. 902. *Continue dormiens & in similitudinem Debacchati, qui non potest à somno surgere*.

DEBACULARE, *valde Baculare*, Ugutioni.

¶ DEBANNIRE, Interdictum tollere. Charta Alexandri Leodiensis Episc. de Godefrido Namurci Comite an. 1131. Collect. Amplissi. to. 1. col. 711. *Insuper ubicumque facultates Ecclesiæ minus rationabiliter molestedesi-

detinentur, absque alterius successoris nostri requisitione, licetæ locum ei interdicere, & post restitutionem invasoris similiter Debaunire. Vide *Bannus Episcopi*,

DEBARONIZARE. Vide *Barones in Alemannia*.

¶ DEBARRARE, Repagula tollere, Locum vide in *Barrare*.

¶ DEBATABILIS, Contentiosus, de quo litigatur, Occurrit apud Rymerum to. 12. p. 467. col. 2. Ibid. p. 475. *Terræ Debatables iisdem adjacentes*.

DEBATUM, Controversia, ex Gallico, *Debat*, in Charta Alani Ducis Britanniæ an. 1087. [& aliis passim.]

DEBELLARE, Bellum inferre. Utitur Petrus Diac. l. 4. Chron. Casin. cap. 17. Glossæ Lat. Gr. *Debellat*, ἐκπολεμεῖ, καταπολεμεῖ. [Ogerio Pani lib. 4. Annal. Genuens. ann. 1219. *Debellare* etiam est Bellum inferre seu Præliari, Latinis autem Expugnare, Superare, & interdum, ut Livio, Bello finem imponere.]

DEBELLARE, Duello cum aliquo certare. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 28. *Si . . . aliquem appellant de roberia, vel occisione hominis, aut aliquo alio malefacto, per quod Duellum possit oriri, bene licet eis . . . in curia D. Regis vel alia aliqua Curia defendentem Debellare, per interpositam personam.* Occurrit dicto capite non semel, & in Observantiis Regni Aragon. lib. 8. tit. de Proditoribus. §. 3.

¶ DEBELLATIO, Clades, Gall. *Defaite*. Sallas Malaspinæ Rerum Sicularum lib. 3. apud Baluzium Miscell. tom. 6. pag. 272. *Hos enim belli aut Debellationis infantis felicius deglutisset eventus*. Loquitur de expugnatione urbis Leneventanæ, ubi victricibus Gallorum armis nihil fupererat quod opponeretur.

¶ DEBELLIO, Eadem notione, ibid. 244. *Ex hac itaque Debellione quamplurima Gebellinorum fuerunt corda concussa*,

¶ DEBELLUM, *Bellum vel pugna*. Glossar. Sangerman. num. 501,

DEBENDUS, pro *Debitus*. Ennodius Dict. 6. *Superbi sumus, si nostris Debendum credimus institutis*, Idem lib. 1. Epist. 16. *Salutationem Debendam restituens*, Lib. 2. Epist. 5. *Salutationis Debendæ obsequium solvens*. Utitur & lib. 3. Epist. 25. lib. 4. Epist. 30.

¶ DEBERIUM, Debitum, Gall. *Devoir*. Instrum. anni 1302. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 301. *Quantum ad homagium, fidelitatem vel quodcumque aliud novum Deberium*. Vide *Deverium*.

DEBILIS PERSONA, infimi ordinis, Decretio Childeberti Regis cap. 7. *Si Francus fuerit, ad nostram præsentiam dirigatur; & si Debilior persona fuerit, in loco pendatur*. Apud JC. *Debiles personæ* dicuntur, qui infirmitate, aut morbo aliquo perpetuo laborant, in l. 4. & 5. D. de Postul. l. 2. D. de Curat. fur. *Personæ miserabiles*, l. 3. C. Quando nup. inter pup. *Senes*, apud Capitolinum in Gordianis. Glossæ Græco-Lat. *Debilis*, ἀσθενὴς, ἄχρηστος.

DEBILES SOLIDI, non justi ponderis, in l. 2. Cod. Th. de Ponderatoribus.

DEBILITARE, Mutilare; DEBILITATUS, membro aliquo mulctatus judicis sententia, vel aliquovis modo. Lactantius de Mortibus Persecutor. num. 26. *Occidi Dei servos vetuit, Debilitari jussit*. Commodianus Instr. 71.

Inspicite tales, sed certe Debilitatos,
Transigere sese qui non possunt, date subinde,
A Domino vobis spondeo dari quadruplum.

Lex Burgund. tit. 55. §. 3. 4. *Ingenuus . . . manus incisione damnetur. Si vero Debilitatem suam redimere voluerit, medietatem pretii sui solvat. Equus Debilitatus*, ibid. tit. 73. §. 2. *Debilitatis res*, in Lege Alamannor. tit. 70. §. 3. Usatici Barcinonenses MSS. cap. 18. *Debilitatio & cæsio emendetur per 50. sol. denariorum*. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 674. *Alios quoque pluribus . . . Debilitatio membrorum inflicta est ex sententia Curiæ*. Infra: *Multos . . . Debilitatis membris mancos aut loripedes . . . reddidit*. Charta an. 1345. *Si eidem membrum abstulerit, vel ipsum Debilitaverit, solvat, &c.* Utitur S. Augustinus Epist. 158. Capitula Theodori Cantuar. cap. 23. Edit. Jac. Petiti: *Qui per rixam illi Debilem, vel deformem hominem fecerit; &c.* Vide Legem Salicam tit. 31. qui inscribitur *De debilitatibus*, Concilium apud Theodonis villam an. 821. c. 1. Odonem Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 4. cap. 7. Probat. Histor. riæ Bressensis pag. 106. &c.

DEBILITARE, Infirmare, inutilem reddere. Glossæ Lat. Gr. *Debilitat*, ἀχρειοῖ, παραλύει. Lex 142. Cod. Th. de Decurion. *Ne paucorum absentia Debilitet, quod à majore parte ordinis salubriter fuerit constitutum*.

¶ DEBINARE, Metas figere. Vide post *Bonna*.

¶ DEBITA, Debitio, Debitum. Instrum. anni 1163. ex Archivo Civitatis Massil. *Et si Debita non esset soluta tam cito, quæ esset requisita, dicto Communi Massiliæ, debet habere potestatem vendere, cui placuerit, dictas gandias*. Pro speciali debito seu pensitatione Episcopo solvenda sumitur in Indice MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Constantiensis è Musæo *D. de Cange*: Rectores debent *Pro crismate* 20. *den. Item pro Debita solvunt sex solidos*. Fol. 5. *Item solvit octo solidos pro capa Episcopi. Item decem solidos pro Debita*. Et Fol. 44. *Rector solvit pro civcata tres solidos, & pro Debita quinque solidos*. Quis sit ille census non satis intelligo nisi forte idem sit quod *Synodaticum*. In recensione Gallica MS. reddituum Abbatiæ S. Vandregesili *Droit de Debite*, est Jus percipiendi tributi è mercibus particularim venditis, sic dictum à nostro *Debiter*, Merces singulatim vendere: sed istud nullo modo convenit Rectoribus.

¶ DEBITABILIS, ut mox *Debitalis*. *Porci Debitabiles*, apud Stephanot. in Fragmentis Hist. to. 3.

DEBITALIS, Idem quod *Censualis*. *Sex gallinæ Debitales seu censuales*, in Tabularia Brivatensi, non semel, Char. Guillelmi Comitis Arvernorum an. 1209. *Mille etiam solidos Claromontenses Debitales persolvendos assignavit in terra de Limania, quam dederat in dotem Petronillæ uxori. Et si hoc Debitale in villis istis reperiri non poterit, de reliqua terra suppleatur*. [*Decem libræ Rodenses Debitales*, in Anecd. Marten. tom. 1. pag. 897. *Duo sextaria frumenti Debitalia*, apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 265.]

¶ DEBITIS. Litteræ quæ etiam *Debita Regalia* dictæ sunt in Edicto Philippi VI. Franc. Regis ann. 1338. in Cancellaria regia vel regii Judicis concedebantur olim creditoribus, ut possent debitores suos ad solvendum compellere, cum eorum obligatio sigillo dumtaxat ecclesiastico muniebatur. De hujusmodi Litteris sic Auctor Glossarioli in Arresta Joannis *le Coq*: Debitis litterarum genus, quæ hodie vocantur *Lettres de commitimus*, quarum fit mentio q. 52. Notandum autem est, quod per litteras regias *de Debitis* vocatas, etiam fit executio de eo quod debetur, & in illis litteris ita solet apparitori scribi: *Nous te mandons & commandons par ces presentes, que toutes les dettes bonnes & loyales cognues ou prouvées suffisamment par lettres, temoins, instrument, confession de partiez, ou autres loyaux enseignemens, qui te apperront etre deuz à tel, N. tu lui faisse payer tantot, incontinens & sans delay, en contraignant à ce les debteurs & chacun deux, par la prinse, levée, vendue & exploitation de leurs biens, meubles & heritages, detention, arrest & empriſonnement de leur corps, si mestier est, & à ces'en sont obligez*. Item inhibitum est, ne generales litteræ in forma *Debitis* per Senescallos & Judices regios de cætero concedan-

cedantur, feda Regê, vel ejus Cancellaria, ut fuit pronunciatum in hoc Senatu 1533. die 15. Jul. Archiepiſcopus tamen Remenſis generales concedit has litteras; & fuit in Senatu dictum an. 1478. die 6. April. propter ejus ſupremam dignitatem. Item Judicibus ad quos cauſæ cognitio pertinet, appoſitio dirigi debet, ut invenio ſtatutum per Carolum VIII. an. 1490. prout eſt in ſtilo Parlamenti videre in Rubr. de Reſcript. verſic. inhibitum. Et ideo dictæ litteræ non attribuunt novam Juriſdictionem, ſed opponentes etiam coram ſuis Judicibus aſſignari debent, ut fuit etiam judicatum in Senatu pro illuſtri Domina Claudia Matre Regis ann. 1530. die 1. Decemb. quia omnes cauſæ in regno debent terminari & finiri apud illos Judices in partibus, qui de jure aut conſuetudine, vel privilegio illarum cognitionem habent §. 1. Rubr. de cauſis, ubi ſcripſi in concordia. Appellatio tamen veniet directo ad Parlamentum ratione harum litterarum, etiam ſi emittatur a Præpoſito, vel alio mediato, ut fuit pulchre pronunciatum an. 1526. die 10. Maii, & videbatur aliud Arreſtum latum an. 1522. die 10. Julii. Hujuſcemodi litterarum uſus apud nos abolevit.

DEBITOSUS. Lex Ripuar. tit. 67. §. 1. *Si quis moriens Debitoſus, &c.* Ita MS. ubi alii *Debiturus* & *Debitor.*

¶ DEBITUM, Honorarium debitum. Litteræ Caroli Franc. Regis primogeniti an. 1357. Ordinat. tom. 3. pag. 211. *Seneſcallus Petragoricenſis & Caturcenſis... aſſiſias ſuas de cetero bis anno qualibet... tenere... debeat... in quibus appellationum cauſe dicte ville & bonorum ejuſdem emergentes... fine Debito debeant terminari.*

DEBITA, Tributa quæ debentur, crebro in Cod. Theod. lib. 15. 19. 31. 34. de annona, & alibi. Ita

DEBITORES, pro tributorum debitoribus, in l. 7. 16. eodem Cod. de Exactionibus.

IN DEBITO PONI *pro ſe vel pro alia, per legem*, in Statutis Venetorum an. 1242. lib. 1. c. 52. eſt obligari pro ſe vel pro alio. Vide lib. 6. c. 15.

¶ DEBITUS, Debitor, obligatus. Sermo S. Humilitatis Abbatiſſæ inter Acta SS. Maii to. 7. pag. 835. *O miſera ego peccatrix, quantum ſum Debita meo Jeſu Chriſto.*

DEBLADARE, [Metere *blada.*] Vide poſt *Bladum.*

DEBODINARE, [Metas figere.] Vide *Bodinare* poſt *Bonna.*

¶ DEBOTARE ARCAM, Illam aperire ſeris effractis. Conſuetudines Brageriaci art. 93. *Si quis domos de nocte perforatus fuerit, & aliquid de dicta domo furatus fuerit, aut qui arcbas ſeu buchas Debotaverit, aut falſas claves, quæ dicuntur Contra-claves tenuerit... furca ſuſpendatur.* Gallus Interpres habet: *Qui aura rompu les ferures des coffres.*

¶ DEBOYSCHATUS, Scalptus, delineatus, f. à Gallico *Ebauché*, quod juxta Nicotum eſt ab Occitano *Bauch*, Stultus, rudis. Hoc translatum ad opera rudi dumtaxat manu delineata & parum polita. Teſtam. Beatricis de Alboreya Vicecomitiſſæ Narbonæ an. 1367. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1524. *Item legamus Conventui Sororum Minoretarum de Aſilbiano unum falſinum argenti, in quo quidem falſino eſt Deboyſchatus unus dracho ermantatus, cum ſignis ſive armis noſtris.*

¶ DEBRANDANARE, Brandonem ſeu impedimentum tollere. Vide in *Brando*, Velum.

DEBRIATUS, Inebriatus ingurgitatus, & per metaphoram, repletus. Auctor Breviloqui: *Debriare, inebriare.* Gerbertus Epiſt. 31. *Frontemque falſiſſimo poculo Debriatam expurgans.* Leo Oſt. lib. 3. Chr. Caſin. c. 45. *Militet diabolico furore Debriati pecuniam de Secretario abſtractam ad Principem deferunt.* Ibidem: *Theodinus diabolico Debriatus veneno.* Alanus lib. 4. Anticlaudiani pag. 60.

Flor viole perfundit eum, roſa Debriat auras
Affines, narriſque thymi ſatiatur odore.

Ita Codex MS. Utuntur præterea Regula Magiſtri cap. 27: Gordianus Monac. in Vita S. Placidi c. 1. Galbertus in Vita Caroli Com. Fland. num. 47. Petrus Diac. l. 4. Chron. Caſin. c. 57. 72. 75. 98. Baldricus Noviom. l. 3. Chron. Camer. cap. 22. Vita S. Paterni cap. 13. Rodericus Toletan. Archiepiſc. in Hiſt. Arabum cap. 6. Joan. Buſchivin Chron. Windeſem. lib. 2. c. 28. 55. Bromton. p. 1085. &c. *Debriare*, & *Debriatus*, interdum in bonam partem uſurpantur, Lambertus Ardenſis pag. 170. *Spiritus ſancti Debriatus & perfuſus gratia.* Chronicon Fontanellenſe cap. 1. *Barbaricas ac indomabiles eorum mentes nectare evangelicæ doctrinæ Debriabat*, Hincmarus in Ferculo Salomonis:

Agnus, fons vitæ, proprio nos ſanguine potans,
Semper more ſuo Debriet atque regat,

Epitaph. Venerab. Bedæ:

Daque Sophiæ illum Debriari fonte,

Adde Vitam S. Luciani Bellovac. n. 10. Baldricum lib. 2. Chronici Camerac. c. 39, Ingelramnum Scholaſt. in Præfat. ad Vitam S. Richarii, Ordericum Vital. lib. 4. p. 530. lib. 12. p. 846. Vitam S. Paterni Prologo, Vitam S. Leufredi c. 5. Vitam Alcuini n. 10. &c. Ita D. Hilarius & Rufinus Presb. in Pſalm. 64. *Inebriari* vocem in bonam partem uſurpari annotant.

DEBRIATIO. Vita S. Iſidori Epiſcopi Hiſpalenſis in Prologo: *Ditior eſſem Debriatione divina, quam felicitate terrena.* Braulius Cæſarauguſtan. in eodem S. Iſidoro: *Tanta Debriatione ſcientiarum claruit prædictus, ut, &c.*

¶ DEBVERIUM, Gallice *Devoir*, Debitum, penſitatio. Charta Guidonis Epiſc. Lingon. an. 1350. inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 109. *Concedimus præfate Vicarie... pro partione ſua congrua, bona jura & Debveria quæ ſequuntur.* Vide *Debetium* & *Dreverium.*

¶ DECACHINNARE, *Deridere*, apud Papiam.

¶ DECACHORDUS, Δεκάχορδος, Intentus decem fidibus. *Pſalterium Decachordum* occurrit in Pſalmis & in Statutis Synodal. Guidonis Epiſc. Helenenſis c. 3. inter Concil. Hiſp. tom. 3. p. 595.

DECADA, æ, pro *Decas*, Utitur Hieronymus in cap. 41. Ezechiel.

¶ DECADENTIA, Ruina, lapſus, Gall. *Decadence*. Chronicon Beccenſe pag. 19. *Omnia maneria & molendina, quæ invenis in magna Decadentia, & ruina, ſtudioſe reparavit. Decadencia* ſuperius in voce *Avaluacio* accipitur pro imminutione monetæ ſeu ejus minori valore, Gall. *Decbet.*

¶ DECADIVUS, Deciduus. *Lacrymæ trementes Decadivæ pondere*, apud vet. Poetam in Pervigilio Veneris v. 17. ut feliciter reſtituit Lernutius.

¶ DECÆCARE, Cæcitatem auferre, illuminare. Acta SS. April. tom. 2. pag. 356. *Contigit interdum etiam aliquem Theologum nondum Decæcatum ſublimia ſcire, dicere ac trutinare, ſed nondum ſecundum Spiritii ſapere.*

¶ DECALANTICARE, Calanticam detrahere, apud Martinium.

DECALANZARE, Papiæ, *Cantare cum lætitia.*

DECALCARE, Calce oblinere, ſeu potius dealbare. Gloſſæ Iſidori, *Decalcare, dealbare.* Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Dealbare, Decalcare opus teſtorium*, [Feſtus habet, *Decalicatum, Calce litum*; Papias vero *Decalceatum, de calce albatum.* Gloſſæ apud Græviumin Iſidorianas: κυπὸ, *Decalco, albo.*]

¶ DECALICATOR, Calicum exhauſtor. Gloſſ. Lat. Græc. *Decalicator*, Καταπότης.

¶ DECALICATUM. Vide *Decalcare.*

DECALVARE, Tondere, ad cutem caput radere. Gloſſ. Gr. Lat. MS. φαλακρᾶσαι, *Decalvor. Pſilotro*

Decal-

Decalvare, apud Vegetium l. 2. de Re veterin. c. 48. Drogo Cardinalis Oſtienſis de Sacramento Dominicæ Paſſionis p. 64. *Et calvaries qui fuerat locus ſuperbiæ, ſpoliatus capillorum gloria, ... Decalvatus eſt ſuperbiæ vertex.* Statuta Ordinis de *Sempringham*: *Ad Paſcha, & ad feſtum S. Mariæ Magdalenæ, & ad feſtum Omnium SS. ad minus Decalvantur ſorores.* [Vulg. Interpres 1. Cor. 11. 5. & 6. *Unum enim eſt ac ſi Decalvetur. Nam ſi non velatur mulier tondeatur. Si vero turpe eſt mulieri tonderi, aut Decalvari, velet caput ſuum.*] Sed proprie

DECᴬLVATIO, pro Pœna, vel ignominia & injuria per abſciſſionem capillorum illata uſurpatur apud Scriptores. Quippe, ut ait Conſtantinus African. l. 2. Pantechn. c. 16. *Capilli capue cuſtodiunt, honeſtant, & defendunt; quibus ſi careat, maxima eſt inhoneſtas.* Appendix Cod. Theodoſ. Conſtit. 14. ubi de Epiſcopis in Africa vexatis: *Alios ad ſolam divini cultus injuriam, avulſo capillorum parte ſædatos, &c.* Fuit autem pœna vulgaris qua in fontes fœviebant Gothi, Hiſpani, & Franci. Jo. Biclarienſis in Chronico. *Primum verberibus interrogatus, deinde turpiter Decalvatus, poſt hæc dextra amputata, &c.* Lucas Tudenſis: *Noluit Princeps eos mortis ſententia perdere, ſed tantum Decalvationis deriſione eos præcepit onuſtos ferro ad præſens ſuſtinere vindictam.* Infra: *Incentores ſeditionum ejus Decalvatis capitibus, abraſi barbis, pedibuſque nudatis, &c.* Concilium Toletan. VI. c. 17. *Detonſus aut turpiter Decalvatus.* Emerit. can. 15. *Turpi Decalvatione maneat emendatus.* Hiſtoria Wambæ Regis: *Nulla mortis ſuper eos illata ſententia, Decalvationis tantum, ut præcipitur, ſuſtinuere vindictam.* Monachus Sangall. in Carolo M. lib. 1. cap. 10. *Depoſito & Decalvato ignaviſſimo Francorum Rege Childerico.* Vita S. Leodegarii c. 14. *Condemnatum ab ipſa Synodo calvaria accepta in capite expulſum ſegregant ab ipſa Congregatione.* Petrus Damian. l. 1. Epiſt. 10. *Publice virgis cæſus, & ſub inhoneſto ludibrio turpiter aſſeritur Decalvatus.* Tradit auctor Vitæ S. Bavonis cap. 10. *Decalvationem* pœnam fuiſſe latronum: *Rogo ut propter ſcelus in te commiſſum corpus meum flagellis cædas, caputque meum more latronum Decalves.* Ordericus Vitalis libro 8. pag. 682. *Sincipite ſcalciati ſunt ut fures, occipite autem prolixas nutriunt comas ut meretrices.* [Anonymus Combefiſianus in Porphyrog. num. 5. Καὶ Θωμᾶς Ποιτικιάριος δέδραι καὶ καρτέρας τοῦ ὑπερφίαι καρτερήμην.] Vide Libros ſacros, præterea Leges Viſigoth. l. 2. tit. 1. §. 7. tit. 2. §. 7. tit. 4. §. 6. l. 3. tit. 3. §. 8. 9. tit. 6 §. 2. l. 5. tit. 4. §. 11. lib. 6. tit. 2. §. 3. tit. 4. §. 3. tit. 5. §. 11. lib. 9. tit. 2. §. 9. lib. 12. tit. 2. §. 14. tit. 3. §. 3. 5. 6. Leg. Longob. lib. 1. tit. 17. §. 5. tit. 25. §. 50. Capit. Caroli M. lib. 3. c. 49. 50. lib. 7. c. 335. Capitul. an. 809. c. 11. Addit. 4. Ludov. Imper. §. 1. Nicolaum I. PP. in Reſp. ad Bulg. c. 58. Adamum Bremenſ. cap. 159. Regulam S. Fructuoſi cap. 16. Vitam S. Fulgentii Epiſc. Ruſp. n. 20. Concil. Tolet. XVI. c. 2. 3. Lindenbrog. ad Paul. Warnefrid. lib. 6. c. 20. & infra in *Depillare*, *Capillus*, *Crines*.

¶ DECALVARE, Caput amputare. Nicolaus Specialis de Rebus Siculis lib. 1. cap. 28. *Quumque per phavum Meſſanenſium terribilis Siculis navigaret* (Carolus I. Rex Siciliæ) *nuntiatum eſt illi, quod ſi litora Siciliæ attingeret, Carolum Principem filium ejus, quem habebant in vinculis, illico Decalvarent. Rex impietatem Siculorum metuens, ne dilectum filium perderet, in Calabriam declinavit.*

¶ DECAMBIARE, pro *Cambiare*, Permutare, in Charta anni 1064. apud Miræum to. 1. p. 156.

¶ DECAMBITUS, ut *Decãbii*, in Tab. S. Medardi Sueſſ.

DECAMBIUM, pro *Cambium*, ſemel ac iterum in Charta Odonis Epiſcopi Bellovacenſis, in Tabul. Abb. Frigidi montis ſol. 238.

¶ DECANA, poſt *Decanus* 5.

1. DECANATUS, Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus fol. 24. *In omni terra Caſtro Lidi, cujuſcumque terra ſit, homines anbani ſunt Comitis, & in incendium, & raptus, & mors hominum, & falſa menſura, & falſa moneta, & dimidius Decanatus, & ubicumque latro inveniatur, Comiti redditur, & pecunia ſœneratoris Comitis eſt, & theſaurus, ubicunque inveniatur, & pedagium.*

¶ 2. DECANATUS, Officium ſeu Dignitas Decani ſuis variis notionibus. Quandoque Diſtrictus Decani ruralis. Quandoque etiam Prædium, ut exemplis oſtendetur infra poſt *Decanus* 6.

¶ DECANIA. Vide in *Decanus* 1. 3. 4. 5. 6.

DECANICUM, [vel ut alii legunt *Decanica*.] Carcer Eccleſiaſticus: *Carcer canonicalis diſciplinæ*, in Concilio Colonienſi an. 1260. cap. 1. 2. Julianus Anteceſſor Conſtit. 73. *Executor autem litium conſtitutus in Decanicis Eccleſiarum recludatur, pœnas competentes luiturus.* Totidem habentur lib. 5. Capitul. Caroli M. cap. 25. ubi Novella Juſtiniani 97. habet τὸν κανωνικὸν φυλακήν. Concilium Lambethenſe an. 1261. *Quilibet Epiſcopus in ſuo Epiſcopatu habeat unum vel duos carceres, pro Clericis flagitioſis deprehenſis in crimine, vel convictis, juxta cenſuram canonicam detinendis.* Vide *Carcer*, *Diaconicum* & Deſcriptionem S. Sophiæ num. 84.

¶ DECANIZARE, Decani dignitate frui. Charta Liſiardi Epiſc. Sueſſ. è Chartulario Nanthollii fol. 21. *Data Sueſſione anno ab Incarnatione Domini 1121. Anſculpho & Theobaldo, Petro, Ebalo archidiaconizantibus, Bernardo Decanizante.*

¶ 1. DECANTARE, Recitare. S. Bernardus in Epiſtola ad Guidonen. Abbatem de Tribus Fontibus: *Pro pœnitentia tibi injungimus ſeptem Pſalmos pœnitentiales quotidie uſque ad Paſcha, ſepties proſternendo te, Decantare.* Petrus Damiani in Vita Dominici Loricati ait, eum *Centum annorum pœnitentiam peregiſſe, qui Pſalterium cum diſciplina Decantat.* Viſio Wetini inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 226. *Illo ergo ſic proſtrato, caperunt prædicti fratres tam ſeptem pœnitentiæ pſalmos, quam ceteros tantæ anxietati aptos, qui ſibi ad memoriam occurrerant, pro eo Decantare.* Rurſum occurrit in iiſdem Actis SS. Benedict. ſæc. 6. part. 1. p. 27. 109. & part. 2. pag. 116. Vide *Cantare* 2.

¶ 2. DECANTARE ECCLESIAM, Eccleſiam adminiſtrare, vel debitum in illa officium peragere. Statuta Synod. Eccl. Biterrenſis an. 1368. num. 27. *Quod nullus Curatus vel Secundarius Eccleſiam audeat Decantare, niſi eſſet annexa Eccleſiæ curatæ.* Moretus Antiquit. Navarræ pag. 403. ex Archivo S. Joannis: *Quod ſi habuerit de mea radice & de mea progenie qui poſſit de poſt meos dies bonorata tenere illa Abbatia, & Decantare illa ſupradicta Eccleſia teneant ... & Decantent illam per in ſæcula.* Teſtamentum Guilielmi Domini Montiſpeſſulani filii Mathildis Duciſſæ pridie Non. Novemb. an. 1202. ex Schedis Peirefcianis, nunc Præſidis de *Mazauques*: *Et volo quod heres meus ... teneat alum Capellanum in ipſa Eccleſia, cui in victu provideat, & gemdam Diaconum, & alium Subdiaconum, & unum Clericum, & unum Scobolerinum, qui omnes Decantent Eccleſiam & ſerviant.* Vide *Cantare* 1.

¶ 3. DECANTARE, Valde cantare. Vide *Diſcantus*.

DECANUMMUS & PENTANUMMUS, inter ſigna terminorum, apud Agrimenſores pag. 272.

1. DECANUS. DECANI, Qui decem præſunt militibus, δεκάρχαι Theophylacto Bulgariæ Archiepiſcopo Epiſt. 18. Gloſſ. Græco Lat. δέκαρχος, *Decanus*. Vegetius lib. 2. de Re milit. cap. 8. *Erant Decani* 10. *militibus præpoſiti, qui nunc Caput contubernii vocantur.*

Vin-

Vincentius Belvacensis lib. 30. cap. 73. *Est etiam statutum Chingiscam illius primi, quod per Millenarios, Centenarios, ac Decanos, eorum exercitus debeat ordinari.* Thwroczius in Chronico Hungar. parte 2. c. 2. *Centurionesque ac Decanos more solito conflituerunt.* Agunt de Decanis militaribus, Isidorus l. 3. Orig. c. 3. Modestus de Vocab. rei milit. Rufus in Legibus militarib. &c.

DECANIA, Manipulus decem militum, cui præsit Decanus: Δικαιρχία, Leoni in Tracticis c. 4. §. 3. 6. Gloss. Lat. Gr. *Decuria*, Δικαιρία, Δικαιοφυτρία. *Decurionatus*, Δικαδαρχία. Lex Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 4. *Si Decanus relinquens Decaniam suam de hoste ad domum suam refugerit, &c.*

DECANI, cum Mensoribus, Lampadariis, & Cursoribus jungunturin l. ult. Cod. de Diversi. offic. militabantque in Palatio, nec alii sunt a Decanis, quos δεκάδαρχος fuisse ait Cedrenus p. 170. S. Ambrol. l. 5. Epist. 35. *Nuntiatum est, quod ad Basilicam Portianam de Palatio Decanos mittebant.* Joann. Chrysost. in Epist. ad Heb. c. 7. Hom. 13. Καὶ τῶν λεγομένων Δικανῶν τότε ἑστηκότων ἐν τοῖς ἅγιοις λειτουργοῦσι. In Synodo ad Quercum objectum eidem Chrysostomo quod *Decanos* contra Severianum concitasset, apud Phot. Cod. 59. Marcus Diac. in Vita S. Porphyrii Episc. Gazensis n. 39. *Nos accersit Cubicularius Amantius per duos Decanos, ut iremus in Palatium.* Basilii Diaconi supplicatio in Concilio Ephesino part. 1. cap. 30. §. 3. Κελεύθην τινὰς ἐλθεῖν παρὰ τὸ ὄχλο τῶν δεκανῶν, ἀπαγγεῖλαι ἐν τῷ δεκανικῷ. Corippus lib. 3. de Laudib. Justini:

.... Justusque regentis
Acciti proceres omnes, scholaque palati est,
Justa fuis estare locis: jamque ordine certo
Turba Decanorum, Cursorum, in rebus Agentum, &c.

Ita porro dicti videntur quod ex Decanis militaris custodiæ ad id muneris proveherentur: de iis est titulus in Codice Th. & Iustin.

2. DECANUS. DECANI, quibus incumbebat cura humandorum corpurum Constantinopoli, ut docent Novellæ Justiniani 43. & 59. ubi de eorum numero, & lib. 4. Cod. de Sacrosanct. Eccl. Hi in civitatibus corpus conficiebant, ex variis Corporibus & Collegiis conflatum; unde *Collegiati* appellantur in l. un. C. de Collegiat. & Cartoprat. l. 11. Gloss. Basilic. Δικανοί, κολλεγιᾶτοι συνημμένοι, Δικαῖοι, οἱ συταγμένοι. Dicuntur & *Copiatæ* in Cod. Justiniano.

3. DECANUS. DECANI, Minores judices, qui per Decanias jus dicebant. Walafridus Strabo libro de Reb. Eccles. c. ult. *Decuriones, vel Decani, qui sub ipsis Vicariis* (pagorum) *quædam minora exercent, minoribus presbyteris titulorum possunt comparari.* Hincmarus Epist. 4. *Comites & Vicarii, vel etiam Decani plurima placita constituant.* Vide Cathwlphum in Epist. ad Carolum M. Legem Wisigot. l. 2. tit. 1. §. 26. l. 9. tit. 2. §. 1. 4. Legem Longob. l. 1. tit. 25. §. 50. 73. lib. 2. tit. 38. §. 2.

Ita porro apud Anglo-Saxones Centuriæ (hundredos vocant) in denas *Decurias* partitæ erant. *Decuriæ* ex decem viris constabant, quorum singuli uniuscujusque sistendi fidejussores erant, & si quis eorum aliquid dedisset damni, id omne reliqui relarcire debebant. Qui Decuriis præerant, seu novem aliis, Decuriones, Saxonice tleocungman dicebantur. De hac partitione Angliæ agunt copiose Leges Ed Wardi Confess. cap. 32. & Leges Henrici I. cap. 6. & 8. Porro ex Decreto Aluredi Regis, quisquis liberæ erat conditionis, in Centuriam aliquam, & in decem virale Collegium adscribi tenebatur. De minoribus negotiis judicabant Decuriones; si res esset difficilior, ad Centuriam referebant. Hos etiam *Decanos Friborgi* vocitant Leges Ed Wardi Confessoris.

DECANIA, Pars Centuriæ, constans decem familiis, cui præctat Decanus. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 6. *Centuriæ in Decanias vel Decimas... distinguuntur.* Adde cap. 8. & Leges Wisigoth. lib. 9. tit. 2. §. 4. Vide *Decenna, Friborgh, Hundredus.*

4. DECANUS ECCLESIÆ CATHEDRALIS. Leges Alfonsinæ seu *Partidæ*, 1. part. tit. 5. lege 4. *Decanes el primero personaje, el mayor en algunas Eglesias Cathedrales, á fuera del Obispo, &c.* Gervasius Doroberniensis in Episcopis Cantuariens. in Egelnotho: *Erant tunc temporis Cantuariensis Ecclesiæ Monachi, quasi Canonici Cathedrales Monachorum quidem habitum gerentes, sed regulam non adeo plane observantes.... Præpositum suum Decanum vocabant, quem nos post adventum Lanfranci Priorem appellamus.* Idem in Ceolnotho: *Actuabat enim animo quid in tali faceres articulo, cum non videret Monachos nisi ubi cum Decanus esset, quem nos Priorem vocamus, &c.* Radulfus de Diceto in Henrico II. *Quam in Ecclesiis Cathedralibus, ubi Canonici divinis mancipantur obsequiis, Decani sibi vendicant dignitatem; hanc si Monachorum Conventus in Episcopali sede præmineat, sibi jure possunt vendicare Priores.* Concilium Arvernense sub Urbano II. & Londoniense ann. 1127. apud Continuatorem Florentii Wigorn. *Nullus in Decanum nisi Presbyter, nullus in Archidiaconum nisi Diaconus constituatur.* Concilium Colonienſe ann. 1260. cap. 9. *Consistente autem penes Decanos Ecclesiarum, potestate, lege, ac gubernatione canonicæ disciplinæ exercenda, &c.* Constitutiones Odonis Legati in Cypro an. 1248. cap. 9. *Statuimus ut in Nicosiensi Ecclesia de cætero sit dignitas Decanatus, percipiatque Decanus quantum duo Canonici, & habeat curam animarum personarum Canonicorum & Clericorum Ecclesiæ memoratæ; jurisdictionem tamen aliquam contentiosam non habebit. Sinque major persona post Archiepiscopum, tam in Capitulo quam in Choro, vigilet que circa bonum & honestum statum tam spirituali quam temporalium omnium Ecclesiæ supradictæ.* In quibusdam Ecclesiis Decani dignitatis suæ possessionem ineunt superpellicio induti, gladio cincti, pera instructi, calcaribus aureis pedes revincti, cum accipitre super pugno. Vide Historiam Ecclesiæ S. Aniani Aurelian. p. 92. 3. & in Probat. pag. 50. Quale autem sit officium Decani, Vide Statuta Ecclesiarum Leichefeldensis & Londinensis, in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 241. 243. 247. 335. 336. 347.

Episcopus Londoniensis dicitur *Cantuariensis Archiepiscopi Decanus*, in Provinciali Cantuar. lib. 5. tit. 15. Ubi Lind Wodus observat Archiepiscopum Cantuariensem in Collegio Episcoporum, Episcopos Londoniensem *Decanum*, Wintoniensem *Cancellarium*, Lincolniensem *Vicecancellarium*, Sarisberiensem *Præcentorem*, Wigorniensem *Capellanum*, denique Roffensem *Cruciferarium* habere.

SUBDECANUS, Dignitas in Ecclesia Cantorensi, quæ in Charta Calixti P. P. in Tabulario ejusdem Ecclesiæ Ch. 2. post *Decanum* & *Præcentorem*, & ante *Succentorem* recensetur. Obtinet etiam in Ecclesia S. Pauli Londinensis, de cujus officio, vide Statuta ejusd. Ecclesiæ in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 337.

DECANUS SCHOLARUM, Dignitas Ecclesiasticæ, qui Scholis præerat. Charta Hugonis Episc. Suessionn. ann. 1100. *In Ecclesia BB. Martyrum Gervasii & Protasii assignata est prædillæ Ecclesiæ S. Joannis* (de Vineis) *in perpetuum Prebenda eodem ordine, quo solet præbenda Decaniæ Scholarum, &c.*

DECANUS EPISCOPI, Idem qui vulgo Decanus ruralis, aut Christianitatis, in Legibus Edwardi Confess. c. 31. [*Christianorum*, in Charta Stephani Episc. Tornac. ann. 1192. apud Miræum tom. 2. pag. 1202.] Ita autem appellatur, quod is ab Episcopo constituere-

tur,

tur, ut est in Charta Petri Archiep. Senonensis an. 1201. apud Jacobum Petitum post Pœnit. Theodori pag. 721. Concilium Lateranense sub Alexandro III. can. 15. *Quidam in quibusdam partibus sub pretio statuuntur, qui Decani vocantur, & pro certa pecuniæ quantitate Episcopalem jurisdictionem exercent, &c.* Inquisitiones Synodales cap. 69. apud Reginonem lib. 2. cap. 5. *Si in unaquaque Parochia Decani sunt per villas constituti, viri veraces & Deum timentes, &c.* Innocentius III. cap. 7. de Offic. Archidiaconi; *Archipresbiteri autem, qui à pluribus Decani nuncupantur, ejus* (Archidiaconi) *jurisdictionis se noverint subjacere.*

DECANIA, Decanorum Christianitatis jurisdictio & territorium. Hincmarus an. 12. Epistcopatus: *Et semper de Kalendis in calendis mensium, quando Presbyteri de Decaniis simul conveniunt, conlationem de pœnitentiis suis habeant, &c.* Capit. Caroli C. tit. 5. §. 3. *Qui autem* (Presbyteri) *longius ab urbe commanent, statuant Episcopi loca conventionis per Decanias, sicut constituti sunt Archipresbyteri, &c.* Vide Leges Edwardi Conf. c. 32.

5. DECANUS, in Monasteriis, qui decem Monachis, seu *Decaniæ* Monachorum præerat. Δεκανὸς, in Vita S. Alexandri Acœmeti Abbat. cap. 7. Regula S. Benedicti cap. 21. *Si major fuerit congregatio, eligantur de ipsis Fratres boni testimonii & sanctæ conversationis, & constituantur Decani, qui sollicitudinem gerant super Decanias suas, in omnibus secundum mandata Dei, & præcepta Abbatis sui. Qui Decani tales eligantur, in quibus securus Abbas partiatur onera sua, & non eligantur per ordinem, sed secundum vitæ meritum & sapientiæ dictrinam.* De ejusmodi Decanis agunt præterea S. Isidorus in Regula cap. 14. S. Fructuosus in Regula cap. 12. Magister in Regula cap. 11. S. Augustinus libro 1. de Morib. Eccl. Cathol. cap. 31. S. Hieron. Epist. 22. Cassian. libro 4. Instit. cap. 7. & 10. Adelbertus Abbas Heidenheimensis in Relat. pag. 365. Supplex libellus Monachor. Fuld. Carolo M. porrectus §. 11. apud Bro Werum l. 3. Antiq. Fuld. Chronicon Casinense non uno loco, Concil. Moguntiac. an. 813. c. 21. Itinerarium S. Willibaldi num. 25. Fulbertus Carnot. Epist. 21. &c. Vide Haeftenum libro 3. Disquisit. Monast. Tract. 6. disq. 4. 5. 6.

DECANI SENIORES, MAJORES, Qui decanis istis præerant. Capitula Lud. Pii Add. 1. cap. 55. *Ut senior Decanus reliquis Decanis præponatur, & Abbate vel Præposito præsente locum proprium teneat.* De Decano isto majore c. seq. *Ut Præpositus, Decanus, Cellarius, de eorum ministerio, nisi causa utilitatis aut necessitatis, non removeantur.* De ejusmodi Decanis majoribus intelligendus Continuator Aimoini libro 3. cap. 42. *Robertus Comes cupiditate magis ductus, quam de cura animarum sollicitus, Abbatiam S. Germani accepit, seque Abbatem vocitari fecit, statuens Decanos qui curam haberent Monachorum.* Et Pertrus Diac. libro 4. Chron. Casinensis cap. 45. *Demum ab Oderisio Abbate Monasterii hujus Decanus ordinatur.* Cap. 77. *Mallem Decanus esse Cassinensis, quam Cluniacensis Abbas.* Adde cap. 52. Chronicon Abbatiæ Trudon. libro 8. *Bozo Decanus, quia sic tum in illo vetcri ordine appellabatur, qui modo in isto Prior vocatur.* Vide Eckehardum Jun. de Casib. S. Galli cap. 1. pag. 42. & Vadian. de Monasteriis Germaniæ pagina 32.

FORIS DECANUS in Monasteriis, cujus munus describitur in Tabulario Monasterii S. Theofredi in Diœcesi Anicensi, quod scilicet vertatur circa res exteriores.

DECANA, Eadem notione in Monasteriis puellaribus, apud Rudolfum in Vita S. Liobæ cap. 3. & in Actis S. Forannani Abbatis Walciodorensis n. 15.

DECANIA, Decani Monachici dignitas. Adelbert. Abbas Heidenheimensis pagina 365. *Decania quoque, in* *Tom.* II.

qua rigor correctionis esse deberet, cuiquam levissimo inimicissimoque sradebatur.

DECANUS OPERIS, vel OPERARIORUM, in Monasteriis, Operis Monasticis præfectus. Ekcardus Junior de Casib. S. Galli c. 3. *Cum alias in nullo esset utilis . . . à Salomone operariorum positus est Decanus,* Bertholdus Monachus de Abbatib. S. Galli : *Post hunc electus est . . . Walcherus Decanus operis, & tenuit ipsam Abbatiam, &c.* Horum, ni fallor, mentio est apud Petrum Venerabil. lib. 1. Epist. 28. *Quia brevem ferramentorum & rerum Monasterii Abbas non habet, eum vel superbum vel negligentem dicitis: & quare alio in loco legitur, Decani tales eligantur, in quibus securus Abbas partiatur onera sua? &c.* Vide *Operarius.*

6. DECANUS. DECANI, *Procuratores villarum* itidem dicuntur in Monasteriis, apud Udalricum lib. 1. Consuetud. Cluniac. c. 46. & libro 3. c. 5. ubi ita: *Ejus autem* (Prioris Majoris) *suffraganei ad temporalia sunt illi fratres, qui sunt villarum provisores, & quos pro more nostro Decanos appellamus, &c.* Quæ verba haufit à Bernardo Mon. in usd. Consuetud. MSS. cap. 3. [Hoc etiam nomine nuncupati sunt Villici seu Coloni, qui Monachorum villas & prædia tenebant. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 72. verso col. 1. *Walateus Decanus ejusdem villæ solvit inter utrasque festivitates porcellos* 11. & fol. 123. col. 1. *Ragenulfus Colonus & Decanus . . . habet de terra arabili bunaria* VIII.] Villæ ipsæ, seu Obedientiæ, quibus præsunt,

DECANIÆ ibidem dicuntur, & in statutis Clun. in Bibl. Clun. pagina 1473. eaque appellatio pro cellis, prædiis, & *Grangiis* monasticis maxime in Hispania obtinuit. [Acta consecrationis Ecclesiæ Gissonensis an. 1099. in Appendice Marcæ Hispan. col. 1210. *Et insuper donamus nos ipsam Decaniam de Balagario usque ad castrum de Puig alt; quod ascendit de rivo meritorio, & vadit in latus usque ad episcopatum Ausonensem.*] Charta Ferdinandi Garciæ Regis, apud Antonium de Yepez in Chronico Ord. S. Bened. tom. 1. *Damus vobis Monasterium proprium fundatum in honore S. Vincentii, &c. . . . & insuper damus vobis illud cum suis Decaniis, scilicet Monasterium fundatum in honore S. Mametis, quod est inter villa Alava & Eveia, &c.* Alia Sancti Regis Navarræ æræ 1214. apud eumdem tomo 3. *Dono vobis libertatem & concedo, ut ab hac die inantea nullus homo sit ausus domus vestras, vel Deganias, vel cabanias, quas modo in regno meo habetis . . . molestare, intrare, frangere . . . præsumat.* Infra: *Et domos vestras, & Deganias, & collazos, atque omnia quæcumque nunc possidetis, &c.* Charta alia æræ 1153. tomo 4. *Iste Prior ordinavit familias, & Decanias, unamquamque suo servitio congruam, ad honorem & excellentiam Clericorum, intra tam dignam deservientium antam, &c.* Alia Bermundi II. Reg. æræ 1035. apud eumdem tomo 5. pagina 439. *Et omnes hereditates, quas testavit amica nostra Domina Teresia ad Palumbario quæ in Ambas mixtas, etiam Decanias & Ecclesias, quas fuisse ædificatas & factas, cum ganato & homines de Palumbario.* Mox: *Mandat justio nostra, ut ibi serviat, sicut & sancto Laurentio, cum omnes suas cuimiones, & Deganias cunctas, alteras Deganias quæ sunt in Bubalo, in Linia, &c.* Adde pagina 444. b. 468. b. & Sandovallium in Episcopis Pampilon. fol. 35. 74. [Codex Irminonis Abb. Sangerman. f. 45. col. 1. *Habet in Villamile mansum indominicatum cum casa & aliis casiciis sufficienter. Habet ibi culturas inter majores & minores inter totas tres, Decanire* XXI. *habentes bunnar.* CCCCLVI. *quæ possunt seminari de modiis frumenti* ī D. Et f. 123. col. 1. *De Decanaria Ragenulfi. Ragenulfus colonus & Decanus . . . habet de terra arabili bunaria* VIII.] Paulo alia notione intelligendus Baraterius libro de Feudis tit. 4.

§. penult. *Si quis pro villicaria, &, ut ita dicam, pro Decania, vel aliis quibuſcumque angariis . . . feodum acceperit.* Ubi *Decanis* ſpecies eſt beneficii laici, ſeu villicaturæ, ab Eccleſia dependentis.

DECANATUS, Eadem notione. Charta Hugonis. Abb. B. Dionyſii an. 1230. ex Tabul. ejuſd. Mon. *Simon filius defuncti Girardi, dicti Desani, quondam ſervientis Monaſterii S. Dionyſii recognovit, quod venerabilis Odo ejuſdem Monaſterii Abbas conceſſerat dicto Simoni de mera gratia Decanatum, quem præfatus Girardus pater quondam ipſius Simonis tenuerat, hoc modo videlicet quod idem Simon eumdem Decanatum teneret, & haberet, quamdiu Abbati B. Dionyſii, quicumque fuerit, videbitur, quod bene ac fideliter ſerviat Monaſterio, & reſidentiam faciat in terra Monaſterii apud S. Dionyſium. Etiam idem Simon recognovit coram nobis, quod in prædicto Decanatu nihil hæreditario jure reclamaret, ſide data in manu noſtra firmavit.* Alia ann. 1232. ibid. *Recognoverunt ſe vendidiſſe Eccleſiæ S. Dionyſii in Francia totam Sergenteriam ſuam de Morenciaco villa, quæ vocatur Decanatus pro 40. libris Pariſ. &c.*

DECANUS CLAUSTRI, quidam Hermanus ſubſcribit compoſitioni factæ pro Abbatia S. Baſilii diœceſis Baſilienſis ann. 1220. to. 8. Spicilegii Acheriani.

DECAPELLARE, Capellum Cardinali auferre, Cardinalem degradare. Chronicon incerti auctoris editum a Catello ann. 1303. *Complicibus & conſentaneis Columnenſibus, ex quibus duos olim Decapellaverat Cardinales.* [Chronicon Franciſci Pipini libro 4. cap. 41. Bonifacius VIII. *duos Cardinales Romanos, Jacobum & Petrum de Columna Decapellavit ac depoſuit, privans eos omni Cardinalatus titulo, commode & honore.*] Vide *Galerus*.

DECAPILLARE, Capillos per ludibrium tondere. Gregor. VII. PP. lib. 1. Epiſt. 78. *Neque ſervientes ejuſdem Epiſcopi Decapillari, aut barbas eorum abradi præceperit, &c.* Vide *Decalvare* & *Diſcapellare*.

DECAPITARE, Caput amputare, capite plectere. Fulco l. 2. Geſtor. viæ Hieroſolymit.

Quos tamen egreſſos contra ſas Decapitantes,
Expaveſcunt reliquos.

Tidericus Langenius in Saxonia:

Quem captivabat, in Verle Decapitabat.

Adde Will. Armoricum in Philippo Auguſt. ann. 1194. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 92. [Rolandinum Patav. de Factis in Marchia Tarviſina l. 4. c. 15. Inſtrum. anni 1302. in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 99. col. 1. Hiſtoriam Cortuſiorum apud Murator. tom. 12. col. 788.] &c. Ἀπο-κεφαλίζειν, in Synopſi Baſil. lib. 60. tit. 1. c. 25. Quæ vox interdum nude pro *occidere* uſurpatur. Origines CP. de Criſpo, quem calore balnei extinctum ſcribit Sidonius: Οὗ λαγὼν ἀποκεφαλισθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς. Infra de Arcadio S. Irenes Diacono: Σκυτάλαις ἀπεκεφάλισε, *Flagris cæſus vel occiſus eſt*.

DECAPITARE, Culmen domus vel ædis diruere. Charta K. domus Hoſpitalis Jeruſalem Cuſtodis in Tabular. Eccl. Carnotenſis n. 28. *Et quod domus quædam quam ædificaverat ma Carnoti in figuram & formam capellæ, Decapitaretur, & reduceretur in formam quadratam & alios uſus transferretur.*

¶ DECAPITATIO, Capitis obtruncatio, apud Bernardum de *Breydenbach*. Itiner. Hieroſol. pag. 253. & Murator. to. 12. col. 1081.

¶ DECAPROTI, Δικάπρωτοι, Decemprimi Tullio. Arcad. lib. 18. §. 3. *Decaproti & Icoſaproti tributa exigenſes, & corporale miniſterium gerunt, & pro omnibus defunctorum fiſcalia detrimenta reſarciunt.* Vide *Decemprimus*, & Gloſſar mediæ Græcit.

¶ DECAPROTIA, Δικαπρωτία. Decemviratus in leg. 1. 3. ult. D. de Munerib.

DECAPULARE, [Cædere, frangere, radere.] Vide *Capulare*.

DECARCERARE. Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 9. *Hæc igitur difficultate convictus, Epiſcopale Decarcerare voluit officium*; id eſt, deſeruit.

¶ DECARCONES, Tribuni Romæ tempore Johannis XII. Papæ. Blondus Decad. 2. lib. 2. apud Macros in Hierolex. *Romæ enim duo Conſules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad veteſti Conſulatus ſummæ exemplar rerum præeſſent, & Præfectus item ex nobilitate creatus, populo jus dicebat. Ex plebe autem creati ſinguli annis duodecim, quibus Decarconibus erat appellatio, Senatus vicem in conciliis & deliberationibus obtinebant.* Melius ſcribereturi: *Decarchontes* à Græco ἄρχων decem & ἄρχων, Magiſtratus.

¶ DECARDO, *Occupatio*, Gloſſ. Iſid. in quibus etiam, *Diſtario, Occupatio*, pro quibus Grævius cenſet legendum, *Diſtentio, Occupatio*, & ſic Papias: *Diſtendi negotiis* pro diſtrahi. Vide *Diſtario*.

¶ DECARE, *Donare*. Gl. Sangerman. n. 501. Forte eſt pro *Decimare*, à Græco δίκα. Sed ibidem eſt pro Dicare, ubi ſic: *Decare, Dedicare, Conſecrare*.

¶ DECARGARE, Exonerare, Gall. *Decharger*. Litteræ Ludovici X. Regis Franc. an. 1315. in Chartular. Autiſſiod. fol. 46. *Mercatores quicunque cum ſuis mercaturis abſque aliquo impedimento poſſint de cetero tranſire Rotomagum ... & inſuper vina apud Rotomagum in cellariis* Decargare. Vide *Carga*.

DECARGYRUM, Δικάργυρον, Monetæ majoris ſpecies, eademque cum ea quæ *Majorina* dicta, ex l. 2. Cod. Th. Si quis pecun. conflav. Sic autem appellata, quod decem argenteis miuutioribus æſtimaretur, proindeque ſexta argenti libræ pars eſſet: quippe, ut eſt in l. 1. cod. Cod. de Expenſ. ludor. *argenti libra una in argenteos ſexaginta dividebatur*.

¶ DECARIARE, Vehere, Carro deducere. *Inducere & Decariare omnia mercimonia & mercandiſas & bona ſua.* apud Rymer. to. 11. p. 2. col. 1. Vide *Cariare*.

DECARNARE, Carnem à cute recidere, reſecare, ſeparare, apud Apicium lib. 7. cap. 9.

¶ DECARPERE, pro Decerpere. *Decarpere glandem*, Varroni de Re Ruſtica lib. 1.

DECASSARE, Reſellere. Stephanus Africanus Presb. in Vita S. Amatoris num. 18. *Et his dictis Sacerdotis ſuaviſſima verba Decaſſans, reſpondit.*

DECASTELLARE. [Caſtellum & munitiones deſtruere. Ricardus de S. Germano in Chronico: *Rediens ad Monaſterium, illudtranum Decaſtellavit reliquoſ ſibi caſtellis retentis.*] Vide *Incaſtellare*.

¶ DECASUS, Ruina, deceſſio, imminutio, Gall. *Dechet. In tantam ruinam & pauperſtatem & Decaſum multiformiter eventum & collapſum*, apud Rymerum to. 12. p. 258. col. 1. *Proſternationes & Decaſus domorum*, ejuſd. tom. p. 368. col. 1.

¶ DECATERNA, Pars decima tertia. Hiſt. Andaginenſis Monaſterii apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 922. *Si quem rebellem Advocatus ad juſtitiam compellebat, Decaternam ſuam accipiebat.*

DECATIA, Decima mercium, quæ vice tributi exſolvitur, ex Græc. δεκάτη, uſurpato non ſemel eadem notione Scriptoribus Græcis veteribus vocabulo. Ch. Rogerii Regis Sicil. an. 1137. *Præterea Decatiat & alia jura mercatorum, quæ Salernitani in Alexandriam prius perſolvere ſoliti erant, ... reduci faciemus.* Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Δικάτιστής, ὁ δεκατιλόγος, ὁ τελώνης *Decatiarum exactor*. [Polluci, δεκατιλόγος δικαστής.] Vide Heſychium, & Not. ad Cinnamum pag. 437.

¶ DECE, pro *Decem*, in Charta an. 692. apud Felibianum Hiſt. San-Dionyſ. pag. XII.

DECEMBRICA LIBERTAS. Vide *Kalendæ*.

DECEMPRIMUS. Gloſſ. G.Lat. Δικαπρῶτος, *Decemprimus*. Gloſſ. Lat. Gr. *Decumviri*, δικαπρῶτοι, *Decuriones*, δικαπρῶτοι. Ita autem dicti Decem viri civitatum, *Decaproti* Juriſconſultis, & Ciceroni pro Roſcio. *Decemprimi nobilium civitatum*, apud Firmicum lib. 3. c. 7. *Maximarum civitatum Decemprimi Juridici.* Cap. 12. *Popularium civitatum Principes vel Decemprimi Decemprimi Sebolarum*, in leg. 10. Codicis Theod. de Domeſt. & protect. qui in ſingulis Scholis domeſticorum & protectorum, poſt Primicerium, ex decem ſequentibus erant, & ad eum gradum *temporis prolixitate* pervenerant, quem *Decemprimatum* vocat l. 7. & 8. Cod. Th. eod. tit.

DECEMPRIMI CURIALES, Decuriones. Appendix Cod. Theod. Conſtit. 9. *Ut per ſingulos binæ libræ auri inferendæ ærario noſtro à Decemprimis curialibus exigantur.*

¶ 1. DECENA, ut Decima, Gall. *Dime*. Charta Pontii Glandatenſis Epiſc. ann. 1095. inter Inſtrum. tomo 3. novæ Gall. Chr. col. 195. *Poſſidebat. . . . Decenam in Caſtellana & unum manſum in Rocacuſa, & Decenam in Alonſio, & Decenam in Thoramina cum tertia parte de Monaria.*

2. DECENA, DECENNA, Bractono l. 3. tract. 2. cap. 10. §. 1. dicitur Decuria, ſeu Decemvirale Collegium, cui præerat *Decanus Friborgi*, de quo egimus ſupra. *Decima* vocatur in Legibus Inæ cap. antepenult. *Diximus de ignotis pecoribus, ut nemo habeat ſine teſtimonio Hundredi vel Decimæ.* Et in Legibus Kanuti Regis c. 40. *Volumus, ut omnis bonus liber in hundredo* (i. Centuria) *& in Decima poſitus ſit*, &c. Adde Leges Henrici I. c. 6. *Decennalis numerus*, in iiſdem Legibus Henrici I. Vide Ingulphum p. 870. & infra in *Friborga*.

DECENNARIUS. Vetus Inſcriptio apud W. Dugdalum in Antiquit. Warwicenſis provinciæ c. 65. *Item illi, qui tenuerunt dimidiam virgatam terræ, vel nocatam terra, vel cotagium de bondagii tenura, ſolebant eſſe bedellum manerii & Decennarium.*

DECENNARII, Qui ex decennario numero, ſeu ex decenna ſunt, in Charta Edw. I. Regis Angl. to. 2. Monaſtici Angl. p. 511. maſculus autem in Lege Decennæ ante 12. ann. non admittebatur. Vide Statutum 2. Weſtmonaſt. c. 48. Bractonum lib. 3. tr. 2. c. 10. 11. & Fletam. lib. 1. c. 27. §. 2. 4. 11. lib. 2. c. 52. §. 2. 5. 7. 47. 48. [Thomam *Madox* Formul. Angl. p. 225.]

DECENDIUM, Spatium decem dierum, [Græc. δεκάημερον.] Fridericus Imp. lib. 1. Conſtit. Sicul. tit. 39. c. 1. *Ut tam magiſter Juſtitiarius, quam alii inferiores Judices, intra Decendium, poſtquam renuntiatum eſt, pronuntient à renuntiationis tempore numerandum.* Will. Heda: *Nota autem quod illa tria coſtra, quæ data ſunt Comitiſſæ ab Imperatore pro morte Comitis mariti ejus, & tribus uduciis, quas fecerat Imperator, ſita ſunt in Lucenſi Epiſcopatu, quorum unum vocatur Decendium, propter 10. dierum inducias, alterum autem dicitur Oilodium propter 8. dierum inducias, quas Rex tribuit Comitiſſæ*, Utuntur Innocentius III. PP. lib. 13. Ep. 50. & Petrus de Vineis l. 2. Epiſt. 40. Eadem notione *Novendium* dixerunt veteres, luctum novem dierum, qui, ut auctor eſt Donatus, Parentalia concludebat.

¶ DECENNA. Vide *Decena* 2.

¶ DECENNALIS, ut Decennis. *Decennale bellum*, Ammiano lib. 15. cap. 12. Gloſſ. Lat. Græc. *Decenalis*, δεκαετής. Hinc *Decennalia*. Treb. Pollio in Salonino cap. 3. *Decennalia Romæ ab eodem* (Gallieno) *celebrata & poſt Decennalia Gothi ab eo victi*. Id eſt, annus decimus imperii feſtus & facer. *Decennalis oblivio* ſeu Præſumptio evocati teſtamenti poſt decem annos abſque novo aſſenſu, Leg. Si quis Cod. Theod. de Teſtamentis & Codicillis l. 4. tit. 4.

¶ DECENNARII. Vide in *Decena* 2.

DECENNIO, Decania. Paulus in Vita S. Hilari Abbat. Galeatenſis n. 7. *Et miſſa apparitione cum quater Decenniohius militum, ſuis aſpellibus eum juſſit adſiſti.*

¶ DECENNITAS, ut Decennium, in Prologo S. Cyrilli de ratione Paſchæ inter Anecdota Muratorii tom. 3. pag. 111.

DECENS TUNICA. Vide *Epidecen*.

DECENTARIUS. Iſidorus, & Papias: *Decentarius, promptus, paratus; ingenioſus.* [Conſtantienſis addit: *Exercitatus, copioſus, abundans.* MS Eccleſiæ Bituric. *Decentaurus* male, *Paratus, exercitus, copioſus, opimus.* Alii dixere *Dicentarius*, de quo infra.]

DECENTRIX, *Navis compta, à decens dicitur*. Jo. de Janua & Breviloq.

DECENTUM, ita dictus quidam organorum muſicorum concentus, forte ex Anglico & Gallico *Decent*, decorus, decens. Regula Ordinis *de Sempringham* p. 717. *In Monaſterio officium Clericorum in Miſſis & horis teneant, Organum tamen & Decentum, Fauſetum, & Pipeth omnino in divino Officio omnibus noſtris utriuſque ſexus prohibemus.*

¶ DECENUM, Idem quod *Decatia* ſeu Decima mercium, quæ vice tributi exſolvitur. Bartholom. lib. 7. Annal. Genuenſ. ad ann. 1230. *Miſerat litteras ſuas Domino Bajulo in ultramarinis partibus conſtituto, continentes quod ab hominibus Januæ & de diſtrictu dictum Cathaniæ acciperet, ſcilicet Decenum, ſicut ab aliis hominibus, qui exinde privilegiati non erant.*

¶ DECEPTARE, Decipere, fallere. Gloſſ. Lat. Gr. *Deceptat*, ἀπατᾶ.

¶ DECEPTATIO, pro *Diſceptatio*, apud Rymer. tom. 8. pag. 332.

¶ DECEPTIOSUS, Fraudulentus, apud Ennodium lib. 1. Epiſt. 7.

¶ DECEPTUS, Deſtitutus. Vita S. Nicetii, to. 4. April. p. 100. *Omnium membrorum vigore Deceptus, ſicut corde cæcus venerat, ita oculis cæcatus ſtabat.*

¶ DECERMINA *ſunt quæ decerpuntur purgandi cauſa*, Feſto. Tralate Apuleius Met. 1. dixit, *Decermina fortunæ*.

¶ DECERNARE, pro *Decernere* in Litteris Johann. Franc. Reg. an. 1356. apud D. *Secouſſe*. Ordinat. to. 3. p. 55.

DECERTARE, Curam adhibere, contendere. Capitul. Aquiſgran. an. 789. c. 78. & lib. 1. Capit. cap. 74. *Monachi ut cantum Romanum plenius & ordinabiliter per noctiurnale vel gradale Officium peragant, ſecundum quod beatæ memoriæ genitor noſter Pippinus Rex Decertavit ut fieret, &c.* Galli dicerent, *s'efforça*.

DECERVICARE, Decollare, caput amputare, cervicem præcidere. Sidonius l. 1. Epiſt. 3. *Quos humari nox ſuccincta prohibuerat Decervicatis liquere cadaveribus.*

DECESSIO, Succeſſio. Gloſſ. Lat. Gr. *Deceſſiones*, διαδοχαί. Lex Ripuar. tit. 3. *Si quis feminam Ripuarian interfecerit . . . ſi iſte bomo pauper fuerit, ut inſimul ſolvere non poſſit, per tres Deceſſiones filiorum ſolvat.*

DECESSOR, Cui quis in Magiſtratu ſuccedit, qui ante alium obiit dignitatem aliquam: vulgo *Prædeceſſor*: in Cod. Th. leg. 1. de Diſtrahend. pign. leg. 3. de Oper. publ. l. ult. de Patrocin. vicor. & apud Ulp. l. 4. D. de Off. Proconſ. [Uſus eſt hac voce Tacitus in Vita Agricolæ. Caſſiodor. lib. 4. Variar. Epiſt. 44. ſic *Deceſſorem à Prædeceſſore* diſtinguit, ut hic quemlibet, ille ſolum deſignet proximum in aliquo munere antecеſſorem.]

¶ DECESSUS, Defunctus, Gall. *Decede*. Acta S. Franciſci de Paula, tomo 1. April. pag. 192. *Credimus Sanctitatem veſtram eſſe bene informatam de bona vita, converſatione præfati benedicti Patris . . . nuper Deceſſi in Conventu civitatis Turon.* Priſcianus ex Cœlio, *Cuſtodibus Deceſſis*, hoc eſt, profectis,

¶ DECHARGIARE, Exonerare, Gall. *Décharger*. Edictum Philippi Aug. an. 1207. Ordinat. Reg. to. 2. pag. 413. *Nullus nisi manens fuerit apud Rothomagum poterit Dechargiare vinum in celario vel in domo apud Rothomagum propter illud revendendum*.

1 ¶ DECHEIUM, à Gallico *Decheit*, Deceſſio, imminutio. Computus Gueti an. 1261. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 1. p. 471. col. 2. Pro *Financiis gueti colligendis* 40. *ſol. Pro Decheio & deſectu gueti c. ſol.* Computus alter an. 1202. apud eumd. to. 2. ad calcem pag. 149. col. 2. *De Decheio de* 13. *den' uſque ad S. Johannem* 100. *ſ. & ſ. minus*. Ibid. p. 171. col. 1. *De Decheio Præpoſiture* 4. *l.* Et pag. 193. col. 2. *De Decheio banchearum* 18. *l. & ſ. & ſ. & d.*

¶ DECHIFFRARE, à Gallico *Dechiffrer*, Exaratas notis occultis litteras explicare. *Materiam Dechifrare per minutum*, Menoto in Sermon. Quadrageſim. fol. 139. verſe, eſt Argumentum aliquod accuratius & particulatim exponere. Vide *Cifræ*.

¶ DECHRISTIANATUS, Ex ſacro factus profanus. Epiſtola, ut videtur, tempore Gregorii VII. ſcripta, inter Anecd. Marten. to. 1. c. 237. *Alii in lapides & ligna profanorum, ut aſſerunt, contactu Dechriſtianati, ſcopis animadvertentes, &c.*

¶ DECI, Limites, Termini. Statuta Edwardi I. Regis Angl. apud Rymerum to. 2. p. 260. *Noveritis quod nos habitatoribus villæ noſtræ de Valentia Agenenſis Diœceſis, infra Decos ſeu terminos dictæ baſtidæ, concedimus libertates, &c.* Conſuetud. MSS. Toloſ. ex Bibl. Abbatis *de Crozat* f. 19. *Termini Decorum meſegariæ, ſive Dex villæ Toloſæ protenduntur & ſunt, ſcilicet à villa Toloſæ uſque ad Eccleſiam S. Michaelis*. Vide Dextri.

DECIBILIS, *Quem decet aliquid, vel qui decet*. Jo. de Janua.

DECIBILITER, Decenter. Joan. Diacon. l. 4. de Vita S. Greg. M. cap. 84. *Mento à confinio maxillarum Decibiliter prominente*.

DECIDERE & DECIDI, Occumbere, mori, occidi. Eulogius lib. 2. cap. 2. *Qui eum imitando Deciſi ſunt*. Cap. 8. *Priuſquam virgines beatæ Deciderent* (Forte *deciderentur*.) *Deciſus* occiſus, obtruncatus, apud eumdem lib. 2. c. 2. 4. 8. Ita *Deciſio*, mors, martyrium, eidem lib. 2. cap. 1. in Apologetico.

DECIDERE, DECISUS TERMINUS, DECISIO, voces Agrimenſorum, de quibus Rigaltius in Gloſſis.

¶ DECIDIUM, Damnum, ruina, Gall. *Decbet, Perte*. *Poſt guerrarum ærumnas & Decidia*, apud Rymerum to. 10. pag. 168. col. 1. Seneca Epiſt. 30. dixit, *Fortiter ferre Decidium ſui*.

¶ DECIDUUS, *Degidioſus, ignabus*, in Gl. Sangerm. n. 501. Lege, *Deſiduus, Deſidioſus, ignavus*.

¶ DECIES QUADRATUM, Quadragelima. Jacobus Cardin. in Vita S. Cœleſtini Papæ:

... En Decies quadrato ſubdere corpus
Menti juſſit amor, divino fonte relabens,
Taliter ut ſpretis, quæ guſtus organa mulcent
Omnibus, ipſe cibum viridis plantagine caulis
Sumerent, haud coctis foliis, ſed ſtipite crudis.

DECIMA, idem quod *Decena* 2. Vide in hac voce. Ugutio: *Decima, ſocietas decem virorum*.

DECIMÆ, in veteri Teſtamento quæ fuerint, omnes norunt: ſed quando in nova Lege Sacerdotibus dari cœperint, non omnino conſtat. Non deſunt quippe qui non multo ante Caroli Mag. tempora id accidiſſe volunt, atque in iis Paulus Sarpius auctor Hiſtoriæ Concilii Tridentini, in Tractatu Italico *de Materie beneficiali*, quod omnino falſum eſſe arguit ſaltem Conſtitutio generalis Chlotarii Regis cap. 11. & Concilium Matiſconenſe II. anno 585. cap. 5. ex quibus longe antea id obtinuiſſe colligimus: *Leges divinæ*, ut eſt in eo Concilio, *conſulentes Sacerdotibus ac Miniſtris Eccleſiarum, pro hæreditatis portione omni populo præceperunt Decimas fructuum ſuorum locis ſacris præſtare, ut nullo labore impediti, horis legitimis ſpiritalibus poſſint vacare miniſteriis. Quas leges Chriſtianorum congeries longis temporibus cuſtodivit intemeratas. Nunc autem paulatim prævaricatores legum pœne Chriſtiani omnes oſtenduntur, dum ea quæ divinitus ſancita ſunt, adimplere negligunt. Unde ſtatuimus & decernimus ut mos antiquus à fidelibus reparetur, & Decimas Eccleſiaſticis famulantibus ceremoniis populus omnis inferat, quas Sacerdotes aut in pauperum uſum, aut in captivorum redemptionem prærogantes, ſuis orationibus pacem populo ac ſalutem impetrent*. Exſtat præterea Epiſtola Epiſcoporum Turonenſis provinciæ ad plebem miſſa, poſt Synodum actam an. 567. qua hortantur, *ut unuſquiſque ad exemplum Abrahæ Decimas offerat de ſuis mancipiis, &c.* adeo ut liceat ſubodorari tum primum ejuſmodi inductas decimas. Adde Pœnitentiale Theodori cap. 13. Hæc obſervaſſe ſufficiat: qui enim plura volet, conſulat Baronium an. 57. n. 74. & ſeqq. Seldenum, & alios qui de Decimis tractatus integros ediderе. Tantum moneo Decimas Eccleſiaſticas in tres partes diviſas, quarum prima ad ornamentum Eccleſiæ, altera ad pauperes, tertia ad Sacerdotes ſpectabat. Vide Capitulare an. 779. cap. 7. Capitulare Epiſcopor. an. 801. cap. 7. [Gloſſarium Juris Gallici D. *de Lauriere* ad vocem *Diſmes*.] &c.

Monaſteria quod ſpectat, Decimarum iis conceſſarum nono Eccleſiæ ſæculo exemplum habemus apud Mabillonium libro 6. de Re Diplom. in Præcepto Caroli Craſſi, quo confirmat reſtitutionem Monachorum in cœnobio S. Apri, ubi ſic legitur: *Statuimus quoque, quod in Privilegio decretum eſt, ut ex cunctis veliquis villis beati Apri medietas Decimæ frugum vel animalium à porta Monaſterii detur: ex Breviriaco vero & Monte-Barro vel Barrico, tam de dominicis vineis, quam de beneficialibus Monaſterio Decimæ dantur*. Hic uſus deinceps frequentior.

Decimarum aliæ ſunt perſonales, aliæ reales. *Perſonales* ſunt, quæ debentur ex negotiatione, artificio, ſcientia, militia, & hujuſmodi quæ potius reſpiciunt ipſam perſonam, quam rem ipſam. Ita Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccl. lib. 1. tit. 3. Adde lib. 3. tit. 16. pag. 245. *Decimæ conlaborationum*, in Capitulis Caroli C. tit. 41. c 11. Aliæ ſunt

DECIMÆ REALES AC PRÆDIALES, in eodem Provinciali, ibidem, *quæ de frugibus terræ & animalium nutrimine perſolvuntur*, de quibus Lex Longobard. libro 3. tit. 3. §. 5. & Speculum Saxonicum libro 2. art. 48. [Memerantur *Decimæ prædiales*, in Indice MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtantienſis fol. 12. verſo, & in Concilio Salmant. an. 1335. cap. 5. inter Hiſpanica to. 3. pag. 587. &c.]

DECIMÆ DOMINICÆ, Quæ domini ſeu Regis ſunt, & quæ Eccleſiis, Monaſteriis, vel Capellis Regiis, vice dotis, aut oblationis conferuntur. Vide Conſtitut. Chlotarii Regis anno 560. tomo 1. Concil. Gall. & Conc. Meldenſe can. 75.

¶ DECIMÆ FRANCORUM, Quæ, ſi bene conjecto, à *Francis* ſeu ingenuis hominibus exſolvebantur. Chartularium S. Vandregeſili tomo 2. pagina 2005. *In Eccleſia S. Georgii decem ſolidos & Decimam Francorum*. Simili modo dictæ videntur ibid.

¶ DECIMÆ HOMINUM, Quas ſcilicet Homines clientes & ſubditi ex prædiis a ſe tentis exſolvere tenebantur: *In Basler Decimam Hominum Gaufridi de Baillol*. Ruſus ibidem: *Eccleſiam de Waterville cum omnibus Decimis dominii & hominum in agris, pratis, piſcationibus*. Neque abſimili ratione legimus ibid.

ibid. pag. 2006. *In Watavilla duas partes Decimarum Rusticorum.*

¶ DECIMA LITIUM, apud Romanos erat Pœna temere litigantium, l. 3. cod. Hermogen. de Calumniatoribus. §. Hæc autem Inſtit. de pœna temere litigantium. *Homo litigioſus eſt terribilis in ſua civitate*, inquit Sapiens.

DECIMÆ MILITARES, in Charta an. 1204. in Chronologia Epiſcoporum Ludovenſium, eædem videntur quæ *infeudatæ*, vulgo *Diſmes infeodées*, quæ à *Militibus*, ſeu Laicis nobilibus poſſidentur. Quarum quidem originem quidam Carolo Martello adſcribunt, quem damnatum volunt, quod primus beneficia Eccleſiaſtica Militibus diſtribuerit. Sed hanc fabulam doctè ventilavit Baronius an. 741. Chronicon Senonienſe lib. 3. c. 17. de Carolo Calvo idem habet quod alii de Martello. Sed de Decimarum militarium origine potior videtur Arnoldi Lubec. lib. 3. cap. 18. ſententia, cujus hæc ſunt : *Scimus autem Decimas & oblationes à Deo Sacerdotibus & Levitis primitus deputatas. Sed cum tempore Chriſtianitatis ab adverſariis infeſtarentur Eccleſiæ, eaſdem Decimas præpotentes & nobiles viri ab Eccleſiis in beneficio ſtabili acceperunt, ut ipſi defenſores Eccleſiarum fierent, quæ per ſe obtinere non valerent.* His conſona habet Crantzius in Metropoli lib. 1. cap. 2. Vide præterea Petrum Bleſenſem Epiſt. 82. & Ordericum Vitalem lib. 5. p. 575. [Ut ut eſt de origine harumce Decimarum infeudatarum, uſus apud nos invaluit, ut eæ quæ antiquiores ſunt Concilio Lateranenſi anni 1179. ſub Alexandro III. ubi fuerunt prohibitæ, ſubſiſtant; recentiores vero aboleantur : ſed illæ omnes cenſentur anteriores hoc Concilio, quarum origo probari non poteſt eſſe poſterior.] Vide *Abbas-Miles*.

DECIMÆ DE MILITIA. Vide Concilium Trosleianum an. 909. cap. 6.

DECIMÆ MINUTÆ, vulgo *Menues diſmes*. Charta anni 1104. ex Tabulario Moliſmenſi : *Duaſque partes minutæ Decimæ & ſevi, & in Purificatione B. Mariæ omnes candelas, totamque magnam Decimam, cum Decima carrucarum mearum* Tabular. S. Crucis Talemondenſis fol. 8. *Dedi etiam... minutam Decimam duarum parrochiarum ſancti videlicet Vincentii de Jardis, & S. Hilarii de Foreſta : hoc eſt, Decimam de lana, de lino, de canaba, de agnis, de porcellis, de vitulis.*

¶ DECIMÆ & NONÆ, interdum ex iiſdem prædiis collectæ. Vide *Nona* 2.

DECIMÆ NUMERATÆ. Charta an. 1206. ex Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis, numero 49. *In iis tamen omnibus omnem juſtitiam, vendas de duabus bovatis terræ, Decimam de reſiduo terræ, Decimam & campipartem annumerato granicæ Canonicorum ibi præſidentium in campo numeratas idem Capitulum ſalvas in integrum habebit.*

¶ DECIMAM PANIS ET VINI Cotienſibus Sanctimonialibus annis 1155. 1171. indulget Ludovicus Junior, *quotiens Compendii, Vermeriæ, Biſtiſiaci, ſive etiam in foreſta fuerit*. Alia quoque deinceps iiſdem Virginibus bona contulit cum uxore Adela, quæ Philippus Aug. in Litteris an. 1183. indultis recenſet & confirmat : quibus etiam *Decimam panis & vini, quod expendimus*, inquit, *apud Petram ſontem in domo noſtra, quando ibi erimus*, adjicit. Præterea iiſdem Monialibus *S. Johannis de Cuſia totam panis & vini Decimam* Caſtri Cauciaci Ludovicus Hutinus confert in Præcepto, quod eſt *Actum apud villam Colli-Reſti anno Dom.* MCCCXV. *menſe Novembri*. Hæc Mabillonius libro 4. de Re Diplom. numero 44. Charta anno 1163. ex Archivo Epiſcopatus Maſſil. *In Maſſilia vero ſuperioris & inferioris villæ Decimarum panis & vini & carnis dimidiam partem Epiſcopi & dimidiam Canonicorum eſſe cognovimus.*

DECIMÆ PAROCHIANÆ, in Concilio Mejdenſi cap. 75. Presbyteri *Parochianas Decimas accipiant, & populi neceſſitatibus debite invigilent*. Vide Provinciale Cantuarienſis Eccleſ. libro 3. tit. 16. pagina 243 ubi quomodo decimæ Curionibus perſolvantur, pluribus agit. De earum diviſione vide Chrodogangum Epiſcop. Metenſ. in Regula Canonicor. cap. 75.

DECIMA PAUPERUM, Pars tertia Decimarum Eccleſiaſticarum, pauperibus primitus addicta. Charta Birgeri Ducis Sueonum anno 1252. *Mandamus quatenus tertiam partem de Decimis quæ Pauperum vulgariter appellatur . . . Upſalienſi Eccleſiæ, benivole, integre, & fideliter annis ſingulis de cætero in perpetuum exſolvatis*. Alia alterius Birgeri anno 1299. *Propter ſuggeſtiones quorundam tertiam partem Decimarum, quæ olim conſuevit Decima pauperum appellari, &c.* Chronicon Upſalienſe num. 11. *Hic etiam de manſione Biſcupcullum cum Eccleſia Cullum, & decimis Archiepiſcopalibus, atque Decimis pauperum provenientibus de parochia Cultum ordinavit præbendam in Eccleſia, &c.* Occurrit præterea in Chartis Jacobi Archiep. Upſalienſis an. 1280. & Erici & Waldemari Ducum anno 1307. & aliis apud Joan. Scheefferum. Ejuſmodi erant apud Hebræos decimæ, quas pauperibus recondebant, & quas Græco ſermone σωρὸς appellacas ſcribit S. Hieronymus in cap. 45. Ezechielis.

¶ DECIMA PLENA. Index MS. beneficiorum Eccleſ. & Diœc. Conſtantienſis folio 15. è Muſæo *D. de Camps* : *Rector ſolvit pro Decima plena quinquaginta ſolidos.*

DECIMÆ SALADINÆ, dicuntur quæ in Concilio Pariſienſi anno 1188. Philippo Auguſt. Franc. Rege procurante, contra Saladinum, qui maximam Terræ Sanctæ partem pervaſerat, & Guidonem Regem funditus deleverat, omnibus omnium bonis impoſita eſt, in ſubſidium Chriſtianorum regionum illarum : *quod quidem* (verba ſunt veteris Chronici,) *in grandem perniciem verſum eſt. Nam plures qui Decimationes, Saladinas nominatas, exigebant, violentius Eccleſias gravabant, & infeliciter poſtea ceſſit Decimatio*: eoque res deducta, ut Philippus hujuſmodi decimas à ſubditis ſuis extorqueri inhiberit, Diplomate anno 1189. quod ex Tabulario Eccleſiæ Bellovacenſis eruit Louvecius tomo 2. Hiſtoriæ Bellov. pagina 309. & 311. ubi ejuſdem Regis Diploma aliud profert, quod earum Inſtitutionem continet, ut & Rigordus an. 1188. de qua decima conſulendi etiam Hovedenus pag. 641. Matth. Paris, Neubrigenſis, & alii ad an. 1188.

¶ DECIMÆ SALICÆ. Donatio Anſelmi Abbat. Laureshamenſis apud Tolnerum in Probat. Hiſtoriæ Palatinæ pagina 17. *Duæ vero partes omnium Decimarum ad Eccleſiam Turde aſpicientium ſunt in manu Præpoſiti præter Salicas Decimas, quæ reſpiciunt Laurenſem Portarium.*

DECIMATIONES SALICÆ. Charta Henrici II. Imp. anno 1203. apud Nicol. Zylleſium : *De Eccleſiis vero & de omnibus per totam Abbatiam Saltcis Decimationibus, nulli omnino beneficium aliquod concedi permittimus, &c.* Ch. Conradi Imp. an 1026. *Relictis videlicet illis & ſpecialiter delegatis quibuſdam curtibus & villis ac Eccleſiis omnibus ubicunque in S. Maximini prædio jacentibus, cum cunctis Salicis Decimationibus, unde neceſſaria tantummodo ſuis deberent procurare fratribus, &c.* In alia Henr. II. Imp. an. 1044. ibid. *Inſuper omnes S. Maximini Eccleſias cum Decimis & Decimationibus, & omnes Salicas Decimationes, quas in uſus hoſpitum, peregrinorum ac pauperũ deſtinamus.* Alia ejuſdem

Henrici an. 1056. *Omnes Ecclesiæ & Salicæ Decimationes tam in agris quam in vineis, sive in silvis, &c.*

DECIMA DECIMÆ. Vetus Scheda de Urburis, subjecta Decretis Regum Hungariæ: *Et quoties Rex habuit Decimas partes hujusmodi minerarum*, (auri, argenti & cupri) *toties divisit & dedit Archiepiscopo Strigoniensi unam partem, & vocabatur ista datio Decima Decimæ.* Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1240. apud Pontanum lib. 6. Rerum Danicar. *Mandamus universis & singulis Militibus, Castrensibus, & vassallis, & feudatariis, sive terram nostram, quæ Libera dicitur, sive quamcunque aliam terram jure feudali vel quocunque alio titulo detineant, ut ex illis Decimas Decimarum persolvere Episcopo Revalienſi non omittant, &c.* Vide *Redecima* [& *Carlo.*]

DECIMALE SUBSIDIUM *proventuum Ecclesiasticorum* à Sede Apostolica concessum Philippo Regi Francor. de quo Gesta Guillelmi Majoris Epiſc. Andegav. cap. 49. Idem concessum à Prælatis Franciæ pro redemptione Joannis Regis ann. 1358. uti docent Litteræ Caroli Delphini 24. Mart. 1358. descriptæ in Regesto Memorabilium Cameræ signato C. Vide Froiſſart. 2. vol. cap. 155. Qua vero ratione ejusmodi Decimæ ab Ecclesiasticis exigerentur, licet percipere ex aliquot Diplomatibus, quæ ex Chartophylacio Regio eruimus.

Ex 12. Regesto Chartophylacii Regii Ch. 159. *Philippus* D. G. *Francor. Rex, dilectis & fidelibus nostris Archiepiscopo Remensi, Suessionensi, Catalaunensi, Laudunensi, Cameracensi, Tornacensi, Morinensi, Atrebatensi, Ambianensi, Noviomensi, Silvanectensi, & Belvacensi Episcopis Remensis provinciæ Suffraganeis, Abbatibus, Decanis, Prioribus, Capitulo cæterisque personis Ecclesiasticis civitatis, diœcesis & provinciæ Remensis in convocatione facienda per dictum Remensem Archiepiscopum congregatis, Salutem & dilectionem. Consideranies gravia personarum pericula & importabilia onera expensarum, quæ dilecti & fideles subditi regni nostri à longis retroactis temporibus ratione guerræ nostræ Flandriæ sustinuisse conspicimus, ac solliciste quærentes vias & modos, per quos, illo juvante cujus est superborum colla deprimere, inimicorum nostrorum Flandrensium superba rebellio compescatur, & sedato guerrarum discrimine, pacis amœnitas & quietis tranquillitas regno regnique subdstis omni adversitate propulsata parentur, post multarum revolutiones viarum, tandem in hac via, tanquam expeditioni & commodiori negotio quod incumbit, nostra sollicitudo quievit, ut universos Prælatos, & personas Ecclesiasticas religiosas & seculares, Duces, Barones, & quoscunque nobiles regni ejusdem requirere deberemus, ut de singulis quingentis librarum redditus, quas in regno ipso habeat, de uno homine equite armato, & ignobiles de sex hominibus armatis peditibus pro quibuslibet centum focis subsidium nobis faciant ista vice. Aperta igitur via hujusmodi, Ducibus, Comitibus, Baronibus, & cæteris Nobilibus regni nostri & eis ex parte nostra requisitis ut juxta modum hujusmodi præstent, & consentiant præstari dictum subsidium à subditis eorumdem, una suis eorum voluntas, una ab eis data est responsio, quod illud subsidium libenti nobis præstabunt animo, & à sibi subditis præstari unanimiter consenserunt, credentes quod vos & aliæ personæ Ecclesiasticæ prædictæ simile nobis subsidium faciatis. Nos igitur spem gerentes de vobis indubiam, quod sicut ex suscepto curæ pastoralis officio plus cæteris illa debetis requirere quæ sunt pacis, sic regni pacem, quæ ex dicto non mediocriter dependet subsidio, cæteris impensius & fervenitus procurare velitis: Dilectionem vestram attente requirimus, & affectuose rogamus, quatenus hujusmodi subsidium in tam urgenti necessitate, in tam miser abilis expeditione negotii præstetis liberaliter, & ut à vestris præstetur subditis, nostrum nedum assensum, sed illud quod opportunum fueris auxilium præbeatis, credentes dilectis & fidelibus nostris Magistro Petro de Latilliaco Canonico Parisiensi Clerico, & Jo. Choiselli Domino de Plexeio Militi nostris, vel eorum alteri super iis quæ circa hæc ex parte nostra vobis duxerint exponenda, & expoſita per eum grato complearis affectu. Data Parisiis die 12. April. an. Dom. 1304.*

Ex eod. Regesto Ch. 166. *Philippus D. G. Franc. Rex, dilecto & fideli Episcopo Cameracensi, salutem & dilectionem. Attendentes vestram non latere notitiam, quæ, quanta & quam gravia Nos oportet iis temporibus pro nostri defensione regni expensarum onera sustinere, vos requirimus & rogamus attente, quatenus illam Decimalem gratuitam subventionem, quam vobis guerræ nostræ præsentis negotio generose novimer concessistis, & quam generosus acceptabile duximus reputandum, sic diligenter & celeriter procurare, exigere, & levare curetis, quod nobis seu gentibus nostris infra instans festum Nat. B. Jo. Bapt. juxta concessionis prædictæ tenorem integre & indeficienter valeat applicari in negotio prædicto, prout ordinatum fore dinoscitur, committenda, quodque nostro in hac parte propositio nostro fraudati, nullove præsentis nostri periculoso defectus subjacentes, vobis de promptu exhibitione, sicut de concessione gratiæ subventionis hujusmodi teneamur ad uberes retributionis debitæ actiones. Actum Paris. die 8. Junii an 1304.*

Ex eodem Regesto Ch. 188. *Philippus* D. G. *Francor. Rex, dilecto & fideli nostro Episcopo Belvacensi, salutem & dilectionem Ad vestram jam potuis pervenisse notitiam, quod Nos personæ propriæ non parcentes in prosecutione guerræ nostræ Flandrensis instissimus, & jam positi nostris à vicino inimicis, sumus Dei & nostrorum adjutorio fidelium indigentes: ideoque vobis ex abundanti necessitatis hujusmodi articulum duximus exhibendum, vos de accedendo ad nos & nostrum exercitum secundum status vestri debitum & modum, quo tenemini in hoc casu absque dilatione quaque apud Atrebatum, vel ubi circaam per modum submus, submonentes expresse citantes partes illas suerimonitionis simpliciter, quam retrobaami, quod ratione nostræ expositionis personæ & necessitatis prædictæ nobis districte & firmiter intimamus. Est tamen intentionis nostræ, quod si subventionem decennalem inter gentes nostras vobiscum vel vestris nunciis prolocutam solveritis vel in prompta solvere voluntatis, ut ergo nostros subditos diligenter & fideliter procurare solvi, submonitio prædicta ad fervitium dicti exercitus nullatenus vos co irtet. Dat. Atrebat. die 27. Julii an. Dom. 1304.*

In eodem Regesto Ch. 187. describitur Charta ejusdem Regis ad Episcopos Regni data 27. Julii an. 1304. ex qua sequentia delibavimus: *Ad cujus etiam complementum cogitantes nuper vobiscum, sive cum Missis vestris, tractari per nostrates aliquas facientes Decimas aliquas requisivimus à vobis & à vestris subditis, quod vos ad hoc jam induxisse credimus pro causa communi opere in tam periculosa necessitate, a qua non possunt nec debent se aliqui seculares vel Ecclesiastici aliquatenus excusare, &c.* Et ex Charta alia ejusdem Regis ad Tolosanum Epiſcop. 26. Augusti ann. 1304. Ch. 189. *Sane cum non credamus à vestra memoria excidisse, quod vos & Ecclesiastice personæ vobis subditæ duas nobis liberaliter concessistis Decimas pro defensione necessaria regni nostri, quarum unam jam dicuntur solvisse, &c.* Infra: *Cumque bonæ memoriæ Benedictus* PP. *Undecimus decimam duorum annorum ab omnibus personis Ecclesiasticis regni nostri exemptis & non exemptis nobis concessit ad hoc terminis constitutis exsolvendam, &c* Hisce addenda quæ habentur in Spicilegio Acheriano tomo 13. pag. 347. 354. 355.

DECIMALES ECCLESIÆ, in Chronico Corbeiæ novæ: *Dominus Liudwicus Rex die dedicationis Hemele*

in

in dotem altaris obtulit: tradidit etiam Hemmetorp Abbatiolam, Visbike decimas, cum Decimalibus Eccleſiis in Epiſcopatu Afnabruggi.

¶ DECIMAGIUM, Territorium ubi percipiuntur decimæ. Charta anni 1251. in Tabulario S. Nicaſii Remenſis: *Cum diſcordia verteretur de limitatione Decimagii.* Charta Tabularium S. Martini Pontiſar. *Infra metas parrochiæ ſeu Decimagii S. Audoeni.* Charta Viſitatoris Fratrum Militiæ Templi an. 1302. è ſecundo Chartulario S. Quintini in Inſula pag. 170. *Habebimus etiam perpetuo illam partem quam percipiebant in Decimagio, &c.*

DECIMARE, Decimam bonorum ſuorum impertiri. Edgarus Angliæ Rex Orat. ad Antiſtites, apud Seldenum ad Eadmerum: *Proavus meus, ut ſcitis, totam terram ſuam Eccleſiis & Monaſteriis Decimavit.*

DECIMARE, Decimam levare. Vide Perardum in Burgundicis pag. 535.

DECIMARE, Decimam perſolvere, in Speculo Saxon. lib. 2. art. 48. §. 3.

DECIMARIA, Prædium, ager, in quo percipitur fructuum decima. Charta Theobaldi Comitis Bleſenſis ann. 1131. *Et decimam à via quæ Rameruco veniens ... extenditur uſque ad Decimariam de Ormes.* Alia ann. 1238. in Regeſto Tolofano Cameræ Comput. Pariſ. f. 43. *Sive in alodio, vel in territorio, aut in Decimariis ejuſdem Caſtri, &c.* Alia an. 1246. in M. Paſtorali Eccl. Pariſ. lib. 23. Ch. 95. *Super eo quod dicebamus nos debere percipere medietatem decimæ in Decimaria eorundem.* Vide lib. 18. Ch. 12. & Tabular. Brivatenſe Ch. 304. Concilium Inſulanum an. 1288. cap. 15. *Item ſtatuimus quod aliquis bladum de Decimaria alicujus Eccleſiæ intra aliam Decimariam transferre non audeat, quouſque fuerit decimatum. Si quis vero contrarium fecerit, reſtam decimam, ſcilicet decimam partem integraliter Eccleſiæ, de cujus Decimaria bladum extraxerit, intra octo dies ſolvere teneatur.* [Occurrit eadem notione in Hiſtoria Dalphin. to. 1. p. 29. col. 1. & p. 30. col. 2. in Tabulario S. Albini Andegav. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. pag. 426. Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 866. in Charta anni 1256. & p. 905. in Charta anni 1339.] *Deſmerie*, in Conſuetud. Solenſi tit. 17. art. 8. *Diſmerie*, in Conſuet. *de Valancay* art. 3. Bituricenſi art. 16. 18. Marchenſi art. 332. *Daymari*, Occitanis.

DECIMARIA, Jus percipiendi decimam ad aliquem pertinens. Tabularium S. Mariæ Longipontis in diœceſi Pariſ. *Donavit duas partes de Decimaria ipſius Eccleſiæ, hoc eſt ... de annona, de vino, de lino, de cannabe, de ovis, de porcis, de vitulis & de omnibus aliis rebus.* [Chartular. S. Petri de Domina fol. 63. *Octavam partem Decimariæ de Thedeſio accepit D. Hugo* Prior in *guatgeria*. Ibid. fol. 64. D. *Hugo* Prior *de Domina accepit à quodam Milite nomine Aynardo octavam partem Decimariæ de Tedeſio in vadio per centum ſolidos.*] Vide veterem Conſuet. Bituricenſem editam à Thomaſſerio cap. 87.

¶ DECIMARIUM, ut *Decimagium* & *Decimaria* prima notione. Charta an. 1304. ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens*: *In omnibus illis viginti contatis terræ, quæ teneri dicebantur ab eodem Domino Petro in Decimario S. Martini.* Tranſactio Abbatem inter & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex Libro viridi fol. 53. *Habet Conventus dicti Monaſterii ... quoſdam redditus, jura & proventus, & juriſdictiones ... in terminio ſeu Decimario Caſtri de Lezinbano diœceſis Narbonenſis.*

DECIMARII, Ruſtici, qui terrarum ſeu aliarum rerum *Decimas* dominis vel Presbyteris perſolvunt, Beneharnenſibus *Deſmers* dicti. Vide Marcam lib. 5. Hiſt. Beneharn. cap. 31. num. 1.

DECIMARII, Qui decimas, vel ſuo, vel domini, aut alterius nomine, exigunt, in Concilio Burgdegalenſi an. 1255. can. 18. 23. 24. & Copricianenſi an. 1260. can. 18. [Charta anni 1229. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 123. *Decimarius congreget decimam S. Antonini & taſcam ſimul.*] Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 17. *Quicquid ſcilicet habeant in tota decima, vel in Cimiterio de Elz, vel Decimarii habebant ab eis. Deſmarii* dicuntur fol. 16. Ibid. fol. 18. *Et quia manutenebat Decimarios invaſores Cimiterii ipſius, &c.* Infra: *Quicquid habebat pater meus in tota decima de Elz ... & quidquid habebat in Decimariis vel Decimarii ab eo, &c.* Rurſum fol. 19. v. *Pater noſter Sicher fuerat Decimarius de Eccleſia Euz, quia tenebat decimam, ut Laicus à Laicis, & partem terræ de Sanctuario.* Fol. 22. *Ego Conſtantinus Decimarius de decima Eccleſiæ de Elz ... habebam in decima de Elz feodium, ut colligerent quartam partem ex ipſa decima ubicumque extenderetur decima de omnibus rebus, de pane, de vino, de lana, de agris, & de omnibus aliis, de quibus decima datur.* Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Similiter nec aliquis ex auctoritate vel Decimariis S. Hilarii ultra prædictam viam, in parte ſcilicet Occidentali aliquid ex decimis requirere audeat.* Charta an. 1174. apud Columbum lib. 3. de Epiſcop. Siſtaric. *Præterea conceſſit ei decimas in bortis, & vineis, & Decimarius & beſtia ejus debent vivere de communi, & Decimarius debet jurare ſe decimas fideliter colligere.* Cujuſmodi *decimariorum*, ſeu quibus decimæ competunt, paſſim habetur mentio in Tabulario Abbatiæ Dalonenſis in Lemovicibus, p. 3. 12. 27. &c.

DECIMATA VINI, apud Anaſtaſium in Hadriano: *Ut Decimatas vini duas penſantes per unamquamque Decimatam libras 60.* Gregorius Mag. lib. 1. Epiſt. 41. lib. 10. Epiſt. 30. & lib. 12. Epiſt. 30. *Decimatas vini* etiam habet: [ut & Gregorius Monachus non ſemel in Chronico Farfenſi, apud Muratorium tomo 2. part. 2. col. 385. *Decimata tyſanæ*, infra in *Tyſana*.]

¶ DECIMATIO, Decima ſeu illius perceptio. Inſtrum. an. 1173. in Hiſtoria Mediani Monaſterii p. 305. *Contulit Eccleſiæ Belli-prati in perpetuum omnem Decimationem grangiæ ſuæ de Obleſeis ſub cenſu duorum ſolidorum.* Charta Brzeczlai Ducis Bohemorum apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 56. *Ad hæc in Brunenſi provincia Decimationem frumenti, ac decem nummos, & villam Obucherii, & Decimam telonii, quod Brog vulgo appellatur, in flumine Olzava donavi.*

DECIMATOR, Idem forte qui *Decimarius*, vel qui jus habet exigendi decimam in agris, *Diſmier*, in Conſuetud. Arvernenſi c. 17. art. 18. & Marchenſi art. 96. Conſtitutio Chlotarii Regis cap. 11. *Agraria, paſcuaria, vel decimas porcorum, Eccleſiæ ... concedemus: ita ut actor, aut Decimator in rebus Eccleſiæ nullus accedat.* Qui ſcilicet decimas Regias expetebat. [Litteræ an. 1402. apud Georg. Chriſtianum tom. 2. Rer. Moguntiac. pag. 886. *Noſtris & dictæ noſtræ Præpoſiture redituariis, cenſuariis, penſionaribus, arrendatoribus, Decimatoribus, colonis, incolis & ſubditis ... intimamus, &c.*] Vide Guillelmum de Podio-Laurentii cap. 6. Speculum Saxonic. lib. 2. art. 48. §. 3. 9. 13. & Perardum in Burgundicis pap. 535.

DECIMATURA, Idem quod *Decimaria*, in Charta an. 1157. in Hiſt. Vaſtinenſi pag. 199.

¶ DECIMATUS, ut *Decimagium*, Territorium ex quo decimæ colliguntur. Charta anni 1290. ex Archivo Epiſcopatus Melenſis: *Item in Decimatu de la Venne unum arpentum terræ, ſex partitis minus.*

1. DECIMANUS, Limes, Maximus limes inter agros, qui ab Oriente in Occidentem per tranſverſum dirigitur: qui quia formam X. efficit, Decumanus eſt appellatus. Ager enim bene diviſus figuram

guram denarii numeri efficit. Nam Cardo dicitur alius limes in agris qui à Septentrione directus eſt. Ugutio & Joan. de Janua, ex Feſto & Iſidoro lib. 15. cap. 14. Vide Gromaticos. Charta Ayſtulfi Regis Longobard. an. 753. apud Ughellum to. 2. Ital. ſac. p. 105. *Et paludes Gromulenſes uſque in limitem Decimanum, qui percurrit inter Gavanum & villam Ulianani, ..., & de via Decimanenſe habeatis communiter uſque in foſſatum finale cum Decimanenſe, & Ulianenſe ſecundum eorum cohærentias, &c.*

¶ 2. DECIMANUS, Obnoxius decimæ, qui decimas debet exſolvere. Ratherius Veron. Epiſc. de Contemptu Canonum parte 1. apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 165. *Et cum de oblationibus & decimis fidelium vivere tabernaculi cuſtodes debeant Domini, hoc eſt Eccleſiæ Clerici, ſi neſcit Epiſcopus quot Decimani, quot manſi, quot modia tritici, quot congia vini tantis vel tantis ſufficiunt Clericis ad victum uſque & tegumentum, noane convincitur aut non eſſe Paſtor, aut certe inſipiens exiſtere, &c.* Latinis *Decumanus* dicebatur exactor decimarum vel Publicanus qui Decumas conducebat ab aratoribus exigendas.

¶ DECIMARE, DECIMARIA, DECIMARII, DECIMATA, &c. Vide in *Decimæ*.

¶ 1. DECIMUM, pro *Decima*. Majus Chartul. S. Victoris Maſſil. f. 91. *Donaverunt totum Decimum de omni terra, quæ habet vel habebit Eccleſia ſancti Stephani*.

2. DECIMUM, Idem quod *Decatia*, de quo verbo actum ſupra. Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 708. 709. *Nullum telloneum, neque excluſaticum, neque Decimum, neque barganaticum, &c.* Et mox: *In nullo modo, nullo telloneo, nullo excluſatico, ... neque Decimum exigere nec exactare non debeatis*. Vide Notas noſtras ad Cinnamum.

¶ DECIMUM FORUM, Eadem, ut puto, notione. Charta Boleslai Ducis Boemiæ pro Monaſt. Breunovienſi an. 993. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6 pro 50. *Super hæc appoſui Decimum forum, Decimum denarium ex omni judicio in bis civitatibus Slanen, Pizen, Lithomerzicych*.

¶ DECIMI MANSUS, An Manſus decimæ obnoxius, vel Decima unius manſi? Charta anni 1031. ex Archivo ſancti Victoris Maſſil. Armar. Forojul. Diœc. n. 176. *Donamus unum Mauſum Decimi pro redemptione animæ patris mei*.

¶ DECINA Italis, Decas. Acta SS. Junii to. 3. p. 936. de B. Michelina: *Unus homo pro qualibet Decina ſumantium cujuslibet univerſitatis*. Vide *Decena* 2.

¶ DECINERARE, Incendio delere, concremare. Scriban. in Polit. p. 57. *Quot nemora paucarum horarum flamma Decinerarit?*

¶ DECINERATUS, Redactus in cineres. Tertull. adv. Valent. *Ipſe quoque, Decineratis omnibus, in nihilum finietur*.

¶ DECINERESCERE IGNI, eidem Tertulliano Apolog. cap. 48.

¶ DECIOSI, *à Deciduo, dicuntur mures ob parvitatem corporis dum naſcuntur*. Papias.

¶ DECISOR, Arbiter, qui de lite *decidit*, Charta Everardi Epiſc. Tornac. pro Abbat. Thoſana an. 1177. apud Miræum to. 2. p. 1319. col. 1. *Igitur ex venerabilis Domini & Coepiſc. noſtri Deſiderii Morinenſis arbitratu, quem & nos & ipſi communiter elegimus Deciſorem. Deciſor litis*, apud Thomam *Madox* Formul. Angl. p. 22.

¶ DECIUM, δέκιον, à δέκα, *Bonum*. Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii. In Gloſſis Lat. Græc. Sangermanenſ. habetur *Detium*; ſed retinendum *Decium* à *Decere*: quia quod bonum eſt, decet.

DECIUS, Talus, Taxillus, Gallis *Dé*. Ebrardus in Græciſmo c. 9.

Eſt talus, Decius: talus poſtrema pedis pars.

Et cap. 19.

Cum bene reſpondet Decius, compello jocoſe,
Compello tumidum cur ſic agis impetuoſe.

Ubi Metullinus, *Je l'envis*. Edictum S. Ludovici Regis Fr. apud Nangium: *Scholas etiam Deciorum prohibemus omnino, ita ut tenentes eas deſtruîe puniantur. Fabrica vero Deciorum prohibeatur ubique*. Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Occident. c. 10. *Ea quæ turpiter in Eccleſiis lucrabantur, in tabernis & ludis Deciorum, in comeſſationibus ... turpius expendebant*. Summula Raymundi de Vita & honeſtate Clericorum:

.... *Nec ſunt hi luſores vetitorum*
Ludorum velut eſt aleæ, globi, Deciorum.

Pſeudo Ovidius lib. 1. de Vetula:

Cum Decius ſit ſex laterum, ſex & numerorum
Simpliciter, tribus in Deciis ſunt octo decemque,
Quorum non niſi tres poſſunt Deciis ſupereſſe, &c.

Occurrit præterea [in Statutis Maſſil. l. 5. c. 10.] apud Gervaſium Dorobern. pag. 1522. Guillel. Neubrigenſem l. 3. c. 23. in Vita B. Joan. Montiſmirabilis, in Statutis Synodal. Odonis Epiſcopi Pariſ. in Synodo Bajocenſi ann. 1300. c. 38. & in Epiſt. Jo. Epiſc. Acconenſis ad Honorium III. PP. to. 8. Spicilegii Acheriani, & in Præceptis Synodalib. Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. p. 231. in Statut. Ordin. Præmonſtrat. diſt. 4. cap. 15. deciſ. 5. c. 11. &c.

DEVCIERS appellabant noſtri *Deciorum* artifices. 1. Regeſt. Artificum Pariſ. f. 225. 226. *Deyciers, aſſavoir faiſeurs de Dez à tables, & d'eſcbecs d'or & d'yvoire, &c.*

De vocis etymo variæ funt ſententiæ, Turnebus ad Orat. Ciceronis p. 125. Edit. 1576. exiſtimat ejuſmodi noſtrates teſſeras *Dates* appellari, quod qui in ſcrupis calculum promoverat, *Dare* dicebatur. Ovidius:

Tu male jactato, tu male jacta Dato.

Et Auſonius:

Narrantem fido per ſingula puncta recurſu,
Quæ Data per longas, quæ revocata moras.

Albertus Acarifius à digitis *Dados* dictos vult: *Dadi ſono, tali da Latini detti, con cui ſi givoca trargli con le mani, detti Dadi da diti che piu s'adoprano in talgivoco, che negli altri*: Certe *Dez*, etiamnum digitalia appellamus. Alii putant vocem eſſe puram putam Gallicam: quippe Cambrobritannis etiam hodie *Dis*, eſt cubus, alea, teſſera.

Ego vero longe aliter ſentio, ſi recte vel male, aliorum eſto judicium. Quippe ludum Deciorum dictum puto ex vetri Gallico, *Jus de Dé*, id eſt, judicium *Dei*, ſeu ſortes per teſſeras aleatorias jactæ: unde poſtmodum *Jeu de Dé* efficitum; vix enim *jeu* à *jocus* deduxerim: nam cum id nominis ſolis fere taxillorum vel *chartarum* ludis tribuatur, in quibus ut plurimum damnum, vel lucrum ſorte decernitur, admodum probabile eſt ita appellatas aleas, & alearum ſortes, atque inde cæteros quos dicimus ludos. Porro *Juis*, judicia Dei appellari in voce *Juiſum* pluribus oſtendimus: *Dé* autem pro Deo uſurpatum docemur ex vet. Poetis noſtratibus. Le Roman *de Hues de Tabarie* MS.

Che dit li Rois, Par le grant Dé.

Le Roman *de Thibaud de Mailly* MS.

Ains ſcai à eſcient qu'ils auront plus boutè,
Que n'en ot S. Thomas, qui fut occis pour Dé.

Le Chariot de Niſmes:

Bonne chanſon qieſt vous à eſcouter:
Del meillor homme qui ains creuſt en Dé,
C'eſt de Guillaume le Marquis au cort nez,

Philippus *Mouskés* MS.

Et a ſon fil a remandè
Qu'il ot par la grace de Dé, &c.

Sed & crebrius *Dex*, & *Diex*, pro *Deus* uſurpatum repe-

reperire eſt, unde effoſſata vox *Deciu*.

☞ Menagius in ſuo Dictionario Etymologiarum Gall. improbara Cangii noſtri conjectura, Turnebi ſententiam amplectitur, laudatque alteram Domini *de Caſeneuve*, quæ fere eodem redit, ab adverbio *Datatim* noſtrum Dez derivando, ex eo quod ſibi *datatim* taxillos præbeant, qui iis ludunt. Plautus in Curculione:

Tum iſti qui ludunt Datatim, ſervi ſcurrarum in via,
Et Datores & factores omnes ſubdam ſub ſolum.

Major eſt *Dari* quam *Datatim* cum vocabulo Dez analogia.

DADUS, Eadem notione, Italis & Hiſpanis *Dado*, Gallis Dé, Occitanis *Dai*, Conſtitutiones Neapol. l. 3. tit. 57. *Qui ad Dados ſic ex quadam conſuetudine ludunt.* Mox: *Qui aleas & Dados tenent, ut ea prædictis ludentibus accommodent, inter infames habentur.* Vide Ægidii Menagii & Oſtavii Ferrarii Origines linguæ Italicæ.

DECLAMATIO, pro *Clamatio*, Vocatio in jus, calumnia, rei repetitio. Occurrit apud Baldricum in Chronico Cameracenſi. lib. 1. c. 85. & in Decretis S. Ladislai Regis Hungar. lib. 3. cap. 9. Vide *Clamare*.

¶ DECLARARE, Illuminare, Gall. *Eclairer*. Vittutes B. Ambroſii Senenſ. inter Acta SS. Martii to. 3. p. 213. *Sic induxit ad divinæ voluntatis in judicis ſuis conformitatem, ſic divinis verbis Declaravit cor ejus.* Acta S. Franciſcæ Rom. Martii to. 2. p. 138. *Moviſti tenebras, & in luce nos Declaraſti.* Papiæ in voce *Eliquata*, Declarare, idem eſt quod *Eliquare*.

DECLARARI, apud Gromaticos, dicuntur fines confuſi, cum ad veram limitum ſignorumque finalium auctoritatem per Agrimenſores redintegrantur. Rigalt.

¶ DECLINARE VELUM, eſt illud Dimittere, Contrahere apud Rymerum to. 8. p. 273. col. 2.

DECLINATIO, Gradus, deſcenſus, *Deſcente*. Geſta Innocentii III. PP. pag. 149. *In Declinatione Baſilicæ B. Petri, coram innumera multitudine, ipſam excommunicavit.*

¶ DECLINATORIA EXCEPTIO, Præſcriptio juris depellens actorem petitione ſua. Vox juris Gallici *Declinatoire*. Legitur in Procuratione Guillermi *de Paris* ann. 1482. ex Archivo B. Mariæ de Bono Nuntio Rotomagenſi.

¶ DECLINIS, ſ. pro *Declivis*, Inclinatus. Inſtrum. 1063. apud Baluzium Miſcell. tom. 6. pagina 518. *Vicecomes nihil prorſus reſpondebat ſed Declineim vultum gerens, &c.*

¶ DECLIVARE, *Incurvare*. Papias in MS. Biturienſi. Forte leg. *Declinare*.

¶ DECLIVIOSITAS, Declivitas. Nicolaus de Jamſilla in Geſtis Friderici II. Imp. apud Murator. to. 8. c. 550. *Ex loci montuoſitate & paſſuum angustia & Declivioſitate defendi.*

DECLIVITAS. Liber de Diſciplina Scholarium falſo Boetio adſcriptus, in Procemio: *Ingenii Declivitas, animarumque tenacitas, &c.*

DECLUDERE, *Bellicare*. Ita Ugutio. [Litteræ Ludovici Regis Jeruſalem & Siciliæ an. 1402. to. 1. Collect. Ampliſſ. Marten. col. 1565. *Ut inde potius proſpera quam adverſa ſuccedant, & dolofis aſtutiis demus repulſam, & calumniantium Decludamus voluntates.* Legendum *Deludamus*, vel *Decludamus*, idem eſt quod Occludamus.

DECLUERE, *Decorari*. Gloſſæ Iſidor. Vide *Cluis*. Apud Papiam, *Decluere*, eſt *Decurtare*. [In MS. Eccl. Bituric. *Decluere*, *Decoriare*, & *Decluptus*, *Pelle exutus*. Hinc emendandæ Iſidori Gloſſæ, ubi pro *Decorari* legendum *Decoriari* vel *Decoriare*. Vide in hac voce. *Deglubere* dixit Suetonius eadem notione, dum narrat, Præſidentibus tributo onerandas provincias ſuadentibus reſcripſiſſe Tiberium, *Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non Deglubere*. Sic *Deglupta menſa*, apud Plautum, *Mus Deglupius*, apud Marcell. Emp.]

DECOCTIO, *Apozima*, *elixatura*. In Gloſſis MSS. ad Alexandrum Iatroſoph. Occurrit paſſim apud Medicos.

¶ DECOGNOSCERE, Obedientiam cæteraque officia Dominis debita denegare, Gall. *Méconnoitre*. Obertus lib. 2. Annal. Genuenſium apud Murator. to. 6. c. 327. *Etenim per plebia noſtra rixæ & factiones ſemper tempore litis civilis aderant. Cogitantes forici in civibus quandoque conſurgere, & Dominos terrarum jam incipiebant Decognoſcere.*

¶ DECOLARE, ut Colare. Papias: *Defæcare, Decolare, à face purgare.*

DECOLLARE, Idem quod *Decervicare*, caput amputare, ſecuri cædere. Gl. Lat. MS. Regium: *Decollat, decapitat, plectit.* Gloſſ. Lat. Græc. *Decollo*, ἀποκεφαλίζω, *Decollat*, ἀποκεφαλίζει, ἐκτραχηλίζει. Gl. Gr. Lat. τραχηλοκοπῶ, *Decollo*, τραχηλοκοπία, *Decollatio*. Alibi: Αποτεμνω κεφαλὴν, *Decollo*. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 39. §. 1. *Annonam qui noctis tempore furatus fuerit, ſuſpendetur; ſi in die, Decolletur.* Adde lib. 3. art. 1. §. 2. Utuntur præterea Suetonius in Caligula cap. 32. Seneca lib. 3. Controverſ. Aurelius Victor in Didio Juliano, &c. S. Hieronymus l. 2. adverſus Jovinianum c. 17. Epiſt. 61. cap. 15. [Vetus Interpres Bibliorum facrorum non ſemel.] &c. Notandum porro Græculos ævi poſteriores vocem ἀποκεφαλίζειν, non ſemper pro *Decollare*, ſed interdum pro *occidere*, aut *cædere* uſurpaſſe. Origines CP. à Lambecio & Combefiio editæ, de Criſpo Conſtantini M. filio, quem conſtat *veneni frigore extinctum*, ex Sidonio lib. 5. Epiſt. 8. Ὅτι λήματος ἀποκεφαλισθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρὸς. Et de Arcadio ſanctæ Irenes Diacono: Σκυτάλαι ἀποκεφαλίζεται, *Fuſtuario occiſus eſt*. Hodie *Decollatio*, ut & olim apud Græcos, nobilior & nobilium pœna cenſetur. Xenophon l. 2. Ἀναβ. Ἀποδιδόντες τοὺς κεφαλὰς, ὅπερ κάλλιστον δίκαιον τοῖς δούλοις ἐστίν. [Vide Petrum Fabrum lib. 1. Semeſt. cap. 4.

DECOLLARE, Vox fori Aragonenſis, cum animal in loco *defenſo* capitur, & occiditur à domino loci defenſi. Martinus Didaci *Daux* Juſtitia Aragon. in Obſervantiis Regni Aragon. l. 6. de Generalib. privileg. Regni Aragon. §. 36. *Item quod dicitur de area ad aream, intellexerunt quidam, ut etiam areas primam poſſent tranſcendere villam totam, & ex alia parte villæ paſcere, ... & intelligitur de area ad aream, & de ſole ad ſolem; nam de nocte non poſſunt, ut prædicitur, inibi remanere, quin ſiat Decollatio, imo debent redire ſua ganata ad aream villæ vel prope qualibet die, &c.* Et l. 7. tit. de Paſcuis §. 5. *Si vedalarii viderint oves in vetato, & antequam ipſi eas capiant; extraxerint inde, non poſſunt aliquam Decollare extra vetatum.* Vide *Defenſum*, *Vetatum*.

DECOLLATI SOTULARES. Concilium Salmurienſe ann. 1276. c. 5. *Nec inſuper Canonici ipſi regulares Decollatos aut nodatos habeant ſotulares, niſi tres nodos ad minus habeant in quolibet ſotulari.*

DECOLORARE, *Fuſcare*, Joanni de Janua, Infamia notare, dehoneſtare: Ex *Decolor*, voce Latinis nota, apud quos, ut ait Donatus ad 8. Æneid. *dicitur qui ex optimo colore, & ſplendido in ſordidum aſpectum convertitur.* [*Nolite me conſiderare quod fuſcaſim, quia Decoloravit me ſol*, in Canticis Cant. 1. 5.] Occurrit in lege 19. C. de Epiſc. & Cleric. lib. 44. C. Th. eod. in Nov. Martiani de Matrimon. Senat. apud S. Cyprian. in Præfat. ad tractat. de Cardinalibus operib. Chriſti, S. Auguſtin. Epiſt. 5. 67. 159. lib. de Unico Baptiſ. c. 16. in Geſtis Collat. Carthag. part. 1. c. 5. pa rt. 3. c. 29.

3. c. 29. apud S. Ambrosium Epist. 4. 19. S. Zenon. Veronens. Sermon. de Pudicitia, Gelasium. PP. in Epist. ad Episcopos Orient. Lampridium in Severo, &c.

DECOLORARE, Coloribus ac pictura adumbrare. Burchardus Monachus de Casib. S. Galli c. 2. *In sinistra vero parte dormitionem S. Joannis cum Decolorasset, sibi etiam inibi altare ædificavit.*

DECOLOROSUS, Decolor, qui colorem amisit, apud Adamannum lib. 3. de Vita S. Columbani.

DECOMITARE, [Comitis dignitatem auferre.] Vide *Baronet* in Alemannia.

¶ DECOMPTOR, Qui comit, seu Comam componit & exornat. S. Prosper Præfat. in Responsa ad Capitula Gallorum init. *Contra inimicos gratiæ Christi & liberi arbitrii Decomptores;* id est, Liberum arbitrium nimium ornantes & extollentes, metaphora ducta ab iis qui nimiam curam dant capillis componendis.

DECONTRA, Juxta. Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. c. 34. *Finita vero locutione, statim debent qui Decontra sedent, in ea parte in qua sedet conventus, sessum ire.* Pap. *De contra video, ipsu dicitur, non ratione.*

¶ DECORAMEN, Ornatus, apud Silium Ital.

¶ DECORAMENTA MATRONALIA, Ornamenta apud Tertullianum de Cultu fem. c. 12.

¶ DECORATIO, Ornatus apud S. Augustinum. *Decorationes pontificales* in Bulla Pauli III. Papæ, Maceriarum Insulæ-Barbaræ tom. 1. p. 261.

DECORATOR, *Fullo*, in Gloss. MS. Regio. Cod. 1013. & Isidori. Papias: *Fullo, lavandarius, Decorator.*

¶ DECORDIATUM LIGNUM, Lignum, ut arbitror, mensura, quam Gallice *Corde* nuncupamus, dimensum. Statuta vetera MSS. Capituli Senon. cap. de Archidiacono: *Item pro igne qui fit in medio claustri in cœstino Nativit. Domini ad Matutinas, debet septem mensuras ligni grossi Decordiati,*

DECOREA, Vide *Decuria.*

DECORIARE, Loris cædere, Gallis *Escorcher.* Gl. Lat. MS. Regium: *Degluit*, (leg. *Degluvit*) *Decoriavit.* Gl. Gr. Lat. ἐκδυρσῶ, *Decorio*, ἐκδέρω, *Decorio*, *deglubo*. ἀποδέρω, *Discorio*, *degluvo.* Martyrologium Gellonense, de S. Bartholomæo: *Ad ultimum in Albano majoris Armeniæ urbe vivens à barbaris Decoriatur.* Lex Ripuar. tit. 76. cap. 6. *Corio cum capite Decoriato.* Ita præferre Cod. MS. monet Baluz. ubi alii habent *Decorticato.* Otto de S. Blasio cap. 39. *Et quemdam læsæ Majestatis convictum pelle exutum Decoriavit,* Decreta S. Stephani Regis Hungar. lib. 2. c. 26. *Si quis fornicatur cum ancilla alterius, sciat se reum esse criminis, & pro eodem crimine Decoriari. Si vero fecundo cum eadem fornicatus fuerit, iterum Decoretur & depiletur.* Vide *Excoriare* [& *Discoriare.*]

DECOROSUS, ἐυπρεπὴς, *Pulcher*, *Decent*, in Gloss. Gr. Lat. Papias & Gloss. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Decorosus*, *Decoratus.*

DECORPORARE, Avellere, detorquere, quasi à corpore separare. Vita S. Castrensis Episc. c. 1. *Quo pacto mentes fidelium à tramite sanctæ fidei Decorporare valuissent.*

DECORRIGIARE, & EXCORRIGIARE, *Corrigiam solvere*, Ugutioni.

DECORTICARE, Corticem auferre, nostris *Escorcher*, Gloss. Gr. Lat. ἀποφλοιζω, *Decortico.* Gl. Lat. Græc. *Decorticat*, κορίζει δέρδρον. Hinc *arbores Decorticare.* Lex Salica tit. 28, § 10. *Si quis miliarium*, [Eccard. *Melarium*] *aut pirarium Decorticaverit.* Charta Henrici Imp. an. 1014. apud Ughellum in Episc. Novariensib. *Castra diruta, domus evulsæ, vineæ incisæ, arbores Decorticatæ, &c.* Statuta Provinciæ: *Si quis arbores... eradicaverit, vel incideriti vel Excorticaverit; &c.* Fori Beneharnenses, Rubr. *de Boscages: Qui Escorchera quasso, ocausin, &c. Les arbres Cerner*, in Stabilimentis S. Ludov. lib. 1. c. 26.

DECORTICARE CABALLUM, in Lege Salica tit. 68. § 1. *Si quis caballum alienum sine consensu possessoris Decorticaverit, &c.* Titulus habet, *de caballo Excorticato.* Sic etiam habetur vox *Excoriare*, eadem notione in Lege Ripuar. tit. 86. & in Edicto Rotharis Reg. Longob. tit. 105. § 15. 16. At Bignonius ad dictum tit. 68. § 1. Legis Salicæ monet in aliquot Codd. MSS. haberi *Decoraverit*, id est, caudam abstulerit, aut *Curtaverit.* Ita ut *Decoricare* perperam scriptum sit pro *decurtare*: nam & *curtatos caballos* dici supra observatum, quibus cauda decisa est.

¶ DECOSTAMENTUM, Expensa, sumtus, Gall. *Coust*, *Depense*, Charta Officialis Claromont. ann. 1354. apud Balux. Hist. Geneal. Arverniæ tom. 2. p. 319. *Quousque eidem Domino Amedeo... de prædictis decem milibus dictorum florenorum dicti auri erit & fuerit plenarie & integre satisfactum, ac omnia universa & singula damna, Decostamenta, interesse & expensas.* Chartular. Æduense in Instrumento emptionis an. 1329. *Refarcire ipsorum venditorum... omnes expensas & damna, Detestamenta & interesse, missas atque deperdita sive sumptus.* Legendum *Decostamenta* pro *Detestamenta*. Vide *Custus.*

¶ DECOSTARE, Constare, Gall. *Couter* Informationes Civitatis Massil. de passagio transmarino, ex MS. San-German. *Item Decostabit navis cum suo fornimento, & apparatu, & cordis, quinque millia lib. Turon. parvorum.* Pluries occurrit ibi. Charta Guillelmi Abb. Floriac. ann. 1316. *Tantum defalcetur, quantum Decostant emptiones prædictæ.* Inquisitio ann. 1323. in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 41. col. 2. *Posimodum ab ipsis hominibus recuperavi fecit in duplo, seu duplex pretium quam Decostiterant, sic opprimendo subditos suos.* Computum ann. 1324. ejusd. Hist. p. 132. col. 1. *Decostant quelibet teysia 60. sol.* Occurrit rursus apud Rymerum. to. 3. p. 684. col. 2. & in Transactione inter Abbatem & Monachos Crassenses an. 1351. ex Libro viridi fol. 53.

¶ DECOTARE, Caudam auferre. Vide *Decoticare caballum.*

DECOUSTAMENTUM, ut *Decostamentum.* Charta Johannis Boherii ann. 1409. apud Baluz. Hist. Arvern. to. 2. p. 413. *Refarcire.... omnia & singula dampna, sumptus, missiones, Decoustamenta, interesse & expensas.*

¶ DECOUSTARE, ut *Decostare. Quelibet pede Decoustante* XII. *den.* in Hist. Dalphin. tom. 1. pag. 132. col. 1. Vide *Custus.*

DECREDERE, Non credere, fidem derogare, *Décroire*, *Mécroire*, in Statutis S. Ludovici lib. 1. c. 54. 66. S. Bernardus Epist. 289. *Intervenit Andreas, cui in nullo Decredere possumus.* Iterum Epist. 291. [& lib. 3. de Consideratione.] Petrus de Vineis lib. 2. Epist. 2. *Cui nullo modo ex fide possemus promissa Decredere, nec ex affectione preces quantumcumque gravissimas obaudire.*

DISCREDERE, Eadem notione. Commodianus Instruct. 1.

.... *Quod Diseredunt insita corda.*

Instruct. 25.

Ergo si quis ea Diseredit esse futura.

Adde Instructionem 29. 65. Hincmarus Laudunensis Episcopus: *Domnus Rex... qui priori die dixerat se mihi nihil ex sua parte Discredere, minatus est, &c.* Sanctus Bernardus Epist. 158. *Multi se audivisse nunc perhibent, quibus Discredendum non est.* Utuntur non semel Scriptores, Beda in Epist. Apologetica pag. 2. Ailredus Rievallensis, Fulbertus Carnotensis Epist. 4. Sugerius apud Doubletum p. 875. Simeon Dunelmensis lib. 4. de Dunelm. Ecclesia c. 6. Baldricus Dolensis in Translat. capitis

pitis S. Valentini n. 2. Vita S. Deicoli Abbat. Lutrensis n. 15. Vincentius Belvac. lib. 31. c. 86. Ratherius Veron. in Apologet. p. 231. Orderic. Vital. p. 739. Ermericus de Mirac. S. Ovimari cap. 21. &c.

¶ DECREPITAS, Senectus decrepita, in Vita S. Bibiani Sancton. Episc. apud Marten. to. 6. Amplissi. Collect. col. 761. & in Laudibus Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 36.

¶ DECRESCERE, Eleganter dixit Tertullian. de Pœnitent. c. 11. *Ad occursum majoris cujusque personæ Decrescentes*, id est, Corpus inclinantes, venerationis testandæ gratia.

¶ DECRET, *Διαιτητική συλλογή*, *Decernit*, in Supplemento Antiquarii.

DECRETA, Jurisconsultis, dicuntur quæ Princeps causa cognita & parte utraque audita pronuntiat. Glossæ Basilic. Διάγνωσις, ἀκούσας τὰ δύο μέρη ὁ ἄρχων. At sequiori ævo obtinuit, ut Summorum Pontificum Edicta & Statuta propria appellatione *Decreta* appellarentur. Papias: *Decreta, Instituta propriæ Papæ sunt, præcepta vero Regum.* Ejusmodi vero Decreta *Decretalium regulas*; *& regulas Præsulum Romanorum, quibus in omnibus Ecclesiasticis judiciis utimur*, vocat Leo IV. PP. in Epist. ad Episcopos Britanniæ c. 6. Nicolaus I. in Epist. 6. ad Photium: *Decretalia autem quæ à sanctis Pontificibus primæ Sedis Romanæ Ecclesiæ sunt instituta, cujus auctoritate atque sanctione omnes Synodi & sancta Concilia roborantur, & stabilitatem sumunt, &c.* Adde Concilium Romanum ann. 863. cap. 5. De auctoritate vero Decretorum Summorum Pontificum, multa habent præterea idem Nicolaus I. PP. Epist. 42. Concilium Romanum an. 1074. cap. 3. Bernaldus Presbyte, Constantiensis l. de Reconciliat. lapsorum p. 259. 260. &c.

Decreta ista Pontificia, atque adeo Conciliorum Canones præcipuos, in unum corpus sub certis titulis redegere Regino, Burchardus Wormaciensis, Anselmus Lucensis, & Ivo Carnotensis: deinde Gratianus, qui sub Eugenio PP. III. vixit, cujus Compilatio quod ab Ecclesia recepta sit, prima dici solet, de qua copiose egit vir doctissimus Stephanus Baluzius in Præfatione ad Antonii Augustini Dialogos de Emendatione ejusdem Gratiani.

Exhinc, aliam Decretalium Collectionem aggressus est Bernardus Circa, Papiensis Præpositus, mox Faventinus Episcopus, & sub iisdem fere titulis, quibus Gregoriana Collectio hodie constat, redegit. Hanc ipse *Breviarium Extravagantium*, alii postea *Primam Collectionem Decretalium* appellarunt. In ea exstant Alexandri III. Lucii III. & aliorum ad Cœlestinum III. rescripta.

Secundam Collectionem Bernardum imitati confecere Gilbertus atque Alanus, quibus nomen præripuit Jo. Gallensis Volaterranus, qui post 12. à prima Compilatione annos, eorumdem Pontificum Rescripta collegit, itemque Cœlestini III.

Tertiam Collectionem inceperat Bernardus Major Compostellanus Archidiaconus ex Regestris Innocentii III. eaque aliquando *Romana Compilatio* dicta est. Sed offensi Romani quod usu judiciorum minus recepta referret, ab eodem Innocentio impetrarunt, ut Pontificia auctoritate aliqua Collectio ederetur. Cui rei Petrus Beneventanus Notarius præfectus est anno ejusdem Pontificis duodecimo. Tunc primum publica auctoritate facta Collectio Juris Pontificii est, cum superiores omnes Collectiones privata auctoritate exaratæ essent.

Quartæ Collectionis causam præbuit Concilium Lateranense, in quo idem Innocentius capita 71. edidit, sed & illo quinquennii spatio post tertiam Collectionem aliquot ediderat Constitutiones. Ita duplex exstat Editio, altera Canones ejus tantum Concilii continens, altera alias quoque Constitutiones. Has quatuor veteres Collectiones edidit Antonius Augustinus, Ilerdensis Episcopus, & notis illustravit.

Quinta Collectio Honorii III. Constitutiones habet à Tancredo Bononiensi Archidiacono collectas sub ipsius Pontificis nomine. Hanc edidit Innocentius Cironus. Vide Anton. Augustt. ad Collect. Decret. Francisc. Florentem in Præfat. ad l. 1. Decretal. Gregor. IX. Cæsarem Egassium Bulæum in Hist. Universitat. Parisiensis to. 3. p. 98. [& Petrum *Coustant* in Præfatione tomo 1. Epistolarum Rom. Pontificum.]

DECRETISTA, *Qui studet in Decretis*. Jo. de Janua. Utitur Cæsarius l. 11. cap. 46. *Magistri Decretistæ*, qui Professores Juris Canonici, in Charta an. 1228. apud Catellum in Hist. Tolos. p. 374. Otto de S. Blasio cap. 47. *Decretistæ quoque de multis inutilibus & lectionem gravantibus concordantiis reprehendit*. [Occurrit semel & iterum in Statutis Academiæ Paris. apud Acherium Spicil. to. 6. pag. 383. & 385. *Decretorum Doctor* appellatur in Concilio Toletano anni 1326. &c.]

¶ DECRETALE, Constitutio, Statutum, Decretum. Charta XI. sæculi ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Forojul. n. 10. *Cernentes Decretale omnino irrumpi non debere paternum, maximeque Ecclesiasticum, &c. Decretale precum*, quo scilicet preces Deo fundendæ decernuntur ab Episcopis, apud Baluzium tom. 1. Capitul. col. 199. Vide alia notione in *Decretum*.

¶ DECRETALES, Epistolæ summorum Pontificum *Decretis* complectentes, seu responsa iis, qui aliqua de re illos consulunt. De his Gelasius PP. in Synodo Rom. anni 494. *Item Decretales Epistolæ, quas beatissimi Papæ pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt*. Prima Decretalis quæ ad nos pervenerit, Epistola Siricii est ad Himerium Episcop. Tarraconensem: aliæ omnes, quas Isidorus impostor noni sæculi Siricii prædecessoribus affinxit, spurias esse & suppositicias agnoscunt hodie eruditi omnes. De earum suppositione consule, si velis, D. Petrum *Coustant* in Præfatione to. 1. Epistol. Rom. Pontif. nn. 153. & seqq. Vide *Decreta*.

¶ DECRETALITER, juxta Patrum Decreta & sacros Canones. Occurrit apud Acherium Spicil. tom. 2. pagina 176.

¶ DECRETARE, Decernere. Passio S. Medici Martyris to. 5. Junii pag. 8. *Quid Decretasti circa salutem tuam amice?* Insuper Decreto firmare in Onomastico ad calcem to. 1. SS. Maii, Gall. Decreter. Hist. Dalphin. to. 2. pag. 399. col. 1. in Ordinatione anni 1340. *Faciat Decretari qualiter super ipsis supplicationibus fiant litteræ opportunæ*, Ibid. p. 397. col. 2. *In audientia litterarum Decretandis supplicationibus ac litteris sigillandis, & percepto juris sigilli, modum & formam servare debeat* (Cancellarius) *infrascriptas*. Et infra: *Item, dictis supplicationibus admissis vel Decretatis, dictus Cancellarius inter Notarios proportionaliter distribuat, sicut decet.*

¶ DECRETATIO SUPER LITTERIS, Eadem notione ibidem.

¶ DECRETIO, *Decretum vel Dispositio*, Papias MS. Bituric.

¶ DECRETISTA, DECRETORUM DOCTOR, Vide post *Decreta*.

DECRETUM, Epistola Cleri & populi Ecclesiæ Episcopalis missa ad Metropolitanum & Episcopos diœceseos Metropolis, qua eum, quem in Episcopum elegerunt, ab iis ordinari & confecrari postulant, *Τῆς χειροτονίας τὸ ὑφ' ἑαυτ.*, Palladio in Vita Chrysostomi pag. 32. Edit. Emerici Bigotii. Ifiusmodi Epistolæ formula exstat in Ordine Romano, hoc lemmate: *Decretum quod Clerus & populus firmare debet de electo Episc.* Aliæ

Aliæ compluſculæ habentur in Diurno Romano cap. 2. tit. 2. 3. 4. cap. 3. tit. 1. apud Sirmondum ad calcem tomi 2. Concil. Gall. pag. 647. & ſeqq. & 30. 3. p. 430. apud Petrum Priorem S. Joan. Senon. Epiſt. 3. Uſſerium Armachanum in Epiſt. Hibernicis Epiſt. 25. 33. 40. in Probat. Hiſtor. Cabilonenſis to. 2. pag. 78. Gul. Prynneum in Libertatib. Angl. to. 2. p. 354. &c. Adde Anaſtaſium in Conone PP. & Ordericum Vital. lib. 10. p. 776.

DECRETALE vero ip Diurno Rom. c. 3. tit. 3. appellatur Epiſtola cleri & populi ad Papam, vel adMetropolitam, qua rogatur, ut electus conſecretur Epiſcopus.

Per *decretum* vero fieri dicitur Epiſcopus, qui à Clero & plebe legitime electus eſt, & poſtea à Metropolitano & Epiſcoporum conſeſſu publice decernitur Epiſcopus, vito electionis decreto, ab omnibus rite ſubſcripto. Ita in Epiſtolis Symmachi I. PP. 5. & 6. ad Cæſarium Arelat. in Concilio Arvern. c. 2. Aurelian. IV. c. 5. Aurelian. V. c. 11. Sueſſion. II. cap. 1. 3. &c. Gregorius Turon. de Vita S. Maurilii Epiſc. Andegav. MS. c. 13. de ejuſdem Sancti electione: *Ideoque in unum non valebant venire Decretum.* Infra: *Mox pari mente ac voto in unam venere ſententiam*, Vide Liberatum Diac. c. 20. Epiſtolam ſynod. Concilii Tricaſſini an. 867. Epiſt. Cleri Senonenſis tom. 2. Concil. Gall. Gregorium M. lib. 2. Epiſt. 19. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 51. 52. 89. Joannem VIII. PP. Epiſt. 221. Lambertum in Vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 7. veterem Schedam de Epiſcoporum ordinat. editam poſt Capitularia Baluziana pag. 1372. eumdem Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. p. 161. & Notas noſtras ad Cinnamum.

DECRIMINARE, In crimen vocare, accuſare, Rotharis Rex Longob. tit. 4. Legis ſuæ §. 3. *Si quis uxorem ſuam Decriminaverit... quaſi adulteraſſet, &c.*

¶ DECRUSARE. Johan. Iperius in Chronico S. Bertini ad an. 1148. inter Anecd. Marten. to. 3. col. 644. *Eccleſiæ theſauri diſtrahuntur, ciboria, ſereria quæque jocalia auro & argento Decruſantur*, Lege *Decruſtantur*, id eſt, evelluntur incruſtationes auri, niſi forte mavis à Græco χρυσὸς, Aurum, effictum eſſe *Decuſare* vocabulum.

¶ DECTURA. Vide in *Directum* 3.

DECUBARE, *Vigilare*, Uguioni: ἀγρυπνεῖν, Græcis. Wallones etiam nunc dicunt *Découcher*, pro *de lecto ſurgere*. Gloſſ. Lat. Gr. *Decubis*, μεσήμ, ἀνάκλιτος. Vide *Excubiæ*.

DECUBIÆ. Joan. de Janua: *Decubiæ, vigiliæ, vel quod vulgo dicitur Palæ mulieris, unde dicitur, Hæc jacet in Decubiis, & dicitur à Decumbo, vel à Decubo, quod eſt jacere in partu, vel in infirmitate*. Uguio MS. habet, *Vigiliæ, quæ vulgo dicuntur Palæ mulieres*: ubi forte *palæ*, idem valet quod *pallidæ*, cujuſmodi eſſe ſolent illæ quæ vigiliis gravantur. [Miracula S. Amalbergæ to. 3. Julii p. 107. *Quod ſi convaluerit infans & annihilaverit illius carnis inflatio, veniret mater, quam cito ſurgeret à Decubiis, ut B. virgini Amalbergæ filium ſuum cum oblationibus immolaret*.]

¶ DECUBIS, μεσήμ, ἀνάκλιτος, *Adulter*, in Supplemento Antiquarii.

¶ DECUCULLARE, Cucullum ſeu veſtem monaſticam deponere. Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 179. è Richerii Chronico Senon. lib. 1. cap. 17. Monachi *omnes in modico tempore ſunt Decuculati, & ita male adunati, diſperſi ſunt*.

¶ DECUDES, *Decuriones*, Gloſſar. Sangerm. num. 501 & Laurent. in Amalthea ex Gloſſis. Legendum *Decures* ut apud Feſtum.

¶ DECUDIA, ἐρεσχελία, *Nuga, Irritamenta*, in Supplemento Antiquarii.

DECULARE, Papiæ, *Decurtare*, quaſi culum abſcindere.

¶ DECULCA, *Valde occulta*. Gloſſar. Sangerman. n. 501. Legendum *Deculta* pro *Deoculta*. Feſtus habet, *Deculturunt, Valde occulturunt. Deculture* dictum eſt, ut *Occulture* ab *Occulo*.

DECULPARE, Culpam eluere, vel à ſe aut ab aliquo amoliri, Gallis *Déculper*. Conſuetudines Lorriacenſes: *Contra petitionem impetentis per ſolam manum ſuam ſe Deculpabit*.

DECULTUS, Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 39. §. 3. *Si requirere neglexerit, quod per fraudem Deculcatum eſt, &c.* In margine ſcribitur, *ablatum*, vice gloſſematis. [Malim *Occultum*. Vide *Deculca*.]

¶ DECUM, Vox efficta à Gallico *Digue*, Moles, agger. Menotus Sermon. Quadrageſim. fol. 148. *Nunquam riparia fuit tam magna ſicut eſt aqua luxurie excedens omnes. Nonne ſunt ultra pontes & Decæ?* Vide *Diccus*.

1. DECUMANI, in Eccleſia Mediolanenſi, quos modo *Capellanos titulares* vocant, ut auctor eſt Joan. Puricellus in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ pagina 375. 376. quæ quidem *Decumanorum* nomenclatura tum primum legitur circa annum 1000. *Canonici Decumani*, in libro cui titulus *Flos Florum*, f. 86. p. 2. *Ipſe beatus Simplicianus* 24. *Canonicos Decimianos* (leg. *Decumanos*) *in Eccleſia majori ordinavit*. Unde licet colligere eoſdem eſſe quos noſtri *Canonicos Vicarios*, de quibus ſuo loco diximus, appellant, Charta Galdini Archiep. Mediolan. apud Ughellum to. 4. pag. 221. *Sedes autem & ſtadia Sacerdotum vel Diaconorum ad vos ſolos ſpectare decernimus, adeo ut in ipſis ſedibus vobis præſentibus nulli Decumanorum ſine veſtra juſſione ſedere liceat; nec ad ſtadia, cum Miſſam cantant, per medium Chorum ante vos tranſeant, ſed more ſolito poſt ſedes veſtras ad altare aſcendant. Canonici Decumanorum*, in Charta an. 1200. apud eumdem pag. 163. 1171. Decumanorum Eccleſ. Mediolanenſis crebra eſt mentio in veteribus Tabulis apud eumdem Puricellum p. 359. 360 369. 375. 413. 425. 541. &c.

¶ 2. DECUMANUS, Fluctus vehementior ſic nuncupatus, quod ut habet Feſtus, *Fluctus decumanus*, ſeu *decimus fieri maximus dicitur*. Tertull. de Pallio c. 2. *Sic & mari fides infamis, dum & ſtabris æque mutantibus, de tranquillo probrum, de fluſtris temperatum, & extemplo de Decumanis inquietat*. Item lib. de anima c. 52. *Vis eſt & illa navigiis, cum longe à Caphareis ſanis, nullis depugnata turbinibus, nullis quaſſata Decumanis, adulante flatu, labente curſu, lætante comitatu, inteſtino repente perculſu, cum tota ſecuritate deſidunt*.

¶ DECUMANUS LIMES. Vide *Decimanus*.

¶ DECUMATIO, vel DISCUMBITIO, pro morte vel ſepultura, vel etiam requie qua defunctorum animæ potiuntur, non ſemel occurrit in Vita MS. S. Winnoloei è Bibl. Landevenecenſi: unde dictum ſuſpicor *Decumbitio feodi* vel alterius rei datæ, pro Feodo plane *amortiſato*, vel Re ita Eccleſiæ conceſſa, ut inde nihil ſibi reſervet, qui illam donat. Charta Gradloni Regis Britonum apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 17. *Volo illi dare... tribum Petran, XXX. villas in Dicumbitione æterna... & omnem plebem Telcruc, excepto Lanlabon, in Dicumbitione æterna... Cruzcon in æternam hæreditatem, Avalpren in Dicumbitionem æternam, Lanloetqued in æternam Decumbitionem*. Et col. 80. in Charta Alani Ducis pro Johanne Abbate: Donat *decimas vini... præfato S. Guinguloco ejuſque Abbati Johanni in Decumbitione & hæreditate perpetua pro ſtabilitate regni & pro redemptione animæ ſuæ*. Tabularium Kemperleg. *Dedi Monaſterio S. Crucis... in Decumbitione æterna, &c.* Vide *Dicambitio* & *Dicombitum*.

¶ DECUNA, pro *Decima*, Charta Fundationis Cellæ S. Theobaldi in Annal. Bened. tom. 5. pag. 663. col.

col. 1. *Sint libera omni Decuna, terragio, impositione & onere, quæ mihi debentur.*

¶ DECUNATIO. pro *Decimatio*, in Charta anni 1152. apud Thomaſſerium in Biturig. p. 703.

¶ DECURARE, Nimium curare. Steph. Ep. in Vita S. Guill. Firmati, to. 3. April. p. 338. *Quare filia Decuras tranſitoria? Quare ves queris vetinere volatiles?*

¶ DECURES. Vide *Decudes*.

1. DECURIA, Idem quod *Decena* 2. Vide ſupra.

2. DECURIA, nota X. ſeu inciſio quæ in arboribus fieri ſolet, cum terminorum vicem obtinent. Lex Viſigoth. lib. 8. tit. 6. §. 1. *In arboribus... facias tres Decurias, quæ vocantur Characteres.* Lex Bajwar. tit. 11. c. 3. §. 2. *Si hæc ſigna deſuerint, tunc in arboribus notas, quas Decoreas vocant, convenit obſervare.* Quæ totidem verbis habentur in Lege Viſig. lib. 10. tit. 3. §. 3. At in Lege Bajuwar. Edit. Heroldi capit. 15. tit. 3. §. 2. ſic habetur: *Si hæc ſigna deſuerint, tunc in arborum notis, quas Decorticatas vocant, convenit obſervare, &c.* [Baluz. habet *Decoreas*, tit. 11. capit. 3. §. 2.] Papinian. Reſponſ. tit. 39. *Aut arbores terminales quæ Decoreas accipiunt.* al. *Decurias*. [Præceptum Caroli Calvi inter Anecdot. Marten. tom. 1. 30. *Terminat prædictus alodis de una parte ad molinos Gualampadi, qui ſunt ferti in ripa Urbione, ubi ſigna ſupraponſita atque Decurias... & ſic vadit ad ilicem, ubi factæ ſunt Decuriæ.*] *Decuſſum & Decum* vocant Gromatici. Auctor incertus: *Terminus ſi Decum X. habuerit, quadrifinium exponet.* Innocentius habet, *Decus & plumbum & quaternarios & calcem. Petræ Decuſſatæ, lapis Decuſſatus*, apud Siculum Flaccum. *Decuſſata* eadem notione non ſemel habetur in Charta edita à Mabillonio lib. 6. de Re Diplomat. pag. 464. Vide *Dextri*.

3. DECURIA, Δίκαι. *Decuriæ pellium tentoriarum ſtriguatæ*, in Epiſtola Valeriani apud Pollionem in Claudio, ſunt faſciculi decem pellibus conſtantes.

DECURIALES, Qui erant ex decuriis urbis Romæ, & acta omnia & monumenta ſervabant, præcipue ſententias judiciorum, &c. vide Henric. Valeſium ad libro 5. Socrat. capit. 18. [*Decurialis*. Tertullianus, ad Decuriam pertinens. *Decurialis numerus* lib. de Anima cap. 37.]

DECURIANUM, Decuria, Decenna. Charta Raymundi Comitis Toloſani ann. 1236. in Regeſto Toloſano pag. 51. qua fortericiam de Lugano emit: *Vel in alodio, vel in territorio, aut Decuriano de Luganno, ſcilicet homines & feminas, ... domos & caſales, &c.*

DECURIARE. Gloſſ. Lat. Gr. *Decuriat & decimat*, δικατεῖ, δικατᾷ.

DECURIARE, In ordinem redigere. Charta Edgari Regis Angl. to. 1. Monaſtici Anglic. p. 243. *Si vero criminen... loci Procurator commiſerit, agatur rationabiliter de eo quod de Regis agitur Præpoſito, ut videlicet vocato Decuriato, ac juſſo ordine depoſito, ille qui dignus ſit Chriſti deſignetur.* Alanus de Planctu naturæ: *Organicorum quoque artificum Decuriata pluralitas prædicti hominis decorabat inceſſum*; id eſt, ordinata.

¶ DECURIONATUS, δικαδαρχία. *Decurio*, in Supplemento Antiquarii.

¶ DECURIUS, Equus major, idem qui infra *Dextrarius*. Vide *Cures franci* in voce *Canis*.

¶ DECURTARE JURA, Ea imminuere, confringere, violare, in Ch. an. 1275. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. pag. 63. Alias *Decurtare* proprie Mutilare, ut apud Plinium. *Radices breves ac velut Decurtatæ*.

¶ DECUS, DECUSA. Vide *Decuria* 2.

¶ DECUSARE. Vide *Decuſſare*.

DECUSATIM, *Honorabiliter, apte*, in Gloſſ. MSS. S. Germani Pariſ. Cod. 524.

DECUSSARE, in Breviloquio, *Adornare, venuſta-*

re, inde Decuſſatus, ornatus. Gl. MSS. *Decuſo, orno*. Papias: *Decuſata, ornata*. Alibi: *Decuſſare, honorare*. Vita S. Deicoli Abb. Lutrenſis n. 4. *Juxta ordinem ſituum Metenſem opulentiſſimam urbem video non mediocriter Decuſatam, cui tantum Divinitas conſulere dignata eſt, ut &c.* Odo Cluniac. libro 1. de Vita S. Geraldi cap. 12. *Cum unumquodque membrum ſua pulcritudo compoſſiſſet, collum tamen ita candidulum, & quaſi ad normam videndi Decuſatum habebat, ut vix aliud tam gratioſum videſſe te putares*. Baldricus Doleaſis in Prologo MS. ad Vitam B. Hugonis Archiep. Rotomagenſis: *Nulla Decuſata ſculptura vel politura, &c.* [Acta SS. Maii to. 6. pagina 749. de S. Carauno Mart. *Unde immenſas divinæ pietati referentes odas, quæ mirabiliter ac indefinenter ſuos Decuſſat ſanctos prodigiis*. Continuator Bollandi *Decuſſare* reddit in deculpum augere, à *Decuſſis*, decem aſſes, quod etymon non arridet; *Decuſare* enim vel *Decuſſare* à voce *Decus* derivatur, ut habet Johan. de Janua; qui addit, etiam à *de* & verbo *cuſare* poſſe deduci. Non magis placet interpretatio Mabillonii *Decuſare* reddentis per *Includere*, in excerpto Epiſt. Odonis Archiep. Cantuar. quod exhibet in Actis SS. Bened. ſæc. 4. part. 1. pag. 725. nota b. ubi ſic habetur: *Itaque tantæ tamque dignæ affinitatis delectatus vicinitate, & editore eas* (S. Wilfridi reliquias) *entheca Decuſare, & excerptis de libro vitæ hujus floſculis novo operæ pretium duxi carmine venuſtare*; hic enim ut alibi *Decuſare* ornare eſt, ac ſequenti correſpondet verbo *Venuſtare*.] Abbo libro 2. de Bell. Pariſiac.

... Decuſſata tuos gemmis niſi zona.
Nulla fovet lumbos, &c.

Ubi Gloſſa ejuſdem Abbonis, *Decorata*. Henricus Roſſa in Herlingsberga:

Incedit primus regali matre creatus,
Regalem decorans meritis regalibus ortum,
Quando Decuſatur, ſibi conveniunt genus & mos.

Epiſt. Joannis XIII. PP. ad Adalberonem Archiep. Remenſem: *Monaſterium Monachorum religione Decuſatum*. Utuntur Saxo Grammat. lib. 3. Petrus Damian. lib. 2. Ep. 2. Vita S. Heldradi Abbat. Novalic. num. 2. Thietfridus Epternac. lib. 2. c. 6. & alibi, & alii.

DECUSSATIM, Deceater. Frodoardus in Benedicto PP.

Electumque Decuſſatim ſplendore venuſto
Affectum repetunt.

¶ DECUSSATUS LAPIS. Vide *Decuria* 2.

DECUSSIO. Rogerus Hovedenus pag. 785. *Clericivero veſtri per Cardinalem commotione præmiſſa ad reſignandos redditus quos interim perceperint, cum diſtrictione cogentur, niſi aus auctoritate Romanæ Eccleſiæ, aus Decuſſione 6. menſium juxta Lateranenſe Concilium, excepto tempore ſuſpenſionis, poterunt ſe tueri.* Ubi forte legendum *Decurſione*.

¶ DECUSSUM. Vide *Decuria* 2.

¶ DEDAMNARE, Sententiam damnationis recindere. Tertull. de Pudicitia cap. 15. *Qui ſceleris manifeſtum Dedamnaverit*. Vide ibi Rigaltium.

¶ DEDAMPNIFICARE, Damnum reparare, Gall. *Dédommager*. Occurrit apud Rymerum tomo 2. pag. 358. & to. 10. pag. 362.

¶ DEDANS, pro *Dedens*. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 1.

Malunt anguſtæ certamen inire paleſtræ,
Normalis ſeſe Dedans ſub regmine vitæ.

Ibidem *cap.* 7.

Dapſilis aſt cunctis, Dedans hermenia vitæ,
Pauperibus largas præbebat ſedulus eſcas.

DEDASCULUS, pro *Didaſcalus*, διδάσκαλος. Althelmus de Laude Virginum:

Porro conflictum geſſit Dedaſculus idem
Contra bis ſenos certantes arte Magiſtros.

DEDBANNA. Leges Henrici I. cap. 85. *Qui ad occidendum aliquem innoxium redbanna, vel Dedbanna fuerit convictus, noxæ componat inde ſolus.* Voces confectæ ex Saxon. dædbana, homicidii auctor & factor, ex ded, factum, & bana, homicida, vel homicidium. ræd-bana, maleficii, vel homicidii conſiliarius & ſuaſor, ex rædconſilium, & bana, homicidium.

Cl. Scriptor Schilterus per vocem *Bana* crimen quodvis hic intelligit, additque ſe neſcire quo auctore Cangius interpretationem ſuam confirmet; Cangii ſponſor locuples Somnerus qui *Bana* reddit *Interfector, homicida.*

DEDECOROSUS, Turpis, infamis. Salvianus l. 6. de Gubern. Dei: *Dum inter turpia ac Dedecoroſa ridemus, ſcelera committimus.* Lex 13. Codicis Th. de Hæret. *Qui docere ſe dicunt, quod aut neſcire, aut dedicere ſit Dedecoroſum.* Utitur etiam Aurelius Victor in Maximiano. Vide *Decoroſus.*

DEDECOROSE, apud eŭdē Aureliū Vict. in Nerone.

DEDECUS CURIÆ. Liber de mulctis judiciariis in Præpoſitura Bituricenſi editus à Thomaſſerio, cap. 1. *Et eſt aſſavoir que le Prevoſt de Bourges ne paye nulle amende de ſentence qu'il donne contre aucune perſonne: car il eſt Juge Royal, & pour ce ne doit nulle amende, & n'y a que* Dedecus Curiæ.

¶ DEDICA POSSESSIO, ſ. pro *Dedicata*, ut ſit Clericorum propria. Canones Hibern. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 4. *Nemini Clericorum auferri debet locus quem anni circulo inhabitaverit, ſuper quem Eccleſiam, id* (id eſt) *domum ſuam ædificaverat. Sed ut poſſeſſio Levitica Dedica ſibi procul dubio habeatur ſempiterna. In hac Synodo judicatum eſt. In quocumque loco Sacerdos ædificaverit Eccleſiam ſuam, id* (id eſt) *domum ſuam in uno anno hereditas ejus erit ſempiternum.*

1. DEDICARE, Incipere. S. Cyprianus Epiſt. 33. de Lectore: *Hoc die auſpicatus eſt, dum Dedicat Lectionem.* Commodianus Inſtr. 53.

Ille parat dona, ille pro victoria lætus
Suſcipit, & proprium ſatellem Dedicat eſſe.

Geſta Conſtantini M. *Palatium uſque ad perfectum fecit, quem non Dedicavit,* i. incœpit. Vox etiam Tertulliano familiaris.

2. DEDICARE. Gilbertus Lunicenſis Epiſcopus de uſu Eccleſiaſtico: *Dedicat etiam Pontifex atrium, templum, altare, tabulam altaris. Dedicare enim eſt locum Deo offerre, benedicere, & ſanctificare.* [Etiam Latinis Dedicare conſecrare eſt. Cic. pro Archia c. 8. *Smyrnæi delubrum Homero Dedicaverunt.* Gl. Lat. Græc. *Dedicat*, καθιερῶ, ἀφιερῶ, ἁγιάζω.]

¶ 3. DEDICARE, Celebrare. Donatio S. Rudefindi pro Monaſterio S. Salvatoris de Cella-nova, inter Concil. Hiſp. tomo 3. pagina 181. col. 2. *Feſta vero S. Archangeli Michaelis Dedicetur ſæpe in memoriam filii mei.* Epiſtola Balduini Imp. Conſtantinop. de ejuſd. urbis expugnatione per Latinos an. 1204. *Hæc eſt quæ Chriſtum ſolis Dedicat bonore picturis.*

DEDICATIO, Feſtum Dedicationis Eccleſiarum. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Dedicationes, Encœnia.* Seu potius dies feſtus Sancti cujuſpiam Eccleſiæ vicanæ patroni, qui non ipſorum duntaxat vicanorum, ſed etiam vicinorum pagenſium concurſu celebrari ſolet: unde Regiis olim ſecuritatum privilegiis munirus legitur. Leges Edwardi Confeſſ. c. 3. *Ad Dedicationes, ad Synodos, ad Capitula venientibus ... ſit ſumma pax.* Ibidem: *In Parochiis, in quibus Dedicationis dies obſervatur.* Vide Conſuetudinem Inſulanam art. 29. De populorum concurſu annuas dedicationum feſtivitates, ſic Gregorius Mag. Homil. 14. in Evang. *Certe ſic ubi populus nundinas celebraret, ſi ad alicujus Eccleſiæ Dedicationem denuntiata ſolemnitate concurreret, feſtinaremus omnes ſimul invenire, & intereſſe unuſquiſque ſatageret, &c.* Vita S. Popponis Abbatis num. 4. *Ac deinde eundem Encœniorum diem ex concurſu populi ulteriùs celebrem decrevit. Unde etiam uſque in præſens, undecumque à populis, ad præſcriptum diem accurrendi mos inolevit.*

In ejuſmodi vero dedicationibus ſolennes epulas uſu celebratas docemur ex Sidonio libro 4. Epiſt. atque inde poſtmodum dedicationis vocabulum in malam partem tractum eſt, ac pro conteſtatione publica ſumptum, quod qui ad ejuſmodi feſta in vicos ire ſolent, non tam pietatis, quam conteſtationibus & judiciis indulgendi cauſa eo confluant: hinc etiamnum apud inferiores Gallos, *faire la Ducace*, eſt genio & ebrietati indulgere. Gregor. Mag. lib. 9. Epiſt. 71. *Et quia boves ſolent* (Angli) *in ſacrificio dæmonum multos occidere, debet bis etiam hac de re aliqua ſolemnitas immutari, ut die Dedicationis, vel Natalitio ſanctorum Martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula ſibi circa eaſdem Eccleſias, quæ ex ſanis commutate ſunt, de ramis arborum faciant, & religioſis conviviis ſolemnitatem celebrent, &c.* Adde eumdem l. 1. Epiſt. 32. 54. & Joannem Diaconum lib. 2. Vitæ ejuſdem Gregorii cap. 37. Ejuſmodi paganorum convivia & epulas ad anniverſaria ſacrorum ſuorum ſolennia attigit Gregorius Turon. in Vita B. Maurilii Epiſcopi Andegavenſis MS. capit. 20. Neque alia notione *Dedicationem* uſurpavit Cæſarius Heyſterbach. libro 12. capit. 41. *Miles quidam erat nomine Rundigerus, ſic totus deditus vino, ut diverſarum villarum Dedicationes, tantum propter bona vina frequentaret.* Quas quidem conteſtationes attigit etiam Paulin. Nat. 9.

Sed rurſum redeamus in atria, conſpice rurſum
Impoſitas longis duplicato tegmine cellas
Porticibus, metanda bonis habitacula digne,
Quos huc ad Sancti juſtum Felicis honorem
Duxerit orandi ſtudium, non cura bibendi.

Idem infra:

Verum utinam ſanis agerent hæc gaudia votis,
Nec ſua luminibus miſcerent pocula ſanctis.

Sane Antiſthenes ἱερτήν, γαμηλίαν ἑορτὴν vocitavit. S. Auguſt. Ep. 56. *Voluptuaria ſabbatorum convivia.* Et Sidonius lib. 1. Epiſt. 2. *Luxum ſabbatarium* dixit, quod feſtivis diebus in conviviis publicis privatiſque major eſſet luxus, ut obſervat Sirmondus ad hunc locum. Sed ejuſmodi convivia abrogavit Romana Synodus ſub Eugenio III. cap. 35. & Concilium Cabilonenſe cap. 19. interdixit etiam Edgarus Rex in Canonibus Saxonicis cap. 28. Anniverſarios porro Dedicationis Baſilicarum dies celebratos ex veteri conſuetudine, docent Felix PP. IV. in Epiſt. apud Burchardum l. 3. c. 58. & Sozomen. lib. 2. c. 25. Vide quæ obſervavimus de Ædis Sophianæ encœniis.

In Eccleſiarum Dedicationibus id potiſſimum cavebatur ne in iis aliqua ſepulta jacerent corpora defunctorum, adeo ut è tumulo eruerentur, poſt Dedicationem iterum humanda, ſi quæ in iis, quamvis multo ante, ſepulta fuiſſent. Charta an. 1230. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſis inter Inſtrum. p. 126. *Cujus* (Dom. Hugonis de Oyſi) *corpus ſepultum fuerat in hac Eccleſia ante majus altare, antequam dedicaretur, & requieverat per quadraginta & unum annos, quando extractum ab Eccleſia pro Dedicatione facienda, ſicut decet, & celebrata Dedicatione reportatum fuit in Eccleſiam, & ab Epiſcopis ſuperius nominatis ſubhumatum.*

1. DEDICERE, Contradicere, negare. Sugerius in Ludov. VI. c. 15. *Quod ſi quid horum veſtrates aut Dedixerint aut dicere diſſimulando noluerint, &c.* Reg. Majeſt.

Majeſt. libro 3. cap. 8. §. 10. *Sed ſi ſigillum aliquod Dedicatur, & per collationem probari poterit.* Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 2. *Poteſt bene Warantiam illam Dedicere.* Conſuetudines Teneræmundæ anno 1233. capit. 18. apud Lindanum l. 1. Tener. capit. 9. *Si vero aliquis ea quæ à Scabinis judicio, vel teſtimonio fuerint affirmata, Dedixerit; unicuique Scabinorum qui Dedicti fuerint, 60. ſol. perſolvet.* Eadem habentur in Libertatibus MSS. villæ S. Deſiderii in Campania anno 1228. [& in Charta Philippi Auguſt. an. 1194. pro Atrebatenſibus.] Adde Fletam lib. 1. cap. 31. §. 2. capit. 38. §. 1. lib. 2. cap. 44. §. 4. cap. 50. §. 1. & Perardum in Burgundicis pag. 266. [Anonymum in Carmine tom. 5. Annal. Bened. pag. 652. col. 2. & alios.]

DESDICERE. Fori Obſeqües Jacobi I. Regis Arag. fol. 36. *Dicat ... quod ille quem reptaverat, non meretur malum de facto illo unde ipſum reprehenderat, Deſdicat ſe ter, & ſic alius ſit ſalvus.*

2. DEDICERE, Devulgare. Gloſſæ MSS. ad Conc. Antioch. c. 4. *Dedicerint, devulgarint.*

DEDICTUM. Gaufredus Monachus de Rebus geſtis in cauſa Gisleberti Porretani: *Ergo ſicut Rex, inquam, veſtrum dictum & Dedictum habetis.* Galli dicunt, *Vous avez voſtre dit & voſtre Dedit.*

DEDIGNARE, Reſpuere, dedignari. Lex Alemann. tit. 41. *Et Dedignet eum audire, & ſpernit eum.* Ita Edit. Heroldi. Ubi *Dedignetur*, in aliis Edit.

¶ DEDIGNATIO, Indignatio. Acta SS. Martii tomo 1. pagina 412. de B. Petro à Caſtro-novo Mart. *Servis fervulem incutientes timorem, minantes eis rerum deprædationem, Regum ac Principum Dedignationem intonantes, &c.*

DEDIGNE, Indigne. Chron. Nangii ann. 1280. *Rex Franciæ ferens graviter Dedigne, quod, &c.*

DEDILIGERE, ab amicitia diſcedere, *Ceſſer d'aimer.* Stephanus Tornac. Ep. 71. *Canſido quia quem dilexiſtis privatus, non Dedilegeris promotus.* [Petri Bleſenſis Epiſt. apud Acherium to. 8. Spicil. pag. 435. *Quem ſemel dilexit, vix Dediligit.*]

¶ DEDITI. Vide *Deditui*.

DEDITITII, Οἱ μιξέτεκνοι δοῦλοι τῶν νικησάντων πολεμίων ἐξαιτίας ἐαυτὰς ἐπιτρέψαντες, in Gloſſ. Lat. Græc. Speculum Saxonic. lib. 3. art. 44. §. 2. *Et ex his qui juri derogabant ſuo, Deditiitiorum conditioni ſubjiciebantur.* In lib. 16. Cod. Th. de Tironib. *Deditiii* fœderatis jungunter: *Præcipue ſane eorum ſervos, quos militia armata detentat, Fœderatorum nihilominus & Deditiitorum.* Ubi *Deditiii* ſunt, qui ultro ex gentibus ad Romana caſtra tranſibant, nullo ad id ictu fœdere, & eorum copiis ſeſe adjungebant, &, ut loquitur Ammian l. 20. *Gentiles, qui relicti laribus ſuis ad Romanos tranſibant.* Vide *Dutitii*.

¶ DEDITUI, Ruſtici qui educandis apibus præſertim occupabantur, quique in ſpeluncis habitare conſueverant; unde Saxonica lingua *Gothſekin*, quaſi *Corſethi* ſeu *Cotarii*, inquit Ludewig. utpote qui in *Cotis*, id eſt, tuguriis ſederent. Ex eorum mellificiis Domini feudales cenſum aliquem percipere ſolebant, unde in Privilegio Theodorici Landgravii Thuringiæ anno 1296. Monaſterio Dobirluenſi *conceduntur mellificiorum jura & eorum redditores qui Deditui dicuntur*, apud eumdem Ludewig. tomo 1. pagina 168. Et pagina 165. in Privilegio an. 1296. *Debitores mellificiorum, qui vulgo Dedili appellantur, & eorum mellificiorum jura vendidimus.* Ibid. p. 171. in Privilegio anni 1297. *Donavimus mellificia & eorum ſolutores, qui Dediti nuncupantur.* Privilegium anni 1276. ibid. p. 112. *Nos Henricus Dei gratia Miſnenſis Marchio recognoſcimus .... quod inter Dominum Abbatem & Conventum in Dobirlug ex una & Dom. Joban. de Sunnewalde ex parte altera, pro duabus villis Boren novo & Boren antiquo contentio verteretur, idemque Johannes affirmaret, quod cum ruſtici dictarum villarum jui eſſent Dediti, non poſſent bona ſua præter ipſius voluntatem & conſenſum vel vendere aut quomodolibet alienare, aliter prædicto Dom. Abbati contrarium aſſerente. Nos de conſenſu tam ejuſdem Dom. Abbatis, quam præfati Johannis per interlocutoriam ſive ſententiam requiſivimus à ſubſcriptis Bodone & Ottone, &c. qui omnes communiter affirmabant, quod prædicti ruſtici prædictarum villarum, non obſtante, quod eſſent Dediti prædicti Johannis, bona ſua prædicta poſſent vendere, dare, aut quocumque modo alienationis alienare, nec eſſet neceſſe ſuum conſenſum vel voluntatem requirere, ſuper eo adjicientes, quod idem Johannes nullum judicium vel Juriſdictionem habere deberet in eoſdem; ſed ſi pro melle, quod ſibi debetur, repetendo ſeu petendo, aliquid accionis habuerit contra ipſos, illud profequi debet coram præfato Domino Abbate juſtitia mediante.* Hæc fuſiora quidem, ſed ad notitiam conditionis Deditorum haud inutilia.

DEDOCERE. Goffridus Vindocin. lib. 3. Ep. 12. *Annuam pecuniam extorquere Dedocuit.*

¶ DEDUCERE, Gall. *Deduire*, Enarrare, exponere. Charta Henrici IV. Regis. Angl. ann. 1405. apud Rymer. to. 8. p. 425. *Ad aures quatumdam nobilium perſonarum, tanquam invidiæ facibus ſuccenſi, ſiſurratorie Deduxerunt, quod præfatus Magiſter Petrus de nobis quemdam annuum cenſum pro termino vitæ ſuæ, ad finem quod matrimonium hujuſmodi debitum ſortiri poſſet effectum.* Vide *Deductio* 1.

¶ DEDUCERE SACRAMENTUM. Capitulare Pipini Regis ann. 793. art. 29. apud Baluz. tomo 1. Capitul. col. 548. *Et talis ſit ipſe Advocatus, liber homo, bonæ opinionis laicus aut Clericus, qui ſacramentum pro cauſa Eccleſiæ, quam peregerit, Deducere poſſit juxta qualitatem ſubſtantiæ, ſicut hæc illorum habet.* Capitula excerpta ex Lege Langobard. apud eumd. Baluz. to. 2. col. 337. art. 25. *Singulis Epiſcopis, Abbatibus, Abbatiſſis duos concedimus Advocatos habere, unum qui cauſam procuret, alium qui ſacramentum Deducat.*

¶ DEDUCERE SE, Sefegerere, Gall. *Se conduire.* Barthii Gloſſar. ex Anonymi Hiſt. Palæſtinæ cap. 19. *Sic inique robuſte & proſpere Deducebat ſe Tancredus donec Antiochia eſſet capta.* Cap. 11. *Ipſique Chriſtiani nequiter Deducebant ſe, quia palatia urbis ſternebant & ardebant.*

¶ 1. DEDUCTIO, Narratio, expoſitio, Gall. *Deduction, Narré.* Delegatio Baſileenſis Synodi pro Roberto de Rupecula Abbate contra Ludovicum Badati, inter Inſtrum. tomo 3. novæ Gall. Chr. col. 241. *De & ſuper nonnullis pecuniis, ſummis & bonis mobilibus, rebuſque aliis in Deductionem proceſſus latius exprimendis.* Vide *Deducere*.

2. DEDUCTIO, Animi obſectatio, ex Gallico. *Déduit.* Conſtitut. Siculæ libro 1. tit. 52. de Judicibus *Si à litigantibus aut impetrantibus eſculenta & poculenta, ſeu injectas, aut Deductionem recepiſſe ... probentur.* Guill. *de Baldenſel* in Hodœp. *Vidi ſpiſtacos mirabiliter inſtructos, geſtibus ſuis hominem mirabiliter ad Deductionem provocantes.* Joan. de Beka: *Quam* (hiſtoriam) *veſtræ reverentiæ pro quotidiana Deductione tranſmittimus.*

DEDUCTUS, Eadem notione, in Inquiſitionibus de forisfacturis foreſtar. §. 13. Locum habes, in *Triſta. Le Reclus de Moliens* in ſuo *Miſerere*:

Cbil qui ruevent les Deduis faire,
Sunt cbil qui querent les Deduis.

DEDUCTIOR PAULO NUMERVS, Minor, in l. 11. Cod. Th. de Medicis.

DEDUCTORIUM. Sic appellat Paſchaſius Lilybi-

tanus Episcop. in Epist. ad Leonem PP. Canalem. per quem effluunt aquæ fontium baptismalium: *In cujus baptisterio nocte SS. Paschali, baptizandi hora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se repletur, paucisque qui fuerint, consecratis, cum Deaconorum nullum habeat, ut venerat aqua, ex sese discedit. Cloaca* dicitur Gregorio M. Homil. 17. in Evang. [Palladius libro 12. cap. 6. fect. de Castanea: *Locus Deductoria liquoris accipiat, ne humor insidens limo, germen extinguat.*]

DEDUCTUS. Vide *Deductio* 2.

¶ DEEQUITARE, Equo dejicere. Chronic. Dominici de Gravina apud Murator. tomo 12. col. 677. *Hungari cum eorum arcubus circumdantes in momento omnes Theotonicos ipsos Deequitarunt ab equis, & cum ensibus ferientes in illos, octo ex dictis Theotonicis occiderunt in campo.*

¶ DEESTIMARE, Non æstimare, non existimare, non putare. Oratio Ratbodi Noviom. Episc. de Annunciatione an. 1081. in antiquo Lectionario S. Eligii ejusd. urbis Monasterii num. 3. pag. 29. *Quicumque igitur hac Conceptione se redemptos non Deestimant.*

DEFABRICARE, Destruere. Epistola synodalis Concilii Duziac. I. *Parduln Episcopus... altare S. Mariæ Laudunensis Ecclesiæ pulcre satis ornavit, quod iste Defabricavit.*

¶ DE FACILI, Facile, in Anecdot. Marten. to. 1. col. 1333. apud Rolandinum Patavin. lib. 12. de Factis in Marchia Tarvisina cap. 1.

¶ DEFÆCATIO, Purgatio. *Defæcatio carnis*, apud Tert. de Anima c. 27. *Defæcatio senectutis*, apud Pacianū Parænesi ad Pœnitent. inter Concilia Hisp. to. 2. p. 97.

¶ DEFALCARE, Hisp. *Desalcar*, Ital. *Disalcare*, Gall. *Desalquer*. Deducere, subtrahere. Testam. Wolcheri apud Ludewig. to. 2. p. 255. *De qua quidem qala dabit prædictus Vicarius Celerario Refensi pro decima modium hordei, quem Defalcabit de decima Arnoldi*. Ch. Henrici IV. Duc. Silesiæ an. 1288. apud eumd. Ludewig. to. 5. p. 432. *Ipsi usque proventus multiplicent, non Defalcent.* Ch. Philippi Arbosii Episc. Tornac. an. 1366. pro Ecclesia S. Martini Cortraci apud Miræum to. 2. p. 1242. col. 2. *Deficientes in præmissis privati fint lucro distributionum, quas lucrati fuissent in dictis Vesperis & Missis alta voce coëbrandis remanendo, & tantumdem de suo amittant, quod sit deficientibus Defalcetur de bis quæ proximo lucrati erunt, vel lucrabuntur in Eccles. prædicta.* Rursum occurrit supra in *Decostare*, apud Baluzium to. 6. Miscell. p. 323. Rymerum to. 8. p. 238. *Defalcare* Columello est falce secare. A *falce* igitur deductum vocabulum, unde etiam dictam volunt legem *Falcidiæ eo quod falcem injiceret legatis*.

¶ DEFALCATIO, Detractio, deductio. Acta SS. Aprilis to. 2. p. 718. de S. Wernhero puero: *Tota pecunia absque ulla Defalcatione*. Statuta Joannis Episcopi Leodiensis ann. 1287. inter Anecdota Marteniana tom. 4. col. 860. *Item, committimus Decanis, quod inquirant de Ecclesiis Defalcatis. & nobis referant, quod Ecclesiæ sunt Defalcatæ, & per quos & in quibus: & nos omnes Defalcationes Ecclesiarum minus legitime facti as revocamus, & præcipimus sub pœna excommunicationis omnibus qui bona Ecclesiarum habent per Defalcationem minus legitime factam, quod ea Ecclesiis à quibus sunt Defalcata restituant, & de recepisis satisfaciant eisdem infra quatuor menses à tempore præfentis Concilii: alioquin omnes dicta bona sic Defalcata detinentes, si sint personæ Ecclesiasticæ vel Religiosæ suspendimus à divinis; si laicæ sint, eas excommunicamus.* Hoc in loco Defalcatio est Usurpatio rerum Ecclesiæ ratione debiti.

DEFALTA, Defectus, Eremodicium: ex Gallico, *Defaut*, vel Anglico *Defalte*: vox Practicis frequens. Habetur in Regiam Majest. libro 1. capit. 8. §. 11. cap. 12. §. 7. in Quoniam Attach. §. 4. apud Bractonum & Practicos Anglos passim.

¶ DEFALTUM, Eadem notione apud Rymer. tom. 15. pag. 249. col. 1.

DEFALTA, Negligentia, in Vitis Abbatum S. Albani p. 98.

DEFAMARE, *Convitiari, criminari, famam auferre*. Joan. de Janua. [*Publice Defamatus*, apud Rymerum to. 2. p. 932. Vox nota Gellio.]

¶ DEFANARE, Profanare. *Spatiosa Defanata*, apud Arnobium.

¶ DEFARINATUM, Semen in farinam comminutum, Tertulliano lib. adv. Valent. cap. 31.

¶ DEFAUCIO, Averfio, Oppositio. Vide *Faucio*.

¶ DEFECIT, Morbi genus, Languor, forte phtisis. Vita S. Johannis Hispani, to. 5. Junii pag. 144. *Eo in loco tanti fervoris, tantique regularis disciplinæ extitisse refertur, ut præ nimio jejuniorum exercitio abstinentiarumque frequentia, gravem in se morbum pectoris, qui Defecit à Medicis vocatur, concipere.*

DEFECTARII. Vide *Directarii*.

¶ DEFECTIO, *Animi desponsio*. Barthii Glossarium ex Baldrici Hist. Palæst. *Defectionem obsessorum*. Vide *Defectus* 1.

DEFECTIVA FEBRIS, Intermittens, apud Cælium Aurelian. lib. 2. Acutor. cap. 10.

1. DEFECTUS. *Defecta prædia*, in Cod. Th. lib. 3. de Censitorib. *Defectæ domus*, in l. 3. de Indulg. debit. *Maisons Deffaites*, destructæ. Viri *famei ac Defecti*, in eadem lege, *Gens de paille*, uti vulgo loquimur. *Defectio prædiorum*, in l. 12. Cod. Just. de Annona & tribut. *Abandonnement*. Decretum Synodi Sardic. in Fragment. S. Hilarii pag. 35. *Oramus etiam, ut præcipius tot Episcopos qui Arimino detinentur, inter quos plurimi, qui ætate & paupertate Defectis sunt, ad fuam provinciam remeare*. Vide *Asantica*.

2. DEFECTUS, Transgressio legis, statuti, in primis Statutis Roberti I. Regis Scotiæ c. 12. §. 5. Ch. Libertatum oppidi de S. Paladio in Biturigib. ann. 1279. *Dicti homines solvent de clamore 20. den. Parisi. de Defectu, 5. solidorum Parisiensium tantummodo, & nihil ultra.*

3. DEFECTUS JUSTITIÆ dicitur, cum judex, vel feudalis dominus, vassallo jus sibi fieri postulanti, vel plane denegat, vel Curiæ fuæ placita differt ultra quam Leges feudales permittant. Ita Philippus Bellomanerius MS. cap. 61. cujus quidem delicti cognitio ad Regem nude spectat. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 59. *Defectus justitiæ, ac violenta recti detentio primo, secundo, ac tertio secundum legem requisiti, commune Regis placitum est super omnes*. Adde cap. 33. Vel certe ad dominum superiorem. Quippe ex Legibus feudalibus si vassallus dominum fuum de *Defectu justitiæ* in Curia domini superioris appellaret, & in Curiam domini sui jus ab eo recepturus remitteretur, ab illo pro arbitrio emenda mulctabatur. Si è contra dominus in justitia facienda defecisse convictus esset, jurisdictionem & Curiam, quam habebat in vassallum, amittebat, mulctabaturque graviori emenda erga dominum superiorem, qui exinde fuo vassallo jus dicebat. Stabilimenta S. Ludovici libro 1. cap. 52. *Quant li Sires veo le Jugement de sa Court, il ne tendra jamais rien de lui, ains tendra de celui qui sera par dessus son Seigneur*. Petr. Fontanus, capit. 13. *Se aucuns Sires est appellé de son homme de Defaut de droit, & il est atains, il perd l'omage, & pers auſſi reſpons en Cort*. Charta Philippi Aug. Regis Franc. anno 1214. in Tabulario Burgulienſi folio 101. *Quod Prior haberet justitiam de hominibus de Coldris, aliis de ſuo tenemento, donec Curia ſua adjuratur pro Defectu juris: & tunc veniant ad No-*

nancourt partes ad faciendum jus & capiendum, &c. Arreſtum an. 1224. apud Belforeſtum in Hiſt. Franc. *Joannes de Nigella e contrario reſpondebat, quod ad Curiam Comitiſſæ nullo modo reverti volebat, quia ipſa Defecerat ei de Jure & de Defectu juris illam appellaverat ad Curiam D. Regis, ubi paratus erat eam convincere de Defectu juris.* Ita judicatum Arreſtis Parlamenti an. 1309. & 1311. quibus appellans de defectu juſtitiæ exemptus fuit à juriſdictione Comitiſſæ Arrebatenſis, & ab omni hominio & fidelitate abſolutus, dictuſque vaſſallus domini ſuperioris. Et altero O. SS. ann. 1279. idem judicatum fuit contra Regem Angliæ pro domino *de Gimel*. Regeſtum homagiorum Nobilium Aquitanorum an. 1273. fol. 44. *Bernardus Jordani de la Reer Miles.... dixit per juramentum ſuum quod multotiens requiſivit dominam Conſtantiam, ut faceret ſibi jus, & quod non faciebat, & ei Deficiebat in Juſtitia: dixit quod extunc nolebat eſſe de Curia del Sere, imo renuntiabat omnino, & de hoc habebat Curia in teſtimonium.* Vide Stylum Parlamenti cap. 26. part. 4. & 5.

Exſtat in Regeſto Parlamenti ſignato *Olim*, f. 127. Charta Phil. Regis Fr. menſis Jun. an. 1286. confirmata menſe Mart. an. 1302. & à Philippo M. menſe Martio anno 1316. quo Regis Angliæ ad vitam concedit, ut neque ipſe, nec illius Seneſcalli in terris, quas in Francia poſſidebat, ullam emendam incurrere poſſit ratione appellationum ab illius vaſſallis factarum ad Curiam Regiam, *ſuper iniquo, parvo, & falſo judicio, vel Defectu juris, ſeu quocunque alio modo, ſi ſuper his aliquo caſu ſuccumbant, vel convincantur.* Quod ſi ex appellantibus in eadem Curia ſuccumbant, permittit Officialib. Regis Angliæ, ut mulctas & emendas, in quas ii incurrerint, poſſint exigere, &c.

Sed priuſquam dominus de defectu juſtitiæ convinceretur, debebat vaſſallus appellans de defectu, duobus ejuſdem feudi Paribus comitatus, per tres dies & tres quindenas dominum de recto ſibi faciendo interpellare; quod quidem inter vaſallos nobiles obtinebat; nam ignobilibus ſeu iis qui *tenebant in villenagium*, aliæ erant non adeo ſolennes formulæ, ut obſervare eſt ex eodem Bellomanerio cap. 62. & 67. ubi hanc materiam pluribus exſequitur. Judicium igitur de defectu juſtitiæ agitabatur in Curia domini ſuperioris, coram feudi Paribus. Will. Brito l. 6. Philipp.

Jus tamen eſt, & tu rectum eſſe fateberis, ut qui
Sunt mihi ſubjecti, ſubeant examina noſtri
Prima fori: qui ſi Defecero, quod abſit,
Judicio Parium tunc me tractabo meorum.

Vide Raguellum verbo *Déni de Juſtice*.

¶ 4. **DEFECTUS**, Vadimonium deſertum, Gall. *Défaut de comparoir*. Conſuetud. Brageriaci art. 79. *Item ad hoc ut dictus creditor gaudere poſſit de dicto Defectu contra ſuum debitorem . . . oportet neceſſario, quod perſonaliter ſitetur, & ei legatur & exprimatur dictum inſtrumentum & contenta in eo, & quod ei aſſignetur per dictam citationem certa dies, & per ſpatium octo dierum ad minus . . . ſi alias dicta citatio facta fuerit, dictus creditor de dicta citatione & Defectu minime gaudere poſſit.* Cod. Legum Normann. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. pag. 320. *Nec tamen ex Defectu facto poſt viſionem in hujuſmodi querela abſens vel Deficiens teneatur ſuiſnam amittere.*

¶ 5. DEFECTUS, Quo quis non ſtat promiſſis. Stipulationes anni 1247. apud Acherium Spicil. tom. 9. pagina 191. *Mos vero dictus Humbertus . . . damus dicto Raynaudo fidejuſſores & obſides . . . qui ad Defectum noſtrum promiſerunt; . . tamdiu tenere oſtagia . . . donec de dicto Defectu præfato Raynaudo . . . plene fuerit ſatisfactum.*

¶ 6. DEFECTUS, Mors, Obitus, in Gloſſario Gaſp. Barthii ex Baldrici Hiſtoria Palæſtina. .

¶ DEFECTUS EXITUS, id eſt *Hæredis*, cum nullus eſt hæres. Vide *Exitus*.

DEFECTUS SERVITII. Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. cap. 231. *Se le Seignor fait ſemondre ſes homes par le Banier, ou par trois de ſes homes, d'aler en Court, & ils n'evigenent, ils font Defaillis dou ſervice, ſe ils ne ſont eſſoignes, & que ils facent aſſavoir leur eſſoignes as trois homes, ou à Banier. Se il vont en la Court par la ſemonce deſſuſdite, celui qui ſe partira de la Court dou Seignor ſans congiè, tant comme elle ſeniera à celle fois, ſera Defaillant de ſervice, &c.*

DEFEDARE, pro *Diffidare*, in veteri Charta apud Reſlium pag. 393. *Contriſtavit ſe Hugo, & Defedavit Comitem de ſe, &c.* Vide *Faida*.

¶ DEFELUS. Bernhardus de *Breydenbach* Itiner. Hieroſol. p. 277. *Corpus ejus cathaſplaſmetur cũ argento vivo occiſo, cũ oleo adjuncta ariſtologia longa & Defela.*

1. DEFENDERE, Prohibere, vetare, Gall. *Défendre*. Leges Edw. Confeſſ. c. 37. *Uſurarios Defendit quoque Rex Edwardus, ne remanerent in Regno.* Uſos etiam hac voce notione iſta conſtat priſcos Latinos: occurrit enim in Fragmento Legis Agrariæ apud Gruterum 202. Claudium Quadrigarium, Ciceron. lib. 3. Offic. Vegetium lib. 4. cap. 10. & alios.

DEFENSIO, Inhibitio, in Lege Longobar. lib. 3. tit. 4. §. 3. & in Capitulis Caroli M. lib. 5. c. 130.

2. DEFENDERE. *Sibi defendere locum, agrum*, Uſurpare, ſibi aſſerere, apud Aggenum, Siculum Flaccum, & Frontinum, in lib. 3. Cod. Th. de Maternis bon. & in Concilio Braccar. an. 563. c. 21.

DEFENDERE. Lex Viſigoth. libro 10. tit. 11. §. 1. *Quod ſi canonem conſtitutum ſingulis annis implere neglexerit, terram dominus pro ſua jure Defendat; quia culpa ſua beneficium quod fuerat conſecutus, amittat, quia placitum non impleſſe convincitur.* Ubi *terras defendat*, videtur ſumptum ex Novella 7. cap. 3. §. *Quia vero*, verſic. *Scire autem*. Quo loco vetus Interpres utitur verbo *Defendere*, pro quo Julianus Antecceſſor reponit *prædia abſtrahere*.

DEFENDERE, Domeſdei, in Monaſtico Anglic. to. 3. p. 307. *Canonici S. Pauli tenuerunt Brenes tempore Regis Edwardi, & ſe Defendit pro octo hidis. Hæ hidæ geldaverunt & geldant cum Mortelake manerio Archiepiſcopi; & ibi ſunt computatæ.*

DEFENDERE SE PER PATRIAM. Vide *Patria*.

DEFENDERE SE PER CORPUS SUUM, i. per duellum, apud Bractonum l. 3. tract. de Corona c. 26. c. 32. §. 4. & alibi, ut & Practicos cæteros, & Scriptores Anglicos paſſim.

DEFENDERE, Conſervare, ſibi reſervare. Capitulare 2. an. 813. c. 10. *Unuſquiſque Comes de herba in ſuo Comitatu Defendat, ad opus illius hoſtis*, &c. Vide *Defenſa*. 3.

¶ 3. DEFENDERE, Vindicare, punire. Tertull. lib. 1. adv. Marc. cap. 26. *Cur enim probibet admitti, quod non Defendit admiſſum?* Recurrit ſæpius eadem notione apud eumdem Tertullianum, ut & apud vet. Interpretem Irenæi. Vide *Defenſa* 1.

¶ DEFENDICULUM, Munitio, qua quis ſe vel ſua defendat & tueatur. Acta SS. April. to. 2. a. p. 718. de S. Wernhero puero: *Pateatque hoc multis manicis & compedibus ferreis magnis, cereis imaginibus & ſimilitudinibus, & pugilum Defendiculis.* Ch. Caroli IV. Imp. Rom. an. 1367. apud P. *Benoit* Hiſt. Tull. in Probat. p. 37. *Turribus & propugnaculis, ac aliis munimentis fortificare valeant & munire, ac circa ipſam novas foſſatas etiam in viis publicis facere, novas barras conſtruere, & alia Defendicula poſſint erigere, ac foſſatas, barras & Defendicula factas & facta, &c.*

¶ 1. DEFENSA, Ultio. Tertull. lib. 2. adv. Marc.

sap. 18. *Incredibile videretur à Deo expectare Defensa, edendam postea per Prophetam: Mihi Defensa, & ego defendam, dicit Dominus.* Pro quo vetus Interpres Rom. 12, 19. *Mihi vindicta & ego retribuam.* Vide *Defendere* 3.

2. DEFENSA, Tuitio, auxilium, *Defensa*, in Historiis Cortusior. lib. 1. c. 6, 10. & alibi non semel. [Chartular. S. Vandreg. *Je devant dite Eve ai renunchié à tout privilege, & a toute aide, & à toute Deffesse de drois & d'aisance de court laie & de court de chrestienté...fait en l'an de grace* M. CC. IIII.^{XX}. & V. Ubi *Deffesse* est pro *Défense*, ut infra *Deffesium* pro *Defensum*.]

3. DEFENSA, dicitur ager, pratum, vel silva, ubi aut pascua seu animalia immittere, aut aliud quidpiam agere, quod iis noceat, non licet. Glossar. Græco-Lat. *Defensa*, χῶρα ἐκτεθειμένη. Ubi λοιμῶν, est feges, seu ager consitus. Ita in Consuetudine Normanniæ art. 8. [*Terres sont aucun tems en Deffens & en autres sont communes.*] *Tousez terres cultivées & ensemencées sont en Deffens, de quoy les bestes peuvent legerement tollir les fruits.* [*Vuides terres sont en Deffens depuis la mi Mars jusqu'à la sainte Croix en Septembre. En autre tems celles sont communes.*] *Deffens*, vel *Deffais*, in Consuetudine Andegavensi art. 171. 192. *Deffois*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 1. art. 148. Lex Bajwar. tit. 9. c. 12. *Qui autem signum quod propter Defensionem ponitur, aut injustum iter exscindendum, vel pascendum, vel campum Defendeadū ... recideri, &c.* Honorius IV. PP. in Statutis pro Regno Neapol. an. 1285. apud Rainald. n. 46. *Prohibemus ne quisquam pro animali silvestri extra Defensam vel limites Defensæ invento ... puniatur.* Henric. Knyghton. an. 1352. *Idem Dux fecit instaurare prædictum parcum de feris Defensæ Leistrecensis.* Idem an. 1390. *Dux Lancastriæ fecit magnam convocationem Magnatum regni ad venandum apud Leycestriam in foresta & Defensa, & in omnibus parcis suis ibidem.* Occurrit præterea in Monastico Anglic. tom. 1. pag. 219. in Vitis Abbat. S. Albani pag. 93. apud Beslium in Comitib. Pictav. pag. 475, tom. 4. Gall. Christ. pag. 889, apud Ughellum tom. 7, Ital. sacr, pag. 807. &c. Vide Leges Scanicas Audr. Suenonis libro 10, cap. 12. [Hickesii Thesaur. Linguarum Septentr. p. 163.]

DEFENSIO, Charta Will. Ducis Aquitanor. apud Beslium: *Fratribus Cœnobii S. Cypriani concedimus Defensionem in aqua Chinni, secundum consuetudinem morum: & de cætero nemo sit qui audeat piscari ... sine licentia Abbatis, &c.* [Vide *Defensio* 3.]

¶ DEFFENCIO, Statuta Arelat. MSS. art. 35. *De Diffencionibus pasturarum. Item statuimus, quod quilibet qui fuerit inventus in Deffencionibus, suis bladis, vel vineis, vel pasturarum, vel nemorum, vel prædorum, &c.*

¶ DEFFENSIA, vel DEFFENSIUM, Consuetudines MSS. Augustæ Auscicorum an. 1301. art. 54. *Exceptis piscariis & stagnis, columberiis, claperiis & Deffensiis.* Ibid. art. 35. habetur, *Devesiis*.

DEFENSUM, Eadem notione. Charta anni 1218. in Tabulario Prioratus Bellilociin Normannia p. 162. *Decimæ dictæ foreſtæ de prastellis, feilices essartorum & omnium venditionum tam majorum quam minorum quocunque modo factarum & herbagiorum, Defensorum & omnium rerum & proventuum ad dictam foreſtam pertinentium.* Monast. Anglic. tom. 2. pag. 114. *Si ego meos porcos in parco meo, vel in aliquo alio Defenso posuero.* Vetus Inquesta in Regesto Philippi Aug. fol. 169. *Habet in foresta Andeliaci grossum merremium ad domum suam faciendam ... & signa extra Defensa.* [Charta Henrici Regis Angl. an. 1155. pro Normanniæ incolis apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pagina IV. ad calcem: *Nulla riparia Defendatur de cetero, nisi illæ quæ fuerunt in Defensa, tempore Henrici (I.) Regis avi nostri, & per eadem loca & eosdem terminos, qui esse consueverunt tempore suo.* Occurrit in Charta XI. sæculi ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Forojul. num. 76. Charta Gaufridi Comitis Castrodun. an. 1202. Charta alterius Gaufridi Comitis Castri-celsi, ex Archivo Majoris Monasterii, Chartulario S. Vincentii Cenomanen. fol. 32. Chartulario SS. Trinit. Cadom. fol. 43. v. &c. Vide *Devensum*.]

FORESTÆ ET SILVÆ DEFENSÆ dicuntur, quod iis frui nulli liceat, nisi quibus *usagis* aut aliud ejusmodi competit, aut in quibus venari, nisi domino, non licet. *Bois de Deffens*, vel *de garde & Deffense*, in Consuet. Norman. art. 85. Nivern. cap. 17. art. 4. *Bois Defensables*, in Andegav. art. 182. Cenom. art. 200. Vastani art. 18. Bituric. cap. 10. art. 12. 13. 14. in Lothar. tit. 15, art. 7. *Bois Vetez dits vulgairement Bedats*, vetitæ silvæ, fœu defensæ, in Consuetud. Aquensi cap. 11. art. 12, 18. 20. Charta an. 1190. in Tabulario Eccle siæ Carnotensis n. 83. *Sed Vetitum præfati nemoris & Custodia ad Comitem spectant, Vie Vetatæ*, in Charta Ricardi Regis Angliæ apud Sammarthanos in Archiepiscopis Turonenibus. Capitul. 5. an. 819. cap. 22. lib. 2. Capitul. c. 65. & Lex Longobardorum l. 3. tit. 35. *De foresibus nostris, ut ubicunque fuerint, diligentissime inquirantur, quomodo salvæ sint & Defensæ. Silvæ Custoditæ*, in Concil. Suession. II. an. 853. cap. 6. Capitulare de Villis cap. 36. *Ut silvæ, vel foresses nostræ bene sint Custoditæ.* Monastic. Anglic. to. 2. pag. 114. *Si ego meos porcos in parco meo, vel in baya, vel in aliquo alio Defenso posuero.* Charta an. 1118. apud Ughellum, in Episc. Bovinensib. *Si in die capti fuerint cum signis de ipsa silva Defensa, ad judicium ipsius & Præpositi judicentur.* Domesdei in Monastico Anglic. to. 3. pag. 306. *Memorandum quod boscus de Nassoke debet esse in Defenso, dum durat pannagium, videlicet à festo Michaelis usque ad festum S. Martini, ita quod alienæ animalia cujuscunque generis domestica non debent venerivel pasci in eodem sine licentia Firmariorum, per finem faciendum in eodem. Nemus in Defensum ponere, & ab ipsius usagio arcere.* apud Perardum in Burgundicis pag. 139. Regestum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 172. *Haia Lire, & Haia de Aubenas inter cheminum Perre & femitam Decani, & usque ad babiam Catorum sunt Deffensa. Spissa Bosci Arnaldi & Deffensa Cellarii sunt Deffensa, &c. Buissa à Comins Defensables*, in Consuetud. Andegavensi art. 32. 33. *Garennes Defendues*, in Consuet. de *Monetou* art. 23. Arvern. cap. 28. art. 22. *de Tremblevy art.* 8.

PRATA DEFENSA, in quibus pascua & animalia immittere non licet à 15. Martii ad festum S. Crucis, ut est in Consuetud. Normanniæ, art. 82. *Prez Defensables*, in Consuetud. S. Aniani art. 3. Vastani art. 15. Cabrisii art. 6. Bituric. c. 10. art. 10. Burbonensi art. 525. Arvern. cap. 28. art. 6. Lotharingiæ tit. 15. art. 5. Marchensi art. 354. Juliodun. c. 19. art. 1. Pictav. art. 196. Santon. art. 15. Aurelian. art. 147. Turon. art. 202. Linerianum in Biturig. art. 20. Lezaici in Biturig. art. 10. *de Nançay* art. 22. &c. Lex Wisigoth. lib. 8. tit. 3. §. 22. *Qui in pratum in tempore quo Defenditur, pecora immiserit.* Petrus Diacopus lib. 4. Chron. Casin. cap. 20. *Excepsis silvis, & cultis terris, & pratis Defensis.*

HERBÆ DEFENSÆ. Capitulare an. 779. cap. 17. Capitula Caroli Mag. lib. 5. c. 139. & Lex Longob. lib. 3. tit. 4. §. 3. *Nemo herbam alterius tempore Defensionis tollere præsumat, nisi vel in hostem pergendo, aut Missus nostersis.* Adde Capitulare 2. an. 813. cap. 10. Vide *Hospitalitas*.

VINEÆ DEFENSÆ, *Vignes & jardins sont Defensables en tout temps*, in Consuetud. S. Aniani art. 4. Bitu-

Bituric. c. 10. art. 9. Borbonenſi art. 326. & Pictavenſi art. 194.

VENATIO DEFENSA, *Chaſſe Defenſable à groſſes beſtes*, in Conſuetud. Andegav. art. 36. Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. art. 148.

PRÆDIA DEFENSA, *Heritages Defenſables clos à foſſez & haies*, in Conſuetud. Turon. art. 202. 203. S. Aniani art. 1. Bituric. c. 1. art. 7. Norman. art. 89. Sellenſi art. 1.

MARE DEFENSUM, ſeu Palus. Vetus Charta apud Sammarthanos in Abbatibus Vallis S. Stephani Santon. Diœceſis: *Dederunt & furnum, & in ſalſtibus parochiæ ad caleſactionem ſurni neceſſaria, excepto Defenſo mari circumjacente*. Supra *ſtagnum & palus* dicitur quod hic *mare* appellatur.

AQUÆ DEFENSÆ. Quoniam Attachiamenta c. 87. §. 1. *Omnes aquæ, in quibus capiuntur ſalmones, ponuntur in Defenſo ad capiendum ſalmones à die Nativitatis vel Aſſumtionis B. Mariæ Virginis, uſque ad feſtum S. Martini*,

DEFENSA, DEFESA, generatim pro loco paſcuo, vel *prato Defenſo*, non ſemel in Chartis Hiſpanicis, Hiſpanis *Debeſa*, *Coto*, loco prohibitus. Ch. Garciæ Fernandi Comitis æræ 1010. apud Antonium de Yepez in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 1. *Illo ganato Eccleſiæ S. Petri talem foro habeat ſicut de illis de illas villas ad paſcendum per omnes terminos & in fontes, in paludibus, Defenſas etiam, & in molinaris, fluminibus, &c.* Infra: *Si non habuerit carreta directa, licentiam damus pergas per Deveſas, per terras laboratas, per vineas, & limites frangere, &c.* Alia Alfonſi Regis Caſtellæ æræ 1115. ibid. *Fontibus, vallibus, montibus, in Defeſis, paludibus, pratis, &c.* Alia Alfonſi VIII. æræ 1227. ibid. *Cum collociis & ſolaribus, cum pratis, paſcuis, aquis, nemoribus & Defeſis, cum montibus, &c.* Alia Ferdinandi I. Regis Caſtellæ æræ 1100. *Pratis, paludibus, Deſeſſis, ligneis &c.* Adde eumdem Yepez tom. 5. p. 444. b. & Michaelem *del Molino* in Repertorio p. 164. v. Vide *Devezum*,

¶ DEFENDUDA, DEFFENDUTA, Provincialibus *Devendudes*, Charta an. 1242. ex Archivo Montisrivi: *Exceptis bladis, vineis & Deffendudis*. Tranſactio an. 1317. ex Schedis Prædidis *de Mazaugnes*: *Nec etiam in terris laboratis tempore quo bladarentur, vel ſi ſignatæ fuerint pro Deffendutis; ſi vero avere hominum & damni dicti caſtri poſſit libere paſcere, ſicus in alio territorio*,

¶ DEVENDUDA. Charta Curiæ Arelat. an. 1225, de Corſoriis è MS. D. *Brunes* fol. 86. *Juxa iſtud Corſorium non poſſunt Hoz pitalerii ... facere Devendudam in palude vel garriga*. Statuta Maſſil. lib. 5. cap. 19. §. 20. *Item, ſi qua avis alicujus venatoris ſeu venantis equitantis tranſvolabit, & tranſvolando in vineam vel devenſum, aut Devendudam intrabit, liceat illi venatori vel ejus ſentiſero, vel alii quem ſecum haberet ille venator, intrare ſine equo & equitante ... cauſa ... recuperandi dictam avem, & hoc ſine pœna banni*.

DEFFESIUM, Idem quod *Defenſum*. Charta Philippi Regis Franc. an. 1309. in Regeſt. ejuſdem Regis num. 85. ex Tabulario Regio: *In loco etiam prædicto & extra, mercaturas & denariatas ſuas vendere poterunt, conſuetas ſalvendo deveria, Deffeſiaque de cuniculis in ſuis poſſeſſionibus facere, & in Defenſo tenere, prout alias fecerunt*: *& qui in dictis defenſis venati fuerant, ſicus de eo conſtiterit, emendis multabuntur*. Vide *Boalare*, & *Vetatum*.

DEFENSABILIS DOMUS, Munita. *Maiſon de Défenſe*, apud Galbertum in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 173. Geſta Conſul. Andegav. cap. 11. n. 3. *Habemus ſinguli domos Defenſabiles*. [Ibid. cap. 7. num. 3. *Iſti domum Defenſibilem habebant, Madox*. Formul. Anglic. p. 118. *Contra ventum & pluviam Defenſibilis facere ædificia*.] *Naves Defenſabiles*, armis & militibus inſtructæ, munitæ, apud Knygthounum pag. 2424. [*Homines Defenſabiles*, apud Rymerum 10. 4. p. 781. col. 2. Gallice, *Hommes de Défenſe*. *Homines Defenſales*, apud eumd. Rymer. 10. 3. p. 1012.] Le Roman *du Renard* MS,

Ne le garra, ne clef ne ferre,
Ne mur, ne foſſe Defenſable.

Joannes de Condato MS.

N'a forteresſe ne Defens.

¶ DEFENSACULUM, Defenſio, propugnaculum, munimen. Peregrinus in MS. Speculo virginum: *Maria Virgo eſt juſtis ne ruant Defenſaculum*. Vita S. Leonis Papæ IX. April. to. 2. pag. 662. *Univerſa plebs muros aſcendit, quaſi ob capiendæ civitatis Defenſaculum*. Vita S. Marculfi tom. 1. Maii pag. 77. *Sed iſte vir ſanctus his Defenſaculis circumſeptus exiſterat*. Aug. in Pſalm. 67. n. 21. *Umbra porro iſta Defenſaculum intelligitur ab æſtu concupiſcentiarum carnalium*. Chronic. S. Petri Vivi apud Acher. Spicil. to. 2. pag. 758. *In vitem, quæ ad defendendum in eadem Eccleſia eſt, aſcendit, & oſtium poſt ſe clauſit, in quo Defenſaculo jam ſe miſerant aliqui de noſtris*. Vide *Plecta*.

¶ DEFENSALIS. Vide *Defenſabilis*.

¶ DEFENSARIA, Munitio vel Arx. Nova Gall. Chriſt. to. 2. col. 126. ex Donatione Gaufrici Vicecomitis: *In page Biturigo, in vicaria Fabriacenſe, in Defenſaria ipſius civitatis, in villa cujus vocabulum eſt Colangiacus. Data menſe Febr. ann. XX. regnante Karolo Rege*. Chartularium S. Sulpitii Bituric. f. 35. *Auvarnus Subdiaconus cedit ad Baſilicam S. Sulpitii res proprietatis ſuæ, quæ ſunt ſite in pago Biturigo in vicaria Cortonica in Defenſaria ipſam civitatem in villa Nantua*.

¶ DEFENSATA SILVA, Eadem quæ *Defenſa*, in Legibus Luitprandi. Vide *Defenſa* 3.

¶ DEFENSATRIX, Quæ defendit, Legitur apud Mirræum Diplom. Belg. tom. 1. pag. 665. col. 2. Baluzium Hiſt. Genealog. Arvern. tom. 2. p. 342. Rymerum tom. 16. pag. 320. col. 1. &c.

¶ DEFENSIBILIS. Vide *Defenſabilis*.

1. DEFENSIO, Aſylum, immunitas. Suggeſtio Germani Ep. to. 1. Epiſt. Rom. Pontif. in Hormiſda: *Et niſi miſericordia Dei & Defenſio S. Martæ Baſilicæ eruiſſet eos de manibus eorum, ibi perierant*.

DEFENSUM, Eadem notione, vel potius ſeptum Eccleſiæ. Charta an. 1066. apud Joffredum in Nicia: *Donamus ad ipſam Eccleſiam ... & bortos duos qui ſunt juxta pratù Arnaldi, cum ipſo Defenſo qui dicitur Altare*.

2. DEFENSIO, Protectio. *Defenſio ſacri Palatii*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. §. 9. *Defenſio & mundeburdis Eccleſiarum*, in Formulis veteribus c. 13. *Defenſio Sacerdotalis*, in Concil. Toletano V. cap. 72. *Defenſio Religionis*, in l. 27. Cod. Th. de Epiſcop. Charta Edw. I. Reg. Angl. apud Gul. Prynneum in Libertatibus Anglicanis to. 3. p. 425. *Dedi etiam eis omnes Eccleſias non vacantes totius Defenſionis meæ, in quibus jus advocationis habeam*. &c.

¶ 3. DEFENSIO, forte Idem quod *Defenſa* 3. ſeu Locus defenſus. Charta Raymundi Berengarii an. 1179. inter Inſtrum. to. 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 67. col. 2. A. *Concedo in perpetuum Priori & Dominabus de Arta-cella quidquid habeo, vel habere debeo in villa de Cabaſſa & in territorio ejus, in dominiis, caſtellaniis, terris cultis & inculsis, vineis, pratis, paſcuis, uſuariis, juſtitiis, & Defenſionibus, & quidquid ibi pro me habetur aliquo modo, &c.* Vide in *Defenſa* 3.

¶ 4. DEFENSIO, Inhibitio. Vide *Defendere* 1.

¶ DEFENSIVA ARMA, Quibus quis ſeſe defendit ac tegit, Gall. *Armes Deffenſives*, apud Rymerum to. 8. pag. 331. col. 2.

DEFENSIVE. Radulfus de Diceto an. 1153. *Defensivæ locorum seu Vicecomites locis statuentur statutis*. Et an. 1198. *In Marchiam principales Defensivæ locorum prope munitionem illam . . . ad pugnam accincti concurrerunt hostiliter*. Sic porro his locis vocantur *Vicecomites*, quibus locorum seu Comitatuum vel provinciarum cura commissa erat, quo vim & injuriam propulsarent, latrocinia compescerent, pacem publicam custodirent, & ab omni injuria regios subditos conservarent.

1. DEFENSOR, Advocatus, in Cod. Th. l. 2. de Postulando l. 3. de Dilation. apud Symmachum lib. 8. Ep. 17. l. 9. Ep. 28. lib. 10. Ep. 32. &c. Vide *Advocatus*.

2. DEFENSOR, Tutor, in Lege Longob. lib. 1. tit. 30. § 13. in Capitulis Caroli M. l. 4. c. 22. & in Cod. Theod. l. 3. & ult. d. Tutor. lib. 1. de Adm. & peric. tutor. lib. 1. de Denuntiat.

DEFENSORES CIVITATUM, Syndici, qui suscipiunt negotia civitatum, in Formula defensoris civitatis, apud Senatorem l. 7. Ep. 11. Apud Ammianum l. 25. *Silvanus Caufarum defensor* dicitur, qui in Chronico Alexandri Θεσσαλονικεύς, id est, *Decurio*, Vide leg. 7. & 18. D. de Munerib. & Honorib. Sed &

DEFENSORES CIVITATUM dicti, ut olim Tribuni plebis, qui eligebantur civium decretis, in civitatibus quæ civium frequenti a celebres erant, ut essent qui disciplinæ invigilarent, plebem & Decuriones ab omni insolentia compescerent, naucleros & mercatores tuerentur, tributa curarent, injurias patientium querelas exciperent, & alia ejusmodi quæ habentur in tit. Cod. Justinian. & Theod. de Defensoribus civitatum, de quibus agunt præterea Desiderius Cadurcensis Episcop. Ep. 16. Marculfus l. 2. form. 27. Formulæ veteres c. 53. 54. Lex Wiligoth. l. 2. tit. 1. §. 26. l. 12. tit. 1. §. 2. Edictum Theoderici Regis c. 53. Capitula Caroli Mag. lib. 5. c. 234. Epistola Severi Episcopi apud Baron. ann. 418. num. 41. Symmach. lib. 1. Epist. 65. lib. 9. Ep. 35. Vide Cujac. in Paratit. & l. 3. Obs. cap. 14. & Juretum ad Symmach. l. 9. Epist. 35.

DEFENSORES ECCLESIARUM, quorum Institutum à Patribus Africanis manavit, qui ab Imperatoribus facultatem sibi dari petierunt, in Concilio Carthag. quod habitum est an. 407. *constituendi Defensores scholasticos qui in actu erant, vel in munere defensionis causarum, ut more Sacerdotum provinciæ, iidem ipsi qui defensionem Ecclesiarum susciperent, haberent facultatem pro negotiis Ecclesiarum, quoties necessitas flagitaret, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi judicum secretaria*. Ita Codex Canon. Afric. cap. 97. Ex quibus patet Ecclesias Africanas antea suos *Defensores* habuisse, sed ex ordine Ecclesiastico. Adde l. 38. Cod. Th. de Episcopis, & leg. 7. de Denuntiat. Vide *Advocatus*.

Erant & Ecclesiarum *Defensores* interdum ex ordine Ecclesiastico, uti diximus, In Conc. CP. sub. Agapeto PP. art. 2. Ἰωάννης ὁ ποθεσθέντος πρεσβύτερος καὶ ἀναγνώστου τῆς ἁγίας μεγάλης ἐκκλησίας, De Defensoribus Ecclesiarum ex Clericorum ordine, agunt præterea Concil. Milevit. II. c. 16. Concil. Afric. cap. 42. 64. Codex Can. Eccles. Afric. cap. 75. 97. Epist. Gelasii I. c. 3. Hormisd. Epist. 25. sub fin. Gregor. Magnus lib. 1. Dial. c. 10. lib. 1. Epist. 25 26. lib. 2. Ind. 11. Epist. 54. lib. 7. Ind. 1. Epist. 4. Ind. 2. Epist. 39. lib. 12. Epist. 30. Anastasius in Vitis PP. p. 72. Gregor. Turon. de Vitis Patrum c. 6. [Vita Aldrici Episc. Cenoman. num. 8.] &c.

DEFENSORES ROMANÆ ECCLESIÆ, ex ordine pariter Clericali, quorum munus erat pauperum potissimum & Ecclesiarum defensioni & utilitatibus invigilare, & ut legata ad pias causas relicta in eleemosynam pauperibus distribuerentur, ut est in formula Defensoris constituendi apud Gregorium M. l. 4 Epist. 25. lib. 7. Epist. 66. l. 11. Epist. 21. & Senator. lib. 9. Epist. 15.

Mittebantur etiam à SummoPontifice in provincias, ut imploranti bus Apostolicæ Sedis auxilium adessent. Ita idem Gregor. M. l. 1. Dial. c. 4. l. 2. Ind. 11. Epist. 36. lib. 4. Epist. 4. l. 7. Ind. 2. Epist. 66. 67. lib. 9. Epist. 32. lib. 10. Ep. 4. 47. l. 11. Epist. 52. Joan. Diac. l. 2. Vitæ ejusd. Greg. c. 53. Curabant præterea Patrimonia Romanæ Ecclesiæ in diversis provinciis constituta, ut est apud Gregor, M. l. 7. Ind. 1. Epist. 17. Ind. 2. Ep. 24. lib. 8. Ep. 39. & Senatorem l. 3. Ep. 45. Acta S. Sebastiani num. 68. de Cajo PP. *Tranquillinum fecit Presbyterum: S. Sebastianum autem, qui ad multorum profectum sub specie militiæ latebat, Defensorem Ecclesiæ instituit, cæteros vero subdiaconos fecit*. Meminit *Tuti Romanæ Ecclesiæ Defensoris*, Felix III. PP. in Epist. ad Zenonem Imp. & in alia ad Monachos urbis CP. quem ait à se creatum *de provectioribus intra Ecclesiam Clericis*, nempe Romanam: nam de aliarum civitatum Clerici non deligebantur, ut est apud Gregor. M. l. 4. Epist. 25. Excogitatum istud munus genus à Patribus Africanis, uti jam observatum, par est credere, ex Concilio Charthag. IV. c. 9. *Propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut Defensores eis adversus potentias divitum, cum Episcoporum provisione delegentur*.

Horum numerum Romæ ad septem auxit idem Gregor. M. eosque septem regionibus assignavit, ut ipse testatur lib. 7. Ind. 1. Epist. 17. ubi de eorum officio ac privilegiis agit, ut & ordo Romanus, in quo *Defensores Regionarii* dicuntur, ut & in Epist. 22. Pauli PP. in Epist. 3. Stephani III. PP. &c. Joan. Diac. in Vita ejusd. Greg. lib. 2. c. 20. *Septem ex Defensoribus bonore regionario decorandos indixit*. Adde Anastatium in S. Hadriano PP. 110. [& Morinum de sacris Ordinat. part. 3. exercit. 16. c. 6. 7. 8.

Primus Defensor, qui *Primicerius Defensorum*, in ordine primus ex septem Defensoribus Ecclesiæ Romanæ apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 1. Ep. 17. in Epistolis Pauli PP. 23. 24. apud Anastasium p. 65. to. 4. Histor. Franc. p. 733. 757. &c. qui scilicet ad *primatus* gradum pervenit: Græcis πρωτοσηκρῆτις, de qua dignitate multa Gretzerus, Meursius, Goarus, & alii congesserunt.

SUBDEFENSOR, qui à *Defensore* ad vices suas agendas interdum delegabatur. Gregorius VII. PP. l. 6. Ep. 8. *Oilardo quoque Subdefensori prædicte possessionis*.

DEFENSORES SENATUS, in lib. 2. & 3. Cod. Th. de Prædiis Senator.

DEFENSORES, in militia Græcanica, qui *Cursores* subsequebantur, ut eos defenderent, si ab hostibus ingruerentibus aut cladem paterentur, aut propellerentur. Ita Glossa Basilic. Leo in Tactic. c. 7. §. 37. 41. c. 12. §. 78. & Mauricius laudatus à Rigaltio in Glossario.

DEFENSOR NAVIUM, Sexta Synodus Act. 3. & 9. Ἀναστάσιος διάκονος καὶ νεκτάριος πλοιοδηκος. Vetus Interpres *Defensorem navium* vertit.

¶ DEFENSOR *& rector mercadantiæ civitatis Placentiæ*, in Chronico Parmensi ad ann. 1290. apud Murator. to. 9. col. 810. A.

¶ DEFENSORIA, Dignitas Defensoris civitatis in Chronico Parmensi ad annum 1308.

¶ DEFENSORIUM, Munitio. Berntenii Chronic. Marienrod. apud Leibnit to. 2. Script. Brunsv. p. 449. *Præterea cum villa Wenibusen totaliter esset deleta præter Capellam, erexit ibidem juxta cœmeterium forte Defensorium cingens ipsum cum fossato simul cum cœmeterio & Ecclesia, & villulam circumdedit grandi sepe*.

DEFENSUM, Prohibitio quæ vis, Defensa. Statutum S. Ludovici an. 1255. c. 21. *Defensum autè bladi vel vini, aut mercium aliarum non extrahendarè de terra, sine causa urgète non faciant* Ballivi. V. *Defensa* 3. [& *Defesa* 1.]

DE-

DEFERCULARE, Fercula de menſa auferre. Vita S. Ottonis Epiſc. Bambergenſis l. 2. c. 11. *Menſa illorum nunquam diſermatur, nunquam Deferculatur.*

¶ DEFERRARE, Gall. *Deferrer*, Equo ſoleas eximere. Vita S. Bernardi Tironienſis, to.2. April. p. 243. *Omnia omnibus fua faciebat communia, & etiam us hoſpitum equos ferrabat, ſuos aliquotiens Deferrabat.*

¶ DEFERRE, à Gall. *Deferer, Avoir de la Deſerence*. Revereri, honorem deferre. Chronicon Trivetti apud Acherium Spicil. to. 8. pag. 567. *Muros cum turribus evertit ... Templo tantum & turri David Deſuli*. Id eſt, pepercit honoris ergo. Charta Edw. II. Regis Angliæ ann. 1323. ad Ballivos portus Dovorriæ, apud Rymerum. to. 3. p. 1012. col. 2. *Et quia, in quantum poterimus bono modo, vobis parcere volumus & Deferre, gratum habemus, &c.*

DEFERTUS, pro *Delatus*, in Geſtis Regum Francor. c. 11. Vide *Ferto*.

¶ DEFESA. Vide *Defenſa* 3.

DEFESANTIA, vox Practicorum Anglicorum, de facto quod infectum redditur, vulgo *Deſeſance*, ex Gallico *Deſaire*. Vide *Diffidere*. In Charta feodi, ſeu libro Anglico *Juſtice of peace*, p.164. habetur *Indentura Deſeſantiæ inter partes*, &c. Adde pag. 168. 169. &c.

¶ DEFESTUCARE, Per *feſtucam* tradere. Charta Henr. I. Ducis Brabantiæ pro Cœnobio Bruxellenſi S. Jacobi in Monte frigido an.1201. apud Miræum to. 1. p. 727. col. 1. *Terram in Rusbruc à cenſu annuo, ab omni jure ſuo & ab omni exactione liberam mihi reſignavit & Deſeſtucavit*. Vide *Feſtuca*.

¶ DEFESUM. Vide *Defenſa* 3.

DEFETARII. Ita *libros Conſuetudinum* appellabant Siculi, ut auctor eſt Hugo Falcandus in Hiſt. de Calamitat. Siciliæ pag. 664.

¶ DEFFALCARE. Vide *Defaleare*.

¶ DEFFENCIO, DEFFENDUDA, DEFFENDUTA. Vide *Defenſa* 3.

¶ DEFFENSA, Præſidium, Gall. *Deffenſe*. Viſitatio caſtrum anni 1347. in Hiſt. Delphin. to. 1. p. 68. col. 1. *Item, quod portale, per quod ingreditur burgum, ad Deffenſam poni faciat ſumptibus dictæ villæ*.

DEFFESIUM. Vide poſt *Defenſa* 3.

¶ DEFFIDARE. Vide *Diffidare*.

DEFIBULARE, Fibulam detrahere, veſtem exuere. Hugo de Cleeriis de Seneſcallia Franciæ: *Cum vero primum venerit ferculum, Comes ſe Defibulans, e ſcamno ſurget*. Ibidem: *Pallium, quo in Curia affibulatus erit*. Gallo-Belgæ etiamnum *Affuler*, & *Defuler*, alii *Affubler* dicunt, cum pileus capiti aptatur, aut detrahitur.

DEFICERE, Deſtruere, *Deſaire*. Vita S. Mederici c. 13. *Interim venturus Pentem Carantonis, audivit quod quidam fur nocte furatus eſſet, & Defeciſſet pontem*.

¶ DEFIDIARE. Vide *Diffidare*.

DEFIGERE, in fortilegiis. Vide *Vultivoli*.

¶ DEFIGURARE, a Gallico *Defigurer*, Deformare, fœdare. Menotus Serm. Quadrageſim. f.1. v. *Omnes immunditiæ & luxum .... non poſſunt corpus veſtrum tantum maculare & Defigurare, quantum peccata animam veſtram*. Vide *Diffigurare*.

¶ DEFINITIO TONI, Modulatio vocis ſeu Cantus Gregorianus. Bernardi Ordo Cluniac. part. 2. c. 15. *Sic omnes Horæ abſque verſu*, Deus in adjutorium, *incheantur, cum venia tamen & antiphonis, quarum nulla cum Definitione toni finitur*.

DEFINITOR, DIFFINITOR, Viſitator. Offic. Monaſticum, de quo Gregorius IX. PP. in Conſtit. pro Benedictinis, p. 837. apud Brolium: *Omnes vero Abbates & Priores annis ſingulis ad Capitulum venientes, diffinitiones, ſi quæ factæ fuerint, in ſuo reditu habeant bis in anno in ſuis Capitulis, & viſitationis tempore nihilominus recitandas*. Vide Nomaſticum Ciſtercp. 307 [Apud Auguſtinianos, Benedictinos Congregationum recens inſtitutarum & reformatarum & alios, Definitores appellantur Superiores novem electi tempore Capituli generalis, penes quos præcipua eſt totius Capituli poteſtas five ad electiones Superiorum, five ad ſtatuenda & definienda quæcumque monaſticam ſpectant diſciplinam. In quibuſdam aliis Ordinibus Definitores dicuntur Superioris Aſſeſſores, ſeu Conſultores etiam extra tempus Capituli generalis.]

DEFITERI, *Negare, abnuere*. Papias.

¶ DEFIXIONES, Species tortilegii. Vide *Vultivo*.

¶ DEFLARE, Quidquid in buccam venit effundere. S. Ambroſius Epiſt. ad Sabinum: *Nobis autem quibus cura eſt ſenilem ſermonem familiari uſu ad unguē diſtinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manum noſtro affigere ſtylo; ut non tam Deflare aliquid videamur, quam abſcondere, neque alterum ſcribentem erubeſcamus. Sed ipſi nobis conſcii, ſine ullo arbitro, non ſolum auribus, ſed etiam oculis, ea ponderemus, quæ ſcribimus. Deflare cibum* Plinio, In eum flare.

1. DEFLORARE, Devirginare. Gloſſæ Puteani: *Reſtauratio, Defloratio*. Eædem: *Delibatio. reſtauratio, illibatio*. Ugutio: *Cum virgo devirginatur, Defloratur, & flos virginitatis aufertur*. Carmen MS. ex Cod. Brenenſi:

Virginitas flos eſt, & virginis aurea dos eſt.

Martianus Capella lib. 7.

Aurora exorienſ rofeis ſpectabit ocellis
Floris reſecti præmia.

Leges Hoeli Boni Regis Walliæ ſub an. 940. cap. 13. *Si vire datur puella ætatem habens, dicatque vir illam ab alio Defloratam peciſſe, &c.* Adde c. 25. Libertates Bellævillæ an. 1233. *Si quis puellam per vim Deflloraverit, debet eam ducere uxorem, vel ad Conſilium Burgenſium maritare*. Concilium Arelatenſe ann. 1267. can. 12. *Qui violenter virginem Defloraverunt, &c.* Fori Oſcenſes Jacobi I. Regis Arag. fol. 33. *Si incontinenti poſt violentiam dixerit, ſe in ſilva aut in eremo ab aliquo Defloratam, &c.* Magnum Chron. Belgic. an. 1284. *Prædictum Epiſcopum ſuper Defloratione virginum, ac aliis factis enormibus eam accuſaverunt. Deflloratio mulierum*, in Conſuetudinibus Toloſæ *Defloratores*, in veteri Conſuetud. Normanniæ c. 10. *Les Defllorateurs violentement des vierges*. Vide Statuta Odonis Epiſcopi Pariſienſis cap. 6. §. 4. [Gellius, ut edit Aldus, *Futurum gaudii fructum ſpet tibi jam Deflorabit*. Livius in editione ejuſd. Aldi & aliis: *Gloria victoriæ Deflorata*. Id eſt, flore ſeu honore ſpoliata; ſed in quibuſdam editionibus habetur *Præflorata* ut & *Præfloravit* apud Gellium.]

¶ 2. DEFLORARE, Flores leges. Notkerus Balbulus lib. de Interpretibus Divin. Scriptur. apud Bernardum Pez to. 1. Anecd. part. 1. col. 2. *Quod ſi exceptum Paterii, quod de libris B. Gregorii per ordinem ſingulorum librorum Deflorando confeci, unquam reperire potueris*. Gerardus de Arvernia Epiſt. nuncupatoria ad Ivonem Abb. Cluniac. in Chron. Cluniac. ann. 1282. *Ut vobis Monachorii ſpeculo inchoata ſuccinctè perſtringerem, & inde utilia quæq; brevi compendio Deflorarem*.

¶ DEFLORATIO, Ead. notione Codex MS. 13. fœc. inſcriptus *Liber Deflorationum Patrum*. Alia notione ſumitur in *Deflorare* 1.

¶ DEFLORATIUNCULA. Idem MS. in Præfatione: *Quicunque autem has Deflorationculas legere aut forte ſcribere voluerit*.

¶ DEFOEDERATUS, Rebellis, fœdifragus. Sugerius in Vita Ludovici Groſſi apud Ducheſnium tom. 4. p. 303. *Confœderatus igitur* (Hugo Puteolenſis) *regni Defœderatis, videlicet Palatino Comiti Theobaldo, & egregio Regi Anglorum Henrico, cum dominum Regem*

gem Ludevicum in Flandriam pro regni negotiis profecturum accepissent, collecte quantecumque equitum & peditum potuit exercitu, Puteolum castrum restituere deliberat, adjacentem pagum aut everfum iri, aut sibi subjicere maturat. Ibid.p.284.*Quo liquidem tempore inter venerabilem B. Dionysii Adam Abbatem & Burchardum nobilem virum dominum Montmorisensem accidit quasdam contentiones pro quibusdam consuetudinibus emersisse, quæ in tantam ebullierunt irritationis molestiam, ut rupto hominio, inter Defœderatos armis, bello, incendiis concertaretur.*

¶ DEFOLARE, Lædere, percutere. Charta Philippi Augusti an. 1194.pro Attrebatensibus: *Qui alium per capillos ad terram traginaverit, vel pedibus Defolaverit, undecim libras & dimidiam perdet, unde Nos decem libras habebimus, Castellanus decem solidos, traginatus quindecim, Homines civitatis quinque.* Nostris olim *Affoler* erat Leviter lædere, vulnerare, ut dictum est in *Affolare*. La Bataille des sept arts MS.

Aristote fiert Percien,
Nostre haut Baron ancien,
Qu'elle fist à terre voler
Du cheval le volt Defouler.

DEFOLCARE. Thomas Walsingham. p. 137. *Persecutor noster... damnosis injuriis quos & quantis nos & nostra jura vulnerat & Defolcat?* Forte *defalcat*, detrahit.

DEFOLIARE, Folia decutere, ἀποφυλλίζειν, in Gloss. Græc. Lat.

¶ DEFOMARE, Circumsecare, dolare. Glossæ Gr. Lat. ἀπὸ κύκλῳ, *Defomo, Dedelo*. Festus: *Defosinatum, à fomitibus fucisum, quibus conseveri erat solitum*. Unde mendose apud Papiam : *Defomitata arbor defectis assulis*. Legendum enim *Defomitata arbor*, hoc est fomitibus seu assulis succisa.

DEFORAS, Deforis, Forinsecus, extrinsecus. *Par debors, Defora*, Occitanis: *Defore* in Consuet. Solensi tit. 2. art. 5. *Defors* in Charta Willelmi Arvernensi ann. 1178. apud Justellum in Probat. Hist. Turenens. p. 35. Le Roman *du Renard* MS.

Pour ce que grans estois les cors.
Remaindre l'estuet par Defors.

DEFORAS. Vetus inscriptio: *Recognitum est ex tabula ænea quæ fixa est Romæ in Capitolio ad aram gentis Juliæ Deforas podie sinisteriore.*

Deforis. [Vet. Interpres Gen. 7. 16. *Inclusit eum Dominus Deforis*. Matth. 23. 25. *Mundatis quod Deforis est*.] Admonitio sancti Fausti: *Et estes contra eum non aliunde Deforis, sed intus de ipsa præterentur*. Idem forte Faustus Regiensis : *Si evadere pericula non Deforis ingruentia, sed intus concepta desideras*, &c. Metellus in Quirinalib.

Nec Deforis quispiam remanfit ut spiam.

Visiones Flotildæ : *Vidit... B. Remigium & S. Martinum Deforis eisdem crucibus obviantes*. Octavius Horatianus lib. 4. Rerum medicar. *De argilla Deforis linis*. Constantinus African. lib. 7. de Morbor. cognit. c. 22. *Deforis est superponenda res dissolutiva*. Beda in Vita S. Cuthberti : *Murus ipse Deforis altior longitudine stantis hominis*. Occurrit ann. 563. cap. 18. apud Ordericum pagina 535. etiam in Concilio Braccarensi, & alibi passim.

¶ DEFORCIAMENTUM, Deforciare. Vide *Difforciare*.

¶ DEFORIS. Vide *Deforas*.

¶ DEFORMATUS, Scriptus. Rembertus in Vita S. Anscharii n. 18. *Præfati servi Dei cū certo suæ legationis experimento, & cum litteris regia manu more ipsorum Deformatis, ad serenissimum reversi sunt Augustum*.

¶ DEFORMICATUS. Vide *Desomare*.

¶ DEFORMIS. Gibbosus. Capitula General. MSS. S. Victoris Massil. *Statuimus, quod nullus de cetero alicubi accipiatur in Monachum ... claudus, furdus, monoculus, Deformis aliter gibbosus*.

¶ DEFORMOSUS, pro *Deformis*. Vita S. Vincentii Ferrerii, April. to. 1. pagin. 503. *Adolescens autem cernens feminam Deformosissimam, utpote quæ erat decrepita, &c.*

¶ DEFORTHARE Se, Manus alicujus effugere. Inquisitiones factæ per Magistrum Ricardum auctoritate Philippi Regis Franc. de Libertatibus Monasterii Beccensis : *Vicecomes Pontis Audomari invenit eum à dimidia leuca parochiæ Becci & voluit eum ducere ad prisionem Regis, & ipse noluit ire, immo Deforthavit se & fugiit usque ad portam Becci, & ibi dictus Vicecomes arestavit eum, & ceptus fuit, & positus in prisione dictorum Religiosorum*. Vide *Difforciare*.

DEFORTIARE, Deportiatio, &c. Vide *Difforciare*.

¶ DEFORTIFICARE, Mœnia diruere. *D. Carolus fecit Defortificari partem dictæ ville* apud Lobinellum Hist. Britan. to. 2. col. 559.

¶ Deforzare, Eodem intellectu. Chronicon Parmense ad ann. 1307. apud Murator. to. 9. col. 865. *Guastalla* (oppidum) *vero venit ad mandata dicti Defensoris, & per eum accepta fuit & spanata de foveis, & disguarnita & Deforzata in totum circumquaque; & multæ aliæ terræ destructæ fuerunt & derobatæ*.

DEFOSARE, Devorare, *faucibus* haurire. Etherius & Beatus lib. 1. adversus Elipandum Toletanum Archiep. *Lupus... solus in tenebris ambulat ululando, & oves quæ ingressæ sunt sub pastore, defosæ & spargit.* Lib. 2. de Dracone : *Hunc agnum se fingit, quo agnum securus Defoset*. Rursum : *Præsentibus pastoribus oves Christi Defosare non possunt*.

¶ DEFOSSA Forestæ. Charta Fundationis Monasterii de Bosco Raherii prope Turones Ordin. Grandimont. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 572. *Dedimus etiam & concessimus Fratribus supradictis ... per totam foreſtam noſtram de Bruſſemnaio uſagium ſuum : ita quod dicti Fratres in dicta foreſtis & in omnibus Deſoſſis earumdem factis vel faciendis à nobis vel ſucceſſoribus noſtris indifferenter capiant & expleſtent quidquid ad uſum & ædificationem ipſorum... viderint expedire*. In hunc locum Editores in Onomastico ad calcem tomi 5. *Deſoſſa foreſtæ*, videtur esse Cæsiones, Cæsuræ, Gall. *Coupes*. Sed puto legendum *Defensis* pro *Deſoſſis*, hicque licentiam dari Grandimontensibus capiendi ligna in omnibus foreſtis tam liberis, quam *Defenſis*, id est, quorum *uſagium* non est licitum, nisi iis quibus hoc *uſagium* singulari privilegio indultum est. Vide *Defensa* 3.

DEFOSSUS, Pœna apud recentiores recepta maxime in feminis. Consuetudines Arkenses an. an. 1231. in Tabulario S. Bertini : *Si concubina ei fuerit, & parsiceps exsiterit in crimine* (furti,) *viva fodietur, nisi prægnata sit, quia tunc servatur, &c.* Tabular. Campaniæ Thuan. ch. 24. an. 1212. *Cum dicsordia esset de quibusdam hominibus suspensis, & de quadam femina Interrata, qui capti fuerant in burgo noſtro S Dionisii, &c.* Nota sunt, quæ de Vestalium supplicio habent Scriptores. Vide veterem Consuetud. Turon. tit. ult. art. 8.

¶ DEFOVENTUM, Κηφάλαια, πάρα δλιγανον, *Sors*, in Supplemento Antiquarii.

DEFRAGIARE, Papiæ, *Divulgare*. [Edito, *Defragare*, MS. Bituric. *Defraglare* & *Deflagrare*.]

¶ DEFRAUDARE Scripturas, Adulterare, corrumpere truncando aut mutando verba, vel ea in pravum sensum detorquendo. Libellus Episcoporum Italiæ contra Elipandum inter Concil. Hisp. to. 3. p. 98.

De-

Defraudare etenim ſacram non veremini Scripturam, parvipendentes Magiſtri Gentium prohibitionem dicentis: Nolite adulterare verbum Dei.

¶ DEFRENS, à *Freudere*, Arvum quod detonderi vel demetiri ſolet. Gloſſ. apud Martinium: *Defrens*, ἄρουρα, θερισιμὸς, ἄρουρα θεριστέα. Supplem. Antiquarii: *Deferenſa*, ἄρουρα τεθερισμένη. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Defreas*, ἄρουρα, θερισιμὸς, i. *Arvum*, *Meſſis*, Feſtus: *Defrenſam*, *Detritam atque detonſam*. Papias: *Defreſum*, *Detritum*, *unde adhuc Freſa faba dicitur*, *quæ obtrita frangitur*.

¶ DEFRESUS. Vide *Defrens*.

¶ DEFRETUM, pro *Defrutum*, quod habent Celſus, Nonius, &c. Vinum coctum, Gall. *Vin doux, cuit, du raiſiné*. Papias in MS. Bituric. *Defretum*, *Vinum coquendo defraudatum*... *Defruta*, *Quod aruit*, *unde & Defretum*. Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. *Defretum*, *Vinum coquendo defructatum*... *Defretum dictum eo quod coquendo areſcat*, *minuſve faciat*. Iſid. l. 20. c. 3. *Defretum dictum eſt*, *quod defruatur*, *& quaſi fraudem patiatur*.

¶ DEFRIGERE, contrario ſenſu, Incalefcere, Gall. *S'échauffer*, *Chauffer le froid*. *Defrigens ſe ipſum in ſole dicebat*, *&c.* in Bibl. Aſcet. PP. to. 3. pag. 236.

DEFRONDARE, *Frondes avellere*: *Defrondere*, *frondes amittere*. Ugutio. Vide *Defoliare*.

¶ DEFRUCTARE, Uſufructu privare. Vide Voſſium de Vitiis Sermonis ad vocem *Uſufructuare*. Vide *Defruſtare*.

¶ DEFRUCTATUS, Marcidus. Nalgodus in Vita S. Maioli Abb. Cluniac. Maii to. 2. pag. 664. *Dies illuxerat*, *& miniſter de pulmento ſollicitus invenit muſculas penitus Defructatas & imminutas*, *ita ut omnino parari non poſſent*. Vide *Defretum*.

¶ DEFRUGARE SEGETUM, Nimia fœtura exinanire agros, terram extenuare. Turneb. lib. 14. cap. 2. Verbum fictum à De & *Fruge*.

DEFRUSTARE, Fruſtatim, per fruſta excerpere. Ammianus l. 31. *Sed ſemel obſoleti coloris tunica*, *colli inſerta*, *non ante deponitur*; *aut mutatur*, *quam diuturna carie in pannulos ſuſſicit Defruſtata*. Sidon. lib. 9. Epiſt. 11. *Quæſtum volumen invenio*, *produco*, *lectito*, *excerpto*, *maxima ex magnis capita Defruſtans*. Alii legunt *Defrullans*, ut Defructare ſit, fructus decerpere.

¶ DEFRUTARIA, Vaſa Defruto conficiendo accommodata. Martinius & Amalthea.

DEFUGA, Defertor, refuga. Prudentius lib. Periſteph. Hymn. 1.

..... *Ire ad aram juſſerat*
Idolis litare nigris, *eſſe Chriſti Defugas*.

Curiæ vel Collegii Defugæ, in l. ult. Cod. Th. de His qui condit. propr. *Defugere originem*, lege 13. de Decurion. Vide *Refuga*.

¶ 1. DEFUNCTIO, *eſt à debito liberatio*: *inde Defunctus*, *liberatus*. *Secundo idem eſt quod Mortuus*. Vocabul. Juris utriuſque.

¶ 2. DEFUNCTIO, Quod datur Parocho, cum quis vita fungitur. Conventus Epiſcoporum apud Giſſonam an. 1099. Concil. Hiſp. to. 3. pag. 310. col. 2. *Confirmamus Eccleſiæ prænotatæ omnes ſuas decimas*, *& primitias*, *& univerſas oblationes*, *& Defunctiones*, *& cæmeteria*. Similis locus habetur Marcæ Hiſpan. pag. 1058. qui & memoratur in Annal. Bened. to. 4. p. 387. Vide *Mortuarium*.

¶ DEFUNCTORUM JUDICIUM, Eadem notione. Epiſt. Gregorii IX. Papæ ad M. Cenoman. Epiſcopum an. 1228. inter Anecd. Marten. tom. 1. col. 948. *Conjuratoret autem hujuſmodi ſe reputant obligatos ad excommunicatos minime devitandos*, *nec compellendos quantocumque tempore in excommunicatione perſiſterint indurati*, *& ad tertiam partem Judicii Defunctorum Eccleſiis parochialibus non reddendam*, *laudabilem conſuetudinem pietate fidelium nequiter infringendo*, *& ad alia multa ſeveri ſe credunt*, *quæ vergunt in periculum animarum*.

DEFUSTARE, Fuſte, vel baculo, cædere, fuſtigare. Gloſſ. Lat. Græc. *Defuſtat*, ζυλοκοπεῖ. Gloſſ. Græc. Lat. ξυλοκοπᾶ, τὸ τύπτω ξύλῳ, Defuſto, *fuſtigo*. In MS. pro *fuſtigo*, eſt *fuſtuo*: unde *Fuſtuarium ſupplicium*.

DEGAGUS, Species retis quo capiuntur piſces, apud Petrum de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. capit. 37. [Derivatur ab Hebræo *Doug*, per reduplicationem *Dogag*, Piſcari.]

DEGALEARE, *Galeam ſpoliare*. Ugutio.

DEGANCIA, [Species valis ſeu dolii.] Vita ſancti Eparchii apud Labbeum to. 2. Biblioth. *Quidam homo dives*... *Deganciam vini ad feſta ſolennia B. Confeſſoris direxerat ad pauperum refectionem*.

¶ DEGANIA, pro *Decania*. Concil. Compoſtell. an. 1056. can. 1. *Ipſi Epiſcopi duos vel tres Præpoſitos electos habeant cum ſenſu cæterorum Clericorum*, *qui curam Diœceſium Deganiarum procurent*. Vide *Decania* in *Decanus* 4.

DEGANNARE, Idem quod *Ingannare*, Fallere, decipere. Epiſtola PP. Liudtefrido Comiti ſcripta, to. 3. Hiſt. Francor. *Te tuamque conjugem auctoritate S. Spiritus Domini noſtri à corpore & ſanguine D. N. Jeſu Chriſti ſeparamus*, *& à conſortio Chriſtianitatis*, *donec prædictam feminam Gavelindam*, *loco unde Degannaſtis*, *reſtituatis*. Agitur de Monacha à Monaſterio fraudulentiſſima ſuaſione abſtracta. Vide *Engannare*, poſt *Ingenium*.

¶ DEGANUS, pro *Decanus*, Qui præeſt decem familiis, apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 60. col. 2. Vide *Decanus* 4.

¶ DEGENER, Nothus, Spurius, Gall. *Batard*, in Lexico Philoſoph. Goclenii & in antiquis quibuſdam Chronicis.

DEGENERARE, Depravare, animos avocare, *Debaucher*. Hiſtoria Wambæ Regis: *Diverſo fraudis argumento fidem populorum Degenerans*, *&c.*

¶ DEGENIARE, Formæ gratia fraudare. Caſſiod. lib. 5. *Uſurpatione Degeniare aliquid*.

DEGENIATUS. Vide *Geniatus*.

¶ DEGERA. Vide *Degora* & *Dugalia*.

DEGINA, *Græce*, *Morſus*, *Latine*. Ita Papias & Ugutio. Sed legendum *Degma*, [ut in MS. Bitur.] ex Græco δῆγμα.

¶ DEGLAFIDE. Vide *Degraphides*.

¶ DEGLOBARE, ut mox *Deglubare*, in Vita MS.S. Wenwaloei fol. 102.

¶ DEGLUBARE, pro *Deglubere*, Pellem detrahere. Tertull. de Pallio cap. 3. *Mercurium Deglubaſſe oveculam*. Alii legunt *Diglubaſſe*.

¶ DEGLUVERE, pro eodem *Deglubere*. Hinc corrigendum Gloſſarium Sangerman. MS. n. 501. ubi *Deguptus*, *Pelle exuſtus*, *ideſt*, *cute expoſitus*; à Deglubo enim legendum *Degluptus*, ſicque cetera ſunt emendanda: *Degluptus*, *Pelle exutus*, *id eſt*, *cute expoliatus*. Vide *Decoriare*.

¶ DEGNATUS, ab Italico *Degnare*, Gratum & acceptum habere. Hiſtor. Cortuſiorum lib. 1. apud Murator. tom. 12. col. 937. *Offerebat enim populo pacem cum Januenſibus à nobilibus Degnatam*.

DEGORA. Jus Vicentin. lib. 1. *Aquarum ductus*, *ſive canales*, *lectos aquarum*, *ac Degoras aperiri*, *perfodi ſecundum quod melius fuerit viſum*, *&c.*

DEGRADARE, De gradu in quo quis eſt, removere,

vere,[Gall. *Degrader.*] Chronicon Fredegarii cap.82. *Cognito more Gorborum, quem de Regibus Degradandis habebant.* Ditmarus lib. 2. p. 23. *Everhardus Dux, Regi diu infidelis, Degradatus est.* Regula S. Benedicti; *Excepti iis quos Abbas Degradaverit certis ex causis.* Regula S. Pachomii c. 92. *Degradabunt eum in ultimum gradum, donec corrigatur.* [Addit. ad Capitul. apud Baluz. to. 1. col. 1176. n. 107. *Præcipimus ut non Degradetur provincia, sed apud semetipsam habeat judices Episcopos. Et quicumque causam habuerit, à suis judicibus judicetur, & non ab alienis, id est, a suæ justis judicibus provinciæ, & non ab externis, ni fuerit appellatum.*]

DEGRADERE, Beneficia Militibus auferre. Charta Caroli Calvi Regis Franc. ex Tabulario S. Cyrici Nivern. *Dumque memoramus, quam fideliter Milites ejusdem loci nobiscum contra hostes nostros solatia præbuerunt, & simul se nobiscum tradiderunt periculo, placuit nobis auctores atque electos ejusdem sedis monere, ut nullus eorum præsumat aliquem illorum, aut ullum de hæredibus ipsorum Degradare, & beneficia tollere, nisi prius in causis palatinis fuerit adductus, & criminali multatione damnatus.*

DEGRADATIO, Pœna Ecclesiastica, qua quis suo gradu privatur. Apud antiquos, Clericum degradare, nihil aliud erat quam deponere, vel suspendere ab officio: nunc usus Ecclesiasticus paulo aliter invaluit. Distinguunt enim Canonistæ Depositione Degradationem, cum Depositione longe gravior sit *Degradatio*, qua scilicet reus Clericus ablatis ordinis insignibus ab Episcopo coram judice sæculari, cui postmodum traditur, tuitio Clericali privatur. Priori notione usurpant Concilium Eliberit. c. 20. Concil. Bracar. I. c. 4. Aurelian. IV. c. 5. Concil. Cabilon. c. 20. Constit. 2. Appendicis Cod. Theod. &c. Ildefonsus Toletanus in Chronico: *Per Synodum ab Archiepiscopali dignitate Degradatus est.* Degradatio *Sacerdotii*, apud Gregorium M. lib. 9. Epist. 32. Vide Baron. ann. 57. num 22. Filesacum de Sacra Episc. auctorit. c. 8. §. 2. & Morinum lib. 2. Exercit. c. 11.

Degradatis Episcopis disruptum vestimentum Sacerdotale, colligitur ex Vita S. Leodegarii c. 14. *Factum est ut Episcoporum consilio Leodegarii Disrumperet* (Hebroinus) *vestimentum, & ultra non præsumeret offerre sacrificium.* Acta S. Theodardi Narbonensis Episcopi: *Truncatis in conspectu omnium, ac penitus jussis Episcopalibus indumentis, baculisque super eorum capita confractis, nec non annulis singulorum ab eorum digitis dedecore cum magno avulsis, ab omni ordine Clericatus penitus dejecti sunt ac depositi.* Adde Gregorium Turon. lib. 5. Hist. c. 19. Liber cui titulus Διάταξις, seu Disputatio animæ & corporis:

Ὡς σαὺτοι νόμοι ἐχουσιν ἐπὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς,
Ἀρχιερεῖς, ἐπίσκοπους, καὶ τοὺς Μητροπολίτας,
Καὶ ὅσους πατέρας ἱερεῖς ἐστὶ γραπτὰ τὰ μέγα,
Ἐν ὥραις τέτοιαις αἵρεσιν τὸν τοῦτο ἐξεῦρε,
Καὶ τοὺς αὐτοὺς χίζει τοὺς χιτῶνας, νόμοι,
Καὶ τὸν τὸν αὐτὸν ὡς ἐκ πάντων κολάζει.

Degradabantur Presbyteri rei, antequam judici sæculari traderentur secundum criminis qualitatem puniendi, quod nuper etiam obtinuit. Capitulare 1. an. 80). c. 21. *Si Presbyter Chrisma dederit, ab Episcopo Degradatur, & postmodum à judice manum perdat, &c.*

Alias porro ceremonias in degradatione Clericorum & Presbyterorum fieri solitas quivis legere poterit, in Concilio Tolet. IV. c. 27. Lemovicensi ann. 1031. sess. 2. in Pontificali Romano, apud Luitprandum lib. 6. cap. ult. in cap. 27. de Verbor. signif. cap. 1. de Hæret. & cap. 2. de Pœnis, apud Joannem à Leydis lib. 31. c. 43. Gallandum lib. de Franco alodio p.346. [Phil. Limborch. in Regesto Inquisit. Tholos. pag. 276. ubi refert singularem degradationis formam, & ab ea quæ in Pontificali Romano præscribitur, multum abfimilem.]

Degradationis Militaris ritum apud Aragonenses describit Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 16. de degradatione Militis: *Cum perventum fuerit ad ejus depositionem, ipsemet cingat sibi ensem; quo facto, Princeps terræ, accepto cultello, in posteriori parte, id est, supra renes, scindat ensis cerrigiam omnino, de qua est accinctus, ita ut corrigia incisa, ensis per se cadat in terram: & sic ille, qui ante Miles erat, pravis suis meritis exigentibus, de Militia, qua prius decoratus extiterat, perpetuo sit depositus & damnatus.*

DEGRADATUM. Regestum Castri Lidi in Andibus f. 47. *Dominus Hugo Garner habet suum Degradatum in molendino Domini Susæ, pro motagio quod Dominus Susæ capit ad fua molendina reparanda*; id est forte, *demolitiones*, cum scilicet molendinum de novo instauratur.

¶ DEGRADERE, Gall. *Degrader*, Labefactare, evertere. Charta Caroli M. apud Doubletum Hist. San-Dionys. pag. 71. *Obscramus autem Successores nostros & ejusdem loci Abbates & rectores, & obtestamur per sanctam & individuam Trinitatem, & per diem judicii tremendum, ut prædictas res, quas nos pro reverentia tantorum Sanctorum, seu remedio animæ nostræ, vel stabilitate regni, nostra auctoritate munivimus, Degradere non præsumat.*

¶ DEGRÆ, *Præcepta, statuta.* Papias in MS. Bituricensi. In Glossario Sangerman. MS. num. 501. habetur, *Degre*, pro *Degræ*. Forte utrobique legendum *Decreta*.

¶ DEGRAPHIDES, *Cælatura.* Papias & Gloss. Sangerman. n. 501. Male in Bituricensi, *Deglafide*.

¶ DEGRAVARE, Notione contraria nativæ, à Gallico *Dégharger*, Sangerman. Expensas refarcire, Restituere, Compensare, Gall. *Dedommager*. Hist. Dalphin. to. 2. p. 69. col. 2. in Instrumento an. 1300. *De expensis quas idem Dom. Dalphinus fecerit in juvamine supradicto, de suis propriis denariis eumdem Dalphinum* (Episcopus Valent.) *debeat Degravare.*

¶ DEGRE. Vide *Degræ*.

¶ DEGREGATUS, Errans à grege. Vita S. Genovefæ, Januarii tom. 1. p. 144. *Dum Degregata ob pastum forte pecora sollicite vestigarent.*

DEGUADIARE, *Guadiam frangere*, Joanni de Janua, *Dégager.* [Tabularium Majoris-Monasterii: *Robertus Comes de Moretonio dedit S. Martino, pro anima Regis Willelmi fratris sui & Mathildis Reginæ & Mathildis uxoris suæ, medietatem Ecclesiæ de Legreville, quam ipse Comes Deguadiaverat per 300. solidos.*] Vide *Divadiare* post *Vadium.*

¶ DEGUASTARE, Devastare, destruere. Acta S. Francisc æ Rom. to. 2. Martii p.149. *Sicut facit columbus non domesticus, qui fuum nidum in altum ponit, ut à transeuntibus non Deguastetur.*

¶ DEGUAZIARE, ut *Deguadiare*, Pignus liberare, Gall. *Degager. Anno ab Incarnatione Dom.* 1082. *Gosfredus filius Guinguanoi ingaziavit Ulrico Monacho & ceteris Monachis S. Florentii terram quam habebat dominicam in parochia de Carseton ... ne ad usuram eis inguaziatio illa reputetur. Cumque ad novem annos ventum fuerit, si ipse terram Deguaziavit, sua propria erit*, in Tabulario S. Florentii.

¶ DEGUEYRA. Charta an. circiter 1063. ex majori Chartulario S. Victoris Massil. fol. 91. *Quod teneantur & debeant decimam porquetorum, etiamsi numerum decem seu Degueyra non esset, vel numerus infra decem post Degueyram seu Degueyras non reperiretur.*

DEGULATOR, *Gluto, guloſus*, Ugutioni. Gloss. MS.

MS. Reg. Cod. 1013. *Degulator, quod gulæ sit dedita.* [Eadem habet Isid Orig. l. 10. Apul. Apol. pag. 322. *Omnia in paucis annis sic Degulator studiosè in ventrem condidit, & omnimodis colluvionibus dilapidavit.* Nonius dixit *Degulare* simili notione, & Plautus, *Degulatum patrimonium.*]

¶ DEGUNERE, *Degustare*, apud Festum: sic & in Glossis Philoxeni: *Degunere*, ἀπογεύσασθαι, γευσαι, & in Glossis Lat. Græc. Sangerman. *Degunere*, ἀπογεύσασθαι, *Degustare*. Ubique legendum *Degumiare* ab antiqua voce *Gumia*, Gulo, lurco. Vide Etymologicon Vossii.

¶ DEGUPTUS. Vide *Deglubere*.

¶ DEGUS, Arvernis Anicienſibus *Denguius*, Nullus. Chartularium S. Illidii Claromontenſis: *Degus homo vivens.*

¶ DEGUTORIUM, Torrens vel cloaca, Gall. *Egout*. Vita S. Catuodi in Chartulario S. Crucis Kemperlegienſis fol. 82. v. *Ubi cadit prædictum flumen Etelli in mare, ſcilicet in Degutorio quod cadit in prædicto flumine.*

DEGUTTARE. Matthæus Paris ann. 1153. *Nec minori tormento vexabantur, qui verubus transfixi, ad ignem aſſati Deguttabantur à dæmonibus ex metallis liquefactis.* Id eſt, quibus guttatim infundebantur metalla liquefacta.

DEHABERE. Carere, Gall. *Ceſſer d'avoir.* Æthicus in Coſmogr. de Tiberi: *Inſula vero quam facit intra urbis portum & Oſtia civitatem, tantæ viriditatis amœnitatiſque eſt, ut neque æſtivis menſibus, neque hiemalibus paſturæ admirabiles herbas Debabeat.* Arnobius junior in Conflictu cum Serapione: *Semel animus contentione attonitus, etiam cum integer lectus fuerit, non Debabebit quot ingerat, &c.* Interpres Palladii in Appendice Hiſt. Lauliacæ c. 13. *Maxime ſic Debabent, & egentiores ſunt.* Petrus Damian. lib. 8. Epiſt. ult. *Sed eſto, quia Judith divitis cauſamini vobis copiam Debaberi, &c.* Vide Chronicon Abbatiæ Trudonenſis l. 4. p. 384. Vitam S. Adalberti Egmundani cap. 15. &c. Miracul. S. Richrudis l. cap. 4. num. 42. *Sed ne in ſeculo Debabere contingeret, &c.* id eſt, egere.

¶ DEHABITATUS, Non habitatus. Anonymus de Geſtis Manfredi & Conradi Regum apud Murator. to. 8. col. 615. *Terra quæ vocatur Schiacca regalis domini, ſed Debabitata.*

DEHÆRITARE, Exhæredare, ſpoliare, de propriis hæreditatibus pellere, *Desheriter*. Henricus Huntindonenſis de Contemptu mundi c. 3. *Omnem vim ſapientiæ ſuæ convertit ad ſimplices Deheritandos.*

DISHÆREDITARE, Eadem notione, in Statutis Venetorum anni 1242. lib. 4. c. 36. *Desherance*, defectus hæredis, in Conſuetudine Britanniæ art. 595. Normanniæ art. 146 &c. *Desheritare*, in Teſtamento Ælfredi Reg. Angl. poſt ejus vitam pag. 194.

¶ DEHOMINARE, De ſtatu hominis dejicere. Epiſtola Hugonis Metelli ad S. Bernardum, inter ejus Opera to. 1. col. 379. Edit. 1690. *Quos ſapor ſtygius infecerat, immo ſator Acheruntis defecerat, & Dehominaverat; guſtu nectareo reformati ſunt.* Remigius Autiſſiod. in Pſal. 11. *Non ſolum ab his qui ſe Dehominaverunt adorando opera manuum ſuarum.*

DEHONESTARE, Probro afficere. Gloſſ. Lat. Græc. *Dehoneſtat*, ἀτιμάζει. Gloſſ. Gr. Lat. Ατιμία, *Dehoneſtamentum*, *Dehoneſtatio*; ἄτιμος, *Dehoneſto*, Papias. *Dedecorare*, *Dehoneſtare*. Alibi: *Dehoneſtare*, *conviciari*, *contaminare*. Lex Bajwar. tit. 2. c. 10. §. 1. *Si quis filius Ducis tam ſuperbus vel ſtultus fuerit, ut patrem ſuum Dehoneſtare voluerit, &c.* [Capitula Ludovici Pii an. 822. cap. 4. *Si quis Epiſcopo inſidias poſuerit, comprehenderit, vel in aliquo Dehoneſtaverit, decem quadrageſimas cum ſubditis annis pœniteat, & Presbyteri occiſi triplicem compoſitionem componat. Non ſinatis* (Epiſcopos) *Dehoneſtare ſive opprimere*, in Capitulis Caroli C. an. 858. c. 7. Rurſum occurrit cap. 12. Charta anni 925. apud Baluzium to. 2. Capitul. in Appendice col. 1531. dicitur *Acta* 14. *Kal. Martii anno tertio quo Karolus Rex per inſidos Francos Dehoneſtatus eſt.* Anno 923. fuerat regno deſtitutus.] Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. *Petrum vero magiſtrum Dehoneſtationibus ſubmittens.* Ubi Theophanes: Πάσαις αἰτίαις περιβαλὼν. Audradus Modicus in Revelat. cap. 9. *Scias te ſequenti anno... ab inimicis tuis Dehoneſtandum, ut vivus evadas.* Vide Concilium Viennenſe ann. 892. c. 2. [& Bodonem in Chronico Cluſin. apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunſ. vic. pag. 364.]

DEINHONESTARE. Tabularium Brivatenſe: *Datum fidei iſtum commiſſum ſ. Id. Octob. ann. 5. quod Franci Deinhoneſtaverunt Regem ſuum Karolum, & contra legem elegerunt Radulfum ſibi in Regem.*

DEHONORARE, Eadem notione qua *Dehoneſtare*: ἀτιμάζειν. Capitula Caroli C. tit. 5. §. 3. *Ne miniſtri illorum Presbyteros Dehonorent.* Adde tit. 8. §. 6. tit. 26. §. 10. tit. 34. §. 3. tit. 42. leg. 8. Cod. Th. de Fide teſt. &c.

DISHONORARE, in Lege Aleman. tit. 35. §. 1. Odo Comes Campaniæ apud Fulbertum Carnot. Epiſt. 96. *Magis eligerem honoratus mori, quam vivere Dishonoratus.* [Statuta Widonis Anicienſis Epiſc. ad pacem conciliandam, inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chr. col. 226. *Nullus præſumere audeat neque aliqua mala conſuetudine Dishonorare.*]

¶ DEHONORARIUS, Inhoneſtus. Tertull. Apol. c. 39. *Si quod arcæ genus eſt, non Dehonoraria ſumma, quas redemiæ religionis congregatur.*

DEHONORATIO Ατιμία. Jonas Epiſcopus Aurelianenſis in Præf. ad Opuſc. de Inſtit. Regia: *Quantum ... genitorem dilexeritis ...ejuſque Dehonorationem agre tuleritis.* Et. c. 9. *Nec alterius injuriam aut Dehonorationem contra ſas meditentur.* Utuntur Flodoardus lib. 2. Hiſt. Rem. cap. 20. Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. pag. 60. Capitula Caroli C. tit. 19. Concil. Duziacenſe I. part. 4. 6. Haldricus lib. 1. Chron. Camer. cap. 82. Fulbertus Epiſt. 96. &c. *Defonor*, *Deſonorare*, paſſim ia Uſaticis Barcinonenſibus MSS.

DESINHONORANTIA, Eadem notione, ſed activa, qua quis aliû dehonorat, in Capitul. Caroli C. tit. 16. §. 7.

INHONORARE, Eadem notione dixit Tertullianus de Fuga in perſecutione: *Inhonores illum. Inhonorabilis*, apud eumdem. Vetus Interpres Epiſt. S. Ignatii ad Philadelph. Ατιμάσαντές αὐτὸ, *Inhonoraverunt ipſos.* Utuntur præterea Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. pag. 169. Fulbertus Epiſt. 99. &c.

DEHOSPITARE, Locû *beſpitibus*, ſeu incolis ſpoliare. Sugerius de Adminiſtratione ſua c. 15. *Villas omnino rapinis Deboſpitatas reboſpitari fecimus.* V. *Heſpes*.

¶ DEHOSPITARI, Hoſpitari. Gloſſ. Lat. Gr. MSS. Bibl. Sangerman. *Deboſpitor*, ξενίζομαι.

¶ DEICERE, pro *Deiicere*, ut *Abicere* pro *Abjicere*, pluries occurrit in Inſtrumentis ævi medii.

DEICOLÆ, Monachi. Martinus Epiſcop in Epiſt. ad Mironem Regem Galliciæ, de Vitæ honeſtæ formula, in Spicilegio Acheriano to. 10. p. 626. *Quia non illa arduæ & perfectæ, quæ à paucis & peregregiis Deicolis patrantur, inſtituit, &c.*

¶ DEICUS, Divinus. *Deica virtus*, in Vita S. Urſmari, tom. 2. April. p. 568.

DEJEJUNARE, Jejunium, ut vocant, infringere, ſolvere. Regula Magiſtri cap. 28. *Dejejunatum jam fratrem non vellet taberna ſuſcipere.* Hinc noſtris *Dejeuner*, pro jentaculo, quod qui jentant, primum jejunii gradum infringant. Gloſſar. Græc. Lat. Αχρατί-

ζω, Jante, i. gusto ante prandium; ἀριστιαυὶς, jantaculum, i. primus cibus quo jejunium solvitur. Sed & inde vox *Disner*, pro *prandere*, deducitur, abbreviatâ ex *Desjeuner*. Itali *desinare* dicunt. Papias: *Jantare, Disnare dicitur vulgo.* Quippe veteres non prandebant, sed cœnabant tantum, ut ex Scriptoribus constat, quos laudat Savaro ad Sidon. l. 6. Epist. 12. Ita jejunium solvere, Græci ἀπογεύειν dicunt: unde legendum in can. 90. Synodi in Trullo, ἀπογευέσθαι pro ἀπογαζέσθαι, ut est in Edit. Paris. Balsam. Exstat Dionysii Alexandrini Epistola ad Basilidem inscripta, περὶ τοῦ πῶς ἂν ἔρων τὰ ἁγίαι σαββάτα ἐπὶ φωσκούσης τῆς ἁγίας κυριακῆς γρὴ ἡμᾶς ἀπογεύεσθαι τῇ νυκτί. Tabula Paschalis apud Gruterum p. 140. Ἀπογεύεσθαι δὲ δεῖ τὸ ἐννάτον κυριακή. Vide de Salmas. ad Hist. Aug. p. 419. 420. & Seldenum ad Eutychium 1. Edit. p. 176.

DEIFERI, Apostoli, θεοφόροι, in Epistola Ludovici II. Imp. ad Basilium Imp. CP. apud Baron. Præsertim vero id epitheti attribuitur S. Ignatio. Anastasius ad Action. 1. VIII Synodi: *Tradunt Græci quod parvulus quem Dominus advocatum statuit in medio, dicens, Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut hic parvulus, &c. iste Ignatius fuit, idcirco hunc Deiferum nuncupant, &c.* Vide eruditissimum & amicissimum Joannem Bapt. Cotelerium ad Ep. ejusd. Ignatii ad Ephesios p. 442.

¶ DEIFICARE, *Deum facere.* Johanni de Janua, in Græcis θεοποιεῖν Deos facere, seu eorum imagines fabricari, vel in Divos referre.

DEIFICUS, Divinus. Optatus lib. 1. *Omnium interrogatio supra scripta manifesta est, nullas Scripturas Deificas, vel inventas, vel corruptas, vel incensas fuisse.* Acta Passionis S. Felicis Episcopi Tubzocensis: *Exiit Edictum eorum dem Cæsarum ... ut libros Deificos extorquerent de manibus Christianorum.* Habetur ibi non semel. Epist. Concilii Francofordi. inter Hispanica to. 2. p. 105. *Adjungitis: In professione Niceni symboli non invenimus dictum, in Christo duas naturas & tres substantias, & homo Deificus & Deus humanatus.*)

¶ DEIFORMIS, Conformis Divinæ voluntati. Vita S. Godelevæ, Julii to. 2. p. 428. *Ignita & Deiformia casti cordis ejus desiderio.* Possint intelligi Desideria cordis à *Deo formata.*

DEJICERE, Scriptoribus Christianis est, Tentare, pervertere. Cassianus de Spiritu vanæ gloriæ c. 7. *Quem non poterit per bonorem Dejicere, humilitate supplantat.* Utitur Tertullianus.

DEI GRATIA, Formula vulgaris quam non modo Reges & Principes, sed & quivis fere alii seu Laici seu Ecclesiastici ordinis titulis suis honorariis præponebant. Occurrit passim in veteribus Tabulis.

DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA EPISCOPOS sese indidem inscripserunt Episcopi, seu quod à summis Pontificibus confirmaretur eorum electio, seu quod Sedes Apostolica Principium ac fons sit omnium Episcoporum. Concilium Roman. an. 863. capit. 3. *Cum Sede Apostolica unde eos principium Episcopatus sumpsisse manifestum est.* In Tabulario Lingonensis Ecclesiæ *Joannes Episcopus Dei & Apostolicæ Sedis Gratia*, anno 1318. ut alias similes Chartas omittam, (inter quas nullam antiquiorem novimus litteris Ebehardi Bambergensis Episcopi ad Eugenium III. in quibus se dicit Episcopum *Divina & Apostolica miseratione.* Verumtamen paulo ante illum rem attigerat Gosfridus Vindocinensis Abbas libro 2. Epistola 27. Episcopum Carnutensem monens, ne brachia erigat contra Apostolicæ Sedis benignitatem, *quæ vos*, inquit, *& nos creavit, non nostris meritis, sed sua gratia.* Nihilominus triginta circiter annos post hunc Abbatem ab hac formula multum abhorruisse videtur Guillelmus Aptensis Episcopus: hic enim in Charta anni 1160. tom. 1. novæ Gall. Christ. columna 1. ait: *Ego Guillemus solitus Dei gratia Aptensis Episcopus*: quam loquendi rationem ideo fortasse affectat, quod suo tempore cœpisset *Apostolicæ Sedis Gratia* memorari. Vide Thomassini Disciplinam Eccl. de Benef. part. 4. lib. 1. cap. 22. & Mabillonium de Re Diplom. lib. 2. c. 2. num. 10.] In Chartophylacio Regio scrinio *Vallois* 2. Ch. 35. habetur Diploma Fulconis *de Villars* ann. 1316. in quo se *Dei & Sedis Apostolicæ providentia sanctæ domus Hospitalis S. Joannis Hierosolymitani Magistrum humilem & pauperum Christi Custodem* inscribit.

DEI JUDICIUM, Vide *Judicium Dei.*

DEILOQUUS, θεολόγος, Gregorii Nazianzeni Episcopi *Theologus*, apud Petr. Damian. lib. 1. Epist. 9.

DEINDE, pro *Deinceps*, apud Victorem Scotti cap. 20. & in l. ult. C. Th. de Canon. frum. U. R.

¶ DEINFLATUS, Tenuatus, imminutus tumore, Gall. *Desenflé.* Vita S. Philippi Archiep. Bitur. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1939. *Invenit eam sanatam, stantem supra pedes, licet debilem & erectam, & vidit eam Deinflatam, & cessavit fluxus.*

¶ DEINHONESTARE. Vide *Deboneſtare.*

DEINITIO, *Denuo.* Papias.

DEINSTAURARE. Vide *Instaurare.*

¶ DEINTER, ex De & *Inter*, Gall. *D'entre.* S. Bernd. in Vita S. Malachiæ Episc. *Venenatum & tumidum animal, quod busonem vocant, visum est reptans exire Deinter femora mulieris.*

DEINTRO CLAVEM. Pactus Legis Salicæ tit. 7. §. 3. *Si quis accipitrem Deintro clavem repositum furaverit.* Ubi Lex Salica: *Si quis acceptorem intra clavem repositum, &c.* Tit. 12. §. 4. *Si quis vero supra 5. denarios furaverit Deintro clavem, &c.* Lex Salica tit. 9. §. 1. *Si quis unum vas apium Deintro clave, aut sub tecto furaverit, &c.* Galli dicunt, *Enfermé sous la clef.* Consuetudines Arkarum in Tabul. S. Bertini: *Ille in cujus domo res furtim ablatæ inventæ fuerint positæ in loco observato, furti reus erit.*

DEINTUS, Intra, *Dedans, De dedans.* Pactus Legis Salicæ tit. 8. §. 1. *Si quis pomarium ... Deintus curte, aut latus curte furaverit.* Innocentius de Casis literar. *Super arcam memoriam Deintus sextanea parte, &c.*

¶ DEINVESTIRE SE, Alicujus rei possessionem dimittere. Charta Bernardi de Turre an. 1257. apud Baluzium Hist. Arvern. tom. 2. pag. 511. *De nominatis rebus vendidit præfatus Alterius venditor coram me dicto Bernardo Domino de Turre se Deinvestiens, dictum emptorem corporaliter investivit.*

DEIPASSIANI. Vide *Patripassiani.*

DEIRATUS, θεοῤῥάπτης, in Gloss. Græco-Lat.

DEIS, Genus mensæ in Monasteriis. Vitæ Abbatum S. Albani: *Priore prandente ad magnam mensam, quam Deis appellamus.* Additamenta ad Matth. Paris pag. 148. *Et sciendum quod non permittitur cyphus cum pede in Refectorio, nisi tantum in majori mensa, quam Deis appellamus.* Mensa forte illa, cui ut honoratiori umbraculum, quod *Dais* dicimus. imminebat, quomodo Regum ac Procerum mensæ regi solent, ac etiam, ni fallor, Abbatum in Refectoriis Monasticis. Vide *Dagus* [& *Dasum.*]

¶ DEITA. Vide *Deyta.*

DEITAS, Divinitas. S. Augustinus l. 7. de Civit. Dei c. 1. *Hanc divinitatem, vel, ut sic dixerim, Deitatem, (nam & hoc verbo uti jam nostros non piget, ut à Græco expressius transferant id quod illi* θεότητα *appellant) &c.*

¶ DEJUBERE, Jubere, præcipere. Charta an. 840. tom. 2. Hist. Eccl. Meldensis pag. 4. *Unumque alteri in quibuscumque indigueris auxilium & subsidium rectè conferre Dejubemus.*

DE-

DEJUDICARE, pro *Dijudicare*. Capitulare Saxonum an. 797. c. 4. *Et si tunc inde redierit se pacificare & justitiam facere renuerit, & iterum pro ista causa ad palatium fuerit convocatus & Dejudicatus, &c.*

DEIVIDUS, Qui Deum videt. Petrus Blesensis Serm. 18. *Secundum Hierarchiam Dionysii duo sunt genera fidelium in Ecclesia, primum dicitur quod Deividum, alterum quod appellatur Pedissequum. Deividos dicimus ministros Ecclesiæ, quibus credita sunt eloquia Dei, quibus dictum est, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.... Pedissequos vero dicimus populum multitudinis, qui sedet fecus pedes Deividi, ut audiat Legem ex ore ejus &c.* Adde Sermonem 10.

DEJURIUM, *Jusjurandum*, in Glossis MSS.

DEJUSTIFICARE. Nisi panis antiqua pollicitatio ad Loisellum in Hist. Bellovac. p. 248. *Dant ei medietatem Vicecomitatus & dimidias leges de forensibus hominibus, ita ut minister Episcopi & minister Comitis justificent reos, & leges æqualiter dividant: neminem vero hospitem non servum mansionarium nec Dejustificabit Comes aut minister ejus, nisi fuerit latro.* Vide *Justificare*.

DEJWERCA, Modus agri. Charta Ed Wardi II. Regis Angl. in Monastico Anglic. to. 2. p. 643. *Donationem... quam fecit eidem Abbati & Conventui de 7. Dejwercüis terræ, cum pertinentiis, in qua terra continetur quoddam fossatum, &c.*

DEJUXTA, pro *Juxta*. Fortunatus in Vita S. Germani Pariſ. Epiſcopi cap. 25. *Dejuxta Monasterio B. Silvestri in Ternodorinse*. Ebrardus Betun. in Græcismo capit. 20.

Supra, vel contra, Dejuxta dat super ista.

Noſtri olim *De jouxte* dicebant eadem notione.

¶ DELA, pro *Tela*. Excerpta Joannis à Bayono de Abbatibus Medianis in Hiſt. ejus Monaſterii pagina 256. *Conjuratio Principum in extremo ejus vitæ termino moliebatur cum eo, ut dicitur, novam Delam*, hoc eſt, Conſilium inibat, Gall. *Tramoit un deſſein*.

¶ DELANTERRE, Hiſpanis *Delantera*, Prima acies in prælio, Gall. *Avant-Garde*. Char. Petri Regis Caſtellæ de primo bello Regibus Angliæ conceſſo anno 1366. apud Rymerum to. 6 pag. 532. col. 1. *Ad guerram quam nos habebimus.... iidem Reges & eorum primogeniti habeant primum bellum, sive Delanterre*.

DELAPIDARE, Lapidibus obruere, καταλιθάζειν, in Gloſſario Gr. Lat. [*Delapidata* Feſto, *Lapido ſtrata*. Hinc *Delapidata via*, apud Aigradum in Vita S. Ansberti Epiſc. Rotomag. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 2. pag. 1061. num. 45.]

¶ DELATARE, pro *Deferre*, Gall. *Deferer*, *Accuſer*, *Denoncer*. Acta SS. Maii to. 6. pag. 661. de S. Julio Martyre: *Delatat quidem virum Præſidi, incuſat autem fidem*.

¶ DELATIO, *Villicus*, *Actor*, Auctarium Gloſſarum Iſidori, ubi Janſſonius, Malim *Delator*.

¶ DELATIO MITRÆ, dicitur de jure mitram deferendi Epiſcopis vel Abbatibus competente, in Bulla Pauli III. Papæ de Sæcularizatione Conventus Inſulæ Barbaræ ann. 1549. in Maceriis ejuſd. Monaſt. to. 1. p. 261.

DELATOR, Explorator, ſpeculator, qui rem quam vidit, deſert, *Eſpion*. Gloſſ. Lat. Græc. *Delator*, κατηγόρος, διάβολος. Iſidor. lib. 10. *Delator, dictus, eo quod detegat quod latebat*. Matth. Weſtmonaſter. an. 870. *Juſſit commilitones ad arma convolare, aſſerens dignum pro fide pariter pugnare & patria, ne desertores militiæ eſſe, & Delatores populi probarentur*. Reſpexit forte ad illud 2. Machab. c. 4. *Simon autem prædictus pecuniarum & patriæ Delator*. Ubi Papias *Delatorem*, accuſatorem eſſe ait. Certe delatorem pro ſpeculatore uſurpat Gregorius in Vita S. Baſilii Junioris num. 2. de eodem Sancto invento à Magiſtrianis in quodam Aſiæ monte: Καὶ ὁ διάβολος τότοις δέδωκε τόπον, ὃς ἦκον τῶν ἔτι κατανικᾶν σπουδάζοντες σύνεχον αὐτόν. Et num. 3. καλῶς ἄρα λέγει περὶ σε, ὅτι διάβολος εἶ, καὶ ἄλλως καθεσχάκασθαι τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα.

DELATURA, Accuſatio, diffidium, calumnia. Jo. de Janua: *Delatura dicitur accuſatio, vel prodicio, detractio, deportatio*. Eccleſ. cap. 28. apud Carolum M. lib. 4. de Imag. cap. 5. *Homo iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medium pacem habentium immittet Delaturam*. Ubi vulgata verſio habet, *inimicitiam*. Ita *Delatura* accipitur in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 64. nempe pro accuſatione vel calumnia & actione: *In quibuſdam locis juramenti vel ante juramenti multa eſt diſtantia, ſicut in Delatura, & pluribus aliis*. Quippe in delatura, ſeu actione, requiritur *antejuramentum*, id eſt, *juramentum de calumnia*, quod ab actore præſertim exigebatur, qui, ſi ſuccumbebat, *delaturam*, ſeu calumniæ pœnam incurrebat. Adde Chartam Aleman. 89. Goldaſti.

Scio *Delaturam* vulgo à viris doctis *pretium quod delatori eſt conſtitutum*, definiri: qua quidem notione uſurpatur in Legibus Inæ Regis Weſtſaxiæ §. 20. apud Bromptonum, ubi *pecunia indicationis* eſſe dicitur, quo loco Editio Saxonica §. 17. habet melȝ feoh, id eſt, Lambardo interprete, *Judicii merces*,

At in Lege Salica an vox *Delatura*, quæ omnibus ferme titulis occurrit, idem ſonet, video ambigi. Ita autem ibi invenitur hacce ſententia, ut qui rem aliquam, verbi gratia, furatus fuerit, *tot denariorum, qui faciunt ſolidos tantos, culpabilis judicetur, excepto capitali & Delatura*. Id eſt, præter capitale & delaturam. Ubi vetus Gloſſarium *Delaturam, fredo* interpretatur. Sed prorſus diverſum eſſe *fredum* à *Delatura*, oſtendit Pactus Legis Salicæ tit. 14. *Si puella quæ trahitur, in verbo Regis fuerit, propter fredum 2500. denarios cogatur* (raptor) *perſolvere, excepto capitali & Delatura*. Et Lex Angliorum tit. 7. §. 2. *Qui ſervoat ſex cum verre furatus eſt, in triplum componat, & Delaturam ſol. 7. & in freda totidem*. Adde §. 3. Alii, ut Cujacius, Bignonius, & Wendelinus, *Delaturam*, pro eo quod intereſt propter *dilationem* & moram, interpretantur, hâc forte nixi ratione, quod *Dilatura* perpetuo ſcribatur in Editionibus Legis Salicæ Pithœi & Lindenbrogii, ubi in Pacto Legis Salicæ *Delatura* ſemper habetur. Cui quidem conjecturæ favet Lex Ripuariorum Edit. Heroldi tit. 35. §. 3. quæ pro *Delatura*, uti habet Lindenbrogiana, *Dilationem* præfert: *Et ille qui intertiavit, furtum & Dilationem ab eo requirat, qui ſolvere cœpit*. At §. 4. *Capitale & Delatura* habentur.

Quidam denique exiſtimant *Delatura* ſcribendum, atque hiſce locis ſumptus in cauſæ proſecutione, & in *Delatione* vel actione factos hocce vocabulo ſignificari, quos reus poſſeſſori refundere tenetur: ita ut *Delatura* ſit vel delatio, vel actio calumniæ, qua quis rem ſuam repetit. Deinde *dilator* pro *delator* habet etiam Gloſſar. Lat. Græc. *Dilator*, ὑποτιτὴς, ἀντίδικος, quod Græci recentiores διλάτορ dixerunt, ut eſt apud Meurſium. Ita *diſcriptio*, *diſtructio*, *dilitio*, *drvirginat*, & alia hujuſmodi in eodem Gloſſario. Vide Decretionem Chlotarii § 12. & Legem Ripuar. tit. 17. §. 1. 3. tit. 35. §. 4. &c.

DELATURA, in Capitulari de Villis capit. 42. inter utenſilia ruſtica recenſetur: ſed legendum *Dolatura*, ut ſit Gallicum, *Doloire*, dolabra.

DE LATUS, Ad latus, juxta, *A coſté*. *De latus ſe*, *De latus caſa*, *De latus monte*, paſſim apud Agrimenſores. Vide *Latus*.

DELAVATUS, Non lavatus. Capitula Caroli Cal.

tit. 29, §. 1. *Quando solemus reverti ad mansiones nostras desonsi & Delavati, cum drappis & calciamentis depannatis, &c.* Id est, minime tonsi & lavati,

DELEGALITER. Otto de S. Blasio cap. 21. *Liberosque suos omnes literis apprime eruditi faciens, eos facultatibus reddituum, excellentiis dignitatum per fortitas provincias Delegaliser sublimavit.*

DELEGARE, Dare, concedere, Gloss. Lat. Gr. *Delegat*, ἀναπαύεσθαι, ἐγχειρίζει, ἀποδίδοται. Veteres Formulæ Pithœi cap. 38. *Et quod pariter in conjugium positi laboravimus, condonare & Delegare ingenuus relaxare valeas.* Acta Episcoppr, Cenoman, p. 78. *Legibus Delegatum, & absque ulla contradictione pacifice possidendum regendum dereliquit.* Adde pagin. 92. Vide *Mediator*.

DELEGATORIA, Mandatum Principis, quo quid alicui faciendum delegatur, præcipitur, Gloss. veteres: *Delegatories*, ἀπόταγμα. Exstant *Delegatoriarum* formulæ apud Senatorem lib. 11. Epist. 33. 35. In Codice Th. leg. 16. de Exact. *Delegatoriæ* dicuntur principis Epistolæ, quibus provinciæ jubentur species præbere; ut *Delegatores*, qui provident annonæ militari, Vide Cujac. ad Novell. 130. & Gloss. ad Cod. Th.

¶ DELEGERARE, An pro *Delegare*? Acta Dedicationis Ecclesiæ Monasterii Cuxanensis an. 953. in Appendice Marcæ Hisp. col. 868. *Cunctipotenti Regi gubernanti sive præsidenti in arce poli, qui principio ex nihilo verboque creans omnia seduleque gubernans, sceptrum regimen perpetim affatimque ineffabiliter possidens, trophea verba Delegerans, quatuor postmodum climata bipertito orbe diffusa, Apostolos suos binos ubique exercitatione prædicationis ingerens, &c.*

¶ DELENIFICUS, f. *Placidus*, in Onomastico ad calcem to. 2. SS. Julii. Ausonius Epist. 17. *Quam mellea res sit oratio, quam Delenifica.* Hac notione usi sunt Plautus Mil. 2. 2. 37. & Symmach. l. 3. Epist. 6. & l. 7. Epist. 27.

DELENTINATIO, Συνεχὴς ὑπόρροια, in Gloss. MS. Gr. Lat. Editum habet, *Adloncinatio, continuatio*, lege *Adlentinatio*. Vide *Adlentare*.

¶ DELERUS, pro *Delirus*, apud Papiam in MS. Bituric. Item; *Delerat, Errat. Delirat vero Vanum esse significat.* In edito legitur, *Delirus* & *Delirat*.

¶ DELETERIUM, Noxium, Mortiferum, Medicina Salernit. p. 122. Edit. 1622. *Totum corpus tua ab injuriis securum facit* (Theriace) *ut nec à Deleterio quopiam possit interfici*. Laurent. in Amalthea: *Deleteria, Medicamenta frigida, noxia, mortifera.*

DELETITIA CHARTA, Quæ ob vetustatem deletis literis legi vix potest. S. Augustinus lib. 3. contra Cresc. n. 27. *Sciebam illa Deletitia fuisse*,

¶ DELETUS, pro *Delectus*. *Sine Deletu personarii* bis habetur in Capitulis General. MSS. S. Victoris Massil. Gallice dicimus, *Sans acception de personne*,

¶ DELFICA. Vide *Delphica*.

¶ 1. DELIBERARE, Liberare, redimere, Gall. *Delivrer*. Gesta Consulum Andegav. capit. 11. n. 8. *Ebrardus qui turrim custodiebat, audiens Sulpicium Deliberatum, &c.* Charta Petri Domini Graciac. an. 1246. apud Thomassinum in Biturig. pag. 88. *Si forte contigerit, quod aliquis eorum in dicta libertate existentium captus fuerit, & extra terram nostram ductus propter factum seu debitum nostrum . . . , tenemur eos requirere & Deliberare propriis sumptibus*, Liber de Compositione castri Ambaliæ apud Acherium Spicil. to. 10. pag. 530. *Carolus Calvus cum magno exercitu pergens, Persas devicit, Saracenos fugavit, urbem regiam cum regno Græcie Deliberavit*. Occurrit iterum in Anecd. Marten. to. 1. col. 1256. & alibi,

2. DELIBERARE, [Dare, tradere in manus, Gall. *Livrer*, *Delivrer*. Bernardi Ordo Cluniac. part. 1, cap. 13. *Ipse capit curam de scutellis, quas fratres habent ad rasuram, ipse invenit eas atque servat, & ad rasuram Deliberat fratribus, ut mos est*. Instrum. anni 1267. in Chartulario S. Vandregesili to. 1. pag. 260. *Teneor tradere & Deliberare Domino meo Abbati, &c. Tradere & Deliberare*, in Regesto 87. Chartophylaci Regii. Occurrit apud Lobinellum Hist. Britan. to. 2. col. 404. & apud alios.] Vide *Liberare*,

¶ 1. DELIBERARI. Consuetudines antiquiores Fontanelli fol. 95. *Famuli qui Deliberantur per fenestram & quæ debent habere per diem*. Forte legendum: *Famuli quibus Deliberantur per fenestram ea, &c.* Vide *Deliberare* 2.

¶ 2. DELIBERARI, Formari, adaptari, disponi. Tert. Apol. cap. 9. *Nobis vero homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem Deliberatur, dissolvere non licet*. Et libro 4. adv. Marc. capit. 21. *Non decem mensium cruciatu Deliberatur*.

¶ 1. DELIBERATIO, Liberatio, restitutio in libertatem, Gall. *Delivrance*. Gasp. Barthii Gloss. ex Historia Palæstinæ Roberti Monachi libro 2. capit. 1. *Vir iste cum prædives esset, omnia sua vendidit, & viam Deliberationis S. Sepulcri arripuit*. Libro 5. capit. 6. *Nostra omnium una sit intentio, S. Sepulcri Deliberatio*. Occurrit hac notione apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 617.

¶ 2. DELIBERATIO, Traditio, Gall. *Delivrance*, Chartularium Aptense fol. 44. *Faciam Deliberationem & gratuitam donationem omnipotenti Deo & S. Mariæ sedis Aptensis ex quodam honore, quem huc usque possedi*. Regestum magnorum dierum Campaniæ apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 1. pag. 233. *Nec ad Deliberationem dictæ hereditatis procedat absque mandato Domini Regis speciali*. Vide *Liberare*,

¶ 3. DELIBERATIO, Intentatio, minæ, Tert. lib. de Patientia capit. 8. *Ipsam animam, ipsumque corpus in sæculo isto expositum omnibus ad injuriam gerimus, ejusque injuriæ patientiam subimus, minorum Deliberatione lædemur?*

DELIBERIUM, Gloss. Lat. Gr. *Consilium & Deliberium*, Συμβουλία, γνώμη.

¶ DELIBERUM, Simili notione. Testamentum Guifredi Comitis Cerritaniensis an. 1035. apud Acherium Spicil. to. 6. pag. 435. *Insuper relinquo uxori meæ itidem meum . . . cum terminibus suis, simul cum ipsa Ecclesia & sibi pertinentibus omnibus, ad Deliberum ut faciat inde quod voluerit*. Hoc est, ad voluntatem, ad libitum, Gall. *A son gré, selon son bon plaisir*.

DELIBRARE, Librum, seu corticem ab arbore avellere. Διαπρίειν ξύλον, in Gloss. Græco-Lat. [Apud Festum: *Delibrare, Aquam sulco derivare*; quod dici Martinius autumat, quia, sulcus dum fit, terra quasi delibratur seu decorticatur, Columel. *Corticem Delubratum abjicito*.]

DELICANTIA, Ciborum sapor delicatus; *Delicatesse*. Processus de Dita S. Thomæ Aquin. num. 58. *Nunquam curabat de Delicantia & singularitate ciborum*.

DELICARE, *Delirare*, in Gloss Lat. MS. Regio Cod. 1013.

DELICATUS, *Deliciosus*, Familiaris, qui in deliciis domini est, [Vide post *Deliciosus*.]

DELICIA, Charta Philippi Augusti Regis Francorum anno 1208. pro Episcopo Magalonensi in 30. Regesto Tabularii Regii Charta 145. *Hoc est, in mari piscationes suas & ubicumque in Melgoriensi Comitatu, & Magalonensi Episcopatu, portus, qui dicitur Gradus, aperiatur, in omnibus reditibus, qui inde provenium, medietatem, & in stagno similiter piscationes suas, pulmentum, Delicias & cepes, si alicubi in stagno*

gno Magalonenſis Eccleſia eas facere voluerit. Ubi quod *Delicias* hæc Charta vocat, *ſtacha* videtur appellari in alia ann. 1273. apud Gariellum in Epiſcopis Magalon. num. 286. *Super juriſdictione de Corone, ſuper leſda & ſtacha, quas Bajulus & leſdarii de Latis percipiebant, & percipere conabantur ibi ratione ſtagni, maris, & plagiæ atque gradus, &c.* Eſt autem *ſtaca*, idem quod ſuſtis, paxillus, uti in hac voce docemus; *Delicia* autem idem quod *licia*, noſtris *lice* ſonat. Vide *Licia*.

Feſto, *Delicia eſt Tignum quod à culmine ad tegulas augulares infimas verſus ſaſtigium collocatur, unde Tectum* Deliciatum, *& tegulæ* Delciares; ut inde aqua deliquet, ait Hadr. Jun. Sed mavult Martinius, quia aquam deliquat, id eſt, effundit, vel quod inde deliciatur aqua.

¶ DELICIARI, Epulari. S. Bernard. Serm. 1. de S. Victore Conſeſſ. *Hi ut refician tur, iſti ut Delicientur.* Vide *Delitiari*.

DELICIOSUS. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Nutritius, Deliciosus, vernaculus*. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 15. §. 1. *Numquam evadat, quamvis Deliciosus ſit apud Dominum ſuum*. Lex Longob. lib. 3. tit. 16. *Sunt aliqui pravi homines qui ſubmittunt in palatium, ad noſtrum ſeretum deſcendunt, ut per Deliciosos aut per oſtiarios, vel per alios homines captioſe, aut abſconſe, inveſtigare poſſint quidquid nos agimus*. Nicolaus I. PP. Epiſt. 17. *Miſſoſque etiam... ſanctiſſimos Epiſcopos Deliciosos noſtros pro eo veſtræ caritati direximus*. Adde Epiſt. 19. 23. Anaſtaſius in S. Hadriano PP. pag. 104. *Gul ſardus religioſus Abbas, & Conſiliarius, ſeu Albinus Deliciosus ipſius Regis*, &c. Occurrit præterea in Narratione Adventii Epiſcopi de Valdradæ adulterio, apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 72. 217. 277. &c.

DELICATUS, Eodem ſignificatu. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Sequebatur Perpetua lucido inceſſu, ut matrona Chriſti, ut Dei Delicata*. Vetus Inſcriptio Bergomi in ædæ Cathedrali: ATESTIA. I. D. L. ATESTIÆ. TERTIÆ. PATRON. BENEMERENTI. ET. CAPITONI. BINETÆ. ET. MARTIÆ. ET. PRIMUL. DELICATIS. ET. TELAMIO. CELERI. AMICO. CARISIMO. ET. ATESTIA. EGNATIÆ. *Delicatos* vocabant Latini τὰ παιδία, τὰς τρυφὰς, qui & *Delicæ* Ciceroni pro Cœlio, Suetonio in Aug. c. 83. & in veteribus Inſcript. eidem Suetonio in Veſpaſiano c. 7. Spartiano in Adriano, & aliquot aliis.

DELICIUS, Papiæ, *Puer in deliciis matris nutritur*. [Gloſſar. Sangerman. MS. n. 501. *Delicius*, Per (Puer) *in deliciis amatus à domino*.] Vide *Litium*.

DELICTOR, pro *Peccator*. Commodianus Inſtr. 52.

Refugium Regis pete, ſi Delictor fuiſti.

Uſurpat etiam S. Cyprianus Ep. 59. *Delictor vel forefactor*, in Charta Odonis Dom. Hamenſis an. 1227.

¶ DELICTUS, *Verriculator*. Papias in MS. Bituric.

¶ DELICUUM, ut *Delictum*. Gloſſ. Lat. Gr. *Delicuum*, παράπτωμα.

¶ DELIGARE, pro *Delegare*, Tradere. Diploma Conradi II. Imp. an. 1027. apud Illuſtr. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ pag. 286. *Et in prædicto Comitatu terram de Ortelle, quam Joannes cum ſuis conſortibus in jam dicto Monaſterio per cartulam Deligavit*. Vide *Delegare*.

¶ DELIMARE, Joanni de Janua, *Valde liminare, vel limen auferre; in alia etiam ſignificatione eodem verbo utimur, ut iſte vult Delimare vicinos ſuos, i. deſtruere, quaſi omnino de lima, i. mundo auferre*.

¶ DELIMATOR, Λαρυπτής. Gloſſæ Cyrilli. Qui abradit lima.

¶ DELIMINARE, ut *Eliminare*, Extra limen ejicere. Catholicon in Amalthea: *Deliminare, Limen auferre*. Privilegium S. Martini Papæ circiter annum 651. pro Monaſterio Blandinienſi juxta Gandavum apud Miræum tomo 1. pagina 333. *Privilegium auctoritatis noſtræ expeteris de quodam Cœnobio, quod ipſe, Deliminatis Gentilium ſpurcitiis, fundo tenus extruxiſſe dignoſcitur*.

¶ DELIMINATUS, alia notione, Determinatus, Limitibus conſcriptus. Privilegium Ferdinandi *Gonzales* Comitis Caſtellæ pro Monaſterio S. Sebaſtiani inter Concil. Hiſp. tomo 3. pagina 175. col. 2. *Omnia determinata, quæ continentur à parte Eccleſiæ veſtræ, cunctis ad integro Deliminata, jure perenni Eccleſiæ veſtræ concedimus*. Melius legeretur *Delimitata*.

DELIMITARE, *Valde limitare*, Ugutioni, Conlimitare. Frontinus de Agrorum qualitate: *In longitudinem Delimitatum, per ſtrigas, appellatur*. Idem: *Decumanorum & Cardinum Delimitatio per rationem arcarum, vel riparum, &c.* [Guidonis Hiſt. Pal. eſt. *Delimitandis Caſtris*. Hoc eſt, Caſtris in certos fines redigendis, ut explicat Barthius in Gl. apud Ludew. to. 3. Reliq. MSS.]

DELIMPIDARE, [*Clarificare*, Laurentio in Amalthea.] Vide *Limpidare*.

DELINDERE. Vide *Elitigare*.

DELINQUENTIA, Delictum. Utitur Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Walæ Abb. Corbejenſis l. 1. cap. 28. [Chartularium S. Vandregiſili to. 1. pag. 154. *Si eux ou autre de par eux alloient de rient encontre ladite vente.... ou à quiconques ceste letre apportera tous couſt & damages, qu'eux ſoutiendroient par defaut de la garantie & Delinganche*.]

¶ DELIQUID, pro *Deliquit*, apud Th. *Madox* in Formul. Anglic. pag. 175. ut in aliis Inſtrumentis, *Veiud* pro *Vetus*.

DELIQUIO, *Oblivio*, Papias.

DELITIARI, [Epulari. Geſta Abbatum Lobienſium apud Acher. Spicil. to. 6. p. 614. *Ne aliis, unde alii ingurgitarent, ejurientibus; & aliis, unde alii Delitiarentur, egentibus, ordinis tenor, quem non niſi æqualitate conſtat durare poſſe, ſolveretur*.] Amedæus Lauſannenſis Epiſc. Homil. 1. *Ipſa virgo virginum veruans in Floribus, & in fructuum fuavitate Delitians*, &c. [Vide *Deliciari*.]

DELITIGARE, ſut Litigare. Diſputare, Epiſt. Abbatis S. Sepulcri ad Innoc. III. PP. apud Baluzium to. 5. Miſcell. p. 415. *Cum vero eſſet tãta perturbatio, vidi alii militem qui abſtracto cultello ac tumido Delitigans ore, prout mihi videbatur præ dicto Roberto & aliis Monachis, qui Abbatem ſuum Walterum accuſare volebant, graviſſime minabatur*. Alia notione pro Judicari videlicet, ſeu extra litem poni, accipitur in voce *Elitigare*.

DELITIUS. Vide *Litium*: [ubi adnotatur *Columnis Deliciis*, mendoſe ſcriptum pro *Columnis de litiis*. Vide *Delicius*.]

¶ DELLIONES, τύραννοι, *Tyranni*. Supplem. Antiquarii. Legendum *Duelliones*. Vide *Duellio*.

¶ DELMATICA. Vide *Dalmatica*.

DELOCARE. Charta Odonis Borelli de Curtalano in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis num. 72. *Si autem aliquis accuſabitur de molta forisfeciſſe, purget ſe ſola manu coram Majore terræ, & ſit quietus; quod ſi noluerit, aut non poterit, reddat duplicem moltam tantum. Malendinarius tamen jurabit, quod non Delocabit eos, nec ſcienter injuſte tractabit*. Id eſt, è domo ſua exire coget ad judicium ſubeundum. [Chartul. S. Martini Pontiſar. ex Charta Anſelli Domini de Inſula an. 1208. *Serviens Monachorum S. Martini Delocabit omnes homines de Monovilla*. Gloſſario Lat. Græc. MSS. Sangerman. *De'oco, Eicio, deſolo, amando de loco, ἐκτοπίζω*. Gall. *Deloger*.]

DELONGARE, [Deppellere, Gall. *Eloigner*, Procul ablegare, amandare. Chronicon Piſanum de Captione Hieruſalem & Majoricarum, apud Murator. tomo 6. col. 102. *Sicque factum eſt, ut Chriſtiano-*

flinorum caſtellis à Paganorum manganis quam pluri-mis confractis, & ab urbis mœnibus Chriſtianorum virtute Delongatis, Saraceni manganis ſe tuendo muros efficerent, & Chriſtianorum exercitum vix timerent.] Vide *Dilongare*.

DELONGARIS. Luitkprandus in Legatione: *Delongaris enim, ſub cujus manu navium eſt omnis poteſtas ... curam tui aget.* Legendum ibi indubie *Drungaris*, aut *Drungarius*. Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 804. *Hic Imperator factus miſit pro Romano, qui Delongarii fungebatur officio.* Vide *Drungarius* poſt *Drungus*.

DELPHICA, Abacus, menſa, in qua vaſa vinaria reponuntur, δελφὶξ, τραπέζα apud Lucianum in Lexiphane. Martialis lib. 12. Epigr. 67.

Argentum atque aurum non ſimplex Delphica portat.

Vetus Interp. Juvenal. Sat. 3. *Ornamentum abaci, quod nos Delficam dicimus.* Hinc emendandum Gl. Lat. Gr. *Deluca*, τανυσίπους. Legendum enim *Delvica*, vel *Delphica*, pridem monuerunt Wowerenus ad Petron. & Meurſ. in Gloſſ. Vide præterea quæ de hac voce commentatur Salmaſius ad Spartianum pag. 150.

DELPHICUM, Eadem notione. Heſychius: Δελφικὸν, τρίπους. Ita porro Triclinium in Majori Palatio Conſtantinopolitano appellatum, in quo Imperator epulari conſueverat, de quo Victor Tunnenſis in Chr. *Vitalianus C. Poli intra Palatium, loco, quem Delphicum Græco vocabulo dicunt, Juſtiniani Patricii factione dicitur interfectus fuiſſe.* Vim vocis & originem diſerte indicat Procopius lib. 1. de Bello Vandal. c. 21. à Delphica nempe, ſeu abaco miniſtratorio. Δελφικὸν nomine indigitat iſtud Magni Palatii Triclinium Anna Comn. l. 14. Alex. p. 438. Vide Notas noſtras ad eamdem.

¶ DELPHINA, vel DALPHINA, Uxor Delphini, vel Delphinatus Domina. Vide *Delphina*.

DELPHINI, Miniſteriis Eccleſiæ accenſentur, à Gregorio M. lib. 1. Epiſt. 66. *Miniſteria Eccleſiæ, ... id eſt, in argento calices duos, coronas cum Delphinis duo, & de aliis coronis lilios, &c.* Anaſtaſius in S. Silveſtro: *Fecit ex auro puriſſimo, quod pendes ſub faſtigio cum Delphinis 50. quæ penſant cum catena ſua libras 20. coronas 4. cum Delphinis 20. ex auro puriſſimo.* Infra: *Pependit cantharus cum Delphinis 50. ... pependit cantharum cum Delphinis 50. coronam auream cum Delphinis 50.* In S. Hilario: *Turrem argenteam cum Delphinis penſ. &c.* Vetus Charta Cornutianenſis, edita à Suareſio: *Pependit cantharum argenteum cum catenis & Delphinis 17. coronas argenteas 4. cum catenulis ſuis, & Delphinis 8.* Ubi *Delphini* ſunt ornamenta majorum λυχνίων.

DELPHINUS, apud noſtros dignitatis ſpecies, qua donantur vulgo Comites Viennenſes, quod complures ex iis qui primo Comitatum Viennenſem poſſederē, hoc nomine appellarentur, adeo ut Joannes Raynaudus & Henricus Roſtenallus, *Delphinatum* inter Ducatus, Marchionatus, Comitatus, Principatus, Vicecomitatus, & Baronias poſuerint. [In Hiſtoria Dalphinatus to. 1. pag. 3. laudatur Charta anni 1140. in qua hæc leguntur: *Guigo Comes qui vocatur Dalphinus.* Hic Guigo primus omnium Dalphini ſeu Delphini cognomento donatus legitur. Unde illud aſſumſerit, non conſtat. Sed veriſimile eſt cognomentum hoc adeo ſuis placuiſſe poſteris, ut illud ſibi in honoris titulum erexerint. Quidam exiſtimavere propter Delphinum depictum in ſcutis gentilitiis Comitum Viennenſium, ipſos Delphinos fuiſſe appellatos; verum longe ante Guigonem VII. qui primus hujuſmodi inſigne ſuo addidit ſigillo, Comites Viennenſes Delphini vocabantur. Vide Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 378. Charta an. 1230. pro Roberto Archiepiſc. Lugdunenſi inter Inſtrum. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 29. *Nos Dalphinus Viennenſis & Albonenſis Comes notum facimus univerſis præſentibus & futuris, &c.*] In Charta an. 1285. apud Ducheſnium in horum Comitum Stemmate, mentio fit *Andreæ quondam Delphini Viennenſis & Albonis Comitis*. Exhinc leguntur complures aliæ, in quibus Humbertus, Joannes, Guigo, & Humbertus alter eadem dignitate donantur: quorum poſtremus hanc cum univerſa Provincia, cui imperabat, in Regiam familiam tranſmiſit, hac conditione, ut primogenitus Regis Delphinus Viennenſis appellaretur, quod notum. Vide præterea Virum eruditiſſimum Dion. Salvagnium Boiſſium lib. de Uſu Feudor. c. 11. extremo. [His addam haberi apud Rymerum to. 5. pag. 10. Literas Edwardi III. Angliæ Regis an. 1338. ad Imperatorem Ludovicum, quibus petit ab Imperatore, ut Imberto ſeu Humberto Delphino Viennenſi nomen & titulus Regis, aliaque ad regiam dignitatem ſpectantia concedantur: quod nunquam fuit.]

Præter Comites Viennenſes fuerunt etiam alii qui Delphini cognomento donarentur, Comites videlicet Arverniæ. Appellationis hujus originem inquirit & elucidat eruditus Scriptor Hiſtoriæ Delphinalis to. 2. p. 378. eamque refert ad annum 1167. ex quo Averni Comites, hac in re Viennenſium æmuli, Delphini titulo gloriari cœperunt. Paſſim memoratur in Chartis *Delphini & Delphinatus Arvernie*, ut videre eſt apud Baluzium in Hiſt. Geneal. Arvernie. Hic Dalphinatus conceſſit in ditionem Ludovici II. Ducis Borbonii per Annam uxorem ſuam ex Dalphinali Comitum Arvernorum familia oriundam.

¶ DELPHINETUS, Arverniæ Dalphini filius. Teſtamentum Roberti I. I. Comitis Claromontenſis an. 1302. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 304. *Ipſum enim filium noſtrum Johannem ætas dictum Delphinetum heredem nobis inſtituimus in caſtris noſtris Vodabule & de Breone.*

DELTICUS, Iſidoro in Gloſſ. *Literatus, Doctor.* [Sic dictus à Græco Δέλτος, Liber, vel ab Hebræo *Deleth*, Pagina, quod Litterati toti ſint in libris vel paginis evolvendis.]

DELUBRICARE, *Labi*, in Gloſſ. MS. Regio; vel in loco lubrico titubare, cadere. [Papias: *Delubricatum, Dilaceratum.*]

¶ DELUBRIS, Prophanus, ut arbitror, à *Delubrum*, Ædes ubi idolum erat, ſic dictus. Chartarium Auxitanæ Eccleſiæ ex Epiſtola Oddonis Levitæ ad Garſiam Archiepiſcopum: *Non ſtatim voce eum pat me Delubrem clamitans eſſe ſacrilegum, qui audeam aliquid contra Dei liceuitam uſurpare conſilium.*

¶ DELUBRUM, Fons baptiſmalis. Sebaſtianus Peruſinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, Maii tom. 5. pag. 337. * *Apud Delubrum ac ſacrum fontem.* Ibid. pag. 353. * *Inveſtigaturam ſe ſpopondit Sanis de hoc diligentius in libro ſacri Delubri oathedralis Eccleſiæ.* Delubrum à deluendo licut Pollubrum à Prolucendo dictum cenſet Iſid. lib. 15. Orig. c. 4. his verbis: *Delubra veteres dicebant Templa fontes habentia, quibus ante ingreſſum Diluebantur. Ipſa nunc ſunt Ædes cum ſacris fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur.*

DELUCA. Vide *Delphica*.

DELUDIUM, Deriſio, contumelia, ludibrium. Gloſſ. Lat. Græc. *Deluſit, ἐπαίσχυνεν.* S. Eulogius lib. 3. Memorial. SS. c. 7. *Dum in nos hujuſcemodi irriſionibus inſultarent, & hoc Deludio noſtram pene conſummatam cladibus fatigarent miſeriam.*

¶ DELUSATIO, Fraus, Dolus à Deludendo Chartul. S. Vandregiſ. to. 2. p. 1966. *Quotieſcumq; dicti homines aut ſui heredes alibi molitum ire voluerint, per molturam ſuam prædiviſam reddendam eſt eis licitum moliri abſq; Deluſatione & adulteratione molendini ſupradicti.*

¶ DE-

¶ DEMA, Corpus, ab indeclinabili *Dua*, quod idem eſt apud Poetas Græcos. Wolſtanus in Vita S. Ethelwoldi Epiſc. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 633.

Signipotens in ea pauſat quoque Demate S'Withun,
Qui precibus cunctum ſublevat hunc populum.

DEMAGIS, *Vehementer*. Papias.

¶ DEMAINUM, ut *Domanium*, Gall. *Domaine*. Ch. an. 1210. ex Chartulario Campaniæ apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 692. *Vendidi etiam eidem Dominæ Comitiſſæ advocatiam ejuſdem villæ, & quidquid habebam inter Meſum Demainum ipſius villæ. Illud tamen mihi retinui, &c.* Vide *Demanium*.

¶ DEMANCATA TERRÆ in Foreſio, Tantum terræ ſpatium, ut in eo ſeminari poſſit unus *Demancus* frumenti. Eſt autem

¶ DEMANCUS, Menſura frumentaria eadem, quæ infra *Demencus*.

1. DEMANDA, *Demandæ*, Exactiones, quæ ſub nomine gratuitæ præſtationis exigebantur: *Coactæ petitiones*, in Charta Theodorici Comitis Flandr. an. 1147. in Tabulario S. Bertini. Diploma Philippi Aug. Regis Franc. an. 1202. *Si nos fecerimus Demandam vel talliam in Chriſtianis vel Judæis de Seneſcallia Andegavenſi, Turon. & Cenoman. illa Demanda & tallia levabitur per manum prædicti Seneſcalli, &c.* Aliud an. 1204. pro Oppido Niortenſi in Pictonibus: *Preterea nos & hæredes noſtri habemus Demandam noſtram in tota Communia Niortenſi, & Guillelmus Cocus* (cui Niortum erat oppigneratum) *Demandam illam levabit per manum Seneſcalli Pictavenſis ad opus noſtrum*. Aliod Theobaldi C. Campaniæ an. 1229. *Liberi erunt ab omni tallia, tolta, & Demanda, à cuſtodia villæ, turris, & gabiolæ, & à quacunque alia exactione*. [Tabularium Meldenſe fol. 65. *Univerſis præſentes litteras inſpecturis Magiſter A. Archidiaconus de Bria Meld. ſalutem. Notum facimus, quod nos pro novitate noſtra & pro debito cujuſdam domus, quam emeramus pecuniis à Reverendo Patre P. Dei gratia Meld. Epiſcopo, licentiam faciendi Demandam in noſtro Archidiaconatu, quam nobis liberaliter conceſſit, & Demandam quam faciemus, de ipſius licentia ſpeciali faciemus. Actum ann. Domini* M. CC. XXXII. *menſe Decembri*. Et in Charta an. 1201. inter Inſtrum. Hiſt. ejuſdem Eccl. Meld. to. 2. p. 87. *Archidiaconi nullam in ſuis Archidiaconatibus Demandam facient, niſi Epiſcopo aſſenſum præbente*.] Vetus Charta in Monaſtico Anglic. tom. 1. pag. 205. *Tenendam libere, & quiete ab omni ſeculari ſervitio & Demanda*. Vide tom. 3. p. 186. Will. Thorn. an. 1269. Probat. Hiſtor. Monmorenciacæ pag. 75. [*De Lauriere* to. 2. Ordinat Reg. p. 258. Martenium tom. 1. Anecd. col. 953.] & infra in voce *Queſta*.

¶ 2. DEMANDA, Vox forenſis, Gall. *Demande*, *Requeſte*, Petitio. Libellus ſupplex, poſtulatio. Decretum ſummæ Curiæ in Archivo Caſtri Nannet. *Curia noſtra dictum de Roban ab omnibus aliis Demandis, requeſtis, finibus & concluſionibus per procuratorem noſtrum generalem factis & capis abſolvit*. Regeſt. Parlamenti an. 1379. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 165. *Dictus inſuper avunculus noſter cauſam vel actionem non haberet faciendi Demandas & concluſiones, &c.* Ibid. pag. 598. in Regeſto Parlamenti an. 1408. *Oblatio Demandæ in ſcriptis non erat introducta, niſi ad inſtructionem ſeu certiorationem Deſenſorum, an cedere vel contendere vellent. Demanda articulata*, ibid. pag. 237. *Controverſia ſeu Demanda*, in Confirmatione tranſactionis an. 1463. ex Archivo Præſidis *de Mazangues*. Hiſt. fundationis Monaſterii Cœleſtinorum Sueſſion. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 604. *Incepimus proceſſum Pariſius in curia Parlamenti an. Dom. 1400, in qua petiimus ea quæ in Demanda, quam ipſi curiæ propoſuimus in hujus initio proceſſus*, Vide *Conteſtus*.

1. DEMANDARE, Poſcere, vel mandare, Gall. *Demander*. Rodericus Toletan. l. 2. de Reb. Hiſpan. cap. 9. *Per Legates pacifice Demandavit, ut, .. recederet à finibus alienis, &c.*

DEMANDARE, Mandare, remandare, Monachus Sangall. lib. 2. de Carolo M. cap. 19. *Si Carolus conſilium meum dignaretur, non ad tantas me deponere injurias, Ego nihil illi Demando; dicite ei, quid me agentem inveneritis*. Infra: *Nihil aliud ei Demando, niſi quod facio, &c.*

¶ 2. DEMANDARE SUPPLICIO, Morte punire. Charta Henrici VII. Angl. Regis an. 1492. apud Rymerum tomo 12. pagina 486. col. 2. *Auctoritatem damus, eorum quemlibet juxta eorum demerita caſtigandi & puniendi, ultimaque ſupplicio Demandandi*. Similia leguntur infra, & rurſum ejuſdem tomi pagina 724. col. 2. Vide *Demandum*.

¶ 3. DEMANDARE, Citare, vocare, arceſſere, Gall. *Mander*, *Citer*. Charta Willelmi Domini Montiſpeſſulani an. 1103. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tomo 2. pagina 727. col. 1. *Et Vicarius non Demandabit eum per ſe vel per alium, nec expectabit eum in placitis Montiſpeſſulani*. Charta Johan. Reg. Angl. in Libro nigro Scaccarii pag. 383. *Vicecomes Herefordiæ, in cujus Ballivia hoc facerat, Demandari fecit eum in comitatu ſuo tanquam malefactorem*.

¶ 4. DEMANDARE, Notum facere ſe non compariturum coram Judice, Litteræ P. de Corboilo ad M. Archiepiſcopum Senon. adverſus Stephanum de Vetolio coram ſe judice ab Archiepiſcopo delegato comparere detrectantem, in Tabulario S. Clodoaldi: *Cum enim diem utrique parti aſſignaviſſem, idem Stephanus non venit, Canonicis enim Demandaverat & non michi. Poſtea ipſum auctoritate veſtra bis citavi*. Vide *Contramandare*.

¶ 1. DEMANDATIO, Poſtulatio, Gall. *Demande*. Concilium incerti loci inter Anecd. Marten. tomo 4. col. 149. *Idem & de his qui ab Epiſcopis hæreticis, ſchiſmaticis, vel nominatim excommunicatis, vel aliis Epiſcopis ſunt ordinati præter ſuorum Demandationem Prælatorum*.

¶ 2. DEMANDATIO, Species tributi. Charta Philippi Regis Franc. de Conſuetudinibus Lorriaci an. 1187. ex Archivo Archiepiſcopi Senon. *Nullus hominum ville illius debet Demandationem Prepoſito Stamparum*. Altera Charta ejuſdem Regis an. 1201. pro Incolis oppidi de Clariaco apud Stephanotium tom. 13. Fragm. Hiſt. MSS. pag. 177. *Si aliquis de Clariaco duxerit ſal vel vinum Aurelianis, pro quadriga unum denarium dabit tantum. Nullus hominum Clariaci debet Demandationem Prepoſito Stampis, nec Prepoſito Provinis, nec in toto Gaſtineo*. Vide *Demanda* 1.

¶ DEMANDATOR, Hiſp. *Demandador*, Gall. *Demandeur*, Petitor, Actor in litigiis. Vide locum in *Riedra*.

¶ DEMANDIMENTUM, Genus præſtationis, ut ſupra *Demanda* 1. Tranſactio an. 1144. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 138. *Terre quas habent Fratres Militiæ de Baides ſunt libere ab omni Demandimento*.

DEMANDUCARE, *Corrodere*, in Gloſſ. Arabico-Lat. [Gallis, *Demanger*, Prurire.]

¶ DEMANDUM, Mulcta ob crimen vel delictum impoſita. Charta Henrici VII. Angl. Regis ann. 1494. de Pardonatione pro Archiepiſcopo Dublinienſi, apud Rymerum tomo 12. pagina 556. col. 1. *Unde punitio caderet in Demandum debitum, ſeu in finem & redem-*

ædeuptionem, aut in alias pœnas pecuniarias aut imprisonamenta. Eadem habentur to. 13. pag. 242. col. 1. Vide *Demandare* 2. & *Finis*.

DEMANICARE, Manicas auferre, spoliare, [vel f. Manus abscindere.] Greg. Turonensis lib. 7. Hist. cap. 15. *Coquos quoque, sive pistores, vel quoscunque de hoc itinere regressos esse cognovit, cæsos, spoliatosque, ac Demanicatos reliquit.* Vide lib. 9. c. 8.

DEMANIUM, *Dominium*, Gallis olim, Anglis etiamnum *Demaine*. Alexander Abbas Celesin. de Vita Rogerii Regis Siciliæ lib. 3. c. 14. *Mandatur... illis, qui castro ejus præerant, ut & ipsis Regis super se quantocius fuscipiant Demanium.* Rogerus Hovedenus in Ric. II. *Episcopus illud* (manerium) *deberet habere in Demanio*. Occurrit passim in Constitut. Siculis, & apud Scriptores ævi medii. Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Firent au Roy ce qui leur fut possible,
En lui offrant la ville & leurs Demaines.

Alibi:

Car tout cstoit soubmis à son Demaine.

DEMANIUS. Vide *Domanium* & *Dominicus*.

DEMANUTENERE id est, *Non manutenere*, Tutelam abjicere, & protectionem alicujus. Usatici Barcinonenses MSS cap. 107. *Quod si filii Senioribus patris sui aliquid foris fecerint, pater cogat filios suos, ut illam forisfacturam ipsis Senioribus redirigant & emendent, & ipse emendet pro eis. Quod si facere noluerint, exhæredet filios suos omnino, & Demanuteneat eos sine engan.* Vide *Manutenere*.

DEMARCHUS, Δήμαρχος, Præcipuus Magistratus Neapoleos in Italia, apud Spartianum in Adriano, & Strabonem lib. 5. Vide *Magister militum*.

DEMARCHUS, Comes. Præceptum Caroli Simplicis pro Monaster. S. Dionysii, in ejusdem Ecclesiæ Tabulario: *Quod Robertus noster dilectus fidelis ac Demarchus ad nostram accedens excellentiam, deprecatus est, &c.*

¶ DEMARCUS, in Annal. Benedict. to. 3. p. 709. col. 2. *Hugo Dux Francorum gratia Dei omnipotentis, necnon & Demarcus. Notum fieri cupimus, &c.*

¶ DEMARITIO, Partitio seu Divisio, si bene conjecto, à *de* & *Maritare*, Copulare. Præceptum Carlomanni Majoris-domus pro Monasterio Stabulensi. apud Marten. Collect. Amplissi. to. 2. col. 20. *In ea felicet ratione, ut quamdiu ipse Anglinus advixerit, ipsas res usualiter excolere debeat; & si nepos suus nomine Gotbaldus illum superstes fuerit, ipsius Unadelino absq; prejudicio & pey precaria vel consensum ipsius Monachis, prædicto Unadelino tenere vel excolere debeat sine ulla Demaritione tantum ista superius denominata, totum & ad integrum trado & dono ad ipsius Monasteria.*

DEMAS, *dis*, *Vinculum*, Papiæ, ex Græc. Δῆμας.

¶ DEMEI, Dimidius, Gall. Demi. Chartularium S. Martialis Lemovic. *In crastino reperi* XIII. *marcas & Demei auri.*

¶ DEMELLUS, Mensura annonaria. Index MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Constant. fol. 7. v. *Rector habet manerium, & inde tenetur annuatim reddere tres Demellos frumenti ad mensuram Constant. Tbesaurario Ecclesiæ supradictæ.* Ibid. fol. 8. *Et pro quatuor acris terræ reddantur annuatim decem quarteria & tres Demelli frumenti.* Belgæ *Wallone* dicti etiamnum Modium vocant *Mel*, Gall. *Boisseau*.

DEMEMBRARE, Membra corporis auferre, discerpere. Hincmarus Remensis in Epist. ad Adrian. PP. in Concilio Duziac. I. *Et jam plus quam duo sunt anni, ex quo præfatus Trisingus supradictum Liwilum volens occidere, Demembravit.* Hildebert. Cenomanensis Ep. 67. *A quodam fratre Decani captus est; & aliorum auxilio... Demembratus, de quibus cum mihi frater abscissus lacrimabilem deponeret clamorem, addidit... suggestione & consilio ipsius membrorum se abscissione imminutum, quorum violentia ipse tentus fuit & abscissus,* Adde Ep. 10. ejusdem Hildeberti ex iis, quæ editæ sunt to. 10. Spicilegii Acheriani. Occurrit præterea apud Baldricum lib. 1. Chr. Camerac. c. 82. [& apud Rolandinum Patavin. de factis in Marchia Tarvisina lib. 3. cap. 12. & lib. 5. cap. 2.]

DISMEMBRARE, Eadem notione. Capitula Caroli C. tit. 39. c. ult. *Non est æquum, ut ibi* (juxta Ecclesiam) *homines ad mortem judicentur, & Dismembrentur, & flagellentur*. Confluetudo Tornacensis tit. de Criminibus art. 15. *Si aucun navrè, Desmembrè, ou blessè estoit jugè & tenu pour affolè ou defigurè, &c.* Adde art. 22. Fletam lib. 1. c. 16. §. 7. [& Vitam Caroli Boni Comitis Flandriæ n. 26. Marti- to. 1. pag. 185.]

¶ DEMEMBRARE, Gall. *Dèmembrer*, figurato sensu, Avellere, disjungere, separare. Regestum Parlamenti an 1348. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 770. *Dicebat insuper dicta Comitissa, quod cum dictum castrum ac flagnum essent mêbra dicti Comitatus Alvernie, Demembrari seu dividi non potuerant à dicto Comitatu.*

¶ DEMEMBRATIO, Eadem figurata notione, Separatio, divisio, partitio, Gall. *Demembrement*. Litteræ Capituli Moguntini pro Conventu S. Albani, to. 2. Rer. Mogunt. pag. 762. *Ad hæc ut ex donacione hujusmodi nobis facta, Ecclesia vestra nullius Demembracionis sentiat detrimentum... liberaliter promittimus, &c.* Litteræ Rodulphi Rom. Regis an. 1274. in Dissert. Hist. de Comitatu Comacli Edit. 1709. Append. pag. 28. *Sine Demembratione imperii, &c.* Occurrit rursus apud Rymerum tom. 2. pag. 415.

¶ DISMEMBRATIO, Eodem intellectu. Litteræ Philippi VI. Franc. Regis an. 1340. *Absque Dismembratione, divisione seu diminutione aliqualiter faciendæ, &c. Dismembratio jurisdictionis*, in Conventione an. 1389. ex Schedis Prædiis de *Mazaugues*.

DISMEMBRATOR, Expilator, distractor bonorum. Cæsarius Heisterb. l. 8. c. 69. *Cui* (Archiepiscopo) *cū post mortem multi detraberent, dicantes eum Ecclesiarū suisse Dismembratorem, & civium fuorum excæcatorem.*

¶ DEMEMOR, Immemor. Præf. Tabularii A. Gemeticensis Monasterii: *Mundanæ sollicitudinis status instabilis, memoria Dememor, & labor labilis, &c.*

DEMENCUS, Annonariæ mensuræ species, ex Latino forte *demensus*. Charta Arnaudi Archiepisc. Lugdunensis an. 1212. apud Joannem Mariam *de la Mure* in Hist. Ecclesiast. Lugdun. p. 320. *Hospitali S. Joanis dedit id, quod habebat apud Fuaxin, scilicet unum Dememcum siliginis, & 5. denarios, &c.* [In provincia Forensi *Demencus*, patrio idiomate *le dement* valet duos *Cartonos*: *Cartonus* autem siliginis est circiter 32. librarum, ut me monuit D. *Aubret* Advocatus Dombensis Clarissimus & Historiographus.]

¶ DEMENEIUM, *ut Domanium*. Instrumentum anni 1317. ex Archivo Veteris-villæ: *Cum contentio vertereturinter Monachos Veteris-villæ & Alanum de Monteferrandi Armigerum super petitione decimarum ujaporum crescentium in feodis & Demeneio dicti i Alani*. Vide *Demanium*.

¶ DEMENIA, Eodem intellectu. Liber niger Scaccarii pag. 232. *Teneo ego in Meam Demeniam*.

¶ DEMENIUM, Eadem notione. Tabularium Majoris-monasterii: *Ego Petrus de S. Hilario filius Hascolfi de S. Jacobo, testificor ipsum patrem meum dedisse Ecclesio S. Martini de Saccio totam decimam omnium Dementorum per totam terram suam de Anglia.*

DEMENTARE, *Furiosum, dementem facere*, Jo. de Janua. Ita Actor. capit. 8. Glossi. Lat. Græc. De-

men-

mentat, ἐξίωσις, ἰδιοτικὸς. [Statuta Ordinis Vallis-Caulium an. 1262. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 1666. *Si Prior Priorem aliquem Dementaverit vel proprium vel hospitem, pœnam levioris culpæ solvere teneatur.* Hoc est, Si ad iracundiam provocaverit.] Prisci Francis, *Dementer*, Le Chastellain *de Coucy*, Cant. 11.

Tant ne me say Dementer ne complaindre.

Alius Poeta;

Oh elle se Demente d'amours,

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Li Cuens Renaus s'est forment Dementez.

DEMENTARE, Insanire, Lactantius de Mortib. Persecutor. num. 7. *Ita semper Dementabat, Nicomediam ſtudens Urbi Romæ coæquare.* Vide mox *Dementire* 1.

¶ DEMENTATIO, Iracundia, ſi bene conjecto. Fredegarius in Chronico num. 68. *Iſtamque victoriam, quam Winidi contra Francos meruerunt, non tantum Sclavinorum fortitudo obtinuit, quantum Dementatio Auſtraſiorum, dum ſe cernebant cum Dagoberto odium incurriſſe, & aſſidue expiarentur,*

DEMENTATUS, Mente alienatus. Hincmarus de Divortio Lotharii: *Alii autem potu, alii autem cibo à fortiariis Dementati ſunt.* Occurrit præterea apud Anaſtaſ. Bibl. in Vita S. Joan. Eleemol. n. 78. & Baldricum in Chr. Camer. l. 2. cap. 5.

DEMENTATOR, Qui mentes hominum pervertit, Epiſt. Fr. Joan. de Monte Corvino Ord. Fratrum Minor. apud Waddingum an. 1305. 10. *Sed eſſem magnus explorator & Dementator hominum.*

DEMENTATIM, Uſque ad dementiam. Hiſt. Tranſlationis S. Guthlaci n. 8. *Arnoldum peſtifera paſſio diutino intolerabili languore, ſcilicet capitis vertigine, Dementatim torquebat.*

1. DEMENTIRE, Insanire. Tertullian. l. de Anima: *Cum Dementit homo, Dementit anima, non peregrinante, ſed compatiente tunc animo.* Utitur etiam adverſus Gentes, ut & Lactant. in libris Inſtitut. Apuleius in Apolog. Martian. Capella l. 8. Saxo Grammat. lib. 7. Hiſt. &c.

2. DEMENTIRE, Mendacii arguere, Gall. *Dementir*, in Charta an. 1187. to. 8. Spicilegii Acheriani p. 201. & 202. Vide Leges maris Oloronenſes art. 12. & ibi Cleiracum.

DEMENTITIUM. Gloſſ. MS. Sangermanenſe; *Dementitium, ἐντροπή.* Gloſſ. Gr. Lat. *ἐντροπή, Reverentia, Verecundia.*

DEMERITUM, Peccatum, culpa, Gallis, *Demerite*, Magiſter Rogerius de Deſtructione Hungariæ capit. 10. *Meritis & Demeritis perſonarum non diſcuſſis.* [Occurrit apud Murator. tom. 12. col. 495. & alibi non ſemel.]

¶ DEMESSIO, Meſſis, in Epiſtola Capreoli Epiſc. ad Vitalem, inter Concil. Hiſp. to. 2. pag. 196.

¶ DEMEURA LONGUA, Gallis, *Longue demeure*, Mora diuturna, longum tempus. Decretum Philippi III, Franc. Regis ann. 1282. inter Inſtrum. to. 2. novæ Gall. Chr. col. 146. & 147. *Uſus communis eſt notorius & approbatus à tanto tempore, de cujus contrario memoria non exiſtit, in terra Arvernie & in locis vicinis, quod bone ville habent & poſſunt habere prædicta* (jura & privilegia) *per longuam Demeuram & per longuam ſufferentiam, licet ſuper hoc non habeant conceſſionem ab aliquo ſeu litteras vel ſigillum.*

¶ DEMICULUS, *σκυφίσμα κρέων. Scyphulus.* Supplem. Antiquarii & Gloſſ. Gr. Lat. Sangermanenſe. Ad hæc Martinius: An quo aliquid demitur è cratere?

DEMINORATIO, [Imminutio, damnum, detrimentum. Charta Caroli Calvi ann. 848. inter Inſtrum. novæ Hiſt. Occitan. col. 95. *Ea omnia ſupradicta abſque ulla inquietudine aut Deminoratione ſempiternis temporibus poſſidere valeant.* [Vide [*Diminorare* &] *Minorare.*

¶ DEMIONUS VINI, apud Lugdunenſes duas quartas continet, & quarta ſex pintas. Vox videtur iberida ex Gallico *Demi*, dimidius, & Lat. Onus, Gall. *Charge.*

DEMOGRAMMATEUS, *Δημογραμματεύς*, Plebis ſcriba, in l. 4. C. de Tabular. lib. 10.

¶ DEMOLIRE, pro *Demoliri*, legitur apud Eſdram lib. 3. c. 1. v. 55. Supplem. Antiquarii: *Demolit, κατῆρεν, Demolitur, Diruit.*

DEMONACHARE, [Monachi ſtatu dejicere. [Vide in *Monachus.*

¶ DEMONSTRATIO, Species exactionis. Charta anni 1122. pro Monaſterio S. Bertini, apud Miræum tom. 1. p. 84. col. 1. *Terram quam B. Bertinus infra miniſterium de Merck poſſidet ... à comitatu & omnimoda conſuetudine, necnon ab omni prorſus exactione liberam feciſſe ... præter decimam & foſſatum: ſic tamen ut de eodem foſſato Demonſtratio illa, quæ vulgo Beſne vocatur, nullatenus exigatur.* Vide *Beſenagium.*

DEMORARE, Regere. Chronicon Novaliceníe l. 6. *Demoravit Abbatiam ſuam 10. annos cum omni moderatione æqua.*

DEMORARI, unde noſtri *Demeurer*, Lex 3. Cod. Th. de Liberali cauſa: *Si in libertate eſſet per annos ſedecim Demoratus.*

DEMOSMATUS. Vide *Froccus* poſt *Frauſtum.*

¶ DEMOTINUS LAPSUS, *eſt quando quis morte retina obruitur.* Rochus le *Baillif* in Dictionariolo Spagyrico.

¶ DEMPNITAS, ut ſupra *Damnitas*, Damnum, Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conferan. ann. 1280. *Injuncti nobis officii cura ſollicitat, commiſſa præterita nos impellunt, ut tam præſentis innovatione ſtatuti quã debitarum adjectione pœnarum, noſtris atque Conferanenſis Eccleſiæ Dempnitatibus conſulamus, ne nos qui alios in ſua juſtitia fovere tenemur, jus noſtrum improvide negligere videamur.* Agitur de damnis Eccleſiæ reſarciendis.

¶ DEMPNOSUS, Damnoſus, in Conſtitutionibus MSS. Cluniac.

¶ DEMPTITAS. Hiſt. MS. Gemeticenſis pag. 70. *Quos loci propinquitas, habitus & Dempſitas ... nobis reddunt & omnibus excellenter amabiles,*

DEMSTERS, ita dicuntur duo Judices in inſula Mania, qui de litibus ibidem emergentibus cognoſcunt. A Saxon. denia quod judicem, conſulem, interdum ducem exercitus ſignificat. Spelmannus.

¶ DEMULCIA, *ἑλλογὴ ἀπὸ πολλῶν, Electio, Delectus.* Supplem. Antiquarii, Martinius: *Demultia, ἐκλογὴ ἀπὸ πολλῶν, Collectio è multis* Gloſſ. Lat. Gr. S. Germani à Pratis: *Demultia, ἐλλογὴ πολλῶν,* Electio è pluribus.

¶ DEMULGATAM, *Eſtimatio*, in Gloſſis ad calcem veteris Collectionis Canonum ex Bibl. DD. *Chauvelin* Cuſtodis ſigillorum regiorum.

DEMULTARE. Paſſio SS. Seraphiæ & Sabinæ n. 4. *Dimitte illam nefandam, quæ maleficiis te expulſa Demultavit à Deorum cultura.* Sed videtur legendum *Demutavit.*

¶ DEMULUS, *Ejuſdem artis emulator*, in Gloſſario Sangerman. num. 501. f. legendum *Æmulus.*

¶ DEMUNDINAT, *Omnibus notum facit.* Gloſſ. Iſid. Sed melius infra in *Denundinare.*

¶ DEMUNERARE, *Munerare, δωροδοκεῖν.* Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman.

DEMUNIRE URBEM, Ex munita facere infirmam, apud Petrum Bleſenſem Serm. 33.

¶ DEMUSSARE, Papias & Gloſſar. Sangerman. n. 501.

n. 501. *Demusso*, *Dissimulo*. Gloss. aliud Lat. Græc. Sangerman. *Demusso*, ἀκροτυλίζω, ἀπίστεμαι, Dormito, fileo.

DENA, Denna, Modus, agri, aut terræ, vel potius silvæ portio, apud Anglos. Domesdei apud Spelmannum: *De silva 8. Denæ parvæ, & 3. magnæ.* Alibi: *De silva Regis habet* Wad *tantum, quod reddit 16. denar. per annum; & dimidiam Denam.* Rursum: *Et una parva Dena silva.* Ibidem: *Et 3. Denæ de silva reddunt triginta porcos.* Will. Thorn. ann. 826. *Dederunt Abbati terram 20. avatrorum, ... & 13. Denes glandes poriantes.* Spelmannus & Somnerus, *Denam*, locum Silvestrem, asperum & incultum, porgisque pascendis accommodum denotare censent, à den, quod Saxonibus speluncam, caveam, ferarum latibulum, interdum & vallem sonat. Vide Edw. Cokum ad Littletonem sect. 1. pag. 4. 6.

¶ DENAIRADA. Vide *Denariata*,

¶ DENANTE, Coram, in conspectu, Gall. *Devant*, *En presence*, Hisp. *Delante*. Lib. Goth. f. 87. apud Moretum Antiq. Navarræ p. 403. *Facio testamentum de illa mea villa quæ vocatur Ortulo, cum sua Ecclesia S. Stephani, Denante illo, & Denante toto Conventu de illa Cella, & Denante totos illos meos mesquinos.*

¶ DENARATA, ut *Denariata*, apud Thom. *Madox* Formul. Anglic. pag. 227. *Sic Denarate minute & grosse*, Gall. *Grosses & menues Denrées*, in Charta Hugonis Comitis Registerensis an. 1233. de Macerius supra Mosam è Mulæo D. *de Cangé*.

¶ DENARIALE Præceptum, quo servus manumittitur per *Denarium* præsente Rege. Exstat hujusmodi Præceptum inter Formulas Lindenbrogii.

DENARIALIS, Denariatus, [Manumissus per *Denarium* præsente Rege.] Vide *Manumissio per Denarium*.

DENARIATA, Denerata, Denairada, Pretium rei per denarios, *Derrata*, Italis, *Denrée*, Gallis. Miracula S. Usmari n. 23. *Et deduxerunt absque damno vini unius Denerate.* Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 37. §. 2. *Præcipit etiam dominus Rex, quod nullus extraneus mercator ... vendat in Denariatis, sed in grosso. Denariatæ reddius*, to. 1. Monast. Angl. pag. 501. to. 2. p. 95. Vide Probat. Hist. Limburgens. p. 9. Hinc nostris *Denrée*. Le Roman *du Renard* MS.

Et s'ay bien mengié sept Denrées
De nouvel mel en frefches rées,

Le Roman *de Garin* MS.

Qu'il n'y perdirent vaillant une Deurée,

Alibi:

Qui prent l'avoir, mal me donra Denrée.

Testamentum Joannæ de Burgundia, Reginæ Fr. Philippi Magni uxoris, 27. August. ann. 1319. *Et donra l'en à chascun povre, que y sera, deux deniers, ou deux Denrées de pain, Adenerer*, Rem venditam in denarios convertere, in Consuet. Blesensi art. 39. & Insulensi art. 31. Salæ Insulensis art. 10. Vide *Adærare*.

Denariatus, in Legib. Edw. Confess. capit. 10. *Denariatus* & *Denariata terræ, vineæ*, Modus agri ad valorem annuum unius denarii. Tabularium Priorat. Lewensis in Anglia: *Sibylla Barthelot tenet unam acram & 5. Denariatus terræ in eodem tenemento.* Ibidem: *Tenent dimidium rodam & 3. Denariatus terræ in fine boreali messuagii.* [Vetus Charta apud Thomam *Blount* in Nomolexico: *Sciant quod ego Willielmus filius Philippi de Colewal dedi, , Egidio de la Berne de Hereford pro quadam summa pecuniæ ... octa Denariatos annui redditus.*] Monasticum Anglic. to. 1. p. 501. *Duas acras terræ & dimidiam, & duas Denariatas, & duas gallinas annui reditus, ... duas solidatas, & septem Denariatas reddibus cum pertinentiis in eadem tenura, ... novem solidatas, & duas Denariatas, & unam obolatam, & 9. gallinas.* Regestum Constabul. Burdegal. an. 1208. f. 91. *Item retinuit sibi & successoribus suis unam Denariatam terræ ad mensuram Agennensem ad opus construendi ibi domum.* Ex qua sane Charta *Denarata terræ*, videtur fuisse agri modus certus ac definitus. Ex aliis vero, *Denariata terræ* non solum *acra* minor fuit, sed & dimidium *rodæ*, quod acræ pars octava est, plures etiam *Denariatas* complexa est. Charta an. 1306, in Regesto 2. Philippi Pulcri n. 121. ex Tabul. Regio: *Nous avons eu & receu dudit Simon cent soudées & douze Denrées de terre en fief, &c.*

¶ Denariata Militis, Modus agri unius denarii redditus ad Militem pertinentis. Vide Librum nigrum Scaccarii p. 53. & ibi notam Editoris.

Denariata Vineæ. [Donatio Bernardi Monachi facta Moisiacensi Monasterio circa ann. 1050. *Dono ad ipsum locum ipsam hæreditatem .... duodecim Denariatas de vinea & duas caputmansuras.*] Tabul. Cadurcensis Eccl. *Damus duas Denairadas de vinea in pignore per 12. solid.* Vetus Charta apud Dominicum lib. de Alodio pag. 216. *Cum omnes vineas, quæ ad ipsum pertinent, excepto 4. Denariadas, quæ dimitto Hugoni, &c.* Adde Historiam Abb. Condomensis p. 463. c. 464. 480. 490. Vide *Libra terræ*.

¶ Dinairada de Vinea, apud Thomasserium in Biturigibus p. 541.

¶ Dinerata de Vinea, in Ch. Eccl. Auxitanæ.

¶ Denariata Panis, Panis pretii unius denarii. Statuta Massil. lib. 2. c. 34. *De calefatis & magistris afcie quantum debeant accipere per pan è bourre ... in mane singulis diebus ... unam Denariatam panis & progallando in eodem ubi unam obolatam panis tantum* Testamentum Roberti II. Comitis Claromontis an. 1281. apud Baluz. Hist. Arvern. to. 2. p. 278. *Legamus Denariatam panis vel unum denarium.* Antiquæ Recogn. de Alba-ripa, Regest. *Probus* fol. LXII. *Ricardus Paaners est homo ligius Comitis, & tenet de eo domum suam in castro, & tenet de eo 11. Denariatas panis in furno de burgo, prima die qua incipit furnus coquere post Natale.* Memorantur rursus *Denariatæ panis* in Tabulario Bethunien. fol. 55. v. in Chartulario Kemperlegien. &c. Hinc que corrigenda Historia MS. Beccensis n. 14. p. 565. ubi male, ni fallor, legitur, *Donariara panis. Denarata panum*, apud Miræum to. 2. pagina 1154. & Marten. Anecd. to. 1. col. 432.

¶ Denariata Vini. Polyptychum à Schannato laudatum in Hist. Fuld. pag. 32. *Singuli* XX. *Denariatas vini.*

Denerata Ceræ, in Chron. Besuen. p. 540. in Charta anno 1061. apud Jac. Petitum post Pœnitent. Theod. pag. 665. Capitul. Caroli Calvi tit. 31. §. 20. *Coctum aut carnem per Denariatas, aut vinum per sextaria vendunt.* i. denariorum pretio. Charta Francoinis regnante Lothar. in Tab. Eccl. Cadurcensis: *Et done eonsum quatuor Denairadas de cera S. Stephano*, Miracula S. Richarii lib. 2. c. 13. *Cum portiuncula ceræ, quæ Denarii pretio appensa est.* Concilium Islebonense cap. 9. *De singulis domibus ceræ Denerata vel idem valens, ad illuminandam Ecclesiam altari offeratur.* Occurrit etiam in Testamento Joannis Episcopi Ticinensis ann. 922. [in Codice MS. Iminonis Abb. S. Germani fol. 98. v.]

¶ Denerenda Ceræ, pro *Denerata*, in MS.S. Huberti apud Marten. Itinerarii to. 2. p. 144.

Denariata. Merces quævis, quomodo *Denrées* etiamnum dicimus. Charta ann. 1309. in 2. Regesto Philippi Pulcri Regis Fr. num. 85. ex Tabulario Regio: *In loco etiam prædicto & extra mercaturas & Denariatas suas vendere poterunt, confueta solvendo deveria, &c.*

&c. Infra : *Qui vero aliquas mercaturas ſeu Denariatas in dicta villa venditas ad aliam menſuram quam ſigno noſtro ſignatam menſurave preſumpſerit, &c.*[Præcepcum ejuſd. Reg. an. 1303. apud *de Lauriere* tomo 1. Ordinat. p. 379. *Ad omnes Denariatas & mercaturas capiantur pacifice & ponantur, cum parvi ſeu ſimplices Turonenſes & Pariſienſes, qui modo cudntur.*Ibid. p. 532. *Venditores Denariatarum*, in Litt.ejuſd.Regis an. 1313. Ch. Philippi VI.Fr.Reg.an.1331. ex Chartul. Bonæ-vallis : *Licet eſſent & fuiſſent per tempus ſufficiens in poſſeſſione . . . cognoſcendi de falſis Denariatis.* Vide *Denarata.*]

¶ DENARIATA, Pondus, ut videtur, unius denarii. Conſuetud. Tolof. rubrica de emptione num.. 10. *Uſus & conſuetudo eſt Toloſæ, quod quilibet venditor uſitatus rerum ponderis debet tenere certum pondus, ſcilicet quintale & medium quintale, & libram & mediam libram, & cartaronum & medium cartaronum, Denariatam & etiam obolatam.*

DENARISMUS, Proportio ad denarium : Δηναρισμὸς, apud Epiphanium. *Ad Denariſmum vel uncias teneri*, in l. 107. Cod. Th. de Decurion.& *Denariſmo vel unciis obnoxius*, l. 123. eod.tit.dicebatur, qui pro modo prædiorum vel agrorum *denarios* vel *uncias* (auri vel argenti incertum) Principi penſitabat .

¶ DENARIUS, *à dando* (decem) *dictus, quia pro decem nummis imputatur*, Iſidoro lib. 14. c. 24. Primo Denarium decem aſſes valuiſſe notum eſt omnibus, deinde ſexdecim, poſtea duodecim.Gloſſ.Sangerman.MS. num. 501. *Denarius habet ſeliquas* (ſiliquas) *decem & octo.* Denarius Romanus pendebat ſiliquas 24.ex Pitiſco : quem conſule. Denarius in Lege Alaman. tit. 6. §. 3. eſt quarta pars tremiſſis & duodecima ſolidi: *Saiga autem eſt quarta pars tremiſſis, hoc eſt, Denarius unus. Duæ ſaigæ duo Denarii dicuntur. Tremiſſus eſt tertia pars ſolidi, & ſunt Denarii quatuor.* Vide Legem Ripuar. tit. 36. §. 12. & Capitul. lib. 3. cap. 30.

¶ DENARIUS & *Nummus* promiſcue ſumuntur in duabus Chartis Cluniacenſibus ſub S. Maiolo datis de eadem re. In priori quæ eſt num. 234. habetur : *Ita ut duodecim Denarios ſingulis annis in veſtiturа Monachis perſolvamus*; in poſteriori vero n.459.*Ita ut duodecim Nummos, &c.* Teſtamentum XII. ſæculi : *Dat tres ſolidos & unum Nummum*; hoc eſt Denarium.

DENARIUS FRANCICUS, Nummus argenteus, cujus mentio in Lege Salica tit. 1. §. 1. 2. tit. 2. §. 1. 2. & alibi paſſim, ex qua, quadraginta denarios ſolidum aureum Francicum æquaſſe docemur, quos ad 12. reduxerunt Pipinus & Carolus Magn. Vetus Agrimenſor de Ponderibus : *Juxta Gallos, vigeſima pars unciæ Denarius eſt, & 12. Denarii ſolidum reddunt.* Charta an. 849. apud Petzardum p. 146.*Fiſco auri Denarios tres componer.*Vide *Solidus*, & Wendelinum in Gloſſ. Salico.

DENARII ÆREI vel ÆRIS. Aurelianus Imp. apud Pollionem : *Philippeos minutules quinquagenos, æris Denarios centum.* Hujuſmodi denariorum ſex millia ſolidum conficiebant. Senator lib. 1. Epiſt. 10. *Sex millia Denariorum ſolidum eſſe voluerunt.* Heſych. Τὸ λεπτὸν, (denarius) ἓξακισχιλιοστὸν πάλιτον, id eſt, ſolidi.Vide legem ult. Cod. Theod.de Suariis, & Novellam Theodoſii & Valentiniani 25. De *Denarii* æreis inferioris ætatis, ſic Eadmerus libro de Similitudinibus S. Anſelmi c. 90.*Tria cuique bono inſunt Denario, quæ cuique bono ineſſe debet Monacho. Denarius quippe bonus puro ex ære, recto pondere, monetaque legitima debet conſtare, &c.*

DENATIUS ſumitur etiam pro minutiore moneta, uti apud nos hodie, & minimo nummo, apud Caſſian. l. 4. de Inſtit. Cœnob. c. 14. *Præter duo paxamacia, quæ tribus vix Denariis ibidem diſtrahuntur.* Apud Macrob. denarii in luſu puerorum ponuntur, & quæ apud Marcum c. 12. Λεπτὰ δύο dicuntur, *duo Denarii*, δύο λεπτὰ ἃ ἐστι Λουκᾶ c. Lucæ c. 20. Ambroſio *duo æra* appellantur : unde conficitur ejuſmodi denarios ex *æreis* fuiſſe. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 560. *Patris tui ſatellites regale ſic ſervant ærarium, ut vix unum tuis clientibus inde poſſis dare Denarium.*

¶ DENARIUS ALBUS. Chronicon Cornelii *Zantflier* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 472. *Nihilominus eodem anno* (1450.) *modius ſpeltæ menſuræ Leodienſis vix vendebatur pro ſeptem albis Denariis Flandriæ, dictis Aydans, quorum viginti vix valent unum florenum Rhenenſem.*

¶ DENARIUS FORTIS, cujus materia purior erat. Taleserant Denarii Pariſienſes, quocirca etiam *Regales* appellati. Vide *Moneta fortis.*

¶ DENARIUS MASCULUS, Idem qui fortis. Annal. Bened. to. 5. pag. 13. ad an. 1068. *Statutum eſt ut Loratorii homines pro multa decem libras Denariorum Turonenſium Maſculorum , id eſt , fortium Hugoni perſolverent.*

¶ DENARIUS FEODI, quem quis percipit annuatim ratione feodi. *Willelmus Faber ſex ſolidos currentis monetæ ad med. XLs. Ad Natale Domini tres capones & tres denarios . Ad Paſcha* LX. *ova & tres Denarios Feodi*, in quadam veteri Charta .

DENARII MERI & *bene penſantes*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 28. & in Capitulis Caroli C. tit. 28. tit. 31. §. 8. 10. Synodus Francoford. cap. 5. De *Denariis, ſi mero ſunt argento, & plenitер penſantes.* In Viſione S. Baronti num. 13. *Solidus bene penſatus*, pro *bene penſans: Et ſic per ſingulos menſes in anni circulo in unumquemque menſem unum ſolidum in manu pauperis mittæ bene penſatum.* Vide *Merus*.

DENARIUS MIXTUS opponitur *Mero*, in Capitulis Caroli C. tit. 31. §. 13.

¶ DENARIUS STRELOIQUE, pro *Denarius Sterlingus*. Charta Caroli Reg. Fr. an. 1324. qua confirmat Chartam Henrici Reg. Angl. in Hiſt. Harcur. to. 3. p. 40. *Habuerunt tres marcas argenti & dimidiam & viginti octo Denarios Streloique.* Vide *Eſterlingus*.

DENARIUS CALEFACTUS, fronti impreſſus eorum, qui denarios bonos & bene penſantes rejiciebant. Capitula Caroli C. tit. 28. *Habeat Miſſus reipublicæ in civitatibus, & in mercatis, Denarium ſic affectatum, & deprehenſum in fronte Denario caleſacto ſalvis venis taliter coquat, ut ipſe homo & ceteri caſtigentur, & homo non pereat ; & videntibus caſtigationis ſignum oſtendat.*

TERTIUS DENARIUS, [dicebatur Tertia pars emolumentorum è cauſis apud Comites provinciarum actis provenientium. Duæ partes Regis, tertia pars erat Comitis, ex regio tamen privilegio, non cuivis Comiti conceſſo. Litteræ Edwardi III. Regis Angl. pro Eubulone *le Strangle* ex uxore ſua Comiti Lincoln. apud Kennetum Antiq. Ambroſden. ad an. 1331. *Conceſſimus ...cuſtodiam & Wardam caſtri noſtri de Lincoln. cum ballivа ibidem & viginti libratas annui reddituс cum pertin. pro Tertio Denario Comitatus Lincoln.* Pactum Joannem Ducem Sileſiæ inter & RegemBohemiæ an.1330.apud Ludewig.105.Reliq.MSS. p. 552. *Et ſi nos prædictam civitatem Lubin infra quadrienium continuum exſolvere poterimus, in hujuſmodi exſolutionis ſubſidium, ipſe Rex Tertium Denarium, nobis dare tenetur.*] Vide *Advocatus*, & *Comes de tertio denario*.

DENARII PARISIENSES, in Charta Philippi I.Regis Franc. an. 1060. apud Doubletum in Hiſt. Sandionyſiana cap. 12. Vide *Moneta*, [ubi variæ Denariorum ſpecies indicantur.]

DENARIUS FRISONICUS, in Addit. ad Leg. Friſon. tit. 3. §. 44.

DENA-

DENARII PONDERIS, & DENARII NUMERALES, in Statutis Davidis II. Regis Scotiæ cap. 46. §. 2. 3. 4. 5. 6. Statutum Edwardi I. Regis Angliæ, de Compositione mensurarum, apud Spelmannum : *Denarius Angliæ, qui nominatur Sterlingus, rotundus sine tonsura, ponderabit 32. grana frumenti in medio spicæ; & 30. Denarii faciunt unciam, & 12. unciæ faciunt libram.*

DENARIUS DEI, Qui datur in arrham emptionis. Dicitur autem *Denarius Dei*, quod in pios usus, non in venditoris commodum convertatur : [ut habet Bulla Leonis X. an. 1519. in Archivo Eccleſiæ Macloviensis. Statuta Arelatenſ. MSS. art. 191. *Denarius Dei, qui daretur in contractibus in honore Dei & candele S. Tropbimi, diſtribuatur.*] *Denier à Dieu*, in Conſuetudine Inſulenſi art. 50. 80. 81. 92. 160. Statuta Gildæ Scotiæ cap. 22. §. 4. *Si quis emerit haleces, vel alia mercimonia, & dederit Denarium Dei, vel aliquod argentum in arrbis.* [Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 6. *Poſtmodum palmata, vel Denarius Dei, vel arrhæ factæ ſeu datæ inde fuerint, contractus ille, ſive venditio extunc rata & firma habeatur, quantum ad eos iade contrahentes & eorum hæredes. ac ſi res ipſa fueris ipſi emptori tradita, & pretium inde numeratum venditori.* Rurſum fit mentio de *Arrha ſive, ut vulgo dicitur, Denario Dei*, in Statutis Avenion. lib. 1. rubr. 66. art. 1. Stobæus c. 42. refert ex Theophraſti libris, Thuriacos cum venditionem contrahebant exiguum nummum tradidiſſe tribus proximis vicinis memoriæ & teſtimonii cauſa. Diſcimus ex cauſa in Senatu Pariſienſi 1. die Aprilis an. 1386. acta, Denarium Dei in manus Scribæ à licitatoribus & emptoribus traditum fuiſſe.]

DENARIUS APPENSUS CHARTÆ. Vetus Notitia ex Tabulario S. Laudi Andegav. fol. 84. *Omnibus ... notum ſit, quod Raberus Augardis filius, ipſe & mater ſua dederunt Eccleſiæ S. Laudi terram quandam, quæ eſt trans rivulum juxta domum Chalopini, & facientes donum ſuper aliare poſuerunt, accepta à Canonicis caritate, quam decuit. Poſtea vero Raberus partem prædictæ terræ, Canonicis neſcientibus, Chalopino tradidit*, 4. *Denarios cenſus ab eo accepturus. Quod ubi cum eis contendere voluit, feliciter jus Eccleſiæ recognoſcens, 4. Denarios, quos injuſte acceperat, in manu Normanni Decani in Claudro S. Laudi, reddidit videntibus Canonicis .... Denarius autem, qui huic Cartulæ dependet in teſtimonium, unus eſt ex illis 4. quos Rabertum reddidiſſe præmiſſum eſt.* Vide Louvetum to. 2. Hiſt. Bellovac. pag. 213. & in verbo *Inveſtitura*,

DENARIUS ET CANDELA CARITATIS, inter oblationes, quæ Sacerdotibus fiunt, recenſentur in Charta Manaſſis Epiſcopi Lingonenſis an. 1185. apud P. Roverium in Reomao p. 218.

¶ DENARII PRO CRUCIBUS *Kalendarum Maii*. Vide *Cruces*.

¶ DENARIUS DE PALMA. Charta Prioris S. Fromondi in Chartulario ejuſdem loci pag. penult. Gaufrido Clerico conceditur Vicaria S. Fromondi, *Donando & victum ſuum bonor abiliter nobiſcum, & XL. ſol. ufualis monetæ ad ſe veſtiendum ... & Denarium de Palma, & prebendam ſuo palefrido.* Ejuſdem Vicariæ redditus ibidem recenſentur in Litteris Epiſcopi Conſtantienſis iiſdem fere verbis : habebit *cum eis victum ſuum competenter, & ad veſtes ſibi emendas XL. ſol. Andegav. .. & Denarium ſingulis diebus Dominicis eccleſiaſtica conſuetudine offerendum ... & palafrido ſuo neceſſaria.* Erat itaque *Denarius de Palma* ille, qui ſingulis diebus Dominicis à fidelibus offerebatur. Cur autem dictus *de Palma*, non conjicio : niſi forte ſic dictus fuerit, quod in manum ſeu *palmam* traderetur.

¶ DENARII PARATARUM, in Codice MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. ii ſunt, quos exſolvere debebant Eccleſiarum ruralium Presbyteri, cum dicœceſim ſuam viſitabat Epiſcopus. Vide *Paratæ*.

¶ DENARIA SACRAMENTORUM, ſ. iidem denarii, qui ſingulis offerebantur Dominicis, ideoque *Sacramentorum* dicti, quod tempore ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificii pro excellentia interdum nude appellati *Sacramentum*, à fidelibus offerrentur. Annal. Bened. to. 4. pag. 466. n. 80. ad annum 1045. ex Charta Oderici Vindocin. Abb. pro Goffrido Presbytero, cui Maziaci Eccleſiæ *Presbyteratum* tenendum concedit, ſicut prius habuerat : *Baptiſterium totum, benedictionem viri & mulieris, offerendam quoque feminæ tempore purificationis ad Miſſam venientis, confeſſiones omnes, infirmorum viſitationes, & agenda mortuorum; præterea Denaria Sacramentorum, & de ſignis ſonandis.* Erit forte qui tria hæc poſtrema referat ad Defunctos, adeo ut *Agenda mortuorum* ſint Oblationes pro funeribus faciendis, *Denaria Sacramentorum* pro Miſſis Defunctorum celebrandis, & *ſigna ſonanda* Fructus ad Curionem redeuntes, cum campanæ pulſantur pro mortuis. Vel forte brevius *Denaria Sacramentorum* ſunt omnes fidelium oblationes Presbyteris Sacramenta quæ vis adminiſtrantibus faciendæ.

DENIERS DE PELICES, in Areſto an. 1344. in Probat. Hiſt. Eccleſiæ S. Aniani Aurelian. pagina 105. Vide *Pellicia*.

¶ DENARIUS E POESA. Vide *Pogeſia*.

DENARIUS COMPLICATUS *ex voto ad Tumbam Sancti oblatus*, apud Radulfum in Miraculis S. Richardi Epiſcopi Ciceſtrenſis num. 4.

QUATUOR DENARIOS ſuper re, quam ut ſuam vindicabat, ponebat is coram judicibus, qui furto ſibi ablatam contendebat, de quo ritu agunt Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. cap. 12. 17.

SERVUS PER DENARIUM MANUMISSUS. Vide *Manumiſſio per denarium*.

DENARII PASCHALES, qui dicti fuerint colligere licet ex Alexandro III. PP. in Appendice ad Concilium Lateranenſe II. part. 2. cap. 9. *Et inter cætera Denarios Chriſmatis ab eis pro voluntate veſtra in ſalutis veſtræ periculum extorqueré præſumitis : Hujuſmodi exactionem, ut eam liberius videamini exigere, quandoque conſuetudinem Epiſcopalem, quandoque Synodalia, quandoque Denarios Paſchales appellantes.* Vide *Synodaticum*.

DENARIUS S. PETRI, Pecunia, quæ ab Anglis quotannis Sedi Romanæ penſitabatur, in Legibus Saxonicis Kanuti c. 9. & Henrici I. c. 11. & in Canonibus Saxonicis Edgari Reg. c. 54. rom ſeoh, i. e nummus Romanus : *Romeſcot*, in Legibus Edwardi Confeſſ. cap. 10. & apud alios : *Le Denier du S. Pere*, in Legibus Guillelmi Nothi vernaculis c. 18. *Denarii, quos Romæ ad S. Petrum debemus*, inhuit Kanutus apud Radulfum de Diceto an. 1031. *Cenſus B. Petri in Anglia*, apud Hugonem Flaviniac. an. 1101.

Hujus penſitationis auctorem Inam Weſt-Saxonum faciunt Angli. Rob. de Monte Oſſam Merciæ Regem, an. 1116. *Hic eſt Offa Rex, qui dedit Vicario B. Petri Romanæ urbis Pontifici reddituum ſtatutum, quod vocatur Romeſcot, de ſingulis domibus regni ſui in æternum.* Quod alii Inæ & Oſſæ, Will. Malmesburienſis lib. 2. Hiſt. c. 2. & Bromptonus Ethelwolfo Regi tribuunt : *Poſtea Romam abiit, & contulit Deo & B. Petro ſingulis annis de qualibet domo totius Angliæ unum denarium, qui hodie Denarius S. Petri vulgariter appellatur, & ipſemet ob devotionem, quam erga Deum geſſerat, purum denarium obtulit pura mente.* Rem conciliat Polyd. Virgil. qui à tribus iſtis Regibus Denarium S. Petri viciſſim conceſſum, eamque penſitationem, ſua etiamnum ætate, hoc eſt, ſub Henr. VIII. obtinuiſſe ſcribit.

bit. Exigebatur igitur in ſingulas domos. At Legibus Edw. cap. 10. & Guill. Nothi cap. 18. ab iis tantum, *qui haberent* 30. *denariatas vivæ pecuniæ in domo ſua*.

A Denarii B. Petri penſitatione nemo fere erat immunis. Vita Offæ II. Regis, de Eccleſia S. Albani: *Quæ tanta libertate privilegiata refulget, ut ab Apoſtolica conſuetudine & reditu, qui Romeſcot dicitur Anglice, Denarius S. Petri Latine, cum neque Rex, neque Archiepiſcopus, vel Epiſcopus, vel Prior, aut quilibet de Regno, ab illius juriſdictione ipſa quidem Eccleſia, quæ Baſilica S. Petri dicitur, ſola quieta eſt.* Eadem habet Matthæus Weſtmonaſterienſis an. 704. [Chartularium SS. Trinit. Cadomenſis fol. 56. *Unuſquiſque qui habet feminam debet dare unum Denarium S. Petri, & qui non habet unum obolum præter francalanos*.]

Denarius S. Petri *ſummonebatur in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli*, & colligebatur in feſto Vinculorum S. Petri, ut eſt in Canonibus Edgari capit. 54. in Legibus Kanuti cap. 9. Edwardi Regis cap. 10. & Henrici I. cap. 11. in Concilio Ænhamenſi an. 1009. c. 11. &c. Colligebatur vero à Prælatis ipſis, ut liquet ex Innocent. III. lib. 16. Ep. 173.

Non tamen in tributum, licet ita appelletur à Malmeſbur. lib. 2. c. 2. ſed in eleemoſynam penſitabatur: unde *Regis Eleemoſyna* nuncupatur in Legibus Edwardi c. 10. *Eleemoſyna S. Petri*, in Charta Paſchalis PP. apud Eadm. lib. 5. Hiſt. Novor. p. 113. Ita Joannes Rex Angliæ apud Innocentium III. lib. 16. Epiſt. 131. Matth. Paris an. 1213. [& Acherium Spicil. to. 8. p. 554.] in Charta, qua Regnum Angliæ Sedi Apoſtolicæ ſubdit, Denarium S. Petri a tributo diſtinguit: *Ad indicium autem hujus noſtræ perpetuæ obligationis & conceſſionis, volumus & ſtabilimus, ut de propriis & ſpecialibus reditibus noſtris prædictorum regnorum pro omni ſervitio & conſuetudine, quæ pro ipſis facere debemus, ſalvis per omnia Denariis B. Petri, Eccleſia Romana mille marcas eſterlingorum percipiat annuatim, &c.*

At quod gratuito primitus dabatur, poſtmodum Eccleſiaſtici patrimonii vicem obtinuit; *Cenſuſque Eccleſiæ* dictum eſt, ad cujus ſolutionem etiam adhibitæ cenſuræ Eccleſiaſticæ, ut eſt apud Innocentium III. l. 16. Epiſt. 173. & in Chronico Aulæ regiæ cap. 9. ſed tandem ad certam ſummam, ſcilicet 200. lib. 26. ſol. ab Epiſcopis colligendam hic cenſus redactus eſt. Vide Prynneum in Libertatibus Eccl. Anglic. tom. 3. p. 1171. Adde eumdem p. 50.

Unius porro penſitationis annuæ pars una in uſus Romani Pontificis, altera in uſus fratrum Eccleſiæ Sanctæ Mariæ, quæ vocatur *Schola Anglorum*, deferebatur, ut habet Epiſtola Alexandri II. PP. ad Willelm. Nothum apud Baron. ann. 1068. n. 2. Vide Lanfrancum Epiſt. 7. Ordericum Vital. lib. 3. p. 465. Will. Malmeſbur. pag. 75. Spelmannum in *Romeſcot*, Jo. Foxum l. 4. p. 371. Edit. 2. & infra in *Romeſcot*.

Denarius S. Petri non modo exactus in Anglia, ſed & in cæteris ferme regnis;

In Gallia enim penſitatum, auctor eſt Gregorius VII. PP. lib. 8. Epiſt. ult. *Dicendum eſt autem omnibus Gallis, & per veram obedientiam præcipiendum, ut unaquæque domus ſaltem unum Denarium annuatim ſolvant B. Petro, ſi cum recognoſcunt Patrem & Paſtorem ſuum more antiquo.* Vide ſupra in voce *Cenſus*.

In Polonia. Chron. Aulæ Regis c. 9. *Hoc anno* (1320.) *Lokotto Dux Sandomeriæ à Sede Apoſtolica obtinuit Coronam regalem Poloniæ, ... incæpitque ſtatim Denarium S. Petri de unoquoque capite humano Sedi Apoſtolicæ decimaliter ſolvere, qui antea longo tempore denegatus fuerat, ut dicitur, de facto, non de jure. Verumtamen quia Ducet Sileſiæ hunc dare decimalem Denarium denegant Apoſtolico, ipſorum dominio uſque hodie ſtant ſub Eccleſiaſtico interdicto.* Adde capit. 33. Epiſtola MS. Ducis Sileſiæ hæredis regni Poloniæ ad Joannem PP. anno 1323. ex Bibl. Regia: *Denarium vero ſancti Petri, licet modo inſolito exigatur, ipſum tamen ego & fratres mei in ſignum obedientiæ, qua ſanctiſſimæ paternitati veſtræ & Apoſtolicæ Sedi immediatæ nos recognoſcimus eſſe ſubjectos, in omnibus terris & diſtrictibus noſtris ſolvi dudum mandavimus, &c.* Charta alia ibidem: *Super ſolutione cenſus, qui Denarius Beati Petri nuncupatur in partibus Poloniæ, &c.* Vide Ditmarum lib. 6. & Gregor. VII. lib. 2. Epiſt. 7.

In Bohemia. Carolus IV. Imper. in Vita ſua: *Proceſſi cum ipſo verſus Avenionem ad PP. Benedictum XII. ad concordandum cum eo de Denario S. Petri, qui datur in diœceſi Wratislavienſi.*

DENARRARE, Placitare, cauſam ſuam coram judice exponere, *Plaider*, occurrit in veteri Notitia anni 1103. in Tabulario Monaſt. Fiſcanenſ. fol. 58. Vide *Narrator*.

¶ DENARRATOR, Patronus, tutor. Seherus Abbas Calmoſiacenſis de primordiis ejuſdem Monaſterii, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 1164. *Teſtes autem fidejuſſores ac Denarratores idonei hujus donationis hii liberi homines exiſterunt Widricus, &c.*

DENASATUS, Abſque naſo, in Chronico Montis Sereni pag. 95. Hugo *Plagon* in Verſione Gallica Will. Tyrii libro 2. capit. 23. *Nares habens mutilas*, vertit *renillées*.

NASI ABSCISSIO, inter pœnas receptas apud Occidentales, ut conſtat ex lege Wiſigoth. lib. 12. tit. 3. §. 4. & Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 61. Capitul. Caroli M. ad Leg. Salic. tit. 3. cap. 7. ex Capitulari Pipini Regis an. 744. c. 22. Capitul. an. 779. cap. 23. ex lib. 5. Capitul. cap. 135. addit. 4. c. 142. &c. Vide præteres Leges Canuci Anglo-Sax. c. 27. 50. Novell. 134. c. 13. Novell. Leon. 32. 34. Harmenopul. lib. 6. tit. 1. §. 14. 25. 27. tit. 3. §. 3. 4. 6. 9. 10. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 201. &c. Huc pertinet proverbium, in veteri Poemate MS. *de Garin de Lobérans*:

Qui ſon Niz cope, il deſerte ſon vis.

Sed & iſta ex Legibus Scaniæ lib. 5. cap. 23. apud Andream Suenonis Archiepiſc. Lundenſem: *In membrorum abſciſſione refert, quod membrum fuerit amputatum. Quorum enim amputatio majorem generat deformitatem, ampliorem requiris etiam emendationem. Unde cum amputatio Naſi plurimum hominem dedeceat & deformet, ſtatuum eſt, ut homicidio emendatione debeat adequari.*

Nares ſibi invicem præcidere jubentur adjutores eorum qui conſpirationes fecerunt, in Capitul. 4. Caroli M. an. 805. cap. 10. & in Capitul. Ludovici Pii an. 824. cap. 6. apud Hoiſtenium.

DENATA. Diploma Joannæ Comitiſſæ Flandriæ & Hannon. pro Marquettano Monaſterio apud Buzelin. in Gallo-Fland. lib. 2. cap. 30. *Vendidit Eccleſiæ præfatæ ... 50. capones, centum ſolidos in Denatas, dimidium bonarium prati, &c.* An *in Denaratas?*

DENATICATUS, Abſque natibus. Papias: *Depygit, Denaticata, ſine natibus: nam pyga extremæ pars corporis*.

¶ DENATIUM, Medicina pro ægris denaſcentibus ſeu moribundis. Tertull. Apolog. cap. 23. *Æſculapius demorituris ſcordii & Denatii & aſclepiadoti ſubminiſtrator*. Denaſci pro Mori dixere Varro, & Caſſius Hemina apud Nonium.

¶ DENCONESA, ut infra *Diaconia*, Collatio eleemoſynarum, &c. Epitome Conſtitutionum Eccleſ. Valentinæ to. 4. Concil. Hiſpan. p. 166. col. 1. *Pro laudemiis ſpectantibus ad adminiſtrationes duplarum & anniverſariorum & Denconeſa, non poſſit fieri gratia ultra tertiæ*

ferem. Ibidem p. 169. *In evidentem utilitatem administrationis pauperum eleemosynæ dictæ* Denconesa.

DENDROPHORI, Corpora & Collegia conficiebant in civitatibus, quæ *frequentia hominum multiplicari expedire* ait Conſtantinus Imper. in l. 1. C. Th. de Cętonariis & Dendrophoris, in qua junguntur *Centonariis* & *Fabris*: ſed quæ eorum fuerit ars, non omnino conſtat, tametſi videntur fuiſſe occupati rei militari. Nam Centonarii creduntur fuiſſe *centonum*, vel tentoriorum confectores, *Fabri* τεκτονες, in Gloſſ. ferrarii & tignarii: unde *Dendrophoros* conjectare eſt eos fuiſſe qui tentoriorum ligna & *arbores* conficiebant: niſi fuerint qui ligna, arbores, & materias ligneas ad ædificia conſtruenda vendebant, quod quidam opinati ſunt. [Vide in *Centonarii*.] Neque promptius eſt definire, qui proprie dicantur

DENDROPHORI, in lege 20. Cod. Theod. de Paganis, in qua accenſentur iis qui ritus gentilitios colebant: ubi Jacobus Gothofredus, ut & Salmaſius ad Spartianum cenſent ita appellatos, quod arbores ſtirpitus excifas per urbem humeris ferrent in honorem alicujus Dei, ex Artemidoro lib. 2. cap. 42. Χορεύειν διὰ τῶν Θεῶν, ἢ δυσφορεῖν, ἢ ὕλην τινὰ τῶν τεχνικῶν εἰς τὸν Θεὸν φράττειν ταῖς σπυρίδι, κλάδους φέρειν. Quâ quidē *Dendrophoriæ* ſic expreſſit Commodianus:

Egregios proceres, curvum ſervare Cybellæ,
Quem traheret conducta manus Megalenſibus actis,
Arboris exciſſæ truncum portare per urbem.

Scaliger l. 3. Ep. 205. dictos putat Dendrophoros à Silvano Dendrophoro, cujus mentio eſt in vett. Inſcriptionibus, intexto in vexillis illorum Corporatorum. Vide Oct. Ferrarium in Origin. Linguæ Italicæ V. *Mazo*, [Reineſium Epiſt. 69. pagina 618. & Sponium Miſcell. pag. 56.]

DENECTARE, Devaſtare, apud Erchempertum in Hiſt. Ducum Benevent. cap. 18

¶ DENEGELDUM. Vide *Danegeldum*.

DENELAGA. Vide *Lex Danorum*.

¶ DENERATA, Denerenda. Vide *Denariata*.

¶ DENESIUM, pro *Deveſium*, Locus defenſus, in quo cuique non licet agere quod vult, v. g. fruges colligere, venari, &c. Statura Synodal. Eccleſiæ Biterrenſis ann. 1368. inter Anecd. Marten. to. 4. col. 631. *Idemque volumus de banno fructuum, piſcationum & venationum in Deneſiis & in terminis conſtituto: alioquin panis propter hoc laicis impoſitis hujus conſtitutionis auctoritate volumus ſubjacere*. Vide *Defenſa* 3. & *Deveſium*.

¶ DENIDOR, *Malus odor*, in Amalthea ex Iſidoro. Infra *Dinidor*.

DENIZATIO, vox fori Anglici, à *Denizen*, quaſi *deins nez*, inquit Cokus ad Littletonem ſect. 198. hoc eſt, intra (regni fines) natus: cum quis alienigena Diploma à Rege obtinet, *quod tanquam in regno natus, in omnibus tractetur & reputetur, habeatur, teneatur, & gubernetur tanquam ligius Regis, in curiis audiatur ut Anglus, quod non repellatur per illam exceptionem quod ſit alienigena, &c.* Vide Raſtallum in *Denizen*.

DENNA. Vide *Dena*.

¶ DENOBILITARE SE, A virtute majorum degenerare. Boncompagnus de Obſidione Anconæ capit. 19. *Licet eorum plurimi ſint filii nobilium, in hoc ſe maxime Denobilitarunt, quia captorum catervis cupiunt aggregari*.

¶ DENOMBRAMENTUM, Gall. *Denombrement*, Idem quod *Denominatio*, *Reconnoiſſance*. Inventarium *Piqueti* n. 17. c. 41. de Vouta fol. 37. *Si tenore præſentis denominationis ſeu Denumbramenti plus Denominaverit, ſeu Denombraveris quam ſibi non debeatur, poſſit detrahere plus denominata ſeu Denumbrata, &c.*

¶ DENOMINAMENTUM *verificatum in Camera Computorum*, in Chartulario Genimeticenſi to. 1.

¶ DENOMINARE. Vide in *Denombramentum*.

¶ DENOMINATI, Teſtes ad jurandum ab accuſatore electi. Vide *Juramentum* ad fin. *Qui porro à reis*.

DENOMINATIO, Profeſſio feudalis, qua ſcilicet quis feudalium prędiorum cum ſuis limitibus ac terminis, atque adeo juribus ac oneribus deſcriptionem domino ex debito offert. Occurrit in Charta anni 1239. inter Inſtrum. tomi 4. novæ Gall. Chriſt. col. 400. C. Charta an. 1387. & in Regeſto Parlam. B. fol. 74. verſo. *Nommèe*, in Conſuet. Montargenſi cap. 1. art. 75. Aurelian. capit. 1. art. 73. Burbonenſi art. 381. 382. Arvernenſi cap. 22. art. 49. & Marchenſi art. 188. *Dènombrement*, in aliis paſſim.

¶ 1. DENS, an Decanus, Hiſp. *Dean*? Privilegium Ordonii II. Regis pro Monaſterio S. Martini Compoſtellani, Concil. Hiſp. to. 3. p. 172. *Veſtraius Dens confirmat; Edoromus Presbyter confirmat. .... Creſconius Dens confirmat; Muninus Didaci Dens confirmat, Ramirus Dens confirmat*.

2. DENS. Dentes Angulares, in Lege Friſion. Add. tit. 3. § 37.

Dentes Molares, in eadem Lege Friſ. § 38. μόλαι, in Gloſſ. S. Benedicti, [Græcis γομφίοι.] Vide Iſidor. lib. 11. Orig. cap. 1.

Dentes Maxillares, in Lege Longobard. lib. 1. tit. 7. § 6. γόμφοι, in Gloſſar. S. Bened. Vide Gorreum & Medicos.

Dentes Qui in Risu apparent, Ibidem, [γελασῖνοι Græcis, unde *Gelaſinos* appellat Suſſanneus in Vocabulario.]

¶ Dentes Tomei, eidem Suſſannæo, *Anteriores in meditullio ſunt conſtituti*; à Græco ſcilicet τομεῖς, Inciſores.

Dentes Equini. Albertus Stadenſis an. 1096. *Pulli etiam equorum Dentes majores, quos Equinos vulgo appellant, quoſque non niſi caballis concedit natura, in ipſo partu protulerunt*.

Dentis Evulsio, Amissio, Pœna olim recepta. Ditmarus lib. 8. initio: *Quicunque poſt Septuageſimam carnem manducaſſe inventus, abſciſſis Dentibus graviter punitur*, apud Polonos. Conſuetudines MSS. Solemniaci in Arvernis: *Si aliquis intraverit de die ortum vel vineam alicujus ... & inde extrahat fructus, aut ſolvat 7. ſolidos Podienſ. aut amittat Dentem, & ſit in optionem ejus delinquentis ſolvere dictam pœnam, aut amittere dentem*.

Dentibus Literas Scindere. Chronicon Montis Sereni an. 1214. *Papa motus ejus inſtantia, & cauſa cognita juſſit ut literæ datæ Dentibus ſeinderet, quod literis caſſatis fieri ſolet*.

¶ De Dentibus et Naribus. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 781. *Item de ſanguine fluenti & cognito ſupra oculos vel infra, ſi cum ſola manu vel pugno, ſine alio inſtrumento, poſtquam de Dentibus & naribus, & etiam tunc ſi enormis fuerit læſio ſubſecuta, ſi clamor factus fuerit, ſeptem ſolidos dabit malefactor Domino pro emenda, & paſſo injuriam ſatisfaciet ad regardum Conſulum*. Vide Hiſt. Dalph. pag. 32. Edit. Pariſ.

¶ Densescere, Denſari, denſum fieri, Gall. *ſe condenſer*, apud Guibertum lib. 1. de Vita ſua cap. 21.

Densetum, Locus denſus in ſilva. Ebrardus in Græciſmo cap. 11.

Denſatum proprie, quod fit denſum liquet eſſe,
Luci Denſetum dicas, ubi cernis opacum.

Dentales, *Aures aratri, quibus latior ſulcus redditur*. Papias.

Dentaria, *Ferrum unde Medici dentes tollunt*, Ugutioni. Apud Jo. de Janua & in Catholico Armorico,

Den-

Dentana ſcribitur, *Fer ou inſtrument pour traire dent.* Gloſſ. Græc. Latin. *Ὀδοντάγρα, forſex dentaria.*

¶ DENTATA, Morſus, Gall. *Morſure, Coup de dent.* Miracula S. Zitæ, April. to. 3. pag. 525. *Lupus ipſi mulieri dedit ſex Dentatas.*

¶ DENTERSIS, Epiſtola Johanni Presbytero ſeu Regi Abiſſinorum perperam adſcripta in MS. Corbeienſi: *Singulis annis viſitamus corpus S. Danielis Prophetæ in Babilone deſerta, & omnes armati ſunt prope* (propter) *Tires & ſerpentes qui vocantur Denterſes.*

¶ DENTEX, σαργός, Pagrus piſcis, in Supplemento Antiquarii.

¶ DENTICARE, *Dentes imprimere vel movere.* Papias.

¶ DENTICIUM, Occa, crates dentata, Gall. *Herſe.* Acta S. Hoarvei MSS. *Ruri cultus perficeret, jugera ſeminaret, atque cum aſino, Denticio cooperiret.*

¶ DENTICULUM, *Aciarium,* ⟨illegible⟩. Sic Gloſſ. apud Martinium.

¶ DENTICULUS, diminut. Dentis. Apul. Apol. *Quæ, malum, ratio eſt, linguam mundam & lotam, vocem contra ſpurcam & tetram poſſidere? viperæ ritu nive Denticulo atrum venenum inſpirare?*

DENTIDUCUM, Inſtrumentum quo dentes avelluntur. Eraſiſtratus apud Cælium Aurelian. lib. 2. Chronicorum c. 4. ait *plumbeum odontagogum,* (ὀδοντάγωγον) *quod nos Dentiducum dicere poterimus, apud Delphos in Apollinis templo oſtentationis cauſa propoſitum, quo demonſtratur oportere eos dentes auferri, qui ſint faciles, vel mobilitate laxati, vel quibus ſufficiat plumbei ferramenti conamen ad ſummum.* Locus inſignis pro iis qui dentium morbo laborant. *Dentariam* ab Ugutione appellari ſupra obſervavimus.

DENTIVA, Gingivæ quibus dentes hærent. Chronic. Windeſemenſe l. 2. cap. 68. *Anterioribus quibuſdam excuſſis dentibus, Dentivi[æ] que collifis.* Legendum forte *gingivis.*

DENTRIX, Carminarium, Gallis, *un Serin,* Occurrit apud Cantipratanum.

Eſt etiam nomen piſcis apud Iſidorum lib. 12. cap. 6. *Dentrix pro multitudine & grandiate dentium dictus.* De eo forte intelligenda Charta Henrici VI. Regis Angl. pro Monaſterio Ramſeienſi: *Et ſint quieti à quibuſcumque priſis ... caponum, gallinarum, pullorum, columbarum, Dentricium, & anguillarum, ac omnium aliorum piſcium recentium.* Ubi *Dentrix,* ni fallor, appellatur, quod noſtris dicitur *Mellens*: nam multos habet dentes & acutos.

DENUNDINARE, Propalare, divulgare, quod faciunt qui in nundinis merces ſuas palam exponunt. Gloſſ. Iſidori: *Denundinat, omnibus notum facit.* Ita enim Gloſſ. Arabico-Lat. [Sic & Conſtantienſis: *Denundinat, divulgat, omnibus notum facit.*]

DENUNTIATIO *novi operis per factum lapilli,* apud Rollandinum in Summa Notariæ c. 6. extremo.

DENUNTIATORES. Conſtitut. Siculæ lib. 1. tit. 38. §. 1. *Denunciationes autem pro nobis, vel contra Curiam noſtram factas, quas in poſterum Denuntiatoris nomine non expreſſe recipi prohibemus, per judices ante factos diſcuti volumus, &c.*

DENUNCIATORES REGIONUM URBIS, habent Inſcriptiones veteres apud Gruter. 250. 254. 4.

¶ DENUS, *Nomen pecuniæ, unde nummus denarius eſt.* Papias.

¶ DEOBLIGATUS, Abſolutus. Menotius Serm. Quadrageſimal. f. 147. recto: *Tu & Confeſſor tuus qui conſulis tibi, quod tranſmutes votum, vaditis ad omnes diabolos; unde ſi indulgentiam habueres B. Petri, non eſſes Deobligatus, quia redditio voti eſt de jure divino.*

DEODA, *id eſt divina.* Papias.

DEODANDA, appellantur bruta omnia & inanimata, quorum impetu vita hominis tollitur: verbi gratia equus calcitrans, bos cornupeta, trabis aut domus caſus vel ruina, navis in flumine fracta, &c. Cum enim lege Moſis bos homicida lapidibus obruendus eſſet, Anglis placuit, ut eorum pretium in pios uſus erogaretur, & Deo donaretur. Bracton lib. 3. Tract. 2. c. 5. n. 8. *Item batelli de quibus tales ſubmerſi fuerint, appretiantur, & alia quæ ſunt cauſa mortis alicujus; & ſunt Deodanda pro Rege, ut ſi ſubmerſus fuerit quis in aqua dulci, & non in mari (ubi nec navis, nec meremium, ſi navis fracta fuerit, erit Deodanda) quia omnia iſta erunt dominorum, ſi vivant, ſicut eorum catalla; nec ſunt Deodanda ex infortunio in mari, nec wreccum, nec etiam murdrum de occiſis in mari.* Quod dicit *pro Rege,* exponere videtur Fleta lib. 1. cap. 25. §. 9. *pro anima Regis & omnium fidelium defunctorum.* Adde eumdem Bractonum d. lib. & tract. cap. 15. §. 6. Monaſt. Anglic. to. 1. pag. 977. Willelm. Stanfordium lib. 1. Placit. Coron. cap. 12. Cowellum lib. 4. tit. 8. §. 1. & Raſtallum verbo *Deodande.*

DEODICATA, *Sacrata*, Sanctimonialis, quæ Deo continentiæ & integritatis votum vovit. Capitulare Haitonis Epiſc. Baſileenſis cap. 16. *Ut mulieres ad altare non accedant, nec ipſæ Deodicatæ in nullo miniſterio altaris intermiſceantur* S. Cyprianus Ep. 62. *Quod ſi ea fide ſe Deo dicaverint, pudice & caſte ſint ulla fabula perſeverent.* Idem de Diſciplin. & habitu Virg. *Ut quæ ſe Chriſto dicaverint, & à carnali concupiſcentia recedentes, tam carne quam mente Deo ſe voverint.* Sanctus Hieronymus Epiſt. 15. *Et tunicam ſuſcipere, quam à matre impetrare non poterat, induta, pro negotiationis auſpicio ſe repente Domino conſecravit.* Et lib. 1. adverſ. Jovinianum cap. 7. *Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quam inceſtæ.* Vide Conc. Eliberit. c. 27. lib. 1. Cod. Th. de Raptu & matrim. Sanctimonial, & lib. 12. de Scænicis eod. Cod. Acta S. Marcianæ Mart. num. 3. Vitam S. Præjecti n. 4. &c.

DEO SACRATA, Vetus Inſcriptio Mediolani ad D. Protaſii:

Clara genus, cenſu pollens, & mater egentum,
Virgo ſacrata Deo Manlia Dindalia.

Vide Vitam S. Auſtrebertæ n. 11. *Deo dicata virginitas,* apud S. Fulgentium Epiſt. 3. ad Probam de Virginitate. *Virgo Deo dedita*, apud Gennadium de Scriptor. Eccleſ. in Paulo Presbytero. *Deo vota*, quomodo Sanctimoniales aliquot ſubſcribunt Chartam Muniæ Abbatiſſæ an. 922. apud *Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti to. 4. pag. ult. in alia Chriſtinæ filiæ Bermundi II. Regis tom 5. p. 426. *Virgo ſacra*, apud S. Auguſt. Epiſt. 109. *Sacrata virgo*, in l. 2. Cod. Th. de Raptu vel matrim. Hiſt. S. Clementis PP. *Cum & Domitillam virginem, neptem Domitiani Principis, ſponſam Aureliani, credentem Chriſto, ſacro velamine ad integritatis perſeverantiam conſecrarat.* Hiſt. S. Apollinaris Mart. *Filia vero ejus conſecrata eſt Deo, & permanſit virgo.*

Ejuſmodi porro devotas virgines [quas ⟨illegible⟩ vocat Sozomenus l. 6. c. 19. ⟨illegible⟩ l. 8. c. 24.] præ cæteris graphice deſcribit Libellus precum Marcellini & Fauſtini Presbyteror. *Sed & apud Paleſtinam in Eleutheropoli eſt ſacra virgo Chriſti, nomine Hermione, generoſis quidè edita natalibus, ſed fide & ſanctimonia multù factа generoſior, ipſam virgi nitatè cœlecorans contemptu verù ſæcularium, & humanæ gloriæ, ad quam pleriq; affectant, etiâ qui ſe ſæculo renuncipiſcentiæ carnis abrenuntiaſſe gloriantur. Hæc in quantum caſtimoniam corporis ſacro rigore cuſtodit, in tantùm animæ puritatè caſtæ piæ fidei obſervatione conſervat, non hereticis, non prævaricatoribus communicans.* [Vide *Devotæ.*]

DEO

DEO DICATI, Ordinibus ſacris initiati, Monachi, &c. Lucifer Calaritanus, lib. Moriendum eſſe, &c. *Dicatos Deo homines torquet, interficis, &c.* Et infra: *Tu contra Deo dignari interficere dicatos.*

¶ DEOFUGVLD, Quod offertur diabolo. Vide *Godgildum.*

DEO GRATIAS, Salutationis formula veteribus Chriſtianis etiam uſitata, ut teſtatur S. Auguſtinus in Pſal. 132. Epiſt. 77. Regula S. Benedicti cap. 66. Oſtiario præcipit: *mox ut aliquis pulſaverit, aut pauper clamaverit, Deo gratias, reſpondeat, aut Benedicat.* [Papias: *Deo gratias, interjectio computatur, ſicut proh dolor! proh nefas!*

¶ DEOLERARE, Olera auferre. Vide *Olerare.*

DEONANDI. Guibertus lib. 2. de Vita ſua cap. 5. *Et ecce mane quodam, dum adhuc medie ſopitus clauſis oculis cubitarem, duo dæmones inſtar religioſorum illorum, quos Deonandos vulgo appellant, ſcamno quod ejus ſubſidebat lectulo, inſederunt.* Mox *Circumcelliones, & laicas perſonas, [exterum genus hominum & incognitam gentem]* vocat. Ubi vir doctiſſimus D. Lucas Acherius non improbabili conjectura putat *Deonandos* eſſe, quos vulgo *Donatos & Oblatos* in Monaſteriis vocitabant. Vide *Donati.*

Mabillonio non placet Acherii conjectura quod Guibertus, inquit in Præfatione ad Acta SS. Benedict. ſæc. 6. part. 2. n. 92. eos *Religioſos* vocet, & religioſo habitu indutos exhibeat, nudipedes ac gyrovagos, quod Donatis illis competere non videtur. At quinam fuerint ejuſmodi Religioſi, (melius dixerit Circumcelliones) ne quidem audet conjicere donec lux major affulgeat. Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum p. 170. à *Deonanto* pagi Leodicenſis oppido ſic dictos conjicit, hincque vocem *Diantre* pro *Diable* à noſtris vulgo uſurpatam: quam alii verecundiæ tribuunt non ſinenti turpe diaboli nomen pronuntiari.

DEONARII, Hæreticorum ſecta ex Manichæis ſeu Paulicianis. Hiſt. Vezeliacenſis l. 4. p. 644. *Eo tempore deprehenſi ſunt apud Vizeliacum quidam hæretici, qui dicuntur Deonarii, ſeu Paplicani.* Et mox: *Convicti ſunt quod ſolam divinitatis eſſentiam ore confitentes, omnia penitus Eccleſiæ Catholicæ Sacramenta evacuarent.* Ii forte quos *Deiſtas* dicimus, qui omni religione poſthabita, ſolum Deum colunt. Vide *Populicani.*

¶ DEOPERIRE, Detegere, declarare, Gall. *Decouvrir.* Vita Venerab. Odæ, tom. 2. April. pagina 774. *Ire perrexit patri & matri ſecretum Deoperire.* Occurrit alibi.

¶ DEOPERTUS, Diſcoopertus, detectus, Gall. *Decouvert.* Miracula S. Wulfranni, Martii to. 3. p. 158. *Piſcatium illud quod abſcondetur, Deopertum ore tulit.*

¶ DEORDINATIO, Pravi mores, diſſoluta vivendi ratio, licentia, Gall. *Deſordre, Dereglement, Libertinage.* Memoriale Poteſtatum Regienſium ad ann. 1265. apud Murator. to. 8. col. 1124. *Sic vigiliis, jejuniis & orationibus, ac aliis bonis operibus intentus fuit* (Clemens IV. Papa) *quod multas quas Eccleſia tunc ſuſtinebat, Deordinationes Deus ſuis meritis creditur extinxiſſe.* Statuta MSS. Eccleſiæ Audomarenſis: *Scandala, Deordinationes & mala occaſione Epiſcopi Fatuorum & ſuorum evenerint.* Utitur Laurentius Bizynius in Diario Belli Huſſitici, apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 129.

DEORNATUS, *Depravatus*, in Gloſſ. MSS. ad Concilium Carthag. cap. 14. [Forte melius legeretur *Deordinatus.*]

¶ DEOSCULATORIUM, apud Rymerum to. 8. p. 428. col. 1. idem quod aliis *Oſculatorium*, id eſt, Tabula quæ in Miſſis ſolemnioribus oſculanda defertur in ſignum pacis, hincque dicta noſtris, *La paix.* Occurrit rurſus in Teſtamento Rotherami Epiſc. Eborac. anno 1498. in Libro nigro Scaccarii pagina 673.

DEPACTARE, Carolus IV. Imp. de Vita ſua p. 104. *Rex autem Cracoviæ & Bulco Dux malignum fraudulenter conflaverunt conſilium, qualiter Joannem Regem & Carolum in eorum reditu de Pruſſia poſſent capere, & poſt multas calumnias uſque ad extremum denarium Depactare.* Ubi *Depactare* videtur eſſe noſtrum *Depacuter*, vel *Devaliſer*, [Spoliare: quod confirmatur ex Diplomatario Ludovici Duc. Brandenburgici, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 87. *Volentes etiam ſibi, ſi bona ſua dicto caſtro pertinentia noſtri nomine Depactata fuerint, cū paribus bonis boſtibus & adverſariis noſtris pertinentibus, recompenſam facere pacem.* Et ex Chronico Epiſcoporum Merſeburgenſium apud eumd. Ludewig. to. 4. p. 403. *Ipſe Epiſcopus quemdam avunculum ſuū dictum, Heinricus de Harras, tunc inopem & egentem ſibi aſſumſit, & de toto ſuo dominio potentem fecit. Qui more ſeverientis canis & ſaturari cupientis, ſtatim omnes tā Clericos quam Monachos & Eccleſiæ ſuæ laicos ſine miſericordia Depactavit, & poſtea caſtrū Harborg pro octingētis marcis, Epiſcopo ſciente & conſentiente, obligavit.*]

¶ DEPACTATIO, Spoliatio, in mox laudato Ludovici Duc. Brandenburg. Diplomatario: *De cc. marcis argenti Stendalenſis ex Depactationibus vel captivorum depecuniationibus, aut ex aliis modis quibuſcumque nobis evenientibus, ſatisfecimus integraliter.*

¶ DEPACTICARE, ut *Depactare*, in mox citato Chronico Epiſc. Merſeburg. apud Ludewig. to. 4. pag. 423. *Unumquemque pro levi & aliquando nulla culpa ſeu cauſa exactionavit & Depacticavit, & Depacticandorum & exactionandorum delatores ſpecialiter & teterrime fovebat & dilexit.*

DEPACTIRE, Paciſci, depaciſci, pactione tranſigere. Lex Viſigoth. lib. 2. tit. 2. §. 10. *Et poſt cauſæ initium renuentes judicium, de inchoatæ præſumptionis inter ſe Depactire negotio.*

DEPACTUM, Pactum, conventum, apud Flodoardum, idem quod

DEPACTIO, *Pacis confœderatio*; in Gloſſis Arabico-Lat. [Papias habet: *Depactio, Pacis confœderatio.*]

DEPAGARE. Gloſſ. Arabico-Lat. *Depago, defleſlo, à pagendo dicitur, vel tranſigo, à paciſcendo.* Gloſſæ Iſidori: *Depago, defleſlo, vel tranſigo.* Vox conficta à *pagare*, ſolvere, *Pavor*: *pagare* vero à *pactare*: unde legendum videtur, *Depago, depacto, à pagando dictum, vel tranſigo, &c.*

1. DEPALARE, Palis vineam inſtruere, vitibus palos jungere. Hermas in Paſtorali lib. 1. cap. 5. *Eique aſſignavis vineam, præcipiens ut vitibus jungeret palos . . . cumque Depalaſſet vineam illam, & animadverti ſet eam herbis repletam, &c.* Occurrit ibi pluries. Apud Tertullianum in Apologetico, *Depalare civitatem*, eſt palis cingere.

2. DEPALARE, Manifeſtare. Gloſſ. Arabico-Lat. *Depalo, Devolvo, manifeſto.* Gloſſ. Iſid. & Papias: *Depalata, manifeſtata.* [Tertull. adverſus Hermogenem: *Depalans quodammodo mundo.*] Conſtantinus Presbyter de Vita S. Germani cap. 16. *Virtutum ſuarum oſtentæ Depalavit.* Stephanus Africanus Presbyter in Vita S. Amatoris num. 7. *Votorumque ſuorum deſiderio Depalantes.* [Eodem intellectu dixit Plautus Bacchid. 4. 9.

Periiſſe ſuavius eſt,
Quam illud flagitium vulgo Diſpaleſcere.]

¶ DEPALATOR DIVINÆ DISCIPLINÆ dicitur S. Paulus à Tertulliano lib. 5. adv. Marcionem.

¶ DEPALLARE, Pallium exuere: Tertull. de Pallio: *Græcatim Depallari magis quam amiciri.*

DEPALLIARE. Vide *Denunciare.*

DEPANARE, DEPANATUS. Papias. *Depanare, dilaniare; de panno rapere.* Iſidor. in Gloſſ. *Depanare, dila-*

dilacerare. Joan. de Janua: *Depannare, dilacerare, vel pannos auferre, expoliare, denudare.* Capitula Caroli C. tit. 29. *Sicut quando solemus de istis frequentibus stimeribus reverti ad mansiones nostras detonsi, & delavati, cum drappis & calciamentis Depannatis, tunc nos reficimus & reparamus.* Id eſt, *laceratis*: nos diceremus, *des ſoulliers deſchirez*. [Abbo Sangerman. Serm. 5. apud Acherium Spicil. to. 9. pag. 109. *Quidnam ſunt iſti rapaces lupi, qui ſine ceſſatione perſequentes devorant & Depannant?* Peregrinus in MS. Speculo Virginum l. 12. *Servum peccati licet trabea redimitum ignorat & abjicit; juſti autem aridum licet deformem & Depannatum amat & aſſumit.*] Le Roman de *la Conqueſte d'Outremer*, apud Falcetum:

Là peuſſiés voir tant viés dras Depannés,
Et tant grande barbe, & tant ciés burpés.

Gariopontus lib. 1. c. 17 *Frigidus humor capitis ſimiliter dentem vitiat, commovendo, perſtundendo, frangendo, privando, Depannando.*

¶ DEPANNIS, *Inops, ſine pannis*, apud Laurentium in Amalthea.

DEPARARE, Veſtimenta, ſeu *paramenta* exuere, deponere, uti *parare* Italis eſt *induere*, in Inquiſitione de vita & moribus B. Joannis Epiſcopi Vicentini.

DEPAUPERARE, *Pauperem facere, vel à pauperate removere*, Ugutioni. Alanus in Planctu naturæ:

Nam timor aggreditur mentem, pariterque cupido
Concutit, & totam mentis Depauperat urbem.

[Char. an. 1404. ex Schedis D. *Lancelot: Eſt eadem Eccleſia (Vivarienſis) in reddatibus, fructibus & emolumentis adeo Depauperata & diminuta, quod &c.* Rolandinus Patav. l. 7. de Factis in Marchia Tarviſina c. 13. *Depauperati ſunt prorſus & quaſi compulſi ad mendicandum.* Hoc verbo uſus eſt Varro, apud quem: *Domum Depauperare ſumptu.*] Vide *Pauperare*.

¶ DEPAUPERATIO, Egeſtas, inopia, bonorum ſpoliatio. *Et ipſi hactenus ex noſtra Depauperatione ditati*, apud Matth. Weſtmonaſter. in Floribus Hiſt. Britan. *Depauperatio ſpirituum*, id eſt, Defectus, Debilitas, apud Medicos.

¶ DEPECIARE, Cædere, diſcerpere, Gall. *Mettre en piece*. Chronic. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 392. *Jacobus dictus Baddu in quatuor portiones apud Trajectum extitit Depeciatus & exenteratus, Helias de Flemelia in agro decollatus.* Vide *Pecia*.

DEPECTIO, pro *Depactio*, Pactio, pactum, turpis pactio. Ita uſurpant lex 1. Cod. Th. de Appellat. & l. 1. de Poſtulando. Vide Cujac. lib. 2. Obſ. c. 15. & ſupra in *Depactire*.

DEPECUATIO, Pecudum ſpoliatio, pecudum abactus. Charta Hentici Comitis Palatini an. 1271. in Metropoli Salisburgenſi tom. 1. p. 166. *Super diverſis diſſenſionum articulis, damnis, incendiis, rapinis, captivationibus, Depecuationibus, homicidiis, &c.*

¶ DEPECUNIARE, Pecunia ſpoliare. Chronicon Salzburg. apud Raimundum Duellium Miſcell. lib. 2. p. 130. *Eodem anno* (1408.) *incepit guerra inter Hainricum Ducem Bavariæ filium Friderici Ducis & Cives Lanzhuetenſes... Idem Dux Cives in prandio cepit & Depecuniavit.* Vita S. Trudberti, April. to. 3. p. 438. *Magna ſatis exactione Depecuniavit homines & colonos.*

¶ DEPECUNIATIO, Exactio pecuniæ. Diplomatarium Ludovici Ducis Brandenburg. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 76. *Judeos exemptos eſſe volumus & ſolutos a quacumque ſpecie exactionis, Depecuniationis ſeu precarie*. Vide alium locum in *Depactatio*.

DEPECZATUS, [In *peciis* ſeu fruſta diviſus, ſciſſus.] Vide *Pecia*.

¶ DEPELATA, *Manifeſtata*, in quibuſd. edit. *Tom.* II.

Gl. Iſid. Melius *Depalata*, ut ſupra in *Depalare*.

DEPELLICULARI, apud Papiam, *Decipere, à pelliciendo dictum*.

¶ DEPENDENTIA, Gall. *Dependence*, Appendix, acceſſio. Acta SS. Junii to. 3. p. 548. de B. Petro Gambacurta: *Ut cauſam & cauſas beatificationis hujuſmodi cum omnibus & ſingulis incidentiis, emergentiis, Dependentiis annexis, &c.* Occurrit etiam in Charta Henrici IV. Regis Angl. ann. 1405. apud Rymerum to. 8. p. 403 col. 1.

¶ DEPENDERE, Gall. *Dependre*, Rem ſuſpenſam demittere, ſuſpenſum hominem ſolvere. Acta SS. Junii to. 4. p. 628. de S. Lanfranco: *Ipſum de furca Dependit, & cuncta ejus vincula reſolvens, ad nos eum cum feſtinatione perduxit.* Rurſum occurrit in Vita S. Jacobi Eremitæ, inter Acta SS. Benedictin. ſæc. 4. part. 2. p. 148.

¶ DEPENSCERE. Chartular. S. Vandregeſili to. 1. p. 932. *Si vero tractu temporis idem Vicarius aut quilibet ejus futurus ſucceſſor in Eccleſia memorata aliquas groſſas decimas... ſatagant vindicare, & eos Religioſos ſupra illis decimis moleſtare, ex tunc* Depenſcere *quind. lib. Turron. eidem Vicario & ejus cuilibet ſucceſſori per meam ordinationem reddenda ab ipſis Religioſis trefdecim libræ detrabantur, quouſque à petitione dictarum decimarum ceſſaverit omnino*. Hunc locum exiſtimo ſic legendum: *Ex tunc de penſione quindecim librarum Turron. &c.*

¶ DEPERDITUM, non ſemel, neque adeo male, legitur pro Damnum apud Scriptores ætatis inferioris. Vide *Depertitum*.

DEPERSONARE. Vide *Diſperſonare*.

¶ DEPERTIGO. Vide Depetigo.

¶ DEPERTITUM, pro *Deperditum*, Damnum. Chartular. B. Magdalenæ de Caſtroduno fol. 42. *Percipient quoadvſque ſuper dictis damnis & Depertitis eiſdem eſſet plenarie ſatisfactum, quæ dampna & Depertita per ſacramentum dicti Abbatis poterunt declarari*. Charta de fideli ſervitio Odonis de Dolis anno 1209. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1195. *Si autem de his conventionibus deficerem, concedo ut quicquid ad me pertinere debet de prædicto Caſtro-Meliandi, & toto feodo quod eſt de feodo domini Regis, ſit mihi in Depertitum ergo dominum Regem*.

¶ DEPESCARE, à Gallico *Depecer*, in fruſta dividere, fruſtatim concidere. Ordinatio Humberti II. an. 1340. in Hiſt. Dalph. to. 2. p. 394. col. 1. *Nec carnes crudas ſeu coctas ſeindant vel Depeſcent, aut truncent.* Gloſſar. apud Martinium: *Depeſco, πορίζω*.

¶ DEPETIGO, ut Impetigo, Gall. *Dartre, Gratelle*. Nonius: *Petico, Genus morbi.* Lucil. lib. 30.

Illuvies, Scabies, oculos huic denique petigo
Conſcendere.

Melius ſcripſiſſet Nonius: *Depetigo, Genus morbi*. Deinde ex Lucilio:

Illuvies, ſcabies, oculos hunc Deque petigo.

Per tmeſim figuram Lucilio frequentem *que* interpoſito. Cato de Re Ruſt. c. 157. *Depetigini porcæ braſſicam imponito, ſanum faciet.* Alii habent: *Petigini*, non male. Sed hinc corrigendæ Gloſſæ Cyrilli & Sangermanenſes MSS. in quibus perperam, *Depertigo*, λέπρα, λεπρὸν.

¶ DEPETICIOSUS, λεπρός, i. *Scaber*. Gloſſ. Sangerman. laudatæ; Cyrilli vero: *Depetigioſus*, λεπρὸς, *Leproſus*, *Depetigioſus*, & *Depetigoſus*.

DEPETULARI, *Petulans fieri*, in Gl. MS. Regio.

¶ DEPICATUS, Denigratus quaſi picе. Vita ſancti Dunſtani, Maii tom. 4. pag. 348. *Projecerunt in lutulenta paluſtrium loca... Vix ipſe à palude fluminis quaſi Depicatus ſurrexit.*

1. DEPILARE, Decalvare, ad dedecus radere: injuriæ ſpecies, in Speculo Saxonico l. 3. tit. 37. §. 1. Eſt etiam

pœnæ genus, Hungaris familiare, quod occurrit in Decretis S. Stephani Regis Hungar. l. 2. c. 8. 26. S. Ladislai R. Hung. lib. 2. cap. 11. lib. 3. c. 26. Gloss. Lat. Græc. *Depilat, ἀπόξυει. Depilatus est, ἐπιλάβετο.* [*Depilare barbam*, in Anonymi Hist. Sicula, apud Murator. to. 8. col. 749.] Vide *Decalvatio*, & Olaum Borrichium de Variis linguæ Latinæ ætatib. p. 82.

2. DEPILARE, pro Excerpere ex alienis scriptis, apud Petrum Blesensem. [Papias: *Depilare, Exfliparе, devastare, Depilor te illam rem.* Vide lexicon Martinii.]

¶ DEPISCI, *Pacisci*. Gloss. Sangerman. num. 501. Lege *Depecisci*, ut apud Ciceronem & Terentium.

DEPITARE, Discerpere, in *pectas* mittere, Gallis *Depiecer, Mettre en pieces*. Lambertus Ardensis pag. 261. *Quo* (ursо) *adducto, & coram populo demonstrato, & canibus ablatrato, & fere usque ad internecionem discerpto & Depitato, &c.* Etiamnum dicimus: *se Depiter & se mettre en pieces*. [Charta anni 1293. apud Stephanotium to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 946. *Quant au Depiès de membre, esmutiler, espceuer, esforciller, fegner, estorspacier, &c.*]

¶ DEPLANCTUS, Planctus, querimonia, Gallis *Plaiate*. Legitur in Epistola 407. S. Bernardi ad Abbatem Belli-loci.

DEPLANO, Compendiose. Vetus Inscriptio 408. 1. *Ut & ipsi sint, cum quibus munera decurionatus ut paucis jam onerosa bonasse De plano compartianur*. De *plano judicare*, citra ambages & processus: Formula, quæ occurrit passim apud Jurisconsl.

DEPLASMARE, *Disformare, valde formare*, in Gloss. MSS.

¶ DEPLERE, Exhaurire, apud Statium, Columellam & S. Paulinum Epist. 49. n. 2. unde Epist. 5. n. 16. per translationem ait: *Neque enim difficile existimari, quam facile Depleturi sint tenuioris culturæ laborem, quos in vineam suam Christus elegit*, ubi *laborem Deplere* idem sonat quo *labore perfungi*. Papias: *Deplexit, Transvexit*: pro quo lubentius legerem, *Deplevit*, hoc est, fudit seu liquorem ex uno vase in aliud transfudit.

1. DEPLICARE, Isidoro in Gl. *Decedere, devitare*, ut *applicare*, est admovere.

2. DEPLICARE, Explicare, ex Gall. *Desplier*. Miracula Sanctæ Genovefæ n. 30. *Cujus pedes tanta erant contractione nativus complicati, ut nulla possent arte Deplicari*. Et n. 35. *Manus plicavit sæpius, & Deplicavit*. [*Vexillum Deplicatum*, in Hist. Harcur. to. 4. pag. 2108. & 2109. Gall. *Drapeau vel Enseigne deployée*.]

¶ DEPLOROSUS, Gall. *Deplorable*, Lamentabilis. *Scbisma Deplorosum*, in Litteris Regis Franc. ann. 1394. ad Clementem Papam, apud Acherium Spicil. tom 6. pag. 115.

¶ DEPLUMARE, Gall. *Plumer*, Avi plumas avellere, demere. Utitur Anonymus de Gestis Manfredi & Conradi Regum, apud Murator. tom. 8. col. 601. Metaphorice sumitur pro Vastare, apud Marten. to. 2. Ampliss. Collect. col. 1153. *Deplumare cæ,trum flammis & ferro*. Pro Spoliare in Opusculo Gualvanei de la Flamma apud Murator. tom. 12. col. 1021. *Et sic undique Deplumatus fuit qui aliorum plumis elatus volare consueverat*.

¶ DEPLUMATARIUS. Vide *Diplomatarius*.

¶ DEPOCULARE, *Deprehendi*. Gloss. Sangerman. MS. n. 501.

¶ DEPOLLARE, Gall. *Depouiller*. Papias. *Depollat, Diffoliat, detrabit, sed proprie ad parum redigit*.

DEPOMPARE. Ugutio: *A pompa, pompolus. & pompo, as, superbire, gloriari. Unde Josephus in 20. In gentem nostram prompta malignitate pompabat. Et inde Pompator, qui aliquid superbe, vel pompose agit. Et compos. Depompo, as, id est, vituperare, detestari, &c.* S. Hieronym. in Ruffinum lib. 1. cap. ult. *Pretermitto, quæ contra me loquens, propositum tuum destruxisti, quæ in Depompationem omnium Christianorum & verbis & opere fecerit*. Vide *Pompare*. Vetus Interpres Concilii VI. Oecumenici art. 12. *Dum redarguisset atque Depompasset pravam ejus impietatem*. Ubi Gr. Edit. Θριαμβεύσαντα τὴν μιαρὰν τούτου ἀσέβειαν. Vide Gloss. med. Græcit. in θριαμβεύειν, [& Onomast. tomi 4. SS. Julii.]

¶ DEPONERE, Gall. *Deposer*, Testari. Instrumentum appellationis Guillermi *Bruiere* ann. 1481. ex Archivis S. M. de Bello-prato Rotomag. *Testes ipsius de Paris ignoranter Deponunt, quidquid Deponere nituntur*. In Gloss. Barthii *Deponere, Concludere, Definire*, ex Gaulterio de Bellis Antiochenis.

DEPONTANUS, Ugutioni, *qui ad tam gravem devenit ætatem & vitam, ut magis prosit ei de ponte se projicere, quam vivere: quod faciebant*, inquit ille, *in aliquibus provinciis*. [Festus: *Depontani, Senes appellabantur, qui sexagenarii de ponte dejiciebantur*, hoc est, inquit Martinius, Suffragio privabantur, quod de ponte ferri solebat.]

DEPOPULARE, Populo, seu incolis spoliare. Gregorius Turon. l. 4. Hist. c. 36. *Pestilentia hanc urbem clade vehementissima Depopulavit. Barbarica Depopulatio*, in Lult. Cod. Theod. de Infirm. his, quæ sub barb. *Depopulator Judæorum*, in lib. 14. eod. Cod. de Judæis.

DEPORTARE, [DESPORTARE,] Favere alicui, Gall *Supporter quelqu'un*. Charta Henrici Comitis Campaniæ pro Communiæ Meldensis institutione ann. 1179. in Tabulario Campaniæ Thuano f. 289. *Ad hoc statuti homines juraverunt, quod neminem propter amorem vel cognationem Deportaverint, neminem propter inimicitiam laserint; sed rectum judicium per omnia fecerint* [Chartular. Divion fol. 4. *Ad hoc homines statuti jurabunt, quod neminem propter amorem seu propter odium Desportabunt seu gravabunt, & quod rectum judicium facient*.] Vide Chartam Communiæ Sueffionensis to. 11. Spicilegii Acheriani p. 344. & Valliaci an. 1187. tom 13. ejusdem Spicilegii pag. 325.

Interdum, Tolerare, sufferre, pati. Annales Francor. S. Nazarii to. 2. Hist. Fr. an. 786. *Rex vero, quia erat mitissimus atque sapientissimus, ... moderantissime illud Deportavit*. Vide Monastic. Anglic. to. 2. p. 521.

¶ 1. DEPORTATIO, Relegatio, Gall. *Bannissement*, apud Ulpianum & Jurisconsultos. Pluries occurrit in Instrumento anni 1270. apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. fol. 888. 889. & 891.

¶ 2. DEPORTATIO, Idem quod mox *Deportus*, in Indice MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Constantiensis fol. 67. v. & in Chartulario S. Vandregesili tom. 1. pagina 752.

DEPORTUS, Jus caduci in Beneficiis Ecclesiasticis, quando vacant, quod ad Episcopum aut Archidiaconum spectat, seu *Annata*, & *reditus* primi anni Beneficii Ecclesiastici vacantis, de quo jure multa Chopinus lib. de Sacra Polit. tit. 3. art. 16. l. 3. tit. 3. art. 4. 5. 6. 7. Rebuffus in V. *Deport*, & Innocentius Cironus in Parattitul. Decret. lib. 5. cap. 12. Vide nuperam Conciliorum Ecclesiæ Rotomagensis Collectionem pag. 323. [& Hist. Eccl. Meld. tom. 2. pag. 228.]

☞ In Chartulario S. Vandregesili tom. 1. fol. 341. habetur Instrumentum anni 1397. quo notum fit, Abbatem & Monachos ejusdem Monasterii consuevisse *Percipere, habere, colligere & levare in supradictæ Ecclesiæ parrochiali* (S. Vandregesili) *omnes fructus, obventiones & emolumenta quæcumque obventionis in eadem*

eadem parrochiali Eccleſia per quadraginta dierum ſpatium communæ ſequentium, dum & quotiens ipſam Eccleſiam vacare contigit parrochialem, quovis modo vacaverit; & hoc percipere conſueverunt præfati Religioſi per modum Deportus, & mediantibus hiis ipſi Religioſi tenentur & ſunt effecti in eadem parrochiali Eccleſia, pendente termino dictarum quadraginta dierum, facere deſervire in divinis. Idem jus habent iidem Monachi in parœcia de Renſecone, ut patet ex laudato Chartulario fol. 343.]

¶ DEPOSITARE, Deponere, Gall. *Depoſer. Mettre en Depoſt.* Acta B. Thomaſſi, to. 3. Martii p. 604. *Mandavit clavem capſæ Depoſitatæ penes .... Juhannem Archipresbyterum præſentari.* Fr. Leonardus in Additionibus ad Vitam S. Antonini, to. 1. Maii pag. 336. *Repertum fuit fuiſſe drappos per duos fures Depoſitatos penes quoſdam.* Appendix ad Vitam B. Auguſtini Novelli, Maii to. 4. pag. 625. *Ut eas apportaret & conduceret in dictam majorem Eccleſiam ibique Depoſitaret.* Occurrit rurſus apud Muratorium to. 9. col. 54.

¶ DEPOSITARIUS, Cuſtos depoſiti, apud Ulpianum. & in pleriſque etiamnum Monaſteriis.

1. DEPOSITIO, Pœna Eccleſiaſtica, qua rei Clerici è ſuo gradu ejiciuntur, mitior degradatione. Vita Ludovici Pii an. 818. *Epiſcopos porro hac conſtrictos immanitate ab Epiſcopis reliquit Depoſitos, Monaſteriis mancipavit.* Regiam Majeſt. lib. 2. cap. 13. §. 14 de ſervo Clerico: *Et ſi judicio reddi debeat, Deponendus eſt, vel degradandus, antequam reddatur.* Vide Gualterum in Tabulis Siculis p. 40. 41. &c. & ſupra *Degradatio.*

2. DEPOSITIO, Dies obitus, quo mortuus terræ mandatur, in terram deponitur, vel quo quis vitam deponit: cujus appellationis cauſam fuſe explicat S. Ambroſius Serm. 70. Vetus Inſcript. Eborac apud Reſendium: *Depoſitio Pauli, famulus Dei vixit annos L. & uno, requievit in pace* D.III.*Id. Martias era* DLXXXII. Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. cap. 21. *Angelrannus, qui patri ſuccedebat, in die Depoſitionis ejuſdem patris ſui jam dictam villam Sanctæ contradidit.* In Charta donationis, quæ ſequitur: *Quod pater meus, Comes ſcilicet Hugo, adhuc vivens, ſed diem mortis extremum trahens, pro ſuo remedio animæ villam ... S. Richario tradidit.* Paſſim in Martyrologio, quod D. Hieronymi titulo circumfertur, & aliis. Hinc

DEPOSITIO, pro die obitus anniverſario. Joannes Epiſcopus Abrincenſis de Offic. Eccl. *Sunt quædam Eccleſiæ, in quibus exceptis Depoſitionibus ſolum per Kalendas menſium Miſſæ feſtivæ celebrantur Mortuorum.* Occurrit mox rurſum.

Proprie autem uſurpatur hæc vox de feſto ſancti Joannis Evangeliſtæ, quod vulgo appellatur *Depoſitio, quia locum ſepulturæ vivus intravit, & ita ſeipſum depoſuit.* Ita Duraudus lib. 7. c. 1. n. 19.

DEPOSITUS, Mortuus, vel certe humo mandatus. Inſcriptio Romæ: *Hic jacet.... Depoſita* III. *Kalend. Decemb.* Alia Mediolani: *C. Celio bene merenti, qui vixit annos* P. M. XXXV. *& Depoſitus eſt* XIV. *Kal. Novembres, &c.* Paſſim in Monumentis Chriſtianis apud Gruterum pag. 832. 3. 1051. 1. 2. 9. 1052. 9. 10. 1054. 1. Sirmondum in Epitaph. Ennodii, & aliorum, in Notis ad Epiſt. ejuſdem Ennodii lib. 6. Epiſt. 6. ad. Epigr. 8. 79. &c. apud Laurent. Schraderum in Monument. Ital. pag. 91. 6. Ughellum tomo 4. pagina 596. tomo 5. pagina 287. 294. &c. [Gualterum in Tabulis Siculis pag. 40. 41. &c.]

¶ DEPOSITORIUM, *Repoſitorium*, παράθημα. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman.

¶ DEPOSITUS. Vide *Depoſitio* 2.

¶ DEPOSSIDERE, Gall. *Depoſſeder*, Aliquem rei alicujus, v. g. beneficii ſi Clericus ſit, poſſeſſione privare, depellere. Statuta Eccleſiæ Nannetenſis ann. 1389. art. 9. *Si demum in talibus neſariis actibus animæ induratis perſeveraverint non abhorruerint, privandos & Depoſſidendos fore declaramus.*

DEPOST, Pone, poſt. *Derriere.* Acta Proconſularia Marcellini PP. an. 303. *Aliud neſcio, niſi quia Depoſt orcam eam* (lucernam argenteam) *fecit.* Acta Martyrii S. Theodoriti: *Introducto ergo Theodorito, ligatis de poſt manibus, &c.* Ututur præterea Stephanus Tornac. Epiſt. 134. Nizo Abb. in Vita S. Baſini Archiep. Trevir. n. 2. 17. &c. Henricus Aquilonipolenſis in Lubecca cap. 10. [Vide Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. pag. 137.]

¶ DEPOTIOR, ut *Potiris-tipot.* Gl. Lat.-Gr. Sanger. Eſt quaſi à *Depotus*, Inebriatus, ex De & *potus.*

¶ DEPRÆDICATIO, pro *Deprædatio. Eccleſiarum depreſſio & Deprædicatio*, apud Rymerum tom. 1. pag. 777. col. 2.

¶ DEPRECARI, Per precariam ſeu chartam prædium aliquod eccleſiaſticum ad vitam ſub annuo cenſu poſſidere. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62. v. col. 1. *Has* XI. *donationes Deprecata eſt Ermenberga & ſolvit inde ſolidos* 11. *ad luminaria S. Germani.* Ibid. col. 2. *Et pro hac donatione Deprecata eſt duas donationes ſupra ſcriptas. Donat inde denar.* IIII. Vide *Precaria*, & mox *Deprecarius.*

¶ DEPRECARIUS, Qui *precario* tenet prædium eccleſiaſticum. Teſtamentum Brunonis Archiep. Colon. apud Leibnitium Script. Brunſvic. tom. 1. p. 290. *Prædium præterea quod Wodilo Deprecario noſtro dedit.* Folquini Codex MS. in Archivo S. Audomari: *Veniunt de melle ſextarii* VI. *Item de bunariis* VI. *veniunt piſces quanti poſſunt. De terra cenſali in Colonia à Deprecariis veniunt de formaticis penſæ* IX. Vide *Deprecari*, & *Deprecatura.*

DEPRECATORIÆ EPISTOLÆ. Vetus Codex Canonum ex Bibl. Regia in Concilio Antioch. c. 8. *Preſbyteri, qui in agris Canonicas Epiſtolas dare non poſſunt, ad ſolos tantum vicinos Epiſcopos literas deſtinabunt.* Ubi Gloſſa interlinearis, *litteras ſimplices.* Et ad marg. *Id eſt, Deprecatorias, non formatas.*

DEPRECATORIA EPISTOLA, qua quis rogat, precatur. Liber MS. Miraculorum SS. Floriani & Florentii: *Et quia tunc præſens Abbas non aderat, obnixe deprecatus eſt Fratres, ut ex nomine Abbatis ac ipſorum, Deprecatoriam Epiſtolam præfato Epiſcopo, à quo in pœnitentiam miſſus fuerat, tranſcriberet, quatenus eum in propria parochia miſericorditer reciperet.*

DEPRECATURA, Idem quod *Precaria*, vel *Precatura.* Charta Angilranni Comitis Pontivi apud Hariulfum lib. 4. cap. 21. *Sub excommunicatione interdixit, ne aliquis amplius in illa villa, neque per vim, neque per Deprecaturam, neque per advocaturam de omiſſis conſuetudinibus amplius aliquid expeteret.* Vide *Precaria* & *Præſtaria.*

DEPRECIARE, Pretio minuere, Gallis, *Dépriſer.* Papias: *Depretiare, de pretio auferre, deprimere, vilificare.* Tertullianus Apologet. cap. 45. *Sic & Epicurus omnem cruciatum doloremque Depreciat, modicum quidem contemptibilem pronuntiando, &c.* Et de Spectac. cap. 22. *Amant, quos multant, Depreciant, quos probant.* Fortunatus lib. 5. Poem. in Epiſt. ad Syagrium: *De compendio cogitans, ne utilitate pretii Depretiaretur, tibi merces capivi, &c.* Matthæus Vindocinenſis in Tobia:

Te mediante ratum Depretiatur opus.

Alibi:

Alterius pretium Depretiare ſtudet.

Egidius Corbolienſis MS. lib. 3. extremo de Virtutibus antidotorum:

Sed

Sed perverſa tui lex eſt & regula moris,
Ut quod ſcire nequis, id Depreciare labores.

Utuntur præterea Cyprianus de Aſcenſ. Chriſti, & in Symbol. Sidonius l. 1. Epiſt. 7. l. 2. Epiſt. 10. & Carm. 22. Marius Mercator, Ambroſius de Bono Mort. Will. Malmesbur. in Vita S. Adhelmi c. 10. Julianus Anteceſſ. Nov. 57. Halitgarius cap. 4. Petr. Damian. libro 4. Epiſt. 17. &c.

DEPRETIATUS, dictus, inquit idem Papias ex Iſidoro lib. 10. *quod non ſit aliqua pretio dignus.* Gloſſar. Lat. Gr. *Depretiati*, ἐκπεπτώκοντες. Gloſſ. Æ lfrici: *Depretiatus*, prthlear. Paulinus Carm. 14.

Namque ubi corporeæ curatur gloria pompæ,
Vilefcit pretio Depretiatus homo.

Vide Pretiare.

DEPRETIARE, alia notione accipitur in Canonibus Hibern. lib. 41. cap. 22. *Filius adlatus, ſervus eſt ejuſdem* (Eccleſiæ,) *niſi* Depretiatur. Id eſt, filius projectus, & adlatus ad Eccleſiam, ejuſdem ſervus eſt, niſi dato pretio redimatur.

DEPRISUS. Charta Rotroci Comitis Perticenſis an. 1136. *Volumus inſuper... quod ipſi & ſui homines à pedagiis, traverſibus, Depriſibus, & quibuſvis conſuetudinibus... liberi ſint & immunes.* Scitum quid ſit *Depris*, apud Pariſienſes, cum quis prædium emere volens, dominum feudalem convenit, & cum eo de laudimiis paciſcitur, & *de pretio* quidpiam ſibi condonari obtinet.

¶ DEPRIVATIO, pro *Privatio*, Depoſitio. *De tranſlatione Roffenſis Epiſcopi ad ſedem Londonienſem per Deprivationem Edmundi Bonner*, apud Rymer. to. 15. p. 222. Non ſemel occurrit ibi & p. 253.

¶ DEPROMERE, *Caatare*, apud Papiam. Hinc in Officio Dominicæ Palmarum : *Cui puerile decus promſit Hoſanna pium*, id eſt, Cantavit.

DEPROPERUS, Valde *Properus*, & probroſus. Vide Gothofred. ad l. 13. Cod. Th. de Re milit.

DEPROPITIUS, Contrarius. Liber Diurnus c. 2. tit. 9. *Si præter hæc aliud agere præſumſero, eris mihi in illa die terribilis judex Depropitius, &c.*

DEPROPRIARE, Extra proprietatem ponere. Matthæus Vindocinenſis in Tobia :

Sic tria Depropriant proprium, divina poteſtas
Claudens cuncta, jugum mortis, avara lues.

DESPROPRIAMENTUM. Statuta Ordinis Hoſpital. S. Joannis Hieroſol. tit. 1. *Quod Fratres quolibet anno confiteantur Deſpropriamentum.* Adde tit. 3 §. 5. tit. 4. §. 16. 17. tit. 12. §. 10. Quale autem illud ſit, ſic exponitur tit. 19. de Verbor. ſignific. §. 34. *Deſpropriamentum eſt veluti privati abdicatio, cum Fratres id declarant, quod in ſupelleſtili ac re domeſtica & familiari habent.* [Hinc liquet, mea quidem ſententia, *Deſpropriamentum* non tam eſſe abdicationem peculii, quam ejus declarationem: qua notione ſumuntur Gallicæ voces *Deprier* & *Depry* Chartularii Gemeticenſis to. 1. fol. 10. *Quand nos vius ou autres boiſſons de noſtre creu, maiſons & proviſions paſſent traverſant la riviere de Seine, ou entrent en ladite ville de Rouen, nous ſommes quittes pour Deprier à la Vicomté en affermant le nombre deſdits vins & autres proviſions, & après ledit Depry pouvons paſſer franchement ſans pour ce payer aucun peage, acquit ou tribut. Deprier* Declarare eſt, *Depry* Declaratio.]

DEPTIVUM, Diptychum. Papias : *Deptivum, duæ tabulæ, pten enim Græce tabula dicitur.* [Hinc *Deptica*, pro Tabulis pugillaribus eburneis Leg. 1. Cod. Theod. de expenſis ludorum Vide *Diptycha*.]

¶ DEPTUS, *Secutus*, Papias; ſ. quod Adeptus ſit: idem qui Aſſecutus.

¶ DEPUBIS, *Porcus ſugens*. Gloſſ. Iſid. Feſtus: *Depubem porcum lactantem, qui probiorius ſis-pubes fieri.*

DEPUBLICARE, Deperdere. Additio ad Legem Friſion. cap. 8 *Si... gnodilibet animal fugiens dominum ſuum ab alio fuerit receptum, & quærenti domino negatum, & iterum Depublicatum, redd at aut ipſum, quod ſuſcepit, aut aliud ſimile, &c.*

¶ DEPUBLICATIO, Publica declaratio. Vita S. Goaris, Julii to. 2. p. 336. *Melius fuerat antea abſconſa confeſſio, quam iſta principalis Depublicatio.*

DEPUDESCERE. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀπρεπιῶ, *Depudeſco, Derubeſco, Depudo*, ἀπαιδευσίαν.

¶ DEPUDICARE, Stuprare, Pudicitiam auferre. Onomaſt. apud Martinium : Φιλοπόρνος.

¶ DEPUGIS, Καπάγης, καπαγίς, *Cynpedus*. Suppl. Antiquarii Papiæ: *Depygis, Denaticata ſine natibus; nam Pyga extrema pars corporis*. Vox nota Horatio.

¶ DEPULPARE, Macie conficere, tenuare, pulpam detrahere, Gall. *Decharner*. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Depulpo*, ἀπεσαρκῶ.

DEPULSARE. Vide *Pulſare campanas*.

DEPUTATI. Gloſſ. Lat. Græc. *Deputatus*, κατεταγμένος, ἀποτεταγμένος. *Deputatio*, ἀποτέτακται, ἀποκλήρωσις. *Deputantur*, ἀπὸ παντὸς, ἀποτέτακται. *Fabricis & aliis operibus publicis Deputati*, in l. 8. C. de Servis fugit. Οἰκοδόμοι, qui numeri cujuſque arma procurabant, *Fabricenſes*. Peculiari vero appellatione *Deputati* dicti, quod eſſent ἐπιτεταγμένοι πρὸς τὴν συγκαλλιγράφησιν, ut eſt in Nov. Juſt. 85. §. 2. & annonas de publico ſumerent, perinde ac milites ipſi : unde *Statuti numerorum* vocantur à Juliano anteceſſ. Conſt. 79. §. 2. Gloſſæ Baſil. Ἀπεγραμμένοι, ἀποτεταγμένοι, ἀφορισμένοι. Totidem verbis Suidas in Etymologico. Sic legendum in Græca Inſcriptione apud Jac. Sponium tom. 3. Iriner. pag. 105. ΑΤΡ. ΦΛΑΡΩΝΙΝ. ΡΟΤΦΕΙΝΟΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΡΧΟΝ ΔΕΠΟΤΑΤΟΝ ΠΡΕΙΜΙΠΙΕΤΑΡΙΟΝ. &c. Perperam enim Edit. ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ. Ejuſmodi igitur ſunt, qui in Notitia Imperii dicuntur *Deputati ſcholæ Agentium in rebus*, & *Deputati Domeſticorum*, & *Deputati Equitum & Peditum*. Vide Jac. Gothofredum in Paratit. ad tit. de Re militari lib. 7. Cod. Th.

DEPUTATI dicti poſtmodum ſequiore Græcia, ſelecti quidam ex ſingulis ordinibus viri aliquot alacres, ex iis potiſſimum, qui minus locupletes erant, qui vulneratos in prælio reficiebant, aut collapſos ab equis erigebant, aut laborantes è certamine aſportabant. De iis copioſe Rigaltius in Gloſſar. ex Mauricii & Leonis Tacticis. [Vide *Scribones*.]

DEPUTATI, in Eccleſia Græcanica, quorum miniſterium erat, Patriarcha procedente, è via populum abigere. Ordo M. Eccleſiæ : Ὁ Διάκονος πρὸ πάσης ἐκφωνήσεως τὸ Ἀγωνίου, καθαρίζει τὸν λαὸν ἀπὸ τὸν σφάτων. Eadem habet Catalogus Official. M. Eccleſiæ apud Goarum in Euchologio Græco, ubi *Deputati* & *Ceroferarii* ordinatio refertur, quaſi idem fuerit miniſterium. Deputati meminit Cantacuzenus lib. 1. capit. 41. & Codinus de Offic. Vide Meurſium.

¶ DEPUTATIA, DEPUTATUS, *us*, Legatio, Gall. *Deputation*. Utrumque legitur apud Rymerum to. 14. p. 452. col. 1.

¶ DEPYGIS Vide *Depygit*.

¶ DEQARCHARE, Exonerare, Gall. *Décharger*. Charta Thomæ Abb. S. Germani Pariſ. an. 1249. in Libro Anniverſ. B. fol. 217. *Forenſis panem vendere non poterit niſi ſolum tranſeundo, excepto prædicto die fori : qui vero moram fecerit nullo emptore præſente, vel Deqarcheverit, panem totum amittet.*

DEQUASSARE. Vita MS. S. Amatoris Epiſcopi : *Et his dictis Sacerdotis ſuaviſſima verba Dequaſſans, reſpondit, &c.* id eſt, expendens.

¶ DEQUITATIO, Redemptio, Gallice *Rachat*. Synodus Mechlinienſis an. 1574. in Anecdotis, Martenia-

genianis tom. 4. col. 458. *Item, concluserunt Domini, quod ad petitionem partium poterunt permittere redemptionem & Dequitationem parvorum censuum usque ad sex sextiferos seu duodecim grossos, certo tempore prefixo, intra quod hujusmodi Dequitatio fieri permittatur, & denario ad minus vigesimo quarto; quodque denarii capitales provenientes ex hujusmodi redemptionibus apponentur in emptionem aliorum reditus bereditariorum.*

¶ DEQUUS, Dictus. Diploma Childerici II. Regis Franc. in Hist. Mediani Monasterii pag. 13. & apud *Laguille* in Probat. Hist. Alsat. p. 3. col. 2. *Memorati homines qui in ipsas Deguas villas commanere videntur, totum & ad integrum ipsus Valedio Abbate omnes fonctiones reddere debeant.* Eadem habentur in Actis SS. Julii to. 3. p. 212. de S. Hildulfo.

¶ DERAMARE, Eramis fructus excutere, vel Ramos exscindere. Bertramus in Vita S. Francæ, April. 10. p. 393. *Hic cum arborem quamdam conscendisset & eam Deramaret, subito eo caput elevante globus riziorum super illius oculos descendit.* Verum alia notione sumitur apud Spelmannum in voce *Adrbamire*, ubi sic:

¶ DERANIARE *Monachum* dictum censeo pro *Deramare*, quasi à professione seu voto revocare. *Bellum Deraniare*, item pro *Deramare*, id est, Denuntiare, profiteri: sed hoc compositum cum *De* articulo infinitivi modi apud Anglo-Normannos; illud cum *de* vel *des* præpositione à vel *abs* significanti & privationis vim habenti. Sic ille. Vide *Adrbamire*.

¶ DERARAT, *Torpet, frigidum est.* Gloss. Isid.

¶ DERATA, Vox Italica, Cibaria, Res venales consueti usus, Gall. *Denrée*. Chronicon Parmense ad annum 1300. apud Murator. to. 9. col. 842. *Et fuit bona ubertas & Derata erat de omnibus victualibus.* Vide *Denariata*.

DERATIONARE, [DERATIOCINARE, Litigare, causam suam rationibus comprobare, Rem aliquam rationibus sibi vindicare, Crimen à se amoliri. Judicium Ludovici VII. Francorum Regis an. 1171. inter Instrum. tomi 4. novæ Gall. Christ. col. 243. *Adjudicavimus vobis per judicium curiæ nostræ possessionem & saisinam totius querelæ, donec eam Jocerannus Deratiocinaverit in curia nostra.* Chartular. S. Vandregesili to. 2. p. 2062. *Quidquid in terris vel in bosco Monachi Derationare apud Chitreium potuerint, quiete & pacifice eis habendum permiserunt.* Miracula S. Richtrudis num. 13. Maii to. 3. p. 94. *Dicebat apud se, jam totum Derationavi, quia ille non inventurus, qui contra me audeat ferre sententiam.* Vita B. Lanfranci n. 31. Maii to. 6. pag. 841. *Cui Lanfrancus in faciem restitit, & coram omnibus testimonio antiquorum Anglorum, qui periti erant legum patriæ, Deratiocinatus est libertatem terræ suæ.* Vide *Defrainare* &] *Ratio*.

¶ DIRATIONARE, Rationibus sibi vindicare, apud Th. *Madox* in Formular. Anglic. pag. 369. *Ego Ricardus filius Geri quietam clamavi de me & de hæredibus meis Willelmo de Burleia totam illam dimidiam hidam terræ in Burleia, quam prædictus Willelmus Diratiocinavit de Geri patre meo.*

¶ DIRATIONATIO, Eadem notione, apud eumdem *Madox* Formul. Anglic. pag. 295. *Præcipio, quod Monachi de Bordesleia habeant rectas divisas suas, sicut fuerunt tempore Regis H. avi mei... & quod vos eos juste adjuvetis ad hanc Diratiocinationem faciendam.*

¶ DIRATIONARI. Liber niger Scaccarii pag. 110. *Hugo de Draybon* 11. *Milites & tertium negat, qui nondum Diratiocinatur.*

¶ DIRATIONARE SE, Crimen à se amoliri. Hist. Beccensis MS. fol. 360. num. 3. *Si quis extraneus... ira subita aliquem infra parochiam Becci percusserit, si captus ille retentus fuerit, Diratiocinabit se in die in curia Abbatis, aut secundæ curiæ ipsius judicium emendabitur.*

¶ DIRRATIONARI, Rationibus sibi vindicare, Eadem Hist. fol. 235. o. 3. *Ego Willelmus Rothomag. Archiep. concedo & confirmo, ut Ecclesiæ S. Mariæ Becci jure hereditario possideat Ecclesiam S. Mariæ de Ermentrudis villa, sicut Willermus Abbas ejusd. loci & Monachi Dirrationati sunt in Capitulo.*

¶ DIRATIOCINIARE PER DUELLUM, Rem sibi per duellum asserere. Epistola Galerani Comitis Melfenti ad Eugenium Papam III. Hist. Harcur. to. 3. pag. 44. *Item Richardus Broc & Robertus Presbyter filius Ferondi bereditatem suam de villa S. Sansoni, quam per Duellum Diratiocinia verunt, Radulphus de S. Sansone prædictis fratribus vendiderunt triginta & sex libras.*

¶ DISRAISNIARE. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 156. *Sed tantum venerunt cum eis ad placitum coram Roberto de Juiaco & filiis ejus, & Disrainniaverunt, quod non debebant dare talliam de illa censiva nec adjutorium.*

¶ DISRAISNARE, Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 87. *Sciendum est quod Johanna Abbatissa S. Trin. Cad. anno ab Incarn. 1183. Disraisnavit domum, quæ fuerat Wiguenni Britonis adversus Evainnum & Benedictum, qui faciebant se de parentela illius, in curia Domini Regis, in plenaria assisa.*

¶ DISRAISNARE SESE PER JURAMENTUM, apud Lobinellum in Hist. Britan. to. 2. col. 324.

¶ DURATIONARE. Charti anni 1195. ex Tabulario S. Richarii: *Abbas Gaufridus per belli victoriam Durationaverat.*

¶ DERAUBARE. Vide *Derobare*.

¶ DERAZELLARE, Navi vehere, f. à voce nautica *Rader*, Vadum petere. Extractum computi anni 1321. in Hist. Delphin. tom. 2. pag. 160. col. 1. *Et pro tota dicta fusta quando fuit ante domum Domini de Luguno in Sagona Derazellanda, asteranda & in domo Domini reponenda.* Ibid. eadem notione legitur *Inrazellare*, quod vide suo loco.

¶ DERBERAT, *Interrumpit.* Glossar. Sangerm. MS. num. 501.

DERBIOSUS. Octavianus Horatian. lib. 1. Rer. Medicar. cap. 10. *Derbiosos oculos, quos nos impetiginosos dicimus, asperitatum vitiis laborantes, sic curare consuevimus.*

DEREAMENTUM, Charta Stephani Comitis sacri Cæsaris an. 1290. *Item super eo, quod nos dicebamus, quod justitia Dereamenti boum in terra dicti Odonis ad nos pertinere debebat; dicto Odone dicente pluribus rationibus, quod cum in terra sua haberet omnem juris dictionem altam & bassam, casus iste sicut ceteri casus, in terra sua emergentes, ad se pertinere debebat.* Infra: *Ordinatum insuper extitit super justitia Dereamenti bonum, quod dicto Odoni... remanebit.* Ubi *justitia Dereamenti boum* dici videtur, de bobus, qui extra agri dominici limites aliquid de alieno agro arant & ulurpant. Nostri *Derens* & *Deraiement* etiamnum dicunt, ex Gallico *Raie*, Sulcus,

Ꝭ De bobus vastitatem in agris vel silvis efficientibus intelligendam puto vocem *Dereamenti*, eamque deducendam à Teutonico *Derien*, *Deren*, vel *Daron*, Nocere. Kilianus: Deren, *Deyren*, *Nocere*, *officere*, *obesse*, *urgere*. *Dere*, *Deyre*, *Nocumentum*, *offensa*, *noxa*, *displicentia*. Vide Glossarium Schilteri & infra *Vastum facere*.

DERECTARIUS, qui fores effringit furandi animo. Gloss. Lat. Græc. *Derectarius*, ὁ τὰς θύρας ἀλλοτρίας ἵνικεν τοῦ κλέψαι εἰσερχόμενος οἰκίαν. *Derectarius*, Θυρατρυπητής, βαλανατρυπτής, κατάρρακτος. Ex quibus idem Glossar. emendat Cujacius lib. 10. Observ. c. 34. *Defectarii*, *libro de Off. Proconf.* εἰσπαθατρυπτής, ubi legit

Dere-

Derectarii. Glossæ Basilic. *Οἱ τοὺς ἐρύχοι, ἢ οἱ σαγκε ασαγχ ζοντες, ἢ οἱ ἁρπαστάριοι, ἅγιον κλέπται*. *Derectarios* quasi *Directarios* appellari censent viri docti ejusmodi fures, voce ducta à *Dirigere*, quod est *Effringere*. uti notat Festus. Apud Basilium in Epist. *διὰ κατάρας* furibus junguntur. Vide eumdem Cujac. l.10. Obs. c.27. & Ægid. Menagium in Amœnitatib. Juris p. 299. 2. Edit.

DERECTUM, *In rectum vadens* : *Directum vero, in latere rectum*. Papias.

DEREFALD, vel deorfald, vox Saxonica apud Ælfredum, pro vivario cervino, seu sæpimento, quo includuntur damæ : à deorn, cervus, fera, & fald, stabulum. Vide *Parcus*.

DERELICTORIA VIRGA. Tabularium S. Aniani Aurelianens. *Ut vero ipsud firmius sit, virgam, quam vocant vulgo Derelictoriam, signum quidem traditionis, super altare publice impono*. Ubi *Virga Derelictoria* videtur illa esse, qua utebantur vulgo in investituris, seu traditionibus rerum, quas Ecclesiis *derelinquebant*, & quam ad id in manus donatorum aut restituentium Canonici vel Monachi tradebant. Vide *Investitura per baculum*.

DERENUS, Moneta, quæ eadem, ni fallor, ac *Tarenus*. Joan. XXII. PP. to. 4. part. 2. Ep. secret. p. 89. apud Rainaldum an. 1323. num. 9. *Soldanus debet habere ab Armenis tributum confuetum anno quolibet, quod est 12. centena millium Derenorum : singuli quatuor computantur pro Byzantio albo de Cypro*. Vide *Tarenus*.

DERESCIAT. Capitulare Caroli M. an. 802. cap. 35. apud Baluzium : *Si quis autem post hoc in perjurio prohatus fuerit, manum dextra semper Deresciat : tamen hæreditate propria priventur usque ad nostrum judicium*. Ubi forte leg. *dextram se perdere sciat*.

DERETRO, pro *Retro*, ab ante, *Derriere*, Bajocch cap. 6. v. 5. *Visa turba Deretro*.

DERITTUM, DERICTUM. Vide *Directum* 3.

¶ DERIVARE, Originem ducere ab aliquo. Chronicon Dandulj apud Murator. to. 12. col. 475. *Carolus de Durachio ... qui à Carolo Duca Andegavensi filio Regis Francorum per descendentem lineam Derivavit*.

¶ DERIVERE, *Dinumerare*, in MS. Ecclesiæ Bituricensis.

DEROBARE, Furari, expilare, *Robam*, id est, vestem eripere, ex Gallico, *Dèrober*. Sanutus lib. 3. part. 13. c. 10. *In insula vero descendentes, Derobato uno exsali, rediere*. Occurrit apud Michaelem Madium de Barbizanis in Hist. c. 17. Jo. Lucium de Regno Dalmat. ex veter. Chartis pag. 175. 183. [Julianum Cardinalem in Epist. ad Eugenium IV. PP. Murator. tom. 8. col. 439. 443. tom. 12. col. 421. 491. *Deraubatus*, in Litteris an. 1333. apud D. *Secousse* to. 3. Ordinat. Reg. p. 239. Vide *Desrobare*.]

DISROBARE, apud Petrum de Vineis lib. 2. Epist. 45. lib. 5. Epist. 48. 62. 78. [Nicolaum de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imperat. inter Scriptores Italicos Muratori t. tom. 8. col. 500.] Vide *Robare*.

¶ DERAUBARE, apud Parisium de Cereta in Chronico Veronensi ad annum 1236.

¶ DERUPARE, Eadem notione. Bonincontrus in Actis SS. Junii to. 4. pag. 765. laudatus, ubi de Sanguine S. Joannis Bapt. *Tu cogitasti eam* (terram) *Derupare, ut maneat inhabitata*.

¶ DEROBARIA, Furtum, Ital. *Ruberia*, in Diplomate Jacobi Insulani Cardinalis, apud Illust. Fontaninum in Appendice Antiquit. Hortæ p. 463.

¶ DERROBATIO, in Litteris an. 1337. ex Archivo S. Victoris Massil.

¶ DEROBATIO HOSPITIORUM, in Arresto Parlamenti Paris. ann. 1335. inter Probat. Annal. Tolos. D. *la Faille* to. 1. pag. 89.

¶ DISROBATIO. Epistola Roberti Regis Calabriæ ad Barchinonenses, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 70. *Recepimus vestras litteras continentes Disrobationem cujusdam kokæ Bernardi Garrigæ civis Maioricarum, factam ut asseris per quosdam piratas regni nostri Siciliæ*. Legitur etiam in Instrumento an. 1332. ex Archivo S. Victoris Massil.

¶ DERROCHATURA, à Gall. *Roche*, Diruptio, abscissio rupis. Extractum computi anni 1336. Hist. Dalphin. to. 2. p. 325. col. 1. *Pro fractura rupis super qua dictum castrum est ædificatum, & pro Derochatura rupis ante turrim, licet nondum sit aplanata, &c.* Delphinates etiam nunc dicunt *Dèrocher* de quacumque ruina & prolapsione.

¶ DEROGAMEN, Derogatio, Gall. *Dérogation*, Actio qua præcedens statutum, v. g. testamentum imminuitur vel aboletur. Privileg. Sigismundi Imp. ann. 1431. apud Ludew. Reliq. MSS. to. 1. p. 458. *Divini cultus & ecclesiastici juris notabile Derogamen votis detrahere tur fidelium & procul servatur testamenta multorum, &c.*

DEROGARE, Detrahere. Papias : *Deruere, Derogare, detrahere, vituperare*. Alibi : *Detractare, Derogare, dedignari, temnere*. Concilium Emeritense cap. 17. *Nullus subjectus decedentem detrahat Episcopum, nullus de eodem Derogat, nec malum quicquam loquatur*. Ordericus Vitalis lib. 10. p. 789. *Stephanus quoque Blesensis Comes pene ab omnibus Derogabatur, & indesinenter verecundabatur*. Passio SS. Seraphiæ & Sabinæ num. 2. *Quid tibi ipsa Derogas, aut quare temetipsam vilem reddis?* Utitur non semel Ruffinus in S. Hieronymum, & in Apologia pro Origene, ut & Symmachus, Sidonius, & alii.

DEROGATIO, Contumelia. Facundus Hermianensis l. 7. c. 7. p. 506. *Et post modica Episcopo Edessæ Derogans, dicit : Hic nostræ civitatis tyrannus, &c.* Hesio Scholasticus : *Ut omne os adversariorum obstrueret, & vocem Derogationibus omnibus auferret*. Concilium Lemovicense an. 1031. sess. 1. *Exeat in medium, & libere dicat, ut aut doceat, aut doceatur, & Derogatio confundatur de fraternitate Ecclesiæ*. Idem Ordericus l. 11. *Ne aliquafibi Derogationis occasio oriretur*. Et eodem lib. *Ibique legalitatis & futuræ Derogationis immemor*. Adde pag. 834. Vita S. Waldetrudis n. 6. *Hujusmodi irrisionibus ac Derogationibus fatigatus, &c.* Infra : *Derogationes, irrisiones, contumelias. &c.*

DEROGATOR, Detractor. Anastasius Bibl. in Præfat. ad VII. Synod. *Quod Patriarcha Ignatius Derogator esset ejusdem sanctæ memoriæ Methodii, & idcirco quasi parricida fores habendus, fama crebrescit*. Concilium Remense an. 1049. *Gebuinus Laudunensis Episcopus & Hugo de Braina Castello. qui inter ejus Derogatores quasi signiferi extiterunt, eodem anno ignominiosa mortevitam finierunt*. Adde Historiam mortis S. Leonis IX. PP. n. 1. [Sidonius lib. 3. Epist. 13. *Importunus petendi, Derogator negati, æmulator accepti*. Et Epist. seq. *De cæteris studii nostri Derogatoribus, &c.*]

2. DEROGATIO, [f. Pars à toto distracta.] Charta Abbonis Patricii pro fundatione Monast. Novaliciensis, ex Tabul. Ecclesiæ Gratianopol. fol. 51. 52. *Et illud mihi in hunc testamento meum addere placuit, ut dum & domnos patruus meus Semforianus condam Episcopatum Wapecensæ in suam habuit gubernatione, & devotione sua, ut medietate Derogationes portionis ipsius in valle Segucia ad ipsa Ecclesia per sua esturmenta delegare voluit, &c.* Infra : *Ipsi cartam donationis de medietate locello nostro commune Derogationes in valle Siguisiua ad jam dicta Ecclesia sanctæ Mariæ Wapencensi quod scripserat, dum & lex hoc prohibit, & postea ipse de ipso onos Episcopato à malis hominibus ejectus fuit, & ipsa portio Derogationis ad ipsa Ecclesia Wapencensi nun-*

nunquam fuit tradita nec recepta, ideoque, &c.

¶ DEROGATORIUS, Derogans, Qui immiuit legis, vel cujuſvis ſtatuti præcedentis auctoritatem. *Derogatoriarum Derogatoriæ*, voces in Cancellaria Romana notiſſimæ. Vide, ſi vis, Bullam Pii IV. PP. inter Inſtrum. tomi 3. novæ Gall. Chriſt. col. 108. Bullam Pauli III. apud Miræum to. 2. pag. 1055. col. 1. Bullarium Carmelit. pag. 238. col. 1. &c.

¶ DEROGATORIE, apud Marten. to. 1. Collect. Vet. Script. in 4. part. 2. p. 243.

¶ DERÒR, *Septimus annus vemiſſionis.* Papias.

¶ DERSES, *Eſt fumus ſive vapor, ex quo arbores creſcunt.* Roch. *le Bailli* in Dictionario. Spagyr.

¶ DERUBARE, DERUPARE. Vide *Derobare.*

DERUERE, Evertere. Papias: *Deruere, Derogare, Detrahere, Vituperare.* Perperam Dermere in MS. Gloſſ. Lat. Græc. *Deruit*, κατεσφιλεν, ἀνατρεπει. Alibi: *Dirruit*, κατεσφιλεν.

¶ DERVESUM, ſ. pro *Deveſium* vel *Deveſum*, ut Cangius legit in *Caſcina*. Locus defenſus, v. g. ſilva in qua non licet omnibus ligna cædere, animalia paſcere, venari, &c. Charta Ademari de Muro veteri an. 1191. apud Acherium Spicil. to. 8. p. 205. *Nemoribus, garriciis, caſcivis, Derveſis, manſis & manſuris, vineis, &c.* Si *Derveſis*, non *Deueſis*, legendum, ſ. *Derveſum* idem erit quod infra *Dervum*, Silva. Vide *Deveſium* & *Defenſa* 3.

¶ DERUGINARE, *Rubiginem auferre, Eruginare.* Laurent. in Amalthea ex Catholico.

¶ DERUNCINARE, Runcare herbas evellere. Onomaſt. apud Martinium: *Deruncino*, ξηραινω. Alibi, *Deruncinare* eſt Runcina ſecare, levigare, Gall. *Raboter*: unde metaphorice apud Plautum: *Lepide Deruncinavit militem.*

¶ DERUPARE. Vide in *Derobare.*

¶ DERVUM, vel DERVUS, Mabillonio Silva, unde *Derveuſe* Monaſterium, in Vita Bercharii Abb. inter Acta SS. Benedict. ſæc. 2. p. 831. & ſeqq. Armoricis *Derw*, Quercus, plural. *Derwen.*

DERZON. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 30. *Si quis ſepem alienam ruperit, i. e. Derzon, componat, &c. Zaun*, Germanis eſt ſepes. Editio Heroldi tit. 101. §. 42. habet *Iderzon*, [hæc genuina lectio eſt; *Iderzon* autem vel *Ederzaun*, ut habet Schilterus in fictitia voce *Derzon*, componitur ex *Ider*, *Eter*, & *Zaun*; eſtque *Etter*, ut profequitur idem Auctor intergerinum quid, murus, paries vel ſepimentum, quo villa vel curia ab altera ſeparatur & definitur.]

¶ DESACERDOTARE, Sacerdotem ſeu Epiſcopum deponere. Vide Admonitionem D. Dionyſii Sammarthani ad calcem tomi 1. novæ Gall. Chriſtianæ.

¶ DESACRARE, apud Statium eſt Sacrare ſimpliciter:

Quercus erat, Triviæ quam Defaceraverat ipſa.

Haud ſcio unde Martinius habeat: *Deſacro, quod ſacrum erat, profanum facio.*

DESAFFIDARE, [A fiducia data recedere.] Vide *Affidare.*

DESAFFILIARE, Exhæredare. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Olcæ an. 1247. f. 24. *His rationibus pater poteſt Deſaffiliare filium ſuum, ſi viderit patrem, vel ſeverit illum captivum, & non traxerit eum de captivitate, &c.* Adde Obſervantias Regni Aragon. lib. 2. tit. 1. §. 1. Vide *Adfiliare.*

DESAJORAMENTUM dicitur, quicquid fit contra foros, id eſt leges municipales, ſeu libertatem indultam Civitatibus, ac Civibus oppidi alicujus. Charta Alfonſi II. Reg. Portugalliæ to. 4. Monarch. Luſitan. Brandaonis p. 268. *Et hoc accordavi cum meis privatis, quod iſta decreta ſunt grande meum Deſaforamentum, & de mea Curia, & de illis, qui poſt me regnaverint.* Charta alia tom. 5. p. 302. *Quod prædicta petitio ... vertebatur in damnum & Deſaforamentum regni mei, & periculum animæ meæ.* Vide *Forus.*

DESAFORARE, Extra forum ponere. Dicebatur autem *deſaforari* reus, qui coram alio, quam proprio ac competente judice citabatur: ut *Aforari*, qui ſuo redebatur judici. Michael *del Molino* in Repertorio: *Item quod dictus Juſtitia ad querelam partis dicentis ſe eſſe Deſaforatam, in omni caſu civili & criminali poſſet (præſertim firmando de directo coram eo contra Deſaforantem, & partem contrariam) inhibere, nedum inſuperioribus judicibus ... ne procederent in proceſſu, vel executione aliqua, reali vel perſonali, contra querelantem, dicentem ſe Deſaforatum: & taliter proceſſum impedire, quod ſi opus eſſet alguazirium caperet, vel quoſlibet executores, donec Juſtitia Aragonum declararet poſſe procedi, vel debere ſuperſederi, & ſic fore proceſſum aforamentum vel Deſaforamentum.* Charta Silonis Regis Oveti & Praviæ in Hiſpania an. 777. apud Sandovallium, & Bivarium ad Dextrum: *Et habeo magnam de vos compaſſionem, quod tanta mala ſuſſeratis inter iſtos biothanatos Saracenos, qui non conſentiſ mittere ſuper vos tam Deſaforatos veſtigales, quotidie quærant vos ad mortem.* Id eſt, extraordinarios.

DESAGMARE, *Sagma*, ſeu farcinam deponere. Petrus Damianus in Vita S. Odilonis Abb. Cluniac. c. 31. de mulo: *Qui tandem à naufragio protractus educitur, ad perſcrutandum, utrum ves, & maxime libri perierint, Deſagmatur.* Vide *Sagma.*

¶ DESAISINA, Gall. *Deſſaiſiſſement*, Amiſſio rei alicujus, reſtitutio rei captæ. Libertates hominum S. Georgii de Eſperanchia conceſſæ per Comitem Sabaudiæ an. 1291. in Hiſtoria Delphin. p. 32. col. 2. edit. Pariſ. *Item, ſi quis aliquam faſinam fieri fecerit, debet pro faſina ſex denarios Viennenſes, pro Deſaiſina ſex denarios.*

¶ DESAISIRE, Gall. *Deſſaiſir, Lever la ſaiſie.* Bona capta dimittere. Ibidem pag. 30. col. 1. *Item, ſi quis ... fecerit ſaiſiri aliquid pro ſuo debito, illud quod ſaiſitum fuerit, non debet Deſaiſiri, niſi vocata prius parte quæ ſaiſiri fecit.* Vide *Saiſire.*

¶ DESAMNENTIA, Diſcordia, Gall. *Diſcorde, Diſſention.* Parvum Chartular. S. Victoris Maſſil. fol. 102. *Notum ſit omnibus, quod controverſia ſeu Deſamnentia erat inter, &c.* Hiſp. *Deſamar*, Amare deſinere, ceſſare.

DESAMPARARE, [Cedere, Rem occuparam dimittere, Præticis noſtris *Deſemparer, Deguerpir.* Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 15. *Si forte marinarius aliquis infra viagium* (quod) *incæperat, aufugeret vel navem Deſampararet, niſi juſto impedimento hoc faceret ... loquerium quod inde habuerit ... reddere teneatur.* Parvum Chartular. S. Victoris Maſſil. fol. 130. *Omnia alia prædicte Eccleſiæ Deſamparo.* Ibid. ex Charta anni 1227. *Totum tibi dicto Priori & tuæ Eccleſiæ Deſamparo.* Teſtam. anni 1286. Hiſtor. Delphin to. 2. pag. 62. col. 1. *Et ex tunc ut ex nunc cedo, finio, Deſamparo dictum caſtrum de Sanctæ Galla, & filiam meam dictorum Dominam & Procuratricem conſtituo ut in rem ſuam.* Occurrit alibi pluries.] Vide *Amparare.*

¶ DESAMPARATIO, Abdicatio, ceſſio rei poſſeſſæ. Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 30. §. 17. *Illud inſtrumentum tempore dictæ Deſamparationis debeat veſtitui prædicto deferenti dictam poſſeſſionem.* Sententia arbitralis anni 1497. *Deſamparationes de ipſis proprietatibus fiendis.*

¶ DESANNATIO, *Subſannatio*, μυκτηριασμός. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerm.

DESAPODERARE, Poteſtatem dimittere, *Diſſaiſire.*

faiſire. Charta Gaſtonis Vicecomitis Beneh. ann. 1000. *Poſſis tamen defendere & juvare de caſtris & terris prædictis, non tangendo ſeu accipiendo reddituspſorum locorum, nec Deſapodorando de caſtris illis, quod pro nobis illa teneremus, quouſque eſſet de ipſis debitis & injuriis plenarie ſatisfactum.*

¶ DESAPROPRIATUS, Gall. *Deſaproprié*, Exutus rei alicujus dominio, Depoſitus. Chartular. Æduenſe in Decreto Curiæ Pariſ. an. 1446. *De qua* (gaudencia) *ſicut dictum eſt per dictos Conſinoti & Varmeni Deſaproprietus ſeu expulſus fuerat.*

¶ DESAVENANS MARITAGIUM, Impar, minime conveniens. Vide *Maritagium deſavenans*.

¶ DESAYSIRE, ut ſupra *Deſaiſire*. Vide *Saiſire*.

DESBARATUM GANATUM, ſeu pecus, in Foris Aragon. *id eſt, ſine domino inventum*, inquit Michael *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in V. *Bajulus*: ex Hiſp. *Desbarato*.

DESCA. Statuta provincialia Walteri *Gray* Archiep. Cantuar. an. 1250. & 1252. *Cum Deſcis & ſcamnis & aliis ornamentis*. Monaſtic. Anglic. to. 2. p. 370. *In Clauſtro habeat quilibet Frater Capellanus & literatus certam ſedem & diſtinctam, & batelum, vel Deſcam.* Occitanis *Deſco* eſt corbis, *Deſquet*, corbula, Italis vero menſam in qua edulia ponuntur, ſonat, unde Ægidius Menagius à *diſcus* derivat. Eſt etiam iiſdem, ſcamnum, ſedes, *banco*: qua notione hic accipitur, ita ut pro *batelum*, *bancelum* legatur: *Bancelle* enim appellamus *bancum*, in quo ſedemus. [Legendum *Barelum*, Gall. *Bureau*. Vide *Barelus*.]

¶ DESCANTARE. Vide *Diſcantus*.

¶ DESCARGA, Acceptilatio, liberatio, Gall. *Decharge*. Litteræ an. 1356. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. p. 104. *Nec poterunt dicti quatuor Theſaurarii generales habere Deſcargam ſufficientem, niſi illam haberent de mandato dictorum viginti quatuor, ſeu majoris partis ex ipſis.* Vide *Deſchargia*.

¶ DESCARGADOIRA SAGOMA. V. in *Sagoma*.

DESCARGARE. Vide *Diſcargare*.

¶ DESCARKAGIUM, Tributum pro mercibus exonerandis, Gall. *Droit de dècharge*. Vide *Cabalus*.

¶ DESCENDENTES, Gall. *Deſcendans*, Poſteri. Occurrit ſupra in voce *Collatores* 2. & apud Baluzium Hiſt. Arvern. to. 2. pag. 397.

¶ DESCENDENTIA, Deſcenſus, declivitas collis, clivus, Gall. *Deſcente*. Charta anni 1212. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. pag. 103. *Dedit ... tres arpennos terræ, vineæ congruentes, ſibi invicem diſtantes, ſitos in Deſcendentia montis apud S. Medardum.*

¶ DESCENDERE, active, Demittere, pro activo Gallico *Deſcendre*. Miracula B. Raymundi Lullii, Junii to. 5. p. 689. *Dictum corpus à dicto ſuo ſepulcro Deſcenderunt, & ſua proceſſione ſolenni illud detulerunt in jacriſtiam.*

¶ DESCENSIBILIS, *Deſcendere conſuetus*, in Barthii Gloſſario ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot.

1. DESCENSUS, Hoſpitationes, quomodo noſtri etiamnum dicunt, *Deſcentes*. Concilium Budenſe an. 1269. cap. 14. *Cum ſuas diœceſes vel parochias viſitant, vel ex aliis cauſis ad Eccleſias ipſas declinant, gravibus & importabilibus fere Deſcenſibus ... aggravant & moleſtant*, &c. [Charta an. 1192. ex Tabulario S. Florentii: *Cum eſſet contentio inter Epiſcopum Redonenſem & Abbatem & Monachos S. Florentii ſuper Deſcenſu & procuratione Epiſcopali in Eccleſia de Iſeio ... compoſitione facta ſtatutum eſt, quod Prior & Capellanus de Iſeio ſingulis annis pro Deſcenſu & procuratione epiſcopali reddent x. ſolidos Andegavenſes.*]

¶ DESCENSUS DOMINI, Simili notione. Archivum Majoris Monaſterii: *Ego Donoaldus Alctenſis Epiſcopus dono Monachis S. Martini tertiam partem redituum ad Eccleſiam S. Maclovii de Montlou pertinentium & ſeptimum quoque Brientii, quod reddit de mangerio* XVIII. *denarios, & Deſcenſum Domini, & maritagium, redemptionem etiam corporis, & emptionem terræ, & equitatum cum Domino ſuo: quæ Aldronius Buſſellus dederat antequam Monachus eſſet.*

2. DESCENSUS, apud Anaſtaſium in Hiſtoria Eccleſiaſtica, ubi Theophanes ann. 5. Leonis Iſauri κατέβασ-ν habet, Latinis *Confeſſio*, ſeu locus ſub altari, ubi recondebantur Sanctorum reliquiæ, & in quem gradibus patebat aditus. Vide *Confeſſio*.

3. DESCENSUS, Aquæductus, rivulus. Tabular. S. Albini Andegav. *Donans ... Deſcenſum unum, quem habebat in rivulo, qui appellatur ductio, cum omni conſuetudine*, &c. Alibi: *Quendam ſuum Deſcenſum piſcatorium Walterio Abbati & Monachis S. Albini vendidit.* Vide *Monteia*.

¶ DESCHARGA, Tributum pro mercibus exonerandis perceptum. Litteræ anni 1275. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. pag. 61. *Quod conſuetudines & uſagia quæ dicta Maria & vir ſuus ejus nomine habent in caſtro ſeu villa prædictis & pertinentiis, in pedagiis, ledis ac uſagiis, leda panis & ſalis, Deſchargis, candebege, giota bladi, codorſonibus ligorum*, &c. Vide *Deſcark.agium*.

¶ DESCHARGAGIUM, Exoneratio, Gall. *Décharge. Officium chargagii & Deſchargagii vinorum* recenſetur inter officia domanii Regis in urbe Lauduno an. 1360. ex Memor. D. Cameræ Comput. Pariſ. f. 57. v.

¶ DESCHARGIA, Gall. *Décharge, Lettre de Décharge*, Acceptilatio, Liberatio. Epiſtola Joannis de Monſteriolo ad Petrum & Guntherum Præceptores ſuos, apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 2. col. 1402. *Non dicam, meam enim profeſſionem non reſpicit, denariorum numerum infinitum ſub neſcio quarumdam involucro litterarum, quas Deſchargias vocant abſorptum nequiter optimo Regi tuo & ablatum, gravi quidem facientium jactura.* Vide *Diſcarga*.

¶ DESCHARGIARE, Gall. *Dèchargier*, Exonerare, ut &

¶ DESCHARGIATIO, Gall. *Dèchargie*, Exoneratio, occurrunt in Obituario S. Geraldi Lemovic. fol. 7. & 24. Vide *Diſcargiare* & *Diſchargiare*.

DESCIRE, *Neſcire, oblivioni tradere*. Joannes de Janua. [Papias: *Deſcio, Fatiſco, minus ſapio. Deſcivit, Separavit, aperuit, deſeruit*. Hoc poſtremum *Deſcivit* eſt à *Deſciſcere*.]

¶ DESCLEDARE, Locum *cledis* ſeu cratibus clauſum aperire, Crates amovere, tollere. Regeſt. Tolof. an. 1243. fol. 89. *Dum prædicta paxeria ... fuerit Deſcledata quod debent & poſſunt piſcare ubicumque voluerint.* Vide *Cledare* in *Cleia*.

¶ DESCOBLADA, Caro, ſeu fruſtum carnis ſine adipe, Occitanis alias *Eſcoblada*. Charta an. 1177. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Corroadas vero & Deſcobladas ſecundum atteſtationem teſtium à* XL. *annis accipiat*. Charta anni 1233. ex parvo Chartulario ejuſd. S. Victoris fol. 142. *Servimus ſupradictæ Eccleſiæ unam Deſcobladam porci & VI. denarios regales*. Vide *Deſdoblada*.

¶ DESCOLATADA, Species veſtis. Capitulum Generale S. Victoris Maſſil. an. 1506. *Nullus Religioſus portet veſtes vulgariter dictas Deſcolatadas cum cofeto alto, quod cooperiat omnia alia indumenta*.

¶ DESCOLATUS OCULUS, à Gallico *Decouler*, Effluere, Oculus ex quo humor effluit. Miracula B. Simonis Erem. to. 2. Aprilis p. 831. *Erant in totum Deſcolati* (oculi) *& unquam videre non poterat.*

DESCRIBERE, Cenſum per capita imponere, cum-

eumque exæquatum in libros censuales referre: *Descriptores* vero dicti, qui tributa exigebant. Greg. Turon. l. 9. Hist. cap. 30. *Childebertus Rex Descriptores in Pictavos ... justit abire ... ut scilicet populus censum, quem semper patris redidderat, facta ratione innovaturæ reddere deberet, cum populis tributariam functionem instigere vellent, dicentes, quia liburnæ præ manibus habebant, qualiter sub anteriorum Regum tempore dissolvissent; respondimus nos, dicentes: Descriptam urbem Turonicam Chlotarii Regis tempore, manifestum est, libriique illi ad Regis præsentiam venerunt.* Idem Gregorius Turon. in Vita S. Aridii: *Quodam tempore accidit, ut populis tributa vel census à Regibus fuissent Descripta, quæ conditio universis urbibus, per Gallias constitutis, summopere est adhibita.* Infra: *Adjicienque Rex, ut libros ipsos, quibus Descriptio pro gravi Censu populus regni ejus tenebatur afflictus, &c.* Apud Fortunat. l. 10. tit. Poematis 14. fic concipitur: *Versus facti super mensa in villa S. Martini, ante Descriptores.*

DESCRIPTIO, Indictio, contributio, uti definitur in lib. 173. Cod. Th. de Decurion. Διαγραφὴ, in Nov. 119. Capit. Caroli M. l. 6. tit. 107. *Possessiones ad religiosa loca pertinentes, nullam Descriptionem agnoscant, nisi ad constitutionem viarum, vel pontium.* Gesta Regum Fr. cap. 34. *Childericus autem Rex, Descriptiones novas & graves per confilium Fredegundis in cuncto regno suo fieri justit.* Vita S. Sulp. Pii Ep. Bitur. num. 37. *Velociter insuetus abolesur census, Descriptio refeinditur impia.* Ch. Adelæ Comitissæ Carnotensis ann. 1109. in Tab. Abb. Bonæval. *Descriptionem pecuniæ, quæ consuetudinarie tallia nominatur, in burgo Bonævallensi fieri præceperam.* Vide leg. 1. C. de Apoch.

Descriptiones etiam dictæ Recensiones prædiorum, supellectilis Ecclesiæ, librorum ac veterum chartarum, regio nomine factæ: quod probat Mabillonius de Re Diplomatica l. 1. c. 2. n. 3. Vide etiam n. 4. ubi de quibusdam Episcoporum atque Abbatum *Descriptionibus.*

DESCRIPTOR, in Gloss. Arabico-Lat. dictus, *qui populum per centurias & tribus dividit.*

¶ DESCROBARE, De*scrobe eruere.* Laurent. in Amalthea. Item Inserere, includere. Gall. *Enchasser.* Tertul. de Resurrect. carnis, cap. 7. *Gemmas operosissimo Descrobare auro.*

¶ DESDICERE. Vide *Dedicere* 1.

¶ DESDOBLATA, ut *Desdoblata*, si bene conjecto. Libertates Calmæ an. 1209. Hist. Dalphin. to. 1. p. 19. *Præterea qui Desdoblatas servire soliti fuerant, ulterius non serviant.*

DESECUS, pro *Secus, Defecus aquæ* apud Innoc. Agrimens. pag. 226.

¶ DESEIRE, pro *Desinere*, ut opinor. Scriptura Monasterii del Pino, inter Concil. Hisp. tom. 3. pag. 167. col. 2. *Descendit de Remessar & discurrit Santayam & Deseit ad illum portum de Porrarium.*

DESEMBARGATUS, apud Martin. Didaci Daux Justitiam Arago. l. 6. Observantiar. cap. de Interpretat. qualiter, &c. §. 9. *Et habent promittere, si judex cognoverit vel voluerit, quod pro illa pœna debunt bona Desembargata, &c.* Id est, ut mox exponitur, *desobligata*, ex Hisp. *Desembargado*, solutus, nulli obligatus.

DESEMEL, Simul & semel. Victorinus Afer de Principio diei: *Ideo mundum universum suo apice Desemel inluminare non potuit, imo non debuit, ne Deus definita esse adjudicaretur.*

¶ DESEMPARARE, Rem possessam dimittere. Vide *Desamparare* & *Amparare.*

DESENGRANARE. [Gallis *Engrener*, Moletrinæ granum infundere, unde fecundum analogiam linguæ *Desengranare* videtur idem esse, quod Moletrinæ granum non infundere, vel jam infusum detrahere. Vide an hæc conveniant loco citato in] *Cupa octavalis.*

¶ DESERARIUS Miles, f. pro *Dextrarius.* Vide *Carrecium* 1in. *Carrecii inventionem, &c.*

1. DESERTARE, Dissipare, vastare, desertum facere. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 3. *Si quis Desertaverit, aut culmen ejecerit, quod sæpe contingit, aut incendio tradiderit ... restituat dissipata, vel incensa.* Capitulare 1. Caroli M. an. 802. cap. 16. *Ut beneficium Domini Imperatoris Desertare nemo audeat, proprium suum exindeconstruere.*

2. DESERTARE, Deserere, quomodo *Desertes* dicimus. Capitul. 1. an. 805. c. 11. & l. 1. Capit. cap. 106. *De propriis servis vel ancillis, ut non supra modum in Monasteria sumantur, ne Desertentur villæ. Deserti agri, Desertum prædium*, in Cod. Theod.

¶ DESERVIRE, Fungi aliquo munere, Gall. *Desservir*, Hinc locutiones illæ in Instrumentis frequentes: *Deservire Ecclesiam*, vel *Ecclesiæ*, *Deservire in divinis*, pro Parœciam administrare, vel Ratione beneficii ecclesiastici debitum munus obire, officium persolvere.

¶ DESERVITIO, Servitium, ministerium, functio. Siricius Papa Epist. ad Himerium: *Quibus* (Sacerdotibus Leviticis) *etiam expleto Deservitionis suæ tempore, &c.*

¶ DESESIARE Se, Gall. *Se Dessaisir*, Rem aliquam possessam alteri dimittere. Chartular. S. Martini Pontifar. ex Charta anni 1254. *De quibus* xxx. *sol. se Desesiavit in manibus Drogonis Abbatis.*

¶ DESESIRE, ut *Saisire*, Gall. *Saisir*, Regiam manum injicere in rem aliquam. Statuta Ludovici Regis Franc. an. 1154. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 439. *Quia vero nemo sine culpa, vel causa privandus est jure suo, Ballivis nostris & aliis prædictis omnibus inhibemus, ne Desesiant aliquem sine causæ cognitione, vel nostro speciali mandato.* Vide *Saisire.*

¶ Desesire Se, ut *Desesiare se*. Chartul. S. Martini Pontifar. in Charta ann. 1222. *Guillelmus Presbyter de Boleio se de jure suo in manu nostra Desesivit.* Occurrit rursus in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 83. in Charta Joannis Comitis Carnot. ann. 1234. ex Archivis Monasterii Bonævallis, &c.

¶ Desexire Se, Eadem notione. *Non Desexiemus nos unquam de dominio quod in vobis habemus*, apud Acherium Spicil. to. 10. p. 170.

¶ DESFILATUS. Vide *Disfilatus.*

¶ DESGUARNIRE Castrum, Illud præsidio seu defensoribus nudare, Gall. *Dégarnir, Tirer la garnison.* Bartholomæus l. 6. Annal. Genuens. ad an. 1224. *Quum homines illius loci eis temere occurrissent ad prælandum eum ejs, relicto castro Desguarnito, quidam de Alexandria ex improviso per quemdam tramitem transierunt ad castrum, ipsum ingredientes, antequam Burgenses se recolligere possent, ceperunt & penitus concremarunt.*

¶ DESHÆREDITARE, Gall. *Desheriter.* Vide *Dehereditare.*

¶ DESHOMENAGIUM, ut *Desbominamentum.* Hist. Dalphin. to. 1. pag. 134. col. 2. in Litteris Joannis Dalphini an. 1317. *Actæ quod in commissionibus seu aperturis rerum feudalium, census seu emphiteuseum dict. D. Guillelmus & ejus successores, nec etiam in Desbomenagio nihil percipere debeant, nisi, &c.* Et to. 2. p. 495. col. 1. in Donatione Humberti Dalphini an. 1344. *Censibus, fructibus, redditibus, taillis, manumortuis, Deshomenagiis, decimis, angariis, parangariis, pedagiis, leudis, corvatis, pratis, &c.*

¶ DESHOMENENTUM, Eadem notione. Donatio anni 1317. in eadem Historia p. 65. col. 1. edit.

Pariſ. *Item, quod ſi ex cauſa Desbomenenti, vel legati, vel donationis, vel aliquo quovis juſto titulo, aliqua de bonis rebus & juribus hominum & ſubditorum dicti D. Raymundi Medullionis in dicta Baronia .... ad ipſum pervenerint, &c.*

DESHOMINAMENTUM, Manus mortuæ, ſeu hominis manus mortuæ ad dominum devoluta ſucceſſio, uti vocem hanc interpretatur vir clariſſimus ac eruditiſſimus Dionyſ. Salvagnius Boiſſius lib. de Uſu feudor. cap. 32. & 97. Charta ann. 1361. ab eodem deſcripta: *Idem reduBus ad memoriam idem dominus teſtator ſe olim vendidiſſe & remiſiſſe omnibus ſuis mandamentorum Morgiarum, Podii-Boſonis & Pipeti Desbominamenta quæcunque, quæ percipiebat, & percipere conſueverat ab eiſdem, &c.*

¶ DESICUT, Sicut, velut, Gall. *De meme que, Comme. Deficut ſigna foreſtæ antiquitus poſita demonſtrabant*, apud Th. *Madox* Formul. Angl. p. 302. Liber niger Scaccarii p. 40. *Barones ſui prænominati Deficut devenerunt ligii homines domini Regis, &c.*

¶ DESIDENTIA, ut *Deſidia*, Gall. *Nonchalance, Pareſſe*. Statuta Eccl. Ebroic. an. 1576. *Scimus in reſidentia Curatorum potius requiri perſone induſtriam & diligentiam, quam corporis in eodem loco Deſidentiam, & inertiam, atque inter reſidentes numerandos potius qui abſentes corpore, ſpiritu & aſſidua ſpeculatione gregi invigilant.* Litteræ Philippi Pulcri Fr. Regis an. 1303. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. p. 380. *Cum per Deſidentiam, negligentiam & defectum quorumdam, &c.*

¶ DESIDERABILIS, Cupidus. Felix in Appendice ad libellum S. Iſidori de Viris illuſt. Eccl. *Niſi enim in ſubditis docendis, operoſæ virtutis in profectu eorum Deſiderabiles, in ſervitute Dei ſerventes, in deſiderio decoris Domini ſtrenui.*

¶ DESIDERABILITER Cupere, hoc eſt, ardenter, in Proceſſu de Vita ſancti Thomæ Aquin. Martii to. 1. p. 688.

DESIDERARE. Decret. Colomani Regis Hungar. *Si duo Comites pro cauſa aliqua Deſiderant, in ſupra dicta Synodo ventilentur.* i. contendunt ad ſe pertinere.

Desiderare, Velle. Otto Morena in Hiſt. Rerum Laudenſium p. 5. *Inſuper etiam illis firmiter præceperunt, ne cuiquam unquam illud amplius dicerent, niſi ſtatim mori Deſiderarent.* Pag. 6. *Niſi omnes ipſos mori Deſiderarent.* Formula loquendi vulgaris.

DESIDERATA. Gloſſ. Lat. Gr. *Deſiderat, λειτουργίαι, τελεταί.* Ubi mendum eſt manifeſtum, in quo tollendo viri docti inſudarunt. Sed potior videtur Scaligeri & Caſauboni conjectura, qui *Deſiderata* legendum cenſent, eamque vocem pertinere ad ritus Chriſtianorum, quia λειτουργίαι vox nuſquam uſurpata legitur à Scriptoribus paganis in ſuis myſteriis. Quamobrem *Deſideratam* eſſe cenſent initiationem in Chriſtianiſmo, veluti Baptiſmum, & quodvis Sacramentorum, antonomaſtice vero SS. Euchariſtiam, de quo Sacramento verbum *deſiderare* præſertim uſurpant Tertull. ad uxorem l. 2. c. 4. & 5. Ambroſius de Fratre ſuo, & de Sacramentis l. 4. & 5. Eligius Hom. 8. S. Zeno Veron. Epiſc. Invitat. 8. ad Fontem: *Eia quid ſtatis, Fratres? veſtram quos per fidem genitalis unda concepit, per Sacramenta jam parturit, ad Deſiderata quantocius feſtinate.* Vide Deſcription. noſtram ædis Sophianæ num. 61. & Gothofred. ad l. 1. Cod. Th. de Scænicis.

¶ DESIDIABULA, *Loca ad deſidiam apta.* Lexicon Martinii.

DESIDIÆ, *Delectationes.* Matth. Silvatic.

¶ DESIDIUM, Deſidia, inertia, Gall. *Nonchalance, Pareſſe*. Legitur in Vita S. Udalrici, to. 2. Julii pag. 130.

DESIDIUS, Deſes, ignavus. Gl. Lat. Gr. *Deſidius.* ὀλιγωρος. Gloſſ. Iſid. *Deſiduus, ignavus, piger.*

¶ DESIDUUS, Reſiduus, in Actis SS. Julii to. 3. p. 128. ubi de S. Canuto. Papias: *Deſiduus, Diuturnus.* Vide *Deſidius.*

DESILLARE, pro *Deſigillare*, Sigillum auferre. Adrianus Præpoſ. Malbod. in Hiſt. Translat. S. Aldegondis n. 3. *Ad vetus feretrum acceſſerunt, & cum tremore nimio & reverentia Deſillari juſſerunt.*

DESINATOR. Gloſſ. Lat. Gr. *Deſinator, ἐξαπατεώτης.* Quid ſi *Deſiuatus* legendum?

DESINHONORANTIA. Vide *Dehonorare.*

¶ DESIPERE, Alieno ſapore inficere, priori amiſſo. Tertull. de Pudicitia ſic refert verba S. Pauli ad Corinthios: *Non ſciitis quod modicum fermentum totam Deſipiat conſperſionem.*

DESIPES, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 11. *infrunitos* interpretatur Petr. Pithœus, qui alia exemplaria *Deſides* præferre ait pag. 298. à *Deſipere.*

DESIRUM. Papias: *Deſirum, proſperum bonum.* Ex Gallico *Deſir*, ut videtur, quod idem eſt ac *deſiderium*, quia proſpera tantum deſiderantur.

¶ DESISTANTIA, Gal. *Deſiſtement*, Diſceſſio, qua quis deſiſtit ſeu deſciſcit ab aliquo. Chr. Siciliæ inter Anecd. Mart. to. 3. col. 62. ex Henrici VII. Imp. Sententia in Robertum Regem: *Odia, dolos, fraudes pro fidelitate retribuens, ex Deſiſtantiæ & ingratitudinis vitio calcaneum præſumpſit rebellioni erigere.*

¶ DESISTENTIA, Ceſſatio. Epiſtola anni 1299. ad Edwardum I. Angl. Regem apud Rymerum to. 2. p. 859. *Ab omni baſtili invaſione ... deſiſtemus, & ipſam Deſiſtentiam ſeu ſufferentiam per litteras patentes ... approbaverimus.*

DESISTERE, pro *Deficere*. Juſtus Epiſcopus Urgelitanus in Præfat. ad Cantica Canticorum: *Itaque quia ſic accidæ, ut, membranis Deſiſtentibus, minutioribus literis eandem ſcripturam in paribus quaternionibus ſuſcipere, nec ſtudioſe fabrefactis lateralibus ambiretur, &c.*

¶ DESITISCERE, *Contemnere.* Papias: Gloſſ. Sangerman. n. 501. & Amalthea ex vett. Gloſſis.

DESITUATA, Papiæ, *Delinita forma.*

DESLIAGE. Uſatica MS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Il eſt une couſtume, que l'on apelle Desliage, que l'on doit prendre le plus prouchain Vendredi après ou devant la S. Audrieu à la volenté des Vicomtes, & ce qui adont vendra à col ſe aquitera par 4. den. & aux Sergens 1. den. à carete par 16. den. & aux Sergens 1. den. pour chaſcune charette à un cheval, 1. den. &c.*

¶ DESLIGARE, Gall. *Delier*, Solvere. Habetur apud Rymerum to. 8. p. 327. col. 2.

¶ DESLOGIARE, Gall. *Déloger, Decamper*, E loco migrare, apud Lobinellum in Hiſt. Britan. to. 2. col. 563.

¶ DESMA, poteſtas ligandi & ſolvendi, à Græco *δίσμα*, Vinculum, ligamen. Fridegodus in Vita S. Wilfridi num. 9.

Petrus ab altithrono donatus Deſmate Jeſu,
Diſſicit ignavæ torquentia lora fenellæ,
Suſcipit eliſis juſtum ſpiramina vetis,
Utpote cæleſtes retinens pro munere claves.

¶ DESMANDARE Treugas, Inducias tollere, illis nuntium remittere. Pactum inter Jacobum Reg. Aragonum & Raymundum Comitem Provinciæ ann. 1241. ex Schedis Peirefcianis: *Alter alteri poſſet Deſmandare treugas, ita tamen quod poſt Deſmandationem ipſam treugæ prædictæ firmæ durent ... per ſex menſes continuos.*

¶ DESMANT. Charta Communiæ Sueſſion. apud Perardum p. 337. *Si quis Majorem Deſmans per juratos emendabit.* Eadem habentur in Chartulario Divionenſi. *Deſmant* f. idem eſt, quod *Dementit*, Mendacium exprobrat. Gallice dicere mus: *Si quelqu'un Dement, &c.*

¶ DES-

¶ DESMESURALS Justæ *de vino puro*, in Conſuetudinibus MSS. Feſtivitatum Monaſterii Solemniacenſis, eædem videntur quæ Majores, à Gallico *Demeſure*, Immodicus, enormis.

¶ DESMILITARE, A militia removere. Paſchalis I. Papa Epiſt. ad Petronacium Ravennæ Epiſcopum, apud Murator. to. 2. p. 220. (IV.) col. 1. *Similitati fuerunt, eos diſcingi & Deſmilitari juvenus veſtræ venerande vediturus parti*. Vide *Diſmilitare*.

DESOCIARE, Separare, quaſi à ſocio avellere. Utitur Petrus Bleſenſis Serm. 33.

¶ DESOLANUS, *Subſolano*. Gloſſ. Iſid. Subſolanus idem eſt quod ſub ſole poſitus, ut norunt omnes.

¶ DESOLARE, De ſolo ejicere. Vide *Delocare*.

¶ DESOLATIARI, *Deſolari*. Barthii Gloſſarium ex Fulcherio Carnotenſi.

¶ DESOLATIUM, Deſolatio, apud Radulfum Cadomenſem in Geſtis Tancredi, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 141.

DESOR, *Diſſimilis ſorte*, Papiæ. [Melius Gloſſ. San-German. num. 501. & MS. Bituric. *Deſors*, *Diſſimili ſorte*.]

¶ DESORDINARE, Gall. *Déſordonner*, Perturbare. De *memoratis Epiſtolis detruncando & præpoſterando atque Deſordinando collegiſti*, apud Hincmarã to. 2. p. 416.

¶ DESORS. Vide *Deſor*.

¶ DESPALARE, Divellere, Gloſſ. Lat. Græc. *Deſpalat*, διασπᾷ.

DESPARARE, Auferre, tollere. Fori Oſcenſes Jacobi I. Regis Aragon. an. 1247. fol. 31. *Si Monterius vel ejus nuncius nunciaverit ei, qui in monte cepos paravit, vel laqueos, quod eos ſolvat, quoniam ipſe cum ſuis equis & canibus vult venari, & is, qui paravit, neglexerit eos Deſparare, quodcumque damnum equis vel canibus Monterii per ipſos laqueos ſequutum fuerit, &c.*

¶ DESPECTARE, *Frequenter aſpicere, Sine ſpe fieri*. Papias.

DESPECTIO, Despectus. In Pacto Legis Salicæ titulus 59. eſt De *Deſpectionibus*. Ubi §. 1. *Si quis ad mallum venire Deſpexerit*. At in Lege Salica titulus concipitur: *De eo, qui ad mallum venire contemſperit*. Ita *Deſpeſtio*, eſt contumacia, contemptus judicii. Charta Ludov. VII. an. 1141. pro Biturienſib. *Præpoſtus urbis præſcripte, ſive Vuerius aliquem hominem ad ſe mandabat, & dicebat: Mandavi te ad me, & contempſiſti venire, fac mihi reſtum de Deſpeſtu*. Infra: Pro *Deſpeſtu aliquo nullum duellum faciat, ſicut antea ſolebat*. [Ludovicus VIII. in Confirmatione ejus Chartæ ann. 1224. *Si quis de Deſpeſtu fuerit accuſatus, per unum planum ſacramentum tranſeat ſine duello*.] Statuta MSS. Talemellariorum Pariſ. *Les 6. denters du talemellier, & les 3. denier du varles d'amende prent li maiſtres de ceux qui cognoiſſent, auſſi-bien que de ceux qui nient, pour la raiſon de ce, que en la juſtice n'a point de Deſpis, ne plus n'en peut-il lever d'amende*.

Despectus Litterarum Regiarum, Criminis ac delicti in Regiam majeſtatem ſpecies, in Capitul. 1. an. 819. c. 16. in Capitul. 5. ejuſdem an. c. 12. & l. 4. Capitul. c. 30. 55. quod *Contemptus brevium regiorum* appellatur in Legib. Henrici I. Regis Angl. c. 13. Adde Leges populares Taſſilonis Regis Bajwar. cap. 24.

¶ DESPECTUOSUS, Abjectus, in Vita S. Godelevæ, to. 2. Julii pag. 405.

DESPENDERE, Gallis *Dependre*, *Depenſer*. Auctor Græciſmi:

Qui plus Deſpendit quam lucri ſumma rependit,
Non admiretur, ſi pauperſate gravetur.

Vide *Diſpenſa*.

DESPERANTIA, pro *Deſperatio*, in Concil. Wormacienſi an. 868. cap. 30. *His ita peractis, ſi penitentiæ fructus in eis conſpicitur, corporis & ſanguinis Domini N. J. C. participes fiant, ut Deſperantiæ non induruntur caligine*.

1. DESPERATUS, Ἀπέρκος, in Gloſſ. Lat. Græc.

¶ 2. DESPERATUS, De cujus animæ ſalute nulla ſpes eſt. Codex Legum Normann. cap. 21. apud Ludewig. to. 7. pag. 194. *De catallis eorum qui de ſe ſunt homicide, & eorum qui excommunicati vel Deſperati moriuntur... Deſperati autem moriuntur qui per oſto dies vel amplius gravi egritudine & periculoſa appreſſi communionem & confeſſionem ſibi oblatam recuſant ac differunt, & in hoc moriuntur*.

¶ DESPICABILIS, Contemnendus, in Epiſtola Xyſti II. Papæ ad Epiſcopos Hiſpaniæ.

¶ DESPICABILITER, Contemtim, in Inſtrumento anni 1131. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 487. & alibi.

¶ DESPICARE, Despichare, Deſpicere, contemnere, in Statuto Bartholomæi Biterr. Epiſc. inter Anecd. Marten. tom. 4. col. 664. *Abnegent, venegent, blaſphement, Deſpicibent, &c.* Memoriale Poteſtatum Regienſium ad an. 1276. *Scientialem florem & pontificalem dignitatem quadam ſtoliditate Deſpicavit*. Vide *Deſpitare & Diſpecare*.

¶ DESPIGNERATIO, Gall. *Degagement*, Redemtio rei oppignoratæ, Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ cap. 64. *Convenientia bujus impigneracionis & Deſpigneracionis facta eſt coram iſtis teſtibus*, Vide *Deſpignerare*.

¶ DESPINA, Δέσποινα Græce, Dominatrix. Papias.

¶ DESPITARE, ut ſupra *Deſpicare*, Deſpicere. Statuta Eccleſiæ Treccenſis an. 1427. *Si quis vero Deum negaverit vel Deſpitaverit pro prima vice duos dies, pro ſecunda quatuor in pane & aqua jejunare compelletur; pro tertia autem in ſcala, ut moris eſt, repenetur*. Statuta Eccl. Meldenſ. an. 1493. inter Inſtrum. Hiſt. ejuſd. Eccl. to. 2. p. 525. *Qui de Deo vel ſacratiſſima Virgine ejus Genitrice Maria aut alio quovis Sancto, eos renegando, Deſpitando, malgreando, aut alias execrabiliter blaſphemiæ verba protulerit, &c.* Vide *Deſpitus*.

DESPITUS, Deſpectus, contemnendus: *Deſpitus*, Italis. Fleta lib. 4. cap. 5. §. 4. *Ballivi & ſervientes Regis populum ſibi ſubditum gravare conſueverunt, ponendo in aſſiſis & juratis homines languidos, & Deſpitos, perpetuo vel temporali langore detentos. Deſpiver*, Contemnere. Vetus Poema MS. cui titulus, *Le Deſpirement du corps*.

On ne peut trop le cors Deſpire,
Le Caton *en Roman* MS.
Ichil n'a gueres de ſavoir,
Qui le grain Deſpit pour la paille.

Alibi:

Un menour de toi ne Deſpire.

Id eſt, minorem te non deſpicias. Hinc vox noſtris familiaris, *Deſpiter quelqu'un*, deſpicere, contemnere, nihili facere.

¶ DESPLENDESCERE, Obſcurari. S. Paulin. Ep. 39. ſub finem: *Ne.... rubiginem inſipientiæ noſtræ colligatis, qua Deſplendeſcat nitor cordis veſtri*.

DESPOLIARE, Spoliare, Gall. *Deſpouiller*. Gloſſ. Latino-Græc. *Deſpoliat*, ἀποδύει, σπυλοῖ. Gloſſar. Gr. Lat. ἀπεκδύεται, *Deſpoliatio*. S. Fulgentius Epiſt. 3. *Virgo, quæ ornatum corporeæ veſtis affectat, animam ſuam virtutum ſplendore Deſpoliat*. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 14. §. 2. *Si autem aliquis tam præſumptuoſus fuerit, ut peregrinis nocere voluerit, & fecerit, aut Deſpoliaverit, vel laſerit, &c.* Adam Bremenſis cap. 102. *Et tunc cum exercitu veniens, Epiſcopatum, quaſi non ſuum, Deſpoliavit*. Vita B. Godefridi Cappenbergenſis:

Num debebo pati, plures ut Despoliati,
Ob malo que tulerant, limina nostra terant?

Occurrit præterea in Vita S.Altmanni Episcopi Patauiensis, in Capitulis Caroli M.l.5.c. 212.apud Gregorium VII. PP.lib.3. Epist.3. præterea apud Nonium in *Fama*, &c,[Verum & apud Ciceronem ipsum Attic. 7.9. *Cum fervet litteræ, vulneratus & Despoliatus est.* Cæsarem quoque de Bello Gall.2.31. *Armis Despoliare.* Ibid.5.6. *Despoliare nobilitate:* Quamobrem hinc amandari potuisset verbum *Despoliare* politioribus Latinis notum, ut & sequens *Dispoliare*: quod simili modo Tullius usurpat Verr.4.20. *Ut etiam una cum cæteris Siculis Dispoliaretur.* Lactant.6.11. *Hominis fe appellatione Dispoliat.*]

DISPOLIARE. Gloss.Lat.MS.Regium: *Dispoliat, nudat.* Vetus Interpres Epistolæ S.Barnabæ c.8. *Et observant quasi in simpliciitate ambulantes, quem Dispolient.* Paulin.Ep.5. *Si Dispoliatus corpore, non inueniatis nudus ab opere.* Et Epist.10. *Dispoliatio priorum parentum.* Prudentius contra Unionitas:

Sed fortasse velis patriæ pietatis honore
Dispoliare Deum,

Gelasius I.PP.Opusc.contra Pelagianos: *Si ista despiciunt, semetipsos sanctificatione Dispolient.* Adde Trebell.Pollionem in Zenobia, Fragmentum Petronii p.6. Concilium apud S.Macram an.881.c.8.&c. *Dispoliatio, dispoliator*, in Cod.Th.leg.6.de Sepulcr.violat. & leg. 28.de Episc.[*Despoliatio carnis*, apud Tertullianum de Resurr.carn.c.17.]

DISPOLIUM, Spolium, Gallis, *Despouille.* Vetus Notitia Monasterii S.Juniani in Picton. an.834. *Quod ipse Agnaldus venisset super homines in sua forcia ex villa Cavadado, & exforciasset, & eos batuisset injuste & eorum Dispolia distracta & alias res....exportassent*, Vide *Spolium.*

¶ DESPONSALIA, Desponsatio, Gall.*Fiançailles.* Acta Passionis JESU-CHRISTI in Codice MS.S.Vedasti Atrebat. *Veritatem loquimur, etenim in Desponsalia Mariæ interfuimus.*

¶ DESPONSARE CASTRUM, si bene conjecto, Illud sibi vindicare, ut sponsus sponsam. Fragmenta Hist.Dalphin.to.2.p.625.col.1.init. *Item, die* XII. *Maii* (1348.)*apud Crimiacum Dom.noster Dalphinus Desponsavit castrum Miribelli, promittens ipsum nunquam reddere Domino Bellijoci.*

DESPONSIO, Desperatio, apud Cælium Aurelian.l.3.Chron.c.18.

¶ DESPORTARE. Vide *Deportare.*

DESPOTUS, Dignitas in aula Constantinopolitana, ex Græco δεσπότης, Dominus: quam quidem appellationem Imperatores ipsi ambierunt, cum in nummis suis, non *βασιλεὺς* seu *βασιλεύτης* titulum describi curarent, ut potissimum observare est in Alexii & Manuel.Comnen.nummis aureis, quorum exemplum exhibuimus in Notis ad Alexiadem. *Michaelicius Despotus*, in Chartis an.1267.1294. & 1313.in Hist. nostra Gallo-Byzantina p.16.35.81. *Despotus Rascie* in Decretis Alberti Regis Hungariæ an. 1439.[*Despota Servie*, apud Robertum Creyghton in Hist.Concilii Florent. Sect.3 c.2. Vox *Despota* pluries occurrit ibidem Sect. 6. c.11.] Hac porro δέσποτα dignitate donatos præsertim Imperatorum filios & consanguineos ex Scriptoribus Byzantinis colligitur; at quando primum usurpari solita, diximus in Notis ad Cinnamum p.468.[Vide Macros in Hierolexico.]

☞ Hoc etiam nomine designatur Otto III. Imper. ab Arnolpho in Vita S.Ramuoldi Abb.S.Emmerammi n.18. *Accessit ad eum Despotus quidam Symmista ejus, nomine Heribertus, tunc forte Capellanus, postea vero Colonienſis Episcopus. Is ex consulto ad eum dixit: Domine non oportet vos indignari contra virum Dei, Ad hæc Imperator infit, &c.*

DISPOSITUS ROMANIÆ, in Arresto an.1400. apud Duchesnium in Probat.Hist.Castilion.p.333.

¶ DESPROPRIAMENTUM. Vide *Depropriare.*

DESPUNCTORES, *Despunctores, Debitorum expositores.* Papias.

¶ DESRAINARE, ut *Derationare*, Rationibus adductis crimen à se amoliri, &c. Codex Legum Normann.apud Ludewig.to.7.p.165. *Si quod negatur non offerat Desrainare, emendabit. Si vero Desrainare obtulerit, inspectio loci assignetur, in quo non potuit caperе nec debuit hoc prædictæ.* Est ergo,ut ibid.p.402. dicitur

¶ DESRAISINA, vel DESRESINA, *Lex quædam in Normannia constituta, per quam in simplicibus querelis insecutus factum, quod à parte adversa objicitur, se non feciſſe declarat.....unde est quod homo Desrefinat id quod proponitur ab adverso, id est, derationat aut demonstrat extra rationem vel sine ratione, & sic per Desrefinam irritas quod contra ipsum proponitur ab adverso.* Ibid.p.294. *Si vero in non feire eorum receptionis maleficium redigatur, per legem Desrefine, si sufficiarius eos ulterius super hoc voluerit impetere, poterunt se purgare.* Et p. 299. *Est enim Desrefina super injuria, à querulo expoſita coram justitiario purgatio per sacramentum querelati & coadjutorum suorum in curia ſua.* Item p.368. *Non enim ducendi sunt ad Desrasinam, si defuerint, ſed ex testimonio assistentium debet ſubmonitio recordari.*

¶ DESRAINATIO, Eadem notione, ibid.p.261. *Quod in placitis enim falsum est, ſi negatum fuerit, per Desrainationem penitus poterit irritari.*

¶ DESRAISNIA, Idem, ibidem p.247.

¶ DESRESNARE, ut *Desrainare.* Ibidem p.299. *Habito autem conſilio debet factum negare, quo accuſatus est, & offerre illud Desrenare in hac forma: Istam leſionem tibi non feci, & iſte qui ſuper hoc teſtem ſe conſtituit, nec vidit nec audivit, quod paratus ſum Desrenare.* Le Roman *de Flore* MS.

Mais tant de reſpit me donnez,
Que je me ſoie Desreſniez,
Qui ge ſui & de quel pais
Et quel afaire j'ai ci quais.

¶ DESROBARE, Furari *robam*, Gall.*Dérober.* Idem Codex Leg.Normann.c.2.p.151. *Bonum jus habuerit de eo qui eum Desrobavit, cum propter hoc ſuſpenſus fuerit.* Guillelmi Archiepisc. Tyriensis continuata Hist. Belli sacri Gallico idiomate: *Grant partie de marcheans & d'autres gens, qui eſtoient eſchapés des Sarrazins & s'en aloient par mer, chaivent ès mains des corſaires Desrobeurs*: id est, Piratæ qui Desrobans in mari. Vide *Derobare.*

¶ DESSAISINA, Gall. *Deſſaiſiſſement*, Abdicatio, derelictio vel amissio alicujus rei possessiæ. Charta Henrici Regis Angliæ an.1155. apud D. *Brussel* de Feudorum usu to.2.p.111. ad calcem: *Recognitiones de nova Deſſaiſina de morte anteceſſoris non capiantur niſi in ſuis Comitatibus.*

¶ DESSAISINATIO, Dejectio de possessione. Codex Legum Normann.c.9. apud Ludewig. to.7.p.166. *Niſi per breve nove Deſſaiſinationis, vel legem apparentem ſuiſnam vel jus ſuum probare obtulerit.*

DESTA, Papiæ, *Degustata.*

DESTARE. *Valde ſtare*, in Gloss. Arabico-Lat. Italis *Deſtare* est Somno excitare, expergefacere; *Deſtarſi*, Expergisci.

¶ DESTARIUM, Mensura eadem, ut puto, quæ *Sextarium.* Bulla Nicolai IV. Papæ, Collect. Ampliſſ. tom. 2. col. 1302. *In Archiepiſcopatu Viennenſi Eccleſia Romanenſis debet annuatim pro cenſu*

annum

unum Destarium amygdalarum, quod gominatum facit mediocrem saumam.

¶ DESTENTUS, mendose pro *Districtus*, Territorium. Vide locum in *Baugium*.

¶ DESTERIUS, Equus major, idem qui Dextrarius infra. Vide locum in *Clapenus*.

¶ DESTICO, *Strepo, Sonum edo, ut sorex. Verbum fictum ab Auctore Philomelæ, forte à sono.* Lexicon Martinii.

¶ DESTINA, Vitruvio, Vinculum quo ædificium continetur, seu Columna qua sustinetur. Papiæ in MS. Bituric. *Destina, Furcæ, Domus Fulcra*. Hinc idem Papias corrigendus in Lexico Martinii & in Amalthea, ubi *Furiæ* perperam legitur pro *Furcæ*. Arnob. l. 3. *Non post Theutim Ægyptum, aut post Atlantem, ut quidam ferunt, gestatorem, bajulum, tibicinem illum ac Destinam cœli*. Corripus de Laudibus Justini l. 17.

Et Thomas Lybicæ nutantis Destina terræ.

Beda lib. 3. c. 17. *Unde factum est, ut acclinis Destinæ quæ extrinsecus Ecclesiæ pro munimine erat appositæ, spiritum vitæ exhalaret ultimum*. In hunc locum observat Bollandi Continuator Heinsch enius *Destinas* in Vitruviana architectura rectarum pilarum formam habuisse, in Gothica autem insistere basi longius procurrenti, & subinde fornicatas esse ut inter ipsam & parietem possit transiri, atque adeo etiam loculus instar cellulæ excavatus haberi. Hinc pro conclavi privato vel etiam sacello usurpatur in Vita S. Wandregesili, Julii to. 5. pag. 277. *Monstrabantur in Destina ipsius Basilicæ & grabata & sedes, ubi Pontifex B. Audoenus & S. Confessor Christi Pbilibertus.....confedere soliti erant*. Chronicon Fontanellense apud Acher. Spicil. to. 3. p. 193. *Monstrantur usque hodie lecta eorumdem Christi militum, ac pretiosi Pbiliberti Gemmeticensis Cœnobii Patris, in Destina quadam juxta Basilicam almi Confessoris Amantii*. Olbernus in Vita S. Dunstani, to. 4. Maii p. 363. *Cui etiam adhærentem cellam, sive Destinam, sive pesteum, sive alio quolibet nomine rectius nominari possit (non enim invenio qua illud appellatione quam proxime vocem, cum non tam humani habitaculi, quam formam gerat sepulchri) propriis laboribus fabricavit*. Destina à *Distinere* forte derivari ait Heinschenius: potius cum Fabro deduci crediderim ab obsoleto verbo *Stinare* vel *Stanare*, quod à *Stare* est, ut censet Vossius, vel ut Becmannus docet, à Στηναι, Robur.

1. DESTINARE, *Legare, mittere, deputare*, Joan. de Janua. Gloss. Lat. Gr. *Destinare*, προπεμπειν, sic legendum. Sidonius l. 1. Epist. 7. *Captus Destinatusque pervenit Romam*. Vide Savaronem.

¶ 2. DESTINARE, Oppugnare, aggredi. Tertull. adv. Judæos c. 9. *Scilicet vagitu ad arma esset convocaturus infans, & signum belli non tuba, sed crepitaculo daturus: nec ex equo vel de muro, sed de nutricis & geruleæ suæ dorso, sive collo hostem Destinaturus*. Et adv. Valent. c. 1. *Quos nunc Destinamus hæreticos*.

3. DESTINARE, Testamento legare: *Destinamentum*, legatum. Forus Jaccæ in Aragonia: *Quod homines de Jacca de bonis, quæ Deus eis dederit, si habeant infantem, sive non, possint ordinare de bonis suis, & hæreditatibus, sicut eis placuerit,...si autem non Destinaverint, remaneant res eorum magis propinquis, &c. ...si Destinamentum fecerit, &c.*

DESTINATIO, Testamentum, dispositio bonorum. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 124. *Hugo ad obitum veniens, suam fecit Destinationem apud Dominam: videlicet dedit Deo & sanctis Apostolis, &c.*

DESTIPULARI, *Promissum pactum denegare*, in Glossis MSS. Regiis Cod. 1701.

DESTITUDO, *Destructio*, in Glossis Isidori, [ad *Tom.* II.

quas Grævius: Lege *Desertio* & hic & apud Constantienses Episcopum. Nam *Destituere* Duces dicuntur milites apud optimos Scriptores, qui eos *deserunt*. Hinc Papias: *Destituere, Deserere*. Et Constantienses: *Destitutus, Desolatus*. Idem: *Desolatus, Destitutus, Nudus, Egenus. Desolari* dicuntur, qui ab omnibus deseruntur. Justin. l. 7 *Victusque jam ac Desolatus in regnum refugit.*]

DESTRÆ. Vide *Dextræ*.

DESTRALES. Vide *Dextrarii*.

DESTRARE. Vide *Dextrare*.

¶ DESTRARIA, Porticus Ecclesiæ. Josannes de Monsteriolo in Epistola, ubi describit Monasterium Caroliloci apud Marten. Ampliss. Collect. to. 2. col. 1388. *In cujus quidem Ecclesiæ introitu ampla patiatoria platea prepositæ, porticus est trium Destrariarum seu deambulatoriorum*. Vide *Deambulatorium*.

¶ DESTRARIUS, DESTRERIUS. Vide *Dextrarii*.

¶ DESTRI. Vide *Dextri*.

DESTRICARE, seu potius *Destrigare*, Isidoro in Glossis, *Consummare*. Infra: *Distrigare, Consummare*. Ubi Cerda: *Destrigans equi, quando faciunt finem stallandi, hoc est, urinam mittendi*. Occitani *Destriga*, pro *Divertir*, *Detourner* dicunt: *Destriga*, pro *Employer son loisir à quelque chose*.

DESTRICTUS, DESTRINGERE. Vide *Distringere*.

¶ DESTURBIUM, ab obsoleto Gallico *Desfourbier*, Impedimentum. *Impedimentum, molestiam, Desturbium*, apud Rymerum to. 9. p. 393. col. 1. Vide *Disturbium*.

¶ DESVASSALARE, Vassallum à loco deturbare. Vide *Vassi*.

DESUB, pro *Sub*: Galli *Dessous* dicunt. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Desub ipsa scala*. Pactus Legis Salicæ tit. 9. §. 2. *Desub tecto*. Lex Longob. l. 2. tit. 4. t. §. 2. *Desub quo* & §. 12. *Desub uno*, & S. Greg. M. l. 8. Ep. 20. *Desub decessoribus ejus*. *Desub ipso cælo*, in Concilio Duziac. I. part. t. c. 6. & apud Hincmarum Rem. in Quæstionib. *Desub gamba*, apud Vegetium l. 3. Art. veterin. c. 22. Occurrit in Regula S. Bened. c. 58. apud Agrimensores, & alios.

DESUBITARE, vox formata ex *Desubito*, quæ occurrit apud Diomedem l. 1. Art. Grammat. Donatum, & alios pro *De repente*. Jul. Firmicus l. 3. c. 4. *Nibilominus etiam si artes fuerit largitus, easdem crebra everfione Desubitat*. Leges Aldredi Regis West-Sax. c. 26. *Si canis hominem Desubitet, aut mordeat tacitus, in prima culpa reddantur 6. sol. &c.* Sax. Edit. c. 23 habet gifhund man toslite. Id est, *si canis hominem momorderit*. At in Bromptoni Editione & versione, canis duplici modo hominem lacessit, primo *Desubitans*, secundo *mordens tacitus*. Hic vero *Desubitare*, est, cum canis latratu continuo hominem lacessit, adeo ut nesciat, quo se vertat, demumque morsibus lacerat. Manet etiamnum vocis notio apud nostrates Picardos, qui *Faire Soubiter*, & *Desoubiter quelqu'un*, usurpant, cum eum continuis & repetitis contumeliis ad iram & furorem adigunt. Vide *Subitare*.

DESVENIRE, Decedere, mori. Testamentum Ranimiri Regis Aragoniæ æræ 1099. apud Martinezium in Hist. Pinnatensi l. 3. c. 38. *Et si Desvenerit de eo, & laxaverit filium, teneat ipse ejus filius eas per manum de Sancto filio meo in sua fidelitate*. Idem videtur quod *Mesevenire*, quoquo diceremus; *Et s'il Mesavenoit de lui, &c.*

¶ DESULTOR, χειροπληκτης, μυκτηρίστης. Gloss. Lat. Gr. Sangerm. Sed hæc ad mediæ Græcitatis Glossarium potius quam ad mediæ Latinitatis; vocem enim *Desultor* usurpavit Livius eodē intellectu, scil. pro eo qui ex uno in aliū equū transilit: quē etiā ἀναπηδητην Græci dixere.

¶ DESUPER ESSE, Supersse, superabundare,

Habetur in Statutis Humberti Belli-joci, apud Acherium to. 9. Spicil. p. 185.

DESUPERIUS, Inferius, *Deſſous*. Gregor.Turon. lib. 6. Hiſt. *In Gallicis quoque noværes actæ ſunt, quæ Deſuperius memorabuntur*. Alias *inferius*.

DESURSUM, Ex alto, D'*enhaut*. Pſeudo Ovidius lib. 3. de Vetula : ....*Sed liber ſpiritus ipſum Evolet ad Dominum, qui Deſurſum dedit illum*.

DESUSCEPTUM, Cautio de ſuſcepta pecunia, ſeu ſcriptum, quo accipiens rem debitam, à ſe *ſuſceptam* ſibique à debitore traditam fatetur, quodque penes dantem remanet pro fecuritate ſolutionis. Ἀποδεῖξις τῶν χρεῶν, *Deſuſcepta*, veteri Interpreti Novellæ 72. Ἀποδεῖξις ἐναντιωτικὴ, Scholiaſtæ Harmenopuli libro 2. tit. 2. §. 7. & JC. Græcis. Vox autem formata à *ſuſceptoribus* tributorum, de quibus eſt titulus in Cod. l. 10. qui ejuſmodi *Deſuſcepta* ſeu apochas tradebant tributariis pro fide ſuſceptionis tributi ac vectigalis. Gregorius M. l. 2. Ind. 11. Epiſt. 49. *Res autem quæ apud eum inventæ ſunt, in cimeliarchio Eccleſiæ tuæ ſervare omnibus modis ſtudebis ; de quibus etiam ſecundum rerum inventarum paginam Deſuſceptum te facere volumus, & in ſcrinium Eccleſiæ tuæ tranſmittere. Sed & Clericis ejus, ſi tamen illic aliqui præſentes ſint, à pari aliud facere Deſuſceptum te convenit, in quo tua fraternitas fateatur, qui Deſuſceptum de eiſdem rebus in ſcrinio noſtro emiſerat, quatenus dum neceſſe fuerit, competenti perſonæ res omnes poſſint ſine detrimento reſtitui*. Idem l. 3. Epiſt. 16. *Omnium autem rerum ipſarum non ſolum Deſuſcepta eos, qui eas tradunt, percipere volumus, ſed etiam à te notitias earum ſubtiliter retineri, &c.* Vide eumdem lib. 8. Epiſt. 11. 44. lib. 10. Ep. 45. l. 11. Ep. 33. Anaſtaſius in S. Agathone : *Hic ultra conſuetudinem Arcarius Eccleſiæ Romanæ efficitur, ... emittens Deſuſcepta per Nomenclatorem manu ſua obumbrata*.

¶ DETA vel DETUM, Debitum, Gall. *Dette*. Inſtrumentum anni 1350. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 479. *Quod dicti Conſules poſſint cognoſcere de bannis ſive Detis, ſi debeantur, aut commiſſantur per aliquas perſonas, antequam fiat executio pro Detis*.

¶ DETAILLUM, à Gallico *Detail*, Emtio vel venditio quæ fit particulatim . Sententia pro foragio contra Burgenſes Compendienſes in Tabulario S. Cornelii : *Religioſus jus habere percipiendi....de qualibet pecia vini magna & parva....ad Detaillum ſeu brocam venditi duo ſextaria vini... & pari modo de qualibet pecia vendita in groſſo unum ſextarium vini*. Vide *Broca*.

¶ DETAIL, Eadem notione. Conſuetud. Brageriaci art. 74. *Item permiſſum non eſt in villa Brageriaci & in barris ejuſdem vendere pannos neque ſal à Detaih*.

¶ DETALLUM, occurrit ſupra in *Beuragium*.

¶ DETALLUM, in Statutis Maſſil. l. 3. c. 13. §. 1. *Niſi forſan eoſdè canabacios venderet ad minutũ vel Detallum*.

¶ DETECTUS *agitur modo, id eſt, probatio fit ritonum*. Gl. Iſid. Lege *Delectus agitur modo; Probari* enim veteribus proprie dicebantur tirones, qui in *dilectu* legebantur milites. Vide Grævium.

¶ DETEMPERATUS, Qui amplius non eſt conſueta temperie. Acta SS. Junii to. 5. p. 496. de BB. Salome & Judith: *Delicatiſſimi dudum corporis ejus ſereniſſima complexione Detemperata, lepra reſpergitur*.

¶ DETENTACIO, Tentatio, molitio, vexatio Gall. *Entrepriſe*. Litteræ anni 1268. to. 2. Rer. Mogunt. p. 480. *Ceterum ne injurioſa & tam enormis Detentacio prædicti Reynoldi apud beredes ejuſdem, ipſi Decano & Capitulo in ſuis memoribus, occaſionem in poſterum ſuſcitet quæſtionibus, volumus, ut contra ipſos, ſi poſt monitionem tuam legitimam de vexacione qualibet Capituli non deſiſtunt, ſeveritatem ſententiarum, quas in prædictum Reynoldum tulimus, diſtrictius exequaris*.

¶ DETENTARE, Detinere, reſervare. Bartholomæus de Tolomæis in Vita B. Luchefii, April. to. 3. p. 604. *Prater hortolitium ſeu agellum prædictũ, quod ad ſubventionem pauperum magis quam ad ſui ſuſtentationem Detentabat, nihil aliud poſſidere cupiebat in terra*.

¶ DETENTATOR, ἐπισφίγγων, ὀνυκτιστής, διακάτεχος. Lexicon Martinii. Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman. *Detentator, Poſſeſſor, Retentator, διακάτεχος. Poſſeſſores & Detentatores*, apud Rymerum to. 1. p. 876. col. 1.

¶ DETENTIO, Hoſpitalitas, ut conjicio qua quis benigne ab alio excipitur & *detinetur*. Paſſim occurrit in Necrologiis MSS. Corbeienſibus & aliis ſocietatum inſtrumentis, in quibus promittunt ſibi invicem *Anniverſarium, ſocietatem precum, Detentionem, & ſuſtentationem* ei qui ex Monaſterio aliquando fuerit non ſuo vitio egreſſus vel ejectus.

¶ DETERESCERE, Fieri deterius. Electio S. Maioli in Abbatem Cluniac. Spicil. Acher. to. 6. p. 419. *Ego Haymardus, ætate defatigatus, officiis quoque corporis imminutus S. Petri Cluniac. Canobii Abba indignus ... Clericum fratrem ac filium Monachis Majolum eligimus & Abbatem eſſe decernimus, ne infolentia noſtræ infirmitatis Ordo Deteretcat*. Vide *Deteriorare*.

¶ DETERIARE, pro *Deteriorare*. *Si prædictæ monetæ Deteriaretur pondere ſive curſu*, in Charta Maſſil. an. 1229. IV. Idus Jan.

DETERIORARE, Deteriorem facere, [Practicis noſtris *Deteriorer*.] S. Ambroſ. ſuper Levit. ad Simplician. *Facile corrumpitur & Deterioratur*. Utuntur Gregorius M. lib. 4. Epiſt. Lex. 2. C. de Peric. & comrei vendit. Cæſar. Heiſterb. lib. 4. c. 59. [Henricus Comes Trecenſis, apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 873. Conſuetudines Brageriaci art. 67.] &c.

¶ DETERIORATIO, Gall. *Deterioration*, Rei deductio in ſtatum deteriorem. Occurrit in Conſuetudinibus Brageriaci articulo mox laudato, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 131. & Rymerum tom. 4. p. 468. col. 1.

¶ DETERIORATUM MOLENDINUM, in Litteris Hugonis Abb. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 1076.

¶ DETERMINATOR, Lector academicus, in Onomaſtico ad calcem tomi 4. SS. Maii.

DETESSERARE, Teſſeris, ſeu ludo amittere pecuniam, in Speculo Saxonico lib. 2. art. 60. & 72.

¶ DETESTABILITAS FACINORIS, Quod in facinore deteſtandum eſt & abominandum, apud Rymerum to. 2. p. 324.

¶ DETESTAMENTUM. Vide *Decoſtamentum*.

DETESTARE, pro *Teſtari*. Teſtamentum Riculfi Epiſc. Helen. ann. 915. *De his itaque rebus & de aliis per teſtamentum, quod Deteſtatum habeo, dono præfatæ Eccleſiæ, &c.* [Teſtam. Guillelmi Vicecomitis Agathenſis, inter Anecd. Marten. to. 1. col. 179. *Hic eſt brevis teſtamenti quem Deteſtavi vel ordinavi*.]

¶ DETHRONIZARE, De dignitate ſeu throno dejicere. Vita S. Maioli Abb. Cluniac. Maii tomo 7. p. 689. *Perfunctus non longi tribunatus officio, præſto Detbronizatus aſſiſtit*.

¶ DETITULARE, Titulum delere. Vide in *Titulare*.

¶ DETIUM. Vide *Decium*.

¶ DETIUS. Vide *Decius*.

¶ DETORNARE, Tornare Plinio. Vide alia notione in *Torna*.

¶ DETORTUM, Tranſverſum. Conſuetud. Lemovic. art. 72. *Ille qui faciet fieri parietem illum, faciet fieri communiter in terra vicini & ſua, & poni faciet tantum Detorti in pariete ex una parte, quantum ex altera*. Gallica verſio habet, *Autant de travers*.

1. DETRACTARE, Equis in diviſum actis reum diſcerpere: *Tirer à quatre chevaux*. Fleta l. 1. cap. 37. §. 2. *Apoſtatæ, ſacrilegi, & hujuſmodi, Detractari debent & comburi.* §. 4. *Si inde convincantur, Detractentur & ſuſpendantur.*

¶ 2. DETRACTARE, Vox Italica, noſtris *Detracter, Medire*, Famæ detrahere. Legitur in Actis S. Franciſcæ Rom. n. 70. to. 2. Mart. p. 167.

¶ DETRACTUS, *Excoriatus, Cui vivo capitis cutis abſtracta eſt.* Gaſp. Barthii Gloſſ. ex Gauterio de Bellis Antiochenis.

¶ DETRADERE, pro *Tradere*. Conventus Melodunenſis an. 1548. apud Baluzium Miſcell. to. 7. p. 114. *Cauſa eadem eſt & auctoritas Detradendarum devolutionum, cognitio quoque poſſeſſorum Sacerdotiorum.*

DETRAGIGO. Gloſſ. Arabico-Lat. *Detragigo, detrabo.* An *detranſigo*? [Amalthea habet, *Detrago.*]

DETRANS, pro *Trans*, apud Innocent. de Caſis literarum.

DETRICALE, Zona pendens in crinibus tricatis, & dicitur à *de*, quod eſt *deorſum*, & *trica*, quod eſt *coma*, quia pendet deorſum in trica. Ita Interpres Joannis de Garlandia in Synonymis:

Et Detricale, armilias, adde monile.

DETRICARE, [Morari, remorari.] Vide *Tricare.*

DETRIMENTALIS, Βλαβερός, in Gloſſ. Gr. Lat.

DETRIMENTARI, Detrimentum pati, in Conſtit. Juſtin. Imp. de Adſcriptit. & Colonis: *Et ex hoc Detrimentari fundos & eorum functiones recedentibus agricolis, &c.*

¶ DETRIMONIA, DETRIMONIUM, Detrimentum. Charta Frederici II. Imper. inter Probat. Hiſtor. Tolof. p. 33. *Hujus Præcepti auctoritas nullam patiatur Detrimoniam.* Mabill. in Annal. Bened. to. 3. p. 693. col. 1. legit *Detrimonium.*

DETRIUMPHARE, Ἐκβραβεύειν, in Gl. Gr. Lat.

DETRULLARE, Diffiundere, de trulla ſeu vaſe effundere. Apitius lib. 4. de Re culin. cap. 2. *Ubi coctum fuerit, levabis cum jure ſuo, & in patella alterius Detrullare convenit cum piperi grani integri.*

¶ DETULENTES, pro *Deferentes*, in Annal. Bened. to. 4. pag. 112.

¶ DETUMULATIO, Exhumatio. Robertus Monachus in Vita S. Forannani, to. 3. April. pag. 811. *Ut autem ejus corporis Detumulatio ſacra ſeorſum in Ienſa Monaſterii fuit facta, &c.*

DETUNICARE, Palam facere, detegere, quaſi *tunica ablata* nuditatem oſtendere. Matth. Weſtmon. an. 1240 *Et ſic ſuas proprias proditiones manifeſte tori mundo Detunicaverunt.* Idem an. 1249. *Depalliare*, eadem notione uſurpat: *Nulla voluerunt ratione latronum cœtus Depalliare.*

DETURBARE. Vide *Diſturbare.*

¶ DEVALLARE, DEVALARE, Gall. *Devaler*, Deſcendere, demittere. Vita SS. Voti & Felicis, Maii to. 7. p. 64. *Dedit eis unam ſpeluncam quæ eſt ſub Orolis facie... & inde Devallat contra illa ferra de Trafillos.* Ead. occurrunt apud Moretum Antiq. Navarræ p. 300. Hiſt. Cortuſiorum lib. 1. apud Murator. to. 12. col. 795. *Ipſi autem ſentientes fugitat, & jam vulnerati cadebant, & ſic lanceas ſuas Devalare relaxabant.* Vet. Rituale Ambian. art. de ſepulturis ad antiphonam *Hæo requies mea* habet: *Corpus ſit Devalatum in ſuo ſepulcro.* Vocis etymon *Vallis*,

¶ DEVALLIS, *Prona vallis*, in Gloſſario Barthii ex Gauterio de Bellis Antioch.

DEVARICARE, *Provebere, diſſimilem reddere.* Papias.

¶ DEUBLIA, DUBLIA, Præſtatio ſeu *obliarum* tenuiſſimorum panum certis temporibus Dominis à ſubditis faciendæ, ſæpe in aliquantum pecuniæ commutata, Gal. *Droit d'oublie*, Chartul. Prioratus S. Petri de Domina f. 60. v. *Maſſus de Malbure* 13. *lib. de porco, Deublius* (Deublias ut infra) 6. *denar.* & 5. *ſpallas* & 11. *denarios. Maſſus tertiarius* XI. *lib. de porco*, 11. *ſal. de multone... & 9. denarios inter omnes ſpallas & ſex denarios Dublii. Maſſus meitaerius* 8. *lib. de porco & 6. den. Deublias & 4. ſpallas & 12. den. & 2. ſal. de multone.* Melius legeretur *de obliis* vel *de eubliis* ſeu *de ublis*, propoſitione ab ipſa voce ſeparata. Vide *Oblia* poſt *Oblata.*

¶ DEVECIUM, f. pro *Deverium*, ut infra. Inſtrum. Archiv. Magni Prioratus S. Johannis Toloſ. *Recognovit ſe habuiſſe vendas & laudiam & alia Devecia uſque in huc.*

¶ DEVECTIO, Vectura, Gall. *Voiture*, *Tranſport. Devectio & revectio frumenti ſive farinæ*, in Charta Adelberti Archiep. Moguntini ann. 1135. Rerum Mogunt. to. 2. p. 583.

¶ DEVENDUDA. Vide in *Deſenſa* 3.

¶ DEVENIRE, Gall. *Devenir*, Evadere, fieri. Regeſtum Campaniæ f. 54. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 1. pag. 124. *Gibuinus Devenit homa ligius Dominæ Comitiſſæ*, Chartular. S. Crucis Kemperleg. *Seculo abrenuntians & Monachos S. Crucis Deveniens.* Habetur iterum apud Rymerum to. 1. p. 145. col. 1. & p. 156. col. 1.

¶ DEVENSUM, Idem quod *Deſenſum*, de quo ſupra in *Deſenſa* 3. Charta Barrali de Baucio pro Monaſterio S. Pontii an. 1263. *Confirmamus vobis donationes ...juris boſquerandi ſeu etiam lignerandi per totam terram noſtram ad opus ædificiorum veſtrorum & domorum & etiam cremandi... exceptis tamen Devenſis & culturis noſtris & hominum noſtrorum.* Occurrit rurſus in Chartulario Aptenſi & in Statutis Maſſil. lib. 5. c. 19. §. 5. & 20.

¶ DEVENTUS, Eventus, Caſus, Gall. *Evenement*; item Adventus, Gall. *Arrivée*. Charta Alexandri Abbatis Mediani an. 1263. in Hiſtoria ejus Monaſterii p. 330. *Conraldus ipſam curiam à cunctis incurſionibus & Deventibus... defendere tenetur.* Oratio Ferdinandi Vacecapitis Regis Caſtellæ Legati ad Ludovicum Ducem Andegav. an. 1378. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 1504. E. *Juxta Vianam, quam tunc obſeſſam, nunc vero in Deventu noſtro, duris & anguſtis tenebat obſidionibus coartatam.*

¶ DEVERIÆ, *Subductiones, declinationes, effugia*, apud Marten. in Onomaſtico ad calcem tomi 5. Anecdotorum.

DEVERIUM, Debitum, penſitatio, Gall. *Devoir.* Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Item percipit Ricus homo Deveria, hoc eſt, quædam perſonalia tributa, ut eſt panis & pullus, &c.* Joannes XXII. tom. 3. Ep. 1559. *Molendinum etiam de Juſſeo, & cirmanagia, quæ præfati Vicecomes* (Benehartnenſis) *& ejus uxor habebant in locis de... & quædam Deveria in locis eiſdem, &c.* Infra: *Nec non quædam Caſalia terrat, cenſus, & Deveria.* [Confirmatio compoſitionis cum habitantibus caſtri de Leucata an. 1313. ex Bibl. Colbert. Regeſt. 56. *Pro ipſis bonis in talliis & quiſtis communibus dicti caſtri & aliis Deveriis, &c.* Occurrit apud Baluz. Hiſt. Arvern. to. 2. p. 160. 314. 362. Martenium to. 1. Anecd. col. 159. to. 4. col. 800. 1009. &c. Vide *Deberium.*]

DEVERSUM [f. Inverſum, Gall. *Devers.*] Monaſticum Angl. tom. 1. pag. 850. *Debet.... averunatum unum, 8. pedibus longum, introrſus de Deverſo lanceando propellere.*

¶ DEVERSUS, Gallica præpoſitio, *Devers*, Verſus. Teſtament. Jacobi Regis Aragoniæ, apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 198. *Et ipſa ſedendo ſedilia*

Deva-

Devenſus qua parte dicti figilli in orbitate ejuſdem, Bartholom. Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1234. *Dedit vexillum militum quatuor compagnarum Devenſus civitatem viro nobili Petro Vento*.

¶ PER DEVERSUS, PER DEVERSUM, Eadem notione, Gall. *Par Devers*. Charta S. Ludovici Reg. Franc. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 1266. E. *Boſcus autem qui eſt ultra prædictam aquam per Deverſus Ebroicen, nobis remanet & hæredibus noſtris*. Chartular. S. Vandregiſili to. 1. pag. 1038. *Feodavi... unam pechiam terræ longam triginta ſex pedibus & latam per Deverſum vicum, &c.*

¶ DEVES, ut mox *Deveſia*. Vide locum in *Paxeria* poſt *Paxera*.

¶ DEVESIA, DEVESUM, DEVESIUM, &c. Locus defenſus, ut ſupra *Defenſa* 3. Donatio an. 1138. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. pag. 489. *Campos de Eccleſia & Deveſa, &c. Habebunt in eodem manſu jus paſcendi, exceptis Deveſis & junqueria*, in Fragmentis MSS. Stephanotii tom. 8. pag. 243. Charta Curiæ Arelat. an. 1225. è MS. D. *Brunet* fol. 84. v. *Qui... cognoſcere debent, quid patuum, quid conſorcium vel Deveſum, quid privatum, quid publicum, quid ad communes uſus in Crani paſcuis pertinent*. Litteræ Johannis Franc. Reg. an. 1351. apud *D. de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 479. *Foreſtas, Deveſias, ſeu nemora dictæ univerſitatis deffendas & cuſtodias*. Inventar. *Piquet* num. 18. c. 41. de Vouta fol. 31. v. ex Archivo Principis *de Roban*: *Item plus quoddam Deveſium nemus & pratum*. Capitul. General. S. Victoris Maſſil. an. 1288. *Statuimus quod neque Priores, neque Monachi habeant vel teneant canes venaticos vel aves, cujuſcumque prætextu, niſi illi ſolum qui in ſuis Prioratibus habent certas garennas & Deveſios, & tunc non per ſe, ſed per homines laycos faciant venari garennas vel ſupradictos Deveſios*. Inſtrum. anni 1032. ex Archivo ejuſd. S. Victoris: *Dono ad Monachos Deveſum in aqua, qui vocatur Welna*. Charta an. 1304. *Et quod gentes D. Regis non audeant immittere beſtiaria ſua ad paſcendum ultra dictos limites in Deveſias hactenus conſuetas uſque terram Savarteſii*. Vide *Devexium*.

¶ DEVESTIRE SE, Rei alicujus dominium abdicare, Practicis noſtris, *ſe Deveſtir*. Litteræ Guillelmi de Dampetra ad Blancham Comitiſſam Campaniæ, Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 1140. E. *Ego reddo & concedo cariſſimæ Dominæ & matri meæ Vicecomitatum Trecenſem, & eamdem de eo inveſtio & me Deveſtio pro denariis, quos eidem aſſignaveram & debebam ſingulis annis*. Occurrit alibi non ſemel.

¶ DEVESUM. Vide *Deveſia*.

¶ DEVETARE, Vetare, prohibere. Barthii Gloſſ. ex Hiſt. Palæſt. *Cumque vidiſſet Rex Cæſareæ contubernium Francorum tam prope civitatem hoſpitatum, doluit animo & juſſit illis Devetari mercatum, niſi diſcederent à civitate*. Uſus eſt Quintilianus, ut quidam volunt.

DEVETATUS, Interdictus, *vetatus*, prohibitus, Vetus Charta apud Catellum in Comitibus Toloſ. lib. 1. c. 16. ... *Et hoc edictum tranſgreſſus, ſit maledictus & Devetatus à divino officio*.

DEVETUM, Interdictum, prohibitio, ex Gallico *Vèer*, vetare, *Devèer*, devetare, ſeu potius exactio ſub prætextu prohibitionis, Charta Conradi Imp. pro Piſanis Tyrum incolentibus ann. 1147. *Et ut de nulla re fiat eis Devetum, nec ab eis occaſione alicujus Devèti aliquid poſſit extorqueri*. Infra: *Et ut nihil nomine ſuperſcripturam rerum & conceſſionum aliqua occaſione ab eis poſſit exigi, vel machinari per Devetum, vel aliqua arte vel ingenio, unde jus eorum lædatur*. Pactum inter Michaelem Palæologum Imp. CP. & Januenſes an. 1261. *Item promiſit & convenit, quod non faciet de cetero communi Januæ Devetum aliquod in toto dicto Imperio, ... de aliquibus mercationibus, victualibus, atque grano; ſed ipſis mercationes, victualia, & granum ... ſine aliquo impedimento dacitæ, commercii, ſive exactionis*. Gallica verſio habet *Devè*. Occurrit præterea in Conventionib. inter Ludovic. II. Regem Siciliæ & Arelatenſes an. 1381. art. 22. [& in aliis an. 1385. è MS. D. *Brunet* fol. 7. Capitula de Officialibus Arelar. n. 3. ejuſd. MS. fol. 95. *Non faciant aliquod interdictum ſive Devetum de blado vel de ſale*.]

¶ DEVEZ, ut mox *Deveſium*. Vox uſque hodie uſitata in Comitatu Fuxienſi. Chartular. Aurelienſe: *Ego Fulcherius de Meiras & Bernardus donamus S. Johanni de Aurel... dimidietatem del Devez, qui eſt apud aquam Sparſam*. Charta ann. 1245. a Salvagnio Boiſſio allata p. 323. *Quod poſſent uti & frui perpetuis temporibus paſcuis... planis, & montanis, & nemoribus, excepto noſtro Devez*.

DEVEZIUM, DEVEZIUS, Idem quod *Defenſum*, de qua voce ſupra, quaſi *Devetum*. Charta Simonis Comitis Montisfortis ann. 1211. in Regeſto Carcaſſonenſi pro urbe Pezenacenſi: *Furnum, homines, & feminas, & prædia urbana & ſuburbana... & inſulas, & nemora, & venationes, & Devezia, & 4. taſchas terrarum, & paſcua, & paludes*. Alia Raimundi Comitis Toloſani ann. 1236. in Regeſto Toloſano p. 51. *Et barras, & alberetas, & rameios, & Deveſios, & ademprivia, &c.* [Vide *Deveſium*.]

¶ DEVIAMENTUM, Error. Acta S. Franciſcæ Rom. Martii to. 2. p. 123. ' *Si aliquod advenit Deviamentum, ſubito illud removet*.

DEVIARE, *Exorbitare, extra viam ire*, Joan. de Janua: *Deſvèer*, noſtris. Occurrit in Cod. Th. non ſemel, & in Viſione S. Baronti num. 16. [apud Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 244. Obertum Cancellarium lib. 2. Annal. Genuenſ. Ludewig. tom. 5. p. 463. Maerobium, Symmachum, &c.] Hinc *Dever*, dicitur pro *Delirare*, quà à recto mentis & judicii tramite abſcedit. Le Roman *de Garin* MS.

Au Roy Charbouele eſt venu la novele,
Con il entend qu'à poi il ne Deſve.

Alio loco:

Hernaud l'entend, le ſans cuide Deſver.

Rurſum:

Deſvée part, loiaument vos deſi.

DESVERIE, Inſania, apud Hugonem Plagonem in Verſione MS. Guill. Tyrii lib. 17. Idem Poeta:

Ses homs eſtoit, ce ſu grant Deſverie.

DEVII ERRORES, *fide devii*, in Cod. Th. Hinc vox vulgaris, *Endeſver*.

Eſt etiam *Devier*, De vita decedere, migrare. *Devier ſans iſſue*, apud Littletonem ſect. 4. eſt mori abſque liberis. Guillelmus *Guiart* de Ludovico VIII. Rege Franciæ:

Du Roy que mort mordant tria,
Quant à Monpancier Devia, &c.

[Le Roman *de S. Leocade* MS. ubi de Clotharii Monaſterii S. Medardi Sueſſ. fundatore:

Noſtre moſtier edifia
Sor ſeint Maart quant Devia.]

DEVIARE, A via ſua aliquem per vim abducere. Charta Pontii Archiepiſc. Arelatenſis an. 1000. to. 5. Spicilegii Acheriani pag. 429. *Si quis per viam, aut extra viam aliquam injuriam fecerit, & in veniendo aut in revertendo aut aliquid eis tulerit, aut eos Deviaverit, ſit maledictus & excommunicatus, &c.*

¶ DEVIATIO, Diſciplinæ ſolutio, remiſſio, Gall. *Relachement*. Berntenii Chronicon Marienrod. apud Leibnitium Script. Brunſvic. to. 2. p. 434. *Primus videlicet ſtatus regularis obſervationis ab initio domus in Isonbagen*

nbagen & adeptionis hujus Monaſterii per annos LXX. *ſub ſeptem Abbatibus..... Secundus ſtatus eſt Deviationis etiam per annos* LXX. *ſub decem octo Abbatibus.*

¶ DEVIATUS, Devius, errans, diſſolutus. *Mulieres diſſolutæ & Deviatæ à via puritatis & honeſtatis*, in Vita B. Colet. c. 1. n. 10.

¶ DEVIBLÆ, *Vigiliæ*; *vulgo palcæ mulieris*. Gloſſ. Iſid. Lege & vide *Decubiæ*.

¶ DEVILLARE, Diſcedere de villa, ire, proficiſci. *Licentiaque ab ipſo Domino Cancellario petita & obtenta, die illo Devillavit verſus civitatem Londoniæ*, apud Rymerum to. 9. pag. 386. col. 1.

¶ DEVIOLARE PUELLAM, Violare, ſtuprare, in Capitulis additis ad Legem Alaman. §. 42.

DEVIRARE. Alanus de Inſulis in Planctu naturæ contra Sodomitas;

Cum Venus in Venerem pugnans illos facit illas,
Cumque ſui magica Devirat arte viros.

¶ DEVIRATUS, Effeminatus. Hugo Falcandus in Hiſt. Sicula, apud Muratorium to. 7. col. 307. *Nec enim Regem ſanum habuiſſe conſilium.... qui viros contemtibiles, imo Deviratos homines ad regimen regni putaverit poſſe ſufficere.*

DEVIRGINARE, Διπαρθενεύειν. Devirginator, διπαρθενευτής. Gloſſar. Lat. MS. Regium: *Corrumpit, Devirginat.* Ita etiam Gloſſæ Iſidori. Ugutio: *Deflorare, florem auferre. Virgo Devirginatur, deflorabatur, flos virginitatis aufertur.* Gloſſ. Lat. Græc. *Divirginat*, διπαρθενεύει. Gloſſ. Græc. Lat. Διπαθεμῶιν, Devirginata, Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Virginal, locus, in quo Devirginantur virgines.* Gloſſæ Biblicæ MS. *Tricæ dicuntur impedimenta pedum, quibus virginum pedes ligabantur, ne Devirginarentur in via.* Dudo lib. 1. de Act. Norm. *Omnis puellarum ſexus ab ipſis Devirginatur.* Liber promiſſionis Malefiſii cap. 28. inter Statuta Venetæ: *Si quis virginem aliquam per vim Devirginaverit, &c.* Utuntur vetus Interpres Juvenal. Sat. 9. v. 71. Paulus JC. l. fin. D. Offic. Præfid. Petronius Arbiter, Hieron. de Monogam. Epiſt. 25. Cæſarius l. 2. c. 25. &c. Vide Catellum in Comitib. Tolofan. p. 218. *Seram virginitatis aperire, & corrumpere*, in Conſtit. Sicul. l. 1. tit. 21.

¶ DEVISA. Vide *Diviſa*.

¶ DEVISAMENTUM, Inſcriptio, ſymbolum, Gall. *Deviſe*. Vide locum in *Colera*.

¶ DEVISIA, ut *Deveſia*, in Litteris Johan. Franc. Regis an. 1350. apud *de Lauriere* tom. 2. Ordinat. pag. 479. *Quod dicti Conſules poſſint & valeant metas ſeu bolas plantare in Devifiis & terris dictæ Univerſitatis*,

¶ DEVITOR, pro *Debitor*, in Charta anni 873. apud Mabill. Diplom. pag. 543. Inſtrum. tom. 1. novæ Hiſt. Occitan. col. 124. *Quod eis debebat vel Devitor eſt homo*.

¶ 1. DEVITUM, pro *Debitum*, in eadem Charta.

¶ 2. DEVITUM, ut *Diviſa*, Teſtamentum. Vide locum in *Parſiare*.

¶ DEVIUM, Species veſtis clericalis. Statuta Eccleſiæ Tutelenſis an. 1328. inter Anecdota Martenia no to. 4. col. 798. *Monemus omnes & ſingulos Rectores, Presbyteros & alios Beneficiatos noſtræ diœceſis, maxime Religioſos, ne de cetero deferant redundellos, niſi Devium longum in modum habitus*.

¶ DEULTRA, Ultra, apud Bartholomæum li. 6. Annal. Genuenſ. an. 1225.

¶ DEUM, pro *Eum*, pluries ab antiquis ſcriptum obſervat probatque Baluzius in Notis ad libros Capitularium to. 2. col. 1244.

¶ DEVOCARE. Papias editus: *Devoco, deduco, accuſo*. MS. Bitur. *Devoco, accuſo, deſuper voco, dedico*. Perperam, ni fallor, in Gloſſis Iſid. *Devoro, accuſo*.

DEVOLVERE, Manifeſtare, propalare, revolvere. Gloſſ. Arabico-Lat. *Depalo, Devolvo, manifeſto*. Infra; *Devolvo, depalo*. Galli *Defuelopper* dicunt.

¶ DEVOLUTIO, Gall. *Devolution*, Jus devolutum. Locum habet in quibuſdam provinciis Bataviæ præſertim & Belgii, competitque liberis primi matrimonii, adeo ut ſuperſtes ſive maritus ſive uxor omnia utriuſque conjugis bona immobilia iis primi matrimonii liberis ſervare teneatur, mobilibus duntaxat bonis ad alterius conjugii liberos pertinentibus. Stockmanni Tractatus de hac re conſulendus. Charta Wenceslai Ducis Sileſiæ pro Rege Bohemiæ an. 1343. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 540. *Et poſſeſſiones noſtras univerſas & ſingulas, quas pro nunc & ex ſucceſſione ſeu Devolutione poſſidebimus*. Libellus Forenſis an. 1478. apud eumdem Ludewig. to. 6. p. 76. *Hæc omnia uxori meæ filiæ prædictæ Duciſſæ Devolutionis jure attinebant*. Devolutio autem in rebus beneficiariis dicitur Collatio beneficii à Superiore præſertimque à ſummo Pontifice, cujus devolutum eſt conferendi caducum beneficium.

DEVOLUTORIUM, Ugutio: *Girgillum, inſtrumentum ferreum, quod à nomine dicitur Devolutorium, quia verſando in girum 7. fila involvuntur. Filum enim à colo ducitur in fuſum, à fuſo in alabrum, vel transflorium, à girgillo in glomicel ſum, à glomicello in pannum, à panno in telam*. Gallis *un Devidoir*.

DEVOTÆ, Feminæ & virgines, quas *ipſos ταρθένους* vocat Sozomenus lib. 6. c. 29. παρθένας ἐκκλησιακὰς, l. 8. c. 24. quæ caſtitatem voverunt: *quæ ſe Deo voverunt*, ut eſt in Concilio Valentino ſub Damaſo cap. 2. cujus titulus ſic concipitur: *Devotæ, ſi ſe maritaverit, &c. Deo devotæ*, in Epiſt. 2. Sirici PP. ad verſus Jovinianum. *Virgines conſecratæ, ſeu in propoſito, ſub devotione viventes*, in Concilio Aurelian. III. c. 16. *Devotarum more induta*, in Concilio Barcinon. an. 599. c. 4. S. Ambroſius in Tract. ad Virginem devotam: *Ipſius* (Dei) *te devovi ſſe ſponſam, Devota Deo dicerir, quid tibi cum hominibus ſæcularibus, aut quem tractatum habes cum illis?* Infra; *Devovi ſti animam tuam ad deſtruenda omnia, quæ ſunt hujus ſæculi. Devota Deo puella*, apud Papianum lib. Reſponſor. tit. 10. Concil. Tolet. an. l. c. 16. & Capitula Caroli M. l. 7. c. 215. *Devotam peccantem non recipiendam in Eccleſia, niſi peccare deſierit*. Infra: *Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, niſi adhuc vivente marito ipſa caſte vivere caperit, aut poſtquam ipſe deceſſerit*. Auſonius in Parental. Carm. 6. *Æmilia virgo Devota*. Ibidem:

Crevit Devotæ virginitatis amor,
In Cataphronia;
Inſula Devotæ quæ virginitatis amorem,
Parcaque anus coluit,

Vide Mart. Bracarenſem in Collect. Canon. c. 30. 31. Zonaram & Balſamonem ad can. 19. Concilii Nicæni, & ad can. 16. Concilii Calchedon. Gregor. Turon. de Vitis Patrum c. 6. &c.

¶ DEVOTAMENTUM, Anathema, exfecratio. Tertull. adv. Gnoſticos c. 2. *Ut Devotamenta fierent univerſa ejus*.

1. DEVOTARE, Idem valet ac *Devovere*, in Vita S. Othonis l. 4. c. 9. [& l. 2. Mirac. S. Angilberti Abb. inter Acta SS. Bened. ſæc. 4. part. 1. p. 141.] Gloſſ. Lat. Græc. *Devoto*, ἐκθύομαι. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀφοσιῶ, *ſcelero, devoveo, Devoto*. Minutius Felix; *Aſinos cum Iſide religioſe Devotatis*. i. Vota aſinis perinde ac Iſidi redditis. [Cicero ipſe Paradox. 1. 3. *Quæ vis patrem Deum, quæ filium Devotavit, atque immiſit in armatas beſtium copias?*] Aldelm. de Laude Virg. ubi de Balaam:

Vocibus humanis fontem teſtatur aſellam,
Garrula quæ pridem bombos à ſance rudebat,

De-

Devotaturus populum cum pergere vites
Vellet, & insontem verborum sternere telis.

Id eſt, cum Pharetra vellet ſuadere populo, ut aſinæ vota ſua exſolveret. Vide Miracula S. Eutropii Epiſc. Santon. n.26.& quæ obſervat Olaus Borrichius lib. de Variis linguæ Latinæ ætatibus.

2. DEVOTARE. Devoto, in Gloſſ. Iſid. eſt *accuſo*. S. Hieronym. Ep. 10. *Conſurgent proceres, & adverſus epiſtolam meam turba Patricio Devotabit, me magnum, me fedutorem clamitans*, [Vide *Devocare*.]

3. DEVOTARE, Cum ſacramento ſpondere, affirmare. Acta SS. Valeriani & Tiburtii n.14. *Tunc Maximus Devotabat ſe, dicens, Fulmineis ignibus conſumar, ſi, &c.* Charta Alamann. Goldaſti 85. *Optimates ejuſdem Concilio apprehenſi ſpatiis ſuis Devoto veraverant ſe hæc ita affirmaturos coram Regibus & Principibus uſque ad ſanguinis effuſionem*.

4. DEVOTARE, Incantamentis ac maleficiis irretire. Apuleius de Virtut. herbar. c.2.7. *Si quis Devotatus defixuſque fuerit in ſuis nuptiis, &c.* Et c. 84. §. 5. *Si quis malevolus Devoto verit hominem*,

¶ 5. DEVOTARE, Fraudare votum, illud non reddere. Vita S. Trudperti, April. to. 3. p. 437. *Promiſſi tranſgreſſor effectus protinus experitur, quanti ſit Sanctos Devotare periculi?*

¶ 6. DEVOTARE, Papiæ, *Per furorem maledicere, exprobrare*, Hoc intellectu Apuleius Met. 9. *Cunctis cœli numina dejerando temere devotaſti.* Vita S. Wolfangi Epiſc. inter Acta SS. Bened. ſæc. 5. p. 828. *Devotando ſuppliciter ſuis maledictum oculis ingeſſit. Mox hujuſmodi maledictione finita, &c.*

¶ DEVOTATIO, Imprecatio. Tortarius in Miracul. S. Benedicti c. 7. *Quæ de cauſa dolens illa, aſſiduas in ipſum Devotationes aggerebat.*

¶ DEVOTARIA, Devota, religioſa, pia. Chronic. Wormat. apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 136. *Tertia Proviſa Corona cœli ſuis ſoror Margaretha, magna Devotaria.*

DEVOTIO, Tributum, vel tributi illatio, vel *devotio*, quæ debetur in collatione tributorum: uſurpatur non ſemel in Cod. Th. l. 20. 22. 29. 32. 34. 35. de Annonis, l. 7. de Diverſ. refer. [Vide *Devotum*.]

¶ DEVOTIONALIA, Devotionis ſeu pietatis exercitia. Acta SS. April. to. 2. p. 279. de S. Lidwina: *Præfatus Petrus..frequentabat Eccleſiam ceteriſque ſuis Devotionalibus, prout poterat, intendebat.*

DEVOTIONES, ἀφοσιώσεις, ἐυχαὶ, ἐυωδίαι, in Gloſſis Lat. Græc. [*Devotionibus*, hoc eſt, operibus piis, *inſiſtere*, in Vita vener. Turketuli Abb. inter Acta SS. Bened. ſæc. 5. p. 504. Mox infra *Devotio*, pro Pietate ſumitur, ut vox noſtra *Devotion*.]

DEVOTISSIMUS, Καθοσιωτάτος, Titulus honorarius conceſſus *Domeſticis & Protectoribus*, in l. 6. 8. 9. Cod. Th. de Domeſt. & Protector. l. un. de Præpoſ. labor. item *Agentibus in rebus*. Collatio Carthagin. anno 411. *Aſtantibus viris Devotiſſimis Proſectoribus Domeſticis: adſtantibus etiam viris Devotiſſimis Agentibus in rebus, &c.*

¶ DEVOTIZARE, Vota & orationes ad Deum & Sanctos facere. Johan. Longinus in Vita S. Stanislai Epiſc. Mail. to. 2. p. 265. *Orta ſiquidem immaniſſima tempeſtate, omnes mortis periculis involvuntur: & quia mare furens indevotum Devotizare compellit, hujus bi, hujus iſti, illius illi, Sanctorum ſuffragia altiſonis vocibus implorabant.*

¶ DEVOTUM, Votum, oblatio facta Eccleſiæ. Privilegium Ferdinandi Gonzalez Principis Caſtellæ pro Monaſterio S. Æmiliani an. 934. *Atque Devotionem cenſus venerandæ Baſilicæ B. Jacobi Apoſtoli...ſpopondit. Eo.lem modo, cum tam dignum Devotum divulgata relatio noſtris auribus innoteſceret, viſum ſuit nobis, &c.*

¶ DEVOTUS, Pius, Gall. *Devot*. Bis legitur in Translatione & Miraculis S. Cuthberti Epiſcopi c. 25. ubi etiam habetur vox *Devotio* pro Pietas.

DEUPARIUS. Lambertus Ardenſis p. 258. *Paratores quoque, & Wallaſtores, & Deuparii, & Hiatores, cum convenientibus & neceſſariis armamentis, & inſtrumentis... operantur.*

1. DEUS, Templum Dei alicujus. Lactantius de Mortib. Perſecutor. n. 36. *Qui & ſacrificia per omnes Deos faciebant.* Ita & c. 16.

Deus Vult, Clamor bellicus peregrinorum Hieroſolymitanorum, ſive noſtrorum in bellis ſacris militantium. Robert. Monach. l. 1. Hiſt. Hieroſ. *Erit univerſis hæc ex parte Dei una vociferatio, Deus vult, Deus vult.* [Veteri Gallico idiomate, *Deus le volt*, vel *Deu le vols*.] Vide Diſſertat. 11. ad Joinvillam p. 206. [Ruinartium in Vita Urbani II. Papæ inter Opera poſthuma Mabillonii tom. 3. pag. 224. & Barthium in Gloſſario.]

¶ Dei Gratia. Vide ſupra.

¶ Dei Judicium. Vide *Judicium Dei*.

¶ Ad Deum, Vale, Gall. *A Dieu*, in Proceſſu de Vita S. Yvonis, Mail. to. 4. p. 554.

¶ Deum Laudantes. Vide *Lollardi*.

¶ 2. DEUS, à Gallico *Deux*, Duo. Chartul. S. Cornelii Compend. in Indice utenſilium de Ruminaco; *Deus paſteleis & Deus wantheiſons & una broia*.

¶ DEUSE, vel Deuze. Statuta Maſſil. l. 3. c. 14. *Omnes vaſeiæ, cum quibus radetur, ſint ligni de ſavo Deuze*, vel ut habetur in MS. *de ſavo vel Deuſe*, hoc eſt, de Ilice, Gall. *d'yeuſe*, quare melius ſcribereturd' *Enſe* vel *d'Euze*.

¶ DEUTERARIUS, Secundarius, à Græco Δευτερεύω, Secundus. Habetur in Vita S. Stephani Sabaitæ, Julii to. 3. p. 574.

¶ DEUTERESIS, Græce Δεύτερωσις, Leges ſecundariæ ſeu traditiones hominum. Legitur apud Guibertum in Epiſtola de veritate corporis Domini cap. 4. Vide Δεύτερωσις in Gloſſario mediæ Græcit. *Deuteroſis* in Gloſſario Schilteri Teutonico, & Cujacium ad Nov. 146.

¶ DEUTEROGAMIA. Apud Baluzium tom. 2. Capitularium in Appendice col. 1372. exſtat *Ordo quas liter in S. Rom. Eccleſia Epiſcopus ordinatur*, ubi Electus interrogatur, *Si conjugem habuit ex alio viro, quæ à Græcis dicitur Deuterogamia, à Δευτερογαμία*, Secundo nubere.

¶ DEUTRUS, Δεύτερος, Secundus, apud Raimundum Duellium Miſcellan. l. 1. p. 104.

DEVULGARE, Idem quod *Depopulare*, Populo ſeu *vulgo* urbem aut locum ſpoliare. Papias: *Populari, vaſtare, prædari, Devulgare*. Eſt etiam apud eumdem, *Devulgare, publicare*. Gloſſ. Lat. Græc. *Devulgat, δημοσιεύει*. Gall. *Divulguer*.

DEX. Vide *Dextri*.

¶ DEXIA, δέξια, Proſperitas. Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 15.

Non igitur captum diſſolvis Dexia votum,
Picria neve tulis, ſeu diſſologia rupit.

¶ DEXTER, Rectus, æquus, integer, Gall. *Droit*, in moralibus. Epiſtola vetus de Ritibus, inter Anecd. Mart. to. 1. col. 532. *Pergit vero* (Sacerdos) *ad dextrum cornu altaris, quia Dextram Chriſtus ſemper egit vitam: Dextera enim vita adquiritur cœleſtis gloria*. Feſtus: *Dextra auſpicia, Proſpera*.

¶ DEXTERA. *Cum Dextera armata conjurare*, in Lege Ripuariorum tit. 33. §. 1. *Sacramentum confirmare*, ibid. tit. 66. §. 1. Vide *Juramentum*.

DEXTERALIS, Qui ad dexteram eſt. *Regio* Dex-

teralium Saxonum, Dexteralis Britannia, Siniſtralis pars Sabrinæ, apud Aſſerum de Ælfredi rebus geſtis p.14.15.

¶ DEXTERARIUS, Equus major & cataphractus, *Dexterarius phaleratus*, in Hiſt. Cortuſiorum apud Murator.to.12.col.773. Vide *Dextrarii*.

¶ DEXTERI. Vide *Dextri*.

¶ DEXTIMUS, Dexter, Radulfus Cadom, de Geſtis Tancredi, inter Anecd.Marten.tom.3.col.187. *Dextimæ ſiniſtimeque turres ſolatiatium eeſſabat, Dextima pro Dextra* Nonius habet ex Varrone. Feſtus: *Dextimum & ſiniſtimum antiqui dixerunt*.

¶ DEXTRA, Genus menſuræ. Vide *Dextri*.

¶ 1.DEXTRÆ, Brachialia, Vide *Dextrale*.

2. DEXTRÆ, Fœdera, pacta conventa, quæ complicatis invicem dextris ſanciebantur. Lactantius de Mortibus Perſecutor.n.36. *In ipſo fœdere ſadus fit, ac Dextræ copulantur*. Heſychius: Δεξιαὶ, συνθῆκαι. *Conſpiratio, facta per Dextras*, in Capitulis ad Legem Salicam c.7.in Lege Longob. l.1. tit.17. §.11. & in Capitulis Caroli M.l.3.c.9.Hincmarus de Ordine Palatii c.30. *Si inter Marchiſos in qualibet regni parte ad aliud tempus Dextræ datæ fuiſſent, quid mox poſt Dextras exactas agendum eſſet, utrum renovandæ, an finiendæ eſſent?*

DEXTRAS DARE, pro *Fœdus inire*, uſurparunt non modo recentiores Scriptores, ſed & veteres. Quippe, ut ait Ariſtophanis Scholiaſtes: ΕΣΘ' ὅτε ποιοῦσι, τὰς συνθήκας βεβαίως· δεξιὰς γὰρ διδόασι ἀλλήλοις. Heſychius: Δεξιὰς, αἱ γινόμεναι κατὰ συμβάσεις ἐκ παλαιοῦ τῶν δεξιῶν χειρῶν, ἐπὶ συμβολῇ τῇ βέβαιος ἕνεκα. [Iſidorus Orig. l.11. c.1. *Dextra vocatur à dando, ipſa enim pignus pacis datur, ipſa fidei teſtis atque ſalutis adhibetur, & hoc eſt illud apud Tullium. Fidem publicam juſſu Senatus dedi, hoc eſt, Dextram. Unde & Apoſtolus dicit. Jacobus & Johannes Dextras dederunt mihi*.] Cujus moris veſtigia etiam exſtant apud Xenophontem, Tacitum, & alios. Statius l.1.Thebaid,

Jam pariter coeant animorum in pignora Dextræ,
Claudianus in Rufinum l.1.
....*Sociat peritura fœdere Dextras*.
Et lib.2.
....*Tradiſne tuas, Dax optime, Dextras?*

MISCERE DEXTRAS, apud Tertullianum adverſus Marcionem. Paulinus ad Cytherium Poem.13.

Tunc ambo nexi ad invicem Dextras damus
In oſculo pacis factæ.

DEXTRAS DARE ET ACCIPERE, in Encomio Emmæ Reginæ p.171, *Dextris datis in priſtinam concordiam redierunt*, apud Will.Gemeticenſem l.6.c.2. Fredegarius c.87. *Omnes Primates & exercitus Dextras in invicem dantes, ut nullus Radulfo vitam concederet*. W.Tyrius l.19.c.16. *Super placitis conditionibus Dextram dedit. Dextras feceritatis dare inter ſe invicem*, apud Flodoard.l.4.Hiſt.Rem.c.3. Quo ſenſu Witikindus l.1. Geſtor.Saxon. *Dextris datis & acceptis, copiam viris fandi conceſſit, Dextras dare, & Dextris fidem facere*, apud Gregor.Turon.de Glor.Confeſſ.c.68. [In veritatis ſignum *Lextram dare in manu Comitis*, in Capitul.an. 793.c.11. [*Dextra pacem promittere*, Ditmarus l.7.p.111. *Pacemque ejus ſupplex petii, quam cum Ekkihardus ex ſua parte promitteret, & frater ſuus dia è me deſideratus à Polenia veniens Dexiera manu ſua pacifica promitteret, uterque hanc non bene ſervavit*. Erchembertus in Hiſt.Longob.c.33. *Quo terrore perculſi multi ad Auguſtalem clementiam confugientes, dari ſibi petebant Dextras, quibus tunc ſolitam miſericordiam denegat. Per Dextras conſpirationem firmare*, in Capit. 2. & 4. an.805.c.10.in Capitul.an.824.c.6. apud Holſtenium. Concilium Audomarenſe ann.1099.c.5. *Hanc conſtitutam pacem per ſacramentum vel Dextræ dationem in manu Epiſcopi ſui confirment. Dexteram porrexit*, apud Gregorium Turon.l.10.c.3. *Dextras porrexit*, in vet.Chronico de Roberto Rege ann.1032.& in Chron.S.Vincentii de Vulturno l.3.p.695. Ita *Dextras dare* pro fecuritate uſurpant Annales Francor. Bertiniani ann.866, Albertus Aquenſ.l.3.c.11.l.6.c.51.l.9.c.28, Synodalia decreta Concilii Ænhamenſis ann.1009.c.1.&c. Adde Procopium l.1, Perſic.c.13.&c. Et vide Petr.Fabrum l.2, Semeſt.c.22.

DEXTRAS DARE præterea dicebantur, qui aliorum poteſtati ſe committebant. *Dextras & obſides dederunt*, in Annal. Franc.ann.779.& in Chronic. Moiſſiac. an. 812. *Dextras dominis dare*, apud Walſingh.anum p.332. Ita Palladius in Hiſtor.Laul.c.26. Θεῷ δέξιας δοὺναι, dixit pro polliceri Deo, promittere, *Dextras amicitiæ, auxilii*, dare, apud Sugerium in Ludov.VI.p.289.313.

DEXTRARUM ABSCISSIONE mulctati monetam adulterantes, Matth.Paris an.1125. Vide Notas noſtras ad Alexiadem.

¶ 3. DEXTRÆ, Supplicii genus, in Chronico Parmenſi apud Murator. to.9, col.777. *Omnes alii vero mortui exiſterant in dictis carceribus propter gravia tormenta...nam quotidie ponebantur ad cavallettos & ad Dextras in modum crucis pendentes*.

DEXTRALE, Ornamentum dextræ, armilla in dextro brachio geſtari ſolita. Gloſſæ Iſidor. *Dextralia, Brachialia*. [Græcius pro *Dextralia* cenſet legendum *Dextræ*, quod idem Iſid.Orig.l.19.c.31.dicat, *Dextræ communes eſſe virorum ac fœminarum : quia utriuſque ſexus Dextra ſunt ampla & ante manicam portantur, & poſſunt ibi jungi clavo uno*. Hinc] Papias: *Dextralia, Brachialia, genus ornamenti commune viris & feminis: ante manicas portantur cum clavo*. Gloſſar. Arabico-Lat. *Dextralia, ampla erant ante manicam, ut poſſent ſibi conjungere uno clavo*. Cæſarius Arelat. Homil. ad Sanctimoniales: *Exipſis* (paradiſi floribus) *anulos & Dextralia, dum exercet opera bona, ſibi componat*. Leontius Epiſcopus in Vita S.Joannis Eleemoſ.n.10. ex Verſione Anaſtaſii Bibl. *Venientibus autem quibuſdam ad indutis ornamentis aureis, & Dextralibus, & quæ veſtibus eleemoſynam, &c.* Vide Exod.c.35.nu.31.S.Auguſtinum Homil.26.Gaudentium Brixienſem Epiſc.tract. 8.[Sarisber.8.20.Salmaſ.ad Hiſt.Aug.p.248.] Nota noſtras ad Alexiadem p.261.

DEXTRARIOLA, *Armilla*, apud Papiam. Occurrit Judith.10.3.[& in Vita S.Hathumodæ per Agium c.14. apud Bern. Pez Anecd.to.1.part.3.col.291.]

DEXTRALIS, Idem quod *Manuaria*. Joan.de Janua: *Dextralis dicitur ſecuris dextræ habilis*. [Hauſta ſunt hæc ex Iſidoro, apud quem l.19.Orig.c.19, *Hæc & dolabra, quod habeas duo labra; nam ſecuris ſimplex eſt: Dextralis dextræ habilis*.] Victor Utic.l.1.de Perſecut.Vandal.ſtatim initio: *Ubi forte venerabilis aulæ claufas repererunt portas, certatim ictibus Dextralium adnium referabant, ut recte tunc dicevetur: Quaſi in ſilva lignorum ſecuribus confcidere januas ejus in idipſum, &c.* A Victore hauſit plerique ex his Petrus Diac.lib.4. Chron.Caſin.c.126. Vetus Interpres Homeri: Ἡμιπελέκκων, πολυουτα πελεκίδων, τάς τε ἔσυε κάπτε μιᾶσσον ἀκοντι, ὃ δὲ δεξιτερὴν ἐκλέλαθε. Vide Theophylactum Simoc.l.8.c.4. [*Falces Deytraux, ſeu ſecures*, in Litteris anni 1340.Hiſt.Dalphin.to.1.p.53.col.1. *Deſtrau* etiamnum Provincialibus.] Chronic.Petri IV. Regis Arag. l.3.c.32. *E trovala portals de la vila trencats, & feu bi dar gran colps de Deſtral, &c.* [Vide *Dextrales* alia notione in *Dextrarii*.]

¶ DEXTRALIUS. Vide poſt *Dextrarii*.

1. DEXTRARE, DESTRARE, Gall. *Adextrer*, A dextris ire vel incedere, tegere latus dextrum. Radulfus de Diceto an. 1177. *Recepto à nobis pacis oſculo nes*

nos devote Dextravit, &c. Mox : *Obviam venit, & Dextro latere noſtro devote ſuſcepto nos in Eccleſiam introduxit.* Idem ann. 1193. *Ordinatis igitur quæ ſunt in applauſibus hujuſcemodi, Dextravit Archiepiſcopum Londonienſis Epiſcopus, ſiniſtravit Wintonienſis.* Vita Urbani V. PP. p. 176. de Carolo IV. Imp. *Ac uſque ad Baſilicam B. Petri pedeſter equi Papæ frenum tenens ipſum Deſtravit.* [Canonizatio S. Petri Cœleſtini, apud Murator. to. 3. p. 661. col. 1.

Hæ frœni diadema ferens , Dextratur habenis Francorum à Rege illuſtri .]

DEXTRATA & SINISTRATA PARS: *eſſe in Dextrato, eſſe in ſiniſtrato ; Dextrata & ultrata regio* , voces Agrimenſorum.

¶ 2. DEXTRARE, Aptare , Parare . Vita S. Godeleveæ , Julii to. 2. p. 415. D. *Accurrit qui nuntiat eſſe Comitem , Dextrantur illico dextrarii...ſit Heinſroor obvius venienti* ,

¶ 3. DEXTRARE, DESTRARE , Menſurare *Dextris* . Statuta Maſſil. l. 3. c. 31. *Si aliquis dederit ad acaptum aliquem fundum ruſticum.... & fundum illum... ei menſuraverit , ſeu cannaverit , ſive Deſtraverit, ſive menſuravi , vel cannari, ſeu Deſtrari à quocumque alio fecerit , ipſo domino ratum habente....non liceat dicto domino...dictum fundum...remenſurare , ſeu recannare, vel iterum Deſtrare* . Statuta Arelat. MSS. art. 71. *Dextratores terrarum & vinearum habeant 11. ſol. pro ſingulis diebus , quibus Dextrabunt , & pro dictis 12. ſol. teneantur Dextrare per totum diſtrictum Arelatis & indifferenter ſine delectu perſonarum* .

¶ DEXTRARE EQUUM, Eum domare, fingere, Gall. *Dreſſer un cheval* . Vide locum in *Dextrarii* .

¶ DEXTRIARIALE SERVICIUM , f. Præſtatio *Dextrarii*, quem vaſallus Domino debebat , ſi qua eſſet expeditio facienda . Diploma Bernhardi Ducis Sileſiæ pro Nobilibus de Rusk ann. 1318. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 472. *Decem marcarum reditus cum domidio ſertone ſitos in quarto decimo dimidio manſo , in villa quæ Merico vocatur, prope civitatem Sreznam, ſine ſervicio Dextriariali , ſeu ſervicio quod pro ex peditionibus faciendis non continget , contulit* . De hujuſmodi præſtatione intelligendum aliud Diploma Bolkenis Ducis Sileſiæ pro Monaſterio Griſſovienſi an. 1326. apud eumd. Ludevv. p. 515. *Domino Abbati & Conventui Monaſterio in Grigow tertiam partem unius Dextrarii , in quo nobis de bonis ſuis in Wirbena tenebantur ſervire* .

DEXTRARII, DEXTRALES, DESTRALES, Equi majores & cataphracti, quibus utebantur potiſſimum in bellis & prælis . Willelmus Neubrig. l. 2. c. 11. *Equo ejus militari , quem Dextrarium vocant , ablato , &c.* Chronic. Colmarienſe an. 1298. *Habebant Dextrarios , id eſt , equos magnos , qui inter equos communes, quaſi Bucephalus Alexandri , inter alios eminebant.* Brunetus in Theſauro MS. part. 1. c. 155. *Il y a chevaus de pluſieurs manieres, à ce que li un ſont Deſtrier grant pour le combat , li autre ſont palefroy pour chevaucher à l'aiſe de ſon cors : li autres ſon roucin pour ſommes porter , &c.* Conſuetudo Andegav. art. 47. & Cenomanenſis art. 55. *Eſt entendu Deſtrier , un grand cheval de guerre ; Courſier , un cheval de lance* . [Genealogia Comitum Flandriæ , inter Anecd. Marten. to. 3. col. 402. *Fugiunt Alemanni , fugit & ipſe Otho Imperator eorum in palafredo ſuo ; ſuum enim Dextrarium , miræ probitatis magnique precii equum , occiſum à quodam milite retiquit in acie* .] Radulfus de Diceto an. 1198. *Dextrarii capti ſunt ducenti , quorum ſepties 20. cooperti fuerunt ferro* . Knygthon an. 1191. *Capti ſunt... ducenti Dextrarii ferro communiti* . Occurrunt paſſim , apud Radevicum de Geſt. Frider. l. 3. c. 26. 37. Fulcherium Carnot. l. 1. Hiſt. Hieroſ. c. 3. Raymundum *de Agiles* p. 102. Jacobum de Vitriaco l. 3. p. 1125. 1130. Petrum de Dusburg. in Chronico Pruſſiæ c. 54. 101. 239. Carolum IV. Imp. in Vita ſua p. 91. Thwrocz. in Petro Rege Hung. c. 38. Brompton. an. 1173. Gregorium Decanum Bajocenſ. in Urbano IV. PP. [in Chronico Trivetti apud Acherium Spicil. to. 8. p. 611. & 614.] &c.

¶ DESTRARII, in Epiſtola Alphonſi VIII. Regis Caſtellæ ad Innocentium III. PP. to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 473.

DEXTRERII, apud Ottonem Morenam p. 81. [in Hiſtoria Dalphin. to. 1. p. 87. edit. Genev. & p. 73. edit. Pariſ.]

DEXTRARII ARDENNENSES, quos præcicat Willel. Brito. l. 12. Phil. initio , ut *Arabices* vetus Poem. MS. de Vulpe :

Deſſus les Deſtriers Arabis ,
A leurs coſtez les brans ſorbis .

Vide Notas ad Alexiadem.

DEXTRALES HISPANICI , apud Rigordum an. 1201. quos *Alfurcones* quidam vocant , quod apud *Alfures* Hiſpanicos potiſſimi habeantur , Ebradus Betunienſis in Græciſmo c. 7.

Alfurco Dextrarius eſt , Alfur caput ejus:
Nam prius Alfur equum dextrandi repperit uſum .

DEXTRARII DE PRETIO , apud Bromptonum pag. 1082. Vide *Equus* .

DEXTRALIUS. Arnoldus Lubecenſ. l. 5. c. 3. *Videt igitur principem ipſius caſtri in ſervido equo , quem Dextralium dicunt , eminus venientem* .

DESTRALES, pro *Dextrales* , ut *Deſtra* , pro *Dextra* in Gloſſ. Lat. Gr. Jo. Monachus Majoris-Monaſt. l. 1. Hiſt. Gaufredi Ducis Norman. *Tubæ multiplicis varia vox intonat , dant Deſtrales diſſonos binnitus , &c.* Sic etiam Gallis *Deſtrers* dicuntur. Le Roman *de Gavin* MS.

Envoiés li vint Deſtriers ſejornez ,
Et vint eſpées au pont d'or noiellez ,
Alibi :
Li rend li port cens Deſtriers ſejornez .

¶ DESTRARII. in Epiſtola Alphonſi VIII. Regis Caſtellæ ad Innocentium III. Papam, inter Conc. Hiſp. to. 3. p. 473.

¶ DESTRERII , apud Murator. to. 6. col. 1045. & to. 8. col. 514. to. 11. col. 68. to. 12. col. 612.

DEXTRARII ſic porro dicti , quod dextra ducerentur donec adeſſet tempus prælii . Ugutio : *Dextrarius dicitur , quia per dextram ducitur* . Joan. de Garlandia in Synonymis :

Eſtque manu Mannus , dextræ Dextrarius aptus .

Jac. Cardin. l. 2. de Coronatione Bonifacii VIII. PP. cap. 9.

Poſt ipſum quadratus equus detextus ad ante
Cygneus ad Dextram vehitur.

Continuator Nangii MS. *Et après venoient les grans chevaux & palefrois du Roy tres-richement enſellez , & les valets les menoient en Dextre ſur autres rouſſins* . Le Roman de *Garin* :

En Deſtre meinent les cuferrans de pris .

Compotus Hoſpitii Reginæ an. 1330. *Lorrein , qui meine le grant cheva en Deſtre* . Hinc ejuſmodi equos , qui dextra ducebantur, *ſoprès*, ſeu *σωπρὰ* appellabant Byzantini ſequiores, ut docent Codinus de Offic. c. 5. n. 7. & Anna Comn. l. 1. Alexiad. p. 13. *σωπρὸς* Evagrius l. 6. c. 4. 15. ut obſervat Henricus Valeſius. Perperam igitur iſtud damnat etymon Laurent. Pignorius in Notis ad Muſſatum: *Quaſi* , inquit , *non aſinus & hos Dextra ducerentur* .

Δεξιοὶ Scriptoribus Byzantinis dicuntur. Leo Grammaticus in Michaele p. 469. *Καὶ ἐκπλήξαι δεῖν αὐτὸν ἔστιν τυλίξαντα ὃν τῷ σαγίσματι τὸ δεξιὸν ἵππου, ἐλάσαντα, Illuc pro-*

profectus, equi Dextralis, quò vehi solebat, sagulo involutum reperit.

¶ DEXTRARIOLA. Vide *Dextralia*.

¶ DEXTRATIO, Motus qui fit à finistra ad dextram apud Solinum cap. 57.

¶ DEXTRATOR, Agrimensor. Vide *Dextrare* 3.

¶ DEXTRATUS MANU SUA, Idem qui *Jurans sua manu*, de quo in *Juramentum*. Formula 30. Sirmondica: *Ideo etenim, dum sic veritas comprobatur, veniens jam dictus ille adprehensam manum vel arma prædicti judicis, sicut mos est, apud homines duodecim manu sua tertia decima Dextratus vel conjuratus dixit, &c.*

¶ DEXTRERII. Vide *Dextrarii*.

DEXTRI. Papias: *Dextri dicuntur passus mensurandi apud quosdam.* [Quadratum est apud Massilienses constans quindecim palmis. Memoratur hæc mensura in Statutis ejusdem urbis lib. 1. c. 52.] Florentius in Vita S. Felicis: *A loco illo usque ad castrum Thoringum habentur Dextri ducenti.* Tabular. Aganonis, seu Ecclesiæ Carnotensis: *Est autem ipsa area .... habens in longum pertcas 33. & in uno capite pert. 8. & Dextrum unum.* Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis Charta 339. *Confortes pro uno fronte Archimbaldus, & Dextros sexdecim: & de alio fronte Lautardus, Dextros sexdecim, pro uno latus Aldoardus, & Dextros 21. & de alio latus via publica, & Dextros 21.* Formula Lindenbrogiana 140. *Terra habet in longo Dextros tantos, & in lato Dextros tantos.* Vetus Charta apud Ughellum tomo 1. part. 1. p. 418. *Et per longitudinem usque in Paternum, sint decem millia Destri.* Hinc emendanda Vita S. Memii Catalaunensis apud Bosquetum: *Per defertum ambulaverunt, & Dextros 40. millia quingentos pervenerunt, &c.* Perperam *dextras*.

¶ DEXTRA tamen etiam habetur in Ch. anni 979. ex Archivo S. Victoris Massil. n. 13. Armar. Avenion. *Condamine una que habet pro longo Dextras de ambos latus 238. & in quacumque fronte Dextras 130.*

¶ DEXTRUM. Statuta Arelat. MSS. art. 82. *Item statuimus, quod canne & alne & Dextrum de ferro in palatio Communis & caudentur* (cudantur) *& forme cayronorum & tegularum ibidem fiant ... Dextrum quo mensurabitur & cayroni & tegulæ fiant secundum formam eorum, que erunt in palatio Communis.* Verlio Gallica anni 1616. habet: *Seront faites & mises des cannes, aulnes, Arpents ou Dextres en l'hotel de ville, &c.* ubi Arpenta *Dextri* dicuntur, quod utantur *Dextris* ad arpenta mensuranda. Statuta Avenion. *Canna, alna & Dextrum sint de ferro & sint clavata in muro Ecclesiæ S. Petri, &c.*

DEXTRES, Catalanis: Libellus Catalanicus MS. *de Batallia facienda: Lo camp do esser cayre, e deu aver de cascun cayre 25. Dextres, & cascun dels Destres 25. deu aver 12. palms de cana de Barchinona, e deu esser ab pals en gir, e ab rests be enrestats, e clavats, e deu esser pla e egual, e no pedregos, ans si pere hy hales ne deu bon grat.* Dextres in Consuetudine Hannoniæ c 103. ubi de Piscatione in fluviis: *Que aucuns ne tendent à la repentise du sacq de son compagnon à soissante Destres près.*

DEXTRORUM præsertim appellatione donantur Ecclesiarum atque adeo locorum, qui aliqua immunitate aut asyli jure gaudent, definita legibus circa eos spatia, quæ fere semper 30. passuum esse dicuntur. Ὅροι ἀσυλίστατοι, apud Nilum lib. 2. Epist 178. ὅροι ἀσυλίας, apud Theodor. Lector. lib. 2. ἀσυλία τοῦ ὄρους, apud Cyrillum Scythopolitanum in S. Joanne Silentiario num. 4. Charta Rudesindi Dumiensis Episcopi æra 930. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. p. 424. *Cum duabus in ea fundatis Ecclesiis, sanctum Petrum & S. Vincentium, cū earū ambitu Dextror.* Alia Bermundi II. Regis æræ 1030. ib. p. 439. *Et insuper intra ipsos Dextros non habeant licentiam ingrediendi in eis, non fagiones de Rege, non de Pontifice, &c.* Infra: *Et in ipsos Dextros de isto Monasterio, qui illos diripuerit, pectet in duplo.* [Coacil. Compostell. an. 1031. *In omni Ecclesia infra* LXXII. *Dexteros nullus laicus vel mulier nec refuganus sortem habeant.*] Concilium Coyacense in diœcesi Ovetensi an. 1050. cap. 3. *Intra etiam Dextros Ecclesiæ Laici uxorati non habitent, nec jura possideant.* Cap. 12. *Præcipimus, ut si quilibet homo pro quacunque culpa ad Ecclesiam confugerit, non sit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere, nec persequi intra Dextros Ecclesiæ qui sunt triginta passus, &c.* Concilium Sanctægidianum ann. 1056. c. 2. *Ut nemo infra terminum triginta Dextrorum circa Ecclesias positum quicquam capere præsumat, &c.*

Ita 30. passus definiuntur extra ædium sacrarum ambitum, intra quos immunitas, seu pax Ecclesiæ, vel asyli jus constituitur, in Concilio Helenensi an. 1027. Narbonensi anno 1054. cap. 11. Helenensi ann. 1065. & in Jure Christiano Danico capit. 8 apud Janum Dolmerum ejus interpretem. Tabularium Abbatiæ Conchensis in Ruthenis Charta 93. *Promitto Deo & B. Petro, ad damnum alicujus 30. passus Ecclesiasticos circa hanc Ecclesiam B. Petri non infringam, neque aliqua persona pro mea voluntate, &c.* Ubi notandi *passus Ecclesiastici*. At in Decreto Nicolai II. PP. ann. 1059. majus spatium adscribitur majoribus Ecclesiis, hoc est, Cathedralibus: *De Confiniis Cæmiteriorum, sicut antiquitus à sanctis Patribus statutum est, statuimus ita: ut major Ecclesia per circuitum 60. passus habeat; capellæ vero, sive minores Ecclesiæ 30. Qui autem confinium eorum infringere tentaverit, vel personam hominis, aut bona ejus inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, & quod rapuerit reddat, excommunicetur.* [Hujusce discriminis exemplum habemus in Charta Petri Senecensis Episc. pro Monasterio S. Victoris Massil. an. 1089. inter Instrument. to. 3. Gall. Christ. col. 1. 7. & 198. *Item confirmo ibi aliat tres Ecclesias, quæ ibi sunt, videlicet S. Johannis & S. Petri Apostoli & S. Laurentii .... & confirmo ibi in circuitu earum Ecclesiarum Cimiterium de* LX. *passibus ecclesiasticis ... Item confirmo ibi Ecclesiam S. Petri de Bagaris, simul cum ipso Cimiterio de* XXX. *passibus ... Item confirmo ibi ipsam Ecclesiam S. Martini de Alons cum suo Cimiterio in circuitu ipsius Ecclesiæ de* XXX. *passibus ecclesiasticis.* Hic cernere est tribus Ecclesiis non Cathedralibus spatium LX. passuum attribui: *majoris* igitur *Ecclesiæ* nomine non solas Cathedrales intellexisse videtur Nicolaus II. in allato Decreto.] In Constitut. Honorii & Theodosii, edita à Sirmondo in Appendice Cod. Theod. de cujus fide, ut & cæterarum hic editarum, subdubitant viri docti, ejusmodi Ecclesiarum immunitas, *quinquaginta passibus ultra Basilicæ fores* definitur. Quibus addenda, quæ habentur in Decretione Chlotarii II. Regis cap. 13. *Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem ... de atrio Ecclesiæ extrahere præsumat. Quod si sunt Ecclesiæ, quibus atria clausa non sint, ab utraque parte parietum terræ spatium arrepanni pro atrio observetur.* Cur autem *dextri*, seu à legibus extra templa ipsa definita sint ἀσυλίαι spatia, rationem prodit lex 4. Cod. Th. de His, qui ad Eccles. confugiunt: *Ne in ipso Dei templo & sacrosanctis altaribus confugientium quemquam mane vel vespere cubare vel pernoctare liceat, ipsis hoc Clericis religionis causa vetantibus, ipsis, qui confugiunt, pietatis ratione servantibus.*

Ut porro *Dextri* sumuntur pro Ecclesiæ exteriori parte, quæ immunitate & jure asyli gaudet: ita *Dex*, pro *Banleuca*, seu districtu urbis vel oppidi, qui eadem, qua urbes & oppida immunitate fruitur, passim usurpant Occitani, voce pariter à *dextris* formata. Fori Beneharn.

seu Morlan. art. 8. *Et non debet exire bellum extra Dex villa.* Consuetudines Tolosæ part. 1. *Infra Dex seu terminos Tolosæ.* Occurrit ibi non semel, & in veteri Charta apud Catellum in Comitib. Tolos. pag. 382. Ita etiam hæc vox scribitur in Consuetudine Solensi tit. 29. art. 7. *Dedis*, in Consuetud. Bayonensi tit. 4. art. 17. *Dee*, Goudelino, *Decus*, in Charta vernac. Gastonis Vicecom. Benehar. apud Maream lib. 5. c. 1. n. 4. *Et toutes las aurres heresiats, qui sont dens los vostres Decus. Decium*, in Charta ann. 1369. pro Montalbano apud Galland. in lib. de Franco alodio pag. 189.

At Catellus in Historia Tolosana p. 194. *Dex* terminos Tolosæ, seu urbium, à crucibus, quæ limitum vice sunt, appellatos putat, quod crux figuram decimi numeri X. effingat, qui *Dex* Occitanis dicitur. Quod si ita est, multo probabilius videtur, si non à *Dextris*, certe à *Decussi*, qui & *Decus* dicitur Gromaticis, etymon arcessendum. Nam lapidibus aut arboribus *decus* seu *decussis* appositus termini ac limitis vicem præstabat. Huic etymo non parum suffragatur vox ipsa *Decus*, quæ eadem notione pluries occurrit in Consuetudinibus MSS. Augustæ Auscriorum an. 1301. Sic art. 46. *Item consuetudo est ibidem, quod si aliquis occidit injuste aliquem, quod si inveniatur in villa, vel intra Decus ville, interficiens predictus possit à quocumque capi & ad dominum Comitem captus duci.* Et art. 78. *Item consuetudo est ibidem, quod porci non intrent prata neque casalia, neque vineas in aliquo tempore anni infra Decos civitatis predictæ.* Rursum occurrit art. 79. & 85. Aliud de vocis origine conjicit D. *de Lauriere* in suo juris Gallici Glossario. Quemadmodum, inquit, *Banlieue* Andegavensis urbis aliæque Pictavienſis provinciæ *Quintæ* à Quinto milliario, Bituricensis *Septenæ* à Septimo milliario dictæ sunt, ita forte *Dex* à Decimo milliario dictum est. Alia refertur ibidem Brodelli conjectura ducta ex ejus Commentario ad articulum 84. Consuetudinis Paris. num. 28. Vide *Deci* suo loco.] *Decuria*, & *Salvitas*.

DEXTROCHERIUM, Brachii dextri ornamentum, viris æque ac feminis commune. Ugutio: *Armilla, torquis, brachiale, Dextrocherium*, Alibi: *Brachiale, torquis in brachio, quod est Dextrocherium.* Matthæus Paris: *Armilla, quæ dicitur Dextrocherium.* J. de Janua: *Dextrocherium, ornamentum dextræ, & est torques aureus.* Glossæ Ælfrici: *Dextrocherium* brædea rmbeah, i. manus armilla. *Gemmata Dextrocheria*, apud veterem Interpretem Juvenal. Sat. 9. v. 50. Capitolinus in Maximino Majore: *Pollice ita vasto, ut uxoris Dextrocherio uteretur pro annulo.* Trebellius in Quieto: *Viri in auro & argento, mulieres in reticulis & Dextrocheriis.* Ambrosius Sermon. 9. ubi S. Agnes ſic loquitur: *Ornavit me inæstimabili Dextrocherio dextram meam*, Viris tribuit Lucifer Calaritanus de Non parcendo in Deum delinquentibus: *Debemus tibi lupo parcere, debemus vereri regni tui diadema, inaurem etiam & Dextrocheria, debemus insignes, quas esse gentes, vestes tuas honorare.* Arculfus de Locis sacris, brachialia & dextrocheria ut diversa ponit: *Ornata viriis ferreis, pendentes, brachialia, Dextrocheria, mucenæ, monilia, anuli, &c.* Antoninus Monachus in Itinerario Hierosol. *Pendens super brachia, Dextrocheria, monilia, & anuli capitulares, cingula, balthei, &c.* Leo IX. PP. contra Leonem Achridanum c. 36. *Sic manuum dignitas & maxima utilitas, quamvis componat insignem Imperii coronam, non tamen hanc sibi adaptat, & imponit, sed capiti, contenta suis armillis, Dextrocherio, & annulis.* Fortunatus lib. 8. Poem. 4.

Dextræ armilla datur Calcedone jaspide mixta,
Aut hyacynthco sudat honore manus.

Χειρίδες ἐμμάργαρος, apud Pachymer. l. 8. Hist. c. 12.

¶ DEXTRUM, Mensuræ genus. Vide *Dextri*.

¶ DEXUM, Δεξόν, *Dextrum.* Supplem. Antiquarii.

¶ DEYTA, Fidejussor, sponsor, Gall. *Caution, Répondant.* Charta Roberti Comitis Arverniæ, apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. pag. 95. *Nos Robertus Arvernie Comes ... constituimus nos Deytam & principalem debitorem penes dictos Burgenses pro ipso, pro prædictis omnibus attendendis & firmiter adimplendis* Ibid. pag. 124. in Charta Eblonis Vicecomitis de Ventodoro: *Recognoscimus nos pro dictis mille libris solvendis terminis prædictis & assisia faciendæ, ut dictum est, posuisse in Deytam penes dictum Falconem carissimum avunculum nostrum B. Dominum de Turre nobilem Domicellum.* Pag. 281. in Charta Guillelmi de Hala Tenentis sigillum regium in Arvernia an. 1288. *Gerardus de Mureto &c. exponsores, fidejussores, Deytæ seu principales debitores.* Ibid. *Dicenti priusquam principales debitores esse conveniendos quam Deytas seu fponsores.* Item pag. 370. in Charta Ascelini de Machis anno 1374. *Ad faciendum fieri dictæ Dominæ Margaritæ per cursum vitæ suæ assisiam, Deytam & responsionem à personis prædicta debentibus & debituris.* Pluries ſcribitur *Deita* pagina 134. & ſeq. in Charta anni 1285. Vox fol. orta à Gallico *Dette*, Actio alienum; debitor enim est, qui ſpondet pro alio; unde Adagium: *Qui répond paye*, Qui ſpondet, ſolvit.

¶ DEZMARIA, ut *Decimaria* 2. ſeu Jus percipiendi decimam, Charta Stephani Epiſcopi Claromont. apud Baluzium Hiſt. Geneal. Arvern. to. 2. pag. 43. *Damus etiam & alias duas Ecclesias... cum Dezmarias & baptisterris & sepulturis.*

DFERHYRNESSE, Mulctæ ſpecies apud Anglos. Vide *Cabslite*.

¶ DIA, *Generosa*. Papias. Forſan pro *Dea*. Statuta Canonicorum Regularium ſæc. XIII.

Die & ave Dia pre cunctis Virgo Maria.

DIABESTERIA, *Tormenta*, Ugutioni, forte ex βασανιστήριον.

¶ DIABLAGIUM, Jus percipiendi *Campiparti* ex *bladis* demeſſis, *Deablage* in Regeſto cenſuum Carnot. fol. 1. & 2. Vide locum in *Debladare* poſt *Bladum* & ibi *Bladagia*, necnon ſuo loco *Deablagium*.

¶ DIABOLE, Διάβολη, Calumnia. Lexicon Martinii poſt Calepinum.

DIABOLIZARE, *Dæmonio corripi*. Hepidamus in Vita S. Wiboradæ num. 12. *Non post multum temporis cæpit Diabolizare.*

¶ DIACAMERON, *Medicamentum ducens hominem de morte ad vitam*, Calep. ex Nicol. Onomaſt. med. Vide Martinii conjecturas in hanc vocem.

DIACATOCHI, Διακάτοχοι, Bonorum detentatores, in lib. 1. Cod. Th. de Fiſci debitor. Unde *Diacatocia* in l. 7. Cod. Juſt. de Omni agro deſert. bonorum detentio. Gloſſ. Διακατοχή, *poſſeſſio, Διακάτοχος, poſſeſſor, detentator, retentator*, Practici noſtri ejuſmodi Diacatochos, *Detenteurs* vocant.

DIACITRINUS, DIACEDRINUS, DIACETRINUS, διακίτρινος, Citrini coloris intenſioris. Monachus Sangall. in Carolo M. libro 2. capit. 27. *Et parvonum collis cum tergo & clunis mox floreſcere incipientibus, Tyria purpura, vel Diacedrina litra decorasit.* Epiſtola Baſilii Macedon. Imp. ad Hadr. PP. in fine VIII. Synodi: *Transmisimus Sanctitati vestræ... vestimenta diaspra 3. Esophorin Dicitrinum cancellatum unum.* Legendum *Diacitrinum*, aut *Diacetrinum*. Leo Oſt. lib. 2. c. 61. *Planetam Diacetrinam*. Ita Codex MS. ubi editus *Ceirinam* præfert, ut monet Angelus de Nuce, libro 3. capit. 20. *Planetam Diacitrinam magnam aureis listis undique decenter ornatam.* Διακίτρινον corticem citri melle conditi ſua ætate appellatum, ait Simeon-

meon Sethi de Cibor. facult. Ita forte διακτερον erit color ille, quem habent cortices citrei saccaro conditi, noſtris, eſcorce de citron.

DIACODIUM, Potio ex papavere. Walbertus l. 1. de Miracul. S. Waltrudis n. 35. *Vi Diacodii cæterarumque portionum vel confectionum expellere morbi genus non deſtitit.* [Vide *Diamoron.*]

¶ DIACON, Diacones, pro *Diaconus Diaconi*: occurrit paſſim apud veteres Scriptores.

DIACONA, Diaconiſſa, Uxor Diaconi, ſeu cujus maritus in Diaconum promotus erat. Ex quo enim ad hunc dignitatis Eccleſiaſticæ gradum ille pervenerat, abſtinebat uxore, quæ honoris cauſa *Diaconiſſa* & *Diacona* appellabatur, quemadmodum Presbyteri, *Presbytera*, ut eſt in Concilio Turon. an. 567. can. 14. & 20. Illa vero, ſi maritum mori contingeret, à ſecundis nuptiis abſtinere tenebatur ſub pœna excommunicationis, quemadmodum Presbyteræ, uti cavetur in Conc. Rom. ſub Greg. II. PP. c. 2. 15. & Conc. Rom. ſub Zacharia PP. c. 5. Adde Capitula Caroli M. Add. 3. c. 47. Atto Vercellenſis Epiſc. Ep. 8. *Sunt etiam qui eas priſcis temporibus Diaconas aſſeruere appellatas, quas nunc Abbatiſſas nominavimus, quod nobis minime congruere videtur. Abbas namque Pater dicitur, &c.* Infra: *Quapropter ſi hujus officii nomen nunc etiam quoquomodo perduraret, in his, quæ per mulieres adhuc diſpenſari videntur, illas Diaconas putaremus; quæ ætate ſenili devictæ, religioſam vitam cum caſtitate ſervantes, oblationes Sacerdotibus offerendas fideliter præparant, ad Eccleſiarum limina excubant, pavimenta detergunt. Poſſumus quoque Presbyteras vel Diaconas illas exiſtimare, quæ Presbyteris vel Diaconis ante ordinationem conjugio copulatæ ſunt, quas poſtea caſte regere debent, &c.* Vide *Diaconiſſa*.

DIACONALE, Veſtis Diaconorum, ut *Subdiaconale* Subdiaconorum. Chronicon Abbatum Gemblacenſium p. 528. *Fecit tabulam argenteam ante altare S. Petri...capſas ex palliis 18. caſulas 2. 10. Diaconalia, 2. Subdiaconalia, 4. albas, &c.*

¶ Diaconale Miniſterium, id eſt, Diaconi, Capitul. l. 7. cap. 296.

¶ DIACONATUS, Dignitas Diaconi. Paſſim occurrit apud Scriptores Eccl. Vide *Diaconium*.

DIACONIA, Collatio eleemoſynarum, quæ colligebantur & diſtribuebantur in pauperes Chriſtianos, quemadmodum S. Paulus 2. ad Corinth. ca. 8. & 9. διακονίαν uſurpat. Caſſianus Collat. 18. cap. 7. *Cum Diaconiam noſtris fratribus deferremus* id eſt, eleemoſynas à fidelibus collatas. Qua etiam notione accipi debere *Diaconiam* cenſent viri docti apud eumdem Scriptorem Collat. 21. c. 1. 8. & 9. quod alii pro ipſa œconomia & diſpenſatione Monaſterii ibi intelligi putant: *Diſpenſationem* etenim Latina voce idem munus appellat lib. 5. c. 40. Præterea

Diaconiæ, dicuntur loca, in quibus per Diaconos regionarios pauperes viduæ, pupilli, ſenes propriæ regionis alebantur: publicæ quodammodo pauperum hoſpitales domus, quæ oratoria & facella adjuncta habebant, in quibus à Diacono egenis neceſſaria ſubminiſtrabantur. Erant enim Diaconi iſti, ut verbis utar Cujacii ad Nov. 3. διάκονοι Miniſtri, id eſt, menſarum, quæ apponebantur egenis, viduis, orphanis: quæ convivia agitabantur domi, non in templo, adhibitis precibus divinis.

Erant autem ejuſmodi hoſpitales domus Romæ in regionibus omnibus, quarum uſu præcipuo exolcſcente, ipſiſque dirutis ædibus, *Diaconiæ* nomen ipſis facellis & oratoriis manſit, à quibus earum præfecti, *Diaconi Cardinales urbis Romæ* poſtea dicti ſunt. Anaſtaſius in Stephano III. p. 81. *Nam & foris muros hujus civitatis Romanæ ſecus Baſilicam B. Petri Apoſtoli duo fecit Xenodochia, in quibus plura conſulis bona, quæ & ſociante venerabili hujus Diaconis illic ſoris exiſtentibus perenniter permanere, id eſt, Diaconiæ S. Dei genitricis, & B. Silveſtri duæ, &c.* In Hadriano l. *Hic evangelicus vir...conſtituit Diaconias tres foris portam Beatorum Apoſtolorum Principis...ubi & duæ plurima mobilia asque immobilia pro remedio animæ ſuæ obtulit, & conſtituit, ut per unamquamque hebdomadam quintæ feriæ die cum pſallentio à Diaconia...uſque ad balneum pergerent, & ibidem diſpenſatione per ordinem pauperibus conſolari, atque eleemoſynam fieri.* Infra: *Idem egregius Præſul...Diaconias conſtituit, in quibus & multa bona fecit per ſuam ſempiternam memoriam, concedens eis agros, vineas, oliveta, ſervos, ancillas, & peculia diverſa atque res mobiles, ut de reditu eorum crebris exactionibus Diaconiæ proficientes, paupercs Chriſti reficerentur.* De Diaconiis iſtis intelligendus etiam videtur Ado Viennenſis in Chronico: *Symmachus Papa inter multa Eccleſiarum opera, quæ vel à fundamentis creavit, vel priſca renovavit, ad Beatum Petrum, & Beatum Paulum, & Beatum Laurentium pauperibus habitaculæ conſtruxit.*

Clerici vero ſeu Diaconi, qui Diaconiis præerant, *Diſpenſatores Diaconiarum* interdum dicuntur, quod videlicet eleemoſynas pauperibus diſtribuerent, quas *Diaconiarum* appellatione donari monuimus, uti habetur in Concilio Rom. an. 595. Unde *Diaconiam exhibere & Diaconiæ exhibitionem*, dixit Gregorius M. PP. l. 9. Epiſt. 24. Anaſtaſius in Hadriano: *Item Diaconiam SS. Sergii & Bacchi ejuſdem Diaconiæ diſpenſator, propter metum templi, quod ſitum ſuper eam videbatur, evertens, &c.* Epitaphium Theodimi Subdiaconi Neapoli in Eccleſia S. Andreæ, ad Nidum dicta: *Hic in pace membra ſunt poſita Theodimi Subdiac. Reg. & Rect. Sce Sed. Apoſt. & Diſp. hujus Diac. Beati Andreæ. Pater Diaconiæ*, in Ordine Romano ſtatim initio. Ita etiam in Diurno Romano c. 7. tit. 17. *Diſpenſator, qui fuerit in eadem venerabili Diaconia.*

Verum poſtmodum non ipſæ duntaxat domus hoſpitales *Diaconiæ* nuncupatæ, ſed præſertim quæ ipſis adjuncta erant oratoria; de quibus intelligendus Anaſtaſius, cum ait, vela Tyria, ſtauracina, veſtes, coronas, ſeu pharos, vaſa Eccleſiaſtica, & alia ejuſmodi, quæ templa ipſa ſpectant, Diaconiis elargitos ſummos Pontifices pag. 89. 110. 113. 117. 119. 130. 136. 137. &c. Meminit Synodus Romana ſub Leone IV. PP. cap. 39. apud Holſtenium, *Titulorum, vel Diaconiarum Eccleſiæ.*

Hæ porro *Diaconiæ* Romæ præ cæteris recenſentur ab Anaſtaſio in Vitis PP. Edit. Reg.

Diaconia S. Mariæ, p. 81.
Diaconia S. Silveſtri, p. 81.
Diaconia S. Mariæ in Aſtriano, (al. Adrianio) p. 136. } Extra Portam
Diaconia S. Mariæ in caput Porticus, p. 136. 143. } S. Petri hæ 3.
Diaconia S. Silveſtri juxta Hoſpitale S. Gregorii, p. 114. } Diaconiæ ab Hadriano I. inſtitutæ.
Diaconia S. Hadriani Mart. ab eodem Hadriano PP. inſtituta, p. 117. 120. 130. b. 137. 162.
Diaconia SS. Sergii & Bacchi, p. 119. 137.
Diaconia S. Mariæ quæ dicitur Antiqua, p. 81. 130. 139.
Diaconia B. Archangeli, p. 130. 137. b.
Diaconia S. Theodori Mart. p. 130. b. 137. b. 162.
Diaconia S. Georgii, p. 130. 162. 166.
Diaconia S. Mariæ in via Lata, p. 130. 136. b. 163.
Diaconia S. Agathæ, p. 130. 137. 145.
Diaconia S. Mariæ, quæ dicitur Dominica, p. 133. d. 136.

Diaconia S. Mariæ ad Cosmedin, pagina 136. 143. 209.
Diaconia S. Mariæ in Cyro, p. 130. 136. 163.
Diaconia S. Luciæ, p. 137. 165.
Diaconia SS. Nerei & Achillei, p. 137.
Diaconia S. Bonifacii, p. 137.
Diaconia SS. Cosmæ & Damiani, pag. 137.
Diaconia S. Eustachii, p. 137.
Diaconia B. Viti Martyris, p. 137.
Diaconia S. Martini, p. 137.

Diaconiæ ad septem solia, Baron. an. 1084. n. 5. meminit. Sunt autem hodie 14. Diaconiæ, quæ Cardinalibus Diaconis attribuuntur. Vide Frisonum in Apparatu ad Galliam Purpuratam c. 9.

Nec Romæ duntaxat *Diaconiæ* extiterunt, sed & in provinciis ex instituto Gaii PP. in cujus Epistola Decret. c. 6. hæc leguntur: *Et regiones sicut in hac urbe fecimus, per singulas urbes, quæ populosæ fuerint, Diaconibus dividantur.* [Suppolititia est hæc Epistola, unde alia quærenda est institutio Diaconiarum in provinciis.] Testamentum B. Remigii apud Flodoardum lib. 1. cap. 18. quo *sanctam & venerabilem Ecclesiam Remorum* hæredem instituit: *Simili modo sanctissima hæres mea, quæcunque tibi à propinquis & amicis meis in quocunque solo & territorio collata sunt, sicuti disposuero in Prochiis, Cœnobiis, Martyriis, Diaconiis, Xenodochiis, omnibusque Matriculis, sub tua ditione degentibus, &c.* [Idem Testamentum, apud Miræum to. 1. p. 3. col. 1. *Ecclesiæ quam pro eodem signo infra urbem ædificavi, solidos duos. Diaconiæ infra urbem quæ dicitur, ad Apostolos, solidos duos.*] *Diaconiæ B. Andreæ* Neapoli meminit Epitaphium Theodimi Subdiaconi mox allatum, ut & Greg. M. PP. l. 8. Ep. 20. Sed & Inscriptio Græca, quæ exstat in æde SS. Joannis & Pauli in eadem urbe: Θεοδώρῳ Τπατικ. καὶ ἀπὸ ὑπάτων τῶν ταῖν οἰκοδομήσασι, καὶ τῶν Διακονίαις νέων ἀνῦσαι ἐν ὑπάτοις. τετάρτῃ τῆς βασιλείας ἔτους (f. λέοντος) καὶ κωνσταντίνου τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν βασιλέων υἱῶν βάσαι τὸν σὺν τῷ πρεσβύτερον Οκτωβρίῳ ἰνδικτιῶνι Χρ ῶτη δθ'. Joannes Diaconus in Agnello secundo Episcopo Neapolitano: *Hic construxit intus civitatem Neapolis Basilicam Sancto Januario Martyri, in cujus honore Diaconiam ejus nomine nuncupatam instituit, ac fratribus Christi cellulas ordinavit de redditibus Episcopi, &c.* De Diaconia Pisaurensi agit idem Gregorius lib. 4. Epist. 24. Vide Diurnum Roman. cap. 7. tit. 17. 20. Porphyrogenitum in Basilio cap. 62. & Antonium Caraccioli um in Sacris Eccles. Neapol. Monum. capit. 20. sect. 22. & Benedictum Falconem in Neapoli.

At, si Baronio fides, erant ea tantum in locis, in quibus Ecclesia Romana patrimonia possidebat: quod firmatur ex Epistola Adriani PP. ad. Carol. M. tom. 3. Hist. Franc. num. 86. *Emisit nobis Stephanus Neapolitanus Episcopus per suos apices Diaconiam juris sanctæ nostræ Ecclesiæ sibi concedi.*

DIACONICUM, Διακονικὸν, Ecclesiæ Secretarium, sic dictum, quod *Diaconorum* curæ incumberet. Glossæ MSS. ad Concil. Laodicense cap. 21. *In Diaconico, id est, sacrario.* Lex 30. Cod. Th. de Hæretic. *Cunctis hæreticis procul dubio noverint omnia sibi loca hujus urbis adimenda esse, sive sub Ecclesiarum nomine teneantur, sive quæ Diaconica appellantur, vel etiam Decanica.* Vide Vitam S. Auxentii Archimandritæ num. 3. Theoteriectum in. Vita S. Nicetæ Hegumeni num. 18. & quæ obser va vimus in Descript. ædis S. Sophiæ n. 84. quibus addo, *Diaconicon* etiam Græcis vocari librum Ecclesiasticum, quo omnia, quæ ad Diaconi munus obeundum requiruntur in agenda re divina, & eorum singula officia uno veluti fasce continentur, ut monet Allatius, Dissert. 1. de Libr. Ecclesiast. Græcor. qui putat, illud idem esse quod Βιβλίον τῆς Διακονίας, uti appellatur à Joanne Euchaitarum Episcopo. Dicuntur etiam Διακονικαὶ, preces quædam, quæ à Diaconis decantantur, & εἰρηνικαὶ, id est, *pacifica* vocantur, de quibus Liturgia Præsanctificat. Vide *Decanicum*.

¶ DIACONIOS, Gervasio Tilberiensi cap. 6. Otiorum Imperialium, dicitur *Luna in majori incremento, in circuli perfectione amphikirtos, &c.* à Græco scilicet διαγίνεσθαι, quia luna in suo majori incremento quasi in duas partes, unam lucentem, alteram non apparentem, linea diagonali scinditur.

DIACONISSA, Uxor Diaconi, ut *Presbytera*, uxor Presbyteri, in Concilio Turon. II. can. 19. Vide *Diacona*.

DIACONISSÆ ET DIACONÆ, Mulieres, vitæ integritate & religione ac pietate insignes, quæ in sacris Ecclesiæ ministeriis ea obibant munia, quæ Diaconi ipsi salvo pudore, vel etiam absque offensionis nota peragere non poterant, in officiis præfertim, quæ mulieres spectabant, verbi gratia, si ad lavacra, id est baptismum procederent, si in iis nudari, si docendæ, & divino verbo instruendæ essent mulieres. De iis copiose satis egimus in Notis ad Alexiadem pag. 416. & seqq. & ut certum in Ecclesia ordinem olim confecerint. Has intelligit Sedulius in Præfat. ad Carmen Paschale: *Quis non optet & ambiat eximio Syncletices sacræ Virginis ac Dei ministræ placere judicio?* De eorum ministerio sic Atto Vercellensis Episcopus Epist. 8. *Sicut enim Presbyteræ dicebantur, prædicandi, jubendi, vel edocendi; ita fane Diaconæ ministrandi, vel baptizandi officium sumpserant, quod nunc jam minime expedit. Nam in tanta parvitate ob parentum religionem infantulæ baptizantur, ut nulla eis verecundia, nullus baptizantibus voluptatis possit stimulus impedire. Unde jam statutum est, ut mulier baptizandi usum assumere non præsumat.* Bulla Benedicti IX. PP. an. 1033. apud Ughellum tom. 1. pag. 121. *Sanctimoniales seu Diaconissæ omnes immunes sint à laicali servitio, &c.* Diaconissarum Ecclesiæ CP. meminit Palladius in Vita Chrysostomi pag. 28. & 90. Edit. Emerici Bigotii. His addo, *Acephalos hæreticos dixisse, Paulum Apostolum in Epistolis suis præcipisse feminas Diaconas fieri debere, quia eas commemorat post Diaconos*, apud Florentium Wigorn. [Vide Hierolexicon Macri.]

DIACONISSA, Abbatissa. Ita vocem hanc notione ista usurpat Abailardus Serm. in Natal. S. Stephani, & p. 145. *Diaconissa, quam nunc Abbatissam nominant.* Quomodo etiam Græci aliquot Scriptores Διακόνους Præfectas Monasteriorum appellarunt. Vita S. Nili junioris pag. 135. Μία διάκονος ἡγουμένη μοναστηρίου. Adde Vitam S. Eupraxiæ virg. n. 7. & 10. Synaxaria in S. Susanna 15. Decemb. Nomocanonem editum à Joan. Bapt. Cotelerio cap. 267. [& Glossarium mediæ Græcitatis in Διάκονισσα.]

DIACONICÆ EPISTOLÆ, apud Euseb. lib. 6. cap. 38. & Georgium Syncellum pag. 375.

¶ DIACONITA, Diaconus, in Hierolexico Macri.

DIACONITES, Pauperes, qui in diaconiis alebantur. Diurnus Romanus cap. 7. tit. 17. *Sed dispensator, qui pro tempore fuerit in eadem venerabili diaconia, pro remissione peccatorum nostrorum, omnes Diaconites & pauperes Christi, qui ibidem conveniunt, Kyrie eleison exclamare studeant.* Vide *Diaconia*.

DIACONIUM, Dignitas Diaconi, quæ alias *Diaconatus* dicitur. Ita S. Cyprianus Epist. 49. Ennodius in Vita S. Epiphanii Ticinensis, &c.

DIACONIUM, Idem quod *Diaconicon*, Ecclesiæ Secretarium. Hadrianus I. PP. in Epist. Canon. Laodicen. capit. 21. *Ut Subdiaconi removi sint à Diaconio, id est Secretario, ne dominica vasa contingat.* Gregorius II. PP. in Epist.

Epiſt. 2. ad Leonem Iſaurum in VII. Synodo: *Pontifices, ubi quis peccavit, ... cum tanquam in carcerem in ſecretaria ſacrorumque vaſorum araria conjiciunt, in Diaconia & Catechumenia ablegant*. Vide Deſcriptionem ædis S. Sophiæ poſt Silentiarium cap. 84.

DIACONUS, Dignitas Eccleſiaſtica. S. Cyprianus Epiſt. 65. *Meminiſſe autem Diaconi debent, quoniam Apoſtolos, id eſt, Epiſcopos & Præpoſitos Dominus elegit: Diaconos autem poſt aſcenſum Domini in cœlos Apoſtoli ſibi conſtituerunt Epiſcopatus ſui, & Eccleſiæ ſuæ miniſtros*. Apud S. Ignatium in Epiſt. ad Trallianos, dicuntur etiam miniſtri Epiſcoporum. Clemens PP. lib. 2. Conſtit. Apoſt. cap. 4. Diaconos votat Epiſcopi auditum, oculum, os, cor & animam.

Diaconorum officium præfertim erat Evangelium legere ac recitare in ſacris Liturgiis. Ita Clemens lib. 3. cap. 61. Sacramentar. Gregorii, Ordo Romanus, Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 12. Canones Saxonici Ælfrici ad Vulſinum Epiſc. cap. 16. Lex Alemann. c. 14. Regino an. 870. Vide S. Auguſt. quæſt. Ex utroque mixt. q. 101. Conſecratam à Sacerdote Euchariſtiam fidelibus porrigere. Ita Juſtinus Apol. 2. Cyprian. lib. de Lapſis, Iſidor. lib. 2. de Eccl. offic. c. 28. Canones Ælfrici cap. 16. Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. de Tonſura Clericor. Canones Hibern. lib. 3. c. 8. &c. Epiſtola ad Præſidium Diac. de Cereo Paſchali to. 9. Operum S. Hieronymi, &c. quod vetitum Subdiaconis in Concilio Laodiceno cap. 25. atque adeo ipſis Diaconis præſente Presbytero, niſi id exigat neceſſitas in Concilio Carthag. IV. capit. 38. & in Canonibus. Hibern. libro 3. capit. 8. ubi *præſente* reſtituendum, pro *præſtante*. In libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 42. Diaconus, non Euchariſtiam, ſed calicem communicantibus porrigit; *Singuli quique poſtquam de manu Sacerdotis corpus Domini ſumpſerint, divertant ad ſiniſtram altaris, ubique ipſis Diaconus de calice ſubminiſtrabit, ita ut ipſe dextra manu calicem teneat, & ſiniſtram manu eorum ſupponat*. Ita etiam in Uſibus antiquis Ord. Ciſter. cap. 103. Vita S. Amatoris Epiſcopi MS. *Acceſſit ad beatiſſimum Amatorem, tunc Diaconum, qui ſacratiſſimum calicem in vitam æternam populis porrigebat*. Quidam volunt, olim obtuliſſe Diaconos ex S. Ambroſio lib. 1. Offic. c. 41. ubi de S. Laurentio: *Experire certe, utrum idoneum miniſtrum elegeris, cui commiſiſti Dominici ſanguinis confectionem*. Ubi *confectio Dominici ſanguinis* accipi poteſt pro ſanguine conſecrato, quem fidelibus porrigebant, tametſi conſecrationem olim præſumpſiſſe colligitur ex Concilio Arelatenſi I. cap. 15. & Ancyrano c. 11. in quibus offerre vetantur. Sed & *plebes rexiſſe* dicuntur in Concilio Eliberit. can. 77. & apud Gregor. Turon. de Gloria Confeſſor. cap. 30.

Eorum *voce communis oratio indicebatur*, ut eſt apud Anonymum Epiſt. 21. de celebrat. Paſchæ tom. 9. Operum S. Hieronymi.

De cæteris officiis Diaconorum, vide Acta Apoſt. cap. 6. 7. 8. Ignat. Epiſt. 7. cap. 12. Clement. lib. 2. cap. 61. Dionyſ. lib. 3. Hierarch. Hieronym. lib. 14. in Ezechiel. cap. 48. Librum de 7. Ordin. Eccleſ. cap. de quinto Gradu Eccleſ. inter Opera Hieronymi tom. 9. Rabanum lib. 1. de Inſt. Cleric. cap. 7. Gillebertum Lunienſ. Epiſc. de Uſu Eccleſiaſtico, Honor. Auguſtod. lib. 1. cap. 180. Ivonem Carnot. Serm. 2. de Reb. Eccleſ. Paul. Warnefrid. lib. 5. de Geſt. Longob. cap. 27. [Hierolexicon Macrorum fratrum,] &c.

A ſolo Epiſcopo manus Diacono imponitur, cum ordinatur, quia non ad Sacerdotium, ſed ad Miniſterium conſecratur. Ita Concilium Charthag. IV. Sacrament. S. Gregorii, Canones Hibern. l. 3. c. 3. & Ordo Rom. quem ritum improbat Amalarius l. 2. de Offic. Eccl. c. 12.

Diaconi primum 7. numero inſtituti ab Apoſtolis ἀρχιυπηρεσίαν τοῦ διακόνου, ut ait Africanus apud Syncellum p. 328. Qui quidem numerus in omnibus Eccleſiis diu ſervatus eſt. Vide Concil. Neocæſar. cap. 14. Synodum Romanam ſub Symmacho ſub fin. Anaſtaſium in S. Evariſto, Sozomen. lib. 8. cap. 19. Steph. Eduenſem de Sacram. alt. c. 7. Rabanum de Inſt. Cleric. l. 1. c. 8. Baron. an. 112. n. 9. &c.

Diaconi ſtabant in Conciliis ac confeſſibus Epiſcoporum. Ita Concilium Nicænum can. 14. Laodicen. can. 20. VI. Syn. c. 7. Concilium Arelat. II. can. 15. Trullan. c. 7. Eliberitan. in princip. Chryſoſt. Homil. 33. in Matth. Gregorius Magn. l. 4. Epiſt. 40. l. 9. Epiſt. 28. Anaſtaſ. in Martino, &c.

DIACONUS CARDINALIS, dictus, qui ad Eccleſiam aliquam *Diaconus incardinatur*, apud Gregor. M. l. 5. Epiſt. 11. Vide Legem Bajwar. tit. 1. c. 10. §. 1. & in voce *Presbyter Cardinalis*, ex Paſchali II.

Videtur præterea ita appellatus antiquior & primus Diaconorum Eccleſiæ, qui ad eam dignitatem evehebatur cum Epiſcopi, Cleri, ac populi conſenſu. Idem Gregor. M. l. 1. Epiſt. 81. ait, Liberatum, qui Diaconi fungebatur officio in Eccleſia Calaritana, ſi ab Epiſcopo non factus eſt *Cardinalis*, cæteris Diaconis ſe præponere non poſſe. *Diaconus in Cardine conſtitutus in urbe Roma*, in Capit. an. 806. c. 33. & l. 1. Capitul. c. 132. Primitus autem in Eccleſia Romana unicus fuit, ut ex Synodo Romana ſub Sylveſtro PP. colligitur, qui & *Archidiaconus & Diaconus circumluſtrator & perſcrutator* vocabatur. Poſtea Diaconorum in Eccleſia Romana numerus auctus eſt, & ex ſeptem quatuordecim primum, deinde 18. facti, qui omnes, ut ab aliis Diaconis, non Cardinalibus, differrent, *Diaconi Cardinales* vocati ſunt, id eſt, Principales, qui præcipue Xenodochiorum & Diaconiarum miniſtri erant: qui ad certas Diaconias erant *incardinati*.

DIACONI REGIONARII, dicti in Eccleſia Romana, qui ſingularum Urbis regionum, quæ ſeptem erant, Diaconiis præficiebantur. Anaſtaſius in S. Evariſto: *Hic titulos in urbe Roma diviſit Presbyteris, & ſeptem Diaconos conſtituit, qui cuſtodirent Epiſcopum prædicantem propter ſtylum veritatis*. [In Euchiriano Catalogo, cujus antiquitas inde probatur, quod in Liberio Papa deſinat, à Fabiano dicitur Roma diviſa in ſeptem Diaconias: quod ſi verum eſt non ad Evariſtum referenda eſt *Diaconorum Regionariorum* inſtitutio.] Ex Collegio Diaconorum Cardinalium erant. Ordo Romanus: *Obſervandum eſt, ſeptem eſſe Regiones Eccleſiaſtici Ordinis urbis Romæ, & unamquamque regionem ſingulos habere Diaconos Regionarios: & uniuſcujuſque regionis Acolyti per manum Subdiaconi Regionarii Diacono regionis ſuæ officii cauſa ſubduntur. Quorum Diaconorum, ſi quando quiſpiam moritur, donec loco ejus ſubrogetur alius, illius regionis Acolyti Archidiacono obediunt*. [Vide Sozomenum lib. 7. cap. 19.] Vetus Ceremoniale apud Baron. an. 1057. n. 22. ait 12. fuiſſe *Diaconos Regionarios*, eorumque munus, cantare Evangelium in Stationibus. Horum Diaconiæ ibidem deſcribuntur:

DIACONI PALATINI, vel BASILICI, dicti 4. ex 18. Cardinalibus Diaconis, quod in Palatio & Baſilica Lateranenſi Papæ miniſtrarent, inquit Onufrius Panvinius. At Ceremoniale vetus, laudatum à Baronio anno 1057. n. 22. duodecim Regionarios, & ſex Palatinos Diaconos fuiſſe innuit. Palatinorum munus erat, Evangelium in Eccleſia Lateranenſi, ut Subdiaconorum Palatinorum, Epiſtolas & Lectiones in eadem Eccleſia cantare. Eorum Diaconiæ perinde ibidem recenſentur.

DIACONI STATIONARII. Horum munus perpetuum non erat, ſed ad tempus. Ita porro appellabantur

ii, qui Pontifici ad Stationem aliquam profecto ministrarent.

DIACONI TESTIMONIALES, qui Episcopum prædicantem custodiebant, [quique *testes* esse possent eorum, quæ ab ipso dicebantur ad populum, ut, si opus esset, declararent iis, quorum intererat.] Vide *Syncellus*.

☞ Inter *Diaconos testimoniales Syncelli* sve numerandum puto Hiacinthum quemdam Alexandri III. PP. *Diaconem*, de quo sit mentio in Fragmento de Rebus Ludovici VII. Franc. Regis apud Duchesnium to. 4. p. 435. *Quod ut cognovit Alexander, misit ad Ludovicum Regem legatos, scilicet Bernardum Portuensem Episcopum & Hiacinthum Diaconem suum, qui Regis iram lenirent & familiare colloquium inirent*.

DIACOPOSIS, Molestia, angustia, ex Gr. διαθόπτω, à κόπτω, Lasso, fatigo. Pelagius II. PP. in Epist. ad Gregor. Diaconum apud Jo. Diaconum lib. 1. Vitæ S. Gregorii PP. c. 32. *Et super illam Diacopositn, vel unum Magistrum militum, & unum Ducem dignetur concedere, &c.* Petrus Damian. lib. 7. Epist. 3. *Et revera, qui peculatus crimen incurrit, in Diacopositn cogitur incurrere, quod tulit*. Apud Baron. an. 1064. n. 16. ubi eadem Epistola describitur, habetur *referre*, pro *incurrere*: sed videtur legendum *inferre*. *Diacoposis*, in Glossis MSS. exponitur *divina ostensio*.

DIACOPTUS, ex Gr. διάκοπτος, Intercisus, cæsus. Anastasius in Adriano: *Fecit crucem Diacopton*.

¶ DIACOPUS, διάκοπος, Scissura, vel Meatus in aggere intercisus, per quem rivus transmittitur in loca remotiora. Meminit Ulpianus l. pen. ff. de extraord. crim.

DIACYNTHINUS, Διακύνθινος, Iacynthini coloris intensioris. Leo Ost. l. 3. Chronici Casinensis cap. 19. *Planeta Draconibus magna aureis listis undique decenter ornata*.

DIADEMA. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Et inter me & illum grande erat Diadema, ita ut uterque ad invicem accedere non possemus*. Quo loco *diacostema* legendum censet Holstenius, quæ vox Agrimensoribus nota est. Aliter tamen conjicit eruditus Possinus, quem consule.

¶ DIADEMALITER, Cum diademate, in Actis SS. April. to. 2. pag. 734. de S. Wernhero Mart.

DIADEMATIZARE, Diadema imponere, in Vita MS. Caroli M. jussu Friderici Imper. exarata, lib. 1. cap. 10.

DIADOTÆ, Διάδοται, Dirbitores, Divisores, Lex 28. Cod. Th. de Erogat. milit. annonæ: *Nulli omnino per præpositos pistorum, & Diadotas, nulla in specie præbeatur annona, &c.*

¶ 1. DIÆTA, Iter unius diei. Vide *Dieta* 2.

2. DIÆTA, seu DIETA, Pastus, refectio. Passio S. Victoris Massil.

Et modo nobiscum qui posses cingere discum,
Ut decet athletam sumens cum Rege Dietam.

Fulbertus in Epist. 116. *Unde quotidianam tuæ animæ Dietam sumens, &c.* [Vita S. Albani inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 2. pag. 59. *Pro cujus animæ remedio quædam sanctis Martyri contulit prædia, unde hodieque Fratribus ministratur Dieta*. Concordia inter Hugonem & Conventum S. Benigni Divion. ex Chartario ejusdem Monasterii: *Dieta importat hæc quæ sequuntur, videlicet farcere coquinam, generale & pittantiam, secundum quod in nostro refectorio fieri consuevit*.]

3. DIÆTA, Δίαιτα, Ἐστίασις, [Gall. *Diette*.] Certa victus ratio ex Medicorum præceptis. Vide Henricum Stephanum de Abusu linguæ Græcæ p. 100. & Gorræum in Definit. medicis, & infra in *Dieticus*. [Hildebertus Cenomam. Serm. Synod. tom. 21. Bibl. PP. p. 170. metaphorice: *Prima sane Dieta malo abstinere*. Simili modo Gaufr. Autiss. l. 2. in Cant. Cant. *Prima Dieta est ad memoriam mortis incipere*. Hac voce nativo suo sensu Cicero ipse usus est ad Atticum. *Dieta curari incipio*.]

At Latinis Scriptoribus *Dieta* sumitur pro cœnaculo & loco, ubi cœnabatur. Glossæ Græc. Lat. Δίαιτα τὸ ὑπερῶον *Dieta, cenaculum*. Vide Plin. lib. 2. c. 17. lib. 5. c. 6. Sidon. lib. 2. Epist. 2. &c.

¶ 4. DIÆTA, Conventus apud Germanos celebrior, Gall. *Diette*. Vox derivata, si credimus Menagio, à superiori *Dieta*, Cœnaculum; quod hujusmodi Conventus ab antiquis Germanis celebrarentur in cœnaculis & conviviis. Sic de his Tacitus: *Sed & de reconciliandis invicem inimicis, & jungendis affinitatibus, & adsciscendis Principibus: de pace denique & bello, plerumque in conviviis consultant, tamquam nullo magis tempore, aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec callida, aperis adhuc secreta pectoris licentia loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, posteri die retractatur, & sua utriusque temporis ratio est. Deliberant dum fingere nescisunt: constituunt dum errare non possunt*. Jo. Iperii Chronicon S. Bertini, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 694. *Rex indignans Ferrandum odio magno collegit, & Dietam super hoc eidem assignavit in Arkas villam prope S. Audomarum... ubi die statuto Ferrandus coram Rege comparuit; sed Rex Dietam prorogans, &c.* Occurrit apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 99. in Hist. Dalph. to. 2. pag. 251. col. 2. & alibi non semel. Quod autem in *Dietis* seu cœnaculis olim haberentur hi Cœtus Germanici, inde factum est, ut Διαιτητὴς in vett. Glossis reddatur, *Disceptator, Arbiter, Interventor*, & Δαίτη, *Intervenio, Disceptо*. Vide Gloss. mediæ Græcitatis.

DIÆTARE, Gr. Διαιτᾶσθαι, Victus ratione uti: unde διαιτητικὴ, Medicinæ pars, quæ docet victus ordinandi artem. Conftantin. Afric. lib. de Victus ratione: *Post accessionem, Dietentur modo prædicto*. Petr. Blesens. Epist. 101. *Purgatur ægrotus, antequam Dietetur*. Vide eumdem Epist. 27.

DIÆTARII, qui in diæta, seu cœnaculo, mensas ornare & mensis ministrare solent, in leg. 12. D. de Instit. & Instr. Historia Translat. S. Sebastiani cap. 12. *Erat namque ei inter prandendum familiare inopum, debiliumque, quos mensæ fuæ Dietarios delegerat, curam agere*. Πρῶτος τῶν διαιταρίων, apud Theophanem in Chronico pag. 122. qui διαιτάρχας in Glossis Gr. Lat. Vide Scylitzem in Michaele, [& Continuatorem Theophanis lib. 4. n. 35.]

DIÆTARII in re nautica, apud Ulpianum qui dicantur, vide apud Schefferum libro 4. de Militia navali capit. 7.

¶ DIAFONIA. Vide *Diaphonia*.

DIAGNATUS, Cognatione proximus, *valde* agnatus; id enim sonat vox *dia*. Jo. Sarisberiensi. Epist. 59. pag. 129. *Sed & ipse, ut vulgariter dici solet, Octavianis nepos est, & evicino, ut rectius dixerim, Diagnatus, utpote sororis filius*.

DIAGRAPHUM, Descriptio census, capitatio, vel tributum, διάγραφον. Anastasius in S. Vitaliano PP. pag. 52. *Et talem afflictionem posuit in populo... per Diagrapha, seu capita atque nautaciones per annos plurimos, quales à sæculo nunquam fuerunt*. Vide Salmasium ad Hist Aug. p. 375. Διαγραφὴ, Descriptio. Procop. in Hist. arcana p. 102. 1. Edit. Συνωνεῖτο γάρ, ᾗ ταῖς κατ' ἐμὲ γενομέναις ἐπαιβολαῖς τε καὶ διαγραφαῖς τῶν χρημάτων τῶν, τε πολεμίων ἀτακτοχαράκτων αὐτίκα μάλα ὀλίσκοντο. Infra: τὰ δὲ διαγραφὼν τῷ δὴ σπεῖρ χωρίζομένοις πολλαῖς ἄλλοις τε, καὶ ὑπὸ τῆς χρόνου περιβαλόντας τὰς σώμασι ἀνάγκας, &c. Διαγραφάριος, *publicanus*. Hesychius: Διαγραφάριος. ὁ ἀναιτῶν τὴν δημοσίαν. Vide *Descriptio*.

¶ DIA-

¶ DIALABIS. Vide *Dialapis*.

¶ DIALAGIUM, vel DYALAGIUM, vox mendosa pro *Hallagium*, Tributum quod exsolvitur pro licentia exportandi merces in *Halla*, seu foro tecto, Gallice *Halle*. Arrestum Curiæ Parlamenti Paris. sub Philippo Franc. Rege in Tabulario Compendiense: *Dictum locum esse situm in ipsorum territorio & undique circumdatum terra & aqua & justitia eorumdem, dicentes totam justitiam & utilitatem dicti loci ad ipsos pertinere, excepto de sale & Dyalagio piscium maris.* Vide *Halla*.

DIALAPIS, *Constitutum Imperatorum*, in Glossis Isidori. Papias habet *Dialabis*, *Constitutum Imperatorium*, *sive diathete*. Ubi leg. forte *diatheseis*, ex Gr. διαθέσεις. [In MS. Bituric. habetur *Diathece*: quam vocem pute retinendam, à Græca διαθήκη, Fœdus, pactum.] At *dialabis* videtur detortum ex διαλαβὶ, quæ quidem vox nescio an hac significatione reperiatur apud Scriptores: [Quare Pithœus mallet *Dialepsis*, διάληψις, Propositum: Scaliger vero διάταψις, Edictum, constitutio.]

DIALOGISTA, [διαλογιστὴς,] Disputator, qui differit. Wlcatius in Cassio: *Addens futurum se Sergium, si Dialogistam occidisset, Antoninum hoc nomine significans, qui tantum eruditi in Philosophia, &c.*

DIALOGIUM, *Dualis sermo*, in Glossis MSS.

DIAMANTES, Adamas, Adamantinus: *Diamante*, Italis, Gallis, *Diamant*; Græco-Barbar. διαμάντι. Gloss. MSS. ad Iatrosoph. *Diamantes, de adamante*. Doctrinale:

Ex as est atis: elephas gigasque dat antis,
Et Diamas, adamas, &c.

Vide Meurs. [& Gloss. med. Græc.] in Διαμάντι.

¶ DIAMANTINUS COLOR, in Actis S. Francisc. Romanæ, Martii to. 2. p. 107. D.

DIAMARE, pro *Deamare*. Gloss. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Diamat, valde amat*. Abbo l. 1. de Bello Paris.

Valles diffugiunt humiles, tumidi prius Alpes
Arma simul Diamant

Et lib. 2. *Fallaceque fugam Diamant*.

Ubi Glossator ipse Abbo: *Valde amant*.

¶ DIAMEROS, *Persona comica mitrata*. Gloss. Sangerm. n. 501. Gr. διαμερὴς. Vel διμερὴς, Bipartitus.

DIAMETRUM, Intertrimentum, *Decbet*, Harpocration: Διάμετρον, τὸ διὰ πάντων ἀκτὶς διακοπτομένη. Ita usurpat Codex Th. in leg. ult. de Naviculi. & leg. 5. de Naufrag.

DIAMICUS, Valde amicus, familiaris. Willelmus Malmesburiensis in Vita S. Aldhelmi Episc. cap. 3. *Non est narratu facile, quam efficax fuerit in exhortando Diamicos & discipulos, &c.*

¶ DIAMORON. Isid. Orig. l. 4. c. 9. de remedio & medicaminibus: *Diamoron à succo mori nomen sumpsit, ex quo conficitur, sicut Diacodion, quia ἐκ τοῦ παβάνου, id est ex papavere fit, sicut Diaspermaton, quia ex seminibus componitur*. Vox *diamorum* Pharmacopolis nota est.

DIANA, DIANUS. Vita S. Cæsar. Arelat apud Surium: *Demonium, quod rustici Dianum vocant*. Cum Diana equitare, fortilegii species. Fragmenta Capitul. edita à Steph. Baluzio c. 13. *Illud etiam non omittendum, quod quædam scelerate mulieres retro post fathanam converse demonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt se & profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multa terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, &c.* Adde Capitula Herardi Episcopi Turon. c. 3.

☞ Imaginariarum harumce equitationum etiam meminerunt alii recentiores. Augerius II. Episc. Conseran. ann. 1280. in Statutis MSS. habet: *Nulla mulier se nocturnis equitare cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade seu Benzoria & innumera multerum multitudine profiteatur; hæc enim dæmoniaca est illusio*. Eadem habent Patres Concilii Trevir. an. 1310. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 257. ex quibus conjecto hanc mulierculatum delirationem non multum absimilem fuisse nocturnis illis conventibus quos *Sabbats* vocant, quibusque diabolum sub forma hirci præsidere aiunt, ibique servitia quæ sibi competunt, hoc est, turpissima à suis exigere. Nostræ sententiæ non parum patrocinatur Johannes Sarisberiensis l. 2. Polycrat. c. 17. ubi de hujusce modi deliriis: *Quale est*, inquit, *quod Noctilucam* (lege *Nocti lucam*) *quamdam vel Herodiadem, vel præsidem noctis dominam concilia & conventus de nocte asserunt convocare, varia celebrasi convivia, ministerium spacies diversis occupationibus exercere, & nunc istos ad panam trahi pro meritis, nunc illos ad gloriam sublimari*. Vide *Dusii* & *Fada*.

¶ DIANUNT, *Dusii*. Dant. Supplem. Antiquarii.

¶ DIANUS. Vide *Diana*.

¶ DIAPASON, διὰ πασῶν, per omnes, supple, chordas, Musicis nostris Octave. Martianus Capella l. 9. *Ex sonis qui & singulis & omnibus tropis rite convenient, symphoniæ tres, quarum est prima διὰ τεσσάρων, quæ Latine Ex quatuor; alia symphonia quinaria est & dicitur διὰ πέντε, atque constat sonis quinque: tertia διὰ πασῶν, quæ ex omnibus octo sonos recipit*. Vitruvius l. 5. c. 4. *Concentus quos natura hominis modulari posset, Græceque συμφωνίας dicuntur, sunt sex, Diatessaron, Diapente, Diapason, Diapason cum Diatessaron, Diapason cum Diapente, Disdiapason*.

¶ DIAPENTE, διὰ πέντε, Potio Diapente, Vegetio l. 1. Mulom. 10. dicitur à numero specierum, scilicet myrrhæ, gentianæ, aristolochiæ longæ, baccarum lauri & eboris rasurarum, ex quibus simul mixtis conficitur; in Musica vero *Diapente* vocatur Mensura tribus constans tonis & dimidio. Gall. *Quinte*. Jac. Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. Papæ:

Concrepat inde chorus, duplicat sua vulnera pæson.
Ille tonus Romanus avet: clarum Diapente
Ille canit: feris ille gravem quartam diatesron
Lubricus in vocem, &c.

Vide *Diapason*.

¶ DIAPHONIA, διαφωνία, Vocum discrepantia. Glossæ Sangerman. n. 501. *Diafonia, id est, Voces discrepantes vel dissonæ*. Occurrit in Vita B. Notkeri Balbuli, to. 1. April. pag. 582. Vide *Dulciana*.

DIAPISTUS. Leo Ost. l. 2. Chron. Casin. c. 2. *Planetam Diapistum listis aureis ornatum*. Mox *Tunicam ejusdem operis...cum mappula Diapistim auro nibilominus decoratas*. Lib. 3. c. 73. *Planetæ Diapsræ deaurata* 5. & 3. *sine auro, diarodina deaurata* 3. *Diapistæ* 2. & *alia citrina*. Lib. 3. c. 20. *Tunicam Diapistim cum urna amplissima*, &c. Bulla Benedicti VIII. PP. ann. 1023. in Bullario Casinensi: *Oloserica autem auro texta, & planetam de pallio Dyopastin, adornatam optimis listis aureis, & orarium, &c.* [Hugonis Falcandi Histor. Sicula, apud Murator. to. 7. col. 256. *Hic Diapisti color subviridis intuentium oculis grato blanditur aspectui*.]

DIAPRASIUM, Διαπράσιον, Malagma, aut electuarium, confectum *prasio* seu *marrubio* herba, vel certe ex ærugine, quam vocant nostri *Verd de gris*: nam & ita πράσιον interpretatur Myrepsus. Lanfrancus Cantuar. Archiepisc. in Epist. 46. *Omitte tibi Diaprasium magnum, quod ad hanc infirmitatem valde utile esse Medici perhibent, de quo in modum silvestris nucis tertia semper die accipies*.

DIAPRASIUS, Viridis coloris vividioris. Historia

Epi-

Episcopor. Autif. c 44. *Alternm pallium Diaprasi colo-ris*. Teſtamentum Riculfi Epiſc. Helen. 915. *Caſulas Epiſcopales optimas tres, unam Diaprasium, &c.* Leg. *diaprasiam*.

DIAPRASINUS, Eadem notione. Flodoard. l. 3. Hiſt. Remenſ. c. 21. *Mitsens ei quedam preciosa ornamenta, caſulam ſcilicet Diaprasinam, quam habebat unicam.*

¶ DIAPRETUS. Vide in *Diaſprus*.

DIAPSALMA. Optatus l. 4. *Legimus quadrageſimo nono Pſalmo ſub ſecundo Diapſalmate Spiritum Sanctum ſixiſſe, &c.* S. Hieron. in Epiſt. ad Marcell. 138. varias de vocis notione ſententias refert. *Quidam*, inquit, *Diapſalma commutationem metri dixerunt eſſe, alii pauſationem ſpiritus, nonnulli alterius ſenſus exordium: ſunt qui rythmi diſtinctionem: & quia pſalmi tunc temporis junctâ voce ad organum canebantur, cujuſdam muſicæ varietatis exiſtimunt ſilentium*. Eadem ferme Iſidor. l. 6. Orig. c. 19. S. Eucher. Lugdun. de variis vocabul. & Caſſiod. in Pſalmos S. Auguſtin. in Pſal. 4. *Diapſalma, interpoſitum in pſalmo ſilentium interpretatur*. Amalarius l. 4. cap. 48. *Unde & Diapſalma apud Hebræos de nonnullis interponitur, quod ſignificat interuallum vocis diſtinguendæ*. S. Hilarius in Prologo ad Pſalmos extremo: *In Diapſalma vero, quod interjectum plurimis pſalmis eſt demutationem aut perſonæ, aut ſenſus ſub converſione modi muſici inchoari, &c.*

At Hieronymo nihil horum videtur: cenſet enim diapſalma vocem eſſe Hebraicam, quæ *ſemper* denotat, ita ut quibus illa connectitur, ſempiterna eſſe confirmet. Solent enim Hebræi in fine librorum unum è tribus ſubnectere *Amen*, *Sela*, aut *Salom*. Quid ſit *Amen*, notum. *Sela* idem eſt quod *Diapſalma*: *Salom*, pacem exprimit, unde & *Salomon* dicitur, id eſt, pacificus. Igitur, ait Hieronymus, ut ſolemus nos completis opuſculis ad diſtinctionem rei ſequentis medium interponere, *Explicit*, aut *Feliciter*, aut aliquid iſtiuſmodi, ita etiam Hebræi, ut, quæ ſcripta ſunt, roborentur: facere ſolent, ut dicant *Amen*, aut *In ſempiternum*: aut, ſcribenda commemorant, ut ponant, *Sela*, aut tranſacta feliciter proteſtantur, pacem in ultimo ſubnotantes. Sententiam ſuam Origenis verbis fulcit, additque, ut probet *Diapſalma* non eſſe ſenſus, aut rythmi immutationem, quandoque in Pſalmorum fine, ut in 3. & 23. contra in Pſalmis multorum verſuum non poni, ut in 36. 77. & 118.

Ejuſdem vocis notiones Grammatici etiam recentiores proferunt, atque in iis Ugutio: *Volunt quidam eſſe Hebraum, quo ſignificatur, Semper, videlicet ut ſila, quibus hic interponitur, ſempiterna eſſe confirmet. Quidam vero Græcum verbum eſſe exiſtimant, quo ſignificatur interruptio vocabuli pſallendi. Alii volunt eſſe Græcum, & ſignificare interuallum pſallendi, ut pſalma ſit, quod pſallitur, Diapſalma in pſallendo ſilentium, ut quomodo ſympſalma dicitur, vocis copulatio in cantando, ſic Diapſalma diſjunctio eorum, &c.* Ebrardus Betun. in Græcismo c. 10.

Quod canitur, Pſalma eſt: interpoſitum, Diapſalma:
Eſt in pſallendo ſimpſalma innexio vocum.
At quidam Diapſalma vocant exordia ſenſus
Alterius: quidam, pauſam ſpiraminis eſſe
Sanctis: ſed quidam, quod ſit mutatio metri
Dicunt: ac quidam quod ſit diſtinctio Rythmi.

Anonym. in Cod. Reg. 930. Τὸ ϗ διάψαλμα, ἢ μεταβολὴ ἐν σημείοις, γοῦν τοῦ ἐκκλησιάζειν, ἢ ἀντιβολήτινα τῶ χρόνου, ἢ μέλος ἀγωλίας τινὰ τῶ ψαλλομένῳ, ἓ ὑπ....οιν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ψαλμῳδίας συμβαίνοντων, ὡς ἐγχειρήσει τινὶ κακῶσαι τὸ ψαλμῳδῶ καινοτέρας τινὸς παρὰ τὰ ἀγῶν πεδίματος ὑπάρχουσι. Τινὲς δὲ αὐτὸ τῶ διάψαλματος φασὶ, ἀπὸ γραφείου εἰ τούτοις τοῖς ἡδελήμασιν, ὡς ἂν ἐσταῦθεν διακόσιοι ἀ-

διάλειπτον ἄνω τῶ παυσηλῦ πεδίματος τῶν ἐπιτηδείων, κἂν ὁ λόγος ἐν ἡδελήμασιν ἀσυγκρίτοις τῶ ψαλμῳδῶ φοὶ τῶν τοῦ πεδίματος καινοτέρων ἐπιζήσεις, ἓ τῶ μὲν διὰ τῶτο καπισχέζονται. Ἓ ἀπλῶς ἐπεὶ, ὁ διάψαλμα ὑδὲν ἕτερόν ἐστι σημεῖον ὁλοχρῶς, διάκομμα ψαλμῳδίας, &c. Alter Codex notat. 2062. Διάψαλμα, ἢ φωνῆς παῦσις, ἢ διὰ μονῆς μεταβολὴ ἢ μέλους ἢ παυσηλῦ, ἢ διάψαλμα ἐστι μουσικὴ μέλους, ἢ ῥύθμὶ τρόπου γενέμενον, ἢ ἡδέσεως ἐναλλαγή. Infra: Ἢ διάψαλμα ἐστι μεταξὺ φῆς ψαλμῳδίας γιγομένη καπὰ τὸ ἀρθρον ὑπορήμασις, φοὶ ὑποδοχὴ τῶ θεῶ ἐπακουσόμενου ὑπὸ τοῦματος. Ἢ διάψαλμα ἐστὶ διάπαυλα ἐν τῆς ψαλμῳδίας, ἐν ᾗ συνεχίζει τὸ μεταβῆναι τὸ μέλος ἀπὸ φωσοχῶν τῶ ὑπὸ τοῦμα ἐπὶ τοὺς ὀξυτέρους ἢ μεταβῆναι τὸ ὀξὺ ἐπὶ τοὺς βαρυτέρους, &c. Adde Gregor. Nyſſ. tract. 2. in Pſal. c. 10. [S. Maximum in Quæſt. c. 18. Chronic. Alexandr. p. 202. &c.

¶ DIAR ſeu DROTNAR, duodecim Præfecti cæteris eminentiores, quibus ſacrorum & juris populo dicendi curam commiſerat Odinus Sueonum Princeps. Ita Hickef. Diſſertat. p. 49. & Snor. Sturl. in Hiſt. Regum Septent. c. 11.

¶ DIARECTUS DIES, *Malus per antiphraſin*, in Vocabulario Suſſannæi.

DIARETOR. Concilia Africana ſub Bonifacio PP. c. 45. *Rurſum placuit, ut quoniam Hipponenſium Diaretorum Eccleſiæ deſtitutio non eſt diutius negligenda, &c.* Ubi forte legendum *Directorum*: qui enim *Diaretores Hipponenſium Eccleſiæ* hic dicuntur, ὁ τῆς ἐκκλησίας ἐπίτροπος, in Canonibus Gr. Eccleſiæ Africanæ can. 78. appellantur.

DIARHODIUS, Color roſeus intenſior. Vide *Rhodinus*.

DIARIUM, Diurnum cibarium vel obſonium: quotidianus & diurnus victus, quantum diei ſufficit. Papias: *Salaria, Diaria, cotidiana cibaria*. Gloſſæ Iſid. *Diaria, cibus unius diei. Diaria, quotidiana ſalaria*. Gloſſ. Gr. Lat. Ὀψώνια, *Cibarium, Diarium*. Σιτομέτρια, *Opſonium, Diarium*. Ebrardus Betunienſis in Græciſmo:

Sunt, quæ ſufficiunt in luce Diaria ſumptus.

[Teſtamentum S. Leodegarii ann. 671. apud Mirræum Diplom. Belgic. to. 1. p. 335. col. 2. *Quadraginta fratres quotidiana Diaria & ſtipendia omni tempore accipiant.*] Vitæ Abbatum S. Albani. *Conſtituit quædam Diaria dari ſcriptoribus de Eleemoſyna Fratrum & cellariis... ad edendum*. Mox: *Dietamque eorum, & Diaria ſub certa quantitate....aſſignavit*. Rurſum: *Pro tribus Diariis de reliquiis meuſæ Conventualis, ne ſcriptores in eſcis emendis impedirentur*. Liber Miraculorum S. Joannis Abbatis Reomaenſis n. 7. *Ubi diutiſſime tabeſcent, nil Diarii prorſus ſumebat*. Petr. Damian. l. 6. Epiſt. 1. *Nam ubi diurno operi Diarium redditur, &c. Diaria ſervorum*, Satyrico, Cibaria in diem ad eorum victum quotidianum. Utuntur Ulpianus in l. 21. de Adim. leg. Julianus antecceſſor Nov. 115. cap. 23. &c. Vide Gl. Pithœi ad eumdem & Meurſium in Δ κριν.

¶ DIARODINUS, ut *Diarhodinus*. Vide *Rhodinus*.

¶ DIAS, Numerus binarius, à Græco δύο, Bis. Abbo de Obſidione Lutetiæ à Normannis:

Mox monade necata obiit ſæviſſima Dias.

Occurrit apud Martianum Capellam l. 6. p. 218. & lib. 7. pag. 238.

¶ DIASOPHISTA, Medicus Sophiſtes, à Græco διαιρίζομαι, Sophiſtice ago. Acta SS. Maii tom. 2. p. 616. de S. Antimo & ſociis: *Quanti quotque Medici & Archiatri & Diaſophiſtæ ad te venerunt & nulla te ratione curare potuerunt*.

DIASOSTES, Διασώστης, Ductor, conductor. Luithprandus in Legat. *Civitate cum Diaſoſta meo egreſſus*,

Su-

Supra: *Sicque minus, ut vos poscebat, turbatus, Διαπόνει, id est, Ductori meo 50. aureorum res pretio dedi. Diasostæ exercitus*, in Novell. Justin. apud Julian. Antecess. c. 532. 537. ductores exercitus. Vide Notas ad Alexiadem p. 352. [& Glossarium mediæ Græcitatis.]

¶ DIASPERATUS, Diasperus, mox in *Diasprus*.

DIASPRUS, Panni pretiosioris species. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1223. in Bullar. Casinensi: *Similiter & pluviale Diasprum, cum listis auro textis.* VIII. Synod. Act. 10. *Vestimenta Diaspra tria.* Hist. Episcoporum Autisiodor. c. 64. *Quatuor pavia indumentorum sacerdotalium diversorum colorum, tam de examito, quam de Diaspro.* Chron. Casin. l. 2. c. 44. 76. 99. *Pluviale Diasprum cum Phrygiis aureis.* Cap. 30. *Planetam diasprum undique auro contextam.* Lib. 3. c. 73. *Planetæ Diasprææ deauratæ quinque.* Innocent. III. PP. l. 14. Epist. 72. *Ad hæc de cruce aurea, & Diaspro nobis ex parte tua ..... præsentatis, gratiarum tibi referimus actiones.* B. Odoricus apud Wadding. an. 1307. n. 13. *Residens in throno eburneo tunicula & dalmatica indutus de Diaspero albo. Casula de Diaspro alba*, in Testamento Gerardi de Abbatis villa ann. 1271. *Tunica de Diaspro alba*, in Charta Petri Episc. Parisi. ann. 1218. apud Sammarth. Liber Anniversariorum Basilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. PP. *Duæ cruces de argento, unam de Diaspro, & unam de crystallo... paria, &c. tria paria candelabrorum de argento, & unum de Diaspro..... duo pluvialia de Diaspro & panno Barbarico.* [*Duæ sunt albæ de Diaspro, aliæ duæ sunt de purpura*, in quodam Catalogo S. Martialis Lemov. an. 1227.] Vide Necrolog. Eccles. Parisi. 3. Nov. & Id. Aug. [Hist. Dalphin. tom. 2. p. 292. & novam Gall. Chr. tom. 3. col. 1124.]

¶ DIASPERUS. *Cappam de Diaspero aurifamito vel tartarisco aureo de findane foderatam*, apud Rocchum Pirrum in Sicilia Sacra pag. 393.

¶ DIASPRETUS. Notitia Ecclesiæ Dinien sis per Gassendum p. 151. *Item duo pallia alba Diaspreti.*

¶ DIAPRETUS. Testamentum Johannis Gasqui Episc. Massil. ann. 1344. ex Archivo Episcopatus ejusdem urbis: *Lego duos pannos quasi virides Diapretos pro ornando altare.*

¶ DIASPRE. Inventarium ornamentorum Ecclesiæ ex Archivo S. Victoris Massil. n. 1100. *Dalmaticam & Floquetum de Diaspre rubeo*. Capitulum generale ejusdem S. Victoris an. 1340. *Capam auream vel ferieam de Diaspre paramentis vel aurifriciis paratam & ornatam.*

DIASPERATUS. Monastic. Anglic. tom. 3. pag. 134. *Sandalia cum caligis de rubeo fameto Diasperato, breudata cum imaginibus Regum in rotellis simplicibus.* Adde pa. 321. Vox etiam nostris nota. Le Roman *de Gaydon* MS.

Cuirie ot bonne, qui fu de cuir boilli,
Cote à armer d'un Diaspre gaydi.

Infra, de equo:

D'un bon Diaspre fresè mennement
Estoit couvers mult acemeſſement.

Italis *Diaspro*, est jaspis: nostris *Diaspre*, variegatus, diversicolor instar *jaspidis*: unde etiam vocis etymon. Roftangnus Berengerus Massil. Poeta Provincialis apud Joannem Nostradamum c. 58.

Qu'elle à son cor plus dur que lou Diaspre.

¶ DIASTEMA, *Διάστημα*, intervallum. Occurrit apud Sidonium l. 8. Ep. 11. & Carm. 15. Vegetius l. 1. c. 22. *Pridie, quam vena pulsetur, sustentetur leviori bus & pauciori bus cibis, ut per Diastema compositio corpore sint, non turbato per indigestionem.* Vide Martianum Capellam l. 9. p. 321.

¶ DIASTEMATICUS, *Διαστηματικός*, Divisus. *Vox Diastematica*, apud Martianum Capellam l. 9. p. 321.

¶ DIATAPSALON, mendose, ut reor, pro *Diatessaron*, Vox musica, Nostris *Quarte*, quæ constat duobus tonis & majori semitono. Hist. Canonizationis S. Edmundi Cantuar. Archiep. inter Anecd. Marten. to. 3. col. 1852. *Nam alii sono, alii semitono, alii per Diapsalton, alii vero usque ad diapason voces Salvatoris laudantium clementiam, extollebant.* Vide *Diapason.*

¶ DIATESRON, pro *Diatessaron*. Vide locum in *Diapente*.

¶ DIATESSARON, *Διὰ τεσσάρων*, Musicis Quarta, quæ duobus tonis constat & dimidio majori, Gall. *Quarte*. Vide *Diapason.*

¶ DIATESSARONICE, Secundum Quartam Musicorum. *Dum Gloria in excelsis Diatessaronice intenderetur*, in Actis SS. Gervasii & Protasii Junii to. 3. pag. 835. A.

¶ DIATHECA, Græc. *Διαθήκη*, Testamentum, in veteribus Instrumentis non semel, verum & apud Martialem 12. epigr. 71. ubi tamen alii *Diatecta* legunt. Hinc corrigendum Glossar. Sangerman. n. 501. ubi: *Dicatice, Testamenta*. Vide Turnebi Adversar. l. 27. ca. 31. Hierolexicon Macri & infra *Diatychi.*

DIATIM, Quotidie, de die in diem, apud Isidorum in Gloss. & Balbum in Catholico. Ecxecardus junior de Casib. S. Galli c. 1. *Cum lineis vestibus Diatim intravit.* Utitur & Gerardus Abbas Silvæ Majoris in S. Adelardo n. 53. & Matth. Paris an. 1252. [Auctor Vitæ B. Deicoli apud Eccardum in Orig. Habsburgo-Austriac. p. 162. & Chartarium Eccl. Auxitanæ c. 48. Vide *Dietim.*]

DIATRETUS, Perforatus, cælatus, ex Græco *Διάτρητος*. *Calix Diatretus*, in l. 27. § 29. D. ad leg. Aquil. Unde

DIATRETARII, *Διατρητάριοι*, Qui calices aut vasa cælant & perforant, in l. L. C. de Excusat. artif. *Diatretarios, τοὺς τρυπῶντας τοὺς ὑαλοπώτας*, interpretantur Græci, qui perforant margaritas.

DIATRITUS, pro *Diatretus*. Paulin. Epist. 12. *Totidem januis patefactus* (paries) *à latere Confessoris, quot à fronte ingressus sui foribus nova* (Basilica) *referabatur, quasi Diatritam speciem ab utraq; utramque spectantibus præbet.* Ubi *species* est, quod *Face de bastiment* dicimus, uti à Vitruvio l. 9. c. 4. vox hæc usurpatur: *Species Diatritæ*, nostris, *Face à jour, percée de fenestres & de portes.*

DIATYCHI. Charta Garsiæ Regis Navarræ apud Sandovallium in Episc. Pampilon. p. 42. sic claudit: *Est autem data & Deo oblata se volventibus temporum recursibus, anni æræ millesimæ cum suppuzatione nonagesimæ, die vero secundo, Idus Decembrii, luna vero quarta diebus exactis Diatychi, regnante Domino Jesu Christo, &c.* Omisit hæc verba in versione Hispanica Sandovallius. An ex Græco *Διὰ τυχῆς*, *feliciter*; vel potius hæc vox referenda ad, *est autem data & oblata Διαθήκη*, i. e. *testamentum*, quomodo ejusmodi donationes vocabant.

DIATYPOSIS, Mandatum. Gloss. Gr. Lat. *Διατυπῶ, ὑποτυπώσεις, Dispositio, Διατυπῶ, Constituo, disposo, statuo*. Gregorius M. l. 8. Epist. 20. *Scripsi filiis nobis, ut Dulcitio agenti vices nostras dicere deberemus, ne quid super Diatyposim auderet expendere.*

DIAULIUM, *Αὐλή*, Atrium, domus. Fridegodus in S. Wilfrido c. 12.

Præterea Andreæ germana Diaulia sancti
Ingressus, &c.

DIBELLIO. Vide *Duellium.*

DIBLER, Anglis *Doubler*, Discus, patina, paropsis. Leges Burgor. Scotic. c. 125. *Hæres habebit ..... discum, paropsidem, quod dicitur le Dibler, vel chargerum.* Le Roman *du Chevalier au Barizel* MS.

Qui

Qui ja n'emporterai denier,
Ne pain ne el en mon Doublier.

Le Songecreux :

La nape aussi, ou le beau Doublier fin.

Chronicon MS. Abbatum Corbeiensium p. 57. *Baillivus debet administrare hospitibus de religione panem & vinum in eadem forma, qua administrat Conventui, & melius detur eis facere*, napes, touailles, Doubliers, bachins, cailliers, henas, voirres, kaves, *virgatas*, pos, justes, deux truites de fust, *unum, in quo trabitur vinum de Conventu, & aliud, in quo mittitur vinum de Eleemosyna*. Vide *Duplarium* 2.

¶ DIBULATIO, *Designatio*. Papias.

DICA, *Charta, à dicendo*. Ita Papias. Joannes de Janua : *Dica, Tabula vel cautio, vel Charta propria, ubi continetur summa debiti, & nomina debitorum, vel debentium, & ponitur pro qualibet parte Chartæ : & dicitur à dico, cis.* [Liber niger Scaccarii p.366. *Item thesaurarii domini Regis de marca faciunt de averio domini Regis Dicas & cyrographa contra custodes & clericum ponderis & cunei.*]

DICA, non tam pro Charta, vel schedula, in qua scribitur, quam pro *taleola*, nostris *Taille*, in qua rerum numerus annotatur, usurpatur à Thwroczio part. 1. Chr.c.24.de Siculis : *Hi nondum Scythicis literis obliti, eisdem non encaufti & papyri ministerio, sed in baculorum excisionis artificio, Dicarum ad instar, utuntur.* Vide Olaum Wormium in Fastis Danicis p.87. & 119. ubi ejusmodi baculos excisos repræsentat. Ordericus Vitalis l. 8. p. 708. *Unde coacti Dicam per totam terram fuam, quæ hactenus à malis consuetudinibus libera erat, fecerunt, & 60. libras Cenomanenfium... Roberto dederunt.* Ubi *Dica* nihil aliud est quam tallia, seu exactio, vel præstatio, quæ inde nomen accepit, quod in *taleolas* referretur, ut suo loco monemus. Qua etiam notione accipitur in Decretis Hungaricis Ludovici Regis Hungariæ art. 3. & 4. & Matthiæ Reg. an. 1464. ubi *Dica* est exactio publica : *Dicator* exactor & *Dicare* exigere. Liber Rubeus Scaccarii Anglici fol. 30. *Et præter hoc debet Magister Marescallæ habere Dicas de donis & liberationibus, quæ fuerint de thesauro Regis, & de fua camera ; & debet habere Dicas contra omnes officiales Regis, ut teftis per omnia.* Ubi *Dica*, est præstatio *in taleolam* relata. Statuta Ordinis de *Sempringham* p. 748. *Institutum est etiam ut diligenter per Dicam notetur, quantum ex omni genere bladi vel leguminis expendetur in femine.* Supra : *Dica illa dividatur in duo, & una pars deputabitur custodiæ hospitalis fratris...& altera Grangiario.* Rursum : *Per aliquem Fratrem fidelem Clericum vel laicum ad hoc assignatum exeutiantur decimæ ; & summa inde proveniens annotetur Dica inter fratrem prædictum, & Grangiarium.* Ibidem : *Et singulas quarterias annotet per Dicam.* Secunda Curia Generalis celebrata Barcinonæ an. 1299. à Jacobo II. Rege Aragon. MS. *Item quod omnis Dica, quam campfor faciat, vel dicat alicui qualicumque ratione, quod inde teneatur ficut per depofitum & comandam, & quod campfor habeat fcribere omnes Dicas, quas faciet in capi-brevio majori fuo jurato, & non aliis libris vel fcripturis.* Curia Generalis celebrata ab Alphonso Rege in Villa Montis albi an. 1333. *De quibus quantitatibus dicti campfores Dicas faciant, ut eas tradant inquisitoribus.* Jurisconsultis, *Dica*, est judicium, actio, libellus, actionem continens.

¶ DICABULUM, DICIBULUM, Nugæ, fabula puerilis, dicterium. Tertul. adv. Valent. c. 20. *Puerilia Dicibula, in mari poma nasci in arbore pisces.* Mart. Capella l. 8. p. 273. *Dicabulis cavillantibus saleque contenta.*

¶ DICAMBITIO, Permutatio, inquit Bollandi Continuator. Acta SS. Junii to. 1. p. 411. de S. Nennoca : *Calicem hunc aureum... in testimonium offero & in Dicambitione æterna promitto.* Lubens legerem *Dicumbitio*, eadem notione, qua supra *Decumbitio*. Vide in hac voce.

¶ DICARE. Vide *Dica* & *Dicus*.

¶ DICASTERIUM, Δικαστήριον, Forum judiciale. Appendix ad vitam S. Henrici Imp. Julii to. 3. p. 789. *Sequuntur deinde Domini status sæcularis, nobilitas aulica, tum* DD. *Consiliarii, & reliqui ex diversis Dicasteriis suo ordine Officiales.* Occurrit & apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 219. & 222.

¶ DICATICE. Vide *Diatheca*.

DICATIO, Laus, gloria. Lex 2. Cod. Th. de Famosis libellis ; *Qui accusandi fiduciam gerit, oportet comprobare, nec occultare, quæ scieris : quoniam prædicabilis erit ad Dicationem publicam merito perventurus.*

DICATIO, Titulus honorarius. Gloss. Græc. Lat. Κεφδεσιωσις, *Devotio, Dicatio, Majestas*. Epist. Anulini Proconsl. Africæ apud S. Augustinum Ep. 68. *Libellum sine signo obtulerunt Dicationi meæ.* Occurrit apud Senator. l. 11. Epist. 7. & 9. in Epist. Constantini Magn. ad Ablavium, in Actis Concilii Arelat. I. in Collatione Carthag. l. c. to. 19. in Cod. Th. l. 1. de Veteran. l. 1. 21. de Appellat. &c. Vide Salmasium ad Pollionem p. 289.

¶ DICATOR. Vide in *Dica*.

¶ DICATURA, Judicatus, officium judicis. Statuta MSS. Augerii II. Episc. Conferan. an. 1280. *Nullus in facto ordine constitutus... tabellionatus officio fungatur in curia sæculari... aut Dicaturas sæcularium Principum tenere præsumat.*

DICCUS, Flandris *Diic*, Gallis *Digue*, Agger. *Dicare*, *Diccare*, apud Ægidium de Roia an. 1322. *Dricken*, aggerem extruere, agrum aquaticum terra complere. [Genealogia Comitum Flandriæ, inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 414. *Eodem anno* (1321.) *tanta fuit in mari tempestas & inundatio vehemens marinorum fluctuum, quod aggeres & Dici mariniis fluctibus oppositi rupti sunt in multis locis.*] Ch. Joannæ Comitissæ Flandriæ ann. 1230. pro Marquettano Monasterio apud Buzelinum : *Terram illam cum appendiciis, quæ versus mare jacet ; ultra Diccum illum, qui fuit, & est ultra terram Andreæ... intra quam terram videlicet illa terra, quæ Calvek insura dicitur, ad Diccandum in eleemosynam dedissemus... Dedimus & concessimus... totam terram nondum Diccatam à loco, qui nomine ipsius Eccl. dicatus est, ... & quidquid Diccari poterit, &c.* Charta ann. 1242. *Cum omnibus pertinentiis, scilicet Dico & jactu maris.* Salmas. de Hellen. à τοῦ γεῖσ paries, murus, etymon accersit.

¶ JUS AD DICUM, Præstatio ad *Dicum* exsolvenda. Charta Venemari Castellani Gandensis de Fundatione Abbatiæ Canonicorum in Bornehem circa ann. 1101. apud Miræum to. 1. p. 168. col. 2. *Ad sus Canonicorum ibidem Regularium omnes decimas de Martines forthe ad Burnehem pertinentes, & unum mansum terræ inter Brocklant & Gestlant, præter Jus ad Dicum, necnon & unum sach ad turves & ad silvam... dedi.*

¶ DIKA, ut *Dicus*. Concordia inter Episcopum Tornac. & Monachos S. Quintini de insula ann. 1323. è fecundo Chartulario ejusd. S. Quintini p. 236. *Juxta quemdam polrum dictum Amelie supra Dikam & ripam alvei currentis Dedain.... Deinde in novo polro de novo Dikato... revertendo in Occident. ubi tres Dikæ conveniunt...* Rursum occurrit ibidem.

DICENTARIUS, Rhetor, orator. Gloss. Lat. Gr. *Dicentarius*, ῥήτωρ, δικαιικός. In Gloss. Græc. Lat. Λέκτης. [Vide *Decentarius*.]

¶ DI-

¶ DICHE, pro *Dica*, Schedula vel *Tabella*, ſi bene conjecto: unde *Diche Cyregraphariorum* eum exiſtimo, qui curam habet in *Dica* notandi quæ ſunt annotanda, ut *tallias* ſeu impoſitiones, &c. Charta Edwardi I. Regis Angl. ann. 1277. apud Rymerum to. 2. p. 83. *Cum nuper proviſiones fecerimus, quod Judæi regni noſtri manerent in civitatibus & burgis noſtris propriis, in quibus Diche Cyregrapharius Judæorum noſtrorum eſſe conſueverat.*

DICHONEUTON, Διχόνευτον, Bis recoctum & conflatum, mixtura forte alterius metalli adulteratum, de quo in l. 1. Cod. Th. de Conflatione æris, ubi conſulendus Jac. Gothofredus.

¶ DICIBILIS, Qui dici poteſt vel debet. Gl. Lat. Græc. *Dicibile*, λεκτόν, ῥητόν. Arnoldus l. 2. Ligni vitæ de Scriptor. Eccl. littera G. apud Murator. tom. 6. col. 70. *Tres ſermones qui ſic incipiunt*. I. *Dicibilis ſermo de indicibili Verbo in verbis Dicibilibus*. II. *In principio erat Verbum, &c.*

¶ DICIBULUM. Vide *Dicabulum*.

¶ DICITORIUM, Roſtra, Gall. *Tribune aux harangues*. Acta SS. Martii to. 3. p. 244. de B. Ambroſio Sen. *Unus ex Conſiliariis dicti Conſilii ſurgens in dicto Conſilio ad Dicitorium, ſuper contentis in dicta præſentatione propoſita, dixit, &c.*

DICITRINUS. Vide *Diacitrinus*.

DICLUG, *vocabitur Antichriſtus, cujus numerus eſt* DCLXVI. *per litteras Græcas*. Ita Papias MS. Edit. rus habet *Didux*.

¶ DICOFRIT, Dicofritum, Species operæ dominis præbendæ. Charta anni XVI. Ludovici Imp. apud Lobi nellum to. 2. Hiſtor. Britan. col. 24. *Trado tibi... willam... ſitam in pago Venedia... ſine rendæ, ſine opere Dicofrit, diſofot, & ſine ulla re homini ſub cælo, niſi denarios VI. ad ſanctam Leuperiuam in monaſterio Conoch pro anima mea, &c.* Infra: *Dereliquid ipſam terram... ſine opere Dicofrit & diwobart, &c.* Tabular. Rothonenſe: *Emit parziculam de terra ſine rendæ, ſine opere Dicofrit*. Alibi: *Facias inde quod volueris in lub, in Dicombito, in alode comparato, di oſt, Dicofrit, diwobart & ſine ulla re*. Rurſum alibi: *Cunmaot & frater ejus Judhael vendiderunt Budwonio presbytero terram proprietatis ſuæ... in poteſtate, dominatione, in lub, in dicombito, in alode comparato, Dicofrito, &c.*

¶ DICOGRAPHUS, Δικογράφος, Cauſarum ſcriptor. Vox forenſis.

¶ DICOMBITUM, ut ſupra *Decumbitio*. Tabularium Rothonenſe: *Drivinet dat Trebdeoc cum manſis in alode & in Dicombito*. Alio in loco: *Ita ut faceret amptor quidquid illi placeret, licentia & Dicombito vendatoris*. Vide *Dicofrit & Dicambitio*.

¶ DICROTUM, Δίκροτον κωλὸν, *Bireme navigium*, à δὶς bis & κροτέω, pulſo. Lexicon Martinii.

¶ DICTALES TABULÆ, In quibus *dictabant* ſeu componebant. Vide *Tabulæ dictales*.

¶ DICTAMEN, φωνὴ, in Gloſſis. Hinc *Dictamen rectæ rationis* ſæpius dictum. Vide poſt *Dictare*.

DICTARE, Scribere, orationem, epiſtolam componere. Britannico ad Juvenalis Sat. 8. *Dictare eſt aliquid docere in omni genere doctrinæ, quod alius excipiat: & Dictata, quæ traduntur in omni genere diſciplinæ*. [Engelhuſius in Vocabulario Saxonico MS. ut docet Eccardus in notis ad Prologum Pactus Legis Salicæ, *Dichten, Fingere, Dictare*. Teutoniſta: *Gedicht of lyet intgemeyn, Dictamen, Carmen, Poema, Dictatura, Fictio. Dichten, Dictare, Componere, Dictitare, Fingere. Confingere. Dichter, Dictator, Compoſitor, Confictor, Poeta*. Vocabularius Anonymi ſeculo XV. impreſſus: *Profator, ein Tichter on verſeh, eſt Artifex faciens Dictamina neque metricis, neque rythmicis legibus coartata*.] Marculfus in Epiſt. ad l. 2. Formul. *Viros eloquentiſſimos, ac rhetores & ad Dictandum peritos*. Candidus Monachus in Vita Egili Abbat. Fuld. *Exercet temetipſum legendo, & aliquid utiliſsatis adde Dictando*. Petrus Damiani l. 1. Epiſt. 15. *Consempiandi quidem atque Dictandi perfruor otio*. Urſio Abbas in Actis S. Marcelli PP. *Licet non deleſtet Dictandi ſtudio*. Gaudentius Brixienſis Epiſcopus in Epiſt. ad Benevolum: *Ta quoque ea tempeſtate Magiſtrum memoriæ, oblitum ſalutaris fidei arbitrata, contra Catholicas Dictare Eccleſias compellebat*. Anſelmus Cantuar. in Epiſt. ad Anſelmum nepotem, *Dictare quotidie aſſueſce, & maxime in proſa: & ne multum ames difficile Dictare, ſed plane & rationabiliter*. Anonymus Mon. Ratiſponenſis de ſua fortuna part. 2. *Occurrit animo, ut in Dictamine me occuparem aliquo, quod ut ſæpe expertus ſum mentem laſcivam cujuslibet ſcholaſticæ inſtructi in nullo poſſe magis conſtringi, quam ſtudio Dictandi*. Occurrit præterea, apud Dominicenſem, Anonym. Hafenrietanum, laudatum à Greiſero in Epiſcopis Eyſtetenſib. c. 15. Willel. Britonem l. 11. Philipp. p. 95. Greg. Turon. l. 6. Hiſt. c. 22. & alios paſſim. [Vide jam laudatum Eccardum loco citato.]

DICTARE, interdum eſt pronuntiare, ὑπαγορεύειν. Gloſſ. Lat. Gr. *Dictat*, ἐπαΐδουσιν, ὑπαγορεύει. Regula Pauli & Stephani in Concordia Regularum Mon. *Juniores, & maxime, qui adhuc Pſalmos diſcere meditantur, per choras ex ordine & ſine negligentia Dictent, ita ut ab eo loco, quo minores ignorant, hi juniores, qui jam Pſalterium finierint, per ordinem ſibi in Dictando ſuccedant, ut omni tempore proauntiandi uſus non deſit*. Vide Notas noſtras ad Cinnamum p. 492.

¶ DICTARE OPERAM. Leges Rotharis apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 25. col. 1. *Si quis magiſtrum Comaciaum unum aut plures rogaveris aut conduxerit ad operam Dictandum, aut ſolatium diurnum præſtandum, inter ſuos ſervos ad domum aut caſam faciendam, &c.* Quem in locum Cl. Editor: *Operam Dictare* ſignificare videtur præſſe operariis, eiſque normam tradere atque ordinem ſtructionis.... Sed nunquid pro *Dictare* legendum *Dietare operam*, hoc eſt, *Dietim* præſtare operam?

DICTATOR, Scriptor. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀγγιγραφεύς, *Dictator, Reſcriptor*. Alibi: Τραφδεύς, *Dictatura, Dictatum, Dictatus, Dictatio*. Τραγῳδία. *Dicta Τραγῳδοῦ, Dictator*. In MSS. Codd. Feſti Breviarii Hiſtoriæ Romanæ, *Feſti Dictatoris Breviarium* appellatur, uti monet Andr. Schottus in Notis ad Victorem. Forte quia erat *Magiſter Memoriæ*, qui Ἀπογραφεὺς τῆς μνήμης, Petro Patricio. Lucifer Calaritanus lib. Moriendum eſſe pro Dei Filio: *Quando ipſe cum ſis, ut tibi videtur, peritus, baſeſque Dictatorium deſignaſtum numerum, &c.* Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. c. 12,

Dictator quidam, de quo metra protulit iſta.

Epiſt. 16. inter Francicas to. 1. Hiſt. Franc. *Sed hæc unde irrigua & imperitum depromat ſenſum, & compoſis barbarum Dictatorem, qui potius apud Dodonenum diſcit gentium linguas diſcerpere, quam cum bonæ memoriæ Parthenio obtinuiſſe rethorica dictione*. In Lib. 1. Cod. Th. de Legatis & decretis, *Dictator* videtur ſumi pro eo, qui alicui rei pro imperio ſuo intercedit: *Nullus igitur obſiſtat cuiquis Dictator, nemo conſiliis obloquatur*. Vide *Antigraphus*, & *Dictar*.

DICTATIO, Scriptum, oratio ſcripta, apud Senatorem l. 6. Epiſt. 12. l. 8. Epiſt. 13.

DICTATUM, in Gloſſ. Lat. Gr. Αὐτόκελευστον τῶν μαθητῶν, Ἐπαΐδευσις, ὑπαγόρευμα. Ita emendo. Ibidem: *Dictat*, ἐπαΐδουσιν, ὑπαγορεύει. Gennadius laudat *Pomerii Dictatum de Contemptu mundi*. Edidit P. Pithœus *Juliani*

Di-

Dictatum de Conſiliariis, poſt Collationem Legis Moſaicæ.

DICTATUS, apud Ordericum Vital.l.11.p. 834. [Inſcriptio veterum Formul. Andegav. *Incipiunt Dictati ſeu veteres formulæ Andegavenſes*. Occurrit iterum in Actis SS.Junii to.3. p.810. *Dictatus* quartæ declinationis, in Annal.Benedict.to.4.p.719.col.1.]

DICTAMEN, Scribendi forma & modus, formula, ſtylus, proſa, oratio ſoluta, Ebrard. Betun. in Græciſmo c.11.

Dictamen proſa eſt à matri lege ſolutum.

Auctor. Mamotrecti in Sapient. *Stylus*, *id eſt*, *Dictamen*. Innoc.III.PP.l.14.Epiſt.137. *Litteris ipſis diligenter inſpectis*, *ipſi reſcripſimus eas tam ex Dictamine*, *quod à ſtylo Cancellariæ noſtræ diſcrepabant omnino*..... *falſas eſſe*, Idem in c.2.de Falſar.in Collect. *Nam licet in ſtylo Dictaminis & formæ ſcripturæ aliquantulum caperimus dubitare.* Petrus Damian.l.1.Epiſt.15. *Dixiſti ...quia...non deberem prorſus omittere*, *quin vos aliquando Dictaninibus viſitarem*. Infra : *Et à Dictaminis*, *vel intimæ contemplationis intuitu mentis acumen obtundit*. Chron.Abbat.S.Trudonis l.8.p.440. *Pueros*.... *non tam Dictamina*, *quam metrum componere docuit*. Laudatur à viris doctis *Liber Dictaminum Guillelmi de Mandagoto*, poſtmodum Cardinalis, in quo continentur formulæ, quibus pater filio, filius patri, avus nepoti, amicus amico, &c. ſcribere, vel etiam eum alloqui debeat. Ejuſdem ſunt argumenti *Magiſtri Matthæi Dictamina*, ſeu *Ars dictatoria*, Liber *de Stylo Romani Dictaminis*, qui adſcribitur Greg.VIII.PP. & alter Magiſtri Tranſmundi *de Arte dictandi*. [In Gualferbitanæ Bibliothecæ Codice membraneo, Eccardo teſte in notis ad Prologum Pactus Legis Salicæ, habentur *Bennonis Miſnenſis Epiſcopi Rationes Dictandi proſaice ex multorum geſtis in unum collectæ*, in quo libello meminit quoque Benno *Dictaminum Alberici Monachi*. Verba ejus ſunt : *Sic enim Alberici Monachi auri eloquentiſſimi libruin vituperant*, *qui eſſi plene per ſingula Dictaminis documenta non ſcriberet*, *in epiſtolis tamen ſcribendis & Dictandis privilegiis non injuria creditur cæteros excellere*. Idem Benno adducit *Aginulfi* & *Abbatis Samaritani* ſcripta ejuſdem argumenti, in quibus tamen *temeritatem & indiſciplinatæ doctrinæ novitatem* culpat. In ead. Bibl. Guelferb. exſtat & *Henrici Francigenæ* libellus de *Arte dictandi*. Vide Annal.Bened.to.4.p.642.n.50.]

DICTATI, Scribæ, Αντιγραφεῖς, pro *Dictatores*. Epiſtola Gregorii præfixa Notis Tironis & Senecæ in Codd. MSS. *Per Dictatos ſuos ſcribendum curavit*, Vide Salmaſium ad Vopiſcum pag. 481. [& ſupra in *Dictare*.]

DICTATOR, Municipalis Magiſtratus, ita dictus in veteri Inſcript.apud Gruter.p.214. Vide *Dictare* & *Dictores*.

DICTICA, pro *Dypticha*, Pugillaris liber. Gloſſa apud Gratian. 24. quæſt. 2. cap. 6. *Dicticæ ſunt tabulæ*, *à dico*, *dicis*, Ugutio : *A dico*, *hæc Dictica*, *tabula manualis*, *quæ & pugillaris dicitur*, *& ephemeris : unde*,

Clerice, *Dicticas lateri ne depreſſeris unquam*,
In alio Gloſſ.MS.

Clerice, *Dictica lateri ſit ſemper amica*,
Nam ſine Dictica vix retinebis ea.

Buſchius in Chronico Windeſemenſi l.2.c. 65. *Mandavit ut ſcriberet hæc verba in Dictica : Miſerere mei Deus ; & ſtatim complanando*, *hæc delevit*. Ita legitur in Decreto Edit.Contii c.7.p.2.cauſ.24.

1. DICTIO, Scriptio rhetorica, ſeu vera, ſeu ficta, Declamatio, quæ publice & in conſeſſu virorum ſtuditorum dicitur, recitatur. Gloſſ.Græc.Lat. Μελέτη, *Declamatio*. Ennodius l.3.Epiſt.15. *Ipſam quoque ad te Dictionem*, *qua commendatus es*, *deſtinavi*, *in qua non eloquentiam*, *ſed vota cognoſcas*. Idem Diction.10. *Suſceptarum ſecreta Dictionem ab audientibus non examinantur lingua*, *ſed pectore*. Utitur alias non ſemel, l.2.Epiſt.10.11.l.7.Epiſt.31.l.8. Epiſt.3.l.9. Epiſt.12. Ejuſmodi etiam ſunt Dictiones illius complures, quæ inter ejus Opera leguntur. Vide Sidonium.

¶ 2. DICTIO, *Ditio*. Barthii Gloſſar. ex Hiſt. Paleſt. Raimundi Agilæi ſæpius. Diploma Ludovici Germaniæ Regis pro Eccleſia Argentorat.apud Mabillonium in Supplem.Diplom.Charta XII. *Quas moderno tempore in quibuslibet pagis ac territoriis infra Dictionem imperii noſtri juſte ac legaliter poſſidet*.

DICTITIUM, Scriptum, Epiſtola, Diploma. Hariulfus l.3.Chronici Centul.c.30. *Hæc ſtabilita conditione*, *Ingilardus Abbas*, *jam reverſus*, *direxit Dictitia ipſi Epiſcopo*, *poſtulans*, *ut hoc conventio iterum firmaretur*. Idem l.4.c.22. *At ne poſteritas ſuccedentium Abbatum eadem perderet altaria*, *prudentiſſimus Gervinus ab Epiſcopo obtinuit*, *inde fieri teſtamentaria Dictitia*, *quæ ita ſe habent*, *&c.*

¶ DICTO-AUDIENTIA : Obſequium, obedientia. S.Irenæus l.4.c. 79. *Secundum Dicto-Audientiam non omnes Dei filii ſunt*. Sic Plautus & Cicero dixerunt, *Audiens Dicto* vel *edicto*, pro eo qui obedit dicto ſeu edicto.

1. DICTORES, Arbitri ſelecti à partibus pro dirimendis controverſiis, quorum dictis ſeu judiciis ſtant. Charta Epiſcopi & Capituli Cabilonenſis an.1221.apud Sanjulianum in Cabilone : *Elegimus* 12. *Dictores qui juramento præſtito*, *nos ſuper conſuetudinibus & jure*, *quod unuſquiſque noſtrum habeat apud Cabilonem*, *certificarent* Vide Perardum in Burgundicis p.435. Sammarthanos in Gallia Chriſt.to.2.p.446. [& to.4.nova edit.Inſtrum.col.248. *Victor mortis* apud Martenium Anecd.to.4.col.3.] &c.

DICTATORES, Eadem notione, dixit Roger Hovedenus p.742. *Rex autem Francie duos elegit Dictatores*, *& Rex Angliæ ſimiliter duos*, *quorum arbitrio vel majoris partis*, *ſi alter Regum adverſus alterum*, *vel aliquis hominum ſuorum inter ſe intercideret*, *emendatio hinc inde fieret infra* 40. *dies*. Utitur etiam Rigordus an.1190.pag.32.[Richardus Rex Angliæ in Charta anni 1195. apud D.*Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. xv1. ad calcem.] *Diſeurs* in Chartis vernaculis. Charta Jacobi Epiſcopi Metenſis an.1251. apud Hieron.Vignerium in Hiſt.Aſſat.pag.140. *Nous Jakes par la gr. de* D. *Eveſque de Mets*, *& Regnaux noſtre freſve Cuens de Coſtres & Sire de Bittes*, *faiſons cognoiſſant à tous ke noſtre freires Maheus* Dux *de Loberengne que fuit*, *nous eſtably Diſours & aſgardeurs des treſſons qu'il avoit entrepris à ſon tems de l'Egliſe de Remiremont*. Alia an. 1271. apud eumdem. *Li quarte Chevalier Diſour*, *&c.* p.140.146.

DICTORES, videntur præterea appellari actores, qui aliquem in jus vocant. Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ an.1347. *Quicunque homo fuerit rapitatus de domino*, *vel de toto Concilio villæ*, *non tenetur ſe ſalvare ad dominum*, *nec ad totum Concilium*, *niſi tantum ad unum hominem*, *qui rapiaverit eum*, *& quod reſpondeat ad illum Dictorem in illa forma*, *&c.*

1. DICTUM, Judicium, ſive ſententia arbitrorum, vel *Dictorum*. Willelmus Malmesbur.ann.1263. p.384. *Protulit Dictum ſuum & ſententiam ſolenniter pro Rege Angliæ*. Charta Manaſſis Aurelian.Epiſcopi, Arbitri electi, an.1214.in Tabul.Eccl.Autiſſiod. fol. 236. *Ego*, *ingnam*, *taliter dicitor electus*.... *formo Dictum meum & profero in hunc modum*. Alia S.Ludovici ann.1259. *Qui arbitri Dictum ſuum*, *ſeu arbitrium taliter*

ter protulerunt, &c. [Littera de Præbendis Tornodorensibus conferendis ann. 1228. apud Acher. Spicil. to. 8. p. 230. *Nos vero de consensu utriusque partis Dictum nostrum pronunciamus in hunc modum*, Chartularium S. Vandregisili to. 1. in Instrumento anni 1262. *Dictum suum & arbitralem sententiam inscriptam perstulerunt unanimiter coram nobis*. Litteræ Philippi Franc. Regis an. 1277. apud D. *Secousse* to. 3. Ordinat. p. 59. *Super secundo Dicto à dictis fratribus prolato, seu ordinacione ab ipsis secundo facta*. Hinc nostris, *Dicta* Arestorum, *les Dictums des Arrests*, quia ita ut plurimum claudebantur : *Dictum fuit per arestum Curiæ, &c.* Vide Dissert. 2. ad Joinvillam p. 143.

¶ 2. DICTUM, Pretium pro re venali oblatum, ut explicat D. *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. p. 16. Litteræ Ludovici VII. cognomento Junioris an. 1168. quibus reprobat quasdam consuetudines Aurelianenses num. 2. *Ab homine extraneo Aurelii rem suam ad vendendum asserente, propter oblationem & Dom suum tantum, non exigatur consuetudo*. Pro Dem annotat doctiss. Editor. in Regesto Philippi Augusti haberi *Dictum*. Sic autem se habet versio Gallica : *Le homme estrange, & d' Orliens, offrant la soue choſe à vendre, por s'offre, ne por son Dit tant seulement, ne soit demandée coustume*.

¶ 3. DICTUM, Charta, seu Actus, vel Scriptura. Charta donationis Burgi de Bociaco factæ Monasterio Prulliaci in Turonia an. 1096. *Per hoc vero Dictum dedit illi Abbas....& Monachi caritatem, id est, centum solidos*.

¶ 4. DICTUM, Narratio, Gall. *Rapport*. Litteræ Ludovici VIII. Franc. Regis ann. 1212. apud D. *Secousse* to. 3. Ordinat. p. 260. *Ipsi vero sicut in suarum continetur testimonio litterarum, & sicut ex Dictis eorum accepimus, &c.*

¶ DICTURIRE, Dicere, cupere. Onomast. *Dicturio*, λείω. Macrob. l. 7. Saturn. c. 1. *Fortiter à se facta semper Dicturiunt*. Rursum igitur c. 3.

¶ DICUBULUS, *Dicens, loquens*. Glossar. Sangerman. n. 501.

¶ DICUMBITIO. Vide *Decumbitio*.

DICUS. Vide *Dicus*.

DIDA, *Nutrix*, μάμμη ; apud veterem Interpretem Moschionis de morbis mulier. c. 96. ex Gr. forte τίτθη, quod idem sonat.

DIDASCALARE. *Magistrare, docere*. Ugutio.

DIDASCALI, Διδάσκαλοι, dicti *Majores* Judæorum *& sapientiores in Lege Moysis*, apud Rigordum an. 1181.

DIDASCALICUS. Gloss. Lat. Græc. *Doctissimus*, διδασκαλικώτατος, πλειμέτατος. Ennodius in Apologet. pro Synodo : *Videamus tamen, si placet, & illas Didascalici libelli vestri velegamus argutias*. Ubi tamen Sirmondus διδασκαλικὸς λόγος, *Disputationes accuratas & ad docendum ideneas*, interpretatur.

¶ DIDASCALIUM, διδασκαλεῖον, Gymnasium. Vide *Magisteriale*.

¶ DIDATIM, *Divisim*. Gloss. Isidor. Est à *Dividere*, Dividere.

DIDEMARII. Comodianus, de Simulacris Deorum :

Deludunt vos pauci scelerati,
Exsricare suam dum quærunt vitam,
Subornant aliis esse sub mysterio, falsum
Indissimulantes, concussis numine quodam,
Majestatemque colunt, & se sub figura fatigant,
Videlicet sæpe Didemarios, quali fragore
Lasorias ineant, dum furias fingere quærunt,
Aut eum dorsa sua allidunt parca bipenne,
Cum doctrina sua servant quod cruore sanant.

Incertum, qui sint hi *Didemarii* falsorum deorum Sacerdotes, ac cultores, nisi legendum sit *Dindymarii*, ut fuerint Rheæ, seu Cibeles, quam *Dindymen*, & *Tom. II.*

Διντυμήνη vocabant, cujus sacra in Dindymo monte Phrygiæ fiebant. famuli & Sacerdotes, non modo Galli, quia castrati, sed & *Corybantes* vocati, quod cum in famiam ac bellum suam quamdam rabiem imitarentur, capita insanorum more projicerent, cujusmodi *Didemarii lusorias facere* indicantur à Commodiano.

¶ DIDENS, *Firmus, robustus, ingens*. Papias.

¶ DIDONEUS, *Vivax, valens*, apud eumdem Papiam. Forte pro *Idoneus* littera *d* superaddita, ut in voce *Deum* pro *Eum*.

DIDRAGMARE. Baldricus in Chronico Camerac. lib. 3. c. 48. *Aurum plurimum Didragmavit*, id est, partes distribuit, per *Didragmas* dedit.

DIECULUM, Dies. S. Eulogius l. 2. Memorial. Sanct. cap. 1. de Saracenorum jejuniis : *Post expleta jejuniorum suorum tricena Diecula, in quibus gastrimargiæ vrapulis, & fluxu libidinis, . . propensius solito insistunt, &c.*

1. DIES. *Ad diem*, pro *cotidie*. Capitolinus in Macrino : *Non enim est quisquam in vita, qui non ad Diem quodcunque fecerit*. Galli dicerent *par jour*. [*Dis por mois i fui & quinze Dit, Puis m'en gita l'Empereris . .*]

2. DIES, Prælium, seu dies prælii, Gallis *Journée*, Italis *Giornata*. Will. Brito lib. 10. Philippid.

Vexillum regale Die portavis in illo.

Ita etiam usurparunt Latini Scriptores, Lucanus lib. 7. v. 92.

Testor Roma tamen Magnum, quo cuncta perirent, Accepisse Diem.

Florus lib. 2. c. 6. *Non fuit major sub Imperio Romano Dies, quam ille cum duo omnium & antea & postea Ducum maximi, ille Italiæ, hic Hispaniæ victor, collatis cominus signis direxere aciem*. Et l. 4. *Cannensem* Diem vocat, quod alii Cannensè prælium. Vide Casaub. ad Sueton. August. c. 23.

3. DIES, Tantum terræ, quantum quis per diem uno aratro arare potest : nostris, *Journel de terre* : Anglis, in Chronico Willel. Thorn. p. 2203. *Dayvorke*, i. quantum terræ arabilis unius diei culturæ sufficit : ad verbum, diei opus. Papias : *Jugeries, unius Diei opus aratoris. Terra trium Dierum*, in Charta Dudonis Abbatis Dervensis in ejusdem Abbatiæ Tabulario. Charta Balduini Comitis Guinensis an. 1084. apud Duchesnium in Comitib. Guinens. p. 25. 26. *Terram* 14. *Dierum in villa Bissenghebem, & terram* 30. *Dierum apud Altenghes, & apud Morlenghebem* 20. & apud *Suavecam* 3. *carrucatas terræ*. Occurrit in hac Charta crebrius, *Terra* 3. 6. 33. *&c. Dierum*. Ibidem : *Dedit terram, quæ jacet . . & 8. Dies ad montem Campanies*. Rursum : 15 *Dies terræ, quam habebat ad Westoo*. Alio loco : *Dedit decimam . . & 8. Dies : 4. tenet Fretemerus, & 4. Balduinus, &c.* Similia habet Charta Girardi Morinorum Episcopi apud Willelmum Andrensem eod. an. 1084. *Declaration des heritages appartenans an gaignage des 10. maisons dépendans du Prieure de Belval*, in Comitatu Vaudanimontis an. 1566. *Item, une piece de terre contenant quatre Jours au ban dudit Velle*. Sic ibi passim. [Pluries etiam in Charta Girardi Tervanensis Episcopi an. 1084. apud Miræum tom. 1. p. 355. col. 1.]

DIES, Eadem forte notione, in Charta Pipini Ducis, filii Anchisi, apud Meurisium in Episcopis Metensib. p. 112. *Terram aratoriam indominicatam plusquam jugera ducenta : pratum etiam ad faices triginta, & silvam minutam ad vies nonaginta*.

4. DIES, pro festo. Annales Franc. an. 802. *Ipse Rex celebravit Diem S. Jo. Baptistæ, &c.* Ita Dani etiam-

num hodie *Apoſtelſdage*, ſeu diem Apoſtolorum, *Siubryra Dagbr*, diem ſeptem fratrum menſe Julio, *Juladagbr*, diem nativitatis Chriſti, *phandagbr*, diem S. Stephani, &c. in Calendario Runico, ab Oleo Wormio edito, vocant.

5. DIES, Victus diurnus, cotidianus. Commodianus Inſtr. 64.

Nec enim dico, ut te in trivio tinnites,
Cum pro Die tuo vigilas, ſine fraude vivendo.

Item pro diei alimonio Regiæ familiæ præſtando. Domeſdei apud Spelmannum; *Et reddebat dimidiam Diem mellis, & conſuetudines mellis.* Alibi; *Reddebat unam Diem de firma, & valebat 95. lib. 6. denar.* Ibidem: *Comitatus Oxeneford reddit firmam 3. noctium, hoc eſt, 150. libr.* Vide *Firma, Convivium.*

¶ DIES ABSOLUTIONIS. Vide in *Abſolutio.*

DIES ÆGYPTIACI, qui in veteribus Calendariis, quæ à Bucherio in Canone Paſchali, à Georgio Herwarto, & à Petro Lambecio l. 4. Commentar. de Bibl. Cæſarea edita ſunt, & in Victorino MS. & aliis notantur in quolibet menſe. Uguti: *In quolibet menſe dicuntur duo dies mali Ægyptiaci, quia ab Ægyptiis fuerunt inventi. Ægyptii enim comperientes, quod in aliqua hora dierum illorum non erat bonum ſanguinare, id eſt, ſanguinem minuere, ne aliquod opus inciperetur, illos Dies vocaverunt:* Petrus Comeſtor in Hiſtor. Scholaſt. c. 34. Exodi: *Dies Ægyptiaci dicuntur, quod in his paſſa eſt Ægyptus, quorum duos tantum in ſingulis menſibus notamus ad memoriam, cum plures forte fuerint. Nec eſt credendum, quod Ægyptii, licet aſtrorum periti, deprehenderint Dies hos infauſtos in inchoatione operis, vel itineris, vel minutionis* De his S. Auguſtinus in Ep. ad Galat. c. 4. *Plena ſunt conveniencia noſtra hominibus, qui tempora rerum agendarum à Mathematicis accipiunt. Jam vero ne aliquid inchoetur, aut ædificetur, aut hujuſmodi quorumlibet operum, Diebus, quos Ægyptiacos vocant, ſæpe etiam not movere non dubitant,* Formula veteris Pœnitentialis, edita à Jac. Petito: *Item non debere ſervari dies Egiciaci* (lic) *ad minuendum ſanguinem, vel aliquid faciendum.* Honorius Aug. lib. 2. de Imag. muudi cap. 108. *Dies Ægyptiaci ideo dicuntur, quia ab Ægyptiis ſunt inventi. Et quia Ægyptus dicitur Tenebræ, ipſi Tenebroſi inde nominantur, eo quod incautos ad tenebras mortis perducere affirmantur.* Durand. in Ration. l. 8. cap. 4. n. 20. *Illud autem notandum, quod in quolibet menſe ſunt Dies Ægyptiaci, id eſt, ab Ægyptiis deprehenſi: in Ægypto enim erant quidam Aſtrologi, qui quaſdam conſtellationes nocivas humanis actibus in illis diebus invenerunt, ideoque illas notas hominibus eſſe voluerunt: tamen illarum conſtellationum puncta ſcire propter errorem noſtri computi non valemus: vel forte inveneruntDies bene conſtellatos, & ideo eos in Kalendario notaverunt, ut in illis diebus potius quam in aliis, actibus inſiſtatur: quorum errorem ne Eccleſia ſequi videatur, à talibus cavetur....Quotus autem ſit Dies Ægyptiacus, à principio vel fine menſis his verſibus continetur:*

Augurior decios, auditolumine clangor
Liquit oleas Abies, coluit Colus, excute Gallum.

In his verſibus ſunt 12. *dictiones*, 12. *menſibus ſervientes: prima, ſecunda ſecundo, & ſic per ordinem, ſumpto initio à Januario: ita quod quota die erit prima litera primæ ſyllabæ alicujus iſtarum dictionum in alphabeto, totus erit Dies Ægyptiacus in illo menſe, cui ſervit illa dictio, computando a menſis principio verſus finem: Item quota erit prima littera ſecundæ ſyllabæ in alphabeto, totus erit dies Ægyptiacus in illo menſe, cui ſervit illa dictio, verbi gratia, Augurior, eſt prima dictio, & ſervit primo menſi, ſcilicet Januario: au, eſt prima ſyllaba, & a, eſt prima litera ipſius ſyllabæ, & g, eſt ſeptima in alphabeto: ergo dies prima Januarii eſt Ægyptiaca. Item g, eſt ſeptima in alphabeto: ergo ſeptimus dies Januarii numerando a fine verſus principium, eſt Ægyptiacus, & ſic in aliis, hoc obſervato, quod b, in hoc loco pro litera non ponatur. Quilibet autem præmiſſorum dierum propter unicam horum ſui denominatur Ægyptiacus.* Adde Martinum *de Arles* in lib. de Superſtitionib. pag. 5. & Olaum Wormium l. 1. Faſtor. Danicor. c. 24. 25. Willelmus Neubrigenſis l. 4. c. 1. *Richardus igitur primus, Londoniis eſt conſecratus à Balduino Cantuarienſi Archiepiſcopo tertio Nonas Septembris, qui dies ex priſca gentili ſuperſtitione Malus vel Ægyptiacus dicitur, &c.* [Statuta MSS. Augerii II. Epiſc. Conferan. an. 1280. *Dies quoque Ægyptiaci, conſtellationes, lunationes, Kalendæ Januarii, initia menſium, dies, menſes, annus, curſus lunæ, ſolis & ſiderum, ſuperſtitioſe obſervari non debent, credendo videlicet in illis virtutem ineſſe; quoniam ſuperiora ſunt cauſæ rerum & ſigna: ſed nec in præmiſſis diebus ſeu temporibus menſæ cum epulis vel lampadibus in domibus ſunt paranda, vel per vicos & plateas cantores & chori ducendi. Nulla etiam tempora ſunt fauſta vel infauſta eſtimanda, ut in eis nolit vel velit aliquid inchoare.*] Huc referenda videntur, quæ habet Petronius in Satyrico: *Altera* (tabula) *Lunæ curſum ſtellarumque ſeptem imagines pictas, & qui dies boni, quique incommodi eſſent, diſtinguente bulla notabantur.* Habentur porro in Bibliotheca Thuana Cod. 615. *verſus de diebus Ægyptiacis.* Vide Heſychium in Ἀποφράδας ἡμέρας, & infra in *Sanguinare.*

DIES AMORIS, [Dicta dies ad controverſiam amice compendam. Charta Odonis de Vadarimonte Hiſt. Tull. pag. XCVIII. *Nos vero controverſiam.... egre mente ferentes, litteris juſtitiæ à Domino Treviренſi nobis delegatis & auditis, Diem amoris Domino Duci & Romaricenſi Abatiſſæ..denominavimus.*] Vide *Amor.*

¶ DIES ANIMARUM, Dies commemorationis fidelium defunctorum, Picardis, *Jour des ames.* Legitur in Breviario an. 1555. Londinis edito, quod aſſervatur in Abbatia Benedictinarum Anglicarum ſuburbii Pontiſarenſis. Vide *Animæ.*

DIES ANNALES. Vide *Feſta annalia.*

DIES ET ANNUS. Vide *Annus & dies.*

DIES APOSTOLICI, Feſta Apoſtolorum. Charta Philippi Comitis Flandr. an. 1176. in Tabul. Monaſt. S. Bertini: *Ipſis tamen pro eo palefridum mittentibus, & hoc ter in hebdomada, & in omnibus Apoſtolicis Diebus, & in omnibus feſtis S. Mariæ, in quatuor diebus natalibus Domini, &c.*

¶ DIES ATRI. Papias: *Atri dies qui Communes dicuntur.* Varroni l. 5. de Lingua Lat. *Dies poſtridie Kalendas, Nonas, Eidus appellati Atri, quod per eos dies novi inciperent.*

DIES BARONUM quibus ſcilicet *Barones* convenire ſolent ad dijudicandas vaſſallorum lites, Parlamentum. Charta Philippi III. Regis Franc. an. 1281. in Tabular. Ambian. Epiſcopat. fol. 76. *Promiſtens idem Dominus, quod in proximo venturo Parlamento ad Diem Baronum veniet, & ſpecificabit ſigillatim, &c.* Alia Regis Philippi IV. anni 1289. in Regeſto feodorum Eccleſiæ Lingon. *Si quid enim ipſi cives velint petere ab Epiſcopo, adjournes is eundem ad Diem Baronum futuri proximo S. Martini hiemalis Parlamenti eiſdem civibus reſponſurum.* In Reſponſis, factis à Rege Franciæ Regi & Reginæ Navarræ: *Deus deus cens livres de rente de la Damoiſelle de S. Cheron, s'en mait la benſongne au Parlement, qui viens au jour des Barons.* Vide *Parlamentum.*

DIES BONI, apud Sidonium l. 5. Epiſt. 17. dies feriati eſſe dicuntur Savaroni. Sane feſta majora etiamnum *les Bons jours* appellamus.

DIES CENSORIUS, Dies ſupremi judicii, ἡμέρα κατ' ἐξοχὴν ἁμαρτίας, τοῦ τῆς κρίσεως. Vide *Cenſor. Dies magnus*, in Epiſtola Caroli Mag. ad Elipandum: *In Die magno ante conſpectum gloriæ ſuæ glorioſos ſtare concedat*. Lib. 6. Capitularium c. 328. *Quia ipſe Dominus dicturus erit in remuneratione magni Diei*: Hoſpes eram & ſuſcepiſtis me, &c. Et c. 403. ex Imperatore Conſtantino refertur de accuſationibus Epiſcoporum: *He quidem accuſationes tempus habent proprium, id eſt, Diem magni judicii, &c.*]

DIES CINERUM, Caput jejunii. Synodus Beneventana ann. 1091. c. 4. *Nullus omnino laicus poſt Diem cineris & cilicii, qui Caput jejunii dicitur, carnibus veſci audeat. Vide Abſolutio, Caput jejunii.*

DIEM COLLIGERE. Supplicatio facta Regi an. 1235. in Concilio Remenſi: *Nec reputet eum* (Archiepiſcopum Remenſem) *Dominus Rex in defectu, ſi non Colligat Diem coram ipſo contra illos* (accuſatores) *cum in nullo fuerit defectu erga eos, & cum ipſi ſint excommunicati.* Infra: *Facta autem ſupplicatione modo prædicto, dixit Dominus Rex, quod ſuper hoc haberet conſilium, & ſuper hoc aſſignabat diem ad craſtinum quindenæ Aſſumptionis B. Mariæ apud Meledunum. Quo audito, Dominus Rex & dicti Epiſcopi cum prælatis nuntii Capitulorum, receſſerunt in partem, & habito Concilio in hoc convenerunt, quod Diem illam Colligerent.*

DIES COMMUNES, Feſtis opponuntur in l. un. Cod. Theod. de Imag. Imp. [Vide ſupra *Dies atri.*]

DIES CONSECRATI, in Concilio Sueſſionenſi an. 953. c. 7. & in Capitulari Caroli C. Compendienſi ann. 868. c. 8. ubi vetatur *malla aut placita teneri, à quarta feria ante Nativitatem Domini uſque poſt Conſecratos Dies*: eos nempe quatuor dies, quos in Natali Domini celebrari præcipiunt Capitularia Caroli M. lib. 2. ca. 35. & Concilium Moguntinum c. 36. Vide Baron. ann. 853. n. 29.

DIES CONSUETUDINALES, quibus nempe *conſuetudines*, ſeu tributa, vel cenſus exiguntur. Charta Aimonis Comitis Gebennenſis an. 1090. apud Guichenon. in Bibl. Sebuſ. p. 325. *Concedo Eccleſiæ S. Eugendi.... aliodos illos, quos ab ingenuis hominibus in poteſtate Seiſſiacenſi Monachi præfatæ Eccleſiæ baſtenus obtinuerunt, & amodo obtenturi ſunt, ab illis videlicet ingenuis, qui Dies Conſuetudinales, quos eſſe 12. tradunt, & alia debita exceptis aratura boum in corvata & obſervatione placiti generalis conſuetudinaliter mihi non debent.* Apud Græcos aliud ſonat ἡμέρα δημοσία, quæ in Gloſſ. Lat. Gr. exponitur *Dies ſolennis*, ἑορτή.

DIES ET CONSUL, Dies diplomati aſcriptus, vulgo *data*. Hincmarus Remenſis in Ep. ad Adventium Epiſc. Metenſem, de Epiſcoporum Conſecrat. Opuſc. 44. *Et completa Miſſa habeas Epiſcopus, qui eum ordinavit, literas manibus ſuis ſubſcriptas, præferentes Diem & Conſulem, &c.* Flodoard. l. 3. c. 11. *Porrexit literas canonicas.... Diem præferentes & Conſulem.* Vide S. Athanaſ. de Synodo Arimienſi p. 871. Cujacium ad l. 20. D. de Teſtam. & Notas ad Senatorem l. 6. Epiſt. 1.

DIES CORONÆ REGIS. Vide *Curia Coronata*.

DIES FACERE. Formulæ vett. Pithœi c. 71. in MS. *Sicut reliqui ſervi noſtri & vicinorum veſtrorum Faciunt Dies tantas in unaquaque hebdomada facere debeant*. Id eſt, *employent tant de jours*, [Tot dies impendunt operibus tributariis. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 2. col. 2. *Et mengaudus tenes hoſpicium, ſolvit inde in anno pullum 1. ova v. Facit in unaquaque ebdomada Dies III.*] Ita in Lege Bajwar. tit. 14. §. 6. Vide *Facere*.

DIES FACERE, Alia notione. Formula Pœnitentialis edita ex Cod. Thuano à viro doctiſſimo Jacobo Petito poſt Pœnitentiale Theodori p. 349. de Interrogatione de 10. Præceptis Decalogi: *Item Facere Diem vel ſortes, Item ſi obſervet diem unam pluſquam aliam ad ſeminandum, vel aliquid faciendum.*

DIES FELICISSIMUS, Dies Faſchatis, quo pignus & arrabonem accepimus in vitam æternam. Commodianus Inſtruct. 75.

Congruit in Paſcha, Die Feliciſſimo noſtro,
Lætentur & illi, qui poſtulant ſub acta divina, &c.

¶ DIES FELICISSIMUS NUPTIALIS, in Appendice Marculfi form. 37. *Die Feliciſſimo Nuptiarum*, form. 5. inter Bignonianas, apud Baluzium to. 2. Capitul. col. 455. & 498.

¶ DIES FLORUM, Palmarum dies feſtus, Gall. *Paques fleuries*. Vide *Capitilavium*.

DIEM FUNCTUS, pro *Defunctus*, in Cod. Th. l. 17. de Prætor & l. 5. de Sepulcr. violat.

¶ DIES GALLI. Georg. Chriſtian. Rerum Mogunt. to. 2. p. 785. ex Chronico Sant-Albanenſi: *Anno Domini* MCCCCLXI. *Die Galli obiit honeſta Domina Margareta, &c. An.* D. MCCCCLXXXIV. *ultima Aprilis, obiit Emericus de Ingelnheim filius.*

¶ DIES GROSSI CARNIUM, *Dies parvi carnium, Dies groſſi piſcium, Dies parvi piſcium*. Codex MS. conſuetudinum & diſtributionum Eccleſiæ Colonienſis ex Bibl. Atrebat. *Centum viginti & novem Dies groſſi carnium aſcendunt ad* CXCIII. *marcas.... Dies parvi carnium aſcendunt ad &c. Dies groſſi piſcium aſcendunt ad &c. Dies parvi piſcium aſcendunt &c.* Groſſos dies eos intelligendos eſſe ſuſpicor, quibus meridie & veſpere, parvos vero quibus una dumtaxat vice carnibus veſcebantur vel piſcibus; niſi mavis groſſis diebus majorem, parvis vero minorem diſtributam fuiſſe carnium vel piſcium quantitatem, nulla unius dupliciſve ſummionis carnium vel piſcium habita ratione. Vellem paulo fuſius locum exhibuiſſet, qui excerpſit illum, & ſi res tanti fuiſſet, curaſſem eum ſecundo conſulendum.

¶ DIES HUMANUS, Vanæ gloriæ. Johannes Abb. Mettenſis in Vita S. Johannis Abb. Gorzienſis, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 5. p. 397. n. 93. *Nam quamdiu foris erat, humani Dei latrocinia ſolleret attendens, ſecreti fui, cujus Deo tantum mercedem ſervabat, ſeculares arbitros eſſe cavebat. Diem hominis non deſideravi*, Jerem. 17. 16 Et 1. Cor. 4. 3. *Mihi autem pro minimo eſt ut à vobis judicer, aut ab humano Die*, hoc eſt, ab ullo homine.

DIES LEGALES, quibus *Lege* agere licet. Quoniam Attachiamenta c. 2. *Eſt autem ſummonitio certi diei, & loci exhibitio, partibus facta ad Diem legalem. Eſt autem Dies legalis in prædiſtis placitis, quaterdenus, & unus Dies ſive* 15. *Dies*. Adde c. 10. §. 1. Et ca. 60 *Statutum eſt, quod quodlibet judicium bonum & legale, debet habere has conditiones*, 1. *quod Dies, in quo datur judicium, ſit Legalis, & non feſtivus: quod locus judicii ſit legalis, &c.*

¶ DIES LEGITIMUS, Iſidoro l. 5. Orig. c. 30. *viginti quatuor horarum eſt, uſque dum dies & nox ſpatia ſui curſus ab oriente uſque ad alium orientalem ſolem cœli volubilitate concludat.*

DIES LEGITIMUS aperiendarum tabularum teſtamenti poſt mortem teſtatoris intra triduum vel quinque dies fuit, ut eſt apud Paulum l. 4. Sentent. tit. 6. Teſtamentum Widradi Abbatis Flaviniacenſis: *Ut quando Dies legitimus poſt tranſitum meum advenerit, recognitis ſigillis, inciſo lino*, (perperam *ligno*) *ut legis decrevit auctoritas, &c.* Eadem habentur apud Marculf. l. 2. form. 17.

DIES LIGATI, Feriati: opponuntur diebus legalibus. Speculum Saxonicum l. 2. art. 10. §. 1. *Proſcriptus licite Diebus feriatis vel ligatis arreſtetur, vel detineatur.* Art. 66. §. 2. *Omnes etiam Dies feriales ſeu celebres*

ac ligati, ad pacem omnibus hominibus ſunt conſtituti, & cum his in qualibet hebdomada 4. dies, videlicet quinta & 6.feria,Sabbatum & dies Dominicus, &c.

¶ DIES MAGNUS, Dies extremi judicii. Vide ſupra *Dies cenſorius*.

DIES MAGNUS, Feſtum Paſchatis: μεγάλη ἡμέρα, Joann.Evang.c.19.31. in Concione, Petro Apoſtolo tributa, apud Clementem Alex.Strom.l.6.in Concilio Ancyr.can.6 & apud Procopium l.2.de Bello Vandal. c. 14. κύριος ἑορτῶν, Pachymeri l.7.c.15.Tertullianus lib. 5. in Marcion. *Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos, ſabbatos, ut opinor, & cenas puras, & jejunia, & Dies magnos*. Capitularia Caroli M.lib.5.c.136. novæ Editionis: *Qui pœnitentiam publice gerunt, debent unum annum eſſe cum cilicio inter Audientes vel uſque ad Magnum Diem, &c.* [hoc eſt, ad feriam quintam Cœnæ Domini: qua reconciliabantur publice pœnitentes.] Vide Scaligerum in Prolegomenis ad libros de Emendat. temp. & Allatium de Dominic. & hebdom. Græcor. cap. 22. *Dies Magnus Cœnæ*, in Capitulis Herardi Archiep. Turon. cap. 14.

DIES MAGNI TRECENSES: ita vocabant *Aſſiſias* publicas & generales, quas Comites Campaniæ tenebant in urbe Trecenſi, ad dirimendas & dijudicandas ſupremo judicio majoris momenti controverſias, & quę per appellationem ab Aſſiſiis Balliviarum devolvebantur: præſertim vero lites Baronum Campaniæ, qui ſciliçet nullo medio pendebant à Comite. [Vide Cl. D. *Bruſſel* Tract.Gall.de Feudorum uſu lib.2. cap.12.] Intererant autem hiſce *Aſſiſiis* publicis ex ordine Militari ac nobilium judices ſelecti, qui ter aut quater quotannis in eum finem coibant, & judicia ſecundum Balliviarum ordinem exercebant judiciario ordine ſervato, id eſt per *inqueſtas* & per *placitamenta*: quæ quidem judicia, ſiquidem in caſibus generalibus prolata eſſent, referebantur in Codicem municipalium conſuetudinum Campaniæ, ut colligi ſatis datur ex veteri Jure municipali Campanorum, à Pithœo edito, ex hiſce conflato.

Poſtquam vero Campania Regibus noſtris acceſſit, miſſi identidem Trecas ſelecti pariter judices ex ordine Eccleſiaſtico & Militari, quibus adjuncti ſæpe ſunt Barones ex ipſo Campanienſi Comitatu, qui quidem vulgo indigitantur *Magiſtri*, *tenentes magnos Dies Trecenſes*. Eorum vero juriſdictio *Curia Campaniæ* appellatur in Aſſiſiis Campanienſibus an. 1297. quorum Codex aſſervatur in Camera Cõputorũ Pariſ. *Domina de Nantolio Curiam Campaniæ ſupplicavit, quod arreſtum factum in Curia Campaniæ diebus Treccenſibus, &c.* Et alibi f.93. *Areſta atque conſilia facta & expedita in Curia Campaniæ per venerabiles viros...Dies Treccenſes pro domino Rege Franciæ tenentes*. Quod ſi lites & controverſiæ agitarentur, quæ Curiam Franciæ ſpectarent, ad eam remittebantur, ut ex ſequenti judicio patet: *Audita queſtione, mota in Curia Campaniæ inter Decanum Tullenſem ex parte una, & Gaufridum de Danſale Armigerum, ratione quorumdam attentatorum factorum, ut dicitur, per dominum Decanum contra dictum Armigerum poſt appellationem ad Curiam Franciæ, &c. quoniam iſta cognitio ad Curiam Campaniæ non pertinet, dictum fuit rationibus hinc inde propoſitis, quod adeant Curiam Franciæ; ſuper hoc ſibi fiet juſtitiæ complementum*.

Sed & ſtatutum fuit à Rege Philippo Pulcro, ut quotannis bis tenerentur *Dies Trecenſes*, ut ex illius Edicto ann.1302.pro Reformatione Regni docemur. Cui quidem Statuto occaſionem præbuit Nobilium Campaniæ Regi factа poſtulatio an.1297. hiſce concepta verbis: *Item, requierent li Gentilhomme, que on tiengne les jours de Troies deus fois l'an, & que on y envoit tels gens, qui puiſſent & doivent deliverer les bonnes gens ſelon la raiſon*.

De primæva *Magnorum dierum Trecenſium* origine rectè cenſuit, ni fallor, P.Pithœus, qui id juris Comitibus Campaniæ attributum ſcribit, ex dignitate *Comitatus Palatini*, qua donati erant, cum præeſſent ſupremis judiciis à Regibus ad id delegati *Comites Palatini*, ac Regiæ pæne ſimili auctoritate lites dirimerent, uti pluribus à nobis obſervatum in Diſſertatione 14. ad Joinvillam.

MAGNOS DIES vocarunt etiam Reges noſtri placita extraordinaria, quæ in Regni provinciis remotioribus cogebantur, delegatis ad ea tenenda ſelectis judicibus, qui ſupremo judicio lites dirimebant, & in reos, quos regionis longinquitas in perpetrandis criminibus reddebat audaciores, ſeverius inquirebant: cujuſmodi erant Miſſi Dominici qui à Regibus ad *Juſtitias faciendas* in remotiores Regni partes mittebantur, ſub altera Regum Franciæ ſtirpe. His conventibus, ut opinor, inditum nomen à Magnis Trecenſibus diebus, quorum nomenclatura jam olim obtinuerat. Horum porro Magnorum dierum, in provinciis coactorum, mentio non ſemel occurrit in Actis Parlamenti Pariſienſis, Pictavi ſciliçet & in Monteferrando in Arvernis menſe Sept.ann.1454. in Ordinat.Barbin. f. 15. in Monteferrando Stat. Ludov. XI. 25. Jul. 1481. in Reg. Ordin. Lud. fol. 302. Pictavi, Statuto Francifci I. 10. Aug. 1519. in Ordinat. ejuſd. Reg. f. 151. in Monteferrando, alio Stat. Maii ann. 1520. ibid. f. 380. Turonibus, alio Stat. 11. Aug. ann. 1533. 2. vol. f. 307. Molini, alio Stat. 22. Jun. 1534. f. 326. Trecis, Stat. 2. Maii 1535. ibid. f. 574. Andegavi, Stat. 17. Jun. 1539. 3. vol. f. 182. Molini, Stat. 7. Jun. & 6. Jul. 1540. f. 228. Riomagi in Arvernis, Stat. 22. Jul. 1542. f. 348. rurſum Riomagi. Stat. 19. Aug. 1546. 5. vol. fol. 303. Turonibus, Stat. 6. Jul. 1547. 1. Reg. Henr. II. fol. 24. Molini, Stat. 10. Jul. 1550. 2. vol. fol. 73. Omitto alios deinceps coactos, ne in immenſum hocce excreſcat opus.

Tantum moneo, Reges noſtros interdum id privilegii indulſiſſe Regii ſanguinis Principibus, ut Magnos iis perinde dies liceret cogere. Exſtat quippe in Regeſto Andegavenſi Camerę Comp. Pariſ. f. 76. Diploma Caroli V. Regis, quo Ludovico fratri Turonum & Andiũ Duci facultatem concedit ſuos Dies magnos tenendi, ſeu Lutetiæ Pariſiorum, ſeu in qualibet Ducatuum ſuorum civitate, quorum appellatio ad Parlamentum devolveretur. Eadem conditione ſimile indultum privilegium à Carolo VI. Aurelianenſi Duci fratri in Virtutum Comitatu, quem Valentinæ uxoris jure obtinebat, literis 6. Maii 1403. in Regeſto *Olim* deſcriptis fol. 175. Duci Burbonenſi pro Ducatu Arvernenſi literis 3. Jan. 1433. deſcriptis in Regeſto Parlamenti Pictavienſis fol. 117. & Claudiæ filiæ à Ludovico XII. pro Baronia Codiciacenſi & Comitatu Sueſſionenſi lit. menſ. Sept. ann. 1509. deſcriptis in Regeſto Ordinat. Ludov. fol. 225.

DIES MARCHIÆ, Dies indictus & condictus Anglis & Scotis ad conveniendum invicem in *marchis* & limitibus utriuſque Regni pro pace firmanda. Thomas Walſinghamus in Ricardo II. p. 278. *Dux Lancaſtriæ... pro Die Marchiæ (prout moris eſt) tenenda inter Anglos & Scolos annis ſingulis in partes conceſſerat boreales*. Idem p. 307. *In ultimo quo dux Lancaſtriæ & ipſi convenerunt, ad Diem Marchiæ, conventum fuit inter eos pro commodo pacis, &c.*

DIES MERCATILIS, quo *Mercata* ſeu nundinæ tenentur, Gallis, *Jour de Marché*. Charta Bernardi Vicecomitis Carcationenſis ann. 1082. *Et dono vobis in ipſam*

ipſam meam leudam de Limos 3. puncias de ſal in unoquoque Die Mercatile.

¶ DIES MERCORIS; Dies Mercurii. *Dies duos Mercoris & Veneris*, in Præcepto Zuendeboldi Regis ann.898.Anecd.Marten.to.1. col.58.

DIES NEOPHYTORUM, qui inter Magnum Paſcha, & Paſcha clauſum interſunt, in quibus albis induuntur recens baptizati. S.Auguſtinus Epiſt.119.c.17. *Ut quadraginta illi dies obſerventur, Eccleſiæ conſuetudo roboravit, ſicut octo Dies Neophytorum diſtinguuntur à cæteris, id eſt, ut octavus primo concinat.*

DIES OPERABILIS, noſtris *Jour ouvrable*, in quo licet operari, *Travailler*. Vide *Seiſo* poſt *Satio*.

¶ DIES OSANNE, in Charta Goſcelmi de Bogno pro Monaſterio S.Juliani, apud Stephanotium Antiquit.Pictav.MSS.to.3.p.696.Idem qui *Dies Palmarum*: quo Eccleſia canit: *Hoſanna Filio David &c.* Vide *Dominica Oſanna*.

DIES PALMARUM. Vide *Dominica Palmarum*.

DIES PALUSTRES. Willelmus Tyrius l.21.c.25. *Sed neque ii, qui ibi juges & aſſidui videbantur, negligentia torpentes aliquid utilitatis operabantur, terebant otia, & paluſtres trabebant Dies*. Reſpexit iſtud Perſii Sat.5.

Tunc craſſos tranſiſſe dies, Lucemque Paluſtrem. Ubi Cornutus: *Obſcuram propter nebulam, quæ de paludibus naſcitur: ſed hoc ad animi caſtitatem refertur*. Alii vitam non inertem modo, ſed & crapulæ deditam intelligi putant. *Omnes enim ebrioſi*, inquit S.Auguſtinus Serm.de Tempore 231. *tales ſunt, quales paludes eſſe videntur, &c.* niſi potius *pigros* innuerit: nihil enim palude pigrius, quæ in eodem ſemper ſtatu permanet, aquas ſuas nullibi evolvens ac egerens. Proinde huc ſpectant iſta Senatoris l.10.Ep.29. de podagrico humore: *Petis concavas lacunas, ubi paluſtri ſtatione pigreſcens, ſaxa perficit de liquore*. Vel denique faciunt, quod *ranæ*, quas *paluſtres* vocat Iſidorus l.12. c.6.quæ in cœnoſis aquis volutantur: *Greouuiller*, enim dicimus, de iis, qui perpetuis compotationibus vacant. Alcyphron.in Epiſtolis piſcatoriis & amatoriis, l.1. Κρίτων γάρ ἐπανελκύει τὸν Βοσπόριον Πρωτοντιδίς τὸν Φαλάντην, ἢ παδύβιον, ἐκεῖ πως τὸν Ἀττικὸν Αἰλιανὸν ἐς ἀγχιμαρόν ἐρευγάνειν. Vide quæ ad Perſium annotant Caſaubon.& alii.

DIES PLACITABILIS, in quo placita fiunt, apud J. Forteſcutum de Laudib.Legum Angliæ c.48.

DIES PLACITUS, Dies placiti dictus & præfinitus. Lex Ripuar. tit.66. *Quod ſacramentum in Die Placito non conjuraſſet. Dies placitus*, ibid.tit.72.§.1.

¶ DIES PROFESSA, f.mendum, loco *Profeſta*, Gall. *Jour ouvrier*, in Anecd.Marten.to.1.col.188.

DIES SANCTI, dicti dies Quadrageſimæ. Vide Baron.an.519.n.42.& Jacobum Gothof.ad l.2.Cod.Th. de Feriis.

DIES SANCTUS, dicitur *dies Dominicus*, apud Alcuinum l.de Offic.divin.cap.de Die Sancto.

DIES SANGUINIS, quo *Bellonarii*; ſeu *Bellonæ ſervientes*, miſſione ſanguinis ſui *Bellonam* Deam placabant,9.Kal.April.Vide Caſaubonum ad Lampridium.

¶ DIES SIDERALES, *quibus ſidera moventur & à navigatione homines excluduntur*. Papias.

DIES SOLIS.qui poſtmodum Dominicus. Tertullianus Apolog. c. 16. *Æque ſi Diem Solis lætitiæ indulgemus*.Ita & l.1.ad Nation.c.13.Maximus Epiſcop.Serm. in Pentecoſten: *Dominicum diem ab hominibus ſæculi diem Solis* appellari ſcribit. Gregorius Turon.l.5.Hiſt. c.15. *Ecce enim Dies Solis adeſt: ſic enim barbari diem Dominicum vocitare conſueta eſt*. Vide l.1.& 2.Cod.Th. de Feriis,l.1.& 3. de Execur.l.10.13.de Exact.l.2.de Spectacul.eod.Cod.Juſtinum Apol.2.&c.

DIES TENERE, Feſtum ſeu Curiam celebrare quod faciebant Reges, cum Curias ſuas ſolennes aut *Coronatas* tenebant.Gregorius Turon.l.5.Hiſt.c.2. *Chilpericus Toronis venit, ibique & Dies ſanctos Paſchæ tenuit*.

DIES TREUGARIUS. Charta Woldemari Ducis Juliæ ann.1326.apud Pontanum lib.7.Hiſt.Dan. *Et ſi medio tempore.... alterum eorum mori contingat, nos ſine voluntate unanimi, & conſenſu heredum ipſorum, Diem Treugarium, aut ſonam non inibimus ſeu faciemus*. Id eſt, treugam vel compoſitionem. Vide *Sona, Pax*.

DIES TINEARUM, vel MURIUM, in quibus ſuperſtitioſa vana quædam obſervant, aut faciunt, ne tineæ aut mures noceant frugibus & fegetibus.S.Audoenus l. 2.Vitæ S.Eligc.c.15. *Nullus diem Jovis abſque feſtivitatibus ſanctis, nec in Maio, nec ullo tempore in otio obſervet, neque Dies tinearum, vel murium, aut vel unum omnino diem, niſi tantum Dominicum*. Vide Delrium l.3.part. 2.qu.4.ſect.6.

¶ DIES VIRIDIUM, Feria quinta Majoris hebdomadæ, apud Haltauſium in Calendario Germanico pag.81.

DIES VITÆ, pro die obitus, ſeu ultimo vitæ. Spartianus in Adriano: *Ita ut pleriſque in Diem vitæ ſuæ dimenſum ſine dilatione veſtituerit*.S.Ambroſius Epiſt. 24. *Tu obtuliſti quaſi arbiter litis, ut foror in Diem vitæ ſuæ poſſideret partem prædii, poſt obitum ejus fratri cederet omnis poſſeſſio*.

DIES VOTORUM, Sponſaliorum & nuptiarum. Lex Longob.l.2.tit.4.§.3. *Nulli ſit licentia conjugi ſuæ de rebus ſuis dare amplius per qualemcumque ingenium, niſi quod ei in Die votorum in methio & morgonbac dederit*. Tit.14.§.21. *Quantum in Die votorum acceperint, quando ad maritum ambulaverint*. Vide [Baluzium in Notis ad Capitularia to.2.col.993. & infra] *Votum*, Nuptiæ.

¶ DIES UTILES, à Judicibus reo concedendi ad vadimonii dilationem, in Statutis Maſſil.l.2.c.4. *Non detur reo vel ejus parti dilatio ultra ſpatium decem utilium Dierum, &c.* Ibidem ſunt, ut puto, qui ſupra *Legales*.

DIENNIUM, *Biennium*. Ugutio & Joan.de Janua.

DIESCERE, Inſtar diei lucere. Gloſſæ Iſidori: *Dieſcit, dies fit*. [Item: *Diet, nunc dies fit*.]Will.Brito lib.12. Philip.de nocte cereis illuminata:

Tantis luminibus, tanto fulgore Dieſcens.

Utuntur ſæpe Alanus, Galterus, Devonius, Petrus de Riga, & alii.

¶ 1. DIETA, Conventus. Vide *Dieta* 4.

2. DIETA, Iter, quod una die conficitur, vel quodvis iter. Jo.de Janua: *Dieta, diei itineratio, unde Dietare, perendinare*. Breviloq.*Continet autem Dieta legalis* 20.*milliaria Italica*; *Dieta vero vulgaris dicitur illa, quæ habetur ſecundum conſuetudinem regionis*. Procopius l.1.Vandal.c.4. Μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ ὁδὸς ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς Φαρσηλίδος ἐστὶ, τὸν Ἀδούμητον Μεγάλην τὴν νῆσον. Concilium Andegav.ann.1365.c.3. *Sane quia nonnulli in noſtra provincia Dietas diverſimode in caſibus præmiſſis nituntur computare....nos de communi conſilio & aſſenſu hujus Concilii 12.leucas taxamus pro Dieta vulgari, vel etiam uſuali, in diœceſi Turonenſi & Andegavenſi: In Britannia vero & Cenomannia decem leucas taxamus pro Dieta*. Braćton.lib.4.tract.1.cap.46. & Fleta lib. 4. cap. 28. §. 13. *Omnis rationabilis Dieta conſtat ex* 20. *milliaribus*. Ita etiam Gervaſius Tilberienſis in Otiis Imperialibus apud Seldenum in Diſſert. ad Fletam pag. 523. ex lib. 1. D. Si quis cautionib. Brocardus in Deſcr. T.S. *A Valania uſque ad Antiochiam ſunt* 4. *Dietæ*. Rodericus Tolet. lib. 8. de Reb. Hiſp.cap.1. *Dietis plus laſſu regio feſtinatis, die præfixa*

venit Toletum. Alanus in Anticlaudiano lib.4. cap.9.

Illic Saturnus ſpatium percurrit avare
Curſu, progreſſuque gravi, longaque Dieta,
Et l.6.c.44.
Tandem feſſa, tremens, admirans virgo Dietam
Explet, &c.

(Alberici Chron.an.1221. *Tantumque ab illa parte proceſſit, ut nonniſi per decem Dietas diſtet exercitus ejus ab Audas maxima & famoſa civitate*, Vide Apparatum bellicum Caroli VIII.Reg.Fr.in Ital.apud Mart.Itinerarii 2.p.386. Chronicon Trivetti ad ann. 1154. Vitam B.Coletæ, to.1.SS Martii p.590. Laudes Papiæ apud Murator.to.11.col.19.)

DIETA TERRÆ, Quantum terræ quis per diem peragrare poteſt. Tudebodus l.1.Hiſt.Hieroſol.p.780. *Imperator permiſit Boemundo 15, Dietas terræ in longitudinem Romaniæ, & 8.in latitudinem*. Lib.2. *Quod ſi libenter juraſſet, ei 15. Dietas terræ in extenſione ab Antiochia daret*,

3. DIETA, *Curſus* Eccleſiæ ordinarius, ſeu officium, quod *quotidie* celebrari ſolet in Matutinis horis, Liber Ordinis S.Victoris Pariſienſis MS.c.27. *Hæc ſunt autem tempora, in quibus circumferendus eſt liber: quotiei Dieta cantatur, ad ſingulas ſeſſiones circumferatur*, Electus de Divinis Officiis c.21. *In nocturnis iſtorum dierum, qui ſolennes non ſunt, pſalmi duodecim, quos vulgus Dietam vocant, cum ſex antiphonis canuntur, ac tres lectiones totidemque reſponſoria recitantur*. Acta Epiſcopor.Cenoman.p.319. Tunc Epiſcopus: *Proferatur ſi bodierniis interfuiſti myſteriis. Reſpondit, Non. Pangemus ergo Domino Deo hymnos matutinales. Quibus inceptis, Heinricus profitetur, ſe Dietam ignorare. Epiſcopus tamen volens omnino ejus referre inſcientiam, Dei genitrici ſolitos Pſalmos canere capit. Horum quoque nec verſus neverat, nec ſeriem*. Adde Durandum l.5.c.3.n.29.

¶ 4. DIETA, Diurnum ſpatium; Opera diurna, Gall. *Journée*, Charta Bernardi de Turre ann.1308. apud Baluzium Hiſt.Arvern.to.1.p.781. *Et pro qualibet die, qua læſus propter læſionem illam operari non potuerit, dabit prædicto læſo ſex denarios pro qualibet Dieta*, Saiſimentum Comitatus Toloſæ art.22. apud la Faille to.1.Annal.Tolol.Probat.p.16. *Item recogneverunt quod dominus Rex habet ex conſuetudine in dicta villa de quolibet foco habente par boum duo jornalia in terminis ville, ſalvo victu babules* (bubulci) *ad ipſas Dietas*. Chartularium SS.Trinit. Cadom. fol.83. *Sello filius Unfridi unam acram in maſuagio... facit duas Dietas coperture*,

¶ 5. DIETA, ut *Dies* 3. ſeu Tantum terræ, quantum per diem uno aratro coli poteſt, Charta Elizabethæ de Caſtellione Comitiſſæ S. Pauli ann.1220. apud Ducheſnium Hiſt.Bethun.l.3.probat. p.110. *Cum inter Guidonem & Hugonem filios meos ex una parte, & Matheum de Rollepot Militem & heredes ſuos ex altera, ſuper duabus carrugiis CCCXX. Dietas quæ jorneta dicuntur continentibus, & ſuper quadam alia terra, quæ Baulefebe dicitur, verteretur quæſtio, &c.*

¶ 6. DIETA, Vitæ inſtitutum, Gall.*Diette*, Vide *Dieta* 3.

¶ 7. DIETA, Paſtus, refectio. Vide *Dieta* 2.

¶ 8. DIETA, Merces diurna. Conſtitutio Lud. Reg.Sicil.an.1332.& MS.D.*Brunet* fol.101. *Illud quod curia noſtre debetur ſub nomine ſalarii vel Dietæ*.

¶ 9. DIETA, Norma recte vivendi, Vide *Dieticus*.

¶ DIETA STRAMINIS ET PALEÆ, Tantum, ſibene conjecto, ſtraminis & paleæ, quantum conficitur uno die, cum frumentum flagellatur, Tabularium Gemeticenſe c.192. in Charta anni 1219. *Dimiſi... unam Dietam ſtraminis & paleæ in granchia illorum*,

1. DIETARE, Joan.de Janua *Perendinare*, Differre de die in diem, [commorari, ſubſidere, Gall. *Seyourner*.] Charta Ludovici VII.Reg.inter Sugeriana 22. *Ab hac itaque civitate, ubi per aliquot dies Dietavimus, ſcripſimus vobis, &c.* [Barthii Gloſſarium ex Hiſt.Palæſt. *Caſtrum pervenerunt, & ibi ſolemnitatem Dominicæ Nativitatis celebraverûnt, & per dies plurimos Dietaverunt*. Ibidem: *Dietavit in illa civitate exercitus Francorum per menſem unum & dies quatuor*. Vide *Dictare operam*.]

¶ 2. DIETARE, Iter agere, pergere, à *Dieta* 2. Iter unius diei. Geſta Ludovici VII.Franc.Regis apud Ducheſnium to.4.p.403. *Statim directo itinere cum ſuo exercitu verſus partes regni Hieruſalem Dietavit*.

1. DIETARIUM, Opus diei. Hiſtoria Translationis S.Sebaſtiani c.11. *Celebrem feſtivis gaudiis omnibus...ducentibus diem, iſte ſolus ſolita cupiens explere exercitia, junctis bobus properat ad agrum, exequi cupiens Dietarium*: Galli dicerent, *voulant faire ou achever ſa journée*.

2. DIETARIUM, Idem quod *Jornale*, Jugerum, modus agri. Charta ann.1226. apud Joann. Carpentarium in Hiſt. Cameracenſi: *Et tria Dietaria terræ alodii de Lo, &c.* Perperam editum *Dictaria*. Vide *Dies* 3.

1. DIETARIUS, ut *Dietarium* 2. Charta Gerardi de Grimbergis anno 1167. apud Miræum in Donat.Belgic. *De terra Amelrici* 8. *bunarii, & ſororis hujus Clericiæ unus bunarius. Sex Dietarii à Balduino de Eichem ...de terra Theodorici de Inſorno* 9. *Dietarii: terra tota de duobus Grifengem, excepto uno Dietario & uno bunario Ermengardis*.

2. DIETARIUS, Qui ad Officium Eccleſiaſticum ſtata die deligitur: *Qui eſt du jour*. Ordinarius MS. Eccleſiæ Rotomagenſis: *Veſperæ finiantur à Dietario*. Alibi: *Per hebdomadarium vel Dietarium reveſtitum omnibus ſacerdotalibus indumentis, &c.*

¶ DIETARIUS MENSÆ, Ad menſam quotidie admiſſus. Translatio S.Sebaſtiani num.32. *Erat namque ei* (Gisleberto Sueſſorum Comiti) *inter prandendum familiare inopum debilium que, quos menſæ ſuæ Dietarios delegerat, curam agere, eoſque ex bis que ſibi ex induſtria ſubtrahebat, pie refovere*.

¶ DIETAS, *Domus*. Gloſſar.Sangerman. n.501. Eſt, niſi fallor, pro *Dieta*, Cœnaculum. Vide *Dieta*, 3. & 4.

DIETENUS, Tota die, in Vita B.Mathildis Reginæ 14.Martii.

DIETICUS. Johannes de Janua: *Dieticus, i. regularis, ſcilicet ſe de die in diem cuſtodiens, ſicut faciunt Clauſtrales*. Matthæus Silvaticus: *Dietici, Clerici regulares*. Gloſſæ MSS. *Dieta, quod Latini Regulam dicunt, eſt obſervatio legis & vitæ*.

DIETIM, *Per ſingulos dies*, apud Johan.de Janua: quotidie, de die in diem. Occurrit apud Herronem in Vita S.Godehardi Epiſc. n.23. Stephanum Juliacum in Vita B.Coletæ n.84. in Vita S.Withburg. Virg. n.1. [in Vita S.Scholaſticæ c.1. n.5. in Vita S.Draufii Epiſc. n.1. in Concilio Dertuſano an.1429. apud Acherium Spicil. tom.2. p.757. & Martenium Anecd. tom.4. col. 354.]

DIFFACERE, Deſtruere, Gall. *Défaire*; Italis *Diſfare*. *Diffacere juſtitiam*: Capitula ad Legem Salicam c.2. Capit. Caroli M.l.2.c.26.& Capit. Caroli C.tit.31.c.38. *Jures, quod ipſe eum ad juſtitiam cujuslibet Diffaciendum fugere non feciſſet*: id eſt, fugiendam, vitandam. In Capit. Caroli C. legitur *Diſfaciendam*. Eadem Capit. Caroli C.tit.36. ſub finem: *Expreſſe mandamus, ut quicunque iſtis temporibus caſtella & firmitates & baias ſine noſtro verbo fecerint, Kalendis Auguſti tales firmitates Diffactas habeant*, [Baluzius legit *Diſfactas*.]

factas.] *Charta Diffacta*, Capitul. ad leg. Salic. c. 7. Lex Longob. lib. 2. tit. 34. §. 10. & Leges Henr. I. Regis Angl. c. 89. *Si vero non compareat Charta, sed ab illo, qui inservire vult, Diffacta sit*; id est, lacerata. *Facti Diffactio*, apud Ratherium Veronensem in Qualitatis conjectura p. 216.

HOMINEM DIFFACERE, Judicio intervenient, rem membro aliquo mutilare, deformare. *Deffaire quelqu'un*, dicimus de reo, qui morte punitur. Lex Longob. lib. 2. §. 68. *Nisi per justitiam & pacem faciendam Diffecerit*. Statuta S. Ludovici l. 1. c. 82. *Se ly Clerc fet chose, dont il doie estre pendus & Desfes*.

DIFFACTIO, Mutilatio membrorum. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 64. *In furto, & murdro... & est, quæ ad Diffactionem pertinent*. Id est, criminibus, quæ capite aut membrorum mutilatione luuntur, Cap. 92. *Qui murdrum* (fecerit,) *si capiatur, debet reddi Justitiæ Regis, & talis, de quo justitia fieri possit, vel videlicet occisus, vel Diffactus*. Rursum c. 88. *Nemo ipsius suum infantem reddere cogatur, quem voluntarie non occidit, nec emendatione pecuniali, nec Diffactione corporali*. Adde c. 80. 82. 92. 93. Leges vernaculæ Willelmi Nothi c. 35. *Si feme est jugée à mort, ù à Defacion des membres, &c.*

DISFACERE, Idem quod *Diffasere*, Destruere. Capitul. ann. 779. c. 11. *Qui per odium, aut per malum ingenium, nisi pro justitia facienda hominem Diffecerit, honorem perdat, &c.* Hincmarus Opusc. 34. *Quod ille facit, alter Disfacit*. [Tabularium Rothonense : *Post tempus voluit Gaetwinen ipsam elocutionem Disfacere, & venit in lege coram Scavinis*.]

DIFFALESCERE, Σκορπίζεσθαι, in Gloss. Gr. Lat. MSS. In Glossario edito, σκορπίζειν, est, *Dissipare, dispergere*. Gl. Isid. *Diffisiscit, dissolvitur*. Unde forte legendum *Diffisiscere*, pro *Diffalescere*, vel certe *Disfasefacere*. [Papias habet : *Diffisiscit, Dissolvitur, aut marcescit, languet, arescit*. Simplex *Fatiscit*, dissolvitur exponit Servius ad 1. Georg. *Neu pulvere victa Fatiscat*; id est, *in pulverem Fatiscat, aut dissolvatur*.]

DIFFAMARE, Vulgare. Gloss. Græco-Lat. Διαφημίζω, *Difamo, devulgo, pervulgo*. Flodoard. l. 4. Histor. Rem. c. 50. *Cum hujus virtutis miraculum Diffamaremus*. Anastas. Bibl. in Epist. ad Martin. Episc. Narniensem : *Potui ei scribere ac innotescere omnia, quæ de ipso Diffamabantur*. S. Augustin. in Epist. ad Quodvultdeum : *Epiphanius in doctrina Catholicæ fidei laudabiliter Diffamatus*. Facundus Hermianens. l. 1. c. 6. de eod. Augustino : *In Catholicæ doctrina sinceritate ac prudentia Diffamatus*. Lib. 4. c. 2. *In doctrina Catholicæ fidei laudabiliter Diffamatus*. Adde eumdem Augustin. l. 3. & l. 22. de Civit. Dei, Tertullian. in Apolog. c. 7. Apuleium, & alios.

DIFFAMARE interdum in malam partem sumitur, ut apud Tacitum : *Probroso carmine Diffamatus*. Et in l. Diffamari C. de Ingen. manu. Gervasius Remorum Archiepisc. in Epist. ad Nicolaum II. PP. *De vestro adventu in nostram Galliam, quid animi habuerim vivente Rege, licet Diffamatus sim, id noluisse, satis, ut puto, significavi Paternitati vestræ*.

¶ DIFFAMARE TESTES, Illorum testimonium infirmare. Notitia Judicii ann. 869. apud Baluz. to. 2. Capitular. col. 1490. *Sic me exvacuo ego Recafindus quod non possum Diffamare ipsos testes & ipsas scripturas, nec testes ampliores nec meliores ut legibus convincere possim, &c.*

¶ DIFFAMATORIUS LIBER, Gall. *Libelle Diffamatoire*, apud Rymerum to. 11. p. 268. col. 1. & alibi.

DIFFAMIA, Damnum famæ, infamia. S. Augustin. in Quæst. V. Testam. *Senatoribus famæ Diffamia est*. *Diffamatio venerabilium nominum, & divulgata viperatio defunctorum*, apud Factund. Hermianens. lib. 8. cap. 2.

¶ DIFFARREARE, Matrimonium dissolvere, *Diffarreatus*, Cujus matrimonium dissolutum est, in Digesto.

¶ DIFFAREATIO, *Dissolutio inter virum & feminam*. Gloss. Isidor. Festus habet : *Diffarreatio genus erat sacrificii, quo inter virum & mulierem fiebat dissolutio, Dicta a Diffarreatio, quia fiebat farreo libo adhibito*. Contrarium est *Confarreatio* : qua voce usi sunt Plinius Tacitusque.

DIFFERENTER, *Eminenter*, in Gloss. MSS. ad Concilium Ancyran. can. 4.

¶ DIFFERENTIA, Controversia, contentio, dissidium, Gall. *Different*, Carolus VII. Franc. Rex in Epistola ad Nicolaum V. Papam Spicil. Acher. to. 7. p. 257. *Beatissime Pater... Cum nuper Prælatos regni nostri in civitate nostra Rotomagensi congregari mandassemus, & super quibusdam Differentiis inter vestram Sanctitatem & Ecclesiam nostram Gallicanam concordandis, &c.* Occurrit in altera epistola Christierni Regis Daciæ ad eumdem Carolum Regem, Spicil. to. 9. p. 303. apud Rymerum to. 12. p. 32. col. 4. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. p. 196. Lobinellum in Glossario ad calcem Hist. Britann. Aremor. &c.

DIFFERENTIOR, *Præstantior*, διαφέρτερος. Ut itur interpres S. Irenæi l. 2. Gloss. Isid. *Differentior, Eminentior*.

¶ DIFFERRE, Eminere. Glossæ apud Grævium in Notis ad Isidorianas : *Differt*, ὑπερτίθεται. Constantiensis *Differt*, inter alia exponit *Honorat*.

DIFFIBULARE. Alanus de Insulis in Planctu naturæ : *Quod duplex tricatura Diffibulant, &c.* Infra : *Adulatores à voluntate vultum, ab animo verbum, ab intellectu loquelam, amplo discessionis intervallo Diffibulant*. Ubi alii Cod. *disjungunt*. Carmen de Curia Romana ;

...Sic res Diffibulat omnes,
Sic longas causas terminat ore brevi.

Vide Sidonium l. 3. Epist. 3. & ibi Savaronem, & supra in *Affibulare*.

DIFFICAX, *invenitur pro Difficilis*, inquit Joan. de Janua : inde *Difficacia, Difficacitas*, eidem.

¶ DIFFICERE, pro *Deficere*, Statuta Arelat. MSS. art. 192. *Et mittat Deus super te iram suam, & ficias ante inimicos tuos*,

DIFFICULTARE, Δυσκολαίνειν, in Gloss. Gr. Lat. Difficilem se præbere. Magnum Chronicum Belgicum : *Qui diu hæsitando, propter mercaturas negotiorum suorum, Difficultaverunt negotium*. [Littera patens ex parte Cardinalium, qua Petrum de Luna convocant ad Concilium Pisanum, Spicil. Acher. to. 6. p. 203. *Hæc enim convocatio ad locum & terminum antedictos, nullo valet colore Difficultari, impediri, &c.* Ejusd. tomi p. 261. *Proposuerunt certas dubitationes ad Difficultandum congregationem Concilii & agendorum in eo*.]

¶ DIFFIDAMENTUM, DIFFIDANTIA. Vide *Diffidare*.

¶ DIFFIDANTIARE, *Fidantiam* seu fidejussionem frangere. Vide *Affidantiare* post *Fidantia*.

DIFFIDARE, proprie est à fide, quam quis alicui debet, aut pollicitus est, per litteras aut epistolam deficere : nostris *Deffier*. *Desfaire*, in Chron. Raimundi Montanerii c. 158. & alibi. Utuntur passim Scriptores hoc significatu, [S. Bernardus Ep. 222.] Alexander Abbas Celesin. l. 2. c. 27. Gesta Philippi III. Reg. Franc p. 533 Gesta Innocent. III. PP. pag. 10. Levoldus Northow. in Chr. ann. 1302. 1344. 1356. Albert. Argentin. p. 127. Monachus Vallis Sarnei c. 67. [Breviarium Hist. Pisanæ an. 1172. Caffarus in Annal. Genuens. an.

1162.

1162. Bartholomæus lib. 6. eorumd. Annal. an. 1235.] Jus feudale Saxon. c. 41. §. 3. Thwrocz. in Lud. Rege c. 34. Nicol. de Cusa lib. 3. de Concord. Cathol. capit. 31. Concilium apud Pennam fidelem an. 1302. cap. 14. Petr. de Vineis lib. 1. Epist. 21. lib. 3. Epist. 85. Vita Lietberti Episcopi Cameracens. cap. 54. Gobelinus Persona in Cosmodromio p. 241. Hist. Cortusiorum lib. 1. cap. 8. Concil. Noviomense an. 1344. cap. 3. Andegavense an. 1365. cap. 26. &c. [*Desidiare* in Concil. Arand. anno 1473. cap. xx. *Deffidare*, apud Rymerum to. 6. p. 218. col. 1. Le Roman *de Flore* MS.

En ceste cort n'a Chevalier,
S'il me voloit Desafier,
Qu'il ne me trovast armé
Sor mon cheval ennui cel prè.].

Vide Leges Alfonsinas part. 7. tit. 11. *De los Desafiamientos.*

Illud inprimis notandum, quod *Diffidentiæ*, ut vocabant, per viros primarios, non vero per præcones, seu feciales. aut heraldos fiebant, ut videre est apud Villharduinum n. 112. in Chron. Flandr. cap. 74. [in Annalibus vett. Mutinens. ad an. 1298.] &c. Sepe etiam per Episcopos & Abbates, ut colligitur ex Matth. Paris ann. 1233. p. 266. ann. 1240. pag. 366. ex Chron. Flandr. vernac. c. 19. Ægid. de Roya an. 1296. Froissart. 1. vol. cap. 257. &c.

Fiebant etiam diffidationes plerumque scripto ad hostem missо: [quod scriptum *Diffidatorias litteras* vocant Telomon de Bello cum civitate Brunsvic. apud Leibnitium tom. 2. pag. 93. & Auctor Chronici Episcoporum Mersburg. apud Ludew. Reliq. MSS. to. 4. pag. 446. *Litteras Diffidentiæ* Caffarus l. 1. Annal Genuens. ad annum 1161.] Fori Oscæ an. 1247. fol. 26. *Statuit Rex Petrus, quod magnates Aragonum & Infantiones, inter se guerram facientes, nisi post monitionem suam factam per nuntios, aut per chartas, id faciant, &c.* Gobelinus Persona in Cosmodromio ætate 6. capit. 91. *Episcopus Leodiensis . . . Electo Paderbornensi litteras Diffidationis direxit.* Nicolaus de Cusa lib. 3. de Concord. cap. 31. *Si Clericum etiam divina lege tu laicus capere propria auctoritate, aut male tractare prohiberis, quam credis virtutem tuæ fabricatæ Diffidationis scedulæ inesse, ut tunc omnia jura divina & humana cessare, & mortua esse credas, quando litterulam præmittis?* Vide *Cartellus* 1.

Formam aliam diffidationis, haud omnino obviam, observo in Poemate vernaculo, cui titulus *Le Roman de Garin*:

Dist à Girbert, Mult me tenez por vil,
Il prit deux pens del pelicon bermin,
Envers Girbert les rua & jali,
Puis li a dit, Girbert je vos Desfi.

Occurrit non semel eadem diffidationis species in eodem Poemate. Præ cæteris vero formam diffidamenti ita describit Jacobus I. Rex Aragon. in Foris Oscæ an. 1247. fol. 26. *Nullus miles, sive Infantio, præsumat aliquem capere aut mactare, aut castrum alicujus per vim capere, aut per furtum, nisi prius ipsum Diffidaverit coram tribus Militibus, qui non sint vassalli alicujus eorum, qui se Diffidaverint, cum inducis decem dierum: & forma ista apud Burgenses & omnes alios firmiter observetur, ut quisque eorum super probatione Diffidamenti cum tribus sibi consimilibus se Diffidet. Quicunque vero super præmissis non servaverit formam istam Diffidamenti, sit traditor manifestus: nisi forte super rixa aliqua, repentino casu contingeret homicidium perpetrari, aut super aliquo pignore aut assultu.* Addelib. 6. Observantiarum fori Aragon. lib. 6. tit. *de forma diffidamenti.* Nefas autem existimabant, hostem impetere, nulla *Diffidatione* prævia; qui contra ageret, pro proditore habebatur. Turpinus in Carolo M. cap. 17. *Talis erat inter eos institutio, quod . . . si aliquis treugam datam ante Diffidentiam frangeret, statim interficeretur.* Auctor Hist. Hierosol. an. 1177. de Friderico I. qui Saladinum diffidaverat: *Et quia Imperialis majestas neminem citra defectionem impetit, sed hostibus suis bella semper indicit, destinatus ab Imperatore ad Saladinum nuntius, ut vel Christianorum universitati, quam læsit, satisfaciat in plenum, vel Diffidiatus se præparet ad bellum.* Martinus IV. PP. lib. 2. Epist. Cur. 45. apud Raynald. ann. 1283. n. 21. *Nullæ Diffidatione præmissa (quod multorum judicio proditoris notam non effugit) hostiliter impetendo.* Chronicon Australe an. 1278. *Austriam ingreditur, . . . quamvis (quod dictu nefas est) nunquam litteras Diffidentiæ Regi Romanorum præmisisset.* Willelm. Malmesb. loco citato: *Iniquum id visum multis, quia suspicione nullæ rancoris ab eis ante festum abfecerat, nec modo more majorum amicitiam suam eis interdixerat, quod Diffidare dicunt.* Apud Mich. *del Molino* in Repertorio: *Diffidamento non præcedente legitimo & forali, regulariter nullus potest in Aragonia alium damnificare, capere, aut occidere, vel castrum ejus per vim & forciam occupare: alias incurrit pœnam traditionis.* Villharduinus n. 112. *Et bien vos mandent il, que il ne feroient ne vos, ne altrui-mal, tant que il ne auroient Desfié, que il ne firent onques trahison, ne en lor terre n'est-il mie acostumé, que il le facent.* Froissart. 2. vol. cap. 134. *Car si guerre il lui vouloit faire, il est bien si noble & aviſé, qu'il l'euſt fait avant Deffier.* Constitutio Friderici II. Francoford. an. 1234. apud Albericum: *Item statuimus, ut nullus in persona, vel in rebus alicui damnum inferat, nisi prius eum, cui damnum inferre voluerit, ad minus trium dierum & noctium spatio Diffidaverit, & tunc uterque paceam ab altero per prædictum terminum habebit, alioquin per sententiam proscribatur.* Idem præscribitur Constitutione Friderici I. an. 1187. apud Conradum Uspergensem. Alia vero Caroli IV. Imp. apud Levoldum Nortowium in Chronico Marcano an. 1356. cavetur etiam, *ne Diffidationes fiant in locis, ubi ii, quibus bellum indicitur, domicilia non obtinent, aut ea continenter non habitant.* Froissart. 1. vol. cap. 35. auctor est, imperante Ludovico Bavaro, hanc Friderici invectam perinde legem de diffidationibus: *Et fut là endroit renouvelé un jugement & statut, & affermé, qui avoit esté fait à la Cour de l'Empereur le temps passé, qui estoit tel, que qui vouloit autrui grever, ou porter domage, il le devoit Desfier suffisamment, trois jours devant son fait; & qui autrement le faisoit, il devoit estre rattaint de mauvais & vilain fait.* Vide Raim. Montanerium c. 216. Observantiæ Regni Aragon. l. 6. de Privileg. Militum §. 22. *Juxta cartam pacis, nullus sine Diffidamento alteri dare debet damnum; attamen nec villanus Infantionem, nec è contra tenentur se Diffidare, sed alter alterius interfecerit consanguineum, quia dictus forus habet eum pro Diffidato, dum tamen manifestum homicidium existat; alias si esset dubium, esset sibi necessaria Diffidatio, & si alius jus offerret, recipereturque ejus firma, & esset pendente hoc dubio assecurandus, juxta Regni usum. Si tamen sine Diffidamento in dictis casibus Infantio villanum, vel è contra interfecerit, non punietur pœna capitali, si posset dictum homicidium probari. Infantiones autem inter se semper tenentur se Diffidare, nisi pro morte patris vel exhæredatione, secundum usum.*

¶ CLERICOS DIFFIDARI vetat Concilium Tarraconense anni 1329. num. 60. superioris alterius Concilii an. 1323. celebrati Constitutionem hac de re confirmando: *Quoniam in secundo Concilio Tarraconæ* VIII. *Cal. Feb. ann.* MCCCXXIII. *prædecessorum nostrorum, qui condemna-*

demnaverint Diffidari Prælatos, & perſonas Eccleſiaſticas, veſtigiis inhærentes, ſacro approbante Concilio, ſtatuimus, ut ſi quis deinceps cujuſcumque ſtatus vel conditionis exiſtens Diffidaverit aut provocaverit publice vel occulte Archiepiſcopum, aut Epiſcopum, vel eorum Officiales, vel Prælatum, aut Religioſum, vel alium Clericum beneficiatum in ſacris ordinibus conſtitutum . . . ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrat. Hanc conſtitutionem ut eluderent potentes quidam laici, Eccleſiaſticorum bona, nullo prævio *diffidamento*, invadebant : quam calliditatem anathemate feriit Concilium IV. Tarraconenſe haud diu poſt celebratum. Hujus conſtitutionem ſi vis, conſule inter Anecdota Marteniana to. 4. col. 319.

DIFFIDIARE, Eadem notione Willelmus Malmesbur. lib. 2. Hiſt. Novellæ : *Nec modo more majorum amiciſiam ſuam interdixerat, quod* Diffidiare *dicunt.* Ægidius Pariſienſis MS. lib. 3. Karolini :

Diffidiare Ducem, Martemque edicit habendum.

¶ DISFIDIARE, Annales veteres Mutinenſium ad ann. 1298. apud Murator. tom. 11. col. 74. *Eo tempore Marchio Eſtenſis miſit dominum Ludovicum de Petrezanis equitem & armigerum probum ad Diſfidandum Communæ Bononiæ, & miſit quantum battaliæ.*

DIFFIDENTIA, Gall. *Deffiance*, [vel Deſi, Provocatio.] apud Baldric. Noviom. l. 3. c. 74. Gaufr. Malaterram lib. 3. cap. 31. Ægid. de Roya ann. 1296. [in Actis SS. Junii to. 4. p. 602.] &c.

¶ DIFFIDANTIA, apud Caffarum in Annal. Genuenſ. ad annum 1162.

¶ DIFFIDATIO, Eodem ſignificatu, in Charta translationis Eccleſiæ Collegiatæ Ruremundum è Monte S. Odiliæ, in Actis SS. Maii to. 2. p. 317. in Concil. Hiſp. to. 3. p. 528. apud Murator. to. 12. col. 489.

¶ DIFFITATIO, in Charta ann. 1361. è Regeſto 90. Chartophylacii Regii Ch. 608.

¶ DEFFIAMENTUM, apud Rymerum to. 6. pag. 218.

DIFFIDUCIARE, ut *Diffidare*. Ivo Carnot. Epiſt. 22. *Me Diffiduciaſtis, & bona Epiſcopalis domus diripienda adverſariis noſtris expoſuiſtis.* Utuntur Matthæus Paris, Conradus Uſpergenſis anno 1177. [Arturus Dux Britanniæ in Homagio ad Philippum Regem Franc. ann. 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu tomo 1. p. 328.] Gualterus in Vita S. Caroli Comit. Flandr. n. 54. &c.

DIFFIDUCIA. Epiſtola Livonis Regis Armeniæ in Geſtis Innocentii III. PP. pag. 127. *Sine Diffiducia facta contra nos dentes acuerunt, &c.* Plura de diffidationibus vide apud eumdem Molinum loco cit.

¶ DIFFIDATUS, Deſperatus, exſpes vitæ, cui nulla ſupereſt *vivendi fides*. Peruſinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, to. 5. Maii pag. 397. * *Infirmitate gravi laborans . . . ? Diffidatus eſt.* Acta it. Thomaſſi Camald. n. 15. Martii tom. 2. pag. 590. *A quinque medicis fuerat de ſalute Diffidatus.* Vide alia notione in *Diffidare*.

¶ DIFFIDENTIA, DIFFIDUCIARE, & Vide *Diffidare*.

DIFFIGURARE, Figuram auferre, delere, deformare, Gallis, *Defigurer quelqu'un*. Lex Longob. l. 1. tit. 25. §. 41. *Si quis caballum alienum apprehenderit, ipſumque Diffiguraverit aut circinaverit, &c.*

DIFFINIRE, [Dimittere, quaſi per compoſitionem.] Vide *Finis* 2.

¶ DIFFINITOR, in Bullario Carmel. p. 460. col. 1. Idem qui ſupra *Definitor*.

¶ DIFFINITORIATUS, Officium *Definitoris*, in eo Bullar. ibid.

DIFFIRMARE, Recludere, aperire, Gall. *Defermer*. Miracula S. Aigulfi c. 6. *Armarium Diffirmavit, & tres culices cum paſcuis inde rapiens, refirmato armario, &c.* Vide *Firmare*, Gall. *Fermer*.

¶ DIFFITATIO. Vide in *Diffidare*.

¶ DIFFITISCERE. Vide *Diffaiſcere*.

¶ DIFFLUXIM, Diffluendo. Miracula S. Gengulphi, to. 2. Maii p. 655. *Capit enim ſalutaris illa potio igneum in me furorem debellando . . . extra medullas & oſſa Diffluxim propellere.*

DIFFODERE, Effodere, Gallis, *Défouir*. Joan. de Janua, eſt *diverſis modis fodere*. Leges Echelredi Regis Angl. cap. 10. *Si quis furem innoxiare velit, . . . adeat triplex ordalium. Si mundus ſit in ordalio, Diffodiat cognatum ſuum, ſi vero ſit immundus, jaceat ipſe ſur ubi jacebat, & alius reddat.* Saxonicum habet Upphir, id eſt, *tollit*, cognatum nempe furti accuſatum & ſuſpectum, occiſum ſcilicet & ſepultum, uti cenſet Somnerus.

DIFFORCIARE, [DEFORCIARE.] Per vim & contra jus auferre, detinere. Tabular. Fiſcanenſe f. 57. *Et partem nemoris de Brunmesburi, quantum idem Joannes Deforciabat prædictæ Eccleſiæ.* [Index MS. beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtant. f. 41. *Rector alterius portionis dicti loci, quam ſibi Diffforciavit Rex, aſſerens jus præſentandi ad ipſam portionem ſibi debere pertinere.* Chartular. SS. Trinit. Cadomenſis fol. 45. verſo : *Iſta villa habebat undredum, ſed in tempore verſæ Diffforciatum fuit.* Scacarium S. Michaelis apud Faleſiam an. 1211. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu to. 2. p. 840. col. 1. *Guillelmus de Sagi petit ſaſiſinam cujuſdam decimæ . . . quam Hugo et Deforciat.* Chronicon Trivetti ad ann. 1297. in Litteris Johannis Reg. Scotiæ ad Edwardum Angl. Regem : *Terram Scotiæ, quæ eſt de feodo ſuo, contra eum muniendo . . . & Deforciandum eum de feodo ſuo.* Rymer. tom. 2. p. 719. habet : *Ad feodum ſuum Deforciandum ;* & ibid. eæd. litteræ Gallicæ : *Por ſon fé li Deforcer. Madox Formul. Anglic.* p. 228. *Hæc eſt finalis concordia facta . . . . inter Johannem Doughty de Coventre querentem, & Rogerum de Penne & Editham uxorem ejus Deforciantes de tribus meſuagiis cum pertineneciis in Conventre . . . . Prædicti Rogerus & Editha recognoverunt prædicta meſuagia cum pertineneciis ſuis eſſe jus ipſius Johannis.* Vide Kennetti Gloſſarium ad calcem Antiquit. Ambroſden.]

DIFFORCIARE RECTUM, *Rectitudines, Judicia*, in Legibus Alfredi & Godwini cap. 4. Edwardi Confeſſor. c. 3. & Henrici I. c. 22. 33. 57. 59. 61. 66. 74. 83. 87. *Deforcer Juſtice*, in Legibus Normannicis Willelmi Nothi cap. 45. dicitur is, qui contra *rectum* agit, vel dominus feudi, qui jus & *rectum*, ſeu juſtitiam facere renuit, quando ab eo petitur. Tum vero vaſſallus ad ſuperiorem dominum poteſt provocare. Matth. Paris an. 1164. *Si quiſquam de Proceribus regni Diffforciaverit Archiepiſcopo vel Archidiacono de ſe ſuiſque juſtitiam exhibere, dominus Rex debet eos juſtitiare : & ſi forte aliquis Diffforciaret D. Regi rectitudinem ſuam, &c.* Vide *Defectus juſtitiæ*.

¶ DEFORCIARE SERVITIUM, Illud denegare. Liber niger Scaccarii p. 51. *Comes Glauceſtre in Glouceſtre debet ſervitium duorum militum, quod fecit uſque ad extremum exercitum Wallie, ſed poſtea Deforciavit.* Infra ter occurrit *Diffforciare* eodem intellectu.

DEFORCIARE DOTEM MULIERIS, Denegare, auferre. Matth. Paris ann. 1236. *Quicunque Deforciaverit eis dotem ſuam de tenementis, de quibus viri earum obierunt ſaiſiti, . . . & ipſi de iniuſto Deforciamento convicti fuerint, &c.* Anno 1244. *Super portione, quæ eum contingit de hereditate, . . . quam prædictus David Deforciat ipſi Griffino.* Regiam Majeſt. lib. 2. cap. 16. §. 54. *Si vero hæres dotem ſuam Deforciat mulieri, &c.* Vide lib. 2. cap. 63. §. 10. Leges Burgor. Scotic. cap. 135. Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 4. Bractonum libro 4. tract.

tract. 2. c. 1. §. 2. 8. Fletam lib. 5. cap. 11. tom. 2. Monastici Angl. pag. 231. &c.

PLACITUM MULIERIS DISFORCIATÆ, in Regesto Parlam. sub an. 1258. fol. 12.

DEFORCIATORES MULIERUM, in Legibus Malcolmi III. Regis Scotiæ cap. 11. & in Regiam Majest. lib. 4. cap. 25.

DEFORCIAMENTUM, in Statutis Willelmi Regis Scotiæ cap. 4. & in Regiam Majest. lib. 1. cap. 6. §. 1. capit. 9. §. 1.

DEFORCIATIO, in Legib. Burgorum Scoticor. cap. 135. §. 1. [Litteræ Hugonis de Plessetis Militis apud Kennetum Antiquit. Ambrosd. p. 293. ad annum 1279. *Justitiarius, Vicecomes, vel Ballivus nos & hæredes & assignatos nostros distringere possint per bona nostra mobilia & immobilia, & hominum nostrorum & Disforciationem* (i. e. ablata bona) *tenere, quousque dicto Johanni & hæredibus sive suis assignatis plenarie fuerit satisfactum.*]

¶ DISFORCIATIO, in Legibus Normann. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 7. p. 336.

DEFORCER, apud Littletonem sect. 614. Charta Joan. Regis Angl. apud Henricum Knyghtonem: *Et la terre de Scoce, laquelle est de son fée, est habelere pour la terre défeudre encontre lui, & pour son fée lui Deforciere.* Britannis Armoricis, *difforch*, idem valet quod *Abfcedo, discedo: Desforchidigaez*, Separatio, divorcium. [Chartularium S. Vandreg. tom. 1. pag. 1166. in Instrumen to anni 1302. *Lesdis Religieux disoent que à tort leur Desforchoient lesdis Chevalier & Escuier la presentation à icelle Eglise, & en eussent lesdis Religieux pris brief vers eux.*]

¶ DIFFORMATIO, Disciplinæ monasticæ solutio, remissio, Gall. *Relachement*. Epitaphium Guillelmi à Mandrescheidt Stabulensis & Prumiensis Abbatis, apud Marten. Itiner. 2. pag. 152. *Inter ceteras præclare à se, dum in vivis ageret, res gestas, in primis memoratu dignæ sunt, quod Diffformationem qua Monasteria invaserat, purgavit.*

DIFFORTUNIUM, *Infortunium*, Adversa fortuna, in Vita Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. lib. 1. n. 6. [Utitur etiam Dionysius Cartusianus.]

¶ DIFFUGIUM, *Asylum, refugium*, Barthius in Glossario, ex Roberti Monachi Hist. Palæst. *Tanta quippe erat Turcorum instantia, & unus ita impellebat alium, quod nusquam erat cuiquam pro ullo commodo Diffugium.* Libentius interpretarer Effugium, Fugæ locus, Gall. *Moien d'échapper*. Pro prætextu, Gall. *Pretexte*, accipitur apud Rymerum tom. 3. pag. 373. col. 1. *Prædictis causis & aliis multis Diffugiis pro parte dictorum Bernardi & Audæ, sicut intelleximus, super iis allegatis. Diffugium* notum est Tacito vocabulum, sed notione paulo diversa usurpatum, scilicet pro Fuga disperſa, Gallice *Fuite çà & là Turbaverе consilium*, inquit Hist. l. 1. c. 39. *proximorum Diffugia. In pœnarum æternarum Diffugio laborare*, in Vita S. Senorinæ, April. to. 3. p. 75. hoc est, Laborare timore fugiendi æterni, ad illud vitandum & effugiendum.

DIFFUNCTIO, DIFFUNCTUS. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 70. *Mulieres, quæ fornicantur, & partus suos extinguunt, & eas, quæ secum agunt, ut utero conceptum excutiant, antequam Diffunctio* (MSS. *Diffuncon*) *usque ad exitum vitæ removetur ab Ecclesia, nunc elementius, Diffunctus decem annis pœniteat.* Quæ mendo non carent.

DIFFUTARE, *Disputare*, in Gloss. MS. Regio Cod. 1013.

¶ DIFORMARE. Vide *Deplasmare*.

¶ DIFOSOT, Species *corvatæ* vel pensitationis, Tabularium Rothonense: *Haelhoiam feminæ vendit Convoioni aliquas terras in Iuh, in alode, dicombito sine redemtione unquam, dicofrit, Difosot, diwobarch & sine ullare.* Vide *Dicofrit*.

¶ DIFRAX, Δυσρωσωπος. Gloss. Lat. Gr. Sangerm. MSS. Janus in Supplemento Antiquarii explicat *Biceps*. Eustathio Περιπρόσωπος ἐστὶν, idem sunt, quod κυκλοτερὲς ἔχων, quorum pars interior similis est exteriori, Gall. *à deux envers, à deux faces*. *A facie*, Difax melius quam *Difrax* legeretur. Vide *Bifax*.

¶ DIGA. Vide *Dagger*.

¶ DIGAMUS, *Secundæ uxoris vir*, in Glossario Sangerman. MS. num. 501. Vide *Bigami*.

¶ DIGENUS, pro *Decanus*, Gall. *Doyen. Decanus autem claustrensis, & Digenus forensis cum Camerario*, in Consuetud. Monasterii S. Pauli Romæ apud Marten. de antiqua Ecclesiæ Disciplina p. 348.

DIGER. Lex Salica tit. 61. *Ut pro medietate quantum de compositione Diger est, aut quantum Lex judicat, illi tres solvant*. Codex Regius, uti monet Bignonius, pro *Diger est*, habet *dederit*, forte, inquit, pro *dedisset*. Sed videtur legendum *Digent est*, pro *indigent*: agitur enim eo capite de homicida, *qui non habet, unde totam legem implere valeat*: quod enim *ei deest* de mulcta aut compositione, *à parentibus* perfolvitur.

Diger vel *Deger* vox Germanica apud Saxones restat, pro *Sufficienter, quantum satis est*, usitata. Locutio itaque illa: *Quantum pro compositione Deger est* idem significat ac Quantum pro compositione sufficiens est. Ita censet Eccardus, apud quem videre potes varias hujus vocis in diversis MSS. lectiones. Vox *Diger* rursus occurrit in loco non minus intricato, apud Mabill. de Re Diplom. lib. 6. Charta xi. in Placito videlicet Theoderici Regis an. 680. ubi sic legere est: *De anno trigimtè & uno semper tenuissent & possedissent, nec eis Diger numquam fuisset, nec alius exinde non vedibirit, nisi edoneo sacramento*. An hic conveniat Eccardi interpretatio videat lector oculatus.

DIGERIES, *Digestio, exactuatio*, Joa. de Janua. Glossæ Manuscriptæ: *Digeries, διάταξις*. Occurrit in lib. 4. Cod. Th. de Suariis. Utitur etiam Macrobius lib. 1. Saturn. in Præfat. [*Digestio* pro expositione per ordinem, clara & distincta fumitur in Epistola Sergii II. Papæ an. 844. apud Mirœum to. 1. p. 647. col. 2. qua notione vulgo accipitur verbum *Digerere*, non tamen *Digestio*.]

¶ DIGESTIM ALIQUID SCRIBERE, hoc est, ordinate apud Prudent. Peristeph. lib. 2.

DIGESTVM. Ita vocant JC. Pandectarum librum. Ugutio: *Digestum, quidam liber legalis fic dictus propter legalia præcepta, id est, excellentur Digesta: unde Digestalis, qui pertinet ad digesta*. Digestum est quælecumque scripturn. Tertullianus lib. 4. adversus Marcionem, *Lucæ Digestum*, illius Evangelium vocat. Idem lib. de Anima *Digerere*, est conscribere. Glossæ veteres: *Digestis, Conscriptis. Digesta, Descripta. In literas Digerere*, apud Trebellium in Claudio. Ita *Digerere*, pro *Exprimere*, in Cod. Th. l. 2. de Senator. l. 4. de Conlat. transf. & alibi. Cujacius ad tit. de Excusat. *Digesta dicimus, quæ œconomiam illam habent, & intelleximus Digesta, suisque titulis apte distincta, sicut Digesta, responsa Modestini*. Glossæ Nomicæ MSS. Διγέστον, διατεταγμένον. [Suppl. Antiq. *Digestum*, διάταγμα, Disputatio.]

DIGETISTA, Eidem Ugutioni, *qui docet digesta, vel docetur. Maistre de Digeste*, in veteri Gloss. Lat. Gall. Gualterus Mapezius, qui floruit sub Henrico II. Angl. Rege, de Extremo judicii die:

Cogitate divintes, qui vel quales estis,
Quid in hoc judicio facre possitis.
Tunc non erit aliquis locus hic Dige tistis.

Idem

Idem erit Deus hic judex, auctor, testis, Judicabit judices judex generalis.

DIGITABULUM. Gloss. Lat. Gr. *Digitale & Digitabulum*, δακτυλοθήκη, id est, digitorum in volucrum. Joan. de Janua: *Digitabulum, instrumentum, in quod digitus intromittitur, quod & Digitale dicitur.* Apud Varron. lib. 1. de Re rust. cap. 55. *Digitale* occurrit, ubi Scaliger ex MSS. *Digitabulum* reponendum scribit. Gloss. Lat. Gall. *Digitabulum, Deel à mettre ou doy pour quevdre.* Occitanis *Dedal*.

DIGITALE, Theca, in modum digiti confecta. Gloss. Gr. Lat. Δακτυλοθήκη, *Digitale*. Acta Inventionis S. Stephani Episcopi Calatini, in Sanctuario Capuano, ubi de *articulo digiti manus benedictæ*, qui in Ecclesia Calatina asservabatur: *Custodiebatur autem sacrario sub Digitali argenteo modulo.* Vide *Digitabulū*.

¶ DIGITAMENTUM. Papias: *Digitamentis, id est, Libris pontificalibus.* Melius *Indigitamentis*; Indigitamenta quippe sunt Libri Pontificum, in quibus indigitabantur nomina indigetum seu falsorum Deorum. Servius in 1. Georg. *Nomina Numinum in Indigitamentis invenisse, id est, in libris pontificalibus, qui & nomina Deorum & rationem ipsorum nominum continent.* Omissione secundi *in* perperam factum est *Digitamentis*.

¶ DIGITARE, ut *Indigitare*. Gloss. Lat. Gr. Sangerman. *Digitare*, Δακτυλοδεικτεῖν, Digito monstrare.

DIGITELLUS, qui & *Auriculans*, Ugutioni.

DIGITIÆ, Bulengero, Virgulæ aureæ vel argenteæ, digitis similes. Anastasius in Valentino II. PP. p. 163. *Murenam, in quo pendent byacinthinæ 13. Digitiæ aureæ novem pendent in filo aureo.*

DIGITUS, Papiæ & Agrimensoribus, *Minima pars agrestium mensurarum, habet ordei 4. grana.*

Digitus Aquæ, est sexta-decima pars pedis. Ita Frontinus lib. de Aquæ ductib.. *Aquarum moduli aut ad Digitorum, aut ad unciarum mensuram instituti sunt .... Est autem Digitus, ut convenit, sexta decima pars pedis.* Vide leg. 3. D. de Servit. rust.

Digitus Impudicus, in Legib. Angliorum & Werinorum tit. 5. §. 8. Verpus Catullus:

Ostendis Digitum, sed impudicum.

Idem qui

Digitus Medianus, in Lege Bojor. tit. 3. cap. 1. tit. 4. §. 9. Longob. lib. 1. tit. 7. §. 13. & in Legib. Aelfredi Regis c. 40. Idem etiam qui

Digitus Medicus, et Medius, in Lege Saxon. cap. 1. §. 13.

Digitus Salutaris, Index, Suetonio, & Pollioni, quo salutabant.

Digitus, Liber *digito* scriptus. Rathbertus de Casib. S. Galli cap. 11. *Præ omnibus autem scriptorum Digiti efferuntur, &c.* Eckeardus: *Cum omnis orbis cisalpinos Sintrammi Digitos miretur.*

¶ Digiti Abscissio, *Truncatio*, vel *Excussio*, qui mulctanda, pluribus dicitur in Lege Alaman. c. 63. in Additamentis ad eamdem Legem apud Baluzium to. 1. Capitular. col. 86. in Lege Bajwar. tit. 3. cap. 1. tit. 4. & 5. in Capitularibus Caroli M. ex Lege Salica tit. 31. Ibidem tit. 22. solidorum 15. mulcta plectitur *homo ingenuus*, qui *feminæ ingenuæ manum aut Digitii strinxerit.*

Digito et Lingua Promittere. Jus feudale Saxon. c. 18. §. 3. *Ili promittere tenentur Digito & lingua ratihabitionem in lucro & damno.* Cap. 28. §. 4. *Bona vassalli si conferat alteri dominus, Digito vel lingua sibi promittat eadem tutari;* id est, solenni promissione & scripto. *Digito cautionem præstare.* Speculum Saxonicum lib. 2. art. 15. §. 1. *Qui coram judicio causam inchoaverit, pro qua ipsum varendam præstare oporteat, & Digito cautionem præstare pro eo, ne unquam aliquis de cetero eundem impetat in dicta causa.* Mox: *Carere manu dextra, cum qua vareudam promiserat.* Huc etiam pertinet Charta Liemari Archiepisc. Bremensis an. 1088. *Aderat Comes F. Advocatus Ecclesiæ, qui chirothecam traditionis, sacris reliquiis impositam, ut mos est, abstulit, & ab ipso Gerhardo per Digitorum extensionem promissionem confirmationis accepit.* Alia: *Chirothecam abstulit, & confirmationem Digito, ut mos est, Saxonibus fecit.* Regestum Bigorrense Comitatus ex Camera Comput. Paris. *Et vestivit eum Digito suo.* Huc etiam forte pertinet vetus Charta sub Philippo I. Rege Franc. apud Gariellum in Episcopis Magalon. p. 90. *Et sexteyralitium, & lumbos, & quintalem ... ita dedit ad Bernardum, & ad infantes suos in Digito ad feudum: propter hoc fuit Bernardus homo de prædicto Gotofredo, &c.* [Vide quæ ex Boncompagni Arte Dictaminum damus in voce *Chirographum*.]

Digiti Mutilatio, inter pœnas à Lege statutas. Vide Walsingham. pag. 124.

¶ DIGLADIABILE Odium, Crudele, infestum. Willelmus Malmesburg. in Vita S. Wulfstani Episcopi Vigorn. Januarii tom. 2. pag. 244. *In cujusdam Ecclesiæ dedicatione sermonem fecerat ad populum, in quo multa de ceteris, plura de pace dixerat; quo commoti nonnulli, qui Digladiabili dissidebant odio, offensas utrimque donavere.*

¶ DIGLADIARI, Gladio transfigi. Cardinalis Aragonius in Vita Alexandri III. Papæ, apud Murator. to. 3. p. 469. col. 1. *Et quia pre nimia locorum angustia pars nostra nec fugere poterat nec reluctari, pariter cœpebensi fuit universi tanquam greges in ovile unū. Quid plura? Sæve Digladiati sunt à servitia Turcorum, Arabum, & multis ac variis divitiis exspoliati.*

¶ DIGLUBARE. Vide *Deglubare*.

1 DIGMA, Specimen rei, *Eschantillon*, *Monstre*, in 1. 6. Cod. Th. de Suariis. *Indicium & Proba*, apud Ammianum lib. 21. extremo. Harpocration, & eo Moschopolus lib. 1. Πεῖγμα χυδαῖον, pag. 80. Δεῖγμα κυρίως τὸ δικτύωμα τὸ ἐκδεκόμενον τῶν πελαγίων, ὃ τότε εἰς ὃν τὰ δείγματα ἐκομίζετο. In portu scilicet Athenien sium, cujus loci meminit Æneas in Tactic. cap. 30. & Polyænus lib. 6. pag. 428.

2. DIGMA, Papiæ, & Ugutioni, *Urina*, ex Græc. Δεῖγμα, Indicium, signum, quod urina denotet febris qualitatem & intensionem. Alias *Δεῖγμα*. fumitur pro armorum insigni. Vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 451. Joanni de Janua, *Digma*, est *dignitas, decus, gloria*.

¶ DIGNABILIS, Dignans, dignum habens, apud Marculfum lib. 2. formul. 42. & 44.

DIGNABILITER, Cum dignitate, in Epist. 44. inter Francicas tom. 1. Hist. Franc.

DIGNANTER, pro *Animo benigno*. Utuntur Vopiscus in Tacito, Sidon. l. 4. Epist. 7. lib. 7. Epist. 16. Symmachus lib. 5. Epist. 65. & aliquot alii è paulo recentioribus.

1. DIGNATIO, Misericordia, liberalitas, humanitas: vox frequens Tertulliano & Cypriano. S. Zeno Invitat. 5. ad Fontem: *O admirabilis & vere divina sacrosanctæ Dignatio, ut quæ parturit, non gemit; qui renascitur, plorare non novit.* Lex ult. Cod. Th. de Privileg. eorum, qui in sacro Palat. *Quæ, dum in palatio constituti sunt, aut Dignatione nostra quæsierunt, &c.* Supra, *donis nostris*. Vide Jurerum ad Symmach. libro 9. Epist. 63.

2. DIGNATIO. Gloss. Gr. Lat. Ἀξίωμα, *hæc Dignatio, hæc dignitas, honos, meritum, stipendium*. Gloss. Lat. Gr. *Dignatio*, ἀξία. Qua notione vocem hanc usurpant Tacitus non uno loco, Cicero ad Attic. Epist. 10. lib. 10. Curtius, Seneca, Justinus, & alii. Vide

Vide Festum. Est præterea titulus honorarius, in Epistolis S. Augustini, Ruricii, Arnulfi Lexov. & aliorum frequens. Willelm. Brito l. 6. Philippidos:

Audias, & nostris placide sermonibus aurem
Inclinare velis Dignatio vestra benignam.

DIGNATIVUS, Benignus. Vita S. Carthaci Episcopi num. 2. *De miraculis vero, quæ Deus per eum, Dignativa sua bonitate, dignatus est mundo ostendere, &c.* [S. Bernard. lib. 5. de Considerat. capit. 8. *Dignativa unitas, qua limus noster à Dei verbo in unam assumptus est personam.*]

DIGNERIUM, Pastus, procuratio, prandium, ex Gallico *Disner*, seu, uti effertur in Usaticis MSS. Vicecomitatus Aquæ Rotomag. *Digner: il doit a icelui Dimence à le Vicomte de l'Eaue de Rouen à Digner 4. pains de Convent, 4. pichiers de vin en pos tous neufs, &c.* Charta Adami Meldensis Episcopi ann. 1289. ex Tabulario Ecclesiæ Meldensis fol. 82. *Item cum nos Episcopus Digneriums seu prandium, quod habebamus singulis annis super hospites nostros de Berciaco, habere voluimus, &c.*

DISNERIUM. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1275. in Tabulario S. Germani Pratensis: *Volumus quod dicti Religiosi nunc & in perpetuum liberi sint & immunes à quodam Disnerio seu prandio, in quo ipsi in domo sua ville de Montesdin Præposito nostro de Castrosorti annuatim tenentur.* [Jac. *Bovillart* in Hist. Sangerman. legit *Dinerium.*] Vide *Disuare*, Dejejunare.

¶ DISNARIUM. Chartularium S. Vandregesilii to. 1. pag. 1178. in Instrumento anni 1224. *Afferentes bladum & capones habebunt Disnarium suum.*

DIGNIFACERE, Dignum censere. Capit. Caroli C. tit. 24. §. 8. *Et quemcunque illorum recta ratio Dignificaverit, digne honore suo fruatur.*

1. DIGNITAS, in Ecclesiasticis beneficiis, dicitur, quando beneficium habet administrationem rerum Ecclesiasticarum cum jurisdictione: vel ex eo, quod habet nomen dignitatis cum prærogativa in Choro & Capitulo; denique quando Constitutio vel Consuetudo Ecclesiæ habet, quod beneficium habeatur & reputetur pro dignitate. Ita Archidiaconus de Consuetudinibus cap. 1. l. 6. [Singularis est locutio in Annal. Bened. to. 4. p. 259. ad annum 1018. ubi Abbas S. Martialis Odolricus dicitur, adfuisse ordinationi Amalfredi in S. Eparchii Abbatem electi, *Stipatus Dignitate Monachorum*, hoc est, si bene conjecto, à Monachis Dignitate aut virtute conspicuis, nisi mavis Dignitatem hic pro ambitu sumi vel comitatu.]

2. DIGNITAS, Titulus honorarius, quo compellantur Reges. Vide Beslium in Comitibus Pictav. p. 257. & Casaubonum ad Pollionem p. 463. 1. Edit.

¶ 3. DIGNITAS, Jus, privilegium. Chartularium S. Magdalenæ Castrodun. fol. 1. in Charta Theobaldi Comitis de Juramentis: *No alicui liceret exhibere Sancta ad sacramenta facienda in villa Castriduni, præter Ministris prefate Ecclesie... omnibus duellis vel sacramentis, que in curia eorum..... insumpta vel arramisse fuissent.... Ne autem alicui deinceps præfatam Dignitatem illius Ecclesiæ infringere vel imminuere auderet, hanc cartam fieri & sigilli mei auctoritate confirmari precepi.* Charta Willelmi Angliæ Regis & Mathildis Reginæ pro Monasterio SS. Trinit. Cadom. in Chartulario ejusdem: *Præterea constituerunt quandam feriam an te portam S. Trinitatis in Octavis Pentecosten, & concesserunt omnes Dignitates suas totius ville, quandiu feria duraret, in consuetudinibus & in thelonis, sicuti feria Prati habebat.* Hujusce concessionis vi etiamnum quotannis omnes Abbatiæ Officiales & ministri solemni & splendida equitatione, præeuntibus tubicinibus Abbatissæ nomine in totius urbis cunt possessionem; atque ipsius Monasterii gentilitia insignia ad omnes urbis portas affigunt, inde nisi post triduum non amovenda. Interim Monasterii clientes militum more ante fores excubant armati. Hoc idem privilegium concessum est Monachis S. Stephani ab iisdem Fundatoribus: quod pari ratione observari debet in nundinis ad Festum S. Michaelis. Simili quoque prærogativa gaudet Monasterium S. Cornelii Compendiense.

DIGNITATIO, *Dignitas*. Gloss. Gr. Lat.

DIGNITER, Dignanter, honorifice, *Dignement*. Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. c. 1.

Quem sancti Petri vice Dignitier illa recepit.

Ordericus Vital. lib. 4. p. 524. *Non video, qua lege Dignitter præesse valeant.*

DIGNITOSUS, In dignitate constitutus: *Dignitoso*, Danti. Gloss. Lat. Gr. *Dignitosus*, ἀξιωματικός. Occurrit in Fragmento Petronii p. 42.

DIGNITOSUS, est etiam idem, quod *Dignus*, seu colendus. Aldhelm. de Laude Virgin. cap. 28. *Propter Dignitosam innocentiæ palmam*: id est, dignatione venerandam. Vetus Interpres Chrysostomi super Matthæum: *Quandoin illo sæculo caro infirma Dignitosæ animæ fuerit subjecta.* [Alcoran. Francisc. pag. 11. *Felicitas eternalis ex stola Dignitosa, quia in gloria Sanctorum.*]

¶ DIGNORARE. Supplem. Antiquarii: *Dignorat, διαγνώσει, διαγνώσκει, Explicat, Dignoscit.* Festus: *Dignorant, Signa imponunt, ut fieri solet in pecoribus.* Scil. ut Dignoscantur.

1. DIGNOSCENTIA, Cognitio. Epist. Ludovici Pii ad Sicharium Archiep. Burdegal. *Ut... cuncta, quæ acta sunt, vestro utrorumque scripto nolentur, atque per ipsum tuumque Missum nostræ Dignoscentiæ intimentur.* Codd. alii *Dinoscentiæ* habent; ut & Capitul. ann. 824. cap. 4.

¶ 2. DIGNOSCENTIA, Forma, species, imago. Vita S. Leonis IX. Papæ April. tom. 2. p. 650. *Cujus corporis accidentalem Dignoscentiam ita hactenus commemorat, quasi pro oculis carnis adhuc habeat.*

¶ DIGREGARE, Disjungere, dividere, quasi à *grege* separare. Unio Ecclesiarum Menæ Episcopali facta à Petro III. Abbate Apteni Episcopo IV Non. Jul. ann. 1257. ex Schedis Præsidis *de Mazauges: Nos invitat ad prædictam unionem faciendam... locorum vicinitas, sæva protervitas dominorum, tyrannica pravitas, sive importunitas, qua nituntur Digregare, sollere & dissolvere, quæ SS. Patres nostri gregaverunt.* Vide *Disgregare.*

¶ DIGTUM, Digitus, Gall. *Doigt.* Distichon apud Bernard. Pez Præfat. in to. 1. Anecdot. p. XLI.

Qui scribere nescit, nullum putas esse laborem;
Nam trea Digte scribant, sed tota membra laborant.

Italicum *Dito*, Digitus habet in plurali, *le Dita*, Digiti.

¶ DIGURPITOR, Qui dimittit rei alicujus possessionem. Gall. *Qui deguerpit.* Charta an. 1098. apud Stephanotium tom. 1. Antiqu. Occit. MSS. fol. 481. *In nomine Dñi JESU. Ego Ermengardis Vicecomitissa Biterrensium & Carcassonensium, & filius meus Bernardus, & uxor ejus Cæcilia, nos simul in unum Digurpitores sumus Domino Deo & SS. Apostolis ejus Petro & Paulo in Monasterio Caunensi... albergam que habemus in villa Recimiro.* Vide *Guerpire.*

DIHORNO. Ratherius Veronensis in Apologetico: *Pest tanta enim, talia, tam sæda, tam turpia, tam incredibilia, & ipsi etiam ætati meæ contraria, quæ balsama Diborno, & puto quod non adeo inlibenter audisti.* In Glossis Græc. Lat. *Diurno*, est καθ' ἡμέραν. Vide *Horno.*

DIJUDICATUS. Vide *Judicatus.*

¶ DIKA, Dikatus. Vide *Dicus.*

¶ DILANCINARE, ut *Lancinare*, lacerare, Gall. *De-*

Decbirer. Prudentius in Hymno S. Vincentii v. 256. *Membra* Dilaniata interficis.

DILAPIDATA Via. Lapidibus ſtrata, apud Columellam lib. 1. c. 6. & Aigradum Mon. in Vita S. Anſberti Archiepiſcopi Rotom. n. 46. Vide *Calceia*.

DILARGUS, in Gloſſ. Lat. MS & Iſidori: *Multum donans.* [*Dilargiri* frequenter occurrit eadem notione apud Latinos.]

¶ DILATANA Media, Scripturæ genus. Vide *Scriptura*.

1. DILATARE, Differre, moram texere. Capitul. 1. ann. 809. c. 33. *Ut nullus quislibet Miſſus noſter, neque Comes, ... cuilibet juſtitiam Dilatare præſumat, &c.* Hincmarus Laudun. Epiſc. *Quos cognitores ſuſcepi, ne videret velle cauſam Dilatare, ac Dilatione fallaciter tegere veritatem.* Lex Longob. lib. 2. tit. 22. §. 27. *Si vero amplius Dilataverit ad ſidejuſſores dandos compoſitum, &c.* Adde tit. 40. §. 3. tit. 41. §. 1. tit. 52. §. 4. &c. Capitula Caroli M. lib. 3. c. 53. &c. *Tempora Dilatari*, produci, in lib. 4. Cod. Th. de Denuntiat.

2. DILATARE eſt etiam *Dilatari*, Lætari. Hermas in Paſtorali lib. 2. cap. 5. *Non obſcurabitur ab aliquo nequiſſimo ſpiritu, ſed gaudens Dilatabitur.* Hinc nos, *Dilater ſon cœur.* [Sic in Pſal. 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum Dilataſti cor meum.* Et Pſal. 4. 2. *In tribulatione Dilataſti mihi.*]

¶ DILATATA, Eluvio, exundatio, Gall. *Débordement.* Chronicon Parmenſe ad ann. 1294. apud Murator. to. 9. col. 828. *Eodem anno* (quo tanta fuit aquarum abundantia) *burgus de Terentio & Eccleſiæ & domus omnes dicti burgi per Dilatatas maximas quæ ibi fuerunt, deſtructæ & Dilatatæ fuerunt de loco eorum longe ſatis & diruptæ. Dilatatæ fuerunt* poſſet eſſe pro *Delatæ fuerunt*: ſaltem idem eſt intellectus.

¶ DILATATIO Fidei Catholicæ, Propagatio, Gall. *Propagation*, in Bullario Carmel. pag. 343. col. 1. *Dilatatio juſtitiæ*, non ſemel in Capitularibus pro *Dilatio*. Vide *Dilatare* 1.

¶ DILATATUS, Dives factus. S. Ambroſius, ſeu quivis auctor Actorum S. Sebaſtiani num. 4. *Erant enim non ſolum genere clariſſimi viri, ſed & facultatibus Dilatati.*

¶ DILATIO, ut *Dilatatio*, Propagatio. Charta Ruperti Comitis Palatini Rheni an. 1356. qua confirmatur indeudatio oppidi Plauen ad regnum Boemiæ, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 575. *Tantoque ſolertius de ipſius meditatur augmento, quanto ex ſuarum Dilatione propaginum, vel à membro nobili ſacrum Romanum imperium non ambigitur laudabilius honorari.* Alias *Dilatio*, Procraſtinatio eſt, mora, cunctatio, & in litigiis vadimonii prolatio, Gall. *Delai*, pro quo *Dilation* habetur in Litteris Johannis Franc. Regis ann. 1355. apud D. *Secouſſe* tom. 3. Ordinat. p. 47. *Vous mandons & commandons derechiefeſtroitement que ſans aucune Dilacion; &c.*

DILATURA. Vide *Delatura*.

¶ DILECARE, pro *Delegare*, Concedere. Formulæ Andegav. art. 1. *Incipit ceſſio. Tu dulciſſima ſponſa mea ad die feliciſſimo nuptiarum tibi per hanc ceſſione Dilecto, adque transfundo, ut in tuæ jure hoc recepere dibeas.*

DILECTIO. Vide *Caritas*.

DILEMMATUS. Marius Mercator lib. Subnotation. cap. 6. *Rogo ſi ſimpliciter, & non Dilemmatus, tanquam ad Cræſum & Pyrrum Loxias ... loqueris. Dilemmatica interrogatio*, quæ *Dilemmate* conſtat. Rufinus Palæſtinus de Fide cap. 52. *Cum nos interrogaverint, utrum Deus procreaverit filium, necne; & acceperint à nobis reſponſum, Procreavit: ſtatim adjiciunt interrogationem hujuſmodi, quam Græci Dilemmatam vocant: Invitus, an ſponte? &c.*

¶ DILESIDUS, Dilisidus, Vas, Fidejuſſor, Gallis *Caution, Répondant*, apud Lobinellum Hiſtor. Britan. to. 2. col. 70. *Dederunt ſupradicti venditores Dileſidos filius Berran & Caranton. Factum in plebe Werran an. Domini* DCCCLXVI. Tabularium Rothonenſe: *Tutuores vendidit Drevalloni camdum juris ſui in Condita plebe Rannac; & allegavit illi fideijuſſores ſive Dilisides in ſecuritate iſtius campi Catlogen, Jarnithen, &c.* Idem Tabul. *Dedit ſeu allegavit fidejuſſores & Deliſidos, &c.*

DILIGARE, *Probare*. Papias.

¶ DILIGENTER, *Ex vera affectione*. Barthius in Gloſſario ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnotenſis.

¶ DILIGENTIA *Beatorum Monachorum Armenii* (ſ. Ammonii) *& Honorii ... quam breviter vire inluſtri Theophilo direxerunt.* Sic inſcribitur Profeſſio fidei vetus, quam exhibet Mabill. Analect. to. 4. pag. 177.

DILIGIATUS, Extra Legem poſitus, de Lege, ſeu Legis patrocinio ejectus, alias *Utlagatus*. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 45. *Si quis Diligiatus legalem hominem occiſet, funeſtam dicimus vocem ejus.* Italis *Diſegiato*, eſt vilis, ſpretus, cujuſmodi ſunt *exleges*, exules. Vide Academicos Cruſcanos & Pergaminum.

¶ DILIMPIDARE, Clarum & limpidum efficere, purgare. Acta S. Leonis II. Papæ Junii to. 5. pag. 375. *Luna eclipſim perſulit. Poſt Canam Domini noctæ pene tota in ſanguineo vultu laboravit, & niſi poſt gallicantum cœpit paulatim Dilimpidari & in ſuum reverti reſpectum.*

¶ DILINGUA, quaſi *Bilingua*, Duorum lingua. Theodorici Placitum anni 680. apud Mabillon. Diplom. lib. 6. Charta XI. *Tam ipſe* (Amalarius) *quam Hamedia ſua Dilinguas eorum dereximus.* Scilicet ad jurandum villam, de qua litigium erat, à ſe poſſeſſam fuiſſe annos triginta & unum.

¶ DILISIDUS. Vide *Dileſidus*.

DILITERE, pro *Deliere*, apud Aldhelmum de Laude Virg. cap. 20.

Beſtia Diliuit, quæ pridem ſævire ſolebat.

DILONGARE. Ugutio: *Longare, longum facere. Unde Dilongare, diverſis modis, vel diverſas partes longare. Delongare, valde longare.*

DILORICARE, *Valde loricare*. Ugutio. [Latinis eſt Loricam ſeu veſtem quamcumque exuere. Sic Tullio, *Deloricare tunicam*, Apuleio *Deloricare veſtem*, *Diloricatis ſtatim pannulis, &c.*]

DILORIS. Vopiſcus in Bonoſo: *Interulas Dilores duas.* Quibus ſcilicet intexta fila duo aurea, quæ videntur *lora* appellaſſe, ait CuJac. ad leg. 1. Cod. de Veſtibus holoſer. lib. 11. Vide Diſſert. noſtram Nummis Impp. CP.

¶ DILUCEBRE, Dilucide. Vita S. Celſi num. 12. Febr. p. 403. *Longe lateque innoteſci voluit Dilucebre.*

¶ DILUVIO, Ablutio, expiatio. Diploma Roberti Regis Franc. in Anecd. Marten. tom. 1. col. 108. *Expedit ita pro noſtri noſtrorumque erraius Dilu viione commoveri. atque Sanctorum, &c.*

¶ DIMACH. Æ, Milites duplici genere pugnæ habiles ut & equo & pedibus pugnare poſſent. Græcis Διμαχαι. Vide Turnebum lib. 19. Adverſar. cap. 32. & Martinium in Lexico.

¶ DIMACHÆRI, Qui duplici μάχαιρα, ſeu gladio pugnant. De his vide Commentarios Trevoltianos menſis Maii an. 1715. p. 730. & 740.

¶ DIMAGIUM, Dismagium, Perceptio Decimarum, vel ager unde percipiuntur, Gall. *Dimage*. Paſſim occurrit in Chartulario S. Martini Pontiſarenſis.

¶ DIMEMBRATIO Diſtractio, diviſio partis à toto, Gall. *Demembrement*. Char. Henrici Ducis Sileſiæ an. 1318. qua renunciat juri ſuo Marchiam Budiſſinenſem, apud Ludew. Reliq. MSS. to. 5. p. 536. *Ceteriſque*

omnibus & singulis, juribus & pertinentiis universis ad ipsam terram, provinciam sive Marchiam Budissinensem de jure & consuetudine spectantibus, absque Dimembratione qualibet. Vide *Denembratio.*

¶ DIMENCHIATA Terræ, Agri modus, vulgo *Dimanchée*. Conſtat quatuor *cartenatis*. Paſſim legitur in Terrariis Caſæ-Dei.

¶ DIMENSUM, Demenſum, menſura. Nova Gall. Chr. to. 3. col. 384. col. 1. ubi de Martino I. Abb. S. Vedaſti Atrebat. *Ludovicum Regem Francorum jubentem ſibi apud eoſdem inſtrui convivium, ſolito Dimenſo contentum eſſe docuit.* Regibus olim, Principibus, Epiſcopis, aliiſque debebantur convivia, quæ *Conredia*, *Procurationes* dicebantur: horum occaſione ne nimium vexarentur Eccleſiæ, ad certam duntaxat ferculorum, vini, panis, avenæ, &c. qualitatem quantitatemque tenebantur; quod hic quidem *Dimenſum* appellatur. Vide *Conredium*, *Procuratio*.

¶ DIMIDIARE, Dividere, in duas partes ſecare. *Quid Dimidiat mendacio Chriſtum?* apud Tertull. de Carne Chriſti c. 5. Sæpius apud Scriptores inferioris ævi. Sed & apud Ciceronem legimus, *Meaſis Dimidiatus, Dimidiati verſiculi, &c.* Vide Barthii Gloſſarium.

¶ DIMIDIATIO, Diviſio, ſectio. Tertull. adv. Marc. l. 1. c. 24. *Unde hæc Dimidiatio ſalutis.*

DIMIDIETAS, pro *Medietas*, in Chronic. Mauriniacenſi lib. 2. pag. 372. [in Charta anni 1099. Tabularii Britannici Majoris-Monaſterii, & in Litteris anni 1306. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 5. p. 263.

¶ DIMIDIUM, Menſura frumentaria, quæ majoris continet medietatem. Index MS. beneficiorum Eccl. & Dœc. Conſtant. f. 10. v. *De redditu prædicto. Presbyter debentur quinque Dimida frumenti Conſtant.*

DIMIDIUS, Vox in re monetaria non antiqua; cum enim nummi ſpeciei præponitur, non auget numerum, ſed de eo *Dimidium* demendum docet. Verbi gratia, *quintus Dimidius ſolidus*, eſt quartus ſolidus cum dimidio, & ita de cæteris. Lex Rip. tit. 20. *Quinto Dimidio ſolido culpab. judicetur.* Tit. 24. *Tertio Dimidio ſolido culpab. judic.* Tit. 34. §. 3. *Unuſquiſque octavo ſemiſolido multetur.* Tit. 58. §. 9. *Octavo Dimidio ſolido culpab. judicetur.* Fœdus Alfredi & Godrini Regum cap. 4. *Reddat* 34. *ſolid. cum Anglis & cum Danis tres Dimidias marcas.* Leges Ethelredi Regis cap. 16. *Reddat unuſquiſque* 6. *Dimidias marcas.* In Speculo Saxon. *Quarus Dimidius nummus.* Ita Græci τρίτον ἡμιοβόλιον pro duobus obolis & ſemis, ἕβδομον ἡμιτάλαντον, pro ſex talentis cum dimidio, uti obſervatum à Caſaubono ad Theophraſti Characteres. Vide Jac. Gothofredum ad lib. 4. Cod. Th. de Suariis, ubi de *Semidecima*, & infra in Verbo *Nondecem.*

¶ DIMINICULUM, Diminutio. Joan. Capgravius in Vita S. Ercowaldi, April. to. 3. p. 786. *Cum enim puer lectionem ſine libro proferre cogeretur, non ſolum quod magiſter ejus tradiderat, abſque obſtaculo atque Diminiculo reddidit, verum etiam, &c.*

DIMINORARE, Minorem facere, minuere, [Tertull. de Anima c. 33. *Diminoratur illic ille.* Occurrit etiam] in Charta Caroli Simplicis apud Aimoinum l. 5. Hiſt. c. 42.

Diminoratio, in Chron. Farfenſi p. 667. tom. 4. Ughelli pag. 603. [in Charta anni 639. apud Miræum tom. 1. p. 123. & in Præcepto ann. 828. Collect. Dachiniſt. to. 1. col. 83. Vulg. Interpres Eccli. 22. 3. *Conſuſio patris eſt de filio indiſciplinato: filia autem in Deminoratione fict.*] Vide *Minorare.*

¶ DIMINUTE, De verbo ad verbum. *Et quod Hieronymus Dominus Biblia tranſtuliſſet*, in Diario Belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. pag. 202.

¶ DIMINUTOR, Diminuens. *Infractores ſeu Diminutores hujus meæ eleemoſynæ*, apud Th. *Madox* Formul. Angl. pag. 240.

¶ DIMINUTUS in Naturalitate, Non ſatis ſanus, apud Scholaſticos. Goclenii Lexic. Philoſoph.

1. DIMISSIO, Morbi remiſſio, apud Cælium Aurelianum lib. 1. Acutor. cap. 16.

¶ 2. DIMISSIO, Locatio, Gall. *Bail à ferme*, apud Th. *Madox* Formul. Anglic. p. 148. *Præſenti Dimiſſione in aliquo non obſtante*. Agitur de locatione *manerii* per quinquaginta annos, quod *non obſtante Dimiſſione* à locatore recuperari poterat quovis tempore, ſi conventiones minime ſervarentur.

¶ DIMISSORIA, Legatum. Vide *Dimittere*.

DIMISSORIÆ Litteræ, quas Synodus in Trullo can. 17. ἀπολυτικὰς vocat, & Clerici ab Epiſcopis impetrabant, ut in alienam diœceſim tranſirent, in ea manerent, aut ab aliis Epiſcopis ordinarentur. Gloſſ. Gr. Lat. Ἀπολυτικὰ, *Dimiſſoria*. Harum mentionem agunt Canones Concil. Afric. c. 106. Concilium Arelat. V. c. 7. Capitulare Pinini Regis Italiæ an. 793. c. 3. Lex Longob. l. 3. tit. 1. §. 23. tit. 2. §. 1. 2. 3. Synodus Roman. an. 826. can. 18. 21. Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 23. pag. 485. cap. 25. p. 510. Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. c. 51. Joannes VIII. Epiſt. 138. Formulæ vett. to. 2. Concil. Gall. pag. 666. 668. 670. 673. & to. 10. Spicileg. Acheriani p. 639. Nomocanon editus à Joan. Bapt. Cotelerio cap. 295. &c. Vide præterea Sirmondum ad Sidon. libro 6. Epiſt. 8. Ferrarium de Antiq. Eccleſ. Epiſtol. lib. 1. cap. 8. Baronium an. 142. num. 8. Carolum Labbeum ad Synopſ. Baſil. p. 199. 200. 201. &c.

¶ Dimissoriales Litteræ, in Concilio Hiſpal. an. 1512.

¶ DimissoriALIA, in Limano anni 1501.

Dimissorium, Eadem notione interdum ſcribitur, ut lib. 3. Legis Longob. & alibi.

Dimissorii Libelli, Juris-conſultis, qui & *Apoſtoli*. & dantur ab eo, à quo appellatum eſt, ad eum, qui appellatur. Vide tit. Digeſt. de Libell. dimiſſoriis.

DIMITTERE, Relinquere teſtamento, legare, donare, uſurpavit Lampridius, ut obſervavit Caſaubonus. Hinc

Dimissoria, Legatum, ſeu donatio, in Statutis Venetor. an. 1243. lib. 1. cap. 39. lib. 4. c. 2. 4. 5. &c.

¶ DIMITUM, Italis *Dimito*, Species panni craſſioris. Hugonis Falcandi Hiſt. Sicul apud Murator. to. 7. col. 256. *Hinc enim videas* (in officina pannorum) *amita, Dimitaque & trimita minori peritia ſumptuque perfici; hinc exhibimita uberioris materiæ copia condenſari.*

DIMORARE, Demorari, Gall. *Demeurer*, manere, morari. Vetus Chronic. Veronenſe apud Hieron. *d'alla Corte*, libr. 4. Hiſtor. Veron. pag. 179. *Quumque in hac contentione diu Dimorant.* [Gloſſar. Sangerman. n. 501. *Dimorare, Deducere*; ſed puto legendum *Dimovere.*] Vide *Demorari*.

DIMOSSARIUM, Δημοσάριον, Municipium, burgus reſpectu caſtelli, feu burgus, qui caſtello imminet. Innocentius III. PP. lib. 16. Epiſt. 98. *Adjiciens* (Archiep. Patracenſis) *conquerendo, quod per dictum Principem & homines ſuos ſede propria, & caſtro, & Dimoſſario Patracenſi, poſſeſſionibus & fructibus earum, fuerat ſpoliatus.* Iterum occurrit l. 13. Epiſt. 165. Adde Rocchum Pirrum to. 2. Notitiæ Sicil. pag. 150. Δημοσιάριος, apud Conſtantinum Porph. in Tacticis, eſt municeps: Εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ τριάκοντα, ἢ δημοσιάριοι, &c. Hinc patet leg. *Dimoſſiarium.*

¶ DIMUS, *Bimus*. Gloſſ. Iſid. & Papias.

¶ DIMUTATIO, pro *Demutatio*, in Inſtrumento anni 1152. apud Miræum to. 2. p. 1172.

¶ DINAIRADA. Vide *Denariata*.

¶ DINDIMUM, vel potius Dindymum, Myſterium,

num, Templum. Vita S. Friderici Epiſc. to. 4. Julii p. 461. *Ineptas fabulas devitans, ſeniores non in crepans, minores non contemnens, habens fidei Dindimum in conſcientia bona.* Alluſio eſt ad hæc Apoſtoli verba 1. Timoth. 3. 8. *Habentes myſterium fidei inconſcientia bona.* Angelomus Præfat. in Geneſim apud Bern. Pez to. 1. Anecdot. col. 46.

Hic Patriarcharum clariſſima geſta leguntur,
Myſtica quæ nimium gravidis typiciſque figuris
Signantur Chriſti, noſtreque & dona ſalutis.
Hic ſacra nam ſacræ cernuntur Dyndima legis
Atque evangelica ſalpinx typica intonat orbi.

Papias: *Dindyma, Mons eſt Phrygiæ, ſacra Myſteria, pluraliter declinatur.* Notus eſt mons Phrygiæ Cibelæ ſacer *Dindyma* nuncupatus, unde Virgilius:

O vere Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma.

Ad quem verſum aſpexiſſe videtur Paulus Diaconus in Carmine de S. Scholaſtica ſcribens:

Appetis alta poli, tempſiſti dulcia ſæcli,
Dindyma perpetui appetis alta poli.

Hoc eſt exceſſa cœli tabernacula, Templa: qua etiam notione *Dindyma* dixit Fridegodus in Vita S. Wilfridi c. 46. ubi narratur ſecundo Romam petiiſſe:

Tranſmiſſis tandem ſevialibus æque cavernis,
Macarii penetrant rutilantia Dindyma Petri.

Epitaphium Joſceranni Abbat. Floriacenſis apud Mabillonium to. 5. Annal. p. 459.

Idus ſeptenas, Aprilis aprice tenebas
Cum ſubiis excelſi Dyndima celſa poli.

¶ DINERALIS, Pretii unius denarii. Charta an. 1130. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 1269. *Per cenſum ſacrariæ donent annuatim unam candelam Dineralem prædictæ Eccleſiæ.* Vide *Denerata cera* in *Denariata*.

¶ DINERATA. Vide *Denariata*.

¶ DINERIUM. Vide *Diſnerium* in *Diguerium*.

¶ DINGNUS, pro *Dignus*, ut *Stangnum* pro *ſtagnū*, legitur apud Thomum *Madex* in Formul. Angl. p. 383.

¶ DINIARE, Denegare, Gallis *Denier*, *Refuſer*. Charta Pippini Regis Franc. an. 755. apud Felibianum in Hiſt. San-Dionyſ. p. xxv. *Maxima ſuliciudo debet eſſe Principum, ut ea quæ à Sacerdotibus Chriſti pro operſunetate Eccleſiarum Dei fuerint poſtulata ſollerter perſpecere & congrua vel oportuna eis beneficia eis non Diniare.*

DINIDOR, *Malus odor*. in Gloſſ. Iſid. [Hinc corrigendus Papias in MS. Bituric. ubi male *Dinior*. *Dinidor* enim à *Nidor* dici manifeſtum eſt.]

DINOSCENTIA. Vide *Dignoſcentia*.

¶ DINOSIS, *Indignatio*. Utitur Martian. Capella l. 5.

¶ DINTRIRE, Pipiare. Auctor Philomelę v. 61.

Velex meſtelaque Dintrit.

¶ DINUMERARE in Semetipsos. Tertullian. Apol. c. 1. *Certe damnati* (malefici) *merent; Dinumerant in ſemetipſos. Mentis malæ impetus vel fato vel aſtris imputant.* Hujus locutionis interpretem habemus Tertullianum ipſum l. 1. ad Nationes c. 1. ubi pro *Dinumerare* in ſemetipſos habet: *Exprobrāt etenim quod etiāt in ſemetipſos. Dinumerare* igitur *in ſemetipſos*, id. e. quod facta quaſi denumeratione facinorū ſibi ea exprobrare.

DINUMIUM, ſeu Dinummium, Veſtigal, quod fiſco, vel reip. præſtabatur Alexandriæ pro mercibus, quæ importabantur, vel exportabantur, à præſtationis quantitate & modo, ut videtur, appellatum, in l. un. Cod. de Alexandr. Primat. l. 11. Gloſſ. vett. *Binio*, *δίνεμμα*, *Biniones*, *δινέμια*, noſtris *Double*.

¶ DIOCENSIS, è diœceſi. *Cum ergo moraretur, in una ſuarum ædium Diœceſium*, in Vita S. Anſovini to. 2. Martii p. 325. E.

¶ DIOCESIS, paſſim pro *Diœceſis*.

DIOCMITÆ, Levis armaturæ milites, qui ad perſequendum hoſtem ipſa levitate habiles ſunt, *ἀπὸ τῆς διώξεως* dicti, apud Capitolinum in Marco, & Ammianum l. 27. Ita Turnebus l. 25. Adverſar. c. 18. Caſaubonus ad Capit. & Henricus Valeſius ad Ammian. Ἀκοντιστὰς apud Metaphraſtem in Vita Athanaſii, & in Epiſt. Eccl. Smyrnenſis de Martyrio S. Polycarpi n. 7.

¶ DIOCTES, Perſecutor, in Onomaſtico ad calcem Actorum SS. Junii to. 5. Eſt pro Græco Διώκτης.

DIODUS, Tranſitus, aditus, ex Gr. Διόδιον. Guillelmus Apulienſis l. 2. de Geſtis Normannorum, de urbe Barenſi:

....Quem clauſa negabat
Undique ſepta mari, quod non eſt inſula, terra
Exigua Diodus.

Scholiaſtes Gregorii Nazianzeni Stel. 2. p. 89. Διόδιον ἐστὶν ἡ διὰ μέσου τοῦ ὄρους, ἐχόμενα ἑκάτερα πέτρα, ἢ ἑκάτερα ἔχοντα κάθοδον.

¶ DIOECESANUS, Proprius diœceſis Epiſcopus, Gall. *Eveque Diocefain*. Occurrit in Synodo Pergami an. 1311. rubrica 11. apud Muratorium to. 9. col. 547. Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. p. 130. & alibi.

1. DIOECESIS, Διοίκησις, dicebatur plurium provinciarum præfectura. Balſamon in can. 9. Conc. Calchedon. Διοίκησις ἐξ ἐπαρχιῶν ἐστὶ συγκειμένη. Harum diœceſeon mentio fit paſſim in Cod. Th. & Juſt. quæ interdum *Tractus* appellantur apud Marcellinum, in veteri Provinciarum Libello, edito à Schonhovio, & in Cod. Juſt. & Th. legibus, ab aliis indicatis. Quælibet vero *Diœceſis*, quæ plures complectebatur provincias, ſuas habebat Metropoles. Regebantur ſingulæ à Comitibus & Vicariis: plures vero una & ſimul à Præfectis Prætorio. Sed cum de hiſce Diœceſibus viri docti haſtenus ex inſtituto diſſeruerint, ad illos Lectorem amandamus. Conſulat igitur, ſi eſt animus, Berterium l. 1. Pith. cap. 2. & Jacob. Gothofredum ad leg. 13. Cod. Th. de Medicis, & in Topographia ejuſdem Codicis part. 1. &c. Atque inde manavit, ut

Diocesss dicerentur potiſſimum provinciæ, quibus præerant Metropolitani, vel Archiepiſcopi, ut in Concilio Calchedonenſi c. 28. Anaſtaſius in S. Dionyſio PP. *Hic Presbyteris Eccleſias diviſit, & Parochias, & Diœceſes inſtituit.* Adde Baldricum Noviom. lib. 1. c. 7. Hincmarus Remenſis: *Non ſolum Diœceſis, verum etiam Parochia mea inter duo regna ſub duobus Regibus habetur diviſa.* Gillebertus Luniacenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico, de Archiepiſcopo: *Cujus Eccleſia ſubſcribitur Diœceſis.* Abuſive vero poſtmodum appellati Epiſcoporum diſtrictus, qui proprio vocabulo *Parochiæ* paſſim nuncupantur.

2. DIOECESIS, Parochia. Guill. Brito in Vocabul. *Diœceſis proprie eſt baptiſmalis Eccleſiæ territorium & gubernatio.* Concilium Agath. c. 54. & Epaonenſe can. 8. *Presbyter, dum Diœceſim tenet, de bis, quæ emerit, ad Eccleſiæ nomen ſcripturam faciat.* Concilium Aurelian. IV. c. 33. *Si quis in agro ſuo aut habet, aut poſſulat habere Diœceſim, primum ei deputet ſufficientes, & Clericos, qui ibidem ſua officia impleant.* Capitula Caroli M. l. 7. c. 360. *Placuit, ut unuſquiſque Epiſcopus per ſingulos annos cunctas Diœceſes Parochiaſque ſuas circuire non negligat.* Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Venit ad agrum Eccleſiæ noſtræ, ubi Diœceſes ſunt, qui ſuccentriones vocantur.* Ita Diœceſim pro Parochia curiana uſurpant etiam Sidonius lib. 9. Epiſt. 16. Gregor. Turon. l. 4. Hiſt. cap. 13. lib. 4. cap 5. & lib. 7. c. 38. Concil. Toletanum IV. cap. 23. Capitul. Caroli M. lib. 7. cap. 49. Charta Ludovici Pii apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſibus, &c. Vide Fileſacum lib. de Parochiis cap. 1. *Diœceſana Eccleſiæ*, Parochiales, in Con-

ejlio Tarraconenſi ſub Hormiſda PP. cap. 7. 8. 13.

¶ DIOECESIS LATERANA. Paulus Bernriedenſis, in Vita S. Gregorii VII. PP. cap. 30. *Nam duo ruſtici non improbabili curioſitate ducti, cum adventum novi Pontificis in Lateranam Diœceſim comperiſſent, ad videndum eum mutuis cohortationibus inſtigati ad Eccleſiam properant: quo cum perveniſſent, invenerunt eum juxta altare Miſſarum ſollemnia celebrantem.*

DIOECETÆ, *Adminiſtratores*, apud Anaſtaſium in Hiſt. Eccl. Gloſſæ Baſilic. Διοικηταὶ εἰσιν ὁ ἐπιτροπεύοντες τὰ τοῦ κτήτορος πράγματα, λέγονται δὲ ὁ τοιοῦτος καὶ διοικητὴς, καὶ ἐπιτροπος. *Diœceta Ergaſtatorii*, qui operariis & artificibus præerant, in l. 5. Cod. de Epiſc. aud. & in l. 1. Cod. Th. de Alexand. pleb. Primat.

DIOECETÆ, Διοικηταὶ, Publicani, collectores tributorum ac vectigalium, Leoni Nov. 61. Theophani in Chronico, Leonis Iſauri ann. 24. Epiſt. Adriani PP. ad Carolum M. in Cod. Carolino 92. *Miſſi Græcorum duo Spatharii Imperatoris cum Diucitin, quod Latine Diſpoſitor Siciliæ dicitur, &c.* His præerat Μέγας δοῦκας κατὰ, cujus dignitatis mentio eſt apud Cantacuzenum l. 3. c. 14. p. 393. & Codinum de Offic. Vide Jacobum Gothofr. ad leg. 1. Cod. Th. de Alexandrinæ plebis Primat.

DIOGENES. Willelmus Apuleienſis lib. 2. de Geſtis Norman. de Romano Diogene Imp.

Diogenes cognomen erat, quia barba biſurcis,
Quaſi διγένειος, qui mento eſt bipartito.

¶ DIOGMITÆ, Iidem qui ſupra *Diocmitæ*,

DIOMATUS. Charta ann. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1275. *Unam ſindonem Franciſcam Diomatam, unam ſindonem cum friſo magno, trei ſindones Diomatas.*

DIOPRASIA, pro *Diaprafia*. V. locum in *Orodona*.

¶ DIORISMA, Definitio, Græc. Διορισμὸς. Fridegodus in Vita S. Wilfridi, inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 723.

Ex hinc conjugulere nimis Dioriſmata ſortis
Athletæ, percuntque mali ſophiſmata civis.

DIOTINUM SIGILLUM. Charta Heccardi Comitis Auguſtod. apud Perardum in Burgundicis pag. 26. *Et ſigillo Diotino . . . & ſigillo de beryllo, &c.* Forte *Dionyſcbino*.

DIPACATUS. Concilium Vauenſe ann. 1212. *Dicimus etiam vobis, quod ſi comes Fuxenſis noluerit ſtare placito illi, & vos poſtea non audieritis preces noſtras pro eo, non erimus inde vobis Dipacati*; id eſt, propterea pax inter nos rupta erit.

DIPERTAGUS. Vide *Dipagus* poſt *Diptycha*.

¶ DIPLANGIUM, Vas duplex. Dioſcorus: Διπλοῦν ἀγγεῖον. Priſcian. lib. 1. cap. 19. *Amurca Diplangio cocta*. Vide Reineſium var. Lect. p. 512.

¶ DIPLE, Signum in libris præſertim Eccleſiaſticis ad diſtinctionem appoſitum. Vide Iſidorum Orig. lib. 1. cap. 20.

¶ DIPLOIS, Διπλοῖς, Læna duplicata, Gall. *Surtout double*. Pſal. 108. *Operiantur ſicut Diploide confuſione ſua*. Legitur Baruch. 5. 2. in Actis SS. Junii to. 1. p. 791. Concil. Hiſp. to. 3. p. 663. to. 4. pag. 614. ubi hujuſcemodi veſtes Clericis prohibentur, quemadmodum & Monachis, in Statutis Ciſterc. anni 1433. apud Marten. Anecdot. to. 4. col. 1585. ubi pro *Diploidem*, perperam legitur *Diploidorum*. *Virilis habitus* dicitur apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. to. 2. p. 909.

DIPLOIDUS, Duplicatus, *Planeta Diploida*, in Teſtamento Everardi Comitis an. 837. apud Miræum to. 1. pag. 21. col. 2.

¶ DIPLOMA. Vide mox

DIPLOMATARIUS. Gloſſ. MS. Regium Cod. 1013. *Deplumatarius, Duplicator*. Infra: *Diplomaxarius, duplicator*. Sed legendum *Diplomatarius*, ut apud Joan. de Janua: *Diploma, duplex locutio. Diplomus, duplicatus. Diplomatarius, duplicator. Perperam Diplomia* & *Diplonatarius* editum, [Gloſſ. Iſid. *Diplomatarius, Duplicator*. Perperam Papias, *Diplomaſarius*. Grævio videtur Diplomatarius fuiſſe, qui duplicem ſeu duplicatam chartam vendit, quali utebantur in diplomatibus, unde & nomen invenerunt; ut vinarius, olearius, librarius, promarius, & hujus generis alia, quivinum, oleum, libros, poma vendit.]

¶ DIPLOMUM, *Gubernatum*. Gloſſ. Iſid. An legendum *Duplicatum* pro *Gubernatum*? Vide *Diplomatarius*.

¶ DIPLORA, *Diviſa vel ſeparata*. Gloſſ. Sangerm. MSS. num. 501. Minus male, ut videtur.

¶ DIPLOSA. *Diviſa, ſeparata*, apud Papiam.

¶ DIPLOYTUM, ut *Diplois*. Vide *Dupploytum*.

¶ DIPODIA, Papiæ eſt, *Tertia pars heroici verſus, quæ conſtat duobus extremis pedibus*; Dactylo & *Spondæo*. Græcis Διποδία, Bipes.

¶ DIPPUS, pro *Oedippus*. Vide *Amaratunta*.

DIPTAGUS. Vide *Diptycha* verſus finem.

DIPTERIUM, Florus Magiſter in Expoſit. Miſſæ: *Uſus fuit antiquorum, ſicut etiam Romana agit Eccleſia, ut ſtatim retitarentur ex Dipteriis, id eſt, tabuſis, nomina defunctorum*. Sed videtur legendum, *Diptychis*, niſi Græcum expreſſerit διφθέρα membrana. Vide *Diptycha*.

¶ DIPTICA. Vide *Diptycha*,

DIPTIRE, Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli c. 1. pag. 46. *Altare vero S. Mariæ & analogium evangelicum, ejuſdem fratris noſtri artificio in locis congruis deaurata, Hattonis ſui de ſcrinis veſtivit argento, & Diptivit, ut videre eſt, ex auro electo*. Goldaſtus hic putat legendum *gipſivit*, quod eſt, inquit, induxit & illevit, adducitque hunc locum ex Burchardo cap. 1. adfirmandam ſententiam: *Ostmari Eccleſiam crypta & fornicibus gypſi atque auri ſpeciebus convenienter auctam, auro & coloribus ornaverat*. At Spelmannus à Saxonico dippan, i. *Tingere, inficere*, deducſum mavult; aut à Græco δύπτειν, quod eſt, *Tingere, mergere*.

DIPTYCHA, Græcis, Πίνακες, Tabellæ plicatiles, geminas ſe pandentes ac porrigentes. Δ Δυφθ διπλοῦχον, γραμματίδιον, vel γραμματεῖον, Herodoto, Polluci, & Heſychio; γραμματεῖον δίπτυχον, Libanio Epiſt. 914. *Bipatens pugillar*, Auſonio, Suidas & Heſychius: Δίπτυχα, δύο πτερυβλακα, ἃ δύο ἐπιβολὰς ἔχοντα, ὅρτιον μεγάλην περιθετὴν ἐπίπαν, τὰ δὲ δεβλὰ ἄπαξ. *Diptycha, quæ duabus conſtant tunicis ſeu operimentis, quorum alterum operimento ſubſternatur, altero idem obtegatur*. [Gloſſ. Iſid. *Diptycha; Tabellæ quas ferimus*.] Papias: *Diptiçæ dicuntur tabellæ, quibus corruptores ſuum inſcribunt amorem*. Quod ſumptum videtur ex Commentatore Juvenalis ad Sat. 9.

.... Et blandæ, aſſiduæ, denſæque tabellæ
Sollicitent,

Ubi ille, *Blandis te epiſtolis & Diptychis ſollicitent*. Sed hæc Criticorum filiis nota,

DIPTYCHA CONSULUM, *Conſulum*, & majorum Magiſtratuum, eorum nominibus inſcripta, & imaginibus adornata, quæ ipſi ad amicos mittebant vice apophoreti, in Magiſtratus initi & adepti ſymbolum. De his mentio eſt in l. 15. Cod. Th. de Expenſ. ludor. apud Themiſtium Orat. 6. pag. 166. Symmachum lib. 2. Epiſt. 81. 87. lib. 5. Ep. 56. & lib. 9. Epiſt. 109. Claudianum lib. 3. de Laudibus Stilicon. Sidonium libro 8. Epiſt. 6. & Libanium, quos laudant Jacobus Gothofredus ad D. lib. 15. Juretus ad eumdem Symmachum, & Alexander Wilthemius in Commentario de Diptycho Leodienſi cap. 1. & 7. ubi non Leodienſis duntaxat, ſed & Bituricenſis & Compendienſis Diptychi figuræ repræſentantur cum eorum imaginibus & inſcriptionibus,

nibus. Nos egregii alterius Diptychi Conſularis, quod in Bibliotheca Regia aſſervatur, figuram perinde deſcribendam curavimus, ad Syntagmatis de Nummis Imperatorum CPolitanorum illuſtrationem.

DIPTYCHA ECCLESIASTICA. Horum tria genera in Eccleſia Græca obſervant viri docti; primum *Epiſcoporum*, alterum *vivorum*, tertium *mortuorum*; de quibus ſigillatim dicendum.

DIPTYCHA EPISCOPORUM, (*Tabellæ Epiſcopales* quibuſdam dicuntur) illa nuncupant, in quibus ſanctorum Præſulum, vita functorum, qui Eccleſiam rexerant, nomina exarabantur, eorum præſertim, qui aliqua vitæ ſanctitate inclaruerant, quæ ad futurorum exemplum & meritorum memoriam inter Miſſarum ſolennia publice recitabantur. Georgius Alexandrinus in Vita S. Joan. Chryſoſtomi: Πλησγυμε δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου τοῖς ἱερεῦσι διπτύχοις τοῦτ' ἔξεστι, τοῖς ἐξ ἑκατέρου μνήσθη πατρός. *Simul adhortatur ut Joannis nomen tabulis ſacris ſuberet inſcribi, tanquam digni Patris, cujus fama celebraretur.* Facundus Hermianenſis l. 4. c. 1. de B. Cyrillo: *Reſcribens quippe B. Attico, hujus Regiæ civitatis Epiſcopo, dicit: Legens literas à veſtra Reverentia miſſas, cognovit nomen Joannis in ſacris Diptychis ſcriptum.* Ubi Cyrillus habet ἐν ταῖς ἱεραῖς δυπτύξι, Idem poſtea κατάλογον τῶν ἱερατικῶν vocat, quia in Diptychis inſcripta erant Epiſcoporum nomina. Idem l. 11. c. 1. de Euſtachio Epiſcopo, qui Synodo Nicænæ interfuit: *Solennitor inter ſuos deceſſores ac ſucceſſores ad ſacrificia nominatur.* Collatio III. Carthaginenſis c. 230. *In Eccleſia ſumus, in qua Cæcilianus Epiſcopatum geſſit, & diem obiit. Ejus nomen ad altare recitamus, ejus memoriæ communicamus ſanquam memoriæ fratris, &c.* Fortunatus lib. 10. Poem. 10. de S. Martino:

Nomina veſtra legat Patriarchis atque Prophetis,
Cui bodie in templo Diptychus edit ebur.

Adde Liberatum Diaconum cap. 16. Breviarii.

Eorum porro Antiſtitum, quorum nomina in ejuſmodi ſacra Diptycha referebantur poſt illorum exceſſum, quæ recitabatur in Liturgia memoria, longe alia erat ab ea, quæ fiebat pro defunctis: cum Sacerdos, non pro iis oraret, ſed deprecaretur, ut cælitibus adſcriptos, cum cæteris Sanctis, qui ante conſecrationem invocantur. Atque hinc initium ſumſit *Canonizationis* ritus, cujus vocabuli vis nulla alia eſt, quam quod ſummi Pontificis juſſu & arbitrio, re prius diligenter expenſa, virorum vitæ integritate & ſanctitate inſignium nomen in Canonem Miſſæ referretur, quod alias docuimus. Hadrianus II. PP. Epiſt. 9. *Dictum Apoſtolicæ recordationis Papam Nicolaum in Codicibus vel Diptychis Eccleſiarum veſtrarum ſcribi, & nomen ejus inter ſacra Miſſarum ſolennia in præterminſſe recitari faciatis.* Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium cap. 7. Dixit etiam *Epiſcopus ſuprà nominatus* (Adalbero Remenſis) *prædeceſſorum ſuorum ductum uſque ad ſe conſuetudinem, ut inter Miſſarum ſolennia, in ea ſpeciali commemoratione defunctorum, quæ ſupra Diptycha dicitur, & in confecratione Dominici corporis ſolenniter agitur, cotidie in aurem Preſbyteri recitanæ ſilenter Subdiacono, omnium ipſius Sedis nomina ſcripto viritim recitentur Epiſcoporum.* Vide S. Auguſt. de Unitat. Eccl. cap. 7. Epiſt. 152. ad Donatum, Socratem l. 6. cap. 10. lib. 7. cap. 40. Niceph. Gall. lib. 7. cap. 7. & 28. Anaſtaſ. PP. Epiſt. 2. cap. 3. Acta Concilii CP. Regulam Magiſtri cap. 93. extremo, Pachym. lib. 7. cap. 19. lib. 11. cap. 20. &c.

Quemadmodum igitur ſcribi in Diptychis, erat quodammodo inter Sanctos collocari; ita ex iis deleri, erat è memoria hominum aboleri, & perpetua notari infamia: quod in hæreticis potiſſimum, aut ſchiſmaticis, vel etiam aliqua male actæ vitæ labe infectis, (quos Epiſcopi ſuccedentes eadem vel hæreſi, vel vitæ ratione infamati, contra jus in Diptycha retulerant) jubente ſummo Antiſtite, cujus id munus erat, contingebat. Anaſtaſius in Agathone PP. pag. 55. *Deinde abſtulerunt de Diptychis Eccleſiarum nomina Patriarcharum, vel de pilluris Eccleſiæ, figuras eorum, aut in foribus, ubi eſſe poterant auferentes, id eſt, Cyri, Sergii, Pauli, Pyrrhi, Petri, per quos error orthodoxæ fidei pullulavit.* Juſtinianus in Edicto de Fide orth. de Theodoro Mopſueſt. inter Acta Synodi Univerſ. Ἀπέκοψαν τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας διπτύχων τὴν ἀπ' αἰῶνος μνησικακίαν. *Deleverunt è ſacris Eccleſiæ Diptychis ejus nomen.* Hincmarus Remenſis Opuſc. 17. ad Nicolaum PP. *Nunc autem in epiſtolis Sanctitatis veſtræ ... invenimus, ut Teotgaudum & Guntharium in Catalogo Epiſcoporum non recipiamus, & Antiochenum Concilium, ut præmiſimus, & melius ipſi ſcitis, de eo, qui poſt damnationem juxta præcedentem conſuetudinẽ Epiſcopale præſumit miniſterium, quod Ebonẽ feciſſe non dubium eſt, reſcribere mihi dignetur Apoſtolica veſtra auctoritas, utrum eundem Ebonem inter Epiſcopos in ſacris Diptychis in Eccleſia noſtra nominare permittam, an ne de cætero in Epiſcoporum catalogo nominetur, prohibere debeam, &c.* Vide Concil. Calchedonenſe act. 14.

Interdum Eccleſiarum Præſules, vel hæretica labe infecti, vel odio aut malo affectu ducti Epiſcoporum orthodoxorum nomina eraſerunt. Ita apud Victorem Tunnenſem in Chron. Petrus Patriarcha Antiochenus hæreticus *nomina Proterii & Salafatiarii* (deceſſorum) *de Eccleſiaſticis Diptychis ſuſtulit, & Dioſcori & Heluri, qui Proterium interfecerat*, ſcripſit. Quæ quidem poſtmodum reſtituebantur ab orthodoxis Præſulibus, ut in Conſtantinopolitana Synodo decretum legimus act. 1.

DIPTYCHA VIVORUM dicta ea, in quibus exarabantur nomina ſummi Pontificis, Patriarcharum, Epiſcoporum, & eorum, qui Clero adſcripti ſunt: deinde Imperatorum, Auguſtarum, & aliorum, dignitate conſpicuorum, qui eo tempore vivebant; poſtremo plebs ipſa & populus recenſebatur. Chryſoſtomus in Liturgia: Ὁ διάκονος ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τούτων δώρων, καὶ τῶν ἁγίων τόπων τε κεκομισμένων, καὶ ζώντων, ἢ βλαττομένων, μνημονεύει. *Diaconus in circuitu ſacram menſam thuribrat, & defunctorum ac vivorum Diptycha, ut illi jubet, percurrit.* Gregoras lib. 5. Papæ ſimul cum aliis Patriarchis ſactam mentionem teſtatur, ut & Georgius Pachymeres libro 5. Sanctus Maximus in Collatione cum Principibus in Secretario: *Verumtamen quid volumus per multa diſcurrere? inter ſacras oblationes ſupra ſanctam menſam poſt Pontifices & Sacerdotes & Diaconos, omnemque ſacratum Ordinem, cum laicis Imperatores memorantur, dicente Diacono: Et eorum, qui in fide dormierunt laicorum, Conſtantini, Conſtantis & cæterorum. Sic autem & vivorum memoriam facit Imperatorum poſt ſacratos omnes.* Concilium Vaſenſe 11. cap. 4. Et *hoc nobis juſtum viſum eſt, ut nomen Domni Papæ, quicunque Sedi Apoſtolicæ præfuerit, in noſtris Eccleſiis recitetur.* Micrologus cap. 13. *Sciendum eſt autem, quod Romana auctoritas nomina vivorum fidelium internumerare permittit, ubi dicitur: Memento, Domine, famulorum famularumque, &c.* Leo Oſt. lib. 2. capit. 73. *Cumque ad eum locum Canonis pervenitſet, quo vivorum ſolent nomina recenſeri.* Vide Liturgiam S. Marci, S. Cyprianum Epiſt. 10. Concilium Calchedonenſe Act. 11. pag. 302. Edit. 1618. Suggeſtionem Germani & aliorum Epiſcop. poſt. Epiſt. 39. Hormiſdæ PP. Regulam Magiſtri cap. 93. &c.

Cur autem vivorum in ſacris Liturgis celebraretur memoria, docet Theodorus Antidori Epiſcopus in Expoſitione Miſſæ; ut ſubditorum ſcilicet erga ſuperiores obedientia, & viventium in eadem fide ac myſteriis

unio & commemoratio indicaretur. Relatio Joannis Epiſcopi CP. poſt Epiſt. 28. Hormiſdæ PP. *Tantum ad fatisfaciendum ſcripſimus, ut venerabile nomen ſanctæ recordationis Leonis, quondam urbis Romæ Archiepiſcopi, in ſacris tempore conſecrationis propter concordiam affigeretur.*

Recitabantur & offerentium nomina, ſeu eorum *commemoratio* fiebat, ut eſt in Addit.4.Ludovici Pii c. 58. Innocentius I. Epiſt.ad Decentium c. 2. *De nominibus vero recitandis, antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda ſunt, ſua oratione commendet, quam ſuperfluum ſit, & ipſe pro tua prudentia recognoſcis; ut cujus hoſtiam necdum Deo offerat, ejus ante nomen infinues, quamvis illi incognitum ſit nihil. Prius ergo oblationes ſunt commendandæ, ac tum nomina, quorum ſunt oblationes, edicenda, ut inter ſacra myſteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus, ut ipſis myſteriis viam futuris precibus aperiamus.* Vide Capitul.Aquiſgranenſe an.789.c.53.& Capitul.Francoford.an.794.c.49. Alcuinus de Divin.Offic.ubi de Canone : *Cum dicitur: Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum, & deinde ſubjungitur: Et omnium circumſtantium, manifeſtum eſt, quod quaſi quidam locus ſit, ubi aliquibus ſpecialiter nominatis, etiam ceterorum, qui aſſiſtunt in Eccleſia, commemoratio adjungatur. In quo loco liberum eſt Sacerdoti, quos deſideraverit, peculiariter nominare, aut nominatim Deo commendare: aut certe illud ab antiquis eſt obſervatum, ut ibi offerentium nomina recitarentur. Prius enim oblationes commendandæ ſunt, ac tunc eorum nomina, quorum ſunt edicenda, ut inter ſacra myſteria nominentur, non inter alia, quæ præmittimus.* Eadem habet auctor Exegeſeos in Canonem Miſſæ (quem quidam Floro Lugdunenſi adſcribunt) p.20.

Tertium Diptychorum genus erat *mortuorum*, eorum nempe omnium, qui in fide obdormierant. pro quibus Deum orabant, quorum nomina recitabantur, non tamen omnium, ſed eorum, quæ Sacerdoti à Diacono indicabantur. Liturgia S.Marci : Ο διάκτος, τὰ δίπτυχα τῶν κεκοιμημένων, nempe, *legit*. Cui Sacerdos, ſe inclinans, apprecatur, dicens: Ὁ τῶν πάντων τῶν ψυχῶν ἀναπαυσεν δέσποτα κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν σὺν τοῖς τῶν ἁγίων σου. &c. *Et horum omnium animabus dona requiem dominator Domine Deus noſter in ſanctis ſuis tabernaculis. &c.* Liturgia S.Chryſoſtomi ſupra laudata: Ο ἱέρακος τῶν τι κεκοιμημένων καὶ ζόντων, ὧν βαλετω μνησθένε, *ut illis lubet*. Id porro *pro dormitione alicujus oblationem vel deprecationem nomine ejus in Eccleſia celebrare*, vocat Cyprianus Epiſt.66.

Hunc etiam uſum amplexata eſt Romana Eccleſia, uti teſtatur Alcuinus : *Poſt illa verba, quibus dicitur: In ſomno pacis, uſus fuit antiquorum, ſicut etiam hodie Romana agit Eccleſia, ut ſtatim recitarentur à Diptychis nomina defunctorum*. Alcuino conſentit Florus Magiſter in Expoſitione Miſſæ, & Auctor Vitæ S. Samſonis Epiſcopi Dolenſis l.1. c. 1. Cumeanus lib. de menſura pœnitentiarum c.13. *Diaconus obliviſcens oblationem adferre, donec auferatur linteamen, quando recitantur nomina pauſantium, ſimiliter paniteat*. Memoria vero illa, quæ agitur pro defunctis in ſacrificio Miſſæ, ſitque poſt divinæ hoſtiæ conſecrationem, inſcribitur apud Gregor.M.in libro Sacramentorum : *Super Diptycha*; in Expoſitione Miſſæ : *Oratio ſuper Diptychos*, atque in hæc verba concipitur : *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum ill. qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. Ipſis, Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus, locum refrigerii, lucis, & pacis, ut indulgeas, deprecamur*. Quæ quidem oratio à Sacerdote, ſacra faciente, inter ipſa Miſſæ ſolennia, recitatur poſt conſecrationem, quam Miſſæ partem, τὸν καιρὸν τῶν δυπτύχων, vocat Quinta Synodus œcumenica. At in Eccleſia Græca legebantur Diptycha à Diacono ad altare, ut ex prædictis plus ſatis conſtat; quibus lectis, Sacerdos ſacra faciens adprecabatur iis, quorum nomina recitata fuerant, varie autem pro varia Diptychorum parte. Nam cum vivorum & defunctorum recitabantur nomina, Sacerdos pro iis Deum deprecabatur : cum vero Præſulum aut aliorum pietate & vitæ integritate illuſtrium virorum, tunc populus iis acclamabat, dicendo : *Gloria tibi, Domine*. Id docemur ex Synodo quinta laudata : Τῶ καιρῶ τῶν δυπτύχων μετὰ πτωχὸς τῶν ἁγίων, σωὶ ῥήματι ἐσταν τὰ παλαῖ ὑμνολογῶ τὸ δυσωπῆσε, καὶ ῥῆσον, καὶ μόνον ὑπὲ γνθέεαν ἀφορισμένοι ὧν τῶν ῥημάτων αὐτῶν ἱστόρησαν ἐπὶ παρὰ τὸ διάκονε, καὶ τῶν ἐν ὁσίᾳ μνήμα Αρχιπισκόπων Εὐφημίε, καὶ Μακεδονίε, καὶ Λέοντος, τοῦ τῶν μεγάλη ἐπραξαν ἐκκλησίαν Δόξε σοὶ Κύριε. *Tempore Diptychorum cucurrit omnis multitudo cum magno ſilentio circa altare, & audiebant : & cum ſola lectæ ſuiſſent à Diacono appellationes prædictarum ſanctarum 4. Synodorum, & ſanctæ memoriæ Archiepiſcoporum Euphemii & Macedonii & Leonis, voce magna univerſi clamaverunt : Gloria tibi, Domine*.

Verum non ſolum in Eccleſia tempore ſacroſancti Miſſæ ſacrificii, ſed etiam in Capitulo ex Diptychis recitata fuiſſe defunctorum nomina diſcimus ex Statutis antiquis Eccleſiæ Pariſienſis laudatis in Obſervationibus ad Librum Johannis Abrinc. p. 100. ubi ſic legere eſt : *Inde ad Capitulum progrediuntur, ubi geſtis Sanctorum & Diptychis defunctorum perlectis, ſunt preces pro eorum requie*. Quo referri poſſunt ea quæ etiamnum poſt Primam Acolythus canit : *Commemoratio omnium fratrum, familiarium Ordinis noſtri atque benefactorum noſtrorum* : quibus Superior ſubdit, *Requieſcant in pace*, ad quod Chorus reſpondet, *Amen*.

Porro ut damnatorum vel hæreticorum Epiſcoporum & Præſulum nomina de Diptychis delebantur, ita & Imperatorum, qui hæreſeos labe infecti deceſſerant, ut in Geſtis Concilii CP.in quo deleta funt *de Diptychis Zenonis & Anaſtaſii* Auguſtorum *nomina*.

Statuit præterea Concilium Emeritenſe c.19.recitari inter Miſſæ ſolennia eorum nomina, à quibus Eccleſias conſtat eſſe cor.ſtructas, vel qui iis quidpiam cõtulerunt, ſiquidem adhuc eſſent in vivis, ante altare ; ſi deceſſerant, cum defunctis ſuo in ordine. Atque inde *Diptycha* vocant quidam libros anniverſarios, in quibus defunctorum. qui pro animæ ſuæ remedio Eccleſiis bona contulerunt, nomina deſcribunturæ, quæ vulgo *Obituaria*, & *Necrologia* nuncupantur. Hac notione Diptycha uſurpavit Eckehardus junior de Caſib.S.Galli c.5.p.62.

In Diptycha denique quatuor prima Concilia relata fuiſſe docent Acta Synodi CP.œcumenicæ, id eſt, eorum tituli.

Erant & alia Diptycha in Eccleſia, in quibus ſcilicet recens baptizatorum & ſuſceptorum nomina exarabantur, quod & hodie in Eccleſia fit, diverſa omnino à Diptychis vivorum, quæ inter Miſſarum officia à Diacono recitabantur, etſi in errore verſatus ſit Pachymeres in Paraphrat. Dionyſii de Eccleſ.Hierarch.c.2. De ejuſmodi diptychis intelligendus Joannes Diaconus in Vita S.Pelagiæ.

Prædictis lubet hoc loco addere, quod habet Hieronymus Rubeus li.7.Hiſt.Ravennatis ſub an.515. *Quanquam*, inquit, *Eccleſiarum Diptycha putantur fuiſſe tabulæ ſacræ, quarum in altera vivorum, in altera mortuorum Epiſcoporum, qui recitabantur in ſacrificio Miſſæ, nomina deſcribantur; non erit tamen fortaſſis abſonum opinari, fuiſſe etiam quandoque veſtem illam, qua*

ſuſpe-

ſupra cæteram induitur Sacerdos, cum miſſam celebrat: Caſulam & Planetam appellant. In hanc ſententiam adducit me, tum quod ea ſit veſtis duplex, anterius & poſterius ex humeris delabens, tum quod inter ſacras dryorum reliquias, in Claſſenſi ſacrario, hujuſmodi veſtem repererim, vel antiquitate venerabilem, in qua talia inſcripta ſunt nomina. Et alio loco: *Quam vero diximus in hac hiſtoria caſulam, Diptychorum imaginem referentem in ſacrario Claſſenſe ſervari, ea è ſerico argenteo texta eſt, in cujus anteriori parte, intra duas lineas ſurſum ac deorſum rectâ deductas deſcripta opere Phrygio in circulis habet hæc nomina, Sigebertus Epiſcopus, Andreas Epiſcopus, &c. Tranſverſum vero ab uno humero ad alterum intra duas item lineas minime rectas, ſed arcus modo ſurſum flexos, eodem opere, hæc ſunt, Conceſſus Epiſcopus, &c. In dorſo, inter duas lineas item, ſurſum ac deorſum excurrentes, in medio, paulo ſupra locum, ubi ſunt renes, in circulo manus eſt aperta, tranſverſum locata, ſupra ipſam hæc, in circulo quodque ſuo, leguntur, Gabriel Angelus, S. Ruſticus, Euprepius Epiſcopus, &c. Infra manum hæc ſunt, Michael Angelus, Heſcirmus, Petronius Epiſcopus, &c. In cornu tranſverſo, ſurſum etiam ſinuato, ita habetur, Zeno Epiſcopus, &c.* Epiſcoporum aliorum nomina brevitatis cauſa omiſimus. De Diptychis ſacris & profanis multa et iam congeſſit Roſweidus in Onomaſtico ad Vitas Patrum, ut & Card. Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 12. & Steph. Baluzius ad Capitul. pag. 1129.

DIPTAGUS, pro δίπτυχος, *Diptychum*. Charta Rudeſindi Dumienſis Epiſcopi æræ 930. apud Antonium *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. *Diptagos argenteos imaginatos & deauratos, calices argenteos exauratos tres, &c.* Charta alia ejuſdem Rudeſindi: *Ad uſum Sanctuarii, cruces, Dipertagas, capas, calices, & coronas, &c.* Legendum, ut ſupra, *Diptagos*.

DYPTITIUS. Amalarius in Eclogis de Miſſa: *Hic orationes duæ dicuntur, una ſuper Dyptitios, altera poſt lectionem nominum.*

¶ DIQUE, *Denique*. Gloſſ. Iſid. & Sangerman, MSS. n. 501. Videtur eſſe ſimplex abbreviatio.

¶ DIRADES, *Inæqualis & aſpera*, apud Suſſannæum in Vocabulario,

¶ DIRÆ, *Collum ſuperius, vel in anguſtum deſinens prominentia, ſuperciliumve*, apud eumd. Suſſann.

DIRARARE, Rarum, tenuem facere, apud Cælium Aurelianum lib. 1. Acut. cap. 15.

DIRATIONARE, &c. Vide *Derationare*.

¶ DIRECTA. Videſis in *Directum*.

DIRECTANEUS, DIRECTANEE, unico vocis tono, nulla modulatione dictus, aut pronuntiatus pſalmus, hymnus, aut alius cantus Eccleſiaſticus. Iſidorus lib. 5. de Eccl. Offic. cap. 5. *Primitiva Eccleſia ita pſallebat, ut modico flexu vocis faceret pſallentem reſonare, ita ut pronuntianti vicinior eſſet quam canenti*, Joannes Sarisberienſis lib. 1. Policratici cap. 6. ubi de Muſica: *Proinde quidam venerabilis vir circiter ſeptingentarum monialium pater, hanc Monaſteriis ſuis præſcripſit legem, ut omnia earum cantica totius melice pronuntiationis exuant modos, & ut ſola pſalmorum & laudum ſint ſignificativa pronunciatione contenta. Suſpecta equidem fuit ſanctæ viro voluptati cognata mollities, eo quod voluptas parens libidinum eſt.* Regula S. Aureliani ad Virg. cap. 40. *Ad Lucernarium, Directaneus parvulus, id eſt, Regna terræ cantate Deo, &c.* Mox: *Quotidianis vero diebus ad Nocturnos inprimis Directaneus dicatur: Miſerere mei Deus, &c.* Ibidem: *Hymnus vero*, Ter hora trina volvitur, *ad Lucernarium omni tempore, & feſtis & quotidianis diebus inprimis Directaneus.* Ita in Regula S. Benedicti c. 17. S. Cæſarii Arelat. cap. 31. ejuſdem Aureliani ad Monachos cap. ult. *de ordine pſallendi*, & Magiſtri c. 55. Adde Amalarium lib. 4. c. 48. apud Mabillonium tom. 2. Analect. Kero Monachus in Gloſſ. *Pſalmi Directanei, ſelmun in rithi. Apud eumdem, Rècta, Rebete.* Amalarius loco citato: *Tertius autem pſalmus ſine modulatione antiphonæ in Directo dicitur, &c.* Statuta de *Semprungham*: *Lectiones matutinales de B. Maria legant, & Lectiones pro defunctis in Directo, non ſolemniter.*

DIRECTARIUS. Vide *Derectarius*.

¶ DIRECTIACTUM, DIRECTIUM, DIRECTIO. Vide poſt *Directum* 3.

¶ 1. DIRECTORIUM, Iter rectum. Vide *Dirigere*.

2. DIRECTORIUM, Abacus, miniſterium, ubi reponuntur vaſa ad convivia, Gall. *Dreſſoir*. Chronicon Beccenſe an. 1452. *Tabulas in aula, quæ dicitur Miſericordia, fecit renovare, & Directorium, & ſimiliter in refectorio, quæ prius erant vermibus conſumptæ.* Vide *Dreſſorium*.

1. DIRECTUM, Idem quod *Rectum*, de qua voce infra, Jus. Præceptum Rodulphi Regis Francіæ pro Monaſterio Tutelenſi: *Hoc autem contra jus regni fieri nemo cenſeat, quandoquidem excellentiſſimi Imperatores Directa ſua, quoties cauſa exegerit, leguntur immutaſſe.* Romualdus Salernitanus in Chronico MS. ann. 1120. *Willelmus Dux Apuliæ atque Calabriæ devenit ligius homo Papæ Calliſti factus per Directum contra omnes homines.*

DIRECTUM FACERE, &c. Jus facere, *Faire droit*, &c. Marculfus lib. 1. form. 21. *Jubemus . . . ut ille vir omnes cauſas lui, ubicunque profequi, vel admallare deberet, ut unicuique pro ipſo vel hominibus ſuis reputatis conditionis Directum faciat*, &c. Charta Caroli Mag. apud Meurifium in Epiſcopis Metenſib. p. 185. *Sed in eorum privatas audientias agentes ipſius Eccleſiæ unicuique de reputatis conditionibus Directum faceremus, & ab aliis ſimulque perciperent veritatem.* Vetus Charta apud Rubeum lib. 5. Hiſt. Ravennatis: *Quia nullam ſcriptionem inde habemus, nec ullum Directum inde reperire potuimus.* Querimonia Berengarii Vicecomitis Narbonenſis adverſus Guiffredum Archiepiſc. Narbon. an. 1056. *Deinde conjux mea videns eum, rogavit reſtituere corpora ſanctæ, & idem ipſe ad Eccleſiam ſuam redire, Directumque noſtrum ſupra modum accipere, neque audire voluit.* Infra? *Voluique ei affirmare Directum, & de me & de conjuge mea, & de omnes meos in judicio ſui diœceſi Epiſcoporum, & Epiſcopi Arelato per decem millia ſolidos: qui renuit.* [Editum Sancii Regis pro pace ſeu treuga ſervanda, Spicil. Acher. tom. 8. pag. 371. *Si infra quindecim dies damnum in poſſe dominorum ſuorum reſarcire noluerint, aut Directum firmare; deinde Vicarius accipiat pignora in perſonis propriis*, Appendix ad Formulas Marculfi form. 26. *Homo aliquis nomine ille, ita factus, apud arma ſua ſuper me venit, & colpus ſuper me miſit, & ſic mihi Deus Directum dedit, ego ipſa de mea arma perculſi, & talis colpus ei dedi pro quid ipſe mortuus eſt.*]

DIRECTUM, Eadem notione, in Epiſtola Leonis Regis Armeniæ in Geſtis Innocentii III. PP. p. 127.

DIRECTUM VERBUM. Gregorius Turon. libro 4. Hiſt. cap. 14. *Deſiſtiç ab hac intentione, verbum enim Directum non habemus.*

DIRECTO ET RATIONI STARE, in veteri Conſuetudine Jaccæ in Aragonia: nos dicimus, *Eſter à droit.*

DIRECTUM COMPLERE. Fori Oſcæ Jacobi I. Regis Aragon. ann. 1247. ſ. 9. *Pater vel mater qualicunque modo ſe habeat, filius eorum non teneatur reſpondere pro illo, aut complere Directum, niſi in illis caſibus, &c.*

DIRECTIO, Idem quod *Directum*. Concilium Narbonenſe an. 1054. c. 6. *Secundum modum culpæ Direc-*

tio-

tionem faciat per judicium aquæ frigidæ, aut per exilium sicut statutum est,

DRICTUM, vox formata ex *Directum*, eadem notione, unde noſtri *Droit* dicunt. Capitula Caroli Mag. to.2. Hiſt. Franc. pag. 186. *Promitto ego, quod inanima fidelis ſum domino Karolo piiſſimo Imperatori . . . ſicut per Directum debet eſſe homo domino ſuo.* Eadem formula veteri lingua Fræcica occurrit apud Niz hardum l.3. an. 842. in Fœdere Ludovicum inter & Carolum Reges : *Si eum hom per Dreit ſon fradra ſalvar diſt, &c.* Adde 2. Capitul. Caroli M. an. 802. poſt. c. 33. Judicatum Caroli C. in Tabul. S Dionyſii an. 22. *Et plus per Driſtum & per legem, quam coloni, ſicut manifeſtum eſt, feciſſent.* Notitia vetus apud Freherum in Orig. Palat. l.1. *Facta eſt inquiſitio de Sueinheim, ſi per Driſtum deberet attingere ad villam Hurfeldomarcam.* Alia Notitia apud Perardum p.35. *Et per lege & Driſto plus debet eſſe ſervus domino Ludovico, quam ingenuus,* [Vide *Driſtum* ſuo loco & mox in *Directum* 3.]

2. DIRECTUM, Raſtallo dicitur, cum res alicui contra jus ablata eſt, veluti per diſſeiſinam, diſcontinuantiam, vel ejectionem, &c. Clamor quippe ſeu actio, qua eam repetit, vocatur *Directum*,

3. DIRECTUM, jus quod quivis in re aliqua habet quod ſibi competit in ſuis bonis, reditus, præſtatio, &c. [Inſtrumentum an. 968. in magno Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 7. *Recognoſcentes quia nullum Directum habebant de ipſis campis & de ipſis vineis.* [Charta Oldegarii Epiſcopi Barcinonenſis an. 1128. *De omnibus Eccleſiaſticis juſtitiis & Directis, quæ ad vos pertinent.* Alia Ildefonſi Regis Aragon. æræ 1250. in Hiſt. Pinnatenſi p. 263. *Eccleſiam Vincentii de Valentia, cum omnibus Directis ſuis, quæ modo habet, vel habere debet.* [Charta an. 1378. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Maſſil. n. 662. *Abbas & Conventus dederunt ſacriſtæ 30. lib. cenſuales cum toto majori Directo pro votis quæ fiunt ad tumulum, &c.*]

DERITTUM. Privilegium Ludovici Imper. datum Caſtrucio : *Cum omnibus honoribus, Deritiis, uſibus, &c.*

¶ DERITTUS. Privilegium Ferdinandi Siciliæ Regis an. 1462. in Bullario Carmel. pag. 620. *Omnes & quaſcumque juriſdictiones, actiones, jura earum, conſumque exactiones & Deritus, necnon dictum territorium, &c.*

DIRICTUS. Joannes XXII. PP. to.4. part.2. Epiſtolarum ſecret. p.89. *Et ultra hoc debet habere medietatem Diricti commercii Layacii, & Portellæ, & medietatem Salinarum.*

¶ DRICTUM, Eadem notione. Inſtrum. an. 1028. nov. Gall. Chriſt. to.1. p.49. col.1. *Nos donamus & imitamus iſta Eccleſia cum cimiterio, & manſum in qua Eccleſia eſt...cum Dirito noſtro à Domino Deo, &c.* Rurſum occurrit ibidem,

DIRECTURA. Charta Guidonis Regis Hieroſol. ann. 1190. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſilienſib. *Ut per hæc omnia loca liceat vobis intrare & exire....ſine ulla Directura, & terratia, vel anchoragio & abſque omni exactione, &c.* Alia Philippi Regis Fr. an. 1309. ex 2. Regeſto ejuſdem Regis n. 86. in Tabulario Regio : *Item ſeptem Directuras, Directura qualibet unius eſtarii avenæ,* [Vide Dirigere,]

¶ DIRICTURA, Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ ad an. 1168. apud Muratorium to.6. col.181. *Rex Babyloniæ ...Piſanis donavit Diriciuram, quam dare ſolebant in Babylone & Alexandria : ſicque ibi ſunt liberi ; & donavit ipſis Piſanis multas poſſeſſiones & domos per totam terram ſuam.*

¶ DECTURA. Charta Heliæ Abb. Floriac. an. 1280. *Prior de Hampis pro bono pacis aſſignavit dicto Conventui. . . campipartem & decimam terræ la Caorſine pro* XXXII. *ſolidis Pariſ. & ſeptem Decturas & dimidium pro* LXVIII. *ſolidis Pariſi.*

¶ DRETURA, Litteræ Guillelmi Epiſcop. Pariſ. an. 1234. in Hiſt. San-German. p. LVII. col.1. *Quinquaginta ſolidos percipiendos annuatim à Presbytero de Crona, quicunque fuerit, vel ejus nuncio, in cenſu ſuo de Crona in feſto S. Remigii de primis denariis, & ſexaginta ſolidos de primis denariis in Dreturis ſuis de Crona in craſtino Natalis Domini, & de hiis obſervandis & de faciendo habere dictum redditum ab hoſpitibus ſuis terminis ſupra dictis.* Liber anniverſariorum & cenſuum S. Germani à Pratis fol. 44. v. *Anniverſ. Hugonis Abb. de Flaicuria, de quatuor libris Pariſienſibus apud Valentonem ſuper undecim Dreturis &* XXII. *denariis, quos ibidem percipimus ad Natale Domini.* Ibid. fol. 60. v. *Apud Clamart percipimus* XXXVII. *ſol. cum* VIII. *denariis minuti cenſus in feſto S. Remigii, cum* IV. *Dreiturit & dimidia recipiendis ad Natale Domini.* Et fol. 75. *Undecim Dreturas,* LXI. *feſtaria avenæ, &* III. *feſt. frumenti 1. minellum minus &* XXII. *capones.* Item fol. 101. v. *Cum una Droitura quæ valet anno quolibet unum ſextarium ordei, unum caponem & unam praſſam.* Denique fol. 200. *Et vaut la Droiture ung ſeptier d'avene, & ung minot de froment, & deux chapons ſeurennez.* Paſſim occurrunt voces *Dreture & Droiture* in hoc anniverſariorum libro : ubi obſervare eſt *Dreturas* omnes in ſpeciebus ſemper nunquam in pecunia fuiſſe exſolutas. Similiter in Charta Tabularii Portus Regii an. 1263. *Valet Droitura integra unum ſextarium avenæ, unum minotum frumenti ad menſuram Caſtri-fortis & duos capones. Complement de Droiture,* in Litteris an. 1356. apud D. *Secouſſe*, to.3. Ordinat. p.106.

¶ DRETTURA. *Salvo jure, Dreiture & uſurico Communis Maſſiliæ*, in Charta an. 1233. ex Archivo Commenderiæ Arelat.

¶ DREYTURA. Acquiſitio anni 1337. Hiſt. Dalphin. to.2. p.348. col.1. *Omne jus omnemque actionem, partem, Dreyturam, requiſitionem & reclamationem, quod & quas dictus Dom. Guillelmus habet, &c.* Charta anni 1357. apud Baluzium Hiſt. Arven. to.2. p.362. *Quidquid jurit, actionis, poſſeſſionis, proprietatis, Dreyture, deveſi, &c.*

DRICTURA, DRECTURA. Paſtum nuptiale Ermengardis filiæ Bernardi Atonis Vicecom. Biterrenſ. & Gaufridi filii Girardi de Roſſilione 5. Id. Maii. 1110. *Et ſi non habuero alium infantem, dono tibi totas meas Dricturas, ubicumque illas habeam & habere debeam.* Charta an. 1232. in Magno Paſtorali Eccleſ. Pariſ. *Recognoverunt, ſe vendidiſſe...tria ſextaria avenæ, & unam Directuram, & dimidiam Directuram, & quartam partem cujuſdam Dreituræ, quæ omnia ſita ſunt in parochia, &c.*

DROITURA, ex Gall. *Droiture*, Magnum Paſtorale Eccleſ. Pariſ. an. 1270. *Quinque ſolidos annui cenſus, cum dimidia Droitura valente 4. ſol. & 3. den. iv cenſiva.* Necrolog. Eccleſ. Pariſ. 7. Kal. Febr. Item 3. *Droituras, & quartam partem unius Droituræ debitas in Nativitate Domini quoque anno.* 3. Kal. Aug. *Dedit 50. ſol. in villa de Areinvilla, videlicet in 2. ſextariis tam bladi, quam avenæ unam Droituram cum dimidia & octava parte unius.* [Vetus Poeta MS. è Bibl. Coislin,

Cil ſ'en ala ſans ſa Droiture
Pour le loier dont cil priſt cure.]

¶ DROICTURA DIMIDIA, in Charta an. 1234. ex Archivo Portus Regii,

DIRECTATICUM, DIRECTATICUS, Idem quod *Directum*, jus, quod quis habet in re aliqua. Ch. Ranimiri Arag. Regis apud Hieron. Blancam p. 646. *Concedo vobis Caſtrum & villa . . . . cum ſuis terminibus & Di-*

Directaticis, eremis & populatis, & monibus, &c. Alia Alfonſi I. Regis Aragon. p. 789. *Et mittas illos Directaticos quos habuerunt in tempus de Morot ad unamquamque Eccleſiam, quæ ſit in illos Caſtellos, &c.*

¶ DIRECTIUS, Eadem ſignificatione. Litteræ Alfonſi Regis Caſtellæ pro Cœnobio S. Joannis de Burgos, apud Stephanotium Fragm. Hiſt. MSS. to. 3. *Facio cartam donationis Deo & Monaſterio S. Joannis Eccleſiæ S. Roberti de Caſa Dei, de Eccleſiis S. Petri de Cordioles cum omnibus Directiciis ſuis.* Ibid. legitur, *Monaſterium S. Martini cum ſuis Directuris.*

¶ DRETATICUS. Charta ann. 1070. in Appendice Marcæ Hiſp. col. 1153. *Vendo vobis omnes voces & Dretaticos, poſſeſſiones, &c.* Similia leguntur in altera ejuſdem an. Charta ibid. col. 1154. *Advenerunt ergo mihi prædicta omnia per voces & Dretaticum vel hereditatem jam dicti patris mei*, in Charta ann. 1070. ibid. col. 1160.

4. DIRECTUM, Alia prorſus notione, in Lege Ripuar. tit. 36. §. 11. *Bruniam bonam pro 12. ſol. tribuat; helmum cum Directo pro 6. ſol. tribuat.* Quid hoc loco *Directum* ſonet, non facile eſt divinare, niſi ſit apex galeæ, qui ſurſum ac in *Directum* erigitur.

¶ DIRECTURA. Vide *Directum* 3. & *Dirigere*.

DIRECTUS. Gregor. Turon. lib. 3. Hiſt. cap. 15. *Gaviſo autem domino, Directus venit ad locum.* Phraſis Gallica: *Il vint Droit au lieu.* [Le Roman d' Athis MS.

Au temple vindrent, ſi deſcendent,
Leur Droitures à l'autel tendent.

Hoc eſt, recta pergunt ad altare, ſi bene conjecto.]

¶ DIRIBITORIUM, *Locus contubernii.* Gloſſ. Iſid. Papias male: *Dirrivatorium, Locus contubernii.* Locus ubi militibus recenſitis ſtipendia *diribebantur* ſeu diſtribuebantur. Vim vocis non intellexit Gloſſator, aut forte ſcripſit, ut conjicit Grævius, *Locus campi Martii*: quod deinceps fuerit corruptum, *Diribitorium* memorant Sueton. Claud. c. 18. Plin. l. 16. 40. Dio Caſſ. l. 55. p. 553. qui dedicationem ejus operis deſcribit, quod ipſe Latino nomine *Πεσσηρικὸν* appellat. Fuit autem *πλείστων μὲν ἑτοίμων μάλιστα ἐπιτήδειον*, *Domus omnium, quæ unquam uno culmen fuerunt, maxima*: quam Agrippa imperfectam reliquerat, Auguſtus autem abſolvit & dedicavit. Vide Torrentium ad Suetonii locum laudatum, & Pitiſcum in Lexico Antiquit. Rom.

¶ DIRICTURA, DIRICTUS, Vide *Directum* 3.

DIRIGERE, vox Agrimenſorum: *Dirigere limites*, Reſtituere, *Redreſſer les limites*; in Novella Theodoſii & Valentin. *Terminos dirigere*, apud Aggenum, *Fines dirigi* dicuntur in l. 2. D. Fin. regund. *Directura*, apud Innocentium de Caſis literar. *Directoria*, Itinera recta, rectæ navigationes, viæ ſolennes, quæ mutari vetantur in l. 3. Cod. Th. de Canone frument. urb. Romæ.

¶ DIRIGERE OBVIAM, Obviam mittere. Fragmentum Hiſt. apud Ducheſnium to. 4. p. 94. *Dux ergo audiens imperiales adverſum ſe venire legiones, Dirigit ipſe ex ſuis manum validam obviam illis itinere dierum ſex.* Galli diceremus: *Il détacha un corps de troupes de ſon armée, & l'envoia audevant, &c.*

¶ DIRIGITUS, pro *Directus*, Litteræ Philippi IV. Franc. Regis ann. 1302. in Chartulario S. Vandregeſili to. 2. p. 1844. *Tale mandatum Dirigitum ex parte noſtra non procedat ad ſentiendæ*, (ſaiſienda) *ſeu confiſcanda prædicta bona.*

¶ DIRIMERE, *Diripere*. Barthius in Gloſſario ex Baldrici Hiſt. Palæſt.

¶ DIRIVATORIUM. Vide *Diribitorium*.

¶ DIRIVERE, *Dinumerare. Dirivitores, Diviſores. Dirivativa, Digeſta, ſeparata.* Papias in MS. Bitur. Editus habet: *Dirnere* & *Dirivata*, Legendum eſt *Diripere, Diribitores, Diribita*, voces Latinis familiares pro *Diſtribuere, Diſtributor, Diſtributa*, ſcil. militibus ſtipendia.

DIRMATIA. Charta Kenulfi Regis Merciorum, qui floruit an. 798. apud Spelmannum: *Caſtham, cum annexibus utilitatibus ad eam pertinentibus... videlicet pratis, paſcuis, Dirmatiſque, curſibus aquarum..... in æternam largitus ſum hereditatem.*

¶ DIROCARE, Italis *Dirocare*, Diruere, deſtruere. *Domus prædictorum Dirocatæ fuerunt ubique*, in Chronico Parmenſi ad annum 1306. apud Murator. 10. 9. col. 858.

DIROCHEUM. Gennadius in Cod. MS. Prudentii ex Bibliotheca Colbertina: *Prudentius vir ſæcularis, litteratus, & eruditus compoſuit Dirocheum de toto veteri & novo Teſtamento, perſonis exceptis*, Ubi Aldus Manutius recte *Dittochæum* legit (*δίπτυχον* enim præfert Gennadius editus,) atque, vocem formatam ex *δὶς*, duplex, & *ὀχὴ*, cibus: quanquam fatetur in MSS. Prudentii Codicibus antiquiſſimis legi *Dirrocheum*, ſcripturam, inquit, culpa: quæ unde conjicit, quia inibi interpretatum eſt antiquis characteribus: *Duplex refectio*: quam interpretationem adſtruunt etiam Gloſſ. MSS. *Dirochium, Duplex refectio*, & Charta Æthelredi Regis Anglor. ann. 981. in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 218. *Regum vero munimine deinceps ipſe locus Domino propegente tueatur, ipſiuſque loci Abbas Regi deſerviens, gregem ſibi commiſſum Dirocheo, id eſt, duplici paſto ſoveas.* Papias longe aliter apud Prudentium legit: ita enim ille in Ittera C. *Chirocleus, quidam liber parvus, dictus, quod clauſa manu poſſit teneri. Nam χὴρ manus, κλεὶω claudo dicitur Græce, Prudentius hunc fecit.* Sed reclamant veſtuſti Codices. Rurſum in lit. D. *Dirocheus, duplex refectio interpretatur, de veteri ſcil. & novo Teſtamento: quem librum fecit Sedulius.* Eadem ferme habent Gloſſemata MSS. in libros contra Symmachum, niſi quod *Dirrocheum* præferunt, nihilque de Sedulio habent. Ita quem alii Prudentio, Papias Sedulio *Dirochei* titulum aſſcribit, manifeſto, ni fallor, errore, cum Sedulius *Paſchale opus*, ſeu *Miraculis Jeſu Chriſti* tantum ediderit, non vero V. Teſtamentum attigerit. Vide, quæ de Sedulio annotat Sirmond. ad Ennodium l. 1. Epiſt. 24. Vocis porro notionem allatam fulciunt verſus antiqui, ſcripti in fronte Bibliorum, quæ fuere Eccleſiæ S. Stephani Metenſis, de Bibliotheca ſeu Bibliorum Codice;

Eloquium, mores, ſtudium componis, & actus,
Eſtque cibus, potus, norma, via, arma, ſalus,

At Goldaſtus librum hunc non Prudentio Clementi, ſed Prudentio Amœno Hiſpano, alteri fere ſuppari; adſcribit, legendumque ex Gifanii emendatione contendit pro *Dirocheum, Diptychum*, Vide Edit. Oper. Prudentii ann. 1613. p. 319.

¶ DIRODIMUS, pro *Dirodinus* ſeu *Diarhodinus*, Roſeus. Acta SS. Julii to. 5. p. 94. in Vita S. Anſegiſi Abbatis: *De veſtimentis vero, Dirodimum optimum unum, planetas, caſulas quinque, cindados duodecim coloris diverſi*,

DIRODINUS, [Roſeus,] Dide *Rhodinus*.

¶ DIROGATORIUS, pro *Derogatorius*, ut ſupra, *Modus Dirogatorius*, apud Rymer. to. 14. p. 782.

¶ DIROCHEUM. Vide *Dirocheum*.

DIRUBERE, *Obſtupere*, in Gloſſ. Arabico-Lat.

¶ DIRUCTIO, *ἀποκατάστασις, Reſtauratio, in integrum directio*. Supplem. Antiquarii.

¶ DIRUMPERE TERRAM, Eam colere, arare, Vide *Rumpere*.

DIRUPARE, Anonym. Barenſis in Chronico ann. 1034.

3034. *Byſantius Archiepiſcopus Dirupavit Epiſcopum Bayrnum, & cepit laborare.* Italis *Dirupare*, eſt præcipitare, de rupe dejicere, & neutr. paſſ. cadere de alto, vulgo etiam perniciem, exitium alicui parare. [Memoriale Poteſtatum Regienſium ad annum 1269, apud Murator. to. 8. col. 1128. *Caſtrum Pizegulum deſtructum fuit per Reginos, & Thoaunm ſimiliter fuit Deruptum*, Ibid. ad annum 1271. col. 1133. *Obſederunt Savignanum & Montem Umbratum & habuerunt eos & Dirupaverunt.*]

DIRWY, vox Wallica, Mulcta, mulctatio, poena pecuniaria, Boxhornio, in Lexico Wallico, Occurrit in Legibus Hoeli Boni Regis Walliæ c. 10. 25.

DISADVOCARE, Inficiari, non agnoſcere. Gall. *Deſavouer*. Radulfus *de Hengham* in Summa magna c. 4. *Et ipſe vous dedicit in pleno Comitatu ipſi petenti hujuſmodi ſervitia petita, & ipſum Diſadvocat pro Domino*. [Charta Edwardi I. Regis Angl. ann. 1278. apud Rymerum to. 2. p. 117. col. 2. *Si aliquis de familia prædicti Regis tranſgreſſionem vel ſforisfactum aliquod... fecerit, hoc prædicto Regi imputetur, dummodo ille Diſadvocaverit.*]

DISÆQUARE, Æquare. Vita S. Antidii Archiepiſc. Veſontini c. 8. *Sed parvi pendentes capita, pramis certabant Diſæquare ultima*.

¶ DISAFFORESTARE, Foreſtam ſeu ſilvam in paſcua, vel terram cultam convertere, Charta Foreſtæ ann. 9. Henr. III. cap. 3. apud Spelmannum in *Afforeſtare: Omnes boſci qui fuerunt afforeſtati per Richardum avunculum noſtrum, vel per Reg. Johann. patrem noſtrum uſque ad primam coronationem noſtram ſtatim Diſafforeſtentur, niſi ſit dominicus boſcus noſter*. Vide *Deafforeſtare* in *Foreſta*.

¶ DISAISIRE SE, Poſſeſſionem dimittere, Gall. *Se deſſaiſir*, Occurrit in Chartulario ſancti Vincentii Cenomanenſis fol. 82. Vide *Deſaiſire*.

¶ DISAISISCERE, eadem notione, infra in *Saiſire*.

¶ DISALLOCARE, Non *allocare*, Irritum habere, expenſum improbare. Charta Henrici IV. Angl. Regis ann. 1401. apud Rymerum to. 9. p. 205. col. 2. *Eſt ſa per alias Officiarios aut Miniſtros noſtros facta & fuerint* (talliæ) *penitus Diſallocari volumus*. Et pag. 510. col. 2. in altera Charta ejuſdem Regis ann. 1408. *Littera patentes, talliæ, aſſignationes.... Theſaurarie & Baronibus noſtris de Scaccario, omnino Diſallocentur*. Vide *Allocare*.

¶ DISARMARE, Gall. *Deſarmer*, Ital. *Diſarmare*, Exarmare, Armis exuere. Habetur apud Bartholom. l. 6. Annal. Januenſ. ad ann. 1242. bis, Jacob. Auriam. l. 10. eorumdem Annal. ad an. 1282. Martenium Anecd. to. 3. col. 79 *Menſa eorum nunquam Diſarmatur, nunquam deforculatur*, in Actis SS. Julii to. 1. p. 406. ubi de S. Ottone.

¶ DISAVOUARE, ut *Diſadvocare* ſuperius. Onomaſt. ad calcem tomi 3. Anecd. Marten. *Notum faciens... & à fuis refertur Diſavouatum*.

¶ DISAURI, Idem qui *Obryzarii*. Vide in *Obryzum*.

DISBANNIRE, Disbandire, Bannum revocare. *Lver lo ban*, Charta Guillelmi Archiep. Narbonenſ. ann. 1250. *Et aliqua, quæ per unam Curiam banniuntur, alteri non licet Diſbannire*. Alia ejuſdem Archiepiſc. *Si quod habet Diſbandias & deſawparet quidquid bandiverat in operatoriis pontis*, Ibidem: *Item volumus, quod Eccleſiam S. Petri de Claro, Capellam, & res alias, ad diſtam Eccleſiam pertinentes, idem Vicecomes Diſbandiat*, & D. *Archiepiſcopo diſponendas reliquat*.

¶ DISBOSCATIO, Exſtirpatio *boſci*, ſeu ſilvæ converſio in terram cultam. Occurrit apud Thomam *Bleunt* in Nomolex. ad vocem *Aſſart*; Vide *Exartus*.

DISBRIGARE, [Italis, Moleſtia & lite liberare.] Parvum Chartul. S. Victoris Maſſil. fol. 102. *Expediemus totum prædictum affare, & Diſbrigabimus dictæ Univerſitati*, Privilegium anni 1335. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 1. pag. 328. *Promittimus etiam veraciter præſentis ſcripti teſtimonio, prætaxata bona Diſbrigare & auctoriſare ab omnibus hominibus, qui dictam Eccleſiam impeterent, de iiſdem & ipſam penitus indemnem conſervare*, Rurſum occurrit apud eumdem Ludewig. to. 5. p. 526.] Vide *Briga*.

DISBULLARE, Idem quod *Diſſigillare*, Bullam auferre. Charta ann. 1238. in Regeſto Chartar. pro Hiſt. Gallo-Byzantina p. 3. *Habebis poteſtatem... eandem ſacroſanctam Coronam Diſbullandi: & oſtendendi Domino Duci... Venetiæ.... & iterum ipſam bullandi, &c.* Vide *Bulla*.

DISCALDATUS, Refrigeratus. Anonym. [Nicolaus de Jamſilla Muratorio] de Geſtis Friderici II. Imp. *In prædicto loco S. Germaſii inter venationum ſolatia, & nemoris refrigeria Diſcaldatus, aliquantulum egrotavit, Non tamen propter illam Diſcaldationem animus ejus ex vana virtute corporis langueſcebat, &c.* [Adnotat eruditiſſimus Muratorius in uno MS. legi *Diſcalcatus*, in altero *Diſcelciationem*, ſibi tamen magis arridere *Diſcaldatus* & *Diſcaldatio* à particula privativa *Dis* & *Caldari*, Calere. Concinit Cangio.]

DISCALIGATUS, Diſcalceatus. Th. Walſingham. p. 248. *Diſcenter, nequaquam debere Regem adire tales Diſcaligatos, ribaldos, &c.*

¶ DISCALZATUS, A terra ſeparatus. Translatio S. Philaſtrii, Julii tom. 4. p. 394. *Arca marmorea, in qua repertum venerabile corpus S. Philaſtrii Epiſcopi Brixiæ, reperta eſt ſubterranea & modo undique Diſcalzata, ſeu à terreno penitus ſeparata*. A *calce* dictus videtur *Diſcalzatus*, quaſi à calce ſeparatus. Italis *Diſcalzare* eſt *Diſcalceare*.

DISCANTUS, Discantare. Uguicio: *Decantare eſt valde cantare, Diſcantare & Excantare, id eſt, Deſcantare*. Gloſſ. Gr. Lat. Reg Cod. 85. Τριζω, *Biſcanto, facio tenorem*. Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 71. de Joan. XXII. PP. *Item probibuit fieri cantum in Horis Canonicis, & in Miſſis cum Diſcantu, Triplis & Motetis vulgaribus*. Willebrandus ab Oldenborg in Itiner. T. S. p. 139. *Proceſſionibus igitur in unum convenientibus hinc inde Diſcantari vidimus*. Exſtant in Bibliotheca Victorina opuſcula aliquot *de Arte Diſcantandi*, vel *Diſcantus*, ſeu ejuſmodi cantus Eccleſiaſtici, quem vulgo *Falſum burdanem* appellamus. [Obituarium MS. Eccleſiæ Morin. fol. 39. verſo: *Solempnem Miſſam de B. Virgine decantandam.... cum cantu Diſcantu & organis ſonantibus*.] Joannes Molinetus *au Chappellet des Dames*;

Tant pour ouir des oiſeaux les Deſchants.
Pies, frions, linottes, & moiſons,

Infra;

Là Deſchantent par diverſes façons.

Idem in Throno honoris:

Oiſeaux des champs chantans chans & Deſchants.

Decantare, Eadem ferme notione videtur uſurpaſſe Albertus Stadenſis ann. 1053.

¶ DISCAPEDINATUS, Diviſus, diſtractus. Inſcriptio arcus triumphalis erecti in honorem Marchionis Uxellenſis Cabilonum urbem introeuntis apud Cuiſetum in Hiſt. ejuſd. urbis p. 769. *Auſpicato iſt hoc adventas, Illuſtriſſime Marchio, quando Diſcapedinata te civium vota indigetant, vulnera civitatis ſerenifico voltu undequaquorſum edulcaturum*. Simili notione verbum *Diſcapedinare* uſurpavit Apuleius Floridorum l. 1. ubi de Hyagni tibicine: *Primus*, inquit, *Hyagnis manus*

manus Discapedinavit in eanendo, hoc eſt, diduxit, diſtraxit, ut *capedo* ſeu ſpatium aliquod intercederet, cum duas tibias ſimul applicavit ori, & alteram dextra, alteram ſiniſtra moderaretur.

DISCAPIA. Vetus Charta apud Baldric. Noviom. l.1.c.52. *Terras cultas & incultas, pervia, uva, Diſcapia, prata, paſcua*, &c. Occurrit ibi adhuc ſemel: ſed legendum conjunctim *Wadriſcapia* oſtendo in hac voce poſt *Waterſcapum*.

DISCAPILLARE, Capillos avellere, radere, vel diſjicere, & miſcere. Gallis *Décheveler*, [Italis *Diſcapigliare*. Lex Burgund. tit. 33. §. 1. *Si qua mulier ingenua in domo ſua à quocumque ingenuo, aut in via innocens Diſcapillata fuerit, aut detracta*, &c. Capitula ad legem Alamannor. c. 27. edit. nuperæ: *Aut qui eas Diſcapillaverit... 15. ſol. componat*. Eckeardus Junior de Caſibus S. Galli c. 10. de Hadwiga Ducis Suevorum filia: *Juſſit verberari & Magiſtro multa rogante, vix conceſſit non Decapillari*. Vide *Decalvare*.

¶ DISCAPIRE, ut infra *Diſcepere*, Dividere, diſtrahere, ſi recte puto: quod hic de eo dicitur qui *villare* quod ab Aniano Abbate precario tenebat, ipſi Abbati ſubtrahebat ſibique volebat aſſerere, quaſi proprius & immunis ejus eſſet dominus ac poſſeſſor. Charta recognitionis ann. 801. in Probat. novæ Hiſt. Occitaniæ to. 1. col. 31. *Quomodo ego Pinaudus & parentes* (MS. *pares*) *mei Materindus & Fulgentius quod ipſas caſeas & decimas, quod vobis* (Abbati Aniano) *exinde dare debuimus, ipſas vobis intendimus, & nihil vobis exinde dedimus perſatos* (MS. *perfectos*) *vi. annos, & inſuper de ipſo villare vobis cum* (melius in MS. *eum*) *Diſcapire voluimus, & in fraude de ipſo fecimus* (MS. *fuimus*,) *ac ipſas pro* (melius in MS. *fine*) *veſtro commeatu illas habere voluimus; ſicque me recognoſco ego Pinaudus, quomodo ego & parentes* (MS. *pares*) *mei ſupraſcripti pro veſtro beneficio antea & per* (MS. pro) *precaria noſtra, quam vobis ſecimus, eam antea habuimus, & ea que fecimus, veraciter me recognoſco in veſtrorum ſupradictorum judicio. Data recognitione ſub die* III. *Non. Madias anno* XXXIV. *regnante domino noſtro Imperatore Karolo Rege Francorum & Longbobardorum*.

¶ DISCAPUM. Charta Henrici V. Reg. Angl. apud Rymerum to. 10. p. 236. col. 2. *Cum ipſa vinea vel campello, & una Diſcapo*. Lege *Wadiſcapo*, aquagio, aquæ ductu, & vide *Waterſcapum* & paulo ſuperius *Diſcapia*.

¶ DISCARGA, Acceptilatio, liberatio, Gall. *Décharge*. Deliberatio trium Statuum Occitaniæ de Johanne Rege in carcere detento, apud D. *La Faille* Annal. Toloſ. to. 1. probat. p. 95. *Nec poterunt dicti quatuor Theſaurarii habere Diſcargam ſufficientem, niſi illam haberent de mandato dictorum viginti quatuor*. Vide *Deſchargia*.

DISCARGARE, Onus deponere, exonerare, Gall. *Deſcharger*. Lex Salica tit. 29. §. 21. *Si inde ſenum ad domum ſuam in carro duxerit, & Diſcargaverit*. §. 24. *Si inde vinum in carro ad domum ſuam adduxerit & Diſcargaverit*. Ubi editio Heroldi tit. 27. §. 1. habet *Diſcarraverit*, [Baluzii tit. 29. §. 21. & 24. *Diſcarricaverit*,] id eſt, de carro depoſuerit.

DESCARGARE Eadem notione, occurrit in Charta ann. 1141. apud Catellum in Comitibus Toloſanis pa. 192. [in Charta anni 1165. ex Archivo Eccleſiæ Maſſil. altera an. 1164. ex Archivo Monaſterii S. Victoris ejuſd. urbis, & in Gloſſis Pithœi apud Baluzium to. 2. Capitul. p. 691.]

DISCARICARE, Idem quod *Diſcargare*, de carro onus deponere. Fortunatus in Vita S. Medardi Noviom. Epiſc. c. 6. *Diſcaricantes, quæ tulerant, laxati pergunt itinera*. Occurrit etiam in veteri Charta Dalmatica anno 1292. apud Jo. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. c. 9. [in Statutis Maſſil. l. 1. c. 51. §. 3. l. 4. c. 30. lib. 6. c. 45. &c.]

DISCARRARE, DISCARRICARE. Vid. *Diſcargare*.

¶ DISCAVALCATUS, Ex equite pedes factus, Gall. *Demonté*, ab Italo *Diſcavalcare*, Ex equo dejicere. Regimina Paduæ ad annum 1325. *Ibi fuerunt vulnerati dominus Nicolaus de Carraria, & Obizo de Papaſaris in faciebus, & dominus Marſilius.... Diſcavalcatus, & Paulus dente aliquantulum vulneratus*.

DISCEDERE, pro *Decedere*, mori, apud Fredegar. c. 54. *Diſceſſivit*, pro *Diceſſit*, receſſit, legitur apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 770. ubi de excidio urbis Acconis.

DISCESSUS, Obitus, [Gall. *Decès*,] in geſtis Dagoberti c. 46. 84. 89. & alibi non ſemel.

DISCENS, Diſcipulus. S. Columbanus Ep. 3. *Ecce quibus circumdamur diverſitatibus, & quibus circumluimur ac ſi vorticum fragoribus, chariſſime Diſcens*, &c. Utitur alibi, ſed locus non ſuccurrit, ut & S. Irenæi Interpres li. 3. c. 14. [imo Quintil. 3. 11. *Fatigare Diſcentem per ambages*.]

¶ DISCENTIA, Diſcendi actus. Tertull. de Anima 1. 23. & 24. *Diſcentias reminiſcentias eſſe*. Utitur & Cæl. Rhodig. 10. 16.

¶ DISCEPERE, Papias: *Diſcepit, Diviſit. Diſceptus, Diviſus, Scrutatus, Expertus*. Vide *Diſcapire*.

¶ DISCEPTIM, σχοῖ, σκηπτῶ, Manifeſte, clare: Gl. Lat. Græc. Sangerm. MSS. Mallem *Diſcretim*, quo uſus eſt Apulejus, vel *Diſertim*, pro *Diſerte*.

¶ DISCERE, Docere. Jacobus Cardinal. S. Georgii in Vita S. Petri Cœleſtini, Maii to. 4. p. 444.

Melius in Anglia dudum
Commemorant veteris moris Diſcuntque minores.

Vita S. Edwardi Regis Angliæ, Martii tom. 2. pa. 643. *Didicit eum Rex ſanctus pater ſuus Deum præ omnibus timere*. Sidonius l. 8. Epiſt. 6. *Per alias vias doctrinam illius, quo more citius homo Diſcitur, inobſervatus inſpexi*.

DISCEREURA, ex Gallico *Deſcbirure*, Laceratio: *Deſcbirer*, Lacerare, quaſi *Deſchabirer*, Carnem avellere, lacerare. Inqueſta anni 1270. *Retulit Curie, quod ipſe domina habet ibidem juſtitiam de feudo terræ uſque ad duellum, & cognitiones metleiarum ſine ſanguine & Diſcereura, etiamſi ibidem fuerit aliqua percuſſio, de qua mahamium, vel mors minime timeatur*. Vide Speculum Saxonicum lib. 1. art. 86. §. 1.

DISCERNENTES. Lex Wiſigothorum lib. 12. tit. 2. §. 2. ubi diſputationes de fide prohibentur: *Nullus antiquorum Patrum impugnationibus ſuis ſacras definitionei irrumpat: nullus modernorum Diſcernentium congruentes fidei tractatus ſpernat*. Quo loco *Diſcernentes* videntur dicti Sectarii, hacce appellatione donati hoc ævo in Hiſpania; atque ii forte, qui διακρίνουσιν dicuntur Theodoro Lectori l. 1. Nicephoro Calliſto l. 6. c. 29. l. 18. c. 48. Leontio Scholaſtico l. 5. de ſectis, & Codino in Origin. Conſtantinop. qui nempe contra Calchedonenſem Synodum Eutychis ac Dioſcori partes tuebantur: itaque ſeſe appellabant, quod ab ea Synodo ſe ſegregatos innuere vellent, quomodo vocem hanc uſurpat Socrates l. 5. c. 5.

DISCESSOR, Deceſſor, prædeceſſor, vel certe qui deceſſit, & obiit. Vide Canones Hibern. lib. 41. cap. 30.

¶ DISCESSUS, Obitus, Gall. *Decès*. Vide *Diſcedere*,

¶ DISCHARGIA, Gall. *Decharge*, Acceptilatio, Liberatio. *Exoneration em vel aliquam Diſchargiam campſorum theſauri noſtri*, apud Rymerum to. 13. p. 461. col. 2. *Litteræ exonerationis & Diſchargii non fuerint levatæ*, ibidem.

¶ DI-

¶ DISCHARGIARE, Deschargiare, Exonerare, Gal. *Décharger*. Litteræ Philippi Franc. Reg. ann. 1207. pro Rotomagenſibus, apud Ducheſnium Hiſt. Norman. p. 1063. *Præcipio vobis, quod ſi vinum noſtrum, quod habetis apud Rothomagum, vendere volueritis, illud vendatis ſine impedimento, & ſine Deſchargiare, & ſine conſuetudine, & ſine Deſchargiare, & ſine Deſchargiare, & ſine Deſchargiare

ducere ad Diſciplinandum, hoc vidons marius ait, O Domine, tota tenera eſt, ego pro ipſa accipio diſciplinam: quo flectente genua, dixit mulier. Percute fortiter, Domine, quia magna peccatrix ſum. Obſerva ritum rite abolitum, & qui vetatur apud Hadrianum I. PP. in Epit. Can. ex regulis SS. Patrum c. 25. *Epiſcopus, Presbyter, Diaconus peccantes fideles Verberare non debeant.* [Vide Mabillonii Præfationem in Acta SS. Benedict. Sæc. 6. part. 1. n. 39. & ſeqq. ubi plura de *diſciplinarum* uſu ad redimendas pœnitentias canonicas excogitato, de ejuſd. uſus auctoribus, propugnatoribus & defenſoribus, atque etiam impugnatoribus, &c.]

¶ DISCIPLINABILIS, ad diſciplinam pertinens, docilis. Vita S. Zitæ, April. to. 3. p. 499. *Inde quoque virorum peritiſſimorum olim Diſciplinabilis mos exſtitit, San-Ctorum celebres vitas exquirere.* Bern. de Breydenbach Itiner. Hieroſ. p. 223. *Animalia illa que humana arte & induſtria excubantur, Diſciplinabiliora biis ſunt, que ſecundum naturam ſue ſpeciei generantur.* Auctori ad Herennium, *Diſciplinabilis ſcientia* dicitur, quæ ex arte exponi poteſt & certa methodo.

¶ DISCIPLINALIS, Eadem notione, *Diſciplinales voluntates*, apud Caſſiodorum 4. 33.

¶ DISCIPLINALITER, Ex diſciplina. Joan. Sarisb. l. 6. Policratici cap. 15. *Diſciplinaliter eruditus populus.* Rodulphus Monachus in Vita Lietberti Camerac. Epiſc. Spicil. Acher. to. 9. pag. 729. *Epulæ quidem carnium ſufficienter apponebantur, ſeu panis & aqua Diſciplinaliter ſumebantur.* In Chronico Erfordienſi, inter Vindem. Litter. Frederici *Schannat* ad ann. 1238. *Diſciplinaliter corrigere* dicuntur Sacerdotes qui pœnitentes quoſdam gravioribus delictis obnoxios flagellabant.

¶ DISCIPLINARIA SCIENTIA, Matheſis, Mathematica. Goclenii Lexicon Philoſoph.

¶ DISCIPLINATIO, Flagellatio, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 336. *Willelmus Abbas Monaſterii exempti S. Albani domino Johanni Say Militi....Admittimus præbonoratam perſonam veſtram....in conſortium noſtræ fraternacionis....in vigiliis, jejuniis, in inclinationibus, proſtrationibus & Diſciplinationibus, &c.* Utitur alicubi S. Auguſtinus pro eruditione, uti dicitur in Fabri Theſauro.

¶ DISCIPLINATORIA VIRGA, in Vita Galterii Abb. inter Acta SS. Bened. Sæc. 6. part. 2. p. 821.

DISCIPLINATUS, Moribus bonis diſciplinæ beneficio præditus. *Juvenis Diſciplinatus*, apud Cæſarium l. 1. Miracul. c. 3. Chron. Montis Sereni an. 1205. *De commiſſorum ſibi utilitate indeficienter ſolieitus, moribus temperatus, quales Diſciplinatos vocare conſuevimus; quæ duo ſeveritatis aliquid moribus ejus admiſcuiſſe videbantur.* [Eccli. 10. 24. *Vir prudens & Diſciplinatus*, Imit. J. C. l. 1. c. 25. nu. 5. *Bene morigeratus & Diſciplinatus.*]Utitur etiam Tertullianus, lib. de Fuga in perſecution. [Alcimus Avitus l. 4. c. 24.]

¶ DISCIPLINOSUS, *Qui multos habet Diſcipulos*, in Amalthea ex Catholico. Meliusf. *Diſcipuloſus*.

DISCIPULARE, *Edocere, Diſcipulari, edoctus*, in Gloſſis Iſid. [& apud Johan. de Janua.]

DISCIPULATUS, Officium, miniſterium. Chronic. S. Michaelis Virdun. *Hic igitur adhuc adoleſcentulus ab Abbate ſuo in Diſcipulatu Capellani conſtitutus, frequenter cum eo ad Palatium, & per plura locorum habuit comitatum.* [Gloſſ. Vet. *Diſcipulatus, μαθητεία, μαθήτευσις.* Hac notione ſumunt Zeno Veronenſ. Serm. de præcepto, *Attende tibi, Unuſquique noſtrum, in Diſcipulatum nos Verbi Dei mancipavimus.* Caſſiod. l. 5. Epiſt. 40. Tertull. de Præſcrip. cap. 22. Ordericus Vitalis in Hiſt. Eccl. Carolus M. in Epiſt. ad Elipandum inter Concil. Hiſpan. to. 3. p. 111. & alii.]

DISCIRCULARE, A circuli rotunditate ſemovere. Will. Britto l. 7. Philippidos:

Æquaſuperficies omnis ex parte rotundo
Orbicula ſinu, ſe non obliquat in ullum
Divaricans cuneum; ſed finibus ipſa ſuis ſe
Limitat, ut nullus Diſcirculet angulus illam.

DISCLAMARE. Vide *Clamare*.

DISCLAUDERE, Quod clauſum eſt, aperire: *Deſclorre*. Gloſſ. Ælfrici: *Diſcludo, ic todæle*, divido. Leges Henrici I. Reg. Angliæ c. 90. *Si quis puteum...Diſclaudat, & aliquid incidat, &c.*

DISCLAUSUS, Minime clauſus, Gallis *Deſclos*; *Deſſermé*. *Curtillus Diſclauſus*, in Legibus Inæ Reg. Weſt-Saxon. c. 42. Le Roman *du Renard* MS.

La ou li palis iert Deſclos,
Avoit li vilain planté chox.

¶ DISCLEDARE, *Cledas* ſeu crates tollere. Vide *Cledare* poſt *Cleia*.

¶ DISCLUSUM, *Diviſum, dimotum*. Papias. Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. *Diſcluſus, Diviſus, patens.* Vide *Diſclaudere*.

¶ DISCOFERA, DISCOFORUS. Vide *Diſcophorus*.

DISCOLARE, Effluere, dimanare, Gall. *Découler*. Charta ann. 1180. apud Mariam Campum in Regeſto part. 2. Hiſtor. Eccl. Placentinæ n. 29. *Item de omnibus ſcaturis rivi... quæ ex ipſo rivo Diſcolantur, &c.*

DISCOLATUS. Papias: *Coloni, ſunt culturet advenæ....alienum agrum locatum colentes, ac debentes conditionem genitali ſolo, propter agri culturam, ſub dominio poſſeſſoris, pro eo quod Diſcolatus eſt fundus.* Ita etiam Codex MS. Id eſt, ni fallor, quia ager hactenus incultus manſerat, nec cultorem habebat.

DISCOLORARE. Gloſſæ Mss. ad Concil. Sardicenſe can. 17. *Infucata, Diſtincta, Diſcolorata.* Alanus de Inſulis in Planctu naturæ: *Veſtis autem ex ſerica lana contexta, multifario proteſtæ colore, puellæ pelli ſerviebat in uſum, quam Diſcolorando colorans alteritas, multiplici colore faciem alterabat.* [Senecæ, *Decoloratur id, cujus color vitiatur, non mutatur.*]

¶ DISCOLUS, Græc. Δύσκολος, Difficilis, morioſus. Papias: *Diſcolus, Diffidilis, aut moralis, indiſciplinatus, à ſcolis dicitur, vel à colere & dis.* Gloſſ. San-German. MS. n. 501. *Diſcolus, Difficilis, moralis.* Pro *moralis* utrobique legendum *morioſus*. Vox *Diſcolus* vel *Diſcolus* ea notione legitur Petr. L. Epiſt. 2. 18. apud Acherium Spicil. to. 7. p. 601. Robertum *Gonlet* in Compendio Jurium Univerſit. Pariſ. fol. 8. v. Ludew. Reliq. mss. to. 6. p. 198. in Bullario Carmel. p. 252. col. 1. &c.

¶ DISCOMBRARE, *Combros* ſeu arbores conciſas & viam occludentes aufrere, apud Valeſium in Notitia Galliarum p. 100. col. 2. Vide *Combri*.

DISCOMMUNICANTES, Qui cum cæteris fidelibus non communicant, nec oblationes una cum iis offerunt, Concilium Arelat. II. ſub Sirico PP. c. 10. *De his, qui in perſecutione prævaricati ſunt... Synodus Nicæna ſtatuit, ut 5. annos inter Catechumenos exigant, & duos inter Diſcommunicantes, ita ut communionem inter Pœnitentes non præſumant.* Ubi Synodus Nic. c. 11. Διὰ δὲ τὰ χωρὶς φροντίδος κοινωνοῦντας, τῶν λαῶν φροντίζειν, id eſt, duos annos ſine oblatione participes erunt orationum cum plebe.

¶ DISCOMPUTARE, Subducere, detrahere, Gal. *Decompter, Rabatre, Deſaluer*. Charta Hugonis de Aqua an. 1293. in Chartul. S. Vandregiſili to. 1. f. 805. *Tenentur Diſcomputare & deorahere annis ſingulis duodecim ſolidos, tres capones & tres gallinas*. Altera Charta ejuſd. anni ibidem fol. 275. *Ego Johannes Serredieu... vendidi.... viris Religioſis Abbati & conventui S. Vandregiſili pro XL. lib. Turon. de quibus tenui me præ manibus pro pagatus, & quos Diſcomputavi dictis Religioſis de ſepties XX, & XV. lib. Turon. in quibus ego dictus*

Johannes dictus Religiosis tenebar. Hist. Monasterii S. Laurentii Leod. apud Martenium tom. 4. Ampliss. Collect. col. 1140. *Nec propter tempestatem quæ cecidit anno* 1459. *propter quam Monasterium habuit hene in damnis* 1200. *modios speltæ, ipsi nihil voluit Discomputare, nec aliquam gratiam facere*.

¶ DISCONFECTURA. Vide *Disconficere*.

DISCONFICERE, ex Gallico *Desconfire*, Hostes conficere, debellare, prosternere. Gauterius de bellis Antiochenis p. 462. *Alios etenim milites post Disconfectos dirigunt, qui fugitivos expoliant, &c.* Fulcherius Magister Templi in Epist. ad Lud. VII. Reg. Franc. *In multitudine gentium confisi & plurimum confidentes, nostros sustinuerunt & Disconfecerunt*. Alia Epist. ejusdem: *Disconfectus a nostris paulo ante Noradinus transfit Euphratem*. [Chronicon Cremonense apud Muratorium tom. 7. col. 639. *Militiam Placentinorum juxta Montile inter Pontevicum Disconfecit, & ex ipsis milites multos captos Cremonam duxit*.]

¶ DISCONFICERE, in altero Chronico Sicardi Episc. Cremon. tomi laudati col. 618. *Veronenses Mantuanos Disconfecerunt, ex eis innumeram multitudinem captivantes*.

DISCONFECTURA, Clades. Gauterius de bellis Antioch. p. 453. *In fugam & Disconfecturam impulit*.

DISCONFITURA, apud Matth. Paris ann. 1242. *Desconfiture*, apud Practicos nostros dicitur de debitore, qui non est solvendo, cujus res mobiles Judicis auctoritate distrahunt creditores, in Consuet. Paris. f. art. 179. Camerac. tit. 23. art. 2. tit. 25. art. 39. Meldensi art. 117. Turon. art. 220. Silvanectensi art. ult. & aliis. Vide Brodeum in Consuet. Paris. art. 179.

¶ DISCONFICTA. Memoriale Potestatum Regiensium ad ann. 1232. De *inceptione sturmi in plaza Communis inter Rugheros & Malagutios, & Disconfita Marchionis Cavalcabovis*. In MCCXXXII. *anno...in plaza Communis fuit magnum prælium inter partem Rugheriorum & partem Malaguciorum, & in die Sabbathi* XVI *exeunte Octobri Disconfictus fuit Marchio Cavalcabo à Bonacursio de Palude*. Legitur iterum ibid. ad an. 1268.

¶ DISCONFICTUS, ut *Disconfectus*, Prostratinus Memoriali Potestatum Regiensium ad an. 1220. & mox in *Disconfitta*.

¶ DISCONFITTUS, Eadem notione, in Regiminibus Paduæ ad an. 1320.

¶ DISCONFITUS, apud Bartholom. Scribam lib. 6. Annal. Genuens. ad an. 1230.

¶ DISCONSOLATUS, Carens solatio, in Miraculis S. Maioli Abb. Cluniac. Maii to. 2. p. 697.

DISCONSUTUS, Dissutus, Gallis, *Descousu*. Capitula Ludovici Imp Addit. 1. c. 61. *Ut Monachi caparent Disconsutas, præter villosas, non habeant*. Ubi Hæftenus *Disconsutas cappas* antrorsum apertas interpretatur.

DISCONVENIRE, Non convenire, *Disconvenir*, Frontinus de Limit. agror. *Si Disconvenit, ad jus ordinarium pertinebit*. Hygenus: *Ex hujusmodi causis tam frequenter Disconvenit*.

DISCOOPERATORES, pro *Discoopertores*, Exploratores. Gallis *Descouvreurs*. Henr. Knygthon. an. 1339. *Eodem die capti sunt quidam Discooperatores Francorum*. Infra: *Quidam de nostris Discooperatoribus captis sunt, inter quos Miles quidam, &c.*

DISCOOPERIRE, Detegere, Gallis, *Descouvrir*. Bromptonus: *Vultus capitis abscissi Discooperiatur*. Idem: *Vultum habens Discoopertum*.

¶ DISCOOPERIRE, Explorare. Ianfrancus Pignolus l. 7. Annal. Genuens. ad an. 1266. *Quibus visis à dicto Admirato, se cum suis galeis in Scheria recollegit, & Discooperiens inimicos, qui manu armata...venebant &c.* Jacobus Auria l. 10. eorumdem Annal. ad an. 1282. *Præmittentes galeas duas ad Discooperiendum portum Farezinæ, cognoverunt ibi adesse stolium Pisanorum*. Apud Rymer. to. 13. p. 41. *Ad Discooperiendum insulas, patrias & provincias*.

¶ DISCOOPERIRE PAREM SUUM, Conscium prodere, indicare, in Capitul. Caroli C. an. 865. tit. 37. c. 1. *Nullus de his quæ considerauerint, suum parem Discooperiat vel prodat*.

¶ DISCOOPERTUS AGER, Idem qui incultus. Vide *Coopertus mansus*.

DISCOPHORUS, Eadem notione, qua *Discifer*, *Dapifer*, *Maitre d'hostel*. Apud Ælfricum, & Guibertum l. 2. de Vita sua c. 9. Joan. de Janua: *Discophorus*, *Discum ferens*. In Vita S. Deicoli Abbatis Lutrensis cap. 1. n. 4. S. Sebastianus dicitur *Discophorus Domini*: forte, inquit Bollandus, quod sanctos aut pauperes aluerit. Apud sanctum Hieronymum, Abacuc Propheta *Discoporus* appellatur, ex eo, quod habetur Danielis c. 14. *Quum vero ad Abacuc veneret, & de Judæa ad Chaldæam, raptum Discophorum lecti habet*.

DISCOFERÆ, in Monasteriis Sanctimonialium, dicuntur ministræ mensarum, quæ *discos* ferunt. S. Cæsarius Arelatensis Episcopus ad Oratoriam Abbatissam *Æqualia cibaria, potionesque communes exhibeant Discoferæ vel pincernæ*. His addo, quæ habet auctor Græcismi de notione vocis *discus*:

Est discus ludus, discus quoque regia mensa,
Discus scutella tibi sit, discus quoque mappa.

Rursum:

Discus scutellam, mensam notat atque mapellam.

DISCUM, Δίσκος Διονυσίου, vocant Græci, Vas sacrum, in quo hostiam consecrandam & consecratam ponunt Presbyteri, quod nostris *Patena* dicitur. Sed Græcorum *discus* latius profundioris figuram habet. Liturgia S. Chrysostomi: Ὁ ἅγιος ὑπερ πάντα τὸν ἅγιον, τὸν ἐμὸν ἡγιασμένον ἐν τῷ ἁγίῳ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, τὸ ἅγιον αὐτοῦ δίσκον. Joan. Damasc. in Synodica ad Theophil. Imp. Ἐπιστὰς μετὰ ἀνακλίσεως, τὰς ἱερὰς ὑφάντους τὰ ἱερὰ σκεύη λαβόφασον καὶ τὸν μέγιστον αὐτοῦ δίσκον, ὃν ὑγκωνικοῦ καλοῦμεν ὑμνικοὶ τε καὶ ἱερεῖς ὑφάντους τὰ ἱερὰ σκεύη. Ὁ μὲν πρῶτος ἀποστολικὸς ὑγκωνικὸς ἐκάλει. Chron. Alexandr. p. 892. Τὰ ἱερὰ ῥιπίδια, διακόνια, καὶ ποτήρια, καὶ δίσκος ἱερὸς σταυρ. Hinc Δισκοκάλυμμα, operculum disci, velum, quo facer discus operitur. Anonym. in Descript. S. Sophiæ Δισκοκάλυμμα ὑπὲρ ρυσᾶ ἐ υαραγαζωμένον. [Hinc etiam Δισκοπότηρον. in Vita S. Nili Junioris p. 140. apud Anonymum Combefisianum in Lacapeno n. 44. & apud Nicetam in Murtzuphlo n. 3. Vide Glossarium mediæ Græc.]

DISCOPULARE, Canum Venaticorum copulas solvere, ut in prædam irruant: Galli dicunt *Decoupler*, *Lascher les chiens sur un lievre*. Rigordus ann. 1179. *Venatores Discopulatis canibus insecuti sunt aprum*. Matth Paris an. 1239. *Legistarum magnam catervam apud se Rex retinuit, quæ Venator canes venatico, super Electores Prælatorum Discopulandos*. Vita S. Kentigerni Episcopi Glascuens. c. 6. *Accito milite venatum perrexit: Discopulatis canibus, & sociis per loca diversa dispersis, &c.* Vide Cupla.

¶ DISCORDALE, Δυσκοπιτῶν, Discorditer. Suppl. Antiquarii. Mallem *Discordate*.

¶ DISCORDIOSUS, *Discolus*. Sidonius l. 9. Epist. 3. *Statuta regnorum denuo per conditiones Discordiosas ancipitia redduntur*.

DISCORDIOSE. Facundus Hermianensis l. 10. c. 2. *Et quod crudeliter & Discordiose fecerunt, emendare aliquando dignentur*.

¶ DISCORIARE, Gloss. Lat. Græc. Sangerman. *Discorio*, *Deglubo*, ἀποδέρω. Vide *Decoriare*.

¶ DISCORPORATUS, Dissolutus. *Corpus Discor-*

po-

poratum diſſolutum declaramus, apud Rymerum tom. 16.pag.244.col.1.

DISCRASIS, ſeu DISCRASIA, Intemperies, *δυσκρασία*. *Diſcraſis & Diſcraſia capitis*, non ſemel in Chronico Windeſem.l.b.2.c.38.& *Diſcraſiatus* c.32. 55.[*Diſcraſia ſtomachi ſtatim evomeve cogebatur*,in Vita S.Lidwinæ, April.to.2.p.309. *Diſcraciatus*, in Anecd.Marten.to.2. col.1326. *Diſcratia febrilis*, ejuſd. to.col.88.*Diſcreſitatus*, eadem notione ſupra in *Chorearium*.]

DISCREDERE. Vide *Decredere*.

¶ DISCREPANS, *Remotus*, *ſejunctus*. Gaſp.Barthii Gloſſar.ex Hiſt.Palæſt.Fulcherii Carnot.

DISCRESCERE, pro *Decreſcere*: Ἀκμωπᾶσθαι,in Gloſſ. Gr.Lat.

¶ DISCRESITATUS. Vide *Diſcraſis*.

DISCRETÆ, in Monaſteriis Sanctimonialium, quibus rerum ſecretiorum incumbit cura, quæ ad ſecretiora conſilia admittuntur: ut *Fratres maturi*, in virorum. Regula Sororum Damianitarum c.4. *Poſſint etiam Sorores & debeant, ſi eis utile & expediens videatur, Officiales & Diſcretas aliquando removere, & alias loco ipſarum eligere*. Regula Clariſſarum: *Ad oſtium ſane Monaſterii cuſtodiendum aliqua talis ex Sororibus deputetur, quæ omnino Deum timeat, quæ matura moribus ſit, diligens & Diſcreta, &c.*

¶ DISCRETIO, Titulus honorarius quo nonnunquam compellati ſunt Epiſcopi, interdum etiam laici nobiles, uti videre potes apud Th.*Madox* Formul.Anglic.p.5.

¶ AD DISCRETIONEM VIVERE dicuntur milites in Chronico Aſteſii apud Murator.to.11. col.279. Qui ſine ulla ſymbola pro libidine vivunt apud hoſpites ſuos; quod etiam Galli dicimus, *Vivre à diſcretion*.

¶ DISCRETOR, Scrutator, cenſor, qui *diſcernit*.Vulg.Interpr.Apoſtoli Hebr.4.12. *Diſcretor cogitationum*; *Diſcretor ingeniorum*, infra in *Diſſortor*.

¶ DISCRETUS, Officialis civitatis Divionenſis, forte idem qui Magiſtratus vulgo *Scabinus*. Charta Odonis Ducis Burgundiæ apud Perardum in Burgundicis p.338.*Ego Odo Dux Burgundiæ notum facio univerſis, quod Major & Jurati Communiæ Divionis, ne ſuorum Diſcretorum exceſſus in dampnum univerſitatis nimis excreſceret, impetraverunt à me ſibi donari omnes illos exceſſus*. Apud Scriptores noſtros medii ævi non ſemel occurrit *Vir Diſcretus* pro Viro prudenti: quod damnat Voſſius de Vitiis Sermonis l.1.c.33.p.144. quoniam Antiquis *Diſcretus* conſtanter paſſive ſumitur: quare Jovianus Pontanus *Diſcernens* quam *Diſcretus* mavult. Utcumque tamen ferri poteſt *Diſcretus*, ut obſervat Faber in Theſauro: Si enim, inquit, Plautus *Notos* dixit pro iis qui noverunt, *Suſpectum* pro Suſpicace Dionyſius Cato in Diſtichis; non abſurde adeo *Diſcretus* pro eo qui diſcernit dici videatur.

DISCRÎMEN, DISCRIMINALE. Gloſſ.Lat. Gr. *Diſcrimen*, ἀκαπτίνσια, διάκρισις, καὶ κίνδυνος, *Diſcerniculum*, diſcernendis ſeu dividendis ante frontem mulierum capillis idoneum. Gloſſar. Lat. Theotiſc. *Diſcriminalia*, *muliebris capitis ornamentum*, *quo crines diſcernunt*, Joan.de Janua: *Diſcriminalia dicuntur, quæ dividunt capillos per mediam frontem*. Infra ex Iſid.l.11.c.1. *Sunt proprie Diſcriminalia, quibus crines diviſi religantur*. Idem Iſid.lib.19. c.31. *Diſcriminalia capitis mulierum ſunt vocata ex eo, quod caput auro diſcernant: nam diſcriminare, dividere dicitur*. Iſaias c.3. *Et monilia, & armillas, & mixtas, & Diſcriminalia, & periſchelides, &c.* Ubi Mamotrect. *Diſcriminalia, quæ ſunt ad diſtinguendum capillos, ne ad invicem intricentur*. Lex Bajwar.tit.7.§.5.*Si Diſcriminalia ejecerit de capite Vultworf dicunt*,[Baluz.habet,*quod Walwerſt dicunt*,]*vel virgini libidinoſe crines de capite extraxerit, &c.Acus crinalis*, Apuleio. Martial.lib. 14.Epig.24.

Tenuia ne madidi violent bombycina crines,
Figat acus tortas ſuſtineatque comas.

S.Hieronymus in Iſaiam c.3.*Habent acus mulieres quibus ornamentorum crinium compago retinetur, ne laxius fluant, & in ſparſos diſſipentur capillos. Diſcriminalis acus*, apud eumdem l.3.in Ruffinum c.11. Martian. Capel.l.9.

Crinalem ſpicum phavetris deprome cupido
Libens capillum ſolvere.

Ubi *ſpicum* pro *ſpica* uſurpatur. Vide Pricæum ad Apolog.Apuleii p.11.

DICRIMINARE, Periclitari, in diſcrimen venire. Itinerarium S.Willibaldi n.8. *Nec non immaniſſima maris Diſcriminare decreviſſet æquora*. Nos diceremus, *Hazarder les mers*.

¶ DISCRIMINOSUS, Periculoſus. *Diſcriminoſus locus*, apud Nicolaum de Jamſilla de Geſtis Frederici II.Imp.inter Scriptores Ital. Muratorii tom.8. col. 504. *Diſcriminoſum ignis incendium*, in Vita B. Coletæ, Martii to.1.p.570.

¶ DISCUBITO, Lectus puerperæ, cui præſidebant *Matronæ*, i. Parcæ. Deæ Paganorum, ut interpretatur Meneſterius Hiſt. Lugdun.p.128. ubi veterem hanc exhibet inſcriptionem: PRO SALUTE DOM. N. IMP.L.SEPT.SEVERI AUG. TOTIUSQUE DOMUS EJUS AUFANIIS MATRONIS ET MATRIBUS PANNONIORUM ET DALMATARUM TI. CL.POMPEIANUS TRIB. MIL.LEG.I.MIN.LOCO EXCULTO CUM DISCUBITIONE ET TABULA V.S.Vide *Decubie*.

¶ DISCUBIUM, ſ.Cubiculum, ubi *Diſcubatur*. Hugo Lingon. Epiſc. tract. de Corpore Chriſti contra Berengarium ſub finem: *Sicut mecum in tuo Diſcubio conluiſti. Expertus loquor, audiſſe contigit, nam non credierem*.

DISCULPARE, noſtris *Diſculper*, Culpam amovere. Vita S.Antidii Archiepiſcopi Biſontiencſis c.4. *Cumque ille tanti criminis ſeſe reum Diſculparet*.

¶ DISCUMBITIO. Vide *Decumbitio*.

¶ DISCUMFICERE, DISCUMFITUS. Vide *Diſconficere*.

DISCUPERE, Malum, perniciem alicui cupere, Gall. *Souhaiter du mal à quelqu'un*. Conventus apud Marſnam in Capitul.Caroli C.tit.8.§.2.*Ut nemo ſuo patriſuum regnum, aut ſuos fideles, vel quod ad ſalutem, ſive proſperitatem ac honorem regium pertinet, Diſcupiat aut conſentiat*. Iiſdem verbis in Conventu Turonenſi, & in Capitul. Ludovici II.Franc. Reg.Caroli C.filii.Hincmarus Opuſculo 34. *Et quidquid inventum fuerit, quod ex eiſdem rebus juſte & rationabiliter ad Laudunenſe Eccleſiam pertineret,non ſolùm non Diſcuperet,verum & libenter eas ipſi Eccleſiæ concedere vellet*.

¶ DISCUPTIVUS. Charta anni 1422. ex Archivo S.Victoris Maſſil. *Quidam Monachus effudit parvum brocum vini, quod erat ab baſſum, mixtum & acetoſum, generativum morborum, Diſcuptivum digeſtionum,ponderativum humerum,confederativum pigritiarum, &c.* Ubi *Diſcuptivum digeſtionum* idem videtur atque contrarium digeſtioni,quod eam impedit & cruditatis cauſa eſt in ſtomacho.

¶ DISCURIA, pro *Diſturia*, vel potius *Dyſturia*, Græco Δυσουρία, Difficilis urinæ excretio. Vide locum in *Cauculoſi*.

1. DISCURRERE, dicuntur *Miſſi*, qui mittuntur in provincias, qui inde *Miſſi diſcurrentes* paſſim appellantur. Epiſt.Ludovici Pii Imp.ad Sicharium Archiepiſc.Burdeg.*Quoniã tãdiu illũ in tua vel cõprovincialiũ tuorũ diæceſi immorari & Diſcurrere una cum Miſſis tuo-*

jussimus, &c. Ita Rectores *Discurrere* dicuntur in lege 5. Cod. Th. de Offic. Rector. provinc. cum intra provinciæ suæ fines per villas ad querelas provincialium excipiendas, sese conferunt. *Discursus judicum*, apud Senatorem l. 5. Epist. 14.

DISCURSORES, Iidem qui *Missi Discurrentes. Judices vel Missi Discursores*, in Edicto Clotarii II. Regis post Synodum Parisiens. V. *Missi* vel *Discursores Monasterii* in alia ejusdem Clotarii Charta pro Monast. Corbeiensi. Vide *Missus Discurrens*.

2. DISCURSORES, apud Ammianum l. 17. & 30. est διακονηταὶ, [Sermocinari, Gall. *Discourir*.] Vide Lindenbrogium ad eumdem p. 63. Hinc

DISCURSUS, Sermocinatio, verbositas, Gall. *Discours*. Carolus M. in præfat. libr. in Synod. de adorand. Imaginib. *In præfata Synodo bebetudinis continentur Discursus*. Eckehardus Minimus de Casibus S. Galli c. 6. *Dicens prælationem sæpius superbiam, arrogantiam, Discursus & multiloquia comitari*.

¶ DISCURSIO, Lactantius Opif. Dei c. 3. *Dies Discursione consumunt*.

¶ DISCURVUS, Distortus. Joan. Longinus in Vita S. Stanislai Episc. Maii to. 2. p. 246. *Os habens Discurvum & retortum*.

DISCUS. Capitulare de Villis c. 24. *Quidquid ad Discum dare debeat, unusquisque Judex in suo habeat plebeio, qualiter bona & optima atque bene, studiose, & nitide omnia sint composita, quidquid dederint*. Galli dicerent: *Ce que chaque Juge doit donner pour le Plat du Prince*. [Malim *pour la table*, ad mensam, deducendo vocem *Discus* à Germanica *Disch*, Mensa; unde etiam nostrum *Disner* vocabulum arcessit Barthius l. 2. Adversar. c. 4. Vide *Discoporus*.]

¶ DISCUS, Mensa Scribarum & Notariorum, Gall. *Bureau*. Statuta Massil. l. 1. c. 4. *Notariorum unus sit ad Discum juxta Judicem pro scribendis, sicut consuetum est, omnibus actitatis causarum in dicta curia seu curiis ventilatarum*. Eadem repetuntur c. 6. & 2. Annal. Genuens. ad annum 1266. apud Murator. to. 6. col. 537. *Scribæ dicti Potestatis ad Discum suum fuerunt magister Albertus de Casali, Janumus Ogerius, & Baldumus de Ego, & ad Discum malefitiorum Guillel. Vegius & Emanuel de Albora*.

¶ DISCI VETERES, Gall. *Oeillets de salines*, apud Lobinellum in Glossario Hist. Britan. to. 2. col. 134. *Verderie... que sont à Coisnon & à Discis veteribus usque mare*. Sunt areolæ continendis aquis, unde per calorem solis sal expromitur.

DISCUSSORES, dicti Cognitores & disceptatores rerum fiscalium, ab aliis tractatarum, seu, qui in provincias extra ordinem mittebantur, examinaturi & inquisituri, quid tributorum nomine exactum esset, quid in reliquis resideret, quique adeo provinciales ad reliquorum solutionem cogerent, de quibus plene in C. Th. & Just. tit. de Discussorib. qui non aliis videntur ab *Inspectoribus*, de quibus suo loco. Glossi. Isid. *Discussor, Examinator*. Glossi. Lat. Gr. *Discussor*, ἀνάκρισις. *Discussio*, ἀνάκρισις. *Examinator*. Senator l. 4. Epist. 38. *Nobis supplicasse cognoscat à... Discussoribus iniquis se onerib. ingravatos*. Vide Edict. Theoderici Regis c. 144.

DISCUSSORES JURAMENTI, in Lege Wisigoth. l. 2. tit. 1. § 34. l. 5. tit. 7. § 19. à Principe in provincias mittuntur ad excipienda fubditorum fidelitatis sacramenta, cum de novo ad Regale fastigium evehitur.

DISDONARE, Isidoro in Glossi. [*Diversa donare*. [Sic *Ditargiri*, Diversis vel diversa largiri; Grævius tamen putat verius esse, quod in Constantiensi legitur: *Dissonat, per diversa sonat*. Papias: *Dissonat, non consentit, dissimulat, per diversa sonat*; melius, *Perversa sonat*, ex codē Papia, qui habet: *Dissonū, Perverse sonās, dissimile*.]

DISENSOR, Ετερογνώμων, in Glossi. Græc. Lat. qui ab alio dissentit.

¶ DISENTERIA, Italis *Dissenteria*, Gallis *Dyssenterie*, à Græco δυσεντερία. Utitur Hugo Falcandus in Hist. Sicula, apud Murator. to. 7. col. 302.

¶ DISENTERIUM, Eadem notione, apud Marten. Anecd. to. 4. col. 43.

¶ DISERTARE, Disertum efficere. Oratio Johannis *Balue* Cardinalis coram Summo Pontifice anno circiter 1471. apud Acherium Spicil. to. 9. p. 329. *Profectlo finem orationi imponerem, nisi divini auxilii mihi spes ineffet, quod balbutientes Disertat, & indoctos dirigit & ornat*.

DISERTARI, Disertum velle videri. Acta Martyrii S. Theodoriti: *Julianus dixit: Disertaris, facrilege, tanquam ab Athenis super adveneris*.

¶ DISERTIA ut mox *Disertitudo*, apud Martenium Ampliss. Collect. to. 2. col. 1422.

DISERTITUDO, Eloquentia, scientia. [Hieronymus Epist. 61. ad Pammachium c. 4. *Nisi tibi Disertitudinis tuæ fluvius inundasset*. Idem Epist. 51. ad Dominonem: *Des nobis occasionem respondendi Disertitudini tuæ*.] Eulogius l. 3. Memor. SS. c. 2. *Gratia itaque Disertitudinis lnguæ Arabicæ, quo nimium præditus erat, &c. Sermonum Disertitudo*, in Vita S. Isidori Hispalensis n. 5. Occurrit præterea in Glossi. Arabico-Lat. apud Aldhelm. lib. de Virgin. c. 1. & Herimannum de Restaur. S. Mart. Tornacensis, c. 103. [& in Vita B. Edmundi Archiep. Cantuar. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1790.]

¶ DISSERTITUDO ELOQUII, in Actis Ss. Junii to. 1. p. 460.

DISERTOR, *Sophista*, Σοφιστὴς, in Glossi. Gr. Lat.

DISFACERE. Vide *Diffacere*.

¶ DISFASCIARE, Solvere *fasciam* seu tæniam circumligatam. Acta Ss. Junii to. 3. p. 446. de S. Rayneric: *Et super ipsum digitum expuit, & fasciavit illum, & præcepit patri pueri, ut non Disfaciares digitum pueri, usque dum alis die in sero reduceret ad eum puerum*.

¶ DISFIDARE, ut supra *Diffidare*, Gall. *Desfier*. Hist. Cortusiorum l. 2. apud Muratorium to. 12. col. 794. *Videns hoc dominus Princeps statim Disfidavit Ugutionem, & fecit acies preparari ad pugnam*.

DISFILATUS Equus, in Statutis Mediolan. 2. part. c. 487. [Lego *Desflatus*.]

DISFOEDERATUS, Fœdere solutus, apud Eckempertum in Hist. Longob. p. 69.

DISFORTIARE, DISFORTIATIO. Vide *Disforciare*.

DISGAGIARE, DISUAGIARE, ex Gall. *Dègager* Tabularium S. Ægidii Pontis Audomari: *Fratres de S. Egidio Disuagiaverunt domum & hortos Engerranni*. Vide *Vadium*, *Degnadiare*.

¶ DISGLACIARE, Regelari, solvi, Gall. *Degeler*, Ital. *Disgelare*. Occurrit in Breviario Hist. Pisanæ ad ann. 1168.

¶ DISGLUTINARE, Disjungere, Gluten dissolvere. Hier. Ep. 26. ad Pammach. c. 5. sub finem *Conjuncta Disglutinamus; unita dissumus*. Occurrit iterum in Testamento Giraldi Matisconensis an. 888. inter Anecdota Marteniana to. 1. col. 53. *Deglutinare palpebras* dixit Plinius.

¶ DISGOMBERARE, Italis *Disgombrare*, Gallis *vuider*, evacuare. Memoriale Potestatum Regiensium ad an. 1283. *Dayneſius ibi est suffocatus & jacet, qui in dicto puteo intraverat ad Disgomberandum & remundandum, & cecidit puteus super eum*.

DISGRATIA, Offensio, infortunium, ex Gallico *Disgrace*. Guillelmus de Podio Laurentii c. 1. *Ægrotāte ergo terrā tāte infidelitatis Disgratia, vir religiosus*

Bea-

Beatus Bernardus Clarevallenſis Abbas...viſitavit. Innocentius IV. PP. in Epiſt. MS. ad Ludovicum Regem Siciliæ : *Quid tamen regnum ipſum, inſtar infirmi, pretentæ Diſgratiæ reliquiis debilis, &c.*

¶ DISGREGARE, Disjungere, diſſolvere. Martian. Capella l. 3, *Hic ordo rebus, quique Diſgregabitur.* Vide *Digregare.*

¶ DISGREGUS, Multiformis, varius. Idem Capella l. 9. *Venuſtate Diſgrege puellæ.*

DISGRESSARI, pro *Digredi*. Utitur Alanus de Inſulis in Planctu naturæ p. 301.

¶ DISGRESSIO, Titulus honorarius, quo Innocentius Papa compellat Archiepiſcopum Armarchanum & Epiſcopum Silvanectenſem in Reſcripto pro Canonizatione S. Edmundi Cantuar. Archiep. inter Anecd. Marten. to. 3. col. 1842. D. Verum puto legendum *Diſcretio.*

¶ DISGREX, *Segregus*. Gloſſ. Iſid. Vitam ſolitariam *Segregem* appellat Seneca de Benef. 4. 18.

DISGRUERE, *Diſconvenire, diſcordare*. Joan. de Janua.

¶ DISGUAGIARE, ut *Diſgagiare*, Repignerare. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 67. *Et poſtea centum & quinque ſolidos in caritate, unde Diſguagiavit ſuam terram de Circuiardo.*

¶ DISGUARNIRE Oppidum, Munitiones illius deſtruere, à Gallico *Degarnir*, Italis *Sguernire*, Spoliare, denudare. Chronicon Parmenſe ad an. 1307. apud Muratorium to. 9. col. 865. *Guaſtalla vero venit ad mandata dicti Defenſoris, & per eum accepta fuit, & ſpanata de foveis & Diſguarnita, & deforzata in totum circumquaque.*

DISHÆREDITARE. Vide *Deæreditare*.

DISHONORARE. Vide *Dehonorare*.

DISHYPATUS. Vide *Diſſipoteus*.

¶ DISIS, Græc. Δίσις, Occaſus ſolis. Sigebertus Levita apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. to. 1. p. 308. in Vita Theodorici I. Metenſis Epiſc.

Quatuor ecce plagas, per quatuor aſpice portas,
Scilicet Anatolen, Diſin, Meſambrian, Arctton.

¶ DISISIO, Diviſio. Teſtamentum Andreæ Dertonenſis Epiſc. apud Ughellum in Appendice to. 4. pa. 9. *Aut ipſis caſis & rebus in naufragium miſerint, aut ullam Diſiſionem exinde fecerint.* Eſt pro *Deciſio* à *Decidere*, Amputare, detrahere; vel à *Dis* & *ſecare*, ut infra *Diſſicio*.

DISLAUDARE, [Diffudere.] Vide *Laudare*.

DISLIGARE, in Charta Italica an. 1287. apud Bollandum 20. Martii, & Jode Janua : noſtris *Deslier*. [Utuntur & Bernardus Monachus Ord. Cluniac. part. 1. c. 72. & Bartholomæus Scriba l. 6. Annal. Genuenſ. ad an. 1230.] Eſt etiam

DISLIGARE, Solvere, ſolutione ſe liberare. Gloſs. Arabico-Lat. *Diſligo, ſolvo. Deſligement de Cens*, ſolutio cenſuum, in Statutis Leodienſib. art. 11.

¶ DISLIGATIOR Vita, Diſſolutior, Gall. *Relaſchée, Diſſolue*, in Præcepto Ludovici Auguſt. an. 19. imperii, apud Baluzium to. 1. Capitul. col. 678.

¶ DISLIQUIDUS, *Dies præcipuus, clarus*. Papias in MS. Bituric. Forte legendum, *Dies liquidus*.

¶ DISLOCARE, Loco & ſede movere, Gall. *Diſloquer* : quod dici ſolet de oſſibus ſede ſua delapſis. Occurrit in Hiſtoria S. Francifci de Paula, April. tom. 1. pag. 230. in Proceſſu de SS. Virginibus Ecyhſellenſibus, Junii to. 3. pa. 117. apud Lobinellum in Hiſt. Britan. to. 2. col. 563. &c.

DISLOQUI, Incogitanter, imprudenter & inepte loqui & fabulari. Eckehardus Junior. de Caſibus S. Galli cap. 14. p. 98. *At illi Diſloqui eum, ut ægroti ſolent, putantes*. Vide *Misxenmino*.

¶ DISMAGIUM. Vide *Dimagium*.

DISMANARE, & Disemanire. Formula vetus apud Bignonium : *Ut neque vos, neque juniores atque ſucceſſores veſtri ipſum pro hoc inquietare, nec Diſmanare non præſumatis, nec facere diminteſtio.* Editio Lindenbrogii præfert *Diſmannire*, [Baluzii *Diſmanuare*:] ſed *Diſmanare* habet etiam Charta Pipini Majoris Domus pro Monaſt. S. Dionyſ. apud Doublet um p. 602. *De villabus ipſius ſanctæ ſuggeſſit, eo quod...à prævis hominibus...de ipſa ſancta caſa abſtrahtas vel Diſmuatas fuerunt*. Bignonius *Diſmanare*, de domo extrahere interpretatur. Sed videtur eadem vis eſſe vocabuli ipſius, quæ apud nos *Demener*, inquietare, turbare, *ſe Demener*, eſt inquietum eſſe : Italis *Dimenare, muovere in quà in là, vimenare*, agitare. [Bignonianam interpretationem confirmat Teſtamentum Berarii Epiſc. Cenoman. apud Mabillon. Analect. to. 3. p. 214. ubi : *Neque nos neque ſucceſſores noſtri, nec ullus quilibet, quamdiu ipſa adviixit, de ipſa Abbatia vel de ipſo Monaſterio, nec Diſmanandum nec diſtrahendum, ad hoc faciendum non habeat poteſtiicum.*]

¶ DISMANTA, Nomen injurium, forte à Græco, Μάντις, Hariolus, & Δὶς, Bis, quaſi Bis hariolus, Cardinalis Aragonius in Vita Alexandri III. Papæ, apud Muratorium to. 3. p. 449. col. 1. A. *Clamabant pueri contra ipſum Eccleſiæ ſuæſoſem dicentes, Maledicte, fili maledicti, Diſmanta, non eris Papa, non eris Papa, Alexandrum volumus*.

DISMANUARE. Vide *Diſmanare*.

DISMASATUS, [Ager in quo nullum exſtructum eſt ædificium.] Vide *Amaſatus*.

DISMEMBRARE, &c. Vide *Demembrare*.

DISMILITARE, A militia removere, degradare, proprie ordinem Militarem auferre, *Oſter la Chevalerie*. Paſchalis I. PP. in Confirmat. Privilegiorum Eccleſiæ Raveanatis, apud Rubeum l. 5. p. 237. *Sed ſi militari fuerint, eos diſcingi & Diſmilitari jubemus*. Exſtat etiam apud Ughellum to. 2. p. 345. [Vide *Deſmilitare*.]

¶ DISMIRANDO, *Emirando*. Papias. Forte pro *Demirando, admirando*.

¶ DISMONTARE, verbum Ital. Ex equo deſcendere. Regimina Paduæ ad an. 1320. apud Murator. to. 8. col. 432. *Venit ad civitatem Paduæ....cum multa quantite militum & Diſmontavit in magno palatio Henrici Scrovegni*. Gallis *Démonter* eſt aliquem ex equo dejicere.

¶ Dismuntare, Eadem notione ibid. col. 432.

DISNARE. Papias : *Jantare, Diſnare dicitur vulgo*. Gallis, *Diſner*. A *Jentio*, deducit vir doctus ad t. 4. Annal. Taciti, ut & Silvius in Iſagoge : alii [quibus non favet littera ſ occurrens in *Diſnare*,] à *Dejeſunare*. Vide in hac voce Oct. Ferrarium in Orig. Ital. verbo *Deſinare*, [& Menagium in Gallicis verbo *Diner*.]

Disnarium, Disnerium. Vide *Dignerium*.

DISOMUM, [Sepulcrum capiens corpora duo.] Vide *Biſomum*.

DISORDONARE, Statutum revocare, Gallis *Deſordonner*. Capitula Caroli C. tit. 43. §. 3. *Ipſam diſpoſitionem hic Diſordonare non poſſumus, nec debemus*, id eſt, evertere. [Baluzius habet *Diſordinare*.]

¶ DISORS, Disortio. Vide *Diſſortes*.

¶ DISPACATUS, Iratus, minime pacatus, in Reſponſo Concilii Lavaurienſis ad Petrum Regem Aragon. inter Concil. Hiſp. to 3. p. 482.

¶ DISPACKARE, Faſcem ſolvere, Gall. *Depaqueter*. *Panni ibi Diſpackati ſeu aperti*, apud Rymer. to. 5. p. 79. Etymon Pack, Germ. Angl. & Belg. Faſcis, Faſcina, Gall. *Paquet*, Ital. *Pacchetto*. A *Pangere, Pactum* deducit Menagius, aliunde Sginnerus in Etymologico

Anglico & Junius : quos, si vis, consule.

DISPALARE, *In diversum tollere*, in Gloss. Arab. Lat. [Nonius: *Dispalare est separare. Sisenna Hist. lib.* 3. *Dispalati ab signis digressi omnes, ac dissipati.* Idem: *Tanto plures passim Dispalantur*; hoc est errant, ut recte exponit Martinius, qui *Dispalare* generatim reddit *Palis disjungere*. Papias: *Dispalatum*, *Diffugatum*.]

DISPARAGARE. Ea invaluit jam ab olim, non apud Francos modo, sed & apud exteras omnes ferme nationes, consuetudo, ut viri nobiles in matrimoniis uxores sibi adjungerent, simili natalium splendore illustres, ne si abjectæ conditionis fœminis commiscerentur, generis nobilitatem turpi commercio commacularent, & ut ait Novella Theod. de Mulierib. quæ se propriis servis junxerant, *ne insignium familiarum clara nobilitas indigni consortii fœditate vilesceret*, & *quod splendore forsitan Senatoriæ generositatis obtinuerat, contactu vilissimæ societatis amitteret*. Quo spectant ista Salviani l. 4. *Deformantes sancti connubii honorem per degeneris contubernii vilitatem, non erubescentes, maritos se fieri ancillarum suarum, præcipitantes fastigium nobilium matrimoniorum in cubilia obscena servarum, digni prorsus etiam illarum statu, quarum se putant dignos esse consortio*. Et hæc Lactantii l. de Mortib. persecutor. n. 38. *Ingenuas virgines imminutas servis fuis donabat uxores*. Boetius in Topicis *impar matrimonium* vocat, cum civis Romana peregrino vel servo nubit. Ita etiam Lambertus Schafnaburg. an. 1057. in Lege Wisigothorum l. 5. tit. 7. §. 17. prohibentur ejusmodi connubia, quia, inquit, *generosa nobilitas inferioris tactu fit turpis*, & *claritas generis fordescit commixtione abjectæ conditionis*. Sed & apud illos ea Lex viguit, ut puella nobilis, quæ *bonestatis suæ oblita, personæ suæ non cogitans statum, ad inferiorem forte maritum devenerit, portionem suam, sive divisam, sive non divisam, quam de facultate parentum fuerat consecuta vel confecturus, amitteret*, nec fratrum aut sororum hæreditatem consequi posset, lib. 3. tit. 1. §. 8. Idem etiam de veteribus Saxonib. testatur Adam Bremensis c. 5. ex Eginhardo. Tradit præterea Conradus Uspergensis Henricum IV. Imp. à suis incusatum, *quod filias illustrium, quibus libet obsequere natis conjugaret*. Alia in hanc sententiam congessimus ad Joinvillam.

De Francis nostris id constat, eos abhorruisse semper ejusmodi conjugia, quod testatur Gregorius Turon. l. 3. Hist. cap. 31. ubi de filia Theodorici Regis Italiæ ex Clodovei Regis sorore, quæ, spreto matris consilio, servo suo Trauvilani nupserat: *Cumque mater ejus contra eam valde frenderet, peteretque ab ea, ne humiliaret diutius nobile genus, sed dimisso servo, similem sibi de genere Regio, quem providerat, deberet acipere, nullatenus voluit acquiescere*.

Legibus Francorum, à quibus morem hunc hausserunt Angli, Scoti, & alii, licebat Domino feudi superiori puellam nobilem, cujus ex lege tutor erat, cum ad legitimam ætatem pervenisset, quæ ad annum decimum quartum definiebatur, matrimonio, dummodo compar esset, copulare. Charta Libertatum Angliæ ann. 1215. apud Matthæum Paris; *Hæredes maritentur sine Disparagatione*. Quoniam Attachiamenta ca. 91. De *hærede vero cum sit* 14. *annorum, vel ultra, usque ad plenam ætatem, si se maritaverit sine licentia domini sui, ut ei auferat maritagium*, & *Dominus ei offert rationabile maritagium, ubi non alias Disparagetur, vel disparsonetur*, &c. Charta anni 1206. apud Will. Thorn. *Ita quod Rogerus habebit prædictam virgdam, donec pueri habeant ætatem, quod possint terram tenere & tunc maritabit illos, ita quod non sint Disparagati*. Charta Hervæi Comitis Nivernensis an. 1215. apud Ducheſnium in Probat. Hist. Castilionæ pag. 45. *Ita tamen quod si ego a dicta Mathilde uxore mea filiam vel filias suscepero, prædicti domini Ludovici filius, qui cum dicta Agnete filia mea sponsalia contrahet, eam vel eas post mortem meam & uxoris mee, maritabit per terram vel per denarios sine Disparagamento*, ubi male *Disp ergamento* editum. Regestum Feodor. & servitiorum fol. 16. *Guillaume Noel tient du Roy fon marchié & fes freres, en tello maniere, que le Roy puet marier fa premiere fille, fans la Desparager*. Apud Littletonem sect. 103. *Si hæres, seu pupillus nobilis, infra ætatem* 21. *annorum sit, donques le Seigneur avera la garde & mariage de lui*. Id est, tutor illius erit, & illum maritare poterit. Si puella sit hæres, & 14. annum attigerit, poterit Dominus, donec decimum sextum attigerit, quæ legitima & plena est puellarum ætas, providere ei de convenienti matrimonio, sine *Disparagatione*. *Le Seignior pois tender convenable mariage fauns Disparagement*. Vide Matth. Paris p. 271. [Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 326. & Rymerum to. 11. p. 771. col. 2.]

Quod si Dominus fecus feciſſet, & hæredem, puerum seu puellam, dispari matrimonio juxisset, mulctabatur, prout in Statuto de Merton c. 6. statuitur apud Littletonem sect. 107. De *Dominis, qui maritaverint illos, quos habent in custodia sua, villanis, vel aliis, sicut burgensibus, ubi Disparagentur, si talis hæres fuerit infra* 14. *annos, & talis ætatis, quod matrimonio consentire non possit, tunc si parentes ejus conquerantur, Dominus amittet custodiam illam usque ad ætatem hæredis, & omne commodum, quod inde receptum fuerit, convertetur ad commodum hæredis infra ætatem existentis secundum dispositionem parentum, propter dedecus ei impositum. Si autem fuerit* 14. *annorum & ultra, quod consentire possit, & tali maritimonio consenserit, nulla sequatur pœna*. Iisdem verbis hæc habentur in legibus Baron. Scotic. seu Quon. Attach. c. 92. ex quibus infert Littletonus, *disparagationem* locum non habere, nisi cum hæres infra 14. ætatis annum à Domino conjugio copulatur. Vide Chartam feodi p. 181. v. Cowellum & lib. 1. Instit. tit. 10. §. 4. & 6. &c.

Per Statuta Hierosolymitana, seu *Assisias*, cap. 190. & seq. Dominus poterat mulierem viduam, vel puellam, quæ 12. ætatis annum excesserat, & feudum militare, aut corporali, ut aiebant, servitio obnoxium, posse dare, compellere ad matrimonium, ipsa sque maritare, *mais que il ne la Deparaige*, dummodo compar esset conjugium. Quo spectant, quę habet Willelmus Tyrius l. 12. c. 12. de Balduino II. Rege Hierosol. qui tanquam Dominus superior Antiochenum Principatum sibi asseruerat, donec hæres adolesceret: *Collatis igitur liberis vel aliorum graduum consanguineis, eorum, qui in acie ceciderant, possessionibus, prout ratio vel vetustis consuetudo deposcebat: viduis quoque apud Comparet & comparis meriti viros nuptui collocatis*, & *c.*

Denique veteri Normanniæ jure municipali 1. partę. *Les fueri ne poent demander, ne clamer partie en l'heritage leur pere encontre leurs freres, ne leurs hers, mes eluy poent demander ſuffiſant mariage. Et ſe les freres les poent marier ſans Deſparagier, ſoi do leur meeble le ſans terre, ou de terre ſans meeble, ce leur doit ſouffire*, &c. [quæ ſic Latine efferuntur apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 216. *Si fratres ea ex mobili ſine terra vel cum terra vel ex terra ſine mobili voluerint maritare virii eis ydoneis ſine Diſparatione, hoc eiſdem debet ſufficere*: ubi pro *Diſparatione* f. legendum eſt *Diſparagatione*.] Plures porro caſus *Diſparagationis* profert Edw. Cokus ad Littletonem ſect. 107. Adde Novam Conſuet. Norman. art. 228. & 231. Bracton lib. 2. cap. 38. §. 1. 7. Fletam lib. 1. cap. 10. §. 2. Raſtallum verbo

bo *Disparagement*, & quæ observavimus ad Joinvillam Dissert. 10. & ad Stabilimenta S. Ludovici l. 1. c. 61.

Huic porro voci opponitur alia, *Imparagare*, nostris *Imparager*, id est, filiam per nobile & conveniens matrimonium alicui copulare, ut est in Consuetudine Andegavensi art. 128. 241. Perperam vero editum

DISPARATUS, pro *Disparagatus*, in Charta Willelmi Comitis Forcalquerii ann. 1211. *Fuitque arbitrium Curiæ sue, quod non audierant, neque viderant, quod Baronia aliqua esset divisa pro hæredefemina, in qua hæres masculus haberetur: sed hæres femina maritagium occipiebat à patre vel matre sua, vel matribus suis, tale fiquidem, in quo non erat Disparatus, & quod ei conveniret secundum genus & nobilitatem suam.* Habetur to. 11. Spicilegii Acheriani. Vide *Paragium*.

¶ DISPENGATIO, *Disparagatio*. Charta Henrici Regis Angl. an. circiter 1155. pro Normannis, apud D. *Brussel* de Usu feudorum to. 2. pag. 11. ad calcem: *Heredes absque Dispengatione maritentur. Vidua post mortem mariti sui statim & sine difficultate habeat maritagium suum & hereditatem suam.*

¶ DISPARIATA. Chartular. S. Vandreg. to. 1. p. 118. *Ad faciendam voluntatem suam, & maritandum cuicumque voluerit, ita ut non sit Dispariata de genere.*

¶ DISPERGAMENTUM. Charta Conventionum Comitis Nivernensis de 1radenda filia sua anno 1115. apud Marten. Collect. Amplis. tom. 1. col. 1124. *Quod si ego à dicta Mathilde uxore mea filiam vel filias fuscepero, prædicti Domini Ludovici filius, qui eum dicta Agnete filia mea sponsalia contrahet, eam vel eas post mortem meam & uxoris meæ maritabit per terram & per denarios sine Dispergamento.*

¶ DISPERGATIO, apud Rymerum tom. 3. pag. 136. col. 2.

¶ DISPARARE, Ornatu spoliare, Gall. Deparer, quod de Templis præfertim dici solet. Leges Ludovici II. Augusti, apud Muratorium to. 1. part. 1. p. 157. col. 2. *Quoniam multos Presbyteros occasione taliter ematarum rerum Ecclesias, quibus præsunt, Disparasse, & offendisse, & spoliasse.... comperimus.* Diploma Ludovici VI. Franc. Regis ann. 1117. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 345. *Ad capsam, in qua corpus B. Maglorii requiescit superargentandam, quæ propter matris Ecclesiæ necessitatem ex communi fratrum assensu fuit Disparata & detecta, duodecim marchas argenti... dedit.* Bernardi Ordo Cluniac. part. 2. cap. 8. *In crastino Epiphaniæ Disparatur altare... & pallia... unde medietas Ecclesiæ parata erat, auferuntur.*

¶ DISPARASCERE, Disparem esse & dissimilem. Claud. Mamert. lib. 1. cap. 9. *Quod à nobis Disparascere arbitrarris.*

¶ DISPARATIO, Disparatus. Vide in *Disparagare*.

¶ DISPARE, Inæqualiter, in Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 724.

¶ DISPARIATA. Vide in *Disparagare*.

DISPARILIARE, *Distribuere*, in Glos. Arabico-Lat. [Glos. Sangerm. MS. n. 501. habet: *Disparilire, Distribuere.* Male in Amalthea: *Dipasitio, Distribuo.*] Nos dicimus *Despareiller*, sed alia notione.

DISPARILITAS, Disparitas, apud Stephanum Africanum in Vita S. Amatoris num. 19. [Utitur Gellius in Epilogo & lib. 7. cap. 3. Item Salvianus de Gubernatione Dei pag. 50.] Vide Olaum Borrichium de Variis linguæ Lat. ætatib. p. 89.

¶ DISPASILIRE. Vide *Dispariliare*.

DISPATRIARE, De patria exire, peregre profisci, Galli dicunt *Despayser*. Charta Philippi Aug. Regis Franc. an. 1195. pro Communia Sanquintinensi: *Si quis teneaturam anno & die in pace tenuerit, postea eam in pace teneat, nisi aliquis, qui Dispatrieverit, aus aliquis qui est in manburnia, super hoc clamorem fecerit.* Galli etiam *Dispatrier* dixerunt. Sic enim legendum in Consuetudine Namurcensi art. 61. pro *Dispatuer*, quæ vox nihil sonat. Est enim hoc loco, *Dispatrier, absconser, ou receller quelque chose.* Rem quamvis auferre, de suo loco tollere, amovere: nos etiamnum *Despayser*, hac ferme notione dicimus.

DISPECARE. Isidorus in Gloss. *Dispecatis, decoriatis.* An *dispeciatis*? Galli dicunt *Depiecé, mis en pieces*, à *Pecia*, quod vide. Alii emendant *Dispessatis*. Huc forte spectant *dispecti lapides*, Apud Agrimensores p. 277. ubi opponi videntur *polissi*, ita ut *dispecti lapides* fuerint, qui rudi manu cæsi, *decoriati*, quibus primum *corium* defectum est. Vetus Consuetudo Norman. c. 17. de *Warecho: Se dedens l'an & le jour vient avant aucun, qui seuft à la nef, quant elle Despecha.* Id est, cum in partes scissa est ac divisa. Sed & inde forte Consuetudo Senonens. art. 213. & Parisiens. art. 35. *Despiè, démembrement, & division de fief* vocant.

Autumo legendam *Dispicatis* à *Dispicare*, quod contrario videtur *Inspicare* Virgiliano 3. Georg. *Ferroque faces Inspicat acuto.* Ubi Servius: *Acuto ferro incidit, ad speciem & imaginem aristarum. Dispicare* est rumpere, frangere. Papias: *Dispicatus, Decoratus, ruptus.* Ruffinus lib. 3. Histor. cap. 6. *Repente Despicatis foribus præcipites irruebant*, id est, effractis.

DISPECTUS. Vide *Despectus*.

DISPENDERE, Expendere, dilapidare. Capitula Caroli C. tit. 16. cap. 5. *Quia multos dies in illius servitio missi, & omnia, quæ habuit, Dispendit.* Tit. 31. capit. 34. *Potest fieri, ut qui tales homines liberos necessitate cogente in servos fuscipiant, in alteras partes illos Dispendant, & vendant.*

DISPENDIOSUS, *Damnosus*, ἐπιζήμιος, in Gloss. Gr. Lat. [*Cunctatio Dispendiosa est*, apud Columellam; *Conditiones pacis Dispendiosæ*, apud Sextum Rufum cap.]

¶ 1. DISPENDIUM, Idem quod *Dispensa*, Expensa, sumtus. Præceptum Carlomanni Regis apud Acherium Spicil. to. 8. p. 150. *In usus & Dispendia & utilitatem fratrum supra scriptæ Ecclesiæ* (Aurel.) *vel Monasteriorum ibidem pertinentium... permanendo consistant.* Obertus Cancellarius lib. 2. Annal. Genuens. ad ann. 1164. *Et facto consilio non placuit, ut de communibus rebus factum foret Dispendium itineris.* Vide Lobinellum in Glossario ad calcem. Histor. Britan. Eadem fere notione usi sunt Plautus & Plinius.

¶ 2. DISPENDIUM, compendio contrarium, Diverticulum, circuitus, ambages, Gallice *Detour*, Chronic. parvum Ferrariense, apud Murator. tom. 8. col. 474. *Si eundum erat ab Este sito in agro Paduano usque Bononiam, tantum viarum Dispendium fiebat, deflectendo à vico Variano... & accedendo Sermidum, inde Mutinam, demum Bononiam.* Charta Henrici & Conradi Ducum Sleziæ an. 1339. apud Ludewig. Reliq. tom. 5. pagina 546. *Ad dictam civitatem Lubin profanliter nos vel alterum nostrum cum alterius mandato accedere absque mora, absque Dispendio & dilatione promittimus.* Litteræ universales Ligæ inter Imp. Carolum IV. & Ed Wardum III. Regem Angl. apud eumd. Lude Wig. to. citato p. 465. *Quodcumque impedimentum bujus faciemus & procurabimus absque mora & Dispendio, quantum poterimus, amoveri.* Sed & Lucretius ead. notione dixit:

Jam super Herculeas fauces nemoraque Tempe;
Æmoniæ deserta petens Dispendia sylvæ.

1. DISPENSA, Expensi ratio, sumtus. Glossæ vett. Barthii: *Impendium, Dispensa.* Will. Brito in Vocabul. MS. *Dispensa, expensa.* Eginhardus Ep. 13. *Nam de Dispensa, quæ in aquis accepistis, nullam volo aliam retributionem,*

tionem, nisi amicitiam tuam, Capitula Caroli M. lib. 4. c. 73. *De Dispensa Missarum nostrarum, &c.* Concilium Duziacense I. part. 4. c. 4. *Noluit ire ad mansiones, quas sui hominis præmissi acceperant, ad quas Dispensa sua adducta fuerat.* Adde Synodum Ticinensem ann. 855. Capitula Caroli C. tit. 5. cap. 3. 5. Capitulare de Villis cap. 24. Capitul. an. 821. cap. 2. Catellum in Comitibus Tolosanis pag. 192.

2. DISPENSA, Penaria, promptuarium, à Gallico *Despense. Camera Dispensatoria*, in Chronico sancti Trudonis l. 10. p. 470. Leges Canuti Reg. Angl. c. 103. *Sed fusum horderium, quod dicere possumus Dispensam, & ejusdem fuam . . . . debet ipsa custodire*. Liber Ordinis S. Victoris Parisiens. MS. c. 11. *Sub manu Cellerarii est coquina, lardarium, Dispensa interior.* Jo. Brompton. ann. 1189. *Radulfus Clericus de Dispensa Regis*. Bracton. lib. 3. Tract. 2. c. 32. §. 9. *Habere debet uxor sub custodia sua claves Dispensæ suæ, archæ suæ, & scrinii sui*. [*Cellerarius Dispensæ*, in Capitulis General. S. Victoris Massil. MSS. ubi pluries occurrit vox *Dispensa* hac notione: verum alia paulo diversa, scilicet pro obsonio Monachi, usurpat Guido Discipl. Farfensis c. 36. ubi fic: *Similiter pro illis, in quorum anniversario plenum Officium fit, tot Dispensas vel justitias recipiet, quæ constitutæ fuerint in loco.*]

SPENSA, Eadem notione, in Capitulari de Villis c. 64. & in Capitul. 2. an. 813. c. 10. Leges Baronum Scoticorum, seu Quoniam Attach. cap. 12. §. 7. *Si fursum inveniatur sub clavibus suis, quas ipsa (uxor) habet sub custodia & cura sua, utpote Speusæ, arcæ suæ vel scrinii sui*. Occurrit etiam in Statutis Willelmi Regis Scotiæ c. 19. §. 3.

DISPENSARE, Gall. *Despenser*. Gloss. Lat. Græc. *Dispensat, διαταττ, διοικίσει*. Will. Brito in Vocabul. *Dispensare, largiri, donare, expendere*. Posidius in Vita S. Augustini c. 24. *Quæ anno completo eidem recitabantur, quo fciretur, quantum acceptum, quantumque Dispensatum esset, vel quidquid indispensatum, vel Dispensandum remansisset*. Flodoardus l. 2. Hist. Rem. c. 18. *Unde datur intelligi, in majoribus quoque locis multo tunc plura fuisse Dispensata*. Adde Capitulare de Villis c. 55.

DISPENSARIUS, Idem, qui infra *Dispensator*, Gall. *Despenser*, Anglis *Spencer*. Occurrit in Fleta l. 2. cap. 72. §. 17.

1. DISPENSATIO, Dei dispositio & providentia, qua vocare gentes ad verum Dei cultum, & universum humanum genus per Incarnationem, Nativitatem, Mortem, & Resurrectionem Christi salvum præstare decrevit. Hanc dispositionem per excellentiam SS. Patres *οἰκονομίαν* simpliciter vocant, quidam ex Latinis *Dispensationem*. S. Hilarius l. 12. de Trinit. de hæreticis: *Dispensationem assumpti corporis rapiunt ad contumeliam Divinitatis*. Aug. tr. 4. in Joan. *Quicquid ergo humiliter postium audistis de D. Jesu Christo, suscepte carnis Dispensationem cognitate*. Vigilius Tapsensis lib. 1. contra Eutych. *Alius, qui permanet semper innatus, alius qui per Dispensationem carnis cunctæ nostræ fragilitatis officia explet, &c.* Joan. Antioch. apud Facundum Hermian. lib. 7. cap. 5. de Christo: *Qui inenarrabilem corporis Dispensationem pro nobis suscepit*. Leo. M. PP. in Epist. post Acta Concilii Calchedonensis *Quomodo Dispensationis sacramentum sit ab initio ex vulva dispositum*. Diurnus Romanus pag. 37. de Nestorio: *Dominicæ Dispensationi infestus, utpote qui adorandæ Incarnationis arcanum, Deum ab homine separando dissunxerat*. Guibertus lib. 3. de Vita sua c. 16. de quibusdam hæreticis: *Dispensationem filii Virginis phantasmæ fatentur*. S. Hieronymus Epist. ad Oceanum *œconomiæ* verbo usus est, ubi de Apollinario Laodicensi Episcopo: *Is similitudinem Christi introduxit Oeconomiam*. Concilium Cloveshoviense anni 747. c. 13. *Dominicæ Compassionis in carne suæ sofanctæ fcelvitatem*. Vide, quæ de voce *οἰκονομία* annotavit Henricus Valesius ad Eusebii Hist. Eccles. lib. 1. cap. 1.

¶ 2. DISPENSATIO, Provida juris communis relaxatio, Gall. *Dispense*: vox hodie Juris canonici peritis notissima; Græcis Patribus *οἰκονομία, συγγνώμη, συγκατάβασις, συμπάθεια, φιλανθρωπία*. Latinis vero, *Remissio, venia, indulgentia, clementia, lenitas, mansuetudo, miseratio*. Hoc intellectu primus, ut Marca interpretatur, *Dispensationis* vocem usurpavit Gelasius Papa in sua Epistola ad Episcopos Lucaniæ scribens: *Necessaria verum Dispensatione constringimur, & apostolicæ sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, & retro Præsulum decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum fieri potest temperemus... prisci igitur pro sui reverentia mauentibus constituti, quæ, ubi nulla rerum vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodire*. Hæc quidem Gelasius, cum propter instantem Ecclesiæ necessitatem indulsit, ut monachi intra annum, laici vero intra menses decem & octo presbyterii gradum adipiscerentur, quem nonnisi post longiora temporum intervalla juxta canones poterant obtinere. Perraræ sunt apud antiquos hujusce modi dispensationes in antecessum datæ. Hæc enim antiquarum & hodiernarum dispensationum *summa differentia est*, ut Marca loquitur, *quod apud veteres nunquam daretur venia canonis infringendi, sed infracti & violati pœna ob gravissimas causas aliquando remitteretur; hodie vero legum canonicarum venia in antecessum concedatur*. Ea erat antiquitus omnium adversus sacros canones reverentia, ut ipsi summi Pontifices, penes quos potior auctoritas semper fuit, hanc sibi nolint concessam fuisse potestatem quidquam contra Patrum statuta faciendi: *Contra statuta Patrum*, inquit Zozimus Epist. 5. *Concedere vel mutare ne hujus quidem sedis possit auctoritas; apud nos enim inconvulsis radicibus virvit antiquitas, cui decreta Patrum fanxere reverentiam*. Eadem religioae ductus Cælestinus I. Epist. 3. ad Episcopos Illyrici icribit. *Dominentur nobis regu'æ, non regulis dominemur: simus subjecti canonibus, cum canonum præcepta servamus*. Idem S. Pontifex Epist. 5. ad Episcopos Apuliæ & Calabriæ acrius invehitur in eos qui spretis canonibus laicos ad Episcopatum promoveri cupiebant, *non solum*, inquit, *male de suis Clericis, in quorum contemtum hæc faciunt, judicantes; sed de nobis pessime, quos credunt hoc posse facere, sentientes*. Verum quanta fuerit Romanis Pontificibus ceterisque virtute præstantioribus Episcopis religio in observandis veteribus regulis, sæpe tamen pro majori Ecclesiæ utilitate nonnihil ab iis recedere coacti sunt, hancque mitiorem agendi rationem appellarunt Jurisconsulti *Dispensationem*: cujus hodie is usus est, ut neque res neque nomen ab ullo quoquam ignoretur. De Dispensationibus data opera egerunt Petrus de Marca lib. 3. de Concordia Sacerdotii & Imperii cap. 13. & seqq. Thomassinus de Disciplina Eccl. part. 2. lib. 3. cap. 24. &c.

DISPENSATIO in Matrimoniis. Vide *Generatio*.

DISPENSATOR, Qui expensa & accepta compensat & impendit. Gloss. Græc. Lat. *Dispensator, οἰκονόμος, ἐπιτάμιατος*. Glossæ Basil. *Διοικητὴς, οἰκονόμος*. Papias ex Varrone lib. 4. de lingua Lat. *Dispensator, cui creditur administratio pecuniarum, quia prius quam dabant pecuniam, non numerabant, sed appendebant eam*. Apud Evodium l. 2. de Miracul. S. Stephani c. 5. *Dispensator pecuniæ publicæ Carthaginensis Civitatis*. Epitaphium Ambrosii Primicerii Notariorum sub Pipino Rege,

Rege, Romæ: *In creditam sibi rem fidelissimus Dispensator.* Deniquе J.C. *Dispensator* est servus, quem dominus præposuit Kalendario, hoc est, pecuniis credendis sub usuris. Ita Cujacius tract. 8. ad African. Vide Salmas. in Disquisit. de Mutuo p. 266. Vincentius Belvacensis lib. 29. capit. 118. de quodam Oeconomo: *Quia Tantalus erat in rei familiaris custodia, bonus Dispensator & prudens & fidelis, quod rarissime in Dispensatoribus invenitur.* Sed propriè

DISPENSATOR dictus, qui in palatiis Regum aut Principum *Oeconomus*, *Major-domus*, nostris *Maire d'hotel*. Idem Papias: *Oeconomus, Dispensator, Dispositor Regiæ domus.* Vitalis Episcopus Oscensis apud Blancam in Comment. Rer. Arag. p. 782. *Post Regem* (Aragon) *Dispensator domus Regiæ, qui dicitur Major domus.* Leges Alfonsinæ, seu *Partidæ*, part. 2. tit. 9. lege 13. *Despenderos sen otros officiales, que han de comprar las cosas, que han menester para govierno del Rey, e por esso les llaman assi porque ellos espenden los dineros de qua las compran.* Leonius Presbyter in Historia sacra MS. de Josepho:

...Ut Benjamin unà
Videt adesse Joseph, Dispensatore vocato,
Intra tecta viros recipi, festasque parari
Præcipiens epulas, &c.

DISPENSATORES inter officia domus Augustæ non semel memorant veteres Inscriptiones apud Gruterum p. 595. & 597. Ita apud Hincmarum de Ordine Palatii c. 17. recensentur inter Ministeriales Palatii Francici. In veteri Charta, descripta in Historia Prioratus S. Martini de Campis pag. 479. refertur *Ago Regis* Francorum *Dispensator.* Vide Hugonem de Clecriis de Majoratu Franciæ.

In Palatiis Regum Angliæ *Dispensatores* non semel occurrunt. Apud Rogerum Hovedenum 1. part. & Florentium Wigornienſem, *Edricus Dispensator Haroldi Regis Angliæ*, & *Stir-Major-domus*, dicuntur: ut in Monastico Anglicano tomo 1. pagina 132. 627. 657. *Robertus Regis Angliæ*, & *Osmundus Dispensator Comitis* de Warenna. Apud Matthæum Paris, Galfridi *Dispensatoris*, Militis egregii, & Regis Angliæ specialis Consiliarii mors indicatur sub an. 1251. Notissima præterea in eo regno nobilissima *Dispensatorum*, seu *des Despensiers* familia, quæ ab hocce munere nomen assumpsit, quo etiam ejusmodi *Dispensatores* appellabant nostri. Non vero quod nepotes seu effusi essent, uti censuit Petr. Faber lib. 3. Semestr. cap. 19. p. 294. Le Roman *de Garin* MS.

Au Mangier fers Dan Hue de Belin,
Despensiers fu li Bourgoins Auberis,
Girart del Liege, & l'Alemant Orris,
Eschançon fu Geuffrois li Angevins.

Le Roman *de Jordain de Blaye* MS.

Lors en apelle li fel ses Despensiers,
Dedans la chartre li portent à manger.

Odavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Varlez de chambre, escuiers, officiers,
Portebuffez, eschançons, Despensiers.

Vide Fragmentum Petronii pag. 6. Rainaldum Vezel. in Vita S. Hugonis Abb. Cluniac. n. 30. &c.

¶ DISPENSATORIA CAMERA. Vide *Dispensa* 2.

¶ DISPENSATRIX, Procuratrix, Quæ *dispensat*, disponit, ordinat, distribuit; S. Hieron. Quæst. Hebr. in 1. Paralip. 1. *Mezaab filia aurificis, quæ duos patres habere describitur, ad significandum mysterium sub una interpretatione nominum: ut aurifex genuerit Dispensatricem, Dispensatrix genuerit benignitatem Domini.* S. Ambr. Off. l. 1. c. 12. *Plerique revocantur ab officio Dispensatricis misericordiæ.*

¶ DISPENSIO, ut *Dispensa*, Sumtus; impensa, Gall. *Dépense*. Histor. Monasterii Chombergensis apud Raymund. Duellium Miscell. lib. 2. pag. 276. *Hoc anno hic bene agitur. Sequenti anno tanta Dispensio ibi pro quibusdam causis ex operatione antiqui hostis est excitata, ut magna pars Fratrum, etiam ipse Abbas inde discederent.*

DISPENSOR, ἐτερογνώμων, *Dissentiens*. Supplem. Antiquarii. Legendum *Dissensor*, ut *Assensor*, Assentiens.

¶ DISPERGAMENTUM, DISPERGATIO. Vide in *Disparagare*.

DISPERSONARE, Injuria afficere, verbis injuriosis dehonestare. Quoniam Attachiamenta capit. 40. *Si quis Dispersonaverit Baillivum, in curia Domini sui, seu maledixerit ei ibidem: debet inclamari de suo malefacto commisso.* Occurrit præterea cap. 91. 104. & in Itinere Camerarii Scotici cap. 39.

DEPERSONARE, Eadem notione dixit Matthæus Paris: *Non est Deperſonatus mihi ministrando, cum sis filius Comitis, ego Regis & Reginæ.* Hugo Flaviniacensis in Chron. pagina 200. *Si, inquit, ipsum non adjuvero, non dilexero, non ea tractavero caritate & dulcedine, qua Bruno Willelmum, Deperſoner ab honore meo.* Vide *Personatus*.

DISPESSUS. Capitula Ludovici Pii & Lotharii an. 821. *Deinde in nostro regno beneficium non habeat, & alodis ejus Dispessis vocibus in bannum mittatur.*

¶ DISPEX, ὀξυβλέπης, *Acute cernens*. Supplement. Antiquarii, & Glosſ. Lat. Græc. Sangerman. Minutius Octav. *Dispicis Isidis ad birundinem sistrum.*

¶ DISPICATUS. Vide *Dispecatus*.

DISPICULARE, *Sagittare*. Papias: Spicula emittere. [Eadem habet Glosſar. Sangerm. n. 501.]

DISPIGNORARE, [DISPIGNERARE,] Idem quod *Disvadiare*, *Desgager*, pignus reluere. Lex Longob. lib. 1. tit. 23. §. 2. *Si de ipsis peculiis aliquod mortuum fuerit, suæ negligentiæ reputet, quod Dispignorare neglexerit.* [Chartarium Eccleſiæ Auxitanæ cap. 69. *Posſea esſes multis impignerata & Bertramnus non posſet eam Dispignerare.* Vide *Despignerare*.]

DISPILARE, *Compilare, expilare*, σφλάτ-ειν. Gl. Gr. Lat.

DISPISCARI, Contra jus & fas piscari in aliorum vivariis. Charta Alfonsi VII. Regis Hispaniæ æræ 1152. apud Antonium *de Tepez*, in Chron. Ord. S. Benedicti to. 6. *Nullus itaque potens homo vel impotens sit ausus intra prædictos terminos violenter intrare, vel aliquid ...inde asportare, nec pascere cum pecoribus, nec Dispiscari vivos de die de nocte, nec temere hæreditates &c.* Hinc forte nostrum *dépescher*, pro rem aliquam cito conficere, quod faciunt, qui furtive piscantur.

DISPLACENTIA, Molestia, offensa, Gall. *Desplaisance, desplaisir*. [Ital. *Displicenza*.] Thwroczius in Ludovico Rege Hungar. cap. 27. *Bona eorum confiscaverunt in Displacentiam Regiæ Majestatis.* Galli dicerent: *En depit du Roy*, in despectum Regis, *pour faire Desplaisance*, ou *Desplaisir au Roy*. Idem c. 30. *Et propter hoc Displacentiam Regiæ Majestatis incurrit.* Cap. 34. *Contra D. Karolum Imperatorem, pro quibusdam Displacentiis, Rex personaliter cum magno exercitu...perrexit.* Ericus Upsaliensis lib. 5. Hist. Sueciæ p. 116. *Petentes & ipsi suppliciter, ut ipse eis omnem Displicentiam remitteret & rancorem.* [Seneca de Tranquillitate vitæ cap. 2. *Hinc illud tædium & Displicentia sui*. Occurrit apud Hymerum to. 1. pag. 769. & to. 8. pag. 305. Murator. to. 12. col. 498. 599.]

DISPLACIDUS, *Morosus*. Glosſ. Isid. Addit Papias, *Inconveniens*.

¶ DISPLANS NEMUS, pro *Deplantatum*. Vide locum in *Berra*.

¶ DISPLICARE, Explicare, expandere, Gall. *Déplier*.

plier. Bernard. Monach. Ord. Cluniac. part. 1. cap. 72. *Interim socius ejus vestimentum distigat, amictum Displicatum capiti applicat, albam à parte capitis plicatam, tenendo ora expensa, cum cingulo & manipulo donat.* Vita B. Coletæ cap. 6. num. 37. Martii to. 1. pag. 549. B. *Et displicato dicto rotulo legens, &c.* Barthius in Glossario ex Fulcherii Carnot. Hist. Palæst. *Displicari*, Extendi & volitare. *Vexilla Displicata*, apud Rymer. to. 3. p. 924.

¶ DISPLICENTER, Ægre. Occurrit in nova Gall. Chr. tom. 3. Instrum col. 221. & in Bullario Carmel. p. 124. col. 1.

¶ DISPLICIBILIS, Displicens, Gall. *Deplaisant*. Legitur in Hist. Dalph. to. 2. p. 347. col. 1. & in Actis S. Franciscæ Romanæ, Martii to. 2. p. 134.

¶ DISPLOIS, ut supra *Diplois*, Læna duplicata. Hist. Dalph. p. 126. col. 2. in Computo an. 1336. *Item duodecim Disploides de fustonyo pro* XII. *fl. gr.*

DISPOLIATUS, Dispolium. Vide *Despoliare*.

¶ DISPORTUS, ab Ang'ico *Disport*, Oblectamentum, Gall. *Divertissement*. Charta Henrici VI. Regis Angl. an. 1449. apud Rymerum tom. 11. pag. 251. col. 2. *Causa venandi, piscandi, aucupandi, Disportum aut solatium in eisdem exercendi*. Similia leguntur p. 297. col. 2. & alibi passim.

1. DISPOSITIO. Charta Ordonii Regis Hispan. æræ 960. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 3. *Libros Ecclesiasticos, hi sunt Antifonarios... psalterium, libros speciales, i. Homiliarum, Dialogorum, Homilia, Profetarum, Dispositio Esaiæ Profetæ, &c.* Vide infra *Dispositum* 3.

2. DISPOSITIO, Administratio, magistratus, apud Lactantium de Mortib. Persec. pag 32. Sidonium lib. 3. Epist. 6. lib. 5. Epist. 7. lib. 7. Epist. 12. Hinc formula frequens in Notitia Imp. & alibi: *Sub Dispositione viri illustris Præfecti Prætorio, &c.*

Alii, *Dispositiones* esse volunt, quæ à Principe ad Reipublicæ administrationem *disponebantur*, pro urgentibus rerum necessitatibus, veluti si in bellum prosecturus esset, itinera annotarentur, & mutationes, annonæ curarentur, &c. Quarum quidem *Dispositionum* scrinium peculiare erat, cui præerat *Magister & Comes Dispositionum*, de quibus copiose Gothofred. ad lib. 1. C. Th. de Proxim.

☞ Paulo aliter Commentator Notitiæ Imperii in cap. 97. *Qui* scrinium *Dispositionum tractabant, Referendarii vocabantur. Hi supplicum desideria audito judicum consultationes Principi insinuabant, & responsa acta consultentibus mittebant, quæ Mandata dicebantur. Hi pauci erant initio: postmodum à Justiniano 18. pecten ad octo redacti. Principum responsa quæ super litibus emanabant, Dispositiones vocabantur.*

3. DISPOSITIO, Urbis, templi situs, structuræ elegantia, non semel apud Alypium Antiochenum in Descript. orbis.

1. DISPOSITUM, Animi decretum, statutum, consilium, arbitrium, *Dessein, intention*, *Dispositio*: Lex Wisigothorum lib. 6. tit. 5. §. 16. *Qui ex suo Dispositio, vel malæ voluntatis affectu tale nefas commisit*. Leo III. Epist. 6. *In vestrum arbitrium & Dispositum committimus*. Et Epist. 10. *De mansis, quos per vestrum Dispositum Herminus fidelis vester nobis reconsignavit*. Nicol. I. PP. Ep. 27. *Verumtamen quoniam circa Missam S. Joannis, de quo diximus, Lotharium Dispositum habes denuo commonere, non molestè tulimus*. Ado Viennensis in Chron. ann. 727. *Eo quod Carlomannus Dispositum haberet sectarem militiam relinquere*. Julianus in Histor. Wambæ Regis: *Recognosco hoc Dispositum pugnæ ab æmulo meo procedere: hic ipse est, nec alius, puto: In suis enim eum Dispositionibus recognosco*. Paulo ante: *Dispositum belli*. Diurnus Romanus c. 6. tit. 19. *Cujus exactionem per nostrum Dispositum fieri esse dignoscitur*, id est, nostro mandato.

2 DISPOSITUM, pro Depositum, nisi ita legendum sit, habent Constitutiones Galteri Senonens. Archiep. an. 923. c. 2. *Propter scandala gravia, quæ ex Monialium conversatione proveniunt; statuimus de Monialibus nigris, ne aliquem Dispositum recipiant in domibus suis ab aliquibus personis, nisi de licentia Episcopi sui, maxime arcas Clericorum vel Laicorum, custodiæ causa minime permittant apud se deponi*.

3. DISPOSITUM, pro Expositione seu commentario. Testamentum Heccardi Comitis Augustodunensis: *Missale plenario cum Evangeliis & Epistolis, unum textum minorem, unum Dispositum super Evangelium majorem*. Ita *Dispositio* supra fumitur.

¶ 4. DISPOSITUM, Dispositio, Regula, Lex, Gall. *Disposition, Regle, Ordonnance*. Lambertus Abbas S. Rufi anno circiter 1110. Epist. ad Clericos in Anecdotis Martenianis tom. 1. col. 332. *Te cunctis in publico, te in agro rustici aratores ac vinitores quotidie graviter lacerabunt, si contra Dispositum fidei, cum feminis habitare contendis*.

DISPOSITUS. Vide *Despotus*.

¶ Dispositus Baccalaureus. Vide *Baccalaurei formati*.

¶ DISPOSSIDERE, Rei possessione aliquem depellere, deturbare, Gall. *Depossseder*. Donatio Bernardi Comitis Petracoricensis Monasterio S. Salvatoris de Sarlato, inter Instrum. tomi 2. Gall. Chr. tom. 2. col. 495. *Si quis hæreditatem Dispossidere tentaverit, maledicatur per universum orbem*.

¶ DISPOTESTARE, Rei alicujus potestate feu possessione depellere, dejicere. Notitia judicati ann. 876. Marcæ Hisp. col. 799. *Illorum potestas exinde dirupta nunquam fuit usque quod iste præsens Domenicus eos exinde Dispotestabat injuste*.

DISPUDITUM, Puduit, *rubor fuit*. Papias.

¶ DISPUNCTOR. Gloss. Græc. Lat. διαλογιστὴς, *Dispunctor*. Tertul. adv. Marc. 4. 17. *Judex & Dispunctor meritorum*. Vide *Dispungere*.

¶ DISPUNCTUARE, Dispungere, delere: quod hic dicitur de iis qui missi fiunt, & quibus datur abeundi licentia. Charta Henrici VII. Reg. Angl. an. 1485. apud Rymer. tomo 12. p. 280. col. 1. *Potestatem generalem & mandatum speciale... stipendiarios... in dictis villis, turri, castris & marchiis.... exonerandi & Dispunctuandi*.

DISPUNGERE. Gloss. Isid. & Papias: *Dispungere, demare. Dispunctores, qui dona militibus erogant*. Vide Jurisconsl. [& Græv. ium ad Gloss. Isid.]

1. DISPUTARE, Asserere. W. Brito l. 11. Philipp.

..... Imperiali
Standardo mundi dominum se Disputat Otho.

Infra:

Se dominatorem totius Disputat orbis.

¶ 2. DISPUTARE, Inquirere, Gall. *S'enquerir, S'informer*. Petrus Damiani l. 4. Ep. 7. *Noli Frater, noli patere muneribus: non omnibus quæ præbentur liber apud te pateat aditus: sed quædam admittantur, ut in necessitatibus sublevent, quædam repellantur, ne vestra alienis ponderibus gravent. Dum igitur oblata suscipimus, de offerentium meritis prius necesse est Disputemus*.

DISPUTATIO, Collatio Monachorum. Regula S. Pachomii capit. 21. *Disputatio autem præpositis demorum per singulas hebdomadas tertio fiet*. Vita S. Geremari Abb. Flaviniacensis capit. 15. *Tertia vero hora diei post lectionis Disputationem*, id est, post Collationem de lectione.

¶ DISPUTULA. Annal. Mutin. ad an. 1306. apud Mura-

Murator.to.11.col.77. *Arcana etiam Notariorum in dicto palatio existentia, Disputulas & strumenta, & scripturas, & etiam libros æstimorum existentes in scriniis dicti palatii per plateam undique lacerarentur, & alia multa puerilia & stulta operati sunt ipso anno.*

¶ DISQUIT, *Audit, cognoscit.* Papias.f. *Disquirit.*

¶ DISRAINNIARE, DISRAISNARE, DISRATIONARE. Vide *Dirationare.*

DISRECITARE, De aliquo detrahere. Baldricus in Gestis Alberonis Archiep. Trevirensis. *Dicitur quoque quod aliquando Regi & exercitui ejus formam simulans contracti, & sedens in asino occurrit, & à Regina quinquesolidos in eleemosynam recepit, & in itinere longius comitatus processum, sub specie mendici, Regis sub mensa locatus, audierit plurima Regem ipsum cum Regina, & cum aliis suis fidelibus, loquentem de his, quæ contra Papam machinatus erat, atque inter cætera de infidiis contra ipsum Alberonem Disrecitantem, & quæ vię ipsi Romam tendenti essent interclusæ, &c.*

¶ DISRIVARE LACRYMAS, *Fundere*, in Onomastico ad calcem Act. SS. Bened. sæc. 3. part. 1.

DISROBARE, [DISROBATIO.] Vide *Derobare.*

¶ DISSAGIRE, Gall. *Dessaisir*, Possessione deturbare. Acta SS. Maii to. 7. p. 128. de S. Joachimo Abb. *Data prius fayfina rerum & possessionum, quibus vel ipsi Monachi vel homines Caccurii monasterium Floris Dissagire præsumpserunt.*

¶ DISSAISIARE, Eadem notione in *Inlegiare.*

DISSAISINA, [Dejectio à possessione, Gall. *Dessaisissement.*] Vide locos post *Saisire.*

DISSAISIRE, [ut *Dissagire.* Charta Henrici Regis Angliæ ann. 1155. pro Normannis apud D. *Brussel* de Feudorum usu to. 2. p. v. ad calcem; *Nullus liber homo capiatur vel imprisonetur aut Dissaisiatur de aliquo libero tenemento suo vel libertatibus aut liberis consuetudinibus suis... nisi per legale judicium Parium suorum vel per legem terræ.* Occurrit alibi non semel.] Vide *Saisire.*

¶ DISSAISITOR, Qui dejicit possessione. Vide *Saisire.*

¶ DISSAISIARE, ut *Dissaisire.* Chartul. S. Vandregesili to. 2. fol. 2037. *Dominus Abbas assensu Capituli sui & fidelium suorum consilio prædicto Ludovico molendinum suum, de quo eum Dissaisiaverat, reddidit & jure hereditario in eodem loco possidendum concessit.*

¶ DISSAISIRE, Eodem significatu, in *Saisire.*

¶ DISSAVIARI, pro *Dissuaviari*, Osculari. Hist. Cabillon. per Cussetum p. 769. in Inscriptione arcus triumphalis erecti in honorem Marchionis Uxellensis: *Astride flore, crefce, tua ut medioxumi numinis jussa germanitus Dissaviabitur provincia. Facies etenim ut dapsiles illi amodo luscifant dies.*

¶ DISSAZIRE, ut *Dissaisire*, in Charta Caroli IV. Rom. Regis apud Ludevvig. to. 6. Reliq. MSS. p. 45. & in Edicto Philippi VI. Fr. Regis apud de *Lauriere* to. 2. Ordinat. Reg. pag. 124.

¶ DISSEISIARE, Eadem notione. Liber niger Scaccarii p. 222. *De Crue sum Dissesitatus sine judicio, quod est feodum unius militis.* Vide *Saisire.*

¶ DISSEISINA, DISSEISITOR. Vide *Saisire.*

¶ DISSELLATI Equi, Sella exuti, in Gestis Consulum Andegav. ca. 13. n. 5.

¶ DISSENSOR. Vide *Dispensor.*

¶ DISSEPTUM *vocatur, quod ventrem & cætera intestina secernit.* Macrob. Comment. l. 1. c. 6. Galli *Diaphragme* à Græco διαφραγμα nuncupant. Martinius in Lexico, & Laurentius in Amalthea eadem notione dicunt *Dissipium.*

¶ DISSEQUI, Assequi, obtinere, Gall. *Acquerir.* Responsio Radulfi Remorum Archiep. anno circiter 1120. *Si domus, de qua nobis scripsistis, in claustro est, ibique nullus laicus possessionem habere debet... Petrus filius Adam eam per clamorem suum nullatenus Dissequi debet.*

¶ DISSERARE, Italis *Disserrare*, Aperire, Gall. *Ouvrir.* Miracula S. Wernheri, April. to. 2. p. 705. E. *Fuit nobis supplicatum, ut eamdem cistam quercinam, unica simplici dumtaxat sera seratam.... absque vi Disserare paternaliter dignaremur.* Gallis *Desserrer* est Relaxare.

¶ DISSERE, pro *Dicere. Dominus Bertrandus Dissebat ad se pertinere, &c.* in Archivis S. Joannis Thoios. Ord. Equitum Melit.

¶ DISSERTITUDO. Vide *Dissertitudo.*

DISSERTOR, Interpres, Commentator. Vita S. Hieronymi, edita à Mabillonio: *Sacræ bibliothecæ Scrutator*, (i.e. Sacræ Scripturæ Interpres) *divinorum Dissertor voluminum, &c.*

¶ DISSESSUS, ut supra *Dissessus*, Obitus, Gall. *Decès.* Privilegium Agiradi Episc. Carnot. an. 696. apud Felibianum Hist. San-Dionys. pag. xvi. *Cui ipsum se viventem sub se aut post suum Dissessum instituerit.*

DISSICIO, pro Dissceo. Jo. de Janua. *Dissicere, removere, separare: componitur à dis, & secare.* Gloss. Gr. Lat. διακεκοπται. *Dissicio, Dispargo, Dissipo.* S. Ambrosius: *Ille veteris militiæ more Dissicere hostium cuneos, &c.* Prudentius Hymno 1. *Tu Christe somnum Dissice.* Ubi Iso Magister, *Dissice, defectivum verbum est.* Adde I. Peristeph. Hymn. 3. v. 209. Paulinus [Epistola ad Desiderium p. 261. edit. 1685. *Nos in area sua ventilat, in nobis purgat triticum, Dissicit paleas, uritque zizania.*] l. 13. de Vita S. Martini:

Dissicienque cavæ fluitant ia vellera nubis.

Lib. 3.

Dissicient ruptis membrorum vincula nodis.

Eod. lib.

Dissicient sparsam procul à compage ruinam.

Denique l. 6.

Dissicient, longeque suis divortia rupis.

Ita in omnibus MSS. legi asserit Juretus, ut & apud Juvencum l. 2.

Dissicit ille mei pecoris per devia pastus.

Et apud Marium Victorem l. 1. in Genesim:

.... Signataque limite certo
Tempora Dissicient certa statione peracta.

Et lib. 3.

Si tunc in partes populus se Dissicit unus.

Carmen de miseria vitæ humanæ, apud Barthium l. 44. Adversar. c. 17.

Utinam & tuorum nubila affectuum,
Vitalis eadem Dissicet victoria,

Vide Savaronem ad Sidonium Carmine 5.

DISSIDO, is, pro *Dissideo.* S. Gregorius l. 4. Moral. initio: *Sed dum à semetipsis per contrarietatem Dissidunt, lectorem ad intelligentiam veritatis mittunt*, Ita legit Jo. de Janua.

1. DISSIGILLARE. Ugutio; *Dissigillare, diversis modis sigillare, vel sigillum removere.*

1. DISSIGNARE, pro *Dissaisire*, seu extra *saisinam* ponere. Ita in veteri Charta Italica apud Ughellum to. 7. p. 571. nisi mendum subsit.

2. DISSIGNARE, Signum sive sigillum dissolvere. Gloss. Gr. Lat. Ἀποσφραγίζω, *Absigno, Designo, Resigno.* Ἀποσφραγιστὴς, *Resignator.* Willelmus Neubrigensis l. 2. c. 7. *Sepulto patre, testamentum Dissignasum est.*

DISSIGNITOR, seu *solutor signaculi*, apud S. Augustinum l. 2. de Morib. Manichæor. c. 13.

DISSIPATUS, seu DISHYPATUS, Dignitas in Imperio CP. cujus mentio in aliquot Chartis Italicis apud Ughellum to. 7. Italiæ facræ p. 411. & 1071. ubi *Ricardus Judex Augustalis Dissipatus*, sub Alexio Comneno

Imp.

Im. & *Joannes filius Ursi Imperialis Dissipati*, sub ann. 1478. occurrunt. At quæ τῶν διωνυμάτων fuerit dignitas, non memini me legisse. Hanc certe appellationem Romanorum *Dictatori* tribuit Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. & Suidas: Δικτάτωρ ὁ δυνάμεσιν τὴν ἀρχὴν ἔχων, ὁ παρὰ Ρωμαίοις Δισύπατος καλούμενος, ἢ ὁ μητέρχων, ὁ πάντα κρατῶν. Id constat, nobilissimæ familiæ Byzantinæ nomen dedisse, ex qua memorantur ab Authore incerto post Theophanem sub Leone Bardæ filio, *Thomas Dishypatus*: in jure Græco-Romano p. 288. *Dishypatus* alter sub Alexio Comneno, à Niceta in Andronico lib. 1. cap. 11. *Georgius Dishypatus* Lector Ecclesiæ Sophianæ: *Manuel Dishypatus* Archiepiscopus Thessalon. sub Theodoro Lascari apud Pachymerem lib. 1. cap. 11. *Georgius Dishypatus* sub ann. 1437. apud Phrantzen lib. 2. cap. 11. denique *David Dishypatus*, cujus scripta contra Barlaamum & Acindynum asservantur in Bibl. Regia Cod. 692.

¶ DISSIPERE, pro *Despere*, Insipienter agere, Angelomus in Genesim cap. 2. apud Bernard. Pez tom. 1. Anecd. part. 1. col. 74. *Anima modo proficit, modo sapit, modo dissipit.*

¶ DISSIPIUM. Vide *Disseptum*.

DISSITUDO, Distantia, intervallum, vox efficta ex *Dissitus*. Baldricus Noviom. lib. 1. cap. 106. *Post Dissitudinem vero longi temporis*, &c. In Glossis MSS. *Dissitudo*, exponitur *discordia*.

¶ DISSITUIT, *Latuit*. Papias.

DISSOCIANTIA, Discordia, jurgium, in Charta an. 825. in Monastico Anglic. tom. 3. pag. 118. *Post mortem Cænulfi Regis Merciorum, multæ discordiæ & innumerabiles Dissocientiæ extollebantur*, &c.

¶ DISSOLOGIA, Duplex *locutio*. Gl. Sangerman. MS. n. 501. à Græco διασυλλογίζ, Loqui geminato verbo, tis dicere. Fridegodus in Vita S. Willfridi cap. 15.

Non igitur captum Dissolvit dexia votum,
Pectia neve tulit, seu Dissologia rupit.

Mabillonius interpretatur *Discordia*, Græce διασσυλία.

DISSOLUTI. Verus Interpres Juvenalis Sat. 2. *Tunicati fusc. Gracchi, qui toga deposita, qua utebantur. Hinc Laniſæ, vel Dissoluti dicuntur.*

DISSORTES, seu *Dissors*. Gloss. Lat. Gr. *Dissortes*, διακληρωτής. Est autem διακλήριον, sorte divido: Ita *Disortes* dicuntur, quibus *sors* sua est, quibus opponuntur *Consortes*. Augustinus in Grammatica: *Consors & Disors in genitivo singulari, tis, habent.* Ovidius:

At mea fepofita eſt, & ab omni milite Diſors
Gloria, &c. Hinc *Disortiones*, Festo, divisiones patrimoniorum inter consortes.

¶ DISSORTIUM. Gloss. Lat. Græc. MSS. Sangerman. *Dissortium*, διακρισις διακριτις, i. Diffidium.

¶ DISSULLARE, ut *Dissolvere*. Statuta Massil. l. 4. cap. 21. *Si quis alterius avere in nave vel ligno aliquo quo positum sive oneratum, puta coria, vel becunas, seu flammum, vel aliquas alias merces sine voluntate domini illarum mercium dissolvit, vel dissolverat, seu Dissullarat*, &c. Vereor ne legendum sit *Dissugellaret*, ab Italo *Disfugellare*, Sigillum detrahere.

¶ DISSULTORES, *Singulares*. Gloss. Isid. Iidem videntur qui *Desultores*, scilicet, qui de equo in equum transiliunt. Vide Grævium.

¶ DISSUM, ἀκίρατον, Simplex, in Glossis Lat. Græc. MSS. Bibl. Sangerman. Integrum, sincerum.

¶ DISSUTURA, à *Dissutus* vox ficta, Fissus, fissura, Vide locum in *Calafatare*.

¶ DISTAIN. Vide *Distein*.

¶ DISTAMEN, *Diffidium*, in Onomastico ad calcem tomi 2. SS. Aprilis.

¶ DISTANTER, Procul, in Actis SS. April. to. 3. pag. 927.

¶ DISTARIO, *Occupatio*. Gloss. Isid. Lege, ut apud Papiam, *Distentio*. Sic *Distentus* à *Distineri* pro Occupatus dixit Tullius ad Atticum: *Brevitate epistolæ scire poteris, cum valde esse Distentum*. Glossar. Sangerm. MS. n. 501. habet: *Distur io, occupatio*. Vide *Decardo*.

DISTEGUM, Ædes, vel ædificium, constans duabus *flegis*, qua voce usus est Plautus. Glossæ Gr. Lat. Διστεγές οἴκημα. *Superficium*. Codex MS. habet *superficies*. Glossæ MSS. Διάστεγον, Δίστεγον. Vetus Inscriptio: *Comparaverunt sibi memorias duas & Cadiburnu Ammiane Equ. Rom. filio suo libertis libertabusque posterisque eorum armarium Distegum, cum taberna & hortulo. Si quis armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ Pontificum*, &c. Vide *Tristega*.

DISTEIN, vel DISTAIN, Præfectus, Præpositus, Oeconomus, Censor, Arbitrarius. Ita Boxhornius. Occurrit in Legibus Hoeli Boni Principis Walliæ capit. 1. 31.

DISTEMPERARE, Diluere, macerare, liquare: Gallis, *Destremper*. Palladius de Architectura: *Crecus quoque Hispanicus cum lucidissimo glutino Distemperatus*, &c. Vita B. Gosfuini Abbatis Aquicinctin. *Vasculum inspicit apissimum Distemperandæ potioni. Constantinus Afric. de Morbor. cognit. lib. 1. cap. 1. Ficus folia pulverata, cum oleo & aceto mixta, pro unguento adhibemus, vel fimum columbinum simul Distemperatum.* Adde cap. 17. &c. Fulbertus Epist. 113. *Et ipsa nocte positam potionem, in qua Distemperanda est, aspergens salis gemmam*. Vide *Temperare*.

DISTEMPERATUS, Gallis *Detrempé*. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passionum: *Si autem ex mordicante & acro, aut colerico humore in melancolicum decoctii, aut Distemperatis transierit*.

DISTEMPERATUS, Male *temperatus*. Philippus Eystetensis in Vita S. Willibaldi cap. 19. *Contigit autem frequenter, cum transnavigarent, quod ventum haberent contrarium, nec non aurum Distemperatum*. Galli dicerent, *Un air mal sain*.

DISTEMPERANTIA, apud Medicos pro prava corporis habitudine fumitur: Gr. δυσκρασία; apud Nicetam Chron. p. 309. Δυσκρασία τῶ σώματος, ubi Cod. al. habet κακηξία. Alexander Iatrosophista lib. 1. Passion. *Per hæc enim curari oportet, quibus ex Distemperantia frigoris dolent*. Passim apud eumdem l. 2. *Distemperantia calida, frigida, humida*. Adde Constantinum Africanum de Ratione victus. p. 279. Acta Alexandri III. PP. *Apud Clozam jam diebus aliquantis est demoratus, ubi caloris Distemperantias, & muscarum & pulicum plures molestias sustinet*. [Vita S. Hildegundis, April. to. 2. p. 784. *Siquidem jam famem, sitim, gelu, nivem, omnem Distemperantiam frigoris & caloris, cunctumque laborem pro Domino plene didicerat sustinere*.] Char. Ferdinandi Regis Castellæ æræ 1270. apud Antonium de Tepez in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 7. *Cum propter inequalitatem loci & aeris Distemperantiam graves corporum agritudines .... sustinerent*, &c.

DISTEMPERAMENTUM, Eadem notione. Constantinus Afric. lib. 7. Pantech. cap. 1. *Ex naturali actione temperamentum humorum intelligitur in sanitate, & eorum Distemperamentum in infirmitate*.

¶ DISTEMPERANTIA, Intemperantia linguæ scilicet, seu nimia loquacitas. Testamentum Gregorii XI. Papæ, apud Acherium Spicil. to. 6. p. 676. *Item volumus, dicimus & protestamur, quod si in Consistorio, aut in Cœcilii, aut in sermonibus, vel collationibus publicis vel privatis ex lapsu linguæ aut alias ex aliqua turbatione vel etiam lætitia inordinata, aut præsentia Magnatum, ad eorum forsitan complacentiam, seu ex aliqua Distemperantia, vel inadvertentia, aut superfluitate aliqua dixerimus erronea contra catholicæ fidei ... illa expref-*

expreſſe & ſpecialiter revocamus, deteſtamur & haberc volumus pro non dictis.

¶ DISTENCIO, Contentio, lis, Gall. *Contention, Debat, Procès*, apud Tho. *Madox* Formul. Anglic. p. 103. *Hæc indentura teſtatur, quod cum lis & Diſtencio fuerint inter Willelmum Rogers ... ex parte una, & Ricardum Aleyn, &c.*

¶ DISTERMINARE, *Perdere*. Barthius in Gloſſario ex Roberti Monachi Hiſt. Palæſt. *Hanc famis aſperitatem, ut ſuos probaret, evenire permiſit Deus. Nam & ſuos premebat jejunio, & vicinas nationes Diſterminabat gladio.* Gallis *Exterminer*, Delere funditus, Exterminare. Apud Plinium & Lucretium *Diſterminare* idem quod Terminare, ſeu Separare fixis terminis: qua notione etiam plerumque occurrit in Chartis.

DISTERMINIUM, Spatium temporis, mora interpoſita. Hiſt. Tranſlat. S. Guthlaci n. 15. *Oculorum lumen tanta ei celeritate reddi ſategit, ut abſque ullo Diſterminio, qui prius fuerat viſionis privatio, ejuſdem habitus crederetur.*

¶ DISTIDIARE, mendum pro *Diffidiare*, Bellum indicere, Gall. *Deffier*. Johannis Iperii Chronicon S. Bertini ad an. 1213. in Anecdotis Martenianis tom. 3. col. 694. *Die ſtatuto Ferrandus* (Flandriæ Comes) *coram Rege* (Franc. Philippo Auguſto) *comparuit; ſed Rex dietam prorogans cauſam in Gravelingas repoſuit, addens ut in armis omnino paratus ibidem adeſſet cum eo in Angliam tranſiturus: quod ſi non fecerit, ipſum ab illa die in antea Diſtidiavit*[1]. Legendum *diffidiavit* inde patet, ut cætera prætermittam, quod eam ob actionem col. ſeq. Philippus dicatur *in Ferrandum & Flamingos ſua arma converſiſſe*. Vide *Diffidare*.

¶ DISTILLARIUS, *Concinnator ſeu venditor diſtillationum*. Laurent. in Amalthea tamquam ex Seneca, ſed male poſt Cœlium Rhodiginum lib. 16. c. 46. Legendum enim apud Senecam *Cruſtularius*, pro *Diſtillarius* Cœlii. Vide Martinium in Lexico.

¶ DISTINA, *Diaſtema uniuſ temporis, quantum in ſonis ſpatium facit pyrrichius vel majus hemitonium*. Sic Calepinus & Martinius in Lexicis. Vide *Eugium*.

DISTINARE, *Repellere: ſed deſtinare, eſt deputare*. Iſo Magiſter in Gloſſis.

¶ DISTINCTIO, Diviſio, ſeu pauſa, in Officiis divinis. Vide *Inciſio*.

¶ DISTIPULUM, Κατακλύσιν, *Diſſolutum*, in Gloſſis MSS. Lat. Græc. S. Germani Pariſienſis, & in Supplemento Antiquarii.

DISTOLLERE. Vetus Charta tom. 3. Hiſtor. Pergamenſis p. 192. *Ut qui ſe de iſta commutatione removere, aut Diſtollere quæſierit aut infringere tentaverit, &c.* Burchardus Monachus de Cæſibus S. Galli c. 3. *Malo ſuo exemplo plures Abbates & Monachos Diſtollit*, id eſt, depravat, corrumpit, Gall. *Debauche*. Vide Ughellum tom. 4. p. 613.

DISTORNATUS, Gall. *Deſtourné*. *Diſtornare*, divertere Regiam Majeſtatem lib. 2. c. 7. §. 1. *In aquis Diſtornatis à recto curſu*.

¶ DISTORTOR, Qui diſtorquet, Tortor. Johannes de Monſteriolo in Epiſt. ad Nicolaum de Clemangis adverſum Ambroſium, qui Ovidium Virgilio præferebat apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 2. col. 1424. *Quod ſi minus credis mihi, diſcreto ingeniorum & bonorum Diſtortor, profpectum ito.*

¶ DISTORTUS, *Divortium, Perverſio*, Διαστροφή. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman.

DISTRACTARE, *Diſtrahere*, in Gloſſis Arabico-Latinis.

¶ DISTRACTIO, Venditio vel Divortium, apud Juriſconſultos. Non ſemel occurrit in Chartis.

¶ DISTRACTOR, Venditor. Gloſſ. Græc. Lat. *Tom.* II.

Διαστάτης, *Diſtractor*. Nonius 1. 267. *Servus venundatus ob aliquod vitium aus malefactum ab aliquo Diſtractore, recipiatur*. Male ibi *Diſtrictore* legi, recte monet Faber in Theſauro. Sic *Argenti Diſtractores*, Nummularii, Menſarii, Gall. *Banquiers*, Cod Juſtin. 8. tit. 14. leg. 27. & 12. tit. 35. leg. 1.

¶ DISTRACTUS, pro *Diſtrictus*, Territorium. Locos vide in *Bangium*.

¶ DISTRAHERE, *Vendere*, Vocabular. Juris utriuſque.

¶ DISTRATUM, Opus plumarium. Vide in *Plumarium*.

DISTRATUS Equus, Cui *ſtratura* tollitur, ſeu ſella. Anonym. in Vita S. Cuthberti Epiſc lib. 1. num. 4. *Diſtratum Equum trabens in domum, & alligans ad parietem, &c.*

¶ DISTRIBUTIO. Charta anni 844. in Archivo Eccleſiæ S. Stephani Tolofani: *Quidquid in Eccleſia deinceps in jure ipſorum locorum Sanctorum Dei voluerit divina pietas augeri ad cauſas audiendas, vel freda exigenda, aut manſiones vel paratas faciendas, nec fidejuſſores tollendas, aut homines ipſarum Eccleſiarum, tam ingenuos quamque ſervos, qui ſuper terram eorum reſidere videntur, injuſte diſtringendos, nec ullas Diſtributiones, aut inlicitas occaſiones requirendas, ullo autem tempore ingredi audeat, vel exactare præſumat.* Sufpicor ex loco huic ſimili in *Diſtringere* 2. relato, legendum eſſe *redhibitiones*: at ſi retinendum eſt *Diſtributiones*, dicendum ſic appellatas fuiſſe exactiones, quod ita *diſtribuerentur* inter eos, à quibus exigebantur, ut ſuam quiſque partem teneretur exſolvere.

DISTRIBUTOR, Executor teſtamentarius, in veteri Charta apud Ughellum tom. 7. Ital. ſacræ p. 566. Vide *Eregator*.

¶ DISTRICTETUS, ut *Diſtrictus*, Territorium. Capitula Generalia S. Victoris Maſſil. MSS. *Præcipimus & ordinamus, quod ſi Monachi ubicumque infra vel extra Monaſterium manſionem habentes, ad quemcumque Prioratum veniant, ibi ſeu infra parrochiam, limites, metas, & ejus Diſtrictetum delinquant ſeu excedant* (excedant) *&c.*

¶ DISTRICTIO, DISTRICTUALIS. Vide in *Diſtringere* 3.

DISTRICTUM, Via ſtricta, clauſtra, montium fauces, *clauſæ, clauſuræ*. Gauterius de Bellis Antioch. p. 451. *Decernuntque Magderum de Alta villa cum 40. militibus ſummo mane ultra Diſtricta militare. Diſtricta Samartani*, apud eumdem p. 454. Jacobus de Vitriaco lib. 3. Hiſt. Orient. *Hanc* (viam) *longe diſtantem à mari, quæ propter viam ſtrictam Diſtrictum appellatur, &c.* Epiſt. 39. inter Sugerianas: *Fuerunt enim mortui in aſcenſu montanæ Laodiciæ minoris inter Diſtricta locorum, &c.* Rogerus Hovedenus p. 698. *Cum tranſiſſent Diſtricta de Merle. Strictum Marochii*, apud Guillelmum de Podio Laurentii cap. 48. & Sanutum lib. 3. part. 11. cap. 1. vulgo *le Deſtreit de Marech. Strictum de Morach*, ſeu de *Maroch*, apud Will. de Baldenzeel in Hodœporico: *Deſtreis de Maroch* apud Villharduinum n. 25. & Joinvillam, vulgo *Eſtrecche de Gilbraltar*. Adde Will. Tyrium l. 10. c. 26. Brompton. p. 1178. &c. Vide *Strictum*, *Diſtringere*.

¶ DISTRICTURA, Gall. *Etreciſſure*, Coarctatura, ſeu anguſtia rei alicujus. Vita B. Coletæ, Martii tom. 1. p. 553. *Demonſtrare capit evidenter illius panni Diſtricturam, & impoſſibilitatem efficiendi talem habitum, qualem ipſa poſcebat.*

¶ DISTRICTUS, Severus, &c. Vide in *Diſtringere* 3.

DISTRIGARE. Vide *Deſtricare*.

¶ DISTRIGLARE, Πτερύσσειν, *Lacerare*. Suppl. Antiquar

1. DISTRINGERE, Cum severitate punire, coercere, animadvertere. Senator lib. 2. Epist. 14. *Genus pietatis est in illos Distringere, quia contra naturæ ordinem sceleratis se docentur actionibus miscuisse.* Aurelian. in Regula cap. 28. *Si quis pro qualibet culpa aut transgressione regulæ increpatur, aut disciplinam accipiat arguenti respondere non præsumat: quia peccatum, quod hic Distringitur, in æterna examinatione non punitur.* Ruricius Lemovicensis Episcopus lib. 1. Epist. 2. *Paventum pietas Distringit ut corrigat, non perseveret, ut puniat, &c.*

DESTRINGERE, Eadem notione. Gloss. Arabico-Lat. *Destringo, per severitatem attendo.* Le Roman *de Vaces* MS.

Il Destraint les Barons, & les felons chastie.

2. DISTRINGERE, interdum est compellere ad aliquid faciendum, per mulctam, pœnam, vel capto pignore.] Capitulare Pippini Regis Ital. an. 793. cap. 23. *Quod si jussa facere neglexerint, licentiam eos Distringendi Comitibus permittimus.* Rursum occurrit c. 6. *Distringantur ad pacem, et si amsi noluerint,* lib. 3. Capitul. cap. 4.] Charta Privilegiorum concessorum Hispanis tom. 2. Hist. Franc. p. 321. *Et liceat illi eos Distringere ad justitias faciendas, quales ipsi inter se definire possent.* Charta Ludovici Pii apud San-Julianum in Matiscone: *Nemo ad causas audiendas, aut fidejussores tollendas, aut homines ipsius Ecclesiæ tam ingenuos quamque servos, super terram ejusdem commanentes, Distringendos, nec ullas redhibitiones, aut illicitas occasiones requirendos, ullo unquam tempore ingredi audeat, vel exactare præsumat.* [Præceptum Caroli Calvi an. 871. Spicil. Acher. to. 8. p. 351. *Et nullus judex publicus vel quilibet ex judiciaria potestate ... aliquam indebitam exactionem ab eis vel ab eorum successoribus exigat ... ad causas audiendas vel freda exigenda, aut mansiones, aut paratas faciendas, vel fidejussores tollendas, aut homines ipsius Monasterii injuste Distringendos, vel paraveredos aut pascuarios exigendos, nec ullas redhibitiones, vel inlicitas occasiones requirendas, &c.* Charta Henrici Regis Angliæ apud D. *Bruffol* de Usu feud. tom. 2. p. 4. ad calcem: *Nullus Constabularius Distringat aliquem Militem ad dandum denarium pro custodia oastri.* Ibidem: *Nec villa, nec homo Distringatur facere pontes aut riparias, nisi qui ab antiquo & de jure facere debet.*] *Distringi per feudum*, i. e. *saisitio* e feudi, par *saisie de fief.* Regiam Majestatem lib. 2. c. 16. §. 38. *Hæres summonitus, si neque venerit, neque se essoniaverit, ... potest Distringi per feudum, quod ad Curiam veniat.* Adde §. 39. Cowellus lib. 2. Instit. tit. 3. §. 17. *Distringere*, est pignoris loco capere quicquid in feudo reperitur, donec domino de relevio satisfactum fuerit: *Contraindre par la saisie des biens.* Assisiæ Hierosol. MSS. c. 3. *Et se le Seignor ne li viaut faire la connoissance faire, si le Destreigne si come est devisé apres en cest livre, com peut & doit son Seigneur De*[illegible]*raindre de faire li faire connoissance de Court.* Cap. 8. *Et se il ne voloit aler, & s'en partoit de la Court, ne l'en porroie retenir en la Court, ne Destraindre le de demeurer, &c.* Cap. 20. *Et ce qui est de sus devisé, fu fait & establi pour Destraindre les gens à venir faire droit en la Cour à ceaus qui de eaus se clameront, &c.* Adde Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 61.

3. DISTRINGERE, Judicio ac Sententia litem dirimere, mulcta in male litigantem irrogata. Senator lib. 7. Ep. 3. *Necessarium duximus, illum sublimem virum ad vos Comitem destinare, qui ... si quod inter Gothos & Romanum natum fuerit sorte negotium, adhibito sibi prudente Romano, certamen possit æquabili ratione Distringere.* Agobardus in Epist. ad Proceres Palatii contra Judæos: *Cum magister infidelium Judæorum incessanter nobis comminetur, se Missos de Palatio adducturum, qui pro istiusmodi rebus nos judicent & Distringant.* [Lex Alaman. cap. 39. §. 3. *Et si quis alium mallare vult de qualicumque causa, in ipso mallo publico debet mallare ante judicem suum, ut ille judex eum Distringat secundum legem.* Et §. 6. *Et si est talis persona quam Comes in placito, vel Centenarius, vel Missus Comitis Distringere non potest, tunc eum Dux legitime Distringat, plusque quærat Deo placere quam homini, ut nullum neglectum in anima Ducis à Deo vequiratur.* Capitula excerpta ex Lege Longob. c. 39. *Volumus primo ut neque Abbates ... neque quislibet de clero, de personis suis ad publica vel ad secularia judicia trahantur vel Distringantur, sed à suis Episcopis judicati justitias faciant.* Capitul. lib. 3. cap. 87. *Convenient inter se* (Comites & Missi) *& communia placita faciant, tam ad latrones Distringendos quam ad ceteras justitias faciendas.* Rursum occurrit hac notione in Appendice Marculfi formula 38. Vide infra *Districtio*, Judicium.]

¶ DISTRINGUERE, Eadem notione. Decretum incerti Concilii probabiliter sæculo V. celebrari, inter Anecdota Marteniana tom. 4. col 59. *De Presbyteris & Clericis* (incestis) *sic ordinavimus, ut Archidiaconus Episcopi eos in synodum commoneat una cum Comite; & si quis contempserit, Comis eum Distringuere faciat, & ipse Presbyter aut Defensor suus 60. solidos componat, & ad synodum veniens, & Episcopus ipsum Presbyterum vel Clericum juxta canonicam auctoritatem dejudicare faciat. Solidi vero 60. de ipsa causa in fiscelo Regi veniant. Et si aliquis per violentiam Presbyter, vel Clericum vel incestuosum contradixerit, tunc Comis ipsa persona per fidejussoris posito ante Regem faciat venire, una cum Missis Episcopi, & dominus Rex Distringuat, ut ceteris emendentur.*

DISTRINGIBILIS, & *Indistringibilis terra*, in Legibus Burgorum Scotic. cap. 136. §. 8. 9. 10. 11. &c. & Quoniam Attach. c. 46. §. 1. Ubi *Distraingibilis* dicitur, cujus fructus *saisiri* possunt: *Indistringibilis*, vel *non Distringibilis*, quæ vacua est & vasta, hoc est, quæ vacat, nec culta est. *Moulins Destreignables*, & *Fours à ban*, in Consuet. Santonensi art. 95. Vid. Raftallum in *Destresse.*

DESTRICTUS, *Severus, non solutus & lenis*, apud Placidum Grammaticum. [Papias *Destrictus, vastus, severus, potens.*] Epist. Stephani PP. ad Carolum M. tom. 3. Hist. Fr. p. 723. *Destrictas cum eo faciatis rationes.*

DISTRICTUS, Eadem notione, apud Scriptores passim. *Districtissimus defensor*, in lege ult. Cod. Th. de Defensor. Greg. M. lib. 7. 1. Epist. 2. *Cum Districtus dies judicii venerit.* Lib. 6. Epist. 1. *Districta vindicta.* Gregorius Turon. lib. 10. cap. 1. *Districtus Judex.* Eugippius in Vita S. Severini, *Districtius jejunium.* Vide paulo post aliis notionibus.]

DISTRICTIO, Severitas, vel disciplina exacte servata. Ita passim ufurpant Cassian. lib. 5. cap. 38. Joan. Diac. lib. 4. Vitæ S. Gregorii c. 84. Senator lib. 3. Epist. 29. lib. 5. Epist. 31. lib. 7. Epist. 1. Hincmar. in Vita S. Remigii, Fulbertus Ep. 55. Cæsarius lib. 4. c. 1. &c.

¶ DISTRICTIO, Judicium. Capitulare Saxonum à Carolo M. datum an. 797. *Hoc etiam statuerunt, ut quæcumque causa infra patriam cum propriis vicinantibus pacificata fuerit, ipsi more solito ipsi pagenses solidos duodecim pro Districtione recipiant.* Capitula excerpta ex Lege Longob. c. 12. *Jubemus quoque ut propter nullam Districtionem, quam nos facere jubemus, pro quibus libet causis, servi non mittantur in Districtionem; sed per Missos nostros, vel dominos eorum, aut illorum advocatos, ipsi servi distringantur, & ipsi sicut lex jubet, rationem pro servis suis reddant, utrum cui pabiles sint an non. Ipsi vero domini distringant & inquirant servos suos, si cui ipsos amant.* Occurrit rursus cap. 19. *Districtio carcerandi, exiliandi*, Qua sons mittitur in carcerem vel exi-

exilium, in Capitulari 2. Caroli M. an. 813. c. 12. *Districtio Epiſcopi*. Epiſcopi judicialis animadverſio, caſtigatio, lib. 7. Capitul. cap. 263. *Pontificalis*, c. 264. *Eccleſiaſtica*, cap. 265. *Quod ſi inventus fuerit aliquis in operibus ſupradictis, aut que* (die Dominico) *interdicta ſunt exercere præſumpſerit, qualiter hæc emendare debeat, non in laicorum Diſtrictione, ſed in Sacerdotis caſtigatione conſiſtat*. Vide ſupra *Diſtringere* 3. & infra *Mitti in Diſtrictiones*.

DISTRICTIO, Pœna, mulcta, à Judice impoſita. Senator lib. 3. Epiſt. 49. *In partem pietatis recidit mitigata Diſtrictio*. Arnoldus Abbas Bonævailis de Operib. ſex dier. pag. 102. *In diſſolutione hujus corporis interfecatur peccatum, & quod exſiſtimatur Diſtrictio inventur in remedium*. Ita qui extra diſtrictum, vel alterius eſt juriſdictionis, dicitur is, *quem Comes ſuus Diſtringere non poteſt*, in Lege Bajwar. tit. 2. c. 5. §. 4. Eſt et iam

DISTRICTIO, Vadium, pignus: ſed illud præſertim, quod judicio interpoſito, aut ex lege capitur, quod Angli etiamnum Diſtre vocant, ut *Diſtreſſe*, pignero, pignoror, diſtringo. Raſtallus: *Diſtreſſe eſt la choſe, qui eſt priſe & diſtraméſur aſcun terre pur rent ariere, ou pour autre diuite ; coment que le propertie del choſe ſois pertignant al eſtrange*. Statutum Malebridgenſe ſub Henr. 3. Rege Angl. c. 6. *Nullus de cætero faciat ducere Diſtrictiones, quas fecerit extra Comitatum, in quo captæ fuerint ... Diſtrictiones in ſuper ſint rationabiles, & non nimis graves : & qui Diſtrictiones fecerint irrationabiles, & indebitas, graviter amercientur propter exceſſum Diſtrictionum ipſarum*. Adde 1. Statutum Weſtmonaſter. c. 17. Quoniam Attachiam. c. 4. §. 4. *Et pro qualibet defalta capietur una Diſtrictio, ſingulis diebus placitis interandæ, uſque ad quartam diem*. Statuta ſecunda Roberti I. Scotor. Regis c. 15. §. 2. *Si vicinus ſuper vicinum faciet Diſtrictionem ſine conſideratione Curiæ Domini Regis, unde damnum ſuſtineat, punitur, & c.* Qua notione *Diſtringere* uſurpat Fleta lib. 2. c. 50. §. 5. l. 3. c. 16. §. 37. & alibi paſſim. Ita etiam hæc vox accipi videtur in veteribus Chartis, vel certe pro gravaminibus, aut vexationibus, quas inde *Deſtreſſes* dicimus, cujuſmodi ſunt captiones pignorum, *ſaiſier*. Charta Agaeti PP. apud San-Julian. in Matiſcone : *Ut nullus Rex, Dux, Comes, aut exactor, vel publicus miniſter, ſuper eis aliquam angariam, aut Diſtrictionem, ſive gravamen atque imperationem imponere præſumat*. Alia Hugonis & Lotharii Italiæ Regum an. 938. apud Guichenon. in Bibl. Sebuſ. p. 185. *Cum ... portubus, aquis, aquarum reductibus, vexationibus, redhibitionibus, Diſtrictionibus, ſervitiis, ancillis, &c.* Adde Hemereum in Acad. Pariſ. p. 33.

¶ MITTI IN DISTRICTIONEM, quod nos dicimus, *Eſtre mis à l'amende*, mulcta puniri, in Lege Longob. lib. 1. tit. 36. §. 5. *Diſtrictiones facere ſuper homines ſuos*. Judicium exercere, apud Hovedenum p. 779 *Magna Diſtrictio*, in Fleta l. 2. c. 50. §. 5. Mulcta major, quæ *Lex major* dicitur in Conſuetudine Beneharnenſi. *Diſtrictio Monaſterialis*, apud Ceſarium Arelat. ſerm. 8. quæ Monachis delinquentibus infligitur.

DISTRICTIONES aliæ ſunt perſonales, aliæ reales. De realibus non fit diſtrictio, niſi per captionem rei petitæ : de perſonalibus fit diſtrictio per perſonas, ſed aliter in criminalibus, aliter in civilibus cauſis, &c. Vide Fletam lib. 1. c. 65.

DISTRICTIO, Idem quod *Diſtrictus*, juſtitiæ exercendæ facultas, *Droit de Juſtice*. Charta Adalberonis Epiſcopi Leod. an. 1124. in Bibl. Cluniacenſi: *Diſtrictio quoque villæ ad Eccleſiam pertinebit, ita ut Godefcalcus ... qui advocatus eſt ejuſdem alloditi, medietatem ipſius Diſtrictionis de Eccleſia teneat, &c.*

DISTRICTUS, DISTRICTUM, DESTRICTUM, Idem quod *Diſtrictio*, Mulcta judiciaria, ſeu potius tributum, penſitatio. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 37. *Si quis aldium de furto puſſaverit, & per pugnam eum vicerit, aut forte per Diſtricta publica furtum manifeſtaverit, &c.* [Charta Roberti de Cortiniaco ann. 1216. apud Thomaſſerium in Biturig. pag. 84. *Si clamor inde factus fuerit, licet illis concordare, ex quo Diſtrictum perſolverint*.] Tabularium Vindocin. Thuan. Ch. 17. *Mihi vero ſorisfacio emendato, legem & Diſtrictum perſolvat*. Charta Ricardi Normannor. Marchion. apud Beſlium in Com. tib. Pictav. *Ut nullus Comes ... audeat hanc donationem violare, nec infringere, nec aliquam calumniam propter diſtrictum, ſeu propter aliquam cauſam inventæ rei præſumat arripere, aut uſurpare, ſed deinceps immunis ab omni hoſte, vel Diſtrictu permaneat*. Alia Pipini Regis Aquitan. *Et ipſa telonea, vel Diſtricta, quæ ex ipſis exigi debuerunt, concederemus*. Vetus Notitia in Chronico S. Vincentii de Wulturno: *Dum nos Adraldus ipſos ſervos, nec per Diſtrictum, nec per Demandatum ad noſtrum placitum habere potuiſſemus*. Otto Morena in Hiſtor. Rerum Laudenſium p. 129. *Præterea omnia Diſtricta, quæ capitanei vel aliqui alii domini alicujus caſtri ſoliti fuerant habere, & tenere in ipſo caſtro, &c.* Uſatica MSS. Vicecomitatus Aquarum Rotomagi: *Se aucun ſe plaint devant les Vicontes de l'Eaue d'aucun autre Couſtume, le plaintif eſt detenu à paier les Deſtrois, ains que la ſemonce ou l'Arreſt ſoit fait, & eſt aſſavoir de 12. den. i. den. combien que l'en demande ſoit grande : & par ces Deſtroies paies eſt le plaintif quite de l'amende, ſe il en enchiet*. Alibi: *Et eſt aſſavoir que d'aucun Maire ou citoien de Rouen ne ſont pas paies les Deſtroiz ; mes donra pleiges de ſuir ſa cauſe*.

¶ DISTRICTUS. *Id eſt*, Domus *Scabinorum*, in Chron. Cornel. *Zaniſtet* apud Marten. to. 5. Ampl. Col. col. 489.

DISTRICTUS, Territorium feudi, ſeu tractus, in quo Dominus vaſſallos & tenentes ſuos *diſtringere poteſt* : juſtitiæ exercendæ in eo tractu facultas : *Diſtrict & territoire*, in Conſuetudine Melediaenſi art. 9. Britan. art. 218. Bituricenſi tit. 1. art. 4. tit. 19. art. 10. *Diſtretto*, Italis ; *Diſtrict* noſtris. Bulla Bonifacii PP. ann. 1033. *Maneantque ſub judici- & Diſtrictu veſtro, &c.* Lib. 1. Feudor. tit. 5. §. 4. *Si quis feudum intra curtem detinuerit, & dominus Diſtrictum habuerit*. Et lib. 2. tit. 54. *Qui alloduum vendiderit, Diſtrictum & juriſdictionem Imperatoris vendere non præſumat*. Charta Alberti Comitis Viromand. an. 983. apud Hemereum : *Et totum Diſtrictum ejuſdem inſulæ cum tota juſtitia dedi et*. Alia an. 1174. *Et omnem Diſtrictum, & Conſuetudines Comitis & Vicecomitis in prædictis locis*. Alia an. 960. *Ne aliqua ſæcularis perſona Diſtrictum, vel aliquam Conſuetudinem ulterius in eadem terra ſibi vindicare præſumeret*. Alia an. 1047. apud eumdem : *Prædictum furnum, & Diſtrictum ejuſdem furni*. [Charta Guigonis Comitis Forenſis pro Inſula Barbara an. 1124. in Maceriis ejuſdem Monaſterii iom. 1. pag. 137. *Poſſint ire & redire ſecure & libere per totum dominium noſtrum & Diſtrictum*. Occurrit in Actis SS. Benedict. ſæc. 5. p. 23. apud Murator. to. 11. col. 27. 41. 59. to. 12. col. 478. & alibi paſſim.]

DISTRICTUALES, Qui intra *Diſtrictum* alicujus dominii habitant, ſubditi. Charta ann. 1292. apud Joan. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. cap. 9. *Habitatores, fideles, Diſtrictuales, ſeu ſubditos dicti Domini Ducis*. Alia an. 1307. in Hiſtor. Pergamenſi : *Inter communæ Pergami & Diſtrictuales ejus ex una parte, &c.* Jo. Villaneus lib. 6. cap. 9. *Si fece Diſtrettuale del commune di Firenze*. Et l. 8. c. 38. *Havera piu di ſeſſanta mila Diſtrettuale d'arme*. [Memorantur *Diſtrictuales* in Epiſt. Philippi Mariæ Angeli Ducis apud Marten. Collect. Ampliſſ. tom. 1. col. 1568. Obertum Stanconem lib. 9. Annal. Genuenſ. ad

annos 1270. & 1277. Illustr. Fontaninum in Appendice Antiq. Hortæ p. 456.]

¶ DISTROPIRE, Murilare, Gall. *Estropier*. Chronicon MS. Regum Franciæ in Musæo Domini *de Cangé*: *Clodoveus Rex venit Paris, & minus religiose, ymo cupide Distropiens beati Dionysii Martyris corpus, ipsius corporis os brachii fregit & rapuit*.

¶ DISTRUCTIO. Exstructio. Vide locum in *Auvardum*. *Distruere* pro *Exstruere*, si vera lectio est, scripsit Suetonius in Caligula c. 41. *Distructis & instructis compluribus cellis*. Alii malunt *Distinctis*.

DISTULA, Κνημ, Gloss. Græc. Lat. [Forfex.]

¶ DISTULERARE, ὑπερτιθέναι, *Differre, Prolatare*, in Supplemento Antiquarii.

DISTURBARE, Avertere, Gallis, certe Picardis, *Detourber*, quod puriores Franci dicunt *Destourner*, Fulbertus Carnotensis Epist. 60. *Tertio quod insidiatores ejus, quos Disturbare potuit, non Disturbavit; sed & præsentia sua domum eis receptandis dolose vacuam fecit*. Charta Ildefonsi Regis Aragonum an. 1184. apud Guesnaium in Annalibus Massil. *Ut eant salvi & securi per totam meam terram, & nemo audeat eos gravare vel Disturbare, dum per meam terram transierint*. [Charta Odonis Domini de Closis pro habitatoribus villæ de *Loesses* an. 1239. apud Thomasserium in Biturigibus pag. 86. *Homines ejusdem villæ, vel res ipsorum non Disturbabuntur, quamdiu velint & possint justitiam exhibere*. Libertates hominum S. Georgii de Esperanchia concessæ per Comitem Sabaudiæ an. 1291. in Histor. Dalphin. p. 27. col. 1. *Si damnum nostrum & dictæ villæ ad ejus notitiam pervenerit, illud debet Disturbare pro posse suo, & Castellano ... intimare*. Instrum. Gallicum anni 1283. in Chartulario S. Vandregisilii tom. 1. fol. 609. *Ne pourons les devant dis Religieux ne leurs successeurs Destorbeir ne empechier que eus ne facent, ne peuſſent feire dudit paſnage*.]

¶ DISTURBATIO, Averho, impedimentum. *Absque impedimento seu Disturbatione*, apud Rymerum tom. 4. p. 408. col. 2. *Disturbatio appelli*, apud Ludewig. tom. 5. Reliq. MSS. p. 476.

DETURBARE, Eadem notione, in Charta Libertatum oppidi *des Ais* in Biturigib. an. 1301. *Nisi in aliqua causa rationabili fuerit Deturbatus, &c.* Adde Consuetud. localem Castelli novi in Biturig. tit. 3. art. 5.

DISTURBIUM, Interturbatio, impedimentum, Anglis, *Disturbe*, Gallis, *Destourbier*. Vita S. Eustasii Abbatis Luxov. num. 11. *Qui in Ecclesiis veritatis ac justitiæ seminarunt Disturbia*. Cosmas Pragensis part. 2. c. 1. *Sperans, quod cessante Disturbio, debeat fieri pax in regno*. Occurrit rursum cap. 2. & apud Thwrocz. in Sigismundo Rege Hungar. cap. 25. in Uladislao cap. 34. Ericum Upsaliensem lib. 3. Hist. Suecicæ p. 93. Gobelinum Personam p. 258. & alibi non semel, &c.

¶ DISTURBUM, Eadem notione, apud Rymerum tom. 8. pag. 741. col. 2. *Vel eos impediat, vel eis Disturbum faciat*.

¶ DISTURIO. Vide *Distario*.

DISVADIARE, [Pignori capere vel retinere.] Vide *Vadium*.

¶ DISVARIARE, Variare, Differre, discrimen intercedere. Vetus Ceremoniale MS. B.M. Deauratæ: *Tamen in ista die secunda privata Disvariat in hoc quod sequitur*.

¶ DISVERTIRE, Auferre, distrahere, Gall. *Divertir*. Commemoratorium de quibusdam villis S. Victori Massil. restitutis circa ann. 780. apud Marten. Ampliss. Collect. tom. col. 41. *Ardingus ille Alamannus ipsas res ad Ecclesiæ Dei Massiliensis intemerato bordine ... Disvertivit, & ad Hinniberto suo vasso hoc beneficiavit*.

¶ DISVESTIRE, Vestem exuere, deponere, Gall. *Devestir*. Ceremoniale vetus MS. B.M. Deauratæ: *Omnes illi qui dicturi sunt Lectiones vel Responsa debent esse indutiin albis, & bis dictis possunt se Disvestire, ne expectatione quod Missa finiatur*. Sæpius significat, Quempiam possessione rei alicujus exuere, privare, Vide *Vestire*.

¶ DITATOR, Qui ditat, S. Augustinus Confess. lib. 5. cap. 5. *Spiritus S. consolator & Ditator fidelium*. Petrus Chrysologus Serm. 9. *Venit tuus Ditator in paupere. Ditator Abbas*, in Epitaphio Edelini Abbatis Wizenburgensis, inter Vindemias Litterarias Schannatti pag. 12.

¶ DITHALASSUS, διθάλασσος, Qui utrimque mari alluitur. Vide *Bithalassium*.

¶ DITUDES, Μανθάνοντες, Contaminati. Gloss. Lat. Græc. San-German. MS.

¶ DITUS, pro *Dictus*, apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 6. pag. 28.

¶ DIVADIARE, ut *Disvadiare*. Vide in *Vadium*.

¶ DIVALIS, *Divinus*, Glossar. San-German. MS. n. 501. Gloss. Isid. *Divale, Divinum*. Spartianus in Caracalla c. 11. *Faustinæ templum & Divale nomen eripuit*, Poeta incertus *Divale sacrum* Eucharistiam appellat in Baptismo Bebiani.

DEVALIS LEX, *Præceptum Divale, sanctio Divalis*, pro Edicto Imperatoris, non semel in Cod. Th. & Just. [*Divalia constituta*, apud Symmachum 7. 96. *Divalis justio*, in Actis SS. Junii tom. 5. p. 375. de S. Leone 2. Papa. *Divalis littera* Michaelis Imp. Orientis ad Ludovicum Pium Imp. Occidentis, in Annal. Benedict. to. 2. p. 488. n. 59.]

¶ DIVARICARE, *Disturbare, diffundere, dilacerare*. Papias. Johannes à Bayono de Abbatibus Mediolanis in Hist. ejusdem Monasterii p. 266. *Multa cum complicibus Divaricatis* (id est *dispersis*) *salia operabatur*. Proprie autem *divaricare* est extendere, dividere: quod prælertim de jis, qui crura in diversas partes extendunt, unde Nonius: *Divaricari dicitur est distendi ab his, qui vitio naturæ ita sunt pedibus discretis, ut eos in diversum habeant separatos*.

¶ DIVATUS, ὁ τὰς διΐας ἀνιείς, Qui est felicis memoriæ. Gloss. Græc. MSS. cum Supplemento Antiquarii. Est pro *Divus*.

DIUCETIN, pro Διοικητήν. Vide *Diocetæ*.

¶ DIVELLIO. Vide *Duellium*.

DIVENTUM. Epistola Michaelis Imper. in Conventu Parisiensi ann. 530. *Missimus per præfatos Missos nostros ... blattas duas, dirodina duo, Diventa duo*. Quæ postrema vox mihi incognita. An legendum *Divellia*? Certe διβέλλιον occurrit apud Codinum de Offic. Aulæ CP. c. 5. n. 63. c. 6. n. 26. quod *Scutarius*, live Armiger Imperatoris deferebat ante illum cum illius clypeo, quoties procedebat ad Ecclesiam. *Divellium* vero quasi duplex velum dictum censent viri docti, illudque vexillis Imperatoris accensent: vix tamen est, ut id credam. [Vide διβέλλιον in Gloss. med. Græcit.]

¶ DIVERGARI, pro *Divagari*, si bene conjecto. Camillus Peregrin. in Hist. Princ. Langobard. apud Muratorr. to. 2. p. 266. col. 1. *Nam eo tempore dictus Radelchis Princeps per Barensem Pandonem Gastaldeum in auxilium sibi transmarinos invitabat Saracenos, qui illis Divergabantur residentes, intemperata videlicet nocte hora more solito nominatam rapuerunt civitatem*.

DIVERGIA AQUARUM, quæ aliis *Divortia* dicuntur: ut Ciceroni in Ep. ad Cæsium, & Sidonio Carm. 22. [Gall. *Branches de rivieres*.] Siculus Flaccus de Condit. Agror. *Territoria alia fluminibus finiuntur, alia summi montium, ac Divergiis aquarum*. Utuntur præterea Frontinus & Aggenus.

¶ DIVERSARE, Versare, circumagere, Gall. *Tourner*,

ner. Bernard: Ord. Cluniac. part. 1. c. 46. *Fabas etiam sæpius cum cochlearibus à fundo Diversant, ne cum manducari debuerint, sapiant ignis odorem.* Eadem habet S. Wilhelmus in Constitut. Hirsaug. lib. 1. cap. 97.

DIVERSICLINIUM, *Locus, ubi diversæ vitæ conjunguntur, quia illuc diversæ vitæ declinantur vel quia illic inclinatur ad diversa, quod aliter Græce dicitur, hoc Etereclitum*: Ita Joan. de Janua. Glossæ Isid. *Diversiclinia, heteroclita.* De verbis, quæ τῶν ἑτεροκλίτων vocant. Alanus in Planctu naturæ: *Capillos vero quodam exorbitationis Diversiclinio devagantes, inextricabili intricatione complicitos, inter se credereres litigare.*

¶ DIVERSIFICARE, Diversa facere, Gall. *Diversifier.* Occurrit in Miraculis B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. pag. 547. D. & apud Bernardum de *Breydenbach* Itiner. Hierol. p. 123. *Animi Diversificati propter diversitatem consuetudinum*, in Epist. Petri Venerabilis ad S. Bernardum, inter hujus Opera tom. 1. col. 216. Edit. 1690.

¶ DIVERSIFINIUM, *Diversos fines habens*. Laurent. in Amalthea ex Catholico Johannis de Janua.

¶ DIVERSIMODE, Diverso modo, Diverse. Legitur in Breviario Historiæ Pisanæ ad ann. 1171.

DIVERSIONES, vox Medicorum. Gariopontus lib. 2. cap. 13. *In somnis Diversiones ex pulmonibus veniunt, &c.*

DIVERSORES. *Hospites*. Papias.

DIVERSORIARIUS, Ἀναπαυτής, in Gloss. Græc. Lat. Codex MS. *Diversorianus* habet. Alibi: πανδοχεύς, *Diversoriarius, stabularius, caupo.* Ubi ἀναπαυταὶ videntur esse ii, quos Pollux lib. 4. c. 4. καταπαῦται vocat, εἰς τὰ πανδοχεῖα καταγωμένοι, hospites & viatores.

1. DIVERSUS, Varius, Gallis *Divers*. Papias: *Diversus, pro vario.* Frontinus de Colon. *Loca diversis arboribus vestita.* Utitur Gregorius Mag. lib. 8. Epist. 12. 29. lib. 10. Epist. 16. *Diversorum criminum rei*, in l. 18. Cod. Theod. de Accusat. *Hæreticis Diversa nomina, sed una perfidia*, in l. 60. eodem Cod. de Hæret. & alibi non semel.

¶ 2. DIVERSUS. pro *Divertens*. Victor. PP. 3. lib. 2. Miracc. S. Benedicti c. 10. *Cum autem ad Capuanam urbem devenissent juxta Ecclesiam Protomartyris Stephani Diversus, hospitatus est.*

¶ PER DIVERSUS, Versus, Gall. *Par Devers*. *Usque ad metas Domini Bartholomæi & per Diversus Bettemont usque ad boscos Militum*, apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliss. col. 1106.

¶ DIVERTENTIA, Digressio. *Fiat præmunitio hujusmodi discessus sive Diversientiæ, &c.* bis apud Rymerum to. 9. p. 782.

¶ DIVERTICULARE, Diverticuli & dilationibus uti. Epistola Cleri Arrebat. ad Urbanum 2. Papam, inter Miscell. Baluz. tom. 5. p. 252. *Ne diverticulando jussio tua jam tertio Archiepiscopo injuncta ... videatur annullari.*

¶ DIVES HOMO, Gall. *Riche homme*, Homo nobilis seu *Baro*. Chartular. S. Vandregisili tom. 2. pag. 1468. in Instrumento anni 1274. *Noverint universi præsentes & futuri, quod ego Rogerus Dives homo vendidi... Guillelmo dicto Szavesein quindecim denarios annui reditus, &c.* Vide *Ricі homines*.

¶ DIVESTIRE, ut *Disvestire*, Quempiam re possessa exuere, spoliare. Confirmatio Privilegiorum Monasterii Farfensis à Conrado Imperatore ann. 1027. in Differt. Histor. Monetarum Domini *Le Blanc* pag. 94. *Nullus Dux, Marchio, Episcopus ... Monachos, aut aliquem fidelem inquietare, molestare, aut de his quæ supra scripta sunt, sine legali judicio Divestire præsumat.* Occurrit iterum apud Baluzium in Hist. Arvern. tom. 2. p. 347. Vide *Vestire*.

¶ DIVEXUS, pro *Devexus*, occurrit apud Aldhelmum de Laude Virginum c. 14. & 15.

¶ DIVICISERE, *Dissolvi, marcescere*. Gloss. Sangerman. num. 501.

DIVIDENTES. Vide *Divisio*.

¶ DIVIDENTIA, Merces, ut puto, sic dicta quod inter Clericos dividi soleat. Charta Elizabethæ Angl. Reginæ ann. 1560. pro Capellano Reginæ, apud Rymerum tom. 15. pag. 580. col. 1. *Una cum omnibus juribus & pertinentiis, jurisdictionibus, libertatibus, privilegiis, titulis, quotidianis distributionibus, Dividentiis, excrescentiis, refectionibus, domibus, &c.* Eadem repetuntur col. seq.

DIVIDERE. Vide *Divisa* 1. 3. & *Divisio* 7.

¶ DIVIDIA, διχόνοια. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. *Dividia*. Festo Discordia est, Nonio Tædium, dissensio, Plauto Molestia, dolor animi.

¶ DIVIGENA. Glossæ Græc. Lat. Θεογενής, *Divigena*, ὑπαίθριος, *Subdivus*. Vide Salmasium de Pallio pag. 137.

DIVINACULA, *Sortes*. Papias.

¶ DIVINÆ AURES Imperatorum Græcorum olim dicebantur, ut observat Mabillon. de re Diplom. lib. 3. cap. 3. n. 19. Vide *Divalis*.

DIVINALIS, *Dicitur quando ineffabilem naturam Dei, aut spirituales creaturas ex aliqua profundissima qualitate disserimus*. Papias.

¶ DIVINALITER, Divine, in Conc. Tolet. 8.

¶ DIVINARE, μαντεύεσθαι. Gloss. Lat. Græc. Sangerm. Deum facere.

¶ DIVINASSARE. Supplem. Antiquarii: *Divinasso, μαντεύομαι, Divino*. Gloss. Lat. Græc. Sangerm. *Divinussare, μαντεύσομαι*, Divinare, leg. *Divinassare*.

DIVINATIO, Epilepsia, caducus, seu facer morbus. Constantinus African. lib. 1. de melancholia pag. 290. *A vulgo Divinatio appellatur, quia morbus est absconsus, dicentes demoniacos esse, hunc morbum patientes*.

¶ DIVINITAS, Theologia. Vide *Divinus* 2.

¶ DIVINITOR, pro *Divinator*, Qui divinat, apud Rymerum to. 8. p. 427. col. 1.

¶ DIVINUM RESCRIPTUM, Charta imperialis, in Vita S. Porphyrii, Februarii to. 2. Vide *Divalis*.

1. DIVINUS, Ariolus, Augur: *Indovino*, Italis, Devin, nostris. Gloss. Lat. Græc. *Divinum*, θεῖον καὶ μάντις. *Divinus*, μάντις. Isidor. lib. 7. cap. 9. *Divini, quasi Deo pleni: divinitate enim se plenos assimulant, & astutia quadam fraudulenta hominibus futura conjectant*. Petronius: *Divinam ego putabam*. Auctor Queroli: *Secreta & familiaria quasi Divinus loquitur*. S. Ambrosius in Levit. de Balaam: *Ideo tentavit eum quasi Divinum, non elegit quasi Prophetam*. Capitul. Caroli Mag. pro partib. Saxoniæ c. 22. *Divinos & fortilegos Ecclesiis & Sacerdotibus dare constituimus*. Halitgarius in Pœnit. cap. 6. *Si quis ariolus fuerit, quod Divinos vocant, aliquas divinationes fecerit, &c.* Vide Jul. Firmicum lib. 3. c. 9. Martialem Epig. 71. Albertum Aq. lib. 4. c. 8. [Pirminium Abb. adversus morgs 8. sæculi, apud Mabillonium Analect. tom. 4. p. 597.] Vincentium Bellvac. lib. 30. c. 74. &c.

2. DIVINUS, Theologus, Jo. de Janua: *Divini, qui de divinis tractant, & propriæ dicuntur Theologi*. Petr. Abaelardus in Hist. Calamitatum suarum cap. 5. *Constat quippe Philosophos, nedum Divinos, id est, sacræ Lectionis exhortationibus intentos, continentiæ decore maxime polluisse*.

DIVINITAS, Theologica scientia, Idem Abaelardus c. 2. *Reversus sum in Franciam, maxime ut de Divinitate addiscerem*. Chron. Centulense Hariulfi lib. 3. c. 3. *Omnes Codices librorum claustralium de Divinitate sunt* 195. Testamentum Abbonis Canonici Autisiod.

ann. 1191. in Tabulario Eccleſiæ Autiſiod. fol. 47. quo donat *S. Mariano libros ſuos de Divinitate ſcilicet 4. Evangeliſtas, Sententias & Hiſtorias magiſtri Petri, Apocalypſim, &c.* Vita B. Bonifacii Epiſcopi Lauſan. c. 1. *In Cathedra Divinitatis ſedit 7. annos. Magiſter in Divinitate*, apud Hemeræum in Auguſta Viromand. p. 232. *Maiſtre de Devinité*, in Teſtamento Theobaldi Ducis Lotharing. anni 1312. in Hiſtor. Prioratus Wigmorenſ. tom. 2. Monaſt. Anglic. pag. 216. in Chron. Flandriæ c. 51. &c.

¶ DIVINUSSARE. Vide *Divinaſſare*.

1. DIVISA, Diviſio bonorum, quæ ſit inter hæredes per teſtamentum: unde & ipſum teſtamentum *Diviſa* dicitur. Teſtamentum Henrici 2. Regis Anglor. apud Gervaſ. Dorobern. ann. 1182. *Notum facio, quod apud Waltham ... feci Diviſam meam de quadam parte pecuniæ meæ in hunc modum*. Vetus Charta apud Gariellum in Epiſc. Magalon. p. 89. *In illa ægritudine poſtus, in qua teſtamentum & Diviſionem ſuam fecit, &c.* Willharduinus n. 19. *Sa maladie crut & efforça, tant que il fiſt ſa Deviſe & ſon lais, & il départi ſon avoir, &c.* Adde n. 23. 82. Le Roman *de Rou* MS.

Quant li Dus à fait ſa Deviſe,
Et à ceus rendu leur ſervíſe,
Qui en ſa Court l'ourent ſervi,
L'ame du cors ſe departi.

[Chartular. S. Vandregeſili to. 1. fol. 157. *Si comme le pomier qui eſt en la cour & les meſtiers ſont en Deviſe entre nous, & en partirons la fruit moitié à moitié ... ſu fet en l'an de grace 1200. quatreviné & chine.*]

DIVIDERE, Teſtamento diſponere. Lex Viſigoth. l. 10. tit. 1. §. 10. *Quidquid ſervus domino non jubente Diviſerit, vel fecerit, excepto quod lex permittit, firmum non eſſe jubemus, &c.* Formulæ vett. Bignonii c. 33. *Quod ego terrâ ſuam de eorum poſeſſate fortiam nunquam priſi, aut perveſi, ſed de iſta parte trigínta & uno anno fere amplius ſemper exinde fuit veſtitus, & poſt me Diviſi, &c.* Charta Petri Reg. Arag. an. 1205. *Supradicta revertentur ad proximos meos, vel illos, quibus ego Diviſero*. Decret. Steph. Regis Hung. l. 2. c. 5. *Decrevimus ... ut unuſquiſque habeat facultatem ſua Dividendi, tribuendi uxori, filiis, &c.* Teſtamentum Ricardi Comitis Arundel. an. 1375. apud Seldenum in Titulis Honor. 2. part. cap. 5. §. 14. *Item, ſ'ordonne Diviſe, & à Richard mon fils ma meilleure Couronne, &c.*

2. DIVISA, pro Eleemoſyna teſtamento ordinata, videtur accipi apud Eadmerum lib. 1. Hiſtor. Novor. pag. 8. *Huic quadam vice ſolidi quinque de illis (nam Diviſæ per temporum vices conferebantur) ex præcepto ejus dati ſunt, &c.*

3. DIVISA, Terræ portio, ſic dicta, quod ſit ſuis limitibus *diviſa*: definita quod per *diviſam*, ſeu teſtamentum, relicta ſit portio hæreditaria. Leges Inæ Regis c. 44. *Ceorli habeant herbagium in Communi, vel aliam campaſcalem terram, vel Diviſam claudendam*. Pactum Philippi Aug. & Henr. II. apud Radulfum de Diceto ann. 1180. *Exceptis minutis feodis & Diviſis terrarum noſtrarum de Berri, ſi quid homines noſtri quid inde interceperint*. Matth. Paris p. 384. *Iſtæ ſunt terræ, quæ reddúntur, ... videlicet montana de Barrutha, cum terris & Diviſis ſibi pertinentibus*. Infra: *Cum omnibus eorum pertinentiis, cum terris, quæ ſunt nominatæ in Diviſis Hieruſalem, &c.* Alia namque prædia pro indiviſo, alia diviſa poſſidebantur. Hinc crebro in Chartis: *Cultis & incultis, Diviſis & indiviſis*, apud Guichenonum in Bibliot. Sebuſ. p. 185. 188. Sicul. Flaccus de Condit. agror. *Diviſi & aſſignati agri unius ſunt conditionis: nam & Dividuntur ſine aſſignatione, & redduntur ſine Diviſione. Dividuntur ergo agri limitibus inſtitutis per centuriás, aſſignantur viritim nominibus*. Philippus *de Beaumanoir* MS. c. 1. *Li Baillis s'il n'en a ſpecial commandement, ne pot mettre l'eritage de ſon Seigneur en jugement, ne ſon bonnage, ne Diviſe de l'eritage ſon Seigneur vers autrui, ne vendre, n'engager, &c.* Si individuorum diviſio & exæquatio ab hæredibus poſtularetur, fiebat illa Regia auctoritate, ut colligitur ex Marculfo lib. 1. Form. 20. Idque *avoir Deviſe, requerre Deviſe à ſon voiſin*, vocant Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ c. 237.

4. DIVISA, DIVISÆ, Fines, limites, metæ locorum & prædiorum. Leges Henrici I. Regis Anglic c. 57. *Si inter compares vicinos utrimque ſint querelæ, conveniant ad Diviſas terrarum ſuarum*. Vide c. 34. 91. Rogerus Hoved. an. 1072. *Cum cunctis rebus eidem pertinentibus in bosco & plano, ... & omnibus rectis Diviſis ejus*. Et mox: *Et per eaſdem Diviſas, quibus ipſe, ſive ante eum Teſtius vel Siwardus ipſum manerium tenuerunt*. Et ann. 1063. *Idem Rex & Ludovicus Rex Francorum diſſoſuerunt, propter quasdam verum ſuarum Diviſas*. [Jacobus Græcus Syllanæus in Vita B. Joachimi Abb. Florenſis cap. 3. Maii to. 7. p. 101. *Venerabilis Abbas S. Mariæ de Curatio nuper Panormum venit, oſtendit in curia noſtra duas ſcripta de Diviſis terrarum, quas eidem Monaſterio conceſſimus*. Chartularium Gemeticenſe fol. 7. *Et avons audit lieu auditoire, priſons, fets, carguan, fourches patibulaires au Mont S. Poi, qui eſt la Deviſe & ſeparation de noſtre diſte Baronnie Jumieges & Ducler*.] Vide Monaſticum Angl. tom. 1. p. 3. 373. 858. & Fletam lib. 4. cap. 2. §. 17. cap. 6. §. 3.

5. DIVISA, Arbitrium, Gallis *Devir*. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 9. *Omnis cauſa terminetur vel hundredo, vel comitatu, ... vel Diviſis Parium*.

1. DIVISIO. Tabularium Laſcarrenſis Eccleſiæ an. 1101. apud Marcam lib. 5. Hiſt. Beneharn. c. 10. *Et ſi forte in his duellum, vel aliqua Diviſio advenerit, damnum eis conceſſit*. Ubi idem vir doctiſſimus obſervat, in veteribus tabulis Sordenſis Monaſterii, & S. Petri Generenſis, *Diviſionem* uſurpari pro Examine ferri candentis, vel aquæ calidæ. Idem Tabularium apud eumdem lib. 4. c. 19. n. 3. *Deinde venit Willelmus Præpoſitus clamans de ruſtico, & accepit juſtitiam in manu ejuſdem Vicecomitis, & ſecit Diviſionem ferri, & gratia Dei vicit eum*. Vide eumdem Marcam lib. 5. c. 30. n. 7. Quo forte referri poteſt, quod Petrus Refenius ad Jus aulicum Canuti 2. Regis Daniæ p. 618. ait, quoſdam exiſtimare, vocem *Ordel*, quæ Anglo-Saxonibus, Germanis, & Danis, quamvis purgationem vulgarem ſignificat, compoſitam eſſe ab *ert*, & *deele*, dividere. Utcumque ſit, videtur fuiſſe *diviſio*, ſors quævis: nam & *ſors* diviſionem ſignificat. Joann. Sariſber. lib. 10. Policratici c. 12. & Petrus Bleſenſis, de Præſtigiis fortunæ: *Sortilegi ſunt, qui ſub nomine fidei religionis ſuperſtitioſa quadam obſervatione rerum pollicentur eventus: quod genus Sortes Apoſtolorum & Prophetarum, & Dividentium, & inſpectio tabulæ appellatur*.

2. DIVISIO. *Diviſiones verſuum* in Pſalmis, κόμματα, in Capitul. Aquiſgran. an. 789. c. 68. & lib. 1. Capitul. cap 66. Vide *Inciſio*.

3. DIVISIO, Arbor inciſa, agrorum diviſionem faciens. Vide *Lachus*.

4. DIVISIO APOSTOLORUM. Vide *Feſtum Diviſionis Apoſtolorum*.

5. DIVISIO, Teſtamentum. Vide *Diviſa*.

6. DIVISIO, Congiarium. Vetus Inſcriptio apud Gualterum in Tabul. Sicul. p. 57. *Statua dedicationem decurionibus Auguſtalibus epulantibus, populo viritim Diviſionem dedit*.

¶ 7. DIVISIO, Divortium. Canones Hibern. apud Acherium Spicil. tom. 9. pag. 34. *De eo quod melior Diviſio, quam diſcordia*. Synodus: *Melius eſt Dividere, quam ſemper diſcordare; Diviſio enim*

aim præſtat pacem, diſcordia vero deſtruit.

¶ DIVISIONALE, ut *Divisa* 1. ſeu Teſtamentum, quo teſtator ſua bona dividit hæredibus. Teſtamentum ann. 813. inter Inſtrum. tomi 1. Hiſt. Occitan. col. 38. *In Chriſti nomine incipit Teſtamentum Dadile & Diviſionale bonorum.*

¶ DIVISIONALIS BREVIS, Eadem notione. Teſtamentum anni 966. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 85. *Hic eſt Brevis Diviſionalis, quem ſeci Masfredus Vicecomes, & uxor ſua Adalais, à die qua cupunt pergere Romam, de omnibus rebus illorum mobilibus & immobilibus, propter remedium animæ eorum ſeu inter filios eorum.* Vide novam Gall. Chriſt. to. 1. p. 3. col 2.

¶ DIVISITORIUM, *Locus contubernii.* Gloſſ. Sangerman. n. 501. Lege & vide *Diribitorium*.

1. DIVISOR, Qui dapes in menia dividit, diſſecat. Gloſſ. Græc. Lat. Δαιτρευτὴς, *Diviſor.* Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Diviſor*: Dælere, i. e. Diviſor, diſtributor, à dælon, dividere, dæl, pars. portio.

¶ 2. DIVISOR, Judex, arbiter, in Onomaſtico ad calcem to. 5. Anecd. Martenianorum. Vide *Diviſa* 5.

¶ DIVISOR JURAMENTI, Qui juratoru ſacramenti formulam præſcribit. Conſuet. Furnenſes ex Archivo Capituli Audomarenſis: *Quicumque adjornatus fuerit, & prima die non venerit, readjornari debet ad ſecundam diem, & ſi tunc non venerit attactus eſt; & ſi venerit & legitimum impedimentum oſtenderit, petendo ſacroſanctæ & Diviſorem juramenti, hoc eſt, Stavera, ſtabit in placito ſuo, & ſi ita non fecerit, attinctus eſt.* Belgis *Stavenden eedt*, eſt alicui juramentum præſcribere ſeu dictare, ut illud ad verbum recitet; hinc *Stavera*, qui illud dictat.

DIVISORIUM, *Cella ab aliis diviſa*, Johanni de Janua.

¶ DIVISORIA SEDILIUM, Fulcra quibus in Choro ſedes dividuntur. Regula Toribii Archiep. Limæ, Concil. Hiſp. to. 4, p. 665. col. 1. *In Choro magnam membrorum & ſenſuum diſciplinam obſervabunt, non ad ſedes inclinati, neque cubitis ad ſedilium Diviſoria fuiti.*

DIVITES HOMINES. Vide *Rici homines*, [& ſupra *Dives homo*.]

¶ DIVITIARIUM, Locus ubi reponuntur divitiæ. S. Ambroſius de Officiis: *Sapienti & juſto totus mundus Divitiarium eſt.* Vide Barthium Adverſar. lib. 35. c. 22.

DIVITIOSTAS, *Copioſitas*. Ugutio.

DIVITIOSUS, *Copioſus, plenus divitiis: Diviti oſitas, copioſitas*. Joan. de Janua. *Divitior* dixit Terentius in Phorm.

DIVITISSIMUS, pro *Ditiſſimus*, apud Alcuinum Epiſt. 17. 29.

¶ DIVOLARES, Δίβολοι, Gloſſ. Lat. Græc. Lege *Dibolares*. vel *Diovolares*, B. in V. mutato, ut alibi ſæpe. Similiter in ſequenti voce pro

¶ DIVOLTRES, legendum eſt *Dibolares*, hoc eſt, Duorum obolorum, à Græco Δίβολον, Duo oboli. Hinc ridiculum emendato etymon Johannis de Janua. qui habet: *Divoltres, Viliſſime meretrices, quæ ſe juaque gratia numerum præbent, & dicuntur Divoltres, quaſi deſiderio volentes, vel quaſi pro numo voluæ.* Ad quæ Martinius: *Mira vox! Sed non tam homines accuſandi, quam ſæculi deplorandæ caligo.*

¶ DIVOMERAT, *Aperuerat*. Gloſſ. Iſidor. Corrige eum Græcio: *Dimoverat, Separaverat*. Papias: *Dimovere, Disjungere, dividere, deducere*.

DIVONA, Fons Deorum, idiomate veterum Gallorum. Auſonius in Burdigala:

Divona Celtarum lingua fons addite divis.

Hodie apud Cambros, *Diw Deum* & *Vonam* fontem ſignificare teſtatur Marcus Zuerius Boxhornius in Orig. Gallic. c. 1.

¶ DIVORTIARE. Diducere matrimonium, Gall. *Faire divorces*. Pluries occurrit apud Rymerum to. 14, p. 464. col. 1. & p. 469. col. 1.

¶ DIVORTIONALE, *Libellus divortii*. Amaltheæ.

¶ DIURETICUS, Διουρητικὸς, Urinalis, Cæl. Aurel. Tard. l. 1. *Medicamina Diuretica*. Priſcian. de Diæta c. 9. *Tripſæa herba calida & Diuretica. Vina diuretica*, apud Palladium.

¶ DIURIUM, *Soluſio ventris uniuſ diei*. Papias. Legendum *Diurnum*, Senecæ, Cibarium unius diei ſervo præſtitum: *Diurna pitanacia* in l. 12. Cod. Theod. de Erog. milit. annon.

¶ DIURNALE. Vide *Diurnali* 3.

1. DIURNALIS, Ἡμερήσιος, in Gloſſ. Lat. Gr. [Diurnus. *Diurnale officium & nocturnale*, in Capitularibus lib. 6. cap. 171.]

2. DIURNALIS. *Diurnales* dicuntur Calcei, quibus interdiu utuntur Monachi, qui *Calciamenta Diurna* appellantur in Capitul. Ludovici Pii Addit. 1. c. 12. Uſus antiqui Ordinis Ciſtercienſis c. 84. *Quod & faciunt, quoties calciant ſe Diurnalibus conſuete*. Adde c. 108. Lanfranſus in Decretis pro Ordine S. Benedicti, c. 1. *Antequam ſonet ſignum ad apparatum Tertiæ nullus calceat ſe Diurnalibus ſuis, exceptis iis, quibus extra clauſtrum cura obedientiæ injuncta eſt.* Conſuetud. Floriacenſes: *Poſt prandium omnes dormitorium aſcendentes Diurnales calceos ponunt, & nocturnales induunt.* Ita Statuta antiqua Cartuſienſia 2. part. c. 16. §. 2. & alibi. Eadem notione uſurpant Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniac. cap 12. 40. lib. 3. c. 27. Chron. S. Trudon. lib. 13. pag. 510. Vide *Nocturnales*.

3. DIURNALIS, Idem quod Jugerum: noſtris, *Journel*, quantum terræ bos per diem arare poteſt. [Papias MS. Bituric. *Decem juga vinearum, decem jugera, vel decem Diurnales*. Charta Hedeni Ducis an. 704. pro S. Wilibrordo Epiſcopo, apud Marten. Collect. Ampliſſ. to. 1. col. 13. *Donamus tibi ſves caſatas... & centum Diurnales, id eſt jugera de terra aratoria*. Charta anni 1223. ex Archivo Villæ novæ: *Ego Silveſter de Rezaio tradidi Monachis Villæ novæ duos Diurnales prætorum in valle mea tenendos.*] Acta Murenſis Monaſterii p. 40. *Sunt ergo in vico 16. manſi, & 19. Diurnales. In Egga dimidius manſus, & 22. Diurnales. Ad Haſle 4. Diurnales & dimidius, &c.* Eadem Acta p. 45. *Ruſtici vero qui habent Diurnales 20. & duo ſunt, alii ſervientes, alii cenſum dantes*. Ubi *Diurnales ſervientes* ſunt, quorum poſſeſſores certum ſervitium dominis debent, ut arare, metere, fœnum fecare, &c. Et p. 47. *In curtem ordinata eſt, ubi ſunt 14. Diurnales ſervientes, & 2. manſi, &c.* Mox: *In curtem compoſita eſt, ubi habentur 32. Diurnales, 6. in villula, & 6. ad Turmulon, & 1. manſus*. Alio loco: *Pratum, quod computatum eſt per Diurnales*. Occurrit in his Actis pluries p. 42. 49. 50. 51. 55. Tabularium Prioratus Dominæ in Deffinatu fol. 29. *Duos videlicet Diurnales de terra, &c.* Tabularium S. Remigii Remenſis: *Arat annis ſingulis Diurnale unum*. Chron. Andrenſe p. 358. *Duo Diurnalia terræ dedit, &c.* [Chronicon Bonæ Spei: *Anno 1280. emit ... ſex Diurnalia, 66 virgas terræ*. Pag. 257. *Diurnale, & 88. circiter virgas terræ* Et pag. 305. *Bonarium ... & 5. Diurnalia, 84. virgas circiter terræ.*] Vide *Diet*.

DIURNARE, Diem exigere, morari, noſtris *Sejourner*. Adelbodus de Geſtis S. Henrici Imp. p. 446. *Ibi in die Palmarum, quo oportuit celebritate, Diurnare fecit.* [*Diurnare* dixit Gellius de Q. Claudio vetere hiſtorico: *Neque optimum quempiam inter nos ſinunt Diurnare*, hoc eſt diu durare ſeu vivere.]

DIURNARII, Qui *diurna* conſcribebant, efficiebant, & quod *dietim* fiebat, vel deſcribebatur, in Diaria deſcribebant. Junguntur illi cum Subſcribendariis, Logographis, Cenſualibus in lege 8. Cod. Theod. de Cohortalib. *Diurna pitacia*, in leg. 11. eod. Cod. de Erogat. milit.

dit annon. quibus, quid per singulos dies erogandum esset, continebatur. Vide *Jornarium*.

DIURNIUM, ἡμερολόγιον. Gloss.Gr.Lat. [Idem est quod Juvenali & Senecæ *Diurnum*, Liber continens acta dierum singulorum.Supplem.Antiquarii: *Diurnium*, ἡμερολόγιον, *Calendarium*.]

¶ DIURNUM,vel DIURNUS, Idem quod *Diurnalis* 3.Chronicon B.M. Bonæ Spei p. 5. *Pro uno Diurno prati juxta Joannis pratum*.

DIUTINARE, Perseverare, in veteri Lectionario Asturicensi, ubi de S. Dominico Calceatensi.

DIUTURNA, Modus agri, qui alias *Jornale* & *Diæs*, &c. Tabularium Monasterii S. Andreæ Viennensis : *Concedimus tres coroatas dominicas nostras, & in Sponsalitio Confecrationis Ecclesiæ unum curcillum ante januas positum, & tres Diuturnas de terra, & vernetum in dextra & sinistra parte positum ad ædificationem domorum habitantium in servitio prædictæ Ecclesiæ*. Alibi : *Similiter concedimus Sponsalitium ipsius Ecclesiæ duas Diuturnas tellurisi, &c.*

¶ DIUTURNALITER, Diu, in Actis SS. Julii to. 2. p. 681. de S.Anatholia.

DIUTURNIUM, χρόνιον, in Gloss.Gr.Lat.MS. Editum *Diuturnum* habet. Notum autem Græcis πολυχρόνιον esse vitæ diuturnioris adprecationem. Vide *Polychronia*.

DIUTURNUS, Usu diuturno peritus. Ammianus l. 16. *Dux Diuturnus* dicitur,quem lib.30.*Usu Castrensis negotii Diuturno firmatum*. Et lib. 23. *Sacerdotem cæteris Diuturniorem, seniorem* vocat.

¶ DIWOHART, Species *corvatæ* apud veteres Armoricos.Tabularium Rothon. *Vendidimus ...sine censu, sine venda, & sine opere dicofrit,vel Diwobart, & sine ulla re ulli homini*. Vide *Dicofrit*.

DIVUS.[Lexicon vet.apud Turnebum Adversar.l.28. c.6.*Divus, Imperator, qui post mortem Deus habetur.*] Jo. Sarisberiensis l.3.Policrat.c.10.*Facti sunt ergo Divi indigetes,aut,ut aliis placet, Heroes , quos nec etiam humana sorte dignos Romanorum perfidia reputavit .Tractum est hinc nomen, quo Principes virtutum titulis,& veræ fidei luce præfignes se Divos audeant, ne dum gaudeant appellari , veteri quidem consuetudine etiam in vitio, & adversus fidem Catholicam obtinente* . Vide,quæ in hanc sententiam collegit Joannes Filesacus lib. de Idololatria politica cap.1.p.9.10. neque enim hisce licet immorari.

¶ DIZENUS, Decanus vel Decurio . Miracula S. Bernardi Menthonensis, Julii tom.2.p.1088. *Hue symbolam suam Pennine quoque regionis Primores quos* Dizenos *vocant , conferunt* .

¶ DLIDALT, Species vestis , apud Stephanotium Fragm.Hist.to.8.fol.247. *Laxo etiam tunicam meam vitidaw & unam Dlidalt & duas camisias*.

¶ DOA,Fossa, Gall. *Douve*. Tabularium S.Sergii Andegav. *Ex transverso autem à Doa castelli usque ad alteram vineam , quæ est ultra vetus terratium*. Vide *Doga* 1.

¶ DOAGERIA, Gallice *Douairiere*, Mulier vidua cui usus fructus certæ partis bonorum mariti concessus est , apud Rymerum to.13. p.635. col.1. *Maria præfati potentissimi Regis Angliæ foror & Franciæ* Doageria *in præsenti habet & possidet , in omni casu & eventu , sive Delphinus ad Regem* (regnum) *pervenerit sive non ; & de eodem Doario sive donatione propter nuptias adeo certam & securam reddet & effecurabit , sicut præfata domina Anna olim , seu domina Maria bodie* Doageria , *vel aliqua Regina Franciæ de Doario sive donatione propter nuptias unquam certa & secura seu assecurata fuit , aut assecurari debuerit : quod quidem dotarium , &c.* Vide ejusdem tomi pag. 70.col.1.

¶ DOALIUM, Donatio propter nuptias, Gallis *Douaire*.Charta Aymari de Pictavia in uxorem ducturi Alixentem an.1268.apud Baluzium tom.2. Hist. Arvern. p. 286. *Et donationem seu constitutionem dotalicii seu Doalii, necnon promissiones & conventiones prædictas vobiscum habitas, vobis & vestris successoribus & ipsi Alixent perficiet & inviolabiliter conservabit* .

¶ DOAMEN, f.Dolii lamina, Gall. *Douve*.Inventarium ann. 1342. ex Archivo S. Victoris Massil. armar. Din.n.38. *Item unum embunum, item Doamen unius vasis de frayse*, hoc est, si bene interpretor, laminas fraxineas ad unum dolium faciendum. Vide *Doga* 3.

DOANA, & DUANA, Ædes in quibus fiscales reditus, vectigalia, portoria, & cætera id genus tributa pro mercibus, & mercium transvectione inferuntur. Hugo Falcandus in Histor.de calamitate Sicil.p.661. *Multi quoque Saracenorum, qui vel in apothecis suis mercibus vendendis præerant , vel in Duanis Fiscales reditus colligebant,&c.*Gesta Innocentii 3. PP. p.18. *Institiebat Justiciarios & Camerarios ...vendebat & pignorabat Doanas, & bajulationes accipiebat,&c.* Vide Chron.Richardi de S.Germano ann.1221. [Chron. Parmense ann. 1277.] Constit, Sicul. lib. 1.tit.36.Bonfil. Constant.in Sicil. p. 188.189.Odoric.Raynald.an.1285.n.39. &c.

Vocem efficiam à telonio Lugduni Gallorum , cui id nominis atque inde translatam in Italiam censet Spelmannus.Alii à *Doen*,Britanno-Armorico,*Portare*,ferre, quod in hunc locum merces omnes deferantur , dictam *Doanam* opinantur. Sed potior videtur sententia , à Saracenis arcessendum etymon;nam auctor est Vincentius Belvac.lib.31.c.145.*Douanam* appellari Sultanorum Palatium , ubi scilicet eorum thesauri asservabantur : *In Douanam, id est , in domum Soldani eum ducentes* . Erit igitur *Douana*, Saracenis , quod nostris Camera,cubiculum . [Neque inferior videtur eorum opinio , qui ab Arabico *Divan* seu *Diwan* Pretorium,hocque ab Hebræo *Doun*, Judicavit,derivant, quod in *Doana* soleat de mercimoniis judicari .] Vide Sebast. de Cobarruvias in V. *Aduana* , & Menagium , & Ferrarium in Orig. Italic. [necnon priorem, licil.Menagium in Gallicis .]

DOGHANA,Eadem notione,apud Ughellum tom.7.p. 904. *Dogana* Boccacio.

¶ DOHANA,in Chronico Siciliæ apud Marten.tom. 3.Anecd.col.36. & supra in voce *Gabella* .

¶ DOHANARE, Dohanæ tributa solvere. Constitut. Siculæ lib.1.tit.89. de officio Magistrorum fundicariorum: *Fundicare seu Dobanare compellant ...quæ in novis institutis fundari seu Dobanari mandaverimus* .

DOANERIUS, Qui *Doane* vectigalia ac tributa exigit,vel recipit, apud Ughellum to.8. p. 879.

¶ DOHANARIUS,in *Partis.anus* . *Dobanerius* , apud Muratorium to.8. col.609.B. & *Duanerius*, apud Baluz. Miscell.to.6. p.277.

¶ DOARIA , Gall. *Douaire*. Donatio propter nuptias.Instrum.matrimoniale anni 1273. Hist. Dalphin. to.1.pag.198.col.2. *Humbertus dominus de Turre consentiente R.P. Do.Guill. Episc.Clarromontensi fratre ejus,dedit, concessit & donavit eidem Annæ,nomine dotalitii seu Doariæ ad vitam ipsius Annæ, ad bonum usum & consuetudinem Burgundiæ , medietatem totius terræ & baroniæ seu baroniarum de Turre, &c.* Vide *Dos* & *Dotarium* .

¶ 1. DOARIUM, ut *Doaria* , in Contractu matrimonii Domini Turre ann. 1445. apud Baluz. Hist.Arvern.tom.2.p.735. Occurrit etiam apud Rymerum,to.10.p.244.col.2.tom.13. p.179. col.2. & alibi non semel, Vide *Doageria* .

¶ 2. DOARIUM,Donatio à fundatore facta Ecclesiæ recens ædificatæ. Vide *Dos Ecclesiæ* .

¶ DOAYRIUM, Idem quod *Dearium* 1. Donatio anni 1518. in Histor. Dalphin. tom. 2. pag. 178. col. 1.

Oc-

Occasione donationis propter nuptias, vel causa dotis augmentandæ seu causa Doayrii ipsius domine Beatricis.

DOBLA, Mensura liquidorum. Vide *Duplarium* 1.

¶ DOBLAR, vox Hispana, in Regula Toribii Archiep. Limæ, inter Concil. Hisp. tom. 4. p. 664. col. 1. *Cum anchoantur Vesperæ defunctorum in die omnium Sanctorum, debet statim incipere duplex fonitus campanarum, quod vulgo vocant Doblar, & durare usque ad horam octavam noctis.* Vide Dobla.

¶ DOBLARE, Gall. *Doubler*, Duplicare. Chartular. S. Martialis Lemovic. *In octava Paschæ tria Responsoria Doblare cepimus.*

¶ DOBLE, Idem quod *Doblar*. Regula Toribii Archiep. Limæ: *In funere Prælati & Prebendariorum... fit solemnis crepitus campanarum vulgo Doble.*

¶ DOBLERIUS, Crumena, sacculus, vet. Gallis *Doubler*. Limborch. lib. Sentent. Inquisit. Tolos. p. 302. *Custodivit quemdam Doblerium dicti hæretici, in quo erat unus liber & aliquæ aliæ res.* Ibid. p. 153. *Scambiavit sibi pecuniam & portavit sibi Doblerium de Tholosa usq; Avenionem, ubi reddidit sibi.* Vide *Duplarium* 2.

¶ DOBLETA, Crustulum, Gall. *Oublie*. Usus Cultura Cenoman. *Ad canam nebullas, Doblezas.* Vide *Nebula* 2. & *Oblata*.

¶ DOBLO, Duplio, Ital. *Dobblo* vel *Dobbra*, Hisp. *Doblon*. Gall. *Pistole*. Acta SS. Junii to. 4. p. 883. de B. Aloysio Gonzaga: *Genua venerandus flexit Dux, acceptoq; aureo Doblone (ita vocant Itali) è crumena aurea, quam ei dominus Petrus Maria Gonzaga, Eques Redemptoris, porrigebat, ipsum obtulit in disco ad hoc ibi præparato.*

¶ DOCARIUM, ut videtur, à Græco Δοκὸς, Trabs, tignum, Gallis *Poutre, Solive, Bois de charpente*. Agnelli lib. Pontif. apud Muratorium to. 2. p. 182. col. 1. *Omnia Docaria & fubiegulata, & omnia ligna abiegna, & quæ necessaria erant, Ravennenses cives volventes in angaria ... cæmentariique ordinabant trabes super parietes, & perfecta sunt omnia.*

¶ DOCATUS, pro *Ducatus*, Gall. *Duché*. Occurrit in Charta Caroli Magni, apud Doubletum Hist. or, San-Dionys. p. 715.

¶ DOCCIA, vox Italica, Canalis, tubus, Gall. *Canal, Tuiau*. Hugo de Prato Serm. 68. apud Martinium in Lexico: *Si quoddam Canale aquæ velocissime currentis deorsum, ut Doccia molendini percuteres in murum, manifestum est, quod undique redundaret & dispergeretur: sic erit in gloria animæ ad corpus.*

¶ DOCELLUM, *quoddam in pago Rutenico super rivulum Dordunum, cujus vocabulum est Cencas*, in Præcepto Ludovici Pii an. 819. apud Baluz. tom. 2. Capitul. col. 1417. Lege *Locellum* ut in Annal. Benedict. to. 3. pag. 401.

¶ DOCENUS, Assis Francicus *duodecim* constans denariis, Gallice *Douzain*. Testamentum S. Aredii Abb. Altamensis, apud Stephanot. Fragm. Histor. MSS. to. 1. *Maimacum domum nostram ... Monachi nostri Altanenses habeant cum mancipiis, qui quaternos aripennos vineæ Monachis colant; uxores vero eorum Docenos argenteos singulis annis Monachis Altanensibus persolvant.*

DOCHA. Vide *Doga*.

DOCIBILIS, διδακτικὸς, in Gloss. Græc. Lat. Gloss. Lat. Græc. *Docibilis*, εὐδίδακτος, εὐμαθὴς. *Docibilitas*, παίδευσις, εὐλογιστία, *Docibilitas*, διδασκαλία. Glossæ S. Benedicti cap. de Morib. *Docibiles*, εὐμαθεῖς. *Indocibilis*, ἀνεπαίδευτος. Ugutio & Joan. de Janua: *Docibilis & Docilis differunt: nam Docilis est Discipulus, qui facile docetur: Docibilis vero qui facile discitur.* Mox ait, promiscue usurpari, ut apud Joannem cap. 6. *Erunt omnes Docibiles Dei*, id est, dociles. Græci διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ. Et 2. ad Timoth. *Ad omnia Docilem, patientem*. Gr, διδακτικὸν. Amalarius lib. 1. de Eccles. Offic. c. 35. *Non erit Responsorius, qui nemini ibi prædicabitur, sed erunt omnes Docibiles Dei.* Stephanus Eddius in Vita S. Wilfridi cap. 9. *Prudentem, non violentum, Docibilem & bene docentem sermone puro & aperto.* Sugerius lib. de Administr. sua cap. 3. *Cum ætate Docibilis adolescentiæ meæ antiquas Armarii possessionum revolverem chartas.* Hincmarus Remensis Epist. 7. ex Labbeanis: *Si ipse Clericus criminosus non est, & Docibilis est, quod etiam in Episcopo Canones requirunt, &c.* Infra: *Si autem ipse Clericus, cui per tanta tempora ipsam Ecclesiam in Follanetensio habere, & in ea laborare consensistis, non placet & per rationem, aut pro crimine, aut pro indocibilitate illum rejecerit, quem contra regulas sine meæ licentiæ, & sine liberate Canonica ordinastis, ostende, & alium inveniemus.* Ubi *Docibilis*, est, uti dicimus, *Capax*; ut *indocibilitas*, incapacitas.

DOCIBILITAS. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Et hoc erat exercitium nobis melle suavius, favis jucundius, & in aure nos quotidie extendentes, suavius inadibilia tentare in scripturis immatura Docibilitas egit.* Infra: *Quanta Docibilitas tam pretiosa munere ineffet animæ, &c.*

¶ DOCILLUS, Clepsydra. Vide *Ducticulus*.

¶ DOCMEN, pro *Dogmen*, Dogma. Fridegodus in Vita S. Wilfridi, inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 1, pag. 725.

Fistula turestris cecinis prothemata cavis,
Calloso cani Meligor velus excola faunas,
Enervis trutinans exotica Docmina plectro.

Mabillonius legit Dogmen in Onomast. ad calcem.

DOCRUM. Charta Gennadii Episcopi Astoricensis æræ 953. apud Antonium *de Tepez*, tom. 4. Chron. Ord. S. Benedicti p. 448. *Cæteros libros tam divinos, id est, Bibliotheeam totam, Moralia Job, Pentateuchum, cujus historia Ruth, liber unus, sive etiam & specialiter, Docrum, id est, Vitas patrum; item Moralium, Ezechielem, Prosperum, genera officiorum, Ethimologiarum, catha Johannis, libros Trinitatis, libros Apringi, Epistolæ Hieronymi, item Etymologiarum, Glossematum, liber Cominis* (leg. *Comitis*) *liber regularium, virorum illustrium, &c.* Legendum forte *Gerontieum*: nam Vitæ Patrum sic inscribuntur.

DOCTICANUS, Papiæ, *Qui docte canit*. [Martianus Capella lib. 2. in Clio Musa: *Docticanis sollers ludere sensibus*. Hugo Etherianus in Epistola ad Aimericum Antiochenum Patriarcham an. 1170. inter Anecdot. Marten. tom. 1. col. 479. *Dum in supernarum rerum cognitione versor Constantinopoli, Docticanæ investigationi vestræ misi, &c.*]

¶ DOCTICULUS, diminut. à *Doctus*, in Bodonis Chron. Clusin. apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. to. 2. pag. 361.

¶ DOCTILOQUAX, Loquens docte. *Littera Doctiloquax*, apud Dracontium lib. 2.

DOCTILOQUIUM, *Doctum eloquium*, Ugutioni.

¶ DOCTIO, διδαχὴ, Doctrina, Gloss. Lat. Græc. Sangerman. MSS.

¶ DOCTISONUS, ut *Docticanus*. Arator. in Act. 17. de S. Paulo: *Quem turba profari Doctisonis mirata modis, Doctisona artes*, apud Sidonium c. 15.

¶ DOCTITAT, *Frequenter docet*. Gloss. Isidori.

1. DOCTOR, Dignitas in Clero & Ecclesia, cui ex officio incumbebat docere plebem. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Vidimus ante fores Optatum Episcopum ad dexteram, & Aspasium Presbyterum Doctorem ad sinistram*, Cyprian. Epist. 24. *Doctoris Audientium*, seu Catechumenorum, meminit. Vide Notas nostras ad Cinnamum pag. 461.

☞ Pro Episcopo sumitur in Capitularibus Regum nostrorum l. 6. c. 357. *Criminationes adversus Doctorem nemo suscipiat, nemo audiat; quia indignum est ut hi*

bi qui Throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur. Episcopum hic intelligendum esse palam fit ex ejusd. lib. c.104. ubi: *Nullis vitia Præsulum turbetur excessibus quia valde indignum est, ut qui Throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur aut inique tractentur,* ut ex capite 156. libri 7. *Si quis Episcoporum accusatur, ad summos Primates causam deferat accusator, qui adientius discutiant, si causa pietatis hoc fiat necne. Quod si aliquis invidia... actum fuerit, nullo modo tale recipiatur negotium; quoniam inconveniens est, ut bi qui Throni Dei vocantur, & immobiles esse debent, pravorum accusationibus moveantur, vel pervertantur.* Ibid. cap. 323. *Accusationes adversus Doctorem nemo suscipiat: quia non potest humano condemnari examine, quem Deus suo reservavit judicio.* Et cap. 57. *Interiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ sunt quam ad desides negligentesque Doctores.* Vide ejusdem libri c.44.

2. DOCTOR, Auctor. Vetus Placitum an. 1074. apud Ughellum tom. 1. pag. 505. *Tunc supradictus Imperator interrogavit supradictum judice, quis exinde fuisset lex? Tunc dixit supradictus judice, Domine, interrogate eam, ubi est suum Doctorem, vel si habet testimonii. Tunc interrogavit ea supradictus Imperator, si habuisset Doctorem, vel testimonii. Tunc dixit supradicta Albasia: Non possum hic habere Doctorem neque testimonii, quia ... illi volunt venire in vestram præsentiam.* Vide *Auctor*.

¶ 3. DOCTOR, Abbas, in Annal. Benedict. lib. 37. num. 108. ad an. Christi 877.

DOCTORES LEGIS. Gloss. Gr. Lat. Νομοδιδάσκαλοι, *Legis Doctor.* Gloss. Lat. Gr. *Juris Doctores,* δεσπόται τῶν νόμων. Lexicon Græc. MS. Reg. Cod. 2062. Νομοδιδάσκαλος, γραμματεύς, ἑρμηνεύτης, σοφὸς γὰρ αὐτὸς καὶ ἐξηγούμενος νόμους. Ibid. Νομικός, ὁ τῷ νόμῳ ἀκολουθῶν, ἢ ὁ τὰ νόμιμα ἐξηγητής. Adrevaldus lib. de Miraculs. Benedicti cap. 25. *Quidam Wastinensis regionis Legis Doctor,... munere corruptus advenerat, verens, ne si duo inter se degerentur, testis earum reprobus inveniretur, judicium protulit, &c.* Paulo ante: *Plurimi legum Magistri & judices.* Charta Pipini Majoris Domus apud Doublet. l. 3. Hist. Sandion. pag. 692. *Sicut proceres nostri, seu Comites Palatii nostri, vel reliqui Legis Doctores judicaverunt.* Fragm. Hist. Aquitan. *Miseratique in Marcelinum Robertum Legis Doctum, &c.* Exstat in Tabular. Eccl. Carnoten. Charta originalis *Theobaldi Comitis Palatii, data 5. Idus Januar. Indict. 6. anno à Passione Domini* 1083. quam præ cæteris subscribit *Rotpertus Legis Doctus*. Capitula Carlomanni tit. 2. cap. 9. *Et Comes præcipiat suo Vicecomiti, suisque Centenariis, ac reliquis ministris Reipublicæ, nec non francis hominibus, mundanæ legis documentis Eruditis, &c.* Chronicon Lichfeldiensis Eccl. esiæ in Anglia: *Anno Guillelmus regni sui 4. apud Londonias consilio Baronum suorum fecit summonivi per universos Angliæ Comitatus, omnes Nobiles sapientes, & sua lege Eruditos, ut eorum leges & consuetudines audiret.* Eadem verba habentur initio Legum Edwardi Confessor. c. 1. *Domini legum*, apud Ottonem de S. Blasio cap. 14.

¶ DOCTOR IN SACRA PAGINA, Qui sacros Bibliorum libros interpretatur. In Instrumento anni 1423. ex Archivo Monasterii de Bello prato Rotomag. legimus: *Die Veneris sancta de mane ante meridiem solet fieri, & est assuetum, quidam sermo solemnis seu prædicamentum solemne per unum Doctorem in sacra pagina aut aliam personam solemnem.*

DOCTOR DOCTORUM, in Actis Capitularibus Eccl. esiæ Lugdun. an. 1341. fol. 37. v. & alibi non semel. Sed quæ hæc dignitas, fateor mihi incompertum.

¶ DOCTORANDUS, Ad Doctoris gradum promovendus in Academiis. *Bacchalariandi Doctorandique*; apud Robertum *Goules* in compendio jurium Universitatis Paris. fol. 14. verso. Occurrit apud Leibnitium Scriptor. Brunsvic. pag. 826. & infra in voce *Susferratura*.

¶ DOCTORIZATIO, Adeptio, Doctoris gradus, in Statutis Academiæ Paris. n. 33. apud Acherium Spicil. tom. 6. p. 384.

¶ DOCTRINA, Parochia, apud Indos Christianos. Pluries occurrit in Conciliis Hisp. t. 6. fœculi.

¶ DOCTRINALES PUERI dicuntur in iisdem Conciliis, qui ministrant in Ecclesiis parochialibus.

¶ DOCTRINAMENTUM, Documentum, præceptum, Gall. *Precepte*, in Monastico Anglic. to. 1. p. 11. col. 2. *Per Doctrinamentum B. Archangeli Gabrielis*.

DOCTRINARE, Docere, instruere, Ebrardus Betunien sis in Græcismo c. 14.

Sed quod in hoc opere volo Doctrinare minores.

Occurrit apud Baldricum in Chron. Camerac. c. 84. 116. lib. 3. c. 15. [& in Actis SS. April. to. 2. p. 793.]

DOCTRINUM, Διδασκαλεῖον, in Gloss. Græc. Lat. Schola publica.

DOCTUS. *Docti homines*, quos vulgo *Probos* dicimus. Lex Longob. tit. 44. *Operis reddet, & mercedem Medici persolvat, quantum per Doctos homines arbitratum fuerit*, Tit. 46. *Servus ministerialis*. Vide *Boni homines*.

DOCUMENTA, Tabulæ, Chartæ, instrumenta, quibus prædiorum rerumve aliarum jus firmatur. Gloss. Basil. Ὑπομνήματα, Φιλάγαι. Concilium Agathense can. 26. & Burchardus lib. 3. can. 183. *Si quis de Clericis Documenta, quibus Ecclesiæ possessio firmatur, aut supprimere... præsumpserit*. Vide Concilium Aurelian. 4. cap. 14. Apud Gromaticos, *Documenta* sunt signa, argumenta terminorum, finium, limitum. Vide Aggenum, & l. 3. Cod. Th. de Abolit. & l. 41. de Episcop.

DOCUMENTATIO, *Admonitio*, ὑπόμνησις, in Gloss. Gr. Lat. [*Institutio, correctio*, in Supplemento Antiquarii.]

DODARIUM. Vide *Dotarium*.

¶ DODRANS, *Tres quælibet partes, quarta remota, ut, novem sublatis, tres ex duodecim. Sic notatur ſſ.* Papias in MS. Bituric. Vox quidem nota, at signum hic expressum non ita.

DODUS. Abbo Monach. lib. 2. de Bello Parisiaco:

Lux fegetis redivivæ rotas spoliis vacuavit,
Atque suis Dodum revocavit matribus axem.

Ubi ipse Abbo Glossator, *Dodum, Clodum* vertit. Etiamnum, *Dodu*, dicimus *arcuatum*, & in dorsi formam effictum, à voce *dos*, dorsum.

¶ DOERIUM, ut supra *Doarium*, in Amalthea.

1. DOGA, Fossa, Gallis *Douve*. Gregor. Turon. lib. 1. de Miracul. c. 25. *Fossas in circuitu Basilicæ fieri jussit, ne forte Dogis occultis symphæ deducerentur in fontem*. [Pactum anni 1272. inter Jacobum Aragoniæ Regem Montisque Pessulani Dominum & Berengarium Malgalonæ Episcopum, de limitibus jurisdictionis utriusque: *Exinde ficut iur per carrariam quæ transit ante viridarium quondam Petri Salvatoris, usque ad viam quæ est juxta Dogam vallatii Montis-pessulani. Juxta Dogas vallatorum murorum dictæ civitatis*, in quodam veteri Statuto Massiliensi.] Vide *Doba*.

DOVA, Eadem notione in Jure Vicentino lib. 2. *Quælibet Dova cujuslibet vegetis, &c.* [Instrum. anni 1281. ex Archivo Ecclesiæ Dolensis: *Addunt commuister, quod omnes Dovæ Doli sunt de dominico Archiepiscopi.*]

¶ DOUVA. Instrum. an. 1255. ex Archivo S. Florentii: *Domum Galterii Beisnel sitam de prope Douvam Dolensis Abbatie*.

2. DOGA, Poculum, vel dolium. Gloss. Lat. Gr. *Doga*, ἄστις, *Dogarius*, βαττοποιός. Cambro-Britannis

Dogn,

Dogn, est debitum, quantitas debita, mensura. Vopiscus in Aureliano: *Facta erat ratio Dogæ, cuparum, naviums, &c.* Ita emendant Turnebus & Casaubonus, pro *Dochæ*. Cujacius & Salmasius vocem hanc à δόγμα, *Receptaculum*, deducunt. Vide *Buttis* in *Butta* 3. & Salmasium in Hist. August. p. 208. 490.

3. DOGA, Asser, proprie is, quo vas, seu dolium compactum est, Italis *Doga*: nostris *Douve*. Acta S. Thyrsi & Socior. n. 25. *Et posuerunt caput ejus in tinam, & cum vellent aquam immittere, dissoluta est à circulis & Dogis, quasi concisa esset securibus*. Ubi Agones eorumdem sic habent: *Dissoluti sunt circuli & asseres discompaginati, & ita frustulatim comminuti*. [Statuta Massil. lib. 3. c. 17. *Ordinamus præsenti capitulo quod omnes botarii Massiliæ qui venidierint botas, vendant ... illas botas bonas & legales ... tam in Dogis quam in arbore, &c.*] Vide Oct. Ferrarium in *Doga*.

¶ DOVA, Eodem significatu. Codex Ieminonis Abb. Sangerm. MS. fol. 60. verso col. 2. *Solvunt ad hostem mulsones 11 ... axiculas 100. & totidem feindolas, 12. Dovas, circulos 6. 12. facular.* Et fol. 65. col. 2. *Asciculos 100. feindolas totidem, Dovas 12. circulos 6. &c.*

4. DOGA, Italis est Falcia, limbus. Ita usurpat Joannes Villaneus lib. 7. c. 108. Hispani *Degal* vocant. Vide Chronicon Petri IV. Arag. c. 7.

¶ DOGALIS, pro *Ducalis*, ut puto, quem ad modum Veneti Ducem suum *Doge* nuncupant. Testamentum Tellonis Episc. Curiensis an. 15. Pippini Regis, in Annal. Bened. tom. 2. p. 710. col. 1. *Si quis ... aut Regalis potestas, vel aliquis per Regalium potestatem concessam, aut Dogalium præsentium commotam ... ausus fuerit ab his Ecclesiis abstrahere, &c.* Vide *Dux*.

¶ DOGANA. Vide *Doana*.

¶ DOGARIUS. Vide *Doga* 2.

¶ DOGHANA. Vide *Doana*.

¶ DOGMATICARE, ut *Dogmatizare*, in Bulla Eugenii IV. Papæ an. 1440. relata in Bullario Carmelit. p. 199. col. 1.

DOGMATICUS, *Doctus, sagax, prudens, sophisticus, &c.* Joan. de Janua. Gloss. Lat. Gall. *Dogmaticus, Enseigneur, Sage*.

DOGMATISMUS, Δογματισμός, Dissertatio, docendi ars. Rusticius S. R. E. Diaconus Card. contra Acephalos: *Sæpe proposui taciturnitatem prahonorare Dogmatismo*.

DOGMATISTA. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Dogmatista*, Lareop, Doctor. Gloss. Lat. Gall. *Dogmatizo, enseigner*. S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. de Mahomete: *Pseudo-Prophetam illum & falsissimum Dogmatistam, qui plures seduxerit &c.* Adde cap. 9. sub fin. lib. 3. cap. 6. & 12. Theodorus Abucura Opusc. 21. *Ἵνα οἱ ἀπ' αὐτοῦ δογματισθέντες, τὸ τῶν δωδεκάθεον*.

¶ DOGMATIZARE, Δογματίζειν, Dogmata præsertim falsa & erronea disseminare, Gall. *Dogmatiser*. Occurrit apud S. Augustinum, Eadmerum Monachum in Vita S. Wilfridi, Romualdum II. Archiepisc. Salern. in Chronico, Bernardum *de Breydenbach* Itiner. Hierosol. pag. 501. Rymerum tom. 4. pag. 315. in Bulla Joannis XXII. Papæ, in Concilio Tolet. 15. & alibi sæpe.

¶ DOGMATIZATOR, Qui novas opiniones divulgat asseritque, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag 74.

¶ DOGMEN. Vide *Docmen*.

DOHA, in Regesto 49. Chartophylacii Regis. *Douhe*, ibidem in Litteris vernaculo idiomate conscriptis: *La Douhe, qui fesient à leur maison ... à posseder ladite Douhe, & à faire en icelle edefices fus ejtellons, & non autre, & fous ladite Douhe chauffer, & à faire d'icelle Douhe toute leure pleniere & deliure volonté*. Consuetudo municip. *Du Tremblay* art. 10. *Par la Coustume de la Castellenie du Tremblay, qui à Doube, il à fofse*. Id est, *qui a la Doube du fossé du costé de son heritage, pareillement le fossé lui appartient. Douves & fossez*, in Consuet. Perticensi art. 137. Arvernensi c. 12. art. 51. [Instrum. anni. 1260. apud Lobinellum Hist. Britan. tom. 2. col. 331. *Pro Doha illa quæ facta est in feodo Canonicorum, in cujus structura virgultum suum amiserat, assignamus, &c.*] Vide *Doga* 1.

¶ DOHANA, Dohanare, &c. Vide *Doana*.

DOITKYNS, Monetæ Anglicæ species. Vide *Galibalpens*.

¶ DOITUS, Canalis vel mediocris lacus, Normannis *Douit* vel *Duit*, Aqua stagnans & limpida, ubi lintea lavant & telas, macerant cannabim, &c. Charta anni 1138. apud Lobinellum to. 2. Hist. Britan. col. 292. *Seu fam igitur sive Doitum, quem Monachi inter Hanam & Hienam fecerant, & in quo medietatem habebam, totum illud cum molendinis & piscaria liberum & absolutum perpetuo possidendum donavi atque concessi. Doitum quoque Scarcelli cum capello, quem diu possederant, concessi*. Charta an. 1273. ex Chartulario S. Vandregisili tom. 2. pag. 1707. *Unam pechiam terræ integram sicut se præportat in longum & latum cum gardigno, quod est juxta dictam terram Laurentii Abat-la-pie ... usque ad Doitum Huelot*. Alia an. 1275. ex eodem Chartulario to. 1. pag. 1005. *Unam pechiam terræ sitam in parrochia de Caisdo-becco intra masuram Martini le Gay ex una parte & Doitum ex altera*. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 75. *Terra quæ vocatur Osche de grosse Doite*. Haud scio an arcessenda vox à Latino *Ductus*, à quo dictum sit *Duit*, Latino-barbare *Doitus*, ut à *Conductus* factum est Gallicum *Conduit*; certe à *Ductus* derivata vox *Dois*, quam eodem intellectu usurpavit Christianus *de Troyes* Poeta vetus à Borello laudatus:

Les oreilles sont voye & Dois,
Par ou vient jusqu' au cuer la voix.

Vide *Ductus* 2.

1. Dola, seu Dole Fisch, Anglis, certa piscium quantitas. Vide Stephan. Skinnerum in Etymol. Anglico.

2. DOLA, Anglis *Dole*, à Saxonico dæl, Pars, portio, a dælan, dividere, distribuere. Hinc in locis paludribus fundi portiones, quæ viritim distribuuntur, vel potius emolumenta, quæ ductis sortibus inde colliguntur, *Doles* appellant, ut eorum prædiorum metas *Doles*, quasi partitiones. Liber Priorat. Donstaplc. 5. *In le Suthmade* (i. prato australi) *habet Prior per sortem illam, quæ vocatur Crumdpref, 3. Dolas sicut sors illa cadit, & in qualibet Dola habet 4. polas, sive 8. andenas jacentes simul, & sic est summa illius sortis per totum 24. andans*. Sæpius ibidem. Hæc Spelmannus.

Cambro-Britannis *Dol*, & *Doldir*, est locus, vel ager humilis, planus, cultus, fertilis, pascuus, pratensis. Planities pascua, pratensis, culta. Opponitur locis superioribus & montanis. Vandali *Dol*, Teutones, *Dall*, vallem dicunt. Cambdenus etiam annotat, *Dole* à Britannis appellari jacentem, & aptam ad mare vel flumen planitiem. Id firmat Nennius vetus Scriptor Britannicus, *Cæsar ad Dole bellum pugnavit*. Atque inde urbi Armoricæ *Dola* nomen inditum quidam putant.

DOLABRUM, Securis, apud Thwrocz. in Stephano Rege Hungar. cap. 26. Gloss. Isidori: *Dolumen, dolabrum*. Legendum [*Dolamen*,] vel *Dolabrum*: ut est apud Joann. de Janua. [Codex MS. Consuetud. Ecclesiæ Colon. *Villicus de Worme debit ei duas fecures & unum Dolabrum*. Consuetud. Augustæ Aufsicorum MSS. ann. 1301. *Qui operatur cum Dolabro debet solvere unum denarium Merlanum quolibet die domino seu dominis quorum sunt nemora vel foresiæ prædictæ*. Vide *Dolatoria*.]

¶ DO-

¶ DOLARIA, Officina doliarii, Gall. *Tonnelerie*. Legitur in Charta a. nni 1369. Chartularii S. Mellani Pontisarensis.

DOLATICUM ARGENTUM, Politum. Anastasius in S. Silvestro: *... ex argento Dolatico.*

¶ DOLATIO, Actio dolantis lignum seu polientis. Utitur S. Augustinus.

¶ DOLATUS, us, Eadem notione, apud Prudentium Psychom. v. 837.

¶ DOLATOR, Qui dolat. Gloss. Lat. Græc. *Dolator*, πελεκητής.

DOLATORIA, Dolabra, Gallis *Doloire*. Capitul. 2. an. 813. c. 10. *Molas, Dolatorias, fecures, &c.* Statuta antiqua Corbeiensia: *Fussoriot 6. bessos 2. fecures 2. Dolatoriam, taratra 2. &c.* Hincmarus in Vita S. Remigii: *Cum percuteret eandem petram Dolatoria, quam in manu portabat.*

DOLATORIUM, *Locus in quo dolatur*, Ugutioni & Joanni de Janua. [S. Hieronymo Epist. 135. ad Suniam & Fretelam, *Ferramentum, quo lapides & ligna dolantur*, πελεκητήριον.

¶ DOLATURA, quidquid ex lignis dolatis exscinditur, Assula, Gall. *Copeau*. Miracula S. Galterii Abb. in Actis SS. Bened. sæc. 6. part. 2. p. 829. *Ex parvissimis Dolaturis, quales lanceatum sive sagittarum hastas polientes facsunt.*

DOLBA. Eucherius Lugdunensis, de variis vocabulis: *Eruca, quam vulgo Dolbam vocant.* [Papias: *Eruca, Vermis modicus ... id est, Dolba.*]

¶ DOLEATOR, ut *Dolator*, Victor, doliarius, vel alius similis artifex. Occurrit in Miraculis B. Stanislai Canonici Regul. Maii to. 1. p. 789. & B. Simonis de Lipnica, Julii tom. 4. p. 545. & in Chron. Wormat. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 2. p. 154.

¶ DOLESCERE, Dolere. *Mulier parturiens Dolescebat*, in Vita B. Coletæ, Maii to. 1. p. 583.

DOLG, Vulnus, à Saxonico dolh, & dolg, eadem notione. Caput leg. Sax. 22. *de Dolg* inscriptum, de variis vulnerum compositionibus agit, quæ in legibus Aluredi Regis Anglo-Sax. cap. 23. dolgbot dicuntur, id est, compositio, vel mulcta propter vulnus factum. Vide Sicamam ad d. caput 22.

DOLIA, Dolor, ex Italico, *Doglia*. Occurrit in Miraculis B. Simonis Tudertini n. 24.

¶ DOLIARE VINUM, Dolio vinum continere, apud Ulpianum lib. 1.

¶ DOLIARIUM, Apotheca, hypogeum, in Lege 35. §. 7. de Contrah. emt.

¶ DOLIATOR, Doliarius, vietor, in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 42. & in Miraculis S. Wernheri Martyris, April. to. 2. p. 728.

DOLIDUS, Molestus. Vide Cælium Aurelian. lib. 3. Acut. cap. 3.

¶ DOLITIA, Vetus formula Libertatis, apud Baluzium Miscell. tom. 6. pag. 549. *Quicquid persona aut religiosi deorum mancipia data libertate conferre voluerit secundum legem Romanam hoc facere potest, id est, Latina Dolitia & cives Romana, meliore statum habet testamentum condere, testimonium perhibere, emere, vindere, donae, commutare habeat potestatem, sicut & alii cives Romani.*

1. DOLIUM. Charta an. 1199. apud Gariellum in Episcopis Magalonensibus p. 181. *Auditis rationibus, decretum est, quod Domini de Vico habeat in perpetuum medietatem pulmenti, & quod Præpositus & Ecclesiæ Magalonensi remaneat salvum in perpetuum totum pulmentum, seu usaticum Dolii Gradus: quod Dolium ita interpretatur, quantum durant undique littora maris, id est, quantum durat canalis à mari usque ad flagnum.* Fateor me non assequi, quid sit *dolium* hoc loco. Forte scriptum erat in MS. contracte *Dium*, id est, dominium, ex quo *dolium* confecerit Gariellus. Non tamen definio.

2. DOLIUM CORDIS, pro *Cordolium*. Commodianus Instr. 73.

Filiorum casus licet & Dolium cordis relinquat,
In nigris exire tamen nec plangere fas est.

¶ DOLON. Vide *Dulum*.

¶ DOLORIFICUS, Ingerens dolorem, molestus. Gloss. Lat. Græc. *Dolorificus*, ἀλγυνός.

¶ DOLOROSITAS, Ærumna, in Chronico Mosomensi apud Acher. Spicil. to. 7. p. 640.

DOLOROSUS, Tristis, mœstus, lugubris, dolorem ingerens, Italis *Doloroso*. Ururtur [Vegetius lib. 4. c. 22. Cæl. Aurel. l. 4. c. 5.] Petrus de Vineis lib. 4. Epist. 16. Historia Cortulior. lib. 1. c. 7. &c.

¶ DOLOSITAS, Fraus, dolus, apud Baluzium Capitul. to. 2. col. 99. 208. 226. 250. & Miscell. to. 7. p. 362. Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 619. & alibi.

¶ DOLSAMIT, f. Species panni Lemovicensibus. Vide locum in *Cortibaudus* post *Curcinbaldus*.

¶ DOLUMEN, pro *Dolamen*. Vide *Dolabrum*.

DOLUS, pro *Dolor*. [Janssonius in Auctuario Gloss. Isid. *Vulnus, Dolus, vel animi dolor.*] Vide Savaronem ad Sidon. lib. 5. Epist. 3.

¶ DOM. Vide *Doma* 3.

1. DOMA, Domus, ex Gr. δῶμα. Hesychius: Δόματα, οἴκους, οἰκήματα, ταμιεῖα, οἰκοδομήματα. Gloss. Lat. Gall. *Doma, tis, Court, ou maison*. Liber Miracul. S. Mauri Abbat. c. 10. *Doma illud, de quo exierat, funditus corruit*. Histor. Translat. S. Sebastiani n. 18. *In angulo Domatis memorator vires segregavit*. Petrus Damiani lib. 5. Epist. 11. *Qui succosa verni temporis ligna succidit, ut Domatum parietes erigat*. Occurrit præterea hac notione in Poemate Hrabani, Miraculis S. Bavonis l. 3. c. 3 in Vita S. Aldegundis c. 5. apud Ordericum Vitalem lib. 10. p. 775. 795. in lib. 2. de Miracul. S. Bertini cap. 14. apud Bavonem de Invent. ejusdem S. Bertini cap. 14. in Histor. S. Mariæ Suession. p. 432. &c. Vide Zonaram in Constantino Mag.

2. DOMA, Ager, prædium, possessio. Joan. Diaconus lib. 1. Vitæ S. Gregorii PP. c. 6. *Monasterium in proprio Domate fabricavit*. Charta Caroli M. apud Brower. lib. 3. Antiq. Fuld. c. 16. *Cum in proprio Domate sibi Monasterium fecisset*. Chronicon Laurishamense: *Tradiderunt Deo & S. Nazario de suis posse sionibus in vico Cella Ecclesiam, in proprio Domate fabricatam, tribus jugeribus vineti & una curte dotatam*. Will. Tyrius lib. 4. c. 9. *Viro venerabili Theophilo, qui erat in eadem civitate potentissimus, in proprio Domate Basilicam dedicante*. Chronicon Reichelpergense ann. 1004. *Nobilissimum Episcopatum Babenberg ex integro in suo Domate fundavit, ac possessionibus & bonoribus locupletavit*. Adelbertus Abbas Heidenhemensis p. 358. *Capellam in proprio Domate fabricavit*. Anniversarii Ecclesiæ Alamannicæ: *Gerungus ... domum cum Domate sicut à conjuge sua jure proprietatis acceperat, jusdique Domate, quod ab Odalrico coemerat, jure legitimo contradidit*. Charta Henrici Imper. ann. 1048. in Metropoli Salisburgensi tom. 2. pag. 26. *Cum omnibus appenditiis jure ad eosdem manses pertinentibus, id est, Domatibus, agris, silvis, pratis, &c.* Alia Henrici Imp. an. 1111. ibidem tom. 2. p. 549. *Scilicet decimas de hortis, de pomariis, de vineis, de agris, quæ de illo Domate coluntur, &c.*

3. DOMA, Papiæ, *Tectum, vel atrium, quod non tegitur*. Gloss. Græc. Lat. δῶμα, *tectum*. S. Hieronymus in Epist. ad Suniam: *Doma in Orientalibus provinciis, ipsum dicitur quod apud Latines tectum: in Palæstina enim & Ægypto, vel ubi scripti sunt divini libri, vel interpretati suat, non habent in tectis culmina, sed Domata, quæ*

quæ Rome vel Solaria, vel Mœniana vocant, id eſt, plana tecta, quæ tranſverſis trabibus ſuſtentantur. Ead. habet in Ezech. c. 38. & 41. in Dan. c. 6. & Beda in c. 25. Prov. Idem Hieronymus in Sophon. c. 1. *Eos qui in Domatibus adorant militiam cœli, ſolem & lunam, & aſtra reliqua.* Regula S. Pachomii ab ipſo Hieronymo in Latinum verſa cap. 87. *Nec in cella, nec in Domatibus, in quibus vitandorum æſtuum cauſa requieſcunt.* [Computus reparationum S. Martialis Lemovic. poſt ann. 1227. ex Archivo ejuſdem Eccleſiæ: *Crux aurea, gallus & concha cum arcibus conſtitunt* XVII. *lib. Cooperturа Domе de plumbo cum lignis coaptatis & tegulis novis comparatis conſtitit* XVI. *lib.*] Hac notione uſurpatur ab Abbone lib. 1. de Bello Pariſiaco:

Ergo bis octonis faciunt, mirabile viſu,
Monſtra rotis ignara modi compacta triadi
Roboris ingentis ſuper argete quodque cubante,
Domate ſublimi cooperto.

Galli etiamnum Domes appellamus [concameratum ædis, præſertim ſacræ, faſtigium, *Cupola* Italis, apud quos *Domo* Eccleſiam aliquando ſignificat Cathedralem: qua notione ſumitur *Dom* in Translatione S. Philaſtrii Epiſcopi, Julii to. 4. p. 394. *Deinde reponant dictam capſeitam plumbeam ornate fabricatam in capſone ſito in facriſtia de Dom circumſepta ferratis.*] Vide Leon. Oſtienſ. l. 3. c. 1. & 29. Odon. Cluniac. lib. 4. de Vita S. Geraldi c. 10. Iſid. l. 15. Orig. c. 8. Harmenopulum l. 2. tit. 4. §. 52. & to. 5. Caniſii Lect. antiq. p. 780. [& Henr. Valeſium ad Euſebium l. 4. de Vita Conſtantini c. 38.] Hinc *Domitialem tabulatum* vocat Matthæus Paris in Vitis Abbatum S. Albani, *Doma* ipſum interius, quod tabulis reveſtitur: *Antequam medium operis ad tabulatum ſurgeret Domitialem.*

DOMATUS, in modum *domatis* opertus. Marcus in Carmine de S. Benedicto:

Mirantur ſcopuli fruges, & non ſua poma,
Pomiferiſque vivet ſilva Domata Comis.

¶ DOMADARIUS, pro *Hebdomadarius*, Qui munus aliquod obit per hebdomadam, Gall. *Hebdomadier.* Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Preces dicuntur à Priore vel à Domaderio.* Occurrit ibidem *Domadarius.*

¶ DOMÆNIUM, Dominicum prædium, Gall. *Domaine.* Charta Hugonis de Leziniaco Comitis Marchiæ pro Helia Abb. Nobiliacenſi apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 882. *Exceptis dumtaxat Domæniо, feodis & retrofeodis meis, ubicumque ſint infra metas prædictas.* Vide *Dominium* & *Domnicum.*

DOMALIS. Charta Alemannica Goldaſtina 15. *Trado ad Monaſterium S. Galli... id eſt, caballis, Domalibus, cum cætero troppo, caballis, cunctis, &c.* Forte *Damalibus*, ex Gr. δάμαλις. Vide *Damalio.*

¶ DOMANARIA JURISDICTIO, Quæ *domanii* eſt ſeu domini, Gall. *Juriſdiction Seigneuriale.* Litteræ anni 1359. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. p. 366. *Nedum ſuperioritatem vel reſſortum & gardiam prædictas, verum etiam juriſdictionem Domanariam dictorum Religioſorum uſurpare & exercere, & omnes redditus eorumdem Religioſorum percipere & levare nituntur.* Hic intelligo juriſdictionem omnium minimam, quæ fere in cenſuum perceptione conſiſtit, quamque vulgo dicimus, *Juſtice foncière.*

¶ DOMANIALIS PARS, Quæ regii *domanii* eſt, in Charta ann. 1481. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Domanialia loca*, in Charta anni 1387. ex Archivo Communis Maſſil.

¶ DOMANIUM, Gall. *Domaine*, varias habet notiones. In quibuſdam Conſuetudinibus, ut in Aurelianenſi c. 1. art. 84. & 97. Dominicum prædium eſt ſeu principale *feudum* vel *manerium*, unde cætera pendent, & cui fidem præſtant & homagium; alibi ſolum ſignificat dominium ſeu jus Domini in territorium & cenſus propter clientelam ex eo percipiendos: alias tandem quaſvis poſſeſſiones ad Dominum pertinentes ſignificat. Exempla non referam de re notiſſima. Illud unum hic obſervabo, de Domaniis Regum, quæ Lege regni dicuntur alienari non poſſe, ſcriptum eſſe in Fleta lib. 3. cap. 6. §. 3. *Res quidem Coronæ ſunt antiqua maneria, Regis homagia, libertates, & hujuſmodi: cum alienantur, tenetur Rex ea revocare,* SECUNDUM PROVISIONEM REGUM CHRISTIANORUM, *apud Montem Peſſolomam, anno Regis Eduardi filii Regis H. quarto habitam:* hoc eſt, vel anno 1275. definente, vel anno 1276. Si huic credimus Anglico Commentatori, non tam juri regnorum, quam Regum conſenſui prohibitio alienationis regiorum domaniorum erit referenda. Verum quidem eſt, Seldenum Diſſertat. in Fletam cap. 10. n. 4. pag. 140 ultimæ edit. contendere nullam fidem ei Scriptori habendam eſſe: ſed quantivis pretii teſtimonium ejus eſſe, ſatis indicant Edicta plerorumque Regum alienationem prohibentia poſt annum 1276. Unum aut alterum hic referam. Primum eſt Jacobi Siciliæ Regis anno 1285. imperantis: *Circa donationes*, inquit, *diligenti conſideratione penſentes, quam Regiæ dignitati expediat, ac ſit fructuoſum & utile, abſque fidelium noſtrorum gravamine, curiæ noſtræ Domania alienari aliquatenus non debere, proviſionis præſentis edicto mandamus, & tam nos, quam hæredes & ſucceſſores noſtros ab ipſorum Demaniorum donatione volumus abſtinere; nam quanto ipſa Demania ſervabantur, ipſorum conceſſione prohibita, tanto proventus fiſci noſtri uberiores fieri poterunt, & per copiam & ubertatem ipſorum, qualibet extorſione ſopita ſtatus pacificus, & conſervatio noſtrorum fidelium reſtuebit* (reflorebit.) Ex ipſis Regibus noſtris Philippus cognomento Pulcher, qui regni habenas ſuſcepit anno 1285. Præceptum edidit, teſte Johanne *le Coq* Quæſt. 348. quo alienata omnia Coronæ dominia repetebat. Eum imitati ſunt Philippus Longus & Carolus Pulcher: hujus Edictum ſic ſe habet: *Karolus Dei gratia Francie & Navarre Rex Ballivio Matiſconenſi, vel ejus locum tenenti, ſalutem. Recordationis inclytæ charisſimus Dominus & Germanus noſter Rex Philippus, cum matura deliberatione conſilii, male alienata de Domaniis dicti regni ſui, ſub donationis, permutationis, vel alterius tituli nomine ad hujuſmodi Domania reducenda decrevit: & propterea edici fecit generaliter, ut quicumque de Domaniis ipſis quicquam tenerent, in eos, vel illos, à quibus cauſam haberent ſuos titulos exhiberent deputatis, in negotio alienatorum hujuſmodi, Pariſiis in Camera computorum, cum intimatione, quod dicto termino exhiberent, quod ex tunc omnia, quæ de prædictis Domaniis tenerent, ad manum regiam ponerentur, &c. Nos autem dicti Domanii veſtigiis inhærentes, &c. Mandamus vobis, quatenus in nominatos in titulo, qui jam litteras ſuas exhiberunt, qualitercunque alienata fuerint ad manum noſtram ponatis, ac de alienatorum ipſorum nobilitate, conditione & valore perquiratis: & faciatis etiam ex parte noſtra publice proclamari, quod omnes qui de Domaniis ipſis quicquam tenent, qui nondum ſuas exhibuerunt litteras, infra feſtum B. Remigii, Pariſiis in Camera computorum deputatis prædictis exhibeant, ut viſis ipſis, fiat ulterius quod videbitur expedire, &c. Datum Vicenni 5. Aprilis ann. Dom. 1231.* Hæc Edicta poſt *de Lauriere* in Gloſſario juris Gall. integra reprælento, quod rara ſint & parum nota.

Verum non alienationes ſolum, ſed etiam impigenerationes domanii ſui prohibuerunt Reges noſtri Caroli Pulcri ſucceſſores, horumque ea de re ſanctiones illi-

batæ perfeveraverunt ad Carolum VIII. qui primus impigneratione introduxiſſe dicitur. Vide Paſcherium Inquiſit. lib. 6. c. 28. p. 556. edit. 1633. Bromptonum p. 1046. n. 4. & Hiſt. Caroli VIII. probat. p. 353.

¶ DOMANIUM CONGEABILE, Gall. *Domaine congeable*, in Conſuetud. Britann. art. 541. illud dicitur, quod tenens dimittere debet ad voluntatem Domini locatoris, compenſatis tamen à Domino atque exſolutis tenenti domanii *melioracionibus* ſeu incrementis.

¶ DOMANIUM MUTABILE vel *non mutabile*, in Conſuetud. Tricaſſ. art. 186. & 187. *Domaine muable* vel *non muable*. *Mutabile* modo augetur, modo minuitur, ut ſunt locationes prædiorum, quæ pro tempore mutantur: *Immutabile* vero ſeu *non mutabile* conſtans eſt & fixum, ut ſunt quidam cenſus fundo dominico annexi, v.g. certæ præſtationes frumenti, ſiliginis, avenæ, caponum, &c. quæ quotannis Domino pendi ſolent.

DOMATIM, Per ſingulas domos. Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 70. *Et fecerunt ſtatutum illud ... Domatim publice intimare.*

¶ DOMATUS. Vide in *Doma* 3.

¶ DOMAYNIUM, ut *Domanium*. *Una cum Domaynio ſive terris dominicalibus dictorum locorum*, apud Rymer. to. 13. p. 460. col. 1.

DOMBEC, Liber judicialis Anglo-Saxonum, quorum lingua dom judicium, Bec librum ſignificat. Hujus meminit Edwardus Confeſſ. in Legibus c. 1. Vide præterea Steph. Skinnerum in Etymol. Angl.

DOMEJARE. Vide *Domneare*.

¶ DOMERUS, Hebdomadarius. Vita B. Oldegarii Martii to. 1 pag. 494. *Quando ad Hebdomadarios ſive Domeros ea cura translata eſt.*

DOMESDEI, Tabulæ Cenſuales totius Angliæ, ſive Anglicani Imperii Breviarium, vel Notitia, duobus voluminibus totius Regni Angliæ deſcriptionem continens, in qua, quot Rex ipſe, vel quiſquis alius in unoquoque Comitatu agrorum jugera, quas ſilvas, prata, qua clientelaris juris formula, quot ſervos, quibuſve ſervitiis obſtrictos, quot vaſſallos, denique quantos proventus annuos haberet, atque id genus alia, provincialium aliquot, qui ad hoc munus jurati fide deſcribuntur: atque ut verbis Willelm. Britonis utar lib. 4. Philipp. p 145.

Quid deberetur fiſco, quæ, quanta tributa,
Nomine quid cenſus, quæ vectigalia, quantum
Quiſque teneretur feodali ſolvere jure,
Qui ſint exempti, vel quos angaria damnet,
Qui ſint vel glebæ ſervi, vel conditionis,
Quove manumiſſus patrono jure ligetur.

Hujus auctorem Willelmum Nothum produnt paſſim Scriptores Anglici, atque in iis præſertim Ingulfus coætaneus pag. 908. ubi de Guillelmo: *Totam terram deſcripſit, nec erat bida in tota Anglia, quin valorem ejus & poſſeſſorem ſuum ſcivit, nec locus, nec lacus aliquis, quin in Regis Rotulo extitit deſcriptus, ac ejus reditus & proventus, ipſa poſſeſſio, & ejus poſſeſſor Regiæ notitiæ manifeſtatus, juxta taxatorum fidem, qui electi de qualibet patria, territorium proprium deſcriberent.* Mox addit: *Iſte Rotulus vocatus eſt Rotulus Wintoniæ, & ab Anglicis pro ſua generalitate, omnia tenementa totius terræ integræ continente Domeſday cognominatur.* Talem Rotulum & multum ſimilem edideratquondam Rex Alfredus, in quo totam terram Angliæ per Comitatus, Centurias, & Decurias deſcripſerat, ſicut prænotatur: qui quidem Rotulus Wintoniæ vocatus eſt, quia deponebatur apud Wintoniam conſervandus. At hodie aſſervatur archetypus Weſtmonaſterii inter Scacarii, i. Fiſci archiva, litteris antiquiſſimis, ipſo Willelmi ævo deſcriptus. Vide *Rotulus Wintoniæ*.

De nominis etymo conveniunt omnes. *Domeſday* nempe dictum, quaſi *dies judicii*, vel *diem judicium*; *Dome* enim Anglis, eſt judicium, Dax, dies. At cur hanc denominationem habuerit, docet Gervaſius Tilleber. in Dial. de Scacario: *Ob hoc*, inquit, *nec eundem librum judiciarum nominamus, non quod in eo de propoſitis a liquibus dubiis feratur ſententia, ſed quod à prædicto judicio non licet ulla ratione diſcedere.*

Confectum anno 1083. ſcribunt auctor Chronici *de Bermundeſey*, Matth. Florilegus, Pariſius, & alii Scriptores Anglici, Guillelmi 16. vel 17. At Codex ipſe docet, deſcriptionem peractam ann. 1086. vel certe confectam. In calce enim alterius voluminis, in quo ſeorſim cenſitæ ſunt Eſſexia, Nortfolcia, & Suffolcia, hæc litteris majuſculis deſcripta leguntur: *Anno milleſimo octogeſimo ſexto ab Incarnatione Domini, vigeſimo vero Regis Willelmi, facta eſt iſta deſcriptio, non ſolum per bos tres Comitatus, ſed etiam per alios.* Unde patet, recte Florentium Wigorn. in eum annum *Domeſday* confectionem rejicere, quod Radulfus de Diceto & Walſinghamus in ann. 1087. quod conciliat Seldenus, dum ait, Florentium à Conceptione, alios à Nativitate annos Chriſti auſpicari, elicitque inde, abſolutam eſſe deſcriptionem in eo, quod feſta illa intercedunt intervallo.

Sic olim apud Romanos exſtitere ejuſmodi totius Imperii provinciarum, & in iis contentorum prædiorum accuratiſſimæ deſcriptiones, quæ & limites & poſſeſſorum nomina continerent, ad quas, ſi aliqua emergeret de iis controverſia, recurrebatur. Idque ab ipſorum Regum ævo. Florus lib. 1. de Servio Tullio: *Summaque ſolertia ita eſt ordinata Reſpublica, ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque diſcrimina in tabulas referrentur, ac ſi maximæ civitas minimæ domus diligentia contineretur.* Aſſervabantur autem illæ in Sacrario Principis. Siculus Flaccus de Condit. agrorum p. 19. *Quod ſi quis contradicat, ſanctuarium Cæſaris reſpici ſolet: omnium enim agrorum, & diviſorum & aſſignatorum formas; ſed & diviſionem & Commentarius & Principatus in Sanctuario habet. Quæ ſecunque enim formæ fuerint ſi ambigatur de earum fide, ad ſanctuarium Principis revertendum erit.* Horum etiam Commentariorum meminit Frontinus lib. 1. de Aquæduct. Id etiam deinde peractum Maximiano Galerio imperante queritur Lactantius lib. de Mortibus Perſecutor. n. 23. *Agri glebatim metiebantur, vites & arbores numerabantur, animalia omnis generis ſcribebantur, hominum capita notabantur, &c.*

¶ 1. DOMESTICARE, Habitare in domo cum famulis & domeſticis. Charta Domini de *Verſay* & S. Nicetii in Breſſia ex Adverſariis D. *Aubret*: *Eſt actum quod dictus Conſitens debeat Domeſticare & ædificare domum.* Vide *Hoſpes*, lin. *Hoſpites dici capere apud nos, &c.*

2. DOMESTICARE, Manſuefacere. Leges Bajwar. tit. 20. §. 6. *Aves, quæ de ſilvaticis per documenta humana Domeſticantur induſtria.* Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli cap. ult. *Avibus domeſticis Domeſticatis.* Vide *Manſuetarius*.

DOMESTICATUS, Dignitas *Domeſtici*, in Novell. Theod. de Scholaribus, & apud Gregor. Turon. l. 2. Hiſt. cap. 8. *Δομεστικάτον* Annæ Comnenæ p. 157. 168. & 304. & apud Baſſamon. ad Canones Apoſtol. [Vide *Domeſtici* 3. ad lin. *Ex quibus patet.*]

¶ DOMESTICITAS, Familiaritas. Gerardus Mauriſius Hiſt. diſſidii Marchionem Eſtenſem inter & Ecclinum de Romano p. 29. *Videtur habere gratiam domini Regis ſuper omnes Principes, ſemper equitando & ſtando prope ipſum dominum Regem cum maxima Domeſticitate.* Petrus de Aliaco in Vita S. Petri Cœleſtini, Maii to.

4. pagina 488. *Hæc columba non ibi parvo tempore, sed trium annorum spatio . . . sub ea qua dictum est Domesticitate permansit.*

¶ 1. DOMESTICUS, Familiaris, favorabilis. Annal. Benedict. to. 3. pag. 112. n. 20. ex Epistola Caroli Calvi ad Nicolaum I. Papam: Bettonem Monachum *benigne & familiariter recipiatis, quo ea quæ sibi injuncta sunt, mansuetudini vestri apostolatus Domestica suggestione valeat enarrare.* Continuatio de gestis Abbatum Lobiensium apud Acherium Spicil. to. 6. p. 611. *Id tamen à fuis potius quam alienis, id est, Leodiensibus, quoniam à Cameracensibus, cujus episcopi personas non adeo Domesticas habuerint eatenus, prius tempore decreverant pertentare.*

2. DOMESTICUS. *Domestici*, Quorum apud Romanos munus fuit Imperatorii corporis custodia. In Palatio enim militabant Domestici ad Imperatorum custodiam, ut *Protectores* in acie, ut est in lege 6. & 9. Cod Theod. de Domest. & Protect. Sed & *Protectores Domestici* dicuntur Ammiano l. 14. 15. 18. & in Collat. 1. Carthaginensi cap. 1. ubi *Devotissimi* indigitantur, Socrates lib. 1. c. 13. Τῶν δορυφόρων τις, ἀνὴρ πίστει κεκοσμημένος Glossæ Basilic. & Suidas: *Φυσικοὶ, οἱ τῶν βουλευτῶν ἐκφυεῖς, οἱ κατὰ Ρωμαίους τὸ παλαιὸν στρατιῶται.* Vide Palladii Hist. Lauf. c. 103. Horum alii Equites, de quibus l. 4. Cod. Just. eod. tit. alii Pedites. Senator. l. 1. Var. *Domestici partis Equitum & peditum, qui nostræ aulæ videntur jugiter excubare.* Apud Ammianum Marcellinum l. 25. dicitur Jovianus, cum Imperator à militibus electus est, *fuisse Domesticorum ordinis primus*, quam dignitatem tribuit etiam Valeriano cuidam lib. 27. Horum cohors dicta *Schola Domesticorum*, eidem Ammiano lib. 26. τῶν ἐν αὐλῇ σωματοφυλάκων. Juliano Epist. 22. De Domesticis iſtis Palatii cuſtodibus frequens eſt mentio apud Byzantinos Scriptores. Vide Procop. in Hiſt. Arcana p. 108. 1. Edit.

DOMESTICI PRÆSENTALES, in lib. 6. Cod. de Advocat. diverſor. judic. Vide *Præſens*.

DOMESTICUS *Præfecti Prætorio*, *Ducis*, *Comitis*, &c. Habebant etiam ſuos Domeſticos, Præfecti provinciarum, urbium, exercituum, &c. Ita apud Ammianum l. 15. occurrit *Proculus Sylvani Ducis Domeſticus*. Lib. 28. *Romani Comitis Domeſticus*. Lib. 30. *Cæſarius Maximini Præfecti Prætorio Domeſticus*. Apud Theophanem p. 90. fit mentio Marciani Δομεστίκου τῶν Ἀσκαρῶν Patricii. Apud eumdem p. 383. Jo. Sacellarius Eunuchus dicitur fuiſſe σπαθάριος Elpidii exercituum Ducis. Apud Iſidorum Peluſiotam Epiſtola 300. lib. 1. inſcripta eſt Ζωζίμῳ Δομεστίκῳ τῶν ἱππάρχων. *Domeſticus Comitis Gotborum*, apud Senator. lib. 5. Epiſt. 14. *Domeſtici, qui deſtinatis Comitibus obſequuntur*, apud eumd. l. 9. Epiſt. 13. Horum non ſemel mentio in Cod. Theod. Ejuſmodi autem Domeſticorum dignitas ac gradus illuſtris videtur fuiſſe: ſiquidem apud Oroſium libro 7. Heraclianus Comes Africæ Sabinum Domeſticum ſuum generum ſibi elegiſſe legimus. Sed & omnium fere conſiliorum participes erant. Procopius lib. 1. Vandal. cap. 4. ὃ δὴ τῶν ἀεὶ ἀρίστων Ἀσπαρίδῃ κοινωνὸς ἦν. Δομέστικοι δὲ τοῦτο τὸ σχῆμα καλοῦσι Ρωμαῖοι, Theophylactus Simocatta lib. 8. capit. 13. Πρωτοστάτου ὁ τάξεως τῶν Πέρσῶν ἀκροαμένου τοῦ φρουάρχου Δομέστικον ἐμβαλεῖν οἱ Ρωμαῖοι ἐκέλευσαν. Vide l. 3. Cod. Th. ad Leg. Jul. repetundi.

DOMESTICUS, inquit Joannes Epiſcopus Citri in Reſp. apud Latinos, idem ſonat ac Præfectus, Capitaneus, Dux, ἔξαρχος, πρωτόμαστος, ἐπιστάτης. Quod inde videtur fluxiſſe, quod Imperatores ac Principes ex ſuis *domeſticis* deligerent, qui præcipua in Palatiis, in Caſtris, & in provinciis munia obirent: uti urbium & provinciarũ, &c. *Comites* dictos conſtat, quod ex Comitatu Imperatorum ad ea obeunda munera deligerentur. Nam *Domeſtici* iidem, qui in aula Regũ noſtrorum ſequioribus ſeculis *Familiares Regis* appellati ſunt.

MAGNUS DOMESTICUS, apud Byzantinos, copiis militaribus terreſtribus præerat, ut maritimis *Magnus Dux*: Græcis Scriptoribus μέγας Δοὺξ τῶν στρατευμάτων, paſſim & *Megadomeſticus* Tyrio lib. 8. c. 5. lib. 15. c. 23. Luitbrandus lib. 3. Hiſt. c. 7. *Focam vero Domeſticum Majorem, hoc eſt, terreſtris Ducem exercitus fecit.* Procop. lib. 1. de Bello Vandal. cap. 11. Καὶ Σολομῶν, ὃς τὴν Βελισαρίου ἐπιστρατεύσας στρατηγίδα, Δομέστικον τότε τῶν καλουμένων Ρωμαίων. Exſtitit vero hæc dignitas ſub Heraclio. Chronic. Alexandr. p. 892. συστήσας αὐτοῖς καὶ Ἀνατὴ Δομέστικα τῶν μεγίστων. Chronic. MS. Andreæ Danduli an. 821. *Michael Domeſticus ſive Comes Palatinus ſumpſit Imperium*. Vide Notas ad Alexiadem p. 226.

DOMESTICUS EXCUBITORUM, Δομέστικος τῶν ἐξκουβίτορων, in Concilio VIII. act. 10. pag. 693. edit. 1618. apud Theophanem p. 383. [& Anonymum Combefiſianum in Porphyrog. n. 47. Jidem qui *Comes Domeſticorum*.

DOMESTICUS ICANATORUM, apud Anaſtaſium in verſione Concilii VIII. τῶν ἱκανάτων, in Gr. & apud Nicetam Paphlag. in Vita Ignatii Patr. CP. pag. 693. edit. 1618. qui videtur innuere, id dignitatis inſtitutum à Nicephoro Generali Imp. à quo ea donatus ex filia nepos Nicetas Michaelis Rhangabes filius, poſtmodum Patriarcha CP. διδόντος τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῦ κατεύνου aiunt. Sunt autem *Icanati*, cohortes militares, ut obſervatum à viris doctis, & ex Porphyrogenito ſatis colligitur lib. de Adm. Imp. cap. 50. p. 183. ubi pro ἱκανάτου referibendum ἱκανάτων. [ἱκανάτου σχολῆ in Synaxariis 19. Febr.] At cur idem Anaſtaſius act. 1. ejuſd. Concilii, ad vocem *Domeſtico Icanatorum*, vice notæ ad margínem repoſuerit, *parentum*; non plane percipio. [*Domeſtici Icanatorum* meminit præterea Anonymus Combefiſianus in Romano Lacapeno n. 41. Vide Gloſſarium mediæ Græcitat. ad vocem Ικανάτοι.]

DOMESTICUS MENSÆ, Qui *Præfectus Regiæ menſæ* dicitur Monacho Sangallenſi in Carolo M. Sexta Synodus act. 1. meminit Leontii δομεστίκου τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Apud Pachymerem lib. 4. c. 31. p. 219. Cantacuzenum l. 1. c. 51. p. 157. Codinum de Offic. c. 2. §. 20. c. 7. §. 21. Δομέστικος τῆς τραπέζης Huic ſuberat ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, de quo Anna Comnena, Codinus, & alii ad Alexiadem à nobis laudati p. 390.

DOMESTICUS MURORUM, δομέστικος τῶν τειχέων, Cui Caſtrorum reficiendorum cura incumbebat, apud Codinum de Offic. c. 2. n. 59. c. 5. 79.

DOMESTICUS NUMERORUM, Qui Cohortibus Prætorianis præerat, apud Nicetam in Vita Ignatii Patr. CP. p. 692. edit. 1618. idem, qui *Domeſticus Scholarum*, ut colligitur ex Conſtantino de Adm. Imp. c. 51. p. 192.

DOMESTICUS OPTIMATUM, Qui copiis militaribus Thematis, quod Ὀψικίου vocabant, præerat, de qua dignitate, ut de Themate ſic dicto, pluribus agit Conſtantinus l. 1. de Themat. c. 5. ex quo docemur *Opsimates* inſtitutos poſtiſſimum, ut eſſent qui comita entur Imperatorem, cum in expeditionem proficiſcebatur. Cenſebantur autem illi inter viles & abjectos, perinde ac *Cortelini*, quod ἐξ ἐκλογῆς τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τῶ βατικίου eſſent inſtituti. Unde eorum Præfectus, non Dux, vel στρατηγός, ſed δομέστικος, appellabatur. Atque inde diſcimus de hoc Domeſtico agere Gloſſas Baſilic. Δομέστικος τῶν ὀπτιμάτων, ὅτι μετὰ Κόμητος κάρπης εἰς τὸν περίπλουν τῶ στρατηγῶ τακτικοῦ. Qui vero fuerint *Optimates*, vide in hac voce.

DOMESTICUS SCHOLARUM, δομέστικος τῶν σχολῶν, qui Scholis Domeſticorum, vel certe militaribus copiis, quæ ad Imperatoris cuſtodiam excubabant. præerat, Perpetam Luitprando lib. 6. cap. 5. dicitur *O domeſticos tos aſcalonas*, pro domeſticus ſeu δομέστικος τῶν σχολῶν,

uti apud Constantinum de Adm. Imp. c. 51. Zonaram pag. 128. 135. 148. 150. &c. Manasses: Ὅστις τὸν Βάρδαν ἐπὶ φονικῇ πράξει χεῖρα καθιέναι, τὸν τῶν σχολῶν Δομέστικον κελεύει Ῥωμανὸς ὁ Δομέστικος τῶν σχολῶν τότε ἀνατλάς, apud eumdem Zonaram p. 155. 159. Vide Codinum de Offic. c. 2. n. 31. c. 3. n. 24. c. 5. n. 42.

DOMESTICI STRATORUM, apud Anastasium in Hist. Eccl. p. 127. Vide *Strator*.

DOMESTICUS THEMATUM, Δομέστικος τῶν Θεμάτων, duo erant, alter τῶν ἀνατολικῶν, Orientalis: alter τῶν Δυτικῶν seu Occidentalis, de quorum officio Codinus c. 3. n. 92.

3. DOMESTICUS. Domesticorum in Galliæ Regum Palatiis crebra est apud Scriptores mentio. Apud Fortunatum in Vita S. Germani Episcopi Parisiensis c. 61. *Attila vir illustris ac regalis aulæ Domesticus*, ut in Vita S. Arnulfi Episcopi Metensis cap. 4. idem Arnulfus, *Regis Domesticus & Consiliarius*, antequam Episcopalem consequeretur dignitatem, dicuntur. Gregorius Turon. lib. 6. Hist. cap. 11. *Gundulfum ex Domestico Ducem factum de genere Senatorio Massiliam dirigit.* Idem lib. 9. c. 36. *Cui Comitibus, Domesticis, Majoribus atque nutritiis, & omnibus, qui ad exercendum servitium Regale erant necessarii delegatis, &c.* Lib. 10. c. 15. *Adfuit diebus istis Flavianus, nuper Domesticus.* Idem de Miraculis S. Martini lib. 1. c. 25. *Charigisilus Referendarius Regis Chlotarii,...qui postea antedicti Regis Domesticus fuit, &c.* Notgerus in Vita S. Remacli c. 11. de Dagoberto I. *Deinde convocavit Rex fideles suos... Episcopos, Optimates quoque suos Grimoaldum Majorem domus, Folcoaldum & Bobonem, itemque Domesticos suos Chlodulfum & Anfigisum, &c.* Fredegarius in Chronic. c. 4. & ex eo Aimoinus l. 3. c. 75. *Domnolus Domesticus, & Wandelmarus Camerarius, &c.* Cap. 76. *Otto qualem filium Beronis Domestici, qui Bajolus Sigeberti ab adolescentia fuerat.* Cap. 9. *Ermenricus Domesticus.* S. Audoenus in Vita S. Eligii lib. 1. c. 14. *Ac vellet Domesticus simul & Monetarius adhuc aurum ipsum fornacis coctione purgare, &c.* Adde Vitam S. Sulpitii Pii Episcopi Bituricensis posteriorem n. 3.

Domesticorum ejusmodi, quod fuerit munus & officium in Palatio Francico, ambigunt doctiores: quanquam vox ipsa curam circa *domum* seu aulam Regiam videatur satis indicare: quod & exerte testatur Fortunatus l. 7. Carm. 16. ubi de Condone Domestico:

Tendebertus enim Comitivæ præmia cessit,
Auxit & obsequiis cingula digna tuis.
Vidit us egregios animos meliora mereri,
Mox voluit meritos amplificare gradus.
Instituit cupiens, ut deinde Domesticus esses.
Crevisti subito, crevit & aula simul.
Florebant pariter venerandæ Palatia tecum,
Plandebas vigili Dispositore domus.

Ex quibus patet, *Domestici* dignitatem non modo illustrem fuisse, cum Comitis dignitate longe præcelleret, sed etiam idem muneris obisse, quod apud Orientales *Curæ Palatii*, atque adeo aulæ Regiæ curam habuisse: quod & adstruit auctor Vitæ S. Arnulfi, Episcopi Metensis: *Si deinceps Episcopales gestavit insulas, ut etiam Domesticatus solicitudinem atque Primatum Palatii ac si nolens teneret.* Quibus consona habet auctor Vitæ S. Licinii Episcopi: *Inde factum est, ut etiam Domesticam solicitudinem atque Primatum Palatii... teneret.* Nec scio, an Servilio, cujus Epitaphium exaravit Fortunatus l. 4. Poem. 13. hanc dignitatem obierit:

Ipse Palatinam rexit moderatius aulam,
Commisseque domus crescere fecit opes.

Neque tamen *Domestici* dignitatem eamdē fuisse cum dignitate *Majoris domus* recte contendit Browerus, quod ex præallatis satis colligere licet. Ægidius Parisiensis in Carolino Senescallum, *Domesticum aulæ* vocat, ubi de Ansello, Meldensi Episcopo:

Affecta regalis, Magnusque Domesticus aulæ.

Unde *Domesticorum* ejusmodi munus fuisse videtur circa familiam Regiam, ut est eorum, quos *Magnos Hospitii Magistros* vocamus; qui ut cæteris *Hospitii Magistris* inferioribus præsunt, ita olim majores Domestici, cæteris id nominis ac tituli in aula Regia obtinentibus Proceribus, præerant. Plures enim hac simul functos dignitate in Palatio satis præallata declarant, qui supremo ac Magno Domestico subserant.

Ex *Domesticorum* porro inferiorum Palatinorum caterva feligi solebant, qui cætera in provinciis palatia Regia, villas Regias, & fiscos publicos, eorumque reditus curarent: vel certe id nominis ejusmodi villicis attributum, quod quemadmodum Majores Domestici Palatium, seu Regis aulam, curabant, ita iis cætera Palatia regenda committerentur. Rem firmat Marculfus l. 2. Form. 52. cujus initium hisce verbis concipitur: *Ego in Dei nomine ille Domesticus ac si indignus gloriosissimi Domini illius Regis super villas ipsius illas, illi ex familia dominica de villa illa. Dum generaliter ad omnes Domesticos Regis ordinatio processit, &c.* Ejusmodi porro Domesticis, seu villicis, præerat *Domesticus* alter major. Chronicon Fontanellense capit. 1. *Edita est hæc confirmatio.... & directa Teutgisio Domestico, & Custodi saltuum villarumque Regalium.* In Vita Ludovici Pii ann. 795. Richardus Comes, *Villarum Regiarum provisor* dicitur.

Domesticorum munus non tantum circa villas Regias fuit, sed & interdum circa ipsas provincias, quas rexere. Auctor vitæ S. Arnulfi Episc. Metensis cap. 4. *Ita ut sex provinciæ, quas & nunc & tunc & nunc totidem agunt Domestici, sub illius administratione solius regerentur.* Quæ quidem verba omnino firmant, quæ diximus, inferiores Domesticos, & villarum Regiarum villicos, Majori subfuisse Domestico. Sed &, si quid provincialibus injungendum haberent Principes, id non Episcopis duntaxat, Ducibus ac Comitibus, sed etiam Domesticis exequendum committebant. Hinc formula ista familiaris, in Histor. Franc. to. 3. p. 652. & alibi passim: *N. Rex omnibus Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Domesticis, vel omnibus Missis nostris discurrentibus, &c.* Vide Capitulare 5. an. 806. c. 19.

Judiciis præterea, tum Palatinis, tum provincialibus interfuisse testantur Marculfus l. 1. Charta Chlodovei III. Regis, edita à viro doctissimo Joanne Mabillonio tom. 4. Vit. SS. Ordinis S. Benedicti p. 619. & Gregorius Turon. lib. 9. c. 28. Lex Ripuariorum tit. 88. *Jubemus, ut Optimates, Majores domus, Domestici, Comites, Grafiones, Cancellarii, vel quibuslibet gradibus sublimati, in provincia Ripuaria in judicio residentes, munera ad judicium pervertendum non recipiant.* Ubi diversos fuisse à *Majoribus domus* evidenter patet, eorumque dignitatem perillustrem: siquidem Comitibus præponuntur, ut & in Præfatione ad Legem Burgund. ipsis *Majoribus domus*.

4. DOMESTICUS, Dignitas Ecclesiastica, qui in Ecclesia post *Protopsaltem*, cantui præerat, & cantus Ecclesiasticos incipiebat. Bini erant, unus in dextro Choro, alter in sinistro, dicunturque Joanni Episc. Citri ἐπιστάται τῶν ἱμνῳδῶν & ἀρχόντες. Ejusmodi Domesticorum meminerunt Constantinus de Adm. Imp. c. 50. p. 189. Scylitzes pag. 639. Joannes Cantacuzen. lib. 1. Hist. c. 41. p. 123. Codinus de Offic. c. 6. n. 3. Euchologium Gr. p. 272. 278. Balsamon in Quæst. &c.

DOMESTICUS OSTIORUM, ὁ Δικαίωσις τῶν Θυρῶν, Dignitas Ecclesiastica in Ecclesia CP. apud Codinum de Offic. c. 1. n. 43. præcipuus *ex Ostiariis*.

DOMESTICUS SUBDIACONORUM, in VIII. Synodo act. 2. pagina 619. edit. 1618.

Do-

Domestici Fidei, Fideles, qui ex *domo fidei* sunt, id est, Ecclesia : οἰκεῖοι τῆς πίστεως apud [Paulum Apost. ad Galat. 6. 10.] S. Antiochum Hom. 99. *Fidei Christianæ Domestici*, in Epist. Hadriani PP. apud Baron. ann. 869. n. 100. Pontius Diacon. in Vita S. Cypriani : *Quod bonum est ad omnes, non ad solos Domesticos fidei.* Regula S. Benedicti c. 53. *Omnibus* (hospitibus) *congruus honor exhibeatur, maxime tamen Domesticis fidei & peregrinis.* Occurrit præterea apud S. Augustinum in Psalm. 126. Arnobium in Psalmos, Paulinum Epist. 28. Sidonium lib. 6. Epist. 10. lib. 9. Epist. 8. Marculfum lib. 1. Form. 2. in Formulis Regalibus cap. 16. Guillelm. Abbatem S. Theodorici in Vita S. Bernardi lib. 2. cap. 8. §. 52. Antenorem Episcop. in Vita S. Silvini Episc. n. 1. in Vita S. Agricii Episc. Trevir. cap. 1. in Vita S. Præjecti posteriori n. 5. in Concilio Toletano XVII. c. 8 in Regula Magistri c. 91. to. 6. Spicilegii Acheriani p. 452. & alibi passim. Vide *Domus fidei*.

Domestici Dei, Eadem ferme notione, apud Eusseb. Emisenum Homil. de S. Blandina, [& S. Paulum ad Ephesios 2. 19.]

1. Domicellæ, universim dictæ filiæ Principum, Magnatum, Baronum, & Militum, innuptæ. Quemadmodum enim istorum filii, qui nondum ad Militarem ordinem provecti fuerant, *Domicelli* tantum, ita & eorum filiæ, *Domicellæ* indigitabantur, cum Baronum & Militum uxores *Dominæ*, uti conjuges *Domini*, vocarentur. Apud Bromptonum ann. 1000. Ducis Normanniæ filia, quam postmodum in uxorem duxit Ethelredus Rex Angliæ *Domicellam* dicitur. Sic apud Sanutum lib. 3. part. 12. c. 13. Maria, quæ jus suum in Regnum Hierosolymitanum Carolo I. Siciliæ Regi transcripsit, filia Boemundi IV. Principis Antiochiæ, eadem donatur appellatione. Rogerius de Destructione Hungariæ c. 34. *Dominæ vero, Domicellæ, & puellæ nobiles se in Ecclesiam recipere voluerunt.*

At in Francia nostra usus invaluit, ut Regum filiæ *Dominæ*, cæterorum vero, Regii quantumvis stemmatis Principum, *Domicellæ* compellentur. Tillius : *Le furnom de France appartient aux filles des Rois de France, soient nées avant, ou durant le regne. Vray est, que si elles sont nées auparavant, ne le prenneat qu'après l'avenement à la Couronne, & si elles sont filles de fils aîné du Roy, sont appellées Mesdames dès leurs naissance, pour l'asseurance de la Couronne à leur pere sans sa mort. Les autres ne sont appellées que Mesdamoiselles, & après l'advenement Mesdames, avec le furnom de France.* Deinde addit contra receptum hunc in Gallia morem, Francifcum II. Britanniæ Armoricæ Ducem, Annam & Isabellam filias, *Dominas* appellasse, in eo, quod cum Carolo VIII. Rege fancivit fœdere ultimo Augusti ann. 1488. Vidi Chartam originalem Joannis *Lenge*, ubi inscribitur *Chevalier le Roy Maistre d' hostel nos Dames filles le Roy*, an. 1326.

2. Domicellæ, & Dominæ, Canonicæ sæculares : de quibus ita Jacob. de Vitriaco in Hist. Occid. cap. 31. *In quibusdam Teutonicorum & Alemannorum provinciis quædam sunt mulieres, quas Canonicas sæculares seu Domicellas appellant. Non enim Monniales nominari volunt, sicut Canonici sæculares Monachi dicuntur. Hæ siquidem adeo personæ accipiunt, quod non nisi filius Militum & Nobilium in suo Collegio volunt recipere*, &c. ubi plura de earum vestimentis, convictu, cantu in Ecclesia, &c.

Dominæ etiam appellantur in Regula Clarissarum, Sanctimoniales omnes. Fori Bigorrenses artic. 9. *Omni tempore pax teneatur, Clerici, Ordinatis, Monachis, & Dominabus, & eorum Comitibus : ita quod si quis ad Dominam confugerit, restituto damno, quod fecerit persona, salvetur.* Liber Evangeliorum Monasterii Ord. S. Benedicti S. Petri *de las Puellas*, in Hispania, in quo depictæ sunt Abbatissa & Monniales cum hisce characteribus :

Hæc sunt Dominarum tot nomina scripta honorum,
Quas docuit mores Adalera.

Rodericus Toletan. lib. 6. Hist. Hisp. cap. 4. *Sepultus est in Sexena, quam mater sua Regina Sancia condruxerat hospitali, & instituerat ibi Collegium Dominarum.* Necrologium Monasterii S. Petri Remensis 14. Mart. *Donna Gela Abbatissa B. Petri Remens. B. memoriæ mater piissima, quæ rediens Ecclesiæ in vestibus Dominarum assignavit, instituit, confirmavit.* Charta an. 1233. apud Ughellum to. 1. p. 230. *Monasterio S. Stephani, in quo S. Spiritus gratia inflammatus, ordinem Dominarum incluſarum instituere statuit.* Sed & apud Græcos κυρία appellatæ Sanctimoniales, etiam ab forioribus : κυρίαι ἔσωθεν, in Vita Eupraxiæ virg. n. 23. 28. & alibi.

Vetantur tamen id nominis usurpare Moniales Ordinis S. Benedicti, in Statutis Joannis Archiepiscopi Cantuariensis an. 1279. *Sciatis, vos Monachas vel Moniales dicendas esse, non Dominas : sicut nec Monachi possunt sine ridiculo Domini appellari.* Vide [*Domina* 5.] *Domnus.*

1. Domicellus, Domnicellus, diminutivum à *Domnus*. Gloss. antiquæ MSS. *Heriles, Domini minores, quod possumus aliter dicere Domicelli.* Uguitio : *Domicelli & Domicellæ, dicuntur, quando pulchri juvenes magnatum sunt sicut servientes.* Sic porro primitus appellabant magnatum atque adeo Regum filios. Marculf. l. 2. Form. 52. *Dum generaliter ad omnes Domesticos Regis ordinatio processit, pro nativitate Domicelli nostri illius, ut à Domino melius conservetur*, &c. Leges Edwardi Confes. cap. 35. *Rex vero Edwardus Edgarum filium eorum secum retinuit, & pro filio nutrivit, & quia cogitavit ipsum hæredem facere, nominavit Ethelinge, quod nos Domicellum, i. Damisell : sed nos indiscrete de pluribus dicimus, quia Baronum filios vocamus Domicellos, Angli vero nullos nisi natos Regum.* Sic Ludovicum VI. postmodum Regem, *Domicellum* vocat Hist. Francor. MS. quæ desinit in Carolum V. in Bibl. Memmiana, ann. 1095. *Si assemble une fois le Roy son Conseil pour savoir qu'il avoit à faire, auquel Conseil le Damoisel Louys le Gros... parla.* Vetus Poema de Garino Lotharens :

Coroner firent le Damoisel Pepin.

Froi Tartes 1. vol. c. 325. Edwardum, postmodum Angliæ Regem, Principis Walliæ filium, *Le jeune Damoisel Richart* vocat. Apud Danos & Suecos Regum filios non semel *Domicellos* nuncupatos observo in Chartis variis apud Isaacum Pontanum lib. 7. & 8. Histor. Dan. p. 432. 471. & 503. & apud Ericum Upsaliensem l. 3. Hist. Sueciæ. Liberos Mauricii Imp. *Parvulos Dominos* vocat Gregorius M. lib. 6. Epist. 23. Apud Byzantinos Augustos, sequioris præfertim ævi, eorum filii Despotica donabantur appellatione, id est, *Domini* dicebantur, indulto scilicet Principis : alioquin non δεσπόται, sed πανυπερσεβαστοι, id est, *Domicelli* appellabantur, quod de Constantino Andronici Senioris filio ait Pachymeres lib. 8. c. 26. extremo. Is enim cum pater Despotæ dignitatem illi denegasset, τὸν Παυλέον Δεσπότην vocabatur, i. *Domicellus Romanorum.*

Universim vero ita indigitantur Magnatum & Baronum filii, quod observatum ex Legibus Edwardi Confessor. Rodericus Toletan. lib. 3. de Reb. Hisp. cap. 19. *Mos erat tunc temporis apud Gothos, ut Domicelli & Domicellæ, Magnatum filii, in Regali Curia nutriverentur.* Et lib. 5. cap. 2. *Nunius vero pater ejus fere ab omnibus Castellæ Militibus Domicellos filios petiit nutriendos. Domicellus Hollandiæ*, apud Joan. de Beka. *Domicellus Erardus de Marka*, apud Levoldum Northovium in Chronico Markano.

Præſertim vero hocce titulo donati Militum filii, nondum Militari, ſeu equeſtri cingulo accincti, uti recte annotat Chifletius in Veſontione parte 1. cap. 26. Nam cum ſolis Militibus honorifica *Domini* appellatio competeret, cæteri cujuslibet conditionis proprio nomine & cognomine compellarentur: invaluit poſtmodum, ut Baronum præſertim, & Magnatum filii, non *Domini*, ſed *Domicelli* audirent, ut qui cæteris Scutiferis & natalium ſplendore, & parentum dignitate præſtarent. Andreas *Boſch dels Titols de honor de Catalanya* libro 3. cap. 3. §. 16. *Los Donzells ſon aquells que no ſon armats Cavallers ſino ſon fills, y deſcendents dels Cavallers armats: demanera que lo quis arma, y obte le privilegi es propriament Cavalier, ſos deſcendents Donzells.* Charta ann. 1233. apud Perardum in Burgundicis pag. 425. *De laude & aſſenſu .... filiorum meorum, videlicet Hugonis, jam Militis, Elizabeth uxoris ejuſdem, Alani & Galteheri filiorum meorum adhuc* Domicellorum, *&c.* Charta Ludovici de Bello loco Militis D. Montis ferrandi in Arvernia: *Cum ... tempore, quo eramus* Domicellus, *& ante tempus Militiæ noſtræ donaverimus & conceſſerimus, &c.* Tabular. Albæ ripæ in Diœceſi Lingon. an. 1233. *Nobilem mulierem Andru de Rupeciſſa, & Renaudum* Domicellum *ejus, qui jam erat extra avoeriam ejus, &c.* Mox, idem Renaudus, *filius Andru* dicitur. Apud Joannem Bekam in Willelmo Epiſcopo Trajecti. Theodoricus Comes Hollandiæ, nondum ſui juris factus, Domicellus appellatur. [Exſtant in Archivo Maſſil. Litteræ an. 1342. inſcriptæ *Nobili Domicello Johanni Vivaudi filio nobilis* Domiceili *Jacobi Vivaudi.*] Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imper. deciſ. 3. capit. 61. de quodam Milite: *Unum de nobilibus armigeris eligit, quo comite locum adiit, ad oſtenſum locum loricatus appropinquans, ſonipedem aſcendit, dimiſſoque* Domicello, *campum ſolus ingreditur.* Obſervat Marca in Hiſt. Beneharn. lib. 6. c. 24. Nobiles iſtius tractus vulgo diſtribui in tres ordines, Baronum, Militum, & Domicellorum, quos *Domengers* vocant, ut Milites, *Cavers*. Proinde ut plurimum *Domicelli* iidem ſunt, qui in cæteris provinciis *Scutiferi* nuncupantur. [Chronicon Modoetienſe apud Murator. to. 12. col. 1069. *Clepb nobilis Lombardus Lombardiæ Rex ſecundus, regnavit anno uno & menſibus ſex. Hic primus & ultimus, qui in Papia coronatus, & à quodam ſuo* Domicello *gladio jugulatur an.* Domini DLXXIV.] Atque hac notione *Damoiſels*, & *Danzels* vocabula apud vernaculos Scriptores accipienda conſtat. Le Roman *de Garin*:

La veiſſiès tant Damoiſel venir,
Qui portent lances per lor Signor ſervir.

Idem Poeta:

Si vos ſivront & Danzel & meſchin.

Alibi:

Et li Danzel que Bues ot norris,
Qui attendoient Chevalier les feiſt.

Rurſum:

Borgois & Dames, Chevalier & Danzel.

Idem:

La veiſſiez maint Damoiſel gentil
Qui le vin portent en argent en or fin.

Le Roman de *Florimon* MS.

Li Dus fait aporter s'eſpée,
Si la li tut au col fermée,
L'eſpée çaindre ne volus,
Parce que Damoiſiaus eſtou.

Alibi:

Li Rois aura moult ſon ſerviſe
Armes li donna à ſa guiſe,
Tous les Damoiſiaus adouba
Que Florimont y amena.

Rurſum:

Li dui enfant erent moult bel
De lor aage Damoiſel,
Li Rois les vit ſors & legers,
Ambedeus les fit Chevaliers.

Vide Sanutum in Hiſt. Hierofol. pag. 21. & Hiſt. Caſſilloneam Duchenii l. 6. c. 1. Probationes Hiſt. Breſſenſis pag. 203. &c. [& infra *Doncellus* & *Donzellus*.]

At poſtremis ſeculis *Domicellorum* in Regum Principum filiis exolevit appellatio, obtinuitque ut *Domini* dicerentur, præfixo tamen nomine appellativo. Sed præſtat, quod in hanc rem habet Fecialis, qui ſub Henrico VI. Rege Angliæ vixit, in Tractatu MS. de Officio Heraldorum, hoc loco adſcribere: *Eſcuiers ſe doivent ſaluer en quaire manieres, les plus hauts ſe doivent ſaluer Tres-nobles & tres-honnorez Eſcuiers, & les autres enſuivant, Treshonorez Eſcuiers, & les tiers, Honorez Eſcuiers, & les quarts, Gentils Eſcuiers, Dieu vous doint accroiſſement d' honneur: & doit cognoiſtre un Herault ou Pourſuivant, que tous fils de Rois ſont Princes, & ſe doivent ſaluer comme Princes, non obſtans qu'ils ne ſoient qu' Eſcuiers. Et ſi ce ſont Ducs, ou enfans de Ducs, le Duc & ſon aiſné fils ſemblablement, & ſi le fils avoit Seigneurie de Duché ou de Comté, il ſe ſalueroit comme Duc, ou comme Comte: Et ſi c'eſtoient ſes autres enfant, ſelon les Seigneuries, en quoi ils ſeroient pourveus: & s' ils eſtoient ſans Seigneurie, ils ſe devroient comme Comtes: Car quand l'on voit le fils d'un Duc, l'on ne dit point, voila un bel Eſcuier, mais l'on dit, voila un beau Seigneur. Et enfans & Comtes ſe doivent ſaluer ſelon les Seigneuries, en quoy ils ſont pourveus, & s'ils ſont ſans Seigneurie, & ils ſont de ſang Royal, il ſe doivent nommer, Monſieur, apres leur propre nom, comme qui voudroit dire, Jean Monſieur, ou Ricart Monſieur.*

¶ 2. DOMICELLUS CANONICUS, Idem qui mox *Domicillaris*. Charta Adolfi Archiepiſc. Mogunt. an. 1381. Rerum Mogunt. to. 2. pag. 679. *Effectum ſtatutorum per b. m. Dominum Gerlacum A. M. prædeceſſorem noſtrum contra* (i. e. erga) *Scholaſticos Eccleſiarum noſtrarum civitatis & diœceſis Maguntine pro juvenibus, qui communiter* Domicelli *nuncupantur, factorum, ex certis cauſis nos ad hoc moventibus, circa tuam perſonam tollimus.* Vide ibid. pag. 678.

¶ 3. DOMICELLUS, Urbis Præfectus. Acta SS. Junii to. 3. p. 536. de B. Petro Gambacurta: *In manu dilecti filii, nobilis viri, Galeotti Roberti de Malateſtis* Domicelli *Arimini*.

4. DOMICELLUS, apud Willelmum Thorn. videntur dici nobiliores famuli: *Domicellus Abbatis*, pagina 1784. *Domicelli & ſervientes Monaſterii*, pag. 1980. quomodo *valetos* appellatos infra oſtendemus. Ugutio & Joan. de Janua: *Domicellus & Domicella quandoque dicuntur pulchri juvenes Magnatum, ſive ſint ſervientes, ſive non.* Vide Hiſt. Cortuſior. lib. 7. cap. 7. lib. 9. cap. 10. & Statuta urbis Mediolan. part. 2. cap. 108. 494. & ſeqq.

¶ DOMICELLUS PAPÆ, Idem qui *Camerarius*, Cuſtos cameræ papalis. Ordo Rom. apud Mabill. Muſæi Ital. to. 2. p. 426. *Dominus vero Papa interdum ibidem, cum ad cameram ſuam redierit, conſuevit novis Cardinalibus creationem de eis mandare per* Domicellum *ſuum, interdum non.* Ibid. pag. 270. *Domicelli* etiam vocantur Nobiliores è familia Cardinalium.

DOMINELLUS, Idem quod *Domicellus*, Joanni de Janua. [Vide ſuo loco.]

DOMICIALIS. Vide *Doma* 3.

¶ DOMICILIUM JURATUM, Jus domicilii juramento ſibi aſſertum. Concil. Liman. ann. 1582. *Quoniam vero abuſus quidam jam pridem inolevit, ut per Domi-*

Domicilia quædam jurata, quæ verbalia & commentida plerumque sunt, in fraudem Ecclesiæ...ad ordines inisigni irrepant; declarat hæc Synodus, neminem sub prætextu Domicilii esse ordinandum, nisi illud legitime ...contractum fuerit,

¶ DOMICILLARIS Canonicus, Junior Canonicus, cui necdum est jus Capituli. In Ecclesia Argentinensi duodecim sunt Canonici *Capitulares*, totidemque *Domicillares*: de quorum receptione inter Probat. Hist. Alsaciæ p.178.& seqq. extant Statuta Majoris Capituli ejusdem Ecclesiæ, an. 1713. condita, approbata primum ab Eminentissimo Cardinali *de Rohan*, ac tandem Ludovici Magni auctoritate confirmata eodem anno. Vide in *Canonici*.

¶ DOMICORRUPTOR, Οἰκοφθόρος. Gloss. Lat. Gr. Mss. S. Germani à Pratis.

DOMICUS, Οἰκεῖος, in Gloss. Lat. Gr.

¶ DOMIDUCA, Dea quæ præesse existimabatur cum sponsa duceretur domum, apud Tertull. lib. 2. ad Nat. c. 11. hinc etiam

¶ Domiducus, Deus eidem rei adhibitus, apud S. August. l. 6. de Civ. Dei c. 9.

¶ DOMIFICAMENTUM, Ædium exstructio, Vide *Domificare*.

¶ DOMIFICARE, Domus ædificare, Ædes extruere. Inquisit. *de Moras* an. 1262. ex Regesto *Probus* fol. 42. *Attamen illi de foris debebant prædictas operam, manoperam corvatamque antequam Domificarent in castro, & propter Domificamenta quæ eos in castro oportet facere, Dominus remisit eis illud*. Bulla Pauli PP. de Secularizatione Monast. Vezeliac. an. 1537. inter Instr. to. 4. novæ Gall. Christ. col. 117. *Et residuum non comprehensis eis quæ sunt à dormitorio & refectorio, Capitulo & Canonicis præfatis remaneat ad Domificandum...habeantque liberum usum in memoribus.... tam ad Domificandum in claustro*. Rursum occurrit in Charta ann. 1400. Abbatiæ Cassaniæ in Bressia, & in Vita B. Giraldi de Salis apud Marten. tom. 6. Ampliss. Collect. col. 998. *Abbatia bene fita & satis Domificata*, id est, satis eleganter exstructa, apud Stephanotium tom. 13. Fragm. Hist. MSS. p. 193.

¶ DOMIFICATIO, Ædificium, ut videtur, majori annexum & ab eo pendens. Litteræ Caroli Hungariæ Regis an. 1317. in Hist. Dalphin. to. 2. p. 170. col. 2. *Creamus nostrum Procuratorem.... ad recuperandum principatum Salerni...& jura ejusdem, sive consistant in civitatibus, seu castris, vel villis, seu domibus, vel Domificationibus, &c.*

DOMIGENA, Vernaculus, indigena, Gloss. Gr. Lat. Οἰκογενὴς, *Vernus, vernaculus, dominatus*. Ita etiam Iso Magister in Glossis. Drudo l. 3. de Act. Norm. p. 98. *Morabatur autem Rex in domo Willelmi Ducis, ut Domigena & vernula*. Utitur & pag. 105. 141.

DOMIGERIUM, ex Gallico & Anglico *Danger*, Periculum. Vox autem efficta à *Damnum*. Dictum enim putant quidam *Danger*, quasi *damnum gerens*. Malim à Gallico *Domager*, i. e. *Damnosus*, effictum. Le Roman *de Garin* MS.

Ai Gens Fromont cuerent pour Domagier.

Thomas Walsinghamus ann. 1392. *Credebant autem Londonienses, quod per hæc dona Domigerium evasissent, & in posterum quieti essent: sed fefellit eos eorum opinio, &c.* Henric. Knyghton. an. 1352. *Sed per Justiciarios & alios ministros emolumentum semper Regi accrevit, & Domigerium ad populum*. Idem: *Romani videntes, quod... Papa... recesserat, & sic in Domigerio positus esset, &c.* Utitur rursum eadem notione.

Sub Domigerio *alicujus aut manu esse*, apud Bractonum l. 4. Tract. 1. c. 19. §. 2. est alicui subesse, esse sub illius potestate: est enim *Danger*, nostris, potestas. Qua quidem notione vocem *Danger*, quæ *Domigerium* effert, usurpant Poetæ nostrates. Le Roman *d' Aubery* MS.

Laissiés Flamains, domener lor boffois,
Que il ne prisent voſtre Dongier un pois,

Alibi:

De ſes Chaſtiaus li bailla le Dongier,

Vide *Dangerium*.

1. DOMINA, nude, Deipara; hinc *Missa de Domina*, non semel in Chronico Archiepisc. Upsaliens. p. 219. 225. & in Monastico Anglicano to. 3. p. 151. & apud Franciscum Dominic. Pragens. &c. *Maria...sermone Syro Domina nuncupatur. Maria, Syriace Domina, Dominam*, Deiparam nude appellari ægre ferunt hæretici, atque in primis Calvinus Epist. 128. Vide Lambecium l. 8. Biblioth. Cæsar. p. 132. & supra in voce *Domicellæ*. Vide S. Hieronym. de Locis Hebraic. in Evangelio Matthæi,

Voci, *Domina*, sæpius addita est hæc *Nostra*, Hinc Gallis nostris quasi uno verbo effertur *Nostre-Dame*. Statuta Academiæ Paris. apud Acherium Spicil. to. 6. p. 385. *In quinque festis gloriosæ Virginis Mariæ non legitur in Nonis Nostra-Domina in vico Brunelli*. Regula Toribii Archiep. Limæ, Concil. Hispan. tom. 4. p. 669. col. 2. *Officium Dominæ nostræ dicetur diebus consuetis in hac sancta Ecclesia & recitabitur totum tonq summisse, excepto hymno* Ave maris stella.

¶ 2. DOMINA Ecclesia. Sic Romana vocatur in Vita Innocentii PP. IV. to. 7. Miscell. Baluz. p. 399. *Ipso* (Comites & Barones) *citabit summus Pontifex, ut parendo mandatis ipsius ipsum regnum manibus Dominæ Ecclesiæ resignarent*. Domina autem Ecclesia dicta est quia ibi de regno Apuliæ fermo est, quod ceu feudum Romanæ Ecclesiæ esse existimabatur.

¶ 3. DOMINA, Honoraria Reginæ assecla, in Computo an. 1202. apud D. *Brussel* de Feudorum usu to. 2. pag. CLVII, *Pro* III. *paribus robarum quas Dominæ habuerunt* XVIII. *l.*

¶ 4. DOMINA, Nobilium uxores, etiam à maritis suis, in actis publicis *Dominæ* appellatas fuisse post Ægidium Menagium testis est Mabillonius Diplom. p. 90.

¶ 5. DOMINA, Sanctimoniales Benedictinæ sic appellantur ab anno 970. Vide Mabill. to. 2. Annalium pag. 604. ubi Gisla Abbatissa Romaricimontis Chartam subscribit, *ceteris Dominabus assentientibus*. Charta Lucianæ Abbatissæ Farensis Monasterii ann. 1168. *Ad pelliciasque Dominarum decem libras per singulos annos iterum concessi*. Vide *Domicellæ* 2.

¶ 6. DOMINA, Mulier quevis, ut Italicum *Donna*, quod nomen est discretivum sexus, non titulus, honoris. Acta B. Torelli Puppiensis, to. 2. Martii p. 501. *Quidam Comes Carolus de Puppio, valde notus B. Torelli, cum sero carnis-privii advenisset, illi scutiferum cum canistro referto carnibus & pane misit, & cum iret, Domine Puppienses dederunt aliqua comestibilia quæ fratri portaret*.

7. DOMINA, Machinæ bellicæ species. Richardus de S. Germano in Chron. an. 1239. *Ingeniague, Biddæ, Domina, & Mangonelli fiunt, Imperatore mandante*.

¶ DOMINABILIS, f. Suffraganeus, subslitutus, qui vices alterius gerit. Epist. Cambellani an. 1319. ex Archivo S. Victoris Massil. *Dominis Vicario, & Consilio civitatis Massiliæ Dominabilibus sibi Nugerius de Chari regius Cambellanus*.

DOMINÆDIUS, Domnædius, promiscue Οἰκοδεσπότης, apud Palladium in Vita Chrysostomi p. 202. & alios: Dominus ædis. Gloss. Lat. Gr. *Domnedius & Cœnacularius*, Οἰκοδεσπότης. *Domnidius*, habent Notæ

ræ Tyronis. Sic autem fere semper sanctum Felicem vocat Paulinus Nolanus Episcopus, quasi dominum ædis, cui ipse præsidebat. Epist.1. *Venientem in gremio jam communis patroni Dominædni mei Felicis excipiam.* Ita Epist.9.10.12.& 28.& Natali 7.Sic etiam non semel Sugerius lib.de Consecrat.Eccles. S. Dionysii sanctos Martyres *Dominos suos* vocat, Porro vocem *Domnedius*, apud auctorem Rhetoricæ ad Herennium restituit Salmas.l.de Jure Attico p.73.

DOMINALIS, *Invincibilis*, in Glosſ.Arabico-Lat.

DOMINALITER, tanquam Dominus: Galli dicerent, *en Seigneur*, *en Maistre*. Charta Cresimiri Regis Dalmat.an.1059.apud Jo.Lucium l.2. Hist. Dalmat.c.15. *Illud... autorizo, Dominaliter corroboro, potentialiter confirmo.*

1. DOMINATIO, Proprietas, Glosſ. Lat. Gr. *Dominatio*, Τυραννὶς, δεσποτεία. [Diploma Caroli Magn. pro Nosocomio B. Mariæ de Bono-passu, ann. 805. *Et quod renovare vellemus quæ avus quondam noſter Carolus Major domus ei concessſit & quæ ipse nobis protulit relegenda, scilicet castrum ipsum vetus de Bono-passu cum Ecclesia quæ ibi ædificata est cum omni jure & Dominatione, hoc est cum terris, domibus, ædificiis, hortis.* Tabular.Bellilocense in Lemovic. n.147. *Ut postſ hodiernum diem faciant exinde tam ipsi, quam successores eorum, jure Ecclesiastico, in omnibus,quidquid elegerint, ea quidem ratione, ut si ullus Rector aut Abbas in beneficio, seu in Dominatione, in aliorum usibus, nisi in stipendiis Monachorum transferre voluerit, &c.*

2. DOMINATIO, Tributum, quod Domino præstatur. Concilium Rom.sub Eugenio II.PP.*Si Episcopus à subjectis, Sacerdotibus & Clericis Dominationes exigat*. Charta Hugonis Regis Ital. apud Ughellum to.2.p.193. *Aut alias quaslibet annuales Dominationes exigere, aut consuetudinario more aliquid tollere, &c.* Alia ann.1231.in Regesto Tolosano Cameræ Comput. Parisf.fol.68.*Expletiva & adempriva, oblias, Dominationes, introitus & exitus, &c.* Consuetudin. Tolosæ part.4.tit.de Feudis art.10.*Debet solvere pro dicto feudo oblias, census & alias Dominationes in Chartis feudi contentas*. Adde art.15.[Charta an.1261. tom.1. Anecd. Marten.col.1111.*Dominationes,adempriviа vel expletiva, debita vel nomina debitorum, &c.*]

3. DOMINATIO, Titulus honorarius Regum, in Epist.Francicis to.1.Hist.Franc.29.52.55.64.73.74. In Capit.Caroli Calvi pag.53.&c.Will. Brito l.6.Philipp. v. 156.

Vestra quidem plene Dominatio novit, ut à quo Tam laudabiliter regitur tam nobile regnum.

Ita Græci recentiores vocem κυριότης usurpant.Gregor. Decapolita de Miracul.S.Georgii Mart. n. 46. ἐπεὶ ὃν ἐν κυριότητι τῶν ὅλων ἔφασκε, &c.Formula loquendi Italis familiaris, *vostra signoria*.

¶ 4. DOMINATIO, hoc titulo honoris donati etiam Visitatores monasteriorum. *Schramb*, Chronicon Mellicense pag.422.col.1. *Præfatos articulos de vitæ noſtræ monasticæ observantia humili & plano stylo digeſſimus....offerentes debita cum subjectione & candigna veneratione eosdem vestris Dominationibus prudentiſſimis, &c.*

DOMINATIONES, Angeli ex secundo sacræ Angelicæ Hierarchiæ gradu: sic appellati ex eo, quod liberaliſſima fideliſſimaque servitute ita gaudent & gloriantur Creatoris super se dominatione, ut alteri nulli, præterquam ipsi subjiciantur. Ex quo fit, ut ad Deum, quantum possiunt, se adjungant, & ab omni rerum creatarum oppreſſione violentia remotæ sint, &, ut ait D.Gregor.Homil.34.in Evang.*Quod mira potentia præmineant, pro eo, quod eis cætera ad obediendum subjecta sunt*. Adde D.Bernard.l.5.de Consid.c.4.Guil. Parisf.2.P.de Un.p.2.c.127.Isidor.l.7.c.5.Sophron.in Encom.Angel.&c.

¶ 1. DOMINATURA, Jus Domini, Census pertinens ad Dominum, Gall. *Droit seigneurial*. Instrum.S.Albini Andegav. apud Dobinellum Hiſt. Britan.tom.2.col.249. *Quidam Miles.... denavit Deo & S. Albino Ecclesiæ S.Oportune Dominaturam scil. suam, quam habebat in ea altari & in sepultura.*

¶ 2. DOMINATURA, Potestas, imperium. Camillus Peregrinus in Hiſt.Principum Longobard. apud Murat.to.2.p.337.col.1. *Satis infamis & inlicita consuetudo temporibus istis hinnoleviit,dum quædam mulierculæ, defunctis viris, moritalis Dominaturæ solutæ, licentiaut propris arbitriis libertatem fruantur.*

DOMINELLUS, *Domicellus*; & *Domicella & Dominella*, *à Dominus*. Ugutio. Vide in *Domicellus* 4.

DOMINICA, seu DIES DOMINICUS, qui Christo potiſſimum dicatus est apud Christianos, Græcis κυριακὴ, quæ & ἀναστασίμη, βασιλὶς ἡμέρα τῶν ἡμερῶν, dicitur S.Ignatio in Epist.ad Magnesianos n.9. Nomocanon nuper editus à Joan.Bapt.Cotelerio c.41.ὅτι τὴν Κυριακὴν γυμνικοὺς, ἤγουν ἀγωνιστὰς μὴ ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μαρτυρίου, κατὰ τὴν ἀναστάσιον, κυρίως πασῶν τῶν ἡμερῶν χρὴ σέβεσθαι. Ita κυριακὴ ἡμέρα nude dicitur Johanni Anagnostæ de Excidio Theſſalonic.c.6.]Edictum Theophili Alexandrini Patriarchæ: *Et mos & bonestas à nobis exigit, ut omnem diem Dominicum honoremus, eumque celebremus, quoniam Christus Dominus noſter præclarum in ea suæ resurrectionis munus obiit*. Sedulius lib.5.Paschalis operis cap.20.*Interea cœperat illud triſte postſ Sabbatum dies irradiare felix, qui domino Dominanti gratiſſimus nomen ab ejus Majeſtate sortitur, dictus hoc bonore Dominicus: quippe qui tantum consecutus est dignitatis, ut primus mereatur intueri mundi nascentis originem, & resurgentis Christi virtutem, &c.* S.Auguſt.Epist.119.c.13.*Dies Dominicus non Judæis, sed Christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festivitatem suam*. Et Serm.251.de Tempore : *Ideo sancti doctores Ecclesiæ decreverunt omnem gloriam Judaici sabbatiſmi in illam (diem Dominicam)transferre,ut quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate : quia tunc erit requies noſtra vera, quando resurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in animæ & corpore simul perfecta*. S.Maximus Taurinenſ. Homil.3.in Pentecoſt. *Dominica nobis ideo venerabilis est atque solennis, quia in ea Salvator, velut Sol oriens, discuſſis infernorum tenebris, luce resurrectionis emicuit, ac propterea ipsa dies ab hominibus seculi Dies Solis vocatur, quod ortus eam Sol juſtitiæ Christus illuminet*. Ordo Romanus, & Isidor.l.2.de Eccl.Offic. c. 24. *Dominicum diem Apoſtoli ideo religioſa solennitate sanxerunt; quia in eodem Dominus & Redemptor noſter à mortuis resurrexit; quique ideo Dominicus appellatur, ut in eo tecrenis operibus, vel mundi illecebris abſtinentes, tantum divinis cultibus serviamus, dantes scilicet huic diei honorem & reverentiam propter spem resurrectionis noſtræ, quam habemus in illo, &c.* Gregor.Turonenſ.l.1.Hiſt.22.*Hic est dies resurrectionis Domini noſtri Jeſu Christi, quem nos propriè Dominicum pro sancta ejus resurrectione vocamus*. [*Dominica dies*, Apocal.1.10.] *Dominicorum dies*, in Epiſt. Encyclicea Vigilii PP.Vide S.Hilarium in Prologo ad Pſ.pag.187. S. Hieronym.in Pſalm.117.Brissonium ad L. Dominic. Henric.Valeſium ad Eusebium de Laudibus Constant. c.9.& cæteros paſſim ,

¶ DOMINICA RESURRECTIO, Quævis dies Dominica. Anonymus lib.1.Mirac.S.Bertini c.1. *Tres viri in piscationis arte periti noctle Dominica.. navim ascendentes, &c.Super eos enim propter noctis Dominicæ Re-*

ſurrectionis tranſgreſſionem ultio ſupervenit divina... Et cum Fratres in prædicto loco commorantes nocte Dominicæ Reſurrectionis in eadem Eccleſia, in qua corpus B. pauſat Bertini, &c. Taugmarus in Vita S. Berwardi Epiſc. Hildesh. inter Acta SS. Bened. ſæc. 6. p. 225. *Deinde ſapientiſſimus Rex ſæpius interceptam Gandeſemenſis Eccleſiæ dedicationem in vigilia Epiphaniæ Domini indixit, quæ tunc prima feria Dominicæ Reſurrectionis accidit, velationem etiam ancillarum Dei in ipſa ſacra die Epiphaniarum.*

☞ *Dominicas omnes feſtas bilareſque ſanxit Eccleſia*, ut loquitur Epiphanius in Expoſitione fidei n. 22. *nec ulla ſejunia celebrat... ne ipſius quidem Quadrageſimæ Dominicis* : qui uſus ſemper viguit apud Chriſtianos. Tertull. l. de Corona c. 3. *Die Dominico jejunium neſas ducimus, vel de geniculis adorare.* Canon. 65. Apoſt. ſtatuit Clericum deponendum eſſe, qui *Die Dominico* jejunaverit ; & ad calcem libri 5. Conſtit. Apoſt. legitur : *Reus erit peccati, qui Dominico die jejunaverit, cum ſit dies Reſurrectionis.* Hæc prima ratio fuit prohibendi jejunii, ne triſtis eſſet dies lætiſſimæ Reſurrectioni Dominicæ conſecrata. Alteram ſubinde refert S. Auguſtinus Epiſt. 36. cap. 12. n. 27. ad Caſulanum ſcribens : *Die Dominico jejunare ſcandalum eſt magnum, maxime poſtea quam innotuit deteſtabilis multumque fidei apoſtolicæ Scripturiſque divinis contraria hæreſis Manichæorum, qui ſuis auditoribus ad jejunandum iſtum tanquam conſtituerunt legitimum diem. Per quod factum eſt, ut jejunium diei Dominici horribilius haberetur.* Hinc in Conc. Carthag. IV. can. 64. legimus : *Qui die Dominico ſtudioſe* jejunat, *non credatur Catholicus*, & in Synodo Gangrenſi can. 18. ex interpretatione Dionyſii Exigui : *Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut contumaciam in die Dominico jejunat, anathema ſit.* Quæ duo Concilia ſicut & Cæſarauguſtanum adverſus Priſcillianiſtas, etiam Manichæos dici ſolitos, an. 381. celebratum, dum can. 2. prohibet, *ne quis jejunet die Dominica, cauſa temporis aut perſuaſionis aut ſuperſtitionis*, jejunium etiam die Dominico, modo abſit ſuperſtitionis cauſa, permittere quodam modo videntur. Et Hieronymus quidem Epiſt. 28. ad Lucinium ſcribit : *Utinam omni tempore jejunare poſſimus: quod in Actibus Apoſtolorum* (ut etiam Auguſtinus Epiſt. 36. n. 28. obſervavit) *die bodie Pentecoſtes & die Dominico apoſtolum Paulum & cum eo Credentes feciſſe legimus.* Ne hinc tamen Eccleſiæ morem ac legem improbare videatur, mox dictum temperans addit : *Nec hoc dico, quod Dominicis diebus jejunandum putem.* Hæc fere poſt Petrum *Couſtant* to. 1. Epiſtolarum Rom. Pontificum col. 335. & ſeqq.

Dominicæ obſervatio jam olim à nona, ſeu veſpere præcedentis diei incipiebat. Concil. Francof. an. 794. c. 21. *Ut dies Dominicæ à veſpere uſque in veſperam fervetur.* Ita in Concilio Berghamſtedenſi ann. 697. & Forojulienſi ann. 791. c. 13. Capitulari Aquiſgran. ann. 789. c. 15. l. 1. Capit. c. 15, &c. *Ratio eſt*, inquit Richardus Ep. Cremonenſis in Mitrali, & ex eo Durandus l. 5. Ration. c. 9. n. 9. *quia veſpertina ſynaxis, ſeu hora, primum eſt officium diei ſequentis.* Simon Islepe Epiſcop. Cantuarienſ. in Provinciali Eccleſiæ Cantuar. apud Lindwodum l. 2. tit. 3. *In primis ſacrum diem Dominicum ab hora diei ſabbati veſpertina inchoandum, nec ante horam ipſam præveniendo, ne Judaicæ profeſſionis participes videamur, quod etiam in feſtis, quæ ſuas habent vigilias, obſervetur.* In pleriſque veteribus Statutis MSS. pro Artificibus Pariſienſis civitatis, id potiſſimum cavetur, ut nemo quidquam artis exerceat diebus Dominicis ac feſtis, *ne au Samedi depuis le dernier coup de Veſpres ſonné en la Paroiſſe, ou aucuns deſdits meſtiers demourront.* Vide in hanc rem S. Auguſtinum Serm. 51. de Tempore, Herardum Turon. in Capitul. c. 2. Greg. Turon. l. 3. de Mirac. S. Martini c. 31. 56. Vitam Aicadri Abb. Gemetic. c. 25. Matth. Paris & Rogerum Hoveden. an. 1201. &c.

Hoc die ab omni opere ſervili ceſſatum, [etiam ab ipſa venatione.] Theodorus Cantuarienſis Epiſcopus in Capitul. c. 7. *Græci & Romani in die Dominica non navigant, neque aliquam, paſcua non faciunt, nec in curru ambulant, niſi ad Eccleſiam tantum : nec hæc in omnibus ſe Græci, non ſcribunt publice, tamen pro neceſſitate ſeorſim in domo ſcribunt.* Adde eumdem in Pœnitentiali cap. 44. præterea Concilium Aurelianenſe III. ca. 28. Vernenſe an. 755. c. 14. Moguntiac. c. 37. Capitula Caroli Mag. l. 1. c. 81. &c.

☞ Neque Dominicis vel feſtis diebus *Placita publica teneri* licuit, *niſi forte pro magna neceſſitate, aut boſtilitate cogente*, ut habet Carolus M. in Capit. pro partibus Saxoniæ an. 789. c. 18. neque Mercatus agi, ut in Capitul. 1. an. 809. c. 18. Capitul. 2. ejuſdem anni ca. 8. Vide Capitularia Caroli C. tit. 11. c. 7. tit. 36. cap. 19. tit. 38. cap. 7.

Dies Dominicus primum apud Latinos in hebdomade ſibi locum vendicat, eſtque primus dies hebdomadis, ut dies Lunæ ſecundus, qui & inde *Feria ſecunda* nuncupatur, ut dies Martis tertius eſt feria *tertia*, & ſic de cæteris. Ita Lex Dominic. Codicis Theod. de Spectac. Atque inde hebdomada ſæpe nomen ſumit à Dominica præcedente, quæ ut *hebdomada Paſſionis*, à Dominica præcedente, quæ *Paſſionis* dicitur. At Græci hebdomadis à ſubſequente Dominica appellationem tribuunt : v. gr. *Palmarum hebdomada* non eſt ea, quæ ſubſequitur *Palmarum Dominicam*, ſed quæ præcedit, quæ Latinis *Paſſionis* eſt. Ita quarta hebdomada Quadrageſimæ Græcis illa eſt, quæ Dominicam quartam antevertit : quare quæ Latinis erit tertia hebdomada Quadrageſimæ, Græcis erit quarta : quæ illis quarta, Græcis quinta. Excipiuntur tamen eæ hebdomadæ, quæ à Paſchate ad Pentecoſten excurrunt, quæ à prima & præcedente, non à ſubſequente nominantur.

At cum Dominicæ totius annis ſuis quæque fere appellationibus donentur, operæ pretium videtur de iis ſigillatim obſervare, quæ ad illarum nomina ſpectant : quæ quidem cum ſuæ ſint etiam ab *Introitu*, uti vocant, qui ad Miſſam dici ſolet, deſignentur à Scriptoribus : qualis ille in ſingulis ſit, ad ſingulas Dominicas adnotabimus. Prima igitur Dominica eſt

Dominica prima Adventus Domini, à qua Eccleſiaſtica Officia incipiunt, ut ait Durandus l. 6. Ration. c. 1. 2. & 3. quæ eſt quarta à Natali Domini. Hujus Introitus ad Miſſam eſt : *Ad te levavi.* Reſpondet hæc Dominica Latinorum, Dominicæ Græcorum, quam κυριακὴν ἀπόκρεω vocant, i. e. decimæ ex iis Dominicis, in quibus Evangelium S. Lucæ per Lectiones ad Miſſam & inter Officia legitur ; nempe *de Mulierе habente ſpiritum infirmitatis*. Nam, ut id ſemel moneatur, Græci ita Evangelia in ſacris Liturgiis legunt : à Dominica Paſchatis Evangelium Joannis ; Matthæi à feria 2. poſt Dominicam Pentecoſtes ad Paraſceven ſubſequentem feſtum diem Exaltationis S. Crucis : Lucæ à 2. feria poſt Dominicam Exaltationis : denique Marci pars poſtiſſima inter Matthæum & Lucam abſolvitur. Vide Allatium de Dominic. G. c. 31.

☞ In Ordine Ambroſiano, ut & Mozarabo ſex de Adventu Domini miſſæ aſſignantur ; in Ordine vero Gelaſiano adnotantur quinque, pro totidem, ut videtur, Dominicis Nativitatem Domini præcedentibus. Unde palam eſt quibuſdam in locis adventum Domini olim à Dominica ſexta ante Natalem Chriſti, ia multis autem à quinta incœpiſſe.

Do-

Dominica 1. Adventus, quæ eſt tertia à Natali Domini; *Dominica prima ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. ante 900. annos deſcripto apud Allatium lib. de Domin. Græc. c. 27. Hujus Introitus eſt; *Populus Sion.* Græc. *Dominica undecima Lucæ*, ſeu *de Vocatis ad nuptias*, nuncupatur.

Dominica 3. Adventus, quæ *Dominica ſecunda ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. Hujus Introitus eſt; *Gaudete in Domine ſemper, & iterum dico: Gaudete.* Græcis, *Dominica duodecimâ Lucæ*, ſive *de decem leproſis* dicitur.

Dominica 4. Adventus, quę proxima Nativitati; *Dominica tertia ante Natale Domini*, in Kalend. Rom. Græcis, κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστ. γεννήσεως. Introitus olim: *Memento veſtri*, (hodie, *Rorate cæli.*)

Dominica infra Octavam Natalis Domini, cujus Introitus eſt: *Dum medium ſilentium: Dominica 1. poſt Natale*, in Kalend. Rom. Græcis, κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

Dominica infra Octavam Circumciſionis, quę Græcis κυριακὴ τ' ἁγίου.

Dominica 1. poſt Epiphaniam, cujus Introitus: *In excelſo throno, &c.* Græcis, κυριακὴ μετὰ τὴν θεοφάνειαν, id eſt, Dominica poſt baptiſmum Chriſti, quem φωτισμὸν, *Illuminationem* vocant, ut feſtum ipſum, τὰ ἅγια φῶτα, vel ἐπιφάνειαν & ἑορτὴν ἁγίων φώτων.

Dominica 2. poſt Epiphaniam, cujus Introitus eſt, *Omnis terra.* Græcis, *Dominica decima quinta, de Zacchæo.* Vide *Feſtum Architriclini.*

Dominica 3. poſt Epiphaniam, cujus Introitus eſt: *Adorate Dominum*, Græc. *Dominica duodecima Lucæ*, ſive τελώνη, *de Publicano & Phariſæo.* Dicitur iiſd. προφωνησιμῷ, ut & ipſa quę antecedit hebdomada, in qua jejunant Armeni, qui iſtius hebdomadę jejunium ἀπρὲβιάστον vocant, de quo copiosè Allatius de Dom. Gr. c. 8.

Dominica 4. poſt Epiphaniam.

Dominica 5. poſt Epiphaniam.

Dominica 6. poſt Epiphaniam.

Dominica Septuageſimæ, cujus Introitus: *Circumdederunt me*, Græcis κυριακὴν ἀφέσεως, ſeu *Dominica de Prodigo*, quod in ea de illo legatur parabola.

Dominica Sexageſimæ, cujus Introitus; *Exurge:* Græc. κυριακὴ τῶν ἀπόκρεω. Eſt autem ἀπόκρεως, quod Latinis *Carniſprivium*, qua appellatione hebdomadam, quę præcedit hanc Dominicam ἑβδομάδα τῶν ἀποκρεῶν vocant, quod non ultra eam veſcendis carnibus operam dent, ſed una cum ea illis edendis finem imponant.

Dominica Quinquageſimæ, cujus Introitus: *Eſto mihi*, Gr. κυριακὴ τῆς τυροφάγου, & τυρινή, cui id nomini, ut & hebdomadę, quę hanc Dominicam præcedit, inditum, quod poſt eam Dominicam caſei & ovorum eſus dimittatur. Quippe poſt hanc Dominicam, die Lunę, Græci jejunium quadrageſimale auſpicantur, aliter ac Latini, qui Mercurii die incipiunt. Beneharnenſibus dicitur *Dimenge cabée*, id eſt, *Dominica in capite Quadrageſimæ*, ut obſervat Marca l. 6. Hiſt. Beneharn. c. 24. n. 9.

☞ In libro Petri Mallii c. 30. etiam appellatur *Dominica de carne levario*, ſeu *de carne levanda*, uti legendum conjectat Mabillonius to. 2. Muſei Ital. p. 159. alibi: *Dominica ad* vel *ante carnes tollendas*; *ante Brandones*, in Chartulario S. Martini Pontiſar. ubi *Joannes dictus le Diable vendit duo arpenta terre apud Commeniacum die Dominica ante Brandones. Dominica brandonum* dicebatur Dominica prima Quadrageſimæ, ut dictum eſt in voce *Brandones*; Dominica igitur *ante Brandones* erat Dominica Quinquageſimæ, non Quadrageſimæ, ut habetur apud Labbeum Chronol. Hiſtor. part. 3. p. 169. *Carolus IV. cognomento Pulcher... inuit. Remis 21. Februarii Dominica Quadrageſimæ, quæ olim dicebatur devant les Brandons*: quibus in verbis error ſe ipſe prodit; anno enim 1322. ad quem hæc referuntur, Dominica, non Quadrageſimæ, ſed Quinquageſimæ incidebat 21. Februarii, cum Paſchatis dies incideret hoc anno in decimam Aprilis.

Dominica Prima Quadrageſimæ, cujus Introitus: *Invocavit me, Quintana* etiam dicitur, quod ſit quinta à Paſchate, ut auctor eſt Durandus l. 8. c. 32. n. 1. [Dominica *Brandonum* vel *Brandorum* appellitata eſt. Inſtr. an. 1318. Hiſt. Dalph. to. 2. p. 177. col. 1. *Item anno quo ſupra, feſtivos die Dominica Brandorum ſequenti Indict.* 11. Vide in *Brando* 1.] Græcis πρώτη τῶν νηστειῶν, & κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας, ob reſtitutam ſacrarum Imaginum adorationem.

Dominica ſecunda Quadrageſimæ, cujus Introitus eſt: *Reminiſcere.* Græcis, κυριακὴ δ' τῶν νηστειῶν.

Dominica tertia Quadrageſimæ, cujus Introitus: *Oculi mei.* Græcis, κυριακὴ τρίτη τῶν νηστειῶν, [& κυριακὴ τῆς Σταυροφορουμένης.]

Dominica quarta Quadrageſimæ, cujus Introitus: *Lætare Hieruſalem.* [Dominica *de Roſa* nuncupata, eo quod in ea fit ſolennis illa Roſę aureę benedictio. Vide *Roſa aurea.*] Græcis, κυριακὴ τεσσαρακοστῶν νηστειῶν.

Dominica in Paſſione Domini, Dominica 5. Quadrageſimæ, à qua Paſſionis officium auſpicatur Eccleſia, unde ita appellatur, ut auctor eſt Durandus l. 6. Ration. c. 60. Acta Alex. III. P. P. ſub ann. 1162. *Exivit ergo è Genua in Dominica Paſſione, & cum omni jucunditate navigans venit ad inſulam de Liguriis in Sabbato Palmarum.* Græcis eſt 5. *jejuniorum*, πεμπτὴ τῶν νηστειῶν. Hujus Introitus eſt: *Judica me Deus.* Vide Notas ad Villharduin. n. 129. & infra verbo *Hebdomada.* Præterea Dominica *Mediana* appellatur ab Amalario l. 4. c. ult. edito à viro doctiſſ. Jo. Mabillonio to. 2. Analector. p. 114. quia Hebdomadam Medianam ſubſequitur; Alia porro eſt *Dominica Quintanæ*, in Charta Petri Epiſcopi Santonenſis an. 1240. in Regeſto Inculiſmenſi Cameræ Comput. Pariſ. fol. 23. Eſt enim illa, qua *Quintanæ* ludus exercebatur à Vicanis. Vide *Quintana.* Hanc etiam *Mediuam octavam* vocat Fulcuin. in Chron. Laubienſi c. 38. forte quod ſit 8. Dominica à Dominica Septuageſimę: *Actum eſt hoc feria 6. ante Dominicam, quam vocant Medianam octavam.*

Dominica in Palmis, ſexta Quadrageſimę, apud Rupert. l. 5. de Divin. Offic. c. 7. quę in Ordine Romano, *Dies Palmarum, ſive florum, atque ramorum appellatur*: [Alibi *Paſcha floruin*, *vel Paſcha floridum*, Gall. *Paſques-fleuries.*] *Dominica in Ramis*, Durando l. 6. c. 47. *Dominica ad Palmas*, apud Leon. III. P. P. Ep. 5. Beletus c. 93. *Hic dies dicitur Dominica in Ramis palmarum, quod illo die rami palmarum in proceſſionibus deportentur in ſignificatione illorum, quos filii Iſrael ſtaverunt* [ſtraverunt] *in via, Chriſto jam veniente.* Adde Iſid. lib. 6. Orig. cap. 18. In lib. Sacr. Gregor. M. *Dominica in Ramis palmarum dicitur.* [*Dominica Olivarum*, in Hiſtor. Rerum Laudenſ. apud Murator. to. 6. col. 1105.] Will. Tyrius l. 12. c. 12. *Accidit caſu, quod in die feſto, qui dicitur Ramis palmarum, cum de more populus univerſus in vallem Joſaphat convenifſet ad ſolennem & celebrem ſanæ dieſi proceſſionem, &c.* Rupertus Abbas in Vita S. Heriberti Archiepiſc. Colon. n. 17. *Erat autem dies ille, quem Chriſtianitas appellat Diem palmarum. Dominica Indulgentiæ, quæ & Dominica palmarum*, in Ordine Romano. *Dominica Indulgentiæ, quæ diverſis vocabulis, diſtinguitur, id eſt, Dies palmarum, ſive florum, atque Ramorum, Oſanna, Paſcha petitum, ſive Competentium, & Capitilavium*, Ex quibus patet; eamdem Dominicam

Oſan-

Oſanna etiam appellari, *quia*, ut ait Alcuinus, *dum in eo Dominus Hieroſolymam tenderet, ei occurrit turba plurima hinc inde clamando, Oſanna, quod interpretatur, ſalvifica, ſive ſalvos nos fac.* Joannes Euchaita pag. 7. ὡσαννὰ τοῦτον, σῶσον ὑπογυμνάζει. [*Dominica indulgentiæ* dicebatur ob pœnitentium reconciliationem, quę feria 5. ſequenti ſolenni ritu fiebat ; *Capitilavium vero quia tunc moris eſt*, inquit Rabanus l. 2. de Inſtit. Cler. c. 35. *lavandi capita infantium qui ungendi ſunt*. Quod de adultis potiori jure eſt intelligendum. Hic uſus deſiit circa 12. ſeculum.]

Dominica Oſanna, apud Ademarum Cabanenſem non ſemel, *Dies Oſannæ*, apud Abul. Faragium in Hiſt. Dynaſtiarum p. 163. & in Charta ann. 1170. apud Duchenium in Probat. Hiſt. Caſtegnereg p. 32. Capitul. de Villis c. 28. *Dominica in palmis*, quæ *Oſanna dicitur*, *Oſanna*, nude in Regula Monachorum Fonte vraldenſium c. 16. Libellus Fulconis Comitis Andegav. apud Hoiſtenium in Collect. Rom. de Urbano II. PP. *Ubi mihi florem aureum, quem manu gerebat, donavit : quem ego ob memoriam & amorem illius in Oſanna ſemper mihi meiſque ſucceſſoribus deferendum conſtitui*. Eadem habentur in Fragm. Hiſt. Andegav. n. 8. Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 57. *Duodecim denarios cenſuales in Oſanna ſingulis annis Eccleſiæ noſtræ reddendos*. Adde fol. 116. Epitaphium Guillelmi Comitis Inculiſmenſis : *Hic jacet Dominus Amabilis Guillelmus Comes Engoliſmæ, qui ipſo anno, quo rediit de Hieruſalem, abiit in pace, 8. Id. April. vigilia Oſannæ 1028. anno ab Incarnat.* Ita etiam hanc Dominicam appellari ab Æthiopibus docemur ex illorum computo apud Joſeph. Scalig. l. 9. de Emendat. temp. p. 700. Porro dicuntur apud Hebræos *Oſanna* termites palmæ, oleæve, aut ſalicis, alteriuſve arboris, Græcis βάϊα, quos quatiebant in honorem ejus, cui pompa ducebatur, quod Græci dicunt κλάδοι ἐπ᾽ αὐτῷ : Epiphan. Serm. εἰς τὰ βάϊα, & S. Chryſoſt. Homil. in Magnam Septimanam, τὰ βάϊα αὐτῷ & ἐπ᾽ αὐτῷ, ut obſervatum à Baronio ann. 34. n. 6. & Caſaub. Exerc. 16. in eumdem Baron. c. 2. Henric. Valeſio ad Hiſt. Euſebii l. 2. c. 22. Joann. Baptiſta Cotelerio ad to. 1. Monument. Eccleſ. Gr. Hinc ἱερὰ τῶν βαΐων Cyrillo Scythopolitano in Vita S. Euthymii, Auctori, Vitæ S. Theodori Studitæ, &c. κλῖμα τῶν βαΐων, Cedreno & Epiphanio Monacho de Locis ſanctis. Vide Luithprandum l. 3. c. 5. & S. Auguſtinum l. 2. de Doctrina Chriſt. c. 11. Hujus Dominicæ Introitus ad Miſſam eſt : *Domine ne longe*. Denique appellatur *Dominica Lazari*, in Vita S. Proculi Epiſc. Veronenſis n. 16. quia, ut ait Allatius c. 20. Sabbato, quod hanc Dominicam præcedit, Lazari reſuſcitati memoria recolitur ; qui addit, Græcos poſtmodum magnæ pompæ apparatu, ramis olivarum, palmiſque in Cruces ac alias formas confictis, in ramis appenſis fequentem diem Dominicum ſolenni ritu celebrare. De vocis *Oſanna* variis ſignificationibus vide ſanctum Hieronymum Epiſt. 145.

☞ Inter varias hujus Dominicæ nomenclaturas non eſt omittenda quæ legitur l. 3. de Geſtis SS. Rotonenſium in Act. SS. Benedict. ſæculo 4. part. 2. p. 215. *Receptuſque eſt in Monaſterio in ſanctô Sabbato, id eſt, in Ramis palmarum*. Quod tamen de ipſo Sabbato ſancto haud abſurde videtur poſſe intelligi ; atque adeo quod explicationis cauſa additum eſt, *id eſt, in Ramis palmarum*, nihil aliud indicare quam Sabbatum, quod eſt de hebdomada quæ dicitur *in Ramis palmarum*.

Dominica ſancta in Paſcha, in Kalend. Romano. *Dominica ſancta*, nude, in Sacramentario Gregorii Magni ex Bibl. Belvacenſ. Eccleſiæ. [*Dies Dominicus κατ᾽ ἐξοχὴν* dictus, Tertull. de Idol. cap. 14. [Gr. κυριακὴ τῶν ἁγίων, & ἁγία καὶ μεγάλη κυριακὴ τοῦ πάσχα, in Euchologio : in Nomocanone nuper edito à Jo. Bapt. Cotelerio c. 411. 579. λαμπρὰ κυριακὴ ; Pachymeri l. 4. c. 3. & in Pentecoſtario, μεγάλη καὶ λαμπρὰ κυριακὴ ; eidem Pachymeri lib. 9. cap. 15. κυρίᾳ τῶν ἑορτῶν. Vide *Paſcha*, *Dies magnus*.

Dominica prima poſt Paſcha, [vulgo ab Introitu, *Dominica Quaſimodo*] quæ in Kalend. Rom. *Dominica octava Paſchæ*, [in Miſſali Gothico-Gallicano, *Clauſum Paſchæ*, Gall. *Paques cloſes* ;] aliis dicitur *Dominica poſt Albas*, quæ nempe Sabbatum, in quo nuper Baptizati veſtes candidas, quas induerant Sabbato ante Paſcha, deponebant, ut eſt in Ordine Romano. In Miſſa Ambroſiana appellatur *Dominica in Albis depoſitis*. Unde luce in Miſſali & Breviario Romano, ubi *Dominica in Albis* dicitur, vocem *depoſitis* ſubaudiri, de qua ſic Auguſtinus Serm. 157. *Paſchalis Solennitas hodierna feſtivitate conoluditur, & ideo hodie Neophyterum habitus commutatur : ita tamen ut candor, qui de habitu deponitur, ſemper in corde teneatur*. Sic porro *Dominica ſecunda, tertia*, &c. *poſt Albas*, apud Rupertum l. 9. de Divin. Offic. c. 1. 2. Græcis, κυρὶα & τὰ λαμπρὰ τὰ ἀπτὰ ἁγία. Vide Allatium de Dominic. & Hebd. Græc. cap. 24. Dicitur etiam δ δευτεροπρώτη κυριακὴ, apud Euſtarthum in Vita S. Eutychii Patr. CP. n. 95. id eſt ſecunda poſt primam, Paſchalem ſcilicet.

Dominica ſecunda poſt Paſcha, cujus Introitus ad Miſſam eſt ; *Miſericordia Domini*, in lib. 1. Sacramentor. Eccleſ. Rom. cap. 57. dicitur, *Dominicum poſt octabas Paſchæ*, [Dominica de *Paſtor bonus* in Ord. Rom.] Græcis, κυριακὴ τοῦ ἁγίου μυροφόρου, quod in ea feſtum celebrent trium mulierum, quæ coemptis aromatibus ad Chriſti Sepulcrum acceſſerunt, ut eum ungerent.

Dominica tertia poſt Paſcha, quæ in Kalendario Romano & in l. 1. Sacrament. Eccleſ. Rom. *Dominicum ſecundum poſt clauſum Paſchæ*, *Dominica ſecunda poſt octabam Paſchæ* dicitur, cujus Introitus ad Miſſam eſt : *Jubilate omnis terra*. Græcis, κυριακὴ τῶ παραλύτου, ſeu Paralytici.

Dominica quarta poſt Paſcha. In lib. 1. Sacrament. *Dominicum tertium poſt clauſum Paſchæ*, & quæ in Kalendario Rom. *Dominica tertia poſt octabam Paſchæ*, cujus Introitus ad Miſſam eſt ; *Cantate Domino*, Græcis, κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος, vel μετανοίτου.

Dominica quinta poſt Paſcha, [cujus Introitus : *Vocem jucunditatis*.] In l. 1. Sacrament. *poſt clauſum Paſchæ*, quæ & *Dominica Rogationum* dicitur ; [vel *ante Litanias*, ut in Vita S. Eligii apud Acherium to. 5. Spicil. p. 194.] *Dominica quarta poſt octabam Paſchæ*, in Kal. Rom. Græcis, κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ.

Dominica poſt Aſcenſionem, quæ *Dominica poſt Aſcenſam Domini*, in Kalend. Rom. [& in Sacrament.] cujus Introitus ad Miſſam eſt ; *Exaudi Domine*. [Rome *Dominica de Roſa* vel *de Roſis* dicta, haud dubie quia ut legitur in Ord. Rom. apud Mabill. to. 2. Muſæi Ital. p. 147. *de altitudine templi* (ſanctę Mariæ Rotundæ, in qua erat ſtatio) *mittuntur Roſæ in figura Spiritus Sancti*.] Græcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων τριακοσίων ἑξήκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ.

Dominica Sancta Pentecoſten, in Kalend. Rom. Græcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων Πεντηκοστῆς.

Dominica prima poſt Pentecoſten, quę & *ſanctæ Trinitatis*, *Dominica Benedicta*, dicitur apud Honorium Auguſtod. l. 3. c. 147. l. 4. c. 41. *Dominica octabæ Pentecoſtes*, in Kal. Rom. *Dominica octavarum Pentecoſtes*, apud Gregor. M. in Sacramentario : Græcis, κυριακὴ τῶν ἁγίων πάντων, ſeu ὁρτὴ τῆς Μαρτύρων. *Rex dicitur Dominicorum*, ut eſt in veteri MS. cui titulus, *Roman de la Malemara ſtre : Par un jour, qui eſt apelez li Rois des Diemenches : ce eſt li jours de la ſainte Trinité*. Regeſtum cenſuum Carnoti an. 1302. fol. 20. *Item de Maiſtre les*

les Peletiers doit chaſcun an le Roy des Dimanches un beurage à toutes les perſonnes nommées pardevant. Id vero nominis tribuitur Dominicæ Paſchatis, quæ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα dicitur Pachymeri l.7.c.15. Vide *Feſtum S. Trinitatis* & Menardum in lib.Sacrament.S.Greg.p.163.

Dominica ſecunda poſt Pentecoſten, cujus Introitus ad Miſſam: *Factus eſt Dominus protector meus.* Græcis, Dominica ſecunda Matthæi, *de Chriſto docente.*

Dominica tertia poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Reſpice me.* Græcis, Dominica tertia Matthæi.

Dominica quarta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Dominus illuminatio mea.* Græcis, Dominica quinta Matthæi, ſive *de Centurione.*

Dominica quinta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Exaudi, Domine.* Græcis, Dominica quinta Matthæi, *de Vexatis à dæmone.*

Dominica ſexta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Dominus fortitudo:* Græcis, *ſexta Matthæi*: ſive *de Paralytico.*

Dominica ſeptima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Omnes gentes.* Græcis, *ſeptima Matthæi*, ſive *de Duobus cæcis.*

Dominica octava poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Suſcepimus, Deus.* Græcis, *octava Matthæi*, ſive *de Quinque panibus & decem piſcibus.*

Dominica nona poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Ecce Deus, adjuvat.* Græcis, *nona Matthæi*, ſive *de Ambulatione in mari.*

Dominica decima poſt Pentecoſten, cujus Introitus ad Miſſam eſt: *Dum clamarem.* Græcis, *Decima Matthæi*, ſive *de Lunatico.*

Dominica duodecima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Deus in loco ſancto.* Græcis, *undecima Matthæi*, ſive *de Parabola Regis.*

Dominica duodecima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Deus in adjutorium.* Græcis, *duodecima Matthæi*, ſive *de Interrogante Jeſum divite.*

Dominica decima tertia poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Reſpice, Domine.* Græcis, *duodecima Matthæi*, ſive *de Parabola vineæ.*

Dominica decima quarta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Protector noſter.* Græcis, *decima quarta Matthæi*, ſive *de Vocatis ad nuptias.*

Dominica decima quinta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Inclina aurem tuam.* Græcis, *decima quinta Matthæi*, ſive *de Interrogante Jeſum Juriſconſulto.*

Dominica decima ſexta poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Miſerere mei, Domine.* [Græcis, *Dominica ante Exaltationem S.Crucis.*]

Dominica decima ſeptima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Juſtus es, Domine.* [Græcis, *Dominica poſt Exaltationem S.Crucis.*]

Dominica decima octava poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Da pacem.* Græcis, *Dominica prima Lucæ*, ſive *de Venatione piſcium.*

Dominica decima nona poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Salus populi ego ſum.* Græcis, *Dominica ſecunda Lucæ*, ſive, *de Amandis inimicis.*

Dominica vigeſima poſt Pentecoſten, cujus Introitus: *Omnia, quæ feciſti:* Græcis, *Dominica tertia Lucæ*, ſive, *de Filio viduæ.*

Dominica vigeſima prima poſt Pentecoſten, [cujus Introitus: *In voluntate tua*] Græcis, *Dominica quarta Lucæ*, ſive *de Parabola ſeminis*

℔ *Dominica vigeſima ſecunda poſt Pentecoſten*, cujus Introitus: *Si iniquitates:* Græcis *Dominica quinta Lucæ*, ſive *de Divite & Lazaro.*

℔ *Dominica vigeſima tertia poſt Pentecoſten*, cujus Introitus: *Dixit Dominus:* Græcis *Dominica ſexta Lucæ*, ſive *de Habente legionem.*

In Kal. Rom. Allatiano poſt Dominicam quintam poſt Pentecoſten, Dominicæ, ſecus quam hodie, recenſentur: quæ enim feſtum S. Petri Apoſtoli ſubſequitur 3.Kal.Jul.

Dominica prima poſt Natale Apoſtolorum dicitur, quam excipiunt

Dominica prima poſt octabam Apoſtolorum.
Dominica ſecunda poſt octabam Apoſtolorum.
Dominica tertia poſt octabam Apoſtolorum.
Dominica quarta poſt octabam Apoſtolorum.
Dominica prima poſt ſancti Laurentii.
Dominica ſecunda poſt ſancti Laurentii.
Dominica tertia poſt ſancti Laurentii.
Dominica quarta poſt ſancti Laurentii.
Dominica quinta poſt ſancti Laurentii.
Dominica prima poſt ſancti Cypriani.
Dominica ſecunda poſt ſancti Cypriani.
Dominica tertia poſt ſancti Cypriani.
Dominica quarta poſt ſancti Cypriani.
Dominica quinta poſt ſancti Cypriani.
Dominica ſexta poſt ſancti Cypriani.
Dominica ſeptima poſt ſancti Cypriani.
Dominica octava poſt ſancti Cypriani.

Dominica nona poſt ſancti Cypriani, quæ natale S. Andreæ ſubſequitur. Deinde ſubſequuntur tres *Dominicæ de Adventu Domini* ante Natale Domini.

℔ *Dominica, Iſti ſunt dies*, memoratur in Charta an.1145.Hiſt. Eccl.Meld.to.2. p.40. at quenam illa fuerit, ignoramus.

Dominicæ Principales et Solennes, dicuntur quinque illæ, in quibus officia mutantur, ſcilicet Dominica prima de Adventu, Dominica in Octavis Paſchæ, Dominica in Octavis Pentecoſtes, Dominica, qua cantatur *Letare Hieruſalem*, & Dominica in Ramis palmarum. Durand.l.7.c.1. n.4. [His quinque ſexta deinceps addita eſt, Dominica prima Quadrageſimæ, quia ſit officii in ea mutatio, quæ fiebat antea Dominica quarta Quadrageſimæ. In Statutis Lanfranci §.1.v.apud Marten.de Antiq.Monach.Ritibus l. 4. p. 536.ubi de quinque Dominicis principalibus ſic legitur; *Quinque dies Dominici ſunt, qui communia quædam inter ſe habent ſeparata à cæteris diebus Dominicis, Dominica videlicet prima de Adventu Domini, Dominica prima Septuageſimæ, Dominica prima Quadrageſimæ, Dominica in medio Quadrageſimæ, Dominica in Palmis.*]

Dominicæ Privilegiatæ dictæ, quibus Hiſtoriæ ſunt appropriatæ. Idem Durand.l.7.c.1.n.14.

Dominicæ Vacantes, ſeu Vacat, dicuntur in Sacramentario S.Gregorii, quatuor Dominicæ, quæ jejunia quatuor Temporum proxime ſubſequuntur, eo quod propriis careant officiis. Vide Micrologum c.29. 32.59. Rupertum l. 3.de Divinis Offic.c.11. Honorium Auguſt.l.4.de Ritu Miſſæ cap.94.95.& Durandum l. 6. Ration. c.11.n.7.[Dominicæ etiam infra Octavam Natalis Domini & Circumciſionis dicuntur *vacantes*, ſed alio ſenſu, neque enim proprio unquam caruere officio, ideo autem *vacat*, quod alicujus Sancti vel octavæ Natalis Domini officio aliave ratione præoccupantur. *Dominican Vacant* etiam dicta eſt Quarta Adventus, quia tunc Pontifex Romanus relictis aliis occupationibus ſolum largiendis eleemoſynis incumbebat. Vide Lexicon Hofmanni in voce *Adventus*.

Venditio Dominici Diei, forte facultas exponendi & vendendi merces Dominicis diebus. Charta Gaufredi Comitis Andegavenſis an. 1061. apud Sammarthanos in Abbatib. S. Florentii; *Item jubeo, ut miniſtri mei nullatenus audeant repetere, quod judicavi eos injuſte acceſſiſſe, ſcilicet commendationem vineæ rum, venditionem Dominici diei, cœnationem violentam ſaiii, &c.*

¶ Dominica Mater, Beata Virgo Mater Chriſti : *De celebritate feſtivitatis Dominicæ Ma-*

Matris, tom.3.Concil.Hisp.pag.35. col.2.

DOMINICÆ LITTERÆ, [Eædem quæ *Communicatoria* vel *Formatæ*.] Concilia bulum Sardicenſe ſub Julio I.PP. *Quæ cum ita ſint, cuſtodire vos ab ipſis & abſtinere debetis, dileciſſimi fratres, nec eos aliquando ad Communionem admittere; ſed nec ipſorum litteras accipere, nec ad illos literas Dominicas dare.*

¶ DOMINICALE, Vide *Dominicalis* & *Dominicum* 3.

DOMINICALIS. Concilium Autiſiodorenſe c.42 *Ut unaquæque mulier, quando communicat, Dominicalem ſuum habeat.* Vetus Pœnitentiale MS.ſub finem: *Si mulier communicans Dominicale ſuum ſuper caput ſuum non habuerit, uſque ad alium diem Dominicum non communicet.* Ex quibus patet, *Dominicalem*, vel *Dominicale*, non fuiſſe linteum, in quo communicaturæ mulieres Euchariſtiam deponebant, quam iis non licebat nuda manu accipere, ut eſt in Can. 36. ejuſd. Concilii, quod viris licuit. S.Auguſtinus Serm. 152. de Temp. *Omnes viri, quando communicare deſiderant levent manus, & omnes mulieres nitida exhibeant linteamina, ubi Corpus Chriſti accipiant.* Fuit enim *Dominicalis* velum, quo mulieres caput in Eccleſia tegebant, cum iis non niſi velatis illius ingreſſus pateret: ex Lini PP. Conſtitutione, ut eſt apud Anaſtaſium, [quod ab Apoſtolo jam ſatis aperte præſcriptum eſt, 1. Cor.11.5. & 6.] Pœnitentiale Theodori c.7. & Leo PP. ad Theodoricum Epiſcop. *Mulieres poſſunt ſub nigro velamine ſacrificium accipere, ut Baſilius indicat.* [Mulieres Provinciales *Domino* vocant velum ſericum, quo caput tegunt, aliis vulgo *Coeffe*. Vide Card.Bona Liturg.l.2.c.17.n.3.]

¶ DOMINICARE, DOMINICATIO, DOMINICATUS, &c. Vide poſt *Dominicum* 3.

¶ DOMINICELLUS, Idem qui ſupra *Domicellus*, Johan.Longinus in Actis S.Stanislai Epiſc.Cracov.Maii to.2.p.245. *Rinardus de Cygyſchanowicz Dominicellus & Armiger Cracovienſis Diœceſis, morem nonnullorum militarium Poloniæ celebritates dierum ſanctorum mediæ lance appendentium, ſecutus, &c.*

1. DOMINICUM, Eccleſia, Ædes ſacra Domino, ſeu Deo. Gloſſæ veteres, *Dominicum*. Κυριακον. S. Cyprianus de Opera & Eleemoſ. *In Dominicum ſine ſacrificio venis?* Idem Epiſt. 33. de Lectore: *Dominico legit*, id eſt, in templo: alii de die Dominico interpretantur. S.Hieronymus in Chronico: *In Antiochia Dominicum, quod vocatur Aureum, ædificari cœpit.* Et mox: *Antiochiæ Dominicum Aureum dedicatur.* Ruffinus l.1.Hiſt.Eccleſ. *Tunc ſenior: Si hæc, inquit, ita eſſe credis ſurge, & ſequere me ad Dominicum.* Et l.9.c.9. *Orationum domos, id eſt, Dominica ſua.* Idatius in Faſtis: *His Coſſ. dedicatum eſt Conſtantinopoli Dominicum die 15.Kal.Mart.* Itinerar. Hieroſolymit. *Ibidem modo juſſu Conſtantini Imperatoris Baſilica facta eſt, id eſt, Dominicum mire pulcritudinis.* Marcellini & Fauſtini libellus precum ad Imperatores p.63. *Poſt illas eorum cædes, quæ in Dominico factæ ſunt, &c.* Pag. 64. *Ad cumulum perpetrati ſacrilegii, ipſum altare Dei de Dominico ſublatum in templo ſub pedibus Idoli poſuerunt.* [Paſſio S.Philippi Epiſc.Adrianop.apud Mabill.tom.4. Analect.p.136. *Dominici ſcribus innixus à ſede ſibi credita non patiebatur abſcedere.* Ibid. p.138. *Ipſum etiam Dominici ſectum devoluso omni regulari fraudabatur ornatu.*] *Domus Dominica*, apud Salvianum l.6.de Gubernat. Dei: *Ad domos ſtatim Dominicas currimus, corpora humi proſternimus, miſtis cum fletu gaudiis ſupplicamus. Baſilica Dominica* in Actis SS. Saturnini & Sociorum num.2. Κυριακὸς οἶκος, in Vita S.Nili Junioris p.164. κυριακὸν in Concilio Ancyrano c. 14.Neocæſar.c.5,13.Laodiceno c. 28. &c. Adde Itinerium S.Willibaldi n.16.Pachomium in Regula c. 54. Martyrolog.Rom.25.Decemb. Iſidorum, Amalarium lib.de Reb.Eccleſ.Honorium Auguſtodun.l.1. c.127. & Euſebium in Orat.de Laudibus Conſtantini, quo loco, auctor eſt eumdem Auguſtum curaſſe ædes ſacras & templa uni omnium Deo, atque univerſarum rerum *Domino* dicanda conſecrandaque. Hinc etiam Germani, & Belgæ *Kirche*, & *kerke*, & Angli *Chirk*, eadem ſacram appellant, voce à κυριακὸς deducta, ut quidam exiſtimant: unde urbs *Dunkerke* in Flandria, ſic appellata, quod primitus fuerit *Eccleſia in Dunis* ædificata. [Hanc ſententiam multis confirmat Eccardus in Notis ad Legem Ripuarior.p.214.& 215.] At Lipſius in Epiſtola ad Belgas Cent.3.Ep.44. *Kirke* Germanicum à *Circo* deducit, quod veterum, inquit, templa inſtar circi rotunda fuerint. Sed hæc otiolis & teſtibus indigent. Ita & Grezerius in Muricibus Chriſtianis p.158.

2. DOMINICUM, Sacrificium myſticum, Miſſa. *Dominicum convivium*, S.Auguſtino in Brevi Collat.contra Donatiſt. κυριακὸν δεῖπνον. Cyprianus lib. de Opere & Eleemoſ. *Locuplex & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ Corbonam omnino non reſpicis?* Et Epiſt. 63. ad Cæcilium: *Nunquid ergo Dominicum poſt cœnam celebrare debemus?* Quibus verbis intelligit ipſum divinum Miſſæ ſacrificium. Veterem ejuſmodi loquendi morem docent Acta proconſularia SS. Martyrum Saturnini & loc.ubi ſancti Martyres judicio poſtulati, quod ſacram Synaxin contra Imperatoris præcepta egiſſent, ſic Proconſuli reſponderunt; *Dominicum cū fratribus celebravi.* Et iterum: *Sine Dominico eſſe non poſſumus.* Et inferius, ex verbis Proconſulis, ſic interrogantis: *Sine Colleƈa fuiſti?* Reſpondit: *Quaſi Chriſtianus ſine Dominico eſſe poſſit, aut Dñicum ſine Chriſtianis celebrari. An neſcis, Satana, in Dominico Chriſtianum, in Chriſtiano Dominicum conſtitutum?* Et poſt alia: *Ego devota mente celebravi Dominicum, Colleƈam cum fratribus feci, quia Chriſtianus ſum.* Hæc ibi Felix Martyr. Saturninus autem cum rogaretur ab eodem Proconſule Anulino his verbis: *Tu Saturnine interfuiſti?* Reſpondit Saturninus: *Chriſtianus ſum.* Ait ille: *Non à te quæro hoc: ſed utrum egeris Dominicum?* Cui reſpondit Saturninus: *Egi Dominicum, quia Salvatore eſt Chriſti.* Hæc Baronius, qui putat, eo referri debere hanc verbi notationem, quæ habetur in Martyr. Rom. 25. Decemb. *Nicomediæ Paſſio multorum millium Martyrum, qui cum in Chriſti Natali ad Dominicum convenirent, Diocletianus Imperator januas Eccleſiæ claudi juſſit, &c.* Vide eadem Acta apud Bolland. 11. Febr. n. 3. 6. 9. 11. 12. 17. 19. & eumdem Baron. ann. 303. n. 84.

3. DOMINICUM, Proprietas, Domanium, quod ad Dominum ſpectat, quo Dominus ad propriam alendā familiam fruitur. Unde JC. Anglis *Dominicum* definitur; *quod quis habet ad menſam*, ſicut ſunt prædia, quæ *Bordlandes* iidem vocant. Ita Bracton. l.4. tract.3. cap.9. §.5. cui concinit Fleta l.5.c.5.§.18. & ſeq. *Eſt*, inquit, *Dominicum proprie terra ad menſam aſſignata.* [Tabul. Veteris villæ: *Ego Guigo de Chobar de dei Abbatiæ Veteris villæ Dominicum meum de Plaiſicio. Poſt longum vero tempus accepi Crucem ab Abbate, &c.*] Res Dominica. *Dominicæ poſſeſſiones*, id eſt, Principis, in l.8.Cod. Theod.de Luſtrali aur.l.2.de His, qui conſtit.l.ult. de Jure fiſci. *Dominicum*, Cowello, eſt tota illa terra intra manerium, quod dominus feudi, aut in manibus ſuis retinet, aut ſaltem ad annos, aut voluntatem ſuam juxta conſuetudinem manerii aliis locat. Paſtum inter Ludov. Franc. & Henricum Angl. Reges apud Rogerum Hoved. p.571. *Terram illius... & homines ſicut ſua propria & Dominica fideliter cuſtodiet.* Regiam Majeſtatem lib.2. c.74. §.1. *Dicitur purpreſtura, quando aliquid ſuper Dominum Regem injuſte occupatur, ut in Dominicis Regis, in viis*

publicis aſſignatis, &c. Vide l.2.c.69.§.3. Charta Willelmi Rotomag. Archiep. apud Rad. de Diceto: *Maximam partem Dominici noſtri occupans*, Matthæus Weſtmonaſt. ann. 1154. *Revocavit in jus proprium Dominica ſua, quæ pater ſuus illi dederat*. Vide Sugerium de Admin. ſua cap. 10. Beslium in Comitib. Pictav. pag. 425. 491. Monaſt. Angl. tom. 1. pag. 148. tom. 2. pag. 25. &c.

DOMINICUM PROPRIUM, in Capitulis Caroli M. l.4.c.34. Rhabanus ad Otgarium: *Proprietas Dominicalis, quæ Domino Imperatori ex paterna ſucceſſione hereditarie jure pervenit*.

DOMINICUM dicitur etiam reſpectu ſervorum, quod ſcilicet ad Dominum eorum ſpectat, ut in Lege Alemann. tit. 22. in Lege Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 6. & in Lege Longob. lib. 2. tit. 51. §. 15. Bracton. loco citato: *Dominicum dicitur ad differentiam quod tenetur in ſervitio*.

DOMINICUM ANTIQUUM, apud Anglos, continet omnes illas terras, quæ ad Regem ſpectabant tempore Edwardi Confeſſoris, aut Willelmi Nothi, ſeu quæ tenebantur à Maneriis deſcriptis in libro, quem *Domeſday* appellant; ejuſmodi enim tenementa *Antiquum Dominicum* dicuntur, & eorum poſſeſſores ſeu tenentes extra maneria, à quibus dependent implicitari poſſunt, eoque nomine ab omni teloneo liberi & immunes ſunt, Anti ua vero dominja, quæ in manu Regis ſunt, Franca feuda ſunt, & ſecundum commun-m Legem implacitantur, Raſtallus, & Cowellus l.2. Inſtit. Jur. Angl. tit. 3. §. 25.

DOMINICUM, Fiſcus dominicus, Capitul. 3. ann. 813. c. 2. *Qui hominem francum occiderit, ſolidos 600. componat ad opus Dominicum*. Et c.3. *Qui hominem ingenuum occiderit, ſolidos 200. componat, & exinde in Dominico tertiam partem componat*, id eſt, fiſco inferat. Ita ibi non ſemel,

DOMINICALE, Idem quod *Dominicum*, Dominium, proprium, proprietas, Gall. *Seigneurie, domaine, proprieté*, Will. Tyrius lib. 12. c. 7. *De propriis Dominicalibus certa ei pro victu & amictu beneficia...conferuntur*. Lib. 19. c. 11. *Res ad Dominicalia Principi pertinentes*. Traditiones Fuldenſes lib. 1. [ex Inſtr. ann. 867.] *Tradanam capturam, quæ cantigua eſt cella illa, quæ vocatur...cum Dominicali, aliiſque ædificiis, campis, &c.* Adelbertus Eydenhemenſis p. 353. *Quidam Walterus Dominicale, quod in Titinheim ſitum eſt, recompenſationem accepit*. Chronicon Trudonenſe lib. 3. extremo: *Inter quæ conſtat, eum tam gravi damno Eccleſiæ noſtræ dediſſe, quidquid nunc de Rembredo videntur extra Dominicalia noſtra eſſe, Dominicalia Apoſtolici*, ſeu Papæ, apud Radevicum l.2.c.29. Occurrit præterea apud Leonem Oſtienſem l.1. Chron. Caſin. c.16.51. Petrum Diac. l.4.c.18.&c.

DONNECALE, pro *Dominicale*, Tabul. Caſaur. an. 1060. *Et ipſa mea Donnecalia & feora de terris & viveis, & meos debitales de Cantalupo*.

¶ DOMINICALES PASTURÆ, apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 148.

INDOMINICALES PORCI, in Chronico Beſuenſi p. 700.

DOMINICARE, Poſſidere proprietatio jure. Charta Caroli M. in Chron. Laurißhamenſi an. 776. *Tam quod videtur poſſidere vel Dominicare, quam quod adhuc ex munere Regum vel Reginarum, ſeu quod pro collata populi, vel de comparato, vel de quolibet adtractu augmentare...potuerint*.

DOMINICATUM, Idem quod *Dominicum*, Charta Ludovici II. Imp. pro Eccleſia Volaterrana: *Ita de rebus ſeu familiis Epiſcopi ipſius tanquam Dominicatis noſtris per idoneos & credentes homines inquiſitionem fieri jubemus*. Burchardus Wormacienſis Epiſcopus in Lege Familiæ: *Et ſi quis nupſerit ex Dominicata Epiſcopi, ſin autem ex beneficio in Dominicata Epiſcopi nupſerit, rebus ſuis reſpondeat domino beneficii*. Vide *Dominatus*.

DOMINICATIO, Dominium, poſſeſſio, Tabularium Eccleſiæ Viennenſis ann. 877. fol. 53. *Ut quidquid ex prædictis rebus collectum fuerit, in eorum ſure & Dominicatione pervenire debeat*. Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis p. 37. *Quæ quidem in præfata villa...conqueſiyi de meo jure, in jus & Dominicationem ſervorum Dei ad jam dicto cenobio transfero in futurum poſſidenda*, [Privilegium Caroli Simplicis pro Monaſterio Elnonenſi an. 906. ex Chartulario Monaſterii S. Amandi: *In perpetuum firmum eſſe volumus, ut jam dicta villa Dipliacus, quam eis ad præſens concedimus, cum omnibus ad eam pertinentibus illorum Dominicationi in ævum ſubdatur*,] Adde Chron. Beſuenſe p. 614.

INDOMINICATIO, Eadem notione. Geſta Abbatum Lobienſium p. 601. *Vendidit & Indominicationes Eccleſiæ, &c.*

DOMINICATURA, Dominium, propriam, proprietas; Prædium dominicum, *Domenjadura*, in Foris Benehamrubr. *de Captionis*, art. 10. ubi interdum ſumitur hæc vox vernacula pro æde, in qua in prædiis ſuis inhabitant viri nobiles, ut auctor eſt Marca li.6. Hiſt. Beneh. c.24. n.10. ut *Domaine* in Conſuetudine Aurelianenſi c.1. art. 84. 97. Tabular. Burgulienſe c.97. *Medietatem de Curti Carlona, quantum in Dominicaturam tenere videbar. Ideo autem dico de dominio, quia ſunt in curti caſamenta, quæ mihi retinui, ſicuti cujuſdam Militis, qui tantundem in omnibus, quantum ego in curti ipſa de me tenebat*. Concilium Helenenſe an. 1065 *Nullus violenter infringat Dominicaturas Canonicorum, vel Monaſteriorum, negue aliquid rapiat inde*. [Charta anni 1086. ex Tabulario S. Florentii: *Quidquid de Dominicatura patris ſui in Eccleſia illa reclamabant confeſſerum, & quidquid de caſamento ſuo erat*. Charta Roberti Hieroſolymitani Comitis Flandriæ an. 1105. apud Mirræum to. 1. p. 273. col. 1. *Et ex Dominicatura mea duas partes decimarum eidem Eccleſiæ . . . tradidi*. Charta anni 1144. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 149. *Monachi habeant totum decimum ſuarum Dominicaturarum*.] Sugerius de Adminiſtrat. ſua cap. 4. *Hoc inſequenti incremento Dominicaturam, Deo auxiliante, augmentari elaborevimus*. Adde cap. 15. 23. Monachus Vallis Sarnaii in Hiſt. Albig. c. 43. *Volebat quod, . . omnes Dominicaturas & proprietates ſuas haberet integras & inleſas*. Charta Roberti Claromont. Epiſcop. an. 1208. apud Juſtellum: *Acquiretis Caſtrum Maudunі, & pertinentia feodi, vel Dominicaturam*. Adde Vitam B. Oldegarii Epiſc. Barcinonenſis n. 19. 27. Concil. Aydomarenſe an. 1099. cap. 2. Probationes Hiſt. Duc. Burgund. Duchenii pag. 23. 24. Bibl. Cluniac. pag. 1455. Marcam in Hiſt. Beneharn. l.4.c.10. n.3 Carellum in Hiſt. Toloſ. p. 279. [Marcam Hiſpan. col. 884. & 974. 1558. l.1. *Bruſſel* de Feudorum uſu tom. 2. p. 38. Gall. Chriſt. to. 4. Inſtrum. col. 138. Hiſtor. Mediani Monaſt. p. 269.] &c.

DOMINICATUS, Eadem notione. Senator l.3. Var. 25. *Siliquatici titulum, quem fide Dominicatus jure deferamus*, Capitula Caroli C. tit. 32. c. 3. *Ipſi aedes in noſtrum Dominicatum recipiantur*. Hincmar. Opuſc. 60. *Tenuit Domnus Rex Carolus Remenſe Epiſcopium in ſuo Dominicatu*, Charta anni 1138. apud Gallandium: *De terris, quæ ad ipſius Dominicatum pertinerent*. Alia an. 1088. ex Tabulario S. Cypriani Pictav. *Conceſſerunt pariter omnes Eccleſias, quæ ex feodo ipſorum erant...ut non alibi, niſi Eccleſiæ S. Romani darentur, & quicquid ex caſamentis earum, excepto Dominicatu acquirere potuiſſent*. Charta Zuentebaldi Regis apud Chappeavillum;

lum: *Largimur Eccleſiæ...villam noſtri Dominicatus, ſitam in pago Leuga, &c.* Alia Caroli Craſſi Imp. apud eumdem: *Manoipua... de quocunque noſtro fiſco ſint, aut ex Dominicato, aut ex beneficiato... adjicimus.* Acta Epiſcop. Rotomagenſium p.438. *Tedinicum, qui in Dominicatu Archiepiſcopi erat cum omnibus appendiciis ſuis fratri ſuo...dedit, &c.* Adde Hemereum in Aug. Viromand. p.100.156. Beslium in Comit. Pictav. pag. 269. &c.

INDOMINICATUS, Eadem notione, in Capitul. Caroli Calvi tit. 37. §. 3. in Charta ejuſdem Caroli, apud Buzelinum pag. 341. in Geſtis Abbatum Lobienſ. pag. 634. &c.

DOMINICATUS, adject. de eo, quod eſt in *Dominico*. Charta Caroli C. an. 845. apud Beslium in Epiſc. Pict. *In villa Bediaſiaco Caſam Dominicatam. Agri Dominicati*, in Capit. Caroli M. l. 5. c. 147. In Capitulari Wormatienſi ann. 829. c. 10. &c. [*Dominicatus manſus*, in Præcepto Ludovici Imp. an. 836. apud Marten. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 96. *Dominicatum beneficium*, in Actis SS. April. to. 3. p. 821.] *Dominicæ terræ*, & *Dominicatus*, in iiſd. Capitul. Caroli M. cap. 150. dicuntur.

DONNICATUS, & DOMNICATUS, Eadem notione, in Chartis Italicis apud Ughellum to. 1. pa. 339. 340. 341. parte 2. p. 336. to. 3. p. 947. 290. 291. Hieron. Rubæum in Hiſt. Ravennat. p. 308. &c. [*Vineæ Dominicatæ Regis*, in Chr. Farfenſi apud Murat. tom. 2. part. 2. col. 604.]

¶ DOMINICARIUS, Placitum anni 878. inter Inſtr. novæ Hiſt. Occitanæ to. 1. col. 135. *Aliam medietatem ſimiliter Fulcredo obtineat, & illas duas Eccleſias Dominicarias.*

INDOMINICATUS, adjective, *Dominicus. Villa Indominicata*, in Edicto Piſtenſi c. 5. 8. *Manſus Indominicatus*, apud Hincmarum Laudun. tom. 2. Operum Hincm. Rem. pa. 611. & Hemereum in Regeſto p. 33. 36. [Charta Ludovici II. an. 876. inter Inſtrum. tom. 4. Gall. Chriſt. col. 271. *De terra Indominicata mediatas quinquaginta, habet ibi de terra ipſa mediatas ſexaginta.* Ubi quia *Indominicata terra* opponitur *abſæ*, hoc eſt, incultæ, ſtatim eadem eſſe videtur quæ culta, non quod is ſit nativus hujuſce vocis ſenſus, ſed quia terra quæ ad Dominum pertinet cultior atque feracior eſſe debeat.] *Alodus Indominicatus*, in veteri Notitia, apud Beslium in Epiſcopis Pictav. p. 45. *Terra, curtis Indominicata*, in Charta Chrodegangi Epiſc. Metenſis apud Meurisſium p. 167. in Chronico Normanniæ ann. 1141. & in Chron. Lauriſham. pag. 68. Charta Caroli Calvi pro Monaſterio S. Germani Pariſienſ. *Sive ſint Indominicati, ſive ſint in beneficium quibuslibet dati:* ubi *Indominicata* opponuntur *beneficiis*. Ita Chartæ variæ apud Sanjulianum in Matiſcone pag. 237. 242. Beslium in Comitib. Pictav. p. 202. 231. 267. & alios.

INDOMINICATE POSSIDERE, quod dicimus *en propre & en Domaine*, in Charta Stephani Epiſcopi Metenſis apud Meurisſium p. 416.

DOMINICUS, adject. Proprius. Capitul. an. 829. & Additio 5. Capitul. c. 301. *De liberis hominibus, qui proprium non habent, ſed in terra Dominica reſident, &c.* Charta Richardi Regis Angl. apud Hovedenum p. 662. *De terris ſuis, quas haberet in Anglia, ſeu Dominicis, ſeu feodis, &c.* Charta Edw. III. Regis Angl. to. 2. Monaſt. Angl. pa. 258. *Et quod iidem Abbas & Canonici haberent porcos ſuos proprios, ſive Dominicos, tempore pannagii liberos & quietos.* [*Omnes Dominicæ res monachorum Becci ad victum vel veſtitum pertinentes*, in Tabulario Beccenſi.] *In jure Dominico*, in Charta Ottonis Comitis Viromandenſis apud Hemereum an. 1025 *Domus Dominica*, Gall. *Maiſon Seigneuriale*, apud Sugerium de Adminiſtr. ſua cap. 10. 16. *Poſſeſſiones Dominicæ*, propriæ, apud S. Anſelmum lib. 4. Epiſt. 75. Vide Radulfum de Diceto in Abbrev. Hiſt. an. 912. & Beslium in Comitib. Pictav. pag. 210. 496. Hanc loquendi formulam expreſſerunt Franci noſtri per vocem adjectivam *Demaine*, quam à *Dominicus* efficiam conſtat. Robertus *Bourron* in Hiſt. Merlini MS. *Il ſeront alaitiier leur enfant d'une autre femme, & cbelui nourriront come leur fil Demaine*. Hiſtoria Abbatum Brenentenſium in Anglia: *Si priſt le Roy Jean les terres & les chataux le avant dit Willaume de Breuſe par ſa volenté Demaine*. Hiſtor. Prioratus Wigmorenſis in Agro Herefordenſi: *A force li convint en refut demorer en ſes Chatels Demeine pour doute de ly*. Ibidem: *Les lestres par ſa autorité Demeine furent enſellées*. Alio loco: *Et donq returna-il a ſa terre Demeine*. Occurrit ibi pluries; præterea in Stabilim. S. Ludov. l. 2. c. 29. apud Littleton. ſect. 56. 88. 123. 172. 212. 268. 339. 344. 360. 381. 383. 667. & apud Villhardu. num. 119. Adde, quæ adnotamus ad eumdem Villhard. ſed & *Demanios*, hac notione habet Innocentii III. PP. apud Ughellum tom. 1. Ital. Sacr. p. 784. *A Demaniis vero hominibus ipſius Epiſcopi à nobis non tenentibus, iſtud tamen habebimus, &c.* Occurrit ibi ſemel ac iterum, & to. 9. pag. 45. 99.

¶ DOMINIO, Idem ac *Dominium*, apud Rymer. to. 15. p. 718. *Infra regnum noſtrum Angliæ vel Dominiones noſtras.*

DOMINIOSUS, *Imperioſus dominus, & homo, qui habeat ardua præcipere, homo magnæ autoritatis.* Joan. de Janua. [Vide *Dominoſus*.]

DOMINISSIMUS, pro *Dominus*, in aliquot Chartis Hiſpanicis. Charta Ordonii Regis æra 992. apud Anton. de Yepez in Hiſt. Ordin. S. Benedicti to. 1. p. 24. Appendicis: *Genitor noſter divæ memoriæ Dominiſſimus Ranimirus Princeps*, In alia apud eumdem tc. 4. p. 158. *Subſequente Dominiſſimo Principe, &c.* Et in alia to. 5. pag. 427. *De regno avii ſui Dominiſſimi Ordinii Regis, &c.*

1. DOMINIUM, alias *Domanium* & *Dominicum*, Gall. *Domaine*. Gloſſ. Lat. Gr. *Dominium*, κυρία: *Jus, tutela, poteſtas*, Joanni de Janua. *Sacrum Dominium*, in l. 15. Cod. Th. de Jure fiſci. Ricardus Hagulſtad. l. 2. de Epiſc. Hagulſtad. cap. 5. *Sicus ipſe eam in ſuo Dominio habuerat, Eccleſiam tradidit.* Radulfus de Diceto: *Sibi quidem videbatur incongruum, quod Caduceum redderet, & totum Comitatum, & alia multa de Dominio ſuo*. Vide *Demanium* [& *Dominium*.]

¶ DOMINIUM BANNALE. Vide *Banwardum*, poſt *Bannum Leugæ*.

2. DOMINIUM, JC Anglis, dicitur principale manerium, quod Dominus & anteceſſores ſemper poſſederunt, cum omnibus appenditiis. Ita Raſtallus. [Gallis noſtris, *Chef lieu du fief*, qua notione in Charta ann. 1201. Matthæi de Hamo ex Chartul. Abbatiæ S. Nicolai de Arida-Gamantia Diœc. Atrebatenſ. *Fratribus Eccleſiæ S. Nicolai de Arida-Gamantia in eleemoſynam ſub perpetuo cenſu tenendum dedit prox. modiis frumenti & v. modiis avenæ apud Peronam, ſive Dominium, ſecundum menſuram Peronenſem....ita tamen quod Matheus ante feſtivitatem S. Remigii ubi & cui ſit tradendum ad Dominium fratribus nunciabit. Dominium majus*, in Hiſt. Delphin. to. 2. p. 14. col. 1.]

¶ 3. DOMINIUM, Nomen honoris Reipublicæ Principibus attributum. Eyſtant apud Rymerum to. 14. p. 199. Litteræ Henrici VIII. Angl. Regis inſcriptæ *Illuſtriſſimo Dominio Venetorum, & quibuſvis aliis Principibus Chriſtianis, Dominiis, Civitatibus & Communibus, &c.* Angelus Pechipolius in Epiſtola ad Innocen-

ſium VIII. Papam an. 1489. apud Illuſt. Fontanium ad calcem Antiq. Hortæ p. 480. *Ad quæ dominus Orator Venetorum reſpondit: Ego habeo in mandatis ab illuſtriſſimo Domino meo, &c.* Ibid. p. 485. *Nec valeo Majeſtati ſuadere, quod non ſolius Dominii Venetorum exquirendum ſit conſilium, ſed Majeſtatis ſuæ præcipue, ac ceterorum Chriſtiani nominis Potentatuum habenda ſunt cura.*

¶ DOMINO, Sacerdotale capitis & humerorum per hyemem tegumentum, Synodalis Conſtit. Ludovici de Carnotla Epiſc. Bajocenſis: *Quotidieque capitium ſeu Domino panni nigri deferant. Et pileo atque corneta præcipue in eccleſia officiando depoſitis, utantur à cetero capuſio vulgariter ung Domino.*

DOMINOSUS. *Imperioſus homo, ſciliceț magnæ auctoritatis*, Ugutioni. Vide *Dominioſus*.

DOMINULUS, in l. 41. §. teſtam. D. de Legat. 3.

1. DOMINUS, pro *Deus*, Κύριος, occurrit paſſim in libris ſacris. Unde forte Itali *Domenedio*, Galli noſtri *Damedieu* dixerunt, id eſt, *Dominus Deus*. Vide Philonem de Nominum mutat. p. 7. 1. Edit. Sulpitius Severus l. 1. Hiſt. *Mundus à Domino conſtitutus eſt, &c.* Ruffinus in Symbolo de Chriſto: *Et dicuntur alii Domini, conceſſa tamen non ingenita poteſtate dicuntur. Hic vero ſolus eſt unicus filius, & ſolus unicus Dominus, ſicut & Apoſtolus ait. Et unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia.* Iſidorus lib. 2. Different. *Inter Deum & Dominum ita quidam diſſinierunt, ut in Dei appellatione Patrem, in Domini, Filium intelligant. Sacra Scriptura utrumque & Deum & Dominum affirmat: tamen hæc vocabula invicem diſcernuntur. Primum enim nomen naturæ eſt, pertinens ad amorem: Secundum poteſtatis, congruens ad timorem. Denique ex his vocabulo ediſce, quid diligas; ex Domini appellatione cognoſce, quid metuas?* Vide in hanc ſententiam S. Fulgentium lib. 10. contra Fabianum Fragm. 10. apud Chiffletium.

DOMINUS VOBISCUM, verba, quibus Sacerdos in ſacris Liturgiis populum ſalutat, ſumpta ex libro Ruth. 2. ſic enim legitur Booz ſalutaſſe meſſores ſuos. Quibus verbis reſpondet populus, *& cum ſpiritu tuo*, quæ ſumpta ſunt ex Epiſtola 2. ad Timotheum, ubi dicitur: *Dominus Jeſus Chriſtus cum ſpiritu tuo.* Vide Capitul. Caroli M. l. 5. c. 93. Addit. 2. c. 7. Durandum l. 4. c. 14. Binium ad Concilium Braccarenſe II. an. 563. c. 3. & Card. Bona l. 2. Rerum Liturgic. c. 5.

2. DOMINUS. DOMINI, & DOMNI, Sancti vulgo appellati. *Dominus Joannes*, apud Cyprianum in Vita S. Cæſarii Arelat. *Dominus Dionyſius*, in Placitis aliquot Chlodovei III. apud Mabillonium to. 4. SS. Ord. S. Bened. p. 617. 618. *Dominus Germanus*, ib. p. 620. Charta Caroli M. pro Eccleſia Pariſienſi in M. Paſtorali l. 19. Ch. 56. *S. Germani & Sancti Marcelli ... vel ceterorum Dominorum, quorum pignora in ipſa plebe, vel ipſa Eccleſia Pariſiaca, adunata requieſcunt.* Hinc S. Martinus, *Domnus Martinus* appellatur in præfatione Concilii I. Turon. & can. 13. in Concilio Turon. IV. c. 18. Auctiſſiod. cap. 5. apud Odonem Cluniac. lib. de Tranſlat. Corporis S. Martini, Fortunatum in Præfat. libr. 3. Gregor. Turon. l. 5. Hiſt. ca. 14. lib. 10. cap. 30. in Geſtis Conſulum Andeg. cap. 10. n. 3. &c. *Dominus Vincentius*, in Concilio Cabilon. I. *Dominus Petrus Apoſtolus*, in Synodo Rom. ſub Symmacho, & in Concilio Turon. II. cap. 23. *Dominus Gregorius M.* in Concilio Sueſſion. *Dominus Paulus*, apud Gregorium Turon. lib. 9. Hiſtor. Franc. c. 41. *Domini Apoſtoli*, apud Ennodium l. 9. Epiſt. 26. *Domina Opportuna*, apud Adhelmum Epiſc. Sagienſem in eius Miraculis c. 2. *Domini Sancti*, in Charta Caroli M. to. 2. Analector. Mabillonii p. 401. Obſervat Joſephus Scaliger in Notis ad Fragmenta veterum Scriptorum poſt libros de Emendat. temp. p. 36. Chaldæos Chriſtianos præcipuorum Sanctorum, ut Apoſtolorum, nominibus, vocem *Mar*, quæ *Dominum* ſonat, præponere, ut *Mar Marcos*, *Mar Pbetros*, Dominus Marcus, Dominus Petrus. Vide *Dominedini*.

3. DOMINUS. DOMINI, ſæpe appellati Epiſcopi, etiam non adjecta dignitatis nomenclatura, ſed ipſius Epiſcopatus, ut apud Gregorium M. l. 2. Indict. 10. Epiſt. 38. l. 4. Epiſt. 17. *Domino Mizenatis Eccleſiæ*, apud eumdem l. 4. Epiſt. 27. Haymo Homil. Domin. 16. poſt Trinitatem ex S. Auguſtino: *Niſi forte hoc eveneriț, ſicut S. Auguſtinus dicit, ut ille, qui filius eſt, per miſericordiam Dei ſublimetur ad Epiſcopalem dignitatem, & efficiatur Epiſcopus, & tunc poterit eſſe Pater & filius & Dominus propter honorem dignitatis.* Vide ſ Librum nigrum Scaccarii p. 115.] Willelmum Neubrig. l. 5. c. 20. Epiſt. 72. & 104. ex Sugerianis Stephan. Tornac. Epiſt. 236, 237. &c.

Ut *Domini*, ſic & aliquando *Principes* appellati ſunt *per jocum*, inquit Valeſius in Notitia Gall. p. 613. col. 1. *quod potentia & auctoritate ſua male uterentur more Principum ſæcularium*. Hac notione Adrevaldus in Vita Aigulfi Abbatis Lirinenſis ſcribit, Arcadium monachum Lirinenſ. *ad Mummolum ſe contuliſſe Viceſie* (Valeſius emendat *Vintie*) *civitatis Principem*, ſuaſiſſeque ei, *ut ad Monaſterium iret, quaſi multas pecunias ibi repertuțus*. Vita S. Leodegarii c. 8. *Erant in hoc mendacium primi & quaſi Rectores palatii, Deſideratus eoquomine Dido, qui quondam Cabilloni habuit Principatum, necnon & ejus collega Bobo* (Mabillon. *Abbo.*) *qui urbem Valentiam habuerat in dominium. Nec enim digni ſunt ut urbium nominentur Epiſcopi, qui magis ſervenis deſertis inhabant, & cæleſtia non curabant.*

¶ 4. DOMINUS, nude dictus Abbas, in Conſuet. Fontanel. p. 94. *Et hoc facientes ſecundum Dominum & ſecundum nos omnes*. Et in Gallico Reliquiarum Indice: *Tel croix eſt au logis de Monſieur.*

¶ 5. DOMINUS, *Domini* interdum dicti Canonici addito nomine Eccleſiæ, cujus ſunt Canonici. Teſtament. Guillelmi Montiſpeſſulani an. 1211. to. 9. Spicil. Acher. p. 156. *Monaſterio Grandis-Sylvæ dimitto c. lib. inter opus & menſam Dominorum Eccleſiæ Magalone dimitto* MM. *ſol. in honore emendo, de cujus fructibus fiat annuatim anniverſarium in feſto S. Michaelis pro anima mea & parentum meorum.*

6. DOMINUS, in Legibus & Statutis Principum, nullo adjecto vocabulo, Dominus feudi intelligitur ratione vaſſalli.

DOMINUS CAPITALIS, vulgo *Chef Seigneur*, & in Aſſiſiis Hieroſ. c. 136. 137. in Conſuetud. Normann. art. 126. 130. 166. Pontivenſi art. 110. Andegav. art. 201. & ſeq. Cenoman. art. 216. Tabularium Vindocin. Thuanum Ch. 40. *Archembaldus dudum de terra memorata Capitalis Dominus auctoramentum ſuum ſuper S. Martino donavit*. Tabularium Majoris Monaſterii Ch. 175. *Auctoriçaverunt etiam hoc in Capitulo Capitales Domini ejuſdem terræ, ſcilicet Fulco Comes Vindocinenſis, &c.* Tabularium Vindocinenſe Ch. 345. *Annuit donum Gauterus Granarius, de cujus erat fiſco & dimiſſa calumnia ante Hamelinum Montis aurei Dominum, qui Caput erat fiſci maximum.* [Chartularium S. Vandregeſili to. 1. p. 5. *Salvo jure & redditu omnium Capitalium Dominorum.*] Ordericus Vital. l. 6. p. 491. *Hoc Radulfus, qui Capitalis Dominus erat, gratanter annuit.* Vide p. 491. 496. 576. 594. 601. 604. 625. 770. Regiam Majeſt. l. 1. c. 29. §. 1. 2. ca. 27. §. 3. l. 2. c. 44. 66. l. 4. c. 5. 7. Statuta Roberti I. Scotiæ Regis c. 6 §. 2. &c. In Conſuetud. Normanniæ art. 166. *S'appelle le Chef Seigneur celui ſeulement, qui poſſede par foy & par hommage, & qui à cauſe dudit fief ſomme en garde.*

¶ Do-

¶ Dominus Intermedius, Qui minore domino feudali superior est & inferior alio majore, Gall. *Entremoiens*. Edictum Philippi III. Franc. Regis an. 1275. apud *de Lauriere* to.1. Ordinat. Reg. p. 305. *Quod si persone innobiles acquisierint in feodis vel in retrofeodis nostris extra terras predictorum Baronum nostrorum, & ita sit quod inter nos & personam que alienavit res ipsas, non sint tres vel plures Intermedii Domini, precipimus quod si teneant ad servitium minus competens, vel aliter appareat feodi facta deterior conditio, cogantur tales possessores rem feodalem ponere extra manum, nisi maluerint prestare nobis estimationem fructuum duorum annorum rerum taliter acquisitarum*. Philippus VI. decernit *estimationem fructuum trium annorum* in suis Litteris anni 1328. apud eumdem *de Lauriere* to. 2. p. 14. imo *quatuor annorum* in suo Edicto e jusdem anni Gallice exarato, ibid. pag. 24. *Item. Et pour les choses & possessions, que personnes non nobles ont acquises depuis trante ans en ça, & en nos fiez & arriere-fiez sans affentement de nous ou de nos devanciers; & ainsint soit que entre nous & la personne qui a aliene icelles choses, soint trois Seigneurs Entremoiens ou plus, ils payeront pour finance l'estimation de quatre ans*.

Dominus Principalis, in Conſtit. Friderici II. Imper. in Quinta Compilat. Decret. de Hæretic. & in Tabulario Vindocin. Thuano ch. 121. *Seigneur paramont*, Anglis JC. Dominus Domini vaſſalli inferioris. *Deſſus Seigneur, Avant Seigneur*, apud Bellomanerium c. 62. *Seigneur par deſſus*, in Statutis S. Ludovici contra Blaſphem. *Seigneur Sugerain*, in Conſuet. Andeg. art. 204.

Dominus Major, Domini capitalis Dominus, idem qui *Principalis*. Regiam Majeſtatem l. 2. c. 74. §. 21. Skenæus ad c. 69. ejuſdem libri: *Mei Domini Capitalis Dominus, dicitur Major Dominus*; idem etiam appellatur.

Retrodominus. Charta ann. 1225. in Hiſtor. Monmorenciaca p. 401. *Et quia predictus Guillelmus de fratre meo Matthæo predicta tenebat in feudum, & frater meus Matthæus de me: Ego tanquam Retrodominus omnia iſta laudavi*. Tabular. Maurigniacenſe ch. 39. *Huic donationi præbuit aſſenſum Guillelmus de Vaucelais ejuſdem feodi Retrodominus*.

7. Dominus, Maritus: ita uxores conjuges ſuos compellabant, *Monſeigneur*. [Vetus Inſcriptio Romæ apud Sponium Miſcell. Antiq. p. 12. *Sacerius Hermes hic ſitus eſt, cui ſertia conjunx aram conſtituit digno meritove marito, cum quo concordiam tam multoſque per annos vixit & tenero caſu ſbta* (ſubtracta) *marito eſt, de cujus fama multi cum laude locuntur, quod fuerit cultor Domini rerumque & amator*.] Comitiſſa Nivernenſis in Epiſt. ad Sugerium 18. *Dominus enim meus in ſervitio Dei & Regis eſt*. Mox *virum ſuum* vocat. Vide *Baro, Senior*.

8. Dominus, *Domini*, Præcipui è nobilitate. Annales Colmar. part. 1. an. 1284. *Eodem die Curiam habuit Rex Rudolfus in Baſilea cum gloria Dominorum*. Idem Chron. part. 2. an. 1277. *Poſt hæc Rex Bohemorum congregavit occulte decem millia Dominorum, volens occulte Regem comprehendere Romanorum*.

¶ 9. Dominus, Mabill. de Liturg. Gall. p. 466. è Ceremoniali MS. Sangerman. de Dominica Palmarum: *Quando erimus circa finem Tractus, ſacriſta pulſabit unam parvam campanam pro congregando Dominos ad audiendum Paſſionem, quia ipſa non debet legi niſi in magna Miſſa*. An Ballivius ceterique juſtitiæ Officiales hujus Abbatiæ, qui ſtatis diebus officio divino ſolent intereſſe; an præcipui quidam Monachi, ut infra *Domini Ordinis*?

¶ Dominus Cultellorum, Princeps *Aſſaſſinorum*: de quibus ſupra. Jacobus de Vitriaco Hiſt. Orient. l. 3. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 281. *Omnes alii Principes eorum, alii ſubditi ſunt & obediunt: hunc Sarraceni appellant Dominum Cultellorum*.

¶ Domini Generales, Procurator & Advocati *generales* in Senatu Pariſienſi, vulgo *Les Gens du Roy*. Compendium jurium Univerſitatis Pariſ. fol. 15. v. Edit. 1517. *Laudabilis eſt etiam conſuetudo. Licentiandos omnes in qualibet facultate ſuperiori pridie Signetorum ad ſupremam Parlamenti curiam omneſque Senatorum cameras accedere... deinde ad curias Dominorum Generalium, Requeſtarum, Cameræ computorum, &c.*

¶ Dominus Generalis Civitatis, Idem qui *Capitaneus*, Præfectus civitatis. Regimina Paduæ ad an. 1329. *Intravit dominus Canis cum tota ſua Baronia & honore magno in diſta civitate, & diſmontavit in Epiſcopatu, & electus fuit per Magnates & populares civitatis Tarvixii Dominus Generalis*.

Dominus Legum, non vero *Magiſter*, appellatus Azo JC. ut eſt in Chron. MS. Alberici. Gloſſæ Lat. Græc. *Juris Doctores*, ἀυθέντας τῶν νόμων.

Domini de Nocte, Præfecti vigilum. Andreas Dandulus in Chron. MS. *Pro purgandis maleficiis ſtatuum eſt, ut duo ſint equi, noctis tempore urbem cuſtodiant & malefactores capiant: unus vero de citra canale, & alter de ultra canale conſtituatur, qui Domini de nocte appellati ſunt*.

¶ Domini Ordinis vel *in Ordine*, Præcipui poſt Abbatem Superiores iu Monaſteriis Cluniac. ut Subprior, Decanus. Bulla Nicolai IV. PP. in Conſtitut. Cluniac. MSS. *Nec aliquis diffinita ſeu alia per Diffinitores Capituli generalis poſſit vel audeat immutare, niſi in caſu magne neceſſitatis & evidentis utilitatis, in quo poteſtas Abbati intelligitur relinquenda: de conſilio & aſſenſu periorum & diſcretorum duorum & illis qui Domini Ordinis appellantur*. Actum capitularem pro conjunctione Prioratus de Biſchiis an. 1329. in Archivo B. Mariæ de Charitate, ſubſcribunt *Gerardus Subprior; Guillelmus ſecundus, Ludovicus tertius, Theobaldus quartus, Domini in Ordine*. Vide *Domni Ordinis*.

Domini Rerum crebro Imperatores & Reges vocitantur à mediæ ætatis Scriptoribus. Symmachus lib. 10. Epiſt. 36. *Scivi meliorem eſſe judicum cauſam, quæ rerum Dominis reſervatur*. Caſſianus de Mortificat. in fin. *Ipſi quoque rerum præſentium Domini*. Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Cives aliquot alloquitur, ipſoſque rerum Dominos per internuntios appellat*. Deſiderius Epiſcop. Cadurcenſis in Epiſt. ad Chlodulfum: *Ipſi Domini rerum, quibus vice noſtri Redemptoris ſervire videmur*. Aimoinus de Vita S. Abbon. Floriac. c. 8. *Ad Dominos rerum inclitos ſcilicet Franciæ Reges, Hugonem ac ejus filium Robertum... apologeticum ſcripſit*. Idem l. 3. Hiſt. Franc. c. 71. *Nempe pro ſimilibus auſis, à Dominis rerum, Regibus ſcilicet Francorum, ſæpe attonſus*. Vide l. 2. c. 17. Privilegium Corbeienſe an. 846. editum à Sirmondo, &c. Sic paſſim Sidon. in Paneg. Majoriani, Senator lib. 1. Epiſt. 4. lib. 12, Epiſt. 6. 7. 11. & 13. Greg. M. PP. lib. 1. Epiſt. 6. 16. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 6. lib. 7. Epiſt. 130. Witikindus lib. 1. & 2. Vide Juretum ad Symmach. lib. 1. Epiſt. 8. *Imperatores rerum atque Principes*, apud Petrum Diacon. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 111. *Dominus orbis terrarum*, apud Alypium Antiochen. in Deſcript. orbis cap. 17. §. 6. *Domini terrarum*, apud Arnulph. Lexov. pag. 32. Διοικηταὶ τῶν ὅλων, paſſim in Actis Concilii Calchedon. & Concilii Epheſini II. Οἱ τῶν ὅλων κράτορες καὶ αὐθέντορ τῶν ὅλων διοικηταί, in libellis Photii, Baſſiani & Eunomii ad Valentinianum & Marcian. in eodem Concilio Calchedon. Act. 5. 11. 13. & in Epiſt. Varadati Monachi ad Leonem Imp. part. 3. ejuſdem

Concilii. Τῶ κ θαλάσσης διεντης, uti Antoninus Severus Caracalla appellatur in Thiatyrensi inscriptione apud Thom. Smith in Notitia 7. Eccles. Asiæ p. 130. & Sponium to.3. Itiner. p.116. *Terræ marisque Dominus*, in Epistol. Africanorum Episcop. ad Constantem Imp. in Concilio Lateran. sub Martino I. PP. Act. 2. S. Hieronym. Ep. 9. *Contuberualis & condiscipulus Augustorum quorum mense ministrat orbis, terræ ac maris seruiunt, &c.* Ο πᾶσιν μετὰ θεὸν ἀναθὴν διεντης, in Concilio CP. sub Menna Act. 5. *Dominum totius orbis* sese appellirasse Constantium, auctor est Ammianus lib. 15. init. Imperatores & Reges *Dominos*, unice vocitatos cujus notum.

¶ DOMINI TITULARES, Gall. *Seigneurs Titrés*, Viri nobiliores. Regula Toribii Archiep. Limæ inter Concil. Hisp. to. 4. p. 665. col. 1. *Dum celebratur Officium in choro, nemo sæcularium illuc intromittatur præter Proregem, Gubernatorem, vel Auditores regios... Dominos Titulares aut horum filios, Prætorem ordinarium hujus urbis*,

¶ DOMINUS VINI, Cui vini cura incumbit in Monasterio B. Mariæ de Charitate, Gall. *Cavier, Vinier*. Constitutiones D. Valentini Prioris ejusdem Monasterii an. 1416. *Dominus vini stet & sedeat bora prandii juxta fenestram per quam ministratur vinum in refectorio*.

¶ DOMINI URBIS, Gall. *Les Messieurs de Ville*, Urbis Præpositus & Scabini seu Consules. Compendium jurium Universitatis Parisf. fol. 15. v. *Laudabilis est etiam consuetudo... licentiandos omnes... accedere... ad Dominos urbis*.

¶ DOMISEDA, Quę solitudinem amat & *domi sedet*. Inscriptio apud Fabrettum p. 252. *Hic sita est Amymone pulcherrima lamificæ pia pudica frugi casta Domiseda*.

¶ DOMISELLUS, pro *Domicellus*, in Litteris Officialis Lemovicensis pro Monasterio Solemniacensi ann. 1261. & 1270.

DOMISTADIUM, Teutonice *Huysstede*, quasi domus locus; *huys* enim est Domus, *stede*, locus, statio: ut *hofstede* Villa, quasi *bobe* statio. Chronicon Montis S. Agnetis p. 149. *Totam curiam suam cum Domistadio pauperculis delegavit*. [Charta anni 1269. apud Mirum to. 1. p. 773. col. 1. *Partem terræ nostræ allodialis, prout sita est & adjacet Domistadiis eorum, juxta castrum nostrum ad Frigidum montem à fine Domistadii... usque ad murum*. Charta anni 1485. ibid. p. 786. col. 2. *Donamus & confirmus pro Conventu in eo fundando castrum sive Domistadium in villa nostra de Wateringe cum omnibus pertinentiis & ædificiis infra fossatum extremum clausum*. Opus rarum Leodiensium apud Marten. to. 4. Ampliss. Collect. col. 1373. *Conclusum fuit quod ... de quolibet Domistadio solveretur unus scuferus*.]

¶ DOMUSTADIUM, in Constitutione Ludovici Borbonii Episc. Leod. ann. 1466. in Bullario Carmel. pag. 282.

DOMISTATIO, in Charta Henrici I. Brabant. Ducis, in Cod. Donat. Piar. Mirei p. 321. 322. *Concedo præfatis Regularibus Domistationes cum curtibus earum, quæ concluduntur inter plateam, &c.* Occurrit ibi pluries.

DOMITEXTILE, Testamentum S. Remigii apud Flodoardum: *Dono ei Domitextilis casulam subtilem, & aliam pleniorem*. Forte *Auritextilis*.

DOMITIALIS, Domesticus. Herxempertus in Hist. Longobar. pag. 75. *Domitialis res ablata est reddita*.

¶ DOMITUR, pro *Domitor*, Præceptum Theodorici Regis Gothorum an. 508. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1. *Domiturі orbis, præsoli & reparatori liberatis Senatui urbis Romæ Flavius Theodoricus Rex*, Sic col. 20. *Cultur* pro *Cultor*, & alibi non semel.

¶ DOMNA. Vide *Domnus*.

¶ DOMNÆDIUS. Vide *Domnædius*.

¶ DOMNARE, Latinis & Italis *Domare*, Gall. *Dompter* vel *Donner*. Jacobus de Varagine in Chronico Januensi apud Murator. to. 9. col. 51. *Ab illo tempore citra Januenses Pisanos sic terruerunt & Domnaverunt, quod usque nunc galeas super portum eorum tenent, quę ligna aliqua illuc intrare prohibent*.

DOMNEARE, Italis *Donneare*, quasi *Domneggiare, Corteggiare e servir donne*: Cum *Domnis*, seu *Domicellis* versari. Grammatica Provincialis: *Doneiare, cum dominabus loqui de amore*. Concilium Albiense to. 2. Spicilegii Acherjani can. 15. de Clerico; *Nec pro Domneando cum eis* (avibus venatoriis) *frequentes hospitia mulierum*, Concilium Monspelliense an. 1214. c. 2. apud Gariellum: *Nec frequentes curias, nec hospitia, vel colloquia mulierum, quod Domeiare vulgariter appellatur*. Ubi *Domuciare* perperam præfert ultima Concilii orum editio.

¶ DOMNICATUS. Vide post *Dominicum* 3. sub finem,

¶ DOMNICELLUS. Vide *Domicellus*,

¶ DOMNIDIUS. Vide *Domnædius*.

DOMNIO, [DOMNIONO.] Vide *Dunjo*.

¶ DOMNULA. Vide post *Domnus*.

¶ DOMNULUS, Principis vel Domini filius. Vide *Heriles*.

DOMNUS. Apud Scriptores ævi medii veneratione præcipuam habere appellationem *Domni*, apice uno ex *Domini* voce rejecto, observarunt pridem viri docti, & tribui vulgo Ecclesiasticæ dignitate fungentibus ac vitę Sanctitate insignibus. Ita passim Episcopis hanc tribuunt Gregorius Mag. Paulinus, Evodius, Fortunatus, Nicetius Trevir. Avitus Viennensis, Gregor. Turon. Ennodius, Ivo Carnot. & alii,

Summis primum Pontificibus peculiarem fuisse appellationem contendit Onuphrius. Constantinus Pogonatus Imp. in VI. Synodo: Ἕκαστα ὑμῶν τῶ ἁγιοτάτω καὶ μακαριωτάτω ἀρχιεπισκόπω καὶ οἰκουμενικῶ πάπα τῆς Ρώμης, Fulco l. 1. Gestor. vię Hierosolymitanę:

Prosperet Domnus sapienti pectore Papa
Quid facto sit opus?

Postea Abbatibus etiam & Claustralibus attributa *Domni* appellatio, Joan. de Janua: *Domnus & Domna, per syncopen, propriè conveniunt Claustralibus; sed Dominus Domina, mundanis*. Regula sancti Benedicti c. 63 *Abbas autem qui vices Christi agere Domnus & Abbas vocetur*. Odilo in Vita S. Maioli; *Et ab omnibus Domnus Abba honoratur*. At ex Calinensibus Constitutionibus ad hoc caput, aliis quoque Monachis communis erat: *Ex nostra consuetudine ad differentiam Mendicantium Monachos nostros appellamus Domnos, sed affectu fratres. Juniores seniores suos Patres vocant, Abbas vero juxta Regulam Domnus & Abbas, non Dominus appelletur*. Et certe constat, Benedictinis, Cartusiensibus, & Cisterciensibus Monachis hanc vulgo etiam patum tribui appellationem; tametsi quod ad Cartusienses spectat, id in Statutis antiq. part. 2. c. 32. §. 25. possimum caveatur, *ut nulli prælati aut subditi Domini appellentur*. Et alibi: *ut monialeс* (eiusdem Ordinis) *non vocent se Dominas, sed sorores*.

Sunt qui putant, atque in iis Belethus de divinis officc. 25. & Molanus l. 3. de Canonicis c. 15. Monachos & Abbates abnuisse nomen *Domini*, quod soli Deo competit; *Domni* vero haud recusasse, quod subordinationem quamdam respectu superioris Domini denotaret. Auctor Græcismi:

Cœlestem Dominum, terrestrem dicite Domnum,

Gloss.

Gloss. Lat. Gallic. *Dominus, Sires. Domnus, Sieps*, id eſt, Domicellus, ſeu minor Dominus. Obſervat præterea Baronius an. 416. n. 23. Evodium in libro de Mirac. S. Stephani clariſſimis viris & feminis *Domni & Domnæ* nomen dare; cum vero de Deo loquitur, non *Domnum*, ſed *Dominum* appellare, *ut*, inquit, *apparent uſu loquendi, vocem Dominum tribus ſolitam Deo tantum, Domnum vero communem ſanctis, vel clariſſimis viris ac mulieribus*. Lactant. l. 4. Divin. Inſtit. c. 3. 4. *Solus Dominus nuncupandus, qui regit, qui habet vitæ ac necis veram & perpetuam poteſtatem*. Certe id videntur obſervaſſe Franci noſtri, qui diſcrimen poſuere inter *Dame*, & *Dan, Dans*, & *Dant*: nam *Dame* vocabulum, quo Dominum denotabant ſoli Deo, quem *Dame Dieu*, ſeu Dominum Deum indigitabant: *Dan* vero appellabant quoſvis aliqua dignitate inſignes. Le Roman *de Garin*:

Grandes miracles fit Dames Dex par lui,

Guill. *Guiart*,

Se Dame Dieu n'euſt
A Richart mué ſon corage,

Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Et iure Dame Dieu, qui maint ſe firmament.

De uſu vocis *Dan*, ſic Le Roman *de Garin*:

En fuerre eſt alez Dans Auberis.

Alibi:

Et mainteſois Dant Girard deſconfi.

¶ Pro hodierna Monachi appellatione Gallica *Dom*, legimus *Damp* in Inſtrumento anni 1408. ex Chartulario S. Vandregiſili 10. 2. p. 1742. *Damp Beram de l'Epinette Segretain* (Sacriſtain) *Damp Jehan du vol Garnier Religieux dudit lieu*.

DOMNOS etiam peculiari appellatione donari ſolitos olim Franciæ Reges, auctor eſt Landulfus Sagax; *Genti Francorum moris eſt Domnum, id eſt Regem, ſecundum genus principari*. Rabanus Maurus ad Othgarium: *Reges noſtri propter excellentiam commune nomen Domini, ſive Domni effectrunt ſuum*.

DOMNA, Eadem ratione pro *Domina*, Commodian. Inſtr. 59.

Matronas vis eſſe, Chriſtiana, ut ſæculi Domnas
Auro te circundas, aut ſerica veſte, pudica.

Gregorius M. l. 6. Epiſt. 27. *Glorioſiſſimas autem filias meas Domnam Dominicam, & Domnam Eudochium vice mea ſalutato*. Fortunatus l. 6. Poem. de Brunechilde Regina:

. . . . . *Quis crederet autem*
Hiſpanam tibimet Domnam Germania naſci,

Bondovinia l. b. 2. de Vita S. Radegundis Reginæ cap. 5. *Intra in Monaſterium in Oratorio Domnæ Mariæ*. Apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 20. *Domna Brunechildis*. In nummis Juliæ Seyeri uxoris, *Julia Domna Aug.* Ἰουλία Δόμνα Σεβ. & Δόμνα Σεβ. Αὐγύστα, apud Adolph. Occon. Δόμνα dixit etiam Oppianus l. 1. Cynegetic. *Dominas* appellatas Magnarum uxores teſtatur Salvianus lib. 7. de Gubern. Dei: *Cogitat forte aliquis, non ita ad plenum eſſe ut logui, habuiſſe enim illic matres familiæ jus ſuum, & Dominarum honorem poteſtatemque tenuiſſe*. S. Fulgentius Epiſt. 2. *Quæ cum ſit avis abaviſque nata Conſulibus, & delicijs regalibus enutrita, tanta illi eſt humilitas dono gratiæ cœleſtis infuſa, ut amore ſubjectionis & uſu ſervitudinis, Dominam ſe aliquando fuiſſe jam neſciat, cum omnes Dominos habere deleſtatione ſanctæ ſervitutis affectat*, Vide S. Hieronymum Epiſt. 23. ad Epiſt. 99.

DOMNÆ dictæ etiam Sanctimoniales. Ugutio: *A Dominus vel Domina, hic Domnus & hæc Domna per ſyncopen, & proprie convenit clauſtralibus, ſicut Dominus vel Domina mundanis*. Vide *Domina*.

DOMNULA, diminutivum à *Domna*. Salvianus in Epiſtola ad Hypatium: *Illa ergo veſtra Palladia veſtra Gracula, veſtra Domnula: cum qua his tot vocabulis quondam indulgentiſſima pietate luſiſtis, quæ vobis per varia nomina nunc fuit mater, nunc aviacula, nunc domina, cum eſſes feliciter unum vocabulum generis, aliud infantiæ, tertium dignitatis*.

¶ DOMNI ORDINIS, *Tenentes & regentes Conventum*, uti habetur in Conſtitutione Domni Valentini Prioris B. Mariæ de Charitate an. 1416. Non ſemel memorantur ibi *Domni Ordinis*, vel *Domini* de quibus jam ſupra.

¶ DOMO-COLTILIS, ut *Domus-culta* vel *Domus-Cultilis* mox infra in *Domus* 2. Leges Ludovici II. Imp. apud Muratorium to. 1. part. 2. p. 160. col. 2. *Statuimus de decimis, ſi eſt in ſua proprietate, habeat, ſicus in Capitulare conſtitutum eſt, ipſam decimam de ſuo Domo-colile rebus in eadem Eccleſia concedimus*.

¶ DOMO-CULTILIS, Eadem notione. Vide locum in *Teſtora*.

¶ DOMPJONUS. Vide *Dunjo*.

¶ DOMPNUS, pro *Domnus*. Necrologium MS. S. Martialis Lemovic. v. *Id. Aug. obiit Dompnus Albertus Abbas*. Vide Formular. Anglic. Thomæ *Madox* p. 11.

DOMUCIARE. Vide *Domneare*.

¶ 1. DOMUS, *Equus, dictus, quod ſit color ejus de aſino, id eſt, cirneus, & ſunt agreſtis generis*. Papias in MS. Eccl. Bitur. *Cinereus* eſt pro *Cinereus & Domus* pro *Doſtus*. Vide *Doſinus*.

2. DOMUS. *Domus culta*, Prædium domo ad commanendum colonis apta inſtructum: nos *Ferme*, vocamus. Anaſtaſius in Zacharia PP. *Hic Domum cultam Lauretum noviter ordinavit, adjiciens & maſſam Fonſelanam*. Ibidem: *Hic maſſas, quæ vocantur Antens & Formias ſuo ſtudio jure B. Petri acquiſivit, quas & Domos cultas ſtatuit*. Stephanus PP. in Epiſt. ad Pipinum: *Omnes Domos cultas B. Petri igni combuſſerunt*.

DOMOCULTA, unica voce. Vita Ludovici Pii Imper. ann. 815. *Prædia omnia, quæ illi Domocultas appellant, & noviter ab eadem Apoſtolico inſtituta erant....., diripere conati ſunt*,

DOMUS CULTILIS. Charta Ludovici Imper. Lotharii F. ann. 14. in Tabular. Caſaurienſi; *id eſt, curtem unam, Domum cultilem juris noſtri, quam habere vel poſſidere viſi ſumus*. Occurrit in alia Henrici I. Imp. apud Baronium ann. 1014. n. 9. & apud Ughellum to. 3. 32. 416. to. 4. p. 625.

DOMUS CAPITANEA. Vide *Caput manſi*.

¶ DOMUS ALTARIS, f. *Ciborium*, ſeu Umbraculum excelſum & concameratum, & præaltis quatuor columnis ſuffultum, quo totum altare tegebatur. Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium, Spicil. Acher. to. 6. pag. 579. *Cujus altaris tabulam, quia nulla erat, fecit argenteam, Domum ipſam altaris & laquear ipſius optime pinxit*.

DOMUS DEI, Templum, Eccleſia. Optatus l. 3. *Quando nec ſepultura in Domo Dei exhiberi conceſſa eſt*. Zeno Veron. Serm. de Pſalm. 126. *Conventui Eccleſiarum, ſive templi, quos ad ſecretam Sacramentorum Religionem ædificiorum ſepta concludunt, conſuetudo noſtra vel Domum Dei ſolita eſt nuncupare, vel Templum, τὸν τῶν θεῶν*, in Concilio Laodiceno c. 6. 28. & in Concilio Gangr. c. 5. Addę Carthaginenſe IV. c. 91. 92. Forojul. c. 1. Meldenſe ann. 845. c. 35. &c.

DOMUS DEI, ipſa Eccleſia & religio Chriſtiana. Lucifer Calaritanus l. 1. pro S. Athanaſio p. 22. *Maxentius, Nero, & cunctí illi perſecutores Domus Dei, &c.* Infra p. 67. *Noli, Conſtanti, cum Arianis pugnare contra Domum Dei*: Rurſum: *Domus enim Dei eſt Eccleſia, in qua eſt inhabitans Dominus*.

¶ DOMUS nude etiam aliquando dicta eſt Eccleſia, Jacobus Cardinal. in Vita S. Petri Cæleſtini:

De-

Deducunt, quoad altæ Domus plateas quæ subintrant, Aſt ſacer interna præſtolans parte theatri, Hinc cœtus proceſſit iter, longamque per aulam Egreditur, quæ parte Domus ſuſtigia parvum Extendunt ſcalæ ſpatium, quod ſedibus inſtat, Translatio S. Floriani Martyris, Maii 10. 7. p. 575, col. 2. *Illud eſt corpus gloriosiſſimi Martyris S. Floriani, quod inventum fuit in altari ſub ſuo nomine inſtituto die XIV. Martii* MXXCCXXV. *quod certificatur per tabellam ſupraſcriptam, repertam in fundo caſſæ, in qua corpus reconditum erat, in præſentia venerabilis viri Archipreſbyteri, & Sacriſtæ Domus, & D. Abbatis & omnium Monachorum, &c.* Italis, *Domo*, ut & Germanis, *Dom*, Eccleſia principalis appellatur. *Domus S. Petri*, Eccleſia Cathedralis Trevirenſis ſub nomine S. Petri conſecrata apud Evervinum in Vita B. Symeonis Monachi; ſimili modo *Domus S. Petri*, pro Cathedrali Colonienſi, apud Conradum Mon. in Vita B. Wolphelmi Abb. cap. 15.

¶ Domus S. Benedicti, Eccleſia ſub nomine S. Benedicti Deo conſecrata, in vetuſto Ordine Officii divini *ante Paſche*, quem exhibet Mabillonius Analect. 19. 4. pag. 454.

¶ Domus Dei, Gall. *Hotel-Dieu*, Noſocomium, ubi recipiuntur & aluntur pauperes ægroti. Index MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtant. f. 6. *Domus Dei Conſtantienſis percipit duas partes garbarũ*. Litteræ Caroli VI. Franc. Regis ann. 1385. adv. Cardinales, qui fere omnia regni obtinebant beneficia in Anecdotis Martenianis to. 1. col. 1615. *Volumus... quod ſtatim atque aliquem Epiſcopum regni noſtri, vel Abbatẽ ſeu Priorem, aut Orphanotrophum, ſeu Domus Dei vel hoſpitalis adminiſtratorem ... ab hac luce migrare contingeret, dictus Præpoſitus Pariſienſis, aut Seneſcallus, vel Ballivus ſeu ejus Locumtenens, in cujus Præpoſitura, Seneſcallia, aut Ballivia bona ex deceſſu talis decedentis relicta reperta fuerint, illa realiter & de facto ad manum noſtram apponat, ſi per Executores aut hæredes ipſius Epiſcopi mortui, aut per Religioſos Conventuum, Monaſteriorum, aut Fratres hoſpitalium vel Domorum Dei, requiſitus fuerit, aut ſi, &c. Si hoſpitale, ſive Domus Dei*, apud Rymerum to. 10. p. 111. col. 1. Charta Johannis Domini de Doyaco pro Monialibus infirmarijs B. M. de Fontanis ann. 1249. ex Archivo ejus Eccleſiæ: *Juxta vemus Domus Dei de Rameia, quad alim bonæ memoriæ Dominus Matthæus de Doyaco Miles avunculus meus religioſis Monialibus Infirmariis Eccleſiæ B. M. de Fontanis ... in puram dedit eleemoſinam*.

Domus Diruta vel Condemnata, Vide *Condemnare*,

¶ Domus Domestica, Propria, tit. 37. Capitul. Caroli Calvi cap. 12.

¶ Domus Dominica, Vide *Domus Spiritualis*.

Domus Episcopi, Vide *Epiſcopium*.

Domus Ecclesiæ, Vide *Epiſcopium*,

Domus Fidei, ipſa Eccleſia & religio Chriſtiana, S. Auguſt. Epiſt. 75. *Quoniam ipſe in Domo Fidei juſtius flagitabat fidem debere ſervari, ne ibi frangeretur, ubi docetur*. Hinc *Domeſtici fidei*, qui ex Eccleſia & in Eccleſia ſunt, Fideles. Vide in hac voce.

¶ Domus Fortis, id eſt, Munita. Occurrit pluries in Regeſto 87. Chartophylacii Regii, Vide *Fortis Domus*,

¶ Domus Librationis Avenione, Domus in qua pauperibus quotidie diſtribuebatur panis, ob cujus panis figuram prædicta domus *Pignota* etiam dicta eſt. Memoratur in Inſtrumento anni 1335. ex Hiſtor. Delphinali quam conſule tom. 2. pag. 294.

¶ Domus Necessaria, Latrina, ſeu Locus ad *neceſſeriam* ventris exoneretionem accommodatus. Anticuæ Conſuetud. Canonicor. Regular. inter Aneed. Marten. to. 4. col. 1224. *Intrantes vero Domum neceſſariam, quantum poſſunt abſcondant vultus ſuos in capitiis ſuis. Domus neceſſaria in longum ſeptem* (habebat *ſeſtas*) *in latum ſex*, in Charta Iterii Domini de Tociaco pro Monaſter. de Rupibus an. 1211.

¶ Domus Patrua, f. Principalis, inde ſic dicta quod ſit quaſi Parens inferiorum: Galli dicimus *Chefd'Ordre*, ubi de prima Monachorum domo agitur. Teſtam. Jacobi Arrag. Regis ann. 1272. in Anecd. Marten. to. 1. col. 1143. *Item* (legamus) *operi Fratrum Penitentiæ Jeſu Chriſti Domus patruæ ducentos Morabetinos*. Vereor ne ſit nomen proprium.

Domus Pensilis. Eucherius Lugdunenſis in Epiſtola ad Phylonem Presbyterum: *Hoc tamen peto ab ipſo fratre noſtro, ut Domum penſilem, quam juſſimus fieri, nobis præpararet, & membranas*. Columella lib. 12. *Penſile horreum* dixit, repoſitorium ſublime & editum. *Cameram pendentem*, Sidonius lib. 2. Epiſt. 2. κρεμάστου ταμιείου, Palladius in S. Chryſoſtomo cap. 13. κρεμαστὸν κιβώτιον, Manuel Chryſoloras in Epiſt. edita poſt Codini Orig. Conſtantinop. pag. 127. *Penſiles horti* olim Thebis Ægyptiis memorabiles. *Domos vero penſiles*, quæ pontibus inædificatæ ſunt, appellavit auctor Vitæ S. Leobini Epiſcopi Carnotenſis num. 15. de Lutetia Pariſior. *Ignis exiliens Domos pendulas, quæ per pontem conſtructa erant, exurere cœpit*.

¶ Domus Pie Doce. An Schola ſic dicta, quod ibi *pie* & ad ſalutem neceſſaria doceantur? *Domus quæ eſt intra Domum pie doce & Domum Hunfredi Auſberge*, in Inſtrumento anni 1224. ex Chartulario S. Vandregeſili to. 1. pag. 1012. Vereor & hic ne ſit nomen proprium.

Domus Regis, Curia. Leges Henr. I. Regis Angliæ c. 80. *Domum Regis dicimus, ubicunque in regione ſua ſit, cujuſcunque feudum, vel manſio ſit*. Ludovicus VII. Rex Francor. apud Thwroctium; dicebat, *Domum Regis eſſe quaſi Eccleſiam*. Vide Notas noſtras ad Cinnamum p. 450. [& to. 2. Capitul. Baluzii col. 1150.]

¶ Domus Religiosa, Monaſterium, Gall. *Maiſon Religieuſe*. Occurrit apud Rymer. tom. 10. pagina 803. & alibi.

¶ Domum Revocare, in Vocabulario Juris utriuſque *eſt Dicere te non debere iſtem pati eo loco quo conveneris; ſed ibi ubi Domum habes. Unde Legatus qui mittitur Romam, vel vocatur à Principe pro neceſſitate vel utilitate Reipublicæ non tenetur tunc ibi reſpondere, ſed habet jus revocandi Domum*.

¶ Domus Spiritualis. Regula S. Pachomii inter Acta SS, Maii to. 3. pag. 346. *Nemo in Domo ſpirituali comedat, ſed potius in dominica, vel in Monaſterio ejuſdem fidei*. Poſtremum hoc addi videtur, inquit Editor, propter Monaſteria Arianorum vel Origeniſtarũ, quæ non potuerunt iis temporibus deſiderio ſe, maxime ſi Monaſterium intelligas in prima ac propria ſignificatione, in quo unus aliquis ſolitarius degit; vel duo tantum ſimul: quæ autem *Spiritualis*, quæ *Dominica Domus* dicatur, non facile eſt divinatu. Fortaſſis *Dominica* dicitur hoſpitium ſeu diverſorium publicum, ad Domini, puta Cæſaris, jus pertinens: *Spiritualis* autem locus aliquis deliciosus, liberum aerem undique admittens, nec ſatis clauſus honeſtati, Hæc vir doctiſſimus. Mallem *Dominicæ* nomine Catholicam Eccleſiam ſeu Religionem intelligere, ut *Domus Dei* paulo ſuperius explicata eſt: *Spiritualis* vero hæreticam Domum, fuerunt ante id tempus hæretici, qui ſe jactarent *Spirituales*, orthodoxos vero *Pſychicos* appellarent, ut de Valentinianis expreſſe docet Irenæus adv. Hær. Valentini lib. 1. cap. 1.

¶ Domus Terranea, f. Tugurium terra & luto conſtru-

conſtructum, domuncula ruſtica. Gregorii Monachi Chronic. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 536. *Et dedit in ſupradicto ſancto Adriano portionem Leonis, & in regione quæ vocatur Vicus Patricii Domum terraneam cum curticella, & in fundo Lippiano veneam ordinum* XC.

Domus Turrales, Turribus inſtructæ, in Chronic. Willelm. Nangii ann. 1226.

¶ DOMUSTÁDIUM. Vide *Domiſtadium*

1. DONA, Capitulare Caroli M. ann. 807. cap. 3. edit. Baluzianæ: *Omnes itaque fideles noſtri Capitanei cum eorum hominibus, & carra ſive Dona, quantum melius præparare poterint, ad condictum placidum veniant.* Capitul. Caroli Calvi tit. 43. ſub fin. *Dedit omnibus ſicentiam cum Dei gratia & ſua redeundi ad propria, exceptis his, quos ſpecialiter pro ſpecialibus cauſis conſiderandis, vel pro Dona liberanda ſecum aliquantis diebus manere præcepit.* [Vide *Donum* 2.]

2. DONA, Gall. *une Donnée*, hoc eſt, Donatio & diſtributio, præſertim illa, quæ publice fit pauperibus. Teſtamentum Beatricis de Sabaudia Comitiſſæ Provinciæ ann. 1263. *Volo, quod fiat generalis Dona ſive diſtributio ter in ſingulis ſeptimâis omnibus pauperibus. Garandir la Donne*, in Conſuetudine urbis Inſulenſis art. 59. 1. Donum à ſe factum in ſe recipere.

DONALE, pro *Donum*, Donativum. Rigordus ann. 1201. *Potentioribus imperii per multa & magna Donalia ſibi aſciſis.*

¶ DONARIA, f. Idem quod *Donum* 2. Charta Richardi Regis Angliæ an. 1192. pro Fundatione Monaſterii Sarmaciæ Ord. Grandimontenſis inter Aneed. Marten. tom. 1. col. 647. *Acquiſitiones factas & faciendas teneant* (Grandimontenſes) *aut tenere faciant ad arbitrium ſuum, videlicet decimas, homines, domos, terras, nemora, prata, vineas, latomias, preſſoraias, aquas, molendina, uſagia & paſcua, paſnagia, Donarias & hujuſmodi in puram & perpetuam eleemoſynam perenniter, plenarie, pacifice, libere, quiete.*

¶ DONARIUS, f. pro *Denarius*, qui idem ſit ac *Decanus* 3. Minor judex qui jus dicebat per *Decanias*, Præceptum Caroli Calvi apud Acherium Spicil. tom. 8. pag. 349. *In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, Carolus gratia Dei Rex, omnibus Epiſcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis, ac Donariis, Miſſis noſtris diſcurrentibus, vel cæteris Fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ,*

¶. 1. DONATA, Soror laica inter Moniales, ut *Donatus* inter Monachos. Teſtamentum Armandi *d' Aiegre* ann. 1263. inter Anecdot. Marten. to. 1. col. 1117. *Moniales ſeu Donatas dictarum domorum de Camps & de Chezis*, Fundatio Monaſterii Saletarum Ord. Cartuſienſis ann. 1299. Hiſt. Dalphin. to. 2. pag. 92. col. 1. *Poſſint mulieres nobiles & innobiles in Converſas ſeu Donatas recipere; dummodo dicto Monaſterio tales & tantos redditus perpetuo aſſideant, unde commode ſine damno dicti Monaſterii valeant, quandiu vixerint, ſuſtentari. Donatas* iterum memorat Buſchius de Reformatione Monaſteriorum, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 896. Vide *Donati* 2.

¶ 2. DONATA, Spuria, Catherina *naturalis* filia Humberti Delphini pluries *Donata* vocitatur in ejus Tractatu matrimoniali an. 1337. Hiſt. Dalphin. tom. 2. pag. 329. & 330. Vide *Donati* 1.

¶ Donata Terræ, mendoſe ſcriptum pro *Bonata terræ*, Modus agri. Vide poſt *Bunnarium*.

1. DONATI, in quibuſdam provinciis Nothi ac Spurii appellati. Deſcripſit Ducheſnius in Delphinis Viennenſibus Chartam Humberti Delphini ann. 1351. in qua ait, ſe Amedeum, *Donatum* ſuum, ad ordinem Militarem promoviſſe, &c. [P. *de Lucingio Donatus & filius naturalis Meliuſii de Lucingio*, in Tractatu matrimonii an. 1337. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 329. Eadem notione occurrit in Charta Dumbenſi.] Joan. *de la Gogue* in Hiſtor. MS. Principum *de Deols*, in Biturigib. *Et avoit en ſon hoſtel un ſien Donné & advoué, dit le Baſtard de Chauvigny.*

2. DONATI, dicti Laici, qui ſeſe & bona ſua Monaſteriis donabant & offerebant, de quibus multa obſervamus in voce *Oblati*. Hiſce, ut eſt in Præceptis Synodalibus Petri de Collemedio Archiep. Rotomag. ann. 1245. *Jubetur, ut aliquod ſignum in eminenti loco portent ad arbitrium Archiepiſcopi, & religioni congruentia indumenta, ut per hoc diſtinguantur ab aliis, & ſicut Religioſi ab Eccleſia defendantur.* Statuta Ord. Cartuſienſ. ann. 1368. part. 3. c. 3. §. 1. *Cum ex incauta & indiſcreta receptione Donatorum & Prebendariorum damna & ſcandala quamplurima noſtro Ordini provenerint, &c,* Et §. 4. *Qui Ordiniſe & ſua dederunt, & nobiſcum reſident continue, &c.* [Capitula general. MSS. S. Victoris Maſſil. *Mittantur Viſitatores ... qui ... inquirere debeant de meritis Priorum & Monachorum & Donatorum & Converſorum.* Litteræ Caroli Franc. Regis primogeniti ann. 1358. apud D. *Secouſſe* tom. 3. Ordinat. pag. 318. *Ipſos Religioſos* (Abbatiæ S. Amandi Ord. S. Auguſtini) *una cum eorum omnibus membris & pertinentiis membrorum Eccleſiis, Beneficiis, officiis, locis, Preſbyteris, Clericis, familiaribus, familiis, ſervitoribus, Donatis, Receptis & eorum hominibus ſailliabilibus, &c. ſub protectione & ſpeciali ſalva gardia regia & noſtra ſuſcipimus, &c.*]

DONATICA, Donaticus. Ugutio: *Donatica, cæ, Corona, quæ victori donatur: & Donaticus, ca, cum, quod donatur & accipitur.* Suidas: Δωνατικὸς, διωρικὸς ἢ δεδομένος παρὰτῶν Βασιλέως τοῖς στρατιώταις, *Donativum*,

¶ DONATICIUM, Donatio, traditio. Charta Caroli Calvi ann. 843. inter Inſtrum. tom. 1. nova Hiſt. Occitan. col. 79. *In villis villaribus, in Eccleſiis, tam in Donaticiis & traditionibus, quam etiam in emptiçiis & comitatu,*

DONATICUM, Idem quod *Tallia*, *queſta*, mutuum coactum, &c. Charta ann. 1075. pro Monaſterio Pinarolenſi: *Dono.... Donaticum tollendum, & omnem reddibitionem & ſiccum cenſum reddendum, &c.*

¶ DONATIO Eccleſiæ; Ejus collatio, Gall. *Preſentation*. Epiſtola Prælatorum Normanniæ ad Philippum Aug. Franc. Reg. inter Concilia Rothomag. p. 105. *Quatuor Preſbyteri & quatuor Milites jurabunt ſuper Sacroſancta; & Epiſcopus exinde ſive Archiepiſcopus examinabit quod ipſi ſcio dicent, ad quem ſpectare debeat Donatio Eccleſiæ de jure patronatus*, Vide ibi Diploma prædicti Reg. Auguſti,

Donatio per Præsentem, Donatio inter vivos, Chrodegangus in Regula Canonicor. Metenſium c. 31. *De rebus, quas habent ſolenniter Donatione per præſentem donet ad Eccleſiam B. Pauli ad opus Dei, &c.*

¶ DONATIVUM, Donum, Donatio. Char. Aganenſ. ann. 993. *Confervetur hoc Donativum pietatis gratia peractum.* Concordia inter Auſcitanam & Cæſaraguſtanam Eccleſias, Concil. Hiſpan. to. 3. p. 397. *Aſſerebat ſe prædictam poſſidere Eccleſiam ex Donativo ... Regis Aragoniæ.* Apud Tacitum & alios *Donativum* donum erat Imperatoris militibus conceſſum.

DONATOR, Leguleiis Anglis *Donor*, qui donat prædia vel tenementa alteri ad talliam: is autem cui donantur, dicitur iiſdem *Donee*. Ita Raſtallus,

¶ DONATORIUS, Is cui aliquid donatur, Gall. *Donataire*. Diploma Henrici VI. Imper. Collect. Amphiſ. Marten. to. 1. col. 1002. *Et quia ab Omnipotente, cujus eſt terra & plenitudo ejus ... ex quo emanant omnia bona*

bona transfusa in Donatorios, secundum mensuram donationis gratiæ suæ. Et apud Rymerum to. 5. pag. 830. col. 2. *Et ipsos Donatorios de sic datis investiendi & feisiendi, & sic feisitos in possessione sua defendendi & tuendi.* Alibi legitur *Donatarius*,

¶ DONATUS, Donum. Acta S. Hucberti Monachi, Maii tom. 7. p. 277. F. *Quo magis Deum, cum in terris esset, integra caritate dilexit, eo potiori Donatu curandis morbis excellit*, Vide *Donati*.

¶ DONCELLUS, ut supra *Domicellus*, Acta SS. Junii tom. 1. pag. 506. de S. Sanctio: *Ut juvenes hisce militaribus exercitamentis imbuti, necessitate cogente, facile ad arma properarent, quos ea ætate Donzellos nominabant.*

¶ DONCENA, pro Italico *Dozzina*, ut conjecto, Congiarium, annua pensio. Chronicon Domini de Gravina apud Murator. to. 12. col. 552. *Regales Domini in annis juvenilibus constituti, licet sub regimine & Donçena Sanciæ Reginæ relictæ Regis Roberti, &c.*

DONEC, Nisi. Rigordus ann. 1190. *Ille vero respondit, quod transire non poterat Donec in Augusto.*

DONESIA, Donesia. Charta Ricardi I. Regis Angliæ in Regesto Philippi Augusti Herouvalliano fol. 89. & apud Chopin. libro 3. de Sacra polit. tit. 7. §. 3. *Apud Cainonem recipient omnes consuetudines & emendas æqualiter Præpositus Archiepiscopi & Præpositus Comitis: ita quod nenter expectabit aliorum ad recipiendum, nisi quando fuerit ibi Donesia vel commendisia: & tunc Præpositus Archiepiscopi non recipiet sine Præposito Comitis. Nihilominus tamen habebit Archiepiscopus dimidiam partem in omnibus, præterquam in emenda Doneiæ vel commendisiæ.*

DONGIO. Vide *Dunjo*.

DONICATUS. Vide *Dominicus* post *Dominicum* 3.

¶ DONJO, Donjonnus, Donjonus. Vide *Dunjo*.

DONIQUES, Donec. Vetus Inscriptio 607. 1. *Doniques locus, quem enerant, ædificaverur.*

DONITUM, pro *Donatio*, in Præcepto Caroli M. pro Hispanis edito a Steph. Baluzio. [& in alio Ludov. Pii ann. 815. apud eumd. Baluz. to. 2. Capitul. col. 1406. necnon in Charta ann. 845, Marcæ Hispan. col. 781.]

1. DONNA, Domina. [Concil. Vallis-Oletanum anni 1127. inter Hispana to. 3. p. 346. col. 1. *Ego Alphonsus Imperator Hispaniæ una cum uxore mea Donna Berengaria.*] Statuta Venetorum an. 1242. l. 4. c. 15. *Sancimus, ut si aliquis reliquit uxorem suam Donnam & dominam in domo sua, quod per hæc verba habeat de bonis defuncti ea tantum, quæ sibi necessaria sunt ad comestionem & potum, &c.* Galli dicerent, *Dame & Maistresse*.

¶ 2. DONNA, pro *Tonna*, Dolium, Gall. *Tonneau*, Belg. *Tonne*. Charta B. Mariæ de Charitate ad Ligerim: *Donnas quoque trecentas quoque trecentor modios vini continentes, & cupas quæ ad eamdem mensuram vinum continere sufficiant, necnon & arcas viginti annonæ modios continentes.* Vide *Tunna*.

DONNECALE. Vide *Dominicus* post *Dominicum* 3.

DONNULA. Vide *Domna* in *Domnus*.

¶ DONNUS, pro *Dominus*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangermañ. fol. 19. *Tempore Donni Walonis Abbatis fuerunt duo fratres, &c.* Occurrit passim ut apud Acherium Spicil. to. 2. p. 715. in Conciliis Hisp. to. 3. p. 521. & alibi.

¶ DONOIS. Archivum Montis S. Michaelis: *Ego Odo Borelli... donavi Monachis S. Michaelis homines Polleii, qui tenent census ab eisdem, his tantum mihi retentis, sanguine, bello, latrone, raptu, incendio, censu Donoii, molta, charreio semel in anno.* Forte legendum *Donis*. Vide infra *Donum* 2. quod idem videtur.

¶ DONTSLACH. Vide *Durslach*.

1. DONUM, Corpus Christi mysticum, quod offertur in Missæ sacrificio: Gr. δῶρον δῶρα, seu τὰ ἅγια δῶρα. Τὸ δῶρον, ὅτιν προσφορὰ apud Cyrillum Alexandrinum contra Anthropomorph. c. 12. Hildebertus Cenoman. Carm. de mysterio Missæ:

Interea veniens in sacra veste Sacerdos,
Altaris dextram Dona daturus adit.

Infra:

Hinc est quod post hæc offert sacranda Minister
Dona, debinc populus quod sibi lege licet.

Ibidem:

.... Post hæc Dona sacranda sacrat.

Rursum:

In quo jam mortis, mitisque piusque recordans,
Appellat triplici nomine munus idem.
Dona vocat primum, quoniam Deus has dat ut inde
Sustentaretur lege modoque caro.
Munera sunt, quoniam Deus his donatur, & inde
Munerat auctorem, cui dedit auctor eas.
Nam quod Sacrificii censentur nomine, monstrat
Qua ratione prius munera dicat eas.

Vita Metrica MS. S. Mauri Abbatis:

Sumptus vivificeis facro libamine Donis.

In Liturgia S. Chrysostomi Sacerdos ait: Ἄξιόν σου ἐστὶν ἵνα σοὶ προσφέρωμεν τὰ δῶρα ταῦτα. Id est: *Da, ut à me peccatore & indigno servo tuo hæc Dona tibi offerantur.* Et mox, satis innuit quid muneris & δῶρα vocabulo intelligatur: Σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφερόμενος καὶ προσφερόμενος *Tu Christe idem es, qui offerri, & qui offerris.* Hinc apud Græcos Patres μεταμβάνειν τῶν ἁγίων δώρων est participare sacræ Cœnæ. Ballamon ad Canonem 19. Concilii Carthag. Δίδοται ἡ εὐχαριστία ἅγια τὰ ἅγια δῶρα. Concil. Calchedon. Act. 10. τὰ ἅγια δῶρα τὰ ἐν τοῖς ἁγίοις ἱεροῖς ἀναφερόμενα. Sed & Græcis δῶρα interdum dicuntur sacri panes, oblati ad divinum Sacrificium, ex quibus particula desumitur ad Corpus Domini conficiendum. Vide Cabasilam c. 2. 3. 10. & infra in *Munus*.

2. DONUM, Præstatio quævis, tributum, quod sub donationis ultroneæ titulo Domino præstatur. Salvian. l. 8. extremo de Gubernat. Dei: *Insuper etiam ridiculos ipsi nos facimus, aurum, quod pendimus, munera vocamus. Dicimus Donum esse, quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ.* Capit. an. 807. c. 3. *Omnes itaque fideles nostri Capitanei cum eorum hominibus & carra sive Dona, quantum melius præparare potuerint, ad condictum placitum veniant.* Char. Æthelbaldi Reg. Merciorum an. 749. apud Ingulph. & Will. Malmesb. *Concedo, ut omnia Monasteria & Ecclesiæ regni mei à publicis vectigalibus, operibus, & oneribus absolvantur, ... nec Munuscula præbeant Regi vel Principibus, nisi voluntaria.* Matth. Paris ann. 1251. *Nec jam civiles habebantur hi, qui Regi & Regalibus hospitia cum procurationibus splendidis exhibuissent, nisi Muneribus nobilibus & magnis Regem ipsum, Reginam, & Edwardū, & aulicos figillatim vespectos honorarent: imo nec eu ubuit ipsa non tanquam gratuita, sed quasi debita postulare.* Char. Will. Nothi Regis Angl. to. 1. Monastici Anglic. p. 352. *Ut libera sit ab omni conjuetudine... & ab omni geldo, & scoto, & auxilio, & Dono, & Danegeldo, &c.* Adde p. 192. to. 2. p. 827. Tabular. Ecclesiæ Ambian. *In omni territorio Communi Nigellæ habent Canonici tres partes terragii & medietatē Doni, & in terra vavassorum medietatem terragii, & medietatē Doni.* Alibi: *De Canonicis vero tenet Majoratum prædictæ villæ... ad Majoratum vero ejus nihil pertinet, nisi Donum prædictæ villæ & 6. denarii in emendationibus hominum.* Rursum in eod. Codice: *Sed & terræ eorum debent & terragium, & Donum, & Decimam.* Ibid. *In Dono villæ de unoquoque ejus solvuntur duæ garbæ.* [Et alio in loco ubi

ubi de jurisbus ejusd. Eccles. in villa *de Camons: Donum etiam totius ville pertines ad partem Canonicorum, & est tale: De unoquoque equo quem habet homo in vinditura persolvit XII. garbas & dimidiam; ille vero qui equum non habuerit X. Quarta etiam pars Doni erit de frumento, quarta de siligine, quarta de hordeo, & quarta de avena, si tot species annona habuerit: si autem unam tantum speciem; sive duas, sive tres, de tali annona quam habebit secundum justam considerationem Doni, ut cum integritate persolvat.* Chart. an. 1267. ex Tabul. S. Richarii: *Salva in omnibus prædictis Abbati & Conventui dominis fundi... omnimoda justitia; itemque Dono & decima, que prout antea percipere consueverunt, percipient.*] Charta Roberti Comitis Laurecelli an. 1115. in Chron. Benevecntano S. Sophiæ: *Ita ut nullum herbaticum vel Donum, ullamque solutionem exinde postulent, vel exigant.* Char. an. 1307. apud Thomassserum in Consuetud. Bituric. p. 436. *Et ottrosions, que nous, nos hoirs, nos successeurs, ne autres, ne sera, imposera ausdits hommes tailles, ne venoage, ne aussi dorefnavant pour lever, exiger Don, venoage, exaction, ne autre chouse quelconque*, &c. Ubi fatetur, vim vocis *venoage* me non percipere, nisi *vestage* scriptum fuerit. Vide *Venda*, & *Guidagium*, Portorium; id enim forte significat *Venoage*, ut ex locis ibi laudatis licet conjectare.] Adde Foros Morlanenses art. 37. Libertates Villar. de Luriaco & de Monesto, & alias in Biturigibus apud Thomassserum l. 1. c. 56. 65. 68. &c.

DONA ANNUA, ANNUALIA, Quæ quotannis Regibus nostris à subditis offerebantur in Campo Martio, aut in Conventu generali, *causa sue defensionis ac rei publicæ*, inquit Hincmarus in Quaternione pag. 405. 406. apud Cellorium: à quibus nequidem Monasteria eximebantur, ut est in Synodo Verdunensi ann. 755. & to. 2. Hist. Franc. pag. 323. Vide eumdem Hincmarum de Ordine Palatii n. 22. Opusc. 14. to. 2. Spicilegii Acheriani p. 582. & Dissertationem 14. ad Joinvillam. Ita etiam appellatæ quævis præstationes annuæ. Privilegium Aldrici Archiepiscopi Senonensis pro Cella S. Remigii in Suburbio ejusdem urbis: *Episcopus quoque exigendis muneribus Abbatem ejusdem loci non gravet, sed sufficiat ei ad annua Dona equus unus, & scutum, cum lancea, &c.*

DONA REGIA, Eadem, quæ dona annua. Capitula ad Legem Salicam c. 19. *Et hoc nobis præcipiendum est, ut quicunque in Dono Regio caballos detulerint, in unumquemque suum nomen habeant scriptum.* Adde Capitul. 5. an. 803. c. 20. Frotharius Epist. 21. *Nam ad bovum itinerum incommoda, quæ vel nunc egimus, vel acturi sumus, seu ad Dona regia, quæ ad Palatium diriginus; pene quidquid ex optimis equis habuimus, distribuere compulsi sumus.* Vide Annales Fr. Metenses ann. 753. 758. *Munera regia*, seu quæ Regi deferuntur, apud Ordericum Vitalem l. 4. p. 533. Ethelbaldus Rex Angl. apud Willelm. Malmesb. lib. 1. de Gestis Angl. p. 29. *Nec Munuscula præbeant, vel Regi vel Principibus, nisi voluntaria, sed liberi Deo serviant.*

DONA præterea appellabantur munera, quibus sese invicem prosequebantur Principes, aut cum legatos mitterent, aut cum sese inviserent, quod jam olim obtinuisse, idque etiamnum obtinere apud Turcicos Sultanos innuimus in Notis ad Alexiadem p. 286. Charta Divisionis Imperii Ludov. Pii inter filios, edita à viro doctiss. Steph. Baluzio, cap. 4. *Item volumus, ut semel in anno..mutuo fraterno amore tractandi gratia ad seniorem fratrem cum Donis suis veniant*, &c. Et c. 5. *Volumus atque monemus, ut senior frater, quando ad eum, aut unus, aut ambo fratres sui cum Donis, sicut prædictum est, venerint...ita & ipse illos fraternoque amore largiori Dono remuneret.* Adde cap. 12.

¶ DONUM DE AVELE & *Donum de ingeniatores* in Conventu Episcoporum apud Cæraugustam an. 1058. inter Concil. Hisp. to. 3. p. 220. col. 1. ubi *De avere*, idem est ac De rebus possessis, *De ingeniatores* vero idem, si bene conjecto, quod de rebus *ingenio* & industria comparatis.

¶ DONUM GRATIOSUM, Idem quod *Gratuitum*, Gall. *Don gratuit*. Hujusce modi donum ab Equitibus Melitensibus contra Sedis apostolicæ privilegia exigebant nonnulli Superiores Ecclesiastici: quod reprobat Sixtus IV. Papa Bulla anni 1470. relata inter Privilegia equestris ejusd. Ord. p. 136.

DONUM MATUTINALE, [Dos à marito profecta.] Vide *Morganegiba*.

¶ DONUS, pro *Domus*, Dominus, in Pactu legis Salicæ tit. 25. ex MS. quem laudat Eccardus p. 125.

¶ DONZELLUS, ut supra *Domicellus*, Ital. *Donzello*. Bartholomæus Scriba l. 6. Annal. Genuens. ad an. 1225. *In ipso vero exercitu fuerunt nobiles Lotheringus de Martine ... civis Brixiensis cum Militibus quinquaginta: quorum quisque erat cum duobus equis: & cum tribus Scutiferis & Donzellis bene armatis.* Rursus occurrit ibidem, & in Memoriali Possessiarum Regiensium ad annum 1270.

¶ DONZENANS. Heraclius Christianellus de B. Ursulina, April. to. 1. p. 725. *Unam autem ex virginibus ad sacrum habitum admitti postulantibus (vulgo Donzenantes dicuntur) pestecontactam*, &c. Ital. *Dozzenante*, Qui vel quæ apud alium convivit, Gall. *Pensionaire*.

¶ DOPLERIUM, Fax, sic dicta à funedupli cato, Ital. *Doppiere*, Gall. *Flambeau*. *Torche*. Acta SS. Junii to. 1. p. 791. de B. Bertrando: *Et posuit ad partem superiorem capsæ unum Doplerium, & aliud ad partem inferiorem.* Et to. 2. p. 377. in Miraculis B. Henrici Baucen. *Et hodie venit cum Doplerio & magna devotione ad visitandum corpus sanctissimi Henrici*.

¶ DORCA, *Caprea*. Gloss. San-German. n. 501. Est pro *Dorcas*, Caprea silvestris, Dama, Gallis, *Daim*. Vide *Canis petruncelus*, & *Dorx*.

¶ DORCHA, Mensuræ genus apud Anicienses. Chartular. Camalarien sis Monasterii Dicec. Anic. *Ademarus Archatius donavit terram de Lasposeiras cujus exitus est una Dorcha de peia*.

¶ DORCO, *Avidus, vorator*. Gloss. San-German. n. 501. Papias: *Dorcones, Avidi, voratores*.

¶ DORERIUS, Inaurator, Gallice *Doreur*. Extractum computi anni 1328. sub Guigone Dalphin. *Item solvit & tradidit Peroneto Dorerio pro una marcha argenti ad faciendum litteras ad opus malecotæ Domini...* iv. *lib.* III. *sol.* Rursus occurrit in Instrumento an. 1327. Hist. Dalph. to. 2. p. 214. col. 1.

DORETUS, Mensura annonaria. Charta Alienoræ Comitissæ S. Quintini an. 1103. in M. Pastorali Eccl. Paris. l. 13. ch. 1. *Unusquisque hospes B. M. Viriaci debet mihi singulis annis in festo S. Remigii duos Doretos avenæ, & unum panem, & unum pullum*, &c. Infra: *Isti quatuor libri sint à tallia, & à Doretis aveng & pullo*, &c.

¶ DORGHINGHA, DORGHINGA. Belgica vox dicta à *Doorgaen*, Penetrare, pungendo fauciare. Consuetudines Furnenses ex Archivo Capituli S. Audomari: *Pro vulnere penetrativo, id est, Dorghingha in capite vel corpore dimidia sona debetur lesa & de residuo erit in gratia Comitis*. Infra: *Tres veritates generales, id est, Dorghinga debent in quolibet anno fieri de omnibus foresactis trium librarum*. Charta vernacule scripta Comitis Flandriæ an. 1274. ex eod. Archivio: *Quiconques saiche & aultrui trepassant que on dit Dorghingbe wond ou asoluere d'oel ou de membre qui soit ad ire paye envers le Maieres & envers nous en merchi de tous son avoir*.

DORINA, Teloneum S. Bertini, in Tabular. ejusdem Monasterii: *De Dorina de Cordewan, 1. den... 4. dorinæ tripodum 2. den.... de dorina patinarum simul emptarum, &c.*

¶ DORIX. Vide *Dosis*.

¶ DORLE. Informationes civitatis Massil. pro passagio transmarino. ex MS. San-German. *Hec sunt mensuræ navii de tribus copertis....Item media coperta de tabula in tabulam octo palmos altitudinis; item Dorle quatuor palmos & d. cum dimidio.* Sed puto legendum *Orle* vel *de Orle*, ut ibidem proxime: *Item aperiet de Orle in Orle* XXXVIII. *palmos*. Est autem *Orle*, ut mihi videtur, Margo, Ital. *Orlo*, Gallis *Orlet* vel *Ourlet*: quod de pannis linteifve fere dictum alibi, hic transfertur ad navis tabulatum.

¶ DORLUM, Vox f. ejusdem originis, cujus superior, nisi mavis à Saxonico Dæl, Pars, portio, arcessere, quod ultimum videtur probabilius. Charta XII. circiter sæculi ex Archivo B. M. de Bononuntio Rotomag. *Donavi Ecclesiæ S. Mariæ Becci foveriam quinque Dorlorum prati.* Alia anni 1283. ex eodem Archivo: *Charta Roberti de Aubervilla, de foraria quinque Dorlorum prati, &c.* Vide *Dola*.

¶ DORMIA, Anima. Testamentum Audæ de Lasserano Dominæ de Bonluco ann. 1351. *Donavit eadem Domina testatrix Dormiam suam & corpus Domino nostro J. Ch. & B. M. Virgini ac omnibus SS. Domini, & elegit sepulturam.* Quamvis autographum ipsum clare & distincte præferat *Dormiam*, vix credo aliud non esse legendum.

1. DORMIRE, Goire. In Concilio Vermeriensi anno 752. cap. 10. 11. 12. &c. Wormatiensi ann. 868. c. 63. in Gestis Regum Francorum cap. 31. &c. passim in veteri Testamento.

2. DORMIRE. Mortem obire. fato fungi, Scriptoribus Ecclesiasticis, Joan. 11. 1. ad Corinth. 11. & 2. ad Thess. 4. Eucherius Epist. Lugdun. *Dormire, transire, & apud Christum requiescere, ut in Ps.* Nunquid qui dormit non adjiciet ut resurgat? Oratio super diptycha, in Sacramentario Gregorii M. *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum ill. qui nos præcesserunt cum signo fidei, & Dormiunt in somno pacis*. Theophilus Patr. Alexandrin. in Commonitorio: *Post baptismum in Olerum promotus, in Clero-maneat, si illa* (uxor) *Dormierit, & post baptismum cum ea rem non habuerit*. Vetus Epitaphium Pisæ in Italia apud Laur. Schraderum: *Bene merenti in pace Sylvanæ, quæ hic Dormit, vixit annos 21. menses 3. horas 4. scrupulos 6. deposita nono Kalendas Julias*. Aliud Romæ in Ara Cæli: *Respectus, qui vixit ann. 2. & menses 8. Dormit in pace delicium*. Neque Christiani tantum, sed & Pagani veteres hac usi loquendi formula. Moschus in Epitaphio Bionis v. 104.

Αιμυς δ' οι μιγαλοι κ' πατερες, ὅ σοφὶ ἀνηρ,
Οκκοτε περ τα θανοιμι, ἀναστησεῖν χθονὶ κοιλα.
Εὐδοιμι δε μαλα μακρον, ἀτιμητα, νηγρετον ὕπνον.

Moschopulus Περὶ σχεδ. p. 173. Νηγρετος ὕπνος, ὁ ἀνεγερσεως ἀναξιος, cui nempe opponitur ἔγερσις μου ὕπνος, apud Theocritum in Herculisco v. 7. Μακρὸν ὕπνον, alii vocant, ut Orpheus hymno εἰς θανατον, & versus Epigramma apud Laert. in Bianto. Silius Italicus l. 5.

.... *Et longo componit lumina somno.*

Ita *longam Noctem*, mortem appellat l. 8. ἱερὸν ὕπνον, Callimachus Epigr. 15. dum ait, viros præclaros non mortem obire, sed facrum somnum dormire, quod de viris sanctitate aliqua illustribus dicebant Christiani:

Τὸν Σαῦλ' ὁ Διὸς υἱὸς Ἀχαιϊδος ἱερὸν ὕπνῳ
Κοιμᾶται, θνήσκειν μὴ λίγε, φαντα τετ.

Quomodo etiam Sybyllina oracula lib. 1. p. 164.

.....ὑπαρ ἀτλαὶς
Τειρόμενος θνήσκον, ἀλλ' ἀς διϊπμήτος ὕπνου.

Theocritus in Dioscuris v. 203. ἀκοὺν ὕπνον: idem Callimachus Epigr. 22. τὸν τᾶσι ὕπνον ὑφελόμενοι, vocant.

DORMITIO, Obitus, mors, S. Cypriano Epist. 66. S. Hieronymo Epist. 29. 79. 89. S. Hilario in Psalm. 126. & aliis passim. Chron. Centul. Hariulfi libro 4. cap. 12. *Quod superfuit totius vitæ in sancto ibidem explevit servitio, qui etiam* VIII. *Kal. Maii Dormitionem accepit*. Joan. Monachus lib. 1. Vitæ S. Odonis: *Factum est non multo post, ut ipsa Dormitionem acciperet in Domino*. Vita S. Pharonis cap. 103. *Post Dormitionem Waiberti Episcopi*. Vita Ludovici Pii an. 816. *Inter hæc D. Leonis Romani Antistitis Dormitio nuntiatur Imperatori*. Acta Murensis Monasterii pag. 55. *Ut dies Dormitionis suæ cum eo celebraretur* 11. *Kal. Martii*, Vita S. Anstrudis Abbatissæ Laudunensis cap. 11. *Defectus corporum, non mors, sed Dormitio & Somnus in Scripturis sanctis appellantur: quia subsistentia humanæ corporalitatis non tollitur, sed per gloriam resurrectionis in perpetuas æternitates reformabitur ab ille, qui mortem sua morte dissipavit*,

DORMITIO S. MARIÆ, Deiparæ Assumptio, quæ *Paussatio* dicitur in vetustissimo Kalendario. Eckeardus Junior de Casib. S. Galli cap. 11. *Jussu etiam Kebone in loco ipso usque ad Dormitionem Mariæ hospitavi*. Dominizo lib. 2. de Vita Mathildis c. 14.

..... *Sanctæ Dormitio Virginis atque*
In medio mensæ, qui sextus noscitur esse
Tunc celebrabatur.

Adde Synodum Mogunt inam anno 1071. Anastasium in Sergio PP. p. 62. &c. Græcis Assumptio B. Mariæ κοίμησις etiam dicitur. Xanthopulus in Synopsi festorum anni ἐ κοίμησις Αγνης, τῆν μετασασιν λέγω. Passim in Menæis & Scriptoribus Græcis.

DORMITIO S. JOANNIS. Burchardus Monach. de Casib. S. Galli c. 2. *Ad dexteram vero partem ejusdem capellæ Assumptionem S. Mariæ cum depinxisset, aram etiam ei ibidem consecravit: in sinistra vero parte Dormitionem S. Joannis cum decoravisset, sibi etiam inibi altare ædificavit*,

¶ DORMITOR. Consuetudines Municip. Mechlinienses tit. 14. art. 20. *Qui cantherium habent inserangulorem, qui à proclinata recubatione, qua se à columine ad transtra resupinat (Dormitorem vocant) vicini ædibus injungitur, ita illum ipsum tueri debet, ne qua noxa aut incommodum ad vicinum perveniat*.

¶ DORMITORARIUS, DORMITORIARIUS. Is cui cura est *dormitorii* in Monasteriis, vel Ecclesiis, ubi fuerunt hujusmodi loca communia ad dormiendum. Constitutio Arnaldi Episcopi Barchinon. an. 1277. inter Anecd. Martenio to 4. col. 605. *Omnes Officiales nostræ Ecclesiæ præsentes & futuri, scilicet Monachus, Dormitorarius, Portarius, Diaconus, Subdiaconus, Ministralis, Pistor, Pintrici faciant in propriis personis perpetuo assiduam & continuam residentiam*. Altera anni 1280. ibidem col. 606. *Monachus vero & ceteri Officiales, scilicet Janitor inferior, Pistor, Ministralis, Dormitorarius, Janitor & Botellarius, quandiu ea tenuerint officia, de anniversariis partem percipiant consuetam*. Rursus memorantur col. 607. in Constitutione an. 1281. Vide *Dormitorium* 3. & *Dortelarius*,

1. DORMITORIUM, Genus vestis, quam induebant cum cubitum ibant. Gl. S. Bened. c. de Vestimentis: *Dormitoria, ἐγκοίμητρα*. Gloss. Lat. Gr. *Dormitorium, ἐγκοίμιθρον*, seu, ut est in Gl. Græco-Lat. ἐγκοιμιθρα,

2. DORMITORIUM, Plinio l. 2. Epist. 27. & l. 15. Epist. 6. & Sidonio l. 2. Epist. 2. est Cubiculum. Marcellus Empir. c. 23. *Dormitorium cubiculum* dixit.

3. DORMITORIUM, Scriptoribus ævi medii sumitur pro Conclavi Monasteriorū (& Collegiorū Canonicorum

corum,] in quo sunt plures lecti, vel plures cellæ, ubi decumbunt; vulgo, Dortoir. Ælfricus: *Dormitorium*, slæp-ærn, id est, *Domus somni*. Ordericus Vital. lib. 12. pag. 827. *Dormitorium & Crontochium & reliqua Cœnobitarum abdita*, &c. Capitul. Ludovici Pii Addit. 1. cap. 68. *Ut Dormitorium juxta oratorium constituatur*. Agunt de ejusmodi Dormitoriis Concilium Turon. an. 813. cap. 24. Concil. Cabilonense II. cap. 59. Regula Canonicor. ex Concil. Aquisgran. cap. 123. 136. Regula Sanctimonialium canonice vivent. cap. 10. Chrodogangus in Regula Canonic. cap. 13. Matth. Paris an. 1251. Hugo Flaviniac. pag. 256. Concil. Colonienſe an. 1260. cap. 7. Vita Aldrici Epiſcopi Cenomanen. num. 17. [Caroli M. Capitulare primum an. 813. cap. 4. ut illud edidere Sirmondus & Baluzius poſt caput 28. Ludovici Pii Capitul. Aquiſgr. c. 58. Capitular. Caroli Calvi tit. 7. §. 14. 53.] &c. Joach. Vadianus lib. 2. de Monaſt. Germ. *Monachorum communiter viventium cellas feneſtratas & patulas eſſe libuit, ut quoniam ſeorſim dormirent, habere vel ſomni, vel cubiculi inſpectores & arbitros poſſent: inde hodieque veterum cubiculorum, quæ vulgo Dormitoria vocant cellulas perſpicuas eſſe videmus*.

Monaſtica ejuſmodi *Dormitoria* non ſemper diſtincta erant in cellulas: ſed in eodem conclavi erant multi lecti, in cujus medio lectus erat Abbatis; ut colligitur ex Regula S. Benedicti cap. 22. Reg. Monialium S. Cæſarii Arelat. cap. 7. Aureliani cap. 8. Ferreoli cap. 16. Iſidori cap. 13. ex Novellis Juſtin. apud Julian. cap. 15. 482. Liber Ordinis S. Victoris Pariſ. MS. cap. 37. & Udalric. lib. 3. Conſuet. Cluniac. cap. 2. *In medio Dormitorii eſt lectus ejus prope murum, ſonitum ipſe facit, quo Fratres dilueulo ad ſurgendum excitantur*. Et certe id obtinuiſſe etiam in Ordine S. Benedicti, docent Statuta antiqua Corbeienſis Monaſterii pag. 18. ut & in Ordine S. Auguſtini Statuta pro Fratribus & Sororibus Hoſpitalis S. Leonardi Eboracenſis iſtius Ordinis, tom. 2. Monaſt. Anglic. p. 370. *Dormiant omnes fratres ſimul in uno Dormitorio, ita quod nullus frater habeat cameram ſeparatam, nec cum alicujus camera, excepto Cellerario*. Vide Leon. Oſt. lib. 2. c. 34. & Nomaſticon Ciſterciense p. 604.

4. DORMITORIUM. *Dormitoria* inter vehicula reponit Hieronymus in c. 66. Iſaiæ: *Equos & quadrigas, & rhedas & lectica, ſive baſternas, & Dormitoria, muloſque & mulas, & carrucas. & diverſi generis vehicula*. Paſſio S. Maximiliani: *Pompeiana matrona corpus ejus de judice meruit: & impoſito in Dormitorio ſuo produxit ad Carthaginem*.

DORSALE, Pallium, five aulæum, quod parietibus appenditur, ſic dictum, quod ſedenti ad dorſum appenſum ſit. Durandus lib. 1. Ration. c. 3. num. 23. *Dorſalia, ſunt panni in choro pendentia à dorſo Clericorum*. Adde lib. 6. cap. 81. num. 6. *Cortina, quæ pendet ad dorſum*, apud Monach. Sangallenſem de Carolo M. lib. 1. cap. 4. Epitaphium Adalberonis Epiſc. Laudunenſis:

Treſque dedit cappas, Dorſalia plura, tapetas.

Petrus Damian. lib. 2. Epiſt. 2. *Inter has autem deliræ ambitionis inſanias, quid ſibi Dorſalia quærunt, quæ à ſuis conſpici Dominis non meruntur: grave quippe diſpendium ſui patiuntur ornatus, dum in occipitio, vel cervicibus oculi non erumpunt, &c.* Chronicon Mindenſe c. 26. *Dedit Eccleſiæ Mindenſi duo Dorſalia, paſſiones S. Petri Apoſt. ſanctorum Gorgonii & Dorothei continentia*. Vitæ Epiſc. Autiſiodor. cap. 50. *Dedit Eccleſiæ pallium ingens optimum, quod vulgo Dorſale dicitur*. Marianus Scotus in Chron. an. 1064. *Ubi vero Epiſcopi ſedebant, Dorſal a pallia pendebant*. Rogerus Hoved. an. 954. *Dederat e. duo Dorſalia honeſta*, Tabular. Monaſter. S. Theofredi in Velavis: *Unum Dorſale ejuſdem operis, quod totum ſolebat ambire ciborium*. Vide Auctar. ad Matth. Paris p. 158. Hiſt. Epiſt. Autiſiod. cap. 51. 53. p. 452. 457. Ægidium Aureæ Vallis Monachum in Oberto Epiſc. Leod. c. 19. Udalricum in Conſuetud. Cluniac. lib. 1. c. 11. Hariulfum lib. 4. cap. 7. Chriſtianum in Chron. Mogunt. Simeonem Dunelmen. Evidentias Eccleſ. Cantuar. p. 2222. Chronicon Mindenſe Meibomii pag. 111. Chron. Montis-Sereni an. 1184. Adamum Brem. c. 161. Beletum de Divin. Offic. c. 85. & 115. Rupertum de Divin. Offic. c. 23. Chron. Upſalienſe p. 152. tom. 6. Spicilegii pag. 456. tom. 12. p. 271. [Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 242. Freder. *Schannat* Vindem. litter. pag. 38. S. Willelmi Conſtitut. Hirſaug. cap. 19. Itinerarium 2. Edmundi Martenii pag. 241. ubi *Dorſolia* pro *Dorſalia* librarii oſcitantia perperam obrepſiſſe puto.]

DOSSALE, [DOSSALIS,] Eadem notione, apud Matthæum Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 35. 40. *Doſſale, ſive tapeſium*. Occurrit etiam apud Leodem Oſt. lib. 3. Chron. Caſin. c. 19. (al. 20.) 32. 73. [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 64. col. 1. *Hæc ſunt ornamenta Domini Walcherii, quæ apud nos ſunt, Doſſalem 1. bancalia 2. tapecia 2. mappam 1.*] Necrolog. Eccleſiæ Pariſienſis 3. *Id. Octobr. obiit Adelardis Comitiſſa de Rupeforti, quæ dedit nobis quoddam Doſſale*, &c. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Unde & accipio ab ipſis, ſive ab eodem ſancto Maximo pallium ex auro contextum, quod vulgo dicimus Doſſalem*. [*Doſſales tapecii*, in Teſtamento Ermengaudi Comitis Urgell. Marcæ Hiſp. col. 973.] Hiſpanis etiamnum *Doſel*, eſt *la Cortina conſu cielo, que ponen à los Reyes, y deſpues à los Titulados, y lo meſmo es en el eſtado Eccleſiaſtico entre los Prelados*, apud Sebaſt. de Cobarruvias.

¶ DOSSALIUM. Chronicon S. Bertini apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 620. *Chorum & preſbyterium ampliavit, chorumque ipſum, & capellas pavimento ſtravit, Doſſalium ligneum imaginibus antiquis adeauratis ornatum poſuit*.

¶ DOSSALUS. Eadem ſignificatione legitur ſupra in *Bancale* poſt *Bancus*.

¶ DOSSELLUS. Inventar. Eccleſ. Noviom. an. 1419. *Item unum paramentum altaris, videlicet frontellum & Doſſellum de bougueranno albo & nigro*.

¶ DROSELUS. Charta Garſindis pro Monaſterio Gellonenſi an. 1029. apud Stephanotium tom. 2. Antiquit. Occitan. MS. pag. 485. *Capas palleas 2. libros 17. adolras 3. Droſelos 3. barmos 2. crucem 1. caſulas 3.* &c.

DORSARIUM. Acta Epiſcopor. Cenomanenſium p. 324. *Capit ... Eccleſiam libris, palliis, cappis & Sacerdotalibus atque Leviticis indumentis & pretioſiſſimis ad chorum parandum Dorſariis ſive ſcamalibus laudabiliter cum Januis ante chorum adornare*.

¶ DORSALICUM. Chronicon Epiſcoporum Merſeburg. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. p. 358. *Thuribula argentea tria, Dorſalica ſericea plurima, campanas, cappas ſericeas multas*, &c.

DOXALE. Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. *Item ſex Doxalia diverſorum colorum, quorum tria ſunt opere Gyprenſi nobiliſſima*. [Litteræ Nicolai IV. Papæ apud Rymerum tom. 2. pag. 522. *Profequimur autem munificentiam regiam uberibus actionibus gratiarum, ſuper capa & Doxali altaris ac alio panno*, &c. Uſus Culturæ Cenoman. *Tapeta ſuper formes & Doxalia extenta*. Chronicon Cavenſe apud Murator. tom. 7. col. 951. *Circitoria 2. & Doxale 1. dalmaticas 15. & tunicas 13.* Vide alia notione ſuo loco.]

¶ DOXALLUM *Altaris cum margaritis, pannus ruheus super Altare*, apud Hemereum in Augusta Viromanduorum p.364.

DORSILE PALLIUM, Eadem notione. Eckeardus Jun. de Casib. S. Galli c.1. *Parat tapeto & Pallio Dorsili caminatam. Parat*, hoc loco, est Gallicum *Parer*, ornare. *Pallium Dorsile*, videtur, inquit Goldastus, fuisse tapetium retro principum ac divitum hominum sellas arcuatum & parietibus appensum. Idem Eckeardus cap. 12. *Ut in Dorsi Pallio, & cortina lecti sui quæ humilia sentient, ipse justit deponi*: quo loco forte *Dorsipallium*, unicum verbum est. Vide *Oxyde autatus*.

DORSUALE vocat Pollio stragulum, quod animalium dorsis immittitur, in Gallicanis: *Processerunt etiam altrinsecus centeni albi boves, cornibus auro jugatis, & Dorsualibus fericis discoloribus præfulgentes*. Etiamnum *Dossiere* Florentini lodicem appellant. Vide Ammianum l.19. Gloss. Gr. Lat. ὀποσθοδόμος, *Dossualis*. [Similes Glossæ Sangerm. *Dorsuarium*, ὀποσθοδόμον. *Dorsarius*, ὀποσθοδόμος.] *Ajellus Dorsuarius*, apud Varronem.

¶ DORSENNUS, *Persona parasitorum*. Gloss. Isid. Lege *Dossenus* ex Horatio, qui habet l.2. Ep.17.

Quantus sit Dossenus edacibus in parasitis.

Videsis hic Interpretes.

¶ DORSILE. Vide in *Dorsale*.

DORSILOQUIUM, Mendacium. Eckeardus Junior de Casibus S. Galli cap.3. p.53. *Et in levitate ambulantibus detractiones & Dorsiloquia pastuntur assidua*. Eckeardus Minimus de Vita B. Notkeri cap. 19. *Raro aut nunquam sine opere, aut meditatione, vel exercitio virtutis præteriebat eis tempus. Unde assidues ab aliquibus detractiones & Dorsiloquia, ut vitiose fieri solet, in conventibus patiebantur*. Nos vulgo & proverbialiter dicimus: *Cela est vray comme j'ay le dos*, id est, falsa res est.

DORSIPALLIUM, [DORSOLE, DORSUALE, DORSUARIUS.] Vide in *Dorsale*.

DORSUM REDIMERE, Data pecunia se à virgis vel fustuario liberare, in lege Salica tit.43.

¶ DE DORSO COMPONERE, Virgis vapulare, in Decretione Childeberti Regis §.14.

DORSUM RUMPERE. Lex Bajwar. tit.6.c.2.§ 2. *Rumpatur Dorsum ejus 50. percussionibus*.

¶ DORSUM ASINI, Moles fluctibus opposita & ad instar dorsi alini efformata, à Gallico *Dos d'ane*. Terrarium Calomontis in Dumbis: *Juxta Dorsum asini stagni, &c.*

¶ DORSUS, pro *Dossus*, ut puto, ab Italo *Dosso*, parvum animal, cujus pelles, Gall. *Petis gris*, mulieres olim plurimi faciebant. Consilium Massil. an. 1381. *Nulla mulier aliqua audeat de cætero ... portare... de pennis vaiis, erminis, sive Dorsis, aut de serico in fimbriis seu stremitatibus vestium*. Vide *Doscis*.

¶ DORTELARIUS, Officialis Ecclesiasticus apud Tullenses, idem qui *Dormitorarius*, & *Dortorarius*, cui cura incumbit *Dormitorii*, Gall. *Dortoir*, à quo *Dortelarius*. Statuta Tull. an. 1497. c.34. *Quid incumbit Dortelario. Dortelarius sit de gremio Ecclesiæ & in sacris; qui debet manere in dormitorio & dormire. Custodire etiam debet vlaustrum*.

¶ DORTIUM, *Divortium*, in Amalthea.

DORTORARIUS, Monachus, qui Dormitorii (*du dortoir*) curam habet in Statutis Ordinis de *Sempringham*.

DORX, Dama. Doreades dicunt Latini à Græco Δορκάς. Gloss. Græc. Lat. Δορκὰς, *Dama, capreola*. Gratius in Cynegetico:

. . . *Pavidoque juvat compellere Dorcas*.

Gloss. Arabico-Lat. *Dorsci, capreola*. Ubi forte legendum, Dorx, *Dorcis*.

1. DOS, secundum leges Romanas, proprie appellatur id, quod à muliere datur viro, quod vulgariter dicitur *Maritagium*. Ita Regiam Majestat. lib.2.cap.18.§.1. Adde cap. 15. & 57. quomodo etiam *Douaire* usurpant Consuetudines municipales S. Severi tit.11.tit.12. art. 36. & Tolosæ part. 3. tit. de dotibus. Vide Salmasium lib. de Usuris p.215. & lib. de Modo usur. p.145.

2. DOS, ἀντίφερνα, Donatio propter nuptias uxori à marito facta, quæ jure Gothorum decima pars erat bonorum mariti, Longobardorum quarta, lib.1.tit.4. Siculorum tertia, in lege Neap. l.3.tit.13.15.16. uti & Romanorum lib.2. Feud. tit.9. Habentur plures formulæ ejusmodi dotis constituendæ à marito uxori, in veteribus Formulis apud Bignonium, Goldastum, Lindenbrog. & Galandum de Franco Alodio p.321. & seq. Steph. Baluzium in Append. ad Capitularia n.43. ex Chartul. Cauriensi. En aliam, quam ex Tabulario Ecclesiæ Gratianopolitanæ fol.34. cruimus: *Dilectissima atque multùm amabili ex mihi sponsa mea nomine Eusebia, propter amorem & dotem voluntatem, quam contra te habeo, & pro hoc quod dicit in Evangelio*: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit sibi uxori suæ, & erunt duo in carne una, & quod Dominus conjunxit, homo non separet: *Igitur ego sponsus tuus nomine Alabertus in pro ipsa amore, qua contra te habeo, dono tibi aliquid ex mea hæreditate, quæ est sita in pago Gratianopolitanensi, in Comitatu Salmoriacensi, in villa, quæ vocatur Temenonus, hoc est mansus unus, quem tenet Johannes Parvulus, usque ad inquisitum, vel inquirendum. Dono tibi & in alio loco, hoc est in ipso pago, vel in ipso agro, & in ipso Comitatu alio mansum, in villa, quæ appellatur Duriosche, & quantum ad ipsum mansum pertinet, vel aspicit: excepto vinea una, quem pater meus Berardus in sua manu retinet. Hanc autem hæreditatem, sicut supra memoratum est, tibi dono, tali videlicet ratione, ut si ex nobis hæres non remanserit, post tuum discessum ad propinquos meos revertatur. Dono etiam vito tertiam partem de quicquid habeo, vel inantea conquirere potero, ut habeas potestatem ad faciendum quicquid facere voluerit. Si quis vero, quod futurum minime credimus, contra hanc cartam aliquid dixerit, non valeat vindicari quod cupit, sed insuper culpabilis componat fisco auri uncias quinque, & inan tea hæc carta firma permaneat, cum stipulatione subnixa. Signum Alaberti, qui hanc cartam fieri & firmare rogavit, S. Bernardi, S. Alberti, S. Constantii, S. alio Alaberti, S. Durranni, S. Ardenei, S. Rainoldi. Data per manum Silvestri, in feria 7. pridie Nonas Janu. an. 30. regni Rodulfi Regis*. Deferibitur præterea in Tabulario S. Cornelii Compendiensis Charta Caroli Simplicis, data in Atiniaco Palatio 13. Kalend. Maias Indict. 10. an. 17. redintegrante 10. In qua hæc habentur: *Compertum sit fidelibus, quod cum nostri regni nos negotia tractantes consiliariis, de nostro nos commonere congruo salubre ducentes fore & opportunum, si conjux condigna lateri adhiberetur regio, ex qua filiorum Deo largiente totius regni profutura procederet propago. Eorum itaque admonitione sollicitati, & consiliis exhortati, quandam nobili prosapia puellam, nomine Friderunam, communi duntaxat consensu fidelium, Deo, ut credimus, cooperante, secundum leges atque statuta priorum, nobis Imperialis connubio sociamus, regnique consortem statuimus. Quocirca regio eam more propriis rebus dispondentes ditare, dono ei Dotis nomine concedimus, fiscos jugiter possidendos, & pro libitu disponendos, Corbiniacum videlicet in Comitatu Laudunensi, cum Ecclesia &c. ... perpetualiter habeat, teneat atque possideat, & quicquid exinde facere voluerit, liberam & firmissimam in omnibus habeat potestatem, &c.* Habetur denique alia ejusmodi dationis in dotem formula in Tabular. S. Dionysi.

Pa-

Par. an. 1124. quæ his verbis concipitur: *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Amen. Quoniam Sacramenta Ecclesiæ præsignata sunt in fœdere nuptiarum, ut tempore opportuno de maris, & fœminæ conjunctione Ecclesia dilataretur, hac de causa, ego Gaufridus Jacbelinam filiam Dodonis villani in uxorem accipio, & do ei in Dotem feodum, quod Emelina filia Chevalier à me tenet, & quicquid habeo apud Trembiacum, &c.*

Dos, Præliciis Anglis, dicitur donatio, quæ fit à viro uxori, in ipso contractu, ad Ecclesiæ, tempore desponsationis: *quæ*, ut ait Bracton. lib. 2. c. 7. §. 3. *non dicitur proprie* Donatio, *sed* Dotis nominatio, *sive constitutio*. Idem c. 39. §. 1. *Dos est id, quod liber homo dat sponsæ suæ ad ostium Ecclesiæ, propter nuptias futuras, & onus matrimonii, & ad sustentationem uxoris, & educationem liberorum, cum fuerint procreati, si vir præmoriatur*. Adde §. 4. & Fletam lib. 5. cap. 23. §. 2. Regiam Majest. lib. 2. c. 16. §. 1. Glanvillam lib. 6. c. 1. Littleton. sect. 39. 40. &c. Exstat formula ejusmodi *assignationis Dotis in ostio Ecclesiæ*, in Charta Feodi p. 157. v. in libro Anglico, inscripto, *Justice of peace*.

¶ Idem obtinuisse in Galliis testatur le Roman *d'Acbis* MS.

Le prestre fut appareillé,
A leur entrée les a seignè,
Ains n'y fut Douaires nommez,
Ne feremens ung seul jurez,
France faite, ne pleuvie,
Mais le vassal reçut sa mie.

Dos autem alibi constituta, quam ad ostium Ecclesiæ exigi non poterat, eoque ipso matrimonium dicebatur illegitimum, quod dotem, licet esset legitimum quantum ad hæredem, & hæreditatis successionem. Idem Bracton. lib. 4. Tract. d. c. 8. §. 2. & Fleta ibid. §. 4.

Ejusmodi etiam dos uxori à marito concessa, apud Saxones fiebat *antequam cum ea ad prandium discubuisset*, ut est in Speculo Saxon. lib. 1. art. 20. §. 1. ubi cujus generis esset ista donatio, explicatur, ut & §. 7. longe diversa à dotalitio, de quo art. seq. Ita porro Dos definitur in Observantiis Regni Aragon. lib. 5. tit. de Jure dotium, §. 52. De Foro, Dotes, *quæ assignantur per virum uxori, illæ vocantur de jure Donatio propter nuptias: de Foro vocatur Dos, & ista talis Dos vel donatio propter nuptias, quo. tuo viro, vedit ad mulierem, & tenebit viduitatem in illa, &c.*

Dos Rationabilis *est, cujuslibet mulieris de quocunque tenemento tertia pars omnium terrarum & tenementorum, quæ vir suus tenuit in dominico suo, & ita in feodo, quod eam inde dotare potest, die, quo eam desponsavit*, apud Bractonum lib. 2. c. 39. §. 2. in Fleta lib. 5. c. 23. §. 11. in Regiam Majest. lib. 2. cap. 16. §. 5. & apud Littlet. sect. 37. ubi quinque dotium species recensentur, scilicet

Dos per Communem Legem, quæ eadem cum *Rationabili*, sect. 37.

Dos per Consuetudinem, quæ ex municipali consuetudine tertiam bonorum mariti excedit, sect. 37. quæ forte est media pars tenementorum mariti, ut in Francia observabatur ex Edicto Philippi Augusti an. 1214. quo statuit, *que la femme emporteroit la moitié de ce, que li homme a au jour qu'il l'espouse, excepté la Couronne & plusieurs Baronnies*, ut est apud Bellomanerium MS. cap. 13. ante quam ordinationem uxor nullam aliam dotem habebat, quam illam, de qua convenerat.

Dos ad Ostium Ecclesiæ, de qua supra.

Dos ex Assensu Patris, cum minor annis uxorem dotat ex assensu patris, §. 40. 47.

Dos Pulcrioris, seu *Douement de la plus belle*, cum *Tom.* II.

scilicet uxor post mariti excessum pulcrius, seu melius tenementum in dotem sibi eligit, sub certis conditionibus, quæ recensentur in sect. 48.

¶ 3. Dos, Donatio, res testamento donata. Testamentum Rostagni de Podio-alto, apud Acherium Spicil. to. 8. p. 244. *Et volo istud præsens testamentum meum statim executioni mandari; & quod dictus Rostagnus bona prædicta auctoritate sua propria apprehendere possit, & regere, & gubernare, & de ipsis bonis me exuens ipsum Rostagnum nepotem meum investio, & renuntio usufructui quem possem habere, quamdiu viverem in Dotibus supradictis, & de meo jure in ipsius jus transfero.*

4. Dos Ecclesiæ, Quod ad sarta tecta, & Clericorum in ea deservientium sustentationem ab ædificatore confertur. Neque enim licet Episcopo Ecclesiam, aut oratorium, consecrare, nisi Dos sufficiens Clericis in iis deservituris ab ædificatoribus conferatur, uti definiunt passim Concilia, Epaonense cap. 25. Aurelianense IV. cap. 33. Valent. III. cap. 5. Braccarense III. cap. 5. Nicænum II. cap. 16. Toletan. III. c. 15. Toletan. IV. c. 33. Tolet. IX. c. 5. Wormatiense an. 868. c. 2. 6. Justinianus in Nov. 67. & apud Julianum Antecess. Const. 61. Zacharias PP. in Ep. 9. ad Pipinum c. 15. Ordo Rom. p. 118. edit. 1654. Diurnus Roman. c. 5. tit. 2. & seqq. Capitula Herardi Turon. c. 40. Leges Alfonsi IX. Regis Castellæ 1. p. tit. 10. leg. 3. Decreta Calomani Regis Hungar. lib. 2. §. 17. &c. Adde Chronicon Montis Sereni an. 1146. Sammarthanos in Archiep. Turon. in Charta an. 936. Beslium in Episc. Pictav. p. 40. Josfridum in Nicia p. 161. Meibomium ad Witikindum p. 117. 131. Hubertum in Hist. S. Aniani Aurelian. p. 55. Appendicem ad Capitul. Regum Fr. n. 130. &c.

Dotem porro unice Ecclesiarum baptismalium fuisse videntur docere Acta Murensis Monasterii p. 34. *Istud ergo sacrum Monasterium, quod cum ab initio hic fuerit Ecclesia, ædificataque fuerit baptismalis, & quæ habuit sepulturam mortuorum, & alia omnia jura, quæ & aliæ Ecclesiæ habent, nunquam auditum est, vel dictum ab ullo Episcopo, vel alio Principe hoc modo bine esse ablatum: & ideo oportet esse principalem Ecclesiam, quæ in ipso loco ædificata est, ubi prior ædificata fuerat, & quæ ipsam Dotem & omnia alia jura habet, & quæ prior habuit. Cum ergo constet, istud monasterium esse principalem Ecclesiam, penitus & miserabiliter ignoranti obscuritate errant, qui dicunt Ecclesiam S. Goaris esse in isto loco matrem Ecclesiam, quia nunquam audium est, aliquam Dotem, vel aliud qualecunque jus illi Ecclesiæ esse concessum: sed sicut sæpe solent altaria vel Ecclesiæ ædificari ad honorem Dei in locis, qui jam matres Ecclesias habuerunt, sic & ista hic ædificata est vel ad honorem Dei, sive ut populus illuc conveniens ad servitium Dei inquietudinem Monachis non faceret.* Vide *Manus Ecclesiasticus*.

Charta vero, quæ ad Ecclesiarum dotem exarabatur, *Libellus dotis* nuncupatur in Tabulario Brivatensi ch. 442. quæ tum conficiebatur, cum dedicabatur Ecclesia, ut ex eadem Charta constat. Adde Chartam Gorziensem, de qua mox, & Ordericum Vitalem l. 5. p. 548. 549. *Dotis scriptura*, in Charta Herardi Archiep. Turonensis an. 867.

¶ Doarium, Eodem intellectu. *Magbe* in Chronic. Bonæ-Spei p. 8. *Ceſſit Ecclesiæ S. Ursmari Lobiensis... Doaria quædam ibidem ad septimum manipulum terragii*. Pag. 113. in Charta Hogeri Camerac. Episc. *Altare de Carneriis, Altare de Haina ... cum eorum appenditiis, decimis, Doariis & oblationibus, Ecclesiæ S. Mariæ de Bona spe... in perpetuum assignata.* Pag. 191. *Nobis jure prædictæ patronatum decimas & Doaria confirmavit.* Pag. 217. *Attribuendo decimas integras quinque bonariorum Doariis vicinorum*. Occurrit ibidem p. 234. & alibi sæpe.

DOTALITIUM, Eadem notione, in Charta Edgari Regis Angl.in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 235. *Quæcunque aliæ perſonæ in Dotalitium ejuſdem Eccleſiæ & jus hæreditatis perſeverabile indulſerunt.* Charta Gorzienſis an.761. *Dotalitium,quo Pipinus Rex dotavit Eccleſiam Gorzienſem in die,qua dedicata eſt.* Alia Roberti Burgundionis Domini Credonenſis pro Eccleſia S. Laudi Andegav. *Quæ omnia ... Domnus meus in Dotalitio Eccleſiæ habenda conſtituit.* Occurrit præterea hac notione in aliis, in Charta Lotharii Regis Franc.ann. 987. apud Michaelem Carbonellum in Chron. Hiſpan. fol.8, apud Acherium in Spicilegio tom.7.pag.202.203. apud Ruffium in Comitibus Provinciæ p. 128. & Meuriſſium in Hiſt. Epiſcopor. Metenſium pag. 164. ubi ritus, quo Eccleſiæ dotarentur, belle deſcribitur, [in Charta an.1237 ex Archivo S. Cornelii Compend. in altera anni 1252. Hiſt. Mediani Monaſterii pag.319.in Chronico Farfenſi Gregorii Monachi apud Murator. to.3.part.2. col.556.]

DOTARE ECCLESIAM dixit Fortunatus lib. 8. Carm. 1.

Se putes inde Dei Dotare manentia templa.

Occurrit paſſim.

¶ DOTARE MISSAS, *quæ ſingulis diebus celebrari debent*,in Necrologio Eccl. Vivar.MS.

¶ DOTATIO ECCLESIÆ. Charta Epiſcopi Cameracen. an.1367. in Chronico Bonæ Spei pag. 326. *Ad cujus Capellaniæ Dotationem & fundationem idem Dominus Johannes plures redditus , terras, prata & bona,&c. Templorum Dotatio*, apud Ludewig. Reliq. MSS. tom. 6. pag. 202.

¶ DOSCIS, Species pellis, Gall. *Petis Gris* , ſic dictæ ab animalculo. quod Itali vocant *Doſſo*. Epitomæ Conſtitutionum Eccleſ. Valent. in Concil. Hiſp. tom. 4. pag.175. *Canonici vero foranei & alii in dignitatibus foraneis conſtituti , Magiſtri in Theologia , Doctores Juris in una vel altera facultatibus ... muzas panni nigri ex cetino violaceo fodratas , & cappas panni prædicti cum cappuccijs ex Doſcibus ſive griſeis forratis portent.* Vide *Dorſus* & *Vares*.

¶ DOSCLUM, Donatio propter nuptias. Litteræ Edwardi Regis Angliæ apud Rymer.to.2. pag.115. *Acceptandi nomine noſtro , & dictæ filiæ noſtræ aſſignationem Dotalitii ſeu Doſcli, vel donationis propter nuptias.* Vide Dos 2.

DOSINUS,vel *Cinereus* color , Saxonice aſſedun dictus, in Gloſſ. Ælfrici , id eſt Aſininus. Saxonibus enim aſſa, Aſinum ſonat. Gloſſæ Iſidori : *Doſius, vel Doſinus, equus aſinini pili* . Vide eumdem lib.12. Orig. cap.1. & Papiam in *Cinereus*.

¶ DOSIS & DORIX , *Scatebra ſeu Conductus aquarum*. Gloſſar. MS. 13. fæc. S. Andreæ Avenion. *Douſi* Vaſconibus dicitur, Aqua in altum expulſa & in ſe cadens, Gall. *Jet d'eau. Le Dozil*, in Chartulario S. Martial. Lemovic.

¶ DOSIUS. Vide *Doſinus*.

DOSSAGIUM, Præſtationis ſpecies . Regeſtum cenſuum & feodorum Comitatus Carnotenſis fol.16.*Les Feulpiers doivent en l'an chaſcun* 18. *den. le jour de la S. Barthelemy . Item il doivent chaſcun* 2. *den. de Doſſage le jour de la S. Andrè . Item les Peletiers de Doſſage chaſcun* 2.*den.le jour de la S. Andrè*.

DOSSALE, DOSSELLUM, &c. Vide *Dorſale*.

DOSSERUM,Corbis doſſuaria, quæ dorſo ab homine geritur , Anglis *a doſſer*, Gallis *Hotte , panier à dos*. Leges Ethelredi Reg. Angl.c.4. *De Doſſeris cum gallinis, uno gallina thelonei & de uno Doſſero cum ovis , 5. ova thelonei. Doſſier* , vox noſtris nota .

¶ DOSSUM, ὄπισθεν, Coxendix . Gloſſ. Lat. Gr. In Amalthea *Doſſum* eſt pro *Dorſum* .

¶ DOSSUS, Species animalis, Ital. *Doſſo*,Gall.*Petit gris* . Vide locum in *Vares* .

¶ DOSTA. Informationes Civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino ex MS.San-Germ. *Item tallas ad fornimentum arborum ſuvales & ſentil.es 60.tallas.Item tallas Doſtas & de tarroges d.medio & de prora* 12.

¶ DOTA,vox Italica,Dos . Additamenta ad Chronicon Caſaurienſe an. 1047. apud Murator. tom. 2. col. 908. *Et meam portionem de ipſa Eccleſia,quæ intus in ipſo caſtello ædificata eſt, cum cellis, & Dotis, & libris, & ornamentis Eccleſiarum & oratoriis*. Vide Dos 4.

DOTALITAS, *Patronatus*, Jus in Eccleſia, quod Patrono , qui eam *dotavit* , competit . Provinciale Eccleſiæ Cantuarienſis lib.5.tit.3.*Non licet Eccleſiam nomine Dotalitatis ad aliquem transferre , vel pro præſentatione alicujus perſonæ aliquid ... accipere* . Infra: *Quod ſi quis fecerit .... patronatu ejuſdem Eccleſiæ in perpetuum privari ſtatuimus* .

DOTALITIUM, Dos, *vel dotis precium*, Joanni de de Janua. Definitur *Vitæ proviſio mulieribus in virorum proprietatibus* data, in Speculo Saxonico lib.1.art.21.§. 1.2.art.32.lib.2. art.21.§.3.lib.3.art.74. & in Wichbild. Magd. art.57.§.1. Juriſconſultis Græcis , uti multis probavit Salmaſius lib.de Modo uſurar.pag.150. 151. Henricus Bodo in Chronico Gandersheimenſi : *Quia ſereniſſimus Rex Otto Regiam matrem illuſtriſſimam Mechtildam aliquantulum inbonoraſſe dicitur,privando illam Dotalitiis, &c.* Charta Lotharii Regis Fr. pro Corbiniacenſi Monaſterio : *Villam Corbiniacum , quam eadem Regina jure Dotalicii acceperat, atque libera hæreditate poſſidebat* . Charta Willelmi de Rupibus Seneſcalli Andegav. an.1197. *Quando deſponſavi Margaritam de Sabolio uxorem meam . dedi ei & conceſſi in Dotalitium ſuum,ſive in donationem propter nuptias , & omnes acquiſitiones , &c.* [Litteræ S.Ludovici an. 1250. *Quia vero quæſtiis,quid nobis de creditoribus,qui credita ſua repetunt , vel eorum uxoribus dotem , vel Dotalitium repetentibus ſit tenendum , vobis taliter reſpondemus : Quod licet de conſuetudine Gallicana aliter obſervetur , quia tamen terra illa regi conſuevit , ut dicitur, & adhuc regitur jure ſcripto , volumus creditoribus & uxoribus ſatisfieri , qui cum eis antequam eſſent hæretici contraxerunt , uſque ad valorem bonorum , ſi culpæ propria non obſiſtat.*] Willelm.Brito lib. 3 . Philipp.

Si mihi germanam reddis , nihilominus omne
Germanæ Dotalitium mihi reddere debes ,
Quæ cum germana ſunt data nomine dotis .

Adde Vitam SS.Bovæ & Dodæ n.9. [Litteras Johannis Dalphini Vienn. an. 1310. in Maceriis Inſulæ Barbaræ to.2.p.559. & Chartam anni 1327. apud Ludewig. to.5. Reliq.MSS. p.480.] Vide *Dos Eccleſiæ*.

¶ DOTANTA, Quænam ſpecies ſeculenti ? Uſus Culturæ Cenoman. *In ijſis tribus diebus* (25. 26. & 27. Decembris) *Debent habere Dotantas in ſagimine con* (cum) *cepibus* .

¶ DOTARE ECCLESIAM. Vide *Dos Eccleſiæ*.

DOTARIUM, quod noſtris *Douaire* , ſeu *Douaire* , dotalitium. Conſtitut. Sicil. lib. 3. tit. 14. §. 1. *Liceat ei* (marito) *unum Dotarium uxori ſuæ de tribus feudis conſtituere* . Occurrit præterea lib. 1. tit. 55. lib. 2 tit. 8. in Charta Willelmi Regis Sicilię an.1177 apud Brompton.num, & in alia an. 1313. poſt Hiſtoriam noſtram Gallo-Byzantinam p.77. [Occurrit rurſus apud Marten.tom. 1. Ampliſſ.Collect. col.903. & alibi.]

¶ DODARIUM, Eadem notione . Chronicon Dominici de Gravina apud Murator. tom. 12. col. 557. *Denique dicta Regina cæpit ſe contentam oſtendere de matrimonio ſupradicto, & vadens ſorori ſuæ dotem congruam , donavit illi pro ſuo Dodario Comitatum Albæ , & in auro ſuper juribus collectarum generalium regni unciarum mil-*

milliaria triginta duo, Vide *Doaria & Doarium* 1.

¶ DOTATIO ECCLESIÆ. Vide *Dos Ecclesiæ*.

¶ DOTOSA. Charta ann. 1239. apud *Le Brasseur* Hist. Comitatus Ebroicens. Instrum. p. 13. *Quod si Eustachia uxor mea aliquid in donatione mea ratione dotis reclamare voluerit post decessum meum, heredes mei nichilominus exambicare Dominæ dictæ dictam Dotosa de valore ad valorem alibi in hæreditate mea*. Puto legendum *Dotem*.

¶ DOTUM, ut *Dos Ecclesiæ*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 59. col. 3. *Aspicit ibi Ecclesia ædificata in honore S. Martini cum Doto, assumen nihil solvit*.

DOTZENUM. Vide *Dozenum*,

¶ DOYA. Vide *Doga* 1. & 3.

DOUANA. Vide *Doana*.

¶ DOUBLERIUM, Mantile, Gall. *Serviette*, olim *Doubliere*. Instrum. anni 1383. apud Lobinellum Hist. Britan. to. 2. col. 1616. *Sumptoque prandio, dictus & Dominus Dux, tanquam Baro & Dominus Radefiarum habuit Doublerias, mapas & manutergia, quæ fuerant extensa & exhibita in dicto prandio*.

¶ DOUBLETTES, vox Gallica, Genus armaturæ. 25. *Doublettes*, 24. *Jaques*, ap. Rym. to. 8. p. 384.

¶ DOUR, Vox vernacula in agro Blesensi, f. pro *Tour*, Reliquiarium ad instar *turris* seu *turriculæ* fabricatum. Visitatio Reliquiarum S. Launomari an. 1274. inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 2. pag. 258. *Vasc quodam æneo ejusdem laminis cooperto, quod vas vulgariter à dicti loci indigenis Dour vocatur... vas autem tertium, quod le Dour vulgariter, postea referantes, plurima ossa similiter invenimus*.

¶ DOUSLACH. Vide in *Durslach*.

DOUTA, Idem quod *Tolta*, Gallis *Toulte*, vel *Toute*, Injusta exactio. Charta anni 1235. apud Columbum lib. 3. de Episcopis Sistaricensibus n. 13. qua Raimundus Berengarii Comes Provinciæ dat Radulpho Episcopo Sistaricensi *Cavalcatas Castrorum de Revesto & de Augeto, & omnes quæstas, Doutas, seu adempionem eorumdem, quæ hactenus erant in prædictis Castris & hominibus eorum*.

¶ DOUVA, Fossa, Gall. *Douve*. Vide *Doga* 1.

¶ DOXA, Gr. δόξα, Gloria. S. Bernardus de Conversione ad Clericos: *O Doxa, Doxa, ait Sapiens in millibus mortalium nihil aliud est, quam aurium inflatio vana*. Epitaphium Hucholdi Monachi, Annal. Benedict. tom. 3. p. 692.

Tu lampas Monachis, tu flos & Doxa Peritis.
Gaufridus Abb. in Vita S. Petri Archiep. Tarent. Maii to. 2. p. 329. O Doxa, Doxa, inflatio aurium, quam pernicioſe miseris, cum quibus ludis, illudis! Vide Raymundi Duelli Miscell. lib. 1. p. 151. & Acta S. Cassiani apud Illust. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ p. 359.

¶ DOXA PATRIS, Verbum Divinum, Filius Dei. Vita B. Idesbaldi. April. to. 2. p. 589.

Nam sibi Doxa Patris te sumpsit ab ubere Matris.

¶ DOXALE, Odeum Ecclesiæ, quibusdam in locis Flandriæ etiamnum *Doxale*, Gall. *Jubé*. Processus de B. Hermanno Joseph, April. tom. 1. p. 717. *Chorus ab ipsa navi separatus abſide seu Doxali*, Analecta Bonifaciana inter Acta SS. Junii to. 1. p. 496. *In facie Ecclesiæ ante Doxale erectum fuit theatrum tapetibus ornatum*. Aliter symitur in *Dorsale*.

¶ DOXALLUM. Vide in *Dorsale*.

DOXIFICARE, *Glorificare*, in Glossis MSS. Vox hybrida, ex Gr. δόξα, & *facere*.

DOXOLOGIA, Vita metrica S. Eusebiæ Abbatissæ Hamaticensis n. 7.

Inter Virgineas fausto pede Virgo choreas
Tripudians, hymnum discit cantare novellum,
Quem Sion illa canunt comitantia laudibus Agnum
Millia centena, decies bis bina, quaterna:
Nec valet hanc quisquam modulari Doxologiam,
Quem non integritas vitæ dotet hoc alogamna.

Eadem Vita prosa conscripta n. 12. *Ubi organizans Canticum Immaculatum, Agnum sequendo tripudiat*. Apud Græcos duplex est δοξολογία, ἐωθινὴ, & ἑσπερινὴ. Illa est Hymnus Angelicus: *Gloria in excelsis*: hæc, quæ sæpius in fine Psalmorum repetitur, Trinitatis glorificatio: *Gloria Patri & Filio, &c.* Hæc *Magna Doxologia*, seu *Hymnus angelicus* innuitur. Vide Germanum Patr. CP. in Hist. Eccl. p. 154. Jacobum Gothofredum ad Philastrium p. 147. Meursium in Glossi. Goarum ad Euchiolog. Græc. p. 58. &c.

¶ DOXOLOGUS Eloquens, disertus. Acta SS. April. tom. 1. pag. 252. B. de S. Urbico: *Iste plane Pontifex mire Doxologoque callens ingenio*.

¶ DOZELLUS, Dozelus, Mensura frumentaria. Chartularium primum Monasterii Aquicinctensis fol. 25. *Lambertus tenet partem unius modii una coppa minus, alii hospites cætera, & silvam de qua censum habemus quinque Dozellos avenæ. Eremburgis de Naman dedit nobis curtile suum & recepit illud à nobis ad censum 6. d. & dimidii Dozeil avenæ ad mensuram de Orciis*. Et fol. 36. *Tiris de Nuh dedit nobis terram quatuor Dozelium*. Vide *Dozinus*.

¶ DOZENA, Duodecim, duodeni, Gall. *Douzaine*, Ital. *Dozzina, Dozzena*. Archivum Melereiii: *Gaufridus Dominus de Ancenis, Notum facio quod G. de Ancenis avus meus dedit Monachis B. M. de Melereio duas Dozenas lampredarum sive allozarum in redditibus suis de Ancenis semper habendas in Cœna Domini*. Vide *Dozina*.

¶ DOZENUM, Dozzenum, Mensura vinaria. Statuta Massil. lib. 1. c. 39. §. 2. *Quilibet venditor (vini) debeat habere & habeat dimidium Dozenum & Dozzenum*, Ibid. c. 56. §. 2. *An mensura justa sint, Dozenum, & medium Dozenum, & carteironum, & poizale, & meilairola*.

¶ DOZENUS, Assis Francicus, Gallis *Douzain*, à duodecim, quos valebat, denarii dictus. *Dozenorum* duo erant species: *Albi & Nigri*. *Dozenus albus* duodecim constabat denariis *albis* seu argenti; *Niger* duodecim *nigris* seu ære & argento mixtis. His addi potest species eorum assium, quos Gallice vocamus *Sous-marquez*; quorum recentior origo est. Extractū computi Siardelli Massiritiæ Magistri monetarum an. 1339. Histor. Delphin. to. 1. p. 95. *Item quod fierent denarii albi curribiles pro duodecim denariis, sub forma & ponbo aliorum Dozenorum qui fiebant nuper, sub minori talbia tamen, & quod essent de liga sex denariorum argenti fini, & de pondero decem solidorum dictorum Dozenorum pro qualibet marcha, sub remediis lige & ponderis sub quibus aliis Dozeni noviter eudebantur, Item, quod fieret alia moneta albs de liga sex denariorum argenti fini, & de pondere sex solidorum pro marcha, & habeant ab una parte circulum infra quem sit unus Dalphinus, sicut in aliis Dozenis, & ab alia parte una crux parva, prout habent Turonenses argenti Regni Franciæ*. Memorantur iterum *Dozeni* in Ordinatione anni 1342. to. 2. ejusd. Hist. p. 420. unde patet hanc monetam in regno Francico tunc temporis ignotam, frequentem fuisse in Dalphinatu.

¶ DOZINA, ut *Dozena*, Duodecim, Belg. *Dozijne*. Cod. MS. consuetudinum Eccl. SS. Bertini & Audomari in Archivo Eccl. Audomar. *De Dozina de cordewan* 11. *den*. Et infra: *Quatuor Dozina tripodum* 11. *den*.

¶ DOZINUS, Mensura annonaria, forte sic dicta, quod sit duodecima pars majoris modii. Charta Alexandri Leodiensis Episcopi ann. 1131. apud Marten. Collect. Amplissi. to. 1. col. 711. *Tenet Comes advocationem de Romerers & de unaquoque quartario terræ, quæ extra*

manum Ecclesiæ sonetur à mansionariis inertibus in Brogio & in S. Laurentio ... Dozinum unum avenæ. Vide *Dozellus*.

¶ DRACA, Onus, Gallice *Charge*, à Belgico *Draghen*, Ferre, portare; unde & *Dracht-loon*, Bajuli mercedes. Omnia à Saxonico Dragan, Vehere. Consuetud. MSS. Eccl. SS. Bertini & Audomari ex Archivo Audomarensi: *De Draca pellium hircorum 33. den. de pelle 1. ob. de pellibus lannatis, videlicet de una Draca 11. den. de pellibus non lannatis & cum pilis, hoc est, de Draca 11. den. Item de Draca de pellibus falsis 11. den. Si autem una minus fuerit tunc de singulis debitur ob.* Ex quibus posterioribus verbis conjicio *Dracam* pellium fuisse certo earumdem pellium numero æstimatam.

¶ DRACECHALT Multa porcelli furati, in Lege Salica tit. 2. §. 14. & 15. Vide ibi Eccardum & Schilterum in *Draec*, Porcellus.

DRACO. Stante Romanorum Augustorum Imperio, inter varia, quæ in acie deferri solebant, vexilla, quædam exstitere *Draconum* non vocabulo duntaxat, sed & effigie insignita, quæ, ut Aquilæ Legionum, ita & illa Cohortium signa erant, ut auctor est Vegetius lib. 1. cap. 23. & Modestus de Vocab. rei milit. Ejusmodi Draconum vexilla cum primum cœpisse deferri apud Romanos tradunt, postquam Trajanus Dacos devicit, qui signis ejusmodi utebantur in bellis. Erant autem Draconum effigies efficiæ in ipsis vexillis lineis aut sericis (ex pannis diversicoloribus inter se consutis, capite reliquoque corpore omni ad caudam usque limili serpentibus, quomodo Scytharum ejusmodi Dracones describit Arrianus in Tacticis cap. 51. Hujus locum vide in Glossario med. Græcit. ad vocem Δρακοντάριον.) Ammianus lib. 15. *Cultu purpureo Draconum, & vexillorum insignibus ad tempus abstracto.* Idem lib. 16. *Al os purpureis justæ minibus texti circumdedere Dracones, hastarum aureis gemmatisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflatiles, & ideo velut ira pereiti sibilantes caudarumque volumina relinquentes in ventum.* Alibi: *Quo agnito, per purpureum signum Draconis summitati hastæ longioris aptatum, &c.* Purpureos etiam fuisse dracones istos auctor est Claudianus lib. 2. in Ruffinum.

Surgere purpureis undantes Anguibus hastas,
Serpentumque vago cælum fevire volatu.

Eodem lib.

. . . . . *Spiritque remissis*
Manus fuescunt varii, vento cessante, Dracones.

Idem in 3. Consul. Honorii:

. . . . . *Ferventesque timent post terga Dracones.*

Ibidem:

. . . . . *hi pictà Draconum,*
Colla levant, multusque timet per nubila Serpens
Iratus, stimulante notho, virusque recepto
Flatibus, & vario mentitur sibila tractu.

In 6. Consulat. Honorii:

. . . . . *Quid fixa Draconum*
Ora velint, ventis fluitent, an vera minentur
Sibila? suspenso rapturi sæcibus hostem.

Sidonius in Paneg. Majoriani:

. . . . . *Jam textilis Anguis*
Discurrit per utramque aciem, cui guttur adactis
Turgescit zephyris, patulo mentitur hiatu
Iratam pictura famem, panoque furorem
Aura facit, quoties crassatur vertice tergum
Flatibus, & nimium jam non capit alvus inane.

Et in Paneg. Anthemii:

Desiit bostiles confestim borrere Dracones.

Prudentius περὶ στεφάνων Hymn. 1. de Christianis Militibus:

Cæsarei vexilla linquunt, eligunt signum Crucis,
Proque ventosis Draconum, quæ gerebant, palliis,
Proferunt insigne lignum, quod Draconem subdidit.

Ubi Iso Magister: *Draconum, quia vexilla Regum erant in modum Draconum, vento in se recepto.* Idem Prudentius in Symmachum lib. 2.

. . . . . *Prima hasta Draconis*
Præcurrit, quæ Christi apicem sublimior effert.

Nemesianus in Cynegetico:

Aurea purpureo longe radiantia velo
Signa micant, sinuataque truces levat aura Dracones.

Acta Martyrii S. Marculi: *Nudatis militum gladiis, & Draconum præ se insibus signis & turbarum vocibus cogentur.* Themistius Orat. 6. Οὐ γὰρ ἐκπλήξει, οὐδ' ἐρεῖ κόντος ἀκίνητον ὑφασμάτων. Gregorius Nazianz. Orat. 1. in Julian. Ὅτε τὰ συνθήματα ἐρεύγεται θηρίοις, καὶ μετὰ ἐμπνεόντων εἰκόνες ἀφρὸν ἐρεύγονται φοβερὸν, καὶ ἐκ τοῦ δικόρου ῥιπίζεται φλὰξ ὑφαπτομένη κατ' εἰς κτῆνος, ἢ πτερὸν τι ἐκ χρυσοῦ ἢ χαλκοῦ πρὸς πτῆσιν τελεῖ μόνον. Vide M. Aurelii Epistolam ad Senatum ad calcem Apolog. Justini Mart. S. Fulgentium Homil. 56. Calumandum, ad Vopiscum, Lipsium, &c.

Atque inde nomen sumpsit Δρακόντιον, illud vexillum, quo in ceremoniis suis utebantur Byzantini Augusti recentiores, quod ab Assyriis ad illos dimanasse scribit Codinus de Offic. c. 6. n. 24. & 30. à quibus certe constat, pleraque ornamentorum Regiorum accepisse Romanos Imp. ex Xenophonte alias ostendimus ad Alexiadem Annæ Comnenæ.

A Romanis etiam Augustis Dracopem forte accepere in præcipuum exercituum suorum vexillum Impp. Occidui. Nam Will. Brito lib. 2. Philipp. Carocium Othonis describens, Dracone in eidem pro signo impositum diserte scribit:

Erigit in cærro palum, paloque Draconem
Implicat, ut possit procul hinc atque inde videri,
Hauriat & ventos eadem tumefactus & alis,
Dentibus horrescens, rictusque patentis hiatu,
Quem super aurata volucer jam minet ala.

Nec apud Romanos, Byzantinos, & Occiduos Augustos tantum existitit Draco inter militaria signa: sed & Saxonibus tribuitur à Witikindo lib. 1. Gestor. Saxon. *Hic arripiens signum, quod apud eos habebatur sacrum, leonis atque Draconis, & desuper aquilæ volantis insignitum effigie, &c.*

Præsertim vero in Anglia *Draconis* effigie insignitum vexillum obtinuit, ubi ab ineunte fere Regni origine ad hæc usque tempora præcipuum inter Regalia signa habetur, ut olim *Auriflamma* in Gallia nostra, *Draconis* Anglicani originem ab ipso Uterpendragone accersit Matth. Westmon. an. 498. qui cum stellam Draconis ignei effigie horridam in cælo conspexisset, qua sibi Regnum portendi edixerant Aruspices, Rex demum, Aurelio fratre extincto, factus: *Jussit fabricari duos Dracones ex auro ad similitudinem Draconis, quem in radio stellæ inspexerat, & unum in Ecclesia primo sedis Wintoniæ obtulit, alterum vero sibi retinuit in prælio deferendum. Ab illo igitur tempore vocatus fuit Britannicus Utberpendragon: Anglica vero lingua Uther drake bevod; Latine vero Uber, caput draconis. Unde usque hodie mos inolevit Regibus terræ hujus, quod pro vexillo Draconem in bellicis expeditionibus ante se fecerunt deferendum.* His consona habet Gervasius Tilleberiensis MS. ubi de Uterpendragone: *Hunc prædunt Regium illud apud Anglos vexillum Draconem habere cum capite aureo, quod videmus expansum, & paganis sub avunculo tuo illustri Rege Ricardo in ultramarinis partibus terribile, Principi Christianissimæ.* Idem Matthæus Westmonaster. ann. 1016. testatur Regem Anglorum cum in prælius decertaret,

ſtetiſſe *ex more inter Draconem & Standardum.*

Certe inter Anglicorum Regum vexilla unum exſtitiſſe, *Draconem* vocitatum, auctor eſt Rogerus Hovedenus ann. 1191. illuſque à Ricardo I. & in ea, quam initit contra Saracenos expeditione delatum: *Cum Rex Angliæ fixiſſet ſignum ſuum in medio, & stradidiſſet Draconem ſuum Petro de Fratellis ad portandum, contra calumniam Roberti Truſſebut, qui illum portare calumniatus eſt de jure prædeceſſorum ſuorum, &c.* Ubi *ſignum* Ricardi à *Draſone* videtur diſtinguere. Et ſane, *cum Petrus de Pratellis*, cui Draconem deferendum conceſſit Ricardus, ut & Robertus, qui eanquam *Signifer hereditarius* de jure id ſibi deberi contendebat, è Normannica gente eſſent, haud injuria quis exiſtimabit peculiare Ducatus Normanniæ inſigne exſtitiſſe. Nam ex veteri Regeſto Teodorum Franciæ, quod aſſervatur in Camera Comput. Pariſ. fol. 44. conſtat. præcipuum iſtius Ducatus ſignum ita vocitatum, illius deferendi jus familiæ cuidam adſcriptum: *Monſeigneur Roberz Bertran ſients ſon fié de notre ſire le Roy par Baronnie, & doit à noſtre ſire le Roy ſon ſervice; c' eſt à ſçavoir de cinq Chevaliers, & doit porter le Dragon du Duc de Normandie.*

Verum poſt amiſſam etiam Normanniam, Draconicum iſtud vexillum non modo ſervaſſe Reges Angliæ, ſed & præſertim in bellis difficilioribus delatum, & quod mortem hoſtibus portenderet, tradunt plerique, Henricus de Knighton ann. 1245. dum de Henrici III. in Wallenſes rebelles expeditione agit: *Et in tantum in iram motus eſt, quod ſigno Draconis elevato, ſuos procedere juſſit in mortem eorum.* Cui concinit Matthæus Pariſ. an. 1257. ubi de ipſius Henrici contra Wallenſes bello: *Animans ſuos milites quotidie armatus inceſſit, & vexillum ſuum regale explicans, quaſi Draco, qui nèmini novit parcere, exterminium generale Walliæ minabatur.* Et Matthæus Weſtmonaſterienſis ann. 1264. p. 387. *Acies jamen regalis, quæ ſigno regio, quod Draconem vocant, digladiadie mortis judicium prætendente exſtitit inſignita, progrediatur.* Rishangerus eodem anno: *Rex igitur certificatus de adventu Baronum, cum ſuis progrediatur, vexillis explicatis, præcedente eum ſigno regio, nuncium mortis prætendente, quod Draconem vocant.* Auctor eſt denique Watſius etiamnum apud Anglos exſtare ſignum Draconis, quod, dum caſtra metatur exercitus, ante tentorium, ſive papilionem Regium, ubi Prætoriani excubant, nocte diuque explicatum à dextris aliorum ſignorum figitur.

Draconem etiam pro vexillo ſeu ſtandardo Comiti Flandrenſi adſcribit Chronicon Andrenſe pag. 491. ubi ſic deſcribitur: *Standardum altiſſimum Dragonem deſuper deferentem Comes ſolum ſuper currum quatuor rotarum duci fecit: quod Rex Francorum indigne tulit*, Vide *Carocium*.

Sed & omnibus pene Nationibus familiare videtur fuiſſe ejuſmodi *Draconis* vexillum. Le Roman *de Garin*:

A une part eſt un Arcy aviſé,
Por le Dragon que ſi vis venteler,
Et l' Oriflambe eſgarda par delez.

Alibi:

Porta l' Enſagne, là o li Dracons ert.

2. DRACO, Effigies Draconis, quæ cum vexillis, in Eccleſiaſticis proceſſionibus deferri ſolet, qua vel Diabolus ipſe, vel hæreſis deſignantur, de quibus triumphat Eccleſia. Diabolus enim, ut ait S. Auguſtinus Hom. 36. in Scripturis ſanctis, *Leo & Draco eſt: Leo propter impetum, Draco propter inſidias.* Idem in Pſalm. 73. *Contriviſti capita Draconum in aqua: Dæmoniorum ſuperbias, à quibus gentes poſſidebantur.* Vetus Carmen edit. à Barthio lib. 34. Adverſ. cap. 1. *Salve ô Apollo vere, Pean inclyte, Pulſor Draconis inferi.* Conſuetudines Floriacenſis Cœnobii: *Dominica in Ramis palmarum due ſiunt proceſſiones: poſterior ad Floriacum, præcunt vexilla & Draco.* Alibi: *Ad proceſſionem portatur aqua benedicta & ſburibulum ſine igne, & Crux & Draco in pertica. Unus vero de infantibus in zonſa* (laterna) *à magiſtro ſuo preparata affert candelam accenſam, ut præſto ſit ignis, ſi extinguatur, qui in ore Draconis portatur. Ipſe die portatur Draco à Theſaurario, &c.* Rurſum: *Præcuntibus autem vexillis & Dracone, ſequitur bajulus aquæ benedictæ.* Vide Belethum de Divin. Offic. c. 123. & Durandum lib. 6. Ration. c. 89. n. 12. c. 102. n. 9.

3. DRACO, Ita ordinem Militarem vocabant Hungari, à Sigiſmundo Imperatore & Rege Hungariæ inſtitutum, qui de eo ſic in Diplomate ann. 1413. loquitur: *Ac in ſignum ſiocere dilectionis ipſum* (Hervoyam Ducem Spalatenſem) *in compatrem noſtrum aſſumendo, ſibi pro ſingulari honore quoddam Clenodium, ſcilicet ſignum Draconis, quod nos una cum ſerenisſima Principe D. Barbara Regina Hungariæ conſortali noſtra charisſima, & quam plurimis mundi Principibus noſtrorumque regnorum Baronibus Præfectis in ſignum indiſſolubilis ſocietatis geſtare ſolenne duximus conferendum.* De hoc Ordine Militari conſulendus Andr. Favynus l. 7. Theatri Honor. Meſſenius, Miræus, Bellojus, & alii.

DRACONES, Majores naves dictæ Succis, apud Ericum Upſalienſem lib. 2. Hiſt. Sueciæ p. 33.

DRACONARIUS, Ugutioni & Joanni de Janua, *Vexilliſer, qui fert vexillum, ubi eſt Draco depictus.* Gloſſ. Græco-Lat. Δρακοντοφόρος, *Draconarius.* Occurrit eadem vox in Notis Tyronis p. 161. Vopiſcus in Aureliano: *Aquiliſer legionis tertiæ cum vexilliferis & Draconario, cornicibus, atque liticinibus diripuerunt.* Modeſtus de Vocabul. rei milit. *Dracones etiam per ſingulas cohortes à Draconariis feruntur ad prælium.* Idem: *Signiferi, qui ſigna portant, quos nunc Draconarios vocant:* [quæ iiſdem verbis occurrunt apud Vegetium 2. 7.] Leo in Tactic. cap. 3. Βανδοφόρος, ἢ τοῦ δρακοντίου. Ordo Romanus: *Milites Draconarii, id eſt, qui ſigna portant*, Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Caſin. cap. 39. Henrico Regis Romam adventanti occurriſſe ſcribit *Bajulos, Cereoſtatarios, Stauroferos, Aquiliferos, Leoniferos, Lupiferos, Draconarios, &c. Scholam Draconariorum* habet lex 1. §. 7. Cod. de Offi. Præf. Præt. *Draconarii* meminit etiam Ammianus lib. 20. ubi videndus Lindenbrogius.

¶ DRACONTARIUM, *Corona confecta ex Draconis cornibus herba contra venena, aut ex gemmis draconalibus.* Amalthea ex Tertulliano, qui habet cap. 16. de Corona Milit. *Quid caput ſtrophiolo aut Dracontario damnas?*

DRACUNCULUS, *Parvus draco*, Joanni de Janua, ut & apud Lampridium: Ulceris vel cancri ſpecies, Chronicon Andrenſe p. 411. *In dextro brachio lancearetur, & ſubrepente Dracunculo, quinto die moritur.* Utitur etiam hac notione Willel. Nangius in Chron. ann. 1126. [Vide *Dranculus.*]

DRACUS, Species dæmonum, qui circa Rhodanum fluvium in Provincia viſuntur forma hominis, & in cavernis manſionem habent: de his multa habet Gervaſius Tilleberienſis in libro MS. de Oriis Imper. Deciſ. 3. cap. 87. [edit. apud Leibnit. tom. 1. Scriptor. Brunſvic. pag. 987.] Occitanis etiamnum *Drac, Drage*, eſt *une Fée*, nympha; hinc *faire le drac*, pro *faire le diable, faire merveille pour ou contre quelqu'un*. Ita Gaudelinus.

DRAGEIA, ex Gall. *Dragée*, Paſtillus ſaccaratus. Acta Viſitationis Simonis Archiep. Bituric. p. 235. *Et hiberunt cum domino, & de Drageia comederunt.*

¶ DRA-

¶ Dracena, Statuta Capituli Senon. *Debet totus Conventus in camera bibere ter, & habere Drageyam.*

¶ Dragia, Eadem notione. Extractum computi J. Humb. fub Guigone Dalphino an. 1328. *Item pro torchiis, candelis, fpecicebus & Dragia, quæ acceperat Gilet tus Camerarius in domo fua ... 19. lib.*

¶ Dragerium, Patera vel pyxis, aliam plurimum in ufu, ubi *Dragcie* ſervantur, Gall. *Drageoir*. Hiſtoria Monaſterii S. Laurentii Leod. apud Martẽ. to.4. Ampliſſ. Collect. col. 1129. *Scyphi argentei 24. cum 6. gobinetis deauratis, duodecim cochlearia argentea, & Dragerium argenteum cum cochlearí.*

1. DRAGMA. Vita S. Euſebiæ Abbatiſſæ Hamarie, *Laurea condecoras eaput, in quo lilia vernent, Pectore Dragma micat, quam viva ſmaragdus inumbrat.*

Alias *Dragma* eſt manipulus. Marius Mercator lib. Subnotationum in Scripta Juliani c. 8. *Hoc & de Dragmate vel manipulo, qui perierat, δράγμα*, Græcis.

¶ 2. DRAGMA, *Interrogation, Queſtion, Dragmaticus, Interrogant*. Gl. Lat. Gall. Sangerman. MS. J. de Janua: *Dragma, Quæſtio ſive interrogatio; hinc Dragmaticus, Interrogativus: unde quodda n gepus aquendi dicitur Dragmaticus, quod fit inter interrogantem & reſpondendem, &c.* Eſt Græc. *δράκμα*, Fabula, tragœdia, &c.

¶ DRAGO in vexillis. Vide *Draco* 1.

¶ DRAGONARIA. Rolandinus Patavin. de Factis in Marchia Tarviſina lib. 6. c. 18. *Audiens hæc alius vexulit in exemplum, quod ipſe videret in principio guerræ per Eſtenſe confinium, nocte quadam viiſſe quamdam Dragonariam ſive nubem, quæ ſic deſtruxit arbores, fruges, vineas & herbas radicitus, ut mane facto viſum ſit omnibus manifeſte, quod illic unde ivit, non fuiſſet unquam herba, arbor aliqua vel cultura.* Nubes hæc *Dragonaria* dicta videtur, quod ad inſtar *Dragonum* omnia vaſtantium, omnia & ipſa deſtruxiſſet.

¶ DRAGONES, Dimachæ, ſeu Equites vulgo *Dracones*, Galliſ *Dragons*. Acta SS. Junii to. 5. p. 447. de SS. Petro & Paulo: *In his ergo canonicis domibus, dum milites Butleriane cohortis, vulgo Dragones dicti, vimas quæſque curioſiſſime ſcrutarentur, &c.*

DRAGULUM, Jaculum. Odo Cluniacenſis lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 29. *Viderunt piſcem, qui Capito vocatur, contra ſe natare. Unus autem, qui hoc ipſum reſert, extendit Dragulum, & vulneravit piſcem.* Forte ex Gallico *Trait*.

DRAGUMANUS, Drocamundus, Drogmandus, Drogemannus, Drogomannus, Turquigens, Turchimannus. His omnibus vocabulis Latini Scriptores ævi medii Græcanicam, *δρογμανία* effecrunt, quæ *Interpretem linguarum Exoticarum* ſonat, *ἑρμηνεὺς*, apud D. Paulum 1. Corinth. 12. 10. *Michael Dragumanus*, in Charta Rogerii Ducis Sclavoniæ an. 1180. apud Jo. Lucium lib. 3. de Regno Dalmat. cap. 10.

Drogomannus. Albericus & M. Chr. Belg. ann. 1122. *Per Interpretem, qui à Græcis Drogomannus dicitur, collocutus*.

Drogmandus. Tudebodus l. 3. Hiſt. Hierofol. p. 79. *Interrogaverunt Turci Drogmandum, quid Raynaldus dicebat*.

Drogamundus, eidem dicitur lib. 4. p. 810.

Turquigens, Jacobo de Vitriaco l. 3. pag. 1126. *Per Turquigentem, ia eſt, Interpretem, das reſponſum nunciis*.

Turchimannus & Turchemannus, Richardo de S. Germano in Chr. ann. 1214. & Sanuto Epiſt. 10. 13. & 19. ubi neſcio quis Sirupulus *Græcie Turchimannus* appellatur. Io. Villaneus lib. 7. cap. 143. *Turcimanni v' baveva di tutte le lingue*. Habebant porro Byzantini Imperatores inter aulæ ſuæ Officiales, Interpretes, quos ut dixi, *Δραγουμανοὺς* vocabant, quibus qui præerat, *Μέγας δραγουμανὸς* dicitur Pachymeri lib. 5. cap. 6. & Codino: *Maximus Palatinorum Interpretum*, Tyrio. lib. 17. cap. 20. *Maiſtre des Druguement*, Tyrio veteri & ingdito Interpreti. Nam & Gallis iſtius ætatis *Druguemens* Interpretes ſunt, ut ex Wilharduino num. 96. & Philippo Muskio in Carolo M. alibi à nobis obſervatum; unde ſubiit, quæ apud nos invaſuit vox *Truchemen*, quam ſimiliter pro *Exoticarum linguarum Interprete* ufurpamus; cujus originem & etymon à Germanico quidam accerſunt, alii à Chaldaico, in quibus eſt Iſaacus Caſaubonus Exercit. 16. in Baronium, ubi annotat vocem *Meliſs* Hebraicam Geneſ. 42. 23. Paraphraſtes, Onkelum & alios, exponere *Meturgeman*, quem nos, inquit, Galli corrupta voce Chaldaica, dicimus *Truchemen*, id eſt, qui unam linguam transfert in aliam. Sed vim & originem vocis ipſa prodit *Turchimanni* nomenclatura: ſunt enim *Turcimanni*, Turci ipſi, quibus vox *man*, id eſt, homo, adjecta. Qui igitur Turcorum ſua lingua, id eſt, Arabica, vel Turcica, loquentium Interpretes erant, iimet *Turcimanni* appellati à noſtris. De ejuſmodi Interpretibus Sidonius in Narbona:

Tum ſi forte ſuit quod Imperator
Eoas ſoceri venire in aures
Fido interprete vellet & perita,
Te commercia duplicis loquelæ
Dictum ſolvere protinus legebat.

Vide Carolum Paſchalium in Legato c. 49.

¶ DRAIHATUM Granum, Cribratum, Gallice *Criblé*, à voce Maſſilienſi *Dray*, Cribrum. Liber inſcriptus *Talmut penſionum anni* 1337. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Debent ſolvere decimam in area & in grano Draibato*.

DRALHA, Tributi ſpecies. Charta an. 1350. apud Juſtellum in Hiſtor. Vicecomitum Turenenſium: *Cum jure percipiendi pantonagia, pedagia, botagia, Drathas, quidagia, aſpergia, &c.* Britannis Armoricis *Draillou*, ſunt Gall. *Drailleures*, *ou ſarmens de vignes*. [Iidem Armoricis *Draill*, & Cambro-Britannis *Dryll*, quod pronunciant *Dreill*, quodcumque ſegmentum eſt ac ramentum, Gall. *Retaille*, *Coupeau*.]

¶ DRAMEA, *Poſt framearum*. Gloſſ. Iiid. ad quas Grævius: *Forte poſt Framea*, ſed quid poſt *Framea*?

¶ DRANCULUS Morbus, idem videtur qui ſupra *Dracunculus*, Ulceris & cancri ſpecies. Vita Hugonis Abb. Marchianenſis inter Anecdota Martenia no to. 3. col. 1734. *Ecce Dranculo morbo, qui ei ætativus erat, à capite deſcendente, facies ejus intumeſcere cæpit, & paulatim procedere uſque ad locum cordis*.

¶ DRAPA, Drapale, Draparia. Vide *Drappus*.

¶ DRAPIS, ut mox *Drappus*. Vide in *Bruſdus*.

DRAPPUS, Pannus, Gallis *Drap*, Itali *Drappo*; quæ vox occurrit in Notis, quæ Tyroni adſcribuntur pag. 161. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 31. Edit. Steph. Baluzii: *Si quis alsero per mano aut per Drapo iratus priſerit, ſol. 6. ſolvat*. Marculfus lib. 1. Form. 12. *Cum ... argento, auro, fabricaturis, Drappis, veſtimentis, vel omni ſupellectile ſua eorum*. Eadem fere lib. 2. Form. 10. 14. 16. Capitularia Caroli Calvi tit. 29. §. 1. *Quando ſolemnes reverti, ad manſiones noſtras de tanſi & delavati, cum Drappis & calciamentis Depannatis*. Capitula Adalhardi cap. 52. *Ut ſuper alterius Drappum non ſedeatur*. Vetus Charta exarata Cuonrado Rege regnante in Tabularío Eccleſiæ Viennenſis fol. 29. *Et omnis ſubſtantia mea tam in vino quam in annona, & in auro atque argento, & in Drapis & vaſculis, ſimul cum bobus & porcis, una cum meliore equo meo, & ſpata, & lancea, &c.* Chronicon Fontanellenſe c. 16. *Drapos albos 20. de quibus camiſiæ 20. fieri poſſent*. Drapus plu-

plumatus, in Charta Heccardi Comitis Auguſtodun. apud Perardum in Burgundicis pag. 26. Adde Capitulare de Villis cap. 42. [Novam Gall. Chriſt. tom. 3. col.488. &c.]

¶ Drappius vel Drappia. Inſtrument. ann. 771. Ampliſſ. Collect. to. 1. col. 35. *Ea ſcilicet ratione ut annis ſingulis ad Miſſam S. Salvatoris ſex denarios valentes, aut in cora, aut in Drappiis, aut in pecunia ſolvere debeam.*

Drapa dixit Adrianus II. PP. apud Argentreum in Hiſt. Armor. lib. 2. c. 22. *Triginta camiſias & 30. Drapas laneas variis coloribus tinctas.*

¶ Draperus, Eadem notione. Teſtamentum Senioſredi Comitis Barcinon. an. 966. Marcæ Hiſp. col. 887. *Et alium meum mobilem quidquid habuero, quando migravero de hoc ſeculo, ſive argenio, ſive in pane & vino, ſive in beſtias majores vel minores, ſive in Draperos, &c.*

Drappale, Quidquid ad drappos pertinet. Formulæ veteres c. 39. *Aurum, argentum, Drapalia, æramen.* Ita in Form. 47. in Chartis Parenſalibus 8. & 13. in Form. 7. ex Baluzianis, &c.

Cætera notanda formula, *Eſtre des Draps de quelqu' un*, apud Froiſſartem 2. vol. cap. 77. & in Arreſtis ann. 1401. & 1474. de eo, qui ex alicujus familia eſt, & illius *liberationes* ſeu *livrées* percipit. Speculum Hiſtoriale MS. Joan. Abb. Laudun. lib. 10. *A Lille i avoit un Chevalier, qui ſtoit des pais de Pulle, & eſtoit aux Draps Robert de Flandres.*

¶ Draperia, ut *Drappus*. Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. circa annum 1290. *Tela, peiliparia merces, Draperia, grainguæ, alnus, cuminum, cuprum operatum debent paagium, veluti alia res deſuper nominatæ.* Chron. Parm. ann. 1304. apud Murator. to. 9. col. 850. *Cum omnibus fondecchis, & mercationibus, & Drapperiis, & aliis mercadantiis.*

¶ Draperia, Locus ubi venduntur vel conficiuntur *drappi*. Charta Gervaſiæ Dominæ Dinanni pro Abbatia S. Albini Ord. Ciſtерc. ann. 1236. in Hiſtor. MS. ejus Abbatiæ per Guillelmum *Gautier: Conceſſi ... 12. libanus redditus, & eas aſſignavi omni anno recipiendas in Draperia Dinanni de primis redditibus meis.* Charta Edwardi I. Reg. Angl. an. 1299. apud Rymer. to. 2. p. 855. col. 2. de aſſignatione dotis Margaretæ Angliæ: *Civitatem Wintoniæ cum Draperia & cum minutis firmis ac aliis pertinentiis. Scamnum Draperiæ*, Scamnum ubi *Drappi* venales exponuntur, in Charta Calomontis an. 1399. Procuratio Gerundæ civitatis ann. 1289. *Tota Univerſitas prædictæ civitatis Gerundæ congregati & congregata per preconem, ut moris eſt, in Draperia ſive placea ejuſdem civitatis ... Alia ſunt hæc in Draperia ſive placea civitatis Gerundæ.* Sic videtur dictum Forum, quod in eo *Drappi* maxime venderentur. *Cum aliquis ... iverit ad Draperiam cauſa emendi vel vendendi pannos*, in Statutis Maſſil. lib. 2. c. 40. §. 2.

Draperius, Drapperius, Drapporum mercator, noſtris *Drappier*, Italis *Drappiere*. Curia Generalis Catalaniæ, acta in villa Montisalbi ann. 1333. ſub Alphonſo Rege Aragon. *Ordinamus, quod quicumque mercator, vel Draperius, & eorum negotiatores ſeu factores, teneant commandas alterius, vel merces, &c.* [Statuta Maſſil. lib. 2. c. 40. *De Draperiis: Conſtituimus quod omnes Draperii ... jurent ... pannos, quando ipſos vendent, extendere ſupra bancum non trahendo, ſed extendendo de plano.* Plura ibi de *Draperiis*, ut & lib. 1. c. 36. Statuta Arelat. MSS. art. 54. *Statuimus quod Drapperii non ſint auſi prohibere aliquem ſartorem recipere pannos in operatoriis ſuis cauſa emendi pro aliquo.* Pluries memorantur *Draperii* in Cod. MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. ſemel in Maceriis Inſulæ Barb. to. 2. p. 673. & alibi.]

¶ Drapparius, Textor drapporum. Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluzium tom. 2. Hiſtor. Arvern. pag. 783. *Drapparii, ferrarii, & coyarii, ſutores ſoularium, pelliparii, tres denarios quælibet pro annata.*

Draperius. Statuta Ordinis S. Joan. Hieroſ. cap. 19. §. 37. *Ubi ſtatuta loquuntur de Draperie, is intelligitur, qui nunc magnus Conſervator appellatur, qui Baillivus Conventualis eſt venerandæ linguæ Aragoniæ, Cataloniæ & Navarræ.* Recenſetur inter 6. Majores *Baſilios* Conventuales Ordinis cit. to. 5. 1. Illius officium deſcribitur §. 23. *Draperius ſeu ejus locum tenens, interveniat, & adſit contractibus pannorum, telarum, camelotorum & canavaſſorum pro ſoldeis ſolvendis: adſit quoque ſpoliis fratrum diſtribuendis.* Vide *Trapus*.

¶ Draperarius. Statuta Equitum Theuton. art. 78. apud Duellium Miſcell. lib. 2. p. 60. *Si miſſus fuerit alicui Fratri pannus qui ſufficiat ad unam veſtem, vecipere poteſt, ſed non retinere ſine licentia Draperarii.*

¶ Draparia, Locus ubi ſervantur vel abluuntur *Drappi* ſeu veſtimenta. Eadem Statuta art. 74. *Quando veſtes abluuntur, ſervantur ad Drapariam.* Erit forte qui malit *Drapariam* intelligi mulierem abluendis *Drappis* ſeu veſtibus occupatam.

¶ Drapifer, Venditor, vel potius Textor *Drapporum*. Teſtamentum Beatricis de Alboreya Vicecomitiſſæ Narbonæ an. 1367. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1521. *Et ad finem ut melius fatisfiat illis de nobis conquerentibus in iis, in quibus nos eiſdem teneri apparuerit tempore mortis noſtræ, ſicut ſunt ſartores, Drapiferi, ſutores, & alii miniſtrales, quibus forte ſecundum eorum laborem teneamur eiſdem, vel aliquotiens in retinendo laborem de eis quæ emuntur ab eiſdem.*

DRAQUILI, *Manus invidi*. Papias. [Iſidorus in Gloſſis habet: *Draquiti, Manus invidi.*]

DRASCUS, Hordeum, ſive *Braſerium* coctum, poſtquam cereviſia inde expreſſa eſt: nos *de la Dragne* dicimus, [alii *Dræbe*,] Angli *Drainer* & *Draſſ*. Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani: *Et præbendam quotidianam ad duos equos de granario noſtro ſumendam: unum cribrum furfuris, & majorem cuvam de Draſco unaquaque ſeptimana.*

¶ Drasqua, Eadem notione. Chartular. S. Vandregeſili tom. 1. pag. 803. *Oblationibus, arietibus, augusto noſtro, ſi nos braciare contigiſſet, Draſqua, & etiam omnibus aliis ad dictum ſervitium pertinentibus.* Eadem, ut puto, notione, le Roman *de Cortois d'Artois* MS.

Mais mon pain reſamble bocuit,
Il eſt fais ou d'orge ou de Droe
A envis menjaſe ſi floe.

Vocis etymon puto Teutonicum *Draſcan*, Triturare, ut exponit Schilterus in Gloſſario Teutonico.

¶ Draulia, Quæ præter rationem abs reis & accuſatis delicto exigebant Officiales Dominorum. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 324. ex Præcepto anni 1333. *Ne etiam ſubditi extorſionibus & Draulis, quæ quandoque plusquam apprehenderet pana, aſcendunt, de cætero opprimantur.* Vide *Druaylia*.

¶ Drechura, *ſive Pulmentum* Domino ſolvi conſuetum, ab eo qui modo vetito piſcatus eſt, ut habetur in voce *Batuda*; ſed vereor ne legendum ſit *Drectura*. Vide *Directum* 3.

¶ Drectaticus, Drectura, Dreitura. Vide in *Directum* 3.

DRENCH, Drengus, Drengagium. In Domeſdei *Drench* ſumuntur pro hominibus domino feudali obnoxiis, ſeu certa vaſſallorum ſpecie, tit. *Ceſtreſe*. *Hujus manerii aliam terram* 15. *homines, quos Drenchez vocabant, pro* 15 *manerii tenebant.* Alibi: *Ad ipſum manerium pertinebant* 34. *Drench, & totidem manerio habebant.*

bant. Ex quibus Spelmannus, ejusmodi *Drenches* vassallos fuisse haud omnino infimæ fortis, ut qui maneria singuli possiderent: addit que, in veteri Charta *Drengos* appellari, hosque dici tenuisse terras suas *per servitium Drengagii*. De eorum origine ita Schedula ab illo laudata de familia Sharneburnorum in agro Norfolciensi: *Edumus* (de Sharneburne) *& quidam alii, qui ejecti fuerunt* (e terris suis) *abierunt ad Conquestorem, & dixerunt ei, quod nunquam ante conquestum, nec in conquestu suo, nec post, fuerunt contra ipsum Regem in consilio & auxilio, sed teneurunt se in pace: & hoc parati sunt probare, quomodo ipse Rex vellet ordinare. Per quod idem Rex fecit inquiri per totam Angliam si ita fuit, quod quidem probatum fuit. Propter quod idem Rex præcepit, ut omnes illi, qui sic tenuerunt se in pace in forma prædicta, quod ipsi vel haberent omnes terras & dominationes suas adeo integre & in pace, ut unquam habuerunt, vel tenuerunt ante conquestum suum: & quod ipsi imposterum vocarentur Drenges.* Ex quibus, inquit Spelmannus, notandum est, eos omnes eorum ve antecessores, qui è Drengorum classe erant, vel per *Drengagium* tenuere, sua incoluisse patrimonia, quæ possidebant ante adventum Normannorum.

THRENGUS, Eadem notione. Epistola Monachorum Cantuariensis Ecclesiæ ad Regem Henricum II. apud Somnerum in Tract. de Gavelkynd. p. 123. 210. *Quia vero non erant adhuc tempore Regis Willelmi Milites in Anglia, sed Threnges, præcepit Rex, ut de eis Milites fierent ad terram defendendam. Fecit autem Lanfrancus Threngos suos Milites, Monachi vero non fecerunt, sed de portione sua ducentas libras ad terræ dederunt Archiepiscopo, ut per Milites suos terras eorum defenderet, & omnia negotia eorum apud Curiam Romanam suis expensis expediret: unde adhuc in tota terra Monachorum nullus Miles est, sed in terra Archiepiscopi, &c.*

¶ DRENSARE, Clamor cygnorum. Auctor Philomenæ:

Cigni prope fluminа Drenſant.

DRESSORIUM, DRESSATORIUM, ex Gallico Dressoir, Abacus, tabula, ubi vasa reponuntur ad mensæ ministerium: Anglis, *A Dresser.* Willelm. Thorn. *In tabulis, sive tellis, Dressoriis faciendis.* Ceremoniale Romanum lib. 1. sect. 3. *Credentiam antiqui Ceremoniarum Codices Dressatorium dixerunt.* Christina Pisana *au Tresor des Dames* 3. part. c. 3. *Un grand Dressoir couvert comme un Autel tout chargé de vaisselle d'argent.* Vide *Directorium* [& *Tretetorium.*]

¶ DRESTE. Descriptio bonorum Domini de Eska ex Archivo S. Audomari: *Item, quidam debent adductionem, quæ Gallice dicitur Dreste ... adducere animal vel animalia, cujuscumque generis fuerint, ubicumque Censuarius voluerit.*

¶ DRETATICUM. Vide *Directum* 3.

¶ DRETECTORIUM, ut *Dressorium.* Ordinatio Humberti II. Dalphini an. 1340. Hist. Dalphin. tom. 2. p. 393. col. 2. de Magistro coquinæ: *Item, quod advertat & præsentialiter videat diebus singulis carnes crudas truncari & scindi, antequam poni debeant ad coquendum, ita quod in Dretetorio per consequens revideat, ne per coquos vel alios de coquina fraus committatur.*

¶ DRETTURA, DRETURA. Vide *Directum* 3.

DREVA. Leges Hoeli boni Regis Wallix: *De trevæ manipulorum unius vinculi de avena.*

¶ DREY, Munera Officialibus Dalphini Vienn. oblata, ideo Drey dicta, quod juris fui, Gall. *Droit*, ea esse existimarent. Ordinatio Humberti II. an. 1340. Histor. Dalphin. to. 2. p 397. col. 1. *Super jure seu Drey Officiorii. Item, expresse præcipimus intransgressibiliter observari, quod nullus prædictorum Officialium Hospitii nostri ... aliquod jus seu Drey per se vel per alium ejus nomine recipiant in servitiis & Officiis suprædictis, sed quidquid per eos consuetum erat recipi hactenus debeat nostris commodis rationabiliter applicari.*

¶ DREYTURA. Vide *Directum* 3.

¶ DRICTUM, Tributum, pensitatio, vectigal. Ogerius Panis lib. 4. Annal. Genuens. ad ann. 1205. *Prænominatus Comes pro jam dicto servitio & dictorum Januensium in Malta habitantium intuitu, cunctis Januensibus Dacita vel Drictum, quæ vel quod in Tripoli soliti erant dare, remisit.* Bartholom. Scriba lib. 8. eorumd. Annal. ad an. 1230. *Miserat literas suas Domino Bajulo in ultramarinis partibus constituto, continentes quod ab hominibus Januæ & de districtu Drictum Catbanæ acciperet, scilicet decenum.* Vide *Directum* 1. & 3.

¶ DRICTURA. Vide *Directum* 3.

DRINCEHEN. Vide in *Outborn.*

DRINCLEAN, Tributum pro potu; vox Saxon. à drinc, potus, & lean, stipendium, merces, tributum. Leges Canuti Reg. Angl. cap. 109. *Et Drinclean, id est retributio potus.*

¶ DRINDIRE. Auctor Philomenæ: *Musteladi Drindit.* Vox fingitur ab ejus clamore. Vide *Drivorare.*

¶ DRIOGALAPTES. Vide *Druscolaptes.*

¶ DRIVORARE, De clamore mustelæ dicitur supra in *Baulare.* Vide *Drindire.*

¶ DROFDENN, Saxonibus, Silva, vivarium, ubi feræ nutriuntur. Vetus Charta apud Th. *Blount* in Nomolexico: *Dominus debet habere Drofdennes arbores decrescentia 40. annorum & infra.*

¶ DROGAMUNDUS, DROGOMANDUS, DROGOMANNUS. Vide *Dragumanus.*

DROITURA. Vide *Directum* 3.

DROMEDA. Julius Africanus lib. 6. Hist. Apostolicæ p. 77. *Venerunt nunczi, qui missi fuerant cursu velocissimo in Dromedis, &c.* Joan. de Janua: *Dromeda, quoddam genus camelorum, minoris quidem staturæ, sed velocioris.* [Isid. lib. 12. Orig. cap. 1. addit: *Unde & nomen habet; nam τρέχω Græce cursus velocitas appellatur. Centum & amplius miliaria uno die pergere solet.*] Vopiscus in Aureliano: *Camelis, quos Dromadas vocitant.* S. Hieron. in Vita Malchi: *Videmus camelos, qui ob nimiam velocitatem Dromedas vocant.* Et in Vita Hilarionis: *Qui locatis Dromedis, capellis, &c.* Vide Fulcherium Carnot. lib. 2. cap. 31. sed &

DROMEDARIUS dicitur pro Dromade. Gloss. Camberonense: *Dromedas, & Dromas, & Dromedarius, idem animal est minus Camelo, sed velocius.* Papias: *Dromedarius, genus camelorum, minor quidem, sed velocior, unde & nomen habet.* [Glossar. Sangerman. n. 501. *Dromedarius, Camelus velox.*

DROMEDARIUS, *Camelarius, qui ducit dromedos.* Ugutioni & Joan. de Janua: *Magister Dromedariorum*, Papiæ. Camelum autem *Dromada* vocat Livius.

¶ DROMONARIUS. Vide *Dromones.*

DROMONES, Naves curſoriæ, expediti cursus navigia. Isidorus lib. 19. Orig. c. 1. *Longæ naves sunt, quas Dromones vocamus, dictæ quod longiores sint cæteris, &c.* Ugutio: *Dromo, longa navis & velox.* Ælfricus in Gloss. Saxon. *Dromo*, Æsc, vel Barth, *navigium.* Πανὶ ἁμαξᾷ, Procopio lib. 1. Vandal. p. 106. 1. Edit. à quo sic describuntur: Μονήρη μέντοι, ᾗ ῥᾳστώτατα χωρεῖται, πᾶσι σὺν τάχει ἐπεσόντες πρὸς τὸν πολέμιον ὡς ἔκιστα βάλλοιντο. Mox subdit: Δρόμωνας καλοῦσι τὰς πολεμίας ταύτας εἰ τῷ ἄνδρωσι, πολὺ γὰρ μετὰ τάχους ῥύμης πλέουσι. A velocitate igitur cursus dicta navigia ista censet Procopius. Et certe primus *Dromonum* usus fuit ad cursum publicum. Nam non equis tantum vehiculisque sterit; sed navigiis etiam ac Dromonibus, per flumina, lacus, sinus, ut res tulit, distributis, quod ex Tabula Itineraria apparet, quæ iter Veronæ Ravennam per Hostilias

lias designans, Hosti liis Ravenam per Padum iter faciendum notat, & ex Senatore, apud quem Theodericus Rex Dromonariis Hostilienſibus in hunc modum ſcribit lib. 2. Epiſt. 31. *Et ideo Comiti ſacrarum largitionum noſtra præcepit auctoritas, ut in Hoſtilienſi loco conſtitui debeatis, quatenus fiſcalis humanitate recreati, excurſus cum veredariis per alveum Padi, more ſolito faciatis: ut diviſo labore equis publicis debeat ſubveniri, quando curſus veſter non atteritur, qui per vias liquidas expeditur.* Ubi *Dromonarii* dicuntur remiges Dromonum.

Ejuſmodi erant navigia illa, quæ Leo Imper. fabricari juſſit, quibus uteretur, cum peregre proficiſci & navigare neceſſe eſſet, ut cum in Palatia ſuburbana, vel Aſiatica, mari emenſo, vellet tranſire. Quæ quidem βασιλικὰ δρομώνια appellata ſcribit Conſtantinus de Adm. Imp. c. 61. *Curſorias* vocat Sidonius lib. 1. Epiſt. 5. *Ticini Curſoriam (ſic navigio nomen) aſcendi, qua in Eridanum brevi delatus, &c.* Adde leg. 2. §. 2. Cod. de Offic. Præfecti Præt.

Dromones etiam in Pado ſtatuit idem Senator l. 5. Epiſt. 17. & Epiſt. ad Childebert. quæ exſtat tom. 1. Hiſt. Franc. pag. 871. ut & in cæteris fluviis, Theophylactus Simocatta lib. 7. Hiſtor. Mauric. cap. 10. ubi innuit, Dromones fuiſſe onerarias naves, quas ὁλκὰς vocant Græci: Ὁλκάδας σιταρχικὰς εἶπεν, ἃς δρόμωνας εἰώθασιν ὀνομάζειν τὸ πολὺ ϑ. Et lib. 8. c. 9. ὑπερίτην ὁλκάδα, appellat, Dromonem illum, quem Mauricius, ſaluti ſuæ fuga conſulens, in portu Conſtantinopolitano conſcendit: Δρόμωνα δέ τινα ἰδιώτου τὰ πολλὰ ἀφικόμενον. Dromonum igitur uſus etiam fuit ad onera deportanda, cui addictos potiſſimum Dromones teſtatur præterea Senator lib. 5. Epiſt. 16.

At poſtmodum tranſiit Dromonum appellatio ad majores naves bellicas. Radulph. Coggeshal. in Chron. MS. an. 1191. *Apparuit eis quaſdam navis permanna, quam Dromundam vocant.* Eadem fere Robertus de Monte & Match. Paris hoc anno. Nec aliter deſcribitur à Leone in Tact. cap. 19. §. 4. &c. Anna Comn. lib. 3. Alberto Aqu. lib. 9. c. 23. lib. 10. c. 14. Joanne VIII. PP. Epiſt. 45. 240. 251. Will. Tyrio lib. 20. c. 14. Jacobo de Vitriaco lib. 1. c. 99. Gaufredo Malaterra lib. 2. c. 8. Walſinghamo an. 1292. Henrico de Knighton lib. 3. c. 14. Echelwerth. lib. 3. c. 3. lib. 4. c. 4. Will. Neubrig. lib. 2. c. 17. & aliis, qui variæ nomen efferunt, *Dromones*, *Dromundos*, *Dromos*, *&c.* vocitando. De iisetiam Philippus *Mouskes* in Hiſt. Franc. MS.

Eſneques & Dromons fieres,
Roges & buſſes & viſſieres.

Le Roman *d'Amiles & d'Amy* MS.

Enz grans Dromons & enz barges s'en entrent.

Le Roman *de Jordain* MS.

Que gez laiſſai en mer enz el Dromont.

Le Roman *de la Priſe de Hieruſalem par Titus* MS.

Un Dromont fiſt loer, mult fu pleinier & grans.

[Le Roman *de Blanchandin* MS.

Lors fait les charpentiers mander
Pour cele barge comencer,
De trente piez ſu le Dromont,
Li mas en fu droit contremont,
Une broche ot el front devant,
Et une autre emmi le chalant,
La tierce fu faite derriere
Pour deffendre la gent darriere.

Infra:

En mer trouvaſmes un Dromont
A bretefches & à chaſteax.]

Scribit Philippus Pigafetta in Notis Italicis ad Leonis Tactica p. 292. quæ in maris tractu à CPoli ad Theſſalonicam navigia decurrunt, *Dromognia* appellari.

DRUMON, Idem quod *Dromon*, Gregorius M. lib. 8. Epiſt. 37. *Cognoſcentes quale ſtudium in præparandis Drumonibus geſſeritis.* Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelat. pag. 235. *Sed cum ex utraque ripa Drumouem, qui boſtium obſidione injectus fuerat, Gothi Dei nutu erigere non valerent, nocte ſanctum virum in Palatium revocarunt.*

DROMONARII, Dromonum remiges, de quibus ſupra.

DROMUS, Via, ſemita, ex Græc. δρόμος. Vetus Notitia ſub Rege Siciliæ an. 1144. apud Rocchum Pirrum in Archiepiſcopis Meſſan. *Et ſic pervenit ad lapidem ſiſſum prope Dromum, qui vadit ad Trayuam, &c.* Occurrit ibi non ſemel. [Vide *Dromones.*]

¶ DROPA, æ, *Inaures, ornamenta muliebria*, apud Laurent. in Amalthea.

¶ DROPACISTA. Gloſſ. Græc. Lat. Δροπακιστὴς, *Dropaciſta, Depilator.* Δρόπαξ Græcis, Unguentum ad evellendos corporis pilos & levigandam cutem adhiberi ſolitum; unde Martialis 3. Epigr. 74. *Pſilothro faciemque lævas, & Dropace calvam*: unde &

¶ DROPACARE, Dropace involvere. Oſtav. Horatianus: *Liniendus eſt, ita tamen, ut ante hydropicus toto corpore Dropacetur.* Similis eſt notio verbi δροπακίζειν apud Græcos. Demonax apud Lucianum: Δροπακίζοντάς τινας αὐτοὺς κέλευσον.

¶ DROSELITUS, *Lapis varius, nominis cauſa: qui ſi ad ignem adplicetur, velut ſudorem mittit.* Gloſſ. Sangerman. n. 501. ex Iſidoro lib. 16. c. 12. Scribendum eſſet *Droſolithus* à Græco δρόσος, Ros & λίθος, Lapis.

¶ DROSELUS. Vide in *Dorſarium*.

¶ DROSSARDUS, ut mox *Droſſartus*. *Joannes de Aa ... Droſſardus Brabantiæ*, in Charta an. 1378. apud Miræum tom. 2. p. 1028. col. 2. Iterum memoratur *Droſſardus Brabantiæ*, in Inſtrumento anni 1648. nov. Gall. Chriſt. tom. 4. col. 425. Verum ratione paulo diverſa Thuanus Hiſt. lib. 40. p. 408. *Jam fama de milite à Brunſvico conducto, & per Friſiam licentioſe rogante percrebuerat, ſuccinctus Quæſitor, quem illi Droſſardum vocant, &c.* Succinctum Quæſitorem Gallice vocamus *Prevoſt des Marechaux*.

DROSSATUS, Præfectus provinciæ, Theutonice *Droſſaet* & *Droſſaerr*, Saxon. droſte, *Droſſatus regni*, apud Ericum in Hiſt. Suecorum lib. 3. p. 81. Idem li. 4. p. 121. *Dapifer vel Droſſatus Regni Mathias, &c. Gubernator Regni* p. 122. *Princeps Senatus* exponitur Jo. Loccenio. Quem vide lib. 2. Antiq. Sueco-Gothic. c. 18. ut & Scheffierum in Upſalia c. 16.

¶ DROTNAR. Vide *Diar*.

¶ DRUAYLIA, Acceſſio, corollarium, *Drouilles*, in Statutis Breſſiæ art. 83. ubi Collectus poteſt conſuli. Munuſculum eſt pretio rei emtæ ſuperadditum, & Judicibus fere conceſſum, haud multum abſimile huic, quod vulgo dicimus *Pot de vin*. Extractum computi an. 1336. Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 324. *Item, deliberavit mandato Domini Drueto de Loſana & Aymoni ſocio ejus pro malis cottis datis per Dominum pro Druayliis domus Domini Guidonis de Grolea, quam Dominus emerat.* In quibuſdam provinciis *Drolées* etiamnum vocantur minutiores in locationibus exceptiones. Vide *Draulia*.

DRUCHTE, Druthe, Virgo pacta, ſponſata, quæ ſponſo fidem dedit, à *Trewe*, Germano *Fides*: ſeu *Drut*, amicus. Lex Salica tit. 14. §. 10. *Si quis puellam, quæ Druchte ducitur ad maritum ... machatus fuerit.* Editio Heroldi: *Si quis puellam ſponſatam, quæ Drutbe ducitur ad maritum, &c.* Germani ſponſas *Druyd* vocant, unde noſtri *Bru* ſponſam filii appellant. Danis certe, auctore Pontano, *Huſtru* eſt uxor, ab *Hus*, domus, & *Tru*, fidelis. Vide *Drudes*.

Voce *Drutbe* non virginem ſponſatam, ſed paranymphum hic ſignificari recte monet Schilterus: quod Muratorius etiam præſenſit. Clariſſimorum ſcripto-

ptorum interpretationem firmant tum vox ipsa, quæ, secundum originationem suam fidelem, amicum, dilectum, fidum designat, tum editio Eccardi, ubi legitur: *Si quis puellam sponsatam, Drutbe ducente ad maritum, &c.* ac tandem vetus Glossa à Muratorio laudata, ubi: *Trufle, id est, per nuptiatores*; hoc enim belle conveniunt paranympho, Saxonibus Driht-guma, Paranymphus, apud Somnerum.

DRUCULA, Vetus Charta in Metropoli Salisburgensi tom. 3. p. 224. *Tum incæpimus ædificare prædictam capellam, & ponere fundamentum, & fodere circa sepultura eorum, invenimus ossa eorum & chartas prædictas in quadam Druculæ desolatæ.* [Lubens legerem *Arcula*.]

DRUDARIA, Charta MS. Willelmi Montispessulani Domini an. 1103. *Pertinent isti m Vicariæ, omnes donationes, & omnia Consilia omnium bonorum & omnium pignorum totius Montispessulani, cum fextis denariis & omnibus placitis Montispessulani, excepta Drudaria uxoris Domini Montispessulani, & excepta Drudaria Poncii Raymundi. Sciendum est enim, quod uxor Domini Montispessulani habet Drudariam in placitis Montispessulani, solummodo quando totum placitum fuerit 15. solidorum, & quando fuerit ultra 15. solidorum.* Pactum nuptiale MS. Armanni de Omelaz & Sibyllæ de Obillone an. 1129. *Excepto usufructu in feudi Guillelmi Montispessulani, & Drudaria Ponsii Raimundi, & unius mansi, quem usumfructum in tota vita mea retineo.* Charta Rogerii Vicecomitis Biter. an. 1194. apud Catellum lib. 4. Rerum Occit. pag. 644. *Habent de consuetudine homines Biterris, quod si Vicecomes justitiam habuerit pro qualibet delicto de qualibet homine vel femina ipsius ville, uxor ipsius Vicecomitis nullam debet habere Drudariam de ipso homine vel femina, nisi tantum de pecunia illa, quam Vicecomes jure habeat.* Servatur in Tabulario Palensi in Beneharnis Codex, hoc de titulo: *De las compositions de las Drudes, dites femmes de caporans an.* 1378. *ab lo senbor.* Deinde: *Recepte de las femmes deus caparans de sus scrits per la composition, feyte ab Mess. per que portassen los senbaus.* Mox: 12. *florins paga lo prebonde deu castet de faliòes per composition de Marianne de Gusmican de la More, & de Lugues de Casaux les femmes à Pau le 7. jour de Desembre.* Et sic de cæteris. Apud Dominicum lib. de Prærogativa alodiorum in veteri Charta, Guiffredo Archiepiscopo Narbonensi defertur à Raimundo Comite Tolosano feudum quoddam per *Drudariam*, quod idem est, ait Dominicus, ac per amicitiam: Drudi enim dicuncur amici, quod in *Drudes* docemus. Certe *Druerie* id Gallis sonat. Le Roman de *Garin* MS.

Vos Druries s'il vos plait me donnès,
Chron. Bertrandi Guefselini MS.
Et si vos pri treslous par bonne Druerie,
Le Roman d'*Aubery* MS.
Ma Druerie vous otrai sans fauffer,
Vetus Poeta Bibliothecæ Coislinianæ:
Signe li fist de Druerie,
Et cil ne la refusa mie.]

Italis *Druderia* est jocus amatorius. Vide *Amicitia*, Joan. Molinetus Valentinensis fol. 108.

Y ay veu Roy de Honguerie
Faire preparement
De *trets-haut Druric*
Tres-glorieusement.

Ubi *Druerie*, est *Drudorum* cœtus.

DRUDES, DRUDI, voces ejusdem originis ac *Druchte*, de qua supra: Fideles, fidi, amici, qui Domino obstricti sunt, quasi *Trudes*, aut *Trudi*. Germanis enim *Treu*, idem sonat, ut *Trewe*, fides. Apud Kilianum, *Druit*, *Draut*, & *Druyt*, Fidelis & amicus, redditur, Idem sonat *Drud* & *Drude* apud Arvernos. Sed & Cambro-Britannis *Drud* est carus, interdum fortis, strenuus, audax. Denique in Glossario Theotisco Lipsii, *Drobsin*, & *Drubtin*, & *Druftin*, Dominum significant, [& κατ' ἐξοχὴν Deum, ut air Schilterus in Glossario Teutonico, unde ibi Somnerus: *Saxon. Driht & Dryhten, nox, ut Verstegano monitum, non omni Domino communis, sed Domino dominorum, Deo scil. propria & peculiaris, de cujus etymo pluribus Martinius in Etymo. voce Deus.* Sed voces *Drubtin*, *Drufsin*, *Truhtin*, quæ Deum, aut Dominum, aut Regem significant, non sunt confundendæ cum *Drut*, *Drutia*, *Druis*, Amicus, dilectus, fidelis, fidus, ut monet Schilterus: quem consule.] Vide Gretzerum in Divis Bamberg. p. 130.

A fide igitur dicti *Drudes*, quos passim Reges nostri in Diplomatibus *Peaux* vocitant. Ab hoc etiam etymo *Drudum* nomen accersit Bucher. in Belgio Romano l. 5. c. 4. §. 14. de quibus copiose agunt Salmasius ad Hist. August. p. 237. Boxhornius in Orig. Gallic. & alii passim, qui res nostras Gallicas attigerunt. Capitula Caroli Calvi tit. 23. §. 4. *Sine adjutorio uxoris & filiorum, & sine salutis & Comitatu Drudorum atque vassorum nuda & desolata exibit anima vestra.* Auctor Vitæ S. Udalrici: *Drudes suos donis congruis sibi complacere satagebat.* [Mabillonius sæc. 5. SS. Benedictinorum p. 460. melius legit *complacare*, additque voci *Drudes* in uno exemplaria superscriptum fuisse *Gratos*, in alio *Consiliarios*. Annal. Bened. tom. 4. p. 396. *Testes de auctoramento Comitis Gaufredi fuere Comes Eudo, Odo frater Regis Hoinrici, Hungerius Drudus ejus.*] Ita crebro in Poemate, cui titulus, *Garin de Loberans*, hac notione vox *Dru* accipitur.

O est mes Drus li Loberans Garin,
Alibi:
Ja fu vel tans, Garin fu vostre Drus.
Rurium:
Hernaus mes mès, mes Drus & mes amis.
Idem:
Delès lui fu Gerins, qui fu ses Drus.
Alio loco:
Ensemble o lui fes amis & ses Drus.
Denique:
Mari avès & si volès Dru fere.
Chronicon MS. Bertrandi du *Guesclin*:
A tousjours mais serons vos amis & vos Drus.
Le Roman de *Rou* MS. in Richardo I. Duce Normannię:
Bien cuide avoir Normans maiez & confondus,
Et tous les cuide avoir sans bataille vaincus,
Grand joye & grand gabeis en meine entre ses Drus.
Le Roman de *Florimond* MS.
Or seron bon ami & Dru.
Alibi:
Le Roy apela de ses Drus.
Alter Poeta:
Gadifer & Betis & auques de lor Drus,
A trouvè combatans defous deus pins fuillus.
Le Caton *en Roman* MS.
Teus puet estre riches & Drus,
Qui puis devient poures & nus.
Le Roman de *Girard de Vienne*:
Seignor Baron, avès vos entendu.
De ces glotons qui estoient mi Dru.

Drue, pro amica. Le Roman de *Florimond* MS.

Li Rois is a sa fille monstrée,
Li autre l' ont par lui veue,
Se dit ja qu'elle l'est sa Drue.

Le Roman de *la Rose*:

Cil qui l'a voulu retenir,
Qu'elle ne puisse aler ne venir,
Sois sa mouiller, ou sa Drue,

Fau-

Tantoſt en à l'amour perdue.

Philippus *Mouskes* in Philippo Auguſto, de Otone Imperatore:

Li Dus de Louvain s'en parti,
Quar ne vit pas le gin parti,
S'Otbes avoit ſa fille eue,
La fille au Roi eſtoit ſa Drue,
A feme l'avoit eſpouſée,
Ains la Guerre lui fu dounée.

Jacobus *Millet* in Poem. cui titulus, *Le Deſtruction de Troye*, de Helena:

Menelaus, à qui je fui la Drue,

Joan. Lingonenſ. in verſione libri Boetii de Conſolatione:

Jadis quand joi fortune Drue;
Chaſcuns eureus me diſoit.

Ubi *fortune Drue* eſt *fortuna amica*. Ita Itali *Drudo* uſurpant pro amaſio, & eo, quem *Galans* vulgo dicimus. Dantes in inferno Cant. 18.

Taida è la puttana che riſpoſe
Al Drudo ſuo,

In Parad. Cant. 12. ſubi de patria S. Dominici;]

Dentro vi nacque l'amoroſo Drudo,
[*Della fide Criſtiana il ſanto alleto,*
Benigno a' ſuoi ed a' nemici crudo.

Quo ex loco conficit Creſcimbenus in Vitis Poetarum Provincialium p.159. vocem *Drudo* bonam in partem accipiendam eſſe, adverſus Noſtradamum, qui hanc de diſſolutis mulieribus intelligit. Sententiam confirmat ſuam idem Creſcimbenus auctoritate veteris Poetæ vocem *Druderia* uſurpantis notione religioſa; hic enim de B. Virgine Maria ſcribit;

La balia tu n'hai avuto
Lungo tempo l'hai tenuta
Per pieta, Madre or m'aiuta
Ch'el ei preſti in Druderia.

His addit inter cetera Creſcimbenus Gloſſarium vetus Provinciale, ubi *Drue* redditur, *Dilectus, amans, fidelis*. Ex iis quidem patet ab antiquis bonam in partem acceptum fuiſſe hoc nomen, ſed in pejorem acceperunt plerique recentiores; quod temporibus S. Ludovici contigiſſe ait Beslius Hiſt. Comitum Pictav. c. 18.]

¶ DRULLA, pro Trulla, ſeu Inſtrumentum, quo cæmentarii uti ſolent in lapidibus mortario conglutinandis atque liniendis parietibus; Gal. *Truelle*. Vita S. Rodani, April. to. 2. p. 385. A. *Sed vir ſuper Drullam illud in ſtercore ovium projicit, &c.* Vide *Truella*.

¶ DRUMON, Vide *Dromones*.

¶ DRUMUS, *Nemus denſum*. Gloſſ. vett. apud Laurentium in Amalthea. Eſt à Græco δρυμὸς, Silva.

¶ DRUNGARIUS. Mox vide *Drungus*.

DRUNGUS, Globus militum. Vegetius l. 3. c. 16. *Scire Dux debet contra quos Drungos, hoc eſt, globos hoſtium, quos equites oporteat poni*. Et cap. 19. *Aut à vagantibus globis, quos vocant Drungos*. Vopiſcus in Aureliano: *Omnium gentium Drungos uſque ad quinquagenos hominet ante triumphum duxit*. Iſaacius Pontanus vocabuli etymon à Germanico *Gedrung*, & *gedren*, quod idem ſonat, accerſit. Nec abludit Spelmannus, qui Anglo-Saxonibus vocem diſungan, ſignificare ait confertam multitudinem, ſeu Globum militum, uti appoſite expoſuit Vegetius; unde Angli eadem notione *Throng* mutuati ſunt. [Leunclavius in Pand. Turc. num. 173. à *Trunco* ſeu baculo *Drungum* dictum putat, quod eſſet inſigne poteſtatis *Drungariorum*.] Certe à Latinis accepere Græci ſuum δρουγγος. Gloſſæ Baſil. Δρούγγος, τὰ τεκμήματα, ἤτοι ἀνδρῶν τῶν λεγομένων κελεύστων. ἐγχειρίδιον σαλπιγκτοῦ. Codinus de Offic. c. 5. §. 95. Δρούγγα, πεζοπόν πάντων τινῶν ἐρυθρολίνων. Leo in Tactic. c. 3. §. 3. Κατὰ δρούγγη, κατὰ τάγμα.

Sed alius eſt δρούγγος apud Epiphanium, ſeu potius δρύγγος. Nam Galatarum vocem κιναίδους vel ἀβύσσους deſignat. Unde hæretici quidam dicti Ταπεινοῦται, ἤτοι ἐρυθρολίνοι, καταπαλαιστρίται, ut eſt apud Timotheum πρὸς τοὺς ἀγκύλους τὰ ἁγία ἐκκλείοντας. Vide Gloſſar. Rigaltii, Meurſii, Fabrotti & mediæ Græcitatis.]

DRUNGARIUS, Qui *Drungo* præeſt, præfectus *Drungi* vel turmæ. Κεκίμηκος, ut exponitur in Gl. Baſil. ἐπὶ μιᾶς μοίρας ἄρχων, apud Leonem in Tactica c. 3. §. 9. c. 4. §. 6. 9. 42. 45. Vide Inſcript. Grut. 1161. 2. [& Gloſſarium mediæ Græcitatis.] Plures autem Drungatios recenſent Scriptores Byzantini, quos inter eminet

DRUNGARIUS CLASSIS, δρουγγάριος τοῦ πλοίου, ſeu τῶν πλοίων, de cujus officio multa Leo in Tactic. c. 19. §. 24. & Codin. de off. c. 5. §. 4. *Sub cujus manu navium erat omnis poteſtas*, ut loquitur Luitprandus in Legatione. Illius etiam paſſim mentio fit apud Scriptores Byzantinos, Conſtantinum de Adm. Imp. c. 29. 53. Annam Com. l. 3. Nicetam Paphlagon. in Ignatio Patr. Manaſſem, Leonem Grammat. & alios; qua quidem dignitate donatus fuerat Romanus Imp. antequam imperaret, qui *Primus navium*, & *Navalis exercitus Princeps* dicitur ab eodem Luitprando l. 3. c. 6. & 7. Atque hic κατ' ἐξοχὴν *Magnus Drungarius* dicitur in Novella Manuelis de Diverſ. cauſ. & apud Joann. Tzetz. Chil. 5. cui præ aliis fuberat δρουγγάριος τοῦ πλοίου, ut eſt apud Annam l. 12. Alexiad. p. 369. Vide Codin. de Offic. c. 5. §. 95. [Ipſa vero Drungarii dignitas δρουγγαριάτον dicitur. Anonymo Combeſſiano in Leone Philoſopho n. 27. Eumdem vide in Porphyrog. n. 12. in Romano Jun. n. 1. Simili modo δρουγγάριος τῆς βίγλης, apud Theodorum Hermopolitem l. 7. tit. 12.]

DRUNGARIUS VIGILIÆ, ſeu *Drungarius Imperialis vigiliæ*, ut eſt in Hiſt. Miſcella l. 24. p. 739. 772. i. e. Præfectus Excubitorum Vigilum: δρουγγάριος τῶν βασιλικῶν βίγλων, Theophani p. 416. cujus munus erat conſtituere excubias ex præcepto M. Domeſtici. Ita Codinus c. 7. 4. 5. 16. &c. Illius meminit Conſtantinus in Baſilio p. 44. Scylitzes, p. 598. Phranzes l. 2. c. 18. & c. Idem qui Νυκτέφορος in Chronico Alexandrino p. 744.

DRUNGARIUS CIBIRÆOTARUM, apud Cedrenum in Leontio, & Nicephorum CP. in Breviar.

DRUNGARIUS βοϊκανέου, qui Auctori Hiſtoriæ Miſcellæ l. 23. p. 714. *Drungarius duodecimæ inſulæ* perperam dicitur, Vide Gl. Meurſii, & Myrepſum ſect. 1. c. 443.

¶ DRUPPA, γηρύεια Θ., ἐλαία ἀδιάκαπος. Gloſſ. Lat. Gr. San-Germ. Explicat Laurent. Laurenberg. in Supplemento Antiquarii, *Oliva quæ in arbore maturuit*; alii tamen olivas nondum edules aut maturas intelligunt. *Drupa* vox nota eſt Plinio. Græcis ὄρυπτὸς, Fructus matureſcens jamjamque ex arbore cafurus, à ὄρυω, Quercus, & generatim arbor, & πίπτω, Cado.

DRUSUS, *Patiens aut rigidus, aut contumax*, Gloſſ. Arabico-Lat. & Iſid. [Vide Grævium.]

DRUTHE. Vide *Druchte*

¶ DRYOCOLAPTES, δρυοκολάπτης, Species avis, Plinio Picus, Gallis *Pivert*, Gloſſ. vet. Sangerm. n. 501 *Dryogalaptes* (lege *Druecolaptes*) *Avis qua in capite ſuo in modum galli criſtam habet, que ore ſuo arborem fodiens ibidem ſibi nidum facit*.

¶ DRYPHACTUM, δρύφακτον, Cancelli, ſores tribunalis ſeu ſepes. S. Cyprianus Epiſt. 20. *Proſe dona numeravit, ne ſacrificaret, ſed tantum aſcendiſſe videtur uſque ad Dryphacta & inde deſcendiſſe*.

DUA, pro *Duo*, neutr. plur. dixiſſe veteres, notum ex Quintiliano l. 1. c. 9. & aliis, Veteres Gloſſæ: *Bieps, Dua capita*. Vetus Inſcriptio nuper detecta in Eccleſia Monaſt. S. Acheoli juxta Ambianum:

Pro

PRO SALUTE ET
VICTORIA EXX.G
APOLLINI E TUEÆ.
IUGODUMNO
TRIBUNALIA DUA
SE TUBOGIUS ESUGG
F. D. S. D.

ita in Codicibus MSS. Capitularium, & in Lege Bajwar. *Dua* crebro pro *duo* legi monet Stephan. Baluzius in Not. ad cap. Capitul. p. 1135. *Dua Capitula*, in Capitul. Aquisg. an. 789. c. 22. 23. ubi alii Codices *duo* præferunt. [Codex MS. Irminonis Abb. S. Germani fol. 61. col. 2. *Faciunt Dua carra ad vinericiam*.]

¶ DUACZATORIUM, Hist. Dalph. to. 2. p. 282. in Computo ann. 1333. & seqq. *Item, pro tabulis ad faciendum unum Duaczatorium pro Domina Dalphina & duo tabularia ad opponendum igni cum pedibus & clavis necessariis ibidem* VI. *sol.*

¶ DUALIS, *Divisa fœmina*. Gloss. Isidor. ad quas Græcius: Si unquam hæc vox hac notione habetur, dualis fœmina est adultera, quæ duos viros sectatur. Constantienſis autem generatim exponit: *Dualis, divisa, gemina*.

DUANA, DUANERIUS. Vide *Doana*.

¶ DUANUS, Debitus. Cantatorium MS. Abbatiæ S. Huberti fol. 6. v. *Hormannus vero & Rodolphus aliquandiu cum nimio dolore superstites, defecerunt sine pœnitentia & Duana recognitione*.

¶ DUARIA, Donatio mulieri facta propter nuptias. Charta Edwardi III. Regis Angl. ann. 1332. de Sponsalibus, &c. apud Rymerum tomo 4. pagina 509. col. 1. *Procuratores præfati Comitis eidem sorori nostræ, nomine donationis propter nuptias, dotem seu Duariam assignassent*. Vide *Doarium*.

¶ DUARIUM, Eadem notione. Chartular. S. Vandregisili tomo 2. pagina 1964. *Ego Robertus Lupus concessi omnia matri meæ, quod ipsa faciat unam domum in Duario suo in cardigno meo*.

¶ DUBALATIO, *Designatio*. Gloss. San-Germ. num. 501. An mendum pro *Dubbatio*, ita ut *Designatio* hic idem sit quod actio, qua quis Eques *Designatur* aut creatur?

¶ DUBBATIO, Equitis creatio, sic à dubba vel dubban dicta, Saxonice, dubban to ridere, Equitem creare, Cimbrice, *At dubba til riddara*, quod est juxta Olaum Verelium, Percutere aliquem in Equitem, seu Percutiendo aliquem in Equitem creare. Nam *At dubba* primario significat, Verberare, percutere. Et ifud moris à Normannis in Angliam invecti etiamnum perseverat; ubi candidatus Eques stricto gladio à Rege percutitur. Propterea, inquit Hickesius Gramm. Anglo-Sax. p. 151. creatio Equitis per hoc verbum denotari contigit, post introitum Normannorum: ante quem apud Anglo-Saxones mos erat, nos per *Dubbationem* à Rege, sed per consecrationem, militiam legitimam ambientem Equitem creari, facta prius exomologesi, nocte in vigiliis & orationibus in Ecclesia consumta, atque Sacrorum in Missa participatione: quibus peractis Equiti candidato à Sacerdote gladius collo cum benedictione imponebatur. Hunc autem consecrandi Militis modum Normanni, ut scribit Ingulfus, abominati sunt, talem non Militem legitimum existimantes, sed Equitem socordem & degenerem. Hæc post Hickesium loco allegato. Vide *Adobare*.

DUBBERIA. Flecta lib. 2. c. 52. §. 35. *De iis, qui duobus utuntur officiis, videlicet ... tannerie & carnificis, vel officio fossoris & Dubberiæ*.

¶ DUBENUS, *apud antiquos dicebatur, qui nunc Dominus*. Ita Festus, quem emendat Scaliger: *Dubienus, apud antiquos dicebatur, qui nunc dubius*. Gl. *Dubenus, dubius*: Et ramen mirum, inquit idem Scaliger, quod in eodem Gloss. legitur: *Dubius, δισσότιμος*, videtur enim vulgatæ lectioni hujus loci favere. Supplementum Antiquarii habet: *Dubinus, δισσὸς, Dubius, Duplex*.

DUBINGENIOSUS, Ineptus, quasi vir dubii ingenii. Gloss. Lat. Gr. *Dubingeniosus, ἀφυὴς*.

¶ DUBIOSUS, Periculosus. *Dubiosum mare*, in Statutis & privilegiis MSS. piscatorum Massil.

DUBITARE. Acta Alexandri III. PP. ann. 1169. *Ego neque vos, neque excommunicationes vestras apprecior, vel Dubito unum ovum*. Itali *Dottare*, & *Dubitare*, pro *Timere*, *metuere*, usurpant, ut *Dotta*, pro timore: nostri dicunt *Redouter*, [alias etiam *Douter*. Magnum Custumarium Franciæ l. 4. cap. *des peines*: *Dois le juge en toutes choses avoir Dieu devant ses yeux & en memoire; car ce dit n'est pas digne de tenir jugement, qui Doute plus homme que Dieu*. Assisiæ Jerosol. c. 7. *Chacun doit plus aimer & Douter Dieu, & s'arme en son honneur que bongré ne maugré d'homme, ne de femme, ne gaaing d'avoir. Douter les Sarrasins*, in Historia Guillelmi Archiep. Tyr. continuata de Bello sacro, apud Marten. tom. 5. Ampliss. Collect. col. 597. Le Roman *de Narcisse*. MS.

Tu ne Doutes Comte ne Roi,
Les plus riches met en effroi.

Le Roman *de Partonopex* MS.

Si que plaindre ne s'en osoit
Pour Troiens que tans Dotoit.]

¶ DOUBTE, DOUTE, Metus, timor. Præceptum Philippi VI. Franc. Regis ann. 1349. pro nundinis Campaniæ, apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 310. *Pour ce que nous sommes suffisamment informez, que par les prises desordonnées, qui faites ont esté au temps passé par nos Gens, des chevaux des marebans & frequentans lesdites foires, pour Doutes desquelles prises ils serons tenus à petites chevaucheures, &c. Pour la Doubte de vexations & des depends*, ibid. to. 3. p. 30. in Edicto Johannis Franc. Regis an. 1355. *En peril & en Doute*, in Litteris ann. 1358. ibid. pag. 322.

¶ DUBITAS, pro *Dubietas*, Dubitatio, apud Rymerum to. 8. p. 152. col. 2.

¶ DUBLERIUM, Duplum, Gall. *Le Double, Deux fois autant*. Charta Petri de Geriaco Prioris de Regula an. 1301. *Assignationes ... ipsi Conventui fecimus pro sustentatione* XX. *Monachorum ... incluso Dublerio Subprioris*. Vide *Doublerius*.

¶ DUBLIA, Cruſtulum, Gall. *Oublie*. Chartularium Prioratus S. Petri de Domina fol. 93. *Mansus de la Varx debet unum sextarium vini de tasca .... IX. sextarios de frumento ... sex denarios Dublias per Sexagesimam*. Et fol. 107. v. *Post Calendas sex denarios Dublias & unum fassum de cignonis (oignonis) & dimidiam boxiam*. Vide *Deublia*.

¶ DUBLUS, pro *Duplus*, Gallis *Double*, in Instrumento ann. 842. to. 1. novæ Histor. Occitan. col. 76.

¶ DUCA, vox Italica, Dux, Gall. *Duc*, supra legitur in *Derivare*.

DUCALE. Gl. Lat. Gr. *Ducale, ἀγοστὸς τῶν κλινῶν*. Ubi perperam Vulcanius *ductor* reponit. Vetus Gloss. cap. de Pellibus: *Ducale, ἀγοστὸς*. Glossar. Ælfrici: *Ducale*, latteh. Ubi Somnerus, *id scilicet, quo egnus agasonis manu ducitur*. Anglo Saxonibus Latteor, est, Dux. Vita S. Frontonii Abbatis, in Vitis Patrum cap. 8. *Dimisit servulus primum camelum, cujus Ducalem tenebat*: ubi quidam *Ducalem* pro fune; quo animal ducitur, intelligi volunt.

¶ DUCALIS, Pertinens ad Ducem, Gall. *Ducal*. Passim occurrit apud Murator. to. 12. col. 455. 456. 458. &c.

DUCALITER, in morem Ducis, qui præcedit. apud Sidonium lib. 5. Epist. 13.

DU-

DUCAMEN, Ducatus. Glaber Rodulfus l. 1. c. 5. *Illorum quippe Ducaminis principatus fuit Metropolis civitas Rotomagorum* Lib. 4. c. 6. *Universos sui Ducaminis Principes militaribus adstrinxit sacramentis.* Charta an. 999. in Tabulario Burgundiensis Monasterii Ch. 44. *Concedo ex rebus mei beneficii, quod ex Ducamine tenere videor quartas* 3. *&c.* Utitur non semel Dudo de Morib. Normann. p. 102. 112. [Charta Roberti Ducis Burgundiæ an. 1040. inter Instrum. tom. 4. Gall. Christ. col. 143. *Suscipiens Ducaminis gubernacula Burgundiæ.*] Occurrit etiam in Gestis Consulum Andegavensium c. 4. num. 1.

1. DUCARE, *Guidare, vel nutrire*, Joan. de Janua: *unde Educare, i. Enutrire.*

2. DUCARE, Ducem agere, Ducatum tenere. Versus Palæ altaris ædis S. Marci Venetiis inscripti:

Tunc Ordelaphus Faledrus in urbe Ducabat.

Rursum:

Dandolus Andreas præclarus honore Ducabat.

Charta Veneta an. 1430. *Ducante inclito Domino Francisco Foscaro.* Andreas Dandulus in Chronico, de Petro Candiano Duce Venetor. *Ducavit menses quinque.* [Et apud Murator. to. 12. col. 466. *Ducante illust. D. Andrea Contareno inelyto Venetiarum Duce.* Col. 469. *Ducavit fideliter annis* XV. *&c.*]

DUCARIA, Ductus aquæ. Vetus Charta apud Ughellum to. 3. p. 454. *Latus unum extenditur in paludem, alterum latus in Ducaria, quæ dicitur Cula, sicut ipsa Ducaria desluit versus prædictum fluvium.*

¶ DUCARIUM, Palatium Ducis Venetiarum. Vide *Ducatus* 3.

DUCARIUS. Gl. Lat. Gr. *Ductarius*, ἡγεμὼν, *Ducale*, ἡγεμονικὸ τὸ κτῆνον. Ubi forte legendum *Ducarius*.

DUCARIA SCROFA, Ductrix aliarum scrofarum in Lege Salica tit. 2. §. 17. & in Lege Aleman. tit. 99. §. 14. *Ductrix*, in Lege Bajwar. tit. 12. c. 4. §. 2. Gloss. Græc. Lat. ἀγέλαρχος, *Dux gregis*. Catoni c. 150. *Sellarius porcus* est, qui gregem præcedens ducit. Vide *Bourdelot* ad lib. 2. Heliodori pag. 45.

DUCAS, seu DUCCAS, Græcis Byzantinis δοὺκας, Latinis *Dux*. Rogerius Sclavoniæ Dux sub Manuele Imp. sic Chartam subscribit an 1180. *Ego Rogerius Sclavone Dei & Imperiali gratia Dalmatiæ & Croatiæ Ducas manu mea subscripsi.* Inscriptio vero sic concipitur: *In Ducatu Dalmatiæ & Croatiæ existente D. Rogerio Sclavone Duce.* Conventiones Michaelis Palæologi Imp. & Genuensium an. 1261. in Historia nostra Gallo-Byzant. *Quod si aliqua navis mercatorum Januensium fuerit in Imperio nostro, & tunc acciderit, quod stolus Pisanorum, vel Venetorum, vel aliorum, qui habent guerram cum Imperio nostro, & Capitaneus, seu Ducas, vel Castellanus loci, ubi jam dicta navis esset, requireret de hominibus navis prædictæ pro muniendo castrum, &c.* In versione Gallica MS. *Et le Chapitain, Duc, ou Chastelein du lieu, &c.* Cretensis Insulæ apud Venetos Præfectus semper Ducas Crætæ appellatur in Chronico MS. Andreæ Danduli. Vide Meursium in Δίκας.

¶ DUCATONUS, Nummus argenteus valens circiter quatuor libras Francicas, Gall. *Ducaton.* Memorantur *Ducatoni* apud Murator. tom. 12. col. 412. sic dicitur quasi minor *Ducatus*. Vide *Ducatus* 4.

DUCATOR, à *Ducare*, pro *Ducere*, Glossæ Lat. Gr. *Ducatores*, ἀγοὶ, ἡγεμόνιτες, στρατηγήμενοι. *Ducatores navis*, in l. Quemadmodum, D. ad Leg. Aquiliam. *Equites Ducatores*, in Notit. Imper. lib. 1. cap. 149. δουκάτορες, viæ duces, apud Leonem in Tacticis cap. 8. Occurrit apud Tertullianum adversus Judæos c. 13. S. Augustinum lib. 3. contra Maximum, in Vita S. Frontonii Abbatis cap. 7. &c. Glossæ veteres: *Ducator*, ἡγὸς, στρατηγήμενος.

DUCATORIUM. Gloss. Gr. Lat. MS. κέλευστις, *Ducator, hoc Ducatorium*. Editum, *Ductum, Ductarium.*

DUCATRIX, apud Apuleium lib. 1. de Dogmate Platonis: *Illæ vero vitiorum Ducatrices iracundia & libido.* Ita ex vet. Cod. restituit Scaliger ad Manilium. Item *Ductissa*, Ducis uxor. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis:

... Sua temperat acta Ducatrix.

Occurrit pluries ibi, & in Chartis ipsius Mathildis apud Franciscum Mariam in ejus Vita lib. 3. pag. 105. 156. &c. [Item in Charta anni 1012. apud Muratorium to. 2. part. 2. col. 510.] Vide *Ductrix*.

1. DUCATUS, Magistratus, Præpositura. Gl. Lat. Græc. *Ducatus*, ἡγεμονία. Quomodo usurpatur à Suetonio in Nerone, Vopisco in Aureliano, Lampridio in Heliogabalo, &c.

2. DUCATUS. Joannes de Janua: *Ducatus est dignitas Ducis, vel ejus terra. Ducatus sive Provincia*, in Concilio Vermeriensi an. 752. cap. 9. *Ad honorem Ducatus provehi*, in l. 13. Cod. Th. de Proxim. Comitib. dispos. Gunther. lib. 5. Ligurini:

..... Per septem signa Ducatum
Rite resignavit.

Mox:

Marchia tunc tellus erat hæc, nunc vero Ducatus.
Namque volens prisci defendere nomen honoris,
Rex patruo, cum tres Comitatus ille teneret,
His quoque compatilis, & in uno corpore junctis,
Consilio Procerum, celebrem jubet esse Ducatum.

Ducatus, in Lege Ripuar. tit. 33. §. 1. videtur sumi pro Bajwariorum provincia, quæ *Ducatus* appellatione vulgo donatur in ejusdem provinciæ legibus, quod à Duce regeretur, præfertim tit. 2. In Capitulari 3. an. 813. cap. 42. *Ducatus* sumitur pro provincia, quæ à Duce regitur, respectu *Comitatus*.

DUCATUM, neutro genere, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 9. & apud Leonem Ost. lib. 1. cap. 6. Τὸ Δουκάτον, Auctor Vitæ S. Sabæ, Nilus Doxapatrius, & Constant. Porph. de Adm. Imp. cap. 50. lib. 1. de Themat. capit. pariter dixerunt.

¶ 3. DUCATUS, Palatium Ducis. Albertin. Mussat. de Gestis Henrici VII. lib. 3. apud Murator. to. 10. col. 376. *Quos Petrus Gradonico Dux Venetiarum cum comitiva obviam navigans, comiter honorificeque admodum excepit, in Ducatum adduxens.* Alii, teste Pigonio, *Ducarium* appellant.

4. DUCATUS, appellata primum Moneta Ducatus Apuliæ, cusa à Rogerio Rege Siciliæ an. 1240. Falco Beneventan. *Monetam suam introduxit, unam vero, cui Ducatus nomen impositi.* Occurrit in Chartis an. 1181. 1186. apud Ughellum tom. 4. pagina 227. & tom. 6. pag. 98. 106.

DUCATUS, Monetæ Veneticæ aureæ species, ab impresso hocce lemmate sic nuncupatum:

Sit tibi, Christe, datus, quem tu regis, iste Ducatus.

Zecchinum hodie vocant, ab officina monetaria, quæ *Zecca* Italis dicitur, ducto nomine. Venetos autem Ducisubesse nemo nescit: δουκάτον apud Phranzem lib. 3. cap. 27. Constantinus in Hist. Apoll. Tyr. Ἡσοὶ δὲ τὴν ἐπιθυμίαν δουκάτα πεντακόσια. Cudi autem primum cœperunt Ducati sub Joanne Dandulo, qui Ducatum iniit an. 1280. ut auctor est Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 1280. & ex eo Petrus Marcellus in Princip. Venet.

DUCATUS RHODI, in Statutis Ordin. Hospit. S. Joan. Hierosol. tit. 5. §. 42. moneta Rhodiensium Militum.

5. DUCATUS, Defensio in via per alicujus territorium, Gall. *Saufconduit, sauvegarde.* Joan. de Janua: *Ducatus, Ductus, vel guida.* Epistola Gregorii VII. PP. apud Brunonem de Bello Saxon. pagina 139. *Henricum*

atque Rodulfum commoneatis, quatenus nobis viam illic securè transeundi aperiant, & adjutorium atque Ducatum per tales personas, de quibus vos bene confidatis præbeant, ut iter nobis Christo protegente pateat. Occurrit in aliis Epistolis Gregorii, apud Hugonem Flavin. in Chron. pag. 216. 217. 218. & lib. 1. Epist. 77. lib. 4. Epist. 12. 23. apud Fulbertum Carnot. Epist. 44. Godefridum Monachum an. 1190. Arnoldum Lubecensem lib. 2. cap. 3. Will. ab Oldenborg in Itiner. T. S. pag. 145. Burchardum Monach. de Casib. S. Galli cap. 7. Cunradum de Fabaria de Casib. S. Galli c. 8. 19. Walaf. Strab. de Mirac. S. Galli cap. 17. Odonem Cluniac. de Reversione B. Martini à Burgund. cap. 8. Venericum Vercellensem de Unitate Ecclesiæ conservanda p. 46. [Obertum Cancellarium lib. 2. Annal. Genuens. non semel,] &c.

¶ DUCCAS. Vide *Ducas*.

DUCENÆ DIGNITAS, Cujus mentio est in Cod. Th. l. 3. de Cohortalib. l. 7. 8. 20. 21. de Agentib. & ult. de Senatoribus, gradus quidam erat in Schola Agentium in rebus, proximus *Principi Agentium*, sicut è *Ducena* ad *Principatum Agentium* promotio fieret: hæc qui donati erant *Ducenarii* appellabantur.

1. DUCENARIUS, Ugutioni lib. 2. c. 8. dicitur, qui duobus militum Centuriis præerat, sicut uni Centurio. S. Hieronymus ad Pammach. *Post Tribunum Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circiter, Eques. Ducenarii* non semel occurrunt in Veterib. Inscript. 457. 8. 542. 8. & apud Gualterum in Tabulis Siculis p. 18.

2. DUCENARIUS, Judex, qui de levioribus causis judicabat. Sueton. in Aug. c. 34. *Ad tres judicum decurias quartam addidit ex inferiori censu, quæ Ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus causis. Ducenarii*, Procuratores, qui ducenta sestertia accipiebant à Principe, ut docet Dio lib. 53. pag. 506. Vide Jacobum Gothofredum ad l. 1. Cod. Th. de Exact. ubi multa de Ducenariis congerit.

¶ DUCHA, Dux, Ital. *Duca*, Gall. *Duc*. *Ducha Cretæ* insulæ, apud Murator. to. 12. col. 429.

¶ DUCHERII, Sacerdotes qui, licet vitam non profiteantur monasticam, in Prioratibus tamen S. Victoris Massiliensis sedes habent perpetuas, vulgo dicti *Conducbers* & *Panetiers*. Capitulum Generale S. Vict. Massil. an. 1313. *Statuimus, quod in Prioratibus dicti Monasterii habentibus Clericos, Ducherios, Panatarios seu Convivas, &c.* Vide *Conducherii*.

¶ DUCHISSA, ut *Ducissa*, Gall. *Ducheſſe*, Ducis uxor, Ducatus Domina. Occurrit in Opusculo Gualvanei *de la Flamma*, apud Murator. to. 12. col. 1043. Le Roman *d'Athis* MS.

A ſejour y ert la Duchoiſe
Noble dame preux & courtoiſe.

DUCIANUS, Qui ad Ducem spectat. *Duciani*, Ducis limitis Officiales, in l. un. Cod. Justin. de Limit. custod. *Duciani apparitores*, id est, Ducis in l. un. Cod. Th. de Quadrim. brevib. *Ducianum officium*, seu *Ducis* in l. 2. eod. Cod. de Venat. Ferar.

DUCIBILIS, Qui facile *duci* & flecti potest. Victor Vitensis l. 3. p. 52. *Accipiens quoque tyrannus, ut erat Ducibilis & ferus, serpentinam suggestionem, ferabilibus Edictis totam capit Africam commovere.*

¶ DUCIBULUS. Vide mox *Duciculus*.

¶ DUCICULA, ut *Duciculus*. Miracula S. Trudonis lib. 1. cap. 1. *Non passus est moram innectere, ut Duciculam, quam tum forte partim habebat de tonna extractam, remitteret.*

DUCICULUS, Epistomii vertibulum, seu paxillus ori Epistomii infertus: *Douzi, Douzil, & Douzilia*, Arvernis. *le Doſil ou faucet de la tonne*, in Consuetudine Labourtensi tit. 7. art. 9. *Douſils*, in veterib. Consuetudinibus Bituricensibus apud Thomassinum pag. 334. Vita MS. S. Romarici: *Serraculum ab educendo Duciculus dictum.* Vita S. Urbani Episcopi Lingon. cap. 1. *Ligamina vaſorum gladiis præciderunt Duciculoſque abſtraxerunt.* Passio S. Berchrarii apud Camusatum: *Forte ille tunc promptuarium ingreſſus, ante vos ſteterat, & ſudem, quæ vulgo Duciculum, à potu ſcilicet educendo, dicitur, in manu tenens, cerealem amphoræ potum infundebat, &c.* Berta Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis Virg. cap. 5. *Ore cupæ non obſtimato, ſed Ducibulo ſecum in manibus aſporato.* Ubi legendum *Duciculo*. Bernardus Mon. in Consuetud. Cluniac. MSS. cap 54. *Non ſolum fundum cuppæ, verum etiam Duciculum abluere curat.* Liber Ordinis S. Victoris Parisiensis MS. cap. 12. *Sed & matas, ſuperſedes, & muſcatoria, & Duciculos ad lavatorium, quoties opus eſt emundare.* Occurrit præterea in Miraculis S. Ursmari per Flandr. num. 18. & in Miraculis S. Angilberti l. 1. c. 21. & in Vita S. Fidoli Abbat. n. 6. atque ex iis emendandus videtur Wandelbertus in Miraculis S. Goaris c. 7. *Cum Cellerarius ... vinum de cupa quadam hauſiſſet, caſu contigit, ut cupæ Cuniculum aliud forte meditans infirme clauderet, & aperet.* Legendum enim *Duciculum*.

DUCILLUS. Ugutio & Joannes de Janua: *Ducillus, qui & Docillus, qui abdit foramen delii, clepſydra.* Gervasius Dorobern. an. 1138. in Cod. Cantabrig. *Uſque ad foramen obicis, qui uſitato nomine Ducillus vel Clypſedra dicitur, &c.* Inde Occitanis *Adouzilla, mettre en perce, percer le vin.* Vide *Clepſydra*.

DUCIOLUS, Eadem notione. S. Theodoricus in Vita S. Magni apud Canisium: *Tracto ferraculo, meatum in tiprum currere ſinit, ... & feraculum, quod Duciolum vocant, manu ferens, aste conſpectum B. Magnoaldi aſſitit.* Quidam Codices præferunt, *ſeraculum, quod Duciculum vocant.* Eadem habentur apud Bedam in Vita S. Columbani cap. 15.

DUCILLUS, *Illa, lum, Clepſedra.* Joan. de Janua in *Ductilis*.

DUX. Vita S. Benedicti Anianensis cap. 43. Edit. Mabillonii: *Perrexit frater, & abſtracto Duce, egreditur vinum.*

EDUCILLARE, Vinum & vasa delinire, & vendere sub hedera, Sambuco: *Vendre du vin à broche.*

DUCILLA, Ugutioni, Joanni de Janua, & Balbo, *Parva Dux, vel Ducis filia.*

DUCILLUS, *Parvus Dux*, Joanni de Janua. Vide *Duciculus*.

¶ DUCIOLUS. Vide *Duciculus*.

¶ DUCISCATUS, Ducatus, Gall. *Duché*. Charta anni 1231. apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. Armor. col. 1636. *Nec eorum homines compellere ad obediendum ratione feodorum ſuorum de Vicecomitatu de Roban ... in aliquo in Duciſcatu Britannie, niſi apud Ploarmel ſolum.*

¶ DUCISSA, Ducis ux r, apud Rymerum tom. 5. pag. 616. col. 1. Ludewig. Reliq. MSS. tom. 5. pag. 501. &c.

DUCLIS, *Ducla, trium unciarum*. Ita Glossæ Arabico-Lat.

DUCONES. Vide *Durcones*.

¶ DUCTARE, Ducere, Ducem agere. Gerohus Præpositus Reicherspergensis. Expositio in Psal. LXIV. ad Eugenium III. Papam apud Baluzium Miscell. to. 5. pagina 65. *Sicut bi quorum intereſt exercitum campo Ductare, congue inveſtiuntur per vexillum, ſic non indecenter ex longo uſu Præfectus urbis ab Imperatoribus cognoſcitur inveſtitus per gladium contra malefactores urbis exertum.*

DUCTARIUM. Gloss. Lat. Gr. *Ductarium*, ἀγωγὸς, ῥυτὴρ,

ἐμπόρ. *Ductarius*, ἀξονικός. *Ductus*, ἀγωγὴ ὕδατος, ὑδραγώγιον.

DUCTILE. Vide *Ductus*.

DUCTILIS, DUCTILEUS. Joan. de Janua: *Ductilis, à duco dicitur, unde Ductiliter, adverb. & Ductileus, lea, leum, Ducillus, la, lum.*

DUCTITIA, Tributum, quod pro mercibus, quæ educuntur & exportantur, pendtur, *pour les voitures*. Charta Rotroci Comitis Perticenſis an. 1136. *Volumus quod ... à pedagiis, travers ibus, depriſibus, & quibuſvis conſuetudinibus & exactionibus ſæcularibus, una cum animalibus, ſuppellectilibus, & aliis quibuſcunque bonis, &c. mercimoniis, & Ductitiis quibuſvis .... ſint immunes*. Ubi forte legendum *Drictiuris*, id eſt, *Droitures*, ſeu tributis, quæ exſolvuntur.

¶ DUCTIVUS. Vide *Ductus* 2.

1. DUCTOR, Dux, Dignitas Ducis, apud Paulum Warnefr. de Geſtis Longob. l. 2. c. 2. lib. 4. c. 46. l. 5. c. 16. l. 6. cap. 1. 27. 44. Ditmarum lib. 4. pag. 47. Henricum Roslam in Herlingsberga v. 474. &c.

2. DUCTOR, Idem etiam qui Græcis Διαιτήτης, qui ad conducendum aliquem in via per alterius regionem datus eſt à quovis Principe. Luithprandus in Legat. *Turbatus*, Διαιτήτα, *id eſt, Ductori meo*, 50. *aureorum res pretio dedi*. Vide *Ducatus*, *Diaſoſtes*.

DUCTRIX, *Duciſſa*, Ducis uxor. Leo Oſt. lib. 3. cap. 60. *Mathilda Ductrix Liguriæ, &c.* Occurrit præterea apud Helmodum lib. 1. cap. 71. apud Ruodmannum Abbatem in Epiſt. ad Eckeardum, Ditmarum lib. 2. p. 16. lib. 4. p. 36. Eckeardum Jun. de Caſib. S. Galli cap. 10. & 11. Continuatorem Hiſt. Epiſcopor. Virdun. n. 4. in Bullario Caſin. to. 2. pag. 105. &c.

DUCTRIX, Scrofa porcorum mater, in Lege Bajw. tit. 12. cap. 4. §. 2. *Ductrix jumentorum*, in Lege Alaman. tit. 72. §. 1. Vide *Ducaria*.

1. DUCTUS. Marculfus lib. 1. Form. 38. *Si hoc conjurare potuerit, de hac cauſa Ductus ſedeat*. Lib. 2. Formula 18. quæ eſt de fecuritate pro homicidio: *Sed in omnibus exinde Ductus & abſolutus appareas*. Ubi Bignonius, *ductum*, pro *eductum*, poſitum putat, hoc eſt, *de cauſa eductum*. Sed malim hocce vocabulo *ſecurum* eum dici, tanquam conductu & *ſalvagardia* obtentis. Capitulare Caroli M. ann. 808. cap. 6. *De illorum hominum conquiſitu, qui modo foris ducti fuerunt, & poſtea adquiſierunt, poſſquam patres eorum & parentes Ducti ſunt*. Ubi *adquiſierunt*, poni videtur pro *adquieverunt*. Vetus placitum an. 876. editum à Baluzio in Append. ad Capitul. n. 104. *Et hanc meam reſponſionem præſentiæ veſtræ judicium conditionis oſtendi ſæpedictus Fredemirus mandatarius de Ardeſindo Epiſcopo, qui legibus Ductus eſt, atque ibidem reſonat, ex qua auctoritate prædictus locus S. Felicis ſub ditione S. Eulaliæ eſſe debet*. Canones S. Patricii cap. 21. *Cbriſtianus, aut dereliquerit aliquit, & provocat eum in Ductum, & non in Eccleſiam, ut ibi examinetur cauſa, qui ſic fecerit, alienus ſit*. Ubi Waræus ad marginem repoſuit *ſ. judicium*: ſed *drictum* legendum videtur, id eſt, in jus. Vide *Directum*.

2. DUCTUS, pro *Aquæductus*, in Cod. Th. l. 1. de Aquæduct. ubi Tribonianus reſtituit *Aquæductus*. Papias; *Ductus, aquæ decurſus*. Ita autem appellatur, locus, ubi aquæ confluunt. *Doccia*, Italis, eſt canalis tubus fictilis, per quem fluunt aquæ: *Douet*, Andegavenſibus. Gloſſ. Lat. Gr. *Ductus*, ἀγωγὸς ὕδατος, ὑδραγώγιον. Alvarus in Vita S. Eulogii: *Ad prominentem canalis Ductum, qui ſuper illa loca producitur, pervenit*, Tabular. S. Albini Andegav. *Donans nobis ob remedium animæ ſuæ & patris ſui deſcenſum unum, quem habebat in rivulo, qui appellatur Ducto, cum omni conſuetudine, excepto cænagio, & de alio deſcenſu, quem Eminus de Reginaldo Banario in Altione dedit nobis ſimil modo & conſuetudinem, quam ibi habebat, excepto cænatico*. Charta Fundat. Monaſterii S. Laudi Andegavenſis: *Et cum villicaria, & fodrio, & omnibus conſuetudinibus terræ & fluminis à rupe Colubrarie, uſque ad Ductum, à Ductu vero uſque ad vallem, &c.* Occurrunt eadem verba in Charta alia Fulconis Regis Hieroſol. & Comitis Andegavenſis pro Canonicis ejuſdem Eccleſiæ. Vide to. 5. Ughelli p. 1572. Ordericum Vitalem l. 3. p. 479. Hiſtoriam Monaſt. S. Nicolai Andegav. p. 20. 59. Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 308. &c. Occitanis *Douz*, idem valet ac aquæ vel fontis caput, origo. *Deualle*, in Conſuet. Burdegal. art. 115. pro canali latrinæ, ſeu ductu. [Vide *Doitus*.]

DUCTILE. Alia Charta ex eodem Tabulario Eccleſiæ S. Laudi Andeg. *Volumus poſteritati ſcriptum relinquere, quo pacto Sanctimoniales Eccleſiæ Caritatis cum Canonicis S. Laudi Ductile ſub bucca Meduanæ communiter habuerunt*. Occurrit ibi pluries. *Ductiles aquæ*, in Charta Hiſpanica æræ 1026 apud Anton. de Yepez in Chron. Ord. S. Benedicti tom. 5. p. 444. v. *Productiles*, nude, crebro in Tabulis Hiſpanicis apud eumdem.

DUCTIVUS, *Ductibus* ſcatens. Charta Sancti Regis Aragon. æræ 1131. apud eumdem *de Yepez* to. 7. *Monaſtuſum ſive Ductivum, &c.*

DUCTUS VIARUM, in eadem Charta: *Aquis aquarumque exitibus, & regreſſibus earum, viæ Ductibus, & reductibus earum, &c.*

DUDENA, pro *Duodena*, Gallis *Douzaine*. Gloſſ. Gr. Lat. MS. δώδεκα, *Dudena*, *duodecim*. Editum δώδεκα, δωδέκα, *Duodecima*. [Vide *Dozena*.]

¶ DUELECH, *eſt in homine tartari ſpecies, lapis ſpongioſus periculum & maximum dolorem creans*. Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyr.

¶ DUELLA, *dicta quaſi duæ ſextulæ; nam* VIII. *ſcripulis conſtat, quæque ſic ſcribitur* ℧ ℧. Papias MS. Hickeſio Differt. p. III. eſt tertia pars unciæ. A. Jonas Islandus Crimogeæ lib. 1. cap. 8. pag. 85. *Marca Islandica valebat unciam argenti defecati cum Duella*. Gloſſ. Sangerman. n. 501. *Duellis, Sextula bis adſumpta duellem facit*.

¶ DUELLARE, Belligerari, in Diario Belli Huſſitici, apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 157.

1. DUELLIO. Gloſſ. Iſid. *Duellio, Rebellis*, ubi forte legendum *Rebellio*. Id ſuadet Hugo Flaviniac. in Chron. p. 87. *Cives Virdunenſis oppidi defectionem acque Duellionem contra eum dicuntur meditaſſe. Duellis conjuratio*, apud Rollandinum in Chron. lib. 11. c. 17. [Vide *Delliones*.]

DIBELLIO, pro *Duellio*, Rebellio. Gloſſ. Lat. Gr. *Divellio* νοσφίζει. *Divelliones*, πολῖται, ἀρτυγαί. Alibi *Delliones* (leg. *Divelliones*) τυραννίδες, τυραννὶς *Duellium*. Eulogius Cordub. l. 3. c. 4. *Undique Dibellionum inſurgentia bella magnam ei moleſtiam inferebant*.

2. DUELLIO, *Pugil, qui etiam Duellinus dicitur, & inde Duellis per compoſitionem, id eſt, ille pugil, qui perſeveranter durat in duello*. Jo. de Janua.

¶ 3. DUELLIO, ut *Duellum* 3. Singulare certamen. *Diffinierunt, ut per Duellionem placitum illud diviemeretur*, in veteri Inſtrumento. Vide *Duellium*.

¶ DUELLIS. Vide *Duella*, & *Duellio* 2.

1. DUELLIUM, Bellum, proprie *tyrannis*. Gloſſæ Gr. Lat. τυραννὶς, *Duellium*. [Aliæ Lat. Gr. Sangerman. *Duellium*, τυραννὶς.] Dudo l. 2. de Actis Normann. p. 70. *Unius vero luſtri ſpatio perſeverante inter Regem & Rollonem Duellio*, Et lib. 3. pag. 96.

Bella, ſupercilium, fraudeſque, Duellia, telum. Jo. de Janua: *Duellium, quaſi dubellum, vel dubellium, i. duorum bellum*. Ita pro monomachia uſurpat Simeon

Duaelm, ann. 1169. *In Duellio victi oculos eruere.*

¶ 2. DUELLIUM, Jus *duelli*, seu quidquid ad principes locorum Dominos redibat emolumenti ex judiciis duelli examine diremtis. Concordatio inter Abbatem J. Montis & Conventum de partitione fuorum reddituum inter se ann. 1213. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 838. *In his maneriis seu villis habebit ipse Abbas, sicut Dominus, revelationes & hominia & Duellia*, Vide *Duellum* 3. lin. *De compositione de duello, &c.*

1. DUELLUM, ut *Duellum* 1. Anonymus Poeta de Episcopis Eboracensib.

Urbis tunc tenuit sceptrum gens pigra Britonum
Quæ fere continuis Pictorum pressa Duellis
Servitii pondus tandem subacta subivit.

Occurrit rursum infra, & apud Anonymum Goldasti de Suevorum origine p. 170. Vide Festum, & Quintilianum l. 1. c. 6.

2. DUELLUM, Prælium, certamen, apud Ditmarum l. 2. p. 22. lib. 4. p. 35.

3. DUELLUM, Monomachia, seu singulare certamen, quo ambiguæ disceptationes dirimebantur, quæ ordinario judicio terminari non poterant, Στρατιωτικὸν ἀγώνισμα, Acropolitæ c. 50. Joanni de Lyniano veteri JC. *Pugna corporalis deliberata binc inde duorum, ad purgationem, gloriam, vel odii aggregationem.* In qua definitione non comprehendit duntaxat duellum, quod inducitum est ad veri probationem, sed etiam illud, quod inter hostes publicos, condicto vel ex innato odio, vel ad virtutis ac probitatis specimen, & ex Principum consensu initur, quod vulgo *Combat à outrance* à nostris appellatur, de qua duelli specie Uptonus l. 2. de Militari Offic. c. 5. & nos pluribus in Differt. 7. ad Joinvillam.

Duelli judicium, seu duello controversas ambiguas dirimendi originem à Septentrionalibus populis manasse constat, apud quos ab initio in usu erat, uti ex Paterculo colligere est, qui *armis decernere lites suas solitos fuisse scribit.* Apud Stobæum Serm. 10. p. 133. Umbricum cum controversias inter se habebant, pugnabant armati sicut in bello: & qui suos adversarios interemerant, justiorem causam habuisse videbantur.

Sed præsertim id invaluit, ex quo Gundebaldus Burgund. Rex in Legibus suis tit. 45. statuit: *Ut si pars ejus, cui oblatum fuerit juxjurandum, noluerit sacramenta suscipere, sed adversarium suum veritatis fiducia armis dixerit posse convinci, & pars diverse non cesserit, pugnandi licentia non negaretur.* Quæ quidem duello lites dirimendi ratio recepta est postmodum, in Lege Alemannorum tit. 44. §. 1. tit. 56. §. 1. tit. 84. in Lege Bajv var. tit. 2. c. 2. tit. 9. c. 4. & c. Saxo Grammaticus l. 5. Hist. Danicæ de Rege Frothone: *De qualibet vero controversia fero decerni sanxit, speciosius viribus quam verbis confligendum existimans.* Sed potissimum propria fuisse Francorum dicitur in Vita Ludovici Pii ann. 831. de Bernardo: *Is erga Imperatorem adiens modum se purgandi ab eo quærebat more Francis solito, scilicet crimen objicienti semet objicere volens, armisque impacta diluere.*

Neque tamen cuivis suapte duello licebat contendere, sed necesse erat, ut de eo subeundo Judices decernerent. Libellus Catalanicus MS. de Batallia facienda: *Es axi dona à entendre à quel usfage, que batapa nos deu fer per valentat, mes per necessitat, quand la Cort connexera quel reptament es tal que batayasen deja fer, ço es per beya, o per treues trancades, o per trabycio.*

Duello decertaturi ex Judicis decreto, Vadium seu pignus apud eum deponebant, ut postmodum pro damni ac jacturæ compensatione cederent: quod sane in *vadio juri standi*, vel de objectis *rectum faciendi*, actitatum docent Lex Alaman. tit. 36. §. 3. & Lex Bajvv. tit. 2. cap. 15. §. 3. id porro *Duellum vadiare* dicebant. Ufatici Barcinon. MSS. c. 21. *Batoye judicata, antequam sit jurata, si per Militez debet esse facta, per 200. uncias auri valentiæ sit Pignore firmata: & si per pedones sit firmata, per 100. propter hoc, ut ad illum, qui vicerit, sit emendatum malum, quod in bello acceperit, tam in corpore, quam in cavallo, sive in armis, & assequatur hoc, pro quo bellum factum erit, & omnes missiones, quas per illud bellum fecerit, & diffinitum illud, quod acceperit ille, qui victus fuerit.* Assiliæ Hierosolymitanæ MSS. c. 136. *Le Guarent que lon lieve si com eſparjur, deit rèpondre maintenant à celui qui enſi le lieue, Tu mens, & je iuis pret que je m'en aleaute contre toi, & defende mon cors contre le tien, & te rendrai mort, ou recreant en une ourre dou jour, & veſſi mon Gage, & tendra au Seignor ſon Gage à genouil, & le Seignor deit les Gage recevoir, & aſſener le jour de la bataille.* Cap. 79. *Lors s'agenouille l'Apeleoir, & lui tent ſon Gage.* Cap. 87. *Et ſe celuy que l'on appelle enſi s'en veaus acerdre à celuy qu'il appelle de ſon cors au ſien, il le deit dementir mot à mot, & auſſir ſi'n à deffendre de ſon cors contre le ſien, & tendre ſon Gage au Seignor, & ſe il le fait, le Seignor en peut recevoir les Guages.* Le Roman de Garin MS.

A ces paroles ſailli en piez Gerins,
Tonez mon Gage Empereres, dit-il,
Envers Fromond que vo vdez ici,
Des grans aſeres vos a del toi menti.

[Le Roman de Florance & de Blanche Flore MS.

Et ſi roxignox ſaut avant,
Il a au Roy baillé ſon gant,
Pour la bataille confirmer.]

Vetus Consuetudo Normanniæ 2. part. c. 2. *Plainte do multre doit eſtre fete en ceste maniere. P. ſe plaint de T. qui li mardri ſon pere felonesſement en la paix Dieu & Roy, que il eſt preſt de prouver & de fere lui recognoiſtre à une bore de jour. Et ſe T. le nio mot à mot, & il en offre ſon Gage à deffendre ſoy, l'en dois premierement prendre le Gage au deffendeur, & puis celuy à l'apeleur, & cbeſcun doit donner pleges de mener la Loi. Ne pourquant il doivent ambedeux eſtre reteuus en la priſon le Duc, & fere ſus cen qui ſera regardé que l'en devra fere de droit. La bataille i li dois eſtre ottroiée par la Juſtice, & ſi puet bailler l'un à l'autre en une priſon, ſe il vous portant, que il ſoient bailley à bonnes gardes, qui les rendent au jour de la bataille fere.*

Interdum *Gagia Duelli* ad Dominum spectabant. Charta Communiæ Fidemensis in Campania an. 1216. *Gagia duelli Majoris Juraturum dictæ Communiæ erunt, sed victus in Lege duelli meus erit.* Nam & in eum finem apud Dominum vel Judicem deponebantur, ut in emendam seu mulctam pars illorum cederet. Tabularium Monasterii S. Savini Levitanensis an. 945. *Eidem Monasterio donamus & concedimus, ut si qua nobis pecunia pro placitis aut batallis de prædicto Monasterio nobis devenerit, &c.* Charta Philippi Aug. Reg. Franc. ann. 1185. in Hist. Vastinensi p. 707. *Carnifices reddent stallagia, quæ debuerint: vadia duelli ad consuetudinem Gastinesii exsolvent.*

Jam vero dicebatur is *falsum vadium* incurrere, *se mettre en faux gage*, qui cum reo, quem appellasset, duellum inibat ante peracta coram Judice sacramenta in hisce occasionibus fieri solita, in Assisiis Hierosolymitanis MSS. c. 65. ut & si is, qui aliquem de homicidio appellasset, quidpiam diceret, de quo appellatus non esset convictus, in cap. 76. ubi è contra, *se mettre en loiaus gages*, dicitur, qui rem, quam intendit, probat, quod *semettre en droit gage*, rursum dicitur cap. 82. & 86. Neque, opinor, aliud est omnino *Vadium mentiri*, in Legibus Inæ Regis cap. 14. *Si quis eam*

ram Epiſcopo teſtimonium ſuum & Vadium mentiatur, 30.*ſol.emendet*, *Vadium* enim *mentitur*, qui de juri ſtando *vadium* dedit, illud deſerit, nec juri ſtat. Vide Probat.Hiſt.Turenenſis p.36.Hiſtor.Beneharn. p.375, Leges Henrici I.Reg.Angl.c.59.&c.

Interdum parti ipſi *Vadium* dabatur, quod & olim factitatum in deditis, arguunt, quæ habentur in Lege Bajvv.c.2.17.§.2.[Id confirmare licet ex Arreſto Scacarii Paſchæ an. 1277.apud D. *Bruſſel* to.2.de Uſu feudorum l.3.c.18. p.983. *De quodam homine vicecomitatus Caudebeci petente bona adverſarii ſui quæ per vadium belli detinuit, & ſuſpendi fecit, ad ipſum pertinentia per conſuetudinem Normanniæ, ut dicebat, quæ quidem bona dictus Vicecomes tenebat pro Domino Rege : concordatum fuit, quod dictus homo victoriam habens, bona mobilia habebit, & immobilia, dominis in quorum terra conſiſtunt, remanebunt, ſi de conſuetudine debeant habere.*] Quin imo is uſus invaluerat ut appellans chirothecam, ſeu rem quamvis aliam coram judice projiceret, eamque appellatus, judicis prius petita venia, è terra levaret, eoque facto duellum in ſe ſuſcipere profiteretur. Petrus Cluniacenſis l.1.de Miraculis pag. 1261. *Juſſus poſthæc à judicibus venire, & ea, quæ dixerat, comprobare, propius acceſſit, & iterans, quæ dixerat, cæpta temeritate ſe vere dicere confirmabat. Cumque inſtaret, rurſum ei judices præceperunt, ut ſecundum morem regionis Gadium, rei videlicet ab eo probandæ argumentum, manu propria in ejuſdem Gerardi prioris poneret, qui velut ex bona conſcientia audaciter Gadium in manu ejus ponens, ait; Hujus, ut dixi, rei ego teſtis ſum, aliis quoque teſtibus, vel duello idipſum probaturus*. Froiſſart.2.vol.c.85.*Et pour moi purger en la preſence Monſeigneur que vez-là, l'en jette mon Gage, or le levez.* Idem 4.vol. c.42. *Quand il eut pensé un petit, il ſe tira avant; & prit ſon chaperon en ſa main, & vint devant le Roy, & le Comte Mareſchal, & dit, Comte Mareſchal, je di, que tu es faux, mauvais & traiſtre, tout ce je prouveray, mon corps contre le tien, & veila mon gage.* Monſtrelletus 2. vol.p.68. *Maillotin jetta ſon Gage, & Meſſire Hector le leva par le congé du Prince.* Guigneville in Peregrinatione animæ :

Il eſt mauvais, faux & traitre,
Quelque nom ait, ou quelque titre,
Je l'appelle de trahiſon,
Et ſans faire dilation,
Devant tout voſtre Barnage,
J'en offre & bail le mon Gage,
Et vueil en champ mortel entrer,
Pour vous ſa trahiſon monſtrer.

Le Debat du cœur & de l'œil, MS.

Le cœur replica ce lang age,
Et dit à œil, tu as menty,
Un ſoupir t'en jette pour Gage;
L'œil reſpondit, Aucunement, mais ty.

Datis autem & receptis vadiis, Appellans & Appellatus pacem inter ſe inire non poterant, inconſulto & invito Domino; qui, ſi paci nollet conſenſum præbere, aſtringere eos poterat ad perficiendum duellum. Ita Aſſiſiæ Hieroſol.c.87. & Philippus Bellomanerius cap.58.& 63.[quod de Dominis ipſis non eſt intelligendum; poterant enim illi pacem inter ſe componere, & *firmatum* duellum antiquare. Inſtr.ann.1301.in Antiquit.Benedict.Pictav.MSS.to.3.p.552. *Cumque hac de cauſa prædictus Abbas duellum cum Aimerico filio ipſius Iteri ſumpſiſſet coram tam dicto Comite, tandem placitum tale fecerunt, ut, &c.*]

Non modo *Gagia* à pugnaturis dabantur Domino, ſed & obſides: qui quidem, ſi is, cujus vades erant, ſuperaretur, indictam mulctam perſolvebant. Conſuetudines Lorriaci : *Et ſi de legitimis hominibus factum fuerit, Obſides decies centum & 12. ſolidos perſolvent.* Hinc natum proverbium apud noſtros volunt, quod hocce tetraſtico comprehenſum :

C'eſt un proverbe & commun dis,
Qu'en la Couſtume de Lorris,
Quoiqu'on ai juſte demande,
Lebatu pase l'amende.

De ejuſmodi obſidibus egit le Roman *de Garin:*

Devant li Roi ſont li gage plaié,
De dous Barons qui ne ſont gueres cher,
Li Emereres n'i ot ſes reples gier,
Et ce fuſt mal qu'il n'eſt fit oſtagier,
Par cele cheſe lor fut grant encombrier.

Alibi.

Et Yſorè ſon gage porofri,
Là le pleurirent & parent & ami:
Dont faut avant li Loherans Garin,
De ſes deſandre eſtoit prez & garnis,
En porofrant ſon gage porofri,
Pleuſiez moi li Alemans Orri,
Et vos Girart, le Borgoing Auberi,
Mi nevveu eſtes, ne mi devez faillir.
Ge ne vueil nul, li Empereres a dit,
Autres Oſtages i covient à venir.

Vide Chartam libertatum oppidi Cellarum in Biturigib.ann.1216.apud Thomaſſerium in Conſuet.Bituric. l.1.c.58.

Gagiis receptis ac obſidibus datis, dies pugnæ ad quadrageſimum indicebatur à Domino vel Judice. Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. c.95. *De toutes manieres de Bataille que de meurtre ou d'omecide, a ſ'on 40. jours de reſpit, puiſque les gages ſont donnez; & au Quarantieſme jour entre Prime & Tierce ſe doivent les Champions venir pour offrir en l'oſtel dou Segnor, l'apeller avant, & le Deffendeor après.* Et cap.65.*Le Seignor doit le gage recevoir, & aſſener le jour de bataille au quarantieſme jour, ſe ce n'eſt d'omecide, en quoi il n'i a que 3. jours de veſpit de bataille.* Erant & *Gagia duelli, de quibus non dabantur obſides*, ut eſt in Charta ann.1240, ex Tabul.Foſſatenſi f.51.

Sacramenta quæ in his occaſionibus de more fiebant ſuper ſanctam Crucem, ſanctas Reliquias aut ſancta Evangelia proferebantur coram Sacerdotibus vel Eccleſiæ Miniſtris. Charta Theobaldi Comitis de juramentis, è Chartul.S.Magdalenæ Caſtrodun.fol. 1. *Ne alicui liceret exhibere Sancta ad ſacramenta juranda in villa Caſtriduni præter Miniſtros præſentis Eccleſiæ omnibus duellis vel ſacramentis, quæ in curia eorum ſeu in manu Præpoſitorum ipſorum in præfata villa*, Et fol. 29. *Nemini niſi memoratæ Eccleſiæ Miniſtris liceat exportare Sancta juranda ad ſacramenta in duellis, quæ in Curia Comitis ſeu in manu ſui præpoſiti inſumpta fuerint vel arramiſſa*, Item fol.56.*In duellis & aliis purgationibus, quibus ſacramenta ſunt neceſſaria, pugiles veniunt ad Eccleſiam Canonicorum, audita Miſſa Canonici portant Sanctuaria Eccleſiæ ejuſdem ad bella in domo Comitis, & aliis ſacramentis faciendis.* Denique fol. 59. *Ad duellum autem vidis ſacramenta S. Leobini portari à Presbytero S. Leobini in domo Comitis.* De ſacramentis ſuper res ſacras plura vide in *Juramentum*.

Arma duello decertantium, ſi peditum, erant *Gladius & Clypeus*, quorum armatura ſic etiam deſcribitur in Speculo Saxonico l.1.art.63.*Judex cuique duos præbere debet, qui videant, quod ſecundum conſuetudinem præparentur. Quantum voluerint de corio & linea induant, dummodo frontes, id eſt, capita atque pedes permaneant enudati. In manibus non niſi ſimplices habeant chirothecas; nudum in manu quilibet habeat Gla-*

Gladium, & cum uno vel pluribus, secundum cujusque arbitrium præcingatur: Clypeum ligneum corio tectum, & non nisi umbonem ferreum in manu ferant, & unicam tunicam induant, cujus manicæ usque ad cubitum se extendant.

Arma vero *Militum* seu Equitum duello decertantium pluribus describunt Assisiæ Hierosolymitanæ MSS. c.95. *Et se ils sont Chevaliers, ils doivent venir à cheval en l'hotel dou Seignor pour eaus offrir, & doivent avoir les Chauces de fer chauçies, & lor Espalieres vestues, & doivent faire amener les chevaus couverts de fer, & de toutes autres choses appareillées, ainçy com por entrer en champ, & faire apporter lor autres armures dequoy ils doivent estre armés et champs; de Haubert, & de Chauces & de Heaumes & Visieres, & que chacun ait Cote a armer, & Gambison, se veaut, & se il ne veaut Gambison, il peut mettre devant son ventre une Contrecurée de tèle, ou de coton, ou de boure de sec tèle, & si fort com il vodra; & doit avoir un Escu & une Lance & deux Espées, & que les lanees soient d'un long, & que les fers des lances & des espées des Chevaliers, qui se combatent en champ guagées de bataille, & doivent estre de tel façon com il vodront; mais que ils ne soient pas tels, que ils puissent passer par les mailles dou Haubert, sans tailler ou rompre maill, & doit avoir en l'oreille dou Heaume tout autour Orles de fer, tels com il vodra, ou Rasoi: Et en l'escu doit avoir deux Broches de fers tout emmi l'escu, & l'autre au pié de soute, & doivent estre de tel grosse, come il vodront, & de tel longour jusques à un pié & neent plus. Et emsuit l'escu tant de broches de fer com ils vodront, agues, ou rasours: Et le cheval doit estre couvert de Couverture de fer, & avoir une Testiere de fer, & emmi la Testiere une Broche de fer, telle come celle de l'escu: & peut mettre chascun en ses couvertures de fer d'entour che ne si lonc come il vodra pour les jarès & les jambes de son cheval couvrir & garder, & chescun doit l'une de ses espées attachée à l'arçon de la selle deviant, & l'autre doit avoir ceinte, & le fenre taillé jusques à renges, & peut avoir, se il veaut, un ou deux fourreaus pleins de ee, que il vodront, mais que de chose que il puisse nuire son averseire, ne gregier, & pewent couvrir leurs chevaus d'autres couvertures sur celles de fer, telles come il vodront.* Adde c.96.

Idem pluribus profequitur le Roman *de Partonopex* MS.

Rois Sornegur est bien armez,
Bien sai comment or m'escoutez;
En Chauces est de soie faites
Belei, bones & legeretes,
Si a un bon Hauberc vestu,
Et a un bon double Escu,
Et bon Heaume el chief lacié,
Et en son poig un bon Espié,
S'a une Espée longue & dure
Et bien molùe à sa mesure,
Une autre à son arçon pendue,
D'autre part une Besagne,
Et sa Misericorde à ceinte
De fres entouchements enteinte,
Et un Alesnas bien poignant,
Mouls s'en poot faire à tant,
Et est sor un mouli grant cheval,
Qui bien covient à tel vassal,
Bien est covert de Coutures
De fer tenant com pieres dures.
Partonopex vest bien armez,
Et à loi de Frans adobez.
Chauces de fer a bien taillées,
Et bien de soie appareillées.
Heaume & Escu & fort Espié,
Et bon Hauberc menu maillié;
Mais il n'a cune sole Espée
Cel a a son arçon noée,
Et fiet sor le bon cheval noir,
Bon le cuide a son oes avoir,
Et Culiere & bone Crapiere,
Aate de fer & legiere,
N'a cure de Misericorde,
Ne d'Alesnas pas ne le borde,
Ne cure n'a de Besagne,
Ja n'en est par lui esmolue.

Gum autem Campiones ex militum ordine non erant, clypeo & baculo decertabant, ut patet ex Capitular. Ludovici Pii. Vetuit subinde Philippus August. an. 1215. ne baculus trium pedum longitudinem excederet. Vide D. *de Lauziere* tom.1. Ordinat. Reg. pag.35.

Per Statuta S.Ludovici l.1.c.80. Si *Miles* de crimine aliquo capitali & atrociori appellaretur à *Villano* & *Cufumario*, Militi liberum erat Equitem, contra, si Villanus à Milite appellaretur, Militi Pedi tem pugnare. Vide *Campio*.

Ætas, qua quis duellum inire cogi poterat, erat 21. annorum, juxta Stabilimenta S.Ludov.lib.1.cap.71. & 140.& Statuta MSS.Caroli I.Regis Sicil.c.137.

A Duello ineundo eximebantur primo mulieres, apud Bractonum l.3.tr.2.c.2.§.11.12.in Fleta l.2.c.34.§. 25.c.35.§.4.Vide *Campio*.

2. Qui annum ætatis sexagesimum excesserant, ut est in Statutis S.Ludovici, apud Bractonum l.3.tract.2. c.21.§.12. Brito de jure Anglicano p.40.septuagesimum habet.

3. Ægroti, aut aliqua infirmitate detenti, *Mohaignez*, in iisdem Statutis S.Ludovici lib.1. c. 166. & apud Bractonum loco laudato, Brittonem fol.40.&c.

Denique Sacerdotes, Clerici, Monachi, atque hi *Vicarios* & *Campiones* dare tenebantur. Vide Goffridum Vindocin.l.3.Epift.29. Statuta Alexandri Scotorum Regis c.5.§.1.& supra verbo *Campio*.

Erant præterea casus complures, in quibus duellum locum non habebat, quos recensetBellomanerius cap. 63.Horum

Primus est, si mulier appellavit, nec suum advocatum retinuit: nam mulier pugnare non potest.

2. Si mulier sub viri potestate appellat sine illius consensu & auctoritate. Vide Assisias Hierosolymit. cap.98.

3. Si appellans nullam parentelam vel affinitatem habet cum eo, pro quo appellat.

4. Si appellatus jam pugnavit, pro quo appellatur.

5. Si appellans est servus, & appellat hominem ingenuum ac liberum.

6. Si appellans est Clericus: quia non potest se obligare in Curia laica, nisi de proprietate temporali.

7. Si appellatus est Clericus.

Evenit aliquando, ut ipsi Clerici sese defenderent aut etiam aggrederentur duello. Id manifeste patet Constitutione Guillelmi Conquestoris Angliæ Regis & Ducis Normanniæ an.1080. inter Concilia Rotom.ult.edit.p.69.art.xix.ubi sic legere est: *Si Clericus duellum sine Episcopi licentia fuscepertt, aut assultum fecerit, Episcopo per pecuniam emendetur.* Id puto fuisse rarissimum. Cum Episcopis vel Abbatibus talis erat contentio,quę juxta pravam temporum consuetudinem non poterat nisi duello dirimi,tum laicos eligebant, qui vices suas obirent, & Campionum munere fungerentur. Vide *Vicedominus*.

8. Pro casu, de quo judicium datum esset.

9. Pro casu notorie falso.

10. Si alias res est bene probata.

11. Si appellans est bastardus, seu nothus, & appellatus homo ingenuus & liber: quia non licet homini ingenuo cum notho pugnare. Sed inter duos nothos appellum valet

12. Si pax facta est de facto, de quo fit appellum, & confirmata à Justitia superiore, qua deficiente confirmatione valet appellum.

13. Si quis appellatus est de homicidio, & mortuus, antequam moreretur, nominavit suos interfectores, & appellatum à crimine innocentem dixit.

14. Si appellans vel appellatus est minor annorum.

15. Quando leprosus hominem sanum appellat, vel si homo sanus leprosum appellat.

16. Quando casus non cadit in vadium.

Prædictis addunt Fori Beneharnenses rubr. *de Batalha*, art. 1. in rebus, quæ per testes, aut alio quovis modo probari possunt, appellum non valere. Et

Assisiæ Hierosol. c. 102. dicunt, assisiam seu usum fuisse in Regno Hierosolymitano, Dominum non debere recipere vadia patris contra filium, nec filii contra patrem, nec fratris contra fratrem. De ultimo casu vide Statuta S. Ludovici lib. 1. cap. 165. Adde Foros Aragonenses lib. 8. tit. *de Duello*, & Molinum in Repertorio V. *Batalla*,

Tillius to. 1. p. 313. ait, Principes sanguinis Regii excipi debere à duellis; sed has exceptiones ponit Bellomanerius c. 1. *Fix de Rois ne doit pas combattre à son homme por plet de meuble, por catix, ne por heritage: mais s'il appelloit son home de murdre ou de traison, en tel cas converroit-il, qu'il se combastit à son home. Car li vilain cas sont si vilain, que nuls d'engnemens ne dut estre vers eels qui accuse.*

☞ A duellis excipiebantur etiam Duces, ita tamen ut per *Vicarium* seu *Campionem* appellanti responderent, Charta Frederici I. Imper. an. 1156. apud Mirœum to. 1. p. 549. col. 1. *Insuper posesi idem Dux Austriæ, cum impugnatus fuerit ab aliquo de duello, per unum idoneum, non in enormitatis macula detentum, vices suas prorsus suppleve.*

Duello succumbentium pœna fuit ultimum supplicium, suspendium, capitis minutio, vel certe membri debilitatio, pro criminis qualitate, uti diserte produnt Stabilimenta S. Ludovici l. 1. c. 8. Speculum Saxonicum l. 2. art. 1 & 5. 2. Wichbild Magdeburg. art. 82, §. 1. Bracton. l. 3. tract. 2. c. 21. §. 6. &c. Cujus moris exempla suggerunt Ditmarus l. 3. p. 29. Willelmus Malmesbur. l. 4. p. 124. Will. Neubrig. l. 2. c. 5. Rogerus Hovedenus pa. 466. Galbertus in Vita S. Caroli Comit. Flandr. n. 94. Gualterus Tervan. in Vita ejusdem Caroli c. 39. & alii à nobis laudati Scriptores in Notis ad Alexiadem p. 298. ubi apud Normannos nostrates secus olim observatum in delatoribus ostendimus, quod & in Anglia obtinuisse innuit Bracton us lib. 3. tract. 2. cap. 21. §. 7. *Si autem* (appellans) *victus fit in Campo, aliud erit*, (id est, non afficietur ultimo supplicio, ut Appellatus) *quia non stat per ipsum, quin fiat disfratiocinatio: & quamvis ad gaolam mittendus sit, tamen fit ei aliquando gratia de misericordia, quia pugnat pro pace.* Eadem habentur in Fleta l. 1. c. 34. §. 32. Verum Philippus Augustus Rex Franc. Normannicum istum morem rescidit, & ad jus commune reduxit, quo talionis pœna in appellantem, si succumbat, decernitur, uti Gunterus l. 7. Ligur. ait:

Passurum similem non victo crimine pœnam.

Scribit Lucianus in Toxari apud Scythas, si quis singulari certamine superatus foret, ei dextram abscindi solitam, pœnæ causa,

Alia à prælatis & laudaris, purgationis per duellum exempla, delcribunt passim Scriptores, Gregorius Turon. l. 7. Hist. c. 14. Fredegar. in Chron. c. 51. Paulus Warnefridus de Gest. Longob. l. 4. c. 49. Theganus de Gest. Ludov. Pii c. 38. Vita Aldrici Episc. Cenoman. p. 120. Baldricus Camerac. l. 1. c. 10. Aimoinus l. 4. de Miraculis S. Benedicti c. 11. Ditmarus in Chronico l. 3. p. 29. Wippo in Conrado Salico p. 439. Regino an. 950. Hugo Flavinia censis in Chr. part. 2. c. 27. Luitprandus in Legatione, Lambertus Ardensis p. 140. Lambertus Scafnaburg. ann. 1048. 1050. Chronicon Moriniacense l. 2. p. 366. Petrus Venerabil. l. 1. de Miraculi. c. 8. Albertus Stadensis an. 1050. 1105. Vita S. Austregisili, Falcandus de Calamitatib. Sicil. p. 668. 691. W. Tyrius l. 9. c. 7. Cæsarius lib. 3. Miracul. cap. 18. lib. 9. c. 48. Antiquitates Fuldenses pag. 614. Willelmus Neubrig. l. 2. cap. 5. Matthæus Paris an. 1163. Rodericus Toletanus lib. 6. de Reb. Hispan. cap. 26. Gesta Consul. Andegav. cap. 3. Acropolita cap. 50. Pachymeres lib. 1. Gretzerus in Episcopis Eystetensib. p. 492. Marca in Hist. Beneharn. l. 4. c. 8. & 10. Sirmondus in Notis ad Epist. Gotfridi Vindocin. l. 3. Epist. 38. Marlotus in Chronico S. Nicasii Remensis c. 10. Oliverius Marsanus in Tract. de Duellis, initio, &c.

Pravam istam duelli examine lites ac controversias ambiguas dirimendi consuetudinem, quam *impiam* etiam vocat Luitprandus Rex Longobard. in Legib. tit. 91. §. 4. quamque *propter consuetudinem gentis suæ Longobardorum vetare* se non potuisse ait, abrogare sæpe annixi sunt summi Pontifices, Episcopi, & Concilia, & anathemate damnarunt, vel certe improbarunt, imprimis Concilium Valentinum an. 855. can. 12. Nicolaus I. PP. Ep. 50. ad Carolum Cal. ex qua desumpta 2. q. 5. *Monomachiam*, Agobardus lib. Adversus legem Gundobadam c. 14. & lib. Contra judicium Dei, Cælestinus III. Frideric. I. in Constitut. Siculi libro 2. tit. 32. Alexander III. PP. Epist. 19. denique Synodus Tridentina sess. 25. c. 19. Sed & hanc improbant omnino Senator l. 2. Epist. 24. Ivo Carnot. Epist. 168. 247. 280. Auctor Flettæ lib. 1. cap. 34. §. 26. ut & aliquot alii ejus ætatis Scriptores,

Quinetiam Reges ipsiac Principes hanc abolere penitus in dominiis suis subinde conati sunt, præsertim S. Ludovicus Rex Franciæ, qui duella omnino in suis terris fieri prohibuit, ut ex Statutorum ejusdem Regis lib. 1. c. 2. colligitur. Sed hæc prohibitio locum habuit tantum in propriis terris, non vero in terris vassallorum. Unde cum Prior S. Petri de Monasteriis, qui *in quantum Prior Regem associaverat* in sua villa, quæstus esset, quod regius Ballivus duella pariter amoviisset ab eadem villa, quia sine assensu suo inde amoveri non debuerant: *Placuit D. Regi, quod si Prior teneret ibi Duellum, teneat per ipsum, & totum per proprium servientem suum, & non per servientem communem inter ipsum & D. Regem, quia Rex non vult habere aliquid in Duello. Si tamen ratione Duelli committatur terra vel aliud, voluit D. Rex portionem suam sibi reddi ratione associationis prædictæ.* Inter Aresta Cand. 1260. in 1. Reg. Parl. f. 109.

Piissimi Reg. exemplo, Alphonsus Comes Pictavensis & Arvernensis subditis suis vice privilegii, concessit, ut eorum nemo ad duellum faciendum cogeretur. Id certe expressum legitur in Libertatibus ab eo concessis urbi Riomensi in Arvernis ann. 1270. *Item quod nullus habitans in dicta villa de quocumque crimine appellatus vel accusatus fuerit, teneatur se purgare vel defendere Duello, nec cogatur ad Duellum faciendum, & si refutaverit, non habeatur pro convicto, sed appellans, si velit, probet crimen, quod objecit vel per testes vel per probationes, juxta formam juris.* Id privilegii iisdem verbis con-

concessum legitur, ab Edwardo Rege Angliæ incolis Vianæ, Valentiæ, & Castelli-Amorosi in Aginnensi Provincia, in Charta descripta in Regesto Consulabriæ Burdegal.fol.33.Bastidæ in Petrogoricis à Philippo Pulcro Rege ann. 1310. hominibus de corpore Monasterii Fossatensis ab Alexandro PP.in Tabular. ejusd. Monast.p.7.Tornacensibus à Philippo Aug. ann.1187. in Charta Communiæ Tornacensis, incolis S. Audomari à Guillelmo Comite Flandriæ ann.1127. in Charta descripta in Probat.Hist.Guinensis p.195. Monachis S.Dionysii in Francia ab Innocentio PP.apud Doublet.um p.580.Wiennensibus Austriacis à Friderico II. Imper.in Charta ann.1237.descripta à Lambecio lib.2. de Bibl.Cæsar. pa.81.*Si septima manu bonestarum personarum expurgare se possint*. Arnhemensibus Otto Comes Gelriæ ann.1233.Bommelienſibus, Thylanis, & Neopaludanis Raimoldus Comes Gelriæ Chartis an. 1327. 1329. & 1335. ut auctor est Freder.Sandius in Consuetud. Feudales Gelriæ p.435. &c. Vide Probationes Hist. Vergiac.p.212.&Somnerum in Glossar.ad Script.Angl. V. *Duellum*, Scribit Saxo Grammaticus lib. 10. Hist. Danicæ p.171. *abrogatam* apud Danos *Duellorum consuetudinem*, servato tantummodo *ferri candentis* judicio,

☞ Duella prohibuit etiam Philippus IV. an. 1303. quod subinde an.scilicet 1314. renovatum & confirmatum fuit, ad certum præfinitumque tempus : *Provocationes ad Duellum & gagia Duellorum recipi, vel admitti, ipse Duella fieri vel iniri durantibus guerris nostris expressius inhibemus*.V.D,de *Lauriere* to.1. Ordin. Reg.p.390.lb.p.567.legitur Edictum an.1315.Ludovici X.qui,quod antiquitus inauditum fuerat in Francia,*vadiare duellum* permittit etiam cum quis de furto postulatur : *Nous voulons & octroions, que en cas de murtre, de larrecin, de rapt, de trahison, & de roberie, gage de bataille soit ouvert, je los cas ne poroient estre provez par tesmoings*,

Denique eum promiscue duella decernerentur pro quibuslvis controversiis, etiam levioris momenti, decrevit Henricus I. Angl.Rex in Legib.suis c.59. *Ut non fieret bellum sine capitali ad minus 10.sol.nisi de furto, vel hujusmodi negotiis compellatio esset, vel de pace Regis infracta, vel in illis, in quibus est capitale mortis*, [Et Ludovicus VII. in Charta an.1168. *Pro debito citra quinque solidorum dationem, inter aliquos non judicetur Duellum*.]Certe constat,non modo pro criminibus capitalibus admissa duella, sed etiam in probationibus proprietatis prædiorum, statusac conditionis, & similium.At cum nostri pravum hunc usum abolere penitus non possent,eo rem deduxere,ut duella non agerentur, nisi in quatuor istis casibus enarratis in Arresto 22. Junii ann.1422. quorum primus est, ut crimen capitale esset, 2.ut de crimine perpetrato omnino constaret, 3.ut accusatus notorie eo infamaretur, 4.denique ut res probari non posset per testes,

DUELLUM TENENDI, ut tunc loquebantur, facultatem ac jus non habebant feudales omnes Domini, sed ii tantum quibus id ex lege, consuetudine, vel lapsu temporis competebat. Arresta Pentecost.ann.1263.in 1. Reg.Parlament. f.33. *Item quod usus est habere pilloricum, & tenere Duellum, & dictum est quod habeat sainam justitiæ in dicta villa*. Idque potissimum locum habebat in atrocori crimine. Stabilimenta S.Ludovici l.1.c.38.*Et encore ont plus li varvasseur; car eus tiennent leurs Batailles devant eus de touses choses, fors de grans meffes*. Nam licet in inferiori Curia duellum vadiaretur, seu admitteretur, vel decerneretur, in ea tamen non peragebatur, sed in Curia Majoris Domini, ad quam id juris spectabat, ut est in Regiam Majestat.l.3.c.23.§.9.10. Tabularium Dunense apud Mabillonium : *Non absurde autem videtur hic inferere, quod prædicta villa non solum ipsa ab omni prorsus exactione liberrima huc usque perseveraverit : verum etiam in tantum hujusmodi privilegio omnes cæteras antecellit, ut de proximis circumquaque villis ad judicium calidi ferri portandum, & ad Bellum Campienum clypeo & baculo faciendum ex antiquitate semper illic accusatores & accusati conveniant, totaque causa ad illius villæ Domini deferatur audientiam*. Charta Alconoræ Comitissæ Viromandensis ann.1191.*Minister B.Mariæ debet tenere usque ad Duellum placita, & sunc ab eodem ministro receptis obsidibus Duelli, ipse minister Duellum & obsides tradit servienti meo,qui est Præpositus Viriaci, ad ducendum Cauniacum, usque ad domum meam*.Charta Communiæ Peronensis anno 1207. *Si Duellum inde iudicatum fuerit, fiet in Curia nostra, sicut debet fieri de quibuscumque rebus Duellum fuerit indicatum*. Inquestæ Parlamenti S.Martini ann. 1254. *Abbas Columbensis dicit contra dominum Regem, quod usus fuit habere judicium Duelli de hospitibus suis, cujuscumque rei sit : & usus fuit addicere prædictum Duellum, quando adjudicatum erat,in Castro Domini Regis de Nogento ad justitiam Domini Regis.Et si dictum Duellum pacificatum fuerit per justitiam Domini Regis, Abbas dicit, quod usus fuit habere emendas. Et si res accidit, quod dictum Duellum est ultra, & quod aliquis pugnantium sit victus, quod usus fuit habere bona illius, qui victus fuerit,si hospes suus fuit*.Regesti Castri Lidi in Andibus fol.24.25. *Omne Duellum undecunque veniat, victus erit Comitis,hoc modo,quod Præpositus Majoris ducat victum,reddendo Præposito Castri Lidi to.fol. exceptis hominibus Monachorum.Ad Majorum non poterit fieri Duellum vel judicium,quod non mittatur ad castrum Lidi,exceptis hominibus S.Martini.De omni terra Archiepiscopi, si contentio fit judicii, vel Duelli, vel etiam sacramenti, debet terminari anne Senescallum Comitis ad Castrum Lidi, &c.*Vide Notas nostras ad Stabilimenta S.Ludovici p.168. [*de Lauriere* in Institutiones Loiselli lib. 2. tit.2.regula 47.] Historiam Monast. S.Nicolai Andeg. p.614.tom.5.Vitar.SS.Ord.S.Benedicti p.762. Probat. Hist.Monmorenciacæ p.395.& supra in vocabulo *Bannaria*.

De *compositione de duello ante ictum vel post*, [quod jus, *Justitiæ pro Duello* dicitur in Charta Guillelmi Aquitaniæ Ducis to.2.Gall.Christ.Instr.col.429.]scilicet post *vadia* data, emenda debebatur Domino. Charta Mathildis Comitissæ Nivernensis an. 1223. *De gagiis Duelli, quod pacificabitur, non nisi 7.solidos & 6. denarios tantum capiam de uno quoque*. [Charta Hugonis Abb.Centul.ann.1228.ex Tabul.S.Richarii : *De qua emenda (nempe VII.solidorum & VI. denariorum) soli juramento Servientis S. Riebarii credetur, absque lego alia seu Duello*. Litteræ an. 1236. ex secundo Chartul. S.Quintini in Insula : *Si qui provocaverint se ad Duellum in prædicta villa, causa tractari debet per Ecclesiam.....& tota materia Duelli ad Ecclesiam pertinebit*.] Libertates urbis Belnensis, in Burgundicis Perardi p. 275. *Si compositio de Duello ante ictum vel post, fiat, 65. solidos & 6. denarios habebo*. Charta Gaufredi de Leziniano Dom. Meruenti an. 1240. *Si autem aliqua causa noveatur coram Canonicis, de qua Duellum debeat adjudicari, si pax intervenerit ante judicium,quod exinde pervenerit inter me & Canonicos, per medium dividatur. Si vero adjudicatum fuerit Duellum, ex tunc totum erit meum, quod exinde pervenerit, & ex quo orta fuerit querimonia coram Canonicis pro Duello, non poterit nisi pace vel judicio remanere*. Consuetudo Lorriaci an. 1187. *Si homines de Lorriaco vadia Duelli temere dederint, & Præpositi assensu antequam tribuantur obsides, concordaverint, duos solidos & 6. denarios*

vius uterque perfolvat, &c. Vide Roverium in Reomao p.667.

BANNUM DUELLI. Charta Willelmi Dom. Talemondenſis Caſtri: *Quod ſi homo S.Crucis prælietur in Campo, ſive vincat, ſive vincatur, Bannum non reddet niſi S.Cruci & ejus Abbati.*

DUELLIA ET DUELLIARIA VERBA, verborum formula, quibus quis ad duellum provocabatur, in Speculo Saxon.l.1.art.68.§.2. *Verba Duelli*, in Charta Philippi Regis Franc.an.1296. apud Marcam in Hiſt. Bearn.c.29.n.4. *Verba appellum facientia*, apud Bractonum lib.3.tit.2.cap.20.§.11.3. *Duellariter alloqui*, in Wichbild Magdeburgenſi art.82.§.2. Cujuſmodi autem fuerint *Duellaria verba*, docent Aſſiſiæ Hieroſol.MSS. Bracton.l.3.tit.2.c.21.§.2. Fleta l.1.c.34.§.29. Philippus *de Beaumanoir* cap. 63. Edictum Philippi Pulcri de Duellis, Oliverius Markanus de Duellis, liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace* pag.64. Britton. c. 22. 24. &c.

DUELLARIA VULNERA, in Wichbild Magdeburg. art.81.propter quæ duellum fieri debeat.

DUELLUM VICTUM, in quo appellans vel appellatus occumbit. Charta Communiæ Divionenſis an.1187. & Libertates urbis Belnenſis apud Perardum: *Si Duellum Victum fuerit, in diſpoſitione mea ſit.* Libertates Pontallerii apud eumdem p.487. *Se Bataille eſt vaincuë je aurai 65. ſols.*

DUELLUM FIRMARE dicebatur Judex aut Dominus, qui inter partes litigantes duellum decernebat, & ab iis *vadia* recipiebat. Fori Morlanenſes art. 8. *Si aliquis Bellum cum aliqua habuit, & priuſquam ante Dominum Firmatum fuerit, ſe retraxerit, &c.* Vetus Charta apud Guichenonum in Probat. Hiſt. Sabaud. p. 26. *Si homo ſanctæ Mariæ Firmaverit Duellum, & ceciderit, Monachi habebunt legem.*

DUELLUM LIGARE. Charta Libertatum Raucurtis & Haldicurtis an.1255. *Et ſciendum, quod Duellum Ligari non poterit, niſi pro valore 200. ſolid. vel amplius.*

DUELLUM CUSTODIRE. Charta Ermengardis Dominæ Riſnelli an.1213.in Tabul. Moliſmenſi: *Si Duellum firmatum fuerit, in Curia Prioris deducetur. Et ſi Prior per ſe Duellum Cuſtodire non poterit, ego & domini Riſnelli illuc ſervientes noſtros mittemus, qui Priorem & ſuos cuſtodiant. Si autem alter eorum victus fuerit, corpus tantummodo, nihil domino Riſnelli reddetur, & quidquid victus habuerit, Prioris erit.*

LEGE DUELLI APPROBARE, apud Sugerium in Ludov.VI.c.15.

DUELLUM PERCUSSUM, id eſt peractum, apud Bractonum l.3. tract.2.c.19. §.9.10. *Duellum Percuſſum cum judicio*, in Fleta l.2.c.54.§.25. Adde Statutum 2. Weſtmonaſter.c.48. Vide *Bataille, Bellum, Campio, Campus, Circulus.*

Duello victi arma à victore Eccleſiis offerebantur. Charta Henrici I. Regis Angl.in Monaſtico Anglic.to. 3.p.136.& apud Gul.Prynneum in Libert.Eccl. Anglic. to.3.p.1103. *Ubicumque ſit Duellum, Ebor ac juramenta debent fieri ſuper textum, vel ſuper reliquias Eccleſiæ S.Petri: & ſacto Duello, victor Arma victi ad Eccleſiam S.Petri offerat, gratias agens Deo & S. Petro pro victoria.*

Duellorum uſum etiam extremis ſeculis invaluiſſe conſtat. Charta an.1353. in Vaſatenſi apud Occitanos diœceſi obtinuiſſe hac ætate innuit. Ann.1386.per Curiæ Arreſtum decretum fuit duellum inter Joannem *de Carouges* & Jacobum *le Gris*, de quo Froiſſartes & Joan.Galli quæſt. 76. 77. Judicato Ballivi Augenſis (*d'Eu*) an.1390.decretum perinde duellum inter Joannem *de Queſnel* Militem & Joannem *Crochon*, cui (ut hoc obiter adnotem) objectum fuit à Quenello, quod nobili genere haud natus erat, proindeque pugnare deberet; *comme non noble*. Sub Franciſco I. Galcherius de Dintevilla dominus Vanlaii, cum in Italia eſſet, ad ſingulare certamen provocatus fuit, ob crimina aliquot perpetrata, à Joanne *du Pleſſis* conſanguineo, per Regem armorum Franciæ, Regis conſenſu: qui cum non comparuiſſet, ad mortem condemnatus fuit per Arreſtum ſupremi Conſilii regii 20.Febr.an.1538. ſed, Rege extincto, in Franciam rediit. Legi Chartas provocationis. Sub eodem Franciſco Tillius permiſſu, Franciſcus de Vivona dominus *de la Chaſſeigneraye* & Guido *de Chabot* Dominus *de Montlieu* duellum inierunt in parco Vincennenſi pedites, omnibus duellorum obſervatis ceremoniis ann.1547.apud Thuanum, & alios. Vide Guidonem Papæ quæſt.617.

DUELLUM GALLORUM gallinaceorum, etiamnum in aliquot Provinciis uſurpatum à ſcholaribus puerulis, vetatur in Concilio Copriniacenſi an.1260.c.7. quod ſcilicet ſuperſtitionem quamdam ſaperet, vel potius ſortilegii, aut purgationis vulgaris neſcio quid redoleret: *Quia ex Duello Gallorum, quod in partibus iſtis, tam in Scholis Grammaticæ, quam in aliis fieri inolevit, nonnulla mala aliquoties ſunt exorta, &c.* Diogenes Laertius in Socrate: ἐπὶ ρᾳ χοῖς ὁρῶσιμε λοιπεῖν τον ὄρτυγα, ἕνα δεῖξαι αὐτῷ τὸ κρεῖσσον. Μίδας ἀλεκτρυόνος ἀντίον ἢ Κροῖσος πτεροῤῥυήσεως.

Duellorum vero regulas ac ritus, & ceremonias, ex quibus quædam hic attigimus, multis profecuti ſunt, qui ex profeſſo de Duellis ſcripſere, Honoratus *Bonnor en l'Arbre des batailles* 4.part.c.110.112.& ſequentibus, Comes Gloceſtrenſis in Tract.MS. *des Gages de batailles*, Harduinus *de la Jaille*, Joan.Dom. *de Listeadam*, & Oliverius *de la Marche*, ſimul editi Pariſiis an.1586. Paris de puteo, Hotomannus, & Savaro in Tractatib. de Duellis. Quibus adjungendi Nicolaus Upronus lib.1. de Militari offic. cap. 6.7. Bractonus lib. 3. tract. 2.c.19.20.21. Fleta lib.1. cap. 34. 41. Guillelm. Stanfordius lib. 1. de Placit. Coronæ cap.14. Libellus Catalanicus MS. de Batallia facienda, fol. 71. Cod. 93. Bibl. Thuanæ, Leges Scotorum, ſeu Quoniam Attachiamenta cap. 73. Speculum Saxonic. lib. 1. art. 63. Wichbild Magdeburg. art. 35. Thomas Walſingham. in Ricardo II. pag.237. Charta Amedei Comitis Sabaud. ann.1397.apud Guichenon.in Hiſtor.Sabaud.p.243. &c. præterea Edictum Philippi Pulcri Regis Francorum, quod quidem, licet pridem editum à Savarone in Tract. de Duellis, & Andrea Favyno in Theatro Honoris p. 1714. hic rurſum longe emendatius exhibemus è MS. Codice, quod univerſam duellorum uſus ac ritus ſeriem continet.

PHELIPPE *par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux, qui ces preſentes lettres verront, Salut. ſçavoir faiſons, que comme ença en arriere pour le commun prouffit de noſtre Royaume, nous euſſions deffendu generalement à tous nos ſubjects toutes manieres de guerres, & tous gaiges de batailles, dont pluſieurs malfaicteurs ſe ſont avancez par la force de leur corps & faux engins, à faire homicides, trabiſons & tous autres malefices, griefs & excès pource que quand il les avoient faits couvertement & en repoſe, ils ne pouvoient eſtre convaincu par teſmoins, dont par ainſy le malefice ſe tenoit: & pour ce que nous en avons fait, eſt pour le commun prouffit & ſalut de noſtredit Royaume: mais pour oſter aux mauvais deſſuſdits cauſe de malfaire, Nous avons noſtre deffenſe deſſuſdite attemperée par ainſi, que là où il apperra evidemment homicide, ou trabiſon, ou autres griefs, violences, ou malefices, ſecrettement ou en repos, excepte de larrecin, parquoy peine de mort ſe deuſt enſuivir, ſi que celuy qui l'auroit fait n'en peuſt eſtre*

convaincu par tesmoin ou autre maniere souffisant, Nous voulons que en défaut d'autre poinct, celuy ou ceux, qui par indices ou presumptions semblables à verité pour avoir ce faict, soient de tels faits soupçonnez, appellez & citez à gaige de bataille & souffreront quand en ce cas les gaiger de bataille avoit lieu : Et pource que à celle justice nous seulement nous attemperons nostre defense dessusdite és lieux & és termes esquels les gaiges de bataille n'avoient lieu devant nostredite Ordonnance, & pour ce n'est mie nostre entention que ceste defense soit rapellée ne attemperée à nuls cas passez devant ne après la date nostredites presentes lettres, desquelles condemnations & absolutions ou enquestes soient faitz procez, affin que on les puisse juger, absoudre ou condamner, ainsi que le cas le requerra & evidemment s'appartiendra. Et en tesmoing de ce nous avons ces presentes faict seeller de nostre grand seel. Donné à Paris le Mercredy l'an mil CCC. *al.* 1306.

§. 2. *Nota quatre choses, qui appartiennent avant que le gaige de bataille puit estre adjugé.*

Et premierement nous voulons & ordonnons, qui soit chose notoire certaine & evidente, que le malefice soit advenu, & ce signifie la clause, Où il apperra evidemment homicide, trahison, ou autre vray semblable malefice par evidente suspection.

La seconde est, que le cas soit tel que mort naturelle en deuse ensuivir, excepte cas de larrecin, à quoy gaige n'eschet point, & signifie la cause, De quoy peine de mort deuse ensuivir.

La tierce est, que nul ne peut estre puny autrement que par voye de gaige, & ce signifie la clause, De homicide ou trahison reposte, si que celui qui l'auroit faite ne se pourroit deffendre, que par son corps.

La quarte, que celui que on veut appeller soit diffamé du faict par indices, & ce signifie la clause, Présumptions semblables à verité. Encores voulons & ordonnons selon le texte de nos Ordonnances, jaçoit ça que en larrecin n'y eschiet peine de mort, toute fois en larrecin ne eschiet peine de mort, toutes voyes en larrecin ne chiet point gaige de bataille ; si comme il est contenu en la clause, De larrecin, excepté, &c.

§. 3. *Comment le deffendeur se vient presenter devant le Juge sans estre adjourné.*

Hic §. deest in MS.

Nota que en gage de bataille tout homme, qui se dit vray pour honneste, se doit rendre & presenter sans adjournement s'il le sçait, mais on luy donne bien delay pour avoir ses amis; & s'il ne vient sans adjournement, ja pour ce son droict n'est amendry, ne son honneur avancié.

§. 4. *Comment l'appellant propose son cas devant le Juge de l'appellant.*

Encores voulons & ordonnons, que quand on propose aucun cas de gaige de bataille, de quoy mort se deuse ensuivir, excepté larrecin comme dit est, il souffit que l'appellans die que l'appellé a faict faire le cas pour luy ou pour autre, supposé que l'appellant ne nomme pas qui.

Encores se le cas est supposé en generaux termes, comme de dire, Se tel dit & veult dire maintenir & soustenir que le tel a traitreusement tue ou faict tuer le tel : Nous voulons & ordonnons, que telle proposition soit non souffisante & indigne de reponce, selon le stil de nostre Cour de France, mais luy convient declarer le lieu où le malefice a esté faict, le temps & le jour de la personne du mort, ou de la trahison. Toutes voyes en telle condition pourroit estre l'information du malefice, qui ne seroit ja besoing dire l'heure ne le jour, qui pourroit estre trop acculte de sçavoir.

Encores voulons & ordonnons, que se le Juge ordonne gage ou combat contre les coustumes, contenues en nosdites lettres, tout ce, qui sera fait au contraire, pourra estre rappellé.

Encores voulons & ordonnons, que le demandeur ou appellant doive dire ou faire dire par un Advocat son propos, devant nous ou son Juge competant contre la partie adverse, & luy present : & se doivent garder de dire chose où il chée vilainie, qui ne serve à sa querele seulement. Et doit requerir le deffendant que se l'appellant ne preuve les choses proposées estre vrayes, qu'il soit condamné à avoir confisqué cers & biens, & estre puny de tel peine comme droit le veut : alors ledit appellant doit & peut dire, qui ne le pourroit prouver par témoings ne autrement, que par son corps contre le sien, ou par son advoué en champ clos comme gentilhomme & preudhomme doit faire en nostre presence, comme leur Juge & Prince souverain : & alors doibt jetter son gaige de bataille, lequel gaige receu par lo deffendans dois puis faire en sa retenue, & puis faire retenue de conseil d'armes, de chevaux & de toutes autres choses necessaires & convenables à gaige de bataille, & que en tel cas selon la noblesse & condition de lui appartient avecques toutes les protestations, qui s'ensuivent. Lesquelles protestations, appellations & ordonnances seront enregistrées pour juger, s'il y aura gaige ou non, en disant :

Et premier, dira, Tres-excellent & puissant Prince, & nostre souverain Seigneur, ou s'ils ne sont de nostre Royaume, en lieu de Souverain Seigneur, diront, Et nostre Juge competant, pour donner plus bref fin aux choses, que j'ay dites, je proteste & retiens, que par loyale essomie de mon corps, je puisse avoir un Gentilhomme pour celuy jour mon advoué, qui en ma presence, si je puis, ou en mon absence, à l'aide de Dieu & de nostre Dame & Monseigneur sans Georges le bon Chevalier sera son loyal devoir à mes couſis & despens, comme raison est, toutes les fois & quantesfois qu'il vous plaira ordonner comme à tel cas appartient.

Encores voulons & ordonnons, que le deffendant, s'il veut, sur les perilz, puisse dire au contraire, & requerir les injures par l'appellant dites à luy estre amendées de telle amende & peine, que devroit porter s'il avoit fait les choses dessusdites, & que ledit appellant, sauve l'honneur de nostre Majesté, ou de son Juge competant, a faulcement & mauvaisement menti; & comme faulx & mauvais, qu'il est de ce dire, il s'en defendra, à l'aide de Dieu, & de nostre Dame, par son corps ou do son advoué par loyale essoine de son corps, s'il est dict & jugé que gaige de bataille y soit, ou lieu jour & place que par Nous comme leur souverain ou autre Juge sera ordonné. Et alors doibt lever & prendre le gaige de terre, & puis faire ses protestations dessusdites. Et requerir son advoue en cas de loyallo exoine, & nous demander retenue de conseil selon la noblesse, & condition de luy, & le surplus ainsi que dict est : lesquelles appellations & deffenses voulons & ordonnons, que soint semblablement escrites & registrees pour sçavoir, s'il y aura gaige ou non. Et pour l'amender l'un à l'autre selon que justice requerra, dans une enclose, s'obligera de comparoir au jour, heure, & place à eux assignez, tant à la journee de sçavoir se gaige y sera, comme à celle de la bataille, se bataille y eschet, selon l'information de leur proces, le quel sera bien veu & sainement regardé par nobles & preudhommes, Clers, Chevaliers, & Escuyers, sans faveur, le nulli, lequel gaige ou non sera devant les parties adjuge au jour & place par nous ou par leurs Juges ordonne, sur la peine d'estre reputé pour recreant & convaincu, celuy à qui la faute sera, & outre ce voulons, que soient arrestez, jusques à ce qu'ils donnent bons & suffisant pleges de ne partir sans nostre congie, & de se presenter aux journees ordonnees par nous ou par leur Juge competent.

Comment l'une des parties se part sans congé, & est pris de par le Roy.

Auſſy voulons & ordonnons, que se aucune des parties

ties se departoit de nostre Cour, après les gaiges jettez & receuz sans nostre congié, iceluy partant voulons & ordonnons qui soit tenu & prononcé pour recreant & convaincu, & faite la justice que le cas requiert retenu nostre volonté.

Encores & pource qu'il est de coustume que l'appellant & deffendant entrent en champ, portant avecques eux toutes les armeures desquelles ils entendent offendre l'un l'autre, & eux deffendre, partant de leurs hostels à cheval, eux deffendre, partant de leurs hostels à cheval, eux & leurs chevaux, bouffes de coutez & paremens de leurs armes, les visieres baissées, les glaives ez poings, les espees & daghues ceintes & en tous les estats & manieres qu'ils entendront eux combattre, soit à pie ou à cheval. Car s'ils faisoient porter leurs dites armeures par aucuns autres, & portassent leurs visieres levees sans nostre conge, ou de leur Juge, ce leur porteroit tel prejudice qu'ils seroient contraincts de combattre en tel estat qu'ils seroient entrez au champ, selon la coustume de present. Et parce que ceste coustume nous semble pour les combateurs aucunement estre ennuyeuse: par nosdits chapitres & ordonnances, de present attemperions & voulons, & ordonnons, que lesdits combateurs puissent partir aux heures par nous ordonnees montez & armez, comme dit est, de leurs maisons, les visieres levees, faisant porter devant eux leurs glaives, hasches, espees, s'ils veulent, & toutes autres armes raisonnables pour offendre & deffendre en tel cas. Et tant plus pour avoir cognoissance de vrais Chrestiens, partans de leurs hostels de pas en pas, de leurs mains droites se signeront, ou porteront le Crucifix ou bannerettes petites où seront pourtraits nostre Seigneur & nostre Dame, les Anges, Saints ou Saincles, où ils auront leurs defueu & devotions, desquelles croix ou bannerettes ainsi que dict est, jusques à ce qu'ils descendront dedans leurs pavillons se signeront.

Cy s'ensuit la premiere des trois criez, & les cinq deffenses que le Roy d'armes ou Heraut doit faire à tous gaiges de bataille.

Tout le premier ledit Roy d'armes ou Heraut de la Marche doit monter à cheval sur les deux portes des lisses, & là doit une fois crier l'appellant. Secondement une autre fois quand l'appellant sera entré, & que auront commande de appeller le deffendant. Et la troisieme, quand ils seront tous deux entrez, & auront devant nous faites leurs presentations, & fait tous leurs sermens par la forme quis ensuit, & retournez en leurs pavillons.

La premiere des cinq deffenses.

Or ouez, or ouez, or ouez Seigneurs Chevaliers, & Escuyers, & toutes manieres de gens, que nostre Seigneur par la grace de Dieu Roy de France, vous commande & deffend, ou de par leur Juge, sus peine de perdre corps & biens, que nul ne soit armé, ne porte espee, ne dague ne autre harnois que qu'il soit, se ce ne sont les gardes du champ, & ceux de par le Roy nostre Sire, ou le Juge, en auront conge.

Encore ce le Roy nostre Sire vous commande & deffend, ou le Juge, que nul de quelque condition qu'il soit, durant la bataille, ne soit à cheval, & ce sur peine aux Gentils hommes de perdre le cheval, & aux serviteurs de perdre l'oreille, & ceux qui convoyeront les combatus descendus qu'ils soient de leurs chevaux à la portee du champ, seront tenus incontinent les renvoyer, à la peine que dit est.

Encores le Roy nostre Sire, ou le Juge, vous deffend que nulle personne de quelque condition qu'il soit, ne doit estre en champ ne entre les deux lisses, sinon ceux qui pour ce y seront ordonnez sur la peine de perdre corps & biens.

Encores le Roy nostre Sire, ou le Juge, vous commande & deffend à toute personne de quelque condition qu'il soit, qu'il s'assie sur banc, ou à terre, afin que chacun puisse veoir les parties plus à son grè combatre, & ce sur la peine du poing ou du pied.

Encores le Roy nostre Sire vous commande & deffend que nul ne parle, ne sigue, ne tousse, ne crache, ne crie, ne face aucun semblant, & ce sur peine du corps & des biens.

Autre Ordonnance du Roy, comment les deux combatans doivent entrer en lisses

Encores & jaçoit, que par les anciennes coustumes de nostre Royaume, l'appellant doit estre au champ avant l'heure de mydi, & quiconques deffaut de l'heure, il est tenu & jugé pour convaincu, se nostre mercy ou du Juge s'y entend, lesquelles coustumes nous voulons & approuvons, que d'oresnavant se contiennent & vaillent. Nonobstant pour aucunes bonnes raisons à ce nous esmouvoir, lesdites ordonnances attemperons, & consentons, que nous ou leur Juge puisse advancer ou tarder de jours & de heures, selon les dispositions du temps, ainsi que à nous & à tous Juges plaira, & les prendre en nos mains pour les accorder, & ordonner à l'honneur & bien de tous deux qui pourra, & ou pour donner autre jour & heure, tant avant la bataille commencée comme en combatant pour parfaire leur bataille, se le jour ne fouffisoit, & en les remettant aux memes & semblables poincts, & party comme les avions prins: sans ce que nul ne s'en puisse jamais excuser, complaindre, defendre ne proteſter contre nos Ordonnances, comme nous leurs Juges competens.

§. 8. Ensuivent les requestes & protestations que les deux parties doivent faire à l'entrée du champ.

A la porte des lisses au Conetable se le Roy luy a commis, ou aux Mareschaux ou Mareschal du camp, qui là se trouveront, auſquels l'apellant dira ou fera dire par son Advocat, qui est pour plusieurs causes le meilleur, & puis celles qu'il dira, ou fera dire semblablement au Juge, quand il sera tout à cheval entré dedans, au Mareschal avant que d'entrer dedans, & premier celle de l'entrée du champ

Nostre tres-honoré Monseigneur le Mareschal je suis tel, ou l'Advocat, voyez cy tel comme appellant que pardevant le Roy nostre Sire & Souverain Seigneur & Juge competent, se vient presenter armé & monté comme gentil-homme doit entrer en champ pour combatre contre tel, sur telle querelle comme faulx & mauvais traistre ou meurtrier, se le cas est de meurtre comme il est. Et de ce il prent nostre Seigneur, nostre Dame, & Monsieur Sainct George le bon Chevalier à tesmoin à ceste journée, qui aujourd'huy luy est assignée, & pour ce accomplir est venu & se presente pour faire son vray devoir, & veut requiert, que luy livrés & desparcés sa partion du champ, du vent, du Soleil, & de tout ce qui est necessaire profitable & convenable à tel cas. Et ce faict, il fera son vray devoir à l'aide de Dieu, de nostre Dame, & de Monseigneur Sainct George le bon Chevalier, comme dict est. Et proteste qu'il puisse combatre à cheval ou à pied, ainsi que mieux luy semblera. Et de soy armer ou de ses armes ou desarmé & porter celles qu'il voudra tant pour offendre comme defendre à son plaisir avant combattre, ou en combattant se Dieu luy donne loisir de ce faire.

Encores que si son ennemy tel ou adverse, port ait aultres armes ou champ, qui ne devoit porter par la constitution de France, que icelles luy soient ostées, & que en lieu d'icelles nulles autres n'ayt ny puisse avoir.

Encores que si son ennemy avoit armes forgées par mauvais art & brefz, charois, sors, ou invocations de denneaux, parquoy il en fust cogneu manifestement, que son bon droit luy fust empeſché, avant la bataille, combatant ou après que son droict, bon droict, & honneur n'en puisst

eſtre amendry, ains ſoit le faulx & mauvais puny comme ennemy de Dieu, traiſtre & meurtrier ſelon la condition du cas, & dois requerir que ſur ce il doye ſpecialement jurer.

Encores dois requerir & proteſter, que ſi le plaiſir de Dieu ne fuſt que au Soleil couchant il deſconfi, & outre ſon ennemy, laquelle choſe il entend à faire ſi à Dieu plaiſt, ne anmoins peult requerir qui luy ſoit donné du jour autant comme il en ſeroit paſſé ſelon les droicts & anciennes couſtumes, ou autrement peu proteſter s'il n'a l'eſpace d'un jour tous au long, lequel nous luy devons conſentir & octroyer.

Encores que en cas, que le tel ſon adverſaire ne ſeroit venu dedans l'heure deue, & par le Roy noſtre Sire aſſignée qui ne ſoit plus receu, mais ſoit tenu pour reprouvé & convaincu, laquelle requeſte eſt & ſera en noſtre liberté. Neanmoings que s'il tardoit ſans noſtre volonté qu'il ſoit comme dit eſt.

Encores doit demander & expreſſement proteſter, qu'il puiſſe porter avecques luy pain, vin, & autres viandes, pour manger & boire l'eſpace d'un jour, ſe beſoin luy en eſtoit, & toutes autres choſes à luy convenables & neceſſaires en tel cas, tant pour luy comme pour ſon cheval, deſquelles proteſtations & requeſtes tant en general comme en ſpecial il doit demander inſtrument, leſquelles requeſtes & proteſtations, voulons & ordonnons que l'appellé ou défendant puiſſe ſemblablement faire, & par la forme que dict eſt, leſquelles requeſtes & proteſtations s'ils ne leur ſont en ſpecial defendues, voulons & ordonnons qu'ils puiſſent combattre à cheval & à pié armez chacun à ſa volonté de tous baſtons & armois, de mauvais engins, charmes, charrois & invocations d'ennemys, & toutes autres ſemblables choſes defendues, ſelon Dieu & Sainte Egliſe à tous bons Chreſtiens.

Le quel longueur & largeur les liſſes doivent eſtre.

Encores nous voulons & ordonnons que toutes lices de gaige de bataille ayent cent & vint pas, c'eſt aſſavoir xl. pas de large & quatrevint de long; leſquelles tous les Juges ſeront tenus de faire, & les retenir pour les autres, s'il en venoit.

Comment les pavillons des combatans doivent eſtre mis.

Encores voulons & ordonnons, que le ſiege & le pavillon de l'appellant, quiconques il ſoit, ſera à noſtre main dextre ou de ſon Juge, & celuy du défendant ſera à la feneſtre.

Comment les deux combattant doivent entrer au champ.

Encores voulons & ordonnons, que quand chacun d'eux auront ou par leur Advocat faict dire les choſes deſſus dictes, ains qu'ils entrent au champ, doivent baiſſer leurs viſieres, & entrer les viſieres baiſſées faiſſant le ſigne de la Croix, tout ainſi que dict eſt. Et en iceluy eſtat doivent venir devant nous, ou leurs Juges, portans les armes ſur eux, deſquelles ils entendent défendre & offendre avant que d'entrer dedans, & nous dire & faire dire ce qui enſuit: Tres excellent & tres puiſſant Prince, & noſtre Souverain Seigneur, ou voyez cy tel, qui en voſtre preſence, comme à noſtre droicturier Seigneur & Juge competent, & ſi le Juge eſt autre que le Roy, dira ou fera dire: Mon tres-redoubté Seigneur, je ſuis tel qui en voſtre preſence comme à noſtre Juge competant, ſuis venu au jour & heure par vous à moy aſſignée pour faire mon devoir contre le tel, à cauſe de meurtre ou trahiſon qu'il a faicte, & de ce j'en prends Dieu de mon coſté, qui me ſera aujourd'hui en aide: & quand il aura ce dict, ou par bouche d'Advocat faict dire, alors nous luy donnerons congé de entrer & aller en ſon pavillon deſcendre, leſquelles choſes accomplies, nous ordonnons, que noſtre Roy d'Armes de la marche ou Heraut montera ſur les deux portes de la liſſe du coté du deffendant, & fera ſon ſecond cry, & deffenſe par la propre forme & maniere que dict eſt.

Cy apres s'enſuivent les trois ſerments, que ſont tenus de faire les Combattans, ceux qui veulent combattre en gaige de bataille.

Et premier ordonnons, que l'appellant ſa viſiere baiſſee tous à pié, partant de ſon pavillon armé de tous armes, dont il entend offendre & deffendre, accompagné de ſes Conſeillers & Gardes du champ ſeulement, alors ſe mettra à genoux devant nous, & là ſera la figure de noſtre vray Sauveur Jeſus Chriſt en Croix. Lors ſera le Marefchal ou un de nos Conſeillers, ou celuy, que le Juge commettra, qui luy dira par la maniere qui enſuit: Sire Chevalier ou Eſcuyer qui eſt cy appellant, voyez vous icy la tres vraye remembrance de notre Sauveur vray Dieu Jeſus-Chriſt qui voulut mourir & livrer ſon tres precieux corps à mort pours nous ſauver. Or luy requierez mercy & luy priez, que à ce jour vous vueille aider, ſe non droit avez; car il eſt ſouverain Juge: ſouvienne vous des ſermens que vous ſerés, ou autrement voſtre ame, voſtre honneur, & vous eſtes en peril. Alors le Marefchal ou Conſeiller, finies ces paroles; prent l'appellant par ſes deux mains oſtées de gantelets, & luy dit, que il die les paroles apres luy que il dira, & les met ſur la Croix. Je tel appellant, jure ſur ceſte remembrance de la Paſſion de noſtre Sauveur Dieu Jeſus-Chriſt, & ſur la foy de vray Chreſtien, & du S. Bapteme, que je tiens de Dieu, que j'ay & cuide fermement avoir pour certain bonne, juſte & ſainte querelle, & bon droit d'avoir en ce gaige appellé le tel, comme faulx & mauvais traiſtre, ou meurtrier, ou foy mentie ſelon le cas que j'eſt, & lequel a tres fauſſe & mauvaiſe cauſe, & de foy en deffendre, & combattre contre moy, & ce luy monſtreray-je aujourd'huy par mon corps contre le ſien, à l'aide de Dieu & de noſtre Dame, & de Monſeigneur ſaint George le bon Chevalier. Lequel ſerment fait, ledit appellant ſe leve, & s'en retourne en ſon pavillon avecques ceux qui l'ont amené, & lors par ſemblable façon eſt fait du deffendant.

Comment le deffendant fait ſon premier ſemblable ſerment devant le Juge.

Lequel ſerments fait, après ce que l'appellant eſt en ſon pavillon, les Gardes du camp vont au pavillon du deffendant, lequel ils menent pour faire le ſemblable ſerment, armé de tous les armes, & le ſurplus comme dit eſt, & quand le Marechal ou Conſeiller l'a bien amanetè, comme dit eſt, le Marefchal ou Conſeiller après tout ce, prend ſes mains oſtées des gantelets, & les met ainſi qu'il a fait à celles de l'appellant, & puis luy dit: Vous tel, ou Seigneur de tel lieu, dites comme moy: Lors il dit: Je tel, deffendant, jure ſur ceſte remembrance de la Paſſion de noſtre Seigneur Dieu Jeſus-Chriſt, & ſur la foy de vray Chreſtien & du ſaint Bapteſme, que je tiens de Dieu, que j'ai & cuide fermement avoir pour certain, bonne, ſainte & juſte querelle, & bon droit de me deffendre par ce gaige de bataille, contre le tel, qui fauſſement & mauvaiſement m'a accuſé, comme faux & mauvais qu'il eſt de moy en jour appellé, & ce luy monſtreray-je aujourd'huy de mon corps contre le ſien, à l'aide de Dieu & de noſtre Dame, & de Monſeigneur ſant George le bon Chevalier. Lequel ſerment fait, ledit deffendant ſe leve & s'en retourne en ſon pavillon, ainſi que l'appellant a fait.

Comment les deux parties font le deuxieſme ſerment devant le Roy enſemble eux tenans par les mains.

Après ce que chacun n'eux auront fait leurs ſerment ainſi que dit eſt au Chef de piece, nous ou leur autre Juge ſerons partir les Gardes autant de un lez que de l'autre, & iront querir les Combatans accompagnez de leurs Conſeilleurs, ainſi que dit eſt, leſquels viendront pas à pas de ſuite, & quand ſeront à genoux devant

vant la Croix, le Conſeiller leur fera oſter des mains leurs gantelets, & prendra leurs mains droites & les mettra ſur les deux bles du Crucifix, & des feneſtres ſe touſcheront l'un l'autre; alors derechef noſtre Mareſchal dira les paroles qui enſuivent: Vous tel appellant & vous tel deffendant, voyez ici la vraye remembrance de la tres ſainte Paſſion de noſtre Seigneur Dieu Jeſus Chriſt, la perdition de celuy qui aura tort en ame & en corps, aux grands ſermens que avez faits & ferez, & ſeront la Sentence de Dieu, qui eſt pour aider à bon droict; les conſortans d'eux mettre pluſtot à la mercy du Prince que en l'ire de Dieu & pouvoir de l'ennemy. Lequel ſerment nous ordonnons que ce ſoit le dernier des trois pour la mortelle haine, qui eſt entre eux. Alors eſtans leurs deux mains droites ſur le Crucifix, & eux tenans des autres à feneſtre, adonques le Mareſchal ou Conſeiller leur demandera, & premier à l'appellant, & puis au deffendant. Vous tel, comme appellant, & vous tel comme deffendant, voulez-vous jurer; & ſe aucun d'eux ſe repent de ſon tort, & fera conſcience comme bon Chreſtien, alors nous, & ſe le cas le requiert devant, nous le retenons à noſtre mercy ou de ſon Juge, & ſe le cas le requiert, devant qu'il ait combattu, pour luy donner penitence, ou ordonner à noſtre plaiſir. Dont ſe ainſi eſt, nous ordonnons qu'ils ſoient ramenez en leurs pavillons, & de la ne partent juſques à noſtre commandement, ou du Juge devant qu'ils ſoient venus. Se tous deux veulent jurer, alors le Mareſchal ou Conſeiller dira à l'appellant qu'il die comme luy. Je tel appellant jure ſur ceſte vraye figure de la Paſſion de noſtre Seigneur Dieu Jeſus-Chriſt, ſur la foy de Baptesme comme vray Chreſtien, que je tiens ſur mon vray Dieu, ſur les tres ſouveraines joyes de Paradis, leſquelles je renonce pour les trois angoiſſeuſes peines d'enfer, ſur mon ame, ſur ma vie & ſur mon bonneur, que j'ai & cuide avoir bonne, juſte, & ſainte querelle de combattre ce faulx & mauvais traiſtre meurtrier, parjure & foymentie, ſelon le gage tel que je vois parcy devant moy & tiens par la main, & de ce j'en appelle Dieu à mon vray Juge, noſtre Dame, & Monſeigneur ſaint George le bon Chevalier, & pour ce loyaument faire par les ſermens que j'ay faits, je n'ay ne entends porter ſur moy ne ſur mon cheval, paroles, pierres, herbes, charmes, charois, conjurations, ne compaſſions, invocations d'ennemis, ne nulle autre choſe, où je aye eſperance qu'il me puiſſe ayder, ne à luy nuire, ne n'ay recors, fors que en mon bon droict par mon corps, par mon cheval & par mes armes; & ſur ce je baiſe ceſte vraye Croix, & me taiz. Après leſquels ſermens faits ledit Mareſchal ou Conſeiller ſe traict vers le deffendant, & pour abreger l'un & l'autre, diſent tout ainſi que dit eſt, & puis baiſent le Crucifix.

Et quand tous deux ſont ledit ſerment, le Mareſchal ou Conſeiller les fait prendre par leurs deux mains droites, & les fait entretenir. Alors il dit à l'appellant qui die apres luy en parlant à ſon ennemy; Ou tu tel, que je tiens par la main droicte, par les ſermens que j'ay faits, le cauſe pourquoy je t'ay appellé, eſt vraye, par laquelle j'ay bonne raiſon & loyale de toy en avoir appellé, & à ce jour t'en combattray, & tu as mauvaiſe cauſe & nulle raiſon de t'en combattre & deffendre contre moy, & tu le ſçais bien, dont j'en appelle Dieu, noſtre Dame, & Monſeigneur S. George le bon Chevalier à teſmoing, comme faux traiſtre, meurtrier, ou foy mentie que tu es, ſelon le cas.

Reſponſe au ſerment & paroles de l'appellant.

Après ce, le Mareſchal ou Conſeiller dit au deffendant qui die comme luy en parlant à l'appellant: Toy que je tiens par la droite main, par les ſermens que j'ay faits, le cauſe, pourquoy tu m'as as appellé eſt fauſſe & mauvaiſe, par quoy j'ay bonne & loyalle cauſe de m'en deffendre, & me combattre contre toy à ce jour, & de ce tu as mauvaiſe cauſe & fauſſe querelle de m'en avoir appellé & combattre contre moy, & tu le ſçais bien, dont & de ce j'en appelle Dieu, noſtre Dame, & Monſeigneur ſaint George le bon Chevalier à teſmoings, comme faulx & mauvais que tu es, Et apres les ſermens tous faits & les paroles dites, ils doivent rebaiſer le Crucifix, & puis chaſcun enſemble lever & retourner en leurs pavillons pour faire leurs devoirs: & lors ſera oſtée la Croix des liſſes, & le ſiege furnay elle eſt, leſquelles choſes faites ledit Roy d'Armes ou Herault remontera ſur les coings des liſſes, & fera ſon quatriſme & dernier cry.

Le dernier des trois cris.

Après ce que le Roy d'Armes ou Herault aura crié & que chaſcun ſera aſſis & ordonné ſans dire mot, & que les parties ſeront toutes en point de faire leurs devoirs, alors par le commandement du Mareſchal viendra ledit Roy d'Armes ou Herault au milieu de lices, entre les 2. Combatans, par trois fois crier, faites vos devoirs: & apres ces paroles inconſinent aux deux lez de la liſſe à l'endroit de leurs pavillons, leur ſeront miſes deux bouteillettes & leur pain & tonaillettes, & alors les Combatans incontinent ſailliront ſur leurs eſcabeaux pour monter qui voudra ſur leurs deſtriers, qui ſeront la tous preiz, & devant eux & leurs Conſeillers tous en tour. Alors ſubitement leurs pavillons ſeront par ſus les lices getteż debors eſperant noſtre Ordonnance de la bataille par le cry du Mareſchal.

Comment les deux parties ſont hors des pavillons pour faire leurs devoirs à la voix du Mareſchal, quand il jettera le gant.

Alors quand tout ſera en point, laquelle choſe leur ſera demandée, le Mareſchal pour noſtre Ordonnance tra vers le milieu du camp, qui portera le gand en ſa main, lequel par 3. fois dira à haute voix laiſſez les aller, & la derniere parole dite, il jettera le gand au milieu des lices, alors part à pied ou monte à cheval qui voudra; car en gages de querelle, ſe il n'eſt emprins, face chaſcun le mieux qu'il pourra, & au parme que les Combateurs ſeront, les Conſeilleurs d'honneur ſailliront hors de la prochaine liſſe voir comment la choſe ſe paſſera, ſe par noſtre Ordonnãce n'eſt que pour aucunes bonnes raiſons ordonnons que les deux parties un ou deux y ſuſſent pour mieux ouir, voir, & requerir le droict de ſon parti ſe beſoin eſtoit.

Comment ils combatent, & l'un eſt vaincu & traiſné hors des liſſes, & par quantes manieres, gages de bataille ſe doit ouvrer.

Encore voulons & ordonnons que gage de bataille ne ſoit point dit ouvré, fors que par l'une de ces deux façons, c'eſt à ſçavoir, quand l'une des parties confeſſe ſa coulpe, & eſt rendu: & la ſeconde eſt, quand l'un met l'autre hors des lices vif ou mort, dont mort ou vif quel qu'il ſoit, le corps ou membre ſera du Juge livré au Mareſchal pour en faire juſtice, ou luy pardonner, a noſtre bon plaiſir; & quand il ſera mort ou aura dit le mot, le vainqueur ſe doit preſenter à genoux à nous & nous demander, ſe il a bien fait ſon devoir, & alors nous le quittons; & à ces paroles il ſe leve, & en ſa partie s'en va monter a cheval accompagne de tous ſes amis.

Comment le vaincu ſera deſarmé par le Herault, & ſon harnois jette par le champ.

Encore voulons & ordonnons que ſe le vaincu eſt vif, qu'il ſoit en eſtant leve, & luy ſoient les eſguillettes couppees, & tout ſon harnois ça & la par camp jette, & puis a terre couche, & ſe il eſt mort, ſoit ainſi deſarme, & la laiſſe juſques a noſtre ordonnance, qui ſera de pardonner ou faire juſtice tout ainſi que bon nous ſemblera; mais ſes pleges ſeront arreſtez juſques à ſatisfaction de partie, c'eſt à ſçavoir ſur la deffenſe, & le ſurplus de ſes biens a notre Court confiſquez.

Comment le vainqueur ſe part des lices honorablement, & le

Comment le vainqueur se part des lices honorablement, & le corps du vaincu demeure là jusques à la volonté du Juge en la garde des Sergens de la Justice.

Encores voulons & ordonnons, que le vainqueur honnorablement s'en parte à cheval par la forme qu'il est venu, s'il n'a exeine de son corps portant le baton de quoy il aura desconfist son ennemi en la droite main, & luy feront les pleges & ostagers delivrez, & que de cette querelle pour quelque information du contraire il ne soit tenu de respondre, ne nul juge l'en puisse plus contraindre s'il ne veut, Quia transivit per rem judicatam, & judicatum inviolabile observari,

Encores voulons & ordonnons, que le cheval, comme dit est, & les armes du vaincu, & toutes autres choses qui sur lui seroient venues, soient de droit au Mareschal du champ, qui pour ce jour en auroit la charge, ley finent les Ceremonies, Ordonnances, & Statuts de France qui s'appartient à tous gages de bataille fait par querelle

Or faisons à Dieu prieve qui garde le bon droit à qui l'a, & que chacun bon Chrestien defende ne encheoir en tel peril, Car entre tous les perils qui sont, c'est celuy que on doit plus craindre & douter, dont maint noble ayant bon droit se sont trouvez trompez, ou pour avoir trop confiance en engins, forces & ourrecuidées: & aucune fois pour la bonne du monde, donnent ou refusent paix ou convenables partis, dont maintes fois ont puis porté des vieus pechez nouvelles penitences, en non chalant le jugement de Dieu. Mais qui se plaint & justice ne trouve, la doit bien Dieu requerir, & se l'interest sans arguoit ne mal-talent pour son bon droit, requiert bataille, ne doit douter engin ne force, ayant espoir au vray & tout-puissant Juge qu'il sera pour luy.

☞ Easdem duelli leges omnes refert D. *de Lauriere* ad annum 1306. to. 1. Ordinat. Reg. pag. 435. & seqq. ubi, si otium & libitum est, variantes plurimas lectiones poteris observare. Unum hic addam, non semper ad ultimum exitum perductà fuisse duella, cum scilicet qui certamini præerant Judices, Campionibus, ut à ferendo cessarent, acclamabant: quod factum legimus in Historia Harcuriana tom. 3. p. 219. ubi de controversia, quæ ann. 1300. orta est inter Dominum *de Harcourt* & Cambellanum de *Tancarville*: *Là où vint en champ le dits Seigneur de Harecourt triomphamment accoustré tout arme de fleurs de lys, qui vaillamment se porta: si que finallement eust son ennemy occis, n'eust este qu'en iceluy combat estoient presents les Roys d'Angleterre & de Navarre; lesquels prierent au Roy de France, que la bataille cessat, & que ce seroit grand dommage, si deux si vaillants, comme eux estoient, s'entretuoient, pour fut crie.* HO DE PAR LE ROY DE FRANCE, *Par lequel & autres Rois illec estants, fut la paix entre eux deux faite, & furent tous deux faits Comtes.*

¶ DUELLUS, *Qui perseverat in Duello.* Laurent. in Amalthea. Sed Antiqui, ut Nævius, *Duellus* scripsere pro *Bellus*, formosus; unde Quintil. lib. 1. Orator. instit. cap. 1. *Sed B. quoque in locum aliarum dedimus aliquando, ut Byrgus & Bruges, & Balæna, necnon fecit eadem ex Duello Bellum, unde Duellos quidam dicere Bellos ausi,*

¶ DUERE, *Dare, tribuere, vincere, Duit, Dedit.* Papias. Gl. Lat. Gr. Duit, δοῦναι, Duint, δοῦναν. Apud Antiquos, ac præsertim apud Plautum, haud semel reperias *Duis* pro *Dederis*, *Duit* pro *Det* vel *Dederit*, *Deperduint* pro *Deperdant*, &c. non tamen Duere pro *Dare*. Glossar. San-German. num. 501. solum habet: *Duere, Vincere.* Vide *Duo.*

¶ DUGA. Dolium. Memoriale Potestatum Regiensium ad ann. 1216. apud Murator. tom. 8. col. 1083. *Et in festo Purificationis S. Mariæ ... fuit combusta ... domus filiorum domini Petri de Novis, & vegetes ardebant fundum & Dugas totas, & vinum remanebat ammassatum & gelatum*, Vide *Doga* 2.

DUGALIA, [, idem quod Fossæ, seu Fossarum lacera, aggeres, à *Doga*, Fossa.] Jus Vicent. lib. 1. *Aqueductus, clarica, fossatæ, Dugalia, sive degeræ ac botes, &c.* Statuta Veron. lib. 1. c. 99. *Ponter, & strata, Dugalia, & aggeres, &c.* Vide *Ductus* [& *Dugaria* 1.]

¶ DUGALIUM, pro *Dearium*, ut videtur, Gallice *Douaire*, Chronic. Casaur. apud Acherium Spicil. to. 5. p. 395. *De rebus & possessionibus Ainardi viri sui anterioris in Dugalium acceptis,*

¶ 1. DUGARIA, Fossa vel canalis, ut conjecto, à *Doga*, Fossa, Gall. *Douve*, Chronicon Parmense ad annum 1291. apud Murator. to. 9. col. 822. *Dugaria quæ vadit ex transversa glareæ Communis, facta fuit occasione navilii Communis.* Et ad an. 1308. col. 870. *Dominus Saxolus de Saxolo Capitaneus generalis soldatorum captus fuit in capite pontis in quadam Dugaria in vicinia S. Cæciliæ, in quam effugerat*, Vide *Dugalia*,

¶ 2. DUGARIA, Idem quod *Angaria*, seu Plaustrorum præstatio per viam directam, *Parangaria* vero per transversam. Onomast. ad calcem to. 5. Anecdotorum Martenianorum: *Clericos Magalonensis diœcesis Dugariis & parangariis & aliis exactionibus indebitis aggravatis,*

¶ DUGDUS. Annales Francorum apud Chesnium to. 2. p. 30. *Omnes obsides suos Dugdos*; sed legendum est *Dulgros*, Vide *Dulgere*,

¶ DUHANA, ut supra *Doana*, Gall. *Douanne*, Portorium seu locus ubi ſtatæ pro mercibus invectis pecuniæ penduntur. Jacobus Græcus Syllaneus in Vita B. Joachimi Abb. Maii to. 7. p. 100. *Nos Gualterius de Moacregii Fortunati filii Ammiratus, & regiæ Duhanæ de secretis, & Duhanæ Baronum Magister.*

¶ DUICENSUS, διὰτιμον ἀφορᾳ ῥαμμάτι. Gloss. Lat. Græc. San-Germ. Iterum descriptus, Janus in Supplemento Antiquarii exponit: *Qui cum prole in civitatem adscriptus est*,

¶ DUILLIUM, *Tuparris*, in eod. Supplemento. Vide *Duellium* 1,

DUITAS, Duplicitas, Utitur Prudentius in Hamartigenia. [Gloss. Lat. Gr. Sangerman. *Duitas*, διπλότης, Binarius numerus.]

DULA, Famula, ex Græc. δοῦλα, Gloss. Anglo-Sax. Ælfrici: *Ancilla, serva, babra*, vel *Dula*, ryln.

¶ DULCACIDUS, ἐξύγλυκυς. Gl. Lat. Gr. San-Germ. Acriter dulcis. Utitur Q. Seren. de Medic. cap. 12. & 32.

¶ DULCACIUM, γλυκύπικρον, *Dulceamarum*, Supplementum Antiquarii.

¶ DULCAMEN, Dulcedo. Dudo de Ducibus Normann. apud Chesnium p. 57. Histor. Normann.

Temate pertenui quoniam digestus haberis,
Rhetorica ratione carens Dulcaminis omni,
Liber, interno cum te perscrutor ocello.

¶ DULCARE, Dulcem reddere, mitigare. Sidonius l. 5. Epist. 4. *Ut contractæ apud vos offensæ amaris studinem solitis affatibus Dulcare non desinat.* Similia leguntur in Actis SS. Junii to. 2. p. 167. ubi de S. Vincentio Aginnensi.

¶ DULCEAMINA. Vide *Dulcia*,

DULCEDO SATURNI *sæpissime pro cerusa accipitur.* Rochus *le Baillif* in Dictionario Spagyrico.

DULCIA, Tragematia, τραγήματα, Bellaria γλυκίσματα, ἡδύσματα, Philoni l. περὶ οἴνου, p. 138. Gl. Lat. Gr. *Dulcium*, γλυκούντια. Vetus Interpr. Juvenalis: *Dulcia placenta veneno plena.* Apitius l. 7. c. 11. *Dulcia, domestica. Dulcia piperata*, &c. Salvianus l. 5. de Gubern. Dei: *Quid juvat stomachum abstinentia, si statim Dulcia subsequantur.* [Papias: *Dulcia dicuntur genera pistorii, à sapore sic nominata.*] Vide Salmasium ad Hist. Aug. p. 196.

Glossæ

Glossæ MSS. Reg. Cod. 1062. *Rumpalastri ἀβρὸς παρὰ, ἢ ἄλλοις γλυκάζων.*

DULCIARIUS, γλυκυπάτης, in Gloss. Græc. Lat. Occurrit apud Lampridium in Heliogabalo.

DULCIARIUM. Gloss. Gr. Lat. Γλυκυπάτης, *Dulciarium*, florum scil. Alia notione Apitius lib. 7. de Re culin. cap. 11. *Dulcia domestica, quæ Dulciaria dicunt, sic facies.*

DULCEAMINA. S. Cæsarius Arelat. in Regula ad Virgin. c. 16. *In festivitatibus majoribus ad prandium & ad cœnam ferculæ addantur, & recedentibus de ea, Dulceamina addenda sunt.* [Bolland. tom. 1. SS. Jan. legit, *Dulciamina.*] Regula S. Pachomii cap. 37. *Qui ante fores convivii egredientibus erogat fratribus Dulciamina.* Ita Codex Vaticanus, ubi editus habet *tragemata.*

DULCIANA, Musici cantus dulcioris species. Aimericus de Peyrato Abb. Moisiacensis in Vita Caroli M. in Cod. MS. 1343. Bibliothecæ regiæ f. 81.

Quidam pelvim modicam tinniebant,
Baculo sonos properantes.
Quidam flautas dulcorabant,
Cæteris cunctis concordantes.
Quidam Dulcianam anthoniabant,
Melos suaves concinentes.
Quidam diaphonism dissonabant.
A dulcissimo discrepantes, &c.

¶ DULCIARIUM, DULCIARIUS. Vide *Dulcia.*

¶ DULCICANUS, Dulce canens. Dudo de Ducibus Norman. apud Chesnium Hist. Norman. p. 68.

Dulcicano sonitu quivisses inter olores
Pfallere præcipue cantibus Armoricis.

DULCICIUM, *Genus panis nello confpersum.* GLMS.

¶ DULCIFLUUS, Dulce fluens. *Dulcisui fontes*, apud Dracontium Hexaem. v. 49. *Dulcisluæ*, in veteri Oratione ante Psalterii recitationem facienda, apud Marten. Itiner. to. 2. p. 138.

¶ DULCILOQUUS, Μελιλαβὴς. Vet. Onomast. & apud Apuleium Apol. pag. 129. Sidonium lib. 8. Epist. 11. &c.

¶ DULCIMODUS, apud Prudent. Psychom. 667.

¶ DULCINERVIS ARCUS, apud Martian. Capellam lib. 9. p. 30.

DULCINISTÆ, Hæretici Valdensium sectarii, sic dicti à Dulcino Novariensi hæresiarca, de quo S. Antoninus part. 3. tit. 21. c. 1. §. 2. & Blondus Dec. 2. lib. 9. sub an. 1307.

¶ DULCISONUS, apud Sidonium Carm. 6. Apuleium Asclep. pag. 407. Martian. Capellam lib. 9. *Dulcisone*, in Additione S. Isidori ad Librum S. Hieronymi de Viris illustr.

¶ DULCIUM, πλακοῦς, *Placenta*, in Supplemento Antiquarii. Vide *Dulcia.*

DULCO, *Vinum dulce*, in Glossis MSS. ad Alexandrum Iatrosophistam.

DULCORARE, Dulcem reddere. Papias: *Dulcoratum, dulcedine repletum.* Ugutio: *Candire, separare, Dulcorare.* [S. Ambrosius de Institut. Virginum: *Fons Mara per lignum Dulcoratus.*] Auxilius de causa Formosi: *Unde antiquatum odium felle amaritudinis parvo stillicidio verborum Dulcorari non potest.* Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. Mart. 11. *Cœnobia ... percurrens, multorum patrum est amicitia Dulcoratus.* Alanus de Insulis in Planctu naturæ: *Meaque ora pudicis osculis Dulcorando, mellisluo sermonis medicamine à sluporis morbo curavit infirmum.* [Charta Evgili Abb. Flaviniac. an. 864. inter Instr. to. 4. novæ Gall. Chr. col. 59. *Si quis vero infidelis aliter felle amaritudinis Dulcoratus.* (i.e. infectus) *atque zelo cruenti livoris inflatus, &c.*]

¶ DULCORARIUS, Assentator, adulator, *Dulco-*

rarii mendaces, apud Joan. Sarisbur. Polycratici lib. 8. c. 13. Pro eo qui saccharo vel melle condit, accipiendus videtur supra in voce *Barbator.*

¶ DULCORATIO, Dulcedo. Virtutes B. Ambrosii Senens. inter Acta SS. Martii to. 3. p. 213. *Tanta verborum ejus Dulcoratione allecti.*

DULCOROSUS, Gallis *Doucereux.* Alvarus in Vita S. Eulogii Presb. n. 11. *Undique fulgidus rediens, limpidus, Dulcorosus, nec tarens ... emicabat omnibus.*

¶ DULEUSIS. Vide *Dulia.*

DULGERE, DULGTUM FACERE, Deferere, *gurgire.* Veteres Annal. Fuld. an. 876. cap. 16. *Cupiebat supradictus Hasisolfus nefandus Rex mentiri, quæ antea politicus fuerat, obsides* Dulgere, *sacramenta* irrumpere. Ubi in MS. in Glossa interlineari, *elt relinquere.* Monachus Engolismensis in Vita Caroli M. cap. 4. *Saxones iterum rebellaverunt ruptis sacramentis, & obsidibus Dulgsis, mentitis, & Eresburgum castrum ... capientes, Francos expulerunt.* Annales Fr. ann. 776. *Tunc nuncius venions, dixit Saxones rebellatos, & omnes hospites suos* Dulgtos, *& sacramenta rupta, & Heresburgum captum.* Annales Franc. Bertiniani habent hoc loco *Tulsos.* Idem Annales an. 777. *Ibi que multitudo Saxonum baptizati sunt, & secundum morem illorum, omnem ingenuitatem & alodum manibus* Dulgium *fecerunt, si amplius mutassent.* Alias, *Dulsum*: Monachus Egolism. *manibus gurpierunt.* [Charta Harwichi viri Illustris ann. 804. apud Martenium tom. 1. Ampliss. Collect. col. 57. *Quantum in ipsa donatione continet, ei ad die præsente trado,* Dulgo, *atque transcribo.*]

¶ DULIA, Græcis Δουλεία, Servitus, Theologis Cultus qui Sanctis exhibetur. Papias: *Dulia & Duleusis Servitus est quæ & Deo, quamtum oportet, & hominibus reddenda est.* Johannes de Janua: *Dulia, Servitus quæ exhibenda est homini, sicut latria est servitus quæ debetur Deo.* Gerhodus de gloria Filii Hominis cap. 18. apud Bern. Pez tom. 1. Anecd. part. 2. col. 253. *Concedetur vero illi adorationem, quæ Græce* Dulia *dicitur.* Gaufridus Abbas in Epistola ad Albinum Cardinalem, inter opera S. Bernardi to. 2. col. 1322. edit. 1690. *Non illa dico adorationæ quæ Latria est, quæ soli Creatori debetur, sed illa quæ in* Dulia *dignior est. Dulia enim adoratio est, quæ etiam creaturæ exhibetur, quæ duas species habet, unam quæ hominibus indifferenter, alteram quæ soli humanitati Christi exhibetur.* Histor. Episc. Autiss. apud Labbeum tom. 1. Bibl. in Aymerico: *Nobilium Dulias atque statum multum habeas gratum, &c.* Sic leg. cum MS. Editum habet *Dulcas.*

¶ DULIANI, Græc. Δουλιανοί, Hæretici ex Arianis, qui Verbum divinum, non Filium æterni Patris consubstantialem, sed servum esse asserebant. Hofmannus ex Hierol exico Macri.

DUMA. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Arte venandi c. 45. *Inusitatior vero avibus plumagium multiplex: pullis namque aquiter genitis primo inasscuntur illæ, quæ nec sunt ut pili, neque ut lanulæ, sed habent naturam inter utrumque, quæ cooperiunt, & à frigore quoquomodo defendunt. Secundo inasscuntur aliæ, quæ dicuntur Lanulæ, à quibusdam Dumæ. Hæ sunt exiles & molles, densiores & longiores primis: hæ plus cooperiunt & plus defendunt, illis & his natis, cadunt illæ.* Ita c. 48. & alibi hæc vox scribitur: sed puto legendum *Duve*: nam Gallicum *Duvet* expressit quomodo ejusmodi plumas molliores dicimus.

Licet ex *Duma* nostrum *Duvet* derivetur non continuo sequitur esse scribendum *Duva*; Galli namque veteres, atque etiam Britones hodierni sæpe sua pronuntiatione mutant *m* in *v* consonum. Andegavenses, Pictavenses, & Normanni etiamnum dicunt *Dumes* pro *Duvet*: quod tamen plerique non à *Duma*,

sed à *Tufesum* vocabulo censent esse deducendum.

¶ DUMARE, Dumere. Laurent. in Amalthea ex Catholico Johannis de Janua : *Dumea, Fio spinosus : Dumo, as, Facio spinosum*, Non dicam à *Dumus*, Spina, hæc ficta verba derivari,

DUMEX, *Sella Equorum*, in Glossis MSS.

¶ DUMGIO. Vide *Dunjo*.

¶ DUMICOLA, Habitans inter dumos, Avienus Perieg. v. 895. *Dumicolas Arienos*.

¶ DUMJONUS. Vide *Dunjo*.

¶ DUMTAXAT, Videlicet, scilicet, Lupus Abb. Ferrariensis Epist. 5. ad Eginhardum : *Præterea scriptor regius Bertcaudus dicitur antiquarum litterarum, Dumtaxat earum, quæ maximæ sunt, & unciales à quibusdam dici existimantur, habere mensuram descriptam.* Inter Acta SS. Benedict. sæc. 4. part. 2. p. 121. exstat Epistola S. Anscharii Episc. Hammaburg. inscripta *omnibus Sanctæ Dei Ecclesiæ Præsulibus in regno Dumtaxat Lud. Reg. commanentibus*,

DUNA, Mons, collis apud vett. Gallos. Vide *Dunum*.

DUNELMENSE Opus, seu Dunelmi urbis Episcopalis Angliæ, Visitatio Thesaurariæ ædis S. Pauli London. ann. 1295. *Item scrinium de opere Dunelmensi continens reliquias sigillatas*,

¶ DUNGA, Monetæ Moscovitæ species, Thuanus lib. 21. Hist. p. 636. *Ita delectus fiunt, Conscripti milites coram Principe singuli comparent, & nummum unum, quæ patris nomine Dungam vocant, unius grossi Polonici æstimatione, ei dant, quem reversi ex bello repetunt*,

¶ DUNGEO, Dongio, Vide *Dunjo*.

¶ DUNICUM, ἄχρηστος, *Donec*. Suppl. Antiquarii.

DUNJO, Castellulum, minus propugnaculum, in *Duna* seu colle ædificatum : unde nomen *Donjon*, in Consuetud. Burbonensi art. 286, [Alii aliunde ducunt etymon, ut videre potes apud Menag. & in Dictionario universali Trivoltiano.] Lambertus Ardensis p. 148. *Ardensem Dunjonem pontibus, portis, & necessariis communivit ædificiis*, Homagia Nobilium Bressensium ann. 1272. apud Guichenonum : *Confitetur tenere ab eodem Donjonem & fortalitiam de Curto fonte*, Le Roman *do Jordain* MS,

Je ne voi ville, fermeté, ne Donjon,

Le Roman *de Garin* MS,

Nes les garra Donjon ne rolleit,

Dungeo. Eadmerus lib. de S. Anselmi similitudinibus c. 76. *In villa vero Rex habet Castellum quoddam, supra Castellum autem unum Dungeonem, &c.*

Dongio, in Charta Willelmi Episcopi Nivern. ann. 1257. apud Sammarthanos.

Dangio, Eadem notione. Ordericus Vitalis lib. 11. p. 834. *Prædictus Comes & Helvisa Comitissa Dangionem Regis apud Ebroas fundirus dejecerunt*. Lib. 12. pag. 878. *Robertus de Candos munia regis Danjonis*, Pag. 851. *Aliaque castra ei concessit, præter Dangiones, quos propriis excubitoribus assignavit*, Adde lib. 8. pag. 664. Le Roman *de Rou* MS.

Et li Dus fist son gonfanon
Porter & lever el Danjon.

Domcio, in Chronico Andegav. an. 1025. *Turrem mitæ altitudinis super Dompionem ipsius castri erexit*.

¶ Dompjonus, Instrum. anni 1338. Hist. Dalphin. tom. 2. p. 422. col. 1. *In Dempjonis tamen ipsius Domini Clarimontis, quæ non tenentur à Domino Dalphino, non tenetur receptare ipsum Dom. Dalphinum nec gentes suas*,

¶ Donjo, Johan. Iperii Chronicon S. Bertini, inter Anecd. Marten. to. 3. col. 564. *Dictum est supra, quomodo Sifridus Dacus nobis Ghisnas abstulit, ibi Donjonem instituit, & se Ghisnarum Dominum nominavit*.

¶ Donjonnus Juliaci, apud D. *Brussel* de Feudorum usu tom. 2. pag. 923. ex Regesto Campaniæ ann. 1256.

¶ Donjonus, in Historia Dalphin. p. 86. Edit. Paris. & apud Salvainum de Feudorum usu p. 16. & 43.

Domnio, in Chronico Molomensi p. 635. *Milites eius consensu Domnione, domo scilicet principali & defensiva, &c.*

Domnione, apud Beslium p. 304. [& in Instrum. tom. 2. novæ Gall. Christ. col. 172.]

DUNSCLAGHEN. Consuetudines Arkarum in Morinis ann. 1231. in Tabulario S. Bertini : *Fugna, quæ dicitur Dunsclaghen, 10. sol. Domino, & tasidem laso, si de hac super eum clamaverit, ... emendabit*, Germanis & Fland. *Slaghen* est percurere, *Slach*, ictus, verberatio. [Vide *Durslach*.]

¶ DUNTAXAT, *Scilicet*. Barthius in Glossario ex Baldrici Hist. Palæst. Vide *Dumtaxat*,

DUNUM, Dunus, Duna, vetere Gallorum lingua montem vel collem significat. Unde factum, ut omnium pene oppidorum, quæ collibus aut montibus inædificata sunt, nomina in *Dunum* terminentur. Verbi gratia *Lugdunum*, à *Lugus*, quod Celtis *Corvum*, & *Dunum*, quod montem sonat, dictum author est ex Clitophonte Plutarchus lib. de Flumin. Λέγετ γὰρ τῇ φωνῇ διαλέκτῳ τὸν κόρακα καλεῖσιν, δοῦνος δ' τὸν ὑψίκρατα. At Ericus lib. 4. de Vita S. Germani nuncupatum vult, quasi *Lucidum montem* :

Lucduno celebrant Gallorum famine nomen
Impositum quondam, quod sit Mons lucidus idem.

Denique Notæ veteres ad Itinerar. Burdegal. *Lugdunum desideratum montem* interpretantur, Ita in Britannia, quæ eadem cum Gallis usa est lingua, uti testatur Cambdenus, complura observare est oppida, in *dunum* terminantia, quod ad montes vel in montibus condita fuerint. Florentius Wigorniensis p. 618. *In monte, qui Assendum, id est, mons Asini nominatur*. Beda l. 3. Histor. Eccl. c. 4. *A loco qui vocatur Wilfares Dun, id est, Mons Wilfari*. Asserus in Aelfredo : *In loco, qui dicitur Æscedun, quod Latine Mons Fraxini interpretatur*. Josselinus in Vita S. Patricii cap. 1. *Est autem locus celebris, ... lingua gentis illius Dunbreatan, i. Mons Britonum nuncupatus*. Complura alia oppidorum tam in Galliis quam in Britannia, Germania, Hispania, & Illyrico in *Dunum* desinentia nomina recenset præter Bucananum Cluverius l. 1. German. antiq. cap. 7 unde conjicit, iis populis eamdem fuisse originem, Mauffacus vero vocem *Dunum* à Græco δύσβατος, *Collis*, deducit, [Mirum videtur, quod *Dun* nusquam appareat in Britannico idiomate pro Colle seu monte posítum ; sed tantum *Dun* vel *Dwfn*, Profundus. Cæterum dubia non est vocis *Dunum* significatio.] Pontanus arcessit à δύνω, *Arenarum cumuli*, Vide Menagii Amœnitates juris c. 3. Edit. 2. Goropium Bekan. lib. 1. Gallicor. p. 15. &c.

Sed & etiamnum *Dunas*, Sabulosos & arenarios colles ad Flandriæ Hollandiæque, atque adeo ipsius Angliæ littora Galli nostri *Dunes*, Belgæ *Duynen* vocant, Annales Fr. Bertiniani ann. 838. *Ut aggeribus arenarum illic copiosis, quod Dunas vocitant, fere coæquaretur*, Lambertus Ardensis : *Per medium Dunarum, sive arenosæ molis dorsum, &c.* Atibi : *Ut secum in saltus & Dunas secus mare juxta Furnas veniret*. Charta Willelmi Com. Pontivi an. 1203. in Tabul. S. Judoci : *Omnes Duna in feoda S. Judoci prædictæ sunt Ecclesiæ, & littus maris*, [Charta Baldwini Comitis Flandriæ pro Abbatia Dunensi Brugis ann. 1197. apud Miræum tom. 2. pag. 1321. col. 1. *Quinque mensuras partim Dunarum, partim verpiandi mei apud Greveninga ad retia desiccanda*. Consuetud. Furn. ann. 1240. ex Archivo Audomarensi : *Item retinet sibi foresteum Dunarum & forterinarum*,

¶ DUO,

¶ DUO, περίῤῥυσις, Circumfluo. Gloss. Lat. Græc, Sangerman. Aliter Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii: *Duo*, χαίρω, *Gaudeo*.

¶ DUODECIES. Mensura annonaria. Tabularium Vosiense fol. 45. *De hoc manso Ramnulfus tenet medietatem, & reddit unam Duodeciem*. Ibidem paulo superius: *Duas Duodecies avenæ*.

DUODECIMA HORA, quæ & VESPERA, Officium Ecclesiasticum, quod persolvitur hora duodecima post nonam. Regula Magistri c. 54. *Sed prima sic debet dici quomodo Duodecimæ, quæ dicitur Vespera*. Concilium Turonense II. c. 18. *Patrum Statuta præceperunt, ut ad Sextam sex Psalmi dicantur, cum Alleluia, & ad Duodecimam duodecim, itemque cum Alleluia*. Adde Regulam S. Fructuosi cap. 2, 6. [& vide *Duodena* 3.]

DUODECIMVIRATUS, Vide *Juratores*.

1. DUODENA, Duodecim viri juratores in indictamentis. Thomas Walsingham hus. p. 276. *Robertus Trisilian Justitiarius ... apud S. Albanum convocari fecit Duodenam, quam pridie averaverat ad indictandum & prodendum malefactores*, &c. Infra: *Tunc Justitiarius convocata seorsum alia Duodena demonstravit eis & nomina & indictamenta personarum per primam Duodenam*, &c. Vide *Indictamentum*, *Jurata*.

2. DUODENA, Mensura liquidorum haud magna, Occurrit passim in Chartis Abbatiæ Albiniaci in Biturig. *Duodena vasa*, in Charta ann. 1303.

3. DUODENA, Una ex Horis seu liturgiis Ecclesiasticis, quam alii *Duodecimam* vocant. Vita S. Rustricolæ Abbatissæ Arelat. c. 31. *Vesperam cum filiabus ex more decantans, adjuncta etiam Duodena, valde se corpore jam fatigari sentiens*, &c. [Mabillonius sæc. 2. SS. Benedict. pag. 146, intelligit *Completorium*. Hunc si tanti est consule.]

¶ 4. DUODENA, Duodecim, Gall. *Douzaine*, *Quinquaginta Duodena cordarum pro sagittis*, apud Rymerum to. 5. p. 245. col. 2. *Cum quatuor Duodenis utrum, duabus Duodenis arcuum, sex Duodenis cathapultarum, & quatuor Duodenis cornuum*, apud eumdem tom. 8. p. 684. col. 1, Occurrit etiam apud Baluz. tom. 2, Histor. Arvern. p. 783.

¶ 5. DUODENA, DUODENARIA, Oblatio duodecim denariorum & ultra, quam percipere consueverant Curati primitivi in Ecclesiis & Capellis intra fuæ parochiæ limites erectis, Tabularium S. Clodoaldi Charta 8. *Recepimus in numerata pecunia decem libras Parisienses . . . pro jure oblationum & Duodenarum, quod exigebamus & dicebamus nos habere in parochia de Garchis prædicta, quam quidem summam pecuniæ tenemur & promittimus implicare, & ponere in utilitatem prædicti S. Clodoaldi*, Ibidem Ch. 14. *Dicit etiam talem esse consuetudinem, quod si oblatio in eadem Capella & in alia Ecclesia similiter sit 12. denariorum & amplius, totum esse Canonicorum, excepto uno denario, quod habet Sacerdos qui cantat Missam: ...Sed si minus offerretur in Capella 12. denar. totum esset Capicerii jure parochiæ suæ*. Statutum ejusdem Capituli ann. 1255. *Statutum etiam fuit dicta die inter eos quod pecunia ratione Duodenæ provenienti, quæ consuevit Quadragesimali tempore distribui, Dominica qua cantatur*, Invocavit me *sit de cætero distribuenda*. Ibidem Instrum. anni 1301. *Jus ipsorum Canonicorum diminuit, non recipiendo oblationes, donando eis & faciendo quominus perveniretur ad numerum Duodenæ*.

DUODENARIA, Acta Capitularia capituli Eccl. Lugdun. ann. 1343. fol. 88. v. ex Cod. Reg. *Item commiserunt dominis Archidiacono & Sacristæ declarandi & providendi de vice magistro, & ad quem Duodenaria vacans per obitum Dom. Guillelmi de Gez debeat pertinere*, Occurrit rursum infra.

DUODENARIUS ARGENTEUS. Vide *Moneta argentea in Moneta regia*.

¶ DUODENNIS, Duodecim annos natus, in Chartulario Landevenec. fol. 106.

¶ DUONUM, *Bonum*, Festo; *Duonus*, *Bonus*, Papiæ, ut aliis *Duellum*, *Bellum*.

¶ DUOVIR, pro *Duumvir*, in fragmento antiquæ Inscriptionis relato in Commentariis Trevoltianis Februarii an. 1715. p. 309.

DUPIA, Genus valis, quod vulgo *Douve* dicimus. Gloss. Lat. Gr. *Dupia*, τάφρος, χαράκωμα.

¶ DUPINI, f. Bini vel Bis bini, Ludewig. Reliq. MSS. to. 4. p. 450. ex quodam Epitaphio:

Hic Præsul Werder Dupinos rexerat annos,
Tres menses quoque, quia mors & vita coherent,

1. DUPLA. Durandus lib. 1. Ration. c. 4. in tintinnabulis, quæ in Ecclesia pulsantur, Nolulam seu *Duplam* recenset, additque sic vocari campanam illam quæ Horologio pulsatur.

¶ 2. DUPLA, Mulcta, Lex Wisigoth. lib. 5. tit. 4. § 8. *Qui alienam fortasse rem vendere vel donare præsumpsit, Duplam se Domino cogatur exsolvere*. Hæc mulcta *Dupla* vocatur, quod forte fuerit duplum rei venditæ pretium, Vide *Duplare*,

3. DUPLA, Monetæ species, Rodericus Sanctius part. 4. p. 17. *Sibi dilectum Almoxarifium ad Thesaurum gladio ferri jussit, à quo fexcenta millia Duplarum auri extorsit*. [Rursus memorantur *Duplæ auri*, in Literis Jacobi II. Majoricæ datis Idibus Septembris ann. 1302. laudatis tom. 5. SS. Junii p. 656. ubi doctissimus Solerius ait, non incongrue monetam istam auream posse appellari *Florenum*, cujus tum magnus usus fuit Majoricæ.]

¶ 4. DUPLA, Vox passim usurpata in Epitome Constitutionum Ecclesiæ Valentinæ, Concilior. Hisp. to. 4. semper conjuncta cum voce *Anniversarium*, quod est Dies annuus, quo pro defuncto Missa celebratur, vel officium defunctorum peragitur, ipso die obitus recurrente; quocirca suspicor *Duplam* vel nihil aliud esse, quam Anniversarium ipsum, vel Missam & officium quoddam in ea Ecclesia peractum, atque ideo *Dupla* dictum quod fuerit Missæ & Officio dies superadendum, hincque factum esse, ut peculiares assignentur mercedes Clericis, qui *Duplis* interfuerint sicut & *Anniversariis*, Administratoresque *Duplarum* & *Anniversariorum* ibidem sæpissime memorentur,

DUPLARE, pro *Duplicare*; nostris *Doubler*, Italis *Dobblare*, *Duplum facere*, Joanni de Janua. Gloss. Lat. Gr. *Duplavit*, ἐδίπλωσεν; διπλᾶ, *Biplex*, *Duplex*, *Duplus*. [Vett. Formulæ Andegav. art. 1. de Cessione: *Et si fuerit qui contra hanc cessione ista ... venire voluerit ... ante lite ingressus Duplet tibi tantum, & alio tantum, quantum cessio ista continet. Dupla pœna digni sunt, qui Dupla scelera sua*, lib. 5, Capitul. cap. 322.] Vide Sidon. lib. 8, Ep. 17, & ibi Savaronem.

1. DUPLARIUM, Mensura liquidorum. Tabularium Fossatense: *Dicta Abbatia percipit in vindemiis annuatim in vinea de Barbello 1. Duplarium vini de mera gutta*. Occurrunt eadem verba alibi semel ac iterum. [Computus anni 1202. apud D. *Brussel* tom. 2. de Feudorum usu ad calcem pag. 142. *Pro vina Fontis-Bleaudi ducendo ad portum Sameſii, & pro tribus ferratis, & una Duplario*, 74. *sol.* Ibidem p. 147. col. 2. *Pro duobus Duplariis vini 6. l. Renaudus Camerarius pro tribus Duplariis vini 9. l.* Tabular. Portus-Regii in Charta an. 1238. *Duos Duplarios vini annuatim percipiendos*.]

DOBLA, Eadem notione, in Charta Isembardi Præ-

ceptionis domus Hospitalis Hieros. an. 1222. ex Tabulario Fossatensi fol. 26. *Decimas cum fructibus medii temporis, quos æstimabant* 15. *Doblarum vini.*

2. DUPLARUM, Sacculus, crumena, Gallis olim *Doublier*. Hubertus Sibuntinus, apud Vincentium Belvacensem lib. 26. c. 37. *tres Milites diœcesis Lugdunensis ad S. Jacobum pergebant, quos invenient quædam mutiercula, rogavit, ut sui miserti Duplarium suum amore S. Jacobi deportarent, &c.* Infra *Sacculum* vocat. Le Roman *d'Aubery* MS.

Le Chapel prent, l'escharpe & le Doublier,
Et le bordon qui ne vols pas laissier.

Alibi *Doublier* idem est quod Mappa, sic inquit, Nicot tus, dicta, quod mensæ superposita *duplicatetur*; interdum tamen non majorem mappam significat, sed mappulâ, Gall. *Serviette*. Le Roman *de Partonopex* MS.

Et tables mises & Doubliers,
Couteaux, faillieres & cuilliers,
Coupes, henas & escuelles
D'or & d'argent bonnes & beles,

Alibi:

Beax fens, beax cierges alumez,
Beax Doubliers for beax dois dorez,

Vide *Doblerius* & *Dibler*.

¶ 3. DUPLARIUM, Exemplar, Gall. *Copie*, Præsticis nostris *Double*, ab Armorico *Doubl*, Exemplum ex alio descriptum, *Doubler*, Describere. Charta an. 1278. pro Capitulo Aquensi ex Schedis Præsidis *de Mazaugues*: *Procurator Capituli ... petiit ... per ipsum Dominum Judicem dari in mandatis mihi Notario ... ut Duplarium cujusdam litteræ sacræ regiæ Majestatis in publicam formam redigerem*,

¶ 4. DUPLARIUM, Festum duplex, Gall. *Fete double*. Chron. Comodoliac. inter Fragm. Histor. Stephanotii tom. 2. *Constituitque certum redditum pro Duplario ibidem ad honorem S. Georgii annis singulis celebrando*. Inferius: *Baylius tamen de prædictis acquisitis assignare queat ad opus Ecclesiæ, quoad anniversarium ibidem faciendum, processiones, Duplarium festum, & ad opus Matutinarum & aliarum Horarum*,

¶ DUPLARIUS. Vide *Duplarium* 1.

DUPLERIUS, Funale, Italis *Doppiere*, [Gall. *Flambeau, Torche*.] Historia Cortusiorum lib. 7. c. 10. *Exequiæ juerunt solenniter ordinatæ, ibi erant omnes Clerici cum singulis Duplerüs incedentes*. Bulla Gregorii XI. PP. ann. 1272. pro Collegio Gregoriano Bononiensi apud Ghirardaccum lib. 25. Hist. Bonon. pag. 328. *Emantur quatuor Duplerii de cera prætii* 4. *librarum, &c.* [Pro *de cera* lege *de cera*. Acta SS. April. tom. 2. pag. 954. *Obtulit . . . unum Duplerium cereæ novum*. Chron. Parmense ad ann. 1287. *Cum Dupleriis & candelis accensis*.]

DUPLEX, Versipellis, *esprit double*, qui alia loquitur quam quæ in mente habet. Utitur Gregorius M. lib. 8. Epist. 16. 52.

DUPLEX AUREUS, *Double d'or*, Nummus aureus Francicus. Vetus Regestum 20. *April.* 1340. *Fiebant Duplices auri de* 23. *Karat ponderis* 36. Diarium Compoti Thesauri 1. Jan. ann. 1292. *Pro negotiis secretis suis* 865. *Floren. Aur. de Florentiæ, &* 140. *Regales aureos grossos, &* 180. *Duplices auri, tres grossos Augustarios auri*, Chron. MS. Bertrandi *du Guesclin*:

Et je le vous dirai, sans point de l'arrester
Ce que je vous douray sans point de l'arrester
Soixante mille Doubles d'or fin à brief parler,

Infra:

Et leur a dit en haut, Me sçais-il bien gaber,
Qui soixante mil Doubles florins me veut donner.

Historia expugnatæ Minoricæ apud Mich. Carbonellum in Chron. Hisp. f. 86. *Pagant empero cascun de aquells al Senyor Rex ses Dobles e mitge, &c.* Vide *Marca, Moneta*.

¶ DUPLICES DELPHINALES. Ordinatio Humberti II. *super facto monetarum* ann. 1340. Hist. Del phin. to. 2. p. 416. *Item faciant ... monetam nigram curr ibilem pro duobus denariis, quæ appelletur Duplices Delphinales, qui Duplices sint & esse debeant de liga quatuor denariorum, &c.* Hujusce minutioris monetæ formam sic describit altera ejusd. Humberti Ordinatio ejusd. anni ib. p. 420. col. 1. *Duplex niger Dalphinalis habeat ab una parte in medio unum magnum piscem Dalphinum, circumcirca præmissa cruce litteras continentes hæc verba, Humbertus Dalphinus Viennensis, ab alia vero parte sit quædam crux magna, quæ vadat à qualibet parte usque ad summitatem circuli, & unus piscis Dalphinus, in uno quarterorum illius crucis, & litteræ circumcirca præmissa cruce continentes hæc verba*, Duplex Dalphinalis.

¶ DUPLICA, Gallis Prælicis *Duplique*, Iterata responsio in litigiis. Occurrit in Charta anni 1489. apud Baluzium to. 2. Hist. Arvern. p. 237.

DUPLICARE, Facere *Duplicam*, Iterato respondere. Procuratio an. 1482. ex Archivo B. M. de Bo no Nuntio Rotomag. *Contraque producta & exhibita ex adverso dicendum, excipiendum, Duplicandum, triplicandum, & si necesse fuerit, quadruplicandum, testes publicari petendum, &c.*

DUPLICARIUS. Joan. de Janua: *Duplicarius, qui duabus partibus favet, fraudulentus*. Eadem habet Vetus Glossarium Lat. Gall. *Frauduleux, qui fait faveur à deux parties*.

DUPLICULARIUS, Δισμισθ-ος, in Gloss. Græc. Lat. Vide Hesychium.

DUPLICATA, Idem quod *Duplomæ*, de qua voce mox. Raimundus de Capua in Vita S. Agnetis de Montepolitiano n. 48. *Sicut publicæ etiam Duplicatæ, quas ego pluries vidi usque hodie manifestant*.

¶ DUPLICATOR, Qui duplicat. Sidonius lib. 3. Epist. 13. *Sinistrarum opinionum Duplicatores*. Vide *Diplomatarius*.

¶ DUPLICE, Duplex, vel Duplum, Gall. *Le double*. Permutatio anni 926. apud Marten. to. 2. Ampl. Collect. col. 281. *Quod si concambiare suas & contra Duplice dando obnixe flagitabant, &c.*

¶ DUPLICES, Festa *Duplicia* vel Officia Ecclesiæ solemniora. Gesta Guidonis Episcopi Cenom. apud Mabill. Analect. tom. 3. pag. 339. *Concessisque ide m Pontifex de censu proprio unde Duplices fieri, & ibus valeat præparari in eadem Assumptione ad Nocturnos*. Vide *Duplarium* 4.

¶ DUPLICITAS, Dubietas, ambiguitas, Lactantio de Opif. Dei c. 8. & Nicolao de Jamsilla de Gestis Friderici II. Imper. apud Murator. to. 8. col. 514. Fraudulentia, Gall. *Duplicité*. Urbano II. ut ex ejus Vita patet, inter Opera posthuma Mabillonii & Ruinartii to. 3. pag. 214. & in Testamento an. 1280. apud Baluzium tom. 2. Hist. Geneal. Arvern. p. 506.

¶ DUPLICULARIUS. Vide *Duplarius*.

¶ DUPLO TORMENTUM, Bellicum tormentum majus. Acta SS. Junii tom. 5. p. 573. de S. Donato Martyre: *Quibus circumquaque à turribus & ex arce editis loco sita, Duplonibus tormentis, boatu magno, intersirepente campanarum sono, cives respondebant*.

DUPLODES, ex Græco διπλόδης, *Gambesones*, ni fallor. Liber Anglicus inscriptus *Justice of peace*, pag. 69. *Vi & armis, videlicet baculis, gladiis, arcubus, sagittis, loricis, Duplodibus defens. &c.* Vide *Gambeso*. [Le Roman *d'Aubis* MS.

Uag Doublet os chaſcun veſtu
D'un vert ſamit pourpoint menu.]

DUPLOMA & DIPLOMA. Gloss. Græc. Lat. Δι-πλόω

πλεῖ, *Duplum; Διπλωμα, Diploma*. Caper de verbis dubiis: *Dipluma, non Duploma, aut Duplomum*. Sunt autem *Duplomata*, apud JC. Codicilli qui dantur cursu publico utentibus, qui & *tractatoriæ, combinæ, & evectiones*, Joannes Sarisberiensis in Euthetico in Polycraticon:

Accelera gressus, tanto Duplomate pergens
Ad mare, quo morum litora nostra petunt.

Adde eumdem Epist. 285. Petrus Blesensis Epist. 52. *Dominus Rex in Gasconiam tendat, ego autem Duplomate utens eum sequar*. Idem Ep. 59. *Ad vos in eadem tempestatis insania Duplomate utens remeavit*. Ita omnes MSS. non *Diplomate*, uti editiones præferunt. Utitur etiam hac voce Radulphus de Diceto an. 1172. 1179. 1184. Vide L. 137. D. de Verb. signif.

¶ DUPONDIARIUS Dominus, Petronio, Dominus est unius *Dupondii*, id est, vilioris pretii. Vide locum in *Betalis*. *Dupondiarius* vel *Dupondiarius, Bilibris*, Plinio & Columellæ.

¶ DUPPLATUS, Duplicatus, Gall. *Doublé*. Charta Aldefonsi Regis Toletani pro Monasterio Casæ Dei, æra 1216. *Insuper regiæ partis M. aureos & vocis vel vocem vestram pulsanti dampnum quod intulerit Dupplatum in causa persolvat*,

¶ DUPPLOYTUM, Pallium, idem quod supra *Diploys*. Comporum anni 1333. Hist. Dalphin. to. 2. p. 274. *Pro cannis tribus & palmis quinque de panno ad rationem de tareno uno & granis quinque per cannam pro faciendo Dupployto pro Domino, taren. 11. gran. 11*. Et pag. 275. *Pro faciura sex pariorum camisiarum de panno lini pro Domino & uno Dupployto faciendo, taren. XII*. In MS. D. *Lancelot* legitur *Liploytum*.

¶ DURA. Privilegium Balduini Regis Jerusalem an. 1130. apud Murator. to. 12. col. 375. *Quod si apud Acon furnum, molendinum, aut balneum, stateras, sive modios, & Duram, ad vinum, oleum, vel mel mensurandum in vico suo facere voluerint, libere liceat, quicunque voluerint in omnibus sinibi habitantibus absque omni contradictione precio suo coquere, molere, balneari, mensurare*. Videtur esse species mensuræ. An non legi posset *Durna*? Vide in hac voce.

¶ DURANA Antiqua. Vide *Scriptura*,

DURANDAL. Vide *Durissimus*.

¶ DURARE, Extendi. Chartular. S. Vandregisili to. 1. p. 47. *Terra nostra Durat à publica via usque ad foresiam Domini Regis*. Et to. 2. p. 1324. *Terra Durat a vico de Werauvast usque ad vicum de Fauveril*. Occurrit rursus apud Lobinellum tom. 2. Hist. Britan. col. 389.

¶ DURARIA. Vide *Durus*.

¶ DURASCERE, pro *Durare*, ut videtur Sollerio. Miracula B. Bernhardi Episcopi, Julii to. 5. p. 111. *Quo* (morbo) *mirandum in modum Durascente, Physicos consulere decrevit*. Propter adjuncta *mirandum in modum* verba, potius crediderim *Durescere* poni pro *Duriorem* evadere seu Ingravescere, quam pro nudo Durare.

DURASUNA, Firma pax; vox formata ex *Sona*, quæ Danis pacem & pactum sonat. Diploma Reinoldi Archiep. Col. an. 1166. apud Bolland. 6. Febr. *Et us reconciliatio hæc permanens indissolubilis & diffinitissima, quæ vulgo dicitur Dura suna, &c*. Vide *Suna*.

¶ DURATIO, Duities, contumacia *Durans* & perseverans, Gall *Opiniastreté*. Offensionum condonatio rebellibus Carcassonæ incolis a Karolo Franc. Rege indulta an. 1383. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1593. *Attento tempore pertinacitatis & Duritonii ipsorum, &c*.

¶ DURATIONARE. Vide *Derationare*.

¶ DURBUCCUS. Vide *Duribuccius*.

DURCONES, Navigia fluviatilia. Abbo l. 1. de Obsid. Paris.

Antequam Durcones multi repetunt morientes,
Quam lapides jaciant.

Pag. 502. ad marginem habetur *Ducones*, ubi in textu *naves*.

¶ DURIBILIOR. Durabilior, Diutius durans, Expositio divinorum Officiorum ad calcem Johannis Abrincensis de Offic. Eccl. p. 385. ed. 1679. *Signorum usus à veteri Testamento est sumptus; habebant enim filii Israel tubas argenteas, quibus convocabant populum, Nos habemus signa ærea sonoriora & Duribiliora, significantia ora Prædicatorum*.

¶ DURIBUCCIUS, Duribuccus, *Qui nunquam suis aperire os*. Amalthea ex Catholico Joannis de Janua, ubi tamen lego *Durbuccus*. Isidoro in Glossis *Duribuccii* iidem sunt qui *Barbasterili*, steriles barba, quia cutem buccæ eorum non potest barba perrumpere.

DURICA, *Castra, Stationes navium*, in Isid. Gloss. [Lego, Grævio monente, *Dorica*, ex Virgilii 6. Æn.

Non Simois tibi nec Xanthus, nec Dorica castra
Defuerint.]

¶ DURICORDIA, Durities cordis. Tertull. adv. Marcionem l. 5. c. 4. *Circumcidetis Duricordiam vestram*. Martinius legit *Duricordium*; ex eodem Tertulliano.

DURICORS, Duri cordis, immitis, sævus. Usurtur Gerardus Episcopus Cameracensis in Epist. ad Archidiaconos Leodienses, [Johan. Sarisb. Epist. 182. Johan. *Belhoustæ* Carthusiensis, Amplissi. Collect. to. 1. p. 1558. Acta S. Nicephori to. 2. SS. Febr. p. 894. & Regula Magistri c. 50. ubi *Duricordes* dicuntur *Fratres, qui litteras discere nolunt, & non possunt*. Gallice dicere mus, *Qui ont la teste dure, & ne peuvent rien apprendre*.]

¶ DURICULA, Latrina. Forte legendum *Cuniculum*, inquit Cangius noster in *Fossa cæca*: ubi locum vide.

DURIDO, Durities, Charta Lusitanica æræ 904. in Hist. Episcop. Portensium 1. part. c. 12. de Reliquiis SS. *Hæc omnia quoque dignissime manenti tumulata in ligneis tabulis imputribilibus quadris, ærea marmori mixta saxea implet foramina, parva Duridine coacta signant sigilla divisa, &c*.

DURILOQUIUM, Verbum asperum. Hincmarus in Epistola ad Carolum Calvum Imper. *Missorum tuorum Duriloquis*,

DURINARE, Ostavianus Horatianus l. 4. Rerum Medicar. p. 106. *Nisi ex cibo & potu incitatus fuerit calor qui in superioribus locis est constitutus, id est in cerebro, qui Durinando omnem corporis regionem calefacit, atque solvit*. Legendum videtur *Diurinando*, i. poros expurgando, ex Græc. δ ὑρῖν unde ὑρητικὰ φάρμακα, de quibus consulendus Gorreus in Definition. medicis,

DURIO, Qui dura est & perficta fronte, impudens. Marius Mercator in lib. Subnotat. c. 4. §. 3. *Quis scenicus turpio, quis Durio, vel sannio professæ licentiæ turpitudinis publice ista proferret?*

¶ DURIPOS, Σκληρὸς. Gloss. Lat. Græc. Sangerman. Qui durum habet pedem.

DURISSIMUS. Ita appellabatur spatha, vel ensis Willelmi Sextoris ferri Comitis Inculismensis, apud Ademarum in Chronico: *Cum Rege eorum Storim singulari conflictu delubant, ense curto, nomine Durissimo, quem Walander Faber cuderat, &c*. Auctor Historiæ Episcopor. & Comitum Engolism. c. 19. ait, Guillelmum Comitem *Sextorem ferri, hoc nomen fortitum, quia cum Normannis confligeret, venire solito conflictu delubant, ense corto, vel Scorto Durissimo, quem Walandus faber condiderat per medium corpus Loricatum fecavit una percussione*. Quo quidem *Durissimi* vocabulo allusit, ni fallor, ad ejusmodi spathas, quas *Durandals*, vel *Durandar-*

davis, nostri vocant, & Carolo M. vulgo tribuunt fabulosi Scriptores. Le Roman *de Garin* MS.

Il ferrait tant de Durandars m'espée,

Alibi:

Ains i ferrai de Durandars assés,

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Tint Durandars, dont librans fu lettrés.

Gesta Philippi III. Regis Franc. an. 1271. ubi de Coronatione ejusdem Regis: *Et quoniam à tempore Caroli Magni Regis Franciæ & Imperatoris Romanorum, consueverunt Reges Franciæ Jocosam [patham prædicti Caroli Regis & Imperatoris, in die coronationis suæ, dum celebratur prædictæ coronationis officium, in memoriam tam victoriosissimi Principis à quodam de Nobilioribus ante se facere teneri & deferri: illam Roberto Comiti Atrebatensi confanguineo suo Militi probissimo tradidit illa die deferendam.* Mox addit spatham illam servari cum cæteris regalibus ornamentis in Ecclesia B. Dionysii in Francia. Hæc *spatha invincibilis* Caroli dicitur apud Turpinum c. 18. Vide Ludovicum Mosearduum l. 4. Hist. Veronensis p. 77. & supra in verbo *Curtana*.

¶ DURNA, Tolosanis *Dourn*, Amphora, lagena, à Latino *Urna*, Gall. *Urne*, ut videtur, derivata. Vet. Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Tolos. *Mater coquinæ teneatur ipso die portare in refectorio duas Durnas plenas aquæ specialis, videlicet de aliquo fonte, ad finem quod aqua sit placens & utilis ad potandum.*

¶ DURNUS, Mensura brevis, qua utebantur Tolosani ad notandam materiei densitatem. Vide locum in voce *Amplum*.

¶ DUROPELLUM. Vide *Durpilum*.

DURPILUM, Vestibulum, limen. Lex Salica tit. 61. *Postea intrare debet in casam suam, ... & stare in Durpilo, hoc est, in liminari*, Ubi editio Heroldi *Duropellum* præfert, [*Durbium*, unus Codex MS. Guelferb. *Durbilum* alter apud Eccardum.] Formula Lindenbrogiana 155. *Adie præsente ad integrum concessit & confirmavit . . . per portas & per ostia*. Et mox: *Tradidit & vestivit, & per Durpilum & festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit, & omnia werpivit*. [Ad quam formulam Eccardus observat hic non posse Limen intelligi, quia illud non adeo facile removeri potest; sed potius Columnulam intelligendam esse in januæ medio erectam, ad quam postes vel valvæ concludantur, quæque adeo principaliter januæ firmandæ & occludendæ inservit.] A voce Germ. *Tour*, fores, deducit Lindenbrogius: unde *Thurschwell*, limen, *Pfeyler*, columna: Spelmannus, à dura Saxonico. Wendelinus denique à *Durpel*, quod *limen inferius* sonat, quod nempe ingrediendo & egrediendo calcamus. [Prior pars *Dur* multum etiam accedit ad Britannicum *Dor*, Janua, posterior vero est Saxon. *Pal*, German, *Pfal*, Palus.] Kilianus: *Deurpel, limen, hypothyrum, lapis liminaris, q. d. deur-pael, i. ostii limes*.

¶ DURSCLACH, in Lege Frison. Idem quod mox *Durslegi*, Verbera sine vulnere, seu ictus sine sanguine, à Germ. *Dur* vel *Durr*, ut scribitur apud Schilterum Aridus, siccus, & Belgico *Slach*, Ictus.

¶ DONTSLACH, Eadem notione. Contuetudines Furnenses MSS. ex Archivo Audomarensi: *Convictus ex Dontslach & harop emendebit Comiti tres libras, & ei qui maletractatus est* XXX. *sol.*

¶ DOUSLACH, in iisdem Consuetudinibus: *Quicunque pugnaverit in vierscara, vel haroep, vel Douslach emendabit Comiti* XXX *libras*. Haud scio an hic intelligendus sit locus, ubi hujusce modi delicta judicabantur; verum timeo ne utrobique legendum sit *Durslach* pro *Dontslach* & *Douslach*. Facile potuit errare librarius in exscribendis vocibus obscuris.

DURSLEGI, Verbera sine vulnere, à Germ. *Durre*, siccus & *slege*, plaga, verbera, quasi *sicca verbera*. *Ictus orbos* vocarunt nostri. Lex Frison. tit. 22. de dolg. §. 3. *Si quis alium ita percusserit, quod Durslegi vocant, dimid. sol. componat*. Ubi Sicama legit *Dousslecke*.

DURSUS. Pisces species, [f. eadem quæ Latino-barbaris *Sieca*, Gall. *Seche*, à Teutonico, *Dur* Siccus, aridus.] Smaragdus in Grammatica MS. *Piscis species sunt hæ, esox, Dursus, alausa, strucla, lampreda, & reliqua*.

DURUS, Duraria. Glossar. MS. Regium Cod. 1197. *Durus, servus. Duraria, Ancilla*. Forte *Dulus* & *Dularia* scribendum fuit, ex Græc. δοῦλος.

DUSII. Isidorus in Gl. *Dusius, Dæmon*. Idem l. 8. Orig. c. ult. *Pilosi, qui Græce Panitæ, Latine Incubi appellantur, sive Inivi, ab ineundo passim cum animalibus: unde & Incubi dicuntur ab incumbendo, hoc est, stuprando. Sepe etiam improbi existunt mulieribus, & earum peragunt concubitum, quos dæmones Galli Dusios nuncupant, quia assidue hanc peragunt immunditiam*. Hausit à S. Augustino l. 15. de Civitate Dei c. 23. cujus hæc sunt: *Quosdam dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam & tentare & efficere plures talesque asseverant*. Hinc marus de Divortio Lotharii p. 654. *Quadam etiam fœminæ à Dusiis in specie virorum, quorum amore ardebant, concubitum pertulisse inventæ sunt*, Papias: *Dusios nominant quos Romani Faunos ficarios vocant*. Hi sunt, inquit Thomas Cantipratensis l. 2. c. 57. n. 17. *Quibus Prussiæ gentiles silvas æstimant consecratas, & eas incidere non audentes, nunquam ingrediuntur eadem, nisi cum diis suis voluerint immolare*, &c. [Armoricanis Britonibus *Teus* est Dæmon, Gall. dictus, *Lutin*, Lat. Lemures, vel quodcumque spectrum seu phantasma subito apparens & evanescens: & cum articulo, *An-deus*, Gall. *le Lutin*. Hoc nomen proprie significat Evanescere, perire. Ita Ludovicus *le Pelletier* in suo Dictionario Etymol. Britan. nondum edito.]

¶ DUSMUM, *Insultum, dumosum*. Papias.

DUSTIE-FOOTE. Vide *Pede pulverosus*.

¶ DUVA, ut superius *Doga* 3. Asser, Gall. *Douve*, Charta Caroli Calvi an. 862. apud Mabillonium Diplomat. pag. 536. & Felibianum Histor. San-Dion. p. LXX. *De Madriaco tantum ex Duvis, quantum sufficit ad unum poutonem faciendum à carpentariis Abbatis in cellario per vindemiam deservituris*.

¶ DUVAHILA. Kero Monachus: *Mappula, Dovabila*, Italis *Tovaglia*, Gallis *Touaille*, Mantile versatile, quo utuntur ad detergendas manus. Vide Menagii in Etymologico Gallico, & infra vocem *Toacula*.

¶ DUWARIUM, ut *Doarium*. Charta anni 1267. apud Miræum to. 1. pag. 434. col. 2. *Quam quidem dotem, sive dotalitium, aut Duwarium matris suæ prædictæ in manus nostras humiliter reportavit*.

¶ 1. DUX, Epistomium, Vide in *Duciculus*.

2. DUX, sub Constantino M. qui στρατηγὸς ἐν ἑκάστῃ πόλει τεταγμένος, inquit Zosimus lib. 2.

Dux Ducum. In Synaxariis 4. Octob. Sanctus Andraoctus Ephesius dicitur fuisse ἀρχὴ ἀρχόντων, ἡγεμὼν ἡγεμόνων Martyrum. In Passione SS. Seraphiæ & Sabinæ num. 10. fit mentio *Vindicium Ducis Ducum*. Vide Gloss. med. Græcitat. in Ἄρχων Ἀρχόντων.

Duces Limitum, *quibus gentes quæ maxime cavendæ sunt, adpropinquant*, in Nov. Theod. de Ambitu, &c. in Notitia Imp. &c.

3. DUX sub prima Regum nostrorum stirpe dicebatur qui multis civitatibus, quæ singulæ à Comitibus regebantur, præerat. Gregorius Turon. l. 2. c. 20. *Eoricus Gothorum Rex Victorium Ducem super septem civitates præposuit*. Lib. 8. capit. 18. *Nicetius à Comitatu Arvierno summotus Ducatum à Rege Childeberto expetit; & sic in urbe Arverna, Ruthena, atque Ucetica* Duæ ordina-

ordinatus eſt. Ita apud eumdem non ſemel L6. c.26.31. 41.l.8.c.26.l.9.c.7. Aimoinum l.4.c.4. in Geſtis Dagoberti c.36. apud Eginhard. in Annalib. an.748. Vita Aldrici Epiſcop. Cenoman. n. 1. *Rex autem hæc audiens, oppido triſtatus eſt, promiſitque ei duodecim & amplius Comitatus ſe daturum, ſi hoc dimitteret, & in ſua militia perſeveraret*. Id eſt, *Ducatum. Duces provincie, & in provinciis conſtituti*, in Lege Bajwar. tit.2.c.1. & apud Walafridum Strabon. l.de Reb. Eccleſiaſt. c.31. &c. Gradus igitur à Comitatu ad Ducatum fuit. Fortunatus l.10.Poem.22.

Qui modo dat Comitiæ, det tibi jura Ducis.

Adde l.7.Poem. 31.l.10.Poem.25.& Cinnamum l.2.n.13. Habetur formula Promotionis ad Ducatum apud Marculfum l.1.Form.8.ut & apud Senatorem l.7. Ep.4. ubi quale eorum fuerit munus indicatur. Vide præterea Petrum Pithœum l.1.Adverſ. c.8. Hotomanum de Verbis Feudalib. Marcam in Hiſt.Beneharn.lib.1. cap. 18. num.5.&c.

Duces Francorum dicti Majores-domus Regum Franciæ, in vita S.Baboleni to.2.Hiſtor.Franc. p.659. de Erkenoaldo: *Qui tunc Francorum Ducatui præerat, & omnia palatina officia ſuo moderamine procurabat*.

Eodem etiam titulo donati vulgo leguntur Pariſienſes Comites, aut qui regiones adjacentes vel Comitis vel Ducis titulo regebant, quod ii præcipuam in Regum aula auctoritatem poſſiderent, & Francorum in hiſce tractibus duces eſſent: unde poſtea Pariſienſi tractui data Franciæ peculiaris nomenclatura, quam hodie *l'Iſle de France* appellamus, quod ejus fines Ligeri & Sequana fluviis majoribus concluderentur; tametſi pro Regum noſtrorum indultu interdum ii longe ultra producti legantur. Primus autem hac dignitate donatus

Robertus cognomento *Magnus* an.861. ut eſt apud Reginonem l.2.cui ſucceſſit

Hugo cognomento *Magnus* & *Abbas*, filius, ut eſt apud eumdem an.867.iſti vero

Odo Roberti perinde filius, quem Comitem Pariſienſem vocat Abbo de Bello Pariſiaco p. 502. & vetus Charta apud Hemereum de Academ. Pariſ. p.10. poſtmodum Rex Franc.dictus an.888.

Robertus, ejuſdem Odonis frater, Dux & Marchio Franciæ. Rex pariter dictus an.922.

Hugo Magnus, Comes Pariſienſis, à Ludov. Rege *Dux Franciæ* dictus an.943. Hugo Flaviniac. hoc ann. Hiſt.Epiſcopor.Autiſiod.c.45. Beslius p.239.241 247.

Hugo Capetus, iiſdem quibus pater donatus dignitatibus ann.960.Flodoard.ann.943.960. Chronicon S.Albini an.987.Ademarus p.164.&c.Rex deinde dictus tertiæ quæ hodie feliciter regnat Regum Franciæ ſtirpis auctor.

Dux Palatii, in Geſtis Dagoberti l.c.31. & apud Fredegarium in Chron.c.74.ubi de Adalgiſo Duce Palatii Sigeberti Regis. Vide *Major domus*.

Dux Imperialis Curiæ Acerbus Morena Laudenſis civis dicitur in ejus Hiſtoria Rerum Laudenſium p.118.

¶ Dux Albus Poloniæ vocatur Wladislaus Caſimiri III. ex fratre nepos in Epitaphio quod videtur ejus tumulo inciſum in Eccleſia S.Remigii Divionenſis. Obiit an.1298.1.Kal. Martii.

¶ DUZENA, Duodecim, Gall. *Douzaine*, in Hiſt. Dalphin.to.2.p.282. Vide *Dozena*.

¶ DYAGRIDIUM, Scammonia, Planta creſcens in Aſia, quæ excavata ſuccum emittit quem vocant *Scammonium*, Gall. *Scammonée*. Sallas Malaſpinæ l. 1.Rer.Sicul. *Trium adamantem cum pulvere Dyagridii in aqua clyſteris immiſcuis & illa ventrem ſpiſſicum intrinſecus irrigavit. Adamas enim violentiſſime ſurſum eſſe* (ſ ex ſe) *nec ſine ponderoſitatis fortitudine penetrando ſorsia: Dyagridium vero, quod alias dicitur Scamonea reſolvit omne quod tangit*.

¶ DYLLA. Charta Osheri Reg. Huuicciorum circa an.692.apud Hickeſium to.1.p.169. Dabo terram quę dicitur Penitanham quindecim tributariorum cum dylla uuithu caſſatas. Vide *Dolæ*, cui dylla affine ſatis videtur, cum y Saxonicum pronuncietur oi, teſte Hickeſio pag.xii. Præfat.ad Grammat. Anglo-Saxonicam.

¶ DYMACHÆRUS, Qui duobus gladiis ſeu *macheris* pugnat. Vide locum in *Aſſidarius*.

¶ DYNDIMA. Vide *Dindimum*.

¶ DYOPASTIS. Vide *Diapiſtus*.

¶ DYPTITIUS. Vide poſt *Diptycha*.

¶ DYRRACHIUM, Diſcidium. Fridegodus in Vita S.Wilfridi c.46.

Inteſtina Pater poſtquam Dyrrachia planxit,
Ad vicina redit lentis habitacula plantis.

¶ DYSPNIA, Δύσπνοια, Difficultas anhelitus. Vide *Suffuginm*.

FINIS TOMI SECUNDI.